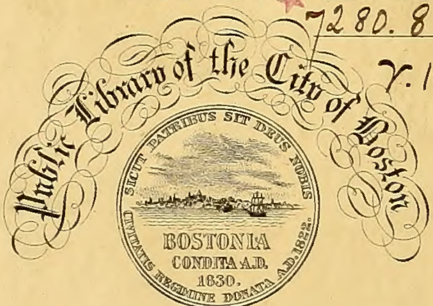

GROOT ALGEMEEN
HISTORISCH,
GEOGRAPHISCH,
GENEALOGISCH.
WOORDEN-BOEK
van
MORERY, BAYLE,
BUDDEUS.

GROOT ALGEMEEN
HISTORISCH, GEOGRAPHISCH, GENEALOGISCH, EN OORDEELKUNDIG
WOORDEN-BOEK,

BEHELZENDE

Zo het voornaamste, dat vervat is in de Woorden-boeken van

MORERY, BAYLE, BUDDEUS, enz.

ALS DE GEHELE

KERKELYKE EN WERELDLYKE GESCHIEDENIS,

Of een kort begrip van de Levens en merkwaardigste bedryven van de Patriarchen, Rechters, Joodsche Koningen, Propheten, Apostelen, Vaders der eerste kerke, Pauzen, Kardinalen, Bisschoppen, Prelaten, voorname Godgeleerden, befaamde Ketters, en der zelver gevoelens, benevens een Historisch verhaal van de CONCILIEN en KERKVERGADERINGEN, de instelling en voortgang van de GEESTELYKE en WERELDLYKE ORDENS, en de Levens van der zelver Stichters;

Voorts de Levens-bedryven der Keizeren, Koningen, Keurvorsten, Vorsten, Opper-veldheren, vermaarde Krygshelden, uitmuntende Staatsdienaren, geleerde Mannen, en der zelver werken, Wysgeren, eerste Uitvinders van Kunsten, Dichters, en in het algemeen van alle de genen, die zich in alle soorten van beroepingen, door hunne Wetenschappen, of uitmuntende Bedryven, hebben vermaard gemaakt;

ALS MEDE

EEN HISTORISCH VERHAAL EN ZEDEKUNDIGE UITLEGGING

Van de oude Heidensche Verdichtselen en Fabelen, der zelven gewaande Goden en Godinnen, de aloude EEUW-REN-EN SCHOUW-SPELEN, benevens de gene, die tegenwoordig by oopenbare en andere plechtigheden gebruikelyk zyn, als mede alle andere Ceremonien en Gewoontens; de benamingen der Waardigheden en Eerampten; verscheide Klooster-geloften en Gezindheden van Christenen, Joden en Heidenen; Wetten, Willekeuren, Plakkaten en Ordonnantiën, die in de Geschiedenissen der byzondere Ryken en Staten aanmerkelyk zyn;

VERDER

EEN GEOGRAPHISCHE, STAATKUNDIGE EN HISTORISCHE BESCHRYVING

Van de Keizerryken, Koninkryken, Vorstendommen, Republyken, Landschappen, Eilanden, Gebergtens, Rivieren, Steden, Kastelen, Kloosters en andere aanmerkelyke plaatsen der Oude en Nieuwe Wereld-beschryving, met aanwyzinge van der zelver Gelegenheit, Naam, Uitgestrektheit, Oorspronk, Staats-bestier, Regerings-wyze, Godsdienst, Wetten, Zeden, Gewoontens, enz. enz.

EINDELYK

EENE ZEER NAAUWKEURIGE GENEALOGISCHE BESCHRYVING

Van de Doorluchtige Afkomsten der aloude en hedendaagsche gekroonde Hoofden en aanzienlyke GESLACHTEN des gehelen Aardbodems, der zelver verdeeling in Stamhuizen en Liniën, en van alle de voornaamste Familiën, byzonderlyk de ZEVENTIEN NEDERLANDSCHE PROVINCIEN betreffende.

Alles in eene nette order naar het Alphabeth en volgens de schikking, die de bovengemelde en andere vermaarde Schryvers in hunne Woorden-boeken in andere Talen gehouden hebben, opgestelt, vertaalt, en met een aanzienlyk getal Artykelen doorgaans en alom, doch voornamentlyk ten opzichte van de zaken der NEDERLANDEN, *waar van andere Woorden-boeken weinig of niets melden, uit allerlei zo gedrukte als geschrevene Boeken, Papieren, echte Berichten en Bewyzen vermeerdert, verbetert beschaaft, verandert, en opgeheldert, met al het gene tot kennisse van*

GESCHIEDKUNDE, TYDREKENING EN WERELD-BESCHRYVING

kan dienen.

Onder het opzicht van

DAVID VAN HOOGSTRATEN, M. D.

EN

MATTHÆUS BROUËRIUS VAN NIDEK,

Rechtsgeleerden.

EERSTE DEEL.

Te Amsterdam, Te Utrecht, 's Gravenhage, By BRUNEL, WETSTEINS, WAESBERGE, DE COUP, HUMBERT. WILLEM VAN DE WATER. *Leyden,* SAMUEL LUCHTMANS. De Weduwe A. MOETJENS, VAN DOLE, VAILLANT.

MDCCXXV.

Met Privilegie.

De kunst, belust om eens aan Amstels burgery
Haar liefste en waardste pandt in klein begrip te geven,
Maalt TRIP in deze prent, zo als hy aan het Y
Regeert, alleen om daar de wetten te doen leven.
Wie Deugdt en Godvrucht in een man van staat bemint,
Weet, dat hy 't voorwerp hier van zyne liefde vindt.

I. VERBURG.

AAN DEN

EDELEN GROOTACHTBAREN HERE

Mr. JAN TRIP,

HERE VAN BERKENRODE; REGEREND BURGERMEESTER EN RAADT DER STADT AMSTERDAM; BEWINDHEBBER DER OOST-INDISCHE MAATSCHAPPY, enz. enz.

DE kennis van wetenswaardige en nutte zaken is zo uitgestrekt, en de menigte der zelve zo groot, dat het leven van een mensch, al is het dat hy zich ten eene male aan de boek-oeffeningen overgeeft, naaulyks lang genoeg is om eene eenige wetenschap volkomentlyk te doorgronden. Doch inzonderheit vereischt de oeffening in die wetenschappen, welke eenig verbandt met malkander hebben, en waar in een mensch niet geheel onbedreven mag zyn, zo veel tyds, indien men maar eene matelyke kennisse der zelve betracht, dat het leven veler menschen aan een geschakeld te kort zou zyn, om eene verzameling der nodige zaken aan het verstandt te brengen, en in de geheugenisse in te drukken. Het is genoegzaam onmogelyk verstandt te hebben van eene wetenschap zonder iets van de andere, die, om zo te spreken, aan de zelve aangrenzen, te weten. Daar is niemandt, die

bedreven

bedreven kan zyn in de geschiedenis-kunde, zonder te gelyk het nodigste van de tydreken-en aardryks-kunde te verstaan. Zelf kan niemandt met goeden grondt zeggen, dat hy in de geschiedenissen bedreven is, zonder ook genoegzame kennisse te hebben van de gewoontens, regerings-wyze, den Godsdienst, en zeer vele andere byzonderheden, welke dat landt raken, waar van hem dunkt dat hy de geschiedenissen verstaat; ten minste zo hy eenige vrucht uit zynen arbeidt hoopt te trekken. Daarenboven is dat alles, in alle landen, van tydt tot tydt zo veranderd, dat een naarstig onderzoeker der geschiedenissen niet alleen de zaken dient te weten, maar zelf kennisse te hebben van de veranderingen, welke daar omtrendt byna van eeuw tot eeuw zyn voorgevallen. Alleen door het maken van deze aanmerkingen ziet men ligtelyk, dat een eenig mensch noch tydt noch leven genoeg heeft om de Geschiedenis-kunde, eene eenige wetenschap, in hare gansche uitgestrektheit volkomen te verstaan. Omtrendt de meeste andere is het op de zelve wyze gelegen. Een Godgeleerde dient in de byzonderheden der gevoelens van allerhande volkeren niet onervaren te zyn. Een Rechtsgeleerde moet de regerings-wyze en gebruiken der Grieken en Romeinen grondig verstaan, indien hy klaar zal begrypen, dat hunne wetten op de Burgerlyke rechtvaardigheit en billykheit gegrond

zyn.

zyn. Een Geneesmeester behoort niet alleen de krachten der geneesmiddelen, zo wel als het gestel en de ziektens des menschelyken ligchaams te verstaan, maar daarenboven de natuurlyke en toevallige oorzaken van duizend zaken te weten, zonder welke te kennen hy zeer ligtelyk dwaalt, en buiten staat is om zyne dwalingen te ontdekken. De geleerden, die zich zelf noch anderen hebben zoeken te bedriegen, hebben dat ongemak al langen tydt voorzien, en het is zedert vele jaren al een voornaam gedeelte hunner zorgen geweest in hunne byzondere boekoeffeningen een middel daar tegen uit te vinden. Jeder maakte zyne aantekeningen van het gene, dat hy meende dat hem van eenig nut kon zyn in het volvoeren van zyn bestek, en bediende zich van de zelve tot verwondering der genen, die zich van zulke hulpmiddelen ontbloot zagen; maar hoe nut die wyze van doen ook mogt zyn, en hoe groot de arbeidt, in het verzamelen van die aantekeningen aangewend, zo gingen zy nochtans meest na de doodt van den bezitter verloren, het zy by gebrek van in goede handen te geraken, of om dat zy, voor het gebruik van eenen gemaakt zynde, niet algemeen genoeg waren om aan de wereldt medegedeeldt te worden, tot dat eindelyk eenige wakkere mannen de handt aan het werk hebben geslagen, en begonnen verzamelingen te maken ten dienste van het gemeen, en die in het licht hebben gebragt in de gedaante van Woordenboeken. Zommigen hebben dat gedaan alleen voor

taal-

taalkundigen, ſchryvende in de Latynſche tale; doch de nutheit van diergelyke hulpmiddelen zo groot zynde, leedt het niet lang, of de Franſchen, Engelſchen, en Hoogduitſchers, bragten ten dienſte hunner landgenoten ieder in zyne vaderlandſche ſprake verſcheide verzamelingen van dat ſoort in het licht, welke van tydt tot tydt vermeerderd wordende eindelyk tot zeer aanzienlyke werken zyn uitgedegen. Alleen onze landgenoten zyn tot dezen tydt toe ontbloot gebleven van een zo uitmuntend hulpmiddel tot bevordering der wetenſchappen, en verligting van den arbeidt, die tot het leren van goede zaken wordt aangewend: doch ſchoon zy dat gemak tot nu toe hebben moeten miſſen, en dit werk het eerſte is van dien aardt, ten minſte zo men eenige kleine werkjes, die weinig naam verdienen, ter zyde ſtelt, zo wordt die ſchade nu rijkelijk door het uitgeven van dit Woordenboek vergoed, naardien wy den arbeidt van die uitheemſche ſchriften in het volvoeren van dit werk te bate genomen, en gebouwd hebben op de gronden, die andere gelegd hadden, de byzonderheden, die alleen ons landt raken, daar by doende uit onze eigene ſchryvers. Wy twyffelen niet, of dat werk zal onze land- en taal-genoten aangenaam zyn, ter oorzake van zyne nutheit. En het is met die gedachten, dat UE[dle]*. Gr. Achtbare deze onze onderneming in den beginne tegen de onrechtvaardige pogingen van anderen heeft onderſteund; gelyk het ook in dat vertrouwen is, dat wy de vryheit nemen*

van

van het zelve onder den name van UEd^le Gr. Achtbare in het licht te geven, als wetende, dat de voortzetting en bevordering der wetenschappen in het algemeen, en voor ons vaderlandt in het byzonder, UEd^le Gr. Achtbare zeer ter herte gaat. Die zo loffelyke genegenheit in een Man, die zo veel deel heeft aan de regering van de aanzienlykste stadt van Hollandt, en eene der rykste en grootste van geheel Europa, is waardig dat zy tot opwekkinge van iedereen, en tot navolginge van den nakomeling, bekend zy. Pryst men die grote mannen van de oudheit, welke de geleerdheit en fraaie wetenschappen begunstigd hebben, en daarom met veel reden by de nakomelingen hoog geacht worden, zo is het niet meer dan billyk, dat onze tydgenoten weten, dat UEd^le Groot Achtbare hen in dat stuk niets toegeeft, en dat de nakomelingen den name van TRIP *stellen onder die genen, waar van nu noch na zo vele eeuwen gesproken wordt, om dat zy die roemwaardige geneigdheit hadden, welke nu in UEd^le Gr. Achtbare bespeurd wordt. Wy nemen de vrymoedigheit van hier by te voegen, dat onder die grote mannen, welke de kunsten en wetenschappen begunstigden en bevorderden, nooit iemandt geweest is, die niet te gelyk uitmuntte in de regeer-en staatkunde. Alle die de eere hebben van UEd^le Gr. Achtbare te kennen, weten, dat die algemene regel in UE hoog-geeerde persoon niet alleen geen uitzondering lydt, maar dat, al was het, dat gene andere beweegredenen UEd^le Gr. Achtbare tot die loffelyke zake deden overhellen, de noodzakelykheit zelf, die 'er is in het aankweken*

ken der goede kunſten, om daar door brave Regenten voor onze kinderen, en ten beſte van ſtadt en landt, aan te kweken, UEd^le Gr. Achtbare aanſpoort om den aanwaſch der wetenſchappen te zoeken, en met vermaak de middelen aan te zien, welke aangewend worden om de leerwyzen te bekorten. Neem dan, bidden wy, ons deze vryheit, van het werk met Uwen Gr. Achtbaren Name te vercieren, niet kwalyk, alzo wy zulx ſchuldig zyn aan uwe liefde tot de wetenſchappen, aan de beſcherming, die Gy ons reeds gedaan hebt, en aan onzen plicht, als burgeren van deze zo aanzienlyke ſtadt, welke een groot deel van hare welvaardt aan UEd^le Gr. Achtbare goede voorzorge ſchuldig zynde, ons ook in het byzonder verplicht om dit oopenbare teken van onze dankbaarheit aan UEd^le Gr. Achtbare na te laten. Godt behoede UEd^le Gr. Achtbare, en vergunne deze ſtadt, als een teken van zyne gunſt, dat Gy een lange en gewenſchte gezondheit genietende moogt voortgaan in die zelve genegenheit, om alles aan te wenden tot welzyn van Amſterdam, en te volharden in het beſchermen van ons recht en verdediging van Uwe burgeren, die zyn

UE^DLE GROOT ACHTBARE

Aller ootmoedigſte Dienaren

Amſterd. den 15 October 1725.

DE COMPAGNIE BOEKVERKOPERS, UITGEVERS VAN DIT WOORDENBOEK.

VOORREDEN

VAN DE

BOEKVERKOPERS

AAN DEN

LEZER.

ZO heilzaam en nut als het gebruik van de Historische Woordenboeken is, zo moeijelyk, of, om beter te zeggen, zo onmogelyk is het, dat de zelve zodanig geschikt en opgesteld worden, inzonderheit die, de welke in het algemeen en zonder onderscheidt van allerlei zaken handelen, dat alles naar zynen eisch behandelt zy, en dat al de wereldt daar in behagen hebbe. Zulk een gelukkige uitslag bekroont zelden den arbeidt der bequaamste en geleerdste schryvers, schoon zy eene enkele stoffe verhandelen, waar van zy grondige kennisse hebben: veel minder kan men zich zulks van een werk van die uitgestrektheit en menigvuldigheit van onderwerpen, als een groot algemeen Woordenboek is, beloven. Daar is geen werk te bedenken van meerder nuttigheit en noodzaaklykheit, zelfs voor de geleerden, om met eenen opslag te weten allerlei aanmerkenswaardige zaken, het zy van de historien, of van de wetenschappen, die nergens anders gevonden worden, of die men niet zoude kunnen vinden dan na een moeijelyk onderzoek, en in boeken, die op eene langwylige en uitgebreide wyze daar van handelen: behalven dat men de talrykste bibliotheken zoude moeten bezitten, om daar in te zoeken het gene men begeerde te weten; iets dat waarlyk niet algemeen onder de geleerden, veel weiniger onder ongeletterden of weetgierigen van weinig vermogen gevonden wordt.

Het gebruik van dit slag van werken is dan van die nuttigheit en noodzaaklykheit, inzonderheit voor de laatsten, dat het eene grote onrechtvaardigheit zoude zyn in de grote verstanden, die van hunne ryke bibliotheken, door hunne bequaamheit en arbeidzaamheit, een goed gebruik voor zich zelven weten te maken, aan de anderen het nuttig en noodzakelyk gebruik der Woordenboeken, die hen voor bibliotheken moeten verstrekken, te betwisten, of te benyden.

Maar gelyk 'er weinige boeken in nuttigheit de algemeene Woordenboeken zouden evenaren, indien de zelve wel gemaakt waren, zo zyn 'er ook gene werken, die zulk eene grote bequaamheit en arbeidzaamheit vereischen dan deze, om gelukkiglyk het voorgestelde oogmerk te bereiken. Daar toe zoude nodig zyn eene grondige kennisse van allerlei historien, oude en nieuwe; eene grote bequaamheit in de Geographie, en in alle andere wetenschappen, en eene uitnemende ervarenheit in de geslachtrekeningen der doorluchtigste huizen van Europa. Men zoude tot dezen top van wetenschap niet kunnen komen, zonder de oude oorspronkelyke schriften gelezen te hebben, en zonder de talen te verstaan, waar in de zelve geschreven zyn; dewyl men, zonder die te raadplegen, niet naaukeurig kan spreken van een eindeloos getal van zaken, op het gezag der uittrekkers en afschryvers. Boven dit alles, vooronderstelt zynde, dat men in staat ware om alles met zyne eigene oogen te zien, en dat men daar benevens, het welk niet minder noodzaaklyk zoude zyn, de overvloedigste bibliotheken tot zyn gebruik hadde, welke in Europa gevonden worden; zo zoude men nog een buitengemeen geduldt nodig hebben, eene eindeloze en onbelemmerde lust, en eene krachtige gezondheit, om alles te doorbladeren, om alles te verkorten, en om alles uit te schryven, dat in zulk een groot werk geplaatst zoude moeten worden. Men zoude ook onvermydelyk met veel netheit moeten weten te schryven, om alles klaar en in weinig woorden uit te drukken. Men behoeft niet te spreken van de onderscheiding, en het oordeel, dat 'er vereischt zoude worden, om eene billyke keuze te doen van de stoffen en van de gevallen, zonder de welke men zich dikwils te verre uitlaat in zaken en omstandigheden van weinig belang, terwyl men in het voornaamste achteloos en vergeetel is. Men zal ook genoegzaam met stilzwygen voorbygaan de goede trouwe, en de onzydigheit, welke de historie vordert; het welk hoedanigheden zyn, zonder welke men zich op genen schryver verlaten kan, zelfs dan, wanneer hy de waarheit spreekt, 't en zy men hem met andere historieschryvers vergeleken hebbe; het welk verdrietig is, en onmogelyk aan het grootste getal der genen, die het meeste gebruik van de Woordenboeken maken.

Wel verre van daar, dat men alle deze hoedanigheden te zamen in eenen persoon, of

in

in een klein getal van perſonen zoude vinden, ontmoet men daar van bezwaarlyk een goet gedeelte; en dit is de reden, dat men niet kan verwachten ooit een volkomen Woordenboek te zullen zien, of dat naby de volkomenheit zyn zal. Deze zelve reden moet de Lezers, die eenige beſcheidenheit hebben, verplichten de gebreken van dit werk, en het vergeten van vele zaken, zo wel als van de andere Woordenboeken, die men heeft, te verſchonen. Het gemeen is verplicht aan de genen, die zich bevlytigt hebben, om de zelve zo volkomen en naaukeurig op te ſtellen en uit te geven als hen mogelyk is geweeſt; ſchoon zy daar in zo gelukkig niet geweeſt zyn, als men wel zoude wenſchen: want het is in der daadt veel beter zich van deze boeken te bedienen, zodanig als die zyn, dan de zelve ganſchelyk niet te hebben.

De aanmerking van de nutheit en noodzaaklykheit der Woordenboeken heeft te weeg gebragt, dat verſcheide oude ſchryvers daar aan gearbeid hebben, zelf voor Iſidorus en Suidas; maar hunne werken worden niet meer gevonden. Thomas Eliot, een Engelſch edelman, vermaart door de vriendſchap van Thomas Morus, hadt de naaukeurigheit van eene verzameling te maken van alle de genen, die Woordenboeken geſchreven hadden, in eene verhandelinge, genoemt *Bibliotheca Dictionaria*, naar het getuigenis van den geleerden Pitſeus, in zyn boek van de doorluchtige Engelſche ſchryvers.

Maar het zal niet qualyk zyn iets te zeggen van het lot der hiſtoriſche Woordenboeken, en wie de eerſte geweeſt is, die zich zelf in de XVI eeuw de moeite gegeven heeft om daar aan te arbeiden. Eraſmus bekent, dat hy een voornemen gehad hadde om 'er een op te ſtellen, tot verlichting van de genen, die begonnen de Dichters te lezen: doch hy bragt het zelve niet ter uitvoeringe. Een onbekent ſchryver, die zich een vriendt van Eraſmus noemt, gaf 'er een uit omtrent den jare 1534. Dit ſtuk, te Baſel gedrukt, wierdt niet veel geacht; het zelve was ook niets anders dan eene verzameling van eenige woorden, getrokken uit het Woordenboek van Ambroſius Calepinus, het welke men te Venetië met eene aanmerkelyke vermeerdering gedrukt hadde. Eenigen tydt daar na gaf Joannes Cibenius, een Duitſcher, een Woordenboek uit, genoemt *Lexicon Hiſtoricum ac Poëticum*. Dit werk is zeer wel aangelegt, en wierdt te Lyon gedrukt in den jare 1544. Karel Stephanus ſtelde naderhandt een nieuw te zamen, dat hy ook Geographiſch maakte; en dewyl men verſcheide drukken daar van heeft uitgegeven, nam men de moeite van het zelve te vermeerderen, zo dikwils als het ter drukperſſe gebragt wierdt. Maar alzo dit werk in een boek *in quarto* begrepen was, vondt men het zelve te ongemaklyk voor de ſcholieren; waarom men beſloot een kort begrip daar van te maken, onder den tytel van *Amaltheum Poëticum & Hiſtoricum*, zodanig als men het nog tegenwoordig heeft. Het Woordenboek van Stephanus was ondertuſſchen in grote achting. De heer van Juigné Broiſſiniere, van Angers, maakte daar van eene Franſche vertaling, met vermeerderingen, naar de kenniſſe, die hy van deze ſtoffen hadde, en tot gebruik der Franſchen. Doch alzo byna alle deze byvoegſelen getrokken zyn uit de werken van Maginus en van Sebaſtiaan Munſter, dat ſchryvers zyn van weinig achting, om dat zy te fabelachtig waren, zo was dat nieuw Woordenboek van weinig nutheit voor de jongelingen, die geen onderſcheiding weten te maken tuſſchen het waarachtige en fabelachtige. De vrienden van Moreri vertoonden hem zulks, om hem daar door te overreeden tot de onderneming van zyn werk. Daar is ook een werk in het Franſch, waar van de tytel is *Bibliotheque Univerſelle*, opgeſtelt door Boyer. Dat is een groot Woordenboek *in folio*, vervattende verſcheide eige namen van mannen, van landen, van ſteden, van dieren, van planten, en van verſcheide andere zaken. Men vindt in dit werk deze byzonderheit, dat de namen geſchikt zyn volgens hunne uitgangen, zo dat het eigentlyk een Woordenboek van klanken is. De werkwoorden worden daar in gevonden in alle hunne tyden en perſonen; met alle de Franſche woorden, die men van ieder maken kan, als de zamengeſtelde, de afgeleide, en de verkleinende naamwoorden. Deze ſchikking is om hare zeldzaamheit vermakelyk om te zien.

Behalven deze Woordenboeken, waar van geſproken is, zyn 'er andere, die uitmuntende zyn, als het Poëtiſche van Robert Stephanus, dat van de ſteden van Stephanus van Byzance, of, gelyk het de geleerden enkelyk noemen, van Stephanus, en het Geographiſche van Ortelius en van Ferrari, zodanig als men het zelve heeft, vermeerdert door den Prioor Baudrand; zonder te ſpreken van het Philoſophiſche van Goclenius, van het Chymiſche van Rutlandus, van het Mathematiſche van Daſypodius en van Vitalis, van eenige andere voor de rechtsgeleerdheit, voor de geneeskunſt, en van de kleine Woordenboekjes voor de Griekſche en Latynſche woorden. Deze boeken zyn van eene wonderlyke nutheit, en de geleerden hadden daar voor eene byzondere achting. De lof, welke de beroemde ſchryvers door die werken verdient hadden, deedt de genen, die op hen volgden, bedacht zyn om lyſten van hunne namen op te ſtellen, om hunne geheugenis voor de nakomelingſchap te bewaren. Dit is gelukkiglyk verricht door verſcheide ſchryvers van allerlei natien, als S. Hieronymus, Gennadius, Honorius van Autun, Ildefonſus, Iſidorus, Sigebertus, Henricus Gandavenſis, Trithemius, Sixtus Sinenſis, den kardinaal Bellarmin, en verſcheide anderen. Eenige ſchryvers hebben naamlyſten gemaakt van alle de Griekſche en Latynſche ſchryvers. Conradus Geſnerus van Zurich heeft tot een leidsman gedient aan alle de genen, die liefhebbers zyn van deze werken, in zyn werk, genaamt Bibliotheek

bliotheek der schryvers, die tot zynen tydt toe geleeft hebben. Het wierdt zo wel ontfangen, dat Lycosthenes, Antony du Verdier, heer van Vauprivas, en eenige anderen poogden eere te verkrygen met den naam van eenige stukken daar by te voegen, die daar aan ontbraken. Josias Simler maakte van zommige plaatsen een kort begrip, en vermeerderde het op andere. De geleerde Jesuit Antonius Possevin volgde het zelve spoor van Gesnerus in zyn uitmuntend en naaukeurig werk, *Apparatus Sacer*. Dat heilzaam en nut is wordt byna altoos het onderwerp van vele persoonen. Aldus ondernam men in Vrankryk den zelven arbeidt, om den rykdom der Fransche taal aan te tonen. La Croix du Maine gaf eene Bibliotheek uit, waar in hy spreekt van alle de schryvers, die in het Fransch geschreven hebben, van voor vyf honderd jaren af, tot zynen tydt toe. Dit werk wierdt te Parys gedrukt, by Abel Angelier, in den jare 1584. Antony du Verdier, heer van Vauprivas, gaf in het volgende jaar een werk uit van den zelfden aardt, onder den zelfden naam van *Bibliotheque*. Het zelve wierdt te Lyon gedrukt by Barthelemi Honorat. Zy spreken beide van de schryvers, die tot hunne kennisse gekomen zyn, en noemen dikwils een en de zelve: maar hunne schryfwyze is verschillende. La Croix du Maine noemt meer bekende schryvers dan du Verdier, en brengt zomtyds gansche stukken der schryvers by. Lodewyk Jacob, een Karmelyt, heeft eene verhandeling uitgegeven van de schoonste Bibliotheken der wereldt. Hy hadt geen gebrek van geleerdheit, en heeft verscheide verhandelingen uitgegeven, die het zelve getuigen. Hy schreef voor eenige jaren de naamlyst der boeken, die in Vrankryk gedrukt wierden, onder den tytel van *Bibliographia Gallica universalis*, en was ook de schryver van de *Bibliotheca Pontificia*, en van de *Bibliotheca Fœminarum*.

Deze zorge om het geheugenis der schryvers te bewaren is aan alle de natien gemeen geweest, en men vindt 'er weinige, die niet eenig geleerd man gehad hebben, die deze doorluchtige namen byeen verzameld heeft. Balæus en Pitseus hebben gearbeid voor de Engelschen: Jacobus Wareus voor die van Ierlandt: Miræus, Franciscus Zweertius, Valerius Andreas, en anderen voor die der Nederlanden: Cornelius Callidius, en eenige anderen voor die van Duitschlandt; behalven Melchior Adam, die de levens der Theologanten, der Philosophen, der rechtsgeleerden, en der geneesmeesters van dat landt, die in de XVI eeuwe leefden, geschreven heeft. Suffridus Petri heeft eene verzameling gemaakt van de namen der Vriesche schryvers: Simon Starovolscius van die van Polen: Andreas Schottus, Alfonço Garçias, en Nicolaas Antonio van Seville van de Spanjaarden: Uberto Folieta, Raphaël Soprani en Michiel Justiniani van die van de kusten van Genua en van geheel Ligurië. Velen hebben gearbeid aan de verzameling van de schryvers der steden: als Jacobus Thomasinus aan die der schryveren van Padua: Joannes Antonius Bumaldi aan die van Bolonje: Hieronymus Rubei aan die van Ravenna: Coria en Ripamonte aan die van Milaan: Hugolinus Verrinus aan die van Florence: Sanderus aan die van Gent: Julius du Pui aan de rechtsgeleerden van Verona: Lodewyk Jacob, van wien reeds gesproken is, aan die van Châlon aan de Saône: Pitton aan die van Aix in Provence, enz. De Historieschryvers der byzondere provincien hebben ook gesproken van de geleerde mannen, die in de zelve gebloeit hebben; gelyk zulks onder de Franschen met veel naaukeurigheit waargenomen is in de Historie van het Dauphiné door Chorier; in die van Languedok door Catel; in die van Provence door Bouche; en zo in een groot getal anderen ook van andere landen. Het zelve is aan te merken omtrent de klooster-ordens, welke alle geleerden hebben gehad, die Bibliotheken en verzamelingen van hunne schryvers hebben uitgegeven: als van de Benedictynen, Trithemius, Arnoldus Wion, enz. van de Karthuizers, Petrus Dorlandus en Theodorus Petreius: van de Dominikanen, Leander Alberti, Antony van Siena, Alfonsus Fernandes, Ambrosius Gorzeus, Petrus Malpæus, enz. van de Karmelyten, Arnoldus Bostius, Petrus Lucas, Marcus Antonius Alegre, enz. van de Francifkanen, Henricus Willot, Wadingius, enz. van de Premonstraten, Jan le Page: van de Jesuiten, Petrus Ribadeneira en Philippus Alegambe; en verder van byna alle de Congregatien der monniken. In de doorluchtige professien, in de Akademiën, en in de Kapittelen zyn naaukeurige mannen geweest, die naamlysten van hunne medebroeders hebben opgestelt. Zo hebben Bernardus Rutilius, Bernardinus Gasnerius, Joannes Forster, Joannes Nevisan, Joannes Fichard, Wolfgangus Freimonius, Joannes Bertrand, Guil. Grotius, en anderen gearbeid aan de verzameling der beroemde rechtsgeleerden; en die der geneeskundigen is opgestelt door Simphorianus Champier, Joannes Georgius Schenk, Remaclus Fusch, Petrus Castellan, van der Linden, enz. Men heeft ook de levens van verscheide Akademisten, als die van de Fransche Akademie, in de historie van dat vermaarde gezelschap, geschreven door Pelisson; van eenige andere Akademiën van Italië: van de Professoren der Universiteiten van Leiden, van Groningen, enz. van de schilders, door Vasari, door den Ridder Ridolfi, en door Felibien, in de naaukeurige verhandelingen van die van deze professie. De levens der bisschoppen zyn byëen verzamelt in de historien der byzondere kerken, die in menigte gevonden worden: wegens Vrankryk in het *Gallia Christiana* van de broeders Sammarthanus: wegens Italië in het *Italia Sacra* van den abt Ughellius: wegens Engelandt in de kerkelyke historie van Nicolaus Harspsfield: wegens de Nederlanden in Grammaye, Miræus, Sanderus, enz. Eindelyk, deze arbeidt was zodanig van den smaak van eenige schry-

 vers

vers van de XVII eeuw, dat Antonius Sanderus eene verzameling gemaakt heeft van alle fchryvers, die den naam van Antonius gedragen hebben. Theophilus Raynaudus van de Theophilen: Philippus Labbé van de Philippen: Andreas du Sauffai van de Andreaffen: Joannes Meurfius van de Antigonen, van de Ariftoxenen, van de Nicomachen, van de Philoftraten, enz. Leo Allatius van de Simeons, de Philoos, de Pfellen, de Methodiën, enz.

Men zal niet omftandig fpreken van de byzondere levens der grote mannen, hoewel de zelve tot het zelve onderwerp behoren; als van de pauzen en koningen, in de byzondere hiftorien der ftaatsdienaars van Vrankryk, in de verhandeling, welke de graaf van Auteuil heeft uitgegeven: van de kardinalen, door Ciaconius, Auberi, enz. en van die van Vrankryk door du Chefne en Frizon: van de doorluchtige mannen en van de grote krygsoverftens, door Brantôme: van verfcheide grote Franfche krygshoofden, door den Baron van Fourquevauls, en op de zelve wyze van eenige anderen. Men zal maar met een woordt aanroeren verfcheide korte levensbefchryvingen, die men heeft; en welke opgeftelt zyn door Paulus Jovius, Thevet, Papyrius Maffon, Miræus, en door Scevola Sammarthanus, welke die van de Franfche geleerden opgeftelt heeft. Men heeft ook de afbeeldingen der doorluchtige mannen door Theodorus Beza, en van de geletterden van allerlei natien door Laurens Craffo. Dit laatfte werk is in 't Italiaanfch. Janus Nicius Erythræus, wiens eigentlyke naam is Joannes Victor Roffi, heeft in 't Latyn die van de verftandige mannen van zynen tydt gefchreven, in zyn boek, genoemt *Pinacotheca Imaginum illuftrium.* Joannes Bocacius, Jofeph Betuffi, Petrus Paulus de Ribera, Francifcus Serdonati, Francifcus Auguftinus della Chiega, Jacobus Philippus van Bergamo, Bernardinus Scardeonius, Julius Cæfar Capacius, Carlos Pinto, Hilarius de Cofte, en anderen, hebben kortelyk de levens der doorluchtige vrouwen gefchreven; en Brantôme de levens van die, de welke in zynen tydt in Vrankryk bloeiden. Lilius Giraldus, Crinitus, Scaliger, en Voffius hebben verzamelingen gemaakt van de dichters. De laatfte heeft verhandelingen gefchreven van de wiskundigen, van de philofophen, van de redenaars, en van de Griekfche en Latynfche hiftoriefchryvers. La Popiliniere heeft gehandelt van de gefchichtfchryvers: Noftradamus heeft nagelaten de levens der dichters van Provence: Martinus Zeillerus heeft eene verhandeling gefchreven van de vermaardfte hiftoriefchryvers, Chronologiften, en Geographiften: Joannes Andreas Quenftedius heeft een werk gefchreven van de geboorte-plaatfen der geleerden, genoemt *de Patriis illuftrium doctrina & fcriptis virorum*; en Labbé heeft eene verzameling uitgegeven van alle de genen, die loffchriften, levensbefchryvingen, Woordenboeken, Bibliotheken, enz. hebben opgeftelt en uitgegeven, in een ftuk *in Octavo*, genoemt *Bibliotheca Bibliothecarum.*

Alle deze werken zyn, in zekereren zin, Woordenboeken, waar van zich eindelyk Lodewyk Moreri, Priefter en Doctor in de Theologie, bedient heeft in het opftellen van zyn vermaart groot Woordenboek, onder den tytel van *Le Grand Dictionaire Hiftorique, ou le Melange curieux de l'Hiftoire facrée & profane, &c.* aan welk werk hy begon in zynen ouderdom van vyf en twintig jaren, en waar aan hy een langen tydt gearbeid heeft. Dit werk is om des zelfs algemeene nutheit zo gretig van al de wereldt aangenomen, dat het zelve meer dan twintig malen in Vrankryk en Hollandt gedrukt is. Het was in den beginne, zo als het uit de handen van den fchryver quam, zeer gebreklyk, en vervult met eene eindeloze menigte van misflagen. Dit wordt niet aangemerkt, op dat het verachtelyk denkbeeldt, dat zulks zoude kunnen geven van zynen arbeidt, de erkentenis vermindere, die men aan hem fchuldig is. De eerfte fchryvers der Woordenboeken hebben wel vele misflagen begaan; maar zy hebben ook grote dienften gedaan, en eenen roem verdient, waar van hunne navolgers hen nooit beroven moeten. Moreri heeft een groot werk verricht, dat voor al de wereldt van eenige nuttigheit is geweeft, dat genoegzame onderrichtingen heeft gegeven aan velen, en eene verlichting aan weetgierigen, welke zy nooit uit andere boeken zouden bekomen hebben. Men heeft in Vrankryk de volgende drukken van zyn werk merkelyk verbetert en vermeerdert door den vlyt van bequame mannen, die daar aan gearbeid hebben. Maar de drukken, die van dit werk in 't vervolg in Hollandt zyn uitgekomen, durven wy rondborftig zeggen dat noch oneindig beter zyn dan de Franfche; want de zelve zyn telkens overzien door den Here J. Le Clerc, een der bequaamfte fchryvers van onze eeuwe, die met groot recht voor een der geleertfte mannen van geheel Europa gehouden wordt, door zyne grote geleertheit, onderfteunt door een krachtigen en doordringenden geeft, en door een uitmuntent oordeel: zo dat hy door de verbetering van een eindeloos getal van misflagen, en door fchone vermeerderingen aan het Woordenboek van Moreri het zelve groten luifter heeft bygezet. Ondertuffchen heeft ook Petrus Bayle, een man, wiens naam men maar behoeft te noemen, om een denkbeeldt te geven van de grootheit zyner geleertheit en oordeelkunde, dat overheerlyk Woordenboek uitgegeven, dat in zyn foort geen gelyk in de wereldt heeft, onder den tytel van *Dictionaire Hiftorique & Critique,* dat ook reeds vyf maal is gedrukt, en door den fchryver zelf noch merkelyk verbetert en vermeerdert. Eindelyk heeft men tot meerder voltooijing van het werk van Moreri in Vrankryk een nader *Supplement* of byvoegfel uitgegeven, dat ook in Hollandt door den loffelyken vlyt en onvermoeiden yver van den geleerden J. Bernard, Profeffor in de Philofophie te Leiden, met noch veel beter en groter vermeerdering van hem zelf ter druk-

drukperſſe is gebragt. De Engelſchen hebben vervolgens het werk van Moreri met vermeerderingen, hun landt, hunne Hiſtorie, hunne groten, hunne doorluchtige geſlachten, en hunne geleerden betreffende, in het Engelſch gedrukt; en in Duitſchlandt heeft de beroemde Joh. Franciscus Buddeus, Doctor en voornaamſte hoogleeraar in de Godgeleertheit in de hogeſchole te Jena, het zelve met diergelyke vermeerderingen, Duitſchlandt betreffende, uitgegeven, zynde dit laatſte werk van Buddeus reets twee malen gedrukt.

Al voor langen tydt is ons voornemen geweeſt in onze moedertale zulk een heilzaam en noodzakelyk werk aan onze landgenoten mede te delen, als daar toe, door het recht der Copyen van de Woordenboeken van *Moreri*, *Bayle*, en het *Supplement*, en door de verleende privilegien, volgens der zelver inhoudt, het meeſte, om niet te zeggen het eenige recht hebbende: tot dat wy eindelyk door een bekend toeval genoodzaakt zyn geworden om ons tot dit voorgenomen werk, meer dan wy gedacht hadden, te verhaaſten. Wy hebben ons ten dien einde niet alleen voorzien en verzekert van bequame ſchryvers tot het vertalen en ſchikken der artykelen, die in de genoemde Franſche, Hoogduitſche en Engelſche Woordenboeken, van de laatſte en volkomenſte drukken, gevonden wierden; en tot het opſtellen van nieuwe artykelen, die in de zelve ontbraken, of die wegens onze Hiſtorien, provincien, ſteden, dorpen, en wat verder tot onze Geographie behoort, als mede van de oude graven, doorluchtige geſlachten, dappere land-en zeehelden, beroemde geleerden in alle wetenſchappen, dichters, kunſtenaars, en verder van vele andere merkwaardige zaken dezer landen daar by te voegen; op dat alzo in dit Nederduitſche werk niet alleen het gene in de gemelde Woordenboeken in het algemeen begrepen was, maar ook alle de Hiſtoriſche, Geographiſche en Genealogiſche byzonderheden van Vrankryk, Duitſchlandt, Engelandt, en de Nederlanden, die in ieder van die Woordenboeken in het byzonder, elk voor zyn landt, omſtandig gebragt waren, gevonden zouden worden. Zo dat dit Werk dan daar in de anderen overtreft, die ieder het gene zyn landt niet raakt maar kortelyk en in 't voorbygaan, of geheel niet aanroeren. Boven dit alles is 'er eene zeer grote menigte van nieuwe artykelen in het zelve gebragt, de algemeene Hiſtorien en andere zaken betreffende, welke wy aan de heuſchheit en den yver van verſcheide brave mannen tot verſiering van dit werk verſchuldigt zyn. Boven alle heeft deze onze erkenteniſſe plaats omtrent den zeer eerwaarden en geleerden Here Hermanus van de Wall, beroemd Predikant te Amſterdam, die door een goed getal van Hiſtoriſche, Theologiſche, Kerkelyke, Geographiſche, en Genealogiſche artykelen dit werk geen geringen luiſter heeft bygezet; waar toe ook de geleerde Heer Gerard Outhof, Predikant en Rector te Kampen, op de zelve wyze veel heeft toegebragt. Behalven dat nog verſcheide aanzienlyke en geleerde mannen, door hand-en gedenkſchriften, oude geſlachtregiſters en andere echte bewyzen, ons veel dienſt hebben gedaan. Alle welke mannen wy hopen dat in het vervolg van dit werk in den zelven yver en heuſchheit zullen volharden. Wat de Oudheden, Hiſtorie, Geographie, en andere zaken van dit landt betreft, wy zyn daar van voor een groot gedeelte de artykelen verſchuldigt aan den onvermoeiden vlyt van den Hiſtoriekundigen en geleerden Here Matthæus Brouerius *van Nidek*, Rechtsgeleerden, den vaderlanderen overvloedig bekend door de werken, die zyn E. van tydt tot tydt heeft uitgegeven, en wiens beloften in de Voorreden van de *Analecta medii Ævi* ons nog naar zo vele van zyne werken doen verlangen. De geleerde David van Hoogstraten hadt reets een groot gedeelte van de overgezette artykelen op order geſchikt en nagezien, en een goed getal nieuwe geſchreven, die men noch hier en daar door dit Woordenboek verſpreid zal vinden; maar zyne doodt, zo ontydig en ſmartelyk voor de liefhebbers der Nederduitſche taal en dichtkunde, heeft ons van zynen verderen onderſtandt berooft. Doch gelyk hy in dat moeijelyke werk reets by zyn leven krachtig onderſteunt en geholpen was door den naarſtigen Johan Lodewyk Schuer, zo is de zelve daar mede na des zelfs overlyden met veel yver en oplettentheit voortgegaan: gelyk wy ons dan ook van des zelfs arbeidzaamheit, gevoegt by zyne kenniſſe van de algemeene Hiſtorien en Geographie, in het uitgeven der volgende ſtukken van dit Woordenboek veel goeds beloven. Tot de aanvulling en vermeerdering ten opzichte van ons landt heeft men zich van alle onze beſte ſchryvers bedient, die wy hier niet zullen optellen, alzo de zelve aan onze landgenoten overvloedig bekend, en achter de meeſte artykelen genoemt zyn. Voorts is de verbetering en genoegzaam de geheele verandering van de artykels van het begin der Letter A, die te gebrekkelyk bevonden wierden, en de vertaling en opſtelling van het vervolg van byna alle de artykels, tot dat van de *Arke Noachs* ingeſloten, en zelfs daar onder ook eenige van dit landt, als dat van *Amſteldam*, enz. geſchied door Johannes Haverkamp, die nog verder voortgaat aan dit werk mede te arbeiden. De artykels van de Letter B zyn, behalven de tuſſchen ingevoegde van de eerſtgenoemde Heren Predikanten, van D. van Hoogſtraten, van den Here Brouërius, van J. Haverkamp, en van J. L. Schuer, alle vertaald door den geleerden Heer Arnoldus Henricus Westerhovius, Rector der Latynſche ſchole en Predikant buiten vaſten-dienſt te Gouda.

De tytel geeft voorts omſtandig te kennen wat de inhoudt is van dit Groot Algemeen Woor-

denboek, waar in men, zo veel doenlyk was, gepoogt heeft niemandt, van wat Godsdienst hy zyn mogte, eenigen aanstoot te geven, op dat het zonder vooroordeel van al de wereldt mogt gelezen worden. Men heeft daar in niet naar het voorbeeldt van Moreri alle de Protestanten met bittere uitdrukkingen verkettert; noch van de pauzen en prelaten of andere geestelyke personen van de R. kerke, die van een quaad en ergerlyk gedrag geweest zyn, anders gesproken, dan Moreri en andere Roomsche schryvers zelf gedaan hebben. Wat den styl belangt, in welken dit werk geschreven is, men zal daar in wel eenig verschil vinden; doch alzo ieder artykel op zich zelven bestaat, en eveneens van styl zal bevonden worden, zo menen wy, dat de ongelykheit, die 'er in de schryfwyze der schryvers en vertalers van dit Woordenboek bespeurt zoude mogen worden, den Lezer niet zal kunnen stoten, zynde echter, nevens de spelling, waar omtrent toch de grootste liefhebbers van onze taal het niet eens zyn, in het nalezen van de Copy en van de proeven, zo veel de moeijelykheit van zulk een arbeidt toeliet, op eenen voet gebragt.

Zie daar, bescheiden lezers, wat wy oordeelden omtrent de onderneming van dit werk in 't algemeen, en omtrent de uitgave van deze twee eerste Stukken in 't byzonder te moeten zeggen. Wy zyn van gedachten op de zelve wyze daar mede voort te gaan, en wel wat spoediger dan met deze twee eerste Stukken heeft kunnen geschieden. De reden daar van is gemakkelyk te geven; en wy zullen de zelve hier, om dat wy 'er toch de plaats toe hebben, ten overvloedt byvoegen. Namentlyk, het zal onzen Heeren Intekenaren uit de Conditien van inschryving, die wy van dit Woordenboek hebben uitgegeven, nog voorstaan, dat wy, uit hoofde van het recht, het welk wy hebben op de Woordenboeken van *Bayle* en *Moreri*, door de onrechtvaardige onderneminge van anderen verplicht wordende om dit werk op te vatten, rond uit bekenden, geen voorraadt van Copy, laat staan gehele stukken, waar op anderen zo onbeschaamd, als by de uitkomst is gebleken, stoften, ter drukpersse gereed te hebben; maar dat wy daar aan zo door geschikte overzetters, als andere bequame mannen lieten arbeiden. Daarenboven moest het werk op order geschikt worden; men moest de artykelen afwachten, de welke ons door verscheide aanzienlyke mannen, zo op ons verzoek, als uit eige beweginge, belooft en medegedeelt wierden; behalven eenige andere zwarigheden, de welke, de moeijelykheit en uitgestrektheit van dit werk medebrengende, des zelfs voortgang in den beginne vertraagt hebben. Maar alle deze dingen nu te boven gekomen zynde, kunnen wy met waarheit roemen, het vervolg van dit werk voor een groot gedeelte klaar te hebben, alzo zelf aan de letter P al gearbeid wordt, en reets eenige bladen van het volgende Stuk zyn afgedrukt; welken voorraadt, ter drukpersse gereed leggende, wy den Intekenaren op hun begeeren ten allen tyden zullen laten zien, om hen te overtuigen, dat wy hen niet menen op te houden.

Reets voor een jaar hadden wy het eerste Stuk kunnen afleveren, gelyk velen, die de afgedrukte bladen by ons van tydt tot tydt gezien hebben, zullen kunnen getuigen. Maar wat zou de wereldt daar van gezegt hebben? Zekerlyk één van beide, of dat wy niet in staat waren om beide Stukken te kunnen laten drukken en uit te leveren, zonder op nieuw daar toe van penningen voorzien te worden; (waar van de wereldt echter, door Gods goedheit, anders overtuigt is,) of dat wy de menschen zochten te misleiden, en ons van hun geldt te bedienen, het welk het crediet en de goede naam van een eerlyk man al zo weinig kan lyden als het eerste.

Wy hebben u dan, Lezer, deze twee eerste Stukken zo volkomen en zo sierlyk overgelevert, als wy u de zelve by de voorwaarden van de inschryvinge belooft hebben, hebbende daar aan, gelyk ieder redelyk mensch zal moeten bekennen, noch moeite noch kosten gespaart, zo ten opzichte van den druk en het papier, als de platen en het vignet, en u voor uw geldt noch vodden in de handt gestopt, noch iets achter gehouden. Wy menen zo daar omtrent, als omtrent de behandelinge en uitvoeringe van het vervolg van dit werk even getrouwelyk voort te gaan: maar alzo het onmogelyk is, gelyk wy alreets hebben aangemerkt, diergelyke boeken, inzonderheit in de eerste onderneming, zonder gebreken tot volkomenheit te brengen, zo zullen wy, wanneer het werk afgelopen zal zyn, door een Supplement, gelyk in de voorwaarden der inschryving gezegt is, de misslagen van belang, die ingeslopen mogten zyn, en daar by de overgeslagene artykels, en de nieuwe, waar toe door het sterven van doorluchtige mannen, van beroemde geleerden, en van uitmuntende kunstenaars, gelegenheit gegeven zal worden, daar by voegen; op dat alzo het gansche werk te zamen tot meerder volkomenheit gebragt, en, in allerlei slag van zaken, aan ieder der Lezers naar zynen smaak en verkiezing genoegen gegeven worde; verzoekende tot besluit de genen, de welke ons hunne familien, of andere aanmerkingen, gelieven mede te delen, ons het zelve zo spoedig, als het hen eenigzins mogelyk is, toe te zenden, alzo wy het werk met yver menen voort te zetten.

DRUKFEILEN.

Letter A, bladzyde 492, col. 1, in 't midden van lin. 46, heeft de zetter overgeslagen: *Die der Jesuiten is zeer prachtig.*
Letter B, bladz. 147, col. 1, lin. 43, staat *Job.* XXXI; lees XXX.

Andere drukfeilen, van eenig belang zynde, zullen, als het werk is afgedrukt, zorgvuldig aangetekent worden.

PRI-

PRIVILEGIE.

De STAATEN VAN HOLLAND EN WESTVRIESLAND doen te weeten; Alzoo ons vertoond is by Pieter Brunel, R. en G. Wetstein, de Janszoons van Waasberge, P. de Coup, P. Humbert, Burgers en Boekverkopers binnen de stadt Amsterdam, als ook Samuel Luchtmans, Boekverkoper tot Leyden, neffens de weduwe A. Moetjens, H. van Doole, J. Vaillant en Prevost, Boekverkopers in s'Gravenhage: dat zy Supplten van voorneemen waaren te drukken het *Groot Algemeen Woordenboek*, *zo Historisch*, *Geographisch*, *Genealogisch*, *als Oordeelkundig*, dat behelsen soude het voornaamste dat vervat was in de Woordenboeken van *Moreri*, *Bayle*, en anderen: vermeerdert met seer veel voornaame nieuwe Artykelen, daar toe specterende, door veele voornaame luyden met veele moeite en kosten byeen vergadert, en dat nu ter drukpersse gereet was leggende, om 't selve in verscheyde deelen in folio te drukken. Doch alsoo zy supplten bedught waaren, dat het voorsz. werk in 't geheel of ten deele, of onder eenen anderen Tytel tot hunne groote prejuditie of schaade door eenige baatzoekende menschen hun moghte worden naargedrukt: Zoo keerden zy supplten zich tot ons, ootmoedigh versoekende, ten eynde wy aan de voorsz. supplten, hunne Erven, ofte namaals actie verkrygende geliefden te verleenen Octroy en Privilegie voor den tyd van vyftien eerst komende jaaren, om het het voorsz. *Groot Algemeen Woordenboek*, in verscheide deelen in folio, of in soodanige formaaten, mitsgaders taalen, als sy supplten souden geraaden vinden, alleen te moogen drucken, doen drucken, uytgeven, verkoopen, of verhandelen, met verbod aan allen anderen, het voorsz. boek in geenerley manieren, 't zy in 't geheel, ofte ten deele, of met verandering van Tytel, of anders, binnen deesen lande te drucken, doen drucken, of buytenlands gedrukt in te brengen, te verruylen of te verkoopen, op verbeurte van alle de naargedrukte, ingebragte verkofte ofte verhandelde Exemplaaren, op zoodanige groote pene als wy daar toe hadden gelieven te statueeren. SOO IS 'T, dat wy de saake ende 't versoek voorsz. overgemerkt hebbende, ende geneegen weesende ter beede van de supplten uyt onse reghte wetenschap, souveraine maght ende authoriteyt, de selve supplten geconsenteert, geaccordeert ende geoctroyeerd hebben, consenteeren accordeeren, ende octroyeren haar by deesen, dat sy gedurende den tyd van vyftien eerst aghter een volgende jaren het *Groot Algemeen Woordenboek*, *zo Historisch*, *Geographisch*, *Genealogisch*, *als Oordeelkundig*, behelsende het voornaamste dat vervat is in de Woordenboeken van *Moreri*, *Bayle* en anderen, vermeerdert met soo veel voornaame nieuwe Artykelen, daar toe specteerende, binnen den voorsz. onsen lande alleen sullen moogen drucken, doen drucken, uytgeven, ende verkoopen, verbiedende daaromme allen, ende eenen iegelycken, het selve boek in 't geheel ofte ten deele, in wat formaat of taal het mogte syn, te drucken, naar te drucken, te doen naardrucken, te verhandelen, ofte verkoopen: ofte elders naargedrukt binnen den selven onsen landen te brengen, uyt te geven, ofte te verhandelen ende te verkopen, op verbeurte van alle de naargedrukte, ingebraghte, verhandelde of verkoghte Exemplaaren, ende een boete van drie duysent guldens daar en booven te verbeuren, te appliceeren een derde part voor den Officier, die de Calangie doen sal, een derde part voor den armen der plaatse, daar het Casus voorvallen zal, ende het resteerende derde part voor de supplten; ende dit 't elkens, soo menighmaals de zelve sullen werden aghterhaalt: alles in dien verstande, dat wy de supplten met deesen onsen Octroye alleen willende gratificeeren tot verhoedinge van haare schade door het naardrukken van het voorsz. Groot Algemeen Woordenboek, daar door in genigen deele verstaan den inhoud van dien te authoriseeren ofte te advoueeren, ende veel min het selve onder onse protectie ende beschermingе eenigh meerder crediet, aansien ofte Reputatie te geven; neen maar, de supplten, in cas daar inne iets onbehoorlyks soude influeeren, alle het selve tot haaren lasten sullen gehouden weesen te verantwoorden, tot dien eynde wel expresselyk begeerende, dat byaldien sy deese onse Octroye voor het selve Groot Algemeen Woordenboek sullen willen stellen, daar van geen geabrevieerde ofte gecontraheerde mentie sullen moogen maaken; neen maar gehouden sullen weesen het selve Octroy in 't geheel ende sonder eenige omissie daar voor te drucken of te doen drucken, ende dat sy gehouden sullen syn een Exemplaar van het voorsz. groot algemeen Woordenboeck gebonden ende wel geconditioneert te brengen in de Bibliotheek van onse Universiteit tot Leyden, ende daar van behoorlyk te doen blycken, alles op pene van het effect van dien te verliesen. Ende ten eynde de voornoemde supplten deesen onsen Consente ende Octroye moogen genieten als naar behooren, lasten wy allen ende een iegelycken, die het aangaan mag, dat sy de supplten van den inhoude van deesen doen laaten ende gedogen gerustelyk, vreedelyk ende volkomentlyk genieten ende gebruyken, cesseerende alle belet ter Contrarie. Gegeven in den Hage onder onse groote Zegel hier aan doen hangen, op den vyftienden January in 't Jaar onses Heeren ende Salighmaakers seventien hondert drie en twintigh.

W. V. WASSENAER.

Ter Ordonnantie van de Staaten,
SIMON van BEAUMONT.

NAMEN DER HEEREN
INTEKENAREN
VAN DIT
WOORDENBOEK.

A.

Pieter van der *Aa*.
Hendrik van den *Aak*. — — 2
Jan van *Aaken*.
Anthony van *Aaltwyck*. — — — 2
Jacob *Abrabanel* Junior.
T. *Adema*, Predikant tot Lange en korte Swaag.
Adriaan van *Adrighem*.
Alexander *Aelze*.
Gerard *Æmilius*, Predikant te Swammerdam.
Robertus *Æmilius*, Regent in 't Collegium Theol. van de Heeren Staten van Hollandt, en Predikant te Leiden.
A. H. A.
Mr. Francois Adam van *Afferden*, Heer van Weyer en Coesen, President van den Hove van Justitie van Gelderland.
N. *Ahasverus*, Bedienaar des Goddelyken woorts tot Breemen.
Jan *Al*.
Abraham *Alardyn*.
Seger *Alardyn*.
Adriaan van *Aldewereldt*.
Abraham *Alensoon*.
Mr. A. *Alewyn*, Advokaat der Generale Nederlandsche Oost Ind. Comp.
Mr. Daniel van *Alphen*, D. Z. Griffier der stad Leiden.
Hieronymus van *Alphen*, Professor
Pieter van *Alphen*.
Jan *Alstorphius*.
Iperus *Ameland*.
Jan Gerard *Ameldunk*.
* Karel d'*Amour*.
Jacobus *Amys*, Bedienaar des Goddelyken woorts tot Neusen.
Andreas Pelgrum *Ardesch*.
Jan *Ardinois*.
* Jonker Ferdinand van *Arkel*, Heer van Burgst.
N. *Arnoldi*, Secretaris en Pensionaris van Leeuwaarden.
Otto *Arnoldi*.
Joannes *Artopée*.
Johan van *Arxhouk*, Predikant tot Veere.
Antony van *Asperen*.
De Heer van *Assendelff* &c.
Joan *Assig*.
Johannes *Aytema*.

B.

J. B.
Adriaan *Baars*, Notaris.
* Mr. Daniel *Baart*.
Johannes *Baelens*.
Adriaan *Bake*.
Mr. Cornelius *Bakker*, Pennigmeester der Ed. Mog. Collegie ter Admiraliteit te Amsterdam.
Rein Siebes *Bakker*.
Do. Hendrik *Bakker*, Leeraar der Doopsgezinden.
Jan de *Bakker* Junior.
Leendert *Bakker*. 2.
* Groot papier 3.
Pieter *Bakker*.
Rinthe Rinthes *Bakker*, Leeraar der Doopsgezinden tot Workum.
Frans *Balde*.
Jacob *Balde*.
Joan *Balde*.
Isaak *Balde*.
Willem *Balde*.
Dominicus *Balk*, Professor Juris in de Universiteit tot Franeker.
Mr. *Balk*, tot Leeuwaarden.
Mr. Johannes *Balk*.
Johannes *Balkenende*.
Claas *Barents*.
Willem *Barents*.
Abraham *Barnart*.
Jacobus *Barnart* de Jonge.
L. de *Bas*.
Mr. Marinus de *Bat*.
Johan Lodewyk *Batilje*.
Mr. Lieven Ferdinand van *Beaufort*, Gecommitteerde Raad der Staten van Zeeland wegens Tholen.
Bastiaan van *Beaumont*.
Mr. Philippus Quiryn van *Beaumont*.
Ægidius *Becius*.
Dirk *Beckman*.
Johan ter *Beek*, Predikant tot Sevenaar.
Martinus *Beekman*.
Mr. *Beeldsnyder Matroos*.
Leonard *Beels*, Bedienaar des H. Evangeliums te Amsterdam.
Everard de *Beer*.
Jan *Beernink*.
Cornelis *Beernink*, Heere van Oudhuysen, en Proost van St. Jan tot Utrecht.
Carel *Behagel*.
Willem *Bein*.
Hendrik van der *Bel*.
Johannes *Bellart*, Predicant aan de Bilt.
Jacob van *Belle*
De Hoog Welgeb. Heer J. Baron van *Bemmel*, Ebbelingen &c.
Albertus *Benoorden*.
Willem *Bentink*.
Jacobus de *Bergh*.
Abraham *Bereveld*, Philos. Doctor, Heer en Predikant van Voorhout.
Christiaan Paulus van *Beristein*.
Daniel *Bernard*.
Martin Cornelis van *Bertstein*.
Paulus *Beselaar*.
Cornelis van *Beughem*. — — 2
Van *Beughem* Junior. — — — 8
— — — Groot papier. — — 1
N. *Beuning*, Conrector in de schole tot Groningen.
Mr. Coenraat van *Beuningen*.
De Hoog Edl. Welgeb. Heer van *Beursen*, Pettecum, en Heer Jansdam.
Jacob *Beverlander*.
Mr. Justinus de *Beyer*.
Hermanus *Binnevest*, Predikant te Charlois.
Mr. *Blankaart*.
Mr. Willem *Blankaart*, Raad Ordin. in de kamer van Justitie 's Lands van Vianen, Ameyden &c.
* Cornelis Gerrid *Blaauw*.
W. *Blanken*, Predikant tot Leyden.
Mr. Jacob *Blauw*, Secretaris der stad Hoorn.
Jan *Bloem*.
N. *Blommert*.
Isaak van *Blydenstyn*.
Balthazar *Bodaan*, Bedienaar des Goddelyken woordts tot Middelburg.
Mr. Pieter *Boddaart*, Burgermeester der stad Middelburg, Bewinthebber der Oost-Indische Compagnie ter kamer van Zeeland.
* Abraham *Boddens* Tomaszoon.
Abraham *Boel* Tobiasz.
Mr. Tobias *Boel*, Advocaat in Nieujork.
Jacobus *Boerhave*, Predikant te Leiden.
Philip Iacob van den *Boetzelaar*, Baron van Asperen.
Cornelis *Boeye*.
Isaak du *Bois*.
A. *Boll*.
Jan *Bolten* Jaspers.
Jacob *Bolten* Jaspers.
Johan van *Bommel*, Domheer van 't Capittel van Oudemunster tot Utrecht.
Hendrik *Bonen*.
Mr. Christiaan *Bongaart*, Raad in de Vroedschap der stad Utrecht.
Willem *Bongarts*. — — — — 6
— — — Groot Papier — 1
Dirk *Bontekoning*.
Joannes *Bontekoning*.
Cornelis *Boom* tot s'Hertogenbosch.
Jan *Boom*. — — — 2.
Pieter *Boommeester*.
Iacob *Booter*. — — — 4.
Adolph Julius *Borchard*, Baron van Huffel.
Mr. Jacob *Boreel*, Burgermeester en Raad der stad Veere.
S. *Borsboom*, Secretaris van Valkenburg.
Jacobus *Borstius*.
Gerrit *Bos*.
De Wed. N. *Bos*. — — — 8.
Engelbertus *Bosch*.
Hendrik *Bosch*.
Hendrik *Bosman*.
De Wed. Engelbrecht *Boucquet*.
Groot papier. — — 2
Mr. Gideon *Boudaan*, Here van Hardenbroek Bewindhebber der Oostindische Compagnie.
Mr. Johan *Boudewyns*, Secretaris der Edl. Agtb. Magistraat van Middelburg.
Carel *Bouman*.
Hendrik *Boursen*.
Jan *Bout*.
J. van *Braam* — — 16.
Romke *Braam*, Ontfanger.
Abraham Josua *Braconier*, Predikant tot Utregt,
Hermanus van *Bragt*, Predikant te Hardinxvelt.
Gerrit *Brakel*.
Jan Willem *Brandt*.
Hendrik *Brantzen*, Burgermeester der stadt Arnhem.
Mr. Abraham de *Brauw*, Raadsheer in den Raad van Vlaanderen.
Jan van *Breda*.
Jacob Josias van *Bredenhof*, Here van Hobrede, Secretaris van 't Edle Mog. Collegie ter Admiraliteit in Westvriesland en t' Noorder quartier.
Simon *Breur*.
Jacob Philip *Breyne*.
Jan de *Bries*.
Hendrik *Brink*.
Steven van *Brinkestein*.
Hendrik van den *Broeke*.
Zeegert van den *Broeke*.
Joannes de *Broen*.
* Nicolaas van *Bronchorst*, Raedsheer in den Ed. Hove van Utrecht.
Mr. Matthæus *Brouërius* van Nidek.
François *Brouërius*.
Johan & Festus van *Brugel*.
Mr. Harmannus van *Brugel*, Oud President der stadt 's Hertogenbosch.
Laurentius *le Bruin*, Bedienaar des H. Evangeliums tot Zutphen.
Pierre *Brunel*.
Abraham *Bruns*.
Cornelis de *Bruyn*, Predikant tot Amersfoort.
Jacob de *Bruyn*.
Klaas *Bruyn*.
Nicolaas *Bruyn*.
Pieter *Bruynsteen*.
J. *Buchanan* en P. de Miel.
Henricus van *Bulderen*.
Arend van der *Burg*.
Mr. Pieter van der *Burg*.
Johan *Burghardt*.
Gysbert *Burgmans* — — — 4.
Willem *Burman*.
* Mr. Diderik van *Buuren*, Scheepen en Raadt der stadt Amsterdam, Bewinthebber van de Oostindische Maatschappy.
Jacobus van *Buuren*.
Wolpherdus van *Buuren*.
Jan *Buytenhem*, Burgermeester.
Mr. Joh. van *Buytenhem*.
Otto, Graaf van *Byland*.
Jan van *Bylevelt*.

C.

A. W. *Calkoen*, J. U. D.
. . . . . *Cambier*.
Daniel *Camerling*.
Mr. Hendrik *Carbasius*, Raad en President Schepen tot Hoorn.
Willem *Carstaris*.
Jean Jaques *du Cas*.
Pero de *Cassemajor*, Drossaart en Secretaris der Heerlykheden Deursen.
François *Cateau*.
Otto van *Cattenburg*, Oud-Raadt der stadt s'Hertogenbosch en Ontfanger van Prinselant.
Jacob van *Ceters*.
Gabriel van *Charanten*.
Huybert Gerard *Chassé*, Predikant tot Wyk te Duurstede.
Anthony *Chevyn*.
Janus *Christiaan*.
* Coenraat *Christoffers*.
* Willem van *Citters*, Burgermeester der stadt Middelburg en Bewindhebber der Oostindische Comp. ter Kaamer van Zeelandt.
Ian *Claus* Junior.
Willem van *Cleef*.
Mr. Willem van *Cleef*.
Willem *Clermont*, Iohns.
P. D. Vicomte *de Clerque*, Wissocq, Heer van Boningués, Wieze, Oudaan, Soestbergen, &c.
Dirk *Cloppenburg*.
Mr. Evert de *Clyver*.
Fredericus Christianus *Coets*, Predikant tot Arnhem.
Mr. Quirinus *Collardt*, Commissaris Instructeur van wegens Haar Hoog. Mogende, en Schepen te Maastricht.
* Mr. Ferdinand van *Collen*, Oud Hooft-Officier, en Raadt der Stadt Amsterdam, Heere van Gunterstein, Tienhoven, &c.
Ian *Colvius*.
Ian *Commelin*.
Simon *Commenicq*.
Ian *Commes*.
Gasparus Antonius *Conynenberg*.
Iacobus *Conynenberg*.
Lucas *Conynenberg*.
Egbertus *Cotius*.
Petrus *Cotius*, predikant tot Emmenes.
Ian *Corver*.
. . . *Costerus*.
Iacob *Couck*.
Ioh. *Covens* en Corn. Mortier. 2.
Abraham *de Coup*.
Aarnoud *de Coup*.
Iacob *de Coup*.
Pieter de *Coup*.
Frederik Iulius *Coyet*.
Ian *Craan*.
Ioh. Louis *Cramer*, Stadhouder van s'Hertogenbosch.
* Iohannes Henricus *Cramerus*.
Mattheus *de Crane*.
Bernard Sebast. *Cremer*, S. S. Th. D. en Professor tot Harderwyk.
* Cornelis *Crielaart*.
Ian *Crombosch*.
Hendrik *Croese*, Gerards zoon.
Ian *Croese*.
Iacob *Croese*.
Servaas *Croock*.
Anglus Iacob *Cuperus*, V. D. M.
Mr. Coenraad *Cuper* van Holthuysen, Raadt en Oud President der stadt s'Hertogenbosch.
Iohannes Henricus *Cuyper*, Medicinæ Doctor.
* Ioh. *Cuningham*,

D.

A. V. D. W. V. O.
Ioost *Daems*.
Adriaan van *Dam*.
Bernardus ten *Dam*.
Dirk *Damhof*, Drost tot Seyst.
Ian *Damman*.
Hendrik van *Damme*.
Hubert *Danen*, Procureur.
* De Hoog Edl. Welgeb. Heer van *Dedem*.
Barthelemy *Deichman*, Bisschop in Christiania.
Cornelis *Dekker*.
Iacob *Denner*.
Matth. *Dekker*, Ridder Baronet.
De Wed. I. *Desbordes*.
Iohannes van *Deventer*, Hermans zoon.
N. *Didriks*.
Ian van *Diepenbroek*.
Ludovicus *de Dieu*, Med. Doctor.
Doitse Sybrands *Dixland*.
Adriaan *Dingman*, Scheepen der stad Vlissingen.
Ellert *Ditelaar*.
Petrus *Ditelaar*.
Franciscus *Dirx*.
Iohannes van *Doelen*, Predikant tot Beusechem.
Adriaan van der *Does*.
* Hendrik van der *Does*.
Iohannes van *Doesburg*. — — — 2
Reinier van *Doesburg*.
de Wed. van Henri van *Dole*.
de Hoog Gebor. Heer Corn. B. van *Dongen*, tot Oolden Gaarden.
N. B. van *Dongen*, tot Entingen.
Iohan *Doornik*, Predikant te Oestgeest.
Iohannes van *Dorstenst*.
Do. Franciscus *Doude*, Bedienaar des H. Evangeliums te Nykerk, op de Veluwe.
Mr. Iacobus *Douw*.
* Jacques *Douzy*,
Arnoldus Constantinus van *Drunen*.
Wilhelmus van der *Droog*.
Mr. Johan van *Dueren*.
* Iohan van *Dueren*,
Carolus Andreas *Duker*, Professor
Cornelis *Dutri*, Heer van Haaften.
Ioan *Duymaar*, Rentmeester des vorstendoms Gelre en Graafschaps Zutphen &c. tot Bommel.
Nicolaas van *Dyck*.
A. *Dykhuyse*. — — — 3
. . . C. D.

E.

E. D.
Samuel *Echold*.
De Hoog Gebor. Heer N. H. B. van *Echten*, geboren Dongen tot Entingen.
Doctr. Gysbert *Eding*.
Hendrik van *Eekeren*.
Mr. Wyer Antony *Eekhout*.
Wilhelmus *Eenhoorn*, Predikant tot Arnhem.
Mr. Arnoldus *Elias*.
Nicolaas *Elias*.
Iohannes *Esgers*, Bedienaar des H. Euangeliums tot Naarden.
Catharina *Elsebe*, van Benthem.
Karel *Engelschall*.
Jacob *Engelsma*, Predikant.
Ian *Enschede*, Isaakszoon.
Iohannes van *Enst*.
Thomas *Ernsthuys*.
W. *Ernsthuys*.
Petrus van *Erpen*.
Stephanus van *Essers*.
Servaes *Evermans*. — — — 8.
Iacob *Evertzen*.
Iacobus *Exrik*, Bedienaar des H. Euangeliums tot Veere.
H. van *Eyl*. — — — 4

F.

Franciscus *Fabricius*, SS. Th. D. Professor, en Predikant te Leyden.
Hendrik *Feling*.
* Doctr. Frederik Daniel *Ferber*.
Ian Bernard *Feyth*.
Ian *Fichet*.
Steven *Filders*.
Ian *Flaar*.
* Ian *Fleon*.
Bogislaus *Flesch*.
Gregorius *Flesch*.
Otto *Flesch*.
François *Foppens*. — — 2.
* Cornelis van *Forees*.
André Laurens *Du Four*.
Mr. Iohan *Franken*.
Matthys *Franken*.
Petrus Iosephus *François*. — — 2.
David *Frassen*.
Henrik de *Freyn*, Predikant te Middelburg.
Petrus de *Fremery*.
Ds. Bartholdus *Friquenius*.
Iacobus *Fruytier*, predikant te Rotterdam.

G.

Jan Arnout *Gallas*.
Alard Iohan *Gansneb*, genaamt Tengnagel tot Boukenhove.
Franciscus Henricus *Gargon*, Predikant te Zuidzande.
Nicolaus *Gargon*, M. D. en Predikant te Sas van Gent.
Petrus *Gargon*, Predikant te Gapingen.
* Samuel Jeremias *Garma*.
Hermannus *Geelkerke*.
Jeremias *Geerling*.
Willem van *Gein*.
Gerard van *Gelandt*, Admodiateur van den groten Gelderschen tol, Schepen van Sandwyk, Rigter en Dykgraaf van de Heerlykheit van Ysendoorn &c. te Tiel.
Samuel Johannes *Gelderman*.
Pieter *Geldof* de Jonge.
Arnoldus van *Gennep*.
Ioachim van *Gent*.
Daniel *Gerdes*, Predikant tot Wageningen.
Mr. Iacob *Gerst*.
Paulus *Gevers*.
Iacobus *Glay*, Predikant te Middelburg.
Ian Iacob *Glimmer*.
Ian *Gobeek*.
Daniel *Goedval*. — — — 3.
Ian *Golds*. —
Baron van *Golstein*.
C. van *Goor*.
Erasmus van *Goudoever*.
Bernardus *Gozewyns*.
Mr. Mattheus Theodorus *Gozzet*.
* Cornelis de *Graadt*.
Ian *Graafman*.
Isaak *Graafman*.
Cornelis *Graefland*, Iacobsz.
Iohannes *Gram*, Professor.
J. H. *Grasper*, Pastoor te Bullewyk.
Guilielmus Jacobus 's *Gravezande*, Astronomiæ & Matheseos Professor in de Universiteit te Leyden.
Sibertus Carolus s'*Grauwen*, V. D. M.
Hendrik *Grauwhart* Junior.
Marten *Grebber*.
Frans *Greenwoordt*.
Egbert *Greve*.
Pieter *Grielaart*.
Mr. Melchior van *Griethuysen*, der beyde Regten en Medicynen Doctor.
Mr. Philips de *Groelart*, Kanunnik van St. Maria tot Utrecht.
Hr. Juliaan van *Groenewegen*.
Mr. Marinus *Groeninx*.
Harmanus *Grube*.
Mr. Jacobus van *Grypskerke*, Thesaurier der stadt Vlissingen.
Willem de *Grys*.

H.

Livinus *Haak*.
Mr. Jan Jacob de *Haan*.
De Hoog Edl. Welgeb. Heer N. S. van *Haarsolten*, Overste &c. &c. &c.
J. *Haasenhoek*, Med. Doctor.
Moses *Haasverberg*.
H. de *Haert*, Advocaat Fiscaal der stad Nimwegen.
Mr. Adolphus *Haganæus*.
Mr. Heribert *Hagen*.
Hendrik Frederick *Hake*, J. U. D.
Barent *Hakvoort*. — — 2.
Hendrik *Halma*, Landschaps en Academie Drukker der Ed. Mog. Heeren Staten van Vriesland.
Petrus *Hamer*, Predikant te Cruiningen.
Pieter *Hansen*.
Pieter *Harenck*, Predikant.
Jeronimus *Haring*.
Do. Eilardus Folcardus *Harkenroth*.
Henricus van *Harlingen*.
Martinus van *Harlingen*.
Henrik *Harmens* en Grietje Tjerks op 't Heere Veen.
Hendrik *Hartog*.
Theodorus de *Hase*, S. S. Th. Dr. Professor Bremensis Ecclesiæ ad D. Virginis Minister & Regiæ Scientiar. Societatis Berolinensis Collega.
Gerard Arnoud *Hasselaar*.
J. van *Hasselt*, Raadsheer s' Hoves van Gelderland.
Jacob van *Hattum*.
Dirk *Havelaar*.
Io. *Haverkamp*.

S. Ha-

S. *Haverkamp*, Professor Linguæ Græcæ &c. tot Leiden.
Jan Iacob *Heeger*.
Thomas *Heeger*.
Casparus *Heepsert*.
Benjamin van *Hees*.
Martinus van *Hees*.
Willem *Heggers* — — — — — 5
— — — — Groot Papier — — 2
Rutger *Helmers*.
Isaac Davega *Henriquez*.
Rutgert van den *Heym*.
Jan Hendrik *Hermansz*.
J. S. van *Herminkhuysen*, S.S.Th. Doctor en Predikant.
Leonard van *Herselen*.
Jan van *Heuen*, Secretaris der stadt 'sHertogenbosch.
Mr. Antony van *Heuren*.
Iohan van *Heuren*.
Petrus van den *Heuvel*.
Cornelis van *Heuven*. — — — 5
* Ian de *Heyden*.
Mentet *Heykens*.
. . . . *Heyneken*.
Frederik *Hingt* van Schiere.
Petrus *Hodenpyl*.
* Hendrik van *Hoekke*.
Hendrik van *Hoekke*. — — — 9
* Hendrik van *Hoekke*. Premie.
Adriaan *Hoep*.
* Elias van der *Hoeven*.
Mr Abraham van *Hoey* Gerardz.
* *Hofhout*. 2 klein 1 Groot pap.
* De zelve Premie.
Syndicus Henricus *Hoffnyder*.
Mr. Willem van *Holte*, Burgermeester tot Harderwyk.
Laurentius *Homma* Veeris.
Pieter de *Hondt*.
— — Gr. pap. 1
Everdt van *Hontel*.
Joannes t'*Hooft*.
Stephen *Hoogendyk*.
Jeremias *Hoola*, Secretaris tot Schoonhoven en der Crimpere waart.
Constantin van *Hoorn*, Burgermeester tot Vlissingen.
Nicolaas Ian van *Hoorn*.
Pieter van *Hoorn*, Bewindhebber der West-Indische Compagnie ter kaamer van Zeeland.
Gerard van der *Horst*.
Henricus *Horstenius*, Predikant tot Meppel.
Mr. Ignace van *Housem*.
De Heer Nicolaus *Houtkopers*.
Herbert *Howert*.
Harmanus *Hubert*, Oud Raad der stadt s'Hertogenbosch.
Cornelis *Hunnius*.
Hendrik *Hussen*, Maerschalk van Montfoort.
* I. *Huydekoper*, Heer van Maarseveen, &c.

I.

* R. P. . . . de *Jager*, Paftoor op t' Kalf.
. . . *Janssen*, Proponent.
Frederik *Janssen*. — — 5
Cornelis Philip Lid de *Jeude*, Burgermeester tot Tiel.
Hendrik Lid de *Jeude*, Burgermeester tot Tiel.
Cornel. *Iken*, Bedienaar des Goddelyken woorts tot Bremen.
De Heer Robert S. *Immers*.
Gulielmo van *Ingen*.
Pieter *Joly*.
Nicolaas *de Jong*.
Pieter *Joon*.
Hendrik *Josselet*.
Abraham *Joung*.
Mr. Iakob van *Jukkema*, tot Sexbierum Advocaat voor den Hove van Vriesland.
Hendrik *Junghans*.
Joh. Huber *Jungius*, V. D. M.
Mr. Franciscus Lodovicus *Junius*.

K.

I. K.
* N.K. onder Kitto.
Gysbertus *Kaa*, Predikant te Grave.
Ioannes van *Kaamen*. — — — — 7
Abraham *Kaater*.
Gerard *Kappens*.
Willem van *Karnebeek*.
Mr. Dignus François *Ketelaar*, Secretaris der Ed. Mogende Staten van Zeeland.
Iohan Reinier *Kelderman*, Predikant tot Utrecht.
Willem *Kelderman*.
Pieter *Kemenaer*.
P. *Kervel*.
Ian Karel van *Kessel*. — — — — 2
Ioannes Daniel van *Keulen*.
Mr. Cornelis de *Keyser*.
Nicolaas *Kiskas*.
Ioan *Kisner*.
. . . *Kitto*.
Adam *Klaver*.
Iohannes *Kleinpenning*.
— — Groot pap. — — 1
Iacob van der *Kloes*. — — — — 3
Iohannes *Kluppel*, Predicant tot Amersfoort.
Ian *Kluyt*.
David *Knibbe*, D. Z. Predikant te Leyden.
Pieter *Knibbe*.
* Iean *Knobbe*.
Gerard *Koen*.
F. de *Kok*.
Cornelis *Kol*.
Leendert de *Koning* de Jonge.
Lucas *Koppens*.
Willem Philip *Kops*.
Nicolaas *Korte*.
Adriaan *Kortpenning*.
Anthony *Koster*.
Cornelis van der *Kraght*.
De Wed. *Kribber*. — — — 3
Cornelis *Kriek*.
Paulus *Kroger*.
Abraham *Kromayer*.
Willem *Kroon*.
Nicolaas *Kruyt*.
R. P. Gysbertus van der *Kun*.
Harman de *Kuster*.
Willem *Kuyper*.

L.

Balthazar *Laakeman*. — — — — 2
I. *Lakeman*.
Mr. Ioan *Lakeman*.
Paulus van der *Laen*.
Mr. Ger. *Lambregsen*, Oud Burgermeester der stadt Vlissingen.
* Matthys *Lammens*, Burgermeester der stadt Axel.
Professor Frederik Adolph *Lampe*.
Stephanus van *Lamsweerde*, Predikant te Vierlingsbeek.
Marthinus Lothar: *Lange*, Med: Doctor.
Iacob *Langedyk*.
Abraham *Langenhert*.
I. Arn. *Langerak*.
Mr. Laurens van *Lankeren*, Oud Burgemeester der stad Utrecht.
Laurens van *Lankere*, M. D.
Iohan de *Launoy*, Adv.
* Mr. François *Larmier*.
Ioannes *Laubegois*.
Lammert van *Leeuwen*.
* Iohannes van *Leeuwen*.
* Paulus *Lemkes*.
. . . *Lemmens*.
Gysbert de *Leng*.
Aarnout van *Lennip*.
Joannes *Lensink*.
Ian *Lepeltak*.
Agneta *Leuw*.
David *Leuw* van Lennip Dirks.
Dirk *Leuw*.
Abram *Leuven*.
Arnoud *Leuven*.
Roland van *Leuven*.
Wynand van *Leuwen*, Predikant te Hensbroek.
Iacobus van *Lexmont*.
Ian van der *Ley*. — — — — 6
Ioan François *Leyssius*.
Iacoba van *Liefvelt*.
Pieter *Liethart*, Secretaris van Nieuwkoop. &c.
Ian van der *Linden* Junior.
Reynoldus van der *Linden*.
Iacobus *Lodberg*, Bisschop te Odenzee.
Marten van der *Loef*.
Harmanus *Lohner*, Boekverkoper tot Cleef. 3
Servaas *Loke*.
Lokel, Geheime Secretaris en Postmeester tot Emmerick.
Iean Du *Long*.
Robbert van *Loohuysen*.
Wybrand van *Loon*.
Ioseph *Looten*, Heer van Bunnik en Vechten.
Dirk *Loven*.
Mr. Willem *Louwerman*, Burgermeester tot Zwoll.
Iacobus *Lozel*.
Philippus *Lozel*.
De Heer Michel *Lubeex*, Med. Doctor.
Iean François *Lucas*. — 4
Willem van der *Lugt*.
* Warner *Lulofs*.
Focco *Lunsing*, Rentmeester.
Barent *Luykinck*.
Arnoldus de *Ly*.
De Hoog-Edl. Welgeb. Heer D. van *Lynden* tot de Park.
Aldert *Lynslager*.
Gyblandt *Lynslager*, Ordinair Capitein ter Zee ten dienste deezer Landen.

M.

Gerrit le *Maire*.
H. M.
Iohan Hendrik *Man*, Predikant tot Hardenberg.
Iacob van den *Manderen*.
Mr. Ian Pieter van *Mansveld*, Raad in de Vroedschap der stad Utrecht.
Pieter de *Marees*.
Mr. Cornelis Iacob van der *Mark*.
Anthony van *Marken*.
Marten Gerritz. *Mars*.
Benjamin *Martini*.
Bernardus *Martini*.
H. B. *Martini*, Oud Raad tot s'Hertogenbosch.
Fr. *Martinius*.
Mr. Iacob *Massing*, Oud Scheepen en Raadt der stadt s'Hertogenbosch.
Antony *Matthæus*.
D. van der *Meer*, President Scheepen der stadt Amsterdam.
Mr. Edmundus van der *Meer*.
Mr. Iacob van der *Meer*.
Iohannes van *Meerwyk*.
Meisner, I. C.
Marten *Melk*.
Harmen Willem *Mellinkhuysen*.
Bartholomeus van *Melsen*.
Gerhardus *Mercelius*.
I. F. *Merker*.
Ian *Messchaert*, Dirkszoon.
Ian de *Meulenaar*.
A. van der *Mey*.
Herbert van der *Mey*.
Christiaan *Meyer*.
Iohan Everhard *Meyer*.
Daniel *Michelsen*.
Hendrik *Mierink* Lodewyks.
Professor David *Mill*.
Arnoldus *Minne*, Predikant tot Zoeterwoude.
Ian *Minna*.
Iacob de *Mist*, Rentmeester der stad Nimwegen.
Ioan *Moerkamp*.
Everhard *Moesberg*, Pred. tot Baren en Eembrug.
Iacob *Mol*.
Klaas *Mol*.
E. H. *Molckenbour*, M. D.
Iacob *Molenaar*.
Martinus *Moller*, Predikant tot Wageningen.
Samuel *Moller*. — — — 5
François du *Monchy*.
Ian du *Mondt*.
Ian *Monsma*.
Mr. Willem *Monsma*.
François *Montenacq*.
* Bartholomæus de *Moor*, Professor tot Harderwyk.
Bernardinus de *Moor*.
Mr. *Morlion*. — — — — — 2
Mr. Joh. *Moorman*.
Daniel de La *Motte*.

Mr. Johan Carel van der Muelen, Heere van Blyenburg, en Raad in de Vroedschap der stad Utrecht.
Pieter Mulerius.
Hendrik Muliman.
Jan van Musschenbroek.
Pieter Musschenbroek, Prof. Phil. & Math.
Professor Johan van Muyden.
Hendrik Muylman.
Gerard Muyser.
Hieronymus van der My.

N.

Pieter Naminck.
. . . van Natewist.
Matthæus van Nattenhoven.
Theophilus Neranus.
Reinier van Nes.
Caspar Neuman.
Dirk Nobel.
Mr. W. Nobelinck, Fiscaal van Holland.
Mr. Jacob Noicot, Canunnik ter Dom.
N. N.
Josias Nolde.
Nicolaas Nonnen, Theolog. Doct.
Mr. Arnoldus Noortwyk.
Mr. Johan Noortwyk.
Pieter Noppe.
Gerrit Norel.
* De Vrouw van Nyenroode, &c.
A. Nysing, Advocaat.

O.

Andries des Obry.
Arnoud Ockerman.
Adriaan Ockerse.
Jan Cornelis Ockersen, Vice Admiraal.
C. Daniel Ockerse, Gedeputeerde ter vergadering van Haar Hoogmogende de Heeren Staten Generaal.
Hendrik van den Oever.
Anthony van Oldenbarnevelt.
Claas Oldenhove.
Jan Olthof.
Isaac van Oort.
Petrus van Oort, Predikant tot Ysendyke.
Johan Oostdyk.
Advocaat Ooster.
P. Oosterbaan, Burgermeester der stadt Harderwyk.
* Hermannus Oosterdyk Schacht, M. & P. D. Praxeos & Theoriæ Professor in de Universiteyt te Leyden.
Joannes Oosterling.
Jacob Oosterling.
Pieter Oosterling.
Joannes Oosterwyk,
* E. Opten Noorth, Griffier der Leenen des vorstendoms Gelre en Graafs. Zutphen.
G. Opten Noorth, Momber des vorst. Gelre en Graafschaps Zutphen.
Joost Jan Opten Noorth, Burgermeester der stadt Zutphen.
* Justus Ormea, Heere van Papendorp en Raad in de Vroedschap der stadt Utrecht.
Jacob Osdorp.
Jacob Ostaden.
Reinier Ottens.
Jan Oudaan.
F. W. van Overschie.
Van Overstraten. — — 5.
Anthoni van Outheusden, Heer van Sevenhuysen.
Gerard Outhof, Predikant en Rector tot Kampen.
Frederik Outman.

P.

Adriaan Paauw.
. . . . Palier.
Rutgerus Paludanus, Predikant te Outshoorn.
Cornelis Pater.
Paulus Pater.
Pieter Patroon.
Jeremias Patyn.
Joannes Pauli. — — — 2.
Jacob Payne.
Nicolaus van Peene.
Willem Peers.
* Pieter Pels, Andrieszoon.
David Pennink, Med. Dr.
Andre Peres.
Pieter Pergerits.
Christiaan Pfaff.
Meindert & Reinier Pietersz.
Philip Pilat.
Simon Pillitier.
Simon Plaat.
Isaak de la Planque.
Mejuffr. Sara de la Planque, Wed. Tobias Pott.
Joannes Plevier, Bedienaar des Goddelyken woorts tot Middelburg.
Jacobus Ploos van Amstel.
Joannes Ploos van Amstel.
Pieter de Plouis.
Nicolaas Poelgeest, M. D.
Mr. Herman Henrik van de Poll, Scheepen der stadt Amsterdam.
Jacob van Poolsum. 1. gr. en 3. kl. pap.
Joan Gualterus van der Poort, Oud Burgermeester van Middelburg.
Willem Henrik Porst, Gedeputeerde wegens de provincie van Vriesland ter vergadering van de H. H. Staten Generaal.
Gerrit Post.
Hendrik Post.
Nicolaas Potgieter. — — 2.
Nicolaas Potgieter, Burgermeester der stadt Elburg.
Abraham Prager.
De Heer Resident Preis van zyne Majesteit den koning van Zweden.
Gerhard Pronk.
Ægidius van de Putt, Predicant tot Utrecht.
Isaak van der Putte.
Simon van der Pyl, V. D. M.
Mr. Cornelis Pynaker.

Q.

Jan du Quesne, Med. Doctor.
Mr. Cornelis Quint, Oud Burgermeester der stad Utrecht.

R.

Christophorus Raab, Professor.
Fontaine Raadt.
* H. R.
Harmen Jacob Rampen.
Jan Rampen.
Hendrik Ravestein, Predikant tot Zwol.
Everhard van Reekeningen.
Johan Willem Reynd, Baron van Regteren, heer van d'Eese.
Tiberius Reidsma.
Jan Reinderts.
Maximiliaan Jacob Baron van Renesse, Heer van ter Aa, Wesenhorst, Zuylevelt, &c.
Mr. Anthoni de Reuver, Secretaris der stad Utrecht.
* Mr. Arnout Albert de Reuver, Raad in de Vroedschap der stad Utrecht.
Joan Pieter Rexstoot, Schepen der stad Tholen.
Cornelis van Reymond, Dykgraaf en Secretaris van Portugal.
Hendrik van Rein.
Pieter van Reysoort.
Mr. Willem Hendrik van Rhee.
Reinhart Baron van Rheede, Heere van Middagten, Ginkel, &c. &c.
Corn. van Rhyn, Bedienaar des Goddelyken woorts tot Amsterdam.
Cornelis van Riel.
Abraham de los Rios.
Nicolaas Ris, Burgermeester der stadt Enchuysen.
Willem Roek, Burgermeester der stad Zwol.
Dirck de Romare.
Theodorus Roukens, Jacobsz.
Abram de Roo.
Jan Rooda, Ontfanger.
Mr. Dominicus Roosmale.
Gillis van Roosebeek.
Gerard de Rot.
Hendrik Rouwenhoff.
Mr. Arnoldus Rotgers, Professor Juris tot Harderwyk.
* Mr. Rothee, Procureur.
Capitein de Roy.
Philippus de Roy.
Johan van Rogestein, Med. Doct.
Daniel des Ruelles.
Nikolaas Ruich.
Isaac van Runnenburg.
Thomas Russel.
* Otto de Ruuk.
Ryert Ryersz.
Coenraadt Rykel.
Mr. Hendrik van Ryssen, Gemeentsman tot Zwoll.

S.

H. S.
Bartholomeus van den Sandheuvel.
Franciscus Ludovicus Sanguessa, Bisschop van Rurmond, Primaat van Gelderlandt.
Bernard Sas.
Jan Sas.
De Wed. Daniel Sas. — — 2
Daniel Sautein, Heer van Nieuwlandt.
Philip Gottfried Saurman. — — 2.
Gerard Schaap, Capitein ter Zee.
Mr. Simon Schaap.
Dirk Schaap.
* Joachim Schaffhorst.
François van der Schaagen.
Marten Schaagen.
Vincent Schaagen.
Mr. Pieter Scharp.
Jacob van Scharpenbrand, Predikant te Walkenburg.
Willem van Schayk.
Christiaan Wybrand van Schellebeek.
Cornelis van Schellingerhoud.
Theodorus van Schelluyne. Predikant tot Bommel.
Isaak Schelte.
* Old Grietman M. Scheltinga van Schoterland.
Abraham Scheeurler.
Hendrik Scheeurleer.
François Schiltman.
. . . . Schimmelpenning.
Jurgen Schneider.
Gerrit Schoemaker.
Samuel Schoonwald.
Pieter Schoolhouder.
Ant. Schoonenburg. — — 9.
Mr. Isaac Schoonhoven.
Mr. Joan Assuerus Schorer, Schepen en Raad der stad Middelburg.
Salomon Schouten.
R. P. Joannes Schouwen, Pastoor tot Amsterdam.
Mr. Johan Schraffert, Raad der stad Harderwyk.
Severyn Schroder.
Johan Lodewyk Schuer.
Joan Louis van Schure, Heere van Dussen.
Ægidius Schutter, Predikant tot Wyk.
Hendrik Schutte. — — — 8
* Jan Dirk van der Schuur, Raad in de Vroedschap der stad Utrecht.
Hendrik Schwechter. — — — 8
* De Raadsheer Schuylenburg.
* Mr. Cornelis van Schuylenburg.
* Mr. Balthasar Schott, Scheepen en Raadt der stadt Amsterdam.
Jan Schriverius, Burgermeester der stad Zwol.
Dirk van Seelem.
Johan van Seevenhuysen.
Mr. Abraham van Senden, Burgermeester, tot Montfort.
Harmen van Senden. — — 5.
Joannes Sermes, Med. Doct.
Roger Sibour.
Serrurier, Bedienaar des Goddelyken Woorts tot Hanau.
Abraham Sevenhuysen, Predikant tot Wormer.
Ysbrand Seybold.
Adriaan Slegt.
* Matthys Slicher.
Dominicus Sloterdyk.
Wibrandus Sloterdyk.
H. I. Sluiter, Bedienaar des H. Euangeliums tot Zutphen.
Hubert Sluiter, Rector tot Zutphen.
Pieter Janse Sluyck.
Daniel de Smidt.
Leonard de Smidt, Med. Dr.
Dirk Smit.
Frederik Smit.
Jan Smits.
William Smith.
Mr. Johan Smout.
Willem Snellen.
Mr. Jan Snoek.
Jacob Soepert.
Hendrik Soorbeek.
Cornelis de Soete.
R. I. Jean Baptist du Sollier. S. J.
Jacob Soudaan.
Dirk Spaan.
* L. Spengler, Burgermeester van Zaltbommel, gecommitteerde wegens de Provincie van Gelderlandt.

. . . van

. . van *Speulde*, Burgermeester der stad Harderwyk.
Jacob *Spitzelmaaker*.
. . . *Spilman*.
Dirk *Spranger*.
Nicolaas *Spranger*, S.S.Th.C.
* David *Spruit*.
Cornelis *Staart*.
Abraham *Starcken*.
Jacob van der *Steen*, Heer van Ommeren en Wayestein, Vr. Regter der stad Thiel.
Mr. Jacob Nicolaas van der *Steen*.
Lodewyk *Steenakker*.
Joannes *Steenbergen*. — — — — 2
Hermanus *Steenhuyzen*.
Jan *Steenis*.
Volkert van *Steenler*.
Henricus *Step*.
Petrus de *Sterke*.
Johannes *Steurenberg*.
Isaak *Stokmans*. — — 6
Anthoni *Stolte*, Predikant tot Heemse.
Frans van *Straalen*.
Hendrik van *Straalen*.
. . . *Stradtman*, Secretaris van Rhynsburgh.
Gerrit van *Straten*.
Hermanus *Struys*.
Joannes *Struys*, Predikant tot Campen.
Mr. Adriaen van *Stryen*.
Willem *Stuytelink*.
I. van *Sueren*.
Nikolaas le *Sueur*.
Govert *Suyst*.
Hendrik *Swaard*.
Jan *Swart* tot Amsterdam. — — 2
Ian *Swarts*.
Johan *Swart*.
I. *Swart*, Boekverkoper in s'Gravenhage. 32
Commandeur *Sweerts*.
Huybertus *Swinnas*.
* De Heer Ionker Pyrrhus Wilhelmus van *Sytzma*.

T.

T.
Adriaan *Taarlink*.
Godefridus *Tam*.
Mr. *Tatum*.
Vincent *Teerlink*.
Predicant *Temmen*.
Henricus *Temming*, Predicant tot Cuylenburg.
. . . *Tenaerts*.
Willem *Terkell*, Elterman te Breemen.
Jacob *Termathé*.
Pieter *Terwe*.
Johannes *Terwen*.
Advocaat van *Texell*.
. . . *Thiens*.
Marten *Timma*.
Andries *Timmer*.
Pieter de *Timmerman*.
Mr. Samuel *Tints*.
Isaak *Tirion*.
Cornelis *Tol*.
Ieremias *Tollen*.
Mr. *Tolling*.
Mr. Engel van *Tongeren*.
* Iacobus *Toornenburg*.
Nicolaas *Topyn*.
Abrahamus *Torrenius*, Rector der Latynsche schoole van Leyden.
Hendrik *Tresling*.
* D'Edele Groot Achtbare Heer Mr. Jan *Trip*, Heer van Berkenrode, Burgermeester en Raad der stad Amsterdam, als mede Bewindhebber der Nederlandsche Oost-Indische Compagnie. &c. &c. &c.
Mr. Gerard *Trip*.
Mr. Iacobus *Trip*, Iansz. Schepen der stad Amsterdam.
Benjamin du *Try*.
Ambrosius *Tulleken*, Schepen en Raad der stad Middelburg.
Evert *Tulleken*, Raad en Griffier van s'Hertogenbosch.
Isaak *Tulleken*, Bewinthebber der Oostindische Compagnie ter kamer van Zeeland.
Oswald *Tulleken*, Hoofdschout en Burgermeester te Hattem.
Rutger *Tulleken*.

V.

* Christiaen *Vaillant*.
Wilhelmus *Vay*, Predikant tot Zuylen.
Pieter van *Uchelen*.
Cornelis van der *Veer*.
* Hermanus de *Veer*.
Ian de *Veer*.
I. *Veerveen* de Ionge.
Ioannes *Versalye*.
Ian van der *Velde*.
Ulricus *Velingius*, Predikant te Leyden.
Huybert van *Velthoven*.
Staten des Quartiers van de *Veluwe*.
Iustus *Verbrugge*.
Isaak *Verburg*, Rector der schole tot Amsterdam.
De Heer Petrus *Vergenst*, Proponent.
Iacobus *Verheyden*. — — 8
Daniel *Verheyk*.
Gerhardus *Verhorst*, Controlleur in de stad Grave.
Barend *Vermeer*.
Mr. Willem *Vermeer*.
Giesbert *Vermeers*.
Abraham *Vermeiren*.
Christiaen *Vermey*.
Paulus *Verryn* Hend: — — 2
Iohannes *Verschuring*, V. D. M.
Mr. Cornelis *Versluys*, Scheepen en Raad der stad Middelburg.
Ian *Verschuyl*.
Ioan *Vertolk*.
Ioannes *Vervell*.
H. *Verwit*.
Mr. Henrik *Vestrinck*, Burgermeester te Campen.
Ian Adriaan *Victor*.
Thomas *Vieroot*, Proponent.
Daniel *Vink*.
* Matthys *Vink*.
Van de *Vinne*. — — — — — 6
Iohannes *Visser*, Corn. soon.
Iohannes *Visscher*.
Martinus *Visser*.
David van *Visvlied*, M. D. en Rentmeester der Graaflyke rentieren van Zeelandt.
Iacobus van *Visvlied*.
De Heer M. Marten *Vlaandingerwout*.
Abraham de *Vlieger*.
Iohan de *Vlieger*.
Iohannes *Unger*.
Nicolaas *Vogetius*.
Anthoni de *Volgel*.
Abraham *Volkers*.
Gerard *Vonk*, Bedienaar des Goddelyken Woorts tot Haarlem.
Daniel *Voogt*, Burgermeester.
Mr. Martinus van *Voorst*, Raadt in de Vroedschap der stadt Utrecht.
Abraham *Vorster*.
. . . *Vos*, Predikant te Lathum.
Johan *Vos*, Predikant tot Utrecht.
Mr. Pieter de *Vos*.
Emo Lucius *Vrimoet*, Predikant tot Loenen.
Bernardus de *Vries*.
Mattheus de *Vries*.
Mr. Iman de *Vriese*.
Mr. Abraham *Vrolyk*.
Anthony de *Vrolyk*.
Mr. Christ. Joh. *Vrolyk*.
Pieter *Vroman*, M. D.
Pieter *Vroman*, V. D. M.
Mr. Nicolaas *Vryburg*.
Hermanus *Uytwerf*.
* Groot papier. — — 1

W.

Cornelis van der *Waal*.
Jan *Waard*.
Marcus van *Waardt*.
Salomon de *Waater*.
Cornelis Anthoni *Wachendorff*, Secretaris der stadt Utrecht.
Abraham *Wachius*.
De Janssoons van *Waesberge*. — — 8
* — — Groot papier. — — — 2
Johannes *Wagens*. — — — — 3
Dirk *Wagter*.
Johannes *Waiteau*.
Arent *Wakker*.
Jan van de *Wal*.
* Hermanus van de *Wall*, Predikant tot Amsterdam.
Jacob van de *Wall*, Predikant tot Linschoten.
Isaak van de *Wall*.
Pieter van der *Wallen* de Jonge.
Gualterus van *Walwyk*.
Jan *Wandelaar*.
A. *Wardenier*.
Wessel van *Warhuysen*.
Mr. Ioan van de *Water*.
* Antony *Waterman*.
Gerrit *Watses*, horologiemaker op 't Heere Veen.
Ellard de *Weer* de Wit.
Abraham Coenraad de *Weiler*, Canunnik van 't Capittel van Oudmunster.
Christiaan *Wermuth*.
Petrus van *Wesseling*, Professor Historiarum & Eloquentiæ tot Franeker.
Johannes *Wesselius*, S. S: Th: D: Professor en Predicant te Leyden.
Isaak van *Westercappel* de Jonge.
Christiaan van *Westerhoff*.
A. H. *Westerhovius*, Rector der schole tot Gouda.
* A. van *Westervelt*, Burgermeester tot Harderwyk.
Agata Cornelia *Wetstein*.
Anna Jacoba *Wetstein*.
F. H. *Wetstein*.
George *Wetstein*.
Gerard *Wetstein*.
Hendrik *Wetstein*, Rudolfz.
Jacob *Wetstein*.
* Rudolph *Wetstein*.
S. *Wiarda*. S. S. M. C. en Rector tot Sneek.
Gerhard *Wilbrennink*.
Reinier van *Wierdt*.
Pieter van *Wieringen*.
E. G. *Wildenvank*.
Job de *Wildt*.
Mr. Abraham *Wieling*.
Frans *Willink*.
Ian *Willink*, Iansz.
A. *Willis*. — — — — — 4
— — Groot papier. — — 2
Teunis voor de *Wind*.
* Mr. Jacob *Winter* van der Graaf, Burgermeester tot Harderwyk.
Gerard *Winterswyk*. — — — 2
Matthias *Winterswyk*.
* Coenraed *Wishof*.
Cornelis de *Witt*, Predicant op 't fort Isabelle.
Joannes de *Witt*.
Timotheus de *Witt*, Predikant tot Tiel.
* Adrianus *Wittert*.
Jan Jacob *Witheim*.
Johan Gotfried *Woesthoff*.
Adrianus *Wolf*.
Gerard Wolf.
N. de *Wolf*.
Willem de *Wolf*.
Jacobus *Wolfert*.
* Groot papier.
Ph. H. *Wolterbeek*, Predikant te Drumpt.
Christiaan *Worm*, Bisschop tot Koppenhagen.
Jacob van *Wyk*.
Jan van *Wyk*. — — — — 10
Mr. Hermannus van *Wyk*.
Mr. Wynand van *Nieuwstadt*, Raad en Out Burgermeester der stadt Hoorn.
Petrus *Wynstok*, Jansz. Predikant tot Harderwyk.

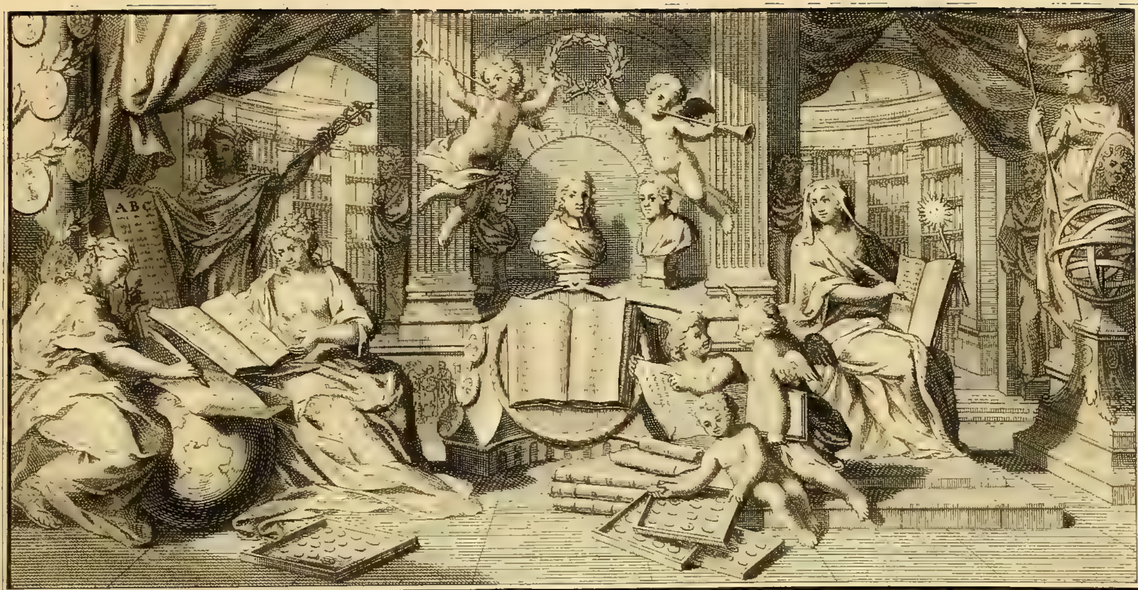
Y.

Arnoldus van *Yseldyk*.
R. G. Van *Ysselmuyden*, Commandeur van Steenbergen, &c.

Z.

Idericus *Zahn*, J. U. D.
Otto *Zaunslifer*, Predikant te Arnhem.
Lambertus *Zeegers*, Predikant tot Amsterdam.
* J. A. *Ziegenhirt*.
* Johan Arnold *Zoutman*.
Abraham de Isaak *Zuzarte*.
* Nicolaas de *Zwaan*.

GROOT

GROOT ALGEMEEN WOORDENBOEK, EERSTE DEEL.

Is de eerste letter van 't Alphabet in alle bekende spraken, uitgezeit de Ethiopische, waar in zy de dertiende is. In de Oostersche tale verschilt haar uitspraak van de onze. Want daar in wordt zy voor geen klinkletter, maar voor een stommen medeklinker genomen, die 't geluit heeft van de A, de E, de I, de O, en de U, volgens de stippen; die daar by gevoegt worden. By de Latynen was ze een merkteken van vryspreking, gelyk Asconius dat getuigt, als beduidende het woordt ABSOLVO, *ik spreke vry*, *ik ontsla*; gelyk de letter C, betekenende CONDEMNO, een teken was van veroordelinge. Zy bedienden zich daar ook veeltyds van in hunne omvragen, wanneer men sprak van eene wet in te voeren, of te verwerpen. Al die op de tafelen een A schreef, wilde zeggen, ANTIQVA SEQVOR, NOVA NON PLACENT, *Ik volg de oude wetten, de nieuwe behagen my niet.* De Griekſche A, *Alpha* genoemt, betekent in eenen geestelyken zin het begin, gelyk de grote O, in het Grieksch *Omega* genoemt, het einde. By beide deze letters vergelykt zich de Heilandt der werreldt *Openb.* I. 8. By de Grieken voerde de letter A ook den naam van Ἀπειλή, dat is, bedreiging, om dat in de heilige bladen de Goddelyke dreigementen doorgaans met een A beginnen. Epiphanes en Origenes drukken met de eerste en laatste letter van het Alphabet de twee naturen des Heilands uit, waar omtrent Pierius Valerianus in zyne Beeldespraak vele andere schone uitleggingen maakt. De A is ook een merk van onvoltoijing, gelyk de Ω, of *Omega*, de laatste letter der Grieken, van voltoijing of volmaaktheit. In de wyze van rekenen, die Baronius zegt dat van allen niet aangenomen, of, zo zy aangenomen is, sedert in ongebruik geraakt is, betekende A 500. jaren, gelyk de overige letters van 't Alphabet andere getalen betekenden. Maar zo men boven deze cyfferletters een rechte streep haalde, betekende zy 5000. Voorts is zy ook een talletter in alle Oostersche talen, een betekenende. Zy is ook een merk in de zangkunde; en boven een liedt geschreven geeft ze te kennen dat de toon hoog moet zyn. Zy heeft ook haar gebruik in de geslachtwapenen. Want een A nevens een degen en pook is het oude schiltwapen van het huis van Dieterichstein. Ook dragen de baronnien en graven van Althan een zwarte A op een zilver lint. Deze letter alleen voorkomende is gemakkelyk uit te spreken: en de kinders beginnen daar mede het eerste geluidt. Doch zy is onaangenaam, als zy in eene en zelve reden dikwils herhaalt wordt. Zie *Hofm. Lexicon Universale.*

A, (PEKEL-) Een dorp in Westwoldingelandt, onder 't gebiedt van de Generaliteit der vereenigde Nederlanden behorende.

A, (NIEUWE PEKEL-) Een dorp in 't Oldampt, onder Groningen behorende.

AA. De woorden, die op de dubbele AA hier niet gevonden worden, moet men op de enkele A zoeken; als:

AALBRECHT, zie ALBRECHT.
AARNHEM, zie ARNHEM.
AARNOUT, zie ARNOUT, enz.

AA is een naam, die gemeen is aan vele rivieren in Hoogen Nederduitschlandt. Hesychius verklaart het woordt AA door de woorden, σύστημα ὕδατος, *eene verzameling van water.* Dit doet denken, dat de Duitschen dit woordt van hunne oude taal behouden hebben, de welke niet verre was van de Griekſche, gelyk *M. Casaubonus toont in zyn boek van de taal der Saxons.*

Van dezen naam zyn 'er verscheiden rivieren, als eenige in Zwitzerlandt, waar van zich eene ontlast in het meir van Lucern; en eene andere zich in de Aar werpt. In Koerlandt loopt 'er eene van dezen naam voorby het kasteel van Mittau. In Lyflandt wordt 'er ook eene van dien naam gevonden. In Duitschlandt zyn ook verscheiden rivieren, die den naam van AA dragen. In Westphalen is 'er eene, die voorby Aahuis loopt. Ook is 'er eene, die Velicer genoemt wordt, die haren oorspronk heeft by het dorp Velen. Van daar loopt zy voorby Boekholt, in 't bisdom van Munster, en werpt zich in den Yssel by Anholt. *Ortelius in Theat. Geogr. Goropius, Ferrari, &c.* Noch is 'er eene, die voorby Munster loopt, en zich vervolgens in de Eems werpt. Noch is 'er eene andere in 't zelve landschap, die Steinfort besproeit, en zich verliest in de Vecht.

In de Nederlanden zyn vele rivieren, die dezen naam dragen. Eene is 'er, die in 't Onduitsch *Agnio, Agino,* of *Euneno* genoemt wordt, welker beginsel is in het Boulonois. Vervolgens loopt zy door het graafschap Artois ten noorden, en van daar voorby St. Omer lopende, ontlast zy zich by Grevelingen in zee. In 't Staatsch Brabant, by 't moeras van Peel, is 'er ook eene, die naar Helmond, en van daar naar 's Hertogenbosch loopt. In Vrieslandt is mede eene kleine rivier, die de AA, of *Alpha*, genoemt wordt. Het landschap Drenthe levert verscheiden riviertjes uit, die den naam van AA dragen. Het eerste neemt zynen oorspronk boven het dorp Wapsterveen, en loopt naar Steenwyk in Overyssel, wordende daarom de Steenwyker AA genoemt. Die stadt voorby gestroomt zynde, maakt ze de vaart op Blokziel, en wordt dan de Blokzieler AA genoemt, daar zy zich in de Zuiderzee uitstort. Het andere neemt zynen oorspronk boven het dorp Beilen, uit de venen en moerassen, en loopt langs de Beilerlanden op Dwingelo; van daar, niet verre van de adelyke huizen Entingen, Batingen, en Oldengaarde, op Havelte, van welk dorp het den naam van Havelter AA krygt, en van daar door Meppel naar de Zwarte sluis, daar het zich met het zwarte water, en vervolgens met de Zuiderzee vermengt. Tegen Dwingelo komt 'er de Smildervaart in, langs welke de turf uit de Smildervenen met pramen in de AA, en vervolgens naar de Zwarte sluis gebragt wordt. Dit riviertje is tot Dwingelo toe voor pramen vaarbaar, redelyk visryk, en zyne zomen leveren goed weilandt uit; het welk in een landt, dat meest uit heide en moerassen bestaat, kostelyk is. De derde AA, in Drenthe, is de Walt AA, die by Pesse haren oorspronk neemt, en even boven Meppel in de Havelter AA valt. Wy mogen daar wel byvoegen de riviere Rest AA, die niet verre van Koeverden ontspringt, en beneden Meppel met de Havelter AA zich vermengt. Die rivier maakt de grensscheiding tusschen de Provincie van Overyssel en 't land-

landschap van Drenthe, hoewel zy tot Drenthe behoort.

AA, ('T HUIS TER) een oud heren huis tusschen de Nieuwe Sluis en Breukelen, bezuiden de Vecht ter zyden af. Voor het zelve vertoont zich een ontoegankelyk plein. Het heeft noch ter rechterhandt zynen ringmuur: en van voren op de slinke zyde een stuk muurs op de helft: maar aan de slinke handt op zyde is de gemelde ringmuur byna geheel omverre gevallen. Op het einde naar Breukelen, of naar de slinke handt, is noch een overeenstaande helft, of doorsnede van eenen achtkantigen toren, aan de zyde naar het plein, met zes doorgaande vensteren, zynde van binnen, beneden aan den grondt, noch eenige uithoeken van een laag gewelf. Wyders is van dezen toren, door een gragt, heden vol ruigte, gescheiden een vierkante burg, van voren opgescheurt, doch aan de andere zyden geheel en toegesloten. De stichter van dit huis is geweest heer Walker, of Wouter, die geleeft heeft in den jare 1159. *Smits Schatkamer der Nederl. Oudheden.*

AA, (TER) een dorp in het sticht van Utrecht, niet verre van Breukelen, hebbende zynen naam naar een kleen riviertje, aan wiens oever het gelegen is. Van dit dorp heeft de Ridderhofstadt TER AA, die aan de Staten van Utrecht leenroerig is, haren naam ontleent. De zelve is langen tydt bezeten by een adelyk geslacht, dat daar van zynen naam heeft. Men vindt 'er veel gewags van in de oude brieven. Zo zyn heer Wouter vander Aa, en Henrik, zyn zoon, bekendt in een brief van keizer Koenraadt den III. geschreven 1145. Den zelven Wouter vindt men met Henrik en Elias, zyne zonen, in een brief van den Utrechtschen bisschop Godefried van Rhenen in het jaar 1156. Henrik vander Aa in een anderen brief van den zelven in den jare 1172. Noch Elias en Henrik vander Aa, zynen broeder, in een anderen brief van den zelven, getekent met het jaar 1178. Jakob en Gerard vander Aa in een brief van Dirk van Are, bisschop van Utrecht 1208. Gerard vander Aa in drie brieven van Otto den tweeden van dien naam, uit het geslacht der graven vander Lippe, bisschop van Utrecht, den eersten geschreven in het jaar 1225. den anderen in het jaar 1227. den derden in het jaar 1228. Naderhandt omtrent het einde der XV eeuwe is dit riddermatig goedt door het huwelyk van jonkvrouwe Agnes vander Aa met Gerard van Renesse gekomen in den tak des geslachts van Renesse, die zich daarom Renesse vander Aa heeft doen noemen, zynde de voornoemde Agnes vander Aa, vrouwe van Gerard van Renesse, na 't overlyden van Gerard vander Aa, haren vader, hier mede door bisschop David van Borgondie beleend den laatsten van December 1484. Het zelve is ook door huwelyken en andere verwantschappen bezeten geweest by de Renessen van Elderen en van Moermont. Tegenwoordig wordt het bezeten van Maximiliaan Jakob van Renesse, here van Wezerthorst, die, in huwelyk hebbende Suzanna Geertruid van Bodek, door opdragt van Jozina Sara van Brederode daar mede by leen beschonken is den 19. November des jaars 1705. Van wegen deze Ridderhofstadt zyn in het ligchaam der heren edelen 's lands van Utrecht beschreven geweest jonkheer Gerard van Renesse vander Aa in den jare 1586. en jonkheer Frederik van Renesse van Moermont in het jaar 1667.

AA, (OUD) of OUDAAN, een huis boven Breukelen, aan de Vecht, by het zandpat rontom in het water, van voren kennelyk aan een hangend torentje tusschen twee gevels. Tegenwoordig behoort het aan de Gentsche familie van Bonenge. *Smits Schatkamer der Nederl. Oudh.*

AA, de naam van een doorluchtig geslacht in Vlaanderen, VANDER AA. *Chrysost. Henriques in Menologio pag.* 270. *Menage Origines, aux additions.*

AA, zie AAS.

AAD, zie ADDA.

AAGAARD (CHRISTIAAN) een Deen, en Latynsch dichter, van wien men eenige vaarzen vindt in de verzameling van de gedichten eeniger Deensche Poëeten, in den jare 1693. te Leiden uitgegeven. Olaus Borrichius noemt hem eenen dichter van een zeer ryke en zuivere ader: en zegt, dat zyne rouwvaarzen op het overlyden van Christiaan den IV. koning van Denemarken, in allen dele fraai zyn. Hy wierdt geboren in den jare 1616. en storf in den jare 1648. Hy was lezer der Godgeleerdheit en prediker der kerke van Westerwodsted. *S. c. Aagaardi vita Chr. Agaardi T.* 1. *Delic. Poët. Dan.*

AAGAARD (NIKOLAAS) broeder van den voorgaanden, eerst farheer van zeker karspel, daarna Professor der welsprekenheit te Soor in Denemarken. Hy heeft gebloeit omtrent het jaar 1645. De stoffen zyner schriften zyn, de Beste soort van Redenaren: de Onderaardsche vieren: de Styl des N. Testaments. Ook heeft hy aanmerkingen geschreven over Ammiaan Marcellyn: vertogen over Tacitus: van het nest des vogels Fenix, enz. Zie *Poëmata Chr. Aagaardi, & Konigii Biblioth.*

AAGRAM, of AGRAM, zie ZAGRABIA.

AAGTEKERK, een dorp op 't eilandt Walcheren, in Zeelandt.

AAGTENDYK, of St. AAGTENWEG, een dyk van graaf Floris den V. gelegt om het zeewater by tyde van onweder uit te keren. Hy loopt buiten de Beverwyk langs het Monnikeveldt, voorby het landhuis Adrichem. Het is de dyk, in 't algemeen, Waterlandt insluitende, en tot aan de Helder zich uitstrekkende. Zie *L. Smits Schatkamer der Nederlandsche Oudheden.*

AAGTENKIRCH, anders Beverwyk, dus genoemt naar St. Aagt, op haren feestdag hier geviert, en van de vrome pelgrims bezocht. *Smits Schatk. der Nederl. Oudh.* Zie BEVERWYK.

AAHUIS, eene stadt met een kasteel in Westphalen, in het gebiedt van Munster. Zy legt drie mylen ten noorden van Coesfeld. In deze stadt stierf Christoffer Bernard van Galen, bisschop van Munster, die zo veel van zich heeft doen spreken. Dit was op den 19. September 1678. *Baudrand.*

AAKMARYP of AEKMARYP, een dorp van Vrieslandt, in de Grieteny van Uitingerdeel. Onder dit dorp was voor dezen de pastory van St. Jans-ga gelegen. *Outhed. en gesticht. van Vriesl.*

AALAM, of *Ebno l'Aalam*, dat is, de zoon van Aalam, een Arabier, die in de IX. eeuw leefde. Hy heeft ook den naam van *Ali Ebno l'Hosain*. Hy was zeer verstandig in de starrekunde. Zyne verdiensten maakten hem geacht by de vorsten van zyn landt, en voornamentlyk by Adado Ddaula; maar Sanson, een opvolger van den laatsten, hem zo veel niet achtende, maakte hem dit moeielyk, en boezemde hem de gedachten in, om in eenzaamheit te gaan wonen, 't geen hy ook deedt; hoewel dit leven hem te naar voorquam, waarom hy aan 't reizen ging, en storf te Alosayk, zo als hy naar zyn landt te rug trok. *Eduard Pocockius in Hist. Orient. Gregor. Abul-Pharaii.*

AALBURG, of AALBORG, eene Deensche stadt in Jutlandt. Zy legt aan de Golf van Limfort, by Arhusem en Wyburg. Zy is het *Arburgum*, of *Ælburgum*, der Latynsche schryveren.

AALBURG, een dorp behorende onder het gebiedt van Heusden, en leggende benoorden Wyk, en beoosten de Maas, waarschynlyk door de Denen aldus genoemt geweest naar Aalburg, eene vermaarde plaats in die Noordsche landen. Ook kan het dien naam gekregen hebben van de familie van Aalburg, die van ouds vermaard is geweest, en gesproten uit de van Heusdens, gelyk het wapen, waar op een radt afgebeeldt staat, schynt uit te wyzen. Alting noemt dit dorp Aalborg: want Alburg meent hy dat genomen moet worden voor Altena, even buiten Delf. *Zie de Historie van 't Utrechtsche Bisdom* 3. *d. p.* 95, 96.

AALEN, in 't Latyn *Ola*, ook *Alena*, een klein ryks-steedtje in Swaben, aan de rivier Kocher, gelegen tusschen de Wirtembergsche en Oetingsche landen. Het behoorde voorhenen onder de kroon Bohemen, die het aan die van Oetingen onder hunne beheersching overgaf, waar op deze het aan zich namen, en 't voor twintig duizent flor. aan Wirtemberg verpandden; maar wanneer Eberhard van Wirtemberg in het jaar 1360. tegen den keizer opstondt, moest hy by 't sluiten van 't verdrag het zelve aan het ryk overgeven. *Cruj. Annal. Suev. p.* 3. *l.* 5. *c.* 2. *en* 5. *Sueder. Theat. prætens. l.* 4. *f.* 37. *c.* 2. *Kripschild de civ. Imp. l.* 3. *c.* 2. *n.* 3. *Hortleder vom Teutschen kriege l.* 3. *c.* 1.

AALHUYSEN of AELHUIZEN (JOAN VAN) was Rector der Latynsche schole tot Tiel. Hy heeft een uitlegginge over de Redenkunde van Ramus gemaakt, die in 't jaar 1664. te Tiel gedrukt is: ook *Flosculi incorruptæ Latinitatis. in duodec. Tielæ* 1672. Hy heeft de Psalmen van David gedicht in 't Latyn, om in de kerke te kunnen gezongen worden, waaromze met muzyknoten tot Leyden gedrukt zyn 1683. *Konig Biblioth. vetus & nova.*

AALMOESENIER, (GROOT) eene waardigheit aan 't hof van Vrankryk, die altoos door eenen der voornaamste kerkvoogden bekleedt wordt. De groot-Aalmoesenier heeft het bestier van de penningen, die tot de aalmoesen des konings geschikt zyn. Hy doedt den dienst, als 't hem behaagt, in de koninklyke kapel, en is bisschop van het hof, in wat bisdom het zelve zich bevinde, zonder de toelating van den bisschop der plaats nodig te hebben. Hy verschaft het nodige tot de Lazarushuizen in Vrankryk: en hy heeft het Intendantschap van het gasthuis der Vyf-en-twintigen te Parys. Hy doedt den eedt van getrouwheit in handen des konings, en is ter oorzake van zyne bediening Commandeur der orders van zyne Majesteit. *Moreri Dict.* Men heeft aan het hof van den Paus, en byna aan alle andere hoven, diergelyke Aalmoeseniers.

AALS, een klein steedtje in Noorwegen, in de Provincie van Aggerhuis, in het landt van Hallingdall, by den berg Seron. *Baudrand.*

AALSMEER, een dorp gelegen aan 't Haarlemmermeer, onder 't baljuwschap van Kennemerlandt. In oude brieven wordt het Alsmar genoemt: maar in eenen brief van graaf Floris van den jare 1275. heeft het de benaminge van het Veenlandt in Aalsmeer: welk Veenlandt niet anders is als het tegenwoordige dorp. *Oudh. van Amstell.*

AALST, of AELST, in 't Latyn *Alostum*, eene stadt der Nederlanders in Vlaanderen. Zy is gelegen op de rivier de Dender, en de eerste stadt van 't graafschap Vlaanderen ten oosten, het gene doedt denken dat haar naam oorspronklyk is van 't Nederduitsche woordt Al-oost. Eenige schryvers menen, dat de zelve in de V. eeuwe door de Gotthen gebouwt is. Zy is de hoofdstadt van 't keizerlyk Vlaanderen, en heeft eertyds hare byzondere graven gehad. Ives graaf van Aalst, trouwde met Lauretta, of Laurentia, van Vlaanderen, dochter van Diederik van der Elsas, grave van Vlaanderen. Zy was toen weduwe van Henrik van Limburg, en na de doodt van Ives verbondt zy zich met Raoul van Vermandois, den II. van dien naam, gezegt den Melaatschen, en daar na met Henrik van Namen. Uit dit huwelyk sproot Diederik, graaf van Aalst, die, zonder kinderen stervende, tot zynen navolger hadt Philips van der Elsas, grave van Vlaanderen. Na dezen hadt Baudoïn, gezegt de Moedige, het graafschap van Aalst, dat hy gaf aan zynen tweeden zoon Philips, die ook graaf was van Namen. Deze laatste trouwde met Maria van Vrankryk, dochter van den koning Philippus Augustus en van Agnes van Meranie; maar zonder kinderen gestorven zynde, quam het graafschap van Aalst weder aan die van Vlaanderen. Deze stadt leedt veel in de XVI. eeuwe. De Spanjaarden overrompelden de zelve in 't jaar 1576. en pleegden daar vele wreedheden. In 't jaar 1582. maakte zich de hartog van Anjou daar meester van; en daar na verkochten de Engelschen haar aan den hartog van Parma. De Franschen namen die in in 't jaar 1667. en na dien tydt is zy niet meer versterkt, gelyk zy te voren was. Het landt van Aalst begrypt omtrent hondert zeventig dorpen, het landt van Waas, en vier steden, die ambachten genoemt worden, te weten Hulst, Axel, Boekhout, en Assenede. Aalst heeft verscheiden geleerde mannen voortgebragt, onder andere Col-

ve-

vener, Smetius, Coster, Petrus Sylvius, en andere, by *Val. Andreas* gemeld.

AALST, of AELST, een overblyffel van een oud kasteel, noch hebbende eenig gebroken muurwerk en drie ronde torens, gelegen in de Nederbetuwe, of liever tusschen Poudroyen, en Breuchem, in de Bommelerwaart. *Smits Schatkamer der Nederl. Oudheden.*

AALST, een dorp in de Bommelerwaart, wiens kerk, volgens *Oudenhoven*, weleer heeft gestaan onder de Parochie-kerke van Wyk. *Historie van 't Utr. Bisd.* 3. *d. p.* 15.

AALST, een dorp in Kempelandt, onder 't gebiedt van de Generaliteit der vereenigde Nederlanden behorende.

AALST, (EVERT VAN) geboren te Delf in den jare 1602. Dees was een braaf schilder van allerlei soort van stil leven, inzonderheit fruit, dat hy heel natuurlyk wist te verbeelden, ook yzere harnassen, stormhoeden, en allerlei glansige metalen, waar aan hy den behoorlyken glans en weerschyn wist te geven. Hy overleedt in den jare 1658. Na hem volgde

AALST, (WILLEM VAN) zoon van des voorgaanden broeder Jan van Aalst, Notaris te Delf, die deze kunst van zynen oom geleert hebbende daar in zo toenam, dat hy zynen meester overtrof. Hy bragt in zyn jeugt vier jaren in Vrankryk, en zeven in Italië door, tot voortzetting zyner kunst, wel gezien by kardinalen, vorsten, en grote heren. In den jare 1656. in zyn vaderlandt gekeert, begaf hy zich ter woninge eerst naar Delf, toen naar Amsterdam, in welke hoofdstadt zyn kunst by kenners groten ingang vondt, en veel gelden mogt. In Italië hadt de groothartog van Toskanen hem een gouden keten met een penning, waar op zyn afbeeldsel stont, geschonken. *Houbraken in zyn Schilderb. eerste Deel.*

AALSUM, een klein dorpje, daar het slot Mokkema staat, in Dongerdeel, beoosten den vliet Pasens gelegen. *Outheden van Vrieslandt.*

AALTEN, een dorp in 't graafschap Zutphen, op de grenzen van Munsterlandt.

AAMA, eene Provincie van Africa, vyftien dagreizens van Tunis. De toegang daar toe is moeijelyk en gevaarlyk, alzo men daar niet kan bykomen dan langs een weg, die op eene lengte van vyftien duizent schreden maar twintig schreden breet is. De zelve is aan beide zyden door eene diepe rivier bepaalt, met bewegend zandt bedekt, welkers beweging byna niet bespeurt wordt, hoewel het water daar onder zeer snel vloeit. Het valt moejelyk het vaste landt te onderkennen, zo men het dieplootniet in handen heeft; en hoe weinig men daar van afwykt, 't zy ter regter, of ter slinkerhandt, men gaat te gronde, zonder te kunnen gered worden. De Arabiers zeggen, dat deze rivieren zo diep zyn, dat de langste dieploten den grond niet kunnen peilen, en zo snel lopen, dat zy de handt van de peilers krachtig bewegen. Zy voegen daar by, dat ze zo breet zyn, dat men de zomen daar van niet weet, maar dit alles is fabelachtig, of niet waarschynlyk, om dat men de zelve van het vaste landt niet kan onderscheiden, dewyl het zandt aarde en water gelykelyk bedekt, en het byna zo hart op 't water als de aarde schynt te zyn. Zy noemen die rivieren de Zeën van Pharao. *Revolution de Tunis.*

AAMA *Culiandin*, een koning van Ethiopië, die in de achtste eeuw leefde, naar 't gevoelen van Genebrard, die 'er gewag van maakt, en van eenige andere schryveren, die zyn naam aanwyzen, zonder te zeggen wat hy gedaan heeft.

AANBIDDING, *Adoratio*, een dienst, welken de menschen aan de godheit plegen, of aan de wezens, waar aan zy eene godlykheit toeschryven. Men zal zich hier in geen Theologische beschryving van deze stoffe inlaten, maar zich vergenoegen met eenige aanmerkingen over de wyzen, op welke de oude Romeinen hunne godheden aanbaden; hoewel hunne wyze van aanbidding al oud en in den tydt van Job bekend was. Zy bragten de handt aan den mondt, en kusten die; gelyk men by Plinius vindt: *Adorare, manum ad os admovere.* Zy aanbaden dan eens staande, dan eens knielende, met het hoofdt bedekt: en na zich rechtsom hunne standbeelden en altaren gekeert te hebben, bogen zy zich neder, en bragten de handt aan den mondt, die kussende. Het was de godt Saturnus alleen, dien zy met ongedekten hoofde aanbaden; welke gewoonte zy van de Grieken hadden overgenomen; het geen Festus heeft doen zeggen: *Lucem facere Saturno sacrificantes*: dat is te zeggen, *capita detegere*, hem offerende zich ontdekken. En wy vinden by Apulejus in zyne *Saturnalia*, dat het eene vreemde gewoonte was aan dezen godt met ontdekten hoofde te offeren: *Hinc est quod ex instituto peregrino huic Deo sacrum aperto capite faciunt.* Want het is zeker, dat de Romeinen nooit aan hunne goden offerden dan met een bedekt hoofdt en een bewonden aangezicht, uit vreze, dat zy in deze voorname daadt van godsdienstigheit afgekeert mogten worden door het zien van eenigen vyandt, of hunne gedachten verstrooit door eenige voorwerpen, of afgebroken door eenig quaad voorteken. Dit zien wy by Virgilius in het derde boek van zyn *Æneas*; en by Aurelius Victor in zyn kort begrip van de Romeinsche Historie.

Ten anderen, de Romeinen keerden zich rechts rontom de standbeelden hunner goden, en rontom hunne altaren. Plautus, in het blyspel, genaamt *Curculio*, doedt Phedroma zeggen: *Quo me vertam nescio?* „Ik weet niet aan wat kant ik my zal keren? Palinura antwoordt, op dit woordt spelende: *Si Deos salutas, dextro versum censeo*; „Zo 't is om de goden aan te bidden, rade ik u rechtsom te keren, zinspelende op de gewoonte der Romeinen van in 't aanbidden hunner goden zich rechtsom te keren.

Plinius zegt het zelfde: „Wanneer wy de goden aanbidden, „brengen wy de handt aan den mondt, en wy keren ons rontom „den altaar. *In adorando dextram ad osculum referimus, totumque corpus circumagimus.*

De Romeinen bogen zich vervolgens neder voor hunne goden, het welk de nedrigste wyze was van hen aan te bidden. Titus Livius, van de afgezanten van Carthago sprekende, zegt, „dat zy, in 't Roomsche leger gekomen zynde, in de tente des „veldheren, zich nederbogen, en zich aan zyne voeten wierpen, „in de gedaante der genen, die de goden aanbaden: (*more adorantium procubuerunt*) waar door deze Latynsche spreekwyzen geboren zyn: *Advolvi aris*; *Procumbere ad aras*; " zich aan den voet „der altaren nederbuigen, of nederwerpen.

De hoogmoedige en trotsche keizers vorderden diergelyke aanbiddingen van de genen, die hen quamen begroeten. Maar de verstandige en zedige verwierpen dat slag van aanbidding, gelyk de keizer Alexander deedt, naar 't verhaal van Lampridius; gelyk ook Maximianus, die zeide: „Godt verhoede, dat eenig vry mensch „my aanbidden zou, zich voor my nederbuigende. *Dii prohibeant, ut quisquam ingenuorum pedibus meis osculum figat.* Men kan daar door zien, wat men oordelen moet van de eerbewyzingen, welke de Pauzen willen dat men hen geve. *Danet.*

AANBIDDING der H. Zie AANROEPING.

AANBIEDING DER MAAGT, een feest in de Roomsche en Griekse kerken. Eertyds wierdt de aanbieding van de Maagt eigentlyk genomen voor de aanbieding van JESUS CHRISTUS in den Tempel. Sedert heeft men aan dit feest tot een onderwerp gegeven de aanbieding van den persoon der Maagt in den Tempel, welke men vooronderstelt dat hare ouders gedaan hadden op den dag van de reiniging der Moeder. Maar dewyl deze wet gene plaats hadde dan voor de mannelyke eerstgeborenen, zo heeft men daar in noch verandering gemaakt, vooronderstellende, dat zy niet aangeboden was in den Tempel, dan na dat zy opgevoed en in staat was om daar dienst te doen. Maar dit heeft geen grondt in de geschiedenis, noch in de gewoontens der Joden. Men vierde dit feest by de Grieken sedert de twaalfde eeuwe onder den naam van *de Intrede der Moeder Gods in den Tempel*; eene dubbelzinnige uitdrukking, die al zo wel de aanbieding van JESUS CHRISTUS, als die van de Maagt in den Tempel kan betekenen. Maar in de volgende eeuwe verklaarde Germanus, Patriarch van Constantinopel, dit het feest van de aanbieding der Maagt zelve in den Tempel te wezen; en na dien tydt hebben de Grieken, de Cophten, en de Moscoviters dit feest als zodanig geviert. Hoewel Paus Gregorius de XI. en Karel de V. koning van Vrankryk, de plechtigheit van dit feest hadden aanbevolen, zo vindt men daar van gene voetstappen altoos in de dagwyzers, noch in de kerkboeken van de volgende eeuwen, tot op den kardinaal Quignon; die dit feest in zyn getyboek stelde; maar dit getyboek door Paus Pius den V. afgeschaft zynde, wierdt het feest van de Aanbieding te Rome niet eerder aangenomen dan onder het Pausschap van Sixtus den V. die het zelve door een besluit voorschreef in den jare 1585. Het was echter op verscheide plaatsen vast gesteld. Men heeft het sedert in de Martelaarsboeken geplaatst, en het zelve in alle de Westersche kerken geviert. *Baillet vies des Saints.*

AANBRENGER, verklikker, overbrenger van eenige gewigtige misdaadt of zamenzwering by eenen prins of by de overigheden. De aanbrengers, die de pesten der staten zyn, en oorzaken van den ondergang der geslachten, wierden ten tyde van den keizer Tiberius, in plaatse van hen door straffe te tuchtigen, door beloningen aangemoedigt; want de voornaamste wierden als geheiligt en onschendbaar gehouden, en de andere door Tiberius aan de wraak van het volk ten prooi gegeven. *Tacit. Annal.*

AANEIA. Zie ANGUS, eene Provincie in Schotlandt.

AANNEMING, *Adoptio*, de daadt, door welke men tot zoon aanneemt iemandt, die het natuurlyk niet is. De gewoonte van aanneming was zeer gemeen by de Romeinen. De zelve was echter niet gebruikelyk dan om zekere oorzaken, door de wetten uitgedrukt, en met zekere plechtigheden, die in dat geval waargenomen wierden. Om iemandt aan te nemen moest men gene kinderen hebben, en boven de jaren zyn van die te kunnen bekomen; ook moest de geen, dien men aannam, zo veel jonger zyn dan de aannemer, dat hy zyn zoon zoude hebben kunnen zyn. In de eerste tyden der Republyk moest men zich tot de opperpriesters begeven, om volgens de wetten daar toe vryheit te bekomen. Dit recht der opperpriesteren duurde weinig tyds, en in 't vervolg begaf men zich tot het volk om die te verkrygen, in 't byzyn van den vader des gene, dien men wilde aannemen, aan welken men vroeg, of hy zynen zoon wilde verlaten, met alle de uitgestrektheit van de vaderlyke macht, en recht van leven en doodt; en deze vrage wierdt genoemt *Adrogatio.* Zie hier het formulier, in diergelyke gevallen gebruikelyk: *Velitis Jubeatis uti L. Valerius Lucio Titio tam lege jureque filius sibi siet, quam si ex eo patre matreque familias ejus natus esset: utique ei vitæ necisque in eum potestas fiat uti pariundo filio est. Hoc ita ut dixi, ita vos, Quirites, rogo.* In de laatste tyden van de Republyk geschiedden de aannemingen door het oppergezag der keizeren, die deze vryheit zelfs aan de vrouwen vergunden, die gene kinderen hadden, door brieven van toelatinge, die aldus luidden: *Quoniam in solatium amissorum tuorum filiorum cupis privignum tuum vicem legitimæ sobolis obtinere, annuimus votis tuis, & eum perinde atque ex te genitum ad vicem naturalis legitimique filii habere permittimus. Impp. Diocletianus & Maximianus, AA.* „Dewyl gy wenscht, om u te troosten over „'t verlies uwer kinderen, uwen stiefzoon aan te nemen, zo „staan wy uw verzoek toe, en wy laten u toe den zelven voor „uwen natuurlyken en wettigen zoon te houden". De aannemingen geschiedden ook noch by Testament, zo wel voor den naam, als voor de goederen: *In ima cera C. Octavium etiam in familiam nomenque adoptavit*; „Hy nam in zyne familie aan, en om „zynen naam te dragen, C. Octavius, onder aan op de laatste blad„zyde van zyn Testament". C. Nepos zegt, dat Cecilius, stervende, Atticus door zyn Testament tot zoon aannam. *Cæcilius moriens Testamento Atticum adoptavit.* De gene, die men aannam, aanvaardden den naam en den toenaam des gene, die hen aannam;

en om hunne familien en hunne geboorte aan te wyzen, voegden zy op het einde alleen den naam van de familie, waar uit zy voortquamen, of den toenaam van hunne byzondere familie, met dat onderſcheidt nochtans, zegt Lipſius, dat zy, zo zy zich van dezen toenaam bedienden, daar van eenen byvoeglyken maakten. By voorbeeldt: M. Junius Brutus aangenomen zynde door C. Servilius Cœpio Agalo, nam alle deze namen aan, en behieldt alleen den toenaam van zyne familie, zich noemende: Q. Servilius Cœpio Agalo Brutus. Octavius in het tegendeel behieldt den naam van zynen ſtam, dien in eenen byvoeglyken veranderende, en noemde zich C. Julius Cæſar Octavianus; het gene hen echter niet belette ook den toenaam te mogen behouden, dien zy zich verkregen hadden, gelyk Atticus deedt, de welke aangenomen zynde door Q. Cæcilius, bygenoemt wierdt Q. Cæcilius Pomponianus Atticus; of zich eenen nieuwen door hunne brave daden te verkrygen, gelyk Octavius, die ſedert bygenaamt wierdt Auguſtus. Tot dezen regel van aanneming moet men brengen het gene Suetonius zegt, dat Tiberius, na dat hy aangenomen was door den raadsheer M. Gallius, bezit nam van zyne goederen, maar zynen naam niet dragen wilde, om dat hy de party gevolgt hadde, die tegen Auguſtus was. Tacitus ſpreekt in 't XX. boek van zyne Jaarboeken, in 't 5. k. van de geveinſde aannemingen, die door den Raadt veroordeelt wierden. „ Daar is (zegt „ hy) eene verderffelyke gewoonte ingeſlopen, die vele maak„ ten van geveinſde aannemingen, wanneer de tydt genaakte om „ de overigheden te verkiezen, en de landvoogden by 't lot te trek„ ken, en wanneer zy de ampten en bedieningen verkregen hadden, „ ontſloegen zy de genen, die zy hadden aangenomen. De misnoeg„ den deden hunne klachten aan den Raadt, en bragten de natuurlyke „ wet by, en de moeijelykheden der opvoeding tegen deze bedrieg„ lyke en kortwylige aannemingen. Het wierdt dan geboden, dat men „ geen acht zou nemen op alle deze bedrieglyke aannemingen, noch „ in de ampten, noch in de erffeniſſen. *Antiqq. Rom. Roſin. Dempſter. Danet.* In de H. Schrift wordt dikwils op deze gewoonte gezinſpeelt, inzonderheit in de Brieven der Apoſtelen.

AANROEPING DER HEILIGEN heeft haren oorſpronk uit de grote eerbiedigheit, die men hadde voor de martelaren, door de inbeelding, waar door men ingenomen was, dat de zelve tegenwoordig waren by hunne graffteden, en door de redevoeringen, die tot hunnen lof geſchiedden, waar in men niet vergat ſpraakwendingen tot hen te maken, vol van redekunſtige verbeeldingen. Men zal daar van voorbeelden vinden in de lofredenen van Baſilius, van Gregorius den Nazianzener, en van Gregorius van Nyſſa, in de vierde eeuwe. In het vervolg riep men de doden aan, en badt om hunnen byſtandt, gelyk of zy tegenwoordig waren geweeſt. Dit gebruik begon in de vyfde eeuwe; maar men ging nooit zo verre, als men ſedert gegaan is in de Roomſche kerke; want in dien tydt wierdt noch van heiligingen, (Canoniſatien) noch van ommegangen, (Proceſſien) noch van Miſſen, noch van Litaniën, noch van gebeden, noch van aanbiddingen aan de heiligen geſproken. Zie *Fred. Spanheim in zynen korten Inhoudt der Kerkelyke Geſchiedeniſſen. Joann. Epiſc. Caſtor de cultu Sanctorum.*

AANROEPINGEN. ('T BOEK DER) Zie PARACLETIQUE.

AAPENBERG, de berg der Aapen, eertyds *Abyla*, *Abyle.* De zelve legt digt by de ſtadt Ceuta, in het landſchap Habata, in het koninkryk van Fez in Africa. Hy heeft zynen hedendaagſchen naam van het groot getal der Aapen, die men daar ziet, en is een der bergen, die men noemde de Kolommen van Hercules. De berg Gibraltar is de andere, en deze twee maken te zamen de zee-engte (de ſtraat, of 't naauw) van Gibraltar. *Baudrand.*

AAR, in 't Latyn *Arola*, of *Arula*, een naam van verſcheide rivieren in Duitſchlandt, waar van 'er een in Zwitſerlandt zonderling beroemd is. De zelve ontſtaat in 't Zuiden uit het hoge gebergte, dat men het Grimſche noemt, niet verre van Gothards-berg, boven de plaats, die men Spital noemt. Daar op neemt zy haren loop door de Brientzer-en Thuner zee, wordt wyder door de rivieren Kandel, Sane, Orbe, Emmat, Rus, Limath en andere omringt, tot dat zy eindelyk by Koblents, tuſſchen Waldshut en Zurzag, in den Rhyn loopt, na dat zy de ſteden Thun, Bern, Aarburg, Solothurn, Wangen, Olten, Arau, Bruk, enz. en aldus het gehele Aargouw, dat miſſchien daar van den naam draagt, bewatert heeft. Noch is 'er eene rivier, de AAR genoemt, in Heſſen, die voorby Dudinkhuizen loopt, en dan in de Eder valt. Noch eene, die in de Eiftel begint, Altenaar, Arweiler, enz. voorby ſtroomt, en zich boven Bon, by Sintzig, in den Rhyn ontlaſt. Men heeft deze rivier ook *Arar* genoemt, waar van Virgilius ſpreekt in zyn eerſten Herderszang, ſchoon dit anders de naam is van een rivier in Vrankryk, genaamt de Saone. Maar de eige benaming is *Ar*, uit een woordt van de oude Celtiſche taal zamengetrokken uit *Ader*, het geen by ons Nederlanders ook in gebruik is, en een bekende betekenis: want wat zyn de rivieren anders dan aders der aarde? *Stumpf Chron. Zeileri Topogr. Hofm. Lex. Univ.*

AAR, een eilandt in de Ooſtzee. Zie AROE.

AARAK, eene voorname ſtadt in Perſië, in de Provincie Hyrcanië. *Hofm. Lex. Univ.*

AARASSO, een klein ſteedtje in klein-Aſië, in de Provincie Piſidië. Miſſchien is dit wel de ſtadt *Ariaſſis* van Ptolemæus. *Hofm. Lex. Univ.*

AARAU, in 't Latyn *Arovium*, eene kleine welgebouwde ſtadt in t' Aargouwſche, aan de rivier de Aar, alwaar de Gereformeerde Kantons hunne zittingen plagten te houden. Zy legt op de plaats, alwaar het kaſteel Rore geſtaan heeft, en is, zo het ſchynt, door de graven van Altenburg en Habsburg gebouwt, na dat zy die landſtreek met geweldt bemachtigt hadden. Hier op hieldt zy het met het huis van Ooſtenryk, tot dat zy in het jaar 1415. door de eedgenoten bemachtigt, en door keizer Sigismundus aan die van Bern verpand wierdt. Zy bezit nochtans hare vorige vryheden, en heeft haren ſchout en raadt, met hoge en lage jurisdictie, hoewel het appel aan de ſtadt Bern geſchiedt, en de nieuw-verkoren ſchout aldaar den eedt van getrouwheit moet afleggen. In het jaar 1528. nam ze den Gereformeerden Godsdienſt aan, dien ze nu noch ſtandvaſtig blyft aankleven, en in het jaar 1712. in Auguſtus wierdt de vrede tuſſchen Zurich en Bern, en de vyf plaatſen, Lucern, Uri, Zweits, Onderwalden, en Zug, aldaar getroffen. *Fuggers Ehrenſp. p.* 40. *Stumpf Chron. l.* 7. *Zeileri Topograph.*

AARBERG, een klein ſteedtje in Zwitſerlandt, in het Kanton Bern, twee mylen beneden deze ſtadt, aan de Aar gelegen, waar mede het rontom omringt is. In vorige tyden heeft het zyne eigene graven gehad, eer het in het jaar 1351. by wyze van koop door graaf Pieter, die om de quade geſtelteniſſe zyns ligchaams tot de regering onbequaam was geworden, aan die van Bern in eigendom overging, die aldaar een landvoogdt aanſtelden. In den jare 1382. zocht de aartshartog Leopold het ſlot by nacht door verraſſing te bemachtigen, maar de wakkerheit des ſlotvoogds verydelde den aanſlag. *Stumpf Chron. l.* 7. *Zeileri Topogr.*

AARBURG, eene ſtadt, die wel niet heel groot, maar zeer aangenaam is, leggende aan de Aar tuſſchen Solothurn en Aarau, zeer beroemt wegens hare markten, die aldaar jaarlyks gehouden worden. Het berg-kaſteel, dat daar by legt, belet de zamenvoeging der Katholyke Kantons Lucern en Solothurn, en is ook in vredenstyden met een bezetting voorzien, wiens bevelhebber met eenen het graafſchap regeert. In voorgaande tyden heeft zy hare eigene vryheren gehad, waar van een der zelven, genaamt Philips, in 't jaar 1039. leefde, welk geſlacht in het jaar 1437. noch bloeide; doch de ſtadt en de beheerſching der zelve is wel eer aan het huis van Ooſtenryk, en eindelyk in het jaar 1415. door bemachtiging aan die van Bern gekomen. *Stumpf Chron. l.* 7. *c.* 33. *Fuggers Ehrenſp. Zeileri Topogr.*

AARDALFFIOERD, in 't Latyn *Ardalius Sinus*, een Golf van de Noordzee. Zy loopt in het gebiedt van Bergen, in Noorwegen, by de ſtadt Stavanger. Zommige kaarten noemen haar *Bulen-Fioerd. Baudrand.*

AARDBEVING, eene beweging, die natuurlyk of bovennatuurlyk door de Goddelyke kracht geſchiedt. Natuurlyker wyze nemen de aardbevingen haren oorſpronk uit het vuur in de holligheden der aarde, of van de olyachtige uitdampingen, in de diepe en ruime holligheden der aarde beſloten en geperſt, pogende met groot geweldt uit te barſten, als 'er eene grote menigte van zulke dampen in 's aardryks holligheden gevonden, en der zelver deeltjes met de allerfynſte vuurdeeltjes te zamen gemengt worden, van welke zy verwarmt en aangeſtoken, eene ruimer plaatſe zoeken: doch die niet vindende, en daar in verhindert wordende, doen zy alle beletzelen ſchudden en beven, even als 't buskruidt in enge roers beſloten, ruimte zoekende, gekraak verwekt, en 't aardryk beweegt en ſchudden doedt: waarom die plaatſen allermeeſt de aardbevingen onderhevig zyn, welker grondt veel ſalpeter, ſulfer, en olyachtige ſtoffen in zich beſloten heeft, als die licht van 't vuur of de fyne ſtoffen aangeſtoken en ontvlamt worden; want als zy warmte ontfangen, en verdunt worden, en zich in de ruimten niet houden kunnen, dringen zy naar boven, en doen door hunne ſterke worſtelingen om uit te barſten het aardryk beven; of, wanneer het zelve geopent is, een ſterk gehuil uit den diepen afgrondt horen. Vierderlei ſoorten van aardbevingen merkt Ammianus Marcellinus aan *Lib.* 17. *pag.* 107. of opwerpende, die zomtyds ganſche eilanden opwerpen, als van de opgeworpene eilanden Delos, Hiera, Anaphe, en Rhodus verhaalt wordt; of nederwerpende, die ſteden en gebouwen doen inſtorten, en bergen ſlecht maken; of openende, die ſchielyk grote aardryks delen inzwelgen; of geluit verwekkende, die met geweldig geloei, gehuil en gekraak grote bewegingen maken: hoedanig een gehuil ten tyde van den keizer Arkadius zeven dagen lang gehoort is, met geweldige aardbevingen. *Lindenbregius in not. ad Ammian. pag.* 69. Zo zegt ook Ariſtoteles, dat deze geluitgevende aardbevingen de aarde doen ſchudden met gehuil, *Lib.* 2. *Meteor. cap.* 7. *Als Apollonius op Krete was*, (zegt Philoſtratus *lib.* 4.) *was 'er eene grote aardbeving op Krete, en een gedonder niet uit de wolken, maar uit de aarde voortkomende, en de zee week zeven ſtadien te rugge.* Waarom Apollonius zeide: *Hebt goeden moedt, want de zee baart de aarde.* Doch deze aardbevingen geſchieden niet alleen door den loop der nature, maar worden ook door eene bovennatuurlyke en onwederſtaanlyke kracht Gods veroorzaakt, om gehele ſteden, landen en volkeren te oordeelen en te ſtraffen. Zo donderde Godt niet alleen tegen de Philiſtynen, 1 Sam. VII. vers 10 maar Flavius Joſephus getuigt, *Oudh.* 6. *b.* 2. *k.* dat Godt de vyanden ook door eene aardbevinge verſlondt. Zo vergingen, naar 't gevoelen van Petrus Martyr, Korah, Dathan, en Abiram door eene aardbevinge. Zo vloodt men voor eene aardbevinge in de dagen des konings Uzzias, Zach. XIV. vers 5. Amos I. vers 1. Flav. Joſeph. *l.* 9. *c.* 11. Zo ſchudde Godt het landt Kanaan ten tyde van Herodes, zo dat 'er tien duizent menſchen onder de puinhopen ſmoorden. Flav. Joſeph. *l.* 15. *c.* 7. Toen de Heilandt aan 't kruis gehecht was, beefde de aarde, en de rotzen borſten, Matth. XXVII. vers 21. Naderhandt zyn naar de voorzegginge Luc. XXI. vers 11. ſchrikkelyke aardbevingen voorgevallen, niet alleen ten tyde van den keizer Claudius op Kreta, te Smyrna, te Milete, Chios, Samos, en elders, als Philoſtratus *lib.* 4. verhaalt; maar ook ten tyde van Tiberius, toen achttien ſteden wegzonken in eenen nacht, Plin. 2. 84. Tacitus *Ann. l.* 2. In 't zeſtigſte jaar na Chriſtus geboorte wierdt de ſtadt Laodicea door eene aardbeving omgekeert, Tacitus *An.* 14. 27. Seneca *Epiſt.* 91. gewaagt van ſchrikkelyke aardbevingen in Aſië, Syrië, Macedonië, en elders. In Syrië, zegt Juſtinus *lib.* 40. *c.* 2. gingen 70000. menſchen en vele ſteden door eene aardbevinge te gronde; en noch drie ſteden, zegt Euſebius, in 't jaar 70. Ten tyde van Trajanus gingen weder vier ſteden in Aſië te gronde, twee in Griekenlandt, en drie in Galatië. *Euſeb. in Chron.* Ao. 107. Antiochië wierdt in 't jaar 116.

ook

ook omgekeert. In 't jaar 127. wierp eene aardbeving de ftadt Nicomedië omverre, onder Antoninus Pius de ftadt Cyzicum, en onder Gordianus den III. noch eenige fteden. Daar na ging Nicomedie in den tydt van Conftans te gronde, welken ramp Ammianus omftandig verhaalt *lib.* 17. *pag.* 105. ook 't eilandt Rhodus, en daar na de ftadt Dyrrachium. In de vierde eeuwe voelde Rome niet alleen felle aardbevingen, maar twaalf fteden in Kampanië gingen ganfch te gronde. In de vyfde eeuwe wierdt de ganfche werreldt byna door aardbevingen gefchud, eene menigte van gebouwen wierden ter neder geftort, en duizenden van ongelukken gebeurden. Hoe Antiochië eindelyk geheel onderging, en welk eene menigte van fteden en gebouwen in de XIV. XV. en XVI. eeuwen in vele werreldsdelen overhoop raakten, enz. vindt men wytlopig, benevens eene omftandiger befchryvinge der aardbevingen, in 't boek van den Here Outhof *de Judiciis Jehovæ Zebaoth*, in 't jaar 1721. te Groningen by Joh. van Velzen gedrukt.

AARD-BESCHRYVING, of *Aardklootskunde*, (*Geographie*) dat is Aardryks-befchryving, van het Griekfche naamwoordt *γέα*, of *γῆ*, *aarde*, en *γράφειν*, *fchryven*, of *befchryven*. Deze wetenfchap befchouwt den aardkloot, te zamen geftelt van aarde en van water, en vervat de waterbefchryving, (*Hydrographie*) die kennis geeft van de zeën, meiren en ftromen; de *Chorographie*, dat is de befchryving van de keizerryken, koninkryken, vorften-en hertogdommen, Republyken, mark-land-en burggraaffchappen, als mede de fouveraine aarts-en andere bisdommen, abt-en prooftdyen, enz. en de *Topographie*, of de befchryving van byzondere plaatfen, gelyk van Amfteldam, en van het omgelegen landt. Ariftoteles heeft gemeent, dat 'er tien maal zo veel zee als landt was: maar men hadde toen America noch niet ontdekt, noch dat grootgetal van eilanden en van kuften, die nu bekend zyn; en men heeft tegenwoordig reden om te geloven, dat de uitgeftrektheit der landen die van de zeën gelyk is. De aardbefchryvers geven negen duizent mylen omtreks aan den aardkloot. Zy rekenen twee duizent, acht hondert en drie mylen voor zynen middellyn, dat is te zeggen, voor de lynrechte uitgeftrektheit tuffchen ons en onze tegenvoeters, (*Antipodes*) en een duizent, vier hondert, een en dertig en eene halve myl van onze oppervlakte tot het middelpunt der aarde. Volgens deze rekening bevinden zy, dat de aardkloot vyf en twintig millioenen, zeven hondert drie en en zeventig duizent vierkante mylen heeft voor zyne oppervlakte. De H. Schrift meldt ons, dat de eerfte verdeling der aarde gefchiedde tuffchen de drie kinderen Noachs. Sem hadt byna dat gehele gedeelte, dat federt Afië genoemt is; Cham Africa, en dat gedeelte, dat wy heden Syrië en Arabië noemen; Japhet Europa, en dat deel, dat de aardbefchryvers klein-Afië of Natolië noemen. Die daar na gekomen zyn, hebben de aarde in twee grote delen in een eenig halfrondt verdeelt, en door den Oceaan gefcheiden; het eene dier werreldsdelen Afië, Europa, en een gedelte van Africa vervattende; en het andere werreldsdeel het landt der Antichtonen naar 't Zuiden. Tegenwoordig verdeelt men den aardkloot in twee halfronden. Het eene halfrondt vervat Afië, Europa, en Africa; en het andere halfrondt America. Ten aanzien van de gedaante der aarde hebben eenigen der ouden gemeent, dat de aarde, met het water vereenigt, een vlak ligchaam uitmaakte, gelyk eene tafel; anderen hebben daar aan de gedaante van eenen trommel gegeven. Maar Thales en de Stoïfche wyzen hebben beweert, dat de zelve eene ronde gedaante hadde, en dat is het gevoelen van alle de geleerden, het welk op vele ondervindingen gegrond is, de welke aantonen, dat de aarde rond moet wezen; waar van de voornaamfte zyn, dat in de verduifteringen (*Eclipfen*) van de maan de fchaduw van de aarde zich ront vertoont; en dat, indien de aarde vlak was, men ten zelven tydt van de toppen der hoogfte bergen de ganfche oppervlakte van de aarde zoude kunnen zien, het welk tegen de ondervinding ftrydt. Men voegt 'er by, dat men, van het Zuiden naar het Noorden reizende, zichtbaar ontdekt, dat het Noorder aspunt zich verheft, naar mate dat men het Noorden nadert: het welk niet gefchieden zou, zo de aarde niet rond was. Het zal nodig zyn hier noch aan te merken, hoe de *Geographifche* kaarten ten aanzien van de gelegenheit van het Ooften gefchikt zyn. Wanneer de zelve regelmatig gemaakt zyn, is het bovenfte gedeelte het Noordelyke; dat aan de rechterhandt het Ooftelyke; het onderfte het Zuidelyke; en dat aan de linkerhandt het Weftelyke. Men vindt echter goede kaarten, die qualyk geöoft zyn, gelyk de aardbefchryvers fpreken, dat is te zeggen, waar in het Ooften niet aan de rechterhandt is: maar men vervult gemeenlyk dit gebrek door de woorden, Noord, Zuid, Ooft, en Weft, die men aan de kanten van de kaart ftelt: of men plaatft in de zelve eene zeeroos, welker lely het Noorden aanwyft: zodanig, dat de zyde, die daar tegen over is, het Zuiden zy: aan de rechterhandt het Ooften, en aan de flinker het Weften. *Briet Geograph.*

AARDENBURG, of Rodenburg, *Ardenburgum*, eene oude ftadt van Vlaanderen in de Nederlanden, eene myl van Sluis. Michiel, biffchop van Doornik, ftichtte daar een Collegie van kanunniken in 't jaar 1296. Daar was eene fchone kerk van onze lieve Vrouwe: maar de Hollanders in den jare 1604. deze ftadt ingenomen hebbende, zyn de heilige zaken van de Roomfche kerk aldaar vernietigt. In 't jaar 1672. zochten de Franfchen deze plaats met den degen in de vuift te bemachtigen, doch wierden van weinig foldaten, burgers en vrouwen zo dapper en manmoedig afgeflagen, dat 'er vele fneuvelden, en de overige fchandig en met bebloede koppen moeften afwyken.

AARDSBISSCHOP. Zie BISSCHOP.
AARDSDIAKEN. Zie DIAKEN.
AARDSENGEL. Zie ENGEL.
AARDSHERTOG. Zie HERTOG.
AARDSPRIESTER. Zie PRIESTER.
AARDSVADER. Zie PATRIARCH.
AARDSVADERSCHAP. Zie PATRIARCHSCHAP.

AARLE, een dorp in Peellandt, onder 't gebiedt van de Generaliteit der vereenigde Nederlanden.

AARLANDERVEEN, van ouds *Arleveen* genaamt, een dorp onder het Baljuwfchap en Dekenfchap van Rhynlandt. *Rhynlandfche Outheden.*

AARNOUTSWOUDE, by Boxhorn *Aartsbergen* genoemt; 't welk ook tweederlei is, en waar onder ook behoort het dorp Arentswaart, aan de Maas gelegen, en in de oude brieven genaamt Hartswaarde, of Heerewaard, of Arenswaard aan den Alm. *Zuith. Outheden.*

AARON, of AHARON, welke naam een berg beduidt, de eerfte Hogepriefter van Gods volk uit den ftamme Levi, de eerftgeboren zoon van Amram, den zoon van Kehat, zoon van Levi, en van Jokabeth, de dochter des vaderlyken ooms van Amram, een van Kehats broeders, wierdt in het jaar na de fcheppinge der werreldt 2370. dat is 1614. jaren voor Chriftus, geboren. Hy was een broeder van Mirjam en Mofes, voor wien hy wegens zyne befpraaktheit by den koning Pharao in Egypten het woordt moeft voeren. Wanneer hy van Godt zelf in het jaar na de fcheppinge 2454. en voor Chriftus geboorte 1530. tot Hogepriefter verkoren wierdt, welke plechtigheit op den achtften dag der maandt Nifan gefchiedde, viel het vuur uit den hemel, en verteerde de offerhande. Wanneer Mofes vele dagen by Godt op den berg Sinai bleef, maakte Aaron voor het volk van Ifraël op hun begeren een gouden kalf, waar door zy zich door afgodery bezondigden. Aaron hadt vier zonen, Nadab, Abihu, Eleazar en Ithamar, doch de twee eerfte wierden, toen zy vreemd vuur in hunne vaten voor den Here bragten, van het vuur verteert, zo dat ze plotzeling in de tente ftierven. Kort daar na ftonden Korah, Dathan en Abiram met 250. van de voornaamfte Ifraëliten tegen Mofes en Aaron op, en wilden deel aan de regeringe in het priefterdom hebben. Doch de aarde fpleet van een en verflondt deze drie oproermakers. Ook viel 'er vuur uit den hemel en verteerde die 250. fnode rotgezellen, die reukwerk geoffert hadden. Nochtans morde het ganfche volk des anderen daags tegen Mofes; doch des Heren toorn ontftak tegen hen, waar door 'er vele omquamen. Ook zouden de Ifraëliten noch geftrenger zyn geftraft geworden, zo Aaron met het reukwerk niet was toegefchoten en verzoeninge voor het volk gedaan hadde; en alzo wierdt deze plage verder geweert; doch het getal der gefneuvelden beliep nochtans 14700. menfchen. Hier op belaftte Godt, dat men, om op Aaron het priefterdom te beveftigen, voor ieder ftam een dorren ftaf in den Tabernakel zou leggen, en des zelfs naam daar op fchryven: wiens ftaf dan zoude bloeien, die zou tot Hogepriefter verheven zyn. De ftaf van Aaron dan bloeiende en amandelen dragende, wierdt hy in zyn beroep door Mofes bekrachtigt; wordende de roede daarom ook ter gedachtenifse in den Tabernakel weggelegt. Toen zocht het volk heul by Mofes en Aaron, en zyne zonen wierden by Mofes geordent. Wanneer nu ganfch Ifraël aan den berg Hor was gekomen, gaf Godt aan Mofes te kennen, dat Aaron in 't beloofde landt niet komen zou, en beval hem, Aaron en zynen zoon Eleazar op den gezegden berg te doen opklimmen, en 't Hogepriefterfampt van den vader op den zone over te dragen. Dit deedt Mofes voor het gezicht van al het volk. Hy toog Aaron zyne klederen uit, en trok ze Eleazar aan. Eindelyk ftierf Aaron op den berg, 123. jaren oud zynde, op den eerften dag van de maandt Abib, of Ab, in 't jaar na de fcheppinge 2492. voor Chriftus geboorte 1492. Mofes en Eleazar quamen hier op weder beneden, en de vergadering beweende den doden dertig dagen. De zwakheit, die Aaron hadt in het involgen van het bygeloof der Ifraëliten, wegens het maken van 't gouden kalf, heeft ftof tot vele verdichtzels gegeven. Rabbi Salomon was van gevoelen, dat het een levendig kalf was, het geen ook ten naaften by op die wyze in den Alkoran vertelt wordt. Andere Rabbynen zeggen, om Aaron te ontfchuldigen, dat hy het gouden kalf niet heeft gemaakt, noch daar iet toegebragt dan het werpen van 't goudt in 't vuur, om zich van den overlaft des volks te ontflaan, maar dat eenige toveraars die gedaante aan dat goudt gaven. De heilige bladen echter verklaren, dat het een gegoten werk was, waar toe men het graveeryzer gebruikte. Velen weder willen, dat Aaron geen kalf in 't geheel maakte, maar alleen een hoofdt. In een Franfchen Bybel, gedrukt te Parys in den jare 1538. by Antoine Bonnemere, wordt gemeld, dat het ftof van 't gouden kalf, 't geen Mofes deedt branden en in 't water mengen, aan de baarden bleef hangen der genen, die 't aanbaden: als een merkteken om de genen te kennen, die 't aangebeden hadden. Dit is een van de verdichtzelen der Rabbynen, van welke men ook verfcheide andere heeft. Zeker fchryver, genaamt Moncajus, gaf in den beginne der zeventiende eeuwe een verweerfchrift voor Aaron uit, dat te Rome verboden, maar federt in den jare 1675. te Frankfort herdrukt is. Hier in ftelt hy, dat Aaron voornemens was geweeft het zelve voorwerp te vertonen, 't geen Mofes naderhandt aan den dag bragt, namelyk een Cherubyn, welke figuur de Ifraëliten aanbaden. Die willen, dat het gouden kalf maar van vergult hout was gemaakt, vinden niet veel fteuns voor hun gevoelen in de heilige bladen: want die zeggen duidelyk, dat het een gegoten kalf was: en het geen zy daar na zeggen, dat Mofes het verbrandde en tot ftof maakte, betekent niet noodzakelyk, dat het gemelde beeldt van brandbare ftoffe gemaakt is geweeft, dewyl men 'er door verftaan kan, dat Mofes het goudt verfmolt, en het in kleine ftukjes verdeelde, die, in 't water geworpen, ongevoelig of onzichtbaar waren. Dit is reden genoeg geweeft voor Francifcus Junius, om Aaron aan 't hoofdt der oude beeldhouwers, bouwmeefters en fchilders op de lyft der kunftenaren te ftellen. *Exod.* III. *Lev.* IX. *Numeri* VI. 16. *Jofeph. Antiq. lib.* 2. *Salian. & Togniel. in Annal.*

AARON, van de Arabieren *Horoun al Rafchid* genoemt, de vyfde Kalif van Babel (den naam van Kalif hebben de vorften gevoert na Mahomets doodt, eerft in Syrië, daar na ook in Perfië,

Egypten en Africa) uit den huize der Abassiden, een zoon van Mahadi, en broeder van Hali, dien hy in 't jaar 785. of 786. na Christus geboorte in de regering volgde. Hy maakte zich meester van Asie, Syrie en Egypten tot aan Indie, dwingende den Griekschen keizer schattinge aan hem te betalen. Hy heeft acht openbare veldslagen bygewoont, en in alle de overwinning behaalt. Wanneer hy van de daden van Karel den Groten hoorde, achtte hy hem zo hoog, dat hy in 't jaar 802. een gezantschap aan hem zondt, en hem fraaie vereeringen schonk, waar onder inzonderheit een wel bereden en opgepronkte olifant, dien hy zelf gewoon was te gebruiken, neffens een kunstig uurwerk uitmuntte; welke geschenken men wil dat Karel de Grote naderhandt aan 't heilige graf te Jerusalem vereert heeft, 't welk Aaron hem niet alleen toestondt, maar hem ook de opperheerschappy van de heilige plaatsen aanboodt; waar uit Baronius besluit, dat de Franschen de eerste wettige bezitters van het gemelde graf zyn. Hy geraakte met de keizerin Irene overhoop, die hy een groter schatting afvorderde dan zynen voorvaderen was toegestaan, doch moest zich eindelyk met de gewone schatting vergenoegen, en bedacht zyn de verdeeldheden der Mahometanen tusschen Abubequer en Ali te beslissen. De Grieksche keizer Niceforus vondt neffens zyn zoon Stauracius goed de Saracenen te beoorlogen: maar wierdt van Aaron, die hem met 300000. man tegen quam, zodanig ontfangen, dat hy genoodzaakt was den vrede van hem te kopen, en een jaarlyksche schatting van 30000. goude kronen met zyn stempel, en 3000. met den stempel zyns zoons gemerkt, ten teken dat vader en zoon beide zyne schatting-schuldenaars waren, te betalen. Voor 't overige was deze Aaron een liefhebber van fraaie kunsten, en een vriendt der geleerden. Hy stierf in 't jaar 806. of 807. in 't zeven en veertigste jaar zynes ouderdoms, en verdeelde zyn machtig ryk onder zyne drie zonen. Den oudsten, Amin, gaf hy de waardigheit van Kalif, en daar by Bagdad, neffens Chaldea of Babylonie, geheel Arabie, Mesopotamie, Assyrie, Meden, Syrie, Palestina, Egypten, en geheel Africa tot aan de uiterste grenzen ten Westen. De twede zoon, Mamon, kreeg Persie, Kerman, Indie, Khorassan, Tabarestan, Zabril en Cabril, nevens Mavaralnahar, of het landt aan de overzyde van de rivier Oxus. De derde, Motassan, wierdt in de verdeling byna vergeten, maar behieldt noch Armenie, Natolie, Georgie, Circassie, en alles wat de Kalifen rontom de Zwarte zee bezaten. *Paul. Diacon. l. 24. Eginhard. in Carol. Magn. Sigebert. Chron. Theophanes l. 23. Elmacin. hist. Sarac. Abul-Pharaii hist. Orient. Baron. Annal. Bizari hist. Persic. l. 6. Herbelot Bibl. Hofm. Lex. Univ.*

AARON, een oud Engelsch martelaar, wiens naam men in Gildas vindt, die in de vyfde eeuw geschreven heeft. Hy zeide, dat hy uit eene stadt was, die Legio genoemt wierdt.

AARON, of AHRON, een priester en arts van Alexandrie, die in de zevende eeuwe, ten tyde van den keizer Heraclius, geleeft, en in de Syrische sprake een groot Medicynboek, onder den tytel van *Renasch*, of *Renaschah*, geschreven heeft, dat hy in dertig verhandelingen verdeelde, en 't welk Sergius met twee andere vermeerdert heeft. Naderhandt heeft een Joodsch geneesmeester, Massergirihe, het zelve in 't Arabisch overgezet. *Pocock. in notis ad Abul-Phar. Herbelot Bibl.*

AARON *Ben-Aser*, of gelyk zyn volle naam is, *Bar Berabbi Moses*, van den stamme *Aser*, een beroemde Jood, die onder de geleerde oordeelkundigen van dit volk mede geteld wordt, en met een anderen Jood, Moses ben David, over de stippen, letters en de woordklanken van de heilige Schrift in redentwist geweest is. Waarom eenigen hem voor den uitvinder der stippen in de Hebreeusche tale houden. Zy hebben beide omtrent het jaar 1034. in Babylonie geleeft, hoewel anderen hen in de vyfde eeuw plaatsen. Deze Aaron wordt van de geleerden Tiberiensis genoemt, dewyl zyne lessen van de geleerden te Tiberias, en naderhandt van de Synagogen in het Roomsche ryk, zyn aangenomen. *R. Gedalia Schalschel. hakkab. Capellus in Arcano punctat. Leusden de punctis. Buxtorff. de punctis. Genebrard. Chron. ad an. 476. Serrarius de Rabbin. l. 1. Bartolocci Biblioth. T. I.*

AARON *Harisçon*, een geleerd Rabbi van de gezindheit der Karaïten, heeft een Hebreeusche Letterkunst te zamen gestelt, onder den tytel van *Celil Jophi*, dat is uitnemende in schoonheit, de welke in 't jaar 1581 te Constantinopel gedrukt is. Het schynt de zelve met Aaron Karaïta te zyn, die over de vyf boeken van Moses heeft geschreven. *Morin. Exerc. Bibl. Simon Hist. Crit.*

AARON, (ISAAK) een Griek, die by de verovering van de stadt Corinthus in 't jaar 1148. gevangen en naar Italie gevoert wierdt, alwaar hy de Italiaansche tale leerde, en zich naderhandt als tolk van den keizer Emanuel Comnenus liet gebruiken. Door zyne beschuldiging geraakte Alexis, een van 's keizers vrienden, in des zelfs ongenade; maar hy wierdt zelf kort daar na van tovery aangeklaagt, en overtuigt; doch dit zou hem noch geen nadeel aangebragt hebben, dewyl de keizer zelf een liefhebber van de zwarte kunst was, zo de keizerin niet ontdekt hadt, dat hy de belangen van zyn meester verriedt, wanneer hy des keizers mening aan de gezanten zou vertolken. Toen wierden hem de ogen uitgestoken, en alle zyne goederen verbeurt verklaart. Hy gaf naderhandt raadt aan Andronicus Comnenus, dat hy zich niet te vrede moest houden met zyne vyanden de ogen uit te steken, dewyl zy hem noch met de tong konden benadelen; maar wanneer Isaak Angelus den zelven in 't jaar 1223. van den troon stiet, liet hy Aaron zelf de tong uit den hals rukken. *Nicetas hist. Manuelis Comn. l. 4.*

AARON *Karaïta*, dat is van de gezindheit der Karaïten, (Karaï deduidt zo veel als wys of verstandig in Bybelkennisse: en Karaïten zyn zulke Joden, die het enkel met de Schriftuur houden, en geen overlevering aannemen) of Rabbi Aaron Ben-Josef, wil men dat omtrent het jaar 1299. of 1300. geleeft hebbe. Men heeft van hem verscheide boeken in de Hebreeusche tale, als: eene uitlegging over de vyf boeken van Moses, welk boek men in de Bibliotheek van den koning van Vrankryk vindt; een, genoemt Doctor van Aaron, waar in hy de Talmudische fabelen verwerpt. Ook *lignum vitæ*, waar in hy van de geloofsartykelen der Karaïten handelt, enz. *Morini Exercit. Bibl. Simon hist. critique du V. T. Buxtorff. bibl. Rabb. Bartolocc. bibl. magna Rabb. T. 1.* Men vindt het handschrift van dezen Aaron in de boekery der vaderen van 't *Oratorie* te Parys.

AARSCHOT, of AERSCOT, *Ariscotium*, *Arschotium*, eene kleine stadt der Katholyke Nederlanden, gelegen in 't Oostenryksch Brabandt, in 't quartier van Loven, of Leuven, aan de riviere den Demer. Deze stadt is versterkt, en de hoofdstadt van 't hertogdom Aarschot, het welk zich uitstrekt langs beide de zyden van den Demer, tusschen het landt van Sichem en de heerlykheit van Mechelen. Zy heeft den tytel van hartogdom van 't huis van Croy ontfangen van Karel den vyfden. *Baudrand.*

AARSEN of AERSEN, een huis en heerlykheit, gelegen in 't overquartier van Gelderlandt, benoorden de Maas, niet verre van die rivier, en digt by Walbeecq. *Slichtenhorst beschr. van Zutph. en Fr. Sandes de feud. Gelriæ.* Van de familie van deze heerlykheit vindt men geen gewag gemaakt.

AARSEN, AARSSENS, of *van* AARSSEN, eene aanzienlyke familie in Hollandt, uit Brabandt herkomstig, die haren voornaamsten luister verschuldigt is aan KORNELIS, heere van Spyk, en FRANCOIS VAN AARSEN, here van Sommelsdyk, Spyk, enz. zoon van gemelden Kornelis van Aarsen, Griffier der algemene Staten. Gelyk François de eerste geweest is, die den naam van Ambassadeur der Vereenigde Nederlanden gedragen heeft, zo mag hy ook wel onder de eerste en grootste staatsbedienaars, gesslepen in staatkunde en behendigheit in het verhandelen van staatszaken, en die tot een Ambassade behoren, genoemt worden; gelyk zyne vyanden, die hem gehaat en gezocht hebben zwart te maken, zelfs hebben moeten getuigen. Zyn vader, die in staat was om hem zelf te vorderen en een ampt te bezorgen, bestelde hem eenigen tydt in het gevolg van den here du Plessis Mornai, waar door hy zich in de taal en zaken van het koninkryk van Vrankryk oeffende. Daar na wierdt hy, door toedoen van Joan van Oldenbarneveldt, die toen de voornaamste bestiering van zaken in de Vereenigde Nederlanden hadde, in 't jaar 1598. als Resident naar Vrankryk gezonden, in de plaats van Levyn Caluard, die in die waardigheit aan 't Fransche hof gestorven was. Doch in den jare 1609. wanneer, by het maken van den twaalfjarigen stilstandt, de koning van Spanje met de Republyk als met een vryen Staat in onderhandeling tradt, verkreeg Aarsen den naam en rang van Ambassadeur. Zyne eerste Ambassade is geweest aan de Republyk van Venetie, en vervolgens aan het hof van Vrankryk. Terwyl hy te Venetie was, gebeurde het 't gene de kardinaal Pallavicini aan den vader Fra Paolo verwyt, te weten, dat deze vader, met Aarsen in gesprek zynde, hem betuigde, eene ongemene blydschap te gevoelen door het zien van den afgezant van eene Republyk, de welke den Paus voor den waarachtigen Antichrist hieldt. Aan het hof van Vrankryk oeffende hy zich in 't verhandelen van staatszaken, met die grote meesters Hendrik den IV. Villeroi, Rôni, Silleri, Jeannin, en anderen, en was daar in zo gelukkig, dat zy zyn gedrag goed keurden. Hy was by den groten Henrik zeer aangenaam, en wierdt van den zelven tot Ridder van St. Michiel verheven; en naderhandt in de Ridderschap van Hollandt beschreven. Hy wist zich ook in de gunst der koninginne in te wikkelen, en door haar hof kreeg hy kennis van meest alle de geheimen van Vrankryk, en wist zich tot nut van zyne meesters daar van wel te bedienen. Doch eindelyk was hy zo aangenaam niet meer by de Franschen, om dat hy hen, in 't geen de heren du Maurier en Boissise in den Hage te verhandelen hadden, al te veel dwarsboomde: waarom ook de koning in den jare 1620. toen Aarsen door de Republyk gezonden was, om, ter gelegenheit van de Boheemsche onlusten, met eenige Duitsche en Italiaansche prinssen te handelen, aan zyne Ambassadeurs beval gene bezoeken van Aarsen te ontfangen, niet om der Staten wille, met welke de koning in goede vriendschap wilde leven, maar ter oorzake van Aarsen in 't byzonder, om dat hy zich gekant hadde tegen den dienst en de waardigheit van zyne majesteit. Hy heeft ook noch verscheide buitengewone ambassaden bekleed in Vrankryk en in Engelandt, waar van hy nauwkeurige en staatkundige aantekeningen verzamelt heeft. Men bespeurt daar in, dat alle de lastbrieven, welke de Staat hem gegeven heeft, en alle de geloofsbrieven, die hy in zyne laatste bezendingen met zich nam, van zyn maaksel zyn: zo dat men geloven moet, dat niemandt in het gansche landt beter dan hy niet alleen te handelen wist, maar ook een afgezant te onderrechten in het gene hy moest handelen. De doorslepen Fransche staatsbedienaar, de kardinaal van Richelieu, maakte veel werks van hem, en betuigde in zynen tydt maar drie grote staatkundigen gekent te hebben, te weten, onzen FRANÇOIS AARSEN, Oxenstirn, kanselier van Zweden, en Trajano Viscardi, kanselier van 't Montferrat. En in der daadt hy heeft in alle gezantschappen tot eer van den Staat gestrekt, en van de waardigheit, waar mede hem zyne meesters bekleed hebben; hoewel hy, noch zyne nakomelingen, zich niet te beklagen hebben over den tydt, dien hy in den dienst van zyn vaderlandt besteed hadt, dewyl hy grote rykdommen heeft nagelaten. Hy is een yverig voorstander geweest van de zyde des Prinsen van Oranje; waarom hy ook van velen overdwars wierdt aangezien; doch hy wist zich door alle zaken te redden. Hy stierf in een hogen ouderdom, eenen zoon nalatende, die voor den rykste van Hollandt gehouden wierdt, en onder den naam van Heere van Sommelsdyk bekend was. Deze was gouverneur van Nimwegen, en Colonel van een regiment ruiters. Hy liet twee zonen na, waar van de oudste, FRANÇOIS, heer van de Plaate, van Engelandt naar Hollandt overstekende, in 't jaar 1659. verdronk, na dat hy acht jaren door verscheide gewesten van Europa gereist hadt. De ander, KORNELIS genoemt, voerde den tytel van heer van Sommels-

melsdyk, en was Colonel, daar na Gouverneur van Suriname, van welke colonie hy (gelyk ook nu noch zyn zoon, de edele heer FRANCOIS VAN AARSEN, Vice Admiraal van den zeeraadt te Amsterdam, het zelve recht heeft) voor een derde deel eigenaar was; zynde de stadt Amsterdam, en de West-Indische maatschappy voor het overige ieder mede voor een derde deel daar van eigenaars. Doch hy wierdt aldaar ongelukkig omgebragt in 't jaar 1688. Hy was getrouwt met de oudste dochter van den Marquis van St. André Mombrun, die omtrent het jaar 1695. in den Hage stierf, en waar by hy verscheide kinderen hadt verwekt, behalven den bovengenoemden heer Vice Admiraal. Hy hadt ook zeven zusters. Drie van de zelve trouwden met luiden van aanzien. De vier andere gaven zich zo verre aan eene bygelovige Godsdienstigheit over, dat zy den bekenden Labbadie, als een Apostel, met drift navolgden.

AART, of AARDE, een dorp omtrent Nimwegen, 't welk, volgens Alting, zo in den naam, als in de plaatsinge geen kleine overeenkoming heeft met het oude Arenatium, of Herenatum. *Historie van 't Utr. Bisd.* 3. *d. p.* 280.

AARTSBERG, of HEER-AARTS-BERG, of BERGAMBACHT, een adelyk en oud kasteel, gelegen onder Bergambacht, niet verre van de rivier de Lek, 't welk voor dezen ook Heeraartsberge genoemt is geweest, als zynde door heer Aart, of Aarnout, van Arkel op eenen berg gebouwt. Hier van komt het dat de heren van Bergambacht in zommige oude brieven genoemt worden heren van den Berg. Deze heerlykheit wordt anders ook genoemt de heerschappy van der Alinger Parochie. Het is een deftig dorp, onder 't Hollandsch gebiedt, leggende in het graafschap van Blois, een myl van Schoonhoven. Het hoge rechtsgebiedt, 't welk den heren van Zuilen van Nieuveldt plag toe te komen, is in den jare 1624. door de staten van Hollandt gelost. Voorts behoort dit oude adelyke huis tegenwoordig aan het adelyk geslacht van van der Kapellen in Gelderlandt. De heer van Aartsberg is zeer vermaard in onze Historien omtrent den jare 1650. als by Wicquefort te zien is. *Beschryving des Bisdoms van Utr.* 3 *d. p.* 390.

AARWANGEN, of ARWANGEN, een klein steedtje van het Kanton Bern in Zwitzerlandt, aan de rechter zyde van de rivier, de Aar, tusschen de steden Arau en Solothurn, eene myl beneden Wangen, alwaar voormaals de zitplaats der vryheren van Aarwangen is geweest, van welke de vryheer Lodewyk omtrent het jaar 1165. heeft geleeft. *Stumpfii Chron. l.* 7.

AAS, in 't Latyn *Aasa*, eene kleine sterkte, met een haven, aan de Zuid-Wester hoek van Noorwegen, onder het bisdom van Stavanger.

AAS, of AA, een bron in Bearn, genoemt *La fontaine des Arquebusades*, om dat zy de kracht heeft van allerlei wonden te genezen, die door schietgeweer veroorzaakt zyn. *Davity in descr. Europ.*

AASDOMSRECHT is eene oude benaming van zeker soort van versterfrecht, in een gedeelte van Hollandt gebruikelyk, in tegenstelling van een ander oud versterfrecht, Schependomsrecht genoemt, waar van op zyn plaats mede zal gesproken worden. Hollandt en West-Vrieslandt is niet altoos een landschap geweest, maar uit vele stukken te zamen gevoegt; waarom de zelve in vele zaken, en inzonderheit in 't versterfrecht, niet tot eenparigheit hebben kunnen gebragt worden, zynde ieder gedeelte geneigt by zyne oude gewoonte, de welke het veeltyds met de aangrenzende landschappen gemeen hadt, te blyven. Hier door heeft een gedeelte van Hollandt het Zeeusche Schependomsrecht, en een ander gedeelte het Vriesche Aasdomsrecht gevolgt. Noord-Hollandt, Kennemerlandt, Amstellandt, Gooilandt, en West-Vrieslandt, als Vrieslandt het naaste zynde, zyn ook het Aasdomsrecht gevolgt, het welk tot zynen grondt heeft, *het naaste bloedt beurt het goedt*, welverstaande, dat nedergaande bloedt gaat voor opgaande, en opgaande voor zyd-magen. Dit versterfrecht liet geen plaatsvulling toe, noch zag aan van waar de goederen gekomen waren. Doch in het Aasdoms-en Schependomsrecht zyn by de overigheden merkelyke veranderingen gemaakt, gelyk men in 't brede in H. de Groots *Inleidinge tot de Hollandsche Rechtsgeleerdheit* kan nagaan. Het is, belangende de reden der benaming van dit recht, aan te merken, dat eertyds de schout in Vrieslandt het recht vorderde, maar dat het vonnis by de buren gewezen wierdt, maar om dat de zelve niet alle het recht even wel verstonden, en dat men vele zeden en gebruikelyke woorden niet mogt te buiten gaan, hadden zy tot hunnen voorzitter en bestierder eenen, die Azing genoemt wierdt, de welke mede een buurman, doch ervarener dan de anderen was. In de oude Vriesche rechten wordt hy Aetga, en by ons van ouds Azig genoemt. Aangaande den oorspronk van het woordt Azig, of Azing, is het waarschynlyk, dat Asen en Aten (want f. en t. wierden verwisselt, als blykt by water, waffer, eten, essen, enz.) in 't oude Duitsch rechten betekende, waarom in de oude Vriesche wetten de rechters Atten genoemt worden, en nu noch in Drenthe de vier en twintig Etten. Daar van komt ook het woordt Schoutaet; want zo vindt men 't in de oude schriften, in plaats dat wy nu zeggen schout, dat is schuldrechter: want in de zelve oude schriften vindt men altydt schoud en schoudig, voor schuldt en schuldig. Dewyl nu doemen in 't oud Hollandsch betekende vonnis geven, wierdt eindelyk een vonnis wysdom, dat is der wyzen dom, of doem, genoemt. Zo wierdt een vonnis, door eenen Azig en de buren uitgesproken, Azigdom, en korter Aasdom genoemt: en zo wierdt dit recht, om dat de Azigen naar het oude Vriesche recht uitwezen, Aasdomsrecht genoemt. *H. de Groot Inleid. tot de Holl. Rechtsgeleerdheit.*

AATH, of ATH, eene stadt der Oostenryksche Nederlanden in Henegouwen, aan de rivier de Dender. Zy is niet groot, maar schoon, ryk, en welversterkt. Lodewyk de XIV. koning van Vrankryk, nam de zelve in 't jaar 1667. in, en behieldt haar door de vrede van Aken, die in 't volgende jaar gesloten wierdt. Maar in 't jaar 1678. gaf hy de zelve, volgens de voorwaarden van de Nimweegsche vrede, weder over. Na de doodt van Karel den II. koning van Spanje, deze stadt, benevens andere Nederlandsche plaatsen, met Fransche benden bezet zynde, is de zelve in 't jaar 1706. den 3. October door de bondgenoten ingenomen. Aath is op de grensscheiding van Vlaanderen, twee mylen van Lessines, en zes van Brussel, tusschen Bergen en Oudenaarden gelegen. Zy heeft verscheide geleerde luiden voortgebragt, en onder anderen Willem Mercerus, of Mercier, Willem Montan, Petrus Gudelinus, Julius Fossetier, Jean Briard, Arnout en Johan Lenseus, en meer andere. Men moet ook Johan Zuellard niet vergeten, die in 't jaar 1610. eene beschryving dezer stadt heeft doen uitgeven.

AAZIR, eene stadt van gelukkig Arabië, in het landt van Baharim, twee mylen van de stadt Hems ten Noordwesten gelegen. *Diction. Anglois.*

AB betekent by de Hebreeuwen Vader, waar uit de Chaldeeuwen en Syriers het woordt *Abba* hebben getrokken, waar van de Grieken gemaakt hebben *Abbas*, het geen de Latynen hebben behouden, en waar uit eindelyk in onze taal het woordt *Abt* gesproten is. De Euangelist Marcus en d'Apostel Paulus hebben 't Syrisch of Chaldeeusch woordt *Abba* gebruikt, om Vader uit te drukken, 't welk in de Synagogen en verzamelingen der eerste Christenen in zwang ging, gelyk in het XIV. kapittel van den Euangelist Marcus door het woordt *Abbas* Vader verstaan wordt. Ook vindt men 't zelve in 't XIII. kapittel van den Apostel Paulus in zynen brief aan die van Rome, en in het IV. kap. van zynen brief aan die van Galatie. De Euangelisten en Apostelen hebben in hunne geschriften vele Syrische woorden behouden, die in 't gebruik waren: en dewylze in de Grieksche taal schreven, hebbenze op eenen en zelven tydt de uitlegging dier woorden in 't Grieksch daar by gevoegt, gelyk Hieronymus in zyne Aantekeningen over het IV. kapittel van den brief aan de Galatiers aangemerkt heeft, zeggende, dat het zelve een gewoonlyk gebruik was by de schryvers van heilige zaken, en brengt de volgende voorbeelden daar van by: Bartimeus namelyk was de zoon van Timeus; Aser, gelukzalig; Tabitha, Dorkas; en in Genesis, Mesech, huisgenoot: waar by hy hadt kunnen voegen Elymas, een Toveraar, waar van in de Handelingen der Apostelen wordt gemeldt. Want de Euangelist Lukas voegt daar by, wat het woordt Elymas betekent. De naam van *Abba*, 't geen een natuurlyken Vader betekent, is naderhandt voor een Vader van genegenheit en achting, en eindelyk voor een Vader van waardigheit of aanzien genomen; op welk een wyze men ook het woordt *Tata* gebruikte, als Scaliger aanwyst *Auf. L.* 1. 1. *c.* 29. De Joodsche leeraars gebruikten dit woordt door hovaardy: het geen den Heilandt by den Euangelist Mattheus doet zeggen: *Gy zult niemandt Vader noemen op der aarde: want een is uw Vader, die in de hemelen is.* De Christenen hebben zedert den naam van *Abt* gemeenlyk gegeven aan den opperften eens kloosters. Ook is dit woordt ten tyde van Karel den Groten ook wel aan werreldlyke heren toegevoegt. Men meldt ook van een voornamen Magistraat by de Genuezen, dien men *Abt* van 't volk noemde.

AB, de naam van de vyfde maandt der Hebreeuwen, hebbende negen en twintig dagen. Zy komt ten dele overeen met onze maandt Junius, ten dele met Julius. Zy strekte den Joden, gelyk Abarbanel zegt, tot een quaad voorteken, als in welke zy gemeenlyk voor hunne vyanden bloot stonden. Want in die zelve maandt heeft Godt eertyds besloten in de woestyne te doen sterven alle de genen, die aan 't morren geslagen waren, waar door hunne vaders belet wierden in 't beloofde landt te trekken, namelyk als Moses van Kades-Barnea verspieders in Kanaän hadt gezonden. Zy is aanmerkelyk door een vasten, waar van de Profeet Zacharias spreekt, om hen aan deze morringe te doen gedenken. Op den negenden dag der zelve zyn beide hunne tempels verwoest, zo de eerste als de twede. Te Alexandrië ook is in deze zelve maandt de wytberoemde Synagoge verwoest. Hier by zyn de Joden uit Engelandt, Vrankryk, en Spanje al in de zelve maandt gedreven. *Bochart Hieroz. P.* 1. *l.* 3. *c.* 16. *Hofm. Lex. Un.*

AB, in de Syrische taal, is de naam van de laatste zomermaandt, en dewyl de Oostersche Arabiers, Persianen en Turken, welker gemeen jaar een zuiver maanjaar is, zich echter in hunne Astronomische rekeningen van het zonnejaar bedienen, zo nemen zy hunne toevlucht tot den Syrischen Almanak, en bedienen zich van de namen van der zelver maanden. Zo betekenen *Schahar-Ab* in 't Arabisch, *Ab-mah* in 't Persiaansch, en *Ab-Ajen* in 't Turksch, onze maandt Augustus, die zy ook zomtyds *Agostos* noemen, naar het Latyn Augustus. Men moet ondertusschen aanmerken, dat de Oosterschen dezen Syrischen Almanak *Rumi* noemen, dat is te zeggen *Griekschen*, om dat de zelve eertyds den Grieken van Syrië eigen was, de welke in de tydrekening *Syro-Macedoniers* genoemd worden. De eerste dag van deze maandt wordt in dien Almanak *Saum-Miriam*, dat is *Onzer lieve Vrouwe Vaste*, genoemd, om dat de Oostersche Christenen van dien dag af vastten, tot den vyftienden, dien zy *Fithr-Miriam*, dat is *het einde van de Vaste*, of *Onzer lieve Vrouwe Pascha*, noemden. De zesde dag der zelve maandt is *Tegialla*, dat is *de verheerlyking* of *Transfiguratie onzes Heeren*, genoemd; en de negen en twintigste draagt den naam van *Mektal-Jahia*, zynde *de onthoofding van Joannes den Doper. Herbelot Biblioth. Orient.*

AB. Alle de woorden, die hier niet gevonden worden, zoek op ABB.

ABA, en Anba, betekent in de Syrische en Ethiopische taal Vader, en is de tytel, welken de Syrische, Cophtische en Ethiopische kerken aan hare bisschoppen geven; en om dat de bisschoppen zelf de-

dezen tytel aan hunnen Patriarch gaven, begonnen deze volkeren den tytel van *Baba*, of *Papa*, dat is te zeggen grote Vader, aan den Patriarch van Alexandrië te geven, die den zelven eerſt onder alle andere Patriarchen heeft gedragen. *Herb. Biblioth. Orient.*

ABA, de derde Chriſten koning in Hungarië, die van anderen *Alboinus*, *Ubanus*, *Ovo*, en *One* genoemt wordt. Hy was met de zuſter van den eerſten Hungariſchen koning Stephanus getrouwt, en geraakte in 't jaar 1042. op den troon. Op zyne komſte tot den zelven leverde hy den afgezetten koning Petrus, den Duitſcher, die na Stephanus gevolgt was, ſlag, en noodzaakte den zelven dat hy naar Beyeren moeſt wyken. Toen hy naauwlyks twee jaren geregeert hadt, bereidde zich de verdreven Petrus, om door den byſtandt van keizer Henrik den III. in Hungarië in te breken; maar na dat Aba te vergeefs gezocht hadt den keizer te bevredigen, bragt hy een leger op de been, en bemachtigde Ooſtenryk en Beyeren daar mede, waar op hy met een aanzienlyken buit te rug trok, en een ander leger tegen Karinthië zondt; hoewel Hermannus Contractus getuigt, dat Markgraaf Albregt in Ooſtenryk het eerſte Hungariſche leger geſlagen heeft. Ondertuſſchen, wierdt te Keulen aan den Ryn, alwaar de keizer het Paaſch-feeſt vierde, beſloten de Hungaren met macht aan te taſten; en hoewel Aba den keizer door gezanten liet beloven van niet alleen de gevangenen te zullen los laten, maar ook des keizers wille in alles op te volgen, als hy hem de Hungariſche kroon wilde overlaten, wiſt nochtans de gemelde Markgraaf van Ooſtenryk de zaak zodanig te beleggen, dat de keizer by zyn genomen beſluit bleef volharden. Uit dien hoofde ging hy in 't jaar 1043. tot aan de ſtadt Raab, en bragt Aba in zo grote benaauwdheit, dat hy zich genoodzaakt vondt nochmaals de vrede te verzoeken, gelyk hy dan om de zelve te bevorderen aanzienlyke geſchenken aan den keizer zondt, en hem, daar door bewoog dat hy naar Duitſchlandt te rug keerde. Na dezen aftocht onderdrukte hy de voornaamſten van het ryk, en bragt daar door te wege, dat zy wederom hunne voorgaande regenten in 't oog hadden, en den keizer om hulpe ſmeekten, die in den jare 1044. aan hunne begeerte voldeedt; want in het eerſte gevecht hadt Aba het ongeluk, dat hy t'eenemaal geſlagen, en na dat hy door de Donau gegaan was, in het vlek Scope van de zynen gedood wierdt. Hier op zette de keizer den bovengemelden Petrus wederom op den troon, nam de Hungaren den eedt van getrouwheit af, en ging naar Regensburg. Het lyk van Aba wierdt begraven in eene kapelle digt by, of, als anderen willen, in het dorp of gehucht Sebe, of Slebe. Men liet eenige jaren daarna verluiden, dat de doeken, waar in het gewonden was, nevens zynen wapenrok, ongeſchonden waren gebleven, ook zyne wonden toegelopen, zonder dat 'er eenige littekens overbleven. Dit bragt te weeg, dat men het uit de landkapelle overbragt in de kerk van het klooſter Saran, door hem geſticht. Rabus in zyn Naamboek tekent hier op aan, dat deze vorſt naar allen ſchyn vrienden onder de geeſtelyken gehad heeft, die met zyne overblyſſelen gaarne nering wilden doen: maar men vindt niet, zegt hy, of 't hen gelukt is. *Herm. Contract. ad ann.* 1041. *ſq. Marian. Scotus ad annum* 1042. *ſq. Lambert. Schaffnab. ad ann.* 1043. *ſq. Sigebert. ad ann.* 1042. *ſq. Thwrocz. Chron. Hung. p.* 2. *Bonfinius Rer. Hung. dec.* 2. *Rewa de Hung. Cent.* 1. *Nadanyi Florus Hung. l.* 2.

ABA een koninkryk in Indië. Zie AVA.

ABA, een gebergte op de grenzen van groot Armenië, omtrent twaalf mylen van de ſtadt Simyra, die men oordeelt nu de ſtadt van Erzerum te zyn. De rivier Eufraat begint aan den voet van het zelve. De ouden hebben het zelve Capoles genoemd, en by de hedendaagſche inwoners is het, gelyk Thevet verhaalt, onder den naam van Caicol bekend. *Plin. l.* 5. *c.* 24.

ABA, of AVA, een van de vier koninkryken op het eilandt de Xicoco, het derde deel van Japan. *Turſell. l.* 4. *c.* 1.

ABA, eene plaats in Lycië, daar een tempel was van Apollo. *De aantekenaar over den Edipus van Sofokles.*

ABA, of ABEA, eene ſtadt in het Griekſche landſchap van Phocis, welkers burgers Abanten genoemd wierden. Zy was voortyds vermaard door de godſpraak van Apollo, die daarom Apollo Abæus genoemd wordt. Zy is of door de Thraciers, of, gelyk anderen willen, door de Argiven gebouwd, en naar hunnen veldheer, die Abus heette, genoemd geworden; van waar zich naderhandt eene volkplanting in het eilandt Eubea heeft nedergeſlagen, en aan het zelve den naam van Abantis gegeven. Koning Philippus in Macedonië verſchoonde haar, toen hy de andere Phociſche ſteden bemachtigde; dewyl deze den tempel van Apollo, onder het beleidt van Philomelus, plunderden, maar waar aan die van Aba geen deel hadden. Xerxes verbrandde de ſtadt Aba 480. jaren voor Chriſtus geboorte. Zie ABANTES. *Herodot. l.* 1. *Juſtin. l.* 8. *Pauſan. l.* 10. *Strabo l.* 10.

ABA, eene ſtadt in Karië, by Stephanus; ook eene ſtadt in 't gelukkig Arabië, by Ptolomeus.

ABA, de dochter van een kleinen koning, of geweldenaar, Xenofanes, door huwelyk aan den alouden ſtamme van Teucer verknocht, was vorſtin van 't landſchap Trachutis, en van de ſtadt Olbus in Cilicië. Haar vader hadt als voogdt voor haar, noch minderjarig zynde, het gebiedt gevoerd; waar in zy daarna door Antonius en Kleopatre, dien ze wonderlyk wiſt te believen en aan de handt te gaan, geveſtigt is. Doch na hare doodt is de erffenis van dat gebiedt weder aan Teucers geſlacht vervallen.

ABABA. Zie MAXIMINUS.

ABABILO, onbekende of liever verdichte vogels, waar van gewag gemaakt wordt in de Surata van den Alkoran, waar van het opſchrift is, Olifant. Want in dat jaar, waar in Mahomet geboren is, zegt die ongelukkige ſchryver dat Godt tegen de Abyſſinen, die gekomen waren om Mecha te belegeren, gezonden heeft de vogels Ababis, van welke zy geworpen zyn met ſtenen uit Sigis, dat is van hard leem in de hette gebakken, zynde de namen der genen daar op geſchreven, die van deze ſtenen getroffen wierden. Wat vogels nu deze Ababis zyn weten de geleerden noch niet, en zy zullen 't nooit weten. Said Ben Giabir houdt ſtaande, dat het een ſoort van vogelen is, die zich onthoudt en jongen voortbrengt tuſſchen hemel en aarde, hebbende den bek van een vogel, en de poten van een hondt. Maar Achrama wil, dat het een groene vogel is, uit zee geſproten, die een leeuwskop heeft. En Ibnoabas zegt, dat hy zweemt naar den balſun, een ſoort van een reiger. Wederom giſt Ibada Ben Muſa dat deze vogels zyn ſpreeuwen: en Aiſa, dat ze zyn een ſoort van zwaluwen, hoedanige zich in den tempel van Mecha onthouden. Wie weet, vraagt Bochart, of hy geen hoppen gemeent heeft, die de Spanjaarden van de Moren, naar het ſchynt, onderrecht Abubillas noemen. *Bochart Hieroz. part. poſt. l.* 6. *c.* 24.

ABACA. Zie ABVIO, of ABVIA.

ABACAO, of ABACOA, eene van de Lucayiſche eilanden in Zuid-America, niet verre van Lukajonequa ten Noorden van 't eilandt Cuba, tuſſchen Jabequen en het rotsachtig gebergte Biminis, dat maar twaalf mylen lang en zeer ſmal is. Het behoort de Engelſchen toe, doch heeft geen Europiſche volkplantingen. *Oviedo. Sanſon. du Val.*

ABACARIERS, in 't Latyn *Abacares*, volkeren van Zuid-America, digt aan de rivier Madera, die daarna valt in de rivier der Amazonen, naar de landſpraak Cayana, volgens de getuigenis van Texeira.

ABACENA, eene ſtadt der Meden by Ptolomeus. Ook by den zelven eene ſtadt van Sicilië, niet verre van Meſſina.

ABACH, in 't Latyn *Abudiacum Danubianum*, een klein bemuurd plaatsje in beneden-Beyeren, met een oud ſlot en een badt, dat gehouden wordt warm te zyn. Het zelve is aan den Donau gelegen, twee mylen boven Regensburg, en behoort onder de Straasburgiſche regering. Op 't kaſteel, dat op een berg legt, is keizer Henrik de II. geboren, die ook hier met zyne grootmoeder Mathilde hof heeft gehouden; maar naderhandt heeft hy dit Abach aan den biſſchop van Bamberg vereerd. Otto, biſſchop van 't gemelde bisdom, heeft naderhandt aan deze plaats een klooſter, dat hy buiten Regensburg aan de Donau bouwde, toegeëigend, wanneer het oude ſlot geſlecht wierdt; hoewel Lodewyk de I. hartog van Beyeren, en Paltsgraaf aan den Ryn, het zelve herbouwde, als hy Abach veroverde, en het klooſter door andere goederen vergoedde. Ten tyde van Aventinus heeft men drie oude Roomſche opſchriften, in marmer uitgehouwen, aldaar gevonden. *Aventini Ann. Bojor. l.* 2. *Zeileri Topogr. Bavar. Ertels Bayerſche Atlas.*

ABACHERS, volkeren van Lydië, heden genoemd Habaches, verdeeld in vyf ſtanden of genootſchappen. *Marmol. l.* 8. *c.* 1.

ABACHU, of ABACU. Zie BACU.

ABACISTES, of ABACISTEN, die de Italianen hedendaags *Abbachiſten*, en de Grieken van ouds *Logiſtiques* noemden, waren de gene, die hunne rekening op een tafel deden, in 't Latyn *Abacus*, genoemd. Men hingze op aan de muren, als de leien, die de koopluiden in hunne ſchryfvertrekken hebben, en waar op zy met kryt plagten te ſchryven. Deze tafelen waren zomtyds vlak, (horiſontaal) gelyk onze tafelen gemeenlyk zyn, en met ligt ſtof bedekt, waar op de rekenaars en meetkonſtenaars hunne figuren afſtreepten. *Guillaume de Malmesbury liv.* II. *chap.* I. *de l'Hiſtoire d'Anglet. Urſin. Ciaconius.*

ABACUK. Zie HABAKUK.

ABACUK, zeker martelaar ten tyde van Claudius Cezar. *Hofm. Lex. Un.*

ABACUS, de hoofdſtadt van het landſchap Cevola, by de Indianen gemeenlyk Granata genoemt. Dezelve.

ABADAN, eene ſtadt van 't Babyloniſche Iraque, gelegen aan de golf van Perſië, aan den mondt van de Tigris, anderhalve dagreizens van de ſtadt Baſſora, volgens de Perſiaanſche landbeſchryvers. Deze twee ſteden zyn op de lengte van vier en tachtig graden, volgens Naſſireddin; maar Abadan, dat het Zuidelykſte is, wordt door den zelven ſchryver geſteld op de breedte van negen en twintig graden en twintig minuten; doch Baſſora op dertig graden. *Herbelot Biblioth. Orient.*

ABADANI, een doorluchtig man in kenniſſe en Godvrucht onder de Muſulmannen, was geboortig te Abadan, boven gemeld. *Herbelot Biblioth. Orient.*

AB-ADDIR. Priſcianus en Iſidorus maken in hunne uitleggingen gewag van Ab-addir; en Papias getuigt, dat deze ſpreekwyze van de verdichtzelkunde (Mythologie) eertyds Godt betekende, dewyl Ab-addir zo veel als *Pater Magnificus* wil zeggen: waarom Auguſtyn, aan Maximus van Madaure ſchryvende, zegt, dat de Karthaginenzen goden hadden, die zy *Ab-addires* noemden, en hunne prieſteren *Euccaddires*; *In ſacerdotibus Euccaddires, & in miminibus Abaddires.* Derhalven waren de goden Ab-addires van de Karthaginenzen buiten twyffel deze, die de Grieken en Latynen eertyds *Magnos*, *Potentes*, *Selectos Deos* noemden. *Cicero de Natura Deor. Priſcian. lib.* 1. *&* 7. *Lactant. Firmian. de falſ. Relig. lib.* 1. *cap.* 11. *Cartari de imag. Deor. &c. Bochart in Canaan lib.* 2. *Pauſan. in Phoc. Mr. le Clerc.*

ABADDON komt ons in de Openbaringe van Joannes voor als de naam eenes konings over zekere ſprinkhanen, daar beſchreven. De gewyde text zelf zegt ons, dat hy een Engel des afgronds was: dat de gemelde naam *Abaddon* Hebreeuſch, en in 't Griekſch *Apolyon* is. In 't Griekſch is ἀπολλύων te zeggen *bederver* of *verwoeſter*. Men leze 't negende hoofddeel der gezeide Openbaringe, en het gene in de nieuwe Nederduitſche overzetting beknoptelyk over dit woordt ſtaat aangetekend. *Rabus Naamboek.*

ABADI, of EBNAL-ABADI, ſchryver van een Arabiſch boek, genaamd Acab-Alketab, waar in gehandeld wordt van de onderſcheidene trappen van ſtraffen, waar mede de zondaars in den Alkoran gedreigt worden. *Herbelot Biblioth. Orient.*

ABA-

ABADIR, of ABDIR, is de naam van den steen, dien Rhea aan Saturnus gaf in te zwelgen, toen hy haar nieuwgeboren kindt wilde opeeten. Want als by het noodlot besloten lag, dat Saturnus van zyne eigen zonen uit het ryk zou gedreven worden, slokte hy, om dit voor te komen, alle de zonen, die zyne vrouw ter werreldt bragt, op. Waarom zy Jupiter, dien ze gebaard hadt, in 't leven willende behouden, tegen den tydt der baringe de Korybanten ontboodt, die door hun slaan op brombekkens het geschrei van het nieuwgeboren kindt verdoven zouden: het welk niet mogende helpen, bedroogze Saturnus door hem een steen, gebakert als een kindt, in den mondt te steken, welke steen Abadir genaamd is. 't Schynt dat de ouden door dit verdichtzel den tydt, die alles verslindt, hebben willen afbeelden. Want de Grieken noemen Saturnus Κρόνος, dat byna het zelve is met Χρόνος, dat *den tydt* betekent; en de Latynen noemen den tydt Saturnus, om dat, gelyk Cic. zegt *de Nat. Deor. saturatur annis*, hy zich verzadigt met de jaren, of wel met zyne eigen kinderen, die alles zyn dat de tydt voortbrengt en verslindt. Lactantius zegt dat deze steen de godt Terminus was: zo spreekt ook Hesychius. De Grieken noemden de zelve Βαιτυλὸν; de Latynen, die de zelve *Abadir* noemden, schynen dezen naam ontleent te hebben van den *Abdir*, of *Abadir*, of *Abadier* der Syriërs. Het is waarschynlyk dat het gevoelen van Lactantius waarachtig is, dat dees Abadir Terminus is, en dat Terminus de zelve is met Jupiter. Pausanias zegt dat de steen Abadir bewaard wierdt in Apolloos tempel te Delphos. Men kan nazien wat Bochard zegt van het woordt *Abadir* en van dat van *Betulium* in zyn *Canaan lib.* 2. *c.* 2. Anderen geloven dat 'er ten tyde van Saturnus, waar in de menschen uitermaten onwetend en wreed waren, grote misdaden gepleegt wierden, die men verkeerdelyk voor poëtische verzieringen houdt; verzieringen zo veel te onbescheidener, dewyl de zelve in zeer duistere uitdrukkingen de dingen, die men dagelyks ziet, en die aan niemandt onbekend zyn, zouden voorstellen. Men hadt aan Saturnus voorzegt dat zyne zonen hem uit zyn bezit zouden dryven: (zie SATURNUS) zo dat hy, om dit quaadt voor te komen, besloot om alle, die uit zem geboren zouden worden, te doden. Hy deedt zulks in oprichte der eersten, maar daarna bedroog hem Rhea, hem kinderen gevende, die van haar niet waren, welke hy deedt doden, gehoovende dat zy van zyne vrouw waren. Deze verborgenheden lworden ontdekt door middel van de Phenicische taal, die toen in gebruik was, of ten minste gelyk aan die, de welke men toen gebruikte. In 't Phenicisch betekent *Aben*, een Aleph voor *Ben* stellende, gelyk de Arabiers doen, te gelyk eenen *zoon* en eenen *steen*. Het woordt *Achal*, in de Oostersche talen, betekent *doden* en *eten*; zo dat men, om te zeggen dat Saturnus *de kinderen doodde*, die Rhea hem deedt geven, gezegt heeft *dat hy stenen at*. Men heeft deze gewaande stenen Abaddir genoemd, dat een woordt is van deze twee *Aben-dir* zamengesteld, de welke *eens anders kindt* betekenen; want *Dir* kan het zelve zyn met *zar*, dat *alienus* te zeggen is, om dat de Daleth en de Zaïn gemakkelyk verwisselen, en om dat men geen acht geeft op de klinkletters in de Oostersche taalkunde. Het woordt *Betulium* komt van *Batal* of *Batil*, gelyk de Arabiers schryven, dat *valsch* en *veracht* te zeggen is; het welk zeer wel met de verhaalde geschiedenis overeen komt, dewyl de kinderen, die Saturnus deedt sterven, niet van Rhea, maar waarschynlyk van eenige slavin waren. Zie *Batylus*, en *Vossius de Theol. Gentili l.* 6. *c.* 39. *Priscian. l.* 1. 5. 7. *Bochart in Canaan l.* 2. *c.* 2. *Clericus in not. ad Hesiod.*

ABAFFI, anders APAF, of APAFI, (MICHIEL) vorst van Zevenbergen, heeft zedert het jaar 1661. tot in Grasmaandt des jaars 1690. in de plaats van Kimin Janos geregeerd, onder de bescherming van den groten Heer der Ottomannen. Graaf Joan Bentlenius noemt hem in zyn Zevenbergsche Historie een deugtzaam man, uit een zeer oud geslacht van 's lands groten afkomstig. Moreri en anderen houden hem voor een zoon van eenen der regeerderen van Hermanstadt, de hoofdstadt van Zevenbergen. Wanneer Ali Bassa den gemelden Kimin Janos Zevenbergen deedt ruimen, wilde hy dat landt echter niet zonder vorst laten: dewyl Kimin Janos zich nu by de keizerschen gevoegt hadt om zyn geluk te verzoeken, en, ware het mogelyk, weder in te breken, daar hy uitgedreven was. Des vraagde Ali den afgevaardigden der steden, die hy in zyn leger hadt, ofze eenig groot Zevenbergsch heer, bequaam ter heerschappye, wisten. Deze noemden hem Abaffi, toen zich onthoudende op zyn kasteel, en noch gevoelig van eene langdurige gevangenisse by de Tarters, waar uit hy voor groot losgeldt ontslagen was; waar van hem het ongemak, zelf toen hy ten vorstendomme verheven was, noch zeer aanhing, waar door hem eene lusteloosheit en slapheit bybleef, waar door hy van velen over al te grote zachtheit beschuldigt wierdt. Dus van Ali opontboden maakte hy geen andere rekening dan dat men hem wilde doen sterven: in welke ontsteltenisse zyne gemalin, toen op 't uiterste zwanger, eer hy met het gezonden krygsvolk van zyne landgoederen toog, eenen zoon baarde. De Turken, die hem geleidden, misschien wetende wat Ali met hem voorhadt, zeiden hem, dat dit een voorbeduitzel van gelukkige heerschappy was. In het leger gekomen wierdt hy met veel eere ontfangen, en na weinige dagen voor vorst van Zevenbergen verklaard, en dat op deze pleggtige wyze.

Hy riep zo veel Zevenbergsche edelen, als 'er te krygen waren, in zyn leger byeen, en betuigde voor hen, te wenschen dat zy met de gemachtigden der steden eenen vorst naar hunnen zin verkoren, op zich nemende uit den name des groten Here de keure te doen doorgaan, en den verkoren met de vorstelyke eertekenen te huldigen. De stemmen vielen te gelyk op Abaffi, die zonder kuipery, buiten verwachting, tot dezen trap van hoogheit wierdt opgevoerd. Ondertusschen sneuvelde Kimin Janos, die met de hulp der keizerlyke heirmacht gesterkt tot voor Klausemburg gerukt was, in eenen veldslag tegen de Turken. Nu vondt Abaffi zich aanstonds genoodzaakt zyne benden met de Turksche te vereenigen, om de keizerschen uit Zevenbergen te dryven; maar zy stieten gezamentlyk het hoofdt voor Klausemburg, en wierden door de dappere tegenweer der bezettelingen gedwongen het beleg op te breken. Alle verder onderhandeling tot het ruimen der plaatsen viel vruchteloos, en borst in eenen fellen oorlog uit, die den Turken in den jare 1663. voordeliger was, dan een jaar later, toenze den slag by Sant Godart verloren; waar op het twintigjarige bestandt tusschen het Roomsche en Turksche ryk volgde.

In den zelven jare 1664. hadt de keizersche bezetting de steden Klausemburg en Zatmar aan Abaffi trouwlooslyk verkocht, zo 't waar is het geen Buno, de verklaarder van Cluverius, zegt. Gedurende den gemelden stilstandt liet Abaffi zich aan de gunst of ongunst des keizers luttel gelegen leggen, maar toonde zich grotelyks geneigt tot de zyde der Hungaren. Dit bleek klaar, toen hy in den jare 1675. een macht van 12000. koppen op de been, en de Duitschen in verlegenheit bragt, terwyl 200. Turken tusschen Belgrado en Offen stonden. Het bleek, toen hy den keizer de graafschappen van Kato, en Zatmar, benevens de sterkte Tokay, afvorderde. Des keizers antwoordt was, dat die graafschappen oude eigendommen der Hungarische koningen waren, en aan hem by 't laatste vredeverbondt ingeruimt. Echter zondt hy, om geen meer oorlogsonweer te verwekken in een tydt, waar in de onlusten van Hungarië hem werks genoeg gaven, gevolmachtigden, die den eisch zouden overwegen; en te gelyk eenen zyner amptenaren naar Adrianopel, om over het gedrag van Abaffi te klagen.

Maar deze vorst, die zyn krygsvolk niet ledig wilde laten, trok op de grenzen van Hungarië aan, sloeg den keizerlyken krygsoversten Spankau, en belegerde Zatmar. Hier vondt hy wakkeren tegenstandt, en derhalven geraden, vermids het jaargety te verre verlopen was, het beleg op te breken; waarna zyne Zevenbergers met de misnoegden in maatschappy aan den kant van Wilsa gingen te stropen. In den jare 1677. ontdekte hy eene zamenzwering tegen zyn leven, waar over hy schalk oog hadt op eenige Duitschers, die voor een wyl aan zyn hof gekomen waren: het welk hem in zyn opzet om de misnoegde Hungaren te helpen noch meer sterkte. Des liet hy hen merkelyken bystandt van volk en krygsbehoeftens toekomen, na dat hy bericht gekregen hadt dat de grote Heer zyn bedryf goed keurde. Dit is opgesteld naar den rang des tyds uit de Fransche Historie der Hungarische beroerten, die ons ook de stoffe van het volgende verhaal uitlevert.

't Was in den jare 1676. als de vorst Abaffi groot gevaar liep van eenen Pedipold, die hem in dezen onrustigen tydt door heimelyke onderhandelingen by den groten Vizier poogde den voet te lichten, en zyn vorstendom in te nemen. En hy hadt den Vizier reeds op zyne zyde gewonnen: maar de Zevenbergers begeerden geen anderen vorst als Abaffi. Pedipold nochtans rukte eene macht byeen om hem te slaan: 't welk de misnoegde Hungaren noodzaakte Abaffi een deel hunner krygsknechten by te zetten. De grote Heer, dit spel verstaan hebbende, zondt eenen Bassa naar Zevenbergen om de onrust te smoren, en den genen, die zyne geboden wederstreefde, te onthalzen: maar het lot des oorlogs streek het vonnis, eer de Bassa aanquam. Want zy beide raakten in strydt, en Abaffi, ondersteund met de hulpe der Hungaren, aangevoerd van Boham, krygshoofdt van de Poolsche helpelingen, sloeg Pedipold op de vlucht: die den moedt noch niet verloren gevende, en met eene zamengerukte menigte van Walachers en Moldaviërs in Zevenbergen gekeert, voor de twede maal niet gelukkiger dan te voren was; want een nieuwe Bassa van Waradin geboodt hem uit den naam van den groten Heer de wapens fluks neder te leggen, en zyn ingebeeld recht tot het vorstendom te laten varen.

Abaffi dus gerust in 't bezit van zyn gebiedt blyvende zondt, tot erkentenisse van den ontfangen dienst, aan de Hungaren de Poolsche benden, die ze hem tot bystandt geleend hadden, te rug, en daar nevens eene kloeke macht van Zevenbergers, Walachers en Moldaviërs. Hoewel de keizer telkens aan 't Ottomansche hof klaagde over de Bassaas, die den Hungaren de helpende handt boden, 't mogt niet baten, zo dat de zaken meer en meer verergerden. Abaffi hadt zyne banden nu by den groten Heer vast gelegt, en de naburige Bassaas van zyn vorstendom, op de vergadering te Klausemburg gekomen, overleiden met de afgezondenen der misnoegden, hoe zy hen best zouden helpen. De graaf van Tekeli hadt vele beloften van den Turk, dat hy hem na de doodt van Abaffi in des zelfs vorstendom zou stellen. In den jare 1680. wanneer de Bassa van Waradin met den gemelden graaf een verbondt gesloten hadt, was Abaffi met de Turken van Agria en Zolnek in aantocht, om, op bevel van den groten Heer, Zatmar te belegeren. Dit deedt hy met een leger van Zevenbergers, Moldaviërs, Turken en misnoegde Hungaren. Tessens liet hy eene Latynsche verklaring aan alle Christen vorsten in 't licht gaan, waar in hy betuigde, dat hy, uit enkel medelyden met de vervolgde Hungaren, zich verplicht vondt uit zyne eigen staten te treden, en hen te komen handhaven ter herstelling hunner goederen, kerken, en oude voorrechten: dat hy in deze onderneming gekomen was met toestemming van het Ottomannische hof, en alle de statendommen van Zevenbergen: dat de grote Heer hen een uitdrukkelyk bevel tot dien tocht gegeven, en uit overweging van zynen goeden yver den prins, zynen zoon, gedurende zyn afwezen, voor heerscher in zyn vorstelyk gebiedt van Zevenbergen verklaard hadt, en, by aldien hy quam te sterven, voor zynen wettigen navolger; en dat hy by den gemelden jongen prins, zynen zoon, gelaten hadt eenen raadt van vyf personen, en twintig duizend krygsknechten tot lyfwachten van hem, van de vorstinne, zyne moeder, en van het gansche vorstendom, enz.

Hier op zette Abaffi het beleg voort, krygende van den Bassa

van Offen acht duizend koppen te hulp, zo verre dat hy, terwyl de keizer met de Hungaren in vruchteloze onderhandeling was, de ſtadt in 't kort veroverde. De bevelhebber der ſtadt was op 't kaſteel geweken, het welk van Abaffi ook terſtondt belegerd, doch buiten verwachting eerlang weder verlaten wierdt. Verſcheiden giſſingen waren 'er over dit ſchielyk opbreken. Zommigen ſchreven het der oneenigheit van de krygshoofden toe: anderen meenden, dat Abaffi de ſtadt niet wilde vermeeſteren, toen hy verſtaan hadt, dat de grote Heer die voor zich begeerde. Hoe het zy, de Baſſa, die de Turken in de belegering hadt aangevoerd, wiſt veel tegen het gedrag van Abaffi te Konſtantinopel in te brengen. Dit noodzaakte Abaffi in zyne eigen landen te keren, uit vreze van oproer, gedurende zyn afwezen. Onderwege plunderde hy wat hem voorquam, en kreeg meer dan duizend gevangenen: maar zyn ongeluk was dat de graaf Kaprara hem liet nazetten van eene menigte van Huſſaren, die al zyn pakkaadie roofden, en tot in zyne landen indringende, vyf kaſtelen en vele gehuchten verbrandden.

Na dat de Turken met de keizerſchen in den jare 1683. nu ganſchelyk gebroken hadden, waar op die ſchielyke voortrukking van hun leger door Hungarye tot voor Wenen toe, niet zonder ontſteteniſſe van het ganſche Chriſtendom, volgde; doch na 't opſlaan van hun beleg zo verre verydeld wierdt, dat ze al het veroverde wederom verloren; van dien tydt af begon hem zyn aanhang aan des keizers vyanden dier te ſtaan: en hy, die voorgegeven hadt de vryheit van Hungarië te zullen herſtellen, zag nu het ongeluk geboren van nu voortaan in zyn eigen vorſtendom deerlyk met de keizerſchen gequelt te zyn.

Als de zege de wapenen van Leopold meer en meer begon toe te lonken, liet hy te Wenen vruchteloos aanhouden, dat toch zyn landt van de bezetting der keizerlyke krygsbenden mogt bevryd blyven. Maar verre van dit te verwerven kreeg hy negen duizend ſoldaten, onder het bevel van den krygsoverſten Karaffa, t'huis. Hier by wierden hem uit name des keizers veertig duizend ponden brandſchatting afgeëiſcht, met verder aanzegging, dat hy de beſcherming der Turken zou hebben te laten varen, en de zyde der Chriſten vorſten te kiezen, zo hy niet wilde zyn vorſtendom ten krygsprooi zien overgeven. Dezen brok moeſt hy doorzwelgen.

Hy ſtorf in Grasmaandt (men meent den achttienden, des jaars 1690.) te Weiſſenburg, zyne hoofdſtadt, die de Hungaren Peyerwar noemen, na eene langdurige ziekte, of, zo anderen willen, ſchielyk, zo als hy de Zevenbergſche ſtaatsvergadering bywoonde. Zyn nagelaten zoon genoot hier op de beleefdheden des keizers, die hem voor den opvolger in zyns vaders vorſtendom erkende; het geen hem echter van Tekeli betwiſt wierdt, dien de Turken in de plaats van Abaffi tot vorſt van Zevenbergen verkoren hadden. Doch tegen den zin des keizers de dochter van George Bethlem trouwende wierdt hy naar Wenen ontboden, daar hy 15000. gulden jaarlyks tot zyn onderhoudt kreeg. Hy overleedt daar op den eerſten van Sprokkelmaandt des jaars 1713. in het xxxv. jaar zyns ouderdoms, zonder eenige kinderen na te laten. *Joann. Betlenius Rer. Tranſ. l. 3. Hiſtoires des troubles de Hongrie. Ricaut Hiſtoire de Mahometh* IV. *J. Bunonis notæ ad Cluver. Geogr. L.* IV. *Cap.* 19. *La vie du Comte de Tekeli. Mercure Hiſtorique mois de May* 1690. *Gualdo priorato Vita di Leopoldo. Inſtr. Pacis Curt. art.* 1. *Bayle. Rabus Naamboek. Ook dat gedrukt is by van Damme.*

ABAGA, een Tartariſch koning, was de navolger van zynen vader Haholóno in het jaar 1262. en oorloogde tegen de Saracenen, die zich wederom meeſter van Syrië gemaakt hadden. Hy zondt ook zynen broeder Mangodanior met 30000. Tartaren tegen den Sultan van Egypten, en hadt den koning van Egypten tot zyne hulpe. Maar hoewel Mangodanior de overwinning reeds verkregen hadt, nam hy nochtans de vlucht, en liet de vyanden het voordeel in handen, 't welk Abaga ongemeen ſpeet. Hy wilde derhalven dezen hoon door een nieuw leger wreken, en daar over zelf het bevel voeren. Maar daar quam een Saraceen aan zyn hof, die door geſchenken aan zyne bedienden zo veel te weeg bragt, dat zy hem en zynen zoon vergif wiſten in te geven, waar aan zy beide in 't jaar 1282. binnen 8. dagen overleden. De oudſte broeder van Abaga, genaamd Tangodor, volgde hem in de regering. Deze Abaga zou een gezantſchap aan het twede Concilie te Lyon afgevaardigt hebben. *Bizari Res hiſt. l.* 8. *p.* 279. *Genebrard. Sabellic. &c.*

ABAGAMEDRI, een geweſt in 't landt Tigremahon, in 't gebiedt van den Monarch der Abiſſynen, tuſſchen de Nyl, de rivier Abanhi, en de kuſt van Zanguebar. *Sanut. l.* II. *Robbe Geograph. Tom.* I.

ABAGARUS. Zie ABGARUS.

ABAGAS-CAN, koning der Tartaren, het Turſch ryk, het welk de Tarters in het jaar onzes Heren 1280. bemachtigt hadden, door de wapenen herwonnen hebbende, hakte Parvana, landvoogdt van Turkye, in twee ſtukken, om dat hy dat landt by verradery aan den Sultan van Egypten verkocht hadt. Het vleeſch liet hy onder andere diſchgerechten koken of braden, en ſloeg het met zyne hovelingen in 't lyf: klagende ondertuſſchen, dat dit zelf hem noch geen voldoening kon geven voor het geleden ongelyk. *Fulg. l.* 9.

ABAGES, Scythiſche volkeren, die aan gene zyde van de bergen Imaus, en op de grenzen van de Saciers wonen. Zy wierden in de VI. eeuwe, onder de regering van keizer Juſtinianus, tot het Chriſten geloove bekeerd. *Zonaras. Evagr. l.* 4. *c.* 22.

ABAGI, een eilandt en koninkryk van Japan, een van die afhangen van Xiphonia. *Sol. Hiſt. Eccl. Japon. l.* 1. *c.* 1.

ABAHIUS wordt de rivier de Nyl genoemd (gelyk Paulus Jovius ſchryft in het 18. boek der Hiſtoriën) als zeide men, *amnium pater*; *vader der ſtromen*, om dat deze rivier na eenen langen en hevigen loop al het geweldt van hare wateren in veel horens hier en daar uitſtort. Anderen noemen haar Abbahujus. Doch Lelius Biſciola, een groot letterkundige, heeft Abacchius, en houdt dit woordt ten dele voor Hebreeuſch, of Syriſch, ten dele voor Griekſch. Want Ab betekent by de Hebreeuwen Vader, en by de Grieken beduidt χέειν *fundere*, *gieten*, om dat de Nyl de vader der rivieren is. Maar dit is te verre gezocht. *Hofm. Lex. Univ.*

ABAIBE. Zie ABAIMBE.

ABAILLARD, of ABALARDUS. Zie ABELARD.

ABAIMBE, ABAIBE, en ABIBE, een hoog gebergte in Zuider Amerika, in het landſchap Karthagena, digt by de Golf van Uraba.

ABAKA-KHAN, achtſte keizer der Mogols, van de ſtam van Genghiskhan, was de zoon van Holagou, zynen voorzaat, en volgde hem in het 663. jaar van de Hegire, zynde het 1264. na Chriſtus geboorte. Zo haaſt als hy op den troon van zyne vaderen zat, zondt hy eenen van zyne broeders naar Derbend, aan de Kaspiſche zee, en een anderen naar Khoraſan, om den weg naar zyne ſtaten voor de afkomelingen van Giagathaï, zonen van Genghiskhan, die in de Noordelykſte landen van Aſië regeerde, te ſluiten. Hy verklaarde Soungiak Nouian, tot veldoverſte van zyne legers, en tot Luitenant in zyn ganſche gebiedt; gaf de bediening van groot Vizier en hoofdt van zyne raden aan Schamſeddin, Mohammet. Deze maakte Baha-eddin, zyn zoon, Vizier van Iſpahan; en Ala-eddin Atha Al-molk, zyn broeder, Vizier van Bagdet. Onder de regeringe van dezen prins genoten de muſulmannen veel ruſt, Bagdet wierdt herſteld, en Abaka, zyne Mogols in tucht houdende, deedt ook alle zyne andere onderdanen de vruchten, van zyne wysheit en goedertierenheit ſmaken. Athalmolk was dezen prins in alle zyne voornemens behulpzaam door het ganſche gebiedt van Bagdet; 't welk de reden was, dat het volk van alle kanten quam toeſchieten, om die ſtadt in haren eerſten luiſter, dienze verloren hadt, toenze door Holagou geplunderd was, te herſtellen; zo dat ze niet alleen binnen korten tydt weder bevolkt was; maar men zag de wetenſchappen en kunſten ook herbloeien. In het tegendeel volgde Baha-eddin, die 't hoofdt van de juſtitie en van de regering in Iſpahan was, Athalmolk in zyn wys beleidt niet na, dewyl hy zulk eene geſtrengheit tegen de inwoners oeffende, dat hy de onſchuldigen met de ſchuldigen ſtrafte, zo dat ze alle over zyne al te grote geſtrengheit klaagden. Deze klachten quamen ter ooren van zynen vader Schamſeddin, die hem dikwils vermaande, om zyne geſtrengheit te matigen en het bloedt van zyne burgers te ſparen; maar de goede raadgevingen, die hy van zynen vader ontfing, deden hem niet van gedrag veranderen. Het ſcheen dat de goddelyke rechtvaardigheit tuſſchen beide moeſt komen, met zyne dagen te verkorten, en hem jong te doen ſterven. In het begin der regering van Abaka, Barcahkhan, een van de afkomelingen van Giagathaï, in Perſië willende komen door de engte van den berg Caucaſus, betwiſtte Schamat, broeder van Abaka, die te Derbend lag, hem den doorgang; en na een veldſlag, dien hy van hem won, moeſt hy in het 664. jaar van de Hegire, t'eenemale geſlagen zynde, de vlucht nemen. Maar deze nederlaag bragt niet anders te wege, dan dezen prins te vergrammen, dewyl hy weinig tyds daarna een leger van omtrent drie honderd duizend paarden op de been bragt, waar door hy Perſië met de uiterſte verwoeſtinge dreigde, zo Abaka van zyn kant niet met al de macht van zyn gebiedt op hem was afgegaan. Barcah-khan hadt zyn groot leger door de grote vlaktens, die ten Noorden van de Kaſpiſche zee leggen, en den naam van Kapgiak voeren, geleid. Hy hadt reeds de naauwe doortochten bemachtigt, die tuſſchen deze zee en den berg Caucaſus leggen, gemeenlyk de yzere poorten genoemd, en was reeds genaderd op de zoom van de rivier Kur, of Cyrus, wanneer Abaka zich te Teflis, de hoofdſtadt van Gurgeſtan, of Georgië, vertoonde; en de twee machtige legers zouden elkander ſlag geleverd hebben, zo een gelukkige ſcheut voor Perſië Barkah niet uit deze werreldt hadt weggerukt. Zyn doodt bragt te wege, dat zyn leger verſtrooid wierdt, en dat alle de Tartaren van Giagathaï en Kapgiak naar huis gingen. In het 666. jaar van de Hegire, zynde het 1267. jaar van de gemene rekening, zondt Borak-Oglan, die ook van de ſtam van Giagathaï-Khan was, eenen, genaamd Maſſoud-beg, aan het hof van Abaka, die in ſchyn alleen quam om hem van wegen zynen meeſter te begroeten; maar die in der daadt geen ander oogmerk hadde, dan den ſtaat en zyne zaken te verſpieden, en den weg op te ſpeuren, dien men moeſt nemen, om hem aan te taſten. Hy kon dit nochtans zo geheim niet verrichten, of een ſoldaat kreeg lucht daar van, en gaf daar van kennis aan Schamſeddin, hoofdt van den raadt van Abaka. Deze wyze ſtaatsdienaar deedt zyn voordeel met dit bericht, zonder iets aan Maſſoud te laten blyken, die met alle beleefdheit behandeld wierdt. Na verloop van eenigen tydt nam de gezant afſcheidt van het hof, en vertrok zeer ſpoedig om Borak-khan bericht van alles te geven, dat hy vernomen hadt. Schamſeddin liet hem door omgekochte mannen navolgen; maar deze konden hem niet achterhalen, dewyl hy zorge gedragen hadt om paarden tot zyne te rug reize van plaats tot plaats te beſtellen, 't welk hem gelegenheid gaf om de lagen te ontkomen, die de Vizier hem gelegt hadt. Borak, uit den mondt van zynen verſpieder verſtaan hebbende 't geen hem dienſtig was, ſchikte alles om de onderneming, die hy over langen tydt reeds beraamd hadde, te doen gelukken. Hy bragt 100000. paarden op de been, en quam in 't 667. jaar van de Hegire over de rivier Amou, of Gihon. Hy wierdt aanſtonds meeſter van de grote provincie van Khoraſan, alwaar hy een geringen tegenſtandt vondt, en drong vervolgens tot aan Adherbigian door, alwaar Abaka zyne meeſte macht hadt. De Tartaren, die 't eerſte gevorderd waren, wierden wel haaſt

geſtuit

geſtuit, en de legers van de twee Sultans waren het volgende jaar by malkander omtrent de ſtadt Herat. 't Was aldaar, dat de ſlag voor viel, en de overwinning, waar aan lang getwyffelt was, helde eindelyk aan de zyde van Abaka over, die het ſlagveldt won, en zich meeſter van al het krygs gereedſchap en des vyands buit maakte. Borak was na deze nederlage genoodzaakt om over de Amou, te rug te trekken, en Abaka, zynen broeder Benſkin met genoegzame krygsbenden tot bewaringe van Khoraſan, gelaten hebbende, keerde naar de provincie van Adherbirgian te rug. In het zelve jaar zondt hy een anderen van zyne broederen, genaamd Mangou Timur, in Syrië, om zich te wreken van de beledigingen en verliezen, die de koningen van Egypten en Syrië, de Mogols hadden doen lyden. Om de reden van dezen oorlog wel te verſtaan moet men weten, dat na de doodt van Malek Saleh, laatſten koning van Egypten, van het huis van Saladin, Codouz, een van de Mamelukken, of ſlaven, van den overleden koning, zich meeſter van de kroon maakte en zich tot koning van Egypten en Syrië liet uitroepen, nemende den tytel van Malek Modhaffer aan. Holagou, keizer der Mogols, en vader van Abaka, Bagdet ingenomen hebbende, zondt Kelt-Boga, eenen van zyne Generaals, tegen hem, die door dezen nieuwen Sultan t'eenemale geſlagen wierdt; die nochtans van zyne behaalde overwinning niet lang de vrucht genoot: want Bondocdar, een ander ſlaaf van den overleden koning van Egypten, genaamd Malek Saleh, ſtondt tegen hem op, verſloeg hem, en nam zyne plaats in. Deze nieuwe vorſt, voor zyne wapenen tegen die van de Mogols te beproeven, wilde zelf den ſtaat en de hoedanigheit van hunne krachten eerſt kennen. Hy ging derhalven met drie of vier uitgekipte perſonen door het gehele landt, dat de Mogols aan deze zyde van den Eufraat bezitten; en na zyne te rug komſt in Egypten pleegde hy eene aardigheit aan Abaka, die onlangs in de plaats van zynen vader Holagou in 't ryk gevolgt was. Hy zondt hem een poſtloper, door welken hy hem liet weten, dat hy uit vermaak door het gebiedt van zynen ſtaat reizende, in een herberg, die hy hem aanwees, voor de betalinge van de onkoſten, die hy daar gemaakt hadt, een koſtelyk geſteente hadt te pandt gelaten, dat hy verzocht aan hem weder om te zenden. Abaka antwoordde zeer beleeft aan den Sultan van Egypten, en zondt hem het geſteente door een afgevaardigden, die hem ook een zeer verplichtenden brief van zynent wege bragt. De zaken aldus zonder oorlog tuſſchen deze twee prinſſen aflopende ſtorf Bondocdar, en zyn zoon Malek Saleh, maar twee jaren na hem geregeerd hebbende, was Seifeddin Kelaoun, bygenaamd Alfi, zyn navolger. Onder de regeringe van dezen Sultan zondt Abaka zynen broeder Mangou Timur met een groot leger in Syrië in het 669. jaar van de Hegire; maar die was niet gelukkiger dan zyn vader; want het leger van de Tartaren wierdt t'eenemale door de Egyptenaren geſlagen, en hun veldheer gedood. Weinig tydt na dit ongeluk vielen 'er grote onluſten in 't hof van Abaka voor; want zekere Magdelmolk Jezdi, met de voornaamſte groten by den vorſt geen goede dienſten gedaan hebbende aan Schamſeddin, zyn eerſte ſtaatsbedienaar, verloor de zelve van dag tot dag veel van zyn gezag, en het gebeurde zelf, dat zyn broeder Athalmolk wierdt vaſt gehouden, en onderzocht wegens belangen van den vorſt. De zaken waren in dezen ſtaat, wanneer Abaka, te Hamadan zynde, aldaar in 't jaar 680. ſchielyk quam te ſterven; en men geloofde dat zyne doodt door een drank, die Schamſeddin hem hadt ingegeven, was veroorzaakt. Abaka was, volgens zommige ſchryvers, een Chriſten; ten minſte vierde hy het Paaſchfeeſt met de Chriſtenen in de ſtadt van Hamadan weinig tydt voor zynen doodt. Zyne regering duurde 17. jaren, en Ahmed Kan, zyn broeder, was zyn navolger. Deze prins bezat de volgende provincien: Khoraſan, waar van de hoofdſtadt toen Niſchabur was: want deze provincie heeft achter malkander deze vier hoofdſteden gehad, namentlyk: Balkhe, Meru, Niſchabur, en Herat; het Perſiaanſche Iraque, waar van Iſpahan de hoofdſtadt was; het Arabiſche of Babyloniſche Iraque, waar van Bagdet de hoofdſtadt was; Adherbigian, of Medië, waar van Tauris de hoofdſtadt was; de provincie van Fars, of het eigentlyk gezegde Perſië, waar van de voornaamſte ſtadt was Schiraz, dat men gelooft het oude Perſepolis te zyn; het Khuziſtan, of Suſiane, waar van Schuſter, of het oude Suſe, de hoofdſtadt was; de provincie van Diarbekir, of Meſopotamië, met hare hoofdſtadt Muſſal, of Moſul; de provincie van Rum, of klein Aſië, waar van de hoofdſtadt toen was Conia, of Iconium. *Herbelot. Bibl. Orient.*

ABAL, zoon van Aſer, den Patriarch, de achtſte van Jakobs zonen. *Joſef. Ant. Jud.* 1. 2. *c.* 4. Maar men moet hem noemen Atarus: want Joſefus ſchryft in het Griekſch Ἄβαρος.

ABALA, een haven digt aan Meſſalië, waar heen Ceſar vluchtte toen hy ſtrydt voerde tegen Pompejus, met een eenigen wapendrager, zynde verlaten van zyne ſlaven, vrienden, en lyfſtaffiers. *Appian. l.* 5. *Bell. Civil.* Doch dat hy zegt *Meſſaliæ proximus*, digt by Meſſalie, kan wel een dwaling zyn in den ſchryver, die Meſſalia mag gezet hebben voor Meſſala. Want dus heeft men vervolgens by Appiaan: *Dien eenigen, die op de bergen liepen om kenniſſe van de zaak te nemen, gevonden hebbende bezweken van ligchaam en van moedt, en hebbende hem doen overgaan dan in dit, dan in dat vaartuig, om den vyandt des te meer te misleiden, brachtenze hem te Meſſala, dat daar niet verre van daan was. Nic. Lloydius.*

ABALA, eene ſtadt der Troglodyten in Afrika, niet verre van de rode zee. *Plin. l.* 6. *c.* 29.

ABALERS, volkeren van Indië. *Plin. l.* 6. *c.* 19.

ABALGARIS, eene ſtadt in Aſië, in de provincie Media. *Marc. Pauſ. l.* 1. *c.* 5.

ABALITES, een inham der Troglodytiſche zee, zo genoemd naar Abala, eene zeeſtadt van dat landt. *Plin. l.* 6. *c.* 29.

ABALLABA, of ABELLABA, eene ſtadt in 't eilandt Britanje. *lib. Notitiar.* Zy is gelegen in Weſtmorelandt, een kleen geweſt der Brigantynen, alleen aanmerkelyk door hare oudheit Tegenwoordig wordtze genaamd Appleby. *Cambd.* By Baudrant is het eene ſtadt in 't Noorder Engelandt, in de provincie Weſtmoria, by de rivier Stuna. *Hofm. Lex. Univ.*

ABALLO. Zie AVALON.

ABALLO, zekere landſtreek op 't eilandt Terreneuf in Noord-Amerika. De Engelſchen hebben aldaar eene volkplanting, die zy Ferrey-landt noemen. *Baudrand.*

ABALUS, by de Grieken Ἄβαλος, te Solyma voor een godt geëerd. *Euſ. Præp. Evang. l.* 5. *c.* 5. Maar Plutarchus, *de Defect. Oracul.* noemt hem Arbalus. Zie SOLYMA.

ABALUS, een eilandt in den Germaniſchen Oceaan, waar in zommigen gelooft hebben dat de barnſteen van de bomen vloeide. *Plin. l.* 37. *c.* 2. Zo iemandt aldaar in de rivier verdronken niet weer te voorſchyn quam, deedt men honderd jaren lang lykdienſten voor hem, om zyn ſchim te paien. Timeus noemt dit eilandt Baltea. *Hofm. Lex. Un.*

ABANA, eene plaats te Kapua by Cic. *tegen Rullus* Maar hier zal een feil zyn, moetende zonder twyffel geſchreven worden: Albana. Zie *Cic. or. pro lege Agrar.* aan het einde.

ABANA, of HAVANA, anders 't eilandt van ſint Chriſtoffer, het beroemdſte der Antillaanſche, van Chriſt. Columbus dus genoemd. Hier hebben de Franſchen in den jare 1625. in weerwil der Spanjaarden zich geveſtigt. 't Is een luſtige en vruchtbare ſtreek. zie *Hiſt. Antill. c.* 19. ook daar geſproken wordt van de Antilles en het eilandt van Chriſtoffer; ook daar het eilandt van Chriſtoffer voorkomt.

ABANA, eene kleine rivier van Syrië, die uit den berg Liban ontſtaat, en door het landt, genaamd Dekapolis, lopende, gaat door Damaſcus, verſpreidt zich vervolgens in de vlakte van Archadob, en loopt in de Syriſche zee. In eenige Hebreeuſche afſchriften leeſt men *Amanah*, in plaats van *Abana*. Dit zoude kunnen wezen de Chryſorrhoas der Grieken: want men is ook van gedachten, dat 'er goudt in deze rivier is. *Bellon.* III. *l.* 4. *ch. Davity Deſcription de l'Aſie.* II. *Kon.* V. *v.* 12.

ABANBO, of ABANHIS, eene rivier in opper-Morenlandt, die een weinig boven het eilandt Meroë in de Nyl valt. Zie ABAVI.

ABANCAI, eene rivier in Peru, loopt voorby eene ſtadt van den zelven naam. Zy ontſtaat uit een gebergte, dat van de Spanjaarden Cordilleras de los Andes, of Sierra Nevada genoemd wordt, en loopt in de rivier Xauxa, of Rio Maragnon in de provincie van Lima.

ABANHI Zie ABAVI, of de NYL.

ABANNES, eèn volk in Africa, naburen der Caprariten, die beide door keizer Theodoſius t'ondergebragt wierden. *Amm. Marcell. l.* 29.

ABANO, in 't Latyn *Aponus*, is een vlek, behorende onder het gebiedt van Venetië, vyf Italiaanſche mylen van Padua gelegen, zynde met fraaie warme baden en bronnen voorzien. Suetonius zegt, dat keizer Tiberius door deze bronnen het toekomende dacht te weten, welke kracht men de zelve toen toeſchreef. Theodoricus, koning der Ooſtgothen, liet eenige gebouwen rondom deze bronnen door den beroemden Aloiſius optimmeren, gelyk dan de brief, dien Theodoricus deswegen ſchreef, noch by Scardeonius te vinden is. Michiel Savonarolo, een geneesheer van Padua, is in het begin van de XV. eeuw, gelyk men oordeelt, de eerſte geweeſt, die wiſt, waar toe dit warme water uit de bronnen van Abano dienſtig was, wanneer het zelve gedronken wierdt; en Dondus heeft eene verhandeling geſchreven, hoe men zonder behulp van vuur, of de hitte der zonne, daar uit zout zoude kunnen maken. *Plin: l.* 2. *c.* 106. *Sueton. in Tiber. c.* 14. *Lucan. l.* 7. *Claudian. in Epigr. de Dondis de fontibus calidis agri Patavini. Scardeonius de antiq. urb. Patav. pag.* 20. 205. 206. 210.

ABANO (Petrus de) is bekend door een boekſken, genaamd *Heptameron*, of Beginſels der toverkunſt: waar van men bericht kan krygen by Wierus *l.* 2. *de Praeſt. daem. c.* 5. *pag.* 149.

ABANTA, eene ſtadt by den berg Parnaſſus, waar in het Orakel van Apollo was. *Phavorinus.*

ABANTES zyn volkeren geweeſt, die zich in vorige tyden uit Thracië naar het Griekſche landſchap Phocis begaven, en aldaar eene ſtadt Aba, naar hunnen leidsman, Abas genoemd, bouwden, welke Xerxes verwoeſtte, van waar zy zich naar 't eilandt Macris begaven, dat naderhandt Abantis, vervolgens Chalcis, en Eubea, en eindelyk Negroponte genoemdt wierdt. En dewyl Jupiter, welken die van Abantis eerden, den toenaam van Cenaus droeg, en een kaap op het eilandt Cenaum zo genoemd wierdt, zo zyn vele van gedachten, dat de Abantes, die het eilandt Eubea bevolkt hebben, voor de verdrevene Keniters te houden zyn, die *Gen.* XV. als nakomelingen van Cham aangemerkt worden. De Cureten, oude volkeren van Crete, hadden zich te voren in dit eilandt geveſtigt, en daar de gewoonte ingevoerd om hunne haairen niet dan van achteren te laten waſſchen, om hunnen vyanden geen vat te geven, die hen voortyds van voren by 't haair vattende ter neder geworpen hadden; daarom noemde men hen Cureten van den Griekſchen naam Κουρά, volgens Strabo, welke ſchering, of de daadt van 't ſcheren betekent. De Abantes volgden deze gewoonte, waarom de dichter Homerus hen ὄπισθεν κομόωντας, dat is te zeggen, die geene haairen dan achter aan het hoofdt hebben, noemde. Bochart merkt aan, dat 'er overeenkomſt is tuſſchen den naam van Abantes en dien van Eubea in hunne betekenis: Want, zegt die geleerde ſchryver, אבס Abas betekent in 't Hebreeuwſch meſten of vet maken, waar van daan het komt dat de Pheniciers dezen naam gegeven hebben aan de genen, die oſſen of ander vee voedden en meſtten, dat is te zeggen aan de herders en veehoeders; (gelyk de volkeren waren waar van ik ſpreek)

en het eilandt Eubea is in het Griekſch alzo genoemd ter oorzake van zyne uitmuntende weiden voor het rundvee. *Herodot. l.* 1. *Stephanus in ἀβαντίς. Apollod. p.* 147. *Gyrald. Hiſt. Deor. p.* 109. *Sam. Bochart in Chanaa.*

ABANTES, volkeren (zegt Pauſanias *in Eliac.*) uit Eubea, die met acht ſchepen aan Ceraunia gekomen, de ſtadt Thronium, in het landt, dat ze Abantis noemden, gebouwt hebben, die ze eindelyk quyt, en te Corcyra geraakt zyn. *Hofm. Lex. Univ.*

ABANTES, eene rivier op de grenzen der Apolloniaten. *Sabel. l.* 8. *Enn.* 6.

ABANTIDAS, een koning of veldheer van de Sicyoniers. Deze volgde Clinias in de regering, die de vader was van Aratus, die het kaſteel te Corinthus innam. Hy wierdt door vremdelingen om hals gebragt, kort na dat hy voor opperhoofdt van deze volkeren erkend was. *Pauſan. in Corinth. l.* 2. *Plutarch. Polybius. &c.*

ABANTIS, een eilandt. Zie NEGROPONTE.

ABANTON, in 't Latyn *Abantonum*, of *Abantum*, nu *Aubantum*, een ſteedtje in Vrankryk, in 't Ooſterdeel van Picardië, en 't Zuidooſterdeel des landſchaps Tiraſche, aan een riviertje van den zelven naam, by de grenzen des landſchaps Rethelois, tuſſchen Rethel en Kappelle. *Hofm. Lex. Univ. Raei Woordenboek.*

ABANVIWAR, een graafſchap of provincie van opper-Hungarië, op de grenzen van Polen. De hoofdſtadt van de zelve is Caſſovië, of Caſchaw, omtrent de bergen Karpates, of Krapak.

ABAORTEN, volkeren aan de rivier Indus. *Plin.* VI, 20.

ABAQUE, of YABAQUE, een der Lucaiſche eilanden. *Henera, c.* 7.

ABAR. Zie ABARIM.

ABARA, eene ſtadt in Armenië. *Cedrenus.*

ABARADIRA, een bisdom in Africa. By Victor Uticenſis.

ABARANER, een vlek in groot-Armenië, aan de rivier Alingeac, alwaar de aartsbiſſchop van Naſſivan zich dikwils gewoon was te onthouden. Men zegt dat in het zelve omtrent drie honderd Roomſch-katolyke huisgezinnen wonen, die den koning van Perſië onderworpen zyn. Het ſchynt als of het de zelve ſtadt is, die Cedrenus Abara noemt.

ABARANUM, eene ſtadt in groot-Armenië, aan de rivier Alingeas. *Hofm. Lex.*

ABARATHA, eene ſtadt in 't eilandt Taprobana. Men vindt ook geſchreven Abaraththa.

ABARAUS, of ABORAAS, eene Afrikaanſche ſtadt in Guinea, op de goudkuſt aan de rivier Volta, legt omtrent vyf en twintig mylen van zee af.

ABARAZA, eene ſtadt in Syrië tuſſchen Cyra en Edeſſa. *Ant. Itiner.*

ABARBANEL, anders ABRABANEL by eenigen, of ABRABINEL, of ABRAVANEL, (ISAAK) een vermaard Rabbyn, geboren in den jare 1437. te Lisbon, en, volgens zyn voorgeven, uit den ſtamme Davids. Hy was onder de regering van Alfonſus den V. koning van Portugaal, in groot aanzien; doch na de doodt van dien vorſt, als de zoon Joan de II. in den jare 1481. de kroon zyns vaders erfde, wierden alle de amptenaars van Alfonſus uit den dienſt gezet. Abarbanel in dien tydt vol verwarringe te Lisbon ontboden zynde, en onderwege gehoord hebbende, dat hy en vele anderen gevaar huns levens liepen, om dat 'er een gerucht liep, dat zy 't ryk van Portugaal onder Spanje wilden brengen, vloodt in het gebiedt van Ferdinand den V. koning van Kaſtilië; zulks dat op de wederkomſt der ſoldaten, gelaſt hem levende of dood met zich te brengen, alle zyne goederen wierden verbeurd verklaard. Daar zyn Chriſtenen, die geſchreven hebben, dat de reden van zyn ongeluk niet ongegrond was. Onder zyne boeken, die hy hier door quyt raakte, was ook zyne Uitlegging over het laatſte der V. boeken van Moſes, gemeenlyk Deuteronomium genaamd. In Kaſtilië nedergezeten begaf hy zich tot onderwyzen der jeugt, en het ſchryven van boeken. Hy ſtelde daar zyne aanmerkingen op over het boek van Joſua, dat der Rechteren, en van Samuel. Hy wierdt daarna aan 't hof van Ferdinand en Iſabella geroepen, en met eenig ampt beſchonken, dat hy acht jaren bekleedde, tot in het jaar 1492. wanneer de Joden uit het koninkryk wierden gejaagt, onder welker getal hy met vrouw en kinderen genoodzaakt wierdt te vertrekken, hoe zeer hy badt te mogen blyven. Dus trok hy naar Napels, en ſchreef daar in den jare 1493. zyne Uitlegging over de boeken der Koningen. Zyn hoffelyke aardt, en kennis der rykszaken, zo van Portugal als Arragon, baanden hem den weg tot de vriendſchap van Ferdinand, koning van Napels, en daarna van Alfonſus, dien hy tot in Italië volgde, wanneer hem Karel de VIII. koning van Vrankryk, uit Napels dreef. Na Alfonſus doodt trok hy op 't eilandt Korfu, en begon daar zyne Verklaring van Jeſaias te ſchryven in den jare 1495. Omtrent den zelven tydt kreeg hy by zeker geval zyn opſtel over Deuteronomium weder in handen. Het jaar daar aan volgende wedergekeerd in Italië ſchreef hy te Monopoli in de Poezie eenige boeken. Ook hervatte hy zyn Deuteronomium, en ſchreef zyn *Serach Peſach* [Paaſchoffer] en zyn *Nachalath Aveth* [Erffeniſſe der Vaderen] in 't jaar 1496. Daar op voltoide hy in 't volgende jaar zyn *Majene Haiſchua* [de bronnen van heil] en in den jare 1498. zyn *Maſchmin Jeſchua* [den Heilprediker] benevens zyne Verklaring van Jeſaias. Een wyl daarna te Venetië gekomen tot beſſliſſing van het geſchil tuſſchen de Venetianen en Portugezen over de ſpeceryen, kreeg hy door zyn ſchrander oordeel in die plaats groten roem, en ſchreef 'er in den jare 1504. zyne Uitlegging van Jeremias. Daar zyn 'er die willen, dat hy toen ook over Ezechiel, en de twaalf kleine Propheten geſchreven heeft. Zyn boek over het twede der vyf boeken van Moſes, gemeenlyk Exodus genaamd, ſchreef hy in den jare 1506. en ſtorf twee jaren daarna in 't jaar 1508. binnen Venetië, in den ouderdom van 71. jaren. Deze grote man heeft meer andere ſchriften nagelaten, welker geboortejaar men niet weet, ook eenige, die nooit uitgegeven zyn. Vele geleerden heffen hem hoog in top, zelf boven Rabbi Maimons zoon: en de Joden menen dat hy alle tegenwerpingen der Chriſtenen wederlegt. Het ſmartelyk gevoelen der bittere vervolging, aan hem en de zynen gepleegt, deedt hem een afkeer hebben van het Chriſtendom, en eene algemene herſtelling der Joden wenſchen, gelyk uit zyne ſchriften blykt. Hy liet drie zoons na, Juda, Jozef en Samuel: van welke de oudſte een arts en braaf dichter was, die tot roem zyns vaders vele vaarzen geſchreven heeft. Van Joſef vindt men geen gewag. Naar het zeggen van zommigen wierdt Samuel te Ferrare een Chriſten, en in den doop hem de naam van Alfonſus gegeven. *Acta Er. Lipſ. Nov.* 1686. *Nic. Ant. Bib. Hiſp. P. Simon Hiſtoire Crit. du V. T. Bayle Dict. Buxtorf de Abbrev.*

ABARBAREA, de naam van eene der Najaden, of Stroomgodinnen, by welke Bucolicon, de eerſtgeboren zoon van Laomedon, Aeſepus en Pedaſus geteeld heeft. *Homer. Iliad. l.* 6.

ABARBINA, eene ſtadt in Hyrkanië, by *Ptolomeus.*

ABAREA. Zie SANCHE de II.

ABARES. Zie AVARI, of AVARES.

ABARIM, een gebergte in het ſteenachtig Arabië, waar door de Moabiters en Ammoniters van het landt Kanaan waren afgezondert. Nebo en Piſgo waren twee ſpitzen van dat gebergte, alwaar de kinderen Iſraëls na hunnen uittocht uit Egypten hunne een en dertigſte legerplaats hielden. Daar was het ook, alwaar Godt aan Moſes belaſtte, dat hy op den berg Nebo zou klimmen, en het landt Kanaan bezichtigen, zullende alsdan ſterven. Men moet weten, dat het woordt Abarim eene overvaart betekent, om dat het veer der Jordaan daar niet verre van daan was. In 't Syriſch betekent het graan. Van dat gebergte opbrekende betrokken de Iſraëliten hunne laatſte legerplaats in de vlakke velden Moabs by den Jordaan. Tuſſchen deze rivier en Jericho, dat regt over Abarim legt, is eene valye, genaamd Barat, alwaar men eene plant vindt van den zelven naam, die gedurende den nacht geheel van vuur ſchynt, en die men voor een fakkel zoude nemen. *Num.* XXI. XXVII. XXIII. *Deut.* XXXII. *Joſeph Antiq. l.* 4. *c.* 8. *Euſeb. en Hieron. de loc. Hebr. Bonfrerius in Hieron. Davity Aſia.*

ABARIMON, een landt in Scythië of Tartarye aan den voet van het gebergte Imaus, 't welk dat landſchap in Scythië aan deze, en in Scythië aan gene zyde onderſcheidt. Volgens het verhaal van Plinius vindt men in 't gemelde landt wilde menſchen, die zeer vaardig kunnen lopen, en die dikwils met de wilde dieren omlopen. *Plin. l.* 7. *c.* 2. *Ptolom.*

ABARINDE, een voorgebergte van klein Aſië, by Lampſacus aan den Helleſpont. Conon vluchtte met negen ſchepen naar dat voorgebergte, na dat hy door Lyſander geſlagen was. *Plutarch. in Vita Lyſandri.*

ABARINUS, gemeenlyk Navarino, eene ſtadt in Peloponneſus, by de kaap Coryphaſium en Pylus. Zie PYLUS.

ABARIS, zoon van Seuthus, een Scyth van afkomſt, hoewel de ſchryvers niet eens zyn, uit welk deel van Scythië, en even zo weinig in wat tydt hy geleeft heeft. Na vele giſſingen zoude men kunnen ramen, dat hy omtrent de derde Olympiade, dat is 768. jaren voor Chriſtus geboorte, bloeide. Men vertelt dat hy een pyl van Apollo gekregen hadt, waar op hy, even als de zo genaamde hexen op haren bezemſtok, door de lucht vloog. Zekerlyk zal d'oudheit op eenige verborgenheit van 's mans Filoſophie met dit verdichtzel gezien hebben. Zy wil, dat hy deze pyl in Griekenlandt van Apollo kreeg, en daar mede naar Noordertartarye reiſde. Hy bediende zich van de domheit des volks tot zyn eere en aanzien, voorgevende aanſtaande dingen te kunnen voorzeggen, wonderen te bedryven, en orakels uit te ſpreken. Met een woordt, hy is een beſchreven voorbeeldt geweeſt voor andere bedriegers, die naderhandt onder den naam van Filoſophen, of Wyzen, de werreldt gedoekt hebben: uit welken hoofde zommigen misleid zyn geweeſt, wanende dat Pythagoras en diergelyke wyzaarts de eerſte gaauwerts waren, en dat Abaris by zyn volk een prieſter van Apollo, en tydgenoot van Pythagoras was. Doch dit is een praatje van Jamblichus, waar door onze Abaris twee honderd en vyf jaren jonger gerekend wordt, als hadde hy geleeft in het twede jaar der vier en vyftigſte Olympiade, gelyk Euſebius wil. Anderen voegen 'er by, dat hy gedurende zyn vliegen op die wonderpyl of toverſtaf zonder eten bleef. De gemelde Jamblichus zegt, dat Pythagoras hem die ontnam. Men denke, wat ſtaat op die vertellingen te maken is. Wederom vindt men ſchryvers, die hem voor een fyn man te boek zetten, die het noodlottelyk beeldt van Pallas, gemeenlyk Palladium genoemd, van Pelops beenderen maakte, en aan de Trojanen verkocht, dat is, hun knollen voor citroenen in de handen ſtak. 't Welk waar zynde, waar blyven wy dan met de bovengemelde tydrekening zyns levens? want dan heeft hy lang voor de verwoeſtinge van Troje geleeft.

Valerius Harpokration zegt in zyn Griekſch Woordenboek, dat, als een beſmettende ziekte de ganſche werreldt plaagde, Apollo den Grieken en Barbaren, die by hem om raadt quamen, tot beſcheidt gaf, dat die algemene ramp een einde zou nemen, by aldien de Atheners, uit den naam aller volkeren, daar voor zoenoffers deden. Gelyk nu uit alle landen iemandt naar Athenen wierdt afgezonden, zo toog ook derwaart uit Scythië deze Abaris, om de Atheners te bidden, datze toch de goden wilden paajen. De ganſche ommeſlag van vertellingen uit velerlei ſchryveren wegens dezen Abaris heeft dikwils hoofdt noch ſtaart. Men wil ook dat hy verſcheiden ſchriften gemaakt heeft, als: *Apolloos reize naar de Scythen*: *Scytiſche Godſpraken*: *'t Huwelyk en de zoenofferhanden van den ſtroom Hebrus*, in vaarzen, en *den Godenteelt* in ondicht. Men vindt

vindt een brief van Falaris aan Abaris: doch 'tis ligt te giſſen, dat de brieven, op den naam van Falaris kennelyk, van de handt van Luciaan zyn.

De pyl, waar op hy zittende door de werreldt vloog, was een pyl, zegt men, die Apollo in een berg ergens in Scythië begraven hadt, toen hy de eenoogige reuzen, Cyklopen genaamd, doorſchoten hadt, om dat zy Jupiters blixem geſmeed hadden, waar mede Eſkulapius gedood was. Als Jupiter daarna Apollo weder in genade hadt aangenomen, wierdt de zelve pyl door den windt tot hem gevoerd, beladen met vruchten, die in dat ſaizoen groeiden. Zo zegt Hyginus *in Poët. Aſtron.* van Abaris is te lezen by Herodotus in 't IV. boek, en buiten de aangehaalde ſchryvers by *Joſephus Scaliger Anim. in Euſeb. Chronol. Diodorus Siculus: Henr. Valeſii not. in notas Macuth. in Harpocr. Lex. Lilii Gyrald.* III. *de Poëtar. Hiſt. Voſſ. de Poët. Gr. p.* 16 *en* 17.

ABARIS, naam van een man, door Perſeus omgebragt, by Ovidius in 't 5. boek der Herſch. ook van eenen door Euryalus gedood, by Virgilius in 't 9. boek der Eneade. Zo dat ze dwalen, die 'er by Ovidius een rivier of berg van maken. *Hofm. Lex. Univ.*

ABARIS, in de Brokken van Manethon by Joſephus tegen Apion eene ſtadt in Egypten in Nomo Saite, aan de Ooſterzyde der rivier Bubaſticus. *Hofm. Lex.* Zie PITHOM.

ABARIS. Zie *Milelphus l.* 2. *Conviv. p.* 119. *ſq.*

ABARIS, een Cyzicener, van de Mingen verſlagen. *Val. Flacc.* III, 152.

ABARITEN, volkeren van het gedeelte van Indië, aan deze zyde van de Ganges. Q. Curtius maakt 'er in 't 10. boek gewag van; doch Janus Gebhardus, in zyne oeffeningen over dezen ſchryver, twyffelt, of 'er geen verzetting van letters in dit woordt is, en of men niet Arabiten, in plaats van Abariten, moet lezen. Zie ARABITEN.

ABARITH, een dorp van Galilea, welkers inwoonderen in den oorlog der Joden tegen de Romeinen zich geacht maakten. Zy plunderden op zekere tydt alle de bagagie van den koning Agrippa, hunnen vyandt, en van de koninginne Berenice, zyne zuster, en maakten daar een groten buit. *Joſeph. II. b. 43. hoofdſt. der Joodſche oorlogen.*

ABARNUS, eene ſtadt der Focenſers. *Heſych.*

ABARNUS, of ABARNIS, eene ſtadt en geweſt by den Propontis. *Hofm. Lex. Univ.*

ABARO, in 't Latyn *Abarum*, een dorp of klein ſteedtje van Syrië, gelegen in 't gebergte van den Antilibanon. *Baudrand.*

ABARON, of AVARAN, betekenende ſterkte of kracht, zoon van Mattatihas, zoon van Joannes. 1. *Macc. c.* 2. *vſ.* 5. anders genaamd Eleazar.

ABARRAZA, eene ſtadt in Syrië tuſſchen Cyrrha en Edeſſa. *Anton. in Itiner.*

ABARSIS, eene biſſchoppelyke plaats in 't Ooſterſche recht. *Ortel. Theſ. Geogr.*

ABARTHOMIUS. Zie ABDOLONYMUS.

ABARUS, de naam eens verraders, een der groten van Arabië, die M. Craſſus, landvoogdt van Syrië, toeredende eenen krygstocht tegen de Parthen, liſtiglyk in zyn bederf dreef. *App. in Parth.* Plutarchus noemt hem Ariamnes, of Andromachus, in 't Leven van Craſſus; Florus, Mezeras van Syrië; en Sextus Rufus, Abgarus.

ABAS, de twaalfde, of dertiende Argiviſche koning, een zoon van Belus, of, gelyk anderen van gedachten zyn, van Lynceus en Hypermneſtra, die de ſtadt Aba in Phocis gebouwd heeft. Hy is wegens zyn verſtandt en zonderlinge dapperheit beroemd. Hy heeft in den jare na de ſcheppinge 2600. geleeft. *Pauſan. l.* 2. *Euſeb. Chron.*

ABAS de I. of Schach Abas, koning in Perſië, was in den jare 1586. de navolger zyner twee broeders Emir Hemſe en Iſmaël den III. die ieder maar acht maanden regeerden. Zo haaſt als hy den troon hadt beklommen, beſloot hy om de grote Provincien weder te bemachtigen, die de Turken den Perſianen ontnomen hadden. Hy ging naar Khoraſan, overwon Abdulla, den vorſt van de Uzbekſche Tartaren, en liet hem onthoofden. Hier op ging hy naar Iſpahan, maakte deze ſtadt tot zyne verblyfplaats, en vercierde de zelve met vele koſtelyke gebouwen. Hy was tegen de Turken niet minder gelukkig, dewyl hy de ſtadt Tabris, of Tauris, in de provincie Adirbeitzan, wegnam. Hier op ging hy naar de provincie Kilan wiens bewoners hy mede te onder bragt, die onder de regering van Schach Thamas wederſpannig geweeſt waren. Hy won verſcheiden veldſlagen tegen de Turken, en bemachtigde van de Portugezen de ſtadt Ormus, hoewel met behulp van de Engelſchen, die de zelve te water bezet hielden, terwyl hy die te landt belegerde. Hy is in den jare 1629. overleden, na dat hy omtrent vier en veertig jaren geregeerd hadde. Niet lang voor zyne doodt belaſtte hy, dat men de zelve zo lang verholen zou houden, tot dat de opvolging van zynen kleinzoon Schach-Sefi ter dege beveſtigt was. Om dit bevel na te komen zetten zy zyn ligchaam alle dagen op de grote zaal, alwaar hy zyne onderdanen plagt recht te doen, en ſtelden hem met opene oogen op een ſtoel, met den rug tegen een tapyt gekeerd, waar achter zich Juſuf Aga hieldt, die hem de handen deedt opheffen door een zyde koortje, en Timir Beg maakte den ſchyn van hem de zaken der genen, die aan 't ander einde der zaal waren, voor te ſtellen, en zyn oordeel daar over te horen. Door dat middel hielden zy zyne doodt meer dan zes weken verholen. *Olearius Perſ. Reisbeſch. Piet. della Valle. &c.*

ABAS de II. koning van Perſië, was in 't jaar 1629. geboren, en wierdt op het einde van 't jaar 1642. te Caſtin op den troon geſteld. In 't begin van 't jaar 1643. deedt hy zyne intrede te Iſpahan, en was niet minder wreed dan zyn vader Schach-Sefi, die van zyne onderdanen volkomen gehoorzaamd wilde zyn. Hy trouwde zyne twee zuſters aan zyne voornaamſte bedienden uit, en als zy zwanger waren liet hy haar zulke dingen ingeven, die de vrucht in het ligchaam doodden. By haar twede zwanger zyn liet hy de kinderen, dat twee zonen waren, ter werreldt komen; maar verboodt hen eenig voedzel te geven, zo dat zy evenwel moeſten ſterven. En dewyl eenige van zyne bywyven verdacht waren, als of zy hem naar 't leven geſtaan hadden, liet hy die verbranden, 't welk hy ook noch aan eene andere te doen belaſt hadt; 't geen zyn voornaamſte beſneden nochtans tot den anderen dag uitſtelde, waar door hy deze vrouwe wel vry maakte, maar zich zelf de verbranding daar door over den hals haalde. Den geen, die zyn tabakspyp plagt te ſtoppen, liet hy de tong uitſnyden, om dat hy een pagie, dien de koning gezonden hadt om tabakspypen te halen, hadt geantwoord, dat hy wat moeſt wachten. Zynen Nazur, of opperhofmeeſter, deedt hy in de gevangenis ſterven, om dat hy te veel geſchenken zou aangenomen hebben. Den Chan te Aſtarabat, Jazer, zette hy van zyn ampt af, en ontnam hem zyne inkomſten, dewyl men hem beſchuldigde, dat hy de onderdanen te veel onderdrukte; hoewel hy hem naderhandt weder tot grote waardigheden verhief. Een anderen Chan Macouchar, als ook aan een muſikant liet hy twee tanden uit den mondt trekken, en die in 't hoofdt van Macouchar ſlaan, 't welk hem ook byna het leven koſtte. Op de valſche beſchuldigingen van zynen rykskançelier, Mahomet Bey, zette hy den Chan van Ervan ook van zyn ampt af; hoewel hy na vele voorheen bewezene weldaden dezen Mahomet Bey zelf in ballingſchap zondt, en hem daar by ook verboodt van zich te baden, zich haair of baardt af te ſcheren, en met iemandt gemeenſchap te houden. Tegen den vorſt van Jasque, die onder zyns vaders regeringe een opſtandt hadt verwekt, zondt hy den vorſt van Ormus te velde, die wel geſlagen wierdt, maar naderhandt den vorſt van Jasque, als hy in bedevaart naar het graf van Mahomet te Mekka wilde gaan, gevangen nam, hoewel hem zyne gemalin, door verraſſing by nacht, vry kreeg. En alhoewel de Chans van Schiras, Kara, Kermar, en de nieuwe Chan te Ormus, tegen hem te velde moeſten trekken, bleef nochtans deze vorſt zegepralen; maar zyn Luitenant Generaal wierdt gevangen, die door den vorſt van Ormus met brandende lichten bedropen wierdt. Hy liet hem ook drie dagen yſſelyke martelpynen uitſtaan, en eindelyk door de voorſpraak van eenige Hollandſche kooplieden onthoofden. Eenen van zyne dapperſte krygslieden, Alicouli Chan, verjaagde hy vyf maal, en riep hem t'elkens, als hy hem nodig hadt, weder te rug. Wanneer de Tartariſche vorſt van Uſbecq, die van zynen zoon verjaagt was, in 't jaar 1643. by hem tot Iſpahan quam, zondt hy hem vier dagreizens verre 100000. man te paardt, en twee dagreizens verre 5000. man te voet tegen, ontfing hem ook in perſoon buiten Iſpahan, en gaf hem eene grote zomme gelds, met 23000. man tot zyn onderſtandt, waar voor hy ook met eene Tartariſche provincie op de grenzen betaald wierdt. Hy beminde de vreemdelingen, inzonderheit de Franſchen, en hunne manufacturen waren hem zeer aangenaam. Hy ging in het jaar 1648. in perſoon tegen den groten Mogol, Choram, in Indië te velde, bleef onderwege in de ſtadt Sommeron twee maanden leggen; en als hy van daar wegreedt, vielen eenige vrouwen, welker mannen met hem in den oorlog opgetrokken waren, wenende op hem aan, en grepen zyn paardt by den toom, zo dat de koning daar af viel, 't geen eenigen van haar het leven koſtte. De veſting Kala-Balyaeck liet hy in 't jaar 1649. en in 't volgende eene andere, Kala Buſt genoemd, ſtormenderhandt innemen. Zamandour kreeg hy ook onder zyn geweldt, als mede Candahar, na dat hy die ſtadt eenigen tydt hadt belegerd, waar over hy Myrul-Chan tot bevelhebber aanſtelde. In dezen optocht hadt hy des groten Mogols Cha-Gehans broeder, Sultan Coſrous zoon, Myrſa Bulacki, by hem, die van zynen oom verdreven was, en als het leger van den groten Mogol na het verlies van Candahar naderde, wierden de legers handgemeen, waar in de Perſianen de overhandt behielden. Deze oorlog wierdt wel bygelegd, maar in het jaar 1666. geraakte hy met den nieuwen groten Mogol Aureng-Zeb, wiens gezanten hy den baardt liet uittrekken, in oorlog. En hoewel hy zich naderhandt beter bedacht, en den groten Mogol 40. fraaie paarden tot eene vereering zondt, liet de zelve, die paarden de keel afſteken en met de gouden en zilveren tuigen, gelyk hem die vereerd waren, verbranden. Wanneer beide de koningen zich hier op ten ſtrydt toeruſtten, en die van Perſië in perſoon te veldt ging, en maar twee dagreizens van het vyandelyk leger af lag, ſtorf hy te Thezon in den jare 1666. Hy was zeer tot het wyn drinken genegen, 't welk hem ook eene ontſteking aan den hals en eene zinking toebragt, hoewel eenige zeggen, dat hy door vergif is van kant geholpen. Zyn ligchaam wierdt naar Kom gevoerd, alwaar hy zelf zyne begravenis bezorgt hadt, en aldaar ter aarde beſteld. Zyn zoon, Schach-Sefi de II. was zyn navolger, die zynen naam naderhandt in Solyman veranderde.

ABAS, een van de Centauren, die Ixion uit een wolk geteeld hadt, is een groot jager geweeſt, van wien de dichters veel weten te zeggen. *Ovid. Herſchep.* 12. *boek.*

ABAS, zoon van Lynceus en Hypermneſtra, waar van Servius ons wat vertelt over het III. boek van Virgilius Eneade vſ. 286. Zyn ongemeen ſchildt is tot een ſpreekwoordt geworden. Zie wyders *Heinſ. ad Ovid. Met.* XV. 164.

ABAS, een hoofdman der Latynen in Italië, maakte een verbondt met Eneas, en zondt hem eenige benden toe van Populonië, eene Toskaanſche ſtadt, leggende tegen over het eilandt Elva. *Virgil. l. x. Æneid.*

ABAS, een zoon van Hypothoon en van Metanire, wierdt van Ceres, die hy in het offeren door zyn ſpotten vertoornd hadt, in een hagedis veranderd; wanneer zy hem ook met een zeker gemengt water beſprengde, waar door hy een vlakkig vel kreeg. Ovidius vertelt deze verandering met andere omſtandigheden *l.* V. *Metam. Fab.* VI. *Cœlius Rhodigin. l.* XIX.

De ſtoutheit en roekeloosheit van dezen Abas drukt de boosheit van de hagedis uit, die van alle dieren den menſche het vyandlykſte is, naar 't getuigenis van Plinius *lib.* 30. *c.* 3. 10. enz. De La-

Latynen noemen hem ook *Stellio*, waar van de rechtsgeleerden het woordt *Stellionat* (dat allerlei bedrog en valschheit betekent) ontleend hebben. *Digest. l.* 47. *Tit.* 20. *c.* 9. 34.

ABAS, een wysgeer, die Historische Uitleggingen nagelaten en eene Redekonst opgesteld heeft. Eenige schryvers zyn met Vossius van gedachten, dat het de zelve is, die den naam van Abro geeft aan de gemalinne van Candaulus, die haren man liet ombrengen, dewyl hy haar aan Gyges, als zynen vertrouwden vriendt, naakt liet zien; gelyk Herodotus meldt. Daar is ook noch een andere Abas, die van den Trojaanschen oorlog geschreven heeft, volgens 't verhaal van Vossius. *Herod. l.* 1. *Vossius de Hist. Græc. l.* 3.

ABAS, zeker hoofdt der Saracenen, een dodelyke vyandt der Christenen. *Paul. Diac.* XXII. *boek.*

ABAS, koning van Toskanen, heeft vyftien jaren geregeerd, en de stadt Abiens in Toskanen, gebouwd. *Manethon.*

ABAS, door Ptolomeus, Albanus genoemd, eene rivier van Groot-Armenië, by welke Pompejus de Albaniers sloeg. Zy ontstaat uit de bergen van Albanië, en lopende naar 't Oosten eindigt zy in de Kaspische zee. *Plutarch. in 't Leven van Pompejus.* 't Is ook de naam van een berg in 't zelve landt, die ook Aba genoemd wordt.

ABAS, een gebergte. Zie ABA.

ABASA, een eilandt, digt by Ethiopië, in zekeren inham der Rode zee. *Pausan. Eliac. post.*

ABASCANTOS, een der namen van Eon, den godt van den ketter Valentyn. *Tertull. contra Gnost. c.* 1.

ABASCERS by Arriaan volkeren van Scythië.

ABASCHES, of ABASCHEN, of ABSSI, volkeren van Asië, in Georgië, op de grenzen van Mingrelië, in de Levant. Zy leven van den roof en stropen gedurig op de landen van hunne geburen; zo dat men genoodzaakt is geweest om een muur van zestig mylen in den omtrek te maken, om hen te stuiten, volgens 't bericht van vader Archangel Lamberti Theatyn, die langen tydt in dit landt gewoond heeft. Men noemt hen ook Abassas. Men leest 'er van in de *Novellen* van Justiniaan, en in Procopius, die zegt dat zy langen tydt Christenen en vrienden van de Romeinen waren, II. boek. *Baudrand. Just. Nov.* 142. *c.* 2. *Gotofr.* en *ad T. si quis* II. *verb. pastor. c. de accus. Joh. Calvinus Lex. Jurid.*

ABASCIE, eene rivier van Mingrelië, in Asië. Zy ontlast zich in de Faze, en men geeft voor, dat het de zelve is, die de oude landbeschryvers Glaucus noemden. *Baudrand.*

ABASCUS, eene rivier in het Asiatisch Sarmatië, vallende in den Pontus Euxinus.

ABASENEN, ABASENERS, volkeren van Arabië, naburen van de Adramiten, welke zekeren Abrahet tot een hoofdt hadden, die in het zelve jaar als Mahomet ter werreldt quam, en op een olifant zittende, met eene grote macht henen ging, om Mekka te verbranden; maar zo men den Alkoran, in 't hoofdstuk van den Olifant, geloof mag geven, wierdt Abrahet met al zyn volk gedood door een hagel van zekere stenen, die de Arabiers geloven dat uit de hel komen, en die elk de naam dragen van die gene, waar op ze vallen moeten. *Steph. de urbib. S. Bochart. Hieroz. part. post. lib.* I. *c.* 10.

ABASITIS, eene landstreek in het Asiatisch Mysië, waar in de stadt Ancyra legt. *Strabo.*

ABASSARUS, of ABASSAR, van Cyrus gesteld om den tempel van Jerusalem te herstellen. *Joseph. Ant. Jud. l.* II. *c.* 1.

ABASSENA, een gedeelte van Ethiopië, waar van Egypten al den overvloedt van water krygt. Franc. Alvarez, gezant des konings van Portugal aan dien van Abassena, in zyne Reisb. c. 146. *In dit gewest begint de winter in het midden van Juny, en eindigt in het midden van September; gedurende welken tydt men daar altydt zwaren regen heeft, waar van de Nyl groeit.* Ook Is. Voss. van den oorsprong des Nyls c. 15. *Al 't water, dat in Egypten komt vloeien, moet toegeschreven worden aan Ethiophië, en wel aan dat Ethiopië, dat hedendaags Abassena genoemdt wordt.*

ABASSES. Zie ABCASSES.

ABASSIA, 't ryk van den groten Negus. Zie ABISSINIE.

ABASSINEN. Zie ABISSINIE.

ABASSUS, eene stadt in groot-Frygië. *Liv. l.* 38. *c.* 15.

ABASTANERS, een vry volk by de Indianen, omtrent de rivier Indus. *Arrian. l.* 6.

ABASTER, een van Plutoos wagenpaarden, volgens Bocacius. Dit naamwoordt betekent *zwart.* Het twede, Metheus genaamd, wil zeggen *duister*, en het derde, Nonius, betekent *laauw.* Anderen stellen vier paarden, welke zyn: Alastor, Ethon, Orphneus, en Nycteus. *Claudian. de Raptu Proserp. l.* 1.

Orphnœus crudele micans Æthonque sagitta
Ocyor, & Stygii sublimis gloria Nycteus
Armenti, Ditisque nota signatus Alastor. &c.

Men moet hier op nazien Bocacius *l.* 8. *c.* 6. *Geneal. Deor. de Plut. Natalis Comes. &c.*

Zie hier den zin van dit verdichtzel, die duister is, gelyk die van byna alle de andere verdichtzelen. Deze duistere en nare verwe, die men geeft aan Pluto, dien de ouden geloofden de godt der rykdommen te zyn, doedt in den zedelyken zin zien, dat men bezwaarlyk grote goederen zonder ongerustheit kan verkrygen. Orphneus, dat duister betekent, is het eerste paardt, dat den wagen trekt, om uit te drukken de verblindheit van de genen, welken eene laffe begeerte doedt woelen om schatten te verkrygen. Alastor, dat is te zeggen quaaddoende, is het twede, om te doen gedenken, dat 'er geen misdryf is, 't welk door deze onmatelyke zucht den menschen niet wordt ingeblazen: waar door men alles met eene ongemene vurigheit beschouwt, 't welk door het derde, Ethon, dat vurigheit te zeggen is, wordt aangewezen. Eindelyk het laatste, Nycteus, of Nocturnus, wyst aan, dat deze onredelyke begeerlykheit den menschen vervoert in duisternissen, daar noch onnozelheit, noch vroomheit gevonden wordt.

ABATHUBA, een vlek in Marmarica. *Ptol.*

ABATIA, eene stadt in het bevoorrechte geweest der Federikken en Vendraminen. *A. Bemb. l.* 9.

ABATIA (BERNARD) van Toulouse, een geneesheer, rechtsgeleerde en wiskunstenaar, leefde op het einde van de XVI. eeuw. Hy heeft in de rechten, de wiskunst en de talen te Parys en op andere plaatzen onderwezen. Ook heeft hy verscheiden boeken geschreven, waar van de schryvers van dien tydt zeer loffelyk spreken. *La Croix du maine Bibl. Franc.*

ABATON, een gebouw te Rhodus, waar in niemandt gaan mogt. Het wierdt aldus genoemd van het Griekfche woordt *ἄβατος*, het welk betekent, *daar men niet gaat.* Zie hier om welke reden dit gevaarte gesticht wierdt. Na de doodt van Mausolus, koning van Karië in klein Asië, de koninginne Artemisia, zyne gemalinne, de regering van het koninkryk aangenomen hebbende, konden die van Rhodus niet gedogen, dat eene vrouw over ganfch Karië zoude heerschen, en rusten eene vloot uit om zich meester van dat koninkryk te maken. Artemisia, van hunnen toeleg verwittigd zynde, beval dat 'er heimelyk eene zeemacht in de kleine haven van Halicarnassus (die zodanig met eenen berg bedekt is, dat men niet kan zien wat daar in omgaat) zoude verbergen, en dat het overige krygsvolk op de muren zoude verschynen. Die van Rhodus met hunne zeemacht by de grote haven genaderd zynde, deedt de koninginne een teken geven van de muren, om te doen verstaan, dat de stadt zich wilde overgeven. Op dit teken traden die van Rhodus uit hunne schepen om in de stadt te trekken; en Artemisia deedt terstondt de kleine haven openen, waar uit hare vloot in de grote haven quam, daar de schepen van Rhodus ledig van krygsvolk lagen, en bragt de zelve in volle zee. Ter zelver tydt wierden de vyanden, die geen middel overig hadden om te rug te keren, alle op de openbare markt, daar zy zich besloten zagen, gedood. Deze krygslist zo wel gelukt zynde, bemande de koninginne met hare soldaten en matrozen de schepen der Rhodianen, en ging regelregt naar 't eilandt Rhodus. De inwoners, hunne schepen ziende komen met lauwerkronen verfierd, ontfingen hunne vyanden, menende dat het hun volk was, dat zegepralende wederkeerde. Toen rechtte Artemisia, na dat zy Rhodus ingenomen hadt, in de stadt een zegeteken op, met twee metale standbeelden, waar van het eene deze koninginne verbeeldde, en het ander de stadt Rhodus in het gewaadt van een slaaf. Langen tydt daarna, die van Rhodus deze standbeelden niet durvende wegnemen, om dat de zegetekens geheiligde zaken waren, welke hun godsdienst niet toeliet te vernietigen, besloten zy, om 't gezicht daar van te benemen, een zeer hoog gevaarte daar om heen te bouwen, dat zy Abaton noemden, om dat de ingang daar van aan iedereen verboden was. *Vitruv. l.* 2. *c.* 8.

ABATOS, een eilandt in Egypten, in de Memfische zee, zo genaamd als ongenaakbaar. Het is niet alleen wegens het graf van koning Osiris vermaard, maar ook wegens zyn vlas, en de palmbladeren, waar van de ouden hunne schryftafelen maakten. *Lucanus l.* X.

ABATOS, eene plaats buiten de grenzen van Egypten en Ethiopië, nevens het meer Styx. *Hofm. Lex. Un.*

ABAUCAS, zeker wysgeer, die in eenen brandt liever zynen vriendt dan zyne vrouw en zyne twee kinderen uit de vlamme wilde redden, waar van het eene maar zeven jaren oud was, en 't ander noch een zuigeling. Het laatste stikte door den rook, en 't ander ontquam met zyne moeder het gevaar. Den vriendt, dien hy op zyne schouderen torste, was in de voorgaande nacht door de rovers aan zyn been gequetst. Als men aan Abaucas verweet, dat hy zyne kinderen verlaten hadt om een vreemdeling te redden, zeide hy, ik konde wel andere kinderen krygen, maar ik zou nooit een diergelyken vriendt wedergevonden hebben. Deze gedachte is op meer dan eene wyze valsch, gelyk men gemakkelyk zou kunnen aantonen. *Lucian. in de Zamenspraak van Toxarus, of van de vriendschap.*

ABAUGES, een volk der Hunnen, waar van by Procopius gemeld wordt.

ABAVI, of ABANHI, wordt voor de Astapus, eene rivier van Ptolomeus in Egypten, gehouden. 't Is zonder twyffel de zelve, die Abanbo genoemd wordt. De zelve ontstaat uit het gebergte Amara in Ethiopië. Zy ontfangt de rivier Astaboras, die eenigen Tacassi, en anderen Tacui, en Coror, noemen. (Marmol noemt de zelve Tagazin.) Zy werpen zich in de Nyl by het eilandt Meroë. *Mercat. in Thes. Geogr. Marmol. l.* 10. *c.* 10. *Descr. Afric. le Blanc. Vossius. Bontan. &c.*

ABAUNAS, een groot meir. Zie ACTAMAR, of VAN.

ABA-UYVAR, een Palatynschap in opper-Hungarië, in 't Latyn: *Comitatus Aba-Uyvariensis*, legt aan de Poolsche grenzen, by het Carpatische gebergte, tusschen de Torner-Zempliner en Sarozer Palatynschappen. Het zelve heeft overvloedt aan vruchten, koorn en wyn, hebbende zynen naam van eene plaats, die voormaals beroemd was, Aba-Uyvar genaamd; maar Cafchau is 'er nu de hoofdstadt van. De overige bekendste plaatzen zyn: Nagyhida, Goncz, Scalancz, Boldogsko, en de Provoosdy Misse. *Szent-Yvani Miscell. Dec.* III. *pag* 25.

ABAZEA of ABAZEJA, oude plegtigheden, door Dionysius, den zoon van Caprius, koning van Asië, ingesteld, aldus van het Griekfche woordt *ἀβάζειος*, dat stilzwygend betekent, genoemd, om

dat

dat deze feesten met eene grote stilzwygenheit gevierd wierden. Cicero spreekt 'er van *lib.* III. *de Natura Deor.* Zie SABAZIE.

ABAZ-HOUSSAIN, zoon van Bedder, broeder van Abbaz, sturf in 't 981. jaar van de Hegire. Hy is de schryver van een boek, dat de tegenstrydigheden van den Alkoran overeenbrengt, en dat den tytel draagt van: *Asfar fil Khelaf. Herbelot Biblioth. Orient.*

ABB.... Alle de woorden, die hier niet gevonden worden, zoek op AB.

ABBA, of ABBADAL-CURIA, een klein eilandtje in de Orientaalsche zee by Zanguebar. Het zelve legt nie verre van 't eilandt Zocotara, of Dioscorides; ook zyn sommigen van gedachten geweest, dat het een gedeelte van dat eilandt was.

ABBA, eene stadt in Afrika digt by Karthago. *Polyb. l.* 14.

ABBAHUIS. Zie ABAHUIS, of NYL.

ABBARUS. Zie ABGARUS.

ABBARUS, opper-priester, van wien Josefus spreekt, wanneer hy de getuigenissen van de jaarboeken der Feniciërs aanhaalt. Na de doodt van Baal, die twee jaren over de Tyriërs geregeerd hadde, de regering van de koningen op de rechters overgegaan zynde, bediende de opper-priester Abbarus deze waardigheit drie jaren. *Josef. tegen Appion.* 1. *b.* 7. *kap.*

ABBAS, zoon van Abdalmothleb, oom van Mahomet, beoorloogde eerst zynen neef, dien hy voor een misleider en verrader van zyn vaderlandt aanzag: maar overwonnen en gevangen zynde in den veldslag van Bedir, in het 2. jaar van de Hegire, wierdt hy op een groot rantzoen gesteld, waar over hy, zich beklagende, tegen Mahomet zeide: „ Oordeelt gy het redelyk uwen „ oom tot eene schandelyke armoede te brengen, en hem te „ noodzaken om, tot oneere van uw geslacht, van huis tot huis „ zyn broodt te bedelen? " Mahomet, die vernomen hadt, dat Abbas geldt verborgen hadt, antwoordde hem: „ Waar zyn dan „ die beurzen vol gouds gebleven, die gy aan uwe moeder hebt „ te bewaren gegeven, toen gy van Mekka zyt vertrokken? " Abbas, verwonderd te verstaan dat Mahomet eene zaak wist, die hy meende ten uiterste geheim te zyn, begon beter gevoelen van zynen neef te hebben dan hy tot dien tydt toe gehad hadde, en beloofde hem niet alleen zyn rantzoen te betalen, maar ook zynen nieuwen godsdienst te omhelzen. Hy verklaarde hem zelf eenige jaren daarna, dat Godt hem honderdvoudig hadde wedergegeven het geldt, dat hy toen geschoten hadt; het welk hy als eene uitwerking van de genade van het Musulmansdom aanmerkte. Abbas wierdt in 't vervolg een der voornaamste krygshoofden van Mahomet, en bevondt zich by hem in den veldslag van Honain tegen de Thakefiten, in 't 8. jaar van de Hegire, na de verovering van Mekka. Op dezen dag liep Mahomet groot gevaar van zyn leven: en zou toen gesneuveld hebben, zo Abbas zyne stem niet gebruikt hadde, die ongemeen krachtig was, om de vluchtelingen wederom te roepen met deze woorden: „ Waar gaat gy, dienaars Gods? Weet gy niet dat zyn Profeet „ hier is? ô Gy, by wien de Acacia wascht, en die daar mede „ uwe kemelen voedt, wat hebt gy voor? Gy zyt het getrouwe volk, waar van in de schriften gesproken is, en aan het „ welke de beloften Gods gedaan zyn. " De stem van Abbas hadt zo veel kracht, dat de Musulmannen weder tot den strydt keerden, en hunnen Profeet ontzetten, die in de handen zyner vyanden stont te vallen. Maar Abbas was niet alleen een krygsman, maar ook een van die leeraren van het Musulmansdom, die in weinig tyds geleerd wierden: want alle hunne geleerdheit bestondt toen in 't verstaan en 't verklaren der versen van den Alkoran, die Mahomet zeide van tydt tot tydt uit den hemel te komen, en in het prenten van eenige verdachte Historiën in hunne geheugenisse, die naderhandt onder hen voor Profetische overleveringen geacht zyn. Abbas was altoos in grote hoogachting by de Musulmannen, en de Kalifs Omar en Osman gingen hem nooit te paarde voorby, dat zy niet afstegen om hem te begroeten. Hy sturf in het 32. jaar van de Hegire. Zyn zoon Ebn-Abbas-Abdallah was de voornaamste onder de Mahometaansche leeraren, die by uitstek Sahabah, of medgezellen des Profeets, genoemd worden. Zyn gezag geldt het allermeest in de overleveringen, en men zegt dat de engel Grabriël op zyn tiende jaar aan hem verschenen is, en hem het volmaaktste verstandt van den Alkoran heeft ingegeven; waarom hy alleen *Tarjiuman Alkoran*, of de uitlegger des Alkorans, genoemd wierdt. Toen hy in 't jaar 687. stierf, heeft men overal uitgeroepen: „ De grote Rabbani, dat is leeraar, „ en de grote meester der Mahometanen is gestorven. Honderd jaren na de doodt van Abbas is een zyner kleinzonen, Mohomet Abulabbas, of Abalabtas, Saffah bygenoemd, de zoon van Ali, in den jare 718. tot Kalif verklaard, die de Ommiaden, welke hy voor onrechtmatige bezitters hieldt, van den troon stiet. Hy hadt 36. navolgers van zyn geslacht, die de regering ruim 500. jaren in handen hadden, tot dat zy eindelyk van de Tartaren verdreven wierden. De Abassiden zyn naderhandt in Egypten in zaken van Godsdienst in groot aanzien geweest; en toen de Turksche keizer Selim dit landt bemachtigd hadt, vondt hy noch een kalif van hen, Mostangedbilla genaamd, dien hy met zich naar Constantinopel voerde. *Herb. Biblioth. Orient.*

ABBAS ABDALLAH, of Ebn-Abbas-Abdallah, neef van Mahomet. Zie van hem in 't voorgaande artykel van zynen vader ABBAS.

ABBASSA, de zuster van Haroun Raschid, de vyfde Kalif van de stamme der Abassiden. De Kalif, haar broeder liet haar, met Giafer, zynen gunsteling, trouwen, onder voorwaarde, dat zy niet by malkander zouden slapen. Maar de liefde, die deze twee echtgenoten malkander toedroegen, deedt hen het bevel vergeten, dat zy ontfangen hadden. Zy teelden een zoon, dien zy naar Mekka zonden, om aldaar heimelyk opgevoed te worden. De Kalif daar van de lucht krygende, ontstonden 'er grote ongelukken uit. Giafer verloor daar door de gunst van zynen meester, en kort daar na het leven. Abassa wierdt uit het keizerlyk paleis verjaagt en tot zulken ellendigen staat gebragt, dat ze verscheiden jaren daarna, by eene van hare vriendinnen gekomen zynde, in een zeer slechte toestel, deze daar over verbaast stondt. Men vroeg haar, hoeze tot zo grote armoede vervallen was? Zy antwoordde, dat zy voorhenen 400. slaven in haren dienst gehad hadde, en zich tegenwoordig in een staat bevondt, dat zy zich wel gaarne van twee schape-vellen zoude bedienen, van 't eene tot een hemdt, en van 't ander tot een bovenkleedt, en dat zy haar ongeluk toeschreef aan hare kleine dankbaarheit voor de weldaden, die zy van Godt in haren voorspoedt ontfangen hadde; dat zy haar schuldt beleedt, boete deedt, en zeer vergenoegt leefde. Deze vriendin gaf haar 500. drachmen zilvers, die haar zo blyde maakten als of zy in hare eerste grootheit hersteld was. Deze prinses hadt een groot verstandt, en maakte fraaie vaarzen. Zy schreef de zelve aan Giafer, haren man, dien zy niet mogt genieten, wegens het gestrenge verbodt van haren broeder, die haar niet aan zynen gunsteling hadt uitgehuwelykt dan om hem toegang tot het Serrail en door dat middel deel aan alle zyne vermaken te geven. Zie hier een staaltje van hare vaarzen, bestaande in de Arabische taal uit zes regelen;

„ Ik hadt besloten myne liefde in myn hert te verbergen;
„ Maar zy berst uit, en zy verklaart zich tegen myne wil.
„ Zo gy u op deze verklaring niet overgeeft, zal myne schaamte met myn geheim verloren gaan.
„ Maar zo gy die verwerpt, zult gy my 't leven behouden door uwe weigering.
„ Hoe 't ook ga, ik zal ten minste niet ongewroken sterven;
„ Want myn doodt zal genoeg ontdekken wie myn moordenaar is geweest.

Herb. Biblioth. Orient.

ABBASSIDES, of ABASSIDEN, nakomelingen van Abbas, waar van reeds gemeld is. 't Was in het 100. jaar van de Hegire, dat met het jaar 718. van de gemene rekeninge overeenstemt, en onder 't Kaliffchap van Omar den II. van dien naam, dat Mahomet, zoon van Ali, klein zoon van Abdallah, en achter kleinzoon van Abbas, zynen eisch op het Kaliffchap begon te openbaren. Hy wierdt door de grootste heren van het ryk ondersteund, die twaalf uitgeleze personen, in de provincie van Khorasan, en elders uitzonden om het volk, ter begunstiging van de Abassiden, te doen opstaan tegen de Ommiaden, die toen het Kaliffchap bezaten. Deze zeiden overal, dat de Abassiden de ware kinderen van 't huis van den Profeet waren, als afkomelingen van Haschem en van Abdalmothleb, voorouders van Mahomet; en dat de Ommiaden hen het ryk met geweldt ontnomen hadden, dat erffelyk in hun geslacht moest zyn en aan het bloedt van hunnen eersten prins en wetgever toebehoren. Gelyk de Abassiden de Ommiaden voor dwingelanden hielden, zo hebben ook de Aliden, of nakomelingen van Ali, de Abassiden op de zelve wyze behandeld; doch niet met het zelve gevolg; want zy hebben altydt voorgegeven, dat het Kaliffchap hen rechtmatig toequam, als nader aan Mahomet zynde; en dit heeft dikwils grote oproeren in het ryk der Abbassiden veroorzaakt. Men telt zeven en dertig Kalifen van dit huis, die van het 132. tot het 656. jaar van de Hegire, zynde vyf honderd drie en twintig Arabische, of maan-jaren, twee maanden en drie en twintig dagen geregeerd hebben. Deze stam is zo vruchtbaar geweest, dat in het 200. jaar van de Hegire, onder 't Kaliffchap van Mamon, het getal der mannen en vrouwen van dit huis tot 33000. beliep. Hoewelze 523. jaren geregeerd hebben, weigerde nochtans Egypten hen in 't 358. jaar van de Hegire te erkennen, wanneer Moez de Fathimither aldaar tot Kalif wierdt uitgeroepen, en het gezag der Abbassiden aldaar eerst door Saladin hersteld. Schoon dat geslacht eindelyk door de Tartaren in 't jaar 656. uitgeroeid was, hadt het zelve nochtans drie jaren daarna noch eenige schaduw van gezag in Egypten, ten minste ten opzicht van den Godsdienst: want Bibars, Sultan der Mamelukken, riep hen daar en beschermde hen zodanig, dat Selim, Turksche keizer, Egypten bemachtigd hebbende, aldaar noch een overblyfsel dezer Kalifen vondt, genoemd Mostan Gedbilla, dien hy met zich naar Constantinopel voerde. De geschiedenis van deze laatste Abassidische Kalifen van Egypten is door Diarbecri beschreven, en in zyn Kronyk ingelascht, die *Al Khamisi* genoemd wordt; doch wat de historie van de eersten belangt, zy is door verscheiden Schryvers beschreven. Abdalla, zoon van Houssain, zoon van Babel-Kateb, heeft 'er ook van gehandeld, en Sojouthi heeft een byzonder boek van hunne uitnemendheit gemaakt, genoemd *Assas fisadl beni al Abbas.*

De eerste der Abbassidische Kalifen droeg den naam van Abboulabbas Saffah, en was een zoon van Mahomet, zoon van Ali, zoon van Abdalla, zoon van Abbas, oom van den valschen Profeet. Hy regeerde 4. jaren en 9. maanden.

De twede, Abougiafar Almansor, broeder van zynen voorganger, regeerde 22. jaren.

De derde, Mahadi, zoon van Almansor, regeerde 10. jaren en 1. maandt.

De vierde, Hadi, zoon van Mahadi, regeerde 1. jaar en 3. maanden.

De vyfde, Haroun-Raschid, zoon van Mahadi, en broeder van Hadi, zynen voorzaat, regeerde 23. jaren en 2. maanden en een half.

De zes-

De zesde, Hamin, zoon van Haroun-Raschid, regeerde 4. jaren en 9. maanden.

De zevende, Al-mamon, zoon van Haroun, en broeder van Hamin, zynen voorzaat, regeerde 8. jaren 8. maanden en 8. dagen.

De achtste, Motassem, zoon van Haroun, en broeder der twee vorige Kalifen, regeerde 8. jaren 8. maanden en 8. dagen.

De negende, Vathec, zoon van Motassem, zynen voorzaat, regeerde 5. jaren 9. maanden en 13. dagen.

De tiende, Motavakkel, zoon van Motassem, en broeder van Vathec, zynen voorzaat, regeerde 14. jaren 9. maanden en 9. dagen.

De elfde, Montasser, zoon van Motavakkel, regeerde 6. maanden.

De twaalfde, Mostain, zoon van Motassem, en broeder van Vathec en van Motavakkel, regeerde 3. jaren 9. maanden en 10. dagen.

De dertiende, Motaz, zoon van Motavakkel, en broeder van Montasser, regeerde 3. jaren 6. maanden en 21. dagen.

De veertiende, Mothadi, zoon van Vathec, en kleinzoon van Motassem, regeerde 11. maanden en 2. dagen.

De vyftiende, Motamed, zoon van Motavakkel, regeerde 23. jaren.

De zestiende, Mothadhed, zoon van Mossic, die geen Kalif was, en kleinzoon van Motavakkel, regeerde 9. jaren en 9. maanden.

De zeventiende, Moctafi, zoon van Mothadhed, regeerde 6. jaren 7. maanden en 20. dagen.

De achttiende, Moctader, zoon van Mothadhet, en broeder van Moctafi, regeerde 24. jaren en 11. maanden.

De negentiende, Caher, zoon van Mothadhed, en broeder van Moctader en van Moctafi, zyne voorzaten, regeerde 1. jaar 5. maanden en 7. dagen.

De twintigste, Radhi, zoon van Moctader, regeerde 6. jaren 10. maanden en 10. dagen.

De een en twintigste, Moctafi, zoon van Moctader, en broeder van Radhi, zynen voorzaat, regeerde 6. jaren 11. maanden en 15. dagen.

De twee en twintigste, Mostacfi, zoon van Moctafi, regeerde 1. jaar 4. maanden en 2. dagen.

De drie en twintigste, Mothi, zoon van Moctader, en broeder van de Kalifen Radhi en Moctafi, regeerde 29. jaren en 6. maanden.

De vier en twintigste, Thai, zoon van Mothi, regeerde 17. jaren 10. maanden en 10. dagen.

De vyf en twintigste, Cader, zoon van Ishac, die geen Kalif was, en kleinzoon van Moctader, regeerde 41. jaren en 4. maanden.

De zes en twintigste, Caim, of Caïem, zoon van Cader, regeerde 44. jaren en 6. maanden.

De zeven en twintigste, Moctadi, zoon van Mohammed, of Mahomet, die geen Kalif was, en kleinzoon van Caim, regeerde 19. jaren en 5. maanden.

De acht en twintigste, Mostedaher, zoon van Moctadi, regeerde 25. jaren 6. maanden en 15. dagen. De Saraceensche Historie, door Erpenius uitgegeven, eindigt met de regering van dezen Kalif.

De negen en twintigste, Mosterasched, zoon van Mostedaher, regeerde 17. jaren en 2. maanden.

De dertigste, Rasched, zoon van Mosterasched, regeerde 2. jaren.

De een en dertigste, Mottaki, zoon van Mostedaher, regeerde 24. jaren en 11. maanden.

De twee en dertigste, Mostanged, zoon van Mottaki, regeerde 11. jaren.

De drie en dertigste, Mostadhi, zoon van Mostanged, regeerde 3. jaren en 8. maanden.

De vier en dertigste, Nasser, zoon van Mostadhi, regeerde 46. jaren en 11. maanden.

De vyf en dertigste, Daher, of Dhaher, zoon van Nasser, regeerde 9. maanden en 15. dagen.

De zes en dertigste, Mostanser, zoon van Daher, regeerde 18. jaren en 11. maanden.

De zeven en dertigste en laatste, Mostazem, zoon van Mostanser, regeerde 11. jaren en 7. maanden. Drie of vier jaren na de doodt van dezen laatsten Kalif wierdt Mostanser, een prins van dat geslacht, erkend voor Kalif in Egypten, makende een tweeden stam van Abbassiden, die alleen de waardigheit en den voorrang van het Kalifschap, zonder eenig staatsgebiedt, bezaten. *Herbelot Biblioth. Orient.*

ABBATIUS, of ABBOT, (BALDUS) een Engelschman, gaf een werk uit onder dezen tytel: *Discussarum Concertationum opus*, dat te Piza in 't jaar 1594. gedrukt wierdt. Hy heeft ook een boek geschreven van de wonderbare natuur van den adder, en zyne zeldzame eigenschappen. Het zelve is te Urbino gedrukt in 't jaar 1591. *G. Matth. Konigii Biblioth. vetus & nova.*

ABBEFORT, of ABBEFOORT, *Abbefortia*, een klein steedtje in Noorwegen, leggende onder Aggerhuis, omtrent twintig mylen van Anslo, naar het Zuid-Westen, en vyf en twintig van Stafanger. Men noemt het zelve ook Abbefioerd. 't Is van een goede haven voorzien.

ABBEGA, een dorp in Vrieslandt, niet verre van Sneek, makende met het dorp Folsgare, daar by gelegen, een combinatie, die in 't kerkelyke door een Predikant bediend wordt.

ABBEKERK, een dorp van West-Vrieslandt, niet verre van Lammerschagen, zynde mede een dorp, dat met het zelve, in 't kerkelyke gecombineerd is. *De Schryver der oudheden en gestichten van Noord-Hollandt.*

ABBENBROEK, een fraai en oud dorp, zynde eene vrye heerlykheit, in den lande van Putten in Hollandt.

ABBENBROEK, een oud adelyk geslacht in Hollandt. Waar van men het volgende vindt.

Jan van Abbenbroek wordt gemeld in 't jaar 1235. geweest te zyn op het tournoispel van graaf Floris van Hollandt binnen Haarlem.

Jan van Abbenbroek, Janszoon, wiens zuster was vrouw Katharina van Abbenbroek, abdisse van Loosduinen, gewan heer Jan van Abbenbroek, ridder, heer in Abbenbroek in 't jaar 1410. die getrouwd was met vrouw Margareta van der Maalstede: jonkvrouw Natalia van Abbenbroek, nonne te Loosduinen: Gerrit van Abbenbroek, die volgt; en Henrik van Abbenbroek, die naliet vrouw Hadewyn van Abbenbroek, vrouw in Abbenbroek voor een achtste part, de welke trouwde met Gerrit van der Houve, raadt van hartog Philips van Bourgondië, graaf van Hollandt.

Gerrit van Abbenbroek, heer in Abbenbroek, heeft gewonnen eene dochter, Katharina van Abbenbroek, die trouwde met Boudewyn Hart vander Woert, welke met zyne huisvrouw vermeld wordt den 7. January 1442. hy was schout van Delf, en hoogheemraadt van Delflandt. Zyne nakomelingen namen den toenaam van Abbenbroek aan. Hy gewan Gerrit van Abbenbroek, heer in Abbenbroek, die noch boven zyn deel kocht een achtste part in Abbenbroek van Joost van der Hoeve in 't jaar 1488. wierdt ridder geslagen te Dordrecht in 't jaar 1486. was balliuw van Putten in 't jaar 1466. wierdt hoogheemraadt van Delflandt, by afstandt van zynen vader, den 12. December 1469. stierf zonder kinderen 1494. en hadt tot zyne huisvrouw gehad Katharina van Boshuisen, Floris dochter: Bouwen van Abbenbroek, die volgt: vrouw Heilwig van Abbenbroek, die eerst trouwde met Willem van der Oostende in Zeelandt, (by wien zy Gillis gewan, die met Hillegond van Boshuisen trouwde) en daarna met Willem van Valkenstein, Symonsz. balliuw van Voorn, van wien zy kinderen heeft nagelaten; en Adriana van Abbenbroek, die trouwde met Willem van Foreest, en eenen zoon naliet.

Boudewyn van Abbenbroek, Boudewynszoon, heer in Abbenbroek, wierdt schepen te Delf in 't jaar 1467. hadt getrouwd vrouw Natalia van Geersdyk, Volkarts dochter, stierf in 't jaar 1487. en hadt gewonnen Boudewyn van Abbenbroek, ridder, die trouwde met vrouw Magtild van Diemen, en zonder kinderen stierf: jonkvrouw Heilwig van Abbenbroek, nonne te Delf: vrouw Katharina van Abbenbroek, getrouwd met Jan van Dorp, Kornelis zoon: vrouw Maria van Abbenbroek, die volgt; en vrouw Kornelia van Abbenbroek, getrouwd met Adriaan van Dorp, Kornelisz. van wien zy kinderen heeft nagelaten.

Maria van Abbenbroek, Boudewyns dochter, was getrouwd met Jan van Scharrenberg, bezitter van de hofstede van Spieringshoek, by Schiedam, en gewan heer Everd, kanunnik in den Hage en te Abbenbroek; en Gerrit, die zyn moeders toenaam aannam.

Gerrit van Abbenbroek, zoon van den voorgemelden Jan en Maria, was twee maal getrouwd, en laatst met vrouw Magdalena van den Berg te Delf, en stierf in 't jaar 1551. nalatende Jan van Abbenbroek, uit het eerste huwelyk, die trouwde met vrouw Willemina van Zevender, Willems dochter, en stierf zonder oir: Jan van Abbenbroek de jonge, kanunnik aldaar: vrouw Maria van Abbenbroek, getrouwd met Kornelis van Wyngaarden, Willemszoon, die kinderen heeft nagelaten: Claas van Abbenbroek, die volgt: Bouwen van Abbenbroek, getrouwd met Barta Storms te Delf, doch zonder oir gestorven; en vrouw Alyd van Abbenbroek, getrouwd met Nikolaas Kamerling, raadt in den Hage, stierf in 't jaar 1586. kinderen nalatende.

Claas van Abbenbroek, Gerrits zoon, stierf in 't jaar 1607. nalatende *Claas van Abbenbroek*, heer van Abbenbroek voor 't vierde deel, die trouwde met vrouw Maria van der Nyenburg, Kornelis dochter; hy gewan *Claas van Abbenbroek*.

Van Leeuwen Batavia illustrata.

ABBENBROEK, op het eilandt Tholen, onder Vosmeer, volgens de oude leenregisters bekend by den naam van 't slot te Abbenbroek, anders ook Velgersdyk geheten, is voortyds bezeten geweest by die van Abbenbroek, Borsele, Brederode, Montfoort, Essche, en Bronkhorst. Volgens Smallegange zou dit geslacht geen gemeenschap met dat van den zelven naam in Hollandt hebben; zynde ook in hunne wapentekenen gene de minste overeenkomst.

ABBEN-TYBBON is de naam van een vermaard Rabbi, die in de veertiende eeuw leefde, en verscheide verhandelingen heeft geschreven. Daar is ook een Abben-Ezra, een ander Rabbi, die de wyze wordt toegenaamd. Hy was een wysgeer, en schreef vier en twintig boeken over 't gehele oude Testament. Men zegt, dat hy een Spanjaard van geboorte was, en dat hy te Rhodus woonde, daar hy in 't jaar 1190. of 1217. stierf. *Sixt. Sin. Bibl. S. l. 4. Genebrard. in Chron. Buxtorf. de Abb. Elv. p.* 34.

ABBESSALON, of ABSALON, gezant van Judas Macchabeus naar Lysias, veldoverste der legers van Antiochus Eupater in het jaar 3891. II. *Macch.* XI. 17.

ABBEVILLE, in 't Latyn *Abbatis-Villa*, de hoofdstadt van 't graafschap Ponthieu in Picardië, leggende aan de rivier de Somme, vyf mylen van de zee, in 't bisdom van Amiëns. Zy was eertyds, gelyk haar naam getuigt, maar een landhuis, dat een abt toebehoorde. Men gelooft dat die abt St. Riquier was, of een van zyne voorzaten, die, deze gelegenheit aangenaam en gemakkelyk bevindende, zynde maar twee mylen van zyne abdy van Centule, daar eerst een huis deedt bouwen, en vervolgens een kasteel, waar by een priory was, afhankelyk van de abdy. Hugo Capet, daar van een sterke plaats willende maken, om de stroperyen der barbarische volkeren te beletten, ontnam de zelve den monniken, en gaf die, versterkt zynde, aan zynen schoonzoon Hugo, die den tytel van Avoué aannam, om dat de koning, zyn schoonvader, hem

hem de bescherming van de kerk van St. Riquier hadde toevertrouwd. Zyn zoon Angelram vergenoegde zich met dezen tytel, tot dat hy in eenen veldslag den graaf van Boulogne gedood, en zyne weduwe getrouwd hadde; want toen noemde hy zich zelf graaf van Ponthieu: een naam, die aan zyne nakomelingen gebleven is. Abbeville is in vervolg van tydt zeer aanzienlyk geworden. „ Het is zo „ groot, dat men naauwlyks in gansch Vrankryk tien of twaalf ste- „ den zal vinden, die het te boven gaan, of die aan het zelve in „ zynen omtrek gelyk zyn. Sanson, die 'er met deze woorden van spreekt, maakte staat in den jare 1636. dat het zelve vyf en dertig of veertig duizend inwoners hadde. Het was zyn vaderlandt; en 't is aanmerkenswaardig, dat het in weinig tyds drie goede landbeschryvers (Geographisten) uitleverde; namentlyk den gemelden Sanson, Pierre du Val, die zyns broeders zoon was, en den vader, Philippe Briet, een Jezuit. De rivier de Somme verdeelt zich daar in verscheide armen, die van binnen door, en van buiten langs de stadt lopen. Men heeft niet toegestaan het geen de zelve Sanson verzekert, dat Abbeville altydt de hoofdstadt van Ponthieu is geweest; en dat de andere steden van het graafschap geen oudheit hebben in vergelyking met die stadt. Noch minder is hem toegestaan zyn voorgeven, dat deze stadt eertyds Britannia genoemd wierdt, en dat zy eene der bloeijendste steden was van Gaule, langen tydt voor onzen Zaligmaker. De vader Labé heeft hier over tegen hem geschreven. Abbeville heeft schone voorrechten; en dewyl het nooit ingenomen is, noemt men het de Maagdt van 't landt; en het noemt zich in zyne zinspreuk: *Semper fidelis*; „ altydt getrouw. Die omstandig weten wil het geen deze stadt belangt, de voorrechten van hare Heren, de doorluchtige mannen, die daar geboren of gestorven zyn, en eenige andere byzonderden, moet zulks nazien in *L'Histoire Genealogique des Comtes de Ponthieu*, gedrukt te Parys by Francois Clousier, in 't jaar 1657. De schryver heeft zyn naam alleen met de letters F. J. D. J. M. C. D. uitgedrukt; maar het is bekend dat de zelve betekenen: *Frere Ignace de Jesus Maria, Carme Dechaussé.* Zie SANSON (JAQUES.)

ABBEVILLE, (JOHANNES VAN) kardinaal, geboortig uit de provincie van Picardye, was in grote achting omtrent den jare 1220. Eenige schryvers noemen hem Jean d'Algrain, en verzekeren dat hy een monnik van Cluny was, en Prioor van Abbeville; dat niet wel overeenkomt met het gene Alberic verhaalt. Wat 'er van zy, Johannes van Abbeville was deken van de kerk van Amiëns, en Doktor te Parys, daar hy met toejuiching in de Godgeleerdheit onderwees, tot dat zyne verdiensten hem op den stoel van de kerk van Bezançon verhieven. Alberic zegt, dat hy tot aartsbisschop ingewyd wierdt in 't jaar 1225. in de stadt Rheims, door 't gezag van den Roomschen kardinaal van sint Angelo, Legaat van den H. Stoel in Vrankryk. Paus Gregorius de IX. die achting hadde voor zyne deugt, maakte hem in 't jaar 1227. kardinaal, en zondt hem als Legaat in Spanje en in Portugal, om daar de kruisvaart tegen de Saracenen te prediken. Hy gebruikte hem ook by keizer Frederik den II. wiens geest hy met zo veel voorzichtigheit leidde, dat hy hem wederbragt tot zyne plicht omtrent den H. Stoel. Deze grote man, die meer werks maakte van de afzondering en van de nedrigheit, dan van alle de verhevenste waardigheden, weigerde den tytel van Patriarch van Constantinopel, en stierf te Rome in 't einde van September des jaars 1237. en niet 1240. gelyk Ciaconius gemeend heeft. Hy heeft verscheide werken nagelaten; te weten *aantekeningen over 't Hooglied*, *Predicatien*, in vier boeken, enz. Alle deze dingen worden door de schryvers verscheidentlyk verhaald, de welke de naauwkeurigen daar over kunnen nazien, als *Alberic in Chron. Trithem. in Catal. de Script. Sixt. Sen. Bibl. S. l. 4. Arnold. Wion. ligni vitæ l. 2. Ciaconius & Onuph. in Gregor. IX. Ughel. Ital. Sacr. in Epis. Sison. Chifflet. Vesont. P. 2. p. 261. & seq. Frison. Gall. purp. Auberi Hist. des Card. Hist. d'Abbeville, &c.*

ABBIR-GERMANICIANA, eene stadt van Africa, in de provincie Zeugitana, waar van Successus bisschop was, aan wien Cyprianus een brief schreef, die de LXXX. is van zyne brieven, die noch voorhanden zyn.

ABBO, of ABBON, een bisschop te Nevers, leefde ten tyde van keizer Karel den Kalen. Hy heeft de besluiten der derde kerkvergadering van Soissons in 't jaar 868. ondertekend, als mede die van Trojes in de jaren 867. en 878. en die van Pontion in 't jaar 876. Daar is noch een andere Abbo geweest, die bisschop te Soissons en een navolger van Rhodoinus was, die de kerkvergadering van Trosli in 't jaar 921. en die van Rheims in 't jaar 923. heeft bygewoond, en in het zelve jaar te St. Medard Raoul, hartog van Burgundië, die na de afzetting van Karel den Eenvoudigen op den koninklyken troon wierdt verheven, gekroond heeft, en onder des zelfs regering kançelieris geweest. Abbo stierf in 't jaar 937. *Flodoard. l. 4. c. 20.*

ABBO, of ABON, abt van Fleury, of St. Benedictus, aan de Loire, was wegens zyne geleerdheit in zo grote achting, dat Fulbertus Carnotensis, een zeer geleerd wysgeer, hem een leermeester van geheel Vrankryk noemde. Wanneer hy in Gasconje een klooster, aan de Garonne gelegen, la Reole genaamd, bezocht, wierdt hy aldaar door schelmen op den 13. November in 't jaar 1004. omgebragt. Aimoinus, die zich onder andere geleerde monniken by hem ophieldt, en hem op de gemelde wyze naar Gasconje vergezelschapte, heeft aan hem zyne Historie van Vrankryk opgedragen, en zyn leven beschreven. Men heeft van hem, behalven andere kleine geschriften, *Excerpta de vitis XCI. Pontificum*; eene *verdediging aan koning Hugo Kapet en aan zynen zoon Robbert*; *het leven van St. Edmund, koning van Engelandt*, gelyk ook verscheiden *brieven* aan Paus Gregorius den V. en andere voorname luiden. *Aimon. in vita Abbonis. Glaber Radulph l. 3. c. 3. Fulbert. Carnot. in epist. Sigebert. de Vir. illust. c. 14. & in Chron. ad ann. 994. Trithem. de Script. Eccl. & in Chron. Hirschaug. ad ann. 970. du Saussay in Annal. Aurel. l. 4. Pithœus in Annal. Franc. Vossius de Scient. Mathem. & de Hist. Lat. Bucelini Menol. Bened. p. 775. Mabillon in Analectis. &c.*

ABBO, een monnik in het klooster van S. Germain des Prez by Parys. Hy betuigt zelf, dat hy uit Normandië is geweest, en dat hy in 't gemelde klooster aangenomen zynde, een leerling was van Aimonus den ouden, die toen zeer geacht wierdt. Hy was in de jaren 886. en 887. te Parys, wanneer die stadt van de Normannen belegerd wierdt. Hy schreef in slechte vaarzen de Historie van deze belegering, waar van hy een ooggetuige was geweest. Hy hadt dit werk Gozelin, bisschop van Parys, en den abt van St. Germain opgedragen, waar by hy naderhandt de oorlogen en overwinningen van koning Odo, of Eudes, gevoegd heeft. Het is waarschynlyk, dat hy niet langer dan tot den jare 890. of 891. geleeft heeft, gelyk dit uit het einde van het twede boek zyner werken kan afgenomen worden, die verscheide malen door Pithou, du Chesne, du Bouchet, du Breuïl en anderen zyn uitgegeven. Men heeft dezen Abbo al veelmalen voor den abt van Fleury, zo even genoemd, gehouden. *Pithœus. du Chesne t. 2. scr. Franc. du Breuil in præf. operum abb. Vossius de Hist. Lat. l. 2. c. 38. Mabillon Act. sanct. ord. Bened.*

ABBOT, (GEORGIUS) aartsbisschop van Kantelberg, was de zoon van een lakenbereider te Guildfort, en in 't graafschap Surrey in 't jaar 1562. geboren. Het gelukte hem dat hy na 't bekleden van verscheide dekenschappen en bisdommen in het jaar 1610. tot het gemelde aartsbisdom geraakte, waar toe zyne geleerdheit en bequaamheit tot het prediken zo veel niet toegebragt heeft, als wel de graaf van Dunbar, wiens kapellaan hy geweest was. Hy leide eene levenswyze, die elkeen niet behaagde, en zyne gestrengheit tegen zyne onderhorige geestelyken, als mede zyne toegevendheit voor de Nonconformisten bragt te wege dat vele over hem klaagden. By koning Jacob maakte hy zich gehaat, om dat hy het huwelyk van den prins van Walles met de Infante van Spanje niet wilde goedkeuren. Zyne vyanden bedienden zich van deze gelegenheit, en namen tot een voorwendzel om hem te val te brengen zekeren manslag, dien hy onverhoeds begaan hadt. Zy bragten het ook zo verre, dat deze zaak onderzocht wierdt; doch men moest bekennen, dat hy daar door zyne waardigheit niet verbeurd hadt. Dit viel voor in 't jaar 1621. Zes jaren daarna wierdt hy ten val gebragt, dewyl de hartog van Bukkingham, een gunsteling des konings, zyn vyandt was; en men gaf voor dat hy eene predicatie van Dr. Sipthorp niet wilde goed keuren, hoewel de koning hem zulks bevolen hadt. Wanneer hem toen de oeffening van 't Primaatschap verboden wierdt begaf hy zich naar zyne geboortestadt, en naderhandt op het kasteel van Croyden, alwaar hy den 4. Augustus van het jaar 1633. stierf. Men ziet zyn graf met verscheide sieraden en opschriften te Guildfort. Hy stichtte een Hospitaal in die stadt, met goede inkomsten voorzien. Onder zyne schriften zyn de voornaamste: *Quæstiones sex Theologicæ totidem prælectionibus disputatæ*; Doktor Hills Redenen voor de Papery ontmaskerd. Kerkredenen voor den Profeet Jonas; eene landbeschryfkunde, en eene Historie van den moordt in Valteline: zynde deze vier laatste in de Engelsche tale, als mede de Eeuwige Zichtbaarheit van de ware kerk, waar voor hy zynen naam niet gesteld heeft. Daar is ook noch een andere Georgius Abbot, die in de zelve tale eene uitlegging over 't boek Jobs: korte aanmerkingen over de Psalmen; *Vindicias Sabbati adversus Broadum*, en andere schriften heeft nagelaten. Deze heeft in 't jaar 1640. geleeft. *Athenæ Oxon. vol. 1. Bayle. Hendreich.*

ABBOT, (ROBERT), bisschop van Salisbury, de oudste broeder van den voorgenoemden Georgius, is te Guildfort in 't jaar 1560. geboren, en heeft zich mede als zyn broeder te Oxfort, in het collegie van Bailleul, in de goede letteren geoeffend. Hy wierdt eerst lezer te Worchester, en daarna Predikant van de Parochie te Bingham in de provincie van Northampton. Dit alles geschiedde tusschen de jaren 1581. en 1588. In 't jaar 1597. wierdt hy Doktor in de Godgeleerdheit te Oxfort, en gewoon kapellaan van koning Jacob den I. in de eerste jaren zyner regeringe. Hy wierdt in 't jaar 1609. hoofdt van 't collegie van Bailleul, en drie jaren daarna koninklyke hoogleeraar in de Godgeleerdheit in de hoge schole te Oxfort. Hy maakte zich ten hove zeer bemind, dewyl hy het koninklyk gezag tegen Bellarmyn en Suarez in zyne lessen verdedigde. Daar door geraakte hy in 't jaar 1615. op den derden September, tot de bisschoppelyke waardigheit, en stierf op den tweden Maart 1618. aan de steen. In 't jaar 1613. heeft hy een Latynsch boek uitgegeven, waar in hy op de verdediging, die de Jezuit Eudamon Johannes voor zynen medegezel Henrik Garnet hadt geschreven, antwoordde. Zyn boek *de Suprema Potestate regia* is in 't jaar 1619. te Londen gedrukt. Men heeft zich verwonderd, dat hy, zyne geleerdheit en verdiensten, zo door de levende stem als door geschriften, hebbende doen blyken, zo laat tot het Prelaatschap is opgeklommen. Men heeft daar van drie redenen gegeven: eerstelyk, dat hy niet eerzuchtig was; ten anderen, dat men hem verdacht hieldt een Puritein te zyn; en ten derde, dat zyne vrienden bezwaarlyk wilden toestaan, dat de kerk zou pralen met den buit van de hogeschole, en dat hy de waardigheit van hoogleeraar zou verlaten, om die van bisschop aan te nemen. Doch dit laatste is onwaarschynlyk. Wat 'er van zy, de genen, die de twee broeders tegen malkander vergeleken hebben, geven Georgius het voordeel van welsprekendheit, en Robert dat van geleerdheit in 't preken. Zy zeggen dat Georgius bequamer tot staatszaken, en Robert groter Godgeleerde was. Zy voegen daar by, dat de deftigheit van Georgius verzeld was met een gestreng, en die van Robert met een lagchend gelaat. Dees was een gematigd Calvinist; want hy verklaarde het leerstuk der Predestinatie volgens de uitlegging der Infralapsarissen. Behalven de bovengemelde werken heeft hy noch in het licht gegeven: de Spiegel der Roomsche scherpzinnigheden, in 't jaar 1594. Leerredenen over den CX. Psalm, in

't jaar 1601. Verdediging van den hervormden Catholyken van Guill. Perkins, tegen Doktor Bishop; en een Verweerschrift tegen het antwoordt van den zelven Doktor, in 't jaar 1611. Deze vier werken zyn alle in 't Engelsch te Londen in de genoemde jaren gedrukt, zynde de tytels daar van hier verkort. Noch heeft hy doen uitgeven: *Antichristi Demonstratio contra Pontificios*, te Londen in 't jaar 1603. *Exercitationes de Gratia & Perseverantia Sanctorum*, te Londen in 't jaar 1618. Zyne Latynsche Aantekeningen over den brief van den H. Paulus aan de Romeinen wierden in zyn kabinet gevonden. Deze aantekeningen maken vier stukken uit, en zyn aan de boekery van Oxfort gegeven door Doktor Eduard Corbet, den man van Margareta Brent, dochter van Martha Abbot, welke Martha Roberts eenige dochter en erfgenaam was. De brief aan de Romeinen vervat gene onderwerpen, waar over getwist wordt, waar op deze geleerde Prelaat zyn groot talent in de controversiën niet betoont. Na hem is 'er noch een twede Robert Abbot geweest, te Cambridge geboren. Deze is eerst in 't graafschap Kent, en naderhandt te Londen predikant geweest, hebbende in zyne moedersprake verscheide geschriften opgesteld. In de naamlyst der boekery van Oxfort wordt deze schryver in drieën verdeeld: Namentlyk men spreekt van drie byzondere persoonen, die Robert Abbot genoemd worden, onder welke men de boeken verdeelt, die door een en de zelve persoon zyn opgesteld. *Athenæ Oxon. Bayle. Hendreich.*

ABBOT, een man die niet bekend is in Engelandt dan onder den naam van *Abbot of Battle*, den abt van den veldslag, en die in de XIV. eeuw van hem deedt spreken onder de regering van Eduard den III. en Richard den II. In dien tydt deden de Franschen eene landing in het graafschap Suffex, zonder eenigen tegenstandt. Zy plunderden het landt, en namen den Prioor van Lewis gevangen. Dit zette onzen Abbot aan, die, hoewel een gemeen persoon zynde, het krygsvolk verzamelde, en naar Winchelsey trok, dat hy versterkte. De Franschen belegerden hem aldaar, en beschoten hem met zwaar geschut, 't welk het eerste was, dat de vreemdelingen in Engelandt aan landt gebragt hebben. Maar de inwoners van 't landt noodzaakten hem om ten spoedigste te rug te keren. *Diction. Angl.*

ABCASSES of ABASSES, een volk dat ten Oosten aan den berg Caucasus, en ten Zuiden aan Mingrelië grenst. Hun landt is zeer aangenaam, en met vruchtbare heuvelen tusschen het vlakke veldt voorzien. Zy zyn zeer veeryk, en leven ten dele van de jagt, en ten dele van melkspyze; want alhoewel zy visch in overvloedt hebben, wordt de zelve nochtans van hen niet gegeten. Inzonderheit hebben zy een groten afkeer van kreeften, die by de Mingreliërs eene gewone spyze zyn. Zy wonen in geen steden noch kastelen, maar vele huisgezinnen kruipen by malkander, kiezen een heuvel uit, slaan aldaar strohutten op, en versterken die met een omtuining en goede graften, op dat zy van hunne landgenoten niet mogen overvallen worden, dewyl zy alle zeer gretig zyn om malkander tot slaven te maken, en aan de Turken te verkopen, alzo ze by dat volk wegens hunne fraaie gestalte zeer hoog geacht worden. Deze volkeren begraven hunne doden niet, maar leggen de zelve, in plaats van in een graf, in een uitgeholden boom, waar aan zy met eenen de wapenen en klederen van den overleden ophangen, en zyn paardt zo lang by dien boom romdom jagen, tot dat het dood ter neder valt, op dat het hem in de andere werreldt mag volgen. *Lamberti Relation de la Mingrelie*, by *M. Thevenot vol.* I.

ABCOU. Zie ABKOUDE.

ABDA, vader van Adoniram, een amptman, door Salomon aangesteld om de schattingen en lasten in te vorderen. 1 *Kon.* IV. Dit woordt betekent een, die *dient*, *dienaar*, of *dienst*. *Simon Diction. de la Bible.*

ABDADA, eene stadt in Galatië. *Ptol.*

ABDAGESES, een der edelsten onder de Parthen, vader van Sinnaces, als blykt uit het zesde der *Jaarboeken* van Tacitus, *c.* 36. die, toen Tyridates van de Romeinen in 't ryk gesteld was, het ryk en den nieuwen koning bezat. *De zelve c.* 43.

ABDAL, of ABDALLAS, een zeker slag van monniken in Persië. Zie CALENDERS.

ABDALA-ELMOHADI, hoofdt der Almohaden, die het koninkryk van Fez bezeten hebben. Zie ALMOHADEN.

ABDALA, of Muley Abdalla, koning van Fez en Marokko, verloor eenige veldslagen by 't leven van zynen vader Mahomet Cherif. Toen hy den troon beklom, liet hy verscheiden zyner bloedverwanten, nevens den Gouverneur van 't koninkryk, Ali Bembucar genoemd, ombrengen. Hy tastte in 't jaar 1564. het Spaansche leger aan, als het van Pignon de Velez te rug trok. Hy s te Marokko in 't jaar 1574. overleden. *Torres Histoire des Cherifs. Thuan. l.* 20. 36. 57.

ABDALA, koning in Persië, en de XXVII. Calif van Babylonië, door zynen vader onterfd zynde, volgde sedert na zyne broederen, en maakte zich ontzachlyk door zyne wapenen. Hy sloeg de Grieken in verscheide ontmoetingen, en vermeesterde een gedeelte van het eilandt Candia; bragt ook alles tot aan Napels en Kalabrië toe in vreze. Eenige schryvers hebben gemeend, dat hy een der legerhoofden van Abdala is geweest, die St. Placidius en zyne medgezellen deedt sterven, den welken St. Benedictus naar Sicilië gezonden hadde. Maar zulks strydt met de tydrekening, om dat deze geestelyke in het jaar 541. gemarteld wierdt, onder de regering van Justinianus, en deze koning der Persen in 't 217. jaar van de Hegire is gestorven, zynde het 833. jaar na Christus geboorte, na dat hy acht jaren geregeerd, en verscheiden grote koninkryken aan zyn gebiedt gehecht hadde. *Bizari Pers. rer. l.* 7. *Mirkond. Chronol.*

ABDALA, zoon van Aben-Maugi, koning der Saracenen van Afrika, door de wapenen en kunstenaryen van zynen eigen broeder onttroond zynde, nam zyne toevlucht tot de goedertierenheit van Karel den Groten, die hem middelen aan de handt gaf om den geweldenaar van zynen troon te stoten, *Du Pleix Hist. de France.*

ABDALA, koning van Toledo, trouwde met Tiresia, dochter van Wermond, prins van Leon, die haar landt door dit ongelyke huwelyk behieldt. Zy hadt daar over ook zo groot berouw, dat zy na 't overlyden van dezen haren Turkschen man in een klooster ging, alwaar zy het overige van hare dagen in de oeffening van een zeer voorbeeldelyk leven doorbragt.

ABDALA, een zoon van Lopez, koning van Toledo, genoodzaakt zynde zynen vader te volgen, dien Mahomet uit zyne staten verdreven hadt, heroverde daarna Saragossa, en regeerde aldaar met zyne nakomelingen, in spyt van alle pogingen van den zelven Mahomet, en van Alphonsus den III. koning van Oviedo. Hy heeft den Christenen veel afbreuk gedaan, en dikwils over hen gezegepraald. Hy was wegens zyne kloekmoedigheit en zyn beleidt in grote achtinge. *Mariana Hist. Hispan.*

ABDALA, koning van Tremece, volgde op zynen broeder Buhamu, die de Spanjaarden, om dat zy hem weder op den troon geholpen hadden, eene jaarlyksche schatting hadt gegeven. Maar Abdala weigerde de zelve langer te betalen, op aanraden van eenige Alfaquies en van Barbarossa, die hem van de bescherming des groten Heers verzekerde. Na zyne doodt stelde men zynen jongsten zoon op den troon; maar de oudste, genaamd Abdala, beloofde aan keizer Karel den V. de zelve schatting als zyn grootvader te betalen, indien hy hem behulpzaam wilde zyn om koning te worden. Karel gaf hier op bevel aan den Gouverneur van Oran, den graaf van Alcaudete, dat hy hem 600. soldaten zoude geven, om hem naar Tremece te geleiden. Maar zy wierden, op 25. mannen na, alle gedood. Sedert, Karel de V. dezen graaf last gegeven hebbende om hem op den troon te herstellen, trok hy met meer dan 9000. mannen op; en de overwinning behaald hebbende, vervolgde hy die tot in Tremece, dat geplunderd wierdt. Vervolgens joeg men de vyanden na, die zich in de gebergtens van 't koninkryk gelegerd hadden; en wanneer Abdala weder in de stadt wilde keren sloten de inwoners de poorten toe, alzo zy over de plundering der Spanjaarden en de spoorlooshéden door 't ganschelandt gepleegd zeer verbitterd waren. Abdala begaf zich derhalven met ontrent 60. paarden naar de Arabieren, om hen op zyne zyde te krygen; maar deze benamen hem in 't jaar 1546. verraderlyker wyze het leven. *Marmol Descr. Afric. l.* 5. *c.* 11.

ABDALA de I. Kalif der Arabieren, willende den troon, na de doodt van Jezid, zynen broeder, beklimnen, vondt veel tegenstandt wegens den haat des volks, dat een afgryzen van zyn geslacht hadt. Maar eenig krygsvolk te veldt gebragt hebbende trok hy tegen Maruan op, dien zyne onderdanen voor hunnen opperheer erkenden, en doodde hem in den eersten veldslag; doch Abdulmalik, den zoon van Maruan, willende vervolgen, wierdt hy aan den Eufraat geslagen door Jafar, hoofdman van zynen tegenstrever, en gedwongen om naar Damaskus te wyken, alwaar men hem niet wilde ontfangen. Het zelve hem ook te Cairo bejegenende, stak hy in stilte met eenen van zyne dienaren naar Griekenlandt over; en door storm op een eilandt gerakende, wierdt hy bekend en gedood, na een jaar, namentlyk het 686. na Christus geboorte, geregeerd te hebben. *Marmol. l.* 2. *c.* 8.

ABDALA de II. Kalif der Arabieren, te Mekka vernomen hebbende, dat een ander Abdala, zoon van Ali, tot Kalif in Syrië verheven was, stelde alle pogingen in 't werk om zyne voornemens te stremmen, en om zich met eenen van Amir te ontslaan, zynde een ander van zyne mededingers en meester van geheel Persië. Ten dien einde zocht hy hem aan om hem te komen zien, onder voorwendzel van met malkander te spreken. Hy ontfing hem voor 't uiterlyke zeer wel; maar gaf hem tot zyn verblyf een kamer, waar van hy de grondvesten hadt doen ondermynen, en die hem des nachts door haren val verpletterden. Vervolgens overwegende, hoe moeielyk het hem zou vallen om Amir te overwinnen, liet hy hem voor Kalif erkennen, en zondt hem den degen en de laarsjes van Mahomet, die het teken van deze waardigheit zyn. Wanneer de ander met 5000. paarden daar op by hem quam, gingen zy met hen beide een weinig ter zyde om met elkander te spreken, wanneer Abdala hem met een ponjaardt doorstak. Daar op, de Persianen op de vlucht gedreven hebbende, maakte hy zich meester van hun landt. Vervolgens keerde hy zyne vyandschap tegen de Christen onderdanen; en hunne schattingen verdubbelende verkocht hy alle de kerkelyke goederen, en verboodt de priesters den dienst te doen, en in de Christelyke lere te onderwyzen. Hy zondt ook zyne legers tegen Leo den IV. die op Constantyn Copronymus gevolgd was, en liet grote verwoestingen in Romanië en Kappadocië aanrechten. Naar Jerusalem gegaan zynde begeerde hy dat Christenen en Joden tekenen op de handt zouden hebben om gekend te zyn; en dat de nalatigen daar omtrent zouden gevangen gezet worden. Hy storf in 't jaar 781. *Marmol. l.* 2. *c.* 19.

ABDALA, bygenaamd *Mulei*, Cherif van Marokko, maakte zich met zynen vader meester van de Kaap van Aguer, die de Portugezen in Afrika bezaten, en gaf tekenen van zyne dapperheit gedurende den oorlog, dien zy genoodzaakt waren tegen de vyanden van hun gebiedt te voeren. Sedert regeerde hy alleen, en liet een zoon na, dien hy by een Negerin geteeld hadt, de welke na hem regeerde. *Paul. Jov. l.* 7. *Marmol. &c.*

ABDALA, een Mahometaansch vorst, vermaard door zyne ondernemingen en voornemens gedurende de oorlogen van de Cherifs in Afrika. Hy maakte een verbondt met Philips den III. koning van Spanje, door Janetin Mortara, een Genuees, in 't jaar 1607. en wierdt twee jaren daarna vermoord door de kunstenary van een Mahometaanschen geestelyken, genaamd Sidi-Hamet-Ben Abda-

Abdala, een zwartkunstenaar, dien Muley Zidan, oom en vyandt van Abdala, daar toe hadt aangezet.

ABDALA, vader van den valschen Profeet Mahomet, was een ellendige slaaf, die zyn leven moest onderhouden van het dryven van de kamelen der kooplieden: en die niet bekend is, dan door het verwekken van dien beruchten verleider, die zo vele volkeren bedrogen heeft. Hy was een Heiden, en trouwde met Emira, eene Jodinne. *Paul. Diacon. Theophanes. Zonaras. Cedrenus. Baronius An. Ch.* 630. Zie MAHOMET.

ABDALA, of Cidi Abdala, een Alfaqui of Mohaidynsch leeraar. Deze stondt in 't jaar 1543. tegen den Cherif Mahomet, koning van Marokko, op, en verzamelde vele barbaren op het gebergte van Nefusa, dat een arm is van den groten Atlas, tegenwoordig Derenderen, of Adren, genoemd. De Cherif zondt zyne benden tegen dezen wederspanneling, die voor een der grootste zwartkunstenaars in Afrika gehouden wierdt: want de soldaten, die op de rots klommen, daar hy geweken was, vonden op den weg gekeelde schapen, welker wol gezengd was, en de voeten afgesneden en in de oogen gestoken, behalven andere tovergrillen op de moeijelyke doortochten. Maar de Christenen, die zich onder dit krygsvolk bevonden, spotten daar mede, en verbrandden de zelve; waarom Abdala zeide dat de Moren hem niet overwonnen hadden, maar de Christenen, alzo hy geen betoveringen tegen hen in 't werk gesteld hadde. Eindelyk wierdt Abdala gevangen, en hem, uit last van den Cherif van Marokko, het hoofdt afgehouwen. *Marmol. Afr. l.* 3. *c.* 43.

ABDALA, bygenaamd de Mohavedyn, geboren te Tenmellet in Babarye, een schoolmeester van de bergen van den groten Atlas, was stichter van de Mohavedinen, dat is van de Unitarissen. Hy was door zyne leerredenen geacht, die hem de genegenheit en achting der Afrikanen van de stam van Muçamuda, waar onder hy behoorde, deden verkrygen. Na dat hy een groot getal menschen byeen hadt doen verzamelen, hadt hy de stoutheit van Abraham, keizer der Moren in Afrika, aan te tasten, de welke verzuimd hebbende dezen opstandt in zyne geboorte te smoren, van zyn kroon en leven berooft wierdt door Abdul-mumen, hoofdt van zyne krygsbenden, die aan den bedrieger, waar van wy spreken, te veel geloof gaf. *Marmol. l.* 2. *c.* 33. *Thuan. Hist.*

ABDALA, of ABDELASIS, een Moor, en een dapper oorlogs-heldt, gaf dikwils tekenen van zyne manmoedigheit, voor de Turken strydende, in 't jaar 1550. Maar door de bevelhebbers der Ottomannen qualyk gehandeld zynde, deedt hy hen een fellen oorlog aan, en wierdt met de wapenen in de handt eindelyk gedood. *Marmol. l.* 5. *c.* 68.

ABDALA-ABEN-ABO, van Medina, wierdt van de Moren in Spanje in 't jaar 1570. tot koning van Granada en Andalusië verkoren, na dat zy hunen koning Aben-Humeya verworgt hadden. Hy hadt hen ook goede diensten tegen de Spanjaarden gedaan, en de steden Orgiva, Almançora, Filabre, Seros, Tyola, enz. veroverd. Maar hy is eindelyk, na 't mislukken van verscheiden zyner ondernemingen, en 't verlies van Guejar, zyne wapenplaats, ellendig omgekomen. *Marian. Thuan. lib.* 48.

ABDALA-BENI, eene stadt van 't koninkryk van Tremecen in Afrika. Zy heeft dezen naam van een volk, dat haar bewoont, ontleend, zynde voortyds Sissi genoemd geweest. *Marmol. l.* 5. *c.* 37.

ABDAL-CADER, toegenaamd *Ghili* en *Ghisani*, om dat hy uit de Provincie van Ghisan in Persië was, was Scheikh, of Doktor, en onder de Musulmannen, om de heiligheit van zyn leven, in eene grote achting. Jafei, heeft zyne geschiedenis in een byzonder werk beschreven, dat zeer verschillende is van 't gene, waar in hy de levens van eenige doorluchtige mannen in godsvrucht verzameld heeft. Die geschiedenis heeft dezen tytel: *Asna al Mecassed*; dat is: *De uitmuntende Historie.* Noureddin-al-Kahami heeft zyn leven mede beschreven onder den naam van *Bahagiat-al-Asrar*, als of hy zeide: *De geheimen van het geestelyke leven.* Dat leven is ook in 't Turksch opgesteld door Mahammed ben Assan Gian. *Herbelot Biblioth. Oriental.*

ABDAL-CAHER, een vermaard Arabisch letterkundige, en schryver der Aouamel. Dit boek, door Ebn-Hescham verklaard zynde, wordt in een handschrift in de Bibliotheek van den koning van Vrankryk gevonden, N°. 1068. en is te Rome gedrukt met de Latynsche overzettinge, onder den tytel van: *Centum Regentes*; dat is: *De honderd Arabische lidwoordjes*, die de namen van verscheiden gevallen na hen regeren in de zamenstellinge van deze taal. De zelve schryver heeft ook een kortbegrip opgesteld van het Arabische woordenboek van Giauhari, en heeft het zelve *Mohktar al sehah* genoemd, het welk mede in de Bibliotheek van den koning van Vrankryk, N°. 1088. gevonden wordt. De gehele naam van dezen schryver is: *M. ben Aboubeor ben Abdalcaher al Razi.* Hy was geboortig uit de stadt Rei. *Herbelot Biblioth. Oriental.*

ABDAL-GAFER, schryver van de kronyk van de stadt Nischabur. Men noemt hem ook: *Ibrahim B. Ibrahim. Herbelot Biblioth. Oriental.*

ABDAL-HOKM, een Arabisch schryver van zeker boek, genaamd *Fotuh Mesr*, dat is, de verscheiden overwinningen, die van Egypten gemaakt zyn. Deze schryver is ook zomtyds genoemd: *Ebn*, of *Ben-Abdalhokm. Herbelot Biblioth. Orient.*

ABDAL-KHALEK. Zie AGDUANI.

ABDALLA, zoon van Abubecr, een Arabier, is de schryver van een boek, dat ten tytel draagt van: *Giauhar-al-naki. Herbelot Biblioth. Orient.*

ABDALLA, zoon van Ibrahim, zoon van Scharokh, zoon van Tamerlan, is gemeenlyk met den naam van Mirza, dat is de zoon van den vorst, benoemd, gelyk alle de afkomelingen van het geslacht van dezen overwinnaar. Ibrahim, zyn vader, dood zynde, bezat hy in souvereiniteit de provincie van Fars, of het eigentlyke Persië, waar van Schiraz de hoofdstadt is, met toestemminge van zynen grootvader Scharokh, die omtrent het 850. jaar van de Hegire leefde, dat met het 1481. jaar na Christus geboorte overeenstemt; doch hy wierdt in het jaar 854. daar van berooft door Mohammed Mirza, zoon van Baisangor, zoon van Scharokh, zyn neef. Dit toeval noodzaakte hem om by zynen oom Ulug-beg te wyken, die de oudste van alle de kinderen van Scharokh was, en die in Transoxane regeerde. Deze ontfing hem zeer wel, en gaf hem zyne dochter ten huwelyk. Ulug-beg eindelyk in een veldslag tegen Abdallatif, zynen zoon, nevens noch een van zyne kinderen, gedood zynde, en Abdallathif maar zes maanden het voordeel van zynen vadermoordt genoten hebbende, nam Abdalla, zoon van Ibrahim, en zwager van Ulug-beg, bezit van het ryk; doch genoot het zelve maar een jaar, alzo Abusaïd, zyn neef, die in Khorasan regeerde, hem den oorlog verklaarde, en hem in het 855. jaar van de Hegire in een veldslag doodde. *Herbelot Biblioth. Orient.*

ABDALLA, zoon van Jassin, eerste Doktor der Almoraviden, of Marabouths, was geboortig van Cairoan in Afrika. Hy heeft Giauhar-Gedali, eerste hoofdt en vorst der Marabouths, ter doodt veroordeeld, om dat hy de wet, die hy zich zelf opgelegd hadde, overtradt. *Herbelot Biblioth. Orient.*

ABDALLA, zoon van Mahomet, en broeder van Mondir, of Almondir, is de zevende Kalif van de stam der Ommiaden in Spanje. Hy wierdt te Cordua, in het 275. jaar van de Hegire en na Christus 913. voor Kalif uytgeroepen, en regeerde aldaar vyf en twintig jaren, tot aan het drie en zeventigste jaar van zynen ouderdom. Omar, een prins van zyn hof, stondt twee maal tegen hem op. Hy vergaf hem die misdaadt de eerste maal; maar de tweede maal zat hy hem zodanig op de hielen, dat hy genoodzaakt wierdt onder de Christenen eene schuilplaats te zoeken, alwaar hy zich uit staatkunde liet dopen. Hy bragt de stadt Sevilië wederom onder zyne gehoorzaamheit, die zich gedurende de burgerlyke oorlogen daar van onttrokken hadt. *Herbelot Bibl. Orient.*

ABDALLA, toegenaamd *Alhafedh*, om zyn uitnemend geheugen, was zeer bedreven in de Mahometaansche overleveringen. Hy haalde de zelve net aan, en schreef deze gave (hoewelze natuurlyk was) toe aan het water van de putten te Mekka, genaamd Zemzem, waar van hy met veel eerbiedigheit hadt gedronken. *Herbelot Biblioth. Orient.*

ABDALLA, zoon van Moavie, kleinzoon van Giafer, en broeder van Ali. Hy waande recht te hebben tot het Kaliffchap wegens zyn bloedverwantschap met het geslacht van Ali, zo dat, wanneer het volk in de regering van de Ommiaden een tegenzin begon te krygen, en het oog op de Abassiden te werpen, om de zelve tot het Kaliffchap te verheffen, ondersteund zynde door eene sterke party, die zich opdeedt in de stadt Koufah, daar de gedachtenisse van Ali in hoogachting was, hy zich tot Kalif deedt uitroepen. Maar de gene, die het bevel in den naam van Mervan, den tweden van dien naam, over het landt hadden, verjoegen hem wel haast, waar op hy genoodzaakt wierdt om in de provincie van Khorasan te vluchten, alwaar Aboumoslem, die den aanhang der Abassiden aanstookte, hem wel haast liet ombrengen. Gedurende zyn verblyf in Khorasan vroeg men hem, hoe hy in zyn persoon de namen van Abdalla en Giafer, die erfelyk waren in het geslacht van Ali, met die van Moavie, hunnen vyandt, vereenigd hadt; waar op hy antwoordde, dat zyn grootvader, in geselschap zynde by Moavie, eersten Kalif van de stam der Ommiaden, de tyding van de geboorte van een zoon ontfing, en dat Moavie toen zeide: *Il zal u duizend dinars, of gouden stukken schenken, zo gy hem mynen naam wilt geven. Myn grootvader nam dit aan; en dus ben ik de zoon van Moavie geworden.* Men voegde hem daar op toe: *Gy draagt een snoden naam voor zeer weinig gelds*; 't welk sedert een spreekwoordt is geworden. En zeker men kan zeggen, dat deze naam van Moavie, welken Abdalla droeg, aan allen, die van het geslacht en 't bloedt van Ali waren, hatelyk geworden zynde, het overhaalde boven het voorrecht van zyne geboorte, en de voornaamste oorzaak van zyne doodt is geweest: en dus ziet men, dat in alle landen eer op den naam en het uiterlyke gezien wordt, dan dat men de zaken in den grondt zou onderzoeken: want men wil oordelen zonder daar toe die moeite te nemen. *Herbelot Biblioth. Orient.*

ABDALLA, zoon van Mobarek, is by de Musulmannen, wegens zyne heiligheit, in grote achting geweest. Hy is begraven in de stadt Hit, gelegen in het Babylonische Iraque, alwaar men zyn graf bezoekt. *Herbelot Biblioth. Orient.*

ABDALLA, zoon van Mondir, of Almondir, achtsten Kalif van Spanje, begon te regeren in 't 295. jaar van de Hegire, na Christus 897. en storf in 't jaar 300. Zyn broeder, genaamd Abdalrahman, de derde van dien naam, was zyn navolger. *Herbelot Bibl. Orient.*

ABDALLA, gezegt *Mohtaseb-Billah*, verdreef de Aglabiten uit Afrika, en zette eenen van het geslacht van Ali, genaamd Obeidallah, op den troon, de welke, wel gevestigd zynde, hem deedt sterven. *Herbelot Biblioth. Orient.*

ABDALLA, de zoon van Omar, was een van de verstandigste Arabieren, onder de tydgenoten van Mahomet, die den tytel van Sahabah, of medgezellen van den Profeet, gedragen hebben. Hy maakte zich door zyne milddadigheit ook zeer beroemd: want hy gaf tot dertig duizend Drachmen te gelyk, en stelde meer dan duizend van zyne slaven in vryheit. Hy is in het 73. jaar van de Hegire overleden. *Herbelot Biblioth. Orient.*

ABDALLA, zoon van Ravend, is de stichter van eene godloze sekte onder de Arabieren, die naar den naam van zynen vader Ravenditen genoemd wierden. *Herbelot Biblioth. Orient.*

ABDALLA, zoon van Saba, hadt zo veel eerbiedt voor Ali, dat hy hem aanbadt. Hy wierdt echter verdacht Joodsch gezind te

zyn: zo dat hy te gelyk de afschrik der Sunniten en der Schiten, dat is van de rechtzinnigen en onrechtzinnigen, onder de Musulmannen geweest is. *Herbelot Biblioth. Orient.*

ABDALLA, zoon van Salam, schryver van de vragen, die aan Mahomet over zyne Profetie gedaan zyn. Hy is ook de schryver van een werk, getrokken uit een apocryf boek van den Profeet Daniel, waar in de boeken van Adam over de geschiedenis van de scheppinge der werreldt aangehaald worden. Dit werk wordt in de Bibliotheek van den koning van Vrankryk, No. 410. gevonden. *Herbelot Bibl. Orient.*

ABDALLA, zoon van Tomrut, een nieuw Profeet der Almohaden in Africa. *Herbelot. Bibl. Orient.*

ABDALLA, zoon van Zobaïr. Na de veldslag van Kerbela, waar in Houssain, zoon van Ali, gedood wierdt, stonden de inwoners van Mekka en van Medina, bespeurende, dat Jesid, de II. Kalif van de stam der Ommiaden, alle zyne krachten inspande om het huis van Ali uit te roeien, tegen hem op, en riepen Abdalla, zoon van Zobaïr, in 't 62. jaar van de Hegire tot Kalif uit. Jesid, dezen opstandt vernomen hebbende, zondt eenen van zyne provoosten naar Mekka met een zilveren halsbandt, om in zynen naam aan Abdalla te zeggen, dat, zo hy hem onderdanig wilde zyn, men hem gerust te Mekka zou laten leven; maar zo hy weigerde hem voor Kalif te erkennen hy deze halsbandt om zyn hals zou laten doen en hem dus naar Damaskus laten brengen. Abdalla deze aanbiedingen weigerende, was Jesid genoodzaakt een groot leger naar Arabië te zenden, 't welk de stadt Medina plunderde, en Mekka belegerde, waar in Abdalla geweken was, en zich versterkt hadde. Die stadt wierdt zo hard aangetast, dat zelf de tempel daar door schudde; maar de doodt van Jesid, gedurende dit beleg voorgevallen zynde, in het 64. jaar van de Hegire, keerde zyn leger wederom naar Damaskus, en Abdalla, van de aanvallen van zulk een machtigen vyandt bevryd zynde, bleef in 't vredige bezit van 't Kalifschap. Hy wierdt in die waardigheit van alle de provincien van 't ryk erkend, behalven van Syrië en Palestina, die 't hielden met Moavie, den zoon van Jesid. Abdalla bezat die waardigheit negen jaren, tot het 73. jaar van de Hegire, dat het twee en zeventigste van zynen ouderdom was: want hy was de eerste, die te Medina geboren wierdt na Mahomets komste in deze stadt. 't Was dan in dit 73. jaar dat de Kalif Abdelmelik, zoon van Marvan, navolger van Jesid, die in Syrië regeerde, Hegiages, den veldoverste van zyne legers, zondt, om de belegering van Mekka te ondernemen, en Abdalla te dwingen, die zich daar in opgesloten hieldt. Abdalla verdedigde de stadt zeven maanden, en gaf alle de tekenen van een groten moedt, zo in 't uitstaan der stormen, als in 't verdragen van de uiterste honger en dorst. Maar eindelyk geen tegenstandt langer kunnende bieden, en zich door een muskusdrank voorbereid hebbende, die zyne moeder, 99. jaren oud zynde, hem zelf aanboodt, om hem aan te moedigen, deedt hy een uiterste poging om de belegeraars af te dryven. Hy doodde waarlyk een groot getal der zelven met eigen handen; maar eindelyk onder de menigte zyner vyanden bezwykende, was hy genoodzaakt zich in den tempel te verschansen, alwaar hy door een steen verpletterd wierdt. Zyn hoofdt wierdt terstondt afgesneden, en aan den Kalif Abdelmelik gezonden. Abdalla was zeer kloekmoedig; maar ten uiterste gierig; waarom de Arabieren sedert voor een spreekwoordt zeiden: *Daar is nooit een dapper man geweest, die niet milddadig was, tot Abdalla, den zoon van Zobaïr, toe.* Hy was ook zeer geacht wegens zyne godsdienstigheit; en men verhaalt van hem, dat hy gedurende het gebedt overeind en zo onbeweeglyk stondt, dat op zekeren tydt een duif op zyn hoofdt quam rusten, en daar lang zat eer hy zulks gewaar wierdt. Het geslacht van Zobaïr, vader van onzen Abdalla, wierdt onder de Arabieren geacht wat aan de gekke kant te zyn. Dat geslacht was alzowel vyandt van dat van Ali, als van dat der Ommiaden. *Herbelot Biblioth. Orient.*

ABDALLA, vorst van eene der Malaksche steden in Oostindie, ten tyde van Emanuel, koning der Portugezen. Hy was tot die waardigheit verheven door Albuquerk, Emanuels bevelhebber, in plaats des afgezetten konings Ninachetuensis. De koning van Bantam, schoonvader van Abdalla, gansch niet Portugeeschgezind, en nydt opgevat hebbende over zynen schoonzoon (want Abdalla regeerde met alle billykheit) liet zich zo verre door gramschap vervoeren, dat hy hem meenigmaal met geweer of venyn trachtte te vermoorden. Dit hem niet gelukkende ondernam hy het volgende schelmstuk, waar door hy zyn oogmerk bereikte. Hy geboodt zyn volk eenige schepen van Malakka te roven, en in Bantam op te brengen. Dit geschied zynde, hieldt hy zich of hy 't qualyk nam, onthaalde de gevangenen wel, en zondt hen met alle de goederen vrygegeven weder naar Malakka, dreigende zyne oversten zwaarlyk te zullen straffen, zo ze ooit na dezen eenige Malakkers namen: „ want (voegde hy daar by) ik weet dat myn schoon-„ zoon Abdalla eerstdaags Malakka in myne handen zal overgeven, „ dewyl ik tot des zelfs gebiedt van ouds gerechtigt ben: en dan „ zullen de inwoners bevinden hoe groot een onderscheidt zy tus-„ schen myne regering, en die der Portugezen. De gevangenen t'huis gekeerd maakten deze mare ruchtbaar, zo dat ze ter ooren van Albuquerk quam, die Abdalla hier op daagde om zich te verantwoorden over de beschuldiging, die hem bezwaarde; als ware hy uit om door verraadt de stadt aan zynen schoonvader over te leveren. Bartholomeus Perestrel, schatmeester van Emanuel, bragt veel in tot zynen laste, byzonderlyk aangestookt van des afgezetten Ninachetuensis zonen, die alle krachten inspanden om wrake te nemen over den hoon, hunnen vader aangedaan. Abdalla, gerust in zyn gewisse, verantwoordde zich voor Albuquerk tegen zyne betichters, en verzocht maar een wyle uitstels, om zyne onschuldt klaarder te doen blyken; betuigende, dat het een besteken schelmstuk van zynen schoonvader was, en erbarmelyk klagende over het ongelyk, dat men hem aandeedt ten gevalle van eenen verrader en geslagen vyandt der Portugezen, die hy altydt trouwelyk gediend hadt. Vergeefs. Albuquerk was zo tegen hem ingenomen, dat hy hem geen tydt gunde om zyne verdere verdediging op te stellen, maar hem voorbariglyk, zonder ergens naar te luisteren, op de markt voor de oogen des volks met de byl liet onthalzen. Dit geschiedde in het jaar 1515. De gedoemde, ter strafplaatse geleid, badt, zyne handen ten hemel heffende, Godt om wrake over de genen, door welker valsche beschuldiging hy zyn leven verloor; en men merkte aan voor een zonderling bestier des hemels, dat Perestrel binnen den zeventienden dag na Abdallaas onthalzing schielyk door de doodt wierdt weggerukt. Zeker deze wreedheit gaf den Portugezen zo quaden klank na, datze als ondankbare en trouwloze gedrogten des menschelyken geslachts by de Indianen wierden uitgekreten, en vele koopluiden van Malakka elders heen trokken; het geen den inwoonderen zeer nadelig was. *Osor. lib.* x.

ABDALLAH, zoon van Abdallah, een Arrabier, is de schryver van een sterrekundig boek, genaamd: *Ketab Altebian. Herbelot Biblioth. Orient.*

ABDALLAH, zoon van Thaher, derde prins van de stam der Thaheriten. *Herbelot Biblioth. Orient.*

ABDALLATHIF, zoon van Ulug-Beg, was uit de stam van Tamerlan. Hy deedt zynen vader den oorlog aan, die ook in een veldslag tusschen hen beide sneuvelde, en nam terstondt bezit van de staten van Transoxane; maar hy bezat die niet langer dan zes maanden, na de welke hy door pylschoten van zyne eigen soldaten gedood wierdt, 't zy by geval, of tot straffe van zynen vadermoordt, in 't 854. jaar van de Hegire, zynde na Christus geboorte 1485. *Herbelot Biblioth. Orient.*

ABDALLATHIF-KHAN, zoon van Abdalla, prins der Uzbeks, was zyns vaders navolger, en stierf in 't 948. jaar van de Hegire. Met hem eindigde de stam en 't ryk van Genghis-Khan in Transoxane. *Herbelot Biblioth. Orient.*

ABDAL-MAAL is de schryver van eene algemene aardryks-beschryving in 't Persiaansch, de welke dezen tytel heeft: *De maat der Aarde. Herbelot Biblioth. Orient.*

ABDAL-MAGID, hoofdt van de gezindheit der Keramiten, die overtuigd en verstomd zynde in een redentwist door den vermaarden Fakhreddin-Razi, een oproer onder 't volk verwekte, om hem uit de stadt te doen verdryven. *Herbelot Biblioth. Orient.* Daar is ook noch een ander van dezen naam, die de schryver is van een Arabisch boek, 't welk van de wyze, om zich van de voetboeg te bedienen, handelt. *Idem.*

ABDALMALEK, of ABDELMELIK, zoon van Abdalla, bygenaamd *Aladhrami-Alsabri*, geboortig van de stadt Ceuta in Africa. Hy is de schryver van eene *Aantekening over de Poëzy van Ebn-Abdoun. Herb. Biblioth. Orient.*

ABDALMALEK, of ABDELMELIK, zoon van Marvan, vyfde Kalif uit het geslacht der Ommiaden, begon zyne regering in 't 65. jaar van de Hegire, zynde 684. na Christus geboorte. Men gaf hem spotswyze den toenaam van *Rasch al Hegiarat*, dat is te zeggen: *het zweet van den steen*, wegens zyne ongemene gierigheit, en dien van *Aboulzebab*, wegens zynen stinkenden adem, die de muggen deedt sterven, die op zyne lippen bleven zitten. Hy ging de Kalifs, die voor hem geweest waren, in macht te boven: want onder zyne regering wierden de Indiën in 't Oosten bemachtigd, en zyne legers drongen tot in Spanje, in 't Westen. In deze provincie deedt hy naar een kasteel zoeken, dat men zeide door de hexen in het afgelegenste gebergte van 't landt gebouwd te zyn. De Fabel getuigt, dat dit kasteel ontdekt wierdt, en dat men daar deze vier vaarzen met zeer oude karakters op de poort geschreven vondt:

„ Het is geen gemakkelyke onderneming de poort van dit kasteel
„ te openen.
„ De yzere tandt, die gy daar ziet, vermetelyk doorgaande, is
„ niet die van de sluiting, maar wel die van een ouden
„ draak:
„ Weet dan, dat niemandt in staat zal zyn deze betovering te bre-
„ ken,
„ Zo het noodlot niet de sleutel den gene in de handt geeft, die
„ ondernemen zal om die te openen.

Deze Kalif breidde zyn ryk ook ten Zuiden uit, zich meester van Mekka makende, alwaar Abdalla, zoon van Zobaïr, zich gelegerd hadt. Hy was in het kasteel van Coufa, wanneer men hem het hoofdt van Masaab bragt, die door zyne krygsbenden geslagen en gedood was, en een van de genen, die toen by hem waren, zeide: „ Ik hebbe myne aanmerking op een geval, dat my als „ zeer byzonder voor komt, dat is, dat ik in dit zelfde kasteel „ het hoofdt Houssain, zoon van Ali, heb zien brengen aan „ Obeidallah, die hem verslagen hadt; dat van Obeidallah aan „ Mokhtar, zynen overwinnaar; dat van Mokhtar aan Masaab; „ en dat van Masaab, het welk men u tegenwoordig aanbiedt. Abdalmalek was over deze woorden ontzet, en gaf ten eerste last om dit kasteel te slechten, om de quade voorspelling daar van voor zich zelven weg te nemen. Deze Kalif op een nacht gedroomd hebbende, dat hy in het gewyde portaal van Mekka waterde, en deze droom hem vier maal na malkander overgekomen zynde, wierdt hem van Saad, een uitmuntend man in de uitlegginge der dromen, voorzegd, dat vier van zyne kinderen, de een na den anderen, het Kalifschap zouden bekleden, 't welk ook naderhandt gebeurd is. Deze vorst was zulk een grote vyandt van het huis van Ali, dat hy niet kon dulden dat Ferozdac, een doorluchtig dichter

ter onder de Arabieren, hem op verscheiden plaatsen van zyne werken geprezen hadt. Abdalmalek regeerde 21. jaren, en hadt zynen zoon Valid tot zynen navolger, die de oudste van 16. zonen was, die hy naliet, waar van drie andere, te weten Soliman, Jesid, en Heschain, mede regeerden. Hy wierdt buiten de poort van Damaskus begraven; en men merkt hier in zyne bescheidenheit, dat hy de Christenen niet van eene kerk wilde beroven, die hy van hen verzocht hadt, en die zy hem weigerden. *Herbelot Bibl. Orient.*

ABDALMALEK, zoon van Nouh, of Noë, vyfde koning van de stam, of heerschappy der Samaniden, was zyns vaders navolger, en moest grote oorlogen uitstaan tegen Rocneddoulas, prins van het huis der Bouïden. Na verscheiden gevechten was deze eindelyk genoodzaakt om hem twee honderd duizend Drachmen gouds tot eene schatting te betalen, gelyk voorhenen met Noë, zynen vader, was vast gesteld. Onder de regering van dezen vorst geraakte Alpteghin, of Olupteghin, waar van de Sultans Gazneuiden afkomstig zyn, van slecht soldaat, gelyk hy eerst was, tot de waardigheit van Generaal der legers, en verkreeg ook het bevelhebberschap over de provincie van Khorasan. Abdalmalek regeerde zeven jaren, en storf door een val van zyn paardt, dat hy in de ryschool bereedt, of, volgens anderen, als hy te paardt zittende in de renbaan maliede, in 't 350. jaar van de Hegire, zynde na Christus geboorte 961. *Herbelot Bibl. Oriental.*

ABDALMALEK, zoon van Nouh, is de twede van dien naam, en de negende, of laatste prins der Samaniden. Hy was de navolger van zynen broeder Mansor, den tweden van dien naam, na dat hy hem de oogen hadt laten uitsteken, en van de kroon beroven door het gezag van twee Turksche hoofdmannen, genaamd Faik en Tozon, die al de macht van den staat in handen hadden. Mahmoud, zoon van Sebekteghin, Sultan van de Gazneuiden, ondertusschen vernomen hebbende wat 'er was voorgevallen, naderde met een machtig leger tot in de provincie van Khorasan. Faik en Tozon besloten hem te gemoed te gaan, en hem om den vrede te verzoeken. Zy namen hunnen koning Abdalmalek met zich, en hielden zich beide aan zyne stygbeugels, te voet gaande om hem eere te bewyzen. Mahmoud ontfing hen zeer wel, en stondt hen aanstonds de vrede toe, die zy verzochten. Maar die was van geen langen duur; want Mahmoud, wel haast met hen overhoop gerakende, deedt hen zulk een fellen oorlog aan, dat hy hen noodzaakte hun lyf te bergen, de eene in de stadt Bokhara, en de ander in die van Nischabour. Abdalmalek, op wien Mahmoud het niet gemunt hadt, bleef gerust in zyne staten onder de bescherming van den Sultan; maar Ilkhan, koning van Turquestan, met vele krygsbenden in zyn gebiedt gekomen zynde, onderschyn van hem tegen Mahmoud te helpen, en de stadt Bokhara, die de hoofdstadt daar van was, naderende, was de oorzaak van zyn gehele ondergang: want Abdalmalek, zich door zo groot een onderstandt meer gedrukt dan geholpen ziende, en niets hebbende om zulk eene grote macht te wederstaan, besloot te vluchten, en zich te verbergen. Ilkhan maakte zich hier door gemakkelyk meester van de hoofdstadt; en vernomen hebbende werwaarts Abdalmalek geweken was, verzekerde hy zich van zyn persoon, en zondt hem gevangen naar 't kasteel van Dizgend, op de uiterste grenzen van Turquestan, in 't 389. jaar van de Hegire, na Christus geboorte 999. een ongelukkig jaar voor het ryk der Samaniden; want Ibrahim, die van het zelve koninklyke geslacht was, liep noch zes jaren van de eene provincie naar de ander; maar hy wierdt niet hoger dan een berooft prins aangemerkt; en in der daadt, hy was geen meester dan van een zeer klein getal benden, waar mede hy eindelyk geslagen, en door eenen van de Generaals van Sultan Mahmoud gedood wierdt. Abdalmalek hadt noch maar zes maanden en zeventien dagen geregeerd, wanneer Mahmoud, zoon van Sebekteghin, de alleenheersching van 't geslacht der Samaniden, die aan 't Oosten zeer machtige en kloekmoedige vorsten gegeven hadt, aan dat der Gazneuiden in dit zelve jaar 389. deedt overgaan. *Herbelot Biblioth. Oriental.*

ABDALMALEK, zoon van Saleh, zoon van Abdallah, zoon van Abbas, was een naneef van den valschen Profeet Mahomet. De Kalif Haron gaf hem de landvoogdy over Egypten, en zeide tegen hem, wanneer hy hem henen zondt om dit bestier aan te vaarden: „ Merk uw zelf in deze bedieninge aan als een man, die „ met Godt voor zyne dienaren handelt. Een wys koopman, wan„ neer hy geen voordeel in zynen handel te gemoet ziet, trekt zyn „ kapitaal in. Wanneer gy aan 't hoofdt der benden zult zyn, staat „ hen nooit de plundering toe voor dat gy hen in zekerheit gebragt „ hebt, en mistrouwt altydt meer uwe eigene listen dan die van „ uwe vyanden. " Deze landvoogdt bleef in Egypten tot het 178. jaar van de Hegire, wanneer hy door den zelven Kalif wierdt afgezet, om dat hy verdacht wierdt naar het ryk te staan, en van den aanhang der Barmeciden te zyn. Hy wierdt naderhandt gevangen gezet, en in de bewaring van Fadhel, Vizier van Haron gegeven, tot dat Amin, na zynen vader volgende, hem ontfloeg, en hem de landvoogdy over Syrië gaf, alwaar hy storf. *Herbelot Bibl. Oriental.*

ABDALMUTALIB, een Arabier, grootvader van Mahomet, een man van zulk eene uitnemende schoonheit, dat hy 't al op hem verlieven deedt. *Abb. Cluniac.*

ABDALONIMUS. Zie ABDOLONYMUS.

ABDALRAHIM, *Afendi Meulevi*, is de schryver van een Arabisch boek, dat een ontwerp van zendbrieven vervat, volgens de styl der Arabieren. Het wordt in de Bibliotheek van den koning van Vrankryk, onder N°. 1134. gevonden. *Herbelot. Biblioth. Oriental.*

ABDALRAHMAN. Zie ABDERAM I.

ABDALRASCHID, zoon van Sultan Mahmoud. Deze prins, het grootste gedeelte van zyn leven in de gevangenisse doorgebragt, maar zich daar uit gered hebbende, wierdt tot Sultan van de Gazneuiden, na Ali, zoon van Massoud, zynen neef, uitgeroepen, en was de zevende prins van deze stam, of de achtste, zo men Mahomet den Blinden mede rekent. Hy heeft de bestiering van de provincie van Segestan aan Togrul gegeven, die aan het hof van Maudoud, zoon van Massoud, Sultan van Gazna, opgevoed was. Deze prins was hem zo genegen, dat hy hem byna eene volstrekte macht gaf. Maar Togrul misbruikte deze toegevendheit, handelende in alles als souverein, en was zelf zo ondankbaar, dat hy zynen meester en weldoender van den troon stiet. Om zyne onderneming wel te doen gelukken tastte hy Abdalraschid in zyne hoofdstadt van Gazna aan. Die prins, over zulk een onverwachten aanval verbaast zynde, week met het volk, dat hy by zich hadt, in het kasteel. Togrul maakte zich wel haast meester van de stadt, nam het kasteel stormenderhandt in, en vermoordde den Sultan met zyn geslacht op eene jammerlyke wyze, behalven Anca, dochter van Massoud, die hy tot zyne vrouw nam, aldus de kroon en 't staatsgebiedt van zynen meester bemachtigende. Deze geweldenaar wierdt terstondt door al het volk *Kafernamet*, dat is, *de ondankbare*, genoemd; en zyne ontrouw was zo gehaat by zyne nieuwe onderdanen, dat Kharkhir, die de provincie van de Indiën, die tot de kroon van Gazna behoorden, regeerde, de tyding van deze zeldzame omwenteling krygende, zo ernstig aan de groten van deze stadt, en zelf aan de princes Anca schreef, dat hy hen tegen dezen dwingelandt deedt opstaan, die kort daarna in zyn paleis en op den troon gedood wierdt. Men gaf terstondt hier van kennisse aan Kharkhir, die zich naar Gazna begeven hebbende, met toestemming van alle, de voorname heren van den staat Ferokhzad, zoon van Massoud, die de wreedheit van den geweldenaar ontkomen was, voor wettigen Sultan van dit grote ryk deedt uitroepen. Abdalraschid wierdt, volgens Khondemir, in het 495. jaar van de Hegire, of 1053. na Christus geboorte, van zyne staten berooft. *Herbelot Biblioth. Orient.*

ABDALSALAM, *Ben Ghenghidest*, *Al Giabali*, geboortig van Bagdet, en oorspronkelyk uit de provincie, genaamd Gebal, was een wysgeer en artz onder het Kalifschap van Nasser. Hy wierdt beschuldigd een Motazaal te zyn, en als zodanig nam men hem gevangen, en zyne boeken wierden verbrand. Ahmed, zyn kleinzoon, was een vermaard rechtsgeleerde, van wien wy twee boeken van het recht der Musulmannen hebben. Hy storf te Damaskus in 't 847. jaar van de Hegire. *Herbelot Biblioth. Orient.*

ABDALSAMAD, oom van de twee eerste Kalifs van 't huis der Abassiden, heeft zeer lang geleeft, en is niet voor het 185. jaar van de Hegire gestorven, onder het Kalifschap van Haroun. Men verhaalt van hem, dat hy nooit een tandt verloren heeft, om dat zyne beide kakebenen, het onderste en het bovenste, ieder van een eenig stuk waren. *Herbelot Biblioth. Orient.*

ABDALVAHED, *Ben Abdalrazak*, toegenaamd: *Khathib-Nessaovi*, prediker der Musulmannen van de stadt Nessa in de provincie van Khorasan, is de schryver van een geestelyk boek, *Tage Fi Keifiet Al Alage* genaamd, dat is te zeggen: *van de hoedanigheit van de geneesmiddelen der ziele. Herbelot Biblioth. Oriental.*

ABDALVAHED *Ben Zeid*, een man van een godsdienstig en afgezonderd leven, wiens heiligheit zeer vermaard is onder de Musulmannen. Jafei heeft zyn leven op de 5. en 6. bladzyde van zyne Historie beschreven. *Herbelot Biblioth. Oriental.*

ABDAR is de naam van den bedienden van den koning van Persië, die hem water te drinken geeft, en die het in een toegezegelde kruik bewaart, om zorge te dragen dat men geen vergif daar in menge. *Olearius Pers. Reisbeschr.*

ABDARA. Zie ABDERA.

ABDARAM, koning der Saracenen in Spanje, hadt oorlog met Ramyrus den I. koning van Gallicië, die t'elkens de overwinning behaalde, wanneer zy handgemeen wierden. *Luitpr. l. 5. c. 1.*

ABDARISTENZEN, volkeren by Plinius, *l. 4. c. 10.*

ABDAS, een bisschop in Persië, ten tyde van Theodosius den jongen, was door zynen onbezonnen yver de oorzaak van eene schrikkelyke vervolging, die zich tegen de Christenen verhief. Zy genoten in Persië eene volkomen vryheit van gewisse; wanneer deze bisschop ondernam om eenen der tempelen, waar in men het vuur aanbadt, om te keren. De wyzen (Magi) van Persië klaagden terstondt daar over aan den koning, die Abdas ontboodt, en na hem zachtelyk bestraft te hebben belastte den tempel te herbouwen. Abdas liet zulks na, hoewel de vorst aan hem verklaard hadt, dat hy, in gevalle van ongehoorzaamheit alle de Christen kerken zou doen verwoesten. Hy volvoerde deze bedreiging, en gaf de gelovigen ter bescheidenheit van zyne geestelyken over, die met smarte de toegevendheit, die men omtrent hen gebruikt hadt, aangezien hebbende, met alle verwoedheit op hen losborst. Abdas was de eerste martelaar, die by dit voorval om hals geraakte. Hy was de eerste martelaar, zo men aldus mag noemen een man, die door zyne vermetelheit de kerke aan zo vele onheilen bloot stelde. De Christenen, die alreeds een der voornaamste delen van de Euangelische lydzaamheit vergeten hadden, namen hunne toevlucht tot een heelmiddel, dat een anderen zondvloedt van bloedt veroorzaakte. Zy smeekten om den bystandt van Theodosius, het welk een langdurigen oorlog tusschen de Romeinen en de Persianen verwekte. Wel is waar dat de laatsten het te quaad kregen; maar was men verzekerd, dat zy de Romeinen niet zouden slaan; en dat door middel van hunne overwinningen de byzondere vervolging der Persiaansche Christenen niet algemeen zoude worden over de andere delen der kerke? Zie daar wat de onbescheiden yver van een byzonder persoon kan te wege brengen. Dertig jaren tyds waren nauwlyks genoeg voor het geweldt der vervolgers. De genen, die de redenen van deze vervolging hebben willen verduiste-

ren,

ren, zyn onverschoonlyk. Men mag over dit artykel nazien de aanmerkingen, die Bayle daar op heeft. *Theodor. Hist. Eccl. l. 4. c. 39.*

ABDASTARTUS, koning van Tyrus. *Jos. tegen Ap. l. 1.* Hy was de zoon van Baleazar, leefde 29. en regeerde 9. jaren. Hy is belaagt door de vier zonen zyner voedster, en van hen omgebragt. In zynen tydt viel Salomon af van den waren Godsdienst. Hem volgde in 't gebiedt de oudste zoon zyner voedster, dien Menander de Ephefer niet noemt, en zat 12. jaren. Martham houdt het daar voor, dat hy Zesostris in de zeezaken des Asiaanschen krygs te hulpe geweest is. Op hem volgde Astartus. Zie ASTARTUS.

ABDEAR RHAMAM, vorst, ten tyde van Emanuel, koning van Portugal, van Safin, eene stadt in dat deel van Afrika, daar Tanger legt. Lang stondt de gemelde stadt onder het gebiedt des keizers van Marokko: doch een der vermaardste huizen aldaar, bygenaamd Farhem, viel den keizer af, en sterkte zich door geldt en aanhang. Uit dezen huize was Abdear Rhamam gesproten, een man van een fieren moedt, en heerschzuchtig boven mate, tot zo verre, dat hy, om het gebiedt over Sapin in handen te krygen, zyns vaders broeder Hamedux verraderlyk liet ombrengen. Na dit stuk wist hy door milddadigheit en beleefdheit de gemeente aan zyn snoer te krygen, en bleef dus het gebiedt in handen houden. Zyne dochter, eene overschone maagdt, wierdt bemind van een edel jongeling, genaamd Holiadux, dien, zelf met kennisse van hare moeder, het genot haars ligchaams niet ontstont. Maar Abdear, achter dezen ommegang gekomen zynde, nam voor den jongeling te doden, dien de moeder en dochter, beangst voor zyn leven, dit voornemen ontdekten. Haliadux achtende best te zyn voor te komen liever dan voorgekomen te worden, en zich van Abdear te ontslaan, neemt een opzet van hem zelf den hals te breken, eer hy het hem deedt. Ten dien einde overlegt hy met eenen zyner beste vrienden Schabentatuf, hoe men dit spoedig mogt volbrengen, en bediende zich voorts van deze gelegenheit. Op eenen zekeren hoogtydt, dien de Moren met de uiterste eerbiedt vieren, hadt Abdear Rhamam, zullende ter kerke gaan, Haliadux doen verzoeken, hy wilde dien dag ook tot het plegtige gebedt komen, dewyl hy na den gedanen godsdienst met hem over eene zaak van gewigt te spreken hadt. Haliadux ligtelyk bevroedende, dat deze heilige dag zyn sterfdag zou zyn, indien hy Abdears lagen niet wist te ontspringen, en hem zelf van kant te helpen, gaat met den gemelden Schabentatuf, en noch tien kloeke gewapende mannen, tot deelgenoten der zamenzweringe gekoren, regelregt naar den tempel, en doorsteekt Abdear, eer die zich zelven in staat van tegenweer vondt. Het gevolg van Abdear wilde zyn doodt op heter daadt wreken; doch ziende dat twaalf fluxe gasten met den degen in de vuist schrap stonden, en duchtende dat dit werk niet zonder heimelyk bestek des volks geschiedde, en daarenboven van een hoofdt en voorganger berooft, pakte zich weg. Hier op gaan Haliadux en Schabentatuf naar de markt, en de menigte der inwoonderen byeen geroepen hebbende, laat Haliadux zich aldaar in eene aanspraak horen, hoe hy den dwingelandt, die zyn leven belaagde, met groot recht gedood hadt, en oordeelde, dat hy de burgerye geen kleinen dienst gedaan hadt, door haar te rukken uit de klaauwen van zulk een booswicht, die ook de moordenaar van zynen eigen oom was. Wyders verzekerde hy hen, datze voortaan onder eene zachte en goedertieren regering leven zouden, met byvoeging veler andere beweegredenen, die zo veel op de herten der weiffelige Moren vermogten, dat zy hun beiden in die beroerte het oppergezag der stadt in handen gaven. Deze twee heerschten sedert met groot beleidt en regeerkunde. *Hier. Os. lib. v.*

ABDECALLAS, een martelaar, onderging de doodt voor den naam van Christus met Simon, bisschop van Seleucië, en Ctesiphonte onder de regering van Sapor, koning van Persië, een groot vyandt der Christenen. *Hist. Trip. l. III. c. 6.*

ABDECAMMARNUS, koning der Saracenen en Spanjaarden in den jare 826.

ABDE-CHALAAM, een Persiaansch martelaar van de IV. eeuw. *Sozomen. Hist. Eccles. l. II. c. 10.*

ABDEEL, of ABDIEL, vader van Selemias, die hem holp om Jeremias en Barug in de gevangenisse te werpen. *Jerem.* XXXVI. Abdeël betekent een dienaar van Godt. *Simon Diction. de la Bible.*

ABDEGASUS, veldoverste der legers van Artabanus, koning der Parthen. De nydt, welken hy tegen den dapperen Anileus hadt opgevat, deedt hem voornemen om den zelven te doden; maar zyn meester belette hem zulk eene lafhertige daadt, aan een eerlyk man zo weinig passende, te bedryven. *Joseph.* XVIII. *boek der Joodsche Oudheden. c. 12.*

ABDELA, eene stadt omtrent Mesopotamië. *Cedrenus.*

ABDELASIS. Zie ABDALA.

ABDELATIF, grote Cham der Tartaren, de laatste van de stam van Chinguisi en Teymurlang, roemde van den groten Tamerlan gesproten te zyn, die het ryk der Ottomannen deedt beven. Hy storf in 't jaar 1542. *Texeira General de los Reyes de Persa l. 2. c. 58.*

ABDEL-CADER, op den troon van Marokko gesteld zynde door de Almohaden, na de doodt van Ceyed, hunnen koning, wierdt wel haast door 't geweldt der burgerlyke oorlogen genoodzaakt den zelven te verlaten, en naar de kant van Segelmesse, eene stadt van Numidië, te vluchten, alwaar hy door een krygshoofdt van Budobuz, een onrechtmatigen rover van de kroon, vermoord wierdt. *Garibay l. 26. Jean Leon part. 1.*

ABDEL-CADER, zesde koning van Marokko van de stam der Almohaden, volgde na zynen neef Ceyed Barrax in 't jaar 1213. maar was genoodzaakt het ryk met andere zyne nabestaanden te delen, waar door verscheiden souvereinen verwekt wierden. Deze prinzen Almohaden verloren den veldslag tegen Abdulac, bevelhebber van Fez; en Abdel-Cader wierdt daar op door eenen van de hoofden van Mahomet Budobuz, oom van Ceyed, die naar de kroon stondt, gedood. *Marmol Descript. de l'Afrique l. 2.*

ABDELEN schynen volkeren van Scythië te zyn by Nicephorus, by Ortelius *in Th. Geog.* ook Ephthaliten genoemd.

ABDELMALECK, de IX. Kalif der Saracenen, gevolgt op Mamyas den II. overwon Justiniaan Rhenosmes, den verbondbreker, regeerde 21. jaren, en storf 706. Op hem volgde Ochilô de I. *Cedrenus.*

ABDEL-MESSIAS, Patriarch van Egypten, gaf eene belydenisse des geloofs uit, en een gezantschap aan Paus Clemens den VIII. die gevonden worden by *Baronius Tom. IV. Annal.* op het einde.

ABDELMONE, een pottebakkers zoon, bragt een groot gedeelte van Afrika onder zyn geweldt, gelyk een sterrekyker hem voorzegd hadt. Hy voegde zich eerst by eenen van die Mahometaansche geestelyken, die Almohadis genoemd worden, en zich bemoeid hebbende met het uitleggen van den Alkoran, zonder zich te willen houden aan de gevoelens van den groten Muphti der Arabieren, die Kalif van Baldak is, en dien men meent van Mahomet af te dalen, misleidde hy het volk zo wel, dat hy met hulp van het zelve het koninkryk der Almoraviden overweldigde, na dat hy Abbady, die daar van de wettige bezitter was, hadt omgebragt. Hy ging van daar naar Spanje, daar hy, de Moren aan zyne zyde gekregen hebbende, ongehoorde wreedheden tegen de Christenen pleegde. Hy vestigde de zetel van zyn ryk te Marokko omtrent het jaar 1147. *Roder. de Toledo l. 7. c. 10. Fulgos l. 3. c. 4.*

ABDELQUIVIR, oudste zoon van den Cherif Hascen, geboortig van Numidië, of Beledelgered, uit de landstreek Dara. Deze Hascen, zich op de Filosofie en wiskunde verstaande, gaf voor dat hy van de oude Mahometaansche vorsten afkomstig was, en bedroog dus het volk met eene gemaakte heiligheit. Van drie zonen, die hy hadt, was Abdelquivir de oudste. Hy voedde hen naar zyne wyze op, en zondt hen naar Mekka; van waarze wel geleerd t'huis komende zich der kunstenaryen van bedriegen zo wel verstonden als hun vader. Want ze gelieten zich zomwylen grote verrukkingen van zinnen te lyden, waar door ze veel menschen naar zich trokken, die zich gelukkig achtten, als ze den zoom hunner klederen mogten kussen. De twee jongste gingen op den raadt huns vaders naar Fez, daar Mahomet Oataz omtrent het jaar 1508. het gebiedt voerde.

't Geluk diende hen zo verre dat de een in de hoge schole van Modarase voorlezer wierdt, en de ander leermeester van 's konings kinderen. Midlerwylen verzocht de vader voor zyne zonen het bevelhebberschap van Marokko, Susa, en eenige andere plaatzen, onder voorwendzel van die tegen de Christenen te zullen beschermen. Muley Nacer, 's konings broeder, kantte zich hier wel tegen; doch de koning stondt het verzoek toe. Zy waren in hunnen eersten tocht gelukkig, en hadden groten aanhang: maar Yahai Ben Tafuf, die den koning van Portugal schatting betaalde, en een geslagen vyandt der Cherifs was, verdreef hen met hulpe der Portugezen. Abdelquivir echter herwon hun verloren gezag, doch wierdt zelf in een strydt gedood. *Diego de Torres. Marmol. Thuanus.*

ABDEMELECH, van zyns broeders zoon Mahomet van de koninkryken Fez en Marokko beroofd zynde, zocht deswegen hulp by den Turkschen keizer Selim. Mahomet verzocht den koning Sebastiaan van Portugal om bystandt, die ook met een machtig leger in Afrika quam, en op den 9. July van 't jaar 1578. by Tanger landde. Den 4. Augustus, op een maandag, geschiedde de veldslag by Alcair, alwaar de koning van Portugal gedood wierdt; Mahomet smoorde in een moeras, en Abdemelech gaf in zyn draagstoel zittende den geest; zo dat 'er drie koningen te gelyk om hals geraakten. Deze Mahometaansche prins is anders ook onder den naam van Mulei Moluc bekend.

ABDEMELECH. Zie EBEDMELECH.

ABDEMENEPH, ABDIMENEP, of ABDEMONAPHES; een aanzienlyk Ismaëlitisch koopman, was onder de zynen, wegens zyne rykdommen zeer geacht. Hy kocht Mahomet, die hem eenigen tydt diende, eer hy door zyne bedriegeryen bekend was geworden. Die verleider trouwde na zyn doodt met zyne weduwe, en bediende zich van zyne grote goederen om zyne voornemens uit te voeren. *Theophanes. Postel. &c.*

ABDEMON, een Tyriër, en vriendt der Persianen maakte zich meester van het eilandt Cyprus, na dat Evagoras van daar verdreven was: maar Evagoras hersteld zynde, wierdt Abdemon op zyn beurt van daar verjaagd, in het twede jaar van de XCVII. Olympiade.

ABDEMON, of ABDEMONUS, een jongeling gaauw van vernuft, waar van men uit Menander dit bericht vindt by Josefus. Salomon zondt aan Hieram, koning van Tyrus, zynen goeden vriendt, eenige raadzels over, met een wedding tusschen hen beiden, dat, wie van tweën de zelve niet kon uitleggen, eene somme gelds aan den anderen verbeuren zou. Hieram wist 'er geen raadt toe, en verloor de wedding. Daarna wist Abdemon, een Tyriër, de voorstellingen op te lossen, en stelde ook eenige raadzels aan Salomon voor, die hy van zyn kant ook niet wist te beantwoorden; zo dat hy ook eene goede somme gelds aan Hieram betaalde. Zie hier over eenige aanmerking van Rabus op dit woordt.

ABDEMONAPHES. Zie ABDEMENEPH.

ABDENAGA. Zie ABEDNEGO.

ABDEONE. Zie ABEONE.

ABDERA, eene zeestadt in Thracië, niet verre van den mondt der riviere Nestus. Eenigen willen, dat de zuster van Diomedes de

de zelve gesticht en dien naam gegeven hebbe; maar dat zy in de xxxi. Olympiade, in 't jaar der scheppinge 3328. na Christus geboorte 656. van de Clazomeniërs herbouwd, en naar hunnen naam genoemd wierdt. Herodotus verhaalt, dat zy, onder het beleidt van Timesius, alleen den grondt daar toe gelegd hebben, maar van daar gejaagt wierden, en aldus hunnen toeleg verydeld zagen. De stadt is eigentlyk door de Tejensers gebouwd, toenze liever hun eigen vaderlandt verlieten, dan dat zy zich door Harpagus onder de gehoorzaamheit van Cyrus lieten brengen, en door barbaren overheren. Zy gingen dan alle scheep, en volbragten het geen Timesius begonnen hadt. Apollodorus zegt, dat Herkules by het graf van zynen vriendt Abderus, welken de paarden van Diomedes verscheurd hadden, de zelve gebouwd heeft. De weiden rondom deze plaats waren zo krachtig, dat de paarden, daar op weidende, razende wierden. Ten tyde van koning Cassander van Macedonië was hier zulk eene grote menigte van kikvorschen en ratten, dat de inwoners daar door genoodzaakt waren elders te wyken; maar het schynt datze wel haast wederkeerden, of dat andere hunne plaats innamen. 't Geen Lucianus van de krankzinnigheit der Abderiten verhaalt is zeldzaam en onder de regering van koning Lysimachus voorgevallen. Deze ziekte regeerde eenige maanden, en bestondt in een hete koorts, die met den zevenden dag tot stilstandt quam; maar zy verwekte zulk eene ontroering in den geest der zieken, dat zy de zelve in toneelspeelders veranderde. Zy deden niet dan rollen uit treurspelen op te snyden, vooral uit de Andromeda van Euripides, gelyk of zy op het toneel geweest waren: zo dat men vele van deze bleke en magere acteurs in alle straten zag, die zeer treurig schreeuden. Dit duurde tot den volgenden winter, die zeer koud was, en alzo te bequamer om deze mymering te doen ophouden, Men vierde op zekere dagen in deze stadt eene plegtigheit, die men eeniger wyze *Auto de fé* zoude kunnen noemen; want het was buiten twyffel een godsdienstige daadt. Men heiligde een persoon, en daarna doodde men hem met stenen. Ovidius spreekt 'er van *in Ibim vs.* 494. en stelt het onder de vloeken, die hy zynen vyandt toewenscht:

Aut te devoveat certis Abdera diebus,
Saxaque devotum grandine plura petant.

De uitleggers zyn stom over deze plaats, mogelyk om dat men geen oorspronk of omstandigheden van deze plegtigheit vindt. Op het artykel van JASON zal blyken, dat te Abdera een tempel was, dien Parmenio deedt vernielen. De Abderiten wierden voor botte en eenvoudige menschen gehouden, en nochtans zyn uit hen groote mannen voortgekomen, als Protagoras, Democritus, Anaxarchus, Hecateus de geschiedenisschryver, de dichter Nicenetus, en anderen. *Lucian. Justin. Plin. l.* 1. *c.* 11. *Mela l.* 11. 82. *Arian. Stephan. in Abdera. Apollod. p.* 118. *Thucyd. l.* 2. *p.* 166. *Bayle. Vadian.* Vooral *Vossius*, daar blyken zal dat deze stadt altydt vruchtbaar is geweest in het voortbrengen van brave vernuften, en dus den schendnaam niet verdiende, waar mede men haar het vaderlandt der hamelen genoemd heeft.

ABDERA was eene stadt in Spanje, aan de Middelandsche zee gelegen, en van de Karthaginenzers gebouwd. *Strabo l.* 3.

ABDERAM de I. of ABDALRAHMAN, koning der Arabieren in Spanje, die hunnen zetel te Cordua hadden. Hy bemachtigde geheel Kastilië met een leger, 't welk eenigen begroten op 30000. Moren te paardt, en 200000. te voet, die uit Africa gekomen waren. De koning van Leon niet machtig genoeg zynde om hem te wederstaan, nam hy in korten tydt alle de plaatsen weder in, die de Christenen voorhenen van de Arabieren herwonnen hadden. Na dat hy Kastilië, Arragon, Navarre en Portugal dus vermeesterd hadt, en het Noordelyk gedeelte van Spanje, dat van nature sterk is, maar alleen overig was, belegerde hy Galafre in Toledo; maar hy wierdt gedwongen de belegering op te breken. Vervolgens pleegde hy zo veel geweldt en rovery gedurende dezen veldtocht, dat de schryvers hem den tweden verwoester van Spanje noemen. In 't volgende jaar hervatte hy 't beleg van de voorgemelde stadt, veroverde de zelve, en stelde zynen zoon aldaar tot bevelhebber aan. Het heeft geen schyn van waarheit het geen eenige schryvers verhalen, dat hy langen tydt tegen Karel den Groten oorloogde, dien Pepyn in Spanje gezonden hadt om zich tegen de overwinningen van dezen barbaar aan te kanten. Maar alleen is waar, dat hy byna geheel Spanje verwoestte, en dat verscheide koningen, als Aurelius en Maurogatus, de vrede tot schandelyke voorwaarden van hem kochten, hem jaarlyks honderd jonge dochters betalende. Naderhandt geen oorlogen meer te voeren hebbende, deedt hy de grote Mosquee van Cordua bouwen, en storf, eer die volmaakt was, in 't jaar 790. als hy 50. jaren, 3. maanden en 4. dagen geregeerd hadde. *Mariana l.* 2. *c.* 20. *Marmol Afr. l.* 2. *c.* 19.

ABDERAM de II. koning van Cordua, sloot met koning Ramirus van Kastilië een stilstandt van wapenen, maar liet zich door de Afrikanen verleiden om de wapenen weder op te vatten. Door den machtigsten onderstandt, die ooit over zee gekomen was, stelde hy zich in staat om de Christenen te vervolgen. Ramirus, hier over verbaast, verzocht hem den gesloten stilstandt te onderhouden, maar Abderam eischte de jaarlyksche schatting van honderd jonge maagden, gelyk die aan zyne voorzaten betaald was. Ramirus hadt zulk een afschrik voor dien onredelyken eisch, dat hy zelf de wapenen aannam, en zich op Godt vertrouwende door een ongemenen bystandt des hemels de overwinning op Abderam behaalde. Sedert leefde deze Moor in vrede, en versierde en sterkte de plaatsen van zyn gebiedt; water in de steden leidende, Mosqueen bouwende, en werkluiden van Damaskus doende komen om zyde Manufacturen te maken. Hy was de eerste, die zynen naam op de Arabische munt liet slaan. In zynen tydt belegerden de Engelschen Lisbon, ten voordele der Christenen in Spanje gekomen zynde; maar bemerkende, dat hun arbeidt vruchteloos was, trokken zy elders heen. Abderam storf omtrent het jaar 859. of, zo anderen stellen, in 't jaar 852. zynde het een en dertigste jaar van zyne regeringe, na dat hy vyf en veertig zonen en twee en veertig dochters geteeld hadt. Hy liet twee en veertig zonen na. *Marmol l.* 2. *c.* 22. *Herbelot Bibl. Orient.*

ABDERAM de III. bygenoemd *de Verheffer der Wet*, wierdt voor zynen ouder broeder tot het koninkryk van Cordua verheven. Na dat hy verscheiden malen tegen Garcias, koning van Leon, te kort geschoten was, deedt hy in 't jaar 916. hulp uit Afrika komen, en vervolgde den oorlog eenige jaren tegen de Christenen, die hem Pampelona en eenige andere plaatsen van aangelegenheit wederom ontnamen. Deze en andere geledene schaden schreef hy aan de vryheit toe, die hy den Christenen en Mahometanen in zyn landt vergund hadt, om onder malkander te mogen trouwen. Hy belastte derhalven, dat alle Christenen, die met Moren getrowd waren, met hunne kinderen de Mahometaansche lere moesten aannemen, waar door vele de marteldoodt leden, gelyk Victor, Pelagius, Liliosa, en anderen. Hy storf in 't jaar 958. of 961. na dat hy meer dan 50. jaren geregeerd hadt. *Mariana. Marmol. l.* 2. *c.* 26. *Herbelot. Bibl. Or.*

ABDERAM de IV. een zoon van Almansor, was de laatste koning van Cordua van de stamme van Abderam. Hy quam tot de kroon na de doodt van Abdumalic, zynen oudsten broeder. Hy leefde ongebonden, en moeide zich met geen krygskunde, waar door de Arabieren opstonden, en zich in twee partyschappen verdeelden; die van Afrika van de eene zyde, onder 't bevel van Soliman, en die van Spanje van de andere, onder 't gebiedt van Mahomet, die Abderam vergif bybragt, en in het jaar 1002. zich op zynen troon zette. *Mariana. Marmol l.* 2. *c.* 28.

ABDERAME, een Mahometaansch Prins, en zoon van den koning Aliatan, die in Spanje regeerde. De stadt Toledo by verrassing in 't jaar 809. ingenomen hebbende, pleegde hy aldaar zo veel wreedheit, dat hy ten eerste zes duizend inwoners deedt om hals brengen. *Marmol l.* 2. *c.* 22.

ABDERAME maakte zich souverein van Safie, in het koninkryk van Marokko, hebbende zynen neef, die daar van 't bestier hadt, doen sterven. Hy regeerde lang in vrede, en wierdt ook op zyn beurt vermoord, toen hy daar op het minst bedacht was: want eene schone dochter hebbende, die door een jongeling, van de voornaamsten van de stadt, genaamd Ali ben Guecimin, bemind was, sliep deze jongeling by haar, door bemiddeling van hare moeder zelf, en van eene slavinne. Wanneer Abderame dit vernam, besloot hy zich te wreken; maar zyne vrouw en dochter, zulks vermoedende, gaven den minnaar daar van kennis, die hem dacht te voorkomen, makende eene zamenzwering met eenen van zyne vrienden, genaamd Yahaya. Ondertusschen overleide Abderame zyne wraak, en verzocht Ali op zekeren feestdag in de Mosquee te komen, om van daar met hem eene wandeling te doen, alzo hy voornemens was hem eene zaak van groot belang mede te delen. Ali quam daar met zynen vriendt, en Abderame wantrouwende, die zyn gebedt by den Alfaqui deedt, doorstak hem in de Mosquee. *Marmol l.* 3. *c.* 53.

ABDERAME, landvoogdt van Spanje voor Iscam, Kalif der Saracenen in de VIII. eeuw, trachtte hunne heerschappy in Vrankryk uit te breiden, kort na dat zy geheel Spanje overwonnen hadden, Zy hadden reden welvernoegd te zyn met de verkregen voordelen; en niettemin het was natuurlyk op zulk een schonen weg niet stil te staan. Zo wy eene byzondere Historie van Abderame hadden, door iemandt van zyne zyde opgesteld, men zoude ongetwyffeld daar in zien, dat hy zeer bequaam was om de onmatige heerschzucht van zynen meester te voldoen; en dat hy een der grootste krygshoofden van 't heelal was. Men zou 'er niet dan grote daden en zegepralen in vinden. 't Is waar, dat de Christen schryvers voordelig van hem spreken; en in der daadt het is geen geringe lof doorgedrongen te zyn, gelyk hy was, tot in 't hert van Vrankryk: maar in 't kort, 't zyn geen Historieschryvers van zyne zyde, die zulks verhalen. Abderame nam vaardig 't beletzel weg, dat Eudes, hartog van Aquitanië, hem verwekt hadde; dewyl hy in weinig tyds Munuza, landvoogdt van Cerdaigne, tot de noodzaaklykheit bragt van zich zelven te doden, die door 't aanzoek van dezen hartog tegen Abderame opgestaan was. Hy handelde zeer eerlyk met des zelfs weduwe, die eene dochter van Eudes, en de schoonste Princesse van haren tydt was. Zo haast hy dezen oproer gestild hadde bevlytigde hy zich met zo veel zorgs omtrent de ontzagchelyke toerusting, die hem nodig was om Vrankryk te vermeesteren, dat hy in 't volgende jaar een der grootste legers daar in bragt, die men in langen tydt gezien hadde. Het zelve breidde zich wyd en breed uit, en bragt overal verwoesting en schrik. 't Geheugenis daar van is noch niet uitgewischt, zelf niet onder het gemene volk in de landen, die deze wrede verwoestingen leden. Men weet niet of de Gascons, welker hartog een vriendt was van dien van Aquitanië, de Saracenen wederstonden, of zich aan hen onderwierpen. Men weet alleen dat Abderame, tot Bourdeaux genaderd zynde, de stadt innam, en alle de kerken daar in dede verbranden. Waar na hy een bloedigen veldslag won van Eudes, niet verre van de Dordogne. Hy doorliep het landschap van Poitou, hy plunderde de kerk van St. Hilarius van Poitiers, en nam den weg naar Tours, om het zelve te doen met den schat van de kerke van St. Martin. Toen was 't, dat Karel Martel, bygestaan van den hartog van Aquitanië, dezen geweldigen stroom stuitte. Het grote leger van Abderame, 't getal der steden, die hy plunderde, en dat der kerken, die hy verbrandde, door Perigord en Xaintonge trekkende, maakten zynen optocht zo langzaam, dat Eudes den tydt hadt om weder een aanzienlyk leger byeen te brengen, eer hy zich by Karel

Mar-

Martel voegde. Na de zamenvoeging trokken zy, tot voorby Tours, Abderame te gemoet. De legers bragten in elkanders gezicht byna zeven dagen met schermutzelingen door; maar eindelyk, op den zevenden dag, welke was een zaturdag van de maandt October des jaars 732. geschiedde de veldslag met zeer groot verlies voor de Saracenen. Men moet nochtans niet geloven, dat het getal hunner doden zo groot geweest zy, als verscheide vergrotende Historieschryvers voorgegeven hebben. Abderame bleef op de plaats: de overblyfsels van zyn leger trokken gemaklyker te rug, dan zy hadden kunnen hopen. De hartog van Aquitanië, dien men valschelyk beschuldigd heeft dezen vyandlyken inval veroorzaakt te hebben, bragt ongemeen veel toe tot het winnen van dezen veldslag. Het is verwonderenswaardig, dat het gebeurde op eenen dag van dat belang niet naauwkeurig beschreven is door de schryvers van dien tydt, en dat nochtans de hedendaagschen daar van zo vele byzonderheden hebben durven uitventen. *Cordemoi Hist. de France. Bayle.*

ABDERAME, of ABDALRAHMAN, *al Sofi al Razi*, is de naam, de hoedanigheit en het vaderlandt van een uitnemend sterrekundige, geboortig uit de stadt Rei. Hy was een Deruisch, of geestelyke, en leermeester van Adhadeddoulas, Sultan uit het geslacht der Bouïden. *Herbelot Bibl. Orient.*

ABDERANA, koning der Saracenen, die door zynen veldheer Abuzmanes het landt van Barcelona verwoestte. *Blond. dec.* 2.

ABDERITEN. Zie ABDERA.

ABDERUS wil men dat een gunsteling van Herkules geweest zy, aan wien van eenigen de opbouw van de stadt Abdera wordt toegeschreven. Maar anderen zeggen dat hy een bediende van Diomedes was, en van Herkules neffens zynen heer omgebragt is. Het kon zyn dat hy met Herkules tegen zynen here opstondt om dezen afgryffelyken koning van Thracië te doden, die gewoon was zyne paarden met menschen vleesch te voeden. Men vindt van hem noch andere vertellingen; maar die met malkander niet wel kunnen vergeleken worden. *Tzetzes. Apollod. Bibl. l.* 2. *Hygin. fab.* 30. *Salmas. Exer. Plin. p.* 160. *Bayle.* Anderen spreken van eenen ABDERUS, die zy willen dat een der genen geweest zy, die van Diomedes paarden verscheurd en verslonden zyn. Zie Maserius over *Val. Fl. Arg.* Zie ook 't artykel van ABDERA.

ABDEST. De Turken benoemen dusdanig de wyze, op welke zy zich wasschen eer zy hunne plegtigheden beginnen. Dit woordt is zamengesteld van *Ab*, dat *water*, en *dest*, dat *de handt* betekent. De Persianen, zegt Olearius, laten hunne natte handt twee malen over 't hoofdt gaan, van de hals af tot aan het voorhoofdt toe, en vervolgens over de voeten tot aan de enkels; maar de Turken sprengen water op hun hoofdt, en wasschen de voeten drie malen. Indien zy echter des morgens hunne voeten gewasschen hebben, voor dat zy hunne kousen aandoen, vergenoegen zy zich met de handt nat te maken, en die over hunne kousen te laten gaan, van de teenen tot de enkel der voet toe. *Ricaut de l'Empire Ottoman.*

ABDESTARTUS. Zie ABDASTARTUS.

ABDI, of ABDAI, vader van den Leviet Kis, of Kisi, en zoon van Malluch. I. *Chron.* IV. *v.* 44. en II. *Chron.* XXIV. *v.* 12. ook de zoon van Elam, *Ezra* X. *v.* 26. Abdi betekent *een slaaf*, of *slaverny*, of *overvloeijende wolk.*

ABDIA, een berg. Zie OBADJA.

ABDIARE, een koninkryk van Asië, in Indië, boven de Ganges, benoorden dat van Pegu, waar van het afhankelyk is. Des zelfs hoofdstadt, die den zelven naam draagt, legt aan de rivier van Pegu, omtrent twintig mylen boven de stadt van dien naam. *Baudrand.*

ABDIAS, Achabs hofmeester. Zie OBADJA.

ABDIAS, de Propheet. Zie OBADJA.

ABDIAS van Babylon, een schryver, die verdient onder de stoutste Legendeschryvers gesteld te worden. Hy was een bedrieger, die zich beroemde onzen Here Jesus Christus gezien te hebben, een van zyne zeventig leerlingen, en tegenwoordig geweest te zyn by de daden en de doodt van verscheiden Apostelen, als mede den heiligen Simon en Judas in Persië gevolgd te hebben, en door hen tot eersten bisschop van Babylon aangesteld te zyn. Het werk, dat onder zynen naam verspreid is, is verdeeld in tien boeken, en heeft den tytel van: *Historia Certaminis Apostolici.* Wolfgang Lazius vondt daar van het handschrift in een spelonk van Carinthië; en hoewel hy een bequaam man was, liet hy zich nochtans zodanig door dezen verzierden schryver bedriegen, dat hy zich bereidde om het zelve, als een stuk van belang, aan 't gemeen mede te delen. Hy stoeg geloof aan des zelfs opschrift, 't welk medebragt dat Abdias, bisschop van Babylon, door de Apostelen zelf aangesteld, deze geschichtbeschryving van hunne daden hadt opgesteld, en dat Eutropius de zelve in 't Grieksch, en Africanus in 't Latyn vertaald hadde. Hy gaf die uit te Bazel in 't jaar 1551. met eenige andere levensbeschryvingen der Heiligen. De zelve is sedert dikwils en op verscheide plaatsen gedrukt. Fabricius merkt aan, dat de genen, die gezegd hebben, dat zy ingevoegd is in de boekery der vaderen, zich bedriegen. Laurentius de la Barre voegde de zelve in zyne geschiedenisse der vaderen, te Parys in 't jaar 1583. gedrukt. Paus Paulus de IV. heeft het werk van onzen Abdias, als Apocryf zynde, verworpen; en 't is waarschynlyk, dat het zelf na zyne doodt noch te Rome verworpen is. Verscheiden schryvers, zo wel Roomschgezinde als Protestanten, hebben het bedrog erkend. De laatsten geven voor de eersten hunne oogen geopend te hebben, die echter zulks niet weten willen. En in der daadt die eer zou niet groot zyn; want deze bedrieger heeft zo weinig omzichtigheit gebruikt, dat hy Egesippus heeft aangehaald, die omtrent 130. jaren na Christus hemelvaart gebloeid heeft. Hy spreekt ook van een leerling der Apostelen, genoemd Cratho, *die*, zegt hy, *eene Historie geschreven heeft in tien boeken, van alles wat Simon en Judas in Persië gedaan en geleden hadden, gedurende den tydt van* 13. *jaren; welke Historie*, vervolgt hy, *Africanus de Historieschryver in 't Latyn gebragt heeft.* Waar zou men dezen Africanus vinden, dan in de persoon van Julius Africanus, die omtrent het jaar 230. gestorven is? Men kan over dit Artykel nazien *de Aantekeningen van Bayle.*

ABDIEL, de zoon van Guni, van de stamme Gad, I. *Chron.* V. *v.* 15. betekenende *Gods knecht*, of *wolk van Gods overvloedt.*

ABDIESU. Daar zyn twee Persiaansche martelaren van dezen naam, die in de vierde eeuw geleden hebben. *Sozomenus lib.* II. *c.* 12.

ABDILA, een godloze vervolger der Christenen in Spanje, onder Justinus, waar van men leest by *Antonin. l.* 25. *c.* 15.

ABDILCHAIR, een kapitein der Tartaren, die tot onderstandt der Turken tegen Mahomet Hodabenda, koning van Persië, opgetrokken en gevangen genomen zynde door Hemir Hamet, zoon van Hodabenda, als zodanig naar Casmin gezonden wierdt, alwaar de koning van Persië zyn hof hieldt. Hy wierdt daar zeer wel onthaald; en dewyl hy welgemaakt van persoon was, wierdt de koningin Beguma, de vrouw van Hodabenda, zo verlieft op hem, dat de groten van 't hof, en zelf de koning, dit zeer gemakkelyk konden bespeuren. Dit deedt den koning besluiten hem naar zyn landt te rug te zenden, en aan hem zyne dochter ten huwelyk te geven, hopende door dit middel de gunst der Precoptische Tartaren te zullen winnen; maar de adel van Persië, weigerende in dit huwelyk te bewilligen, en de koning daar in volhardende, sloten de Persianen Abdilchair in 't koninklyke paleis op. *Diction. Angl.*

ABDIMELECH, koning der Saracenen, wierdt uit Africa, dat hy bemachtigd hadt, gedreven door Joan, oversten der ruitery. *Aemil.* Zie ook ABDELMALEK.

ABDIMONEPH, een koopman, waar van Mahomet slaaf was. Zie ABDEMENEPH.

ABDINGHOVEN, een Benedictiner abdy in het sticht Paderborn, digt by de stadt van den zelven naam, zynde in 't jaar 1015. van den bisschop Meynwercus gesticht. *Schaten. Annal. Paderb.*

ABDIR. Zie ABADIR.

ABDIRAN, of ABDIRANUS, koning der Saracenen, wederstondt Karel den Groten manmoedig, plunderde de stadt Bordeaux, zich aan allerlei ongebondenheden overgevende. *Sabell. Hofm. Lex. Univ.*

ABDISSE. Gelyk men de oversten der monniken en reguliere kanunniken abten genoemd heeft, zo heeft men den naam van abdissen gegeven aan de overste der nonnen en chanonessen. Hoewel in de Roomsche kerke de gemeenschappen der godgewyde maagden ouder zyn dan die der monniken, nochtans zyn de abten lang voor de abdissen bekend geweest. De eerste maagden, die zich aan Godt toewydden, bleven in hare vaderlyke huizen. Sedert vergaderden zy zich in kloosters; maar zy hadden gene byzondere kerken, en zy gingen met hare overste in de cathedrale, of parochiale kerken tot den dienst. Ten tyde van St. Gregorius hadden zy byna alle kerken in hare kloosters. De Abdissen wierden eertyds door de gemeenschap, en uit het lighaam der zelve gekoren, waarna zy van den bisschop gezegend wierden, en bleven abdissen voor den overigen tydt van haar leven. De verkiezing geschiedt noch op vele plaatsen op die wyze; doch op andere plaatsen (gelyk in Vrankryk) matigen de vorsten, of heren des lands zich de benoeming der abdissen aan; waar op dan de Pausselyke bevestiging volgt. Hare macht over de onderhorige nonnen, de bevryding van de bisschoppelyke macht, en wat des meer is, hadden zy met de abten gemeen: doch wat het priesterlyke aangaat, het zelve wierdt aan priesteren gelaten. Daar zyn ook abdissen geweest, die zich rechten aangematigd hebben, die haar niet toequamen noch voegden, gelyk het oeffenen van rechtsgebiedt over klerken, en niet alleen de biecht van hare nonnen, maar zelf die van de mannen te horen. Zie verder wegens de onderscheidene vrouwelyke abdyen en abdissen het artykel van ABDYEN; als mede op de artykels der abdyen in 't byzonder.

ABDISSEN. (Vorstelyke) Zie ABDYEN.

ABDISSI, Patriarch van Musul in Assyrië, aan de overzyde van den Eufraat, begaf zich in 't jaar 1562. naar Rome, en na dat hy aan Pius den IV. gehoorzaamheit beloofd hadt, maakte deze hem Patriarch. Op dien tydt wierdt de kerkvergadering van Trente gehouden; waarom de kardinaal de la Mula, als beschermer (Protector) der Oostersche Christenen, hier van aan de kerkvergadering schriftelyk bericht gaf, als ook dat de volkeren, die onder dezen Patriarch behoorden, het gelove beleden, dat zy van de Apostelen Thomas en Thaddeus, en van eenen hunner leerlingen, genaamd Markus, ontfangen hadden; dat hun gelove het Roomsche geheel gelyk was; dat zy de zelve Sacramenten en ceremoniën hadden die in de Roomsche kerke in gebruik zyn; dat zy ook de boeken hadden, die in de tyden der Apostelen geschreven waren; dat dit Patriarchschap zich tot in het hert der Indiën uitstrekte, en vele volkeren vervatte, die zommige onderdanen van den Turk, andere van den Sophie van Persië, en andere van den koning van Portugal waren. De Ambassadeur des laatsten protesteerde terstondt, dat de Oostersche bisschoppen, die onderdanen van zynen meester waren, geen Patriarch erkenden. Men las dien brief in de kerkvergadering, als ook de geloofsbelydenis van Abdissi, waar in hy beloofde, dat hy nevens de zynen in eene volkomen eenigheit der lere met de Roomsche kerke wilde blyven, en eindelyk zynen brief, waar in hy zich verontschuldigde, dat hy op de kerkvergadering niet kon verschynen, met verzoek dat men hem de besluiten van deze vergadering toch wilde toezenden, die hy op 't allernaauwkeurigste zou opvolgen. Men kan zien wat Bayle hier van breder zegt, en zyn onderzoek over dit verhaal van Fra Paolo, in zyn artykel van HEBED-JESU.

ABDITANA, eene ſtadt van Afrika, in 't nabuurſchap van Hippo, voorhenen een bisdom onder het aartsbisdom van Carthago. Marmol zegt, dat menze hedensdaags Arriana noemt, en dat het maar een kleine plaats by Tunis is, afhankelyk van het koninkryk van dezen naam. *Baudrand.*

ABDIU zegt Moreri geboortig te zyn geweeſt van Lechatamar, naby Sichem, en hoofdman der 50. mannen, door Ahazia aan den Profeet Elias gezonden, en die door den man Gods geſpaard wierdt. II. *Reg.* I. Hofman geeft hem ook dien zelven naam, die echter in den Bybel, noch by Joſephus te vinden is.

ABDOLONYMUS, of ABDALONIMUS, van den bloede der koningen te Sidon, was zo arm, dat hy in de tuinen aldaar arbeidde; maar Alexander de Grote, Strato uit de ſtadt Sidon verdreven hebbende, zette hem op den troon. Als dit nu by de wangunſtigen veel laſteringen onderworpen was, liet Alexander dezen nieuwen koning zelf by hem komen; en na dat hy in zyne geſtalte een zonderling genoegen genomen hadt, vroeg hy hem, met wat geduldt hy zyne vorige armoede hadt verdragen. Waar op Abdolonymus antwoordde: „ Gave Godt, dat ik de my toevertrouwde rykszorge zo „ wel kon verdragen; want deze handen hebben my verzorgd, en „ my het nodig onderhoudt verſchaft; want hoewel ik toen niets „ hadt, heeft my nochtans nooit iets ontbroken. Alexander kreeg door dit antwoordt zulk eene hoogachting voor zyne deugt, dat hy hem niet alleen het koninklyk huisraat van Strato ſchonk; maar ook een goed gedeelte van den Perſiaanſchen buit, voegende zelf een naburig landſchap by zynen ſtaat. *Curt. l.* 4. *c.* 1.

ABDON, een zoon van Hillel van Pirhathon, uit den ſtamme van Efraim, was de twaalfde rechter over Iſraël, en regeerde 8. jaren. Van hem is aangemerkt, dat hy veertig zonen en dertig zoonszonen heeft gehad, die op zeventig ezelveulens reden. *Judic. c.* XII. *Joſeph. Oudh.* V. *b. Torniel an.* 2872.

ABDON, als Hofman aantekent, zou de man Gods zyn, van wien geſproken wordt I. *Reg.* XIII. maar men vindt dien naam daar niet uitgedrukt. Zie ook *Hieronymus de loc. Hebr.*

ABDON, zoon van Michai, of Micha, II. *Kron. c.* XXXIV. *v.* 20. die II. *Reg. c.* XXII. *v.* 12. Achbor genoemd wordt. 't Is ook eene ſtadt in den ſtamme Aſer, *Joſ. c.* XXI. *v.* 30.

ABDON, en een zekere SEMEN, dien Hofman SENNA noemt, houdt men voor Perſiaanſche prinſen, die, het Chriſtelyk geloof aangenomen hebbende, om datze de lyken eeniger martelaren begraven hadden, door bevelhebbers van den Roomſchen keizer Decius gevangen, en te Rome gebragt wierden, om met meer andere Perſiaanſche groten zyn triomf te verzellen in den jare 254. Als deze den keizer, die hen geboden hadt den afgoden te offeren, niet wilden gehoorzamen, wierdenze in den ſchouwburg voor leeuwen en beeren geworpen, die hen niet beſchadigden. Men voegt 'er by, dat de dwingelandt, wanende dat zulks door toverkunſt geſchied was, hen liet doden, en hunne ligchamen, tot ſchrik der Chriſtenen, drie dagen onbegraven leggen; dat een onderdiaken, Quiryn geheten, de lyken by nacht lichtte, en datze daarna onder Konſtantyn gevonden zyn. Dit is voor rekening van Moreri, die dit verhaalt.

ABD-RABBEHI Mohammed, bygenaamd *Al-Corthobi*, een Spanjaardt, geboortig van Kordua, was de ſchryver van eene Arabiſche Letterkunſt, genaamd *Erſchat Fillogat. Herbel. Biblioth. Orient.*

ABDUA, ook ADDUA, een rivier by *Plin. l.* 3. *c.* 16. nu Adda by Leander.

ABDUCILLUS, een prins onder de Savojarden. Zie EGUS.

ABDULA, zoon van Almouſtanzer, Kalif der Saracenen in Perſië, regeerde 15. jaren en 6. maanden, wanneer hy overwonnen en gedood wierdt door de Tartaren, onder het beſtier van Olachuſan, om zich te wreken wegens de overwinninge, op hen door den vader van Abdula behaald. De Tartaren maakten zich daar op meeſter van Bagdet, of Babylonië, dat ſedert langen tydt de zetel van de Kalifs geweeſt was; en alzo was geheel Perſië onder hunne gehoorzaamheit. Zy gaven hen nieuwe koningen, waar van de eerſte Ching was, omtrent het jaar 1258. *Herbelot Biblioth. Orient.*

ABDULA, Chan der Tartaren, leefde op het einde der XVI. eeuw. Hy verwoeſtte de ganſche frontieren van Perſië, vermeeſterde Heri, en twee en dertig andere ſteden van Khoraſan, waar onder Mazed was. Hy nam nochtans de vlucht op de komſt van Cha Abas, Sophi van Perſië; en ſedert keerde hy wederom met 200000. Tartaren, en nam Turbeth in, nooit tot een hoofdtreffen willende komen, waar toe de Perſiaan hem zocht te bewegen; maar Abdula antwoordde, dat hy de gewoonte zyner vooroudereren niet zou veranderen. *Relation de D. Jan de Perſia.*

ABDULACH, koning van Fez, van het geſlacht van de Merinis, was zeer doorluchtig onder de Moren, en leefde in de XIII. eeuwe. Hy was bevelhebber van Fez voor de Almohaden; en na eenige ſteden van het koninkryk Tremecen ingenomen te hebben, maakte hy zich volſtrekt van dat van Fez meeſter. Omtrent het jaar 1210. bragt hy het ryk aan zyn geſlacht, en breidde de palen van het zelve wyd uit. Daar zyn verſcheiden vorſten van dat geſlacht. Een andere Abdulach, die de laatſte was, wierdt door zynen Vizier gedood. De Cherif-ſaid van het geſlacht der Oatazen, vatte de wapenen op, en wreekte des konings doodt in een veldſlag, voorgevallen in 't jaar 1481. Men zegt dat deze Abdulach, de laatſte van dit geſlacht der Merinis, koning van Fez, zo lafhartig was, dat hy 't nooit durfde ondernemen om het leger der Chriſtenen, dat Ceuta innam, te wederſtaan, 't welk den haat van zyne onderdanen tegen hem zodanig ontſtak, dat zy eene zamenzwering tegen hem maakten, en zyn Vizier, dien hy altydt begunſtigd hadt, hem met zes van zyne zonen doodde. *Marmol de l'Afrique l.* 4. *c.* 55.

ABDULASIS, een bevelhebber der Arabieren in Spanje. Zyn verblyf was binnen Sevilië, daar hy vele vrienden uit Africa tot zich trok, en na de doodt zyns vaders Muca zich zeer vermaard wiſt te maken. Hebbende alle pogingen gedaan, zo men zegt, om de Chriſtenen te verjagen, trouwde hy de weduwe van den koning Rodrigo, eene ſchone Afrikaanſche vrouw van doorluchtigen ſtamme. Deze riedt hem zich voor koning te verklaren, en zette hem een gouden kroon op 't hoofdt. Maar de Arabiſche groten, deze zaak, als ſtrydig tegen den Alkoran, met ſchrik horende, braken hem met zyn wyf in eene der Moſqueen den hals. *Marm. l.* 2. *c.* 12.

ABDULMALICH, een Arabiſch prins, die meeſter geworden van het gene de Arabieren in Spanje bezaten, in Afrika overging, om het beleg van Tanger voort te zetten, 't welk hy met meer andere plaatſen veroverde. Op de mare dat Abeci zich voor koning van Kordua hadt opgeworpen, keerde hy weder, en hielp hem van kant. Vele Arabiers, die hem uit Afrika gevolgd waren, ſloegen zich in Spanje neder, en bouwden daar eene menigte van plaatſen. Eindelyk belegerde hy Karthagene, dat noch aan de zyde der Chriſtenen was, en ſtorf na het zelve bemachtigd te hebben, op zyn wederkomſt te Kordua. *Marm. l.* 2. *c.* 14.

ABDULMALICH, een ander van dien naam, wierp zich op voor Kalif der Arabieren in Spanje, en oorloogde tegen Habul Agek, die mede naar het gebiedt ſtondt, maar gevangen zynde zyn hoofdt verloor.

ABDULMALICH, een zoon des konings van Fez, quam in Spanje, ter hulpe des konings van Granade tegen de Chriſten vorſten van Kaſtilië en Leon. Na grote daden daar uitgevoerd te hebben wierdt hy te huis ontboden van zynen vader, die den koning van Tremecen beoorloogde, en niet alleen dat koninkryk, maar ook dat van Tunis innam, en dus de ontzaghelykſte vorſt wierdt, die immer in Africa geheerſcht hadt, en nu zyne wapens weder tegen Spanje wenden wilde. Abdulmalich, voor uit gezonden zynde, was zo gelukkig niet als te voren: want hy wierdt van de Chriſtenen by verraſſing geſlagen, en genoodzaakt te voet zich op de vlucht te begeven. Vrezende gekend te worden verſtak hy zich zelven in eenige heggen aan den weg, en veinſde zich dood. Maar een Chriſten gaf hem om de zekerheit in 't voorby gaan twee ſteken met een ſpies. Als deze voorby was rechtte hy zich zelf op en ſtorf by zeker beekje, zo men wil in den jare 1339. *Marmol. l.* 2. *c.* 18.

ABDUMALICH, een broeder van Muley Haſcen, ontnam het gebiedt van Tunis zyns broeders zoon, dien hy met een gloeiende ſchotel voor zyn aangezicht te houden liet blind maken, tot ſtraffe om dat die barbaar zynen eigen vader op de zelve wyze hadt gehandeld. Zyn ryk duurde niet langer dan 36. dagen. *Moreri en Hofman.*

ABDULMALICH, zoon van Meruan, en zevende Kalif, of navolger van Mahomet, begon te heerſchen in 't jaar 687, na dat hy den ſlag hadt gewonnen tegen Abdala, den eerſten Kalif der Arabieren, die, zo als hier boven gemeld is, in Griekenlandt willende vluchten, op een eilandt gedood wierdt. Het eerſte werk van Abdulmalich was, alle, die uit den ſtam waren van Moavie, den vader van Jezid en Abdala, uit te roeien: zo dat hy zelf het lyk van Jezid weder liet opgraven en verbranden, en zyn aſchen in een ſtroom werpen. Aben Taamon, die, als eenigen willen, een broeder van Jezid en Abdala was, vloodt in Afrika, en in woeſt Barbarye overgegaan zynde, wierdt daar, als afkomſtig van de Kalifs van Syrië, voor vorſt erkend, gevende zich den naam van *Amir el Moſelemin*, dat zo veel wil zeggen als *Keizer der kinderen van behoudeniſſe.* Abdulmalich kon Aben Taamon niet gaan beoorlogen, om dat hy de handen vol hadt tegen Diego, die, Damaſcus veroverd hebbende, van zin was zich voor Kalif op te werpen: maar de beſmettelyke ziekte, die ganſch Syrië plaagde, rukte hem weg. Midlerwyl ſtondt een Muktar, die Perſië ingenomen hadt, naar het gebiedt over alle de Arabieren, maar ſneuvelde in een ſlag tegen Abdala, het hoofdt der Saracenen, die in tenten wonen. Dees zich Kalif van Mezopotamië, en meeſter van Perſië gemaakt hebbende, wierdt kort daar aan van onzen Abdulmalich gedwongen naar Mekka te vluchten, daar hy gedoodt wierdt. Dus wierdt Abdulmalich geheel en al meeſter van Arabië, Perſië, Mezopotamië en Armenië. In den jare 699. veroverde hy Karthage in Afrika, daar na Konſtantine en het grootſte deel van Mauritanië, daar de Arabieren zich tegen den keizer van Konſtantinopel zo verſterkten, dat ze ganſch Barbarye onder zich bragten. In 't jaar 700. herwon hy Armenië, het geen de keizer door een opſtandt der voornaamſten, die alle de Arabieren in hun geweſt omgebragt hadden, overheerd hadt, en liet, tot ſtraf van die trouwloosheit, alle de hoofden der wederſpannigen in een toren byeen opſluiten en verbranden. Hy ſtorf na eene regering van twee een twintig jaren, volgende zyn zoon Gualid hem in 't bewindt omtrent het jaar 708. *Marmol.*

ABDULMUMEN, eerſt een leermeeſter, daarna koning der Saracenen in Afrika, en eerſte koning van Marokko, van den ſtam der Almohaden, beklom den troon na de doodt van dien Abdala, hier boven gemeld, die ook van een leermeeſter en prediker zo machtig wierdt, dat hy Abraham, keizer der Moren in Afrika, tot een veldſlag dwong, en op de vlucht dreef. Abraham, dus geſlagen, vondt de poorten van Agmer geſloten, waarom hy naar Oran trok, daar hy, van Abdulmumen nagejaagd, met zyne gemalin, beide uit waanhoop, zich van eene ſteilte te barſte wierpen. Abdulmumen, te gelyk verſtaande, dat de gemelde Abdala van ziekte geſtorven was, wiſt zyne banden zo vaſt te leggen, dat hy in des zelfs (de een leermeeſter in des anders) plaats voor hogeprieſter en keizer van Afrika verklaard wierdt. Marokko veroverde hy na een jaar belegerens, en worgde daar den zoon van Abraham met zyne eigene handen, liet de ſtadt met alle de koninklyke paleizen, om 's mans gedachteniſſe te vernietigen, verwoeſten en verbranden, en tot ſtof malen en ziften, het geen hy gezworen hadt te zullen doen

doen. Toen rechtte hy weder nieuwe tot verheerlykinge zyns naams op, en vervolgde alle de geslachtgenoten van Abraham zo fel, dat 'er niet een overig bleef, die niet in zyne of in zyner bevelhebberen handen viel. Na het uitroeien van dezen stam maakte hy zich meester van een groot gedeelte van Afrika, en strekte zyne heerschappy uit tot aan Tripoli. Maar de onderkoningen en landvoogden wilden zich aan de Almohaden niet onderwerpen; zo dat zich vele kleine souvereinen opwierpen. Daar waren koningen van Algiers, van Tremecen, van Tenez, van Tunis, van Tripoli, en van andere steden; en daarenboven maakten de Afrikanen der gebergtens byzondere heren. Abdulmumen zich echter meester gemaakt hebbende van Marokko en van Fez, wierdt het ook in korte tydt van geheel Mauritanië Tingitana, en won allengs de koninkryken van Tunis en van Tremecen. Maar de macht der Arabieren hieldt altoos standt in een gedeelte van 't koninkryk van Tunis tot den tydt van Jacob Almanzor, vierden koning der Almohaden. Abdulmumen zo vele ryken bemachtigd hebbende nam voor een geweldig heir in Spanje te voeren, doch storf in 't jaar 1156. Na zyne doodt hebben zyn zoon Josef, en zyn zoons zoon, Jacob Almanzor, vermaard door zyne wetenschappen, en Almanzors zoon Mahomet Enacer, toegenaamd Miramolin, grote landen beheerd, niet alleen in Afrika, maar ook in Spanje, daar de laatste in 't jaar 1200. een veldslag verloor, als elders verhaald wordt. *Marmol. l. 2. Mariana Hist. d'Esp. Thuan. Hist. l. 7. Hofman.* Zie ALMANZOR.

ABDULUATES, of ABUDLUATEN, is de naam, dien de koningen van Tremecen droegen, van het geslacht van de Magazoas en Zinhagienzers afstammende, de welke de Abderamen omtrent het jaar 986. uit gansch Afrika verdreven. Zy waren eerst door de Romeinen verjaagd, en sedert weder door de begunstiging der Gotthen op den troon hersteld, tot dat de opvolgers van Mahomet Afrika bemachtigden; en zich zelven hebbende hersteld, regeerden zy meer dan 300. jaren. *Marmol. l. 2. c. 28, en 5. 6. cap. 11.*

ABDUN, of Ebn-abdun, is de zelve als Abdallah-al, Abid-al Raini, gestorven in 't 299. jaar van de Hegire, schryver van *Eetelal Abi Hanifah*, zynde een boek, dat verscheiden leerstukken van den vermaarden Doctor Abou Hanifah berispt. *Herbelot Bibl. Orient.*

ABDUN, of Ebn-abdun Abdallah al Hatemi, schryver van een boek, genoemd: *Adáb al Hokama*; dat is: *van de zeden en 't gedrag der wysgeren en geneesmeesters. Herbelot Bibl. Orient.*

ABDUN, of Ebn-Abdun, Abou Mohammed Abdalhamid, of Abdalmagid, schryver van eene Arabische uitlegginge over het dichtstuk, genoemd: *Al-basamah.* Hy heeft ook een zeer bekend vaars zamengesteld, onder den naam van *Abdunia*, dat verklaard is door Abdalmalek, zoon van Abdalla al Adhrami al Sabti, oorspronkelyk van Adramyténe, en geboortig van Ceuta in Mauritanië. *Herbelot. Bibl. Orient.*

ABDUS, een gesneden onder de Parthen, een medestander van de zamenzwering van Cinnaces tegen Artabanus, om Phraätes van Rome te doen wederkomen, en hem, in plaats van Artabanus, op den troon te herstellen: maar hy wierdt door dezen vorst op een maaltydt genodigd, waar op men hem een langzaam vergif ingaf, waar van hy storf. *Tacitus l. 6. c. 3.*

ABDY, (DE WITTE) een vermaard klooster op het eilandt Marmoutier naby de kusten van Poitou. Daar is een ander klooster van dezen naam, lez Quimperlai, in Bretanje, in het kerkgebiedt van Vannes. Het zelve behoort aan de predik orde. Het is aldus genoemd in tegenstellinge van een ander klooster van Benediktynen, dat daar naby, en aan de andere kant van de rivier in 't kerkgebiedt van Cornouaille, gelegen is, en dat gemeenlyk de *Zwarte Abdy* genoemd wordt, 't geen waarschynlyk van het onderscheidt van de koleur van de kledingen der monniken ontleend is. Die der eersten zyn wit, behalven hunne kappen, wanneer zy uitgaan, en die van de anderen zwart. *Davity tom. I.*

ABDYEN heeft men genoemd verscheide kloosters van mannen en vrouwen, sedert dat de namen van Abt en Abdisse in gebruik raakten, en de oversten dier plaatsen de zelve wilden aannemen. Zie de artykels van ABT en ABDISSE. In het Duitsche Ryk onderscheidt men de Abdyen in Singuliere en Collegiale. De Duitschers noemen de eerste vorstelyke abdyen; om dat de abt van ieder dezer abdyen een vorst van 't ryk is, en zyne stem heeft in 't Collegie der ryksvorsten. De abt van Fulda, die ook kancelier der keizerinne is, is de aanzienlykste van alle de abten, niet alleen van Duitschlandt, maar ook van Vrankryk, in zo verre dat hy op de ryksdagen meermalen den rang aan den bisschop van Hildesheim, en zelf aan den aartsbisschop van Keulen betwist heeft.

Singuliere, of vorstelyke Abdyen.

FULDA.

Kempten.	*Weissenburg.*
Elwangen.	*Prum.*
Murbach.	*Stablo.*
Luders.	*Corvey.*
Berchtolsgaden.	
Marchtal.	*Quedlimburch.*
S. Peter.	*Essen.*
S. Heimeran.	*Hervorden.*
Ursperch.	*Andlau.*

Collegiale Abdyen.

WEINGARDEN.

Salomonsweyer.	*Peterhausen.*
Schussenrieth.	*Zwyfalten.*

Behalven deze abdyen zyn 'er noch andere werreldlyke, die gehecht zyn aan de staten van eenige vorsten; gelyk de abdy van Hirschfeld, met den tytel van vorstendom, afgestaan is aan 't huis van Hessenkassel door de vrede van Munster in den jare 1648. Zie Otho Mencken in zyne *Aantekeningen op Hornius*, daar hy aanmerkt, dat de grootmeester der orde van St. Jan mede zitting heeft onder deze vorstelyke abten. Omtrent de abten der vorstelyke abdyen moet men aanmerken: (1) Dat zy wegens den rang onder elkander verschil hebben; (2) dat zy alle de Roomsch Catholyke Religie zyn toegedaan; (3) dat hen de tytel van hoogwaardige en vorstelyke genade gegeven wordt; (4) dat zy op de ryksdagen hunne zitting op de geestelyke vorsten-bank, inmiddels na de bisschoppen hebben, en dat ieder van hen zyne byzondere stem geeft; (5) dat zy alle van de Benediktyner orde zyn, uitgezonderd die van Bergtolsgaden, welke den regel van St. Augustyn volgt; (6) dat de opvolging der abten en Prooften door eene vrye keure geschiedt: doch Murbach en Luders zyn al over langen tydt met elkander vereenigd, en maar aan eenen bestierder onderworpen; Weissenburg is aan 't aartsstift Trier, en Prum aan 't stift Spiers ingelyft; (7) dat deze vorstelyke abten in geestelyke zaken eene bisschoppelyke macht, maar in werreldlyke alle zodanige hoge voorrechten genieten, welke de Duitsche ryksstanden, zo ten aanzien des keizers en der overige medestanden, als ten aanzien van hunne onderdanen, en van uitheemsche mogendheden toekomt. Voorts zyn zy tot zulk eene werreldsche hoogheit langs de zelve trappen geklommen, waar langs de overige standen des Duitschen ryks tot de heerschappy geraakt zyn, waar in zy door de Westfaalsche vrede bevestigd zyn. Onder de collegien der Prelaten in 't ryk zyn ook de abdissen van de volgende abdyen begrepen:

Essen.	*Neder-Munster* } te Regensburg.
Buchau.	*Over-munster* }
Quedlinburg.	*Burscheid*, by Aaken.
Andlau.	*Gandersheim.*
Lindau.	*Rotenmunster*, by Rotweil.
Hervorden.	*Gutenzell.*
Gernrode	*Heggenbach.*
	Baindt.

De vorsten van Anhalt echter hebben de voorrechten der abdye van Gernrode aan zich getrokken. De abdy van Lindau, en de vier laatste zyn van de bank der Prelaten van Zwaben; de andere tien zyn van de krytsen van den Ryn. Van ieder dezer abdyen kan men op hare byzondere artykels nader berecht bekomen. Ondertusschen moet men alhier omtrent de abdissen dezer vorstelyke abdyen aanmerken; (1) dat zy alle de Roomsch Catholyke religie zyn toegedaan, uitgezonderd die van Quedlinburg, die van Hervorden, en die van Gandersheim, welke Luthersch zyn; (2) dat zy met den tytel van hoogwaardigste en vorstelyke genade vereerd worden; (3) dat zy, dewyl de welvoeglykheit hen niet toelaat zulks zelf te doen, door hare gezanten op de ryksdagen verschynen en hare stem geven, doch zo, dat zy alle te zamen, met de Zwabische en Rynsche Prelaten, niet meer dan twee stemmen hebben; (4) dat zy tot deze waardigheit op eene ordentelyke wyze door de nonnen verkoren worden; (5) dat zy in haar gebiedt de zelfde macht als de andere ryksstanden hebben, hoewel zy al dikwils van hunne machtiger naburen tegenspraak lyden.

Daar zyn ook keizerlyke en koninklyke abdyen, 't welk kloosters zyn, die gebouwd en gesticht zyn door de milddadigheit der keizers en koningen, waar van zy onmiddelyk afhangen, en die vry zyn van het rechtsgebiedt der bisschoppen. Zy hebben dat voorrecht, dat de abten niet benoemd noch aangesteld kunnen worden dan door de zelve vorsten, van welke zy den staf ontfangen, gelyk men ziet dat zulks oudstyds geschiedde door een brief van keizer Henrik den II. van den jare 1012. en door het getuigenis van Suger in de Historie van Lodewyk den VI. koning van Vrankryk. Na de doodt van Adam, abt van St. Denys, wierdt Suger door alle de monniken verkoren; maar deze verkiezing hadt geen kracht dan na dat de koning, die 'er niets van geweten hadde, hem door zyn eigen gezag aanstelde, als een persoon, die hem aangenaam was. Gelyk de abdyen uitwerksels van de milddadigheit der koningen waren, zo waren de abten gehouden om zekere diensten te doen, en voor al om ten oorlog te gaan, of iemandt in hunne plaats te zenden, het welk du Fresne ons door verscheide voorbeelden van de zelve abten van St. Denys, en van die van St. Sulpicius van Bourges aantoont. In de plegtigheit der hulde, die zy aan den koning deden, drukten zy zich uit op deze wyze: *Sire, Ik wordt uw leenman, en belove u getrouwheit tot de doodt.*

In Duitschlandt zyn ook eenige kloosters, die den naam van abdyen, en hunne bestierders den naam van abten, na de verandering van den Godsdienst behouden hebben, en zomtyds tot queekscholen voor studenten in de Godgeleerdheit gemaakt worden, gelyk het klooster Bergen by Maagdenburg, het klooster Riddagshuizen by Wolfenbuttel, het klooster Marienthal by Helmstadt, en andere meer.

De abdyen van vrouwen, ten minste in Vrankryk, zyn niet eerder opgerecht dan omtrent het jaar 567. na dat de koningin Radegonda, vierde vrouw van Clotharius den I. die de eenzaamheit beminde, een klooster gesticht hadde te Poitiers, onder den

naam

ABERBROTOCK, volgens Buchananus voortyds Abrinca genoemd, is eene zeestadt in Schotlandt, tusschen den mondt van de rivier de Tay en dien van de rivier, die men noemt de Zuider Esk. *Dict. Angl.*

ABERCIUS, of ABIRCIUS, bisschop van Hierapolis in Phrygië ten tyde van keizer Marcus Aurelius, zo men Metaphrastes gelooft. Zyn naam is onder de Grieken beroemd, die den zelven den 22. October vieren, en geven hem de hoedanigheit van Ἰσαπόστολος, (*Isapostolos*) dat is, *den Apostelen gelyk*: doch zyn leven, door Metaphrastes zamengesteld, is zo vol fabelen, dat men 'er geen geloof aan kan geven. Men stelt hem tusschen Papias en Apollinaris, beide bisschoppen van Hierapolis; maar in zyn leven wordt van een tweeden Abercius, zyn opvolger zynde, gewag gemaakt. Ondertusschen valt het moeielyk een genoegzamen tydt tusschen Papias en Apollinaris te vinden, om deze twee bisschoppen tusschen beide te plaatsen; en al het geen, dat men van Abercius zegt, niet gegrond zynde dan op bewysstukken, die louter verzierd zyn, verdient geen geloof. By Eusebius wordt van zekeren Avircius Marcellus gesproken, aan wien een naamloos schryver een boek tegen de secte der Montanisten opdraagt: doch men weet niets meer van dezen Avircius, of Abircius, en 't is niet dan uit eene enkele gissing, dat men den zelven Abercius, bisschop van Hierapolis, meent te zyn. Indien dit zo ware, zou hy op Apollinaris moeten gevolgd zyn: want deze laatste heeft tegen de Montanisten, ten tyde van den oorspronk van deze kettery, geschreven, daar de ongenoemde schryver, die op bevel van Avircius Marcellus schreef, zyn boek niet dan na de doodt van Montanus en Maximillus heeft zamengesteld. *Eusebius l.* 5. *c.* 16. *en de aantekeningen van Valois. Menelogia Græc. Het leven van Abercius in Lippoman. Surius. Het zelve leven uitgegeven door Halloix. Baronius ad ann.* 163. *Allatius de Simeonibus. Tillemont tom.* 2. *des Memoires pour l'hist. Eccles. Baillet vies des Saints.*

ABERCOBAD, eene stadt van de provincie van Arragian, gelegen tusschen de landen van Fars en van Ahovaz. Zy was gebouwd door Kaicobad, eersten koning der Persianen van den stam der Kaianiden, waar van zy den naam draagt. Het Persiaansche woordt *Aber* betekent *boven*, en wyst aan, dat zy op een berg legt, gelyk alle de andere steden, welker naam met Aber begint. *Herbelot Biblioth. Oriental.*

ABERCONWEY, dat men ook Conway, en in 't Latyn *Abercovonium* noemt, een klein steedtje, of groot vlek, in Engelandt. Het zelve legt in 't graafschap van Carnarvan, eene provincie van 't prinsdom van Walles, aan den mondt der Conway, waar van het zynen naam heeft. Men verzekert, dat het gebouwd is op de overblyfzelen van 't oude Conovium, een steedtje van de Ordovicen, waar van noch een klein dorpje, genaamd Caerhean, overig is, omtrent anderhalf mylen van Aberconwey, en aan de zelve rivier gelegen. *Baudrand.*

ABERCOUH, of ABERCOUEH, eene stadt van het Persiaansche Iraque, waar van de naam by de Persianen den top van een berg betekent. Zy gebiedt eene vlakte, die voor de vruchtbaarste en de rykste van geheel Persië gehouden wordt, en die zich tot aan het gebiedt van Istekhar, dat men gemeenlyk voor het oude Persepolis houdt, uitstrekt. Men rekent van Abercouh tot aan Ispahan twintig parasanges, die 80000. schreden uitmaken. *Herbelot Biblioth. Oriental.*

ABERDEEN, of ABERDON, *Abredonia*, *Aberdonium*, en *Aberdona*, eene bisschoplyke stadt, onder het aartsbisdom van St. Andries met eene Academie. Men kan de zelve als in tweën verdeeld aanmerken; want daar is Aberdeen aan den mondt van de Don, en Aberdeen aan den mondt van de Dee. Het eerste wordt genoemd oud Aberdeen, daar de stoel van 't bisdom en de Academie is. De Academie wierdt gesticht in 't jaar 1480. door den bisschop Elphingston: maar dewyl hy storf eer 't collegie voltooid was, verklaarde Jacob de IV. zich tot beschermer dezer hogeschole, en bragt ze verder in staat, wordende het collegie daarom het koninklyke genoemd. Daar in zyn een opper-Regent en acht Professoren. Naby de kerk is ook eene openbare Bibliotheek. Het bisdom is hier geweest sedert den jare 1100. en wierdt hier overgebragt van Murtlac, gelyk Hector Boëtius, een Schotsch Historieschryver verhaalt. Het twede gedeelte, maar duizend schreden van het andere gelegen zynde, wordt nieuw Aberdeen genoemd. Het zelve is veel ryker, en de voornaamste handelplaats in 't gehele Noorden van Schotlandt. Door 't verval van oud Aberdeen is het zelve tot dien aanwasch gekomen, hoewel het daar mede maar eene stadt uitmaakt, zynde ook het collegie alhier (dat men het Marchallische noemt, om dat het door den graaf Marchal George Keith, die 't in den jare 1593. stichtte) met dat van oud Aberdeen vereenigd. Men was van voornemen dit nieuw Aberdeen aan zee te bouwen, doch zulks is een weinig meer landwaards in geschied. Het legt op drie heuvelen, in de gedaante van een Amphitheater, en heeft eene zeer aangename uitzicht. De huizen zyn van buiten en van binnen zeer net; de meeste van vier, en ook van meer verdiepingen, en alle byna met tuinen voorzien. De Sherif van de provincie heeft alhier zyne verblyfplaats. De hoofdkerk, t'eenemale van gehouwen stenen, is zo groot, dat zy voormaals in drie byzondere kerken is verdeeld geweest. De haven is eene Engelsche myl beneden de stadt; en de waren worden in kleine vaartuigen stedewaarts ingevoerd. Zo wel alhier in de Dee, als by oud Aberdeen is een zeer grote zalmvangst, en bewesten de stadt, aan den voet van een kleinen heuvel, een bron, welkers water het spa van Aberdeen genoemd wordt. De Schotsche visschers van deze plaats hebben zulk eene goede handeling van 't zouten van kabeljaauw, dat men zegt, dat het zelve oorzaak geweest is, dat men die naar den naam van deze stadt Aberdaan genoemd heeft. Eertyds heeft men alhier ook geldt gemunt. *Beeverell. Delices de la gr. Bret. pag.* 1221.

ABERDORE, en ABIRDOUR, in 't Latyn *Aberdura*, een vlek of klein steedtje in 't koninkryk van Schotlandt, in het graafschap van Buquam, of Bucham, op de kust, elf of twaalf mylen van het Aberdeen, ten Noorden. *Baudrand.*

ABERDORE, ABIRDOUR, en ABYRDOUR, in 't Latyn *Aberdura*, een vlek of klein steedtje in 't koninkryk van Schotlandt, in het graafschap van Fife, op de Golf van Edenburg, ten Noordwesten van deze stadt. *Baudrand.*

ABERFRAW, in 't Latyn *Gadiva*, eene stadt op 't eilandt Anglesey, op de kust van 't prinsdom van Walles in Engelandt. Zy was voorhenen eene zitplaats der koningen van Vendotië, welke daarom de koningen van Aberfraw genoemd worden. Zy hadt ook staatlyke gebouwen; maar de zelve zyn tegenwoordig in steenhopen veranderd. *Cambden. Sanson.*

ABERGAVERNY, of ABERGENNY, zomtyds ook Bergavenny genaamd, in 't Latyn, *Abergevennium*, of *Abergenium*, een fraai steedtje in de provincie van Monmouth in Engelandt, leggende ter plaatse, alwaar de rivier Gavenni in de Usk valt. Voorhenen is zy onder den naam van Gobanium bekend geweest, en tegenwoordig met muren, als ook met een oud kasteel voorzien. De inwoners handelen sterk in flanellen. Die van 't vermaarde geslacht der Nevils hebben langen tydt den tytel van Lords van deze plaats gevoerd. Zie NEVIL. *Camden. Britannia. Beeverell. Delic. de l'Anglet. p.* 448. *Peerage of England* II. *p.* I.

ABERGELTE, eene kleine stadt in het graafschap Marr in Noord-Schotlandt, aan de rivier de Dee.

ABERISTIWITH, in 't Latyn *Aberistivium*, een steedtje in 't graafschap Cardigan, in het prinsdom van Walles, in Engelandt. Het zelve is aan den mondt van de rivier Istwith, aan de Iersche zee, gelegen. *Baudrand.*

ABERLIOCK, eene vesting op het eilandt Anglesey, by Engelandt.

ABERMAN (Henrik) heeft de Historie van Wenen, geschreven door Wolfgang Lazius, in het Hoogduitsch overgezet, vermeerderd, en op kosten der gemelde stadt uitgegeven in den jare 1619. *Mich. Hertz. Biblioth. Germ. No.* 911.

ABERNETHY, in 't Latyn *Abernathum*, en *Abenathea*, eene stadt in de provincie Strath-Erne in Schotlandt, aan de rivier de Tay. Zy was voorhenen de hoofdstadt der Picten, en de zitplaats van der zelver koningen. Nectanus heeftze daar op met al haar toebehoren aan de H. Brigitta toegewyd; en langen tydt daarna is zy het geslacht van Douglas ten dele geworden. De bisschoppelyke stoel alhier is reeds in de tiende eeuwe van koning Kanut den III. naar St. Andrews verplaatst. *Ferrier in append. ad Histor. Boëth. l.* 2. *Hist. Scot. Cambd. Britan. Miræus. Geogr. eccl.*

ABESKOUN, ABKOUN, en ABGOUN, een eilandt in de Kaspische zee, niet verder dan drie Parasanges van de stadt Esterabad gelegen, in het welke eene stadt en eene rivier is, die, volgens Ebn Cassem, den zelven naam dragen. Zommigen willen, dat dit eilandt aan den mondt van de rivier gelegen is, die den naam van Abes, en Abeskoun draagt. Op het zelve week de ongelukkige prins Mohammed, Sultan van Khouarezme, en storf aldaar na zyne nederlage. *Herbelot Bibl. Oriental.*

ABETHARIM, of ATHARIM, dat in de Grieksche overzettingen van Aquila en Symmachus, en in de gemene Latynsche, als mede in de Nederduitsche vertalinge, *den weg der verspieders* vertaald is, waar door de Israëliten in het landt van Arad, koning der Kananiten, (of, gelyk die vertalingen zeggen, den koning van Harad) trokken, is, volgens Hieronymus, de naam van de plaats, alwaar deze koning hen te gemoet quam. De zelve plaats wierdt naderhandt Orma, dat is *vervloeking*, genoemd. De zeventig overzetters hebben dit ook voor een eigen naam genomen, en hebben 't *Atharim* overgezet. *Num.* XXI. V. I. *Hier. de loc. H.*

ABEUS, broeder van Rabba, zoon van Nachman, schoolvoogdt, heeft gebloeid in 't jaar na de scheppinge der werreldt 4099. volgens de rekening van R. Ganz. in zyne tydrekening der Rabbynen. In de schoolvoogdy volgde hem Mochuza Raba, zoon van Jozeph. Op den zelven tydt leefde Hillel.

ABEX, of ABECH, (de kust van) in 't Latyn *Abexia ora* eene landstreek in opper-Ethiopië, in Afrika. Het zelve strekt zich verre langs de Rode zee henen, die het ten Oosten bepaalt. Het heeft Abissinië en Nubië ten Westen, Egypten ten Noorden, en de kust van Ajan ten Zuiden. Men verdeelt het in twee delen. Het hoge, dat ten Noorden is, draagt den naam van 't Beglerbeischap van Habeleth, en hangt van het Turksche ryk af. Des zelfs voornaamste steden zyn Ercoco en Suaquen, dat daar van de hoofdstadt, en de zitplaats van den Gouverneur is. Het is zeer zandachtig, heeft gebrek aan water, en is by gevolg onvruchtbaar. Het lage, dat het koninkryk van Dancali is, is veel vruchtbaarder, en wordt door de Moren bezeten. De steden van Degibeldara en van Degibelcora zyn daar van de voornaamste plaatsen. Dit landt is een gedeelte van het oude Troglotida, en des zelfs inwoners volgen den Godsdienst van Mahometh. *Baudrand.*

ABGARUS, *Abagarus*, *Abbarus*, *Agbarus*, (dat in 't Arabisch *zeer machtig* betekent) *Augarus*, of, gelyk de Grieken zeggen, *Acharus*, een naam, dien alle de koningen der landstreek Edesse, of Osroëne in Syrië droegen, gelyk eertyds de Egyptische koningen dien van Pharao, en daarna dien van Ptolemeus. De voorvaderen dezer koningen hadden den tytel van Phylarchen der Arabieren, gelyk men zulks by Strabo vindt. Fulvius Ursinus zegt ons, dat op een koperen penning van keizer Gordianus Pius staat: ΑΒΓΑΡΟΣ ΒΑΣΙΛΕΥΣ, (koning Abgarus) en op de andere zyde het hoofdt des konings zelf getulband, met het opschrift: ΕΔΕΣΣΕΩΝ, (der Edessers) en op een anderen koperen penning van den zelven Gordiaan zit, naar 't getuigenisse van den gemelden Ursinus, de koning zelf op een kameel, met het zelve opschrift. De kameel nu was het kenteken, of wapenschildt der Arabieren. By de oude Ro-

memen

meinen zyn eenige van dezen naam bekend geweest; als Abgarus, die Crassus verriedt, gelyk Sextus Rufus in 't kortbegrip der Roomsche Historie verhaalt. Pocopius zegt, dat Augustus zekeren Abgarus zo groot eene vriendschap toedroeg, dat die prins hem als door dwang by zich hieldt. Tacitus spreekt van eenen Abgarus, die ten tyde van den keizer Claudius leefde; en Xiphilinus, als mede Suidas melden van een anderen Abgarus ten tyde van den keizer Trajanus, die door grote geschenken de gunst des keizers verkreeg; en hy zondt hem zelf zynen zoon Arbandus, wiens geest en aardigheit den keizer zeer behaagden. Het is waarschynlyk dat deze Arbandus sedert den naam van Abgarus aannam; en dat zyn zoon de zelve was, die zyne benden aan keizer Severus zondt, en van wien hier na gesproken wordt. Te Rome vindt men in de kerk van St. Paulus het Griekfche grafschrift van eenen Abgarus, die de zoon eens konings van den zelven naam geweest zou zyn. Deze prins zal mogelyk de zelve zyn, waar van Chrysosthomus gewaagt in zyne Oratie van St. Babylas. Zie de *Comentarien van J. Tristan. de St. Amant over het kort begrip der Romeinsche historien van Sextus Rufus. Procop. de bello Perf. Sirmond. Not. ad Sidon. Apol.*

ABGARUS, een der koningen van Edesse, of Ofroëne, in Syrië, aan een ongeneesselyke krankte gaande, en het groot gerucht van Christus wonderdaden in het genezen van zieken verstaan hebbende, zondt een bode met een brief aan den Heilandt, waar in hy hem ootmoedig badt, dat hy hem van zyne langdurige quale wilde genezen. Jesus Christus quam op zyn verzoek niet, maar gewaardigde hem met een brief van antwoordt, waar in hy hem beloofde eenen zyner leerlingen te zullen zenden, die hem herstellen, en, nevens allen den zynen, heil aanbrengen zoude. De Heilandt hieldt zyn woordt: want na zyne hemelvaart zondt de Apostel Thomas zynen broeder Thaddeus, eenen der zeventig leerlingen van Christus, voor prediker en Euangelist naar Edesse, die den last, hem aanbevolen, verrechtte.

Eusebius, die deze geschiedenis heeft voortgebragt, voegt 'er by, dat te Edesse, onder de geschiedenissen van Abgarus, deze Historie ten zynen tyde noch te vinden was, en laat daar op beide deze brieven, uit het Syrisch vertaald, dus volgen.

„ ABGARUS, koning van Edesse, wenscht den goeden Behouder JESUS CHRISTUS, die in de landstreek van Jeruzalem verschenen is, heil.

„ De werken en genezingen, die gy zonder artsenyen en kruideryen gedaan hebt, zyn my ter ooren gekomen. Want men zegt, dat gy de blinden ziende, de kreupelen wandelende, en de melaatschen rein maakt; dat gy de onreine geesten uitwerpt; de genen, die eene langwylige ziekte hebben, geneest, en de doden opwekt. Dit alles gehoord hebbende stel ik een van twee dingen by my zelven vast; of dat gy Godt zyt, die uit den hemel nedergedaald dit doedt, of dat gy Gods zoon zynde zulks verrecht. Derhalven wil ik u met dit myn schryven gebeden hebben, dat gy de moeite neemt van tot my te komen, om my van de ziekte, die ik lyde, te genezen: want ik hebbe gehoord, dat de Joden tegen u in de were zyn, en u leed willen doen. Ik hebbe een kleine, maar deftige stadt, die ons beiden genoegen kan geven.

Dus luidt de brief, waar op de zelve schryver het antwoordt laat volgen, het geen de Heilandt den briefdrager naar zyn zeggen medegaf.

„ ABGARUS, zalig zyt gy, dat gy zonder my gezien te hebben in my gelooft: want van my is geschreven, dat de genen, die my gezien hebben, in my niet geloven, op dat de genen, die my niet gezien hebben, geloven en leven. Wat aangaat het verzoek van tot u te komen, ik moet noodzakelyk alles, waarom ik gezonden ben, hier volvoeren, en na de vervulling daar van weder opgenomen worden tot hem, die my gezonden heeft. Na dat ik zal opgenomen zyn, zal ik iemandt myner leerlingen tot u zenden, om uwe ziekte te genezen, en u en den uwen het leven te geven.

Dit antwoordt noemt Eusebius een brief wel van weinig regelen, maar vol van kracht.

Men verhaalt ook dat de Heilandt aan Abgarus, benevens dezen brief, zyn afbeeldsel heeft gezonden.

Achter de gemelde brieven was noch, zegt Eusebius, gevoegd een verhaal, behelzende dat, na Christus hemelvaart, Judas, die ook Thomas genoemd wierdt, den Apostel Thaddeus, eenen der zeventig, naar Abgarus zondt. Dees daar gekomen zynde nam zyne herberg by eenen Tobias Tobiaszoon; en als hy door de wonderen, die hy deedt, vermaard geworden was, gaf men Abgarus kennis, dat 'er een Apostel van Jesus Christus gekomen was. Abgarus, vermoedende aanstonds dat deze de zelve man moest zyn, dien Jesus hem beloofd hadt te zullen zenden, ontboodt den gezegden Tobias, dien hy vraagde of zodanig een man, die in JESUS naam wonderen deedt, by hem gehuisvest was. Op het horen van ja beval hy hem den man by hem te brengen. 't Geschiedde des anderen daags vroeg. Abgarus, bestuwt van zyne hovelingen, zag, zo als Thaddeus inquam, iets grootsch en heerlyks in zyn wezen, het welk hem tot zulk eene eerbiedt bragt, dat hy voor hem nederbukte. Die 'er tegenwoordig waren zagen vremd toe: want niemandt van hen hadt de majesteit, die in Thaddeus uitblonk, bespeurd, buiten den koning alleen. De Apostel gevraagd, of hy de leerling was, dien Jesus hem schriftelyk beloofd hadt te zullen zenden, bekende het, onderrechtte voorts den koning wegens Godt den Vader en den Zoon, en na voorgaande belydenisse des konings, dat hy in dien Vader en Zoon geloofde, leide hy hem de handen op, waar op Abgarus aanstonds genezen wierdt. Daar was ook een Abdus Abduszoon, die, gefolterd van 't flerecyn, zich voor des heiligen mans voeten nederwierp, en van hem aangeraakt zyne gezondheit bequam. Eindelyk als de Apostel veel meer diergelyke wonderdaden daar bedreven, en Gods woordt verkondigd hadt, sprak Abgarus tot hem: „ Thaddeus, gy doedt dat door de kracht van Godt, en wy verwonderen ons daar over: maar ik bidde u my te willen eenige verklaring geven van Jesus komste, en hoe die toegegaan is, en van zyn vermogen, en in wat kracht hy zodanige dingen doedt ". Toen antwoordde Thaddeus: „ Ik zal daar nu van zwygen: maar dewyl ik gezonden ben om het woordt te prediken, maak gy dat alle uwe burgers te zamen komen; dan zal ik hen Gods woordt verkondigen, en het woordt des levens onder hen zaaien, en spreken van Jesus komst, hoe die is toegegaan, en hoe hy van den Vader gezonden is, ook van de kracht zyner daden en geheimenissen, die hy in de werreldt gesproken, en met welke macht hy dat gedaan heeft: ook van zyne nieuwe predikinge, van zynen kleinen staat, van zyne soberheit en nederigheit naar den uiterlyken mensch, en hoe hy zich zelven heeft verlaagt; hoe hy gestorven is, en hoe hy zyne Godheit verkleend heeft; wat hy van de Joden heeft geleden; hoe hy gekruist en ter helle gedaald is, en den scheimuur, die van eeuwigheit niet weggenomen was, verbroken heeft; hoe hy opgestaan is, en doden, die van vele eeuwen begraven waren, heeft opgewekt; hoe hy alleen wel is nedergedaald, maar met eene grote menigte naar zynen Vader is opgestegen; en hoe hy zit ter rechterhandt van Godt den Vader, met heerlykheit in de hemelen; en hoe hy wederom zal komen met heerlykheit en macht om te oordelen levenden en doden ".

Abgarus liet dan zyne onderzaten des morgens vroeg vergaderen, en de predikaatsie van Thaddeus horen. Daarna beval hy dat men hem goudt, gemunt en ongemunt, zou geven; maar de Apostel nam het niet aan, zeggende: „ Indien wy het onze verlaten hebben, hoe zouden wy eens anders aannemen "? Dit is geschied, zegt Eusebius, in het drie en veertigste jaar na Christus geboorte. De gehele geschiedenis van Abgarus, en van deze brieven, en 't geen daar op gevolgd is, heeft gelegenheit tot veel redentwist gegeven. De Protestanten, en zelf vele van de voornaamste schryvers onder de Roomschgezinden verwerpen dit als fabelachtig. Du Pin en Tillemont hebben noch onlangs dapper hier over getwist. Men vindt wegens de verschillen over deze geschiedenis breder uitweiding in het Woordenboek van Moreri, en in 't Supplement. *Euseb. l. 1. Histor. cap. 13. Vinc. Fabric. Oper. p. 420. Buchner. T. II. Orat. p. 45. Jonch. Perionius de Vita Christi cap. 150. 151. 152.*

ABGARUS, een ander koning van Edesse, die onder de regering van keizer Antoninus Pius leefde, is wegens zyne Godvrucht en rechtvaardigheit geacht geweest. Epiphanius verhaalt, dat hy een leerling was van den beroemden Bardesanes, de welke, na dat hy de Christenen zo wel verdedigd hadde tegen de afgodische keizers, een zeer gevaarlyk ketter wierdt. Het kan zyn, dat deze koning de zelve is, van wien Eusebius schryft, dat hy de Syriërs verboodt om zich ten dienste van de godinne Rhea, of Ops, te laten besnyden. *Epiph. de Hær. c. 35. Eusebius l. 6. Præp. Evang. Capitolin. in Anton. pio. Baron. A. C. 175.*

ABGARUS, noch een ander koning van Edesse in de III. eeuwe. Deze maakte een verbondt met den keizer Severus, en zondt hem niet alleen zyne kinderen tot een pandt van trouwe en als gyzelaars, maar ook zyn krygsvolk om zyn leger daar mede te versterken toen hy Atrena belegerde. Hy was, volgens het getuigenis van Eusebius, den Christen Godsdienst niet alleen toegedaan, maar ook zeer rechtvaardig en deugdzaam. De Heidensche schryvers verhalen ons dat de keizer Caracalla hem schandelyk bedroog; want toen Abgarus hem als een bondgenoot van 't ryk met alle vertrouwlykheit quam zien, verzekerde hy zich van zyn persoon, en maakte zich meester van zyne staten. Men kan nochtans naar alle omstandigheden der Historien niet anders vermoeden dan dat de keizer Macrinus hem of zynen zoon op den troon herstelde, waar op hy onder de regering van dezen keizer gezeten was, gelyk Eusebius na Julius Africanus verhaalt. Men meent, dat deze laatste een navolger hadt, wiens beeldtenis men ziet op 't revers van een gedenkpenning van den keizer Gordianus, daar hy met een vorstelyken tullebandt verbeeld wordt. Men ziet het zelve revers op twee andere gedenkpenningen van Marcus Aurelius en van Severus. *Eufeb. in Chron. Herodian. l. 3. & 4. Dio l. 77. Xiphil. in Severo & Carac.*

ABGATHA, of ABAGTHA, een der zeven eerste gesnedenen van Ahasverus, waar van in het eerste hoofdstuk van Esther vs. 10. gewag gemaakt wordt. Zyn naam betekent, *een vader, die aanraakt, die leeft, of, het aanraken van een lagchenden vader. Simon. Diction. de la Bible.*

ABGILLUS, (JAN) de zoon van een koning der Vriezen, leidde zulk een voorbeeldelyk leven, dat men hem den bynaam van Priester, of Paap-Jan gegeven heeft. Hy verzelde benevens den Deenschen koning Otgerus, Karel den Groten op den tocht naar Palestina; en in plaats van naar Europa weder te keren, gelyk Karel de Grote deedt, na 't innemen van Jeruzalem, drong hy met Otger, Adel, of Adeling, en anderen tot in de Indiën door, behaalde grote overwinningen, en rechtte aldaar het ryk der Abissynen op, dat, naar zynen naam, 't gebiedt van Paap-Jan genoemd wierdt. Hy heeft twee Historiën zamengesteld, waar van de eene de reis van Karel den Groten naar 't Heilige Landt vervat, en de andere den tocht, dien hy zelf naar de Indiën gedaan heeft. Dit laatste werk begrypt de beschryving van het landt, en die der verscheiden volkeren, die het zelve bewonen. Indien Suffridus Petri zich heeft kunnen verbeelden, dat deze Historiën iets anders waren dan eene der slechte Romans, die men in de eeuwen der onwetenheit gemaakt heeft, en daar men Karel den Groten invoerde met zo veel moeds, als of hy een der ingebeelde helden, Oursson, of Valentyn, geweest ware, zo heeft hy wel verdiend dat Vossius van hem zegt: *O Hominem valdè simplicem, ac propè dixerim insipientem!*

voegt 'er zelf by, dat zy zich daar van als van geldt bedienen, en dat daar van by hen vierkante stukken zyn, die ieder hunnen prys hebben, gelyk het goudt en zilver onder ons. De oorlogen, die zy verplicht zyn geweest tegen hunne naburen, en inzonderheit tegen de Galen te voeren, waar van alreeds gesproken is, hebben hen minder ledig gemaakt, en meerder drifts tot de wapenoeffening ingeblazen. Zy zyn gewoon ten strydt te gaan, met helmen, maliënkolders, schilden en pieken, die aan beide zyden beslagen zyn, gewapend. Het voetvolk vecht met pylen en werpschichten, vele met slingers, en andere zitten op Olifanten, van waar zy de vyanden beschieten. Zy hebben het geschut en schietgeweer niet gekend dan door den ommegang met de Portugezen, die hen met vrucht in hunne oorlogen gediend hebben. Men zegt ook, dat de Abissynen goedaardig zyn, en buiten dat Godsdienstig, tot de bygelovigheit toe. Zy hebben eene grote neiging tot de deugt. Zy zyn getrouw en onderdanig aan hunnen vorst, en beminnen hem met veel tederheit en aankleving. Zy stellen hunnen roem in de zelve getrouwheit voor de priesters, waar voor zy eene grote eerbiedigheit hebben, zo wel als voor de kerken en heilige plaatsen. Hunne taal is hen byzonder eigen, maar zy is aangenaam in de uitspraak, en gemaklyk te leren. Vincent le Blanc zegt, dat hy in China Abissynen gezien heeft, die zich gemakkelyk deden verstaan. Hy voegt 'er by, dat het Caldeeusch hunne geleerde taal is, en dat zy zich daar van in de heilige zaken bedienen, de Misse in die taal zingende.

Keizers of koningen van Abissinië, en hunne wyze van regering en hof houding.

De Abissynen beroemen zich eene grote reeks van koningen te hebben, zelf voor de koninginne van Scheba, of Saba, die Salomo ging bezoeken; maar het geen zy daar van verhalen is zo vol van verdichtselen, dat men schromen zoude om den geest des Lezers daar mede te vermoeien. In de VI. eeuwe, omtrent den jare 522. en onder de regering van Justinus, voerde zekere Elesban, koning der Abissynen, den oorlog tegen een anderen Joodschen vorst, die de Christenen vervolgde, en versloeg hem. De koningen van dit landt rekenen hunne afkomst van zekeren David, die zeer wys en machtig was. Omtrent den jare 1265. of 1270. herstelde zich Jeum Nuamlach op den troon, den welken het geslacht van dezen David bezeten hadt, en dien men hem voor eenigen tydt ontweldigd hadt. In de XVI. eeuwe was David in 't jaar 1507. de opvolger van zynen vader Nahu, en hy maakte zich verwonderlyk door zyne overwinningen en door zyne wysheit. Hy was 't, die zyne afgezanten zondt aan Paus Clemens den VII. en aan Emanuel, koning van Portugal. Hy voerde deze tytelen, volgens Marmol: *David, de beminde Gods, pylaar des geloofs, van het bloedt en van de nakomelingschap van Juda, zoon van David, zoon van Salomo, zoon van de pylaar Sions, zoon van den zade Jacobs, zoon van de handt van Maria, zoon van Nahu door het vleesch, keizer van het grote en hoge Ethiophië, en van alle de koninkryken en staten, die daar van afhangen, koning, enz.* Men zal in het vervolg van den Godsdienst der Abissynen spreken, die door hen van de Joden overgenomen is, en van de koninginne van Saba, of Scheba, wiens zoon, dien zy, zo men zegt, by Salomo hadde, hen een langen tydt regeerde. Verscheide schryvers zyn in alle deze verdichtselen vervallen. De keizer van Abissinië verandert de regering des lands naar zyn welgevallen; maar de onderkoning van Tigrus heeft zyne waardigheit erffelyk; en de regering over het koninkryk Dambea blyft altydt in het geslacht der Cantibas, die van de prinssen, waar aan dit landt in vorige tyden toebehoorde, afdalen. Daar zyn ook noch eenige andere Provinciën, waar van de landvoogden die waardigheit door 't recht van successie bezitten. De keizer verkoopt gemeenlyk de landvoogdyen; en die de zelve verkrygen plegen vervolgens grote afperssingen aan het volk, dat daar over niet mag klagen. Eertyds hadden de twee Betaudets, of gunstelingen des konings alle macht in handen; maar de keizer heeft een Raz, of eersten staatsdienaar aangesteld, die over alle onderkoningen, bevelhebbers, keizerlyke raden en rechters het opperbevel heeft. De bevelhebber der legers staat zelf onder dezen Raz. Des keizers pagies worden uit de slaven van allerhande volkeren, als Agausen, Gongasen, Caffers, of Ballousen, genomen, en naderhandt tot de voornaamste ryksampten verheven. Aan de krygshoofden en soldaten wordt gedurende hunnen dienst een stuk lands tot hun onderhoudt en bezolding gegeven. Alle de onderdanen dragen wapenen, uitgenomen de ambachtsluiden en arbeiders, en hun voornaamste geweer is een werpspies. De edelen dragen wel degens, maar gebruiken de zelve zeer weinig. Des keizers krygsmacht bestaat gemeenlyk in 35000. mannen te voet en 5000. te paardt. Hun leger strekt zich zeer wyd uit, dewyl de tros van 't zelve noch wel eens zo sterk is. De keizer houdt zich nessens de keizerin en 't gehele hof te velde. In het midden van het leger zyn 4. of 5. tenten voor den keizer opgeslagen. Die van de keizerin, der hof-Dames en voornaamste heren, als mede die van de Generaals, Officiers en soldaten, die in de voor- en achterhoede en in de vleugels verdeeld zyn, staan daar verre af. Zo wel in vredens- als in oorlogstyden is des keizers leger als de hoofdstadt van 't ryk, dewyl men in Abissinië zulke steden niet vindt, waar in de keizer zyn verblyf kan houden. De tenten zyn zo wel geschikt, dat ze eene grote stadt en schone straten uitmaken. Daar is in alle de wyken een hoofdt, om het recht te oeffenen en de ongeregeldheit te beletten. Men vindt 'er ook twee kerken, de eene voor den koning en voor den adeldom, en de andere voor het volk. De keizer verandert byna alle jaren zyne legerplaats, en wanneer hy opbreekt wordt alles met grote vaardigheit volvoerd. Vier priesters dragen den groten autaar, die naar de arke des verbonds onder het oude Testament gemaakt is, die de Abissynen hedendaags zeggen in hunne kerke te Auxum noch in bewaringe te hebben. Acçum, of Auxum, is in vorige tyden in Ethiopië vermaard geweest, doch is nu naauwlyks een dorp van omtrent 100. haardsteden. Om dat de keizers eertyds aldaar hun hof hielden, geschiedt ook noch aldaar de kroning. Auxum is drie mylen van Fremone, en omtrent vyf en veertig van Maçua, onder de hoogte van veertien graden en dertig minuten, gelegen. Men ziet 'er oude overblyfsels van gebouwen, en van eene kerk met grafnaalden, of Pieramiden, die tot sieraadt dienen aan de begraafplaatsen der vorsten. De keizer draagt een kroon, of hoedt met goude en zilvere platen, en met eenige paarlen bezet, want men kent 'er geen andere gesteentens. Hy houdt een klein kruis in de handt, dat geen scepter is, als eenigen gezegd hebben, maar een teken van de orde der Diakenen, om het voorrecht te hebben van met de priesters in het koor, en niet als de leken in het ligchaam der kerke te communiceren. De groten dragen om die reden ook een diergelyk kruis. In vorige tyden liet de keizer zich zeer zelden van zyne onderdanen zien, en wanneer hy maaltydt plagt te houden, wierdt 'er een gordyn voorgeschoven, zo dat niemandt hem zag dan twee of drie pagies, die hem dienden: maar tegenwoordig laat hy zich dikwils zien, inzonderheit aan zyne soldaten.

De Godsdienst der Abissynen.

Deze volkeren beroemen zich in den waren Godsdienst onderwezen te zyn door twee van hunne koninginnen, namentlyk door Macqueda en door Candace. De eerste, onder den naam van de koninginne van Saba, onderwees hen in de verborgenheden van de Joodsche wet, en de andere in die van het gelove in Jezus Christus. Jan van Barros, François Alvarez, Ortelius, Vechiet, Malvenda, en eenige anderen hebben, overeenkomstig met de overlevering der Abissynen, geschreven, dat hunne koningin Macqueda een zoon hadde by Salomo, den welken eenigen David noemen, en anderen Melic, Menilehec, en dat deze prins na zyne moeder regeerde. Zy durven zeggen, dat het deze zelve is, die in Salomons Hoogliedt gezegd heeft: *Ik ben zwart, doch lieflyk, gy dochteren Jeruzalems, enz.* en dat deze koning haar deedt verzellen door twaalf duizend Israëliten, waar van hy 'er duizend nam van ieder stam. Zy voegen daar by, dat zy bevallen zynde van dezen zone, genaamd *Menilehec, (de zoon des wyzen,)* hem aan Salomo zondt, om hem in den Joodschen Godsdienst te doen opvoeden, 't welk hy deedt; en de koning zondt hem vervolgens, met geschenken beladen, wederom, onder de bestiering van Sadoc, en gevolgd van verscheide andere Rabbynen, die de Joodsche wet onder de Abissynen vast stelden. Deze vertellingen worden door anderen alzo belagchelyk staande gehouden; en Pineda laakt met recht Malvenda, om dat hy alle deze verdichtselen aangenomen heeft. En in der daadt, behalven dat noch Jozephus, noch de andere oude schryvers van deze ongemene gevallen niet spreken, het is zeker, dat de Abissynen de bygelovigste volkeren der werreldt zyn geweest, en het meeste tot de afgodery genegen. Zy aanbaden de zon in haren opgang, en vloekten haar in haren ondergang; en men zegt zelfs dat hunne priesters de koningen verplichtten om zich te doden, zeggende dat Jupiter niet wilde dat zy langer zouden leven. Diodorus van Sicilië verhaalt ons, dat een koning van Egypten deze rampzalige priesters uitroeide. Wat 'er van zy, zo 't waar is, dat zy den Joodschen Godsdienst aangenomen hebben, zulks is voor geen langen tydt geweest. Het heeft meer schyn van waarheit, dat de kamerling der koninginne Candace, die door den Diaken Philippus gedoopt wierdt, hun Apostel is geweest. Verscheide schryvers verhalen zulks. In het vervolg der tyden wierden zy vervoerd door de ketters, en vooral door den aanhang van Eutyches en van Dioscorus, levende onder eenen Jacobitischen Patriarch. Men zegt dat zy de vrouwen zelf besneden, dat zy de zonen met de veertig, en de dochters met de zestig dagen doopten, dat deze plegtigheit niet mogt geschieden dan des Zondags, of des Zaturdags, het welk de dagen waren, op welke men het Avondmaal bediende, en dat zy het zelve aan de kleine kinderen uitdeelden. Maar tegenwoordig volgen zy byna alle het Roomsche geloof, sedert dat zy daar in onderwezen zyn door de zendelingen, (*Missionarissen*) die den Portugezen ook aldaar in hunne overwonne landen gevolgd zyn, na het eindigen van den XV. eeuwe. Men verzekert ook, dat zy onder hen een groot getal geestelyken van St. Antony hebben, en dat hunne kerken wel versierd zyn. Omtrent den jare 1177. zonden de Abissynen afgezanten aan Paus Alexander den III. Daarna hebben zy 'er gezonden aan Clemens den V. op de kerkvergadering van Florence, aan Clemens den VII. en aan andere Pauzen, die hen in hunne onderwerping aan de kerke aangenomen, en hunne Apostolische stedehouders (*Vicarissen*) aan hen gezonden hebben. Anderen verhalen omtrent den Godsdienst der Abissynen, dat zy een eenigen bisschop hebben, die hen door den Patriarch van Alexandrië van Cairo wordt toegezonden; zo dat zy den Godsdienst der Cophten, of Egyptische Christenen volgen. Zy hebben eene byzondere spraak, die zy de Chaldeeusche noemen, waar van zy zich in den Godsdienst bedienen. Deze spraak is van de gemene Ethiopische onderscheiden, en verschilt veel van de regte Chaldeeusche. Men vermoedt, dat zy 't in eenige dingen met de Joden eens zyn, dewyl zy de besnydenis noch onderhouden, den Sabbath zo wel als den Zondag vieren, en geen bloedt, noch van 't verstikte eeten; maar hunne besnydenis is van de Joodsche t'eenemaal onderscheiden, en wordt van hen als eene enkele gewoonte, die den Godsdienst zelf niet betreft, onderhouden. Zo is ook de viering van den Zaturdag by hen als by andere Oostersche volkeren gebruikelyk, en eindelyk is de onthouding van 't bloedt en 't verstikte eene byzondere regel, die lang in de Westersche kerke in 't gebruik is geweest. Daar zyn 'er ook, die hen dingen toeschryven, die van 't gelove der Latynsche kerke verschillen. By voorbeeldt, het is niet zeker, dat zy geloven, dat de H. Geest uitgaat van den Vader en van den Zone;

Zone; zo dat zy daar in de dwaling der Grieken zouden volgen. Zie PAAP-JAN, en NEGUS.

Schryvers, die van Abissinië spreken.

Jean Leon en Marmol, *Descript. de l'Afrique.* Francois Alvarez d'Almeida. Balthazar Tellez. Bernard de Alderete. Louis de Urretta. Pietro de Mesquita. Pietro Paez. Vechiet. Marianus Victor. &c. *Hist. d'Ethiop.* Nicolas Codinho, *de reb. Abyss.* Damien de Goez *de Morib. Æthiop.* Jean Bapt. Gramaye *Afric. Illust. Voyag.* van Vincent le Blanc; van Thomas Herbert; van Jean de Barros. Baronius *in Annal.* Malvenda *de Antich. l.* V. *c.* 13. Pineda. Isaac Vossius *de Orig. Nili.* Ortelius. Sanson. du Val. Baudrand. Job Ludolf *Hist. Æthiop. cum Comm. &c.* R. Simon *Hist. des Religions du Levant.* Arnauld *de la perpetuité de la foi* T. I. *&* III.

ABISTAMES, of ABISTAMENES, door Alexander tot bevelhebber van Kappadocië aangesteld, wanneer deze vorst naar Cilicië ging. *Quintus Curtius l.* III. *c.* 4.

ABISUA, een zoon van Pinehas, volgde op zynen vader in de bediening van 't hogepriesterschap, en was de vierde, na Aaron. Zyn zoon Bukhi, of Bokhi, volgde op hem. I. *Kron.* VI. *v.* 4. 5. Daar is een ander van den zelven naam, de zoon van Belah, waar van I. *Kron.* VIII. *v.* 4. gesproken wordt. Zyn naam betekent, *myn vader, die zingt,* of *spreekt. Simon Dict. de la Bible.*

ABISUR, zoon van Sammai, de man van Abihail, en vader van Achban en Molid. I. *Kron.* II. *v.* 28. Zyn naam betekent: *myn stomme, bestierde, sterke,* of *bedroefde vader,* of, *die bevat. Simon Dict. de la Bible.*

ABITAL, de zesde huisvrouw van David, en moeder van Sephatia. II. *Sam.* III. *v.* 4. Haar naam betekent: *myn vader, die een dauw,* of, *vol van dauw is,* of *die myn vader neemt. Simon Dict. de la Bible.*

ABITEN, of ABTIN, vader van Feridoun, zevende koning van Persië, van den stam der Pischdaditen. Hy gaf voor van Giamschid, koning van Persië, afkomstig te zyn. *Herbelot Bibl. Oriental.*

ABITINE, eene bisschoppelyke stadt, in het voorburgermeesterlyke Afrika. (*Proconsularis.*) Van verscheiden harer bisschoppen wordt in het Conciliё van Carthago, onder Cyprianus gehouden, gewag gemaakt, als mede in de *Collatione Carthageniensi.* Zy is ook beroemd door Saturnyn en andere martelaren, die in 't begin van de vierde eeuwe aldaar gevangen genomen wierden. *Acta S. Saturnini ap. Ruinartum.*

ABKOUDE, ABCOUDE, of ABBEKEWOUDE, een beroemd en vermakelyk dorp op de uiterste grenzen van het sticht van Utrecht, naar de kant van Amstellandt, aan de trekvaart tusschen Amsterdam en Utrecht. Beneden het dorp heeft men het Abkouwer meir. Tusschen het dorp en Baambrugge, op een moerassigen grondt, staat het slot van Abkoude, van welkers stichting, enz. hier na gesproken wordt. In den jare 1672. hadden de staten daar eene bezetting op. Naar de zyde van Baambrugge heeft het zelve twee ronde torens, door een gescheurd muurwerk aan een gebonden; en naar de zyde van Abkoude staat een vierkante toren, nevens eenige overgeblevene brokken van een tweden vierkanten toren, in 't midden van omverre gevalle muragien. Het dorp is een ambachtsheerlykheit, en het slot is een riddermatige hofstadt. Van ouds wierdt het dorp Abekewalde genaamd; met welke benaming het voorkomt in een brief van bisschop Coenraad in den jare 1085. Van den naam Abekewalde is de hedendaagsche naam Abkoude, of Abcoude, gesproten. Van dit dorp heeft een voornaam en machtig adelyk geslacht zynen naam gehad, het welk eertyds in het sticht van Utrecht gebloeid heeft, maar nu overlang uitgestorven is. Aan het zelve heeft dit dorp behoord, zynde door de genen, die uit 't zelve gesproten zyn, aldaar het voortreffelyk kasteel getimmerd, dat meermalen verwoest, en nu door de oorlogen en andere toevallen ten dele vervallen is. *Willem,* heer van Abkoude en Wyk, leefde in 't jaar 1080. *Henrik van Abbekenwalde* wordt gemeld in een ouden brief van het jaar 1186. Doch uit welk geslacht deze en meer andere, die om dien tydt geleefd hebben, gesproten zyn, kan met geen zekerheit gezegd worden. Dit is buiten twyffel, dat de laatste heren van Abkoude afgedaald zyn uit den alouden stam der heren van Zuilen, die al in de twaalfde eeuw gebloeid hebben, gelyk zulks uit hun wapenschildt, zynde drie zuilens, blykt, hoedanig een wapen ook by die van Zuilen gevoerd wordt. De eerste, die ons uit dit laatste geslacht der heren van Abkoude voorkomt, is

Sueder van Apekewoude, ridder, welke in de dertiende eeuw leefde, en met Sueder van Bosinchem door heer Henrik van der Lekke in het jaar 1268. aan het kapittel van St. Marie te Utrecht tot borge gesteld wierdt wegens het gericht en de tins van Lopick, gelyk blykt uit een brief, die noch in het gemelde kapittel bewaard wordt, aan den welken hy zyn zegel gehangen heeft, zynde drie zuilen, gebroken met een lambel van drie tanden, benevens dit omschrift, *Suederus Miles de Zulen,* waar uit onwederleggelyk opgemaakt wordt, dat hy uit een jonger zoon der heren van Zuilen gesproten is. De naam van zyne huisvrouw is onbekend, welke zommigen willen Agnes, eene dochter van Gysbert, heer van Bronkhorst, geweest te zyn; doch anderen eene erfdochter der voorgaande heren van Abkoude. Hy heeft nagelaten eene dochter, Mabelia van Abcoude, getrouwd aan Hugo van Vianen, welke Hugo in 't jaar 1302. in een slag gebleven is, hebbende zyne vrouw Mabelia hem overleefd tot het jaar 1342. Noch heeft hy nagelaten een zoon, Gysbert, heer van Abcoude, van wien aanstonds volgt. Deze heer Sueder is tusschen de jaren 1280. en 1289. overleden.

Gysbert, heer van Abkoude, ridder, was een zoon van heer Sueder van Abcoude, gelyk blykt uit zyn brief van het jaar 1289. in welken hy den twist, die heer Sueder zyn vader zal. ged. en na zyn doodt hy zelf met den Proost van den Dom gehad heeft over het gerecht van Amerongen en zyn toebehoren, ter neder legt. Hy was ook heer van Wyk te Duurstede, aan het welke hy in 't jaar 1300. in dien tydt noch maar een dorp zynde, stads-recht verleende. Met wie hy getrouwd, of wanneer hy overleden is, wordt niet gemeld. Men stelt zyn zoon geweest te zyn heer Sueder, die volgt.

Sueder, heer van Abkoude en Wyk, ridder, zo men stelt, een zoon van Gysbert voornoemd, heeft het huis te Duurstede, 't welk hy te leen bezat van de graven van Benthem, te leen ontfangen van de bisschoppen van Utrecht, na dat Johan, graaf van Benthem, benevens zyne vrouwe en zonen veel van de goederen, die van hem leenroerig waren, aan Jan van Diest, bisschop van Utrecht, verkocht hadden in het jaar 1328. Hy heeft het slot te Abkoude, dat in 't jaar 1268. door Gysbrecht van Amstel, die toen het beleg van Vreelandt opgebroken hadde, verwoest was, in 't jaar 1328. weder opgebouwd. Doch in 't jaar 1345. is het zelve weder belegerd en ingenomen door bisschop van Arkel, om dat Sueder hulptroepen aan graaf Willem hadt gezonden. Deze Sueder hadde getrouwd vrouw Mabelia van Arkel, dochter van Jan, den tienden van dien naam, heer van Arkel, wiens moeder was Bartha, dochter des Heren van Sterkenborch, en van Ermgard, Henriks dochter van Voorne, wiens moeder was eene dochter uit het geslacht van Borselen in Zeelandt, by welke hy verwekt heeft Gysbert, die volgt, en Mabelia. Hy storf in het jaar 1347. en wierdt te Wyk begraven.

Gysbert, heer van Abkoude en Wyk, ridder, was een zoon van Sueder voornoemd, welke trouwde Johanna van Hoorn, dochter van Willem, Gerards zoon, heer van Hoorn, Altena, Gaasbeek, enz. wiens moeder was Johanna van Gaasbeek, en van des zelfs eerste vrouwe Oda, dochter van Nicolaas, vrouw van Putten en Stryen; door welk huwelyk Gysbert de heerlykheden van Gaasbeek, Putten en Stryen bekomen heeft. Hy heeft by haar verwekt twee zonen, Willem, die kort hier na volgt, en Sueder, van welken naderhandt gehandeld zal worden. Hy hadt noch een natuurlyken zoon, heer Jan van Limbeek, die in het jaar 1374. van zynen vader bequam de ridderhofstadt Rysenborch, welke hy naderhandt in het jaar 1397. aan Sueder van Vianen en des zelfs zoon Gysbert verkocht heeft. Hy storf den 13. September van het jaar 1379. en wierdt te Wyk begraven, daar hy in het jaar 1361. een kapittel van tien kanunniken gesticht heeft.

Willem, heer van Abkoude en Wyk, ridder, was de zoon van Gysbert voornoemd, en van vrouw Johanna van Hoorn. Hy trouwde met Maria, vrouw van Walecourt, by welke hy verscheide kinderen gehad heeft; als Jan, Gysbert, Maria, en Johanna, welke alle ongetrouwd voor den vader overleden zyn, behalven alleen de laatstgenoemde, van wien naderhandt zal volgen. Hy heeft noch verscheide natuurlyke kinderen gehad, als Jan van Wyk, Jan van Meerten van Abcoude, Jan van Driebergen, stichters van drie voorname geslachten, welke nu al uitgestorven zyn; Yda, getrouwd met Henrik Moljaart; Yda, getrouwd met Gerrit van Wamel; Elizabeth, getrouwd met Jan, of Daniel, van den Poel, Florus, en noch een zoon, welke hy alle in een brief twee dagen voor zyn doodt eenige legaten gemaakt heeft. Hy storf den 23. May in het jaar 1407. en wierdt begraven te Wyk in het nonnen klooster, het welk hy gesticht hadde omtrent den jare 1401. Johanna van Abcoude, eenige dochter van Willem voornoemd, trouwde Jan van Brederode, zoon van Reinout en van Jolenta, vrouw van Gennip, welke zich in het Karthuizer klooster buiten Utrecht in het jaar 1402. begaf, gelyk zyne vrouw in dat der Dominicaner nonnen te Wyk. Doch na de doodt van zynen schoonvader, door aanraden van zommigen, zyn klooster verlatende, op hoop van des zelfs heerlykheden te verkrygen, eischte hy zyne vrouw wederom, die hem geweigerd wierdt, waarom hy in het jaar 1410. de stadt Wyk met geweldt innam, en zyne vrouw uit het klooster haalde. Als dit Frederik van Blankenheim, bisschop van Utrecht, hoorde, heeft hy de stadt Wyk weder ingenomen, Jan van Brederode gevangen gekregen, en des zelfs vrouw weder in het klooster gezet, alwaar zy in het volgende jaar van hertzeer is overleden, na wiens doodt haar neef, Jacob, heer van Gaasbeek, Putten, en Stryen in de geruste bezitting van Abkoude en Wyk gebleven is.

Sueder van Abkoude, heer van Gaasbeek, Putten, en Stryen, ridder, was een zoon van Gysbert en van vrouwe Johanna van Hoorn, een broeder van Willem, heer van Abkoude en Wyk, boven vermeld. Hy trouwde met Anna, eene dochter van den graaf van Leiningen, by welke hy verwekt heeft Jacob, die volgt, en Jolenta, die trouwde met Hubert den V. van dien naam, heer van Culemborch, doch zonder kinderen overleden is. Deze Sueder stichtte in het jaar 1393. het Karthuizer klooster by Utrecht buiten de Weerd-poort, en storf den 22. April in het jaar 1400. gelyk zommigen willen, op eene reize naar Rome.

Jacob, heer van Gaasbeek, Putten en Stryen, was een zoon van Sueder voornoemd, welke ook na de doodt van zynen oom, Willem, des zelfs heerlykheden van Abkoude en Wyk erfde. Hy heeft veel moeite en onlust met de Utrechtsche bisschoppen gehad, waar door hy in het jaar 1449. gedwongen is geweest de stadt van Wyk met de sloten van Duurstede en Abkoude met al haar gerechte, heerlykheden en toebehoren (waar door de Gaasbeeksche lenen aan het sticht gekomen zyn) aan bisschop Roelof van Diepholt af te staan, en de lyftocht aan de zelven van hem weder te ontfangen; welke hy ook eindelyk voor eene somme gelds aan de staten van het sticht heeft moeten overgeven. Na zyn doodt heeft Antonis, de bastaardt van Bourgondië, graaf van la Roche, heer van Bevres en Beunry, aanspraak op zyne erffenis gemaakt, voorgevende deze goederen eertyds van Jacob, heer van Gaasbeek, gekocht te hebben, waarom de staten hem in het jaar 1472. met twaalf duizend guldens hebben moeten bevredigen. Op deze wyze is het slot van Abkoude aan de staten van het sticht gekomen, na welken tydt het zelve lange de woonplaats is geweest der Maarschalken van het Neder-

maar dat hy nochtans geſtorven was zonder ooit zyne vrouwe bekend te hebben. Van hem hadde hun aanhang zynen naam ontleend. Wanneer een man en eene vrouw in dit ſlag van gemeenſchap getreden waren, namen zy twee kinderen aan, een zoon en eene dochter, die hunne goederen erfden, en die mede trouwden, onder voorwaarde van zich gene kinderen te verwekken, maar twee op de zelve wyze aan te nemen, die van kunne (ſexe) verſchilden. Zy vonden altoos arme luiden in de nabuurſchap, die hen kinderen verſchaften om aan te nemen. Zie daar wat ons Auguſtinus van hen zegt; en dewyl hy byna de eenige is, die 'er van ſpreekt, zo moet men geloven, dat deze ſecte op weinig plaatſen bekend was, en dat zy niet lang ſtandt hieldt. Men gelooft dat de zelve begon onder de regering van den keizer Arcadius, en dat zy eindigde onder die van Theodoſius den jongen. Alle de genen, die de zelve uitmaakten, tot de bewoners van een eenig dorp verminderd zynde, vereenigden zich wederom met de algemene kerke.

ABEL-KERAMIM, of de pleine der wyngaarden, eene plaats, by de welke Jephta de kinderen Ammons ſloeg. *Judic.* XI. *v.* 33. Hieronymus zegt, dat dit eene ſtadt zoude geweeſt zyn, die hy Abela noemt, de welke in zynen tydt noch een vlek was, twee kleine mylen van Philadelphia.

ABELLA eene rivier in Polen, in Samogitië. Zy vereenigt zich met de rivier van Nieviaſza Kicidani.

ABELLA, eene ſtadt in Campanie, met den tytel van Marquiſaat, vier mylen van Nola, en vyftien van Napels, van de zyde van Benevento. Zy is van weinig belang, en wordt in de gemene boeken der ſchryvers genoemd Avella. Echter is te beſluiten uit Ptolemeus, die meeſt de woordvormingen der Romeinen overal door Italië volgt, dat de Romeinen Abella hebben uitgeſproken. Want hy ſchryft ook te gelyk met Strabo Abella. Van den oorſpronk der ſtadt ſchryft Juſtinus in het XX. b. 1. *Nu die van Nola en Abella, zynze niet volkplantingen der Chalcidenſen?* Ambroſius Leo, die van deze zyne vaderlyke ſtadt drie boeken geſchreven heeft, zegt datze van de oude Grieken genoemd is Aëlla naar den dwarrelwindt, die deze ſtreek bewaait, en dat de later Latynen daar een b hebben tuſſchen gevoegd. Maar in 't gemeen, als gezegd is, heetze Avella, waar van daan zyn de Avellaanſche noten (by ons hazenoten) by Macrobius *Sat.* III. 18. *De Avellaanſche of Preneſtynſche noot*, zegt hy, *komt van een boom die Hazelaar genoemd wordt. Nic. Lloyd. Hofm. Lexicon Univerſ.*

ABELLI, (ANTONIUS) een dominikaner Monnik, Doctor der Godgeleerdheit en abt van 't klooſter van Nôtre Dame de Livri in l'Aunoi. Hy was de biegtvader van de koningin, Catharina de Medicis, en voorhenen haar leeraar geweeſt, en heeft eenige redenvoeringen over de Klaagliederen van Jeremias in 't jaar 1582. laten drukken. *La Croix du Maine. Verdier Vauprivas. Bayle.*

ABELLI, (LODEWYK) biſſchop en graaf van Rhodes, deedt wegens zynen hogen ouderdom afſtandt van het bisdom, en begaf zich in het S. Lazarushuis, alwaar hy in 't jaar 1691. in het 88. jaar zynes ouderdoms ſtorf. Hy was mede een van die genen, die zich 't meeſt tegen de Janſeniſten aankantten, en heeft verſcheide ſchriften nagelaten, als: *Medulla Theologica. La vie de Vincent de Paul*, die de ſtichter van de vergadering der zendelingen geweeſt is. *Van de grondwetten der Chriſtelyke zedekunde. Van de ketteryen: Van de overlevering der kerke. Aangaande de aanbidding van de maagdt Maria.* Door dit laatſte werk deedt hy den Proteſtanten groot vermaak, en verſchafte hen zelf wapenen tegen den biſſchop van Condom en de bekeerders. In 't leven van Vincent ontdekte hy een geheim, dat velen behaagde, te weten, dat die geen ommegang wilde hebben met den abt van S. Cyran, na dat hy hem hadde horen zeggen, dat het Concilie van Trente maar eene zamenrotting was en eene vergadering van de ſchoolgeleerden en van den Paus. *Bayle. Hendreich. Pand.*

ABELLINAS, *Abellina Vallis*, eene grote en ſchone Vally in Syrië, gelegen tuſſchen de bergen van den Libanon en den Anti-Libanon. Zy wordt beſproeid door de rivier Farfar, en bevat de vermaarde ſtadt van Damaſcus. *Baudrand.*

ABELLINATES, of ABELLINATEN, is de naam van twee volkeren van Italië, waar van het eene bygenaamd wierdt Marſes, en het andere Protropes, omtrent Apulia, of Apuleia. *Plinius.*

ABELLIUS, een der goden van de oude Gallen. *Scal. l.* 1. *Auſ. Lect. cap.* 9.

ABELLIUS, zoon van Romulus en van eene Sabynſche vrouw, genaamd Herſilia. Zyn vader noemde hem eerſt Aollius, ter oorzake van de grote hoop burgers, die hy verzameld hadt, en zyn naam wierdt vervolgens in dien van Abellius verandert. Dit is het gevoelen van Zenodotes van Trezene, 't welk, naar Plutarchus ons verhaalt, van elkeen niet wordt aangenomen. Anderen zeggen, dat hy de zoon was van Hoſtilius en van de zelve Herſilia. *Plutarch. in het leven van Romulus.*

ABEL-MEHOLA, eene ſtadt in den ſtam van Iſſaſchar, of halven ſtam van Manaſſe, van waar de profeet Eliſa geboortig was. 1. *Kon.* IV. 11. 12. *cap.* XIX. 16. Zy wierdt ook alleen Mehola genoemd. 1. *Sam.* XVIII. *v.* 19.

ABEL-MITSRAIM is de landſtreek of pleine van den doornenboſch boven de Jordaan, alwaar de kinderen Iſraëls hunnen vader zeven dagen beweenden, die zy beſteedden tot hunne begravenis, 't welk aanleiding aan de Egyptenaren heeft gegeven om deze landſtreek alzo te noemen; want Abel-mitsraïm betekent de rouwe der Egyptenaren. *Gen. c.* L. *v.* 10. *en* 11.

ABELONITEN. Zie ABELITEN.

ABELPHEDA, of ABULPHEDA, (ISMAEL) of, gelyk zyn volle naam is: *Omaddedin Aboulfeda Iſmaël Ben-naſſer*, was Sultan, koning en vorſt van Hamah in Syrië, alwaar hy zelf, na dat zyn broeder Ahmed, toegenaamd Almalek al Naſſer, die in 't 743. jaar van de Hegire, of in 't jaar 1342. na Chriſtus geboorte afgezet wierdt, de regering verkreeg; waar op hy aanſtonds den tytel van *al-Malec al-Salch* aannam; maar deze waardigheit niet langer dan drie jaren behieldt. Hy is inzonderheit beroemd om dat hy twee fraaie boeken heeft geſchreven. Het eerſte is een Geographiſch werk, dat Joh. Gravius in 't jaar 1650. te Londen onder dezen tytel heeft uitgegeven: *Chorasmiæ & Mawaralnahre. h. e. Regionum extra fluvium Oxum Deſcriptio, ex tabulis Abelphedæ principis Hamæ.* Dat boek is in de Heidelbergſche Bibliotheek geweeſt, en van daar naar Rome geraakt. Poſtel, die door koning François den I. uit Vrankryk naar 't Ooſten gezonden wierdt om fraaie boeken op te zoeken, bragt dezen ſchryver mede, en heeft een kort begrip daar van te Venetië gelaten, dat Ramuſius overgezet, maar niet uitgegeven heeft; doch hy is de eerſte geweeſt, die van dit boek gewag maakte, waar op het door verſcheiden geleerden is aangehaald. Het twede werk van dien vorſt is een kort uittrekzel van de algemene geſchiedeniſſe tot zynen tydt toe, en draagt den tytel van: *Al Mokhtaſſar fi akhbar albaſchar.* Deze ſchryver wordt voor ouder en geleerder dan Ptolemeus gehouden; en men zegt dat hy voor 300. jaren geleefd heeft. *Gravius præf. in Abelph. ed. Lond.* 1650. *Voſſius de Scient. Mathem. c.* 43. *Blancan. in Chron. Simler in Epit. Bibl. Herbelot Bibl. Orient. Bayle.*

ABEL-SATAIM, *Haſſchittim*, of *Sittim*, eene groote vlakte in den ſtam van Ruben, alwaar de vier en veertigſte legerplaats der Iſraëliten was, die aldaar bleven om de doodt van Mozes te bewenen. Die van Ruben bouwden dees tyds aldaar eene ſtadt, die zy Abela noemden. *Num.* XXXIII. 49. *Simon. Diction. de la Bible.*

ABEMERIC, koning van Spazin in Arabië, droeg grote zorg voor Iſaak, zoon van Monobazes en van Helena, voedde hem op, en gaf hem zyne dochter, de prinſeſſe Samacho, ten huwelyk; met eene ſchone provincie van zyn koninkryk tot een huwelyks gift. *Joſeph.* XX. *boek kap.* 2. *van de Oudheden.*

ABEN-BOEN, dat is, *een ſteen des duims.* Dus wierden de grenzen tuſſchen Ruben en Juda van de kinderen Iſraëls genoemd. Hy heeft zynen naam van Bohan, eenen der zonen of afkomelingen van Ruben. *Joſ.* XVIII. *v.* 17. Noch hedendaags is 'er een grote ſteen, die van marmer ſchynt te zyn, in de gedaante van een bakoven, op den groten weg, die tegen de rivier Adonis naar Phenicië loopt, tegen 't Ooſten leggende. *Hieron. de locis Hebr. Maſius in libr. Jud. c.* 5. *Breitenbachs Reisb. c.* 6.

ABENCHAMOT, een krygshoofdt van Barbaryen, en heer der Aduaren, door de krygsbenden van den koning van Portugal geſlagen zynde, die hem eene van zyne vrouwen ontvoerd hadden, Yote genoemd, en beſpeurende, dat deze gevangene tekenen van zyne tederheit omtrent haar vorderde, met haar te verloſſen, gevoelde zich zo aangemoedigd, dat hy op de Chriſtenen aanviel, hen verſloeg, en zyne vrouwe weder bequam. *Diego de Torrez Hiſtoire des Cherifs c.* 31.

ABEN-EL-HACH, een Arabier van Damaſcus, wierdt door zyne medegezellen op den troon van Kordua verheven, die Alcataran, die de wettige bezitter van den zelven was, ophingen. En de kinderen van zynen voorzaat verſlagen hebbende; die van Narbonna quamen om de doodt van hunnen vader te wreken, ſtorf hy van vermoeidheit, of, gelyk zommigen menen, door vergif, na zes maanden geregeerd te hebben. *Marmol l.* 2. *c.* 14.

ABENEPH, een Arabiſch geſchiedenisſchryver, heeft een boek van de verborgenheden der Egyptenaren geſchreven, waar in hy voorgeeft aan te tonen, dat de Hebreeuwen eenige der zelve van deze volkeren ontfangen hebben. Athanaſius Kircherus, maakt van dezen ſchryver dikwils gewag in zyn *Oedipus Ægyptiacus*, voornamentlyk *tom.* I. *Syntagm.* 4. *pag.* 249.

ABEN-EZER. Zie EBEN-HAEZER.

ABEN-EZRA, anders *Rabbi Abraham Ben Meir Aben Ezra*, en met nadruk de Wyze genaamd, een beroemd Rabbi, geboortig van Toledo. Hy was een deftig Philoſoof, geneesheer, dichter, letterkundige, kabbaliſt en uitlegger der H. Schrift. Hy was inzonderheit in de ſterrekunde zodanig ervaren, dat eenigen hem de verdeling des hemels door den evenaar in twaalf gelyke delen toeſchryven, 't welk de beſte ſterrekundigen toegeſtemd hebben. Behalven het verhaalde was hy vele talen, en voornamentlyk de Hebreeuſche, machtig. Hy was ook zeer naarſtig in alles te onderzoeken, zo dat hy byna zyn gehele leeftydt met reizen heeft doorgebragt. Na dat hy Engelandt, Vrankryk, Italië, Griekenlandt, en vele andere landen hadt doorgereiſt, ſtorf hy op 't eilandt Rhodus in het vyf en zeventigſte jaar van zynen ouderdom: doch in welk jaar na Chriſtus geboorte is onzeker, dewyl eenigen het jaar 1174. anderen het jaar 1194. en wederom anderen gehele andere jaren ſtellen. Van hem zyn vele ſchriften voorhanden; als: *Commentarii* over alle de boeken der H. Schrift. In de voorreden van de zelve heeft hy aangetoond de vyf wyzen, op welke de Joden de wet verklaren; behalven noch verſcheide andere Godgeleerde werken, daar onder: *Fundamentum Timoris*, dat zommigen te onrecht voor eene Grammatica houden. Verder heeft hy verſcheide Grammaticale, Philoſofiſche, Aſtronomiſche, Mathematiſche en Poëtiſche werken gemaakt, en onder de laatſten: *Poëma Rythmicum de Shahiludio*, dat is van het ſchaakſpel. Ook heeft hy een boek *de Aſtrologia Judiciaria* uit het Arabiſch in 't Hebreeuſch overgezet, waar van de tytel is: *Initium Sapientiæ. Ganz in Nemach. David. R. Ghedalia in Schalſchel-hakkab f.* 41. *Sixt. Sinenſ. l.* 4. *Bibl. S. Genebrard. Chron. Buxtorf Bibl. Rabbin. Bartolocc. Bibl. Rabb. t.* I. *p.* 36. *Wolfius.* Men vindt zyn leven by Reland, *in Analect. Rabb. p.* 59.

ABEN-HUMEJA, dien de oproerige Maranen in Spanje tot hunnen koning opwierpen, met den tytel van koning van Granada en Kordua, was eerſt Ferdinand de Valor genoemd, naar een dorp van dien naam, alwaar hy woonde, in 't gebergte van Alpuxara.

Hy viel van het Christen geloof af, zynen doop verzakende, en was veeltyds gelukkig in den oorlog, dien hy met grote kloekmoedigheit voerde. Hy wierdt eindelyk van Diego Aguazil, die met hem op eene vrouwe verliefd was, verraderlyk bedrogen. Deze verdichtte brieven op zynen naam, als of hy eenige Mahometanen onder zyne benden wilde doen doden. Abdala-Aben-Abo ontfing de zelve, en deedt hem, na dat hy hem verrascht hadde, verwurgen. Wanneer hy bespeurde dat hy moest sterven, betuigde hy, dat hy een Christen storf, en de Moorsche kroon om geen andere reden hadt aangenomen dan om zich aan de Spanjaarden te wreken. Dit gebeurde in 't jaar 1570.

ABEN-HUT, een zeer verstandig Moor, en een van de voornaamsten van 't landt van Granada, zich meester van de sterkste plaatsen van dat koninkryk gemaakt hebbende, liet zich hervormer van de Mahometaansche wet noemen. Hy wierdt naderhandt door eenen van de zynen gedood, den oorlog in den jare 1234. tegen de Christenen voerende. *Marmol l.* 2. *c.* 38.

ABEN-JOSEPH, uit den stam van de Beni-Merinen, in Afrika, overweldigde het koninkryk van Fez en Marokko van de Almohaden, na dat hy Mahometh Budobus overwonnen hadt, en breidde zyne wingewesten verder uit door geheel Mauritanië. Hy liet zich koning van Fez noemen, die hy tot eene hoofdstadt, in plaats van Marokko, koos, en nam ook den naam van Muley-Chec aan, dat is meester, en heer, of oude koning. In het jaar 1275. quam Aben-Josef met 17000. paarden en meer dan 50000. man te voet in Spanje, en maakte zich meester van Tarife en Algezire. Daar op keerde hy naar Afrika. Hy deedt ook verscheiden ondernemingen in Spanje tegen de Christenen, of tegen de wederspannige Moren tot den jare 1285. wanneer hy storf, hebbende zynen zoon Abu-zayd tot zynen opvolger. *Marmol Hist. de l'Afrique l.* 2.

ABEN-ISMAEL, koning van Granada, maakte zich zelven aan de koningen van Kastilië cynsbaar; maar na dat hy in 't jaar 1465. gestorven was, verbrak zyn zoon Muley Abohacen de vrede, 't welk de oorzaak van der Moren ondergang was; want koning Ferdinand de V. nam in 't jaar 1492. de stadt Granade in, en maakte aldus van de regering der ongelovigen in Spanje een einde. *Davity.*

ABEN-MAHAMET, een vermaard Arabier, maakte zich zelf koning van Kordua en Toledo, en stelde zich moediglyk tegen alle de genen, die hem deze kroon wilden betwisten, en het op de Almohaden geladen hadden, welker belang hy ondersteunde. *Marmol l.* 2. *c.* 8.

ABEN-MELECH, anders *Salomon Ben-Melech* genaamd, een ervaren Rabbi, die eene letterlyke uitlegging over den gehelen Bybel geschreven heeft, die den tytel van *Muhlal Jophi*, dat is; *De volmaaktheit van de schoonheit*, draagt. De zelve vervat de letterlyke en spraakkundige uitleggingen van de Rabbynen Juda, Jona, en eenige anderen, maar voornamelyk die van Rabbi David Kimchi, waar van hy dikwils de woorden bybrengt. Van dat werk zyn twee drukken voorhanden, de eerste te Konstantinopel, en de ander in Hollandt uitgekomen. De laatste is de beste, om dat men de aanmerkingen van Aben-Dana daar by gevoegd heeft. *Simon Hist. Critiq.*

ABEN-NEDIN, een Arabisch schryver, die een werk van het leven der wysgeren van zyn volk heeft geschreven, hunne schriften getrouwelyk aanhalende. *Mersenn. in praef. des Coniq. d'Apollon.*

ABENOIA, eene kleine rivier in nieuw-Kastilië, de welke zich in de Guadiana ontlast.

ABENOW. Zie ABNOBE.

ABENSBERG, in 't Latyn *Abusina*, *Aventinum*, of *Abensberga*, eene stadt met een kasteel in opper-Beyeren, aan de kleine rivier Abens, waar van ze den naam draagt, en twaalf mylen van Munchen gelegen. Zy was de geboorteplaats van Joh. Aventinus, die daarom Aventinus genoemd wordt, als op zyn artykel blykt. De vermaarde graaf Babo van Abensberg en Rohr, burggraaf te Regensburg, heeft alhier zyn hof gehouden, en zich naar deze stadt en heerschappye benoemd. Van zyne zonen zyn vele aanzienlyke geslachten in Noordgow, Franken, Karnthen, of Karinthië, Beyeren en aan den Ryn voortgekomen, doch die meest zyn verstorven. Eberhard, een van de zonen van den gemelden Babo, zou het Abensbergsche geslacht voortgeplant hebben, waar van ook de graven van Roteneck en Hipoltstein afdalen. De laatste van de zelve, Nicolaas van Abensberg, is door hartog Cristoffel van Beyeren, met hem in oorlog zynde, in 't jaar 1485. om hals geraakt. Deze heerschappyen, voornamentlyk de Abensbergsche, heeft hartog Albert, broeder van Christoffel, ten dele van den keizer verkregen, en ten dele door geldt aan zich gebragt. De graven van Traun hebben altydt ook den tytel van Abensberg gevoerd, en zyn eigentlyk afkomstig van Wolframus, die mede een der zonen van Babo van Abensberg was, de welke, behalven Conradus, die in 't jaar 1147. als aarts-bisschop van Saltsburg storf, en Wolffram den II. wiens tak in de derde nederdalende linie uitstorf, ook Otto geteeld heeft, waar van in de tiende graadt Wolffgang afstamde, die een vader was van Johannes, die de Eschelbergsche, en Michiel, die de Meissausche linie stichtte. De zoon van 't kinds-kindt van dezen Johannes was Otto Bernhard, die in 't jaar 1605. storf, en twee zonen naliet, wiens nakomelingen de Eschelbergsche linie voortplantten. De Meissausche linie heeft Sigmund Adam, kinds-kinds-kindt van den gemelden Michiel, door zyne drie zonen, Johan Christoffel Ernst, en Ehrenryk, voortgezet. De eerste liet na Sigmund Gottfried, die zonder kinderen overleedt. De twede zoon, Ernest, was by Ferdinand den III. in grote achting, wegens zyne grote diensten, waarom hy hem ook tot ryksgraaf verhief; waar op hem wegens koop van de vrye heerlykheit Eglof in Swaben op den ryksdag te Ulm in 't jaar 1662. stem en zitting onder de Swabische graaffelyke huizen vergund wierdt. Dit is in 't jaar 1667. aan zynen zoon Ferdinand Ernest vergund; in 't jaar 1685. aan zynen onmondigen zoon Joseph; en, als deze in 't jaar 1690. ook overleedt, aan zynen oom, Otto Erenryk, (welkers vader de derde zoon van den gemelden Sigismund Adam was) graaf van Abensberg en Traun, keizerlyke kamerheer, werkelyke geheime raadt, en landmaarschalk in Oostenryk beneden de Ens, ridder van 't gulde vlies, heer in Eglof, Meissau en Petronel, Praunsberg, Wolfpassing en Puk-flus; die ook in het bezit van de fidei-commissaire goederen geraakte, 't welk graaf Ernst tot onderhoudt van de familie dus bezorgd hadde. Hy kreeg in 't jaar 1709. na dat de keurvorst van Beyeren in den ryksban gedaan was, de stadt en heerlykheit Abensberg, doch moest de zelve uit kracht van de vrede te Baden aan Beyeren weder afstaan. Hy storf op den 8. September van den jare 1715. *Aventin. l.* 2. *p.* 58. *l.* 5. *p.* 313. *Hund. Bayer. stam-buch. Imhof. Not. l.* 7. *c.* 16. *Zeileri Topogr. Bavar.*

ABENS, of ABENST, in 't Latyn *Ampla*, een klein riviertje in opper-Beyeren, dat de stadt Abensberg bespoeit, en zich kort daarna in de Donau ontlast. *Baudrand.*

ABEN-TAAMON, een prins van het geslacht van Abdala, den VI. Kalif van Damascus, dien Abdulmic deedt sterven. Hy ging naar Afrika over, om de gramschap van dezen geweldenaar te ontwyken, die alle, die van zyn geslacht waren, vervolgde. In Mauritanië Tingintana gekomen zynde, wierdt hy op den troon verheven wegens zyne geboorte en verdiensten. Hy voerde zware oorlogen met de Romeinen en Gotthen, die de Barbarysche kusten in hadden. Na verscheide overwinningen liet hy zich Amir-el-moselemin noemen, om de Kalifs van Arabië te braveren. Men meent, dat hy de stadt Marokko liet bouwen; maar de Arabiers zeggen het tegendeel. *Marmol l.* 2. *c.* 9.

ABEN-TESPHIN, een Numidiër, verjoeg de Saracenen uit Afrika in de twaalfde eeuwe, en maakte zich daar van Miramolyn, dat is vorst, [*Emir-el-memunin* prins der gelovigen] na dat hy de koninkryken van Fez, van Mauritanië en van Telensin verwoest hadde. De Saracenen in Spanje riepen hem tegen de Christenen te hulpe; doch die bystandt was aan beiden nadelig; want Abentesphin verdreef de Christenen uit Kastilië, Portugal en andere landen, die zy veroverd hadden, maar liet naderhandt de Saraceensche koningen meestendeels ombrengen, beroofde eenige van hunne landen, maakte anderen cynsbaar aan zyne zonen, onder welker gebiedt hy Spanje liet, en keerde naar Afrika te rug. *Birago Hist. Afric.*

ABEN-TIBBON, een vermaard Rabbi van de dertiende eeuwe, anders R. Moses Aben-tibbon genaamd, volgens Ganz *in Zemach David pag* 142. Hy zette Euclides uit het Arabisch in het Hebreeusch over: ook stelde hy eene natuurkunde in het Hebreeusch op, die hy den *Geest der genade* noemde. Men zegt, dat hy in Spanje geboren was, en te Rhodus in 't jaar 1270. storf. *Georg. Matt. Konig. Bibl. vetus & nova. Sixt. Senensis lib.* IV. *Bibl. s. Genebrard. in Chron. Buxtorf de ab. Elv. p.* 34.

ABEN-TYBBON, of TABBUN, anders *R. Judas Bar Saul Aben-Tybbon* genoemd, een vermaard Rabbi van Granada, uit Spanje, leefde in 't jaar 1171. Hy was een groot Philosoof, letterkundige, Poëet, en in alle zoorten van geleerdheit ervaren. Inzonderheit worden zyne vaarzen geroemd. Hy was de eerste, die de boeken der Joden, die in de Arabische tale waren geschreven, in het Hebreeusch overzette, inzonderheit het vermaarde boek *Cosri*, als ook het letterkundige werk van R. Jonas ben Ganach, en andere meer. Hy heeft ook een *Epistolam Eruditionis didascalicam* aan zynen zoon R. Samuel geschreven, die voor een berucht uitlegger geacht wierdt, dewyl hy zynen vader in diergelyke vertalingen navolgde. *R. Ghedalia Schalschcleth p.* 41. *Buxtorf Bibl. Rabbin. Bartolocc. Bibl. Rabb. t.* 3. *p.* 72.

ABEN-VIRGÆ, of ABEN-BENVERGA, een Rabbi, die sterrekundige tafelen heeft geschreven. Men weet niet regt den tydt, wanneer hy geleefd heeft. *Vossius de Mathem. c.* 35. §. 50.

ABEN-XAUHAR, eene der ongelukkige wederspannige Maranen in de zestiende eeuwe in Spanje. Hy was van een voornaam geslacht, en Ferdinand genoemd, maar ging tot het Mahometaansche geloof over. Hy was een der eersten, die de Maranen aanriedt om de wapenen op te nemen, en deedt het met meer drift dan de anderen. Men wilde hem koning van Granada maken, gelyk eenigen hem ook daar voor reeds erkend hadden; maar hy wilde liever, dat men deze waardigheit aan zynen neef Ferdinand de Valor gaf, dien men Aben-Humeja noemde, gelyk hier voor gezegd is. Aben-Xauhar was zyn algemene stedehouder, maar niet vergenoegd zynde stierf hy van ziekte, of van droefheit in 't jaar 1569. of 1570. *Thuan. l.* 48.

ABEONE, en ABDEONE, of ADEONE, een naam van twee godheden, die by de Heidenen in hoogachting waren, en de zorge en bestiering hadden omtrent de reizen. *August. l.* 4. *de civit. Dei.* Men merkt aan, dat beide deze namen eigentlyk byvoeglyke namen van eene en de zelve godheit waren, gelyk de Roomsch-Catholyken onze lieve vrouw van barmhertigheit, onze lieve vrouw van goed geluk, enz. hebben.

ABER, een groot meir in de Noord-Schotlandsche provincie Loch-Aber, wordt van zommigen ook Loch, of Coch genoemd, waar naar het landschap dan ook den naam draagt. Zy is vyftien of zestien Engelsche mylen lang, en loopt door een kanaal in de Iersche zee. In vorige tyden heeft eene sterke stadt aan dit meir gelegen, die door de Denen en Noorwegers verwoest is. *Beverell. Delic. de la Gr. Bret. pag.* 1261.

ABERA, eene stadt in woest-Arabië, by Ptolemeus.

ABERAVON, een open plaatsje van het graafschap van Glamorghan in 't Zuider gedeelte van 't prinsdom van Walles, in Engelandt. Het zelve legt acht mylen van de stadt Cardiffe, ten Westen, en by den mondt van de rivier Avon, die aan het zelve haren naam gegeven heeft. *Baudrand. The present State of great Brittain. p.* 77.

tem! qui vanis adeo ac stultis commentis habuerit fidem. Dat is: „ O „ al te onnozel, ja ik hadt bykans gezegd, al te onwys mensch! „ die aan zulke ydele en zotte verdichtzelen geloof geslagen heeft": Want, wat kan men fabelachtiger voor den dag brengen, dan de overwinning van Jeruzalem door Karel den Groten? *Suffrid. Petri de Scriptor. Frisiæ. Vossius de Histor. Lat.*

ABHER, eene stadt van de provincie, genaamd Gebal, of het Persiaansche Iraque, gelegen in 't vierde klimaat op 84. graden en 30. minuten lengte, en op 36. graden en 45. minuten Noorder breedte. *Herbelot Bibl. Orient.*

ABHERI was geboren in de stadt Abher. Men noemde hem anders: *Athir-Eddin Mofadhel ben Omar.* Hy is de beste Arabische schryver, die over de Isagoge van Porphyrius geschreven heeft. Wy hebben ook een boek van hem, dat genaamd wordt: *Escharat Al Abheri.* Hy was een vader van Saadeddin, Vizier van Sultan Alischah, zoon van Tagasch, uit den stam der Khouarezmiten. Zyne uitlegging over Porphyrius wordt in de Bibliotheek van den koning van Vrankryk, N°. 908. gevonden. *Herbelot Biblioth. Oriental.*

ABI, of ABISA, dochter van Zacharias, en moeder van Hiskia, koning van Juda. Haar naam betekent: *myn vader.* In het twede boek der Koningen wordt van haar gesproken, *kap.* XVIII. *vers* 12.

ABIA, ABIJA, of ABIAM. Daar zyn verscheiden personen van dezen naam geweest.

I. ABIA, was de twede zoon van Samuel. Hy wierdt, benevens zynen broeder Joël, door zynen vader aangesteld om hem behulpzaam te zyn in de regering van het volk en in de gerechtsoeffening, in het jaar der scheppinge 2951. Maar hunne geweldenaryen en hunne onrechtvaardigheit waren oorzaak dat het volk opstondt en Samuël verplichtte om hen een koning te geven, die Saul was. 1. *Sam.* VIII. *vs.* 2.

II. ABIA, was de eerste zoon van Jerobeam, den eersten koning van Israël te Samaria, die met grote krankheit geslagen wierdt om de zonden zynes vaders. Zyne moeder wilde zich met den Propheet Ahia beraden, en den zelven verzoeken om eenig hulpmiddel tot zyne genezinge. De Propheet zeide haar, dat zy terstondt zoude wederkeren; dat zy noch naauwlyks haren voet binnen de poorte der stadt gezet zoude hebben, of deze zoon, van wien zy zo veel werks maakte, zoude sterven, en de eenige van zyn geslacht wezen, die in de graffteden der koningen begraven zoude worden; en dat alle de anderen door de honden verscheurd, of door de vogelen gegeten zouden worden. Dit alles gebeurde gelyk het de Propheet voorzegd hadde, 1. *Kon.* XIV. *vs.* 5. tot 16. in 't jaar der werreldt 3078.

III. ABIA, was de zoon van Becher. 1. *Chron.* VII. *vs.* 8.

IV. ABIA, was de vierde koning van Juda, een zoon van Rehabeam. Hy begon in 't jaar 3026. na de scheppinge, en 958. jaren voor Christus geboorte, in het achttiende jaar van zynen ouderdom, te regeren, en wandelde in de voetstappen zynes vaders. Na dat hy eene grote overwinning op Jerobeam, den koning van Israël, bevochten hadt, was hy zo ondankbaar omtrent Godt, dat hy niet naquam 't geen hy beloofd hadde, namentlyk van den veroverden buit van de vyanden te zullen verbannen. 't Is waar, Josephus spreekt wel van hem, als van een rechtvaardig en Godvruchtig koning; maar 't zelve stemt niet overeen met de H. Schrift. 1. *Kon.* XV. II. *Kron.* XIII. *Joseph. Joodsche Oudh.* VIII. *b.* 11. *k. Torniel. ad an:* 3077. & 3079.

V. ABIA, was koning der Parthen, die Izates, koning der Adiabeniten, beoorloogde, door het aanzoek der groten van zyn koninkryk, die tegen hem opgestaan waren, om dat hy den Godsdienst der Joden omhelsd hadt, of, naar 't gevoelen van anderen, dien der Christenen. Hy was zo ongelukkig in 't uitvoeren van dezen oorlog, als onrechtvaardig in 't ondernemen van den zelven. Hy wierdt verslagen, en zich in een kasteel besloten hebbende, wierdt hy daar onmiddelyk door 't leger van Izates belegerd, die hem zo sterk benaauwde, dat hy gedwongen was zich zelf uit wanhoop te doden, uit vreze van te vallen in de handen van de genen, die hy zo onbillyk hadde aangetast. De naam van Abia betekent: *Vader Here. Joseph. Joodsche Oudh.* XX. *b.* 2. *k.*

ABIA, een van de vier en twintig ordeningen der priesteren onder de Joden, volgens de verdelinge van koning David: welke ordeningen naderhandt by beurten zeven dagen, van den eenen Sabbath tot den anderen, in den tempel dienden, en den naam van hunne hoofden en den zelven rang onder malkander behielden. Het eerste lot der bedieninge viel op de ordeninge van Jojarib, en het achtste op die van Abia. De loop der vier en twintig ordeningen wierdt vervuld in 168. dagen. De dagordeninge van Jojarib viel in den jare 4709. naar de Juliaansche tydkring, den 15. July. Men bewyst zulks om dat, naar het getuigenisse der Joden, de ordening van Jojarib op haar beurt in dienst was, wanneer Jeruzalem wierdt ingenomen door Titus, in 't jaar 4783. naar de Juliaansche Periode, het 70. jaar na Christus geboorte, den 9. of 10. der maandt Ab, die begonnen was den 27. July op den zesden feestdag des avonds. Aldus heeft de ordening van Jojarib op haar beurt den dienst moeten beginnen op een Sabbath den 4. Augstus. Van dit jaar 4783. opklimmende, en 161. volle omlopen van den dienst der priesterlyke familien in den Tempel tellende, van 168. dagen ieder, valt men op den 15. July van 't jaar 4709. naar de Juliaansche tydkring, 't welk een Saturdag is, op welken de ordening van Jojarib haren dienst begonnen heeft. Die van Abia, welke de achtste was, heeft by gevolg op haar beurt den dienst begonnen 50. dagen daar na, 't welk was in 't jaar 4709. den 2. September op Zaturdag na de Juliaansche Periode, of den 31. Augustus, na de verbetering van Augustus. Dit dient om den tydt van de ontfangenisse van Johannes den Doper te bepalen, wiens vader Zacharias een priester van de ordening van Abia was, en den dienst in den tempel begonnen hadde, weinige dagen voor dat zyne huisvrouw ontfangen hadde. 1. *Par.* XXIV. *Luc.* I. *Thoinard Harm. Evangel.*

ABIA, eene dochter van Hercules, de voedster van Hyllus, die in de stadt Ira in Messenië week, die naar haren naam Abia genoemd wierdt, alwaar zy een tempel bouwde. Ira was eene van de steden, die Agamemnon aan Achilles beloofde, by Homerus.

ABIA, eene rivier van 't gebiedt van Zagathay, eene van die, welke de rivier van Abiamu ter slinker zyde uitmaken, of wel het bovenste gedeelte van de Abiamu, van ouds het bovenste gedeelte van de rivier Oxus.

ABIADENE, een landstreek van Assyrië, waar van de landbeschryvers ons byna niets anders dan den naam opgeven.

ABIA-GRASSO, een handelsteedtje in 't Milanees, in 't Latyn *Albiatum*, of *Abiatum crassum* genoemd. Het zelve legt aan 't groot kanaal, 't welk uit de Ticino geleid wordt, in 't hertogdom van Milanen, tusschen die stadt en Vigevano, naby de grenzen van dat graafschap, vier of vyf mylen van de eerste en twee van de laatste plaats, wordende het benedenste gedeelte van dat kanaal, dat naar 't Zuiden loopt, naar dit steedtje, het kanaal van Abia-Grasso genoemd. *Baudrand. Schaupl. des Kriegs in Ital. p.* 346.

ABI-ALBON, een Arbathiter, een der dertig dappere helden van Davids leger. II. *Sam.* XXIII. *vs.* 31.

ABIAMU, eene rivier in 't landt van Zagathay, door de ouden voor een gedeelte van de rivier Oxus gehouden; maar ze is veel eer zelf eene rivier, die in de Oxus valt.

ABIASARES. Zie ABISARES.

ABIATHAR, de dertiende hogepriester der Joden, een zoon van Achimelech, beloofde zynen getrouwen dienst aan David tegen den oproerigen Absalon; maar hy misgreep zich daarna ongemeen, en hing Adonias aan, waarom hy door den koning Salomon van zyne waardigheit ontbloot, en buiten de stadt Jeruzalem gebannen wierdt; en alzo wierdt vervuld 't geen Godt aan Eli voorhenen gezegd hadt, dat zyne nakomelingen wegens de zonden van beide zyne zonen zouden verdelgd worden. 1. *Sam.* XXII. 1. *Kon.* II. *Joseph. Joodsche Oudh.* VII. en VIII. *b. Torniell. ad ann.* 3020.

ABIB, de eerste maandt van 't heilige jaar der Joden, anders *Nisan* genoemd. Zie NISAN.

ABIBALUS, of ABIBALES, koning van Tyrus, leefde ten tyde van David, en was de vader van den koning Hiram, die een groot vriendt en bondgenoot, van Salomon was. *Joseph. Joodsche Oudh.* VIII. *b.* 1. *k.*

ABIBAS, die men voorgeeft de zoon van Gamaliël te zyn geweest, waar van in de Handelingen der Apostelen gesproken wordt, wierdt gedoopt, in 't Christendom opgevoed, en bragt zyn leven met gebeden in den tempel door. Men is van gedachten, dat hy voor zynen vader Gamaliël storf, en dat hy te Caphargamal in het zelve graf als Stephanus begraven wierdt. Deze geschiedenis is niet dan op eene gewaande openbaringe gegrond, die men zegt dat Gamaliël in een droom aan Luciaan, priester van Caphargamal, onder de regering van Honorius en Theodosius, gedaan heeft, op den 3. December van den jare 455. volgens de tydwyzer van Idacius, of 415. naar 't gevoelen van anderen. Deze Luciaan heeft die openbaring beschreven. *Lucian. de Stephano. Avitus Chron. d'Idace & de Marcellin. Photius Cod.* 171. *Bed. in Acta. de Martyrologes. Combefis de Chrys. Pezron. defense de l'Antiquité des temps chap.* 2. *Tillemont T. II. Baillet vies des Saints au* 3. *Aout.* Zie het artykel van STEPHANUS.

ABIBE. Zie ABAIMBE.

ABICUREN, in 't Latyn *Abi Curenus*, een klein riviertje in Persië. Het zelve loopt in de provincie van Erak-atzem, en besproeit het gebiedt van de stadt Ispahan. *Baudrand.*

ABIDA, of ABIDAN. Daar zyn twee mannen van dezen naam. De eerste was een zoon van Midjan, en kleinzoon van Abraham en van Ketura, zyne twede vrouw. 1. *Kron.* I. *vs.* 33. De twede was de zoon van Gideoni. Hy was de prins en 't hoofdt van den stam van Benjamin, die met de zynen uit Egypten getrokken zynde een heir van 35400. strydbare mannen, alle boven de vyf en twintig jaren oud, uytmaakten. Hy was de negende, die zyn geschenk aan den tabernakel offerde. *Num.* II. *vs.* 22. *en* VII. *vs.* 60. Deze naam betekent: *Myn wyze vader*; of: *de wetenschap van mynen vader.*

ABIEL, of JEIEL, vader van Kis, uit den stam van Benjamin, grootvader van Saul, koning van Israël. I. *Sam.* IX. *vs.* 1. I. *Kron.* IX. *vs.* 38. Zyn naam betekent: *Myn vader Godt*; of: *de Goddelykheit van mynen vader.* Daar is ook een andere Abiel, zoon van Seror, geweest, en noch een ander, anders Abialbon genaamd. I. *Kron.* XI.

ABIENI, volkeren van Scythië, die sedert den koning Cyrus altoos hunne vryheit beschermd hebben, maar die de zelve aan Alexander den Groten aanboden, toen hy te Maracanda was. Men roemde daar in hunne bescheidenheit, dat zy nooit oorloogden dan tegen de genen, die hen hunne vryheit benemen wilden. *Quint. Curt. l.* VII.

ABIEZER, uit den stam van Manasse, waar van *Josua* XVII. *vs.* 2. gemeld wordt. Daar was ook een ander van dezen naam, van den stamme Benjamin, geboortig uit de stadt Anathoth. Hy was een der dertig helden van Davids leger, en krygsoverste over 24000. mannen. Hy hadde zyn dienstbeurt in de negende maandt, die de Hebreeuwen Cosleu, en wy November noemen. I. *Kron.* XXVII. *vs.* 12. Zyn naam betekent: *myn sterke vader*; of: *myns vaders hulpe*; of anders: *myn afgezonderde vader*; of: *de heiliging van mynen vader. Simon. Diction. de la Bible.*

ABIGAIL, de huisvrouw van Nabal, die op den berg Carmel, in 't midden van den stamme Juda, woonde. Nabal, haar man, was gierig, straf en boos van daden. David, door Saul vervolgd zynde, hadt altoos eene grote voorzorg gehad voor alles, wat hem toebeloor-

behoorde; maar in eene grote noodzaaklykheit zondt hy om eenige ververſching te verzoeken voor hem en voor de genen, die hem verzelden. Nabal antwoordde op eene beledigende wyze; en David was reeds opgetrokken om zich van dezen hoon te wreken. Maar Abigaïl ſtilde zynen rechtvaardigen toorn door hare heuſchheit en door hare geſchenken. David was hier door bekoord, en toonde wel haaſt wat genegenheit hy voor haar hadde: want Nabal geſtorven zynde, deedt hy haar weten, dat hy met haar wilde trouwen. Abigaïl betuigde terſtondt, dat zy zich dat geluk niet waardig achtte, en begaf zich naar David, die haar ter vrouwe nam. I. *Sam.* XXV.

ABIGAIL, de dochter van Nahas, de zuſter van David en van Zeruja, Joabs moeder. Deze Abigaïl gewan by Jether, een Iſmaëliter, Amaſa, den veldoverſte van Abſalon. II. *Sam.* XVII. I. *Kron.* II. De naam van Abigaïl betekent: *myn blyde vader*; of: *de blydſchap van mynen vader. Simon Dict. de la Bible.* [Tot opheldering van de ſtrydigheden, die in deze twee aangehaalde plaatſen gevonden worden, moet men aanmerken, dat Nahas, naar alle waarſchynlykheit, ook een naam is geweeſt, die aan Iſaï, den vader van Abigaïl, gegeven wierdt; of dat het de naam moeſt geweeſt zyn van de huisvrouwe van Iſaï; gelyk Joab en Abiſai zonen van Zeruja, die hunne moeder was, genoemd wierden; zo kan ook Abgaïl, die eene dochter was van Iſaï, de dochter van Nahas genoemd worden, die hare moeder zoude geweeſt zyn. Dat Jether, of Jethra, op de eene plaats een Iſraëliet, en op de andere een Iſmaeliet genoemd wordt, kan zyn, om dat hy een Iſraëliet van Godsdienſt, doch van geboorte een Iſmaëliet was. Men kan hier over de uitleggers der H. Schrift nazien.]

ABIGAS, eene rivier in Mauritanië, de welke ontſtaat uit den berg Ariſius, die een arm is van den Atlas. *Procopius.*

ABIHAIL, de vader van Zuriel, die het hoofdt van het geſlacht van Merari, uit den ſtam van Levi, was. *Num.* III. *vſ.* 35. Rehabeam, de zoon van Salomon, hadt ook eene vrouw van dezen naam. II. *Kron.* II. *v.* 18. De huisvrouw Abiſers, des zoons Sammai, wierdt mede zo genoemd. I. *Kron.* II. *v.* 29. Noch leeſt men van eenen Abihail den zoon van Huri, die zeven zonen hadde, welke alle krygshoofden waren der Iſraëliten ten tyde van Jeroboam, den eerſten koning van Samaria. I. *Kron.* V. *v.* 14. *Simon Dict. de la Bible.*

ABIHU en Nadab, twee zonen Aarons. Zie NADAB.

ABIHUD, de derde zoon van Bela, die de eerſte zoon was van Benjamin. I. *Kron.* VIII. *v.* 3. Onder de genen, die het landt Canaan verdelen zouden, wordt genoemd Abihud, de zoon Selomi, overſte der kinderen Aſers. *Num.* XXXIV. Noch wordt onder de voorvaderen onzes Heilands Abihud, of Abiud, de zoon Zorobabels, gemeld *Matth.* I. Deze naam betekent, *de kracht van den vader*, of: *haar vader*, of: *die myn vader is. Simon Dict. de la Bible.*

ABIK, *Salaheddin ben Abik*, *Safadi*, ſchryver van een zeer wydlopige aantekening over het dichtwerk, genaamd: *Lamiat Al-Agem*, door Tograi zamengeſteld. *Herbelot. Bibl. Oriental.*

ABIL, een oude ſtam der Arabieren, van 't getal der genen, die men de *verlorenen* noemt.

ABILA, in Perea, eene ſtadt aan de overzyde van de Jordane. Joſephus ſpreekt 'er van in zyn II. boek *van de Joodſche Oorlogen*; en in 't V. boek voegt hy 't met Juliad en Bezimoth, welke plaatſen niet verre van de Jordane lagen, daar de zelve in de Dode Zee valt: waar uit blykt, dat dit Abila ook daar omtrent moet gelegen zyn geweeſt. Dit Abila was omtrent 60. ſtadiën van de Jordane gelegen; dat men beſluiten kan uit het geen de zelve Joſephus in 't 7. hoofddeel van 't IV. boek zyner *Oudheden* ſchryft, dat Mozes Iſraël vergaderd heeft ter plaatſe, daar nu de ſtadt Abila is, welke plaats hy elders zegt 60. ſtadiën van de Jordane gelegen te zyn. Stephanus zegt daarom ook, Abila, eene ſtadt omtrent de Jordane. Dit Abila ſchynt in de tyden van Euſebius en Hieronymus niet meer in ſtaat geweeſt te zyn; want zy maken daar van geen gewag. *Reland Paleſt.*

ABILA in Batanea. Euſebius, in zyn *Woordenboek van Paleſtina*, maakt van dit Abila gewag, en 't ſchynt het zelve te zyn, dat hy *Abel Ampelon &c.* dat is: *Abela het druifryke*, noemt. Het is eene treffelyke ſtadt, twaalf mylen van Gadara ten Ooſten. Polybius maakt ook gewag van de zelve in 't V. boek zyner Hiſtorien, als ingenomen door Antiochus in *Galathin*, dat is Gilead. Joſephus in zyne *Oudheden* I. *b.* 3. *k.* zegt ook, dat Gadara en Abila door Antiochus waren ingenomen, 't welk geen ander Abila dan dit geweeſt kan zyn. Het zelve wordt ook onder de ſteden van Decapolis gemeld in eene oude Palmyreenſche Inſcriptie. *Reland Paleſt.*

ABILA, aan, of op den Libanon, is eene ſtadt gelegen buiten de landpalen van Canaän, en moet van de twee reedsgemelde Abilaas onderſcheiden worden, want geen van die beide was aan den Libanon gelegen. In het Woordenboek van Papias leeſt men *Abila, Sabæi, Getuli, Libani.* Joſephus, in zyne *Oudh.* B. XIX. *k.* 4. en *B.* XX. *c.* 5. noemt die ſtadt Abella, en Abella op den Libanon. Zonaras IV. *b. p.* 267. geeft ook daar aan den naam van Abella. In de Reisbeſchryving, aan Antoninus toegeſchreven, wordze tuſſchen Heliopolis, nu Balbeek, en Damaſcus in dezer voegen geſteld,

HEMISA MP XVIII.
LAODICEA MP XVIII.
LYBO MP XXXII.
HELIOPOLI MP XXXII.
ABILA MP XXXVIII.
DAMASCO MP XVIII.

In het Griekſche regiſter der biſſchoppen van het Libaneeſche Phenicië, by Codinus Curopalata in den koninklyken druk gevoegd, p. 360. wordt zy, met den naam van Aibella, in de zelve orde, zo men Lybus uitzondert, geſteld tuſſchen Heliopolis en Damaſcus; insgelyks in de oude kaart, door Peutinger uitgegeven. Dit Abila is de zelve ſtadt, die Ptolemeus in *Syrië Cele*, of *'t holle Syrië*, ten Noorden van Damaſcus, plaatſt, en van hem *Abila van Lyſanias* genoemd wordt, om dat Lyſanias viervorſt was van die ſtadt en van de landſtreek daar toe behorende, welke landſtreek *Abilene* naar die ſtadt genoemd wordt. Zie *Luc.* III. *vſ.* I. Stephanus, in zyn boek *van de ſteden*, en uit hem Suidas, noemen deze ſtadt Abila in Phenicië. „ Abila is eene ſtadt in Phenicië, van waar de vermaarde Sophiſt Diogenes afkomſtig was, die daarom de Abilener genoemd wierdt. " Dus is het openbaar dat deze ſtadt op den Libanon gelegen is; en dewyl ze, naar de Reisbeſchryving van Antoninus, 18. mylen van Damaſcus ten Noorden, gelyk ook Ptolemeus zegt, moet geplaatſt worden, zo is zy buiten Canaän, en moet daarom niet gezocht worden in eenige van die ſteden, die den naam van Abel in de H. bladeren dragen, zynde ook onderſcheiden van de twee reedsgemelde Abilaas. Deze ſtadt met hare gehele landſtreek wierdt door Cajus aan Herodes Agrippa geſchonken; gelyk Joſephus in de aangehaalde plaatſen meldt. Van dit Abila wordt ook gewag gemaakt in het concilie van Chalcedon; want daar wordt Jordanes, biſſchop van Abila, geplaatſt onder de biſſchoppen van Phenicië. *Reland Paleſt.*

ABILA, of ABILAP. Zie ABYLA.

ABILENE, een landſtreek op en aan den Libanon, waar van Abila de hoofdſtadt was, die aan dit landt den naam gegeven heeft, gelyk op 't artykel van ABILA gezegd is. De Euangeliſt Lucas meldt die landſtreek; want zullende beſchryven den tydt van den doop van Johannes, en dien van J. Chriſtus, zegt hy, dat dit geſchied is „ in het vyftiende jaar van de regering van Tiberius, „ als Pontius Pilatus ſtadhouder over Judea, Herodes een viervorſt „ over Galilea, Philippus, zyn broeder, een viervorſt over Iturea en „ over het landt van Trachonitis, en Lyſanias een viervorſt over „ Abilene was. *Luc.* III. *v.* I. Hier uit blykt dat in die dagen Abilene eene Tetrarchie, of een viervorſtendom, geweeſt is, waar over Lyſanias viervorſt was. Zie LYSANIAS.

ABILAMERODAG, koning van Babylonië. Zie EVILMERODACH.

ABILON, of ABIDON. Zie ABYDE.

ABILUS, ABILIUS, of ALPILIUS, twede biſſchop van Alexandrië, volgde op Anienus, of Ancienus, in 't jaar 84. of 85. en beſtierde deze kerk dertien jaren, tot op het eerſte jaar van Trajanus. *Euſeb. Hiſtor. du Pin Bibl. des Auth. Eccleſ.*

ABIMAEL, een zoon van Joktan. Van hem wordt I. *Kron.* I. *vſ.* 22. geſproken. Zyn naam betekent: *myn vader, die van Godt is*, of: *die Godt hoort. Simon Dictionaire de la Bible.*

ABIMELECH was de gemene naam van alle de koningen van Gerar, en van andere koningen der Filiſtynen, gelyk de naam van Pharao van de koningen van Egypten. Deze naam betekent: *myn vader is koning.* Zo wordt ook Achis, koning van Gath, by wien David geweken was, I. *Sam.* XXI. *vſ.* 22. in het opſchrift van *Pſalm* XXXIV. *Abimelech* genoemd.

ABIMELECH, koning van Gerar in het landt der Filiſtynen, was een tydgenoot van Abraham, wiens vrouw, (als deze aartsvader met zyn huisgezin te Gerar was gekomen) hoewel reeds negentig jaren oud, in Abimelechs oogen noch zo bekoorlyk ſcheen, dat hy haar wegnam, gelyk ons de heilige bladeren, *Geneſ.* XX. melden. Indien Abraham niet gezegd hadt, uit vreze van gedood te worden, dat Sara zyne zuſter was, en Sara geboden hadt te zeggen, dat hy haar broeder was, (hoedanig eene kunſtenary van hem noch eens in het twaalfde hoofddeel des gemelden boeks beſchreven wordt gepleegd te zyn) dit geval was hem niet overgekomen. Zonder te onderzoeken of het wel of qualyk van Abraham zy gedaan geweeſt, of geloofte ſlaan aan Chryſoſthomus, die in eene predikaatſie over deze geſchiedeniſſe niet alleen toont van gevoelen te zyn, dat Abraham, om zyn leven te behouden, willig zyn bedgenoot Sara, maar ook dat Sara, om haren man te behouden, haar ligchaam aan Abimelech ten beſte gaf, (Baile handelt in 't brede over deze predikaatſie, en den lof, die deze oudvader aan Abraham en Sara, wegens hun gedrag in dezen handel geeft) wy weten uit de heilige Hiſtorie, dat Godt des nachts in een droom aan Abimelech verſcheen, en hem met de doodt dreigde: doch dat Abimelech voor Godt betuigende, op Abrahams zeggen niet beter geweten te hebben dan dat Sara Abrahams zuſter was, van Godt belet wierdt haar aan te roeren, of te naderen, en derhalven op Gods bevel, en bedreiginge des doods, den aartsvader zyne huisvrouw wedergaf, en hem met vee en ſlaven beſchonk, waar na hy door Abrahams voorbede genezen wierdt.

Joſephus, naar zyne gewoonte, heeft eenige omſtandigheden van zyne vinding by de Hiſtorie gevoegd, en zegt ons in, zyne *Joodſche Oudheden*, dat Godt, om het vuur der begeerlykheit te doven, den koning Abimelech met eene zware ziekte, die de artſen niet genezen konden, bezocht: daar nochtans Mozes zegt, dat hy des morgens vroeg opſtondt. Hierom willen zommigen giſſen, dat de ziekte van Abimelech wel mogt beſtaan hebben in een onvermogen om zyne luſt met Sara te boeten. De Rabbynen hebben de gedachten van Joſephus willen vermeerderen en verbeteren, en zeggen, dat alle mannen in den lande van Abimelech niet alleen buiten ſtaat waren van eenige zamenvoeging met Sara of met eenige andere vrouwe te hebben, maar zelf dat alle de kanalen des ligchaams in de mannen en in de vrouwen van den huize Abimelechs geſloten waren; zo dat 'er niets in noch uit konde; men konde noch eeten, noch drinken, noch de noodzakelykheden van de natuur voldoen. De gedachten van Rivet en Heidegger komen hier op uit, dat de vrouwen onbequaam tot ontfangenis, de mannen machteloos tot voortteling waren. Anderen, zo Chriſtenen als Joden, hebben ieder naar hunne bevatting over deze quale geſchreven; en velen menen, niet zonder ſchyn van waarheit, noch zonder eenigen grondt in de H. Schrift zelf, dat Abimelech in zyn perſoon niet geſtraft is, en

naam van 't H. Kruis. Dit voorbeeldt wierdt door verscheide vrouwen gevolgd, en het koninkryk is van tydt tot tydt met abdyen vervuld, onder de welke zeer ryke en van koninklyke stichting waren, gelyk Chelles, Poissy, en andere. Van de derde eeuw af waren 'er dochters, die een besluit namen om niet te trouwen, gelyk uit Tertullianus en Cyprianus blykt; maar zy bleven in de huizen van hare vaders, of van hare nabestaanden. Zy waren niet afgezonderd, vergenoegden zich met het dragen van een sluier, en verschenen in de openbare godsdienstige vergaderingen met de andere gelovigen. Zodanige waren Paula en Eustochia, aan de welke Hieronymus dikwils schryft. Sedert het einde van de zesde eeuw begon men eerst, gelyk gezegd is, vrouwenkloosters te bouwen, en men meent dat Jôire in Vrankryk een der oudsten is; dat het zelve gesticht wierdt in 't begin der zevende eeuw, en dat het zelve tot zyne eerste abdisse hadde Telchilda, die de meesteresse was van Bertilla, eerste abdisse van Chelles. Men heeft zelf de abdyen aan getrouwde vrouwen gegeven, gelyk Christoph. Justel aanmerkt in zyn *Hist. de la Maison d'Auvergne, liv. 1. ch. 6.* Hy brengt tot bewys daar van by een brief van 't klooster van Brioude van 't jaar 879. „ Gelyk de Heren „ (zegt hy) toen de namen der kerkelyke beneficiën aannamen, „ die zy door de gunst der koningen genoten, en zich abten noem- „ den, *Abbates laici, abbates milites, abbatioli, abbatiarii*, hoewel „ zy daar van niet de waardigheit, maar het enkel genot van de „ inkomsten hadden; en gelyk de genen, die de waardigheit van „ graven hadden, zomtyds *Abbi-Comites* genoemd wierden, zo „ wierden ook de beneficiën aan getrouwde vrouwen gegeven. „ Alpaïs, vrouw van den grave Begon, was abdisse van St. Pie- „ ter van Rheims; Thietberga, vrouw van Lotharius, abdisse „ van Avenai in 't jaar 864. Bertha, schoonmoeder van Otho den „ I. abdisse van Merenstein in 't jaar 952. Rothilda, schoonmoe- „ der van Hugo den Groten, abdisse van Chelles; Orgina, moe- „ der van Lodewyk den IV. en Gerberga, zyne vrouw, waren ab- „ dissen van St. Maria van Laon. " Men kan over de abdyen en abten nazien *Spelmann. Glossar. Dict. de Trevoux. Pfeffing. ad Vitriar. l. 1. c. 15 & 16. Auctor vitæ Ludovici pii. c. 1. ap. Cujac. l. 1. Feud. c. 1. Becmann. Synt. dignit. illustr. diss. 18. c. 2. Menage. Fauchet. Freherus t. 2. Rer. Franc. & ap. Pithœum p. 340. ad ann. 778. Baron. ad ann. 989. du Fresne Glossar. voc. abt. Flodoard. hist. Remens. l. 4. c. 17. Blondeau Biblioth. can. Pierre Diacre Chron. liv. 4. Hugues, Moine de Cluny. Besly Hist. des Comtes de Poitou. l'abbé Commendataire. Du Cange Gloss. latinitatis.*

ABDYEN, die boven de Prioryen en gemene kloosters uitstaken, en door abten of abdissen bestierd wierden, heeft men voortyds ook in de vereenigde Nederlanden gevonden; en zelf heden zyn daar van noch eenige overblyffelen, hoewel na de hervorminge van den Godsdienst tot een ander gebruik geschikt, als elders op zyn plaats van die abdyen, die noch niet t'eenemaal uit de werreldt zyn, zal gezegd worden. Dewyl nergens in eenige Historie eene naamlyst van de abdyen dezer landen gevonden wordt, en de registers der boeken, die van de oudheden der vereenigde Nederlanden handelen, al te gebrekkelyk zyn, om de zelve daar in te kunnen naspeuren, heeft men de zelve met moeite uit vele schryvers byeen gezocht, zullende 't geen aan deze lyst ontbreken mogt op 't artykel der KLOOSTERS in 't vervolg aangewezen worden. De stichting dezer abdyen, en wat voorts daar omtrent aanmerkelyk is, kan op de artykels van ieder abdy in 't byzonder gezien worden.

Abdyen in Gelderlandt.

Bielhem, Bethlem, of *Bethlehem*, eene abdy van Augustyner monniken, by Dotechem.

Elten, eene adelyke abdy van kanunnikessen, voor dezen onder Zutphen behoord hebbende, doch naderhandt door Karel van Bourgundië met het gehele drostampt van Elten aan de vorsten van Kleef vervreemd. Dit is het oudste en rykste klooster van geheel Gelderlandt.

Marienweerd, eene abdy van Premonstratenzer monniken, tusschen Tiel, Buren en Kuilenburg.

In Hollandt.

Bern, eene abdy van Premonstratenzer monniken, aan de Maas by Heusden.

Egmond, eerst een vrouweklooster, en naderhandt eene abdy van Benedictyner monniken, in 't Noordwester deel van Kennemerlandt, by Alkmaar.

Koningsveldt, eene abdy van edele jonkvrouwen van de orde der Premonstratenzen, aan de Schie naby Delf.

Leeuwenhorst, eene abdy van edele jonkvrouwen van de orde der Cistercienzen, eene myl van Rynsburg.

Loosduinen, een abdy van Cistercienzer nonnen, by den Hage.

Marienkroon, in Heusden, eene abdy van Cistercienzer monniken tot den jare 1426. doch naderhandt in eene Priory veranderd.

Onze lieve Vrouwen-berg, buiten Yssels tein, eene abdy van Cistercienzer monniken, doch naderhandt in eene Priory veranderd.

Rynsburg, eene abdy van edele jonkvrouwen van de orde van Benedictus, naby Leiden.

In Zeelandt.

De abdy van Middelburg, genoemd *onzer Vrouwen*, eene abdy van Premonstratenzer monniken.

Jeruzalem te Bieselingen, eene abdy van edele jonkvrouwen van de Augustyner orde, op Zuidbevelandt.

In Utrecht.

Marienburg, te Zoest, eene abdy van Brigitte juffers.

Mariendaal, of *ten Dale*, aan de Vecht, by Utrecht, eene abdy van adelyke nonnen van de Cistercienzer orde.

Oostbroek, St. Laurens, of *Vincenten*, te Oostbroek, eene abdy van Benedictyner monniken.

Oudwyk, by 't Bildt, eene abdy van adelyke nonnen van Benedictus orde.

St. Paulus, in Utrecht, eene abdy van Benedictyner monniken.

St. Servaas, in Utrecht, eene abdy van adelyke nonnen van de Cistercienzer orde.

't Vrouwen-klooster, in Oostbroek, eene abdy van Benedictus orde.

Witte vrouwen, in Utrecht, eene abdy van adelyke nonnen van de orde der Premonstratenzen.

In Vrieslandt.

Abdy te Dokkum, van Reguliere kanunniken, van de orde der Norbertynen, of Premonstratenzen.

Abdy te Bergum, van Augustyners, gelegen onder Bergum, in Tietzerkeradeel.

Bethania, of *Foswerd*, te Ferwerd, in Oostergo, eene abdy van Benedictyner broeders en zusters.

Bloemkamp, of *Olde-klooster*, eene abdy van de Cistercienzer orde, in de Grietenye van Wonseradeel, in Westergo.

Jeruzalem, Gerricum, of *Gerriks-klooster*, te Augustinusga, onder Achtkerspelen, eene abdy van Cisterci-heren.

Klaarkamp, onder Rinsmageest, in Oostergo, eene abdy van de Cistercienzer orde, de eerste in rang in Vrieslandt.

Lidlum, te Zummarum, in de Grietenye van Barradeel, eene abdy van Premonstratenzer monniken.

Ludinga-kerke, eene abdy van Reguliere kanunniken van St. Augustinus, in Franikeradeel, in Westergo.

Mariendale, te Nyewier, in Oostdongeradeel, eene abdy van Premonstratenzer monniken.

Mariengaarde, in de Grietenye van Ferweradeel, in Oostergo, eene abdy van Premonstratenzer monniken.

St. Odulphus, eerst naby, daarna binnen Staveren, en later te Hemelum, in Gaasterlandt, eene abdy van Benedictyner monniken.

In Overyssel.

Ter Hunnepe, by Deventer, eene abdy van adelyke Cistercienzer nonnen.

Marienberg, in Sallandt, eene abdy van Benedictyners.

Marienkamp, by Kampen, eene abdy van Brigittynen van St. Augustyn.

Weerselo, eerst eene abdy van Benedictyner monniken, naderhandt eene Priory van nonnen van de zelve orde in Twenth, tusschen Ootmarssen en Oldenzeel.

In Groningen en Ommelanden.

Aduwerd, of *Auwerd*, eene abdy van Bernardynen, in 't Wester quartier.

Bloemengaarde, of *Hortus floridus*, in Fivelingo, eene abdy van Premonstratenzer monniken.

Rottum, in Hunsingo, eene abdy van Benedictyner monniken.

In 't landschap Drenthe.

Diklingen, by Yhorst, eene abdy van Premonstratenzer monniken.

Onzer Lieve Vrouwe ten Kampen, naderhandt te Assen, eene abdy van Cistercienzer nonnen.

ABEA, eene en zelve stadt met Hira, Thuria, en Æpea, of Echalie, naar het gevoelen van eenigen gelegen in den bogt van Messene, niet verre van Ferea, waar van de inwoners genoemd zyn Abeaten naar Abas, zoon van Lynceus en Hypermnestra. In die stadt was een overoud Orakel van Apollo, waar in antwoorden gegeven wierden, eer men die te Delfis gaf; welke Orakelkerk van Xerxes leger in brandt gestoken is. Hier van wordt Apollo ook de Abeesche genoemd. *Hofm. Lexic. Univers.*

ABEA. Zie ABA.

ABEAC, koning der Siraquen, zynde een volk dat aan den voet van den berg Caucasus woont. *Strabo l. 11.*

ABEATES, of ABEATEN, volkeren van Achaje by de Aliphirenen en Pyrgiers. *Plin. l. 4. c. 6.*

ABECI, een Spaansche Moor, zette zich op den troon van Kordua gedurende de afwezenheit van Abdulmalich, die daar van koning was. Hy deedt veel quaadt aan 't landt, en liet zich Amir-el-Moselemin noemen, waar uit de oorlog der groten in Spanje ontstondt, om dat al de doorluchtige mannen zich daar in wikkelden. Zyn mededinger uit Afrika, werwaarts hy getogen was, wedergekeerd zynde, tastte hem aan en doodde hem. *Marmol l. 2. c. 14.*

ABECOUR, eene abdy, van de orde van Premontré, of der Premonstratenzen, in 't kerkgebiedt van Chartres, in Beauce, eene provincie in Vrankryk. Zy wierdt gesticht in 't jaar 1180. door Guascon de Pisciaco, een groot heer van 't landt, en schoonbroeder van Burchard van Montmorency, wiens zuster Alix hy trouwde. *Davity tom. V.*

ABED-NEGO, of ABDENAGA, een van de drie mannen, die Nebukadnesar in den vurigen oven liet werpen. *Dan. 1.* Zie SADRAEL.

ABEELE, (DEN) eene oude heerlykheit op het eilandt Walcheren in Zeelandt, tusschen Middelburg en Vlissingen, die van ouds hare byzondere heren, hoge edelen, gehad heeft, maar na-

derhandt in 't geheel onder de heerlykheit van Oostersouburg gekomen is. *Smalleg. Kronyk van Zeelandt. p.* 664. *en* 665.

ABEELE, (VAN DEN) een oud en hoogedel geslacht, afkomstig uit Henegouwen, dat zynen naam ontleend heeft van de heerlykheit, in 't vorig artykel gemeld. Men vindt van het zelve gemeld in de *Kronyk van Zeelandt op p.* 525. daar gezegd wordt dat het zelve in 't jaar 1401. een burgermeester van Zierikzee heeft uitgeleverd, genoemd Henrik van den Abeele, getrouwd met vrouwe Heilwich van Cats. Voorts heeft men daar van dezen geslachtboom.

Henrik van den Abeele, ridder, eerst getrouwd met vrouw Catharine van Haamstede, en daarna met vrouw Heilwich van Weldamme, heer Renger Wittemans dochter, van Zierikzee. Zyne zonen waren: 1. heer Jan van den Abeele, die getrouwd was; doch wiens vrouw niet genoemd wordt; 2. heer Henrik van den Abeele; 3. heer Floris van den Abeele, die volgt.

Floris van den Abeele, ridder, trouwde eerst met vrouw Lysbeth van Reimerswale, en daarna met vrouw Meins van Herlaar, en heeft nagelaten, uit zyn eerste huwelyk: 1. Rynier van den Abeele; 2. juffrouw Catharina van den Abeele, getrouwd met den heer Gillis Boots; 3. juffrouw Maria van den Abeele, huisvrouw van heer Jan Burgestein: uit zyn twede huwelyk: 1. Antonis van den Abeele, raadt in den Hage; 2. Floris van den Abeele, die volgt.

Floris van den Abeele, getrouwd met Cornelia van Borselen van der Hoge, by de welke hy drie zonen gewonnen heeft, te weten:

I. *Joost van den Abeele*, getrouwd met Maria Tols, die hem voortgebragt heeft: 1. Thomas van den Abeele, eerst getrouwd met Maria Bisschops, en daarna met Anna van Borselen, dochter van Paulus, heer van Laterdale, ridder, zonder kinderen; 2. Cornelis van den Abeele, heer van Oosterstein, getrouwd met Magdalena van Serooskerke, uit welke hy heeft nagelaten: (*a*) heer Jacob van den Abeele, priester en kanunnik van St. Lieven tot Zierikzee, die storf in 't jaar 1557. het laatste manlyk oir van zynen stam zynde; (*b*) Maria van den Abeele, huisvrouw van heer Antonis van Wissekerke, heer van Couwerve, baillieu van Middelburg, met kinderen; en (*c*) Anna van den Abeele, die echtgenoot was van den heer Jan Pynssen, zonder oir; 3. Helena van den Abeele.

II. *Floris van den Abeele* (de twede zoon van Floris van den Abeele, en van Cornelia van Borselen van der Hoge) wordt in den jare 1387. vernoemd met zynen zoon Renger van den Abeele, op de verkoping van Duvelandt, aan Klaas van Borsele; en verkreeg in den jare 1407. van den graaf hoge Jurisdictie.

III. *Floris van den Abeele*, (de derde zoon van Floris en Cornelia voornoemd) heer te Welsingen, gaf, nevens zynen zoon, Jacob van den Abeele, vrye willekeure, enz. aan de genen, die in hunnen ambachte binnen den lande van Duvelandt woonden, in den jare 1429. Heer Floris voornoemd hadt noch twee dochters, Margareta van den Abeele, en Jacomina van den Abeele, getrouwd met Pancraes van Domburg, die leefde ten tyde van hartog Maximiliaan. Uit het twede huwelyk van heer Floris voorschreven was noch geboren, 2. vrouw Catharina van den Abeele, getrouwd met heer Henrik van Eversdyk, wiens zoon was Cornelis, en zoonszoon Dignus Cornelissen Eversdyk, baillieu van Hoedekinskerke, in Zuidbevelandt, getrouwd met vrouw Geertruid van Heenvliet, aldaar te zamen, onder een zark met hunne wapenen begraven. Noch 3. heer Henrik van den Abeele, die volgt.

Henrik van den Abeele is eerst getrouwd geweest met vrouw Elizabeth van Stapele, daarna met vrouw Catharina van Haamstede, en de derde maal met vrouw Heilwich van Weldamme, wiens moeder was uit de heren van Maalstede, hebbende nagelaten heer Jacob van den Abeele, die volgt; Maria van den Abeele, de wettige gezellinne van heer Jan van Swieten; en uit zyn derde huwelyk vrouw Hadewy van den Abeele, getrouwd met heer Symon van Bruelis, met kinderen.

Jacob van den Abeele, heer van Maalstede, was getrouwd met vrouw Mechteld van Bruelis, en teelde daar by twee dochters: 1. Maria van den Abeele, huisvrouw van Lodewyk van Blois; en hare kinderen waren Anthony van Blois, en Jenne van Blois; 2. Judith van den Abeele, getrouwd met Lauris Laurensz. ter Goes. *Smalleg. Kronyk van Zeelandt.*

ABEIN, eene plaats in Vrankryk, door hare baden beroemd in 't nabuurschap van Issoudun, in de Provincie van Berry. *Davity in het deel van Vrankryk.*

ABEL, by anderen *Habel*, ook wel *Ebel*, of *Eebel*, is de naam van den tweden zoon van Adam en Eva. *Abel* is te zeggen, *klachte*, of *bedroeving*. *Gen.* IV. lezen wy, dat Kaïn, Abels ouder broeder, een landbouwer, doch Abel een schaapherder wierdt; dat Kaïn van de vrucht des lands den Here offer bragt, en Abel van de eerstgeborene zyner schapen en haar vet; (waar omtrent te letten staat, hoe vroeg dat opdragen der eerstelingen aan Godt moet plaats gehad hebben) dat Godt Abel en zyn offer aanzag, maar Kaïn en zyn offer niet, 't welk den laatsten zo vertoornde, dat hy, niet tegenstaande Godt hem vermaand hadt, zynen broeder Abel op 't veldt dood sloeg. Niets anders verhaalt de H. Schrift van Abels leven en doodt; het overige der historie ter aangetogener plaatse betreft Kaïn. Daar zyn vele gissingen in wat jaar van vader Adam, en op wat plaats de moordt geschiedde; en om dit wel te ramen komt in aanmerking hoe lang de staat der oprechtheit van onze voorouders duurde, hoe oud Abel was, en hoe veel jonger dan Kaïn. Daar by wil men dan noch weten, of Abel maagdt gestorven is; wat de oorzaak der twist tusschen de broeders geweest is; op wat wyze de broedermoordt geschiedde; waar uit eigentlyk de offerhanden der broeders bestaan hebben; waarom Abels offer aangenomen zy voor dat van Kaïn; door wat uitwendig teken Godt zyn welgevallen in Abels offer getoond hebbe, en hoe Abel begraven zy. Men leest in zeker Nederduitsch boekje *van den afval der Christenen* (men laat het zo regtzinnig of ketterssch als 't is) dat de schryver van 't zelve zyne bewysredenen tegen de erfzonde inbrengende onder anderen zegt, gelooffelyk te zyn, „ dat Adam eer hy zon- „ digde een tydt lang geleefd heeft; vermids de Satan zo listig was, „ dat hy zyne verzoeking niet begon, terwyl het verbodt, aan „ Adam gedaan, noch in verscher geheugenisse was, maar liever „ na dat hy 't zelve wat vergeten hadt; dat het Gods wille ook ge- „ weest is, dat Adam eerst het geluk en den lust van het Paradys „ zoude smaken, op dat hy het verlies van dien zoude kennen en „ zwaarder achten. Wat nu het voorttelen belangt, (zegt hy verder) „ niets konde hem tot uitstel bewegen; en, de zegen daar toe gege- „ ven zynde, moet volgen, dat Eva al bevrucht is geweest: zo „ waren dan alle menschen oorspronkelyk niet in Adam, toen hy „ zondigde. Ja 't ware niet vremd te geloven, dat Abel in 't Pa- „ radys dood geslagen was, voor Adams zonde. Daar toe kan die- „ nen, dat Kaïn verdreven zynde, uitging van het aangezicht des „ Heren. Want dat dit van het Paradys te verstaan is mag men „ geloven, om dat Godt aldaar zyne woonplaats scheen genomen „ te hebben, wandelende door den hof, een voorbeeldsel van Chris- „ tus kerke. Zo dat, het aardryk daar buiten, 't een niet meer dan „ 't ander Gods verblyfplaats konde zyn, om daar uit te zeggen „ *van Gods aangezichte uitgegaan te zyn.* Zonder dat hier tegen „ doedt, dat Adams voortteling niet eer verhaald wordt, dan na „ dat zyne zonde vermeld is. Want dus wordt Evaas schepping na „ den zevenden dag verhaald, daar nochtans de mensch (man en „ vrouw) binnen den zesden dag is geschapen, gelyk meer andere „ verhalen gevonden worden buiten den rang des tyds waar in die „ geschied zyn. enz. " Men kan hier uit zien wat iemandt al kan staande houden. Men vindt schryvers, die zeggen, dat Adam gezondigd heeft op den dag, op welken hy geschapen was, en dat hy maar 5. 6. 7. of 10. uuren in 't Paradys gebleven zy. Anderen verlangen dien tydt tot 6. 8. of 10. dagen, en langer. Zy steunen meest alle op ingebeelde overeenstemmingen tusschen Adam en Christus: want, by voorbeeldt, die zeggen, dat Adam veertig dagen, of anderen, dat hy vier en dertig jaren in het aardsche Paradys geweest zy, geven voor reden, dat J. Christus veertig dagen was zonder te eeten, of, dat hy vier en dertig jaren op aarde leefde. Doch deze reden kunnen tot geen bewys voor die gevoelens dienen. Men kan den genen, die den staat der oprechtheit maar eenige uuren doen duren, goede tegenwerpingen maken; maar noch krachtiger tegen de genen, die de zelve weken of jaren doen duren. Het is zeker, naar den text van Mozes, dat Adam zyne vrouw eerst bekende na den uitgang uit het Paradys. Doch waarom zoude hy zo lang een tydt de voltrekking van zyn huwelyk afgewacht hebben? Hadde hy den huwelyks zegen, en het bevel om te vermenigvuldigen niet uit den mondt van zynen Schepper ontfangen? De zekerste reden, die men kan bybrengen, waarom deze voltrekking eerst na den val geschiedde, is dat de vrouw verzocht en verleid wierdt byna zo haast als zy geschapen was. Wat 'er van zy, men kan niet zeker zeggen in wat ouderdom Adam en Eva begonden voort te telen, noch hoe veel ouder Kaïn was dan Abel. Hoewel uit het verhaal van Mozes klaar schynt te blyken, dat Kaïn en Abel geen tweelingen geweest zyn. Men vindt echter een verstandig uitlegger der H. Schrift, (*Cornel. a Lapide in Gen.* IV. *v.* 2.) die zulks met eenige Rabbynen geloofd heeft. Rabbi Abraham zegt: „ De Rabbynen „ melden, dat met hem (Abel) twee tweelingen, zusters, zyn „ geboren ". Zo was dan Abel een drieling. Daar op spreekt hy verder aldus: „ Eerst is voortgekomen Kaïn met zyne zuster, een „ tweeling; naderhandt Abel met zyne twee zusters, tweelingen ". Rabbi Mozes Haddarschan zegt: „ Twee gingen naar bedt, (Adam „ en Eva) en zeven quamen 'er af, Kaïn met zyne zuster, een „ tweeling, en Abel met zyne zusters, tweelingen ". Hier schynt Eva vyf kinderen t'eener dragt gebaard te hebben. Men kan dit niet zamen brengen noch verstaan. De H. Schrift zegt eenvoudig, *Ende zy voer voort te baren zynen broeder Abel.* Zo onwaarschynlyk als 't is, dat Kaïn en Abel tweelingen waren, zo onzeker is 't ook, dat Abel een jaar na Kaïn geboren is. De openbaring van Methodius is mede een verdacht stuk, en een herssenschim. Men heeft gezegd, dat hem die van boven geopenbaard wierdt, gedurende zyne gevangenis om het gelove; dat Adam en Eva, maagden zynde, uit het Paradys gingen; dat zy vyftien achtereenvolgende jaren in dien staat bleven, geheel bezig met het bewenen van hunnen val; dat zy ten einde van dien tydt een zoon en eene dochter te gelyk voortbragten, te weten Kaïn en Kalmana; dat zy zich vervolgens wederom andere vyftien jaren onthielden, waar na zy een zoon en eene dochter voortbragten, gelyk de eerste maal, te weten Abel en Delbora; en dat in het 130. jaar van Adam de moordt van Abel door Kaïn geschiedde: het welk Adam en Eva in eene rouwe wierp, die honderd jaren duurde; waar na zy Seth voortbragten. De bewoners van het eilandt Ceilon wenden voor, dat het zoute meir, 't welk op den berg van Colombo is, de verzameling is der tranen, die Eva honderd jaren lang over de doodt van Abel stortte. De Rabbynen willen, dat Adam die doodt ook honderd jaren beschreid hebbe in het dal der tranen by Hebron, zonder eenige vleesschelyke vermenging met zyne vrouwe; 't welk mogelyk langer geduurd zou hebben, zo een engel hem niet van Gods wege aangezegd hadde, dat hy zich hadde te voegen by Eva, dewyl de Messias niet van Kaïn wilde afdalen. Loutere verdichtzelen; de werreldt hadt toen zulk een rouw niet nodig; maar in het tegendeel eene heling van die breuke, en eene wederzydsche vertroosting voor de ouders, door 't ontfangen van eenen anderen zoon voor den verslagenen. Wat den tydt belangt, wanneer deze broedermoordt zou geschied zyn, men vindt waarschynlyk dat die gebeurd zy in 't zelve jaar, waar in Seth ter werreldt quam; dat is het 130. van Adam: want Eva den naam

van

van Seth gevende aan een zoon, waar van zy bevallen was, bedient zich van deze reden: *Want Godt heeft my een ander zaadt gezet voor Abel; want Kaïn hem dood geslagen heeft.* Maar dit dient meerder tot bewys, dat Seth de eerste zoon geweest is, dien Eva ter werreldt bragt na de doodt van Abel, dan om te bewyzen, dat die doodt zo haast van Seths geboorte gevolgd zy. Augustinus staat zelf het recht van ouderdom boven alle de kinderen, die Adam en Eva sedert den moordt van Abel voortgebragt hebben, aan Seth niet toe; verklarende Evaas woorden niet door de vervulling van de plaats van een zoon, maar door de vervulling van zyne deugt; dat is, dat Seth wierdt aangemerkt als die gene, die de Godvruchtigheit en heiligheit van Abel zoude navolgen. Een verstandig schryver stelt zelf de geboorte van Seth omtrent honderd jaren na de doodt van Abel. De meeste schryvers bepalen echter deze doodt in het 130. jaar van Adam, dat men meent het 129. van Abel te zyn. Men heeft ook dapper getwist of Abel maagdt gestorven zy. Basilius, Ambrosius, en andere oudvaders hebben zulks beweerd, en de Abeliten (ketters, waar van hier na gesproken wordt, en die hunnen naam van Abel ontleend hebben) zyn mede van dat gevoelen geweest. Ondertusschen is het niet waarschynlyk, voor de genen, die geloven, dat Abel honderd negen en twintig jaren geleefd heeft, dat hy jongeling gestorven zy. Het was toen al te nodig de werreldt te bevolken, dan dat men eenige eere in de onthouding van vrouwen gesteld zou hebben. Pater Salianus maakt geen zwarigheit om te bekennen, dat de ongehuwde staat van Abel tot zyne doodt toe niet waarschynlyk is; noch om aan te tonen, dat Hieronymus en Augustinus aan zyn huwelyk niet getwyffeld hebben; en dat Irenæus niet gezegd heeft het geen Genebrard hem doedt zeggen, te weten dat Abel maagdt, priester en martelaar geweest is: drie hoedanigheden, die oorzaak geweest zyn dat men gezegd heeft, dat de kerk in hem begonnen hadde. Maar zo de overlevering van Eutychius waar was, men zoude de maagdelykheit van Abel niet in twyffel kunnen trekken; want dan zoude zyne doodt voor het huwelyk der twee broeders gegaan zyn. Wat belangt de oorzaak van den moordt, of twist, die vooraf ging, de Chaldeeusche uitbreider zegt, dat wanneer Kaïn en Abel in 't veldt waren, de eerste beweerde, dat 'er noch oordeel, noch rechter, noch eeuwig leven, noch beloning voor de goeden, noch straffe voor de godlozen was; en dat de werreldt niet door de barmhertigheit Gods geschapen was, noch door de zelve bestierd wierdt: *aangezien*, zeide hy tegen zynen broeder, *dat myne offerhande niet aangenomen is, maar de uwe.* Abel beweerde daar tegen, dat 'er een oordeel, een rechter, een eeuwig leven, eene beloning voor de goeden, eene straffe voor de godlozen was; en dat de werreldt door de barmhertigheit Gods geschapen was, en door de zelve bestierd wierdt: *en*, zeide hy tegen Kaïn, *om dat myne werken beter waren dan de uwe, heeft myne offerhande behaagd, en de uwe niet.* De twist heftig geworden zynde, wierp zich Kaïn op Abel en doodde hem. (Aldus wil de uitbreider het verhaal, Gen. IV. v. 8. als of het afgebroken ware, vol maken.) Dit zweemt wel naar 't geen Mahometh, die zich van de Joodsche fabelen bediend heeft, in zyn rommelboek den Alkoran zegt, alwaar men leest: „ Vertelt hen „ de historie van Adams kinderen naar waarheit. Als zy hunne „ offerhanden offerden, en des eenen wierdt aangenomen, en des „ anderen niet, zeide de een: Ik zal u dood slaan; de ander „ sprak: Godt houdt voor aangenaam alles wat zyne dienaars doen; „ en by aldien gy uwe handt uitstrekt om my te doden, ik zal nochtans myne handt niet uitstrekken om u te doden. Zekerlyk ik „ vreze Godt, die een heer is in eeuwigheit. Dies wil ik dat gy „ teffens myne schuldt en de uwe op u neemt, en gy zult zyn een „ van de gezellen des helschen vuurs, 't welk de straffe der godlozen is ". (Is dat niet schoon naar waarheit verteld?) Zo een verschil over den Godsdienst aldus de oorzaak eenes broedermoords geweest zy, is het zelve een droevig beginzel en een quaad voorteken geweest van de wonderbaarlyke verwarringen, die de verschillen van religie in de werreldt moesten veroorzaken. Zie hier in ook een voorbeeldt van de zotte hovaardy des menschen. Hy twyffelt nooit zo veel aan de voorzienigheit, dan wanneer de dingen niet naar zynen wensch uitvallen. Wanneer die hem voordelig zyn, verbanst hy zyne twyffelingen: dat is, dat hy zich verbeeldt in zulk een verheven staat in de werreldt te zyn, van door geen billyken en wyzen uitdeler van zegeningen en van rampen veracht te kunnen worden. Anderen willen, dat hun twist ontstaan is om eene vrouwe. Eutychius, Patriarch van Alexandrië, zegt, dat Eva Kaïn baarde met eene dochter, genaamd Azrun; en Abel met eene dochter, genaamd Owain; dat de tydt gekomen zynde om de twee zonen uit te trouwen, Adam Owain voor Kaïn schikte, en Azrun voor Abel, en dat hy Kaïn qualyk handelde, om dat hy zyne tweelingzuster begeerde, die de schoonste was. Eutychius voegt 'er by, dat, terwyl de broeders hunne offerhanden op een berg gingen aanbieden door 't bevel van Adam, die wilde, dat zy deze Godsdienstige daadt plegen zouden, eer zy met hunne vrouwen trouwden, en dat de uitslag van hunne offerhande het verschil zoude beslissen, de Satan heimelyk aan Kaïn inblies, zich, om de liefde van Azrun, van Abel te ontslaan: het welk belettende, dat zyne offerhande Gode aangenaam ware, den spyt van Kaïn tegen zynen broeder vermeerderde; zo dat zy niet zo haast van den berg gekomen waren, of hy sloeg hem met een steen op het hoofdt en doodde hem. Dit zoude bewaarheden 't geen een Latynsch dichter (Horatius) zegt wegens de oudheit der oorlogen om vrouwen verwekt: *Nam fuit ante Helenam cunnus teterrima belli Caussa.* De Archontiquen en de Cabbalisten stemmen overeen met deze overlevering van Eutychius. Pater Mersennus zegt, dat 'er Rabbynen zyn, die verhalen, dat Abel twee tweelingzusters hadde, met welke Kaïn begeerde te trouwen, en dat dit de oorzaak was van hun verschil. De begeerte tot het veelwyffschap (*Polygamia*) zoude dan al oud zyn. De tydbepaling alleen in dit verhaal van den uitbreider en van Eutychius is veel aannemelyker dan de gemene Chronologie, die een tusschenpoze van dertig jaren stelt tusschen de offerhande der broeders en den moordt van Kaïn. Verscheide gevoelens zyn 'er, op wat wyze deze schrikkelyke broedermoordt geschiedde. Zo even is gezegd, dat het, naar 't gevoelen van zommigen, met een steen geschiedde. Anderen zeggen, dat Kaïn zynen broeder met de tanden verscheurde. Anderen dat hy hem versloeg met een ezels kinnebakken. De schilders volgen deze vooronderstelling. Anderen willen, dat hy zich van een vork bediend hebbe. Chrysosthomus geeft hem een zwaardt in de handt. Ireneus geeft hem een zeissen. Prudentius een snoeimes. In allen gevalle, zegt men, Abel is noch verdronken noch verwurgd: want de H. Schrift getuigt, dat de aarde het bloedt Abels van zyne handt ontfangen heeft. Eenigen zeggen, dat hy zich dapper verweerde, en dat hy 't eerst best hadde, ja dat hy Kaïn ter aarde wierp, en hem het leven schonk; maar dat Kaïn opstondt en hem doodde. Wat de offerhande der broeders betreft, de H. Schrift zegt dat Kaïn offerde van de vrucht des lands, en Abel van de eerstgeborene zyner schapen en van haar vet: maar de Hebreeusche woorden kunnen overgezet worden: *Eerstelingen en melk.* In der daadt het woordt *Cheleb*, op deze plaats door vet overgezet, wordt op andere plaatsen door de zeventig overzetters door *melk* vertaald. De genen, die deze plaats van Genesis aldus verklaren, merken aan, dat dewyl men aan Godt niets offeren moet dan dingen, die onder de menschen in gebruik zyn, en dat men in dien tydt geen dieren at, het niet waarschynlyk is, dat men die aan den Here geofferd heeft; behalven dat de gewoonte, om niet dan aardvruchten, melk, wol, kruiden en bloemen te offeren, de oudste en eenvoudigste is. Ondertusschen komen alle de vertalers en uitleggers overeen, dat Abel de eerstgeborenen zyner schapen offerde: en het geen vervolgens gezegd wordt, dat hy offerde van haar vet, is eene Hebreeusche spreekwyze, om te betekenen dat hy de vetste en beste daar van offerde; want de Hebreeuwen, om de goedheit en uitmuntendheit van eene zaak uit te drukken, bedienen zich van dien byvoeglyken naam. Zo betekent het vette der tarwe, *adeps frumenti*, het beste graan. Het is onzeker, of Abel het offer geheel offerde, of alleen een gedeelte daar van; of het een zoenoffer was, of een brandoffer. De Talmudisten verzekeren het laatste. Wat aangaat de reden, waarom Godt Abels offer aannam, en dat van Kaïn verwierp, velen geloven dat het was om dat Kaïn het slechtste en verachtelykste, dat hy hadde, offerde, het geen door deze woorden uitgedrukt schynt: *de fructibus terræ*, in plaatse dat Abel de eerstgeborene en vetste zyner schapen offerde. Men kan dit gevoelen ondersteunen door de vertaling der zeventigen, de welke v. 5. dus luidt: *Zo gy wel geofferd hebt, en dat gy niet wel verdeeld hebt, gy hebt gezondigd.* Het geen men meent zyn opzicht te hebben op de verdeling, die Kaïn gedaan hadde van de vruchten, waar van hy maar het slechtste gedeelte zoude geofferd hebben. Paulus, in den brief aan de Hebreen, verzekert ons, dat het gelove van Abel zyne offerhande behaaglyker maakte dan die van Kaïn: *Door het gelove*, zegt hy, *heeft Abel een meerder offerhande geofferd dan Kaïn.* Zie daar de waarachtige en natuurlykste reden. Men heeft zo veel verschils niet over de wyze, of het uitwendig merkteken van Gods verkiezing van de offerhande van Abel voor die van Kaïn. Men gelooft in het gemeen, dat 'er een hemelsch vuur nederviel op het offer van Abel, gelyk naderhandt geschiedde by de inwyding van Aaron, en gelyk Gideon, David, Salomon (waar by zommigen ook Nehemias voegen) met diergelyke byzondere gunsten in eenige hunner offerhanden vereerd zyn geweest. De Protestantsche Godgeleerden hebben dit ook om strydt vast gesteld, in navolginge van meest alle de kerkvaderen. De Heidenen hebben zich ook op eenige plaatsen op dit slag van ongewone blyken van de goedkeuringe des hemels beroemd, als in 't artykel EGNATIA blykt. Maar hoe eenstemmig men in dit gevoelen zy, men heeft echter menschen gevonden, die 'er iets hebben bygevoegd, om van anderen te verschillen, en over al iets wonders in te vinden, te weten, dat de gedaante van een leeuw gezien wierdt in 't midden der vlammen, die op Abels offer vielen; dat, naar hun gevoelen zyne betrekking hadt tot den leeuw uit den stamme Juda, welkers komst alreeds beloofd was. Vervolgens komt in aanmerking 't geen van Abels begravenis gebeuzeld wordt. Josephus, naar zyne gewoonte, de Historie van Abel breder willende verhalen, voegt 'er by, dat Kaïn het dode lyk zyns broeders in de aarde begroef, om den moordt te bedekken. Andere Joden zeggen, dat Adam en Eva zaten en weenden om het verlies van Abel, en niet wisten wat te beginnen, dewyl ze noch geen begraven gewoon waren: maar daar quam een rave, die een anderen rave voor hunne oogen begroef. Toen zeide vader Adam: „ Zie daar, zo als die rave gedaan heeft zal ik „ ook doen; " en terstondt heeft hy Abels lyk in de aarde begraven. Mahometh spreekt 'er, als een aap der Rabbynen, aldus van: „ En Godt zondt een rave, die de aarde opgroef, om het „ lyk van zynen makker te verbergen. Toen sprak Kaïn: Wee „ my, ben ik zo onmachtig, dat ik dezen rave niet kan gelyk zyn, „ en mynen broeder verbergen? en hy ging henen berouw hebbende ". Eindelyk zullen wy, om verder alle de gevoelens, die 'er noch wegens Abel zyn, voorby te gaan, hier alleen noch byvoegen, dat men 'er vindt, die willen, dat Abel de zelfde slang gedood zoude hebben, die moeder Eva verleidde. Zie daar de voornaamste gevoelens en vertellingen van het geen Abel betreft. Het verhaal der zelve zal om hunne vreemdigheit den Lezer niet verveeld hebben, die genoegzaam bespeurd heeft, dat alles, wat hier buiten het verhaal van Mozes en 't getuigenis van Paulus bygebragt wordt, loutere gissing, of enkele uitvinding is. Zie, behalven de aange-

gehaalde schryvers, ook: *Perer. in Genes. lib.* 7. *ad vers.* 8. *&* 9. *c.* 4. *Prudent. in Hamartig. Hieron. in trad. Hebr. & Quaest. Hebr. J. Bissel. Ill. Ruin. dec. I. Bayle. &c.*

ABEL, koning van Denemarken, een zoon van Waldemar den II. en broeder van Erik den V. die, als de oudste zynde, den vader in het jaar 1241. in de regering opvolgde. Abel kreeg noch by zyns vaders leven het hertogdom Sleeswyk; maar dewyl hy na des zelfs doodt daar over het souveraine gebiedt wilde voeren, geraakte hy in oorlog met zynen broeder Erik den V. die hem dwong het zelve voor een leen te erkennen; maar naderhandt, wanneer Erik met den graaf van Holstein, die een broeder van Abels vrouwe was, in oorlog geraakte, en by die gelegenheit Abel te Sleeswyk bezocht, nam deze hem gevangen, en stondt toe, dat hy door eenige misnoegden om den hals gebragt, en zyn lighaam in de rivier de Schley geworpen wierdt. Hier op beklom Abel den koninklyken troon, maar genoot deze eere niet lang, wordende van de Vriezen twee jaren daarna, in 't jaar 1252. in den oorlog gedood. Hy liet by zyne vrouwe Magtilde, dochter van Adolf den IV. graaf van Holstein, twee zonen na, Waldeman en Erik, die hertogen van Sleeswyk wierden; en na zyne doodt wierdt noch een zoon, Abel genoemd, geboren, die Swineburg en andere vaderlyke goederen verkreeg: doch op den troon volgde zyn broeder Christophorus. Men is onder het gemene volk in Sleeswyk van gedachten, dat Abel, als een broeder moordenaar, na zyne doodt in de kerk, waar in hy eerst begraven wierdt, geen rust hadde; gelyk hy dan ook wederom opgegraven en in een nabygelegen bosch in een moeras zou gesmeten, en het graf wel digt toegemaakt zyn. *Krantz Metrop. l.* 8. *Huitfeld Chron. Daniae. Pontani Histor. Dan. l.* 7. *Meursii Rer. Dan. l.* 2. *Beringii Florus Danicus.*

ABELARD, of in 't Fransch ABAILLARD, in 't Latyn *Abaelardus*, [PETER.] een berucht leeraar in de XII. eeuw, geboren in het dorp Palais, vier mylen van Nantes in Bretanje. Hy was zeer scherpzinnig, en wel meest in de redenkunst zo bedreven (men noemde hem hier om den Redenkunstenaar) dat hy overal, daar hy quam, de gaauwste redenkavelaars met zyne snedige sluitredenen bestreedt. Zyn redenstrydt met eenen Willem van Kampelle, voorlezer in de hogeschole te Parys, voorts zyne minneryen met Heloise, of Louise, die eenige schryvers den bynaam van Montmorenci geven, en de wondere gevallen, hem daar door overgekomen, heeft de heer Bayle breder, doch echter beknoptelyk, in zyn Woordenboek gemeld. De verwanten van Heloise, grotelyks op hem gestoord, om dat hy deze jonge maagdt, by hem ter onderwyzinge om haar groot vernuft besteed, de minnelessen hadt ingescherpt, ja met haar zo gemeen geworden was, dat hy haar bezwangerde, en, na datze hem eenen zoon gebaard hadt, daarna heimelyk trouwde, hadden op zekeren nacht eenig volk in zyn kamer laten indringen, dat hem overweldigde en te gelyk ontmande. Na vele wederwaardigheden en het aanwryven der smet van ketterye, naar allen schyn om dat hy de monnikken over hun ongebonden leven gedurig bestrafte, die men ook zegt dat hem zochten van kant te helpen, storf hy in de Priory van Sant Marcel, op de rivier de Saone by Chalon, den 21. van Grasmaandt des jaars 1142. in den ouderdom van 63. jaren. 't Is aanmerkelyk, dat hy geestelyk zynde geen zwarigheit in het huwelyk stelde. De gemelde heer Bayle telt ook een lyst van misslagen op, die Moreri in 's mans korte levensverhaal begaan heeft. Men ziet hem by Spizelius tot een voorbeeldt, waar aan andere grote vernuften zich kunnen spiegelen, aangehaald, en teffens eene plaats uit de historie van zyn ongeluk, door hem zelf aan zekeren vriendt geschreven, waar in hy openhartig belydt, dat zyne laatdunkenheit en grote inbeelding, als of hy alleen de Filosoof ware, geen kleine oorzaken zyner geledene rampen zyn geweest. Hy schreef een boek over de Drieëenheit, dat in het Concilie, te Soisons in den jare 1120. gehouden, gedoemd is. *Zie Hofm. Lexic. Univers. en de Naamboeken van Rabus: en dat by van Damme gedrukt is. Bernard. Ep.* CXC. Zie verder *le comte Bussi de Rabutin Lettr. Tom.* 2. *p.* 50. *Ancillon Melang. crit. T.* 1. *p.* 1. *enz.* daar goede dingen te lezen zyn. *Vigneul-Marville T.* 1. *des Melang. p.* 174. Abelards leven is beschreven door Jac. Thomasius, en te lezen in 't eerste stuk der *Historie van wysheit en dwaasheit p.* 25. *enz.*

ABEL-BETH-MACHA, of ABEL-BETHMAHAVA, voorhenen genoemd *Abel-maim*, eene stadt in 't midden van den stamme Naphthali gelegen. Deze stadt was zo beroemd niet door hare sterkte, die haar onwinbaar maakte, als om datze eene vrouw voortbragt, die haar van eene zware belegering en verwoesting bevrydde, haar in de goede gunst van den koning herstelde, en haren uitersten ondergang voorquam. Zie hier hoe de zaak zich toedroeg. David, als overwinnaar van de slag, die hy zynen zoon Absolom geleverd hadde, te huis gekomen zynde, en de weerspannelingen of verstrooid, of weder tot hunne plicht gebragt hebbende, oordeelde, dat 'er niets meer te duchten viel, toen een, genaamd Seba, zoon van Bichri, uit den stamme van Benjamin, een zeer trouwloos en gevaarlyk man, de stammen tegen dezen vorst dede opstaan, behalven die van Juda, en blies de bazuin, dat het teken van een openbaren oorlog was. Hy wierp zich in deze stadt, met een oogmerk om het koninklyke leger daar voor te vernielen. David, die de gevaarlyke gevolgen bespeurde, welke de opstandt kon hebben, gaf hem geen tydt om zich te versterken, en deedt hem van naby door alle de krygsbenden, onder het bevel van Joab, volgen. Abel-Beth-Macha wierdt belegerd; en alzo de inwoners aan Joab den ingang van hunne stadt weigerden, of den wederspanneling aan hem over te leveren, begon hy het landt rondom te verwoesten, dreigde alles met den zwaarde te doden, en van deze grote stadt den eenen steen op den anderen niet te laten, zo zy hardnekkig bleven in zich te verweren. Deze bedreigingen zouden ook volvoerd zyn geworden, zo eene vrouw van groot verstandt, het uiterste gevaar ziende, waar in de inwoners zich door hunne onvoorzichtigheit hadden ingewikkeld, en uit liefde tot haar vaderlandt zich niet op den muur begeven hadt, en aan de wacht verzocht om met Joab te mogen spreken. Deze veldoverste genaderd zynde, vroeg zy hem, waarom de koning een machtig leger gebruikte om hen te verdelgen; hy, die de wapenen niet dragen moest dan tot hunne bescherminge. Joab antwoordde, dat de koning het op de inwoners niet gemunt hadde, dan om dat zy aan den wederspannigen Seba toevlucht verleend hadden in hunne stadt, en dat, indien zy hem den zelven in handen wilden leveren, hy aanstonds de belegering zou opbreken, en hen van de ellende bevryden, waar toe zy gebragt waren. Deze vrouw verzocht hem een weinig geduldt te hebben, en dat hy in een oogenblik de zaken geheel anders zoude zien keren dan hy dacht. Daar op in de stadt wedergekeerd zynde, en de inwoners hebbende doen vergaderen, vertoonde zy het ongelyk, dat zy zich zelven deden met een verrader tegen den koning te beschermen, en dat zy op 't punt stonden om met hunne vrouwen en kinderen om te komen, ter liefde van een boos mensch, dien zy zelf niet kenden, zo dat zy hen eindelyk overreedde, dat zy zich van hem verzekerden, en hem het hoofdt afhieuwen, dat zy in het leger van Joab wierpen, die, te gelyk verwonderd en verrukt over deze daadt, aanstonds de belegering opbrak. Dit gebeurde in den iare na de scheppinge der werreldt 3009. II. *Samuel* XX. Deze stadt wierdt in 't jaar 3095. door Benhadad, koning van Syrië, zone van Tabrimmon, verwoest, die Asa, koning van Juda, tegen Baësa, koning van Israël, te hulpe quam. I. *Kon.* XV. 20.

ABELE (CHRISTOFFEL, GRAAF VAN) heer te Hakking, Schillerau, Wintersbach en Engelstig, hof-kamer-President van keizer Leopold, een beroemd staats-bedienaar, was een Oostenryker van geboorte, een zoon van Christoffel Abele, wiens voorouderen in 't jaar 1547. van keizer Karel den V. veradeld wierden. Hy was onder keizer Ferdinand den III. en Leopold keizerlyke Hof- en Commercieraadt, geheime hof-Secretaris, en Referendarius van de gezamentlyke binnen Oostenrykfche landen. Hy wierdt in 't jaar 1665. den 3. November, tot ryks-ridder, met den naam van edele heer van Hakking, verder tot baron, en eindelyk tot graaf verheven, en van den keizer tot de gewigtigste onderhandelingen gebruikt. Hy was in den jare 1671. mede een van de rechters over de drie graven Serini, Frangipani en Tettenbach, ook Commissaris toen de laatste van deze te Gratz op den 1. December 1671. ter doodt gebragt wierdt. Hy nam den keizerlyken opperhofmeester in 't jaar 1674. in verzekering, en onderzocht zyne papieren. Hy heeft ook voornamentlyk uitgewerkt, dat den keizerlyken hof-kamer-president in 't jaar 1680. zyn ampt wierdt ontnomen, en dat hem het gezag van de gemelde kamer wierdt opgedragen, en hy eindelyk op den 26. April des volgenden jaars als hof-kamer-president door den overisten hofmaarschalk ingeleid, welke plaats hy maar tot het jaar 1683. behieldt, wanneer hy, in de maandt van Maart, de zelve wederom afstondt, wordende de zelve den 26. van die maandt aan den graaf Andreas van Rosenberg opgedragen, waar na hy echter verder in verscheiden bezendingen gebruikt is, en inzonderheit op den 10. January 1684. als keizerlyke gevolmachtigde nevens den hartog van Lotharingen tot demping van den opstandt in Hungarië, wanneer hy met eene algemene vergiffenisse naar Presburg gezonden wierdt, om de zelve aan de Hungaren bekend te maken, en hen verzekering wegens hunne voorrechten te geven. Hy is eindelyk op den 12. October van den jare 1685. te Wenen gestorven. In 't jaar 1668. toen hy noch Referendarius was, heeft hy zyn tegenberecht van de Oostenrykfche rechten tegen het vorstelyk stift Bamberg, in Folio, uitgegeven. Zyn broeder, Matthias Abele, van en tot Lilienberg, Doctor der beide rechten, keizerlyke Paltzgraaf, (Comes Palatinus) opper-Secretaris der Innerbergsche staal- en yzerhandel in Oostenryk en 't landt Steyr, en medelidt van 't vruchtdragend gezelschap, als mede keizerlyke raadt en geschiedenisschryver, heeft in 't jaar 1661. een werk, *de zeldzame gerechtshandel* genoemd, in twee delen, en in 't jaar 1668. en de volgende jaren een ander, onder den tytel van: *de kunstige verwarring*, in vyf delen, in het Hoogduitsch uitgegeven, die al dikwils gedrukt, als mede in 't Nederduitsch, Fransch en Engelsch zyn overgezet, en welke door keizer Leopold zelf tot eene uitspanninge plagten gelezen te worden.

ABELFEDA. Zie ABELPHEDA.

ABEL-HAGGEDOLA, of de grote klaagsteen, op den akker van Josua den Bethsemiter, op welken de arke des Heren gesteld was, toen de zelve was wedergehaald uit het landt der Philistynen. Deze steen is zo genoemd van wegen de grote rouwe des volks, dewyl de Heer vyftig duizend en zeventig mannen van den volke geslagen hadde, om dat de lieden van Bethsemes gezien hadden in de arke. I. *Sam.* VI. *v.* 14. *tot* 19.

ABELIA, eene plaats in Indië by Zonaras. *Hofm. Lex. Univ.*

ABELITEN, of ABELONITEN, een aanhang van ketters, die zich opgeworpen hadt op het landt naby Hippona in Afrika, en die alreeds verdwenen was ten tyde van Augustinus. Deze menschen hadden vreemde grondregels, die niet lang standt konden houden. Zy bevalen een iegelyk de zyne te hebben, en konden niet goed vinden, noch gedogen, dat de mensch alleen was; hy moest, volgens de instellingen der orde, eene hulpe hebben, die hem gelyk was: maar het was niet toegelaten op deze hulp te steunen; dat is, zich lichamelyk met zyne vrouwe te vereenigen: dat was voor hen de boom der kennisse des goeds en des quaads, waar van de vrucht hen strengelyk verboden was. Deze menschen regelden het huwelyk op den voet van het aardsche Paradys, daar zy zeiden, dat tusschen Adam en Eva geen andere vereeniging was dan van 't hart: of liever, zy regelden zich naar het voorbeeldt van Abel: want zy wendden voor, dat Abel getrouwd was geweest; maar

en dat, als gezegd wordt, dat Godt hem genas, zulks alleen te verstaan zy van 't openen van alle baarmoeder, die gesloten was geweest: want in 't gehele 20. *kap.* van *Gen.* wordt geen gewag gemaakt van eenige quale van Abimelech dan alleen in deze woorden, van 't 17. *vers*: „ En Godt genas Abimelech, en zyne huisvrouwe, „ en zyne dienstmaagden, zo dat zy baarden. " Maar dewyl het volgende vers geen gewag maakt dan van het ongemak der vrouwen alleen, zo schynt het quaadt, dat Godt Abimelech toegezonden hadde, daar in bestaan te hebben. De genezing bestondt dan daar in, dat de vrouwen ontfingen of baarden, als te voren; en de ziekte daar in, dat zy niet ontfangen of baren konden. Men zegt een van beide, om dat de Hebreeusche text op beide wyzen verklaard kan worden. Maar hoe heeft men kunnen weten, dat de vrouwen niet ontfangen of baren konden? Zo men 't op de eerste wyze verklaart, moest Sara een langer tydt met Abimelech geweest hebben; en zo men 't op de laatste wyze verstaat, schynt men te moeten vast stellen, dat alle de vrouwen van den huize van Abimelech zwaar zouden geweest zyn, toen Sara weggenomen wierdt. Het gemakkelykste middel, om deze zwarigheit op te lossen, is, te zeggen, dat Godt alle de vrouwen van Abimelechs huis met onvruchtbaarheit bezocht, zo haast als hy Sara tot zich genomen hadde: dat deze straffe noch eenigen tydt duurde, zelf na dat hy haar wedergegeven hadde, en dat het gebedt, dat Abraham deedt tot herstellinge van hare vruchtbaarheit, niet geschiedde dan eenige maanden na dat Abimelech hem zyne huisvrouw weder overgeleverd hadde. De H. Schrift getuigt noch van dezen Abimelech, dat hy in Berseba een bosch plantte, en aldaar den name des Heren des eeuwigen Gods aanriep: waar door, gelyk mede door andere omstandigheden van dezen en van den volgenden koning van Gerar, blykt, dat de kennisse van den waren Godt by deze volkeren noch niet geheel verdoofd was. *Genes.* XXI. *Rivet in Gen. exercit.* 103. *Heidegg. Hist. Patriarch. l.* 2. *Salian. Annal. T.* I. *Joseph. Oudh. I. B. Rabus Naamboek.*

ABIMELECH, een naam zynde, die, gelyk gezegd is, gemeen was aan de koningen van Gerar, zo is het bezwaarlyk te weten, of de geen, die met zynen krygsoverste Pichol by Abraham quam in de woestyne van Paran, om een verbondt met hem te maken, en die het zelve voltrok te Berseba, de zelve was, van wien wy gesproken hebben, of zyn navolger. Dit verbondt wierdt gemaakt na dat Abraham Ismaël weggezonden hadt, dat is, omtrent tien jaren na dat Abimelech Sara weggenomen hadt. Het kan zyn, dat in dien tusschentydt de eerste Abimelech gestorven, en zyn zoon op hem gevolgd is; en 't geen zulks zou kunnen doen geloven, is dat hy van Pichol, zynen krygsoverste, verzeld was, die ook tegenwoordig is geweest by het sluiten van 't verbondt, dat tusschen Abimelech en Isaac, den zone Abrahams, gemaakt wierdt; maar Pichol kan ook de gemene naam der krygsoversten van Gerar geweest zyn, gelyk Abimelech die der koningen was. Wat den Abimelech betreft, die met Isaac handelde, hy is onderscheiden van dien, die Sara wegnam, en men moet hen niet onder een vermengen, gelyk Josephus gedaan heeft; want dit verbondt wierdt eerst langen tydt na Abrahams doodt gemaakt, en wordt in *Genesis* verhaald in den tydt, die volgde, na dat Esau het recht van zyne eerstgeboorte verkocht hadde aan Jacob, en by gevolg 80. jaren na dat Abimelech Sara wegnam; want toen was Isaac noch niet geboren; hy hadde Esau en Jacob niet voor zynen ouderdom van zestig jaren, en toen Esau zyn eerstgeboorte-recht verkocht, was hy reeds groot, dewyl hy ter jagt ging, en konde 20. jaren oud zyn. Alzo zoude Abimelech, indien het de zelve geweest ware, omtrent honderd en twintig jaren oud hebben moeten zyn, dat niet aannemelyk is: behalven dat zulks noch meer blykt, om dat het geen schyn heeft, dat hy zich door Isaac zoude hebben laten misleiden op die eige wyze, als hy het eertyds door Abraham gedaan was, Isaacs vrouwe voor zyne zuster nemende, om dat hy haar dien naam gaf, gelyk zyn vader dien Sara gegeven hadde. Chrysosthomus, die gelooft, dat het de zelve Abimelech was, die tweemaal verschalkt wierdt, doedt hem aan Isaac verwyten, dat hy hem op de zelve wyze bedrogen hadde als zynen vader Abraham; maar dat is een fieraadt dat deze vader verzierd heeft om het verhaal op te tooien, eene vryheit waar van de redenaars zich zo wel als de dichters en schilders bedienen, doch dat geen grondt heeft in de H. Schrift. Het is zeker, dat Isaac gedurende den tydt van een groten honger met zyne vrouwe Rebecca te Gerar quam, en door Gods bevel aldaar woonde; dat hy tegen de inwoners zeide, dat Rebecca zyne zuster was, uit vreze, dat zy hem niet ter oorzake van hare schoonheit deden sterven; dat, na dat hy een merkelyken tydt aldaar gewoond hadde, Abimelech, koning van Gerar, uit zyn venster gezien hebbende dat Isaac met Rebecca, zyne huisvrouwe, was jokkende, hem verweten hadde, dat hy haar zyne zuster noemde, en dat hy hen aldus misleidende, iemandt van den volke by zyne vrouwe gelegen zoude kunnen hebben, en daar door eene grote schuldt over het gehele volk gebragt; en dat hy ter zelver tydt allen zynen onderdanen geboodt, op verbeurte van het leven, Isaac noch Rebecca aan te raken. Eenigen hebben zich verbeeld, dat de H. Schryver onder dit jokken op eene eerlyke wyze heeft willen uitdrukken de huwelyksplicht, die Isaac aan zyne vrouwe voldaan zoude hebben, wanneer, Abimelech by geval uit zyn venster ziende, zulk een voorwerp zich voor zyn gezicht vertoonde. Anderen willen van zulk eene uitlegginge niet horen, en zeggen, dat Isaac te wys en te wel geregeld was, om zo onvoorzichtig te zyn; en dat hy, in die gelegenheden, wel zorg gedragen hebbe in geen plaatse te zyn, daar zyne geburen hem door de vensters konden zien. Men moet, naar hunne gedachten, door dit jokken een zeker tydverdryf verstaan, dat, hoewel het niet het uiterste liefdebewys zy, nochtans te krachtig zou zyn tusschen ongehuuwden, welk eene namaagschap anders ook tusschen hen gevonden wierde. Deze tydverdryven moeten iets anders betekenen dan gemeenzaam te zamen te spreken, te scherssen, of te lagchen; want een broeder en eene zuster doen dit alles zeer eerlyk, en zonder dat men daar door kan besluiten 't geen Abimelech besloot uit het spel van Isaac en Rebecca. Deze verklaring schynt veel redelyker dan de eerste: en men moet nochtans toestaan, dat de tederheit van liefde Isaac somtyds belet heeft die grote omzichtigheit te gebruiken, welke de gestrenge zedemeesters van een Patriarch vorderen: want toch men kan niet ontkennen, dat Abimelech, uit de vensteren ziende, hem verrascht heeft, zich met Rebecca vermakende in een zeker spel, waar door men gewisselyk besluiten konde dat zy man en vrouwe waren. Men moet wel aanmerken, dat zy 40. jaren getrouwd waren, en Isaac by gevolg 80. jaren oud was. Augustinus verdedigt op eene onwederspreeklyke wyze Isaac tegen Faustus den Manicheër; en, in der daadt, het is veel te straf, te willen, dat een Patriarch of een gehuuwde kerkelyke, niet eenig klein vermaak zoude mogen nemen met zyne vrouwe, zonder alle de luiken der vensteren te sluiten. Want men moet dat goed gevoelen van hunne omzichtigheit hebben, dat, indien de natuur van de kleine liefkozeryen tot groter wilde overgaan, zy zich zelf op zulk een glibberigen weg wel staande zouden houden, om zorg te dragen, dat men niets zage uit de vensteren der geburen. Cornelius à Lapide weet niet wat hy tegenspreekt, wanneer hy zich tegen de eerste verklaringe uitlaat. *Judæi impuri*, zegt hy, *jocum hunc intelligunt copulam conjugalem. Sed apage hos Cynicos! Quis credat, Isaacum publice, & spectante Rege, tam inverecundum, lubricum & cynicum fuisse.* Dat is: „ De onkuische Joden verstaan door dit jokken de „ echtelyke vereeniging. Maar weg met die onbeschaamden! Wie „ kan geloven, dat Isaac oopentlyk, en in het gezicht des konings, zo „ onbeschaamd, zo los en zo hondsch zou geweest zyn? " Dat is het niet waar op het hier eigentlyk aankomt. Niemandt geeft voor, dat Isaac toen op 't midden der straten was. Hy was in zyne kamer, en hadde de vensteren niet wel gesloten: dat is 't alles; en hy, dien dit te veel is, zal zelf den Patriarch veroordelen moeten, en een Cato omtrent hem zyn. Men weet, dat Cato eenen Manlius uit den raadt verdreef, om dat hy op den vollen dag, en in tegenwoordigheit van zyne dochters, een kus gegeven hadde aan zyne vrouwe. Deze Manlius zoude naar allen schyn in de aanstaande verkiezinge burgermeester geweest zyn. Men zoekt zinnebeeldige verborgenheden in dit spel van Isaac en Rebecca, waar aan buiten twyffel noch zy, noch de gewyde historie gedacht hebben, en die wy daarom ook stilzwygende voorbygaan, kunnende zulks gezien worden by Pererius, *in Genes. cap.* XXVI. Wy merken ondertusschen met Baile aan, uit het zeggen van Abimelech, dat de Filistynen zeer driftig in 't stuk van 't byspel geweest moeten zyn; dewyl de koning zich verwondert, dat 'er noch niemandt gelegen heeft by Rebecca, die voor de zuster van Isaac gehouden wierdt. Men ziet daar door ook ter zelver tydt, wat achting zy voor het huwelyk hadden. Wat de dochters aangaat, men geloofde in die landen, dat de zelve waren voor den eersten, aan wien zy behaagden. Een getuige hier van zy Dina, de dochter Jacobs; wanneer zy wilde gaan wandelen; men greep haar; men genoot haar; en daarna sprak men van 't huwelyk. Het geen Abimelech tegen Isaac zeide, en het verbodt, dat hy aan zyn volk deedt, waren blyken van zyne genegenheit voor Isaac: doch de voorspoedt van Isaac veranderde wel haast die goede wil. Wanneer men gezien hadde, dat hy grote rykdommen verkreeg, deedt men hem vertrekken. De Patriarch bleef voorspoedig in spyt van alle de verhinderingen, die men hem op verscheide plaatsen toebragt, by gelegenheit van de putten, die hy liet graven; waarom Abimelech hem aanzocht om een verbondt met hem te maken, waar in Isaac bewilligde. *Genes.* XXVI. *Chrysosth. Homil. l.* I. *& l.* 2. *August. contra Faust l.* XXII. *c.* 46. *Corn. a Lapide. in Genes. c.* XXVI. *v.* 8. *Plutarchus in Cat. Majore p.* 346.

ABIMELECH, een bastaard zoon van Gideon, of Jerubbaal by zyn bywyf, Drome, of Druma genoemd, de welke van Sichem was. Hy doodde de echte zonen van zynen vader Gideon, die zeventig in getal waren, van de welke Jothan alleen ontquam. Hy bequam alzo de regering in 't jaar na de scheppinge 2770. voor Christus geboorte 1214. Daar op leidde hy een geweldadig leven, tot dat de Sichemiten hem eindelyk uit hunne stadt verjaagden, die daarom verwoest wierdt. Doch wanneer hy eene andere stadt, genaamd Thebez, in 't jaar na de scheppinge 2773. voor Christus geboorte 1211. belegerde, en een toorn, waar op de voornaamste inwoners gevlucht waren, wilde in brandt steken, wierdt hy door een stuk van een molensteen, dat eene vrouw op zyn hoofdt wierp, verpletterd. Maar hy begeerde niet, dat men van hem zoude zeggen, eene vrouw heeft hem gedood, en gaf derhalven last aan zynen wapendrager om hem met zyn zwaardt om te brengen. *Jud.* VIII. en IX. *Joseph. Oudh.* V. *b.* 9. *k.*

ABIN, een kasteel ten Oosten van de stadt Aden, gelegen in 't Gelukkig Arabië, twaalf mylen van zee. Des zelfs inwoners worden voor grote zwartkunstenaars gehouden. Men neemt gemeenlyk den weg van dit kasteel om naar Saana, de hoofdstadt van Gelukkig Arabië, te gaan, *Herbelot Biblioth. Oriental.*

ABINADAB is de naam van vier onderscheidene personen, die in de H. Schrift voorkomen, als:

I. ABINADAB, of AMINADAB, was een Godvruchtig Leviet, in wiens huis de Arke gebragt wierdt, wanneer de Filistynen de zelve wederzonden. Deze H. man beval die aan de zorge zyner zonen, die de zelve twintig jaren bewaarden. I. *Sam.* VII. *v.* I. *Joseph. Historien* VI. *b.* 2. *kap.*

II. ABINADAB, de twede zoon van Isaï, en Davids broeder. Men leest van hem I. *Sam.* XVI.

III. ABINADAB, een zoon Sauls, sneuvelde met zynen vader in den strydt tegen de Filistynen op het gebergte Gilboa. I. *Sam.* XXXI. *v.* 2.

IV. ABINADAB, de zoon van Iddo, was een der bestelmeesters van den koning Salomo te Mahanaïm. 1. *Kon.* IV. *v.* 14.

ABINGDON is eene fraaie en welbewoonde stadt in de provincie Berkshire in Engelandt, aan de rivier de Theems, tusschen Wallingfort en Oxford, vyf mylen van de laatste plaats gelegen. Van ouds droeg zy den naam van Sheovesham, en was in zulk een aanzien, dat de koningen der West-Saxen daar hun verblyf hielden. In de elfde eeuwe stichtte koning Cissa eene abdy op deze plaats, die diestyds Abbantun en Abington, dat is: Abbey 's Town, of Abdystadt, genoemd wierdt. De Denen verwoestten deze abdy naderhandt wel; doch zy wierdt vervolgens zodanig hersteld, dat zy byna voor geen andere in Britannië, zo ten opzichte van grootte, als van rykdommen behoefde te wyken. De stadt zelf stondt eertyds onder de abten: doch tegenwoordig heeft zy een Majoor, en is gerechtigd om een lidt in het parlament te zenden. In het stenen raadhuis aldaar worden ook openbare vergaderingen wegens de belangen van het gehele graafschap gehouden. Voor 't overige dryft zy een groten koophandel met granen. Het Parlament leide daar in 't jaar 1644. bezetting in, 't welk koning Karel den I. zeer belemmerde. In 't jaar 1682. den 30. November, gaf koning Karel aan Jakob, Lord Norris, den tytel van graaf van Abingdon, zynde de oudste zoon van den graaf van Lindsey Montagu Bertie, geteeld by zyne twede vrouwe, Brigitta, Baronesse Norris van Ricot. *Camden. Britann. Beeverel. Delices de la grande Bret. p.* 777. *Heylyn 's help to English history. the Peerage of England.*

ABINOA, of ABINOAM, vader van Barak, uit den stamme Naphtali, woonde in Kedez. *Jud.* IV. *v.* 6. Zyn naam betekent: *de eere*, of: *de onrust van myn Vader. Simon Dict. de la Bible.*

ABIOSO, of ABIOSI, (JOHANNES) geboortig van Bagnuolo, naby Napels gelegen, bloeide omtrent het jaar 1492. Hy was Doctor in de geneeskunde, als mede hoogleeraar in de wiskunst, en heeft verscheide schriften nagelaten, waar onder inzonderheit een gesprek is, in het Latyn geschreven, tot verdediging der sterrevoorzegkunde, nevens eene voorzegging, van de zondvloedt tot den jare Christus 1702. het welk hy aan Alfonsus, koning van Napels, hadt opgedragen; doch het is onder de verboden boeken in de zo genoemde *Index expurgatorius* geteld. Voorts is noch van hem voorhanden: *Compendium Rhetoricæ, ex optimis utriusque linguæ auctoribus excerptum*; *Commentaria in Opera Claudiani de Raptu Proserpinæ. Gesner. in Bibl. f.* 190. *Toppii Bibl. Napol. p.* 113. *Voss. de Scient. Mathem. c.* 35. §. 49.

ABIOURD, of ABIURD, eene stadt van Khorasan, alwaar verscheide grote mannen geboren zyn. Zie *Baudrand. Herbelot Bibl. Orient.*

ABIOURDI, een Arabisch dichter, die, voorgevende van een groten adeldom te zyn, zich 't Amovi, en Moavi noemde, dat is van den stam van Ommie, en van het geslacht van Moavie, voorwendende in een regte lyn af komstig te zyn van Othman, derden Kalif der Musulmannen. Hy was geboortig uit de stadt van Abiourd, in Khorasan, waar van daan het komt, dat hy ook den tytel van *Tage al Khorasan*, dat is: *De glorie van de provincie van Khorasan*, draagt. Hy is de schryver van een Divan, die hy in Arabische verzen zamenstelde, aan welkers hoofdt eene voorreden in onrym is. Dit werk is in de Bibliotheek van den koning van Vrankryk, No. 1073. De doodt van dezen dichter viel in 't 507. jaar van de Hegire voor. *Herbelot Bibl. Orient.*

ABIRAM, een oproerig Leviet, stondt met Korah en Dathan op tegen Mozes en Aaron. Zy wilden deel hebben aan de regering, en Godt strafte hunnen hoogmoedt en hunne morringe. Mozes verzocht hen met hunne wierookvaten voor Godt te verschynen; en de aarde, zich onder hunne voeten openende, verzwolg deze oproergen, met hunne tenten, en alles wat hen toebehoorde. Het vuur van den hemel verteerde ter zelver tydt twee honderd en vyftig van hunne rotgezellen. Deze straffe, die de anderen verbaasde, gebeurde in de negentiende legering der Israëliten na hunnen uittocht uit Egypten, welke was die van Kehelatha. *Num.* XVI. *Joseph. Oudheden* VII. en VIII. *boek.*

ABIRAM was de oudste zoon van Hiel, dien het zyn leven kostte dat zyn vader de stadt Jericho weder opbouwde. I. *Kon.* XVI. waar door vervuld wierdt 't geen Josua voorzegd hadt, *Josua* VI. *v.* 26.

ABIRCIUS. Zie ABERCIUS.

ABISAG, eene schone sunamitische maagdt, die uit gantsch Israël verkoren wierdt om koning David in zynen ouderdom te verwarmen. Na zyne doodt begeerde Adonias haar ten huwelyk; maar Salomon, bespeurende zyn gevaarlyk voornemen, liet hem doden. I. *Kon.* I. *Joseph. Oudh.* VII. *b.*

ABISAI, een zoon van Zeruja, een broeder van Joab en Asahel, een van Davids helden, die alleen 300. mannen versloeg. Hy was in den veldslag tegen de aanhangers van Isboseth, den zone Sauls, en queet zich daar in dapper. Sedert versloeg hy, naar 't verhaal van Josephus, in eenen slag 18000. Edomiten, en maakte hen cynsbaar, hen een hoofdgeldt doende betalen. Hy doodde ook in een veldslag tegen de Filistynen Isbi Benob (deze wordt in Moreri Achmon genoemd) die David dacht te slaan; doch Abisai versloeg den Filistyn, die van de kinderen Rapha was, en het gewigt zyner spiesse was van drie honderd gewigten kopers. II. *Sam.* XIV. en XXIII.

ABISARES, of ABIASARES, een koning in Indië, die zich aan Alexander den Groten overgaf, dewelke hem zeer edelmoedig handelde. *Quint. Curt. l.* VIII.

ABISCA, een landschap in Zuider Amerika, in Peru, gelegen omtrent den oorspronk van de rivier Tapi.

ABISSINIE, ABYSSINIE, ABASSINIE, HABISSINIE, 't landt der Abissynen, of hoog Ethiophië, in 't Latyn: *Habassia*, *Abassia*, *Abassinia*, of *Abyssinia*, een koninkryk van Afrika, dat eenigen noch het ryk van Negus, of van Paap-Jan noemen.

De namen, de gelegenheit, en de verdeling van dit ryk.

Men gelooft, dat de Arabieren den naam aan Abissinië gegeven hebben. Anderen beweren, dat het de oude Egyptenaars zyn, en dat het in hunne taal betekent een landt, dat met woestynen omringd is. Anderen houden het daar voor, dat deze naam afkomt van dien van de kust van Abex. Doch het is waarschynlyker, dat hy afkomt van het Arabisch woordt *Habesch*, dat *mengsel* betekent, om dat Ethiopië door een mengsel van volkeren bewoond wordt. Die volkeren geven aan zich zelf dien naam niet: want zy noemen zich zelf Ethiopiërs. [Zie *Ludolf. Hist. Æthiop. lib.* I. *c.* I.] Men is 't noch minder eens over den tytel van den keizer der Abissynen, dien eenigen Priester-Johannes, of Paap-Jan noemen, by verkorting en verbastering van het woordt. Men verzekert, dat de waarachtige Priester-Johannes een prins der Tartaren was, in het koninkryk van Tenduk, in Azie. Maar wat den Groten Negus of keizer der Abissynen aangaat, hy heeft den tytel van *Beldi-gian*, of *Belulgian*, dat zeggen wil *Geachte Johannes.* Anderen voegen daar by, dat de Chaldeën hem *Jean-Enconne* noemen, dat is te zeggen, *kostelyk* en *groot*; en dat, om eigentlyk te spreken, deze tytel zyne betrekking heeft op een ring, dien Salomo gaf aan de koninginne van Saba, en die erffelyk is in het geslacht van den Negus. [Zie *Ludolf Hist. Æthiop. l. II. c.* I. daar hy den oorspronk aantoont van het verdichtzel van Paap-Jan, en de waarachtige tytelen van den koning der Abissynen in de Ethiopische taal aantekent.] Wat 'er van zy, Abissinië is eertyds groter, ryker en aanzienlyker geweest dan nu sedert omtrent honderd zestig jaren, dat de Arabieren, de Turken en voornamentlyk de Galen, de beste koninkryken daar van overweldigd hebben. De Moren hadden alreeds het geen langs de Arabische Golf gelegen is daar van bemachtigd. Men begreep eertyds onder den naam van Abissinië alle de landen van het Meir Niger af tot aan de engte van Babel-Mandel toe, aan de eene zyde; en het geen gevonden wordt van de bergen van de Maan af tot aan de watervallen van den Nyl toe. Deze laatste grenspalen zyn die van zyne lengte, van het Zuiden naar het Noorden; en de andere die van zyne breedte, van het Westen naar het Oosten. Abissinie hadt ten Zuiden Monomotapa; ten Oosten Zanguebar en de Rode Zee, of de zee van Mecha; ten Noorden Egypten en Numidië, en ten Westen het landt der Negers en het koninkryk van Congo. Maar, gelyk gezegd is, de zaken zyn heden veel veranderd. De Abissynen hebben gene havens meer, en zy kunnen niet ter zee gaan, zonder door de landen te trekken, die onder 't gebiedt der Turken behoren. De staten, die hen overig zyn, zyn Tigrus, Dambea, Bagamedri, Goyame, Amahara, Narea, Magaza, Ogara, Salait, Holcait, Semen, Segueda, Salao, Ozeca, Doba, en eenige andere landschappen. Zommige van deze provincien voerden ook den naam van koninkryken. Zy hadden eertyds ook Angote, Doare, Adea, Balli, Alemali, Ogge, Gans, Oxelo, Betexamora, Curague, Buzama, Bugamo, Marabet, Manz, Bizamo, Oifate, Gedem, Gambato, Doxa, Aura, Conch, Gumar, Mota, Damut, Holeia, enz. De Galen hebben een groot gedeelte daar van weggenomen. De Turk heeft daar van Suaquen en Arquico aan de Rode Zee.

De hoedanigheden van Abissinië.

Het landt van Abissinië is vruchtbaar genoeg op zommige plaatsen, daar men eene grote menigte van granen vindt, en byzonder van geerst, van erweten en bonen, en andere schelvruchten. Maar die overvloedt is niet algemeen door het gansche landt. Men zegt ook, dat men 'er in eenige plaatsen wyngaarden vindt, die opgerecht zyn, gelyk men tegen muren doedt, en dat men 'er goede wynen maakt. Ondertusschen is het algemeenste, dat de Abissynen in de vruchtbare landen drinken, een drank van wilde appelen gemaakt. Eenige byzondere verhalen zeggen, dat men 'er in de vruchtbare landschappen driemaal 's jaars den oogst inzamelt, om dat men 'er terstondt, na dat men het gewasch ingezameld heeft, zaait. Dit geschiedt voornamentlyk in die landen, die geen gebrek aan water hebben. Men maakt 'er zekeren aangenamen drank, dien zy *Tzed* noemen, welke eigentlyk meê, of honigdrank is. De lucht is 'er gematigd, behalven in de vlaktens, of dalen, daar het gemeenlyk heet is. Alhoewel 'er nu geen steden in opper-Ethiopië gevonden worden, is het landt op vele plaatsen met zo vele dorpen vervuld, dat het maar eene stadt schynt te zyn, dewyl 'er altydt een dorp en huis nevens malkander gebouwd staan; doch hunne huizen zyn zeer laag van verdiepingen, en de inwoners staan verwonderd wanneer zy hoge gebouwen zien. Daarom komen zy van de uiterste grenzen om der Jesuiten stenen kerk, op de Europeaansche wyze aan 't meir van Dambea gebouwd, te zien. Zy noemen de zelve *Babet Laybet*; dat is, huis op huis. Daar is in dit landt zo groot eene menigte van mynen van goudt, zilver, koper, yzer, loot en zwavel, dat men gelooft, dat de grote Negus schatten genoeg heeft om verscheide werrelden te kopen; maar de inwoners weten zich van alle deze grote voordelen niet wel te bedienen.

De zeden der Abissynen.

De Abdissynen zyn in 't algemeen vernuftig, sterk, en hebben geest genoeg; maar zy zyn lui, en de ledigheit maakt hen byna tot alle dingen onbequaam. De Portugezen hebben hen een weinig tot den koophandel aangemoedigd. Zy zyn of zwart, of bruin, en leven een langen tydt. Vincent le Blanc zegt, dat zy groten handel dryven in goudt, dat zy in de naburige landen brengen, het zelve duur verkopende, en tegen allerlei vruchten verruilende. Hy

Nederquartier van het ſticht, die daarom ook wel de Maarſchalken van Abkoude genoemd worden, tot dat het zodanig vervallen is, dat het onwoonbaar is geworden. Nu onlangs in het jaar 1715. is dit ſlot met de heerlykheit van Abkoude door haar Ed. Mog. de ſtaten van Utrecht verkocht aan den here Theodorus de Leeuw, die het tegenwoordig bezit. Jacob voornoemd hadde getrouwd eerſt Johanna van Ligne, en naderhandt Margareta van Schonvorſt. By de eerſte heeft hy een zoon gehad, Antonis genoemd, doch die is lang voor hem in het jaar 1421. ongetrouwd overleden. Jacob zelf is overleden den 6. February in het jaar 1459. zynde de laatſte wettelyke mans-oir van dit geſlacht der heren van Abkoude, uit de heren van Zuilen geſproten. Hy heeft een natuurlyken zoon, Sueder van Gaasbeek, nagelaten, die dit geſlacht voortgezet heeft.

ABLABIUS. Zie ABLAVIUS.

ABLANCOURT. Zie PERROT. (NICOLAAS)

ABLANCOURT, (N. DE FREMONT D') was de oudſte zoon van de zuſter des vermaarden Nicolaas Perrot, heer van Ablancourt, en verkreeg ten dele door eene goede opvoedinge, en ten dele door zynen goeden aardt, waar by hy zeer naarſtig was, niet alleen onder de geleerden, maar ook by luiden van ſtaat een groten roem. Een van de grootſte vorſten van Europa heeft getracht om hem tot zyns zoons beſtierder te mogen bekomen; en de vicomte van Turenne hadt zulk eene grote achting voor hem opgevat, dat hy hem zelf na 't maken van de Pyreneeſche vrede tot gezant wiſt te doen aanſtellen van het Franſche aan het Portugeeſche hof, als mede in 't jaar 1675. tot reſident des konings van Vrankryk in Straasburg. De doodt van dezen zynen voorſtander bewoog hem van de laatſtgemelde plaats naar Vrankryk te rug te keren; alwaar hy zynen tydt op een vergenoegde wyze met de letteroeffening en onder geleerde vrienden doorbragt, tot dat de vervolging, die in zyn vaderlandt omtrent het jaar 1685. tegen de hervormden uitborſt, de welke hy yverig voorſtondt, hem noodzaakte de vryheit van zyn gewiſſe in vreemde landen te zoeken. Eerſt woonde hy eenigen tydt te Groningen, naderhandt quam hy in den Haag, alwaar hy van den prins en de prinſeſſe van Oranje zeer bemind was. Hy ontfing ook een jaargeldt met den tytel van Hiſtorieſchryver, en ſtorf aldaar in 't jaar 1694. of 1695. Van zyne geleerdheit, die zich zeer verre uitſtrekte, verzeld van een zeer goeden aardt om op eene aangename wyze iets voor te dragen, heeft men verſcheide bewyzen. By de vertaling, die zyn moeders broeder van Lucianus gemaakt hadt, voegde hy, *le dialogue des lettres de l'Alphabet*, en het *ſupplement de l'Hiſtoire veritable*, die beide door het algemeen met groot genoegen aangenomen wierden. In 't jaar 1684. gaf hy verſcheide zamenſpraken uit. In 't jaar 1686. ſchreef hy met een groter hevigheit, dan men van zyne anderszins gewone zachtmoedigheit verwacht hadde, tegen den here Amelot de la Houſſaye, die de vertaling van Tacitus, door zynen oom gemaakt, wat ſterk beriſpt hadde. In het jaar 1700. quamen zyne *Memorien* in het licht, die de geſchiedeniſſen van Portugal van den jare 1659. tot den jare 1668. vervatten. Men heeft ook een Franſche Katechiſmus, die door hem is opgeſteld. *Oeuvr. de patru tom.* 2. *Nouvell. de la Rep. des Lettr. de l'an* 1686. *Bayle.*

ABLAVIUS, of ABLABIUS, door eenigen, maar zonder grondt, voor een Egyptenaar gehouden, was ten tyde van Conſtantyn den Groten burgermeeſter, en naderhandt hoofdſchout (*Præfectus prætorius*) van den jare 326. tot den jare 337. Hy was tot die eertrap uit een zeer nederigen ſtandt opgeklommen, en hadt zich by den keizer in zodanige achting gebragt, dat hy, naar 't bericht van Eunapius, hem te boven ging. Hy hadde een prachtig huis te Conſtantinopel, dat naderhandt het paleis was van Placidia, dochter van Theodoſius den Groten. Conſtantyn ſtervende liet hem tot een raadsman aan Conſtantius: doch deze keizer ontblootte hem van zyne waardigheit, onder een voorwendſel van door de ſoldaten gedwongen te zyn. Hy week naar een luſthuis, dat hy hadde in Bithynië; doch was daar ook niet lang met ruſt. Conſtantius zondt eenige krygshoofden, die hem een brief overgaven, waar door hy hem ſcheen deelgenoot van 't ryk te maken: ten minſte Ablavius, zich zulks inbeeldende, vroeg waar het purper was, dat men hem zondt; maar ter zelver tydt quamen anderen die hem doodden. Hy ſchynt zelf niet begraven te zyn geweeſt. Hy liet eene dochter na, genaamd Olympiade, die verloofd was aan den keizer Conſtans, die haar opvoedde, en zo lang hy leefde als zyne huisvrouw eerde. Maar deze vorſt in 't jaar 350. gedood zynde, trouwde Conſtantius haar tien jaren daar na uit aan Arſaces, koning van Armenië. *Zoſimus l.* 2. *c.* 40. *Eunapius in Ædeſio. Ammian. Marcell. l.* 2.

ABLAVIUS, of ABLABIUS, een vermaard redenaar ten tyde van Theodoſius den jongen, wierdt van Chryſantes, een biſſchop der Novatianen te Conſtantinopel, prieſter gemaakt, in welken ſtaat hy verſcheide predikatien uitgaf; doch die niet meer gevonden worden. Naderhandt is hy biſſchop der Novatianen te Niceen geworden, alwaar hy ter zelver tydt in de redeneerkunſt leerde. *Socrat. l.* 7. *c.* 12.

ABLAVIUS, of ABLABIUS, heeft een Hiſtorie van de Gotthen zamengeſteld, door Jornandes in zyne Latynſche Hiſtorie van de zaken der Geten (*kap.* 4. 14. en 23.) aangehaald. Men weet den tydt niet, in welken hy geleefd heeft.

ABLAY, in 't Latyn *Ablaja Regio*, een prinsdom van groot-Tartarie. Men vindt het zelve in de gemene kaarten niet; maar in die, welke de beroemde heer Witzen, burgermeeſter van Amſterdam, van dat landt heeft uitgegeven. Deze ſtelt dit prinsdom tuſſchen 92. en 97. graden in de lengte, en tuſſchen 60. en 61. graden Noorderbreedte, ten Zuiden van Siberië in de landſtreek, die hy inzonderheit Tartarië noemt, tuſſchen de rivier de Irtis, en die van Latuz. De Tartaren, die het bewonen, noemt hy Boechaers, de welke waarſchynlyk de zelve zyn, die de gemene kaarten Buchars noemen, en die zy met de Kalmukſche Tartaren ondereen vermengen. Dit prinsdom heeft ſteden, noch dorpen, 't welk het met de meeſte landen van groot-Tartarië gemeen heeft. *Witzen. Mary Dict. Geograph.*

ABLIS, een klein ſteedtje in Vrankryk, in de landſtreek van Chartrain, alwaar hoog Beauce begint. *Davity.*

ABLON, in 't Latyn *Ablonium*, een ſteedtje met een kaſteel, leggende in Iſle de France, op de rivier de Seine, tuſſchen Parys en Corbeil, drie mylen van de eerſte, en twee van de laatſte plaats. De proteſtanten van Parys hebben alhier de vrye oeffening van hunnen godsdienſt gehad, die naderhandt naar Charenton wierdt overgebragt.

ABNAQUIOISEN, in 't Latyn *Abnaquii*, volkeren in Noorder-Amerika, in nieuw-Engelandt, tuſſchen de zee, het meir van Champlain, en de rivier van St. Laurens.

ABN-ARRAHEB, het welk in de Arabiſche taal een zoon van een monnik betekent, was een Egyptenaar van de gezindheit der Cophten. Men heeft van hem een boek, de Ooſterſche kronyk genaamd, dat door Abraham Ecchellenſis in het Latyn overgezet, en in 't jaar 1651. te Parys gedrukt is, nevens een vervolg van de Arabiſche Hiſtorie. *Simon Hiſt. Critiq.*

ABNER, een zoon van Ner, ſchoonvader en legerhoofdt van Saul. Hy kon niet gedogen dat die van den ſtamme Juda David na Sauls doodt tot hunnen koning verkoren hadden, en wilde Isboſeth, den zoon van Saul, op den troon beveſtigen, ten welken einde hy met zyne beſte krygsbenden tegen hen te velde trok; doch zyn leger wierdt door David op de vlucht geſlagen. Vervolgens vatte hy een groot misnoegen op tegen Isboſeth, en beſloot aan Davids zyde over te gaan. Eenigen tydt daarna vergaderde hy de legerhoofden en de voornaamſten van 't volk, en ſtelde hen voor, hoe dat David van Godt eenmaal verkoren zynde, men dit niet kon wederſtaan, en bragt het zo verre, dat geheel Iſraël zich voor David verklaarde. Abner, in eigen perſoon by David gekomen zynde, wierdt met alle tekenen van genegenheit ontfangen. Doch Joab, die bevreeſt was, dat Abner door zyne verdienſten het bevel mogt bekomen tot zyn nadeel, volgde hem na, en als hy hem aan een zyde getrokken hadde, doodde hy hem op eene moorddadige wyze. Dit mishaagde David t'eenemale, die derhalven over Abners doodt een algemene rouw liet afkondigen, en hem met grote pracht ter aarde beſtellen. II. *Sam.* III. *Joſeph. Joodſch. Oudh.* VII. *b.* 1. *k. Torniell. Salian. enz.*

ABNOBE, of ABNOBA, by anderen ABENOW, een wyduitgeſtrekt gebergte in dat gedeelte van Germanië, 't welk nu Zwabenlandt genoemd wordt, in 't graafſchap Baar, *die Baar* genoemd, in welke ganſche ſtreek geen hoge gebergten altoos, maar niet dan lage heuvelkens zyn, waar uit de Donauw zynen oorſpronk heeft. Ortelius zegt dat 'er andere van dezen naam in Heſſenlandt zyn. *Van Royens Oudheden van Duitſchlandt.* Het is ook de naam van een boſch in Duitſchlandt. *De zelve.*

ABO, in 't Latyn *Aboa*, de hoofdſtadt van Finlandt, legt aan de rivier Aurajoki, by den Finniſchen zeeboezem. Zy heeft geen muren, maar eene goede haven, en een oud vervallen kaſteel, waar op de voorgaande grootvorſten hun verblyf gehad hebben. Het bisdom is aldaar in 't jaar 1151. onder koning Erik den heiligen geſticht. De hoge ſchool (Academie) heeft Guſtavus Adolphus begonnen, en koningin Chriſtina in 't jaar 1640. in een bloeienden ſtaat gebragt. Deze ſtadt heeft door menigvuldige branden veel geleden, gelyk 'er in het jaar 1681. negen honderd huizen, nevens de fraaie Domkerk en het raadhuis, in de aſſche gelegd zyn. In 't jaar 1713. moeſt zy zich aan de Ruſſen overgeven.

ABOASSER, een Arabier. Zie ALBUMAZAR.

ABOBI. Zie ABUBUS.

ABOCCIS, eene ſtadt in Ethiopië, die Petronius met noch verſcheiden andere innam. *Plinius* VI. *b.* 29. *c.* Ortelius gelooft dat dit het Abuncis van Ptolemeus is.

ABOCHARANA, eene ſtadt in gelukkig Arabië, gelegen op een hogen berg, alwaar men niet dan langs een engen weg kan komen, op welken 7000. ſchreden verre naauwlyks twee menſchen naaſt malkander kunnen gaan. Dit is de plaats, alwaar de ſchatten van den Sultan bewaard worden. *L. Barth. Hiſt. de l'Arabie heureuſe l.* 2. *c.* 8.

ABODRITEN, volkeren van Duitſchlandt ten tyde van koning Karel den Groten. Deze volkeren zyn eigentlyk die gene, die hedensdaags in het hartogdom van Mekelenburg, by de Baltiſche zee, wonen. *Bertius in zyn kaart van het ryk van Karel den Groten.*

ABOEOCRITES, een hoofdt der Beotiërs, die in Cheronea door de Etoliërs met duizend van de zynen verſlagen wierdt, ten tyde van Aratus, hoofdt der Acheërs.

ABOLANS, een volk van Latium, nageburen der Albinen. *Plinius lib.* 5. *c.* 2.

ABOLUS, een klein riviertje in Sicilië, 't welk waarſchynlyk het zelve is, dat door Ptolemeus, (3. *b.* 4. *c.*) Alabus genoemd wordt, tuſſchen Catana en Syracuze, en dat zich in de Joniſche zee ontlaſt. Fazel zegt, dat het tegenwoordig Cantaro genoemd wordt. *Plutarch. in 't leven van Timoleon.*

ABOMASUS, een werreldbeſchryver, die een weinig ouder was dan Alhazen, een verſtandig Arabier, in de XI. eeuw. *Ricciol.*

ABON, ABONA, of ABONIS, eene ſtadt en rivier van het oude Albion, naby de Ierſche zee, tegen over de plaats, alwaar nu Briſtol legt. De ſtadt wordt hedensdaags Avington genoemd, en de rivier Avon, volgens Camden, de namen van 't een en 't ander weinig veranderd zynde. Zommigen geloven, dat het de plaats is, genaamd Porshut, aan den mondt van de rivier. *Hofman. Lex. Univ.*

ABONDANCE, dat *overvloedt* betekent, eene abdy van Bugey, eene kleine provincie van Vrankryk, en voorhenen van Savoye,

legt in het kerkgebiedt van Geneve. Zy behoorde oudstyds tot de Reguliere kanunniken van St. Augustyn, en tegenwoordig tot de Congregatie der *Feuillanten. Davity Tom.* V.

ABONITEICHOS, dat is: *de muur van Abonus*, eene stadt van Galatië, op Paphlagonie, aan den Pontus Euxinus. Uit de zelve was gesproten die vermaarde bedrieger, genaamd Alexander, waar van Lucianus, in zyne Zamenspraak van den valschen Propheet, gewag maakt. Hare bewoners wierden *Abonotichethen*, dat is: *bewoners van de muur van Abonus*, genoemd. Alexander verzocht aan de Romeinen den naam van deze stadt te veranderen, en de zelve voortaan Jonopolis te noemen. Ptolemeus maakt 'er gewag van in de eerste kaart van Asië, *kap.* 6. Zy was tusschen Sinope en Teuthrania gelegen.

ABORAAS, eene stadt. Zie ABARAUS.

ABORAS, ABORRAS, of Chaborras, eene rivier in Mesopotamië, door anderen Giulap en Hormitz genaamd.

ABORIGINES. Dit schynt eigentlyk de algemene benaming van zulke volkeren te zyn, die wegens de al te grote oudheit hunnen oorsprong niet weten. Inzonderheit worden met dezen naam zekere volkeren in Italië benoemd, van de welke Genebrardus vermoedt, doch zonder grondt, dat zy van Josua uit het landt van Kanaan verdreven wierden. Livius is het met die genen eens, die van gevoelen zyn, dat de Aborigines uit Arcadië waren gekomen; en Dionysius van Halicarnassen zegt, dat zy dezen naam dragen om dat de volkeren in Latium van hen hunnen oorspronk hebben. Het is immers zeker, dat deze Aborigines, die zich by Eneas voegden, naderhandt naar hunnen koning Latinus, Latynen genoemd wierden; en dat men in de landstreek, die zy bewoonden, Rome gebouwd heeft. *Festus in V. Aborigines. peston. l.* 43. *Livius. l.* 1. *Dion. Halicarn. in Ant. &c.*

ABOROUGH, of ALBOROUGH, een steedtje in het graafschap Suffolk, in Engelandt, door het welke twee gedeputeerden in het Parlament gezonden worden.

ABOU-BACA, *Ben Houssain*, ook genaamd *Acseri*, of *Ocseri*, is de schryver van eene verhandelinge van de rekenkunst, genaamd *Estiab fil Essab.* Hy is gestorven in 't 116. jaar van de Hegire, na Christus geboorte 1219. *Herbelot Bibl. Oriental.*

ABOUCAIS, een berg, drie mylen van Mekka, alwaar Adam, volgens de overleveringen der Musulmannen, zou begraven zyn. *Herbelot Bibl. Oriental.*

ABOU-DAOUD *Soliman ben Ocbah*, een uitlegger en verklaarder van Euclides, in 't Arabisch. *Herbelot Bibl. Oriental.*

ABOU-DAOUD *Soliman al Segestani*, schryver van een Arabisch boek, genaamd *Sonan*, het welk van de practyk en van de oeffeningen van den Mahometaanschen Godsdienst handelt. *Herbelot Bibl. Oriental.*

ABOU-FADHL *Giafar*, zoon van den Kalif Mostafi, was een groot sterrekundige. Men geeft voor, dat hy aan Adhabded-doulat, Sultan van den stam der Bouiden, vele dingen voorzegd heeft, die hem overquamen. *Herbelot Bibl. Oriental.*

ABOUGEHEL, een van de grootste vyanden van Mahomet en van zynen Godsdienst. In het hoofdstuk van den Alkoran, genaamd *Anaam* zegt Godt, *ik zal den gene, die gestorven is, doen herleven.* De uitleggers zeggen, dat dit vers wierdt geschreven wegens twee Arabische afgodendienaars, waar van de een Abougehel, en de ander Omar was, om dat Mahomet hen eens by malkander ziende, den Here badt, dat hy aan een van beide de genade bewees van een Musulman te worden. Omar was de geen, die verlicht wierdt, en Abougehel bleef in de duisterheit van 't ongelove. De een was levendig gemaakt, en de ander bleef dood. Jozeph, zoon van Abdelber, in zyne verhandelinge, genaamd *Hegiat-al-Megiales*, dat is: *De zamenspraak der gezelschappen*, zegt, dat Mahomet zich eens in verrukkinge in 't Paradys bevondt, en dat hy aldaar ten eerste een werktuig zag, dat men in het Oosten veel gebruikt om water te putten. De Latynen hebben 't *Tolleno* genoemd. Het zelve is gemaakt op de wyze van een wip. Mahomet vroeg, aan wie dit werktuig toebehoorde? en men antwoordde hem: aan Abougehel. Mahomet stondt verzet dezen naam te horen noemen. „ Wat gemeenschap heeft Abougehel met het Paradys? (zeide „ hy) hy moet daar nooit in komen. " Ondertusschen gebeurde het eenigen tydt na dezen droom, dat Acramas, de zoon van Abougehel, een Musulman wierdt. Mahomet was 'er zeer verheugt over, en begreep toen de uitlegging van zynen droom: want Abougehel was als het werktuig geweest, waar van Godt zich bediend hadde om zynen zone uit de put van ongelovigheit te trekken, terwyl hy 'er zelf noch was ingedompeld. De Musulmannen, om de verachting te betuigen, die zy voor dezen Abougehel hebben, noemen de Koloquint, die de Latynen *Cucumis Asininus* noemen, de meloen, of komkommer van Abougehel. *Herbelot Bibl. Oriental.*

ABOU-GIAFAR *Almansor*, Kalif van den stam der Abassiden. *Herbelot Bibl. Oriental.*

ABOU-GIAFAR, *al-Haddad*, en ABOU-GIAFAR *al-Soffar*, twee grote meesters in het geestelyke leven, waar van de eene een flotemaker, en de ander een koperslager onder de Musulmannen was. De eerste hadt den vermaarden Gioneid tot een leerling. *Herbelot Bibl. Oriental.*

ABOU-GIAFAR *Al-Nahas*, een Arabisch schryver, die eene uitlegging over de *Moallacat* gemaakt heeft. De inwoners van Caïro storten hem in den Nyl in 't 338. jaar van de Hegire.

ABOU-GIAFAR, *Ben Zobair*, leeraar, vermaard meester van Ebn-Haiian. *Herbelot Bibl. Oriental.*

ABOU-HAFEDH, een Arabier, en schryver van een boek, genaamd *Hakaik-Almandhoumah*, dat van de voornaamste leerstukken van den Mahometaanschen Godsdienst in Arabische vaarzen handelt. *Herbelot Bbil. Oriental.*

ABOU-HAGELAH *Ebn abi Hagelah*, een Arabier, is schryver van een boek, genaamd *Succardan*, dat in de Persiaansche tale eigentlyk een suikerbakker betekent. De schryver verhandelt daar in verscheiden zaken van Egypten, van 't zevental, enz. Hy is in 't 776. jaar van de Hegire gestorven, hebbende noch een ander werk, onder den tytel van: *Tharialal Sukkardan*, het welk een vervolg, of een byvoegsel van 't eerste was, uitgegeven. *Herbelot Bibl. Oriental.*

ABOU-HAIAN, of *Ebn Hajan*, is de zelve als *Athireddin Mohammed Ben-Joseph al Andalousi*, een Arabisch doctor, geboren in Spanje, die verscheide werken over de Arabische letterkunst gemaakt heeft, en ook over de tale van de Atraks, of Oostersche Turken, die wy gemeenlyk Tartaren noemen, heeft gearbeid. Deze doctor tastte ook de Sophis, of Mahometaansche geestelyken van zynen tydt aan, en maakte een vinnig schimpschrift tegen hen. Hy storf in 't 745 jaar van de Hegire. *Herbelot Bibl. Oriental.*

ABOU-HAMZAH *al-Babeli*, een vermaard leeraar en groot prediker onder de Musulmannen. Op zekeren tydt het vers van het hoofdstuk Aaraf in den Alkoran verklarende, alwaar gezegd wordt, „ Dat men aan zyne vyanden moet vergeven, goed doen aan al- „ len, en de onwetenden ontvluchten, " verzekerde hy, dat de onwetenste van allen, die men moest ontvluchten, was de eigenliefde, en dat het deze nochtans was, die ons het meest aankleeft, en ons byna nooit verlaat. *Herbelot Bibl. Oriental.*

ABOU-HAMZAH *al-Khorasani*, een vermaard man wegens zyne godvrucht onder de Arabieren. Jafei heeft zyn leven in 't CXVIII. artykel van zyne Historie beschreven. *Herbelot Bibl. Oriental.*

ABOU-HANIFAH, toegenaamd *al-Nooman*, was een zoon van Thabet, en te Coufa in 't 80. jaar van de Hegire geboren. Hy is de vermaardste van de rechtzinninge leeraren onder de Musulmannen, omtrent zaken van de wet, dewyl hy de eerste plaats heeft onder de vier hoofden van de byzondere gezindheden, die men onverschillig in de bepalingen der punten van 't regt kan volgen. Hy was nochtans gedurende zyn leven niet veel geacht, zo verre dat de Kalif Almansor hem zelf te Bagdet gevangen liet zetten, om dat hy het gevoelen van de volstrekte en bepalende voorbeschikkinge (predestinatie) die de Musulmannen Cadha noemen, weigerde te onderschryven; maar Abu-Joseph, opperrechter, en om zo te spreken kancelier van 't ryk onder de Kalif Hadi, bragt zyne leer in zodanige achting, dat men om een goed Musulman te zyn een Hanifiter, dat is een leerling van Hanifah, moest wezen. Hy storf in 't 150. jaar van de Hegire, in de gevangenisse van Bagdet en 't was niet eerder dan 335. jaren na zyn doodt, dat Melikschah, Sultan van den stam der Selgiuciden, hem eene prachtige grafstede in de zelve stadt deedt bouwen, waar by hy een collegie stichtte, inzonderheit voor die genen geschikt, die zyne gevoelens aankleefden. Dit was in 't 485. jaar van de Hegire, na Christus 1092. De voornaamste werken van dezen leeraar zyn: de *Mesnad*, dat is: *het steunsel*, waar in hy alle de leerstukken der Musulmannen, rakende het gezag van den Alkoran en de overlevering, vast stelt. Eene verhandeling, *Filkelam*, dat is: *de schoolsche Godgeleerdheit*, en een Catechismus, of onderwyzing, die den tytel van *Moallem*, dat is *de meester*, draagt, waar in hy beweert, dat een gelovige, die het geloof behoudt, geen vyandt van Godt wordt, hoewel hy tot vele zonden vervalt; dat de zonden het geloof niet doen verliezen, en dat de genade niet onovereenkomstig is met de zonde. Deze en diergelyke voorstellingen gaven aanleiding aan Vazai om tegen hem te schryven. Deze schryver noemde zyn boek *Ekhtelaf Abi-Hanifah*, dat is: *de tegenstrydigheden van Abou-Hanifah.* Verscheide van de voornaamste schryvers hebben met lof het leven van dezen leeraar beschreven; en daar zyn 'er zelf, die zynen naam in 't oude Testament hebben gevonden, en beweren, dat hy in de heilige boeken, zo wel als hun Propheet Mahomet, voorzegd is geweest. Alle de geschiedenisschryvers komen daar in overeen, dat hy niet alleen in kennisse, maar ook in de oeffening van de Mahometaansche wet uitnemende geweest is, dewyl zyn leven zeer gestreng en afgezonderd van werreldsche zaken was, 't welk hem ook als het eerste hoofdt en Imam van de wet der Musulmannen door alle de rechtzinnigen deedt aanmerken, en daar zyn 'er gene geweest dan de Schiiten, of navolgers van Ali, die hem verwierpen. Men heeft reeds gezegd, dat hy uit de stadt Coufa geboortig was; en Malek, hoofdt van eene andere gezindheit, was uit de stadt Medina geboortig. Deze twee leeraren in een gemeenzaam gesprek zynde, zeide Malek, dat Ali van de inwoners van Coufa getuigde, dat zy twistziek waren. Abou-Hanifah voerde hem daar op aanstonds te gemoedt, dat die van Medina, in den Alkoran, als geveinsden wierden gebrandmerkt. Lamai verhaalt deze boertery. Een ander schryver berecht ons van het gevoelen van dezen leeraar, belangende het gezag van de overlevering, op deze wyze: „ Wat aangaat de „ zaken, die wy van Godt en van zynen Propheet ontfangen „ hebben, wy eeren de zelve met eene volkome onderwerpinge. „ Wat belangt 't geen ons van de metgezellen of tydgenoten van „ den Propheet is toegekomen, wy verkiezen daar van het beste: „ doch het geen andere leeraars, die na hen gevolgd zyn, ons heb- „ ben nagelaten, merken wy aan als gekomen van zodanige men- „ schen, als wy zyn. " Houssain-vaez, dit vers van het hoofdstuk van Amram verklarende, alwaar Godt zegt, dat hy het Paradys voor die genen bereid heeft, die hunne gramschap bedwingen, en die vergeven aan de genen, die hen beledigd hebben, verhaalt iets van hem, dat alhier plaats verdient. Deze leeraar een kinnebakslag ontfangen hebbende, zeide tegen den gene, die deze stoutheit gebruikte: „ Ik zou u wel smaadt met smaadt kunnen vergelden; „ maar ik zal het niet doen. Ik zou ook aan den Kalif kunnen „ klagen; doch ik zal myn beklag niet doen. Ik zou ten minste in „ myne gebeden aan Godt de belediging kunnen voordragen, die „ gy my gedaan hebt; doch ik zal my daar wel voor wachten. Ein- „ delyk,

„ delyk, ik zou in den dag des oordeels wrake van Godt kunnen verzoeken; maar verre van zulks te doen, zo deze yffelyke dag in „ dit oogenblik quame, en zo myne tuffchenfpraak kon helpen, „ ik zou niet in het Paradys gaan dan in uw gezelfchap„. Een Arabifch dichter heeft hier omtrent gezegd! "Geloof niet dat de waar„ dy van een man alleen in kloekmoedigheit en kracht beftaat: zo „ gy uwe gramfchap weet te overwinnen, en te vergeven, zo zyt „ gy van een onwaardeerbaren prys". *Herbelot Bibl. Oriental.*

ABOU-HASCHEM, een Arabifch leeraar, toegenaamd *Sofi*, dat is een geeftelyke, wegens zyn afgezonderd en geregeld leven. Men verhaalt van hem, dat hy dikwils tegen zyne leerlingen zeide: „ Het is gemakkelyker een berg te ontwortelen en op te heffen „ met de punt van een naaldt, dan den hoogmoedt en de ydele hoog„ achting van zich zelf uit het herte van den menfche te rukken". *Herbelot Bibl. Oriental.*

ABOU-HATEM, toegenaamd *al Affam*, dat is, *de dove*, was een leeraar vermaard in Godvrucht en verftandt onder de Mufulmannen. Hy was geboortig van de ftadt Balkhe in Khoraffan, alwaar hy in 't 237. jaar van de Hegire ftorf. Hy hadt eene vrouw, die van natuur zo befchaamd was, dat zy niet kon fpreken, zonder te blozen. Om haar van dit gebrek te genezen vondt hy goed zich als doof te houden en haar zo met een luide ftem dikwils te doen herhalen alles wat zy aan hem te zeggen hadt. Dit gelukte hem, en hy behieldt den toenaam van den Doven. Hy was zeer arm, en een zyner vrienden hem eens vragende, waar van hy beftondt, antwoordde hy: „ Zyn de hemel en de aarde geen pakhuizen en „ fchatkamers van de voorzienigheit? Maar het is het ongeluk der „ menfchen by gebrek van vertrouwen, dat zy derwaards hunne „ toevlucht niet nemen, en deze grote verborgenheit niet begrypen". *Herbelot Bibl. Oriental.*

ABOU-JACOB *al-Bafri*, was geboortig van Baffora in Chaldea. Hy is voor heilig vermaard onder de Mufulmannen, en Jafei heeft zyn leven befchreven in de XCVIII. afdeling van zyne Hiftorie. *Herbelot Bibl. Orient.*

ABOU-JACOB, *ben-Jofeph Gemaleddin Almagrebi*, een geleerd Arabier, en fchryver van een boek, genaamd: *Dorr Alfakher.* Hy was een Afrikaan van geboorte. *Herbelot Bibl. Oriental.*

ABOU-JACOB, *Nehergiouzi*, een vermaard leeraar onder de Arabieren, door zyne lere en Godvrucht. Hy zegt over het hoofdftuk *Anaam pag.* 65. verklarende dit vers: *Die Godt 's morgens en 's avonds bidden zoeken zyn aangezicht.* „ Wilt gy weten, wie het „ is, die Godt zoekt? Dit vers zal 't u leren; want het betekent, „ dat die gene, die in het gebedt volharden, waarlyk Godt zoe„ ken; en dat zy zich onfeilbaar met Godt willen vereenigen, en „ dat is het dat door zyn aangezicht moet verftaan worden". *Herbelot Bibl. Oriental.*

ABOU-JEZID, prins van Chaldea, of het Babylonifche Iraque, was een Arabier en zoon van Amrou ben Hobeirah. Hy leefde ten tyde van den Kalif Mervan, de laatfte der Ommiaden, en liet eene ftadt in Chaldea bouwen, die zynen naam heeft behouden, wordende noch tegenwoordig Cafr ben Hobeirah genoemd. *Geogr. Perf. Herbelot Bibl. Oriental.*

ABOU-JEZID *Mektebdar*, geheimfchryver van ftaat in Egypten, ftondt tegen Caiem, tweden Kalif van den ftam der Fathemiten, op. Hy wierdt eerft door Ifmaël Almanfor, den zoon van Caiem, over zyne wederfpannigheit geftraft; de welke op zynen vader gevolgd zynde, en Abu-Jezid verflagen hebbende, hem gevangen nam en in een yzere kouw opfloot, waar in hy zyn leven eindigde. *Herbelot Bibl. Oriental.*

ABOU-JOSEPH is de zelve als *Jacob ben Ibrahim ben Habib al-Koufi*, die een metgezel was van Gioneid, en een leerling van de vermaarde leeraren Amafch en Jahia ben Said al-Anfari. De Kalifs Hadi en Haroun Rafchid maakten hem opperrechter van Bagdet, en hy was het, die het eerft den tytel van Cadhi al-Codhat, dat is, rechter der rechteren, droeg. Hy was het ook, die een byzonder kleedt aan de leeraren van de wet gaf, en die de lere en gezindheit van Abou-Hanifah invoerde. Hy verzamelde binnen weinig tyds zeer grote goederen, die hy veel eer aan zyne fnedigheit dan aan zyn geluk verfchuldigd was; dewyl hy zeer fchrander en geeftryk was in 't uitvinden van hulpmiddelen en uitwegen. Zie hier een voorbeeldt van 't geen hy doen kon. De Kalif Haroun Rafchid, op eene van de flavinnen en bywyven van zynen broeder Ibrahim verliefd zynde, wilde haar voor geldt van hem kopen, en boodt hem ten dien einde dertig duizend Dinars, of goude kronen, aan; maar Ibrahim hadt gezworen, dat hy haar niet zou verkopen of aan iemandt geven. Wanneer de Kalif zyn broeder ondertuffchen fterk by hem aanhieldt, en deze flavinne, het kofte wat het wilde, begeerde, raadpleegde hy met Abou-Jofeph, wat hem by deze gelegenheit te doen ftondt. Deze leeraar zeide tegen hem: „ Zo gy „ meineedigheit wilt vermyden geef haar half, en verkoop haar half „ aan den Kalif". Ibrahim was blyde wegens deze uitvindinge, en zondt zyne flavin aanftonds aan zynen broeder, die ook niet naliet om de gehele fomme, die hy aangeboden hadt, aan hem te laten toekomen: maar Ibrahim, die blyde was uit zulk eene grote belemmering gered te zyn, vereerde de zelve terftondt aan den Cadhi. Haroun wilde de dochter, naar welke hy zo ongemeen verlangd hadde, de zelve nacht beflapen; maar de wet wederftondt zyne begeerte: want volgens het recht der Mufulmannen mag een broeder by zyns broeders bywyf niet leggen, zo ze alvorens niet door de handen van een anderen gegaan is. Abou-Jofeph, over deze zwarigheit geraadpleegd wordende, gaf aan den Kalif den raadt om deze vrouw met eenen van zyne flaven te laten trouwen, onder voorwaarde, dat hy ze ten eerfte moeft verlaten en aan hem wederom in handen geven. Dit huwelyk wierdt volvoerd; maar de flaaf, op zyne nieuwe vrouwe verliefd geworden zynde, wilde van geen echtfcheiding horen fpreken, en haar zelf houden, niet tegenftaande de aanbiedinge van tien duizend Dinars, die aan hem gedaan wierdt. Toen hadde Abou-Jofeph alle zyne fchranderheit in de rechten nodig, om te gelyk aan het gewiffe en aan de begeerte van zynen meefter te voldoen; doch hy wift zich hier ook door te redden, met hem te raden dezen flaaf, waar van hy altydt meefter was, te geven aan de vrouwe, waar mede hy getrouwd was; dewyl de huwelyksbandt door dit middel gebroken zou worden, alzo eene vrouw, volgens de wet der Mufulmannen, niet aan haar eigen flaaf getrouwd mag zyn. Dit gedaan zynde, volgde de echtfcheiding, en de vrouw quam weder in handen van den Kalif. Deze vorft was zo vernoegd wegens den raadt, dien zyn Cadhi hem in dit ftuk gegeven hadde, dat de tien duizend Dinars, die hy den flaaf hadt aangeboden, aanftonds aan hem geteld wierden: doch dit was noch al de winft niet, die hy door deze raadgeving trok: want de Kalif een gefchenk van honderd duizend Dinars, aan deze vrouwe gedaan hebbende, waar op hy fmoorlyk verliefd was, gaf zy hem eene vereering van tien duizend andere Dinars, tot erkentenis van den goeden dienft, dien hy haar gedaan hadt met haar uit handen van een flaaf te verloffen, en in die van een groot vorft te doen komen, zo dat deze afgerechte rechtsgeleerde vyftig duizend goude kronen in eenen nacht won. Deze leeraar eenmaal zyne onwetenheit over eene vrage, die hem voorgefteld was, beleden hebbende, verweet men hem, dat hy veel gelds uit de koninklyke fchatkift genoot, en zich ondertuffchen van zynen plicht niet queet, dewyl hy geen oploffing gaf van het geen, waar over men met hem raadpleegde, waar op hy zeer aardig antwoordde: „ Ik ontfing uit den fchat naar mate van het geen ik „ weet; maar zo ik ontfing naar mate van het geen ik niet weet, „ zouden alle de rykdommen van het Kaliffchap niet genoeg zyn om „ my te betalen. *Herbelot Bibl. Oriental.*

ABOU-ISHAK *al-Farfi* is de zelve met *Ibrahim ebn-Almeskin*, die een van de voornaamfte officiers van het hof van den koning van Khorafan was, en die wegens zynen meefter in gezantfchap naar China ging. Ebn-Aluardi trekt het verhaal van zyne reize aan in het boek, dat hy *Kheridat al Agiaib* noemt, waar in hy van China handelt. *Herbelot Bibl. Oriental.*

ABOU-ISHAK *al Schirazi*, een deftig leeraar van 't collegie, Nezamie genoemd, door Mezam-al-Molk in de ftadt Bagdet gefticht. *Herbelot Bibl. Oriental.*

ABOUKIR, een eilandt, dat de Nyl by Alexandrië maakt. Men noemt het hedensdaags gemeenlyk de biker, en Bike. Men begon het te bewonen federt dat die van Alexandrië aldaar door den Admiraal Thamal, zoon van den Kalif Moftader, overgevoerd wierden, om aan Aboulcaffem, zoon van Obeidalla, die zich meefter van 't landt gemaakt hadde, de gelegenheit te benemen om zyn leger aldaar te ververfchen. *Herbelot Bibl. Oriental.*

ABOUL-ABBAS *Ahmed al-Tenouckhi al-Cothri*, een Arabier, en fchryver van een boek, genaamd *Fadhlal-Khoddam*, dat is, de uitnemendheit en voorregten van de zwarte flaven, die gefneden zyn. *Herbelot Bibl. Oriental.*

ABOUL-ABBAS *ben Masrouk*, een man onder de Mufulmannen voor heilig geacht. Zyn leven is door D. Jafei in de CXXXII. afdelinge van zyne hiftorie befchreven. *Herbelot Bibl. Oriental.*

ABOUL-ABBAS, *Caffab*, een leeraar onder de Mufulmannen vermaard wegens zyne Godvrucht, en overfte van een geeftelyk gefticht. Deze eens vernemende, dat een van zyne leerlingen die zyn dervifchkleedt naaide, dikwils zyn werk op nieuw hervatte, om dat hy 't niet net genoeg naar zyn zin kon krygen, luifterde hem ftilletjes in 't oor: „ Zie daar uwen afgodt"; en hy drukte zich vervolgens breder aldus uit: „ Een geeftelyke, die zich bezig houdt met zyn kleedt „ te naaien, doedt een goed werk, zo hy het uit een geeft van ar„ moede doedt; maar zo het de eigenzinnigheit of eenige andere „ drift is, die de handt beweegt, dan is het werk, dat hy doedt, zyn „ afgodt, en de draadt, die hy gebruikt, houdt hem zo krachtig „ aan zich zelf gebonden, als de gordel van een Heiden zou kun„ nen doen". *Herbelot Bibl. Oriental.*

ABOUL-ABBAS *Schehabeddin*, fchryver van eene aardbefchryving, *Maffalec al Abfar* enz. genoemd. Hy heeft de zelve kort voor het 700. Jaar van de Hegire, dat het 1301. jaar na Chriftus geboorte is, zamengefteld. *Herbelot Bibl. Oriental.*

ABOULAHAB, oom van Mahomet, was zeer ryk, en een groot vervolger van zynen neef. Hy ging eens met verfcheiden Coraifchiten, zyne nabeftaanden, die alle afgodendienaars waren, op den berg van Safa, alwaar Mahomet geweken was om hunne gramfchap te ontgaan. Hy hadt hen tot zich getrokken door de bedreigingen, die hy hen deedt van de Goddelyke kaftydingen, zo zy geen afftandt van hunne afgodery deden. Zo haaft als hy hen vernam, zeide hy tot hen: „ Zo ik u berichte, dat 'er aan den voet „ van dit gebergte lieden waren, die u verwachtten, en die u op uwe „ wederkomft te Mekka zouden vermoorden, zoud gy my niet „ geloven"? Zy antwooordden hem: „ Waarom niet, dewyl „ gy by ons voor geen leugenaar gehouden wordt"? Mahometh zeide daar op: „ Ik zegge u dat tegenwoordig niet, maar ik ver„ kondige u van Gods wege, dat zo gy u niet bekeert, gy in het „ grootfte ongeluk zult vervallen, dat u zou kunnen overkomen, „ dat is in de hel." Aboulahab, deze woorden horende, was zodanig vergramd, dat hy met beide zyne handen een groten fteen ophefte, waar mede hy zynen neef meende ter neder te werpen, tegen hem zeggende: „ Het ongeval, waar mede gy ons dreigt, „ zal op u vallen". Maar zo men de Mufulmannen geloven moet, gebeurde het, door de almacht van Godt, dat hy deze woorden uitfprekende voor de voeten van den valfchen Propheet dood ter neder viel. *Herbelot Bibl. Oriental.*

ABOULAINA, een vermaard leeraar onder de Arabieren, de welke dikwils kortbondig fraaie fpreuken voortbragt. Mozes, zoon van den Kalif Abdalmalek, eenen van de vrienden van dezen leeraar heimelyk in de gevangenis hebbende doen fterven, en een gerucht

laten verspreiden, dat hy 't ontsnapt was, wierdt Aboulaina door iemandt gevraagd, hoe 't met zynen vrindt was afgelopen. Hy antwoordde met de zelve woorden, die in de Historie van Mozes, den wetgever der Hebreeuwen, geschreven zyn, wanneer 'er gesproken wordt van den Egyptenaar, dien hy doodde: *Mozes versloeg hem.* De vorst vernomen hebbende 't geen Aboulaina gezegd hadde, ontboodt hem, en dreigde hem te straffen, zo hy zyn tong niet wederhieldt. Aboulaina, zonder zich eens te ontzetten, gaf ter antwoordt 't geen in 't volgende vers van de zelve historie gevonden wordt: *Wilt gy my ook ombrengen, gelyk gy gisteren dien anderen omgebragt hebt?* De vorst vondt deze aanhaling zo wel gepast, dat hy zyne gramschap matigde, en besloot den mondt van dezen leeraar liever door geschenken, dan door bedreigingen te sluiten. Op een anderen tydt klaagde de Kalif, dat hy hem voor vreesachtig hieldt; maar deze leeraar vergenoegde hem wel haast met deze woorden: „Iemandt, die waarlyk edel is, is gemeenlyk zedig „ en ingetogen; in het tegendeel iemandt van eene kleine en ge„ringe afkomst is meestentyds onvoorzichtig en stout". Aboulaina was zeer arm, en maakte daaglyks zyn hof by den vizier Ismaël, zoon van Belal. Wanneer zyne dochter, die uitnemende schoon en verstandig was, eens tegen hem zeide: *Myn Vader, gy gaat daaglyks by den Vizier, spreekt gy niet met hem over uwe noodzaaklykheden. Ja*, antwoordde haar vader, *maar hy hoort niet naar die redenen. Maar*, voerde zy hem weder te gemoedt, *ziet hy uwe armoede niet? Hoe zoude hy die zien*, zeide de vader, *hy ziet my niet eens aan?* Toen bragt de dochter wel te pas dit vers tegen de afgoden by: *Dient niet het geen niet hoort, het geen niet ziet, en het geen u geen voordeel doedt.* Daar zyn Turksche vaarzen op dit onderwerp, waar van dit de zin is:

„ Het is eene verwonderenswaardige zaak, dat de wereldlingen
„ heul zoeken by de schepzelen, en van den schepper afgaan.
„ Zy vergeten den gene te verzoeken, die ryk is,
„ En zy zoeken gehulpen te worden van de genen, die zelf ge-
„ noodzaakt zyn te verzoeken.
Herbelot Biblioth. Oriental.

ABOULAITH, *Candi*, een Imam en vermaard rechtsgeleerde onder de Musulmannen. Hy zeide, dat een verstandig man zich nooit aan een ryken moet onderwerpen, om dat hy veel, en de ander zeer weinig van Godt ontfangen heeft; en hy grondveste zynen regel op de plaats van 't hoofdstuk der vrouwen alwaar gezegd wordt: „De goederen van de aarde zyn weinig van „ belang, maar de geen, aan wien de wetenschap gegeven is, heeft „ eene grote gave ontfangen". Deze leeraar heeft een klein boekje, dat zeer geestryk is, over de voorbereiding tot het gebedt zamengesteld. Het draagt den naam van *Mocaddemat alsalat.* Het zelve wordt in de Bibliotheek van den koning van Vrankryk onder No. 606. gevonden. Men eigent hem ook een boek toe, genaamd: *Bostan*, dat mogelyk het werk van een anderen schryver is. *Herbelot Bibl. Oriental.*

ABOULALIAH, een rechtsgeleerde, wiens bepalingen, of uitspraken by de Musulmannen zeer geacht zyn. Hy wordt aangehaald door de uitleggers van het hoofdstuk *Anfal*, waar in gehandeld wordt van de verdelinge, die men doen moet van den buit, dien men op de vyanden behaalt. *Herbelot Bibl. Oriental.*

ABOULCASSEM, zoon van Obeiddallah, eerste Kalif der Fhatimiten in Afrika. Hy wierdt door zynen vader met een machtig leger in Egypten gezonden, om het zelve te bemachtigen; doch hy wierdt door de veldheren van Moctader, Kalif van den stam der Abbassiden, verslagen. Hy quam voor de twede maal in Egypten, en nam de stadt Alexandrië in, maar kon de zelve niet verdedigen, dewyl hy voor de twede maal door Mounas, den gesneden, geslagen en genoodzaakt wierdt om naar Caïroan, van waar hy gekomen was, te rug te trekken. Deze twede nederlaag viel voor in het 308. jaar van de Hegire, volgens 't getuigenis van Ebn Batrik. Dit Arabische jaar komt met het jaar 920. na Christus geboorte overeen. *Herbelot Bibl. Oriental.*

ABOULCASSEM *Sofi*, een man, die wegens zyne lere en godvrucht zeer geacht was by den Sultan Adhad-Eddoulat. Hy was 't hoofdt van een geestelyke broederschap onder de Musulmannen. *Herbelot Bibl. Oriental.*

ABOULDEM is de zelve Arabische schryver, die ook *Ibrahim Abdallah al-Hamaovi*, genoemd wordt, geboortig uit de stadt Hama in Syrië, van welken wy een Tarikh, of Arabische Historie hebben. Hy storf in het 652. of 642. jaar van de Hegire. Deze schryver is ook bekend onder den naam van *Abu Ishak ebn Abildem*; en 't is onder dezen naam, dat hy een ander werk, genaamd *Adab al Cadhi*, heeft zamengesteld, dat is, van de plichten en verplichtingen van een goed rechter, volgens de gronden van de lere van Schafei. *Herbelot Bibl. Oriental.*

ABOULFADHL *Amed ben Moussa al-Arbeli*, geboren te Arbela, in Mesopotamië, is schryver van het kort begrip van het boek van Gazali, genaamd: *Ahia al Oloum*, dat hy *Rouh al-Ahia* noemde, 't welk de geest van 't boek van Gazali betekent. *Herbelot Bibl. Oriental.*

ABOULFARAH, een Persiaansch dichter, oorspronkelyk uit de provincie van Segestan, waarom hem dikwils de toenaam van *Al-Segestani* gegeven wordt. Hy was zeer verstandig, voornamentlyk in de dichtkunde, waar van hy verscheiden verhandelingen heeft zamengesteld, en was de meester van Onseri, die voor den prins der Persiaansche dichters gehouden wordt. Hy hadt zich verbonden in den dienst der prinsen van 't geslacht van Sangjour, die in Khorasan regeerden. Dit verbandt bragt hem in groot gevaar wanneer Mahmoud Abou Ali, den laatsten prins van dat geslacht, geslagen en gevangen genomen hadt: want Aboulfarah, die verscheide fraaie werken tot lof van de Samgiouriden hadt zamengesteld, hadt verscheiden vinnige steken tegen Sultan Mahmoud gebruikt, zo dat deze Sultan hem in handen hebbende, hem wegens zyne stoutheit wilde straffen en hem doen sterven: maar Onseri, die veel by den Sultan vermogt, verkreeg genade voor hem, en deelde zelf met hem een aanzienlyk geschenk, dat hy van de milddadigheit van dezen vorst ontfangen hadt. *Herbelot Bibl. Oriental.*

ABOULFETAH, toegenaamd *al-Nahovi*, dat is, de letterkunstenaar, is de schryver van het leven van Giafar Barmeki. *Herbelot Bibl. Oriental.*

ABOULFETAH, toegenaamd *al-Samari*, dat is, *de Samaritaan*, is schryver van eene historie, die den naam draagt van *Tarikh. Herbelot Bibl. Oriental.*

ABOULFETAH *Mohammed ben Bedreddin*, daalde in een regte lyn af van Aoun, eenen der tien metgezellen van Mahomet. Hy is schryver van een boek, genaamd: *Tohfat al Labib*, dat is: *geschenk van een man van verstandt.* Het zelve is in de Bibliotheek van den koning van Vrankryk, onder No. 1068. *Herbelot Bibl. Oriental.*

ABOULFETAH *Mahomet*, zoon van Abdalkerib, geboortig uit de stadt van Schehereftan, van de Secte der Aschaariten, een uitmuntend man in de Scholastique geleerdheit der Musulmannen. Hy storf in 't 549. jaar van de Hegire. *Herbelot Bibl. Oriental.*

ABOULFETAH *Tatar*, zesde koning der Circassische Mamelukken van Egypten, die maar drie maanden regeerde, in het 824. jaar van de Hegire, en na Christus 1420. *Herbelot Bibl. Oriental.*

* ABOULFETAH *Ahmed*, zoon van Inal, koning van Egypten, en de derde der Circassiten, die maar vier maanden regeerde; in 't 865. jaar van de Hegire, na Christus geboorte 1460. Hy wierdt door de Mamelukken onttroond, die hem niet langer konden gedogen, om dat hy te deugdzaam was. *Herbelot Bibl. Oriental.*

ABOUL *Fotouh.* Zie AGELI.

ABOULGEISCH *Abou Abdalla Mahomet*, zoon van Houssain al-Ansari, een Spanjaardt van geboorte, en schryver van een Arabische maatklank, (Prosodia) die in de Bibliotheek van den koning van Vrankryk, onder No. 1144. wordt gevonden. *Herbelot Bibl. Oriental.*

ABOULGIOVAL *al-Magredi* is een van die genen, die de Musulmannen als heiligen vereeren. Jafei heeft zyn leven in zyne historie, in de XXV. afdelinge beschreven. Hy is *Almagredi* toegenaamd, dat is, *de Afrikaan*, naar zyn vaderlandt. *Herbelot Bibl. Oriental.*

ABOULHASSAN, een Mistiek godgeleerde onder de Musulmannen, die veel malen in hunne geestelyke boeken wordt aangehaald. Men heeft van hem deze spreuk of geestelyke grondregel: *De geen, aan wien Godt zich verbergt, kan nooit eenige kennisse van hem hebben.* Een Persiaansch dichter heeft het dus verklaart: „Tot dat de „ welgeliefde zelf het dekzel van zyn aangezicht afligte, is het niet „ in de macht van eenig schepzel zulks te doen; en schoon het ge„ heelal zoude dienen om het te bedekken, daar is niets te vrezen „ voor den gene, aan wien hy het ontdekken wil". *Herbelot Bibl. Oriental.*

ABOULHASSAN *al-Karkhi*, meester van Ahmed al-Razi al-Giassas, schryver van *Mokhtassar al-Karkhi*, een boek dat verklaard is door zynen leerling Razi al-Giassas. *Herbelot Bibl. Orient.*

ABOULHASSAN *Ben-Jahia al-Zeidi*, een nakomeling van het geslacht van Ali, was tot het Kalifschap geschikt door Moazeddoulat, om zyne grote kennisse en godvruchtigheit. *Herbelot Bibl. Orient.*

ABOULHASSAN *Sarrage*, is een van de Heiligen der Musulmannen, waar van Jafei in zyne Historie spreekt. *Herbelot Bibl. Oriental.*

ABOULHELM, geboortig van Murcia, in Spanje, was een groot wiskunstenaar. Hy zette zich neder te Damascus, alwaar hy een Drogist wierdt, om geldt te winnen, en oeffende aldaar langen tydt de geneeskunst. *Herbelot Biblioth. Oriental.*

ABOUL-HOUSSAIN *ben-Ali al-Basri*, een Scholastiek Godgeleerde, van grote achting onder de Musulmannen. Hy storf in 't 436. jaar van de Hegire, en na Christus geboorte 1044. Hy wierdt *al-Basri* toegenaamd, om dat hy uit de stadt van Bassora, in Chaldea, geboortig was. *Herbelot Bibl. Oriental.*

ABOUL-HOUSSAIN *al-Sofi* was een geestelyke, en in de de stadt Rei, in Persië, geboren. Hy storf in 't 376. jaar van de Hegire, en na Christus geboorte 986. Hy wordt voor een van de grootste meesters van het geestelyke en godsdienstige leven onder de Musulmannen gehouden. *Herbelot Bibl. Oriental.*

ABOULIEMEN, schryver van het boek, genaamd, *Ethaf Alzair.* Het zelve handelt van de reizen en de te rug reizen, die 'er gedaan worden in 't bezoeken van den tempel van Mekka, die door de Arabieren Athuaf genoemd worden. *Herbelot Bibl. Oriental.*

ABOULKHAIR, schryver van een Arabisch boek, genaamd: *Naovader al-Akhbar*, waar in van eenige zeer oude schryvers gewag gemaakt wordt. *Herbelot Bibl. Oriental.*

ABOULKHAIR, zoon van Hebat Allah, was aartsdiaken van de kerk van Antiochië, en broeder van Ebn-al-Massih, die daar van Patriarch was. Hy hadt ook een anderen broeder, genaamd Saed, en zy waren beide geneesmeesters van den Kalif Nasser in het 600. jaar van de Hegire, en na Christus 1203. of daar omtrent. Hy is schryver van eenige Arabische boeken. *Herbelot Bibl. Oriental.*

ABOULMAALI, de welsprekenste der Persianen, onder de regering van Baharam-schah, zoon van Massoud, Sultan van den stam der Gazneviden. Hy vertaalde door last van dezen vorst uit het Arabisch in 't Persiaansch het vermaardste boek van 't gehele Oosten, genaamd: *Humaiun Nameh*; (het koninklyke boek) en 't is deze Persiaansche overzetting, die gemeenlyk *Kalila* en *Damna* genoemd wordt. *Herbelot Bibl. Oriental.*

ABOULMAALI, zoon van Aboulcassem, wierdt toegenaamd *Seif al-Monadherin*, *Hoggiat-al-Motakemin.* (het zwaardt der verschil-

schilbehandelaars en de scheidsman der Scholastieke leeraren.) Hy storf in 't 749. jaar van de Hegire, na Christus geboorte 1348. *Herbelot Bibl. Oriental.*

ABOULMAHAN en Ghil Mirzah, de laatste prinsen van den stam van Tamerlan, die in de provincien van Transoxane en van Khorassan regeerden. Zy ondernamen zeer onvoorzichtig, met behulp van Argoun, prins van Candahar, den oorlog tegen Scheibeg, koning der Uzbeks. Deze Sultan sloeg hen in een veldslag, dien zy te ligtvaardig ondernamen. Zy verloren aldaar het leven en hunne staten, die aan de Uzbeks overgingen. Een ander tak, der Timuriden, dat is, van de afkomelingen van Tamerlan, week ondertusschen naar de Indiën, en rechtte aldaar de machtige Monarchie der Mogols op, die aldaar noch regeren. *Herbelot Bibl. Oriental.*

ABOUL-MIAMEN *Mosthafa*, een vermaard geneesmeester onder de Arabieren, die aan een boek gearbeid heeft, genaamd: *Escharat val nadhair*, dat een werk over de aanzichtkunde (Physionomie) is. Hy storf in 't 1015. jaar van de Hegire, dat het 1606. jaar na Christus geboorte is. *Herbelot Bibl. Oriental.*

ABOULMOUTHI, *Makhoul ben al-Fadhal*, schryver van een boek, genaamd: *Alredd ala Ahel Albeda*, (antwoordt aan de ketters) zodanig als de Motazalen, Cadariten, Morgiten, enz. zyn. *Herbelot Bibl. Oriental.*

ABOULOLA is de voornaam van *Ahmed ben Soliman*, die ook *Al-Tenoukhi Al-Maarri* toegenaamd wordt, om dat hy uit een Arabischen stam, genaamd Thenoukh af komstig, geboren was, waar van het grootste gedeelte Christenen, en in de stadt Maarra geboren waren. Men geeft hem ook den tytel van *Alami*, dat is *de blinde*, om dat hy een blindgeboren was, of dat hy zyn gezicht door de kinderpokjes, drie jaren oud zynde, verloren hadt. 't Is de bequaamste van de Arabische dichters, naar 't oordeel van de geleerden, in deze tale. In zyn landt binnen de stadt Bagdet gekomen zynde, bleef hy aldaar anderhalf jaren, gedurende welken tydt hy de verkering met de geleerden van de Academie aldaar genoten hadt; doch hy wierdt de leerling van geen van hen allen, en keerde weder naar Maarra, alwaar hy sedert altoos bleef. Hy was in 't 363. jaar van de Hegire, en 't 973. na Christus geboorte ter werreldt gekomen. Met zyn vyf en veertigste jaar liet hy het gebruik van 't vleesch na, en kort daarna dat van melk en eieren, en verviel eindelyk tot het gevoelen van de Indianen, welke oordeelden, dat men geen dieren mag doden. Khakani en Feleki, Persiaansche dichters, waren zyne leerlingen, en hy las hen het voornaamste van zyne werken voor, genaamd *Sekth-al-zend*, zynde een Arabisch dichtstuk, dat in 't Oosten zeer geacht, en door Khatib al-Tabrizi verklaard is. De Musulmannen geloven, dat Aboulola geen goed Mahometaan was, en zy noemen hem met den naam van *Sabi*, dat is, van een anderen Godsdienst dan die der Musulmannen. Zommigen hebben hem zelf voor een Christen gehouden. Hy zeide nochtans, dat hy in zyn binnenste een Mahometaan was, hoewel hy uitwendig eenige vryheit vertoonde. Zie hier eenige vaarzen van zyn maakzel, waar uit men van hem kan oordelen:

„ Issa is gekomen, die de wet van Moussa vernietigd heeft. „ Mahomet, is hem gevolgd, die zyne vyf gebeden 's daags heeft „ ingesteld. „ Zyne navolgers zeggen, dat na hem geen ander „ Propheet te verwachten is, en zy houden zich aldus te vergeefs „ bezig van den morgen tot den avondt. „ Zeg my nu, sedert „ gy naar eene van deze wetten leeft, geniet gy de zon en de maan „ meer of minder? „ Zo gy my onbescheiden antwoordt, zal ik „ myne stem tegen u verheffen. „ Maar zo gy ter goeder trouwe tot my spreekt, zal ik volharden zacht tegen u te spreken.

Maar zie hier vier vaarzen, die zyne godloosheit opentlyk genoeg aanwyzen:

„ De Christenen dwalen hier en daar in hunne wegen; en de Mahometanen zyn geheel van den weg af. „ De Joden zyn niet „ meer dan dode rompen, en de wyzen van Persië dromers. „ De werreldt is dan in twederlei slag van volk verdeeld, waar van „ het eene verstandt en geen Godsdienst heeft: het andere heeft „ Godsdienst en weinig verstandt.

Deze dichter storf in 't 449. jaar van de Hegire, na Christus geboorte 1057. *Herbelot Bibl. Oriental.*

ABOULOLA, *Ahmed ben Abdallah*, toegenaamd *Al-Mesri*, de Egyptenaar, is de schryver van een boek, genaamd: *Adab al-Abourin*, en van een ander, genaamd: *Esaaf-al-Seddik*. Deze schryver storf in 't 449. jaar van de Hegire. *Herbelot Bibl. Oriental.*

ABOULON, koning van de Zenges, of Kaffers, die de stenen, dat is, de verhardste herten, door zyn gezang tot zich trok. Hy leefde onder Gedeon Abulfar. 't Is de Apollo der Grieken, volgens *Herbelot Bibl. Oriental.*

ABOULSCHOKR, *Jahia ben Megma al-Magrebi*, een Afrikaansch schryver van een boek, genaamd: *Ekhthiarat*, (oordelen, en sterrekundige verkiezingen.) *Herbelot Bibl. Oriental.*

ABOULVAFA *Ali*, een Arabisch schryver van een *Divan*, in Arabische vaarzen, die in de bibliotheek van den koning van Vrankryk, No. 1180. gevonden wordt. *Herbelot Bibl. Oriental.*

ABOU-MAHER, *Moussa ben Jaffer*, meester van Ali ben Abbas, en schryver van een verhandeling over de geneeskunde, genaamd: *Maleki*. De Oosterschen hebben 'er zich van bediend, tot dat de regelmate (het Canon) van Avicenna te voorschyn quam. *Herbelot Bibl. Oriental.*

ABOU-MANSOR *Mauhoub*, schryver van een van de drie Arabische dichtstukken, die den naam van *Lamiat* droegen, ter oorzake dat de eindletter van ieder vaars een *L* is, die de Arabieren *Lam* noemen. *Herbelot Bibl. Oriental.*

ABOU-MASSAB, een Arabisch dichter, een medgezel van Abu-Naovas. Hy leefde onder het Kalifschap van Haroun Raschid, en woonde in zyn paleis. *Herbelot Bibl. Oriental.*

ABOUNA. Zie ABUNA.

ABOU-NAIM *Ali Moslem*, een Arabier, schryver van twee werken, waar van het eerste den tytel van *Heliat* draagt, en het ander dien van *Mostakhrege*. *Herbelot Bibl. Oriental.*

ABOU-NASSER, zoon van Bakhtiar, prins van den stam der Bouiden, wierdt met zynen vader en vyf van zyne broeders, waar van hy de oudste was, gevangen genomen door Adhadeddoulat, hunnen neef, die hunne staten bemachtigd hadt. Maar hun overwinnaar gestorven zynde, ontquam Abou-Nasser uit de gevangenisse, beoorloogde Samsameddoulat, die op Adhadeddoulat, zynen vader, gevolgd was, en was zo gelukkig in dezen oorlog, dat hy door de doodt van zynen vyandt meester van geheel Persië wierdt, hoewel hem het geluk niet lang begunstigde. Hy raakte met Bahaeddoulat, broeder van Samsam, overhoop, die hem een bloedigen oorlog aandeedt, en tot in Kerman joeg, eene aangrenzende provincie van de Indiën. Hy hieldt het aldaar eenigen tydt, en verdedigde de stadt Gireft, die zommigen Sireft noemen, tegen de aanvallen der krygsbenden van zynen vyandt. Deze dappere tegenstandt van Abou-Nassar deedt Bahaeddoulat een besluit nemen, om alle zyne krachten tegen hem in te spannen, en den ervarensten van zyne Generaals, genaamd Moufik, zoon van Ismaël, in Kerman te zenden. Zo haast als Abou-Nassar den optocht van dezen Generaal vernam, verliet hy de stadt Gireft, daar hy zich niet in staat bevondt om zich te verdedigen, en begaf zich te velde. Moufik te Gireft gekomen zynde, vernam dat Abou-Nasser 8. Parasanges, of 16. Fransche mylen, verder gelegerd was. Hy ging hem daar opzoeken, maar kon hem niet dan na verloop van eenige dagen inhalen. Eindelyk, zich na genoeg by zyn leger bevindende, zondt hy drie honderd paarden af, zynde de beste uit zyn leger, die den vyandt zo onvoorziens overvielen, dat hy naauwlyks tydt hadt om zich met een handt vol volks te redden. In dezen schielyken aftocht vondt die ongelukkige prins het einde van zyn leven: want hy wierdt door eenen van zyne eigene huisgenoten gedood. Moufik hadt een sterrekyker in zyn leger, die hem al langen tydt te voren voorzegd hadde, dat zulk een dag, die juist de zelve was, op welken Abou-Nasser de vlucht nam, voor hem dodelyk zou zyn. Waarom Moufik tegen hem zeide: „ Gy hebt het deze maal niet wel geraden, de„ wyl Abou-Nasser ons noch ontsnapt is; " doch kort daarna vernomen hebbende, dat hy door de ontrouw van eenen van de zynen was van kant geholpen, bevondt hy dat de voorzegging van zynen sterrekyker bewaarheidt was. *Herbelot Bibl. Oriental.*

ABOU-NAVAS regeerde in gelukkig Arabië, voor den tydt van den valschen Propheet Mahomet, en was een groot vyandt van de Christenen, die in zyne staten vermenigvuldigd waren. Men zegt, dat zyn zoon, door een Heremyt onderwezen zynde, het Christendom omhelsde, en zich door zyne wonderwerken beroemd maakte, en dat zyn vader hem eindelyk deedt sterven. Anderen zeggen, dat hy kuilen vol vuurs liet gereed maken, om de Christenen en andere van zyne onderdanen daar in te werpen, die zich niet wilden onderwerpen aan de wet die hy gemaakt hadde, dat het aan een broeder zoude vry staan zyne eigen zuster te trouwen; welke wet hy niet gegeven hadde, dan om de bloedschande te bedekken, die hy met zyne zuster gepleegd hadde. *Herbelot Bibl. Oriental.*

ABOU-NAVAS, een Arabisch dichter, van den eersten rang. Hy wordt ook *Hassan ben Abdelaoval ben Ati al-Hakemi* genoemd, zynde in de stadt Bassora, in 't 145. jaar van de Hegire, geboren, en overleden in het jaar 195. onder het Kalifschap van Amin. Hy vertrok uit zyn landt om zyn verblyf te Coufa te houden; maar dat was van geen langen duur, dewyl de Kalif Haroun Raschid hem by zich te Bagdet wilde hebben, en hem met Aboun-Massaab en Rehaschi, twee andere vermaarde dichters, een vertrek in zyn paleis vergunde. De bynaam van *Abou-Naovas*, wierdt hem gegeven ter oorzake van twee haairlokken die aan zyn hals hingen. Zyne voornaamste werken zyn in een boek byeen verzameld, welke verzameling de Arabieren *Divan* noemen. Vele personen hebben daar aan gearbeid, het welk eene grote ongelykheit in de werken van dezen schryver veroorzaakt heeft. Men verhaalt een geval van hem, dat men geoordeeld heeft hier te moeten inlassen. De Kalif Haroun, de ronde by nacht in zyn paleis doende, vondt eene van de staatdochters van de koninginne slapende. Hy wilde met deze gelegenheit zyn voordeel doen, om nu te verkrygen 't geen zy hem reeds verscheiden malen geweigerd hadde. Deze dochter by hare ontwaking zich door den prins zeer sterk gedrongen vindende, kon niets anders doen, om zich van hem te ontslaan, dan hem te bidden, dat hy tot den anderen dag wilde wachten, en dat zy dan zyne begeerte t'eenemale zou voldoen. Haroun liet op die belofte van zyn opzet af, en verzuimde niet om haar des anderen daags een boodschap te zenden, om haar te verzoeken dat zy nu eene plaats zoude stellen. De dochter, die zo veel geest als oordeel hadde, zondt hem een Arabisch vaars tot antwoordt, dat sedert tot een spreekwoordt geworden is:

„ De beloften worden des nachts niet gegeven dan om den dag „ te doen komen.

De Kalif, over dit antwoordt zeer verzet, geboodt aanstonds geen der dichters, die in het paleis woonden, daar uit te laten gaan; en vervolgens de zelve by hem hebbende doen komen, verhaalde hy hen dit vaars, en belastte hen, een gedicht, of gezang te maken, dat vaars vervattende. Ieder van hen arbeidde daar aan: doch het gelukte Abou-Naovas het best van allen: want hy laschte dit vaars zo wel ter snede in het zyne, dat hy 't geen tusschen den vorst en

en de dochter was voorgevallen klaar scheen te beschryven. Zyne bequaamheit kostte hem nochtans byna het leven; want Haroun geschenken aan de andere dichters gedaan hebbende, zeide tegen hem, dat hy de doodt verdiende om dat hy gezien hadt het geen in het geheime vertrek van zyn paleis tusschen hem en deze dochter was voorgevallen. Abou-Naovas, over deze reden verzet, betuigde aan den Kalif, dat hy dien dag niet buiten zyn vertrek geweest was, en dat hy ten dien einde getuigen kon bybrengen. De getuigen wierden gehoord, en de Kalif bevredigd zynde beschonk hem mede gelyk de anderen. Men verhaalt ook, dat deze dichter in Egypten reizende, aldaar door de voornaamste heren van 't hof onthaald wierdt; maar dat hy een van zyne gedichten aan den vorst, en aan Safia, zynde zyne meesteresse, die uit Abissinië, en volmaakt schoon was, aangeboden hebbende, het zelve zeer koel ontfangen wierdt, en hy geen geschenk van hen verkreeg. De dichter op hen beide gebeten zynde, en verstaan hebbende, dat de vorst aan zyne meesteresse een kostelyk kleedt, met gesteentens bezet, vereerd hadde, stelde eenige vaarzen zamen, waar in hy tegen den prins zeide:

„ Myne vaarzen waren omtrent u verloren, gelyk uwe gesteen-
„ tens omtrent Safia".

De vorst, daar van de lucht krygende, ontboodt den dichter om van hem te weten, of hy 'er de maker van was. Abou-Naovas zeide tegen hem dat hy eenige vaarzen tot zyn lof en tot dien van Safia gemaakt hadt; maar dat zyne vyanden de zelve mogelyk zouden verdorven hebben om hem eenigen quaden dienst te doen; en hy herhaalde de zelve vaarzen, waar van de zin was, alleen een letter veranderende, namentlyk een Ain in een Hamsa,

„ Myne vaarzen blonken omtrent u, gelyk uwe gesteentens om-
„ trent Safia. *Herbelot Bibl. Oriental.*

ABOU-OBEID *Alcassem ben Salam* genoemd *Allagui*, dat is: letterkunstenaar en redenaar. Hy is schryver vaneen boek, genaamd: *Amthal al-sairat*, leerzame fabelen over het menschelyke leven. Hy storf n 't 224. jaar van de Hegire, of na Christus geboorte 838. Men vindt dit werk in de Bibliotheek van den koning van Vrankryk N. 1228. *Herbelot Bibl. Oriental.*

ABOU-OBEIDAH, Generaal van de krygsbenden van Omar in Syrië, daarna in Chaldea, alwaar hy door Ferokhsad, die het bevel over 't leger van Touran-dokht, koningin van Persië, hadde, verslagen en gedood wierdt. *Herbelot Bibl. Oriental.*

ABOU-OBEIDAH, *Mamar ben Almothani*, was uit den stam van Teim, en in de stadt Bassora geboren. Hy was inzonderheit in de Arabische letterkunst beroemd, over de welke hy twee werken heeft zamengesteld, genaamd: *Al-mocaddemat*, dat de Kalif Haroun Raschid zich door den schryver zelf wilde laten verklaren. Abou-Othman was ook van het getal zyner leerlingen. Hy heeft een ander werk van de leenspreuken (*Metaphoraas*) gemaakt, die in den Alkoran gevonden werden. Hy wierdt voor een vrygeest gehouden. Hy storf te Bassora in 't 209. jaar van de Hegire, en na Christus geboorte 824. Hy was 99. jaaren oud, en niemandt ging met hem ter begravenisse, om dat hy gedurende zyn leven niemandt door zyn woordt tot het gelove der Musulmannen bekeerd hadt. *Herbelot Bibl. Oriental.*

ABOU-OSSAIBA *ben Abi Ossaiba*, schryver van de Historie der geneesmeesters, genaamd: *Oiun al enba fi thabacat al athebba. Herbelot Bibl. Oriental.*

ABOU-RIHAN, toegenaamd *Al-Khovarezmi*, *Al-Birouni*, om dat hy uit de stadt Biroun, gelegen in de provincie van Khovarezme, en niet van die, de welke in de Indiën legt, gelyk eenigen geschreven hebben, geboortig was. Hy muntte in de landbeschryving en sterrekunde uit, en hadt veertig jaren lang door de Indiën gereist. Hy quam aan het hof van de Sultans Mahmoud en Massoud, Gazneviden, alwaar hy door Maamoun, koning van 't Khovarezme, in gezelschap van Abou-Nasser en Aboulkhair, gezonden wierdt. Avicennus moest mede van 't gezelschap geweest zyn, doch verschoonde zich wegens zyne gezondheit, die hem niet toeliet zulk eene lange reize te ondernemen, alhoewel de eigentlyke reden daar van was, om de redentwist te myden, die hy met dezen leeraar hadt, die hem in scherpzinnigheit te boven ging. In der daadt Abou-Rihan is met den tytel van *Al-Mohakkak* genoemd, dat *zeer scherpzinnig* betekent, en wordt van de Musulmannen niet alleen om zyne bequaamheit in de beschouwende wetenschappen, maar ook om zyne oeffeningen geacht, als in de natuurlyke toverkunst, de sterrekykery, de kunst der Amuleten, toverpenningen, enz. Men zegt dat Mahmoud eens willende beproeven wat hy doen kon, hem in 't midden van een zaal gehoor gaf, die aan vier zyden open was, en hem vroeg, of hy wel kon raden aan wat kant hy uit deze plaats zoude gaan. Abou-Rihan verzocht aanstonds papier en inkt, en schreef zyne gedachten op een briefje, dat hy onder het kussen van den Sultan verborg. Dat gedaan zynde, beval de Sultan, dat men een gedeelte van de muur van de zaal zou omverre werpen, door welke opening hy uitging, en men vondt juist in het briefje van Abou-Rihan dat de Sultan door een bres uit de zaal moeste gaan. Terstondt gaf Mahmoud last, dat men hem als een tovenaar uit het venster zoude werpen; doch hy hadt onder het venster van de zelve zaal een schuinte laten maken, langs de welke Abou-Rihan naar beneden gleedt, zonder zich eenigszins te bezeren; waarop hem weder hebbende doen boven komen, zeide de Sultan tegen hem: *Ik ben verzekerd, dat gy dit toeval heden niet voorzien hadt*: doch Abou-Rihan zyne dagtafel hebbende doen halen door een der bedienden van den Sultan, bevondt men dat dit toeval daar in op dezen dag stondt aangetekend. Het voornaamste onder zyne werken draagt den tytel van: *Canoun al-Massoudi*, dat eene volkomen aardryks beschryving is, die hy aan den Sultan Massoud opdroeg. Dit werk wordt dikwils door Abulfeda en door Aboulmoal aangehaald. Hy gaf vervolgens de bespiegeling der vaste sterren uit, genaamd *Tafhim fi Tangim*, in het 421. jaar van de Hegire, en het 1029. na Christus. Wy hebben ook van hem eene verhandeling van de hemelkring, (*Sphere*), en eene inleiding tot de sterrekykery, of voorzeggende sterrekunde. *Herbelot Bibl. Oriental.*

ABOU-SAHAL, bygenaamd *Al-Massihi*, dat is *de Christen*, was de meester van Avicennus in de geneeskunst, en stelde een boek zamen, dat hy noemde *Miat*, dat is *Centiloquium*, of de honderd Verhandelingen. *Herbelot Bibl. Orient.*

ABOU-SAHAL, zoon van Naubakht, een Persiaan, hadt de bediening van eerste of groot- sterrekyker van den Kalif Abou-Giafar Al-mansor. *Herbelot Bibl. Oriental.*

ABOU-SALAH, gezegd *Al-Armeni*, dat is *de Armeniër*, schryver van de Historie der kerken van Egypten, van Nubië, van Ethiopië, van Libië, Numidië, Mauritanië, de Oostindiën, enz. in de Arabische tale, sedert het 564. jaar van de Hegire, en na Christus geboorte 1168. tot op het jaar 738. dat het 1054. der martelaren of van Diocletianus is, na Christus geboorte 1337. Dit boek wordt in de Bibliotheek des konings van Vrankryk gevonden. *Herbelot Bibl. Oriental.*

ABOU-SALEM, een Christen geneesmeester, van de Secte der Jacobiten, toegenaamd *Ben-Caraba*, was geboortig van Malatië, of Melitene, in Armenië. Hy diende Aladin den Selvgicider, Sultan van Iconië. Hy bragt zich zelf uit wanhoop met vergif om, denkende uit de gunst van dezen vorst gevallen te zyn. *Herbelot Bibl. Oriental.*

ABOU-SCHAMAH. Deze is *Schehabeddin ben Ismail*, geboren te Damascus, zynde de schryver van de levens van twee grote prinsen, te weten van Noureddin, dien de geschiedenisschryvers Norandyn noemen, en van Salaheddin, welke is Saladyn. Hy heeft dit werk genoemd: *Azhar al Raoudhatein* enz. dat is, *de bloemen der twee parken* enz. De zelve schryver heeft ook aantekeningen over de zeven dichtstukken van Sakhaovi gemaakt. *Herbelot Bibl. Oriental.*

ABOU-SEIF, zoon van Dhou Isen, koning van Iemen, of gelukkig Arabië, een weinig voor den tydt van Mahomet. Hy wierdt uit zyne staten door de Abissynen verdreven, en door Khosroës, toegenaamd Nouschirvan, hersteld. *Herbelot Bibl. Oriental.*

ABOU-SOLIMAN is de naam van 't hoofdt der Sofis, of Musulmansche geestelyken. *Herbelot Bibl. Oriental.*

ABOU-TAMAM, deze is *Habib ben Aous-al-Hareth ben Cais*, bygenaamd *Al-Thaii*, om dat hy uit een Arabischen stam was, toegenaamd Thai, waar uit drie van de vermaardste Arabieren afkomstig zyn, namentlyk Hatem, Daud, en Abou-tamam. De eerste is een voorbeeldt van edelmoedigheit en milddadigheit. De twede is beroemd door zyne vroomheit en Godvrucht. De derde, van wien wy spreken, wordt voor den prins der Arabische dichters gehouden, en daar is niemandt, dan Motanabbi, die hem dezen voorrang kan betwisten. Deze grote dichter wierdt in 't 190. jaar van de Hegire te Giassem, een groot vlek tusschen Damascus en Tiberias, geboren. Hy wierdt in Egypten opgevoed, en storf te Moussal, of Mosul, in 't 231. jaar van de Hegire, en 't 845. na Christus. Zyn leven was kort, gelyk Filsof hem voorzegd hadde, zeggende, dat de levendigheit van zynen geest zyn ligchaam zou verteren, gelyk het lemmer van een Indiaanschen degen de schede verteert. Hy was de lofredenaar van verscheiden Kalifs, van de welke hy grote weldaden ontfing. Hy verzamelde alle zyne gedichten in een boek, of *Divan*, dat hy *Al-Hamassah* noemde. Bakhteri, een ander zeer geacht Arabisch dichter, gevraagd zynde, wie de beste dichter was, Abou-Tamam, of hy, antwoordde: „ Het geen goed is in Abou-„ Tamam, overtreft het beste van my; en 't geen quaad in myne „ werken is, is verdraagelyker dan dat laag is in het zyne. " Bakhteri leefde byna in den zelven tydt als Abou-Tamam. Hy ontfing eens uit handen van een prins vyftig duizend goude stukken voor een dichtwerk, dat hy hem aangeboden hadde, met deze betuiging: „ Myn geschenk is veel minder dan het geen gy my gedaan „ hebt; " en een lykdicht op de doodt van een anderen gemaakt hebbende, gaf men hem dezen lof: „ Hy is niet dood, wiens „ deugden door zulk een dichter geprezen zyn. *Herbelot Bibl. Oriental.*

ABOU-THAHER. Zie ABUDHAHER.

ABOU-THALEB, vader van Ali, schoonzoon van den valschen Propheet Mahomet. *Herbelot Bibl. Oriental.*

ABOU-TIGE, eene stadt van Thebaïde, alwaar vele zwarte slaapbollen wasschen, waar van het beste Opium gemaakt wordt, dat de Arabieren *Afioun* noemen. Het zelve wordt van deze plaats door de gansche Levant, en tot in de Indiën vervoerd. *Herbelot Bibl. Oriental.*

ABOU-ZOHAL, een schryver, die over Euclides heeft gearbeid, dien de Arabieren Oclides noemen. *Herbelot Bibl. Oriental.*

ABOY, en ATHBAY, in 't Latyn *Aboya* en *Athboya*, een burgt, of steedtje in het graafschap van Easth-meath, tusschen de steden Drogheda, en Molingar, tien mylen van de eerste, en zeven van de laatste plaats gelegen. Het zelve heeft recht om een gedeputeerden in het Parlament van Ierlandt te zenden. *Baudrand.*

ABRABANEL. Zie ABARBANEL.

ABRACADABRA, of ABRASADABRA, want men vindt het aldus met Griekſche karakters geschreven, ΑΒΡΑΣΑΔΑΒΡΑ, daar de C de oude Σ is, die zo veel geldt als S. Dit is een woordt, waar aan de bygelovigen eene verborgene en betoverende kracht toeschryven, om de ziektens te verdryven, als het zelve aan den hals gedragen wordt, op deze wyze geschreven zynde:

A B R A C A D A B R A
A B R A C A D A B R
A B R A C A D A B
A B R A C A D A
A B R A C A D
A B R A C A
A B R A C
A B R A
A B R
A B
A

Serenus Samonicus, een oud geneesmeester, een aanhanger van de kettery van Bafilides, die in de twede eeuw leefde, heeft een boek zamen gefteld van voorfchriften der geneeskunde in heldenvaarzen, waar in hy de fchikking dezer karakters aldus befchryft:

Infcribes chartæ, quod dicitur ABRACADABRA,
Sæpius & fubter repetes, fed detrahe fummam,
Et magis atque magis defint elementa figuris,
Singula quæ femper rapies, & cetera figes,
Donec in anguftum redigatur littera conum.
His lino nexis collum redimire memento.
Talia languentis conducent vincula collo,
Lethalesque abigent (miranda potentia) morbos.

Dat is te zeggen:

„ Het gene men den naam ABRACADABRA gaf
„ Schryf dat gedurig op, maar trek weêr telkens af
„ De laatfte letter, tot het woordt verminderd wordt,
„ En in eene enkele A verdrongen en verkort.
„ Schryf dus de regels fchuins naar ond'ren tot een punt:
„ Die gy dan zamen aan een draadtje rygen kunt,
„ En hangen ze om uw hals, zo trekt ge 'er voordeel van:
„ Uw quaal verdwynt, en gy wordt een gelukkig man.

Bafilides, die een leerling was van Simon den Toveraar, gaf zich zelf krachtig over aan de toverkarakters, en aan de verborgene middelen om ongewone uitwerkingen te doen; en de geneesmeester Serenus, die de bygelovigheden van dezen ketter navolgde, ftelde den naam van ABRACADABRA zamen naar dien van ABRACAX, waar van in het volgende artykel gefproken wordt, en bediende zich daar van als van een befcherm- en onfeilbaar hulpmiddel tegen de derdendaagfche en halve derdendaagfche koortfen. Men kan hier over nazien de fchryvers, die in 't volgende artykel bygebragt worden.

ABRACAX, ABRASAX, ABRAXAS, of ABRAZAD (want op alle die wyzen wordt 'er gefchreven) is de naam, waar mede de ketter Bafilides en zyne navolgers den hoogften Godt noemden. Verfcheide aanmerkingen en gevoelens zyn 'er onder de geleerden, die in dezen naam verborgenheden zoeken. Daar zyn 'er, die menen, dat hier door de zon verftaan wordt, anders ook by de Perfianen en Egyptenaars *Mithra* genoemd. Zo fpreekt 'er Hieronymus van over Amos *cap.* III. " Gelyk Bafilides, die den almachtigen „ Godt met eenen wytfchen naam *Abraxas* noemde, en zegt, dat „ de zelve, volgens de Griekfche letteren, het getal van de dagen „ des jaars door den zonneloop bevat, welke de Heidenen onder „ dat zelve getal van andere letteren *Mithra* noemen. " Zo men Μίθρης (*Mithrees*) leeft, komt 'er een getal van 367. uit; en leeft men Μίθρες, (*Mithres*) zo komt 'er 't getal van 364. uit; maar zo men met Kircherus leeft Μείθρας, (*Meithras*) dan leveren de woorden *Meithras* en *Abraxas* 365. uit, naar het getal der dagen van 't jaar. Zommigen halen dit woordt *Abraxas* van אברך, (*Abrech*) 't welk beduidt: *men moet knielen*; zynde dit, volgens Buxtorf, de rechte Infinitivus in Hiphil van ברך, *Baruch*, *zegenen*, een woordt dat koning Pharao voor Jofephs aangezichte liet uitroepen, *Genef.* XLI. om voor hem te knielen: en zo knielden zy eerbiedig voor de zonne, als voor den hoogften Godt, gelyk Elias Schedius ook aanmerkt *de Diis Germ. c.* 4. Voorts maakt le Moine ook gewag van een penning met dit opfchrift: ABPACAM ιαω, (*Abrakam iao*) dat Scaliger verklaarde door הברחשמ יהוה, *vlied ô naam Jehova*; doch le Moine toont dat dit opfchrift ook niet anders dan den genoemden *Abraxas*, der Bafilidianen godt, voor *Mithra* of de zonne geëerd, uitdrukt. Zo worden aan de zonne meermaals benamingen gegeven, die 't getal van 365. dagen uitmaken, binnen de welke de zelve haren loop volbrengt. By voorbeeldt, zo maakt het woordt Βηλένος, (*Belenos*) hoedanig Apollo, of de zonne, genoemd wierdt, als ook Νεῖλος, (*Neilos*) hoedanig de Egyptenaars hunnen Ofiris, of de zonne, noemden, mede dit zelve getal uit op deze wyze:

Α - - 1.	Μ - - 40.	Β - - 2.	Ν - - 50.
β - - 2.	ε - - 5.	η - - 8.	ε - - 5.
ρ - - 100.	ι - - 10.	λ - - 30.	ι - - 10.
α - - 1.	θ - - 9.	ε - - 5.	λ - - 30.
ξ - - 60.	ρ - - 100.	ν - - 50.	ο - - 70.
α - - 1.	α - - 1.	ο - - 70.	ς - - 200.
ς - - 200.	ς - - 200.	ς - - 200.	
365.	365.	365.	365.

Uit dit alles fchynt niet duifter te blyken, dat de zonne, voor den hoogften Godt geëerd, door alle deze namen wordt uitgedrukt. Andere geleerden zyn van gevoelen, dat in dezen naam *Abracax*, of *Abrafax*, enz. verborgenheden van de namen Gods, naar den aardt der Hebreeufche tale en letteren, te vinden zyn. De geleerde Wendelinus, by Chiflet, in zyne aantekeningen op die edelgefteentens, waar op de naam van *Abraxas* voorkomt, is van gedachten, dat de zelve ten dele uit Hebreeufche, ten dele uit Griekfche letteren is zamengefteld, en wel uit de eerfte letteren van verfcheide benamingen; zo dat elke letter een woordt of naam zou betekenen. Hy verklaart het in dezer voegen:

A. B. R. A. אב בן רוח הקדש

Ab, Ben, Ruach, Hkedofch.

Dat is:

Vader, Zoon, en Heilige Geeft.

Σ Α Δ Σωτηρία ἀπὸ δόξης.

Soteria apo doxes.

Dat is:

De zaligheit van de heerlykheit.

En dus zoude het eene aanroeping der Drieëenheit zyn, en verklaard moeten worden: *ô Vader, Zoon, en Heilige Geeft, het heil komt van de heerlykheit.* Of de heer Wendelinus het wel getroffen heeft, of niet, laten wy daar: voor al, of Hebreeufche en Griekfche woorden daar in onder malkander vermengd zyn. Maar dat men het daar zoeken moet is al zo onwaarfchynlyk niet: want wy weten, dat die edelgefteentens gediend hebben tot Amuleten, die aan den hals gehangen wierden, of ten minfte by zich gedragen, om alle quaadt en ongemak af te keren: want men meende, zulk een gefteente by zich hebbende, tegen allerlei gevaren gehard te zyn. De Heidenen hadden met diergelyke dingen veel op; niet minder de Joden, inzonderheit na de komfte van Chriftus. Deze laatften bedienden zich daar toe van dezen of genen naam van Godt, op een parkementje gefchreven: ook weten wy, dat de Cabbaliften, die zo vele verborgenheden in de letteren zoeken, wel de gewoonte hebben, dat zy zekere woorden oordelen te beftaan uit de eerfte letteren van verfcheide woorden, zo dat in een woordt zo vele woorden als letteren begrepen zyn. Nu moet men aanmerken, dat de Bafilidianen, die den naam van Chriftenen droegen, en onder de Gnoftiquen moeten gefteld worden, met de zelve vele dingen van de Joden hebben overgenomen, zo zy niet zelfs hunnen oorfpronk aan de zelve fchuldig zyn. (Zie Buddeus *de Hær. Valentiniana.*) Immers dat is onwederfprekelyk, dat in hunne geflachtrekeningen van Godt en de uitvloeifels uit Godt zeer vele namen voorkomen, die t'eenemale Hebreeufch zyn, min of meer naar de Griekfche uitfpraak gebogen: gelyk Crojus in zyn tractaatje over eenige namen, die by Irenæus en Epiphanius gelezen worden, en die tot de geflachtrekeningen der Gnoftiquen behoren, overtuigende getoond heeft; zynde dit tractaatje van Crojus, eertyds zeer raar, nu gedrukt achter de werken van Irenæus, door Grabe te Oxfort uitgegeven. En op dat het blyke, dat hier zeker de Hebreeufche taal te zoeken zy, heeft men maar te befchouwen het gefteente, dat in de vyfde tafel van Macarius, N°. 19. ftaat. Daar leeft men:

Ι Α Ω
Α Β Ρ Α C Α Ξ
Δ Ο Ω Ν Α Ι.

Dat het woordt ΙΑΩ het Hebreeufche *Jehovah* is, zo als de Grieken dezen naam in die tyden uitfpraken, heeft niet alleen Crojus, maar ook andere uitleggers van Irenæus hebben zulks getoond. Dat ΔΟΩΝΑΙ de Hebreeufche naam *Adonai* is, zal niemandt in twyffel trekken. Daarom komt het nu alleen op den naam ΑΒΡΑCΑΞ aan, dat de zelve, gelyk de overige woorden, mede met Griekfche letteren gefchreven is. Met Latynfche letteren zoude de zelve aldus gefchreven moeten zyn:

A B R A S A X.

dat wy aantekenen om dat het nader zal te pas komen. Als wy, met Wendelinus en anderen, die letters houden voor de eerfte letters van Hebreeufche woorden, uitdrukkende namen en eigenfchappen Gods, zullen de letters deze woorden uitleveren:

A. B. R. אב בן רוח

Ruach, Ben, Ab.

Dat is:

Vader, Zoon, en Geeft.

A. S. אל שדי

Schaddai El.

Dat is:

Godt de Algenoegzame,

A. X. אלוהים צדיק

Of ook:

אלוהים צבאות

Elohim Tzadik;

Dat

Dat is:

De Rechtvaardige Godt.

Of ook:

Elohim Tzebaoth;

Godt der Heirscharen.

Men zal mogelyk hier tegen inbrengen, dat *El* en *Elohim*, met geen A uitgesproken wordende, ook niet door de A uitgedrukt kunnen worden. Maar die de Hebreeusche tale kundig zyn weten, dat *El* en *Elohim* met de Hebreeusche Aleph, de eerste letter van het A B, geschreven wordt, en daarom ook door een Latynsche of Griekssche A wel kunnen uitgedrukt worden. Wil evenwel iemandt dat hier te veel overgestapt wordt, die zette den naam *Adonai* in de plaatse; en dus zal men lezen moeten *Jehovah*, *Ab*, *Ben*, *Ruach*, *Adonai Schaddai*, *Adonai Tzadik*, *Adonai*; zo dat de naam *Adonai* drie maal zoude herhaald zyn. Mogelyk zal men zich ook stoten aan het woordt *Schaddai*, dat met een *Schin* geschreven wordt, daar in den naam Abrasax maar de enkele *S* staat, en dus een *Sin* zoude moeten zyn. Maar wie weet niet, dat de letters *Schin* en *Sin* de zelfde zyn by de Hebreen, en alleen door de byvoeging van een accent verschillen, en in de uitspraak onderscheiden worden, gelyk in het bekende *Schibboleth* en *Sibboleth* (*Judic.* XII.) te zien is? Maar voornamelyk zal men het daar op geladen hebben, dat de Griekssche ξ, dat is de Latynsche X, door een צ *Tzade* wordt uitgedrukt. Maar men moet weten dat de Hebreen den klank X of ξ niet hebben, en dat die daarom door den naasten klank, dat de *Tzade* is, moet uitgedrukt worden. Behalven dat zyn de Basilidianen juist gene naauwkeurige kenners van de Hebreeusche tale geweest: ook zoude men ligt een ander woordt in de plaats kunnen stellen; doch dit is tot een proef genoeg.

Men vindt by verscheide schryvers de afbeelding van dezen Abraxas, of godt der Basilidianen, over 't gehele lyf vol onverstaanbare letteren geschreven, zynde het gevoelen van eenigen van hen, dat zy zich van verscheide zaken en spreekwyzen uit de H. Schrift bediend hebben, en dat hun oogmerk geweest zy, om aldus het Christendom, het Jodendom en het Heidendom zamen te flansen. Zie hier over in 't brede: *Goeree Kerkel. en Werreldl. Hist. p.* 31. *d'Outrein Inl. der H. Verzegelingen. G. Outhof Uitlegg. over 't boek van Ruth p.* 149. *en* 176. *Irenæus l.* 1. *c.*23. *Tertull. de Præscript. c.* 46. *Augustin. de Hær. ad Quod vult Deus, c.* 4. *Epiph. Hæres.* 24. *Baronius, anno* 120. *Spond. Epit. ibid. Macary Abraxas cum notis Chifletii.*

ABRACES, Kapitein-Generaal der legers van Artaxerxes, waar van by Xenophon gewag gemaakt wordt. *Xenoph. Cyropæd. l.* 1.

ABRACONIS, *Abraconium*, een klein steedtje in groot Armenië, of Turcomanië. Het zelve legt op de rivier van Alingeac. *Baudrand.*

ABRADATES, een koning van Susiane, wiens huisvrouw Panthea hem aansporde om koning Cyrus aan te hangen, en die, toen hy in den oorlog sneuvelde, zich zelf op het dode ligchaam van haren man ombragt. Xenophon verhaalt het dus in zyne *Cyropædia*, en vele menen, dat dit eene verziering is, zo wel als het overige van dat werk. *Xenoph. Cyrop. l.* 6. 7.

ABRAHAH is die geen, dien men ook *Abou Macsoum*, met den toenaam van *Al-Aschram*, noemt, dat in 't Arabisch *den gesneden* betekent, en met dien van *Dhou Alfil*, dat is: *meester van den olifant.* Hy was bevelhebber of prins van Jemen, of gelukkig Arabië, onder de regering van Negiaschi, die ten tyde van Abdalmothleb, grootvader van Mahomet, keizer der Abissynen was. In het CV. hoofdstuk van den Alkoran, genaamd *Sourat Alfil*, dat is het hoofdstuk van den Olifant, wordt van de straffe van dezen prins gesproken, die in zyn leger verscheiden olifanten hadde, wanneer hy de stadt Mekka belegerde. Zie hier de gehele geschiedenis van deze onderneming, gelyk zy door de voornaamste uitleggers van dat hoofdstuk verhaald wordt. Abrahah, die het bevel in Sanaa, hoofdstadt van Jemen, hadde, ziende dat de meeste Arabieren op een zekeren tydt van 't jaar naar de provincie, genaamd Hegiaz trokken, op de grenzen van woest Arabië, om de Cabach of het vierkante huis, dat de tempel van Mekka is, te bezoeken, oordeelde, dat hy zyne onderdanen van een dienst moest aftrekken, dien hy bygelovig achtte te zyn, met eene andere plaats aan te stellen, die insgelyks hunne nieuwsgierigheit en godvrucht tot zich zoude trekken. Hy besloot dan om in de stadt Sanaa een tempel te doen bouwen, welkers gedaante en sieraden dien van Mekka verre zouden overtreffen. Deze tempel was eene heerlyke kerk; want de Abissynen deden belydenis van den Christelyken godsdienst, en hadden den zelven in hunne nabuurschap uitgebreid; nochtans konde het voornemen van Abrahah niet gelukken, zonder daar toe geweldt te gebruiken, om dat zodanige onder de Arabieren, die het Christendom niet hadden omhelst, eene grote genegenheit tot de afgodery hadden, en zelfs in de stenen van den grondt van Mekka en van haren tempel voedsel voor hun bygeloof vonden. De Koraischiten nochtans, die het bewindt over dezen tempel hadden, den toeloop en den godsdienst van het volk ziende verminderen, en by gevolg ook de voordelen, die zy van hunne bedieninge genoten, verachtten, zo veel zy konden, den tempel van Sanaa, en bedienden zich eindelyk van een snood bedrog om de eerbiedt daar voor uit het gemoedt der Arabieren te verbannen. Zy zonden ten dien einde eenen van het geslacht van Kenanah, die, een bedienaar van dezen tempel geworden zynde, de gelegenheit van een plegtig feest waarnam, op het welke men den zelven ongemeen versieren moest, om des nachts daar in te gaan, en dien door vuiligheden te ontheiligen. Zo haast als hy dien toeleg uitgevoerd hadde nam hy de vlucht en verbreidde alomme, daar hy doortrok, de tyding van deze ontheiliging.

Abrahah vernomen hebbende hoe de zaak was voorgevallen, wierdt door zulk eene grote gramschap tegen de Koraischiten vervoerd, dat hy voornam dezen hoon te wreken, hen den oorlog aan te doen, de stadt Mekka te belegeren, en des zelfs tempel te verwoesten. Ten dien einde liet hy zyn leger naar Hegiaz voorttrekken, waar van de olifanten de grootste macht uitmaakten, en stelde zich zelf aan het hoofdt van het zelve, op eene van deze dieren, Mahmoudi genaamd, gezeten zynde. Deze olifant muntte door zyne grootte en door zyne witheit uit, en deze twee hoedanigheden hadden hem den tytel van hoofdt en meester van alle de anderen doen verkrygen. Zo haast als de Coraischiten den optocht van dezen prins vernomen hadden, en dat hy zulke schrikkelyke beesten tegen hen aanvoerde, welke tot dien tydt toe in Arabië niet gezien waren, wanhoopten zy van hunne stadt en des zelfs gebiedt met hunne eigene macht te kunnen verdedigen. Zy besloten dan om de zelve te verlaten en met het beste, dat zy hadden, in het naaste gebergte te wyken. Abrahah, geen tegenstandt in het landt vindende, plunderde en vernielde alles wat hy in zynen optocht ontmoette, en de stadt genaderd zynde, verdeelde hy de quartieren onder zyne benden. Maar wanneer hy zelf wilde naderen om de plaats van naby te beschouwen, keerde zyn olifant, op het enkele gezicht van de muren der stadt, het hoofdt van de zelve af en naar de kant van het leger toe, met zulk eene onstuimigheit, dat hy oorzaak was dat alle de andere olifanten van het leger, die hem als hun hoofdt volgden, de zelve beweging maakten, en alles in wanorder bragten.

De Karaischiten, in ontoegankelyke sterktens op het gebergte verschanst leggende, en ziende wat 'er voorviel, wisten niet waar aan zy dezen aftocht van hunne vyanden zouden toeschryven, wanneer zy eene grote menigte van vogelen, die als een wolk van de zeekant opquamen, eensloegs op het leger van Abrahah zagen nederstorten. De vederen van deze vogelen waren zwart, de bek groen, en zy wierden van een anderen hoop gevolgd, welkers pluimen groen, en de bekken geel waren. Alle deze vogelen waren elk met drie stenen gewapend. Zy hielden een der zelve in den bek, en de twee andere in hunne klaauwen. Men zegt, dat op ieder dezer stenen de naam geschreven stondt van den gene, dien zy moesten treffen, en de zelve vielen alle te gelyk met zulk eene kracht op de Abissynen, dat zy alle daar door sneuvelden, behalven Abrahah, die zelf in Ethiopië de tyding van zulk eene zware nederlage moest brengen.

In der daadt, Abrahah, na dat hy zyn leger op zulk eene zeldzame wyze hadt zien vernielen, trok te rug over zee, en begaf zich naar Negiaschi, om hem zyn ongeval te verhalen. Maar de Goddelyke rechtvaardigheit, die een aanmerkelyk voorbeeldt wilde stellen van de straffe der genen, die hadden durven ondernemen een tempel te verwoesten, dien Abraham gebouwd hadde, volgde dezen ongelukkigen op de hielen: want een van deze vogelen, uitvoerders van de wraak des hemels, volgde hem alle den weg met zynen steen in den bek, zo dat, wanneer hy voor den keizer der Abissynen gekomen was, aan wien hy een verhaal van dat droevig ongeval deedt, en deze vorst hem naar de gedaante van deze vogelen gevraagd hebbende, Abrahah hem wees naar dien, die boven zyn hoofdt vloog; en ter zelver tydt wierp deze vogel den steen op hem, en deedt hem terstondt aan den voet van des keizers troon dood ter neder storten. Dit is eene van de minst belagchelyke fabelen, die in den Alkoran, en in de boeken van des zelfs uitleggers verhaald worden. *Herbelot Bibl. Oriental.*

ABRAHAM, de vader der gelovigen, zoon van Terah, afkomstig van Noach door Sem, wien hy in den negenden trap van maagschap bestondt. Zommigen willen dat Terah 70. anderen dat hy 130. jaren oud was, toen Abraham ter werreldt quam. Het laatste, volgens de rekening der Hebreen het 325. na den Zondvloedt, en het 2008. na de scheppinge der werreldt, is het waarschynlykste. Dat hy te Ur, eene stadt der Chaldeen, van waar de Schrift † zegt dat Terah zich begeven hadt, om naar Kanaan te trekken, geboren is, mag men met veel waarschynlykheit gissen. Abraham ging met zynen vader van daar, en onthieldt zich te Haran, tot na de doodt zyns vaders, die 205. jaren oud zynde den geest gaf. De reden, waarom hy op Gods uitdrukkelyk bevel van Ur verhuisde, wordt ons in de gewyde historie niet gezegd, en daarom hebben wy keur van te geloven of te verwerpen al wat de Joodsche meesters daar over geschreven hebben: namentlyk, dat Godt Abraham uit de Chaldeeusche stadt Ur voerde, om dat hy eerst met zynen vader afgodenbeelden gemaakt hebbende, die daarna verbrak, en ook weigerde het vuur aan te bidden (*Ur* beduidt *vuur* of *licht*, als betekenende een vuurstadt of zonnestadt, om dat 'er de zon en allerlei vuur godsdienstig geëerd wierdt, zo als vader Kircher in zyn werk, de Egyptische Edipnus of tekentolk, aantekent ‡) en daarom van de Chaldeeuwen in 't vuur geworpen wierdt, door last van Nimrod, den groten Inquisiteur, doch ongeschonden daar uit quam; hoewel zyn broeder Haran, zynen godsdienst aangenomen hebbende, en daarom in een vuurigen oven geworpen zynde, zulks bestorf, om dat zyn gelove zo krachtig niet was als dat van Abraham. Zo dit waar was zoude Abraham door dit lyden de eerste martelaar onder de wet der nature geweest zyn, gelyk Stephanus de eerste was, door het lyden des doods onder de wet der genade. Dit verdichtsel wordt van Rabbi Salomon Jarchi, en Rabbi Chaia Addaszoon noch anders opgetooidt, gelyk Kircher in zyn genoemde bladen aanhaalt.

Hoe Abraham, nu noch Abram geheten, zyne reis naar Kanaän vervolgde, by Sichem en Bethel quam, en daar, na Gods verschyninge, een altaar bouwde: hoe hy in Egypten trok, en zyne huisvrouw

† *Genes.* XI. *v.* 31. ‡ *Synt.* IV. *c.* II. *Tom.* I.

vrouw Sara, die hy veinsde zyne zuster te zyn, van Pharao liet nemen, en de zelve wederkreeg; hoe hy met haar en Loth, zyns broeders Harans zoon, welgegoed naar Palestina keerde, voorts van Loth afscheidde, en, op Gods bevel, dat landt bezoekende, zich te Hebron nedersloeg: hoe hy de overwinning op den koning Kedor Laomer en zyne bondgenoten behaalde: den gevangen Loth verloste, en Melchizedech, die hem zegende, het tiende deel van den buit gaf: hoe Godt hem kleenmoedig zynde trooste, en met hem in verbondt tradt: hoe hy met Saraas wille Ismaël by zyne dienstmaagdt Hagar teelde: hoe Godt met hem, nu 99. jaren oud zynde, zyn verbondt vernieuwde, gevende hem in plaats van Abram [groten vader] den naam van Abraham, [vader veler volkeren] en stellende de besnydenisse tot een teken des verbonds: hoe de engelen Abraham de geboorte van zynen zone Isaak voorzeiden, waar na zyn gebedt tot Godt, en de verdelging der Sodomiten volgde: hoe hy naar Gerar vertrok, en zyn wyf by den koning Abimelech weder voor zyne zuster uitgaf, en daarna Gods belofte in de geboorte van Isaak vervuld zag; hoe hy wyders met den gemelden koning te Berseba een verbondt aanging, en hem van Godt bevolen wierdt zynen zoon Isaak te offeren; daarenboven hoe hy zyne afgestorven Sara beweende en begroef, bestedende; als hy wel bedaagt was, zynen zoon aan Rebekka; en eindelyk hoe hy met Ketura ten tweeden huwelyke tradt, en by haar kinders en kindskinders bekomen hebbende 175. jaren oud den geest gaf, en door zyne zonen, Isaak en Ismaël, in de spelonke van Ephron begraven wierdt; dit alles vindt men door Mozes, *Genes.* XI. *tot* XXV. beschreven. De omstandigheden zullen zich breder opdoen in de namen ISAAK, ISMAEL, en SARA.

Op het gene de Schrift van Abraham verhaalt is alleen staat te maken, zynde het getal der valsche verzieringen en onzekere overleveringen, die Abraham betreffen, zo groot, dat Baile met reden zegt, dat het zelve in staat zoude zyn om de onvermoeidste schryvers af te schrikken. De Joden doen oneindig vele vertellingen wegens zynen eersten afgodendienst in het huis zynes vaders, en de oorzaken zyner bekeringe. Zy verhalen eene menigte van zyne ondernemingen tegen den afgodendienst, zo in Chaldea, als te Haran. Men zegt dat hy 'er zyn werk van maakte te Haran om velen van de afgodery tot den waren Godt te bekeren; en dat, terwyl hy zulks deedt onder de mannen, Sara het zelve deedt onder de vrouwen; en dat men aldus de woorden in *Genesis* verstaan moet, alwaar gezegd wordt, dat Abraham optrok van Haran met Sara, zyne huisvrouwe, met Loth, zyns broeders zoon, met alle hare have, die zy geworven hadden, en met *de zielen, die zy verkregen hadden.* Men wil daar door geen voorteling van kinderen verstaan; maar eene voortzetting van het gelove: en men bevestigt deze verklaring door de ontleende spreekwyze, waar van Paulus zich bedient, *Galat.* IV. *vs.* 19. *Myne kinderkens, die ik wederom arbeide te baren, tot dat Christus een gestalte in u kryge.* Maar het is waarschynlyker dat deze zielen, *die zy verkregen hadden*, de slaven waren, die zy gekocht hadden, en de kinderen, die uit deze slaven geboren waren, zonder dat men daarom behoeve te twyffelen, dat Abraham niet getracht hebbe de ongelovigen te onderwyzen zo veel als zyn yver en zyne wysheit hem inbliezen, en dat, zo hy eenigen bekeerde, de zelve hem niet naar 't landt van Canaan hebben kunnen volgen. Onder alle de genen, die zeldzame dingen van Abraham verhaald hebben, is 'er geen, die minder redenen en bewyzen kan bybrengen, dan de arme vader Bolduc, die geloofd heeft dat deze patriarch te Haran kloosters stichtte, en dat hy geen dan de jongsten der nieuwelingen van de monniken met zich nam naar Palestina. Men zegt ook dat Abraham vele wetenschappen verstondt; en dat hy de wiskunst aan de Egyptenaars onderwees, en dat hy by de zelve en by de Pheniciërs de sterrekunde leeraarde. Maar de schryvers, die hem deze zaken toeschryven, verzwakken het gewigt van hun getuigenis door de strydige verzieringen, die zy daar by voegen. De een zegt, dat Abraham te Damascus regeerde; een ander zegt, dat hy twintig jaren met zyn huisgezin by den koning Pharao woonde; een ander doedt hem het ongelyk, te denken, dat zyne reize naar Egypten veroorzaakt wierdt door de begeerte om de leerstukken der Egyptenaren rakende de Godheit te onderzoeken, om de zelve te volgen, indien ze beter waren dan de zynen, of om hen te onderrechten, indien zy dwaalden. Eenige geleerden van later tyden geloven niet dat hy de wiskunst aan de Egyptenaars geleerd heeft; doch de reden, die zy daar van geven, is zonder kracht: want zy menen dat de ophouding van Sara by den koning van Egypten Abrahams gedachten zodanig martelden, dat hy weinig in staat was om lessen te geven in zulke moeielyke wetenschappen, die, gelyk de dichtkunst, een geruften en vryen geest vereischen.

* *Carmina secessum scribentis & otia quærunt.*

Maar men moest aanmerken dat Josephus de tyden zeer wel onderscheiden heeft. Hy zegt dat het na de vryheit van Sara was, dat Abraham byeenkomsten hieldt met de wyzen van Egypten, en wanneer hy welvergenoegd van geest was, zo om dat Pharao hem met weldaden vervuld hadde, als om dat hy overtuigd was, dat zyne vrouw wedergekomen was, zonder eenige poging tegen hare eere geleden te hebben. Maar alles wat de Joden van Abrahams eersten godsdienst beuzelen, en wat by overlevering van zyne kennis des sterrenloops, en andere wiskunstige wetenschappen by hen wordt te boek geslagen, daar van is zo weinig zekerheit, als van de boeken, die op zynen naam verdicht zyn. Nochtans willen de meeste Joden, dat hy de maker is van zeker boek, *Septer Jetsira* geheten, dat is, *het boek der scheppinge.* Maar het is zeker, dat 'er eenige Joodsche bedriegers geweest zyn, die hunne hersenschimmen, eerst uit de Chaldeeuwen voortgekomen, onder de schoonschynende namen van Adam, Seth, Sem, Abraham en anderen gangbaar hebben willen maken: doch zy ontdekken zich zelven: want daar in wordt gebeuzeld van engelen, met hunne namen uitgedrukt, die den aartsvaderen quanswyze vele goddelyke geheimen openbaarden, gelyk vader Simon in zyne oordeelkundige historie over het Oude Testament aantekent. De Joodsche meester Abraham Ben Dior telt in de voorreden voor zyne verklaring van het gemelde boek *Jetsirah* alle de namen der engelen op, die de meesters der gezegde vaderen waren. De engel Raziël onderwees Adam, Sophiël leeraarde Sem; Tsedekiël was de meester van Abraham; Raphaël van Isaak; Peliël van Jacob; Gabriël van Jozeph; Metatron van Mozes, en eindelyk Mahathiël van Elias. Deze engelen, zegt de zelve Jood, hebben hunnen leerlingen de Kabbala, of geheimkunde der Joodsche overleveringen, geleerd. Dusdanige Kabbalistische Joden verzieren, dat Abraham zyn boek *Jetsirah* schreef ten gevalle der wyze Chaldeeuwen, die met hem in den godsdienst niet eens gezind waren. Uit Mahomets Alkoran blykt dat de bedrieger de Joodsche verzieringen overgenomen heeft, als hy zegt de *boeken van Mozes en Abraham.* Ook schynt het gemelde boek *Jetsirah* gesproten uit Abrahams betwisting tegen het veelgodendom der Sabeërs, dat zo wel in den Alkoran wordt aangehaald, als by de Joden. Alle de Joden hebben echter dit boek niet aan dezen groten patriarch toegeschreven. Daar zyn 'er zelf, die opentlyk zeggen, dat het een verdicht werk is, en die de stoutheit van den Rabbi Abika veroordelen, dien zy geloven de waarachtige schryver van dit stuk te zyn. In de eerste eeuwen van 't Christendom ventten de Sethitische ketters een *openbaring van Abraham*, gelyk Epiphanus aantekent. Origenes heeft een gewaand werk van dezen patriarch aangehaald, waar in een goede en een quade engel ingevoerd worden, over zyne behoudenis, of over zyn verderf twistende. Een ander werk, *Assumptio Abrahami* genoemd, was mede een verdicht werk. In de bibliotheek van 't klooster van St. Croix, op den berg Amara in Ethiophië, zegt men, zyn de boeken, die Abraham opgesteld heeft, in de valye van Mamre, *daar hy de Philosophie onderwees aan die genen, door welker middel hy de vyf* (men hadde moeten zeggen vier) *koningen versloeg, die Loth, zynen neef, gevangen genomen hadden.* Wat het boek der scheppinge belangt, dat aan Abraham toegeschreven wordt, het zelve is te Parys gedrukt in 't jaar 1552. in 't Latyn vertaald door Postel, en met aantekeningen voorzien. Rittangel, een bekeerde Jode, en professor te Koningsberg, heeft het zelve met eene Latynsche vertaling en geleerde aantekeningen uitgegeven, zynde te Amsterdam in 't jaar 1642. gedrukt. De rabbynen dromen ook dat de dienstbaarheit in Egypten de straffe was voor eenige misslagen, die Abraham begaan hadde; want hy hadde de leerlingen der wysheit gedwongen de wapenen op te nemen. Aldus verstaan zy de woorden *Genes.* XIV. *vs.* 14. *Hy wapende zyne onderwezenen, de ingeborenen van zyn huis*, 318. en *vers* 21. en verder, dat hy de zielen wedergaf, die de koning van Sodom wedereischte; dat zy verkeerdelyk van de zielen der onderwezenen verstaan, als of die van den waren godsdienst tot dien der afgoden wedergeëischt wierden; daar de eisch des konings alleen betrof de personen, die door de vier koningen uit Sodom weggevoerd, en door Abraham hen weder ontzet waren. Zy zeggen ook dat het gezicht van een edelgesteente, dat aan Abrahams hals hing, alle ziekten genas; en dat Godt na zyn doodt dien steen in de zonne hing. Noch verhalen zy dat hy de kinderen, die hy by zyne bywyven hadde, onderwees in de zwarte kunst.

Zo men Hottingerus mag geloven, zyn sommige Joden van gevoelen, dat Abraham het voorrecht hadt van besneden geboren te zyn; welk voorrecht der besnydenisse zo breed by de Joodsche meesters wordt uitgemeten, dat zy hierom hebben durven zeggen, dat vader Abraham aan de poorten der helle zit en uit al zyn macht de besnedenen belet daar in te gaan, doch de onbesnedenen door laat. Is 't wonder? In het vyfde kapittel van *Pirke Avoth* staat, dat hy tien malen beproefd is geworden, en telkens standvastig gebleven, zo dat men daar uit kan bemerken, hoe groot zyne liefde tot Godt geweest zy. Die onder hen de zielwisseling dryven, willen dat in hem de ziel van Adam was; dat die zelve ziel geweest is in David, en ook zal zyn in den Messias. Maar het zyn de Joden alleen niet, die van den aartsvader grollen vertellen. De Christenen weten ook te spreken van eenige wonderbomen, die hy zou geplant hebben. De Jesuit Gretser, in zyn boek van 't kruis, zegt in een Griekschhandschrift, in de bibliotheek van Augsburg bewaard wordende, gelezen te hebben, dat Abraham een cypres, een pyn, en een ceder plantte, die zich tot eenen boom vereenigden, ieder van de zelve nochtans zyne eigene wortelen en takken behoudende: dat deze boom afgehouwen wierdt, wanneer men de bouwstoffen tot den tempel van Salomo bereidde; maar dat het niet mogelyk was den zelven op eenige plaats welgepast in te voegen: dat Salomo, zulks ziende, besloot den zelven tot een bank te gebruiken: dat de Sibylle daar by gebragt zynde, nooit daar op zitten wilde, en dat zy voorzeide, dat de Verlosser der menschen zegepralende op dit hout zoude sterven: dat Salomo het zelve met dertig zilvere kruissen omringde, en dat het alzo bleef tot de doodt van Jesus Christus. Dit doedt ons denken om het eiken bosch van Mamre, in 't welke men zegt dat Abraham zomtyds schaduw en verfrissing zocht. Men heeft gezegd, dat het noch in wezen was onder den keizer Constans; en zommigen hebben de buitensporigheit gehad van te zeggen dat het noch voor 300. jaren gezien is. Het zelve is door de Heidenen en Christenen vereerd. Constantinus verboodt aldaar eenigen bygelovigen dienst te plegen, en deedt 'er eene kerk bouwen. De Turken nemen mede hun deel in 't verzieren van zeldzaamheden in de historie van Abraham, zeggende dat hy te Mekka geweest is, en aldaar den tempel heeft beginnen te bouwen. Zy vertellen, dat Adam, uit het Paradys verjaagd zynde, Godt badt hem toe te staan om een huis te bouwen naar 't ontwerp van dat, het welk hy in den hemel gezien hadde; een huis waar in hy zyne gebeden mogte doen, en daar hy

rondom gaan mogte uit godsdienstigheit. Godt dede een tente nederdalen, die gelyk was aan 't huis dat Adam gezien hadde. Adam bediende zich daar van naar zynen wensch. Na zyn doodt bouwde Seth een huis van steen en klei naar dit voorbeeldt: de Zondvloedt vernielde het; maar Abraham en Ismaël herstelden het door Gods bevel. Naderhandt hebben ook anderen het zelve gedaan als het vervallen was; en eindelyk bragt Hejazus in het 74. jaar van de Hegire het in dien staat, waar in het tegenwoordig is: en dat is de plaats des gebeds van den tempel te Mekka. Die begerig is te weten wat de Mahometanen noch verder van hem verzieren, doorlope maar den Alkoran, en een van hunne voornaamste schryvers, Kessœus genoemd, en zie ook het gene Eduard Pokok in de proeven van zyn historie der Arabieren aantrekt. Noch zegt Kircher dat de Turken jaarlyks aan een zekeren steen, by hen Brachtam, of Brachtan, liever Bractan, genaamd, eenig soort van eere of godsdienstigheit bewyzen, ter geheugenisse van dat Abraham op dien steen met Hagar vleesschelyke gemeenschap, zo zy zeggen, gehad heeft, of (hoe gelykt dat naar malkander?) zyn kemel daar aan vast bondt, toen hy zich vaardig maakte om zynen zoon Isaak te slagten. Anderen voegen 'er by, dat zy een beeldt van Venus, in den gemelden steen gehouwen, aanbidden, daar nochtans de Mahometanen zich voor alle afgodery wachten. Zy erkennen maar eenen Godt, en hunnen zo genaamden wetgever Mahomet. Euthymius, Cedrenus, en andere schryvers hebben deze leugen eerst voortverteld. Indien de Turken eenigen steen, als een oud overblyfsel, in waarde houden, en den vremdelingen vertonen, daar uit kan men niet besluiten, dat zy eenige afgoden dienen, het geen Mahomet voor een gruwel achtte. Indien wy het leven van Abraham hadden, dat, naar 't getuigenis van Josephus, door Hecateus is zamengesteld, wy zouden daar in misschien noch vele dingen vinden, waar van wy niet hebben horen spreken. In het nieuwe Testament wordt de plaats, daar de zielen der gelovigen rusten, en den Messias verwachten, de schoot Abrahams genoemd, *Luc.* XVI. *vs.* 22. De oude Christenen hadden eene kerk gebouwd op de plaats, daar men waande dat zyn graf was. De Turken hebben die sedert in een Mosquee veranderd. Men heeft ook gezocht naar de plaats daar Abraham zynen zoon Isaak offerde. De zelve was, naar 't gevoelen der Joden, op den berg Sion, aan den welken zy den naam van Moria gegeven hadden. De Christenen hebben dit Moria met Calvarie zamengevoegd, om de offerhande van Isaak, en die van Jesus Christus op het kruis, dat is het voorbeeldt en het tegenbeeldt, nader byeen te brengen. Eenigen hebben zelf willen doen geloven, dat men den steen bewaard heeft, op den welken Abraham zynen zoon geplaatst hadde, om hem te offeren; en hebben durven schryven, dat de zelve door de zorg van Helena te Rome gebragt is, daar men in der daadt zulk een slag van overblyfsel vertoont in de kerk van St. Jacob, genaamd Scossa-Cavalli. *Genebrard. in Chron. Maimonides. R. Moses Haddarschan in Bereschit Rabba. Heidegger Hist. Patriarch. Salian. Annal. Hieronym. Tradit. Hebraic. in Genesin. Epiph. de Hæres. Onkelos, Paraphr. Chald. Perer. in Genes. cap.* XI. *Joseph. Joodsche Oudh. Justin. Hotting. Hist. Orient. Herbelot Bibl. Orient.* van pag. 12. tot 16. *Euseb. Præp. Evang. l.* IX. *c.* 18. *Origen. Homil.* XXXV. *in Luc. Athanas. Synops. Kircherus. Spizelii Specim. Biblioth. Pocockii Nota in Specim. Hist. Arabum p.* 115. *Gretser de Cruce l.* 1. *Bartolocci Bibloth. Rabb. Hieron. in Locis Hebr. Littr. D. Bonifacii Hist. Ludicr. p.* 289. *Baile.*

ABRAHAM, een Persiaansch bisschop en martelaar in de vierde eeuwe. Sozomenus maakt gewag van hem in zyne Kerkelyke Historie *l.* V. *c.* 1. 2.

ABRAHAM, zoon van Zera, of van Zaraät, toegenaamd *Al-Soriani*, dat is, *de Syriër*, twee en zestigste patriarch van Alexandrië sedert Markus, volgde op Mina, onder de regeringe van Moez le Dinillah, eersten Kalif van den stam der Fathemiten in Egypten, en storf de zesde dag van de maandt Coihak, volgens de tydwyzer der Copthen. Deze patriarch wordt door de kerk van Alexandrië voor heilig gehouden, die ook zyn feest viert op den dag van zyn doodt. Onder de wonderen, die men voorgeeft, dat hy in zyn leven gedaan heeft, vertelt men dat hy door zyne gebeden een berg verzette, gelyk men verhaalt dat Giegonus, toegenaamd Thaumaturgus, voorhenen gedaan hadde. Het leven van dezen patriarch is in 't Syrisch en Arabisch beschreven. Men vindt het zelve gevoegd by dat van Barsuma, in de bibliotheek van den koning van Vrankryk No. 795. Ebn Amid geeft aan dezen patriarch den naam van Ephrem, en zegt dat hy door de Jakobiten in 't 361. jaar van de Hegire was aangesteld, dat met het jaar 977. na Christus gebeorte overeenstemt. *Herbelot Bibl. Oriental.*

ABRAHAM, koning van Ethiopië, leefde in de vyfde eeuwe, en regeerde zeven en twintig jaren, dertien met zynen broeder Azba, en veertien alleen, volgens Marius Victorinus. Hy was zo groot een yveraar voor den Christelyken godsdienst, dat hy voor heilig gehouden wierdt. Eenige schryvers melden, dat hy alle de zonen van het koninklyke geslacht in eene verzekerde plaats deedt brengen, uit vreze dat de heerschzucht hen geen misdaden inblieze, en dat de geen, die tot de regering geschikt was, alleen vryheit hadde om uit te mogen gaan. Zy zeggen dat dit noch in Ethiopië onderhouden wordt. De Ethiopiërs hebben noch verscheiden koningen van dezen naam gehad. *Genebrard. in Chron. Alvarez c.* 58. *Hist. Æthiop.*

ABRAHAM, keizer der Moren in Afrika, leefde in de XII. eeuwe, en volgde op zynen vader Ali, wanneer deze in een veldslag, tegen koning Alfonsus den VII. in Andalusië sneuvelde. Abraham hadt een droevig einde, want een vreemdeling, Abdala genoemd, een schoolmeester en prediker, wierdt zyn mededinger, aan wien hy slag leverde, en genoodzaakt wierdt te vluchten. De poorten van Agmer wierden voor hem gesloten, en hy week naar Oran, alwaar hy van zyne vyanden vervolgd wierdt. By nacht ontsnapt zynde, stortte hy zich met zyne vrouw van eene hoogte ter neder, dat zy beide storven. *Leon. Marmol. Thuan.*

ABRAHAM, aartsbisschop van Bassora, op de grenzen van woest Arabië, heeft verscheide brieven in de Syrische tale en andere werken geschreven. *Ebed Jesu Catal. Script. Chald.*

ABRAHAM, een heremyt, zich in Egypten in eene woestenye begeven hebbende, en zyne ouders gestorven zynde, gaf last dat alle hunne goederen zouden verkocht en aan den armen uitgedeeld worden, van eene grote erffenisse niets dan een linnen gewaat en een haairen gordel voor zich behoudende. *Marull. l.* 1. *c.* 16. *Sabellicus l.* VIII. *c.* 5.

Hofman, in zyn algemeen Woordenboek, spreekt van een zekeren Abraham, een bisschop, die gedurende den gehelen tydt van zyne kerkvoogdy vuur, water, broodt, wyn, of eenig ander drank, vleesch, visch, vruchten, noch schelvruchten, als erreten, bonen, enz. gebruikte, en die tot zyn voedzel niets anders dan raauwe kruiden at; hoewel hy alle, die hem quamen zien, deftig onthaalde; doch hy meldt niet, van waar hy dit voorbeeldt van zulk eene gestrenge en ongewone wyze van leven gehaald heeft.

ABRAHAM, of ABEN EZRA, was een vermaard rabbi, waar van hier voor onder dezen laatsten naam gesproken is. Andere rabbynen van den zelven naam zyn mede door hunne schriften beroemd geweest; als Abraham, die schryver is van een boek, dat men *Myrrhe-bondel* noemt, die, volgens Genebrard, in de XV. eeuw leefde. Abraham Levita in de XII. Abraham Peritsol in de XIV. Abraham de Balmes in de XVI. en een andere Levita, schryver van het boek, *Abodath Levi*. En Abraham Caï, dien men voor den uitvinder van de Algebra houdt, en dien Cardanus onder de twaalf schranderste vernuften des werrelds telt, *de Subtilit. l.* XVI.

ABRAHAM ECHELLENSIS. Zie ECHELLENSIS.

ABRAHAM USQUE, een Portugeesche Joodt, heeft de vermaarde Spaansche bybel der Joden uit het Hebreeusch vertaald, die in 't jaar 1553. te Ferrare gedrukt, en aan de hertoginne Renata is opgedragen. Zy is van woordt tot woordt volgens de Hebreeusche text, en daarom zeer duister, dewyl de woorden niet altydt zuiver Spaansch zyn, maar naar den aardt van zekere Spaansche taal, die niet dan in de synagogen gebruikt wordt. Zy is ten twede male in 't jaar 1630. in Hollandt gedrukt, met schone karakters, en met verandering van eenige woorden tot verzachting, en om die verstaanlyker te maken. Nochtans wordt de eerste druk, die naar de gotsche wyze helt, veel meer gezocht. De zelve heeft die byzonderheit, dat men daar in een groot getal sterretjes op zekere woorden gesteld ziet, die betekenen, dat deze woorden in 't Hebreeusch niet al te verstaanbaar zyn, en op verscheide wyzen verklaard kunnen worden. In de twede druk heeft men vele van deze sterretjes uitgelaten.

ABRAHAM ZACHUT, een geleerd rabbi, heeft eene verzameling gemaakt, onder den naam van *Sephor Juhasin*, dat is: *het boek der geslachten.* Deze verzameling vervat verscheide stukken, die de historie en tydrekening betreffen, de welke hy te zamen gevoegd heeft, en waar van eenige uit Arabische boeken getrokken zyn. Daar van zyn twee drukken, de eene te Constantinopel, en de andere te Kracow gemaakt. Men houdt de laatste voor de beste: maar in beide zyn vele gebreken, inzonderheit ten opzichte van de eigen namen, die gemeenlyk in alle de rabbynsche boeken gevonden wordt. *Simon. Hist. Critic. Antin. Bibl. Bartoloccius. &c.*

ABRAHAM (Gerard) gemeenlyk lekkerbeetje genoemd, een Nederlandsch officier, luitenant van de compagnie van Grobbendonk, gouverneur van 's Hertogenbosch in Brabant, maakte zich door een buitengewoon gevecht tegen Breauté in 't jaar 1600. beroemd. Maar alhoewel hy zich ongemeen queet, verloor hy in deze ontmoeting het leven, en wierdt binnen 's Hertogenbosch prachtig begraven. *Beyerling. Chronogr. ad an.* 1600. *Meteran.* Zie de gelegenheit en omstandigheden van dit gevecht breder op 't artykel van BREAUTE.

ABRAHAM à St. CLARA wierdt in 't jaar 1642. uit het Megerlinische geslacht, dat keizer Ferdinand de III. tot den adelyken standt verheven heeft, in het vlek Krahenheimstat, naby Moszkerk in Zwaben, geboren, en begaf zich in het achttiende jaar van zynen ouderdom in de Augustyner orde. Na dat hy zyne proefjaren te Marienbrunn doorgestaan hadt, wierdt hy in 't klooster Taxa, in Beieren, prediker op de feestdagen: doch wierdt wel haast wegens zyne zonderlinge gaven naar Wenen geroepen, alwaar hy meer dan veertig jaren met groten lof gepredikt heeft. Hy wierdt prioor provinciaal van zyne orde gemaakt, in welke waardigheit hy het generale kapittel te Rome bygewoond, en zelf veel malen aldaar gepredikt heeft. Vervolgens wierdt hy definitor provinciæ. Hy storf den eersten December van den jare 1709. te Wenen. Zyne voornaamste schriften zyn: *Grammatica Religiosa*; *Merks wien*; *Losch wien*; *Reim dich, oder ich lies dich*; *Judas der Ertzschelm*; *Auf, auf! ihr Christen*; *Etwas vor alle*; *Gemisch gemasch*; *Lust und liebe zum dinge macht viele muh und arbeit geringe*; *Huy und pfuy*; *Ga, ga, gack, ein ey, sagt was die kirch-farth und kloster Taxa sey*; *Der geistliche kramer-laden*; *Die todten kapelle.* Hy heeft ook de volgende kleine werkjes uitgegeven: *Merks wohl soldat*; *Oesterreichisches Deo gratias*; *Die grosse Todten-bruderschafft. enz.*

ABRAHAMITEN, een aanhang van ketters, die de Arabieren *Ibrahimiah* naar hunnen stichter noemen, die den naam van *Ibrahim*, of *Abraham*, droeg. Deze ketter vernieuwde in Antiochië, van waar hy geboortig was, de secte der Paulicianen, en hadt reeds een groot gedeelte der Syriërs verleid; maar Cyriacus, een rechtzinnig patriarch van deze kerke, wederstondt hem krachtig, en bragt zo veel te weeg, dat deze gezindheit verstrooid wierdt. Deze Paulicianen erkenden voor den stichter van hunnen aanhang Paulus Samosetanus, die de godheit van Christus loochende. De patriarch Cyriacus, zo even genoemd, bekleedde den stoel te Antiochië onder de regering van Haroun Raschid, Kalif van den stam der Abassiden, omtrent het 190. jaar van de Hegire, of het jaar 805. na Christus

Christus geboorte. Nicephorus was toen keizer in 't Oosten, en Karel de Grote in 't Westen. *Herbelot Bibl. Oriental.*

ABRAHET. Zie ABRAHAH.

ABRAHIM, ABRAIM, of IBRAHIM Bassa, een man van zeer geringe afkomst, in een dorpje van Albanië uit Christen ouderen geboren. In zyne kindsheit met andere Christen kinderen van de Turken gevangen en vervoerd, diende hy Scander Bassa, een stout krygsoversten, die over den vloedt Natisone getogen alom tot aan Venetië toe gestroopt heeft. By dezen door de grote gaven, die hy over zich hadt, in gunst geraakt, wierdt hy in den Godsdienst der Musulmannen opgevoed, leerde de Arabische taal- en zangkunde, en stelde zich zo bevallig aan, dat Scander Bassa hem aan Soliman, Selims zoon, terwyl Bajazeth, Solimans grootvader, noch leefde, tot hofdienaar overgaf. Abrahim droeg zich by den jongen vorst, hem in jaren gelyk, zo gedienstig, dat hy, tot ryper ouderdom gekomen, op bevel van Soliman, de eenige dochter van zynen meester Scander Bassa, eene maagdt van zonderlinge schoonheit, ten huwelyk, en na de doodt zyns schoonvaders, by erffenis, alle zyne rykdommen kreeg. Solimans blakende gunst vorderde hem tot opperhoofdt der Bassaas, bevelhebber te Kaïro, en grootmeester der Europeesche ridderorde, by d'Ottomannen Beglerbeg genaamd. Eindelyk wierdt hy uit alle de Bassaas tot vizier (dit is de hoogste ryksamptenaar aan het Turksche hof) groot zegelbewaarder, en eersten geheimraadt van den Sultan verkoren, voerende den eernaam van des groten heren Ser Asker, dat is, opperveldheer van des Sultans heirmachten.

Tot zulk eene achtbaarheit verheven, en Solimans boezemvriendt geworden, queet hy zich in zyn grootmeesterschap, gedurende den Hungaarschen oorlog, als een dapper man, maar droeg heimelyk den Christenen, schoon hy als een Musulman besneden was, een goed hert toe. Hy riedt Soliman den Duitschen kryg te staken, en zyne wapens tegen zekere Persianen te wenden, die, op den voorgang van eenen nieuwen Sectaris, den Mahometaanschen godsdienst ontheiligden. Om dit zynen vorst smakelyker te maken bediende hy zich van de maatschappy eens Damasceners, die toen aan 't hof van Constantinopel voor een profeet en groot kenner der verborgen heiligdommen gehouden wierdt. Dees hieldt niet op, door aanzetting van Abrahim, den keizer tot den heirtocht tegen de gezegde Persianen met alle dringredenen te vermanen, belovende hem van Gods wegen wisse overwinninge in zo rechtvaardig eene onderneming. Soliman besloot dan in weerwil zyner moeder en gemalin den kryg te aanvaarden, en den voorgestelden veldtocht te wagen. Derhalven in andere overheerde landschappen bevel tot goede voorzorge tegen de aangrenzende vyanden, de Christenen, gesteld hebbende, rukte hy in Asië, deedt daar wapenschouwing, bragt den schrik zyner oorlogsmacht al waar hy quam, maar hadt het ongeluk, terwyl hy zyn leger, door het reizen afgemat, een wyl liet uitrusten, van door een afgryffelyk onweder van hagel en sneeu byna de helft van zyn volk te verliezen. Soliman, door zulk een merkwaardigen ramp getroffen, trekt met de overige benden naar Mesopotamië, om daar te overwinteren. In den aanvang der lente leedt hy noch meer ongevallen, die hem zo verwoed maakten, dat hy Mesopotamië, nevens het grootste deel van Assyrië, t'ondergebragt, en de hoofdstadt van Persië geplunderd hebbende, te rug naar Constantinopel keerde. Toen wierdt de grondsteen van Abrahims ondergang gelegd: want Soliman, gevoelig van de schade des Persiaanschen oorlogs, begon de schuldt daar van aan zynen vizier, die hem daar toe aangezet hadt, toe te schryven. Niet weinig hielp hier toe de opstoking der oude Sultane, en der gemalinne van Soliman, die door de belgzucht veler landvoogden gesteven het al te groot vermogen van Abrahim poogden te knakken. Rossa, Solimans gemalin, droeg hem eenen dodelyken haat toe, om dat hy Mustaffa, Solimans voorzoon, begunstigde: want deze stiefmoeder hadt Soliman zo belezen, dat hy den gemelden zynen oudsten zoon Mustaffa, en des zelfs moeder Cirkasse, in Macedonië verzonden hadt. Haar inzicht was, by Solimans aflyvigheit eenen van hare zonen zonder uitstel ter heerschappye te laten inhuldigen, eer Mustaffa tydt hadt om in Thracië te komen; tegen welk beleidt der heerschzuchtige vrouw Abrahim alleen zich verzette. Behalven de afgunst dezer twee vorstinnen, die Abrahim drukten, geraakte hy hoe langer hoe meer in 's keizers argwaan, gestyft door het algemeen gerucht dat hy een begunstiger der Christenen, ja zelf een Christen was: daar noch by quam, dat hy Marcus, den zoon van Nikolaas, Venetiaan, heimelyk hadt laten kelen en in zee werpen, opdat hy ter scherper ondervraginge gebragt, zekere verborgen onderhandelingen, die hy met hem te Babylon gehad hadt, niet zou ontdekken. Dus by Soliman beticht, moest hy vooraf des zelfs mondeling verwyt van ondankbaarheit horen, en hoe hy, van slaafschen staat tot zulk eene aanzienlyke achtbaarheit opgetogen, den doodvyanden des Ottomanschen naams toegedaan was. Abrahim met tranen en bekentenisse van schuldt voor des Sultans voeten nedergevallen badt om vergevinge en genade. Vergeefsch; des vorsten hert was in het besluit zyner doodstraffe zo verhard, dat geen smekingen helpen konden. Evenwel om dat hy voorheen plegtiglyk hadt gezworen, dat hy hem nooit zo lang hy leefde zou aantasten, pleegde hy vooraf raadt met zynen wetverklaarder, op welk eene wyze deze verbintenis best zou kunnen vernietigd worden. Dees ziende waar de Sultan heen wilde verzekerde hem, dat de slaap een soort van doodt was, en de slapenden onder de levenden niet waren te rekenen, dewylze geen gevoel hadden, en van alle lyffelyke werken stil stonden. Dit behaagde den vorst, en Abrahim wierdt dien zelven nacht in zynen slaap door een ontmanden, naar 's vorsten bevel, met een mes de hals afgesneden. Dit viel voor in Snoeimaandt des jaars 1537. Zyn lyk liet Soliman met yffelyke vervloekingen aan een steen gebonden in zee werpen, en verklaarde zynen groten rykdom verbeurd, uitgenomen een klein gedeelte der goederen, die zyne gemalin behieldt. In zyn plaats wierdt aanstonds gekoren Ajax, of Aigas Bassa, overste der Janitzaren. *J. Jac. Boissardi Vesuntini Vitæ & Icones Sultanorum Turcic. Princ. Pers. alior. illustr. Heroum Heroinarumque. Rabus Naamboek.*

ABRAM, of ABRAHAM, was in vorige tyden een klooster van de orde der Cistercienzen in Hungarië, in 't gebiedt van Colocza, dat Mozes, Palatyn in Hungarië, en zyn broeder, graaf Alexander, omtrent het jaar 1270. gesticht hebben.

ABRAM (Nicolaas) een Lotteringer Jesuit, geboren in 't bisdom van Toul, in den jare 1589. wierdt tot Professor der Godgeleerdheit verheven in de hoge schole van Pont-a-Mousson. Hy onderwees de goede letteren eer hy Professor in de Godgeleerdheit wierdt, en was daar in zeer ervaren, waar van hy verscheiden proeven heeft nagelaten; als daar zyn aantekeningen over de Griekssche vaarzen van Nonnus; eenige verklaringen van zommige vertogen van Cicero, in het jaar 1631. te Parys gedrukt: noch iets over Virgilius: ook een Hebreeusche Letterkunst in Latynsche vaarzen: Regels van een Christelyk leven, en het Baken des ouden verbonds, mede te Parys gedrukt in het jaar 1648. waar achter gevoegd is eene verhandeling van Waarheit en Logen. Daarenboven heeft hy het Leven van Vincent Caraffa uit het Italiaansch van Bartoli in 't Fransch vertaald, midsgaders des zelfs *Man van letteren*, en *de welvernoegde Armoede.* Hy storf na dat hy 't hoogleeraarschap in de Godgeleerdheit 12. jaren bekleed hadde, op den zevenden van Herfstmaandt des jaars 1655. De vertogen, boven gemeld, worden geprezen van Reinesius in eenen brief aan Rupertus. Maar Grevius spreekt'er zo breed niet van in de voorreden, gesteld voor de vertogen van Cicero. Te regt; want Abram heeft zyne misslagen, en komt niet altydt voor den dag met het zyne. Echter is het vremd, dat een man zo ongemeen, by de uitheemschen zo luttel bekend is geweest. *Bibl. Script. Societ. J. Bayle. Crenius Fasc. 1. Exerc. Philol. n. 4. p. 224. Rabus Naamboek.*

ABRAN, eene stadt in den stam van Aser. *Simon Dict. de la Bible.*

ABRANDE, een van de kanalen van 't eilandt van Oleron, naby de kusten van Poitou. *Davity.*

ABRANTES, ABRANTUS, een klein steedtje of burgt met een kasteel in de provincie Estremadura, in Portugaal, aan de rivier de Taag, dat den tytel van een hartogdom voert. Koning Alfonsus de V. gaf Lupo van Almeyda den graaffelyken tytel van deze plaats; maar na dat dit geslacht was uit gestorven, heeft Alfonsus d'Alencastro den hartoglyken tytel daar van bekomen. Zie ALENCASTRO. *Imhof van de Grandes in Spanje.*

ABRASADABRA. Zie ABRACADABRA.

ABRASAX. Zie ABRACAX.

ABRAVANEL. Zie ABRABANEL.

ABRAVANNUS is de naam van een voorgebergte in Groot-Britannie, volgens Ptolemeus. Cambden merkt aan, dat het van de woorden *Abar* en *Ruan*, is zamengesteld, als of men zeide: de mondt van Ruan, een kleine rivier, die op deze plaats in de Iersche zee loopt. Het woordt *Abar*, waar van de Franschen dat van *Havre* wel mogten ontleend hebben, is een oud woordt van het landt van Walles, dat de mondt van een rivier, en zelf de zamenvloejing van twee rivieren betekent. *Sylvest. Gyrald in Itiner. Cambd. lib.* III. *c.* I.

ABRAXAS. Zie ABRACAX.

ABRENER, een vlek in Armenië, vyf mylen van Naxivan. Deze naam betekent *een vruchtbaar veldt.* Des zelfs inwoners en die van noch zeven andere naby gelegene plaatsen zyn Roomsch-Catholyk. Hun bisschop en de priesters zyn van de orde van Dominicus, om dat een geestelyke van die orde, van Bologne in Italië, die kleine landstreek voor omtrent 350. of 360. jaren onder de gehoorzaamheit van den paus bragt. Meer dan twintig andere bygelegen dorpen hadden zich mede daar onder begeven; maar de patriarch van Armenië verplichtte de zelve zyn rechtsgebiedt te erkennen. De paus zondt in 't jaar 1664. een Jacobiter in de hoedanigheit van Ambassadeur in Persië, om te verkrygen dat deze Armenische Catholyken mogten vry verklaard worden van het rechtsgebiedt van den Gouverneur en van de andere officieren van Naxivan, die de zelve door hunne geweldenaryen verdrukten, mids dat zy aan de koninklyke schatkamer de schattingen en lasten zouden betalen, die zy schuldig waren. De koning van Persië stondt zulks toe: maar dit belette niet dat de officieren des konings deze Roomsch-Catholyken bleven vervolgen, ter oorzake van de klachten, die zy aan den Sophie gedaan hadden, en door de opstoking van den patriarch van Armenië. *De Ridder Chardyn Voyage de Perse en* 1673.

ABRENTIUS, een kapitein van Carthago, aan welken Hannibal de stadt Tarante in Italië toevertrouwde, op eene schone jonkvrouwe hevig verlieft zynde, wiens broeder in het leger der Romeinen diende, leverde door de overreding van zyne meesteresse de stadt aan Quintus Fabius Maximus. *Polyaen l.* VIII.

ABREOJOS, of Baxos, de Babuecha, *aperi oculos Babucca*, zyn klippen in Noorder America, naby het eilandt Hispaniola. De Spanjaarden hebben de zelve Abreojos genoemd, dat is te zeggen, *opent de oogen*, om de zeeluiden te verwittigen van de zorg, die zy hebben moeten om deze klippen te myden, die geheel gevaarlyk zyn.

ABRETE is een oude naam van Mesië. *Plinius l. V. c.* 30.

ABRETTANE, ABRETTENE, of ABBETTINE, een van de namen van Mysië, dat aldus naar de Nymph Abretia genoemd wierdt. Jupiter wierdt naar het zelve *Abrettanus* genoemd, wiens offeraar Cleon was, die eerst een berucht rover was, en naderhandt onder de benden van Antonius, en vervolgens onder die van Augustus bevel hadt. *Nicol. Lloyd.*

ABRIL, (Pieter Simon) een Spaansch letterkundige, te Alca-

Alcaras, in het kerkgebiedt van Toledo in Spanje geboren, heeft in de XVI. eeuw geleeft, en vyf en twintig jaren de Latynsche en Griekfche talen geleeraard. Men heeft van hem ook vele schriften in de Latynsche en Spaansche talen, als: *de Lingua Latina*; *Introductiones ad Logicam Aristotelis*; *de Reformatione & Institutione artium liberalium*; *Ciceronis Epistolas ad Familiares*. enz. *Anton. Bibl. Hendreich.*

ABRINATES, volkeren van Pontus. *Steph. de Urbibus.*

ABRIOLA, een klein steedtje van Basilicata, eene provincie, in 't koninkryk van Napels. *Davity de l'Italie.*

ABRIS, Talentiaansche volkeren aan de Adriatische zee, naby de Chelidoniers. *Stephan. de Urbibus* naar 't verhaal van *Hecaté.*

ABRITEN, ARBITEN, of ARABITEN, een volk in Indië, dat zynen naam hadde naar de rivier Arbis, of Arabius. Dat volk besloeg het landt, dat tusschen de Indus en de Arbis is, en hadt eene byzondere taal, geheel van die der Indianen verschillende. Zy achtten de vryheit zo dierbaar, dat zy liever wilden vluchten dan zich aan Alexander overgeven, die hen met het leger genaderd was. *Plinius. Arrian.*

ABRITTUM, eene plaats in Mœsië, alwaar de keizer Decius in een moeras verdronk. *Pompon. Lœtus.* De Alexandrynsche Kronyk spreekt van eene andere plaats in Thracië, van den zelven naam; en het is onzeker, by welke van deze beide die keizer om hals geraakte.

ABROCONES. Zie ABRONOMES.

ABRODIAETUS was een bynaam van den vermaarden schilder Parrhasius, dien men in 't Griekfch noemde Ἁβροδίαιτος, dat is te zeggen, *die een wellustig leven bemint.* Ælianus zegt, dat hy een purper kleedt droeg, en een goude kroon op het hoofdt; dat de banden van zyne schoeijing van goudt waren; en dat zyn stok geheel met goude nagelkens bedekt was. *Ælian. l.* IX. *c.* 11. Zie PARRHASIUS.

ABROLHOS, *aperi oculos*, dat is, *opent de oogen*, een klein eilandt en klippen van America, in de Brasiliaansche zee. De Portugezen hebben daar aan dezen naam gegeven. Men vindt de zelve van Europa naar Brazil komende, omtrent de Capitania van Rio grande, tusschen de West kust en het eilandt, dat de Portugezen naar Ferdinand Norone *Ilha da Fernando Noronha* noemen. Deze klippen van Abrolhos zyn zo veel meer te vrezen, om dat zy zich meer dan 50. mylen uitstrekken. Daar zyn'er noch andere in de zee van Brazil, tusschen het eilandt de l'Ascension, en de Capitania van Puerto Seguro, die zeer gevaarlyk zyn.

ABRON van Argos redde 1000. jonge Korinthiërs uit de handen van Philo hoofdt der Argiensen, die hen wilde doen sterven. Abron week daar op naar Korinthen, alwaar iets zonderlings aan zyn kleinzoon Acteon gebeurde. *Plut. in Amat.* Zie ACTEON.

ABRON, zoon van den redenaar Lycurgus, waar van Plutarchus gewag maakt. *Plut. in Vit. X. Rhet.*

ABRON, een Atheniensfer, heeft een boek van de feestdagen en offerhanden der ouden geschreven. Men weet niet wanneer hy geleeft heeft; maar dit werk van Abron wordt door Stephanus aan gehaald. Men schryft hem noch andere werken toe.

ABRON, een letterkunstenaar van Phrygië of van Rhodus geboortig, heeft de welsprekendheit te Rome geleeraard.

ABRON van Samos, een schilder, door Plinius aangehaald, *l.* XXXV. *Hist. Natur. c.* 11.

ABRON, een klein riviertje in Vrankryk, dat uit het Bourbonnois komt, en in het Nivernoissche loopt, alwaar het zich by d'Aury met de Acolyn zamenvoegt, en zich daar mede vervolgens in de Loire werpt. *Davity, tom. V.*

ABRONA, dertigste legerplaats der Israëliten. Zy quamen daar van Jotbatha, en gingen van Abrona zich legeren te Ezeon-Geber. *Num.* XXXIII. v. 34. 35.

ABRONICHUS, een edel Athenienzer, wierdt gebruikt om aan de genen, die te Artemisio waren, te doen weten, hoe 't met het leger te lande was afgelopen. Hy diende Themistocles in den oorlog tegen de Persianen, en wierdt van zynent wege naar de Lacedemoniërs gezonden. *Herodot. Urania*, of *l.* 8. *Thucid. l.* 1.

ABRONOMES, of ABROCONES, een zoon van Darius, dien hy by de dochter van zynen broeder Atarnes geteeld hadde. Hy wierdt van de Lacedemoniërs by de enge doortocht der Thermopylen verslagen, wanneer hy den veldtocht van koning Xerxes tegen de Grieken bywoonde. *Herodot. l.* 7.

ABRONIUS, SILO. Zie SILO.

ABROTA, eene Beotische vrouw, was de huisvrouw van Nisus, den laatsten der vier zonen van Egeus, en wierdt zodanig van haren man beweend, ter oorzake van hare voorzichtigheit en deugdt, dat hy aan de Megarische vrouwen beval altoos het zelve slag van kleding te dragen, dat zy gedragen hadde, 't welk Aphabrone genoemd wierdt. De Megariden naderhandt daar in verandering willende maken, wierden door het Orakel daar in belet. *Plutarch. Quæst. Græc.*

ABROTANUM. Zie ABROTONA.

ABROTONA, of ABROTANUM, eene zeestadt van Afrika, aan de Middellandsche zee, naby het kleine Syrtus. Strabo en Plinius maken'er gewag van. Volgens het gevoelen van Stephanus is 't het zelfde met Neapolis; maar Strabo vermengt Neapolis met Leptis. Plinius en Mela maken drie steden van Leptis, Neapolis en Abrotona. *Samuel Bochart*, in zyn *Phaleg cap.* 24. vermoedt, dat Abrotonum in plaats van Abaritanum gezegd wordt, en dat dit van Abara, een Hebreeusch woordt, afkomt, dat een doortocht of doorwading betekent, ter oorzake der droogtens, die by het naburig meir gevonden wierden. *Hofm. Lex.*

ABROTONA moeder van Themistoles, gelyk wy by Plutarchus in het leven van dien veldheer lezen. Ælianus maakt 'er ook gewag van, *Hist. Var. l.* XII. *c.* 43. Lucianus voert eene ongebonde vrouw van dezen naam in zyne Zamenspraken.

ABROUZ, en ABROD, een berg in Persië, naby de stadt Hamadan, die oudstyds met pyrées, of tempelen bezet was, waar in de wyzen een eeuwig vuur onderhielden, waar voor zy zulk eene grote eerbiedt hadden, dat men geloofde, dat zy het zelve aanbaden. Men noemt dien berg gemeenlyk door verbastering Alborz. *Herbelot Bibl. Oriental.*

ABRUCKBANYA, en APRAGBANIA, *Autariarum*, eene stadt in Zevenbergen, gelegen aan de rivier van Ompa, boven de stadt Alba-Julia, of Weissenburg, waar van zy omtrent dertig mylen af legt. *Baudrand. Maty Dict. Geographique.*

ABRUPALIS, een bondgenoot van 't Roomsche volk, wierdt door Perseus, koning van Macedonië, verjaagd. *Titus Liv. l.* 11. *Dec. V.*

ABRUZZO, in 't Latyn *Aprutium*, een landschap in het koninkryk Napels, tusschen Apuleja, Laboria, Campania, Sabinia, Ombria, Ancona, en de Golf van Venetië, zynde voortyds het grootste gedeelte van Samnium, en zelf iets van Picenum geweest. Het zelve wordt verdeeld in Abruzzo aan deze, en in Abruzzo aan gene zyde. ABRUZZO aan deze zyde heeft Chiëti, Lanciano, beroemd door zyne bosschen; Caroli, een prinsdom; Sulmona, het vaderlandt van den dichter Ovidius, en eenige andere steden. ABRUZZO aan gene zyde heeft Aquila, vyf duizend schreden van de overblyfzelen van Amiternum, de geboorteplaats van Salustius, gebouwd; Ajello, en verscheide andere aanzienlyke plaatsen. Deze Provincie is zeer vruchtbaar, van eene gematigde lucht, en heeft overvloedt van allerhande vruchten, en inzonderheit zeer goede saffraan, van de welke men zegt dat de bewoners rondom Aquila jaarlyks meer dan veertig duizend ducaten trekken. In 't jaar 1706. wierdt dit landschap door eene aardbeving zodanig verwoest, dat'er van de meeste steden weinig meer te vinden was, en onder de ingestorte gebouwen meer dan 3000. doden gevonden wierden. *Mazzella regn. di Nap. Alberti Ital. Merc. aut. Sanson.*

ABS. Zie VIVIERS.

ABSA, een groot vlek van Romanië, by Andrinopel. De Turken hebben aldaar eene fraaie Mosquee en een groot Caravaanhuis met loot bedekt. *Leunclavius, des Hayes, en J. B. Tavenier*, in hunne Reisbeschryvingen.

ABSAGES, volkeren naby den berg Caucasus, waar van in 't werk van de verzamelingen van Anastasius den Bibliothecaris, door den vader Sirmond uitgegeven, gesproken wordt. De rivier Absar heeft haren oorspronk in hun landt, en loopt van daar in Armenië. *Plin. l.* VIII. *c.* 4. *en* 9.

ABSALOM, zoon van David, en van Maacha, de dochter van Thalmai, koning van Gesur, was de broeder van de prinsesse Thamar, die verkracht wierdt door Amnon, haren oudsten broeder; maar van eene andere moeder. Absalom, getergd door dezen hoon, wachtte twee jaren om zich te wreken, en bediende zich van de gelegenheit van eene maaltydt, die hy gaf aan alle zyne broederen op eenen dag van vrolykheit, in 't midden van de welke hy Amnon deedt vermoorden. Hy week naar Gesur by Thalmai, zynen moederlyken grootvader; en verkreeg drie jaren daarna, door de behendigheit van Joab, vergiffenis van David en verlof om weder te keren. Maar deze ondankbare zoon zag zich naauwlyks hersteld in de gunst zyns vaders, of hy spande tegen hem aan. Hy was bevallig en welgemaakt, en het haair van zyn hoofdt was zo schoon en overvloedig, dat het zelve, als men het afsneedt, twee honderd sikkelen woeg, dat omtrent 30. oncen van ons gewigt uitmaakt. Hy won terstondt de genegenheit van 't volk, en zich gemeenzaam makende by de genen, die tot David quamen om hunne verschillen te doen oordelen, dede hy hen hopen, dat hy hen wel spoediger recht zoude weten te doen, indien hy koning was. Na dat hy in vier jaren veel volks op zyne zyde getrokken hadt, verzocht hy verlof van David om naar Hebron te gaan, onder voorwendsel van eene gelofte, die hy zeide gedurende zyne ballingschap gedaan te hebben. Wanneer hy daar gekomen was, dede hy zich voor koning uitroepen. David, meer dan 60. jaren oud zynde, 40. jaren na dat hy door Samuel gezalfd was, zag zich genoodzaakt uit Jeruzalem te vluchten, niet meer dan eenige soldaten van zyne lyfwacht by zich hebbende. Hy zag zich met de vloeken en lasteringen van Simeï overladen. In dien tydt dichtte die vorst den III. en den LV. Psalm. Absalom quam kort daarna te Jeruzalem, en begon zyne handelingen aldaar met het schenden der bywyven zyns vaders, naar den raadt van Achitophel; die hem ook riedt David te vervolgen, terwyl zyne benden afgemat en in wanorde waren. Husai, die in heimelyk verstandt was met David, vertoonde aan Absalom, dat het gevaarlyk was wanhopende lieden te vervolgen, en zyn gevoelen wierdt gevolgd. Achitophel verhing zich uit wanhoop, en Husai deedt David aanmanen om over de Jordane te trekken. Het leger van Absalom, hoewel talryker, wierdt geslagen, twintig duizend van zyne mannen sneuvelden op het slagveldt, en hy zelf de vlucht genomen hebbende, verwarden zyne haairen, die uitnemende lang waren, zich in de takken van een eike, en hy bleef dus hangen. Joab, hem in dien staat gevonden hebbende, doorstak zyn herte met drie pylen, tegen het uitdrukkelyk en herhaalde verbodt van David om hem te doden. Hy wierdt door zynen vader bitterlyk beweend. Dit gebeurde in 't jaar der werreldt 2981. en voor Christus 1023. Absalom hadt in het koningsdal, twee stadiën van Jeruzalem, eene kolom doen oprechten, met een opschrift om zyne gedachtenis te bewaren, indien zyn stam mogte uitsterven. Hy hadde drie zonen en eene dochter, genaamd Thamar, die zeer schoon was, de welke vele menen dat ook Maacha genoemd wierdt, en dat zy getrouwd zoude zyn geweest met Rehabeam, den zone Salomons. Doch uit de plaats II. *Sam.* XVIII. 18. schynt te blyken, dat Absaloms zonen

nen reeds voor zyn doodt gestorven waren. II. *Sam.* xiii. *tot* xix. *Joseph. Oudh.* VII. 6.

Daar is eene zwarigheit over het gewigt der haairen van Absalom, die weggenomen moet worden. De H. Schrift zegt dat de zelve woegen *twee honderd sikkelen naar des konings gewigte.* (II. *Sam.* xiv. 26.) Indien men deze sikkelen zoude nemen naar het gewigte, dat de Joden daar aan gaven, zo zoude Absaloms haair omtrent vyf ponden en twaalf oncen gewogen hebben; doch indien men de zelve neemt voor Babylonische sikkelen, was hun gewigt maar van dertig oncen en iets meer. Dit gewigt is niet buitensporig voor alle het haair des hoofds, dewyl men vrouwen vindt, welker haair tot 32. oncen weegt. Maar het zoude buitensporig zyn met opzicht tot het afgesneden haair, inzonderheit zo men vooronderstelt, dat hy'er maar een gedeelte van liet affnyden, of dat hy het alle acht maanden liet snyden, gelyk Josephus zegt, of van twee tot twee maanden, naar 't gevoelen van den schryver der Hebreeusche verschillen, of zelf eenmaal des jaars, gelyk in de Latynsche, en in onze Nederduitsche overzetting gelezen wordt. Maar de Hebreeusche text meldt geen bepaalden tydt, en drukt niet meer dan die overzettingen uit, dat het haair 't welk hy dede affnyden, dit gewigt hadde, maar alleen, dat hy van tydt tot tydt zyn haair beschoer, wanneer het hem te zwaar was, en dat des zelfs gewigt was van twee honderd sikkelen, dat is te zeggen, zo van het gene dat op zyn hoofdt bleef, als van het gene dat afgesneden was. *Differt. de M. Pelletier.*

ABSALOM, de oom en schoonvader van Aristobulus, koning der Joden, zoon van Alexander Janneus, en van Alexandra, toegenaamd Salome. Deze Absalom wierdt door Pompejus in de belegering van Jeruzalem gevangen genomen, in 't 3960. jaar na 's werrelds scheppinge, en 61. jaren voor Christus. *Joseph. Oudheden* xiv. *b.* 8. *c.*

ABSALOM, van Jeruzalem, was de geen, die Manahem aanspoorde om zich zelf voor koning der Joden op te werpen; doch gelyk hy de oorzaak was van zyne geweldenary, zo was hy ook een medegenoot van zyne straffe, die in het 35. jaar van Christus, en het 12. van Neroos regeringe voorviel. *Joseph. Joodsche Oorlog.* II. *b.* 33. *c.*

ABSALOM was de vader van Mathathias, waar van gewag gemaakt wordt I. *Macch.* xi. 70.

ABSALOM of ABESSALON, afgezant van Judas Machabeus aan Lysias, legerhoofdt van Antiochus Eupator, in 't jaar der werreldt 3891. II. *Machab.* xi. 17.

ABSALOM, een Regulier kanunnik van de Augustiner orde in de abdy van St. Victor, was omtrent het jaar 1120. beroemd. Hy wierdt naderhandt abt van Speyerbach, in 't kerkgebiedt van Trier, en heeft LI. kerkredenen nagelaten, die Daniel Scilincus, abt van het zelve klooster, in de XVI. eeuw in 't licht gegeven heeft. De zelve zyn te Keulen onder den tytel van: *Sermones Festivales* LI. by malkander gedrukt. Eenigen zyn van gedachten dat deze Absalom de zelve is, waar van in 't volgende artykel gesproken wordt. *Miræus Bibl. Eccl.*

ABSALOM, of AXEL, een beroemd aartsbisschop te Lunden, was uit een bekend geslacht in Denemarken gesproten. Zyn grootvader was Skialmo Huid, of de witte hondt, genoemd. Eenigen zeggen, dat hy eerst abt van St. Genoveva te Parys geweest is, en door koning Waldemar den I. benoemd wierdt om het Christen geloof in de Noordelyke landen, voornamentlyk op 't eilandt Rugen, dat Waldemar bemachtigd hadt, te prediken; dat hy dit met grote naarstigheit gedaan heeft, en in 't jaar 1157. tot bisschop van Rotschild, en in 't jaar 1178. tot aartsbisschop van Lunden aangesteld is. In 't jaar 1161. heeft hy het klooster van Cistercienzen te Sora, en in 't jaar 1167. het kasteel Axelhuis in Zeelandt, naderhandt Stegelburg geheten, gebouwd, uit welk laatste vervolgens Coppenhagen ontsproten is. Hy is niet alleen by Waldemar den I. maar ook by Kanut den VI. in grote achtinge geweest, en wierdt wegens zyn verstandt, geleerdheit en welsprekendheit geroemd. Ook hebben de koningen hem in staatszaken gebruikt, en hy maakte zelf geen zwarigheit om de wapenen tegen de Heidensche volkeren op te vatten. Hy is eindelyk in 't klooster te Sora den 29. Maart van den jare 1201. in het drie en zeventigste jaar van zynen ouderdom overleden. *Saxo Gram. l.* xiv. xv. *Helmoldus l.* ii. *Arnold. Lubec. ad Helmold. l.* iii. *Crantz. Dania &c. Vandal. l.* v. *Huitfeld. Chron. Daniæ. Cypreus Annal. Episc. Slesvic. Meursius. Pontanus & Mollerus in Hypomn. ad Barth. desr. Dan.*

ABSANDER, of APSANDER, Archon van Athene, die de Republyk tien jaren bestierde, wierdt omtrent het jaar 3926. na 's werrelds scheppinge verkoren na Hippomenes, die afgezet wierdt, om dat hy zyne dochter tot een zeer zware straffe veroordeeld hadde. *Eusebius in Chron. Suidas. enz.*

ABSAR, of APSAR, eene rivier van Iberië, of van klein Armenië. *Ptolemeus* noemt de zelve *Apsorrus.* Anderen noemen haar *Apsarum*, en *Apsarus.* Zy ontlast zich in de Pontus Euxinus.

ABSAR, of APSAR, is ook de naam van eene sterkte, waar van Plinius spreekt, *l.* vi. *c.* 4.

ABSELIUS, (Wilhelm) van Breda, een geleerd en beroemd Karthuiser monnik, is prioor te Brugge in Vlaanderen geweest, en in 't jaar 1471. gestorven. Hy heeft verscheide geestelyke boeken nagelaten; als: *De vera pace*, een werk over het gebedt onzes Heren in vaarzen; Brieven, enz. *Bostius de illust. Carth. c.* 30. *Voss. l.* III. *de Hist. Lat. Dorlandus in Chron. l.* VII. *Petrejus Bibl. Belg.*

ABSEPHUS, eene rivier van klein Asië, die voorby Lampsacus loopt, eene stadt door hare goede wynen vermaard, en door den schandelyken Priapus, dien men aldaar aanbadt. Plinius noemt de zelve *Esepus*, *l.* IV. *c.* 32.

ABSEUS, een reus, een zoon van de aarde en van den Tartarus. *Hygin. in Præf. Fabul.*

ABSIE, eene abdy in Vrankryk in Poitou, onder het kerkgebiedt van Rochel, voor dezen van Maillezais. Zy is van de Benedictyner orde, in 't jaar 1120. door de heren van Parthenay, van Chabot, van Chataignier, van Apelvoisin en anderen opgerecht. Een Heremyt, Pieter van Bund genoemd, hadt onlangs te voren de eerste gronden daar van gelegd. Zy is tusschen de steden van Thouars en van Fontenay le Comte gelegen. *Davity Descript. de la France. Sainte Marthe.*

ABSIMARUS, of *Tiberius Apsimar*, keizer in 't Oosten, was een krygs-overste, die van de soldaten, en van 't volk bemind was. Leontius bestierde het ryk, dat hy den jongen Justinianus, toegenaamd Rhinothmetus, ontweldigd hadde. Hy zondt eene scheepsmacht tegen de Saracenen in Afrika. Maar de vloot byna niets uitgerecht hebbende, en de hoofden het misnoegen van den keizer Leontius vrezende wierdt Absimar in 't jaar 698. door hen als keizer gegroet. Deze liet terstondt Leontius neus en ooren affnyden, en hem in een klooster opsluiten. Ondertusschen behaalden zyne benden verscheide voordelen tegen de Saracenen in Syrië. Absimar wierdt daar door opgeblazen en nam zyn vermaak om de rust van Italië te storen; doch de jonge Justinianus was, terwyl de legers van Tiberius in 't Oosten zegepraalden, op zyne wraak bedacht, en nam gelegenheit, om met den koning der Avaren, genoemd Caganus, wiens dochter hy ten huwelyk nam, een verbondt te maken. Deze vorst gaf hem krygsbenden, waar mede hy in 't jaar 705. voor Constantinopel rukte, en door een onderaardsche waterloop in de stadt quam, en de zelve bemachtigde. Hy verzekerde zich van Leontius, Absimar, en Heraclius, den broeder van den laatsten, en van eenige anderen, die hy alle in de renbaan ten spot rondom liet slepen, en hunne hoofden af houwen. *Cedr. Zonar. Theophan. enz.*

ABSOES, of ABZOEDES, naburige volkeren van den Oceaan van Scythie. *Plin. l.* vi. *c.* 13.

ABSOLUTIE is eene verklaring, die de priester aan de boetelingen doedt, dat hen hunne zonden vergeven zyn, en die een gedeelte van het Sacrament der penitentie in de Roomsche kerk uitmaakt. Men geeft voor, dat de zelve in de eerste kerkeeuwen vergund wierdt, zo wel voor de volkomen voldoeninge, als na hare vervullinge. Tot op de zevende eeuw ging de voldoening gemeenlyk voor de vryspreking van grote zonden, waar van de boete in 't openbaar geschiedde. Wegens de geheime zonden wierdt de absolutie dikwils onmiddelyk op de belydenisse, of kort daarna gegeven. Daar zyn tyden geweest, waar in men de absolutie van zommige zonden weigerde. Sedert stondt men die toe aan boetelingen, die aan allerlei misdaden schuldig waren; maar tot op de VI. eeuwe verleende men de zelve maar eenmaal. Door deze absolutie wierden de boetelingen, die tot zo lang toe van de gemeenschap der kerke waren uitgesloten geweest, daar in wederom hersteld. De absolutie geschiedde tot de XIII. eeuwe wenschender wyze. De vast stellende wyze, waar van men zich tegenwoordig in de Latynsche kerke bedient, begon eerst in de XIII. eeuw in gebruik te komen. De wenschende wyze heeft lang standt gehouden, en is noch in gebruik in de Griekshe kerke. Men verleende een plegtige en openbare absolutie op den H. maandag aan die genen, die in 't begin van de vasten tot boetvaardigheit gekomen waren. In de kerk van Spanje en in die van Milanen wierdt de openbare absolutie op den goeden vrydag verleend. Eindelyk wierdt in de XII. eeuwe de absolutie gemeenlyk na de belydenisse op biecht gegeven, dat noch tegenwoordig het algemeenste gebruik is. *Godeau Histoire de l'Eglise l.* iii. *Morin. de pœnit.*

De absolutie van den ban (*Excommunicatie*) is tegenwoordig van die der zonden verschillende. 't Is eene daadt van 't uiterlyk gezag van de kerke.

Absolutie *ad cautelam* is eene vryspreke, die aan iemandt wordt gegeven, die door een vonnis gebannen is, waar van hy hem beroepen heeft, om in staat te zyn van zich voor hoger rechters te kunnen verdedigen. Men geeft ook den naam van absolutie aan een gebedt, dat men op het einde van ieder deel der vroegmette en van de kanonikale uuren doedt. Men geeft dien ook aan de gebeden voor de doden.

ABSORUS, ook *Osero* en *Osoro* genaamd, eene stadt van 't eilandt van den zelven naam, op de kusten van Dalmatië, wierdt gebouwd door de krygslieden van Colchos, medegezellen van Absyrtus, dien zyn vader Eëtes, koning van Colchos, Medea die met Jason vluchtte hadde nagezonden. Die ongelukkige prins door deze wrede zuster ter doodt gebragt zynde, bouwden de soldaten Absorus; en alzo verscheiden slangen hen gedurig in hunnen arbeidt hinderden, betoverde Medea de zelve zodanig, dat zy zich alle in het graf van haren broeder begaven. Hyginus verhaalt dit in de fabelen. De stadt heeft een bisdom, dat onder 't aartsbisdom van Zara behoort. Men gaat met een brug van dit eilandt op dat van Cherso, dat voor dezen met Osero een eilandt uitmaakte, doch door 't geweldt der zee van een gescheiden wierdt. Deze beide worden te zamen Absyrtides en Absorus genoemd.

ABSPOEL, een matig adelyk huis, gelegen in Rynlandt buiten de stadt Leyden, aan de Westzyde van het veer of de tolbrugge van Warmond, onder Oestgeest. Het zelve wierdt gebouwd door Willem van Mathenes, dertigsten abt van Egmond, die in den jare 1458. vier en dertig jaren abt geweest zynde, overleedt. Hartog Philips de Goede gaf aan den abt recht op de duinen omtrent Egmond te mogen jagen, en in Abspoel vier paar zwanen te mogen houden. J. G. van Leyden, schryvende over de verkiezing van Jordaan van Driel tot vier en dertigsten abt omtrent den jare 1481. getuigt, dat de zelve een nieuwe kamer aan dit huis deedt maken. Dit huis is ten tyde van de belegeringe van Leyden, in den jare 1574. mede afgebrand. In den jare 1577. wierdt het zelve bewoond door Nicolaas de Nova Terra, welke zyn bisdom van Haarlem aan Goverd van

Mierlo afgeftaan hebbende zich voor eenigen tydt daar op onthouden heeft, als blykt uit een brief van den zelven Nova Terra, wel waard om te lezen, in Ampfings *Befchr. van Haarlem pag.* 446. na welken tydt dit huis in eigendom gekomen is van het geflacht van Broekhoven, en door Foy van Broekhoven, baillieu van Rhynlandt en fchout van Leyden, die in den jare 1610. overleedt, herbouwd. In dat geflacht is het niet lang gebleven; alzo het al in den jare 1660. bezeten wierdt by het geflacht van Paats. *Kennemerl. Oudh. p.* 466. *S. V. Leeuwen Batav. Illuftr. p.* 1254.

ABSTEDE, by Melis Stoke ABSTADE genoemd, is eene zeer vermakelyke buurt, even buiten de Tollefteegpoorte der ftadt Utrecht, daar des zomers eene grote menigte van menfchen hun vermaak nemen in welgeplante hoven, groene weiden en vruchtbare korenakkers. Met recht is deze plaats oud te noemen, als al bekend in het jaar 1137. toen Floris de Zwarte, broeder van graaf Diderik den V. van Hollandt, hier door de heren van Kuyk en Arentsbergen, als hy volgens zyne dagelykfche gewoonte met een gering gevolg ter jagt reedt, wierdt dood geflagen. Den naam ABTS STEDE heeft het bekomen van een klooster van Benediktyner nonnen, die door eene priorin beftierd, van herwaarts over naar Utrecht door biffchop Willebrand, die 1236. geftorven is, en maar acht jaren gezeten heeft, gebragt zyn in het klooster van den heiligen Servaas, waar van hy de gronditenen gelegd hadde, en dat tot eene abdy naderhandt verheven is geworden, behoudende de abdiffe hare landeryen en vermaakplaatze te ABSTEDE. *Matthæi Analecta. A. Monens Aantekeningen.*

ABSTEMIUS, (LAURENS) geboren te Macerata, in 't Markgraaffchap van Ancona, een man van letteren. Opziener geworden der boekerye des hartogs Guido Ubaldo, droeg hy hem een boekje op, waar in eenige moeielyke plaatfen van oude fchryveren verklaard worden. Dit was onder de regering van paus Alexander den VI. wanneer hy weder een boekje uitgaf, het geen honderd fabelen behelfde, die daarna verdubbeld en dikwils by andere fabelfchriften gedrukt zyn, als van Efopus, Phedrus, Gabrias, Avienus, en anderen. In het eerfte ftuk van Gruteres Letterfchat vindt men eenige zyner giffingen over d'ouden, en eene voorreden van hem gefteld voor Aurelius Victor, te Venetië gedrukt in den jare 1505. Of hy lang na dien tydt leefde is onzeker. Hy is een der genen geweeft, op wiens fchriften Laurens Valla wat te zeggen wift. In zyn Fabelwerk bleef hy niet binnen de palen der ouden, maar liet 'er zomtyds wel een kluchtjen onder lopen, zonder de geeftelyken te fparen. Bayle geeft 'er ons dit volgende proefje van.

In de 104. Fabel wordt verteld, dat zeker priefter van zynen biffchop, gefteld over eene zamenwoninge van vyf geeftelyke dochteren, by ieder der vyf binnen 't jaar een zoon overwon. De biffchop hier van verftendigd ftreek hem luftig door, als eenen die de tempels van den Heiligen Geeft gefchonden hadt. Maar de paap voegde hem toe: *Here, gy hebt my vyf talenten toebetrouwd. Zie daar, ik heb 'er noch vyf toe gewonnen*; welk antwoordt den biffchop zo wel geviel, dat hy den paap zyne zonden vergaf. Abftemius fchynt ook niet zwaar aan zulk een misdaadt te tillen, het geen blykt uit de zedelyke toepaffing, die hy op dit vertellingsken maakt: *Fabula indicat, peccata, cum ratione nequeunt, urbanitate diluenda.* Dat is: *De fabel geeft te kennen, dat als men zyne misdaden met reden niet kan goed maken, men dat met een quinkflag moet doen. Bayle.* Vadianus fpreekt ook van hem in zyne *Aanmerkingen over Pomponius Mela p.* 151. Zie ook *Gefneri Bibliotheca.*

ABSTINENTEN wierden zekere ketters genoemd, die omtrent het einde van de derde eeuwe in Vrankryk en Spanje opftonden, in den zelven tydt toen de kerk door de vervolgingen van de keizers Diocletianus en Maximianus gedrukt wierdt. Zy waren uit de Gnoftieken en Manicheen voortgekomen; verwierpen het huwelyk; veroordeelden het gebruik van vleefch als eene zaak, die van den duivel was uitgevonden, en ftelden den H. Geeft ook onder het getal der fchepfelen. *Philaftrius c.* 26. *Baronius A. C.* 288. *Prateol. V. Abftin.*

ABSYNTHIERS, volkeren van Thracië, die omtrent den Pontus Euxinus woonden. Herodotus maakt 'er gewag van in zyn zesde boek, en ftelt in dat landt een berg, genoemd Abfynthe.

ABSYRTES, of ABSYRTIDES, een groot getal van na malkander volgende kleine eilanden van de Adriatifche zee, en die voor 't grootfte gedeelte niet dan voor rotfen kunnen gehouden worden. Zy lopen langs de gehele kuft van Illyrië, en behoren alle aan de Venetianen, behalven acht of tien van de zelve. Eenige aardryks-befchryvers tellen 'er tot duizend toe. Zy hebben hunnen naam naar Abfyrtus, een broeder van Medea, die hier omtrent ftorf. Zommigen hebben den zelven naam aan de eilanden gegeven, die de Ifter, of Donauw maakt, eer zy zich in de Pontus Euxinus ontlaft. *Strabo l.* VII. *Plin. l.* III. *c.* 26.

ABSYRTUS, anders ook *Egialeus* genoemd, zoon van Eëtes, koning van Colchos, en van Ipfea, wierdt, naar 't verhaal van zommigen, door zyne zufter Medea, die met Jafon vluchtte, weggevoerd. Men zegt, dat de koning Eëtes haar vervolgende, zy het ligchaam van haren broeder Abfyrtus in ftukken verfcheurde, en dat zy de zelve van plaats tot plaats op den weg wierp, opdat haar vader, opgehouden om die droevige overblyffelen te verzamelen, haar niet mogt achterhalen. Aldus wordt het door Apollonius, Cicero en Ovidius verhaald. Valerius Flaccus, in 't 8. *b. der Vlieshelden,* (*Argonautes*) zegt, dat Eëtes Abfyrtus met eene vloot zondt om zyne zufter te vervolgen, en dat hy, tot aan den mondt van den Donauw gekomen zynde, wanneer Jafon op het punt ftondt om met haar te trouwen, hun huwelyks feeft ftoorde, met hen te dreigen, dat hy hen met hunne fchepen zoude verbranden. Orpheus zegt, dat Abfyrtus, zyne zufter vervolgende, in den Phafus viel en verdronk. Plinius verhaalt, dat hy op de kuften van Dalmatië gedood wierdt, daar de eilanden zyn, die men Abfyrtes noemt. Hyginus verhaalt, dat hy Medea en Jafon tot aan de Adriatifche zee vervolgde, en dat hy hen in de landen van den koning Alcinous achterhaalde; dat zy vaardig zynde om handgemeen te worden, die koning zich als middelaar tuffchen beide ftelde, en beloofde Medea aan haren vader weder te geven, zo Jafon haar niet genoten hadde. Jafon van dit befluit verwittigd zynde, lag noch die zelve nacht by Medea. Abfyrtus, volhardende hen te vervolgen, wierdt eindelyk door Jafon gedood. Eenigen zeggen, dat Abfyrtus geen eene moeder hadt met Medea; maar dat hy uit Idea, dochter van den Oceaan, en eerfte huisvrouw van Eëtes, geboren was. *Apollon. l.* IV. *Argon. Ovid. l.* III. *Trift. Eleg.* 9. *Plin. l.* III. *c.* 26. *Cicero l.* III. *de Natura Deor. & Orat. de Lege Manilia. Hyginus.*

ABSYRTUS, eene rivier van Colchos, die zich in de Adriatifche zee ontlaft, en haren naam heeft van Abfyrtus, die van Medea gedood wierdt. *Lucan. l.* III. *Plinus l.* III. *c.* 26. *Strabo l.* VII.

ABSYRTUS, een foldaat van Nicomedië, die in de legers van Conftantyn den Groten diende. Suidas zegt, dat deze Abfyrtus een zeer nut boek fchreef, dat handelde van de zorge, die men dragen moet voor de beeften, en van de kunft om de paarden te genezen. Ambrofius Calepin voegt 'er by, dat dit werk in de bibliotheek van de hartogen van Milanen gevonden wordt.

ABT. Wy hebben op het artykel AB alreeds aangemerkt, dat dit naamwoordt afkomt van dat Hebreeufche, 't welk *Vader* beduidt, en van het Chaldeeufche en Syrifche *Abba*, dat de zelve betekeniffe heeft. Deze naam wierdt in het byzonder aan de hoofden van de gemeenfchappen der monniken gegeven, welke de Grieken ook kloostervoogden (*Archimandrites*) noemden. Deze oude abten waren monniken, die kloosters geiticht hadden, de welke zy beftierden, gelyk St. Antonius en St. Pacomus gedaan hebben, of die voorgefteld waren door de inftellers van het kloosterleven in een landt, of, eindelyk, die door de monniken van een klooster verkoren waren. Deze abten en hunne kloosters waren, volgens de fchikking van de kerkvergadering van Chalcedonië, aan de biffchoppen onderworpen, zo wel in 't Ooften als in 't Weften. Ten opzichte van het Ooften maakt de 4. Canon van die kerkvergadering daar van eene wet; en in het Weften de 21. Canon van de eerfte kerkvergadering van Orleans, de 19. van de kerkvergadering van Epaone, de 22. van de twede kerkvergadering van Orleans, de *Capitularia* van Karel den Groten, en het Canon *Monafteria* 18. *quæft.* 2. Na dien tydt hebben eenige abten de ontflaning van het biffchoppelyke gezag voor hen en voor hunne abdyen verworven, gelyk de kloosters van Lerins, van Agaune, en van Luxeu. Dit voorrecht wierdt hen met bewilliging der biffchoppen toegeftaan, op het verzoek der koningen of der ftichters. De abten hebben zitting gehad in de kerkvergaderingen na de biffchoppen. Eenigen hebben de vryheit verkregen om het kruis en den myter te dragen. Daar zyn 'er zelfs, die voorgewend hebben, dat het biffchoppelyke gezag hen toequam. Eenigen hebben het recht gehad om niet alleen de kruinen te fcheren, maar ook om de minder ordens te geven. Innocentius de VIII. heeft zelf aan den abt van Citeaux de macht gegeven om Diaconen en onder-Diaconen aan te ftellen, en verfcheiden zegeningen en inwydingen te doen, gelyk die van abdiffen, van altaren, van kelken, enz. De goederen der kloosters aanzienlyk geworden zynde, ontftaken de begeerlykheit der werreldlyken om die te overweldigen. Sedert de vyfde eeuwe namen in Italië en in Vrankryk de koningen de zelve naar zich, of begunftigden daar mede de genen, die hen dienft deden. De pauzen en biffchoppen ftelden zich vruchteloos daar tegen; en deze ongeregeldheit duurde tot de regering van Dagobert, die gunftiger was voor de kerke; maar zy wierdt vernieuwd gedurende de regering van Karel Martel, onder de welke de werreldlyken zich in 't bezit ftelden van een gedeelte der kloosterlyke goederen, en zelf den tytel van abten aannamen. Men vindt in de Hiftorien koningen en werreldlyke heren, die den naam van abten voeren. Pepyn en Karel de Grote vernieuwden het verbodt om de kerkelyke goederen te overweldigen; en deze wetten verhinderden echter niet dat de goederen der kloosters in handen der werreldlyken bleven, niet tegenftaande het verbodt en de vertogen der biffchoppen. De prinfen gaven zelf de inkomften der kloosters aan hunne officieren tot beloninge der dienften, en dit was de oorfpronk des naams van *Beneficie.* Karel de Kale maakte wetten tot matiging van dit gebruik, dat onder zyne opvolgers bleef duren. De koningen Philip de I. en Lodewyk de VI. en vervolgens de hartogen van Orleans, worden abten van het klooster van St. Agnan van Orleans genoemd in de Hiftorie dezer kerke, door Hubert gefchreven. De hartogen van Aquitanië namen den tytel aan van Abten van St. Hilarius van Poitiers; de graven van Anjou dien van abten van St. Aubin; en de graven van Vermandois dien van abten van St. Quentin. Dit gebruik hieldt op onder de regeringe der eerfte koningen van den derden ftam. Deze aanzienlyke perfonen hielden zich niet verontwaardigd met zich zelven abten te noemen; een tytel, die zo heerlyk was als die van graaf en van hartog. Zy verkoren eenen der monniken om de anderen te beftieren, en deze wierdt deken genoemd. Daar waren kloosters, welker monniken zich een overfte verkozen, dien zy abt noemden. Hugo, hertog en gouverneur van Orleans en van het markgraaffchap van Anjou, die in groot aanzien was onder koning Karel den Kalen, Lodewyk den Stamelaar, en zyne kinderen, worden in de Hiftorien van die tyden dikwils abten genoemd. De geeftelykheit trachtte deze wanorde te beletten; en federt het jaar 802. hielden de prelaten van Vrankryk eene provinciale kerkvergadering te Rheims, alwaar zy Baudouin, graaf van Vlaanderen, die de abdy van St. Waaft van Arras aan zich getrokken hadt, en die zich daar van abt noemde, met de kerkelyke ftraffen dreigden. In het vervolg gaf men de inkomften der abdyen niet meer aan leken; maar de werreldlyke klerken verzochten de zelve in commende, en verkregen die zelf met bewilliging der pauzen. Het gebruik van de abdyen

dyen in eeuwigdurende commende te geven aan werreldlyken, dat eerst zeldzamer was, is zo gemeen geworden, dat het meerendeel der abdyen in commende zyn, dat is te zeggen, dat een ongeordend kerkelyk persoon den tytel van abt heeft, en een derde deel der inkomsten van de abdy bezit, als de plaats van een regulieren abt bekledende. Hy heeft nochtans geen gezag noch rechtsgebiedt over de monniken.

Volgens het verdrag van koning Francois den I. en paus Leo den X. worden de abten commendatarissen door den koning benoemd, en met abdyen in commende door de bullen der pauzen voorzien.

Eenige abten wierden ook abten kardinalen genoemd. Zodanig was een bevelvoerende abt, wanneer twee abdyen, die eertyds vereenigd waren, gescheiden wierden, en dat hy 'er eene in 't byzonder van bestierde. De tytel van abt kardinaal wierdt als een eerbewys aan eenige abten vergund. Zo stondt paus Calixtus dien toe door eene bulle aan den abt van Clugny, die zich zomtyds abt der abten liet noemen. Poncius, abt van Clugny, nam dezen naam aan op de kerkvergadering te Rome in 't jaar 1116. gehouden, het welk Johan Cajetanus, kancelier van den paus, niet goed keurde, om dat deze tytel nieuw was, en eigentlyker aan den abt van Mont-Cassin toebehoorde, alzo dit klooster het eerste was, dat den regel van St. Benedictus volgde, en dat deze abt tot stedehouder van St. Benedictus over de gansche orde benoemd was door de opperpriesters en door de keizers.

De reguliere kanunniken hebben ook den naam van abt gegeven aan den gene, die aan hun hoofdt was. In het twede concilie van Aken wordt van deze abten gewag gemaakt, daar zy van de abten der monniken onderscheiden worden; en in de Instellingen van Karel den Groten wordt op verscheide plaatsen van hen gesproken. Daar zyn zelf kapittels van reguliere kanunniken geweest, daar men tot een eerbewys den tytel van abt gaf aan kerkelyken, die niet tot het kapittel behoorden.

By de Grieken zyn abten geweest, die de waardigheit van algemene abten aannamen, *Oecumenicus, universalis*, in navolginge der patriarchen van Constantinopel. Men noemde den grootmeester der koninklyke kapelle abt. In den regel van St. Benedictus wordt gesproken van monniken, die zich de waardigheit van twede- of mede abten willen aanmatigen. In den beginne waren de abten der kloosters geen priesters; in 't vervolg zyn 'er geweest die 't waren, maar zy zyn 't niet alle geweest. Men heeft zomtyds den naam van abten gegeven aan de eerste priesters; en zo men Du Cange gelooft, hadden de parochiën gemeenlyk drie voorname bedienaars, te weten, den abt of gardiaan, die tegenwoordig de parochiepriester is; de priesters, of kapellanen; en den kerkmeester, die onder den abt en de priesters was. De priesters, of kapellanen, waren zielbezorgers en bestierders van de parochie; en het werk van den abt was het oog te hebben over de noodzaaklykheden van zyne parochie, en over het gedrag der priesters. Daar zyn bisschoppen geweest, die, om dat hunne bisdommen oorspronkelyk abdyen waren, abten genoemd zyn, gelyk de bisschop van Catana, en die van Mont-Real in Siciliё, die door de monniken verkoren wierden.

De Genuezen gaven ook den naam van abt aan het hoofdt van hunne republyk, gelyk blykt uit het Tractaat, gemaakt tusschen Karel, koning van Siciliё, en deze republyk in 't jaar 1307. daar Nicolaus Frambe dikwils genoemd wordt *Abbas Populi*. Zie verder op 't artykel van ABDYEN, en de schryvers aldaar aangetekend.

ABTHARITUS, of ABTHARTIUS, graaf van 't Oosten, onder Theodosius den jongen, in 't jaar 435. In het wetboek (*Codex*) van Theodosius wordt van hem gesproken, *Tit. de princip. agent. l.* VIII.

ABTSKERKE, anders 's heer Abts kerke, ook wel Scrabskerke genoemd, zynde zo veel als abdykerke, of een eigen goedt van de naby gelegene abdy Jeruzalem tot Biefelingen. Dit Abtskerke is gelegen op het eilandt Zuidbevelandt, naby de stadt Goes, en een dorp, voorzien met eene kerke, die een dikken hogen toren heeft, en is in het kerkelyke met Synoutskerke gecombineerd. De heerlykheit wierdt omtrent den jare 1696. by verscheiden eigenaars in veel onderdelen bezeten. Zie *Smalleg. pag.* 745.

ABTSRECHT is een ambacht by de stadt Delf, onder 't baljuwschap van Delflandt gelegen, wel eer den abten van Egmond eigen, hebbende zy van oude tyden af aldaar het recht gehad van het kostelykste of beste pandt, 't welk die genen, die aldaar huis en woninge hadden, stervende nalieten, tot zich te nemen, doch niet, wanneer zodanige inwoner aldaar niet overleden was, gelyk zulks by vonnisse van den hogen rade is verstaan, welk recht naderhandt by die van ABTSRECHT is geredimeerd en afgekocht. *Resol. Holl.* 16. *May* 1595. *n. p.* 22. *Jun.* 1598. *n. p. Nieustad Vonniss van den H. Rade* 12. 103.

ABTSWOUDE, ABSWOUDT, oudtyds *Papswoude*, en nu by de landlieden gemeenlyk *Papsou* genoemd, is een wyd uitgestrekt ambacht in Delflandt, tusschen 't stroomtje de Schie, de Gaech, en de stadt Delf. Het zelve behoorde wel eer aan de abten van Egmond, die echter uit hoofde van deze heerlykheit niet, als andere vasallen, ten dagvaart van Hollandt beschreven zyn geworden, wanneer 'er eenige ommeslagen van beden ofte anders toegestaan wierden op de schiltalen van de heerlykheden, ambachtheerlykheden en landen, onder de schiltalen gelegen. Ten tyde van Hugo van Haarlem, den 23. abt van Egmond, die in den jare 1326. verkoren, en 1345. gestorven is, gaf de abt met de zynen voor, dat alle, die op des godshuizen landen van Egmond op Acht hoeven in Papswoude woonden, vry waren van des graven bede en heervaart; maar wyl hy gene brieven van die vryheit tonen konde, wysde Willem, graaf van Henegouwen, Hollandt en Zeelandt, by zynen openen brieve, gegeven tot sinte Gheerdenberge des vrydags voor Allerheiligen, 1333. dat, zo lange de Egmonder abt zodanige voorrechten niet bewyzen zoude met des graven of zyner voorzaten en ouderen verlybrieven, of met beter bescheiden, dan den grave tot dien tydt toe vertoond waren, die van Papswoude, die geen welgeboren lieden waren, des graven bede en heervaart met zyne lieden van den hove van Delf gelden zouden, alzo, als zy dat voormaals gedaan hadden by der voorgaande graven tyde. *Ant Matthæus ad Chronicon Egmundanum. Joh. à Leydis. van der Houve Charter of Handvest Chronyk.*

ABU. Alle de woorden, met deze letters beginnende, en hier niet gevonden wordende, moeten op ABOU gezocht worden.

ABU- of ABUL-HEUN, zoon van een anderen Abul-Hascen, koning van Marokko, beoorloogde zynen vader verscheide jaren; en hem in eenige veldslagen overwonnen hebbende, met hulpe van Don Pedro, koning van Castiliё, maakte hy de koninkryken van Tunis en van Tremecen aan den laatsten cynsbaar. Hy vergiftigde Abdala, koning van Grenada, om zich aan hem te wreken, door middel van een kostelyke Moorsche bonnet, die hy hem in 't jaar 1396. zondt, zo dat hy dertig dagen daarna storf. Verscheide Kalifs van Persiё hebben den naam van Abu gedragen.

ABU-ABDALLAH. Van dezen naam zyn drie heiligen onder de Musulmannen, welker leven Jafei beschreven heeft. De eerste wierdt *Koraischi* toegenaamd, om dat hy van Mekka geboortig was, en van het geslacht der Coraischiten. De twede draagt den naam van *Eskanderi*, of van *Alexandryn*, en de derde dien van *Giovaheri. Herbelot Bibl. Oriental.*

ABU-AHMED, *ben Cassem*, geboortig uit de stadt Amasie in Natoliё. Hy verklaarde in 't openbaar in het 888. jaar van de Hegire het boek, dat zyn vader Ahmed ben Athaallah al Crimi over de grondstukken van den godsdienst der Musulmannen hadt zamengesteld. *Herbelot Bibl. Oriental.*

ABU-ALI, een uitmuntend Arabisch landmeter, en die ook voor een goed dichter gehouden wordt, bloeide in Egypten in 't 530. jaar van de Hegire, en na Christus geboorte 1135. *Herbelot Bibl. Oriental.*

ABU-ALI AL-MODHAFFER, toegenaamd *Al-Alocovi*, een Arabier, is schryver van *Nadhrat al Agridh*, 't geen eene verhandeling van de dichtkunde is. Het zelve is in de bibliotheek van den koning van Vrankryk, No. 1143. *Herbelot Bibl. Oriental.*

ABU-ALI AMER, is een heilige onder de Musulmannen. Jafei heeft zyn leven beschreven. *Herbelot Bibl. Oriental.*

ABU-ALI ATTALI, schryver van een werk over de Arabische letterkunst, dat den tytel van *Bari* draagt. *Herbelot Bibl. Oriental.*

ABU-ALI BEN MASSIHI, een Christen geneesmeester, die zeer ryk en ongebonden was. *Herbelot Bibl. Oriental.*

ABU-ALI EMIR, laatste prins van 't huis van Sangiour, die verslagen en gevangen genomen wierdt door den Sultan Mahmoud, de Gaznevider. Deze prins wierdt door den dichter Aboulfarah zeer geroemd. *Herbelot Bibl. Oriental.*

ABU-ALI OMAR is de verstandigste van de Arabische letterkunstenaars. *Herbelot Bibl. Oriental.*

ABU ASCHRAF, schryver van den *Tarikh Al Abbas*, dat is: *de Kronyk der Abassiden. Herbelot Bibl. Oriental.*

ABU BASCHAR MATTA, een Arabier, die de boeken van de uitleggingе en dichtkunde van Aristoteles uit het Griekscn in de Arabische tale heeft overgezet. *Herbelot Bibl. Oriental.*

ABUBABA, (een zoon van Mahomet) de XVI. Kalif, of opvolger van Mahomet, wierdt door de Arabieren van Syriё, na de doodt van Marvan, in 't jaar 754. op den troon verheven: doch hy bezat het Mahometaansche ryk niet alleen: want de Persianen erkenden Zulcimin, anders genaamd Soliman, en bygenaamd, *Amir el Moselemin*, dat is: *keizer der kinderen van behoudenisse*; de Arabieren verkoren Abdala, zoon van Mahamet; die van Egypten onderwierpen zich aan Selim, den kreupelen, die den zetel van zyn ryk te Caïro vestigde, en de eerste Sultan van Egypten was. Abderame bleef koning van Spanje, alwaar hy zeer machtig was. Alle de Kalifs, behalven Abderame, gaven echter aan Abubaba den tytel van opperslen Kalif. Het eerste jaar van de regeringe van Abubaba vatten de inboorlingen van Afrika de wapenen tegen de Arabieren op, en doodden alle de Alfaquis, of leeraren die zy konden aantreffen; maar Selim, Kalif van Egypten, ging naar Barbaryen, en stilde deze opschudding. Abubaba storf in 't jaar 760. *Marmol de l'Afrique l.* II.

ABUBEQUER, of ABUBEKER, de eerste Kalif of navolger van Mahomet, wiens schoonvader hy was. Zyn regte naam was *Abdalla*, waarom hy ook *Abdalla ben-Othman*, met den toenaam *Al-teim Al-Coraischi* plag genoemd te worden, dewyl hy uit den stamme Teim, uit het geslacht der Koraischiten, geweest is; doch den naam van *Abubeker*, dat zo veel beduidt als *een vader der maagdt*, verkreeg hy, om dat zyne dochter Aischa onder alle vrouwen van Mahomet de eenige was, die hy maagdt zynde trouwde. Wanneer Mahomet nu dacht te zullen sterven in het jaar 632. benoemde hy Ali, zynen schoonzoon, tot zynen opvolger, als zyne oudste dochter Fatima in huwelyk hebbende, voorgevende dat hy een heilig en van den propheten stam af komstig was; en dat, alhoewel Abubequer Omar en Osman geen minder heiligheit bezaten, hem nochtans door een engel belast was, Ali en Fatima tot beschermers van 't gelove aan te stellen; waarom zy na zyne doodt daar toe moesten verkoren worden: doch Abubeker machtiger dan de anderen zynde wierdt van de leeraren der wet, en van de legerhoofden verkoren, waar toe zelf Omar en Osman de behulpzame handt boden, dewyl zy hoopten in de plaats van den ouden Abubeker te zullen volgen. Ali week, wanneer hy zyn oogmerk niet konde bereiken, naar zyn leger in Arabiё, dewyl Mahomet hem de regering over dit landt al voorhenen in de deling der landvoogdyen hadt toegevoegd, gelyk aan Omar daarentegen de landen van Persiё, aan Osman Egypten en Afrika, en aan Abubeker Assyriё en Babyloniё nevens andere provinciёn van het Mahometaansche ryk toegewezen waren. Deze Abubeker, wanneer hy tot den troon quam, hieldt zyn verblyf

eerst

eerst te Cufa, en naderhandt te Bagdad. Toen maakte hy eene verzameling van de leer van Mahomet, die *Melquia* genoemd wierdt, naar Ibdil-Melio, die de zelve in orde bragt. Omar maakte eene andere, genaamd *Hanefia*, of *Asafia*, dat is: *wet van devotie en godsdienst*. Osman stelde eene derde zamen, die *Chefaya*, of *Buanefia*, genoemd wierdt, naar de schryvers, die daar aan gearbeid en de zelve in orde gebragt hebben. Ali rechtte eene andere Secte op, door de verzameling genaamd *Hambelia*, naar den schryver, die 'er aantekeningen op maakte. In vervolg van tydt wierden de drie eerstgenoemde verzamelingen byeen gevoegd door Leshari, 't hoofdt der Arabische godgeleerden; en dit nieuwe boek wierdt *Lesharia*, of de Alkoran van Leshari genoemd. Na dat hy de zaken van den Godsdienst geschikt hadde, vergaderde Abubequer alle zyne macht, en trok in Palestina, en won den veldslag tegen Theodorus Bogarius, broeder van den keizer Heraclius. Hy beraamde noch groter aanslagen, maar storf in 't jaar 634. niet zonder vermoeden van vergeven te zyn, en wierdt te Medina begraven, waar op dan Omar en Osman hem in de regering volgden. De Persianen hebben een onverzetlyken haat tegen deze drie Kalifs en uitleggers van den Alkoran, en geloven, dat de opvolging Ali en zyne nakomelingen met recht toekomt. Om dezen hunnen haat te betonen, hebben zy een gebruik op hunne bruiloftsfeesten, van drie beelden, in de gedaante van suiker of deeg gemaakt, aan den ingang van de bruits kamer te zetten, om met tovergebaarden de vreze te verdryven, die de jong-getrouwden voor hen hebben opgevat, dat zy hen mogten beschadigen, waar op zy dan deze drie beelden aan stukken breken. Zie ALI. *Marmol Africa l.* II. *Herbelot Biblioth. Oriental. Ricaut Emp. Ottom.*

ABUBEQUER, *Mohammet*, zoon van Thagages, was een Turk van geboorte, en bygenaamd *Achschid*. Hy maakte zo veel opgangs in 't gebiedt van 't leger der Abbassiden, dat Radhi, de twintigste Kalif van dien stam, niet kon beletten, dat hy zich meester maakte van Syrië en van Egypten. Caher, voorzaadt van Radhi, hadt hem eerst de landvoogdy van Egypten gegeven, doch hem naderhandt de zelve wederom afgenomen. Maar de macht en het aanzien der Kalifs veel verminderd zynde, vermeesterde Achschid, die yverig en dapper was, deze provincien, en regeerde met eene volstrekte macht over de zelve. Hy nam den toenaam van Achschid aan, dat een tytel was, dien de koningen van Fargana en Turquestan droegen, van de welke hy voorgaf afgedaald te zyn. Eenigen zeggen zelfs, dat Radhi hem den zelven gaf door openene bezegelde brieven. Hy hadt byna vier honderd duizend mannen in zyne soldy, waar van acht duizend, die alle Mammelukken, dat is gekochte en in den oorlog geoeffende slaven waren, voor zyn paleis de wacht hielden. Men zegt van hem, dat hy, om zich tegen de lagen zyner vyanden te verzekeren, geen twee dagen na malkander in de zelve kamer sliep, wanneer hy in de steden, en nooit in zyne tente; wanneer hy in 't leger was. Hy begon te regeren in 't 325. jaar van de Hegire, het 936. van Christus; en storf in het 334. van de Hegire, 't 495. van Christus, in de stadt Damascus. Hy liet tot zyne navolgers Mohammet en Ali, zyne zonen, onder het bestier en de voogdy van Cafour, een gesneden. Maar Cafour wierdt wel haast van voogdt der prinsen hun meester: want hy liet hen geen gezag, en wierdt eindelyk hun erfgenaam en navolger. Cafour gestorven zynde, hernam Ali, kleinzoon van Aschschid, den tytel van vorst, dien Cafour met geweldt aangenomen hadde: maar hy genoot niet lang dezen vorstelyken staat, want de Fathimiten bemachtigden onder zyne regering Egypten. Saifeddoulat, een prins van den stam van Hancadan, ontnam Achschid de stadt Aleppo, daar hy den stoel van zyn vorstendom vestigde in het 333. jaar van de Hegire. Achschid trok om hem te bestryden tot naby de stadt Hems, of Emessa: maar hy wierdt op de vlucht geslagen en genoodzaakt naar Damascus te wyken. Saifeddoulat, na dat hy zich van Emessa meester gemaakt hadde, vertoonde zich voor Damascus; doch zich in zyne hoop bedrogen vindende, en niet in staat zynde om het zelve op eene behoorlyke wyze te belegeren, keerde hy te rug naar Aleppo. Dit alles gebeurde onder het Kalifschap van Mostacfi, dien Tozun de Turk op den troon gesteld hadde, na dat hy Mottaki van den zelven hadt verjaagd, dien hy de oogen deedt uitsteken. Doch deze Kalif maar zestien maanden geregeerd hebbende, en Mothi hem gevolgd zynde, in het 334. jaar van de Hegire, dat ongelukkig was voor Achschid en Tozun, nam Saifeddoulat Damascus in. Cafour, de voogdt der kinderen van Achschid, was in dien tydt in Egypten, van waar hy, de tyding van 't innemen van deze plaats van aangelegenheit bekomen hebbende, terstondt met een machtig leger vertrok, en Saifeddoulat uit Damascus verjoeg, eer hy tydt gehad hadde om zich daar te versterken. *Herbelot Bibl. Orient.*

ABUBEQUER. Zie AGIARI.

ABUBEQUER, of ABUBEKER, een zoon van Abdalla, toegenaamd *Al-dharir*, dat is, *de Blinde*. Hy is een heilig onder de Musulmannen, wiens leven door *Jafei* beschreven is, in de VIII. afdeling zyner Historie. De schryver van de *Rabialahrer* haalt deze spreuk van hem aan: „ Die waant zyne begeertens te kunnen vol„ doen door de bezittinge van de zaken, die hy wenscht, is ge„ lyk aan den gene, die het vuur met stroo wil uitblusschen". *Herbelot Bibl. Oriental.*

ABUBEQUER, of ABUBEKER, *Al-dakkad*, een ander heilig onder de Musulmannen, wiens leven mede door Jafei in de LXXXVI. afdeling van zyne Historie van de levens der Heiligen beschreven is. Hy is het, die, naar 't verhaal van Zamakschari, gevraagd zynde, wat de geringste zaak was die Godt geschapen hadde, antwoordde: *Dat is de werreldt, dewyl die volgens den Alkoran by Godt niet meer weegt dan de vleugel van een mug.* Vervolgens voegde hy daar by: *Maar die geen, die de zelve acht en zoekt, is noch minder en ligter dan de zelve. Herbelot Bibl. Oriental.*

ABUBEQUER, of ABUBEKER, *Ben-Al Bedr*, geneesmeester, van de paarden van den stal van Malec Al Nasser Kelaoun, Sultan van Egypten. Hy is schryver van een boek, genaamd: *Kamel-al-Sanatein*, het welk eene verhandeling van de geneeskunst der paarden vervat. Het zelve is in de Bibliotheek van den koning van Vrankryk, No. 940. *Herbelot Bibl. Oriental.*

ABUBEQUER, of ABUBEKER, *Ben Ibrahim*, schryver van het boek van *Akhbar Mouabed al Akhbar*, waar in hy 130. van deze vertellingtjes en overleveringen verklaart, die van handt tot handt ontfangen zyn, tot aan Mahomet opklimmende. Zy waren door de andere schryvers vergeten, die over deze stoffe gehandeld hadden. Deze leeraar storf in 't 776. jaar van de Hegire. *Herbelot Bibl. Oriental.*

ABUBEQUER, of ABUBEKER, *Ben Omar Lamethouni*, prins der Marabouts, of Almoraviden, dien de Arabische geschiedenisschryvers ook *Molathemin* noemen. Hy bevestigde zyn ryk in dat gedeelte van Afrika, dat de Arabieren Sahra, dat is de woestyne, noemen, en by onze aardryksbeschryvers onder den naam van *Saara* bekend is. De steden Segelmesse en Sous erkenden zyne macht in 't 462. jaar van de Hegire, in het 1069. van Christus. Hy hadt Joseph ben Tassefin tot een opvolger, die zyne wingewesten veel verder uitbreidde. *Herbelot Bibl. Oriental.*

ABUBEQUER, of ABUBEKER, *Ben Saad*, toegenaamd *Mod hafferedin*, van het geslacht, genoemd Zenghi, was een prins van den stam der Arabieren. Sadi, een vermaard schryver onder de Persianen, droeg zyn boek, genaamd: *Gulistan*, aan hem op. *Herbelot Bibl. Oriental.*

ABUBEQUER, of ABUBEKER, *Mirza*, de zoon van Miran Schak, en kleinzoon van Tamerlan, wierdt door zynen vader tot heer van Bagdet aangesteld. Deze prins, na dat hy zich van zynen broeder ontslagen hadt, beoorloogde Carah Joseph, een Turcoman, hoofdt van het geslacht van 't zwarte schaap. Deze oorlog was niet gelukkig voor hem, dewyl hy door de Turcomannen, twee maal aan den Euphraat geslagen wierdt, in het 810. jaar van de Hegire, het 1407. van Christus, en genoodzaakt om in de provincie van Kerman, en van daar in die van Segestan te vluchten, alwaar hy storf, na dat hy te vergeefs eenige krygsbenden byeen verzameld hadt, om wederom in zyne staten te keren. *Herbelot Bibl. Oriental.*

ABUBEQUER, of ABUBEKER, een Arabier, schryver van een boek, genaamd: *Tacdim Abubecre*, dat is, *het geschenk van Abubequer*, zynde aantekeningen op een dichtkundig werk, dat den naam van *Al-Bediar* draagt. *Herbelot Bibl. Orient.*

ABUBEQUER, of ABUBEKER, *Schasbani*, is de naam van een zeer dapper man, uit de provincie van Mazanderan, die in een dorp, genaamd Schasban, geboren wierdt. Men stelt hem onder 't getal der drie krygshoofden, die Tamerlan het meeste werk gaven in de overwinninge van Asië. Deze was zodanig door de krygsbenden van dezen vorst gevreesd, dat een Tartarisch ruiter, ziende dat zyn paardt bevreesd was om water te drinken, of van de kreb te rug week, gemeenlyk zeide: *Het schynt dat myn paardt Abubeker Schasbani in 't water of in zyn haver gezien heeft. Herbelot Bibl. Oriental.*

ABUBUS, of ABOBI, vader van den verrader Ptolomeus, die Simon, zynen schoonvader, deedt verworgen op een maaltydt, met zyne twee zonen, Matthatias en Judas, 3919. jaren na des werrelds scheppinge. I. *Mach.* xv. 11. Zyn naam betekent een *vader toveraar*, of *de omhelzinge des vaders. Simon Diction. de la Bible.*

ABUCARAS, (THEODORUS) een zeer yverig prelaat in de verdediginge van 't gelove. Hy heeft meer dan veertig verhandelingen tegen de Joden, tegen de Mahometanen, tegen de ketters, of in 't gemeen over den godsdienst geschreven. Genebrard vertaalde vyftien van deze verhandelingen in 't Latyn, en gaf de zelve uit. Gretzer voegde die by de andere, die de vader Turrianus, of hy overgezet hadden, en gaf een druk uit, die volkomen scheen; doch hy vergat iets; want Arnoldus liet in 't jaar 1685. eene verhandeling van Abucaras drukken, die nooit onder de pers geweest was. Hy hadt dezelve in de bibliotheek van Oxfort gevonden. Hy deedt'er geen aantekeningen by, om dat hy, gelyk hy in zyne voorreden zegt, de grote verborgenheden, die de schryver daar in onderzocht, niet durfde aanraken, namentlyk de menschwordinge, en de persoonlyke vereeniginge. Men weet niet regt in wat tydt Abucaras geleefd heeft. De Jezuit Turrianus gelooft hem een leerling van Johannes Damascenus in de VIII. eeuwe geweest te zyn. Gretzer plaatst hem in de IX. eeuw, en onderscheidt hem niet van die genen, die in de onlusten van de kerke te Constantinopel, ten tyde van Ignatius en Photius, ingewikkeld was. Deze Abucaras hing eerst Photius aan, en wierdt met Zacharias, bisschop van Chalcedonië, aan 't hof van den keizer Lodewyk den II. gezonden. Hy moest dezen vorst aanbieden het boek, dat Photius tegen paus Nicolaus hadt zamengesteld, en hem aanmanen om het juk van den paus af te werpen. Doch hy hadt zich naauwlyks op weg begeven, of Basilius de Macedoniër, die het ryk met geweldt hadt ingenomen, na dat hy keizer Michaël van 't leven beroofd hadt, riep hem te rug. In 't jaar 869. quam hy in 't Concilie te Constantinopel, en verzocht ootmoedig vergiffenisse, dat hy de zyde van Photius gevolgd hadde, en betuigde, dat hy door list en geweldt daar toe gebragt was. Hy verkreeg het geen hy wenschte. De patriarch ontfing hem in de vrede der kerke, en gaf hem zitplaats in de vergadering. Arnoldus hadde een geleerd man gekend in Engelandt, die geloofde, dat Abucaras in de VII. eeuw geleefd hadt. Men laschte de werken van dezen schryver in het byvoegsel van de bibliotheek der vaders, in de Parysche druk van 't jaar 1624. *Nicolaus Paphlag. in Vita S. Ignatii. Baile.*

ABU-CAUAM *Thabet*, broeder van Nureddulat, toegenaamd *Dobais*, een Arabisch prins, van het geslacht en den stam der Assaditen. Hy hadt langen tydt onlusten met zynen broeder, om het prins-

prinsdom van de ſtadt en 't gebiedt van Hellah, dewyl hy door den Kalif Caiem, die hem zyne krygsbenden zondt, opgeſtookt was: doch eindelyk quamen de twee broeders, ten koſte van den Kalif, in 't jaar 1033. na Chriſtus overeen. De Abbaſſidiſche Kalifs van dien tydt leiden inzonderheit daar op toe, om inlandſche oorlogen te voeden onder de Muſulmanſche vorſten, die in hen niet meer dan de geeſtelyke macht erkenden. *Herbelot Bibl. Oriental.*

ABUDANUS (JOSEPH) is de ſchryver van eene Hiſtorie der Jacobiten, of Cophten, van Egypten, van Lybië, en van Numidië, in 't jaar 1678. te Oxfort in Duodecimo gedrukt. *Georg. Matthias. Konig. Bibl. vetus & nova.*

ABUDHAHER, of ABOU-THAHER, is de naam van 't hoofdt der Karmatiten, die onder zyn beleidt Mekka in 't 317. jaar van de Hegire ontheiligden en verwoeſtten. Zy beroofden de pelgrims, en doodden 'er zeventien honderd, in den omtrek zelfs van de Caaba, dat is, van het gedeelte des tempels, dat tot het gebedt is afgezonderd, terwyl deze onnoſele bygelovigen den ommegang van deze heilige bedeplaats deden, volgens hunne kerkgewoontens.

De Karmatiten vergenoegden zich niet met deze ſlachting, maar zy vervoerden daarenboven den zwarten ſteen uit den tempel, die aldaar geëerd wierdt, als een geſchenk dat uit den hemel nedergedaald was. Zy wierpen de tempel-poort omverre, en vulden den put Zamram, een der heiligſte gedeeltens van de plaats, met dode lighamen. Daarenboven ſpotte Abudhaher op duizenderlei wyzen met den Mahometaanſchen godsdienſt. Hy leidde zyn paardt naar den ingang van de Caaba, op dat het zich daar zyne vuiligheit mogt quyt maken; en hy zeide tegen de Mahometanen, dat zy zot moeſten zyn om aan deze plaats den naam van 't huis Gods te geven: *Want*, voegde hy 'er by, *zo Godt dezen tempel achtte, hy zoude my reeds met zyn blixems verpletterd hebben, my, die dit huis op zulk eene buitenſporige wyze ontheiligd hebbe.* De godsdienſtigheit der Mahometanen, omtrent dezen tempel verminderde nochtans daarom niet. Zy volhardden met alle jaren derwaarts in bedevaart te gaan. Wanneer de Karmatiten zulks bemerkt hadden, beſloten zy om hen den zwarten ſteen te rug te zenden, na dat zy dien twee en twintig jaren bewaard hadden. Zy wilden eenigen tydt daarna den ſpot met hen dryven wegens de belagchelykheit van deze godsdienſtpleging. *Zie daar menſchen*, zeiden zy, *die geloven den zwarten ſteen te hebben; doch wy hebben hen een anderen in des zelfs plaats gezonden. Het voorwerp van hunnen godsdienſt is derhalven een valſch en verdicht wezen; denkende aldus de werreldt te doen geloven, dat zy de bezitters van den regten ſteen waren, om daar door de Caravanen der pelgrims tot zich te trekken.* Men antwoordde, dat zy maar hadden te komen, om de proef te zien, die men daar van nemen zoude; en zo de ſteen op 't water dreef, dat hy dan de ware zoude zyn. Hy dreef ook in der daadt in tegenwoordigheit van de Karmatiten; en aldus wierden alle de twyffelingen en bekommeringen uit de gemoederen weggenomen, die de ſpotternyen van deze onheiligen daar in hadden veroorzaakt. Zie daar een klein ſtaaltje van de Legenden der Ooſterſche volkeren. *Baile.*

ABUDIACUM, eene oude ſtadt van Vindelicië. Verſcheide aardryksbeſchryvers zeggen, dat dit het vlek of dorp van het hartogdom van Beyeren is, dat men tegenwoordig Apping noemt. Anderen willen, dat het dat plaatsje in 't zelve landt is, dat den naam van Abach draagt.

ABUDIUSRUSO wilde Lentulus Getulicus, die over de legioenen in Duitſchlandt geboodt, en onder welken hy gediend hadt, moeite maken, om dat hy zyne dochter aan den zone van Sejanus ten huwelyk hadt gegeven; maar in plaats dat Lentulus veroordeeld zoude worden, bandde men hem zelf, en joeg hem uit Rome, na dat men hem van het ampt van wykmeeſter (*Ædilis*) beroofd hadde. *Tacit. Annal. l.* VI.

ABUGANA, een landſchap in het Afrikaanſche koninkryk van Angola, behorende onder den keizer van Abyſſinië. Men zegt, dat aldaar verſcheiden kerken zyn, en onder anderen eene van de Chriſtenen, die zeer beroemd is. *Sanut. l.* II.

ABUGEPHET, ook *Habdalla* genoemd, koning der Saracenen, volgde op Abulabas, en regeerde 22. jaren. Hy herbouwde Seleucië ſchoner dan het ooit geweeſt was, en ſedert dien tydt is het zeer beroemd geweeſt. *Zacuth. J. le Sueur Hiſtoire de l'Egliſe & de l'Empire ſur l'an* 753.

ABUHAMA; een eilandt van de provincie van Garete, in 't koninkryk van Fez. *Marmol. Deſcription de l'Afrique.*

ABU-JACOB, koning van Marokko. Zie ALMANSOR de II.

ABUIAFAR, Kalif van Perſië, liet Abuſalem, gouverneur van Khoraſan, doden, die een opſtandt wilde verwekken, en gaf daar door de ruſt aan 't gehele ryk. Hy ſtorf in 't 159. jaar van de Hegire, volgens Texeira, of omtrent het einde van den jare 158. volgens Elmacin. *Davity Deſcription de l'Aſie.*

ABU-ISAAK BEN ASSAL, een geleerd Maroniet, die de inſtellingen der kerke van Alexandrië in 2. boeken byeen gebragt heeft, waar van het eerſte de kerkelyke regering vervat, en het twede het geen de leken betreft. Het eerſte wordt dikwils door Abraham Echellenſis aangehaald, waar van een oud afdrukzel in 't collegie der Maronieten te Rome gevonden wordt. *Simon, Hiſt. Crit.*

ABULA. Zie AVILA.

ABULA, eene ſtadt van Zuid-Amerika, in Peru, in de provincie van los Quixos, naby de rivier Napus. Zy legt vyf en dertig Spaanſche mylen beooſten Quito. *Hofman. Lexicon Univerſale.*

ABULFARAGE, (GREGORIUS.) Zie ABULPHARAGIUS.

ABULFARAGE, of ABOULFARAGE, *Ali Effahani*, geboortig uit de ſtadt Iſpahan, heeft de Hiſtorie der Barmeciden geſchreven. *Herbelot Bibl. Oriental.*

ABULFARAGE, toegenaamd *Biga*, en *Abulfarage al- Khaledi*, namen van twee grote dichters, die den eerſten rang in het hof van Sultan Saifeddoulat, van het huis van Hamadan, hadden. Deze vorſt was in zynen tydt de beſchermer der geleerden, aan de welke hy gewoon was grote jaargelden te geven. *Herbelot Bibl. Oriental.*

ABULFARAGE, *Ben Ali Ben al-Giouzi*, de naam van eén leeraar, dien men noch met den tytel of toenaam van *Hanbali* benoemd, om dat hy van de gezindheit der Hanbaliten was, en met dien van *Vaez*, dat is *Prediker*, om dat hy boven alle de predikers van zynen tydt uitmuntte. En in waarheit, de leerredenen, die van hem overig zyn, zyn in grote achting. Hy wierdt in het 510. jaar van de Hegire geboren, en ſtorf in het 597. Omadeddin, van hem ſprekende, zegt, dat hy onder alle zyns gelyken de meeſte gelegenheden heeft bygewoond. Hy verzelde byna altoos Saladyn en de andere prinſen van zyn huis in hunne krygsondernemingen. *Herbelot Bibl. Oriental.*

ABULFARAGE *al-Eſfahani* was van den ſtam der Ommiaden. Ondertuſſchen konde niets hem beletten de ſecte der Schiiten, of aanhangers van Ali, te omhelzen, van de welke de Ommiaden de grootſte vyanden geweeſt waren. Hy maakte een boek van Arabiſche liederen, genaamd *Ketab al Agani*, dat hy Saifeddoulat, Sultan van 't huis van Hamadan, aanboodt. Deze vorſt beloonde hem met duizend Dinars, of goude kronen, het geen niet belette dat hy in de uiterſte armoede geraakte, de welke, gevoegd by eene beroerdheit, die hem overviel, hem noodzaakte zyne werken aan Schekiki te verkopen. Deze bragt de zelve in Spanje aan den Kalif Moſtanſer, zoon van Naſſer, die de zelve zeer ſchaars maakte, zo dat men die noch heden niet dan in dat landt vindt. Deze ſchryver ſtorf in het 356. jaar van de Hegire, het 966. van Chriſtus. *Herbelot Bibl. Oriental.*

ABULFARAGE *Sangiari*, een Perſiaanſch dichter, die leefde ten tyde van den groten vyandelyken inval, dien de Tartaren onder Genghiskhan deden in Perſië. Zie hier zyne beſchryving van deze ongelukkige eeuwe: „ 't Was een tydt, in den welken de zon niet dan van „ den kant van 't Weſten oprees. Allerlei vermaak was toen uit „ de werreldt verbannen, en de menſchen ſchenen niet gemaakt te „ zyn dan om te lyden. In alle de landen, die ik doorreiſde, vondt „ ik of gene menſchen, of ik ontmoette 'er gene dan ellendigen." *Herbelot Bibl. Oriental.*

ABULFARAGE *Souri*, ſchryver van de *Sairat al Eskander*, dat is, het leven van Alexander den Groten. *Herbelot Bibl. Oriental.*

ABULFEDA. Zie ABELPHEDA.

ABULGUALID, Kalif in Syrië. Zie GUALID.

ABUL-HEUN. Zie ABU.

ABULHUSENIERS, volkeren van het koninkryk van Dara in Afrika, naburen van die van Marokko. *Hofman. Lexicon Univerſ.*

ABULITES, landvoogdt van de provincie van Suſiane, onderwierp de zelve aan Alexander den Groten, die zyne intrede te Suza deedt, alwaar hy onnoemelyke rykdommen, en voor vyftig duizend talenten aan goudt en zilver in baren vondt. Men gelooft, dat Darius aan Abulites laſt gegeven hadt om dus te handelen, om Alexander door den buit op te houden; die hem ook het bevel over deze provincie in handen liet. *Quintus Curtius l.* V.

ABULLA, eene van de twee kleine rivieren, die met de handt gemaakt zyn, en de landſtreek omvangen van Baſſora, of Balſera, eene ſtadt van het gelukkige Arabië, op de grenzen van het woeſte, en aan de monden van de Tigris en den Euphraat, in de Golf van Perſië. De andere rivier wordt Mocali genoemd. Het landt, dat de Abulla beſproeit, is het vruchtbaarſte en het vetſte van de gehele Ottommanniſche heerſchappy. *Daniel Huet, Traité de la Situation du Paradis terreſtre ch.* 17.

ABUL-NAGIB, *al Bokhari*, een vermaard Perſiaanſch dichter. Zie AMAK.

ABULPHARAGIUS, (GREGORIUS) een geneesmeeſter, en zoon van een geneesmeeſter Aram, of Aaron genoemd, was in 't jaar 1226. te Malatia, eene ſtadt niet verre van den oorſpronk van den Euphraat, geboren. Hy was den Chriſten Godsdienſt, en wel de zo genaamde Jacobiten toegedaan, onder welke hy ook biſſchop is geweeſt, en, dat ampt bekledende, in den jare 1258. geſtorven. Hy heeft, benevens verſcheide andere meeſt philoſophiſche boeken, die in zommige Bibliotheken noch gevonden worden, ook in de Arabiſche tale eene Ooſterſche Hiſtorie geſchreven, en de zelve in tien heerſchappyen afgedeeld, die Pokok in 't jaar 1663. met eene Latyniſche vertaling in Engelandt heeft uitgegeven, na dat hy alvorens in den jare 1650. te Oxfort een klein uittrekzel uit de negende heerſchappye van dezen ſchryver met aantekeningen hadt uitgegeven, onder dezen tytel: *Abulpharaii, Malatienſis, de origine & moribus Arabum. Poccok in Præf. Herbelot Bibl. Oriental. Hottinger, Bibl. Orient. Baile. Renaudot Liturg. Orient. collect.*

ABULPHEDA. Zie ABELPHEDA, (ISMAEL.)

ABUMA. Dus noemt Joſephus de ſtadt, uit welke Zabuda, de moeder van den koning Jojakim, geſproten was: doch II. *Reg.* XXIII. *vſ.* 36. wordt zy genoemd Zebudda van Ruma. *Joſephus Oudheden* x. *b.* 6. *k.*

ABUMALACH, koning der Moren in Spanje, maakte een verbondt met Karel den Groten. *Hofman. Lexicon Univerſ.*

ABUMUSLIMUS, of ABOUMOSLEM, legerhoofdt onder den eerſten Kalif van den ſtam der Abbaſſiden, in de VIII. eeuwe. Hy wierdt, negentien jaren oud zynde, in de provincie van Khoraſan gezonden, waar uit hy Nasrus verjoeg, die uit den naam van den Kalif Merwan het bevel in deze provincie voerde. Na de doodt van Ibrahim in het 131. jaar van de Hegire, omtrent het 747. na Chriſtus, wierdt zyn broeder Saffahus tot de waardigheit van Kalif verheven. Hy ſtorf in 't jaar 136. en hadt Almanſor, zynen anderen broeder, tot opvolger. Abdalla was in Syrië opgeſtaan, en Abumuslimus wierdt aan 't hoofdt van een groot leger tegen hem gezonden, die hem t'eenemaal verſloeg. Almanſor verre van zyne dienſten te vergelden, ontboodt hem om hem te doen ſterven, en deedt hem in den Tiger werpen. Dit gebeurde in 't 137. jaar van de Hegire,

gire, het 754. van Christus. Men zegt, dat Abumuslimus de oorzaak van de doodt van zes honderd duizend menschen geweest is. Hy wierdt voor een zwartkunstenaar gehouden, en was van eene secte, waar van die van den rampzaligen Spinoza in den grondt niet veel verschilde. *Elmacen. Historia Sarac. l.* II. *cap.* I. *&c. Herbelot Bibl. Oriental. Baile.*

ABUNA, ABOUNA, een Arabisch woordt, dat zo veel als *vader* betekent, en in het Oosten op eenige plaatsen aan de monniken als een eertytel vergund wordt. Men zegt dat de Abissynen hunnen bisschop of Patriarch, die hen van Alexandrië wordt toegezonden, ook met den zelven naam noemen. *Richard Simon Hist. des Religions du Levant.*

ABUNDANTIUS, burgermeester met Theodosius den Groten in het jaar 393. wierdt na de doodt van Rufinus, van wiens aanhang hy geweest was, in ballingschap verzonden naar Sidon, en vervolgens naar Pityus, eene stadt van Colchis, in 't jaar 396. *le P. Pagi Crit. Baron ad ann.* 396. *J. Gothofr. Prosopographia Cod. Theod.*

ABUNDIUS, een martelaar te Sivilië, onder de regering van den keizer Maximianus. *Baronius.*

ABUNDIUS, bisschop van Como in Italië, was een van de vroomste en geleerdste kerkvoogden van zynen tydt. Hy wierdt door paus Leo, als *legatus a latere*, nevens den bisschop Asterius, en twee priesteren, Basilius en Senator, naar Constantinopel gezonden, om zich tegen de ketteryen van Nestorius en Eutyches aan te kanten, gelyk hy dan ook aldaar op zyne aankomst in 't jaar 450. eene kerkvergadering byeen riep, waar in Anatolius, bisschop aldaar, en anderen hunne geloofsbelydenissen aanboden, om door de Legaten onderzocht te worden, en waar in Nestorius en Eutyches veroordeeld wierden. Op zyne te rug komst in zyn bisdom verkreeg hy het beroepen van de kerkvergadering te Milanen in den jare 451. waar in men den brief van Leo aan Flavianus, Patriarch van Constantinopel, ondertekende, rakende de verborgenheit van de menschwording van het woordt, tegen de dwalingen van Nestorius en Eutyches. Abundius storf den 2. April 469. *Leo Ep.* 33. *Baron.*

ABU-RASCHID, toegenaamd *Akhsebki*, ook *Ebn-Raschid* genoemd. Hy heeft een *Tarikh*, dat is eene Historie, met een tydorde uitgegeven. *Herbelot Bibl. Oriental.*

ABUS, eene rivier van Epire, omtrent het landt der Apolloniaten. 't Is ook de oude naam van eene rivier in Engelandt, hedensdaags Humber genoemd, of veel eer een slag van een Golf, waar in verscheide kleine rivieren uitkomen, tusschen de provincien van Jork en Lincoln. Daar is ook een ABUS, een berg van groot Armenië, alwaar de Euphraat zynen oorspronk neemt. Thevet zegt, dat hy tegenwoordig Caicol genoemd wordt. *Mallet Descript. de l'Univers. tom.* V. *p.* 124. *Hofman Lexicon Univers.*

ABUSAC, Soudaan of Sultan van Egypten, die veel werks aan de ridders van Rhodes verschafte, door een gedurigen vyfjarigen oorlog. Hy storf in 't jaar 1499.

ABU-SAID, koning van Marokko en van Fez, ging met een machtig leger in Spanje over; maar te rug gedreven zynde, wierdt hy genoodzaakt wederom over zee naar Barbarye te keren, daar hy storf in 't jaar 1302. *Marmol, en J. Leon Descr. Afric.*

ABU-SAID, of ABOU-SAID *Mirsa*, een zoon van Mahomet, zoon van Miransha, zoon van Tamerlan, volgde in 't gebiedt van de provincie Transoxane, of Turquestan, op Abdallah, zoon van Ulug-Beg. Hy bezat reeds het landt van Khorasan, en sedert het 855. jaar van de Hegire tot het 873. in welken jare hy overleedt, breidde hy zyn ryk uit van Caschgar tot aan Tauris, van het Oosten tot het Westen, en van Kerman en de Multan, in de Indiën, tot in Khovarezmie, aan de Kaspische zee; doch na verscheiden oorlogen, die hy gelukkig voerde, op Hassanbeg, dien de geschiedenisschryvers Husun-Cassan noemen, te sterk aandringende, die de vrede van hem verzocht, wierdt hy overvallen en gedood in eene hinderlage, die men hem in 't gebergte van Carabag, naby de stadt Tauris, gelegd hadt. Hy leefde 42. en regeerde 20. jaren. By *Herbelot*, in zyne *Bibl. Oriental.* kan men zyne geschiedenis in 't brede vinden.

ABU-SAID, of ABOU-SAID, hoofdt en prins der Carmathen. Hy wierdt ook *Habab* genoemd. *Herbelot Bibl. Oriental.*

ABU-SAID, of ABOU-SAID, zoon van Aboulcassem, schryver van een boek, genaamd: *Taarif Lelmessail. Herbelot Bibl. Oriental.*

ABU-SAID, of ABOU-SAID *Aboulkhair*, overste van een huis der Sofis, of monniken onder de Musulmannen, een zeer geestelyk en godsdienstig man; waar van men verscheide schone spreuken, rakende het geestelyke leven en de beschouwinge, aanhaalt. Eene van de aanmerkenswaardigste is deze, in de Persiaansche tale: *Allaha pes. Godt, en 't is genoeg. Herbelot Bibl. Oriental.*

ABU-SAID, of ABOU-SAID *Kharraz*, een man voor heilig geacht door de Musulmannen, waar van Jafei het leven in de LXXV. afdelinge van zyne Historie beschreven heeft. Hy wordt veel over de predestinatie aangehaald. *Herbelot Bibl. Oriental.*

ABU-SAID, of ABOU-SAID *Solthan*, veldoverste van Mirza Babur, in een veldslag door Hindughé gedood. *Herbelot Bibl. Oriental.*

ABU-SAID, of ABOUSAID, zesde zoon van Cara Joseph, een Turcoman, eerste Sultan van het geslacht van 't zwarte schaap. Emir Escander, twede zoon van Cara Joseph, en die op hem in 't 824. jaar van de Hegire in 't gebiedt volgde, deedt hem uit argwaan omtrent zyn gedrag sterven in 't 830. jaar van de Hegire; doch de ware oorzaak van zyn doodt was, dat zyn broeder zich meester van de provincie van Adherbigian wilde maken, gelyk hy deedt, 't geen hy nochtans zonder de doodt van Abu-Said, die aldaar het gezag hadt, niet konde uitvoeren. *Herbelot Bibl. Oriental.*

ABU-SAID, of ABOU-SAID KHAN, was een zoon van Kouschangi, koning der Uzbeks. Hy volgde op zynen vader in de stasten van de provincie van Transoxane, de welke hy vier jaren regeerde, zonder iets aanmerkelyks te verrechten. *Herbelot Bibl. Oriental.*

ABUSARD. (MAHUMET) Zie ALAHAMARE.

ABU-TECHIFIEN, een Morabitsch Afrikaan, stondt in 't jaar 1051. in het Zuidelykste gedeelte van Afrika op, alwaar Biledulgerid is. In deze gewesten zynde om de heerschappy der Arabieren te ontvluchten, trok hy eene oneindige menigte volks tot zich, onder schyn van vryheit en van zich de geweldenary te onttrekken, zo wel van die van Barbaryen, als van die van Spanje: en de bergen van den groten Atlas met een machtig leger by de stadt Agmet overtrekkende, maakte hy zich meester van de provincie van Marokko. Daarna de Arabieren, die een gedeelte van Mauritanië Tingitana bezaten, t'ondergebragt hebbende, vestte hy zynen zetel binnen Achmet, en liet zich noemen: *Amir-el-Memounin*, dat is, *keizer der gelovigen*; voorgevende dat deze naam hem toequam wegens zyne gezindheit. Zyne opvolgers zyn door de geschiedenisschryvers Almoraviden genoemd; dewyl zy Morabiten waren, veranderende de *b* in *v*, en het Arabisch voorzetsel *al* daar by voegende. Abu-Techifien de Arabieren van Afrika en anderen eenen fellen oorlog aangedaan, en hen in verscheiden veldslagen overwonnen hebbende, bleef een gerust bezitter van het koninkryk van Marokko. Hy storf in 't jaar 1086. latende zynen zoon Joseph tot zynen opvolger. *Marmol de l'Afrique l.* II.

ABUZAID, een koning van Persië, verliefde op de dochter van zynen Vizier, dien hy liet doden, om dat hy dit huwelyk niet wilde toestaan, en nam haar daar op tot zyne gemalinne, haar de gehele ryksregering toevertrouwende, die zy met veel verstandt waarnam. Hy storf in 't jaar 1337. *Mirkond Chron.*

ABVIO, ABVIA, en ABACA, eene de Philippynsche eilanden in Asië, tusschen Mindanao en Manilla, en naby de eilanden van Celu, of Los Pintados, Negoas, Masbate, Tandaye en Matan. Het is vruchtbaar, gelyk de andere eilanden van dat gewest, in granen, ryst, en vruchten. Daar is ook wildt; en men vindt 'er verscheide mynen. Men geeft ook den naam van Abvio aan een klein eilandt, naby het eerste, en tusschen twee andere van weinig belang gelegen, die Bohol en Caburao genoemd worden.

ABYDE, ABYDUS, ABIDON, ABYDOS, of ABILON, eene stadt van Egypten. Stephanus van Byzance wil dat zy eene volkplanting der Milesiërs geweest zy, waar aan een man, Abydus genoemd, zynen naam gegeven zoude hebben; doch zulks is niet waarschynlyk. Zy hebben wel volkplantingen opgerecht in Egypten; maar dat was naby de monden van den Nyl. Hunne zeevaart, waar in alle hunne macht bestondt, en hun handel vereischten geen post, die zo verre van de zee gelegen was. Daarenboven vestigden zy zich eerst in Egypten ten tyde van Cyaxares, koning der Meden. Abyde was voor dien tydt aanzienlyk en vermaard; dewyl 'er de koning Memnon zyn hof hieldt, en een prachtig paleis hadt doen bouwen, naar het verhaal van Strabo, die 'er van spreekt als van eene vervalle stadt; maar hy zegt, dat het scheen, dat zy eertyds zeer groot, en de eerste van het landt naast Thebe was geweest. De tempel en 't graf van Osiris dienden tot een groot sieraadt voor deze stadt, en maakten de zelve zeer geacht. De grootste heren van Egypten wilden daar begraven zyn, om hunne grafsteden te hebben daar Osiris de zyne hadt. Het orakel van den godt Besa was geen gering sieraadt voor deze plaats. Alle de nabygelegene volkeren hadden veel eerbieds voor deze godheit, die in geschrift antwoordde, als men gene gelegenheit hadde om hem in persoon raadt te vragen. Het was genoeg hem te schryven 't geen men vragen wilde. Dit orakel was noch in wezen ten tyde van den keizer Constantius, zoon van Constantinus den Groten, en veroorzaakte veel ongeregeldheden. Abyde was 7500. schreden bewesten den Nyl; maar men hadt een kanaal gegraven, dat 'er de wateren van deze rivier binnen bragt. Zy was beneden Diospolis en Tentyris gelegen, en boven Ptolemaïs, dat de grootste stadt van Thebaïs, en de welke zo groot als Memphis was. De inwoners van Abyde hadden een afschrik voor het geluidt der trompetten. Men heeft veel gesproken van de doornen, die daar om heen groeiden. Men zegt, dat de zelve altydt met bloemen beladen waren, die de gedaante van eene kroon hadden. Men gelooft, dat deze stadt tegenwoordig Abutich genoemd wordt. Jean Leon zegt niet van de zelve, gelyk Moreri voorgeeft, dat zy gebouwd is op de plaats, daar Joseph begraven was geweest; maar dat het graf van Joseph, zynde een zeer oud gebouw, te Mesre Hatichi gevonden wierdt; welk graf hy eenige bladzyden verder zegt dat aan een arm van den Nyl is, in eene stadt, die tegenwoordig El Fiium genoemd wordt. *Strabo. l.* XVI. en XVII. *Plin. l.* V. *Plutarch. de Iside & Osir. Amm. Marcel. Berkel. in Stephan. de Urbib. Ælian. de Animal. l.* X. *c.* 28. *Athenæus l.* XV. *c.* 7. *Hellanicus in Ægyptiacis. apud Athen. Baile.*

ABYDE, ABYDOS, of AVIDO, eene stadt in Asië, wierdt door de Milesiërs gebouwd onder Gyges, hunnen koning, alleenheerscher van geheel Troas. Xerxes sloeg een schipbrug over den Hellespont van deze stadt tot aan Sestus, daar tegen over gelegen, 5000. schreden lang. Deze vermaarde brug, en Helle, zuster van Phryxus, die daar verdronk, hebben deze stadt zeer bekend gemaakt. Beide deze steden waren ook vermaard door de liefde van Leander en Hero. De stadt Abyde was eertyds een bisdom, onder Cyzicus behorende, doch naderhandt een bisdom op zich zelf. De inwoners waren zodanig tot spotterny en lastering genegen, dat de ouden gewoon waren te zeggen, dat het niet zeker was zich daar op te houden; *Ne temere Abydum.* Titus Livius verhaalt, dat de Abydeërs belegerd zynde, zonder hoop van ontzet, zo verwoed waren, dat zy, na dat zy malkander honderd verwytingen gedaan, en hunne priesters gelasterd hadden, zich alle onder malkander doodden, zonder aanzien van ouderdom of sexe, en zonder geraakt te zyn door de tederheden, die zy voor hunne vaders, voor hunne vrouwen,

en

en voor hunne kinderen moeften hebben. *Strabo l.* XIII. *Plin. l.* IV. *Herodot l.* VII. *Stephan. Suidas. Titus Livius l.* XXXI. *Bellon. l.* II. *Observ. c.* 3. *Sanson. Ortelius. Miræus Notit. Episc.*

ABYDENUS, gezegd *Palæphatus*, (of liever *Palæphatus* van Abyde) een leerling van Ariftoteles, die hem met te veel drifts beminde, gelyk Philo de Joodt, en anderen hebben aangemerkt. Hy was jong, welgemaakt en verftandig. Abydenus fchreef verfcheide Hiftorifche werken van Cyprus, van Delos en van Arabië. Men eigent hem ook eene Hiftorie van Affyrië toe, waar van Eufebius een gedeelte aanhaalt, dat Scaliger aan het einde van zyne verhandeling over de verbetering der tyden verklaard heeft. Het is waarfchynlyk, dat deze Abydenus, fchryver van deze Affyrifche Hiftorie, ook eene andere van de Chaldeeuwen heeft zamengefteld, die de zelve Eufebius aanhaalt: doch het is ook zeker, dat hy onderfcheiden is van Palephatus, den leerling van Ariftoteles. Cyrillus trekt den laatften aan, in het begin van het boek tegen Julianus. *Philo. l. de admir. Hist. Eufeb. l.* IX. *de Præp. Evangel. & l.* I. *Chron. Scaliger, in Append. de Emend. Temp. Voffius l.* I. *de Hift. Græc. c.* 9. *& l.* III.

ABYLA, ABILA, of ABYLAP, een gebergte in Afrika, in de provincie van Habita, by de ftadt Ceuta in Mauritanië, tegen over den berg Calpe, in Spanje, die beide de zeeëngte van Gibralter uitmaken. Zy worden ook de kolommen van Hercules genoemd, om dat deze heldt, gelyk de fabel zegt, dit gebergte, dat voorhenen aan malkander vaft was, van elkander gedeeld, en deze bergen als twee pilaren aldaar zoude opgerecht hebben; waarom de zee, tusfchen beide doorlopende, de Middelandfche zee genoemd wordt. Hedensdaags noemt men dit gebergte Cabo Spartello: ook noemt men het Sierre de las Monas, dat is Aapen-berg, wegens de menigte der aapen, die zich aldaar onthouden. Door de ouden wierdt het Ampelufia genoemd, wegens de menigte der wynbergen, die men aldaar vindt. *Plin. l.* III. *Strabo l.* III. *Stephan. Marmol. des Afric. Baudrand. &c.* Zie KOLOMMEN van HERCULES.

ABYLIERS, volkeren langs den Nyl, naburen van de Troglodyten. *Steph. de Urb.*

ABYNDIERS, volkeren van de Indien, in het koninkryk van Sinda, en aan deze zyde van de Ganges, beroemd door hunnen koophandel met de Europianen. *Texeira l.* I. *c.* 22.

ABYSSINIE. Zie ABISSINIE.

ABYSSO, eene rivier in Sicilië. Zie ACELLARO.

ABYSTEEN, volkeren van Lybië. *Favorinus.*

ACA, *Mohammed Temur*, de derde prins van de heerfchappy der Sarbedariten. *Herbelot Bibl. Oriental.*

ACA, ACCHA, AECHA, en ARCHA, kaftelen, ten getale van drie, van de Huelen, volkeren alzo genoemd, en uit de Arabieren gefproten, die in Afrika quamen onder de regering van den Kalif Caiem. Dit landt was eertyds zeer ryk; maar de burgerlyke oorlogen hebben 't zelve bedorven. Een Morabiet was 'er heer van, en zyne kinderen waren 't na hem, onder het gezag van den Cherif. Zy waren zo ongemeen arm, dat zy niet dan dadelen verzamelden, die zy ruilden tegen granen, die de Arabiereu hen uit Barbarye bragten. *Marmol l.* VII. *c.* 8.

ACA, eene ftadt. Zie ACCO.

ACABARON, eene ftadt in opper-Galilea, voorhenen Petra genoemd. Jofephus deedt ze verfterken in het begin van den oorlog tegen de Romeinen. *Jofephus Oorlogen* II. *b.* 42. *k.*

ACABE, een berg van Egypten naby de Arabifche Golf. 't Is ook de naam van een vermaarde fontein in Afrika, omtrent het landt van Cyrene. Ptolemeus heeft zich bedrogen met de zelve te noemen Chuzamburi, en Cabe, in plaats van Zuchabari en Acabe, volgens de aanmerkinge van *Bochart.*

ACABENE, een landfchap van Mefopotamië, volgens Ptolemeus. Montanus merkt naar Hieronymus aan, dat de Hebreeuwen het Acad noemden, en dat het de landftreek van Nifibe is.

ACACALLIS, eene dochter van koning Minos, die Cydonia by Apollo teelde, gelyk Stephanus wil, of by Mercurius, als Paufanias voorgeeft. 't Is het waarfchynlykft, dat de laatfte de waarheit aan zyn zyde heeft, dewyl hy zich op het eigen getuigenis der Cretenzers beroept, daar Stephanus in het tegendeel eenigzins mistaft, dat Apollo met eene andere Acacallis zou te doen gehad hebben. *Paufanias l.* X. *Stephan. l.* V. *Cydonia. Paufan. l.* VIII. 10. *Diofcor. c.* 20.

ACACESIE, eene ftadt van Arcadië, door Acacius, een zoon van Lycaon, gebouwd, volgens Stephanus, den landbefchryver. De zorg, die Mercurius nam om hem op te voeden, deedt hem den toenaam van Acacefier geven. *Paufan. in Arcad.*

ACACHUMA, dat Ptolemeus *Achuma* noemt, eene ftadt in Ethiopië, waar in Maqueda, de koningin van Saba, naar 't gevoelen van de Abiffynen, haar verblyf hieldt en hare fchatten bewaarde. *Marmol l.* X. *c.* 23.

ACACIA. Zie AKAKIA.

ACACIUS, Patriarch van Conftantinopel, die zynen ftoel boven dien van Alexandrië, Antiochië en Jeruzalem wilde verheffen, waar in hem paus Simplicius tegenftondt. Felix de II. die op Simplicius volgde, hadt ook veel met hem te doen, en vergaderde dieshalven in 't jaar 484. te Rome eene kerkvergadering, waar in Acacius als een ketter veroordeeld wierdt. Hy ftorf in 't jaar 488. *Evagr. l.* III. *Niceph. l.* XVI. *Liberatus c.* 18. *Baron. in Annal.*

ACACIUS, Patriarch van Antiochië, volgde op Bafilius in 't jaar 458. in het welke verfcheide fteden van 't Ooften door eene aardbeving byna geheel vernield wierden. De ftadt Antiochië leedt veel daar door. Acacius ftorf in 't jaar 459. en Martirius was zyn opvolger. *Evagr. l.* II. *c.* 12. *Baronius in Annal. &c.*

ACACIUS, biffchop van Amida in Mefopotamië, was wegens zyn verftandt en godvrucht in groot aanzien. Wanneer hy in 't jaar 420. zeven duizend Perfianen, die de Romeinen tot flaven gemaakt hadden, gebonden zag wegvoeren, ontfermde hy zich daar over zodanig, dat hy de kerkelyke vaten verkocht, en deze gevangenen daar door vry maakte, 't geen den koning van Perfië zodanig beweegde, dat hy zeer begerig was om hem te zien. Socrates noemt dezen koning niet; maar het is waarfchynlyk, dat het Varanes de V. is geweeft, die op Ifdigerdes volgde, waar van hy in 't 18. kapittel gefproken hadde. *Socrat. l.* VII. *c.* 21.

ACACIUS, biffchop van Bereen in Celo-Syrië, was een van de beroemdfte Prelaten van zynen tydt. Hy woonde in 't jaar 381. de kerkvergadering van Conftantinopel by, en ftondt zyne kerke 38. jaren zeer zorgvuldig voor; doch bragt om een geringe oorzaak te weeg, dat de kerkenleeraar Chryfoftomus in ballingfchap verzonden wierdt, waar over hy na des zelfs doodt groot berouw hadt. Hy is 110. jaren oud geworden, en in 't jaar 432. geftorven. *Sozom. l.* VII. *Epiphan. Thodor. l.* IV. *Innoc. I. Epift. Baronius.*

ACACIUS, biffchop te Cefarea in Paleftina, was een leerling van Eufebius, en volgde den zelven in het jaar 340. in de biffchoppelyke waardigheit. Hy was een geleerd en ervaren man: doch voegde zich by de ketters, die men toen Eufebianen en halve Arianen noemde, en beftreedt met hen de godheit van Chriftus, waarom men hem op de kerkvergadering te Sardis veroordeelde. Zyne aanhangers wierden Acacianen genoemd, en maakten te Seleucia een nieuw geloofs-formulier, waar in het Arriaanfche vergif verborgen lag. *Epiph. Hieron. Theodor.*

ACACIUS, biffchop van Melitene, in Armenië, woonde de kerkvergadering van Ephefe by, in 't jaar 431. en deedt aldaar eene predikatie, die in het derde deel der Conciliën gevonden wordt. Men ziet ook een brief van hem aan Cyrillus, in de verzamelinge van P. Lupus. *Du Pin Bibl. des Auteurs Eccles.*

ACACIUS, een vermaard redenaar ten tyde van Julianus en van den redenaar Libanius, die hen een boek opdroeg, gelyk men uit Eutropius ziet. *Suidas.*

ACACIUS van Alexandrië, veldoverfte onder den keizer Adrianus, wierdt aan een noteboom opgehangen, om dat hy den naam van Chriftus beleedt. Daar is ook een ander martelaar van dezen naam geweeft, onder den keizer Decius. *Hift. tripart. lib.* V.

ACACIUS, graaf van Macedonië, onder Conftantinus den Groten in 't jaar 327. Conftantinus fpreekt van hem in een brief, in zyn leven bygebragt, III. *b. kap.* 51. en 60. Daar is ook een ander geweeft van den zelven naam, onder Theodofius den jongen. Van den een en den anderen wordt in het wetboek van Theodofius gewag gemaakt.

ACAD. Zie ACHAD.

ACADA. Zie SANGAR.

ACADEMIE wierdt de plaats genoemd, daar Plato de wysbegeerte leeraarde. Het was een huis met lufthoven, in eene der voorfteden van Athene, en wierdt aldus genoemd naar een Athenienzer, *Academus* genoemd, die daar van de eigenaar en ftichter was, naar 't getuigenis van Eupolis, door Diogenes Laërtius aangehaald. Plutarchus zegt, dat de naam van dezen Athenienzer *Ecademus* was; dat het fchool van Plato *Ecademie* genoemd wierdt; en dat Cymon het zeer aangenaam maakte door fonteinen, die hy daar bragt; en door verfcheide boffchaadjen en wandelryen van bomen, die men daar maakte tot gemak der wysgeren. Ammonius verzekert, dat Plato de eerfte was, die onder de bomen wandelende zyne leerlingen leffen gaf, waar door zy den naam van *Peripatetici*, dat is *wandelaars*, verkregen; welke naam naderhandt in dien van Academiften veranderd wierdt, om dat zy hunne letteroeffeningen in de Academie deden. Deze Academus leefde ten tyde van Thefeus, en ontdekte dezen heldt aan Caftor en Pollux, die hem zochten, om de wegvoering van hare zufter Helena te wreken. Deze dienft verplichtte de Lacedemoniërs zodanig, dat zy altoos veel achting voor de gedachtenis van Academus hadden; en om zynent wille fpaarden hunne benden de Academie in verfcheide ftropingen, die zy naby Athene deden. Sylla was zo eerbiedig niet, hy offerde deze vermaarde fchole van Plato aan de wetten des oorlogs. Deze wysgeer was de eerfte, die daar de goede letteren onderwees; en na hem hebben alle de hoge fcholen, en de verzamelingen en maatfchappyen van geleerde lieden, welke laatfte men eigentlyk kunftgenootfchappen zoude noemen, den naam van Academien gekregen. Van beide zyn 'er vele in Europa, waar van in de volgende artykelen gehandeld zal worden. Na Plato, wiens lere een mengfel was van de wysbegeerte van Heraclites, van Pythagoras, en van Socrates, volgde in zyne fchole Speufippus, zyn neef. Xenocrates en Crantor, die daarna op malkander volgden, veranderden niets in de lere van Plato; wordende deze fecte van Philofophen de eerfte, of oude Academie genoemd. Arcefilas, de leerling en opvolger van Crantor, was de oprechter van de middelfte en twede Academie, of fecte van Philofophen; dewyl hy, in de Platonifche wysbegeerte eenige verandering makende, leeraarde, dat men niets volkomen weten konde, en dat men alzo in alle zaken zyn oordeel moeft opfchorten, zonder iets vaft te ftellen. Op hem volgde Lacydes; daarna Telecles en Evander; waar na men Hegefippus van Pergamo zag te voorfchyn komen (volgens Laërtius) of Hegefiaus, (volgens Clement) die de laatfte was van deze fecte. Vervolgens quam Carneades van Cyrene, en rechtte de derde Academie op, welke de nieuwe genoemd wierdt; leerarende, dat 'er niet alleen vele bewysbare zaken waren, maar dat 'er ook waarachtige en andere valfche waren, de welke de menfchelyke geeft nochtans niet wel onderfcheiden konde. Deze nieuwe Academie hieldt niet lang ftandt, maar eindigde met Clitomachus van Carthago, die na Carneades leeraarde. Zommigen doen eene vierde Academie volgen, die Philo en Charmides, de opvolgers van Clitomachus, tot ftichters hadde, en die nader aan de oude quam dan de voorgaande. Anderen, eindelyk, voegen 'er eene vyfde Academie by, de Antiochiaanfche genaamd, welke Antiochus oprechtte, de oude byna vernieuwende, en een weinig naar het gevoelen van de Stoïfche hellende. Alle de aanhangers van Plato, die daar na volgden,

den, wilden liever Platonianen dan Academisten genoemd worden. Men kan over deze stoffe breder lezen Vossius *de sectis Philos. c.* 12, 13, 14, 15. en Georg. Hornius, *in Hist. Phil. l.* III. *c.* 20. Men heeft ook den naam van Academie gegeven aan een lusthuis, dat Cicero hadde, naby Puzzolo, op den weg der Annonciade, daar hy zyne *Quæstiones Academicæ* schreef.

Dus ziet men op welke secten, plaatzen en maatschappyen de naam van Academie al is overgegaan. Ondertusschen wierdt de voorstadt van Athenen daar de beroemde schole van Plato was, onverschillig dan eens de Ceramische, en dan eens de Academische genoemd. Dit was de plaats, daar men de grote mannen begroef, en onder anderen die, de welke grote diensten aan 't vaderlandt gedaan hadden, gelyk Harmodius, Aristogito, Pericles, enz. Daar was ook in deze voorstadt een groot getal van kolommen, standbeelden en grafschriften, waar in men de lofspraken zag der doorluchtige mannen, die te Athenen geleefd hadden. Men hadt'er ook naby de Academien tempelen gebouwd, en toegewyd aan Bacchus den Verlosser, aan Diana, aan Minerva, aan de Zanggodinnen, aan de Liefde, enz. *Diog. Laërt. in Vit. Platon. l.* III. *Plutarch. in Theseo. Plin. l.* XXXI. *c.* 22. *Pausanias. Meursius. enz.*

ACADEMIEN worden genoemd de hoge scholen, waar in alle vrye kunsten en wetenschappen bloeien, en opentlyk door daar toe gestelde Professoren en hoogleeraren, of ook wel zomtyds door Lectors, dat is lezers, of minder leeraren, onderwezen worden; en daar men ook de graden in de zelve kunsten en wetenschappen geeft, en Doctoren, Licentiaten, Meesters, en Baccalaureussen maakt. De oorsprονk van den naam van Academie is in het voorgaande artykel gemeld. Men noemt deze Academien ook *Universiteiten*, dat zo veel als *Algemene* betekent: want gelyk de zelve met de byzondere maatschappyen en kunstgenootschappen der geleerden in 't gemeen scholen van geleerdheit en Academien zyn, zo zyn zy het boven deze laatsten voor het *algemeen*. Academien op te rechten wordt onder de rechten der oppermacht gerekend. „ 't Is het ampt „ van den koning (zegt Chopperius) hoge scholen, of Universiteiten „ op te rechten: en de ryksvorsten van Vrankryk hebben dat recht „ niet. Ook hebben Raphaël, Barbatias, Baldus, daar zy de koninklyke rechten optellen, dit recht niet overgeslagen. En hy meent dat iemandt, die eene grote stadt te leen van een koning hieldt, al was hy ook des konings broeder, indien hy daar bestondt de hoge school te hervormen of te herstellen, 's konings recht te na zoude komen: wat men van ouds daar toe gezegd heeft van de toestemming der pauzen, dat is zomtyds, door het aanmatigen van recht daar toe door de pauzen, geschied: maar vele voorbeelden bevestigen ook het tegendeel. Ten minste na de Reformatie heeft men weinig meer naar de toestemminge der pauzen gevraagd. De oude Grieken zyn de eersten geweest in het oprechten dezer scholen te Athenen, tot onderwyzing van alle wetenschappen, de welke ook door de Romeinen vlytig bezocht wierden. De Grieken rechtten ook diergelyke scholen op in hunne volkplantingen, te Marseille, in Vrankryk, te Napels, en op andere plaatsen. Onder de Romeinen maakte keizer Vespasianus daar van het eerste begin, en stelde op vaste jaargelden te Rome Professoren aan. Ten tyde van den keizer Justinianus waren in het Roomsche gebiedt voornamentlyk drie Academien, te Rome, te Constantinopel, en te Bezyto, alwaar inzonderheit het Justiniaansche recht verhandeld wierdt, doch daar wierden noch geen Academische graden gegeven. Na dezen stichtte Karel de Grote in verscheide oorden Academien, alwaar alleen de Philosophie geleeraard wierdt, (het welk de oorzaak is, dat de Rector te Parys uit de Faculteit der Philosophen wordt genomen) en waren de genen, die de zelve onderwezen, Magistri, of meesters genoemd. Ten tyde van den keizer Lotharius begon Imerius te Bolonië of Bononië het Justiniaansche recht opentlyk te verdedigen, en, met zekere plegtigheden, Doctoren in de rechten te maken. Naderhandt wierden van tydt tot tydt de Faculteiten van de Godgeleerdheit en van de Medicynen ingevoerd, en der zelver Doctoren met gelyke plegtigheden aangenomen. Vervolgens hebben alle de mogendheden zulke Academien in hunne landen gesticht. De byzonderheden van vele der zelven zullen op de byzondere artykelen der landen, steden, of Academien zelfs nader aangewezen worden. De voornaamste Academien zyn de navolgende.

ACADEMIEN in EUROPA.

IN PORTUGAL.

1. Coimbria, gesticht door koning *Joannes den* II. 1325.
2. Evora, omtrent het jaar 1550. door den kardinaal *Henrik*, sedert koning van Portugal,
3. Lissabon, door paus *Nicolaus* den IV. in 't jaar 1290.

IN SPANJE.

1. Alcala de Henares, gesticht door den kardinaal *Ximenes*, in 't jaar 1515.
2. Avila, in oud Castilië.
3. Baesa, of Baeca, in Andalousië, in 't jaar 1538.
4. Barcelona, in Catalonië.
5. Compostella, in Gallicië, door *Karel den Groten.*
6. Gandia, in Valencia, door den hartog *S. François Borgia*, naderhandt Generaal der Jesuiten.
7. Granada, door keizer *Karel den V.* in 't jaar 1537.
8. Huesca, in Arragon.
9. Lerida, door paus *Calixtus den III.* in 't jaar 1450.
10. Osmo, in oud Castilië. Zie *J. de Laat Hisp. p.* 35.
11. Ognate, of Onate, in Biscaje, in 't jaar 1543.
12. Ossuna, in Andalousië, in 't jaar 1549.
13. Oviedo, door *Ferdinand Valdez*, in 't jaar 1536.
14. Palencia, in Leon, door *Alphonsus*, koning van Castilië, in 't jaar 1200. en te niet gegaan door de oprechting van de Academie van Salamanca.
15. Pampelona, in 't jaar 1608.
16. Salamanca, door *Alphonsus den IX.* koning van Leon, in 't jaar 1300.
17. Saragossa, door keizer *Karel den V.*
18. Sevilie, in 't jaar 990.
19. Siguenca, in nieuw Castilië, door den kardinaal *Ximenes.*
20. Tarragona, onder *Philippus den II.* koning van Spanje, in 't jaar 1572. door den kardinaal *Gaspar Cervantes.*
21. Toledo, door *don Bernardino Sandoval*, in 't jaar 1578.
22. Valencia, in 't jaar 1470.
23. Valladolid, door paus *Clemens den VI.* onder de regering van *Alphonsus den XI.* in 't jaar 1346.

IN VRANKRYK.

1. Aix, gesticht door paus *Alexander den V.* in 't jaar 1409. en hersteld door koning *Henrik den IV.* in 't jaar 1603.
2. Angers, opgerecht door koning *Karel den V.* gezegd *den Wyzen*, in 't jaar 1364. op 't verzoek van zynen broeder *Lodewyk*, hartog van Anjou.
3. Avignon, door paus *Bonifacius den VIII.* in 't jaar 1303.
4. Autun, al grotelyks vermaard ten tyde van de Roomsche opperheerschappy, (*Tacit. l. III. Annal. c.* 43.) en naderhandt, wanneer ze byna te gronde gegaan was, door keizer *Constantyn den I.* vader van Constantyn den Groten, hersteld.
5. Besancon, door *Antonius Perenot*, kardinaal van Granvelle, onder *Ferdinand den I.* Roomsch keizer, in 't jaar 1564.
6. Bourdeaux, door koning *Lodewyk den XI.* in 't jaar 1473.
7. Bourges, door den zelven, in 't jaar 1465.
8. Caen, door *Henrik den V.* koning van Engelandt, in 't jaar 1418. *Sweerts. Athen. Belgic. pag.* 72.
9. Cahors, door paus *Joannes den XXII.* in 't jaar 1332.
10. Dole, in 't jaar 1426. gesticht door *Philippus*, hartog van Bourgondië, wierdt in 't jaar 1691. naar Besancon overgebragt.
11. Douai, gesticht door *Philippus den II.* koning van Spanje, in 't jaar 1652.
12. La Fleche, (*het Collegie van*) door *Henrik den IV.* in 't jaar 1603.
13. Grenoble, in 't Dauphiné, daar dat grote licht der geleerdheit Jacobus Cujacius zyne lessen gegeven heeft.
14. Lions heeft al gebloeid van het jaar 830. tot het jare 1328.
15. Montpellier, door paus *Nicolaus den IV.* in 't jaar 1289.
16. Nantes, door paus *Pius den II.* op het verzoek van *François den II.* laatsten hartog van Bretanje, in 't jaar 1460.
17. Nimes.
18. Oranje, door *Raimund den V.* prins van Oranje, in 't jaar 1365.
19. Orleans, door koning *St. Lodewyk*, en vervolgens door *Philippus den Schonen*, in 't jaar 1312. Anderen zeggen door paus *Clemens den VI.* in 't jaar 1305.
20. Parys, door koning en keizer *Karel den Groten*, in 't jaar 790.
21. Perpignan, door *Petrus*, koning van Arragon, in 't jaar 1349.
22. Poitiers, door koning *Karel den VII.* in 't jaar 1431.
23. Rheims, door *Karel*, kardinaal van Lotharingen, onder de regering van *Henrik den II.* in 't jaar 1548.
24. Richelieu, door koning *Lodewyk den XIII.* in 't jaar 1640.
25. Rouaan.
26. Saumur, opgerecht in 't jaar 1600.
27. Sedan, door *Henrik*, hartog van Bouillon, in 't jaar 1592.
28. Thoulouse, door *St. Lodewyk*, koning van Vrankryk, in 't jaar 1228. bevestigd door paus *Gregorius den IX.* in 't jaar 1233.
29. Tournon, door *François*, kardinaal van Tournon, omtrent het jaar 1560.
30. Valence, in 't jaar 1452. door *Lodewyk*, Dauphin, naderhandt koning van Vrankryk, genaamd Lodewyk de XI.

IN LOTHARINGEN.

Pont-a-Mousson, gesticht door *Karel*, kardinaal van Lotharingen, in 't jaar 1573.

IN ENGELANDT.

1. Bangor, door den Christen koning *Lucius* opgerecht, en door *Congillus*, bisschop der stadt, in een klooster veranderd, na dat de Academie aldaar ruim 150. jaren gebloeid hadde.
2. Cambridge, gesticht door koning *Eduard den I.* in 't jaar 1280.
3. Oxfort, door koning *Alfredus*, in 't jaar 895. by anderen 872.
4. Sarisbury, of Salisbury, is de oudste der Academien in Engelandt, en al in den jare 470. beroemd geweest.

IN SCHOTLANDT.

1. Aberdeen, gesticht door koning *Alexander*, in 't jaar 1240.
2. Edenburg, door verscheide giften van tydt tot tydt opgerecht.
3. Glascou; door den aartsbisschop *Turnebulus*, omtrent het jaar 1451. of 1454.
4. St. Andries, of St. Andrews, door *Henrik*, aartsbisschop, omtrent het jaar 1409.

IN

IN IERLANDT.

Dublin, gesticht in 't jaar 1320. en hersteld in 't jaar 1592. door de koninginne *Elizabeth*.

IN DE OOSTENRYKSCHE NEDERLANDEN.

Loven, gesticht door *Jan den IV.* hartog van Brabant, in 't jaar 1426. en bevestigd door paus *Martinus den V.*

IN DE VEREENIGDE NEDERLANDEN.

1. Franeker, in Vrieslandt, gesticht in 't jaar 1585.
2. Groningen, in 't jaar 1614.
3. Harderwyk, in Gelderlandt, in 't jaar 1648.
4. Leyden, in Hollandt, in 't jaar 1575.
5. Utrecht, in 't jaar 1636.

IN DUITSCHLANDT.

1. Altorf, gesticht door keizer *Ferdinand den II.* in 't jaar 1622. en behoort onder Neurenburg.
2. Bamberg, door *Melchir Otto Voyt* van Saltzburg, bisschop van Bamberg, de welke storf in den jare 1653.
3. Breslau, in Silesië, door den raadt dier stadt opgerecht in 't jaar 1505. met toestemminge van Uladislaus, koning van Hungarië en Bohemen.
4. Dillingen, in Beyeren, gesticht door den kardinaal *Truchses*, in 't jaar 1564.
5. Duisburg, in Kleefslandt, opgerecht in 't jaar 1655.
6. Erfort, in 't jaar 1392. door *Dagobert*, koning van Vrankryk.
7. Frankfurt aan de Oder, door *Joachim*, keurvorst van Brandenburg, in 't jaar 1506.
8. Fryburg, door *Albert*, hartog van Oostenryk, in 't jaar 1463.
9. Giessen, door *Lodewyk* landgraaf van Hessen, in 't jaar 1607.
10. Gratz, in Stiermark, door *Karel*, aartshartog van Oostenryk, met goedkeuringe van de pauzen Gregorius den XII. en *Sixtus* den V.
11. Grypswaldt, door Philippus, hartog van Pomeren, in 't jaar 1547.
12. Halle, in 't jaar 1694.
13. Den Ham, in 't graafschap Mark. 1659.
14. Heidelberg, door *Rupert den II.* keurvorst van de Palts, in 't jaar 1346.
15. Helmstadt, door *Julius*, hartog van Brunswyk, in 't jaar 1576.
16. Herborn, door *Jan* grave van Nassau, in 't jaar 1589. zynde eenigen tydt te Siegen verplaatst geweest.
17. Jena, door *Frederik*, keurvorst van Saxen, in 't jaar 1558.
18. Ingolstadt, door *Lodewyk*, hartog van Beyeren, in 't jaar 1472.
19. Inspruk, in Tirol.
20. Keulen, door paus *Urbanus den VI.* in 't jaar 1388.
21. Kiel, door *Albert*, hartog van Holstein, in 't jaar 1669.
22. Lawingen, door *Wolfgang*, Paltsgraaf, onder keizer *Ferdinand den I.*
23. Leipzich, door *Frederik den I.* keurvorst van Saxen, in 't jaar 1408.
24. Lingen.
25. Luik, voor het jaar 1129.
26. Marpurg, door *Philippus*, landgraaf van Hessen, in 't jaar 1526.
27. Mentz, onder *Dietherus* van Ysemburg, aartsbisschop, in 't jaar 1482.
28. Osnabrugge, gesticht in 't jaar 720.
29. Paderborn, onder *Theodorus* van Furstenberg, bisschop, in 't jaar 1592.
30. Praag, door keizer *Karel den IV.* in het jaar 1367.
31. Rintelen, door graaf *Ernst* van Holstein, in 't jaar 1621.
32. Rostok, in 't hartogdom Mekelemburg, in 't jaar 1451.
33. Saltzburg, door den aartsbisschop *Paris*, in 't jaar 1623.
34. Steinfort, door *Arnoldus*, grave van Benthem en Tekelenburg.
35. Straasburg, door den raadt der stadt, in 't jaar 1538.
36. Trier, in 't jaar 1472. volgens anderen in 't jaar 1558.
37. Tubingen, door *Eberhard*, grave van Wirtemberg in Zwaben, in 't jaar 1477.
38. Wenen, door *Albert den III.* aartshartog van Oostenryk, in 't jaar 1365.
39. Wittenberg, door *Freerik den III.* keurvorst van Saxen, in 't jaar 1502.
40. Wurtsburg, door bisschop *Johannes*, in 't jaar 1403.

IN ZWITZERLANDT.

1. Bazel, gesticht in 't jaar 1459. of 1460. volgens anderen.
2. Geneve, dat maar eene doorluchtige schole is, doch die echter verdient hier genoemd te worden, gesticht door keizer *Karel den IV.* in 't jaar 1365.
3. Lausanne, door den hartog van Savoyen in 't jaar 1530. gesticht.
4. Zurich.

IN ITALIE.

1. Bolonie. Deze is zeer oud, zynde, zo eenigen zeggen, gesticht door keizer *Theodosius den jongen*, omtrent het jaar 423.
2. Cagliari, op 't eilandt van Sardinië.
3. Catania, of Catanea, op 't eilandt van Sicilië.
4. Ferrare, gesticht door keizer *Frederik*, in 't jaar 1316.
5. Florence, door *Cosmus de Medicis*, in den jare 1438.
6. Macerata, in 't Markgraafschap van Ancona.
7. Majorca, de hoofdstadt van 't eilandt van dien naam.
8. Mantua.
9. Milanen.
10. Messina, door keizer *Karel den V.*
11. Napels, door keizer *Frederik den II.* in den jare 1215.
12. Padua, door keizer *Frederik den II.* in 't jaar 1222.
13. Parma.
14. Pavia, zeer oud. Men geeft voor dat zy gesticht wierdt door keizer *Karel den Groten*, in 't jaar 791. en verbeterd door keizer *Karel den IV.* in 't jaar 1361.
15. Perouse, of Perugia, door paus *Clemens den V.*
16. Pisa, door *Laurens de Medicis*, in 't jaar 1472. anderen zeggen dat zy opgerecht wierdt in 't jaar 1339.
17. Rome, in 't jaar 700.
18. Salerno, door keizer *Frederik den II.*
19. Siena, door den raadt, in 't jaar 1387.
20. Ticini, door keizer *Karel den Groten*, omtrent den jare 791.
21. Turin, door paus *Benedictus den XIII.* in 't jaar 1405.

IN ZWEDEN.

1. Abo, in Finlandt, gesticht door last van de koninginne *Christina* door *Petrus Brahe*, in 't jaar 1640.
2. Dorpt, in Lyflandt, door koning *Gustavus Adolphus*, in 't jaar 1632.
3. Lunden, in Schonen, door koning *Karel den IX.* omtrent het jaar 1609.
4. Pernau, in Lyflandt.
5. Upsal, door koning *Erik den Lisper*, in 't jaar 1235.

IN DENEMARKEN.

1. Coppenhagen, opgerecht in 't jaar 1497.
2. Sorau, of Sora, door koning *Christiaan den IV.* in 't jaar 1623.

IN POLEN.

1. Cracouw, gesticht in 't jaar 1634.
2. Vilna, door paus *Gregorius den XIII.* op 't aanhouden van den bisschop *Valerianus*, met goedkeuringe van koning *Stephanus Battori*, in 't jaar 1579.

IN PRUISSEN.

1. Elbing, gesticht door *Albert*, hartog van Pruissen, in 't jaar 1541.
2. Koningsberg, door den zelven in 't jaar 1544.

IN GROOT-RUSLANDT.

Petersburg, in Ingermanië. Deze Academie is in den jare 1723. door *Petrus Alexewits*, keizer van groot-Ruslandt opgerecht, doch noch tot gene volkomenheit gebragt.

ACADEMIE IN ASIE.

Goa, gesticht door den koning van Portugal.

ACADEMIEN IN AMERICA.

1. Guatimala, in Nieuw Spanje, opgerecht door koning *Philippus den IV.* in 't jaar 1628.
2. Lima, in Peru, door *Philippus den III.* in 't jaar 1614.
3. Mexico, in Nieuw Spanje, door keizer *Karel den V.* in 't jaar 1551.
4. Guito, in Peru, door koning *Philippus den II.* in 't jaar 1586.
5. Sant-Domingo, door den zelven, in 't jaar 1558.

ACADEMIEN zyn ook verscheide gezelschappen, maatschappyen en kunstgenootschappen, die in de XVII eeuwe in Europa zyn opgerecht, met een oogmerk om kunsten en wetenschappen te doen bloeien. De koninklyke Societeit of maatschappy der natuurkunde in Engelandt is eene van de vermaardste. De Historie van deze Academie is door Sprat beschreven. Van deze Academien wordt in dit werk doorgaans gesproken op de artykels der steden, daar de zelve zyn opgerecht. De korte beschryving van die, de welke te Parys zyn, vindt men in de volgende artykels. Die te Arles in Provence is opgerecht tot voortzettinge van allerhande wetenschappen en talen. In Duitschlandt heeft 'er vorst Lodewyk van Anhalt eene, onder den naam van het vruchtdragende gezelschap gesticht, waar in de leden bezig zyn om de Hoogduitsche tale te verbeteren en meer in gebruik te brengen. Ook is in Duitschlandt in het jaar 1672. het *Collegium naturæ curiosorum*, of *societas Leopoldina*, op den trant van de koninklyke Engelsche Societeit tot opheldering van de natuur-en geneeskunde opgerecht. In Italië vindt men byna in alle steden Academien, welker leden met verscheiden namen benoemd zyn; als die van Siena heten *Intronati*; te Florence, *della Crusca*; te Rome, *Humoristen*, *Licei*, *Fantacisti*; te Bolonië, *otiosi*; te Vicenza *Olimpici*; te Parma, *Innominati*; te Milanen *Nascosti*; te Genua *Addormentati*; te Padua *Ricoviati*, en *orditi*; te Napels

pels *Ardenti*; te Mantua *Invaghiti*; te Pavia *Affidati*; te Cesena *Offuscati*; te Fabriano *Disuniti*; te Faienza *Philoponi*; te Ancona *Caligniosi*; te Rimini *Adagiati*; te Citta di Castello *Assortiti*; te Perugia *Insensati*; te Fermo *Raffrontati*; te Macerata *Catenati* te Viterbo *Ostinati*. Verder zyn 'er de *Immobili* te Alessandrië; de *Occulti*, te Bresscia; de *Perseveranti* te Trevigo; de *Filarmonici* te Verona; de *Humorosi* te Cortona; de *Oscuri* te Lucca, enz. In Hollandt zyn mede eenige maatschappyen geweest, tot voortzettinge van de Nederduitsche tale en dichtkunst: maar de zelve wierden kunstgenootschappen genoemd. Zie KUNSTGENOOTSCHAPPEN.

Ook is 'er noch een zeker slag van Academien, waar op alleen de oeffeningen gedaan worden, die voor hoge staatspersonen nodig zyn te verstaan; waarom zy ook ridder-Academien genoemd worden. Van dit slag zyn in Duitschlandt de Academie te Wolffenbuttel, en die te Berlyn, welke laatste de koning van Pruissen, in 't jaar 1705. aldaar heeft opgerecht; zo is ook de neder-Oostenrykschelandschaps Academie te Wenen, en de ridder-Academie te Lignits, in Silesië die keizer Joseph uit kracht van het oud-Ranstadsche verdrag in 't jaar 1718. gesticht heeft. *Naudæus Mascar. Alberti de Acad. Reiskius de Societat. Doctorum in Europa. Vockerod Comm. de Erud. Societ. Struvius Introd. ad rem Liter.*

ACADEMIE FRANCOISE, of Fransche Academie, te Parys, is door koninklyk bevel in het jaar 1635. opgerecht; maar men kan zeggen, dat de zelve eenige jaren ouder en haren oorspronk aan 't geval schuldig is, alzo omtrent het jaar 1620. eenige geleerde mannen, die in de stadt verre van malkander woonden, besloten alle weken eenmaal aan 't huis van eenen van hen met elkander te spreken. De eerste aanleiders van deze Academie waren *Godeau*, *Gombard*, *Giry*, *Chapelain*, *Habert*, en anderen, die om beter orde te houden drie amptenaren aanstelden, namentlyk een bestierder, een kancelier en een geheimschryver: men stelde ook een boekverkoper van de Academie aan. De kardinaal *Richelieu* wierdt der zelver beschermer, en na overleg, wat naam men deze byeenkomst zou geven, wierdt goedgevonden, de zelve de Fransche Academie te noemen. Eenigen hebben de zelve sedert de *Academie des beaux Esprits*; anderen, *l'Academie d'eloquence*, en anderen *l'Academie Eminente*, met opzicht op des zelfs beschermer den kardinaal Richelieu, genoemd; doch zy heeft zich zelven altoos den naam van *l'Academie Françoise* gegeven, dewyl de zelve zo gedwongen, zo hoogdravende, noch zo duister is, als vele namen der Academien in Italië. By deze Fransche Academie zyn verscheiden wetten gemaakt, naar welke alles wel geschikt is: waar by onder anderen ook is vast gesteld, dat de zelve gene Theologische stoffen zoude aanroeren, dan alleen omtrent de uitdrukkingen en gedaante der werken; en dat de staatkundige en zedelyke stoffen verhandeld zouden worden overeenkomstig met het ontzag van den vorst, met den staat-der regering, en met de wetten van het koninkryk. De Academie oordeelt gene werken dan die van hare eigene leden; en wanneer zy genoodzaakt is die van anderen te onderzoeken, moet zy alleen haar gevoelen daar van zeggen, zonder die te hekelen, en zonder op de zelve ook hare goedkeuring te geven. De dagen, op de welke zy vergadert, zyn van tydt tot tydt veranderd. De gemene gewoonte is wekelyks eenen namiddag byeen te komen; doch by ongemene voorvallen geschiedt zulks meermalen. De vergaderingen zyn aan een der huizen van de leden gehouden, tot in het jaar 1643. wanneer, na de doodt van den kardinaal Richelieu, de kancelier aan 't gezelschap toestondt ten zynen huize te vergaderen. Naderhandt heeft de koning hen een zaal gegeven in de Louvre. Al in het jaar 1637. wierdt het ontwerp van het vermaarde Woordenboek van de Academie gemaakt; het welk echter, door verscheide toevallen en beletselen, niet voor 't jaar 1694. in zyne volkomenheit het licht heeft gezien. Patru was de eerste, die in het jaar 1640. by zyne intrede eene redenvoering deedt om de Academie voor zyne aanneming tot een harer leden te bedanken; dat sedert door alle die aangenomen zyn heeft moeten geschieden. Verscheide leden dezer maatschappy zyn met jaargelden begiftigd geworden, om hen aan te moedigen. De Academie deelt jaarlyks, op den dag van den H. Lodewyk, twee pryzen uit, als een ter waarde van twee of drie honderd ponden, voor de welsprekendheit, waar toe Balzac eene hoofdsom heeft vast gesteld; en eene ter waarde van twee honderd ponden voor de Poëzy, waar toe François van Clermont, bisschop van Nojon, een hoofdsom heeft aangewezen. *Pelisson Hist. de l'Acad. Françoise.*

ACADEMIE *Royale de la peinture & de la sculpture*: dat is, *de koninklyke Academie van de schilderkunst en beeldhouwery.* De zelve is door den heer des Noyers, geheimschryver van staat, en opziender van de koninklyke gebouwen, onder koning Lodewyk den XIII. gesticht; en wanneer zy na zyn doodt in verval geraakte, is ze door den kancelier Seguier, onder de bescherminge van den kardinaal Mazarin, hersteld. Vervolgens is de heer Colbert daar van beschermer geworden, die voor die gene, die boven anderen uitmunten, jaargelden bezorgd heeft. Zy heeft van tydt tot tydt grote voorrechten verkregen, zynde haar onder anderen ook de vryheit vergund om niet alleen te Parys, maar ook door geheel Vrankryk Academische scholen van dien aardt te mogen oprechten. Hare leden, die de beroemdste kunstenaars zyn, houden in het koninklyk paleis te Parys, in het vertrek Palais-Brion genoemd, hunne byeenkomst; en eenige onder hen zyn Professoren, die dagelyks lessen moeten doen. De bequame graveerders worden mede in deze maatschappy ontfangen. Koning Lodewyk de XIV. heeft te Rome mede eene diergelyke Academie opgerecht, waar over een Rector, die van Parys aldaar gezonden wordt, het opzicht heeft.

ACADEMIE *des Inscriptions*: dat is, *Academie der Opschriften.* De zelve is door den koning van Vrankryk, Lodewyk den XIV. in den jare 1663. in February opgerecht. Zy bestondt in den begin maar uit vier of vyf leden, die opschriften moesten maken, en zinnebeelden en omschriften van gedenkpenningen, spreuken, en andere gedenktekenen ter eere des konings en der vermaardste mannen in Vrankryk uitvinden. Naderhandt is het getal dezer Academisten vermeerderd, zo dat 'er in het jaar 1701. acht, behalven den President, waren; doch in het zelve jaar schreef de koning hen eenige wetten voor, en vermeerderde het getal der leden tot veertig. Alle jaren wordt 'er een door den koning tot President benoemd. Zy komen alle dingsdagen en vrydagen namiddag in de Louvre byeen. Deze Academie houdt zich niet alleen op met het maken van gedenkpenningen op de voornaamste gevallen in de geschiedenissen van Vrankryk, maar ook met het verklaren der oude gedenkpenningen, en het onderzoeken van alles wat in de Grieksche en Romeinsche oudheden zeldzaam gevonden wordt. Deze Academie heeft de Historie van Lodewyk den XIV. in gedenkpenningen uitgegeven, dat een aanzienlyk werk is: het welk ook door den beroemden plaatsnyder J. Goeree te Amsteldam keurlyk in 't Nederduitsch uitgegeven, en in 't jaar 1712. by A. van Damme gedrukt is.

ACADEMIE *des Sciences*: dat is, *de Academie der wetenschappen*, zynde eene maatschappy van natuurkundigen en wiskunstenaars, is in 't jaar 1666. te Parys door den staatsbedienaar Colbert gesticht, en in 't jaar 1699. op nieuw opgerecht en bevestigd. Lodewyk de XIV. heeft in de voorstadt van St. Jacob een fraai *Observatorium* daar toe laten maken, alwaar men nieuwe ontdekkingen van geheimen in de natuurkundige en wiskunstige wetenschappen doet. De koning van Pruissen heeft ook in 't jaar 1696. te Berlyn in de Dorothee-stadt eene Academie der wetenschappen gesticht, en een kostelyk gebouw daar toe laten maken. De leden dezer Academie handelen over de bouwkunde, de wiskunst, de schilderkunst, en de beeldhouwery. *Du Hamel Hist. de l'Academie. Buddeus.*

ACADEMIE *de l'Architecture*: dat is, *Academie der bouwkunst.* De zelve is in 't jaar 1671. te Parys door den staatsbedienaar Colbert opgerecht, en den opzienders van des konings gebouwen het opzicht daar over aanbevolen. De zelve heeft hare vergadering in het koninklyke Paleis.

ACADIA. zie ACCADIA.

ACADINE, of *Delles*, eene fontein in Sicilië, zoude wegens de beproeving van de waarheit van den eedt zeer vermaard zyn geweest; alzo men de woorden van den eedt op een houten bordt schryvende, dat in den bak van de fontein wierp. Wanneer het bordt te grond ging, was het een teken, dat men meineedig was; doch indien het bordt bleef dryven, twyffelde men niet aan de waarheit van den gedanen eedt. *Arist. de Mirab. Auscult. Diodor. Sicul. l.* II.

ACADRES, volkeren van Asië, in 't koninkryk van China, alwaar nu de Provincien van Quichu en Huquan zyn. *Nic. Sanson. Baudrand.*

ACAFRAN, eene rivier in 't koninkryk Tremecen, in Afrika. Voor dezen wierdt zy Celef, of Quinalef, genoemd; maar hedensdaags draagt zy den naam van Vetxilef. *Marmol l.* VII. c. 30, 39, 40.

ACAIRI, een Arabisch schryver over een boek van de *Geomantie*, genaamd *Reml Megmou.* Het woordt *Reml* betekend by de Arabieren in 't gemeen *Zand*, en in 't byzonder een *bereid Zand*, waar op men verscheiden stippen maakt, die tot een zeker slag van waar-zeggery dienen, die men *Geomantie*, dat is stipwaarzeggery, noemt. *Herbelot Bibl. Oriental.*

ACAJUS. Zie ACHAJUS.

ACALANDRA. Zie SALANDRA.

ACALZIKE, eene voorname sterkte in den berg Caucasus, naby de welke een vlek van vier of vyf honderd huizen legt, dat door Turken, Armeniërs, Georgianen, Grieken en Joden bewoond wordt. *Chardin, Voyages.*

ACAMANTE, of ACAMAS, anders ook *Crusocco*, en *Capo di S. Epifanio* genoemd, is een voorgebergte van het eilandt Cyprus, aan de Westzyde. In vorige tyden was aldaar ook eene stadt van den zelven naam, met een aartsbisdom. Men vindt ondertekeningen van des zelfs bisschoppen in eenige Concilien; doch tegenwoordig zyn 'er maar eenige weinige huizen van deze stadt te vinden, die *Crusocco* genoemd worden. *Strabo l.* XIV. *Ptol. Steph. de Luzignan.*

ACAMANTIS, een van de twaalf stammen der Atheensche burgery, droeg dezen naam van Acamas, den zoon van Theseus. Men zegt dat die prins ook eene stadt in Phrygië gebouwd heeft, die mede haren naam van hem heeft ontleend. *Suidas.*

ACAMANTIUS, of ACAMATIUS een wysgeer van Heliopolis, waar van Suidas gewag maakt.

ACAMAPIXTLI, eerste koning te Mexico. De volkeren van dat landt ontfingen hem van den koning van Culhuacan, tot herstellinge van den hoon, dien zy hem hadden aangedaan, in de persoon van de dochter zynes voorzaats, die zy wredelyk ombragten. Acamapixtli vergrootte de stadt met vele deftige gebouwen, en storf na dat hy elf jaren geregeerd hadde. Hy gaf de Mexicanen de vryheit om een eigen koning naar hun behagen te verkiezen, niet tegenstaande hy verscheide echte kinderen naliet. *Acosta l.* VIII. c. 8.

ACAMARCHIS, eene zee-Nymph, dochter van den Oceaan. *Diod. Sic. l.* VI.

ACAMAS, een zoon van Theseus, volgde de andere Grieksche prinsen in de belegering van Troje. Hy wierdt met Diomedes aan de Trojanen afgezonden, om Helena van hen wederom te eischen. Dat gezantschap was ten aanzien van het voorname oogmerk te vergeefsch: doch het verschafte aan Acamas een gelukkig liefdensgeval. Laodice, een dochter van Priamus, wierdt zo verliefd op hem, dat zy, de eer en schaamte vruchteloos te hulp geroepen hebbende, genoodzaakt was zich aan Philobia, de huisvrouw van Perseus, te ontdekken, en hare hulp in eene van de grootste noodzaaklykheden, waar in men vallen kan, te verzoeken. Philobia, van medelyden getroffen, verzocht haren man zich te bevlytigen om Laodice haren lust te doen genieten. Perseus, medelyden met deze arme prinses hebbende, en daarenboven zyne huisvrouw genoegen willende geven, maakte vriendschap met Acamas, en verkreeg van hem dat hy

hem

hem bezocht, in de ſtadt, waar van hy bevelhebber was. Laodice, verzeld van eenige Trojaninnen, liet zich daar mede vinden. Daar was eene prachtige maaltydt, na de welke Perſeus haar in het zelve bedde met Acamas plaatſte, den welken hy zeide dat het eene van des konings bywyven was. Laodice vertrok welvergenoegd; en ten einde van negen maanden beviel zy van een zoon, dien zy door Aethra, vaderlyke grootmoeder van Acamas, liet opvoeden. Deze zoon droeg den naam van Munitus. Hy volgde zynen vader in Thracië, en ſtorf aldaar door de beet van eene ſlang. Hy hadt naderhandt een geval in Thracië, dat aan het eerſte zeer gelyk was: doch de gevolgen daar van waren zeer ongelukkig, Phyllis de dochter des konings, wierdt op hem verliefd. Men ſprak wel haaſt van een huwelyk, en de ſchone wierdt hem beloofd met de kroon tot een bruidſchat. Hy verzocht verlof om eens een keer naar huis te mogen doen. Phyllis badt en ſmeekte hem daar van af te ſtaan; doch kon niets verwerven dan dat hy zwoer wederom te zullen komen. Zy ſchonk hem een doos, die, volgens haar zeggen, aan Rhea, de moeder der Goden, was toegewyd. Zy geboodt hem de zelve niet te openen, dan wanneer hy geen hope meer hadde om Thracië weder te kunnen zien. Acamas landde in 't eilandt Cyprus, en beſloot zich aldaar te veſtigen. Phyllis verhing zich hierom, na datze vele vloeken tegen Acamas hadt uitgebraakt. Acamas aan zyne zyde opende de doos, en wierdt door vreemde gezichten beroerd. Hy ſteeg te paardt en reedt zo onbezonnen, dat hy daar mede ter neder ſtortte, waar door hy in zyn zwaardt viel. Tzetzes verhaalt deze geſchiedenis; doch hy heeft dezen Acamas met een anderen zoon van Theſeus, genaamd Demophoon, onder een vermengd; want van dezen laatſten verhalen alle de ſchryvers 't geen de ongelukkige Phyllis betreft. Daarom heeft ook Ovidius eenen brief gedicht, die hy veinſt dat deze minnares aan Demophoon ſchreef. Het blykt uit dezen brief, dat het huwelyk voltooid was. Een van de twaalf ſtammen van Athenen wierdt Acamantides genoemd, naar den naam van dezen Acamas, en volgens de uitſpraak van het Orakel. Stephanus van Byzancie maakt hem den ſtichter van eene ſtadt, genaamd Acamanthium, in groot Phrygië, en doedt hem tegen de Solymen oorlogen. Men weet niet te regt, of de moeder van Acamas Phedra, of Ariadne is geweeſt. *Elmacin Hiſtor. Saracen. Lib. II. Cap. 1. &c. Baile.*

ACAMAS was een vorſt in Thracië, die den Trojanen hulpe heeft bewezen, naar 't getuigenis van Homerus, die ook noch van eenen anderen van dien naam gewag maakt, zynde een zoon van Antenor geweeſt, *Iliad. T. 2.*

ACAMAS, dat anderen *Chryſocco*, als mede *Capo di Sant Epiphanio* noemen, is een kaap in het Weſtelyke gedeelte van 't eilandt Cyprus. *Strab. l. XIV.*

ACAMPSIS, eene rivier in Aſië, in Colchis, waar van Arrianus gewag maakt in zyn *Periple.*

ACAN, een zoon van Eſer, uit Seir afkomſtig; waar van *Gen. XXXVI.* geſproken wordt.

ACANES is de naam van twee aanzienlyke ſteden in de Afrikaanſche Provincie Guinea, waar van het eene het grote, en het ander het kleine genoemd wordt. Daar is ook eene koopſtadt van dezen naam, aan de Rode zee, gelyk Ptolemeus en Stephanus verhalen, die dezen naam met twee *n.* ſchryven, *Acannes.*

ACANGES. Zie AKINGIS.

ACANTHE, ACANTHUS, van 't Griekſch Ἄκανθος, een plant, die men in 't Latyn *Brancha urſina* noemd, om dat hare bladen naar de poten van een beir gelyken, en in 't Griekſch Ἄκανθος, om dat 'er onder deze planten doornachtige zyn, die naar een diſtel gelyken. Daar is twederlei ſlag van Acanthe; het eene is wild, dat vol doornen is, en het ander wordt aangequeekt, dat Virgilius *mollis* noemt, om dat het handelbaar en zonder doornen is. Van dit laatſte hebben de Griekſche beeldhouwers de fieraden van hun werk ontleend; gelyk de Gothiſche het ander, dat doornen draagt, hebben nagevolgd, niet alleen in hunne Kapiteelen, maar ook in de andere fieraden. Vitruvius verhaalt, dat dit geval daar toe aanleiding heeft gegeven. Eene jonge dochter, de welke op het punt ſtondt om te trouwen, geſtorven zynde, zette hare voedſter in een mandtje op haar graf eenige vazen, waar van zy in haar leven veel werks gemaakt hadde: en op dat de tydt de zelve niet zo haaſt mogt bederven, bedekte zy het mandtje, dat by toeval boven een plant van Acanthe, gezet was. Wanneer nu in de lente de bladen begonden uit te ſchieten, deedt het mandtje, dat midden op de plant geplaatſt was, des zelfs bladen langs zyne zyden opſchieten, die, de kanten van het dekſel ontmoetende, genoodzaakt wierden zich aan hunne uiterſte eindens om te krommen, en den omtrek der *Voluta*, of ſlangetrek te maken. De beeldhouwer Callimachus, voorby dit graf gaande, zag het mandtje, en hoe deze uitſpruitende bladen het zelve omringd hadden, en volgde het zelve na in de kolommen, die hy ſedert te Corinthe maakte. *Vitruvius Antiq. Græc. & Rom.*

ACANTHINA, een eilandt in de Rode zee, volgens Ptolemeus. Stuecius noemt het *Angotina*, en ſtelt het by Daphnina, tuſſchen de eilanden van Magor en Omao.

ACANTHIS, eene ſtadt in Egypten. Zie BISALTA.

ACANTHIS, eene ſtadt van Macedonië, de welke Sophianus *Eriſſa* noemt, hebbende een bisdom, behorende onder dat van Theſſalonica. Zy legt naby den berg Athos. *Plinius l. IV. c. 10.*

ACANTHIS, eene ſtadt in Aſië, naby Gnidus, die men ook *Dulopolis* noemde. *Plinius, l. V. c. 28.*

ACANTHO, een berg van Griekenlandt, in Etolië. *Plinius l. IV. c. 2.*

ACANTHONAULONA, of ACANTA LAUNONA, gelyk men in het Woordenboek van Simon over den Bybel leeſt, eene ſtadt in den ſtam van Benjamin, by Gibea Sauls, dertig ſtadien van Jeruzalem gelegen, en vermaard, om dat zy de wapenplaats der Romeinen geweeſt is, wanneer Titus Jeruzalem belegerde. *Joſephus Joodſche Oorlogen. V. b. 6. hoofdſt.*

ACANTHUS, een jong prins, die men zeide in een plant van dezen naam veranderd te zyn, waar van hier voor onder ACANTHE is geſproken, en welkers bladen aanleiding tot eene van de ſchoonſte fieraden der bouwkunſt heeft gegeven. *Virg. Eclog. III. Vellej. l. II. c. 5, 6.*

ACAPULCO. Zie AQUAPULCO.

ACARAGA, eene ſtadt van Zuid-America, aan de rivier Parano. Zy is vyf en veertig Spaanſche mylen van Rio de la Plata gelegen, en wordt tegenwoordig naar de geboorte van de H. Maagdt genoemd. *Hofman Lex. Univ.*

ACARASSUS, eene ſtadt. Zie ACRAGAS.

ACARIE, eene fontein van 't landt van Corinthen, naby de welke Jolas Euryſteus het hoofdt afhieuw. *Strabo. l. VIII.*

ACARNANIE, een landſchap gelegen aan de Joniſche zee, tuſſchen Etolië en de Golf van Ambracië. Men zegt dat de Taphienſen en de Teleboes daar van eerſt meeſters waren, en dat Cephalus het zelve onderworpen heeft, na dat hy door Amphitryo tot heer der naburige eilanden van Taphos aangeſteld was. Men voegt 'er by, dat Alcmeon, de zoon van Amphiaraus, zich daar van meeſter maakte na den tweden Thebaanſchen oorlog, en dat hy het zelve noemde naar den naam van zynen zone Acarnas, of Acarnan. Hy was in een bondgenootſchap met Diomedes, en zy hadden Etolië overwonnen, het welk den laatſten ten deel viel. Eenigen tydt daarna wierden zy aangemaand om zich by de onderneming tegen Troje te laten vinden. Een van hen, te weten Diomedes, voegde zich by de andere Grieken; maar Alcmeon hieldt zich ſtil in Acarnanie. Dit deedt verſcheide eeuwen daarna den Acarnaniërs voordeel: want zy verkregen zich daar door eene grote achting te Rome; aldaar voorgeſteld hebbende, dat hunne voorouders de eenigen waren geweeſt onder alle de Grieken, die zich niet naar het beleg van Troje begeven hadden. Deze ſchone reden wierdt door het Roomſche volk bygebragt, wanneer het hun belang aannam tegen die van Etolië: zo waarachtig is het dat de ſtaatkunde in zekere gelegenheden niet weigert zich van de belagchelykſte voorwendſelen te bedienen. De Etoliërs en de Acarnaniërs bleven een langen tydt te zamen vereenigd, zo om de Macedoniërs en de andere Grieken te keer te gaan, als om hunne vryheit tegen de wapenen der Romeinen te verdedigen. Maar eindelyk waren zy uitgeput en verloren den moedt. Daar zyn echter dikwils oorlogen tuſſchen deze twee volkeren geweeſt, en die van Etolië hebben de anderen veel nadeels toegebragt. De Acarnaniërs verklaarden op het eerſte aanzoek van den koning van Macedonië aan de Etoliërs den oorlog. Polybius getuigt van hen, dat zy eene pryſſelyke ſtaatkunde hadden, en zelfs in de dringenſte gevaren de eerlykheit boven het voordeel ſtelden. Naar 't getuigenis van verſcheide Woordenboeken waren de inwoners van Acarnanie zeer ontuchtig; waar van Baile de onzekerheit aantoont, en ſtaat toe, dat nochtans de zedigheit in de kleding der vrouwen niet gevonden wierdt. Het jaar hadde in Acarnanie maar zes maanden. *Strabo l. X. p. 317. 318. Macrobius Saturnal. l. I. c. 12. Polybius Hiſt. l. IV. c. 30. Baile.*

ACARNAS, of ACARNAN, en AMPHOTERUS, broeders, zonen van Alcmeon en van Alpheſibea, doodden de broeders van hunne moeder om den doodt van hunnen vader te wreken, die deze omgebragt hadden, om dat hy Alpheſibea, hunne zuſter, het gouden halsſieraadt ontnomen hadde, dat hy haar gegeven hadde toen hy met haar trouwde, om het zelve te ſchenken aan eene andere meeſtereſſe Callirhoë genaamd. Alcmeon hadt dit halsſieraadt genomen van zyne moeder Eriphylé, wanneer hy haar het leven benam, door laſt van zynen vader, welken deze vrouwe ontdekt hadde aan Polynices, die hem zocht om hem mede te voeren naar den Thebaanſchen oorlog. Eriphylé hadde de zelve van Polynices ontfangen, tot eene beloninge voor hare verradery. Acarnas en Amphoterus wydden dit halsſieraadt, zo dodelyk voor hun geſlachte, aan Apollo: en men zegt dat Oileus, die het durfde wegnemen, terſtondt door de verbranding van zyn huis geſtraft wierdt. *Thucydides l. II.*

ACARZERES, (LAURENS) een Portugeeſch ſchryver van eenige dichtkundige werken in de tale van zyn landt, volgens *Giraldus.*

ACASABASTLAN, een groot vlek in Noorder-America, in de Provincie Honduras, in de Audientia vera Pax, dertig kleine mylen van Guatimala, aan eene zeer viſchryke rivier, daar zich een Spaanſch Corregidor als Regent bevindt, die over de naburige dorpen tot aan de naaſtgelegen zeeboezem Dolce mede het bevel heeft. Men vindt daar veel vee, als mede Cacao en andere ſpeceryen, maar voornamentlyk zeer grote en koſtelyke meloenen.

ACASTE, eene Nymphe of Stroomgodin, dochter van den Oceaan en van Thetis. *Heſiod. Theogon.*

ACASTUS, een zoon van Pelias, koning van Theſſalië, en van Anaxibia, was een der vermaardſte jagers van zynen tydt. Hy trouwde met Chreteïs, of Atalante, dochter van Hyppolytus, volgens Suidas. Zy was hevig op Peleus verlieft, de welke hare genegenheit niet beantwoordende, wierdt zy daarom door zulk eene geweldige razerny vervoerd, dat zy hem by haren man betichtte, en hem overreedde om haar te wreken aan een vermetelen jongeling, die met gevaar van hare eere op haar toeleide. Acaſtus ontveinſde eenigen tydt zyn misnoegen, tot dat hy, eene jagt aangeſteld hebbende, Peleus met zich nam, en hem tot den berg Pelion toe gevoerd hebbende, deedt hy hem in eene woeſte plaats vaſt maken, daar hy, voor den honger der wilde beeſten was bloot geſteld. Maar dewyl de onnozelheit nooit verlaten blyft, verloſte Chiron, of, naar 't zeggen van anderen, Mercurius, met het zwaardt van Vulcanus gewapend, dezen ongelukkigen, die zich van de hulp der Argonauten bedienende, aan 't hof van Acaſtus quam, wanneer die prins daar minſt om dacht, en wreekte zich over zyne wreedheit,

heit, en over den haat van zyne huisvrouwe. *Ovidius Metam. l.* VIII. *Valerius Flaccus Arg. l. I.* Anderen zeggen dat Acaſtus Peleus veroordeelde, om aan de Centauren overgegeven te worden, maar dat Peleus de zelve dapper beſtreedt en overwon; dat hy, na deze overwinning, zich van Jolcos meeſter maakte, en daarna Cretheis doodde, om zich van hare laſteringen te wreken, en Acaſtus, om hem over zyne grote ligtgelovigheit te ſtraffen. *Apol. l.* III.

ACATHISTE, in 't Griekſch 'Ακάθιςος, een feeſt of lofzang, dat de geeſtelykheit van Conſtantinopel vierde of zong des zaturdags van de vierde week in de vaſten. Het feeſt wierdt aldus genoemd, om dat het volk den ganſchen nacht, terwyl de dienſt duurde, niet zat. De lofzang, die het voornaamſte gedeelte van den dienſt uitmaakte, wierdt ook *Acathiſte* genoemd, ter eere van de H. Maagdt, die men geloofde de ſtadt driemalen van 't leger der Barbaren verloſt te hebben. *Rituel der Grieken. Curopalates* maakt 'er ook gewag van c. 12. *Baillet, aux fetes mobiles.*

ACATOUI, volkeren van Amerika in nieuw-Engelandt.

ACAXI, en AKAS, *Acaxium*, eene ſtadt van 't koninkryk Farima, in Aſië, op het eilandt Japan, in het voornaamſte gedeelte van het zelve, Niphon genoemd, op de kuſt, ten Zuidweſten van Meaco. *Briet.*

ACAXULTA, een beroemde haven in Noord-Amerika, in nieuw-Spanje of Mexico, aan de zuidzee, tuſſchen Leon en St. Jago de Guatimala.

ACCA, of ACCAS, een Engelſch biſſchop, was geacht in de VIII. eeuw, ten tyde van Beda, die hem veel deels gaf in zyne genegenheit. Boſa, aartsbiſſchop van Jork, deedt hem onder de klerken van zyne kerke opvoeden. Sedert nam hy het geeſtelyke kleedt aan, in de orde van Benedictus. Hy was een leerling van den biſſchop Wilfridus, en wierdt zyn opvolger. Deze verheffing diende niet dan om hem nedriger te maken. Beda riedt hem, om over de H. Schrift te arbeiden, en Acca ſchreef hem hier over een brief, waar in hy hem zyne gedachten bekend maakte, omtrent de maatregelen, die men zoude kunnen nemen om het Euangelie en onder anderen dat van Lucas, op te helderen. Hy arbeidde ook om het gezang in zyne kerke in orde te ſchikken, en ſchreef het leven der heiligen, waar van men daar de overblyfſelen hadde. Hy ſtorf omtrent den jare 740. *Pitheus de ſcript. Angl. Voſſius de Hiſt. Lat.*

ACCA, of ACCA LAURENTIA, een vrouw van Fauſtulus, die het opzicht hadt over de kudde van Numitor, koning van Alba. Zy heeft Romulus en Remus, die aan den Tiber geworpen waren, gezoogt. Eenige ſchryvers hebben gezegd, dat het eene wolvin was, die hen dezen goeden dienſt deedt. Anderen hebben 'er bygevoegd, dat de onkuisheit van Acca Laurentia oorzaak geweeſt is van dit verdichtſel, om dat men toen, gelyk men noch doedt, de onkuiſche vrouwen wolvinnen noemde. Wat 'er van zy, de Romeinen vierden in December het feeſt, dat zy *Laurentalia* noemden, ter eere van Acca Laurentia, voedſter van Remus en Romulus, of ter eere van eene andere ACCA LAURENTIA, huisvrouw van Taruntius, de welke alle hare goederen aan het Roomſche volk hadde gegeven, dat zy tot haar erfgenaam hadde benoemd. Acca Laurentia, de huisvrouw van Fauſtulus, hadde ook noch haar deel aan een ander feeſt, dat Romulus inſtelde, en dat men in de maandt van February vierde, onder den naam van *Lupercalia. Ovid. l.* II. *Faſt. Plutarch. in Romul. Varro. de L. L. Scalig. in Varr.*

ACCA TARUNTIA, huisvrouw van Taruntius, een edel Toſcaner, waar van hier boven: en ACCA, gezellin van Camilla. *Scaliger in Varr. de L. L. Virgilius l.* II. *Æneid.*

ACCABICONTICHITEN, volkeren van Mauritanië, aan den voet van den berg Atlas. Zy hebben hunnen naam van Accabicus Murus, eene oude ſtadt, naby de kolommen van Hercules, door de Carthaginenzen gebouwd. Stephanus en andere aardryksbeſchryvers maken 'er gewag van.

ACCAD, een der eerſte ſteden van het ryk van Nimrod. *Geneſ.* X. 10.

ACCADIA, een Provincie van nieuw-Vrankryk, in Noorder-America, die een groot halfeilandt uitmaakt. De Engelſchen ontnamen het den Franſchen, die het zelve eerſt bemachtigden, en het nieuw-Schotlandt noemden: doch door de Bredaaſche vrede van 't jaar 1667. quam het weder onder de macht der Franſchen. De beſte haven in dit landſchap is Port-royaal. Hare inwoners worden Souriquoizen genoemd.

ACCALUS, de neef van Dedalus. Zie CALUS.

ACCARA, en AKARA, een klein koninkryk van Guinea in Afrika, landwaarts in, tuſſchen de rivieren van Manea en la Volta. Groot-Accara is daar van de hoofdſtadt. *Baudrand. Dapper.*

ACCARA is de naam van twee ſteden in Guinea, in Afrika. Het eene wordt groot Accara, en het andere klein Accara genoemd. Zy zyn tuſſchen de rivier la Volta en het fort St. George del Mina gelegen.

ACCARAIG, of ACCARIG, *Accaraiga*, eene ſtadt in Zuid-America, in 't landſchap Paraguay, aan de rivier Parana. Zy wordt ook naar de geboorte der Maagdt benoemd.

ACCARISI, (FRANS) een voornaam rechtsgeleerde, geboren te Ancona. Zyn vader Camillus liet hem te Siena ſtuderen, alwaar hy zodanig toenam, dat hy zelf wel haaſt de rechtsgeleerdheit met roem aldaar begon te leeraren: ook quam deze hogeſchool door hem in een groot aanzien, en de meeſte vreemdelingen, die naar Italie reiſden, begaven zich om zynent wille derwaarts. Renuntius Farneſe, hartog van Parma, trok hem van daar tot zich; maar de groothartog van Florence riep hem wederom kort daarna om de rechten te Piſa te leeraren, op welke plaats hy ook bleef, tot dat hy den 4. *October* des jaars 1622. ſtorf. *Erythr. Pin.* II. c. 25. *Baile.*

ACCARISI, (JACOB) geboortig van Bolonië, was een Philoſoof, Doctor in de Godgeleerdheit, en vier jaren Profeſſor in de welſprekendheit te Mantua. Hy heeft de redenvoeringen, die hy te Rome, te Keulen, te Mantua, en op andere plaatſen gedaan heeft, te zamen uitgegeven, als ook eene verzameling van brieven, de Hiſtorie van de voortplanting des geloofs, en eene Latynſche overzetting van de Hiſtorie van den kardinaal Bentivoglio van de Nederlandſche beroertens. Hy leefde in 't jaar 1627. *Bumaldi in Bibl. Bonon. Miræus de Script. Sec.* XVII. *Allat in Apib. Heindrich Pand.*

ACCARON. Zie EKRON.

ACCARON, ACHORON, ACHARON, de godt der vliegen, volgens Plinius. Pauſanias verhaalt, dat Hercules, op eenen tydt aan Olympus offerende, zeer gequeld wierdt van de vliegen; maar dat hy Jupiter ἀπομυίος, of vliegenverdryver, aangeroepen hebbende, daar van verloſt wierdt, dit ongedierte aan de andere zyde van de rivier Alfeus gevlogen zynde. Van dien tydt af hebben de Eleënſen aan Jupiter den vliegenverdryver de zelve offerhande gedaan, om de zelve weldaadt van hem te ontfangen. Hy wordt ook Achor, of Myager, of Myodes genoemd. De afgodt der ſtadt Ekron wordt in de H. Schrift Beelzebub genoemd, dat mede den godt der vliegen betekent. *Plin. l.* X. c. 28. *Pauſan. in Elegiacis. Greg. Nazianz. Orat.* I. *Contra Julian.* II. *Reg.* I.

ACCENSI wierdt, naar 't gevoelen van Feſtus, in het leger genoemd die overtollige manſchap, waar mede men de plaats van die genen vervulde die gedood of zodanig gequetſt wierden, dat zy geen dienſt meer konden doen. Aſconius Pedianus ſtelt hen in eenen rang onder het Roomſche krygsvolk als onze ſerjanten, korporalen, of trompetters. Livius zegt, dat men byzondere benden daar van maakte, die men in de achterhoede van 't leger plaatſte, dewyl men op hunne ervarenheit noch op hunnen moedt durfde vertrouwen. *Roſinus. Demſterus.*

ACCENSI FORENSES, zekere bedienden van den Roomſchen raadt welker ampt laſtiger dan aanzienlyk was. Zy wierden uit de vrygemaakten genomen, en zy gingen voor de overheden, en voerden der zelver laſt uit. Hun voornaamſte werk was het volk tot de vergaderingen te roepen: waarom zy ook *Accenſi, ab acciendo*, genoemd wierden, naar 't getuigenis van Varro. Insgelyks moeſten zy by den hoofdſchout (*Prætor*) zyn, wanneer hy op zynen rechterſtoel zyn ampt oeffende, en hem van 3 tot 3 uuren van den tydt verwittigen. *Pitiſc. Lexico Antiqq. Rom.*

ACCENT betekent in de letterkunſt zeker teken, dat men boven de lettergrepen (Syllaben) ſtelt, om ze met een ſterker of zachter geluidt uit te ſpreken, of om verſcheiden buigingen van de ſtem aan te wyzen. Wat aangaat de Accenten in onze taal; en de gedachten der taalkundigen, of men de zelve gebruiken moet of niet; en waar de zelve plaats zouden hebben; dat is eene ſtoffe, die wy hier zullen voorbygaan, en ons alleen aan het onderzoek van den oorſpronk en van het gebruik der zelve by de Grieken en Hebreeuwen bepalen; alzo de gedachten daar omtrent in onze taal te verſchillende zyn om aan iemandt volkomen genoegen te kunnen geven. De geleerden hebben waargenomen, dat het gebruik der Accenten aan de oude Grieken onbekend was. Zy zyn door de letterkunſtenaars uitgevonden, om de uitſpraak van de Griekſche taal vaſt te ſtellen. Zo men den kardinaal de Perron daar omtrent kan geloven, noemden de Hebreeuwen de Accenten *Guſtus*, om dat dit als de ſmaak en verheevenheit van de uitſpraak was. De Hebreeuwen hebben Accenten, van de letterkunſt, van de welſprekendheit, en van de zangkunſt. Het Accent in de zangkunſt is eene buiging of matiging van de ſtem, of van de woorden, om de driften of genegendheden, het zy natuurlyk, of het zy door de kunſt, uit te drukken. Men redentwiſt onder de geleerden over de accenten, die men al ſedert vele eeuwen in de gedrukte en geſchrevene Griekſche boeken vindt. Iſaak Voſſius, die hier over eene verhandeling heeft opgeſteld, geeft voor, dat deze Accenten niet oud zyn, en dat men 'er voorhenen gene gehad heeft, dan alleen zekere noten, in de dichtkunde dienſtig. Dit waren eigentlyk noten van de zangkunſt, om de vaarzen daar naar te kunnen zingen, en gene letterkunſtige noten, als die zyn, de welke een langen tydt daarna zyn uitgevonden. Ariſtophanes de letterkunſtenaar, die omtrent den tydt van Ptolomeus Philopater leefde, was de uitvinder van deze zangnoten. Zyn leerling Ariſtarchus ging hem in deze kunſt te boven, en dit alles diende alleen om de jongelingen te gemakkelyker de dichtkunſt te leren. De zelve Voſſius wyſt in verſcheide oude letterkunſtenaars aan, dat men de Accenten in die tyden geheel anders boven de woorden plagt te ſtellen, dan tegenwoordig in de gedrukte boeken; 't geen hy ook met voorbeelden verantwoordt. Zie zyne verhandeling *de accentibus Græcanicis.* Henrik Chriſtiaan Hennin heeft in eene verhandeling, door hem uitgegeven, om te tonen dat men de Griekſche taal niet volgens de Accenten moet uitſpreken, niet alleen het gevoelen van Voſſius omhelſt; maar is zelfs noch verder gegaan. Hy gelooft, dat de Arabieren de uitvinders van deze noten, of punten, *acuminum*, geweeſt zyn, die men boven de woorden vindt; dat zy 'er zich niet dan in de dichtkunde van bediend hebben; en veſtigt dit gevoelen op de verhandeling van Samuel Clark, de *Proſodia Arabica*, in 't jaar 1661. te Oxfort gedrukt: doch hy ſchynt de gedachten van dezen ſchryver niet wel bevat te hebben. Hennin geeft voor, dat deze oude Accenten, door Ariſtophanes uitgevonden, t'eenemale met de uitſprake van de Griekſche taal overeenſtemmen, in plaats dat de hedendaagſche daar mede ſtrydig zyn. Hy voegt 'er by, dat de nieuwe Griekſche letterkunſtenaars de zelve niet hebben uitgevonden, voor dat de Griekſche taal begon te vervallen, willende daar door de quade uitſpraak, die de Barbaren invoerden, beletten; en hy ſtelt dit maar 900. jaren geleden te zyn, 't geen hy aantoont om dat 'er geen ouder handſchriften zyn, waar in deze Accenten gevonden worden. Zie de verhandeling te Utrecht in den jare 1687. gedrukt, onder den tytel van *Diſſertatio paradoxa*, en die van Iſaak Voſſius, die daar by gevoegd is. Wetſtein, hoogleeraar in de Griekſche tale te Baſel, heeft tegen de *paradoxen* van Hennin eene geleerde verhandeling uitgegeven, waar in

hy

hy beweert, dat de Accenten, die in de oude zo geschrevene als gedrukte boeken zyn, een veel groter oudheit hebben. Hy ſtaat toe dat de zelve niet altydt even eens door de ouden getekend zyn, en hy geeft 'er reden van. Alzo de uitſpraak van de Griekſche taal by alle volkeren niet de zelve geweeſt is, is het niet te verwonderen, dat de Doriſche de zelve op een andere wyze getekend hebben, en de Eöliers wederom op een andere wyze. Hy voegt 'er ook by, dat het zelfde volk zyne taal in verſcheiden tyden op verſcheiden wyzen geſproken heeft. Deze verhandeling, die vol van geleerdheit is, is in 't jaar 1686. te Bazel gedrukt, onder den tytel van *Diſſertatio Epiſtolica de Accentuum Græcorum antiquitate & uſu*, aan het einde van zyne redevoeringen ter verantwoordinge van de regte uitſpraak der Griekſche taal. Het is niet onmogelyk den tydt, in welken de Grieken de Accenten in hunne boeken getekend hebben, anders te bepalen; doch men kan verzekeren, dat Hennin en Iſaak Voſſius hier omtrent te verre gegaan zyn. Wetſtein heeft ook eenige zyner bewyzen te verre uitgeſtrekt. De eerſte Griekſche handſchriften, waar in men Accenten en merktekens vindt, kunnen van de VII. eeuw zyn. Men vindt 'er voorbeelden van in de *Paleographie* van vader Bernard de Montfaucon. Daar zyn nochtans verſcheiden handſchriften ſedert dien tydt, waar in zy niet gevonden worden: doch daar uit volgt niet, dat de Accenten in dien tydt by de Grieken noch niet in gebruik waren. Het wyſt alleen aan, dat de affchryvers de zelve nagelaten hebben, waarom men de zelve zeer zelden in oude handſchriften kan vinden. Men heeft ze zeer verſcheidentlyk in vervolg van tyden getekend. In het eerſt bediende men zich van ſtippen. Sedert de XII. eeuw heeft men zich van verſcheide punten bediend, die in 't vervolg noch veranderd zyn. Het Griekſch en Latynſch handſchrift van Cambridge, dat de vier Euangeliſten en de Handelingen der Apoſtelen behelſt, en ten minſte duizend jaren oud is, heeft geen Accenten. Het Griekſch en Latynſch handſchrift van de brieven van Paulus, dat in de Bibliotheek van den koning van Vrankryk, en niet min oud is dan dat van Cambridge, heeft waarlyk wel Accenten; doch zy ſchynen daar naderhandt bygevoegd te zyn, om dat ze van een andere handt geſchreven zyn dan al het overige van het boek. Georgius Syncellus maakt gewag van een Griekſch affchrift van den Bybel, dat met eene grote naauwkeurigheit geſchreven was, waar in men punten en Accenten geſteld hadt. Syncellus zegt, dat dit affchrift hem uit de Bibliotheek van Ceſareen, in Cappadocië, was toegekomen, en dat men uit het opſchrift, dat voor het boek ſtondt, kan zien, dat het naar een affchrift, dat Baſilius verbeterd hadt, was geſchreven. Hennin ſchynt niet naauwkeurig, wanneer hy verzekert, dat de Accenten door de Arabieren zyn uitgevonden, en door Aſchalil, na de doodt van Mahomet, voltooid: dat de Maſſoreten van Tiberias in 't midden van de VI. eeuw dit gebruik aannamen: en dat hy, die de Accenten voltooide, Rabbi Juda-ben-David Chiug was, zynde te Fez in de XI. eeuw geboren. Het kan in waarheit wel zyn, dat de Joden hunne klankſtippen van de Arabieren ontleend hebben, doch hoe kunnen zy zulks hunne Accenten gedaan hebben, aangezien de laatſte de zelve noch in hunne woorden, noch in hunne vaarzen hebben. De dichtkunde is by de Arabieren zeer oud, en een langen tydt voor Aſchalil-ebn Atimed, die de zelve alleen tot een kunſt geſchikt heeft, de maat van de vaarzen, die wy voeten noemen, aanwyzende; volgens 't geen Samuel Clark, in zyn boek de *Proſodia Arabica*, heeft aangetoond.

Van meer belang is het ſtuk van de Hebreeuſche Accenten in den Bybel, om dat daar van dikwils de bepaling van het verſtandt der woorden afhangt. Men is het niet eens omtrent de oudheit en 't gebruik van de zelve. Die voor de oudheit der punten of klankſtippen pleiten, en van gedachten zyn, dat die ſtippen door de H. Schryvers by de letters zyn gevoegd, oordelen het zelve van de Accenten; ook kunnen zy niet wel anders, om dat van het zetten van het Accent ook veeltyds afhangt het zetten of veranderen van den letterklank; zo dat het een zonder het ander niet kan beſtaan. De gene, die zeggen, dat Rabbi Juda van Fez de Accenten voltooide, hebben zulks voortgebragt, om dat zy geloofden, dat deze Rabbi de eerſte Joodſche letterkunſtenaar is geweeſt; maar zy bedriegen zich; want R. Saadias Gaon, die een langen tydt voor Juda Chiug leefde, heeft eene Hebreeuſche letterkunſt zamengeſteld. Men heeft gemeend te mogen geloven, dat de Maſſoreten van Tiberias de Accenten by den Hebreeuſchen text van den ganſchen Bybel gevoegd hebben. Doch gelyk men nooit heeft kunnen ontdekken, wie in later tyden de uitvinder van de klankſtippen zoude geweeſt zyn, zo heeft men het zelve ook nooit kunnen doen van de Accenten; en men vindt in de Joodſche ſchriften niets daar van in het byzonder verhandeld; maar wel dat het plaatſen van Accenten en klankſtippen als eene bekende zaak vooronderſteld wordt. Evenwel gelyk 'er, na Elias Levita en Capellus, velen aan de oudheit der klankſtippen hebben beginnen te twyffelen, (want voor Elias Levita is 'er nooit iemandt geweeſt, die 'er aan getwyffeld heeft) zo is het zelve ook geſchied omtrent de Accenten om de zelve reden.

Wat het gebruik dezer Hebreeuſche Accenten betreft, zommigen houden het daar voor, dat zy dienen tot het wel lezen en tot de muzyk. De meeſten voegen daar by, dat ze tekenen van onderſcheidt of zinſnyding zyn, als onze commaas, colons, punten, enz, dat waar is. Maar anderen nemen ze voor ontleedtekenen, die aanwyzen, wat woorden tot malkander moeten gevoegd, of van malkander, om den zin te maken, afgeſcheiden worden; wat betrekking het eene woordt tot het andere heeft, enz. Hieronymus van Alphen, vermaard Profeſſor te Utrecht, heeft voor de Nederlanders een proef gegeven, hoe men den H. Text naar de Accenten zeer aardig en krachtig kan ontleden, en het nut aangetoond, dat men dierhalven uit het regte verſtandt van die Accenten trekken kan. Men moet weten, dat de Accenten in de boeken, die men oordeelt in dichtmaat geſchreven te zyn, als in het boek van Job, in de Pſalmen, in de boeken van Salomo, als ook in andere dicht-en zangſtukken, anders loopt dan in de andere boeken. Waarom onderſcheidt gemaakt wordt tuſſchen de *Accentus Metrici*, en *Proſaici*. Alleen hebben de tien geboden tweederlei beloop van Accenten. *M. Simon. Hiſt. Crit. de l'ancien Teſt. Paleograph. Grecque de D. Bernard de Montfaucon. Waſmuth. Ledebuhr. Reinbeeks over de Hebr. Accenten. Frankius in Diacritica. Cooper Clavis Domus Moſaicæ*; en vooral de uitmuntende *Ouzeel*, Profeſſor in de Theologie te Frankfurt aan de Oder.

ACCEPTUS, een biſſchop van Frioul omtrent het einde van de IV. eeuw. Hy betichtte zich zelf valſchelyk met eenige misdaden, om te beletten, dat men hem niet tot biſſchop verkoze. Dewyl verſcheiden anderen het zelfde deden, maakte het Concilie van Valence, dat in 't jaar 374. vergaderd was, dieswegens zekere wet. *Baron. Pagi in Crit.*

ACCETTURA, eene ſtadt van 't landſchap Baſilicata in het koninkryk van Napels. *D'Avity Deſcript. de l'Europe.*

ACCIA, of ACCI, eene ſtadt op het eilandt Corſica, met een biſdom, dat onder 't aartsbiſdom van Genua behoort. Zy is tegenwoordig ganſch verwoeſt, en het biſdom met dat van Mariana vereenigd.

ACCIA, of ACCI. Zie GUADIX.

ACCIA, ACTIA, of ATIA, eene dochter van Marcus Actius Balbus en van Julia, zuſter van Julius Ceſar. Zy wierdt aan Cajus Octavius uitgehuwelykt, die by haar den keizer Auguſtus teelde. De Hiſtorieſchryvers, van de geboorte van Auguſtus ſprekende, verhalen dat Actia, in den tempel van Apollo in ſlaap geraakt zynde, droomde dat zy zich met een draak vermengde; en dat zy, de tydt van hare bevalling genaderd zynde, een droom hadde, in de welke zy zich verbeeldde, dat hare ingewanden ten hemel verheven wierden, en over de gehele aarde verſpreid; een voorſpookſel van de macht, die haar zoon Auguſtus zoude hebben. Zy ſtorf in 't jaar van Rome 711. wanneer haar zoon de eerſte maal burgermeeſter was. *Sueton. in Aug. Dion. Hiſt. Rom. l.* XLV. *Appian. de bell. civili l.* III.

ACCIAAN, een Mahometaanſch vorſt, Soudaan van Antiochië, begon omtrent het jaar 1079. te regeren in deze ſtadt, die de Turken den Saracenen ontnamen. Hy arbeidde om de zelve te verſieren en te verſterken, zo wel uit eigen genegenheit, als door begeerte om de zelve tegen het leger van de Chriſten vorſten te verdedigen, die met Godefroi van Bouillion den kruistocht deden om het H. Landt te bemachtigen. Zy belegerden deze ſtadt in de maandt October van 't jaar 1097. Zy wierdt overrompeld door het heimelyk verſtandt, dat men met zekeren Pyrrhus hadt. Acciaan beducht zynde, of men ook niet wel geheim verſtandt in het kaſteel mogt hebben, trok vermomd door een poort, die zynen uitgang in het veldt hadde, daar uit. Hy verborg zich in eene hutte, alwaar hy ontdekt en gedood wierdt. *Wilh. de Tyr. l.* IV. V. *Balderic. Ramond de Agiles &c. Geſta Dei per Francos.*

ACCIAJOLI, een oud en edel Florentynſch geſlacht, waar uit vele grote mannen geſproten zyn. Het zelve heeft in 't bezit geweeſt der heerſchappyen van Corinthe, Thebe en Athene, gelyk in 't artykel van deze laatſte plaats breder blykt. Uit dit geſlacht is ook de kardinaal Nicolàs Acciajoli in 't jaar 1630. te Florence geboren, die in 't jaar 1669. kardinaal, en in 't jaar 1715. deken van 't Sacro Collegie wierdt. *Gamurini Fam. di Toſcan. d'Ume.*

ACCIAJOLI, (ANGELUS) een Florentyn, uit het gemelde geſlacht, wierdt kardinaal, met den tytel van St. Laurentius in Damaſo, in 't jaar 1385. en was by Urbanus den IV. in grote achting. Na des zelfs doodt waren de kardinalen in 't Conclave verdeeld, en van veertien der zelven, waar uit hun getal beſtondt, waren 'er zes voor Acciajoli, en zes voor Urſino. Zy bleven wederzyds krachtig op hun ſtuk ſtaan, en quamen eerſt in de twede opneming der ſtemmen ten voordele van Bonifacius den IX. overeen, die hem terſtondt grote ampten gaf. Hy zondt hem als Legaat naar Napels, om het krygsvolk van Ladiſlaus tegen de Franſchen te gebieden. Hy wierdt tot Regent van 't zelve koninkryk, en tot voogdt van den jongen Ladiſlaus, toen zeſtien jaren oud zynde, aangeſteld, den welken hy te Gaëta den 1. Juny des jaars 1390. kroonde, en hem ook naar Hungarië geleidde, wanneer hy voorgenomen hadde het zelve koninkryk weder in te nemen. Na zyne te rug komſt vereenigde hy 't geſlacht der Urſinen met den paus. Hy woonde ook de verkiezing van Innocentius den VII. by, en ſtorf daarna te Piſa den 12. Juny des jaars 1407. *Onuphr. Ciacon. in Urban.* VI. *Ughell. in archiepiſc. Flor. Auberi hiſt. des Card.*

ACCIAJOLI, (DONATUS) mede een Florentyn van het zelve geſlacht, leefde in de XV. eeuw. Hy was een zoon van Nerio, en wierdt in de Republyk van Florence dikwils in ſtaatszaken gebruikt, zonder dat deze bezigheden hem aftrokken van de wetenſchappen, die hy ongemeen beminde. Hy was een leerling geweeſt van Joannes Argyropylus van Conſtantinopel, die toen te Florence leeraarde; en hy heeft Latynſche aantekeningen uitgegeven op de boeken der zedekunde van Ariſtoteles, gericht aan Nicomachus, en door Argyropylus in 't Latyn vertaald. Hy bekent, in zyn opdragt aan Coſmus de Medicis, dat hy deze aantekeningen uit de leſſen van Argyropilus getrokken hadde, en dat hy alleen de verklaringen, die hy hem hadde horen doen, hadde uitgebreid: zo dat Simon Simonius en Gabriel Naudæus hem te onregt van uitſchryving beſchuldigen, een werk van Argyropylus onder zynen naam uitgevende. Hy heeft ook noch eenige andere werken nagelaten; te weten de vertalingen der levensbeſchryvingen van Alcibiades en van Demetrius, door Plutarchus zamengeſteld; en de levensbeſchryvingen van Hannibal en van Scipio, de welke zommigen te onregt gemeend hebben naar het Griekſch van dien ſchryver vertaald te zyn, alzo Plutarchus de zelve nooit geſchreven heeft. Men moet daar by voegen een korten inhoudt van het leven van Karel den Groten

ten. Deze levensbeschryvingen zyn in een boek gedrukt geweest, het welk oorzaak geweest is dat eenigen geloofden dat die van Scipio en Hannibal ook eene vertaling van Plutarchus waren; en Wicelius is tot noch grover misslag vervallen, het leven van Karel den Groten ook aan Plutarchus toeschryvende. Acciajoli, door de Florentynen in Vrankryk gezonden, om Lodewyk den XI. om bystandt te verzoeken tegen paus Sixtus den IV. storf te Milanen, in Augustus des jaars 1473. negen en dertig jaren oud zynde. Politianus maakte zyn grafschrift, het welk men ziet in de kerk der karthuizers van Florence. Hy zoude noch veel groter geleerdheit verkregen hebben, indien hy door de staatkundige bezigheden niet veel van de letteroeffeningen afgeleid was geweest, en indien de tederheit van de gesteltenisse zynes ligchaams hem niet belet hadde een langer leven te genieten. Zyne vroomheit en baatzuchteloosheit behoeven gene andere bewyzen dan de weinige goederen, die hy aan zyne kinderen heeft nagelaten; en zyne dochters zyn zelfs, tot eene erkentenisse van zyne diensten, ten koste van het gemeen uitgehuwelykt. Hy wierdt hoog geacht van den kardinaal van Pavia, gelyk zulks blykt uit de brieven, de welke die kardinaal aan hem geschreven heeft. Door eene Memorie, welke de La Monnoie aan Baile heeft medegedeeld, blykt, dat het werk dat Matth. Palmierius heeft nagelaten van den oorspronk van het geslacht van Acciajoli, uit het Latyn in het Italiaansch door eenen Donatus Acciajoli, ridder van Rodes, is vertaald. Men heeft het oorspronklyke noch niet gezien, maar de vertaling alleen is te Florence gedrukt in 't jaar 1588. by Bartholomeus Sermatelli, in het vervolg van de Historie der Ubaldini, en van het leven van Nicolaus Acciajoli, groot amptman (*Senechal*) der koninkryken van Sicilië en Jeruzalem. Daar in wordt gezegd, dat onze Donatus in 't jaar 1428 is geboren; dat hy ten koste van 't gemeen is begraven; en dat Christoph. Landinus, zyne lykreden heeft uitgesproken. De Florentynsche Historie van Leonardus Arezzo, door dezen Donatus uit het Latyn in 't Italiaansch vertaald, is te Venetië in 't jaar 1473. gedrukt, volgens 't verhaal van den Pater Labbé, *Supplem. novæ Biblioth. MSS. Volaterran. l.* XXI. *Jovius in Elog. c.* 16. *Vossius de Hist. Latin. Hugolino Verrini in Florentia Illustrata. Leand. Alberti. Baile.*

ACCIAJOLI, (Reynier) hartog van Athene, bemachtigde deze stadt, na dat hy die van Arragon, die de zelve ingenomen hadden, daar uit gedreven hadde. Zyne vrouw Euboïs hem geen zonen nagelaten hebbende, zo maakte hy de stadt en het landt van Athene aan de Republyk van Venetië en Beotië met de stadt Thebe aan zynen natuurlyken zone Antonio; doch deze maakte zich meester van Athene, en hadt Nerio tot zynen navolger. Op den zelven volgde Antonius, de vader van Franciscus, of François, welken laatsten Mahomet de II. keizer der Turken, Athene ontweldigde in 't jaar 1455. *Chalcondyl. l.*IX. *Fanelli Atene Attica.*

ACCIAJOLI, (Zenobius) van Florence geboortig, ging in de Dominikaner orde, en was onder Leo den X. Bibliothecaris in 't Vatikaan. Hy verstondt het Griekschen het Hebreeuwsch, en heeft verscheide werken der oude vaderen, de verhandeling van Eusebius tegen Hierocles, de XII. boeken van Theodoretus *de Græcarum affectionum curatione*, en Olympiodorus over den Prediker van Salomo in het Latyn vertaald. Hy was een dichter en redenaar, en heeft eenige poëzy, en redevoeringen nagelaten. Men heeft ook eenige brieven van hem; een werk *de Laudibus Urbis Romæ*; den *Lof der stadt Napels*, opgelezen in 't algemeen kapittel der orde; en *de Kronyk van 't Convent van St. Marcus van Florence.* Hy heeft de Grieksche puntdichten van Politianus byeen verzameld, en in 't jaar 1495. uitgegeven. Men houdt het daar voor, dat hy in 't jaar 1520. is gestorven; maar anderen zeggen, dat hy tot het jaar 1537. toe geleefd heeft. *Altamura in Bibl. ord. prædic. Baile.*

ACCIAJUOLI, (Nicolas) een beroemd veldoverste in de XIV. eeuw, was te Florence geboren, en wegens zyne dapperheit by koning Robbert van Napels in zulk eene hoogachtinge, dat hy hem met zynen kleinzoon Lodewyk van Tarente naar Morea zondt om de onlusten, die aldaar ontstaan waren, te stillen, waarin hy zich ook zo loffelyk queet, dat hem een goede landstreek in Achaje in eigendom wierdt overgegeven. Na dat gemelde Lodewyk van Tarente door zyne gemalinne Johanna koning van Napels wierdt, maakte hy dezen Acciajuoli tot groot amptman (*Seneschalk*) van 't zelve koninkryk; ook naderhandt, wanneer Lodewyk de Grote, koning van Hungarië, 't zelve ryk hadt ingenomen, tot zynen veldoverste tegen dezen gevaarlyken vyandt. Hier op veroverde hy Napels, Capua en vele andere steden, sloeg het leger van den koning van Hungarië uit het veldt, bragt geheel Apulië weder onder de gehoorzaamheit van zynen koning, en bevrydde na de gemaakte vrede het landt van de stroperyen der afgedankte soldaten. Naderhandt trok hy op tegen Frederik van Arragon, koning van Sicilië, en bemachtigde Palermo, Syracusa, Trapano, en vele andere plaatsen; doch moest wegens de vervolgingen, die Lodewyk van Tarente van eenige standen des koninkryks, die hem belegerden, moest uitstaan, te rug komen, wanneer hy ook het geluk hadde van dezen oproer te stillen. Eenigen tydt daarna liet hy zich op het verzoek van Innocentius den VI. tegen Barnabas Visconti gebruiken, en holp den zelven uit Faënza, Forli, en het graafschap Bolonië verdryven, waar voor de paus hem tot landvoogdt van Bolonië en van geheel Romanië aanstelde. Ondertusschen hadden de Napelsche Baronnen op nieuws een opstandt ondernomen; waarom hy ten twedemale verzocht wierdt de wapenen tegen hen te voeren, 't welk hy ook met zulk een goeden uitslag deedt, dat de onrust volkomentlyk een einde nam. Kort daarna wierdt hy te Napels krank, en storf in 't jaar 1365. in het 56. jaar zynes ouderdoms. *Alibrando Caprioli Ritratti di Cento capit. illustri pag.* 33.

ACCIPACIO, (Nicolas di) kardinaal, was te Sorrento, eene stadt van 't landschap Laboria in Italië, geboren. Na dat hy de waardigheit van Doctor in de rechten verkregen hadt, wierdt hy bisschop te Tropea, van waar hy overging tot het aartsbisdom van Sorrento, en verkreeg eindelyk dat van Capua. Wanneer hy door den Roomschen stoel tot verscheide gewigtige handelingen gebruikt was, waar in hy zich met roem gequeten hadde, gaf Eugenius de IV. hem in het jaar 1439. den kardinaalshoedt. In de onlusten van het ryk van Napels hieldt hy eerst met veel yvers de zyde van Anjou tegen die van Arragon; maar naderhandt ging hy tot de zyde des konings Alphonsus over, die overwinnaar gebleven was. Hy storf in 't jaar 1447. *Ciacon. Ughell. Onuphr. Auberi Hist. des Cardinaux.*

ACCILIUS. Zie ACILIUS.

ACCIUS, een Romeinsch redenaar van Pisaurus, dien Cicero onder de voornaamste redenaren zynes tyds stelt. Hy heeft dezen Accius ook zelfs tot zynen tegenspreker gehad, en Cluentius tegen hem verdedigd. *Cicero de Orat.*

ACCIUS, een dichter, leefde in het begin van de XVI. eeuw, volgens Julius Scaliger. Men eigent aan hem eene uitlegging over de Fabelen van Esopus in treurvaarzen toe. Julius Scaliger zegt dat deze dichter t'eenemale naauwkeurig en welluidende is. Hy voegt'er daar by, dat zyne meesters hadden aangemerkt, dat hy nooit een *Elizio*, dat is, de wegneming of versmelting van de M, in alle zyne vaarzen gebragt hadde; doch dat hy 'er een of twee hadt gevonden. Zie hier, zegt deze berisper, myn oordeel over dezen schryver: „ Hy „ heeft zo wel gezegd het gene hy heeft willen zeggen, dat ik zelf „ het niet beter zoude hebben kunnen doen; daarom moeten de „ nieuwe dichters zich zelven in hem oeffenen, en hem niet alleen „ om de nuttigheit der fabelen leren, maar ook om de netheit en „ zuiverheit der vaarzen. Men moet zich nochtans zo zeer niet on- „ derwerpen om hem in die gemaaktheit na te volgen, die hy zom- „ tyds laat blyken, om veel in weinig woorden te besluiten, en, „ gelyk men in puntdichten zoude doen, woordspelingen te gebrui- „ ken". *Jul. Cæs. Scalig. Hypercrit. l.* VI. *Poëtic. p.* 789. *Baillet jugement des savans Tom.* VII. *pag.* 93. *en* 94.

ACCIUS, (Lucius) een Latynsch treurdichter, de zoon van een gevryden slaaf, wierdt onder het burgermeesterschap van Hostilius Mancinus, en van Attilius Serranus, in 't jaar 583. na de stichtinge van Rome, en 171. voor Christus, geboren, volgens Hieronymus; 't geen nochtans niet zonder zwarigheit is: want Cicero, in 't jaar 647. na de stichtinge van Rome geboren, zegt in zyn *Brutus*, dat hy verscheide maal ommegang met den dichter Lucius Accius, een vriendt van Decimus Brutus, gehad heeft; en elders schynt hy (*Philipp.* I.) te zeggen, dat men in 't jaar van Cesars doodt, dat het 710. is na de bouwinge van Rome, een treurspel van Accius 60. jaren na zyn doodt vertoonde. Het is te denken, dat Cicero 15. of 20. jaren oud was, wanneer hy met Accius heeft omgegaan; derhalven, zo deze dichter in 't jaar 583. geboren is, gelyk Hieronymus stelt, moet hy meer dan 80. jaren geleefd hebben, 't geen niet onmogelyk is; maar aan de andere kant zo 'er 60. jaren verlopen waren tusschen de doodt van Accius, en die van Cesar, zo moet volgen, dat hy in het 650. jaar na de stichtinge van Rome gestorven is, en drie jaren na de geboorte van Cicero. Men kan deze waarschynlyke strydigheden overeenbrengen met te zeggen, dat men de 60. jaren, waar van Cicero spreekt, niet al te bepaald moet opnemen, als of de zelve juist sedert de doodt van Accius verlopen waren; want Cicero zegt zulks niet; maar alleen, dat men in het jaar van de doodt van Cesar een treuspel van Accius vertoonde; gedurende de viering van de spelen, die Brutus moest geven, en die hy zelf niet bywoonde, om dat hy sedert de doodt van Julius Cesar uit Rome was vertrokken; dat dit treuspel veel toejuiching hadde, en dat deze toejuichingen meerder op Brutus dan op Accius betrekkelyk waren. De reden, die Cicero daar van geeft, is, dat het niet waarschynlyk was, dat men Accius na verloop van zestig jaren toejuichte, *Nisi fortè Accio tum plaudi & sexagesimo post anno palmam dari putabatur, non Bruto*; het geen zien kan op den tydt, in welken dit stuk de eerste maal vertoond wierdt, of op den tydt toen Accius gebloid heeft, en juist niet op den tydt van zynen doodt. Dit vooronderstelds zynde, brengt men Cicero gemakkelyk met den geboortetydt van Accius, door Hieronymus bepaald, overeen. Men zegt dat deze dichter in het jaar 583. na Romens bouwinge is geboren; dat hy meer dan 80. jaren geleefd heeft; dat Cicero hem in het vyftiende of twintigste jaar zyns ouderdoms heeft kunnen zien; en dat 'er zestig jaren verlopen zyn geweest sedert dat Accius zyne stukken hadde doen vertonen. Accius, hoewel jonger dan Pacuvius, maakte zich by 't leven van dezen dichter bekend: want Cicero verzekert ons, in zyn *Brutus*, dat Accius en Pacuvius in het zelve jaar ieder een stuk deden vertonen, en dat Pacuvius toen 80. jaren oud was. 't Was waarschynlyk eene der eerste stukken, die Accius ten tonele voerde: doch men weet 'er den naam niet van. Accius voer voort het Roomsche schouwtoneel te verryken, doende de grootste onderwerpen daar op vertonen, die op dat van Athenen gezien waren; als *Andromache*; *Andromeda*; *Atreus*; *Clitemnestra*; *Medea*; *Meleager*; *Philoctetes*; *Tereus*, en andere. De namen van deze stukken worden in Varro, Aulus Gellius en Nonnius Marcellus gevonden. Hy ontleende nochtans niet altydt de stoffe van zyne stukken van de Grieken; hy maakte 'er een, waar van het onderwerp volkomen Romeinsch was. Het zelve wierdt *Brutus* genoemd, en handelt van de verdryving van Tarquinus. Manutius was van gedachten, dat het dat was, 't geen na de doodt van Cesar vertoond wierdt; doch het blykt uit de brieven van Cicero aan Atticus (XVI. *b.* 2. *en* 5. *brief.*) dat het stuk van Accius, dat by deze gelegenheit vertoond wierdt, *Tereus* was. Zommigen hebben geoordeeld, dat Accius ook blyspelen gemaakt heeft; en Vossius verzekert, dat Varro twee der zelven noemt, de *Bruyloft*, en de *Koopman.* Nochtans wordt dit by Varro niet gevonden, en de ouden hebben Accius geprezen als een dichter, die zich alleen op het treurspel toegelegd hadt. (Horatius *lib.* I. *Sat.* X.) Accius heeft ook andere werken zamengesteld, en inzonderheit jaarboeken, die Macrobius Priscianus,

ſcianus, Feſtus, en Nonnius Marcellus hebben aangehaald. Decimus Brutus, die in 't jaar 615. na Romens ſtichtinge burgermeeſter was, en die in 't jaar 623. over eenige volkeren van Spanje zegepraalde, nam zo veel vermaak in de vaarzen, die Accius tot zynen lof hadt gemaakt, dat hy de zelve aan den ingang des tempels, en op de gedenktekenen van den buit der vyanden gemaakt liet ſtellen, gelyk Cicero, in zyne redevoering voor den dichter Archia, en Valerius Maximus na hem verhaalt. De oude kenners hebben Accius zeer hoogverheven in de poëzy bevonden, en Pacuvius met hem vergelykende, hebben zy den eerſten voor den geleerdſten, en den tweden voor den uitnemendſten in de netheit van zyne uitdrukkingen gehouden. Dat is de zin van deze twee vaarzen van Horatius II. *ep. l.* 50.

Ambigitur quoties uter utro ſit prior; aufert
Pacuvius docti famam ſenis, Accius alti.

Quintilianus heeft het zelve daar van gedacht. „ Die genen, zegt hy, „ die zich vleien over de werken wel te kunnen oordelen, bevinden, „ dat Accius meer krachts heeft, en Pacuvius meer geleerdheits. Zo „ zy beide (voegt hy 'er by) de fraaiheit en beſchaafdheit van de „ volgende eeuwen niet hebben, 't is hun gebrek niet, maar dat „ van den tydt, waar in zy leefden; doch zy munten beide uit door „ de verhevenheit van hunne gevoelens, door de kracht van hunne „ uitdrukkingen, en door de karakters, die zy aan hunne perſonaad- „ jen geven ". Aulus Gellius verhaalt dat Pacuvius op het einde van zyn leven naar Tarente geweken zynde, door Accius bezocht wierdt, die naar Aſië gaande, en aldaar doorreizende, hem zyn treuſpel van *Atreus* voorlas, en dat Pacuvius daar in veel verhevenheits en overeenſtemming vondt; doch dat het hem toeſcheen, dat verſcheide plaatſen daar in te hard en te veel uitgedyd waren. Accius ſprak het niet tegen, en betuigde zelfs daar over niet moeielyk te zyn; hopende dat het geen hy naderhandt ſchryven zoude volmaakter zoude zyn. *Het gaat*, zeide Accius, *met de verſtanden als met de appelen, die nooit goed zyn, zo ze niet hard en groen zyn eerze rypen.* Iemandt aan Accius vragende, waarom hy niet pleitte, daar hy zo gelukkig was op het toneel, antwoordde hy: *In myne treuſpelen zeg ik 't geen my behaagt: maar voor de pleitbank zoude ik moeten horen dat ik niet gaarne zoude willen horen.* Quintilianus verhaalt dit antwoordt. Accius, hoewel hy zeer klein van perſoon was, liet zo men Plinius, *l.* XXXIV. *c.* 5. geloof geeft, een zeer groot beeldt in den tempel der zanggodinnen voor zich oprechten. Het is onzeker, of deze vermaarde dichter Accius de zelve is, die, volgens 't geen Valerius Maximus zegt, nooit op wilde ſtaan om Julius Ceſar, als hy in de vergadering der dichteren quam, eer te bewyzen. Zo deze Julius Ceſar de zelve is, die keizer is geweeſt, kan het niet wel op den ouden Accius worden toegepaſt; doch 't kan wel zyn, dat het Sextus Julius Ceſar, of Cajus Ceſar, was, die door de huurlingen (*Satellites*) van Marius gedood wierdt. Cicero ſpreekt, *l.* I. *de Legibus*, met verachtinge van eenen Accius, die eene hiſtorie geſchreven hadde; en alzo de treurdichter Accius jaarboeken geſchreven heeft, hebben eenigen geoordeeld, dat hy het is, dien Cicero in deze plaats in 't oog heeft. Maar deze redenaar altydt met lof van den dichter Accius ſprekende, en alle de ouden eveneens gedaan hebbende, is het te denken dat Cicero op deze plaats niet van hem ſpreekt, te meer om dat hy aldaar van geen Hiſtorieſchryvers gewag maakt, dan die in onrym geſchreven hadden, en dat hy niets van den dichter Ennius zegt; het welk heeft doen vermoeden, dat 'er een miſſlag in den text van Cicero is, en dat men, in plaats van *Accium*, *Macrum* moet ſchryven. Daar was in dezen tydt ook een bequaam redenaar, Accius genaamd, waar van hier voor geſproken is. Hy was van Piſaurus, 't geen heeft doen oordelen, dat hy een nabeſtaande van den dichter Accius was, die Hieronymus zegt naar Piſaurus gebragt te zyn, wanneer de Romeinen aldaar eene volkplanting oprechtten. *Cicero in I. Philipp. de Oratore & de Optim. genere Orator. Nonius Marcellus. Varro. Aulus Gellius l.* XIII. *c.* 2. *Plin. l.* XXXVII. *c.* 5. *Val. Maximus l.* III. *c.* 7. *Crinitus de Poët. Lat. c.* 5. *Voſſius de Poët. Lat. Gyraldus de Hiſt. Poët. Dial.* 8. *Baile.*

ACCIUS NÆVIUS. Zie ACTIUS NÆVIUS.

ACCIUS TULLIUS. Zie ACTIUS TULLIUS.

ACCLAMATIE, *toejuiching*, *vreugde-geroep*, was eene toejuiching, die men gaf aan perſonen en zaken, het welk in vele gevallen gebruikelyk was. Het Roomſche volk liet nooit na Acclamatien te doen aan de perſonen der keizers, die allerlei voordelige beden en wenſchen in zich beſloten, wanneer zy aan het zelve eenige mildadigheden bewezen, wegens eenige overwinninge op de vyanden van 't keizerryk behaald. Deze Acclamatie wierdt dikwils door een eenig woordt *feliciter* uitgedrukt, of door verſcheidene, als:

Di tibi dent quidquid, Princeps Trajane, mereris,
Et rata perpetuo, quæ tribuere, velint.

En door deze uitdrukkinge:

Augeat imperium noſtri Ducis, augeat annos.

Men kan daar over Barnab. Briſſon nazien, in zyne *verhandeling der formulieren.* De Roomſche raadt deedt van gelyken Acclamatien aan de keizers, 't zy by hunne komſte tot het ryk, 't zy tot erkenteniſſe van eenige gunſte, die zy van hen ontfangen hadden, de zelve in de openbare Regiſters doende invoegen, of die in kopere platen of op marmere tafels doende graveren. Zy vergoodden dikwils de keizers, en verkoren de overheden door ſchielyke Acclamatien. Zie hier daar van eenige voorbeelden.

Aurelius Victor verhaalt, dat men beval aan Pertinax na zyn doodt goddelyke eere te bewyzen, en dat de gehele raadt ten zynen voordele opſtondt met grote Acclamatien: *Acclamatum eſt, Pertinace imperante, ſecuri viximus. neminem timuimus, Patri pio, Patri Senatus, Patri bonorum omnium.* „ Wy hebben onder Pertinax in alle „ zekerheit geleefd, (riep de raadt) wy hebben niemandt gevreeſd: „ Pertinax was voor ons een vader vol van tederheit, de vader van „ den raadt, de vader van alle goede lieden. " Trebellius Pollio verhaalt de Acclamatien, die men dede by de verkiezinge van Valerianus tot het ampt van tuchtmeeſter: (*Cenſor*) *Acclamatum eſt: Valerianus in tota vita ſua fuit Cenſor, prudens ſenator, modeſtus ſenator, amicus bonorum, tyrannorum inimicus, hoſtis criminum, hoſtis vitiorum. Hunc Cenſorem omnes, hunc imitari volumus. Primus genere, nobilis ſanguine, emendatus vita, doctrina clarus, moribus ſingularis, exemplum antiquitatis:* „ Men ſtondt op met deze Acclamatien: „ Valerianus is tuchtmeeſter geweeſt gedurende zyn gehele leven, een „ wys en zedig raadsheer, een vriendt der goeden, een vyandt der „ geweldenaars, een vyandt van euveldaden en van ondeugden. „ Dezen Tuchtmeeſter willen wy alle volgen. Hy is van de eerſte „ geſlachten, doorluchtig door zynen adeldom, geregeld in zyn le- „ ven, pryswaardig om zyne geleerdheit, uitnemend in zyne ze- „ den, een voorbeeldt der oudheit. " Het zelve gebeurde in de verkiezinge van Tacitus tot het keizerryk: want de eerſte, die ſtemde hem tot keizer verklaard hebbende, ſtondt de gehele raadt op, roepende: *Omnes, Omnes*; en deze goede gryzaardt zich daartegen willende ſtellen, om zynen groten ouderdom, die hem genoegzaam buiten ſtaat ſtelde om den laſt van 't ryk te dragen, riep men uit: *Caput imperare, non pedes. Animum tuum, non corpus eligimus. Tacite Auguſte, Dii te ſervent!* „ Het voegt aan 't hoofdt te gebie- „ den, en niet aan de voeten. Het is uw geeſt, dien wy verkiezen, „ en niet uw ligchaam. Tacitus Auguſtus, dat de Goden u een lan- „ gen tydt bewaren ". In de legers verkoren de Roomſche ſoldaten dikwils door ſchielyke Acclamatien de keizers en hunne veldheren, zonder het bevel van den raadt, of de bewilliging van het Roomſche volk af te wachten, gelyk zulks gebeurde in de verkiezing van den keizer Probus. Want de kolonellen de ſoldaten aangemaand hebbende om een keizer te verkiezen, die (*Probus*) een man van vroomheit was, ontſtondt 'er ſchielyk een geluidt van verwarde ſtemmen, die Probus tot keizer verklaarden, *Probe Imperator, Dii te ſervent.*

De Acclamatien waren ook in gebruik by de ſchouwtonelen, wanneer de vertoningen van den ſmaak van 't volk waren: gelyk gebeurde aan een blyſpel van Pacuvius, dat den Romeinen vertoond wierdt: *Qui clamores ſæpe tota cavea exauditi ſunt in M. Pacuvii nova fabula.* „ Men hoorde dikwils diergelyke Acclamatien in den „ ſchouwburg by de vertoning van het nieuwe blyſpel van M. Pa- „ cuvius". Indien de Romeinen gewoon waren door Acclamatien hunne blydſchap te betuigen, en hun genoegen uit te drukken, zy lieten zich ook tot vervloekingen vervoeren, om hunne verſmading en hunnen haat te doen blyken, gelyk zy deden na de doodt van Commodus. Zy riepen uit: *Hoſti Patriæ honores detrahantur: parricida, gladiator in ſpoliario lanietur.* „ Dat men den vyandt des „ vaderlands van alle eere berove; dat deze moordenaar, dat deze „ ſchermer in de beroofplaats der ſchermers in ſtukken verſcheurd „ worde". (*Antiqq. Rom.*) De Acclamatien zyn ook in de Concilien in gebruik geweeſt, 't zy om de keizers een langdurig leven toe te wenſchen, 't zy om de ketters met eene algemeene toeſtemminge te veroordelen of te vervloeken, of 't zy om eene voorgeſtelde zake eenpariglyk goed te keuren. Men ziet vele voorbeelden van deze Acclamatien in de Concilien, inzonderheit in het Concilie van Chalcedonie, en zelfs in het Concilie van Trente, daar de vaders, na het lezen der beſluiten, met een *Placet* antwoorden, en door verſcheidene Acclamatien, die aan 't einde van dat Concilie gevonden worden, eindigen.

ACCO, ACRA, en St. JAN D'ACRA, ook Ptolemaïs genoemd, eene ſtadt in den ſtamme Aſer. De naam van deze ſtadt ſchynt niet voor te komen in de H. Schriften dan alleen *Iud.* I. 31. Maar de geleerde Reland vermoedde, dat deze naam ook ſchuilde *Mich.* I. 10. daar men den text naar zyn gevoelen dus zoude kunnen vertolken: *Verkondigt het niet te Gath, en weent niet te Acco*: dat is: *toont gene tekenen van droefheit in die ſtadt, de welke Noordwaarts, gelyk als Gath Zuidwaarts, van onze vyanden bewoond wordt.* In de oorſpronkelyke taal is eene aardige woordenſpeling, welkers verder uitlegging den Lezer echter onnut zoude zyn. Den Grieken, hoewel zy den jongeren naam Ptolemaïs gebruikt hebben, is nochtans de vorige naam Acco niet onbekend geweeſt, dien zy *Ake* hebben uitgeſproken, en naar hunne gewoonte den zelven eenen Griekſchen oorſpronk gegeven, van het woordt ἀκεῖσθαι, *akeiſthai*, 't welk *genezen* beduidt, om dat Hercules, van een ſlang geſtoken, aldaar genezen zoude zyn. Doch *Handel.* XXI. 7. wordt deze ſtadt Ptolemaïs genoemd, gelyk ook doorgaans by de Roomſche ſchryvers en op de oude penningen *Colonia* (de volkplanting van) *Ptolemaïs*: want men hadde, naar 't getuigenis van Plinius, door laſt van den keizer Claudius, eene volkplanting derwaarts gezonden. Men ziet op fraaie penningen van de keizers Trajanus en Hadrianus de letteren COL. PTOL. en eene vrouw op een rotze van de zee omringd, de ſtadt zelf verbeeldende, houdende, tot een teken van de vruchtbaarheit des lands, in hare regterhandt drie korenaaren: aan hare voeten ziet men het beeldt van eene rivier met uitgebreide handen, dat zekerlyk de rivier Belus is, die zich by Ptolemaïs in de zee uitſtort. Ten tyde der kruistochten tegen de Saracenen wierdt deze ſtadt Acra, en St. Jan van Acra genoemd. De Arabiers noemen de zelve hedendaags Acca. Zy legt aan de Noordzyde van een baai in de Middelandſche zee, zo dat ze ten Zuiden en ten Weſten van de zee omringd is. Deze inham wordt doorgaans van onze zeeluiden *de baai van St. Jan d' Acra* genoemd, zynde tuſſchen den berg Karmel en de ſtadt Acco gelegen, en ſchynt eertyds geheel aan den ſtamme Aſer toebehoord te hebben. Deze ſtadt is onder de Chriſtenen een biſdom geweeſt, dat onder het biſdom van Tyr behoorde; en men

vindt de namen van eenige harer bisschoppen in de ondertekeningen der oude kerkvergaderingen. Josephus beschryft deze stadt aldus: „ Deze stadt paalt aan Galilea, is aan de zee gelegen, en in eene „ grote vlakte gebouwd. Zy is omringd van bergen; aan de Oostzyde door de bergen van Galilea, aan de Zuidzyde door den berg „ Karmel, die 'er 120. stadien (vyf uren gaans) van afgelegen is, „ en ten Noorden door eenen zeer hogen berg, die de ladder der „ Tyriers genoemd wordt, en honderd stadien van daar legt. Twee „ stadien van de stadt vloeit het kleine water Belus, aan het welke „ het graf van Memnon legt: waar by eene plaats is, die maar honderd ellen gronds beslaat; en verwonderenswaardig is: want zy „ is rond en hol, glaszandt uitleverende; en hoewel het zelve met „ vele schepen afgehaald wordt, zo is nochtans de plaats altydt wederom vol". Simon merkt aan, dat de naam dezer stadt betekent, *haak; tot hier toe; nedrigheit, uitzondering*, enz. *Josephus Oorlogen* XI. 9. *Reland Palest. Simon Dict. de la Bible.*

Strabo sprak al in zynen tydt van Acco als van eene grote stadt, alwaar de Persianen zich verschanst hadden, gedurende hunne oorlogen tegen de Egyptenaars. Na dat de Romeinen, als boven gezegd is, eene volkplanting derwaarts gezonden hadden, is zy beroemd geworden door den toevloedt der kooplieden, die van alle plaatsen door den koophandel derwaarts gelokt wierden, het gene echter naderhandt de voornaamste oorzaak van den ondergang der stadt is geweest. De Arabieren hebben de zelve ingenomen, waar door zy, gelyk de andere voorname steden van 't oosten, aan de macht der Mahometanen onderworpen is. Doch in den H. Oorlog wierdt deze stadt kort na de verovering van Jeruzalem mede ingenomen; het welk geschiedde op den 24. Maart des jaars 1104. met de hulp van zeventig schepen, die de Genuezen in de Levant gebragt hadden. Toen wierdt zy noch bloeijender dan zy ooit geweest was. In 't jaar 1187. veroverde Saladin de zelve wederom, benevens Barut, Giblet en Jeruzalem. In 't jaar 1191. wierdt zy wederom herwonnen. Gui, Koning van Jeruzalem, hadt de zelve meer dan een jaar lang belegerd, zonder hoop van ze te bemachtigen: doch Philippus Augustus, koning van Vrankryk, met zyne benden aangekomen zynde, nam het beleg wel haast een beter voortgang. Men maakte een bequame bres: maar de Fransche vorst wilde uit edelmoedigheit genen storm laten doen voor de komst van Richard, koning van Engelandt, die in July aanquam; waar na de stadt den 13. van die maandt stormenderhandt wierdt ingenomen, terwyl men wegens de overgave handelde. Dewyl Acra naderhandt byna de eenige stadt was, die de Christenen in Palestina overig hadden, wierdt zy gemeen aan alle die natien, dat eene verdeeldheit in de stadt veroorzaakte, die gelegenheit gaf aan den Sultan Melec-Saraf om de zelve den 19. May des jaars 1291. stormenderhandt in te nemen. Sedert is zy verwoest; naderhandt herbouwd; en tegenwoordig onder het gebiedt der Turken. De stadt is wel besloten, en hare haven zeker en bequaam tot den koophandel. De vlakte daar om heen is vruchtbaar, en door verscheide riviertjes bewaterd, die van de naburige gebergtens afvloeien. *Strabo l. XVI. Tyrius. Vitrius. Sanut. Gesta Dei per Francos. &c.*

De haven der stadt is een Golf boogswyze, welkers rondte vyf mylen begrypt tot aan de stadt Cayphus, die aan de andere zyde is aan de opening der Golf, en, in eene lynregte tusschenwydte over 't water, niet verder dan twee mylen daar af gelegen is. Deze haven was eertyds een der schoonste en gemakkelykste van gansch Syrië; maar tegenwoordig is zy bedorven, en schromelyk door de klippen. Aan 't inkomen van de haven is eene Mosquee, en daar naby eene grote menigte van allerlei marmere kolommen, ter aarde leggende, en voor 't meeste gedeelte gebroken, of in 't zandt begraven. Door de gansche stadt ziet men de puinhopen van oude kerken en andere prachtige gebouwen, als van 't Arsenaal der galeien, van 't paleis der ridders van St. Jan van Jeruzalem, van de Tempeliers, en van de Christen koningen en prinsen: want sedert het jaar 1191. tot 1291. wierdt deze stadt door negentien of twintig mogendheden te gelyk bezeten, die daar alle onafhankelyk van malkander waren. Zo waren 'er in den jare 1250. Henrik, koning van Jeruzalem en van Cyprus; de koning van Napels en van Sicilie; de prins van Antiochië; de graaf van Jaffa; de graaf van Tripoli; de prins van Galilea; de legaat van den paus, die 'er 2500. soldaten in soldy hadde; de prins van Tarente; de koning van Armenië: de hertog van Athene; de legerhoofden van de Venetianen, van de Florentynen, van de Genuezen, van de Pisaners, en van de Engelschen; de grootmeester der Tempelieren; de grootmeester van de Teutonische ridderorde; en de grootmeester van St. Lazarus; waar by eenige noch voegen den patriarch van Jeruzalem. Alle deze opperhoofden hadden ieder hun quartier, daar zy zo vele byzondere ligchamen uitmaakten, het gene de oorzaak van het verlies der stadt is geweest. Het gebruik van het glaszandt der riviere Padiga, of Belus, waar van gesproken is, zegt men ontdekt te zyn door zeeluiden, die van een mengsel van dat zandt en van salpeter een voetstal of poten onder hunne kookketel gemaakt hebbende, door het aanstoken van sterk vuur als gesmolten glas zagen lopen, en daar door leerden van dit zandt, met salpeter gemengd, glas te maken. De Italianen hebben het zelve dikwils tot dat gebruik in hunne schepen geladen. *Doubdan voyage de la Terre sainte.*

ACCO, een oud Grieksch wyf, het welk zodanig suste, dat zy, wanneer zy zich in den spiegel zag, zich met haar beeldt onderhieldt, als of het eene andere vrouw geweest ware. Men zag haar bewyzen doen van beloften, van bedreiging, van grimlagching, en van alles wat in den menschelyken ommegang plaats heeft. Andere schryven dat zy zomtyds een spyker wilde inslaan met een sponcie, als of zy een hamer vast hielde. De moeders plagten hunne kleine kinderen met de namen van Acco en Alphito te verbazen, om de zelve in toom te houden. *Rhodiginus l. XVII. c. 2. Plutarchus de Stoïcorum repugnant. p. 1040. B. Baile Dict.*

ACCO, een krygsoverste, die ten tyde van Julius Cesar het gebiedt hadt over het krygsvolk van Sens, in den oorlog der Gaulen. *Cæsar comment. l. I.*

AC-COINLU is de naam van een geslacht der Turcomannen, dat in Asië geregeerd heeft. Dit Turksche woordt betekent het *witte schaap*; en wierdt dit geslacht zo genoemd, om dat des zelf, prinsen het tot een merkteken voerden. Zy hebben in klein Armenië en in Mesopotamië geregeerd, en zyn gevolgd op die genendie men *Cara-coinlu*, dat is te zeggen, het *zwarte schaap*, noemde.

De eerste van dezen stam is geweest Thour Ali Beg.

De twede, Coutlu Beg, zoon van Thour Ali.

De derde, Cara Ilug Othman. Hy behieldt zyne staten door het doen van hulde aan Tamerlan, en storf in het 809. jaar van de Hegire, het 1406. van Christus. Hy was de zoon van zynen voorzaat.

De vierde, Hamzah Beg, zoon van Cara Ilug, storf in het 848. jaar van de Hegire, het 1444. van Christus.

De vyfde, Gehangir, neef van Hamzah, storf in het 872. jaar van de Hegire, het 1467. van Christus.

De zesde, Hassan Al-Thaovil, of Hassan de lange. Deze is Usuncassan, broeder van Gehangir. Hy storf in 't 883. jaar van de Hegire, het 1478. van Christus.

De zevende, Khalil Beg, zoon van Usuncassan, storf in 't 884. jaar van de Hegire, het 1479. van Christus.

De achtste, Jacob Beg, broeder van Khalil, en zoon van Usuncassan, storf van vergift in het 896. jaar van de Hegire, het 1490. van Christus.

De negende, Massih Beg, broeder van Jacob, of, volgens anderen, Baisancor, zoon van Jacob Beg, die de een of de ander niet langer regeerde dan een jaar en acht maanden.

De tiende, Rostam-Mirza, kleinzoon van Usuncassan, die omtrent vyf jaren en een half regeerde.

De elfde, Ahmed, zoon van Ogurlu, en kleinzoon van Usuncassan, die maar omtrent een jaar regeerde.

De twaalfde, Alvend-Mirza, kleinzoon van Usuncassan, die mede omtrent een jaar regeerde.

De dertiende, Morad, zoon van Jacob, die van zynen staat ontbloot wierdt door Ismaël Sofi, koning van Persië, in 't 914. jaar van de Hegire, het 1508. van Christus.

De Turken noemen noch heden in hunne taal het kleine Armenië *Ac-Coinlu Ili*, dat is: *het landt van het witte schaap*; en de hedendaagsche Grieken noemen de inwoners van dat landt *Asproprobatadæ.*

Deze twede stam der Turcomannen, van het witte schaap genoemd, heeft, volgens den schryver van de *Nighiaristan*, negen Sultans gehad, welker regering maar veertig of twee en veertig jaar geduurd heeft, volgens de navolgende orde.

Uzun Hassan Beg, dus noemen de Turken dezen prins, dien de Arabieren Hassan Al-Thaovil noemen, en die ons beter onder den naam van Usuncassan bekend is, die elf jaren geregeerd heeft.

Khalil, zoon van Hassan Beg, zes maanden en een half.

Jacob, zoon van Hassan Beg, twaaf jaren en twee maanden.

Baisancor, zoon van Jacob, een jaar en een half.

Rostam Beg, zoon van Maksud Beg, die de zoon was van Hassan Beg, vyf jaren en een half.

Ahmed Beg, zoon van Ogurlu Mohammed, die een zoon was van Hassan Beg, omtrent een jaar.

Alvend Beg, zoon van Joseph Beg, die een zoon was van Hassan Beg, omtrent een jaar.

Mohammed Mirza, zoon van Joseph Beg, de zoon van Hassan Beg, een jaar en een half.

Sultan Morad, zoon van Jacob Beg, regeerde omtrent tien jaren. Hy wierdt verslagen, en van zyne staten ontbloot door Schah Ismaël, koning van Persië, in 't 915. jaar van de Hegire, en gedood in het 920. jaar. Aldus eindigde de heerschappy van den stam van het witte schaap.

Deze rekening is niet naauwkeurig. Echter begint Mirkond, die den naam van *Baianduriah* geeft aan dezen stam, des zelfs regering mede niet eerder dan met Uzun Hassan Beg. Deze schryver doedt de heerschaapy van den stam van 't zwarte schaap eindigen door de doodt van Hassan Ali, zoon van Gehanschah, die door Uzun Hassan verslagen wierdt, in het 873. jaar van de Hegire, het 1468. of 1469. van Christus, en tekent door dit merk het beginzel der heerschappy van het witte schaap aan. Khondemir spreekt zonder eenige onderscheiding van deze twederlei heerschappy der Turcomannen in de historie der Timuriden, dat is te zeggen van de navolgers van Tamerlan. *Herbelot Bibl. Orient.*

ACCOLLADE, dat is *Omhelzing*, eene plegtigheit, die den naam aan de oudste van alle de ridder-ordens gegeven heeft; waar mede de ridders door de Christen prinsen met kussingen, omhelzingen, en diergelyke liefkozingen ontfangen wierden. Dit teken van gunst en toegenegenheit is zo oud, dat Gregorius van Tours schryft, dat de koningen van Vrankryk, van den eersten stam, de draagbandt en gouden sluier overgevende, de ridders aan de linker wang kusten, en deze woorden gebruikten: *In den naam des Vaders, en des Zoons, en des H. Geestes, enz.* Behalven deze omhelzing sloeg de vorst den nieuwen ridder zagjes met het plat van den degen op de schouder, gelyk Johannes Sarisbury, een Engelsch schryver van de oude Noormannen sprekende, verhaalt. Thomas Smit, merkt het zelfde aan. Op deze wyze gaf Willem de Overwinnaar, koning van Engelandt, de ridderorde aan zynen zone Henrik, 19. jaren oud zynde, hem naar 't verhaal van Willem van Malmesbury ook wapenen behandigende; en om deze reden wordt de ridder van de *Accollade* ook ridder van de wapenen genoemd; en in 't Latyn *Miles*: om dat hy tot de wapenhandeling overging, waar van de degen, de wapenrok, de helm, en de andere wapenen de zinnebeelden waren. Men voegde daar den halsbandt, als het voornaamste te-

teken van de ridderorde, by; benevens de goude sporen, die de ridder droeg, tot onderscheiding van den schildknaap, die dezelve alleen van zilver hadde. *Jean de Sarisbury. Th. Smith.*

ACCOLLADE is de naam van een ridderorde in Engelandt, die aldus genoemd word om dat de koning den gene, die daar in aangenomen wordt, omhelst; na dat hy hem met een blootzwaardt zachtjes op de schouderen, en alzo tot ridder geslagen heeft; zynde dit een orde van gemene ridders. In vorige tyden mogten deze alleen gouden sporen dragen, waarom zy ook in 't Latyn *Equites aurati* genoemd wierden. Zy mogen slechts Kornetten met hunne wapens dragen; maar de koning maakt hen dikwils in tyden van oorlog ridder-baronnets, hen vergunnende de bannier te dragen, gelyk de Baronnen. *Salmonet. Hist. des troubl. d'Anglet. Joh. Sarisbury. Thomas Smith.*

ACCOLTI, een oud adelyk geslacht in Toskanen, dat veel vermaarde mannen heeft voortgebragt. PETRUS, een zoon van Benedictus van Arezzo, (wiens boek *de præstantia virorum sui ævi*, in 't jaar 1689. gelyk uit de *Biblioth. Universelle T.* XVII. blykt, te Parma uitgegeven is) en van Laura Federica, was in het jaar 1455. geboren, en wierdt van Julius den II. in 't jaar 1511. kardinaal gemaakt. Hy was bisschop van Arras, van Cremona en van Cadix, en aartsbisschop van Ravenna. Hy heeft eenige Historische verhandelingen geschreven, en is den 11. December des jaars 1532. te Rome gestorven. BENEDICTUS, mede kardinaal, een neef van den voorgaanden, een zoon van Michiel en van Lucretia Allemanni, was te Florence in 't jaar 1497. geboren, en niet alleen in de rechten, maar ook in de Latynsche tale zodanig geoeffend, dat men hem den Cicero van zynen tydt noemde. De gunst van zynen oom en zyne eige verdiensten verhieven hem aan 't hof te Rome. Leo de X. gaf hem het bisdom van Cadix. Adriaan de VI. begiftigde hem met dat van Cremona, en met het aartsbisdom van Ravenna. Clemens de VII. schonk hem, benevens andere aanzienlyke ampten, in 't jaar 1527. den, kardinaalshoedt, en maakte hem Legaat van 't markgraafschap van Ancona, en landvoogdt van Fano. Hy heeft door last van dezen paus eene verhandeling uitgegeven van het recht van den H. stoel op het koninkryk van Napels, en daarenboven verscheide andere werken nagelaten. Lilio Giraldi stelt hem onder de dichters van zynen tydt. Hy storf te Florence in 't jaar 1549. FRANÇOIS ACCOLTI van Arezzo leefde omtrent het jaar 1469. en was eerst te Siena, maar naderhandt te Ferrare hoogleeraar, en van zo scherpzinnig een verstandt, dat men hem *Principem subtilitatum* noemde. Hy moest den kardinaalshoedt missen, om dat de paus hem zyne schole niet wilde ontrukken. Nochtans heeft hy door zyne verdiensten den adeldom, grote rykdommen, en een onsterffelyken naam verkregen. Hy heeft verscheiden fraaie werken uitgegeven. FRANÇOIS ACCOLTI, bisschop van Ancona, was een broeder van den kardinaal Benedictus, en heeft vele bewyzen van zyn voortreffelyk verstandt gegeven; doch storf onder paus Adriaan den VI. zeer jong aan de pest. BENEDICTUS ACCOLTI was 't hoofdt van eene zamenzwering, die tegen Pius den IV. beraamd wierdt. Zyne eedgenoten waren Petrus Accolti, zyn bloedverwant, Antonius, graaf van Canossa, de ridder Peliccione Prosper d'Ettore, en Thaddeus Manfredi, die alle in grote schulden staken, en daar door in 't verstandt geraakt waren. Hy beloofde aan deze zyne medehelpers goude bergen, namentlyk dat de graaf Antonius de stadt Pavia, Thaddeus Cremona, Pelliccione Aquileja, en Prosper een jaarlyksch inkomen van vyf duizend kronen zouden hebben, wanneer gemelde paus van kant geholpen zoude zyn. Het ontbrak hen wel niet aan gelegenheid, maar aan moedt, om dezen aanslag uit te voeren; en Accolti, beschuldigd dat hy zich langen tydt te Geneve opgehouden hadde, maakte zich eindelyk door het gedurig verzoeken van gehoor by den paus verdacht. Hy wierdt derhalven met zyne medestanders gegrepen, en na dat zy hun voornemen beleden hadden ontfingen zy in 't jaar 1564. hunne verdiende straffe. *Thuan. Hist. l.* XXXVI. *Bembus & Sadolet. in Epist. Nardi in Hist. Florent. Ruber Hist. Ravenn. Ughell. Ital. sacr. Valer. de infœl. Litt. Auberi Hist. des Card. Vossius de Hist. Lat. &c.*

ACCOMBA, *Hypania*, eene stadt van Morea: Zy is gelegen in 't Belvedere, in 't quartier, dat men voortyds Elide noemde, by de rivier de Diagon, die zich eenige mylen lager in de rivier Alpheus ontlast. *Baudrant.*

ACCORAMBONIUS, (FELIX) een schryver van de XVI. eeuw, heeft aantekeningen gemaakt op alle de werken van Aristoteles; eene verhandeling over 't vloeien en ebben der zee, in 't jaar 1590. te Rome gedrukt, en aantekeningen over *Galenus de Temperamentis. Georg. Matth. Konig Biblioth. vetus & nova.*

ACCORAMBONIUS, (JERONIMUS) hoogleeraar in de geneeskunde te Padua, bloeide omtrent het jaar 1536. Hy heeft eene verhandeling over de melk geschreven. *Georg. Matth. Komig. Bibl. vetus & nova.*

ACCURSIUS (dien eenigen den voornaam FRANÇOIS geven) een vermaard rechtsgeleerde, die in de XIII. eeuw bloeide, een leerling van Azo, onder wien hy zich begaf, als hy al tot rypen ouderdom (zommigen zeggen van 28. anderen van 37. anderen weder van 40. jaren) gekomen was. Hy las de rechten voor in de hogeschole van Bolonje; en daarna een stil leven verkoren hebbende maakte hy Glossen of verklaringen over het ligchaam der rechten, hoewel zyn Latyn zo barbaarsch is, dat vele mannen, naauw gezet op de zuiverheit der tale, waar onder ook de beroemde Lodewyk Vives was, daar byster over geroepen hebben; doch dit was de schuldt der eeuwe, waar in hy leefde. Zyn aanzien was wel eer zo groot, dat hy by eenigen daarom der advocaten afgodt genoemd wierdt. Acht en zeventig jaren oud storf hy, en wierdt te Bolonje in de kerk der minnebroeders begraven. Zyn grafschrift luidt, *Sepulcrum* ACCURSII *Glossatoris legum, & Francisci ejus filii*: dat is, *Het graf van* ACCURSIUS *den Glossemaker over de wetten, en van zynen zoon François.* Pancirol schryft uit het verhaal van anderen, dat hy eene dochter gehad heeft, die te Bolonje de rechtsgeleerdheit opentlyk leeraarde: maar men heeft met den geleerden Baile reden om hier aan te twyffelen; en dat zet de waarheit op schroeven: want de zaak is al te zonderling om, zo ze waar was, daar omtrent in onzekerheit te blyven. Freherus (dit gaat noch verder) verhaalt uit zekeren schryver, by hem genoemd Jan Frauenlobius, die een Hoogduitsch boekje van het lofwaardig gezelschap der geleerde vrouwen gemaakt heeft, dat Accursius eenige dochters gehad heeft, die, om hare uitmuntende geleerdheit, waardig geacht wierden dat ze te Bolonje openbare lessen deden. Indien men Pancirol, en die hem navolgen, mag geloven, is Accursius in den jare 1229. gestorven. Maar dit strydt tegen het geen Freherus uit de levensbeschryvingen van Jan Fichart heeft te boek geslagen, namentlyk dat Accursius omtrent het jaar 1236. in bloei was. Thomas Pope-Blount stelt zyn besten levenstydt op 't jaar 1233. De gemelde Freherus, die op den kant zet dat hy in 't jaar 1279. gestorven is, belydt nochtans wat lager, dat men het jaar zyns sterftyds niet vast weet. Des blyft het onzeker. By deze gelegenheit voegen wy hier by het geen Bernarts in zyn boek van de nutbaarheit, die te halen is uit het lezen der Historien, den geleerden Willem Huisman over Accursius doedt zeggen: „Een man zodanig gesteld, dat ik, ware „ hy beter verzien van kennisse der Latynsche tale, en vooral der „ oudheit, my niet ontzien zoû hem te stellen boven alle zo Griek- „ sche als Latynsche uitleggers der rechten, indien myn oordeel „ gelden mogt. Maar van dit licht versteken, begaat hy menig- „ maal zo grote misslagen, dat hy niet alleen den bedrevenen, „ maar den kinderen ten spot is". Zie, behalven Baile, *G. Pancirol. de cl. legum Interpr. l.* 2. *l.* 29. *P. Freheri Theatr. Th. Pope-Blount. Censur. cel. viror. Crinitus de Hon. discipl.* XV. 3. XVII. 8. *Rabus Naamboek.*

ACCURSIUS, (CERVET) zoon van den bovengenoemden, liet zich Doctor in de rechten maken eer hy 17. jaren oud was: na dat lang betwist was of het volgens de wetten wel mogt geschieden. Zyne Glossen over het wetboek worden niet alleen vry slechter dan die van zynen vader, maar voor heel zot en beuzelachtig gehouden. Zie *Panc. de cl. leg. Interpr. l.* 2.

ACCURSIUS, (FRANÇOIS) de oudste broeder van Cervet, hadt te Bolonje zo veel aanzien, dat de overheit dier stadt, gehoord hebbende, dat hy den koning van Engelandt naar Vrankryk wilde volgen, hem, op verbeurte zyner goederen, verboodt te vertrekken. Hy meende hen te droelen, door het verkopen van al wat hy hadt aan iemandt zyner vrienden: maar dit mogt hem niet baten. Zyne goederen wierden echter verbeurd verklaard. Des moest hy wederkomen, waar door hy zyne goederen wederkreeg. Eenigen hebben willen zeggen, dat Accursius op zyne wederkomst te Bolonje met Bartolus aldaar Professor is geweest: maar dat is niet wel uit te rekenen (want Bartolus, in het jaar 1313. geboren, wierdt leeraar der rechten in den jare 1334.) zo de oude Accursius in den jare 1229. gestorven is. Hier uit gist Pancirol, dat Bartolus amptgenoot van een anderen Accursius, en zoon van zekeren Accursius is geweest, die in 't jaar 1273. te Reggio, zyn vaderstadt, de rechten leeraarde. *Panc. de clar. leg. Interp.* I. 2. *Rabus Naamboek.*

ACCURSIUS, (MARIAMGELUS, of MARIENGEL) geboren t'Aquila, eene stadt in 't ryk van Napels, een van de beste letteroeffenaren der XVI. eeuwe, begaafd met de zoetigheit der poëzy, die hy in 't Latyn en Italiaansch gelukkig oeffende. Hy verstondt grondig de Fransche, Spaansche en Hoogduitsche taal, hebbende zich met reizen in het Noorden ook opgehouden. Zyn lust was gevallen op het verbeteren der oude schryveren uit de handschriften, en hen dus verstaanlyker te maken, gelyk zyn werk over Ausonius, Solinus, en Ovidius, in den jare 1524. te Rome gedrukt, toont. Te wenschen ware geweest, dat zyn arbeidt over Klaudiaan, in welken poëet hy voorgaf omtrent 700. feilen uit oude handschriften verholpen te hebben, in 't licht gekomen ware. Drie en dertig jaren leefde hy aan 't hof van keizer Karel den V. in blakende gunste. In den jare 1531. gaf hy een geestige zamenspraak uit tot schimp der genen, die in al te oud Latyn schreven, voegende daar achter een boekje van den ouden rechtsgeleerden Volusius Metianus. *Ammianus Marcellinus*, te Augsburg in den jare 1533. gedrukt, was door hem met vyf voorheen onbekende boeken vergroot, en naar zyn eigen zeggen van 5000. feilen gezuiverd. De brieven van Kassiodoor in twaalf boeken zyn van hem in de zelve stadt, en in 't zelve jaar, voor de eerste maal uitgegeven, met een aangehechte verhandeling van de ziel. Hy heeft, naar 't getuigenis van Toppius, ook een boek uitgegeven, wegens de uitvinding van de drukkunst: en men zoude veel meer van zyne werken gezien hebben, indien zyn zoon Casimir, die een geleerd man was, langer geleefd hadde. Men beschuldigde hem van naschryving ten opzichte van zynen *Ausonius*, want men verspreidde dat hy zich zelven het werk van Fabricius Varanus, bisschop van Camerino, hadde toegeschreven; maar hy zuiverde zich daar van met ede, en betuigde nooit een boek gezien te hebben, waar uit hy iets getrokken hadde, dat dienen konde om het zyne op te tooijen. Barthius, in zyne aanmerkingen over Statius, getuigt, dat hy menigmaal van goed oordeel, en van geen verachtelyk vernuft was. Boven het geen wy gezegd hebben verstondt hy zich ook op de gezicht-en zangkunde. De gemelde Barthius wenscht dat Accursius meer gedenktekens van zynen geest nagelaten hadt, en klaagt dat die 'er noch zyn verwaarloost worden, zonder eenige zorge voor de uitgave der zelve. Boxhorn geeft hem onder de oordeelkundigen den naam van wakker en geleerd. *Baile. Barth. Animadv. ad Statium Tom. II. pag.* 399. *Adversar. XX.* 18. *ad Claudian. pag.* 855. *Boxhorn. Theatr. Urb. Holland. pag.* 137. *Schott. Tull. Quæst. l.* I. *p.* 59. *Nicol. Toppi Bibl. Napolit. Rabus Naamb.*

ACEBLAI. Zie ARREBLAI.

ACEGLIO, *Acellium*, een dorp van 't hertogdom Milanen. Het is gelegen omtrent het grote meir, naby het steedtje Arona. *Ferrarius.*

ACELA, eene stadt van Lycië, aldus genoemd naar Acelus, een zoon van Hercules, en van Malide, eene dienstmaagdt van Omphale. *Stephanus de Landbeschryver.*

ACELDAMA. Zie AKELDAMA.

ACELLARO. Zie ATELARI.

ACELLE, *Auricella*, vermaarde grotten van 't graafschap van Bourgondië, alwaar het water, dat 'er uit vloeit, in steen verandert, en verscheiden fraaje afbeeldsels van kolommen, dieren, praalgraven, en andere spelingen van de natuur maakt. *Davity Tom.* V.

ACEMA, of, volgens anderen, Cema, is de naam van dat gedeelte van de Alpen, dat den oorsprong geeft aan de rivier de Var, of Varo, die Vrankryk van Italië afscheidt. *Plinius l.* III. *c.* 5.

ACEMUM. Zie ACHEM.

ACENCHERES, een zoon van Orus, koning van Egypte, regeerde na hem twaalf jaren en een maandt, en storf 1131. jaren voor Christus geboorte. Zyn broeder Ratosis volgde op hem, en regeerde negen jaren. Na dezen regeerde wederom een Acencheres twaalf jaren en vyf maanden, en na dien noch een Acencheres twaalf jaren en drie maanden. *Josephus tegen Apion, k.* 5. *Africanus tegen Apion, by Eusebius aangehaald.*

ACEPHALII, of ACEPHALEN, een zeker slag van ketters, die aldus genoemd wierden om dat zy geen opperhoofdt over zich hadden. Eenige schryvers menen, dat zy die gene zyn, die den Patriarch Johannes van Antiochië, noch Cyrillus van Alexandrië wilden aanhangen, in het verschil, dat 'er was ten tyde van Sixtus den III. na de vergadering van 't Concilie van Ephese. Doch het is waarschynlyker, dat zy omtrent het jaar 482. opstonden, en dat deze naam gegeven wierdt aan de genen, die de dwalingen van Pieter Mogus, bisschop van Alexandrië, volgden. De Acephalen verlieten hem om dat hy de besluiten van het Concilie van Chalcedonië scheen goed te keuren, waar van zy afschrik hadden. Eenige anderen zeggen, dat deze ketters de dwalingen van Severus, bisschop van Antiochië, volgden, die nochtans na hen volgde, en een byzonder gevoelen hadde. Zy vermengden met Eutiches de twee naturen van Christus, en wierden deswegen door het Concilië te Chalcedonië in de V. eeuwe veroordeeld. *Liberat. in Breviar. c.*9. *Leont. de sectis act.* 5. *Baron.*

ACEPSIMAS, een Persiaansch bisschop en martelaar, die in den jare 345. geleden heeft. *Sozomen. lib.* II. *c.* 12.

ACEPSIMAS, een oud-woestynier, of kluizenaar van 't landt van Cyr of Cyropolis, bragt 60 jaren in een kluis door, zonder met iemandt te spreken. Men bragt hem linzen en water, dat hy aannam door een schuin gemaakt gat, uit vreze van gezien te worden. Dewyl hy zomtyds des nachts om eenige noodzakelykheden uitging, ontmoette hem op zekeren tydt een herder, die, hem voor een wolf aanziende, hem met stenen wilde werpen; maar hy voelde zyn handt en zyne slinger schielyk tegenhouden en onbeweeglyk worden. Een ander hadt de nieuwsgierigheit om op een boom te klimmen, om door een gat, dat het licht ontfing, te zien wat deze man in zyne kluis deedt; maar zyn halve ligchaam wierdt lam, en hy bequam zyne gezondheit niet wederom dan na dat hy dezen boom hadde doen nederwerpen. Acepsimas, zyn doodt voorzien hebbende, opende vyftig dagen te voren zyne kluis, en liet zich zien van alle die hem wilden bezoeken. Zyn bisschop gekomen zynde, wydde de zelve hem tot priester, hem de handen opleggende, dat hy toeliet, om dat hy maar weinige dagen te leven hadde. Theodoretus verhaalt ons het leven van dien kluizenaar van zyn landt in zyne Historie, genaamd *Philothea*, of *het klooster-leven.*

ACERATOS, een waarzegger van Delphos, die alleen met zestig inwoners in de stadt overbleef, wanneer de Persianen, daar in quamen. Hy was de eerste, die in acht nam, dat de geheiligde wapenen in den tempel-poort gezien wierden zonder dat iemandt de zelve aldaar gebragt hadde; gelyk Herodotus, het zelve aanmerkt in zyn VIII. boek, *Urania* genaamd.

ACERBUS, (EMILIUS) een Italiaan, van Bergamo, storf in 't jaar 1625. Hy heeft vier boeken over de vraagstukken van de redenkunst (*Logica*) geschreven. *Georg. Matth. Konig Bibl. vetus & nova.*

ACERBUS, (FRANÇOIS) gaf in 't jaar 1660. eene verhandeling uit, genaamd: *Corpori ægro a Musa Solatium. Matth. Konig Bibl. vetus et nova.*

ACERBUS MORENA, een Historie-schryver, die de Historie van den keizer Frederik Barbarossa vervolgd heeft. Zie MORENA, (OTHO.)

ACERBUS, (P.) een Italiaansch dichter van Mantua, heeft verscheiden kleine poëtische werken uitgegeven, die in achting zyn geweest. *Greg. Leti Italia Regnante.*

ACERE, ACERA, een dorp. Zie GIROLA.

ACERENZA. Zie CERENZA.

ACERENZA. Zie ACHERONTIA.

ACERNO, of ACIERNO, in 't Latyn *Acernum*, een klein steedtje in 't koninkryk Napels, zynde een bisdom, onder dat van Salerno, en onder het benedenste gedeelte van 't prinsdom van dien naam behorende. *L. Albert Descr. Ital. du Val. Miræus in Not. Episc. &c.*

ACERNUS, (SEBASTIAAN) een vermaard dichter, is in 't jaar 1551. in Polen geboren, en in 't jaar 1608. gestorven. Men noemde hem den Sarmatischen Ovidius, wegens de grote gemakkelykheit, waar mede hy vaarzen maakte; zo dat ze hem zelfs, gelyk den Roomschen Ovidius, natuurlyk en zonder daar op te denken te binnen quamen, wanneer hy met zyne vrienden redeneerde. Hy bragt de Historie van Susanna in Latynsche vaarzen, en besteedde tien jaren aan een dichtstuk, *de overwinnig der goden* genaamd. Hy schreef ook in Poolsche vaarzen een ander werk, dat den tytel draagt, *de Beurs van Judas*, of het verscheidenerlei slag van gierigheit en bedrog. *Starovolscius in He atontade p.* 125. *Ghilinus. Vol.* II. *Theatri Literatorum p.* 125.

ACERONIA, eene dienstmaagdt van Agrippina, de moeder van Nero, die op een schip gedood wierdt, zich voor hare meesteresse uitgevende, die men van kant wilde helpen. *Tacitus.*

ACERRA was by de Romeinen een klein koffertje, daar zy den wierook en andere riekende kruiden tot de offerhanden in bewaarden, als de kleine wierookdoosjes gemaakt, die noch in de Roomsche kerke gebruikt worden. Het was ook de naam van een altaar of wierookvat, om wierook voor de goden te branden, en voor de dode ligchamen. De ryken, volgens Horatius, offerden wierookvaten vol uitgezochten wierook om hunne godheden te vereeren:

Et plenâ supplex veneratur acerra;

in plaats dat de armen, volgens Lucianus, konden bestaan met aan de zelve eerbiedt te bewyzen en eenige greinen wierook in het vuur te werpen, dat op de outaren brandde. *Antiqq. Rom. Rosin. Danet.*

ACERRA, of *Cerra*, dat de oude *Acerræ* genoemd hebben, eene stadt in de Napelsche provincie Terra di Lavoro, legt aan de rivier Glanio, en heeft een bisdom, dat onder het aartsbisdom van Napels behoort. Hannibal heeft deze stadt verwoest. *Strabo. Livius. Virgil. l.* II. *Georg. Silius l.* VIII. *Appian. Alex. de bell. Civ. l.* I.

ACES, eene rivier in Asië, ontstondt uit een gebergte, dat op vyf plaatsen doorgesneden was, en bevochtigde de landen der Chorasmiërs, Hyrcaniers, Parthen, Sarangiërs en Tomaniërs. *Herodot.* III. *boek, Thalia genoemd.*

ACESAMENES, eene stadt van Macedonië, door een vorst van den zelven naam gebouwd, die in een landt regeerde, genaamd Pieria. *Stephanus de Landbeschryver.*

ACESANDER, een Grieksch Historieschryver, die den oorsprong van Cyrene geschreven heeft sedert Ballus, die de grondlegger van deze stadt geweest is, 't welk de uitlegger van Apollonius aanhaalt in 't IV. *boek.*

ACESEUS, een beroemd borduurder van Pataro, de welke met Helicon een vermaard geborduurd overkleedt maakte voor de Pallas van Athene. Dit werk wierdt zo hoog geacht, dat men, wanneer men wilde uitdrukken, dat iets wel gemaakt was, dit spreekwoordt gebruikte, *Dat komt van de handt van Aceseus en van Helicon. Erasmus in Adag. Servius ad Virgil. Aened. l.* I. *vs.* 479.

ACESIA, een gedeelte van 't eilandt Lemnos, aldus genoemd om dat Philoctetus aldaar zyne gezondheit wederkreeg. Philostratus maakt 'er gewag van;

ACESIAS, een onervaren arts, die een ellendig mensch van de jigt willende verlossen des zelfs pyn vermeerderde en de quaal ongeneeslyk maakte, waarom de ouden, wanneer zy een qualyk voorgeschreven geneesmiddel wilden bespotten, zeiden: *Acesias is 'er mêe gemoeid geweest. Anstophan: Erasmus in Adag.*

ACESINES, eene rivier, die zich in de Indus ontlast, waar van Arrianus dikwils spreekt *l.* V. *&* VI. Eenige schryvers hebben geloofd, dat 'er niet gevonden wierdt van zulk eene ongemene grootte, dat des zelfs tusschenvoegsels of leden tot schuitjes dienden aan de genen, die aan de andere zyde van die rivier wilden zyn. *Plinius l.* IV. *c.* 12. *& l.* VI. *c.* 20. *Strabo l.* XV.

ACESINES, eene rivier in Sicilië, die haren oorsprong heeft uit het Noordelyke deel van den berg Ethna. Zy wordt tegenwoordig Alcantara, of Cantara genoemd, volgens Fazel.

ACESINES, eene rivier in het Taurische Chersonesus, waar van by Plinius gewag gemaakt wordt.

ACESIUS, zekere godheit, welke door die van Epidaurus aangebeden wierdt. Zy verbeeldden zich dat de zelve het bestier hadde over de gezondheit, na Esculapius. Andere volkeren noemden de zelve Eumerius en Telesphorus. Wy hebben een ouden gedenkpenning, welke de Niceërs maakten, ter eere van Antoninus den Goedertierenen. Acesius is daar op verbeeld met een lang kleedt, dat zyn hoofdt bedekt, en tot zyne knien afhangt. *Pausanias, l.* II. *J. Tristan. comment. Hist. de l'Emp. T.* I. *p.* 599.

ACESIUS, een Novatiaansch bisschop, die de uitvinder was van vele dwalingen boven die van Novatius. Hy kantte zich tegen de vrede der kerke op het Concilië te Niceen, daar de keizer Constantyn hem hadde doen komen, om hem op den regten weg te brengen. Hy wilde geen afgevallene Christenen weder aannemen, voorgevende, dat zulks niet het werk der leeraren, maar alleen van Godt was. *Socrat. l.* I. *c.* 7. *Nieoph. l.* VIII. *c.* 20. *Sozom. l.* I. *c.* 21. *Barm. A. C.* 325.

ACESODORUS, een Historieschryver van Megalopolis, heeft een byzonder werk van de steden geschreven. *Stephan. de Urbib. Vossius de Hist. Græc.*

ACESSEUS, ACESSAEUS, een onervaren zeeman, die altoos het weêr en den windt beschuldigde van niet voordelig te zyn om te kunnen varen: waar van het spreekwoordt zynen oorsprong heeft, *Het is het weer van Acesseus*, om die genen te bespotten, die altoos marren als 'er iets ondernomen moet worden. *Erasmus in Adag.*

ACESTADORE, of ACESTODORUS, een Grieksch Historieschryver. Plutarchus tekent in het leven van Themistocles uit den zelven aan, dat Xerxes voor den veldslag van Salamine op de Megarische grenzen het slagveldt en de zeemacht bezichtigde. *Vossius de Hist. Græc. l.* III.

ACESTES, eene bevaarbare rivier der Indiën, waar by Alexander de Grote de stadt Bucephalia bouwde. *Diction. Angl.*

ACESTUS, koning van Sicilië. De dichters hebben verzierd, dat

dat hy een zoon was van den vloet Crinisus en van eene Trojaninne Egesta genoemd. Hy ontfing Eneas met zynen vader Anchises na de verbranding van Troje in zyne staten. En toen de laatste daar storf, begroef hy hem onder aan den berg Erix. Wanneer de storm Eneas op de kusten van dit koninkryk gesmeten hadde, zondt hy hem allerlei ververschingen, en handelde hem altoos vriendelyk. Eneas bouwde naderhandt op zyn twede aankomst in Sicilië, ter gedachteniſſe van dezen weldoenden koning, de stadt Acesta, hedensdaags Sigesta genoemd. *Virg. Æn. l.* V.

ACESTORIDES, een Griekſch ſchryver, die vier boeken van de fabelen van ieder stadt geſchreven heeft. Hy heeft ook eene verhandeling geſchreven van de wanſchape gestalte van eenige menſchen in de Indiën, volgens Voſſius, die Tzetzes aanhaalt, *Chil.* VII. *Hist.* 144. *Pholnis. c.* 180.

ACESTOS, of ACESTIUM, eene vrouw die het geluk hadde van gedurende haar leven zes perſonen van haar geſlacht, priesters van eenen tempel van Ceres te zien; namentlyk, Leontius, haar overgrootvader; Sophocles, haar grootvader; Xenocles, haar vader; Themistocles, haar man; Theophrastus, haar zoon; en een anderen Sophocles, haar broeder. *Pausanias l.* I.

ACETES, een zoon van de Zon en van Perſeis, regeerde in Colchis. Hy ontfing Phryxus, den zoon van Athamantus, die uit zyn landt vluchtte heuſchelyk, en gaf hem vervolgens zyne dochter Challiope ten huwelyk. *Apollod. Bibl. lib.* I. Virgilius ſpreekt in het XI. *boek* van zyn *Eneas* van een anderen ACETES, die de wapenen van Evander droeg. Daar was ook een derde, waar van Ovidius ons de armoede zeer welſprekende afſchildert, in het III. *boek* van zyne *Herſcheppingen.*

ACFANI *Al-Sakhaovi*, een Arabier, ſchryver van een boek, genaamd: *Erſchad al-Mecaſſed*, enz. Hy storf in 't 794. jaar van de Hegire, na Christus 1391. Hy wordt ook *Schams-eddin Mohamed ben Ibrahim Ben-Saad Al-Anſari* genoemd. *Herbelot Bibl. Oriental.*

ACGIAH, een van die eilanden, de welke de Arabiers *Ranege* noemen, in de zee van Oman, of de Ethiopiſche, tegen over de kust van het landt der Zenges, dat wy gemeenlyk Zanguebar of de kust der Kaffers noemen. De inwoners van dit eilandt zyn byna alle vreemdelingen en Muſulmannen. Het legt omtrent 10. mylen van het vaste landt, in 't gezicht der stadt Bais, hebbende omtrent vier honderd mylen in zyn omtrek, waar op geen graan waſcht, zynde het voedſel van des zelfs inwoners *Mays*, een Indiaanſch gewaſch. Naby dit eilandt vindt men een ander; doch 't geen veel kleinder is, zynde in 't midden van 't zelve een der bergen, die men gemeenlyk Vulcaanſche noemt, die met eene grote ongestuimigheit vuur uitwerpt. *Herbelot Bibl. Oriental.*

ACGIA-SARAI, eene zeer fraaie stadt, gelegen benoorden de Caſpiſche zee, tuſſchen het landt van Bulgar en van Turquestan, welkers inwoners ten dele Heidenen, en ten dele Muſulmannen zyn. Zy legt vyftien dagreizens van de stadt Acgia-Kermen, die men ook Sarai-Kermen noemt: doch deze is onderhorig aan klein Tartarye, en de andere niet. *Herbelot Bibl. Oriental.*

ACH, eene kleine stadt met een kasteel in Zwaben, aan de Bodenzee, op een aangenamen ronden berg gelegen, behorende onder het graafſchap Nellenburg. *Zeileri Topogr. Suev. p.* 1.

ACHA, een klein riviertje in Beyeren, neemt zynen oorſpronk ten dele in 't Saltzburgſche, en ten dele in Tirol, en loopt door de zee Chiemſee, en niet verre van den mondt der Saltza in den Inn. Daar zyn ook noch twee andere riviertjes van dezen naam in Beyeren, die in den Donauw vallen.

ACHAB, de zevende koning van Iſraël, was een zoon van Omri, op wien hy volgde in 't jaar der werreldt 3086. voor Christus 916. en het 3796. van de Juliaanſche tydkring. De H. Schrift zegt, dat hy in godloosheit alle de koningen Iſraëls, die voor hem geweest waren, te boven ging. Hy trouwde met Jezabel, de dochter Eth-Baals, des konings van Sidon; op welkers aanhouding hy den dienst van Baal in Samaria vast stelde. De Propheet Elia, na dat hy hem tot straffe zyner misdaden eene driejarige droogte voorzegd hadde, vluchtte naar den lande van het Oosten, en verborg zich aan de beke Crith. Achab en Jezabel deden naar hem zoeken, en vervolgden de Propheten des Heren. Ten einde van drie jaren beval Godt aan Elia, dat hy zich zoude vertonen aan Achab, alzo hy regen zoude geven. Op den weg ontmoette Elia Obadja, des konings hofmeester, en belaste hem zynen here te zeggen, dat hy gekomen was om hem te zien. Elia, zich aan Achab vertoond hebbende, dede Iſraël vergaderen, en eiſchte twee varren, een voor hem, en een voor de Propheten Baals; en om te doen zien dat hy een dienaar des waren Gods was, stelde hy voor, dat ieder zynen varre, in stukken verdeeld, op het hout zoude leggen, zonder vuur daar by te doen; en dat men dien gene, wiens offer door vuur verteerd zoude worden, voor een aanbidder des waarachtigen Gods zoude erkennen. De Propheten Baals riepen vruchteloos hunnen Godt aan; het hout, waar op hun offer gelegd was, wierdt niet aangestoken; in het tegendeel wierdt het hout en het offer van den Propheet Elia verteerd door het vuur van den hemel, zo haast hy Godt hadde aangeroepen. De Propheten Baals wierden door last van Elia gedood. Vervolgens voorzeide de Propheet aan Achab, dat 'er wel haast regen zoude vallen; het geen ook terstondt gebeurde. Jezabel, verbitterd door het ombrengen van de Propheten Baals, dreigde Elia te zullen doen doden; het geen hem verplichtte tot behoudt van zyn leven ten tweden male te vluchten. Eenigen tydt daarna belegerde Benhadad, de koning van Syrië, Samaria. Achab dreef hem te rug, won een groten veldſlag, en verplichtte hem vrede te maken. Vervolgens begeerde Achab een wyngaardt, die Naboth toebehoorde, om dat zy voor hem welgelegen was, om zyne lusthoven te vergroten. Naboth weigerde hem den zelven; en Jezabel hem door twee valſche getuigen hebbende doen beſchuldigen, dede men hem doden. Achab zag zich hier door meester van deze erffeniſſe; doch Elia quam hem zyne misdaadt verwyten, en de wraak, die Godt daar over nemen zoude, aankondigen. Achab, den oorlog wederom aangevangen hebbende tegen den koning van Syrië, wikkelde Joſaphat, den koning van Juda, met zich daar in. Vier honderd van zyne Propheten beloofden hem de overwinning: maar de Propheet Micha, dien Joſaphat mede wilde horen, zeide onbeſchroomd, dat Achab gedood zoude worden. Deze prins, vertoornd door die voorzegging, geboodt dat men hem in de gevangenis zoude bewaren, om hem op zyne wederkomste te doen sterven. Maar zulks was vruchteloos; want Achab wierdt door de enkele ſchoot van een boge, die een man deedt in zyne eenvoudigheit, gedood, hoewel hy zich vermomd hadde. De honden lekten zyn bloedt uit den wagen, gelyk zy dat van Naboth gelekt hadden. Hy regeerde 22. jaren, en storf in 't jaar der werreldt 3107. voor Christus 897. het 817. van de Juliaanſche tydkring. Ahazia, zyn zoon, was zyn opvolger. I. *Kon.* XVI. enz. II. *Chron.* XVII. en XVIII. *Joſephus Oudh.* VIII. *Hoofdst.*

ACHAB, of ECHAB, en ZEDEKIA wierden, naar 't gevoelen van zommigen, de zogenaamde gryzaards genoemd, die Suzanna zochten te ontëeren in het badt. Anderen noemen hen *Amidus* en *Abidus*. Wat 'er van zy, men noemt hen gryzaards, hoewel zy niet oud waren. Het Hebreeuwſche woordt *Zekenim* betekent *Ouden*, of *Ouderlingen*, en geeft veel eer de waardigheit dan den ouderdom te kennen; want zy waren rechters van het volk Iſraëls. Aldus betekent Γέρων in het Griekſch *Senex*, en *Senator*, dat is, *Gryzaardt*, en *Raadsheer*: Πρεσβύτερος, *Senior*, en *Presbyter*, dat is, *Ouden*, en *Priester*. Aldus hebben de Latynen *Senior* gezegd voor *Here*: en zo worden in onze tale de opzienders der gemeente *Ouderlingen*, dat is, *Oudsten*, genoemd, hoewel zy juist niet doorgaans oud of de oudsten zyn. Origenes zegt, van een Hebreër verstaan te hebben, dat het eene oude overlevering was onder de Joden, dat beide deze ouderlingen of ouden aan de dochters en aan de vrouwen poogden wys te maken, dat zy eene goddelyke openbaring gehad hadden, dat de Meſſias uit een van hen geboren zoude worden, en dat vele van de zelve zich door deze bedriegers hadden laten verleiden, in de hope van moeders van dezen verloſſer te worden; maar dat Suſanna naar deze reden, waar van zy het bedrog en de valſchheit merkte, niet horen wilde, dewyl de Meſſias door gene misdaadt ter werreldt konde komen. Daar zyn 'er, die menen, dat Jeremia in zyn XXIX. Hoofdstuk van deze oudsten ſpreekt, en dat zy levend verbrand wierden, om dat het vuur in dien tydt in Chaldea de straffe was van het overſpel. *Origenes Epist. ad Afric. Jerem.* XXIX. 22. *P. Daniel Huet Demonst. Evang.*

ACHACHICA, of ACHIACICA, eene stadt van 't koninkryk Mexico, alwaar zilvermynen zyn. Zy legt 18. mylen van de stadt Anges, ten Noorden. *Thomas Gage Reisbeſchr.*

ACHAD, in de H. Schrift ACCAD genoemd, als hier voor te zien is, was eene der steden, daar Nimrod, de zoon van Cus, de kleinzoon van Cham, Noachs zoon, regeerde, in den lande Sinear, of in Babylonië. De ouden menen dat het Niſibië is; maar deze stadt is te verre van Babylonië, en van Erech en Calne, die tot het ryk van Nimrod behoorden. De zeventig noemen deze stadt Arcade, naar de gewoonte der Chaldeeuwen, die, wanneer een letter verdubbeld is, daar eene R. byvoegen. Cteſias en Elianus maken gewag van de rivier Argade in Sitacinië, eene provincie van Perſië, of liever van Babylonië, volgens Strabo: waarom men zoude mogen denken, dat Achad, of Accad, aan deze rivier gelegen was, en dat zy de zelve is, die men naderhandt Citacia genoemd heeft. Men moet de zelve wel onderſcheiden van Atad, of liever Athad, eene plaats aan de overzyde der Jordane, daar de uitvaart van Jacob gehouden wierdt. *Gen.* X. 10. *en* L. 10.

ACHAD, eene plaats van Palestina, aan de overzyde der Jordane, daar de Patriarch Jacob storf, naar 't zeggen van Ferrarius en Baudrand. Dus luiden hunne woorden: *Achad locus Palestinæ trans Jordanem fluvium, in quo Jacob Patriarcha obiit.* Dat is: „ Achad, eene plaats in Palestina over de rivier de Jordane, in „ welke de oudvader Jacob is overleden". Zy zyn buiten twyffel vergist, dewyl de H. Schrift ons verzekert, dat Jacob in Egypte storf, en dat de Egyptenaars, die zyn lighaam in het landt Canaan bragten, hem beweenden in de vlakte van Athad, of Atad; en hem vervolgens begroeven in de ſpelonke des akkers van Machpela, tegen over Mamre. Maar Achad, als in 't voorgaande artykel gezegd is, was eene stadt van Aſſyrië, daar Nimrod regeerde. *Gen.* L. 10. *en* X. 10.

ACHAIA, of ACHAIE. Zie ACHAJA.

ACHAIA, eene oude verlaten sterkte, op eene hoogte naby Patras, in Morea. *Spon Reisbeſchr. door Griekenland* II. *Deel*, IV. *Hoofdstuk.*

ACHAIACAZA, eene sterke plaats aan den Euphrat in Meſopotamië, waar in gemeenlyk eene sterke bezetting gehouden wierdt. *Ammian. Marcellin. Ortelius.*

ACHAICARUS, zeker waarzegger van den Boſphorus, waar van Strabo gewag maakt in het XVI. *boek.*

ACHAICUS, een leerling van Paulus, die dezen Apostel, met Fortunatus, in het byzonder aan de Corinthiërs aanpryst, I. *Cor.* XVI. 17.

ACHAIS, eene landstreek van Lydië, in klein-Aſië, naby Maonië: *Steph. de landbeſchryver.* 't Is ook de naam van eene stadt aan het Oosten van de Caſpiſche zee, naby de rivier Oxus. Zy wierdt eertyds *Heraclea* genoemd, tot dat ze door Antiochus, den zoon van Seleucus, herbouwd zynde, den naam van Achais aannam. *Plin. l.* VI. *c.* 16.

ACHAJA, of ACHAJE, aldus genoemd naar Acheus, den zoon van Xuthus, zoon van Hellen, en kleinzoon van Deucalion, die, uit Theſſalië verjaagd zynde, zich meester maakte van Peloponeſus, en won by Creuſa, dochter van Erecteus, koning van Athene,

ne, Acheus en Jön, waar van de een de stichter was der Acheërs, en de andere der Jöniërs, omtrent het 3380. jaar van de Juliaansche tydkring, 1334. jaren voor Christus. De naam van Achaja wordt op driederlei wyzen genomen, als in de navolgende artykelen blykt. Het hadde ook naar den gemelden Jön den naam van Jönie.

Ondertusschen merken wy hier aan, dat de priesters van Achaje die gene zyn, de welke men voorgeeft dat getuigen geweest zynde van het lyden van den Apostel Andreas, de Historie daar van geschreven hebben. Het is bekend, dat de meeste oudvaderen der kerke, en zelfs paus Gelasius, deze handelingen onder de verdachte (Apocryphe) boeken gesteld hebben, om dat deze priesters ketters geweest zouden zyn; maar vele hebben ook beweerd, dat dit werk rechtzinnig was, en dat men 'er sedert byvoegsels en veranderingen toegedaan heeft, die oorzaak van des zelfs veroordeling geweest zyn. Wat 'er van zy, in het Roomsche *Breviarium* wordt daar van, als van een uitnemend stuk werks, gesproken: en behalven het gene Augustinus daar van zegt, wordt het door B. Cterius met lof aangehaald na het einde van de VIII. eeuw tegen Felix Urgel. Dit laatste gevoelen wordt noch versterkt, doordien byna alle de oude kerkelyke schryvers, als Augustinus, Bernardus, P. Damianus, Lanfrank, Yves de Chartres, P. Blois, en anderen, die van Andreas geschreven hebben, overeenstemmen, dat hy in Achaja geleden heeft. *Lipoman, Surius, la Barre, en Andr. du Saussai de Laudibus St. Andreæ.*

ACHAJA, of ACHAJE, wordt genoemd een groot gedeelte van Griekenlandt, dat Ptolomeus Hellas, en de jonge Plinius Griekenlandt noemt. Het grenst ten Noorden aan Thessalië, waar van het door de rivier Sperche gescheiden is, aan de Golf Maliaca, en aan den berg Oeta. Ten Westen paalt het aan Epire, zynde door de rivier Acheloüs daar af gescheiden. Aan 't Oosten reikte het aan de zee van Egeus, en aan die van Myrtos, tot aan het voorgebergte van Suina. Aan het Zuiden strekte zich het zelve uit tot Peloponesus, waar aan het door een halfeilandt van vyf duizend schreden was vast gehecht. Het bestondt uit de provincien van Beotië, Attica, Megaris, of Megaride, Phocis, of Phocide, Etolië, Locris, of Locride, en Doris, of Doride. Tegenwoordig wordt het Livadia genoemd. *Plinius l.* IV. *Ptol. l.* III. Zie LIVADIA.

ACHAJA, of ACHAJE, wordt eigentlyk het kleine Achaje genoemd, dat een landschap van Peloponesus is, tusschen Sicyonie en Elis, of Elide. De bewoners van dit landt maakten de oude Republyk der Acheërs uit. De hoofdstadt daar van was Palena, en de andere aanzienelykste plaatsen waren Egyra, Eges, Bura, Helicea, Egis, Rypes, Patres, Phores, Olena, naby de rivier Peros, Drimea, en Tritea. Het wordt tegenwoordig Clarenza, of Clarenca, genoemd, naar het kasteel van dien naam. *Strabo l.* VIII. *Plinius l.* IV. *Pausan. l.* VII. *Briet. in Geogr.*

ACHAJA, of ACHAJE, noemt men ook het gehele Peloponesus. Het bequam dezen naam wanneer Griekenlandt aan de Romeinen onderworpen wierdt; want de Proconsul van Achaje was landvoogdt van het gehele Peloponesus. Men noemt het tegenwoordig Morea. De hartog van Savoje, (nu in den jare 1723. koning van Sardinië) heeft zynen eisch op het zelve door het huwelyk van Philippus, den zoon van Thomas, met Isabella van Villehardouïn, die de dochter en erfgenaam was van Willem, prins van Achaje, en van Morea, weduwe van Philippus, hartog van Anjou, en van Floris, grave van Henegouwen. Karel, hartog van Anjou, verplichtte in het jaar 1307. Philippus zyn recht aan hem af te staan. Ondertusschen behielden de nakomelingen van Philippus den tytel. Amadeus, kleinzoon van Philippus, handelde daar over met de Venetianen in 't jaar 1387. Amadeus de VIII. hartog van Savojen, broeder van den evengenoemden Amadeus, liet zyn recht aan zyne nakomelingen. Mahomet de II. veroverde het zelve in de XV. eeuw van Demetrius en Thomas, zonen van den Griekschen keizer Constantyn Dracoses. De Venetianen hebben het zelve in 't jaar 1689. volkomen onder hunne heerschappy gebragt. *Plinius l.* IV. *c.* 4. *Ptolom. l.* III. *c.* 15. *Pausan. l.* VII. *Strabo l.* VIII. *Briet. Geogr. Baudrand.*

ACHAJUS, koning van Schotlandt, zoon van Etfin, of Etwin, begon in 't jaar 787. te regeren. Hy maakte vrede met de Engelschen en met de Picten; en in eenen oorlog met Ierlandt gewikkeld zynde, zondt hy zyne afgezanten, om aan de Ieren te vertonen, dat zy gene reden hadden om hem te beoorlogen, dewyl hunne landgenoten, welker doodt zy wilden wreken, malkander omgebragt hadden, om dat zy het niet eens konden worden over de verdeling van den buit, dien zy behaald hadden. Maar de Ieren verwierpen dit gezantschap; doch wierden naderhandt genoodzaakt den vrede te verzoeken, dien zy eerst geweigerd hadden. Achajus was de eerste koning van Schotlandt, die een verbondt maakte met Vrankryk, om dat de Saxons van Duitschlandt, en die, de welke zich in Engelandt gevestigd hadden, de Fransche kusten door hunne zeeroveryen ontrustten. Nooit wierdt eenig verbondt nauwkeuriger en een langer tydt door de Schotten onderhouden, die zulk een yver toonden om hunne bondgenoten by te staan, dat het aanleiding gegeven heeft tot een spreekwoordt, waar van de zin is; „ Dat wanneer de Franschen voorspoedt wilden hebben in eenige „ onderneming, zy met de Schotten moesten aanspannen ". Daar was een nauw verbandt tusschen Achajus en Karel den Groten. Achajus stondt de Picten met 10000. man by tegen de Engelschen. Hy storf in 't jaar 819. na dat hy 32. jaren geregeerd hadde. *Buchanan hist. Scot.*

ACHALA, een eilandt naby Malacca in de Indische zee, boven de Ganges. *Sext. Avienus.*

ACHALDEUS, of ACHLADEUS, een krygsoverste, die door Aristomenes gedood wierdt, en waar van Pausanias gewag maakt, *l.* IV.

ACHALM, of HOHEN-ACHALM, een kasteel en aloud graafschap in Zwaben, naby Reutlingen, omtrent 2. mylen van Tubingen. Van den oorspronk van de graven dezes naams vindt men niets zekers; doch Leopold, graaf van Achalm, moet zelfs voor den tydt van Karel den Groten geleefd hebben, en in 't jaar 727. in de veldslag, die Karel Martel aan de Beyerschen tusschen Ingolstadt en Pfaffenhofen leverde, gesneuveld zyn. Omtrent het jaar 1036. waren 'er twee machtige graven, Eginus en Rudolf, waar van Eginus, na dat hy grote proeven van zyne dapperheit in den oorlog gegeven hadt, den berg Achalm, aldus genoemd naar de voorbylopende rivier Achalmin, kocht, en op den zelven een kasteel van den zelven naam begon te bouwen, 't welk zyn broeder Rudolf na zyn doodt voltooide, en door zyne zeven zonen zyn geslacht voortzette. In 't jaar 1089. stichtten twee broeders, Luithold en Cunus, graven van Achalm, het vermaarde Benedictyner klooster Zwyfalten in den omtrek van Costnitz, drie mylen boven Ulm. Albert de II. graaf van Achalm, maakte in 't jaar 1274. een verbondt met de graven van Montfoort, Helffenstein en Tockenburg, gelyk ook met Everhard van Wirtemberg, en met meer anderen tegen keizer Rudolf den I. op wien het gemunt was: doch deze wederspannelingen wierden wel haast door den keizer te onder gebragt en moesten om genade bidden. Albert de III. was de laatste graaf van zyn geslacht, en storf in 't jaar 1387. Dit graafschap heeft echter langen tydt te voren aan het huis van Oostenryk toebehoord; doch wierdt door het zelve in 't jaar 1370. aan die van Riedersheym verpand, en van deze aan Wurtenberg. In den dertigjarigen oorlog vernieuwde Oostenryk zynen eisch; doch door de Westphaalsche vrede is Wurtenberg in 't bezit gebleven, en Oostenryk heeft zyn recht behouden. *Crus. Annal. Suev. Munster. Cosmogr. l.* V. *Bruschius Chron. Monast. Hedionis Chronic. P.* IV. *Imhof Not. procer l.* IV. *Lucæ Grafen-saal p.* 818. *Obregt ad instr. pac. Sueder Theatr. præt.*

ACHALY, koning der Saracenen, die na Mahomet regeerde in het 657. jaar na Christus geboorte. *Hofman Lexicon Univers.*

ACHAM, een landschap in Afrika, op de kust van Zanguebar, waar van de Arabiers meester zyn. Het wordt ten Zuiden door Negers bewoond. *Marmol l.* IX. *c.* 27.

ACHAMANTIS, dochter van Danaus, die Echominus doodde. *Hygin.*

ACHAMI, eene stadt in Arabië, waar van Eupolemus zegt, dat koning David aldaar een vloot liet uitrusten, die hy naar Ophir zondt. *Euseb. l.* IX. *de Præp. Evang.*

ACHAMOTH betekent in 't Hebreeusch zo veel als *de wysheit.* Deze naam wierdt door den ketter Valentinus aan een van zyne Goden, of Æonen gegeven. *Tertul adv. Valent.*

ACHAN, ACHAR, of HACAN, zoon van Charmi, van den stamme Juda, die niet schroomde het verbondt te overtreden, dat Godt gegeven hadde, van niets voor zich te behouden van den roof van Jericho. Hy nam een scharlaken mantel, twee honderd sikkelen zilvers, en eene baar gouds, die hy verborg in zyne tente. Zyne heiligschending ontdekt zynde, wierdt hy voor Jozua gebragt, die hem zyn misdryf deedt bekennen, en hem veroordeelde om gestenigd te worden in het dal Achor, met zyne vrouwen en zyne kinderen, en alle zyne goederen wierden verbrand. *Joz.* VII. *enz. Josephus Oudh.* V. *b.* 1. *k.* Zyn naam betekent, *werk, noodzaaklykheit,* of *Serpent dat lagen legt,* of, *dat bedroeft.* Daar is eene stadt in den stamme Juda, eertyds Achar genoemd, en die tegenwoordig den naam draagt van Nisibe. *Simon Dict. de la Bible.*

ACHANIERS, oude volkeren van Scythië, welke Theopompus Acharniers noemt. *Stephanus de Urbib.*

ACHARBAS, de man van Dido, volgens *Solin. c.* 27. Justinus noemt hem *Acervas*, Virgilius en de Grieken *Sicheus*; en de Latynen *Sicharbas. Hofman Lexic. Univ.*

ACHARACA, of CHARACA, een dorp naby de stadt Nyssa, beroemd door den grot, toegeëigend aan Pluto, en een tempel, die aan de zelve godheit en aan Juno toegewyd is. *Strabo l.* XII. *en* XIV.

ACHARD, of AICARD, bisschop van Avranches in Normandië in de XII. eeuwe. Men zegt, dat hy een Engelschman was. Anderen beweren dat hy een Normandiër was, geboren in het graafschap van Domfront, en dat hy niet voor een Engelschman gehouden wierdt, alleen om dat Normandië toen aan den koning van Engelandt toebehoorde. Wat hier van zy, hy was een regulier kanunnik van Augustinus, en de twede abt van St. Victor te Parys. Hy volgde op Gilduinus. Sedert stelde men hem op den stoel van de kerk van Avranches, namentlyk in 't jaar 1161. na de doodt van Herbert. De grote mannen van zynen tydt spreken met achting van hem. Hy was in gunst by Henrik den II. koning van Engelandt, en in 't jaar 1162. wilde deze prins dat Achard doopvader van zyne dochter Alienor, naderhandt de gemalin van Alphonsus den IX. koning van Kastilië, was. Hy heeft verscheide werken geschreven; als: *De divisione anim. de S. Trinitate: de tentatione Domini in deserto,* en andere. Hy storf den 29. Maart van 't jaar 1171. en wierdt in de kerke van de abdye van Luzerne begraven, onder het kerkgebied van Avranches. Men ziet noch aldaar dit grafschrift: *Hic jacet Achardus Episcopus, cujus charitate ditata est paubertes nostra.* Het boek der abten van St. Victor heeft ook dit byschrift in vaarzen:

Hujus oliva domus, Angiorum gloria Cleri,
Jampridem dignus cœlesti luce foveri,
Fœlix Achardus, florens ætate senili,
Præsul Abrincensis ex hoc signatur ovili.

Arn. Wion. in Lign. Vitæ. Sainte Martha, Gall. Christ. Pitseus de script. Angl. Vossius. &c.

ACHARNA, eene stadt van Attica, zestig stadien, of byna acht mylen van Athene, ten Westen, aan de zyde van Eleusis.

De

De bewoners van deze ftadt beftonden van den koolhandel, het welk gelegenheid gaf aan den dichter Ariftophanes om hen te befchimpen in het blyfpel, naar hunnen naam *Acharnenfes* genoemd. Men merkt ook aan, dat men in de nabuurfchap van Acharna de grootfte ezels vondt, en dat de Acharnenzen voor grote plompaards gehouden wierden. *J. Spon Vojag. d'Italie, &c.*

ACHARNIS, een Roomfchraadsheer, die, voor Marius komende, van zyne foldaten gedood wierdt, dewyl Marius belaft hadde om alle de genen te doden, die hy niet wederom zoude groeten, waar onder Acharnis mede was. *Plutarch. in 't leven van Marius.*

ACHAS, de veertiende koning van Juda, die zich met de gruwelen der Heidenen bezoedelde, den tempel Gods toefloot, en zyne zonen door het vuur deedt gaan. Godt liet toe, dat Rezin, koning van Syrië, en Pekah, koning van Ifraël, Juda tuchtigden, om Achas te ftraffen; doch hy wierdt daar door niet verootmoedigd; maar verhardde in zyne boze wegen, nam zyne toevlucht tot Tiglath-Pilefer, koning van Affyrië, en maakte zyn ryk aan hem cynsbaar, gevende hem al zyn goudt en zyne fchatten, benevens alle de koftelyke vaten uit den tempel. Hy quam tot de regering in 't jaar der fcheppinge 3243. voor Chriftus geboorte 741. en regeerde XVI. jaren. II. *Kon.* XVI. II. *Kron.* XXVIII. *Jefia* VII. *Jofephus Oudh.* IX. *boek* 12. *hoofdftuk.*

ACHAS. Met dezen naam benoemen zommigen den vyfden van de zeven boederen uit het geflacht der Macchabeen, die liever een fmadelyken doodt wilden uitftaan, dan de wet van Godt overtreden, hoewel in de H. Schrift, noch by Jofephus de naam van deze martelaren te vinden is. Men heeft aangemerkt, dat de namen van deze broeders en van hunne moeder door Erafmus zyn uitgevonden. Jofephus heeft hunne Hiftorie in het byzonder befchreven. *Genebrard. in Chron. Torniell. & Salian. in Annal.* V.T.

ACHASSE, een klein riviertje in 't Dauphiné, dat voorby Montelimar loopt, alwaar het de Robiol ontfangt, en zich een weinig verder in de Rhone werpt. Het bederft de velden dikwils door zyne overftrominge. *Chorier Hift. de Dauphinée.*

ACHASSE, ACHASSIA, of ACHASSIUS, een riviertje in het Vivarez. Het heeft zynen oorfpronk in de naburige gebergtens van Viviers, loopt ter linker zyde voorby het dorp Teil, en ftort zich een weinig verder in de Rhone. *Chorier Hift. de Dauph.*

ACHATBALUC, of ACHBALUC, of, gelyk anderen het zelve noemen, ACHBALUC-MANGI, dat is *witte ftadt*, een klein fteedtje in het koninkryk Cathai, in de Provincie Tainfu, waar van ook het omgelegene landt zynen naam ontleent.

ACHATES, eene rivier in Sicilië, tegenwoordig Drillo en Cantara genoemd, loopt door het dal Noto, en werpt zich tusfchen Terra nova en Camarana in zee. De ouden hebben gemeend, dat deze rivier koftelyke gefteentens voortbragt. Plinius fpreekt van het gefteente, dat daar gevonden, en aan Pyrrhus, koning der Epiroten, tot een gefchenk gegeven wierdt. Men zag daar in natuurlyk gegraveerd de negen zang-godinnen, en Apollo, die zyn lier in de handt hieldt. *Plin. l.* XXXVII. *c.* 1. *en* 10. *Sil. Ital. l.* XIV.

ACHATES is de naam van eenen van Eneas reisgenoten, die hem zeer getrouw was, waarom men federt voor een fpreekwoordt van een getrouw medgezel gezegd heeft: *dat is een Achates. Virgil. Eneas.*

ACHATIUS, een biffchop en martelaar, die onder Decius geleden heeft. Eenigen zyn van gedachten, dat hy biffchop van Melitene in klein Armenië geweeft is. Men vindt de hiftorie van zyn lyden in de *Acta fincera &c. Theod. Ruinarti.*

ACHATOU, een dorp aan de Noordkuft van het eilandt Cyprus. Het was eertyds eene ftadt, Aphrodifium genoemd. *Baudrand.*

ACHAZ, of AHAZ, anders Zara, was de zoon van Micha, vader van Jehoadda, daar van gefproken is. I. *Kron.* VIII. 35. *en* IX. 42. Zyn naam betekent *oom van 's vaders zyde; neef, fterk*, enz. *Simon Dictionaire de la Bible.*

ACHBAN, of, gelyk Simon leeft, AHABAN, zoon van Abifur en van Abihail, van den ftamme Juda. Volgens Simon, *Dictionaire de la Bible*, beduidt zyn naam, *doorn der wysheit.* I. *Kron.* II. 29. wordt van hem gefproken.

ACHBOR. Daar waren drie perfonen van dezen naam.

De I. was de vader van Baal-Hanan, koning van Idumea.

De II. was de geen, die van Jofias wegen met de Propheteffe Hulda, huisvrouw van Sallum, ging raadplegen over eenige ftukken van het wetboek, dat de hogepriefter Hilkia gevonden hadde in den tempel, 't welk gebeurde in 't jaar der werreldt 3412. II. *Kon.* XXII. *vf.* 14.

De III. was de vader van Elnathan, die den Propheet Uria ging halen uit Egypten, om hem reden te doen geven van de rampen, die hy voorzegd hadde tegen het koninkryk van Juda. Jojakim doodde hem met eigener handt. *Jerem.* XXVI. *vf.* 22. Achbor betekent, de *ratten*, of de *verwoefting. Simon Diction. de la Bible.*

ACHEA, of ACHEANA, is een naam, welken de ouden aan Ceres gegeven hebben, om door dit woordt, dat *droefheit* betekent, de droefheit uit te drukken, die zy hadt over de fchaking van hare dochter Proferpina; gelyk men zulks vindt in Plutarchus. Men gaf dezen naam ook aan Pallas. Waarom Ariftoteles aanmerkt in zyne verhandelinge *de Admirabilis*, dat de Dauniërs, oude volkeren van Italië, aan Pallas Acheana een tempel toegeëigend hadden, waar in men de wapenen van Diomedes en zyne medgezellen be waarde door honden, die eene natuurlyke drift hadden om alle de Grieken vriendfchap te bewyzen, die aan deze godinne quamen offeren, en om alle andere volkeren der werreldt aan te blaffen.

ACHEDORUS, eene rivier van Macedonië, tusfchen Apollonia en Theffalonica. *Volateran.*

ACHEDRUS, of ACHERDUS, een gedeelte van den ftam Hippothoontides van Athenen. *Stephan. de Landbefchryver. Demofth.*

ACHEERS is een naam, die aan verfcheiden volkeren gemeen is, volgens Ptolomeus, Plutarchus, Ovidius, Plinius, Strabo, Stephanus van Byzancië, en andere oude fchryvers, die Acheërs in Theffalië, omtrent de Pontus Euxinus, en in 't Afiatifche Sarmatië plaatfen. Deze naam wierdt in het byzonder aan de bewoners van het tweederlei Achaja, boven en beneden het vermaarde halfeilandt van Corinthe, gegeven. Zie ACHAJA.

ACHEIROPOETA is de naam van een beeldt van Chriftus, dat men te Rome in de kerk van St. Jan van Lateraan zorgvuldig bewaart. Dit Griekfche woordt 'Αχειροποίητος betekent iets dat met geen menfchen handen gemaakt is, om dat men voorgeeft, dat dit beeldt, gedoodverwd of gefchetft zynde door Lucas, door de engelen voltooid is. Zommige fchryvers hebben 'er van gefproken. *Anaftafius*, de Biblothecaris, in het leven van paus Stephanus den III. *Onuphrius Panvinius. Dominicus Macer* doedt een verhaal van de eerbiedt, die de pauzen gewoon zyn op Paafchdag aan dit beeldt te bewyzen. Maar Thomas Aquinas fchynt weinig geloof aan het wonderlyke verhaal van dit beeldt te geven. *Salmaf. in Solin. p.* 866.

ACHELNOT, aartsbiffchop van Kantelberg in Engelandt, leefde in de XI. eeuwe. Zommige fchryvers willen, dat hy een Benedictyner geweeft is; en anderen verzekeren, dat hy deken van Kantelberg, en vervolgens Prelaat van de zelve kerk was. Hy was zeer in gunft van koning Canut, die hem met vermaak hoorde, en zynen raadt opvolgde. Hy deedt eene reis naar Rome, wanneer hy op zyne te rug reize gelegenheit hadde om te Pavia een arm van Auguftinus machtig te worden, dien hy in Engelandt bragt, en vereerde den zelven aan Leofric, graaf van Coventri. Hy droeg zelfs een werk aan hem op, dat hy daar over gefchreven hadt. Hy liet ook een boek met brieven na, en een ander tot lof van de H. Maagdt, dat hy aan Philibert, biffchop van Chartres opdroeg. Deze wyze Prelaat ftorf met den roem van heiligheit den 26. van November 1038. *Pitfeus de illuft. Angl. fcript. &c.*

ACHELOUS is de vermaarde rivier, die Etolië van Acarnanië fcheidt, beide kleine heerfchappyen van Achaja. Zy is beroemd door de fabelen, die daar van verdicht zyn. Tegenwoordig wordt zy *Pachiolmus* genoemd, hoewel Sofianus de zelve *Afpri* noemt, en anderen *Afpropotamus*, *Geromlea*, en *Catochi*, het welk namen zyn, die men ontleend kan hebben van de volkeren, die in verfcheiden tyden in Epire geheerfcht hebben. Zy heeft haren oorfponk van den vermaarden berg Pindus in Theffalië, en ontlaft zich in de Jönifche zee. De dichters hebben voorgegeven, dat het een zoon was van de zon en van de aarde, of, volgens anderen, van Thetis en van den Oceaan. Verliefd geworden zynde op Dianira, de dochtes van Oeneus, koning van Calydon, en verftaan hebbende dat haar vader haar toegezegd hadde aan den gene, die het befte zoude ftryden, zo ftreedt hy tegen Hercules, die van zyne eifchen niet wilde afftaan. Achelous, dien Thetis, zyne moeder, onderrecht hadde, ziende dat zyne krachten bezweken voor die van zynen medeminnaar, nam de gedaante aan van een ferpent, het welk vruchteloos was, en daarna die van een ftier, de welke Hercules mede verfloeg, en hem een horen afwrong, zo dat hy, niet meer te voorfchyn durvende komen, zich in de rivier Thoas verborg, die federt zynen naam droeg. En om zyn horen weder te bekomen, die hy verloren hadt, zondt hy zynen overwinnaar die van Amalthea of des overvloeds. *Strabo l.* X. *Ovidius l.* VIII. *en* IX. *Metamorph. &* III. *Amor.*

Die gene, die vermaak fcheppen om een goeden zin te vinden in de geeftryke verbeeldingen der ouden, zullen zich ligtelyk voldoen in de aanmerking van het gene de fabel ons van Achelous gezegd heeft. Want hy is voor een zoon van de zon en van de aarde gehouden; om dat dit hemellicht de dampen der aarde optrekkende, de regen, die de rivieren doedt aanwasfchen, in het midden der lucht daar door geformeerd wordt. Men hieldt hem van gelyken voor een zoon van den Oceaan en van de aarde, om dat de ouden, gelyk de verftandigften van onzen tydt, oordelen dat alle de rivieren, die in de zee lopen, daar uit wederom komen door de holligheden der aarde, daar het water zyne bitterheit verlieft in de verborgen mynen, die daar in zyn. Het ferpent drukt den loop der rivieren uit, die kronkelende door de velden en weiden lopen. Wat aangaat den ftier, niemandt is onbewuft dat de dichters gewoon zyn de rivieren onder de gedaante dezer dieren te verbeelden; het zy om dat het geruifch van haren loop iets hebbe, dat aan het geloei dezer dieren gelyk is, het zy om dat de oevers der rivieren gemeenlyk goede weiden verfchaffen, of eindelyk om dat het water de landen beploegt, gelyk dit dier het zelve doedt met de ploeg. De horen van Amalthea verbeeldt, dat de rivieren altoos kanalen van overvloedt zyn, door de handel op die, de welke vaarbaar zyn, of door de landen, die zy besproejen en vruchtbaarder maken. Het verdichtfel van den ftrydt van Achelous en van Hercules fchynt veel eer uit eene waarachtige gefchiedenis geboren te zyn. Mogelyk dat Hercules de zelve vaarbaar maakte, met hem een horen, dat is eenen arm, te benemen, die een gedeelte van zyn water wegnam; en dat men om die reden gezegd heeft, dat hy deze rivier bedwongen hadde. De dubbelzinnigheit van het woordt κέρας, dat een *horen*, en eenen *arm* van eene rivier betekent, fchynt ook oorzaak geweeft te zyn, dat de fchilders de rivieren onder de gedaante van ftieren verbeeld hebben. *Baile.*

ACHELOUS, of ACHELUS, eene rivier in Theffalië, die voorby de ftadt Lamia loopt, waar van Strabo en Paufanias gewag maken.

ACHELOUS is eene rivier in Peloponefus, die wy dikwils in de fchriften der ouden vinden.

ACHEM, of ACHIN, eene ftadt en een koninkryk van Sumatra, dat eene der eilanden van de ftraat Sunda is, in de Indiaan-

ſche zee, in het Noordelykſte gedeelte van het eilandt, omtrent vyf graden van de middellyn. De ſtadt beſtaat uit eene verwarde vergadering van bomen en huizen. Een zendeling der Jezuiten in het jaar 1701. zegt: „ Verbeeldt u een boſch van Cocus, van Bam- „ boes, van Ananaſſen, en van Bagnanieren, door welker midden „ eene rivier loopt, die met vaartuigen bedekt is: plaatſt in dat boſch „ eene ongeloofly ke menigte van huizen, van riet, baſten, enz. „ gemaakt: ſchikt deze huizen zodanig, dat zy zomtyds ſtraten, en „ zomtyds onderſcheiden quartieren verbeelden: doorſnydt deze „ verſcheiden quartieren met weiden en geboomtens: verſpreidt „ overal zo vele menſchen als men in onze ſteden ziet, wanneer „ de zelve wel bevolkt zyn: op deze wyze zult gy een recht denk- „ beeldt van Achin maken. De gelegenheit van de haven van deze „ ſtadt is verwonderlyk; de ankergrondt uitnemende, en de gan- „ ſche kuſt gezond. De haven is een grote kom, hebbende aan de „ eene zyde het vaſte landt van Sumatra, en aan de andere zyde „ twee of drie eilanden, waar tuſſchen doortochten zyn, de eene „ om te gaan naar Malacca, de twede naar Bengale, en de der- „ de naar Suratte. De Achenoïſen doen niets meer. Hun landt „ heeft granen noch wyngaarden. Al hun handel beſtaat in peper „ en goudt. Men zoekt 'er dit koſtelyk metaal niet in de ingewan- „ den der aarde; men vergadert het zelve in 't afhangen der ber- „ gen, en men vindt het met kleine ſtukjes in de kuilen, waar in „ het door de afvloeiende wateren gebragt wordt". De koning van Achem is aan dien van Pedir onderworpen geweeſt: doch tegenwoordig behoren Pedir en Pacem mede onder dien vorſt. De koning is zeer machtig. Omtrent het einde van de XVI. eeuw ſtelde hy zich tegen de Portugezen, die zich op het eilandt Sumatra wilden veſtigen. In 't jaar 1616. bragt hy 60000. mannen op twee honderd ſchepen en zestig galeien in zee om de Portugezen van Malacca te beoorlogen. Hy verjoeg hen uit het fort, dat zy te Pacem hadden, en hy heeft zelfs dikwils Malacca belegerd. Linſchot ſpreekt van een ſtuk geſchut, dat de koning van Achem zondt aan den koning van Ior op de kuſt van Siam, die met zyne dochter trouwde. Dit ſtuk was heerlyk, en overtrof alles wat men van dien aardt in Europa gezien hadt. Het wierdt door de Portugezen veroverd. *Linſchot Navigat. des Indes. c.* 19. *Spilbergen. c.* 14. *Sanſon deſcr. de l'Aſie, &c.* Zie, *les Lettres des Miſſionaires Jeſuites*, gedrukt in 't jaar 1703.

ACHEMENES is de vader geweeſt van Cambyſes, en de grootvader van Cyrus, den eerſten koning van Perſië, zo wy Herodotus geloven. Daar zyn andere plaatſen, daar deze ſchryver ſchynt te ſpreken van eenen Achemenes, die veel ouder zoude zyn geweeſt. Want hy zegt dat de Perſiaanſche natie beſtondt uit velerlei ſlag, waar van de Paſargaden de doorluchtigſte waren, onder welke de Achemeniden begrepen waren, waar van de Perſiaanſche koningen afkomſtig zyn. Hy voert elders Cambyſes, den zoon van Cyrus, in, op zyn ſterfbedde de voornaamſte Perſianen vermanende om niet te dulden, dat de Meden het koninkryk wederom bequamen. Dit ſchynt een denkbeeldt te geven van eenen Achemenes, den oorſpronk van eenen ſtam van Achemeniden, veel ouder dan de grootvader van Cyrus. Stephanus van Byzancië maakt gewag van eenen Achemenes, den zoon van Egeus, die hy voorwendt zynen naam gegeven te hebben aan eene provincie van Perſië, Achemenia genoemd. Anderen zeggen, dat deze Achemenes een zoon was van Perſeus; anderen beſluiten zulks om dat de Perſiaanſche koningen van Perſeus afkomſtig waren. Byna alle de uitleggers van Horatius willen dat de Achemenes, van wien hy ſpreekt in de XII. Lierzang van het II. boek, als van een zeer machtig vorſt, een koning van Perſië geweeſt zy; maar indien zulks waarheit ware, moeſt hy geregeerd hebben voor dat de Meden de Perſianen te ondergebragt hadden; want ſedert dat de zelve deze grote alleenheerſchappy gegrondveſt hadden, die men voor de twede algemene rekent, vindt men genen onder hunne koningen van dien naam, Cyrus wordt doorgaans voor hunnen eerſten koning gehouden, en die gene, die willen, dat 'er twee voor hem geweeſt zyn, onderſcheiden de zelve naauwkeurig van zynen vader Cambyſes, en van zynen grootvader Achemenes. Wat 'er van zy, de toenaam van Acheméniërs is dikwils door de oude Latynſche ſchryvers aan de Perſianen gegeven; en noch tegenwoordig wordt Perſië *Azemia*, en by de Perſianen *Agemis* genoemd. *Herodot. l.* I. III. *&* VII. *Nicolaus l.* II. *Marsham Chron. Can. Bizari Hiſt. Perſ. l.* I. *Teixera in Itiner. Indiæ c.* 6. *Dacier ſur Horace T.* II.

ACHEMENES, een zoon van Darius den I. koning van Perſië, en broeder van Xerxes, van vaders en moeders zyde, hadt het bevel over Egypte, na dat Xerxes het zelve wederom onder het juk van gehoorzaamheit gebragt hadde, het welk het hadde durven afwerpen. Eenigen tydt daarna geboodt hy de Egyptiſche vloot in die vermaarde en rampſpoedige onderneming tegen Griekenlandt. Men vindt niet welke andere waardigheden hy gedurende het leven van zynen broeder bekleedde; maar wel dat Egypte noch eens opgeſtaan zynde na den doodt van dien Monarch, Achemenes derwaards gezonden wierdt om het wederom tot zynen plicht te brengen. Deze onderneming was ongelukkig, want hy wierdt geſlagen door Inarus, het hoofdt der wederſpannelingen, bygeſtaan door de Athenienzen. *Herodot. l.* III. *&* VII. *Diod. Sicul. l.* XI.

ACHEMENIDES, een der medgezellen van Ulyſſes, een zoon van Adamaſtus en van Ithaca, wierdt door dezen prins, die weinig oprechtheits hadde, in 't eilandt der Cyclopen verlaten, daar hy zich met kruiden, wortelen en wilde vruchten, geneerde tot dat hy de vloot van Eneas ziende voorby zeilen, den zelven naar Italië volgde. Virgilius doedt hem ſpreken in het III. boek van *Eneas.* Ovidius verhaalt ook dit geval in het XIV. boek der *Herſcheppingen.*

ACHEMON, of ACHMON, broeder van Baſalas, of Paſſalus, beide Cercopiers. Deze twee broeders vielen aan op alle de genen, die hen ontmoetten. Hunne moeder, genaamd *Smnon*, waarſchouwde hen, dat zy zich voor de Melampygen, dat is voor die genen, die van achteren zwart waren, moeſten wachten. Wanneer zy eens op reize waren vonden zy Hercules onder eenen boom ſlapen, en vielen te gelyk, volgens hunne gewoonte, op hem aan; doch deze ſprong wel haaſt op, greep hen by de benen, bondt hen aan zyn knots, die hy op zyne ſchouderen droeg, met de hoofden naar om laag, gelyk een jager een haas of eenig ander wildt aan zyne wapens draagt. Wanneer zy nu beſpeurden, dat Hercules zwart en hairig van achteren was, bragten zy zich hunne moeders leſſe wegens de Melampygen te binnen, en ſpraken daar van met elkander. Hercules, dit horende, ſchaterde van lagchen, maakte hen los van zyn knots, en liet hen ongeſchonden lopen, waar van dit ſpreekwoordt ontſtaan is: *Ne in Melampygum incidas. Suidas. Greg. Nazianzen. Eraſm. Adag.*

ACHEMUM, ACEMUM, of ACHEM, de hoofdſtadt van 't koninkryk van den zelven naam, Zie ACHEM.

ACHEQUI, een koning van Japan, deedt den wettigen vorſt doden, om dat hy als een Godt wilde aangebeden zyn. Hy wierdt naderhandt door een ſtedehouder van den omgebragten prins, die het beſtier der rykszaken hadde, en het belang van een overgeblevenen zoon des konings verdedigde, zodanig vervolgd, dat hy een veldſlag verloren hebbende, door de boeren wierdt omgebragt. *Mendoza P.* II. *l.* I. *c.* 19.

ACHERA, eene ſtadt naby den Euphraat, den Arabieren toebehorende, gelegen in eene vruchtbare en wyduitgeſtrekte landſtreek. *Carré Voyages des Indes Orientales.*

ACHERIMI, volkeren in Sicilië, waar van Cicero in zyne V. redenvoering tegen *Verres* ſpreekt.

ACHERIUS, of, volgens anderen, HALERIUS, een redenaar, die ten tyde van den keizer Auguſtus leefde. Men merkt aan dat hy zo overvloedig van woorden en redenen was, dat deze overvloedt, die zulk een nodige gave is voor de genen, die in 't openbaar ſpreken, in hem een kwaadt was, dat gelaakt wierdt; en Auguſtus, die de goede redenen beminde, van Acherius ſprekende, zeide dat men hem wederhouden moeſt, gelyk men een ſpil in de raderen der wagens ſtak, die al te ſnel voortrolden, of die in hunne omdraaijngen te veel geruchts maakten. *Cœlius Rhodiginus Antiq. l.* V. *c.* 11.

ACHERIUS, of d'ACHERI, (LUCAS) was een geleerd Benedictyner monnik van de Congregatie van St. Maur, geboren te St. Quintyn in Picardië in 't jaar 1609. Hy heeft zich vermaard gemaakt door 't uitgeven van verſcheide boeken, waar van ſlechts handſchriften waren, in de duiſterheit der boekeryen. Hy begon in 't jaar 1645. met den druk van den brief, die aan Barnabas toegeëigend wordt. De vader Hugo Menard, een geeſtelyke van de zelve Congregatie, hadt het uitgeven van dezen brief voorgenomen, en den zelven reeds door verſcheide aantekeningen opgehelderd; maar de doodt hem belet hebbende dit voornemen te voltrekken, geſchiedde zulks door den vader Lucas Acherius. Men zag dan door zyne zorge dezen brief met de aantekeningen van den vader Menard in 't Griekſch en in 't Latyn uitkomen. Ten einde van drie jaren gaf hy het leven en de werken van Lanfranc, aartsbiſſchop van Cantelberg, uit, en de kronyk van de abdye van Bec. In 't jaar 1651. gaf hy het leven en de werken van Guibert, abt van Nogent, uit, benevens eenige andere werken. Vervolgens verſcheide zeldzame en fraaie ſtukken byeen gezocht hebbende, en hopende noch een groot getal diergelyke te bekomen, nam hy voor de beſte verzameling, die hy konde, daar van uit te geven, onder den zedigen tytel van *Spicilegium.* Hy bragt zyn eerſte deel te voorſchyn in 't jaar 1655. Dit ſtuk wierdt van twaalf andere gevolgd, waar van het laatſte in 't jaar 1677. gedrukt wierdt. Deze verzameling van XIII. ſtukken in Quarto is hoog geacht van de genen, die eene omſtandige verlichting in kerkelyke zaken zoeken: maar men vindt 'er weinig verhandelingen in, die niet na 't verval van 't Weſterſche keizerryk zyn zamengeſteld. De zelve ſchryver heeft ook uitgegeven: *La Regle des Solitaires*, opgeſteld door den prieſter Grimlaic, en eenige andere werken, waar onder eene verzameling, onder den tytel van *Aſceticorum, vulgò ſpiritualium, opuſculorum, quæ inter patrum Opera reperiuntur, Indiculus Chriſtianæ Pietatis cultoribus ab Aſceta Benedictino Congregationis Sancti Mauri digeſtus. Pariſiis*, 1648. *in* 4. Men zegt dat hy ook in 't zelve jaar heeft uitgegeven, *La vie de St. Auguſtin.* Zyne voorredenen en zyne kleine aantekeningen tonen dat hy bequaamheit hadde. Hy heeft mede gearbeid aan de beriſpingen, die gevonden worden in de eerſte ſtukken van het werk, genoemd *Actes des Saints de l'ordre de St. Benoit*; en des zelfs tytel ſchryft aan Acherius en aan den vader Mabillon de verzameling en de uitgeving van de zelve toe. Hy bragt zyn leven door in eene ſtrenge afgezonderdheit, byna nooit uitgaande, en alle bezoek en vruchteloze verkeringen en gezelſchappen mydende. Zyne redenen waren zedig en ingetogen. Hy ſtorf te Parys den 29. April des jaars 1685. in de abdye van St. Germain de Prez, waar van hy Bibliothecaris was. *Journal des Scavans du* 28. *Fevr.* 1678. *& du* 26. *Nov.* 1685. *Baillet Jugem. des Savans T.* III. *P. Labbé Biblioth. Teiſſier aux Addit. au dit Ouvrage.*

ACHERON, eene rivier van Epire, die haren oorſpronk heeft van 't moeras van Acheruſia, en, door verſcheide rivieren vergroot zynde, zich ontlaſt in de Golf van Ambracië, die men de Golf van Larta, of Preveza, noemt. De Poëten hebben voorgegeven, dat dit de helſche rivier was, van Ceres geboren, die de zelve in een hol van Creta ter werreldt bragt, en dat zy het licht niet durvende aanſchouwen, uit vreze voor den haat der Titans, die den ſtam van Ceres wilden uitroejen, zich in de hel ging verbergen, ter plaatſe daar de zielen, die derwaards nederdalen, de rivier overtrekken moeten. Eenige anderen maken deze rivier tot een zoon van de zon en van de aarde, en zeggen, dat hy door Jupiter naar de hel gejaagd wierdt, om dat hy van zyn water aan de dorſtige Titans verſchaft

ſchaft hadde, die hem beoorloogden; en dat het water der rivier ſedert zeer bitter wierdt. *Strabo. l.* III. *c.* 5.

Men heeft aangemerkt, dat het woordt *Acheron*, dat in 't Griekſch, *het verlies van de blydſchap* en *de overlading van droefheit* betekent, den ſchrik des doods uitdrukt. Waar by dan gevoegd wordt, dat de rivier, welke de zielen, ſtervende, moeten overtrekken, de knaging is van 't geweten, en de heimelyke wroeging, die wy hebben over onze misdaden, als 't 'er op aan komt om rekenſchap te geven van het gene wy in ons leven gedaan hebben; dat deze rivier van Ceres de godinne der aarde geboren is, om dat alle de grote rampen, die ons overkomen, geboren worden uit onze ongelukkige aankleving aan de vergankelyke goederen; dat het geven van haar water aan de wederſpannige Titans de wederſtreving is van onze verdorve natuur tegen de reden, en onze afwyking van den algemenen regel, die wy hebben om wel te leven; en dat de onſmakelykheit van haar water te kennen geeft dat ons leven verzeld is van moeijelyke bitterheden. Giraldi, Cartari, en andere geleerden in de fabelkunde geven hier van noch andere uitleggingen.

Het is waarſchynlyker, dat het woordt Acheron afkomt van het Hebreeuwſche woordt *Acheron*, dat *den laatſten* betekent. De ouden hebben de hel in Epire geplaatſt, om dat de eerſte bewoners van dat landt in de mynen werkende, vele ſlaven daar in deden omkomen. Hierom hadt men aan verſcheide rivieren en meiren van dat landt namen gegeven, die betekenden, dat de genen, die over de zelve trokken, om derwaarts te gaan, voor de laatſte maal daar over gingen. De andere namen der rivieren van dat landt zyn mede van eene rampſpoedige betekenis. *Biblioth. Univerſ. T.* VI. in de verklaring der fabel van Ceres. Zie PLUTO.

ACHERON, eene andere rivier in Calabrië, die hedensdaags Sannut, gelyk Leander Alberti zegt, of Campaniano, volgens Barri, genoemd wordt. Zy is beroemd om dat Alexander, de koning der Epiroten, in den zelven zyn leven verloor, wordende door de Lucaniers daar in omgebragt. Strabo ſpreekt ook van eenige andere rivieren van dezen naam, *l.* VI. VII. en VIII. *Virgil. Claudian. enz.*

ACHERONTIA, of ACHERONTUS, eene ſtadt in Apulië, op eene hoogte gelegen, waarom zy van Horatius *l.* III. *Carm. Od.* IV. een hoog neſt genoemd wordt. Daar is ook eene ſtadt van dezen naam in de Napelſche Provincie Baſilicata; Zie *Cerenza Collm. Hiſt. Neap. Miræus Notit. Epiſc. Albert. Ital.*

ACHERRES, koning van Egypte, opvolger, zo men zommige ſchryvers mag geloven, van een koning van den zelven naam, welken de H. Schrift Pharao noemt, en met wien Moſes zo veel te verrichten hadde, regeerde 7. jaren. *M. du Pin Biblioth. Univerſ. des Auteurs Proph. &c.*

ACHERUSIA, een moeras in Epire, naby Heraclea, waar by een ſpelonk of hol is van den zelven naam, dat tot in de hel loopt, naar 't verhaal der Poëten, die zelfs gezegd hebben, dat Hercules daar door Cerberus van daar gehaald heeft. Men meent, dat de Acheron zich in het zelve hol ontlaſt, het gene aanleiding zoude gegeven hebben aan de fabel om te zeggen, dat die rivier tot in de hel loopt. Zie ACHERON.

ACHERUSIA, waar van Diodorus van Sicilië, ſprekende van de graffteden der Egyptenaren, in zyn Bibliotheek gewag maakt. Hy zegt dat dit volk de dode ligchamen op een meir, genaamd Acheruſia, bragt, en dat men, als de vrienden vergaderd waren, een ſtuurman verkoos om dit vaartuig te beſtieren, dien zy naar de taal van 't landt *Charon* noemden. Men zegt dat Orpheus in Egypten reizende, en deze vermakelyke plegtigheden ziende, naderhandt de uitvinder geweeſt is van de fabel van dien vermaarden ſtuurman in de Poëtiſche Schriften. Maar men heeft meer reden om te denken, dat de Egyptenaren dezen naam van de Grieken ontleend hebben, ſedert dat deze laatſte meeſter van Egypte waren.

ACHERUSIA, een moeras in Campanië, tuſſchen Cumes en Bajes. Men gelooft, dat des zelfs hedendaagſche naam is *Colluccia*, een meir in 't landſchap van Laboria. *Strabo l.* V. *Plinius l.* III. *c.* 5. *Diod. Sicul. l.* I. *Bibl. Hiſt. c.* 91. *Ovid. Metam. l.* VII. *Silius Ital. l.* XIV.

ACHESEUS, of AGESCUS OCARAS, de een en twintigſte koning der Thebaners in Egypte, volgens Eratoſthenes, was de zoon van Phioph, of van Apaphus, en broeder van de koninginne Nitocris, die op hem volgde; waar van de naam ook in de geſlachtlyſt der Memphiſche koningen van Manethon gevonden wordt. Deze Ageſcus Ocaras regeerde maar een jaar, en men gelooft, dat het de zelfde is, die Metuſuphis in de geſlachtlyſt van Manethon genoemd wordt. *Eratoſthenes* en *Manethon* in de kronyk van *Euſebius. Marsham. du Pin Biblioth. des Autheurs Prophanes.*

ACHESSARI is de toenaam van *Ahmed ben Abdalcader Roumi*, geboortig uit de ſtadt Aspropolis of Axar. Hy is ſchryver van *Megma Almegiales, ou- Alnaſſihat*, een boek van de zedekunde in honderd zamenſpraken verdeeld. Het wordt in de Bibliotheek van den koning van Vrankryk gevonden; onder N°. 607. Hy heeft ook een *Taalik*, dat is aantekeningen of uitleggingen, gemaakt op het boek van Emadi, genaamd *Erſchad Alacl*, de kunſt om te leren redeneren, dat een ſoort van Logica is. *Herbelot Bibl. Oriental.*

ACHETE zeggen zommige ſchryvers eene Italiaanſche rivier in Sicilië geweeſt te zyn. Die gene, die van Sicilië geſchreven hebben, zelfs de ſchryvers van dit landt, bekennen niet te weten wat dit Achete, of Achate geweeſt is. *Sil. Italic. l.* XIV. *Fazel. Decad.* I. *l.* I. *c.* 4. *Cluver. Sic. antiq. l.* I. *c.* 18. *pag.* 229.

ACHEUS, *Achæus*, een zoon van Andromachus, die de broeder was van Laodice, de huisvrouw van Seleucus Ceraunus en van Antiochus den Groten, koningen van Syrië, wierdt een machtig Monarch, en bezat een langen tydt de ſtaten, die hy vermeeſterd hadt; maar zyne geweldenaryen wierden eindelyk op eene ſchrikkelyke wyze geſtraft. Hy deedt eerſt met eene pryswaardige getrouwheit grote dienſten aan zyne opperheren; want, Seleucus Ceraunus verzeld hebbende in de onderneming tegen Attalus, dede hy twee krygshoofden ſterven, die dezen Seleucus van het leven beroofd hadden, en hy herwon alle de landſchappen, die Attalus gewonnen hadde, en weigerde den koninklyken tytel, dien de genegenheit der krygsbenden en de gunſtige gelegenheit in zyne handen ſtelde, omtrent het einde van de 139. Olympiade. en het 533. jaar van Rome. Hy wederſtondt edelmoediglyk deze aanvechtingen, en wilde niet overwinnen dan voor den wettigen opvolger van den Monarch, wiens doodt hy gewroken hadt, dat is te zeggen, voor Antiochus, den jonger broeder van Seleucus. Wy moeten by deze gelegenheit ook aanmerken, dat hy zich eenen goeden zoon betoond heeft; want verſtaan hebbende, dat Andromachus te Alexandrië gevangen was, vergat hy niets om hem wederom in vryheit te ſtellen: het welk ook eindelyk door de tuſſchenſpraak der Rhodianen by den koning van Egypte, die daar door Acheus in hun belang zochten te trekken, gelukte. Maar zyn grote voorſpoedt verblindde hem ten laatſte; want zo haaſt als hy zag, dat zyne overwinningen hem meeſter gemaakt hadden van alle de ſtaten van Attalus, Pergamus alleen uitgezonderd, liet hy zich koning noemen. Hy verdedigde deze geweldenary met veel voorzichtigheit en moedt; en daar was aan deze zyde van den Taurus geen vorſt, die zich zo deedt vrezen dan hy. De grote en ſchone provinciën, die hy aan deze zyde van dien berg bezat, konden zyne heerſchzucht niet voldoen; hy was ook op de overwinninge van Syrië bedacht, wannneer hy vernomen hadde, dat Antiochus Artabazanes beoorloogde. Hy hoopte dat Antiochus op dezen tocht zoude ſneuvelen, of dat de zelve zo lang eenen tydt zoude duren, dat hy den tydt zoude hebben om Syrië te overweldigen, voor de wederkomſte van dezen vorſt. Hy verliet zich ook veel op de wederſpannigheit van eenige landſchappen, die opgeſtaan waren. Hy vertrok dan uit Lydië met een machtig leger, en gedurende zynen optocht ſchreef hy aan de onderdanen van Antiochus; maar toen hy Lycaonië genaderd was, beſpeurde hy dat zyne krygslieden de wapenen niet tegen hunnen ouden koning dragen wilden. Dit bewoog hem hen te verklaren, dat hy van zyn voornemen afſtondt. Hy trok te rug, en Piſidië beroofd hebbende, verdeelde hy onder hen zulk een aanzienlyken buit, dat hy hunne genegenheit volkomen wederom verkreeg. Men mag hier uit beſluiten, dat zy met luttel naauwkeurigheits ſpreken, die zeggen, dat hy zich zelven koning van Syrië verklaarde. Antiochus, den oorlog tegen Artabazanes met roem voleindigd hebbende, zondt afgezanten aan Acheus, om zich te beklagen over zyne aanneming van den koninklyken tytel, en over zyne opentlyke begunſtiging van de Egyptenaren. Dit verwyt was niet geheel vruchteloos, want wy vinden dat Antiochus een ſtilſtandt maakte met hunnen vorſt, om dat hy wiſt dat Acheus, in ſchyn zyn bondgenoot, in der daadt in hunne belangens was. Hier uit bleek dat de geweldenaar eenig gehoor leende aan de klachten van Antiochus, en dat hy veinſde zich by hem te voegen tegen Ptolomeus, den koning van Egypte. Deze trachtte vruchteloos hem in de vredehandeling in te ſluiten. Antiochus verwierp geſtadig dat voorſtel, en konde niet dulden dat de koning van Egypte voor wederſpannelingen durfde ſpreken; en zo haaſt hy de handen vry hadt, bevlytigde hy zich om de ſtaten te herwinnen, de welke Acheus overweldigd hadde. Hy bereikte zyn oogmerk: hy deedt hem in Sardis wyken, hy belegerde hem aldaar, en nam na een lang beleg de ſtadt in. Daar waren verraders, die door hunne liſt Acheus in den ſtrik leidden. Zy overreedden hem om uit het ſlot van Sardis te trekken, en leverden hem in handen van Antiochus, die hem op de wreedſte en ſchandelykſte wyze deedt ſtraffen. Hy deedt hem eerſt alle de uiterſte delen van zyn ligchaam en van zyne leden, en vervolgens ook het hoofdt afhouwen, dat in een ezelshuidt genaaid wierdt. Het overige van zyn ligchaam deedt hy op een kruis hechten. Dit gebeurde in het 540. jaar van Rome, en konde tot een voorbeeldt dienen, om altoos op zyn hoede en achterdochtig te zyn, en nooit de gunſten van het geluk te misbruiken. Zyne gemalin Laodice, die eene dochter was van den koning Mithridates, en zeer wel opgevoed door Logbaſis, een burger van Selgia, eene ſtadt in Piſidië, hadt het beleg met hem uitgeſtaan, doch wierdt na zyn doodt genoodzaakt zich over te geven. Patricius vergiſt zich wanneer hy voorgeeft, dat de onderdanen van Acheus, door ſchattingen overladen, opſtonden, hem met zyn geheel geſlacht ombragten, en zyn ligchaam in den Pactool wierpen, om hem tot loon van zyne gierigheit des zelfs vergulde water, dewyl in het zelve goudt gevonden wierdt, te doen drinken. Hy bedriegt zich, voorwendende dat onze Acheus een Lydiër was, van der zelver oude koningen afgedaald, en een erfgenaam van hunne gierigheit. Zyne gedachten op de rykdommen van Creſus en op den eiſch van Midas hebben hem belet te denken dat Acheus een Syriër was: doch deze mistaſting is gering in vergelyking van het overige van zyn verhaal, waar van alle de omſtandigheden loutere verdichtſelen zyn. Men meent dat de quade uitleggingen van deze woorden van Ovidius, *in Ibin, vſ.* 301. dezen ſchryver misleid hebben:

Morte vel intereas capti ſuspenſus Achai,
Qui miſer aurifera teſte pependit aqua.

De zelve betekenen dat men het ligchaam van Acheus naby den Pactool ophing. Het is zeker dat hy niet om zyne gierigheit, maar om zyne heerſchzucht geſtraft wierdt. *Polybius Hiſt. l.* IV. V. VIII. & XV. *Franc. Pratric. de regis inſtitutione l.* IV. *Tit.* IX. *pag.* 242. *&* 243. *Baile.*

ACHEUS, zoon van Xuthus, koning van Theſſalië en van het grootſte gedeelte van Griekenlandt, volgde op zyn vader, en gaf den naam aan Achaje. *Strabo l.* VIII.

ACHEUS, een jongeling, doodde, in den nacht, zonder hem te kennen, en hem voor een ander nemende, Hipparinus, dwingelandt van Syracuse; die, uit den oorlog wederkerende, en vol, wyns zynde, zich van hem in eene gruwelyke en onmenschelyke daadt wilde bedienen. *Parthenius in Amatoriis.*

ACHEUS van Eretra, een Griekschdichter, was de zoon van Pithodorus. Hy heeft eenige treurspelen geschreven; zommigen zeggen drie en veertig, en anderen vier en twintig. Hy heeft van de LXXIV. tot de LXXXII. Olympiade geleefd. Turnebus en Casaubonus hebben geoordeeld, dat hy een eenige maal den prys in de dichtkunde behaald heeft: 't geen zy uit zekere plaats van Athenæus besluyten, *l.* VII.

ACHEUS, een ander Grieksch dichter van Syracusa, waar van Suidas gewag gemaakt heeft, schreef tien treurspelen. Diogenes Laërtius spreekt in het leven van den wysgeer Menedemus van een anderen dichter van dezen naam.

ACHEUS, toegenaamd *Callicon*, een eenvoudig en dom verstandt, die een aarden pot te hard bevindende, waar van hy zich tot een oorkussen bediende, wanneer hy wilde slapen, de zelve met stroo opvulde om ze zachter te maken. *Eustath. in Od.* X.

ACHIA, AHIA of AHIJA; want op alle deze wyzen wordt het geschreven. Deze naam was gemeen aan verscheide personen in de H. Schrift.

De I. van dezen naam was de zoon van Jerahmeël, den eerstgeboren zoon van Hezron, van den stam van Juda. I. *Chron.* II. 25.

De II. was een nakomeling van Benjamin. I. *Chron.* VIII. 7.

De III. was een zoon van Ahitub, des zoons Pinehas, des zoons Eli. Hy was de negende hogepriester. I. *Sam.* XIV. 3. *en* 18.

De IV. was een Peloniter, en een van Davids helden. I. *Chron.* XI. 36.

De V. was de zoon van Sisa, schryver van den koning Salomo. I. *Reg.* IV. 3.

De VI. was een Leviet, dien David gesteld hadde over de schatten des tempels, en de geheiligde dingen. I. *Chron.* XXV. 20.

De VII. was een Siloniter, een Propheet des Heren, die Jerobeam op het veldt ontmoetende hem het koninkryk over de tien stammen Israëls voorzeide, hem tien stukken gevende van zynen mantel, dien hy in twaalf stukken gescheurd hadde. Hy voorzeide ook vervolgens aan de huisvrouwe Jerobeams, die zich vruchteloos vermomd hadde, de doodt van haren zoon Abia: en den ondergang van Jerobeams huis. Zie ABIA. Hy is buiten twyffel de zelve geweest, die zyne Prophetiën in geschrift heeft nagelaten, waar in ook de geschiedenissen van Salomo vervat waren. Hy leefde omtrent het jaar der werreldt 3080. I. *Reg.* XI. XII. *en* XIV. II. *Chron.* IX. *en* X.

De VIII. was de vader van Baësa, die een verbindtenis maakte tegen Nadab, den zone van Jerobeam, koning van Israël, en koning wierdt in zyne plaats, na dat hy hem in de belegering van Gibbethon gedood hadt. I. *Reg.* XV. 27.

De IX. was een van de hoofden der Israëliten, die gesteld waren tot de verzegeling van het verbondt, dat het volk met den Here maakte. *Nehem.* X. 26.

Deze naam betekende *beloning*, of, *de broeder myns Heren. Simon Dict. de la Bible.*

ACHIAB, of AQUIAB, en door verbastering ACHIAS, een kleinzoon van koning Herodes den Groten, die dezen zynen grootvader verhinderde als hy zich zelven wilde van kant helpen; want deze prins geweldige pynen lydende, eischte eenen appel met een mes; doch wilde zich zelfs daar mede doorsteken. Achiab dit ziende greep Herodes by de handt, en maakte een groot geroep, tot dat men hem te hulp quam. *Joseph. l.* XVII. *Antiq. Judaic. c.* 9.

ACHIACORUS. Zie ACHIOCARUS.

ACHIL. Zie AKIL.

ACHILLA, een kleine berg, in den stam van Juda, van eenen moeijelyken toegang. Herodes de Grote liet op des zelfs top een zeer sterk kasteel bouwen, dat hy Herodion noemde, en dat voor onverwinnelyk geacht wierdt. *Simon Dict. de la Bible.*

ACHILLAS, een krygsoverste van den laatsten Ptolomeus, koning van Egypte, die zich van hem bediende om Pompejus van kant te helpen, wanneer hy na den Pharsalischen slag zyne toevlucht tot hem genomen hadt. Hy was daarna zo gelukkig niet in zynen toeleg tegen Julius Cesar. *Plutarch. in Pomp. Lucan. l.* VIII. *Pharsal.*

ACHILLAS, of ARCHELAUS, Patriarch van Alexandrië, wierdt in November van 't jaar 311, even na de marteldoodt van Petrus, zynen voorzaat, verkoren; gelyk Athanasius getuigt, schoon Epiphanius zegt, dat na Petrus Alexander, en na dezen Achillas eerst gevolgd is. Hieronymus zegt, dat hy het bisdom van het jaar 311. tot in het jaar 321. bezeten heeft; doch Epiphanius, Theodoretus en anderen schryven hem maar eenige maanden toe, en het is zeker, volgens Athanasius, dat Alexander, zyn navolger, reeds voor het jaar 321. dit bisdom heeft bezeten. Volgens de martelboeken, (*Martyrologia*) viert men den 7. November zyne gedachtenisse. Men moet hem van een anderen Achillas, die priester te Alexandrië geweest is, en die met Arrius in den ban gedaan wierdt, en in 't jaar 319. met hem naar Palestina week, wel onderscheiden. Eusebius zegt, dat hy reeds in de kerk van Alexandrië te voorschyn quam onder Theonas, den voorzaat van Petrus, en dat men hem de zorge der scholen hadde toevertrouwd; dat hy naauwkeurig de gronden der Christelyke zedekunde waarnam; en dat hy zeer heilig van leven was. Gelasius Cizicenus breidt zynen lof verre uit; maar de tytel, den welken Athanasius hem geeft, hem den groten Achillas noemende, kan genoeg van zyne verdiensten doen oordeelen. *Eusebius l.* VII. *Hist. Athanasius Orat.* I. *contra Arian. Apolog.* 2. *Epist. ad Solitarios. Hieron. in Chron. Rufin. lib.* I. *Hist. Socrates lib.* I. *Hist. c.* 5. *Epiph. Hær. Osiariæ. Sozom. lib.* I. *Gelasius Cyzicenus lib.* II. *c.* 8. *Du Pin Biblioth. des aut. Eccles.*

ACHILLEA, een eilandt van de Pontus Euxenus, dat men ook het *Helden-eilandt*, het eilandt *Macaron*, of het *gelukkig eilandt*, *Leuce*, enz. genoemd heeft, was, naar 't gevoelen van zommigen, tegen over den Borysthenes, en volgens het gevoelen van anderen tegen over den Donauw. De naam van Achillea wierdt daar aan gegeven, om dat men daar het graf van Achilles zag, en om dat het aan dezen heldt toegewyd was. Thetis, of Neptunus, gaven 't hem; en hy verkreeg daar de Goddelyke eere, tempel, orakel, altaar, offerhanden, enz. Eenigen spreken van dit eilandt als of het niet zeker geweest zoude zyn den nacht aldaar over te brengen: waarom de genen, die aldaar te landt quamen, tegen den avondt wederom te scheep gingen, na dat zy de oudheden van de plaats, den tempel, en de gaven, die aan Achilles toegewyd waren, gezien hadden. Deze heldt was daar niet alleen; de zielen van verscheiden andere helden hadden ook aldaar hun verblyf; en, wat hem aangaat, hy moet 'er wel met ziel en ligchaam geweest zyn, dewyl hy 'er Helena trouwde, en dat hy by haar een zoon hadt, die Euphorion genoemd wierdt, welken Jupiter ongeoorloofd en vruchteloos beminde, en dien hy met den blixem doodde, om hem over zyne weigering te straffen. Anderen zeggen dat Achilles aldaar Iphigenia tot zyne huisvrouwe hadde, welke Diana aldaar hadde gevoerd, na dat zy haar de gave van onsterffelyke jonkheit en de goddelyke natuur hadde medegedeeld. Anderen eindelyk willen, dat de vrouw, met welke hy in de andere werreldt trouwde, de vermaarde Medea was: maar het algemeenste gevoelen gaf hem Helena tot zyne vrouwe. Van deze gedachten waren ook Philostrates en Pausanias. De eerste verhaalt, dat indien de vreemdelingen, die in dit eilandt landden, niet des zelven daags konden wegzeilen, zy den nacht in hunne schepen moesten overbrengen, of Achilles en Helena quamen hen zien, dronken met hen, en zongen niet alleen hunne minneryen, maar ook de vaarzen van Homerus. Hy voegt 'er by, dat Achilles toen met te meerder zorg de begaafdheit der dichtkunst oeffende, waar mede Calliope hem begunstigd hadde, alzo hy door de bezigheden der wapenhandeling daar van niet afgetrokken wierdt. Hy voegt 'er noch by, dat de genen, die langs de kust voorby zeilden, een muzyk hoorden, dat hen eene verwondering baarde, die met schrik vermengd was, en dat zy ook een gerucht van paarden, een gekletter van wapenen, en als een oorlogsgeschrei hoorden. Maximus Tyrius en Arrianus verhalen geen minder vreemdigheden. Men twyffelt niet of Achilles deedt aldaar de wonderdaadt, waar van Tertullianus gesproken heeft. Hy deedt noch andere wonderwerken, waar van dat, het welk hy tegen de voorgenomen tempelroof der Amazonen uitvoerde, een der luisterrykste was. Achilles was de eenige niet, die op 't eilaudt Leuce wonderwerken deedt; Helena, zyne huisvrouw, deedt'er ook de hare. Men vindt over dit eilandt en de wonderwerken van Achilles omstandiger beschryving in de aantekeningen van Baile, die aanmerkt, dat de Heidenen, die hunne helden vergoden wilden, hun oogmerk beter zouden bereikt hebben, indien zy aan de zelve minder wonderwerken hadden toegeschreven, zo wel als naderhandt zommige Christenen, die door het vermenigvuldigen van de mirakelen en overblyfselen van hunne vergode heiligen en martelaren, der zelver Historiën al te verdacht en ongeloofelyk gemaakt hebben, dewyl het onderzoek en de menigte der zelven niet in staat is om een gezond verstandt te verblinden. *Plinius Hist. Natur. l.* IV. *c.* 12. 13. *Pausan. l.* III. *Mela. l.* II. *c.* 7. *Ammian. Marcell. l.* XXII. *c.* 7. *Ptolem. Hephæst. apud Photium*, *p.* 480. *Anton. Liberalis. c.* 27. *Tzetzes in Lycophr. Schol. Apollon. l.* IV. *Philostrat. in Herode. &c.*

ACHILLEA, duizendbladt, een kruidt en bloem tot genezing der wonden, naar men zegt door Achilles uitgevonden. *Danet.*

ACHILLES is een naam, die aan verscheiden personen gemeen was. De eerste, die den zelven gedragen heeft, hadt gene andere moeder dan de aarde, en deedt een goeden dienst aan Jupiter; want de godinne Juno in zyn hol ontfangen hebbende, wanneer zy vluchtte voor de verliefde vervolgingen van dien Godt, gebruikte hy tegen haar zulke overtuigende redenen, dat zy tot de voltrekking van het huwelyk bewilligde. Men vindt niet wat dankbaarheit zy bewees aan eenen huiswaardt, die haar zulk eene zachtheit wist in te boezemen; maar men weet, dat Jupiter, tot erkentenisse van dezen dienst, aan Achilles beloofde, dat alle de genen, die na dezen zynen naam zouden dragen, van zich zouden doen spreken. Hier door is de zoon van Thetis zo beroemd geweest. De leermeester van Chiron wierdt Achilles genoemd, en daarom gaf Chiron den naam van Achilles aan den zoon van Thetis, zynen leerling. De uitvinder van de tienjarige ballingschap (*Ostracismus*) by de Athenienzen wierdt Achilles genoemd. Daar was ook een zoon van Jupiter en Lamia, die dezen naam droeg. Deze was zulk een schoon jongeling, dat hy, door de uitspraak van den Godt Pan, den prys der schoonheit wegdroeg, waar naar hy dong. Venus, verstoord om dit oordeel, maakte Pan verliefd op de Echo, en veranderde hem zodanig, dat hy een afschuwelyk voorwerp wierdt. Een andere Achilles, zoon van Galathes, wierdt met witte haairen geboren. Daar zyn 'er vier en vyftig anderen geweest, die den naam van Achilles gedragen hebben, en zeer beroemd waren. Wy laten hier een artykel volgen voor den gene, die onder hen allen de meeste glorie heeft gehad. *Baile.*

ACHILLES, zoon van Peleus en Thetis, geboren te Phtia in Thessalië, en voorts in den helschen vloedt Styx gedompeld, om onquestbaar te zyn. Maar de hiel, waar by de moeder in het dompelen hem hieldt, bleef droog, zo dat die alleen questbaar bleef, ook daarna gequetst is geworden. Echter zyn 'er schryvers, die vertellen, dat Achilles op verscheiden plaatsen zyns lyfs gequetst is. Anderen zeggen, dat Thetis haren zoon, om hem onsterffelyk te maken, by dag met Ambroos, een hemelsche spyze, bestreek, en by nacht onder gloeiende kolen leide; waar door gebeurde dat een zyner

zyner lippen, die hy likte, wat geschroeid wierdt. Hier van daan willen zy met eenen dat hy 'Αχίλλας, als maar een lip hebbende, (want dat woordt zou quansuis *zonder lip* betekenen) genoemd is. Hy wierdt opgevoed van Chiron, een Centauwer of manpaardt, hoewel Homerus den last dezer opvoedinge geeft aan Phenix. Wy volgen de meesten, die het met Chiron houden. Dees voedde den jongen knaap niet met eenige lekkere spyzen, of aardvruchten, maar met louter merg uit leeuwenschonken. Gregorius de Nazianzener spreekt van merg uit de benen van een hart, Homerus oude aantekenaar uit die van een beer, Apollodorus uit die van een wildzwyn, daar hy de ingewanden eens leeuws byvoegt. Statius spreekt ook van de ingewanden en het merg van een leeuw, ook van eene wolvinne. Philostratus geeft hem by den honig en de melk het merg te eeten uit de benen van eene jonge hinde. Tertullianus spreek in 't algemeen van wilde beesten; Eustathius ook van beesten merg, en Suidas enkel van merg. Ja men houdt staande, dat zelf zyn naam daar van zou gesproten zyn, als of hy zonder voedsel, in 't Griekſch χιλὸς genaamd, opgebragt was. Hoe het zy, zyn tuchtmeester liet hem allerlei oeffeningen, zo van lyf als ziel, waarnemen, om hem tot een braaf man te maken. Maar zyne moeder, te veel toegevende aan hare liefde, wilde hem zo lang, als wel nodig zou geweest zyn, onder Chiron niet laten. Des haalde ze hem daar van daan noch maar negen jaren oud, en verzondt hem in jufferlyk gewaadt aan het hof van Lycomedes, koning van 't eilandt Scyros, daar hy onder de juffers van 't hof aangenomen wierdt. Te weten zy hadt gehoord van de toerusting der Grieken tot den tocht naar Troie, en wist, als eene Godin, dat haar zoon den krygstocht, dien hy bekend zynde niet kon ontgaan, bywonende nooit zou wederkeren. Ondertusschen hadt Calchas de legerpaap voorspeld, dat Troie zonder Achilles nooit ingenomen zou worden. Des moest hy opgezocht en tot dezen oorlog gebezigd worden. Calchas wist wel haast zynen schuilhoek op te speuren, en bragt te weeg, dat men een gezantschap over deze zaak aan Lycomedes afvaardigde. Onder de gezanten was Ulysses, een zeer doortrapt man. Dees gekleed als een koopman of kramer vertoonde zich aan de hofjuffers met een kraam van allerlei zinlykheden, waar op de vrouwen gezet zyn, maar onder die ook eenig krygsgeweer. Dus ontdekte hy wel haast wie Achilles was: want als de vrouwen het een en 't ander vast bezagen, om iets, waar op haar zin viel, den kramer af te kopen, greep Achilles, die zynen aardt niet verbergen kon, aanstonds naar eenen helm of sabel: waar op hy van Ulysses aangevat en naar Troie geleid wierdt, terwyl Vulcanus op het verzoek van Thetis hem wapens smeedde, die niet doorschoten konden worden. Anderen verhalen dat Ulysses by alle de snuisteryen met zich gebragt hadt een trompet, en daar op begon te blazen met eenen toon, die in den kryg het volk te wapen daagt: waar van de onnozele juffers zo geweldig verschrikten, datze in allen haast uit de kamer liepen, en Ulysses met Achilles alleen lieten; die, verre van eenigen schrik te vatten, aanstonds op dit geluidt naar eenen schildt en speer greep, en zich stelde in den staat van iemandt, die gereed is zyn leven tegen een aanvallenden vyandt te beschermen. Waar op Ulysses hem kennende wierdt, en door vele drangredenen zo verre bragt, dat hy besloot zich te gaan voegen by de Griekſche koningen, in verbondt getreden om Troie te gaan belegeren. Dus verliet Achilles het hof, schoon hy Deidamia, des konings dochter, bezwangerd hadde, gelykze vervolgens Pyrthus ter werreldt bragt, van wien wy op zyn beurt spreken zullen. Voor Troie droeg hy zich heldhaftig. Homerus vertelt ons in den aanvang zyns werks den verderffelyken twist, die 'er ontstondt tusschen Achilles en Agamemnon, die hem zyn lieve Briseïs ontnam; eene zaak zo zwaar opgenomen van Achilles, dat hy in zyn tent bleef, en vechten liet die vechten wilde, tot dat de doodt van zynen liefsten vriendt Patroclus hem de wapenen weder deedt opvatten. Dit verlies smartte hem te meer om dat hy zyne wapenen aan Patroclus gegeven, en Hector die met een naar zich genomen hadt. Op 't verzoek van Thetis smeedde Vulcanus nieuwe wapenen voor den heldt, waar mede hy Hector te keer ging, hem versloeg, en achter zynen wagen rondom de muren van Troie sleepte, en het lyk niet overgaf voor dat Priamus, Hectors vader, zelf in persoon in 't leger quam, en het voor groot geldt loste.

Hoe Achilles zelf aan zyn einde quam wordt verscheidentlyk gemeld. Zommigen zeggen, dat Apollo hem doodde, of dat hy Paris de handt boodt in het bestieren van den pyl naar de hiel van Achilles, het eenigste gedeelte van zyn lyf, dat, als wy gezegd hebben, quetsbaar was. Anderen willen, dat Paris hem verradelyk doodde, zo als hy in een tempel was om het trouwverbondt met Polyxena, Priamus dochter, te sluiten. De Grieken begroeven hem met overprachtige lykstaatsie op de kaap Sigeum, en offerden, na het veroveren van Troie, Polyxena op zyn graf, volgens bevel zyner schimme. Zyn naam is een heldennaam by alle ouden en nieuwen geworden. De ouden brengen hem te voorschyn als een minnaar der zang-en dichtkunde, maar met een minvallig, gedrevreven door vele hertstochten, welke nergens zo volkomen te vinden zyn dan in de volmaakte afbeelding van Achilles, in zyn lof en laster beschouwd, die ons gegeven heeft de beroemde heer Karel Drelincourt, een groot sieraadt in de voorleden eeuwe der Leidsche Academie, waar toe de heer Baile, dien wy hier meest gevolgd hebben, zich ook gedraagt. Van hem en zyn schim zyn zo vele verdichtsels, dat 'er het eindt van weg is. Men zie den *Achilles* van gemelden here Drelincourt. *Baile*, en alle de Fabelschryvers, ook *Ælianus*, en onder de dichters *Homerus*, *Statius*, en *Ovidius* in het XIII. *boek der Herſcheppingen.*

ACHILLEUM, een bron te Milete, die in zyn oorsprong zeer zout is; doch nochtans in beken verdeeld zynde zeer zoet wordt. Zy heeft den naam van Achilles bekomen, om dat hy zich daar in wiesch, na dat hy Strambelus, zone van Telamon, verslagen hadde. *Freinshem. Supplem. Quint. Curt. lib.* II. *c.* 7. *Athen. lib.* II. *c.* 6.

ACHILLEUS is de naam van een kasteel by Smyrne; van een zeehaven in Laconië, by het voorgebergte van Tenare; van eene andere by Tanagrea, eene stadt van Beotië, en van eene stadt, en voorgebergte van het Asiatische Sarmatië, aan de Cimmerische Bosphorus, hedensdaags Capo di Croce genoemd. *Stephan. de landbeschryver. Pausanias. Plutarchus.*

ACHILLEUS, of AQUILEUS, (LUCIUS) een krygshoofdt der Romeinen in Egypte, die zich tot keizer liet uitroepen; maar Diocletianus beoorloogde hem acht maanden, en nam hem na 't verlies van een bloedigen slag omtrent het jaar 296. te Alexandrië, waar in hy gevlucht was, gevangen. Hy wierdt tot straf van zynen hoogmoedt den leeuwen voorgeworpen. *Euseb. Vopisc. Pomp. Lætus.*

ACHILLEUS en NEREUS; martelaren van de eerste eeuwe, waren zo, men zegt, door Petrus gedoopt, en wierden beide het hoofdt afgeslagen in de twede vervolging onder den keizer Domitianus; doch zekere geschriften die van deze martelaars gewag maken, zyn verdacht. *Vincent. lib* X. *c.* 16. Paulus spreekt, *Rom.* XVI. *vs.* 15. van eenen Nereus, dien hy groet, met andere personen, door hunne godvrucht vermaard.

ACHILLINI, (ALEXANDER) een hoogleeraar der wysgeerte en geneeskunde, te Bolonië geboren, was van het gevoelen van Averroës, en hadt den toenaam van den groten Philosoof. Hy hadt te Padua en Bolonië met groten toeloop geleeraard; is ook op de laatste plaats, na dat hy verscheiden geneeskundige en wysgerige schriften hadt uitgegeven, in 't jaar 1512. gestorven. *Jovius in Elog. Opmeer in Chron. Bumaldi in Bibl. Bon. Linden de Script. Med. Alidosi de Doct. Bon.*

ACHILLINI, (CLAUDIUS) van Bolonië, kleinzoon van Alexander, was in de XVII. eeuw een der beroemdste en doorluchtigste sieraden van zyn vaderlandt. Hy was een groot wysgeer, een verstandig godgeleerde, een deftig rechtskundige, een welbespraakt redenaar, een goed wiskundige, en een zinryk dichter. Hy leeraarde de rechten te Bolonië, te Ferrare en te Parma. Hy deedt naderhandt een reis naar Rome, en vervoegde zich aldaar by den kardinaal Ludovisio, dien hy ook naar Piemont vergezelschapte, waar henen hy als Legaat ging. Wanneer deze kardinaal naderhandt, onder den naam van Gregorius den XV. paus wierdt, en Achillino niet bevorderde, vertrok hy, onvergenoegd zynde, van Rome, en kreeg van den hartog van Parma een jaargeldt van 1500. daalders om aldaar de rechten te leeraaren. Hy heeft een boek van Latynsche brieven, en een van Italiaansche vaarzen uitgegeven, en daar mede veel eere ingelegd. Hy is in 't jaar 1640. gestorven. *Erithræi Pinacoth. Rumaldi Bibl. Bon. Laur. Crass. Elog. d'Huom. letter.*

ACHILLINI, (JOHAN PHILOTHEUS) is de naam, onder welken een zeer voornaam werk van het koninklyk en priesterlyk rechtsgebiedt, door Melchior Goldast in 't eerste deel van zyn Monarchie du *S. Empire*, *Pag.* 518. *&c.* ingelascht. De rechte schryver is Philippus Mæserius of Macerius, die eerst staatsbedienaar was aan 't hof van paus Gregorius den XI. en naderhandt aan dat van Karel den V. koning van Vrankryk. *Placcius p.* 135. *Georg. Matt. Koning.*

ACHILLINUS, of ACILENUS, een soldaat van Belisarius, veldoverste van den keizer Justinianus, wederstondt alleen den aanval der Gothen te Rome, aan de poort Pinciana, en noodzaakte hen om te rug te wyken. Daar zyn 'er, die geloven, dat zyn regte naam Acilenus was.

ACHILLIUS. Zie AQUILIUS SEVERUS.

ACHILMAR. Zie AGILMAR.

ACHIM, een zoon van Sadok, gelyk Mattheus in de geslachtlyst van Christus aantekent. *Matth.* I. 14. *Torniel. A. M.* 3758.

ACHIMELEG, of AHIMELEG, de XII. Joodsche hogepriester ten tyde van koning David, zoon van den hogepriester Ahitub, wierdt anders ook *Ahia* genoemd. Hy wierdt op het bevel van koning Saul met 84. andere priesters gedood; om dat hy het met David, aan wien hy de toonbroden en het zwaardt van Goliath gegeven hadt, scheen te houden. I. *Sam.* XXII. *Torniell. ad an.* 2030. *&* 2974.

ACHIMENA, of ACHEMENA, eene dochter van Jobatus Ariobatus, koning van Lycië, was de huisvrouw van Bellerophon. *Hofman Lexic. Univers.*

ACHIMOLUS. Zie ANCHEMOLUS.

ACHIOCARUS, volgens de zeventig overzetters *Achiacarus*, *Achior*, volgens den Syrischen overzetter, en *Aaron*, volgens den Hebreeuwschen text, was een zoon van Anaël, of Anaval, den broeder van Tobias. Hy was schenker, hofmeester en eerste staatsbedienaar van Ezar-Haddon, koning van Assyrië, die de opvolger was van Sennacherib. Hy verkreeg van zynen meester verlof voor zynen oom Tobias om weder te keren naar Ninive. Dit wordt verhaald in 't eerste hoofdstuk van 't boek Tobias, volgens de Zeventig, volgens de Syrische overzetting en volgens het Hebreeuwsch; doch in de gemene overzetting wordt daar van niets gevonden. Dit geschiedde in 't jaar der werreldt 3306. het 4026. van de Juliaansche tydkring, en het 68. voor Christus.

ACHIOR, een hoofdman der Ammoniten, was eerst een Heiden, en wierdt op bevel van Holofernes, by wien hy voor de Joden gesproken hadde, aan een boom gebonden, en aan de kinderen Israëls overgegeven: doch deze hem los makende en met hen naar Bethulie voerende, liet hy zich na de verlossing der stadt door Judith aldaar besnyden, en nam het Joodsche geloof aan. *Judith* V. *Salian. ad ann.* 3346.

ACHIROE, de vrouw van Sithon, zoon van Mars, koning van Thracië, hadt by hem twee dochters, Pallenea en Rhetea. De eerste bouwde in Thracië eene stadt, die haren naam voerde; de twede eene andere in Troas, aan de welke zy den haren gaf. *Hofman. Lexic. Univers.*

ACHIS was de naam des konings van Gath, een zoon van Maoch,

Maoch, by wien David twee maal zyne toevlucht nam; doch de eerste maal voor een verspieder aangezien zynde veinsde hy zich zinneloos, en dichtte toen den LVI. Psalm; en na dat hy door Achis verjaagd was en in de woestyne omzwurf, den XXXIV. Maar wanneer hy om de vervolging van Saul de twede maal met zyne mannen zich tot Achis begaf, kreeg hy van hem de stadt Ziklag. Deze koning wordt in den XXXIV. Psalm Abimelech genoemd; maar ten tyde van Eusebius las men in den text en in de overzetting der Zeventig *Achimelech*, dat is, de koning Achis. I. *Sam.* XXI. *en* XXVII.

ACHITOPHEL, of AHITOPHEL, Davids geheime raadt, by wien hy zeer geacht was; doch hy was trouwloos, en hieldt het met Absalom. Wanneer nu zyn aanslag mislukte om aan dezen het koninkryk te bevestigen, verhing hy zich zelven. II. *Sam.* XVII. Volgens Josephus *Oud.* VII. VIII. *en* IX. was Gilo het vaderlandt van dezen trouwlozen raadsman, dat ook eenigen grondt heeft in de H. Schrift.

ACHIVI worden de Grieken by de dichters genoemd van Acheus, zone van Jovis. *Isidor. Orig. Horat. Epist. l.* II.

ACHLAI, een zoon van Sesan, van den stamme Juda. 1 *Chron.* II. 31. Ook was 'er een van dezen naam, die de vader van Zabad, een der helden Davids, was. I. *Chron.* XI. 41.

ACHLUM, of ACHTELUM, het derde dorp in rang van de elf dorpen der Grietenye Franekeradeel, een van de vruchtbaarste plaatsen van geheel Vrieslandt, den tweden stem voerende in de vergaderinge van de Staten van Westergo, legt twee uuren gaans van Franeker aan den Slachtterdyk. Het pronkte voormaals met de stint en state Offingahuyzen, waar van heden niet de minste kentekenen meer te vinden zyn, noch van 'tklooster van dezen name. In de Roomsche tyden behoorde dit dorp onder het dekenschap van Franeker, en hadt een Parochiekerk, die na de hervorminge van den Godsdienst van een Predikant, te gelyk met de nabygelegen dorpkerk van Hitsum, bediend wordt. *Scotanus Vriesl. tuss. 't Vlie en de Lauwers.*

ACHLUM, een klooster van Reguliere kanunniken in 't dorp van dien naam, wierdt gesticht door den abt en kloosterlingen van Ludingakerke, aan de vaart van Harlingen op Franeker gelegen hebbende, en was aldus eene dochter van gemelde abdye, zo dat de schryver der Gestichten en Oudheden van Vrieslandt geweldig mistast, willende dat het klooster van Ludingakerke in het dorp Achlum overgebragt zoude zyn, daar Winsemius in zyne *Vriesche kronyk, blad* 137. uitdrukkelyk zegt, dat uit het klooster Ludingakerke de Proosdyen en Conventen van Augeone, Achlum, Schildwert en Oogeklooster zyn voortgekomen, dat Schotanus in zyne *beschryving van Vrieslandt tusschen 't Vlie en de Lauwers blad* 212. en in zyne *Vriesche Historien blad* 566. nader bewaarheidt, verhalende de vernielinge van Ludingaklooster door die van Franeker met den zwarten hoop, en van 't klooster te Achlum 1572. door Georgius Schenk en Diderik van Bronkhorst, 't geen de geleerde Aantekenaar *blad* 140 N. 3. mede toestemt.

ACHMAS, eene stadt van den stam van Ruben. *Simon Dictionaire de la Bible.*

ACHMAT, de oudste zoon van Bajazeth den II. Turkschen keizer, wierdt verwurgd door zynen jonger broeder Selim, die, om tot het ryk te komen, noch eenen zyner broeders, en zynen vader zelfs deedt sterven, in 't jaar 1513, *Paul. Jov.*

ACHMET de I. Turksch keizer, volgde op zynen vader Mahomet den III. in 't jaar 1603. in de regering, wanneer hy nauwlyks 15. jaren oud was. In het begin vertoonde hy zich zeer zachtmoedig, liet ook zynen eenigen broeder, tegen de gewoonte der Ottomannische vorsten, in 't leven, en was daar mede te vrede, dat hy in een Mahometaansch klooster gestoken wierdt. De Persiaansche koning bediende zich van zyne jonge jaren, en ontnam hem Tauris en Erzerum. Achmet zondt den Bassa Cigala tegen hem; doch deze, niet uitrechtende, wierdt op zyne te rugkomste geworgd. Daar op bragt Achmet, door behulp van Botskay, Zevenbergen, Walachië en Moldavië weder onder zyn geweldt. Hy koos ook de zyde van Bethlen Gabor tegen Battori. Wanneer hy zich nu aan alle kanten zag aangetast, bragt hy vier legers op de been, namentlyk drie tegen de Persianen, Polen en Kosakken, en een tot het inhalen van de schatting, uit Egypte: doch hy was met geen der zelve gelukkig, en storf op den 15. November des jaars 1617. hebbende 30. jaren geleefd en 14. jaren geregeerd.

Men kan hier byvoegen, dat hy een zeer prachtig vorst was, gelyk blykt uit de heerlyke Mosquee, die hy heeft doen bouwen op de grootste plaats van Constantinopel, zynde de oude renbaan, waar van noch het zelve gebruik gemaakt wordt, en die de Turken *Atmeidan* noemen. Dit is uitwendig een der schoonste tempelen, welken de Turken ooit hebben doen bouwen: en hy is de eenige, die zes *Minarets*, of torens heeft. Deze Minarets zyn zeer dun en van eene wonderlyke hoogte; zo dat het wonder is, dat de windt de zelve niet omver werpt. Zy hebben ieder drie Galeryen, doorluchtig gemaakt, hoewel de zelve van harde witte stenen, aan het marmer gelyk, zyn opgetrokken. De Sultan Achmet hadt geen landschappen overwonnen, waarom het, volgens de wetten van 't ryk, hem niet geoorloofd was eene Mosquee te bouwen: doch alzo hy zyne gedachtenis wilde vereeuwigen, hoorde hy niet naar den Mufti, die hem daar van afmaande, maar deedt dit heerlyk werk voltojen. Men noemde deze Mosquee *Imansis Giamisi*, dat is, *de Tempel van den ongelovigen*, om dat hy niet hadde willen geloven het geen de leeraars der wet tegen hem gezegd hadden. Men noemde de zelve ook de nieuwe Mosquee, om dat het een der laatstgemaakte was. *Contin. Chalcondyl. Vanel hist. des Turcs. Grenot Vojag. de Constantinople. Ludolfs Schaubuhne. &c.*

ACHMET de II. Turksch keizer, was een zoon van den keizer Ibrahim, die in 't jaar 1648. door de Janitzaren verworgd wierdt. Gedurende de regering van zyne twee oudste broeders, Mahomet den IV. en Solyman den III. moest hy gevangen blyven; doch wanneer de eerste van deze afgezet wierdt, en de laatste in 't jaar 1691. den 22. Juny storf, trok men hem, niet tegenstaande Mahomet noch leefde, uit de gevangenisse, en plaatste hem op den Ottomannischen troon. Zyne onderdanen waren met zyne regering ook vry wel te vrede; dewyl de Christenen gedurende de zelve geen zonderling voordeel behaalden, behalven dat zy in 't jaar 1692. de vesting Grootwaradyn, en in 't jaar 1693. Jeno en Giula veroverden. In het tegendeel moesten de Venetianen in 't jaar 1692. van Canea, en de keizerschen in 't jaar 1693. van Grieksweissenburg onverrechter zake aftrekken. Zo viel ook de vesting Garabusa op 't eilandt Candia in der Turken handen. Hy storf den 17. January, of, gelyk anderen schryven, den 6. February 1695. aan de waterzucht, en hadt tot zynen navolger Mustapha den II. een zoon van zynen oudsten broeder Mahomet den IV. die in 't begin van 't jaar 1693. was gestorven. Eene Sultane uit Circassië hadt hem 3. jaren voor zyn doodt twee zonen, Ibrahim en Selim, zynde tweelingen, ter werreldt gebragt.

ACHMET KIUPERLI. Zie KIUPERLI.

ACHMET, een landvoogdt van Egypte. Zie AHMET.

ACHMET, Bassa, wierdt groot-Vizier gemaakt door de afzetting van Rustan; doch hy bekleedde deze bediening niet lang, hoewel de grote heer hem beloofd hadt, hem nooit te zullen afzetten. Hy wierdt ter doodt veroordeeld, en Rustan hersteld. Hy was niet eens ontroerd, wanneer hy sterven moest, en begeerde niet dat de uitvoerders van 't vonnis hem zouden aanraken; maar hy verzocht eenen van zyne vrienden den dienst des beuls te verrechten. *Diction Anglois.*

ACHMET, zoon van Seirim. Men heeft een boek van zyn maaksel, inhoudende de uitlegging der dromen, volgens de lere der Indianen, der Persianen, en der Egyptenaars. Het wierdt omtrent den jare 1160. door Leon Tuscus uit het Grieksch in 't Latyn overgezet, en aan Hugo Eterianus opgedragen. Men gaf het in 't jaar 1577. in 't Latyn uit, naar een zeer verminkt handschrift, dat men vondt in de Bibliotheek van Sambucus; maar men gaf het voor een werk uit van Apomasarus. De geleerde Leunclavius maakte zelf dien misslag bekend in zyne Turksche jaarboeken. Rigaltius is de eerste, die dit werk in 't Grieksch heeft uitgegeven. Hy voegde het zelve, om de overeenkomst der stoffe, by de *Artemidorus*, die hy in 't jaar 1603. te Parys deedt drukken. Hy veranderde niets van de Latynsche vertaling van Leunclavius, en maakte geen aantekeningen op den text, hoewel zulks in de Catalogus van Oxfort gezegd wordt, *pag.* 5. Hy gelooft dat Achmet geen ander is dan die, waar van Gesnerus gewag gemaakt heeft. Die van Gesnerus was een zoon van Habramius, en een geneesmeester, die een werk gemaakt heeft, dat in VII. boeken verdeeld is, en genoemd wordt: *Peregrinantium viatica*, het welk in 't Grieksch was in de Bibliotheek van Diego Hurtades de Mendoza, keizerlyken Ambassadeur te Venetië, wanneer Gesnerus dit boek zamenstelde. De twee Grieksche afschriften uit de Bibliotheek van den koning van Vrankryk, naar welke Rigaltius het boek der dromen uitgaf, brengen niet mede dat de schryver Achmet, zoon van Seirim, genoemd wierdt. Het is waar, dat dewyl het beginsel daar aan ontbreekt, men vermoeden kan, dat, wanneer de zelve geheel waren, de naam van dezen schryver aan het hoofdt stondt. Doch dat zyn gissingen, die door eene andere aanmerking kunnen versterkt worden: dat is dat men met eene verscher handt den naam van Achmet op een dezer afschriften geschreven heeft. Deze naam stondt niet in 't afschrift, waar van Leon Tuscus zich in de XII. eeuw bediende om zyne vertaling te maken: het geen men besluit uit de Italiaansche overzetting, die men heeft van Tricasso. Rigaltius heeft de voorrede daar uit getrokken, en die in 't Latyn gebragt; hoewel hy meent dat de zelve niet door Achmet, maar door Tuscus is zamengesteld. Barthius hadt de vertaling van dezen Leon, en hy gelooft dat zyn afschrift zelfs ten tyde van dezen vertaler geschreven was. De staaltjes, die hy 'er van geeft, tonen dat men het niet letterlyk vertaald hadt, maar vele dingen daar af gelaten. Het is aanmerkelyk, dat de naam van *Achmet*, en die van *Seirim*, in den tytel van het afschrift zyn, met die van *Syrnacham*, van *Baram*, en van *Tarphan*. De eerste van deze drie laatsten was uitlegger der dromen aan 't hof van den koning der Indiën; de twede was zulks aan dat van Saanisan, koning van Persië; en de derde aan dat van Pharao, koning van Egypte. Barthius vermoedt daarom, dat Achmet en Seirim mede twee uitleggers der dromen waren aan eenig barbaarsch hof. Wat 'er van zy, het werk is door een Christen byeen verzameld; want de schryver begint het zelve in den naam der H. Drieëenheit. Rigaltius merkt den Griekschen text niet anders aan dan eene oude vertaling van het werk. Het oorspronkelyke was in 't Arabisch.

Lambecius doedt Achmet bloejen in de IX. eeuw, aan het hof van Mamoum, Kalif van Babylonië. Zie zyn Grieksch *Glossarium*, op het woordt Μαμοῦν. *Rigaltii Præf. libri Achmetis. Barthii Adversar. l.* XXXI. *c.* 14. *Gesn. Biblioth. folio* 2. *verso. Biblioth. de du Verdier p.* 240. *Syrbacham, in Edit. Rigaltii.*

ACHMETHA, eene stadt in Meden, *Ezra* VI. 2. alwaar in het paleis eene rolle der gedachtenisse gevonden wierdt van Cores, of Cyrus, aangaande het herbouwen van den tempel te Jeruzalem.

ACHMON. Zie ACHEMON.

ACHNE, een eilandt van de Carpathische zee, sedert Casos genoemdt, naby het eiland Rhodes gelegen:

ACHO, een koning van Noorwegen, benaauwde de Schotten geweldig, ontnam hen twee van de Hebridische eilanden, landde met een vloot van 150. of 160. schepen in Schotlandt, en veroverde het kasteel Aire: doch wanneer hy op het vaste landt in Kuningham overstak, wierdt hy door Alexander Stuart, den stamvader der Schotsche koningen uit deze linie, in 't jaar 1263. in een veld-

veldslag overwonnen, waar in hy 24000. mannen verloor. Zyne schepen wierden in de zelve nacht door storm verstrooid, en hy kon zelf ter nauwer noodt met vier van de zelve naar de Orcadische eilanden wyken. Wanneer hy het volgende jaar met een versche macht Schotlandt weder docht aan te tasten, wierdt hy door de doodt weggerukt. *Boët. l.* XIII. *Buchan. l.* VII.

ACHOLIUS, dien zommigen *Basilius* noemen, aartsbisschop van Thessalonica, was uit Cappadocië geboortig. Hy was een der beroemdste kerkvoogden van de IV. eeuw. Men nam hem wegens zyne vroomheit, schoon hy niet heel oud was, uit een klooster, en plaatste hem op den bisschoppelyken stoel. Wanneer Theodosius de Grote te Thessalonica in 't jaar 380. ziek wierdt, liet hy hem by zich ontbieden, en ondervraagde hem wegens zyne lere en gelove; en wanneer hy betuigde, dat hy de geloofsbelydenis van Niceen hadt aangenomen, heeft Theodosius van hem den doop ontfangen. Hy woonde ook het Concilie te Constantinopel in 't jaar 381. en het Roomsche onder Damasus in 't jaar 382. by, op welk laatste hy Ambrosius leerde kennen. Niet lang daarna stervende, is Anisius hem in het aartsbisdom gevolgd. *Ambrof. l.* VII. *Epist.* XXI. *Socrat. l.* V. *Sozom. l.* VII. *Hermant. Vita Basilii. Baron. in Annalibus.*

ACHOLIUS, een historieschryver, leefde ten tyde van keizer Valerianus en van Gallianus, zynen zoon, by wien hy, gelyk Vopiscus verhaalt, Ceremoniemeester geweest is, die de vreemdelingen ter gehoor leidde. Hy heeft het leven van keizer Alexander Severus en andere werken geschreven. *Lamprid. Vossius de Hist. Lat.*

ACHOMATES, voorhenen *Stephanus* genoemd, een koninklyk prins in Illyrië, veranderde zynen naam, wanneer hy tot het Turksche geloof overging, waar toe hy bewogen wierdt, om dat zyn vader Chersechius hem zyne bruidt ontnam, en met de zelve trouwde. Hy bragt zich by de Turken in zulk een aanzien, dat Bajazeth de II. zyne dochter aan hem ten huwelyk gaf. Nochtans behieldt hy in zyn hart eenige vonken van den Christelyken godsdienst; zo dat hy de Christenen dikwils goede diensten deedt. Na dat Bajazeth Modon in Morea ingenomen hadt, bevrydde hy vele Venetiaansche heren van de afgryffelyke moordt, waar door de meeste gevangenen in zyne tegenwoordigheit omgebragt wierden. Hy bewoog den gemelden keizer ook om met de Venetianen vrede te maken, en verkreeg van hem een vryen toegang voor Johannes Lascaris, tot alle Griekfche Bibliotheken, waar toe hy van Leo den X. was uitgezonden, om alle goede boeken in 't Oosten op te zoeken. *Paul. Jov.*

ACHONRY, *Achonrita*, een klein steedtje in Ierlandt, in de provincie Connaught in 't graafschap Letrim, aan de rivier Shennon, naby het Alinsche meir. Het zelve is alleen bekend door zyn bisdom, onder dat van Thuam behorende. Na den laatsten oorlog in Ierlandt is het zelve geheel verwoest en tot een dorp gemaakt. *Baudrand.*

ACHOR, een dal, alwaar Achan met de zynen, over de overtreding aan het verbannene begaan, gestenigd is; waar door het dezen naam bekomen heeft. *Jos.* VII. 24, 25, 26. Het blykt uit de geschiedenis dat die plaats niet verre van Gilgal, en naby Jericho is geweest. Buddeus zegt te onregt, in navolging van Moreri, dat dit dal van de morringe der kinderen Israëls zynen naam bekomen heeft, en brengt daar toe by *Jos.* VII. *en* XXV. welk laatste hoofdstuk in dat boek niet te vinden is. De H. Schrift zegt uitdrukkelyk, na 't verhaal van Achans misdaadt, en het stillen van Gods toorn, door zyne straffe: *Daarom noemde men den name dier plaatse het dal van Achor tot dezen dag toe.*

ACHORUS is de naam van twee koningen van Egypte, die de derde en de vierde waren, waar van de eerste twaalf en de andere negen jaren regeerde. *Hofman Lex. Univerf.*

ACHRADINA, of ACRADINA, een gedeelte van de stadt Syracuse, was met sterke muren voorzien, en hadt heerlyke paleizen en prachtige tempelen. Cicero doedt 'er eene uitmuntende beschryving van. *Cic. Orat.* VI. *in Verrem. Liv. l.* XXIV. *Diodor. Sic. l.*XI. *Plutarch. in Marcel. Albert. Ital. P.* II. *pag.* 58.

ACHRIANA, eene oude stadt van Hyrcanië aan de Caspische zee. *Polyb. l.* X. *Steph. de landbeschryver.*

ACHREDE, of ACHRIDA, eene stadt van de provincië Prevalitanië. Keizer Justiniaan herstelde die stadt, alwaar hy geboren was, en gaf haar den tytel van hoofdstadt over eenige provincien tot nadeel van Thessalonica. Tegenwoordig nemen de Griekfche bisschoppen van Achrida, den tytel van Metropolitanen van Bulgarië, van Servië, van Albanië, enz. *Codex Justin Novel.* 119. *l.* 508. *Theod. Balsamon in Resp. de Patriarch. Miræus Notit. Episc. orbis l.* I. *c.* 9. *l.* II. *en* III.

ACHRIDE, of ACHRIDA. Zie OCRIDA.

ACHSA, eene dochter van Caleb, wierdt door haren vader aan dien gene beloofd, die de stadt Kiriath Sepher zou innemen. Dit deedt Othniël, de zoon van Kenaz, Calebs broeder; waarom hy haar ook ter vrouwe kreeg. *Josua.* XV. *Judic.* I.

ACHSAPH, eene stadt en landpale van den stamme Aser. *Josua* XIX. 35. Men beweert, dat dit het Chasalus van Hieronymus is, in eene vlakte aan den voet van Thabor, 8. mylen van Diocesarea. *d'Avity Description de l'Asie.*

ACHSCHID. Zie ABUBEQUER.

ACHSIKETH, eene stadt van de provincie Transoxane, afhankelyk van de stadt Fargana, gelegen aan de rivier, genaamd Schasch, of de Jaxarte, volgens Baudrand. Zy legt in eene aangename vlakte, die zich tot aan den berg uitstrekt, die 'er maar twee mylen afgelegen is. Alle de Oostersche landbeschryvers geven de zelve eenstemming 42. graden 25. minuten breedte. Zommigen nochtans geven haar maar 42. graden. Hare lengte is van 91. of 101. graden 20. minuten. Een vermaard leeraar in deze stadt geboren, en dien volgens Achsikethi genoemd, heeft een boek van *Schorou* of de Musulmansche wetten zamengesteld, dat door Saganaki verklaard is. *Herbelot Bibl. Oriental.*

ACHSPALT. (PETRUS) Zie AICHSPALT.

ACHTERI, schryver van een Arabisch woordenboek, in de Turksche tale verklaard. *Herbelot Bibl. Oriental.*

ACHTIENHOVEN, oudstyds EVEREKESTORPE, eene vrye heerlykheit, groot 963. morgen in des landschaps Utrechts eerste quartier en maarschalkschap, gemeenlyk het nederquartier genoemd, gelegen, is redelyk wel behuist, en nevens 't bygelegen Westbroek door een en den zelfden Predikant, onder de Classis van Amesfoort behorende, bediend. Achtienhoven is een vry eigen goedt van de proostdye van St. Jan te Utrecht, en oeffent de proost van St. Jan in der tydt alhier zo vryen en ruimweidigen rechtsgebiedt als eenig vryheer in het gehele landschap; boven dat hy deze macht, 't hooggerichte gemenelyk genoemd, ook 't allereerst, en een geruimen tydt zelfs maar alleen in oude tyden geoeffend en bezeten heeft door de vergunninge van bisschop Koenraad van Zwaben in de elfde eeuwe, 't geen noch vele jaren daarna op het voorstel en de vrage van Gwye van Henegouwen, of Avesnes, XLII. bisschop van Utrecht, die in 't jaar 1302. verkoren is, bevestigd wierdt door de Prelaten der zelve kerke, en zelfs door de Staten van Utrecht. Maar deze proosten, den vinger (gelyk het spreekwoordt luidt) gekregen hebbende, zochten in 't vervolg den gehelen handt te krygen, en gaven voor te hebben alle hoogheit en heerlykheit in dit rechtsgebiedt en wilden wanneer keizer Karel de V. als overheer van Utrecht gehuldigd, het bisdom in een wereldlyk gebiedt veranderd hadde, den zelven niet, als here van Utrecht, daar in voor hunnen oversten erkennen, dragende het zelve mondeling ten hove voor, waar op den 11. May van de jare 1538. door den hogen raadt te Mechelen uitspraak gedaan en verklaard is, dat den proost van St. Jan, en zynen nakomelingen behoorde hoge, middele en lage Jurisdictie, midsgaders de vruchten en profyten van dien, zulks als heren, hebbende hoge Jurisdictie, toebehoort, doch wierdt den zelven de geëischte en voorgewende overigheit en Regalia ontzegd; waar mede deze geestelyke heren weinig te vrede en in hun schik zynde, zo is noch langen tydt daarna deze twistappel voortgekaatst, tot dat eindelyk den 20. October des jaars 1564. door den koninklyken raadt te Brussel eene volkome uitspraak van deze zaak gedaan en gegeven is, waar by, buiten het voorheen toegestane rechtsgebiedt, ook eenige Regalia den zelven gegund worden. *Heda Hist. Ultraj. Buchelius ad Hedam. Mattheus de Nobilit. lib.* II. *Idem de jur Glad. cap.* 8.

ACHTKERSPELEN, de zesde Grietenye van Oostergo in Vrieslandt, alzo genaamd van de Achtdorpen of Babtisteria, die in deze Grietenye van Achtkerspelen gelegen zyn, met name: Zuurhuizen, of Zuiderhuizen, Augustinusga, Harkna opeynde, Drogeham, de Koten, op 't Wyzel, Buitenpost, alwaar 't gerecht gehouden wordt, en Lutkepost, waar by van ouds de twee kloosteren quamen, te weten Gerkes-klooster, nu een dorpkerk, en Burenklooster, alle welke acht kerkdorpen door vyf Predikanten bediend worden, behorende onder de Classis van Dokkum, wordende des maandags in deze Grietenye rechtdag gehouden, onder 't voorzitterschap van eenen Grietman, die voor tegenwoordig is de heer Arnoldus van Haersma. De verstopte stroom de Lauwers, die des zomers meest droog is, en des winters uit de Drentsche Venen zyne wateren ontfangt, scheidt Achtkerspelen van de Groninger Ommelanden. Het kornels diep, dus genaamd naar den Spaanschen kolonel Caspar de Robles, (met recht de Vriesche Dyker en Graver geheten) die 't zelve heeft doen graven, loopt van het Bergumer meer tot aan het Stroobosch, dwars door de Lauwers in de Dokkumer trekvaart op Groningen vermakelyk is boven al de rydweg hier mede doorlopende, van Leeuwaarden op Groningen, voornamentlyk tusschen Buytenpost en Optwyzel, wordende hier alomme een schone jacht van hazen en allerlei gevogelte gevonden. Vele wederwaardigheden heeft deze landstreek moeten uitstaan in de oude oorlogen en Vriesche verdeeldheden van de Schieringers en Vetkopers; want deze de eerste, uit Groningen geweken in 't jaar 1415. by Noorthorn geslagen hebbende, vielen kort daar op met eenige krygsbenden in Achtkerspelen en plunderden het zelve geheel uit, verbrandende de kerk van Buytenpost, en die van Zuurhuyzen ter nederwerpende, welke beide naderhandt wederom heerlyk opgebouwd zyn. *Schotan. beschr. van Vriesl. tusschen 't Vlie en de Lauwers pag* 195. *T. Nyenborg kort histor. verhaal.*

ACHTSNIT. Zie AMELIUS. (MARTINUS)

ACHUIN is de zelve met *Mohammed ben Mohammed*, die geschreven heeft over het boek, dat Beidhaovi heeft zamengesteld over den Alcoran, onder den naam van *Anovar al-tenzil.* Deze schryver storf in 't 904. jaar van de Hegire, het 1498. van Christus. *Herbelot Bibl. Oriental.*

ACHYR, of ACHIRA, een steedtje in Polen, met een kasteel op een berg in neder Volhynië, of 't Oosterdeel van de Ukrania, aan de rivier Worsklo.

ACHZA. Zie ACHA.

ACHZIB, of ACZIB, eene stadt in den stamme Aser, *Jos.* XIX. 29. *Judic.* I. 31. naderhandt Ecdippa genoemd. Naar 't getuigenis van Eusebius en Hieronymus is zy negen mylen van Acco naar den kant van Tyrus gelegen: doch anderen zeggen twaalf mylen. Men vindt heden noch overblyfsels van den ouden naam in eene plaats, genaamd Zib, drie uuren ten Noorden van Acra, of Acco, gelegen; gelyk de geleerde Maundrell heeft aangemerkt. De Joden zeggen dat deze stadt na de Babylonische gevangenis de grenspaal van het landt is geweest. Men leest ook *Jos.* XV. 44. van eene andere stadt van den zelven naam in den stamme Juda.

ACI, ACIS, een klein steedtje in Sicilië, in het dal van Demona, een weinig bewesten den zeeboezem van S. Tecla. Het heeft een kasteel, op een rots, dat aan alle kanten ongenaakbaar is. *Baudrand.*

ACI, of ACIS, eene rivier in Sicilië, hedensdaags Freddo genoemd,

noemd, die door het dal van Demona tusschen Catanea en Taormina in zee loopt. De dichters hebben verzierd, dat Acis jong zynde, in deze rivier veranderde. Vibuis Sequester zegt, dat ze uit den berg Etna ontstaat. Zo dit waar is, moet het de rivier Indicello zyn, waar van Theocritus in zyn eerste herderszang gewag maakt. *Ovid. l.* XIII. *Metam. Casaub. in lect. Theocr. c.* 2.

ACIAPONDA, eene stadt in de Indiën, aan de Bengaalsche zeeboezem, heeft een goede haven, en legt in 't koninkryk Pegu.

ACICHORIUS, een kapitein, waar van Pausanias gewag maakt, wanneer de Gauloisen de wapenen in Macedonië overbragten.

ACIDALIA is een naam, dien de Grieken aan Venus gaven, om dat zy de moeder was van de moeijelykheden, of om dat men aan haar te Orchomene in Beotië eene fontein van dien naam hadde toegewyd, in de welke de Bevalligheden, hare dochters, zich baadden. *Servius in Æneid.*

ACIDALIUS, (VALENS) geboren te Witstok in 't Mark Brandenburg, zoude een der beste berispers (*Critici*) van zynen tydt geweest zyn, indien een langer leven hem hadde toegelaten de gaven, die hy van de natuur ontfangen hadde, tot hare volkomenheit te brengen. Zyn vader was een ervaren wiskunstenaar, doch wierdt hem vroeg door de doodt ontrukt. Dewyl hy van zyne jeugt af eene zonderlinge liefde tot de dichtkunde hadde, maakte hy verscheiden Latynsche gedichten in zyn 17. en 18. jaar, waar van men 'er eenige in het eerste deel der *Deliciarum Poëtarum Germanorum* vindt. Hier by was hy tot de oordeelkundige oeffening zeer genegen, en hadt reeds in zyn 17. jaar zyn vlyt aangewend om Plautus op te helderen. In welk jaar hy eigentlyk de redevoering *de vera carminis Elegiaci natura & constitutione* gemaakt heeft, kan men niet zeker zeggen; doch men is van gedachten, dat zy in de jaren, toen hy zich te Rostok, Helmstadt en op andere hogescholen ophieldt, van hem geschreven is. In 't jaar 1590. reisde hy met Daniel Rindfleisch, of Bucretius, een geleerd Breslauwer, naar Italië, en hieldt zich aldaar drie jaren op; en alhoewel hy verscheiden malen, en inzonderheit te Rome, ziek wierdt, belette hem dit nochtans niet, met vele geleerde luiden, als Joh. Vinc. Pinello, Antonius Riccobono, Hieronimus Mercuriali, en anderen kennis te maken, als mede oordeelkundige aantekeningen over den treurspelschryver Seneca, over Tacitus, Symmachus, Manilius, Arnobius, Terentius, Ausonius, en andere Scholastyke schryvers te vervaardigen. In 't jaar 1591. gaf hy diergelyke aantekeningen over Vellejus Paterculus te Padua uit; die, alhoewelze van sommigen geprezen wierden, hem naderhandt zelfs ganfsch niet behaagden; en hy verwonderde zich, dat deze zyne al te vroeg rype vrucht in het volgende jaar in Vrankryk nagedrukt wierdt, alwaar hy, in plaats van Valens, Vincentius genoemd wordt. Na dat hy in 't jaar 1593. uit Italië weder te rug gekomen was, hieldt hy zich by Bucretius te Breslauw op, en maakte zyne aanmerkingen over Quintus Curtius, die in 't jaar 1594. in Vrankryk in 't licht quamen. Hy droeg de zelve aan Andreas van Jerin, bisschop van Breslauw op, die hem voor deze moeite met een gouden keten beloonde. Naderhandt hervatte hy zynen arbeidt over Plautus; doch stondt veel verdriets uit wegens de beruchte verhandeling, dat de vrouwen geen menschen zyn, in het begin van het jaar 1595. te Frankfurt uitgekomen, dewyl hy voor den schryver van de zelve wierdt gehouden, waar omtrent hy te onrecht beschuldigd wierdt, dewyl hy de zelve alleen ten druk gegeven hadde aan den boekverkoper, die zyne aantekeningen over Quintus Curtius hadde uitgegeven, om den zelven daar door eenigzins te gemoet te komen voor zyne geleden schade. Evenwel quamen 'er verscheiden schriften van Theologanten tegen hem uit; en men verhaalt, dat op zeker gastmaal de vrouwen met het gojen van de tafelborden het hem zo bang maakten, dat hy, om van dezen storm verlost te worden, verklaarde, dat ze geen menschen waren, dewyl zy onder de engelen behoorden. Hy nam ondertusschen, ziende dat hy niet gevorderd wierdt de Roomsch-Catholyke lere aan, en wierdt vervolgens Rector in de schole te Neisse. Hier arbeidde hy wel naarstig aan het uitgeven van Plautus, doch de doodt overviel hem in het zelve jaar 1595. op den 25. May, toen hy XXVIII. jaren oud was; en alzo zyn de *Divinationus* en *Interpretationes Plautinæ*, die Gruterus in het VI. deel van zyn *Lampas Cricita* heeft ingelast, ten opzichte der uitgave eene nageboorte. Dat hy ook over de Apologie van Apulejus geschreven heeft blykt uit zyne brieven. Hy heeft zyne gemaakte aantekeningen aan Scipio Gentilis, die voor de tweede maal zyne aantekeningen over die Apologie wilde in het licht geven, toegezonden, uit wiens Bibliotheek die gekomen zyn in handen van den Predikant van de Wall te Amsteldam, die ze noch bezit. Over de wyze van zyn doodt zyn verscheiden gevoelens. Eenigen zeggen, dat hy by het doen van een ommegang tot krankzinnigheit verviel, en zou naauwlyks naar huis zyn gedragen, of gaf den geest. Anderen maken hem een moorder van zich zelfs; doch dit is beide valsch, dewyl hy met een goed verstandt op het bedde gestorven is, gelyk zyn broeder Christianus Acidalius in de voorrede, van de fraaie brieven van Valens Acidalius, die in 't jaar 1606. gedrukt zyn, bericht. Verscheide grote schryvers spreken met lof van onzen Acidalius, en van de grote verwachting, die men met recht van hem hadde. *Thuan. l.* CXIII. *Teissier Eloges Tom.* II. *p.* 230. *Barthius Adversar. lib. L. cap.* 9. *Placcius de Anonym. Baillet jugement sur les Poëtes pag.* 1346. *& des enfans celebres. Baile.*

ACIERNO. Zie ACERNO.

ACILA is de naam van een voorgebergte en van eene stadt in gelukkig Arabië, tegen over Dira, eene stadt en voorgebergte van Ethiopië, aan de andere zyde van de Arabische Golf. Plinius noemt het *Ocila*, en Ptolomeus *Ocelis*. Dit is het Zidem, van Niger, en het Capo-Celi van Rhamnusius, daar men eertyds naar de Indiën scheep ging. Het legt veertig Spaansche mylen van Mekka. Daar is ook eene stadt in Afrika die dezen naam draagt. *Hofman Lex. Univers.*

ACILA wierdt ook genoemd eene plaats op het eilandt van Sicilië, daar Marcellus den krygsoverste Hippocrates sloeg. *Plutarchus in 't leven van Marcellus.*

ACILAS, zeker wysgeer, die aantekeningen maakte over de redenkunde, (*Dialectica*) en over de sluitreden (*Syllogismus*). *Suidas in Acil.*

ACILINO, of ACILIUS, eene rivier in Sicilië, naby Marsalla, die by de kaap Coco in zee loopt. Alberti zegt, dat het de zelve rivier is, die Ptolomeus Acithius noemt; doch anderen beweren, dat dit twee onderscheiden rivieren zyn, die nevens malkander lopen, en dat de laatste hedensdaags Brigi genoemd wordt.

ACILISENA, een gedeelte van groot Armenië, tusschen den berg Taurus en dat gedeelte van den Euphraat, dat van het Oosten naar het Westen loopt, eer dat hy zich ten Zuiden wendt. *Salmas. in Solin.*

ACILIUS, *Acilia familia*, was een van de Roomsche burgerlyke geslachten, het welk zynen laatsten oorspronk van Eneas wilde afleiden, en in den beginne gering geacht wierdt, doch naderhandt zo edel wierdt, dat het verscheide grote mannen heeft voortgebragt, die tot de eerste waardigheden onder de Romeinen verheven wierden. Het zelve was verdeeld in twee liniën, in die van *Glabrio*, en in die van *Balbus*, beide deze takken hebben te zamen 13. Roomsche burgermeesteren uitgeleverd.

M. ACILIUS Glabrio was burgermeester met P. Cornelius Scipio Nasica, in het 563. jaar van Rome, het 191. voor Christus. In het vervolg wordt omstandiger van hem in 't byzonder gesproken.

M. ACILIUS Balbus was burgermeester met T. Quinctius Flaminius, in het 604. jaar van Rome, het 150. voor Christus.

M. ACILIUS Balbus was burgermeester met C. Porcius Cato, in het 640. jaar van Rome, het 114. voor Christus. Deze maakte de wet *de pecuniis repetundis*, op welke wet Cicero zich dikwils beroept.

M. ACILIUS Glabrio was burgermeester met C. Calpurnius Piso, in het 687. jaar van Rome, het 67. jaar voor Christus.

M. ACILIUS Aviola was burgermeester met Q. Asinius Marcellus, in het 807. jaar van Rome het 54. na Christus.

M. ACILIUS Glabrio was burgermeester met M. Ulpius Trajanus in het 844. jaar van Rome, het 91. na Christus. Deze Acilius Glabrio leedt de marteldoodt onder Domitianus, gelyk de kardinaal Baronius heeft aangemerkt. Dio zegt, dat hy den Godsdienst der Joden omhelsd hadde; waar door men verstaan moet, dat hy het gelove in Christus aannam; en om deze reden deedt hem Domitianus sterven.

M. ACILIUS Aviola was burgermeester C. Cornelius Pansa, in het 875. jaar van Rome; het 122. na Christus.

M. ACILIUS Glabrio was burgermeester met. C. Bullicius Torquatus, in het 877. jaar van Rome, het 124. na Christus.

SEX. ACILIUS Glabrio was burgermeester met C. Valerius Omollus Verianus, in het 905. jaar van Rome, het 152. na Christus.

M. ACILIUS Glabrio was burgermeester met den keizer L. Aurelianus Commodus, in het 939. jaar van Rome, het 186. na Christus. De volgende keizer Helvius Pertinax getuigde van dezen Acilius Glabrio, dat hy de voortreffelykste onder alle de Patriciën, en de heerschappy des gehelen werrelds waardig was.

M. ACILIUS Faustinus was burgermeester met C. Cæsonius Macer Rufinianus, in het 963. jaar van Rome, het 210. na Christus.

M. ACILIUS Glabrio was burgermeester met M. Valerius Maximus, in het 1009. jaar van Rome, het 256. na Christus.

M. ACILIUS Serverus was burgermeester met Fl. Junius Rufinus, in het 1076. jaar van Rome, het 323. na Christus.

ACILIUS BUTAS was overste der lyfwachten, (*Præfectus Prætorio*) na dat hy zyn vaderlyk erfgoedt, dat zeer groot was, verquist hadt, quam hy, als zyn misslag bekennende, zyn uiterste noodt aan Tiberius te kennen geven. *Gy ontwaakt een weinig te laat, & Butas*, antwoordde de keizer, *Serius, o Buta, experrectus es.* Seneca, in zyn CXXII. *brief*, spreekt van hem, als van eenen, die het daglicht schuwde, en niet dan het licht van kaarslen en fakkels konde verdragen. Deze plaats van Seneca is zeer aangenaam. Acilius Butas was uit het geslacht, waar van in 't voorgaande Artykel gesproken is.

ACILIUS CAJUS, een kloekmoedig soldaat in het leger van Julius Cesar, queet zich by uitnemendheit in een zeegevecht naby Marseille: want zyne regterhandt aan een vyandlyk schip geslagen hebbende wierdt de zelve afgehouwen; en hy, het gedrag van den beroemden Atheenschen soldaat Cynegires navolgende, schoot met zyne linker toe op het verdek, en deedt met zyn schildt te rug wyken alle die zich voor hem durfden vertonen. *Suetonius.*

ACILIUS GLABRIO, van het geslacht, hier voor gemeld, was Tresorier (*Quæstor*) van eene Provincie in het jaar 552. en volksbeschermer (*Tribunus Plebis*) in het jaar 557. na de bouwing van Rome. Hy was verstandig en geleerd, en schreef eene Historie in het Grieksch, waar van Cicero met lof spreekt. Hy schreef ook jaarboeken, en men gelooft dat hy de zelve is, die door Plutarchus wordt aangehaald in het leven van Romulus. *Cicero l.* III. *Offic. Tit. Liv. l.* XXV. *&* XXXV. *Vossius de Hist. Græc. l.* I. *c.* 27.

ACILIUS GLABRIO was burgermeester van Rome in het 563. jaar na de bouwing dier stadt, als hier voor op het artykel van het geslacht van Acilius, waar uit hy gesproten was, reeds gemeld is. Antiochus de Grote, koning van Syrië, hadt den oorlog aan de Romeinen verklaard. Acilius wierdt tegen hem gezonden en quam met tien duizend mannen te voet, twee duizend te paardt, en vyftien elephanten in Griekenlandt, en voegde de zelve by de krygsbenden, die reeds aldaar waren. Antiochus verwachtte hem te Thermopyle, of het naauw van Tempe in Thessalië, hedensdaags Bocca

di Luppo genoemd, alwaar de burgermeester hem bestreedt en overwon, met eene grote slachting onder de Arianen. Daar op belegerde Acilius Heraclea, en nam het weg. De Etoliërs hingen Antiochus aan, hy noodzaakte hen om 't veldt te ruimen, en belegerde hen vervolgens in Naupacta, en gaf hen den vrede. Eenigen tydt daarna vatten zy de wapenen weder op en namen den berg Corax in. Acilius verjoeg hen van daar, en nam Lamia, eene van hunne beste plaatsen, weg. 't Is de zelve Acilius, die een standbeeldt van een man te paardt van zuiver goudt liet maken, dat hy in den tempel der Godvruchtigheit stelde, het zelve aan de gedachtenisse van zynen vader toewydende. *Titus Livius lib.*XXXV. *&* XXXVI. *Justinus Appian. Polybius. &c.*

ACILIUS, (Marcus Acilius Aureolus) een schaapherder uit Dacië, wierdt soldaat, en gedroeg zich zo wel, dat hy bevelhebber over de ruitery wierdt. In 't 260. jaar van Rome, onder Gallienus, versloeg hy Ingenuus, die zich tot keizer hadde opgeworpen: doch hy wierp zich naderhandt mede onder den zelven in 't jaar 261. zo Pollius, of 267. gelyk Zonaras wil, in Illyrië tot keizer op. In 't jaar 262. sloeg hy Marcianus en doodde hem, nevens zyne kinderen, waar op zyn geheel leger tot Acilius overging; en het volgende jaar beoorloogde hy den Tyran Posthumus; doch liet hem met voordacht ontkomen, op dat deze oorlog niet langer mogt duren. Omtrent het einde van 't jaar 267. verklaarde hy zich opentlyk tegen Gallienus, van wien hy in 't volgende jaar in Milanen belegerd wierdt. Wanneer het met hem tot het uiterste was gekomen, schreef hy een brief onder den naam van Gallienus, en stichtte daar door een verraadt tegen den zelven, waar door hy voor Milanen omgebragt wierdt. Wanneer Claudius de II. op den zelven volgde, wilde Acilius gaarne tot een bondgenoot aangenomen zyn: doch Claudius zette den oorlog tegen hem voort, en nam hem in eenen slag gevangen; waar op hy naderhandt van de soldaten wierdt omgebragt, schoon Claudius zulks trachtte te beletten, die hem ook een praalgraf liet oprechten. *Trib. Pollio in* 30. *Tyran. & in vita Gallieni & Claudii. Zonaras. Aurel. Victor. Zosimus. lib.* I.

ACILIUS, eene rivier. Zie ACILINO.

ACILIUS, een dichter. Zie AQUILIUS SEVERUS.

ACINCUM, eene stadt in Hungarië, waar door ten tyde der Romeinen al veel doortocht moet geweest zyn. Zy wordt van eenigen voor het hedendaagsche Offen gehouden; doch zulks is onzeker. Zo veel kan men uit Ammianus Marcellinus, *lib.*XXX. *c.*20. wel afnemen, dat zy niet verre van de Quadische of Mehrische grenzen gelegen was.

ACINDYNUS, (Gregorius) een Griek, en leerling van Barlaam, leefde in de xiv. eeuw te Constantinopel; en kantte zich met den zelven tegen de zo genoemde Hesychiasten, en voornamentlyk tegen Gregorius Palamas, aan, welke geloofden, dat zy in 't gebedt zodanigen licht deelachtig wierden als Christus op den berg Thabor, doch het gelukte hen hier in niet, dewyl Palamas met zynen aanhang hen wederom van eenige dwalingen beschuldigde, en het zo verre bragt, dat zy ook in verscheiden Concilien veroordeeld wierden. Men hadt hen in volgende tyden ook voor ketters aangemerkt: doch men heeft 'er ook eenige gevonden, die hen verontschuldigen. Zie *Jac. Pontanus in notis Cantacuz. lib.* II. *c.* 40. *Spond. Annal. ad an.* 1337. *n.* 11. *& ad an.* 3350. *n.* 20. *Petav. Dogm. Theol. T. I. Gretserus*, welke het boek van Acindynus *de essentia & operatione Dei* heeft uitgegeven. *Bzovius*, en anderen.

ACINDYNUS (Septimus) was met Valerius Proculus, burgermeester van Rome in het 340. jaar na de opbouwing dier stadt; wanneer Constantyn, de zoon van den groten Constantyn, by Aquileja gedood wierdt. Hy was landvoogdt geweest van Antiochië, en onder zyn bestiering viel 'er iets voor dat verdient gemeld te worden. Augustinus verhaalt het zelve *lib. I. de Sermone Domini in monte, c.* 16. Zeker man, een pondt gouds niet opbrengende, waar op hy geschat was, wierdt door Acindynus gevangen gezet, die zwoer dat hy hem zou doen ophangen, zo hy het op den dag, dien hy hem noemde, niet voldeedt. De tydt was byna verlopen, zonder dat deze ongelukkige in staat was zulks te doen.. Hy hadt waarlyk eene schone vrouw; doch die geen geldt hadde. Hy verkreeg nochtans van dien kant de hoop tot zyne verlossinge. Een zeer ryk man, in liefde voor deze vrouw blakende, boodt haar het pondt gouds aan, waar van het leven van haren man afhing, geen andere erkentenis daar voor vorderende, dan eenen nacht met haar te mogen doorbrengen. Deze vrouw, wetende, dat haar ligchaam niet in hare macht was, maar in die van haren man, openbaarde aan den zelven de aanbieding van dezen minnaar, en verklaarde dat zy gereed was de zelve aan te nemen, zo hy, die de ware meester van 't ligchaam van zyne vrouwe was, zulks wilde toestaan, en zo hy zyn leven ten kofte van eene kuischheit wilde kopen, die hem alleen toebehoorde, en waar mede hy naar zyn welgevallen konde handelen. Hy bedankte haar, en beval haar zich ten dien einde by dezen man te vervoegen. Zy deedt het, lenende zelfs in dit geval, zegt Augustinus, haar ligchaam aan haren man, niet ten opzichte van de gewone begeerte, maar ten opzichte van den lust dien hy hadde om te leven. Men gaf haar het beloofde geldt wel, maar men ontnam het haar behendig, en men gaf haar eene andere beurs, waar in niet dan aarde was. Deze goede vrouw t'huis komende (want zy was by dezen minnaar op zyn lusthuis geweest) hadt zo haast dit bedrog niet vernomen, of zy klaagde daar over in 't openbaar, zy eischte recht daar over van den landvoogdt, en verhaalde hem alles openhertig. Acindynus verklaarde terstondt zich zelven schuldig, dewyl hy door zyne gestrengheit en door zyne bedreigingen deze onnozelen genoodzaakt hadde diergelyke hulpmiddelen te zoeken. Hy veroordeelde zich zelfs om de schatting te betalen, en wees aan de vrouwe het landt toe, waar uit de aarde, die in de beurs was, genomen was geweest. Augustinus durft geen uitsprake doen of het gedrag van deze vrouw goed of quaad is, en hy helt veel meer naar de zyde van de goedkeuring dan naar die van de veroordeling van het zelve, dat waarlyk vreemd is van zulk een groot godgeleerde, dewyl 'er zulke krachtige redenen zyn den handel van dezen man en van deze vrouwe te laken; gelyk Baile breder aantoont in zyne aantekeningen van zyn *Dict. Crit.*

ACINETOS, de Æon of Godt van den ketter Valentyn, en eene van de namen, die hy hem gaf, volgens *Tertullianus contra Valentin. c.* 7.

ACIS, de zoon van Faunus en van de Nymphe Simetheis, was een herder, en een zeer schoon jongeling, waar door hy de gunst won van de Nymphe Galathea. Wanneer hy haar op eenen tydt onderhieldt, wierdt Polyphemus, een der Cyclopen, daar over zo minnenydig, dat hy, eene der rotzen van den Etna genomen hebbende, dezen ongelukkigen daar mede verpletterde: waar door de Nymphe zich zo geraakt voelde, dat zy hem in eene fontein of rivier veranderde, die naar zynen naam Acis genoemd wierdt, en die in de Siciliaansche zee loopt. *Ovidius Herscheppinge* XIII. *boek.* Eenige anderen verhalen deze fabel op eene verschillende wyze. Zie ACI.

ACITHIUS. Zie ACILINO.

ACLE, ACLEA, of ACLECH, eene plaats in Engelandt, in het gebiedt van Durham, waar in op den 26. September des jaars 785. eene kerkvergadering van Engelsche geestelyken gehouden wierdt, die eenige wetten maakten omtrent de kerkelyke tucht.

ACLISSI *al-Nagebi*, of *Nagibi*, is de zelve als *Sehehabeddin ben-Maad*, schryver van een boek, genaamd *Anovar al athar fi fadh. Nabi al mokhtar*, waar in van de uitnemendheden en voorrechten van Mahomet gehandeld wordt. Deze schryver storf in 't 550. jaar van de Hegire, 1155. jaren na Christus geboorte. Hy is door sommigen *Aclithi* genoemd. Men schryft hem ook een boek toe, waar van de tytel is: *Bakiat al-Salchat*, dat by na over 't zelve onderwerp handelt. *Herbelot Bibl. Oriental.*

ACMEA, eene dochter van de hoogste rang onder de Joden. Te Rome zynde, wierdt ze door Livia, de vrouw van den keizer Augustus, zeer bemind, die ze in haar dienst wilde houden en altydt by zich hebben. Zy deedt zeer grote diensten aan Antipater, zoon van Herodes den groten. Alzo deze dochter zeer afgerecht was, deedt zy 'er hem eenen die haar by ongeluk het leven kostte; want een brief nagemaakt hebbende, dien zy aan Herodes schreef, als van zyne meesteres komende, tegen Salome, de zuster van dezen koning, wierdt haar bedrog ontdekt, en zy gestraft, gelyk deze grote misdaadt verdiende. Dit viel voor 4051. jaren na 's werrelds scheppinge, het eerste na Christus. *Joseph. Joodsche Oudheden* xvii. *boek* 7. *en* 9. *hoofdstuk.*

ACMEA, de meesteresse van Septimius, waar van Catullus gewag maakte. *Epigr.* XLII.

ACMODES, ACMODA, ACMODÆ, Brittannische eilanden, waar van Plinius gewag maakt. Zy worden hedensdaags voor de Orcadische eilanden gehouden, waar onder Mainlandt het voornaamste is. *Solin. Cluv. Sanson.*

ACMONE. Daar zyn drie steden geweest van dezen naam.

De I. was eene bisschoppelyke stadt, van het eerste Capatiaansche Phrygië, waar van het bisdom in de vyfde eeuwe gesticht is, en onder dat van Laodicea behoorde. Men gelooft, dat deze stadt door Acmon, den zoon van *Maneus*, gebouwd is. *Steph. de Landbeschryver. De Commanville Fables Geograph.*

De II. was in Dacië, over den Donauw, naby de brug van Trajanus, door den keizer Severus gebouwd, waar van men haar ook den naam gaf. Men noemt ze hedensdaags Severino Mario. *Ptolomeus.*

De III. in 't Latyn *Acmonium*, in klein-Asië, omtrent de Thermodoon, die de Amazonen vermaard gemaakt hebben. *Hofman Lexic. Univers.*

ACOEMETES, of ACOEMETEN, monniken, die dag en nacht geduriglyk den Goddelyken dienst zongen in hunne kloosters, waarom zy door de Grieken ἀκοίμητοι, dat is: *lieden, die nooit sliepen*, genoemd wierden. Dit geeft echter niet te kennen, dat deze monniken altoos den dienst deden zonder te slapen; dat is onmogelyk, maar zy verdeelden hunne gemeenschap in verscheiden choren, en ieder van deze choren zong den zelven dienst het een na 't ander: zo dat zy zich verpozende alle uren van den nacht na malkander zich bezig hielden met het zingen van Gods lof. Men meent dat de stichter dezer Acœmeten een monnik van Syrië is geweest, genaamd Alexander, die zich te Constantinopel nederzette in het begin van de V. eeuw, alwaar hy storf omtrent het jaar 430. Na zyn doodt hadden zy tot abten Johannes en Marcellus. Deze stichtte het grote klooster der Acœmetes naby Constantinopel. Een groot heer, genaamd Johannes Studius, stichte een ander te Constantinopel, onder den naam van Johannes den Doper, waar in zich de Acœmeten begaven omtrent het jaar 463. en wierden daarom *Studites* genoemd. Daar waren in dit klooster wel duizend monniken, en het bleef een langen tydt beroemd door het groot getal van doorluchtige mannen in godvrucht en geleerdheit, die het voortbragt. Deze instelling van monniken, welkers kloosters zonder ophouden weêrgalmden van den lof van Godt, ging van 't Oosten naar het Westen over. Het was in gebruik in de kloosters van de Roomsche kerk. Sigismundus, koning van Bourgonje, voerde zulks in in het klooster van Agaune; de koning Dagobert in dat van St. Denys; en de koning Gontran in dat van Benigne van Dyon. Deze instelling greep ook noch standt in zeer vele andere kloosters. De Latynen noemden dezen eeuwigdurenden dienst *Laus perendis. Evagrius lib.* III. *c.* 18. *&* 21. *Theodor. Lector. lib.* I. *Nicephor. Calist. lib.* XV. *c.* 23. *lib.* XVI. *c.* 17. *du Cange Essai de l'hist. Monast. d'Orient.*

ACOETES is een arm man, gelyk de woordgronding in het Griekssch aantoont, betekenende, dien een bedt ontbreekt. Ovidius

drukt kunstig zyn groot gebrek uit, in zyne *Herscheppinge, in het* III. *boek, de* 8. *Fabel.*

ACOLASTER, een kleine rivier in Vrankryk, in het Nivernois. Zy ontstaat boven Asy-le-vif, maakt het meir van Parenches, en loopt naby Jaugenay in de Loire. *D'Avity Tom.* V.

ACOLIN, eene kleine rivier in 't Nivernois. Zy ontstaat uit het Bourbonnois, en na zich met de Abron naby Aury vereenigd te hebben, lopen zy tezamen in de Loire. *Davity Tom.* IV.

ACOLYTHII, ACOLYTHES, of ACOLYTHEN, is de naam van de eerste der vier minder ordens, onder het onderdiakenschap in de Roomsche kerk. Het Griekfche woordt ἀκόλουθος betekent naar de letter een navolger of dienaar. Deze orde is zeer oud in de Latynsche kerk, dewyl daar van gewag gemaakt wordt in de brieven van Cyprianus en in die van den Paus Cornelius. Maar men vindt gene Acolythen in de Griekfche kerk. Hun werk was de waskaarssen in de kerk aan te steken, en den wyn, die tot de consecratie dienen zoude, in de pullen te schenken, gelyk aangetekend is in het IV. Concilie van Carthago, en in de oude boeken der kerkgewoontens, de welke medebrengen, dat de aartsdiaken, hen verordenende, hen den kandelaar en de pulle aanboodt, hen het waarnemen van deze diensten aanbevelende. Men ziet ook dat in de eerste tyden de Grieken zich van hen gelyk van de andere klerken bedienden om hunne brieven te dragen; doch dat was geen dienst, die hen in 't byzonder eigen was. Het *Martyrologium* tekent aan, dat zy in de mis eertyds het omwonden deksel van de miskelk hielden, dat tegenwoordig de onderdiakenen doen: en op andere plaatsen wordt gezegd, dat zy ook den kelk hielden, de welke diende tot de gemeenschap des drinkbekers. Zy dienden ook den bisschoppen en den bedienaars in het aanbieden der priesterlyke klederen. Zy wierden Acolythen genoemd, om dat zy die genen dienden, die den dienst waarnamen. Daar waren in de R. kerk driederlei slag van Acolythen; die van het paleis, die den paus dienden; de vastgeplaatste, (*Stationarii*) die in de kerken dienden; en de opentlyke, (*Regionarii*) die den diakenen hulpen in de diensten, die zy in de verscheiden wyken van Rome oeffenden. Tegenwoordig is het werk der Acolythen de kandelaars met de ontstoken waskaarssen tot den dienst te dragen, en op de zelve wyze den diaken te verzellen wanneer hy gaat om het Euangelium te zingen. Eertyds waren de kanunniken der hoofdkerken (*Cathedrale*) in vier ordens verdeeld, te weten de priesters, de diakenen, de onder-diakenen, en de Acolythen; ieder een van deze ordens hadde haar hoofdt, en dat der laatsten wierdt AARTS-ACOLYTH genoemd. Dees verscheen niet in het choor, en hadt geen stem in 't kapittel, zo weinig als de andere Acolythen: doch deze waardigheit is tegenwoordig vernietigd.

Deze naam wordt zomtyds in een anderen zin genomen. De keizers van Constantinopel hadden bedienaars, die men ACOLYTHEN noemde. In de Griekfche kerkgewoontens wordt de naam van ἀκολουθία gegeven aan het vervolg van den dienst, en aan de plechtigheden der andere Sacramenten en der gebeden. Men gaf ook den naam van Acolythen aan de zulken, die niet afstaan wilden van het besluit dat zy genomen hadden; en om deze reden gaf men dien ook aan de Stoïsche wysgeren, om dat zy nooit van gevoelen veranderden, en zy geloofden zelfs dat het eene lafheit was zulks te doen. *Cyprian. Ep.* VII. *Cornel. apud Euseb. l.* VI. *c.* 43. *Concil. Carthag.* IV. *Can.* 2. *Godeau des ordres sacrez. Baron. A. C.* 44. & 58. *Morin. Thomassin. du Cange Glossarium Latinitatis.*

ACOMA of St. ESTEVAN d'ACOMA, in 't Latyn, *Acoma, fanum St. Stephani de Acoma*, eene stadt van Noord-America. Zy heeft een sterk kasteel, en is in nieuw-Mexico gelegen, omtrent 50. mylen van de stadt Santa Fe, ten Noordwesten. *Baudrand.*

ACOMAT, de zoon van Bajazeth den III. Turksch keizer, den slag tegen zynen broeder Selim verloren hebbende, wierdt geworgd omtrent het jaar 1513. *Paul. Jovius.*

ACONE, in 't Latyn *Acone* en *Aconæ*, een haven en stadt in Bithynië, aan de oever van de Pontus Euxinus, twintig duizend schreden van de stadt Heraclea, ten Oosten. Men zegt dat zy haren naam heeft van de riviere Acon, waar van Valerius Flaccus spreekt. Daar zyn 'er die zeggen, dat ze nu *Lagula* genoemd wordt. Men zegt ook dat de plant, die den naam van Aconyt draagt, aldus genoemd wierdt, om dat zy in overvloedt omtrent deze stadt wascht. *Dioscorides, Baudrand.* Daar is een eilandt van dezen naam by Chalcedonië, en een heuvel naby Heraclea van Pontus, met de zelve kruiden bedekt, gelyk *Stephanus de landbeschryver* aanwyst.

ACONTEUS, een vermaard jager by de poëeten. *Statius l.* VII. *en Silius l.* XVI. maken 'er gewag van. Hy schynt aldus genoemd te zyn om zyne bequaamheit in het schieten van pylen.

ACONTIAS, een zeker slag van een slang, die maar een duim dik is. De zelve is drie voeten lang, zeer dik en aschgraauw van hoofdt, en het overige gedeelte van 't ligchaam is donkerverwig, uitgenomen den buik, die niet volkomen zo donker is. Zommigen noemen deze slang Cenchrias, of Cenchris, dewyl hare verwe naar gerst zweemt. In Sicilië en Calabrië zyn 'er zeer vele, alwaar men de zelve Saettone noemt, om dat zy zo schielyk als een pyl op iemandt toeschiet, na dat zy zich eerst om een boom gestrengeld heeft, om met te meerder krachts te kunnen toeschieten. Daarom heeft men de zelve ook *Javelot*, genoemd; gelyk de Grieken haar om die zelfde reden *Acontias* noemen, van het woordt Ἀκόντιον, dat pyl, schicht en javelot, of werpspies betekent. Lucanus, van dit slag van slangen sprekende, noemt ze *volucres jaculos.*

ACONTIAS, zeker verschynsel in de lucht, dat zich als een werpspies vertoont. *Danet.*

ACONTISME, de naam van eene engte van 't gebergte, op de grenzen van Thracië en van Macedonië. *Ammian. Marcell. l.* XXVI. *Antonin. in Itiner.*

ACONTIUM, een berg in Griekenlandt, in Beotië. Hy strekt zich zes stadiën uit, tot aan de volkeren, die langs de rivieren van Phocis wonen, gelyk *Strabo* verzekert, *l.* IX. Zie *Plutarch. in 't leven van Sylla.*

ACONTIUS is de naam van een jongeling van het eilandt Cea, de welke te Delos gekomen zynde om eene gelofte aan den tempel van Diana te voldoen, aldaar zodanig op Cydippe verliefde, dat hy nergers anders op denken konde dan op de schoonheit van deze dochter. Dewyl hy van geen groten staat was, en het geluk hem niet met goederen begunstigd hadde, om naar het bezit van deze schoonheit te staan, zo bediende hy zich van deze behendigheit om daar toe te geraken. Hy graveerde op een ronden bal twee vaarzen, door de welke Cydippe zwoer de vrouw van Acontius te zullen zyn, en nam de Godinne tot eene getuige van haren eedt. Daarna wierp hy den bal aan deze dochter toe, de welke deze vaarzen lezende, zich onvoorzichtiglyk verplichtte tot het gene men begeerde. Zo dikwils als men haar naderhandt wilde uittrouwen, wierdt zy van de koorts aangetast, zo dat zy, gelovende dat het eene straffe was van haar geschonden trouw, om de gramschap van Diana te stillen, met Acontius trouwde. Aldus quam deze jongeling door die geoorloofde list de strafheit van zyne meesteresse en den haat der fortuin te boven. Ovidius heeft over dit onderwerp twee brieven gemaakt, eenen van Acontius, en den anderen van Cydippe, *Epist.* XIX. *en* XX.

ACONTIUS, (JACOBUS) een Philosoof, rechtsgeleerde en Godgeleerde, wierdt in de XVI. eeuw te Trente geboren. Hy omhelsde de hervorming; en in Engelandt overgegaan zynde, ten tyde van de koninginne Elizabeth, ontfing hy duizend blyken van gunst van deze vorstin, gelyk hy getuigt in 't hoofdt van zyn boek van de *listen des Satans*, (*Stratagemata Satanæ*) dat hy aan haar opdroeg, en dat zo dikwils vertaald, en zo menigmaal gedrukt is. Het wierdt de eerste maal gedrukt te Bazel in 't jaar 1565. De schryver storf kort daarna. Jacobus Grasserus bevorderde daar van een twede druk te Bazel in 't jaar 1610. waar in men wel vindt den brief van Acontius *de ratione edendorum librorum*, in de welke hy zulke heilzame onderrechtingen geeft aan de genen, die zich tot schryvers willen opwerpen; maar men vindt daar in niet zyne verhandeling *Methodus, sive recta investigandarum tradendarumque artium ac scientiarum ratio*, dat een goed stuk werks is, hoewel de schryver het slechts tot eene proeve hadde uitgegeven. Het zelve wierdt in 't jaar 1658. ingelascht in eene verzameling van Verhandelingen *de Studiis bene instituendis*, die te Utrecht gedrukt wierdt. Hy hadt in 't Italiaansch een werk geschreven van de wyze om de steden te versterken, het welk hy zelve in 't Latyn bragt, gedurende zyn verblyf in Engelandt; doch het zelve is misschien nooit gedrukt. Hy arbeidde ook aan eene redenkunde, (*Logica*) waar aan de doodt hem mogelyk belet heeft de laatste handt te leggen. Dit was jammer, want hy hadde goede gedachten, en een onderscheidend en doordringend oordeel. Hy hadt een heerlyke schets van dit werk gemaakt, en dacht zich verplicht met te meerder zorg daar aan te arbeiden, om dat hy zag dat men tot een eeuw zoude overgaan, die veel verlichter zoude zyn dan die, waar in hy leefde. Zyne gissing was wel gegrond. Hy hadde in den Godsdienst niet de zelve grondregelen als Calvinus. Hy helde veel naar de toegevendheit, en hy heeft in 't algemeen zekere gronden gehad, die hem by eenige Protestantsche Godgeleerden verdacht maakten. Hy wordt nochtans ook door vele andere van hen geprezen. Men weet zeer weinig van zyne gevallen. Hy zegt zelf in 't voorbygaan, dat hy een goed gedeelte van zyn leven hadde doorgebragt in het lezen van Barbaarsche schryvers, en vele jaren aan 't hof. *Bayle.*

ACONTIUS, (MELCHIOR) was van Urseren, aan den voet van den Gothardsberg in Zwitzerlandt, in het Canton van Uri. Hy heeft eenige vaarzen geschreven, die gevonden worden *Tom.* I. *Delit. German. pag.* 151.

ACONTOBULE, ACONTOBULUS, eene plaats van klein-Asië, die onder de macht van Hippolyta, koningin der Amazonen, was in Leuco-Syrië. *Apoll. l.* II.

ACONYT, ook wel *wolfswortel* of *monniks-kappe* genoemd, een zeer vergiftig kruidt, waar van velerlei slag is. De dichters beuzelen dat dit kruidt voortgekomen is van het schuim dat den helhondt Cerberus spoog, wanneer Hercules met geweldt wederkeerde uit de hel; waarom men veel van het zelve by Heraclea van Pontus vindt, alwaar het hol is, waar door Hercules derwaarts afdaalde. Men zegt, dat al het venyn van de Aconyt in des zelfs wortel zit, dewyl de bladen, of vruchten geen quaad doen. Het teken van dit vergif is, dat het de oogen doedt wateren, eene grote bezwaardheit in de maag veroorzaakt, en dikwils winden doedt lossen. De ouden hebben nochtans niet nagelaten het zelve tot een geneesmiddel te gebruiken tegen de beet van den Scorpioen, de welke verdooft, zo haast men de zelve met de Aconyt aanraakt.

ACOPENDA, in 't Latyn *Olbia*, voorhenen eene bisschoppelyke stadt in het twede Pamphilië, in Natolië, aan de Golf van Satalië, ten Noordwesten van de stadt van dien naam, daar zy omtrent 8. mylen afgelegen is. Zy is tegenwoordig byna geheel verwoest. *Baudrand. De Commanville Tables Geograph. & Chronol.*

ACOR, ACHORUS MYADES, of MYAGER, godt der vliegen, een afgodt, welken die van Cyrene gewoon waren aan te roepen, op dat hy de vliegen dede sterven, die door hare grote menigte de lucht besmetten en de pest in hun landt veroorzaakten. *Plin. l.* X. *c.* 28. Gregor. Nazianz. noemt hem geen *Achoron*, maar *Acharon, Orat. I. adversf. Julian.* Zie ACCARON.

ACORES, AZORES, ook TERCERES, of de *Vlaamsche Eilanden*, in 't Latyn *Insulæ Accipitrum*, zyn eilanden in den Oceaan, tusschen Spanje en Terraneuf, gelegen op 39. en 40. graden Noorder breedte. Zy worden Acores of Azores genoemd van de havikken, die zich in deze plaats by menigte onthouden. Zy worden anders ook de Vlaamsche eilanden genoemd, dewyl zy van een

Ne-

Nederlander 'eerst ontdekt zyn, en Terceres van het voornaamste en grootste dezer eilanden, dat den naam draagt van Tercera, op het welke de stadt Angra gelegen is, die een bisdom heeft, dat afhankelyk is van dat van Lisbon. De zelve, behoren onder den koning van Portugal; en in 't jaar 1669. wierdt Alphonsus Henrik derwaards gevoerd, als elders gezegd wordt. Eenige schryvers zyn van gedachten, dat zy de *Cattiterides* van Ptolomeus of de *Cassiterides* van Plinius zyn. Zy zyn behalven eenige kleine eilanden van minder belang negen in getal, namentlyk Tercera, of het eilandt van J. C. dat het voornaamste is: St. Maria; St. Michiel; St. George; Pico; Fayal; Graciosa; Flores, en Corvo, welke twee laatste, in later tyden daar by gevoegd, wat verder van de andere afgescheiden, en derhalven den aanval van de zeerovers onderworpen zyn. Het gehele landt is rotsachtig, doch echter zeer overvloedig in vruchten, wyn, batataswortelen, rundvee en zeker slag van tekenkryt, waar mede de inwoners groten handel dryven. Door het eilandt Corvo trekken eenige aardrykbeschryvers de eerste Meridiaan. *Ortel. Theatr. Geogr.*

ACORIS, koning van Egypte, volgde in het 4315. jaar van de Juliaansche tydkring, het 3605. der werreldt, en het 399. voor Christus, op Nephetites in het koninkryk van Egypte. Hy regeerde 12. jaren, en storf in 't jaar der werreldt 3617. het 387. voor Christus, en het 4327. van de Juliaansche tydkring. Hy zondt een machtigen onderstandt van volk, van geldt, van graan, en van wapenen aan Evagoras, koning van Cyprus, met welken hy een verbondt tegen de Persianen maakte. *Diodorus Sicul. l. XV. Euseb. in Chron. Theopompus in Excerptis Photii*

ACORUMBONUS, (Fabius) een Italiaansch rechtsgeleerde, was van Gubio, eene stadt van 't hartogdom Urbino, en storf in 't jaar 1559. Hy heeft eenige werken geschreven. *Guid. Pancirolus de LL. Interpp. l. II. c. 178.*

ACOSTA, (Christoffel) Zie COSTA.

ACOSTA, (Emanuel) een Spaansch schryver, die een heldendicht geschreven heeft, op het huwelyk van Eduard en Isabella in 't jaar 1553. Hy schreef ook puntdichten en andere werken in vaarzen. *Hyde Catal. Bibl. Bodl. Oxon.*

ACOSTA (Gabriel, of onder de Joden Uriel) kunnen wy, als zynde een zeldzaam voorbeeldt, niet buiten ons Naamboek sluiten. Deze, eerst een Christen, daarna een Jood, in de voorleden eeuwe, wierdt, te Amsterdam wonende, zo verre door wraakzucht vervoerd, dat hy een besluit nam, eerst zynen eigen broeder, daarna zich zelven om hals te brengen. Anderen zeggen, niet zyn broeder, maar zyn neef, of zyns vaders zusters zoon, op wien hy, wanneer de zelve voorby zyn huis ging, een pistool loste. Toen de schoot mislukte en Acosta zich ontdekt zag, sloot hy verbaasdelyk de deur van zyn huis toe, en benam zich zelven met een twede geladen Pistool, dat ten dien einde gereed lag, terstondt het leven. Men vondt in zyn huis een Latynsch geschrift, waar in hy kortelyk de gevallen en wederwaardigheden, hem overgekomen, hadt opgesteld, en welkers beknopte inhoudt, volgens zyn laatste en met dien jammerlyken moorddoodt bekrachtigde getuigenisse, hier op uitkomt.

Hy was geboren (schryft hy) te Porto, eene stadt in Portugal, omtrent het einde van de XVI. eeuw, uit edele ouders, Joden van afkomst, maar van voorouders, eertyds in dat ryk tot den Christelyken Godsdienst door geweldenary gedwongen. Zyn vader, een oprecht Christen, na zyn beste geweten, een zeer eerlyk man, voedde hem wel op; en de jongeling Acosta was eerbaar, edelmoedig, meêdogend omtrent de genen, die ongelyk leden, voorts, naar 't gebruik des lands, zorgvuldiglyk in den godsdienst der pausgezinden onderwezen. Hy begaf zich tot de rechtsgeleerdheid; maar zynde zeer vervaard voor de eeuwige verdoemenisse, las hy met groten vlyt het Euangelie en de Roomsche biechtboeken: doch hoe hy meer las, hoe hy bevreesder wierdt. 't Scheen hem onmogelyk op gedane biechte volle vergevinge van zonden te verwerven, en hy wanhoopte aan zyne zaligheit, byaldien ze volgens dien regel moest gehaald worden. Twee en twintig jaren oud geworden zynde begon hy in twyffel te trekken, of het wel waar mogt zyn, het gene men van een ander leven na dit leven sprak; want de reden gaf hem geduriglyk zodanige dingen in, die met de zaken des geloofs t' eenemaal strydig waren. Maar alzo hy niet ligtelyk konde verlaten een Godsdienst, waar aan hy van kindsbeen af gewend was, liet hy 't voor eerst by die twyffeling berusten, en verkreeg, op zyn vyf en twintigste jaar, eene kerkelyke bediening.

De Christen Godsdienst der pausgezinden gaf hem middelerwyl gansch geen genoegen; en wanneer hy zich tot het lezen van Mozes en de Propheten begaf, vondt hy daar in ettelyke dingen, die 't Euangelie niet luttel wederspraken: derhalven, uit aanmerking dat de Christenen zo wel als de Joden aan 't oude verbondt geloof gaven, nam hy een besluit van voortaan op zyn Joodsch Mozes te geloven, dat is Joodsch te worden. Ten dien einde zyne bediening aan een anderen overgedragen, en alle werreldlyke belangen minder dan deze ernstiglyk opgevatte zake zyner behoudenisse achtende, is hy met groot gevaar (want die in Portugal van Joodschen afkomst zyn mogen niet dan met byzonder verlof des konings uit het ryk vertrekken) te scheep gegaan, en met zyne moeder en broeders, die hy onderwezen hadde, te Amsteldam aangekomen, alwaar zy de Joden in volle vryheit vonden, en tot vervulling der wet zich lieten besnyden, wanneer Acosta zynen naam van *Gabriel* in *Uriel* veranderde. Hier hadt hy naauwlyks een korten tydt geweest, of de Joodsche Godsdienstpleging stondt hem tegen, en hy wilde zich de inzettingen der Pharizeesche meesters niet onderwerpen, waar door hy wel haast zo hatelyk wierdt, dat zy hem niet alleen uit de Synagoge banden, maar ook alle onderhandeling met hem afsneden, en zyne broeders zelve, welke hy noch onlangs onderwezen hadt, uit vreze en ontzag der tempelvoogden, hem ongegroet op de straten voorby gingen. Dit bewoog hem tegen het gevoelen der Pharizeen te schryven; doch hy hadt nu vastelyk ingezogen, dat de beloning en straffe der oude wet enkel tydelyk was, dat de onsterffelykheit der zielen en het toekomende leven maar een verdichtsel was, en dat Mozes zelf daar van niet gewaagde. Zyne vyanden hoorden dit met blydschap, op hope van hem, om zulk een ergerlyk gevoelen, zelf by de Christenen afschuwelyk te maken. Zy lieten een boekje door zekeren arts opgesteld, (eer dat Acosta het zyne hadt laten drukken) *van de onsterffelykheit der zielen* uitgaan, by Ravestein te Amsteldam gedrukt, in 't jaar der Hebreen 5383. overeenkomende met het 1623. der Christenen, waar uit men ten naaste by kan gissen, omtrent welk eenen tydt dit treurspel is voorgevallen. Acosta wierdt in dat boekje dapper gehekeld, als een, die der zielen onsterffelykheit loogchenende, niet veel beter dan een Godverzaker, of Epicurist was; en van dien tydt af hadt hy veel te lyden. De Joodsche jongens, van hunne ouders en meesters tegen hem opgeruid, wezen hem op straat met vingeren na, quamen by menigte voor zyn deur, scholden hem voor een ketter en afvalligen, ja zy wierpen met stenen in zyn huis, en deden hem grote smaadheit aan. Na zulk een geleden hoon hadt hy de onvoorzichtigheit van het boekje, tegen hem geschreven, te beantwoorden met een geschrift, waar in hy niet alleen den Pharizeeschen Joden hunne afwykingen van Mozes wet opentlyk verweet, maar ook de onsterffelykheit der zielen uit al zyn macht bestormde. De Joden kregen dit zo haast niet in handen, of hunne oversten beklaagden hem voor de Amsteldamsche overheit, met zo veel ernst en aanhouding, (want dit raakte ook de zaak der Christelyke lere) dat hy in de gevangenisse, en, na acht of tien dagen, onder borgtocht, weder los raakte: want de schout eischte van hem eene boete, die ten laatste uitgewezen wierdt op drie honderd guldens, met verbeurte van alle de afdrukfels. Maar laat ons liever den onzaligen Acosta met zyne eigen woorden zelf doen spreken. De zelve luiden aldus: „ Sedert dien tydt, „ nademaal de ervarenheit en jaren veel dingen ontdekken, en ge-„ volgelyk des menschen oordeel veranderen, (laat my, gelyk ge-„ zegd is, vry spreken, want waarom zoude het aan zulk een, die „ gelyk als zyn uiterste wille maakt, op dat hy den menschen „ rekenschap van zyn leven, en een waarachtig voorbeeldt van „ menschelyke rampen nalate, niet vry staan, ten minste in zyn „ uiterste de waarheit te verhalen?) trok ik in twyffel, of de wet „ van Mozes wel voor Gods wet moest gehouden werden; want „ daar waren vele dingen, die my het tegendeel bewogen, of lie-„ ver dwongen, te zeggen. Eindelyk stelde ik by my zelven vast, „ dat het de wet van Godt niet was, maar alleenlyk een mensche-„ lyk verdichtsel, gelyk 'er zulke andere ontallyke in de werreldt „ zyn. Vele zaken streden daar in tegen de wet der nature. Nu „ konde Godt, de maker der nature, zich zelven niet tegenstrydig „ zyn, hoedanig hy nochtans zoude wezen, indien hy den men-„ schen voorstelde dingen, strydig tegen de natuur, van welke hy „ de maker gezegd wierdt. Dit alzo by my besloten zynde, sprak „ ik in my zelven (en och of ik nooit zulke zinnen hadt gekregen!) „ wat zal 't my baten, indien ik tot myn doodt toe in dezen staat „ blyve, afgezonderd van den raadt en 't volk der Joden; vooramentlyk, dewyl ik in deze landen een vreemdeling ben, en geen „ ommegang hebbe met de burgers, welker spraak ik zelfs niet ver-„ sta? 't Zal best zyn, tot hun gemeenschap weder te keren, en „ hunne voetstappen te volgen, onder de aapen, gelyk men zegt, „ voor aap spelende. Met dat inzicht hebbe ik my wederom tot „ hunne gemeenschap begeven; myn gevoelen wederroepende, en „ hunne keuren ondertekenende, na 't verloop van vyftien jaren, „ sedert dat ik van hen was afgescheiden, door bemiddeling van „ myns vaders zusters zoon. Eenige dagen daarna wierdt ik „ door een jongen, myns zusters zoon, die ten mynen huize „ woonde, aangeklaagd over myne spyzen, der zelver toebereidinge, en andere dingen meer, waar uit bleek, dat ik geen Jood „ was. Uit deze betichting rees een nieuwe en zware oorlog; „ want myn neef, dien ik gezegd hebbe bemiddelaar der vereeni-„ ging geweest te zyn, menende dat myn bedryf hem tot schande „ zou strekken, dewyl hy zeer hoovaardig, laatdunkend, onvoor-„ zichtig en onbeschaamd was, begon my openbaarlyk den oorlog „ aan te doen, kreeg myn broeders aan zyne zyde, en liet niets „ onverzocht, dat tot afbreuk van myn eer, goederen, en gevolg-„ lyk van myn leven eenigzins konde dienen. Hy belette myn „ huwelyk, dat op handen was, want ik was toen weduwnaar; „ hy maakte dat myn broeder myne goederen, die hy onder zich „ hadt, bleef houden, en dat 'er tusschen hem en my geen onder-„ handeling meer was; alle 't welke my in de gelegenheit myner „ zaken toen ter tydt schadelyker was dan ik wel kan zeggen. „ Laat het genoeg gezegd zyn, dat deze alleszins myn aller gesla-„ genste vyandt geweest is. Behalven dezen huisselyken kryg, op „ dat ik zo spreke, was 'er noch een andere openbare oorlog, na-„ mentlyk van 't volk en van de Rabbynen, die my met een „ nieuwen haat begonnen te haten, en vele onbeschaamdheden te-„ gen my bedreven, waarom ik hen met recht verachtte. On-„ dertusschen viel 'er noch iets voor. Juist hadt ik in gesprek ge-„ weest met twee mannen, die van Londen in deze stadt waren „ gekomen, de een een Italiaan, de ander een Spanjaard, beide „ Christenen, maar de welke, van geen Joodsche afkomst zynde, „ hunne behoeftigheit te kennen gaven, en met my raadpleegden, „ om met de Joden gemeenschap te maken, en tot hunnen Gods-„ dienst over te treden. Ik riedt hen zulks niet te doen, maar te „ blyven die ze waren; want dat ze niet wisten, hoedanig een jok „ zy op hunne halzen zouden leggen, met waarschuwinge, dat ze „ deswegen den Joden niets moesten openbaren, 't welk zy ook „ beloofden: maar die quaadaardige menschen, heet op vuil gewin, „ dat zy daar uit hoopten, gingen, in plaats van my te bedanken, „ alles aan myne liefste vrienden, de Pharizeen, overbrieven. Toen „ zyn de de oversten der Synagoge vergaderd, de Rabbynen grim-

,, mig geworden, en het wuſt gemeen ſchreeuwde met luider ſtem- ,, me tegen my. Zy riepen my voor den groten raadt, en ſtelden ,, daar voor, wat ze tegen my hadden te zeggen, met een nare ,, ſtem, als of 'er myn hals aan hing. Eindelyk vonniſten zy, dat ,, ik, by aldien ik een Jood was, hunne uitſpraak moeſt afwachten, ,, en voldoen, zo niet, dat ik dan wederom van hunne gemeenſchap ,, moeſt verbannen worden. Schone rechters! die over my von- ,, niſt, om my te plagen, en, als ik uw oordeel van noden hebbe, ,, om my van eens anders geweldt ongeſchonden te bewaren, geen ,, rechters zyt, maar allergeringſte ſlaven, eens anders gebiedt on- ,, derworpen zynde, wat is uw uitſpraak? wien wilt gy dat ik ge- ,, hoorzame? Zy lazen my dan een geſchrift voor, behelzende, ,, dat ik, met een rouwkleedt aangedaan, en een zwarte waſch- ,, kaars in de handt, in de Synagoge moeſt komen, en aldaar ze- ,, kere van hen geſchreven vuile woorden opentlyk voor de verga- ,, dering uitbraken, met welke zy myne ongerechtigheden vervaar- ,, lyk uitkreten. Daarna moeſt ik my openbaarlyk in de Synagoge ,, met een lederen geeſſel, of riem, laten geeſſelen, eindelyk my ,, zelven op den drempel der Synagoge nederwerpen, op dat al het ,, volk over my zoude henen gaan; en daarenboven noch ettelyke ,, dagen vaſten.

,, Als het ſchrift was voorgelezen, brandden myne ingewanden, ,, en ik blaakte van binnen, door een onleſſelyke gramſchap; noch- ,, tans, my zelven bedwingende, antwoordde ik enkelyk, dat ik ,, zodanig een uitſpraak niet konde voldoen: waar op zy beſloten, ,, my andermaal van hunne gemeenſchap af te zonderen. Velen ,, van hen, daar mede niet te vrede, ſpogen, als zy my op de ,, ſtraat voorby gingen: zo deden ook hunne kinderen, daar toe ,, van hen opgeruid zynde; en 't ontbrak maar aan hun vermogen, ,, dat ik niet geſtenigd wierdt.

,, Zeven jaren duurde die ſtrydt, terwyl ik ondertuſſchen onge- ,, looſſelyke dingen geleden hebbe: want twee benden, zo als ik ,, hebbe gezegd, beſtreden my, d'eene des volks, de andere van ,, myne bloedvrienden, die myn ſmaadheit zochten, om zich over ,, my te wreken. Deze ruſtten niet, voor dat zy my uit den vori- ,, gen ſtandt wierpen, zeggende tot elkander, hy zal niets doen, ,, 't en zy gedwongen, en hy moet gedwongen worden. Was ik ,, ziek, ik was alleen ziek; quam my eenige andere zwarigheit ,, over, dat verheugde hen; zeide ik, dat iemandt uit het midden ,, van hen rechter zoude zyn, die tuſſchen ons zoude oordelen, dat ,, mogt niet wezen; en voor de overigheit zodanige dingen te bren- ,, gen, gelyk ik ook beproeft hebbe, was een zeer laſtig werk; het ,, hadt veel voeten in de aarde, daar over te gaan pleiten voor het ,, gerecht, daar, behalven andere ongemakken, zo vele dralingen ,, en verwylingen aan vaſt zyn. Dikwils zeiden zy tot my, onder- ,, werp u zelven aan ons, want wy zyn vaders, en denk, of vrees ,, niet, dat wy onhebbelyk met u zullen handelen: zeg maar, eens ,, voor al, dat gy nu klaar zyt om alles te voldoen, het welk wy u ,, hebben opgelegd, en laat dan de uitkomſt der zaken aan ons be- ,, volen, wy zullen 't alles doen, zo 't behoort. En hoewel 't ge- ,, ſchil hier over bleef duren, zynde zodanig eene onderwerping en ,, aanneming, geweldiglyk afgedwongen, my zeer ſchandelyk, ,, nochtans, om de zaak ten einde te brengen, en de uitkomſt daar ,, af te zien, hebbe ik my zelven overwonnen, ſtandvaſtelyk voor- ,, nemende, alles, wat zy wilden, over my te laten gaan: want by ,, aldien zy my ſnode en oneerlyke dingen opleiden, zo rechtvaar- ,, digden zy myn zaak des te meer, en lieten blyken, wat haat zy ,, my toedroegen, wat trouw in hen was; en eindelyk hoe ſchendig ,, en vervloekt de handelingen van dat volk zyn, dat eerlyke men- ,, ſchen zo ſnodelyk als d'allerverachtſte ſlaven mishandelt. Ik zeide ,, dan, ik zal alles volbrengen, wat gy my zult opleggen.

,, Gunt my nu uwen aandacht, gy alle, die eerlyk, voorzichtig en ,, beleefd zyt, en overweegt met bedaarde zinnen een en ander- ,, maal, hoedanig een vonnis over my uitgeſtreken en uitgevoerd is, ,, van die byzondere menſchen, die onder eens anders macht ſtaan, ,, zonder dat ik iets misdaan hadt.

,, Ik quam in de Synagoge, vol mannen en vrouwen, die tot dit ,, ſchouwſpel byeen vergaderd waren, en tradt, als het tydt was, ,, op het houte geſtoelte, dat om te preken, en anderen dienſt te ,, doen, aldaar in 't midden ſtaat. Hier las ik met luider ſtemme ,, het geſchrift, dat zy opgeſteld hadden, behelzende myne belyde- ,, niſſe, namentlyk, dat ik waardig was duizendmaal te ſterven om ,, 't gene ik bedreven hadt, als daar was het Sabbat-ſchenden, en ,, het afvallen van myn geloof, 't welk ik tot zo verre hadt gekrenkt, ,, dat ik zelfs andere geraden hadt zich tot het Jodendom niet te ,, begeven: tot boete van 't welk ik nu bereid was hunne inzettinge ,, te gehoorzamen, om te voldoen het gene zy my opgelegd had- ,, den; belovende voortaan, tot diergelyke onrechtvaardigheden en ,, ſchelmſtukken niet te zullen vervallen. Na 't lezen klom ik van ,, den preekſtoel, wanneer de hooggewyde voorzitter tot my na- ,, derde; en my in 't oor luiſterde, dat ik in zekeren hoek van de ,, Synagoge zoude gaan. Als ik naar dien hoek gegaan was, zeide ,, de koſter (of deurwachter) tot my, dat ik my zoude ontkleden. ,, Ik ontblootte dan myn ligchaam, tot aan myn middel, bewondt ,, myn hoofdt met een doek, trok myn ſchoenen uit, en rechtte ,, myne armen opwaarts, als of ik met myne handen een pilaar vaſt ,, hieldt. Toen quam de koſter, en bondt myne handen met een ,, zwagtel aan dien pilaar vaſt. Daarna quam de voorzanger, en ,, ſloeg met een zweep negen en dertig ſlagen op myn ribben, vol- ,, gens hunne overlevering; want het oordeel van de wet is, dat ,, het getal der ſlagen niet boven de veertig zy; en dewyl die man- ,, nen zo Godsdienſtig en naauwkeurig zyn, hoeden zy zich wel, ,, dat zy zich in den overmaat niet te buiten gaan. Onder dat ſlaan ,, wierdt 'er een Pſalm gezongen. Dit gedaan zynde, ging ik op ,, de aarde nederzitten, en toen quam de prediker, of wyze, tot my ,, (hoe beſpottelyk zyn de menſchelyke zaken?) ontſlaande my van ,, den ban; en zo was nu de deure des hemels voor my open, daar ,, ze te voren met zeer vaſte ſloten toegegrendeld, en ik van haren ,, drempel en ingang afgeſloten was. Ik trok myne klederen weder ,, aan, en ging op den dorpel van de Synagoge, zo lang als ik was, ,, ter aarde leggen. De koſter hieldt my 't hoofdt op. Toen gingen ,, ze alle, die uit de Synagoge quamen, over my henen, dat is, ,, zy lichtten hun eene voet op, en trapten aan 't ondereinde van ,, myn benen over myn lyf heen: aldus deden ze alle, zo ouden ,, als jongen. Geen aapen kunnen ongerymder fratſen, of belag- ,, chelyker aaperyen voor de oogen van menſchen maken. Als dit ,, werk gedaan en niemandt nu meer overig was, ſtondt ik op; en ,, door den genen, die by my ſtondt, van 't ſtof gezuiverd zynde, ,, begaf ik my naar huis. O onbeſchaamdſte van alle menſchen! ,, ô vervloekte vaderen! enz.

Wy breken hier de woorden van den met recht vergramden en deerniswaardigen Acoſta af, om dat het vervolg van zyn geſchrift ons niet meer weet te zeggen van de hiſtorie zyns levens: maar alleenlyk behelſt een omſtandige klachte over zyn geleden ſmaadt, over de Joodſche tempelbazen, en over zyne bloedvrienden, die hem, een man op zyn dagen, zo zwaarlyk mishandelden: ook vaart hy tegen de beſnedene meeſters uit, over hunne laatdunkendheit en gezwollen hoogmoedt, als of hun Godsdienſt boven alle andere de eenigſte was, die alleen de vlag mogt voeren; verdedigende daar nevens zyn onrechtzinnig gevoelen, zelf tegen de wet van Mozes, en 't barſt hem de zyden uit, dat hem zo zwaar een harteſpyt is aangedaan van de genen, tot welke hy zich eerſt naar zyn beſte gewiſſe hadt begeven. Hy bekent, dat het hem voordeliger ware geweeſt, den huik in tyds naar den windt gehangen te hebben. Ja hy durft vragen, wat toch de wet van Mozes, of eenige andere, beter heeft dan de wet der nature? pogende, naar zyne bevatting, zo wel de Chriſtenen, als zyne vyanden de Joden, van bygeloof te betichten. Eindelyk, na zyne wydlopige verantwoording van zyn gevoelen, dat hy noch Heiden, noch Jood, noch Chriſten, noch Mahometaan wil zyn, laat hy zich in grammen moede voor 't laatſte noch eenmaal horen, als verwonderd, hoe de Pharizeen onder de Chriſtenen zo groot eene vryheit hebben, dat zy zelfs rechtsplegingen oeffenen; *En* (zegt hy) *ik kan waarlyk verklaren, by aldien Jeſus van Nazareth, dien de Chriſtenen zo veel eers bewyzen, op huiden te Amſterdam predikte, en de Pharizeen goed vonden hem wederom te geeſſelen, om dat hy hunne overleveringen wederſprak, en hunne geveinsdheit ten toon ſtelde, dat zy 't vryelyk zouden kunnen doen*, enz.

Een tale voorwaar, die uit de opwellende drift van Acoſtaas bitter gemoedt herkomſtig, de eere der Amſteldamſche overheit te kort doedt; waarom de heer Limborg in zyn korte wederlegging van des rampzaligens geſchrift, hem over de aangehaalde woorden eenen zeer godlozen laſteraar noemt, vermits de Amſteldamſche overheren de eere van Chriſtus voorſtaan, en, hoewel ze de Joden in hunne ſtadt dulden, hen nochtans geen rechtsdwang noch macht van burgerlyke, veel minder lyfsſtraffelyke rechtsplegingen toeſtaan; 't welk zekerlyk verre daar van daan is, dat zy die tegen den Here Jezus zouden laten uitvoeren, enz. Doch, om van Acoſta af te ſcheiden, zie daar, tot een beſluit, de laatſte woorden, waar mede hy dat gemelde dodelyk geſchrift ten einde brengt. ,, Daar hebt gy ,, ('t zyn wederom zyne eigene woorden) de waarachtige hiſtorie ,, mynes levens; en ik hebbe u vertoond, welk een perſoonaadje ,, ik op dit allerydelſte toneel des werrelds geſpeeld hebbe, geduren- ,, de myn allerydelſte en alleronſtandvaſtigſte leven. Oordeelt gy ,, lieden nu, ô kinderen der menſchen, en geeft uw uitſpraak, ,, zonder eenige drift, vryelyk naar de waarheit; want dat paſt ,, voornamentlyk mannen, die waarlyk mannen zyn. Vindt gy ,, iets, dat u tot meêdogen trekt, erkent en beſchreit den ellendigen ,, ſtaat der menſchen, welken gy ook deelachtig zyt. Op dat 'er ,, dit ook niet aan ontbreke, myn naam, dien ik, Chriſten zynde, ,, in Portugal gehad hebbe, is *Gabriel Acoſta*: onder de Joden ,, (tot welke och of ik nooit gekomen was!) ben ik met eene ,, kleine verandering, *Uriel* geheten". Men leze het gemelde *Urielis Acoſtæ exemplar humanæ vitæ, cum brevi refutatione Ph. a Limborch*; ſtaande achter *Ph. a Limborch de veritate religionis Chriſtianæ amica collatio cum erudito Judæo*.

ACOSTA, (Gabriel) hoogleeraar en kanunnik te Coïmbra, in Portugal, alwaar hy in het vlek van Torres Vedras geboren wierdt. Zyne nabeſtaanden waren arm van tydelyke goederen, doch hy was ryk in verſtandt en geleerdheit. Hy volgde op Lodewyk de Sotomajor in 't hoogleeraarſchap in de Godgeleerdheit, en ſtorf in 't jaar 1616. als hy vaardig was om zyne werken uit te geven, die eene uitlegging behelzen over het XLIX. hoofdſtuk van Geneſis, over het boek van Ruth, over de Klaagliederen van Jeremias, en over de Prophetiën van Jonas en Malachias. Zy zyn in 't jaar 1641. te Lions gedrukt. *Nic. Anton. Bibl. nova.*

ACOSTA. (Janus) Zie a COSTA.

ACOSTA, (Joseph) een Spanjaardt van Medina del Campo geboortig. Hy begaf zich in de broederſchap der Jeſuiten, waar in hy reeds vier broeders hadde, Jeronimus, Jacobus, Chriſtoffel, en Bernardus, die hy alle in verſtandt en verdienſten overtrof. Wanneer hy langen tydt in Spanje geleeraard hadde, wierdt hy naar de Weſt-Indiën tot bekering der Heidenen gezonden, en Provinciaal, der Jeſuiten van Peru gemaakt, alwaar hy zeventien jaren arbeidde, en naderhandt in Spanje wedergekeerd zynde, reiſde hy van daar naar Rome. Hy gaf een werk uit, genaamd: *De procuranda Indorum ſalute*; en in het Spaanſch, *de natuur en zedekundige hiſtorie der Indiën*, die in verſcheide andere talen is overgebragt. Men heeft ook eene verzameling van zyne predikatien. *De natura nova orbis. De Chriſto revelato. De temporibus noviſſimis*; en *Concilium Limenſe*. Hy hadt de eerſte bedieningen van zyne broederſchap in Spanje, en is in het zestigſte jaar van zynen ouderdom, als Rector van 't Collegie van Salamanca, den 15. February des jaars 1599. geſtorven.

Ri-

Ribadeneira & Alegambe Bibl. Soc. Jesu. Anton. Bibl. nova. Miræus Bibl. Eccl. pag. 2. Hendreich.

ACOSTA, of ZACOSTA, (PETRUS RAYMUNDUS) een Spanjaardt, grootmeester van de Johanniter orde, liet te Rhodus den groten Niclaas-toren aan den ingang van de haven bouwen, op de zelve plaats, alwaar voorhenen het Colossusbeeldt gestaan hadde, dat voor een der zeven werrelds wonderen geacht was geweest. Wanneer de Turken een Chiaus naar Rhodus afzonden, om den vrede te zoeken, sloeg hy hen dien af, en zette den oorlog voort. Hy storf te Rome in 't jaar 1467. in 't 75. jaar van zynen ouderdom, daar hy gekomen was om een generaal kapittel te houden. *Bossius & Balduin. Hist. de Malthe.*

ACOUS, een burgt in de valleie van Aspe in Bearn, alwaar de algemene vergaderingen van 't landt gehouden worden. Zy legt vier mylen beneden de stadt Oleron. Daar is ook een schoon kasteel van dezen naam in 't Gatinois, op de grenzen van Beauce, eene myl van Pluviers. *Davity Tom. V. Baudrand.*

ACOVANITEN, een naam, die, volgens Epiphanius, aan de Manicheesche ketters van Mesopotamië gegeven wierdt, ter oorzake van een zekeren Acovana, een leerling van Manes, die zyne dwalingen in dat landt verspreidde.

ACQS. Zie DAX.

ACQUA. Zie AQUA.

ACQUA CHE FAVELLA, in 't Latyn *Thuria*, eene vermaarde fontein van Kalabrië citra, eene Provincie van 't koninkryk Napels. Zy is by den mondt van de Crate, en van de overblyfselen, die men *Sibari Rouinata* noemt. De naam van deze fontein schynt aan te wyzen, dat men oordeelde, dat deze wateren de eigenschap hadden, om die gene te vercieren, die 'er zich mede wieschen. *Baudrand.*

ACQUARIA, AQUARIUM, eene kleine Italiaansche stadt, in 't landt van Frignana, in 't hertogdom van Modena. Zy is bekend door hare medicinale wateren.

ACQUE DI MONDRAGONE, *Aquæ Suessanæ* of *Sinuessanæ*, vermaarde baden van 't koninkryk van Napels, in 't dorp van Mondragona, waar van zy haren tegenwoordigen naam dragen, gelyk zy voorhenen dien van de stadt Sinuesse, nu verwoest zynde, hadden. Men vindt de zelve naby de kusten van Laboria, tusschen de monden van de Vulturno en van de Guarillan. *Baudrand.*

ACQUI, dat de ouden genoemd hebben *Aquæ Statellæ* of *Staziellæ*, eene stadt in Italië, in het Montferrat, met een bisdom, behorende onder dat van Milanen. Zy is beroemd door hare warme baden, die de Romeinen hoog achtten. Zy maakten aldaar trappen en tafelen van steen, tot gemak van de baders. Deze baden worden noch veel gebruikt in de maanden May en September; doch de stadt is door de laatste oorlogen van 't Montferrat byna geheel verwoest. De verdeeldheden van de XVI. eeuw hebben daar toe ook veel bygebragt, gelyk Leander Alberti reeds hadt aangemerkt. Georgius Merula, waar van hier na gesproken wordt, was uit dit landt geboortig, en nam den naam van *Statellensis* aan. *Plin. l. VIII. c. 5. Strabo l. V. Volaterran. l. IV. Corio. hist. Mediol. Leand. Alberti Descr. Ital.*

ACRA was een der bergen, op de welke de stadt Jeruzalem gebouwd was. Hy schynt zynen naam gekregen te hebben van het slot, (in 't Griekſch *Acra* genoemd, welk woordt ook eenen berg of een voorgebergte betekent) het welk Antiochus op dezen berg gebouwd heeft om den tempel te benaauwen. Josephus zegt, dat deze berg de gedaante van een half rondt hadde; en dat Simon Machabeus de Syriërs uit de sterkte van Acra verjaagd hebbende, de zelve deedt slechten, en dat hy eenen tydt van drie jaren bezig was om de hoogte, waar op de zelve gebouwd was, weg te nemen. Hy vulde met het gene daar afgenomen wierdt het dal aan den voet des bergs, op dat 'er gene hoogte meer overig bleve, die den tempel geboodt. Men bouwde daarna op den berg Acra het paleis van Helena, koningin der Adiabenen, het paleis van Agrippa, de Secretarie, en de raadkamer, welke de Romeinen verbrandden eer zy Zion innamen. Wanneer naderhandt de Christenen daar van meester wierden, stelde men ridders daar van in, en men bouwde op dezen berg een gasthuis om de Pelgrims te herbergen, die het H. Landt quamen bezoeken; waarom zy den naam van Ridders van St. Jan van Acra droegen. Sedert gaf men dezen naam aan Ptolemaïs, het welk St. Jan van Acra genoemd wierdt, waar heen zy weken, na dat zy uit Jeruzalem en het overige van Palestina verdreven waren. *Simon & Calmet Dict. de la Bible. Reland Palest.*

ACRA, St. JAN VAN ACRA. Zie ACCO.

ACRA, eene stadt en voorgebergte van Italië, in groot Griekenlandt, anders genaamd Japygië en Salentin, hedensdaags *Capo di Leuca*, en *Capo di St. Maria*, volgens Leand. Alberti. De oude landbeschryvers maken gewag van verscheiden plaatsen van dezen naam, 't zy steden of voorgebergtens. Zy stellen 'er een in 't eilandt van Eubea, of Negroponte; een in Scythië; een in Cyprus; een in Syrië, naby Antiochië, en de burgt van Daphne; een in Acarnanië; een in Sicilië; een in het Taurische Chersonesus, aan den mondt van de Bosphorus; een in het Europische Sarmatië, en een in Afrika, aan de Atlantische zee. *Plinius l. III. c. 11. Ptolom. Strabo. Steph. de landbeschryver.*

ACRABATANE, ACRABATANUS, een Ethiopisch meir by de rivier Estamena, of Astaborus. De gene, die naby het zelve woonden, waren genoodzaakt van daar te wyken, om de ongelooflyke menigte van scorpioenen, die hen doodden zonder dat zy zich daar tegen konden verweren. Daarom wordt die landstreek dikwils het landt der scorpioenen genoemd. Bochart geeft zelfs voor, dat dit woordt afkomt van 't Hebreeuwsche *Acrab*, dat een scorpioen betekent, niet alleen in de Hebreeuwsche, Chaldeeuwsche en Syrische, maar ook in de Arabische en Ethiopische talen. De Grieken hebben, volgens Ptolomeus, zomtyds een gedeelte van Asië het landt der scorpioenen genoemd, wegens der zelver grote menigte, die aldaar gevonden wierdt. *Stephanus. Ptol. Bochart. Hieroz. part poster. l. IV. c. 29.*

ACRABATTENE, ACRABATTENA, eene landstreek van Judea, tusschen Neapolis (eertyds Sichem) en Jericho. Zommigen plaatsen het zelve in 't Samaritische; doch anderen zeggen alleen dat het daar aan grenst. Volgens 't getuigenis van Eusebius en Hieronymus strekt het zelve zich Oost- of Jordaanwaards ten minste ter breedte van twaalf mylen. Josephus maakt op verscheide plaatsen van dit Acrabattene gewag, het welk, volgens Calmet, zynen naam ontleent van Akrabim, eene plaats negen mylen beoosten Sichem gelegen. De zelve schryver onderscheidt dit landschap van een ander van den zelven naam, op de grenzen van Idumea omtrent het Zuideinde van de dode zee gelegen, en dat zynen naam zoude bekomen hebben naar den opgang van Akrabbim, dat de Latynsche overzetter *Num.* XXXIV. 4. door *de hoogte des scorpioens* vertaalt. Van dit Acrabattene zoude I. *Mach.* V. 3. gesproken worden.

ACRABIM, ACRABIS, of AKRABBIM, een berg op de Zuiderlyke grenzen van den stamme Juda, en van het gehele beloofde landt, legt naby de dode zee, en maakt een gedeelte van den berg van Seir. Zy wierdt aldus, volgens de aanmerkinge van Hieronymus, genoemd wegens de veelheit der scorpioenen, die aldaar gevonden worden. Men hadt eene stadt op des zelfs top gebouwd. *Hofman Lexic. Univers.*

ACRABON, eene stadt van den stam van Juda. *Simon. Dict. de la Bible.*

ACRACANE is de naam van een kanaal, dat uit den Euphraat geleid was, en het welk de koning Nebucadnezar, met de kleine rivier van Aracala deedt stoppen. *Euseb. Præparat. Euangel. l. IX.*

ACRACARNES, OCRASAPES, of ANACYNDARAXES, koning van Assyrië, volgde op Epsachstres, of Ophratanes, omtrent het jaar der werreldt 3117. Hy regeerde 40. jaren, en is niet beroemd dan om dat hy de vader van Sardanapalus geweest is. *Euseb. in Chron.*

ACRADINA. Zie ACHRADINA.

ACRÆPHIA, eene stadt van Griekenlandt, in Beotië, waar van daan Apollo de Acrephiaansche genoemd wierdt. *Steph. de Urbibus. Herod. l. VIII. Strabo l. IX.* Men leest *Acræphnium* in Pausanias. Ptolomeus noemt ze *Agriphia*. Het is het *Arena* van Homerus, volgens 't gevoelen van zommigen. *Hofman Lexicon Univers.*

ACRAGALLIDEN, een zeer quaadaardig volk, dat oudstyds in de nabuurschap van Athene woonde. *Æschil. cont. Ctesiph.*

ACRAGAS, een werkmeester, die zich beroemd maakte door zyne uitmuntende graveerkunst in goudt en zilver. Men zag 'er noch blyken van ten tyde van Plinius in den tempel van Bacchus te Rhodes. *Plinius l. XXXIII. c. 12.*

ACRAGAS, ACRASSUS, of ACARASSUS, eene stadt, waar van Stephanus van Byzancië gewag maakt, en die thans niet meer bekend is. Zy was in Lycië gelegen, en hadt den tytel van een bisdom. Een van hare kerkvoogden, Nicolaas genoemd, heeft in de zesde zitting het Concilie van Chalcedonië onderschreven. Stephanus zegt, dat 'er vyf steden waren van den naam van Acragas, eene in Sicilië, eigentlyk Agrigenti, of Grigenti; eene in Thracië; eene in Eubea; eene in Cyprus, en eene in Etolië. Zie GERGENTI.

ACRAGAS. Zie GERGENTI.

ACRAS, een berg van Syrië, naby Laodicea, die in het 242. jaar van de Hegire, het 856. van Christus, in de zee stortte. Deze berg droeg den naam van *Acras*, dat *kaal* betekent, om dat de zelve geheel naakt en zonder geboomte was. De aardbeving, die den zelven deedt nederstorten, wierdt in Syrië, in Arabië, in Persië, en zelfs tot in Khorassan gevoeld. *Herbelot Bibl. Orient.*

ACRA SPANDONA, in 't Latyn *Metopon*, een kaap van Romanië, of oud Thracië. Zy strekt zich in de Bosphorus van Thracië.

ACRASSUS. Zie ACRAGAS.

ACRAT, of ACRATH, eene stadt van de Provincie van het Mauritanië Tingitana, aan den kant van de Iberische zee, hedensdaags Gomera, of Gomere, eene stadt van de Provincie van Errif, aan het naauw van Gibraltar, aan de zyde van de Barbarische zee. *Ptolomeus.*

ACRATES, of ACRATUS, is de naam, dien de Atheniensers gaven aan zeker afgodenbeeldt der Bacchanten, waar van men niet dan den mondt uit den muur des tempels zag. *Pausanias l. I. c. 2.* waar door de Heidenen te kennen geven, dat die gene, die hunne wellust in de gulzigheit zoeken, geen anderen godt hebben dan hunnen mondt en hunnen buik.

ACRATUS, een gevryde slaaf van den keizer Nero, die altydt vaardig was om de grootste misdaden te bedryven. Hy wierdt in Asië en Achaje gezonden, om de kostelykste eerebeelden van de goden, en de geschenken, die de zelve toegewyd waren, weg te voeren; doch wanneer hy zulks te Pergamo wilde verrichten, kantten de inwoners zich met geweldt daar tegen, en noodzaakten hem vruchteloos te rug te keren. *Tacitus l. XV. Annal. c. 45. & l. XVI. c. 23.*

ACREA, ACRÆA, een toenaam aan Diana gegeven, om dat 'er een berg by de Argienzen is, waar op Melampus eenen tempel liet stichten, wanneer hy de dochter van koning Proeteus van haare razernye genezen hadt. *Hesych. Sophocl.* Men eerde aldaar ook Venus. Deze zelfde naam wierdt ook aan Juno gegeven, welkers Orakel te Megare was. *Strabo. l. VIII.*

ACRES, of ACREES, volgens Ptolomeus, eene stadt in Sicilië, onder Syracusa behorende. Fazel zegt, dat het de zelve is, die

die men hedensdaags Palazzolo noemt. Volgens anderen is het Acremont. Zy wordt ook Agres genoemd in de reisbeſchryving van Antoninus. Silius Italicus maakt'er gewag van *l.* XIV.

ACRI, eene rivier. Zie AGRI.

ACRIA, hedensdaags Ormoas, volgens Molet eene ſtadt van 't Peloponeſus, in Laconië, aan den mondt van de Eurotas. *Ptolemeus.* In Spanje is ook eene ſtadt van dezen naam geweeſt.

ACRIDE, of ACHRIDE. Zie OCRIDA.

ACRIDOPHAGI, of ACRIDOPHAGEN, waren zekere volkeren in Ethiopië, naby de woeſtynen wonende, die byna niet anders dan van ſprinkhanen, welke de Grieken Acrides noemen, leefden, de welke in die geweſten zeer groot zyn. In de lente, wanneer de Weſte windt blies, vingen zy eene grote menigte der zelve, en deden daar van voorraadt op voor het overige van 't jaar, die inzoutende: want zy voedden geen vee, en aten geen viſch, verre van de zee en van de rivieren afgeſcheiden zynde. Men verhaalt van deze volkeren eene wonderlyke zake, te weten, dat als een man naby zyn einde was, in zyn ligchaam een zeker ongedierte met vleugelen wierdt voortgebragt, dat hem eerſtelyk in den buik knaagde, vervolgens in de maag, en dat hem eindelyk het gehele ligchaam doorvrat, het welk in weinig tyds geſchiedde. Deze ſnode en vreemde ziekte begon met eene grote jeukte; maar hy verſcheurde wel haaſt daarna zyn huidt met de nagelen, en eindigde aldus zyn leven met ſchrikkelyke pynen. Men zegt dat deze volkeren met eene wonderlyke vaardigheit liepen, maar dat hun leven zo kort was, dat zy nooit boven het veertigſte jaar van hunnen ouderdom bereikten.

Plinius ſpreekt van zekere volkeren in het landt der Parthen, die zich mede met deze ſprinkhanen voedden. Hieronymus getuigt het zelve van eenige Lydiſche en andere Ooſterſche volkeren. Men leeſt in geloofwaardige ſchryvers, dat de ſprinkhanen, op verſcheide plaatſen in Aſia en Africa door den windt overgewaaid, van de inwoners ingezouten en gegeten worden; hoewel zy zich ook van andere ſpyzen bedienen. Ludolf toont uit Leo den Africaan aan, dat de inwoners van woeſt Arabië en Lybië zulke grote ſprinkhanen met verlangen te gemoet zien, die zy gekookt of in de zon gedroogd eten. Hy voegt 'er by, dat de ſprinkhanen ook van den gemenen man in Paleſtina gegeten worden. Auguſtinus, Beda en verſcheide andere kerkenleeraars geloofden ook dat het deze ſprinkhanen waren, die aan den H. Johannes den Doper tot zyn gewoon voedzel verſtrekten. In der daadt het woordt ἀκρίδες, waar van de Euangeliſt Mattheus zich bediend heeft, ſchynt alle twyffeling weg te nemen, hoewel het zelve ook het uiterſte einde der kruiden betekent, gelyk Iſidorus, Peluſus en anderen aangemerkt hebben. Het zelve is ook te waarſchynlyker, wanneer men zich te binnen brengt, dat dit ſlag van ſprinkhanen eene gemene ſpyze was voor de volkeren van Paleſtina, en dat Godt zelf het gebruik daar van aan de Joden heeft toegelaten. Doch of de kinderen Iſraëls in de woeſtyne ook ſprinkhanen hebben gegeten, en of het woordt *Selavim* geen quakkels, maar ſprinkhanen betekent, als de bovengenoemde Ludolf beweren wil, laten wy daar. *Exod.* XVI. *Levit.* XI. 22. *Num.* XI. 31. *Math.* III. 4. *Diod. Sic. l.* III. *c.* 29. *Plin. l.* XI. *c.* 28. *Strabo l.* XVI. *Hieron. l.* II. *adv. Jovin. & c.* 4. *in Joan. Auguſtin. l.* X. *Conf. c.* 51. *Beda de locis ſcript. c.* 24. *&c. Ludolf diſſert. de locuſt. in Append. hiſt. Æthiop.*

ACRIERS, hedensdaags *Montes Syrii*, een keten van bergen in Sicilië. *Hofman Lexic. Univerſ.*

ACRION van Locris, zeker Philoſooph van den aanhang van Pythagoras, waar van Cicero gewag maakt, *l.* III. *de Finib.*

ACRIOTERI, een meir. Zie TARTA.

ACRISIUS, koning van Argos, was een zoon van Abas, en volgde op zynen broeder Prœtus, omtrent het 2616. jaar der werreldt, het 3325. van de Juliaanſche tydkring, het 1379. voor Chriſtus. Hy regeerde 31. jaren. Perſeus, zyn kleinzoon, doodde hem door misverſtandt, en bragt den koninklyken zetel naar Mycene over. Zie hier wat de dichters van hem verhalen.

Acriſius vernam door 't orakel, dat zyn kleinzoon hem zoude doen ſterven. Deze tyding verdroot hem ongemeen, en hy wilde gewiſſe maatregels nemen om dit ongeluk te ontgaan. Hy hadde maar eene dochter, Danaë genoemd, die jong een ſchoon was, de welke hy in een koperen toren ſloot; maar Jupiter, op haar verliefd zynde, vondt middel om deze Prinſeſſe te bezoeken. Hy quam in hare kamer, zich in een gulden regen herſcheppende, dat is te zeggen dat hy de wachten door geldt omkocht. Perſeus was de vrucht van dit bezoek. Acriſius ondertuſſchen, wanhopig zynde om dat alle zyne voorzorgen vruchteloos waren geweeſt, plaatſte de moeder en het kindt in eene houte kiſt, en gaf hen aldus aan de zee ten prooi. De golven dreven hen gelukkig naar het eilandt Seriphe, dat een der Cyclades is. Dictys vondt deze kiſt, de welke hy den koning Polydectes, zynen broeder, aanboodt, die op Danaë verliefde. Perſeus, naderhandt de Gorgones overwonnen hebbende, quam te Argos met het hoofdt van Meduza, waar van hy zich bediende om de menſchen in ſteen te herſcheppen: en zyn grootvader hadt dit zelfde ongelukkige lot. Anderen voegen 'er by, dat hy hem doodde, zonder hem te kennen, het palletſpel, dat de ouden *diſcus* noemden, ſpelende. *Euſeb. in Chron. Servius in Æneid. Natalis Comes, &c.*

ACRISIUS was de vader van Laërtius, en de grootvader van Ulyſſes, hoewel anderen lezen *Arceſius. Ovid. Metam. l.* XIII.

ACRISTERI, of ACRIOTERI, is, volgens Bellon, dat grote meir van Phrygië, dat Strabo, Plinius en Dioſcorides *Tarta* noemen. Zie TARTA.

ACRISSIA is een vlek of dorp, in Sicilië, dat gebouwd is op de overblyfſelen van de oude ſtadt Scrithea; waar van Diodorus gewag maakt.

ACRITAS is de naam van twee voorgebergtens; het een in Bithynië, naby de Boſphorus van Thracië, tegenwoordig *Capo Negro* genoemd, volgens Stuckius: het andere in Peloponeſus, in de provincie van Meſſenië, tuſſchen Modon en Coron, tegenwoordig *Capo di Gallo*, volgens Sophianus. *Pompon. Mela l.* II. *Plinius l.* IV. *c.* 5.

ACROATHON, of ACROTHON, volgens Plinius, eene ſtadt van Thracië, op den top van den berg Athlos, alwaar men zegt dat de inwoners eens zo lang, als die van andere landen, leven. Tegenwoordig wordt zy *Cima di monte Santo* genoemd. *Herodotus l.* VII. *Thucyd. l.* IV. *Plinius l.* IV. *Ptolomeus. Steph. de Urbibus. Solin. Mela*, en andere oude ſchryvers.

ACROBATES, een zeker ſlag van koordedanſſers. Men hadt 'er vierderley ſlag. De eerſte waren die gene, die rondom een koordt buitelden, als een radt om zyn ſpil, en die aan den hals of aan den voet hingen. Nicephorus Gregoras zegt, dat men in zynen tydt te Conſtantinopel van deze tuimelende koordedanſers rondom een koordt vondt. De twede waren die gene, die op en neder op een koordt ſprongen, op de borſt nedervallende, met de armen en de benen uitgeſtrekt. Van deze ſpreekt Manilius Nicetas en Vopiſcus in 't leven van Carinus. De derde waren die gene, waar van de zelve Manilius gewag maakt, die langs eene ſchuin geſpanne koordt of op en neder liepen. De vierde waren die gene, die niet alleen langs een geſpanne koordt liepen, maar ook vele draaijingen en ſprongen daar op deden, even eens als een danſſer op den grondt op het geluidt van een fluit doedt. Van deze wil Sympoſius ſpreken. *Antiqq. Grecq. & Rom. Johan. Rotin. Thomas Dempſter. Paralipom. Roulanger Traité des Danſcais.*

ACROCERAUNIA, ACROCERAUNES, *Monti della Chimera*, zeer hoge gebergtens in Epire, die de Jöniſche zee van de Adriatiſche ſcheiden. Deze naam betekent zo veel als hoge donderplaatſen. De bewoners zyn wreed, grote rovers, zo wel te water als te lande. Solyman, Turkſch keizer, heeft het byna in eigener perſoon ondervonden, wanneer hy in 't jaar 1537. met zyn leger aan de nabyleggende kuſt legerde, dewyl zy onder hun hoofdt Damianus een toeleg ſmeedden om dien keizer te lichten, waar toe deze rover, alle de doortochten beſt kennende, alles wilde ontdekken wat tot bereiking van zyn oogmerk nodig was; doch wierdt door een ongelukkig toeval zelf ontdekt en in ſtukken verſcheurd. Soliman zondt vervolgens zyne benden in dit gebergte om deze Barbaren uit te roeien. Van daar komen noch heden de rovers, die op zee langs de kuſten van Dalmatië, en te landt in de boſſchen, tot aan den Donauw, hunne roveryen plegen. *Plinius. Ptolomeus. Jovius l.* XXXVI.

ACROCERAUNIUM is eigentlyk het voorgebergte, dat van de voorgemelde hoge bergen zich tot in de Jöniſche zee uitſtrekt, tegenwoordig *Capo della Longueta* genoemd, aan de grenzen der Albaniërs, naby Valona. Alhier was eertyds de biſſchoppelyke ſtadt Acroceraunia, onder den aartsbiſſchop van Durazzo behorende. *Plin. l.* III. *Ovid. l.* II. *de Remed. Horat. l.* I. *Od.* 3. *Miræus Notit. Epiſc. l.* III. *c.* 1.

ACROCOMES, volkeren van Thracië, aldus genoemd, om dat zy van voren lang haair hadden, naar de wyze der vrouwen, in tegenſtelling der Abantes, die van achteren lang haair droegen. Ἄκρος in 't Grieſch betekent *hoog* of *lang*: en Κόμη *haairen. Homerus Iliad. l.* IV.

ACRO-CORINTHUS, een ſteile rotsachtige berg by de ſtadt Corinthe, op welkers kruin voorhenen de tempel van Vunus ſtondt. Hy diende de ſchone ſtadt Corinthus, aan zynen voet in eene vlakte gelegen, tot eene veſting, dewyl het opperſte gedeelte van den berg met een ſterken muur omringd was. Het is tegenwoordig noch de wykplaats van de inwoners van Corinthe, wanneer zy rovers beſpeuren. Men gaat of rydt eene uur lang, door een zeer ſpitſen en engen weg, tot dat men aan de eerſte poort van de veſting komt, wiens muren in den omtrek drie Italiaanſche mylen, en in vorige tyden eene grote menigte menſchen als in eene ſtadt in zich beſloten. Voorhenen ſtonden daar op drie Turkſche Mosqueen en vyf Chriſten kerken. Ook ontſpringt de fontein Aſopus en Pirene op des zelfs hoogte, wiens water beneden naar de ſtadt Corinthe verder afvloeit. Aldaar is het fraaiſte gezicht, dat men kan wenſchen, naar de twee zeeboezems aan het halfeilandt, en men kan aldaar veel omleggende ſteden en eilanden met groot genoegen aanſchouwen. Deze veſting legt Zuid-Weſt tegen de ſtadt, en is naar de kant van de Cenchreenſche haven zo ſteil niet als anders byna overal rondom, waarom Mahomet de II. die ook op deze plaats aantaſte en bemachtigde. In 't jaar 1687. hebben de Venetianen de zelve met de ſtadt Corinthe ingenomen: doch in 't jaar 1715. de zelve weder verloren. *Coronelli Deſcr. di Morea.*

ACROLISSUS, een kaſteel op een hoge rots, die Liſſus, een ſtadt van Illyrië, bedwong, en wiens bezetting het omleggende landt in toom hieldt. *Strabo l.* XVII.

ACROLOCHIAS, een voorgebergte van Egypte, naby Pharos, ten Ooſten. Dit is buiten twyffel het *Lochias* van Strabo. *Ortelius Theſ. Geogr.*

ACROMERUS, een prins der Catten, waar van Tacitus gewag maakt, *Annal. lib.* XI. *c.* 16.

ACRON. Zie EKRON.

ACRON, een koning of veldoverſte der Ceninaten, volkeren die naby Rome woonden. Deze quamen nevens de Sabynen en andere naburen op de ſchouwſpelen, die Romulus aangeſteld hadt; en als de Romeinen hen hunne vrouwen en dochters ontnomen hadden, waren zy de eerſte, die om dit te wreken, in 't jaar der ſcheppinge 3234. voor Chriſtus geboorte 750. onder hunnen koning Acron tegen de Romeinen optrokken: doch Romulus overwon hen, en doodde Acron met eigen handen. Daarna wydde hy den buit, door hem zelfs van Acron genomen, (men noemde zulk een buit *ſpolia opima*)

opima) aan den tempel van Jupiter Feretrius. *Livius l.* I. *Plutarch. in Romul.*

ACRON, een geneesmeester van Agrigente, die ten tyde van Empedocles te Athene de wysbegeerte leeraarde. Hy is ouder dan Hippocrates, en heeft een boek van de geneeskunde in de Dorische spraak geschreven. In Sicilië zynde was hy de eerste die de oeffenende (*empirica*) geneeskunde van de onderwyzende (*dogmatica*) onderscheidde. *Galien.* II. *Method.* en *Plinius. l.* XXIX. *c.* I. Wanneer hy te Athene was in den tydt, toen de pest vele van des zelfs inwoners wegrukte, bragt hy hen hulp toe, doende op alle de besmette plaatsen vuren aansteken. *Plutarch. in Iside ex Suida.*

ACRON, of ACRONIUS, (DANIEL) heeft eene Historie van de steden geschreven, in 't jaar 1651. te Erfurt gedrukt. *Konig Bibl. vetus & nova.*

ACRONEUS was de naam van een prins der Pheacensers. *Homer. Odyss.*

ACRONIUS, (JOHANNES) onderwees de wiskunst en de geneeskunde te Bazel, met zeer veel roem, en schreef verscheide boeken als: *de Terræ motu*: *de Sphæra*; *de Astrolabii & Annuli Astronomici confectione.* Hy was te Akrum, een welbebouwd dorp van Utingeradeel, de eerste Grietenye van de Zevenwolden, het derde Goo, of quartier van Vrieslandt, geboren, en storf te Bazel in den bloei zynes ouderdoms, in 't jaar 1563. Deze schryver is den vlyt van Vossius ontsnapt; hoewel Zweertius en Valerius Andreas hem in hunne *Nederlandsche Bibliotheek* geplaatst hadden. *Suffrid. Petrus de Scriptorib. Fris. Dec.* XII. *cap.* I.

ACRONIUS, (JOHANNES) broeder van Ruard, was een Vries van geboorte, en, zo als sommigen willen, van een onrustigen en woeligen geest. Dus verliet hy, zeggenze, de kerk van Wezel in eenen tydt, waar in de zelve groot gevaar liep. Hy deedt te Deventer blyken, dat men hem daar geen herder zoude hebben kunnen maken, zonder te gelyk de stadt van een quaad burger te voorzien. Hy scheidde met weinig eerlykheits van de kerk van Groningen. Hy hadt te Franeker niet al de wetenschap, die hem nodig was tot de oeffeninge der Godgeleerdheit, daar hy zich indrong. Hy was eindelyk Predikant te Haarlem, en droeg zich daar volgens zyne gewoonte. Hy sprak alles tegen; hy hekelde alles. Theodorus Schrevelius, geschiedenisschryver van deze stadt, beneemt hem de hoedanigheit van een geleerd man niet; maar hy geeft hem ook die van een oproerigen geest; maar als men zyne beschuldigers eens ter dege onderzoekt, en de getuigenissen van andere rechtschape mannen, die ten zynen tyde geleefd en hem van naby gekend hebben, opslaat, zal men ligtelyk bespeuren, dat zyn yver voor den vastgestelden Godsdienst, tegen de stellingen van Arminius, betoond in eene byeenkomst van leeraars in den Hage, door last der algemene Staten in den jare 1608. om hun gedachten te uiten wegens 't houden van eene Nationale Synode, hem dezen klak op den hals gehaald heeft. Samuel Ampzing, kerkenleeraar te Haarlem, en zyn amptgenoot, roemt in zyne beschryving van Haarlem, *blad* 139. zyne geleerdheit en goeden strydt voor de waarheit. Hy wordt elders door iemandt vergeleken by eenen Heshuizen, doch zeer oneigentlyk en niet overeenkomstig met Acronius, dien men niet bewyzen kan dat ergens uitgebannen is geweest als deze Heshuizen, tegen wien men dit koppeldicht maakte:

> *Quæritur, Heshusi, quarta cur pulsus ab urbe?*
> *In promtu causa est, seditiosus eras.*

Waar van de zin is:

> „ Heshuizen, waarom zaagt ge u uit vier steden jagen?
> „ Was 't niet om dat ge u daar oproerig hadt gedragen?

Acronius storf in den jare 1627. en heeft in 't Duitsch een boek geschreven, *van 't Recht van 't Patronaatschap*, daar hy verscheide aanhalingen uit het kanonyke recht inbrengt; eene andere verhandeling, die hy noemt *Uitmonstering van verscheide dolingen en ongerymde opiniën der genaamde Lutherschen in deze landen, onlangs in eenige kartabellen, om die eenvoudigen te verwerren, uitgegeven*, gedrukt te Arnhem 1625.

Problema Theologicum de nomine Elohim, gedrukt te Groningen 1616.

Syntagma Theologiæ; mede aldaar gedrukt 1605.

Apologie of verantwoording des Edicts der stadt Groningen tegen de wederdopers; mede aldaar gedrukt 1602.

Erinnering van de beroepinge der Prediger, wodanig und durch wehm de zelve geschen zal. Te Groningen uitgegeven 1604.

Elenchus Orthodoxus Pseudo-Religionis Romano-Catholicæ, dat in het jaar 1615. te Deventer gedrukt wierdt. Voorts eene verhandeling of *Problema de Studio Theologico*, door Georg. Matth. Konig te onrecht toegeëigend aan Johannes Acronius, boven genoemd, die het werk *de Sphæra* geschreven heeft, en in 't jaar 1563. te Basel gestorven is. *Baudartius Kerkel. en Wereldl. geschied.* I. *Deel.* I. *B. blad.* II. *S. Ampzing beschryv. van Haarl. blad.* 139. *A. Montanus Kerkel. Hist. blad* 40. 49. *Th. Schrevel. beschryv. van Haarl.* VI. *B. blad* 332.

ACRONIUS, (RUARD) een Vries van geboorte, en broeder van Johannes, die hier even voren vermeld is, was niet minder gevorderd in de Godgeleerdheit en talen, en kerkenleeraar in de stadt Schiedam, alwaar hy in den jare 1606. in Quarto uitgaf *Enarrationes Cathechetica, quibus quæstiones & responsiones Cathechesis Ecclesiarum Belgicarum & Palatinatus methodice, compendiose & dilucide explicantur, ac brevis sed integra purioris Doctrinæ hypotyposis continetur.* Zyne grote kennisse deedt Gomarus, Gereformeerd Professor in de Godgeleerdheit te Leiden, naar hem omzien, en hem verkiezen tot een der vier medeverdedigers zyner en der Gereformeerden lere tegen Arminius en zyne vier medestanders op de Haagsche Conferentie, onder het gezag der Hollandsche Staten den 20. Augustus van den jare 1609. aldaar beraamd en gehouden. Johannes Utenbogaart, Haagsch Predikant, die Arminius geheel en al opvolgde, gaf zo ras in de maandt February van het jaar 1610. zyn boek van het ampt der overigheit in kerkelyke zaken niet uit, of Acronius wederleide niet alleen Utenbogaart, maar voegde daar nevens een duidelyk onderscheidt tusschen 't wereldlyk en kerkelyk recht, zeven eeuwen achter een onderhouden. Toen in 't vervolg Arminius navolgers in Juny van het jaar 1610. eene Remonstrantie aan de Staten van Hollandt, waar van zy den naam van Remonstranten gekregen hebben, ingeleverd hadden, gaven de zes Gedeputeerden der kerke, waar onder Acronius de eerste zynen naam stelde, een tegenvertoog over, en verscheen hy in de eerste plaatse wederom in de Haagsche Conferentie, ten bywezen van de Staten van den lande gehouden den elfden en volgende dagen van Maart des jaars 1611. Dat hy de gronden der Theologie en de tegenwerpingen der andersgezinden meesterlyk verstaan heeft, blykt boven het te voren verhaalde mede uit de verkiezinge, die de Staten van Vrieslandt wegens hem deden in Augustus van den jare 1598. om ten overstaan van vier daar toe gemachtigde heren een openbaar dispuit met den Doopsgezinden leeraar Pieter van Keulen te houden binnen Leeuwaarden, wiens kerke hy, gelyk toen ter tydt dikwyls gebeurde, van den jare 1583. tot den jare van 1589. ter leen bedient heeft, wanneer hy vaste Predikant was te Cornjum, een dorp in de Grietenye van Leeuwerderadeel gelegen. *A. Montanus Kerkel. Hist. W. Baudart Kerkel. en Wereldl. geschied. G. Brant. Hist. der Reform.* I. *Deel blad* 835. II. *Deel blad* 141. 142. 143. 184.

ACROPOLIS betekent in 't algemeen eene sterkte of fortres, op eene hoogte gelegen. De zelve naam betekent geenzins die van Athene in 't byzonder; doch alzo de Woordenboeken onder dezen naam van de zelve spreken, zullen wy hen daar in volgen.

Athene was van ouds in drie delen verdeeld, te weten Acropolis, of het kasteel, Asti, en de haven van Pireus. Het kasteel is gebouwd op eene rots, die van alle kanten ontoegankelyk is, behalven ten Westen, daar de ingang is, die niet moeielyk valt, om welke reden de muren aan deze zyde veel hoger en zwaarder zyn. Aan den voet van de hoogte ziet men noch de grondvesten van een anderen muur, die byna de gehele fortres omringde, en de zelve noch ontoegankelyker maakte. Men vondt alhier den tempel van Minerva, de welke Pausanias *Parthenon*, of *den tempel van de Maagdt*, noemt, om dat deze Godin, naar 't gevoelen der Heidenen, maagdt was. Dit gebouw was twee maal zo lang als breed. Rondom was eene gallery, ondersteund door vele kolommen. Deze prachtige tempel, dien de keizer Hadrianus hersteld hadde, en het schoonste gedenkteken van de oudheit was, is in het jaar 1687. door een bombe verbryzeld. De Venetianen de stadt ingenomen hebbende, wilden de Turken zich in het kasteel ter weer stellen. Zy hadden hun kruidt in dezen tempel gelegd; doch een bombe door het dak, dat van grote stenen was, doorgevallen zynde, stak het kruidt in den brandt; en dus vloog deze vermaarde tempel op, en moesten de Turken zich overgeven. Dit gebeurde op den 28. September. Aldus vindt men nu niet meer dan eenige brokken van dit overkostelyke gebouw, dat men omstandig beschreven en afgebeeld ziet in de *Reizen van Spon*, *en Wheler. Montfaucon. Fanelli Athenæ Attica*, *&c.* Het gansche gebouw des tempels was van binnen en van buiten zeer prachtig, en versierd met eene menigte van beeldwerk van de uitmuntendste meesters der oudheit. Men zag ook in de zelve fortres een anderen kleinder tempel, dien Pausanias den tempel van de *Ongevleugelde Overwinning* (*Involucris victoriæ*) noemt, gelyk Amasæus het zelve alzo vertaalt. Hy is gebouwd naby den muur, van den welken Egeus zich ter neder stortte, gelovende dat zyn zoon Theseus, die den Minotaurus van Crete was gaan bevechten, op dien tocht het leven verloren hadt, omdat hy zyn schip met zwarte zeilen zag wederkeren, hoewel Theseus hem beloofd hadde die in witte te zullen veranderen, wanneer hy overwinnaar wierdt, het welk niet geschied was. Eenigen geloven dat de Athenienzers om deze oorzaak dien tempel naby de zelve plaats gebouwd hadden: want de Overwinning, die gemeenlyk met vleugelen verbeeld wordt, scheen 'er toen gene te hebben, dewyl het gerucht daar van niet te Athene quam voor de komste van Theseus. Zie verder op het Artykel van ATHENE.

ACROPOLIS is de naam van verscheide steden; als van eene in Lybië; eene in Etolië; eene in Iberië, in Asië; eene in 't Afrikaansche landschap Barca, tegenwoordig Luco genoemd, en eene in de Provincie *Principato citra*, in het koninkryk van Napels.

ACRORION, een berg, in 't Grieksch Ἀκρόριον ὄρος, *Acrurius mons*, in Phocis, dien zy sedert Galate genoemd hebben, aan welkers voet het dorp Phariges geweest is. *Lubin* in zyne *Geographische tafelen voor de levens van Plutarchus.*

ACROSTICHES, of ACROSTICHIS. Dit woordt is by Cicero in 't Grieksch geschreven, en is de naam der vaarzen, welker eerste letteren, waar mede de zelve beginnen, eenen naam of eene volkomene spreuke uitmaken. Men vindt dat slag van vaarzen ook in onze taal, waar in de zelve NAAM-VAARZEN genoemd worden.

De Hebreeuwen hebben ook zekere werken van dat slag, de welke beginnen met letteren naar de orde van het A. B. geschikt. Men zoude de zelve ook Alphabetische kunnen noemen, als of de zelve gericht waren om den kinderen hun A. B. te leren, en de orde, in welke de letteren onder malkander geschikt zyn; of wel, om dat de letteren, waar mede deze vaarzen beginnen, dienden om het geheuge te hulp te komen, en de zelve zo vast daar in te prenten, dat zy die gelyk hun A. B. van buiten konden leren. De CXIX. Psalm is het grootste werk van dat slag in de H. Schrift, vervattende XXII. delen, ieder van acht vaarzen, zo dat de eerste acht vaarzen beginnen met *Aleph*, de acht volgende met *Beth*, en

zo verder de anderen. Andere Psalmen, gelyk de XXV. en XXXIV. hebben maar twee en twintig vaarzen, beginnende met de twee en twintig letteren van het A. B. Anderen, gelyk de CXI. en CXII. zyn zo geschikt, dat de helft van een vaars begint met eene letter, en de andere helft met eene andere. Alzo begint in het eerste vaars van den laatsten, luidende:

Aleph. *Wel gelukzalig is de man die den Here vreest:*
Beth. *Die groten lust heeft in zyne geboden:*

de eerste helft dezer woorden, die maar een vaars uitmaken, met *Aleph*, en de laatste helft met *Beth*. De Klaagliederen van Jeremias zyn alle mede *Acrostiches*, of vaarzen van datslag; zo ook de twee en twintig laatste vaarzen van de Spreuken van Salomo, in de welke die wyze koning de vereischte hoedanigheden van eene deugtzame huisvrouwe beschryft, dat niet onaardig aan die genen, die eene huisvrouw verkiezen zullen, tot een les verstrekt om hen te binnen te brengen, dat die keur van dat belang voor hen is, dat zy deze noodzakelyke hoedanigheden, waar in de waarachtige bevalligheden van eene vrouwe bestaan, onvermydelyk, en zo vast als hun A. B. in hunne gedachten moeten prenten, op dat zy door te los en onbedacht toe te lopen geen ongelukkig leven op hunnen hals halen.

ACROTATES, of ACROTATUS, een zoon van Cleomenes, koning van Sparte, was de eenige, die zich tegen de vergiffenis aankantte, die de raadt aan alle de genen wilde vergunnen, welke zich uit den slag begaven die onder Agis den II. tegen Antipater geschiedde, waar door hy ieders haat op den hals haalde, en verpi[illegible]at wierdt naar Sicilië te wyken. Doch door den windt op de kust van de Adriatische zee gedreven zynde, floeg hy zich te Tarente neder, en verkreeg de opperheerschappy over de inwoners van die stadt. Doch dit duurde niet lang, dewyl hy om zyne ongeregeldheden of om zyne wreedheit door zyne nieuwe onderdanen verjaagd wierdt; waar op hy wederom naar zyn vaderlandt te rug keerde, daar hy voor zynen vader storf. *Plutarch.*

ACROTATUS was een zoon van Areus, koning van Lacedemonië. Chelidonida, de huisvrouw van Cleonymus, oom van Acrotatus, en mede koning van Lacedemonië, een ouden gemaal hebbende, dien zy geen reden hadt om te beminnen, wierdt zeer op Acrotatus verliefd. Cleonymus, daar door een rechtvaardigen minnenydt opgevat hebbende, oordeelde zich niet beter te kunnen wreken dan met Pyrrhus tegen zyn vaderlandt in te roepen. Deze prins belegerde Sparta; doch wierdt door Acrotatus dapper afgeslagen, die na het gevecht door de stadt te rug kerende, noch geheel met bloedt bespat, om zyn eerste post te bekleden, de Lacedemonische vrouwen veel schoner en groter voorquam dan hy haar ooit hadt toegeschenen; en zy bekenden alle eenstemmig, dat Chelidonida hem met reden tot haren minnaar gekozen hadde. Eenige van de gryzaards verzelden hem mede en riepen: *Ga dappere Acrotatus, omhels uwe Chelidonida tederlyk, en geef aan Sparte kinderen, die naar hunnen vader gelyken. Plutarchus in 't leven van Pyrrus.*

ACROVENTUM, hedensdaags Governo, of Governolo, een dorp in 't Mantuaansche, in Italië; aan de rivier de Mincio, vyf mylen beneden Mantua, en een myl van de Po. Paus St. Leo quam aldaar Attila, koning der Hunnen, te gemoet, en belette hem Rome te belegeren en te verwoesten, gelyk hy voorgenomen hadde.

AC-SARAI, of ACSERAI, eene stadt in Cilicië. Zie ANAZARBA.

ACSERI, of OCSERI. Zie ABOU-BACA-BEN HOUSSAIN.

ACSOR, eene stadt van Thebe, aan de kant van den Nyl, een dagreizens van de stadt Couff, die de Zuidelykste is. Haar grondt is zeer bebouwd en vruchtbaar in palmbomen; en hare aarde uitnemende bequaam tot het maken van vazen en vaten, waar van de vertiering groot is, dewyl men dezelve van deze plaats door geheel Egypte verzendt. *Herbelot Bibl. Oriental.*

ACSU, *Ascania palus*, een meir van Natolië, anders het meir van Isnie, of van Nicea, naar de stadt van dien naam, die 'er naby gelegen is. *Baudrand.*

ACSII, *Ascanius fluvius*, eene rivier in Natolië. Zy loopt door het meir van Acsu besproeit de stadt Nicea, en ontlast zich eindelyk in het meir van Marmara. *Baudrand.*

ACSUM. Zie AXUMA.

ACTA, Ἀκτή, betekent in 't algemeen een oever; maar 't is in het byzonder de naam van een lustige en vermakelyke kust aan de Egeësche zee, naby den berg Athos, alwaar men zich dikwils ging verlustigen en maaltydt houden, in de schaduwe van een bosch. De oude schryvers maken daar van dikwils gewag. *Cicero* tegen *Verres. Thucydides l.* IV. aan het einde. *Emilius Prob. in Ages. Prud. contra Symmach. Val. Flaccus Argon.* V. *Plutarch.* IV. *Sympos. Q.* 4. *Ambrof.* V. *Hexaëmer. &c.* De zelve reden, waarom aan deze kust de gemene naam van Acta by uitnemendheit gegeven wordt, heeft ook Attica, dat schone landt van Griekenlandt, eerst *Acta* doen noemen; om dat het zich langs de zee tot aan het voorgebergte Sunium uitstrekt. Van het woordt *Acta* heeft men naderhandt dat van *Attica* gemaakt. Strabo zegt het zelve in zyn IX. boek. Hermolaus over *Plinius. l.* IV. *c.* 7. wil dat dit landt Acta genoemd zy geweest van Acteon, den zoon van Aristeus, of van Melissus van Corinthe, op de zelve wyze als die van Athene *Acteanen* genoemd worden in Lycophron, en in Favorinus, Ovidius zegt in het *I. boek* zyner *Herscheppinge*,

Separat Aonios Actæis Phocis ab arvis.

„ Phocis scheidt de Aoniers" (volkeren van hoog-Beotië,) van de „ Acteanen," dat is te zeggen, de Athenienzen, of de bewoners van Attica.

ACTA is ook de naam van een landstreek in Peloponesus, volgens *Theophrastus l.* VIII. *Plantar.* en waar van Plutarchus gewag maakt in de *levens van Demetrius en Aratus.* In Acarnanië, Magnesië, Jonië, en aan de Bosphorus zyn ook steden van dien naam geweest. *Stephanus de landbeschryver.*

ACTACOTTES, woeste volkeren, die het Brittanische eilandt, nu Engelandt, verwoestten. *Ammianus Marcell. l.* XXVII. 't Zyn de oudste volkeren na de Picten, die het Noorderlykste gedeel te van Brittanje besloegen. Ammianus Marcellinus, de eerste, die 'er gewag van gemaakt heeft, zegt, dat het volkeren uit Biscaje waren, de welke uit hun landt vertrokken zynde, eerst in Ierlandt aanlanden, en dat zy vervolgens in Schotlandt hun verblyf namen. *B. Rhenanus Rerum Germanic. l.* I. *& Jac. Otton. Comment. p.* 229.

ACTAMAR, dat Marc Paolo van Venetië *Geluchalat*, en anderen *Abaunas*, *Arcissa*, *Van*, en *Vastan* noemen, is een groot meir van Turcomanië, en het zelve dat Strabo *Mantiana* noemt. Het zelve legt tusschen het meir Bachu en de rivier de Tigris. P. Gillius zegt, dat 'er acht rivieren zyn, die in dit meir uitlopen; maar de genoemde Paolo beweert, dat 'er zich niet meer dan vier in het zelve ontlasten. Plinius verhaalt dat niets in het zelve zinkt, maar dat zelfs de zwaarste dingen daar in dryven. Naby dit meir is eene stadt, die mede Van genoemd wordt.

ACTE, een schoon vrouwspersoon, die als slavin in Asië verkocht, doch naderhandt vry gemaakt, en eindelyk de meesteresse van den keizer Nero wierdt. Seneca was tot het laatste zelfs behulpzaam, dewyl hy geen bequamer middel zag om Nero van een bloedschandige gemeenschap met zyne eigene moeder Agrippina af te trekken, en te gelyk het gezag, dat zy zich in de regeringe aanmatigde, te verminderen. In het begin, op dat deze liefde noch verholen mogte blyven, moest Anneus Serenus, een der vertrouwelingen van Seneca, zich als verliefd op Acte gedragen, en de geschenken, die zy van den keizer in 't heimelyk ontfing, op zynen naam aan haar geven: doch naderhandt maakte Nero daar van geen geheim meer, en 't verschilde weinig of de keizer zoude haar tot zyne gemalin gemaakt hebben. Hy gaf zelfs voor, dewyl zy in Asië geboren was, dat zy hare afkomst van Attalus, koning van Pergamo, rekende; en dewyl zy door de keizerlyke gunst geen voordeel beoogde, geen nydt noch eergierigheit liet blyken, zo vondt men 'er weinigen, die haar dit geluk misgunden. Agrippina alleen was 'er om haar byzonder oogmerk zeer qualyk over te vrede, en verweet haren zoon dikwils dat hy zich tot de liefde van eene slavinne vernederd hadt; doch dit ontstak meer zyne liefde tegen haar, 't geen ook zo lang duurde, tot dat Sabina Poppea, gemalin van Otto, des keizers harte tot haar wist te trekken. *Tacit. Annal. lib.* XIII. *c.* 3. *en* 12. *lib.* XIV. *c.* 1. *Dion. in Neron.* §. 2.

ACTE is de naam van eene der Uuren, waar van Hyginus eene optelling maakt.

ACTE, een kunstwoordt in de toneelpoëzy. Zie BEDRYF.

ACTEON, de zoon van Aristeus en van Autonoë, beminde zo onmatig de jagt, dat men hem altoos bezig zag om zyne honden te strelen, zyne pylen te vervaardigen, of in de bosschen te lopen. Wanneer hy op een tydt uit een bosch quam, zag hy Diana, zich met hare Nymphen badende; en zich door een onbescheiden nieuwsgierigheit latende vervoeren, tradt hy nader by om deze Godinne met haar naakte gezelschap te beschouwen. Dit vertoornde Diana zodanig, dat zy Acteon in een hart herschiep; en deze arme jager wierdt door zyne honden verscheurd, die hem niet meer wilden kennen, wat hy ook dede om zich aan de zelve voor Acteon bekend te maken. Deze fabel wordt aldus verhaald door *Ovidius* in het *derde boek der Herscheppinge*. Anderen verhalen de zelve een weinig verschillende. Anaximenes Lampsachus de Oude, en de schryver der Aantekeningen op Appollonius zeggen, dat Acteon de zoon was van Melissus, en dat hy verscheurt wierdt door de genen, die de *Orgia* van Bacchus in de maandt January vierden.

Wat 'er van zy, deze fabel leert ons, dat de genen, die te veel kosten doen in honden, paarden, of diergelyke zaken, het kostelykste, dat zy hebben, verteren, en door deze dwaze overdaadt zich zelven bederven. Men kan deze honden ook vergelyken by de vleiers en tafelbezems, die dikwils de eerste zyn om door hunne lasteringen de achting en den goeden naam van de genen, die hen het oor geleend, of te veel goeds gedaan hebben, te vernielen. Eindelyk, de waarheit, die men uit deze fabel kan trekken, is, te erkennen dat de nieuwsgierigheit van een eerlyk man nooit onbescheiden moet zyn; en dat hy zich nooit met de zaken der groten en der vorsten moet bemoejen. Zie *Palephat. de Incredib. Hist.*

ACTEON, een zoon van Melissus, en kleinzoon van Abron, wierdt van Archias den Corinthiër schandelyk bemind, die in 't huis van Melissus gekomen zynde om hem te vervoeren, en Acteon met geweldt uit de armen zyns vaders willende rukken, hem doodde. Melissus droeg het dode lighaam naar Corinthe, en verzocht recht: maar dewyl de aanhang der Bacchiaden, welker hoofdt Archias was, al te groot een vermogen hadt, konde hy het zelve niet verkrygen: waarom hy ook op de naastvolgende Isthmische spelen in 't openbaar verhaalde wat Abron tot voordeel van de Corinthiërs gedaan hadt, wierp zich voor het autaar neêr, en sprong, na dat hy met een groot geschreeuw het onrecht en 't geweldt der Bacchiaden vervloekt hadde, van eene hoogte in de zee. Hier op wierden de Corinthiërs door eene grote droogte en door pest aangetast, waarom Archias van Corinthe vertrok naar Sicilië, alwaar hy de stadt Syracusa bouwde. *Plutarch. in Amator.*

ACTEUR. Zie TONEELSPEELDER.

ACTEUS, een der quade geesten by de Grieken, *Telchines* genoemd. Zie TELCHINES.

ACTEUS, dien Strabo *Acteon* noemt, was de eerste die de opperheerschappy van Attica verkreeg, dat terstondt Acte, of Acta, en vervolgens Attica, naar zynen naam, genoemd wierdt. Hy liet eene

eene eenige dochter na, die het koninkryk tot een huwelyksgoedt aan Cecrops bragt, dien men den eersten koning van Athene noemt, hoewel Acteus voor hem in dat landt geregeerd hadt. Op dezen voet moet Acteus omtrent het 2422. jaar der werreldt, het 3132. van de Juliaansche tydkring, en 1582. jaren voor Christus gestorven zyn, dat het jaar is, waar in Cecrops begon te regeren. *Pausanias in Atticis. Strabo lib.* IX. *Les Marbres d'Arundel.*

ACTEUS, of ACTÆUS, een berg van klein Asië, omtrent de rivier Thermodoon. *Lycophron.* Men noemde Acteës of Actiaansche alle de steden van klein-Asië, die aan de Egeësche zee lagen.

ACTIA, de moeder van keizer Augustus. Zie ACCIA.

ACTIA was oudstyds eene vesting in het Toscaansche gebiedt, van welkers overblyfselen men Scarperia, tusschen Florence en Forenzuola gelegen, zou gebouwd hebben. *Delic. de l'Ital. pag.* 197.

ACTIE-HANDEL. Het is byna niet mogelyk, dat iemandt, die in de jaren 1719. en 1720. in Europa, en zelfs daar buiten, geleefd heeft, niet weten zoude wat wonderlyke en ongelooflyke bewegingen de Actie-handel in dat gedeelte van de werreldt, voornamentlyk in de koninkryken van Vrankryk en Engelandt, en in de Nederlanden gemaakt, en wat ongehoorde en verbazende uitwerkingen men daar van gezien heeft. Maar het is een iegelyk zo wel niet bekend, wat *Actie* en *Actie-handel* eigentlyk is; hoewel die zaak lang, en wel byzonder in de Nederlanden, in wezen is geweest. Wanneer in den jare 1602. door eenige koopluiden, welke zich te zamen voegden, eene maatschappy van koophandel, in koopmans styl eene compagnie van commercie, op zommige kusten en gewesten in Oost-Indië, tot Amsteldam, tot Middelburg, Delf, Rotterdam, Hoorn en Enkhuizen wierdt opgerecht, en dat zy eenige schepen wilden uitrusten, wierdt daar toe eene grote somme gelds vereischt, die zy onder malkander, (na dat hunne compagnie met het gezag en octrooi van haar Hoog Mogende de Heren Staten Generaal der vereenigde Nederlanden was bevestigd en gestyft geworden, zo als onder het Artykel van de Oost-Indische maatschappy kan gezien worden) by 3000. guldens elk uitmaakten, en in een gemene kasse bragten: waar van aan ieder een geschreven of gedrukt bescheidt wierdt gegeven, met belofte van hem zyn deel in de winst, die men doen zoude, te zullen laten genieten; om welke verwachting van deel in de winst de eigendom van 3000. guldens ingelegd kapitaal eigentlyk een *Actie*, dat is zo veel als of men zeide een *hebbend-recht*, genoemd wierdt. En daar wierden uit de Geintereseerden eenige tot Directeurs, of bewindhebbers van de compagnie aangesteld, om de commercie, en alles, wat daar toe behoorde, te schikken en te bestieren, van de welke door het grootste gedeelte zyn gewone zitplaats te Amsteldam, en door de overige de hunne in de andere zo evengenoemde steden gehouden wordt. Daar is al van den beginne af koophandel in de gemelde *Actien* gedreven, dat is, zommige van de eerste aanvangers van de compagnie, of der zelver erfgenamen, hebben hun of hunner voorzaten kapitaal, in de voorschreve gemene kasse ingelegd, en het deel, dat zy uit dien hoofde in de winst van de compagnie hadden, of, om het met een woordt te zeggen, hunne Actien, aan anderen, en die wederom aan anderen, en zo voort, verkocht: welke handelaars in Actien men daar op Actionisten heeft genoemd, te weten de zodanige, die hun werk en negotie van 't kopen en verkopen van de zelve maakten. Dezer getal is van den beginne af, voornamentlyk tot Amsteldam, al zeer groot geweest: waar toe de ongemene aanwasch en voortgang van de compagnie niet weinig geholpen heeft; want des zelfs zaken en commercie zyn sedert den beginne tot nu toe zo voordelig gegaan, dat de jaarlyksche uitdeling van winst, die men gemeenlyk van 't honderd, in koopmans styl *per cento*, rekent, zodanig is geklommen, dat de zelve dikwils meer dan 30. zomtyds 40. 50. ja al eens 75. guldens per cento is geweest; 't geen by gevolg ook heeft moeten veroorzaken, dat de prys van elke honderd guldens ingelegd capitaal, (want schoon een Actie 3000. guldens is en blyft, men heeft de gewoonte van in 't kopen en verkopen altydt by 't honderd te spreken) en overzulks het recht in de winst daar van, is gerezen tot 890. guldens, te weten voor de dolle Actie-handel, waar van aanstonds zal gesproken worden.

Men heeft de jaarlyksche uitdelingen in de winst, ter oorzake dat de commercie niet altydt even voordelig gaat, dat 'er zomtyds schepen van de compagnie verongelukken, of dat de zelve door oorlogen in Oost-Indië, of anderszins andere rampen en tegenspoeden heeft, nooit zeker vooruit kunnen weten, voor dat de bewindhebbers de rekeningen van alle kosten en schaden opgemaakt, en bevonden hadden, hoe veel zuivere winst per cento van ieder Actie, voor de houders der zelve zoude overblyven. Deze onzekerheit heeft gemaakt, dat de waarde of prys van een Actie op den eenen tydt meerder of minder, hoger of lager is geweest, dan op den anderen tydt, naar de berichten die men hadt, of de geruchten, die 'er verspreid wierden van de voordelige commercie, of van de rampspoeden van de compagnie, als mede van andere zaken, invloedt of opzicht op de welvaart van 't gemenebest hebbende. Hier uit is wederom gesproten een ander slag van Actiehandel, de welke niet wel koop of verkoop kan genoemd worden. Dit is namentlyk het *Premie* geven en trekken, 't geen dus toegaat. Iemandt verbeeldt zich, dat de prys van de Actien staat te ryzen, of dat de utdeling van de winst van de compagnie, voor het lopende of toekomende jaar, hoger zal wezen dan de laatstgedane uitdeling, waar naar de prys van de Actien in 't gemeen loopt; maar hy is daar van echter niet volkomen verzekerd, en mag daarom geen grote somme gelds aan het kopen van Actien wagen. Dit doedt hem of zelf, of wel door een makelaar, als zyn gevolmachtigde, (want alle handel in Actien geschiedt gemeenlyk door makelaars in de zelve) zoeken naar een ander, die zulke voordelige gedachten van de Actien voor dien tydt niet heeft, of die om andere redenen, op hoop van winst, gelyk als hy, Actie-handel met hem dryven wil: waar mede hy in onderhandeling treedt, en aan wien hy aanstonds eene zekere kleine somme, (die ook per cento van ieder Actie gerekend wordt, en Premie, even of men zeggen wilde beloning, wordt genoemd, geeft) om vast te staan, om hem binnen een lopenden, of ook wel zomtyds alleen op zekeren bepaalden tydt te leveren en te transporteren of over te dragen een of meerder Actien, dat is den eigendom, en gevolgelyk het recht van deel in de winst van een of meermaal 3000. guldens ingelegd capitaal, ieder honderd tegen zo veel, en dat te betalen op zodanigen tydt of wys, als zy te zamen vast stellen en verdragen. Indien nu gedurende den bepaalden tydt de prys van de Actien, door de uitrekening en verklaring van de bewindhebbers, hoe veel uitdeling per cento staat gedaan te worden, of door ware of valsche berichten of geruchten, of door giffingen, of anderszins, hoe 't ook zoude mogen wezen, komt te ryzen, kan de Premie-gever de bedongene Actie of Actien van den Premie-trekker op zynen tydt opeisschen, mits hem by het transport, of zo als zy verdragen zyn, betalende zo veel voor ieder honderd guldens als zy by het maken van 't contract zyn overeengekomen, daar onder niet gerekend de reeds gegevene Premie, die de Premie-trekker altydt geniet voor het perykel, dat hy loopt, en voor niet behoudt, in gevalle de prys der Actien gedaald of niet geklommen is, alzo hy dan geen Actie of Actien behoeft te leveren, 't en ware de Premie-gever dwaas genoeg was, of redenen hadde om ze evenwel van hem te willen hebben. Op de zelfde wyze kan ook gehandeld worden als iemandt meent dat de prys der Actien dalen zal, in welken gevalle hy aan een anderen, die van andere gedachten is, of met hem handelen wil, Premie geeft om vast te staan, om een of meerder Actien binnen, of op zekeren tydt van hem te zullen ontfangen, tegen zo veel of zo veel het honderd: en waar omtrent dan verders gehandeld wordt als van het geven van Premie om een of meerder Actien te leveren, gezegd is. En dus kan men zo in 't kopen en verkopen van Actien, als in 't geven en trekken van Premie, om de zelve te leveren of te ontfangen, zodanige bedingen en voorwaarden maken, als men te zamen verdragen kan, 't welk de omstandigheden wel verandert, maar niet de zaak, die altydt een Actie-handel blyft.

Dit is de oorspronk, het begin en de grondt van den handel, de welke altoos met zeer veel drift, en noch meer kunsten, listen, streken en bedriegeryen is gedreven in de Actien, zo van de voornoemde Vereenigde Nederlandsche Oost-Indische, als van de West-Indische Compagnie, die byna op den zelfden voet opgerecht, en met het octrooi van den Staat bevestigd is; midsgaders in de Actien van alle andere compagnien, welke van tydt tot tydt in Engelandt, Vrankryk, of elders geformeerd, en zommige mede door het gezag van de regering, hoewel juist niet alle met even goed gevolg, gestaafd zyn geworden: niet alleen elk in zyn eigen landt, maar zelfs in het eene landt in de Actien van de compagnien van het ander landt. Dit is in Hollandt zo ver gegaan, dat de Heren Staten, den ondergang van vele familien willende verhoeden, al in den jare 1610. en vervolgens in de jaren 1621. 1623. 1624. en 1677. by Plakkaten en Ordonnantien daar tegen hebben voorzien: gelyk by de Magistraat van Amsteldam des aangaande ook verscheide keuren zyn gemaakt. Maar dat, 't welk de gehele werreldt heeft doen verbaasd staan, is het geen volgt.

Daar was tot Parys sedert den jare 1712. met veel veranderingen, en by verscheide trappen, als onder anderen onder den naam van de West-Indische compagnie, gemaakt en opgerecht, en in December 1718. door 't koninklyk gezag bevestigd zekere compagnie van commercie op de rivier Missisippi, in het landschap Louisiana in America gelegen, bestaande in een capitaal van 100. millioenen Livres of Fransche ponden, verdeeld in Actien, ieder van 500. Livres, die men voor papiere geldt, waar mede het volk diestyds overladen was, en 't welk in de gemene cours niet hoger dan 30. 35. of 40. per cento, aangenomen wierdt, krygen konde: welke bevestiging met de koninklyke authoriteit meest alleen was uitgewerkt door het aanzien en vermogen by den hartog van Orleans, Regent van Vrankryk, van eenen Jan Law, een Schotsman van burgerlyke ouders van geboorte, die zyne verderffelyke practyken om papier in plaats van geldt te doen circuleren, ook al aan de regering in Groot-Britannie, schoon hy daar uit vluchtig was, en in Hollandt hadde aangeboden in 't werk te stellen, en die zich toen te Parys onthieldt, daar hy om zyn doorslepenheit in 't werk van de Financien door den gemelden hartog Regent gebruikt wierdt, om die van 't ryk, welke zeer vervallen en uitstekend verward waren, te herstellen. Hy wist ook door zyne listen en weêrgaloze kunstenaryen zo veel uit te werken, dat men door de gansche stadt niet anders hoorde spreken dan van de onbegrypelyke voordelen, die deze compagnie stondt te doen, welke by de eenen op het wys beleidt van den fynen Law, by de anderen op noch dwazer herssenschimmen, en by velen op niets ter werreldt, want het was of 'er een dwarrelgeest in de menschen was, gegrond waren. Dit deedt de Actien in den jare 1719. zodanig klimmen, te meer na dat in de maandt van May de Oost-Indische en Chineesche compagnien met deze West-Indische of Missisippische, waar aan met een den tytel van de compagnie der Indiën, of de Indische compagnie, wierdt gegeven, vereenigd waren; en na dat men verscheide nieuwe inschryvingen, by 25. en 50. millioenen teffens, tegen overmatige sommen het honderd Livres oud kapitaal, had laten doen, dat ze op 't laatst tot 2050. Livres het honderd verkocht zyn. Groten en kleinen, ryken en armen, koopluiden en kruiers, het aldergeringste soort van luiden, die niets in de werreldt hadden, stalknechts, lakkeien, en diergelyke, de vrouwen zelfs, wierden alle Actionisten. Men heeft 'er eene menigte gezien, die door het geven van een kleine Premie op den eenen dag, des anderen daags bezitters van honderd duizend, en binnen weinig

volgende dagen van een millioen, ja van twee en meerder millioenen Livres zyn geweeſt. Daar wordt verhaald, dat de koetſier van zeker heer by hem quam, en zeide, dat hy hem bedankte, dat hy vertrekken wilde. Zyn meeſter antwoordde, dat hy wel gaan konde, maar dat hy hem eerſt een ander koetſier bezorgen moeſt: waar op de nieuwe Creſus verklaarde, dat hem zulks onmogelyk was, alzo hy 'er een voor zich zelf zocht, en geen te vinden wiſt. Het bleef by de inwoners van Parys alleen niet, de menſchen begaven zich uit alle provincien en ſteden van het ryk, uit Engelandt, uit Nederlandt, en van alle geweſten van Europa derwaarts, even als of zy daar maar quamen om ſlechts geldt, en zelfs onnoemelyke ſommen te halen en weg te dragen. Men heeft 's morgens voor het huis of paleis van den voornoemden Law, die toen tot den hemel verheven, en als een afgodt geëerd, doch niet lang daarna als een boze geeſt vervloekt wierdt, meer dan honderd koetſen zien ſtaan, en hartogen en graven gehele uuren zien wachten om hem te ſpreken. De openbare plaatſen, daar de Actie-handel gedreven wierdt, waren nacht en dag zo vol menſchen en gekrioel, dat men 'er niet door konde komen. Daar wierden 'er ettelyke dood gedrongen; en ſchoon de regering, om deze wanorders voor te komen, de handelplaats veranderde, het was al 't zelfde, de menſchen bleven even dol. Maar daar het noch alderwildſt toeging was in de ſtraat van Quinquempoix, daar het gewoel, het gedrang, het getier en geſchreeuw zo overmatig was, als of daar toe een prys was geſteld. Daar was geen huis in de ganſche ſtraat of het was een comptoir van Actie-handel, en zo vol volks dat 'er noch in noch uit te komen was; en daar wierden verſcheide goude piſtolen voor eenen dag huurs van een kamer gegeven. Men beſpeurde byna geen onderſcheidt tuſſchen dag en nacht. Die geen geldt hadden verkochten alles wat zy bekomen konden, om maar Actien te kopen of Premien te geven om ryk te zyn. Het was geen kunſt meer om dat te worden: die onder den laſt van zware ſchulden zuchtten wiſten zich daar van aanſtonds te ontdoen: alle vlyt, wetenſchappen en arbeidt waren niet bequaam om te verkrygen 't geen men in de ſtraat van Quinquempoix met weinig moeite haalde. Men rekende by millioenen en milliards, (tien millioenen) als of het maar honderden of duizenden waren geweeſt. De herbergen in geheel Parys waren zodanig opgepropt, dat 'er geen huisveſting te bekomen was: en de levensmiddelen wierden door den groten toevloedt van menſchen zo duur, dat een ordonnantie wierdt afgekondigd, waar by aan alle en een iegelyk, die om geen andere reden dan den Actie-handel daar gekomen waren, op ſcherpe ſtraf geboden wierdt naar huis te keren. De gene, die zich als uit de aſch gerezen zagen, konden zich in hunne onverwachte rykdom niet binnen de palen van matigheit houden: de pracht en weelde nam zodanig toe, dat men een lyſt zag, by de welke aangetoond wierdt, dat in een half jaar tyds meer juwelen, galanterien, tapyten en koſtelyk huisraat verkocht waren dan gedurende gehele vyf en twintig jaren te voren. Men rekende op, dat de Joden, die in allen Actie-handel altydt de eerſte zyn geweeſt, en de vreemden in Parys alleen voor meer dan 70. millioenen van die goederen vertierd hadden; en uit de lyſt van 't zilverſmids gildt bleek, dat van den 1. September 1719. tot den 29. February 1720. alleen dertig duizend douzainen zilvere tafelborden, behalven de ſchotels, koelvaten, koffiekannen, theeketels, en ander zilverwerk, gemaakt waren; waar op ook een reglement voor de goud-en zilverſmids uitquam, 't welk het buitenſporig maken van goud-en zilverwerk belette en bepaalde. Deze razerny duurde ruim een jaar, tot dat het eindelyk op zyn hoogſte was, wanneer des konings koffers gevuld waren, Jan Law en anderen eene menigte millioenen gewonnen hadden, en het menſchelyk verſtandt geen hoger verkrachting lyden konde; namentlyk toen de Actien tot over de 2000. Livres het honderd Livres oud kapitaal waren gerezen, wanneer zy weder tienmaal zo ſchielyk daalden dan zy geklommen waren. Toen begon men de oogen te openen: toen zag men de dwaasheit en de maling van de tyden: toen zag men de uitwerkingen van den wind-handel, en hoe velen, die voor dezen achter op de koets geſtaan hadden, nu daar in zaten; maar ook hoe dat velen, die voor dezen daar in hadden gezeten, nu kaal en berooid te voet gingen. Het leedt niet lang of 't was of al het goud-en zilvergeldt verzonken was, alle rykdom beſtondt in Actien, die niemandt meer kopen wilde, en muntbriefjes, bankbriefjes, en diergelyk papiergeldt. 't Is niet mogelyk de verwarring, die 'er was, en waar in duizenden van familien ingewikkeld waren, naar het leven te beſchryven. De koopluiden en winkeliers begonden hunne pakhuizen en winkels te ſluiten; doch moeſten ze op bevel van 't hof weder openen, en hunne goederen tegen hunnen wil en dank vertieren. Alle crediet was uit, en men heeft zelfs noch langen tydt daarna door het ganſche koninkryk in de herbergen en winkels moeite gehad om de nodige behoeftens te bekomen, voor dat men den waarden en winkeliers toonde, dat men met contant geldt, en niet met papier betalen zoude. Die al grote ſchatten en rykdommen gewonnen en overgehouden hadden, zyn daar van naderhandt door taxatien om eenige millioenen van hunne winſt aan den koning op te brengen niet weinig ontlaſt. De rol was te Parys noch niet uitgeſpeeld, wanneer deze maalgeeſt in de menſchen, omtrent het einde van 't jaar 1719. uit Vrankryk in Engelandt overvloog. Men hadt aldaar ook lang in Actien van allerlei compagnien gehandeld; maar nu kreeg men op het voorbeeldt van Vrankryk, en aangemoedigd door de ſchatten, onder anderen mede door zommige Engelſchen gewonnen, een meer dan gemenen ſmaak in den Actiehandel, en men viel wel byzonder op die van de compagnie van de Zuid-zee. Het werk begon te Londen ook met malkander eene menigte zotte grillen en ſprookjes zonder den minſten grondt te vertellen van de winſt en de voordelen, die zy niet miſſen konde door haar commercie, enz. te doen. De heren bewindhebbers ſtelden mede alles in 't werk, en ſpanden alle hunne krachten in om de gemoederen te doen vuur vatten; en de Actien van deze compagnie (en die van alle andere naar proportie) klommen in den tydt van weinig maanden elke honderd pondt Sterlings van 106. tot 1100. ponden; waar mede zy ook op het hoogſt waren, en weder zeer haaſtig tot haar ouden prys daalden, even als in Vrankryk, na dat de bewindhebbers alvorens, gedurende de grootſte drift, ook nieuwe inſchryvingen van eenige millioenen ponden Sterlings, tegen 300. 400. en twee tegen 1000. het honderd oud kapitaal, hadden laten doen; welke laatſten echter daarna, als men vondt dat het al te grof was, mede tot 400. gereduceerd wierden. Het geweldt en gewoel, de razerny en dolligheit, en de voornaamſte uitwerkingen en omſtandigheden van dezen Actiehandel te Londen zyn al byna de zelfde geweeſt als te Parys, en, gelyk aanſtonds gezegd zal worden, te Amſteldam; met dat onderſcheidt alleen, dat men hier, wanneer de dolligheit over was, en de zinnen weder bedaard waren, zommige der bewindhebbers en bedienden van de compagnie, waar van de meeſt ſchuldige de vlucht buiten 't ryk namen, in het Parlement van ontrouw, quade behandeling, en valſchheden beſchuldigde en overtuigde; waar over zy ook vervolgd, en hunne Actien en andere goederen, tot herſtelling van de ſchade, welke zy de natie toegebragt hadden, zo veel de zelve toereiken konden, verbeurd verklaard en in 't openbaar verkocht wierden.

De Hollanders, (waar onder ook die van de andere provincien der vereenigde Nederlanden begrepen worden) die van langen tydt overal voor ſchrandere koopluiden bekend zyn, doch welker gemoederen mede aan 't giſten geraakten, wilden, naar 't ſchynt, het den Franſchen noch Engelſchen niet toegeven, maar zyn noch eenige paſſen verder gegaan. Het was in de maandt van Juny van den jare 1720. als het ſpel in Vrankryk zo goed als ten einde, en in Engelandt noch op zyn beſt was, dat de Actie-ziekte, die by velen de Actie-peſt genoemd is, in Hollandt mede overſloeg. De eerſte vertoning daar van was te Rotterdam, daar men op een avondt in de koffiehuizen en elders een gedrukt biljet zag, zonder naam of bekendmaking van wie het quam, waar by een iegelyk, die luſt hadt, op de voorwaarden, daar in uitgedrukt, genodigd wierdt om in te tekenen tot het oprechten van eene compagnie van Aſſurantie. De voornaamſte inhoudt van deze voorwaarden, en die 'er daarna bygevoegd wierden, was, dat de compagnie zoude beſtaan uit een kapitaal van 12. millioenen guldens, of 120. tonnen gouds, in welke niemandt minder dan 5000. guldens, zynde een Actie, en niet meerder dan 50000. guldens, by gevolge tien Actien, zoude mogen inſchryven; waar van nochtans voor eerſt niet meer dan ⅕ per cent, dat is 4. ſtuivers van ieder honderd guldens, of 2. guldens van ieder duizend, in de gemene kaſſe zoude behoeven geleverd te worden, 't geen echter by nader overleg tot 5. per cento, dat is 5. guldens van ieder honderd, verhoogd wierdt. Met welk kapitaal by proviſie in de gemene kaſſe ingelegd de bewindhebbers, die zo haaſt doenlyk uit de geintereſſeerden zouden gekoren worden om de zaken van de compagnie te beſtieren, zodanige Aſſurantie van ſchepen, huizen, molens, enz. commercie, diſcontering van wiſſelbrieven, belening van goederen, en anderszins zouden doen, als zy zouden goedvinden: waar van zy na verloop van omtrent een jaar, en voorts alle zes maanden, aan de geintereſſeerden behoorlyke rekening doen zouden, om te zien hoe veel uitdeling de houders der Actien, per cento van hun gefurneerd kapitaal, zouden kunnen genieten. En dat, in gevalle eenig verder furniſſement tot handhaving, voortzetting, of vermeerdering van de commercie en aſſurantie van de compagnie vereiſcht mogt worden, met de zelve geintereſſeerden zoude moeten worden overlegd, en by meerderheit van ſtemmen beſloten, hoe veel per cento noch zoude moeten werden ingeroepen. Hier op quam des anderen daags 's morgens vroeg een onnoemelyk getal koopluiden, winkeliers, en alderhande ſlag van menſchen op de beurs aan zeker boekverkopers huis, daar men met veel moeite door het krachtig gedrang de deur in, maar de meeſte de venſters weder uit geraakten, en alwaar men gedrukte briefjes vondt, waar in men ſchreef en ondertekende voor hoe veel Actien men deel in de compagnie wilde nemen, welk briefje men dan in een geſloten blikke bus ſtak. Dit duurde des morgens van zeven tot omtrent tien uuren, wanneer de bus wierdt weggenomen, en het intekenen ophieldt, naar allen ſchyn om dat de gene, die het werk aangevangen hadden, door den verbaaſden toevloedt wel begrepen, dat reeds ver over de ſomme van 12. millioenen guldens, waar op de compagnie bepaald was, was ingetekend. Het leedt geen twee uuren of men dreef al handel in deze Actien, die niet qualyk, zo om haar ſchielyke geboorte, als om dat men noch niet wiſt of ze goed of quaad waren, want de compagnie was noch niet bekend, by champinjons vergeleken wierden: en de drift was zo groot, dat men aan malkander verkocht, en premie gaf en trok op 't geen noch niet in de werreldt was, en 'er miſſchien nooit in komen zoude. Doch om alle mogelyke voorzichtigheit te gebruiken, verkocht men ſlechts zo veel Actien, als men naar de generale ſchikking in eigendom zoude behouden. De dag geraakte niet ten einde of de prys der Actien was al ver boven de intekening geſteigerd, en men zag des avonds ten elf uuren noch byna zo veel menſchen, en veel meer gewoels op de beurs, dan anders van twaalf tot een uuren des middaags, de gewone vergadertydt. Op den volgenden dag was de beweging door de ganſche ſtadt onbeſchryflyk: daar quamen veel menſchen op het gerucht, en door expreſſens ontboden, van Amſteldam en elders, om Actien te kopen; zo dat de zelve die beurstydt noch hoger rezen, en des avonds (want de Actie-beurstydt hieldt niet op) tot 186. het honderd geraakten. Daar op begon men iets van de compagnie te horen, namentlyk, dat de voorgemelde blikke bus met briefjes van intekeningen was gebragt in des ſtads Doele, en dat eenige hoge geintereſſeerden, waar van tien of twaalf daarna tot Directeurs of bewindhebbers verkoren wierden, alle de briefjes

aldaar

aldaar in 't openbaar nazagen; en vermits meer dan de helft te veel was ingetekend, de perſonen, die minſt by hen bekend, voornamentlyk die vreemdelingen waren, geheel verwierpen, en andere, volgens de uitgegevene conditien, naar mate van hunne intekening zo veel verminderden, dat de bepaalde ſomme van 120. tonnen gouds net overig bleef: en daar mede wierdt de compagnie volmaakt, en niet minder dan een goudmyn geacht. De aanleggers hadden wel gaarne octrooi van haar Edele Groot Mogende de Heren Staten van Hollandt en Weſt-Vrieslandt, of by gebrek van dien van de Magiſtraat van de ſtadt gehad; doch het zelve niet kunnende bekomen, waren zy genoodzaakt zich zonder te behelpen. Daar verliepen weinig dagen of men zag eene diergelyke compagnie oprechten tot Delft, en vervolgens kort op den anderen, als lopend vuur, tot Dordrecht, Gouda, Schiedam, Brielle, Alkmaar, Hoorn, Enkhuizen, Edam, Munnikendam, Medenblik, Purmerende, 's Gravenhage, Muiden, Weeſop, Naarden, Vlaardingen, Maaslandſluis en Woerden, alle in Hollandt; tot Middelburg, Vliſſingen en Veere, in Zeelandt; tot Utrecht; en tot Campen, Zwoll, Haſſelt en Steenwyk, in Overyſſel: over al meeſt op de zelfde wyze, alleen met een weinig onderſcheidt in de voorwaarden van de een en de andere ſtadt, inzonderheit in opzicht van de grootheit van het kapitaal, dat nergens minder dan eenige millioenen was, van het beloop van ieder Actie, van het bedragen van de proviſionele furniſſementen, van de wyze en van den tydt tot het betalen der zelve, van de directie van de compagnie, en van de zaken welke daar by beloofd wierden dat de zelve zoude aanvangen en ondernemen om ongemene winſten te doen, waar in ieder ſtadt wilde uitmunten, en waar naar elk zyn compagnie den naam gaf, zo dat het by die van commercie, aſſurantie, diſcontering en belening alleen niet bleef, zy wierden ook compagnien van Negotie, van Navigatie, van Expeditie, Trafyk, Viſſcherye, Bodemerye Manufacturen, Tabakplanting-en Spinnery, Scheepsbouw, Lynſlagery, Houtzagery, en wat dies meer bedacht konde worden, getituleerd. Tot Haarlem, Leiden, Amſteldam, en in andere ſteden ontbraken ook geen koopluiden en andere, die gaarne mede zodanige compagnien geſmeed hadden, en ook al werkelyk begonden te formeren; maar zy wierden daar in door de Magiſtraten voorbedachtelyk geſtuit: het welk op de laatſte plaats al geſchied was eer het werk te Rotterdam wierdt aangevangen; gelyk de ontwerpen van het zelfde ſlag van compagnien, die algemeen of provinciaal zouden zyn, aan de Heren Staten Generaal en aan de Staten van zommige provincien gepreſenteerd, door hen mede wyſſelyk wierden van de handt gewezen. 't Is niet te beſchryven, en niemandt dan die het gezien heeft kan te recht begrypen, wat onbeſuiſt geloop en gedraaf door ganſch Hollandt was van de eene ſtadt naar de andere, om in de compagnie van elke ſtadt in te tekenen: en wat ſollicitatien door goede vrienden en anderszins men gebruikte; want het wierdt zo veel als een officie en een groot geluk geacht, om niet verworpen te worden, en eenige Actien in de compagnie te behouden, naardien 'er overal ongelyk meer dan het bepaald getal wierdt ingetekend. De reden, waarom de menſchen zo dol naar deze intekeningen waren, en dat de gene, die geen duit in de werreldt hadden, voor 50000. en 100000. guldens durfden intekenen, was, dat in alle deze compagnien zo weinig, en in zommige maar 2. of 3. per cento by proviſie moeſt gefurneerd worden, en dat die zulks al niet doen konden of wilden, hunne Actien aanſtonds met winſt, zelfs in de compagnien van de allergeringſte ſteden, uitgezonderd eenige weinige, die om dat zy te laat en te kort voor den val der Actien te voorſchyn quamen, weinig of geen opgang maakten, verkopen konden, zo als de meeſten ook deden. Dit maakte, als gezegd is, een groot gedruis; maar 't geen het voornaamſte leven gaf, was dat de bewindhebberen van de Weſt-Indiſche compagnie (waar van de Actien de honderd guldens oud kapitaal ſedert eenige jaren lang beneden de helft geweeſt, doch even voor dezen verblinden tydt wederom tot 98. gekomen waren) de dolle woede van alle menſchen ziende, en daar uit beſluitende dat hunne Actien nevens alle andere ryzen zouden, aan haar Hoog Mogende de Heren Staten Generaal in 't laatſt van de volgende maandt July, wanneer ze reeds tot omtrent 200. het honderd waren geklommen, der zelver toeſtemming verzochten, om een nieuwe inſchryving te laten doen van 1500. of 1600. Actien, a 3000. guldens ieder, ('t welk half zo veel was als de oude) tegen 250. guldens ieder honderd, zo dat ieder Actie by deze nieuwe inſchryving zoude zyn van 7500. guldens, te furneren in vyf termynen; het welk hen toegeſtaan zynde, ook met eene wonderlyke gretigheit en toevloedt, en noch veel hartiger ſollicitatien om deel daar aan te hebben dan aan de Actien van de compagnien van de ſteden, voltrokken wierdt. Zo haaſt was dit niet geſchied, of alle ſnaren waren los, en alle hoofden op hol; daar was byna niemandt, hoe hoog, middelmatig of laag van ſtaat, die geen Actioniſt wierdt, en handel dreef in Actien van de Zuidzee of een andere compagnie in Engelandt, of van de vereenigde Nederlanſche Ooſt-of Weſt-Indiſche compagnien, of van de *Bubbels*, zo wierden de voorſchreve byzondere nieuwe compagnien, ſchoon meeſt by de Magiſtraten van de ſteden zelf, en die van Utrecht zelfs by de Heren Staten van de provincie, opgerecht of geauthoriſeerd, genoemd, naar de wyze van Engelandt, daar alle compagnien, welke niet by het Parlament, dat de gehele natie verbeeldt, geoctrojeerd zyn, *Bubbels*, dat is te zeggen *waterblazen* of *bellen*, genoemd wierden. Het is genoeg te denken dat ook hier geen gebrek was van ontallyke herſſenſchimmen en dwaze concepten van de meer dan gemene voordelen en winſten, welke alle die compagnien zouden doen. Daar zouden nieuwe uitruſtingen van ſchepen, nieuwe commercie gedaan, nieuwe landen ontdekt, graften van eene ongemene lengte, en havens gegraven, ondieptens weggeruimd, molens, fabryken en manufacturen opgerecht, en meer zulke ſchone zaken in korten tydt verricht worden. De beweging door het ganſche landt was wonderlyk om te zien; maar te Amſteldam en te Rotterdam, en voornamentlyk in de eerſte plaats, ging het alles, wat men ooit van die natuur voor dezen gezien hadt, en miſſchien hier na zien zal, te boven. De beurs, hoewel de Actiehandel alle andere negotie ter dier tydt van daar ſcheen verjaagd en verbannen te hebben, was te klein; de Actioniſten begaven zich naar den Dam, en verders de Kalverſtraat in, die, naar de ſtraat, daar de meeſte Actie-handel in de voorgenoemde Miſſiſippiſche of Indiſche compagnie te Parys geſchied was, de naam van de *Quinquempoix-ſtraat* kreeg, en die ook door het gedrang zo wel by nacht als by dag ondoorkomelyk gemaakt wierdt. Men konde in geen herbergen of koffiehuizen, en wel byzonder in twee, die van te voren, en ook weder daarna het Franſche en Engelſche koffiehuis waren, en nu al mede *Quinquempoix* genoemd wierden, komen dan met gevaar van zyn klederen te ſcheuren, of zelfs verſtikt te worden door zwermen van menſchen, die door hunne geldzucht onmenſchelyk waren geworden, en geen menſchen kenden, dan waar van zy geldt dachten te winnen. Het gewoel, het getier en geraas, het ſchreeuwen, trekken en plukken, ja ſcheuren en ſlaan, was hier op de Actie-handel-plaatſen niet minder dan het te Parys en te Londen was geweeſt, even als of men duizenden van woedende en uitzinnige menſchen by malkander hadt gezien. Zommige koopluiden Actioniſten hielden viſſchers pinken in haren dienſt, die niet anders deden dan tuſſchen Engelandt en Hollandt heen en weder te zeilen, alleen om de pryzen der Actien van en naar Londen en Amſteldam geſtadig over te brengen; en 't lopen van poſtbodens en expreſſens was zonder ophouden. De koopvaardyſchepen, anders op alle geweſten van de werreldt varende, bleven in de havens leggen: alle andere koophandel, alle neringen en handwerken, behalven het koets-en chaiſe-maken, huizen-bouwen, en wat tot pracht en weelde ſtrekt, ſtonden ſtil. Alle redeneringen waren uit, men hoorde aan 't hof, in de ſteden, op ſtraten en wegen, in ſchuiten, op rytuigen, in gezelſchappen, in koffiehuizen en herbergen, met een woordt nergens, van iets anders ſpreken dan van compagnien, Actien, tonnen gouds, millioenen; zo een heeft reeds zo veel, en die zo veel gewonnen. De algemene ſtelling, en het antwoordt tegen de genen, die met de reden onderzoeken wilden, of 'er grondt was, waar op de Actien zo hoog geklommen waren, en noch hoger klimmen zouden, was, en de waarheit daar van voor dien tydt bleek by de uitwerkingen, dat men niet moeſt redeneren om geldt te winnen, dat men geen reden gebruiken, en ſlechts dom weg handelen en wagen moeſt om ſchatryk te worden. Niet minder verwonderenswaardig was het, dat men kocht en verkocht, en crediet gaf en kreeg voor tien duizend maal meer dan men in de werreldt hadt; ja dat 'er in een landt meer geldt in Actien verhandeld wierdt dan 'er in geheel Europa was. Alle Actien rezen dag by dag en uur by uur. De bewindhebbers van de Rotterdamſche compagnie, den opgang van de zelve ziende, hadden een twede inſchryving laten doen, (ſchoon van de eerſte niet meer dan 5. per cento was gefurneerd) tegen 150. de honderd guldens, waar toe elk even graag was, en waar in zy door die van Delf wel haaſt gevolgd wierden. Die van de Weſt-Indiſche compagnie, mede aangemoedigd door het goed ſucces van hunne eerſte nieuwe inſchryving, lieten ook eene twede doen tegen 450. guldens de honderd oud kapitaal; doch de zelve wierdt naderhandt, als de razerny over was, weder vernietigd, 't welk niet weinig krakeel en proceſſen veroorzaakt heeft tuſſchen de genen, die daar van verkocht en gekocht hadden. Om kort te gaan, de Actien klommen van trap tot trap, tot haar hoogſten top; namentlyk die van de Ooſt-Indiſche compagnie van 890. het honderd, waar op zy reeds, als voor gezegd is, voor dezen dollen tydt waren, tot 1210. die van de Weſt-Indiſche compagnie van 98. tot over de 600. die van de Zuidzee compagnie van Engelandt van 106. tot 1020. hoewel ze te Londen zelfs tot 1100. zyn geweeſt; die van Rotterdam tot 210. het honderd; en die van de andere nieuwe compagnien van de byzondere ſteden en plaatzen, alle, doch van de een meer dan van de ander, zonder peil of maat. Maar de zinneloosheit der menſchen moeſt hier zo wel als in andere landen mede eens tot haar uiterſte zyn, en het wind-gebouw moeſt hier zo wel als daar in duigen vallen. Dit was omtrent het laatſt van de maandt October des voorſchreven jaars 1720. wanneer de Actien van de Zuidzee compagnie tot Londen begonden te dalen, waar op de zelve, en vervolgens mede die van alle andere compagnien, gene uitgezonderd, alhier den zelfden gang gingen. Het ging hier daar mede toen even eens als het met die van de compagnie der Indiën te Parys gegaan was, te weten, dat ze tienmaal zo ſchielyk daalden dan ze gerezen waren. Toen ſtondt elk die Actien hadt, te kyken, en, hoe ryk eenige van dat ſoort waren, daar was 'er niet een onder die zo veel ducaten als berouwen hadt, dat hy ze niet verkocht hadt. Toen hoorde men nu van zulk een ryk, dan van zulk een deftig man in Vrankryk, in Engelandt, in Hollandt, of elders, die bankeroet was, en daar op weder van anderen, die, niet tegenſtaande zy met den Actie-handel niet verloren hadden, door het bankeroet van de eerſten mede bankeroet moeſten gaan. Verſcheide pleizier-plaatſen, huizen, koetſen, rytuigen, paarden, enz. wierden verkocht: en men heeft verliezers, voor al te Londen en te Amſteldam, gehad, die zich hun verlies zodanig hebben aangetrokken, dat het hen in de zinnen is geſlagen, en zy zich zelf om 't leven hebben gebragt. Wat heeft men 'er menig horen zeggen, dat zy, ingevalle zy hunne Actien ter behoorlyker tydt verkocht hadden, vyftig, tachtig, een, twee, drie, of meermaal honderd duizend guldens daar aan zouden gewonnen gehad hebben! Wie weet het getal der familien, die door het Actieſpel bedorven zyn? De gerechtshoven en rechtbanken wierden overladen met Actieproceſſen, waar in de gene, die 'er zich niet veel aangelegen lieten leggen om den naam van een eerlyk man te behouden, zich behielpen met de voorgemelde plakkaten, waar tegen zy zelfs eerſt gehandeld hadden, 't geen volgens een al-

gemeen

gemeen en zeer bekend spreekwoordt genoemd wordt, *zich met Frederik Hendrik te behelpen*, naar allen schyn om dat ten tyde van het stadhouderschap van dien prins verscheiden, die Actien hadden verkocht of gekocht, welke zy niet hadden of die niet behoorlyk op hunnen naam waren gesteld, vervolgd wordende om de zelve te leveren of te ontfangen, op 't fondement van deze plakkaten, waar by onder anderen zodanige kopen voor nietig en van onwaarde verklaard worden, Mandamenten Pænaal of anderszins van den Hove Provinciaal van Hollandt, de welke begonden *Frederik Hendrik by der Gratie*, enz. daar tegen verzochten. Eindelyk de ellenden uit dezen dwazen Windhandel gesproten zyn onbeschryflyk, en hebben den koophandel en de koopsteden van Vrankryk, Engelandt, Nederlandt en gansch Europa uittermaten gedrukt. Daar zyn eenige menschen door de zelve ryk, sommige schatryk, voornamentlyk die niets of niet veel te verliezen hadden, wanneer zy begonden, maar een veel groter getal t'eenemaal arm geworden. Die zich onder de eersten bevonden, hadden het hunne voorzichtigheit, of wel meest hun geluk te danken, dat zy de Actien, die zy tot een zekere prys gekocht, of door het geven van Premie onder hun bereik, en zo goed als in eigendom hadden, aanstonds als ze wat hoger waren, terwyl ze klommen als de vlam, verkochten, wederom anderen in de plaats kochten, of Premien daar op gaven, en daar mede weder eveneens handelden, en zo voort, zo lang als zy aan 't ryzen bleven. Men zegt, dat een arme Jood te Amsteldam half boertende aan een ryken Jood vier schellingen aan Premie gaf, om hem de Actien in de Zuidzee compagnie van Engelandt gedurende het lopende jaar te leveren tot 1000. het honderd, en dat dit contract by accoord afgemaakt en vernietigd is voor 18000. guldens. Zommige hebben ook schatten gewonnen door het trekken van Premien om Actien te leveren tot hoge pryzen; terwyl zy 'er hadden, die zy tot lage pryzen hadden gekocht. Maar die geruïneerd en arm geworden waren, hadden het hun quaad beleidt of hun ongeluk te wyten, dat zy recht in het tegendeel gehandeld hadden; dat zy zich niet alleen niet met een matige, maar zelfs niet met een ongehoorde grote winst vergenoegden, en het uiterste wilden hebben, en hunne Actien niet verkopen wilden, op gestadige hoop dat ze al hoger en hoger zouden steigeren, zonder te denken dat ze eens op 't hoogst moesten wezen, welke tydt gekomen zynde zy 'er mede bleven zitten en alles quyt waren; want toen ze eens aan 't dalen geraakten, was het of alle handel daar in ophieldt, en niemandt kon zyne Actien tot eenigen prys verkopen. Eene andere oorzaak van 't verderf van velen is geweest, dat zy in het tegendeel, op hoop van dalen, Premien trokken om op zekeren tydt tot hoge pryzen te leveren Actien, die zy niet hadden, en ook niet dachten nodig te zullen hebben, en die zy echter, de tydt gekomen zynde, leveren, en derhalven eerst zelf tot noch veel hoger pryzen kopen moesten. Dit waren wel de voornaamste redenen van het ryk en arm worden van een oneindig getal menschen met deze dollemans negotie; doch daar zyn noch veel meer andere middelen en kunsten gebruikt, waar door honderden hunne opkomst, en duizenden hunnen ondergang bewerkt hebben, die te omstandig, en eenige ook juist niet al te eerlyk zyn om hier verhaald te worden.

Noch eene zaak en 't laatste, waar over men zich in dezen handel verwonderen moest, is, dat dit schimmelspel zo schielyk geëindigd is als het begonnen was, inzonderheit in Hollandt en de naburige provincien, daar het geen zes maanden geduurd heeft, maar ook veel heviger dan in Vrankryk of Engelandt toegegaan is. De meeste van de voornoemde nieuwe particuliere steden-compagnien zyn met het ophouden van den windhandel vernietigd, of hebben zich zelf vernietigd, dat is, men heeft het gefurneerde geldt wederom gegeven, of de compagnien zyn stil verdwenen, uitgezonderd die van Rotterdam en eenige weinige andere, die noch staande zyn gebleven, en de houders der Actien tot noch toe eenig genoegen gegeven hebben. De Actien van de geoctroieerde compagnien zo te Parys en te Londen, als in Hollandt, geraakten in 't kort weder in haar oude plooi, en op haren vorigen prys; zo dat men wel haast niet meer van den Actie-handel hoorde dan te voren: die 'er het meest om dachten waren de gene, die 'er het gevoelen van hadden. En daar mede was alles wederom in rust; behalven dat de drukpers noch eenigen tydt wierdt bezig gehouden met brieven, pasquillen, schimpdichten, en menigvuldige prentverbeeldingen van den wilden windhandel, en de vreemde spreekwyzen daar in gebruikt, de welke, benevens de blyspelen, die op dit voorwerp gespeeld wierden, mitsgaders de conditien van de voorschreve nieuwe compagnien van den beginne af uitgegeven, door vele liefhebbers alle by malkander verzameld, en by velen noch lang te vinden zullen zyn.

Het eenigste voorbeeldt, dat van zodanig eene verblindheit voor dezen bekend is, is, dat men in de jaren 1634. 1635. 1636. en 1637. in verscheide steden van Hollandt, en voornamentlyk te Haarlem, mede een windnegotie gedreven heeft, te weten in Tulpen, gelyk te zien is onder de letter T. Dit voorbeeldt hadde de menschen van den tegenwoordigen tydt tot een spiegel behoren te verstrekken, om, de dwaasheit van den vorigen daar in ziende, zich voor diergelyke te wachten; doch dat men daar van geen gebruik gemaakt heeft, en in deze eeuw niet wyzer, zo niet dwazer, dan in de voorledene geweest is, blykt al te klaar uit de vorenstaande beschryving van den dollen Actie-handel, die, hoewel van aanmerkelyker en wonderlyker uitwerkingen, in vele omstandigheden by de gemelde dolle Tulphandel kan vergeleken worden.

ACTINUS, een zoon van de Zon, vetrok uit Griekenlandt naar Egypte, alwaar hy de sterrekunde onderwees. *Diod. Sicul.*

ACTIOLINUS, een dwingelandt te Padua, die een groot gerucht in Italië maakte, en waar van ons Paulus Jovius de Historie geeft, in *'t eerste boek van de doorluchtige mannen.*

ACTISANES, koning in Ethiopië, of Morenlandt, leefde in 't 2850. jaar na de scheppinge, het 1164. voor Christus, wanneer Jeptha over Israël regeerde. Hy overviel den tyrannischen koning Ammosis, of Amenophis den IV. in Egypte, en verjoeg hem uit zyn landt. Zie AMENOPHIS. *Diodor Sic. l. I. c. 60.*

ACTISCHE SPELEN. Zie ACTIUM.

ACTIUM, een voorgebergte van Epire. Philargyrius heeft gemeend dat het eene volkplanting der Athenienzen was, die aan het zelve den naam van Actium gegeven zoude hebben, als zynde aan den oever der zee gelegen. Strabo verhaalt, dat 'er ook eene stadt van dezen naam was met een ryken en welgebouwden tempel, aan Apollo Actianus toegeweid. Dit is de zelve tempel, welken de zeerovers plunderden, een weinig tyds voor dat Pompejus de grote de zelve versloeg. Arnobius spreekt van de tempelschennis dezer rovers. Het voorgebergte van Actium is by de geschiedenisschryvers zeer beroemd door de zeeslagen, die daar omtrent voorgevallen zyn; doch inzonderheit door dien vermaarden zeeslag, waar in Augustus de overwinning op Marcus Antonius en op Cleopatra behaalde. Deze twee grote veldoversten, in geen onderling verstandt hebbende kunnen leven, het welk tot hunne behoudenisse nodig was, vergaderden aan het inkomen van de Adriatische Golf alle de machten van het ryk. Augustus, van de rede van Brindes vertrokken zynde, ontmoette Marcus Antonius te Actium en versloeg hem. De vlucht van Cleopatra, die dit gevecht hadde willen bywonen, deedt den laatsten wyken, en zynen weg nemen naar Alexandrië in Egypte, daar hy, door Augustus belegerd zynde, zynen overigen moedt besteedde om zich zelven te doden, om het verlies van zyne grootheit en van zyne vryheit niet te overleven. *Philargyrius l. IV. Georg. Arnob. l. VI. Dion. Suetonius. Plutarchus.*

Deze slag, die voorviel in 't 722. of 723. jaar van de grondlegging van Rome, het 4024. na de scheppinge, en 30. of 31. jaren voor Christus, maakt een doorluchtig tydbestek in de historiën, van het welke men de Actische jaren begint te tellen, die veel tot de tydrekening dienen. (Zie *Pagi Apparat. ad Baron. N. 95.*) Zy gebeurde op den 2. September, veertiendagen voor een zon-eclips, die te Rome gezien wierdt, welke de kronyk van Alexandrië niet vergeten heeft aan te tekenen. Men vierde ook naby dit voorgebergte de Actische spelen van vyf tot vyf jaren op de wyze der Olympische, om Apollo te vereeren, dien men den toenaam van Actius gaf. Het geen wy dikwils in de oude schryvers zien, gelyk onder anderen in *Propertius l. II. Eleg. 23.* Stephanus, en eenige anderen na hem hebben gemeend, dat men van drie tot drie jaren deze spelen vierde, die vermaard waren door de worstelingen, en door de stryden te paardt en op zee, die aldaar geschiedden. Maar het is zeker, dat zulks van vyf tot vyf jaren geschiedde, gelyk Strabo, die ten tyde van Augustus leefde, verzekert. Het was die keizer, die deze spelen oprechtte of vernieuwde. Virgilius schynt te zeggen, dat Eneas de zelve ingesteld heeft; het is echter zeker dat die dichter daar in alleen den lof van Augustus in het oog heeft. Een gedenkpenning van de keizerin Faustina schynt te kennen te geven, dat zy zich eens op de viering van deze spelen vondt, en dat zy daar op den prys gaf. Augustus, de Actische spelen instellende, herstelde ook den tempel van Apollo Actianus, den zelven aan Mars en Neptunus toeweidende, en maakte den zelven veel prachtiger dan hy te voren was. Hy vergrootte ook de stadt Actium, en noemde de zelve Nicopolis, of stadt der overwinninge. Strabo doedt 'er eene schone beschryving van, en spreekt van alles wat Augustus deedt ter gedachtenisse van zyne zegepraal. Mammertinus zegt in zyne Lofreden (*Panegyricus*) aan keizer Julianus, dat deze prins de zelve spelen hersteld hadde. *Strabo l. VII. Plutarchus in 't leven van Marcus Antonius. Dion. Suetonius. Tristan. Comment. Historiq. de l'hist. Rom.*

ACTIUM, of NICOPOLIS, eene stadt. Zie 't vorige Artykel.

ACTIUS de III. prins van Est, hartog van Modena, die, om meester van dit prinsdom te worden, de wreedheit hadde van zynen vader Opisius den II, in 't bedde te versmoren. Daar op verjoeg hy zyne broeders, om dit prinsdom aan Elispus, zyn natuurlyken zoon na te laten. *Fulgos. l. IX. c. 11.*

ACTIUS, een kapitein, dien Tiberius belaste met de bewaring en de straffe van Drusus, den zoon van Germanicus. *Tacitus VI. 23.*

ACTIUS, prins van Milanen. Paulus Jovius maakt 'er gewag van in zyn II. *boek der doorluchtige mannen.*

ACTIUS (CAJUS) verliet Rome, om te Este te gaan wonen, in 't 390. jaar na Christus. Onder zyne nakomelingen telt men eenen Ferestus, die Aquileja tegen Attila verdedigde: eenen Acharius, die over de ruitery tegen de Alanen het bevel hadde, en die de stadt Ferrare bouwde; eenen Marullus, hoofdt van 't leger tegen de Vandalen, onder den keizer Valentinianus den III. eenen Sabinianus, landvoogdt van Illyrië, en noch eenige andere, na malkander tot op Afson toe, dien men voor den stichter van den tweden tak der Guelphen houdt. Anderen geloven, dat de stam van Actius in Valerianus, den zoon van Bonifacius, uitgestorven was, die in den veldslag gedood wierdt, dien de Franschen aan de Lombarden leverden in 't jaar 590. *Philipp. Jac. Spener. Syllog. Geneal. Hist. in Fam: Guelph.*

ACTIUS LABEO. Zie LABEO.

ACTIUS NÆVIUS, een wigchelaar door het gezang of den vlucht van 't gevogelte, leefde ten tyde van den ouden Tarquinius, die den spot met zulke waarzeggery dreef, en dezen Actius vroeg, of hy meende, dat Tarquinius het geen hy dacht konde uitvoeren. De wigchelaar pleegde zyne gewone ceremonien, en gaf den koning ten antwoordt, dat hy zulks doen konde. Tarquinius zeide dat hy dacht, een wetsteen met een scheermes, van malkander te snyden. Nævius hieldt zyn woordt staande; en Tarquinius sneedt den wetsteen daar op in twee stukken, of ten minste het scheen zo.

Eenige

Eenige schryvers hebben gemeend, dat, dewyl Nævius een waarzegger was, die aan Tarquinius de grootheit, die hy bezat, voorspeld hadde, dit een opgestemd stuk was, om de eerbiedt, die het volk voor deze kunst hadde, te vermeerderen, in welke kunst zyne huisvrouw grote ervarenheit hadde. Het is nochtans waarschynlyk, dat deze koning de gedachtenis, die men van de waarzeggeryen hadde, vernietigen wilde. Inderdaadt na deze proeve zag men Actius Nævius niet meer; en de zonen van Martius beschuldigden Tarquinius met zynen doodt. *Flor. C.* I. *Dionyf. Halicar. Livius. &c.*

ACTIUS, (Thomas) een rechtsgeleerde, heeft een boek *de infirmitate & ejus privelegiis*, en een ander van het schaakspel geschreven. Men vindt zyn eerste werk in 't VII. deel van het *Tractatus Tractatuum. Georg. Matth. Koning Bibl. vetus et nova*

ACTIUS, of ACCIUS, of ATTIUS, (Tullius) een van de voornaamsten onder de Volsciers, was een groot vyandt der Romeinen, en bragt te wege dat zy Coriolanus by hen ontfingen, tot hy uit Rome verdreven wierdt, en hem aan hun hoofdt stelden. Deze beide hadden de Volsciers gaarne in een oorlog tegen de Romeinen ingewikkeld: doch deze waren daar toe ongenegen, dewyl zy al dikwils ongelukkig tegen de Romeinen geweest waren, derhalven gebruikte Actius deze list. Daar wierden te Rome jaarlyksche spelen gehouden, waar op ook vele Volsciers tegenwoordig waren, Actius deedt den burgermeesteren heimelyk verwittigen, dat zy zich voor de menigte der Volsciers te wachten hadden, dewyl zy met Coriolanus in vriendschap en met zyne vrienden in onderling verstandt zynde, door eenige droevige daadt het feest ontrusten zouden. Dit maakte den raadt zo bekommerd, dat dezelve aanstonds liet uitroepen, dat de Volsciers zich voor zonnen ondergang buiten de stadt moesten begeven. Zy voltrokken vol spyts en met een voornemen om dezen smaat niet ongewroken te laten; waarom zy Actius en Coriolanus in 't 2495. jaar na de scheppinge der werreldt tot veldoversten aanstelden en de Romeinen vele plaatsen ontnamen, de welke genoodzaakt waren zich in hunne muren te besluiten, daar hen Coriolanus belegerde. *Titus Livius l. II. Dionyf. Halicarnassæus. Sabellicus Plutarchus in 't leven van Coriolanus.*

ACTIUS, (Wilhem) heeft een treurdicht van de koningen van Jeruzalem geschreven, dat in 't jaar 1604. gedrukt is. *Koning Bibl. vet. & nova.*

ACTOLINUS, een rechtsgeleerde, heeft besluiten van 't recht in folio uitgegeven. *Koning Bibl. vetus et nova.*

ACTON, eene stadt, vyf mylen van Londen, vermaard door de Minerale wateren die aldaar zyn. *Diction Anglois.*

ACTON, een Engelschman van geboorte, een monnik van de orde van Dominicus, heeft omtrent het jaar 1410. geleefd. Hy was een verstandig Godgeleerde, volgens Lelandus. Hy schreef eene verhandeling *de pace Ecclesiæ*, *Predikatien*, en eene andere werken. *Pitseus de illust. script. Angl.*

ACTON, (Radulph) een Engelsch priester, leefde omtrent het jaar 1320. en heeft *aantekeningen* nagelaten op de brieven van Paulus, *Predikatien* en andere werken in de Godgeleerdheit. *Leland. & Pits. de script. Angl.*

ACTOR was een der medgezellen van Hercules in den oorlog der Amazonen, die, gequetst zynde, naar huis wilde keren, en op den weg storf. *Carol. Stephan. in Dict. Histor.*

ACTOR was de grootvader van Patrocles; want Menetius, de vader van Patrocles, was een zoon van Actor en van Egina. Deze Actor was een Locriaan, naar het schryven van eenigen; maar hy zette zich in het eilandt van Oenone neder, na dat hy met Egina, de dochter van de riviere Asopus, getrouwd was, en wierdt aldaar de vader van Menetius. Anderen zeggen, dat hy een Thessalier was, en de zoon van Myrmidon, die een zoon was van Jupiter; en dat de Nymphe Egina, alreeds een kindt by Jupiter gehad hebbende, Æacus genoemd, naar Thessalië ging, daar Actor met genegenheit met haar trouwde, zonder zich te storen aan de proeve van 't nieuwlingschap, die zy uitgestaan hadt. Hy hadde by haar verscheiden kinderen, die tegen hem zamenspanden, waar door hy verplicht wierdt hen te verjagen, en zyn koninkryk met zyne dochter Polymela aan Peleus te geven. Peleus was een zoon van Æacus, en by gevolg een kleinzoon van Egina. Hy was naar Phthia gevlucht, daar Actor regeerde, na dat hy zynen broeder Phocus gedood hadde. *Scholiast. Homeri in Iliad. l.* XVIII. *Eustath. in Iliad.* I. *&* II. *Apollon. in l.* IV. *Pindarus in Olymp.* IX.

ACTOR, de zoon van Hippasus, deedt den tocht der Argonauten. *Hygin. c.* 45.

ACTOR was een zoon van Neptunus en van Agameda, de dochter van Augeus. *Hygin. c.* 157.

ACTOR was de zoon van Axeus, en vader van Astyocha, by welke Mars twee zonen hadt, die in 't beleg van Troje de krygsbenden van Aspledon en van Orchomena, steden in Beotië, gebooden. *Homerus Iliad. l.* II. *Pausan in Boeoticis.*

ACTOR, de zoon van Phorbas, bouwde eene stadt in zyn vaderlandt Elide, die hy, naar zyne moeder, Hyrmina noemde. Augias, koning van Elide, die, naar 't gevoelen van zommigen, zyn broeder was, en wiens stallingen, door Hercules verdronken, zo veel geruchts gemaakt hebben, maakte hem en zyne beide zonen tot zyne ryksgenoten. Zyne zonen wierden Eurytus en Cteatus, en poëtischer wyze Molioniden, genoemd, om dat de naam van hunne moeder Moliona was. Zie MOLIONIDEN. *Pausan. l.* V. *Apollodor. Biblioth. l.* II. *p.* 138. *Edit. Salmnriensis.*

ACTOR, een der Auxuncen, was een dapper heldt van 't eerste slag. Virgilius maalt hem dus af in het XII. *boek van zyn Æneas.*

ACTORIDEN, twee broeders aldus genoemd naar hunnen vader Actor, doch meermaal Molioniden, naar hunne moeder Moliona. Zie MOLIONIDEN.

ACTORIUS NASO, een Latynsch Historieschryver, die ten tyde van Julius Cesar, van Augustus, of van Tiberius geleefd heeft. Suetonius haalt een werk van dezen schryver aan, in het *leven van* Cæsar, *c.* 9. en 52. *Vossius de Hist. Lat.*

ACTORUM, of, *de Handelingen der Apostelen*, is het vyfde Kanonyke boek des nieuwen Testaments. De H. Lucas verklaart in het begin des zelfs zich tot den schryver daar van, het opdragende aan den zelven Theophilus, aan wien hy zyn Euangelium hadde opgedragen. Zyn Euangelium vervat de wonderwerken van Jezus Christus, en dit zyn twede boek vervat de wonderdaden der Apostelen door de kracht van den H. Geest. Oecumenius noemt dit boek *het Euangelium des H. Geestes*, en Chrysosthomus *het Euangelium van de Opstanding des Zaligmakers*, of *het Euangelium van den verrezen* Jezus Christus. Men ziet daar in, in het leven en in de predikinge der Apostelen, het grootste wonder van de kracht des H. Geestes; en in de eerste gelovigen het doorluchtigste voorbeeldt van het Christelyke leven: zo dat in dit werk, hoewel Lucas ons maar eene eenvoudige geschiedenisse schynt te verhalen, die Goddelyke medicynmeester ons zo vele bequame geneesmiddelen als woorden aanbiedt tot genezing van de qualen onzer ziele, naar 't getuigenis van Hieronymus. Hy verhaalt ons daar in zaken, van de welke hy vele met eigene oogen aanschouwd heeft. Begonnen hebbende met de hemelvaart des Heilands, verhaalt hy wat de Apostelen in Jeruzalem en Judea verrichtten, tot dat zy zich verspreidden om het Euangelium in verscheide landen te prediken; en vervolgens verhaalt hy de prediking, de reizen en de werken van Paulus; tot dat hy te Rome gebragt wierdt onder de regering van Nero. Men ziet daar in de beginselen en de geboorte der kerke in Judea, en op wat wyze het licht des Euangeliums vervolgens is medegedeeld aan de Heidenen, en door Petrus en Paulus gebragt in de vergelegenste landen. Hy zegt niets van de reizen en van de predikatien der andere Apostelen, omdat hy geen getuige daar van geweest was, en dat hy de zelve niet van zynen meester Paulus hadde kunnen verstaan. Men meent dat het voornaamste oogmerk van Lucas in het zamenstellen dezer Handelingen was om eene waarachtige Historie der Apostelen en van de grondlegging der Christelyke kerke te stellen tegen de valsche handelingen en Historien, die men door de werreldt begon te verspreiden. De kerk heeft zo goed een gevoelen gehad van de getrouwheit en van de verlichting van dezen Euangelist, dat zy alle andere zo genaamde Handelingen der Apostelen, die men voor en na de zyne gezien heeft, heeft veracht, om gene andere dan die door hem te zamen gesteld waren aan te nemen. Wy zullen hier een lyst laten volgen der valsche handelingen, waar van de namen tot ons gekomen zyn, want daar zyn er weinige, die in haar geheel zyn gebleven. Men weet den juisten tydt niet, in welken Lucas het boek der handelingen heeft zamengesteld. Men komt overeen dat hy het zelve na zyn Euangelium heeft geschreven; en naar allen schyn te Rome, omtrent het einde der tweejarige gevangenisse van den Apostel Paulus in zyne eerste reize naar Rome: want Lucas woonde by den zelven gedurende die twee jaren in zyne eige gehuurde woning tot zyne ontslaging; het welk was in den jare 62. of 63. Zo dat dit boek vervat eene Historie van omtrent 30. jaren. De Euangelist schreef dit werk in 't Grieksch; en zyn Grieksch is gemeenlyk zuiver en verhevener dan dat der andere schryvers van het N. Testament. Epiphanius zegt, dat dit boek door de Ebioniten uit het Grieksch in 't Hebreeuwsch is overgezet, dat is te zeggen, in 't Syrisch, dat de gemene spraak der Joden in Palestina was. Maar deze ketters bedorven het zelve, vele valschheden en godloosheden, die de gedachtenisse der Apostelen lasterden, daar in mengende. Hieronymus verzekert, dat een zeker leeraar van Asië daar by voegde de reizen van Paulus, van de heilige Tecla, en de Historie van den gewaanden doop aan eenen leeuw gegeven. Tertullianus verhaalt, dat deze leeraar, door den Euangelist Johannes overtuigd zynde dat hy in dit verhaal de waarheit veranderd hadde, zich daar van verschoonde, zeggende dat hy zulks gedaan hadde door de liefde, die hy Paulus toedroeg. Grabbe, in zyne *nalezing der vaderen*, (*Spicilegium Patrum*) geeft ons eene historie van Tecla, welke hy meent de zelve te zyn, waar van Hieronymus spreekt; doch het geval van den gedoopten leeuw wordt daar in niet gevonden. Dit boek der Handelingen, door Lucas uitgegeven, is altoos voor Kanonyk gehouden in de kerke. De Marcioniten, de Manicheen, en eenige andere ketters, verwierpen het zelve, om dat zy hunne dwalingen daar in te uitdrukkelyk veroordeeld vonden. Augustinus zegt dat de kerk dit boek met stichting ontfangt, en dat zy het jaarlyksch leest in de vergaderinge der Gelovigen. Chrysosthomus klaagt dat dit boek in zynen tydt te weinig bekend was, en dat de lezing van het zelve te veel wierdt verwaarloosd. Hy verheft de voordelen van het zelve zeer hoog, en meent met recht dat het zelve niet minder nuttig is dan het Euangelium. *Oecumenius in Acta, pag.* 20. *Chrys. in Acta homil.* 1. *Hieron. Ep.* 103. *p.* 9. *Idem de Scriptorib. Eccles. Tertull. de baptismo. c.* 17. *& l.* V. *contra Marcion. c.* 1. 2. *August. de Utilitate credendi, Ep. olim* 153. *nunc* 237. *n.* 2 *& Ep.* 315. *nov. edit. n.* 1.

De Apocryphe Handelingen der Apostelen is een verdicht werk, dat aan eenen Abdias wordt toegeschreven, en waar van op het artykel van dien bedrieger reeds gesproken is.

De Handelingen van Petrus, anders genoemd *de loop van Petrus*, (*Periodi Petri*) de welke noch voorhanden zyn onder den naam van Recognitien van S. Clemens. De zelve zyn veel langer dan zy eertyds waren. Men kan zien wat Cotelier daar van zegt in zyne *Patres Apostolici*. Dit is een werk vol van verdichtselen en dweperyen, die uit de schole der Ebioniten voortgekomen zyn, en waar van de Gnostiken zich mede bedienden. *M. Fabritius Apocryph. N. T. p.* 759. *&c.*

De Handelingen van Paulus wierden na den doodt van dien Apostel zamengesteld, om te vervullen het geen Lucas

niet verhaald hadde van zyne historie sedert het twede jaar van zyne eerste reize naar Rome, tot aan het einde van zyn leven. Dit boek moest twee maal zo groot zyn dan het Kanonyke van Lucas: dewyl het zelve in een handschrift, door Cotelerus aangehaald, 4560. regels of verzen vervatte, daar het waarachtige boek der Handelingen, door Lucas, in dat zelve handschrift, niet meer dan 2500. regels of verzen uitmaakte. Eusebius, die dit werk gezien hadde, spreekt 'er van als van een verdicht stuk, zonder achtinge, in zyne *Hist. Eccles. l.* III. *c.* 25. *Coteler. Not. in Epist. Barnab.*

De Handelingen van Johannes, den Euangelist, by Epiphanius en Augustinus bekend, vervatte ongelooflyke historien van dezen Apostel. De Encratiten, de Manicheen ende Priscillianisten bedienden zich daar van. Het is waarschynlyk dat de schryver van het *Synopsis*, aan Athanasius toegeëigend, de zelve aanhaalt onder den naam van *de reizen van Johannes*. Men gelooft dat het die zyn, de welke wy in een valschen Abdias hebben. *Epiphan. Haeres.* 47. *August. de fide, c.* 4. & 40. & *contra Adversar. Legis & Prophet. l.* I. *c.* 20.

De Handelingen van Andreas, bekend in Augustinus, en door de Manicheen aangenomen, waren onderscheiden van die, de welke wy tegenwoordig hebben, onder den naam van de Priesters van Achaje. De Manicheen, de Encratiten en de Apotactiten bedienden zich van deze Apocryphe Handelingen van Andreas. *August. de fide contra Manich. c.* 38. & *alibi. Ephiphan. haeres.* 42. 61. & 63.

De Handelingen van Thomas. Augustinus haalt 'er iets uit aan. Hy zegt dat de Manicheen in het byzonder zich daar van bedienden. Men vindt'er een gedeelte van in het leven van Thomas, door den valschen Abdias geschreven. Simon meent deze oude Handelingen van Thomas gevonden te hebben onder den naam van *Reizen, Periodi sancti Apostoli Thomae*, in een Grieksch handschrift van de Bibliotheek van den koning van Vrankryk, N°. 1832. Hy geeft 'er eenige staaltjes van in zyne aanmerkingen op den text en de vertalingen van het N. T. *August. lib. contra Adimant. c.* 17. & *l.* XXII. *contra Faust. c.* 79 & *l.* I. *de Serm. Domini in monte, c.* 20.

De Handelingen van Philippus. Dit was een werk, waar van de Gnostiken zich bedienden. Paus Gelasius heeft het zelve gesteld onder het getal der verdachte boeken. Anastasius de Sanaïter heeft 'er ons eenig overschot van bewaard, in zyn werk van de drie vasten, door Cotelier uitgegeven in zyne *Monumens de l'Eglise Grecque, T.* III. *p.* 248.

De Handelingen van Matthias. Men heeft voorgewend, dat de Joden een langen tydt de oorspronkelyke Handelingen van het leven en van den doodt van Matthias, in 't Hebreeuwsch geschreven, verborgen hebben, en dat een monnik van de abdy van St. Matthias van Trier de zelve uit hunne handen bekomen hebbende, die in het Latyn deedt overzetten, en uitgeven. De zelve worden voor valsch en onecht gehouden. Het is waarschynlyk, dat de Joden de ligtgelovigheit en de eenvoudigheit van dien geen, aan wien zy de zelve mededeelden, mistrouwd hebben. *De Tillemont T.* I. *Hist. Eccles. p.* 1186. *Fabricius Apocryph. N. T. p.* 782.

ACTUARIUS, een Griekseh geneesheer, welke, naar het waarschynelyk vermoeden van Lambecius, ten tyde van den Griekschen keizer Andronicus den II. die in 't jaar 1332. gestorven is, geleefd heeft. Men heeft verscheiden schriften van hem, die Henrik Stephanus in 't jaar 1567. te Parys, in Folio, heeft uitgegeven. De voornaamste daar van zyn: *De Actionibus & Affectibus Spiritus animalis ejusque Nutritione Libri* II. *De Urinis Libri* VII. in 't Latyn vertaald door Ambrosius Leo. *De medicamentorum compositione*, door Ruel vertaald: *Methodi medendi libri.* VI. door Henr. Mathisius vertaald. *Merklin. Lindenio renov. Just. Chronol. Medic. Hendreich. Bayle.*

ACUDIA, een klein wonderlyk diertje in West-Indië, gelykt zeer wel naar een slek, en is een weinig kleinder dan een muisch. Zy geven zo veel licht van zich, dat men 'er des nachts by kan zien te schryven en te schilderen, enz. Het heeft twee sterren by de oogen, en twee andere onder de wieken, die een groot licht van zich geven. Zo iemandt de handt of het aanzicht vryft met eenige vochtigheit, die in deze sterren is, zullen de zelve zo lang ze nat blyven schynen te branden. De Indianen bedienden zich daar van tot hun verlichting, geen gebruik van kaarssen hebbende voor de komst der Castilianen. *Herrera.*

ACUINUS, een Roomsch burger, die wenschte dat men hem medeplichtig hieldt aan den moordt van Julius Cesar. *Appian. de Bell. Civil. lib.* II.

ACUMOLI, ACUMULUM, een dorp van 't koninkryk Napels in Abrusso gelegen, op de grenzen van het markgraafschap van Ancona en Ombria, aan de rivier de Trento, tusschen de steden Ascoli en Rieti. *Baudrand.*

ACUNHA, een voornaam oud en wyduitgebreid geslacht in Spanje en Portugal, dat eigentlyk uit het geslacht van Silva ontsproten is, en zynen eersten oorspronk in Portugal nam. Ferdinandus Paez de Silva heeft den toenaam *d'Acunha* eerst gevoerd. Hy leefde ten tyde van koning Alphonsus den I. in de XII. eeuwe. Van zyne nakomelingen heeft Vascus Martinez d'Acunha, die ten tyde van koning Ferdinand en Johannes den I. in het begin van de XV. eeuwe leefde, zes zonen geteeld, waar van 'er twee, namentlyk Martinus Vasquez en Lupus Vasquez d'Acunha, by gelegenheit van den oorlog, die'er toen wegens de Spaansche successie ontstaan is, naar Spanje geweken zyn, welkers nakomelingen tot nu toe aldaar bloeien. Van een anderen zoon, Stephanus, komt de linie der heren van Taboa en Affentar af, waar uit Luis d'Acunha afstamt, die als Portugeesche gezant, de vredehandeling te Utrecht bywoonde. Een ander zoon, Vasquez Martinez, was heer van Landoso; doch men kan van zyne nakomelingschap niets zekers melden. Noch een ander zoon, Petrus Vasquez, heeft den naam van Albuquerque aangenomen, wiens nakomelingen de zelve van dien tydt af tot nu toe voeren. De nakomelingen van Egidius eindelyk hebben zich in twee linien gedeeld, waar van de eene den tytel van heren van Gestazo voert, en de andere heren van Payo Perez en Barrero genoemd worden. *Imhofs Geneal. Hispan.*

ACUNHA, of ACUNA, (Christoffel de) was geboren te Burgos, en ging in 't jaar 1612. in het XV. van zynen ouderdom, in de zamening der Jesuiten over. Eenige jaren daarna ging hy naar Amerika, daar hy zynen vlyt besteedde in 't bekeeren der inwoners van Chili en Peru, en wierdt hoogleeraar in de zedekundige Godgeleerdheit. In 't jaar 1639. onderzocht hy, benevens Petrus Texeira, op des konings bevel de rivier der Amazonen, hoe men de zelve best bevaarbaar zoude kunnen maken; en als hy X. maanden daar mede bezig geweest was, ging hy het volgende jaar naar Spanje, om daar van aan den koning verslag te doen, en het zyn verhaal ook te Madrid drukken; doch dewyl de Portugezen daar op den Spanjaarden Brasilië ontnamen, wierdt dit verhaal ingetrokken, op dat de Portugezen zich daar van niet mogten bedienen. In 't jaar 1682. heeft Gomberville het zelve uit de Spaansche in de Fransche tale overgezet. Acunha wierdt als Procurator van zyne Provincië naar Rome gezonden; en toen hy op zyne te rug komst in Spanje met den tytel van gevolmachtigde der Inquisitie vereerd wierdt, ging hy weder naar Amerika, en heeft zich noch in 't jaar 1675. te Lima opgehouden. *Sotuel Bibl. Jesu. Bayle.*

ACUPHIS, een afgezant der Indiën, die aan Alexander den Groten wierdt gezonden. *Plutarch. in 't leven van dezen vorst.*

ACUS, koning der Hunnen, volkereren van Sarmatië, wierdt in een tweestrydt aan den Donauw door Ladislaus, koning van Hungarië, gedood. *Bonfin. l.* IV. *Dec.* 2.

ACUSI, eene plaats van Cappadocië, alwaar Basilicus, die het Oostersch keizerryk den keizer Zeno ontweldigd hadt, met zyne vrouw gebannen wierdt, en alwaar hy storf. *Niceph. Call. l.* XV. *c.* 27. Cedrenus noemt het *Cucusum.*

ACUSILAS en DAMAGETES waren tweebroeders, die overwinnaars wederkeerden uit de Olympische spelen; en om hunnent wille deden de Grieken grote eerbewyzingen aan Diagoras, hunnen vader, hem bloemen toewerpende; wanneer zy hem in de vergaderinge droegen, en hem toejuichten, om dat hy tweej zulke brave zonen ter werreldt gebragt hadde. *Pausanias l.* X.

ACUSILAUS, een Grieksch Historieschryver van Argos, zoon van Cabas, leefde onder de regering van Cambyses, noch voor Herodotus. Hy heeft een Historisch geslachtregister en andere werken geschreven. Wy hebben de zelve wel niet; doch zy worden van de oude schryvers dikwils aangehaald. Cicero zegt, dat zyn schryfstyl eenvoudig en zonder sieraadt was. *Suidas. Joseph. Oudh.* I. *boek. Apollodor l.* II. *Strabo l.* X. *Cicero l.* II. *de Orat. Vossius de Hist. Grac. et de Philol.*

ACUSILAUS, een Atheensch redenaar, quam ten tyde van Galba te Rome, en het veel gelds na, dat hy binnen korten tydt door de oeffeninge der welsprekendheit gewonnen hadt. Hy maakte aan 't volk van Athene by uiterste wille 10000. Myriaden. *Gronov. de pecun. Grac. & Rom.*

ACUTIA, de vrouw van Publius Vitellius, door Lelius Balbus van gequetste majesteit beschuldigd, en onder het burgermeesterschap van Cnejus Acerronius en van Cajus Ponticus ter straffe veroordeeld. *Tacitus* VI. *boek.*

ACVES, koning der Arcadiërs, eene krygslist gebruikende, doodde de Lacedemoniërs, die zich door verraadt meester van de stadt Tegea gemaakt hadden. *Polienus l.* I. *c.* 11.

ACYLADES is de naam van een Philosoof, die over de sluitredenen heeft geschreven. *Suidas.*

ACYLINUS. Zie AQUILINUS.

ACZA. Zie AKSA.

ACZU, of ACSU, eene stadt van groot-Tartarië, gelegen in Turquestan, by het meir van Kithay, volgens de kaarten van Sanson. Maar volgens de nieuwe kaart van den here Witsen is zy in het koninkryk Tanguth gelegen; en zeer naby het meir Chiamoy, of Chimoi. Voor 't overige vermoedt men, dat Aczu het oude Auzacia, de hoofdstadt van Scythië, zoude kunnen zyn, dat men *Imaus* noemde. *Maty Dict. Geographique.*

ACZUD, *Aczudia*, een klein steedtje in Walachië, gelegen over de rivier Missovo, beneden de stadt Braslow, en tusschen de steden van Targorisco en Targorod. *Baudrand.*

AD, of AAD, volgens de Arabiers, een zoon van Amlac, of Amalec, en klein zoon van Ham, dat Cham, de zoon van Noach, is, naar 't gevoelen van zommigen: doch anderen zyn van gedachten, dat Ad de zoon was van Aaus, of van Uz, en kleinzoon van Aram, of Eram, zoon Sam, die Sem, de zoon van Noach was, en in de Provincie van Hadhramout in Arabië, ten tyde van Heber, den Patriarch, regeerde, dien de Arabiers Houd noemen. Van dezen prins heeft een stam der Arabiers zynen naam ontleend: doch zy is tot ons niet gekomen; dewyl Godt den zelven uitgeroeid heeft, om dat ze den Propheet Houd weigerden te horen, die hen de eenheit Gods leeraarde, en hen van de afgodery wilde aftrekken. Daar is dikwils van dit volk, of van den stam van Ad, die wy de Aditen kunnen noemen, in den Alkoran gesproken, en inzonderheit in het hoofdstuk van den *Dageraadt* en van *Houd.* De straffe, die zy wegens hun ongeloof ontfingen, wordt daar in dikwils vertoond, om een afschrik aan die genen te geven, die zwarigheit maakten de Profetie van Houd aan te nemen. Daar is hedensdaags in de Provincie van Hadhramout eene stadt, die den naam van Cabar Houd voert, dat is het graf van Houd, alwaar men voorgeeft dat die Patriarch zou begraven zyn. Zy legt maar 2000. schreden van de stadt Hassec.

Ad hadde twee zonen, de eene genaamd *Schedad*, en de andere *Schedid*, die beide zeer machtig in Arabië waren; zo dat zy het eene prachtige gebouw na het ander konden voltoien die hun vader Ad begonnen hadde. Van hen wordt in 't xlix. hoofdstuk van den Alkoran gezegd! *Ziet gy niet wat uwe Godt aan Ad, den zoon van Aram, gedaan heeft?* De uitleggers van deze plaats spreken wonderen van deze fabuleuse stadt, alwaar deze prinsen, dat vervaarlyke reuzen waren, alle de rykdommen hadden verzameld, die zy by 't overwinnen van Arabië en andere naburige provincien geroofd hadden. Het gebeurde onder het Kalifschap van Moavie, de eerste van den stam der Ommiaden, dat een Arabier uit de woestenye, genaamd Colabah, zyn kameel in de vlakte van de stadt Aden ging zoeken, en zich zonder daar op te denken voor de poorten van eene wonderbare stadt zag waar in hy niemandt vondt. De vreze beving hem, en was oorzaak dat hy 'er niet lang bleef. Hy vergenoegde zich alleen met eenige fyne stenen, die hy daar vondt, mede te nemen, en vertrok daar op aanstonds. 't Duurde niet lang, of zyne geburen kregen kennis van dit geval, en bragten de tyding daar van aan Moavie, die dit zelfs uit den mondt van Colabah willende horen hem ontboodt. Deze man, die zeer eenvoudig was, vertelde hem openhertig al de schoonheit en heerlykheit, die hy in deze stadt gezien hadde.

Moavie sloeg niet veel geloof aan 't verhaal dat deze Arabier deedt, tot dat hy by verscheide geleerde en historiekundige personen onderstaan hadde, of men voormaals van iets diergelyks wel hadt gesproken. Hy ontboodt ten dien einde een leeraar, genaamd Caab, aan wien men den toenaam van *Al-Akhbar* gegeven hadt wegens de grote kennisse, die hy van de historien, en voornamentlyk van de oudheden van Arabie hadt. Caab bevestigde t'eenemaal de waarheit van het bericht van Colabah, hem aantonende, dat deze wonderbare stadt door Schedad, den zoon van Ad, in 't landt der Aditen gebouwd was, dat daar van in den Alkoran, in 't hoofdstuk van den Dageraadt, gesproken wierdt, en dat de oorzaak van hare verwoesting de hoogmoedt en onbezonnenheit van dezen prins was, die, na onnoemelyke sommen met het bouwen der zelve verquist te hebben, alle de prinsen, zyne naburen, of des zelfs vassalen, genodigd hadt om aldaar zyne macht te beschouwen; maar dat Godt, dien het behaagt de hoogmoedigen te vernederen, aanstonds een verderfengel zondt, die alle de inwoners uitroeide, en de stadt voor de oogen der menschen deedt verdwynen, latende de zelve maar zomtyds aan den eenen of den anderen zien, om de Goddelyke wrake in geheugenis te houden, gelyk nu aan Colabah gebeurd was. De Aditen wierden door een ongestuimen windt verdelgd, die op bevel van den Propheet Houd waaide. Daar bleven 'er weinig van hen overig, die noch daarenboven in aapen veranderden. Wanneer de Arabiers iets, dat lang geleden is, willen te kennen geven, zeggen zy, dat het ten tyde van Ad is voorgevallen; en wanneer zy een voorbeeldt van Gods gramschap willen geven, drukken zy zich dus met een van hunne Poëeten uit: *Een enkel geblaas van zynen toorn doedt een groot volk in een oogenblik omkomen.* Edrissi plaatst in zyne *Landbeschryving* het landt der Aditen in 't eerste klimaat en ten Noorden van de stadt Hassec. De *Tharikh Montekheb* wil, dat Valid, koning van Egypte, die de Pharao van Mozes is, en die een tydgenoot van Manougeher, koning van Persië, van den eersten stam was, van de nakomelingschap van dezen Ad geweest is, dat genoegzaam met de andere Historieschryvers overeenstemt, die hem van den stam Amalek doen zyn, gelyk de reuzen van Palestina waren, die de kinderen Israëls te bestryden hadden. *Herbelot Bibl. Oriental.*

ADA, eene rivier. Zie ADDA.

ADA. Zie ADARGATIS.

ADA was eene der wyven van Lamech, dien zy Jabal en Jubal baarde. Men zegt dat zy zeven en zeventig kinderen ter werreldt gebragt zoude hebben. *Genes.* IV. *vs.* 19. *enz. Josephus Oudh.* I. *boek.*

ADA, de dochter Elons des Hethiters, was eene der wyven van Ezau, dien zy Eliphaz baarde. *Genes.* XXXVI. 2. *en* 4.

ADA, eene dochter van Hecatomnes, en zuster van Artemisia, koningin van Carië, trouwde met haren eigen broeder Idrieus, en regeerde met hem in Carië na den doodt van Artemisia, die haren man Mausolus maar twee jaren overleefde. Idrieus regeerde zeven jaren, en storf aan eene ziekte, zonder nakomelingen na te laten. Zyne weduw, omtrent vier jaren geregeerd hebbende, wierdt van den troon gestoten door Pexodares, haren jonger broeder, die, om zich zelf in zyne geweldenary te vestigen, zich vermaagschapte met een Persiaansch heer, Orontobates genaamd, aan welken hy zyne dochter ten huwelyk gaf. Zy wierdt mede Ada genoemd, gelyk de onttroonde koningin, en hadde tot hare moeder Aphneis, dochter van Synnesis, koning van Cappadocië. Orontobates wierdt zynes schoonvaders opvolger in het ryk, ten einde van 6. jaren, en verdedigde Halicarnassus tegen Alexander. De omkeringen van dien tydt waren Ada gunstig. Zy smeekte om de bescherming van dezen overwinnaar tegen den geweldenaar, leverde hem de stadt Alinde, die zy noch bezat, over, en beloofde hem te arbeiden om hem meester van noch vele andere steden te maken. Alexander ontfing haar wel, en herstelde haar in haar eerste gezag over gansch Carië, wanneer hy Halicarnassus overmeesterd hadde. Zy meende hem hare dankbaarheit te kunnen bewyzen met hem allerlei ververschingen, confituren, pasteien, vleesch, en de beste koks toe te zenden, die zy konde vinden: maar hy antwoordde haar dat hy dit alles niet nodig hadt, en dat Leonidas zyn bestierder hem eertyds veel beter koks gegeven hadde, hem lerende, *dat men, om met graagheit het middagmaal te houden, des morgens vroeg opstaan en wandelen moest; en dat men, om een smaaklyk avondmaal te houden, een matig middagmaal moest doen.*

ADA, die anderen *Bertha* noemen, was de dochter van Pepyn den I. koning van Vrankryk, en niet alleen doorluchtig door geboorte, maar noch veel meer door hare deugden Godvrucht en verdiensten. Haar man was Gerard van Rousillon, gezegd van der Elzas, zo bekend in de Historien. Zy storf in 't jaar van 874. en legt in de abdye van St. Maximin buiten Trier begraven, in 't midden van 't koor, onder een witte marmersteen, waar in gehouwen staat:

ADA, ANCILLA CHRISTI, SOROR CAROLI MAGNI.

ADA, Christus dienaresse, zuster van Karel den groten

Boven haar graf hangt een zeer kunstig gewerkte kroon, die men wil dat van den 36. abt, St. Poppo, aldaar geplaatst is, te haarder eere, als die onder andere schenkadien den kloosterlingen een weêrgaloos boek van de vier Euangelien, op Rojaal papier met goude letteren geschreven, vereerd heeft, waar op deze vaarzen geschreven staan:

Hic liber est Vitæ, Paradisi quatuor amnes,
Clara salutiferi pandens miracula Christi,
Quæ pius ob nostram voluit fecisse salutem.
Quem devota Deo jussit perscribere mater
ADA, ancilla Dei, pulchrisque ornare metallis:
Pro qua, quisque legas versus, orare memento.

Dat is:

„ Ziet hier het boek des levens, en de vier stromen van het Para-
„ dys, alwaar de wonderen, die Christus om onzer behoudenisse
„ gedaan heeft, ten toon gesteld worden, en dat de Godvruchtige
„ moeder ADA heeft doen uitschryven en met goudt versieren;
„ waar om allen, die deze vaarzen leest, haar in uwe gebeden wilt
„ gedachtig zyn. *Chronique de Vezelai. Casp. Bruschii Chronologia Monasterior. Germ. pag.* 459.

ADA, of ADE, eenige erfgename en dochter van Diderik den VII. grave van Hollandt, en van Adelheidis, of Adelheit, dochter van Diderik den IV. grave van Kleef, wierdt na de doodt van haren vader in den jare 1203. naauwlyks zeventien jaren oud zynde, buiten kennisse en wille van de Staten des lands, door het beschik van hare moeder, heimelyk getrouwd aan Lodewyk, grave van Loon, ofte Loots, op de grenzen van Luik gelegen, dat in den jare 1372. by gebrek van erfgenamen aan 't zelve bisdom gekomen is, zynde St. Truien de hoofdstadt van 't gemelde graafschap, 't geen euvel, zo by gemelde Staten, als Willem, grave van Oostvrieslandt, Adas vaders broeder, opgenomen is; te meer, om dat de qualyk voegende bruiloft gehouden wierdt ter plaatse, daar 't lyk van den overleden vader noch onbegraven boven de aarde stondt, en de moeder de begeerte van den grave Diderik op zyn ziek-en sterf bedde, om graaf Willem, zynen broeder, by zich te doen komen, op dat hy hem het landt ten behoeve van zyne dochter Ada opdroege, in den windt geslagen, het sutselboek gezocht, en den graaf, met hem dit en dat diets te maken, misleid hadde, om na zyn doodt zelve te mogen regeren, terwyl deze jonge lieden zich in de aanlokkelyke weelde der eerste liefde zouden vergeten; waar noch by quam, dat deze heerschzuchtige moeder dit huwelyk al gedurende haars mans ziekte buiten zyn weten gesloten, en den grave van Loon heimelyk op 't slot van Altena by Dordrecht hadde doen komen, en aldaar verbeiden, tot dat zy hem kennisse van Dideriks overlyden gegeven hadt. Niet minder verbitterde het grave Willem, dat hy, verstaande zyns broeders aanstaanden uitvaart te Egmont by zyne voorouderen, en dieshalven in de Zyp gekomen, om den zelven by te wonen, daar toe geen verlof erlangen konde. Dit alles by elkander gevoegd, bragt de moeder en jonggehuwden graaf en gravinne zelfs den ongunst van alle de landzaten op den halze, zo dat de Staten de jonge gravin, hoewel door 't huwelyk mondig geworden, onder de voogdye van haren oom, Jonker Willem van Hollandt, stelden, waar mede de jonggetrouwden zo min als de heerschzuchtige moeder te vrede waren, weshalven zy, steunende op de buitenlandsche hulpe van den bisschop van Utrecht, dien de grave van Loon aan zyne zyde kreeg onder belofte, dat indien men Hollandt machtig wierdt, hy 't zelve hem opdragen, en van hem weder te leen ontfangen zou; komende hier by een grote aanhang in 't landt zelfs, als heer Jan van Perzyn, Jan en Ysbrand van Haarlem, Gysbrecht van Amstel, Arend en Hendrik van Ryswyk, Wouter van Ruven en Otto van Voorn, die de wapenen aangespten, en verscheide grote steden van Hollandt machtig zynde, grave Willem deden wyken, tot dat hy, van de Zeeuwen met open armen te Zirikzee ontfangen, met hunnen bystandt, en veler edelen en ingezetenen van Hollandt zelfs, voornamentlyk der Kennemers, een leger byeen haalt, dat zyne tegendingers binnen Haarlem bespringt, en, schoon in zyn oogmerk, om de gravinne Adelheidis, de de gravinne Ada, en grave van Loon daar binnen te verrassen, miste, de moeder en schoonzoon echter naar Utrecht, en zyne nicht Ada naar Leyden op de burgt doedt vluchten, daar zy 1203. na een kort beleg genoodzaakt wierdt zich over te geven, en zorgvuldig tot de komste van haren oom bewaard wierdt, die wel schielyk daar op volgde, kort waar na zy naar de burg, een vlek met stadrechten, op het eilandt Texel gelegen, in verzekering gebragt is; aldaar zy uitgenomen een al te grote vryheit, alles heeft gehad, wat eene vrouw van zulk een groten staat toequam, en binnen 't jaar van hertzeer gestorven is, en binnen Middelburg in Zeelandt in 't jaar 1204. begraven, hebbende niet langer dan een jaar geregeerd; waarom, en om dat zy geen kinderen achterliet, haar zommige schryvers onder de graven van Hollandt niet geteld willen hebben. *Barland. Comit. Holland. De grote Kron. divis* XV. *cap.* 1. *Reygersberg kron. van Zeel. Veldenaar kron. van Holl. Schriverius grav. van Holl. Heemskerk Batav. Arkad. Goudsche kronykje.*

ADA-BER-HAHABA, een vermaard sterrekunstenaar onder de Hebreeuwen, wiens tydrekening meer dan die van Jarchi geacht was. De schryver van de *Juchasim* zegt, dat 'er twee sterrekunstenaars van dezen naam geweest zyn. *David Ganz.*

ADACHSUNIA, een grote berg van 't koninkryk Fez in Afrika. Men plaatst dezen berg in de Provincie van Fez. Marmol. *Baudrand.*

ADAD. Zie BENHADAD.

ADAD. Zie HADAD.

ADADA, of HADHADA, eene stadt in het Zuiden van den stam van Juda. *Josua* XV. 22. Haar naam betekent, *zyn getuige, zyn vaderlyke oom, zyn neef van 's vaders zyde. Simon Dict. de la Bibl.*

ADADEZER. Zie HADADEZER.

ADADREMON, eene stadt van den stamme Manasse. Zie HADADRIMON.

ADÆUS, in 't Griekfch Ἀδαῖος van Mitylene, een Griekfch schryver, die een boek heeft geschreven περὶ Ἀγαλματοποιῶν, dat is, *van de Beeldhouwers. Athenæus. l.* XIII.

ADAGOUS, zekere Hermaphroditische Godheit, waar van by *Hesychius*, en na hem by *Claudius Salmasius* wordt gesproken. *Lloyd. Diction. Historiq.*

ADAJA is een naam, die aan zes personen in de H. Schrift gegeven wordt, en betekent, *die den Here dient*, of *Dienaar* of *getuige des Heren.*

I. ADAJA, van den stamme Levi, was een zoon van Ethan, en vader van Zerah. Hy was afkomstig van Jahath, den tweden zoon van Gersom. I. *Chron.* VI. 41.

II. ADAJA, de zoon van Simei, was van den stamme Benjamin. I. *Chron.* VIII. 21.

III. ADAJA, de zoon van Jeroham, was van het geslacht der priesteren. I. *Chron.* IX. 12. *Nehem.* XI. 12.

IV. ADAJA de vader van Maaseja, met wien de hogepriester Jojada een verbondt maakte. II. *Chron.* XXIII. 1.

V. ADAJA, van Boskath, was de vader van Jedida, de huisvrouw van Amon, koning van Juda, by wien zy Josia baarde, die op zynen vader in het koninkryk volgde. II. *Kon.* XXII. 1.

VI. ADAJA, een van de kinderen Bani, die in de gevangenisse eene vreemde vrouwe genomen hadde. *Ezra* X. 29.

ADALARIUS, of ATHALARIUS, een der voornaamste metgezellen van Bonifacius in zynen reistocht naar Vrieslandt tot bekeringe der Heidensche inwoners, was een Engelsman van geboorte, wordt van Willibaldus, *in het leven van Bonifacius*, dien zommigen voor den tweden bisschop van Utrecht te boek stellen, *Adalherus* genoemd, en onderging met zynen voorganger de marteldoodt, weshalven zyn ligchaam, naar Utrecht vervoerd, aldaar als een heilig overblyfsel geëerd, en in een draagtombe in de St. Salvators kerke langen tydt bewaard wierdt; van waar het naderhandt met dat van Bonifacius en Eöbanus naar Fulda in Duitschlandt, by 't landt van Hessen, vervoerd is, en in het klooster van de H. Maria, aan de Noordzyde der kerke geplaatst, tot dat het in 't jaar 1154. op den 20. April wederom van daar naar Erfort gebragt wierdt, wanneer het zelve klooster van ouderdom ingestort en geheel vergaan was. *Serrarius lib.* I. *Rer. Mogunt: ex Breviar. Erfort. Henschenius ad diem* 5. *Junii Joan Molanus in Natal. SS. Belgii.*

ADALBERON, aartsbisschop van Rheims en kancelier van Vrankryk, was een der beroemdste kerkvoogden van de X. eeuw. Hy was een zoon van graaf Godfried van Ardennes, en volgde op Odalricus in het jaar 968. Hy hieldt verscheide kerkvergaderingen, stichtte verscheiden kloosters, en verscheen in alle deze gelegenheden met luister. Hy hadt niet alleen zo vele verdiensten in zyn kerkgebiedt, maar ook door het gehele koninkryk. Hy wierdt benoemd tot kancelier van Vrankryk, en bediende dat ampt onder de regering van Lotharius; van Lodewyk den V. en van Hugo Capet, welken laatsten hy in 't jaar 987. zalfde. Onder de brieven van Gilbert, die aartsbisschop was geweest van Rheims, die het toen was van Ravenna, en die naderhandt paus was, onder den naam van Sylvester den II. zyn'er vyf aan Adalberon geschreven, en anderen, de welke Adalberon geschreven hadt. Hy storf den 5. January des jaars 989. *Alderii in Chron. Sanmarthanus. Gall. Chr. &c.*

ADALBERT, of ADELBERT, abt van Elwangen, en naderhandt bisschop van Augsburg, was eerst leermeester van Lodewyk den IV. den zoon van keizer Arnout geweest, en wierdt van hem tot zynen raadt in staatszaken gebruikt. Hy storf in 't jaar 921. Hy heeft eenige levens beschreven, als dat van den heiligen *Hariolphus* eerste abt van Elwangen. *Voss. de Hist. Lat. lib.* II. *c.* 39.

ADALBERTUS, bisschop van Praag, zoon van Slawink, en van Strefislan, van den eersten adel van Bohemen, quam in 't jaar 956. ter werreldt. Hy deedt zyne letteroeffeningen te Maagdenburg, en wierdt aldaar door Adalbert, aartsbisschop, van wien hier voor gesproken is, ontfangen. Na de doodt van dezen aartsbisschop keerde hy naar Bohemen, alwaar hy door Dithmar, bisschop van Praag, tot priester verordend wierdt. Hy wierdt in de plaats van dezen bisschop verkoren, ontfing de beleningh van dit bisdom van Otho den II. en wierdt door den aartsbisschop van Ments in 't jaar 983. ingewyd. De ongeregeldheden der Bohemers noodzaakten hem wel haast om zyn bisdom te verlaten. Drie zaken bewogen hem voornamentlyk tot dit besluit; als voor eerst dat dit volk geen zwarigheit maakte in zyn geweten in het nemen van verscheiden vrouwen; ten twede dat de kerkelyken ongestraft huwelykten; en ten derde dat 'er een schandelyke koophandel met Christen slaven wierdt gedreven, die zy aan de Joden verkochten. Na dat hy zich te Rome van zyn bisdom ontslagen hadt, ging hy voor eenigen tydt naar Monte-Cassin, en wierdt daarna voor eenige jaren monnik in 't klooster van St. Bonifacius te Rome; doch wierdt 'er tot twee verscheiden malen, op het aanhouden van den aartsbisschop van Ments, uitgetrokken; doch de Bohemers hem de twede maal niet willende ontfangen, ging hy het Euangelium in Pruissen, en van daar in Litthauwen prediken, alwaar hy, veel voor het geloof geleden hebbende, eindelyk de martelkroon in 't jaar 997. ontfing, zynde by het Pruissische steedtje Fischausen door de Heidensche priesters met zeven wonden doorsteken. *Baronius. Bollandus. Mabillon. M. du Pin des Auteurs Eccl.* X. *eeuwe. Baillet Vies des Saints.*

ADALBERTUS, aartsbisschop van Saltsburg in Beyeren, was een zoon van Ladislaus, koning van Bohemen. Hy wierdt in 't jaar 1168. tot aartsbisschop verkoren, en verkreeg het Pallium van Alexander den III. Uit zyn aartsbisdom verjaagd zynde, om dat hy den paus tegen Frederik Barbarossa aanhing, deedt hy de sterkte van Halmburg bouwen, om zich tegen dezen keizer in zekerheit te stellen. Hy wierdt door de onderhorigen van zyn aartsbisdom gevangen genomen; doch verkreeg zyne vryheit niet lang daarna. Hy storf in 't jaar 1200. *Wigulcus Hund à Sultremnos*, *Metropolis Salisburgensis &c.*

ADALBERTUS de I. aartsbisschop te Ments, uit den huize van de hertogen van Lotharingen, gelyk *Otto Frisingensis* bericht; hoewel anderen hem voor een graaf van Sarbruk houden. Hy was kancelier van keizer Henrik den V. wierdt ook van hem in 't jaar 1110. tot aartsbisschop van Ments benoemd; het welk hy hem echter zeer slecht beloonde, dewyl hy zich twee jaren daarna aan de zyde zyner vyanden begaf, en tegen hem aanspande, waarom de keizer hem gevangen nam, en drie jaren op eene harde wyze hieldt opgesloten. Wanneer hy eindelyk op borgtocht van Bruno, aartsbisschop van Keulen, daar uit ontslagen wierdt, hing hy paus Calixtus den II. aan, die hem tot Legaat in Duitschlandt aanstelde, waar op hy in 't jaar 1131. te Ments eene kerkvergadering hieldt. Hy holp Lotharius, graaf van Supplinburg, tot keizer verkiezen, en storf in 't jaar 1137. den 24 July. Op hem volgde zyn zusters zoon. *Urspergens in vita Henrici* V. *Frisingensis Chron. l.* VII.

ADALBERTUS de II. een graaf van Sarbruk, die voorhenen domproost te Erfort geweest was, en van keizer Conraad den III. tot aartsbisschop van Ments aangesteld wierdt. Zyne zuster trouwde aan Frederik, hartog in Zwaben, broeder van keizer Conraad den III. Hy storf den 27. Augustus des jaars 1141. als hy maar 4. jaren deze waardigheit hadt bezeten. *Otto Frising. l.* VII. *Dodechin. Chron. Serrar. Hist. Mogunt. Bruschius Archiep. & Episc. Merssæi Cratep. Catal. Elect.*

ADALBERTUS, aartsbisschop van Maagdenburg. Zie ALBERTUS de I.

ADALBERTUS, aartsbisschop van Bremen. Zie ALBERTUS.

ADALDAGUS, aartsbisschop van Hamburg, leefde onder drie keizers, den naam van Otho voerende, in grote achting. Hy was kancelier van Otto den I, en stichtte na de overwinninge, die de zelve tegen de Denen behaald hadt, de drie bisdommen, Sleeswyk, Ripen en Arhusen. Benedictus, welken de Romeinen tegen Leo verkoren hadden, bragt hy gevangen naar Hamburg, alwaar deze paus in 't jaar 966. ook in de gevangenis storf: doch hy zelfs overleedt ook in 't jaar 988. na dat hy 54. jaren aartsbisschop geweest was. *Krantz. l.* IV. *Sax. c.* 9. *& l.* III. *Metrop. c.* 16. *Chytræus Sax. p.* 76. *Buntings Luneb. Chron: p.* 105.

ADALGARIUS, een Benenictyner monnik van de abdy van Corbie, en metgezel van Rembert, wiens opvolger hy was op den bisschoppelyken stoel. Door paus Formosus te Rome gedagvaard zynde, om de redenen aan te tonen van het recht, dat hy op de kerke van Bremen voorgaf te hebben, verscheen Adalgarius aldaar niet, en zondt zelfs ook niemandt van zynent wegen. Door den yver, dien hy hadde om den Godsdienst in de Noordsche landen uit te breiden, rechtte hy een queekschool van priesters op. Hy storf in 't jaar 909. na dat hy zyne kerk 20. jaren bestierd hadde.

ADALGISUS, ook THEODOTUS genoemd, een zoon van Desiderius, den laatsten koning der Longobarden, nam zyne toevlucht tot de keizeren te Constantinopel, wanneer Karel de Grote zynen vader in den jare 774. overwonnen, en van zyne staten en vryheit beroofd hadde. Die keizers deden hem ook onderstandt; doch hy kon niets uitrechten, en na dat hy in 't jaar 788. in Italië een slag verloren hadt, week hy weder naar Constantinopel, en quam naderhandt niet weder te voorschyn. *Eginhard. Annal. ad a.* 788. Zie KAREL DE GROTE.

ADALGISUS, een Lombard, prins van Salerno, hadt last van Lodewyk den II. zoon van Lotharius, om de stadt Benevento te verdedigen; doch zich door de beloften van de Grieken hebbende laten winnen, verliet hy dezen prins om zyne vyanden aan te hangen, en sleepte ook in zynen opstandt alle de steden van Samnium, van Lucanië en van Campanië met zich. Doch Lodewyk, alle deze steden wel haast wederom bemachtigd hebbende, week Adalgisus naar het eilandt Corsica. *Chron. Philip.* IV.

ADALGOTHUS, de XI. aartsbisschop van Maagdenburg, die ten tyde van keizer Henrik den IV. de gewoonte instelde om alle jaren in de vasten dagelyks aan honderd arme luiden ieder een broodt en een haring te geven. Hy maakte zich door verscheiden andere liefdedaden bemind. *Crantzius l.* IV. *Metrop. c.* 32.

ADALIA, de vyfde zoon van Haman, die met zyne andere broeders en zyn vader en moeder omquam door 't verlof, dat Ahasueros aan de Joden gaf om zich aan hunne vyanden te wreken. Zyn naam betekent *een arbeidend*, of *arbeidzaam dienaar. Esth.* IX. 8. *Simon Dict. de la Bibl.*

ADALULPHUS, een groot heer onder de Lombarden, de stoutheit gehad hebbende, om op de eer van Gundeberga, de huisvrouwe van Arioldus, koning der Lombarden, toe te leggen, betoonde zy zo veel afkeer van hem, als zyne onbeschaamdheit verdiende. Adalulphus bevreest zynde, dat het gerucht daar van tot de ooren des konings mogt komen, en de koninginne

hem daar over aanklagen, ging zelfs by den koning en beschuldigde de vorstin van verraadt. De vorst hem te ligt gelovende, zette Gundeberga in eene strenge gevangenis. Zy bragt drie jaren in dezen droevigen staat door, tot dat Clotarius, koning van Vrankryk, over dit droevig lot van deze princesse getroffen zynde, gezanten aan Arioldus zondt, om hem aan te kondigen, dat het hem niet vry stondt om Gundeberga, uit Franschen koninklyken bloede gesproten, op eene enkele beschuldiging, zonder bewys, zodanig te handelen en van alle eere te beroven, die men haar schuldig was. De koning Arioldus antwoordde aan de afgezanten, dat hy zyne redenen hadde om dusdanig te handelen. Een der afgezanten, genaamd Ansoaleus, vatte het woordt op, en zeide: *Wy zullen van uw gevoelen zyn, ô koning, zo gy de koninginne vryheit geeft om zich te verantwoorden door iemandt van hare bediendens, die in hare belangen is en die een tweestrydt met haren beschuldiger wil wagen.* Het voorstel wierdt aangenomen, en aanstonds liet Aripert, een nabestaande van de koninginne, eenen, genaamd Pitto, komen om met Adalulphus te stryden, die de uitdaging aannam. Zy streden tegen malkander, de waarheit wierdt ontdekt, en de overwinning verklaarde zich voor de onschuldige. Adalulphus wierdt terstondt gedood: Arioldus deedt Gundeberga straks uit de gevangenisse gaan, en herstelde haar in al de achtinge en eer, die zy verdiende, als eene onschuldige en als koningin. 't Was een oude gewoonte onder de Lombarden zich van het tweegevecht te bedienen, om zich van de grootste misdaden te ontschuldigen, het welk een langen tydt in 't Westen standt hieldt en door de wetten geoorloofd was. *Sigon. lib.* II. *de Regn. Italico.*

ADALVALDUS, ADALWALDUS, of ADEVALDUS, een zoon van Agilulphus, wierdt noch een kindt zynde door al het volk voor koning van Lombardië erkend, en ontfing op de schouwplaats alle eertekenen van een koning. Zyn vader Agilulphus, met hem regerende, zondt keizer Heraclius een gezant, genaamd Eusebius, aan hem. Deze Eusebius, 't zy dat hy de bevelen van zynen meester uitvoerde, of zyne eigene bewegingen opvolgde, nam de gelegenheit waar, dat Adalvaldus uit het badt quam om hem eenen drank aan te bieden, als die hem in die gelegenheit zeer goed en dienstig zoude zyn; doch deze jonge koning hadt den zelven zo haast niet gedronken of hy verloor het gebruik van de reden. Zo haast de gezant zulks vernam, spoorde hy dezen onzinnigen prins aan, (onder voorwendsel van zyn persoon daar door in zekerheit te stellen) om de voornaamste der Lombarden van kant te helpen. Zyn boze raadt wierdt ook aanstonds gevolgd, en tien van de grootste heren wierden ter doodt gebragt. De Lombarden, voorziende, dat het erger met hem zoude worden, en bevreest zynde dat hen zulks ook mogt overkomen, bragten het volk tot eenen opstandt, en verjoegen dezen prins met zyne moeder Theodelinga. *Sigon. l.* II. *Regn. Italici.*

ADAM is de gemene naam, waar van de Hebreeuwen zich bedienen om den mensche uit te drukken. Hy betekent eigentlyk *rode aarde*; maar deze naam wordt inzonderheit gegeven aan Adam, den stamvader van het gansche menschelyke geslacht, die onmiddelyk van Godt wierdt voortgebragt op den zesden dag der scheppinge. Zyn ligchaam geformeerd zynde van het stof der aarde, blies Godt in zyne neusgaten den adem des levens; dat is te zeggen dat hy hem bezielde, en dat gestel van hem maakte, dat men mensch noemt, bestaande uit een werktuigchelyk ligchaam, en eene redelyke ziele. De zelve Godt, die Adam geschapen hadde, stelde hem in een schonen lusthof, gemeenlyk het aardsche Paradys of de hof van Eden genoemd; en om hem aan alle dieren hunne namen te doen geven, deedt Godt de zelve by hem komen. Vervolgens dede hy eenen diepen slaap op hem vallen, en nam eene van zyne ribben, waar van hy eene vrouw maakte. Adam erkende dat deze vrouw been was van zyne benen, en vleesch van zynen vleesche, en leefde met haar, zonder dat zy zich over hunne naaktheit schaamden. Daar was in den hof een boom, waar van Godt hen verboden hadde te eeten, op verbeurte van het leven. Ondertusschen liet de vrouw, door de slange verleid zynde, niet na daar van te eeten, en Adam te overreden om het zelve te doen. Sedert bemerkten zy dat zy naakt waren, en maakten zich schorten of gordels, van vygebladeren zamengevoegd. Godt quam hen hier op de rampen aankondigen, waar mede hy hunne misdaadt wilde straffen, verdreef hen uit den hof, en maakte hen klederen van vellen. Adam noemde zyne huisvrouw Eva, en voltrok zyn huwelyk. Hy wierdt de vader van Caïn, en van Abel, en naderhandt van Seth, en van vele andere zonen en dochteren, waar van men de namen niet weet, en hy storf in den ouderdom van 930. jaren. Zie daar alles wat wy zekers van hem weten, volgens het verhaal van Mozes. Een oneindig getal van andere zaken, die men van hem gezegd heeft, zyn of t'eenemaal valsch, of t'eenemaal onzeker. Het is waar dat men van eenige kan oordelen, dat zy niet strydig zyn met de gelykvormigheit des geloofs, noch met de waarschynlykheit. Onder dit laatste slag mag men stellen het gene van zyne grote wetenschap gezegd wordt; want wy lezen niets in *Genesis*, dat ons minder dat denkbeeldt kan doen hebben, dan het ons dat zelve zoude benemen; het zoude echter kunnen zyn dat Adam uit de handt van zynen maker gekomen was geweest met de ingeblaze wetenschappen, en dat hy door de zonde de zelve niet verloren hadde, zo weinig als de quade engelen hunne kennisse verloren hebben sedert hunnen val, en zo weinig als de wanbedryven den geleerden hunne wetenschappen, die zy bezitten, doen verliezen. Veel wordt 'er omtrent de kennisse van Adam gebeuzeld, doch het algemeenste gevoelen is, dat Adam van den tydt zyner scheppinge af meer zaken wist dan eenig mensch door eene lange ervarenheit zoude kunnen leren. Daar was byna niets, dan de toekomende toevalligheden, de gedachten des herten, en een gedeelte der byzondere ondeelbaarheden, (*individuus*) dat aan zynen geest ontsnapte. Het is genoegzaam ontwyffelbaar dat de eerste mensch meerder verlicht was dan Salomo; en dat zyne beschouwende kennisse begaafd was met al het natuurkundig en wiskunstig licht, waar toe het menschelyk geslacht natuurlyk bequaam is, en dat zyne oeffenende kennisse begaafd was met eene volmaakte voorzichtigheit, in opzichte van alle het gene de mensch doen moet, het zy in 't byzonder, het zy in 't algemeen: en boven dien met alle de zedenkundige wetenschappen, en met alle de vrye kunsten, de dichtkunst, de schilderkunst, de beeldhouwery, de landbouwery, de scheikunst, enz. Eenige Rabbynen vergenoegden zich met den eersten mensche in wetenschap by Mozes en by Salomo te vergelyken; maar eenige anderen hebben beweerd, dat hy daar in zelfs de engelen te boven ging, bybrengende dat de engelen niet geweten hebbende den dieren hunne namen te geven, zulks niet alleen door den mensche geschied was, maar dat hy ook zelfs gevraagd zynde, hoe men Godt zoude moeten noemen, aan den zelven den naam van Jehovah gegeven hadde. Volgens de zelve Rabbynen was dit ook de betekenis van de zinspreuk hunner leeraaren, (*de grootheit van Adam strekte zich van het eene einde van de werreldt uit tot het andere*) dat hy kennisse hadde van alle zaken. Immers, dat Adam met Gods beeldt naar zyne gelykenisse geschapen, en tot een heer gesteld over de aarde, meer dan gemene wysheit heeft gehad kan men afnemen om dat hy alleen zynde, en den dieren namen gevende, zich eene sprake heeft moeten vormen, en ook kennisse van den aardt der dieren hebben; behalven dat hy, zonder wysheit en grote kennisse, geen nuttig gebruik van de heerschappy over alles heeft kunnen hebben. Doch wat men van zyne sterrekunde en diergelyke zaken vertelt is loutere gissing.

Men kan ook onder de waarschynlyke zaken begrypen het gene van de schoonheit van den eersten mensch, dat pronkjuweel der werken Gods, gezegd wordt: behoudens dat men niet vervalle tot die ongerymde byverzieringe, dat Godt den mensche willende scheppen, zich zelf met een volmaakt schoon menschelyk ligchaam bekleed en naar dat voorbeeldt het ligchaam van Adam gemaakt zoude hebben; en dat Godt daar door ten opzichte van het ligchaam zoude hebben kunnen zeggen, dat hy den mensche naar zynen beelde gemaakt hadde. Men heeft 'er noch by gevoegd, dat deze verschyning van Godt in de menschelyke gedaante, de eerste voorbereiding van de menschwording is geweest: dat is te zeggen, dat de twede persoon der Drieëenheit zich bekleedde met de gedaante der nature, in de welke hy te zyner tydt vleesch en benen zoude aannemen; en dat hy, onder de gedaante van den schoonsten mensche, die ooit geweest was, arbeidde aan de voortbrenging van Adam, dien hy een afbeeldsel maakte van dien groten en Goddelyken oorspronk van schoonheit, waar mede hy zich bekleed hadt: eindelyk, deze gedaante zegt men, waar mede het Woordt zich bekleedde, was gelykvormig aan de gedaante, die door Petrus gezien wierdt op den berg Thabor, en door Moses op den berg Sinaï, en aan die, de welke Mozes en Elias op den dag der verheerlyking vertoonden. Het is een zeer bequaam schryver, die deze hersenschimmen voorgesteld heeft; (*Salian. Annal. Tom.* I. *pag.* 106.) en men vindt 'er die ten minste een gedeelte der zelven toestemmen.

Maar het is geheel valsch dat hy met beide de kunnen geschapen is; en die deze aanmerkingen gemaakt, en zich zulke dweperyen ingebeeld hebben, hebben jammerlyk over de woorden der H. Schrift gestruikeld. Een groot getal Rabbynen heeft geloofd, dat het ligchaam van Adam dubbeld geschapen was, mannelyk van de eene, en vrouwelyk van de andere zyde, en dat het eene ligchaam aan het andere gevoegd was door de schouderen: de hoofden beschouwden de tegen malkander overgestelde voorwerpen, gelyk de hoofden van Janus. Doch zy geven voor, dat Godt, wanneer hy Eva schiep, niets anders te doen hadde dan dat dubbeld ligchaam in tweën te scheiden; dat, het welk de mannelyke kunne hadde, was Adam; dat, het welk de vrouwelyke kunne hadde, was Eva. Eugubinus is het met dit gevoelen eens, behalven omtrent de gelegenheit der twee ligchamen; want hy geeft voor dat de zelve aan de zyden te zamen gehecht, en elkander in alles, behalven in de kunne, gelyk waren. Het mannelyke ligchaam was aan de rechter zyde, en omhelsde het andere om den hals met de linker handt, terwyl het andere het zelve deedt met zyne rechter handt. Beide waren zy bezield, beide vielen zy in eenen diepen slaap, wanneer Godt Eva wilde formeren, dat is haar van het mannelyke ligchaam afscheiden. Men behoeft maar alleen de H. Schrift te lezen om deze wangevoelens volkomen te wederleggen. Onder alle de byzondere gevoelens van Antonetta Bourignon heeft zy niets vreemder voortgebragt dan het gene den eersten mensche betreft. Zy geeft voor, dat, eer hy zondigde, hy de gronden der beide kunnen, en het vermogen om zynes gelyken zonder de mede werking van eene vrouwe voort te brengen, in zich bezat; en dat de tegenwoordige noodzaaklykheit van ieder kunne om zich by de andere te voegen tot vermenigvuldiginge een gevolg is van de veranderinge, welke de zonde in het menschelyke ligchaam maakte. „ De menschen „ (zegt zy in de voorrede van haar boek, genaamd *de nieuwe hemel* „ *en de nieuwe aarde*) menen van Godt geschapen te zyn gelykerwys zy zich tegenwoordig bevinden, hoewel het zelve niet waar „ is; dewyl de zonde het werk Gods in hen mismaakt heeft: en in „ plaats van menschen, gelyk zy behoorden te zyn, zyn zy wanschepsels in de natuur geworden, in twee onvolmaakte kunnen „ verdeeld, onmachtig om alleen hunnes gelyken voort te brengen, „ gelyk de bomen en planten zich voortbrengen, die in dat stuk „ volmaakter zyn dan de mannen en de vrouwen, die onbequaam „ zyn alleen, zonder zamenvoeging van eene andere, of zonder „ smarte en ellende voort te brengen ". In het vervolg van haar leven (*pag.* 315.) worden de omstandigheden van deze verborgenheit verklaard, zo als Godt, naar men voorwendt, het zelve aan haar zoude geopenbaard hebben. Zy geloofde in eene verrukking van

van zinnen te zien hoe Adam gemaakt was voor den val, en hoe hy alleen andere menschen konde voortbrengen. Daarenboven geloofde zy onderwezen te zyn dat hy deze zeldzame vruchtbaarheit geoeffend hadde, door de voortbrenging van de menschelyke natuur van Jezus Christus. Hoewel de plaats een weinig lang is, kunnen wy niet nalaten om de zelve in 't geheel by te brengen, op dat men te beter ontdekke de uitgebreidheit der dwalingen, waar toe onze geest bequaam is.

„ Godt vertoonde haar in den geest, zonder tusschenkomst der „ ligchamelyke oogen, die door den glans van zo veel heerlykheit „ verblind zouden zyn geweest, de schoonheit van de eerste werreldt, en de wyze op welke zy uit de verwarringe der hoofdstoffen (*Chaos*) getrokken was: alles was schitterende, doorschynende, stralende van licht, en van onuitsprekelyke heerlykheit. Hy „ deedt haar op de zelve geestelyke wyze Adam, den eersten mensche, verschynen, wiens ligchaam zuiverder en helderder was „ dan kristal, geheel licht en vlug, om zo te spreken: in het welke en door het welke men vaten en vlieten zag van licht, het „ welk van binnen naar buiten drong door alle zyne zweetgaten; „ vaten, in de welke omliepen vochten van allerlei slag, en van „ allerlei zeer levende en doorschynende verwen, niet alleen van „ water, van melk, maar van vuur, van lucht, en andere. Zyne bewegingen maakten wonderbare overeenstemmingen; alles gehoorzaamde hem; niets stondt hem tegen, noch konde hem „ beschadigen. Hy was groter van gestalte dan de tegenwoordige „ menschen, hadde kort, gekruld, zwartachtig haair, en de bovenste lip met een weinig baards bedekt: en in plaats van de dierelyke delen, die men niet noemt, was hy gemaakt gelyk onze „ ligchamen in het eeuwige leven hersteld zullen zyn, en dat ik niet „ wete of ik zeggen mag. Hy hadde in dat gedeelte het maaksel „ van een neus, van de zelve gedaante als die van het aangezicht; „ en dat was een oorspronk van welriekenheit, en van de wonderlykste geuren: daar moesten ook de menschen uitgaan, waar van „ hy alle de grondbeginselen in zich hadde; want daar was in zynen „ buik een vat, waar in kleine eiertjes geboren wierden, en een „ ander vat vol van vocht, dat de eiertjes vruchtbaar maakte. En „ wanneer de mensch zich verhitte in de liefde tot zynen Godt, „ dede de begeerte, die hy hadde dat 'er andere schepselen wezen „ mogten dan hy, om deze grote Majesteit te lieven en aan te bidden, door het vuur van de liefde Gods deze vocht op een of meer „ van deze eiertjes storten, met onbegrypelyke wellusten, en dit „ ei, vruchtbaar gemaakt, quam eenigen tydt daarna door dezen „ weg te voorschyn in de gedaante van een ei, en leverde kort „ daarna een volkomen mensch uit. Aldus zal 'er in het eeuwige „ leven eene heilige en oneindige voortteling zyn, geheel anders „ dan die, welke de zonde heeft ingevoerd door middel van de „ vrouwe, de welke Godt uit den man formeerde, trekkende uit „ de zyde van Adam dat ingewandt, vervattende de eiertjes, het „ welk de vrouw bezit, en uit de welke noch tegenwoordig de „ menschen in haar geboren worden, overeenkomstig met de nieuwe ontdekkingen van de ontleedkunde. De eerste mensch, welken Adam in zyn heerlyken staat door zich zelf alleen voortbragt, „ wierdt van Godt verkoren om den troon der Godheit te vervullen, het middel en werktuig, waar door Godt zich eeuwiglyk aan „ de menschen wilde mededelen. Deze is Jezus Christus, de eerstgeboren, vereenigd aan de menschelyke natuur, Godt en mensch „ te zamen. " Bayle maakt hier over twee aanmerkingen. De eene is dat Antonetta niet heeft moeten geloven, dat zy wederopstaan zoude: want volgens hare gronden zal de onzuivre stoffe, die sedert de zonde het menschelyke ligchaam is toegevoegd, en die in het graf verrot, niet wederopstaan, en de wederopstanding is niets anders dan de herstelling van den mensch in zynen staat van oprechtheit; een staat, waar in, volgens de schone openbaringen van Antonetta, gene vrouwen waren. Men veroordeelde eertyds te Parys eenen ketter, genaamd Almauri, die, onder andere dwalingen, beweerde, *dat op het einde der werreldt de twee kunnen te zamen vereenigd zouden zyn in een zelven persoon, en dat deze wedervereeniging begonnen hadde in Jezus Christus; en dat 'er, indien de mensch gebleven was in den staat, waar in Godt hem hadde voortgebragt, geen onderscheidt van kunne geweest zoude zyn.* Faber d'Etaples heeft geloofd, dat Adam in den staat der oprechtheit van zich zelve, zonder behulp van eenige vrouwe, zyns gelyken zoude voortgebragt hebben. Antonetta is dan de eerste niet geweest, die deze zaken geleerd heeft, maar zy heeft 'er veel van het hare by gedaan; gelyk, onder anderen, die eeuwige voorttelinge, die zy zegt dat in het Paradys geschieden zal, op die wyze, gelyk de menschen vermenigvuldigd zouden hebben op de aarde, indien zy hunne oprechtheit bewaard hadden. Ook heeft een zeker rechtsgeleerde van onzen tydt uit den text willen beweren, dat Godt den mensche met beide de naturen geschapen hadde, lezende *man en wyf schiep hy hem*, als of aldaar van den mensche in het eenvoudig getal gesproken wierdt; doch dit is zeer qualyk gelezen, dewyl 'er duidelyk in 't meervoudig getal van den mensche gezegd wordt *man en wyf schiep hy hen.* Andere hoogvliegende Philosophen van onzen tydt hebben ook met de Rabbynen gedroomd dat Adam van Eva bezwangerd was, en in den diepen slaap, die op hem viel, van haar, als eene vrouwe van hare vrucht, verlost is geworden. Wat zal men zeggen van Paracelsus, die geloofde, dat de nodige delen tot de voortteling niet in onze voorouders gevonden wierden, voor dat zy zondigden; maar dat de zelve, na dat zy gezondigd hadden, uitquam en als uitwasschen, of gelyk de kliergezwellen aan de keel komen? De twede aanmerking van Bayle is, dat deze vrouwe aan Jezus Christus, uit Adam geboren, alle de verschyningen toeschryft, waar van het Oude Testament gesproken heeft, en dat zy glooft, dat, wanneer hy het verderffelyke van ons vleesch en bloedt heeft willen aandoen in de ingewanden van de H. Maagdt, hy zyn ligchaam daar in sloot, het zy met het zelve tot die kleinheit te brengen, welke het hadde op zyne eerste ontfangenisse of geboorte; het zy op eene andere wyze, die voor onze plompe reden en voor ons botte begrip onbegrypelyk is.

Het is ook onwaarachtig, dat Adam met de besnydenis of zonder de voorhuidt is geboren, gelyk de Joden verzekeren; en dat hy, dewyl hem zulks mishaagde, tot het misdryf vervallen zy van die gene, waar van Paulus gewag maakt I. *Cor.* VII. 18.

Men moet ook onder de fabelen tellen de vertellingen, die men van zyne reusachtige gestalte gedaan heeft. Philo geloofde dat Adam alle andere menschen in grootheit van ziel en ligchaam te boven ging: maar de Talmudisten gaan oneindig veel verder. Zy verzekeren, dat Adam zich van het eene einde van de aarde tot het andere uitstrekte, wanneer hy van Godt geschapen wierdt; dat Godt, na dat hy gezondigd hadde, zyne handt op hem verzwaarde, en de grootheit van zyne gestalte verminderde tot op honderd ellen. Zommigen zeggen dat Godt zulks deedt op het verzoek der engelen, die voor dezen reus vreesden; maar zy vooronderstellen, dat Godt aan den eersten mensch de hoogte liet van negen honderd ellebogen. Anderen maken hem zo onmatig groot van gestalte, dat de zee overal voor hem doorwaadbaar was. De Arabiers hebben daar van mede geen minder verbeelding. Men brengt eenen Joannes Lucidus by, die gelooft, dat Adam de grootste der reuzen was, willende zulks bewyzen uit de gemene overzetting van het laatste vers van 't V. hoofdstuk van het boek Josua: *nomen Hebron ante vocabatur Cariath Arbe: Adam maximus ibi inter Enacim situs est.* Hieronymus heeft zich ook uit kracht van deze plaats verbeeld dat Adam te Hebron begraven was. Maar het Hebreeuwsch en de overzetting der zeventigen zeggen niets dat Adam betreft, noch gewagen van eenig graf; maar zeggen alleen, gelyk de Nederduitsche vertaling, op die plaats: *De naam nu van Hebron was eertyds Kiriath-Arba, die een groot mensch geweest is onder de Enakim.*

Niet minder beuzelachtig is het geen gezegd wordt van de boeken die Adam zoude geschreven hebben. De Joden geven voor dat hy een boek van de schepping geschreven heeft, en een ander van de Godheit. Kissæus, een Mahomethaansch schryver, verhaalt dat Abraham, naar 't landt der Sabeen gegaan zynde, de koffer van Adam opende, en zyne boeken daar in vondt, benevens die van Seth, en die van Edris (dus noemen de Arabiers Enoch.) Zy zeggen dat Adam wel twintig boeken hadde, die uit den hemel gedaald waren, de welke verscheide wetten, beloften, bedreigingen en voorzeggingen inhielden. Eenige Rabbynen schryven den XCII. Psalm aan Adam toe, en daar worden handschriften gevonden, in de welke de Chaldeeuwsche tytel van dezen Psalm medebrengt, dat het een lofzang en liedt is, dat door den eersten mensche gezongen wierdt op den Zabbathdag. De goede Eusebius Nierenberg, de ligtgeloovigheit zelf, verhaalt twee liederen, die hy getrouwlyk nageschreven heeft uit de openbaringe van den gelukzaligen Amadeus, in de Bibliotheek van het Escuriaal. Adam zegt men de schryver van deze twee stukken te zyn: dat hy het eene maakte toen hy Eva de eerste maal zag; en dat het andere de boetpsalm was, die hy en zyne vrouw na hunne zonde zongen.

Wy hebben reeds gezien dat Hieronymus, zonder eenigen grondt, zich heeft ingebeeld, dat Adam te Hebron begraven was; maar men zoude geen minder recht hebben om zulks te geloven dan met andere te denken, dat Adam op den berg Calvarie begraven was. Het is waar, dit laatste gevoelen is beter *per la predica*; want het is veel vruchtbaarder in zinspelingen, in tegenstellingen, in zedelessen, en in allerlei verbeeldingen van de redekunde: maar deze reden is weinig anders dienstig dan tot een bewys tegen de genen, die vragen mogten waarom het gevoelen van Hieronymus minder aangenomen is dan het andere. Doch laat ons van de vergelyking van deze gevoelens afstappen; het moet ons genoeg zyn te weten dat de vaders vry eenparig geloofd hebben, dat de eerste mensch storf ter plaatse, daar Jeruzalem naderhandt gebouwd is, en dat men hem begroef op een nabygelegen berg, die Golgatha of Calvarie genoemd wierdt. Hy is de zelve, waar op Jezus Christus gekruist is. Zo men vraagt hoe het graf van Adam de wateren der zondvloedt heeft kunnen wederstaan, en hoe zyne benen hunne plaats hebben kunnen behouden, om daar de besprenging van het bloedt onzes Heren te ontfangen; want dat is eigentlyk de zaak en de verborgenheit daar 't op aankomt:

Hic hominem primum susceptimus esse sepultum,
Hic patitur Christus: pia sanguine terra madescit;
Pulvis Adæ ut possit veteris, cum sanguine Christi
Commixtus, stillantis aquæ virtute lavari.

(*Tertullianus Carm. contr. Marcion. lib.* II. *c.* 4.)

Waar van de zin is:

„ Hier was 't daar de eerste mensch zyn rust in 't graf genoot;
„ Hier was 't daar Christus ook zyn bloedt op de aard' vergoot:
„ Opdat dus Adams stof, daar meê vermengd, door plassen
„ Van 't druipend water rein mogt' worden afgewassen.

Zo men, zeggen wy, deze vraag doedt, Barcepha zal u een geacht leeraar van Syriê bybrengen, (Jac. Orrohaïta) die gezegd heeft, dat Noach in Judea woonde, dat hy in de velden van Sodoma de cederen plantte, waar van hy de arke bouwde; dat hy de benen Adams met zich voerde in de arke; dat hy, na dat hy daar uit gegaan was, de zelve verdeelde aan zyne drie zonen; dat hy het bekkeneel, of de hoofdschedel, gaf aan Sem, en dat de nakomelingen van Sem zich in 't bezit van Judea gesteld hebbende, dit bekkeneel op de zelve plaats begroeven, daar het graf van Adam geweest was. Cornelius a Lapide zegt dat de Hebreeuwen verhalen, dat Seth, door 't bevel van een engel, in den mondt

van

van den begraven Adam van het zaadt leide van den verboden boom, en dat daar van een boom groeide, waar van het kruis gemaakt wierdt; en dat het billyk was dat het zelve hout, dat Adam hadde doen zondigen, ook dat was, op het welke Christus de zonden van Adam verzoende. Deze Jesuit verstaat zekerlyk door de Hebreeuwen de Joden, die waarlyk niet zullen zeggen dat Christus de zonden van Adam verzoend heeft. Deze fabel wordt verders op verscheide wyzen verhaald; want men vindt in een Rabbyn, die langen tydt voor Christus geleefd heeft, en wiens werk genoemd wordt *Gale Rasejah*, dat de engelen Adam in de woestyne eenen tak bragten van den boom des levens; dat Seth den zelven plantte, en dat hy een boom wierdt, waar van Mozes zich met nuttigheit bediende; want na dat hy daar van den staf genomen hadt, die hem diende om zo vele wonderen te doen, nam hy 'er ook het hout van, dat hy in het bitter water wierp, om het zelve zoet te maken, en waar aan hy de kopere slange hechtte. Eenigen zeggen dat Adam Seth zondt aan de poorte van den hof Eden, om de engelen, die den ingang van den zelven bewaarden, te bidden hem eenen tak van den boom des levens toe te staan, het welk zy deden.

Men moet zich wel wachten met den abt Rupert zo vele onzekerheden te hebben wegens het stuk van Adams zaligheit, en noch meer van te geloven met de Tatianiten, dat hy veroordeeld zy tot de vlammen van het eeuwige vuur. Men vindt niets het gene ons noodzaken kan om het gevoelen van Origenes, Augustinus, Athanasius, en van vele anderen aan te nemen, dat Adam van de eersten was der genen, die met Jezus Christus zyn opgewekt. Noch minder is men verplicht te geloven, dat zyn naberouw hem van droefheit zoude hebben doen sterven, indien Godt niet den engel Raziël gezonden hadde om hem te vertroosten. Maar de reden wil dat wy geloven, dat zyn vertrouwen en zyne gebeden hem barmhertigheit hebben doen vinden, en dat hy een zaligen doodt gestorven is. Hoe lang de staat zyner rechtheit geduurd heeft is in het artykel van ABEL reeds verhandeld. Wy zullen 't hier by laten, zonder aan te roeren wat al verder van Adam verteld wordt, en hoe vele grollen in den Alkoran wegens Adam te vinden zyn, en tot slot alleen zeggen, dat Saturnus voorheen Adam is verbeeld geworden. *Genes.* I. *tot* V. *Augustin. de Civit. Dei lib.* XIV. *c.* 17. *lib.* XI. *de Genesi ad Liter. cap.* 31. *lib.* I. *de Nupt. & concupisc. cap.* 5. *lib.* I. *Locutionum in Genes. n.* 9. *& lib.* II. *de peccat. Merit. & Remiss. cap.* 22. *Josephus Oudh.* I. *boek* 2. *k. Saliani Annalium Tom.* I. *pag.* 106. 107. 113. 225. *Rivini serpent. Seduct. pag.* 49. 50. 56. 57. *Heidegg. Hist. Patriarch. Tom.* I. *pag.* 128. 160. 481. *Nov. Vision. de Rotterdam. Corn. a Lapide in Genes.* II. V. *vs.* 24. *Bartolocci Bibl. Rab. Tom.* I. *pag.* 291. *Paracelsus apud Vossium de Philosophia cap.* IX. *pag.* 71. *Philo de Opific. Mundi; in libro Sanhedrin; in Tractatu de Paradiso. Moncon Voyage J. P. Joh. Lucidus de Emendat. Tempor. lib.* I. *c.* 4. *apud Pererium in Genes. lib.* IV. *Q.* III. *Hieron. in Matth.* XXVII. *A. Gellius Noct. Att. lib.* I. *cap.* 1. *Stanleji Philosoph. Orient. lib.* III. *cap.* 3. *Gasp. Schotti Techn. curiosi pag.* 556. *Ruperti Comment. in Genes. lib.* III. *cap.* 31. *Epiph. Hær.* XLVI. *Euseb. Hist. lib.* IV. *cap.* 27. *Reuchlinus de art. Cabbal. pag.* 8. *Saldeni Otia Theolog. pag.* 608.

ADAM, abt van St. Denys, een man van grote verdiensten, leefde in de XI. eeuw, onder de regering van Lodewyk den Dikken. Hy wierdt in verscheide zaken gebruikt, en hadt verschil met Burchard van Montmorency, waar in de koning de zyde van Adam koos, en zelf de moeite op zich nam om het verschil te beslechten. Adam ontfing te St. Denys paus Paschal den II. en storf in 't jaar 1123. De abt Suger was zyn opvolger. *Doublet Annal. de St. Denys. Sammarth. Gall. Christ. du Chesne Hist. de Montmor.*

ADAM, toegenaamd van *Evesham*, abt van een klooster van dezen naam in Engelandt in 't jaar 1160. Pitseus zegt, dat hy van de orde van St. Benedictus was. Possevyn plaatst hem in die van de Cistercienzen. Hy liet een boek met leerredenen na; een ander met brieven; een boek van het wonderwerk van 't Sacrament des Autaars. enz. *Pitseus de Script. Angl. Possevin. in Appar. Sacro. &c.*

ADAM, een Regulier kannunnik van de abdy van St. Victor lez Paris, was in grote achting in de XII. eeuwe. Hy schreef verscheiden verhandelingen, en leefde onder den abt Guerin, met Richard van St. Victor, Pieter Comestor, en andere grote mannen, die in deze vermaarde abdy bloeiden. Adam storf den 8. July van 't jaar 1177. Hy stelde zelfs zyn grafschrift op in XIV. vaarzen, die men noch in het klooster van St. Victor ziet.

ADAM, een Schotschman, en Regulier kanunnik van St. Augustyn, van de Premonstratenzer orde, bloeide omtrent het jaar 1160. en storf in het jaar 1180. Hy heeft eene uitlegginge gemaakt van den regel van Augustinus; eene verhandeling van de drievoudige tabernakel van Mozes; eene andere verhandeling van het driederlei slag van beschouwing; en 47. leerredenen. Deze werken zyn in den jare 1659. te Antwerpen gedrukt. De vader Oudyn zegt, dat hy van dezen schryver 53. andere leerredenen gezien heeft, en eene alleenspraak van de ziele, in de Bibliotheek van de vaders Celestynen van Mante. *M. du Pin. Bibl. des auteurs Eccl. du* XII. *siecle.*

ADAM, abt van Perseme, leide zich op het prediken toe. Hy hadt verscheide redenvoerigen voor zyne geestelyken opgesteld; leerredenen over de heiligen, en over verscheide stoffen, en eenige uitleggingen over de H. Schrift, waar van Thrithemius, zonder de zelve gezien te hebben, gewag maakt. Baluze heeft ons, in het eerste stuk van zyne Mengelwerken, vyf zedekundige brieven van dezen schryver medegedeeld aan Osmond, een monnik van Mortemer in Normandië, geschreven. *du Pin Biblioth. des aut. Ecclef. du* XII. *siecle.*

ADAM, gezegd *van Durham*, (*Durensis*) om dat hy een geestelyke van dat klooster der orde van de Cistercienzen, naby Herfort in Engelandt, was. Hy leefde omtrent den jare 1200. en schreef in vaarzen eene verhandeling tegen een werk van Sylvester Gyrald, genaamd *Speculum*, waar in hy tegen de monniken sprak. Adam stelde ook een *Rudimenta Musicæ, &c.* op.

ADAM, gezegd *van Barkinge*, een Engelschman, en monnik van de orde der Cistercienzen, heeft in 't jaar 1217. gebloeid. Hy was Doctor van Oxfort, en wierdt voor een van de geleerdste mannen zynes tyds geacht. Hy schreef over het Oude en Nieuwe Testament; *De duplici Christi natura. De serie sex ætatum; &c. Sixtus Sinens. lib.* IV. *Bibl. Pitseus. Vossius.*

ADAM, een monnik van 't klooster van Aldersbac in Beyeren, van de orde der Cistercienzen, heeft omtrent den jare 1250. geleefd. Hy maakte eene verhandeling over de zedekundige Godgeleerdheit in vaarzen, waar van Caramuel met lof heeft gesproken *in Epist. Dedic.* I. *P. Theol.*

ADAM, gezegd *de Karthuizer*, een Engelschman, en monnik van de orde der Karthuizers, was in grote achting onder de regering van Eduard den III. in 't jaar 1340. Hy was bestendig van deugd, en van eene diepe geleerdheit. Hy schreef het leven van den H. Hugo van Lincoln; *de Sumptione Eucharistiæ; de patientia tribulationum. &c. Petrejus Bibl. Carth. Piseus de Script. Angl. Vossius de Hist. Latin. &c.*

ADAM, abt van de orde der Cistercienzen, was een Engelschman en Doctor van de Universiteit van Oxfort. Zyne verdiensten verworven hem de abdy van Royal-lieu, *Loci Regii*, naby Oxfort. Hy schreef verscheiden verhandelingen; *De cavendo ab Hæresi; De Ordine Monastico. Dialogus rationis & animæ, &c.* Hy bloeide omtrent het jaar 1368. *Pitseus de Script. Angl. Charles de Visch Bibl. Cisterc. &c.*

ADAM, toegenaamd *van Ortlon*, wierdt geboren te Herefort in de XIV. eeuwe. Na dat hy Doctor in de rechten gemaakt was, wierdt hy bisschop van Herefort, van Worchester, en Winchester. Hy was de oorzaak van vele onrusten in Engelandt, en maker van dit dubbelzinnig antwoordt, dat Eduard den tweden het leven kostte: *Eduardum regem occidere nolite: timere bonum est*; dat men kan uitleggen, of: *Doodt den koning Eduard niet, het is goed te vrezen*; of: *Hebt geen vreze om koning Eduard te doden, 't is eene goede daadt.* Hy leefde zeer lang blind zynde, en storf in dien staat in den jare 1375. zonder van het gemeen betreurd te worden. *Dict. Angl.*

ADAM, toegenaamd *de oude*, een monnik van de orde der Cistercienzen in het klooster van Killosen, in Schotlandt, *Killocensis*. Wy hebben van hem leerredenen en eenige andere godvruchtige verhandelingen. Het eerste werk is in Quarto in 't jaar 1558. te Parys, gedrukt. *Maracius in Biblioth. Marian. De Visch in Bibl. Cisterc. enz.*

ADAM, of ADAMANTIO, een geleerd Augustyner monnik van Florence, die zonderling in de Oostersche talen ervaren was. Men getuigt van hem dat hy zo gemaklyk Hebreeuwsch en Griekschsprak als Italiaansch. Hy wierdt van de Roomsche Zwitsersche Cantons op het Concilie van Trente gezonden, en verkreeg daar veel achting. Naderhandt ontboodt hem Gregorius de XIII. naar Rome, om den Talmud over te zetten en te verbeteren; met welken arbeidt bezig zynde hy den 15. Jannuary des jaars 1581. overleedt. *Cornelius Curtius in Elog. Vir. illustr. ord. erem. S. Aug.*

ADAM, aartsdiaken van de Patriarchale kamer, en overste van de monniken van Chaldea, wierdt naar Rome gezonden, in het begin van de XVII. eeuwe, door Elias, Nestoriaansch patriarch van Babylonië. Deze patriarch door zyne bisschoppen de geloofsbelydenisse, die paus Paulus de V. hem gezonden hadde, hebbende laten onderzoeken, belastte aan Adam om ze aan dezen paus met de veranderingen, die zy 'er bygevoegd hadden, aan te bieden: doch hy gaf met eenen last om daar in te verbeteren 't geen de paus daar tegen zoude te zeggen vinden. Dit gezantschap van Adam was een gezantschap van gehoorzaamheit. Deze monnik te Rome gekomen zynde, queet zich met veel zorg van zynen last. Hy hadt een geschrift met zich genomen, waar in hy voorgaf het geloof der Oostersche met dat van de Roomsche kerke overeen te brengen, en aan te tonen, dat hun verschil alleen in woorden bestondt. Hy hadt eerst dit geschrift aan zynen patriarch vertoond, en daarna uit zyn last aan de bisschoppen, die met hem eens waren. Hy was een geheel jaar bezig om van stadt tot stadt te gaan, en het zelve door deze bisschoppen te doen goed keuren. Pieter Strossa, geheimschryver van paus Paulus den V. kreeg last om dat geschrift te beantwoorden. Het antwoordt was eer hard dan toegevende. Daar was niets, dat hy gunstig uitleide, en de Legaat van den patriarch moeste zich onderwerpen, niet alleen aan de leerstukken, maar ook aan de uitdrukkingen van Rome. Hy ondertekende alles, wat hem van wegen den paus voorgesteld wierdt; en zich niet vergenoegende met alle de dwalingen van zyne natie af te zweren, maakte hy boeken, en zondt die aan zyne landgenoten om hen de verlichting, die hy te Rome gekregen hadt, mede te delen. Hy vertrok na een driejarig verblyf uit Rome, en bragt aan Elias een brevet van Paulus den V. waar in alle middelen van verdrag, welke deze patriarch voorgesteld hadde, van de handt wierden gewezen, en hem noodzaakte, om alle de spreekwyzen te verwerpen, die de dwaling konden bedekken. Adam was van twee Jesuiten verzeld, die last hadden om aan de volkomen wedervereeniging van deze gezindheit te arbeiden. *Bayle.*

ADAM, toegenaamd *Billaud*, gemeenlyk *meester Adam de kistemaker of koffermaker van Nevers* genoemd: of *de Virgilius aan de schaaf*, was in der daadt een kistemaker te Nevers; doch veel bezig zynde om vaarzen op te stellen, maakte hy ze die zeer goed waren, en verkreeg daar door veel achting. Hy leefde omtrent het einde van de regering van Lodewyk den XIII. koning van Vrankryk. Hy noemde zyne dichtwerken *zyne nagels, zyn boor, zyn schaaf*, op zyn kistemakers gereedschap zinspelende. Hy was zeer levendig en vaardig van gedichten, en wierdt door de bequaamste lui-

luiden van zynen tydt geprezen. Men zegt, dat de prins van Condé, door Nevers trekkende, hem honderd kronen beloofde, en dat meester Adam de zelve door deze vier vaarzen te Parys van hem verzocht:

Prince plus grand qu' Alexandre,
Tu m'as promis cent écus;
Je suis venu pour les prendre,
Que repons-tu là dessus?

Waar van dit de zin is:

„ O prins, die d'oorlogs eer des Macedoons verdooft,
„ 'T zyn honderd kronen die gy hebt aan my belooft.
„ Nu koom ik hier na lang verlangen,
„ Om die uit uwe handt te ontfangen,
„ Opdat ik keer' vernoegt en bly,
„ Wat antwoordt geeft uw hoogheit my?

De kardinaal van Richelieu gaf hem een jaargeldt. Wanneer hy te Parys was, maakte hy eerst kennis met den dichter Sint-Amant; en wanneer hy aan den zelven verhaalde, dat hy zyne vaarzen zou laten drukken, die hy zyne *nagels* genoemd hadt, verzocht, hy hem om een puntdicht voor het werk te maken, welk verzoek Sint-Amant voldeedt met dit volgende puntdicht, dat alleen op dezen kistemaker konde toegepast worden:

On peut dire en voyant les ouvrages divers,
Que le bon maitre Adam nous ofre,
Qu'il s'entend à faire des vers,
Comme il s'entend à faire un cofre.

Waar van de zin is:

„ Wanneer men de verscheiden werken ziet,
„ Die ons de dichter Adam biedt,
„ Dan mag men zeggen, dat hy zich op deze zaken
„ Verstaat zo wel als op het koffermaken.

Dit is omtrent even zo veel als Pels getuigde van Jan Vos, een glazemaker, *die van gedichten dorst oordelen als van glas.* Deze goede Adam was begerig naar lof, en bedelde overal vaarzen om vooraan zyn werk te stellen. Iedereen queet zich daar in om stry dt; en die geen bequaamheit daar toe hadden, lietenze door hunne vrienden opstellen. *Recueil des plus belles pièces des poëtes François Tom.* III. *Chevræana Tom.* I.

ADAM *Atrebas*, of *van Arras*, alwaar hy geboren was, was aartsdiaken te Parys, naderhandt kanunnik te Illers, en wierdt eindelyk in 't jaar 1213. om zyne deugt tot bisschop van Terouanne verkoren. In 't jaar 1229. tradt hy in de orde der Cistercienzen, en storf zeer beroemd wegens zyn deugtzaam leven. Hy heeft de Historie van die orde nagelaten. *Gazet Hist. Eccl. des pais-bas. Sanmarth. Gall. Christ. Locrius de script. Arth. Andr. Bibl. Belg. Visch. Bibl. Cisterc. Miræus. Hendreich. enz.*

ADAM *Bremensis*, (*van Bremen*) heeft in het jaar 1070. als kanunnik te Bremen geleefd, en eene kerkelyke Historie van het Breemsche gebiedt, als ook van de Noordsche landen van Karel den Groten af, tot op Henrik den IV. zynde 300. jaren, geschreven. Baronius pryst hem wegens zyne oprechtheit. Men heeft ook een boek van hem; genaamd *de situ Daniæ. Helmold Chron. Slav. Baron. ad an.* 980. *en* 983. *Bellarm. de Script. Eccl. Vossius de Hist. Lat.*

ADAM EASTON, of ESTON, kardinaal. Zie ESTON.

ADAM, (FRANCOIS) gaf in 't jaar 1592. een werk uit in twee boeken, *de rebus in civitate Firmiana gestis. Georg. Matth. Konig Bibl. Vet & nov.*

ADAM GODDAM. Zie GODDAM.

ADAM HEMLINGTON. Zie HEMLINGTON.

ADAM, (JAN) van Rugewald in Pomeren, heeft Lierzangen, Keurdichten, en andere werken in 't jaar 1612. uitgegeven. Men gaf ook in 't jaar 1616. onder den zelven naam van Jan Adam een boek uit, genaamd *Idea Concionum. Scultetus et Pitisci in Psalmos Davidis. Georg. Matth. Konig Biblioth. vet. et nova.*

ADAM, (JAN) Fransch Jesuit, een vermaard prediker in de voorleden eeuwe. Hy was de zoon eens kleermakers, geboortig uit het Limosin, en in 't jaar 1622. het veertiende zyns ouderdoms, by de Jesuiten besteld. Na dat hy de letterkunde en Philosophie doorlopen hadt, en bequaam scheen om in tydt en wylen den predikstoel te beklimmen, wierdt hy in de Godgeleerdheit dooroeffend. veertig jaren lang heeft hy gepredikt, en zich laten horen in de voornaamste steden van Vrankryk, en zelf in 't koninklyk paleis de Louvre. 'T begin zyner preke was eerst hier en daar in byzondere landstreken; maar hebbende vervolgens eenen naam gekregen, verscheen hy ook op 't grote rykstoneel te Parys. In dien tydt hadt de leer van Janssenius, bisschop van Yperen, veler gemoederen ingenomen, en nooit hadt iemandt meer eigenschappen om zich daar tegen te kanten dan vader Adam. Hy was stout en rykelyk begaafd met een welsprekende tong. De predikatie, die hy in den vasten van 't jaar 1650. te Parys in de kerk van St. Pauwels deedt, maakte geen kleine opschudding, zo dat hy, hadt hy geen voorstander van vermogen gehad, gevaar gelopen zou hebben van geschorst te worden in zynen dienst. Want hy hadt daar in lustig laten aflopen tegen Augustyn, als leggende, in 't stuk der genade, op eene hoogte met Calvyn. Hierom gaf hy dien oudvader bynamen, die hem van meer anderen gegeven worden, noemende hem den hevigen Afrikaner en driftigen leeraar. De Janssenisten, hier door geërgerd, lieten een geschrift tegen deze predikaatsie uitgaan, waar inze niet alleen hunnen voorganger Augustyn verdedigden, maar ook eenige voorstelsels van vader Adam wederspraken, en hem gevoelig roskamden over zyne onrechtzinnigheden, wegens de ingeving der regelmatige schryveren. Hy kreunde zich echter zo luttel aan de klachten, die men over zyn prediken deedt, als aan 't misverwen van zyn boek, waar in hy Augustyn slecht gehandeld hadt. Voorts wist hy van geen herroepen, gaande op zynen begonnen trant van schryven voort. De Janssenisten vernieuwden hunne klachten, en sedert dien tydt vielen 'er nieuwe schermutselingen tusschen hen en Adam voor, die echter niet lang duurden. Als zy zyne schriften beknibbelden, liet hy, om hen te stuiten, eenige stichtelyke schriften, ten dienste van Godvrezende zielen, uitgaan, als Davids Psalmen, kerkelyke Lofzangen en Gebeden, in 't Fransch en Latyn; wel wetende dat de Janssenisten met zulk een soort van boeken in 't Fransch te brengen de gunst zoeken van het gemene volk. Maar zy wisten veel te zeggen op zyne overgezette Lofzangen. Doch deze pennestrydt, begonnen in den jare 1650. eindigde des jaars daar aan. De maatschappy der Jesuiten, wetende zich met haren voedsterling beter dienst te doen, verzondt hem naar Sedan, met inzicht, om daar een Jesuitsche queekschool op te rechten. Zo lang als de Maarschalk de Fabert, een heer gansch niet bygelovig, te Sedan gezaghebber was, hadden de onroomschen niet veel te vrezen: maar na zyn doodt, die in 't jaar 1662. voorviel, namen de zaken een keer. Toen nam Adam zynen slag waar, en ontrustte hen op duizenderlei wyzen, dwingende hen geldt op te brengen, en hunne goederen af te staan, om daar door in staat te zyn om het gemelde queekschool te stichten. Hy schreef een ontwerp, waar op de heer van St. Maurice, toen Godgeleerd professor te Sedan, sedert te Maastricht gestorven, een wederlegging uitgaf, die onbeantwoord bleef. Vader Adam bleef eenige jaren te Sedan, arbeidende zo veel als in zyn vermogen was om den Jesuitschen zetel daar te vestigen. Maar het zy dat hy om zynen stouten yver gevaarlyk was, het zy zyn prediken geen ernsthaftigheit genoeg scheen te hebben in een plaats, daar de onroomschen een Academie hadden, hy wierdt te rug ontboden. In den jare 1659. wierdt hy om te prediken naar Loudun gezonden, terwyl de onroomschen daar eene algemene kerkvergadering hielden. Sedert is hy aan die van den hervormden Godsdienst in Vrankryk kennelykst geworden door zyn schrift, dat meer geruchts maakte dan alle andere schriften in die eerste vlucht; en dat uit de volgende oorzaak. Zeker predikant van Poitiers, Cottibi geheten, was, kort na 't scheiden der kerkvergadering, tot de Roomschgezinden overgegaan. Hy schreef een brief, en hekelde daar in op eene quaadaardige wyze den vastendag, by de gemelde vergadering aan alle hervormden van Vrankryk uitgeschreven. De heer Daillé, bestierder der gemelde vergaderinge, beantwoordde den brief van Cottibi, die daar weder op schreef. Adam, by velen voor den bekeerder van Cottibi gehouden, quam zynen bekeerden te hulp door eene wederlegging van het schrift van Daillé, die in den jare 1660. uitquam. Toen beantwoordde Daillè hen beide te gelyk met een werk, dat misschien een zyner beste schriften is. Immers het wierdt van de Gereformeerden meest gelezen. Op dit doorwrogte werk volgde geen antwoordt.

Vader Sotuel gewaagt van Adam en zyn opzienerschap te Rome, ter bezorginge van de Jesuitsche zaak in Champagne, maar stelt 'er 't jaar niet by. Netter is hy in te onderrichten dat Adam in den jare 1674. te Bourdeaux overste der kloosterlingen was; en 't is te ramen dat hy dus beampt omtrent het jaar 1684. storf. Eer het boek van Sotuel gedrukt was, liet hy eenige predikaatsien over het Sacrament des Autaars (*Eucharistia*) uitgaan, waar van men in Vrankryk, gedurende het geschil tusschen de heren Arnauld en Claude, veel werks maakte. De bekende vader Jarrige, die, een voornaam Jesuiet zynde, tot den hervormden Godsdienst overging, en, ten spyt der maatschappy, het beruchte boek, *de Jesuiten op 't schavot*, schreef, stelt onzen Adam onder anderen ook ten toon, om dat hy aan eene nonne van St. Ursel, in 't klooster van St. Macarius, een heel omstandige verklaring gedaan hadt van de menschelyke teelleden.

Om weder te keren tot Cottibi, dien wy ten opzichte van vader Adam niet onaangeroerd kunnen laten, hy nam den uitgeschreven vastendag tot een voorwendsel om zich Katholyk te verklaren. Adam, die volkomentlyk den geest eens uitzendelings hadt, boezemde hem deze reden in: dat, nademaal de Gereformeerden in den grootsten voorspoedt van den staat een vastendag instelden, zy noodzakelyk des zelfs natuurlyke vyanden waren. Deze bekeering, hoe groot een gerucht ze ook maakte, was van zo klein gevolg, dat zelf de huisvrouw van Cottibi volstandig bleef by de geloofsbelydenisse, die haar man hadt afgezworen. Hy hadt het ampt van advocaat des konings in 't rechtsgebiedt van Rochelle, tot loon zyner verandering: maar zyn amptgenoot Bomier hadt geen achting voor hem, en nam de zaken alleen waar. Hier door gestoord sleet hy byna zyn gansche leven op 't landt, in een huis, dat zyne vrouw toebehoorde, van waar hy zelden binnen Rochelle quam, als by de opening der rolle, om dan, op zyn beurt, een vertoog te doen. Na dat hy Katholyk was geworden nam hy tot zyn voornaamste tydkorting het spelen met den teirling, of het gezelschap van jonge vrouwen. Maar het ontbrak hem wel haast aan geldt, en dus, gelyk het gaat, aan achting; zo dat die zo veel op gehad hadden met zyne bekeering, nu de wieken hangen lieten.

Wat Adam aangaat, hy hieldt niet op van de Gereformeerden te lasteren. Hy verweet hen dat de onderwerpingen, die zy den koning bewezen, geveinst waren, vergelykende hen by de krygsknechten, die voor Christus hun knièn buigende hem baldadiglyk in 't aangezicht sloegen. Hy betichtte hen van grote uitspori gheden, gepleegd aan verscheiden oorden: ook dat zy kerken bouwden op plaatsen,

plaatsen, die hen niet toequamen: dat zy de Edicten schonden: den naam van zo genaamde Gereformeerden niet wilden dragen: hunne predikanten harders noemden: van de verborgenheden des Roomschen Godsdiensts oneerbiedig spraken; ja dat zy sedert het jaar 1615. tot de doodt des overleden konings den staat op verscheiden wyzen ontrust hadden. Ook leide hy hen te laste dat ze den vrede, en 't huwelyk van Lodewyk den XIV. aan een dochter van Spanje met bedroefde oogen aanzagen: dat die quelling de bewegende oorzaak van den laatsten vastendag was geweest: dat zy als verwoede leeuwen handelden met de genen, die hunne gemeenschap verlieten; eindelyk (om hen ook verantwoordelyk te stellen over zaken, die elders voorvielen) dat zy koningen van den troon schopten, en by wyze van rechtspleging ter doodt bragten.

Cottibi ondertusschen storf schielyk. Hy was alleen in zyn kelder gegaan, om zyn wyn te bezichtigen, en men vondt hem kort daar aan dood, zonder te weten hoe hy aan zyn einde gekomen is. Zie *Bayle* en *de Historie van 't Edict van Nantes* van den heere *Benoit.*

ADAM *van Marisco.* Zie MARISCO.

ADAM, (MELCHIOR) van Groskau, een Silesiër van geboorte, studeerde eerst in de hogeschole te Brieg en wierdt in den gereformeerden Godsdienst opgevoed. Tot voortzetting van zyn studie hadt hy deel aan de mildadigheit, geschikt tot onderhoudt van een zeker getal scholieren, door een Silesisch edelman, genaamd Joachim van den Berg. Hy wierdt naderhandt Rector te Heidelberg, en maakte zyn werk om uit verscheiden boeken de levens van vele geleerde mannen, die van het jaar 1500. tot 't jaar 1618. in Duitschlandt leefden, by malkander te verzamelen. In het jaar 1615. gaf hy eerst de levens der Philosophen, Historieschryvers, Poëeten, enz. uit; welke in 't jaar 1619. van de Godgeleerden, en in 't jaar 1620. van rechtsgeleerden en geneesmeesters gevolgd wierden. Alle de geleerden, waar van men het leven in deze vier stukken in Octavo ziet, zyn Hoogduitschen, of Nederlanders. In het jaar 1618. gaf hy ook de levens van twintig buitenlandsche Godgeleerden afzonderlyk uit. Alle de Godgeleerden, welker levens hy beschreven heeft, zyn van den Godsdienst der Protestanten geweest, en alle deze delen zyn eindelyk in het jaar 1705. te Frankfort aan den Meyn in Folio by malkander gedrukt. Zommigen beschuldigen hem dat hy eenzydig geweest is, en die van zynen Godsdienst heeft begunstigd. Men heeft ook van hem, *Notæ in orationem J. Cæs. Scaligeri pro M. T. Cicerone contra Ciceronianum Erasmi*; *Parodiæ et Metaphrases Horatianæ*; als mede *Apographum monumentorum Heidelbergensium.* Hy storf in 't jaar 1622. den 13. Maart. *Konig Bibl. vet. & nov. Witte Præf. Memor. Theol. Morhof. Polyhistor. Baillet Jugement des Scavans. Moller. Isag. ad Hist. Chersonesi. Bayle. Hendreich.*

ADAM, of ADEM, (MOHAMED BEN) een Arabisch schryver, die eene uitlegging gemaakt heeft over het boek, genaamd: *Eslah galath al-mohadethyn*; dat is: *De verbetering der misslagen, die in de werken der overleveringen gevonden worden.* De schryver was geboortig uit de stadt Herat, in Khorasan. Daar is noch een ander schryver, die *Ebu-Adam* genoemd wordt. *Herbelot Bibl. Oriental.*

ADAM *van Muremuth.* Zie MUREMUTH.

ADAM *van Premontre.* Zie PREMONTRE.

ADAM SAXLINGHAM. Zie SAXLINGHAM.

ADAM SCHALL. Zie SCHALL.

ADAM, (THOMAS) geboren te Wem, in Engelandt, in Shropshire. Hy was een lakenbereider te Londen, en wierdt Lord Major van die stadt. Koning Karel de II. maakte hem, in den Haag zynde, ridder voor zyne herstelling. Hy was aldaar wegens de stadt Londen gezonden. Hy gaf het huis, waar in hy geboren was, tot een openbaar school, dat hy rykelyk begiftigde. *Dict. Anglois.*

ADAM WENTZEL, hartog van Teschen, in Silesië, wierdt den 13. December in 't jaar 1574. geboren. Zyn vader was Wentzel Adam, hartog van Teschen, en zyne moeder Sidonia Catharina, dochter van Franciscus den I. hartog van Saxen-Lauwenburg. Dewyl zyn stiefbroeder, hartog Frederik Casimier, en zyne beide volle broeders, Christiaan Augustus en Johan Albregt, by des vaders leven gestorven waren, volgde hy hem in 't jaar 1579. doch zyne moeder trouwde in 't jaar 1586. aan Emerik Forgatsch, graaf van Trentschin, in Hungarië. Men hieldt hem in zyne jeugt op de studie; doch hy hadt groter lust tot den oorlog. In 't jaar 1585. wierdt hy naar Dresden by den keurvorst van Saxen, Christiaan den I. gezonden, om aan des zelfs hof opgevoed te worden. In 't jaar 1601. hadt hy het bevel over 3000. Silesische soldaten, die naar Hungarië tegen Andreas Bathori gezonden wierden; by welke gelegenheit hy zyne dapperheit betoonde; gelyk hy dan ook in het volgende jaar als overste der Silesische standen wederom het gezag hadt over eenig volk, dat men naar Zevenbergen zondt. In 't jaar 1613. begaf hy zich tot de Roomsche kerk, en wilde zyne onderdanen ook daar toe dwingen, gelyk hy ook op verscheiden plaatsen de Luthersche leeraren en schoolmeesters afzette; in weêrwil van hunne voorrechten. In 't jaar 1617. wierdt hem het opperhoofdmanschap in Silesië, na den doodt van hartog Karel den II. van Oels toevertrouwd, welke hoge bediening hy naauwlyks een half jaar bekleedde, dewyl hy in 't zelve jaar overleedt. Zyne gemalin was Elisabeth, dochter van hartog Gotthardt van Courland en Semigallië, waar by hy drie prinsen teelde, Adam Gotthard, Frederik Wilhelm, en Christiaan Adam, waar van de eerste en de laatste voor den vader storven. De middelste overleefde hem wel; doch bereikte geen hogen ouderdom, maar is in 't jaar 1625. overleden; en met hem is deze gehele vorstelyke Teschnische stam verstorven. *Schickfusii Chronic. l. II. Lucæ Chronic. p.* 372. 682.

ADAM, (WILLEM) geboren te Gallingham in de provincië van Kent, in de XVI. eeuwe. Hy was een van de vermaardste zeeluiden van Engelandt. 't Was de eerste Engelschman, die Japan ontdekte. Hy begon na deze vergelegen eilanden in 't jaar 1598. te varen, en storf aldaar omtrent het jaar 1612. *Dict. Anglois.*

ADAM, eene stadt aan de Jordane, *Josua* III. 16. tusschen Succoth en Sartan, of Zartan. Van deze stadt wordt ook gesproken I. *Kon.* VII. 46, doch de Nederduitsche N. O. vertaalt het aldaar door *Aarde.*

ADAMA, eene stadt in de vlakte gelegen en van Godt te gelyk met Sodom vernield door vuur van den hemel, en onder de wateren der Dode Zee verdronken. Zy was de Oostelykste van de steden, die verbrand en verdronken wierden. Uit de orde, in welke zy opgeteld wordt, *Gen.* X. 19. zou men mogen besluiten dat zy tusschen Gomorra en Zeboïm gelegen is geweest. Het zoude ook kunnen zyn, dat zy niet geheel verdronken is, of dat de inwoners des lands eene nieuwe stadt van den zelven naam aan de Oostkant van de Dode Zee gebouwd hebben: want Jesaias zegt, volgens de zeventig overzetters, dat Godt de Moabiten, de stadt Ar, en de *overblyfselen van Adama* zoude vernielen. Het welk in de Nederduitsche N. O. door het *overblyfsel des lands* is vertolkt. *Gen.* XIX. *Jes.* XV. 9. *Reland Palest. Calmet.*

ADAMA, eene vaste stadt in den stam van Naphtali. De zeventig overzetters noemen ze *Armath*, en de Latynsche vertaler noemt haar *Edema.*

ADAMÆUS, (THEODORUS) van Zwallenberg, in Gelderlandt, was zeer kundig in de Latynsche en Griekſche talen, en de geschiedenis boeken, en storf in 't jaar 1540. te Loven in Braband. De boeken, door hem gemaakt en vertaald, zyn:

Annotationes in Procopium de Ædificiis Justiniani Imp. a Francisco Craneveldio e Græco Latine versum. Paris. ap. Wechel.
Panegyricum de Christiani orbis Concordia ibid. 1540. ap Wechel.
Tabula Cebetis Philosophi latio donata.
Rhodus insula & militarium Ordinum institutio. ibid.
Fr. Sweertii Athen. Belgic. pag. 685.

ADAMAM, dien eenigen *Cedele*, anderen *Adamnam*, of *Adomnam* noemen, was omtrent het jaar 690. abt in Schotlandt, en wegens zyne vroomheit en geleerdheit beroemd. Hy hadt eene beschryving van de plaatsen des H. Lands uitgegeven, en een ander geschrift, om den regten tydt van 't paaschfeest vast te stellen. Hy hadt ook het leven van Columbanus geschreven. De beschryving van de plaatsen des Heiligen Lands eigent Beda aan een Franschen bisschop, namentlyk Arculphus, toe, die eene reize naar Jeruzalem gedaan heeft. *Beda l.* V. *Hist. Eccl. Angl. c.* 16. *Matth. Westmonaster. ad ann.* 701. *Sigebert. Trithem. Baron. Canisius. Possevin. Vossius. enz.*

ADAMANTEA. Zie AMALTHEA.

ADAMANTIA, eene Italiaansche stadt. Zie AMANTIA.

ADAMANTIO, een Augustyner. Zie ADAM.

ADAMANTIUS, een redenaar en Griekſch schryver, heeft twee boeken van de *Physionomie* geschreven, opgedragen aan keizer Constantius, en die door Janus Comanus in 't jaar 1544. in 't Latyn zyn overgezet. *Georg. Matt. Konig Bibliotheca vetus & nova.* ADAMANTIUS is ook de naam, die aan Origines gegeven wierdt, om aan te tonen, hoe yverig en onvermoeid hy in zynen arbeidt was.

ADAMAR, een kindt zynde, wierdt door Cotia, koning van Thracië, ontmand. Hy was wegens deze belediging zo gevoelig, dat hy, zo haast als hy bejaard wierdt, tegen dezen prins opstondt. *Aristoteles Pol. l.* V. *c.* 10.

ADAMI, of ADAMI-NEKEB, eene stadt van den stamme Naphtali, waar van *Josua* XIX. 33. gewag gemaakt wordt. Haar naam betekent, *dienende of gevende getuigenisse aan myn volk. Simon Dict. de la Bible.*

ADAMI, (TOBIAS) een beroemd rechtsgeleerde in Duitschlandt. Hy hadt in zyne jongheit niet alleen een grote lust tot de wetenschappen, maar reisde ook in 't jaar 1611. door Griekenlandt, Syrië, het Heilige Landt, over Malta naar Italië, en hieldt zich te Napels acht maanden op, waar toe hem Thomas Campanella, die aldaar gevangen zat, aanleiding gaf, welken hy toen zo hoogachtte, dat hy oordeelde van niemandt, omtrent allerhande zaken van geleerdheit, en inzonderheit in staatszaken, meerder dan van hem te kunnen leren. Hy geraakte met Campanella in eene naauwverknochte vriendschap, zo dat deze hem ook vele van zyne handschriften mededeelde om ze in 't licht te geven; gelyk hy ook eenige van de zelve, als zyne *philosophia realis*; zyn *Prodromus Philosophiæ Campanellæ*; en *libri* IV. *de Magia, enz.* heeft uitgegeven. Hy is naderhandt hofraadt van den vorst te Weimar geworden, en den 29. September des jaars 1643. gestorven. *Witte Biogr. Tentzels Unterred. an.* 1689.

ADAMIRIUS, (MUHAMMED) gemeenlyk *Camir* genoemd, storf in 't 808. jaar van de Hegire. Hy stelde een groot werk van de dieren op, uit meer dan twintig schryvers byeen verzameld. St. Bochart zegt, in de voorreden van zyn *Hierozoicon* dat hy twee afdrukſels van dit werk gevonden heeft, waar van ieder iets byzonders heeft dat in het ander niet gevonden wordt.

ADAMITEN. Epiphanius, na hem Augustinus, en vervolgens Theodoretus, maken gewag van eene gezindheit van eerloze ketters, die zy Adamiten noemen. Men gelooft dat deze Secte een uitspruitsel was van de Basilidianen en van de Carpocratianen. Want Ireneus, in het I. *kap.* van zyn I. *boek tegen de kettereryen*, zegt; „ dat eenigen, gegrond op de grondregelen der lere van Basilides „ en van Carpocrates, een eerlozen ommegang met allerlei perso„ nen de vermenigvuldiging der huwelyken, en de vryheit om van „ het vleesch, dat in de offerhanden aan de Goden der Heidenen „ geofferd wierdt, te eeten, toelieten ". Maar deze dwalingen

zyn eigentlyk niet de zelfde, die men aan de Adamiten toeschryft. Theodoretus stelt Prodicus tot den stichter der Adamiten. By Tertullianus en by Clemens van Alexandrië wordt van dezen Prodicus gesproken; en de laatste beschuldigt zyne leerlingen dat zy zich allerlei vryheit geven, om in 't verborgen overspel te bedryven, en zich aan allerlei wellustigheden over te geven. Hy tekent ook aan, dat zy het bidden onnoodzaaklyk oordeelden. *Clemens Alexand. l.* III. & VII. Tertullianus stelt hem met Valentinus in 't getal der ketters, die de eenigheit van eenen Godt loogchenden, en de noodzaaklykheit van het lyden. *Tertull. contra Praxeam c.* 3. *in Scorpiaco c.* 15. Clemens van Alexandrië voegt 'er noch by, dat de leerlingen van Prodicus zich beroemden geheime boeken van Zoroaster te hebben, *l.* I. *Strom.*, Maar geen der genoemde schryvers geeft aan de leerlingen van Prodicus den naam van Adamiten. Epiphanius is de eerste, die 'er gewag van maakt, zonder te zeggen dat zy leerlingen van Prodicus waren. Hy plaatste hen tusschen de Alogianen en de Sampseenen, na de Montanisten en voor de Theodotianen, dat is te zeggen, omtrent het einde van de twede eeuw. De godloosheden, die hy hen toeschryft, zyn, dat zy hunne vergaderingen in eene kagchel hielden; dat zy naakt daar in gingen, mannen en vrouwen; dat zy daar onder malkander zaten, en in dien staat lazen en hunne gebeden deden. Zy beroemden zich echter op de gave van onthouding, en verzekerden, dat, indien iemandt in gebrek verviel, zy hem uit hunne vergadering jaagden, gelyk Adam uit het aardsche Paradys verjaagd was, om dat hy van de verbode vrucht gegeten hadt; dat zy zich als Adam en Eva aanmerkten, en hunnen tempel als het Paradys. Daarom zyn zy Adamiten genoemd. Zie daar alles wat Epiphanius van hunne godloosheden zegt, in de 52. *ketterye.* Augustinus, *Hæres.* voegt 'er by, dat zy een afkerik van het huwelyk hadden, om dat Adam zyne vrouwe niet eerder bekend hadde dan na dat hy gezondigd hadde, en uit het Paradys gegaan was. Theodoretus, in het I. *boek van de fabelen der ketteryen*, maakt, gelyk wy gezegd hebben, Prodicus tot stichter van deze gezindheit, en schryft hen toe, dat zy toestonden de vrouwen in 't gemeen te hebben, en gemeenschap te hebben met de eerst voorkomende, niet alleen in de algemene plaatsen, maar ook in hunne vergaderingen, daar zy door deze plechtigheit genodigd waren. Hy brengt daar toe Clemens van Alexandrië by, maar hy spreekt niet van 't gene Epiphanius in 't byzonder van de Adamiten heeft aangetekend; het geen kan doen geloven, dat de leerlingen van Prodicus (die, volgens Clemens, Gnostiquen genoemd wierden) en de Adamiten verscheiden zyn; te meer wyl Prodicus voor Valentinus was, en onmiddelyk na Carpocrates, voor den tydt, waar in Epiphanius de kettery der Adamiten plaatst. Alles wat deze schryver daar van zegt is op het verhaal, dat eenigen hem gedaan hadden, en hy twyffelt of die kettery noch in zynen tydt in wezen was. De eerloosheit, waar mede men de gezindheit der Adamiten beschuldigt, en de naam van Adamiten zelf wierdt in de XV. eeuw door eenen, genaamd Picard, in Duitschlandt en in Bohemen vernieuwd, als op 't woordt PICARDS blykt; doch deze vernieuwde kettery was van zeer korten duur. *Bayle. Tillemont Memoires Ecclesf. Tom. II.*

ADAMNAM. Zie ADAMAM.

ADAMSON (PIETER) heeft in 't jaar 1619. gewyde vaarzen uitgegeven. Zyn naam betekent, *zoon van Adam. Georg. Matth. Konig Biblioth. vetus & nova.*

ADAMS-PIEK, *Mons Adami*; *de berg van Adam*, op het eilandt Ceylon. Zy legt in het koninkryk van Candi, en heeft de gedaante van een zuikerbroodt, boven de andere bergen, die aan de zelve als tot een voetstuk dienen. De zelve is ongemeen hoog en ruw; nochtans gaan de natuurlyke inwoners van 't eilandt gedurig derwaarts, om hunnen Godsdienst te plegen en om aldaar den voetstap van een mensch te zien. Zy zeggen, dat de eerste mensch dien gezet heeft, wanneer hy van dezen berg ten hemel klom. Deze bygelovigheit heeft den Portugezen gelegenheit gegeven om aan dezen berg den naam van Adams-piek, te geven. *Maty Dict. Geographique.*

ADAN, of ADAN, is de naam van twee eilanden van de Rode Zee, by gelukkig Arabië, waar van Plinius en Solinus, zyn uitschryver, gewag maken. Deze naam is aan de zelve misschien gegeven door dien gene, die 'er de eerste ontdekkinge van gedaan heeft. Gelyk zo de eilanden van de Arabische Golf en van den naburigen Oceaan voor 't grootste gedeelte hunnen naam van de kooplieden van Alexandrië ontfangen hebben, die te water naar de Indien trokken, of van de landvoogden of opperhoofden, die de koningen van Egypte zonden om deze landen te ontdekken. *Salmas. in Solin.*

ADAN, of HADIN, vader van Ebed, of van Hebed, waar van *Ezra* VIII. 6. gewag gemaakt wordt. ADAN was ook een grote spelonk in den stam van Juda. *Simon Dict. de la Bible.*

ADAOWS, *Adaovi*, volkeren van Africa, die in het eigentlyke Guinea wonen, langs de Tandkust, tusschen de rivier van Mancri, en de grote bergen, die het van 't koninkryk van Mallaguette scheiden. *Baudrand.*

ADAR is de twaalfde maandt van 't heilige jaar der Hebreeuwen, en de zesde van hun burgerlyk jaar. De zelve heeft maar 29. dagen, en beantwoordt onze February. Zomtyds schiet zy in de maandt van Maart, naar den loop van de maan. Zie verder op het artykel MAANDT.

Op den derden dag van de maandt Adar wierdt het bouwen van den tempel voleindigd, en de zelve ingewyd, door de Prophetien en aanmaningen der Propheten Haggaï en Zacharia. *Ezra* VI. 15.

Op den zevenden dag vierden de Joden een vasten ter oorzake van den doodt van Mozes.

Op den dertienden dag vierden zy de vasten, de welke die van Esther genoemd wordt, ter oorzaake van het vasten, dat Mordochai, Esther, en de Joden van Susan deden, om de rampen af te keren, waar mede zy door Haman gedreigd waren.

Op den veertienden vierden zy het feest van *Purim* of van het Lot, over hunne bevryding van de wreedheit van Haman, die het lot tot uitroejing der Joden geworpen hadden, het welk gevallen was op den 14. dag der maandt Adar. *Esther* IX. 17.

Op den vyfentwintigsten houden zy gedachtenisse van Jojachin, koning van Juda, door Evil-Merodach verheven boven alle de andere koningen, die aan zyn hof waren. *Jerem.* LII. 31. 32.

Alzo het maanjaar, dat de Joden in hunne tydrekening volgen, elf dagen korter is dan het zonnejaar, de welke ten einde van drie jaren een maandt uitmaken, zo voegen zy 'er dan een dertiende maandt toe, die zy *Veadar*, of de twede Adar, noemen, de welke negen en twintig dagen heeft.

ADAR is eene stadt van den stamme Juda. *Josua* XV. 3. Eusebius plaatst noch eene stadt van den zelven naam in de nabuurschap van Lidda, of Diospolis, in 't gebiedt van Thamna.

ADAR, een koning der Edomiten. Zie HADAR.

ADARA, eene oude plaats van Palestina tusschen Areopolis en Characmobas. *Steph. de landbeschryver.* 't Is ook de naam van eene stadt van den stamme Ephraim, volgens Hieronymus *in locis Hebraicis.*

Daar is ook eene stadt van dezen naam in Ierlandt, in de provincie van Mommonia, of Munster, aan de rivier de May, twaalf mylen ten Zuiden van Limmerik, en drie en dertig van Cassel ten Westen. Zy vervalt daaglyks. *Baudrand.*

ADARDA, eene stadt van den stamme Juda. *Simon Dict. de la Bible.*

ADAREZER. Zie HADADEZER.

ADARGATIS, ADERGATIS, of ATERGATIS, is de naam van eene Godinne, welke de Syriers en de oude volkeren van Edesse en van Mesopotamië aanbaden, onder den naam van *Dagon*, die het ligchaam hadde van een visch, het aangezicht, de handen en de voeten van een mensch. Dit is het gevoelen van *Joh. Selden. de diis Syris Syntagmate* II. *de Dagone c.* 3, Anderen hebben gezegd, dat deze volkeren de zelve aanbaden onder den naam van de *Aarde*, of onder dien van *Rhea*, of *Cybele*, moeder der Goden, en ook dikwils onder dien van *Venus*, en van *Isis*; alle verscheiden benamingen, maar die de zelve Godheit betekenen, en die verbasterd zyn van den naam van *Addirdaga.* Deze volkeren merkten in haar niets aan dan de voortbrenging der planten, en het gene het leven geeft aan de dieren, en geloofden dat Adargatis de huisvrouw was van Hadad, of Adad, dat is, van de zon. Anderen voegen 'er by, dat Gatis, koningin van Syrië en de huisvrouw van Adad was, en dat zy hare onderdanen zodanig bekoorde door hare deugden, dat de zelve haar na haren doodt als eene Godinne aanmerkten, makende van Adad en van Gatis den naam van Adargatis, dien zy haar gaven. Doch deze volkeren hebben de namen van Cybele, Venus, Isis en Atargatis aan dezelve godinne niet gegeven. Het waren de Grieken, die vermoedden dat deze Godinne Venus, Cybele, of Isis was; want de Syriers gebruikten deze namen niet. Zie *Vossius de Gent. Idol, l.* I. *c.* 23.

ADARI is de toenaam van *Khedher Ben Abdalrahman*, geboortig uit de stadt Damascus, welke in 't 773. jaar van de Hegire, het 1371. na Christus geboorte, storf. Hy is de schryver van een boek, genaamd *Anis Almocathein*, in zes stukken. Zy bevatte geestelyke zamenspraken voor de genen, die afgezonderd leven. *Herbelot Bibl. Oriental.*

ADASA, of ADARSA, eene stadt van den stamme Ephraim, vier mylen van Bethoron, naby Gophna. Zy is beroemd om dat zy de legerplaats van Judas Macchabeus was, toen hy met drie duizend mannen die grote overwinning bevocht, waar in Nicanor en 35000. van de zynen, op het slagveldt sneuvelden, zo dat 'er niet een van zyn gehele leger overbleef. I. *Macch.* VII. 40. Josephus noemt deze stadt *Adazo*, en zegt dat Judas op de zelve plaats in een anderen oorlog gedood wierdt. *Joseph. Oudh.* XII. *b.* 17. *k. en Oorlog.* I. *b.* 1. *k.*

ADAUCTUS, uit een doorluchtigen stam in Italië, die opziender was van de keizerlyke inkomsten in eene stadt van Phrygië. Hy onderging ook het gemene lot van des zelfs inwoners, dewyl die stadt door de soldaten in de vervolging van Diocletianus omtrent den jare 303. in de assche gelegd wierdt. Van dit groot getal van martelaren is Adauctus de eenige, wiens naam tot ons gekomen is; 't welk Ruffinus en anderen na hem heeft doen denken, dat Adauctus 't hoofdt van deze doorluchtige bende geweest is. Men viert zyne gedachtenisse en die van zyne martelaren in de Griekshe en Latynsche kerken op den 7. February. *Eusebius lib.* VIII. *cap.* 11. *Rufyn lib.* VIII. *Lactant. lib.* V. *Institution. cap.* 11. *Martyrol. Rom. Menologe des Grecs. Bollandus. Baillet Vies des Saints*, 7. *Fevrier.*

ADAUCTUS, of AUDACTUS, was een medgezel van Felix, bisschop van Afrika, en wierdt met hem in den jare 303. in de Diocletiaansche vervolginge te Venetie, eene stadt van Apuleja, ter doodt gebragt. Deze naam wordt nochtans in de oude Acten van 't martelaarschap van Felix, bisschop van Afrika, niet gevonden. Daar zyn andere Acten van eenen Felix, martelaar te Ostia, waar in verhaald wordt, dat wanneer men dezen heilig ter straffe voerde, een Christen, wiens naam men niet wist, uitriep, dat hy van den zelven Godsdienst was, als dien geen, die men ter doodt bragt, en dat die vervolgers, hem gevat hebbende, hem den marteldoodt gelyk met Felix deden ondergaan; waarom hy Adauctus genoemd wierdt: doch deze laatste Acten, door Surius bygebragt, zyn van geen groot gezag; en 't is te denken, dat het de zelfde Felix, en de zelve Adauctus is, waar van wy spraken, hoewel men hun feest op onderscheiden dagen viert, namentlyk van den laatsten den 30. Augustus en van den eersten den 24. October. *Baillet Vies des Saints, au* 7. *Fevrier*, & 24. *Octobre.*

ADA-

ADAWALDUS. Zie ARIOWALDUS.

ADBEEL, de derde zoon van Ismaël, en hoofdt van eene der Ismaëlitische stammen. *Gen.* XXV. 73.

ADCANTUAN, een hoofdt der Sontiaten, (dat volkeren van het oude en derde Aquitanië waren, alwaar nu het bisdom van Lectoure in Guienne is) van de komst van Crassus verwittigd zynde, dien Cesar in Gaulen zondt om de wederspannelingen te straffen, trok hem in zynen optocht tegen, en verdedigde de hoofdstadt van deze volkeren zo manmoedig, dat Crassus de zelve niet anders dan met verdrag konde meester worden. *J. Cæsar de bello Gallico.*

ADDA, AAD, of ADDE, eene rivier van Italië, welke de Latynen *Addua*, *Abdua*, en *Adua* noemen. Strabo, Plinius en Polybius maken'er gewag van; en Claudianus spreekt'er van met deze uitdrukkingen, *lib.* VI. *Conf. Honor.*

Adua, quo scissas spumosior incitat undas.

Zy heeft haren oorspronk in het landt der Grisons, aan den berg Braulio, welken de Duitschers *Weinscherloch* noemen. Zy loopt door het Valtelyn, en het meir van Como; scheidt een gedeelte van 't Milaneesch van 't gebiedt van Venetië, en werpt zich vervolgens boven Cremona in de Poo.

ADDA, anders genaamd *Ghierra d'Adda*, eene kleine landstreek in het Milanees, tusschen de rivieren Adda en Serio, waarin een klein, doch sterk steedtje van den zelven naam, als ook het steedtje Agnadell legt; welk laatste vermaard is, door de merkwaardige overwinning, de welke koning Lodewyk de XII. aldaar behaalde tegen de Venetianen, den 14. May des jaars 1509.

ADDAN, CHERUB en IMMER, na de wederkering uit de Babylonische gevangenis niet hebbende kunnen aantonen van waar zy hunnen oorsponk badden, wierden uit het getal der waarachtige Israëliten uitgesloten. *Ezra* II. 59.

ADDAR, een zoon van Bela, en kleinzoon van Benjamin, den zoon van Jacob. Zie I. *Kron.* VIII. 3.

ADDAS, dien zommige schryvers *Theodulphus* en *Fredulphus* noemen, was de twede Saxische koning van Northumberlandt, in Engelandt. Hy volgde op Ida, en regeerde 32. jaren, in de VI. eeuw. *Polydorus lib.* IV.

ADDEA, of ADDA, een koninkryk in het Zuiden van het landt Ajan in Afrika.

ADDEPHAGIA, 't geen de Latynen *Edacitas* noemen, eene Godin, die de Sicilianen aanbaden, en voor welke zy een tempel gebouwd hadden. *Ælian. Var. Hist. l.* III. *Cælius Rhodig. l.* VII. *cap.* 11.

ADDI, de zoon van Cosam, en vader van Melchi. Hy wordt door Lucas gesteld onder de voorvaderen van JESUS CHRISTUS naar den vleesche. *Luc.* III. 28.

ADDIADA. Zie ADIDUS.

ADDIR, dat is, *heerlyke vader.* Deze naam is dikwils aan Godt gegeven; De Philistynen vereerden hem zelfs met dezen naam, om dat hy Egypte met vele plagen geslagen hadde. *Danet.*

ADDO, of ADDUUS, dien Strabo *Ador* noemt, is hy, die Cajus Cesar, een aangenomen zoon van Augustus, quetste, in zyne onderneming in Armenië, na dat hy hem een verraadt gesmeed hadde. Hy is ook de zelve, dien Florus *Domnes* noemt.

ADDORMENTATI is de naam, dien de Academisten van Genua aannemen. *Naudé*, & *J. B. Alberti.* Zie ACADEMIEN.

ADEA, ADDEUS, of ADDA, een koninkryk van Afrika, op de Oostkust van het landt der Abissynen, onder den naam van Zanguebar bekend. Des zelfs koning is cynsbaar aan den Negus en aan de Mahometanen. Zyne onderdanen volgen den zelven Godsdienst; maar in de provincie van Granza is het volk van afgodendienaars en Christenen door malkander gemengd. Men gelooft dat deze prins zyn gewone verblyf te Barraboa houdt, dat een *goede kust* te zeggen is, zynde eene stadt aan een arm van de rivier Quilmanca gelegen. *Sanut. l.* XII. *Robbe Geogr. tom.* II.

ADEGEEST, tegenwoordig niet anders dan een gemene boerewoning, aan de Noordzyde van den Heereweg naar Leiden, aan het Oosteinde van het vermakelyke dorp Voorschoten, onder het baljuwschap van Rhynlandt, plag voor den tydt van de Spaansche onrusten hier te lande een adelyk stamhuis en hofstede te wezen, waar van de oude edelen van Adegeest hunnen naam schynen ontleend te hebben, gelyk zulks na de verwoestinge zelfs de bezitteren hier van noch langen tydt gevolgdt hebben. De oude edelen al voor het jaar 1220. uitgestorven zynde, geraakte Adegeest aan den hoogedelen en machtigen stamme van Wassenaar, en met vrouw Baddaloge van Wassenaars huwelyk aan Gerrit Heerman van Oestgeest, van wien het in den jare 1279. overging op Gysbert van den Bossche, knape, wiens zoon, mede Gysbert geheten, dat huis in 't jaar 1394. aan hartog Albrecht van Beyeren, grave van Hollandt, opdroeg en wederom van hem te leen ontfong; zeven en vyftig jaren daarna bevindt men dat eene Willem van Leeuwen Gerritz hier mede verlyd is. In den jare 1674. behoorde het zelve huis aan Johan vander Meer, ontfanger van des gemenen lands middelen over de stadt Leiden en Rhynlandt. *S. van Leeuwen Batav. illustr. cap.* 12. *bl.* 1254. *des zelfs Inleid. tot de Oudhed. en Grondwett. van Rhynl.*

ADEL, een Afrikaansch koninkryk in het landt Zanguebar, met eene stadt en rivier van den zelven naam. Eenige hedendaagsche landbeschryvers houden het zelve voor het *Azania* van Ptolomeus. Het legt tusschen Abissinië; het koninkryk Ader, de zeeëngte van Babelmandel, en den Oosterschen Oceaan. Het heeft een Mahometaansche koning, een groot vyandt der Christenen. Behalven de stadt Adel zyn daar in ook Barbara en Zeyla, grote koopsteden, gelegen. *Urreta hist. Ethiop. l.* I. *c.* 32. *Marmol. l.* X. *c.* 7. *enz.*

ADEL de I. of Adolph, heeft, als men meent, voor Christus geboorte in Zweden geregeerd. Men zegt dat hy den koning van Denemarken, die nevens de Saxen en Wenden in Zweden waren ingevallen; weder te rug gedreven, en tot het betalen van schatting gedwongen heeft. Hy zou een zoon van Gothar geweest, en gestorven zyn wanneer hy voor den tempel van Diana van 't paardt viel. *Saxo Gram. Joh. en Olaus Magnus.*

ADEL de II. heeft volgens het gemeen gevoelen van het jaar 427. tot het jaar 433. in Zweden geregeerd. *Joh. en Olaus Magnus.*

ADEL, zoon van koning Radboods dochter. *Oudheden van Noordhollandt.*

ADEL, gehouden voor den oudsten zoon van Friso, erfgenaam der heerschappye zyns vaders, die Vrieslandt bemachtigd hadt. Hy was getrouwd met Zwobbina, die opgegeven wordt voor de dochter van den koning der Zwaben. Eenigen willen dat hy vier en negentig, anderen dat hy acht en zeventig jaren geregeerd hebbe. Hem wordt tot lof nagegeven, dat hy zyn volk door goede wetten beschaafd, en met de naburige vorsten in goed verstandt geleefd heeft; zo dat men hem by Numa Pompilius en by Lycurgus, wetgever der Lacedemonieren, vergeleek. Hy was in zulk een aanzien by de Duitsche vorsten, dat ze de genen, die een goede wyze van regering hielden, *Adelingen* noemden. En dus zouden de Edelingen, als menschen van verhevener aardt, naar hem genoemd zyn geweest. Men stelt zyn doodt omtrent op 't 150. jaar voor Christus geboorte. Uit het *Nabericht op de oudheden van Vrieslandt*, II. *Deel.* Zie van het woordt ADEL ook *van Royens Duitsche Oudheden.*

ADEL, de oorsprong des naams en der naamreden van dit woordt wordt van 't Hebreeusch *Adar*, 't welk voornaam of uitmuntend boven anderen betekent, afgeleidt. Het oud Duitsch woordt is *Adal*, of *Athal.* Paulus Diaconus bevestigt zulks dat de Longobardsche koningen *Adalingen*, als een eigen geslachtwoordt van hen, genoemd en gehouden hebben. De Duitschen zeggen, *die Edelleuten*, en *die Edelen*: anderen, *Edelluiden* en *Edelen*; den Adel, *thi Adalingen*, Athalingen, *Edelingen.* In de oude wetten van koning Kanut, waar van de Duitschen, *Kanuten*, *Knouten* of *Knoeten* genaamd worden, vindt men het woordt *Aethelingen*: en in de oude Saxische Tydschriften staat *Edelingen* bekend: waar by blykt dat het woordt *Adel* en *Edel* van ouds, en nu noch voor uitstekend boven anderen geacht is *Van Royens Duitschlandsche Oudheden.*

ADELA, eene dochter van Lodewyk, koning van Vrankryk, trouwde met Richard, koning van Engelandt. Hy verstiet haar, haar van overspel beschuldigende. *Polydor. Verg. l.* XIII. & XIV. & *Ludovic. Vives de officio mariti.*

ADELAAR. Zie ARENDT.

ADELAIDE, ADELHEIDE, of ALIX, eene dochter van Rudolph den II. koning van Burgundië, trouwde met koning Lotharius den II. in Italië; by den welken zy eene dochter hadde, Emma genaamd, die in 't jaar 966. trouwde met Lotharius, koning van Vrankryk, en daar by teelde Lodewyk den V. den laatsten der koningen van den tweden stam. Lotharius, koning van Italië, storf van vergif den 22. November des jaars 950. en liet Adelaide weduwe in den ouderdom van 19. jaren. Na zynen doodt wilde Berengarius de II. die zich in Italië hadt laten kronen, Adelaide doen trouwen met zynen zoon Adelbert, dewyl zy eene schone prinses was, en de stadt Pavia, nevens andere goederen, tot een bruidschat hadde: doch zy sloeg dit ten eenemaal af, waarom Berengarius haar te Pavia belegerde, en op een sterk kasteel in hechtenis deedt zetten, waar uit zy door behulp van haren neef, den markgraaf Athus, ontquam, en in de vesting Canosa week, die Berengarius insgelyks belegerde. Keizer Otto de Grote nam haar in zyne bescherminge, en zelfs in 't jaar 951. of 952. tot zyne huisvrouwe, en teelde by haar Otto den II. Bruno, en eene dochter Adelaide genoemd. Otto naar Italië gaande, alwaar hy in 't jaar 962. tot keizer gekroond wierdt, liet Adelaide tot regentinne van zyne staten. Zyn zoon Otto de II. wierdt, 12. jaren oud zynde, te Rome geroepen, en in 't jaar 967. door Paus Johannes den XIII. gekroond. Hy trouwde met Theophania, dochter van Romanus, keizer van Constantinopel. Adelaide verloor weinig tyds daarna haren man Otto den I. die te Maagdenburg storf den 7. May des jaars 973. en in 't volgende jaar wierdt haar kleinzoon, Otto de III. geboren. Adelaide hadde eenigen tydt het bestier der zaken in Duitschlandt, maar wierdt door de afgunst van Theophania daar van beroofd, en week by haren broeder Koenraad, koning van Bourgonje. Doch haar zoon herriep haar wel haast. Na des zelfs doodt wierdt Otto de III. te Aken gekroond, 9. jaren oud zynde. Theophania, die na den doodt van haren man de regering aan zich getrokken hadde, storf in 't jaar 990. Adelaide wierdt herroepen en hadde al het gezag. Op het laatste van haar leven was zy verplicht in Bourgonje te komen, om de onlusten van dat koninkryk te stillen. Zy bragt de wederspannelingen weder onder de gehoorzaamheit van koning Rudolph den III. haren neef. Zy begaf zich vervolgens naar 't klooster van Paternay, gezegd Pajerne, dat zy boven Montjou gesticht hadde, en na dat zy het zelve begiftigd hadde, keerde zy wederom naar Duitschlandt, en storf op hare wederkomst in het klooster van Celts aan den Rhyn den 16. December des jaars 999. byna 69. jaren oud zynde, en wierdt by haren tweden man te Maagdenburg begraven. Zy wordt wegens haar verstandt en hare heiligheit geroemd. Onder de brieven van Gerbertus, die naderhandt onder den naam van Sylvester den II. paus wierdt, vindt men vele brieven aan haar, waar in zy een schrik der koninkryken, en eene moeder der koningen genoemd wordt. Odilon, abt van Cluni, heeft haar leven beschreven. *Ditmar. Chron. Odilon vita Adelh. ap. Canis. Ant Lect. T. V. Chron. de Novalere. Hroswitha apud Meibom. Regino ad an.* 951. *Sigebert. Gemblac. ad ann.* 954.

ADELAIDE, koningin van Vrankryk, twede huisvrouw van Lodewyk den II. gezegd de Stamelaar, was de zuster van Wilfried, abt van Flavigni, in Bourgonje, en moeder van Karel den Een-

Eenvoudigen. In een brief van de abdye van St. Maur des Fossés van den jare 921. zegt de zelve koning Karel, dat de graaf Begon zyn grootvader was. Men weet den tydt van haren doodt niet. Deze brief wordt bygebragt in *Le Melange curieux de Phil. L'abbé. c.* IX. §. 25.

ADELAIDE, ADELAIS, of ALIX, koningin van Vrankryk, huisvrouw van Hugo Capet. Haar geslacht is niet zeker bekend. Helgaud zegt, dat zy in Italië geboren was, of van daar gekomen. Een overblyfzel der Fransche historiën, bygebragt in het derde deel der Historiën van Vrankryk van *André du Chene*, zegt, dat zy de dochter was des graven van Poitou. De schryvers van onzen tydt maken haar eene dochter van Willem den III. gezegd (*Tête-d'etoupes*) stoppelhoofdt, hertog van Guienne. Men weet den tydt van haren doodt niet. Zy was moeder van Robbert, koning van Vrankryk, en van twee dochters. Zie HUGO CAPET.

ADELAIDE, of ADELAIS, koningin van Vrankryk, oudste dochter van Humbert den II. grave van Maurienne en van Savoye, en van Giflea van Bourgonje Comté, was in den jare 1115. getrouwd met Lodewyk den VI. gezegd de Vette, koning van Vrankryk, by wien zy teelde Lodewyk den VII. gezegd de Jonge, enz. Men vindt in de oopenbrieven haren naam dikwils by dien van den koning, benevens het getal van de jaren harer regering, dat voor dien tydt niet in gebruik was. Na den doodt van den koning, haren gemaal, trouwde zy wederom met Matheus den I. heer van Montmorenci, Conneftabel van Vrankryk. Zy storf in 't jaar 1154. en wierdt begraven in de abdye van Montmartre, naby Parys, de welke zy gesticht hadt. *Suger vie de Louis VI. Du Chene hist. de Montmor. Mabill. de re Diplom.*

ADELAIDE, of ALIX, eene dochter van Thibald den IV. graaf van Champagne, wierdt in 't jaar 1160. aan Lodewyk den VII. koning van Vrankryk, uitgehuwelykt, en regeerde na zyn doodt, nevens zynen broeder Wilhelm, kardinaal en aartsbisschop van Rheims, terwyl haar zoon Philip Augustus, in 't jaar 1190. den tocht over zee ondernam. Zy storf in 't jaar 1206. *Contin. Chron. S. Petri Vivi Senon. Contin. Aimon. p.* 54. *Nangius. Rigordus in vita Phil. Aug.*

ADELAIDE, koningin van Cyprus, was eene dochter van Henrik, graaf van Champagne, en koning van Jeruzalem. Zy deedt in 't jaar 1228. een eisch op het graafschap Champagne tegen Thibald den VI. wiens vader Thibald de V. haars vaders broeder was, en die zich in het bezit van het graafschap gesteld hadt, wanneer haar vader naar het Heilige Landt ging. Zy verkreeg nochtans niets, zo om dat haar vader het graafschap aan zynen broeder hadt afgestaan, als om dat men hare wettige geboorte in twyffel trok. (Zie HENRIK de I. koning van Jeruzalem; en THIBALD de VI. koning van Navarre.) Zy trouwde met Hugo den I. van Lusignan, koning van Cyprus, en na zyn doodt met Boemund den IV. prins van Antiochië; doch die weder van haar scheidde, onder voorwendsel dat zy elkander te na in den bloede bestonden; waar op zy met Ranulphus van Soissons ten derden huwelyk tradt, en in 't jaar 1246. storf. *Sanut. l.* III. *Stephan. de Luzignanano. Joinville Chron. de S. Loüis c.* 8. *seqq. P. Daniel Hist. de France t.* II. *c.* 12.

ADELAIDE, huisvrouw van Robbert den Sterken, hartog en marquis van Vrankryk, dien men den bynaam gaf van *een tweden Machabeus*, en moeder van Eudes, en van Robbert, die tot koningen van Vrankryk gekroond wierden. Zommigen van de laatste Fransche geslachtrekenaars zeggen, dat zy eene dochter was van keizer Lodewyk den Goedertierenen; doch anderen twyffelen daar aan. Het is zeker, dat zy de weduw was van Koenraad, grave in Duitschlandt. Men geeft voor, dat zy by hem teelde Koenraad den jongen, graaf van Parys; Welphus, abt van St. Colombus van Sens; Hugo, hartog van Bourgonje, en eene dochter, genaamd Petronilla, huisvrouw van Tertulus, die de eerste graaf van Anjou was, als elders gezegd wordt. *Sanmarth. Hist. Geneal. Gall. Du Bouchet Dominici. enz.*

ADELAIDE, of ADELA van Normandië, bygenoemd *Gerloca*, of *Guiborda*, dochter van Rollon, hartog van Normandië, en van Poppea; en zuster van Willem, gezegd Langen-degen, die haar trouwde met Willem, bygenoemd Stoppelhoofdt, (*tête-d'etoupes*) graaf van Poitiers. Vacius, kanunnik van Bajeux, noemt haar *Elborca*, en *Guiborca*, in 't leven van den zelven hartog van Normandië, haren broeder. Zy hadde in dit huwelyk verscheiden kinderen. Men geeft voor, dat zy moeder was van ADELAÏDE, huisvrouw van Hugo Capet, waar van hier voor gesproken is. Men ziet haar graf in de abdy van de Drievuldigheit te Poitiers.

ADELAIDE, of ALIX van Vrankryk, dochter van koning Robbert en van Constantia van Provence, trouwde in January des jaars 1026. met Richard den II. hartog van Normandië; sedert, weduw geworden zynde, trouwde zy met Baudewyn den V. grave van Vlaanderen. In 't jaar 1065. stichtte zy te Messines, naby Yperen, een Benedictyner klooster voor dertig jonkvrouwen, en voor twaalf kanunniken. Vervolgens eene reize naar Rome gedaan hebbende, ontfing zy uit handen van den Paus Alexander den II. de sluier van weduwe, en begaf zich in het klooster van Messines, daar zy in 't jaar 1079. storf. *Miræus Notit. Eccl. Belg. De schryver van l'Eloge d'Emme reine d'Angleterre. Guill. de Poitiers vit. Guill. Conq. Orderce Vitalis. Guil. de Jumieges. enz.*

ADELAIDE is de naam van noch verscheide andere Prinsessen, waar van gewag wordt gemaakt als van hare vaders, van hare zonen, of van hare mannen, gesproken wordt. Zie ook ADELHEIDE, en ALIX.

ADELAIS. Zie ADELAIDE.

ADELARD. Zie ALARD.

ADELARD, geboren in 't jaar 753. in de Nederlanden, van 't koninkryk Austrasië afhangende. Hy was een zoon van graaf Bernard, kleinzoon van Karel Martel. Hy wierdt aan 't hof van Pepyn, zyn oom, opgevoed; van waar hy week naar de abdy van Corbië. De lust tot een groter afzondering deedt hem naar 't klooster van Mont-Caffyn gaan; doch Karel de Grote deedt hem in 't jaar 777. te rug komen, en stelde hem, in 't jaar 796. tot eersten staatsbedienaar van zynen zoon Pepyn, koning van Italië, aan. Hy wierdt in 't jaar 809. met eenige prelaten naar Rome gezonden, om het verschil, wegens den uitgang van den H. Geest, te beslissen. Hy verloor koning Pepyn in het volgende jaar, die eenen zoon, genoemd Bernard, 12. of 13. jaren oud zynde, aan zyn bestier overliet. Na de doodt van Karel den Groten wierdt Adelard in 't jaar 815. door Lodewyk den Goedertierenen, in de abdye van Here, sedert Noirmoutier genaamd, gebannen: maar drie jaren daarna wierdt hy wederom te rug geroepen, en keerde naar de abdy van Corbië, waar van hy abt was. Hy storf aldaar in 't jaar 826. drie en zeventig jaren oud zynde. Zyn feest wordt in verscheiden naamlysten der martelaren op den tweden January aangewezen; hoewel het in de Roomsche niet gevonden wordt. Zie zyn leven beschreven door *Paschasius Ratbert*, zynen leerling, door *Gerard*, abt van Sauve Majeur; in *Bollandus*, en in *Mabillon*; als mede *Baillet Vie des Saints.* Du Pin zegt, dat Adelard deel aan de zamenzwering van Bernard, koning van Italië, tegen Lodewyk den Goedertierenen gehad hebbende, genoodzaakt was om in Aquitanië, in 't klooster van St. Philippus, te wyken, van waar hy drie jaren daarna te rug geroepen en in zyn klooster hersteld wierdt. Adelard maakte wetten voor de kerk van Corbië, die door dom Luc. d'Acheni, in het IV. deel van 't *Spi ilegium* zyn uitgegeven. *Du Pin Biblioq. des Auteurs Eccles. tom.* VII. *p.* 552.

ADELARDUS, *Cataneus* van *Adelardis*, een edelman van Verona, wierdt in 't eerst een werreldlyk kanunnik in zyne geboortestadt; doch naderhandt, wegens zyne geleerdheit en deugt, van Lucius den III. kardinaal gemaakt. Clemens de III. zondt hem, met den tytel van pauslelyk Legaat, naar 't Oosten, alwaar hy veel bybragt, dat de koningen van Vrankryk en Engelandt de stadt Acre wederom uit de handen der ongelovigen rukten. In zyne afwezenheit wierdt hy tot bisschop van Verona benoemd, in welke bedieninge hy daarna, zo door zyn voorbeeldt, als door zyne arbeidzaamheit, veel toebragt, om de verdorven zaken der geestelyken en werreldlyken te verbeteren. Hy storf in het einde van het jaar 1211. of in het begin van het naastvolgende. Van zyne schriften, waar van hy 'er verscheiden in 't Latyn en in 't Italiaansch opstelde, heeft men noch *Sermones de tempore; de sanctis*; en *super Prophetas commentaria. Hovedin Hist. Angl. Baron. ann. tom.* XII. *Cacon. Ughelli. Panvin.*

ADELARIUS. Zie ADALVALDUS.

ADELBAUD, koning van Northumberlandt, in Engelandt, wierdt in 't jaar 788. gedood, na dat hy dertien jaren geregeerd hadt, en hadde Ofred tot zynen opvolger. *J. le Sueur Hist. de l'Eglise & de l'Empire.*

ADELBERG, eene stadt in 't hartogdom van Wirtemberg, tusschen Hohenstauffen en Schorndorff; hadt voormaals een Premonstratenzer klooster, 't welk in 't jaar 1181. van een vryheer van Ebersberg voor de graauwe broeders gesticht was; doch naderhandt in een vorstelyke landtschole veranderd is. *Lairitz. Hist. Palmwald. p.* 461.

ADELBERGA, eene dochter van den laatsten koning der Lombarden, genaamd Desiderius, en gemalin van Aragisus, hartog van Benevent, rokkende haar man op tot wederspannigheit tegen Karel den Groten. Na zyn doodt stelde zy allerlei kunststreken tegen den zelven Karel den Groten in 't werk; doch bragt nochtans te wege, dat haar zoon *Grimoald* zynen vader in de regering volgde. *P. Daniel Hist. de France tom.* I. *p.* 469. *seq.*

ADELBERON, hartog van Beyeren, en broeder van de keizerinne Cunegunda. *Aventin. Hist. Bav.*

ADELBERON. Zie ADELBOLDUS.

ADELBERT, of ALBERTUS, verscheiden vorsten en prelaten van dezen naam. Zie ADALBERTUS, en ALBERTUS.

ADELBERT, een ketter. Zie ALDEBERT.

ADELBERT, zoon van Berengarius den II. koning in Italië, wierdt terstondt in het eerste jaar van de regering zynes vaders in 't jaar 950. nevens den zelven koning gemaakt. Zyn vader wilde hem hier op aan de weduwe van Lotharius, voorgaanden koning van Italië, uithuwelyken, die dit afsloeg, en deswegens van hem zeer hevig vervolgd wierdt. Otho de Grote quam in 't jaar 951. in Italië, ontnam Berengarius en Adelbert alles; doch gaf het hen wederom wanneer de eerste den leeneedt, wegens Italië, aan hem afleide: (Zie BERENGARIUS de II. en OTHO de Grote.) doch Adelbert kon niet rusten; dewyl hy den paus Ravenna ontnam, en aldaar den zetel van een nieuw gebiedt oprechtte. Derhalven riep de paus Otho den Groten wederom in Italië, die in het jaar 961. aldaar quam, en de vader en moeder van Adelbert gevangelyk naar Duitschlandt zondt. Adelbert week daar op naar het eilandt Corsica. Paus Johannes de XII. nam zyn party, in 't jaar 963. aan, en deedt hem te Rome komen; doch Otho de Grote verjoeg hem terstondt; en wanneer hy in 't jaar 966. op nieuws twist stookte, quam Otho de Grote wederom naar Italië, en stilde alle onlusten zodanig, dat men sedert dien tydt niet meer van Adelbert leest. *Diploma apud Sigonium de regno Ital. l.* VI. *en* VII. *Pribeus Histor. Ravenne l.* V. *p.* 257. *Continuat. Reginon. ad an.* 960. *& seqq. Luitprand l.* VI. *c.* 6.

ADELBERT, markgraaf van Thuscia en Lucca, een zeer ryk heer, zich van zyne huisvrouwe Bertha, eene vrouw van een onrustig en woelachtig gemoedt, hebbende laten opmaken, om zich, in plaats van Lambert, tot koning van Italië op te werpen, verbondt zich ten dien einde met den graaf Hildebrand. Lambert, de lucht van het oogmerk van zynen vyandt krygende, vernam dat Adelbert met weinig volk, zich van de hoogte van eenen berg meester maakte, stelde zich in staat van tegenweer; en nam, om geen

tydt

tydt te verkiezen, met een groot leger te verzamelen, honderd man, die alles durfden wagen met hem, voerde de zelve tegen Adelbert aan, wiens volk zich van den berg in het dorp St. Sauveur begeven hadde, alwaar zy door te veel drinken in slaap waren gevallen, waar op Lambert, onder begunstiging van den nacht, uit Plaisance vertrok, en op den vyandt aanviel, doodde het grootste gedeelte van zyn volk, en nam Adelbert gevangen, die zich in een stal verscholen hadde, en deedt hem naauw bewaren. Na den doodt van Lambert in 't jaar 891. stelde Berengarius de I. koning van Italië, Adelbert in vryheit, dien hy ook tegen Adelbert, markgraaf van Ivrea, en Lodewyk Bosonides onderstandt beloofde; maar na dat deze reeds genoodzaakt waren te rug te keren, riep hy hen op eene trouwloze wyze, op het aanraden van zyn heerschzuchtig wyf, wederom in Italië. Hy trouwde ook naderhandt zyne dochter Hermangerda aan Adelbert, markgraaf van Ivrea, die daar door den haat tegen Berengarius overerfde. (Zie Bertha en Adelbert, markgraaf van Ivrea.) Hy storf in 't jaar 917. en in het markgraafschap volgde hem zyn zoon Guido. *Sigon. de regno Ital. l.* VI.

ADELBERT, toegenaamd *de Beir*, hartog van het Oostersch Slavonië, de wederspannige Slavoniers, die langs de rivieren van de Havel en de Elve woonden, overwonnen en ten eenemale geslagen hebbende, stelde Hollanders, Vlamingen, en volkeren, die langs den Rhyn wonen, in hunne plaats, en gaf de zelve de steden, die de Slavoniers toebehoorden. *Helmoldi Crhon. Slavor. c.* 89.

ADELBERT, of ALBERT, Marquis van Ivrea in Piemont, zwager van Berengarius, die by zyne dochter Gislea een anderen Berengarius teelde, die koning was van Italië. Adelberdt hadt van zyne jonkheit af zo veel liefde voor den armen, dat wanneer hy 'er een ontmoette en niets hadde om te geven, zo gaf hy hem een kostelyk gesteente, dat hy aan zyn hals droeg, en kocht het naderhandt wederom voor de volle waarde. Eindelyk door heerschzucht vervoerd wilde hy Lambert onttronen, en naderhandt zynen schoonvader zelfs. Hy wierdt door keizer Otho den I. verjaagd. *Sigonius de Regno Italiæ.*

ADELBERT, hartog van der Elzas, de zoon van Ethico, of Athicus, die dit hartogdom van koning Diderik ontfangen hadde, hieldt zyn verblyf in de stadt Ehenhemy. Hy liet de prachtige St. Steven-kerk te Straasburg bouwen. Zyne kinderen waren, Eberard, die de abdye van Murbach in 't jaar 724. stichtte, en Luitfridus, van wien de graven van Nekkergouw, Zuntgow en Massow afkomstig zyn. Hy hadt eenen Hetto, tot zynen broeder van wien het Oostenrykschе huis zynen oorspronk heeft, *Jac. Spener in Famil. Austr.*

ADELBERT, opperheer van Bamberg, wierdt trouwlooslyk in handen van Lodewyk, koning van Germanië, geleverd door Hatto, bisschop van Mentz, die plegtig aan hem beloofd hadt hem niet te zullen verraden.

ADELBERT, (Sint) in de brieven van St. Bonifacius *Aalbrecht* genoemd, en by *Joan Gerbr. van Leiden* gemeld onder den naam van *Athalbert*, was afkomstig uit Engelandt. Hy was monnik geworden onder St. Egbert in Ierlandt, van wien als Willebrord omtrent het jaar 690. naar Vrieslandt gezonden wierdt, heeft Adelbert met noch tien andere reisgenotem hem op de reis verzeld. Te Egmont gekomen nam hy zyn verblyf ten huize van eenen Eggo, van wien velen willen dat de naam van Egmont afkomstig is. Te Egmant wonende verkondigde hy daar het Euangelie van Christus. Men zegt dat hy van daar scheidende beloofde weder te zullen komen, als de korrels van een appel, die door het vuur verbrand waren, weder groen worden of uitspruiten zouden, De korrels sproten uit, en Adelbert hieldt zyn woordt.

Op de zelve plaats en in gansch Vrieslandt arbeidde hy vele jaren: te weten tot het jaar 643. of, als anderen willen, tot 644. toe: wanneer hy uit het leven gescheiden is.

Zyn leven is door de Benedictyner monnikken van Medeloch, een zeer oud klooster buiten Trier, op het verzoek van Egbert, bisschop van Trier, beschreven in de X. eeuwe. Deze Levensbeschryving, die met eenige verandering van styl en met verkortinge van 't verhaal uitgegeven is door Laurentius Surius, behelst niets dat strydig is met het verhaal van Beda. Maar een korter leven, uit die wydlopige beschryvinge getrokken, en uit andere stukken hier en daar vermeerderd, is opgesteld door een monnik van Egmont: welke monnik den weg schynt gebaand te hebben voor den valschen Marcellinus. De feestdag van Adelbert wordt te Egmont, en door het gansche bisdom van Utrecht en van Haarlem plegtig gevierd op den 25. Juny, op welken dag hy volgens de beschryving zyns levens gestorven is.

ADELBERT, aartsbisschop van Mentz, was een snode stokebrandt, die prins Henrik tegen zynen vader, keizer Henrik den IV. ophitste, en dezen tegen zynen zoon, als ook tegen den paus. Vervolgens riedt hy paus Calixtus den II. aan, om den keizer in den ban te doen, 't geen aanleiding gaf tot een wreden burgerlyken oorlog in Duitschlandt. *Aventin.*

ADELBERT, bisschop van Worms, broeder van Rudolph, hartog van Zwaben, was kreupel. Hy hadt iets afschuwelyks in zyne gedaante, en at niet, maar verscheurde. Hy was zo vet en dik, dat men bevreest was om hem aan te zien; en storf ook, als gestikt zynde van het overvloedig vet, waar mede zyn ligchaam beladen was, in den jare 1070. *Chronique de Richenou.*

ADELBERT of ALBERT, abt van Hildesheim, bloeide omtrent den jare 1160. Hy heeft een verhaal geschreven van de wedergeving van zyn klooster aan de Benedictyners, onder paus Eugenius den III. uitgegeven door Gretser, en te Ingolstad in 't jaar 1617. gedrukt. *Du Pin Biblioth. des auth. Eccl. du XII. Siecle.*

ADELBOLD, twede hartog van Vrieslandt, aan het gebiedt gekomen in 't jaar 173. Hy aarde gansch niet naar zynen vader, die afkerig van oorlogen was. Dees in het tegendeel rechtte de vervallen vechtscholen weder op, en hadt altydt de wapens gereed om den eenen of den anderen op 't lyf te vallen. Horende maar reppen van oorlog, schikte hy zich tot het gaan helpen van de eene of de andere party. Dus holp hy de Tongren tegen de Romeinen, de Romeinen tegen de Marcomannen, of, zo anderen willen, tegen de Wandalen. Zynen broeder Titus zondt hy tegen de Wandalen, die aan de Wezer niet deden dan roven en branden, maar door Titus verslagen of met bebloede koppen te rug gedreven werden. Onder zyne regeringe meent men dat de Wilten in den jare 183. de stadt Wiltenburg, nu Utrecht, gebouwd hebben. Adelbolt eindelyk door ziekelyheit lusteloos geworden, en rust zoekende, gaf het hartogdom in den jare 187. aan zynen bastaardbroeder Titus over.

ADELBOLDUS, Albaldus, Adelbaldus, Athalbaldus, en Adelberon, als Baronius wil, was een Vries, en edel van geboorte. Hy begaf zich uit een Godsdienstigen yver in de abdye van Lobe van de Benedictyner orde, in het landt van Luik, by het stedeke Binch gelegen; doch zette den monnikskap nooit op, maar bleef alleen als klerk te dier plaatse, en dus wierdt hy van keizer Henrik den II. die naderhandt onder de heiligen geplaatst is, tot zynen raadt verkoren, en kort daarna tot bisschop van Utrecht, in rang de XIX. Zyn aanzien ten hove verminderde hier door niet, zo dat hy zich noch veeltyds in 't gevolg van gemelden keizer bevondt, waar door zyn gezag in de kerke noch te meerder aanwies. Hy stondt in het doodboek van de Utrechtsche hoofdkerk als hersteller en stichter der zelve kerke in 't jaar 1015. geprezen, die Willebrordus gesticht, door de Denen afgeworpen, en door bisschop Balderik begonnen was op te halen. Men schryft hem mede toe de oprichting van een kapittel van acht kanunniken in de kerke van St. Walburg binnen Tiel in Gelderlandt; maar hoe Godsdienstig hy ook wezen mogt, hy kon zynen toorn en oplopendheit wegens eenig ongelyk niet wel betomen; want daar zyne voorzaten, als hunne kerke verongelykt, of door de ongelovige Denen en Noren beschadigd wierdt, het zwaardt der Godsdienstige vorsten te hulpe riepen, en met heilige vermaningen, kerkelyke banschriften, of Christelyke lydzaamheit die geweldenaryen en beledigingen poogden te verduren en af te weren, schoot hy het harnas de eerste onder de Utrechtsche bisschoppen aan, en heeft de landen van Diderik den III. grave van Hollandt, te vuur en te zwaardt verwoest, om dat, zo als Buchelius, en de professor Matthæus, die Beka, Heda en Bokkenberg van partydigheit en haat tegen de bisschoppen beschuldigen, voorgeven, de Hollander graaf Diderik Bavo uit het graafschap Bodegraven, hem door den bisschop geschonken, weggejaagd hadde. Of nu deze verdedigers van Adelbolds krygshandel gelyk of ongelyk hebben, zullen wy alhier niet uitpluizen, hoewel de beschuldiging van Beka en Heda van den bisschop hatig te zyn geweest zonder grondt is, daar ze beide geestelyken geweest zyn, en uitdrukkelyk, ja zelfs op vele plaatsen niet zonder laffe vleiery voor de bisschoppen, tot hunnen lof geschreven hebben; waar by komt dat Barlandus en Pontanus al mede de schuldt van dezen kryg op Adelbold leggen, en Heda buiten dit bedryf hem hogelyk roemt, getuigende dat hy zeer voorzichtig in 't bedienen van het bisschopsampt en in zyne regeringe was, en yverig om den Godsdienst, en al wat daar aan vast is, te vermeerderen en uit te breiden, en om de heilige plaatsen, die vervallen waren, te herstellen en te verbeteren. Alle de schryvers getuigen eenparig, dat hy doorgeleerd was in de Goddelyke boeken, en by uitnemendheit ervaren in de wereldlyke wetenschappen, hebbende in die duistere tyden van de letterkennisse geschreven:

Vita sancti Henrici imperatoris;
De Laude sanctæ Crucis;
De Laude beatæ Mariæ;

nevens noch eenige andere stukjes in dicht en ondicht, en onder anderen een *Nachtgezang*, ter eere van den *heiligen Martinus*, en een *Triomphgedicht*, ter eere van den zelven *heiligen Martinus.* Hy is onder keizer Koenraad den jongen in 't jaar 1027. in de tiende Indictie, in het achttiende jaar zyner bisschoplyke regeringe, op den 27. November, gestorven, en te Utrecht in St. Martens, of de Domkerk begraven. *Heda & J. Beka in Adelbold. Trithemius in Catal. de Scriptor. Eccles. Andreas Valerius in Biblioth. Belg. Molanus in not ad Usuard. 4. Julii. Sigebertus de Script. Eccles. Suffrid. Petrus scriptor. Frisiæ Dec.* VII. *cap.* 6.

ADELBRICUS, de IV. bisschop van Utrecht. Zie ALBRICUS.

ADELBRICUS de II. de IX. bisschop van Utrecht. Zie ALFRICUS.

ADELBRICUS *van Adelen.* Zie ALBRICUS.

ADELDAGUS, bisschop en kancelier van drie keizers, die den naam van Otho voerden, doopte Harald, koning van Denemarken, en zondt verscheide zendelingen, om het Euangelie aan de Noordsche volkeren te prediken. Zie Adaldagus.

ADELGER, zou, naar 't berigt van Aventinus, een koning der Duitschen, en een zoon van Ingram geweest zyn, dien hy in de regering volgde. Onder de zelve zyn de Amazonen, gelyk gemelde schryver wil, uit Asië in Europa gekomen, de welke van dezen Adelger te rug gedreven wierden; hoewel behalven Aventinus, die in de geschiedenissen van de oude Duitsche koningen wat fabelachtig is, geen geloofwaardig schryver van hem gewag maakt; waarom men aan 't geen van hem en van zynen zoon Laërtes, die gezegd wordt op hem gevolgd te zyn, gemeld wordt, niet veel geloof kan geven.

ADELGERION, een klein koning in Duitschlandt, welke door Clodoveus den I. koning der Franken, genoodzaakt wierdt om met den hartoglyken tytel te vrede en een onderdaan der Franken te zyn. Eenigen zeggen, dat hy de eerste hartog van Beyeren geweest is. *Amm. Marcell. Aventin. ann. Bojor.*

ADELGISUS, hoofdt of Soudaan der Azereniers, die Lombardië verwoestten, welke den gezant van Benevento en van Capua met duizend steken doorboorde, wanneer de zelve van Constantinopel te rug quam, na dat hy van den keizer Basilius bystandt tegen hem verkregen hadde. *Cuspinian. in Basilio, ex Zonara & Cedreno.*

ADELGREIFF, (Johan Albregt) een bastaardt van een dorps priester by Elbingen. Hy gaf voor, dat zeven engelen aan hem eene openbaring gedaan hadden, dat hy in plaats van Godt op aarde was om al het boze uit de werreldt uit te roejen, en dat hy de overheden met yzere roeden moest geesselen: waarom hy zich zelven dezen tytel toeëigende: „ Wy Johan Albregt Adelgreiff, „ Syrdos, Amada, Canamata, Kikis, Schmalkilimundis Elioris, „ opperaarts hogepriester, keizer, koning van 't heilig Goddelyk „ ryk, vredevorst van de gehele werreldt, richter van levenden „ en doden, Godt en vader, in wiens heerlykheit Christus ten „ jongsten dage ten gerichte zal komen, heer aller heren, en koning „ aller koningen". In 't jaar 1636. wierdt hy te Koningsbergen gevankelyk ingebragt, alwaar hy vrywillig beleedt, dat hy in Zevenbergen wegens echtbreuk gegeesseld was. Men beschuldigde hem ook van tovery, dewyl hy vele tekenen in de lucht zou gedaan hebben. Wanneer hem zyn vonnis wierdt voorgelezen, dat hem de tong uit de keel gerukt, het hoofdt afgeslagen, en het ligchaam verbrand zou worden, hoorde hy het zelve zonder eenige ontsteltenisse aan, en zeide: *Dewyl het niet anders zyn konde, moest dit geschieden. Hy was verzekerd, dat zyn ligchaam op den derden dag uit het stof levendig zoude worden:* doch de straffe wierdt zo verre verzacht, dat hy op den 12. October des gemelden jaars alleen onthoofd en verbrand wierdt, na dat men te vergeefs getracht hadt hem te bekeeren. Hy was in vele talen ervaren. De Latynsche, Griekſche en Hebreeuwsche verstondt hy volkomen; sprak ook goed Poolsch Litthauwsch en Boheemsch. Hy hadt XII. geloofsartykelen opgesteld, die nevens zyne andere schriften van kant geholpen wierden. *Theatr. Europ. Tom.* III. *pag.* 720. *enz.*

ADELHEIDE, of ADELIDE, was eene dochter van den koning der Russen, en gemalin van keizer Henrik den IV. van wien zy veel hoons moest uitstaan door den haat, dien hy ten onrechte tegen haar opgevat hadde. Hy sloot haar in een hok, en deedt haar vervolgens allerlei smaat en smart aan; doch hier mede niet vergenoed zynde, gaf hy haar ten prooi en tot gebruik, naar de wyze der Nicolaïten, aan verscheide personen, en beval zelfs zynen zoon de zelve zake te doen. Adelheide, door zo vele ellenden gedrukt, vondt middel om uit hare gevangenis te ontkomen, en worp zich in de armen van Mathilde, prinsesse van Lombardië, die haar wel ontfing en tegen de onrechtvaardigheit van haren man beschermde, haar ook de gunst en bescherming van paus Urbanus den II. verkrygende, die, na dat hy haar door zyne redenen vertrooſt hadde, haar aanmaande om zich in een klooster te begeven. *Sigon. de Regn. Ital. lib.* I.

ADELHEIDE, hartogin van Polen en Silesië, was eene dochter van keizer Henrik den IV. doch niet van Henrik den V. gelyk zy in 't gemeen daar voor gehouden wordt; noch ook van Leopold, markgraaf van Oostenryk, gelyk Rodericus Frisingensis en Guntherus zeggen. Zy trouwde in 't jaar 1121. met Uladislaus den II. oudsten zone van hartog Boleslaus den III. van Polen, wanneer zy 17. jaren oud was. Wanneer Boleslaus in 't jaar 1139. storf, verdeelde hy zyne landen onder zyne vier zonen, waar mede Adelheide, die eene heerschzuchtige vrouw was, en over haren man heerschte, niet te vrede was, dat zy als eens keizers dochter kleindochter en overkleindochter, maar een stuk van Polen en Silesië tot haar aandeel zoude hebben. Zy hitste haren man derhalven op om het gehele Poolsche ryk bemachtigen, 't welk zy met zulk een yver voortzette, dat zy zelfs in persoon den ryksdag bywoonde: waar by noch quam, dat zy een dodelyken haat tegen Polen hadt, Duitschers aan haar hof hieldt, en geen bedieningen aan een Pool vertrouwde, van welke zy zeide, dat ze beter in de varkensstallen dan aan 't hof passen, 't geen by de zelve wederom een onverzoenlyken haat tegen haar verwekte. Wanneer 'er nu een oorlog tusschen Uladislaus en zyne broederen ontstondt, schoot hy te kort, en wierdt in 't jaar 1146. met zyne vrouw en kinderen verjaagd, zo dat hy zich 13. jaren by zyne bloedverwanten in Duitslandt moest ophouden; en by keizer Koenraad den III. en Fredrik den I. om bystandt aangehouden hebbende, verkreeg hy het zelve; doch wanneer hy zich op de te rug reize wilde begeven, storf hy op den 4. July in 't jaar 1159. te Aldenburg, een oud kasteel in Franken, naby Bamberg, en niet, gelyk gemeenlyk gezegd wordt, te Oldenburg in Holstein. Zyne gemalin heeft mede eenigen tydt daarna haar leven aldaar geëindigd. Dewyl nu keizer Frederik in den Italiaanschen oorlog was ingewikkeld, moesten de drie zonen van Uladislaus, Boleslus Altus, Mieslaus en Koenraad, hun vaderlyke erffenisse noch eenigen tydt missen, tot dat hy op zyne te rug komste naar Duitschlandt de Poolsche Regenten noodzaakte in 't jaar 1164. om aan zyne neven Silesië af te staan, van de welke alle de Piastische hartogen van Silesië, die meer dan 500. jaren daar in geregeerd hebben, afkomstig, en in 't jaar 1675. uitgestorven zyn. Ook is aan te merken, dat byna alle de schryvers deze Adelheide, Christina, en de Poolsche historieschryvers haar ook wegens hare trotschheit meest Christina van Crista noemen, en haar, gelyk gemeld is, voor eene dochter van Henrik den V. houden. Doch haar zoon hartog Boleslaus Altus stelt in de stichtings-brief van 't klooster Leubus in Silesië in 't jaar 1178. uitdrukkelyk, dat zy Adelheide geheten was, en eene dochter van keizer Henrik den IV. geweest is. *Roder. Frising. de Frid.* I. *lib.* I. *cap.* 2. *Gunther. in Ligur. lib.* V. *vers.* 50. *Duglossus Hist. lib.* IV. & V. *Michov. Chron. lib.* III. *Cromerus. lib.* VI. *Dubrav. lib.* XI. *Cureus in Annal. Schickfus. Chron. Zepko Gynæc. Siles. pag.* 66. *Hanckius de Silesior. reb. cap.* 11.

ADELHEIDE, of ADELAIDE gemalin van Frederik, prins van Saxen, was eene zeer schone prinses en van eenen verliefden aardt. Zy hadt tot minnaar Lodewyk, markgraaf van Thuringe, en om hare misdaadt door een huwelyk te bedekken leide zy met haren minnaar op het leven van haren man toe. De markgraaf eens met eenige ridders verzeld zynde, deedt Adelaide roepen om met haar te spreken. Na dat zy te zamen een overleg gemaakt hadden, begon hy in het bosch van Frederik te jagen, dat by het kasteel lag. Adelheide ging daar op by Frederik, gelyk zy en haar minnaar waren overeen gekomen. Frederik, in 't badt zynde, veinsde zy zich zeer gramsteurig, en verweet hem zyne lafhertigheit, dat hy den markgraaf toeliet op zynen grondt te jagen. Frederik, door zyne vrouwe aangespoord zynde, vervolgde den markgraaf met weinig volk. Van woorden quam men tot slagen, en Frederik, die veel zwakker was, wierdt aldaar gedood. Dit gebeurde in 't jaar 1065. Na den moordt trouwde de moordenaar met Adelheide. *Chronic. Merseburg. lib.* II. *cap.* 12.

ADELHEIDE, ADELAIDE, of ALIX, van Vlaanderen, dochter van Robbert den I. gezegd de Vries, en van Geertrui van Saxen. Zy trouwde tot haren eersten gemaal St. Canut, koning van Denemarken, en was de moeder van Karel den Goeden, graaf van Vlaanderen, die in 't jaar 1227. te Brugge gedood wierdt. Naderhandt hertrouwde Adelaide met Rogier, hartog van Calabrië.

ADELHEIDE, dochter van Wichard van Pont, eerste voogdt van Gelder, en van eene dochter van Herman, grave van Zutphen, Wichards twede vrouw, na dat zyne eerste, Agniet, dochter van Balderik den II. elfden grave van Kleef, kinderloos gestorven was. Adelheide den hemel voor de werreldt en hare heerlykheit verkiezende, diende Godt in alle nedrigheit en Godvruchtigen yver, en wierdt kloostervoogdesse van Villich by de stadt Bon, in het aartsbisdom van Keulen aan den Rhynstroom, alwaar zy met zo goeden reuk van heiligheit gestorven is, dat men haar op de rolle der heiligen gesteld heeft. *Slichtenh. Geldersf. Geschieden. V.* 6. *bl.* 42. 46. 57. 58. *S. Adelheides Histor. ap. L. Surium SS. tom.* VII.

ADELHEIDE, dochter van Wichard den III. en Margriet, dochter van den grave van Loots of Loon by Luik, hadt een broeder, Rotharis geheten, zo eenigen willen, baanderheer van Buren, die in den by de geestelykheit opgetrokken, naderhandt bisschop van Paderborn gemaakt wierdt, en waarschynlyk als een basterdt voorkomt; want hoe is het eenigzins te begrypen, zo hy een echte zoon was, dat zyne ouders hem tot voortplantinge der stamme, daar de vorsten vooral altydt zo zeer op gezet zyn geweest, niet buiten den geestelyken standt zouden gehouden, en ter bestieringe des graafschaps opgetrokken hebben, daar zy buiten hem niet dan eene dochter hadden; buiten dat 'er niet dan by Yslinge van dezen Rotharis gesproken wordt by de Historieschryvers, en hy enkelyk als baanderheer van Buren genoemd staat, dat een zeer gering gedeelte van Gelderlandt maakt, daar hy, indien hy wettig was geweest, de eenige erfgenaam van Gerderlandt zou geweest zyn: in welk gevoelen men te meer bevestigd wordt door de kronyk van Hendrik Aquilius, door den naauwkeurigen en geleerden Pieter Schryver uitgegeven, daar uitdrukkelyk gezegd wordt, dat Wichard een eenige dochter, Adelheide genoemd, hadde, en nergens in de Gelderſche Historieboeken van Wichards zoon gemeld wordt. Adelheide wierdt, na de doodt hares vaders, die in 't jaar 1061. gestorven is, tot gravinne aangenomen, en bestierde het landt, ongehuwd eenen korten tydt; wyl zy noch in 't zelve jaar met Otto, grave van Nassau, trouwde, die in 't jaar 1040. met Sofye van Zutphen gehuwd, daar by eenen zoon, Gerlak genoemd, teelde, die in den jare 1076. by Ysselmonde sneuvelende, zynen vader erfgenaam van 't graafschap Zutphen liet, dat Otto, met Adelheide hertrouwd, aldus met Gelderlandt vereenigd heeft. Otto verwekte by deze zyne vrouwe, Geeraart, zynen nazaat in beide graafschappen, en daar nevens, als vele geloofwaardige schryvers getuigen, Hendrik, eersten grave van 's. Heerenberg, en Albert, domheer van Luik, of, zo als anderen voorgeven, prooſt van den dom te Utrecht, en storf gravinne Adelheide in 't jaar 1075. of, als anderen willen, 1085. en alzo tien jaren later. *H. Aquilius Chron. Gelr. P. Scriverii in eum notæ. Slichtenhorst Geld. Geschied. B.* V. *en* VI. *Aub. Miræus in Chron. Belg. J. Velpen aantek. op Slichtenh.*

ADELHEIDE was de dochter van Otto van Nassau, vyfden graaf van Gelre en Zutphen, en van Richardis, dochter van Geraart, grave van Gulik, en wierdt in 't jaar 1197. van jonker Willem van Hollandt, broeder van graaf Diderik den VII. ten huwelyk verzocht, en hem van haren vader toegezegd; doch de bruiloft eerst op 't volgende jaar binnen Staveren met veel pracht, tot grote vreugde van de Vriezen en Gelderschen, gehouden: waar na de vorstelyke echtgenoten naar Willems lusthuis te Oosterzee in de Vriesche Wolden getogen zyn, en aldaar hunne woning genomen hebben, ziende door hun huwelyk den Gelderschen met den Hollandschen graaf zich onderling verzoenen, belovende de laatste zyne dochter aan des eersten zone, die niet lang daarna, noch zeer jong zynde, gestorven is, ten huwelyk. Niet weinig steeg haar luister en achtbaarheit door het beklimmen van den graaflyken troon van Hollandt, nevens haren bedgenoot na den doodt van Ada, Diderik des VII. dochter, en Willems nichte, voorgevallen in 't jaar 1204. welke verder ten volmaakter top klom door hare vruchtbaarheit, als zynde uit haar gesproten Floris, naderhandt zynen vader in 't graafschap gevolgd, Otto, Willem, Ade en Richardis. *Scriverius Comit. Holland. Icon. & Histor. H. Aquilii Chronicon Gelriæ. M. Vossius Historische Jaarb. Slichtenhorst Gelders. Geschiedeniss.*

ADELHEIDE, ADELHIET, ADELHILT, ADELHILDIS, dochter van Diderik den IV. grave van Kleef, vrouw van Diderik den VII. grave van Hollandt en Zeelandt, en moeder van de ongelukkige gravinne Ada, was niet alleen eene kloekmoedige, maar ook te gelyk eene eerzuchtige en zeer eigenzinnige en

listige vrouw, dat ten volle gebleken is wanneer haar man tegen Balduwyn, grave van Vlaanderen, genoodzaakt zynde op te trekken, zy met een ander leger tegen de Drechter Vriezen in 't veldt verscheen; doch ziende hunne macht en derzelver hoofdt, jonker Willem van Hollandt, haren mans broeder, aan, list voor geweldt in 't werk stelde, en de voornaamste der Vriezen omkocht, waar na zy den overigen, des verraads onbewust, by Alkmaar slag leverde, en t'eenemaal overwon, wyl die van Nieudorp en Winkel met hunne vaandelen tot haar overquamen; zeker geen onpryſſelyke daadt van eene vorstin, en die haar onsterffelyk gemaakt kon hebben, hadt haar de onmatige begeerte om den toom van het landbestier in handen te krygen, niet tot verderf van hare éenige dochter Ada vervoerd gehad, die zy, (als hier voor op Ada gezegd is) noch naauwlyks zeventien jaren bereikt hebbende, aan den weinig ouderen grave van Loots of Loon by Luik, buiten kennisse van de Staten des lands, uittrouwde, om alzo de heerschappye in handen te houden, en de jongehuwden met den tytel alleen te laten pronken; welk voornemen haar na korten tydt deerlyk ontschoten is, wyl zy met haren schoonzoon van de Kennemers binnen Haarlem bestookt, zich te naauwernoodt naar Utrecht met de vlucht, en zo verder ten lande uit, bergde, terwyl hare dochter Ada, binnen de Leidsche burgt belegerd, en tot de overgave genoodzaakt, naar het eilandt Texel vervoerd en aldaar binnen 't jaar overleden is, hebbende naauwlyks volle twaalf maanden den naam van gravinne gevoerd had. *M. Vossius Jaarb.* II. *en* III. *B. J. v. Heemskerk Batav. Arkad. bl.* 188. *euz. Melis Stoke Rymkr. in Diderik* VII. *P. Scriverius in Ada.*

ADELHEIDE, anders ALYD en ALIDA, zuster van grave Willem den II. van Hollandt en Roomsch koning, was getrouwd met graaf Jan van Avennes van Henegouwen, die, stervende in 't jaar 1251. haar weduwe liet, en moeder van eenen zoon, mede Jan genoemd, die noch onmondig was. Zy wierdt na den doodt van haren broeder Floris, (gestelden voogdt over koning Willems nagelaten minderjarigen zoon, grave Floris den V.) in des zelfs plaatse door die van Zeelandt tot voogdesse verkoren, als de naaste in den bloede, dat haar in Hollandt zo wel niet gelukte, wyl men aldaar, 't schandelyk rekenende onder eene vrouwe te staan, in de eerste plaatse hartog Henrik van Braband, en dien weder latende varen, om zyner hovelingen gepleegde dartelheden en buitensporigen handel, nu Otto van Gelder, uit het huis van Nassau, en zoon van des jongen grave Floris oudmoeie, tot eenen nieuwen voogdt verkoor: waar uit een hevige twist tusschen Hollandt en Zeelandt voortquam, die van een openbaren oorlog gevolgd wierdt, zulks dat men zelfs handgemeen raakte en elkander by Brouwershaven in Zeelandt slag leverde, waar in Adelheide en hare medestanders te kort schoten, zo dat zy het zo begeerde bewindt geheel en al daarna heeft laten varen, zich in Henegouwen vertrekkende. *J. Veldenaar Fascicul. Tempor. M. Vossius Histor. Jaarb. Scriverius graven van Holl.*

ADELHEIDE, ALYD, ALIDA, van Poelgeest, meesteresse van hartog Albrecht van Beyeren, na den doodt van graaf Willem den Dollen, grave van Hollandt. Zie op Poelgeest.

ADELHEIDE, eene geestelyke van Bingen aan den Rhyn gelegen, bloeide omtrent het jaar 1140. Eer zy eene geestelyke wierdt, tooide zy op eenen tydt zich prachtig op, om ter kerk te gaan. Op weg zynde stiet zy haren voet tegen den wortel van een boom, en viel. Hare bedienden haar opgeholpen hebbende, zeide zy; *Myn ligchaam heeft zich gestoten en is gevallen, dat deze val de zaligheit en de opstanding van myn ziel mogte voortbrengen!* Van dien tydt af leide zy alle hare versierselen af, ging in een klein huisje, dat aan den muur van de kerk stondt, en bragt daar in het overige van haren leeftydt door. Zy hadt, zo men zegt, verscheiden ingevingen in den slaap; en leerde vele dingen, die zy ook aan anderen onderwees, en schreef zelfs in 't Latyn. Men verzekert ook, dat zy verscheiden voorzeggingen deedt. *Naucler. Generat.* 39. *Hist. Ulmens.*

ADELHEIDE, ADELAIDE, of ALIX, wierden noch verscheide vrouwen genoemd, die op Adelaide of Alix gezocht moeten worden.

ADELIDE, gemalinne van keizer Henrik den IV. Zie Adelheide.

ADELIN, ADELMUS, of ADELELIN, bisschop van Seez in Normandië, was in de VIII. of IX. eeuwe in achting. Hy was eerst monnik in de abdye van St. Calais, en vervolgens bisschop. Gilles de By, heer van Clergerie, zegt, dat Adelin, op Godegrand, broeder van St. Opportuna, volgde. Vossius was ook van dit gevoelen; maar de geleerde broeders tweelingen van Sanmarthanus zyn van gevoelen, dat Adelin eerst op Hildebrand, den vyfden bisschop van Seez na Godegrand, volgde; want deze laatste is, volgens hun gevoelen, van Raganfridus, Patratus, Reginaldus Sarobodus en Hildebrand, en deze, van Adelin gevolgd. Hy schreef het leven van de heilige Opportuna, abdisse van Almenesches, en storf met eenen roem van heiligheit. *La Clergerie Hist. du Perche, de Alen. &c. Vossius l.* III. *de Hist. Latin. Sanmarth. Gall. Christ. tom.* III. *p.* 962.

ADELINDA, meesteresse van Karel den Groten, by welke hy Theodorik teelde. *Cuspinianus.*

ADELINGUS, of ADEL, is de naam, dien men aan zekeren Vries geeft, die ten tyde van Karel den Groten leefde, en die de zeden der Indianen beschreven heeft. Hy was een tydgenoot van Abgillus, aan den welken men een verhaal van een verzierde reis toeschryft, die Karel de Grote naar Palestina deedt. Vossius wederlegt deze belagchelyke vertellingen, *l.* II. *de Hist. Lat. c.* 32. *Suffrid. de Scriptor. Frisiæ.* Zie Abgillus.

ADELITTEN, of ADELIETEN, en ALMOGANENIERS, een naam dien de Spanjaarden aan zekere volkeren geven, die uit de vlucht en het gezang der vogelen, de ontmoeting der wilde beesten, en andere diergelyke dingen, zo men zegt, weten te raden, alles wat iemandt goeds of quaads zal overkomen. Zy bewaren de boeken, die van deze wetenschap handelen, zeer zorgvuldig, waar in zy regelen tot allerhande voorzeggingen vinden. Onder deze waarzeggers zyn 'er van twederlei slag; de eene zyn meesters en hoofden, en de andere medegezellen en leerlingen. Zy hebben noch eene andere wetenschap, om niet alleen te zeggen, waar paarden en andere lastbeesten doorgetrokken, maar ook waarheen een of meer menschen getogen zyn; zelfs aanwyzende wat weg zy gehouden hebben, of ze zacht of hard was, met zandt bedekt of met groen bewasschen; of 't een gemene weg of een bypadt geweest is; of 't een bestraate weg was, dan ofze tusschen rotzen doorging; ja zo dat zy het juiste getal der reizigers konden noemen, en by noodzaaklykheit de zelve op het spoor vervolgen. *Laurent. Valla l.* I. *Historiarum.*

ADELMUS, Adelhelmus, Aldhelmus, Altelmus, Anthelmus, of Aldelinus, een bisschop, een Engelschman van geboorte, bloeide omtrent het einde van de VII. en het begin van de VIII. eeuw, en was doorluchtig door zyne waardigheit. Hy was een prins, en de zoon van Kentennus, broeder van Inas, koning der Wester-Saxons. Hy oeffende zich in de Griekse en Latynsche talen en wetenschappen, die hy leerde onder goede meesters en in den ommegang met geleerde lieden, waar naar hy met vlyt in Vrankryk en Italië zocht. Hy nam naderhandt het geestelyk kleedt van de Benedictyner orde aan, en wierdt de eerste abt van Malmesbury in Schotlandt, en eindelyk, zo gezegd wordt, bisschop der Wester-Saxons. Hy schreef verscheide werken in vaarzen en in onrym; *De celebratione Paschatis contra Britannos. De laude Virginum, De Virginitate, &c.* Hy schreef ook over de muzyk, over de sterrekunst, over de zinspreuken, enz. Wy vinden van hem een dubbeld naamvaars, (*acrostichis*) dat hy tot lof der maagden maakte. Het is gericht aan eene abdisse, Maxima genoemd, en vervat zeven en dertig vaarzen, die ieder, nederwaards en opwaards gaande, beginnen en eindigen met eene van deze letteren:

Metrica tirones nunc promant carmina castos.

De vader Martinus Delrio, Jezuit, deedt in 't jaar 1601. te Mentz een gedeelte der werken van Adelmus drukken, de welke men naderhandt in de Boekzaal der Vaderen geplaatst heeft. Men schynt echter reden te hebben om te twyffelen, of de abt van Malmesbury wel de bisschop van Stirbur geweest is, om dat Sigebert in twee verscheiden hoofdstukken van den eenen en van den anderen spreekt, en de zelve schynt te onderscheiden. Hy schryft aan den eersten het gemelde werk van 't *Pascha, en 't gebruik der brittons* toe, en twee werken over den *maagdelyken staat*, het een in vaarzen, en het ander in onrym: en aan den tweden een werk van zinspreuken in vaarzen, in navolging van Symposius, waar in byna duizend vaarzen waren. Adelmus storf met een reuk van heiligheit den 28. May des jaars 709. Een onbekend schryver heeft zyn leven beschreven, het welk gevonden wordt in *Surius. Beda l.* V. *Hist. Eccl. Angl. c.* 19. *Sigebert. de viris illust. c.* 66. *&* 132. *Sixtus Sinens. l.* IV. *Bibl. Pitseus. Dempster. Usser. Meursius. Bellarmin. Baronius. Vossius. Bollandus* 28. *Mai. Du Pin Bibl. des Auteurs Eccl.*

ADELMUS, of ADHEMAR, een Benedictyner monnik en kapellaan van Karel den Groten. Hy heeft eene historie van Vrankryk geschreven, die Aimonius byna in 't geheel heeft uitgeschreven en in de zyne ingelascht, gelyk hy in 't IV. boek zelf bekent. *Vossius de Hist. Lat.*

ADELPHIERS. Zie Messalianen.

ADELPHIUS, Roomsch burgermeester met Ætius in 't 1102. jaar van Rome. *Hofman Lex. Univers.*

ADELPHIUS, een landvoogdt, was de man van de geleerde Proba Falconia, waar van men noch tegenwoordig de *Virgiliani Centones* heeft. *Hofman Lexicon Univers.*

ADELPHIUS, bisschop van Bazel, was op het eerste Concilie, dat te Orleans in 't jaar 574. gehouden wierdt, na dat de Franschen het Christendom aangenomen hadden, als ook op een ander, dat op de zelve plaats, onder de regering van Childebert in 't jaar 537. vergaderd wierdt. De priester Asclepius, Vicaris van Adelphius, ondertekende aldaar. *Urstisius Hist. Basil.*

ADELPHIUS, een Hiestorieschryver, was by den keizer Marcus Antoninus in achting, wiens onderneming tegen de Parthen hy beschreef; en alzo hy die zelf hadde bygewoond, en aldaar bevel gehad, kon hy daar van een getrouw verhaal doen. *Strabo l.* II. Casaubonus gelooft, dat zyn regte naam Dellius Δέλλιος is. Dus noemt hem Dion, als ook Plutarchus *in 't leven van Antoninus.*

ADELPHUS, prins der Caucen, volkeren van neder-Duitschlandt, die zegepralende uit Groot-Britannie wederkeerden, waar heen Karel de Grote hem met krygsbenden gezonden hadde. *Hofman Lex. Univers.*

ADELPHUS, (Jan) een geneesmeester van Straasburg, is in de XVI. eeuw gestorven. Hy heeft de historie van keizer Frederik den I. beschreven, en eene verzameling van fraaie vertellingen. Eisengrimius maakt'er gewag van, op het jaar 1515. Zie ook *Olearius in Abaco p.* 235.

ADELSHEIM, ADOLTZHEIM, ALSHEIM, eene adelyke familie aan den Rhyn. Boppo van Duren, die omtrent den jare 1298. leefde, heeft de stadt en 't slot Adelsheim, of Alsheim, in Odenwalde, twee mylen van Mosbag gelegen, gebouwd, en zich allereerst daar naar benoemd. Van zyne zonen wierdt Frederik kanunnik van Wirtsberg; maar Beringer teelde vyf zonen, waar van drie het geslacht voortgeplant hebben. Frederik is deken te Mosbag, en Poppo abt te Amorbag geweest. Gotz was in 't jaar 1497. keurpaltzische opperhof-maarschalk, en vader van Zeisoldus, die

de vaderlyke bediening verkreeg en in 't jaar 1579. ſtorf. In 't jaar 1670. leefde Johan Chriſtoffel, welke zeven zonen geteeld heeft. *Bucel. Stemmat. p.* III.

ADELSPERG, een bemuurd plaatsje in Duitſchlandt, op de grenzen van Iſtrië en van 't graafſchap Gorice. Men noemt het in in Latyn *Poſtorua*, *Piſtoina*. *Baudrand.*

ADELSTAN, natuurlyke zoon van Eduard den I. koning van Engelandt. Zie ETHELSTAN.

ADELULPHUS, of ETHELWOLPHUS, of volgens eenigen, ASTRULPHUS, was de twede van den derden ſtam der koningen van Engelandt. Hy volgde op Elgeeſt in 't jaar 836. en heeft 20. jaren geregeerd. Men zegt, dat hy in 't jaar 851. onder de pauſſelyke regering van Leo den IV. naar Rome ging, en dat hy zich verbondt om alle jaren aan den Roomſchen ſtoel een ſtuk gelds te doen betalen, dat de St. Pieters penning genoemd wierdt. *Sigon. Regni Ital. l.* V. Maar de gewoonte om dezen penning te doen betalen was reeds in den jare 740. onder Ina, koning der Saxons, vaſtgeſteld; en het is niet zeker, dat het zelve vernieuwd, of de ſchatting door Ethelwolphus vermeerderd is.

ADELUVALDUS, koning der Longobarden. Zie ADREVALDUS.

ADEM, of BEN ADAM, een Arabiſch ſchryver, van een *Haſchiat*, of kanttekening van een boek, genaamd *Adab. de Samarcandi. Herbelot Bibl. Oriental.*

ADEMAR, of AIMAR, *de Chabanois* monnik van St. Cibar van Angoulême, zoon van Raimond, heeft omtrent den jare 1110. geleefd. Hy ſchreef een kronyk van Aquitanië, die met het jaar 829. begint, en met het jaar 1029. eindigt, en eene tydrekening van de abten van Limoges, door l'Abbé in zyne Bibliotheek der handſchriften in het licht gegeven. Hy droeg zorg, om de verhandeling *des Offices* van *Amalarius* te doen ſchryven, en eenige ſchryven hem het byvoegſel van dit werk toe, dat den regel van St. Benedictus betreft, door Mabillon in het boek van de Analecten, uitgegeven; hoewel het waarſchynlyker is, dat Amalarius daar van zelfs de ſchryver is, 't geen in de handſchriften niet gevonden wordt. Aimar was in 't Concilie van Limoges, in 't jaar 1029. en beweerde het Apoſtelſchap van Martiaal zeer krachtig, als ook in een geſchreven brief, dien men van hem heeft. Eenige ſchryvers hebben hem te onrecht met Ademar, die op hem volgde, vermengd. *Voſſ. de Hiſtor. Latin. l.* III. *c.* 6. *Du Pin Bibl. des Aut. Eccl.* XI. *ſiecle.*

ADEMAR, of ADHEMAR. Zie ADELMUS.

ADEMARUS, biſſchop te Puy in Vrankryk, liet zich in het jaar 1095. op het Concilie te Clermont, alwaar paus Urbanus de II. de Chriſtenen tot een tocht naar 't Heilige Landt aanmaande, het allereerſt met het kruis tekenen, en wierdt wegens dezen zynen yver tot pauſſelyk Legaat benoemd, om in deze hoedanigheit dien tocht by te wonen. Hy ſtorf in 't jaar 1099. op dien zelven tydt, wanneer de Chriſtenen Jeruzalem bemachtigd hadden. *Orderii Vital l.* IX. *Concil. Claramont. tom.* X. *Concil. Hiſtor. belli ſacri ap. Mabillon in Muſeo Ital. t.* I. *part.* 2. *Ginbertus Hiſt. bell. ſacr. l.* VII. *Fulcher. Carnot. Hiſt. Hieroſol. l.* I. *c.* 21.

ADEMARUS, biſſchop te Metz in 't jaar 1327. Hy verſloeg de benden, die zyn bisdom verwoeſtten, en door verſcheiden groten, onder anderen door den heer van Aigremont, geboden wierden, den welken hy met 90. perſonen van aanzien gevangen nam. Hy voerde ook den oorlog tegen den hartog van Lotharingen, en bouwde het kaſteel te Beaurepart, naby dat van Salins, 't welk den hartog toebehoorde. Hy nam naderhandt Salins in, en liet het nevens vier andere Lotharingſche veſtingen ſlechten. Hy ſtorf te Metz in 't jaar 1361. na dat hy verſcheide aanmerkelyke ſtichtingen gedaan hadde.

ADEMON, of ÆDEMON, een vrygelaten van Ptolemeus, koning van Mauritanië, dien Caligula uit yverzucht liet ombrengen. Ademon deedt zyn beſt wel om den dood van zynen heer te wreken, en deedt ten dien einde de Mauritaniers de wapenen opvatten, maar ſchoot te kort. *Plin. l.* V. *c.* 1. *Dion. l.* LX. *Suet. in Calig. c.* 35.

ADEN, een gebergte in Africa, in het koninkryk Fez, alwaar zilvermynen zyn. *Marmol l.* IV. *Deſcr. Afr.*

ADEN, *Ademum regnum*, een koninkryk van Gelukkig Arabië. Het legt aan de Zuidkuſt, rondom de ſtadt Aden, die 'er de hoofdſtadt van is. *Baudrand.*

ADEN, eene der fraaiſte ſteden in Arabië, met ſterke muren omvangen, heeft een goede zeehaven, en is met vele kaſtelen, op de bergen leggende, voorzien. Zy bevat omtrent 6000. huizen en legt zeer aangenaam aan den voet van 't gebergte, aan de overzyde van de Rode Zee, en aan het begin van de Arabiſche of Ooſterſche Oceaan, waar door de zelve ook zeer grote handel dryft door Ooſt-Indië en Perſië en door geheel Aſië en Africa. Men zegt dat de koopluiden wegens de grote hette alleen des nachts by elkander komen, als ook dat de ſtadt anders geen water heeft, dan 't geen een vierendeel myls van daar gehaald wordt. Alphonſus van Albuquerque belegerde de zelve in 't jaar 1513. vruchteloos met 20. ſchepen. Zy wierdt van de Turken in 't jaar 1538. ingenomen; die 'er een Baſſa hielden, doch zy zyn tegenwoordig door de Arabiers daar weder uit gedreven. Jean de Barros heeft gemeend dat *Madoce* van Ptolomeus dit Aden was, maar anderen bewyzen dat het *Menden* is. *Maffæus l.* V. *Hiſt. Ind. Marmol. l.* X. *c.* 18. *Sanſon. du Val.*

ADEN, *Adenum promontorium*, een kaap van de Zuidkuſt van Gelukkig Arabië. Zy legt ten Weſten van de ſtadt Aden, en men beweert, dat het de zelve is, die de oude landbeſchryvers *Hammæum littus*, of *Ammonium promontorium* noemen. *Baudrand.*

ADEN, ADANA, of ADNA, eene ſtadt in Cilicië, met een aartsbiſdom onder den patriarch van Antiochië behorende. Zy legt aan de rivier Piramus, welke le Noir Malmiſtra noemt, en in de welke de Adam of Sarus zich ontlaſt. By Dion, Ptolomeus, Cedrenus, Curopolates, Wilhelm van Tyrus, en anderen wordt van deze ſtadt geſproken. *Belon. lib.* II. *Obſerv. cap.* 108. *Miræus not. epiſc.*

ADENA, eene rivier van Natolië. Zy heeft haren oorſpronk in klein-Armenië, of Aladuli; en doorloopt het Weſtelykſte gedeelte van 't Beglerbyſchap van Aleppo, ontlaſtende zich in de zee, tuſſchen den mondt van de Cydnus en dien van Malmiſtra *Maty Diction Geograph.*

ADENDUM, eene ſtadt van 't koninkryk Fez in Africa. Zy legt in de provincie van Temesna, by de rivier van Ommirabus. *Baudrand.*

ADEODATUS, een Romein van geboorte, een zoon van Jovinianus, wierdt uit het klooſter getogen, en beklom na Vitalianus den pauſſelyken ſtoel, welken hy 7. jaren 2. maanden en 17. dagen bezeten heeft. Hy regeerde met veel voorzichtigheit. Wy hebben een van zyne brieven aan de Franſche biſſchoppen, over de vryheden van de kerk van St. Martinus van Thours. Hy ſtorf den 26. Juny. 676. *Anaſtoch. Platina. Baron.*

ADEODATUS, een natuurlyke zoon van Auguſtinus, dien hy voor zyne bekering, in 't jaar 372. by zyn byzit geteeld hadt. Hy wierdt in het zeſtiende jaar zyns ouderdoms met zynen vader gedoopt, en ſtorf niet lang daarna, na dat hy vele kentekenen van zyn voortreffelyk verſtandt gegeven hadt; gelyk zyn vader in zyn toen gemaakte boek *de Magiſtro* hem ſprekende invoert, en verzekert, dat alle de redenen, in deze zamenſpraak gebruikt, waarlyk van zynen zeſtien-jarigen zoon zyn, ja dat hy noch wonderlyker dingen in hem gezien hadt, en dat zyn ongemeen verſtandt hem verbaaſt hadde. *Auguſt Confeſ. l.* IX. *c.* 6. *p. p. Benedict. Vita S. Auguſt. l.* I. *c.* 14. *Baillet enfans celebr. p.* 62.

ADEODATUS, een Afrikaanſch biſſchop, die zich bevondt op de Conciliën van Carthago en Mileva tegen de Pelagianen. Men vindt zynen naam aan 't hoofdt van de brieven, die deze Conciliën aan paus Innocentius ſchreven, die de CLXXV. en CLXXVI. zyn onder die van *Auguſtyn.*

ADEONE of ADEONÆ, van 't werkwoordt *Adire*, was eene Godin, die de Heidenen aanbaden, om dat zy de gunſt toeſtondt van haar te mogen naderen, of toegang tot haar te hebben, waar men wilde. *Auguſtin. de Civ. Dei l.* IV. *c.* 7. Zie verder ABEONE.

ADEPSUS, in 't Griekſch Ἄδεψος, of, volgens Stephanus den landbeſchryver Αἴδηψος, *Ædepſus*, eene ſtadt in 't eilandt van Eubea aan den Euripus, tegen over het gebiedt van de Locren van Opunte. De zelve Stephanus merkt aan dat de warme baden van Hercules in deze ſtadt waren. Zy lag op een heuvel, en is ſedert t'eenemaal verwoeſt. *Lubin Tables Geograph.*

ADER, of EDER, een toren in Paleſtina, een vierendeel uurs van Bethlehem gelegen, dien de aartsvader Jacob zou gebouwd hebben, om van daar op zyne ſchapen en kudde acht te kunnen geven, gelyk de naam *Adar* ook zo veel als een toren der kudde betekent. Omtrent dezen toren zouden de engelen, toen Chriſtus geboren wierdt, aan de herderen verſchenen zyn. *Lucas* II. 8. 9. Van den zelven meent men ook dat geſproken wordt *Micha* IV. 8. *Zie Hieronymus Ep.* XXVII. *Doubdan Voyage de la Terre Sainte.*

ADER, zoon van Beria, van den ſtamme Benjamins, inwoner van Ajalon. Hy en zyne broeders verjoegen van Gath de vyanden der Iſraëliten. I. *Chron.* VIII. *vſ.* 15.

ADERBIGIAN, of ADHERRIGIAN, eene provincie van Perſië, die met het Medië der ouden overeenſtemt. In deze provincie rechtte Cajumarath, die, volgens zommige ſchryvers, een zoon van Aram, des zoons Sems, des zoons Noachs, was, den eerſten ſtam der Perſiaanſche koningen op. In der daadt dit landt legt zeer naby de Gordiaanſche bergen, alwaar zich de arke Noachs volgens de Ooſterſche overleveringen ter nederzette. En daar is zeer grote waarſchynlykheit, dat de eerſte opperheerſchappyen der werreldt haren oorſpronk uit deze oorden hebben. De Perſianen zyn van gedachten, dat de dienſt van het vuur door Zoroaſter in deze provincie eerſt vaſt geſteld was, en dat het groot getal der Pyreën, dat plaatſen zyn, alwaar het heilig vuur van de wyzen bewaard wierdt, daar aan den naam van *Adherbaighian* heeft gegeven, dat in Aderbigian verbaſterd is, het woordt *Adher* in de Perſiaanſche taal *vuur* betekenende. De dichter Selman zegt, in den lof, dien hy van deze provincie geſchreven heeft, dat aldaar de eere en heerlykheit van Godt het aldermeeſte heeft uitgeblonken. Men kan in de uitgeſtrektheit van deze provincie een gedeelte van Medië, Syrië, en groot-Armenië begrypen. Zy is in 't geheel in de vierde luchtſtreek (*Climaat*) begrepen, en deszelfs voornaame ſteden zyn *Tabriz*, *of Tauris*, *Ardebil*, *Maraga*, *Selmas*, *Nakſchivan*, *Merend*, *Siahkandeh*, enz. *Herbelot Bibl. Oriental.*

ADERBORN, een klein ſteedtje in Pomeren, in Duitſchlandt. Het legt aan den Oder, een weinig beneden Stettyn.

ADERBORG, *Aderburgum*, een klein ſteedtje van Duitſchlandt, aan den Oder. Het legt in de middel-mark van 't markgraafſchap en keurvorſtendom van Brandenburg, negen of tien Duitſche mylen van Stettyn.

ADERNO, in 't Latyn *Adranum*, of *Hadranum*, een klein ſteedtje, gelegen aan den voet van den berg Gibel, in de valleie van Demona in Sicilië. *Baudrand.*

ADERSLEBEN. Zie HADERSLEBEN.

ADES, AIDONEUS, gelyk Plutarchus hem noemt, of HADES, gelyk anderen lezen, was een koning der Moloſſiers, wiens dochter Cora (dit is de naam van Proſerpina) Pirithous naby de rivier Acheron wilde ſchaken, 't welk aanleiding tot de fabel gegeven heeft, dat Pirithous hellewaarts gedaald was om zyne vrouwe van daar te halen. *Plutarch. in Theſeo. Cœl. Rhodig. l.* VII. *c.* 15.

ADES

ADES komt van het Hebreeuwfche *Aid*, dat *Doodt* en *rampfpoedt* betekent, en men noemde aldus een oud koning van Epire, dien men naderhandt Godt van de hel maakte. Hy was de jongfte der zonen van Cronos en van Rhea, die uit Phrygië in Griekenlandt gekomen waren. Hy hadde zich in Epire gevestigd, daar hy zich bezig hieldt met de metalen te doen trekken uit de ingewanden der aarde; en dewyl vele menfchen daar door ftorven, gaf men hem den genoemden naam, alzo men hem als een godt der ryken en der doden aanmerkte. De genen, die hy in de mynen hieldt, hadden in de gebergtens van Epire zo groot een getal onderaardfche gewelffels gemaakt, dat zy daar in woonden, en door deze gewelffels by malkander konden komen. Zy noemden de zelve *Harchaloul*, dat is, *holle bergen*. Men voegt 'er by dat 'er een Orakel in de diepfte van deze gewelffels was, werwaards zy de genen bragten, die het zelve wilde raadvragen, na dat zy leeftocht van hen ontfangen hadden. De priefters van dit Orakel gingen nooit gedurende den dag uit deze holen, en daarom gelooft men dat Homerus gezegd heeft *dat de zon hen nooit zag*. Dit is ook de reden waarom men de bewoners van deze landftreek *Cimmerii*, dat is te zeggen *zwart*, noemde. Men kan de bewyzen daar van vinden in het VI. *deel* van de *Bibliotheque Univerfelle*.

ADESA, eene rivier van Licyë die door de ftadt Chome loopt *Plin. l.* V. *c.* 27. 't Is ook eene rivier, die de Duitfchers *Etfch* noemen. *Cluver.* Zie ADIGE.

ADESSENARISSEN, zekere ketters van de XVI. eeuwe in vier hopen verdeeld. De eerfte zeiden, dat het ligchaam des Heren in 't broodt was; de twede rondom het broodt; de derde met het broodt, en de vierde onder het broodt. *Prateolus.*

ADEUS, *Adæus*, is de naam van een Athenienzer, aan wien men den toenaam van *de Haan* gaf, om dat hy inderdaadt een kam op 't hoofdt hadde. Anderen zeggen, dat hy 'er flechts een droeg, die aan die der hanen gelyk was. *Ath. l.* VI. *c.* 8.

ADEWALDUS. Zie ARIOWALDUS.

ADFARI, of ADFERI, is de bynaam van twee Arabifche fchryvers.

De eerfte is *Mohammed Ben Ahmed*, die in 't 318. jaar van de Hegire, het 930. van Chriftus, ftorf. Wy hebben van hem eene verhandeling *Fil-Taffir*, dat is over de wyze om den Alkoran te verklaren. Hy is misfchien ook de fchryver van de *Thale al-Said fi akhbar al-Said*, 't welk eene Hiftorie van de provincie van Said of van het Thebaanfche is, die Sojouth in de voorreden over de Hiftorie van Egypte aanhaalt en pryft.

De twede, die den zelven toenaam van *Adfari* draagt, is *Giafer Ben Thaleb*, die in het 749. jaar van de Hegire, het 1348. na Chriftus geboorte, ftorf. Hy is de fchryver van een boek, genaamd: *Badr al Safor* of *Almoffafer*, dat is, *de leidsman der reizigers*; en van een ander, waar van de tytel is: *Emtetâa fi ahkam al Semaa*, waar in hy van de voorwaarden handelt, die men moet waarnemen om zich wettelyk van de muzyk te bedienen, die aan de Mufulmannen niet dan in zekere gevallen en onder zeer nauw bepaalde voorwaarden toegelaten is. Sobeki, die het zelve onderwerp verhandeld heeft, pryft Adfari zeer, en haalt dikwils dit werk aan. *Herbelot Bibl. Oriental.*

ADGANDESTER, *Adgandeftrius*, een vorft der Katten of Heffen, volkeren van Duitfchlandt, fchreef aan keizer Tiberius en den raadt van Rome, dat hy den Cheruskifchen hartog Herman, of Arminius, door vergif van kant zoude helpen, indien het hem van Rome wierdt toegezonden; doch men gaf hem ten antwoordt, dat de Romeinen niet gewoon waren door lafheit of heimelyke lift, maar door openbaar geweldt zich aan hunne vyanden te wreken. Tiberius volgde daar in de oude Romeinen, die zich mede niet door dat middel van hunnen vyandt Pyrrhus ontflaan wilden. *Tacit. l.* II. *Annal. c.* 88.

ADGILLUS, hartog van Vrieslandt, volgde op Radboud, zynen vader, in 't jaar 719. Zo groot een vyandt als deze zich van den Chriftelyken Godsdienft betoond hadt, zo groot een voorftander van den zelven was de ander, op het aanzoek van Karel Martel, en van Pepyn, gezegd de Korte, welkers macht hy vreesde. Hy ftorf in 't jaar 737. na eene regering van 18 jaren, en hadt Gondebaud tot opvolger. *Le Sueur Hiftoir. de l'Eglife & de l'Empire.*

ADHAD *Eddin Malek Jezd*, een Arabifch fchryver van eene verhandeling, van de eenheit Gods, en van de belydenis, die een Mufulman daar van moet doen. De tytel daar van is *Bahagiat altaouhid. Herbelot Bibl. Oriental.*

ADHAD *Eddoulat* is de toenaam van *Fana Khofrou*, de oudfte zoon van *Rokn Eddoulat*, twede zoon van *Boviah*. Hy was de twede prins of Sultan van den ftam der Bouiden, of Dilemiten. Hy was ook *Abou Schegia* toegenaamd, en wordt niet alleen voor den grootften en volmaaktften prins van het voorgenoemde huis gehouden, maar ook voor den doorluchtigften van alle die van zyne eeuw. Hy beminde de deugdt om dat hy de zelve bezat.

Hy was tot erfgenaam en opvolger verklaard door Amad Eddoulat, zynen oom, die zonder kinderen geftorven was: zo dat deze erffenis, die 't gehele Perfiaanfche ryk vervatte, met het deel, dat hy van zynen vader hadt, te zamen gevoegd zynde, hem tot den machtigften vorft niet alleen van zyn geflacht, maar ook van geheel Afië maakte. Hy ondernam den oorlog tegen zynen neef Ezeddoulat, den zoon van Moez-Eddoulat, die het Kaliffchap met volkomen gezag oeffende, en hem twee maal geflagen hebbende, nam hy hem eindelyk gevangen, en benam hem het leven. Hy maakte zich hier door van 't Kaliffchap en de ftadt Bagdet meefter, in het 367. jaar van de Hegire, het 977. van Chriftus. De overwinnig van dezen prins was het geluk van de twee grote fteden Mofiul en Bagdet: want hy herftelde daar in alles wat door de voorgaande oorlogen verwoeft was, en deedt in 't jaar 368. binnen Bagdat nieuwe mosqueen en vele gafthuizen voor armen, voor zieken, en voor weezen bouwen. Hy fchafte de fchatting af, die de Kalifs gewoon waren te eisfchen van alle de pelgrims, naar Mekka gaande, en gaf grote jaargelden aan een groot getal leeraars, predikers, philofophen en dichters, waar mede zyne regering, en eeuw verfierd waren.

Men telt onder de grote werken van dezen prins de grafsteden van Ali en Houffain op eenen heuvel gebouwd. Dit werk wordt voor een van de prachtigfte van geheel Afië gehouden. Hy bouwde tegen over Schiraz eene ftadt, die tegenwoordig verwoeft is, en daar men niet meer dan een gehucht vindt, *dat Sorik al Emirs*, dat is *het dorp van een prins*, genoemd wordt. Eindelyk maakte hy de rivier van Bendemir, die voorby Schiraz loopt, vaarbaar, in des zelfs fchoot vele wateren leidende, die in het landt verlopen en verloren waren. Hy was in het 324. jaar der Hegire, het 935. van Chriftus, te Ifpahan geboren, en ftorf aan eene beroerdheit in de ftadt Bagdet in het 372. jaar van de Hegire, dat het 982. van Chriftus is, na dat by 47. jaren geleefd en 34. jaren geregeerd hadde. Hy belaftte in zyne uiterfte wille, dat men hem naby de Nagiaf, of het graf van Ali, zou begraven, alwaar hy eene mosquee hadde doen bouwen. Op den dag, wanneer hy ftorf, hadt hy dikwils deze woorden in den mondt: *Waar toe dienen my alle myne grote goederen, dewylze my tegenwoordig ontbreken.* Deze prins was door een ongemeen geval zeer ryk geworden. Hy hadt onder zyne vrouwen eene flavin, waar op een foldaat van zyne wacht zeer verliefd was geworden; en hadt reeds een middel uitgevonden om wel by haar ontfangen te worden, zonder dat de vorft hier van iets wift. Deze foldaat eens op de jagt zynde, vervolgde een vos, die in een hol kroop, zo dat alle hope om den zelven te krygen verdwenen was, ingevalle hy niet rondom dit hol in de aarde gegraven hadde, om zyne prooi daar uit te halen; en alzo hy zulks vry diep deedt, vondt hy eenige trappen, die hem tot in een grot leiden, waar in hy een groten fchat vondt, beftaande in goudt en gefteentens. Hy vergenoegde zich met een matelyk gedeelte daar van mede te nemen, en de plaats te merken, na dat hy de opening wel toegedekt hadt, om van tydt tot tydt zo veel hy nodig oordelen zoude van daar te halen. In dezen ftaat zynde vergaftte en befchonk hy dikwils zyne meefteresse, die over deze grote milddadigheit verzet ftondt, wetende hoe weinige middelen haar minnaar bezat. Zy kon eindelyk niet nalaten hem te vragen, waar door hy zo haaft tot zulk een groten overvloedt was gekomen, en zy drong zo fterk aan, dat hy eindelyk zyn geheim aan haar ontdekte.

Deze dochter oordeelde hare verdienfte by den Sultan ten kofte van haren minnaar te moeten doen gelden, en dat zy met dezen fchat te ontdekken wel vergiffenis zou verkrygen van de misdaadt, die zy bedreven hadt, en die wel haaft aan den dag zou kunnen komen. Zy gaf 'er hem dan op eene bedekte wyze kennis van, en de prins deedt aan haar zeggen, dat zy zich door den foldaat derwaarts moeft laten brengen en papier mede nemen, om op den weg hier en daar een ftukje te laten vallen, op dat men daar door het fpoor zou kunnen volgen. Deze dochter voerde haren laft getrouwlyk uit, zo dat de prins met eenige van zyne vertroudften gelegenheit hadt om zich te begeven alwaar de verliefden vooraf gegaan waren. De foldaat ftondt verzet, wanneer hy hem zag aankomen; doch wierdt wel haaft geruft gefteld door de goede woorden, die den prins hem gaf, en door de milddadigheit, die hy aan hem bewees. De dochter bequam mede een goed deel, en vergiffenis van hare misdaadt.

De Sultan, zulke grote rykdommen machtig zynde, gebruikte daar van een goed gedeelte tot het ftichten van verfcheiden gebouwen. Men verhaalt ook van dezen prins, dat hy, voorgenomen hebbende de achting en eerbiedt van vreemde vorften tot zich te trekken, en voornamentlyk het verbondt, dat de oude koningen van Perfië met de Griekfche keizers gemaakt hadden, te vernieuwen, goed vondt om een gezantfchap naar Conftantinopel te zenden. Hy koos ten dien einde een koopman van een groot verftandt, die veel gereift hadde, en gaf hem laftbrieven van 't gene hy doen moeft, en allerlei koftelyke en zeldzame koopmanfchappen. Deze man te Conftantinopel gekomen zynde, boodt zich als een gemeen koopman den keizer aan, die misfchien Nicephorus, toegenaamd Phocas, was, die eene zeer grote overwinnig op de Saracenen in Syrië behaald hadde. Hy won terftondt zyne gunft door de ryke gefchenken, die hy hem deedt, en verkreeg daar door te gelyk veel achting by de grootften van 't hof. Na dat onze koopman eenigen tydt zyn verblyf te Conftantinopel gehouden hadt, verzocht en verkreeg hy verlof om aldaar een huis te mogen bouwen. Men wees hem eene plaats aan, alwaar toen maar een vervallen gebouw ftondt, om aldaar te maken 't geen hem behaagde. Zo haaft als hy 'er meefter van was, liet hy een rol parkament, diep in de aarde begraven, die inhieldt; 't geen hy hadt voorgenomen, en na dat een geruime tydt verlopen was, liet hy de grondveften van zyn gebouw opgraven. Wanneer men eenige voeten diep gekomen was, vondt men de parkamente rol, die de gravers terftondt aan 't hof bragten, niet twyffelende of het was de lyft van een verborgen fchat; doch men vondt daar in alleen eenige regelen Griekfch fchrift, waar van de inhoudt was, dat een groot fterrekunftenaar voorzegd hadt, dat op zodanigen tydt, die met de regering van Adhad-Eddoulat overeenftemde in Perfië een Monarch moeft regeren gelyk Alexander de Grote, die de befchermer van zyne vrienden en de geeffel van zyne vyanden zou zyn, en wiens vriendfchap door alle de vorften der werreldt moeft gezocht worden.

De keizer vernomen hebbende, wat deze rol inhieldt, ontboodt den Levantfchen koopman, en vroeg hem, of hy Adhad-Eddoulat kende, die toen in Perfië regeerde. De koopman antwoordde, dat hy de eere hadt een van zyne grootfte dienaren te zyn. Dit antwoordt bragt te weeg dat hy verder van hem vernam naar de macht van dezen vorft, en de hoedanigheden, die hy bezat. De koopman hem hier omtrent volkomen voldaan hebbende, twyffelde de

de keizer niet langer, of 't was de zelve, waar van de voorzegging van den sterrekyker sprak, en besloot met eenen, om een aanzienlyk gezantschap aan hem te zenden, en met hem een verbondt te maken. De gezant, die daar toe uitgekozen wierdt, was ook met geschenken beladen, die met de grootheit van deze vorsten overeenstemden. De Griesche gezant naby Schiraz gekomen zynde, vernam dat de Sultan op de hoogte van den oorspronk van de Bendemir was. Hy toog derwaarts, en, na hem de reden van zyn gezantschap voorgesteld te hebben, deedt hy hem kostelyke geschenken uit den naam van zynen meester. Adhad-Eddoulat gaf hem verblyf op zyn landhuis, alwaar hy prachtig onthaald wierdt.

Men telt onder de werken van dezen prins de herstelling van eene oude stadt in het eigentlyk gezegde Persië, die den naam van Khourehfars droeg. Zy was voorhenen door Ardeschir Babegan, eersten koning van Persië, van den stam der Sassaniden gebouwd. Adhad-Eddoulat herstelde daar van de overblyfselen, en gaf haar den nieuwen naam van Khair-Abad, dien zy noch tegenwoordig draagt, dat het verblyf van alles goeds betekent. Onder de geleerden, die deze vorst aan zyn hof onderhieldt, was Aboulhassan al Salami, de doorluchtigste dichter zynes tyds. Deze boodt hem een werk aan, dat den naam van *Meftah al-mamoul*, dat is: *sleutel der hope*, droeg. Behalven de grote geschenken, die deze vorst hem deedt, hoopte hy hem ook met beleefdheden en loftuitingen op; tot zo verre, dat hy van hem zeide, wanneer hy hem zag, dat hy zich verbeeldde Athared, of Mercurius, dien de Oosterschen voor een Godt der kunsten en wetenschappen hielden, van den hemel gedaald te zien om hem te bezoeken. Onder de loftuitingen en eertytels die Adhad-Eddoulat gedurende zyn leven ontfing, was die van *Tage Al-Mellat*, dat *de kroon van zyn volk* betekent. Deze eernaam wierdt ook na zyn doodt door Isaak Ben Ibrahim al-Sabi vereeuwigd, die eene Historie van het geslacht van dezen prins onder den zelven naam heeft uitgegeven. Adhat-Eddoulat liet vier zonen na. De oudste, die den naam droeg van Samsam-Eddoulat Abu Kaligiar, volgde hem als Sultan te Bagdet. De twee, die hem in ouderdom volgden genaamd Abul Hassan Ahmed, en Ahu Thaher Firuz Schah, hadden Persië tot hun deel, en de jongste, genaamd Scharf-Eddoulat Abul Falvarez, hadt Caramania. *Herbelot Bibl. Oriental.*

ADHASTA, in 't Latyn *Juvenatium*, voorhenen eene stadt in Lombardye, nu een dorp van het Bergameesche in het gebiedt der Venetianen, in Italië. *Baudrand.*

ADHED Ledinillah, elfde en laatste Kalif van den stam der Fathimiten in Egypte, was de zoon van den Emir Joseph, zoon van Hafedh, de achtste Kalif van den zelven stam. Hy volgde op Faiz in 't 554. of 555. jaar van de Hegire, het 1159. of 1160. van Christus. Hy regeerde zyne staten als een doorluchtig en milddadig vorst. 't Was by zynen tydt, dat de Franken met zulk eene grote macht in Egypte quamen, dat zy dezen vorst dwongen den vrede van hen te verzoeken, en hen voor de kosten des oorlogs een millioen Dinars te betalen, mits dat zy wederom moesten vertrekken. De Franken togen in Caïro om de zelve penningen te ontfangen, en zy verschrikten de inwoners van deze stadt door hunne komste zodanig, dat eenige van de voornaamste onder hen, met toestemminge van Adhed, aan Noureddin Mahmoud schreven, die de Latynsche historieschryvers den Sultan Norandin noemen, die toen meester van Syrië was, om hem den ellendigen toestandt te kennen te geven, waar toe de Franken hen gebragt hadden, en om bystandt tegen zulke machtige vyanden te bekomen.

Noureddin, die de belangens van de Abassadische Kalifs van Bagdet aankleefde, tegen de Fathimiten aangekant zynde, verzuimde niet om met deze gelegenheit zyn voordeel te doen, en zondt terstondt den grootsten krygsoverste, dien hy onder zyne krygsbenden hadt, derwaarts, die in de Persiaansche tale *Schirgoueh*, dat is *de Bergleeuw*, en in 't Arabisch, *Assadeddin*, dat is *de leeuw van den Godsdienst*, genoemd wierdt. Deze veldoverste nam 80000. ruiters met zich: doch de Franken wachten hem niet af. Zo haast als zy bericht van zynen optocht kregen verlieten zy Egypte, en begaven zich wederom te scheep. Ondertusschen trok Schirgoueh in 't 564. jaar van de Hegire, het 1168. van Christus, in Caïro.

De Kalif bewees hem, als zynen verlosser, grote eere, en maakte hem tot zynen eersten staatsbedienaar en opperhoofdt over alle zyne krygsbenden. Maar de doodt, die hem 65. dagen daarna overviel, liet hem dit groot gezag niet lang genieten. Adhed gaf zyne bediening aan zynen neef Saladin; maar deze zich niet vergenoegende met de macht, die hy afhankelyk van den Kalif hadt, bestondt hem van alle gezag te beroven. Deze onderneming aan Saladin gelukkig slagende, gaf hy 'er aan den Sultan Noureddin bericht van, die hem terstondt last gaf om alle de openbare plegtigheden van den Musulmanschen Godsdienst te doen oeffenen, en zelfs geldt te doen slaan, in den naam van Mostadhi, drie en dertigste Kalif van den stam der Abbassiden, die te Bagdet regeerde. Dit bevel wierdt uitgevoerd in het 597. jaar van de Hegire, wanneer de Kalif Adhed zeer ziek was, zo dat hy storf zonder te weten, wat 'er tegen hem gedaan wierdt. Na zynen doodt maakte Saladin zich volstrekt meester van Egypte, en men sprak aldaar van geen anderen Kalif meer dan van dien van Bagdet. Aldus eindigde de stam en het Kalifschap de Fathimiten.

Ben Schohnah verhaalt het droevig einde van dezen stam een weinig verschillende, over de historie van dezen laatsten Kalif handelende. Hy zegt, dat Schaour, op Thalai, in de bediening van veldoverste der krygsbenden van Egypte volgende, wel haast daarna door Dhargam wierdt afgezet, en genoodzaakt om by den Sultan Noureddin in Syrië te wyken. De Franken deden op dezen tydt, die het 558. jaar van de Hegire, het 1162. van Christus was, hunne landing in Egypte, gelyk boven verhaald is.

Ondertusschen Schaour, aan Noureddin den ellendigen toestandt vertonende, waar in zich het verwoeste Egypte door de Franken bevondt, beloofde hem het derde gedeelte van de inkomsten van dit landt, zo hy hem in zyne bediening wilde herstellen. Dit voorstel deedt Noureddin besluiten om aan Schaour een leger te geven, waar van hy hem nochtans het volstrekte gebiedt niet overgaf. Want hy stelde aan 't hoofdt van 't zelve Schirgoueh, zoon van Schadi, zoon van Ajub, die het leger van den Kalif sloeg, waar over Dhargam het bevel hadde, en herstelde Schaour in zyne waardigheit. Maar Schaour vergat wel haast alles wat hy aan Noureddin beloofd hadde, en onschuldigde zich met zyne onmacht. De Sultan, vergramd zynde, zondt zyne bevelen aan Schirgoueh, die Egypte reeds hadt verlaten om derwaarts weder te keren, en Schaour te dwingen om zyn woordt te houden. Deze veldheer dan voor de twede maal in Egypte komende bemachtigde terstondt de steden Belbais en Scharkiah. Schaour nam zyne toevlucht tot de Franken, welke beloofden hem tegen zynen vyandt te zullen verdedigen. En in der daadt, zy belegerden te zamen de stadt Belbais, waar in Schirgoueh zich opgesloten hadde. Deze belegering duurde drie maanden, wanneer de Franken, voor de aankomst van Noureddin beducht zynde, die met een machtig leger op hen afquam, een doortocht openden, door welke Schirgoueh zich met zyne benden uit de belegerde plaats konde redden.

Deze veldoverste ging terstondt Noureddin vinden, die daar op te rug toog, en wachtte tot in 't 562. jaar van de Hegire, wanneer hy Schirgoueh met een goed leger weder in Egypte zondt. Schaour, met het onderstandt der Franken versterkt zynde, toog hem te gemoet; doch hy wierdt geslagen, en zyne nederlaag wierdt wel haast van 't verlies van Alexandrië gevolgd, alwaar Schirgoueh, die 'er zich meester van gemaakt hadde, Salaheddin Joseph, zynen neef, tot bevelhebber aanstelde.

Deze stadt wierdt terstondt door de krygsbenden van Egypte en door die der Franken belegerd. Zy gaf zich aan hen by verdrag over, zo dat Schergoueh en Saladin beide verplicht waren om in Syrië te wyken. In dit zelve jaar verdroegen de Franken met die van Caïro op deze voorwaarden, „ (1) dat de Franken in Caïro „ een bailli of rechter van hunne naatie zouden hebben; (2) dat de „ poorten van de stadt door hunne ruitery zouden bewaard worden; „ (3) dat zy jaarlyks 100000. Dinars van de inkomsten der koop- „ manschappen van de stadt zouden trekken ".

In 't 564. jaar van de Hegire, het 1168. van Christus, deden de Franken den Egyptenaren een wreden oorlog aan. Zy namen Belbais stormenderhandt in, en belegerden Caïro, welkers inwoners in gebreke bleven om te voldoen wat zy beloofd hadden. Schaour, die geen onderling verstandt meer met hen hadde, bevreesd zynde, dat zy het zelve mogten innemen, liet oud-Caïro verbranden, om hen de gemaklykheit te benemen, die zy daar door gehad zouden hebben in het beleg van de nieuwe stadt. Men zegt dat het vuur 54. dagen brandde. De Kalif Adhed verzocht onderstandt van Noureddin tegen de Franken. Ondertusschen oordeelde hy 't best te zyn met hen te verdragen, en hen een millioen Dinars te beloven, waar van hy 'er 100000. gereed betaalde, onder voorwaarde, dat zy zouden aftrekken, 't geen ook nagekomen wierdt. Dit verdrag belette nochtans niet dat Noureddin een machtig leger tegen hen zondt, zo dat zy, zyne grote macht niet kunnende wederstaan, genoodzaakt waren het landt te verlaten en zich wederom te scheep te begeven.

Schirgoueh, die voor de derde maal aan 't hoofdt van 't leger van Noureddin was, binnen Caïro gekomen zynde, ontsloeg zich wel haast van Schaour, en nam zyne plaats by den Kalif. Deze vorst gaf hem den tytel van *Malek al-Mansour*, *overwinnend koning*: doch hy genoot deze waardigheit niet langer dan twee maanden en vyf dagen. Hy liet de zelve aan zynen neef, die erfgenaam was van alle zyne goederen.

De Kalif Adhet, in 't 567. jaar van de Hegire gestorven zynde, maakte Saladin zich meester van 't kasteel van Caïro, en rechtte in Egypte eene nieuwe heerschappy der *Aioubiten*, of *Jobiten*, op: want aldus wierdt de nakomelingschap van Saladin genoemd, naar Aius, of Job, die zyn grootvader was. Die van de Fathimiten was begonnen in 't 296. jaar van de Hegire, het 908. van Christus, en hadt geduurd 272. jaren.

De *Nighiaristan*, bericht, dat Adhed op een zekeren nacht gedroomd hadde, dat een scorpioen uit de grote Mosquee gekomen hem gebeten hadde. Die zyne droom uitleiden, zeiden, dat hy zich voor iemandt moest wachten die in deze Mosquee woonde. Hy ontboodt dan den genen by zich, die 'er het bestier van hadde, en den welken men *Nagmeddin Al-Khouschaii* noemde; zynde een Sofi, of geestelyke. De Kalif ondervroeg hem wegens den staat van zyn voorgaande leven, naar de reden van zyn verblyf te Caïro, en over de bediening die hy in deze Mosquee hadde. De Sofi antwoordde in alles oprechtelyk, en nam alle argwaan van dezen prins weg, die hem daarenboven ook te zwak oordeelde om iets quaads van hem te vrezen. Hy gaf hem zelfs geschenken, en beval zich in zyne gebeden. Het gebeurde nochtans, dat Saladin in het vervolg van tydt de Fathimiten het Kalifschap van Egypte willende ontnemen, die van de nakomelingen van Ali waren, om het te vereenigen met dat van Bagdet, dat in handen der Abassiden was, met alle de leeraren van Caïro raadpleegde, en hen alle byeen vergaderde, om deze gewigtige zaak te overwegen. De Sofi Nagmeddin, waar van wy gesproken hebben, een van de voornaamsten van deze vergaderinge zynde wegens zyne ervarenheit in 't recht der Musulmannen, stelde stoutmoedig voor dat de Aliden, of Fathimiten het Kalifschap onwaardig waren, om vele buitensporigheden, die zy in het bekleden van deze waardigheit bedreven hadden. Hy zeide zelfs dat men hen onder 't getal der ongelovigen mogt stellen. Dit gevoelen wierdt door de vergadering goed gekeurd, die ten voordele van de Abassiden uitspraak deedt, zo dat Saladin verkreeg 't geen hy verzocht; en men twyffelde toen niet, of de droom van de

ſcorpioen moeſt wel op Sofi Nagmaddin toegepaſt worden. Men moet aanmerken dat dit laatſte verhaal meer overeenkomſt heeft met Wilhelm van Tyrus dan het eerſte, en dat het met de tydrekening van Gregorius Abulfaragius veel beter overeenkomt. *Herbelot Bibl. Oriental.*

ADHEM is de naam van een vermaard leeraar in de Muſulmanſche overleveringen, die een tydgenoot van Aamaſch, een ander leeraar der overleveringen, van den eerſten rang is. Adhem hadt een zeer beroemden zoon, zo wegens zyne geleerdheit, als Godvrucht, en de Muſulmannen ſtellen hem onder hunne heiligen, die wonderwerken gedaan hebben. Hy was ABOU JEBAH EEN ADHEM genoemd, en geboortig van Balkhe in Khoraſan, waarom hy *al-Balkhi* toegenaamd wordt. Men zegt, dat hy de Godvrucht van zyne eerſte jeugt af aan oeffende, en dat hy zich in 't geſelſchap der Sofis of geeſtelyken onder het beſtier van Fodhuil te Mekka liet inſchryven. Hy quam van daar te Damaſcus, alwaar hy in het 166. jaar van de Hegire, het 782. van Chriſtus, ſtorf. Hy ondernam, zegt men, alleen en zonder voorraadt de pelgrimagie naar Mekka door de woeſtynen, doende duizend knielingen op ieder myl weegs, die hy afleide, en men zegt dat hy twaalf jaren met deze reize bezig was, in welke hy ook dikwils door de duivelen zoude verſchrikt en verzocht zyn. De Kalif Haroun Raſchid, de zelve pelgrimagie doende, ontmoette hem, en vroeg hem, hoe 't met hem was. De Sophi beantwoordde hem met een Arabiſch vaars van vier regelen, waar van dit de zin was:

Wy verſtellen deze verſleten rok van den werreldt met de lappen van het kleedt van den Godsdienſt, die wy daar toe afſcheuren:
En wy maken door dezen ydelen arbeidt, dat ons niets daar van overblyft;
En dat het geen wy herſtellen ons uit de handen glipt.
Gelukkig die dienaar, die Godt tot zynen meeſter verkoren heeft, en die de tegenwoordige goederen alleen gebruikt om de toekomende te verkrygen!

Men verhaalt ook van hem, dat hy in den droom eenen engel zag, welke ſchreef, en dat hy den zelven gevraagd hebbende, wat hy deedt, deze engel hem antwoordde: *Ik ſchryf de namen der genen, die Godt oprechtelyk beminnen, als Malek ben Dinar, Thabet al-Benani, Ajoub al-Sakhtiani, enz.* Waar op hy den engel vroeg: *Ben ik mede niet onder de zelve? Neen,* antwoordde de engel. *Ei,* zeide hy daar op, *ſchryf my ook, bid ik u, om hunnent wille, als een vriendt van die genen, die Godt beminnen.* Men voegt 'er by, dat de zelve engel hem wel haaſt daarna openbaarde, dat hy bevel van Godt ontfangen hadde om hem aan 't hoofdt van alle de anderen te ſtellen. Een ſchryver, die de hiſtorie van Joſeph en van Zoleikha in Turkſche vaarzen beſchreven heeft, zegt, dat Ebn Adhem de ſtadt van Balſche uit nayver verliet, en zich vervolgens volkomen aan Godt overgaf. *Herbelot Bibl. Oriental.*

ADHEMAR, (WILLEM) een geleerd edelman uit Provence, alwaar zyn geſlacht een der aanzienelykſten en oudſten was. Het is tegenwoordig onder den naam van *Grignan* bekend. Door zyn onvergelykelyk verſtandt raakte hy in de gunſt van keizer Frederik den I. en van de keizerinne, aan welke laatſte hy zyn werk van de beroemde vrouwen, dat hy in vaarzen geſchreven hadt, opdroeg. Hy liet ook noch andere dichtkundige werken na, en ſtorf omtrent het jaar 1190. *Noſtrad. Vie des Poët. Provenc. la Croix du Manie. Du Verdier. Vauprivas. enz.*

ADHEMAR, een Benedictyner. Zie ADELMUS.

ADHERBAL, broeder van Hiempſal, en zoon van Micipſa, koning van Numidië. Micipſa was erfgenaam des ryks van zynen vader Maſſiniſſa, een groot vorſt, die zich onder de beſcherming der Romeinen begeven hadt. Een der andere zonen van Maſſiniſſa, Maſtanabales geheten, ſtorf voor zynen vader, latende een zoon na, met name Jugurtha, dien de grootvader nevens zyne kinderen hadt opgebragt, doch buiten eenige gezagvoering, om dat hy uit een bywyf geboren was. Jugurtha evenwel, een man ſchoon van gedaante, hadt de genegenheit der Numidiërs gewonnen. Micipſa dit gewaar geworden en vrezende dat hy ten eeniger tydt in de opvolging van 't ryksgebiedt zich tegen zyne twee zonen Adherbal en Hiempſal mocht kanten, zondt hem onder de hulpbenden, om voor de Romeinen tegen Numantië te oorlogen, of hy miſſchien hier door uit de werreldt mogt raken. Maar Jugurtha droeg zich onder het beleidt van Scipio zo mannelyk en wyſſelyk, dat hy na de verdelging van Numantië met de allerlofwaardigſte getuigeniſſe van Scipio weder t'huis quam, en ſedert dien tydt zynen oom Micipſa lief en waard was: want Micipſa beminde hem niet alleen, maar nam hem ook tot zynen zone aan, makende hem by uiterſte wille medeerfgenaam, nevens zyne gezegde twee zonen, Adherbal en Hiempſal.

Na den doodt van Micipſa was 'er ſtraks twiſt tuſſchen deze drie. Jugurtha, vlammende op 't ryk, liet Hiempſal verraderlyk ombrengen. Hier op wierden de Numidiërs tweeſpaltig, houdende het eenigen met Adherbal, anderen met Jugurtha. Adherbal hadt te Rome kondſchap gezonden van den moordt zyns broeders, en ondertuſſchen zich tegen Jugurtha ten kryg uitgeruſt: doch in den eerſten ſlag overwonnen zynde wierdt hy gedwongen naar Rome te vluchten, werwaarts Jugurtha, nu meeſter van ganſch Numidië geworden, ook zyne gezanten hadt afgevaardigdt, die met gelt en kuiperyen wiſten uit te werken dat de klachten van Adherbal geen ingang vonden. 'T viel echter zo uit dat de Roomſche raadt door gevolmachtigden het ryk van Numidië tuſſchen Adherbal en Jugurtha verdeelde, en gelaſtte elk met zyn deel te vrede te zyn. Maar Jugurtha, van zyn oude heerſchzucht bezeten, begon Adherbals grenzen te beſpringen, alles daar te roven en te plunderen, en eindelyk hem naar 't leven te ſtaan. Adherbal, hebbende getracht door minnelyke onderhandeling dit geweldt te ſtuiten, vondt zich genoodzaakt andermaal de wapenen tegen zynen neef op te vatten; maar wederom geſlagen moeſt vluchten binnen de ſtadt Cirta. De Roomſche raadt, hier kennis van gekregen hebbende, zondt in aller yl gezanten in Africa om dit werk by te leggen. Doch Jugurtha wiſt hen met goede woorden zo te paaien, datze, zonder Adherbal eens te ſpreken, weder naar Rome togen, met geen ander beſcheidt dan dat hy door gelaſtigden eerſtdaags den raadt een oprecht verſlag der zaken zou doen hebben, en doen zien, hoe Adherbal hem naar 't leven geſtaan hadt, met meer andere logenen, om zyn baan ſchoon te maken. Middelerwylen, zo haaſt als de Roomſche gezanten vertogen waren, beſtormde hy nacht en dag de ſtadt Cirta, van waar de beklemde Adherbal heimelyk een klacht- en bedebrief naar Rome afzondt. Dus wierden weder aanzienelyke mannen uit den raadt naar Africa afgevaardigd, om Jugurtha tot zynen plicht te brengen. Maar de argliſtige vorſt hieldt hen ſlepende tot dat hy de ſtadt, die de voornaamſte krygshoofden van Adherbal overgaven, in zyn geweldt kreeg, en Adherbal, nevens eene menigte van Numidiërs, om hals bragt. Dit is geſchied in 't jaar na de bouwinge van Rome 641. en voor Chriſtus geboorte 110. Zie het vervolg op MASSINISSA en JUGURTHA. *Salluſt. Bell. Jugurthinum.*

ADHERGAT, eene ſtadt van Syrië, naby Arabië, in de derde luchtſtreek gelegen. De Perſiaanſche landbeſchryver zegt, dat ze wel bevolkt is, en dat 'er verſcheiden markten en baden zyn. *Herbelot Bibl. Oriental.*

ADHERGENA, eene ſtadt in 't koninkryk Bagamedri in Ethiopië. *Du Val.*

ADHHA is een feeſt, dat de Muſulmannen den tienden dag van de maandt, die zy *Dhoulhegiat* noemen, die de twaalfde en laatſte van hun jaar is, vieren. Deze maandt inzonderheit geſchikt zynde tot de plegtigheden, die de pelgrims te Mekka waarnemen, heeft daar van haren naam ontleend; want die betekent *de maandt van de pelgrimagie.* Men offert dien dag op eene plegtige wyze te Mekka, en nergens anders, een lam dat den zelven naam als het feeſt draagt, dat de Turken gemeenlyk de grote *Beiram* noemen, om het van het kleine te onderſcheiden, dat hunne vaſten eindigt, en dat de Chriſtenen in 't Ooſten het *Paaſchen der Turken* noemen. Dit feeſt is ook *Jaum al Corban,* dat is, *de dag van de offering en offerhande,* genoemd. Ieder pelgrim kan op dezen dag zo veel lammeren offeren als hy begeert, en elk van deze offerhande draagt den naam van *Dhabiad.* De Muſulmannen gaan, om dit feeſt te vieren buiten Mekka in een valei, die den naam van Mina of Muna draagt; en men offert zomtyds aldaar ook een kameel. De boeken, die van de plegtigheden van deze offerhande handelen, die de eenige is, welke de Mahometanen hebben, dragen den tytel van *Manaſſek. Herbelot Bibl. Oriental.*

ADHILA, eene ſtadt van den Mogol in de provincie van Fatta, en een weinig van den mondt van de rivier Indus afgelegen. *Hofman Lex. Univ.*

ADHIR is de toenaam van *Fakhreddin Mohammed ben Haſſan,* een Arabiſch ſchryver van een boek van de Algebra, genaamd *Bed Filgebr u Mokabelah. Herbelot Bibl. Oriental.*

ADIABENE, een landſchap in 't aloude Aſſyrië, dat wel eer voor een tydt een koninkryk was. Volgens Strabo grenſde het aan Meſopotamië. De inwoners des zelven eerden de Zon en de Aarde, onder den naam van *Adagatis;* waarom miſſchien dit geweſt Adiabene genoemd is, of anders om dat 'er twee rivieren lopen, genaamd *Adiabas* en *Diabas. Strabo.* Dit landſchap of koninkryk maakte een gedeelte van Parthië uit, en ſtrekte zich langs de boorden van den Tigris. Ammianus Marcellinus zegt dat de alouden het dezen naam gaven, om dat het moejelyk te bereizen viel, wegens een groot getal van rivieren, waar van het verzien was, en waar onder de twee voornoemde de voornaamſte waren. De Talmudiſten hellen hier toe over, zeggende dat Chabor, waar van de H. Schrift gewaagt, de rivier Diabas was, en dat hunne voorouders door Sennacherib in Adiabene zyn overgevoerd. Indien dit bewezen wierde, waren de Joden veel ouder in dit geweſt.

ADIABANEN, ADIABATEN, of ADIABOREN, een volk van Africa in hoog-Ethiopië, in de nabuurſchap van 't eilandt van Meroë. *Plinius l.* VI. *c.* 30. Men gelooft dat het de *Megabores* van Ptolomeus zyn. Anderen noemen hen *Megaboren. Hofman Lex. Univerſ.*

ADIABENES, of AGIRAS, een zeer ſtoutmoedig Joodſch ſoldaat, die nevens noch twee andere het leger van Titus voor Jeruzalem in den brandt ſtak, waar door alle de Roomſche legioenen in de uiterſte verwarringe geraakten, en veel moeite hadden om den uitval der Joden tegen te ſtaan en de ſchade wederom te herſtellen. *Joſephus Oorlogen* VI. *boek.*

ADIATORIX, een viervorſt van Galatië, deedt eene volkplanting van Romeinen te Heraclea in Pontus door eene moordt geheel ombrengen, om daar door de gunſt van M. Antonius te winnen: maar hy wierdt in den ſlag van Actium gevangen, en moeſt aan keizer Auguſtus ten praal van zyne triomph dienen, waar op hy zich zelfs het leven benam, om voor wreder ſtraffe bevryd te zyn. *Strabo l.* XII. *c.* 14.

ADIB is de toenaam van *Abou Haſſan Ali ben Naſſar,* een uitmuntend Philoſoof, die Cadhie of richter in Egypte was, onder het Kaliffchap van Amer den Fathimiter. Dit woordt *Adib* betekent in 't Arabiſch een zedelyk Philoſooph, en een bedreven man in de letteren. *Herbelot Bibl. Oriental.*

ADICARA, eene ſtadt in Arabië, aan de Perſiaanſche zeeboezem gelegen.

ADIDA, of HADIDA, eene ſtadt in Paleſtina, in het midden van den ſtam van Ephraïm. Zy wierdt herbouwd door Simon den Machabeër, I. *Machab.* XII. *v.* 38.

ADIDIS, ADIDA, ADDIADA, of ADDUS, een vlek of

of ſteedje op een berg gelegen, beneden den welken de velden van Judea waren. Simon de Macchabeër legerde zich aldaar, om zynen broeder Jonathan te helpen, die Tryphon in Ptolomaïs gevangen hieldt. I. *Mac.* XII. 38. en XIII. 13. *Joſeph. Joodſche Oudh.* XIII. *b.* 11. *k.*

ADIEL, of HADIEL, zoon van *Aſiël*, van den ſtamme Juda; waar van geſproken wordt I. *Chron.* IV. *v.* 36.

ADIGE, *Atheſis*, *Athagis*, en *Atrianus*, welke de Duitſchers *Etſch* noemen, is een rivier van Italië, die haren oorſpronk heeft uit den berg Bremer in 't graafſchap Tirol. Zy loopt voorby Trente en Verona, na dat zy de Sarca naby Bolzano ontfangen heeft, en ontlaſt zich in de Adriatiſche zee op de Zuidkuſt van Venetië. *Plinius l.* III. *c.* 15. & 16. *Leand. Albert. Deſcr. Ital. Virg. lib.* IX. *Æneid. vſ.* 680.

ADIGERMARE, eene ſtadt van klein-Aſië, en 't vaderlandt van Eleuſius, die het leven van Theodorus Archmiandritus geſchreven heeft. *Ortelius Theſaur. Geogr.*

ADIGETTO is een arm van de rivier Adige, of Etſch, in Italië, die by la Badia in het Venetianſche landſchap, le Poleſine di Rovigo genaamd, begint, en zich by Caverzere wederom met de hoofdrivier vereenigt. *Schaupl. des kriegs in Ital. p.* 560.

ADILARD. Zie ATHELREDUS.

ADILBAR, een Moorſch kapitein, die tot onderkoning in Spanje, onder de regering van Walid, gelaten wierdt, welke zyne wingeweſten van de Indiën tot in Africa uitbreidde. *Chevreau Hiſtoir. du monde liv.* VI. *ch.* 1.

ADILRED. Zie AILZRED.

ADIM EBN AL ADIM, toegenaamd *Al-halabi*, dat is, geboortig uit de ſtadt Aleppo in Syrië. Hy heeft de Hiſtorie van zyn landt in X. delen beſchreven, en *Boghiat al thalab fi tarikh al-Adim* genoemd. Hy was in grote achting by Naſſer Joſef, Sultan van Syrië en van Egypte, die van den ſtam van Saladin was. Hy verhaalt in zyne Hiſtorie de plundering van de ſtadt Aleppo, die in zynen tydt voorviel: want de Tartaren veroverden deze ſtadt in 't 658. jaar van de Hegire, en waren vyf gehele dagen met plunderen bezig. *Herbelot Bibl. Oriental.*

ADIMA, eene rivier van Numidië. 't Is ook de naam van eene ſtadt van Muſcovië aan de Mooxa, in het landt der Morduaten, zeventig mylen van Moskow, en twintig van Niſinovogrod. *Hofman Lex. Univerſ. Baudrand.*

ADIMANTUS, een krygoverſte van Athene, verviel met zyne vloot in handen van de Lacedemoniërs. Men bragt alle zyne overſten en ſoldaten om, om dat zy beſloten hadden alle de Lacedemoniërs, die zy gevangen kregen, de handen af te zullen houwen; doch Adimantus wierdt alleen het leven geſchonken, dewyl hy zich tegen dit voornemen geſteld hadt; hoewel hy ook verdacht wierdt gehouden, dat hy van de Lacedemoniërs omgekocht was. *Xenoph. in Hiſt. Græc. l.* II. *Pauſan.*

ADIMANTUS, een koning der Phliaſiers, zegt men dat van een donderſlag gedood wierdt, om dat hy gezegd hadt, dat Jupiter zyne offerhanden niet waardig was. *Ovid. in Ibin.*

ADIMANTUS, krygsoverſte van Corinthe, de welke aan Themiſtocles verweten hebbende, dat hy uit zyn vaderlandt verbannen was, van hem ten antwoordt kreeg, dat 'er geen ballingſchap voor die genen is, die eene vloot van twee honderd galeien onder zyn gebiedt hadde.

ADIMANTUS, een broeder van den Philoſooph Plato, volgens Diogenes Laërtius, die van hem gewag maakt in 't begin van 't leven van dien Philoſooph, *l.* III. *Plutarchus*, in zyn boek *van de broederlyke liefde*, *k.* 18.

ADIMANTUS, een Manicheer, en tydgenoot van Auguſtyn, die hem door een boek, voorbedachtelyk daartoe geſchreven, wederlegt, 't geen hy deedt noch maar alleen een leeraar zynde, waar in hy het Oude met het Nieuwe Teſtament overeenbrengt. Het is in het VIII. deel van den druk der Benedictynen.

ADIMARIUS, (ALAMANNUS) een kardinaal, onder den tytel van St. Euſebius, was te Florence, uit het voorname geſlacht van Adimari, geboren. Hy begaf zich aan het Roomſche hof, en verkreeg het aartsbisdom te Tarente, en naderhandt dat van Piſa. Paus Johannes de XXIII. zondt hem in 't jaar 1411. naar Vrankryk, en gaf hem het zelve jaar den kardinaalshoedt. Martinus de V. zondt hem als Legaat in Arragon tegen Petrus de Luna, den tegenpaus. Toen hy te rug quam ſtorf hy den 17. September des jaars 1422. aan de peſt te Tripoli. *Garimbert in Joh.* XXIII. *Ughel. Ital. ſac. des Urſins. Hiſt. Car.* VI. *Aubery Hiſt. des Card.*

ADIN, of HADIN, waar van geſproken wordt *Ezra* II. 15. Zyne kinderen keerden weder uit Babylonië, ten getale van 454.

ADIOCHUS, een martelaar onder de regering van Claudius Flavius, die hem op eene wrede wyze door verſcheidenerlei pyningingen ter doodt bragt. *Sabellic. Ennead. lib.* VII.

ADISATHRE, een berg van Aſië in Indië, aan deze zyde van de Ganges, die den naam aan het naburig volk gegeven heeft. De Adiſathren zyn miſſchien de zelve als de Xathres by *Arrian en Ptolemeus.*

ADITHAIM, ADITHA, ADATHA of HADITAJIM, eene ſtadt van den ſtamme Juda, op de grenzen van dien van Dan. *Jozua* XV. *v.* 36. Euſebius ſpreekt van twee ſteden, die Adatha genoemd zyn; eene omtrent Gaza, en de andere omtrent Lidda, ten Ooſten van die ſtadt.

ADJUTHUS, (JOSEPH) anders gezegd *Hugo Maria*, was van Ninive, eene ſtadt van Aſſyrië, alwaar hy in 't jaar 1602. geboren wierdt. Hy wordt de Chaldeeuwer genoemd in een opénbrief van Baſilius Cacacius, aartsbiſſchop van Epheze. Van zyn vier jaren af een weeze geworden zynde, droegen zyn vaders vrienden zorg voor zyne opvoedinge, en zonden hem naar Jeruzalem, alwaar hy zyne eerſte jaren in de oeffeninge doorbragt, by de monniken van de orde der Minnebroeders, die voor langen tydt aldaar geweeſt zyn. Zy zonden hem naar Napels, alwaar hy in de zelve orde wierdt ontfangen, en in 't jaar 1632. prieſter gemaakt. Vyf jaren daarna verklaarde de generaal J. B. Berardicelli hem tot Doctor in de Godgeleerdheit. Naderhandt ging hy naar Duitſchlandt, bezag de ſteden Wenen, Praag, Dreſden en Wittenberg. In deze laatſte ſtadt omhelſde hy den Proteſtantſchen Godsdienſt, waar van hy tot zyn doodt toe, die in den jare 1668. voorviel, belydeniſſe deedt. Hy was hoogleeraar te Wittenberg, en leeraarde aldaar de Italiaanſche tale. Hy heeft *Staatkundige grondregelen* nagelaten. *Konig Bibl. vetus & nova.*

ADLAI, of HADLAI, vader van Saphat, opziender van het rundvee van David. I. *Chron.* XXVII. 29.

ADLAVUS, koning van Northumberlandt in Engelandt, zich door het leger van Ethelſtan, die in de naburige eilanden regeerde, gedrongen ziende, verſtelde zich om een poetzemaker en ſpeelman na te bootzen, en quam aldus in zyn leger, daar hy wel ontfangen wierdt, en van waar hy wederkeerde, wel onderrecht van het gene hem te doen ſtondt om zich te ontſlaan van eenen vyandt, die zynen ondergang gezworen hadde. *Fulgos. l.* IX. *c.* 8.

ADMATHA, een van de zeven eerſte vorſten aan 't hof van Aſſuerus. Zyn naam betekent *de dienaar, die de gever is*, of *die getuigenis van de voltrekking geeft. Eſther* I. 14.

ADMETA, eene dochter van Eriſthea, eene prieſteres van Juno de Argiaanſche gedurende den tydt van 38. jaren. De Argiers rekenen hunne jaren naar de prieſtereſſen van Juno.

ADMETUS is de naam van een koning van Theſſalië, wiens kudde Apollo negen jaren hoedde, toen hy den hemel verlaten moeſt om de gramſchap van Jupiter te ontwyken. Hy vervolgde hem överal, om dat hy de Cyclopen gedood hadt, die de blixem geſmeed hadden, waar door Eſculapius, de zoon van Apollo, verpletterd wierdt, welken de Goden om zyne wonderlyke genezingen niet verdragen konden. Apollo, van Admetus zo wel gehandeld zynde, en hem zyne erkentenis willende betonen, verkreeg van de Schikgodinnen (Parquen) dat deze koning den doodt ontgaan zoude, mits dat 'er iemandt gevonden wierde, die zo edelmoedig ware, om zich zelf in zyne plaats daar aan te onderwerpen. Sedert door eene gevaarlyke ziekte aangetaſt zynde, dewyl 'er niemandt was die genegenheit hadde om zich aan den doodt over te geven, om hem daar van te redden, was zyne huisvrouw Alceſtis, die hem tederlyk beminde, de eenige, die zich aanboodt, en hem van het graf redde, daar zy zich zelf in begaf. Het is waar dat de koning, die haar niet minder beminde, zo veel leedwezen daar over betoonde, dat Proſerpina, door zyne tranen bewogen, hem deze Prinſes wedergaf. Anderen zeggen dat Hercules hem de zelve wederom ter handt ſtelde. *Euripides in Alceſt. Ovid. Herſchepp.* II. *boek. Natalis Comes Myth. Propertius l.* II. *eleg.* 2. & 4.

ADMETUS, koning der Moloſſen, tot welken Themiſtocles zyne toevlucht nam, wanneer hy op eene valſche aanklachte der Lacedemoniërs voor een landverrader verklaard wierdt. En dewyl Admetus hem niet genegen was, om dat Themiſtocles op eenen tydt tegen des konings belangen te Athene hadt geſproken, nam hy by zyne aankomſt den jongſten zoon van Admetus in zyne armen, en vluchtte daar mede in de koninklyke kapel, en wilde niet van daar komen voor dat de koning hem alle zekerheit en beſcherming beloofd hadt. *Plutarch. in Thucyd. Corn. Nep.*

ADMETUS, een uitmuntend man onder de krygshoofden van Alexander den Groten, en het hoofdt van eene bende Macedoniërs, was kloekmoedig en van eene ongemene kracht. In het beleg van Tyrus wierdt hem, terwyl hy den vyandt, die op hem aanviel, krachtig te rug dreef, door een bylſlag het hoofdt gekloofd. *Diodorus Sicul. l.* XVII. *c.* 45. *Q. Curtius.*

ADMETUS, een Griekſch dichter ten tyde van Trajanus en Adrianus, hadt zich een grafſchrift gemaakt, en daar in geſteld, dat zyn ligchaam in de aarde, en zyn geeſt in den hemel was; waarom Lucianus hem een onverlaat en ſpotter noemt. Demonax, dit grafſchrift gezien hebbende, zeide op eene koele wyze, dat het te wenſchen was, dat het zelve al voor langen tydt ware gegraveerd geweeſt. *Lucian. in vita Demon. Voſſius de poët. Græc.*

ADMINIUS CINOBELLINUS, een zoon van den koning der Batavieren, gaf zich vrywillig aan den keizer Caligula over, en dat was alles, wat deze prins tegen deze krygshaftige volkeren uitvoerde. *Chevreau. Hiſt. du monde l.* III. *ch.* 7.

ADMIRAAL, een eilandt van de Yszee, naby Nova Zembla, over meer dan honderd jaren ontdekt door de Hollanders in hunne onderneming om eenen weg naar de Indien om de Noordt te zoeken.

ADMIRAAL is een naamwoordt, overeenkomſtig met het Franſche *Amiral*, waar van het by ons ontleend is. Het zoude eigentlyk niet van het Griekſche woordt ἅλμυρος, maar uit het Arabiſch afkomſtig zyn. (Zie *Huekana p.* 22.) Wanneer de Arabiers of Saracenen met grote vloten in zee zworven, Spanje voor het grootſte gedeelte innamen, en ook op de kuſten van Gujenne en Poictou landden, kregen de Franſchen gemeenſchap met hen; en alzo de opperſte over alle deze vloten door hen *Amir Al Muſilmir*, dat is *Prins der gelovigen*, genoemd wierdt, zo hebben de Franſchen de eerſte lettergrepen van dien naam gehouden, en den gene, die het opperbevel over de zeemacht heeft, *Amiral* genoemd. Men leeſt van den eerſten admiraal in Vrankryk in het jaar 1270. Zyn gezag ſtrekte zich eerſt alleen over de zeemacht van Normandië en eenige naburige kuſten uit, dewyl de Gouverneurs der andere provincien Admiralen van hunne eigene provincie waren. Naderhandt is het zelve tot een ampt van de kroon en algemeen over het ganſche ryk geworden. In 't jaar 1627. wierdt dat ampt vernietigd; doch in den jare 1669. door Lodewyk den XIV. ten voordele van zynen natuurlyken

tuurlyken zone, den grave van Thoulouze, wederom opgerecht. In Hollandt heeft de algemene Admiraal, (Admiraal generaal) als 'er een is, het recht om voor te zitten in alle de Collegien van de Admiraliteit. De Prinsen van Oranje, die stadhouders geweest zyn, hebben alle die hoge waardigheit bekleed. *Du Frene Glossar. Lat. P. Anselme Hist. Geneal. de la maison de France.*

ADMIRALITEIT is een Collegie, 't welk de zorg, het bestier en 't gezag heeft over de zeezaken van een ryk of staat; namentlyk het beveiligen der zee en stromen, het bouwen, toerusten en uitrusten van schepen, het werven, aannemen en betalen van zeevolk, het straffen en belonen naar verdiensten, het verkopen der buit en van de pryzen, het houden of lossen der zeegevangenen, het ontfangen der gelden, tot dat alles geschikt, en wat verder de zeezaken betreft.

Daar zyn vyf Admiraliteits-Collegien, die echter maar eene generale Admiraliteit uitmaken, in de Republyk der zeven vereenigde Nederlandsche provincien. De voormaals regerende heren van de Nederlanden hebben in hunnen tydt al keuren en wetten voor de Admiraliteiten onder hun gebiedt gemaakt; doch het bestier der zeezaken is naderhandt, en zelfs sedert de vereeniging van de gemelde zeven Provincien, zeer veranderd. De Admiraliteit der vereenigde Nederlanden wierdt opgerecht in den jare 1586. maar ieder aan zee gelegen provincie hadt toen zyn Admiraliteit in 't byzonder, en hefte de rechten op het inkomen en uitgaan der koopmanschappen en goederen, en andere lasten, voor zich alleen. De ongelykheit der penningen, hier van komende, veroorzaakte gestadige twisten; zo dat prins Maurits van Oranje, stadhouder van Hollandt, enz. ondernam de zaak op een beter voet te brengen, en een ontwerp te doen voltrekken van eene schikking op de zeezaken, 't welk kort na het vertrek van den grave van Leicester begonnen was te maken; waar op de Convooi-en Licentgelden, (dat zyn de rechten op de inkomende en uitgaande goederen) en alle andere waterrechten, ten behoeve van het gemene best wierden geheven, om tot het onderhoudt der vloten en alle onkosten in 't gemeen gebruikt te worden.

De voorschreve vyf Admiraliteits-Collegien zyn, drie in de provincie van Hollandt, een in Zeelandt, en een in Vrieslandt. Het eerste is dat van de Maas in Zuid-Hollandt, naar de rivier van dien naam genoemd, 't welk des zelfs zitplaats te Rotterdam houdt. Dit Collegie bestaat uit twaalf raden of Gecommitteerdens, te weten een wegens de ridderschap en edelen van Hollandt; een van elk dezer Hollandsche steden, als Dordrecht, Delft, Rotterdam, Gornichem, Schiedam en Brielle: en voorts uit de provincien van Gelderlandt, Zeelandt, Vrieslandt, Utrecht en Overyssel, elk een. Het twede, veel machtiger dan een der anderen, is dat van Amsteldam. Men kan ligt begrypen, dat de rechten op de inkomende en uitgaande goederen, en andere waterrechten, in eene stadt uit zo veel ryke kooplieden als deze bestaande, en daar de koophandel sedert de oprechting van de Republyk altydt uittermaten gebloeid heeft, eene merkelyke somme bedragen moeten; 't welk maakt dat dit Collegie het rykste van allen is. Hierom draagt het ook naar proportie zo veel meer als de andere in alle uitrustingen, waarenboven het verscheide schepen voor zyn byzonder gebruik, of voor de koopluiden van dit quartier, vooral in tyden van oorlog, wanneer de zelve grote Convoien nodig hebben, alleen uitrust. Dit Collegie bestaat uit een gecommitteerde van de ridderschap en edelen van Hollandt, en voorts van de Hollandsche steden Haarlem, Leiden, Amsteldam, Gouda en Edam, uit elk een: waar by de zes andere provincien ook ieder een zenden. Daar is een derde Collegie in Noord-Hollandt, dat zyne zitplaats te Hoorn en te Enkhuisen houdt by beurten van drie maanden. Hier in zitten elf Gecommitteerdens, als van Amsteldam, Alkmaar, Hoorn, Enkhuizen, Monnikendam, Medenblik, en wegens de provincien van Gelderlandt, Zeelandt, Utrecht, Vrieslandt, en Overyssel, van elk een. Het vierde Collegie van de Admiraliteit is te Middelburg in Zeelandt: waar in zitten van ieder der zes steden van die provincie een Gedeputeerde, welke ook te gelyk ('t geen hier alleen is) de Gecommitteerde raden van de heren Staten van de provincie zyn, en nochtans den eedt alvorens zy sessie in 't Collegie ter Admiraliteit nemen, gelyk alle andere, mede doen aan haar Hoog Mogende de heren Staten generaal der vereenigde Nederlanden. Zy willen de voorrang aan die van andere provincien in die hare niet geven. Verders is in dit Collegie altydt uit de provincie van Hollandt een Gecommitteerde van de stadt Amsteldam; maar de steden Dordrecht, Delf en Rotterdam zenden 'er een by beurten: en de provincie van Utrecht heeft 'er mede altydt een. Het vyfde en laatste Collegie is in Vrieslandt, voor dezen tot Dokkum, en nu tot Harlingen. Dit bestaat uit tien Gecommitteerdens, als vier van de Provincie, waar in het zyn verblyf heeft, een van Gelderlandt, een van Hollandt, by beurten uit de steden van Purmerende en Schoonhoven, een van Overyssel, en twee van Groningen en Ommelanden. Alle de voornoemde Gecommitteerdens, die raden ter Admiraliteit genoemd worden, worden verkoren by de leden de hoge regering, dat zyn de heren Staten van elke provincie uitmakende, volgens onder hen vastgestelde beurten, zommige voor een, twee, drie, of zes jaren, en zommige voor hun leven, naar dat het lidt, waar uit zy verkoren worden, gewoon is. Wanneer deze leden hunnen Gecommitteerden benoemd hebben, moet de zelve den eedt zodanig, als die by ieder provincie gebruikelyk is, doen aan de heren Staten van zyne provincie, van de welke hy dan krygt een Missive van voordraging aan haar Hoog Mogende de heren Staten Generaal, aan wie hy ook den eedt moet afleggen op de instructie en het reglement van de Admiraliteit, die hy belooft in alle delen en artykelen te zullen onderhouden, enz. 't Welk gedaan zynde, geven de zelve hem hunne Commissie als raadt ter Admiraliteit in het Collegie, waar toe hy benoemd is; en daar op neemt hy dan sessie in 't Collegie in plaatse van den gene, in wiens plaats hy gezonden wordt. Daar mogen geen twee raden, malkander in de vierde graad van bloedverwantschap bestaande, te gelyk in een Collegie zitten. Zy hebben hunne jaarlyksche tractementen en emolumenten, die zy trekken ten dele van de provincien, welke hen afzenden, en ten dele van de Collegien.

Ieder dezer vyf Collegien heeft zyn hoge en lage officieren, beampten, en bedienden, die mede hunne vaste tractementen en jaar-of daggelden hebben uit het ordinaris inkomen van elk Collegie. De hoge officieren, als Admiraals, onder-Admiraals, en Schouten by nacht, welke alle in 't gemeen Vlaggemans geheten worden, om dat zy boven anderen kennelyke vlaggen van commande voeren, worden by de provincie, in de welke het Collegie, waar van zy zyn, des zelfs zitplaats houdt, aangesteld. Maar wanneer kapiteins aangesteld moeten worden, geeft het Collegie, waar by de plaatsen open zyn, eene nominatie van een dubbeld, of zomtyds een meerder getal bequame personen aan haar Hoog Mogende, welke daar uit verkiezen en aanstellen den gene, die hen goed dunkt. Het zelfde geschiedt ook met een dubbeld getal, als het ampt van Fiscaal, Secretaris, ontfanger, Commis generaal, Convoimeester, of Contrerolleur, by een van de Collegien komt open te vallen. Alle welke officieren en beampten ook den eedt aan haar Hoog Mogende doen. Doch de commandeurs en luitenants worden by de Collegien alleen aangesteld en beëedigd: gelyk mede de Equipagiemeesters, Vendumeesters, allerhande klerken, commisen, deurwaarders, bodens, en alle andere minder bedienden. Zy vergeven ook de schepen, dat is, het doen van ieder tocht, aan zodanige kapiteins, als hen welgevalt: en stellen de commandeurs en luitenants, schippers, schryvers, adelborsten, en jongens op de schepen voor die tochten aan. De stuurluiden, constapels, chirurgyns, en verder bedienden op de schepen worden by de kapiteins voor elke tocht aangesteld. Daar is altydt een Fiscaal en een Secretaris van 's lands vloten, die by haar Hoog Mogende aangesteld worden. Zomtyds stelt het Collegie van Amsteldam een uit zyne kapiteins wel aan tot perpetueel kapitein-commandeur, welke qualiteit hem het commando en de rang wel boven andere, schoon ouder kapiteins van 't zelfde Collegie geeft, maar niet boven die van andere Collegien, indien hy als zodanig geen commissie van haar Hoog Mogende heeft.

Ook heeft en staat de Admiraliteit haar eigen klein zegel van 3. stuivers het laagste, en zo opklimmende tot 12. guldens het hoogste; en worden de commissaris, de contrerolleur, en de klopper van dat zegel ook by de Collegien zelf onder hunnen eedt aangesteld.

De heeren raden, de fiscaals, secretarissen, ontfangers, commisen, of contrerolleurs, noch Equipagiemeesters, vendumeesters, commisen, of eenige andere beampten of bedienden van de Admiraliteit, als mede de Admiraals en verder hoge officieren, kapiteinen, luitenants, of andere te water of te landt dienende, mogen geen deel hebben in eenige uitredingen ter commissievaart, dat is, ter kaap: noch in de pachten of collecten van eenige gemene middelen, of in eenige leverantien van iets wat het zoude mogen wezen, ten behoeve van de Admiraliteit. Zy mogen ook niet het minste gedeelte kopen van de genomen en verbeurdverklaarde pryzen en goederen, de welke by de Collegien verkocht worden; van welk laatste echter de officieren en lage beampten en bedienden uitgezonderd zyn, om de goederen te meerder te doen gelden.

Het voorzitten in de gemelde Collegien gaat by beurten onder de heren raden rond. Alles wordt daar by meerderheit van stemmen gedaan. De zelve Collegien zenden zo dikwils het nodig is hunne gecommitteerdens naar den Hage, om met haar Hoog Mogende over zaken van gewigt te beraden, en der zelver goedvinden te verstaan: gelyk zy ook hunne gecommitteerdens zenden tot de monstering van het zeevolk op de schepen, en tot het verrichten van andere zaken op de stromen en in de zeehavenen, waar toe zy hunne logementen, jachten en vaartuigen houden.

Wanneer de Admiraliteit op order van haar Hoog Mogende, by wie ook het getal en caliber der schepen bepaald wordt, een vloot, of esquader, dat is een vlagdeel, zal uitrusten, moet ieder Collegie zyn aandeel daar in dragen. Om 't welke te kunnen doen, hebben zy hunne gewone inkomsten, bestaande in convooi-en licentgelden, last-en veilgelden, enz. tot het invorderen en ontfangen van de welke zy, behalven de comtoiren, daar zy resideren, ook hunne comtoiren en wachtschepen hebben op verscheiden plaatsen, zo in de zeven vereenigde Nederlandsche provincien, als verders onder het gebiedt van haar Hoog Mogende, 't Ressort van de Generaliteit genoemd, ieder Collegie 't naast by des zelfs residentieplaats. Maar als zy in tyden van oorlog of anderszins zware en buitengewone uitrustingen doen, die de ordinaris inkomsten uitputten of te boven gaan, verzoeken zy ook buitengewone onderstanden. De raadt van State doedt den eisch daar van ter vergadering van haar Hoog Mogende aan de provincien, en de gene zelfs, die geen zeevaart hebben, moeten hun aandeel daar in opbrengen, alzo het tot veiligheit van 't landt en welwezen van 't gemeen strekt, dat men altydt te water zo wel als te lande in behoorlyke staat van tegenweer zy, om door geen vyanden of zeerovers overvallen of gequeld te worden. En opdat in alles goede orde gehouden worde, zyn de Collegien verplicht van hunnen ontfangst en uitgift door hunnen ontfanger ter Generaliteits rekenkamer nette rekening te doen.

De voorschreve Collegien ter Admiraliteit hebben hun eigen byzonder rechtsgebiedt: zy oordelen en vonnissen onder anderen ook voornamentlyk over de sluikeryen van de convooi-en licentgelden, en andere waterrechten. Hunne vonnissen zyn geen appel of hoger beroep onderworpen, uitgezonderd alleen, dat in civile zaken, boven de zes honderd guldens bedragende, revisie van haar Hoog Mogende kan verzocht worden: in welken gevalle gedeputeerdens van de zelve of raadsheren uit de hoven van justicie in de verscheide provincien tot commissarissen reviseurs benoemd worden.

Als 'er vloten of esquaders in zee zyn, wordt het opperbevel daar over toevertrouwd aan den Admiraal of ander hoofdt-officier, de eerste in rang, volgens de orde van de Collegien, zo als de zelve hier voor gesteld zyn, die zich daar by bevindt: en wordt voorts in het commanderen en anderszins onder de verder officieren waargenomen omtrent de zelfde orde naar hoogheit en ouderdom van dienst, als onder de officieren te lande. Die het opperbevel heeft, 't zy Admiraal, of minder, verdeelt de vloot in zo veel esquaders, en maakt ieder esquader van zo veel schepen, als hem goeddunkt. Hy ordonneert de seinen, vieren, vlaggen, enz. en houdt aan zyn boordt den krygsraadt, zo dikwils als het vereischt wordt; waarom de fiscaal en secretaris van de vloten ook altydt met hem varen; maar als slechts een klein esquader in zee gezonden wordt, gaan zy niet mede. Wanneer de meeste der zeven provincien een stadhouder verkoren hebben gehad, wierdt de zelve daar by, gelyk tot kapitein-generaal te lande, ook tot Admiraal-generaal ter zee verkoren, en dan was 'er onder hem een luitenant-Admiraal-generaal, die beide het recht hadden te zitten en plaats te nemen in de Admiraliteits Collegien, boven den president; 't welk nochtans selden, en niet dan als 'er buitengewone uitrustingen en zaken voorhanden zyn, geschied is. Doch geen stadhouder by de meeste provincien, en by gevolg geen Admiraaal-generaal zynde, is 'er ook geen luitenant-Admiraal-generaal, en de hoogste officieren ter zee zyn dan de Admiraals van de vyf Collegien.

Haar Hoog Mogende zenden hunne bevelen en resolutien aan de bevelhebbers in zee zomtyds onmiddelyk, en zomtyds door de Collegien ter Admiraliteit. Als 'er legers van den Staat te velde gaan, zyn haar Hoog Mogende gewoon, nevens de opperbevelhebbers te zenden hunne geduputeerdens, 't welk ter zee wel in geen gebruik is, maar daar zyn niettemin voorbeelden dat zy ook gedeputeerdens ter zee hebben gezonden, als de heren raad-pensionaris Jan de Wit, Huigens, en Boreel, op de vloot naar Bergen in Noorwegen, in den jare 1665. en daarna Cornelis de Wit, in den tocht op Chattam, in den jare 1667. De verdeling in 't zeilen en slaan van de vloten en esquaders ter zee bestaat byna als die van de legers en krygsbenden te lande, in brandwacht, voorhoede, corps de bataille, of middeltroep, achterhoede, linien, vleugels, en diergelyke. En gelyk in tydt van oorlog te lande vrye comp agnien en partygangers zyn, welke op vrybuit tegen den vyandt mogen uitgaan, zo worden ook by haar Hoog Mogende commissien, en by de Collegien ter Admiraliteit Attaches daar op aan byzondere personen verleend, om, mits stellende behoorlyke borge voor hunne handelingen, schepen te mogen uitrusten, en met krygsbehoeftens en bequame manschap te voorzien, om 's lands vyanden overal zo veel afbreuk te doen als mogelyk is. Deze worden kapers, vrybuiters, of wel meest eigentlyk commissievaarders genoemd: en in dit slag van vaart hebben de Nederlanders, byzonder die van de provincie van Zeelandt even als in alle zeevaart, altydt boven alle andere natien uitgemunt; waar toe niet weinig geholpen heeft, dat haar Hoog Mogende zekere vaste beloning zo wel voor de officieren en gemenen, als voor de uitreders van zodanige Commissievaarders gesteld en gegeven hebben, voor het veroveren van vyandelyke oorlogschepen of commissievaarders, naar mate van het geschut en manschap, daar op gevoerd en bevonden wordende, 't welk by gene andere mogendheden geschiedt. De vloots de esquaders, of de scheepskrygsraden, (welke laatste zyn wanneer Admiraliteits schepen zich alleen of in klein getal bevinden) zyn mede zeer gelyk aan de krygsraden van de legers en grote of kleine benden te lande. Zy oordelen en straffen ook, als die alle, misdadigers, en hunne vonnissen worden mede dadelyk, zonder dat daar van geappelleerd kan worden, ter uitvoering gesteld; doch zy kunnen geen verdere goederen van de misdadigers confisqueren, dan de verdiende gagies, en wat hun eigen binnen scheeps boordt is. De gewone zeestraffen zyn ophangen aan de vok van de ree, harquebuseren, kielhalen, van de ree aflopen, voor de mast geslagen te worden, in 't Gallioen zitten, verbeurd verklaren van de gagies, en zwaarder of ligter naar vereisch van de misdaadt en inhoudt van de wet, waar tegen overtreden is.

Het wapen en merkteken van de Admiraliteit der vereenigde Nederlanden is een rode leeuw, met een zwaardt in de eene, en zeven pylen in de andere poot, op een goud veldt, tusschen twee ankers kruisgewyze in een zeeschelp, met drie P, betekenende *Pugno Pro Patria*, „ Ik vecht voor 't vaderlandt": waar by ieder Collegie zyn particuliere merkletters voegt. Veeltyds worden de ankers maar alleen zonder den leeuw gebruikt.

Eindelyk, alle de Collegien hebben in de steden van hun verblyf aanzienlyke huizen tot hare vergaderingen en wat daar toe behoort; maar de magazynen en scheepstimmerwerven, welke te beschryven een tamelyk groot boek alleen zoude uitmaken, verdienen, en vooral te Amsteldam, gezien te worden; 't geen genoegzaam daar uit gebleken is, dat een van de grootste en verstandigste vorsten van Europa, tot Amsteldam zynde, eene ongemene aandacht betoond heeft in de scheepstimmer-werven, zo van de Admiraliteit als van de Oost-Indische maatschappy, te beschouwen, en zelfs zich verwaardigd en vernederd heeft, op eene van de zelve eenigen tydt in slechte en geringe kleederen, als onbekend, te werken, en het bestier van de werf en scheepsbouw te doorzien; waar na hy mede een aanmerkelyke Admiraliteits timmerwerf in een zyner voorname zeesteden heeft opgerecht. *Instructien van de heren Staten Generaal der vereenigde Nederlanden voor de Collegien en bedienden van de Admiraliteit, mitsgaders de placaten en resolutien daar toe behorende. By 's Lands drukker in 's Gravenhage.*

ADMIRAALS-EILANDEN, *Insulæ Admirales*, by de Portugezen, *Ilhas de Admirante*, zyn verscheide eilandjes tusschen klippen en ondiepten in de Ethiopische zee, ten Oosten de kust van Africa, 't koninkryk en de stadt Melinde, en ten Noorden 't eilandt Madagascar. *Baudrand.*

ADMIRATI, eene rivier in Sicilië, is, volgens Fazel, het *Eleutherum* der ouden; maar Cluverius, Sanson, en de hedendaagsche beweren dat het Eleutherum tegenwoordig Bajaria is.

ADMONT, eene abdy der Benedictynen in Stiermark in Eusthale, welke door Gebhardus, aartsbisschop van Saltzburg, in 't jaar 1074. gesticht wierdt. St. Gal. Gallenstein en andere plaatsen behoren tot de zelve. *Mezgeri Hist. Salisb. lib.* VI. *Tromsd.*

ADNA, eene stadt. Zie ADEN.

ADNA, of HADNA, een dapper krygshoofdt, van den stamme Juda, die drie honderd duizend mannen geboodt, onder Josaphat, koning van Juda. II. *Chron.* XVII. *v.* 14.

ADNA, of HADNA, van den stamme der Leviten, die, na de wederkering uit de Babylonische gevangenisse, verplicht wierdt, zyne vrouwe te verlaten, die hy getrouwd hadde, om dat zy niet van den Joodschen Godsdienst was. *Ezra* X. *v.* 30.

ADNAH, of EDNAH, een voornaam hoofdman, die de zyde van den koning Saul verliet, om zich te voegen aan die van David. I. *Chron.* XII. *v.* 20.

ADNAN is de naam van eenen der nakomelingen van Ismaël, tot wien de geslachtrekeningen der Arabiers, en zelfs die van Mahomet, zich bepalen: want van Adnan tot aan Ismaël opklimmende, zyn de geslachtrekeningen zeer onzeker; hoewel zy het geslacht van Mahomet tot op Adam toe uitstrekken; doch de verstandigste en ervarenste in de historien bekennen dat 'er verder dan tot Adnan toe niets zekers is. *Herbelot Bibl. Oriental.*

ADNEZ, met den toenaam van *le Roy*, of, gelyk men in zynen tydt sprak, *li Roix*, een Fransch dichter, onder de regering van Philips den Stouten, was in den dienst van Henrik, hartog van Braband. Hy heeft verscheiden Romans geschreven, en onder anderen die van *Cleomandes*, en die van *Bertin*, die in de naauwkeurige Bibliotheken gevonden worden. Maria van Braband, koningin van Vrankryk, en eene vrouw, genaamd Blanche, gaven hem byna de gansche Roman van Cleomandes op, die hy aan Robbert, grave van Artois, opdroeg. Hy spreekt in het begin van de zelve van eenige andere werken van zyn maaksel. *Fauchet des anciens Poët. l.* II. *Croix du Maine Bibl. Franc. &c.*

ADO, de oudste zoon van Autharius, was by Dagobert, koning van Vrankryk, zeer geacht. Hy deedt het klooster van *Jaire* bouwen. *J. le Sueur Hist. de l'Eglise & de l'Empire fur l'an* 642.

ADOBOGIO, of ADOBOGION, een van 't geslacht der koningen van Pontus, was zeer bemind van Julius Cesar, die hem tot koning van den Bosphorus benoemde. Van hem is Mithridates, koning van Pontus, voortgekomen. *Strabo.*

ADOLPH, of ADOLPHUS, is een naam, die aan vele werreldlyke en geestelyke vorsten gemeen is geweest, de welke hier achter malkander volgen.

ROOMSCH KEIZER.

ADOLPH, Roomsch keizer, was een zoon van Walram, graaf van Nassau, en zoons zoon van Henrik den Ryken; en alzo hem uit krachte van de deling der grootvaderlyke landen alleen het halve graafschap Nassau ten deel viel, benevens Wisbaden, Weilburg, en Idstein, (*a*) zocht hy zyn geluk in den oorlog hoger op te vyzelen. Hier toe gaf hem de aartsbisschop Sigfried van Keulen gelegenheit, die met de stadt Keulen vele verschillen hadt, en zich met graaf Reinald van Gelder tegen hartog Jan van Braband in een verbondt begeven hadde. Hy liet zich dan overreden om niet alleen de party van Reinald en van den aartsbisschop aan te hangen, maar ook in krygsdienst van den laatsten te treden, hoewel tot zyn ongeluk; want toen Jan van Braband, op aanhouden van de burgers van Keulen, het kasteel Worang, of Woringen, belegerde, en Sigfried, nevens Reinald van Gelder, Henrik van Luxemburg, den graaf van Meurs, en Adolph van Nassau de benauwde stadt te hulp quamen, wierden zy door hartog Jan geslagen, en de aartsbisschop benevens Adolph gevangen genomen. (*b*) Alzo Adolph in deze en in andere gelegenheden de geestelyken ongemeen toegedaan was, bragt dit ook niet weinig tot de waardigheit toe, waar toe hem naderhandt de gunst van eenige keurvorsten en het geluk verhief. Albert van Oostenryk meende na den doodt van zynen vader Rudolph in 't jaar 1291. de keizerlyke waardigheit te bekomen, en quam derhalven in persoon naar Hagenau, om nader by de verkiezing te Frankfurt te zyn (*c*); doch vernam al tydig, dat de keur op Adolph gevallen was: want de geestelyke keurvorsten waren het huis van Habsburg om vele redenen gansch ongenegen, en Adolph zeer toegedaan. Gerard van Ments was zyn nabestaande bloedvrindt; den aartsbisschop Sigfried van Keulen hadt hy vele diensten in den oorlog en anderszins gedaan; en eigentlyk was hy, als graaf van Nassau, een leenman van het aartsbisdom van Trier. De geestelyke keurvorsten hadden dus alle redenen, om liever aan Adolph dan aan een ander de keizerlyke waardigheit op te dragen. Hier en tegen scheen het moeielyker te zullen vallen, om de werreldlyke keurvorsten, die met Albert van Oostenryk vermaagschapt waren, op de zyde van Adolph te trekken; doch Gerard van Ments baande daar toe den weg, dewyl hy by ieder keurvorst in 't byzonder ging, en hen overreedde, zulk eenen tot keizer te verkiezen, dien hy 't liefst hadde, zo dat zy eindelyk alle hun stem aan hem over gaven (*d*); die daar op zynen bloedvriendt Adolph in 't jaar 1292. den den 1. May, in aller naam benoemde. Adolph zoude beter gedaan hebben wanneer hy de aangeboden waardigheit hadt afgeslagen, dewyl hy geen vermogen hadt om die te bekleden, (*e*) en de keizerlyke inkomsten by de machtigste keurvorsten bezeten wierden. In het begin

(a) *Imhof N. P. c.* 6. §. 5. (b) *Chronicon M. Belgicum p.* 257, 58, 59. (c) *Albertus Argentinensis p.* 109. (d) *Annales Colmar. ad an.* 1292. *p.* 26. *Electores reliqui electionem in Moguntinum tum præsentem transferunt.* (e) *Paraleipomena Ursperg. p.* 341. & 342.

begin van zyne regeringe kon men al beſpeuren, hoe 't op het einde zou afloopen: want als die van Frankfurt de vergoeding van de verkiezingskoſten eiſchten, was hy niet in ſtaat om 20000. marken zilvers te betalen. Hy wilde dit wel van de Joden vorderen; maar als de ſchuldeiſchers te Frankfurt hem zeer laſtig vielen, moeſt hy eenige ſteden en kaſtelen verpanden, zo wel om hen te vrede te ſtellen, als om de koſten, tot de kroning te Aken vereiſcht, daar mede te vereffenen. (*f*) Hy liet zich aan de uitbreiding van 't ryk in 't eerſt veel gelegen zyn. De graaf van Bourgondië moeſt benevens vele andere ſtanden 't leen by hem verzoeken en ontfangen; (*g*) doch wegens 't koninkryk van Arles geraakte hy met Philips den Schonen, koning van Vrankryk, in 't jaar 1296. in oorlog (*h*), waar toe Eduard van Engelandt hem 't meeſt aanzette, dewyl deze met Vrankryk in oorlog zynde, niets meer zocht dan het zelve machtige vyanden op den hals te zenden. Ten dien einde zondt hy den aartsbiſſchop van Dublin en den biſſchop van Dunelm, nevens andere gezanten, naar Duitſchlandt, die met Adolph een verbondt maakten (*i*), en hem 30000. marken zilvers, (*k*) of, gelyk anderen ſchryven, 100000. pondt Sterlings (*l*) tot onderſtandgeldt moeſten tellen, hoewel Adolph niets meer uitrechtte dan dat hy Philips den oorlog aankondigde (*m*), en den landvoogdt van de Elſas, graaf Theobaldus van Pfirt, eenige ſchermutzeling met de vyandelyke benden liet houden, (*n*) waar op paus Bonifacius de VIII. zich bevlytigde om de drie oorlogende koningen te bevredigen (*o*). Men vindt verſcheide redenen, waarom 'er aan de zyde der Duitſchen toen niets van belang verricht wierdt. Tuſſchen 't hoofdt en de leden was ganſch geen eendragt. Vele ſtanden hielden Adolph verdacht, om dat hy van een ander en minder koning de nodige penningen tot den oorlog ontfangen hadde; (*p*) ten minſte Albert van Ooſtenryk ſprak op deze wyze, en was van gedachten dat men hem noch minder kon verdenken, wanneer hy zich aan de zyde der Franſchen begaf, en van Philips onderſtandgelden genoot (*q*), dewyl zyn heer en keizer met zyn voorbeeldt hadt getoond dat dit ſlag van laf hartigheit aan een machtig vorſt in allen dele niet onbetamelyk was. De biſſchop van Straasburg hieldt het opentlyk met de Franſche kroon, en gebruikte allerlei liſten tegen Adolph. Eindelyk het was den keizer zelf geen ernſt om Vrankryk recht aan te taſten. Het geldt, dat hy van Eduard ontfangen hadde, gebruikte hy niet tot den Franſchen oorlog (*r*), maar kocht daar voor van Albert, landgraaf van Thuringen, het markgraafſchap Meiſſen, de Lausnitz, en het Pleisniſche gebiedt. Om dit wel te begrypen moet men het volgende aanmerken. Albrecht handelde zyne gemalinne Margareta en de twee prinſen, Frederik en Dicemannus, die hy by haar geteeld hadde, zeer hard, dewyl hy op Cunegunda van Iſenberg verliefd was, en by haar Apollonius, (*s*) of, gelyk anderen hem met meer grondt noemen, (*t*) Lodewyk geteeld hadde. Aan dezen zynen natuurlyken zone wilde hy alle zyne landen, inzonderheit het landgraafſchap Thuringen, nalaten, en in het tegendeel zyne wettige zonen onterven. Op dat keizer Adolph des te eerder in het overgeven van het landt van Thuringen aan den onechten Lodewyk mogt bewilligen, en in het tegendeel Dicemannus en Frederik alle hope benomen mogt worden iets van de vaderlyke goederen te genieten, zo verkocht hy de gemelde landen van Meiſſen, Lausnitz en het Pleisniſche gebiedt voor 12000. marken zilvers aan Adolph (*u*). Deze zondt zynen neef Philips van Naſſau terſtondt naar Meiſſen, en ſloot met den markgraaf Albert van Brandenburg, en Bernhard van Anhalt een verdrag. De ſteden Borna, Altenburg, Chemnitz en Zwikkau gaven zich ſtraks aan hem over, en Fryburg viel door verraadt in zyne handen. Dicemannus in het tegendeel ſloeg de Naſſauſche benden onder Albert van Brandenburg by Lucca, en Frederik, Bernhard van Anhalt in de vlucht. Philips van Naſſau zelfs, die het bevel over des keizers leger hadt, wierdt te Borna gevangen, en niet eer los gelaten, voor dat hy beloofd hadt (*x*), alle de veroverde ſteden wederom over te geven. In de Elſas, waar in Albert van Ooſtenryk een opſtandt verwekte, kreeg Adolph ook de handen vol: want wanneer graaf Theobald van Pfirt, gelyk ook de heren van Gerolsek en Bergheim, aan de welke Adolph het opzicht over 't landt toevertrouwd hadde, Koenraad, biſſchop van Straasburg, veel verdriets aandeden, (*y*) ſloot deze met Albert van Ooſtenryk, de graaf van Fryburg, van Tweebrugge en van Ochſenſtein, tegen Adolph van Naſſau en zyne aanhangers een verbondt, (*z*) waar door de keizer genoodzaakt wierdt zyne wapenen tegen hen te wenden, en de ſtadt Kolmar te bemachtigen (*aa*), hoewel hy de Elſas haaſt moeſt verlaten, om Albert van Ooſtenryk tegen te gaan: want de keurvorſten Adolph van Naſſau al lang moede, en met zyne regering ganſch niet in hun ſchik zynde, hadde reeds by de kroning beraadſlaagd om Wenceſlaus den II. tot koning van Bohemen aan te ſtellen (*bb*), en hoe men Adolph af, en Albert van Ooſtenryk op den troon zou zetten. Men moeſt nochtans drie maal vergaderen, eer men alles daar toe in ſtaat gebragt hadt. Eindelyk quamen de drie keurvorſten van Ments, van Saxen en van Brandenburg te Ments weder byeen, zetten Adolph af, en verkoren Albert tot keizer (*cc*): doch de afwezende keurvorſten waren hier mede niet te vrede. Behalven dat Rudolph, paltsgraaf aan den Rhyn, een ſchoonzoon van Adolph was, als zyne dochter Meza, of Margareta, in huwelyk hebbende, en hem ſtandvaſtig aankleefde (*dd*) zo waren de aartsbiſſchoppen van Trier en Keulen alzo weinig van de zyde van Adolph af te trekken. Wanneer men ook alle de redenen van deze afzetting naauwkeurig overweegt, zo moet men bekennen dat de zelve onrechtmatig was (*ee*); dewyl men hem geen anderen ſchuldt gaf, dan dat hy eenige kerken verwoeſt, vrouwen van hogen ſtandt naar zynen wille gebruikt, van een minder koning, dan hy zelfs was, onderſtandgelden genoten, en de grenspalen van het ryk eer ingetrokken dan uitgezet hadde (*ff*); doch de eerſte beſchuldigingen zyn zodanig, dat men met recht twyffelt, of 't den onderdanen wel toekomt om daar over te vonniſſen, en wanneer men alle die genen zoude hebben willen afzetten, die de grenzen niet uitgebreid hebben, zo zoude men in de Duitſche geſchiedeniſſen aan weinigen den naam van Auguſtus of vermeerderaar des ryks kunnen toewyzen. Doch 't zy hier mede zo 't wil, Adolph toog zynen vyanden en den tegen hem verkoren keizer onverzaagd te gemoet; verjoeg hen van Ulm tot Waldshut, van daar naar Kitzingen en van Kitzingen, naar Straasburg (*gg*). Eindelyk quam het by Gellenheim in 't jaar 1298. tot een treffen, waar in Adolph het leven verloor. Hy was al te heet: want als men hem gezegd hadt, dat de aartsbiſſchop van Ments met zyn volk Albert hadt verlaten, en dat deze zocht te ontkomen, ging hy met de ruitery, zonder naar het voetvolk te wachten, op hem los, en ſtreedt perſoonlyk met hem; doch hadt het ongeluk dat Albert hem met de lans in 't oog quetſte, waar op de Wildgraven en andere toeſchietende hem volkomen van kant hielpen. (*hh*) Dit was het einde van eenen dapperen, maar ongelukkigen keizer. De aartsbiſſchop Gerard van Ments, die de voornaamſte oorzaak van zyne afzettinge was, beklaagde hem met tranen, en wierp Albert verwytender wyze voor, dat hy zulk een dapperen vorſt zo jammerlyk gedood hadt (*ii*). Eenigen hebben ook als iets zonderlings hier omtrent in aanmerkinge genomen, (*kk*) dat geen een van hen, die eenig deel aan dezen doodt hadden, een goeden doodt geſtorven is: want Albert zelf wierdt van zynen neef Jan van Zwaben vermoord (*ll*); de graven van Hohenlo en Ochſenſtein wierden verſlagen; die van Tweebrugge verdronk in een beek, Glieffe genoemd; de aartsbiſſchop Gerard van Ments ſtorf een haaſtigen doodt (*mm*); en de biſſchop Koenraad van Straasburg wierdt door een boer by Straasburg gedood. Ieder mag van deze aanmerkingen denken wat hy wil, dit komt hier omtrent noch in bedenken, waarom Trithemius, in deze zyne lyſt van de Wildgraven geen gewag maakt, die, naar 't getuigenis van geloofwaardige ſchryvers, de grootſte deelgenoten van dezen keizermoordt geweeſt zyn (*nn*). Daar zyn van dezen keizer noch verſcheiden ordonnantien, en inzonderheit die, welke *de inſulis* genoemd wordt, voorhanden, welke Marquardus Freherus in 't jaar 1611. te Heidelberg in Quarto met geleerde aantekeningen heeft opgehelderd; en waar in Adolph gelaſt, dat de eilanden, die op de rivieren ontſtaan, aan gene gemene perſoonen, maar veel meer aan het ryk en aan de naaſt gelegen graven zullen toebehoren (*oo*).

KONING VAN ZWEDEN.

ADOLPH, noemt men eenen der oude koningen van Zweden, die men voorgeeft, voor de geboorte van Chriſtus geleefd te hebben. Men verzekert dat hy niet alleen den koning van Denemarken uit zyne ſtaten verjoeg, die aldaar met de Saxen en Wandalen was ingekomen, maar dat hy hem ook tot in zyn eigen koninkryk vervolgde en noodzaakte om hem ſchatting te betalen. Hy ſtrafte naderhandt Toſton, die de Denen in Zweden geroepen hadde. Zommigen zyn van gevoelen, dat deze Adolph de zelve ADEL is, waar van voorhenen is geſproken. *Saxo Gram. Johannes* en *Olaus Magnus Hiſt. Suec.*

GEESTELYKE KEURVORSTEN.

ADOLPH de I. aartsbiſſchop en keurvorſt van Ments, was een graaf van Nauſſau, en biſſchop van Spiers. Hy wierdt in 't jaar 1373. verkoren, maar geraakte eerſt in 't jaar 1380. in het bezit van het aartsſticht, na dat hy van het bisdom van Spiers afſtandt gedaan hadt: want alzo men hem beſchuldigde, dat hy den voorgaanden aartsbiſſchop Johannes den I. met vergif van kant hadt geholpen, zo wilde de paus met alle macht Lodewyk, biſſchop van Bamberg, in deze plaats ſtellen. Hy heeft met de ſtadt Spiers ook vele verſchillen gehad, en is met den landgraaf van Heſſen in oorlog geweeſt. *Leben der Cf. zu Mainz. Bruſch. de Epiſc. Mog. Bucelin. G. S. P. I. Serar. de Reb. Mog.*

ADOLPH de II. aartsbiſſchop en keurvorſt van Ments, ſtamde af van het huis van Naſſau, en wierdt in 't jaar 1461. tegen Diederik van Iſenburg verkoren: doch hier over ontſtondt tuſſchen beide de aartsbiſſchoppen een oorlog, waar in geheel Duitſchlandt deel nam: want Beyeren en de Paltz ſprongen Diederik by, Tweebrugge, Wirtenberg en Baden, benevens, de paus en de keizer, waren aan de zyde van Adolph; en alhoewel Adolph in 't jaar 1462. den 29. Juny by Sekkenheim (niet by Sekkingen) een ſlag verloor, veroverde hy nochtans in het zelve jaar, op den 27. October, de ſtadt Ments by nacht, en hieldt zeer ſlecht huis in het aartsſticht, tot dat hy in 't jaar 1463. by onderhandeling te Frankfurt in het geruſte

bezit

(f) *Annales Colm. c. l.* (g) *Chron. Colmar. P. II. p.* 51. (h) *idem P. II. p.* 54, 55. (i) *Matthæus Weſtmonaſterienſis ad ann.* 1294. *p.* 44. (k) *Chronicon Colmarienſe P II. p.* 85 (l) *Matthæus Weſtmonaſterienſis c. l.* (m) Zie *Adolphi epiſtolam diſfidatoriam ad Philippum & huius Reſpenſionem apud Leibnitium P. I. Cod. Dipl. p.* 32. (n) *Chronicon Colm. P. II. p.* 55. (o) Zie *formam pacis in prodromo codicis dipl. Leibnit. n* 15. (p) *Sigfridus presbyter ad ann.* 1296. *p.* 701. (q) *Albertus Argentinenſis p.* 110. (r) *Chron Colm. P II p.* 55. (s) *Jo. Garz. de factis Friderici & Dicemanni.* (t) *Georg. Fabricius l.* VI. *Orig. Saxon. Paulus Langius Chron. Citizenſe ad an.* 1294. *Peccenſtein l. I. Theatri Saxon. p.* 21. (u) *Langius Chron. Citizenſe ad an.* 1294. *Hiſtoria Landgravior. Thuring. c.* 78. *p.* 932. *Supplementum Lamberti Schafnaburg. ad an.* 1294. *ſeq. p.* 261. (x) *Sigfridus Presbyter ad an.* 1296. *Paullini Annal. Iſenac. p.* 63-68. (y) *Paraleipomen. Urſperg. p.* 342. (z) *Argentin p.* 109. (aa) *Chron. Colm. P. I. p.* 31. *& P. II. p.* 56. *Argentin. p.* 110. (bb) *Chron. Auſtrale p.* 341. *Henric. Stero p.* 401. (cc) *Chr. Colmar. P. II. p.* 58, 59.

(dd) *Argentinenſ. p.* 109. *Chron. Colm. P. II. p.* 58. (ee) *Gundlingius T. I. Obſervationum ſelectarum Latinarum. Schurzfleiſchius p.* 1058. *Operum.* (ff) *Sigfridus Presbyter ad an.* 1296. *p.* 701. *Chron. Colm. p.* 56. 58. *Goldaſtus T. I. Conſtit. p.* 315. *ubi formulam exauctorationis ex cerebro fingit.* (gg) *Chron. Colm. P. II. p* 57, 58. (hh) *Chron. Colm. P. II. p.* 6. *Argentin. p.* 110. (ii) *Albertus Argent. l. c.* (kk) *Trithemius in Chron. Hirſchaug. ad ann.* 1298. (ll) Zie ALBERTUS. *Conf. Argentinenſ. p.* 114. (mm) *Annales Colmarienſ. ad an.* 1299. *P. I. p.* 32. (nn) *Argentinenſ. p.* 110. (oo) *Goldaſt. T. I. p.* 315.

bezit gesteld wierdt. Hy storf in 't jaar 1475. *Leben der Cf. zu Mainz. Brusch. de Episc. Bucelin. Germ. Sacr. P. I. Serrar. de Reb. Mogunt. Helwich Moguntia devicta.*

ADOLPH de I. aartsbisschop en keurvorst van Keulen, was een graaf van Altena en van der Mark, en wierdt in 't jaar 1193. verkoren. Na dat zyn neef Bruno de III. daar van vrywillig afstandt gedaan hadde. In 't begin hieldt hy het met Otto van Brunswyk, en bragt het zo verre, dat hem de keizerlyke waardigheit te beurt viel; doch liet zich naderhandt met 5000. marken zilvers omkopen en zette Philips van Zwaben de keizerlyke kroon te Aken op. De paus nam dit zo euvel op, dat hy hem in 't jaar 1205. door zekere daar toe aangestelde Commissarissen liet afzetten. Luca zegt, dat hy weder aangesteld wierdt; doch dit schynt ongegrond te zyn. Dit is nochtans zeker, dat de paus hem in 't jaar 1207. van den ban door de zelve Commissarissen liet ontslaan, en dat Philips hem jaarlyks 4000. marken zilvers tot zyn onderhoudt deedt betalen. *Lucæ Grafen-saal. Northoff Orig. Marc. It. Catal. Archiep. Col. c. not. Meibom.*

ADOLPH de II. aartsbisschop en keurvorst van Keulen, was een graaf van Altena en van der Mark. Hy wierdt in het jaar 1363. van den paus, tegen zyn wil, en buiten toestemmige van het Domkapittel, verkoren, na dat hy te voren bisschop van Munster was geweest: doch hy stondt het volgende jaar weder daar van af, en plantte door huwelyk zyn geslacht voort. *Bucelin Catal. Archiep. Col. Lucæ Grafen-saal. Northoff Orig. Marc.* Zie breder van hem een weinig verder het artykel van ADOLF VAN DER MARK.

ADOLPH de III. een graaf van Schaumburg, was eerst Coadjuteur van Keulen; en wanneer de keurvorst Herman afgezet wierdt, verkreeg hy in 't jaar 1547. het aartsbisdom. Hy was zeer yverig tegen die genen, die zynen Godsdienst niet toegedaan waren. In 't jaar 1552. woonde hy het Concilie te Trenten by; en na zyne te rugkomst hieldt hy te Keulen eene byeenkomst der geestelyken. Hy storf in 't jaar 1556. *Gazey Hist. Eccl. des pais bas. Merssæi Cratepolii Catal. Elector. Eccles.*

HARTOG VAN BEYEREN.

ADOLPH, paltsgraaf aan den Rhyn, en hartog van Beyeren, oudste zoon van keurvorst Rudolph den I. de Eenvoudige genoemd, dewyl hy zyne broeders Rudolph den II. en Rupertsen, of den I. de keurlanden benevens het beste gedeelte der erflanden overgaf, en zich met een klein gedeelte van de Paltz aan den Rhyn liet vergenoegen, daar hy ten minste met zyne broeders de keur- en Paltsische landen gezamentlyk hadt kunnen bezitten; terwyl de goude bulle (*aurea bulla*) toen noch niet gemaakt was. Hy was de grootvader van keizer Rupert van de Paltz.

GRAVEN EN HARTOGEN VAN HOLSTEIN.

ADOLPH de I. uit het geslacht der graven van Schaumburg, wierdt in het jaar 1106. na 't overlyden van graaf Gotfried, van den hartog van Saxen naderhandt keizer Lotharius, ten tyde van keizer Henrik den V. graaf van Holstein gemaakt; waar toe echter Wagern en Ditmarssen toen noch niet behoorden. Hy stichtte het klooster Faldern, op de grenzen van Wagern, tot beter bekering van de Wenden, in deze landen wonende. Zyn doodt wordt van zommigen in het jaar 1122. van anderen 1133. doch 't waarschynlykste in het jaar 1131. gesteld. Op hem volgde zyn jonger zoon, Adolph den II. dewyl de oudste Hartungus in een tocht naar Bohemen noch voor hem storf. *Helmoldi Chron. Slav. lib. I. cap. 36. Lerbeke Chron. Schaumb. ap. Meibom. t. I. Rer. Germ. pag. 498. Spangenbergs Schauenb. Chron. lib. I. cap. 5. pag. 14. seq.*

ADOLPH de II. zoon van den voorgaanden Adolph den I. regeerde ten tyde toen Henrik de Hovaardige en Albert de Beer wegens 't hartogdom Saxen in verschil waren; en dewyl hy 't met den eersten hieldt, wierdt hy door den laatsten verjaagd, en in zyn plaats Henrik van Badewide tot graaf van Holstein aangesteld, die ook Wagern en Ratzeburg den Wenden ontnam: doch wanneer Henrik de Hovaardige wederom meester wierdt, quam Adolph ook wederom tot het bezit van Holstein; en alhoewel hy na den doodt van Henrik door des zelfs weduwe genoodzaakt wierdt Wagern aan Henrik van Badewide over te geven, zo quam men, na dat Henrik de Leeuw meerderjaarig was geworden, tot dit verdrag, dat Adolph Holstein en Wagern; maar Henrik van Badewide alleen Ratzeburg zoude behouden, waar by het ook bleef. Adolph herbouwde naderhandt de vesting Segeberg, die eerst door hem aangelegd, en door Henrik van Badewide verwoest was, en bevolkte de stadt Wagern, die door de vorige oorlogen van inwoners ontbloot was, met Nederlanders, Westphalingen, en Vriezen. Hy bouwde ook Lubek, dat kort te voren verwoest was, niet verre van de oude plaats, en verplaatste den bisschoppelyken zetel van Aldenburg derwaarts; doch alzo de aanwasschende bloei van deze stadt aan Lunenburg nadelig was, raakte hy met Henrik den Leeuw deswegen overhoop, tot dat Lubek weder afgebrand zynde, men eindelyk overeen quam, dat Adolph aan den hartog de plaats overliet, om aldaar eene nieuwe stadt van den zelven naam te bouwen. Wanneer Adolph Henrik den Leeuw in 't jaar 1164. tegen de Wenden in Pomeren bystondt, en Demnin belegerde, bleef hy zelf in dat beleg dood. Zyn zoon en navolger was Adolph de III. geteeld by Machteld, dochter van Burchard den IV. van Querfurt, die na zyn doodt ten twede male met Henrik van Orlamunde trouwde. *Helmold. Chron. Slavor. lib. I. cap. 56. seqq. & lib. II. cap. 4. Lerbeke Chron. Schaumb. pag. 499. seqq. Spangenbergs Schaumb. Chron. lib. I. cap. 7. 8. pag. 21. seqq.*

ADOLPH de III. was, toen zyn vader Adolph de II. in 't jaar 1164. storf, eerst onder de voogdy van zyne moeder, en wierdt naderhandt, op bevel van Henrik den Leeuw, Henrik van Orlamunde, voogdt over hem, die ook naderhandt met zyne moeder trouwde. Wanneer Adolph meerderjarig was, hielp hy den gemelden Henrik getrouwlyk tegen zyne vyanden, maar geraakte in 't jaar 1181. na den slag by Herszfeld, met hem overhoop, wanneer hy hem geen gedeelte van zyne gevangenen wilde laten, om dat hy dezen krygsdienst op zyne eigene kosten gedaan hadt. Henrik de Leeuw joeg hem hier op uit het landt: doch hy wierdt door keizer Frederik den I. daar wederom in gesteld. Hy raakte ook wel haast weder in geschil met Bernard, den nieuwen hartog van Saxen, die Ratekow en Oldeslo van hem eischte en hem wilde noodzaken Ditmarssen, dat hy ingenomen hadde, aan den bisschop van Bremen af te staan. Dit laatste geschiedde eindelyk; maar Ratekow en Oldeslo behieldt Adolph. Hier op ging hy met Frederik Barbarossa naar 't Heilige Landt; maar verloor ondertusschen zyn eigen, dat Henrik de Leeuw na des keizers doodt wederom wegnam: doch te huis komende veroverde hy het zelve wederom, met hulpe der vyanden van Henrik; en keizer Henrik de VI. gaf hem ook alle de inkomsten van de stadt Lubek. Met den gemelden keizer deedt hy een tweden kruistocht; doch alzo hy op zyne te rugkomst aan den markgraaf van Brandenburg tegen de Wenden in Pomeren, die onder de Deensche bescherminge stonden, onderstandt deedt, en de Denen voorhenen reeds nadelig geweest was, verdreef Canutus de VI. hem uit landt en goedt, nam hem ook in Hamburg gevangen, en liet hem niet dan na verloop van eenige jaren los, en onder voorwaarde, dat hy volkomen afstandt van Holstein moest doen; waar op hy in 't jaar 1204. zich naar zyn graafschap Schaumburg begaf, alwaar hy storf zonder Holstein weder te krygen, alzo de Denen het zelve, nevens Mekelenburg, Pomeren, Pruissen, en Lyflandt meer dan vier en twintig jaren bezaten, en Albert van Orlamunde, zoon van gemelden Henrik, die Adolphs voogdt geweest was, graaf van Holstein maakten. Adolph de III. hadt onder anderen twee zonen, waar van de oudste, Koenraad, graaf van Schaumburg wierdt, en de twede, Adolph de IV. Holstein weder veroverde. *Arnold. Lubec. lib. I. II. III. IV. Lerbeke Chron. Schaumb. pag. 503. seqq. Spangenbergs Schaumb. Chron. lib. I. cap. 19. seqq. pag. 41. seqq. Danckwerth Beschreib. von Schlesw. und Holst. P. III. cap. 2. pag. 177.*

ADOLPH de IV. de twede zoon van Adolph den III. welken de Denen Holstein ontnomen hadden, kreeg in 't jaar 1225. gelegenheit om dit landt wederom te bemachtigen, wanneer de koning van Denemarken, Woldemar de II. en de van hem aangestelde graaf van Holstein, Albert van Orlamunde, door graaf Henrik van Zwerin gevangen genomen waren. Woldemar viel na zyne bekomene vryheit wel wederom in Holstein; doch wierdt van Adolph den IV. en zyne medehulpers in 't jaar 1227. by Bornhoved geslagen, en moest Adolph eindelyk met vrede laten. Ten zelven tydt wierdt Lubek eene ryksstadt, en, dus ontslagen van de Deensche heerschappy. Hier op deedt Adolph een tocht naar Lyflandt tegen de ongelovigen, en na zyne te rugkomst begaf hy zich wegens eene gedane gelofte, in den slag van Bornhoved, in de orde der Barvoeters, en gaf de voogdy over zyne zonen en navolgers, Jan den I. en Gerard den I. aan zynen schoonzoon Abel, hartog van Sleeswyk. In dezen geestelyken staat was hy zeer yverig; en wanneer hy voorgenomen hadde zelfs een klooster te Kiel te stichten, bedelde hy zelfs de aalmoessen aan de deuren. Op zekeren tydt quam hem zyn zoon te gemoet, als hy met een melkpotje in de handt langs de straat ging, waar over hy in 't eerst beschaamd wierdt, en het potje verburg, doch wanner hy zich wel bedacht, goot hy de melk over zyn ligchaam, zich zelf bestraffende dat hy zich geschaamd hadt, om Christus wille melk in zyne handen te dragen. *Lerbeke Chron. Schaumb. pag. 512. Spangenbergs Schaumb. Chron. lib. I. cap. 28. 31. pag. 65. seqq. Dankwerth beschr. von Schlesw. und Holst. P. III. cap. 2. pag. 179.*

ADOLPH de V. de Pomer genoemd, zoon van Jan den I. graaf van Holstein, uit de linie van Kiel, trouwde met de dochter van Mestowinus den II. hartog van Pomeren, en hoopte na des zelfs doodt zyne landen te erven, 't geen hem nochtans mislukte. Hy storf in 't jaar 1308. zonder erfgenamen. *Spangenb. Schaumb. Chron. lib. II. c. 6. pag. 86.*

ADOLPH de VI. de oudste zoon, van 't eerste bedde, van Jan den II. graaf van Holstein, van de Kielsche linie, dwong, nevens zyne broederen, zynen vader by zyn leven tot deeling van zyne goederen, en kreeg Segeberg; maar regeerde zeer straf, waar door hy den adel inzonderheit tot vyandt kreeg, en zich zelfs een geweldigen doodt op den hals haalde: want toen hy zyn jonge neven Gerhard de V. en Jan van de Rendsburgsche linie hunne landen trachtte te ontnemen, bedienden deze zich van eenen misnoegden van Reventlau, Hartwich, (wiens zuster of dochter Adolph tot eene meesteres gebruikte, en wiens broeder hy zonder wettige rechspleging hadt laten onthalzen) om Adolph gevangen te nemen; maar deze, hem in zyn slaapkamer des morgens vroeg in een jagers gewaadt overvallende, bragt hem in den jare 1315. om het leven. *Spangenb. Schaumb. Chron. lib. II. cap. 12. pag. 92. seqq. Dankwerth beschreib. von Schlesw. und Holstein. P. III. cap. 10. pag. 236.*

ADOLPH de VII. graaf van Holstein-Kiel, eenige zoon van Jan den III. en de laatste van deze linie, die met Jan den I. zynen aanvang nam, hadt met Hamburg verscheiden verschillen wegens de voorrechten van deze stadt, die keizer Karel de IV. zo wist te beslissen, dat die stadt aan hem hulde moest bewyzen. Wanneer hy in 't jaar 1390. storf, deelde de Rendsburgsche linie van de graven van Holstein, en de graven van Schaumburg, als naaste vrienden, zyne landen, in dezer voegen, dat de eerste Wagern, nevens Kiel, behieldt, en de twede 8000. marken, en de drie ampten Pinneberg, Hatsburg en Barmstadt. *Spangenb. Schaumb. Chron. lib. II. cap. 20. pag. 103. seqq. Dankwerth Beschreib. von Schlesw. und Holstein, lib. III. cap. 4. pag. 189. Pontanus Rer. Dan. Hist. lib. IX. pag. 521.*

ADOLPH

ADOLPH de VIII. laatste hartog van Sleeswyk, en graaf van Holstein, uit het geslacht van Schaumburg, twede zoon van Gerard den VI. in 't jaar 1401. geboren, wierdt aan het hof van Frederik den I. markgraaf van Brandenburg, opgevoed, en kreeg eerst Segeberg en Rendsburg tot zyn deel, maar volgde op zynen broeder Henrik den III. in 't jaar 1427. in Sleeswyk en Holstein, en te gelyk in den oorlog tegen Erik den X. koning van Denemarken, die eindelyk, na dat hy hem Flensburg ontnomen hadt, en hy door een opstandt der Zweden bewogen wierdt op zyne vlucht te denken, in 't jaar 1435. vrede gemaakt heeft, en Sleeswyk aan Adolph beleend, 't welk zyn navolger Christopher de III. bekrachtigde. Wanneer deze in 't jaar 1448. storf, boden de Denen aan Adolph hunne kroon aan: doch hy sloeg dit af, en was zyn zusters zoon Christiaan, graaf van Oldenburg, die hy van jongs af aan zyn hof hadt opgevoed, daar omtrent behulpzaam, die hem ook in 't jaar 1459. zonder erfgenamen overlydende, in 't bezit van Sleeswyk en Holstein volgde. *Pontanus Hist. Rerum Dan. lib.* IX. *pag.* 602. *Spangenb. Schaumb. Chron. lib.* IV. *cap.* 8-11. *pag.* 192. *seq.*

ADOLPH de I. hartog van Holstein, jongste zoon van koning Frederik den I. van Denemarken, en Sophia, hartogin van Pomeren, is de stamvader van de Gottorpsche linie, en den 25. January des jaars 1526. geboren. Hy hadt een zonderlinge lust tot den oorlog, waarom hy ook den meesten tydt van zyn leven daar mede doorbragt, en veldoverste van de Neder-Saxische kreits wierdt. In 't jaar 1544. deelde hy met zyne twee broederen, koning Christiaan den III. van Denemarken, en zyn ouder broeder Jan in dezer voege, dat hy Gottorp, benevens Husum, Stapelholm, Eiderstede, Hutten, Wittenzee, Mohrkier, Apenrade, Kiel, Neumunster, Trittow, Oldenburg, Neustadt, en de twee kloosters Cismar en Rheinbeek kreeg. Naderhandt ging hy in 't jaar 1548. aan 't hof van Karel den V. en was mede in den jare 1551. in de belegering van de stadt Metz. Wanneer hy van daar 't huis quam zocht hy Ditmarssen onder zich te brengen, waar op hy een nieuw recht verkregen hadde, dewyl Karel de V. in 't jaar 1548. de openbrieven, van keizer Frederik verkregen, bevestigde; doch dewyl zyn broeder, koning Christiaan de III. zich daar tegen aankantte, miste hem deze aanslag. Wanneer de zelve overleden was, en hy alles buiten kennisse van zynen nagelaten zone en van zynen broeder Jan tot den oorlog gereed gemaakt hadde, sloten deze met hem een verbondt, waar op zy in 't jaar 1559. onder 't beleidt van Jan Ranzauw, Ditmarssen met oorlog overvielen en vele plaatsen veroverden. Doch Adolph zelf wierdt in een scherp gevecht gequetst. Eindelyk sloot men de vrede, en in de verdeling van 't landt kreeg Adolph het Noorderdeel. In het jaar 1556. was hy, na het afsterven van zynen jongsten broeder Frederik, reeds bisschop van Sleeswyk geworden, en hadt aan het Kapittel zeer voordelige voorwaarden toegestaan; doch welke hy in 't jaar 1563. herriep. In het jaar 1560. reisde hy met een groot gevolg naar Engelandt, alwaar hy van de koninginne Elisabeth wel ontfangen, met een jaargeldt voorzien, en met de ridderorde van de Koussebandt vereerd wierdt: waarom eenigen vermoedden dat het wel tot een huwelyk tusschen hen komen mogte. In 't jaar 1568. bevondt hy zich in de belegering van Gotha, diende koning Philips van Spanje tegen de Hollanders, bouwde Gottorp weder op, dewyl een gedeelte van het zelve op zyn bruiloftsdag in de assche gelegd was, en versterkte de stadt. Husum gaf hy stads voorrechten, en bouwde aldaar, als ook te Kiel, Tonningen en Rynbeek, kastelen. In 't jaar 1571. verkreeg hy van Maximiliaan den II. op den ryksdag te Spiers, nevens zynen broeder Jan en zynen broeders zone, koning Frederik den II. recht op de graafschappen Oldenburg en Delmenhorst. Naderhandt nam hy het misverstandt, dat 'er tot dus lang toe tusschen hem en Denemarken geweest was, in het verdrag te Odensee weg, en erkende in 't jaar 1579. een leen van die kroon te bezitten. In 't volgende jaar verdeelde hy met koning Frederik den II. de nalatenschap van zynen broeder te Hadersleben, en behieldt alle des zelfs nagelaten roerende goederen, en van de landen, het ampt Tonderen, het gebiedt van het Lohm-Klooster, de eilanden Nordstrand en Fehmern, het klooster Bordisholm, en de Noordelykste helft van het middenste gedeelte van Ditmarssen. De ridderschap en Prelaten bleven gemeen. Adolph storf den 1. October 1586. Hy hadt zich in 't jaar 1564. met Christina, dochter van den landgraaf Philips van Hessen, in huwelyk begeven, waar by hy drie dochters en vier zonen teelde; als Frederik, bisschop van Sleeswyk, en zynen navolger Philips, ook deze zyn navolger, die in 't jaar 1590. ongetrouwd storf; Jan Frederik, aartsbisschop van Bremen, en bisschop van Lubek; en Jan Adolph, die in 't eerst aartsbisschop van Bremen, en bisschop van Lubek was: doch die 't beide in 't jaar 1597. aan zynen jonger broeder Jan Frederik afstondt, in 't zelve jaar trouwde, en het geslacht voortplantte. *Camdenus. Dankwerth. Loccenius Hist. Suecica. Thuanus. Chytræus. Spener Sylloge. Imhofs Notit. Procer. Imp. lib.* IV. *cap.* 9. §. 13. 14. 15. *pag.* 267. *seqq. Lunigs Reichsarchiev. P. spec. Cont.* II. *van Holstein pag.* 36. 39. 41. 51.

ADOLPH, de twede zoon van hartog Jan Adolph van Holstein-Gottorp, wierdt den 11. September 1600. geboren, en deedt in 't jaar 1615. nevens zynen oudsten broeder Frederik eene reize door Duitschandt naar Vrankryk; doch naar Italië willende gaan, kregen zy in 't jaar 1616. te Amboise tyding van hun vaders overlyden, waarom Frederik te rug en naar huis moest keren; doch Adolph zette zyne reize voort. Hier op wierdt hy van zyns vaders broeder Jan Frederik, aartsbisschop van Bremen en bisschop van Verden en Lubek, tot Coadjuteur van het bisdom Lubek aangenomen; doch hy begaf zich echter in keizerlyken krygsdienst, onder Ferdinand den II. ten welken einde hy ook in 't jaar 1623. een regiment te paardt oprechtte. Hy ging met het zelve naar Zevenbergen in het jaar 1624. tegen Gabriel Bethlen, en als dit regiment in dat zelve jaar noch afgedankt wierdt, kreeg hy een ander van den keizer, met het welke hy in 't jaar 1626. onder den Generaal Pappenheim tegen de boeren in Oostenryk te velde ging, en wanneer hy eenig onderstandt in de stadt Lints, die van de gemelde boeren belegerd was, wilde brengen, grote schade leedt; doch echter in alle die gelegenheden zyne dapperheit betoonde. Hy bragt ook niet weinig toe dat de keizer deze wederspannelingen weder onder zyne gehoorzaamheit bragt. Wanneer de koning van Zweden, Gustavus Adolphus, met den koning van Polen, Sigismundus den III. overhoop raakte, kreeg hy last om den laatsten met 10. Compagnien te hulp te komen, waar door hy met den Zweedschen overste Baudits by Kreutsberg op de Silesische grenzen handgemeen raakte, en eenig volk verloor; doch met het meeste door Pomeren gelukkig in Polen aanquam, dat den Polen wel te stade quam, alzo zy even te voren hy Dirschau eene tamelyke nederlaag geleden hadden. Hartog Adolph keerde daar op wederom naar Pomeren te rug, bleef eenigen tydt te Passewalk, bevondt zich in 't jaar 1628. onder den Generaal Wallenstein in de belegering van Straalsund, en hadt het bevel op het eilandt Rugen. In 't jaar 1631. ging hy mede voor Maagdenburg, onder den Generaal Tilly, by wien hy zich ook in 't zelve jaar in het leger by Tangermunde en Werben bevondt. Wanneer nu eindelyk in 't jaar 1631. op den 7. September, de slag by Leipzich geschiedde, verweerde hy zich met zyn regiment dapper; doch wierdt dodelyk gewond en gevangen. Wanneer de Zweedsche veldmaarschalk Gustaaf Horn hem by deze gelegenheit vroeg, waarom hy zich tegen zyne geloofsgenoten liet gebruiken? verontschuldigde hy zich daar mede, dat hem de voorgenomen veranderingen des keizers onbekend waren geweest. Hy storf noch op dien zelven dag, als men hem naar Eilenburg bragt. *Theatrum Europæum. Speneri Sylloge Geneal. Hist. pag.* 162.

HARTOGEN VAN MEKELENBURG.

ADOLPH FREDERIK de I. de eerstgeboren zoon van hartog Jan den IV. den 4. December in 't jaar 1589. geboren, volgde uit krachte van het grootvaderlyk Testament, op zynen vader in 't jaar 1592. waar in het recht der eerstgeboorte wierdt ingevoerd: doch stondt nevens zynen jongsten broeder Jan Albrecht den II. onder de voogdy van zynen neef Karel, bisschop van Ratzeburg en hartog van Gustrow, die uit aanmerkinge dat zyne erffenisse, dewyl hy geen nakomelingen hadt, aan deze zyne neven ten deel zoude vallen, hen bewoog, met elkander daar omtrent te verdragen, 't geen ook na zyn doodt, die in 't jaar 1611. voorviel, volkomen wierdt nagekomen, zo dat Adolph Frederik de Zwerinsche: en Jan Albregt de Gustrowsche erffenisse door het lot te beurt viel. In 't jaar 1621. wierdt deze deling nochmaals onder deze voorwaarde bekrachtigd, dat in deze twee delen voortaan geen verder verdeling zou gedaan worden. Wat uit krachte van deze onderhandelingen tot het Zwerinsche aandeel behoort, is onder het woordt ZWERIN te vinden. Omtrent dezen tydt viel de dertigjarige oorlog in: en dewyl nu de Neder-Saxische kreits na den slag by Praag zich in tegenweer stelde; en des zelfs leden van den keizer in den ban gedaan wierden, quam dit ongeluk de twee hartogen van Mekelenburg mede over, welker landen door Ferdinand den II. in 't jaar 1628. aan den veldheer Wallenstein, hartog van Friedlandt, als een leen gegeven wierden. Hartog Adolph Frederik week hier op naar Denemarken, alwaar de koningin weduw Sophie, zyn grootvaders broeders dochter, noch in 't leven was. Maar wanneer koning Gustavus Adolphus van Zweden in 't jaar 1630. in het Mekelenburgsche aanquam, herstelde hy beide de hartogen; die hem daar tegen Wismar inruimden, 't geen hem in de Westphaalsche vrede, nevens het eilandt Pohl, en het ampt van Neukloster, in eigendom wierdt afgestaan. Doch tot vergoeding daar van wierden de twee bisdommen Ratzeburg en Zwerin werreldlyk gemaakt, en als vorstendommen, met stem en zittinge, aan Adolph Frederik en zyne linie overgegeven. Deze hartog genoot noch tien jaren de vruchten van dezen vrede; maar gaf door zyn dubbelzinnig Testament aanleiding tot vele verschillen onder zyne kinderen. By zyne eerste gemalinne Anna Maria, dochter van graaf Enno van Oost-Vrieslant, hadt hy vier zonen, Christiaan Lodewyk, Karel, Jan Georg, en Gustaaf Rudolph, geteld; onder de welke hy door zyn eerste Testament in 't jaar 1633. aan den oudsten zyne landen in 't geheel maakte. In 't jaar 1695. trouwde hy voor de twede maal met Maria Catharina, dochter van hartog Julius Ernst van Brunswyk, die hem ter werrelt bragt, Frederik, Bernhard Sigismund, Adolph Ernst, Philips Lodewyk, Henrik Wilhem, en Adolph Frederik den II. doch waar van de eerste en de laatste alleen nakomelingen nalieten, die eindelyk de Mekelenburgsche landen geërfd, en zich in de Zwerinsche en Strelitsche linien verdeeld hebben. Hier op maakte de vader in 't jaar 1654. een nieuw Testament, waar in hy belastte, dat hoewel zyn oudste zoon hem zeer beledigd hadde, hy nochtans alleen de vaderlyke Mekelenburgsche landen zoude erven; maar de twede zoon Karel het vorstendom Ratzeburg: en de derde, Jan Georg, Zwerin; en dat by overlyden van eenen der zelven de jonger zonen in rang in des vorigens plaats zouden treden. Hy hadt hier toe reeds van te voren de bewilliging van den oudsten zone begeerd, maar niet kunnen verwerven, zo dat hy daar over grote klachten op den ryksdag heeft gedaan. Hartog Adolph Frederik storf daar op in 't jaar 1658. *Spener. Syllog. pag.* 271. *Imhof. Not. Proc. P.* I. *lib.* IV. *cap.* 5. §. 7. 8. 9. *Pfanner Hist. Comit. lib.* VII. §. 22. 23. *Lunig Reichs-Archiev. Tom.* VII. *pag.* 523. 532. 541. 546.

ADOLPH FREDERIK de II. wierdt na den doodt zyns vaders Adolph Frederik den I. hartog van Zwerin, geboren van des zelfs nagelaten twede gemalinne Maria Catharina, dochter van Julius Ernst van Brunswyk, op den 19. October 1658. en leefde in 't eerst op het kasteel Strelitz van de inkomsten, die hem toegelegd waren: doch wanneer zyn oudste broeder uit het eerste huwelyk in 't jaar 1692. namentlyk Christiaan, en in 't jaar 1695. de laatste hartog te Gustrouw,

Gustrouw, Gustaaf Adolph, zonder mannelyke afkomelingen storven, betwistte hy den zoon van zynen oudsten broeder, uit het twede huwelyk, Frederik Wilhelm, de erfvolging, in beide de delen, wegens den naasten graadt, steunende op de quade verdeling te Mekelenburg gedaan; doch moest in 't jaar 1701. te Hamburg een verdrag ingaan, waar door hy het vorstendom Ratzeburg, de heerlykheit Stargard, Mirow en Nemerow, 8000. daalders tot opbouw van eene verblyfplaats en jaarlyks 9000. daalders uit den tol te Boitzenburg verkreeg. Hy storf op den 12. May 1708. By zyne eerste gemalinne Maria, dochter van den laatsten hartog van Gustrow, liet hy na Adolph Frederik den III. tot zynen navolger, en Gustava Charlotta, huisvrouw van Christiaan Lodewyk, prins van Zwerin. By de twede, Johanna, dochter van hartog Frederik van Gotha, in 't jaar 1704. gestorven, teelde hy geen kinderen. Van de derde, eene dochter van Christiaan Wilhelm, vorst van Zwartzenburg Sondershausen, genaamd Christiana Emilia Antonia, is hem in 't jaar 1708. den 23. February Karel Lodewyk Frederik geboren. *Imhof. Not. Prec. P.* I. *lib.* 4. *cap.* 5. §. 16. *Lunig Reichs-Archiev. P.* VII. *pag.* 595.

HARTOG VAN GELDER.

ADOLPH, de eerste en laatste van dien naam, de zevende hartog van Gelder, zoon van Aarnout, hartog van Gelder, en van Catharina van Kleef, wierdt in den jare 1438. geboren. Zyne moeder, die hem tot alle boosheit den vryen teugel gaf, ja hem daar toe zelf aanspoorde, hitste hem tegen zynen vader op. Omtrent zynen ouderdom van twintig jaren begon hy zich al tegen den zelven aan te kanten, welke twist echter bygelegd wierdt: doch dit was Adolph geen ernst, die in den jare 1463. opentlyk tegen zynen vader opstondt, en de twee gebroeders, Warner en Arend Prangen, die des zelfs hovelingen waren, tegen zyns vaders dank liet onthalzen. Staande deze onlusten deedt hy twee tochten naar het Heilige Landt, en trouwde den 18. October 1464. met Catharina, (welkers zuster aan Karel den Stouten, hartog van Bourgondië, getrouwd was) dochter van Karel, hartog van Bourbon. Verscheiden malen verzoende zich zyn vader met hem, en gaf hem goedertieren vergiffenis; tot dat hy eindelyk met zyne moeder, onder schyn van wederverzoening, in het begin van den jare 1465. by zynen vader op het slot van de stadt Grave gekomen is, alwaar hy door een snood verraadt, met hulpe van die van Nimwegen, zynen vader met zynen neef Frederik van Egmond gevangen nam. De oude hartog wierdt half gekleed uit den bedde gerukt, en in dien staat over het ys op een paardt eerst naar Lobeth, en vervolgens naar het slot van Buren gevoerd, daar hy in eene naauwe gevangenisse gehouden wierdt, waar in zyn zoon hem zo lang quelde tot hy afstandt van zyne landen ten zynen voordele deedt, waar door Adolph ten merendele in 't bezit geraakte. Willem, vryheer van Egmond, Adolphs oom, van hem onrechtvaardig gehandeld zynde, hoewel hy zo dikwils middelaar tusschen Aarnout en Adolph was geweest, en de verzoening bewerkt hadt, begaf zich met zynen zone Frederik, die uit zyne gevangenisse ontkomen was, aan de zyde van Jan, hartog van Kleef, die mede Adolphs oom, en om zyne snode handelingen zeer te onvrede op hem was, en hem den oorlog aandede, die eenige jaren duurde; tot dat, op andringen van den Paus en van den keizer, Aarnout eindelyk, na eene zesjarige gevangenisse, door de krachtige tusschensprake van Karel den Stouten, Adolphs zwager, wederom op vrye voeten gesteld wierdt. De hartog van Bourgondië, die zynen zwager Adolph echter meer genegen was dan Aarnout, leide den eersten het stadhouderschap van Bourgondië en 't bezit van Gelderlandt toe, uitgenomen van de stadt Grave, dat hy, met een jaargeldt van 6000. goudguldens, en den tytel van hartog van Gelder, aan den vader hadt toegedacht. Wanneer dit door Comines en anderen, uit naam des hartogs, aan Adolph wierdt voorgedragen, gaf hy dit uitzinnig antwoordt: „ Ik wil liever mynen vader van „ boven neder in een put werpen, en hem nasspringen, dan zulk „ een voorslag aannemen. Myn vader heeft nu gehele 44. jaren „ aan 't roer gezeten: het is hoog tydt en billyk dat ik mede een „ beurt hebbe. Ik mag wel lyden dat hy jaarlyks 3000. goudgul- „ dens geniet, doch met dit beding, om uit Gelderlandt te ver- „ huizen, noch ooit daar weder in te komen". Deze en diergelyke redenen meer liet zich Adolph ontvallen. Karels geduldt door de stoutheit van Adolph ten einde gelopen zynde, liet hy Adolph, die steelswyze van Hesdin, daar hy zich met zynen vader by den hartog ophieldt, ontsnapt was; doch aan de Maas by Namen in Fransche kleding van een priester gekend en betrapt wierdt, op het kasteel van Namen zetten, van daar naar Vilvoorden voeren, en eindelyk te Kortryk in eene eerlyke gevangenis sluiten, daar hy tot na Karels doodt bleef. Doch deze in 't jaar 1477. in de slag by Nanci gesneuveld zynde, wierdt hy door de Vlamingen en Gentenaars, die 20000. man tegen Vrankryk op de been gebragt hadden, in vryheit gesteld, en tot algemeen veldheer over deze benden benoemd; doch hy genoot deze eere niet lang. Hy belegerde met deze macht Doornik, en wierdt in een uitval op den 22. July des laatstgemelden jaars uit den zadel geworpen, en, als hy zich te voet staande verweerde, door een Franschman, Sauvager genoemd, gedood. Nederstortende, en den doodt gevoelende, riep hy overluid, *Gelder! Gelder!* Zyn vader was in 't jaar 1473. gestorven, hebbende een jaar van te voren zyn hartogdom van Gelder voor 92000. Rhynsche goudguldens aan den hartog van Bourgondië verpand; zo dat Adolph door zyne ongehoorzaamheit en wederspannigheit tegen zynen vader nooit volkomen hartog is geweest: want by des zelfs leven hadde hy wel voor eenigen tydt de macht, doch konde met recht den tytel niet voeren; en na des zelfs doodt zoude men kunnen zeggen dat hy den tytel voeren mogte, maar toen hadde hy de macht niet in handen. Hy teelde by zyne huisvrouwe Catharina van Bourbon een zoon, Karel, die na hem den tytel van hartog van Gelder voerde, en van wien op zyn plaats gesproken wordt, en eene dochter, Philippe, naderhandt gehuwd aan René, hartog van Lotharingen. *Pontanus Hist. Geldr. Henr. Aquil. Chron. Geldr. Hedion. Chron. p.* 4. *Slichtenhorst Geldersche geschiedenissen* IX. *boek.*

VORSTEN VAN ANHALT.

ADOLPH de I. vorst van Anhalt, een zoon van Albert, toegenaamd de Hinkende, en van Elizabeth van Mansfeld. Hy maakte een verdrag in den jare 1432. met de stadt Maagdenburg tegen de edelen van Alvensleben, Schulenburg en Veltheim. In 't jaar 1445. verkreeg hy van keizer Frederik den III. het leen van het graafschap Ascanië, en storf in 't jaar 1473. Zyne eerste huisvrouw, Anna, dochter van Bruno, een adelyk heer van Querfort, storf zonder kinderen doch by de twede, Cordula, dochter van graaf Albert van Rupin en Lindau teelde hy vyf zonen en eene dochter, Anna, daar van Wilhelm Magnus en Adolph de II. tot jaren zyn gekomen. *Sagittar. Hist. Princip. Anhalt. enz. Becm. Anhalt. Hist. P.* V.

ADOLPH de II. bisschop van Merseburg, was een zoon van den voorgemelden Adolph den I. vorst van Anhalt. Hy wierdt in 't jaar 1458. geboren, en in den jare 1471. naar Leipzich op de hogeschole gezonden, alwaar hy in 't jaar 1475. het Rectorschap bekleedde. Naderhandt wierdt hy Domheer te Hildesheim; vervolgens Domproost te Maagdenburg, en in 't jaar 1489. van den bisschop van Merseburg Tilo van Trota, tot onderdiaken aangesteld; kort daar na tot diaken, en in 't volgende jaar priester gemaakt. In 't jaar 1507. stelde de gemelde bisschop hem tot Coadjuteur voor, waar op hy ook de goedkeuring van paus Julius den II. verkreeg. In 't jaar 1513. reisde hy naar Rome, en in het volgende jaar kreeg hy 't bezit van 't gemelde bisdom. Hier op verdreef hy terstondt alle de Joden, die te Merseburg woonden. In 't jaar 1519. kantte hy zich tegen de zamenspraken tusschen Luther, Karelstad en Eccius met allen ernst aan, en liet de schriften van Luther verbranden. Deze hadt zyne stellingen tegen de aflaten aan hem opgedragen, en een brief aan hem geschreven, dien Adolph in 't jaar 1520. beantwoordde, en hem vermaande zich in zyn hevige schryftrant te matigen; naderhandt wierdt hy de lere van Luther wat meer toegedaan, en wanneer hy in 't jaar 1526. op den 24. Maart storf, wilde hy maar alleen van de verdiensten van Christus, maar van gedane goede werken in het allerminst niet horen. Voor 't overige was hy een goed prediker en Godgeleerde: doch wegens zyne kleine gestalte van een gering aanzien. *Langius Chron. Citicens. Brotuf. Anhalt. Genealog. Chytræi Chronic. Fabricii Origin. Schneideri Chron. Lips. Seckendorf Lutheran. Speneri Sylloge. Sagittarii Histor. Anhal. Vulpii Merseburg. Becmann. Anhaltische Hist. pag.* 5.

ANDERE PRINSEN, DIE DEN NAAM VAN ADOLPH GEDRAGEN HEBBEN.

ADOLPH, graaf van Meurs, stadhouder van Gelder, en generaal in den Nederlandschen oorlog, was een geboren graaf van Nienaar, en verkreeg het graafschap Meurs met zyne gemalinne Amelia, eene weduwe van graaf Philips Montmorancy van Horn, en eene zuster van graaf Herman van Meurs, die zonder nakomelingen overleedt. Wanneer Gebhard, keurvorst van Keulen, in 't jaar 1583. in den ban gedaan wierdt, kleefde hy met macht des zelfs belang aan; doch verloor daar door zyn graafschap Nienaar. In 't gemelde jaar floeg hy de Spanjaarden by Hulst, waar van 'er 2000. op de plaats bleven; en nam daar op in 't jaar 1585. de stadt Neus door list in; doch in dit zelve jaar kreeg hy door den Generaal Verdugo, en kort daarna door den graaf van Taxis eene tamelyke nederlaag. Hy eindigde zyn leven in 't jaar 1589. te Aarnhem; want wanneer hy aldaar zelfs een poortbreker (petard) wilde beproeven, viel 'er een vonk in het daar by staande buskruidt, waar door vele huizen omver geworpen wierden, en hy zelfs nevens anderen zodanig gequetst wierdt, dat hy kort daar na storf. *Strada lib.* II. *pag.* 629. *seq. Thuan. lib.* XCVI. *Chytræi Saxon. Buckholtz. Chronol.*

ADOLPH, zoon van Gerard, toegenaamd de Strydbare, graaf van Oldenburg, quam om met zynen broeder Otto, die in 't jaar 1500. kanunnik van Bremen en van Keulen was.

ADOLPH, graaf van den Berg, hieldt Sigefroy van Westerburg zeven jaren in de gevangenisse. Deze graaf Adolph sedert in een veldslag verslagen en gevangen genomen hebbende, deedt hem in den jare 1296. geheel naakt, met honing bestreken, in een kouw opsluiten, en in de zon zetten, en liet hem zo van honger, dorst, hitte en van de pyn, die de vliegen hem aandeden, sterven. *Hist. de l'Allemagne.*

ADOLPH VAN DER MARCK jonger zoon van Everhard, graaf van der Mark, en van Irmgard, dochter van Adolph van den Berg, is in het jaar 1288. geboren, en wierdt maar 10. jaren oud zynde Proost van Sint Martens kerk te Worms. Op zyn 22. jaar bequam hy eene kanunnikschap in de hoofdkerk van Keulen. Twee jaren daarna, namentlyk in het jaar 1313. wanneer hy op de hogeschool van Orleans, die te dier tydt naar Nivers verplaatst was, studeerde, wierdt hy van Paus Clemens den V. door voorspraak van Philips den Schonen, koning van Vrankryk, aangesteld tot vyf en zeventigsten bisschop van Luik, wanneer dat bisdom door de doodt van Theobald van Bar open gevallen was, alhoewel Wilhelm van Sulemont, kanunnik van Luik, veel moeite dede om die waardigheit voor zich te bekomen. Deze Adolph heeft veel burgertwisten en inlandse oorlogen tegen zyne onderdanen gevoerd, waar toe niet weinig geholpen hebben zyn natuurs neigingen, die meer met eenen veldoverste dan met eenen bisschop overeen quamen. Hocsemius,

die zyn leven beschreven heeft, getuigt van hem, dat hy in strydbaarheit zyne voorzaten te boven gegaan is, de oorlogen onder zyn eigen beleid gevoerd heeft, en in de zelve altydt overwinnaar geweest is. In het jaar 1336. als hy het bisdom van Luik beheerde, is Lodewyk, graaf van Los, zonder erfgenamen overleden, waar door, volgens eertyds gemaakte voorwaarde, dit graafschap aan de kerk van Luik vervallen moest. Doch Lodewyk by zyne uiterste wille Dirk, heer van Heinsburg, zyn oudste zusters oudste zoon, tot erfgenaam aangesteld hebbende, heeft die na des zelfs doodt met oogluiking van den bisschop aanstonds van zyn erfschap bezit genomen, waar uit veel moeielykheit en twist ontstaan is, die Adolph zoude hebben kunnen verhinderen, zo hy niet liever de ondernemingen van den heer van Heinsburg hadt willen begunstigen, dan het voordeel van zyn bisdom behartigen. Terwyl dit verschil noch duurde is bisschop Adolph te Clermont overleden, in het jaar 1344. den 3. November, na dat hy de bisschoplyke waardigheit 31. jaren bekleed hadde, maar omtrent 56. jaren oud zynde, en wierdt te Luik in de Sint Lamberts kerke begraven. *Hocsem. ingest. Pontif. Leod. Chron. M. Belgic. pag.* 288. *Tesschenm. Ann. Cliv. pag.* 268. *Ed. ult.*

ADOLPH VAN DER MARK, twede zoon van Adolph, graaf van der Mark, en van Margareta, dochter van Dirk den X. van dien naam, graaf van Kleef, wierdt, noch jong zynde, in het jaar 1357. na den doodt van Lodewyk van Hessen eenparig tot zes en dertigsten bisschop van Munster verkoren, en door paus Innocentius den VI. bevestigd, welk bisdom hy omtrent zeven jaren bezeten heeft. In de vier eerste jaren zyner regering verkreeg hy zich veel roem, om dat hy verscheide verpande sloten van zyn bisdom ingelost, en andere voortreffelyk versterkt hadde: doch in de laatste jaren is hy zeer in den haat zyner onderdanen vervallen, dewyl hy zich in de twisten zyner naburen, en voornamentlyk der Hekkers, met welke hy het hieldt, en der Bronkhorsten in Gelderlandt gemengd, en daar door gelegenheit gegeven heeft, dat de landen van zyn bisdom grotelyks verwoest, en door den oorlog bedorven wierden. In den jare 1362. is Willem van Gennep, aartsbisschop van Keulen, overleden: na wiens doodt door de meeste der Capitularen Johan van Virnenburch, domdeken te Keulen tot zyn opvolger verkoren is, tegen wien eenige weinige hunne stemmen aan Engelbert van der Mark bisschop van Luik, gegeven hebben. Als nu Johan van Virnenburg en die gene, de welke Engelbert verkoren hadden, naar Avignon tot paus Urbanus den V. getogen waren, om zyne goedkeuring op deze verkiezinge te verkrygen, heeft hy geen van beide willen bevestigen; doch heeft in het volgende jaar 1363. Adolph van der Mark, bisschop van Munster, tegen wille en dank der Domheren ligtvaardiglyk tot aartsbisschop van Keulen aangesteld, hoewel hy nu zeven jaren de bisschoplyke waardigheit bekleed hadde, en evenwel noch tot geen der kerkelyke ordens gewyd was, in wiens plaats hy Johan van Virnenburg bisschop van Munster gemaakt heeft. Na dat Adolph noch maar korten tydt aartsbisschop geweest was, hebben de Domkanunniken van Keulen hem by den paus aangeklaagd als een verquister en doorbrenger, die onnodig veel schulden gemaakt, en verscheide sloten van zyn aartsstift verpand hadde, waar op hy ter verantwoording naar Avignon ontboden is. Maar of mistrouwende zich te kunnen verantwoorden, of wel in den geestelyken staat een tegenzin hebbende, is hy te rade geworden zich van zyn aartsbisdom, dat hy naauwlyks 10. of 11. maanden bezeten hadde, te ontdoen; en heeft evenwel zo veel by den Paus uitgewerkt, dat zyn oom Engelbert van der Mark, bisschop van Luik, tot zyn navolger in het aartsbisdom aangesteld is. Deze Adolph heeft zich noch in het zelve jaar 1364. in den huwelyken staat begeven met Margareta, dochter van Gerard van Gulik, graaf van den Berg, die hy al lang bemind hadde, hoewel zy door haar ouders ook tot den geestelyken staat voorgeschikt was geweest. In het jaar 1368. is zyn moeders oom Jan, graaf van Kleef, de laatste van het manlyk oor dezer stam, zonder kinderen overleden, om wiens erffenis veel twist ontstaan is tusschen Dirk, heer van Hoorn en Parwys, wiens moeder eene zuster van graaf Jan was, Otto van Arkel, wiens moeder Irmgard eene dochter was van Otto, graaf van Kleef, de oudste broeder van graaf Jan, en tusschen Adolph van der Mark, wiens moeder Margareta eene dochter was van Dirk, graaf van Kleef, mede een ouder broeder van graaf Jan, welke laatste ook graaf Jan in het graafschap van Kleef opgevolgd is. In het jaar 1392. is Engelbert, graaf van der Mark, Adolphs oudste broeder, zonder kinderen by zyne vrouw Ruharda van Gulik verwekt te hebben, overleden, waar door hem het graafschap van der Mark mede aangekomen is, 't geen hy aan zyn jonger broeder, Dirk, heer van Dinslaken, zo lang hy leefde overgelaten heeft, na wiens doodt het op Adolph, den oudsten zoon van dezen graaf Adolph, gekomen is. Eindelyk is Adolph, graaf van Kleef, in 't jaar 1394. overleden, uit zyn voorgenoemde vrouw verscheide zonen en dochteren nalatende; van de welke de oudste Adolph naderhandt de eerste hartog van Kleef geworden is. *Chron. M. Belgic. pag.* 303. 313. *Arn. de Bevergerne* en *Matth. Tympius in Chron. Monaster.* by *Matthæus tom.* IX. *Annal. Trithem. Chron. Hirschaug. ad an.* 1362. 1363. 1364. en *Tesschenm. Annal. Cliv. p.* 234. 280. *Ed. ult.*

ADOLPHSEK, een van ouds beroemd en onoverwinnelyk kasteel, naby Zwalbach in het Nassausche gebiedt, dat van keizer Adolph van Nassau op eene ronde en hoge rots gebouwd wierdt. Het is met hoge en ruwe bergen geheel omringd; doch tegenwoordig zyn 'er alleen de overblyfselen van te zien.

ADOLTZHEIM. Zie ADELSHEIM.

ADOM, eene stadt aan de Jordane. Zie ADAM.

ADOM, *Salinum*, een kasteel in neder-Hungarië, vier mylen van Offen aan den Donauw, dat eertyds een magazyn der Turken geweest is, en in 't jaar 1602. door de Christenen bemachtigd wierdt. *Ortel. red. p.* 1.

ADOMIM, een berg in den stam van Benjamin, aan wiens voet eene stadt van den zelven naam gelegen is. Zommigen plaatsen de zelve ten Zuiden, en anderen ten Noorden van Jericho. Zo 't waar is dat Adomim op den weg van Jeruzalen naar Jericho gelegen was, gelyk gemeenlyk geloofd wordt, moet het zelve ten Oosten van Jericho zyn. Het zelve is door de moorderyen en roveryen vermaard, die de Arabiers en andere rovers van Judea aldaar pleegden. Men gelooft, dat zy daarom den naam van Adomim gekregen heeft, dat *de rode* betekent, om dat ze gemeenlyk met het bloedt der reizigers besmet was. Men wil dat het deze plaats is, alwaar Christus vooronderstelt, dat die arme man, die van Jeruzalem naar Jericho reisde, aangetast en gewond wierdt. *Luc.* X. 30. *Simon Dict. de la Bibl.*

ADOMNAM. Zie ADAMAM.

ADON, een Propheet. Zie JEDI.

ADON, een klein riviertje in Bretagne, dat zich met de Vilaine te Crap vereenigt.

ADON, aartsbisschop van Vienne, in het Dauphine, in de IX. eeuw, wierdt omtrent het jaar 800. in 't Gatinois geboren. Zyne bloedverwanten boodden hem, noch een kindt zynde, aan het klooster van Ferrieres aan. Hy wierdt aldaar in de geleerdheit en Godvrucht opgevoed, en vervolgens tot abt van Prom, in het bisdom van Trier, verkoren; maar hy vertrok wel haast van daar; en niet weder naar Ferrieres durvende keren, toog hy naar Rome. Hy quam van Rome te Ravenna, daar hy zyn *Martyrologium* naar een ouder zamenstelde. Van daar quam hy te Lion, daar Remi, aartsbisschop van deze stadt, hem ophieldt, en hem de parochie van St. Romanus, naby Vienne, te bestieren gaf. Adon verkreeg daar zo veel achting, dat hy na den doodt van Agilmar, bisschop van Vienne, in 't jaar 859. verkoren wierdt om des zelfs plaats te vervullen. Na zyne verkiezing maakte hy Constantius, een der kanunniken van zyne kerk, tot zynen Choorbisschop of Vicaris. In 't jaar 860. vondt hy zich op het Concilie van Tousi, naby Toul, of van Savonnieres in Lotharingen, het welk Karel de Kale met zyne neven Lotharius en Karel bywoonde. Hy beriedt zich met paus Nicolaus den I. wegens het gedrag, dat hy houden moest omtrent die genen, die onder voorwendsel van giften der vorsten de goederen der kerke aan zich trokken. Het antwoordt van dien paus is in het Decreet van Gratianus. Adon schreef, behalven het voorgemelde *Martyrologium*, een *algemene Kronyk* sedert het begin der werreldt tot het einde van zyn leven; de *Historie van 't Martelaarschap van Didier*, aartsbisschop van Vienne, en *het leven van Theuderus*, abt in de zelve stadt. Zyne *Kronyk* is in zes tydbestekken verdeeld. Het I. van 't begin der werreldt tot den zondvloedt. Het II. van den zondvloedt tot op Abraham. Het III. van Abraham tot op David. Het IV. tot op de Babylonische gevangenis. Het V. tot op de geboorte van Jezus Christus. Het VI. vervat alles wat sedert Jesus Christus tot op zynen tydt is voorgevallen. Guill. Morel heeft dit werk doen drukken, dat te Parys uitquam in 't jaar 1512. en 1567. en te Bazel in 't jaar 1568. Laurens de la Barre en Margerinus de la Bigne maakten daar van een nieuwe druk, brengende het zelve in de *Bibliotheek der Vaderen.* Adon storf den 16. December des jaars 874. Anderen zeggen in 't jaar 875. Oteranus, opvolger van Adon, heeft de besluiten van het Concilie van Pavia, in February des jaars 876. gehouden, en die van het concilie van Ponthion of Pont-yon, dat in July des zelven jaars vergaderd was, onderschreven. Al het gene in de kronyk van Adon tot in het jaar 879. gezegd wordt, is na zynen doodt daar by gevoegd. Lodewyk Lipoman, bisschop van Verona, en Jacob Mosander, een Karthuizer te Keulen, gaven in de XVI. eeuw het *Martyrologium* van Adon uit, onder den naam van eenen Adon van Trier. Tegenwoordig heeft men die misslag ontdekt, en weet dat 'er geen aartsbisschop van Trier van dien naam geweest is, maar alleen een *Otto*, of *Udo*, omtrent den jare 1070. twee eeuwen na den schryver van het Martyrologium. In het jaar 1613. heeft de vader Rosveidus een naauwkeuriger druk van dit *Martyrologium* uitgegeven, die in den jare 1643. te Parys herdrukt is. *Baronius. Bollandus. Vossius de Hist. Lat. Sammarth. Gal. Christ. Chorier Hist. du Dauphiné. M. du Pin.* IX. *siecle.*

ADONAI is by de Hebreeuwen een van de namen Gods, en betekent eigentlyk in 't meervoudig getal *Heren*, gelyk *Adoni*, in 't eenvoudig getal *Here* betekent. De Massorethen hebben onder den naam, dien men tegenwoordig *Jehova* leest, de stippen gesteld, die op de medeklinkers van 't woordt *Adonai* passen, om dat men voorgeeft dat het den Joden verboden was den eigen naam van Godt uit te spreken, en dat niemandt dan de hogepriester verlof hadt om het te mogen doen, wanneer hy in het Heilige der Heiligen inging; doch het zy dat de Joden uit eerbiedt of uit bygelovigheit *Adonai* lezen in de plaats van *Jehovah*, het is zeker dat 'er geen wet is, die hen verbiedt dien name Gods uit te spreken, en dat de oude Joden die schroom niet hadden. De Grieken hebben ook op alle plaatsen den naam van *Adonai* gesteld, alwaar de naam van Godt voorkomt. Het woordt *Adonai* is afkomstig van een wortelwoordt, dat *grondslag* betekent en past op Godt in dien zin, dewyl hy het steunsel van alle schepzelen is, en de zelve bestiert. De Grieken hebben het door *Κύριος* en de Latynen door *Dominus* vertaald. Deze naam wordt ook aan de menschen toegeëigend, gelyk Psalm, CV. 21. *Hy zette hem tot een here over zyn huis*, alwaar in 't Hebreeuwsch *Adonai* staat. *Genebrard. le Clerc. Capell. de nomine Dei Tetragrammato.*

ADONIAS, een zoon van David, die hem geteeld hadde by eene vrouwe, genoemd Agith, volgens Josephus, was een welgemaakt doch eerzuchtig prins. Hy besloot, steunende op het recht zyner geboorte, dewyl Ammon en Absolom zyne ouder broeders gestorven waren, zich zelven koning te maken, en maakte zyn voornemen aan zyne vrienden bekend. Hy wikkelde den hogepriester Abjathar, Joab den veldheer, en andere aanzienlyke personen in zyn belang. Maar David stelde door het toedoen van den Pro-

Propheet Nathan zich tydig daar tegen, en verklaarde zich ten voordele van Salomo. De vrees, die Adonias hadde, deedt hem zyne toevlucht nemen tot de hoornen des altaars, en hy badt den nieuwen koning, zynen broeder, om vergiffenis en de verzekering van zyn leven. Salomo ftondt hem het zelve toe. Maar dewyl Adonias van een oproerigen geest was, hieldt hy niet op onder het volk te woelen: en zelf na den doodt van David bewoog hy de koninginne Bathseba om Abisag, de Sunamitische, die men aan den koning zynen vader weinig tyds voor zynen doodt gegeven hadde, voor zich te verzoeken van haren zone Salomo. Doch de koning wetende, wat quade gevolgen het gene Adonias verzocht zoude kunnen hebben, liet hem door Benajas, den hoofdman van zyne lyfwacht, doden. I. *Reg.* I. II. *enz. Josephus Oudh.* VII. *en* VIII. *boek. Salian. en Torniel. A. M.* 3020.

ADONI-BEZEK, dat is te zeggen *Heer van Bezek*, was een koning der Canaaniten, en zyn naam wierdt verschrikkelyk voor de Israëliten, na dat hy zeventig koningen overwonnen hadde. De Joden beoorloogden hem door het bevel Gods, en 10000. mannen van hem gedood hebbende, namen hem zelf gevangen en hieuwen hem de duimen zyner handen en voeten af. Het gene hem deedt zeggen! *Zeventig koningen, met afgehouwene duimen harer handen en harer voeten, waren onder myne tafel (de kruimen) oplezende; gelyk als ik gedaan hebbe, alzo heeft my Godt vergolden.* Zy bragten hem naar Jeruzalem, en hy storf aldaar. I. *Reg.* I. *Josephus* V. *boek* 2. *hoofdstuk. Salian. A. M.* 2601.

ADONIKA, of ADONIKAM, was een van die genen, waar van gezegd wordt, dat zyne nakomelingen uit de Babylonische gevangenisse te rug quamen. Zy waren ten getale van zes honderd zes en zestig mannen. *Ezra* II. 13.

ADONIRAM, de zoon van Abda, was opziender over de schattinge van Salomo, en hoofdt van dertig duizend mannen, uitschot van Israël, waar van 'er de koning maandelyks by beurten tien duizend naar den Libanon zondt, om Cederen en ander hout te hakken, tot de opbouwing van den tempel en van zyn paleis. I. *Kon.* IV. 6. V. 14.

ADONIS, een lieveling van de Godinne Venus, was een zoon van Cinyras, koning van Cyprus. De dichters hebben voorgegeven, dat Myrrha, dochter van dezen koning, zodanig op haren vader verliefde, dat zy zich in zyn bedde deedt brengen, zonder dat hy wist wie zy was. Eenigen zeggen dat zy zich bediende van de list der dochteren van Loth. Adonis was de vrucht van dit overspel. Hy was volmaakt schoon; en hy was zo beminnelyk in de oogen van Venus, dat zy hem schaakte, en dat zy alles verliet om met hem te zyn. De hemel zelf scheen haar zo aangenaam een verblyf niet, in tegenstelling der bergen en bosschen, daar zy haren Adonis volgde, die een groot jager was. De dichters hebben alle de zinnebeelden van hunne kunst uitgeput, om de onuitspreeklyke smart te verbeelden, die het hart van deze Godinne beving, wanneer een wild zwyn haren waarden Adonis gedood hadt. Nooit is eenige rouw meer gevierd of onsterffelyker gemaakt dan deze: byna alle volkeren der werreldt hebben daar van de gedachtenisse vereeuwigd door een groten nasleep van jaarlyksche plechtigheden. Eenige schryvers zeggen dat het geen wild zwyn, maar een Godt was, onder de gedaante van dit beest, die Adonis doodde. Het was Mars, naar 't gevoelen van eenigen, en Apollo naar 't gevoelen van anderen. De eersten zeggen dat Mars zulks deedt om zynen minnenydt te voldoen, en om zich te wreken van Venus, die dezen medeminnaar boven hem stelde. De anderen zeggen, dat Apollo zulks deedt om zynen zoon Erymanthus te wreken, die blind gemaakt was, om dat hy Venus gezien hadde terwyl zy zich wiesch, even uit de armen van haren Adonis gekomen zynde. De plaats der wonde schynt eenigen grondt van minnenydt aan te wyzen: maar de twede overlevering stemt niet overeen met die genen, die voorgegeven hebben, dat Adonis een Hermaphrodiet was, die, als mannelyk aangemerkt, Venus genoot; en die, als vrouwelyk aangemerkt, zich aan Apollo overgaf. Anderen, zonder hem beide de kunnen toe te schryven, hebben gezegd dat hy de gunsteling van Venus en van Bacchus was. Daar is een uitlegger, die verzekert, dat Adonis van Jupiter bemind wierdt, en dat Proserpina in de hel op hem verliefde. Zy hadt echter eenig medelyden met hare bedroefde medeminnares, die ernstig om de wedergeving van haren minnaar badt; zy stondt toe ten voordeele van Venus zich voor den tydt van zes maanden in 't jaar daar van te beroven. Het wierdt dan gezegd dat Adonis zes maanden met Venus, en zes maanden met Proserpina zoude doorbrengen. De zelve uitlegger verhaalt daar omtrent wit en zwart; en eenigen spreken zo voordelig niet van de toegeeflykheit van Proserpina. Men maakt zinspelingen op deze verdeling van 't jaar, als of men daar door moest verstaan, of de tyden, waar in de zaden naar vervolg in de aarde of op de aarde zyn; of de tyden, welke de zon besteedt om beurtelings de Zuidelyke en Noordelyke tekenen van de zonnecirkel (zodiac) te doorlopen. Deze uitleggingen zyn zo wel gegrond niet dan de gedachten der genen, die het verdichtsel van Adonis op de histoire van Osiris toepassen. De ouden stemmen niet overeen in de plaats daar de geschiedenis van Adonis gebeurde: eenigen plaatsen de zelve in Syrië; anderen in het eilandt Cyprus, of in Egypte. Men heeft van Hercules, ten opzichte van Adonis twee tegenstrydige zaken gezegd: de eene, dat hy daar op verliefde, en dat de minnenydt Venus het wangedrogt Nessus deedt aanwyzen, hoe het Hercules lagen zoude kunnen leggen: de andere, dat deze heldt veel volks uit een tempel van eene stadt in Macedonië ziende komen, daar in gaan wilde om zyne eerbiedigheit aldaar te tonen; maar dat hy, verstaan hebbende dat Adonis de Godheit was, die aldaar aangebeden wierdt, daar mede spotte. Men zegt ook dat Adonis van Jupiter, zonder behulp van eenige vrouwe, geboren was. Hieronymus heeft gemeend dat Ezechiel van het feest van Adonis gesproken heeft, wanneer hy, Ezechiel VIII. 14. zegt: *En hy bragt my tot de deure der poorte van 't huis des Heren, die naar 't Noorden is, en ziet daar zaten wyven bewenende den Thammuz*; welk woordt Thammuz den *verborgen*, of den *verstoken* betekent; waar voor in de gemene Latynsche overzetting *Adonis* staat. Dat hem de naam van Ammuz of Thammuz zomtyds gegeven wierdt, is waarschynlyk geschied om op zynen doodt of op zyn graf te zinspelen; want daarom wil men dat de Hebreeuwen by afleiding hem zomtyds den doodt noemen, *Psalm* CVI. 28. en op andere plaatsen, om dat men hem beweende, en hem als eenen doden in een graf verbeeldde; en men wil dat hy zomtyds de Godt der yveringe genoemd wordt, *Ezechiel* VIII. 3. *en* 5. om dat hy het voorwerp der yveringe of minnenydt van Mars was. Cyrillus, die verscheide omstandigheden van zyn feest verhaalt, zegt, dat men het noch in Alexandrië vierde; en, als hy deze woorden verklaart, *Wee den lande ...... dat gezanten zendt over de zee, en in schepen van biezen op de wateren. Jesaia* XVIII. zo wil hy dit verstaan hebben van de brieven, die men afzondt, om te doen weten dat Adonis weêrgevonden was. Men vindt 'er ook die van gedachten zyn, dat de Ammoniten en Moabiten hem den naam van *Baal-Peor* geven. Men kan noch vele aanmerkingen wegens Adonis en de viering van zyn feest vinden by *Bayle. Ovidius Herschepp.* X. *boek. Hyginus cap.* 144. *Servius in Eclog.* X. *Firm. Matern. pag.* 22. *Nonnus Dionys. lib.* XLI. *Cyrillus in Esaiam. Ptolem. Hephæst. apud Photium, pag.* 472. 473. 485. *Scholiast. Theocriti in Syracus. Eidyll.* V. *&* XV. *Selden. de Diis Syris lib.* II. *cap.* 11. *Macrob. Saturnal. lib.* I. *cap.* 21. *Berkelius ad Steph. Byzant. Voce* Ἀμαθοῦς. *Zenobius & Apostolius in Proverb. Val. Probus in Eclog.* X. *Virgil. ex Philostephano.*

ADONIS, een rivier in Phenicië, eene provincie van Syrië, door de bewoners van het landt *Nahar-Alcalb*, dat is *de rivier van den Hondt*, genoemd. Zy neemt haren oorsprong uit den Libanon, en werpt zich in de Syrische zee, naby de stadt Giblet, eertyds Byblus genoemd. Zy heeft haren naam naar Adonis, zoon van Cinyras, koning van Cyprus en van Byblus, en gunsteling van Venus, aan welken de Heidenen eenen tempel gebouwd hadden, aan den oever van deze rivier, daar men jaarlyks de gedachtenis van zynen doodt met openbare klachten vierde. Zy wierdt eenmaal des jaars roodverwig, om dat de windt daar veel stof in dreef, dat aan het vermillioen gelyk was. Maundrell zegt waargenomen te hebben, dat de regen deze rode aarde daar in dryft. Dit heeft aanleiding gegeven tot het verdichtsel der afgodische Heidenen, dat dit de tydt was, in welken Adonis op den Libanon gewond wierdt, en in welken zyn bloedt in deze rivier vloeide. Lucianus verhaalt, dat dit op zynen feestdag geschiedde, Venus door deze verwe de geweldige doodt van Adonis, die door een wild zwyn gedood was, willende verbeelden. Deze rivier scheidde het koninkryk en het Patriarchschap van Jeruzalem van het graafschap van Tripoli en van het Patriarchschap van Antiochië. Naby des zelfs mondt zyn hoge en style bergen, welke de landbeschryvers *Climax*, dat is *trappen*, of *opgang*, noemden, om dat de zelve de eene boven den anderen waren. De keizer Antoninus deedt daar een doortocht van twee ellebogen of drie voeten breedte en vier stadien lengte uithouwen, die men *het spoor van den Hondt* noemde, naar den naam der riviere Adonis, die zich daar in de Middelandsche zee stort; en zomtyds *het spoor der Heidenen*, om dat de Heidenen dikwils naar deze plaats quamen, om den doortocht aan de Christenen te beletten, die door dezen weg naar het Heilige Landt togen. *Lucian. de Dea Syria. Eusеb. Nier. lib.* V. *de Mirac. Terræ prom. cap.* 15.

ADONI-ZEDEK, koning van Jeruzalem, kantte zich met vier andere naburige Amoritische koningen tegen Josua en Israël, en belegerde de stadt Gibeon, om dat de zelve vrede met Josua gemaakt hadde. Doch deze koningen wierden geslagen, wanneer de zon en de maan stil stonden, tot dat het volk Gods zich gewroken hadde. De vyf konnigen, die zich in een hol verborgen hadden, wierden opgezocht, en om dat men hen op de nekken getreden hadt, wierden zy gedood, en aan vyf bomen opgehangen. *Adonizedek* is te zeggen *here van Jerusalem*, 't geen ook blykt uit den naam Melchizedek, dat koning van Jeruzalem betekent: want Jeruzalem hadde vier namen, te weten, *Salem*, *Jeruzalem*, *Jebus*, en *Zedek*.

ADOPTIANEN wierden zekere ketters genoemd, die zich in Spanje verspreid hadden, en die tot hoofden van hunne Secte hadden de bisschoppen Felix en Elipand. Zy leerden dat Jesus Christus ten opzichte van zyne Goddelyke nature de waarachtige en eigentlyke zoon Gods was; doch dat hy het, ten opzichte van zyne menschelyke, niet anders was, dan door aanneminge, (adoptio) en genade. Deze kettery wierdt ook de Feliciaansche genoemd, en was een uitspruitsel van de kettery der Nestorianen, dewyl zy Jesus Christus in twee zonen, en als in twee personen, verdeelde. Zy wierdt veroordeeld in het Concilie van Frankfort, dat Karel de Grote in het jaar 794. by een vergaderde. *Hornius Hist. Eccl.*

ADOR, ADORA, en ADORAIM, schynen benamingen te zyn, die aan de zelve stadt gegeven worden. Josephus noemt de zelve Adora, en voegt ze byna overal by *Marissa*, de zelve in Idumea, dat is in het Zuidergedeelte van Judea, plaatsende. Zo komt ze ook voor II. *Chron.* XI. 8. en 9. daar *Adoraim* en *Maresa* gelezen wordt. *Josephus Oudh.* XIII. 17. I. *Machab.* XIII. 20.

ADORAM, opziender over de schattinge van den konig David. Men leest van hem II. *Sam.* XX. 24. Daar wordt ook van eenen ADORAM gesproken, die opziender der schattinge was onder de regering van den koning Rehabeam, en die door het volk gestenigd wierdt, wanneer hy, door last des konings het volk wilde stillen, dat opgestaan was om dat de koning des zelfs lasten verzwaren wilde, naar den raadt der jongelingen, en tegen den raadt der oudsten. Het is niet waarschynlyk, dat hy de zelve geweest is, die ten tyde van David leefde. Zie I. *Kon.* XII. 18.

ADORANUS (Alphonsus) heeft van de krygstucht geschreven. *Georg. Matth. Konig Bibl. vet. & nova.*

ADOREUS, een berg van Phrygië, waar uit de rivier Sangor ontspringt, die, na deze provincie doorlopen te hebben, Bithynië besproeit. *Hofman. Lex. Univers.*

ADORFF, een klein steedtje in Voigtlandt, niet verre van de grenzen van Bohemen, aan de rivier Elster gelegen, en behorende onder het gedeelte van Saxen-Zeits. In 't jaar 1711. heeft het door een brandt grote schade geleden.

ADORIAN, *Adorianum*, een steedtje in opper-Hungarië, legt een weinig bezuiden de rivier Grasna, tusschen groot-en klein-Waradyn. *Baudrand.*

ADORNI is de naam van een oud geslacht van Genua, van die, de welke men *Aangenomene* noemt: dat is te zeggen, dat zy, burgerlyk zynde, door een adelyk geslacht aangenomen zyn. Het wierdt aangenomen tot dat van Pinelli. Het wykt niet voor de alderdoorluchtigste, en heeft sedert meer dan drie honderd jaren vruchtbaar geweest in grote mannen, die de Republyk wel gediend hebben.

Gabriel Adorni wierdt tot hartog van Genua verkoren in 't jaar 1363. en regeerde tot den 13. Augustus des jaars 1370. wanneer hy door het volk verjaagd wierdt.

Antonio Adorni verkreeg in 't jaar 1383. de zelve waardigheit, en wierdt tot drie maal toe verjaagd en wederom hersteld; maar in 't jaar 1394. nochmaals herroepen zynde, en zich niet sterk genoeg oordelende om zyne vyanden te wederstaan, stondt hy het gebiedt van Genua af aan Karel den VI. koning van Vrankryk, en was 'er Gouverneur van tot in 't jaar 1397. wanneer Valerianus van Luxenburg, graaf van St. Paul, aanquam om zyn opvolger te zyn.

Georgio Adorni hadt in het jaar 1401. het bestier van de stadt, terwyl men den Franschen Gouverneur verwachtte. Sedert wierdt hy een gevangen van Theodorus, Marquis van Montferrat, aan wien Genua zich overgegeven hadt. Hy liet Pieter, zynen zoon, tot gyzelaar; en' te huis gekomen zynde, verkoos het volk hem den 25. Maart des jaars 1413. tot hartog, ter oorzake van zyne deugden, van zyne goederen, en van zyne vrienden. In 't jaar 1415. deedt hy gewillig afstandt, na een geweldigen burgerlyken oorlog. Eenigen tydt daarna maakten de Fregoses en de Adorni zich meester van Genua, dat aan den hartog van Milanen onderworpen wierdt, het welk echter maar 14. of 15. jaren duurde.

Raphael Adorni wierdt in 't jaar 1443. tot hartog verkoren, en stondt daar van af den 4. January des zelven jaars.

Barnabas Adorni wierdt in des zelfs plaats gesteld. Maar dewyl men wist, dat hy onder het volk gewoeld, en de afzetting van Raphaël bekuipt hadde, verjoeg men hem zes dagen na zyne verkiezing. Deze slag verdroot de Adorni, die met den koning van Arragon aanspanden. Pieter Fregoses, die hartog was, ziende dat het hem onmogelyk was tegenstandt te bieden, onderwierp in het jaar 1458. de stadt aan de Franschen. Dit onstandvastig volk verjoeg hen in 't jaar 1461.

Prosper Adorni wierdt toen tot hartog verkoren, doch kort daarna wederom verjaagd; en in 't jaar 1467. wierdt hy tot Gouverneur benoemd door den hartog van Milanen, die Genua onderworpen hadt; en den 25. November des volgenden jaars deedt men hem met de Milanezen uit de stadt vertrekken. Deze laatsten wierden twee jaren daarna aldaar wederom hersteld.

Augustyn en Jan Adorni wierden in 't jaar 1488. benoemd door Lodewyk Sforcia, en regeerden voor des zelfs neef Jan Galeas tot in het jaar 1499. wanneer de stadt zich overgaf aan Lodewyk den XII.

Antonio Adorni hadt daar het gezag voor dien vorst in den jare 1513. Na verscheide omkeringen wierdt de zelve Antonio in 't jaar 1527. tot hartog verkoren, en weinig dagen daarna wederom verjaagd. *Sansovin. orig. delle Case illust. d'Ital. Folieta Elog. de Chiari Ligur. Laurens Cappelloni; ragion. varii l.* I. *&c.*

ADORNI, (François) een Jesuit, uit het gemelde geslacht, en biegtvader van Karel Borromeus, wierdt van zyne maatschappy tot verscheide bedieningen gebruikt. Borromeus verplichtte hem om een boek van de kerkelyke tucht te schryven. Behalven dat heeft hy noch van den woeker geschreven, en verscheide andere schriften nagelaten, waar van men het getal in de bygebragte schryvers vindt. Hy storf den 13. January des jaars 1586. 56. jaren oud zynde. *Aug. Justiniani Folieta & Stella Hist. Gen. Alegamb. Bibl. Societ. Soprani & Justiniani Scritt. Ligur.*

ADORNI, (Hieronymus) een jonger broeder van Antonio, die in 't jaar 1527. tot hartog van Genua verkoren wierdt, was omtrent de Italiaansche zaken in dienst van keizer Karel den V. die hem zo in krygs-als staatsverrichtingen zeer wel wist te gebruiken; gelyk hy onder anderen in 't 1522. een krachtig keizerlyk onderstandt zeer behendig uit het Trentische gebiedt naar het Milaneesche wist af te brengen. Hy ging ook in het zelve jaar als gezant naar Venetië, om dat gemenebest van het Fransche belang af te trekken, waar in hy zich byzonder wel queet, en mogelyk gelukkig zoude zyn geworden, indien hy in 't begin van 't jaar 1523. niet was overleden. Dit getuigenis wordt hem ook gegeven, dat hy, niet tegenstaande zyne jonge jaren, nochtans in een byzonder aanzien geleeft en grote ervarenheit gehad heeft. *Guicciardinus l.* XIV. XV.

ADORNI (Johan Augustyn) was ook uit het genoemde geslacht, en leide te Napels den grondt van de Congregatie der reguliere minnebroeders, welke paus Sixtus de V. in 't jaar 1588. als ook des zelfs navolgers Gregorius de XIV. en Clemens de VIII. goedkeurden. Hy wilde dat by die van zyne orde, gelyk by de Acoemeten te Constantinopel, de Godsdienst zonder ophouden zou waargenomen worden. Hy storf te Napels den 29. September des jaars 1591. *Miræus de Congreg. in communi. vivent. Barbora. Morigia. Justinian. Script. Ligur.*

ADORNIUS, (Opitius) een Vlaming van de stadt Brugge, liet verscheiden dichtkundige werken na, en storf in 't jaar 1610. Zie *Sweertius.*

ADOUAR, dat is *kapitein*, een naam van het hoofdt der Arabiers, die zich in Barbarye in 't jaar 999. hebben ter neder gezet.

ADOUR, *Aturus*, of *Aturrus*, een rivier in Gasconje. Zy wordt gemeenlyk in drie rivieren verdeeld, die elk haren byzonderen oorspronk hebben, hoewel zy alle den zelven naam dragen. Zy ontstaan alle drie uit het Pireneesche gebergte, en lopen in de vlakte van Campan te zamen. *Masson fluv. Gall. Sanson. du Vall.*

ADRA, ABDARA, een klein steedtje, met een haven en een goed kasteel, legt in 't koninkryk van Grenade, in Spanje, tusschen de steden Almeria en Salobrena. Adra hadt eertyds een bisdom, dat tot Almeria is overgebragt. *Baudrand.*

ADRAA, by de Griekschc schryvers, of ADRACH, schynt het zelve te zyn met *Edrei*, eene stadt in den halven stamme Manasse over de Jordane; *Jos.* XIII. 31. hoewel 'er ook een Edrei in Naphthali genoemd wordt, *Jos.* XIX. 37. Eusebius plaatst het zelve vier en twintig mylen van Bostra. In later tyden is deze stadt *de stadt van Barent van Estampes* genoemd: want willem de Tyriër spreekt, naar 't gevoelen van Reland, van de zelve, als hy in zyn XVI. *boek* zegt: *Zy quamen ter plaatse, welke eertyds Adratum genoemd wierdt; doch nu doorgaans de stadt van Barent van Estampes geheten wordt.* Dit nu is een van de bisdommen, die onder het aartsbisdom van Bostra behoren. In deze stadt is een fontein, welkers wateren zoet zyn. *Simon Dict. de la Bible. Reland Palest.*

ADRAISTEN, volkeren van Indië, die boven de rivier Indus wonen. *Arrian. l.* V. *Diodor. Sic. l.* XVII. noemt ze *Adrestres.*

ADRAMELECH, eene der Godheden, welke de inwoners van Sepharvaïm aanbaden, de welke zich in het landt van Samaria nedergezet hadden, in plaatse der Israëliten, die aan gene zyde van den Euphraat waren weggevoerd. Deze Sepharvaïmiters deden hunne kinderen door het vuur gaan, ter eere van deze valsche Godheit, en van eene andere, Anamelech genoemd. De Rabbynen zeggen, dat men Adramelech verbeeldde onder de gedaante van een muilezel; waar voor geen bewyzen zyn. Anderen zeggen, met al zo weinig grondt, dat hy de gedaante van een paauw hadde. Het is ten minste veel waarschynlyker, dat *Adramelech* de *Zon*, en *Anamelech* de *Maan* was. Het eerste betekent *de prachtige koning*, en het twede *de gezegende koning.* Vele Oostersche volkeren aanbaden de maan, onder den naam en de gedaante van eenen Godt, en niet van eene Godinne. II. *Reg.* XVII. 31. *Selden. de Diis Syris. Kircher. Oedipus Ægyptiacus Tom.* I.

ADRAMELECH, en zyn broeder *Sarezer*, doodden hunnen vader Sanherib, of Sennacherib, in den tempel van zynen afgodt Nisroch, als hy wederkeerde van zyne ongelukkige onderneming in Judea tegen den koning Hiskia. Men weet niet wat deze prinsen tot dien vadermoordt gebragt heeft. Daar zyn 'er, die gissen, dat zulks geschiedde, om dat Sanherib belooft hadde hen aan zyne Goden te offeren: maar men geeft geen bewyzen voor dit vermoeden. Dit weet men zeker, dat deze prinsen, na 't volbrengen van den moordt, in het gebergte van Armenië gevlucht zyn; en dat Esar-haddon, hun broeder, in het koninkryk volgde: dat men stelt gebeurd te zyn in het 3295. jaar der werreldt, het 705. voor Christus. II. *Reg.* XIX. 37. *Jesaia* XXXVII. 38.

ADRAMITEN, volkeren van 't gelukkig Arabië.

ADRAMYTTE. Daar zyn schryvers, die dezen naam met een *t*, *Atramytte*, en anderen, die den zelven met een enkele *t* in de laatste lettergreep, *Adramyte*, schryven. Het is eene zeestadt van Mysië in Natolië, naby de plaats, Caïcus genaamd, tegen over het eilandt Lesbos. Zy heeft den naam aan de Golf gegeven, aan welkers einde zy gelegen is. Men noemt haar tegenwoordig *Landramiti.* 't Was eene oude volkplantinge der Athenienzers, die de meeste steden van Jonië bouwden. Men noemde haar van ouds ook *Pedasus. Lubin Tables Geograph. sur Plutarque. Plin. lib.* V. *cap.* 30.

ADRAN, HADRAN, of ADRANON, eene stadt in Sicilië, beroemd door eenen afgodt van den zelven naam, dien men aldaar eerde. Men voedde aldaar meer dan duizend honden, die alle aankomende vreemdelingen, die op den dag offerden, streelden en vriendelyk bejegenden. Zy hadden zelf die natuurlyke neiging, dat zy de dronkaarts des nachts naar huis geleidden; maar zy verscheurden de verwoeden en de dieven. *Plutarch. Ælian. lib.* XI. *cap.* 20.

ADRASTEA is de naam, welken de ouden gaven aan Nemesis, de dochter van Jupiter en van de Noodt, of, gelyk Pausanias wil, van de Nacht en van den Oceaan. Zy wierdt aldus genoemd naar eenen prins Adrastus, die de eerste was, die haar eenen altaar bouwde aan de rivier Æsepe in Phrygië. Zy wierdt ook Rhamnusia genoemd, om dat zy in eene plaats van dien naam wierdt aangebeden. Men geloofde dat zy gegeven was om de misdaden te wreken, en zich te stellen tegen den hoogmoedt van die genen, de welke de goederen van het geluk, de krachten des ligchaams, en eenige andere natuurlyke hoedanigheden aan al de werreldt onverdraaglyk maakten. De Godgeleerdheit der Egyptenaren plaatste haren troon op de maan, om alle de daden der sterffelingen te ontdekken. Haar standbeeldt, dat by de Athenienzers in hoogachting was, en uit de handen van den beroemden Phidias gekomen, was gevleugeld, als dat van de overwinning en van Cupido, met eene kroon met een hoogsel van hartshorens, en een essentak in de handt. *Strabo lib.* XIII. *Pausanias in Arcad. Cartari de Imag. Deor. Bocacius in Geneal. Deor. &c. Hesiod. Theogonia, met de noten, in 't jaar 1711. te Amsteldam gedrukt.*

Dit verdichtſel toont ons in Nemeſis Adraſtea de wrekende gerechtigheit. Men maakt de zelve eene dochter van Jupiter en van de Noodt, om dat het nodig is, dat de voorzienigheit de misdaden ſtraffe. Zy wordt de dochter van den Oceaan en van den Nacht genoemd, om aan te wyzen, dat de onwetendheit, door de Nacht uitgedrukt, en de overvloedt, door den Oceaan verbeeld, de ongelukkige oorſprongen zyn der misdaden, die de gerechtigheit verplicht is te ſtraffen. Haar troon is op de maan, om te doen zien, dat niets haar kan doen veranderen, en dat hare macht boven die van dit hemellicht geſteld is, dat een zinnebeeldt is van de onſtandvaſtigheit. De vleugelen, die men haar geeft, wyzen aan, dat zy altoos in ſtaat is om hare oordelen uit te voeren, en de kroon met hartshorens geeft te verſtaan, dat zy over alles gebiedt, en dat zy aan de genen, die zy vervolgt, de vreze inblaaſt, waar deze dieren de zinnebeelden van zyn. Eindelyk zy draagt een eſſentak, het zinnebeeldt des oorlogs, om dat zy dien verklaart aan alle bozen. Macrobius zegt, dat Nemeſis de nicht der zon is, die, door de gerechtigheit verlicht, alles, wat in de duiſterheden van 't wanbedryf en van de godloosheit gevonden wordt, ontdekt. *lib.* I. *Saturn. cap.* 22.

ADRASTIA, eene ſtadt van Troas in Myſië. Adraſtus, die de zelve deedt bouwen, gaf haar zynen naam. Zy was beroemd door een tempel van Nemeſis, en door een ſtuk lands onder haar gebiedt, bekend door het Orakel van Apollo. *Strabo lib.*XIII. *Pauſan. lib.* II.

ADRASTUS, koning van Argos, zoon van Talaüs en van Lyſimaſſa, dochter van Polybius, koning van Sicyonië, verkreeg zich eene grote achting in den vermaarden Thebaanſchen oorlog, daar hy zich inwikkelde om de rechten van Polynice, zynen ſchoonzoon, te doen gelden, die van de kroon van Thebe was uitgeſloten door Etheocles, zynen broeder, tegen den inhoudt van het verdrag, dat zy gemaakt hadden. Adraſtus, gevolgd van Polynice, en van Tydeus, zyn anderen ſchoonzoon, van Capaneus en van Hippomedon, zonen van zyne zuſter, van Amphiaraus, zynen ſchoonbroeder, en van Parthenopeus, trok op tegen deſtadt Thebe; dat *de tocht der zeven dapperen* genoemd wordt, waar van de dichters zo veel gezongen hebben. Zy ſneuvelden aldaar alle, behalven Adraſtus, welken zyn paardt redde: dat is dat beroemde paardt, Arion genoemd, waar van op zyn plaats geſproken wordt. Deze eerſte oorlog wierdt van eenige andere gevolgd: want Adraſtus, de lighamen der genen, die voor Thebe gedood waren, niet hebbende kunnen verkrygen, nam zyne toevlucht by de Athenienzers, die, onder het beleidt van Theſeus, den nieuwen koning van Thebe dwongen om te doen het geen Adraſtus begeerde. Deze voldoening maakte geen einde van den oorlog; want de zonen van de genen, die in den eerſten tocht zo ongelukkig waren geweeſt, ondernamen den tweden tien jaren daarna, de welke *de oorlog der Epigonen* genoemd wierdt, en de welke eindigde met de inneming en verwoeſting van Thebe. Geen der opperhoofden bleef daar in, uitgenomen Ægialeus, zoon van Adraſtus. Dit was als eene gelykſtelling van het geval, dewyl in den eerſten tocht alle de vaders ſneuvelden, behalven Adraſtus alleen, en in den laatſten alle de zonen behouden bleven, uitgezonderd dien van Adraſtus alleen. Dit verlies trof Adraſtus zo gevoelig, anderszins verzwakt door zynen ouderdom, dat hy van hartzeer ſtorf te Megare, als hy het zegepralend leger te rug geleidde. Dit is een bewys dat hy in perſoon by den tweden tocht geweeſt is, waar van echter weinige ſchryvers geſproken hebben. Die van Megare vereerden zyne gedachtenis, maar dit was niets in tegenſtelling van het gene die van Sicyonië deden. Deze rechtten hem een praalgraf op in het midden van hunne grote markt, en ſtelden feeſten en offerhanden voor hem in, de welke zy jaarlyks met veel pracht vierden. Men vindt in Herodotus, dat Caliſthenes, dwingelandt van Sicyonië, deze zaken uit haat tot de Argienzen deedt ophouden. Men moet aanmerken, dat Adraſtus koning van Sicyonië geweeſt was, uit krachte van het teſtament van zyn moederlyken grootvader Polybius, by wien hy zyne toevlucht genomen hadde, wanneer hy zich gedwongen zag om uit Argos te vertrekken; en dat hy, gedurende zyne regeringe, de ſtadt Sicyonië d- orluchtig gemaakt hadde door de Pythiſche ſpelen, die hy aldaar oprechtte. Eenige ſchryvers hebben aangetekend, dat Sicyonië zyn erfſelyk koninkryk was, en dat hy dat van Argos verkreeg door verkiezing; de zachtheit van zynen aardt oorzaak geweeſt zynde, dat die van Argos hem baden om hunne barbaarſche zeden te komen beſchaven. Homerus zegt dit alles niet; maar alleen, dat hy eerſt te Sicyonië regeerde. Servius zegt het zelve over het VI. *boek van den Eneas*; en men leeſt zulks mede in Pindarus, en in zynen ouden uitlegger. Men geeft hem gemeenlyk maar twee dochters, Argia, huisvrouw van Polynice, en Deipphyle, huisvrouw van Tydeus; maar hy hadt noch twee zonen, Ægialeus en Cyanippus, en eene dochter, Ægialea genoemd, die met Diomedes, haren neef, den zoon van Tydeus, trouwde, en den zelven veel verdriets veroorzaakte door hare onkuiſchheit. Eenigen zeggen dat hy de eerſte was, die een tempel voor de Godinne Nemeſis bouwde, en dat zy daarom den naam van Adraſtea gehad heeft. Maar zy vermengen hem zonder twyffel met een anderen Adraſtus. Die, de welke den eerſten altaar voor deze Godinne bouwde, deedt zulks aan de rivier Æſepe in Phrygië. Men vindt niet dat onze Adraſtus ooit in Aſië geweeſt is, en wy vinden een koning van dezen naam in Phrygië, ten tyde van het beleg van Troje. Zo dat het beter is, de vaſtſtelling van dezen dienſt van Nemeſis toe te ſchryven aan een Aſiatiſch vorſt, Adraſtus genoemd, dan aan een koning van Argos van den zelven naam. *Pauſan. lib.* I. *pag.* 37. 41. *lib.* II. *pag.* 50. *&* *lib.* IX. *pag.* 286. *Hygin. cap.* LXX. *&* LXXI. *Apollod. lib.* III. *Diodor. Sicul. lib.* V. *cap.* 6. *Herod. lib.* V. *cap.* 67. *Pindar. Nem. Od.* IX. *Scholiaſt. Statii, apud Barthium*, T. II. *pag.* 361. *in hæc verba Statii, Thebaidos lib.* II. *vſ.* 179. *Homer. Il. lib.* II. *vſ.* 79. *&* 337. *Stat. Theb. lib.* I. *vſ.* 393. *Antimachus apud Strabonem lib.* XIII. *pag.* 405.

ADRASTUS, zoon van Midas, en kleinzoon van Gordius, koningen van Phrygië. Na dat hy zynen broeder uit onvoorzichtigheit gedood hadt, begaf hy zich aan 't hof van den koning Creſus in Lydië, alwaar hy wel ontfangen wierdt. Ondertuſſchen, alzo een wild zwyn van eene wonderlyke grootte al het graangewaſch der Myſiërs rondom den berg Olympus bedorf, verzocht Atys, de zoon van Creſus, verlof om het zelve te mogen jagen. De vader, die gedroomd hadt dat men zyn zoon met een pylſchoot doodde, wilde zulks bezwaarlyk toeſtaan; maar Atys, door zyn aanhouden het zelve verworven hebbende, wierdt ongelukkig door Adraſtus gedood, die een pyl ſchoot naar het zwyn. Deze ongelukkige prins doodde zich ſedert uit wanhoop op het graf van den zoon des konings van Lydië. Adraſtus, zich by Creſus begeven hebbende, die eerſt in het jaar 4152. van de Juliaanſche tydkring, het 562. voor Chriſtus, in de LIV. Olympiade begon te regeren, moet na dien tydt geſtorven zyn. *Herodotus* I. *boek.*

ADRASTUS, een zoon van Percoſius, was met zynen broeder Amphius in den Trojaanſchen oorlog, tegen dank van hunnen vader, die hun verlies voorzag; want zy ſneuvelden beide aldaar. *Hofman. Lex. Univerſ.*

ADRASTUS, van Philippopolis, een Peripatetiſch Philoſooph, en leerling van Ariſtoteles, heeft drie boeken wegens de overeenſtemming geſchreven, die in de Bibliotheek van het Vatikaan te vinden zyn. *The. Smyrn. Muſ. cap.* 6. *Porphyr. &c.*

ADRASUS, of ADRASSUS, eene ſtadt in Syrië, die een biſdom gehad heeft, dat onder het aartsbisdom van Seleucië, in het Patriarchſchap van Antiochië, behoorde. *Miræus Not. Epiſc. Orbis.*

ADRATENES, eene ſtadt van den Helleſpont, waar van in het Concilië van Chalcedonië gewag gemaakt wordt. *Hofman. Lex. Univerſ.*

ADRAZAR. Zie HADADEZER.

ADRESTEA, dienſtmaagdt van Helena, waar van met lof geſproken wordt in Homerus, *Odyſſ. lib.* IV.

ADRETS, (FRANÇOIS VAN BEAUMONT, *Baron des*) is een Franſch edelman geweeſt, wiens moedt en oorlogsdaden het meeſte gerucht gemaakt hebben in den oorlog om den Godsdienſt onder de regering van Karel den IX. Hy was geboortig uit het Dauphiné, en hadt de krygskunſt in Piemont geleerd, dat in die eeuw de beſte en beroemdſte ſchole des oorlogs was. Wanneer hy noch geen vyftien jaren oud was, was hy een der twee honderd Dauphineeſche edellieden, die zich in het leger bevonden, dat Odet van Foix, heer van Lautrec, in Italië geboodt, in den jare 1527. Hy muntte overal uit. Hy verkreeg in 't jaar 1532. de ſtandert van de compagnie van den here Dupuy St. Martin, luitenant in 't gouvernement van Provence. Hy hadt eenig verſchil met George d'Urre van Venterol, aan welken deze compagnie in 't jaar 1537. gegeven wierdt, en die hem verhinderde de luitenantsplaats daar van te verkrygen. Dit mishaagde hem zodanig, dat hy betuigde niet meer te willen dienen, en week in het Dauphiné by zynen vader. Eene langdurige ziekte belette hem vervolgens in meer dan drie jaren de wapenen te dragen. Hy kreeg eene compagnie te paardt onder den maarſchalk van Briſſac, luitenant generaal voor den koning in Italië, en hy wierdt vervolgens colonel generaal der Legionariſſen van het Dauphiné. Hy ontfing drie wonden in 't beleg van Vulpian in 't jaar 1555. Men gaf hem de waardigheit van colonel der Legionariſſen van Provence, Lionnois, en Auvergne, en hy bragt de zelve, met die van het Dauphiné, den hartog van Guiſe te Turin in 't jaar 1557. Hy verloor zyne bagagie en zyne vryheit in het overgaan van Moncalve in 't jaar 1558. en hy beſchuldigde Pequigni, die 'er gouverneur van was, met het verlies der ſtadt. Hy riep hem voor den koning, en verloor zyn zaak. De begeerte, om zich te wreken aan den hartog van Guiſe, die hem nadelig was geweeſt in dit rechtsgeding, bewoog hem om zich voor die van den hervormden Godsdienſt te verklaren. Men voegt 'er by, dat Catherine de Medicis hem een brief ſchreef, om hem tot wraak aan te porren; en dat zy hem zelf toeſtont om zich van de Hugenoten te bedienen, om zo veel hem mogelyk was het aanzien van dien hartog in het Dauphiné te vernietigen. De hartog van Guiſe, gouverneur van deze provincie, hadde aldaar tot zynen luitenant geſteld La Mothe Goudrin, een moedig edelman, en zyn gunſteling. Des-Adrets, oordelende zyne ondernemingen niet gelukkiger te kunnen beginnen dan met zich te ontſlaan van dezen edelman, maakte onderling verſtandt te Valence, en wiſt het zo te beleggen, dat la Mothe Goudrin, gedrukt door den opſtandt, die in deze ſtadt verwekt wierdt, aldaar in koelen bloede doorſteken wierdt. Valence was dan de eerſte ſtadt, waar van de baron zich meeſter maakte, en daar zyne waardigheit en zyn aanzien aanwieſch; want van kolonel der Legionariſſen van 't Lionnois, Dauphiné, Provence, en Languedoc, dat hy te voren was, wierdt hy des daags na den opſtandt verkoren tot beſtierder der zaken, terwyl men nader verklaring en bevel van den prins van Condé zoude afwachten. Van dien tydt af liep hy alom; en verſtaan hebbende, dat die van zyne party zich meeſter gemaakt hadden van Lion, begaf hy zich derwaards, en nam al het gezag op zich, zonder veel te onderſtaan of zulks aangenaam ware. Hy verſloeg met vyf honderd mannen de drie duizend, welke St. Vital in de nabuurſchap van die ſtadt bragt om te plunderen. Hy verwoeſtte het landt van Forez; hy verzekerde zich van Grenoble, daar hy het parlement dwong ter predikatie te gaan; hy plunderde en maakte tot een puinhoop de grote Karthuizers; vermeeſterde Pont-ſaint-Eſprit, quam gelyk een blixem in 't landt van Avignon, en zoude zonder twyffel de hoofdſtadt weggenomen hebben, om de zelve te handelen, gelyk de ſtadt Oranje door de pauſſelyke benden gehandeld was geweeſt, indien men hem eene myl van Avignon niet verwittigd hadde, dat de Katholyken zich meeſter van Grenoble hadden gemaakt. Hy trok aanſtonds derwaards, en bragt zulk een ſchrik

onder

onder de Katholyke benden, dat Maugiron, die daar over het bevel hadt, in Savoje vluchtte, en niet wederom in het Dauphiné durfde komen. Grenoble viel wel haast wederom onder de macht van onzen baron, die deze ftadt zachter handelde dan men hadt kunnen hopen. Hy was veel verwoeder in de andere plaatfen, die hy met geweldt innam, en daar hy een wrede weêrwraak oeffende. Want na dat de Katholyken te Oranje de affchuwelykfte wreedheden hadden gepleegd, en de ellendige menfchen van fteile rotzen, en op de pieken en hellebaarden neêrgeftort, zeide des-Adrets „ dat de ftraf, die hy ging oeffenen, nodig was om de wreedheit „ der Katholyken te doen ophouden; en dat men, om hen tot de „ wetten van een goeden oorlog te bepalen, die zy de eerfte te O- „ ranje gefchonden hadden, hen vooraf tonen moeft, dat de Calvi- „ niften den quaden oorlog zo wel wiften te voeren als zy". En inderdaadt hy handelde vervolgens zeer wredelyk met de bezetting van Montbriffon, die zich op befcheidenheit hadde overgegeven. Men ftelde hem te vergeeffch de wetten der menfchelykheit voor oogen; hy wilde zich vermaken met deze ellendige foldaten te zien van boven nederftorten. Men voerde de zelve op het platdak boven op den toren: men wierp die genen, die niet moeds genoeg hadden om zich zelven neder te ftorten, van boven neder; en men liet zelf hun hoofdt, die Moncelas genaamd was, niet vry. Men hieldt maar een foldaat in 't leven, die tweemaal een loop nam van het een einde van het plat naar 't ander, als of hy voorhadde verder te fpringen, en hieldt zich echter kort op aan den kant van de fteilte. Des-Adrets vroeg hem met een vergramden toon, *zyn twee lopen op het plat niet genoeg?* De foldaat voegde hem ftoutelyk daar op te gemoet: *Ik geef het u in vieren.* Deze woorden verzachtten zodanig den quaden aardt des barons, dat hy dien fnaak, die in zulk een uiterfte zich van zyne fpitsvindigheit hadde durven bedienen, het leven fchonk. Zommigen zeggen, dat de foldaten van den baron, zo barbaarfch als hun overfte, die genen, die van boven van den toren vielen, met een wonderlyk geroep en gefchreeuw op de punt van hunne hellebaarden en pieken ontfingen. De overwinning, die Des-Adrets op den grave van Suze te Vaureas behaalde, maakte hem meefter van Oranje en van het graaffchap Venaiffin, en deedt Avignon andermaal beven. Hy verfloeg het pauffelyke krygsvolk, hy trok in Provence, en vernielde aldaar alles wat hem voorquam. Daar waren echter tegenfpoede of verborge afgunften, waar door hem de behoudenis van Cifteron mislukte. Dit ongeval wierdt van eenige anderen gevolgd. De hartog van Nemours, na den quaden uitflag van zyn beleg van Lion, behieldt de overhandt in twee gevechten tegen Des-Adrets. Hy durfde hem echter tot geen derde inwikkelen, en hy vondt raadzamer lift te gebruiken, om dit ontzagchelyk hoofdt der Proteftanten van party te doen veranderen. Men deedt hem aan met beloften, en met bedreigingen: men vertoonde hem dat hy grote vyanden onder zyne party hadt; in 't kort, men bragt hem zodanig aan 't overhellen, dat zyn gedrag van tydt tot tydt aan den prins van Condé en aan den admiraal verdacht wierdt. Het gevolg daar van was, dat hy te Romans den 10. January 1563. in verzekering wierdt genomen. Hy quam niet uit zyn gevangenis, dan door den vrede, die in het zelve jaar gesloten wierdt; en federt keerde hy wederom tot zyn ouden Godsdienft, en droeg de wapenen tegen den anderen; maar zonder veel gevolg, en zonder eenige glorie: want het weinige, dat hy dede, was niets in vergelyking met het voorgaande. Men befpeurde niet meer in hem dien veldheer, wiens dapperheit, wiens vaardigheit, wiens onvertzaagdheit, en wiens tegenwoordigheit van geeft als wonderen met verbaafdheit aangezien wierden, terwyl hy den Hugenoten diende. Alle die grote hoedanigheden, en de overwinningen, die hy op het pausdom behaald hadde, verhinderden de Proteftanten niet hem aan te merken als eenen Goliath, *die de flag-ordeningen Ifraëls onteerde* door zyn onmenfchelyk gedrag. By de Katholyken was hy na zyne verandering verdacht van verftandhouding met de Hugenoten; men wierp hem in de gevangenis, en hy verantwoordde zich. Na noch eenige verrichtingen van weinig belang in den dienft des konings, ftorf hy, der wereldt moede, zonder eere, in een fchandelyken ouderdom, den 2. February 1586. zo wel van Katholyken als Proteftanten veracht, geheel verfchillende van dien baron Des-Adrets, die zich tot binnen Rome hadde doen vrezen; want men vreefde daar, dat hy een vloot mogte uitruften, om den paus te komen bezoeken. Hy wierdt in eene kapelle van de Parochiekerke, die aan zyn geflacht toebehoorde, begraven. Hy liet twee zonen na, die zonder kinderen geftorven zyn, en eene dochter, waar van de nakomelingfchap noch in wezen is. Het zal niet vervelen, dat wy hier byvoegen de tytels, die hy zich zelf gaf, terwyl hy aan het hoofdt der Proteftanten van zyne provincie was: en dat men wete, dat zyn wezen de woeftheit van zynen imborft uitwees. In de kamer der rekeningen van Grenoble vindt men verfcheide ordonnantien op zynen naam ingefteld, waar in hy zich zelven noemt, *François van Beaumont, here van Adrets, gewoon edelman van de kamer des konings, kolonel van de Legionariffen van Dauphiné, Provence, Lionnois, Languedoc en Auvergne, gouverneur en luitenant generaal voor den koning in Dauphiné, en luitenant van den here prinfe van Condé en van het Chriftelyke leger, vergaderd tot dienft van Godt, van de vryheit en bevryding van den koning en van de koninginne, zyne moeder, tot behoudeniffe van hunne ftaten en van hunne grootheit, en van de Chriftelyke vryheit in de zelve landen, enz.* Anderen hadden dit opfchrift: *Aan alle ware getrouwe onderdanen des konings, onzen opperheerfcher en natuurlyken here, vereenigd in de belydenis der hervormde kerken, en yveraars voor de ruft en vrede van dit landt van Dauphiné, zaligheit en vrede door onzen Here Jefus Chriftus.* Wat zyn gelaat belangt, Thuanus, die hem met zo veel opmerking te Grenoble befchouwde in den jare 1572. dat hy bequaam was uit zyn geheugen hem zo wel te fchilderen, dat al de wereldt hem zoude kunnen kennen, geeft 'er ons deze befchryving van: *Erat jam totus canus, fed cruda adhuc ac viridi fenectute; oculis truculentis, nafo aquilino, facie macilentâ, fed ruboribus interfufâ, ut lutum fanguine maceratum, quod in P. Corn. Sulla obfervatum eft, ori infperfum diceres; de cetero corporis habitu prorfus militari.* (*Thuan. de vitâ fuâ, l.* I. *p.* 1165.)

Dat is te zeggen:

„ Hy was al heel grys, maar van een frifchen en fterken ouderdom; „ hadt wrede oogen, een gebogen neus, een fchraal aangezicht, „ maar met rood vermengd, dat men zou zeggen dat flyk, in bloedt „ week gemaakt, het welk men in P. Cornelius Sulla heeft waar- „ genomen, in zynen mondt geftrooid was; zyne overige ligchaams- „ geftalte was geheel krygsachtig". *Allard vie de Des-Adrets. Varillas Hift. de Charles* IX. *Beze Hift. Ecclef. Maimbourg Hift. du Calvinifme. d'Aubigne Hift. Univerf. Caftelnau Memoires. de Maux Hift. des Variations. Brantome Eloge de Monluc.*

ADREVALDUS. Zie ADALVALDUS.

ADRI. Ptolomeus ftelt eene ftadt van dezen naam in 't fteenachtig Arabië.

ADRIA, of HADRIA, eene ftadt in Italië, in het landfchap Polefine di Rovigo, onder het gebiedt en ten Zuiden van de ftadt Venetië, aan de Tartaro. Zy was voorheen een bisdom, onder Ravenna behorende; doch tegenwoordig houdt de biffchop zyn verblyfte Rovigo. Zy wordt meeft van viffchers bewoond, en heeft een fchone haven, doch is door de inbreuken der Adriatifche zee zeer bedorven. Van deze ftadt heeft de Adriatifche zee haren naam. Stephanus zegt dat Adria door Diomedes gebouwd is. Zy was naderhandt eene volkplanting der Toskaners, waar van de oude fchryvers dikwils fpreken: gelyk Strabo, Plinius, Tacitus, Polybius, enz. Stephanus en Ptolomeus gewagen ook van ADRIA, of HADRIA, dat eene volkplanting der Romeinen was in Picenum, het vyfde gebiedt van Italië, 12. mylen van de zee. Des zelfs landftreek is beroemd wegens de uitnemende wynen, die van daar komen, en die men Adriatifchen wyn noemt. (*Vinum Adrianum.*) ADRIA is ook eene ftadt in Griekenlandt, naby de Illyrifche zee, waar van Euftatius gewag maakt.

ADRIAAN, (SINT) een klein fteedtje in 't keizerlyk Vlaanderen, aan de rivier de Dender, vier mylen van Gent, en twee van Aalft en van Oudenaarde. 't Is het zelve, dat voorhenen *Geersberg* in 't Vlaamfch, en *Geralmond* in 't Franfch genoemd wierdt. Het is 't federt den jare 1110. van naam veranderd, wanneer men aldaar van Raucourt in Henegouwen het ligchaam van St. Adriaan overgevoerd heeft, dat in de XI. eeuwe van Rome gezonden was. Men bouwde aldaar eene abdy der Benedictynen, met den naam van St. Adriaan. *Baillet Topographie des Saints.*

ADRIAANSZ, (CORNELIS) gemeenlyk genoemd *Broêr Cornelis van Brugge*, als hebbende aldaar den tydt van dertig jaren als Francifcaner monnik en Guardiaan van de Francifcaners met zeer groten yver gepredikt, was niet alleen een Godgeleerde, maar noch daarenboven in het Latyn, het Griekfch en het Hebreeuwfch zeer ervaren. Jammer is het, dat hy zich zo veel met ftaatszaken bemoeid, en die op den predikftoel gebragt heeft, fchikkende zyne uitleggingen naar dat de zaken van den eenen en anderen kant voorennadelig waren, en der Spaanjaarden of Staten bedryven gelukten, en alzo, gelyk het fpreekwoordt luidt, den huik naar den windt hangende. Hy was te Dordrecht geboren 1521, en heeft gefchreven:

De VII. Sacramentis.
Conciones doctiffimæ.

Joannes Lernutius hadt in gefchrift verfcheide geleerde Leerredenen van hem gezien. De werken, die na zynen doodt op zynen naam zyn uitgegeven, zyn doorzaaid met grillen en oneerlyke loopjes. Sanderus geeft voor, dat de ketters de zelve daar in geplanft hebben, om de gedachteniffe van dezen goeden en onfchuldigen monnik te onteeren: doch het zelve wordt niet bewezen. De Proteftanten fpreken van dezen Francifcaner als van een grootfpreker; en daar zyn boeken uitgegeven, die zeggen, dat hy onder de perfonen van de andere kunne een nieuwe wyze van Godsdienftigheit heeft ingevoerd; dat is dat hy haar zekere dagen beftemde, waar in zy zich geheel voor hem ontbloten moeften, op dat hy haar zachtelyk tuchtigde tot boete van hare misdaden. Men kan daar over nazien van Meteren in zyne *Nederlandfche Hiftorien*, daar het zelve zeer omftandig verhaald wordt, en Boileau in zyne *Hiftoria Flagellantium.* Waarlyk daar is niets dat dit flag van lieden aan de vrouwen niet kan wysmaken, onder den fchonen dekmantel van Godsdienftigheit, als zy wel weten te klappen, en dat hunne predikatien hen beroemd maken. Uit de opdragt van Vulcanius, gedagtekend te Leiden den 1. van 't jaar 1595. voor zyn werk *de Primatu Papæ*, blykt, dat Georgius Caffander, die de goede letteren onderwees te Brugge in den tydt dat Cornelis Adriaanfz aldaar de Godgeleerdheit onderwees, zich verplicht zag in den jare 1555. om gewillig de ftadt te verlaten, om de lafteringen van dezen medgezel te ontwyken. Cornelis Adriaanfz. ftorf te Brugge den 14. July van het jaar 1581. en is aldaar in Sint Jans kloofter aan de linke zyde van 't altaar begraven, met een fraai Latynfch grafdicht, waar boven hem ter eere een lofrechtig opfchrift in 't kloofter der minnebroeders opgericht is. *Fr. Zweert. Athen. Belgic. Ejufdem Select. Chriftian. Orb. Delic. Valer. Andreas Biblioth. Belgic.*

ADRIANA, eene ftadt in de provincië van Cyrenen, waar van in de reisbefchryving van Antonyn, onder den naam van *Adrianopolis*, gefproken wordt. Daar zyn twee fteden, die altydt den naam van Adrianopolis tot nu toe behouden hebben. De twede ftadt van dezen naam is die, de welke in Thracië legt, die aan de Turken tot een hoofdftadt verftrekt heeft, tot dat zy den Grieken Conftantinopel ontnamen; doch daar zyn zeven fteden geweeft, welke

welker inwoners roemden, dat ze dezen naam droegen. Deze namen komen voor het meeste gedeelte van den keizer Adrianus, de welke geen tytels noch bynamen beminde, waar mede men hem in de openbare gelegenheden wilde vereeren, maar liever verscheide steden bouwde, aan de welke hy zynen naam gaf. Hy trachtte ook dezen naam aan Carthago te geven; doch kon dat oogmerk niet bereiken; gelyk Spartianus in het leven van dien keizer verhaalt. Zie verder Adrianopel.

ADRIANI, (Adrianus) een Jesuit van Antwerpen, schreef in de Nederduitsche tale verscheide geestelyke boeken, die Gerard Brunel, een kanunnik te Deventer, byna alle in de Latynsche tale overgebragt heeft. Hy storf te Leuven den 18. October des jaars 1581. *Val. Andr. Bibl. Belg. Ribadeneira & Alegambe de Script. S. J.*

ADRIANI, (François) geboortig van Parys, bloeide in den jare 1364. Hy schreef over de Geloofsbelydenisse van Athanasius. *Georg. Matt. Koning Bibl. vetus & nova.*

ADRIANI, (Johan Baptista), uit een adelyken stam te Florence in 't jaar 1511. geboren, was een zoon van den geleerden Marcellus Virgilius, die geheimschryver was van de Republyk van Florence, en Professor in de goede letteren in de Academie. Hy was in de laatste waardigheit zyn opvolger. Hy schreef met veel oordeel, naarstigheit, nauwkeurigheit en oprechtheit een Historie van zynen tydt, en vervolgde Guicciardyn, beginnende met den jare 1536. Thuanus bekent, dat hy 'er zich van bediend, en 'er veel uit genomen heeft, en verwondert zich dat de Italianen Adriani niet naar zyn verdiensten achten. De zelve is ook van gedachten, dat Cosmus, groothartog van Florence, aan hem zyne gedenkschriften heeft medegedeeld. Men heeft, behalven deze Historie, van hem noch zes redevoeringen: te weten de lykrede van Karel den V. die van den keizer Ferdinand; die van Eleonora van Toledo, huisvrouw van Cosmus, hartog van Florence; die van Isabella, koninginne van Spanje; die van Cosmus, groothartog van Toscanen, en die van Johanna van Oostenryk, huisvrouw van François de Medicis. Hy storf te Florence in 't jaar 1579. en liet een zoon na, genoemd Marcellus Adriani, die zeer geleerd was, en de zelve bediening oeffende. Daar zyn 'er, die oordelen, dat onze Johan Baptista wat te eenzydig was tegen Paus Paulus den III. *Mich. Poccianttus de Script. Flor. Thuan. lib.* LXVIII. *& lib.* XXXVII. *ad ann.* 1565. *Spondan. Annal. ad ann.* 1545.

ADRIANI, (Mattheus) een Spaansch geneesheer, was den Christen Godsdienst toegedaan, alhoewel zyne ouders Joden geweest waren. De kennisse, die hy van de Hebreeuwsche tale hadde, maakte hem by Erasmus en andere geleerden bemind. Hy onthieldt zich eenigen tydt in Duitschlandt, en las daarna in 't jaar 1518. te Leuven over de Hebreeuwsche tale. Naderhandt ging hy naar Vrankryk, en liet te Lion verscheide van zyne schriften drukken. *Miræus Bibl. Eccl.*

ADRIANISTEN worden zekere ketters genoemd by Theodoretus, die de zelve stelt onder het getal der ketters, die uit de secte van Symon den Toveraar zyn voortgesproten: maar men vindt geen ander schryver, die van deze ketters spreekt. *Theodoret. lib.* I. *Hæretic. fab. c.* 1.

ADRIANOPEL, eene Turksche stadt in Thracië, nu Romanië genoemd, aan de rivier Maritza, tusschen Constantinopel en Philippopoli, zou eerst van Orestes gebouwd, en Oresta naar hem genoemd zyn, welke naam naderhandt in dien van Uscada, of Uscudama veranderd is. Zy wierdt door eene aardbeving t' eenemale verwoest, wanneer keizer Adrianus de zelve weder opbouwde en ze naar zynen naam Adrianopel noemde. Naderhandt wierdt alhier een aartsbisdom opgerecht, dat XI. bisdommen onder zich hadde, en aan den Patriarch van Constantinopel onderhorig was. De Turksche keizer Amurath de I. bemachtigde Adrianopel in 't jaar 1362. en ze was de hoofdstadt van het Turksche ryk, tot dat Mahomet de II. Constantinopel onder zyne gehoorzaamheit bragt. De stadt is groot, ryk en wel bewoond; de Turksche keizers plagten zich aldaar ook dikwils op te houden, dewylze wegens de vruchtbare landstreek rondom zeer wel tot de jagt gelegen is. De Turken noemen haar *Endren*, als ook *Andernopel. Spartian. in Adrian. Amm. Marcell. lib.* XXVII. *cap.* 4. *Chalcocondyl. Leunclav. enz.*

ADRIANOPOLEN, eene stadt in Egypte. Zie Antinoe.

ADRIANUS de I. was uit eene adelyke en machtige familie te Rome gesproten, en wierdt den 9. February des jaar 772. op den pausselyken stoel verheven. Wanneer Desiderius, koning der Longobarden, hem alle de landen, die Pipyn aan de Roomsche kerke hadt geschonken, wilde ontrukken, verzocht hy Karel den Groten om hulpe, die daar toe ook gewillig was, en gemelden koning gevangen nam. In 't jaar 787. zondt hy zyne Legaten op het twede Concilie van Niceen, dat tegen de beeldestormers gehouden wierdt; en in 't jaar 794. zondt hy Theophilactus en Stephanus op het Concilie, dat Karel de Grote te Frankfurt aan den Mayn hadt uitgeschreven. Hy storf den 26. December des jaars 795. Karel de Grote, wanneer hy zyn doodt vernam, kon zich niet van tranen onthouden, en maakte voor hem een grafschrift van 38. Latynsche vaarzen, dat noch in de St. Pieterskerk te zien is. Van zyne schriften heeft men *Epistola ad Carolum M. Capitula*; *Codex Canonum*; *Defensio Synodi septim*; *Responsio ad Basil. Achridenum. &c. Anastas. in vit. Eginhardi. Sigebert. in cat. cap.* 79. *Baron. Bellarm. Sirmond. T.* II. *Concil. Gall. Hendreich.*

ADRIANUS de II. een Romein, wierdt na Nicolaus den I. op den 14. December des jaars 867. tegen zyn wil en dank op den pausselyken stoel verheven. Kort daarna deedt hy Photius, patriarch van Constantinopel, in een Concilie te Rome in den ban, en zondt drie Legaten, die op het algemeen Concilie te Constantinopel in de jaren 869. en 870. de voorzitting hadden. Met keizer Karel den Kalen hadt hy ook eenig verschil wegens Hincmarus, bisschop van Laon, die van het vonnis van het Concilie van Verberie in 't jaar 869. geappelleerd hadde voor den H. stoel, en die daarna afgezet wierdt, en dien de oogen wierden uitgestoken. Hy dwong koning Lotharius eenen eedt af dat hy Waldrada, zyne minnaresse, geheel verlaten hadde. Hy storf in 't jaar 872. den 1. November na een regering van vier jaren, tien maanden en zeventien dagen. Men heeft van hem XXXV. brieven van kerkelyke zaken. Zie *Photius. Platina. Ciacon. du Chesne. Baron. in Annal.*

ADRIANUS de III. wierdt twee dagen na den doodt van Martinus den II. tot paus verkoren, op den 20. January des jaars 884. Basilius de Macedoniër, keizer van 't Oosten, drong sterk by hem aan om Photius, patriarch van Constantinopel, die zo dikwils door de vorige pauzen in den ban gedaan was, wederom in de gemeenschap der Roomsche kerke te ontfangen; doch Adrianus weigerde zulks. De keizer Basilius was daar over vol van spyt, en borst uit in bedreigingen en lasteringen. Hy schreef hem in die gevoelens een brief, de welke paus Stephanus de V. ontfing: want Adrianus storf op een lusthuis den 9. May des jaars 885. Zyn moedt en zyne deugdt gaven aan de geestelykheit en aan 't volk grote hoop, dewyl hy deedt blyken, dat hy voornemens was om den pausselyken stoel in groot aanzien te brengen, en maakte daarom eene instelling, dat de paus zonder de tegenwoordigheit des keizers of zyner gezanten gewyd zoude worden. Doch zyne regering duurde maar een jaar, drie maanden en negentien dagen. *Du Chesne. Platina. Baronius. enz.*

ADRIANUS de IV. een Engelschman, die om zyne verdiensten tot 't opperpriesterschap verheven wierdt, was van eene geringe afkomst, dewyl zyn vader in een klooster diende, alwaar hy zich ook eerst in den dienst der geestelyken liet gebruiken. Zyne moeder leefde van de aalmoessen der kerke te Cantelberg; doch door zynen vader uit de abdy verjaagd zynde, quam hy te Arles in Provence, daar hy zich in dienst begaf der kanunniken van St. Rufus, en eindelyk van knecht overste van zyne meesters en abt der orde van St. Rufus wierdt. Dit verwekte den nydt van zyne mededingers. Men beschuldigde hem van verscheide misdaden, waar van paus Eugenius de III. kennisse nam, die zeer wel van hem voldaan was, en hem tot kardinaal, bisschop van Alba, en tot Legaat in Denemarken benoemde, alwaar hy zyn werk maakte om de inwoners tot het Christendom te bekeren. Wanneer hy wederom te Rome quam, wierdt hy in 't jaar 1154. tot paus verkoren. Hy deedt de Romeinen in den ban tot dat zy den ketter Aarnout van Bresse verjaagd hadden, en hunne raadsheren afgezet. Hy hadt ook groot verschil met keizer Frederik den I. en deedt Wilhelm, koning van Sicilië, in den ban, tastende Sicilië aan om het zelve aan den stoel te onderwerpen; doch wierdt van koning Wilhelm geslagen en gevangen, en moest van alle zyne eischen op Sicilië en Apulië afstandt doen. Hy verplaatste den stoel naar Orvieto, van waar hy door de Romeinen herroepen wierdt. Doch alzo de Roomsche raadsheren noch al op zyn gezag toeleiden, week hy naar Agnanië, daar hy storf, na eene regering van vier jaren, acht maanden en negen en twintig dagen, den 1. September des jaars 1159. aan een keelgezwel, veroorzaakt door een vlieg of mug, die hem in de keel quam. Hy heeft verscheide werken geschreven. *Wilh. Tyr. lib.* XVIII. *cap.* 26. *b. S. Thom. Cantelb. lib.* I. *ep.* 24. *Wilh. Neobrig. lib.* II. *cap.* 6. *Baron. Pitseus. Aubery. du Chesne.*

ADRIANUS de V. een Genuees, van te voren *Othobonus Fieschi* genoemd, was een zoon van Theodosius Fieschi, den broeder van paus Innocentius den IV. Alzo hy tot den kerkelyken staat geschikt was, hadt hy terstondt verscheide aanzienlyke bedieningen, een kanunnikschap te Plaisance, en het aartsdiakenschap der kerken van Rheims, van Parma, en van Cantelberg. De paus, zyn oom, maakte hem kardinaal diaken met den tytel van St. Adrianus in den jare 1251. Vervolgens was hy Legaat in Duitschlandt en in Engelandt. Na de doodt van Innocentius den V. wierdt hy in des zelfs plaats verkoren den 12. July des jaars 1276. En als hy in staat was om zich te doen zalven en kronen, storf hy den 18. Augustus, op den 31. dag na zyne verkiezing. Men zegt dat hy aan zyne vrienden, die hem over zyne verkiezing begroetten, antwoordde: *Ik wilde liever dat gy my kardinaal zaagt in gezondheit, dan stervende paus. Onuphr. Spond. ad an.* 1276. *Mart. Polonus. du Chesne.*

ADRIANUS de VI. wierdt geboren te Utrecht in den jare 1459. De geest, dien men van zyne jonkheit af in hem bespeurde, verplichtte zynen vader om hem te laten studeren. De zelve wierdt genoemd Floris Boyens, maar Adrianus hadt alleen den naam van Adriaan Florisz. De universiteit van Loven vervulde het gebrek van zyns vaders vermogen. De jongeling kreeg daar eene plaats in een collegie, waar in men een zeker getal scholieren, op kosten van het zelve, opvoedde. Men verhaalt dat hy des nachts las by het licht der lampen, die in de kerken of op de hoeken der straten opgesloken waren; het welk te gelyk een bewys van zyne armoede en van zynen arbeidzamen geest was. Hy maakte een goeden voortgang in allerlei wetenschappen; doch hy wierdt geen dichter, of goed schryver, om dat hy niet veel achtings daar voor hadde. Zyne zeden waren voorbeeldelyk; en men zag nooit een man, die zich minder dan hy ergens zocht in te dringen. De parochie, die hy in Hollandt kreeg, wierdt hem opgedragen, zonder dat hy zulks verwachtte. De roem van zyne vroomheit en van zyne geleerdheit alleen arbeidde voor hem by de genen, die hem verhefen. Den 21. Juny des jaars 1491. wierdt hy Doctor in de Godgeleerdheit te Loven. Een weinig tyds daarna wierdt hy kanunnik van St. Pieter en onderkancelier van de universiteit. Doch men trok hem uit dit schoolleven aan 't hof, om leermeester te zyn van den aartshartog Karel, die toen zeven jaren oud was. Hy deedt hem geen groten voortgang maken in 't Latyn, en men heeft gezegd dat Chievres, bestierder van den jongen prins, daar van de oorzaak was. Daar is in het gemeen niets onaangenamer voor de kinderen dan de letteroeffeningen: de oeffeningen des lighaams zyn meer van hunnen smaak. Men zeide dan dat Chievres zynen voedsterling

ſterling willende innemen, en al den roem van zynen voortgang hebben, zyne neiging opvolgde, en zich weinig bekreunde of hy met de leſſen van den Lovenſchen profeſſor zyn voordeel deedt. Wat 'er van zy, de leermeeſter kreeg zulke heerlyke vergeldingen, dat nooit een man van die waardigheit aanzienlyker verkregen heeft; want het gezag van Karel den V. verhief hem tot het pausſchap. Hy wierdt van te voren voor Ambaſſadeur in Spanje gezonden aan den koning Ferdinand; en eenigen zeggen dat hy zyne zaken met meer bequaamheit verrechtte, dan men verwachten konde van een man, die zo lang eenen tydt de lucht van de ſcholen ingeademd hadt. Hy won dezen Monarch, die misnoegd was over de wyze, op welke zyn ſchoonzoon omtrent hem gehandeld hadde, en over de aankleving, welke de adeldom betuigd hadt voor de Ooſtenrykſche prinſen. Adrianus verdreef deze quade vooroordeelen, waar van men de gevolgen vreeſde, en wierdt weinig tyds daarna vereerd met het bisdom van Tortoſa, en bekleedde echter de waardigheit van Ambaſſadeur tot den doodt van Ferdinand, waarna hy het regentſchap deelde met den kardinaal Ximenes. Het is waar zyn gedeelte was het geringſte, om niet ergers te zeggen: maar daar quam eentydt, waar in zyn aanzien groter was. Ximenes hadt al te veel den meeſter willen ſpelen: de aartshartog Karel zondt hem daarom naar huis, wanneer hy in perſoon bezit quam nemen van zyne koninkryken van Spanje; en eenigen tydt daarna gaf hy het beſtier van de zelve aan Adrianus op eene aanzienelyke wyze, toen hy naar Duitſchlandt vertrok, daar de keizerlyke kroon hem riep. Adrianus vondt zich zeer belemmerd met de regering van zo vele koninkryken, om dat 'er een gevaarlyke opſtandt geſmeed wierdt, die hy niet te boven gekomen zoude hebben, indien men hem niet twee amptgenoten hadde toegevoegd, te weten den Conneſtabel en den Admirant van Caſtilië. De inval van Navarre was een andere grote belemmering gedurende zyne regering. Hy redde zich met eere daar uit; en hy genoot het vermaak van Navarre herwonnen te hebben, wanneer hy de tyding ontfing van zyne verkiezing tot het pausſchap in de plaats van Leo den X. die hem in 't jaar 1517. kardinaal gemaakt hadt. Na des zelfs doodt liepen alle de kuiperyen van het Conclave op de verkiezing van Adrianus uit, het welk den Romeinen zeer mishaagde. De nieuwe paus, in Catalonië ſcheep gegaan zynde, quam te Rome den 30. Auguſtus. Hy wilde zynen naam niet veranderen; en hy betuigde in alle zaken een afkeer van de hovaardy en weelde, waar van de gewoonte alreeds verouderd was. Zyn pausſchap duurde niet langer dan tot den 14. September 1523. Hy hadde eene grote eenzydigheit voor keizer Karel den V. en zeer weinig genoegen van zyne driedubbele kroon. Zyn misnoegen is miſſchien oorzaak geweeſt van die wyzen van doen, die hem voor een menſchenhater (*Miſantroop*) hebben doen achten. De Italianen hebben verfoeielyke laſteringen tegen hem uitgeſtrooid, en die genen zelfs, die van zyne vroomheit en van zynen yver overtuigd waren, lieten niet na te zeggen, dat hy beter prieſter dan paus, en tot het laatſte onbequaam was. Men heeft in hem alles, zelfs tot zyne matigheit toe, beſpot. De blydſchap, die men deedt blyken om zynen doodt, was in der daadt een grote lof voor hem. Men zoude niet wel kunnen zeggen, of de Roomſchgezinden de eerſte zyn geweeſt, of de Proteſtanten, die verbreid hebben dat hy toeliet aan de Godheden van het Heidendom te offeren, om de peſt te doen ophouden. Guicciardyn heeft hem mede niet geſpaard; want hy geeft voor, dat de genen, die hem het pausſchap opdroegen, zulks eerder deden door eene blinde drift, dan uit verkiezing of met ryp beraadt; en datzy, geen andere reden kunnende geven van hun buitenſporig gedrag, het zelve ſchoven op den H. Geeſt, die gewoon was, zo zy zeiden, door zyne inblazing de kardinalen gedurende de verkiezing te beſtieren. Het ligchaam van Adrianus wierdt in de kerk van 't Vaticaan ten toon gelegd, tuſſchen dat van Pius den II. en dat van Pius den III. en vervolgens overgebragt in de kerk van St. Maria *dell'anima.* Willem van Enkevoort, de eenige kardinaal, dien hy gemaakt hadt, droeg zorg voor alle deze zaken, en deedt hem eene prachtige grafſtede oprechten. Deze Paus is ook een ſchryver geweeſt. Zyne *Quæſtiones & expoſitiones* over het IV. *boek* van den meeſter der zinſpreuken wierden in den jare 1512. en 1516. te Parys, in Folio, gedrukt, en zyne *Quæſtiones quodlibeticæ duodecim* te Loven in Octavo in 't jaar 1515. en het volgende jaar te Parys in Folio. Gedurende zyn verblyf in Spanje ſchreef hy *Computum hominis agonizantis, & Sermonem de ſacculo pertuſo.* Sedert zyn pausſchap heeft hy uitgegeven *Regulæ Cancellariæ Apoſtolicæ*, en hy ſchreef verſcheide brieven aan de prinſen van Duitſchlandt, enz. die met de Conciliën, of elders, gedrukt zyn. Zyn leven is omſtandig beſchreven door Gerard Moringus, Godgeleerden van Loven. Hy ontveinſde de grote miſſlagen niet, die hy in de kerke beſpeurd hadde. Hy bekende de zelve opentlyk en op eene krachtige wyze in den laſtbrief, dien hy aan den Nuncius gaf, die van zynent wegen moeſt ſpreken op de ryksvergadering te Neurenburg. Hy beklaagde daar in het quade leven van de geeſtelykheit, en het bederf der zeden, dat in de perſonen van eenige pauzen gebleken was. Hy hadde een langen tydt gewenſcht de hervorming der zeden onder de kerkelyken in te voeren. Hy hadt daar aan gearbeid terwyl hy deken van St. Pieter was te Loven; maar de vruchteloosheit van zynen arbeidt hadt hem verplicht van zyn voornemen af te ſtaan. Eene der billykſte verwytingen, die men hem zoude kunnen doen, is dat hy zelf overtradt de ſchone leſſen, die uit zyne pen gevloeid waren tegen de meervoudigheit van ampten in eenen perſoon. Wanneer hy Antoninus en Benno canonizeerde, liet hy de koſten niet toe, die men gewoon was in diergelyke plegtigheden te maken: hy verboodt de zelve als ſtrydende met de heiligheit van de canonizatie. Een geleerd Jeſuit heeft zich belemmerd gevonden om dat hy dien daadt tot lof van dezen paus hadt aangehaald. Des zelfs navolgers zyn niet van dien ſmaak geweeſt, zy hebben in de canonizatien de overdaadt van de werreldſche pracht tot zo verre toegelaten, dat het gemene volk zich daar aan geërgerd heeft. Adrianus heeft zyne geboorteplaats willen vereeuwigen door het prachtige gebouw, dat hy daar geſticht heeft, noch onder den naam van *Paushuis* bekend, daar hy in een ſteen, levensgrote gehouwen, geplaatſt ſtaat. *Paul. Jov. & Ger. Moringus in vita Hadriani* VI. *Valer. Andr. Bibl. Belgica. & in Faſt. Acad. Lovan. Guicciardin. Bayle.*

ADRIANUS, of HADRIANUS, (PUBLIUS ÆLIUS) Roomſch keizer, was een zoon van Ælius Hadrianus, bygenoemd *Afer*; niet om dat hy een Africaan was, gelyk eenige oude ſchryvers gemeend hebben, maar om dat hy landvoogdt in Africa was geweeſt. Zyne moeder was genaamd Domitia Paulina. Zyne ouders, oorſpronkelyk van Adria, of Atri, waren Spanjaarden, geboortig van Italica. De keizer Adrianus wierdt te Rome geboren den 24. January van het 76. jaar na Chriſtus, en verloor zynen vader tien jaren daarna. Hy hadde tot zyne voogden en opvoeders Trajanus, zynen bloedverwant, en Celius Tatianus, Roomſch ridder. De oeffening van de Griekſche taal was zodanig van zyn ſmaak, dat hy daarom beſpot wierdt. Hy diende al vroegtyds in de legers, en was hoofdman van een legioen voor den doodt van Domitianus. Het leger van neder-Meſië verkoor hem om Trajanus te begroeten, die door den keizer Nerva tot zoon aangenomen was; en hy bragt de eerſte tyding aan Trajanus van de doodt van Nerva. Hy herwon wederom den gunſt van dezen keizer, die hy byna verloren hadt, door de onmatige koſten, die hem genoodzaakt hadden zich in ſchulden te ſteken. Hy trouwde met Sabina, de dochter van eene nichte van dezen vorſt; en hy hadde in de keizerinne Plotina eene machtige beſchermereſſe. Men vondt hem zo plomp in de redevoeringe, die hy, terwyl hy penningmeeſter was, voor den raadt deedt, dat hy uitgejouwd wierdt: het gene oorzaak was, dat hy, zich met kracht op het Latyn toeleggende, daar in zeer bequaam en welſprekende wierdt. Hy verzelde Trajanus in de onderneming tegen de Daciërs; en om zyn hof by hem te maken dronk hy zeer ſterk, en wierdt prachtig daar voor beloond. Hy hadt de waardigheit van voorſtander des volks bekleed toen hy met Trajanus naar den tweeden oorlog der Daciërs toog. Hy verrichtte daar heerlyke daden, en ontfing een geſchenk, dat hem eenige hoop gaf tot de opvolging in het ryk. Hy wierdt eenigen tydt daarna hoofdſchout, waar na hy het opperbevel voerde in neder-Pannonië, met zulk een goed beleidt, dat hy daar door het burgermeeſterſchap verkreeg. De redevoeringen, die hy voor Trajanus opſtelde, vermeerderden zyne achting. Na 't opbreken van 't beleg van Atra in Arabië liet Trajanus, die ziek was, en beſloten hadde naar Rome te keren, het bevel van 't leger aan hem over. Hy hadde hem reeds de landvoogdy van Syrië gegeven; en nam hem tot zoon aan, wanneer hy zich naby zyn einde gevoelde. Doch het zy dat deze aanneming verzierd was, of niet; (zie PLOTINA) dit is zeker, dat Adrianus, te Antiochië byna in den zelven tydt de tyding van zyne aanneming, en die van den doodt van Trajanus ontfangen hebbende, zich als keizer deedt uitroepen den 11. Auguſtus des jaars 117. Eene der eerſte zaken, die hy deedt, was, byna alle de overwonne landen van Trajanus te verlaten, en zich te vergenoegen dat de Euphraat tot een grenspaal voor het ryk verſtrekte. Hy quam niet eerder te Rome dan in het jaar 118. De raadt leide hem de zegepraal toe en den tytel van vader des vaderlands; maar hy wees alles af, en wilde dat men de zegepraal zoude toewyzen aan het beeldt van Trajanus. De milddadigheit, die hy aan het volk bewees, was van de ongemeenſte, waar van men miſſchien ooit gehoord heeft: hy ſchonk het zelve alle zyne ſchulden quyd, die men rekent twee en twintig millioenen en vyf maal honderd duizend goude kronen van onzen tydt belopen te hebben; en hy verbrandde alle de geſchriften, die wegens deze ſchulden gevonden wierden. In het volgende jaar toog hy in Meſië, om de Sarmaten te verdryven. Men deedt te Rome gedurende zyn afzyn verſcheiden perſonen van de eerſte verdienſten ſterven; en hoewel hy betuigde genen laſt daar toe gegeven te hebben, zag hy zich echter met al den haat van deze geweldenaryen belaſt. Nooit reiſde eenig vorſt meer dan hy; daar was byna gene provincie in 't ryk, die hy niet met zyne tegenwoordigheit vereerde: en alzo hy prachtig was, en alles door zich zelf wilde weten, gaf hy alom blyken van zyne milddadigheit en van zyne naauwkeurigheit in het onderzoeken van 't gedrag der landvoogden. Men gelooft dat hy zyne reizen begon in het jaar 120. Hy bezag de Gaulen, Duitſchlandt en Engelandt, alwaar hy eenen muur deedt opmaken tuſſchen Engelandt en Schotlandt van tachtig duizend ſchreden, om te beletten dat de eilanders, die onder zyn gebiedt ſtonden, niet beroofd wierden door die, de welke het Roomſche juk hadden afgeworpen. Hy quam wederom in de Gaulen in het jaar 121. In Languedok vernam hy de doodt van Plotina, de weduwe van zynen voorzaat, en deedt haar eenen tempel bouwen te Nimes. Hy trok vervolgens naar Spanje. Men meent dat hy in dien tydt Mauritanië ging bezoeken. Zyn eerſte reis in het Ooſten was langdurig, want hy quam niet wederom in Griekenlandt voor het jaar 125. Hy overwinterde te Athene, en liet zich daar onderwyzen in de verborgenheden van Ceres. Hy quam te Rome in 't begin van 't jaar 129. en men gelooft dat hy in 't zelve jaar naar Africa ging; en dat hy, na dat hy wederom te Rome geweeſt was, zyn andere reis naar 't Ooſten deedt in 't jaar 130. Na dat hy Aſië doorlopen hadt, daar verſcheiden koningen hem hunne eerbiedigheit quamen betonen, toog hy in den jare 132. naar Egypte. Hy overwinterde wederom te Athene in 't jaar 135. en keerde in 't volgende voorjaar naar Rome. Hy hadde by zyne gemalinne Sabina, die eene hoogmoedige vorſtin was, geen kinderen, en nam Lucius Aurelius Annius Ceionius Commodus Verus tot zoon aan, die, hoe rykelyk hy ook van namen voorzien was, noch dien van Ælius daar by aannam. Na deze aanneming week Adrianus naar Tibur, daar hy prachtige gebouwen ſtichtte, en zich aan de welluſtigheden overgaf, en daarna aan de wreedheit; want hy deedt

verscheide persoonen sterven, door openbaar geweldt, of door bedekte middelen, en spaarde zelfs zynen schoonbroeder Severianus niet, die negentig jaren oud was. Lucius Verus den 1. January des jaars 138. gestorven zynde, nam Adrianus wederom Titus Antoninus tot zoon aan, en belastte hem Marcus Annius Verus, en den zoon van Lucius Verus aan te nemen. De waterzucht perste dezen keizer zodanig, en maakte hem zo verdrietig, dat hy daar door als verwoed wierdt. Men gebruikte alle bedenkelyke middelen om hem te genezen. De verligting, die de zwarte kunst hem toebragt, was van geen langen duur. Men ontboodt een groot getal geneesmeesters, en eenigen zeggen, dat hy daar aan zynen doodt toeschreef. Om hem uit zyne wanhoop te trekken, veinsde men dat hy wonderlyke genezingen gedaan hadt: maar tegen dank van alle deze vonden zoude hy zich zelf gedood hebben, zo men hem zulks niet belet hadde. Hy zocht de doodt en kon ze niet vinden. Aldus wierdt het gebedt van zynen schoonbroeder Severianus verhoord, dat hy stervende deedt: *Onsterffelyke Goden*, riep hy uit, *getuigen van mynen onschuldt, ik heb maar om eene gunst te bidden, dat is dat Adrianus vuriglyk wensche te sterven, doch den doodt niet vinde.* Deze wensch vertoonde een wraakzuchtige ziel, en nooit was een vloek harder dan deze; het geen men leest *Apoc.* IX. 6. getuigt zulks: *En in die dagen zullen de menschen den doodt zoeken, en zullen die niet vinden, en zy zullen begeren te sterven, en de doodt zal van hen vlieden.* Indien wy den brief hadden, waar in Adrianus vertoonde, hoe beklaaglyk de staat van eenen mensch is, die niet sterven kan, schoon hy zulks wenscht, wy zouden iets droevigs zien; want het gelukt een pen, zo welsprekend en geleerd als de zyne, zeer wel de qualen te beschryven, die men zelfs gevoelt. Hy beloofde de straffeloosheit, ja zelfs eene beloning aan den gene, die hem zoude willen doden, en niemandt vindende, die hem dezen goeden dienst wilde doen, schreide hy als een kindt, om dat hy, noch andere menschen kunnende doen sterven, zich zelf niet konde doden. Eindelyk storf hy op den 10. July des jaars 138. te Baia in zyn drie en zestigste jaar, hebbende dertig dagen minder dan een en twintig jaren geregeerd. De Latynsche vaarzen, die hy op zyn doodbedt maakte, waar in hy zyne ziele aansprak, tonende onzekerheit, waar in hy was omtrent het toekomende leven. Zie hier daar van den inhoudt:

Animula, vagula, blandula,
Hospes comesque corporis,
Quæ nunc abibis in loca
Pallidula, rigida, nudula,
Nec, ut soles, dabis jocos.

Adrianus was een groot vorst, die grote deugden en grote ondeugden hadt. Hy was milddadig, arbeidzaam, beleefd, naauwkeurig; onderhieldt de orde en krygstucht, ontlastte de volkeren, dede recht met een byzondere oplettendheit, en strafte gestrengelyk de genen, die zich niet wel in hunne ampten queten. Hy hadde zeer veel verstands, een groot geheugen, en eene volkome kennisse van meest alle kunsten en wetenschappen, die hy uitermaten beminde, en waar in hy een groot meester was. Hy schreef verscheide boeken in vaarzen en in onrym. Daar tegen was hy wreed, afgunstig, onkuisch, bygelovig, en aan de zwarte kunst overgegeven. Hy hadde eene aanstotelyke en onmatige nieuwsgierigheit. Maar de verdoemelykste van alle zyne ondeugden was zyne oneerlyke drift voor Antinous, waar van op zyn plaats gesproken wordt. Hy gaf wel geen Edict tegen de Christenen uit; maar zyne overdadige bygelovigheit was echter oorzaak dat zy vervolgd wierden. Hy leende het oor aan de verantwoordingen, die Quadratus en Aristides hem voor de zelve aanboden. De Joden, onder zyne regering op nieuws opgestaan zynde, verweerden zich drie jaren lang tegen de benden, die hy in hun landt zondt; waarna zy buigen moesten, en wierden met de uiterste gestrengheit gehandeld, en zyn krygsvolk nam de stadt Bitter, of Bethora, in, en in dien oorlog wierdt meer Joden bloedt gestort dan in dien van de Vespasianen. Zy verhalen een belagchelyk verdichtsel van een redentwist, dien zy zeggen dat deze keizer met eenen Rabbyn gehad heeft over de opstandinge. Op 't artykel van Barcochebas wordt daar van gesproken, als mede van het gene toen in Judea geschiedde. Verscheiden byzondere gevallen, die tot kennisse van het karakter van Adrianus dienen, zyne afgunst tegen de genen, die in de kunsten uitmuntten, enz. worden op verscheide plaatsen in dit Woordenboek gevonden, daar van de persoonen, die belang daar in hadden, gesproken wordt. Uit de oude penningen en historien is af te nemen, dat Adrianus kloek van persoon was, welgemaakt, los van gestalte, matig en spitsachtig van hoofdt, en gekruld van haair; het gene men zeide een teken te zyn, dat hy bequaam was tot de wetenschappen en vrye kunsten. Hy was van zulk eene goede en sterke gesteldheit van natuur, dat hy nooit zyn hoofdt bedekte, en, als een soldaat, alle zyne reizen door de provincien van het ryk te voet deedt. Hy was bloed-en galryk, en mogelyk hadden zyne vermoeidheden op zyne reizen hem die bloedingen uit de neus veroorzaakt, waar aan hy onderworpen was, en die hem heilzaam waren. Maar op eenen tydt overviel hem zulk een geweldige bloeding, die hem t'eenemaal verzwakte, en hy verviel tot de waterzucht, waar aan hy gestorven is. Hy was de eerste der Roomsche keizers, die een baardt droeg. Hy volgde die wyze om eenige wratten, die hy aan de kin hadt, te bedekken: maar zyne navolgers deden zulks tot een sieraadt. Hy wierdt om zynen baardt van de inwoners van Antiochië, grote haters van baarden, als op zyn plaats zal blyken, zeer bespot; het welk hy zo euvel nam, dat hy hen daarom niet konde verdragen, maar Phenicië van Antiochië wilde afscheiden; op dat Antiochië geen hoofd-of moederstadt van zo vele landen en steden zoude zyn. Zie Spartianus *in het leven van Adrianus.* De raadt stondt niet toe dan op de tranen en gebeden van Antoninus, dat de acten van Adrianus in wezen bleven: want men hadt besloten die te vernietigen: maar wanneer dit besluit eens verydeld was, verkreeg Antoninus alles wat hy begeerde, te weten de vergoding van Adrianus. Hy dede hem te Pouzoles eenen tempel bouwen, en stelde daar spelen in, met gemeenschappen van priesters, en andere zaken, overeenkomstig met de vergoding. Adrianus hadt tot dien tydt toe niet gewacht om de Goddelyke eere te genieten, hy hadt zich zelf van de hemelsche kroon al meester gemaakt. Hy wydde zich zelf eenen altaar te Athene in den tempel van Jupiter Olympius; en naar mate, dat hy door verscheide steden van Asië trok, vermeerderde hy de tempels, die hy voor zich bouwde. *Spartian. Xiphilin. & Dio in vita Adriani. Tillemont Hist. des Empereurs. J. Spon Recherches curieuses de l'Antiquité.*

ADRIANUS van Phenicië, een Syriër en redenaar, leeraarde in de stadt van Athene, daar hy zeer prachtig leefde. Hy was bemind van Marcus Antonius, die hem mede naar Rome nam. Hy was een leerling van Herodotus, den Philosooph, en een tegenstrever van Aristides. *Suidas. Voss. lib.* III. *cap.* 6. *de Hist. Lat.*

ADRIANUS in de vervolging van Galerius Maximianus, door last van den stadhouder Firmilianus, gemarteld, was met Eubulus van Manganea in deze stadt gekomen, om de belyders te zien. Adrianus wierdt op den 5. Maart voor de leeuwen geworpen, en vervolgens met een degen doorsteken door dien gene, die aangesteld was om de gequetste menschen of beesten in de openbare schouwspelen te doden. Men viert op dien dag zyn feest in de Roomsche kerke. *Euseb. de Martyribus Palæstinæ. Baillet Vie des Saints au* 5. *Mars.*

ADRIANUS is de naam van een martelaar van Nicomedië omtrent het jaar 307. wiens feest den 8. September in het Romeinsche *Martyrologium* gesteld wordt. Doch zyne historie is zo fabelachtig, dat men 'er geen geloof aan kan geven. Men viert ook feesten van St. Adrianus op andere dagen, gelyk by de Grieken, en zelfs in het Romeinsche *Martyrologium* op den 26. Augustus, in dat van Hieronymus op den 4. Maart, in dat van Florus op den 16. Juny; doch men ziet uit de omstandigheden van de historie of uit de namen van de medgezellen, die men aan deze Adrianen geeft, dat het altydt de zelve Adrianus is, waar van men heeft willen spreken. *Actes de saint Adrien, dans Montbricius & dans Surius de Martyrologes. Tillemont T.* V. *Baillet au* 8. *Septembre Vie des Saints.*

ADRIANUS, een Grieksch schryver, heeft in het begin van de VI. eeuwe geschreven, dewyl hy door Cassiodorus wordt aangehaald in het X. hoofdstuk van het boek der Goddelyke brieven. Hy heeft eene inleiding tot de H. Schriftuur opgesteld, waar van Photius in 't twede stuk van zyne *Bibliotheek* gewag maakt. Zy is te Augsburg in 't Grieksch gedrukt in den jare 1602. en in het VIII. deel van de *Critiquen van Engelandt. Du Pin. Bibl. des Auteurs Eccl.* VI. *siecle.*

ADRIANUS, een Africaan van geboorte, abt van 't klooster van Neridan, wierdt door paus Vitalianus gekozen om naar Engelandt te gaan. Hy vergezelschapte Theodorus derwaards, dien de paus tot aartsbisschop van Cantelberg benoemd hadt op de weigering van Adrianus. Zy quamen in 't jaar 669. in Vrankryk, en gingen van daar naar Engelandt over, alwaar Adrianus tot abt van 't klooster van St. Pieter van Cantelberg wierdt aangesteld; dat open stondt door den afstandt van Benedictus Biscop. Hy arbeidde met Theodorus tot de vereeniging van de oude Brittons, tot onderwyzinge van het volk, tot verbetering van de geestelykheit en van de kerkelyke tucht. Hy overleefde Theodorus eenigen tydt, en storf den 9. January des jaars 709. Zyn naam wordt in verscheiden martellysten gevonden. *Beda Hist. de Angleterre. Second siecle Benedictin de D. Mabillon. Bollandus au* 9. *Janvier. Baillet vie des Saints au* 19. *Septembre.*

ADRIANUS, de Karthuizer, een Vlaming, heeft in 't begin van de XV. eeuwe gebloeid, en stelde, in navolginge van Petrarchus, eene verhandeling van hulpmiddelen van het een en 't ander geluk op, te Keulen in den jare 1471. gedrukt. *Du Pin Bibl. des Auteurs Eccl.* XIV. *siecle.*

ADRIANUS de *Vieux Boix*, een Vlaamsche monnik, schryver van eene tydrekening, waar van Vossius spreekt, *de Hist. Latin. lib.* III. *cap.* 6.

ADRIATISCHE ZEE, in 't Latyn *Mare Adriaticum*; *Hadriaticus* of *Illyricus Sinus*, tegenwoordig *de Golf van Venetië.* Dit is dat gedeelte van de Middelandsche zee, dat zich van het Westen naar het Oosten uitstrekt, tusschen Illyrië en Italië. Zy is omtrent zes honderd Italiaansche mylen lang, en op haar wydste twee honderd breed, en heeft haren naam ontleend van de oude stadt Adria, aan het einde van de Golf. De oude landbeschryvers hebben de zelve *Mare superum*, of de *boven-zee*, genoemd, gelyk zy de Toscaansche zee *Mare inferum*, of de *beneden-zee*, noemden, gevende gemeenlyk den naam van bovenste of boven aan die gedeeltens van den aardkloot, die naar de zyde van 't Noorden zyn. Deze Golf, de grootste van alle die genen, welke de Middelandsche heeft, maakt 'er verscheide anderen, als die van Carnarino, van Cattaro, van Sinte Croix, van Drin, van Narenza, van Siponte, en van Triest. Zy is vervuld met eene menigte van eilanden en rotzen naar de zyde van Illyrië, die byna alle aan de Venetianen behoren. De landen, die haar omringen, zyn naar hunne hedendaagsche namen, Albanië, Dalmatië, Istrië, Frioul, het markgraafschap Trevisano, het gemenebest van Venetië, het landschap Polesine de Rovigo, het hartogdom Ferrare, Romandiola, 't hartogdom Urbino, 't markgraafschap Ancona, Abruzzo, Capitanata, het landt van Barri, en het landt van Otrante. Men ziet in verscheide schryvers, dat men voortyds onder den naam van Adriatische zee de gehele zee begreep, die naby Italië is; en daarom zegt Lucas *Handel.* XXVII. 27. dat de schipbreuk van Paulus, die hem

op het eilandt Melite wierp, tegenwoordig Maltha genoemd, in de Adriatische zee voorviel. Want de omschryving van den windt, die het schip voortdreef, en de weg, dien Paulus sedert nam om naar Rome te reizen, laten niet toe te geloven dat hy te landt quam op het eilandt Melite in de Adriatische zee tusschen Italië en Illyrië; en noch minder te Mitylene, gelyk Hieronymus schynt gemeend te hebben. (*Ep.* XXX.) Hoewel 'er vele prinsen zyn, die landen op de kusten van de Adriatische zee hebben, gelyk de grote Heer, de Roomsche keizer, de Republyk van Venetië, de paus, de koning van Spanje, om niet te spreken van de kleine Republyk van Raguza, zo geven de Venetianen voor alleen meesters van deze zee te zyn, en zeggen dat zy zich het recht op de zelve door de wapenen, en door eene bezitting van vele eeuwen verkregen hebben. Men meent dat paus Alexander de III. vervolgd door den keizer Frederik Barbarossa, naar Venetië week, en dat de Doge Sebastiaan Zani, zyne bescherming ondernemende, Otho, den zoon van dezen keizer, versloeg en gevangen nam. Tot erkentenisse van dezen dienst stak de paus hem een ring aan den vinger, het gene noch tegenwoordig onderhouden wordt, als op 't artykel van VENETIE te zien is. De pauzen zonden alle negen jaren aan den raadt van Venetië nieuwe bullen, door de welke zy de tienden van de geestelykheit toestonden, tot bescherming van de Golf, de rovers dikwils tot het markgraafschap van Ancona toe gekomen zynde, van waar zy nooit zonder een groten buit en de vervoering van een groot getal inwoners wederkeerden. *Leand. Albert. Descr. d'Italie. Justiniani & Nani hist. de Venise. J. Lucius. Morisot. Sanson. Du Val. Robbe*; en inzonderheit *la Houssaye Hist. du gouvernem. de Venise.*

ADRICHEM, ADRICHUM, anders ARKUM, een huis aan den Aagtendyk, buiten Beverwyk, ter zyde van den ryweg. Men vindt het afgebeeld, met twee vleugelen in het water staande, voor met een muur gesloten, en ter slinker zyde met een kennelyk torentje op een uitstek. Voorhenen strekte het nu droog gegemaakte Zwaansmeer tot aan dit huis; toen een fraai kasteel, dat naderhandt van de kleine Vriezen ten gronde toe verdelgd wierdt. Men vindt van deze plaats al gewag op 't jaar 730. in 't leven van Willebrord by *Heda*, en by *Theofridus*, abt van Epternach, die ten tyde van keizer Hendrik den IV. geleefd heeft, alwaar gezegd wordt, dat Karel, zoon van Philips, hofmeester, de grootvader van Karel den Groten, te Trier zynde, in 't jaar 730. op den 22. May de gehele hofstede Adrichem, in Vrieslandt gelegen, in de landstreke Kinheim boven de rivier van Velzen, daar de zee aan de andere zyde vloeit, by uiterste wille geschonken heeft aan de kerke van Utrecht. Hadrianus Junius zegt duidelyk, dat dit huis met torens verfierd en gesterkt was, en dat de edelen van Adrichem daar op gewoond hebben. De heer Anthony van Burg, zoon van Lieve van Burg, burgermeester te Zirikzee, en van Willemina van Adrichem by dode van Pieter van Adrichem, haren broeder, die zonder mansoir na te laten in den jare 1528. overleedt, erfgename van Adrichem voornoemd, heeft op den grondslag van een gedeelte van het eerste slot omtrent den jare van 1560. een fraai huis getimmerd, slotsgewyze met zynen voorburg, drie kleine, en een zeer hogen en vierkanten toren, 't geen als noch het knagen van den tydt verduurt. Dezes zoons zoon, mede Anthony genoemd, liet het zelve nevens Meeresteyn na aan zyn zusters zonen, Pieter en Frederik Ruysch, waar na het zelve in verscheide handen is gekomen, en noch 1711. bezeten wierdt by den heer van de Blocquery, van Amsteldam. *Heda in Willebrord. Junius Batav. van Leeuwen Batav. Illustr. Smids Schatkamer.*

ADRICHEM, ADRICHUM, een adelyk Hollandsch geslacht, zo als zommigen willen, gesproten uit Dirk den II. heer van Brederode, en Alverade, dochter des heren van Heusden, 't geen groten steun heeft aan het wapen, by die van Adrichem gevoerd, zynde een goud veldt met een roden klimmenden leeuw, (het wapen van Brederode) gebroken met een zwart radertje in een zilver schildtje op de borst van den leeuw, dat, met verandering van kleuren, Heusden voert. Tot eersten stamvader dezes geslachts wordt gesteld *Ludolf van Adrichem*, op het jaar 1086. al vermeld, wiens zoon *Gooswyn* genoemd wierdt op 't jaar 1130, en vervolgens *Ludolf* al voor den jare 1130. *Gooswyn*, des zelfs zoon, op 't jaar 1161. en *Floris van Adrichem*, ridder omtrent 1300. die naliet *Nikolaas*, schildknape, gehuwd met Geertruit van Diemen, gestorven 1342, en won *Floris*, ridder, die te vrouwe hadt Lysbeth van Zanen, overleden 1395. na dat hy te voren in 't jaar 1361. gestorven was. Zy lieten na *Floris*, die uit N. van Bakel naliet vier zonen, *Simon*, *Klaas*, burgermeester van Haarlem, *Simon den jongen*, en *Willem*, die by zyne vrouw Beatrix van Loenderstoot negen dochters won; *Simon*, bezitter van de ridderlyke hofstede van Adrichem, hadde te vrouwe juffrouw Lysbeth van Duivenvoorde. Hy verkocht den 14. May van 't jaar 1430. aan de regulieren van de Beverwyk een molen met de molenwerf, en met de gerechtigheden en windt, daar toe behorende, en liet na *Floris*, bailjuw van Beverwyk, die in 't jaar 1500. zonder kinderen storf; *Arend*, en *Klaas*, 1476. tot abt van Egmond verkoren. *Arend van Adrichem*, gehuwd met Agatha Suys, Pieters dochter te Ryswyk, die 1538. gelyk hy 1504. storf, en nalieten *Pieter van Adrichem*, die 1528. maar 26. jaren oud, de laatste mansoir overleden is; *Willemina*, getrouwd met Lieven van den Burg, *Cornelia*, nonne in de Beverwyk, en *Lysbeth*, nonne te Koninksveldt. *Pieter* hadt te vrouwe Alyd Ramp van Haarlem, en liet by haar na eene dochter, *Klara van Adrichem*, die ten man hadt Jacob van der Does te Leiden, die te zamen vele kinderen hadden, stervende zy 1567, en hy 1577. Bovengemelde Willemina, Pieters oudste zuster, bezat de hofstede Adrichem, en overleedt te Zirikzee met haren man in een en het zelve jaar van 1556. nalatende *Anthony van Burg*, die 't vervalle huis van nieuws optimmeren liet. Hy trouwde te Dordrecht met Cornelia Schiltmans, overleedt aldaar 1579. gelyk zyne vrouw 1578. en liet na *Cornelis*, burgermeester te Zirikzee, zyn leenvolger, *Agatha van Burg*, getrouwd met Jan, heer van der Myle, waar by zy vyf kinderen naliet, stervende 1576. te Dordrecht, en *Maria van Burg*. *Cornelis* trouwde juffrouw Regista Hoppers, dochter van Joachim Hopper, heer van Daallem. Zy storf 1594, en hy 1618. op 't huis te Adrichem, nalatende *Anthony van Burg* en juffrouw *Cornelia van Burg*. *Van der Houve Charter kron. Goudhoev. kron. van Holl. S. van Leeuw. Batav. Illustr.*

ADRICHEM, (CHRISTIAAN KRUIK VAN) by Valerius Andreas in zyn *Bibl. Belg.* genoemd *Christianus Adrichemius*, een Delvenaar, geboren op den dag van St. Valentyn in den jare 1533. was de zoon van Adriaan Klaasz, een vroom en deugdelyk man, burgermeester te Delf, vooral een vroom Katholyk. Zyn oudoom van moederlyke zyde is geweest Marten van Dorp, bekend by de geleerden onder den naam van *Martinus Dorpius*, voorlezer in de Godgeleerdheit te Loven. Christiaan van Adrichem wierdt tot priester gewyd op den 7. van Maart in den jare 1566. en na de doodt van Michiel Doensz tot overste aangesteld des kloosters van St. Barbara te Delf. Hy leefde in grote gemeenschap met Cornelius Musius, en stondt in blakende gunst by Maximiliaan, markgrave van ter Veer, die hem al boertende plag te noemen *Barbaraas Vader*. Hy wierdt in de eerste geloofsberoerten verdreven, en heeft zyn leven ten dele te Mechelen, ten dele te Utrecht en te Keulen overgebragt, latende zich doorgaans noemen CHRISTIANUS CRUCIUS; op welken naam hy in 't licht gegeven heeft het *Leven van Jesus Christus*, uit de vier Euangelisten beknoptelyk zamengesteld. Achter welk werkje gevonden wordt *een vertoog over de Christelyke Zaligheit*, van hem in den jare 1570. in een algemeen kapittel uitgesproken.

Te Keulen wonende bragt hy den tydt door met de overblyfsels der stadt Jeruzalem en der gansche oudheit te onderzoeken. Daar mede ging hy zeer naauwkeurig te werk; behalven dat Berosus, Manethon, en diergelyke schryvers, die door Annius Viterbiensis uitgegeven zyn, zomwylen te veel ingang by hem vinden. Dus heeft hy geschreven *het Toneel des Heiligen Lands*, en dat met nieuwe landkaarten opgehelderd. Dit werk is na zyn doodt in blads grootte uitgekomen, zynde te Keulen in 't jaar 1593. en 1600. gedrukt by Aarnout van der Myle. Behalven welke boeken, die hy in 't Latyn onder dezen tytel uitgaf:

Vita Jesu Christi ex IV. *Evangelistis breviter contexta;*
Theatrum terræ sanctæ cum Tabulis Geographicis, 1593. & 1600. *in Fol.*

hy mede geschreven heeft:

Descriptio terræ sanctæ juxta XII. *tribus Israël;*
Descriptio urbis Hierosolymitanæ, 1592.
Chronicon, utriusque Testamenti historiam continens;
Fons orationum.

Twee en vyftig jaren oud geworden, waar van hy 'er dertig in ballingschap hadt overgebragt, heeft hy op den 20. Juny 1585. de wet der nature te Keulen voldaan, en is in 't klooster Nazareth, het geen hy eenigen tydt als geestelyke vader geregeerd hadt, begraven. Men las naderhandt dit volgende grafschrift ter eerlyke gedachtenisse van hem opgesteld:

TER GEDACHTENIS VAN DEN EERW. EN GELEERDEN HEERE CHRISTIAAN VAN ADRICHEM, DELVENAAR, KLOOSTERVOOGT VAN ST. BARBARAAS KONVENT TE DELF.
GESTORVEN DEN XX. JUNY DES JAARS MDLXXXV. IN HET LII. JAAR ZYNS LEVENS, HEBBENDE VOOR 'T GELOOF DERTIG JAREN IN BALLINGSCHAP GELEEFT.

Bleiswyk Beschr. van Delf II. *Deel. H. V. R. in zyne Beschryving van Delftandt. Fr. Zweertii Athen. Belg.*

ADRICHEM, (CORNELIA VAN) nonne in 't klooster der reguliere kanonnikessen te Beverwyk, genoemd Nazareth, in de XVI. eeuw, was afkomstig uit het edele Hollandsche geslacht van Adrichem in Kennemerlandt, en maakte zich zo wel door haar Godvruchtig leven, als bequaamheit en ervarenheit in de dichtkunde bekend. Zy heeft de Psalmen Davids in Latynsche vaarzen gebragt, en noch vele andere geestelyke gedichten en werkjes in die tale gemaakt. Jacob Faber Stapulensis acht hare geleerdheit zeer hoog, en de vermaarde Cornelius Musius hieldt grote vriendschap en kennisse met haar. Ook heeft zy voor zich zelve dit fraaie Latynsche grafdicht gemaakt:

Corpus humo, superis animam Cornelia *mando,*
Pulverulenta caro vermibus esca datur.
Non lacrymas, non singultus, tristesque querelas,
Sed Christo oblatas nunc precor umbra preces.

Fr. Zwertii Athen. Belgic. Cornel. Susius. Oudhed. en Gesticht. van Noordholl. en Kennemerl.

ADRIEL, de Meholathiter, was die geen, aan wien Saul, koning van Israël, Merab, zyne dochter, ter vrouwe gaf, die aan David beloofd was. I. *Sam.* XVIII. *vs.* 19.

ADROBA, eene rivier in het Russisch-Tartarye, die by het kleine steedtje Simberska ontstaat, na het vereenigen met de rivier Soosek den naam van Usa krygt, en in de rivier Wolga uitloopt. *Relation vom Moscov. reich.*

ADRON, eene ſtadt van Arabië, waar van in het V. Concilie van Conſtantinopel gemeld wordt.

ADROTTA, eene zeeſtadt van Lybië. *Stephanus de landbeſchryver.*

ADRUMETA, eene oude ſtadt in Africa, in de provincie van Byzacena, aan de zeekuſt, eene volkplanting der Pheniciers, en eene biſſchoplyke ſtadt, behorende onder 't aartsbisdom van Carthago. Strabo noemt deze ſtadt *Adruma*; Stephanus noemt de zelve *Adrumes*, en Ptolomeus noemt haar *Adrumetos*. De andere Latynſche ſchryvers, als Saluſtius en Plinius, noemen haar *Adrumetum*. Men gelooft dat het de zelve ſtadt is, die tegenwoordig *Mahometta*, en door de Arabiers *Hamamita* genoemd wordt, in het koninkryk van Tunis, op de kuſt van de Middelandſche zee. In 't jaar 394. wierdt aldaar een Concilie gehouden. *Marmol Deſcript. de l'Afrique. Baronii Annal.*

ADSON, abt van Luxeuil, heeft omtrent den jare 960. een boek van de wonderwerken van St. Wandelbert, derden abt van Luxeuil, geſchreven, dat in het eerſte deel der Benedictynſche eeuwen is ingelaſcht. Daar is een andere Adson, abt van Deuvres, in 't gebiedt van Bourges, die ſchryver is van 't leven van den H. Bercarius; van dat van St. Baſtolus, een belyder; van de Hiſtorie van de vervoering, en van de wonderwerken van dezen laatſten; van 't leven van St. Fredbert, abt van Celles; van de Hiſtorie van de vervoering, van zyne overblyfzelen; en eindelyk van 't leven van den H. Manſuet, eerſten biſſchop van Toul. Alle deze werken, behalven het laatſte, zyn in de twede en vierde Benedictyner eeuwen van Mabillon; het laatſte is door Boſquet uitgegeven. Deze ſchryver bloeide omtrent den jare 981. en is in 't jaar 992. geſtorven. *Du Pin Bibl. des Auteurs Eccleſ. X. ſiecle.*

ADSTAT, *Aſtatum*, *Aſtalum*, een klein Deenſch ſteedtje, op de Noordkuſt van Yslandt, naby de ſtadt Holar, of Holem. *Baudrand.*

ADUA. Zie ADDA.

ADUATICI, *Adwatyken* op zyn Nederduitſch gezegd, waren afkomſtig uit de Cimbren, wierden naderhandt *Bethaſii* genoemd, en beſloegen dat gedeelte van Braband, dat tuſſchen de Demer, Dender en Geete legt, nevens de provincie van Namen, en een kleinen hoek van Vlaanderen by Dendermonde, als ook van Henegouwen aan den linker oever der Sambre. *J. Cæſar de Bell. Gall. Sanſon. Baudrand.*

ADUI, een toenaam van *Borhan-eddin-Ibrahim*, die ook *Alkhalai* genoemd wierdt. 't Is de ſchryver van het vervolg van de IX. laatſte hoofdſtukken, die 'er aan 't werk van Ben Schohnah, genaamd *Leſſan-al hekkam*, dat is, *de taal der rechters*, ontbraken; vervattende de wyze, op welke de rechters hunne vonniſſen en beſluiten moeten uitſpreken. *Herbelot Bibl. Oriental.*

ADULA, een berg in Rhetië, in het graafſchap Chiavenna, is oudstyds een zeer wyduitgeſtrekt gebergte geweeſt; doch voert tegenwoordig alleen dezen naam, 't geen tuſſchen de Gotthards-berg en het Joriſche gebergte beſloten is. Alle de gedeeltens daar van hebben hunne byzondere namen. Naar de kant van Duitſchlandt ontſpringt uit dit gebergte de voor-en de achter-Rhyn; naar Italië de Maas en de Lyram. *Ptolom. Strabo. Joh. Guleri van Weinek Rhetia lib. XIII. fol. 195.*

ADULIS, of ADULITEN, Zie Ercoco.

ADULLAM, Hadullam, of Odullam, eene ſtadt van den ſtamme Juda. Zy wierdt ingenomen door Jozua, en haar koning aan een hout gehangen. *Joſua* XII. *vſ.* 15. Haar naam betekent, *voorgetuigeniſſe*, of *dat tot de eeuwigheit dient. Simon Dict. de la Bible.* Rehabeam verſterkte de zelve. II. *Chron.* XI. 7. Ten tyde der Machabeen wierdt zy veel vergroot en verbeterd door Jonathan. Euſebius zegt dat zy in zynen tydt een groot vlek was, tien mylen Ooſtwaards van Eleutheropolis: doch alzo *Joſua* XV. 33. 35. gezegd wordt, dat ze in de laagte lag, zo ſchynt het niet dat men de zelve ten Ooſten van Eleutheropolis moet zoeken: daar was het bergachtige van Juda, en niet het lage.

Daar is ook eene ſpelonk Adullam geweeſt, alwaar David, voor Saul vluchtende, zich met de zynen verborg. I. *Sam.* XXII. 1.

ADUNICATES, of ADUNICATEN, een volk van 't Narboneeſche Gaulen, waar van Plinius gewag maakt, *lib.* III. *c.* 4.

ADURNUS, (Tertius Anselmus Opitius) geboren te Brugge in Vlaanderen, was afkomſtig van Genua in Italië, ridder, en veelmalen burgermeeſter in zyne geboorteſtadt. Hy hieldt grote kennis en vriendſchap met Juſtus Lipſius en Janus Lernutius, een zeer fraai Latynſch dichter. Meeſterlyk verſtondt hy de vaderlandſche geſchiedeniſſen en geſteldheit, en hadt geen minder geleerdheit dan voorzichtigheit, daar by van onbeſproken leven en ernſtig in al zynen handel. Hy heeft vele en velerhande gedichten gemaakt, waar van een gedeelte gedrukt en uitgegeven is, en ſtorf te Brugge in den bloei van zyn leven, en is met een ruimſprakig grafſchrift door zyne nagelate weduwe vereerd, waar in hy niet alleen gulde ridder, maar ook heer van Nieuwvliet, Marke, Marquillies, Ronſele, Nieuwenhove en Poelvoorde genoemd wordt, en gezegd in den ouderdom van veertig jaren geſtorven te zyn, den 14. November des jaars 1610. *Zweert. Athen. Belg. D. Harduyn. de Viris in Flandr. eruditione illuſtrib. Catalog.*

ADUSE, eene rivier van Epire, naby de ſtadt Apollonia. *Hofman. Lexicon Univerſ.*

ADUWERT. Zie AUWERT.

ADVENT. Met dezen naam wordt een zekere tydt van drie tot vier weken aangewezen, die de kerke als eene voorbereiding tot het Kersfeeſt gevierd zoude hebben. Durandus zegt wel, dat de Apoſtel Petrus de eerſte is, die laſt gaf dit feeſt te houden; doch dit wordt van anderen in twyffel getrokken, dewyl men aangemerkt heeft, dat ten tyde der Apoſtelen geen andere feeſtdagen geweeſt zyn dan de zondag, Paaſchen en Pinkſteren, hoewel dit ook noch niet volkomen bewezen is. Maximus Taurinenſis, een vermaard prediker omtrent het jaar 450. heeft allereerſt om den Adventstydt gedacht. Onder zyne kerkredenen is 'er ook eene, die op het feeſt van den Advent gedaan is, zo hy anders de tytels van zyne kerkredenen zelfs gemaakt heeft; doch het is bekend, dat de benaming van Advent van de toekomſt van Chriſtus, namentlyk in het vleeſch, afkomt, dewyl men te dezer tydt gemeenlyk van een vierderlei toekomſte van Chriſtus ſpreekt, namentlyk in het vleeſch; in het hart des menſchen; wanneer men ſterft, en in het laatſte oordeel. *Durand. Rationarium. Gratianus* 33. *qu.* 4. *Hildebrand de dub. feſtis p* 11. *ſeqq.*

ADVENTIUS, biſſchop van Mets in de IX. eeuwe, was die geen, die de plechtigheden verrichtte, wanneer Karel de Kale in deze ſtadt tot koning van Lotharingen gekroond wierdt. *Du Pin Biblioth. des Aut. Eccl. Tom.* VII. *pag.* 122.

ADVOCATUS, (Jacob) was van Bergamo, en leefde in de XV. eeuwe. Hy heeft eene verhandeling geſchreven, genaamd: *De legibus Cæſareæ Majeſtatis juxta earum vim ubique obſervandam. Konig Bibl. vetus & nova.*

ADVOCATUS, (Faustinus) een Italiaanſch dichter. Men heeft van zyne werken *Tom.* I. *Delic. Ital. Konig Bibl. vetus & nova.*

ADVOKAAT DER KERKE betekent zodanig een, die voor eenen biſſchop, abt, of overſten eens kloofters, als der zelver goederen of rechten van iemandt, wie het was, aangetaſt wierden of verkort, hunne zaak moeſt opnemen en verdedigen; en dewyl de zelve menigmaal groten aanſtoot van dezen en genen groten te lyden hadden, hebben zy niet ſelden doorluchtige en machtige mannen tot beſchermers en Advokaten van hunne kerken gezocht. Zo verkoos de Roomſche kerk, gedrukt door de geweldenaryen der Lombarden, de koningen van Vrankryk en de Weſterſche keizers tot Advokaten. In het leven van Karel den Groten wordt gezegd, dat de Romeinen hem tot Advokaat van St. Pieter verkoren tegen de koningen der Lombarden, en dat paus Leo de III. hem deze waardigheit gevende, hem eene baniere en ſleutelen toezondt. Hendrik de II. verkreeg den zelven tytel van Advokaat van St. Pieter, wanneer hy door paus Benedictus gekroond wierdt. Zo zyn de Duitſche keizers noch heden Advokaten der kerke in 't Roomſche ryk; zo zegt Hendrik, hartog van Beyeren, (*Chronica Reigerſp. ad ann.* 1162.) dat hy het zwaardt droeg als hartog en als Advokaat der kerke. De Advokaten der kerke wierden eerſt verkoren door de biſſchoppen en abten in tegenwoordigheit der graven, naar de macht, welke de koningen of vorſten hun daar toe gaven. Zomtyds verzocht men die van den paus, en van de koningen of vorſten, die de zelve dan benoemden. Zomtyds behielden ook de ſtichters der kerken den tytel en de macht van Advokaten voor zich, en voor hunne erfgenamen; en om tot Nederlandt over te gaan, zo wordt in een openbrief van Heribert den XXVI. biſſchop van Utrecht, wegens de wyding van de Egmonder abdykerke, mede opgeteld eene Berewoldus, Advokaat der zelve kerke. Hy was de eerſte vaſte Advokaat der abdye, daar toe door den abt Walter aangenomen, om verſcheide aanmerkelyke dienſten, door den zelven de abdye bewezen. Deze Advokaten hadden oudstyds al veel gezag. Buiten hunne goedkeuring mogten gene kerkgoederen vervremd, en geen zaken van belang afgedaan worden, zelfs hadden zommigen het vermogen, om met den zwaarde te rechten, en oorlog te voeren. Dus wierden ze ook wel *Vicedomini*, (onderheren) en *Protectores* (beſchermheren) genoemd. Maar gelyk vele zaken, met een goeden inzicht ingeſteld tot beteugeling van eenig quaadt, veeltyds ten verkeerden einde uitlopen, zo gebeurde het met den tydt mede omtrent deze Advokaten, welken, om dat ze het geleende gezag t'eenemaal misbruikten, met de geeſtelyke goederen, als met een verkregen roof, omſprongen, en op de zelve leefden en den groten heer ſpeelden, de naam van *Vitrici* (ſtiefvaders) gegeven wierdt: weshalven ze door de wetten der vorſten en ordonnantien der pauzen beteugeld moeſten worden. *Joh. a Leydis Chronic. Egmond. cap.* 23. *Urſtitius in Epitom. Hiſt. Baſil. cap.* 10. *Lindeborn. Epiſcopat. Daventr. A Matthæus de nobilit. lib.* II. *cap.* 28. *du Cange Gloſſarium Latinitatis.*

ADYLISA, een berg van Beotië. By Plinius wordt daar van geſproken. Daar zyn eenige afdrukſels, waar in men leeſt *Adilliſia.*

ADYRMACHIDEN, volkeren van Lybië omtrent Egypte. De vrouwen van dit landt droegen kopere harnaſſen, en lieten het haair ongemeen lang waſſchen. Wanneer hunne dochters trouwden, wierden zy den koning aangeboden, dien het vry ſtondt tot haar in te gaan. *Herod. lib.* IV. *Rhodigin.*

ADZEL, *Adzelia*, eene ſtadt in Lyflandt, aan de rivier Teydera, beneden de ſtadt Walmar. *Baudrand.*

ADZIGERI, dien anderen *Acikirel* en *Ezigerei* noemen, Cham der Tartaren, die met ruſt en in een groten vrede regeerde, latende zonen na, waar van de oudſte, *Haider* genoemd, op hem volgde, in 't jaar 1446. *Neugeb. lib.* VI. *Michow. lib.* II. *cap.* 16.

Æ . . . . Alle de woorden, aldus beginnende, en hier niet gevonden wordende, moeten op E . . . . gezocht worden. Zo hebben de oude ſchryvers Etas, voor Ætas, geſchreven, enz.

ÆA was, volgens de fabelſchryvers, eene dochter, die de jagt vuriglyk beminde, en die, de omhelzingen van den Godt Phaſis (een rivier van Colchis) vluchtende, de Goden om hulp aanriep, die haar in een eilandt van haren naam veranderden. Het geen aanleiding tot dit verdichtſel gegeven heeft, is, dat de Phaſis het eilandt van Æa maakt, het welk hy met zyne wateren ſchynt te omhelzen. *Val. Flaccus Argonaut. lib.* V.

ÆA, of ÆTOPOLIS, eertyds de hoofdſtadt van Colchis, die de koning Aëta aan de rivier Phaſis liet bouwen. Hedensdaags wordt zy *Lipotamo*, of *Lipopotamo*, genoemd. *Plin. lib.* VI. *cap.* 4. *Valer. Flacc. Arg. lib.* I. *en* V.

ÆA, ÆEAS, ACUS, EA, of EAS, eene rivier in Epire, die

die uit het Macedoniſche gebergte, Candaves genoemd, ontſtaat, en by Apollonia in de Iöniſche zee uitloopt. Hedensdaags zoude de zelve Vajuſſa genoemd worden. *Plin. lib.* III. *cap.* 23. *Strabo lib.* VI. *en* VII. *Ovid. lib.* I. *Metam. Lucanus lib.* VI.

ÆACIDEN is de naam, dien men aan de nakomelingen van Æacus geeft. Zo worden Pyrrhus, koning der Epiroten, en Achilles by Virgilius *Æacidæ* genoemd, omdat deze vorſt, het hoofdt van hun geſlacht, grootvader van den eenen, en overgrootvader van den anderen was. Pauſanias ſpreekt van dit geſlacht inzonderheit. *lib.* I. *Attic.*

ÆACIDES, een zoon van Neoptolemus, en broeder van Olympias, de moeder van Alexander den Groten, was koning van Epire. Hy hadt door de gedurige oorlogen met de Macedoniers zyne onderdanen zodanig gequeld, en zich by hen gehaat gemaakt, dat hy uit zyn ryk moeſt vluchten, en zyn jongen prins Pyrrhus, twee jaren oud, achterlaten. Het volk wilde hem uit haat tegen zynen vader doen ſterven; doch hy wierdt heimelyk in Illyrië gebragt, en door zyne moeje Berce, huisvrouwe van den koning Glaucus, opgevoed. Æacides wierdt zelfs naderhandt in 't 3671. jaar na de ſcheppinge, het 313. voor Chriſtus, door Philippus, veldoverſte van den koning Caſſander van Macedonië, in een veldſlag overwonnen. *Juſtinus lib.* XVII. *cap.* 3.

ÆACUS, of EACUS, zoon van Jupiter, en van Ægina, dochter van Aſopus, regeerde in 't eilandt Eenopia, dat hy Ægina noemde naar zyne moeder. De fabel voegt 'er by, dat, de peſt zyn landt ontvolkt hebbende, deze koning van zynen vader Jupiter verkreeg dat de mieren in inwoners veranderd wierden, die men *Myrmidonen* (kleine mannekens) noemde, naar de betekenis van het Griekſche woordt. Voorts was deze prins zo geacht om zyne oprechtheit en voorzichtigheit, dat de ouden geloofden, dat Pluto hem, benevens Minos en Rhadamantus, tot rechters in de hel hadt aangeſteld om de doden te oordelen. *Plinius. Strabo. Stephanus. Ovidius.*

ÆÆA, een eilandt in de Siciliaanſche zeeëngte, waar op de Nymph Calypſo zoude gewoond hebben. *Mela. Virgil.*

ÆANTIDES, een dwingelandt van Lampſaco, was by Darius, koning van Perſië, in grote achting, waarom Hyppias, de dwingelandt van Athene, zyne dochter aan hem ten huwelyk gaf. *Thucyd. lib.* VI.

ÆANTIDES, of EANTIDES, een Griekſch dichter, dien eenigen eenen der zeven beroemde dichters ten tyde van Ptolomeus Philadelphus noemden, zinſpelende op de zeven ſterren van dien naam, welke de ſterrekunſtenaars op den rug van den ſtier plaatſen. *Voſſius de Poët. Græc.*

ÆANTIUM, ÆANTIRNA, ÆANTE, eene ſtadt van Aſië in Troas, aan de zeekuſt, in 't landſchap Sigea. Zy wierdt aldus genoemd van Ajax, die aldaar zyn graf hadde. *Plinius* en *Salmaſius in Solin.* Volgens den zelven Plinius is het ook de naam van een voorgebergte van Magneſië, en van een eilandt naby het Traciſche Cherſoneſus. Ptolomeus plaatſt noch eene ſtadt van denzelven naam in het landt der Pelasgioten in Macedonië. *Plin. lib.* V. *cap.* 30. *lib.* IV. *cap.* 9. 12.

ÆAS. Zie ÆA.

ÆATUS, of EATUS, een gezworen vyandt der Beotiërs, hadt eene zuſter, Polyclea genoemd; en beide waren zy van Hercules afkomſtig. Het Orakel hadt voorzegd, dat de eerſte van dit geſlacht, die, de rivier Achelous overgetrokken zynde, voet aan landt zoude zetten, meeſter van het landt zoude zyn. Daarom, wanneer hun leger gereed was om over de rivier te trekken, bewondt Polyclea haren voet, veinzende ongemak daar aan te hebben, en badt haren broeder Æatus haar op zyne ſchouderen over te brengen. Zo haaſt zy den oever genaderd waren wierp zich Polyclea op het landt, en zeide tegen hem, dat zy, volgens het antwoordt van 't Orakel, koningin van 't landt was, dewyl zy de eerſte aldaar voet aan landt gezet hadde. Æatus, het bedrog van zyne zuſter bevroedende, wel verre van haar daarom te laſteren, prees hare liſt, en trouwde met haar. Aldus regeerden zy tezamen dit landt, en teelden eenen zoon, genaamd Theſſalus, die zynen naam aan Theſſalië gaf. *Polyæn. l.* VIII.

ÆBINGA, een adelyk ſtins ofte ſlot te Blye, het derde dorp in ſtemminge van de Vrieſche Grietenye Ferweradeel, gelegen digt naar den Vrieſchen dyk tegen de Noordzee aan, was van ouds in de bezittinge van het hoogadelyk geſlacht van dezen zelfden naam, die 1510. door het huwelyken van Sjoert Æbinga met Beyts Humalda, in Humalda 's naam verwiſſeld wierdt, behoudende het geſlacht echter het wapen van Æbinga. Tako, de 25. abt van Mariengaart, in het dorp Hallum gelegen, en 1512. overleden, was uit dit geſlacht van Æbinga. *Schotan. Vrieſl. tuſſch. 't Vlie en de Lauwers.*

ÆBUTIA, een raatsheerlyk geſlacht van groten luiſter, daar de hiſtorieſchryver Livius menigmaal gewag van maakt. Het zelve heeft onder anderen uitgeleverd T. ÆBUTIUS ELVA, dien Dionyſius verkeerdelyk *Publius* noemt. Hy bekleedde in 't jaar 254. na de bouwinge van Rome het burgermeeſterſchap aldaar, gelyk POSTHUMIUS ÆBUTIUS ELVA CORNICEN tot die waardigheit quam in den jare 311. Beroemd is uit dit geſlacht mede op 't jaar 311. M. ÆBUTIUS ELVA, tot drieman gekozen om eene volkplanting uit te voeren; zo als wederom in 't jaar 570. T. ÆBUTIUS CARUS tot een gelyk oogmerk en einde afgezonden wierdt. Ælius Lampridius getuigt verder, dat onder de regeringe van den keizer Commodus eene ÆBUTIANUS, overſte van 's keizers lyfwacht, door Cleander vermoord is. By Livius ſtaat qualyk *Ebutius*, in plaatſe van *Æbutius*, en *Helva*, voor *Elva*, gelyk men lezen moet. *Faſti Capitolini. Tit. Livius. C. Patin Famil. Rom.*

ÆBUTIUS (TITUS ELVA) was overſte der Roomſche ruitery onder den opperge zaghebber A. Poſthumius. Als hy de overwinning in twyffel zag hangen tuſſchen de Romeinen en de Latynen, die naby het meir van Regillus, tegenwoordig Lago di Castiglione, ſtreden, zo dede hy de brydels van alle de paarden wegnemen, om daar door alle hoop van vluchten weg te nemen, ſtortte met een groot geweldt op den vyandt, en maakte zich meeſter van het ſlagveldt, in het 320. jaar van Rome, het 434. voor Chriſtus.

ÆBUTIUS, een der verſtandigſte en dapperſte krygshoofden van Veſpaſianus gedurende de Joodſche oorlogen. Hy belegerde Joſaphat, en belette dat Flavius Joſephus, bevelhebber van Galilea, die zich daar in geworpen hadde, niet uit deze plaats week. Hy wierdt in dat beleg gedood, in het 37. jaar van Chriſtus, dat het laatſte was der regering van Nero. *Joſephus Oorlogen* III. *boek* 2. *k. en* IV. *boek* 4. *k.*

ÆCANIERS, *Æcani*, een volk van Toſcanen, het welk Camillus overwon, en welkers ſtadt hy vervolgens verwoeſtte. *Plutarch.*

ÆCHMACORAS, een zoon van Hercules, dien hy by Phillona, eene dochter van Alcimedon, geteeld hadt, die zich door zyn ſterk aanhouden hadt laten verwinnen. Dit kindt was zo haaſt niet geboren, of Alcimedon, over de daadt van zyne dochter vergramd zynde, liet het zelve met zyne moeder op 't naburig gebergte brengen, om door de wilde dieren verſcheurd te worden. Een exter, by geval daar omtrent zynde, bootſte de ſtem van een ſchreeuwend kindt na. Hercules, toen daar voorby gaande, kende de dochter en 't kindt, dat zy by zich hadde; hy ontbondt hen, en bevrydde hen door dit middel van het ongeval, waar in zy omgekomen zouden hebben. *Pauſan. in Arcad.*

ÆCHMALOTARCHEN, of ÆCHTARCHEN, *Æchmalotarchæ* noemde men zekere Regenten of hoofden der Joden. Deze naam is zamengeſteld van het Griekſche Αἰχμάλωτος, *ſlaaf*, en ἄρχειν, *gebieden*. De Joden wierden in Perſië zacht gehandeld, en hadden niet alleen de vrye oeffening van hunnen Godsdienſt, maar ook een hoofdt of beſtierder, die alleen uit den ſtamme Juda en het geſlacht van David verkoren wierdt; in plaatſe dat de Naſi, of overſten der Synagoge in Paleſtina, zonder onderſcheidt uit alle ſtammen genomen wierden. Wanneer het volk Iſraël met Zerubbabel wederkeerde naar Paleſtina, bleven 'er velen rondom Babel, die voortvoeren hunne Æchmalotarchen te verkiezen. *Selden. de Synedriis veter. Hebr. Origines* περὶ Ἀρχῶν *lib.* I.

ÆCHMIS, koning van Arcadië, volgde op zynen vader Polymeſtor, terwyl Theopompus koning der Spartianen was. *Pauſanias in Arcad.*

ÆCHMIS, zoon van Briaces, deedt de Lacedemoniers den oorlog aan. *Pauſanias in Arcad.*

ÆCHTARCHEN. Zie ÆCHMALOTARCHEN.

ÆCLUS en COTHUS, Athenienzers, vertrokken, na den Trojaanſchen oorlog, uit hun landt, de eene naar Eretrië, en de ander naar Chalcide. *Strabo lib.* X.

ÆDEMON. Zie ADEMON.

ÆDEPSA, eene ſtadt van 't eilandt Eubea, beroemd door de baden van Hercules. *Plinius. Strabo l.* X. *Steph. de landbeſchryver.*

ÆDESIUS was een Philoſooph en Egyptiſch martelaar onder Diocletianus. *Euſeb. lib. de Martyr. Palæſt. cap.* 5.

ÆDESIUS, een leerling van den Philoſooph Jamblichus, was een Cappadocier van geboorte, van goeden adel, doch van geringe middelen, voorzien. Zyn vader zondt hem naar Griekenlandt om iets te leren, waar mede hy zich konde generen; doch was qualyk te vreden, als hy wederquam en zich alleen op de Philoſophie hadt toegelegd: doch eindelyk hadt hy 'er genoegen in; en daar op begaf Ædeſius zich by Jamblichus. Na dat hy alles van hem geleerd hadt, begon hy ſchapen te hoeden, willende in eenzaamheit leven; doch de menigte der genen, die hem gedurig aandrongen om hen te onderwyzen, noodzaakte hem eindelyk om zich te Pergamo ter neder te zetten. Eunapius heeft zyn leven beſchreven; doch het ſchynt dat hy weinig van hem wiſt te zeggen, dewyl hy meer gewag maakt van Sopatrus Euſtachius, Alſatius, Soſipatrus, en der Chriſtenen vervolgingen tegen de Heidenen, dan van Ædeſius. *Eunap. Vitæ Philoſoph.*

ÆDGERUS, (CORNELIUS) of *Cornelius Ædgerus van Engenhuys*, geboren te Leeuwaarden in Vrieslandt, verſtondt zich noch de Latynſche, noch de Griekſche tale, en wierdt echter door zyn geſtadige navorſchinge en verkeringe met voorname wiskunſtenaars ten allerhoogſten de landmeetkunde meeſter, zodat hy niet alleen zyn vaderlandt, maar ook de naburige vorſten, landen en ſteden veel te ſtade gekomen is. By 't opkomen der Nederlandſche beroertens vertrok hy naar Keulen, geraakte aldaar in dienſt van de ſtadt, daar hy eenigen tydt zyn verblyf hieldt, en eene zeer naauwkeurige en nette kaart van het Keulſche gebiedt maakte, die aldaar in 't jaar van 1583. gedrukt is. *Suffrid. Petrus de Scriptor. Friſ. Dec.* XIV. *cap.* 8.

ÆDILES wierden by de Romeinen in het begin de zodanigen genoemd, die 't opzicht over den tempel en de openbare gebouwen hadden. Naderhandt verkregen ook zekere overigheden dien naam, waar van 'er eerſt twee uit het volk, en daarna in het 3617. jaar der werreldt, het 367. voor Chriſtus, ook twee uit de Patricien verkoren wierden, welke laatſte naar den ſtoel, *ſella curulis*, waar op zy zaten, *Ædiles curules* genoemd wierden. Zy hadden het opzicht over ſtadszaken, droegen zorg dat 'er by de ſchouwſpelen geene wanorder gepleegd wierdt, hadden opzicht over de openbare gebouwen, en namen acht op alles wat tot onderhoudt der ſtadt nodig was. Dit ampt was ook een trap tot hoger eerampten. *Varro lib.* IV. *de L. L. Roſin.*

ÆDON, eene dochter van Pandareus van Epheſe, trouwde met Polytechna, een timmerman van Colophon. Hunne fabelachtige gevallen zyn zeer gelyk aan die van Progne en van Tereus, die zo geeſtig door Ovidius in zyne *Herſcheppinge* verhaald worden. *Antonius Liberalis ex Boci Ornithogonia.* Het ſchynt, dat eene van deze fabelen naar de andere geſmeed is.

ÆDUI waren oude volkeren in het Celtiſche Gallië, die een groot gedeelte van het hartogdom Bourgundië, tuſſchen de Loire en de Saone bewoonden; alwaar tegenwoordig 't Autunois, 't Charolois

rolois, 't Auxois en 't Chalonnois leggen. Deze volkeren, welker hoofdstadt Augustodunum, tegenwoordig Autun, genoemd wierdt, waren zeer machtig, zo dat de Romeinen wegens hunne dapperheit met hen in een verbondt zochten te treden. *Cæsar de bello Gall.*

ÆELNOTHUS, een Augustyner monnik te Cantelberg, bloeide in het begin van de XII. eeuw. Hy bragt een gedeelte van zyn leven in Denemarken door, daar men zegt dat hy vier en twintig jaren geleefd heeft. Hy heeft omtrent den jare 1120. het leven en het lyden van Canut, koning van dat landt, beschreven, dat in het jaar 1602. door Aarnold Huitfeld is uitgegeven; en met de aantekeningen van Meursius in het jaar 1631. te Hanau gedrukt. *Du Pin Biblioth. des Auth. Eccles.* XII. *siecle.*

ÆETES. Zie AETES.

ÆGA, *Isola delle capre*; *het bokken-eilandt*, in de Ægeesche zee, naby de kusten van Asië, tusschen Chio en Tenedos. Men gelooft dat die zee naar dit eilandt genoemd is. *Hofman. Lex. Univers.* Daar zyn ook noch andere Ægeesche eilanden van dien naam naby Jonië. *Plin. lib.* V.

ÆGA is, volgens Strabo, de naam van een voorgebergte in Eolië, by den mondt van de Caïchus, en eene rivier en eene stadt in Thessalië.

ÆGA, eene stadt in Macedonië, door Plinius *Ægæ* genoemd, alwaar men de Macedonische koningen plagt te begraven. *Solin. c.* 9. Ook was 'er eene bisschoppelyke stadt van dezen naam in Cilicië, aan de zee, by Mallo en Issus. Stephanus van Bysance zegt, dat 'er noch verscheide andere steden van dezen naam geweest zyn. Hyginus spreekt van eene Nymph van dezen naam, eene dochter van Olenus, en voedster van Jupiter. Eenige anderen maken haar eene dochter van Pan. Zie *Plin. lib.* IV. *Hist. Nat. cap.* 9. en *Stephanus* over dit woordt, met het gene hunne uitleggers zeggen. *Hygin. Poët. Astron. lib.* II. *cap.* 13.

ÆGÆON, of BRIAREUS, een reus en zoon van Titan en de Aarde. De dichters hebben van hem verzierd, dat hy 100. handen en 50. hoofden hadt, en dat hy, toen de Goden Jupiter wilden binden, ten hemel klom om hem te helpen. Anderen zeggen, dat hy de voorganger der reuzen was, die den hemel wilden bestormen. *Homer. Iliad.* I. *Virgil. lib.* VI. *Ovid.*

ÆGALEOS, of ÆGALEUS, is de naam van twee bergen van Griekenlandt, de eene in Attica, tegenover Salamine, waar van Herodotus en Thucydides gewag maken; de andere in Messenië, waar van Strabo spreekt.

ÆGARES, of ÆGATES, eilanden in de Siciliaansche zee, naby Trepano, daar C. Lutatius Catulus, burgermeester van Rome, den Carthaginienzers een zeeslag leverde, waar in hy vyftig schepen in den grondt boorde, en zestig veroverde: het geen de overwonnelingen noodzaakte de vrede te verzoeken, welke hen toegestaan wierdt onder voorwaarde, dat zy van hunne eischen op deze eilanden zouden afstaan, die tusschen Italië en Africa gelegen zyn. Virgilius noemt de zelve altaren, ter oorzake van dit verdrag, dat een einde maakte van den eersten Punischen oorlog, in het 513. jaar van Rome, het 3813. der werreldt, en het 241. voor Christus. Titus Livius spreekt van deze eilanden en van dezen oorlog, III. *Dec. lib.* 1.

ÆGEA, koningin der Amazonen, uit Lybië met een machtig leger in Asië gekomen zynde, verwoestte aldaar alles, en versloeg de benden, welke Laomedon, koning van Troje, tegen haar zondt. Deze Amazone, een wonderlyken groten buit in alle deze landschappen vergaderd hebbende, wilde wederom naar Africa keren; maar op de zee gekomen zynde verongelukte zy. Men gelooft dat deze zee sedert naar haren naam de Ægeesche zee genoemd is. *Fest. Pomp. Henningus* T. I. *Hofman. Lex. Univers.*

ÆGEAS, EGEUS, voorburgermeester der Romeinen in Achaje, de welke, na dat hy den Apostel Andreas den marteldoodt hadde doen lyden, van een bozen geest bezeten zynde, terstondt storf, indien men de Handelingen van dezen Apostel, zyn lyden vervattende, mag geloven; doch deze handelingen zyn verzierd, zo wel als de naam en de historie van dezen landvoogdt.

ÆGEATES, (JOHANNES) een prediker, wierdt *Segregatus* genoemd, om dat de navolgers van Eutyches en Dioscores zich zelven dus plagten te benoemen. Hy leefde in de V. eeuwe, onder keizer Zeno. Hy heeft eene kerkelyke historie van de tyden van Nestorius af tot op het jaar 479. geschreven, en daar in genoegzaam laten blyken, dat hy een Nestoriaan was. *Photius. Vossius de Histor. Græc. Cave.*

ÆGELION, eene stadt van Macedonië, naby de Ægeesche zee, de welke door Attalus, koning van Pergamus, ingenomen wierdt. *Titus Livius lib.* XXXI. *cap.* 46.

ÆGERE is een vlek en ampt, dat een gedeelte van het Canton Zug uitmaakt. Daar in legt een visschryk meir, het Æger-meir genoemd.

ÆGES. De oude aardryksbeschryvers spreken van twee steden van dezen naam. De eene is in Macedonië, daar Philippus gedood wierdt, en daar de grafsteden van zyne voorouderen waren. Stephanus de landbeschryver zegt, dat ze *Melobotura*, dat is *de doortocht der kinderen*, genoemd wierdt. Zy lag in dat gedeelte van dit koninkryk, dat het eigentlyke Macedonië, of Emathië, genoemd wierdt, aan de rivier Aliacmon. Zie Plutarchus in 't leven van Pyrrhus. De andere was in Eolië; en de zelve Plutarchus maakt 'er gewag van in 't leven van Themistocles. Plinius spreekt 'er ook van, *lib.* V. *cap.* 30. *Myrina*, zegt hy, *dat zich Sebastopolis doedt noemen, en Æges in zynen omtrek.* Zy maakte dan volgens dezen schryver een gedeelte van de stadt, Myrina genaamd, uit. Maar Herodotus onderscheidt haar, *lib.* I. *cap.* 149. Myrina lag aan de zeekust.

ÆGEESCHE ZEE. Zie ARCHIPEL.

ÆGESTA, eene dochter van Hippotes, een Trojaansch vorst, wierdt van haren vader in een schip op zee gezet, opdat haar het lot niet mogt overkomen, om door een zeemonster verscheurd te worden, want het Orakel van Apollo hadt belast, dat men jaarlyks eene der aanzienlykste dochters van de stadt aan de zee ten prooie van deze monsters moest stellen, om de myneedigheit van Laomedon te straffen. Zy quam ook gelukkig in Sicilië aan, en zou by de rivier Crinisus Acestus, koning van Sicilië, geteeld hebben. *Servius.*

ÆGESTA, eene stadt in Sicilië, anders *Segesta* genoemd, waar van de bewoners *Ægestani* en *Segestani* by Plinius genoemd worden, *l.* III. *c.* 8.

ÆGEUS, de negende koning van Athene, volgde op zynen vader Pandion den II. in 't 2700. jaar der werreldt, het 1284. voor Christus. Hy wierdt van Minos, koning van Creta, overwonnen en genoodzaakt alle jaren zeven jongelingen tot schatting aan hem te zenden. Wanneer nu zyn eigen zoon Theseus in het vierde jaar dit lot trof, zo wierdt het schip, dat hem moest voeren, met zwarte vlaggen voorzien. Ook gaf Ægeus aan den schipper last, zo 't eenigzins mogelyk was, zynen zoon weder te rug te brengen, en dan, in plaats van de zwarte, eene witte vlag op te steken. En hoewel Theseus door list van Ariadne gelukkig ontquam, vergat de schipper nochtans de vlag te veranderen: waarom Ægeus, wanneer hy de zwarte vlag, op een hogen toren zynde, zag waaien, en denkende, dat zyn zoon dood was, zich zelf in de zee stortte, 't geen naar zommiger gevoelen aan de zee den naam van de Ægeesche gaf; doch hem zelfs stelden de Athenienzers in 't getal der Goden. *Plutarch. in vita Thesei. Ovid. l.* VII. *Metam.*

ÆGIALÆA, dochter van Adrastus, koning van Argos, was zo ongeregeld in hare onkuischheden, dat eene der vloeken, die Ovidius uitsprak tegen iemandt, dien hy dodelyk haatte, was hem eene diergelyke vrouw toe te wenschen. Men zegt, dat Venus, om zich te wreken aan Diomedes, die haar voor Troje aan den arm gequetst hadde, aan zyne vrouwe eene brandende ontuchtigheit inblies, die haar de jongelingen deedt volgen; maar zy verbondt zich voornamentlyk aan eenen, dien zy altydt by de handt en tot haren dienst hadde. Hy was een zoon van Sthenelus, en wierdt *Cometes* genoemd. Diomedes hadt hem het opzicht over zyn huis, en de zorge van de regering van zynen staat in zyn afzyn toebetrouwd. Men weet niet of hy zich in dezen last wel queet: wat het ander slag van stedehouderschap belangde, hy queet zich daar in met te meer zorg, dewyl hy dat met genegenheit deedt; want Venus hadde hem op Ægialæa verliefd gemaakt. Deze vrouw vergenoegde zich niet met haren man te onteeren; zy leide daarenboven op zyn leven toe, zo haast als hy te Argos wedergekeerd was, en hy ontging ter naauwer noodt dezen moordt, met in den tempel van Juno te vluchten. Hy week weinig tyds daarna naar Italië. Daar zyn 'er, die zeggen, dat hy zich regelregt derwaards begaf, zich niet naar huis hebbende willen begeven, om dat hy van het slechte gedrag van zyne huisvrouwe hadde horen spreken. Ennodius vooronderstelt, dat hy besloot om wederom scheep te gaan, zo haast hy de trouwloosheit van zyne huisvrouwe verstaan hadt, en om voor altoos van eene plaats te scheiden, daar hy niet zonder oneere zoude kunnen leven. De zelve schryver vooronderstelt ook, dat hy, zyn lot beklagende, den lof beschreef van het eerste gedrag van zyne huisvrouwe. *Schol. Homer. Iliad. l.* V. *v.* 412. *Servius in Æneïd. l.* VIII.

ÆGIALE, EGIALE, eene der zusters van Phaëton, de welke door het overvloedig storten van tranen in populieren veranderd wierden. Hare tranen, eerst vochtig, verdroogden, om zich in Amber te veranderen. Men noemtze ook *Haliades.*

ÆGIALEUS, eerste koning der Sicyoniërs in Poloponnesus, vestigde dit koninkryk omtrent het 1890. jaar der werreldt, het 2164. voor Christus. Hy regeerde twee en vyftig jaren. Europs, zyn zoon, was zyn opvolger in 't 1942. jaar der werreldt. De schryvers zyn het niet eens in het bepalen van den tydt van het begin, en van dien van het einde van dit koninkryk. Want Suidas zegt dat het 900. jaren duurde, Augustinus 959. Eusebius 962. en zo voorts de anderen. Men kan daar over nazien *Petav. Salianus, Sponde, Torniel*, en *Riccioli Chron. refor. T.* I. *l.* III. *c.* 1. *n.* 2. *p.* 124.

ÆGIALEUS, een zoon van Adrastus, koning van Argos, en van Demoanassa, was een van de zogenoemde Epigonen, of van de zeven zonen van zo veel krygshoofden; welke laatsten omtrent het jaar der scheppinge 2833. een ongelukkigen veldtocht tegen de Thebaners deden. Om dit te wreken gingen tien jaren daarna der zelver zonen tegen die van Thebe te velde, en quamen alle als overwinnaars gelukkig te rug, behalven Ægialeus, die by deze gelegenheit door Laodamantus gedood wierdt. *Euripid. Tragæd. Apollod. l.* III. *Hygin. Fab.* 71. Zie ADRASTUS.

ÆGIALEUS. Zie ABSYRTUS.

ÆGIDA, eene stadt in Istrië. Zie CAPO D'ISTRIA.

ÆGIDIANUS, (ANDREAS) een Nederduitsch schryver, heeft de lofreden van Karel Masius, bisschop van Gent, in heldendicht beschreven. *Konig Bibl. vetus & nova.*

St. ÆGIDIUS, of GILLES, een abt, geboren te Athene, was uit een koninklyk geslacht, en quam zeer jong uit zyn vaderlandt. Hy quam allereerst op de kusten van Provence, en op die plaats aan landt, alwaar de Rhone in de Middelandsche zee uitloopt. De zelve plaats noemt men noch *Cap de Sette.* Men vindt aldaar ook eene stadt, St. Gilles, of St. Ægidius, genoemd, welke de hoofdstadt van een graafschap van den zelven naam is. Hy was twee jaren by St. Cæsarius, aartsbisschop van Arles; doch ging van daar over de Rhone, en onthieldt zich in een bosch, dat naderhandt St. Egidius-bosch genoemd wierdt, alwaar hy zich met de melk van eene hinde onderhieldt, die dagelyks by hem in zyn hol quam; doch het gebeurde dat Childebert, koning van Vrankryk, op zekeren tydt in deze landstreek op de jagt was, en de jagers deze hinde tot in het hol van Ægidius vervolgden, en een pyl daar op hebben ge-

geschoten, waar door Ægidius zelfs gequetst wierdt. De koning, ziende dat de honden wel aanvielen, doch niet digt by wilden komen, quam den volgenden morgen met een bisschop ter zelver plaatse; ging met hem in 't hol, en vondt Ægidius in het gebedt. Hy beval zeer ernstig voor hem te zorgen, en boodt hem ook grote geschenken aan, doch hy wilde de zelve niet aannemen. Hier op bezocht de koning hem verscheide malen, en bewoog hem eindelyk, dat hy voor hem een klooster mogt bouwen, waar van hy abt zoude zyn. Hy nam derhalven de orde der predikheren aan, en wierdt overal wegens zyn vroom leven geprezen, inzonderheit te Orleans, werwaarts Childebert hem zondt, als ook te Rome, daar heen hy reisde. Op zyne te rug komst storf hy in zyn klooster den 1. September op het einde van de VI. eeuwe. *Baron. in Martyr. Fulbertus Carnotensis in Elog. Ægidii. Petrus de Natalibus l.* VIII. *c.* 18.

ÆGIDIUS, of GILLES, was een Roomsch veldheer van het krygsvolk in Vrankryk, en landvoogdt te Soissons. Hy wierdt in 't jaar 458. van de Franschen, wanneer zy Childerik afzetten, ten troon verheven; doch moest den zelven wel haast wederom verlaten, dewyl hy zich door de loze aanslagen van Guinemondus gehaatter dan Childerik maakte. Idacius stelt zyn doodt in 't jaar 464. Zie CHILDERIK DE I. *Gregorius Turonensis l.* II. *Fredegarius. Aimonius. Sigebert.*

ÆGIDIUS, een kardinaal en bisschop van Tusculo, was Legaat van Johannes den XIII. in Polen, en wel de eerste, die zelfs aartsbisschoppen en bisschoppen aanstelde, die hy uit Vrankryk, Duitschlandt en Italië liet komen. Hy maakte, gelyk de Poolsche schryvers verhalen, Gnezen en Crakow tot aartsbisdommen; maar Pozen, als ook Smogra, Cruswik, Plotsko, Culm, Lebus en Camin tot bisdommen; welke kerken Micislaus, de eerste Christen hartog in Polen, hadt laten bouwen. Hier op beval de hartog door een Edict de tienden van alles aan de kerken te geven: doch Dithmarus en de Saxische schryvers zeggen, dat keizer Otto de III. het aartsbisdom Gnezen aangelegd, en dezen Ægidius daar toe wel het minste gedaan heeft. *Cromer. Hist. Polon. de Fulstin Hist. Polon. Cunei Ann. Siles. Staravolscii vitæ antist. Cracov. P.* II. *Dithmar. Annal. l.* IV. *Chronogr. Saxon. ad an.* 990.

ÆGIDIUS, aartsbisschop van Rheims, volgde op Mappinus, die in 't jaar 572. storf. Hy heeft de Synode van Parys in 't jaar 573. bygewoond, en verscheide gewigtige bedieningen ten hove bekleed; doch wanneer koning Childebert bevondt, dat hy tegen hem een verraadt smeedde, liet hy hem in verzekering nemen: maar dewyl de bisschop klaagde, dat men iemandt van zynen staat, zonder hem te verhoren, aldus handelde, wierdt hy los gelaten, en de zaak ordentlyk onderzocht. Ten dien einde beleidde de koning op den 15. November in 't jaar 590. een Concilie te Mets, waar op Ægidius, na dat hy door getuigen en zyn eigen bekentenis overtuigd was, van zyn bisdom afgezet en naar Straasburg verwezen wierdt. *Gregor. Turon. lib.* VI. *Aimoin. lib.* III. *Hincmar. in Remigio. Flodoard. lib.* II. *Venantius Fortunat. lib.* III. *Robert. Sanmarth. Gall. Christ. T.* I.

ÆGIDIUS, of GILLES, een zoon van Johannes den VI. hartog van Bretagne, die hem by uiterste wille niet meer dan het landschap Chantocu naliet: doch hy trouwde met Francisca van Dinan, die hem Chateau-briant nevens vele andere fraaie landeryen ten huwelyk aanbragt. Evenwel toen zyn oudste broeder François de regering van Bretagne aanvaardde, verzocht hy van hem eenige vermeerdering van inkomsten, waar door en door andere gevallen de grondt tot een groot misverstandt gelegd wierdt, het geen Artus van Montauban in eene volkome verbitteringe veranderde. Deze edelman vermogt alles by François, en was Egidius (dewyl hy voor hem niet genoeg achting toonde) ten uiterste hatelyk, waar by noch quam, dat hy na zyn doodt zyne ryke weduwe hoopte te zullen trouwen. Om deze redenen veroorzaakte hy by zynen heer zulk een haat tegen Ægidius, dat de zelve tot zyne zekerheit zich op zyn kasteel te Gildo, aan zee gelegen, begaf, en zich heimelyk met eenige Engelsche hoofdlieden verbondt. Hoewel dit geenzins tegen het beste van Vrankryk, maar op zyne eigen bescherming doelde; zo wist Artus dit echter op zulk eene snode wyze voor te stellen, en 'er zo vele valsche omstandigheden by te voegen, dat François, toen hy tot Chinon by koning Karel den VII. quam, den zelven nadrukkelyk badt, dat hy, zo lief als hem de welvaart van zyn koninkryk was, zich van den persoon van zynen broeder mogt verzekeren. De koning zondt op deze voorstellingen den heer Pregent van Coitivy af, die Ægidius, die hem als een gast vriendelyk ontfangen hadde, gevankelyk liet wegvoeren en hem aan zynen broeder François overleveren. Deze beriep straks hier over de staten van Bretagne; doch Ægidius verdedigde zich zo volkomen, dat de koning daar door aangezet wierdt zyne wederloslating te begeren: doch Artus liet door eenen Rose, die zich lang in Engelandt hadt opgehouden, de handt van den Engelschen koning Henrik den VI. naschryven, en in zynen naam aan den hartog François een brief instellen, waar in hy Ægidius zyn konnestabel en ridder van de orde des kousebands noemde, ook begeerde, dat men hem in die hoedanigheit zou laten volgen. Dezen valschen brief zondt François (die ze voor waarachtig hieldt) aan koning Karel den VII. die, uit aanmerkinge van de vyandschap, waar in hy met Engelandt was, Ægidius niet langer onder zyne bescherminge wilde nemen. Dezelve wierdt hier op naar Montcontour in een noch harder gevangenis gebragt, alwaar hem Artus van Montauban verscheide malen vergif liet ingeven; en wanneer hem dit, 't zy door zyne sterke natuur, of door gebruikte tegenmiddelen, geen schade toebragt, zochten hem zyne vyanden door honger uit den weg te ruimen: doch dit was ook te vergeefs, dewyl 'er eene arme vrouw was, die hem hebbende horen zuchten, hem eenige geringe spyze wist toe te brengen, waar mede hy zich eenigen tydt onderhieldt. Eindelyk sloegen zyne wachters, ten gevalle van den gemelden gunsteling, de handen aan hem, en verworgden hem met servetten, na dat hy drie jaren en eenige maanden hadt gevangen gezeten, wanneer men uitstrooide, dat hy aan eene beroerte was overleden. Voor zyn doodt, die omtrent het jaar 1446. voorviel, bragt de gemelde vrouw een Franciscaner monnik voor de gevangenis, aan wien hy, na de verkregene Absolutie, verzocht, dat hy aan zynen broeder het ongelyk, hem aangedaan, wilde voor oogen stellen, en hem zynen wege voor Gods rechterstoel dagen. De monnik verzuimde niet om dezen last in stilte uit te voeren, 't geen hartog François ten hoogste verschrikte, eene knaging in zyn gemoedt, en eene quynende koorts veroorzaakte, waar aan hy in 't jaar 1448. overleedt. Zie *Montauban. Mezeray Hist. de France tom* II. 633, 648.

ÆGIDIUS (JOHANNES) was een kardinaal, geboortig uit Normandië; doch geen Duitscher, gelyk Onuphrius wil. Hy verhandelde de Godgeleerdheit zo wel als de rechtskunde, en wierdt ten eerste Dom-Cantor te Parys. Dewyl hy den tegenpaus Clemens den VI. voor geen paus wilde erkennen, wierdt hy genoodzaakt zyne Prebende te verlaten, en naar paus Urbanus den VI. in Italië de wyk te nemen. Deze ontfing hem zeer wel, gaf hem de prooftdy van Luik, en maakte hem auditeur van de Rota. Naderhandt wierdt hy als Nuntius naar Rheims, Trier en Keulen gezonden, ook in vele andere zaken gebruikt, tot dat Innocentius de VII. hem in 't jaar 1403. tot kardinaal verhief. Hy bevondt zich by de verkiezinge van Gregorius den XII; doch trachtte wederom naar Vrankryk te keren, onder voorwendzel dat deze paus niet arbeidde om de scheuring weg te nemen. Ondertusschen storf hy omtrent het jaar 1408. *Joh. Juvenalis des Ursins. Ciaccon. Onuphr. Aubery. Theoder. de Niem. in nemore unionis.*

ÆGIDIUS, (NICLAAS) was secretaris en schatmeester van koning Lodewyk den XII, en leefde omtrent den jare 1500. Hy heeft eene kronyk van Vrankryk geschreven, van de verwoesting van Troje af, tot op het jaar 1466. waar by Sauvage Belleforest, Chaputius en eenige anderen verscheide dingen gevoegd hebben. *La Croix du Maine Bibl. Franc. p.* 358. *du Chesne Bibl. des Hist. de Franc.*

ÆGIDIUS, (PIETER) of GILLISZ, rechtsgeleerde en secretaris van zyn geboortestadt Antwerpen, was een fraai dichter, en Erasmus medeleerling. Thomas Morus getuigt, dat hem, te Antwerpen zich ophoudende, boven alle lief en aangenaam geweest is Pieter Gillisz, by de zynen in braven aanzien, en die noch meerder verdiende als een der geleerdste en zedigste jongelingen van zynen tydt, daar by oprecht, en boven het gemeen geneigd om zyne goede vrienden dienst te doen. Hy heeft of zelfs geschreven, of uitgegeven met aanmerkingen:

Threnodia in funus Maximiliani Cæsaris cum Epitaphiis aliquot & Epigrammatis. Antverp. 1519. in 4.
Hypotheses sive Spectacula Carolo V. *Cæs. a S. P. Q. Antverpiensi exhibita.* ibid.
Enchiridion Principis ac Magistratus Christiani cum Cornelio Graphæo. e vet. libb. collegit. Colon.
Dictionarium Catholicum Joannis Genuensis. Lugd. 1506.

Ten onrechte schryft Valerius Andreas dezen Pieter Ægidius, of Gillisz, toe het Grieksche Woordenboek (*Lexicon*), dat Pieter Gyllus, die loffelyk zynen arbeidt te kost gelegd heeft aan 't vermeerderen en verbeteren van het Lexicon, en bovengemeen in Vrankryk vermaard was wegens zyne diepe kennisse in de Grieksche taal, opgesteld en uitgegeven heeft gehad; en is Andreas dwaling enkel uit zyne verkeerde lezing van *Gillius*, (*Ægidius*) voor *Gyllus. Zweert. Athen. Belgic. Tom* I. *Delic. Poëtar. Belgic. pag.* 1.

ÆGIDIUS ROMANUS. Zie COLONNA. (ÆGIDIUS.)

ÆGIDIUS van Viterbo, geneneraal van de Augustyner orde, en naderhandt kardinaal bisschop van Viterbo, Nepi, Castro en Sutri, wierdt van de geleerden zynes tyds zeer hoog geacht. Hy droeg den naam van zyn vaderlandt, dewyl hy van geringe afkomst was, en daarom zynen geslachtnaam *Antonius* niet wilde gebruiken. Hy was een van de voornaamste predikers zynes tyds; waarom hem de gansche orde in een kapittel, dat te Napels in 't jaar 1507. gehouden wierdt, tot generaal verkoor. Naderhandt gebruikte hem Julius de II. om het Concilie van Lateraan te openen. Leo de X. zondt hem in Duitschlandt, en maakte hem in 't jaar 1517. kardinaal. Een jaar daarna ging hy als Legaat naar Spanje, en storf eindelyk den 12. November des jaars 1532. te Rome. Hy heeft eene uitlegging over de III. eerste hoofdstukken van Genesis, ook over de Psalmen, eenige zamenspraken, brieven en meer andere dingen geschreven. *Sadoletus lib.* III. *Epist. Bembus lib.* II. *Epist.* 3. *&* 14. *Guicciardyn lib.* XII. *Jovius Hist lib.* VI. *& in Elog. doct. cap.* 85. *Ughelli Ital. sacra. Aubery Hist. des Card.*

ÆGIDIUS, (WILLEM) te Wissekerk in Zeelandt geboren, was een groot wiskunstenaar, die omtrent den jare 1494. gebloeid heeft, en zich beroemd gemaakt door zyn boek van de beweging der hemelsche ligchamen. (*De cœlestium motuum indagatione sive calculo.* Ipris 1494. in 4.) Waar op zeker dichter van hem gezegd heeft:

In cœlo, scribens stellam, sedisse videris,
Indagat motus cum tua dextra leves.

Zweert. Athen. Belg.

ÆGILA, eene stadt van Lacedemonië, die ten tyde van den tweden Messenischen oorlog wierdt aangetast, terwyl de getrouwde vrouwen het feest van de Godinne Ceres vierden; doch van hare Godheit beschermd zynde, en met behulp van de messen en braadspeten,

fpeten, waar van zy zich in hare offerhanden bedienden om de flagtoffers te kelen en 't vleefch te braden, verdedigden zy zich manmoedig, keerden den vyandt af, en namen zelfs Ariftomenes gevangen, na dat zy hem met fakkels en toortfen mishandeld hadden. *Paufan. in Meffen.*

ÆGILE, een eilandt aan den ingang van de Ægeefche zee, 15. mylen van Cithera, en 25. van Creta. Dion maakt 'er gewag van. 't Is ook de naam van eene plaats van Attica, alwaar een ftam van de ftadt Athene woonde. Zy heeft haren naam van den heldt Ægilus, volgens Athenæus. Demofthenes fpreekt 'er van in *Nearam.*

ÆGILIA, hedensdaags *Il Oigilio*, een eilandt van de Toskaanfche zee, aan den groothartog behorende. Daar is niet anders dan een groot dorp met een kafteel. *Hofman. Lexicon Univerf.*

ÆGIMIUS, een gryzaardt, die twee honderd jaren zou geleefd hebben; gelyk Anacreon by Plinius getuigt, *lib.* VII. *cap.* 48.

ÆGINA, dochter van Afopus, koning van Beotië, van welke het eilandt Ægina by Athene zynen naam kreeg. Jupiter bekleedde zich met een vuurvlam om haar te zien, en teelde by haar Æacus en Rhadamantus, of, naar 't zeggen van anderen, Æacus alleen. *Hygin. Ovid. lib.* VII. *Metam.*

ÆGINA, een Griekfch eilandt. Zie ENGIA.

ÆGINE, eene ftadt van Paleftina, voorhenen Hyperafië genoemd. Stephanus de landbefchryver maakt 'er gewag van.

ÆGINETEN, *Æginetæ*, inwoners van 't eilandt Ægina, waren machtig ter zee en dappere oorlogshelden. Wanneer zy alle, of immers de meeften aan de peft ftorven, zou Jupiter, op de voorbede van koning Æacus, de mieren in menfchen veranderd hebben, die daar om Myrmidonen genoemd wierden. *Ovid. lib.* VI. *en* VII. *Menander de gent. dem. lib.* I. *cap.* 17. *Athen. lib.* IV.

ÆGINETUS, koning der Arcadiers, volgde op Pompus, onder den welken Lycurgus zyne wetten uitgaf te Lacedemonië. Zyn zoon Polymeftor was zyn opvolger. *Paufan. in Arcadicis.* Archelaus en Charillus regeerden in zynen tydt te Sparte.

ÆGIOCHUS is een naam, de welke betekent *geiten-drager*, en dien men aan Jupiter gaf, om dat Meliffe en Amalthea hem met geitenmelk voedden, volgens Lactantius. Dit heeft gelegenheit gegeven tot die fabel, de welke zegt, dat, na de doodt van deze geit, Jupiter des zelfs vacht nam om daar mede den fchildt te bekleden, dien hy in den reuzen ftrydt droeg; en dat hy tot erkentenis voor de melk, die dit beeft hem verfchaft hadt, het zelve deedt herleven, en het in den hemel onder de fterren plaatfte. *Homerus. Ovidius.* Zie AMALTHEA.

ÆGIOCHUS is de naam van de plaats in Crete, daar Jupiter door eene geit gevoed wierdt. *Diod. Sicul. lib.* I.

ÆGION, in 't Griekfch Αἴγιον, en in 't Latyn *Ægium*, eene ftadt van Achaje, eene zeeplaats aan de Golf van Corinthe, tusfchen Patras ten Weften, en Ægire ten Ooften. Strabo zegt, in zyn VIII. *boek*, dat zy door de byeenvoeging van zeven burgten zamengefteld is. In de laatfte eeuwen is ze *Voftiza* genaamd; doch de Turken hebbenze federt t'eenemaal verwoeft. *Plutarch. in 't leven van Cleomenes. le P. Lubin dans les tables Geographiques fur cet Auteur.*

ÆGIPAN, een toenaam, dien de dichters aan den Godt Pan gaven, om dat hy, volgens hun gevoelen, boksvoeten hadt: want αἴξ, αἰγὸς, betekent in 't Griekfch een geit of bok. Naderhandt noemde men de Satyrs *Ægipans*, die de ouden ook met boksvoeten vertoonden, en waar over Pan het gezag voerde. Anderen zeggen, dat de Ægipans Saters waren, die een bokshoofdt en aanzicht met een visfchen ftaart hadden, en dat de eerfte, die dezen naam droeg, de zoon van Pan en van de Nymph Æga was; dat hy de trompet van een zeehoorn heeft uitgevonden, en dat men hem daarom de ftaart van een vifch gaf. In de oude gedenkftukken van de Egyptenaren ziet men vele van deze Ægipans, die van de gemene Satyrs onderfcheiden zyn. *Salmaf. in Notis ad Solin. Hygin.*

ÆGIRCIUS, in 't Franfch *le Gers*, eene rivier van Vrankryk, in Gafconje, heeft haren oorfpronk in 't dorp Manhoac, van waar ze, ten Noorden, door het landt van Afturach loopt, dat zy in tweën verdeelt, en door het graaffchap van Armagnac voorby Auch, en door la Lomagne lopende, werpt zy zich in de Garonne, twee mylen boven Agen. *Baudrand.*

ÆGIS is de naam, dien men aan eene van de Gorgonen gaf, of aan een monfter, dat vuur fpoog, en een zwarte, dikke en befmettende damp uitgaf. Het wierdt eerft in Phrygië gezien, alwaar het alles verwoeftte, en zelfs de bosfchen van den berg Tauris af tot aan de Indiën toe in brandt ftak. Naderhandt woedde het zodanig in Phenicië, Egypte en Lybië, dat de inwoners hun landt moeften verlaten. Minerva ontfermde zich eindelyk over deze menfchen, bragt het monfter om, en overdekte haren fchildt met des zelfs huidt, tot een teken van de verkregen zege.

ÆGISTHUS, zoon van Thyefthes en van Pelopeja, dochter van den zelven Thyefthes, zegt men dat aldus genoemd was, om dat hy met de melk van eene geit, welke de Grieken αἴξ, αἰγὸς, noemen, gevoed was. De Godfpraak hadt aan Thyefthes voorzegd, dat de zoon, dien hy by zyne dochter zoude hebben, de misdryven van Atreus zoude wreken. Thyefthes, deze bloedfchande ontgaan willende, zondt Pelopeja naar eenen tempel van Minerva, om de waardigheit van priefteresfe aldaar te bekleden. Maar het gebeurde vervolgens, dat hy derwaarts getogen zynde, zyne dochter in het bofch van die Godinne ontmoette, en haar fchondt, zonder haar te kennen. Pelopeja ontnam hem zynen degen, en bewaarde den zelven. Bevallen zynde, ftelde zy het kindt ten prooi, dat door herders gevonden wierdt, en met de melk van eene geit opgevoed, waarom het zelve de naam van Ægifthus wierdt gegeven. Wanneer hy groot geworden was, gaf hem Pelopeja den degen van Thyefthes, en deedt hem aan 't hof van Atreus geleiden, die hem beval Thyefthes te gaan doden. Deze zynen degen aan de zyde van Ægifthus gezien en gekend hebbende, vroeg hem van wien hy den zelven ontfangen hadde, en Ægifthus antwoordde, dat die hem gegeven was door Pelopeja, zyne moeder. Thyefthes verklaarde zich daar op, dat hy zyn vader was, en verhaalde hem de rampen, welke Atreus in hun geflacht veroorzaakt hadde. Ægifthus marde niet om zich daar over te wreken, en na dat hy Atreus gedood hadt, herftelde hy zynen vader op den troon van Mycene. *Hygin.*

ÆGISTHUS, zoon van Pliftenes, vermeefterde het koninkryk van Mycene, na dat hy Agamemnon hadt doen fterven. Dit gefchiedde zelfs op den raadt van Clytemneftra, de huisvrouwe van dezen vorft, wiens minnaar hy was, en met de welke hy naderhandt trouwde. Zeven jaren na deze geweldenary, te weten in het 2878. jaar der werreldt, het 1176. voor Chriftus, deedt Oreftes, die een zoon van Agamemnon was, zo veel, met den raadt van zyne zufter Electra, dat hy de doodt van zynen vader aan den perfoon van Ægifthus en aan de trouwloze Clytemneftra wreekte. *Vellejus lib.* I. *Hift. Eufebius Chron. Hygin. Sophocles. Euripides. Ovidius. enz.*

ÆGISTHUS, bygenaamd *de Heilige*, voor een van de 70. difcipulen of leerjongers van Chriftus door zommige fchryvers gehouden, wordt gezegd door den Apoftel Petrus naar Vrieslandt gezonden, en aldaar zeftig jaren na Chriftus geboorte aangekomen te zyn, om de Heidenfche inwoners aldaar, en in Saxen te bekeren: doch, als Warnerus Rolevink getuigt, zonder eenige de minfte vrucht, willende hy ook, dat Ægifthus zelfs van de Vriezen gedood zoude zyn, en dat zyne overblyfzelen tot zynen tydt, dat is tot den jare 1500. toe, met Godvruchtigen yver te Baartwyk geëerd wierden. Cappidus Staurienfis verhaalt noch al meerder omftandigheden van Ægifthus Apoftelfchap by de Vriezen, en vermeldt, dat hy door den heiligen Petrus, die de twee afgezanten Verritus en Malloric te Rome bekeerd zoude hebben, den zelven toegevoegd en mede gezonden is op hunne te rug reize naar deze landen, dat hy daar zeer grote voortgang in de bekeringe der Heidenfche landzaten zou gemaakt, en de Chriftelyke lere geveftigd hebben, welke vervolgens tot den tydt van Karel den Groten ook geduurd hadde; maar als men eens Molanus, Beda, Ado, Ufuardus, en alle andere fchryvers, die de levens der Nederlandfche heiligen geboekftaaft hebben, nagaat, vindt men het allerminfte befcheidt van hem niet, en wordt by Bollandus en zyne navolgers mede niet het minfte woordt van hem gemeld. Enkel en alleen verhaalt ons Baronius omtrent het jaar 46. na Chriftus geboorte, dat de prins der Apoftelen Petrus eenen zekeren Ægifthus naar Duitfchlandt afgezonden heeft; maar hy getuigt niet, dat de zelve in Vrieslandt zou aangekomen zyn; echter hebben dit Hamconius, Furmerius en andere Vriefche fchryvers, door de liefde en glorie van hun vaderlandt gedreven, tot hunnen grondflag genomen, en alzo op eenen zandgrondt gebouwd, als breder te zien is in *Batav. Sacr.* I. *Deel. Molan. Indicul. & Natal. Sanctor. B. Furmerii Annal. Frif. lib.* I. *cap.* 6. *Hamconii Frifia. Suffrid. Petr. de Scriptor. Frif. Warnerus Rolevink. de Laude antiq. Saxon. Albert. Crantzius cap.* 1. *lib.* I. *Metropol.*

ÆGITHARSUS, een voorgebergte van Sicilië, tusfchen Drepane en Ægeftus; tegenwoordig *Capo di S. Vito*, of, volgens Briet, *Capo di S. Theodoro* genoemd.

ÆGIUCHUS, een woordt, dat van het Griekfch Αἰγίοχος, den toenaam van Jupiter, afkomt; het geen het zelve is met Egiochus. Wy hebben gedenkpenningen van de keizers Philippus en Valerianus, ftaande op 't revers van eene der zelven eene geit met dit opfchrift: JOVI CONSERVATORI AVGVSTI, en op de andere zyde een geit, die op haren rug een kindt droeg, Jupiter verbeeldende, met deze woorden: JOVI CRESCENTI. *Antiqq. Græc. Rom.*

ÆGLE was eene van de drie dochteren van Hefperus, koning van Italië, en broeder van Atlas, die men gemeenlyk de Hefperiden noemt. Zy zyn in de fchriften der dichters vermaard, ter oorzake van de tuinen, die zo vruchtbaar waren in goude appelen, welke de zelve fchryvers haar gegeven hebben, naby den berg Atlas in Afrika, en die bewaard wierden door een draak, welken Hercules doodde, om Euryftheus voldoening te geven. *Virgilius Æneid. lib.* IV. Men geeft dezen naam ook aan eene Nymph, die eene dochter was van de Zon en van Nerea. *Virgilius Eccl.* VI.

ÆGLES, een kampvechter van het eilandt Samos. Hy was van nature ftom; doch wanneer men hem den prys van overwinninge wilde onthouden, en dien aan een anderen geven, ontftelde hy zich daar over zodanig, dat de bandt van zyn tong los borft, en hy alzo voor zyn recht fprak, en reden van dit ongelyk vorderde. *Val. Max. lib.* I. *cap.* 10. *Ex.* 20. *A. Gellius lib.* V. *cap.* 9.

ÆGLOGE, EGLOGE, voedfter van den keizer Nero. *Suet. in Neron. cap.* 50.

ÆGOBOLUS was een naam, onder welken Bacchus in Potnië vereerd wierdt. Zie hier op wat wyze hy dezen naam heeft verkregen. De inwoners van deze plaats het feeft van Bacchus op zekeren tydt vierende, dronken zo overdadig, dat zy den offerpriefter doodden. Deze Godt was hier over zodanig vergramd, dat hy alle de inwoners deswegen met de peft floeg. Zy raadpleegden met de Godfpraak van Apollo, welke antwoordde, dat zy zo groot een quaadt niet konden beletten dan met aan Bacchus het fchoonfte kindt op te offeren, dat zy onder zich konden vinden. De Potniers deden dit verfcheide jaren; doch Bacchus hen zelfs beter onderrecht hebbende, deedt hen een geit, in plaats van een kindt, offeren, en daar van daan is het, dat deze Godt den naam van *Ægobolus* draagt. *Gyraldus Synt. de Diis.*

ÆGOCEROS, EGOCERUS, dat is *Capricornus*, of een drager van geitehoornen. De dichters verzekeren dat Pan in den reuzenftrydt befloot, om zich te beter te vermommen, zich te bedekken met de gedaante van eene geit, die grote hoornen hadde, eene lift, waar van hy genoodzaakt was zich te bedienen om te ont-

-ontkomen uit handen van den reus Typhon, den fchrikkelykften vyandt der Goden. Jupiter, zyne loosheit goedkeurende, wilde tot erkenteniffe het in den hemel onder de fterrenplaatfen. *Lucret. lib.* V. *vf.* 613. *Lucan. lib.* IX.

ÆGOCOUS, een oude Attifche ftam, waar van Stephanus de landbefchryver, en Pollux gewag maken. Anderen noemen den zelven *Ægicorea*.

ÆGOLIUS, een jongeling, die in een vogel van zynen naam veranderd wierdt, om dat hy in het hol van Jupiter geweeft was, dat aan de byen in 't eilandt van Creta was toegewyd, om aldaar honing te ftelen. *Antonius Liberalis in Metam.*

ÆGON, eerfte koning van Argos, na dat de ftam der Heracliden, waar uit men die gekozen hadde, was uitgeftorven. De Argienzen raadpleegden toen het Orakel om te weten wien zy zouden verkiezen om hen te regeren. Het Orakel antwoordde, dat een arendt het hun zoude leren. Weinig dagen daarna bleef 'er een arendt op het huis van Ægon zitten, die met toeftemminge van al het volk verkoren wierdt. Daar is ook een andere prins van dezen naam geweeft, die in Caryfte, eene ftadt van Eubea, regeerde.

ÆGON, een vermaard worftelaar van 't eilandt Zacynthus, waar van Theocritus, *Idyll.* IV. gewag gemaakt. Hy nam een ftier by een been, en fleepte hem van een berg in de ftadt, alwaar hy hem aan zyne meefteresse fchonk. Hy at alleen tachtig taartkoeken op. Virgilius fpreekt van een herder van dezen naam in een herderszang, het welk begint: *Dic mihi Damæta.* De oude landbefchryvers ftellen een voorgebergte van dezen naam in 't eilandt Lemnos. Eindelyk bedienen zich zommige dichters van 't woordt *Ægon* om de Ægeefche zee aan te wyzen, gelyk Statius:

— — Ventisque abfentibus Ægon,
Motus & ingenti percuffit littora ponto.

En Valerius Flaccus *lib.* I.

— — — — Vix littore puppim
Solvimus, & quanto fremitu fe fuftulit Ægon.

ÆGOPHAGUS, dat is, *Geiten-eeter*, een toenaam, dien de Lacedemoniers aan Juno gaven, om dat men haar te Sparte geiten offerde. *Cælius Rhodig. Athen. lib.* XV. *Meurfius Mifcell. Lacon. lib.* I. *cap.* 5.

ÆGOSAGEN, volkeren, die een ftreek van Galatië bewoonden, en waar van koning Attalus zich in de oorlogen van Afië bediende: gelyk wy by Polybius *lib.* V. zien, die hen op andere plaatfen *Rhifofagen* noemt. Ortelius wil liever, dat men overal *Tectofagen* leze.

ÆGOSPOTAMA, eene ftadt in het Thracifche Cherfonefus, naby den Hellefpont. Op deze plaatfe zou een fteen uit den hemel nedergevallen zyn, na dat Anaxagoras dit voorzegd hadde. Alhier hebben de Lacedemoniers ook eene grote overwinning tegen de Athenienzers ter zee bevochten, waar mede de Peloponeefche oorlog eindigde. *Plin. lib.* XI. *cap.* 58. *Plutarch. in Vit. Lyfandr. Xenoph. lib.* II. *Rer. Græc.*

ÆGREZ, in 't Latyn *Ærgitia*, eene rivier in Zwitzerlandt, in het Canton van Bazel. Zy loopt voorby Liechtftal, en na dat ze van verfcheide rivieren vergroot is, loopt zy by oud-Bazel in den Rhyn. *Urftifius Abregé de l'Hiftoire de Bafle chap.* 2.

ÆGUM, een der acht dorpen van de Grietenye Ydaarderadeel, in Vrieslands eerfte quartier Oostergo, aan de vaart naar Leeuwaarden, en digt by het drooggemalen Warregaafter meer, dat van te voren zeer vifchryk was, en ten tyde van Winfemius, dien naarftigen Hiftoriefchryver van Vrieslandt, de befte vifch, die in het gehele landfchap gevangen wierdt, uitleverde. De landeryen zyn alhier en hier omtrent meeft lage landen, alleenlyk bequaam tot het weiden van koeien. In 't geeftelyke wordt dit dorp nevens Ydaart en Friens van eenen Predikant te zamen bediend, die onder de Clafsis van Leeuwaarden gehoort. *Winfemius Kron. van Vriesl. Schotan. Vriesl. tuffchen 't Vlie en de Lauw.*

ÆGUS en ROSCILLUS, twee Allobrogifche gebroeders, zonen van Abducillus. Zy waren zeer kloekmoedig, en Cefar bediende zich van hun in alle zyne oorlogen in de Gaulen. Zy verlieten hem eindelyk om Pompejus te dienen. *Hift. de Bell. Civil. lib.* III.

ÆGYPANEN, halve wilden in Africa, die de afgelegenfte landftreken bewoonden. Men noemde hen *Egipans*, om dat zy geheel naakt lopen, en dat zy zo ligt en vaardig zyn, dat zy geitevoeten fchynen te hebben. *Pompon. lib.* I. *cap.* 4. *Plin. lib.* V. *cap.* 8.

ÆGYPIUS, een zoon van Antheus, kleinzoon van Noncio, die op de grenzen van Theffalië woonde. Voor een zeker ftuk gelds van eene weduwe, genaamd Timandra, verkregen hebbende, dat hy de vryheit zou hebben, om haar, zo dikwils hy wilde, te genieten, was Neophron, de zoon van Timandra, over dit verdrag verftoord. Dewyl hy byna zo oud was als Ægypius, vondt hy gelegenheit om van zyne zyde Bulis, de moeder van Ægypius, door gefchenken te winnen, en haar te bewegen, dat zy aan zyn huis by hem een nacht zou komen overbrengen. Hy daar op kennis bekomen hebbende van den tydt, wanneer Ægypius by zyne moeder zoude komen, zondt haar buiten 's huis, en ftelde de moeder van Ægypius in hare plaats, haar alleen latende, en zeide, dat hy terftondt weder by haar zoude komen. Ondertuffchen quam Ægypius, die geen gedachten hadt van den trek, dien Neophron hem gefpeeld hadde, en lag, zonder het te weten, by zyne eige moeder. Bulis, wakker geworden zynde, en haren zoon Ægypius ziende, die noch fliep, wierdt zo vergramd, dat zy een degen nam om hem de oogen uit te fteken, en vervolgens zich zelven te doden; doch hy wakker wordende, en befpeurende, wat Neophron hadt uitgewerkt, floeg zyne oogen uit wanhoop ten hemel, en wenfchte terftondt van kant geholpen te mogen worden; doch Jupiter, met hun ongeval bewogen, veranderde hen in vogelen, de twee jongelingen in Egyptifche, dat is in gieren, met dit onderfcheidt, dat Neophron een kleinder ligchaam hadde. Bulis wierdt in een duikvogel veranderd, Jupiter hun aanwyzende geen fpyze te gebruiken van het gene op aarde quam, en niet anders te nuttigen dan de oogen van viffchen, vogelen en ferpenten. Timandra wierdt in een vogel, in 't Latyn *Parus* genoemd, veranderd. Men ziet deze vogelen nooit op eene plaats by malkander. *Anton. Liberalis in Metamorph.*

ÆGYPSUS, eene ftadt der Geten, naby den Donau, op den top van een berg. Merula oordeelt, uit Plinius te kunnen bewyzen, *l.* VI. *c.* 7. dat hare inwoners *Gypfes* genoemd wierden. Ortelius neemtze voor het *Ægife* van Antonyn, en het *Ægifte* van Procopius, *Ædif.* IV. die haar in Thracië plaatft. Zommigen geloven, dat zy de zelve is met *Ægyffus*, dat het boek der aantekeningen in neder-Mefië ftelt, dat een gedeelte van Thracië uitmaakt, alwaar de Geten voorhenen gewoond hebben. Ovidius fpreekt 'er van *l.* I. *de Ponto*, *Eleg.* IX.

Stat vetus urbs, ripæ vicina binominis Iftri,
Mœnibus & pofitu vix adeunda loci.
Cafpius Ægypfus (de fe, fi creditur ipfis)
Condidit, & proprio nomine dixit opus.

Zie *Nic. Heinfius* over deze plaats van *Ovidius*.

ÆGYPTUS. Zie EGYPTE.

ÆGYPTUS, een koning, zegt men een zoon van Belus, en een broeder van Danaus geweeft te zyn. Hy wierdt door zynen vader in Arabië gezonden, daar hy het landt der Melampoden overwonnen hebbende, aan het zelve den naam van Ægypte of Egypte gaf. Hy regeerde aldaar 58. jaren, en hadt 50. zonen by verfcheide vrouwen, de welke hy aan 50. dochters van zynen broeder uithuwelykte. De zelve wierden alle op den eerften nacht van hunne bruiloft door hunne vrouwen gedood, uitgezonderd Lynceus, die door Hypermneftra behouden wierdt. Men geeft ook voor dat Ægyptus zynen oorfpronk van Neptunus en Lybia zoude hebben. *Eufeb. Hygin. Ovid. Euftach. Appollod.*

ÆIANEN, of ÆNIANEN, volgens Ortelius, volkeren van Griekenlandt in Phocis, naby den berg Cnemis. *Paufanias.*

ÆLANA, eene ftadt van 't fteenachtig Arabië, aan 't einde van de Arabifche Golf, zeftig mylen van den berg Sinaï. Ptolomeus en Stephanus de landbefchryver maken 'er gewag van. *Bochart Geogr. facr. Lipenius de Navigat. Salomon. Orpiritica fect.* II. *pag.* 115.

AELEN, AIGLE, is een dorp met een fraai kafteel boven het meir van Geneve, alwaar de Romeinen voorhenen eene bezetting plagten te hebben, om den toegang aan het gemelde meir te bewaren. Niet verre van daar te Paney is een zoutpan. Deze plaats en het daar toe behorige graaffchap behoorde oudstyds onder Savoyen; doch nu onder het Canton Bern, 't welk daar ook een ftadsvoogdt heeft. *Stumpffii Chronic. Wagner Mercur. Helvet.*

ÆLETANEN, of LALETANEN, een oud volk in Spanje, wonende tuffchen de Ebro ep het Pyreneefche gebergte. *Strabo l.* III.

ÆLIA LÆLIA CRISPIS zyn de namen van een vermaard opfchrift, dat niet verre van Bononië in Italië, in het lufthuis van den raadsheer Volta te zien is. Vele geleerden hebben 'er hun werk van gemaakt om het zelve uit te leggen. Dit opfchrift zegt, dat Ælia Lælia Crispis noch man, noch vrouw, noch Hermaphrodyt geweeft is; noch maagdt, noch vryfter, noch oud wyf; noch kuifch, noch hoer; maar dit alles: noch door honger, noch door zwaardt, noch door vergif; maar door dit alles is omgekomen: noch in de lucht, noch in 't water, noch op de aarde; maar overal legt, en dat Lucius Agatho Prifcus noch haar man, noch haar minnaar, noch nabeftaande was; noch bedroeft, noch vrolyk, noch wenende; dat dit geen grafftede, noch eerzuil; maar alles was: wetende, noch onwetende gefteld, om dat deze begraafplaats geen lyk in zich befloten hieldt; dat ook dit ligchaam uitwendig geen begravenis hadt, maar dat het lyk en de begravenis een en 't zelve waren.

Zie hier het opfchrift in 't Latyn:

Ælia Lælia Crifpis,
nec vir, nec mulier, nec androgyna,
nec puella, nec juvenis, nec anus,
nec meretrix, nec pudica;
fed omnia.

Sublata neque fame, nec ferro, neque veneno;
fed omnibus.

Nec cœlo, nec aquis, nec terris;
fed ubique jacet.

Lucius Agatho Prifcus
nec maritus, nec amator, nec neceffarius,
neque mœrens, neque gaudens, neque flens,
hanc nec molem, nec pyramidem, nec fepulcrum;
fed omnia.

Scit & nefcit quid pofuerit.
Hoc eft, fepulcrum, intus cadaver non habens,
hoc eft, cadaver, fepulcrum extra non habens;
fed cavaver idem eft, & fepulcrum fibi.

Marius Mich. Angelus, hoogleeraar te Padua, paft dit raadfel toe

op het regenwater; Joh. Turius, een Nederlander, op de zo genoemde *Materia prima*; (eerste stoffe) Richard Vitus, een Engelschman, op de ziele, of op de verbeelding; Nicolaas Barnaud, een Franschman, op de quik; Kasper Gerarts, een Hollander, op de liefde; Franc. Scot van Antwerpen op een besnedenen; Andr. de Nesmond, een Franschman, op het veel spreken, en op de streken der advocaten; Fortunius Licetus op de teling en op de vriendschap; Ovidius Montalban van Bononië op de hennip; Boxhorn op de schaduwe: Karel Cesar Malvasia op een ongeboren kindt, of misgeboorte, welke gissingen in zeker Tractaat te Padua, en naderhandt te Dordrecht by malkander gedrukt zyn. Spon acht dit opschrift niet oud te wezen; maar houdt het voor smaakse gedachten van een nieuwschryver, die voor zeer verstandig heeft willen aangemerkt zyn, en dat de zelve de eigenschappen der Latynsche namen niet verstaan heeft; want Ælia en Lælia zyn twee verscheide geslachtnamen, en Agatho en Priscus zyn twee toenamen, geen bygevoegden geslachtnaam hebbende. Misson heeft in het aanhangzel van zyne reisbeschryving hier over vry wydlopig gehandeld, en de gedachten van Spon wederlegd. *Spon Vojage de Italie.*

ÆLIA is een naam, dien eertyds verscheide steden gedragen hebben; om dat de keizer Ælius Hadrianus de zelve deedt bouwen of herbouwen. De voornaamste was ÆLIA CAPITOLINA, of Jeruzalem.

Het is ook de naam van verscheide Roomsche vrouwen geweest. Xiphilinus spreekt van eene ÆLIA CATELLA, die van een edel en machtig geslacht was, en die in den ouderdom van tachtig jaren opentlyk danste op de feesten, die Nero ingesteld hadt. Daar is eene ÆLIA PETINA geweest, van het geslacht der Tuberonen, gemalinne van den keizer Claudius, by wien zy Antonia hadde, en van wien zy verstoten wierdt ter gunste van Messalina. Daar was ook eene ÆLIA PLACILLA, gemalin van Theodosius den Groten, en moeder van Arcadius. *Hofman. Lex. Univ. Chevreau Hist. du monde.*

ÆLIANUS is de naam geweest van twee landvoogden, of legerhoofden. Zy lieten zich beide op eene oproerige wyze door de soldaten tot keizer uitroepen, de eerste ten tyde van den keizer Gallius, de twede onder de regering van den keizer Maximianus. *Chrevreau Hist. du monde.*

ÆLIANUS, proconsul van Africa onder Constantyn den Groten, in 't jaar CCCXIII. Hy was van dezen keizer gelast om het gedrag van Felix van Aptunga te onderzoeken, door de Donatisten beschuldigd zynde. *La Conference de Carthage* 3. *jour. et la prosopographie du Code Theodosien, par Jaq. Godefroi.*

ÆLIANUS, (CLAUDIUS) geboortig uit de stadt Palestrina, was een Roomsch redenaar onder de regering van den keizer Adrianus, en een toehoorder van Pausanias. Hy leefde te Rome, en leide zich zonderling op de Griekſche tale toe, waarom hy van Philostratus zeer geroemd wordt. Hy schreef XVII. boeken van de *Historie der dieren*, in 't Grieksch, en noch XIV. boeken van *verscheidenerlei Historien.* (*Historia variorum.*) Aan hem wordt ook een werk toegeschreven *de instruendis aciebus*, 't geen eenigen te onrecht *de re militari* noemen; doch 't geen de oordeelkundigen aan een anderen Ælianus; die onder Alexander Severus geleefd heeft, toeschryven. *De voorreden voor Ælianus*, die te Leiden in 't jaar 1701. gedrukt is. *Suidas. Voss. de Hist. Græc. lib.* II. *c.* 11. *Philostratus de Sophist. lib.* II.

ÆLIANUS MEVIUS is de naam van een zeker geneesmeester in Italië, die, terwyl 'er vele menschen door de pest weggerukt wierden, de eerste was, die Theriakel tegen deze besmettelyke quale deedt gebruiken, 't geen aan den eenen tot een geneesmiddel tegen deze quaal, en aan den anderen tot een voorbehoedend middel (*Preservatif*) daar tegen verstrekte. Galenus, in zyne verhandeling van de Theriakel, pryst dezen geneesmeester wegens zyne bequaamheit om de zieken wel te behandelen.

ÆLIEN, *Ælia familia*, is de naam van een burgerlyk geslacht te Rome, dat zeer oud was, en doorluchtig door de grote mannen, die het zelve heeft voortgebragt. De oude Pomponius zegt wel, dat het een *Familia Patricia* geweest is, doch zonder grondt, dewyl men ook vele volks-beschermers (*Tribuni Plebis*) uit dit geslacht by de Roomsche Historieschryvers vindt. Het zelve verdeelde zich in de geslachten van Pætus, Catus, Tubero, Ligures, en Lamia; en van deze Ælien zyn de Antoninen voortgesproten. P. ÆLIUS PETUS is in het 3647. jaar der werreldt, het 417. van Rome, en het 337. voor Christus de eerste burgermeester onder de Æliën geweest. De zoon van A. Q. ÆLIUS PETUS was SEXTUS ÆLIUS PÆTUS, die grote rechtsgeleerde, dien Ennius den bynaam van *Catus*, of den wyzen gaf, die ook aan zyne nakomelingen gegeven wierdt, van welke naderhandt meer. Q. ÆLIUS PÆTUS, een zoon van P. Ælius Catus, was burgermeester in 't jaar na de scheppinge 3817. en voor Christus geboorte 167. en schoonzoon van den groten L. Æmilius Paulus, die Macedonië bedwong. Hy zou eerst den naam van *Tubero* bekomen hebben. Eer hy het huwelyk met de dochter van Æmilius Paulus aanging, zouden zestien Æliën in een klein huisje te Rome by elkander gewoond hebben, die ook maar een eenige zitplaats in de openbare schouwspelen hadden, en van een klein landgoedt, in het landschap van Vejes, geleefd hebben. Van de Ligures was P. ÆLIUS P. F. mede een van de twee burgermeesteren, die het volk allereerst in 't 3812. jaar na de scheppinge en het 172. voor Christus uit de burgerlyke geslachten aanstelde. De Lamiæ droegen den toenaam van *Lama Formiarum tyranno*, van welken zy wilden afstammen. Onder de keizeren bloeiden uit deze familie L. ÆLIUS SEJANUS, die hoog verheven, doch weder ter nedergestorte gunsteling van keizer Tiberius; ja ook de keizeren P. ÆLIUS HADRIANUS, T. ÆLIUS ANTONINUS PIUS, en L. ÆLIUS AURELIUS COMMODUS zyn 'er ook van afkomstig geweest. *Cicero pro Sext. Livius l.* VIII. 10. 29. *Horatius lib.* III. *c.* 17. *Strenius. Ant. Augustinus. Ursinus de famil. Romanor.*

ÆLIUS was de eige naam van vele oude Romeinen, en die in 't eerst aan eene familie eigen was. Zie hier, naar de order van het A. B. de beroemdste mannen, die den naam van ÆLIUS gevoerd hebben.

ÆLIUS ADRIANUS, Roomsch keizer. Zie ADRIANUS.

ÆLIUS CELSUS was onder het getal der edelen en raadsheren, die de keizer Severus deedt sterven, en waar van Spartianus de optelling in 't leven van dien vorst doedt.

ÆLIUS CORDUENUS, waar van de zelve Spartianus in *Pescennius Niger* gewag maakt. 't Was een der legerhoofden van den keizer Commodus.

ÆLIUS CORDUS. Zie CORDUS.

ÆLIUS DONATUS. Zie DONATUS.

ÆLIUS GALLUS, een Roomsch ridder, was de eerste, die onder 't bevel van Augustus 't gelukkig Arabië aan 't keizerryk onderwierp. *Plinius lib.* VI. *cap.* 38. De landbeschryver Strabo, die van hem bemind was, verzelde hem in zyne reizen door Egypte en andere landen van Afrika, gelyk hy zelf op meer dan eene plaats getuigt.

ÆLIUS GALLUS, een geneesmeester, waar van Galenus in 't II. *boek der Antidotes* spreekt.

L. ÆLIUS GALLUS, een rechtsgeleerde, heeft XII. *boeken* geschreven *de Significatione verborum ad jus pertinentium*, waar van men de overblyfsels vindt in de Pandecten. J. Bertrand, in zyn werk van de levens der rechtsgeleerden, gelooft, dat het van dezen Ælius Gallus is, waar van Aulus Gellius *lib.* XVI. *cap.* 5. wil spreken.

ÆLIUS GRACILIS, of, volgens Justus Lipsius, ÆLIUS GRACCHUS, en volgens Muretus A. GRACCHUS, wierdt ten tyde van Nero naar het Belgische Gaule gezonden. *Tacitus* XIII. *cap.* 53.

ÆLIUS LAMIA, landvoogdt van Syrië, wierdt door Tiberius te Rome gehouden, die hem vreesde en zich van hem wilde verzekeren. Hy gaf hem ten dien einde het bevel over de stadt om hem te meer te verbinden. Ælius storf zeer oud zynde, onder het burgermeesterschap van Sergius Galba en van Lucius Sylla, en men maakte hem eene prachtige uitvaart ten koste van de tuchtmeesters. (*Censores.*) *Tacit.* VI. *cap.* 27.

ÆLIUS LAMIA, de eerste man van Domitia Longina, wierdt door last van Domitianus, die zyne vrouw verleid hadt, ter doodt veroordeeld. Hy nam tot een voorwendzel van dit wrede vonnis beuzelingen, en eenige woorden, die van geen belang waren.

ÆLIUS LAMPRIDIUS, een Historieschryver. Zie LAMPRIDIUS.

ÆLIUS MANTIA van Formiano, een zoon van een gevryde slaaf, quam tot een groten ouderdom. Tot zulke hoge jaren gekomen zynde beschuldigde by L. Libo voor de tuchtmeesters. Pompejus, die 'er belang in nam, en geraakt was, verweet hem zyne geringe afkomst een stokoudheit, tot hem zeggende, dat hy nieuwlyks uit de hel gekomen was om beschuldigingen te doen te Rome; waar op Mantia antwoordde: „ Gy zegt de waarheit, Pompejus, ik kom uit de hel om dezen strafwaardigen te beschuldigen; maar terwyl ik daar was, heb ik 'er eenen Domitius Enobarbus gezien, druipende van bloedt, en klagende, dat hy door uw bevel in den bloeie van zyne jaren ter doodt was gebragt, zonder dat zyn adeldom, noch zyne jeugt, noch de liefde, die hy zyn vaderlandt altydt hadde toegedragen, hem voor uwe onmenschelyke wreedheit hebben kunnen bevryden. Ik heb daar Brutus gezien, een man van zo goed een geslacht als hy, vol wonden, die hy zeide het werk uwer trouwloosheit en wreedheit te zyn. Ik heb daar Cn. Carbo gezien, dien doorluchtigen man, die uw kindsheit zo zorgvuldig onderschraagde, en de goederen, die gy van uwen vader geërfd hadt, zo getrouwlyk bestierde. Ik heb hem gezien, zeg ik, in zyn derde burgermeesterschap, met ketenen beladen, en zich beklagende, dat, niet tegenstaande zyne en uwe waardigheit, (want gy waart noch maar Roomsch ridder) gy hem, tegen alle recht en reden, en zonder acht op zyne gebeden te geven, hadt doen sterven. Ik heb Perpenna in den zelven staat gezien, die voorhenen de eere hadt om hoofdschout te zyn, en alle de voorrechten van Rome te genieten. Met een woordt, hy en alle de anderen verweten u, dat gy, byna noch niet uit uwe kindsheit gekomen zynde, hun beul geweest zyt, en dat gy hen nooit verwaardigd hebt om hunne verdediging te horen. *Val. Maxim. lib.* VI. *cap.* 2. & 8.

ÆLIUS MARTIANUS, een rechtsgeleerde, dien de keizer Didius Julianus ter doodt veroordeeld hadde. Doch ontkomen zynde, diende hy sedert den keizer Alexander in zynen raadt. Hy heeft veel over de rechten geschreven. Hy bloeide van den jaare 193. tot den jare 222.

ÆLIUS MAURUS, een gevryde slaaf van Phlegon. Zie MAURUS.

ÆLIUS MELISSUS heeft in onzen tydt (dit zyn de woorden van Aulus Gellius) voorname rang onder de letterkunstenaars, te Rome gehouden. Hy vertoonde meer zwiers dan rechtschapen geleerdheit, meer neuswysheit en twistzucht dan beschaafde kennisse van de letteren. Hy heeft verscheide verhandelingen geschreven; onder anderen een boek van de eigenschap der woorden, en de onderscheidene betekenis der zelven, (*de loquendi proprietate*) waar in hy aanmerkt, dat *Matrona* zulk eene is, die niet meer dan eens gebaard heeft, dat *Mater familias* zo eene is, die verscheiden kinderen geteeld heeft; gelyk men een jonge zog, die maar eens gedragen heeft, *Porcetra* noemt, en *Scropha* eene, die verscheiden malen biggen geworpen heeft.

ÆLIUS PÆTUS, eenzoon van Sextus, verkreeg de achting van 't Roomsche volk door een zonderling geval. Zekere vogel op het hoofdt van dezen hoofdschout neerzittende, terwyl hy te recht in de vierschaar zat, voorspelden de wigchelaars, die uit de ingewanden der dieren, zo de Romeinen voorgaven, toekomende dingen voorzeiden, hier over gevraagd zynde, dat, indien hy dezen vogel in 't leven liet, de staat van zyne familie gelukkig, en die van de Republyk zeer ellendig zoude zyn: maar dat, zo hy hem doodde, de eene en de ander het tegendeel zoude overkomen. Ælius nam daar op terstondt den vogel in zyne tanden, en scheurde hem in tegenwoordigheit van den raadt van een. Naderhandt verloor deze hoofdschout, volgens de voorzegginge, in den slag van Cannes, zeventien dappere mannen van zyn huis, en de Republyk in het tegendeel geraakte in vervolg van tydt tot den hoogsten top van hare grootheit. *Val. Maxim. lib.* V. *cap.* 6. *Exemp.* 4.

ÆLIUS POETUS, die het beleg voor Aretium in Toskanen willende doen opbreken, aldaar zyn leger en het leven in 't gezicht van de belegerden verloor. *Danet.*

ÆLIUS PERTINAX, keizer. Zie PERTINAX.

T. ÆLIUS PROCULUS. Zie PROCULUS.

ÆLIUS SATURNINUS. Zie SATURININUS.

ÆLIUS SEJANUS, Romsch burgermeester, en gunsteling van Tiberius. Zie SEJANUS.

ÆLIUS SERENIANUS, vermaard rechtsgeleerde, een leerling van Papinianus, en raadsheer van Alexander Severus. *Lampridius in 't leven van dezen keizer.*

ÆLIUS SEXTUS CATUS, een beroemd oud Roomsch rechtsgeleerde. Zie SEXTUS.

ÆLIUS SPARTIANUS, een geschiedenisschryver. Zie SPARTIANUS.

ÆLIUS STILO, van Lanuvium, eene oude stadt van Latium, hedensdaags *Indovina* genaamd, in het nabuurschap van Rome, hadt M. Terentius Varro tot een leerling, 't geen ons den tydt, in den welken hy geleefd heeft, aanwyst. Aulus Gellius zegt, dat hy wyzer geacht wierdt dan alle de Romeinen. Suetonius spreekt 'er ook voordelig van. Hy maakte eenige werken, en onder anderen twee boeken de *ratione Vocabulorum*, en een ander *de Proloquiis*; waar in hy uit zedigheit minder schynt te trachten om anderen te onderwyzen, dan om zelfs onderwezen te zyn, door den goeden raadt, dien hy wenscht dat men hem geve. *Auson. Popma in Notis ad Varronem.*

ÆLIUS SUCCESSUS, toegenaamd *Pertinax*, dat is, *hardnekkige*, om dat hy zich onverzettelyk aan eenen houthandel gehecht hadt, was de vader van Ælius Pertinax, die na de doodt van Commodus tot keizer verkoren wierdt. *J. Capitolinus.*

ÆLIUS TUBERO, kleinzoon van L. Paulus. Zie TUBERO.

ÆLIUS VERUS CESAR. Zie LUCIUS VERUS.

ÆLIUS XIFIDIUS, opziender der geldmiddelen onder keizer Valerianus. Flavius Vopiscus heeft in 't *leven van Aurelianus* een brief ingelascht van Xifidius aan den zelven Valerianus. De zelve schryver maakt in *'t leven van* den keizer *Tacitus* gewag van eenen ÆLIUS CESETIANUS, schout van Rome; van eenen ÆLIUS SCORPIANUS, burgermeester, in 't *leven van Probus*; en van eenen ÆLIUS VARRO, in dat van *Firmus.* Julius Capitolinus spreekt van eenen ÆLIUS SABINUS, een historieschryver. *In Maxim. Jun.*

ÆLLO is de naam van eene der Harpyen. Dit is een Griekseh woordt, en betekent, *die neemt het geen een ander toebehoort.* 't Is ook de naam van eenen der honden van Acteon, by Ovidius, dat van een Griekseh woordt, dat het *onweder* betekent, kan afkomen, om zyne vaardigheit in 't lopen aan te wyzen. *Danet.*

ÆLNOTHUS. Zie ÆELNOTHUS.

ÆLUEONEN, by Ptolomeus, of HELVECONEN, by Tacitus, een oud volk van Duitschlandt in Pruissen, omtrent de Oostzee: want toen waren de Pruissen onder de volkeren van Duitschlandt gerekend. Hunne hoofdstadt was die, de welke men nu Elbing noemt, negen mylen van Dantzig.

ÆLUREN, volkeren van 't Cisalpynsche Gaule. Zonaras en Suidas maken 'er gewag van. Hun landt was vol kastelen, waar van de Gotthen zich meester maakten, om de doortochten te bewaren, en stroperyen te doen.

ÆMATHION, koning van Ethiopië, die door Hercules overwonnen wierdt. *Hofman. Lex. Univers.*

ÆMILIA, eene provincie in Italië, waar aan de Æmiliaansche weg zynen naam gegeven heeft. Zy strekte zich uit van Rimini tot aan Piacenza, en vervatte een gedeelte van den kerkelyken staat en van de hartogdommen van Parma, Modena, Mantua en Mirandula. Zomtyds wordt ze *Flaminia*, en van Leander Alberti *Lombardye aan deze zyde van de Po* genoemd. *Baudrand.*

ÆMILIA, eene Vestaalsche maagdt, was uit het geslacht van de Æmiliën. Men zegt dat zy het onuitblusschelyke vuur, dat ter eere van de Godinne Vesta plag onderhouden te worden, door onvoorzichtigheit van eene andere maagdt, die onder haar stondt, ziende uitgaan, haar gebedt voor het beeldt van Vesta deedt; en dat zy vervolgens haar sluier op het vuur geworpen hebbende, de heilige vlammen terstondt weder ontbrandden. *Val. Max. lib.* I. *cap.* 1. *Exem.* 1. *Dion. Halicarn. lib.* II.

ÆMILIA, eene vrouw in Italië, die men zegt dat, twaalf jaren eene getrouwde vrouw geweest zynde, een man is geworden, en eene vrouw getrouwd heeft. *Continuat. de Vignier.*

ÆMILIA VIA, of de *Æmiliaansche weg*, was een van de beroemdste grote wegen der oude Romeinen, dien de burgermeester Paulus Æmilius omtrent het einde van de VI. eeuwe na den opbouw van Rome van de stadt Rimini tot aan de stadt Piacenza liet maken. Nog twee zodanige wegen, waar van de eene van Rimini tot Aquileja, en de ander van Pisa tot aan Tortona loopt, zyn hunnen naam en oorspronk aan den gemelden burgermeester verschuldigd. *Martial. l.* III. *Epigr.* 4. *Ferrar. Lexic. geograph.*

ÆMILIANO, of MIANI, (HIERONYMUS) een Venetiaansch edelman. Na dat hy de Republyk in verscheide ampten aanmerkelyke diensten gedaan hadde, wierdt hy in den oorlog, dien Maximiliaan tegen de Venetianen voerde, van des zelfs krygsbenden in Castelnuovo belegerd en gevangen genomen; doch quam midden door het vyandelyke leger gelukkig te Trevigo; en wegens deze zonderlinge ontkoming ontsloeg hy zich van dien tydt af van de werreldt, verkoos eene byzondere kleding, en nam eenige arme wezen by zich, die hy 't lezen leeraarde, en in 't Christen geloof onderwees. Dit geviel eenigen menschen zo wel, dat zy by hem quamen, en hem overreedden om naar Sommasca tusschen Milanen en Bergamo, te gaan. Hy stichtte aldaar in 't jaar 1530. of 1531. de orde, der reguliere geestelyken van Sommasca tot opvoeding der wezen, die paus Paulus de III. in 't jaar 1540. en naderhandt Paulus de IV. en Pius de V. bevestigden. Æmiliano storf in 't jaar 1537. Augustyn Turtura, generaal van deze orde, en Andreas Stella hebben zyn leven beschreven. *Ferrarius in coll. Sanct. Ital. Spond. A. C.* 1431. *n.* 18. *Bonani Catal. degli ordini relig.*

ÆMILIANUS, eerste hoofdt der lyfwachten onder Constantyn den Groten in 't jaar 328. Daar is een ander van den zelven naam geweest onder Arcadius in 't jaar 400. Van den eenen en den anderen is in de *Codex van Theodosianus* gewag gemaakt. *Jac. Gothofredi Prosop. Cod. Theod.*

ÆMILIANUS leedt de marteldoodt in Thracië onder Julianus den afvalligen. *Theodoret. Hist. Eccl. lib.* III. *cap.* 7.

ÆMILIANUS, (CAJUS JULIUS) een Afrikaan uit Mauritanië, van een zeer geringe afkomst, klom in den oorlog zo hoog, dat hy opperhoofdt van 't leger in Pannonië wierdt. Hy sloeg de Scythen op een dappere wyze, en gaf zynen soldaten de welverdiende en beloofde beloning; waarom zy hem in 't jaar 254. na de doodt van Decius tot keizer uitriepen, en Gallus en Volusianus, die 'er zich tegen aankantten, om 't leven bragten. Hy schreef daar op aan den raadt van Rome, dat hy keizer gemaakt was, en dat hy Thracië, Mesopotamië en Armenië wederom aan 't ryk wilde hechten: doch eer hy dit in 't werk kon stellen, wierdt hy van zyne soldaten by Spoleto omgebragt, als hy maar 3. maanden geregeerd, en 46. jaren geleefd hadde. *Eutrop. lib.* IX. *Aur. Victor c.* 31. *Orosius lib.* II. *cap.* 22. *Pomp. Lætus. Joh. Bapt. Egnat. enz.*

ÆMILIANUS, (TIBERIUS CESTIUS ALEXANDER) keizerlyke stadhouder in Egypte omtrent den jare 262. onder de regering van Gallienus, tegen welken hy opstondt, en zich van de soldaten tot keizer liet uitroepen; doch hy wierdt van Theodorus, veldheer van Gallienus, in de stadt Alexandrië gevangen genomen en aan den keizer gezonden, die hem in de gevangenisse liet verworgen. *Treb. Pollio de* 30. *Tyrann.*

ÆMILIEN, *Æmilia familia*, een geslacht, dat te Rome in groot aanzien was, dewyl het van het begin der stadt Rome onder de *Patricien* gesteld wierdt. Het hadt zich in verscheiden takken verdeeld, als daar waren *Æmilii Mamercini, Barbulæ, Paulli, Papi, Lepidi, Regilli, Bucæ* en *Scauri.* Festus gelooft Æmilius een zoon van Ascanius, den oorspronk van dit geslacht te zyn. Anderen leiden het af van Mamercus, een zoon van den Roomschen koning Numa Pompilius; anderen van den zoon van Pythagoras, mede Mamercus genaamd, dien de Grieken wegens zyne vriendelykheit en goedaardigheit *Æmylos* noemden; het geen Plutarchus in het leven van Paulus Æmilius niet vergeten heeft. Scipio de Grote, die eenen der zonen van den zelven Paulus Æmilius aannam, is oorzaak geweest, dat verscheidenen van zyn geslacht Æmiliën genoemd zyn. L. ÆMILIUS MAMERCUS, of MAMERCINUS, was drie maal burgermeester: in 't 269. jaar van Rome met Cæsus Fabius, en versloeg de Equen in hun landt; in 't 276. jaar met C. Servilius Structus Ahala, die gedurende zyn burgermeesterschap storf, en tot zynen opvolger hadt C. Cornelius Lentulus Esquilinus; en in 't jaar 281. met Vopiscus Julius Julus. L. Æmilius liet 2. zonen na, T. ÆMILIUS MAMERCUS, en M. ÆMILIUS. De eerste was twee maal burgermeester; in 't 284. jaar van Rome met L. Valerius Publicola Potitus, en versloeg toen de Sabinen; en in 't jaar 287. met Quintus Fabius Vibulanus. M. ÆMILIUS wierdt tot gene waardigheden verheven. Hy hadde M. ÆMILIUS MAMERCUS, opperpriester, en daarna krygsoverste (*Tribunus militiæ*) in het 316. jaar van Rome met T. Quintius. In het jaar 318. wierdt hy oppergezaghebber (*Dictator*) gemaakt, en versloeg de Fidenaten, de Volsquen, en de Falisquen, waar over hy zegepraalde. Deze voordelen dienden om hem meer achting te geven in de Republyk, en hy verdiende de zelve waardigheit van oppergezaghebber in het jaar 321. Toen verminderde hy tot een en een half jaar den tydt van vyf jaren, die voor de regering der tuchtmeesters (*Censores*) bepaald was, alzo hy bespeurd hadde, dat die lange tydt hen gelegenheit gaf om hunne macht te misbruiken. De tuchtmeesters, hier over verbitterd, maakten Mamercus synsbaar, zo haast als hy zyn oppergezaghebberschap afgelegd hadt. Maar het volk morde opentlyk over dit gedrag, aan zyne vroomheit recht doende, en verklarende dat de wraak en nydt, op zyne deugdt gebeten, de zelve aantastten, maar dat zy eindelyk over zyne vyanden en richters zoude zegepralen. In het jaar 329. wierdt hy ten derde maal oppergezaghebber; hy versloeg de Vejanen en de Fidenaten, den welken hy hunne stadt ontnam; en het gene het aanmerkelykste was in dezen krygstocht, is, dat hy den zelven in zestien dagen volvoerde. Deze grote man liet na ÆMILIUS MAMERCUS, die burgermeester was in het jaar 343. met Valerius Potitus Volusius, en krygsoverste in de jaren 349. 352. en 354. Deze hadde twee zonen van den zelven naam. De eerste was ook krygsoverste in het jaar 368. De andere verdiende tot vier maal toe de zelve waardigheit. Hy liet twee zonen na, L.

ÆMILIUS

Æmilius, die volgt, en Titus Æmilius, die in 't jaar 415. burgermeester was met Q. Publius Philo. Deze laatste burgermeester versloeg de Latynen, en verdiende de eere van den zegepraal. Æmilius, de welke die van Preneste, van Velitres, enz. verdreven hadde, vorderde het zelve voordeel, dat hem afgeslagen wierdt. Deze weigering verdroot hem, en om zich aan den raadt te wreken, benoemde hy zynen amptgenoot, die van een burgerlyk geslacht was, tot oppergezaghebber. L. Æmilius was overste van de ruitery in 't jaar 386. wanneer Furius Camillus oppergezaghebber was, en in 't jaar 402. onder C. Julius. Hy verdiende ook de eere van het burgermeesterschap in 't jaar 388. met L. Sextius, en in 't jaar 391. met L. Genutius. Men geeft hem tot eenen zoon L. Æmilius Mamercus, die overste van de ruitery was, daarna burgermeester in 't jaar 413. met C. Plautius, en 425. met Cn. Plautius Decianus; en eindelyk oppergezaghebber. Gedurende zyn eerste burgermeesterschap versloeg hy de Privernaten. Zyn zoon M. Æmilius Paulus was burgermeester in 't jaar 449. en overste der ruitery onder M. Valerius Maximus in 't jaar 452. De andere takken der Æmiliën hebben ook verscheide burgermeesteren en aanzienlyke mannen in den staat voortgebragt, als Q. Æmilius Barbula, burgermeester met Junius Bubulcus in 't jaar 437. en 442. Hy hadt eenen zoon van den zelven naam, burgermeester in 't jaar 473. met Q. Marcius Philippus. Hy versloeg in dit jaar de Tarentynen, die de Roomsche vloot berooft, en hunne afgezondenen qualyk gehandeld hadden. M. Æmilius Barbula, zoon van dezen laatsten, wierdt mede tot het burgermeesterschap verheven. Q. Æmilius Papus, burgermeester met Fabricius Luscinus in 't jaar 472. en in 't jaar 476. was ook tuchtmeester in 't jaar 478. Zyn zoon, van den zelven naam, verdiende in 't jaar 529. de zelve eer, die hy genoot met C. Attilius Regulus. Zy overwonnen de Gaulen in een vermaarden veldslag, in welken Attilius gedood wierdt, als elders gezegd is. Men kan van vele andere grote mannen van dit geslacht lezen op hunne namen, by welke zy meer bekend zyn. Zie Lepidus, Macer, Scaurus, Sura, enz. *Titus Livius, Cassiodorus, Plutarchus, Vellejus Paterculus, Polybius, Cicero, enz.*

ÆMILIUS, van Sybaris, eene stadt in Italië, een jongman ongemeen tot de jagt genegen. Hy bragt zich zelfs om 't leven, dewyl zyne honden zyne vrouwe in 't bosch verscheurd hadden, terwyl zy zich achter de struiken hadden verborgen, om te zien, of hy ook iets met eene andere vrouwe te doen hadde. *Plutarch. in Paral.*

ÆMILIUS, (Antonius) hoogleeraar in de geschiedenissen te Utrecht, was den 20. December des jaars 1589. te Aken geboren, en veranderde met den tydt zynen naam van *Meles* in *Æmilius.* Zyn vader was een koopman te Antwerpen, en vervolgens te Rome; doch begaf zich, toen hy den hervormden Godsdienst hadt aangenomen, naar Aken, en van daar naar Dordrecht. Nadat Antonius in zyn vaderlandt onder Johannes Kunius, te Dordrecht onder Adrianus Marcellus, en Gerardus Johannes Vossius, en te Leiden onder Baudius gestudeerd hadde, bragt hy vier jaren met reizen en 't bezoeken van vreemde hogescholen door. Op zyne te rug komst wierdt hy in 't zes en twintigste jaar van zynen ouderdom, in de plaats van Vossius, Rector te Dordrecht, en 3. of 4. jaren daarna verkreeg hy de zelve bediening te Utrecht, waar van hy eenige jaren daarna wel afstapte; doch hy nam die ook weder aan, toen men hem te gelyk hoogleeraar in de doorluchtige schole maakte, die kort daarna in eene Academie veranderd wierdt. Naderhandt wierdt hy in de plaats van Vossius te Leiden beroepen, om aldaar de Griekſche taal te leren; doch bleef te Utrecht, alzo de overigheit zyn jaargeldt verhoogde, zonder het welke hy, gelyk in zyne lykreden gezegd wordt, zekerlyk zoude vertrokken hebben. Daniel Berkringerus heeft in zyne lykreden niet aangeroerd, dat hy de nieuwe Philosophie aankleefde, en vriendschap hieldt met Des Cartes. Hy storf den 10. November des jaars 1660. In 't jaar 1651. heeft hy Latynsche redevoeringen en vaarzen uitgegeven. *Bayle.*

ÆMILIUS CENSORINUS, dwingelandt van Sicilië, plagt de zodanigen rykelyk te belonen, die nieuwe pynigingen konden uitvinden; maar wanneer zekere Aruntius Paterculus voor hem een metalen paardt gemaakt hadde, om de menschen daar in te pynigen, deedt hy den uitvinder de eerste proef daar van nemen. Naar hem plagten die gene dikwils Æmilii genoemd te worden, die wredelyk regeerden. *Plutarch. in Parall.*

ÆMILIUS, (Paulus) toegenaamd *Macedonicus*, was een zoon van L. Æmilius Paulus, die in den slag by Cannes sneuvelde. Hy wierdt twee maal burgermeester; eerst in 't 572. jaar van Rome met Cn. Bebius Tamphilus, wanneer hy over de Liguriërs zegepraalde. De raadt, overtuigd van zyne verdiensten, gaf hem verscheide gewigtige ampten. Hy wierdt de twede maal burgermeester met C. Licinius Crassus, in het jaar 586. Toen overwon hy Perseus, koning van Macedonië, en maakte des zelfs ryk tot eene Provincië van het Roomsche ryk: waarom hy ook een driedaagsche zegepraal hieldt, en den gevangen Perseus met zich omvoerde; doch met eenen zyn ongelukkigen toestandt beweende. Gedurende de vreugdetekenen wegens deze overwinningen verloor hy twee van zyne zonen, welker doodt hy zo manmoedig verdroeg, dat hy de Goden dankte, dat zy zyne kinderen tot een offerhande verkoren hadden, waarom zyn vaderlandt toen zo gunstig bevoordeeld wierdt. De raadt gaf hem verlof om in de openbare schouwspelen met een zegepralend gewaadt te verschynen, en maakte hem in 't jaar 586. tuchtmeester, in welk jaar hy storf. Zyn vader L. Æmilius Paulus, en zyn grootvader, M. Æmilius, waren mede burgermeesters geweest. Van zyn geslacht is hier voor, onder den naam Æmilien, gesproken. *Plin. lib.* XXXIII. *cap.* 3. *Cicero in Bruto. De Divin. Tuscul.* V. *Offic.* II. *Livius lib.* XXXV. 39. 44. *Justin. lib.* XXXIII. *Patercul. lib.* I. *Aur. Victor de vir ill. cap.* 56. *Plutarch. Florus. Eutrop. Orosius. enz.*

ÆMILIUS (Paulus) was van Verona geboortig, en wegens zyne geleerdheit zodanig beroemd, dat Stephanus Boncherius, bisschop van Parys, aan koning Lodewyk den XII. riedt, om hem eene historie van Vrankryk in de Latynsche tale te laten schryven, die hy ook met grote naarstigheit volvoerde, en in X. boeken van Pharamund tot op Lodewyk den XII. vervolgde. Arnoldus Ferronus en Jacobus Henrik Petrus hebben de zelve vervolgd. Dewyl Æmilius in zyne schriften altoos wat te verbeteren vondt, zegt men dat hy 'er dertig jaren mede bezig was. Gedurende dien tydt hieldt hy zich in het Collegie van Navarre op, en hadt een kanunnikschap in de hoofdkerk te Parys, alwaar hy op den 5. May des jaars 1529. storf. Zyne oprechtheit wordt zonderling geroemd; ja Lipsius zegt 'er van, dat 'er onder de nieuwe historieschryvers byna geen meer naar de ouden geleek dan hy, en die de wetten der historie beter hadt opgevolgd. *Jov. in Elog. Lips. not. in lib.* I. *Polit. cap.* 9. *Vossius de Hist. Lat. Bayle.*

ÆMINGA, een aloud adelyk huis en state in de Vriesche Grietenye Wonseradeel, den zesden stem voerende in het quartier Westergo, in het dorp Parrega, of Panderga, aan den trekweg, die van Bolswaart naar Workum loopt, wel eer gelegen hebbende, en door de menigvuldige inlandsche oorlogen, en 't knagen van den tydt ten gronde toe vernield, geeft noch hedendaags den naam aan eene buurt, onder dit dorp gehorende, en Æmburen geheten, tusschen het Par- of Zuider meer, Ypenbuurmeer, Workumermeer, en voorgemelde trekvaart gelegen; uit welken overvloedt van wateren hier ook schone en veelvuldige visch te bekomen is. *Schotan. Vriesl. tussch. 't Vlie en de Lauwers.*

ÆMINIUM was de naam van eene stadt in het Zuiderlykste gedeelte van Portugal, de welke Vasæus voor het hedendaagsche *Agueda*, maar Varrerius voor *Coïmbra* houdt.

ÆMNESTUS, dwingelandt van Enna, eene stadt in Sicilië, wierdt door Dionysius den ouden, dwingelandt van Syracusa, verjaagd. *Diod. lib.* XIV.

ÆMODÆ. Zie ACMODES.

ÆMON, een zoon van den Thebaanschen koning Creon, en een broeder van Menæceus, die zich aan het vaderlandt heeft opgeofferd. Hy trouwde met Antigone, de dochter van Oedipus; en wanneer deze haren vader in zyne droevige ballingschap volgde, liet Æmon zich uit wanhoop van de Sphinx verscheuren, of, gelyk anderen vertellen, hy bragt zich zelfs by 't graf van Antigone om 't leven. *Euripid. in Phæniss. Stat. in Theb. Propert. lib.* II. *El.* IX. Æmon was ook de naam van eenen der zonen van Deucalion.

ÆMONA. Zie Labach.

ÆMONIA wierdt zomtyds Griekenlandt, of van den berg Æmus, of van Æmon, den zoon van Deucalion, genoemd, namentlyk voor de tyden van koning Græcus, die het zelve eerst Griekenlandt noemde. Eigentlyk wordt het voor de Provincië van Thessalië opgevat. *Plin. lib.* IV.

ÆMUS, een machtig koning van Thracië, was zo trotsch en hoogmoedig, dat hy als Jupiter, en zyne vrouw Rhodope als Juno wilden geëerd zyn, waarom Jupiter hen in rotsen veranderde. *Ovid. Metam.*

ÆMUS, of HÆMUS, een zeer grote berg in Thracië, uit welken, gelyk Herodotus *l.* IV. zegt, drie grote rivieren, Atlas, Auras, en Tibesis, die naar 't Noorden lopen, ontspringen. Volgens de verzieringen der dichters zegt men dat Mars op dezen berg gewoond heeft. De Turken noemen hem *Balkan*, en de Italianen *Catena del Mondo.* Hy scheidt Thracië van Bulgarië af, strekt Oost en West tot aan Mesembrië, en is zo hoog, dat men van zynen top de zwarte en de Adriatische zeën kan beschouwen. Een gedeelte van den zelven wordt by Aristoteles *Scombrus* genoemd, waar uit de rivieren Strymon, Nessus, en Hebrus vloejen. Livius gewaagt van hem *lib.* XL. *c.* 21. In Servië, aan de grenzen van Bulgarië en den Donau, wordt het gebergte noch tegenwoordig de *Hæmusberg* genoemd.

ÆNEAS, een zoon van Anchises, en vader van Julius, of Ascanius, van het geslacht der Trojaansche koningen, van de welke hy op deze wyze afdaalde. Dardanus was de vader van Erichtonius, die Tros naliet, en deze laatste hadt drie zonen, Ilus, Assaracus, en Ganymedes. Assaracus trouwde met zyne kleinnichte Clitodora, dochter van Laomedon, en hy hadt Capys, die van de nymph Naïs Anchises, den vader van Æneas, naliet. Na dat de stadt Troje in 't 2870. jaar na de scheppinge, het 1184. voor Christus, door verraadt van Antenor aan den Grieken overging, redde zich Æneas by nacht met de vlucht, die, zo men meent, ook deel aan 't verraadt hadt, en nam de Goden van zyn landt met zich, benevens zynen vader, dien hy op zyne schouderen zoude gedragen hebben, en zynen zoon: hoewel het schynt dat de dichters gelegenheit namen om zulks te verzieren, om dat hy zynen vader benevens zynen zoon, en een gedeelte van zyne goederen op den berg Ida bragt, en de Grieken, die de stadt plunderden, eenigen tydt tegenstandt boodt. Men verhaalt ook, dat hy toen zyne huisvrouw verloor, hoewel de Grieken haar verschoonden: doch Æneas zou na vele andere bejegeningen eindelyk in 't 2872. jaar der werreldt, het 1182. voor Christus, in Latium gekomen zyn, alwaar hy met Lavinia, de dochter van den koning Latinus, trouwde, en Turnus, koning der Rutulen, aan wien zy beloofd was, overwon. Hy heeft ook, zo men verhaalt, verscheide steden gebouwd, de Aboriginen met zyn volk vereenigd, en hen te zamen den naam van Latynen gegeven. Doch de Rutulen voegden zich by Mezentius, den koning der Hetruriërs, en quamen tegen de Latynen. De slag wierdt geleverd aan de oevers van de rivier Numicus. Na den slag wierdt Æneas vermist, en verdronk waarschynlyk in de rivier, of wierdt in den slag gedood, die in 't 2877. na de scheppinge, of het 1177. voor Christus voorviel. Zyne onderdanen hebben hem op deze plaats eene grafstede opgerecht, en hem *Jupiter Indiges* genoemd.

genoemd. In de regeringe was zyn zoon Afcanius zyn opvolger. Virgilius verhaalt in zynen *Æneas* verfcheide fabelachtige zaken, die hy aan den zelven toefchryft; als zyne minneryen met Dido, enz. *Dion. Halic. Hift. Rom. l.* I. *Livius l.* I. *Aurel. Victor Orig. Rom. l.* I. *Homer. Virgil. &c.*

ÆNEAS, prins van Troje, waar van in 't vorige artykel gefproken is, was getrouwd met Creufa, dochter van Priamus, koning van Troje. De fchryvers zyn zeer verfchillende in het gene zy van hem verhalen. Daar zyn 'er, die geloven, dat Æneas, met de overgebleven, Trojanen gevangen zynde, tot een flaaf gegeven wierdt aan Neoptolemus, of Pyrrhus, zoon van Achilles. Tzetzes voegt 'er by, dat, wanneer Pyrrhus door Oreftes te Delphos in den tempel van Apollo gedood was, Æneas, die in vryheit gefteld wierdt, in Macedonië week, in eene ftadt, Rhæcelus genaamd, die federt Ænus genoemd wierdt, en dat hy vervolgens naar Italië toog. Eenige Hiftoriefchryvers, door Dionyfius van Halicarnaffus aangehaald, hebben gefchreven, dat Æneas niet tegenwoordig was, wanneer Troje ingenomen wierdt, en dat Priamus hem met eenige benden naar Italië hadt gezonden. Dares wil, dat Æneas, Antenor en Polydamas Troje aan de Grieken overgeleverd hebben, ter oorzake van den haat, dien zy tegen den koning Priamus hadden opgevat. Tzetzes, van Antenor fprekende, zegt, dat hy met een toorts aan de Grieken het teken gaf, en de deur van het houten paardt opende om de genen, die 'er in verborgen waren, daar uit te laten. Andere fchryvers hebben verzekerd, dat, wanneer de Grieken de ftadt ingenomen hadden, Æneas op het flot week, daar de huisgoden der Trojanen, en de meefte fchatten waren: maar dewyl hy zag, dat hy niet in ftaat was om het lang te houden, deedt hy door eene poort van achteren de vrouwen, de kinderen, en de gryzaards uittrekken, en gaf laft aan eenige foldaten, die hem met hunnen trein geleidden, om op den berg Ida te wyken. Met het volk, dat hy by zich gehouden hadt, deedt hy noch eenigen tegenftandt, en trok eindelyk met zyne benden door de zelve poort uit, om zich by de anderen te voegen, zonder door de Grieken, die met de plundering der ftadt bezig waren, ontdekt of vervolgd te worden. Het meefte gedeelte van de bewoners der naburige plaatfen, oordelende door het vuur, dat zy zagen, dat de ftadt Troje ingenomen was, weken mede op den berg Ida, daar de Grieken hen vruchteloos aantaften. Aldus maakte Æneas een verdrag, en bedong de vryheit om zich te begeven werwaarts hy wilde, met zyne rykdommen, en met de benden, die onder zyn bevel ftonden, behoudens dat het buiten Phrygië ware. Na dat de Grieken vertrokken waren, zegt men dat Æneas zich meefter maakte van Troas, dat hy Troje deedt herbouwen, dat hy daar regeerde, en dat zyne kinderen zyne opvolgers waren. Anderen, gelyk Demetrius van Scepfis, hebben gefchreven, dat Æneas, zyn zoon Afcanius, en Scamandrius, de zoon van Hector, in de zelve ftadt Scepfis regeerden, en dat hunne nakomelingen een langen tydt hun gezag aldaar veftigden. Zo men Cephalo en Hegefippus gelooft, week Æneas in Thracië, daar hy ftorf. Strabo zegt, dat eenige fchryvers verzekerd hebben, dat hy zich in Macedonië neerfloeg, naby den berg Olympus. De zelve landbefchryver verhaalt, dat anderen gezegd hebben, dat Æneas den weg naar Arcadië infloeg, en dat hy zyn verblyf nam te Orchomenes. Zommigen trachten alle deze Hiftoriefchryvers overeen te brengen, en ftemmen toe, dat hy naar Thracië, Macedonië en Arcadië toog, doch vervolgens naar Italië week. Tryphiodorus, die een dichtftuk van de inneming van Troje gemaakt heeft, deze verfcheidenheit van gevoelens ziende, en echter willende dat Æneas in Italië geweken ware, doedt de Godinne Venus verfchynen, die Æneas en Anchifes derwaards voert, en trekt aldus zich zelfs door die verziering eensflaags uit die belemmering. Dionyfius van Halicarnaffus haalt noch fchryvers aan, de welke beweren, dat Æneas nooit in Italië geland is, of dat het een ander Æneas was dan de Trojaanfche prins, zoon van Anchifes en Venus. Samuel Bochart brengt in eenen brief aan Segrais gewigtige redenen by, waar door hy beweert dat Æneas nooit in Italië gekomen is. *Chevreau Hift. du Monde.*

ÆNEAS, koning der Arabieren. Zie Aretas.

ÆNEAS GAZÆUS, een Platonifch wysgeer. Hy maakt gewag van de Afrikaanfche martelaren, die onder Hunnerik, den koning der Vandalen, die in 't jaar 485. ftorf, geleden hebben; waar uit men befluit, dat hy omtrent dezen tydt geleeft heeft. Na dat hy zich tot het Chriften geloove bekeerd hadt, heeft hy eene zamenfpraak, onder den naam van *Theophraftus*, gefchreven, waar in hy van de onfterffelykheit der ziele en de opftandinge der doden handelt. Ambrofius, abt van Camaldoli, heeft ze uit het Griekfch in het Latyn vertaald, gelyk men de zelve zo in de *Boekzaal der Vaderen* (*Bibliotheca Patrum*) vindt. Zy is eerft te Bafel in 't jaar 1516. gedrukt. Naderhandt heeft men die van de vertaling van Johan Wolf van Zurig uitgegeven: doch alzo die vertaling niet ter goeder trouwe is, heeft men de zelve op de lyft der verbode boeken gefteld. Johan Beier heeft ze in 't jaar 1656. met de aantekeningen van Cafpar Barthius uitgegeven. *Bellarm. de Script. Eccl. Labbé Differt. Hift. Hendreich. enz.*

ÆNEAS TACTICUS leefde ten tyde van Ariftoteles, in de CXI. Olympiade, omtrent 418. jaren na den opbouw van Rome, in 't jaar na de fcheppinge 3648. en voor Chriftus geboorte 336. Hy heeft verfcheide boeken van de krygskunde, inzonderheit *de Officio Imperatoris*, gefchreven, die Polybius *lib.* X. en Ælianus *de Inftruend. aciebus cap.* 10. aanhalen; waar uit Cineas van Theffalië, een raadsheer van Pyrrhus, koning der Epiroten, een kort uittrekfel gemaakt heeft. Zyn *Poliorceticus, feu de toleranda obfidione*, is onder de oude fchryvers van krygszaken, in 't jaar 1670. te Wezel in Octavo uitgekomen, waar by Ifaak Cafaubonus aanmerkingen gevoegd heeft. *Suidas. Cafaub. Præfat. not. in Æn. Polior. Voff. de fcient. Math. cap.* 48. §. 3. & 4. *lib.* IV. *de Hift. Græc. cap.* 11. *Bayle.*

ÆNEAS, of ENEAS, van Lydda, die acht jaren aan eene geraaktheit te bedde gelegen hadt, wierdt door Petrus genezen, die tot hem zeide: *Eneas, Jefus Chriftus make u gezond, ftaat op en fpreidt u zelven het bedde.* De genezing van Æneas wierdt gevolgd van zyne bekering, en van die van alle de inwoners van Lydda en van Sarona. *Handel.* IX. *vf.* 33. 34. 35.

ÆNEAS, een der voornaamfte inwoners van Tarichea, by wien Jofephus, de Hiftoriefchryver, bevelhebber van Galilea, het geldt in bewaring gaf, dat de krygslieden van Ptolomeus, den hofmeefter van den koning Agrippa, en van zyne zufter Berenice genomen hadden in het jaar 35. het 12. van Nero. *Jofephus Oorlogen* II. *boek* 43. *k.*

ÆNEAS, een inwoner van Jeruzalem, die zich gedurende het beleg der ftadt aan Titus overgaf. Deze Æneas door de Romeinen gezonden zynde aan Cartor, die op eenen toren was, en veinfde zich te willen overgeven, op dat hy het geldt ontfangen mogt, dat hy hem wilde geven, wierdt met een groten fteen verpletterd, welken Cartor op hem deedt werpen, en waar door Titus byna gedood was. *Jofephus Oorlogen* V. *boek* 23. *k.*

ÆNEAS, biffchop van Parys, leefde in 't jaar 860. Hy was een man van aanzien, van veel verftandt en van grote voorzichtigheit. Hy wierdt van keizer Karel den Kalen, by wien hy in gunft was, tot de biffchoppelyke waardigheit verheven. Hy heeft een boek tegen de dwalingen der Grieken gefchreven, waar in hy zich tegen Photius, Patriarch van Conftantinopel, aankant, en de lere en gewoontens der Latynfche kerke uit de Heilige Schrift en uit de Concilien heeft willen bewyzen. *Lupus Ferrar. Ep.* 98. *en* 99. *Flo-duard. Lucas Acherius in Spicil.*

ÆNEAS SYLVIUS van Siena. Zie Pius de III.

ÆNESIDEMUS, een dapper veldheer der Argiënzen, zich in de ftadt Argos door Philocles belegerd en van den vyandt gedrongen ziende, gaf den foldaten vryheit om te vertrekken; doch wederftondt met weinigen van de zynen den vyandt, en wilde in de plaats, die hem toevertrouwd was, tot verdediging van zyn vaderlandt liever fterven, dan het zelve aan zynen vyandt ten prooi geven; gelyk hy dan ook van de foldaten van Philocles ter nedergemaakt wierdt. *Livius lib.* XXXIII. *cap.* 29.

ÆNESIDEMUS, een Sceptifch Philofooph, volgens Diogenes Laërtius, in *'t leven van Pyrrhus*, IX. *boek.*

ÆNETUS, een zeker Griek, die, voor de vyfde maal den prys in de Olympifche fpelen behalende, van blydfchap ftorf, wanneer hy de kroon ontfing, die aan de overwinnaars gegeven wierdt. Men zag zyn eerebeeldt te Amyclus ten tyde van Paufanias, die 'er in zyne *Laconic.* van fpreekt. Polyænus in zyn IV. *boek van de krygsliften* fpreekt van een anderen Ænetus, die binnen Ephezen voor Demetrius het bevel hadt, en die de ftadt door de lift van Andro en van Lycus verloor.

ÆNIANEN, Griekfche volkeren, die, uit hun landt verjaagt zynde, en zich in dat der Moloffen nederzettende, omtrent de rivier Abus, *Paraven* genoemd wierden. *Plutarch. in quæft. Græc.* Strabo en Heliodorus ftellen hen in Theffalië; en de eerfte fpreekt van andere volkeren van dezen naam in Medië. Stephanus de Landbefchryver, die den zelven Strabo aanhaalt, *lib.* XIV. noemt hen *Perfianen. Hofman. Lexicon Univerf.*

ÆNIUS is de naam van twee rivieren, de eene in 't landt der Perhebianen, omtrent den berg Pindus in Theffalië, volgens den Landbefchryver Stephanus, de andere in Troas, volgens Strabo *lib.* XIII.

ÆNOBARBUS. Zie DOMITIUS ÆNOBARBUS.

ÆNONA. Zie NONA.

ÆNOS, eene vrye ftadt van Thracië, die Sophianus *Enos* noemt, en Apollodorus, by Stephanus den Landbefchryver, *Poltymbria*. Mela zegt, dat ze door Eneas gebouwd is: maar ze is ouder, dewyl zy Troje onderftandt toezondt. Callimachus en Euphorion zeggen, dat zy haren naam van eene der medgezellen van Ulyffes hadt, wiens graf aldaar was, gelyk Servius bericht. Men zag daar ook het graf van Polydorus, door Polymeftor gedood, die meefter van het Taurifche Cherfonefus was. Deze ftadt is tot in den laatften tydt van Griekenlandt in wezen gebleven, gelyk men by Ptolomeus ziet. Zie Salmafius *in Solinum.* De Grieken noemen de zelve tegenwoordig *Eno*, en de Turken *Ygnos*. Zy geeft haren naam aan de Golf van Eno, die het Weftelyke gedeelte van de Megarifche is. *Hofman. Lexicon Univerf.*

ÆNOTHERUS, zekere reus, in een dorp van Zwaben geboren, die onder de krygsbenden van Karel den Groten als ruiter diende. Men verhaalt onder anderen van hem, dat hy de rivieren te voet doorwaadde, zyn paardt by den toom leidende; dat hy zyne vyanden als gras ter neder maaide; en dat hy de zelve gedood hebbende, die als leeuwerikken aan zyn lans reeg, en aldus op zyne fchouwderen droeg. *Aventin. lib.* IV. *Annal. Bojorum.*

ÆOLIE, een landfchap in klein-Afië, aan de Ægeefche zee, tuffchen Ionië en Myfië. De oude fchryvers hebben 't verfcheidentlyk *Æolia* en *Æolis* genoemd. Des zelfs fteden waren Elea, Phocea, Pherea, tegenwoordig Foglia, Cuma, tegenwoordig Caftri, enz. Herodotus fpreekt van de elf oude fteden van het zelve. Daar waren ook de rivieren de Pactool en de Hermus. Æolië wierdt aldus genoemd en bewoond door de Beotiers, volkeren van Griekenlandt. De Æolifche muzyk was by de ouden beroemd. Dit landt, dat eertyds zo vruchtbaar was, is tegenwoordig zeer qualyk bebouwd onder de heerfchappy der Turken, en men vindt 'er niet dan eenige gehuchten. *Herodot. lib.* I. *Pomponius Mela lib.* I. *Strabo. Plinius. Ptolomeus. enz.*

ÆOLISCHE EILANDEN. Zie Liparische Eilanden.

ÆOLUS, zoon van Hippotas, of, volgens anderen, van Jupiter en van Acefta, of Sergefta, wordt van de dichters de Godt

der winden genoemd, om dat hy in den hemelsloop zeer ervaren was; of, om dat hy, gelyk by Diodorus *lib.* V. blykt, koning der Vulkaansche eilanden was, die sedert naar zynen naam de Æolische genoemd zyn, en waar van het voornaamste een onfeilbaar teken hadde om de winden te weten. Diodorus voegt 'er by, dat hy een rechtvaardig en goedaardig vorst was, die de vreemdelingen wel onthaalde, en de kunst hadt uitgevonden om zich in de zeevaart van zeilen te bedienen. Door zyne waarnemingen van het vuur, of liever van den rook en den loop der wolken, voorzeide hy de winden, die waaien moesten. *Plin. lib.* III. *cap.* 9. Strabo *lib.* I. zegt, dat hy door de ebbe en door den vloedt der wateren oordeelde van de natuur der winden, die vervolgens wel haast waaien zouden: en dat hy aldus de stormen voorzeide. Zyne onderrechtingen waren niet vruchteloos aan Ulysses, die hem in 't voorbygaan raadt vraagde, en van hem verstondt wat winden gedurende zyne reize regeren moesten. Homerus heeft aan deze waarheit een fabelachtigen, doch zeer aardigen draai gegeven; want hy geeft voor, dat deze Æolus de koning dezer Æolische eilanden was; dat hy de winden in holen besloten hieldt, en dat hy die alle eens in een zak bondt, en aan Ulysses schonk. Mogelyk heeft Homerus daar in de Pheniciers gevolgd, die, gelyk Bochart heeft aangemerkt, van het Hebreeusche woordt *Aol* of *Eol*, waar van ook het Grieksche *Aella* afgeleid wordt, dat beide *storm* betekent, Æolus koning der stormen gemaakt hebben, en, gelyk Horatius zegt, *ventorum pater*. 't Is mogelyk, in navolginge van deze verzieringen, dat eenigen willen, dat 'er in Laplandt toveraars zyn, die den windt verkopen aan de genen, die ter zee gaan, en dien windt doen waaien, die hen nodig is; om dat zy misschien door zekere natuurlyke tekenen uit de sterren, of uit de wateren weten kunnen, wat windt zich verheffen zal, en het alzo aan de onervarene zeeluiden voorzeggen. *Homer. Iliad. & Odyss. Horatius Carm. lib.* I. *Od.* 3. *Ovidius. Virgil. enz.*

ÆOLUS, een koning der Tuscen in Italië, die aan zyne geschonde dochter een zwaardt zondt, waar mede zy zich ombragt; het welk kort daarna de eereschender Macarius mede deedt.

ÆOLUS, een berg, die tusschen Terni en het kasteel San-gemini in de Italiaansche provincie Umbria legt. Van 't Oosten naar 't Westen is de zelve acht mylen lang. Zy is van binnen hol, en de rotsen, waar van de zelve zamengesteld is, zyn vol reeten en spleeten, waar uit men zegt dat in den zomer een sterke windt komt, waar door de afgryslelyke hitte, die hier omtrent is, zodanig gematigd wordt, dat naar mate van de hitte de windt ook af en toeneemt. *Kircher. in Latio.*

ÆOLIPYLA, een ronde kopere bol, die hol is, en maar eene kleine opening heeft, waar door men de zelve met water vult. Deze bol geeft geen lucht uit, voor dat hy heet is, maar aan 't vuur gezet zynde, en de hette gevoelende, jaagt hy een geweldigen windt uit, die wonder wel doedt zien, dat de windt eene persing van de lucht is, veroorzaakt door eene ongelyke geweldige beweging, het welk geschiedt wanneer de hitte, op de vochtigheit werkende, deze door hare onstuimige werking eene grote menigte van nieuwe lucht voortbrengt, die de andere met geweldt verdryft. *Vitruvius lib.* I. *cap.* 6.

ÆON is een naam, dien men aan de Godheit gaf, en van het Grieksche woordt αἰὼν, dat eeuw of eeuwigheit betekent, ontleend is. De oude ketters, te weten de Gnostiquen, de Valentinianen, en hunne leerlingen, stelden verscheide Æons, waar van zy de Godheit zamenstelden, die zy *Pleroma*, of de gehele volkome en volmaakte Godheit noemden. Om wel te verstaan wat deze Æons waren, moet men weten, dat deze lere getrokken is uit de gronden der Platonische Philosophen, die verscheide denkbeelden in Godt stelden, de welke, volgens zommiger gevoelen, wezentlyk en onderscheiden waren. Deze ketters maakten de zelve, om zo te spreken, wezentlyk en personeel, met de zelve aan te merken als wezens, die van Godt zelfs en van zyne eige zelfstandigheit waren voortgevloeid en voortgebragt, alleen in grootheit verschillende, maar niet in natuur, gelyk Irenæus aanmerkt in zyn 23. en 24. hoofddelen tegen de ketteryen. Simon is onder de ketters de eerste geweest, die deze Æons heeft uitgevonden. Deze kennis wierdt *Gnose* genoemd; en daar van zyn de Gnostiquen gekomen. Valentinus heeft dit opstel voltooid, en zyne leerlingen hebben veel daar by gedaan en veranderd: want dewyl het van de schikking dezer ingebeelde denkbeelden afhing, schikte iedereen de zelve, en voegde die te zamen naar zyne eige gedachten. De eerste Gnostiquen kenden maar acht Æons, in vier te zamenvoegingen, de I. de *diepte* en de *stilzwygendheit*; de II. de *geest* en de *waarheit*; de III. het *woordt* en het *leven*; de IV. de *mensch* en de *kerke*. De volgende Gnostiquen hebben 'er verscheide anderen bygevoegd; en Valentinus heeft eindelyk zyn *Pleroma* van dertig Æons te zamen gesteld, aan de welken hy verscheide namen geeft, ontleend van verscheide eigenschappen der Godheit. De laatste dezer Æons heeft buiten het Pleroma *Achamot* voortgebragt, en in het Pleroma Christus en den Heiligen Geest: en alle de Æons hebben te zamen den Zaligmaker geformeerd. Uit de driften van Achamot zyn alle de stoffelyke en geestelyke wezens voortgekomen, zelfs de werkmeester der werreldt. Van alle de leerlingen van Valentinus is geen geweest dan Accionichus, die de stelling van zynen meester zonder verandering behieldt. De anderen hebben veel daar in veranderd, 't zy in 't getal, in de schikking, of in de namen der Æons. *Irenæus lib.* I. *&* II. *Heres. cap.* 4. *Tertull. tegen de Valentinianen. Epiphan. Heres. cap.* 31. *Baronius Ao. Christi* 145. *&* 175. *Tillemont Hist. Eccl. du Pin Biblioth. des Auth. Eccl. II. partie, des trois premiers siecles.*

ÆORE, in 't Grieksch Αἰώρα, een feest, dat de Grieken ter eere van Erigone, dochter van Egysthus en van Clytemnestra, vierden; gelyk onder anderen by den schryver van het groot Etymologisch Woordenboek blykt. Zommigen willen, dat dit feest ter eere van eene andere *Erigone*, dochter van Icarus, gevierd zy, die wegens hare Godvrucht omtrent haren vader in den hemel wierdt opgenomen, en in het teken, dat men dat van de maagdt noemt, veranderd. *Hygin. Fab.* 216. *Hesych. op 't woordt* Αἰώρα. *Vossius de orig. & prog. Idololatr. lib.* I. *cap.* 13. *Meursii Græcia feriata lib.* I.

ÆPEA, of ÆPEIA, eene stadt in Messenië, naderhandt Thuria genaamd. Ook is 'er eene stadt van dezen naam in Creta. *Strabo. Plutarch. in Solon.*

ÆPIA, in 't Grieksch Αἴπεια, eene stadt van 't eilandt Cyprus, die de koning Philocyprus Soles ter eere van Solon liet noemen, gelyk men by Plutarchus, in 't leven van dien vorst, zien kan. Plinius noemt haar Soloe, en Solus. Zy lag in 't Noorden van 't eilandt Cyprus, op eene plaats, daar tegenwoordig eene stadt is, Alexandretta genaamd. *Lubin tables Geograph. sur les vies de Plutarque.*

ÆPIUS, zeker worstelaar, wiens verwaandeit Plutarchus laakt, en zyne zwakheit ontdekt, in de verhandeling *over den lof van zich zelfs.*

ÆPINUS. (Johan) Zyn naam was anders *Hœck*; doch hy nam den Griekschen naam Αἰπεινὸς in plaats van den zelven aan. Hy was in 't jaar 1499. in het Mark van Brandenburg geboren, en eerst een Franciskaner monnik in Engelandt. Naderhandt studeerde hy ten tyde van Luther te Wittenberg, wierdt in den jare 1522. pastoor van de Pieters-kerk te Hamburg, en twee jaren daarna Superintendent, na dat hy te voren reeds Rector in de schole van Straalsond was geweest. In den jare 1530. nam hy, nevens Caspar Crucigerus en Johan Bugenhagius, den tytel van Doctor aan. In den jare 1534. ging hy om zekere zaken te verrichten naar Engelandt by koning Henrik den VIII. en in 't jaar 1536. bevondt hy zich in de byeenkomst, die de Godgeleerden van de hanzeesteden aldaar hielden. In 't jaar 1537. ondertekende hy de Smalkaldische artykelen, en in 't jaar 1539. woonde hy de byeenkomst te Frankfort, gelyk ook naderhandt die te Naumburg, by. Hy kantte zich in 't jaar 1548. tegen het *Interim*, en hieldt het met Flacius tegen de Wittenbergers. Eindelyk storf hy in 't jaar 1553. den 13. May. Men heeft van hem: *Prælectiones in Psalmum* XIV. XV. *&* XVI. *Tractatus de sacris concionibus formandis; de justificatione hominis; de operibus legis; de fidei justitia & origine; de fidei discrimine & virtute, item de notis & signis justificationis fidei; de imbecillitate & peccatis sanctorum; de præmiis fidei & bonorum operum; brevis explicatio articuli de descensu Christi ad inferos; Epitome historiæ de excidio regni Judaici, enz. Sleidan. Comment. de statu relig. Pantaleon. Prosopogr. pag.* 3. *Adam in vit. Germ. Theol. Seckendorff Hist. Luther. lib.* I. §. 139. *add.* 3. *& lib.* III. §. 31. 39. 50. *Freher. in Theat. pag.* 160. *Hendreich. Fabricii Memor. Hamb.* II. *Schultz. de claris Marchic.*

ÆPY, eene sterke stadt, de welke Nestor toebehoorde, en waar van Homerus in het II. *boek* van de *Iliade* gewag maakt. Zy lag niet verre van Thryus, eene stadt van Elis in Peloponnesus. Statius spreekt 'er van *lib.* IV. *Thebaid.*

Quos Thryon, & summus ingestum montibus Epy.

Strabo spreekt 'er in 't IX. *boek* mede van. Stephanus de Landbeschryver stelt de zelve in Messenië, en haalt daar toe een oud dichter aan.

ÆPYTUS, koning van Arcadië, wierdt blind, wanneer hy tegen het aan hem gedane verbodt in den tempel van Neptunus ging, op den berg Halesius, by Mantinea, en storf kort daarna door een slangebeet. *Pausf. l.* VIII.

ÆPYTUS, zoon van Cresphontes, een Messenisch koning in Arcadië, die by zynen moederlyken grootvader Cypselus wierdt opgevoed. Hy overwon Polyphontes, en beklom daar door wederom zynen vaderlyken troon. Na dezen koning, dewyl hy zich by het volk zeer bemind maakte, zyn zyne navolgers Æpytiden genoemd, hoewel de Messenische koningen gemeenlyk *Heracliden* genoemd wierden. *Pausan. l.* IV. *Apollodorus.*

ÆQUI, een oud Latynsch volk, dat zeer hardnekkig was, en die den Romeinen tot gedurige vyanden waren. Quintus Cincinnatus, dien men van den ploeg genomen hadde om hem oppergezaghebber te maken, bragt hen onder 't juk der Romeinen. Posthumius Tubertus strafte hunne wederspannigheit; en Fabius verkreeg den naam van Maximus, om dat hy hen meer dan veertig steden ontweldigde. Zy waren sedert bondgenoten der Romeinen. Het schynt dat zy met de *Æquiculi* van Plinius, en de *Equicoli* van Virgilius het zelfde volk zyn. *Livius l.* III. IV. *&c.*

ÆQUIMELIA, ÆQUIMELIUM, een grote plaats binnen Rome, voor den tempel van de Godinne der Aarde, aan 't eene einde van de straat Exsecrabilis. Deze plaats wordt dus genoemd naar Septimus Melius, een Roomsch ridder, wiens huis aldaar stondt, het welk door een vonnis van den oppergezaghebber L. Quintus Cincinnatus afgebroken en verwoest wierdt, dewyl deze ridder door milddadigheit aan het volk naar de opperheerschappy gestaan hadt. Lucius Minutius, algemeen opziender van de leeftocht, de geheime streken van Melius ontdekt hebbende, gaf 'er aan den raadt kennis van, die de zaak van zo veel gewigt oordeelde, dat men aanstonds een oppergezaghebber aanstelde, welke Cincinnatus was. Des anderen daags daagvaarde men Melius om op de beschuldiging te antwoorden: doch hy weigerde te verschynen, en de vlucht willende nemen wierdt hy door Servilius vervolgd en gedood. De oppergezaghebber beval, dat zyn huis omver geworpen zoude worden, en de plaats onbebouwd blyven: en om de geheugenis van de trouwloosheit van Melius en van zyne straffe te bewaren, noemde men deze plaats sedert ÆQUIMELIUM, als van het geslechte huis van Melius. Cicero verhaalt dit voorval in zyne redevoering, genoemd: *Pro Domo sua*; en Titus Livius spreekt daar van in het brede *l.* IV. *Dec.* I.

ÆRES. Ptolomeus noemt aldus zekere volkeren van Caramanië. Stephanus de landbeschryver spreekt van drie steden van dezen naam, de eene in Macedonië, de twede in Jonië, en de derde naby den Hellespont.

ÆRIAS, zeker koning van Cyprus, die den tempel van Paphos stichtte. *Tacit. Hist. l.* XI. *c.* 2.

ÆRIUS, een ketter in de IV. eeuw, was eerst een leeraar van de regtzinnige kerke; doch ging omtrent het jaar 340. tot de Arrianen over. Men zegt dat hy met den bisschop Eustachius over de bestiering de kerkelyke penningen verschil hadt; dat hy ook in 't begeven van een bisdom voorbygegaan wierdt, waarom hy uit misnoegen tot de Arrianen overging. Hy leerde naderhandt, dat 'er tusschen een bisschop en een priester geen onderscheidt was; dat een bisschop geen macht heeft de priesteren in te wyden; dat men in de kerke geen vastendagen mogt instellen, maar ieder zyne vryheit moest laten, en diergelyke zaken meer. Hy heeft vele navolgers van zyn lere gehad, die naar hem Ærianen genoemd wierden. *Epiphan. de Hær. c.* 75. *Augustin. de Hæres. c.* 35. *Onuphr. in Chr. ann.* 349. *&c.*

ÆRODIUS. Zie AIRAULT,

ÆROPE, eene dochter van Cepheus, een vorst van Arcadië, wierdt, volgens de fabel, van Mars verkracht, en storf wanneer zy Æropus ter werreldt bragt: doch het kindt zoude met zulk eene kracht aan de borsten van de gestorvene moeder gezogen hebben, dat 'er zeer veel melks uit quam; weshalven dit kindt den toenaam van *Lacturnus* naar de melk kreeg. *Pausan. l.* VIII.

ÆROPE, eene gemalin van Atreus. Zie ATREUS.

AERRA, en ERACCA, een dorp van Portugal in Estremadura, aan de rivier van Zatas, tusschen Montargil en Coruche. *Maty Dict. Geograph.*

ÆSACUS, een zoon van Priamus en van de Nymph Alixothoë, was zo hevig op de Nymphe Hesperia verliefd, dat hy de stadt Troje en zyn vaders koninklyke hof verliet, om zyne beminde in het bosch te volgen; doch als zy voor hem vluchtte, wierdt zy van een slang, die onder het gras lag, zodanig gestoken, dat zy daar door storf: waar na Esacus uit wanhoop in zee sprong; doch Thetis, willende zyne liefde vereeuwigen, verander de hem in een duiker. *Ovid. l.* XII. *Metam. fab. ult.*

ÆSAPUS. Zie ÆSEPUS.

ÆSARUS, eene rivier by Crotone, eene Italiaansche stadt aan den Tarentynschen zeeboezem gelegen. *Strabo. Ovid. l.* XV. *Metam.*

ÆSCHARDUS, (JOHANNES) heeft eene verhandeling van de tempelen geschreven, in 't jaar 1617. in Octavo gedrukt. *Georg Matt. Konig Bibl. vet. & nova.*

ÆSCHATUS (ISAAK) gaf in 't jaar 1667. aantekeningen uit over het boek van H. de Groot *van 't Recht des oorlogs en des vredes.*

ÆSCHELIUS, (JEREMIAS) een rechtsgeleerde, heeft een boek, genaamd *Pansophia*, uitgegeven, in 't jaar 1666. gedrukt. *Georg Matt. Konig Bibl. vetus & nova.*

ÆSCHINES, een vermaard dichter en redenaar van Athene, was een leerling van Socrates. Hy leefde in de CVI. Olympiade, het 400. jaar van Rome. Wanneer hy zag dat anderen Socrates rykelyk beschonken, gaf hy zich zelfs aan hem, om dat hy weinig hadde. Hy gaf zich aan het treurspel en aan de welsprekenheit over, waar in hy zodanig vorderde, dat hy voor eenen van de grootste redenaren zynes tyds gehouden wierdt. Photius merkt daarom in zyne *Bibliotheek* aan, dat de Grieken den naam van de drie Bevalligheden aan de drie redevoeringen gaven, die van hem overig zyn; en dien der negen Zanggodinnen aan negen van zyne brieven; het welk van gelyken geschied is ten voordele van de Historie van Herodotus, als elders gezegd wordt. Æschines dacht reden te hebben om zich over Demosthenes te beklagen; en door nydt of door eenige andere hartstocht vervoerd zich niet aan dien groten man zelf kunnende wreken, besloot hy Ctesiphon, die zyn voorstander was, te beschuldigen. Maar deze vermaarde redenaar zyne zaak verdedigd hebbende, wierdt Æschines gebannen. Hy quam te Rhodus, daar hy de redenkunde leeraarde. En wanneer hy eens voor de Rhodianen het stuk las, dat hy tegen Ctesiphon opgesteld hadde, en vernam dat dit volk niet konde begrypen, hoe hy hadt kunnen gebannen worden, na dat hy zulk eene rede hadde uitgesproken, zo antwoordde hy hen, dat zy 'er niet over verwonderd zouden zyn geweest, indien zy het antwoordt van Demosthenes gehoord hadden. Door deze eerlyke en edelmoedige wyze van doen liet hy blyken, dat hy door den haat, dien hy tegen Demosthenes hadde, zo niet voor ingenomen was, dat hy onrechtvaardig van des zelfs verdiensten spreken zoude. Æschines quam sedert te Samos, daar hy wel haast storf. *Plutarchus in 't leven der X. Redenaars, k.* VI. *Philostr. in vit. Sophist. Photius Bibl. Cod.* 61.

ÆSCHINES is de naam van acht beroemde mannen, waar van Diogenes Laërtius gewag maakt. De I. is een Philosooph en leerling van Socrates, die *zamenspraken* heeft opgesteld, en wiens leven hy beschryft. De II. hadt een werk gemaakt van *de kunst der redenaren.* De III. is de dichter en redenaar, die een tegenstrever was van Demosthenes, waar van gesproken is. De IV. een Arcadiër, was een leerling van Socrates. De V. was van Mitylene, en wierdt gemeenlyk de fakkel der redenaars genoemd. De VI. geboortig van Napels, was een Academisch Philosooph. De VII. van Milete, stelde eene *zedekunde* op; en de laatste was een beeldhouwer. *Diogenes Laërtius l.* II. *in Vit. Æschin. Vossius de Math. c.* IV. § 5. *de sect. Philos. c.* IX. § 1.

ÆSCHINES, een ketter, de dwalingen van Montanus toegedaan zynde, wiens aanhangers zich daar in van andere Montanisten onderscheidden, dat zy leeraarden, dat Christus de Vader en de Zoon was in de H. Drieëenheit. *Epiph. & Philostor. de Hær. Appendix ad Tertull. de præscript. c.* 52.

ÆSCHRYON, van Mitylene, een bequaam dichter, en een vriendt van Aristoteles, heeft met Alexander den Groten vele reizen gedaan. *Nicander de Schola Arist. Giraldi. Voss. de poët. Græc.*

ÆSCHYLUS was een treurspeldichter van Athene. Men twist geweldig wanneer hy geboren wierdt. Maar men weet zeker in wat tydt hy gebloeid heeft, dewyl men weet, dat hy zyne dapperheit liet blyken in het 2. jaar van de LXXII. Olympiade, in den slag van Marathon; in het laatste jaar van LXXIV. Olympiade, in den slag van Platea. Hy heeft voorgegeven, dat hy door last van Bacchus zich op het treurspelschryven hadt toegelegd. Hy wierdt van de ouden voor den vader en uitvinder, of liever voor den verbeteraar en hersteller van het Grieksche treurspel gehouden, en hy heeft veel van de vertoningen van het toneel weggenomen, en wederom veel daar by gevoegd. Aristoteles zegt, dat hy, na verscheide veranderingen, die in het treurspel gemaakt waren, het zelve heeft bepaald en vastgesteld, en in staat gebragt om naar zyne grondregelen staande te kunnen blyven. Hy voegt 'er by, dat hy het getal der vertoners vermeerderde; want voor hem verscheen 'er maar een te gelyk op het toneel; hy voegde een anderen daar toe, en dat maakte de tusschenspraken. Hy verminderde ook de reien, en nam de verwarringen weg, die gemeenlyk door de menigte veroorzaakt wierden. Horatius getuigt ook, dat Æschylus de eerste was, die het gebruik van de Gryns op het toneel invoerde, en de kleding, waar van men zich sedert in de vertoning der treurspelen bediend heeft. Hy voegt 'er by, dat hy, tot gemak der vertoners, die spreken moesten, een verhevenheit van planken te zamen gesteld op het toneel bragt; en dat hy ook den vertoners dat schoeisel aan de voeten deedt nemen, dat de ouden *Cothurnus* noemden, en wy broosjes of laarzen, om meer deftigheit en gewigt aan hunne daden te geven; dit is het dat Boileau na Horatius zegt:

Æschyle dans le Choeur jetta des personnages,
d'Un masque plus honnete habilla les visages:
Sur les ais d'un Theatre en public exhaussé,
Fit paroitre l'Acteur d'un brodequin chaussé.

Æschylus maakte noch een gewigtigen regel voor de toneelpoëzy, met van het toneel, en uit het gezicht der aanschouwers weg te nemen alle de treurige uitvoeringen, dat is te zeggen, de moorderyen, en de afschuwelyke voorwerpen, die bequaam waren omtrent de aanschouwers eenige droevige uitwerkingen te maken. Eenige ouden, gelyk Plutarchus, ziende dat Æschylus de eerste was, die dronkaards op het toneel gebragt heeft, hebben geloofd, dat deze dichter den wyn beminde, en dat hy gene vaarzen konde maken voor dat hy wel gedronken hadt; het welk Aristophanes heeft doen zeggen, dat deze dichter zo verwoed was als een stier; en dit heeft mogelyk doen vermoeden, dat hy minder uit den bron van Apollo en van de zanggodinnen schepte dan uit de wynkuip van Bacchus. Het is waar, dat zyne stukken zeer geweldig zyn; en zyne bacchenale en trotsche spreekwyzen hebben hem misschien voor een dronkaardt doen houden, als of zyne redenen eerder uit een geest voortquamen, die door den wyn ontroerd was, dan uit een bedaard en redelyk gemoedt. De ouden berispten ook in zyne treurspelen, dat hy niet met eerbieds genoeg van zyne Goden sprak, waar door hy zich zelf dikwils moeite veroorzaakt heeft, en eens gestenigd zoude zyn geworden, indien niet zyn broeder Amynias, zyne handschoe uittrekkende, getoond hadde, dat hy in den dienst van de Republyk eene handt verloren hadt. De rechters, voor welke men Æschylus getrokken hadde, de dapperheit en de verdiensten van Amynias te gelyk met de vriendschap, die hy zynen broeder bewees, aanmerkende, spraken Æschylus vry. Æschylus is niet alleen onregelmatig in de zedekunde, hy is het ook in de oeffening van de regelen der toneelpoëzy, hoewel hy de zelve zo naby de volmaaktheit gebragt hadde. Hy neemt de verdeling van een stuk in vyf bedryven niet naauwkeurig waar, noch de eenheit van den tydt, dewyl hy de geduurzaamheit van de daadt zomtyds verder dan twee dagen uitstrekt. Hy heeft de merktekens van zyn personaadien niet wel bewaard, zyne uitdrukkingen zyn zomtyds duister en verward. Hy schynt gedacht te hebben, dat het geheim der toneelpoëzy was hoogdravend te spreken, en dat de kunst meer in de woorden bestondt dan in de gevoelens. Deze gebreken beletten echter niet, dat deze dichter niet van een verheven geest en van een goed oordeel zy. Hy is grootsch in zyne ondernemingen; zyne uitdrukkingen zyn vol van hartstochten; en men kan hem met Sophocles en Euripides als het voorbeeldt van het treurspel aanmerken. Aristophanes stelt zelfs Æschylus boven Euripides en Sophocles; hoewel die beide, na hem gekomen zynde, zyne werken hebben kunnen beschouwen, eer zy de hunne op het toneel gebragt hebben, en alzo zich regelmatiger maken in de zamenstelling van hunne stukken. Men merkt aan in de wyze van spreken van dezen dichter, dat uit zyne bygevoegde naamwoorden de krygsmans-aardt blykt, dien hy niet afgelegd hadt, wanneer hy de wapenen nederleide. Dit kan ook ten dele oorzaak geweest zyn van de duisterheit, die door zyne vaarzen verspreid is. Salmasius, hoewel een uitmuntend berisper, en van een wonderlyk doordringend oordeel in de schriften der ongewyde schryvers, was moedeloos van de zwarigheden, die hy in Æschylus ontmoette; en om die uit te drukken zegt hy, *dat deze dichter duisterder is dan de H. Schrift.* De treurspelen, die van Æschylus overig zyn, worden genoemd: *Prometheus aan de keten*; *de zeven dapperen voor Thebe*; *de Persianen*; *Agamemnon*; *de Emeniden*; *de Smeeksters*; *de Coëphoren.* Onder de verscheidene drukken, die van zyne werken uitgekomen zyn, heeft men altydt die van Turnebus, en van Henrik Stephanus voor de beste geacht; maar eenigen geven voor, dat die van Stanley, die in 't jaar 1663. te Londen in Folio uitquam, met de Grieksche aanmerkingen, met eene Latynsche overzetting, en met aantekeningen van zyn maaksel, de beste is. Dewyl de Athenienzers de treur-

fpêlen van Sophocles, die veel jonger was, hoger achtten dan de zynen, zegt men dat hy Athene verlaten, en zich by Hiero, koning van Syracufa, begeven heeft, en drie jaren na dat hy in Siciliê gekomen was geftorven is, en aldus in het 2. jaar van de LXXVIII. Olympiade, het 467. jaar voor Chriftus, in 't 68. jaar zyns ouderdoms. Doch omtrent den tydt van zyn vertrek naar Siciliê doen zich eenige zwarigheden op, en Bayle heeft aangemerkt, dat hy waarfchynlyk tweemaal derwaards geweken is. De inwoners van Gela rechtten hem een praalgraf op, met een heerlyk opfchrift. De Athenienzers betoonden opentlyk de byzondere achting, die zy voor zyne treufpelen hadden, doende de zelve tegen de gewoonte noch na zyne doodt vertonen. De wyze, op welke men verhaalt dat hy geftorven is, is zeer zeldzaam. Het gebeurde, als hy op 't 't landt gegaan was, dat een arendt, die een fchildpadt in de lucht gevoerd hadde, by het vleefch, dat onder de dikte van den fchildt verborgen was, niet kunnende komen, den fchildpadt op zyn kale hoofdt liet nedervallen, dat hy ongelukkiglyk voor de punt van een rots nam. *Ariftot. de Arte poëtic. cap.* 11. *Horat. de Arte poëtic. v.* 279. *& feqq. Plutarch. de modo legendi poët. inter opufcul. moral. & in Sympofiac. Philoftrat. in vit. Apoll. Tyanæi. Athenæi Dipnofophift. Ælian. l.* V. *Hift. Var. circa fin. Dionyf. Halicarnaff. Opufc. Critiq. Quintil. l.* X. *Inftit. Orat. c.* 1. *Valer. Maxim. Jul. Cæf. Scalig. Poëtices lib.* VI. *Salmafius de ling. Helleniftica p.* 37. *Epift Dedicator. G. J. Voffii. inftit. Poëtic. l.* II. *c.* 3, 5. 12. *Hedelin d'Aubignac pratique du Theatre. Boileau Defpreaux Art poëtique, chant* III. *L. Thomaffin Meth. d'etudier & d'enfeigner chrétiennement les Poëtes. René Rapin Refl. fur la Poëtique. Le Fevre Vie des Poëtes Grecs. Baillet Jugem. des Savans fur les Poëtes Grecs.*

ÆSCHYLUS, de twaalfde altyd-blyvende Archon van Athene, die een en twintig jaren regeerde. In het twede jaar van zyne regering wierden de Olympifche fpelen ingefteld. *Englifch Diction.*

ÆSCULANUS, eene Godheit, welke de ouden by Argentinus gevoegd hadden; hunnen naam ontlenende van het koper en van het zilver, waar van men de munt floeg; en gelovende dat zy in ftaat waren om de goederen en rykdommen te vermeerderen. *Budeus de Affe lib.* V.

ÆSCULAPIUS, dien men den Godt der geneeskunft maakt, was een zoon van Apollo en van de Nymphe Coronis, welke Homerus zegt eene dochter van den koning Phlegyas te zyn. Hy wierdt uit de ingewanden zyner moeder getrokken, welke Apollo doodde, om dat zy hare trouw aan hem gefchonden hadde, zich aan een zekeren Ifchys, zoon van Elatus, overgevende. Paufanias verhaalt de verfcheide gevoelens der ouden wegens de geboorte van Æfculapius, en hoe hy ter werreldt gekomen zynde, de geit van een herder, dien hy Arefthanas noemt, hem opvoedde, onder het geleide van zynen hondt; en dat deze herder het kindt willende vervoeren, een ongemene glanfch hem de kennis van de plaats deedt verliezen, daar hy het gezien hadde. Lactantius verhaalt ook deze geboorte na Cicero en anderen. Hy wierdt aan Chiron van Theffaliê overgegeven, dien men den Centaurus noemde, en die de zorge hadt voor Achilles. Hy onderwees hem, volgens Plutarchus en Pindarus, in de geneeskunft. Hy genas door deze wetenfchap zulke hopeloze ziektens, dat Jupiter, vergramd, om dat hy Hippolytus, den zoon van Thefeus, of de dochters van Prœtus in gezondheit herfteld hadde, hem met een bliksemflag verpletterde; en Apollo plaatfte hem in den hemel onder de fterren. De Romeinfche hiftorien verhalen, dat de ftadt Rome door de peft aangetaft zynde, de Godfpraak antwoordde, dat men om die te genezen Æfculapius van Epidaurus derwaards moefte brengen, en dat, de inwoners der laatfte ftadt zich tegen het voornemen der Romeinen aankantende, hy in de gedaante van een draak in hun fchip overquam; en dat hy zich eene plaats verkoos in een eilandt, het welk de Tyber maakte, daar men hem eenen tempel bouwde. Homerus geeft aan Æfculapius twee zonen, beide vermaarde geneesmeefters, de een *Machaon* genoemd, en de ander *Podalirius*, en twee dochters, *Hygea* en *Jafo*. Cicero fpreekt van eenige geneesmeefters van dezen naam, de eerfte een zoon van Apollo, de twede een broeder van Mercurius, en de derde een zoon van Arfippus en van Arfinoë, wiens graf in Arcadiê gevonden wierdt. Deze was de eerfte, die begon te purgeren en de tanden te trekken. Paufanias verhaalt naauwkeurig alle deze zaken, en gewaagt van de tempelen, welke men voor Æfculapius gebouwd hadt, dien men den Godt der geneeskunft maakte, hem toefchryvende het gene anderen van zynen naam gedaan hadden. Onder de zaken, welke de ouden hem toewydden, waren de haan, de geit en de rave de aanmerkelykfte. Voffius fpreekt van eenen Æfculapius, een wysgeer, en fchryver van een rekenkundige verhandeling. *Homerus Iliad. Ovid. Metam. lib.* XV. *Pindar. Od.* III. *Plutarch. Quæft. lib.* IX. *q.* 14. *Cicero lib.* III. *de Nat. Deor. Paufan. lib.* II. *Lact. Firmian. Inft. Divin. lib.* I. *cap.* 10. *Voffius de fcient. Math. cap.* 50. §. 10. *Caftellan. in vit. Medic. &c. Dan. de Clerc Hift. de la Medecine.*

Indien men eenige waarheit in de verwarring van deze fabelen wil zoeken, men zal die gemakkelyk vinden. Æfculapius wordt voor een zoon van Apollo en van Coronis gehouden, om, gelyk Paufanias aanmerkt, uit te drukken eene gematigde lucht, die door de invloejing van de zon, of Apollo, wordt voortgebragt. Zyne twee dochters zyn Hygea en Jafo; waar van de eene de *gezondheit*, en de andere de *genezing* betekent. De ftaf met den flang onwonden, welken de geneesmeefters hem gaven, vertoont dat de geneeskunft het fteunfel van het leven is; maar dat zy met befcheidenheit en voorzichtigheit geoeffend moet worden, het welk door den flang betekend wordt; of wel dat deze verwonderlyke wetenfchap van huidt doedt veranderen, gelyk dit dier de zyne aflegt, behalven dat zy wonderlyke krachten heeft. Men wydde hem de geit, om dat de ongemene hitte van dit dier oorzaak is, dat het altoos ziek is, en zelfs koortzig, gelyk de geneesmeefters aanmerken. Men offerde de rave, welke de ouden in de voorzeggingen hoog waardeerden, om aan te wyzen, dat de kennis der ligchamen de toekomende toevallen moet voorzien, volgens de aanmerking van Hippocrates zelfs; en eindelyk wierdt de haan daar by gevoegd, om de naauwkeurige vlyt uit te drukken, die in de ziektens nodig is; of om de gedachten van Plutarchus in de verhandeling der Orakelen van Pythiê *c.* 17. te volgen, om den morgenftondt uit te drukken, en te kennen te geven, dat deze tydt, in de kalmte en bedaardheit der ligchamelyke vochten, de bequaamfte is om de geneesmiddelen te gebruiken.

ÆSEPUS, of ÆSAPUS, was een zoon van Bucolion, en broeder van Pedafus; dien deze zoon van Laomedon by de Nymph Abarbarea geteeld hadde, volgens Homerus in 't begin van 't VI. *boek der Iliade.*

ÆSEPUS is eene rivier in klein-Myfiê, die haren oorfpronk heeft uit den berg Ida, en by de ftadt Cyficum in den Hellefpont valt. Plinius fpreekt 'er van *lib.* V. *cap. ult.*

ÆSGO, een der zeven verdichte zonen van Frifo, dien eenige Vriefche fchryvers en 't gemene gevoelen voor den ftichter van Vrieslandt gehouden willen hebben, wierdt naar hun verhaal van zynen vader gefteld om over alle burgerlyke verfchillen en rechtszaken te oordelen, en die naar billykheit te bemiddelen en by te leggen. Men ftelt zyn doodt honderd en zestig jaren voor Chriftus geboorte voorgevallen te zyn, en een jaar voor die van zynen broeder Adel, die gehouden wordt het langfte van alle des zo genoemden prins Frifoos zonen geleefd te hebben. Schoon nu geen fchryvers van de fchriften van Frifoos zonen gewag maken, of iemandt ooit eenige der zelven gezien geeft, zo geeft Suffridus Petrus echter deze nagenoemde boeken, door Æsgo gefchreven, op, zonder te zeggen of te bewyzen, hoe hy daar aan komt:

Leges Politicæ.
De ordine Judiciorum.
De Gradibus dignitatum.
De Officio Judicis;

kunnende wydlopig van dezen gedroomden Frifo en zyne zonen nagezien worden de geleerde aantekeningen van den grondigen kenner der vaderlandfche oudheden, Hendrik van Rhyn, op de voorberichten van *Vrieflands Oudheden en Geftichten*, I. *Deel. Winfemius Kronyk van Vriesl. Suffrid. Petr. de fcriptor. Frif. Dec.* I. *cap.* 8.

ÆSION, een Atheenfch edelman, die zo groot eene achting voor Demofthenes hadde, dat hy opentlyk zeide, dat deze redenaar meer eers aan zyn vaderlandt Athene deedt dan het zelve aan hem konde bewyzen. *Plutarch. in 't leven van dezen redenaar.*

ÆSIS, eene Italiaanfche rivier, tuffchen Ancona en Senagallia, loopt in de Adriatifche zee. Zy fcheidde oudstyds Italiê van Vrankryk. *Plin. Strabo lib.* V. *Ptolom.*

ÆSISIUM. Zie ASSISI.

ÆSON, eene rivier en fteedtje in Theffaliê.

ÆSON, een zoon van Cretheus, broeder van Pelias, koning van Theffaliê, en vader van Jafon. Hy was zo gelukkig, dat Medea hem weder jong maakte, om hare achting voor Jafon, haren man, te betonen, die dit bewys van liefde aan zynen vader geven wilde. Deze wonderlyke uitwerking gefchiedde door de fappen van eenige kruiden, welke deze beroemde toverefle op het ligchaam van haren fchoonvader dede, die wederom tot den ftaat van zyne eerfte jonkheit quam, zonder het geheugen van het gene te voren gefchied was verloren te hebben. *Ovid. Metam. l.* VIII. *Fab.* 2.

ÆSOPUS, de voornaamfte uitvinder der Fabelen, was te Cotiæus, of, gelyk anderen fchryven, te Amorium, eene kleine ftadt in Phrygiê, in flaverny geboren; doch hadt een groot verftandt. In het begin diende hy als een flaaf by Zemarchus, of Demarchus, te Athene, alwaar hy, zo 't fchynt, de fierlykheit en zuiverheit der Griekfche tale en zedekunde leerde. Hy wierdt naderhandt aan Xanthus, een Philofooph te Samos, en eindelyk aan Idmon, of Jadmon, mede een wysgeer op dit eilandt, verkocht, welke laatfte hem zyne vryheit fchonk. Hy leefde in 't 3412. jaar na de fcheppinge, het 572. voor Chriftus, en omtrent den tydt van de LII. Olympiade, en wierdt door zyne wysheit zodanig beroemd, dat koning Cræfus verlangde om hem te zien. Wanneer hy voor hem gebragt wierdt, ftondt hy hem zo wel aan, dat hy hem aan zyn hof hieldt, en aan Periander, den tyran van Corinthe, als mede naar het orakel te Delphos afzondt. Hy was aan 't hof van Cræfus met de zeven wyzen van Griekenlandt, en inzonderheit met Solon, in kennis geraakt, en vondt hen ook by Periander te Corinthe. Wanneer Chilon hem vroeg, wat Jupiter deedt? antwoordde hy: *Hy vernedert het hoge, en verhoogt het nederige.* Dewyl hy de inwoners van Delphos in zyne Fabelen aangetaft hadde, bragten zy hem in 't 1. jaar der LIV. Olympiade, het 3420. der werreldt, en het 564. voor Chriftus, om; doch moeften veel rampen deswegen uitftaan, tot dat zy voor zyn doodt geboet hadden. De Athenienzers hebben hem een eerezuil opgerecht. Zyne Fabelen hebben onder de ouden den voorrang, dewyl hy vele nuttige zaken op eene aangename wyze daar in voordraagt: waarom Socrates, wanneer hy in zyne dromen aangefpoord wierdt om zich op de dichtkunft toe te leggen, in zyne gevangeniffe verfcheide van de zelve in vaarzen bragt. Die, de welke men tegenwoordig voor Fabelen van Æfopus uitgeeft, fchynen wel van hem uitgevonden, doch van anderen uitgefchreven te zyn. Eenigen geloven, dat hy het is, die onder den naam van *Locman* by de Oofterfche volkeren beroemd was. Max. Planudes heeft het leven van Æfopus befchreven, dat in 't gemeen voor de Fabelen gevonden wordt: doch het is eer een Roman dan eene waarachtige hiftorie, op welks geloof het ook alleen aankomt, 't geen men van zyn mismaaktheit voorgeeft. Doch Mefiriac heeft in 't jaar 1632. een klein boekje van het leven van Æfopus uitgegeven, dat voor eenigen

gen tydt in de *Memoires de Litterature T.* I. *art.* 7. ingelaſcht, en in 't jaar 1715. in 's Gravenhage herdrukt is. *Plutarch. de audiend. Poëtis in conviv. ſap. in vita Solon. pag.* 94. *de ſera mim. vind. pag.* 556. 557. *Fabricii Bibl. Græc. lib.* II. *cap.* 9. *Bayle.*

ÆSOPUS, een geheel ander Griekſch ſchryver dan de voorgaande, wordt van Suidas de lezer van koning Mithridates genoemd, en heeft van Helena geſchreven, als mede het lof van Mithridates zelven. *Georg. Matth. Konig Biblioth. vet. & nov.*

ÆSOPUS, een Griek, heeft een heldengeſchiedenis van Alexander den Groten geſchreven, de welke Julius Valerius, die even zo onbekend als Æſopus is, in 't Latyn heeft overgezet. Men weet niet, in wat tydt Æſopus geleefd heeft, noch wat hy geweeſt is, hoewel Barthius hem een niet ongeleerden monnik noemt, *lib.* II. *Adverſ. c.* 10. *Voſſius de Hiſt. Græc. Bayle.*

ÆSOPUS, (Clodius) een beroemd toneelſpeelder, bloeide te Rome in de VII. eeuw na de opbouwing van die ſtadt. Hy en Roſcius worden voor de bequaamſte gehouden, die zich op het ſchouwtoneel by de oude Romeinen vertoonden. Æſopus muntte in het treurſpel, en Roſcius in het blyſpel uit. Cicero zelfs liet zich omtrent de gebaarden, die men in eene redevoering moeſt houden, van hen onderrichten. Æſopus was ongemeen overdadig en verquiſtende. Men heeft veel geſproken van een gaſtmaal, waar op hy in eenen aarden ſchotel vogels op tafel liet brengen, welke zingen of ſpreken geleerd hadden, voor ieder van de welke hy 300. guldens betaald hadde, zo dat deze ſchotel omtrent 5000. guldens koſtte; om geen andere reden, dan op dat men iets mogt eeten, 't geen met den menſche in een ding overeenquam. In deze verquiſting gaf hem zyn zoon Clodius niet toe, die op zekeren tydt een parel van grote waarde in zynen drank verſmolten op een gaſtmaal doorzwolg. Wanneer Æſopus eens op het ſchouwtoneel verbeelde, hoe Atreus beraadſlaagde Thyeſtes van kant te helpen, zoude hy zo buiten zich zelven verrukt zyn geworden, dat hy een bedienden, die voorby hem liep, met zyn ſcepter dood ſloeg. Wanneer hy ſtorf, liet hy, niet tegenſtaande zyne verquiſting, 200. Seſtertien na, die byna 1. millioen guldens bedragen. *Plin. lib.* I. *cap.* 51. *Valer. lib.* IX. *Macrob. lib.* II. *cap.* 13. *Plutarchus Horat. lib.* II. *Sat.* 3. *Tertull. de pallio. Bayle.*

ÆSTIANEN, in 't latyn *Æſtui*, of *Æſtii*, waren volkeren tuſſchen de Weiſſel en de Finniſche zeeboezem, alwaar tegenwoordig de Pruiſſen en Lyflanders wonen. Tacitus zegt, dat zy de zeden en kleding der Zweven hadden, en dat hunne ſpraak de Brittanniſche het naaſte was. Zy doorzochten de zee, en verzamelden onder alle volkeren alleen den barnſteen. Jornandes bericht, dat Emmerik, koning der Gotthen, deze Æſtui door zyne dapperheit onder zyne heerſchappye gebragt heeft. Naderhandt zyn zy van de Sarmatiſche volkeren t'eenemale uitgeroeid. *Tacitus in Germ. Jorn. de reb. Getic. c.* 25. *Cluver. Germ. antiq. l.* III. *c.* 44. *Hartknoch Preuſſ. Chron. P.* I. *cap.* I. *enz.*

ÆSUVIAAN, (Het veldt of de Weide) anders *Prata Junia* genoemd, was in het gebiedt van Rome, naby Vejes, in het oude Etrurië. Plutarchus maakt 'er in 't *leven van Publicola* gewag van.

ÆSYETUS was de naam van een man, wiens graf naby de rivieren van Troje op eene hoogte was, van waar Polites, de zoon van Priamus en Hecuba, alles ondekte; wat de Grieken in hunne ſchepen deden. *Homer. in Catal.*

ÆSYMA, eene ſtadt van Thracië, waar van daan Caſtianira was, by welke Priamus Gorgitio geteeld hadt, die door Ajax in de belegeringe van Troje gedood wierdt. *Heſychius.*

ÆSYMNETES noemde men oudstyds die genen, welker macht aan die van de koningen gelyk was, en waar van men gelooft, dat de waardigheit van oppergezaghebber zynen oorſpronk heeft. *Alexand. ab Alexand. l.* IV. *c.* 13. *Heſych.* 't Is ook eene van de toenamen van Bacchus, waar van Pauſanias de redenen in 't brede verhaalt, *in Atticis.*

ÆSYMNUS was by de Megarienzen in grote achting. Hy vroeg het Orakel, wat men doen moeſt, op dat de zaken van het vaderlandt wel gingen. Het antwoordt was, dat men het grootſte getal moeſt raadplegen, het geen men van de doden uitleide, die men πλείονες, *plures*, noemde: waarom men op de begraafplaats der oude helden eene vergaderplaats voor den raadt liet bouwen. *Pauſan. lib.* XI.

ÆTERNUS FRONTO hadt het bevel over de twee Legioenen, die uit Italië gezonden wierden naar de belegering van Jeruzalem, onder Titus, en deedt wonderen in dat beleg. *Joſeph. Joodſche Oorlogen.*

AETES, koning van Colchos, zoon van de Zon en van Perſa, dochter van den Oceaan, was de vader van Medea, van Calciope, en van Abſyrtus. Dewyl hy in die plaats van Colchos, die men het boſch van Mars noemde, het gulden vlies bewaarde, dat hy van Phryxus, den zoon van Athamas, bekomen hadde, zo wierdt hy door zyne dochter Medea verraden, die dit vlies wegvoerde, en met Jaſon de vlucht nam. Zy ſtelde hier toe de toveryen te werk, die haar eigen waren; en om dat haar broeder Abſyrtus haar vervolgde, doodde zy hem, en hieuw zyn ligchaam in ſtukken, die zy langs den weg ſtrooide, op dat zy, terwyl haar vader de zelve verzamelde, tydt mogt hebben om met haren minnaar te ontvluchten. Men verhaalt, dat Aetes zelfs door Jaſon uit zyn ryk verdreven wierdt, waar in hy hem echter in zynen ouderdom herſtelde. *Apollonius & Val. Flacc. in Argonaut. Ovid. in Metam. &c.*

ÆTHALIDES, een zoon van Mercurius, van zyn vader verlof bekomen hebbende om alles te wenſchen, behalven de onſterflykheit, eiſchte het vermogen om zich te erinneren alles wat hy gedurende zyn leven of na zyne doodt gedaan zoude hebben. Diogenes Laërtius, die dit verhaalt uit Heraclides van Pontus, in 't begin van 't *leven van Pythagoras*, voegt 'er by, dat deze wysgeer, zyn gevoelen van de zielverhuizing willende doen gelden, verzekerde, dat hy zelf deze Æthalides geweeſt was, en dat hy uit kracht van de gunſt van Mercurius alle zyne zielsverhuizingen konde herdenken, in plaats dat de anderen de hunne vergeten hadden. *Diog. Laërtius l.* VIII. §. 4.

AETHER, door de Heidenen voor Jupiter genomen, is het fynſte gedeelte van de lucht, dat, zo men de Heidenen gelooft, zeer ligt ontvlamt, en waar in de donder en de bliksem uit des zelfs fyne ſtoffen, die ontſtoken worden, voortkomt. Daarom zeggen de dichters dat Jupiter de donder doedt kraken en de bliksem op der aarde ſchiet. Dit woordt komt van αἴθω, *branden.* 't Is miſſchien daarom, dat men Jupiter ook Ζεὺς noemt, om dat dit woordt volgens zommiger gevoelen van Ζέω, *zieden*, afkomt. *Danet.*

ÆTHERIUS, op zyn Griekſch Αἰθέριος, was een fraai dichter, en maakte, volgens de getuigeniſſe van Suidas, een zeer aardig bruiloftsdicht op zynen broeder Simplicius. *G. Matth. Konig Biblioth. vet. & nov.*

ÆTHERIUS, een vermaard bouwkunſtenaar onder de regering van Anaſtaſius den I. in het begin van de VI. eeuw. Hy bekleedde eene van de eerſte plaatſen in den raadt van dezen keizer, die hem belaſtte in het grote paleis van Conſtantinopel een gebouw te maken, Chalchis genoemd. Het is waarſchynlyk, dat hy de zelve is, die den ſterken muur ophaalde, die men ten zynen tyde maakte om de uitlopen der Bulgaren en Scythen te beletten; welke muur zich van de zee tot aan Selymbrië uitſtrekte. *Cedrenus Hiſt. comp. Pomponius Lætus.*

ÆTHES, bevelhebber der legers van Dromichetus, koning van Thracië, quam zich aan Lyſimachus overgeven, die hem ter goeder trouw ontfing, op zyn woordt, dat hy hem gaf van zynen vorſt niet meer te willen dienen, van wien hy klaagde qualyk gehandeld te zyn. De Macedoniërs in ſlaap gewiegd door de valſche berichten, die hy hen gaf, wierden door Dromichetus onverwacht overrompeld, die eene grote menigte van hen doodde. *Polyænus l. VII.*

ÆTHICUS, een Philoſooph, die, naar het gemene gevoelen, ten tyde van Theodoſius den Groten zou geleefd hebben. Hy was een Scyth, en heeft een werreldbeſchryving geſchreven. Ook eigent men hem het *Itinerarium Antonini* toe. *Rabanus de invent Ling. Voſſius de Hiſt. Lat. lib.* III. *de Philolog. cap.* 11. *de Mathem. cap.* 70.

ÆTHIOPE, een vruchtbaar eilandt in de Middelandſche zee, niet verre van Lesbos, 't welk acht ſteden gehad heeft. Zie Macaria.

ÆTHIOPIE. Zie onder het woordt Abissinie hoog-Æthiopië; en onder het woordt Ethiopie neder-Æthiopië.

ÆTHIOPISCHE ZEE, *Oceanus Æthiopicus*, of *meridionalis*, is een gedeelte van den groten Oceaan onder de linie, by Afrika. Zie Oceaan.

ÆTHLIUS, in 't Griekſch Αἔθλιος, van Samos, heeft geſchreven *De finibus Samiorum*, en wordt aangehaald van Athenæus *lib.* XIV. Het *Etymologicum magnum* noemt hem *Atlius*, Ἄθλιος. *Georg Matt. Konig Biblioth. vet. & nov.*

ÆTHNOPHRONEN, of PAGANISANEN, waren ketters in de VII. eeuw. Zy worden alzo genoemd, om dat zy de gewoontens der Heidenen opvolgden, en waarzeggery, tovery en andere dwaasheden der ongelovigen pleegden. *Joh. Damaſc. Sander. Haer.* 116. *Gualter. in Chron.*

ÆTHON is de naam van een der vier zonnepaarden. Het eerſte wordt *Pyroïs*, dat is *rood*, genoemd, om dat de zon, boven onzen horizont komende, van de dampen der aarde omringd zynde, rood ſchynt te wezen. Het twede wordt *Eous* genoemd, dat *glinſterend* betekent, om dat de zon opgegaan zynde, en de dampen verdreven hebbende, klaar en ſchitterende ſchynt. *Æthon* is het derde, dat *brandend* betekent, 't geen met de zon zodanig op den middag en in 't midden van haren loop geſteld is, wanneer zy hare hitte en vuur doedt gevoelen. Het vierde is *Phlegon* genoemd, dat is *rosverwig*, gelyk de zon is, wanneer zy ondergaat. *Antiq. Græc. & Rom.*

ÆTHRA, de moeder van Theſeus, wierdt van Egeus, koning der Athenienzers, wanneer hy by haren vader Pitheus, koning van Trezene, was, bezwangerd. Op zyn vertrek ſprak hy met haar af, dat wanneer zy eenen zoon zoude baren, zyn hem den zelven, wanneer hy volwaſſen was, zoude toezenden; en op dat hy van hem mogt gekend worden, gaf hy haar zy degen en ſchoenen. *Plutarch. in 't leven van Theſeus. Ovid. Ep.* X. Zie Theseus.

ÆTHRA, eene dochter van Thetis en van den Oceaan, wierdt aan Atlas uitgehuwelykt, en teelde Hyas, en zeven andere dochteren. Wanneer deze Hyas in Lybië van een leeuw verſcheurd wierdt, waren de zuſters daar over zo bedroeft, dat zy ſtorven; waarom Jupiter haar in die ſterren veranderde, die van de Grieken *Hyades*, maar van de Latynen *Suculæ* genoemd wierden. *A. Gell. lib.* XIII. *cap.* 9. *Ovid. lib.* VI. *Faſt. lib.* I. *Triſt. El.* X. Zie Hyades.

ÆTHUSA, een eilandt naby Sicilië. Plinius is van gedachten, dat het hetzelve is met *Æguſa:* doch Ptolomeus toont aan, dat de zelve onderſcheiden zyn. Fazel en andere ſchryvers zeggen dat Æthuſa tegenwoordig *Limoza* genoemd wordt, en dat Æguſa heden den naam van *Favognana* draagt.

AETIANEN waren ketters en navolgers van *Arius* en van *Aëtius*, gezegd de *Atheiſt*, of Godverloogchenaar. Zy maakten den aanhang uit, dien men zuivere Arrianen noemde, en hunne dwaling wierdt omhelſt door Eunomius, de voornaamſte leerling van Aëtius; door Eudoxe; door Acacius van Ceſarea; door Georgius van Alexandrië, en door de meeſte Weſterſche Arrianen. Zy wierden van des zelfs leerling *Eunomius* ook *Eunomianen* of *Anomëanen* genoemd. En dewyl zy leeraarden, dat de Zoon niet alleen een ander wezen dan de Vader hadde, maar hem in alles ongelyk was,

(κατὰ πάντα ἀνομοίον) zo wierden zy ook *Anomii*, *Anomæi* en *Anomiani* genoemd. Theodosius de Grote verdreef ze uit alle zyne steden; waarom zy zich hier en daar in de woestenyen onthielden, en in byzondere huizen in 't heimelyk byeen quamen; om welke reden zy ook *Troglodyten* genoemd wierden. *Sozom. lib.* VII. *cap.* 26. *Theodor. lib.* IV. *Haret. Fab.*

AETIO, de vader van Andromache, de huisvrouw van Hector, wierdt met zyne zeven zonen door de Grieken te Thebe gedood. Lucianus verhaalt, dat hy op eene byzondere wyze in de Olympische spelen vereerd wierdt. *Danet.*

AETIO, een vermaard schilder van de oudheit, die ons eene zeldzame schildery van de liefde van Roxane en Alexander heeft nagelaten. Hy vertoonde de zelve opentlyk in de Olympische spelen. Zy verbeeldde eene heerlyke kamer, waar in men Roxane op haar bedde ziet zitten, schitterende van pracht, maar glanschryker door hare schoonheit; hoewel zy de oogen van schaamte ter neder slaat, wegens de tegenwoordigheit van Alexander, die voor haar staat. Duizend kleine minnegoodjes zweven rondom haar, waar van zommige haar sluier van achteren opligten, als om haar aan den prins te vertonen. Anderen ontkleden haar; eenigen trekken Alexander aan den mantel, als een jongen bruidegom, die vol van schaamte is, en bieden hem zyne prinses aan. Hy legt zyne kroon voor hare voeten, van Hephestion vergezeld zynde, die een fakkel in de handt heeft, en op een schonen jongen leunt, die Hymeneus afbeeldt. Aan de zyde staan andere minnegoodjes, die met zyne wapenen spelen. Zommige dragen zyn lans, onder zulk een zwaren last geheel bukkende; anderen zyn schildt, waar op 'er een zit, die zy als in zegepraal omdragen; terwyl een ander in zyn harnas als in hinderlage legt, die hem op den doortocht wacht om hen te verschrikken. Deze schildery bragt Aëtio in zulk een hoogachting, dat de geen, die in de spelen den voorrang hadt, zyne dochter aan hem ten huwelyk gaf. *Danet.*

ÆTIUS, in 't Griekśch Αἔτιος, van Amida, een vermaard geneesmeester, die ten tyde van de keizeren Julianus en Valentinianus leefde. Hy bragt alle de geschriften van de geneesmeesters, die 'er voor hem geweest waren, tot een kort begrip, en inzonderheit die van Galenus: welke verzameling hy in XVII. boeken bevatte. *Marsilius Cognatus in Variis.*

ÆTIUS LABEO, een dichter, die de *Iliaden* van Homerus op zulk eene duistere wyze overzette, dat hy zelfs zyne eigen vertaling niet verstondt. Zie LABEO.

AETIUS, toegenaamd de *Atheist*, leefde in de IV. eeuw, en was de Arriaansche kettery toegedaan, en zelfs zodanig, dat hy de Arriaansche gevoelens veel duidelyker voorstelde, dan andere van deze secte ooit gedaan hadden. Hy was uit Celosyrië, en, zo men uit Socrates kan besluiten, te Antiochië geboren. Hy leefde in zyn jeugt in grote armoede, en moest om die reden, gelyk Philostorgius zegt, het goudsmeden leren. Hier op begaf hy zich tot de Arriaansche gevoelens. Eenigen zeggen, dat hy zyn handwerk wegens gepleegd bedrog moest laten varen, en dat hy toen eenigen tydt voor quakzalver gespeeld heeft. Paulinus, die uit het bisdom van Tyrus naar dat van Antiochië beroepen wierdt, heeft hem eerst in de Arriaansche lere onderwezen; doch Aëtius moest Antiochië wegens deze zyne lere verlaten; en wanneer hy zich op verscheide plaatsen hadt opgehouden, quam hy eindelyk te Alexandrië, en wierdt aldaar door het leren van de *Redenkunst* van Aristoteles noch afgerechter om zyne dwalingen te verdedigen. Hier op wierdt hy van Leontius diaken van de kerke van Antiochië gemaakt, alwaar hy toen zyne dwalingen verder verspreidde, en onder anderen de grootste zonden, als onvermydbare werkingen der natuur, zou voorgesproken hebben; doch dewyl de andere Arrianen hem zelfs vyandig waren, bragten zy het by den keizer Constantius zo verre, dat hy afgezet, en in de Phrygische woestenyen verbannen wierdt. Doch Julianus, op dat hy de Christenen mogt quellen, heeft hem weder te rug geroepen, en grote eere aangedaan. Onder de regering van Valens is hy op nieuws veroordeeld, en kort daarna gestorven. *Athanas. de Synod. Greg. Nyssen. lib. contra Eunom. Epiph. Hær.* 76. *Philostorg. lib.* III. 4. *seq. Socrat. lib.* II. 3. *Sozom. lib.* III. 4. 5. *Theodor. lib.* II. 3. *Baron. A. C.* 356. *Hermantii vita Athanas. Basilii. enz.*

AETIUS, een Patricius van Rome, was uit Mesië geboortig, uit een oud geslacht van de stadt Dorostena, een zoon van Gaudentius. Hy was een van de grootste krygshoofden zynes tyds, trok in 't jaar 424. met een machtig leger van Hunnen, die hy voor geldt geworven hadt, Johannes te hulp, die zich na de doodt van Honorius op den troon wilde zetten. Wanneer nu Valentinianus de III. op Honorius volgde, hieldt hy 't met dezen nieuwen keizer, die hem in zynen dienst aannam, en aan hem een dapper beschermer der ryks hadde. Hy was onvermoeid in krygshandel, en kon allen arbeidt uitstaan. Valentinianus zondt hem tegen de Gallen, en hy betoonde in alle voorvallen, dat het hem aan geen verstandt of moedt ontbrak. Met den veldoverste Bonifacius kon hy zich niet verdragen, zo dat hy hem eindelyk in een gevecht zodanig quetste, dat hy kort daarna storf. Den Frankischen koning Clodion, die omtrent den jare 428. reeds diep in Duitschlandt was ingedrongen, noodzaakte hy weder te rug te keren. Na dezen verjoeg hy de Gotthen, die in Languedok en Provence waren ingevallen, en kreeg hun voornaamsten overste gevangen. Ondertusschen quam gemelde koning Clodion weder, dien hy omtrent het jaar 431. t'eenemale versloeg. Hy was in 't jaar 435. niet minder gelukkig tegen koning Gundicarius van Bourgondië, die eindelyk om vrede moest smeken; waar door hy zulk een groten naam verkreeg, dat hem de heerlyke tytel van Beschermer des Ryks gegeven wierdt. Wanneer Attila met 700000. mannen in het Roomsche ryk viel, en tot in de Gaulen was doorgedrongen, wederstondt hy hem met machtige hulpbenden, en dwong hem de belegering van de stadt Orleans op te breken, vervolgde hem ook tot in de velden by Chalons in Champagne, alwaar het tot een gevecht quam, waar in aan wederzyden meer dan 250000. mannen dood bleven: doch Aëtius bevocht de overwinning. Hier op ging hy naar Rome, en wierdt aldaar met de grootste eerbewyzingen als overwinnaar ontfangen, 't geen by den keizer Valentinianus eenige wangunst omtrent hem verwekte; doch daar quam noch een ander ongeluk by, 't geen hem de doodt aanbragt, als onder VALENTINIANUS den III. te zien is. Zie ATTILA. *Cassiodor. Procop. Vand.* 1. 4. *Jornand. de reb. Get.* 43. *Paul. Diacon. Aimoin. Gregor. Turon. enz.*

AETIUS, de voornaamste onder de gesnedenen aan 't hof van de keizerin Irene, welken Stauratius, die ook een groten aanhang maakte, tegenstondt, beide daar op uit zynde om het ryk naar zich te trekken. Irene zocht zich van de slaverny te bevryden, en zondt gezanten naar Karel den Groten, die wegens een huwelyk een voorslag zouden doen, 't geen deze Aëtius nochtans met alle kracht zou hebben te beletten; gelyk hy dan ook na de doodt van Stauratius opentlyk zyn best deedt om zynen broeder Leo op den keizerlyken troon te verheffen; maar dewyl hy zich by de andere staatsdienaren zeer gehaat hadt gemaakt, vereenigden zich deze tegen hem, en verkoren Nicephorus in 't jaar 802. *Eginhard. Theophan. Cedren. Zonaras. enz.*

ÆTNA, een berg in Sicilië, wordt van de inwoners *Montgibello* genoemd, en is, wegens zyn gedurig damp- en vuurspuwen, zo wel by de dichters als historieschryvers genoegzaam beroemd; ontstaande uit de vette met zwavel, salpeter, aluin en hars vermengde aarde, die door de lucht en windholen ligt vuur vatten, en alzo een onophoudelyke gloedt veroorzaken. Naar de uitrekening van Clavius is de zelve 3000. schreden hoog, en heeft beneden in zyn omtrek 100000. schreden, en is met de fraaiste akkers en wyngaarden omzet, in 't hangen met pyn-boeken-en dennebomen bewassen. De top rondom is met assche en gedurige sneeuw bedekt. De opening in den berg is in haar omtrek van 3. tot 4. Italiaansche mylen, gelyk Bembus, Clavius en Kircherus gemeten hebben, welke rekening met die van Plinius byna overeenkomt, die deze opening 20. stadien zegt groot te zyn. Hoe dieper men de zelve peilt, hoe ze tot aan den grondt toe enger wordt; en dewyl 'er door de menigte aanstekingen grote brokken van den berg zyn ingestort, is hy inwendig daar door aangegroeid, en klimt noch al gedurig hoger op, tot dat alles door een nieuwe vuurbrandt van den grondt naar boven geworpen wordt, waar uit dikwils gehele vurige stromen ontstaan, die uit de benedenste holen van den berg uitbarsten, en werwaards zy hunnen keer nemen, alles verteren en verbranden. De verscheide ontbrandingen tellen Cluverius en Kircherus op; de eerste van den Trojaanschen oorlog tot den jare 1537. maar de twede tot het jaar 1650. Na dezen tydt heeft de berg in 't jaar 1669. op den 9. Maart yslelyk gewoed, en door eene grote aardbeving drie grote spleten bekomen, waar uit de vlammen met een groot gedruis meer dan 100. roeden in de hoogte vlogen, en eene grote menigte stenen, waar van eenige drie Centenaars wogen, en eenige mylen daar van daan nedervielen, te gelyk met de vurige vonken en assche zodanig uitborstten, dat de lucht daar door, als door een dikken rook, verduisterd wierdt. Aan de zyde van den berg was een grote stroom, van zwavel en pek brandende, uitgeborsten, die het gansche landt bedekte, ja tot den berg Monpeliero opwaarts vloog, en den zelven geheel omringde, en naderhandt zich verdelende, de vlekken, die op den weg lagen, zodanig omkeerde, dat 'er niets dan verbrande stoffe van aarde, of verbryzelde muren, die als glas gesmolten waren, overig bleef. De grootste arm van dezen vuurstroom woedde tegen Catanea. Veel groter was het ongeluk noch, dat in den jare 1693. in January het gehele eilandt Sicilië overquam; dewyl vele steden door eene sterke aardbevinge geheel overhoop geworpen, ja eenige zodanig verslonden wierden, dat men niet kon zien, waar ze gelegen hadden. In de Domkerk van Catanea alleen raakten door hare instorting 15000. menschen om 't leven. De berg Ætna spoog zulk een vurigen damp uit, dat 'er by de 6000. menschen, die zich voor de inbrekende zeevloedt op de hoogte des bergs begeven hadden, daar door verteerd, verstikt, en van de uitvliegende steen en zwavelklompen gedood wierden; gelyk dit alles zeer naauwkeurig wordt aangewezen by Sylvius Bocco, in zyne fraaie aanmerkingen van *pag.* 95. *tot* 235. waar in hy opgeeft, dat door dezen brandt in Sicilië twee bisdommen, zeven honderd kerken, waar onder twee en twintig kollegiale kerken waren, twee honderd en vyftig kloosters, en negen en veertig steden en vlekken verwoest, en drie en negentig duizend menschen van 't leven beroofd wierden. *Plinius. Solinus. Justin. Virgil. Ovid. Fazel. Descr. Sicil. Cluver. Descr. Sicil. Kirch. Mund. subter. Francisci p.* 209. *enz.*

ÆTOLIE, een landschap in Griekenlandt, op de grenzen van Epirus. Het zelve wierdt eertyds *Hyantis* genoemd, en heeft zynen naam van *Ætolus*, een zoon van Endymion, die, toen hy van Salmoneus, den koning der Eliërs en Piseërs, verdreven wierdt, zich hier ten neder gesteld en steden gebouwd heeft. De voornaamste steden daar van zyn Naupactum, Calydon, Chalcis, en Olenus. Van eenigen wordt het klein-Griekenlandt genoemd, en zommige onder de nieuwe schryvers houden het voor de provincie *il Despotato*. Plinius noemt onder zyne volkeren de Timpheën, de Epiren, de Dolopen, enz. Strabo voegt 'er de Cureten by. Calydon was de koninklyke verblyfplaats van Oeneus, naby het bosch, waar in Meleager, de zoon van dezen koning, 't beroemde Calydonische zwyn doodde. Tegenwoordig behoort dit landschap onder het gebiedt der Turken. *Plin. lib.* IV. *cap.* 2. *Strabo lib.* VIII. & X. *Pausan. Eliac. Steph. de Urbib.*

ÆTOPOLIS. Zie ÆA.

AETOS, of ÆTUS, wierdt de Nyl van de ouden genoemd, wegens zynen snellen loop, met dit woordt, dat in 't Griekśch een *arendt* betekent. In Scythië is ook eene rivier van dezen naam, die dikwils de akkers van Prometheus overstroomde en bedorf, waar uit de fabel ontstaan is, dat een arendt Prometheus den lever afknaagde,

knaagde, die t'elkens op nieuws wederaanwiesch. *Cæl. Rhodig. lib.* VII. *cap.* 20. *& lib.* XX. *cap.* 13.

ÆVOLUS, (CESAR) een Napolitaan, heeft een boek van de oorzaken der Sympathie en Antipathie geschreven, in het jaar 1580. uitgekomen: en een ander werk, genaamd *Sephiroth*, of de *Goddelyke toeëigeningen*, te Venetië gedrukt. *Georg. Matth. Konig Bibl. vet. & nova.*

AEX, een eilandt met klippen omringt, in de Ægeesche zee, tusschen Tenedos en Chio. Men heeft het dezen naam gegeven om zyne gedaante, de welke aan die van een bok gelyk is. Plinius zegt, dat de Ægeesche zee haren naam van dit eilandt ontleend heeft, *lib.* IV. *cap.* 11. In Italië is eene stadt van dezen naam geweest in 't landt der Marsen. Plutarchus spreekt van een jongeling, die aldus genoemd wierdt, *Quæst. Græc. Quæst.* 12. En de fabel maakt gewag van eene Nymph AEX genoemd, die de voedster was van Jupiter, die de zelve onder de sterren plaatste.

AEXONES, of AEXONENSES, volkeren van Attica, die zodanig tot logens, spotterny en lastertaal waren overgegeven, dat daar door een spreekwoordt ontstondt: *Wacht u voor de Aexones*, dat een waarschouwing was om zich voor de hekelingen der quaadsprekers te wachten. *Strabo lib.* IX. *Cæl. Rhodig. lib.* XVIII. *cap.* 25.

ÆZMA (FOPPIUS SCHETTENUS VAN) een rechtsgeleerde, gaf in 't jaar 1605. eenige gedichten uit, die hy in zyne jeugt gemaakt hadde, onder den tytel van *Poëmata juvenilia*; en in 't jaar 1607. twee boeken in Quarto van verhandelingen over het burgerlyke recht. (*Dissertationum ex jure civili libri duo.*) *Georg. Matth. Konig Bibl. vetus & nova.*

AFCASBI, of AFKAHASBI, is de toenaam van *Ahmed Ben Omad*, schryver van eene verklaring of verbetering van het boek der dieren, door Demiri zamengesteld. Deze uitlegging is genoemd. *Albejan al Tacriri fi Takhtiat al Kemal al Demiri.* Hy heeft ook in vaarzen een werk zamengesteld, dat den tytel heeft van: *Ektessad fi Kefaiat al ekhad*: dat is, *van de bescheidenheit die de menschen moeten gebruiken in de verkryging van bezittingen.* Hy storf in 't 808. jaar van de Hegire, het 1405. na Christus. *Herbelot Bibl. Oriental.*

AFER, (DOMITIUS) van Nimes uit Languedok, een vermaard redenaar onder de regering van Augustus, Tiberius en de drie volgende keizeren. In 't begin was hy weinig geacht; doch verkreeg daar door de gunst van Tiberius, dat hy Claudia Pulchra, eene nicht van Agrippina, die eene doodvyandin van Tiberius was, beschuldigde, als mede Quintilius Varus, die onder de regeringe van keizer Claudius storf. Wanneer hy deze zaak gewonnen hadt, wierdt hy door den lof, dien hem de keizer wegens zyne welsprekendheit gaf, in meerder rechtszaken gebruikt. Volgens het verhaal van Quintilianus heeft hy verscheide aanmerkingen over de redeneerkunst geschreven. Onder zyne spreuken vindt men 'er een van dezen inhoudt: *Een vorst, die alles begeert te weten, is genoodzaakt veel ten beste te houden.* Hy storf onder de regeringe van Nero, op een avondmaal, dewyl hy te overmatig veel gegeten hadde. *Dion. Tacit. Ann. lib.* IV. *cap.* 52. *Quintil. Saturn. lib.* II. *cap.* 14. 15. *Plin. jun. Eusebius in Chron.* V. 7. *Bayle.*

AFFAN, een Arabier, was de vader van Osman, of Ottoman, zwager van Mahometh. Wy vinden niets meer van hem in de Arabische historien. *Chevreau Hist. du Monde.*

AFFAYDATI, (FORTUNATUS) een wysgeer en een Italiaansch Godgeleerde, gaf in 't jaar 1549. uit: *Quæstiones Physicæ & Astronomicæ; Natuur-en sterrekundige aanmerkingen*, gedrukt te Venetië 1549. *Georg. Matth. Konig Bibl. vetus & nova.*

AFFELMANNUS (JOHANNES) wierdt te Soest, in Westphalen, alwaar zyn vader, Henrik van Affelen, raadsheer was, in 't jaar 1588. geboren. Na dat hy in zyne geboortestadt, gelyk ook te Dortmund, Corbach en Lippe den grondt van zyne letteroeffeningen gelegd hadde, ging hy in 't jaar 1603. naar Marpurg; en toen men aldaar in 't jaar 1605. den hervormden Godsdienst invoerde, vertrok hy met zyne hoogleeraren, Winkelman en Menzerus, in dat jaar naar Giessen. In 't jaar 1607. vertrok hy naar Rostok, en verkreeg twee jaren daarna aldaar een hoogleeraarschap in de Godgeleerdheit, wordende ook Doctor gemaakt. Hy storf den 28. February des jaars 1624. en liet de volgende schriften na: *Syntagma exercitationum academicarum de articulis fidei inter Pontificios & Calvinianos controversis; Conflictus anti-Jesuitici tres, item Censura censuræ Lampadianæ Theologica & Scholastica; de omnipotentia Christi secundum naturam humanam; Illustres Quæstiones de Jesu Christo; de Peccato in Spiritum S. de Philippismo fugiendo; de ferendis hæreticis, non auferendis.* enz. *Witte in Memor. Theol. Dec.* II. *Freher. in Theatro pag.* 422. *Hendreich.*

AFFELN (JAN VAN) gaf den *staatkundigen man* (*vir Politicus*) in 't jaar 1600. uit. *Georg. Matth. Konig Biblioth. vet. & nova.*

AFFENTHAL, eene plaats in Mortenau in de Zwabische kreits, niet verre van Straasburg, die wegens den uitnemenden wyn, die 'er wascht, zeer vermaard is. *Zeiler. Itiner. Germ.*

AFFIDATI is de naam, dien de Academisten van Pavia aannemen. *Naudé en J. B. Alberti.*

AFFIDATI. Dus noemden de schryvers van 't bedorven Latyn die genen, die zich onder de bescherminge van eenig heer gesteld hadden, den eedt van getrouwheit aan hem afleggende. *Coutumes de Sicile liv.* III. *tit.* 7. *&* 8. *du Fresner Glossar.*

AFFLENCZ, *Aflencia*, een klein en zeer gering stedeke van Stiermark op de uiterste grenzen aan een riviertje, dat in de Mura loopt. *De Ruy Dicton. Geogr.*

AFFLICTIS, (MATTHÆUS DE) een Napelsch rechtsgeleerde, storf omtrent den jare 1510. en heeft geschreven;

Decisiones regii consilii Neapolitani.
Tractatus de Feudis.

Guid. Panzirol. de Ill. lib. II. *cap.* 108.

AFFLIGHEM, de voornaamste abdy in Braband, van de orde der Benedictynen, naby Brussel. De abt daar van heeft den eersten rang onder de geestelyken in Braband. Zy is van Henrik den III. graaf van Leeuren, in 't jaar 1136. gesticht, en is Godefriet Barbatus, hartog van neder-Lotharingen, alhier begraven. Wanneer de nieuwe bisdommen in de Nederlanden van paus Paulus den V. opgerecht wierden, wierdt deze abdy onder het aartsbisdom van Mechelen vervat, en wordt tegenwoordig door een proost geregeerd. *Grammaje antiq. Brabant.*

AFFLIGHEM (SIMON VAN) bloeide in 't jaar 1290. Hy was een Benedictyner monnik, zeer naarstig en ervaren in de Goddelyke schriften, daar benevens zeer Godvruchtig en leergierig, dat uit zyne nagelatene werken wel te zien is, welke zyn:

Moralia Gregorii Pontificis ad numerum X. *lib. & liber Job moraliter exposita.*
Sermones in Cantica Canticorum.
Commentarius in Ezechielem ex Sermonibus B. Gregorii.
Sermones & Epistolæ ad diversos.
Visio cujusdam conversi ordinis Præmonstratensis.
De Collationibus SS. Patrum.
De XII. *Patriarchis & contemplatione, & ex variis varia non spernenda.*

Zie *Franc. Zweert. Athen. Belgic.*

AFFRA, koning van Æthiopië, die in de IX. eeuw leefde, volgens het getuigenis van Genebrard in zyn *Chronicon.*

AFGEZANTEN. Zie GEZANTEN.

AFGODENDIENST, AFGODERY. Des zelfs geboorte, voortgang en vernietiging. Zie AFGODT.

AFGODT, *Idolum*, van het Grieksche woordt Εἴδωλον, dat de verbeelding of het standbeeldt van eenige valsche Godheit betekent. Van dit woordt Afgodt heeft de Godsdienst der Heidenen den naam van Afgodendienst, of Afgodery. Maar dit belet dezen valschen Godsdienst niet ouder te zyn dan die Afgoden zelfs: want de Heidenen hebben de sterren aangebeden, eer men eenig beeldt maakte om aan te bidden, ja zelfs eer men van Jupiter en van alle de andere Goden van het Heidendom hoorde spreken. Dit gevoelen, het welk dat van den Rabbi Moses, zoon van Maimon, is, komt overeen met het geen men leest *Deuteron.* IV. *en* XVII. en *Job.* XXXI. De Rabbynen voegen hier by de overlevering van de reis van Abraham, die zyn landt verliet, zeggen zy, om dezen dienst der sterren te ontvlieden. In 't vervolg der tyden begon men de koningen in de ry der Goden te plaatsen; en dewyl de dienst der sterren altoos voor het Godsdienstigste onder de volkeren gehouden is, zo vergoodde men de koningen onder den naam van eenige ster; gelyk men ziet uit het voorbeeldt van Ilus, wiens gedachtenis de Pheniciërs heiligden, naar het verhaal van Sanchoniatus, onder den naam van de ster van Saturnus: en uit het voorbeeldt van Perseus, die Hyginus zegt dat onder het getal der sterren is aangenomen. Men 'deedt noch meer; men merkte alle de dieren als Godheden aan, die eenige gelykenis naar zommige sterren, of eenige betrekking op de zelve hadden, of die men geloofde met meer levendigheits en werkings dan de andere de kracht en deugt der zelven te gevoelen. Aldus was de Os, onder den naam van *Apis*, volgens Macrobius, aan de zon geheiligt; aan de maan, volgens Ammianus en Porphyrius; aan den hemelschen stier, volgens Lucianus: en de Egyptenaars schreven, naar 't verhaal van Elianus, aan dit dier negen en twintig kentekenen toe, die uitdrukten wat het van de sterren hadt. Men badt ook als Goden aan vele menschen, die aanmerkelyke diensten aan de volkeren gedaan hadden. Alzo badt men Hercules aan, en alle de vermaarde helden, waar mede de geschichtbeschryvingen vervuld zyn. Vossius handelt daar over omstandig, en zegt vele zeldzame zaken van den dienst der afgodendienaars; maar hy schynt wat te veel toegelegt te hebben op het vinden van verborge meningen, en verbloemde zinspelende verklaringen in dezen dienst. Velen willen, dat Minus, door eene onmatige drift voor zynen vader Belus, het beginsel gegeven heeft aan de eerste aanbidding der Afgoden, met het beeldt van dien vorst na zyne doodt te doen aanbidden. Clemens de Alexandryner zegt, dat de eerste der Heidenen, die Goden begeerden, de welke met hunne handen gemaakt waren, stukken houts van eene aanmerkelyke grootheit oprechten, of stene pilaren, die zy aanbaden, en die zy Ξόανα noemden, dat is te zeggen *beschaafde standbeelden*, van ξέω, *beschaven*: dat men vervolgens, de kunsten tot hare volmaaktheit gekomen zynde, begonnen heeft Afgoden te maken, die eene menschelyke gedaante hadden, en die βρέται genoemd wierden, van het Grieksche woordt βροτὸς, dat *mensch* betekent.

Daar zyn noch heden eenige oorden in de Indiën, daar men zeer hoge pilaren aanbidt, waar van men kleine afbeeldingen heeft, die men by zich kan dragen, dat mogelyk een overblyfsel van dezen ouden Afgodendienst is. Het 14. kapittel van het *boek der wysheit* leert ons, dat het eerste standbeeldt van eene menschelyke gedaante, dat aangebeden wierdt, dat was, dat een bedroefde vader liet maken van zynen zoon, die gestorven was, en ter eere van den welken hy offerhanden instelde, die hy hem door zyne huisgenoten deedt aanbieden, om de smart te verzachten, die hy over zyne doodt hadde; en dat van daar allengs de gewoonte gekomen is om de standbeelden der beruchte mannen aan te bidden. De wyze noemt den naam dezes vaders niet, waar van hy spreekt. Vele zeggen, dat het een Egyptenaar was, en dat hy, zelfs dagelyks duizend tedere zorgen voor dit houten beeldt betonende, dat hy zynen zoon gemaakt hadde, beval dat geen zyner dienaren hem op den dag iets vragen zoude, dan na dat hy dit beeldt aangebeden hadde: maar niets is daar van zeker, dan het geen in het *boek der wysheit* daar van gezegd is.

In de eerste tyden wierden de Afgoden van steen, of van velerlei hout gemaakt, als van ebben, cypressen, en cederenhout; of van marmer,

marmer, of yvoor. Men weet niet in wat tydt men metale beelden heeft begonnen te gieten. Plinius geeft voor, dat deze kunst veel jonger is dan de beeldhouwery, en stelt hare uitvinding, zo wel als die van de schilderkunst, in de LXXXIII. Olympiade, ten tyde van Phidias. Maar het is klaarblykelyk, dat Plinius zich bedriegt, aangezien wy in den 115. *Psalm* lezen, dat der Heidenen Afgoden zilver en gout zyn, (het welk te kennen geeft dat zy gegoten waren) en dat de boeken van Moses ons verscheide bewyzen van de kunst der beeldgietery verschaffen, gelyk de kinderen Israëls het gulde kalf maakten; en zonder twyffel hadden zy 'er diergelyke in Egypten gezien. Behalven de Afgoden, die men in tempelen en op andere gewyde plaatsen oprechtte, hadden de Heidenen ook kleine beelden, die deze Afgoden verbeeldden, in kleine muurvakken, of nissen. Het meerendeel van deze beelden was van zilver, waar door dat slag van offerhanden den rykdom der tempelen vermeerderde. Demetrius, de zilversmidt te Ephesen, die zo groot een opstandt tegen Paulus verwekte, (volgens 't geen men leest in 't 19. kap. van de *Hand. der Apostelen*) was een der vermaardste handelaars in die kleine beelden van Diana; zie de uitleggers over deze plaats, en byzonder *H. Grotius*.

De ydelheit der Afgoden is aan eenigen der Heidenen niet onbekend geweest, gelyk aan Maximus den Tyrier, aan Sallustius, aan Celsus, aan den keizer Julianus, aan dien afgodendienaar, waar van gemeld wordt in de twede kerkvergadering van Niceen, aan die genen, waar van Ambrosius zegt, *dat zy hunnen Godsdienst alleen aan het hout plegen, als aan het beeldt van den Godt*, en eindelyk aan verscheide andere geleerde mannen, die na Salomon, of zelf na Jesus Christus geleefd hebben. Maar het gemeen der Heidenen heeft geloofd, dat de Godheit waarlyk in deze beelden van gout, zilver, of andere stoffen gemaakt, woonde. De duivel heeft al zyn vermogen aangewend, om de menschen in deze dwaling te houden; want zich zelfs in deze standbeelden besluitende, heeft hy daar door wonderlyke dingen uitgewerkt. Hy heeft zelfs zomtyds door den mondt der zelven gesproken, gelyk gebeurd is aan het standbeeldt van Juno, *Moneta* bygenoemd: aan dat van de fortuin, *de vrouwelyke* bygenoemd; en aan dat van Memnon, naar 't verhaal van Valerius Maximus, van Philostratus en van Lactantius. Men heeft te Parys eenige van die standbeelden gezien, in de welke men zegt dat de duivel gesproken heeft. De gene, die de ydelheit der Afgoden erkenden, waren echter afgodendienaars, door afgodery den dienst der valsche Goden verstaande. Pythagoras was een Heiden, de oude Romeinen waren Heidenen; nochtans beweerde Pythagoras door de kracht der natuurlyke reden, dat de Godheit in de ligchaamlyke zinnen niet vallen konde, maar dat zy alleen onbegryplyk was; en op dit grondbeginsel verboodt hy eenig beeldt te maken om de Goden te verbeelden. Numa volgde deze lere in den Godsdienst, dien hy te Rome vast stelde; en de eerste Romeinen hebben den tydt van 70. jaren schone tempelen gehad, die ter eere van hunne Goden gebouwd waren, zonder dat daar in eenig standbeeldt, of gelykenis van eenen dezer Goden, noch geschilderd, noch gesneden, noch in eene vorm gegoten, gezien wierdt. Hunne afgodery bestondt toen in den dienst van verscheide valsche Goden, die zy aanbaden. In het gevolg des tyds hebben de volkeren zelfs de Afgoden aangebeden, en de ongevoelige beelden, die zy zelfs gemaakt hadden, als Godheden geëerd.

Louis Moreri laat zich, tot verschoning van 't gebruik der beelden, en van den beeldendienst zelfs, in de Roomsche kerk, vervolgens dus horen:

Buiten deze dwaling hebben de afbeeldingen, de beelden en gelykenissen niets quaads in zich zelven. Men heeft zich daar van als sieraden bediend: en wanneer men die aanschouwd heeft, met opzichte op de personen, die zy verbeelden, heeft men 'er alleen dat gebruik van gemaakt om de hoogachting of verontwaardiging, die men voor de zelve personen hadde, te betonen. Alzo wierden de beelden der Roomsche keizeren geëerd, door de eerbiedigheit, die men voor hen zelfs hadde. Zy zonden de zelve in alle de landschappen van het keizerryk, zo haast zy op den troon verheven waren; en het waren deze beelden, die men *Laureata*, dat is *gelaurierd*, noemde, aan de welke de gansche werreldt verplicht was de eere te geven, die men aan den keizer schuldig was. De kerk zelfs heeft aan de beelden der keizeren die eerbiedigheit betoond, om dat het zelve volkomen met de reden overeenstemt, gelyk wy lezen van Paus Gregorius den II. en van alle de Roomsche geestelykheit, ten aanzien der beelden van den keizer Phocas, en van de keizerinne Leontia. Wat belangt de voorbeelden der verachting ten opzichte der beelden betoond, men vindt die niet minder overvloedig in de geschichtbeschryvingen. Na dat Agrippa, koning der Joden, van de wurmen gegeten, en gestorven was, gelyk in de *Hand. der Apostelen* gezegd wordt, gingen de soldaten en het volk, uit haat tegen zyne gedachtenis, in zyn paleis, namen de beelden van zyne dochters, en sleepten de zelve in eerloze plaatsen, duizend mishandelingen daar aan plegende. Zo haast als Domitianus gedood was, versmolten de Romeinen, die hem haatten, de goude en zilvere standbeelden van dezen keizer. Men weet op wat wyze de beelden van Theodosius door het volk te Antiochië mishandeld wierden, dat over eene nieuwe schatting verbitterd was. Men weet ook welk eene schriklyke wraak Theodosius over deze verachting nam. Jesus Christus heeft zelfs, terwyl hy op aarde leefde, het gebruik der afbeeldingen, en der standbeelden, en de eerbiedigheit, die daar aan bewezen wordt, met opzicht op de personen, die dezelve verbeeldden, goed gekeurd, zo het waar is dat de vrouw, die van de bloedvloejing genezen wierdt, door het aanraken van den zoom van het kleedt van dezen aanbidlyken Heilandt der werreldt, hem hare dankbaarheit betoonde door het oprechten van een koper standbeeldt, het welk hem verbeeldde, met een ander klein der beeldt, op het zelve grondstuk, dat deze zelve vrouw verbeeldde, den zoom van zyn kleedt aanrakende, op die wyze als de zaak gebeurd was. Zy stelde dit gedenkteken van hare Godvruchtigheit voor de deur van haar huis in de stadt Cesarea van Philippen in Phenicië, van waar zy geboortig was; het welk de Heilandt zonder twyffel niet toegelaten zoude hebben, indien hy diergelyk eene eerbewyzing afgekeurd hadde, en indien hy niet hadde goedgevonden, dat men aan zyn standbeeldt dien eerbiedigen dienst betoonde, welken alle de gelovigen meer dan drie honderd jaren na dien tydt voor dit beeldt gepleegt hebben. Eusebius, die zelf dit standbeeldt gezien heeft, verhaalt, dat op het grondstuk een zeker onbekend kruidt wiesch, dat, tot aan den zoom van het kopere kleedt gegroeid zynde, door de gelovigen uitgetrokken wierdt, zo haast als het dezen zoom geraakt hadde, en alle ziektens genas. De afvallige keizer Julianus, een doodvyandt der Christenen, verbrak dit beeldt, en hadt de onbescheidenheit van het zyne in de plaats te stellen, het welk niet zo haast opgerecht was, of de bliksem viel van den hemel, die het in tweën sloeg, doende Godt alzo zien, dat de eerbiedigheit, die men aan zyn beeldt bewezen hadde, hem aangenaam was geweest. De Christenen verzamelden de stukken van dat beeldt van Jesus Christus, bragtenze in de kerk, om die aldaar te bewaren. Dit gebeurde in 't jaar onzes Heren 362. *Sozomenes*, *Nicephorus* en anderen verhalen het zelve. Het is hier de plaats niet om het eerbewys der beelden te rechtvaardigen, en men kan daar over de schryvers nazien, die deze stoffe verhandeld hebben, in het onderwerp van de kettery der Iconoclasten en beeldstormers, waar van elders gesproken wordt.

Om weder te keren tot de Afgoden der Heidenen, ieder van hunne Goden hadde zyne beelden met eenig onderscheidt gemaakt, dat de zelve aan dezen Godt eigen dede zyn. Aldus wierdt Jupiter verbeeld met een bliksem, Mars met een helm en eene lancie, enz. Daar waren ook Goden, welker beelden alleen in zekere landen gezien wierden. De Egyptenaars, de Grieken, de Romeinen, en andere volkeren hadden 'er van dezen aardt. Daar waren andere Goden, die overal aangebeden wierden, en die daarom by de Grieken *Azones*, dat is te zeggen, die door gene zekere uitgestrektheit bepaald zyn, en by de Latynen *dii communes* genoemd wierden, gelyk onder het woordt Azones te zien is. Maar de wyze van aanbidding, en de plechtigheden van den dienst, waren by verscheide natiën verschillende. Onder zo vele verscheidenheden van diensten regeerde over de gehele aarde eene rampzalige overeenstemming in dit stuk, zo dat alle de natiën afgodendienaars waren, en dat door de gehele werreldt de Joden alleen den waren Godt aanbaden.

Na de geboorte van Christus veranderde de werreldt van gedaante, en het ryk des duivels, dat door de doodt van den aanbiddelyken Heilandt vernietigt moest worden, waggelde van zyne geboorte af aan. Sozomenes schryft, na Origenes, Eusebius, Athanasius, en anderen, dat, toen het kindt Jesus in Egypten quam, de Afgoden, die in dit gansche landt in groter achting, en in groter getal waren, dan in het overige van de aarde, waggelden, en voor het meeste gedeelte ter neder stortten. En deze schryver tekent noch aan, dat dit Goddelyke kindt te Hermopolis, eene stadt van Thebe, komende, de boom, Perseus genoemd, die het voorwerp van den Godsdienst dezer volkeren was, naar 't verhaal van Plutarchus, als aan Isis geheiligd zynde, dat deze boom, zegt men, zich van zelfs tot de aarde toe kromde, als om den waren Godt, die naderde, aan te bidden. Waarby Sozomenes voegt, dat na dien tydt deze boom, zyne bladen en zyn bast de kracht hadden om alle ziektens te genezen. In het jaar onzes Heren 45. schafte de keizer Claudius vele offerhanden en vele feesten der valsche Goden af; en deze afgodische keizer, die zonder twyffel daar in andere oogmerken hadde, dan om het Christendom te eeren, was niettemin, zonder het te weten, het werktuig, waar van zich Godt bediende om de vernietiging van de Afgodery te beginnen.

In de II. eeuwe wierdt de dienst der Afgoden alreeds veel verwaarloost. Lampridius schryft, dat de keizer Alexander Severus gedurende zyne regering nooit meer dan vier of vyf marken zilvers, en gansch geen gout in eenige zyner tempelen bragt. Herodianus getuigt, dat Maximinus, die na Alexander volgde, niet alleen de tempelen met gene Afgoden verrykte, maar dat hy zelfs den Afgoden hunne sieraaden, en alles wat in hunne schatten bequaam gevonden wierdt om te smelten, benam, om daar van geldt te slaan. Wy zullen niet spreken van de omverwerping der Afgoden, door de martelaren veroorzaakt, die men dwingen wilde om aan hen te offeren; men zoude alle de daden der martelaren moeten ophalen. Clemens alleen vernietigde alle de Afgoden van het Chersoneesche, door de prediking van het Euangelium. Alle de nieuwe Christenen deden het zelfde door de gansche werreldt; zy bekeerden de Heidenen, en vernielden de Afgoden. Ondertusschen vooronderstelden de verblinde en vleeschelyke Heidenen, niet begrypende dat men andere Godheden dan hunne plompe Goden konde aanbidden, onder andere dingen, dat de Christenen een Afgodt in menschelyke gedaante aanbaden, ezelsooren hebbende, met een langen rok bekleed, een boek in zyne handen houdende, en een van zyne voeten aan die van een ezel gelyk zynde vertonende. Aldus was de verbeelding, naar het verhaal van Tertullianus, van eene schidery, die te Rome in 't openbaar ten toon gesteld wierdt, onder de regering van Severus, met dit opschrift: *Deus Christianorum Ononychites*, dat is te zeggen: *De Godt Ezelsklaauw der Christenen.* Het geen tot deze onbetamelyke lastering van het Roomsche volk aanleiding gegeven kan hebben, was de valschheit, die beschreven is in Cornelius Tacitus, in 't V. *boek van zyne Geschiedenissen*, daar hy zegt, dat de Joden, uit welke de Christenen waren uitgegaan, een ezelshoofdt aanbaden, om dat zy, zegt deze Heiden, zich door een onmatigen dorst gedrongen vindende, in de wildernissen van Arabië, na dat zy uit Egypte verjaagt waren, geen water gevonden hadden dan door middel van eenige wilde ezelen, die, te drinken gaande, hen

ken deden zien waar de fonteine was. Plutarchus en andere Heidenen verzekeren dit verdichtsel als eene waarheit. De uitvinder daar van is zonder twyffel Appion, een groot vyandt der Joden, die geleerdelyk door Josephus wederlegt is. De afgodendienaars konden deze inbeeldingen wegens den Godt der Christenen nog opgevat hebben door een verfoejelyk boek, dat de Gnostiquen geschreven hadden, onder den tytel van *Het geslacht van Maria*, in het welke, onder andere godslasteringen, deze ketters verzekerden, (gelyk Epiphanius getuigt) dat de Heer der Heirscharen de gedaante van een ezel hadde.

Dat alles verhinderde het Christendom niet allengs de afgoden te vernietigen, tot op de regeringe van Constantinus, die byna der zelver gehele vernielinge vooltooide. Deze grote keizer was niet zo haast binnen Rome gekomen, nadat hy het van de dwinglandy van Maxentius verlost hadde door die bekende overwinninge, waar van hy verzekerd wierdt (zo men wil) door het gezicht van dat kruis, dat zich zo wonderbaarlyk voor hem in de lucht vertoonde, of hy deedt, om zyne Godvruchtigheit en zyne dankbaarheit aan den Godt der Christenen te betonen, zich een standbeeldt in het midden van Rome oprechten, dat met de eene handt een kruis om hoog verhief, en de Roomsche raadt beval vervolgens, hoewel noch in de duisternisse van de afgodery zynde, om den keizer te behagen, dat 'er een goud standbeeldt voor Jesus Christus zoude opgerecht worden. Na dien tydt betoonde Constantinus allen den yver van een nieuwlyksbekeerden Christen in het afbreken van de tempelen der valsche Godheden, en in het omverwerpen der afgoden. Vooral bevlytigde hy zich om t'eenemaal uit te roejen de voetstappen van alle de onreinigheden, die de afgodery geheiligt hadde aan Venus, en aan alle de andere Goden, die de Heidenen alleen ingevoerd hadden om hunne ongeregeldheden te versterken. Constantius, zyn zoon, maakte wetten, de welke aan die van zynen vader gelyk waren, en geboodt dat de tempelen der Goden, die nog overig waren, gesloten zouden worden. Alle deze geboden wierden ten dele uitgevoerd; maar de afgodery eindigde noch niet volkomen, en hieldt zelfs standt in Rome. De afvallige keizer Julianus, die wel haast daarna volgde, trachtte door allerlei middelen de afgoden te herstellen. Hy deedt in alle de openbare taferelen Jupiter by zich schilderen, die aan hem de kroon en het purper gaf, en Mars en Mercurius, die hem beschouwden, als om zich over zynen moedt en zyne welsprekendheit te verwonderen. Het oogmerk van dezen keizer was, (volgens de aanmerking van Sozomenes) om de Christenen ongevoelig wederom tot de afgodery te brengen, door het vermengen van zyne beelden met die der afgoden, dewyl, gelyk aangemerkt is, de beelden der keizeren door de Christenen zelfs geëerd wierden; en 't was eene gewoonte, dat, wanneer de keizer milddadigheden bewees aan de soldaten, deze hem hunne dankbaarheit betuigden, met aan zyn beeldt wierook aan te bieden; het welk de Christen soldaten ook zonder eenigen schroom van afgodery deden. Hy deedt noch andere pogingen om de afgoden wederom op te rechten; maar al het steunsel, dat hy daar toe bybragt, bevestigde de zelve voor geen langen tydt.

De keizer Theodosius, die in den jare 392. begon te regeren, nam niets zo zeer ter herte, dan overal de afgoden uit te roejen, en inzonderheit te Rome. Prudentius zegt, dat hy, by zyne aankomst in die hoofdstadt van het keizerryk, van de Romeinen begeerde, dat alle de offerhanden en alle de feesten van het Heidendom zouden vernietigt, en alle de afgoden in stukken gebroken worden, die nochtans uitgezonderd, die van treffelyke kunst bevonden zouden worden, de welke men bewaren zoude, niet tot eenigen dienst, die aan hen gedaan moest worden, maar alleen tot versiering van de stadt. Het meeste gedeelte van deze wierdt daarna verbroken door de Gotthen. Prosper, Augustinus, en Ambrosius maken gewag van deze Godsdienstigheit van Theodosius; en Hieronymus zegt, dat men alle de tempelen van het Capitool te Rome zonder afgoden, en half omvergeworpen zag. Deze keizer, volhardende in zyne zorgen tot wegneminge van de afgodery, beval dat men den beroemden tempel van Serapis te Alexandrië tot de grondvesten toe zoude omkeren; het welk terstondt uitgevoerd wierdt, tot grote smart der Heidenen; en men bouwde 'er eene kerk in de plaats. Clemens Alexandrinus zegt, dat de grote afgodt Serapis, die in dezen tempel aangebeden wierdt, oudstyds gemaakt was door een uitstekenden werkmeester, door bevel en op kosten van den koning Sesostris, die niet wilde dat deze afgodt van metaal, noch van steen gemaakt zoude worden; maar eene verzameling gemaakt hebbende van allerlei kostelyke gesteenten, dede hy de zelve stampen; en vervolgens de rykste metalen te zamen doende smelten, deedt hy deze kostelyke gesteenten aldus gestampt daar door mengen, en op deze wyze dien afgodt maken. Onder de andere afgoden, welke Theodosius in Egypte liet verbreken, was die van Canopus, waar van de beschryving hier na onder zynen naam volgt. De Heidenen pleegden op vele plaatsen verscheide ongeregeldheden, om hunne afgoden te beschermen: maar zy konden niet beletten, dat Theodosius vervolgde het geen hy wel begonnen hadde. In Vrankryk wierdt eene grote menigte van afgoden omvergeworpen door Martinus, die daar toe bevel kreeg van Theodosius. Hieronymus getuigt, dat men te Rome door meer yver vervoerd was, dan in eenige andere plaats der werreldt om deze werktuigen des duivels te vernielen. Daar was voor de Heidenen nog eene hoop overig, die hen onderssteunde, dat was, dat hunne Godspraken voorzegt hadden, dat het jaar 398. dodelyk zoude wezen voor den Christelyken Godsdienst, en dat de zelve in dien tydt zoude eindigen. Maar het tegendeel gebeurde: want het Christendom, wel verre van in 't jaar 398. te eindigen, kreeg in het navolgende jaar nog meerder aanwasch, door het gebodt van de keizeren Arcadius en Honorius, die geboden, dat men alom het slechten der tempelen, en het verbreken der afgoden voltoojen zou. Maar dewyl de vernieling van zo vele schone gebouwen eenigermate de steden verwoestte, verboodt Honorius door andere willekeuren, met het slechten van deze prachtige tempels voort te gaan; en Arcadius, hem navolgende, beval in het Oosten, dat men de zelve op het landt zoude afbreken: maar dat men in de steden alleen de afgoden zoude verbreken, en de tempelen reinigen, om die in Christelyke kerken te veranderen; dat ook in het Westen in 't werk gesteld wierdt.

Wat zorg de keizers ook aangewend hadden om de afgodery te vernietigen, waren 'er echter noch afgoden in Rome overgebleven; zelfs vele van hunne priesters, en verscheide raadsheren waren noch Heidenen. Het is waar, dat 'er geen oeffening meer was van het Heidendom. Maar in den jare 409. onder de regering van Honorius en van Theodosius den jongen, als de Gotthen Rome belegerd hadden, onder het beleidt van hunnen koning Alarik, zag het Roomsche volk zich tot zulk een uiterste gebragt, dat eenige priesters der valsche Goden, zich bedienende van de verbaastheit, waar in zy alles zagen, zich beroemden de belegeraars door de hulp van hunne Godheden te zullen verjagen, indien men hen wilde toelaten offerhanden aan de zelven te doen. Alle die van de Heidenen in den raadt overgebleven waren, hoorden dezen voorslag gunstig aan. Men dede offerhanden aan deze afgoden in Rome, zo in het Capitool als op andere plaatsen in de stadt; maar dat alles hadde het gevolg niet, dat hunne priesters belooft hadden. De Gotthen ondertusschen de Romeinen ten uitersten benauwende, was men verplicht den vrede van hen te kopen; en om tien duizend marken gouds, en zestig duizend marken zilvers, die men hen beloofd hadde, aan hen te betalen, smolt men, behalven andere zaken, de goude en zilvere afgoden, die overgebleven waren, het geen Zosimus als eene grote ellende beweent. Maar Alarik Rome wederom belegerd, en de stadt ingenomen hebbende, wierden de Heidenen en afgoden beroofd, en t'eenemaal vernielt, gedurende den tydt van drie gehele dagen, gelyk men zulks vindt in Orosius. In den jare 420. de gemeensman (*Tribunus*) Ursus, gelyk Prosper schryft, den Africanen de hoop benemen willende, die zy nog in hunne valsche Goden stelden, deedt alle de overige tempelen in Africa afbreken, en maakte kerkhoven van de plaatsen, daar de zelve gebouwd waren geweest; en drie jaren daarna keizer Theodosius de jonge eindelyk de laatste handt willende slaan aan dit grote werk van de vernielinge der afgodery, gaf de uiterste strenge bevelen, waar door hy geboodt, dat alles, dat op eenigerhande wyze, hoe het ook ware, tot de afgodery mogt behoren, door het gansche Roomsche keizerryk vernietigt zoude worden. In dien tydt zag men de oudvaders in de gehele Christenheit die geleerde werken schryven, die wy tegen de Heidenen hebben.

Toen waren 'er gene afgodendienaars meer, dan in de afgelegenste landen van Asië en Africa, in eenige der welke het Mahometaansdom vervolgens de plaats van het Heidendom innam. America, dat ons tot deze laatste tyden toe onbekend gebleven is, was nog vol van afgodendienaars; maar een groot gedeelte dezer volkeren heeft den afgodendienst verlaten, door middel van zendelingen. Zo dat 'er tegenwoordig weinig afgodendienaars op aarde overig zyn. In China is daar van het grootste getal. Maar van drie verscheide gezindheden, die 'er zyn, heeft de voornaamste, zynde die gene, welke men geleerden noemt, geen afgoden, en zy erkent een eenigen oppermachtigen Godt, voor den welken zy echter geen tempel heeft, noch priesters, noch dienaars, noch plechtigheden, niet zingende, noch eenige gebeden doende, 't zy in 't byzonder, 't zy in 't openbaar; om dat het, zeggen zy, den koning alleen toekomt tot Godt te roepen, en hem te bidden. Confucius is de stichter van dezen aanhang. Een groot gedeelte der Tartaren zyn mede afgodendienaars. Zy hebben eenen hemelschen Godt, dien zy dagelyks in 't openbaar wieroken; en eenen anderen aardschen, aan den welken zy eene vrouw en kinderen geven, en geloven, dat hy hunne kinderen en hun vee bewaart. Het is hier de plaats niet om ons verder over hunne gevoelens uit te laten. Daar is nog een aanhang van afgodische Tartaren, die men Crexemissen, of Crimsche Tartaren noemt, die voor een gedeelte onderdanen zyn van den Russischen keizer, sedert dat de grootvorst of Czaar, Jan Bazilowits de zelve in den jare 1554. 't onderbragt. Deze hebben priesters, die op een boom klimmen, van waar zy zich met bloedt, melk en beestemest, alles met aarde vermengt, besproejen, gelovende hier door gezuiverd te zyn van alle zonde. Daar zyn ook eenige afgodendienaars in de staten van den groten Mogol. Daar zyn 'er ook nog in Persië in het landschap Kilan, en daar rondom; maar zy hebben geen afgodenbeelden. Zy aanbidden de zonne en het vuur, en zy zeggen, dat dit vuur, dat zy aanbidden, dat zy bewaren, en dat zy met zorg en Godsdienstelyk in een berg onderhouden, sedert meer dan drie duizend vyf honderd jaren gebrand heeft, zonder ooit uitgebluscht te zyn geweest. Zie verder de Godsdiensten der werreldt op 't woordt WERRELDT. *Maimonid. lib. de Idolol. Macrobius Saturnal. lib.* XXI. *Eusebius Præp. Evang. lib.* III. *&* X. *Hist. lib.* II. *&* VII. *Vossius de Idolol. lib* XIII. *Clemens Alexandr. in protreptic. & ad Gent. Sallustius lib.* III. *de Diis & Mundo. Tertullianus Apolog, cap.* 15. *&* 16. *Cod. Theodos. de pagan.* enz.

Anderen beschryven aldus den oorspronk der afgodery. De oude Oosterlingen, overtuigt dat 'er verstandige wezens boven de menschen waren, en den hoogsten Godt ten dienst stonden in de bestiering van 't heel-al, stelden de zelve allengs gelyk aan den genen, die hun meester was, of dienden de zelven ten minste zo veel als hem. Zy geloofden nog, dat eenige van deze verstandige wezens in de sterren waren, zodanig dat men de sterren als de lighchamen der Goden moest eeren. Zy verbeeldden zich ook, dat de zielen der doorluchtige mannen na hunne doodt onder deze opperste wezens plaats namen, en zorg droegen voor de landen, waar in zy in hunne lighchamen geleeft hadden. Het geschiedde vervolgens dat men door

deze grote menigte van Godheden niet wist welke de voornaamste was, en dat verscheide volkeren de zelve van hunne oude koningen en koninginnen als opperste Godheden aanmerkten. Alzo wierden Isis en Osiris in Egypte voor de voornaamste der Goden gehouden, en Jupiter en Juno waren het zelfde by de Grieken, hoewel zy menschen geweest waren. Dit is het dat de Heidenen zomtyds van de Godheit op eene waardige wyze doedt spreken, en volgens het denkbeeldt, dat zy daar van ontfangen hebben door de overlevering, of dat zy zich daar van gevormd hebben, naar hare werken; en dat zy elders wederom van den koning der Goden, als van een mensch, spreken. Zy vermengden twee denkbeelden te zamen, het een van eene minder Godheit, en het ander van de opperste Godheit, die alle dingen gemaakt heeft. Dat was eigentlyk de gevaarlykste afgodery, die bestaat 1. in de vermenging van Godt met een minder wezen; 2. in hem de zelve eere inwendig en uitwendig te bewyzen. Daarna quam men tot het oprechten van beelden, of tot het verbeelden dezer Godheden onder zinnebeelden of zinnnebeeldelyke gedaanten; en men geloofde, dat, nadat de zelve met zekere plechtigheden geheiligt waren, de Goden daar in woonden; zo dat men de zelve als het verblyf der Goden eerde. Men zal de bewyzen van dit alles vinden in *L'Explication Historique de la fable d'Adonis*, zynde in 't begin van het derde stuk *de la Bibliotheque Universelle*, en in *L'indice Philologique* over *L'Histoire de la philosophie des Chaldeeus*, gedrukt te Amsterdam in den jare 1690.

AFHAKKER, en, als zommigen schryven, HAFHAKKER, (ÆGIDIUS, of JILLIS) geboren te Vreeswyk of aan de Vaart, een dorp in het bovenquartier van het landschap Utrecht, en eene oude heerlykheit, de stadt Utrecht toebehorende. Hy wierdt Professor in de Godgeleerdheit te Keulen, en heeft onder den naam van *Salomon Theodotus, student in de Godgeleerdheit*, aldaar een boekje uitgegeven, met den tytel van: ENOTIKON *dissecti Belgii*, zynde een historisch verhaal van den oorsprонk en voortgang der geschillen, welke de Remonstranten en Contraremonstranten der vereenigde Nederlanden eenige jaren herwaarts geplaagt hadden, in Octavo gedrukt 1618. *Franc. Zweert. Athen. Belg.*

AFLAS, de toenaam van *Ahmed ben Maah*, schryver van een boek, genaamd: *Enba fi scharh al-safat u al-esma.* 't Is eene verklaring van de eigenschappen en namen van Godt. Deze schryver storf in 't 1155. jaar na Christus, het 550. van de Hegire. *Herbelot Bibl. Oriental.*

AFLATEN. Genade, welke de Roomsche kerk bewyst aan de boetvaardigen, hen de straffe quyd scheldende, die zy voor hunne zonden moesten ondergaan, en in deze werreldt, of in het vagevuur lyden. De Roomsche kerk gelooft, dat de Zoon Gods haar de macht heeft gegeven om den boetvaardigen zondaar te ontbinden, niet alleen van de banden zyner zonden, door de verdiensten van Jesus Christus, welke men hem toepast in het Sacrament der oorbiecht; maar ook van de banden der straffe, die hy moest lyden, om te voldoen aan de Godlyke gerechtigheit; ten dien einde bybrengende, dat Paulus, op het verzoek van die van Corinthe, den bloedschender, dien hy in den ban hadde gedaan, het overige van de straffe, die hy wegens zo groot eenen misdaadt hadde moeten lyden, quyd scholdt: en dat de bisschoppen der eerste eeuwen aan de afvalligen den vrede gaven, en hen wederom met de kerk vereenigden, den tydt van de Canonyke boete verkortende door de tusschensprake der martelaren, en uit aanmerkinge van der zelver lyden, gevoegt by dat van den Zaligmaker der werreldt, die het zelve dierbaar maakte by Godt. Deze gewoonte is niet alleen bekrachtigt door de pauzen St. Gregorius en Leo den III. maar ook door de kerkvergaderingen van Nicea, van Ancyre, en van Laodicea; door die van Clermont in 't jaar 1095. op de welke men aflaten begon te verlenen voor de kruistochten, en door die van Laterane, van Lion, van Wenen, en van Constans. Clemens de VI. in zyne instellinge, (Constitutie) door de Roomsche kerk in 't algemeen aangenomen, verklaart dit leerstuk des geloofs, voorstellende, dat Jesus Christus ons eenen oneindigen overtolligen schat van verdiensten en voldoeningen van zyn lyden, en van het lyden van de H. Maagdt, en van dat van de Heiligen heeft nagelaten. Dat de herders der kerke, en vooral de pauzen, die de oppermachtige uitdelers van dezen schat zyn, den zelven kunnen toeëigenen aan de levenden, door de macht der sleutelen, en aan de doden, door middel van hunne toestemminge, om hen te bevryden van de straffe hunner zonden, zo veel uit dezen schat nemende, en Godt aanbiedende, als nodig is om deze schuldt te voldoen.

Zie daar (zegt Louis Moreri) het geen men geloven moet; maar men moet ook bekennen, dat, gelyk men de heiligste dingen misbruiken kan, zomtyds grote misbruiken by gelegenheit van deze aflaten zyn ingeslopen. St. Cyprianus heeft zich dikwils beklaagt, dat de martelaren, zonder onderscheidt te maken, hunne brieven aan allerlei zondaren gaven: en dat de bisschoppen hen al te haast of al te gemaklyk deze aflaten verleenden. Waarom Tertullianus, Novatianus en eenige anderen zich niet naauwkeurig aan de misbruiken bindende, de aflaten zelfs aangetast hebben, niet aanmerkende, dat het misbruik geen goede zaken quaad kan maken.

Wanneer men in 't jaar 1095. de kruisvaart afkondigde onder paus Urbanus den II. queten de penningmesters, die overal aangesteld waren om de offerhanden van een iegelyk te ontfangen, zich zo qualyk in hunne bedieninge, dat, om den loop van zulk eene ergerlyke wanorder te stuiten, verscheide besluiten daar tegen genomen wierden, onder Innocentius den III. in de kerkvergadering van Laterane, in 't jaar 1215. en in die van Wenen in 't jaar 1311. onder Clemens den V. Onder de hoofdstukken, over welke de kerkvergadering van Constans het rechtsgeding uitsprak tegen paus Johannes den XXIII. en hem veroordeelde, was ook begrepen, dat hy macht gegeven hadde aan eenen zyner gezanten, (Legaten) om biechtvaders aan te stellen, die van alle zonden konden vryspreken, en de straffe quyd schelden aan alle de genen die de somme betalen zouden, waar op zy geschat zouden zyn. Het grootste misbruik dezer aflaten is geschied, toen de zelve aanleiding gegeven hebben tot den uitgang van Luther in 't jaar 1517. uit de Roomsche kerk. Paus Leo de X. de voltojing ondernomen hebbende van het prachtige gebouw van St. Pieters kerk te Rome, het welk Julius de II. zyn voorzaat ondernomen hadde, deedt, naar 't voorbeeldt van paus Julius, aflaten afkondigen voor alle de genen, die iets tot stichting van dit gebouw zouden opbrengen. Men deedt toen zaken, die men tegenwoordig niet doen zoude, en die deze aflaten afschuwelyk maakten, byzonder in Duitschlandt. Men zegt dat Leo, uit byzondere aanmerkingen, straks aan zyne zuster, de prinsesse Cibo, gaf het gene komen zoude van de aflaten, die men in Saxen en de omleggende landen zoude afkondigen: en dat men vervolgens de aflaten verpachtte, de zelve aan de meestbiedenden overlatende, die, niet alleen om 'er hun geldt wederom uit te vinden, maar ook om zich door zo schandelyk een handel te verryken, predikers der aflaten en penningmeesters, die tot hun oogmerk dienstig waren, deden verkiezen. De paus hadt deze aflaten gericht aan prins Albert, broeder van den keurvorst Joachim van Brandenburg, en aartsbisschop van Mentz en van Maagdenburg, om de zelve in Duitschlandt te doen afkondigen. Deze kerkvoogdt, dien Leo twee jaren daarna kardinaal maakte, gaf dezen last aan Jan Tetzel, geloofsonderzoeker, (*Inquisiteur*) die daar toe de geestelyken van zyne orde nevens zich gebruikte. Hier over deedt Jan Staupitz, algemeen Vicaris der Augustynen in Duitschlandt, zyn beklag aan den hartog van Saxen, 't zy dat hy moejelyk was, om dat men de Dominikanen verkoren hadde voor de geestelyken van zyne orde, die te voren den zelven last gehad hadden in Saxen; 't zy dat hy gevoelig was over de wanorder, welke de aangestelde Commisen pleegden, in den ontfang der aflaatpenningen. Hy openbaarde vervolgens zyn voornemen aan den vermaarden Marten Luther, een van zyne geestelyken, die de meeste achting hadt op de hogeschole te Wittenberg, om zynen geest, en zyne geleerdheit, gevoegt by eene natuurlyke welsprekendheit. Deze predikte terstondt tegen de penningmeesters en de predikers der aflaten; vervolgens van de byzondere misbruiken overgaande tot andere, die in zich zelf al zo quaad waren, verfoeide hy de aflaten zelfs. Zie LUTHERDOM. *Maimburg Historie van 't Lutherdom.*

AFRA, in 't eerst eene vrouw van een quaad gedrag van Rhetië, die zich naderhandt bekeerde, en de marteldoodt te Augsburg onder Diocletianus leedt. Men vindt de historie van haar martelaarschap in *Ruinarti Acta sincera.* Ook heeft Marcus Velserus een oud Latynsch geschrift van de bekering en het lyden van eenige heilige martelaaressen, waar onder S. Afra de eerste is, de marteldoodt te Augsburg geleden hebbende, (*conversio & passio SS. Martyrum Afræ &c. quæ Aug. Vindel. passæ sunt*) met eene geleerde uitlegginge uitgegeven.

AFRA, een sterk kasteel van Barbarye in Africa, op de grenzen van Zara, 't welk de Cherif Mahometh, als hy koning van Sus was, bouwde, om de stropende Arabiers van de wildernissen daar door te stuiten, tot welk einde men daar eene bezetting hieldt, alzo men van deze zyde in Numidië komt. Het landt heeft overvloedt van geiten, en is vruchtbaar in dadelen, doch onvruchtbaar in graan. *Marmol lib.* VII. *cap.* 20. *Descr. Afric.*

AFRANIA, een Romeinsch geslacht, zeer beruchtby de oude schryvers, hoewel 't onbekend is of het onder de Patricien of burgerlyken behoort, zynde het laatste echter het waarschynlykst te geloven, om dat nevens Q. Cecilius Metellus Celer, die een Patricius was, 693. het burgermeestersampt bekleedde L. AFRANIUS, en het een vastgesteld gebruik en overeenkomst was, dat een van de twee burgermeesters uit de burgers genomen wierdt, alhoewel men *in Fastis Capitolinis* ook vindt, dat in 't jaar 581. na de bouwinge van Rome alle beide de burgermeesters (te weten Popillius Lænas, en P. Ælius Lænas) uit burgerlyken geslachte gekoren zyn. Men vindt van dit geslacht eenen SPURIUS AFRANIUS op drie penningen by C. Patin, en op eenen diergelyken penning LUCIUS AFRANIUS, CNEJUS POMPEJUS stedehouder in Spanje. *C. Patin. Famil. Rom.*

AFRANIA, de huisvrouw van Licinius Buccio, een Roomsch raadsheer, hadt zulk eene grote begeerte tot processen, dat zy dikmaals zelfs zaken voor 't gerecht bepleitte; waarom men haar met een spreekwoordt de onbeschaamde en stoute Afrania plag te noemen. *Valer. Max. lib.* VIII. *cap.* 3. *Erasm. in Adag.*

AFRANIUS, stedehouder van den groten Pompejus, wierdt met Petrejus van Julius Cesar in Spanje overwonnen. Plutarchus *in 't leven van Pompejus* spreekt dikwils met lof van hem. Hy stont af van zyne pogingen naar het burgermeesterschap, wanneer hy wist dat Pompejus daar naar stont: want hy geloofde dat deze waardigheit hem meer tot last dan tot roem zoude zyn, indien hy de zelve tegen dank van Pompejus aannam, of zonder dat hy zich zoude willen bemoejen om hem met zynen raadt by te staan, om de zelve wel te bekleden. Strabo spreekt ook van hem. Hy was burgermeester met Cecilius Metellus Celer. Daar is ook een AFRANIUS burgermeester geweest met Asclepiodorus. Een ander AFRANIUS, toegenaamd *Burrhus*, wierdt door Agrippina, de moeder van Nero, gesteld in de plaats van Lucius Geta, en van Rufus Crispinus, die over de Pretoriaansche benden geboden, om dat zy wist dat deze krygsoverste by de soldaten bemind was; en dat hy een man was om zich te erinneren aan wie hy zyne verheffing verschuldigt was. *Tacit. in Ann. lib.* XII.

AFRANIUS POTITUS, een Romein, van een burgerlyk geslacht. Gekomen zynde om den keizer Caligula te zien, die ziek was, betuigde door eene schandelyke vleiery, dat hy de gezondheit van dezen prins gaarne ten koste van zyn eigen leven zoude kopen, en dat hy wenschte te sterven, mits dat Caligula wel voere. Caligula hersteld zynde, begeerde dat Afranius storf, uit vreze, zeide hy, dat

hy

hy een meineedige mogt worden, en opdat hy de gelofte, die hy gedaan hadde, mogt voldoen. Waarlyk eene billyke beloning voor zulk eene laffe vleiery. *Dion.*

AFRANIUS, (Quinctianus) een Roomsch raadsheer, die zeer veracht was om zyne schandelyke ontuchtigheden, hadt ook deel in de grote zamenzwering tegen Nero, die aan Seneca het leven kostte. Hy hadt eene byzondere reden van haat tegen dezen keizer, die zyn spoorloos leven in een vinnig schimpschrift hadt doorgestreken. Hy loogchende een langen tydt, dat hy van het eedgespan was, doch hy bekende het eindelyk, bedrogen door de hoop van genade te zullen erlangen. Hy toonde meer standvastigheits in het lyden van de doodstraffe dan men uit aanmerking van het leven, dat hy geleid hadde, konde verwachten. *Tacit. lib.* XV. *Ann. cap.* 49. 56. 70. *Bayle.*

AFRANIUS, (Lucius) een Latynsch dichter, bloeide in 't jaar 650. na de bouwinge van Rome, en schreef blyspelen, naar het voorbeeldt van Menander, die men *Comœdiæ togatæ* plag te noemen; weshalven Delrio hem te onrecht onder de treurspeldichters geplaatst heeft. Cicero pryst hem, om dat hy de fabelen zo wel wist op te schikken. Robertus Stephanus heeft met den alleruiterste vlyt en moeite de overgebleve stukken van zyne werken byeen gezocht, in een brave order gebragt, en door Henrik Stephanus doen drukken. *Cicero in Bruto. Quintilian. lib.* X. *Horat. lib.* II. *Ep.* I. *vs.* 57. *A. Gellius lib.* XV. *cap.* 24. *Voss. de Poët. Lat. C. Sagittar. in Tr. de Script. Rom. pag.* 56.

AFRASIAB, de negende koning van Persië, van den eersten stam, die der Pischdadianen genoemd. Hy was een Turk van geboorte, en koning van 't gehele landt, dat zich boven de rivier Orus en Gihon ten Oosten en ten Noorden uitstrekt. Men noemde dit landt voorhenen Touran, maar 't heeft naderhandt den naam van Turquestan gehad. Hoewel deze prins een Turk van geboorte was, daalde hy echter af van Tour, den zoon van Feridoun, koning van Persië, en gaf dien volgens voor groot recht op dit koninkryk te hebben. Hy begon dan tegen Mamougeher, die aldaar regeerde, zyn recht te doen gelden, en deedt hem zulk een hardnekkigen oorlog aan, dat hy hem eindelyk noodzaakte om in 't gebergte van Thabarestan, dat is Hyrcanië, te vluchten. Hy stondt nochtans eenigen tydt daarna de vrede aan dezen vluchtenden prins toe, en gaf hem de vryheit om wederom in zyn ryk te komen, onder voorwaarde, dat de rivier Gihon, of Oxus, tot een grensscheiding zou dienen tusschen de twee grote staten van Iran, dat is van Persië, en van Touran, of Turquestan.

Deze vrede duurde zo lang als het leven van Mamougeher; maar zyn zoon Naudar, die hem volgde, kon niet ontgaan grote onlusten met Afrasiab te hebben. Deze onlusten haalden hem een verschrikkelyk leger van Turken op den hals, die over de Gihon gingen, en op hem aanvielen. Afrasiab, die aan hun hoofdt was, leverde aan Naudar een veldslag, en doodde hem met eige handen. Deze slag alleen deedt den oorlog eindigen; want het Persiaansche leger, zonder hoofdt zynde, geraakte in wanorder, zodat de Turk meester van Persië wierdt, en aldaar twaalf jaren gerust regeerde. Daar was toen in het koninkryk een heer van naam, die voor eenen van de oudste en dapperste helden van Persië gehouden wierdt. Zyn naam was Sam Neriman; doch hy storf in dezen jammerlyken toestandt van zyn vaderlandt. Sam liet tot erfgenaam van zyne goederen en dapperheit een zoon na, genaamd Zal-zer, welke, de verwoestingen en wreedheden, die de Turken in zyn landt pleegden, niet kunnende verdragen, een genoegzaam getal krygsvolk byeen verzamelde, waar mede hy ondernam om Afrasiab het hoofdt te bieden. Zyn voornemen gelukte hem ook zo wel, dat hy hem met der daadt uit Persië verjoeg, en hem tot over de rivier Gihon verdreef. Deze grote man, na dat hy zyn vaderlandt van een ondraaglyk jok verlost hadde, in plaats van den troon zelfs in te nemen, zocht iemandt van het koninklyke geslacht, dien hy daar op kon zetten. Eindelyk vondt hy eén prins van dit huis, Zou of Zab, genoemd, een zoon van Taha-Masb, dien hy deedt kronen. Door dit middel herstelde hy de eere van zyne natie, en heelde de bres, die een vreemd geweldenaar in de heerschappy der Pischdadianen gemaakt hadde.

Kischtasb, de zoon van Zou, die weinig tydt daarna de opvolger van zynen vader was, hadde zo veel geluks niet dan hy, dewyl hy eindelyk mede door Afrasiab uit zyn ryk verjaagt, en daar van berooft wierdt, die zich aldus voor de derde maal van geheel Persië meester maakte. Deze overwinning der Turken eindigde te gelyk het leven van Kischtasb en de heerschappy van de Pischdadianen.

Zal-zer ondertusschen, die zich in 't Zuidelyke landt gelegerd en versterkt hadt, welk landt men Sitan, of Segistan noemt, dacht met zyn zoon Rostam gedurig op middelen om zyn landt van deze woeste en wrede gasten te verlossen, die het meer en meer verwoestten, tot dat 'er eindelyk onverwacht een manhaftig en dapper prins opstont, die den standaardt tegen de Turken oprechtte.

Deze prins wierdt Kaicobad genoemd, dien men voor den grondlegger van de twede heerschappy of regerende familie van de oude koningen van Persië erkent. Deze was zo haast niet door het volk uitgeroepen, of hy ontboodt Zal-zer, en Rostam, zynen zoon, en vertrouwde hen het bevel van zyne legers. Zy trokken beide terstondt tegen Afrasiab op, sloegen hem volkomen, en verdreven hem t' eenemaal uit Persië. Dit ongeval belette hem nochtans niet, om noch eens nieuwe krygsbenden op de been te brengen, en een uiterste poging tegen de Persianen te doen, onder de regering van Kaikhosrou, kleinzoon van Kaicobad; doch deze laatste oorlog was rampzalig voor hem; want hy en zyn broeder Gharschiavez in de bergen van Adherbigian, of van Medië gestuit wordende, wierden zy daar beiden gevangen en ter doodt gebragt. Dit is alles volgens het verhaal van Khondemir. Doch alzo Afrasiab ten minsten drie of vier honderd jaren zou moeten geleeft hebben, om alle de oorlogsverrichtingen, hier voor verhaald zynde, te hebben kunnen uitvoeren, zo hebben eenige geschiedenisschryvers geschreven, dat alle de koningen van Turquestan, die zulke grote overwinnigen in oude tyden behaalden, den tytel van *Afrasiab*, of van *Farsiab* aannamen, dat *overwinnaar van Persië* betekent. De poëet Ferdousi zegt in zyn *Schah-nameh*, of historie van de koningen van Persië, in vaarzen geschreven, dat de gehele tydt van de regering van Afrasiab by een zeer duisteren nacht kan vergeleken worden, die gansch Persië bedekt heeft, tot dat de zon van het koninklyke geslacht van deze natie de zelve verdreven heeft.

Deze prins heeft nochtans gedenkstukken van zyne glorie aan de nakomelingen nagelaten: want de *Tarikh-Montekheb* zegt, dat hy de stichter van de stadt Bagdet is, die voor zynen tydt maar een dorp was, en dat deze stadt wederom tot haren eersten staat was wedergekeerd, wanneer de Kalif Almansor de zelve herbouwde. Alle de Turksche geslachten, die gerucht in de wereldt gemaakt hebben, geven voor van dezen groten overwinnaar af te dalen. Selgiuk, stichter van de heerschappy der Selgiuciden, wilde, dat men geloofde, dat hy de xxxivste van zyne afkomelingen, in de regte en mannelyke lyn, was: en de Ottomannische Monarchen, die voorgeven den Selgiuciden, door de familie van Ogouz Khan, te raken, nemen gaarne in hunne tytels dien van Afrasiab aan, zo om hunnen adeldom aan te wyzen, als om hunne dapperheit te doen gelden, inzonderheit sedert dat zy in de laatste tyden grote voordeelen op de Persianen behaald hebben. *Herbelot Bibl. Oriental.*

AFRICA, een der vier delen van de werreldt, en het grootste der halfeilanden van 't heel-al.

Des zelfs oude en hedendaagsche namen.

De naam van Africa wordt op driederlei wyzen genomen. I. Voor het derde deel der werreldt, door de monden van den Nyl van Asië gescheiden, en voorts van alle zyden van de zee omringt. II. Voor het landt, dat zich langs de kusten uitstrekt, van 't naauw van Gibraltar tot aan de grote Syrtus, ter plaatse, die de ouden *Aræ Philemorum* noemen. In dezen zin wierdt het onderscheiden van Egypte, dat Mauritanië, Numidië, Tripolitania en Zeugitana bevatte; waar aan men in het byzonder den naam van Africa gaf. Eertyds was de naam van Africa in den tweden zin het gemeenste. III. Tegenwoordig geeft men gemeenlyk den naam van Africa aan al het landt, dat het derde deel van de werreldt uitmaakt.

Dit gedeelte van de werreldt is Africa genoemd door de Latynen, door de Italianen, door de Spanjaarden, en door andere Europische volkeren; *Alkebulan* door de Arabiers; en *Besecath* door de Indianen. De Grieken hebben het zelve *Lybië* genoemd, naar de dochter van een zekeren Epaphus, zoon van Jupiter; naderhandt Africa, naar Afer, zoon of medgezel van Hercules den Lybiër. Ibni-Alraquiq, een Arabisch schryver, in zyn boek, genaamd *De geslachtboom der Africanen*, zegt dat het zynen naam heeft naar eenen koning van gelukkig Arabië, Melec Ifriqui genoemd, en dat de vreemdelingen, de I in A veranderende, het zelve Africa genoemd hebben. Eenige schryvers van het landt willen, dat dit woordt verbastert zy, en dat het afkomt van *Faracha*, dat in het Arabisch *afgescheiden* of *verdeeld* betekent, om dat het een gedeelte van de aarde is, dat de zee van Europa afscheidt; gelyk de Arabische Golf en de landengte, die tusschen de Rode zee en de Middelandsche zee is, het afscheiden van Asië. Josephus verzekert, dat deze naam van Africa komt van *Afer*, kleinzoon van den patriarch Abraham. Anderen leiden het af van *Aphrigia*, dat een zaak onder bescherming of hoede betekent. De tegenwoordige volkeren noemen het *Afriki*, en *Afrikia*, en men vindt 'er zelfs die gezegt hebben, dat zyn naam gemeen is met het Fransche woordt *Affreux*, dat is *yssselyk*, dit gehele werreldsdeel waarlyk ysselyk zynde, ter oorzake van de wildernissen en van de grote menigte van gedrochten, die het zelve bewonen. Men kan hier over Bochart nazien in zyn *Canaan lib.* I. *c.* 25. Hy leidt dit woordt Africa af van het Arabisch *pherik*, dat een *korenhalm* betekent, en toont dat dit landt beroemd is om zyne vruchtbaarheit in granen.

Des zelfs gedaante, zyne bepalingen, en zyne gelegenheit.

Africa is een groot halfeilandt, in de gedaante van een hart, van een helm, of van een zuil, omringt van de Rode zee, van den Oceaan, en van de Middelandsche zee, uitgezonderd van de zyde van Asië, waar aan het door een landengte van omtrent negentien mylen, de straat van Suez genaamd, welke de Ptolomeeën en de Sultans dikwils te vergeefsch hebben gepoogt door te graven, vastgehecht is. Strabo en Pomponius Mela hebben Africa door den Nyl schynen te willen bepalen. En eenige Arabische landbeschryvers hebben het zelfs tusschen de Middelandsche zee, den Oceaan, en de rivieren de Zaire en den Nyl willen besluiten: maar deze verdelingen zyn niet naauwkeurig, en die van de zeën is veel natuurlyker. De lengte van Africa van het Westen naar het Oosten kan genomen worden van de eilanden van Cabo Verde tot aan de Kaap van Gardafu of van Guardafui, welke tegen over het eilandt van Zocotora is, en naby de straat van Babelmandel, of den ingang van de Arabische Golf. Men zegt dat deze lengte is van twaalf honderd Duitsche mylen. Anderen nemen de lengte van Africa, van 't Noorden naar 't Zuiden, van 't naauw van Gibraltar; lopende voorby de koninkryken van Fez en Lybië, en afzakkende tot aan den hoek van de kust der Caffers, of de Kaap de Goede Hoop. Zyne breedte gaat tot de 34. graden ten Zuiden, daar deze Caap is, en tot de 37. graden ten Noorden, omtrent de Noordelykste gedeeltens van Barbarye. Het wordt ten Oosten bepaald door Judea, Arabië, en de Rode zee. Zyne grensscheiding van de zyde van het Zuiden, daar het een hoek

of punt maakt omtrent de Caap de Goede Hoop, is de Æthiopische zee, die het ook noch ten dele van de zyde van het Oosten bepaalt, alwaar het verder afgepaald wordt door den Atlantischen of Wester-Oceaan, die het van America scheidt. En van de zyde van het Noorden heeft het de Middelandsche zee. Men heeft gezegt, dat des zelfs gedaante een grote suil of naaldt verbeeldt. Voor zyn voetstuk kan de Middelandsche zee genomen worden, van de zeven monden van den Nyl tot aan de kolommen van Hercules; voor de zyden, ten Oosten de Rode zee, en ten Westen de Atlantische Oceaan.

Verdeling van Africa.

Africa, gelyk gezegt is, voor het derde deel der werreldt genomen zynde, kan ten opzichte van de oudheit in drie delen verdeeld worden; te weten in Egypte, dat Lybië en het Thebaansche vervat; in Africa, dat al het landt begrypt langs de kusten van de grote Syrtus tot aan de Straat, en dat zich meer of minder uitstrekt, nadat de kusten naby of afgelegen zyn van het binnenste Lybië, waar van het door de gebergtens afgescheiden is; en in het derde deel, dat al het overige deel van Africa bevat, van deze gebergtens en het uiterste van Egypte, tot aan den hoek van Africa. De oude Romeinsche landbeschryvers verdeelden, het gene zy eigentlyk Africa noemden, in drie provincien, Mauritanië, Numidië, en Africa; maar ieder gedeelte wierdt sedert in tweën verdeeld, te weten Mauritanië in het Tingitaansche en het Cesariaansche, en men maakte van een gedeelte van Numidië een afgezonderde provincie, het Sithiphiaansche Mauritanië. Africa wierdt ook in driën verdeeld, te weten de Proconsularische provincie, Byzacena, en Tripolitania. Dusdanig was de verdeling van Africa ten tyde van den keizer Theodosius, 't en ware dat het Tingitaansche Mauritanië van het ligchaam der Africaansche provincien afgescheiden was, om het zelve by de Spaansche provincien te voegen. Egypte was van de eerste tyden af in drie delen verdeeld, in hoog en laag Egypte, en in het Thebaansche. Het buitenste Lybië, dat het Cerenaische en het Marmarische vervat, wierdt daar by gevoegt. Het overige van Africa wierdt in twee of drie delen verdeeld, het binnenste Lybië, het hoog-en neder-Æthiopië.

Andere oude schryvers, als Ptolomeus, verdeelden Africa in twaalf delen; maar men moet toestaan, dat zy al het landt niet wel gekend hebben, niet beter dan Leo van Africa, die van een lateren tydt is. Diego de Torrez maakt 'er vyf delen van in de historie der Cherifs. Marmol stelt 'er zes in de beschryving van dit werrelds-deel. Daar zyn 'er, die twee delen van Africa gemaakt hebben, door den Nyl: het een het Oostersche, en het ander het Westersche. Anderen, den Middellyn volgende, hebben het in het Noordelyke en het Zuidelyke verdeeld. Daar zyn 'er ook onder de hedendaagschen, die het op eene kunstige wyze in vier delen aanmerken, welke zyn, het landt der blanken, het landt der zwarten, Æthiopië, en de eilanden. Het landt der blanken vervat Barbarye, Egypte, Biledulgerid, of Numidië, en Zaara, of Lybië. Het landt der zwarten of Negers heeft drie delen, welke zyn, Nigritia, Nubia, en Guinea. Æthiopië is tweederlei, hoog-Æthiopië, of Abissinie, in het landt; en neder-Æthiopië langs de kust, begrypende Congo, Caffreria, en Zanguebar.

Men kan zeer gevoeglyk, om te gemaklyker te begrypen, welke de provincien van Africa zyn, het zelve in zeven gewesten verdelen, zonder daar onder de eilanden te begrypen, die een achtste deel zouden uitmaken. Het I. deel is Egypte, een der voornaamste delen van Africa, en zo men het zeggen mag, een der vermaardste van 't heel-al. De bewoners noemen het zelve Chilibi, en de Arabiers Bardamasser. Het omvangt de twee boorden van den Nyl, die het zelve doorsnydt, en vruchtbaar maakt door zyne overvloejingen. Des zelfs gelegenheid is tusschen de Middelandsche en de Rode zee, en tusschen de gebergten en de wildernissen, die het van Æthiopië en van Nubië scheiden ten Zuiden, en ten Westen van Zaara, van Biledulgerid, en van Barbarye. Men kan zulks nader zien, daar van Egypte en des zelfs verdeling breder en in het byzonder gesproken wordt. Het II. deel van Africa is Barbarye, tegenwoordig het voornaamste. Het strekt zich uit langs de Middelandsche zee, die het ten Noorden heeft, gelyk de Atlantische zee ten Westen. Ten Oosten heeft het Egypte; den berg Atlas en Biledulgerid ten Zuiden. Men verdeelt Barbarye in de koninkryken van Marocco, van Fez, van Tunis, van Algiers, van Tripoli, van Tremezen, of Telensyn, en in 't landt van Barca, daar de stadt Caruenna is. Biledulgerid of Numidië is het III. deel van Africa. Het heeft de Atlantische zee ten Westen, Zaara of de wildernis ten Zuiden, Egypte ten Oosten, en Barbarye ten Noorden. Des zelfs voornaamste delen zyn, Sous, Dara, het welk eenigen in Barbarye plaatsen, Tesset, Zeb, Zegelmesse, Fessen, de wildernis van Barca, enz. Men kan voor het IV. deel van Africa rekenen Zaara, of de wildernis onder den naam van Lybië, tusschen de Atlantische zee, Numidië, Egypte, Nubië, en het landt der Negers. Het begrypt de landen of wildernissen van Zanhaga, van Zuenziga, van Berdoa, van Lempta, van Targa, van Hair, enz. Het V. deel van Africa is Nigritië, of het landt der Negers, dat de Atlantische zee ten Westen heeft, Guinea en Congo ten Zuiden, Abissinië en Nubië ten Oosten, en Lybië ten Noorden. Men vindt 'er de koninkryken van Tombut, van Gaoga, van Borno, Melli, Gago, Zegreg, Zanfara, de Jalofes, enz. Men kan Nubië en Guinea by dit gedeelte voegen. Het VI. deel van Africa is Abbissinië, of hoog-Æthiopië, tusschen Monomotapa, Zanguebar, de Rode zee, of Mecca, Egypte, en Nubië. Men heeft 'er vier en twintig koninkryken geteld, waar van de voornaamste waren, Amathara, Narea, Cafates, Goyame, Damout, Dambea, Bagamedri, Tiger, Barnagasso, Canfila, enz. Het VII. deel van Africa is neder-Æthiopië, dat zich uitstrekt langs de zee, en vervat Congo, waar in men vindt de koninkryken Angola, van Cacongo, van Malomba, de Ancicanien, de Joanghas, enz. Zanguebar, Cafreria, Monomotapa, enz. De eilanden, die rondom Africa zyn, maken als een VIII. deel uit. De voornaamste zyn, de Canarische, de eilanden van Cabo Verde, de Terceres, het eilandt van Maltha, Madera, Madagascar, St. Thomas, St. Helena, Port-saint, het Prinsen-eilandt, Annobon, en een zeer groot getal anderen, die in de Æthiopische zee zyn, met Zocotora en Babel-mandel aan de Rode zee, het laatste in de Straat, waar aan het zynen naam geeft, en het andere omtrent de Kaap van Gardefui. Van alle deze landen zyn de Zuidelykste voor omtrent honderd en dertig jaren door de Portugezen ontdekt, en van te voren aan de Europiaansche volkeren onbekend geweest.

De hoedanigheit van het landt.

Africa is zeer vruchtbaar in de plaatsen, daar het bebouwd is, dat is te zeggen langs de zeekusten, daar men de meeste inwoonders vindt: en zelfs omtrent de Middellyn zyn de landen zo overvloedig in rivieren, in fonteinen, in bosschen, en in vruchtbomen, als de aldergematigste landen. Ja men vindt zelfs plaatsen, daar het graan honderdvoud draagt, en daar de wyngaardstam zo zwaar is als die van onze grootste bomen. Deze vruchtbaarheit wordt in Barbarye gevonden. Men acht de Barbarysche schapen zeer hoog, die men schapen met vyf quartieren noemt, ter oorzake van hunnen ongemenen staart. Egypte is ook zeer vruchtbaar, en men zegt zelfs, dat het 't volkrykste landt der werreldt is, en dat'er de vrouwen vier of vyf kinderen te gelyk voortbrengen. Eenige schryvers hebben gezegt, dat het eertyds twintig duizend steden gehad heeft. De ouden hebben het zelve, ter oorzake van zyne vruchtbaarheit, de algemene korenschuur der werreldt genoemd; en de overvloedt of de honger van het Roomsche keizerryk hing eertyds af van Egypte. Deze vruchtbaarheit wordt ook noch in eenige oorden van Abissinië gevonden, dat een landt is met gebergtens en rivieren doorsneden; maar de inwoners weten zich niet wel van de goud-zilver-en kopermynen te bedienen, die zy in zo groot een getal in hun landt hebben, dat men zegt dat de Negus alleen schats genoeg zoude hebben om gehele werrelden te kopen. Maar de zon beschynt niet alle de Africaansche landen op de zelve wyze. Het schynt dat zy eenigen der zelven geheel wil verbranden, hoewel op de meeste plaatsen de hette des daags door de koelheit van den nacht, door den dauw, en door de frissche winden gematigt wordt. Door deze ondraaglyke hette van de zon zyn zeer vele van de landen met onvruchtbaar zandt bedekt; gelyk de wildernis van Barca. Men vindt ook niet dan zandt, scorpioenen en wangedrochten in Zaara of de wildernis van Lybië. De reizigers zyn daar verplicht hunne leeftocht, en vooral water, met zich te nemen, om dat'er de huizen en putten zo verre van malkander zyn, dat men'er zomtyds in honderd mylen wegs gene vindt. Men verhaalt, dat een koopman, ongemeen geweldig door den dorst gedrongen, tien duizend ducaten voor een kop waters gaf, en dat hy echter storf, zo wel als die gene, die het hem verkocht hadt. Het gene Africaaan zulk eene ondraaglyke hette onderhevig maakt, is dat het zelve aan deze en aan gene zyde van den Middellyn en van de brandende luchtstreek gelegen is. Onder de brandende luchtstreek is een geheel ander saizoen dan onder de andere luchtstreken. In onze landen veroorzaakt de zon, van ons afwykende, de kouw en de regen; en ons naderende de hette en de droogte. Het tegendeel ziet men onder de brandende luchtstreek. De geleerden onderzoeken hier van de oorzaak: doch die stoffe is geen onderwerp van dit werk. De volkeren, die onder den Middellyn wonen, hebben jaarlyks twee winters of regensaizoenen; te weten wanneer de zon in den eveningslyn van Maart is, en wanneer zy in den eveningslyn is van September. Maar de bergen brengen eenige verandering by in deze wet van de natuur; om dat hunne kruinen, volgens de gedachten van zommigen, den loop van de lucht weêrhouden, die zich van het Oosten naar het Westen beweegt. De lucht, aldus weêrhouden, verdikt zich tot wolken, en de wolken versmelten in regen, terwyl de lucht helder en droog is aan de andere zyde dezer bergen. Om deze reden te ondersteunen verhaalt men dat het op de kusten van Malabar, in 't halfeilandt van den Indus aan deze zyde van de Golf, winter is, dat is te zeggen dat de regens regeren van de maandt April tot in de maandt September; en dat'er de zomer duurt van het begin van October tot het einde van Maart. En in het tegendeel op de kusten Cormandel, die onder de zelve luchtstreek gelegen zyn, begint de zomer met de maandt April, en eindigt met de maandt September; waar na de winter begint, en eindigt met de maandt Maart. Deze verschillendheit van saizoenen zegt men dat veroorzaakt wordt door de bergen van Gatis, die dit landt in 't Oostelyke en 't Westelyke verdelen. De Portugezen en Hollanders hebben verscheide landen van dezen aardt ontdekt in het koninkryk van Congo. Dat vele van de binnenste landen van Africa onbewoond zyn, wordt aan de onverdraaglyke hette, en de grote onvruchtbaarheit en 't gebrek van water, die daar door veroorzaakt wordt, toegeschreven; of aan de menigte van monsters en schadelyke gediertens, die daar in gevonden worden. De voornaamste en de gemeenste van de gediertens van Africa zyn, de Kameel, het tamme Paardt, het wilde Paardt, en het Zeepaardt, de Dant, het welk de Africanen Lampt noemen, de Scorpioen, de Guahex, de Gazel, de Zeeös, de wilde Ezel, de Leeuw, het Luipaardt, de Panther, de Dabuth, de Elephant, de Aap, enz. Men is van gedachten, dat de menigte van monsters, die daar gevonden worden, voortkomt van de vermenging der gediertens, die malkander op de gemene drenkplaatsen ontmoeten. Behalven de mynen van goudt, zilver en koper, die in Africa gevonden worden, vindt men 'er ook zoutmynen, zeldzame gewasschen,

nuttige drogeryen; en eenige vergiftige planten; gelyk de Addad, waar van het gewasch bitter is, en de wortel zo vergiftig, dat een dragma van het water, dat daar van overgehaald wordt, den mensche in een uur tyds doedt sterven. In het beschryven der byzondere landen van Africa wordt van de hoedanigheit van de zelve nader gesproken.

Gebergtens, Rivieren, Golven en Kapen van Africa.

De voornaamste gebergtens van Africa zyn, de Atlas, en het Leeuwengebergte. De Atlas is in 't Zuiden van Barbarye, en in Biledulgerid, waar in het zich door verscheide armen uitstrekt van den Oceaan, of de Atlantische zee, waar aan het zynen naam geeft, tot aan het uiterste van Egypte. Dit gebergte heeft verscheide namen, als van den groten en kleinen Atlas, van *Montes claros*, Aiduacal, of Idevacal, Tensif, Dedes, Zizi, enz. De gebergtens der Leeuwen, *Sierra Liona*, of van de Maan, zyn in Guinea, Abisinië, enz. Behalven deze gebergtens zyn 'er, Felles in Æthiopië, Bed, Monte Amarat, enz. De voornaamste rivieren zyn de Niger, de Zaire, enz. De eerste ontfangt de Gema, de Kelti, de Branti, de Maleg, de Tacazus, de Jalac, enz. De Niger heeft drie voorname armen, de Rio grande, de Gambra, en de Senega. De Kapen en Golven van Africa zyn in de Middelandsche zee, de Seiches van Barbarye, welke de Spanjaards *Baxos de Barberia* noemen, en de Italianen de Golf van Sidra, de Golf van Machomet of Hammamet, de Golf van Bona van Tunis, van Colle, van Store, enz. In den groten Oceaan zyn de Golven van Zalé, van St. Thomas, van Melinde, van de Rode zee, van Suez, enz. De Kapen van Guer, van Non, van St. Marie, Cabo Verde, Cabo Roxo, de Verga, de Palmes, de Kaap der drie Punten, Cabo Fermoso, de Lopo, Kaap Noir, of de zwarte Kaap, der Goede Hoop, das Anguilhas, das Vacas, Thalhado, St. Andries, de Falco, das Baixas, de Kaap van Gardafui, welke de Oostelykste is van geheel Africa, enz.

De voornaamste steden van Africa.

De voornaamste en de hoofdstadt der Africaansche steden was eertyds Carthago, gebouwd door de Tyriers, 't welk langen tydt om het gebiedt met Rome twistte, totdat het verwoest en verbrand wierdt door Scipio, onder het burgermeesterschap van Cornelius Lentulus en van Lucius Mummius in het 608. jaar der bouwinge van Rome. In het 23. jaar zonden de Romeinen aldaar eene volkplanting, doch zonder vrucht. C. Julius Cesar zondt 'er eene twede, 202. jaren na des zelfs verwoesting, in het 810. jaar van Rome, die daar aan den naam van Carthago gaf, en het zelve byna in zynen eersten luister herstelde. Sedert dien tydt was het de hoofdstadt van Africa, en eene van de eerste der werreldt, tot dat zy, door de Saracenen ingenomen zynde, geheel verwoest wierdt, en alle hare inwoners en hare rykdommen overgebragt naar Tunis in het 515. jaar van Christus.

Utica was de eerste stadt na Carthago. Deze twee steden waren gelegen in de voorgebergtens van de Golven omringt. De andere voorname plaatsen van de Proconsularische provincie zyn, Adrumeta, Hippozaritos en Tabraca aan de zee; in de provincie Bisacena, Bisace, Thisdraus, en Tines aan de zee; Suffetul, Tapse, Teleptte, Ruspe, Capsa, Tisur en Tuburdes, in het landt; in Tripolitania, Tacape, Sabrata, Oea; Abrotonon, en Leptis, langs de kusten; in Numidië, Hipporegius, of Hippona, Russicada, aan den oever der zee; Syrtus of Constantina, Mileva, Bagaïs, Tagaste, Madaure, Sicca, Lambese, en Tebeste, in 't landt; in het Sitiphiaansche Mauritanië, Igilgilis, tegenwoordig Gigeri aan de zee, Sitiphia in het landt, in het Cesariaansche Mauritanië, Julia Cesarea, Tipaze, Rusuccurra, aan de kusten; in Tingitane, Tingis op het voorgebergte van de Straat, Lixa Banasa, en Sala, aan de kusten van den Oceaan; Russicadira aan de Middelandsche zee, Volubilis en Tacoloside, in het landt.

Tegenwoordig zyn de voornaamste steden van Africa; Marocco, Fez, Algiers, Tunis, Tripoli, Barca; in Egypte, Alexandrië, groot-Cairo, Zaide, Damietta; in het landt langs de Westersche kusten van den Oceaan, Darra, Tesete, Zuinsiga, Genehoa, Tombut, Cano, Cassera, Gangara, Madinga, Guber, Zegzeg, Zamsara, Benin, Diasara, Medras, Salvador, Enhazse de Dongo, de Kaap de Goede Hoop; aan de Rode zee, Suaquem, Ercoco, Adel; langs de kusten van de Barbarysche zee, Magadozo, Melinde, Monbazza, Quiloa, Mozambica, Mongalo, en Barva; in 't ryk der Abissynen, Chaxumuma, Angote, Beleguanze, Abiancantiva, Sova, Amera, Ambiam, Georgia, Zet, Tirut, Caphat; in 't ryk van Monomotapa, Zembre, Bagametro, Butua, Monomotapa.

De ontdekkingen van Africa.

De ouden hebben dit grote werreldsdeel weinig gekend, en zelfs alles, dat boven de monden van den Nyl en de gebergtens van de Maan gelegen is, is maar ruim twee honderd jaren ontdekt geweest. Dewyl het grootste gedeelte van Africa onder de brandende luchtstreek gelegen is, en dat de ouden zich verbeeldden, dat de landen, onder dit klimaat gelegen, onbewoonbaar waren, ter oorzake van de onmatelyke hette der zonne, zo heeft dit vooroordeel hen weêrhouden om te arbeiden tot ontdekking van die delen van dit halfeilandt, die van de Middelandsche zee afgelegen zyn. Daar zyn 'er echter onder de ouden geweest, die gelooft hebben, dat het binnenste van Africa bewoond was; maar zy bevolkten deze landen met zulke vreemde wanschepsels, en zulke wilde volkeren, dat men de zelve naauwlyks in den rang der menschen kan plaatsen. Zodanige zyn de Gymfasanten, naar 't verhaal van Pomponius Mela, die geheel naakt gingen, en van 't gebruik der pylen, en van ander wapentuig onkundig waren; waarom zy vloden voor alle andere menschen, die hen ontmoetten, en lieten zich niet dan van die van hunne natie zien. De Cynocephalen, die het hoofdt en de poten, zegt hy, van een hondt hadden, en gelyk die dieren blaften. De Sciapoden, die zich met de schaduw van hunne voeten wisten te bedekken tegen de hette van de zon. De Blemmyen, die zonder hoofdt waren, en de oogen en den mondt in de borst hadden; en andere fabelachtige volkeren. De zeevaart en de nieuwe ontdekkingen hebben de dwalingen der ouden doen zien, en men heeft bevonden, dat de meeste binnenste landen van Africa wel bevolkt zyn, en dat de hette, gelyk gezegt is, door de koelheit van de winden en van den nacht, als mede door den dauw gematigt wordt: hoewel het echter waar is, dat Africa, dat tweemaal zo veel lands heeft als Europa, nochtans niet half zo veel bewoners heeft dan het zelve. Het is dan waar, dat de ouden, door onkunde van het binnenste van Africa, van des zelfs gelegenheit, hoedanigheit, volkeren, enz. alleen door gissing en van horen zeggen gesproken hebben. Hanno, een vermaard Carthaginenzer, ontdekte eertyds, door last van de Republyk, een groot gedeelte van de Westersche kust en van Africa; maar hy trok niet dieper in het landt: en daarenboven bleef de beschryving van zyne reize genoegzaam onbekend aan de Romeinen, omdat de zelve in de Punische taal geschreven was. Wy hebben 'er echter eene Griekſche vertaling van, die te Bazel, te Straasburg en te Leiden gedrukt is. De vaart van eenige Pheniciers ten tyde van Necho, koning van Egypte, was van geen meerder vrucht. Zy gingen op de Rode zee te scheep, en langs de kusten van Africa gevaren zynde, tot den mondt van de straat van Gibraltar, keerden zy weder langs de Middelandsche zee in Egypte, volgens het verhaal van Herodotus. Behalven dat zy niet anders zagen dan kusten, is het verhaal van hunne zeevaart noch zeer logenachtig. De nakomelingschap heeft geen meer verlichting kunnen trekken uit de reize, welke de Sataspen rondom Africa deden ten tyde van Xerxes, den Monarch van Persië. De onderneming der Nasamonen, oude volkeren van 't koninkryk van Tunis, was niet gelukkiger. De Portugezen zyn de eerste ontdekkers geweest van het gene den ouden onbekend was. Henrik, hertog van Viseu, de jongste der kinderen van Johannes den I. koning van Portugal, ontdekte in 't jaar 1420. het eilandt Madera; in 't jaar 1428. het eilandt vant St. Port; in 't jaar 1440. de eilanden van Cabo Verde; en in het jaar 1450. de kusten van Guinea. Na de doodt van dezen prins in 't jaar 1463. bleef deze onderneming den tydt van twintig jaren zonder verder gevolg. Johannes de II. hervatte de zelve, en ontdekte door middel van Diego Kon, in 't jaar 1488. de koninkryken van Congo en van Angola, en het eilandt St. George. Bortholomeus de Diaz voer vervolgens voorby Cabo Verde, landde op het Prinsen-eilandt, en vorderde naar 't Zuiden, tot aan 't uiterste van Africa, waar van de hoek sedert de Kaap der Goede Hoop genoemd wierdt door Vasquez de Gama, die deze Kaap voorbygezeild zynde, en Africa aan de linkerhandt gelaten hebbende, de landen van Quiloa, van Mozambica, van Mombaze, en van Melinde in neder-Æthiopië ontdekte. De Hollanders en de Engelschen hebben naderhandt ook nog nieuwe ontdekkingen in dit gedeelte van de werreldt gedaan.

De oorspronk der volkeren van Africa.

Africa is door de afkomelingen van Mitsraïm, den zoon van Cham, bewoond geweest, die Egypte en Lybië bevolkten, en zich allengs tot aan de uiterste einden van Africa uitbreidden. Men gelooft ook, dat de afkomelingen van Put, een anderen zoon van Cham, zich in Lybië en Mauritanië neêrgezet hebben. Wat Cus, den eersten zoon van Cham, belangt, hy is de oorspronk der Æthiopiers; maar deze Æthiopiers zyn gene Africanen; het is een volk van Arabië. Het is zeker, dat niet alleen Egypte en de kusten van Africa, maar ook des zelfs binnenste landen tot aan het uiterste einde van de eerste tyden af door verscheide volkeren zyn bevolkt geweest, die weinig bekend waren. De Lybiërs beslaan daar van een groot gedeelte; de Nazamonen een ander, en het overige was door eene menigte van volkeren bewoond, waar van men de namen in Herodotus, in Plinius, en in de oude landbeschryvers vindt. De Pheniciers en de Grieken stelden volkplantingen in verscheide oorden langs de kusten van de Middelandsche zee. De voornaamste was die van Carthago, door Dido gebouwd, van Tyrus in Africa gekomen, in het zevende jaar van Pygmalion, koning van Tyrus, 882. jaren voor Christus, het 3832. jaar van de Juliaansche tydkring.

De zeden en de strydbaarheit der Africanen.

De Africanen zyn voor het meeste gedeelte bruin, zwart, geel, en weinig blank. De ouden hebben de zelve voor verraderſch, ontuchtig, en van weinig trouw gehouden. Salvianus zegt in zyne verhandeling van de voorzienigheit, *lib.* VII. dat men bezwaarlyk iets in hen kan vinden dan het geen quaad is. Zy zyn wreed, liefhebbers van den wyn, trouwloos, weinig oprecht, gierig, en schaamteloos; en hunne onkuischheit en hunne lastering gaan alles, wat men daar van zoude kunnen zeggen, te boven. Men heeft ook van hen gezegt, dat Africa niet dan ongemene dingen voortbragt; dat is te zeggen, dat het menschen deedt zien, die men of als wangedrochten door hunne misdryven, of als wonderen door hunnen geest en door hunne deugdt konde aanmerken. Wy hebben de voorbeelden van deze laatsten in Tertullianus, Cyprianus, Augustinus, Fulgentius, Victor van Utica, Arnobius, den paus Gelasius den I. en verscheide anderen, om hunne geleerdheit en heiligheit pryswaardig. De voornaamste dezer volkeren, die tegenwoordig Africa bewonen, zyn die, welke men oorspronkelyke van het landt noemt, de Æthiopiers, en de Arabiers, waar van 'er verscheiden slag is, als die, de welke in steden leven, die in de wildernissen wonen, de omzwervende, de herders, enz. De Africanen

nen zyn in 't algemeen zo edelmoedig, zo dapper, noch zo oorlogszuchtig als de Europianen; en indien hunne vorsten talryke legers hebben, zy zyn daarom niet te beter: zy houden ook noch order, noch rang in hunne ftryden, die gemeenlyk te paardt en met lancien gefchieden. Zy hebben geen krygskunde, en een klein getal Portugezen heeft verfcheide natien t'ondergebragt; een eenige fortres houdt met een kleine bezetting eene gehele provincie in toom, en een Regiment Europifche foldaten zoude een geheel leger Africanen doen vluchten. De Turk beoorloogt doorgaans den koning der Abiffynen, en ontneemt hem van tydt tot tydt plaatfen van aangelegenheit, of neemt de zelve onder zyne befcherming, zonder dat de Negus iets durft ondernemen om de verlorene plaatfen te herwinnen. Het is waar dat 'er op eenige plaatfen wrede en ftoute volkeren zyn: maar dewyl zy den degen niet weten te trekken, noch de wapenen te handelen, komt deze ftoutheit weinig te ftade om een groot koninkryk te befchermen. De volkeren van Barbarye zyn de krygshaftigfte van geheel Africa, om dat zy door de wapenen der Chriftenen geoeffend zyn; waar door Barbarye met zyne Turken en oorfpronkelyke Arabiers zich dapper verweert tegen die het beftryden. Nochtans laten deze volkeren zich door de Chriftenen bedwingen, die fortreffen op hunne kuften bouwen, waar door zy hen zeer hinderlyk zyn. De Arabiers, die zich in het lant geveftigt hebben, zyn vaardiger dan de andere Africanen, en verlaten zich op hunne menigte; en hunne gehardheit tot den arbeidt, zo wel als hunne ervarenheit in het ftryden, doen hen van hunne naburen vrezen. Daar zyn in zommige oorden volkeren, die geheel barbaarfch zyn, gelyk de Cavarianen, waar van Plinius, overeenkomftig met de latere verhalen, fpreekt. Vincent le Blanc voegt'er by, dat zy zo vuil zyn, dat zy de ingewanden der beeften eten zonder die te reinigen; en zo woeft, dat zy eer verhongerde honden dan redelyke menfchen gelyk zyn. (Zie Caffers.) De volkeren van de Barbaryfche kuft zyn grote rovers en zeefchuimers. De koophandel bloeit aldaar, en is 'er groot in Barbaryfche paarden, in Turkfch leer, en in de vruchten van het landt. De Egyptenaars zyn de befte zwemmers der werreldt, levendig, vrolyk en vernuftig. Hun landt is eertyds het landt der wetenfchappen geweeft, gelyk breder blykt daar van dien ftaat gefproken wordt. De Numidiers zyn in 't gemeen zwaar en plomp, zy zyn zwak van gezicht, ter oorzake van den windt en van het zandt; en men zegt zelfs, dat de dadelen hen de tanden vroeg uit den mondt doen vallen. De inwoners van Zaara zyn byna alle herders, wonderlyk bequaam tot de jagt, en grote lopers. De Nubiers zyn redelyk befchaaft. Een koning van Nubië heeft eertyds een leger van 100000. paarden op de been gehad. Tegenwoordig handelen de inwoners in goudt, in civet, in fandelhout, in yvoor, enz. Die van Guinea zyn verwaand, diefachtig, nydig, afgodifch en bygelovig, zo wel als die van Monomotapa. De wapenen van deze laatfte zyn pieken, en pyl, en boog. Hunne vrouwen zyn krygsluiden, en munten in hunne legers uit. Op zyn plaats wordt van alle deze volkeren in het byzonder gefproken.

De regering van Africa.

Africa heeft in het begin zyne verfcheide prinfen gehad, die'er langen tydt geregeerd hebben, federt dat de kinderen van Cham zich daar geveftigt hebben, gelyk Jofephus zegt. De Republyk van Carthago was aldaar machtig; als mede de koningen van Numidië. De Romeinen overwonnen deze laatften, en vernielden Carthago. Zy hadden hunne volkplantingen en hunne landvoogden in Africa, en de keizers bleven daar van meefter tot in de V. eeuw. Genferik, koning der Wandalen, in Africa geroepen door den graaf Bonifacius, quam daar uit Spanje in 't jaar 427. of 428. onder 't keizerryk van Valentianus den III. Hy nam naderhandt Carthago in, en veftigde aldaar het koninkryk der Wandalen. Hunerik, zyn zoon, was zyn opvolger. Ganthamond en Thrafamond, broeders van Hunerik, regeerden vervolgens. Hilderik, zoon van den zelven Hunerik, volgde op Trafamond, en Gilimer onttroonde hem in 't jaar 531. Eenigen tydt daarna zondt de keizer Juftinianus Bellifarius in Africa, die Carthago vermeefterde en Gilimer gevangen nam in 't jaar 534. en vernietigde het koninkryk der Wandalen. Aldus keerde Africa wederom onder de heerfchappy der Romeinen, die het zelve in zeven provincien verdeelden. In de VII. eeuw veftigden de Mahometaanfche Arabiers zich aldaar; en leiden vervolgens de Africanen eene fchatting op. De Kalif Odman zondt een leger van byna tachtig duizend man derwaards, en zy pleegden daar ongemene geweldenaryen. In 't jaar 697. joegen deze ongelovigen den Patricius Johannes uit Africa; en zy zonden dikwils nieuw onderftandt derwaards. Eindelyk wierden byna alle deze grote landen aan de Mahometanen onderworpen, die zich daar meer dan negen eeuwen geveftigt, en van waar zy zich ook in Europa verfpreid hebben. Eenige fchryvers hebben gemeend, dat de gedurige flaverny der Africanen een ftraffe geweeft is van hunne misdaden en wanbedryven. Tegenwoordig is Africa aan verfcheide mogendheden onderworpen. De grote Heer is meefter van Egypte, en van het grootfte gedeelte van Barbarye, daar de Cherif van Marocco is, en verfcheide andere kleine prinfen. In Numidië zyn de Arabifche Cheiquen, gelyk mede in Lybië. De anderen zyn, de koning van Tombuc, van Nubië, enz. de grote Negus van Æthiopië, de Mani of koning van Congo, de keizer van Monomotapa, enz. Behalven alle deze verfcheide koningen en prinfen heeft de koning van Spanje op de Barbaryfche kuft Mahamora, la Racha, Oran, Marzalquivir, Penon de Velez, en Melilla bezeten: doch tegenwoordig heeft hy niets op de Barbaryfche kuft in bezit dan Ceuta. In de Middelandfche zee heeft hy het eilandt van Pantalarea, en in de Atlantifche zee de Canarifche eilanden. De Portugezen hebben Alcazar en Mazagan, in Barbarye; Carigueffem, in Numidië; het fort St. Philippe, in Nigritië; Cachieu, het kafteel d'Azien, en het fort van Cama, in Guinea; St. Paul, en de forten van Maffagan, en van Angola, in Congo; Sofala en het hoofdfort, in Caffreria; Mozambique, de kaftelen van Quiloa en van Melinde, met Monbaze, op de kuft van Zanguebar. Zy hebben'er noch de eilanden van Tercera, van Madera, van Porto Santo, van Cabo Verde, het Prinfen-eilandt, het eilandt van Fernando-Pao van Anobon. Zy hebben ook St. Helena, en in Barbarye Tanger gehad, dat zy aan de Engelfchen afgeftaan hebben, en dat Karel de II, koning van Engelandt, in 't jaar 1682. verlaten heeft. De koning van Vrankryk heeft'er eene fortres, het Baftion van Vrankryk genoemd. De Franfchen hadden zich voor de Portugezen en de Hollanders in Guinea geveftigt. De koning van Denemarken heeft 'er het eilandt van St. Thomas. De Hollanders hebben in Africa Arguin en Goeree, op de kuft van Nigritië; de forten van St. George d'Elmina, en Naffau, in Guinea; en Pavoafan, op 't eilandt van St. Thomas.

De Godsdienft der oude Africanen.

De oude Africanen zyn alle afgodendienaars geweeft. Die van Barbarye aanbaden de zon en het vuur. Zy hadden aan het laatfte tempelen toegewyd, daar dit Element met zo veel zorge als onder de Veftalen te Rome bewaard wierdt. De Numidiers aanbaden de Planeten. De Negers aanbaden verfcheidentlyk, eenigen de fterren of de Elementen, of zelfs het eerfte levende fchepfel, dat zy uitgaande ontmoetten. De bygelovigheit der Egyptenaren was ongeloofly k. Op zyn plaats wordt gezegt, dat zy tot de rapen en den ajuin toe aanbaden. Alle deze volkeren hebben federt de Goden der Romeinen aangenomen. Jupiter hadt een vermaarden tempel in de wilderniffen van Barca, onder den naam van Jupiter Ammon. De volkeren van hoog-Æthiopië aanbaden den Godt des hemels, onder den naam van Guiguimo. Men geeft voor, dat zy den Godsdienft der Joden omhelsden op aanhouding van Maquede, die men zegt de koninginne van Scheba geweeft te zyn, die Salomon bezocht; en dat zy tot eenen Apoftel van het Chriftelyke geloof den kamerling van de koninginne Candace hadden, die door Philippus den Diaken gedoopt wierdt, gelyk in de *Handelingen der Apoftelen* verhaald wordt. Hoewel Salvianus, *lib.* VII. *van de Voorzienigheit*, zegt, dat de kerk van Carthago door de Apoftelen gefticht is, zo is het zeker, dat Auguftinus in zyn boek *van de eenigheit der kerke*, *cap.* 15. erkent dat de Africanen den Chriftelyken Godsdienft eerft na vele andere volkeren ontfangen hebben. Men kan dan niet zeggen, dat de Apoftelen in Africa gepredikt hebben. Het is waarfchynlyk, dat het zelve den Chriftelyken Godsdienft eerft ontfangen heeft omtrent honderd jaren na de doodt des Heilands door de predikers, van Rome derwaards gezonden, gelyk Auguftinus en Innocentius de I. verzekeren. Maar indien dit gedeelte van de werreldt het geluk niet gehad heeft van zo haaft door den glanfch van het Euangelium verlicht te zyn, het heeft het geluk gehad in korten tydt daar door beftraald te worden; want het Chriftendom wierdt 'er vaardiglyk geveftigt en verfpreid in de landen, die aan 't Roomfche gebiedt onderworpen waren, en men zag 'er wel haaft een groot getal kerken, en eene oneindige menigte van Chriftenen. De vervolgingen rukten velen der zelven weg; maar het bloedt der martelaren was gelyk een zaadt dat de Chriftenen vermenigvuldigde, volgens de fchone fpreuk van Tertullianus: *Plures efficimur quoties metimur à vobis; femen eft fanguis Chriftianorum.* Wanneer de vervolgingen ophielden, wierdt de kerk van Africa verdeeld door de fcheuring der Donatiften, de welke begon in het jaar 370. en duurde meer dan drie honderd jaren, ondanks alle de kerkelyke veroordelingen, de Concilien, de wetten der vorften, de byeenkomften, en de gefchriften, waar van men zich bediende om de fcheuring weg te nemen. De verdeling der kerkelyke provincien van Africa was overeenkomftig met die der burgerlyke provincien federt den tydt van Cyprianus; maar, uitgezonderd den biffchop van Carthago, was het recht der voornaamfte kerkvoogdy niet gehecht aan de burgerlyke hoofdfteden; de oudfte biffchoppen der provincien waren de eerfte of voornaamfte kerkvoogden der zelve. Aangaande den biffchop van Carthago, hy was als de patriarch van geheel Africa, en hadt de voorrechten van de waardigheit en 't gezag over alle de provincien. Dewyl Africa volkryk was, en dat 'er een groot getal van fteden, vlekken, dorpen en kaftelen waren, zo was 'er ook eene grote menigte van biffchoppen; en men ftelde de zelve niet alleen in de fteden aan; maar zelfs in de dorpen en kaftelen. Daarom hebben de kerkvergaderingen van Africa altoos uit een groot getal van biffchoppen beftaan. In 't jaar 470. verfchenen 'er 411. op de byeenkomft te Carthago gehouden; en daar ftaan'er 458. op de lyft der Africaanfche biffchoppen ten tyde van Hunnerik, koning der Wandalen, gemaakt. Zy wierden alle onder dien Ariaanfchen vorft verjaagt. Daar bleven echter verfcheide rechtzinnige kerken overig: zodat, wanneer Juftinianus Africa herwonnen hadt, Reparatus van Carthago noch een Concilie vergaderde van 217. biffchoppen. Het getal der bisdommen van Africa, uit de oude overblyfzelen getrokken, beloopt 690. Maar wanneer de Saracenen zich meefter gemaakt hadden van het landt, wierdt de kerke t'eenemaal verwoeft, en in zulk eenen ftaat gebragt, dat 'er ten tyde van Gregorius den VII. maar drie biffchoppen in geheel Africa waren. De Arabiers, die in de VII. eeuw in Africa quamen, zaaiden aldaar het Mahometaansdom: en hoewel de natuurlyke inboorlingen van het landt, vermoeid van hunne heerfchappy, hen uit de wilderniffen gejaagt hebben, zo hebben zy echter hunne dwalingen behouden.

Hedendaagfche Godsdienft der Africanen.

Africa heeft tegenwoordig vyfderlei inwoners, zeer verfcheiden van geloof, namelyk de Mahometanen, de Caffers, of Hottentotten,

ten, de afgodendienaars, de Joden, en de Christenen. De Mahometanen, die een groot gedeelte van het zelve bezitten, zyn in meer dan twee en zeventig secten verdeeld, zo van de genen, die den Alcoran zonder uitlegging en naar de letter volgen, als van de genen, die 'er de noten van verscheide Marabouts byvoegen, enz. De Caffers hebben geen kennisse van den waren Godt, zy leven als de redenloze dieren. De afgodendienaars zyn in eene grote menigte in het landt der Zwarten en in neder-Æthiopië; en zelfs in Abissinië, voor al die, de welke in de wildernissen leven. Daar zyn ook vele Joden in verscheide koninkryken. De natuurlyke inboorlingen, die zich van Abraham afkomstig rekenen, en die men in Egypte, en in de staten der Abissynen vindt, zyn vry machtig. De anderen zyn uit Asië gekomen na de inneming van Jeruzalem onder Vespasianus, en na de volkome verwoesting van Judea door de Romeinen, de Persianen, de Christenen, en de Saracenen. Daar zyn 'er eindelyk, die uit Europa aldaar gevlucht zyn, van waar zy verjaagt wierden uit eenige oorden van Italië in 't jaar 1342. uit Vrankryk in 't jaar 1395. uit Engelandt in 't jaar 1490. en uit Spanje in 't jaar 1492. Zy leven verschillende, en in verscheide Synagogen; maar arm en veracht van de gehele werreldt. Wat de Christenen van Africa belangt, daar zyn vreemdelingen, gelyk de arme slaven; en inboorlingen, waar van 'er vele Roomsch-Catholyken zyn, gelyk de onderdanen van de koningen van Spanje en Portugal, en een groot gedeelte der Abissynen. De andere zyn afgescheurde Christenen, die door het landt verspreid zyn, gelyk de Maroniten, Georgianen, Grieken, Armeniers, en Christenen van St. Thomas. Onder de zelve erkennen sommigen den patriarch van Alexandrië, anderen hunne byzondere kerkvoogden, en de Grieken den patriach van Constantinopel. De Portugezen hebben veel werks gedaan om den Christelyken Godsdienst in deze landen vast te stellen, en voor al in hunne overwonne landen. Zy hebben 'er ook verscheide bisdommen. De Spanjaarden hebben daar de bisdommen van Ceuta, in Barbarye; van St. Salvador, in Congo; van Angra, op 't eilandt Tercera; van Funchal, op dat van Madera; van St. Jago en van St. Thomas, in de eilanden van Cabo Verde. Alle deze bisdommen behoren onder dat van Lisbon; doch dat van Ceuta onder Evora. Zy hebben ook in de Canarien een bisdom, behorende onder het aartsbisdom van Seville. Het bisdom van Maltha is onderhorig aan dat van Palermo. De Hollanders oeffenen in de plaatsen, die zy in Africa bezitten, den hervormden Godsdienst in hunne eige kerken.

De Taal der Africanen.

De oude Africanen, Bereberes genoemd, hoewel in verscheide volkeren verdeeld, en door verscheide landschappen verspreid, spreken alle de zelve taal, die men de taal van Abimalik noemt: om dat deze Abimalik voor den schryver van hunne spraakkunst gehouden wordt. Men bedient zich in Africa nog van eene andere zeer oude taal, welke de Arabiers de Barbaarsche noemen, met opzicht op de provincie van Barbarye. Jan Leon zegt, dat men de zelve *Aquel Amarig*, dat is de *edele taal*, noemt. Deze Barbaarsche taal, die de natuurlyke spraak der Africanen was, heeft tegenwoordig veel overeenkomst met het Arabisch: om dat de genen, die met deze volkeren handelen, eene menigte woorden van de Arabische taal, en van die van Abimalik in hunne oude taaleigenschap vermengen. De Æthiopische taal is verbasterd Arabisch. Het Zungaysch, en het Gubersch zyn talen, die aan zekere volkeren van Nigritië in het byzonder eigen zyn. Het Zinchsch is in gebruik in de provincien, die langs den Niger gelegen zyn; en het Abesch onder de Abissynen. Van de Egyptische taal wordt in het artykel van EGYPTEN gesproken. Het meeste gedeelte der boeken en openbare geschriften wordt in de taal van Abimalik, of in goed Arabisch geschreven. Aangaande het schrift vindt men vermaarde schryvers, die verzekeren, dat wanneer de Mahometanen Barbarye vermeesterden, de Africanen zich van Latynsche letters bedienden: om dat de Romeinen, Africa bemachtigt hebbende, alle de oude opschriften vernielden, om het geheugen van de ondernemingen der dappere Africanen uit te wisschen, en dat zy andere van hunne taal in de plaats stelden. Maar de Kalifs of Arabische keizers, deze landen overheerd hebbende, deden alle de boeken van de histórien en wetenschappen, die zy daar vonden, verbranden, en lieten het lezen van gene andere boeken, dan die van hunne taal en Godsdienst, toe; zo dat de Africaansche letters eindelyk verloren zyn, en dat men 'er tegenwoordig met Arabische letters schryft.

Concilien van Africa.

Men stelt onder den naam van Africa eenige Concilien, in de Proconsularische provincie, of onder de eerste kerkvoogdy van Carthago, in de landen, die aan de Romeinen bekend waren, gehouden. Agripinus, van wien op zyne plaats gesproken wordt, deedt 'er een houden onder het opperpriesterschap van Zephirinus omtrent het jaar 215. wegens den doop der ketters, welke hy geloofde dat men herdopen moest. Hy vergaderde ten dien einde alle de bisschoppen van Africa en van Numidië; en na dat zy te zamen geraadpleegt hadden, beval men, dat men de ketters herdopen zoude. Cyprianus spreekt van dit Concilie in zyne brieven. Van dien tydt af tot nu toe, zegt hy, heeft men in onze provincien duizenden van ketters gezien, die, wederom tot de kerke komende, met blydschap verzocht hebben door de genade van het zaligmakende water des doops herboren te worden. In 't jaar 255. hieldt men een Concilie tot hervorminge der zeden en van de kerkelyke tucht. Dit is het zelve, dat men het I. Concilie van Africa noemt. Het II. wierdt vergaderd in het jaar 256. tegen Martialus, bisschop van Leon in Spanje, en tegen Basilides, bisschop van Astorga, in het zelve landt. Zy wierden beide aldaar veroordeeld, en van hunne waardigheit afgezet, als van verscheide misdaden overtuigt zynde, en onder anderen van onder het getal der lasterschryvers geweest te zyn, en smeekschriften gedurende de vervolging aan de Heidenen overgeleverd te hebben. Het Concilie van Africa van het jaar 399. wierdt te Carthago gehouden. In het jaar 401. hieldt men 'er twee andere wegens de tucht, en over de zaak van de klerken der Donatisten, die wederom in den schoot der kerke keerden. Van alle de andere Concilien wordt onder den tytel van CARTHAGO gesproken, om dat de zelve in die stadt of onder des zelfs kerkgebiedt vergaderd zyn.

Schryvers die van Africa spreken.

Ptolomeus, Strabo, Plinius, du Val, Sanson, Baudrand, enz. *in Geograph.* Tacitus, Titus Livius, Florus, Sallustius, Dion, Appianus Alexandrinus, Quintus Curtius, enz. *in Hist.* Procopius *de bello Vandal.* Gregorius Abulpharagius, uitgegeven door Eduard Pocock, *Orient. Hist.* Joan Leon *Africa* en Marmol *Descr. d'Afr.* Dapper *beschryving van Africa.* Victor Utic. *Hist. Pers. Vandal.* François Alvarez, *Hist. Æthiop.* Diego de Torrez, *Hist. des Cher.* Jean Bapt. Grammaje, *Afr. illust.* Joan. Bapt. Birago, *Hist. Afr.* Balthazar Tellez, *Hist. Æthiop.* Bernard de Alderete, *Antiquid. d'Afr.* Louis de Urreta, *Hist. d'Æthiop.* Nicolas Godinho, *de Reb. Abiss.* P. de Mesqutita en P. Paez, *Hist. Æthiop. Reizen van* Thomas Herbert *in Africa*, Vincent le Blanc, Linschoten, Mocquet, de Jannequin, de Montconis, de Jean de Barros, de George Sandis, enz. Isaac Vossius *de Orig. Nil.* Damianus a Goez *de Morib. Æthiop. T.* II. *Rerum. Hispan. T.* I. *Navig. Ram.* Job Ludolf. *Hist. Æthiop.*

AFRICANUS, (JULIUS) een Christen Historieschryver in de III. eeuw, te weten in 't jaar 222. na Christus geboorte, die by de ouden, zo wegens zyn deugtzaam leven, als nagelatene schriften zeer beroemd was. Het gemene gevoelen is, dat hy van Emmaus was. Onder anderen zyn zyne brieven noch voorhanden, die hy aan Origenes heeft geschreven, nopende de Historie van Suzanna, die hy niet voor Canonyk hieldt. Hy heeft ook aan Aristides een brief geschreven, vervattende de vergelyking van de geslachtlyst van Christus tusschen de Euangelieschryvers Lucas en Mattheus, waar in hem de eene Joseph, een zoon van Heli, en de ander een zoon van Jacob noemt. Deze brief wordt zeer geprezen. Julius Africanus zegt daar in, (tot oplossing van de strydigheit, die zich in deze twee geslachtrekeningen schynt op te doen, dewyl de eene Euangelist zegt, dat Joseph de zoon van Heli was; en de ander, dat hy de zoon was van Jacob:) dat Matthan, die afkomstig was van Salomon, den zoon van David, eene vrouw trouwde, genaamd Estha, waar by hy Jacob hadde: maar dat, na de doodt van Matthan, deze zelve vrouw trouwde met Melchi, of liever Matthat, afkomstig van Nathan, den zoon van David, by wien zy eenen zoon hadt, genaamd Heli; en dat aldus Jacob, Heli zonder kinderen gestorven zynde, volgens de wet verplicht was met zyne weduwe te trouwen, waar by hy teelde Joseph, den man van Maria, die by gevolg de zoon van Jacob was volgens de natuur, en de zoon van Heli volgens de wet. Om deze geslachtrekening gemaklyk te begrypen, die van belang is, kan men de zelve in deze tafel zien:

DAVID.

SALOMON. Zyne nakomelingen, door Mattheus verhaald, zyn: * . *		NATHAN. Zyne nakomelingen, door Lucas verhaald, zyn: * . *
MATTHAN, eerste man.	ESTHA	MELCHI, of MATTHAT, twede man.
JACOB, twede man.	N. * Vrouw welker naam men niet weet.	HELI, eerste man, gestorven zonder kinderen.
	JOSEPH, zoon van Jacob door zyne geboorte, en zoon van Heli door de wet.	

Africanus heeft ook eene Kronyk van 't begin der werreldt tot het jaar 221. na Christus geboorte geschreven. Valesius zegt, dat 'er nog een ander van dien naam geweest is, die den Heidenschen Godsdienst toegedaan was, en *libri* IX. *Cestorum* geschreven heeft; hoewel anderen hem voor een en den zelven houden. *Euseb. in Chron. lib.* VI. *Hist. August. lib.* II. *Retract. cap.* 7. *Photius Bibl. cod.* 34. *Scaliger. Baron. Wetstenius in Epist. Orig. ad African. pag.* 150.

AFRICA, ook *Machadia*, of *Mahadia* hedensdaags geheten, is eene stadt in Barbarye, van de ouden *Aphrodisium* genoemd, in het koninkryk van Tunis, 10. mylen van Adrumetum, byna rondom in 't water aan de Middelandsche zee, ten Zuid-Oosten van de stadt Tunis. Marmol bedriegt zich, menende dat Adrumetum en Africa de zelve stadt is. Hy spreekt daar van in 't brede in het VI. *boek van de beschryving van het werrelsdeel Africa*; en, van des zelfs gelegenheit volgens het gevoelen van Ptolomeus gesproken hebbende, voegt hy 'er by, dat de Kalif Mehedi van Carvan, het ingenomen hebbende, het zelve versterkte, en naar zynen naam noemde. Het was als een eilandt gebouwd op een hoek lands, die in zee springt, met een goede haven, en een sterk kasteel. De Korsaren uit Sicilië hebben in vorige tyden deze stadt bemachtigt, en haar den naam van Africa gegeven. Naderhandt nam een van de koningen van Marokko de zelve in; en wanneer zy eindelyk onder de macht van Karel den V. geraakte, liet hy de zelve slechten, dewyl hy geen kans zag om ze te behouden. *Marmol lib.* VI. *cap.* 28. *Calvet. de Aphrodis. Expugn. Chytræus Chron. Sax.*

AFRICANUS, (SEXTUS CÆCILIUS) een leerling van Julianus, en een van de vermaardste rechtsgeleerden ten tyde van den keizer Antoninus. Bertrand stelt hem wel in de vierde eeuw geleeft te hebben, en maakt hem tot een leerling van Pacuvianus; doch het gezag van Lampridius, op wien hy zich beroept, schynt alhier niet genoeg te zyn. Hy heeft geschreven *lib.* IX. *Quæstionum*, waar van wy de stukken in het *Corpus Juris civilis Romani*, en over de zelve goede aantekeningen van Cujacius hebben. *Bertrand. in Vita JCt. lib.* I. *cap.* 6. *Grot. in Vita JCt. lib.* I. *cap.* 6. §. 8.

AFRICANUS, hoofdt der keizerlyke lyfwacht te Constantinopel, in 't jaar 316. onder Arcadius. Gregorius de Nazianzener schreef aan hem zynen LXV. brief. Daar is ook een bedienaar van Constantyn den Groten van den zelven naam geweest. Van den een en van den anderen wordt in de *Theodosiaansche Codex* gesproken. Zie *Jaq. Godefroi Prosopographia.*

AFRODISSIUM, eene stadt van de provincie Cyrenias in Africa, die Mahedi, eerste Kalif der Fathimiten, zeer prachtig onder den naam van *Mahadrah* liet opbouwen. *Herbelot Bibl. Orient.*

AFSCHIN, (HAIDAR) zoon van Kacus, was een Turk van geboorte, en van een geringe afkomst. Zyne verdiensten verheften hem tot het opperbevel van de legers van den Kalif Motassem den Abessider. *Herbelot Bibl. Oriental.*

AGA, of AGAG, een koninkryk, met eene hoofdstadt van den zelven naam, behorende onder het koninkryk van Monomotapa, dat een gedeelte is van neder-Æthiopië; zynde dit Aga gelegen omtrent het grote meir van Zaire, tusschen den Nyl en de provincien van Ambian en Nove. Het heeft heidensche inwoners.

AGA, de naam van een berg, waar uit de Arane en de Euphraat hunnen oorsprong hebben, en die Strabo en Ptolomeus *Aba* noemen. *Hermol. over Plinius lib.* VI. *cap.* 9.

AGA is de naam van het opperhoofdt der Janitzaren in het Turksche gebiedt, en betekent zo veel als heer of meester. Zyne macht is zeer groot, en hy mag alleen voor den Sultan in eene vrye gestalte met losse armen verschynen, daar des zelfs voornaamste bedienaars hunne armen altoos kruiswyze over malkanderen op 't hart houden, wanneer zy hem naderen. Wanneer deze Aga sterft, zo behoren zyne schatten en goederen den Janitzaren toe. Ook wordt de naam van Aga aan de bevelhebbers der steden, die onder een Bassa staan, gegeven. *Ricaut de l'Emp. Ottom. Tavernier Hist. du Serrail.*

AGABA, eene sterkte naby Jeruzalem, de welke Galestes, die daar het bevel hadt, in handen van Aristobulus, zoon van Alexander Janneus, en van Alexandra, toegenaamd Salome, en broeder van Hircanus, overgaf, om hem tot een wykplaats te dienen. *Josephus Joodsche Oudheden* XIII. *boek* 24. *kap. Agaba*, of *Haggabah*, betekent in het Hebreeusch eene *hoogte*, of *verhevenheit.*

AGABARUS. Zie ABGARUS.

AGABO, zeker koning van Ethiopië, die zynen broeder Arues deedt sterven. De Historieschryvers van zyn landt zeggen, dat hy twee honderd jaren regeerde, en verhalen van hem vermakelyke dingen.

AGABUS, een van de Propheten, die van Jeruzalem afquamen tot Antiochië, wanneer zich Paulus en Barnabas aldaar onthielden. Hy was, naar 't gevoelen der Grieken, een van de zeventig leerlingen van Christus. Hy voorzeide een groten hongersnoodt over de gehele aarde; en Lucas verhaalt, in de *Handelingen der Apostelen*, dat de zelve ook gekomen is onder den keizer Claudius. De ongewyde schryvers gewagen ook van dezen hongersnoodt, die geweest is in het vierde jaar der regering van den zelven keizer, in het 44. jaar van Christus. Suetonius zegt, dat de keizer zelfs by die gelegenheit smadelyk aangevallen wierdt door het volk op 't midden van de markt, en genoodzaakt in zyn paleis te wyken. Dewyl deze hongersnoodt inzonderheit Judea drukte, en de broeders van Antiochië vernomen hadden, in welk een gebrek die van Judea waren, besloten zy elk van hen iets te zenden tot hunnen dienst, het welk ook geschiedde door de handt van Paulus en Barnabas.

Eenige jaren daarna, Paulus te Cesareen zynde, quam Agabus wederom af van Judea, en voorzeide, dat Paulus te Jeruzalem zoude gebonden en aan de Heidenen overgeleverd worden; waarom de broeders Paulus zochten te bewegen om niet op te gaan naar Jeruzalem, die echter, zyne voorgenomen reize derwaarts voltrekkende, deze voorzegging bewaarheit vondt. Men weet gene andere byzonderheden van het leven van Agabus. De Grieken zeggen, dat hy te Anthiochië de kroon van het maartelaarschap ontfangen heeft; en zy vieren zyn feest den 8. Maart. De Latynen vieren den sedert de IX. eeuw het zelve den 9. February. *Handelingen* XI. en XXI. *Suetonius in Claudio cap.* 18. *Josephus Oudh.* XX. 2.

AGACLYTUS, een gevryde slaaf van Verus. Hy hadt veel vermogen op den geest van dezen prins. Capitolinus, *in 't leven van den keizer Marcus Antoninus cap.* 15, zegt dat de twee gevryden, Geminas en Agaclytus, alles op het gemoedt van hunne meesters vermogten, en zelfs gaf de keizer Verus aan dezen laatsten, die zyn gunsteling was, de vrouw van Libo tegen de wil van Marcus Antoninus. *Capitolinus over Verus cap.* 9.

AGACLYTUS, een Griekschˋ Historieschryver, schreef een boek van de Olympische spelen. *Suidas.*

AGAD, eene stadt van den stamme Issaschar, aan den voet van den berg Hermon. *Hieronymus in locis Hebraicis.*

AGADA. Zie AQUEDA.

AGADES, een klein steedtje van Zaara in Africa. Het zelve legt in de woestenye van Lempta aan den oorspronk van de rivier van Nubië, omtrent veertig mylen van de stadt Lempta, ten Zuiden. *Jean Leon. Baudrand.*

AGADES, eene provincie van Æthiophië in Africa, met eene hoofdstadt van den zelven naam, waar van in 't vorige artykel gesproken is. Men vindt 'er eene grote menigte van Manna, en daar is een groot vertier van vreemde koopmanschappen, die aan den vorst grote rechten betalen: doch de zelve is wederom aan den koning van Tombut cynsbaar. *Marmol lib.* IX. *cap.* 9.

AGAG, koning der Amalekiten, die de kinderen Israëls vyandlyk aangetast hadde in de woestyne na hunnen uittocht uit Egypte, wanneer zy vermoeid waren van 't reizen. De Heer was niet voldaan met de overwinning, de welke Josua in de zelve woestyne op hem behaalde; hy betuigde met eede dat hy de gedachtenis van Amalek zoude uitroejen van onder den hemel; en dat hy hem een wreden oorlog zoude aandoen. De Heer gedacht dan omtrent vier honderd jaren na dien tydt aan de boosheit van Amalek tegen zyn volk, en geboodt aan Samuel, dat hy Saul zou belasten op te trekken tegen Amalek, hem te slaan, en om te brengen alles wat hem toebehoorde van de menschen tot de beesten toe. Saul trok dan in het landt der Amalekiten, en vernielde alles door de scherpte des zwaards, van Havila af tot aan Sur toe, dat over Egypte is. Hy greep Agag, den koning, levendig, en bewaarde hem met het beste der kudde en van den roof, tegen het uitdrukkelyk bevel Gods: waarom de Heer tot Samuel zeide, dat hem berouwde dat hy Saul tot koning over Israël gemaakt hadde. Samuel maakte zich vervolgens op, en verkondigde aan Saul, die zich verschonen wilde met te zeggen, dat het volk het beste gespaard hadde om daar van den Here te offeren, dat de Heer hem verworpen hadde, dewyl hy ongehoorzaam was geweest, alzo de Heer meerder lust hadde aan gehoorzaamheit dan aan offerhanden. Hy dede vervolgens Agag voor zich brengen, die tot hem quam weeldelyk en welgemoed, betuigende dat de bitterheit des doods geweken was. Doch Samuel zeide tegen Agag: *Gelyk als uw zwaardt de wyven harer kinderen berooft heeft, alzo zal uwe moeder harer kinderen berooft worden onder de wyven.* En Samuel hieuw Agag in stukken voor het aangezichte des Heren te Gilgal. Aldus eindigde Agag zyn leven te Gilgal, omtrent het jaar der werreldt 2930. het 1070. voor Christus. *Exod.* XVII. *Deuteron.* XXV. I. *Sam.* XV.

AGAG, een koninkryk. Zie AGA.

AGAGAMMATEN, of, volgens anderen, AGAMANTEN, of AGACIMATEN, zekere volkeren naby den Meotischen poel, waar van by Plinius gewag wordt gemaakt, *lib.* VI. *cap.* 7.

AGAGEN, of JACCHÆ, zeer woeste volkeren in 't hart van Africa, den oorlog in 't koninkryk Congo voerende, maakten zich in 't jaar 1560. daar van meester; na dat zy het zelve door vele moorderyen t'eenemaal verwoest hadden, 't geen onder hunnen koning Alvarez den I. koning van Congo, voorviel, die met de zynen, die overgebleven waren, op een klein eilandt van de rivier Jaire geweken zynde, aldaar de grootste ellende moest uitstaan, terwyl de Barbaren alles in zyn koninkryk te vuur en te zwaardt verwoestten. Het gerucht daar van ter ooren van Don Sebastiaan, koning van Portugal, gekomen zynde, zondt hy Frans de Govia met dapper krygsvolk derwaarts. Govia deedt de Agagen met zulk een goeden uitslag den oorlog aan, dat hy hen t'eenemaal uit het koninkryk verdreef. Hun koning Alvarez wierdt hersteld, en storf in het jaar 1580. Die van Congo schreven de oorzaak van hunne rampen, en de invallen der Agagen aan den Christen Godsdienst toe, dien zy onder Jan den II. koning van Portugal, hadden aangenomen; maar de Portugezen weeten zulks met meer recht aan de verachting en onverschilligheit, welke die van Congo voor dezen Godsdienst betoonden. *Georg. Horn. Orb. Imp. p.* 567.

AGAI, eene plaats van Palestina, niet verre van Bethel. In 't Hebreeusch wordt ze *Ai* genoemd. Hieronymus verhaalt, dat men in zynen tydt byna niets anders dan de puinhopen daar van kon vinden. *Hieron. in loc. Hebr.*

AGALASSEN, volkeren van Indië, bewonende het bovenste gedeelte van de rivier Indus. Zy wierden door Alexander den Groten overwonnen, naar 't verhaal van *Diodorus Sicul. lib.* XVII.

AGALLA, ÆGALLA, GALLIM, of ÆGALLIM, eene stadt van Arabië, in den stam van Ruben, over de Jordane, beoosten de Dode zee in den lande Moabs, die Alexander Janneus, koning der Joden, de I. van dien naam, met verscheide anderen Aretas, koning van Arabië, ontweldigde. Eenige jaren daarna gaf zyn zoon Hircanus de zelve aan dezen Arabischen koning weder.

der, om dat deze hem tegen zynen broeder Aristobulus hadt bygestaan; die hem de kroon en het hogepriesterschap betwistte. Dit gebeurde in het 3989. jaar der werreldt, en 62. jaren voor Christus. Eusebius zegt, dat deze stadt acht mylen van Ar of Areopolis ten Zuiden gelegen was. *Jesaia* XV. 8. I. *Sam.* XXV. 44. *Josephus Oud.* XIV. 2. *Euseb. in Agallim.*

AGALLA, of ANAGALLA, eene geleerde jonkvrouw, waar van de oude schryvers met lof spreken. Atheneus noemt haar *Agalla.* Eenige hedendaagsche schryvers hebben gemeend, dat zy van Corsica was; maar zy was van Corfu. Zy verstondt de welsprekendheit en letterkunde zeer wel, en men zegt, dat zy verscheide boeken geschreven heeft. Eenigen zeggen dat zy het, by de Grieken gebruikelyk, balspelen heeft uitgevonden, waar in men den bal vangt, eer hy den muur raakt, gelyk Meursius in zyn werk van de spelen der Grieken heeft aangemerkt. *Athen. l.* I. *c.* 8. *Rhodig. l.* VIII. *c.* 1. *Ribera l.* XIII. *art.* 389. *Anth. Augustinus in Theat. fam. litter. Meursius in voce Aporras. Vossius de Philol. c.* 2. *Soprani gli scritt. della Ligur. p.* 2.

AGALLIANUS, een der legerhoofden van Leo van Isaurië, aan wien deze keizer in 't jaar 727. het bevel over zyne zeemacht gaf. Maar tegen zynen vorst opgestaan zynde, met een zekeren Stephanus, die hem tot een medgezel gegeven was, en alle de schepen verbrand of in den grondt geboord zynde, deedt men alle wederspannelingen van den aanhang van Agallianus, die men machtig konde worden, sterven, en hy zelfs, geen uitkomst ziende, sprong in zee. *Chevreau Histoire du Monde l.* IV.

AGALLIAS, een oud schryver, waar van by gelegenheit van Aristophanes, in de kleine aantekeningen over de *Iliade* van Homerus, gesproken wordt, *p.* 320.

AGAMANA, eene stadt in Mesopotamië, volgens Ptolomeus, is misschien de zelve met het *Agabana* van Ammianus Marcellinus.

AGAME, eene stadt in klein Asië, in 't koninkryk van Pontus, in het nabuurschap van Heraclea. *Steph. de landbeschryver.*

AGAMEDES, een vermaard bouwmeester. Zie TROPHONIUS.

AGAMEMNON, de zoon van Atreus, volgens Homerus, of de zoon van Plisthenes, en kleinzoon van Atreus, gelyk Hesiodus en Clemens Alexandrinus willen. Hy was een broeder van Menelaus, en hadde tot zyne gemalinne Clytemnestra. Hy was koning van Argos, en wierdt tot legerhoofdt der Grieken tegen de Trojanen verkoren. Hy gaf vele blyken van dapperheit gedurende het tienjarige beleg van die stadt. De dichters hebben gezegt, dat Achilles hem verplichtte om hem Briseïs weder te geven, die hy hem ontvoerd hadt; en dat Cassandra, de dochter van Priamus, die hy onder zyne gevangenen gehad hadde, hem zyne doodt voorzeide, waar mede hy spotte. Wat 'er van zy, in zyne staten wedergekeerd zynde, wierdt hy door Egysthus, den zoon van Plisthenes, vermoord. Anderen zeggen door Thyestes, en dat is het gevoelen, dat Clemens Alexandrinus gevolgt heeft. Deze Egysthus, in de ledigheit en rust gebleven zynde, terwyl zyne medeburgers in den oorlog waren, hadt zich met Clytemnestra, de huisvrouw van Agamemnon, in minnehandelingen ingewikkeld, met de welke hy trouwde, na dat hy haren man hadt doen sterven, en maakte zich meester van het koninkryk in het 2871. jaar der werreldt. Doch hy behieldt het zelve maar 7. jaren, dewyl Orestes, de zoon des overleden konings, den geweldenaar onttroonde; en om de schim zyns vaders te paaien spaarde hy zelfs deze trouwloze vrouw niet, die hem het leven gegeven hadde. *Plutarchus. Dionys. Halicarn. Thucydides. Eusebius. Pausanias. Homerus. Virgilius. Ovidius.*

Dictys van Crete schryft Agamemnon noch andere daden toe, die wy, als belagchelyk, voorbygaan, en om dat de geleerden dit werk als verdicht aanmerken. Eenige dichters hebben ook geschreven, dat hy zyne dochter Iphigenia offerde, om de Goden te verzoenen. Het is waarschynlyk, dat deze fabel, gelyk vele anderen, van eene waarachtige geschiedenis ontleend is, in het gene aan de dochter van Jephtha gebeurde, welke haar vader verplicht was te offeren, om eene onbedachtzame gelofte te voldoen. Zie Lod. Cappel *de voto Jephthæ.* Pausanias zegt dat Agamemnon te Clazomene als een Godt geëerd wierdt, *l.* VII. *Petav. Ration. Temp. P.* I. *l.* I. *c.* 6. *&c. Ovid. l.* XII. *Metam.* Seneca heeft Agamemnon tot het onderwerp van een zyner treurspelen genomen, daar in hy hem koning der koningen, of hoofdt der koningen noemt,

Rex ille Regum, ductor Agamemnon ducum,
Cujus secutæ mille vexillum rates, &c.

AGAMEMNONIA, de reede in Attica, alwaar de Grieksche vloot verzamelde om Troje te beoorlogen.

AGAMESTOR, de elfde altoos blyvende Archon van Athene, wiens regering in 't 780. jaar van de tydrekening van Attica, het 804. jaar voor Christus geboorte, begon. Hy bekleedde die waardigheit 26. jaren, en hadt Eschyles tot zynen opvolger. *Marmora Arondel. Marsham.*

AGAMIA, een voorgebergte en zeehaven in Troas, volgens Hellanicus, door Suidas en Stephanus den landbeschryver aangehaald.

AGAMIDIDES, achter-klein-zoon van Ctesippus, die een zoon was van Hercules. Hy was koning van een gedeelte van Griekenlandt. *Pausanias.*

AGAN, of PAGAN, een van de Ladrones, of Dieven-eilanden in de grote Zuidzee, alwaar het vermaarde zeehoofdt Magellanus, wanneer hy door den Zuider-Oceaan naar de Molukkische eilanden wilde reizen, op een moorddadige wyze van kant wierdt geholpen. Het legt tusschen de eilanden van Chomocoan en van Guagan. *Baudrand.*

AGANARA, AGONARA, of AGANAGARA, eene stadt in de Indiën, aan deze zyde van den Ganges. Castaldus en Moletius maken 'er na Ptolomeus gewag van, en zeggen dat zy aan de zee legt.

AGANESTOR, of AGAMESTOR, een Academist, vondt zich by eenige personen, die op een maaltydt vrolyk waren; en alzo hy een ongemak aan zyne dye hadde, stelden zy een spel, of liever eene drinkwet vast, waar in men overeenquam, dat die geen, die drinken zoude, aan de anderen bevelen zoude wat men hem zoude nabootzen, op verbeurte van eene boete. Wanneer het de beurt van Aganestor was, verplichtte hy de anderen om in de zelve gestalte te drinken als hy deedt; 't geen zy niet kunnende doen, wierden zy genoodzaakt om te betalen 't geen daar toe gesteld was. *Plutarch. Quæst.* 4. §. 4.

AGANICE, of AGLAONICE, eene dochter van Hegetor, of Agetor, den Thessaliër, was in de sterrekunst zeer wel ervaren. Men zegt, dat, wanneer zy eene verduistering in de maan voorzien hadde, zy voorgaf, dat zy de zelve van den hemel zoude trekken, waar over, als haar voorgeven ydel bevonden wierdt, en op niet uitquam, zy alom bespot en uitgelagchen is geworden, en den oorspronk gegeven heeft aan het spreekwoordt, *de maan tot zyn nadeel naar beneden trekken. Plutarch. de Præcep. matrim. cap.* 26. *Scholiast. Apoll. l.* IV. *Erasm. in Adag.*

AGANIPPUS, eene fontein in Beotië. Zie HIPPOCRENE.

AGAOS, AGAOUS, en AGOASI, volkeren in het koninkryk Bagamedri in Abissinië, omtrent de rivier Tacaze. In Ludolfs *Historia Æthiopica* wordt dit ryk *Agaw*, en de inwoners *Agawi* genoemd.

AGAPÆ, AGAPES, waren in de eerste kerke algemene maaltyden, die by het houden van het H. Avondmaal aangerecht wierden, wanneer ryken en armen aan eene tafel met elkander spysden, dragende de eersten de kosten. Dit woordt beduidt zo veel als een liefdemaaltydt, waar van de Apostelen Paulus en Judas gewag maken, dewyl zy onder het houden van de zelve hunne liefde en vriendschap aan elkander betuigden. Of deze Agapæ voor of na het heilig Avondmaal gehouden wierden, zie daar over *Cave eerste Christendom kap.* XI. Om de misbruiken, die in deze maaltyden geschiedden, en zelfs ten tyde van Paulus begonnen, zyn de zelve naderhand verboden. *Tertullian. apol. cap.* 39. *Minutius Felix in Octav. August. Ep.* 64. *Clemens Alex. pæd.* 12. *Gregor. ep.* 71. *Orig. l.* VII. *sup. Jobum. Chrysost. Hom.* 32. *sup. Matth. Hieron. Ep.* 22. *Korthold de Agapis. Arnold afbeelding der eerste Christenen.*

AGAPE, eene Thessalonische maagdt, en martelares onder keizer Maximianus. *Th. Ruinarti Acta sincera &c. ad ann.* CCCIV.

AGAPE, eene Spaansche vrouw van groten huize, die met den redenaar Elpidius zich aan de dwalingen der Gnostiquen overgaf ten tyde van den keizer Theodosius. *Hornius Hist. Eccles. pag.* 97.

AGAPENOR, koning van Arcadië. Hy was een zoon van Anceus, en kleinzoon van Lycurgus, en wierdt genoodzaakt de Grieken voor Troje te volgen. Op de te rug reize leedt hy door storm op het eilandt Cyprus schipbreuk, alwaar hy de stadt Paphos met den vermaarden tempel van Venus gebouwd heeft. *Pausanias lib.* VIII.

AGAPETÆ, AGAPETES, wierden zodanige maagden in de eerste kerke genoemd, die in gemeenschap met elkander leefden; maar naderhandt zodanige dochters, die by de geestelyken woonden, waar uit vervolgens een groot misbruik ontstondt, dewyl de geestelyken tot vleeschelyke gemeenschap met dezelve quamen, voorwendende, dat zy echter maagden bleven. Men noemde deze gewaande dochters *Agapetes*, dat is te zeggen *waarde*, of *geliefde*, door eene quade navolging van den Apostel Johannes, die in zynen derden zendbrief Gajus aldus noemt. Men noemde haar ook *συνεισάκτους*, *ingeleide*, om dat zy in de kamer en in het bedde van hare broeders ingingen, want aldus noemden zy de genen, by de welke zy woonden. Men verboodt ernstig dit misbruik in het Concilie van Niceen; gelyk Chrysosthomus en Hieronymus daar tegen ook krachtig geyverd hebben. Men gaf ook den naam van Agapetes aan de geestelyken zelfs, die by deze vrouwen, of dochters op zulk eene wyze verkeerden. *Beveregius in not. ad Synodic. pag.* 45. *Valef. ad Euseb. Hist. Eccles. l.* VII. *c.* 30. *Filesac. l.* I. *Select. c.* 10. *Arnold afbeelding der eerste Christenen l.* VIII. *c.* 14. *Dodwel in Dissert. Cyprian. diss.* 3. *Chrysost. Serm.* 17. *&* 18. *edit. Savil. Hieron. ep.* 22. *ad Eustoch. Epiphan. Hæres.* 63. *&* 79. *Sanderus hæres.* 79. *Prateol.* op het woordt *Agapetes.*

AGAPETUS, de I. paus van dien naam, was de zoon van Gordianus, een priester te Rome, volgde op Johannes den II. en bekleedde den stoel maar elf maanden. Terstondt na zyne verkiezinge ontfing hy brieven en eene geloofsbelydenis, welke de keizer Justinianus de I. aan zynen voorzaat zondt. Hy gaf zelf een antwoordt, dat vol van schone gedachten was; en hy yverde voor de belangen van de Oostersche kerke, welke verscheide kettersche kerkvoogden door hunne lere bedroefden. Daarna richtte hy te Rome eene Academie op, daar men de heilige letteren onderwees. Hy deedt zulks op den raadt van Cassiodorus, gelyk hy zelfs getuigt. Zyne vredelievendheit verplichtte hem ten voordele van Theodatus, koning der Gotthen, de reis naar Constantinopel te doen, daar hy, bevonden hebbende, dat Anthimus zich in den stoel dezer kerke gedrongen hadt door de gunst van de keizerinne Theodora, weigerde den zelven in de gemeenschap der gelovigen te ontfangen. En dewyl de keizer, die dezen kettersche patriarch niet wel kende, den paus wilde verplichten den zelven te ontfangen, met bedreiging zelfs van ballingschap, zo antwoordde hem Agapetus: *Ik meende een Catholyk keizer gevonden te hebben; maar, na ik bespeur, zo is 't een Diocletianus, dien ik vinde;*

weet nochtans, dat ik uwe bedreigingen niet vreze. Dit antwoordt verplichtte Justinianus naar de waarheit te onderzoeken; en Anthimus, niet hebbende willen belyden, dat 'er twee naturen in Christus waren, wierdt verjaagt, en Menas in zyne plaats gesteld. De paus storf eenige dagen daar na, wanneer hy zich tot zyn vertrek bereidde, in het jaar 536. *Anastasius. Nicephorus lib.* XVII. *c.* 9. *Baronius a. C.* 535. & 536.

Du Haillan en Gaguin zyn de eersten, die geschreven hebben, dat deze paus Clotarius den I. koning van Vrankryk, in den ban wilde doen, om dat hy Gautier d'Yvetot gedood hadt op den heiligen vrydag, in de kerk van Soissons, in het ogenblik dat men het kruis zoude aanbidden. En dat om die reden het landt van Yvetot in Normandye, dat sedert aan het huis der graven van Bellai gekomen is, bevryd was van het gebiedt der Fransche kroon. Baronius en Genebrard verhalen deze historie van du Haillan in 't brede. Maar verscheide grote mannen merken de zelve aan als eene fabel, waar van men niet heeft horen spreken dan honderd jaren na de doodt van de genen, die daar in deel hadden. *Baronius. Genebrard. Dupleix. Mezeray. enz.*

AGAPETUS de II. bekleedde den pausselyken stoel na Martinus den II. in 't jaar 946. Hy deedt verscheide synoden vergaderen, en onder anderen eene in het jaar 949. waar by hy zich bevondt. Hy riep Otho te Rome tegen Berengarius den II. die zich koning van Italië wilde maken, en zyne geweldenaryen tegen de kerkelyken oeffende. Hy storf in 't jaar 955. nadat hy de kerke negen jaren, zeven maanden en tien dagen geregeerd hadt. Hy beslechtte door een brief, dien wy hebben, het verschil, dat'er was tusschen de kerken van Lorche en Saltzburg wegens het recht van eerste kerkvoogdy. *Leo Ostiens. lib.* I. & II. *Flodoard. Baronius A. C.* 946. 955. *Du Pin Bibl. des Auth. Ecclef.* X. *Siecle.*

AGAPETUS noemen eenige schryvers noch twee andere pauzen dan de voorgaande. Doch zy tasten mis, en hun gezag heeft verscheide hedendaagschen met zich gesleept in deze doling. Marianus Scotus zegt, dat Agapetus volgde op Martinus den I. of op Martinus den II. gestorven in 't jaar 884. Men weet echter dat het Adrianus de III. was, en dat de stoel zelfs niet meer dan twee dagen ledig stont. Deze schryver stelt noch een ingebeelden paus, Basilius genoemd, na dezen Adrianus, op welken Stephanus de V. volgde. Sigebertus heeft den zelven misslag begaan. Mogelyk hebben zy Martinus den I. voor den II. van dien naam genomen, na den welken men Agapetus den II. verkoos, gelyk hier voor gezegt is. Bennonius, welken de tegenpaus Gilbertus kardinaal maakte, stelt eenen Agapetus na Silvester den II. op welken Joannes de XVIII. volgde.

AGAPETUS, diaken van de kerke van Constantinopel, leefde in de VI. eeuw ten tyde van Justinianus. Eenigen tydt na de kroning van dezen keizer schreef hy aan den zelven een uitmuntenden brief, waar in hy hem berichtte, hoe hy als een Christen vorst regeren moest. De Grieken achtten dezen brief zeer hoog, dien zy den koninklyken noemden. Men vindt den zelven in de Boekzaal der Vaderen onder dezen tytel: *Agapeti, Constantinopolitanæ Ecclesiæ Diaconi, ad Justinianum Imperatorem Oratio Parænetica; quâ eum monet, quomodo in imperio se gerere debeat.*

Men heeft langen tydt in twyfeling geweest om te weten wie de waarachtige schryver van dezen brief was. Eenige hedendaagschen hebben dien toegeëigend aan den gene, die naderhand paus was, onder den naam van Agapetus den I. Maar zy is in zulk zuiver Griesch geschreven, dat het niet waarschynlyk is, dat een Romein daar van de schryver geweest zy. Anderen hebben gemeend, dat dit het werk zoude kunnen geweest zyn van eenen der twee Agapeten, die onder den keizer Justinianus leefden, en waar van dikwils gewag gemaakt wordt in de acten van 't Concilie van Constantinopel, in 't jaar 535. ten tyde van Menas vergaderd. Maar dit gevoelen komt weinig met de waarheit overeen; want deze twee Agapeten waren kloostervoogden of abten van twee kloosters van deze stadt; en de schryver van den brief aan Justinianus was diaken van de kerke van Constantinopel. *Baronius A. C.* 527. *Miræus Bibl. Eccl. enz.*

AGAPETUS, *de duro Cornu*, abt van Campredon, hadt eene talryke bibliotheek verzameld, die door het vuur van eene kaars verbrand wierdt, die men door onachtzaamheit aldaar gelaten hadt. Agapetus hadt'er zo veel verdriet over, dat hy in 't jaar 817. na Christus geboorte van hartzeer storf. *Bruschius in Monasteriis.*

AGAPETUS, een bisschop van Synnadus, eene stadt van het Pacatiaansche Phrygië, kleefde de kettery van Macedonius aan; doch wierdt weder tot het rechtzinnige geloof gebragt. *Socrat. lib.* VII. *cap.* 3.

AGAPIS, een Philosooph van Alexandrië, in de oeffening van de welsprekenheit opgevoed, maakte aantekeningen over de geneeskunde, en opende eene schole in Byzantië, alwaar hy veel achting verkreeg door de scherpzinnigheit van zynen geest. *Vossius de Philosoph. cap.* 13. Daar is ook nog een Philosooph van Athene van den zelven naam geweest, een leerling van Marinus van Napels. *Suidas.* Daar was een derde, die den zelven naam droeg, bisschop van Cesarea in Palestina.

AGAPIUS, van de gezindheit der Manicheën, leefde omtrent het einde van de IV. eeuw. Hy hadt een boek geschreven, zynde in XXIII. delen in 102. hoofdstukken verdeelt, en 't zelve aan eene vrouw van zyne gezindheit, Urania genaamd, opgedragen, bevattende de godloosheden van de Manicheën, waar van Photius een uittrekzel geeft, *Cod.* 197.

AGAPIUS, een Numidisch martelaar, leedt te Cirte omtrent het jaar 259. Zie *het lyden van Jacobus, Marianus*, enz. onder de *Acta sincera &c.* van den vader Ruinart. Onder de martelaren van Palestina was ook een AGAPIUS, waar van Eusebius spreekt *in het* III. *en* VI. *kapittel van het boek der Martelaren van Palestina.*

AGAPIUS, een Griekſche monnik van den berg Athos, of Monte santo, in Macedonië, leefde in de XVII. eeuwe veel achting door zyne schriften verkregen. Arnauld heeft in zyn boek *de la perpetuité* het getuigenis van dezen geestelyken aangehaald, die de Transsubstantiatie volkomen vaststelde, in zyn boek, *ἁμαρτωλῶν σωτηρία*, dat is *het heil der zondaren*, genaamd, in den jare 1641. te Venetië gedrukt. R. Simon heeft sedert een andere druk van 't zelve werk in 't jaar 1664. te Venetië aangehaald. Het is in gemeen Grieksch geschreven, en onder de Grieken zodanig geacht, dat de Jesuit Nau, die als zendeling in de Levant woonde, het zelve in 't Arabisch, onder den naam van *Agabius*, vertaald heeft; gelyk de Grieken dezen naam dus schryven. *Richard Simon.*

St. AGAPUS, een martelaar in Palestina, wierdt in 't jaar 306. te Cesarea door last van Cesar Maximinus Daia voor de beesten geworpen, door een beer verscheurd, en in zee geworpen. *Eusebius.*

St. AGAPUS, een martelaar onder Galerius Maximianus, en door last van den landvoogdt Dulcetius met St. Chionia, zyne zuster, ter doodt gebragt op den 6. van Maart. Op den 1. van April wordt des zelfs feest gevierd, zynde de dag, waar op hunne zuster Irena gemarteld was. In de meeste Martelaarslysten staat het zelve nochtans op den 3. April aangetekend. Men heeft ook de Historien van zyn martelaarschap en van zyne metgezellinnen, die oud schynen. De kardinaal Sirlet heeft de zelve eerst uitgegeven, zynde uit het Grieksch in 't Latyn, naar een oud handschrift van Crypta-ferrata, vertaald. De kardinaal Baronius heeft die vervolgens in zyne Jaarboeken ingelast; en de vader Ruinart heeft ze in zyne verzamelinge uitgegeven. Henschenius heeft 'er andere in 't licht gebragt; doch de zelve zyn klaarblykelyk verzierd. *Baillet Vies des Saints* 1. *d'Avril.*

AGAR. Zie HAGAR.

AGARENEN. Zie HAGARENEN.

AGARIK, eene rivier van America, waar in gout is, en die zich in de grote rivier der Amazonen werpt. *Chevreau Histoire du monde lib.* IX.

AGARISTIA, eene schone dochter van Sicyonië. Haar vader, die in de Olympische spelen den prys der wagenlopen gewonnen hadde, boodt aan haar aan den waardigsten onder de Grieken te geven. Vele van de doorluchtigste jonge Grieken quamen dan te Sicyonië, alwaar zy een jaar bleven, en deden ieder hun best om hare gunst te winnen, rechtende openbare schouwspelen aan. Haar vader Clisthenes, die dwingelandt van Sicyonië was, onderzocht hen alle, en gaf haar eindelyk aan Megacles, een Athenienzer. *Herodotus lib.* V.

AGARISTIA, de dochter van Hippocrates, en huisvrouw van Xantippus. Zy droomde op zekeren nacht, dat zy van een leeuw beviel, en weinig dagen daarna bragt zy Pericles ter werreldt, een man zeer welsprekende en onder de Athenienzers zeer geacht. *Plutarchus in 't leven van Pericles.*

AGARUS, eene rivier van het Europische Sarmatië, waar van Ptolomeus gewag gemaakt heeft, zo wel als Ovidius, die de zelve *Sagaris* noemt. Tegenwoordig heeft zy den naam van *Schiret*, volgens Ortelius. De ouden hebben gelooft, dat zy zich in de Bosphorus of Cimmerische zeeëngte ontlastte; maar de hedendaagschen zeggen, dat zy zulks doedt in den Donau in Moldavië. Men heeft aan de nutte plant in de geneeskunst, *Agarik* genaamd, naar deze rivier haren naam gegeven, om dat zy aan des zelfs oevers wiesch. *Cælius Rhodiginus l.* XVIII. *c.* 8. *Plinius l.* XXV. *c.* 9. *Ptolomeus. Mercat. Ortelius. enz.*

AGASIA, eene dochter van een koning der Brittons, die met Durston, koning van Schotlandt, getrouwd was, en wel haast op valsche vermoedens verstoten wierdt. *H. Boëth. lib.* II.

AGASIAS, een dapper man, die in den oorlog uitmuntte, was van Stymphalus, eene stadt van Arcadië. *Xenophon lib.* VI.

AGASICLES, koning der Lacedemoniers, zoon van Archidamus, regeerde in een gedurige vrede, zo dat hy nooit verplicht wierdt de wapenen op te vatten. Deze grote rust veroorzaakte in hem de genegenheit tot de letteroeffeningen; en als zich iemandt verwonderde, dat hy den redenaar Philophanes van zich weggezonden hadde, antwoordde hy: *dat hy alleen de leerling wilde zyn van den genen, wiens zoon hy was*, verstaande hier door waarschynlyk den genen, die ouder was dan hy. Wanneer hy gevraagt wierdt, hoe een vorst zich in zyn staat best konde verzekeren, antwoordde hy: *wanneer hy zyne onderdanen handelt gelyk een vader zyne kinderen.* Agasicles regeerde ter zelver tydt met Anaxandrides, van den stam der Eusteniden, omtrent 650. jaren voor Christus. *Pausanias lib.* III. *Plutarch. Apophi. Lacon. cap.* 48.

AGASSAMENUS, de eerste koning van 't eilandt Naxus in de Ægeesche zee, wierdt door de Thraciers verkoren, die zich in dit eilandt vestigden, dat men toen *Strongylus* noemde. Zy waren daar gekomen onder het geleide van Butes, zoon van Boreus, koning van Thracië, die razende wierdt en in zee sprong. Agassamenus trouwde met de prinsesse Pancratis, dochter van Aloëus, een der reuzen; maar eenigen tydt daar na quamen de twee Aloïden, dat is Otus en Ephialtes, zonen van Aloëus, en broeders van Pancratis, op hun vaders bevel haar uit zyne handen rukken, en beroofden hem te gelyk van zyn kroon en leven. *Diodorus.*

AGASTHENES, koning van Elis, was een van de vier hoofden der Eliden in de belegering van Troje, en geboodt over tien galeien, terwyl Diores over een gelyk getal het gezag hadde, en dat twintig anderen door Amphimachus en Talpius geboden wierden. Hy regeerde met de twee laatsten, die zyne neven waren; en van het beleg van Troje wedergekeert zynde, voegde hy 'er zyne twee zonen tot ryksgenoten by, onder de welken Homerus den schonen Polyxenus roemt. *Pausanias in Eliac.* I. *Apollodor. Homerus Iliad. lib.* II.

AGASTUS, of ACASTUS, twede altoos blyvende Archon van Athene, volgde op Medon omtrent het jaar der scheppinge 2919. volgens Bunting, of 3004. volgens anderen, en hadt Archippus tot opvolger. Hy regeerde zes en dertig jaren. *Chevreau Histoire du Monde lib.* VII.

AGASTROPHUS, zoon van Pœon, een van de vermaardste verdedigers van Troje gedurende zyne belegering. Hy storf van eene wonde aan zyne dye, die hy van de handt van Diomedes ontfangen hadde. *Homer. Iliad.*

AGATHA, eene stadt in Vrankryk. Zie AGDE.

St. AGATHA, was in de III. eeuw te Palermo, de hoofdstadt van Siciliё, geboren. Zy was uitnemende schoon, en van een edel geslacht. Quintianus, landvoogdt van dit eilandt voor den keizer Decius, te Catanea zynde, verliefde op haar, en spaarde niets om haar tot den afgodendienst te bewegen, en vervolgens met haar te trouwen. Maar ziende dat alle zyne listen vruchteloos waren, en dat hy haar niet tot de afgodery konde trekken, dede hy haar wredelyk pynigen; en na dat hy haar de borsten hadt doen afsnyden, beval hy aan zyne beulen haar geheel naakt over vurige kolen te rollen, en over de scherpe punten van aarde scherven. Zy wierdt vervolgens, alzo 'er eene aardbeving ontstondt, weder in de gevangenis gebragt, daar zy den 5. February des jaars 251. onder het derde burgermeesterschap van den keizer Decius overleedt. Sedert dien tydt, wanneer de berg Ætna, tegenwoordig Mont Gibel genoemt, vuurvlammen uitspouwt, die zich tot de stadt Catanea toe verspreiden, lopen de inwoners naar het graf van St. Agatha, en nemen het gewaadt, dat haar ligchaam bedekt, om het zelve tegen de vlammen te stellen. Men viert haar feest den 5. February. Haar dienst is oud te Catanea. De zelve heeft zich van daar door andere landen verspreid, daar zeer oude kerken van de H. Agatha zyn. De historie der handelingen van Agatha, die in Mataphrastus zyn, zyn klaarblyklyk valsch; en de Latynsche van Bollandus zyn verdacht, of bedorven. Men heeft een lofzang op St. Agatha aan den paus Damasus opgedragen, dat de oudste tytel zoude zyn, indien het onbetwistelyk aan den paus Damasus ware. *Fazel Hist. Sic. Acta Bolland. Metaphrastus. Baillet vies des Saints. Tillemont T.* III.

AGATHARCHIDES, van Gnidus, een Griekſch historieschryver, die ten tyde van Ptolomeus Philometor, koning van Egypten, leefde, dat is omtrent 180. jaren voor Christus. Hy wordt door Diodorus Siculus dikwils geprezen, en was de wysbegeerte van de Peripatetici toegedaan. Hy schreef verscheide boeken, die Photius gezien heeft; als *van de Rode zee*; eene *historie van Asiё*, en andere meer, waar van Plutarchus, Athenæus, Plinius, Strabo, Ælianus, en Josephus gewag maken. *Vossius lib.* I. *cap.* 20. & *lib.* III. *de Hist. Græc.*

AGATHARCHIDES, van Samos, een Griekſch historieschryver. Men weet niet, in wat tydt hy leefde. De ouden halen van hem eene historie aan van Persiё, en eene andere van Phrygiё. Mogelyk is hy de zelve met Agatharchides van Gnidus, waar van wy in het voorgaande artykel gesproken hebben.

AGATHARCHUS, een schilder, die omtrent de LXXV. Olympiade, in 't jaar na de scheppinge 3504. voor Christus 480. te Athene in grote achtinge was. Hy was de eerste optooijer van het toneel, die der zelver cieraden en gezichten naar de regelen der perspectief-kunst maakte. Men zegt, dat deze schilder zich op een tydt beroemde over de gemaklykheit en vlugheit, waar mede hy zyne taferelen maakte; waar op Zeuxis hem koel antwoordde, dat hy zyne vaardigheit prees; maar dat hy, wat hem belangde, een langer tydt bezig was om de zyne te voltoojen, om dat hy voor de eeuwigheit arbeidde. *Plutarchus in 't leven van Pericles cap.* 27.

AGATHEMERUS ORTHON, in 't Griekſch Ἀγαθήμερος ὁ Ὄρθων, heeft eene deftige landbeschryving geschreven, door Isaak Vossius uitgegeven, gelyk zyn vader belooft hadde, *Philolog. cap.* 11. Wy hebben 'er een Amsterdamsche druk van, van den jare 1671. met aantekeningen, door Tennulius uitgegeven.

AGATHIAS, met den toenaam van *Scholasticus* bekend, een Griekſch historieschryver in de VI. eeuw, in de stadt Murina in Asiё geboren. Zyn vader Mennonius was een vermaard advokaat te Smyrne, alwaar hy zelfs zich ook op het leren der rechtskunde op de academien, die men scholen noemde, toeleide, en daar door den naam van Scholasticus verkreeg, dat toen zo veel als een advokaat betekende. De staats-secretaris Eutychianus riedt hem eene historie te schryven, welke hy begon van de doodt van den keizer Justinianus af, alwaar Procopius de zyne geёindigt hadt. Men heeft de zelve noch in V. boeken, en met een fraaie styl geschreven. Agathias zegt, dat hy eenige poёzy in zesvoetige vaarzen geschreven heeft, die hy uitgaf onder den naam van *Daphnicas*. Hy heeft ook eene verzameling van puntdichten geschreven, die in de *Anthologia* te vinden zyn. Uit zyne schriften bespeurt men dat hy een Heiden geweest is. *Suidas in Agath. Volaterran. Anthrop. Voss. de Hist. Græc. lib.* II. *cap.* 22. *la Moth. Vayer. Jugem. des Hist.*

AGATHO, paus van Rome, geboortig van Palermo in Siciliё, het geen anderen tegenspreken; maar uit oude en nieuwe schryveren zyn blyken genoeg te halen, dat Siciliё hem voor zynen inboorling erkent. Het is zeker dat de kerke van Palermo de gedachtenisse van haren braven burger in eerbiedige geheugenishoudt onder de voornaamste voorstanders der stadt. Agatho derhalven te Palermo geboren is Godvruchtig opgevoed, waar door hy zin in het geestelyk leven kreeg. Dus, zich begevende tot de Godgeleerdheit, vorderde hy daar in door zyn gelukkig vernuft zo verre, dat hy wel haast onder de geleerden bekend wierdt. Na de doodt zyner ouderen deelde hy alle zyne goederen aan den armen uit, en begaf zich daar op te Palermo in het klooster van St. Hermes van de orde van Benedictus, tegenwoordig van die der Eremiten van St. Jan. Daar zich heel en al overgevende aan de bespiegeling der hemelsche dingen, bereikte hy wel haast den opperſten top van heiligheit. Het gerucht zyner deugden verspreidde zich binnen korten tydt tot in het Roomsche hof, waar door de paus bewogen wierdt hem tot sieraadt der kerke in het getal der kardinalen te plaatsen. Tot het purper verheven groeide hy zodanig in aanzien, dat hy eindelyk op den pausselyken stoel raakte in den jare 678. in de plaats van Domnus den I. Door de heiligheit zyns levens maakte hy den Roomschen stoel eerwaardiger, gevende door volmaaktheit van zynen Christelyken wandel voorbeelden tot deugt aan al de werreldt; waarom hy met recht den naam van heilig droeg. Ook ontbrak het aan gene getuigenissen dezer heiligheit: want hy deedt wonderen boven de natuur, zo dat hem de naam van *Thaumaturgus*, dat is *wonderwerker*, gegeven wierdt. Onder anderen wordt verhaald, dat hy een melaatschen op staanden voet genas met een kus. Veel treffelyke dingen werkte hy uit ten dienst der kerke. Vooral nam hy een grote vlak van haar aangezicht, te weten de schatting, die de pauzen aan de keizeren betaalden, zo dra zy tot die waardigheit verheven waren; want op zyn verzoek ontsloeg keizer Constantyn de kerk van dezen last. De zeden der kerkelyken vormde hy naar den regel van heiligheit. Hy was in der daadt een vader der armen, en de eerste, die een opziener aanstelde over de schatkist der kerke. Zich zelven maakte hy opperschatmeester, en deelde met eige handen de aalmoessen aan de armen uit. Zyn pausschap is gedenkwaardig geworden door de gehoude kerkvergaderingen, waar van eene gehouden is te Rome in de Lateraansche kerk in den jare 680. daar hy zelf voorzat, en den ban uitblikſemde tegen de dwaling der Monotheliten, waar van Sergius, bisschop van Constantinopel, het hoofdt was. By die vergadering was tegenwoordig Theodorus, aartsbisschop van Ravenna, die zich, werpende voor de voeten van Agatho, gehoorzaamheit zwoer aan den heiligen Roomschen stoel: en door 's pauzen wakkeren vlyt de kerk, door lange scheuringen verdeeld, weder hechte aan de Roomsche. Ook wierdt op zyn aandringen de zesde kerkelyke vergadering te Constantinopel gehouden, hebbende hy te voren daar over aan den keizer geschreven. Daar in wierdt weder hevig uitgevaren tegen de zinneloosheit der Monotheliten: en na lange tweespalt het verbondt vernieuwd tusschen de Grieken en Latynen; door welk middel door den vlyt van Agatho de vrede in de kerke hersteld is. Als door gansch Italiё eene besmettelyke ziekte woedde, gaf Agatho geen kleine blyken van uitnemende liefdadigheit binnen Rome: want alzins was hy met zyn vaderlyke zorge, met aalmoessen en tranen by den werke, om der woedende quale de krachten te benemen. Eindelyk als hy door Goddelyk ingeven een altaar voor den martelaar Sebastiaan hadt opgerecht, wierdt gansch Italiё terstondt van deze zware bezoekinge verlost. In 't einde is hy na het geven van andere bewyzen van Godvruchtigheit meer dan negentig jaren oud dezer werreldt overleden in den jare 682. op den 10. Juny, of, als anderen willen, January, en in St. Pieters kerke begraven. Hy wierdt in het getal der heiligen gesteld: en zyne gedachtenis wordt nu noch vernieuwd in de Roomsche, Griekſche, Hoogduitsche, en andere martelschriften. De kerk van Palermo doedt voor hem, als haren burger, jaarlyksch een plegtigen dienst op den 9. July: de Latynen vieren zyn feestdag op den 10. January, dien zommigen geloven den dag van zyne begravenis geweest te zyn; en de Grieken op den 20. February, dat waarschynlyk de tydt was, op welken men de tyding van zyne doodt ontfing. Willem Cave *in Scr. Eccl. Hist. lit. pag.* 327. stelt zynen sterfdag op den 1. December des jaars 681. Ontallyke schryvers hebben zyne bedryven beschreven. Men kan 'er bericht van vinden by Anastasius in de *levens der pauzen*, by Baronius in het VIII. *stuk zyner jaarboeken*, by Ciacconius en zyne vermeerderaars, by *Platina*, en anderen, die de bedryven der pauzen beschreven hebben. Vader Franciscus Scorſus van Palermo heeft zyn leven afzonderlyk beschreven, het geen in 't jaar 1640. te Palermo gedrukt is; ook Petrus Fortis *in de levens der heiligen van Palermo pag.* 91. Joannes Bollandus *in de bedryven van den H. Januarius Tom.* I. *a pag.* 623. Jos. Perdicarus *in de levens der heilige Sicilianen pag.* 70. en anderen. Men leest van eenige *brieven*, door Agatho geschreven, zo opgemaakte als onvoltooide, ook zyn 'er eenige *Besluiten* van hem te vinden by Gratiaan, waar van, gelyk van het overige, breder gewaagt wordt in de *Bibliotheca Sicula*, of Siciliaansche Boekzaal. Hy hadt Leo den II. tot zynen opvolger. *Anastasius. Platina. du Chesne. du Pin Bibl. des auth. eccles. Baillet vies des saints.*

AGATHO, een belyder van Thessalonica, waar van gewag gemaakt wordt in het verhaal van het lyden van Agape, van Chionia, enz. in de *Acta sincera Th. Ruinarti ad Ann.* CCCIV.

AGATHO, een zoon van Priamus, waar van Homerus gewag maakt *Iliad. li. ultim.* Quintus Curtius spreekt van een zekeren AGATHO, die bevelhebber van het kasteel van Babyloniё was, *lib.* V. *cap.* 1. en *lib.* X. *cap.* 1.

AGATHO, een treur- en blyspeldichter, leerling van Prodicus en Socrates, zeer beroemd in *de Zamenspraken* van Plato om zyne schoonheit, alwaar hem ook een goede aardt wordt toegeschreven. Daar zyn eenige schryvers, die verhalen, dat hy een zeer eerlyk man was, en zyne tafel prachtig. Zy zien hier in mogelyk op de maaltyden, die hy gaf, na dat hy door zyn eerste treurspel den prys behaald hadt, en gekroond was in de tegenwoordigheit van meer dan dertig duizend menschen in het 4. jaar van de XC. Olympiade. De stukken van dezen dichter waren zo vervuld met tegenstellingen, dat hy eens zeide tegen iemandt, die de zelve daar uit wilde nemen, *gy denkt niet dat gy Agatho zich zelven wilt benemen.* Hy was de lieveling van Pausanias den Ceramier, en volgde den zelven aan het hof van Archelaus, koning van Macedoniё. Hy was dikwils oneenig met hem; doch zulks geschiedde alleen om door de wedervereeniging te meer vermaak te genieten: gelyk hy zich uitdrukte tegen dien vorst, die hem vroeg naar de oorzake van hunnen gedurigen twist, volgens het verhaal van Ælianus. De uitlegger van Aristophanes schynt te willen zeggen, dat Agatho aan 't hof van Archelaus

laus gestorven is: doch het zeggen van dien schryver kan ook een anderen zin hebben. Daar is van Agatho niets overig dan het geen men vindt in *Aristoteles*, in *Athenæus*, enz. die hem aangehaald hebben. Het zyn aardige spreuken, die bevestigen het geen men van zyne zucht voor de tegenstellingen gezegt heeft. Aristophanes hekelt hem scherp in een zyner blyspelen over de zeden. Vossius, Hofman, en andere schryvers van Woorden-boeken onderscheiden buiten noodzaaklykheit Agatho in twee onderscheide personen, waar van de een een treurspeldichter, en de ander een blyspeldichter geweest zoude zyn. Maar men schynt hem te moeten onderscheiden van eenen AGATHO, dien Plato tederlyk beminde, en die veel jonger geweest moet zyn; want Plato was maar veertien jaren oud, toen onze dichter Agatho den prys van het treurspel behaalde. *Plato Dialog. cui titulus Protagoras pag.* 220. *& in Convivio pag.* 1174. 1175. 1176. *Scholiast. Aristoph. in Ranas Act.* I. *Scen.* 2. *Athenæus l.* V. *pag.* 187. 216. 217. *Ælian. Var. Hist. lib.* II. *cap.* 31. *& lib.* XIV. *cap.* 13. *Aristoph. in Thesmaphoriazusis.*

AGATHO, een kampvechter van Athenen, van eene wonderlyke gestalte, en van ongemene kracht, leefde ten tyde van den keizer Adrianus, en van Herodia van Athenen. Zie *Philostratus* op het woordt *Atticus.*

AGATHO, een Musikant, die zo lieflyk zong, dat hy daar door aan iedereen behaagde, waar door het spreekwoordt: *Het gezang van Agatho* (*Agathonia cantio*) ontstaan is, waar door men iets wil uitdrukken, dat meer behaaglykheit heeft dan het voordeel geeft. Hy zoude de eerste geweest zyn, die de Choren, of reien by het treurspel heeft uitgevonden. *Aristot. de poët. Erasmus in Adag.*

AGATHO van Samos, een Griekscn historieschryver. Men weet niet, in wat tydt hy leefde. Hy heeft eene *Historie van de Scythen* geschreven, en eenige andere verhandelingen, die wy niet meer hebben, en die wy alleen by Plutarchus aangehaald vinden, *de flum. ap. Stobæum*, *enz.*

AGATHO, een der krygshoofden van Alexander, tot bevelhebber van de sterkte van Babylonië door Alexander den Groten aangesteld zynde, wierdt hy door last van dezen vorst vergeven, om zyne gierigheit, en de wreedheit, die hy tegen het volk oeffende. *Quint. Curtius lib.* V. *cap.* 1. *en lib.* X. *cap.* 1.

AGATHO, diaken van Constantinopel, schreef onder de regering van Anastasius, omtrent het jaar 715. *de Acten van het* VI. *Concilie*, en stelde aan 't hoofdt een verhaal van het gene deze Acten onder de laatste keizers wedervaren was. *Du Pin Bibl. des Autheurs Eccles.* VIII. *Siecle.*

AGATHO is de naam van een abt, die, zo men zeide, zich het zwygen leerde, leggende een kleinen steen op zynen mondt; het welk hy drie jaren gedaan hebbende, verloor hy daar door t'eenemaal de vryheit van spreken, wat noodzakelykheit en gelegenheit hy daar toe ook hadde. *Marullus lib.* IV. *cap.* 6.

AGATHOBULUS, een Philosooph, leefde onder de regering van Adrianus, en van de Antonynen. Eusebius van Cesarea maakt 'er in zyn *Chronicon* gewag van, onder het jaar 122.

AGATHOCLEA, of AGATHOCLIA, eene lichtvaardige vrouw, vermaard door hare schoonheit. Ptolomeus Philopator, koning van Egypten, was 'er zo verlieft op, dat hy, om met haar te trouwen, de koningin Eurydice, zyne gemalinne, deet sterven, die ook zyne zuster was, en waar by hy Ptolomeus Epiphanes geteeld hadt. Agathoclia, haar broeder Agathocles, en hare moeder Oenantha regeerden het koninkryk. Zy hielden de doodt van dezen ongelukkigen koning langen tydt verborgen, roofden zyne schatten, en wilden zelfs den jongen Ptolomeus doen sterven, die maar vier of vyf jaren oud was; maar het volk van Alexandria verloste hem uit dit gevaar, waar op Agathoclea de vlucht nam. *Polybius lib.* II. *Plutarchus in Cleom. Just. lib.* XXX *en* XXXI.

AGATHOCLES, dwingelandt van Sicilië, de zoon van een pottebakker, Carcinus genaamd, uit de stadt Rheggio: hoewel Plutarchus wil, dat hy alleen by een pottebakker gediend hadt. In zyne jeugt verkoos hy het soldaten leven, en wist zich daar in zo wel te gedragen, dat hy binnen korten tydt een hoofdmans plaats verkreeg. Hy tastte de Carthaginenzen verscheide malen aan, en zegepraalde over hen, zo wel in Sicilië als in Africa. En alhoewel hy eenige malen ongelukkig tegen hen was, wist hy 't nochtans zo te maken, dat hy Messina en andere steden innam, en 317. jaren voor Christus zich meester van geheel Sicilië maakte. Eindelyk wierdt hy van de Carthaginenzen aan de rivier Himera in Sicilië, ook Termini genoemd, 311. jaren voor Christus geslagen: doch geraakte wel haast weder in staat, en ging in dat jaar naar Africa over; stak de Punische vloot in brandt, en deedt de Carthaginenzen zulk een grote schade, dat zy den stoel des oorlogs naar Africa moesten overbrengen. Hy bleef daar tot 307. jaren voor Christus, en alles gelukte hem wel, gelyk hy ook de stadt Utica bemachtigde; doch wanneer hy daar op in stilte eene reize naar Sicilië gedaan hadde, stonden de qualyk betaalde soldaten tegen zynen zoon Archagathus op; en als deze de vlucht nam, bragten zy zyne achtergelatene kinderen in het leger om. Wanneer Agathocles ondertusschen in Sicilië was aangekomen, betoonde hy zyne wrake aan de vrouwen en kinderen der soldaten, die alle ter nedergemaakt wierden, en de daders zelfs wierden, wanneer zy uit Africa te rug quamen, omgebragt. Hy bevrydde de stadt Corcyra, wanneer zy van Cassander belegerd wierdt, en verbrandde alle de schepen der Macedoniërs. Hy beroofde vervolgens de Italiaansche kust, veroverde de stadt Hipponium, en liet 'er eene bezetting in, die van de inwoners om hals gebragt wierdt. Hy storf door vergif 289. jaren voor Christus, als hy 72. jaren geleeft en 28. jaren geregeerd hadde. Anderszins wordt hy geprezen dat hy, om zyn geringe afkomst in gedachtenis te houden, ook aarde vaten op zyne tafel gebruikte, en aan zyne hovelingen voorstelde, dat men door deugt en dapperheit tot staat kon geraken. *Diod. Sic. l.* XIX *&* XXIX. *& in fragm. Justin. l.* XXII. XXIII. *Plutarch. Apopht.* 26. *&c.*

AGATHOCLES, zoon van den koning Lysimachus van Thracië en Macedonië, verloste zynen vader uit de Getische gevangenis in 't jaar der scheppinge 3692. voor Christus 292. in het 1. jaar der CXXII. Olympiade, en trouwde met Lysandra, de dochter van Ptolomeus Lagus, koning van Egypten, en van Euridice. Hy ging met eene vloot in Asië over, en maakte zich meester van het koninkryk Antigone. Hy bouwde behalven dat de stadt Epheze aan den oever der zee, en bedwong de Colophoniërs, en de Lebadiërs, welker steden hy verwoestte; gelyk de dichter Phenix van Colophon getuigt in een vaars, dat hy op den ondergang van zyne stadt en van zyn landt maakte. Doch Agathocles wierdt 285. jaren voor Christus door zynen vader met vergif van kant geholpen, dewyl zyne stiefmoeder Arsinoë, die de zuster van zyne gemalinne was, hem wegens bloedschande beschuldigde. *Pausan. in Att. Appian. Justin. Reineccius T.* I. *Familiar. p.* 133.

AGATHOCLES, een voornaam legerhoofdt van Alexander den Groten, geboortig van het eilandt Samos, geraakte te Babel in groot gevaar van zyn leven te verliezen ten tyde van het houden der uitvaart van Hephestion, Alexanders innigsten boezemvriendt, die, om Alexander te behagen, van de hoofsche vleiers, met des zelfs bewilliging, voor een Godt verklaart was: want Agathocles wierdt door zyne vyanden beschuldigt van in het voorbygaan van Hephestions grafstede hem beweend te hebben, dat men over eene Godheit niet doen mogt. Het was ook zekerlyk met hem gedaan geweest, hadt niet Perdiccas, een van Alexanders eerste krygsbevelhebberen, listiglyk en te rechter tydt aangebragt, en met eede gezworen, dat hem Hephestion op de jacht verschenen was, en betuigt hadde, dat Agathocles over hem niet als een doden, of als een, die valschelyk voor eenen Godt opgeworpen was, tranen gestort hadde, maar als eenen waren en waarden vriendt. *Freinshem. Supplem. in Q. Curtii lib.* II.

AGATHOCLES, een man van aanzien en grote middelen te Alexandrië in Egypten, wierdt tot koninklyken voogdt verkoren, maar kort daar aan in een groten oproer des volks gedood. *Blyb.*

AGATHOCLES, een Grieksch Historieschryver van Babylonië, heeft van de Republyk der Cyziceners geschreven, welk boek by de ouden dikwils wordt aangehaald. *Ath. lib.* I. 9. *&* 12. *Stephan. in Βέαβ. Solin. Polyb. cap.* 1. *Cicero l.* I. *de Divin. Vossius de Hist. Gr. l.* III.

AGATHOCLES van Chio heeft een werk van de zaken van het landt (als den landbouw, enz.) geschreven, waar van Varro en Columella gewag maken, *l.* I. *de R. R. c.* 1. *en Plin. lib.* XXII. *c.* 22.

AGATHOCLES, een Atracier, dat is, van Atracia, eene stadt van Thessalië, schreef eene verhandeling van de visschen, gelyk Suidas meldt.

AGATHOCLES, van Samos, mede een Historieschryver, door *Plut.* aangehaalt.

AGATHOCLES, van Samos, schryver van eene verhandeling der rivieren. *Plutarch.*

AGATHOCLES, een Peripatetisch Philosooph, waar van Lucianus gewag maakt.

AGATHOCLIS, AGATHOCLES, of AGATHOCLEA. Daar zyn twee eilanden van dezen naam in de Arabische Golf, volgens Ptolomeus, en een plaats in Africa, genoemd DE TOREN VAN AGATHOCLES, 30. mylen van Utica, volgens *Appianus.*

AGATHONYMUS, een Grieksch Historieschryver. Men weet niet, in wat tydt hy geleeft heeft, maar alleen dat hy eene *historie van de Persianen* heeft geschreven. De zelve wordt door *Plutarchus* aangehaalt *lib. de flum.*

AGATHOPHES, op het eilandt Crete door zyn geloof in Jesus Christus vermaard. Baronius noemt hem met verscheide anderen in zyne *Jaarboeken.*

AGATHOSTHENES, een Grieksch Historieschryver, liet een werk van *Asië* na, dat door eenige schryvers is aangehaald. Vossius meent dat deze Historie ook door Tzetzes is bygebragt, *Chil.* VII. *Hist.* 144. *Vossius de Hist. Lat.*

AGATHOSTRATUS, van Rhodus, behaalde, zo men meent, eene vermaarde overwinning op den bevelhebber van de vloot van Ptolomeus, koning van Egypten. *Polyen. l.* V.

AGATHUS, een Egyptisch martelaar, wiens lyden men met dat van zes en en dertig anderen vindt onder *de Acta Martyr.* van *Th. Ruinart.*

AGATHUS-DÆMON, van Alexandrië, een Historie-en Landbeschryver in de V. eeuw. S. Isidorus van Damiete schreef aan hem een van zyne brieven. Hy heeft *Geographische tafelen* opgestelt, op de wyze als die van Ptolomeus. *Voss. de Hist. Græc. de Mathem. & Philolog.*

AGATHYLLUS, toegenaamd *Arcas*, een Grieksch dichter, maakte historische treurdichten. Dionysius Halicarnasseus stemt toe in 't gene Agathyllus van de komste van Eneas in Italië heeft geschreven, *l.* I. *Ant. Rom. Vossius de Hist. & Poët. Græc.*

AGATHYRSEN, *Agathyrsi*, volkeren in het Europisch Sarmatië, hebben gewoond in het landt, dat hedensdaags de landen Cargapol en Wologda in Ruslandt uitmaakt. Zy zouden naar Agathyrsus, een zoon van den Lybischen Hercules, aldus genoemd zyn. Herodotus bericht van hen, dat zy met kostelyke klederen gekleed gingen, hunne vrouwen gemeen hadden, en in een gedurige rust geleefd hebben. Zy wierden ook *Picti* genoemd (mogelyk van hunne bonte klederen) en veel oude en nieuwe schryvers, als Plinius, Marcellinus, Mela, Solinus en anderen hebben gelooft, dat deze volkeren naar groot-Brittanje en van daar naar Vrankryk gegaan

zyn

zyn, en aan de provincië van Poitou en aan hare hoofdstadt Poitiers den naam gegeven hebben, 't welk nochtans onwaar is, dewylzy eerst in 't jaar 87. onder den keizer Domitianus in 't Westen gekomen zyn, daar Cesar reeds van de Picten gewag maakt *lib.* III. *en* VII. *Herodot. l.* IV. *Plin. l.* IV. *c.* 12. *du Chesne Antiq. des villes de France.*

AGATHYRSUS, of AGATHYRIUM, dat Titus Livius *Agathyrna* noemt, is voorhenen eene stadt en voorgebergte van Sicilië geweest, naby het oude Tyndarus gelegen. Diodorus van Sicilië zegt, dat de stadt door Agathyrnus, zoon van Eolus, gebouwd is. Fazel beweert, dat de overblyffelen van Agathyrsus tegenwoordig den naam van *Campo di san Martino* dragen, en dat het voorgebergte het zelve is, dat men *Capo de Orlando* noemt. *Strabo l.* VI. *Ptolomeus. Plinius & Silius Italicus l.* XIV.

AGAATS-ORDE, of de RIDDERORDE VAN DE AGAAT, anders ook genoemd DE ORDE VAN 'T EGELZWYN, in 't Fransch *Porc-Espic.* Zie PORC-ESPIC.

AGAUNUM is de abdy van S. Mauritius in Chablais, tusschen Sion en Geneve. Zie St. MAURITIUS. Venancius Fortunatus geeft den naam van AGAUNUM aan het Thebaansche legioen, dat daar gemarteld wierdt met St. Mauritius, die 'er het hoofdt van was, *lib.* VIII. Zie de *Acta Sincera Martyrum* op het jaar 286.

AGAUREN, volkeren, die de bergen van Bagamedri, een koninkryk van Abissinië in Africa, bewonen. Zy zyn Christenen, en de nieuwigheden, die de Jesuiten in hunnen Godsdienst wilden invoeren, niet kunnende verdragen, stonden zy tegen den koning van Abissinië op, en een zekeren Melacaxus, van het koninklyk geslacht, te hulp verzocht hebbende, bragten zy den koning tot zulk een uiterste, dat hy genoodzaakt was hunnen ouden Godsdienst te bevestigen. Deze vorst was door de Jesuiten overgehaald. *Ludolph. Hist. Æthiop. lib.* III. *&* XI.

AGAVE, dochter van Cadmus en van Hermione, vrouw van Echion, en moeder van Pentheus, dien zy met hulp van zyne zusters deedt sterven, om dat hy de feesten van Bacchus verachtte. Deze Godt verblindde hen zo verre, dat zy hem voor een wild zwyn hielden, en hem aldus ombragten. *Ovid. Metam. l.* III. *fab.* 7. *&* 8. *Plutarch. de superst. c.* 8. Zie PENTHEUS.

AGAVEN, Noordsche volkeren, waar van Homerus gewag maakt, in het begin van het III. boek van de *Iliade.* Hy vertoont hen als een volk, dat geen quaadt deedt, zonder rykdommen, en dat niet dan van melk van merrien leefde. *Scholiast. Hesychii* op 't woordt Ἀγαυοὶ ἔθνος Σκυθικόν.

AGAVUS, een van de negen zonen van Priamus, die hem na de doodt van Hector waren overgebleven. *Homer. Iliad ultim.*

AGAW noemt Ludolph in zyne Æthiopische Historie de bewoners van 't koninkryk Bagamedri in Abissinië, en des zelfs bewoners *Agawi.* Zie AGAUREN.

AGBARUS, koning van Edessa. Zie ABGARUS.

AGDE, aan de Airaut, of de Eraut, daar de zelve in de Golf van Lions valt, 13. Fransche mylen van Montpelliers, eene stadt van Vrankryk in neder-Languedoc, met een bisdom, behorende onder dat van Narbonne. Des zelfs oude naam is *Agatha*, en niet *Agathopolis*; dat eigentlyk die van het oude Magelona is. Agde is eene volkplanting geweest van die van Marseille. Het is zeer sterk door zyne gelegenheit. De barken komen op de rivier gemaklyk aan de stadt, en brengen aldaar verscheide koopmanschappen in verwisseling van den wyn, dien zy aldaar komen laden. De stadt is niet groot. Daar is een tamelyke markt, en de hoofdkerk van St. Stephanus met twaalf kanunniken, onder de welke vier verscheide waardigheden zyn. De oudste bisschop van Agde, waar van men weet, is Beticus, die omtrent het jaar 456. leefde. Sophronius, zyn navolger, bevondt zich op het Concilie van Agde in 't jaar 506. Deze kerk heeft andere grote kerkvoogden gehad, als Leo, die in de VI. eeuw leefde. Gregorius van Thours spreekt van hem. Philippus, kardinaal van Levis, die naderhandt aartsbisschop van Auch was. Claudius de la Guiche, enz. Voorts heeft Agde eertyds heren gehad, die daar van markgraven waren. Die van Nimes en van Carcassona waren 'er meesters van. Bernard-Atton, zoon van eenen markgraaf van Nimes van dezen naam, kanunnik van Stephanus willende zyn, schonk het markgraafschap van Agde aan Petrus, die daar van bisschop was. De acte, door Catel bygebragt, is van de maandt Juny des jaars 1187. Petrus ontfing ondertusschen de leenverheffing van de graven van Thoulouze. *Strabo l.* IV. *Plinius l.* III. *c.* 4. *Pomponius Mela lib.* II. *cap.* 5. *Ptolomeus lib.* II. *cap.* 10. *Greg. Tur. Hist. lib.* XVI. *c.* 1. *& de glor. Mart. c.* 97. *Catel Mem. de Langued. Sanmarth. Gall. Christ.*

Concilie van Agde.

Het wierdt vergaderd in 't jaar 506. onder de regering van Alarik. Deze vorst, hoewel een Ariaan, liet de bisschoppen in de staten der Visigotthen toe zich in een concilie te vergaderen; het geen zy deden op den 11. November in de kerk van St. Andries van Agde, ten getale van vyf en dertig. St. Cesarius van Arles was daar in voorzitter. Men heeft in den laatsten druk der Concilien een van zyne brieven over dit onderwerp aan Ruricius, bisschop van Limoges, geschreven, met het antwoordt van dezen laatsten. Men heeft ook 71. Canons van 't Concilie van Agde, hoewel men'er maar 40. vindt in eenige oude handschriften. Zy zyn alle van belang omtrent de kerkelyke tucht. De 18. Canon beveelt aan de gelovigen drie maal des jaars communie te ontfangen, op Paaschen, op Pinxteren, en op Kerstydt; en dat de genen, die daar in nalatig waren, voor gene Catholyken zouden gehouden worden. Sedert heeft de kerk in het Concilie van Lateraan, in 't jaar 1215. onder Innocentius gehouden, die verplichting tot op eenmaal des jaars verminderd. Daar zyn andere Canons, die den gelovigen bevelen niet uit de mis te gaan voor de zegening des priesters; dat de vasten heiliglyk onderhouden worde; dat de genen, die aan het altaar gewyd zyn, zedig zyn in hunne daden en in hunne kledinge, enz. Zie de drukken der Concilien van *Surius*, van *Bini*, van *Sirmond*, van *Labbé*, *enz.*

AGDESINDE, eene kleine landstreek in Noorwegen, onder het gebiedt van Aggerhuis. Zy legt tusschen het kanaal van Denemarken en het gebiedt van Bergen, en is in vier gedeeltens of valleien verdeeld: doch daar in zyn gene steden, en 't is het Noordelykste van Noorwegen. *Sanson. Baudrand. Bourgon Geographie Historique.*

AGDESTA, of AGDISTA, een berg van Phrygië, naby Pessin, of Pessinus, hedendaags Possena, volgens Thevet. Attis was aldaar begraven, volgens Pausanias. Hesychius zegt, dat Cybele, de moeder der Goden, ook AGDESTA of AGDESTIS, genoemt was. By Arnobius wordt van de woede van Agdesta gesproken. *Vossius de Idololatria c.* 20.

AGDUANI, de toenaam van een leeraar en bestierder der Sophis, genaamd Abdal-Khalek. Hy is zeer geacht onder de Musulmannen wegens zyne Godvrucht en geestelyk leven. Hussain Vaez verhaalt van hem een spreuk, uit de overlevering getrokken, op deze wyze: *Vreest de tegenwoordigheit van een waarachtiggelovigen, dewyl hy de aangezichtkunde volkomen bezit, en door een byzondere onderscheiding doordringt tot het geen 't verborgenste in des menschen harte is.* Het voorbeeldt, dat hy vervolgens van dezen leeraar geeft, strekt daar van tot een goed bewys. Hy verhaalt, dat Agduani eens met zyne leerlingen in gesprek zynde, een jongeling zich vertoonde, die uitwendig een afgezonderd leven vertoonde te hebben, met een Dervisch kleedt voor den dag komende onder zyn arm, en een van die kleine tapytjes dragende, die de Musulmannen gebruiken om zich ter aarde te werpen, wanneer zy hunne gebeden doen. Deze dan dus toegerust in het vertrek gekomen zynde, en zyn plaats in een hoek genomen hebbende, was eenigen tydt aandachtig op de redevoeringen en zamenspraken, die aldaar gehouden wierden. Eindelyk vroeg hy den leeraar, die aldaar voorzat, naar de verklaring der gemelde spreuk. Agduani zag hem sterk aan, en sprak daar op deze woorden: *De zin van dit voorstel is, dat gy den gordel, het teken van uw ongeloof, wegdoedt, die gy onder het Dervisch kleedt draagt, en dat gy eene oprechte belydenis van het gelove doet.* De jongeling ontkende eerst de zaak; doch van zynen rok ontbloot zynde, en de brede gordel, die hy, als een Magus van Godsdienst, en als een aanbidder van 't vuur zynde, droeg, te voorschyn komende, stondt hy over deze wonderlyke gave van onderscheiding, die deze leeraar van Godt ontfangen hadde, verzet, en deet, zynen gordel zelfs aan stukkken gesneden hebbende, eene openbare belydenisse van het Mahometaansdom. Zulk eene verwonderlyke daadt gaf gelegenheit aan onzen leeraar om eene nadrukkelyke vermaning aan zyne leerlingen te doen. Onder andere dingen zeide hy tegen hen: *Komt, myne waarde vrienden, laat ons allen dezen nieuweling gezelschap houden; hy heeft den uitwendigen gordel aan stukken gesneden, die hem aan 't ongeloof vast gehecht hieldt; en wat ons belangt, die al een geruimen tydt door 't gelove bestraalt zyn, laat ons onze inwendige gordels aan stukken snyden, die ons aan onze quade genegenheden en driften vast hechten. Herbelot Bibl. Oriental.*

AGDUS, een rots op de Phrygische grenzen in klein Asië, waar van de ouden beuzelden dat Deucalion en Pyrrha op bevel van de Godinne Themis stenen afrukten, om die achter zich te werpen, op dat de zelve, in mannen en vrouwen veranderd zynde, de wereldt, die door de zondvloedt onbewoond was, wederom bevolken mogten: hoewel Ovidius maar van gemene stenen spreekt, die zy op 't veldt vonden, *Metam. l.* I. *Arnob. contr. gent. l.* V. *Voss. de Theol. Gentil.*

AGE, de Harariter, vader van Samma, een van de dertig helden van David. II. *Sam.* XXIII. 11.

AGEDA, een dorp in Portugal, in de provincie van Beira gelegen, aan het kleine riviertje van Ageda, tusschen de stadt Porto en Coimbra. *Maty Diction. Geographique.*

AGELAS, of AGELAUS, een vermaard beeldhouwer, die de meester was van Polycletus.

AGELASTUS is de naam van een steen, die, volgens de uitleggers van Aristophanes, in 't eilandt van Salamine is; en volgens anderen een rots in 't Attische by de put van Callichorus. Deze steen wierdt zo genoemd, om dat Theseus daar op zat, zo als hy vaardig was om ter helle neder te dalen; of wel om dat Ceres met een fakkel nacht en dag te vergeefs naar hare dochter, die door Pluto weggevoerd was, zoekende, eenigen tydt daar op rustte: en dat zy, eindelyk van de Hermionianen het ongeluk van hare dochter vernemende, deswegen zodanig tegen de Goden vergramd was, dat zy den hemel verliet, en, de gedaante van eene vrouwe aannemende, te Eleusina quam, en zich op een rots in Attica ter neder zette, die sedert *Agelastus*, dat is *zonder lagchen*, genoemd wierdt.

AGELASTUS is de bynaam, dien men aan Crassus gaf, den grootvader van den genen, die door de Parthen gedood wierdt. Deze naam, die in 't Griekſch betekent *onlagchende*, of *zonder die bequaamheit van te lagchen* (die volgens de meninge van eenige Philosophen den mensch van het onredelyke dier onderscheidde) wierdt aan dezen Romein gegeven, om dat hy zo ernstig was, dat hy nooit in zyn leven lachte, dan eenmaal, wanneer hy een ezel distelen zag eeten. Dit deet hem dat spreekwoordt uiten, dat Erasmus bybrengt, dat zulk een mondt zulk eene salade verdiende. *Cicero de Fin. Bonor. & Malor. l.* IV. *Plinius l.* VII. *c.* 19.

AGELAUS de I. of AGELAS, van den stam der Heracliden, koning der Corinthiers, volgde op zynen vader Ixion. Hy regeerde 37. jaren, latende zynen zoon Prumnis tot zynen opvolger. Hy begon in 't 3688. jaar van de Juliaansche tydkring te regeren, 262. jaren voor Christus.

AGELAUS de II. van het zelve geslacht, was de VI. koning der Corinthiers, ten tyde van Achab, koning van Israël, en volgde op zynen vader Bacchus, waar van de naam van Bacchiden, *Bacchidæ*, aan zyne nakomelingschap gebleven is. Hy heeft 30. jaren geregeert; en hadt Eudamus tot opvolger, volgens Eusebius en Pausanias. Hy heeft beginnen te regeren 107. jaren na den eersten koning van dezen naam.

AGELAUS, zoon van Damastor, een minnaar van Penelope. *Homer. Odyss.* 20.

AGELI, de bynaam van *Aboul-fotouh Asad Ben Mahmoud al Esfahani*, dat is, geboortig van Ispahan, een schryver, die in 't 600. jaar van de Hegire leefde. Hy heeft een boek zamengesteld, dat ten tytel heeft: *Afat al Vaadh*, dat is, *de ongevallen, door de raadgevingen veroorzaakt. Herbelot Bibl. Oriental.*

AGELIUS, bisschop van den aanhang der Novatianen, die een Synode bywoonde, dat de keizer Theodosius te Constantinopel deet vergaderen, onder het opperpriesterschap van den paus Damasus. Socrates en Sozomenes zeggen, dat de keizer Nectarius, bisschop van die stadt, verplichtte te onderzoeken, waar in deze ketterfche kerkvoogdt met de Catholyken overeenstemde, en dat hy hem zelf ondervroeg, dat niet wel geloofiyk is. *Baronius A. C.* 383. *Socrates l.* V. *c.* 19. *Sozom. l.* VII. *c.* 12.

AGELLIUS (ANTONIUS) was van de Congregatie der Reguliere klerken, en wierdt alleen door zyne verdiensten bisschop van Acerno, in het koninkryk van Napels. Hy bloeide in 't begin van de XVII. eeuwe. Men vindt zyne lofreden in de brieven van P. Morin, te Parys in 't jaar 1675. gedrukt. Hy is de schryver van eene uitlegginge over de Psalmen, waar in hy voornamentlyk bezig is om de gemene overzetting op te helderen, en te gelyk die der Grieken van de LXX, waar in men voorgeeft, dat het hem wel geslaagt is. Hy heeft eene uitlegging over het hoogliedt, over de klaagliederen van Jeremias, en over Habakuk gemaakt. Hy was door paus Gregorius den XIII. gebruikt tot de fraaie Griekfche druk van de LXX. te Rome. Daar zyn twee drukken van zyne uitlegginge, de eene te Rome in 't jaar 1607. en de andere te Parys 1611. gemaakt. Hy was een lidt van een school of Academie van zes personen, *Scholastici* genoemt, welke zorg droegen omtrent alles, wat in de Vatikaansche drukkery gedrukt wierdt, en die de boeken tegen goede handschriften overzagen. *Richard Simon Lettres Critiques. Aub. Myr. Du Pin Table des Auth. Ecclesiast.*

AGEMAL-ROUMI, een bynaam van *Mohammed ben Adel*, schryver van een boek, genaamt *Ergia al elm.* Hy storf in 't 900. jaar van de Hegire, het 1494. na Christus. *Herbelot Bibl. Oriental.*

AGEMACHUS, veldoverste der Messeniërs, die de stadt Pheres, in Peloponnesus, hernam van den rover Nycon, die 'er zich meester van gemaakt hadt, en den Messeniërs schade toebragt. *Polyen. l.* II. *c.* 35.

AGEMON, een broeder van Aristodemus den VIII. koning der Corinthiers, van den stam der Heracliden. Aristodemus gestorven zynde, nam Agemon de regering van 't koninkryk den tydt van 16. jaren waar, in plaatse van Telestes, die te jong was om te regeren. Alexander, die zich van het koninkryk na hem meester maakte, wierdt door Telestes gedood. *Diodor. apud Syncell. Pausan. Euseb. Chron.* en *Diodorus*, die zegt dat Agemon de oom van Telestes was.

AGEMYTHA eene stadt van Asië, aan de overzyde van de Ganges, waar van by Ptolomeus gewag gemaakt wordt.

AGEN, eene stadt van Vrankryk in Guyenne, naby de Garonne, met een Presidiaalschap, opperrechterampt, en een bisdom, onder dat van Bourdeaux behorende. Zy is de hoofdstadt van 't Agennois. De ouden hebben haar verscheidentlyk *Agenno*, *Aginnum*, en *Agennum Nitiobrigum* genoemd. Agen is de hoofdstadt geweest van de oude Nitiobrigen, die zo aanmerkelyk waren onder de Gaulen. Men moet de zelve als de waarachtige stichters dezer stadt aanmerken, zonder de zelve met de fabelschryvers onder de overgeblevenen van Troje, of in Agenor, den zoon van Antenor, of in Agenor, den kleinzoon van Ajax, of eindelyk in Agenides van Sparte te zoeken. Het is zeker dat Agen eene van de oudste en aanzienlykste steden van Vrankryk is. Zy is groot en volkryk. De hoofdkerk van St. Stephanus heeft een kapittel van veertien kanunniken, waar onder twee waardigheden zyn, de groot-aartsdiaken, en de zanger, of voorzanger. Daar is ook een groot getal kerkelyke prebendarissen, kapellanen, klerken, en musikanten. De collegiale kerk van St. Caprasius is zeer schoon. Deze heilig was de eerste bisschop van Agen, die gemarteld wierdt omtrent het jaar 303. onder Dacianus, prefect der Gaulen. Deze stadt heeft ook andere doorluchtige kerkvoogden gehad, als St. Phebadus, waar van elders gesproken wordt; St. Dulcidius, die op dezen laatsten volgde omtrent het jaar 405. Bebianus, die zich bevondt op het Concilie van Orleans in 't jaar 549. Polemius, die dat van Parys van 't jaar 573. ondertekend heeft; Antidius, die het II. van Mâcon in 't jaar 588. bywoonde. Gombaud van Gasconje, die sedert aartsbisschop van Bourdeaux was in 't jaar 992. Men meent dat hy het was, die aan de bisschoppen van Agen de macht gaf om de munt te slaan, die men noch heden ziet. Elias van Castillon, die een der kerkvoogden was, welken paus Eugenius de III. benoemde tot de echtscheiding van Lodewyk den jongen, koning Vrankryk, en van Eleonora van Aquitanië. Willem van Pontoise, die veel arbeidde voor het gelove in de XIII. eeuw. Simon van Cramaud; Leonard de la Rouere, en Jan van Lotharinge, kardinalen, enz. Agen heeft noch de Parochien van Sinte Foi, van St. Hilarius, kerkelyke gebouwen, en verscheide kloosters van beide de kunnen, met een collegie van Jesuiten. Het is alreeds gezegt, dat er een oud opperrichtersampt en een presidiaalschap is sedert het jaar 1558. Men vindt 'er verscheide oudheden, en de tekenen dat de Garonne eertyds de muren van Agen bespoelde. Het oude kasteel van Montravel is tegenwoordig het koninklyk paleis en de zetel van het Presidiaalschap. Men ziet de overblyfsels van een ander kasteel, de la Sagne genoemd. Verder is deze stadt vele wisselvalligheden onderworpen geweest. Uit de macht der Gauloisen ging zy over in die der Romeinen. De Gotthen en de Visigotthen ontnamen ze dezen laatsten. Zy wierdt naderhandt dikwils uitgeplunderd door de Hunnen, door de Wandelen, door de Bourgonjons, door de Saracenen, door de Noormannen, en door andere Barbaren, die de zelve verscheide malen vernielden, en aldaar gelegenheit vonden om hunne onverzadelyke gierigheit te voldoen. Agen was het deel der koningen van Aquitanië, en geraakte in handen der hartogen van dat landt, en van die van Gasconje. Daarna quam het aan de graven van Thoulouze. Vervolgens wierden de Engelschen daar van meesters: zy gaven 't wederom aan de zelve graven van Thoulouze; zy hernamen 't wederom; en 't was dikwils het onderwerp van den oorlog tusschen hen en Vrankryk, waar aan het eindelyk wederom vereenigt wierdt, als op 't artykel van 't AGENNOIS blykt. Agen leedt veel in de XVI. eeuw gedurende de burgerlyke oorlogen. In 't jaar 1589. stondt het zelve op ten voordele der Ligue. In 't jaar 1591. namen de graaf de la Roche, zoon van den maarschalk van Matignon, en S. Charaman, het zelve dien van de Ligue af. Dit geschiedde in de maandt van February. Faget, vermaard petardier en luitenant van dezen graaf, trok daar in, vermomd als een boer, die een ezel dreef, de welke met kool beladen was. Hy bespiedde de zwakste plaatsen, en de poort met een petardt hebbende doen springen omtrent ten twee uuren in den morgenstondt, opende hy een vryen ingang aan de anderen, die de stadt overrompelden. *Ptolomeus l.* II. *c.* 7. *Strabo l.* VII. *Plin. l.* IV. *c.* 19. *Ausonius ep.* XXIII. *Sidonius Apollinaris lib.* VIII. *ep.* 11. *ad Lupum. Greg. Turon. P. Masson. Vinet. Scaliger. Sanmarth. Arnalt Antiq. d'Agen. Du Chesne Descr. de la France. Sincerus. Merula. enz.*

AGENNA. Zie ACRAT.

AGENNOIS, een landschap van Vrankryk in Guyenne, met den tytel van graafschap. Dit landschap is dat der oude Nitiobrigen van Cesar, gelyk alreeds aangemerkt is. Het is gelegen tusschen Quercy, Perigord, Bazadois, en Aussois, of 't landt van Auch. De hoofdstadt is Agen. De andere zyn Villeneuve, Haute-Fustaye, Clairac, Toneins, Marmande, Castel-Moron, le Mas, Ville-Franche, Sainte-Foi, en Cassaneuil. Karel de Grote, in 't jaar 778. naar Spanje gaande, liet in de laatste stadt zyne gemalinne de, koninginne Hildegarde, de welke aldaar beviel van Lodewyk den Goedertierenen, en van Lotharius, die weinig tyds daarna storf, en aldaar begraven wierdt. Het graafschap Agennois is geweest in het koninkryk van Aquitanië, en sedert hebben de graven van Thoulouze het zelve bezeten. Willem de II. gaf het tot huwelyksgoedt aan zyne zuster Rogelinda, de welke hy uithuwelykte aan Wigrinus, graaf van Angoulesme. Willem, de twede zoon uit dit huwelyk gesproten, was graaf van Perigord en Agennois. Dit landschap ging sedert over in het huis der hartogen van Guyenne en van Gascონje. Eleonora van Aquitanië bragt het met hare andere staten aan Henrik den II. koning van Engelandt. Richard, hun zoon, zyne zuster Johanna uittrouwende aan Raimond den VI. graaf vad Thoulouze, gaf haar Agennois en Querci mede ten huwelyk; en deze landen quamen wederom aan Vrankryk door het huwelyksverbondt van Johanna van Thoulouze en van Alphonsus van Vrankryk. Koning Lodewyk de Heilige beloofde aan de Engelschen Agennois, enz. door het verbondt van den jare 1259. het welk bevestigt wierdt door Philips den Stouten in 't jaar 1279. en door Philips den Schonen. Maar Eduard de I. koning van Engelandt, verloor door zyne trouwloosheit Guyenne en Agennois, de welke in 't jaar 1293. verbeurd verklaard en wederom met de kroon van Vrankryk vereenigt wierden. Raoul van Neelle, konnestabel van Vrankryk, maakte zich daar van meester. In de XVI. eeuw wierdt Agennois tot onderhoudt gegeven aan de koninginne Margareta van Valois. Zie *le fragment de L'Hist. d'Aquitaine*, gedrukt onder het opzicht van *Pithou* en van *du Chesne. Catel hist. des Comt. de Thoulouse. Du Puy droit du Roi. Arnalt Antiq. d'Agen. enz.*

AGENOR. Men meent, dat Agenor en Belus zonen waren van Libya en van Neptunus, en dat deze Libya eene dochter was van Iö, de dochter van Tasus, een afkomeling van Inachus; en dat Agenor, naar Europa gegaan zynde, met Thelephassa trouwde, waar by hy drie of vier zonen hadt, Phenix, Cilix, Cadmus en Tasus, en eene dochter, Europe genoemd, welke eenigen voor de kleindochter dan Phenix houden. Anderen geven Agenor tot zynen zoon Crotopus, koning van Argos. Dit is het dat Apollodorus en het verdichtsel ons van Agenor zeggen. Cadmus bouwde Thebe 1514. jaren voor Christus. Phenix en Cilix gaven hunne namen aan Phenicië en aan Cilicië, en Thasus aan de stadt Thasus. Omtrent den zelven tydt quam Danaus, zoon van Belus, broeder van Agenor, zo men voorgeeft, uit Egypten in Griekenlandt. Verscheide schryvers geloven, dat Agenor, Cadmus en Danaus gene Egyptenaars, maar Pheniciërs waren van oorsprong. Anderen maken Agenor een zoon van Triophas, koning van Argos, en geven voor, dat hy eenigen tydt den troon van Argos bekleed heeft, en dat zyn zoon Crotopus zyn opvolger was. De geslachtrekeningen der historien van deze oude tyden zyn zo verward, dat men bezwaarlyk iets daar uit kan vaststellen. *Marbres d'Arondel. Apollodorus. Eusebius. Plutarchus. Pausanias. Marsham. Du Pin biblioth. des historiens prof.*

AGENOR, koning van Argos, volgens Pausanias, en vader van Crotopus, die op Jasus, zynen vaderlyken oom, volgde. De kronyk van Eusebius spreekt 'er niet van, doende Crotopus volgen op Phorbas, den grootvader van den genen, waar van wy spreken. *Pausanias l.* XXII.

AGENOR, van Mitylene, heeft over de muzyk geschreven, volgens Aristoxenes, door Vossius bygebragt, *de Mathem. c.* LIX. § 19.

AGENORIA, eene afgodes der naarstigheit en vaardigheit, anders ook *Strenua* genoemd. De Romeinen bouwden voor haar een tempel op den berg Aventinus. *Livius l.* II. *Plin l.* XV. *c.* 29. *Augustin. de Civ. Dei l.* IV. *c.* 16.

AGENTEN. Zie GEZANTEN.

AGERIUS, of AGRI, bisschop van Verdun. Zie AIRY.

AGERINUS, een gevryde slaaf van Agrippina, door deze prinses aan haren zoon Nero gezonden zynde, wierp Anicetus een ponjaardt voor de voeten van Agerinus, en hieldt zich als of hy, om den keizer te beschermen, zich van hem wilde verzekeren, aldus te kennen gevende, dat Agrippina dezen gevryden slaaf alleen zondt, om op zyn leven toe te leggen. *Tacit. lib.* XIV. *Annal. cap.* 6. *en* 7.

AGESANDER, een vermaard bouwmeester, die met Polydorus en Alexander van Rhodus aan het beeldt van Laocoon, offeraar van Apollo, gearbeid heeft, dat te Rome tegenwoordig voor een kunststuk van de beeldhouwery gehouden wordt, en omtrent het einde van XVI. eeuw onder de overblyfsels van het paleis van Vespasianus gevonden is. *Plin. lib.* XXXVI. *cap.* 5. *Sandrarts Teutsche Academie.*

AGESIANAX, een dichter, die vaarzen gemaakt heeft op het aangezicht, dat men in de maan schynt te zien. Plutarchus maakt 'er gewag van in de verhandelingen, die hy over 't zelve onderwerp heeft zamengesteld, *cap.* 2. 't Is buiten twyffel de zelve, die eene uitlegging over *Aratus* gemaakt heeft. *Vossius de Mathem. cap.* 33. § 21.

AGESIAS, op HEGESIAS, een der Archons van Athene, die maar voor een jaar verkoren wierden. Hy regeerde in 't eerste jaar van de CXIV. Olympiade.

AGESIAS, van Syracuze, was een zoon van Sostrates. *Hofman. Lexicon Univers.*

AGESIAS, een wysgeer. Zie HEGESIAS.

AGESIDAMUS, van Locris, een overwinnaar in de Olympische spelen. Men vindt een lierzang tot zyner eere by *Pindarus.*

AGESILAUS de I. koning van Sparte, volgde op zynen vader Doryssus, die de vyfde koning was na Eurysthenes. Naar 't gevoelen van Helvicus begon zyne regering in het 2992. jaar der werreldt, 24. jaren na de doodt van Salomon. Hy heeft 44. jaren geregeerd, gelyk Eusebius verzekert, hoewel Pausanias ten onrechte zegt, dat hy den troon naauwlyks beklommen hadt. De gemelde Pausanias zegt, dat Lycurgus onder zyne regering zyne wetten gegeven heeft: doch Meursius bewyst, in zyne Oudheden van Lacedemonië, dat Lycurgus zyne wetten gaf in het dertigste jaar van Archelaus, den zoon en opvolger van Agesilaus. C. Stephanus, Lloyd, en Hofman vermengen dezen Agesilaus met Agesilaus den II. van den laatsten zeggende, dat hy de VI. koning van Lacedemonië was. *Pausanias l.* III. *Bayle.*

AGESILAUS de II. koning van Lacedemonië, was een zoon van Archidamus. Hy was heerschzuchtig genoeg om te willen regeren met uitsluitinge van Agis, zyn ouder broeder; maar men bemerkte eerst na de doodt van Agis de begeerte, die hy hadde, dat men om zynent wil de order der opvolging zoude breken. Deze begeerte hadt al den gelukkigen uitslag, dien hy daar van konde verwachten; want men deedt Leotychides, den zoon van Agis, het ongelyk van hem ten voordele van Agesilaus van het kroonrecht uit te sluiten. Deze vergoedde door eene menigte van heerlyke daden de onregelmatigheit van dezen eersten handel; en zo klein, zo slecht van gestalte, en zo kreupel als hy was, verkreeg hy voor zich zelf de achting van een groot krygsoverste. Hy was moedig, wakker en vaardig; hy wist zyne verkregene voordeelen wel te gebruiken; hy wist met de gevallen en met de omstandigheden des tyds zyn voordeel te doen; hy verstondt alle de streken des oorlogs, en hy wist zyne vyanden te misleiden, dan zelfs, wanneer hy hen zyne waarachtige voornemens deedt weten. Hy was niet wel te vreden, wanneer zyne vyanden in de oorlogskunde onervaren waren: want hy wist hen dan niet in zyne lagen te lokken. Hy wist ook zyne eigene soldaten te bedriegen, in plaatse van de quade tydingen, die hy ontfing, het verhaal van eene grote overwinning verbreidende. Hier uit blykt, dat men al voor de uitvinding der couranten het gemeen heeft weten te bedriegen. Na dat Agesilaus op den troon geklommen was, riedt hy den Lacedemoniers den koning van Persië voor te komen, die grote toerustingen ten oorlog maakte, en hem in zyne staten aan te tasten. Hy wierdt tot deze onderneming verkoren, en hy behaalde zo vele voordeelen op den vyandt, dat indien het bondgenootschap, dat de Athenienzers en de Thebanen tegen Lacedemonië gemaakt hadden, zyne ondernemingen niet gedwarsboomd hadt, hy zoude met zyne zegepralende wapenen tot in het hart van Persië doorgedrongen hebben. Hy bepaalde zyne overwinningen van dien kant, om tot hulp van het vaderlandt te komen, dat hy gelukkig redde door den slag, dien hy won van de bondgenoten te Coronea in Beotië. Hy won nog een anderen naby Corinthe; maar hy hadt vervolgens de ongenuchte van de Thebanen aanmerkelyke overwinningen op die van Lacedemonië te zien behalen. Deze tegenspoeden deden velen tegen hem morren; doch zulks verduisterde zynen roem niet. Hy hadt eene ziekte gehad, terwyl de vyandt de eerste voordeelen behaalde; en toen hy wederom in staat was om het bevel te voeren, stuitte hy door zyne dapperheit en door zyne voorzichtigheit de gevolgen van de laatste overwinningen der Thebanen; zodat men geloofde, dat indien hy in het begin gezond geweest was, men het niet te quaad gekregen, en dat men zonder hem eindelyk alles verloren zoude hebben. Men kan niet loogchenen, dat hy den oorlog niet meer beminde, dan het belang van zyne onderdanen vorderde; want indien hy in vrede hadde kunnen leven, hy zoude zyn vaderlandt voor veel schade bewaard hebben, en hy zoude het zelve niet in ondernemingen gewikkeld hebben, die niet eindigden dan met eene ongemene vermindering van de macht der Lacedemoniers. Deze onverzadelyke zucht tot oorlogen en stryden drong hem in zynen ouderdom tot eene zaak, die in 't algemeen misprezen wierdt. Hy was meer dan tachtig jaren oud, wanneer hy ondernam krygsbenden in Egypten te geleiden, tot onderstandt van Tachus, die tegen de Persianen opgestaan was. Over dezen Tachus niet wel te vreden zynde, verliet hy hem, om zich te voegen aan de zyde van Nectanabus, een nabestaanden van Tachus. Hy deedt grote diensten aan dezen Nectanabus, waar na hy naar Lacedemonië wilde keren: maar hy storf op den weg aan eene ziekte, in het 3. jaar van de CIV. Olympiade. Hy was vier en tachtig jaren oud, waar van hy 'er een en veertig geregeerd hadt. Deze prins wilde nooit toelaten, dat men hem verbeeldde in beeldwerk of in schildery, en hy verboodt zulks zelfs in zyne uiterste wille. Eenigen menen dat hy het zelve niet begeerde, om dat hem zyne mismaaktheit niet onbekend was. Niemandt heeft ooit in een groter eenvoudigheit geleeft dan hy. Hy was niet alleen niet prachtig, maar zelfs zeer slecht in zyne kleding, paleis, en hofhouding, nemende van de geschenken, die hem gezonden wierden, het geringste voor zich zelven, en spottende met de genen, die hem Goddelyke eere aanboden. Maar hy wist onder deze uiterlyke zedigheit, en onder deze Philosophische matigheit zynen geest, zynen moedt, en den Godsdienst van een alleenheerscher zeer wel te huisvesten. Hy hadt zulk eene tedere liefde voor zyne kinderen, dat hy zich onder de zelve met de kinderlykste oeffeningen bezig hieldt, zelfs met hen op eenen stok te paardt rydende.

Men mag in 't voorbygaan wel aanmerken, hoe weinig werk hy maakte van de genen, die hunnen roem stelden in het voeden en oeffenen van paarden, om den prys in de Olympische spelen te betwisten. Hy wilde hen doen zien, dat dit gene grote zaak, en eene verquisting was, en geen bewys van verdiensten of deugt; en tot dat einde overreedde hy zyne zuster Cynisca om naar die glorie te dingen. Deze prinsesse, hare paarden daar toe bequaam gemaakt hebbende, begaf zich onder het getal der mededingers, en behaalde den prys. De huisvrouw van Agesilaus wierdt Cleora genoemd, en de namen zyner twee dochters waren Apolia en Prolyta. *Plutarchus in Agesilao. Xenophon de Reb. Græc. lib.* IV. *Corn. Nepos in Agesil. vita. Ciceronis Epistol. ad Famil.* 12. *lib.* V. *Apulejus in Apologia. Pausan. lib.* III. *Bayle.*

AGESILAUS, dien men den Athenienzer noemde, een broeder van Themistocles, en zoon van Neocles, wierdt uitgezonden om het leger van Xerxes, wanneer hy met 800000. mannen tegen Griekenlandt in aantocht was, te bespieden, 't welk hy ook wel uitvoerde, om tot in des konings quartier eerst te komen, alwaar hy eenen van des konings gunstelingen, genoemd Mardonius, dien hy voor den koning zelfs aanzag, doodde. Wanneer hy daar over gevangen en voor Xerxes gebragt wierdt, die eene offerhande aan de zon deedt, stak hy met een onvertzaagden moedt zyne rechterhandt in het offervuur, zeggende, dat alle de Athenienzers zo kloekmoedig waren als hy, en dat hy, indien hy hem niet wilde geloven, ook zyne linkerhandt in het vuur zoude steken, om hem daar van te overtuigen; waar over Xerxes zich ontzette, en hem, benevens het leven, ook zyne vryheit schonk. Plutarchus, die deze historie uit Agatharchides van Samos getrokken heeft, de deugt der Grieken met die der Romeinen vergelykende, stelt deze daadt van Agesilaus tegen die van Mutius Scevola, die den geheimschryver van Porsenna voor Porsenna zelfs doodde. *Plutarch. Paral.* II.

AGESILAUS, een Grieksch historieschryver, heeft eene historie van Italië geschreven, die niet meer voorhanden is. Plutarchus haalt de zelve aan, en verhaalt uit hem de fabel van Fulvius Stellus. 't Is de zelve, die Hippona uit eene merrie teelde, de welke onder de Goden gesteld wierdt, en die men voor eene Godinne der paarden hieldt *Plutarch. in Paral.*

AGESILAUS, een historieschryver, die voor Herodotus leefde, waar van Suidas spreekt: doch 't is waarschynlyk, dat het deze niet is, gelyk Vossius aangemerkt heeft, en hy is zelfs van gedachten, dat men in die plaats van Suidas *Acusilaus*, in plaats van *Agesilaus*, moet lezen. *Plutarch. in Paral. minor. cap.* 29. *Vossius de Hist. Græc. lib.* I. *cap.* 2. & *lib.* III. *Suidas.*

AGESILAUS, een oom van Agis den III. koning van Sparte, was met grote schulden belast, en bediende zich van het gezag van zynen neef om zich daar van te ontlasten. Hy riedt hem om de overdaadt en de grote pracht af te schaffen; en, om dit des te eerder te wege te brengen, een bevel te laten uitgaan, dat alle schulden zouden afgedaan, en de landeryen gelykelyk onder de burgers verdeeld worden. Agesilaus liet daar op aanstonds alle zyne schuldbrieven byeen zoeken en op de markt in 't openbaar verbranden, barstende van vreugde in deze woorden uit, dat hy nooit geen aangenamer vuur gezien hadt: doch belangende de verdeling der landeryen, deedt Agesilaus de uitvoering van het gebodt opschorten, alzo hy zelfs vele schone landeryen hadt, en dat hy deze verdeling maar hadde doen gebieden om het volk door die hoop te misleiden. De schuldeisschers aldus verbitterd door het verlies van hunne schulden, en het volk door de weigering, die men hen deedt van het verdelen der landeryen, besloten Leonidas te herroepen, die wedergekomen zynde, zyne wraak aan Agis en aan zyn gansche geslacht oeffende, welke hy deedt sterven. Agesilaus ontquam ter naauwernoodt van Sparte door de list van zynen zoon Hippomedon. *Plutarchus.*

AGESILAUS is een bynaam, welken de ouden aan Pluto, den Godt der helle, gaven. Het is een Grieksche naam, die zamengesteld is van ἄγειν, *leiden*, of *geleiden*, en van λαὸς *volk*: en die aan hem past, om dat de Heidenen geloofden, dat hy de doden trok, en de zelve door Mercurius in de hel deedt geleiden. *Callimachus. Athenæus aanmerkingen getrokken uit Æschylus.*

AGESIMATEN, een volk van het Aquitaanſche Gaulen, nageburen van de Picten. *Plin. lib.* IV. *cap.* 19.

AGESIPOLIS de I. koning van Lacedemonië, volgde op zynen vader Pauſanias, die in een tempel geweken was, zo haaſt als hy vernam, dat zyn gedrag veroordeeld wierdt, dat hy gehouden hadt in het ſluiten van de vrede met de Thebanen. Men liet hem in deze vryplaats, en verhief Ageſipolis op den troon onder de voogdy van Ariſtodemus. Dit gebeurde in het 3. jaar van de XCVI. Olympiade. Hy was meerderjarig, wanneer de Lacedemoniers beſloten de Atheniënzen en de Thebanen te gelyk aan te taſten; maar dewyl zy oordeelden, dat het onvoorzichtigheit zoude zyn gedurende zulk een oorlog niet van die van Argos verzekerd te zyn, wilden zy met deze beginnen. Ageſipolis, gelaſt hen aan te taſten, vatte eenige beſchroomdheit op, dewyl zy om eenen ſtilſtandt verzochten. Hy wilde zich dan in deze onzekerheit van gemoedt met Jupiter beraden, het welk hy in perſoon deedt in den vermaarden tempel van Olympus. Hy vroeg hem, of men den voorſlag der Argienzen tot eenen ſtilſtandt zoude mogen verwerpen; en of men niet zoude kunnen voorwenden, dat die voorſlag ontydig geſchiedde, dewyl zy gewacht hadden van vrede te ſpreken tot dat de krygsbenden van Lacedemonië gereed waren om hen aan te taſten. Het Orakel antwoordde, dat het verzoek der Argienzen onbillyk was, en dat men het zelve heiliglyk mogt afſlaan. Ageſipolis, om te meer omzichtigheit te gebruiken, toog ſtraks naar Delphos, om te weten of het gevoelen van den zoon met dat van den vader zoude overeenſtemmen. Het antwoordt van Apollo was gelyk aan dat van Jupiter; en Ageſipolis twyffelde toen niet langer, maar deedt zyn leger naar den kant van Argos trekken. De Argienzen zonden twee herauten aan hem om den vrede te verzoeken. Hy antwoordde hen, dat de Goden goed gevonden hadden, dat hy hunne aanbiedingen niet zoude aannemen, en trok voort. Daar was eene aardbeving op den eerſten dag, dat hy zich in hunne ſtaten legerde; en alzo een gedeelte van het krygsvolk oordeelde, dat dit een teken was, dat men wederom moeſt keren, verdreef hy hunne bygelovigheit door de aanmerking, dat dit wonderwerk gebeurd was na hunnen intocht in het vyandlyke landt. Hy toog dan verder, en naderde de ſtadt Argos, die hy van naby benaauwde. Hy zoude de zelve mogelyk t' ondergebragt hebben, indien de bliksem, die eenige van zyne ſoldaten doodde, en eenige andere quade voortekenen hem niet verplicht hadden af te trekken. Wy moeten hier zynen nayver niet vergeten. Zo haaſt als hy in 't landt der Argienzen gekomen was, onderſtont hy hoe verre Ageſilaus het zelve eenigen tydt van te voren verwoeſt hadt, om de ondernemingen van dezen prins te boven te ſtreven; als of hy een kampvechter ware, die tegen hem geſteld was. De algemene vrede, welken de Lacedemoniers voor Griekenlandt verkregen, door de onderhandelingen van Antalcidas, hunnen afgezant aan 't hof van Perſië, in het 2. jaar van de XCVIII. Olympiade, wierdt wel haaſt gevolgt van den byzonderen oorlog, dien zy aan de inwoners van Mantinea verklaarden. Ageſilaus verzocht hebbende van het bevel der krygsbenden ontſlagen te zyn, trok Ageſipolis tegen den vyandt. Hy verwoeſtte de landen van Mantinea, en vermeeſterde eindelyk deze ſtadt, na dat hy de rivier, die door het midden der ſtadt loopt, opgeſtopt hadt. Dit veroorzaakte eene overſtroming, die de grondveſten van de huizen en van den muur der ſtadt verzwakte, zo dat de inwoners, vrezende dat de ſtadt ſtormenderhandt mogt ingenomen worden, indien een ſtuk van den muur, die van ongebakken ſteen gemaakt was, die zo ligt niet ſpringt, doch nu door het water week wierdt, mogt inſtorten, zich overgaven op harde voorwaarden, dat zy, in vier hopen verdeeld, zich op het vlakke landt zouden nederſlaan: en men zoude de overigheden der ſtadt gedood hebben, zo de vader van Ageſipolis niet voor hen geſproken hadt. Het is waarſchynlyk, dat Pelopidas en Epaminondas in dezen oorlog in een veldſlag voor het beleg der ſtadt verloſt wierden van het gevaar, waar aan zy door hunne dapperheit en door hunne vriendſchap bloot geſteld waren. Ageſipolis wierdt eenige jaren daar na met een goed leger tegen de Olynthiers gezonden. Amyntas, koning van Macedonië, en Derdas, prins van Elimea, onderſteunden hem met macht. Hy naderde Olynthe; en het vyandelyke leger, dat hy bevechten wilde, niet vernemende, verwoeſtte hy het landt, en maakte zich meeſter van de ſtadt Torone. Maar dewyl hy zich in de grote hette ongemeen afmatte, wierdt hy door eene gedurige koorts aangetaſt, die hem in zeven dagen wegrukte, in het veertiende jaar van zyne regering. Ageſilaus was zo verheugt niet over dit verlies van zynen ryksgenoot als men gedacht hadde. Hy beweende hem zeer lang, naar 't verhaal van Xenophon. Ageſipolis hadt geen nakomelingſchap, en Cleombrotus, zyn broeder, was zyn opvolger. *Pauſanias lib.* II. *&* III. *Diodor. Sicul. lib.* XIV. *cap.* 15. *&* 111. *& lib.* XV. *cap.* 23. *Xenoph. de Reb. Græc. lib.* IV. *&* V.

AGESIPOLIS de II. was een zoon van Cleombrotus, den broeder van Ageſipolis den I. Hy regeerde maar een jaar in het 2. van de CII. Olympiade, en is beroemder door zyne zinſpreuken dan door zyne daden. Op een tydt wierdt door iemandt verwytender wyze tegen hem gezegt: *Hoewel gy een koning zyt, gy hebt langen tydt met de voornaamſte jeugt van Lacedemonië in gyzeling gezeten: uwe vrouwen en kinderen zyn 'er niet geweeſt.* Waar op hy antwoordde: *Zulks geſchiedde om dat het billyk was, dat wy zelfs de ſtraf van onze eige misdaden droegen.* Daar is noch een andere AGESIPOLIS geweeſt, die den tytel van koning aannam, na dat Cleomenes in de CXL. Olympiade te Alexandria der doodt gebragt was. *Pauſan. lib.* II. *Diodor. lib.* XV. *cap.* 60. *Plutarchus in Apophth. Lacon. pag.* 215. *Euſeb. in Chron. enz. Bayle.*

AGESISTRATA, prinſeſſe van Lacedemonië, moeder van Agis, was zeer doorluchtig door hare deugt en door haren moedt, en zeer vermaard door hare rykdommen. Zy wierdt op eene rampzalige wyze met Agis, haren zoon, en met Archidamia, hare moeder, in de gevangenis verwurgt. Zy ſtorf echter met veel roem. Zie AGIS den IV.

AGESISTRATES, een Griekſch ſchryver, heeft een werk zamengeſteld wegens de wyze om oorlogswerktuigen te maken. Vitruvius maakt 'er in zyne voorreden van het VII. boek gewag van.

AGESIUS, (THADDÆUS) geboortig uit Bohemen, een ſchrander Philoſooph en naarſtig onderzoeker der Mechaniſche kunſten, heeft geſchreven

De Cerevíſia,
De Metopoſcopia, ſive Frontiſpicina
Libellus Aphoriſmorum Metopoſcopicorum;

dat is, van het bier en des zelfs brouwinge, van de aanzichts-of wezens-kunde, en korte zetregels over de aanzichtkunde. *Ghilin. Theat. Homin. Literat. Mart. Georg. Konig Biblioth. vet. & nov.*

AGESSE, eene oude ſtadt van Thracië, waar van Stephanus de landbeſchryver gewag maakt. Goltzius ſpreekt van de Ageſſianen in een gedenkpenning van Gordianus.

AGETES, AGETIS, een zoon van Apollo en van Cyrene, eene dochter, die deze Godt op den berg Pelion in Theſſalië wegvoerde. Hy was een broeder van Ariſteus. *Juſtin. lib.* XIII. *cap.* 8.

AGGENUS URBICUS, een Latynſch ſchryver, die van de landen en hunne afpalingen geſchreven heeft. Turnebus heeft dit werk met die van Siculus Flaccus, van Julius Frontinus, van Hyginus, enz. allereerſt uitgegeven; welke Rigaltius naderhand met fraaie aanmerkingen vermeerderd heeft. *Voſſius de Scient. Math. c.* 27. § 10. *Fabricius Biblioth. Lat.*

AGGERHUS, of AGGERHUIS, *Aggerhuſia*, is eene grote provincie, nevens een kaſteel van den zelven naam, aan den zeeboezem en in 't Zuid-Ooſter deel van Noorwegen, tegen over ten Weſten en niet wyd van de ſtadt Onſlo, of Anſlo, den koning van Denemarken toebehorende, die aldaar een gouverneur houdt, die over de gehele provincie het bewindt heeft. Daar onder zyn de ſteden Anſlo, Tonsberg, Frederikſtadt, Saltsburg, Skon, en Hammar gelegen. Dit gehele landt is bergachtig, behalven langs de kuſt van 't Kattegat en de zeeboezem Anſlo, en is in de dalen alleen bewoond. Uit deze provincie wordt het beſte hout tot den ſcheepsbouw naar andere landen vervoerd. *Chytr. Chr. Sax. p.* 121. *Baudrand pag.* 19.

AGGIUL FELANOS, in 't latyn *Philomelium*, eene kleine, en eertyds biſſchoppelyke ſtadt. Zy legt in Natolië naby den oorſpronk van de Madre. *Baudrand.*

AGGRAMMES, een koning der Gangariden en Pharraſiërs in Indië, aan de overzyde van den Ganges, was de zoon van een baardſcheerder, die van eene ſchone geſtalte was, waar op de koningin van dit landt zodanig verliefde, dat zy hem, na dat haar man door liſt om hals gebragt was, by zich nam, onder voorwendſel dat hy voogdt over den jongen prins zoude zyn; doch deze prins ook uit den weg geruimd zynde, wierdt deze Aggrammes, zyn zoon, dien hy by de koningin hadde, des ryks opvolger. Wanneer Alexander de Grote in de Indiën oorloogde, ſtondt deze hem met 200000. mannen te voet, 20000. ruiters, 400. wagens en 3000. elephanten tegen: waar door Alexander belet wierdt zyne overwinningen over de Ganges uit te breiden. *Q. Curtius l.* IX. *c.* 2. *Diodor. lib.* XVII.

AGGRINEN, een zeker volk in Griekenlandt, waar van Cicero in de redenvoeringe tegen Piſo ſpreekt, en dat hy zegt in het landt der Dolopen overgegaan te zyn.

AGHER, en AGBER, *Aghera*, *Agbera*, een vlek van het graafſchap Tiron in Ultonië, eene provincie van Ierlandt. Dit vlek legt in de landſtreek en een klein myltje van de ſtadt Clogher, en heeft het recht om een lidt in 't parlement van Ierlandt te zenden. *Maty Diction. Geograph.*

AGIA PARASCEVA, eene voorſtadt van Conſtantinopel, waar van zy door een kleine Golf is afgeſcheiden, die tot een haven aan deze ſtadt verſtrekt. *Maty Diction. Geograph.*

AGIAL, *Jahia Ben Abibeer Ben Agiar*, een Arabiſch ſchryver, die een boek heeft zamengeſteld, genaamd. *Idhah fil Nesb*, dat is, *ophelderingen over de Geſlachtrekeningen. Herbelot Biblioth. Oriental.*

AGIALI, een bynaam van *Aſaad Ben Mohammed al Elfahani*, dat is van Iſpahan, geſtorven in 't 600. jaar van de Hegire, het 1203. na Chriſtus. Hy is de ſchryver van een boek, genaamd: *Tetmat-al Tetmat*, byvoegſel by de byvoegſels, die gemaakt zyn by het boek, genaamd *Jetimat al Deher. Herbelot Bibl. Oriental.*

AGIALOUI, de toenaam van *Schamſeddin Mohammed Ben Ali*, die een uittrekſel gemaakt heeft van het boek van Gaſali, genaamd: *Ahia al Oloum.* Deze ſchryver ſtorf in 't 813. jaar van de Hegire, het 1410. na Chriſtus. *Herbelot Bibl. Oriental.*

AGIALOUN, *Ebn Kadhi Agialoun*, een Arabiſch ſchryver van een boek, genaamd *Taſhih*, dat is verbeteringen van een boek van Nauaui, dat den tytel draagt van *Menhage al-Thalebin*, dat is, *de leerwyze der naauwkeurigen*, of *van de verkryging der wetenſchap.* Het is een boek van Scholaſtyke Godgeleerdheit, verhandelt volgens de wyze der Muſulmannen, en door Mohieddin Nauaui, een Schafeiſch leeraar, zamengeſteld. *Herbelot Bibl. Oriental.*

AGIAM OGLANS worden by de Turken de jonge ſlaven en Chriſten kinderen genaamt, die men in Morea, Albanië, Griekenlandt en andere plaatſen tot een tribuit neemt, in den oorlog gevangen krygt, of van de Tartaren koopt. Het betekent zo veel als *vreemde kinderen.* Wanneer zy naar Conſtantinopel gebragt worden, biedt men de zelve den groten Vizier aan, die eenige van hun in het Serrail te Galata en Adrianopel, of in dat van de renplaats te

te Constantinopel laat brengen; zommigen worden ook in de stadt gehouden, en in verscheide handwerken geoeffent: die welgemaakt zyn, worden vervolgens in het grote Serrail van den Sultan geplaatst, en tot keukenknechts, stalknechts, tuinluiden, enz. gebruikt. Agiam betekent vreemdeling, en Oglan een kindt of knecht. *Ricaut de l'Empire Ottoman.*

AGIARI is de toenaam van *Abubeker Mohammed ben Hussain*, die de Historie van Omar ben Abdalaziz, Kalif van den stam der Ommiaden, onder den naam van *Akhbar*, heeft zamengestelt. Deze schryver storf in 't 360 jaar van de Hegire, het 970. na Christus. Men heeft nog een boek van hem over de veertig overleveringen. *Herbelot Bibl. Oriental.*

AGIDEN wierden de eerste koningen uit den eersten Heraclidischen koninklyken stam te Lacedemon genoemt, naar Agis, den tweden koning van dezen stam, een zoon van den koning Eurysthenes, waarom zy ook wel Eurystheniden genoemt worden. Zy regeerden wel te gelyk met de prinsen uit den anderen koninklyken stam, die men Procliden en Euripontiden noemde; doch zy hadden voor hen in alles den voorrang, dewyl Eurysthenes de oudste broeder geweest was. *Herod. l.* VI. *Petavius.*

AGIGE, of OGIAIGE, is de toenaam van *Mohammed Al-Basri*, geboortig van Bassora, die de poëzy van verscheide Khovarezmische schryvers, onder den tytel van *Aschaar al-Khovarezmiah*, byeen verzamelt heeft. Hy storf in 't 320. jaar van de Hegire, het 392. na Christus. *Herbelot Bibl. Oriental.*

AGILA, of AGUILANUS, koning der Visigotthen in Spanje. Hy quam in 't jaar 549 of 550. tot de regering, na Theoditilus, een vorst vol van gebreken, dien zyne onderdanen hadden doen sterven. Het einde van Agila was niet gelukkiger, noch zyn naam doorluchtiger dan die van zynen voorzaat. Hy was een gezworen vyandt der Christenen, welker kerken hy met een ongemene stoutheit ontheiligde. Dewyl hy maar een gemeen hoofdman was geweest, maakte zyne verheffing hem zo opgeblazen en sporeloos, dat hy voor al de werreldt onverdraaglyk was. Hy haalde zich zelfs ook machtige vyanden op den hals, waar van Athanagildus de voornaamste was. Deze stont in het jaar 552. tegen hem op, bygestaan van de benden van den keizer Justinianus, welke de Patricius Liberius hem zondt. Met dit onderstandt versloeg hy naby Cordua het leger van Agila, die aldaar zynen zoon en zyne schatten verloor, en in Merida week, daar hy omgebragt wierdt door zyne onderdanen, die door deze burgerlyke oorlogen bedorven wierden, en de ongeregeldheden van Agila niet langer konden verdragen. Dit gebeurde in 't jaar 554. *Isidor. in Chron. Procop. Gregor. Turon. Vaseus. enz.*

AGILÆUS. Zie AGYLÆUS.

AGILBERT, bisschop van Parys, zyne geboorteplaats, een man van zonderlinge deugt en geleerdheit. Hy was uit zucht tot een eenzaam leven gaan wonen in Ierlandt, daar hy de H. schrifture een wyle tyds heeft voorgelezen. Naderhand is hy getrokken naar Engelandt, daar Konwalch, koning der Wester-Saxen, hem bewoog het bisdom van Dorcester aan te nemen. Doch als gemelde Konwalch dit bisdom by afwezen en zonder kennisse van Agilbert hadt verdeelt, en een nieuw bisdom opgerecht te Winchester, oordeelde Agilbert dat dit bestaan zyn gezag en bisschoppelyke macht te na ging, en heeft zyn gevoelen daar over getoont. Des heeft hy Engelandt verlaten, en is naar zyne geboortestadt gekeert, daar hy aangeland en gekent voor die hy was wel haast op den bisschoppelyken zetel dier stadt geplaatst is. *H. van Ryn in zyne aantekeningen op de de kerk. Hist.* I. *D. p.* 27.

AGILES, (RAYMUNDUS VAN) toegenaamt *de Podio*, omdat hy domheer te Puy en Velay was. Hy leefde in vriendschap met Aimar de Monteuil, en volgde hem in 't jaar 1099. in 't Heilige Landt, alwaar die kerkvoogdt zich als pausselyke legaat ophieldt. Hy wierdt aldaar kapellaan van den zelven Aimar, en van Raimundus den IV. van St. Gilles, graaf van Thoulouze. Omtrent het jaar 1105. gaf hy eene historie uit, genoemt: *Historia Francorum, qui ceperunt Hierosolymam*, welke in het stuk der *Gesta Dei per Francos* te vinden is.

AGILMAR, AGLIMAR, of EGILMAR, aartsbisschop van Vienne in het Dauphiné, is een van de doorluchtigste kerkvoogden geweest, die in de IX. eeuw geleeft hebben. Hy bekleedde den bisschoppelyken stoel na de doodt van Bernard, dien de kerk van Vienne als een heiligen eert, namentlyk in den jare 852. Twee jaren daarna was hy voorzitter in 't Concilie van Valence, alwaar hy Achilmar genoemt wierdt. In 't jaar 859. bevondt hy zich in dat van Langres, en hadt veel deel in alle voorname handelingen van zynen tydt. Hy hadt veel vermogen by keizer Karel den Kalen, die uit achting voor Agilmar verscheide gunsten aan de kerke van Vienne bewees. *Agilmar*, zegt de Historieschryver van 't Dauphiné, *is een groot prelaat geweest, waardig om op St. Bernard te volgen, en van St. Adon gevolgt te worden.* Hy storf op 't einde van 't jaar 857. *Sanmarth. Gall. Christ. Chorier Hist. de Dauphiné.*

AGILULPHUS, of AGON, hartog van Turin, verkreeg in 't jaar 592. de opperheerschappy over de Lombarden of Longobarden in Italië, door zyn huwelyk met Theodelinda, of Theodelinga, dochter van Garibald, koning van Beyeren, en weduwe van Antarith, koning der Longobarden. Door den vlyt van deze deugtzame prinsesse, aan de welke Gregorius de Grote zyne Zamenspraken opdroeg, wierdt deze Ariaansche of liever heidensche koning, naar 't gevoelen van zommigen, tot het Christen gelove bekeert. Hy was zo machtig, dat hy geheel Italië, behalven Ravenna en Rome, onder zyne gehoorzaamheit zag; en men heeft zelfs geloott, dat hy een toeleg hadt op de laatstgenoemde plaats. Dit verplichtte Gregorius den Groten om zyne uitleggingen over den Propheet Ezechiel op te schorten, om op den handel van dezen vorst een wakend oog te houden, die in het jaar 594. Perouse en andere plaatsen hadt ingenomen, die de stedehouder van Ravenna hem sedert eenigen tydt afgenomen hadt. In dien tydt pleegden de Lombarden rondom Rome de verwoestingen, welke Gregorius beklaagt in zyne brieven en in zyne leerredenen over Ezechiel. Zy maakten ook eene grote menigte van gevangenen, die zy aan de Franschen verkochten. Na het innemen van Perouse moesten Cortona, Padua, Mantua, Cremona, en verscheide andere steden de uitwerkselen van de wreedheden der Lombarden gevoelen. In 't jaar 603. bequam Agilulphus een zoon, genaamt Adalvaldus, of Adelwaldus, die op den 7. April, zynde de feestdag van Paaschen, gedoopt wierdt. Men verklaarde hem in de schouwplaats te Milanen tot opvolger in de staten van zynen vader, in de tegenwoordigheit der afgezanten van Theodebert den II. koning van Austrasië, die aan dezen jongen prins eene der dochters van hunnen koning beloofden, die de zelve was, welke zyn oom Thierri naderhand wilde trouwen, als elders gezegt wordt. Agilulphus storf in 't jaar 616. *Paul. Diac. lib.* III. & IV. *St. Gregor. Aimoin. Baron. in Annal. enz.*

AGILUS, of AILUS, eerste abt van Rebets in Brie omtrent het jaar 642. onder de regering van Dagobert. Hy was de zoon van Agnoaldus, die eene eerlyke bediening aan 't hof van Childebert, koning van Bourgondië, hadde. Men eigent hem verscheide wonderwerken toe; want deze en de volgende eeuwen waren zo overvloedig in valsche wonderwerken, als de eerste eeuw der kerke in waarachtige wonderwerken geweest was. *Le Sueur Hist. de l'Eglise & de l'Empire sur l'an.* 642.

AGINATIUS, landvoogdt van de provincie Byzacene in Africa, onder Juliaan den afvalligen in 't jaar 363. Hy was naderhand stedehouder van de stadt Rome, gelyk Ammianus Marcellinus in zyn XXVIII. boek getuigt.

AGINCOURT. Zie AZINCOURT.

AGINNIANEN, of AGINOISEN, een aanhang van ketters, die zich in het einde der VII. eeuw, onder het Pausschap van Sergius den I. opwierpen. Zy verboden het gebruik van 't vleesch, en verwierpen het huwelyk, als of het zelve niet van Godt ingestelt was. Doch deze kettery hadt in later tydt geen gevolg. *Prateol. v. Agynn.*

AGIRAS, een Joodsch soldaat. Zie ADIABENES.

AGIRO, of AGIRA, anders by Plinius en Diodorus *Agurium*, *Agyrium*, *Argyra*, *Argirium*, enz. hedensdaags *St. Philippo van Argirone*, of *van Agirone*, eene stadt in Sicilië, naby den berg Ætna gelegen. Zy is vermaard wegens de geboorte van den beroemden historieschryver Diodorus Siculus. *Diod. l.* I. *c.* 4. *Bibl. Hist. Cluver. Descr. Ital.*

AGIS de I. de twede koning van Sparta van het geslacht der Eurystheniden, volgde op zynen vader Eurysthenes, en regeerde maar een jaar, dat het 2974. der werreldt was, en het 1030. voor Christus, volgens de Chronyk van Eusebius, in den tydt toen Joab Rabba, de hoofdstadt der Ammoniten, belegerde. Pausanias zegt, dat de navolgers van Agis naar hem Agiden genoemt zyn. Zy wierden ook Eurystheniden genoemt, naar Eurysthenes, den vader van Agis. Hy was zeer gehaat by het volk, omdat hy de gelykheit weggenomen hadde, die zyn vader Eurysthenes vast gestelt hadt tusschen de zes gedeeltens of stammen van dit koninkryk. Hy leide de Eleërs eene nieuwe schatting op; maar deze, zich zyn gebodt niet hebbende willen onderwerpen, verwekten een opstandt, en deden hem den oorlog aan. Zy wierden nochtans door Agis te ondergebragt, en aan de wetten der Lacedemoniërs onderworpen. *Herodot. Pausan. Strabo. Euseb. in Chr.*

AGIS de II. de negentiende koning van Sparta, van den stam der Procliden of Euripontiden, een zoon van Archidamus den II. was zeer kloekmoedig, en hieldt de Lacedemoniers gedurig in de wapenen. Hy regeerde te gelyk met Plistonax, van het andere geslacht der koningen van Sparta, en zette het landt der Argiven onder brandschattinge, zo lang de oorlog met de Epidauren duurde, brengende veel toe tot het verkrygen van de vermaarde overwinninge, die de Lacedemoniers by Mantinea tegen de Athenienzers bevochten. Deze zege wierdt van een stilstandt gevolgt, die wel haast door de Athenienzers gebroken wierdt. Agis deet hen zulks berouwen; want hy viel in hun landt, versterkte Decelea, dat men hen ontweldigt hadde, en zyne overwinningen bewogen verscheide volkeren om tegen de Athenienzers op te staan. Agis onderhieldt zeer wel de vriendschap met de bondgenoten van Sparta, en des zelfs vyanden hadden, door zyne voorzichtigheit en beleidt in den beroemden Peloponeeschen oorlog, het byna altoos het quaadste. Het is waar, dat Thrasyllus, veldheer van Athene, hem uit Attica verjoeg, waar in hy gedurige uitlopen deet; maar de verovering van Pylos in Morea vergoedde dit geringe nadeel. Hy storf in de XCIV. Olympiade, in 't 3583. jaar na de scheppinge, het 401. voor Christus, in het 37. jaar van zyne regering. Hy liet maar een zoon na, Leotychides genoemt, die zich op den troon wilde stellen; maar men verkoos voor hem Agesilaus, den broeder van Agis. Deze koning zeide gemeenlyk, dat hy de nydigen ongelukkig oordeelde, omdat zy zo wel door het welzyn van anderen, als door hun eigen ongeluk gepeinigt wierden. Een lastig redenaar, hem in het einde van zyne redenvoering vragende, wat antwoordt hy geven zou aan degenen, die hem gezonden hadden, antwoordde Agis: *Zeg hen, dat ik u alles heb laten zeggen, wat gy gewilt hebt*; en aan een anderen: *Zeg hen, dat gy moeite gehad hebt om te voleindigen, en ik om u te horen.* Een andere, deftig van de vryheit van het redevoeren sprekende, antwoordde Agis: *Men heeft macht en geldt nodig om het zelve te ondersteunen. Thucyd. Diodor. Justin.*

AGIS de III. de XXII. koning van Sparta, een zoon van Archidamus den III. van den stam der Procliden, hieldt den Lacedemoniers gedurig voor, dat zy de slaverny der Macedoniers niet langer moesten verdragen. Hy sloot met de Persianen tegen de zelve een

een verbondt, en veroverde het eilandt Candia, na dat hy van Pharnabazus en Autophradates, stedehouders van den koning van Persië, 30. talenten zilver en 8. schepen bekomen hadt. Eindelyk verliet hem het geluk, wanneer by Antipater, veldoverste van Alexander den Groten, voor Megalopolis, in Arcadië, slag leverde, waar in de Lacedemoniers te kort schoten, en waar by Agis in het 9. jaar van zyne regering, in de CXII. Olympiade, het leven verloor. *Curt. l.* VI. *c.* 1. *Diodor. Sicul. l.* XVII. *Justin. l.* XII. *c.* 1.

AGIS de IV. de zes en twintigste koning van Lacedemonië, een zoon van Eudamidas den II, was in eene rechte linie afkomstig van Agesilaus den II. Deze prins hadt een zeer ongelukkig einde. Hy hadt voorgenomen zyn koninkryk te hervormen, door de herstellinge der wetten van Lycurgus; maar hy bezweek onder het gewigt van eene onderneming, die aan alle de genen, die grote goederen bezaten, onaangenaam moest zyn, dewyl zy zodanig de zachtheit van een wellustig leven gewoon waren, dat zy onbequaam waren om zich aan de oude Lacedemonische tucht te onderwerpen. Agis, in den bloei van zyne jaren, ondernam door eene zucht tot roem deze hervorming, en begon de zelve het aldereerst in zyn eigen persoon. Zyne kleding en zyn tafel waren volgens de wyzen van den ouden tydt; het welk zo veel te meer verwondering verdiende, om dat Agesistrata, zyne moeder, en Archidamia, zyne grootmoeder, hem wellustig hadden opgebragt. Wanneer hy de gemoederen ondertastte, vondt hy de jonge lieden minder tegen zyn voornemen gekant dan die genen, die verscheide jaren de verslapping der tucht gesmaakt hadden. De meeste zwarigheit en verhindering scheen zich van den kant der vrouwen te zullen opdoen. Zy hadden toen meer gezag dan ooit, want hunne heerschappy is nooit sterker, dan wanneer de wellustigheit in zwang gaat. De moeder van Agesilaus vondt hare rekening by deze hervorming niet; zy zoude daar door hare rykdommen verloren hebben, en stelde zich terstond tegen het voornemen van Agis, dat zy als spoorloos uitkreet. Maar Agesilaus, haar broeder, dien Agis in zyne belangens gebragt hadde, wist haar zo wel te overreden, dat zy beloofde de onderneming te ondersteunen. Zy trachtte de vrouwen te winnen; maar, in plaats van zich te laten overtuigen, vervoegden de zelve zich by Leonidas, den anderen koning van Lacedemonië, en baden den zelven op de nederigste wyze de voornemens van zynen medegenoot te doen mislukken. Leonidas durfde zich niet opentlyk daar tegen stellen, uit vreze van het volk te verbitteren, aan het welke de hervorming aangenaam was, om dat de zelve hen voordelig moest zyn. Hy vergenoegde zich met bedektelyk daar tegen te arbeiden, een gerucht uitstrojende, dat Agis naar de dwingelandy haakte, door de vernedering der ryken, en door de verhoging der armen. Agis bleef niet in gebreke zyne nieuwe wetten aan den raadt voor te stellen, die de vernietiging der schulden, en eene nieuwe verdeling der landen inhielden. Leonidas, door de ryken ondersteunt, stelde zich zo krachtig tegen dit ontwerp, dat'er eene stem meer was voor de verwerping dan voor de goedkeuring. Hy betaalde duur het gevolg van zyne woeling. Lysander, een der Ephoren, die de grootste voorstander der hervorming geweest was, betrok hem in rechten, bragt de henneltekenen by, (zie hier over de aantekeningen van Bayle) en drong een prins van 't koninklyke bloedt, Cleombrotus genoemt, en die een schoonzoon van Leonidas was, om zich van het koninkryk te verzekeren. Leonidas, door de vreze vervoert, vluchtte in een tempel, daar zyne dochter, de huisvrouw van Cleombrotus, zich by hem vervoegde. Men dagvaarde hem; en omdat hy niet verscheen, verklaarde men hem vervallen van zyne waardigheit, die men aan Cleombrotus opdroeg. Hy verkreeg de vryheit om naar Tegea te wyken. De nieuwe Ephoren betrokken Lysander en Mandroclidas in rechten over gesmeedde nieuwigheit. Dezen bewogen de twee koningen zich te vereenigen, en deze Ephoren af te zetten. De zaak wierdt voltrokken; maar niet zonder dat de stadt in eene grote beroerte was. Agesilaus, een der Ephoren, die in plaats van de afgezette gestelt waren, zoude Leonidas op den weg van Tegea hebben doen sterven, indien Agis hem niet een goed geleide hadt toegezonden. De hervorming zoude toen doorgegaan hebben, zo Agesilaus geen middel gevonden hadt om de goede inzichten der beide koningen te verydelen. In deze gesteldheit van zaken verzochten de Acheërs om onderstandt: men stont hun verzoek toe; en het bevel der krygsbenden wierdt aan Agis opgedragen. Hy verkreeg veel roem in dezen veldtocht. Op zyne wederkomst vondt hy de zaken zo verward, door het quade beleidt van Agesilaus, dat het hem onmogelyk was de heerschappy voor zich te bewaren. Leonidas wierdt te Lacedemonië herroepen. Agis nam zyne toevlucht in een tempel; en Cleombrotus in een anderen. Het gedrag van Chelonis, de huisvrouw van Cleombrotus, dat in 't vervolg op zyn artykel verhaalt wordt, was in dit geval verwonderlyk voor de gehele werreldt. Leonidas vergenoegde zich met zynen schoonzoon te doen bannen; waar na hy alle zyne krachten tot den ondergang van Agis inspande. Amphares, een der Ephoren, die wenschte aan Agesistrata niet wederom te geven het gene zy hem geleent hadde, was het voornaamste werktuig van de rampzaligheit van dit geslacht. Agis ging niet uit de plaats van zyne toevlucht, dan om zich te baden. Op een tydt, als hy van het badt weder naar den tempel keerde, sleepte deze Ephorus hem in de gevangenis. Men maakte hem zyn rechtsgeding, men veroordeelde hem ter doodt, en men leverde hem aan den uitvoerder van het vonnis over. Agis zeide in dezen staat tegen de genen, die over hem weenden: *Beweent my niet; want ik ben, dewyl men my met zulk eene krytende onrechtvaardigheit doet sterven, van zo veel te groter verdiensten dan de genen, die oorzaak van myne doodt zyn.* Zyne moeder en zyne grootmoeder verzochten met nadruk, dat men een koning van Lacedemonië ten minsten de vryheit zoude geven om zyne zaak voor het volk te bepleiten. Men vreesde dat zyne redenen te veel indruk in de gemoederen zouden maken, en men haastte zich om Agis terstont te verwurgen. Het versoejelyk gedrag van Amphares wordt in 't vervolg breder onder zynen naam gezien. Hy stont aan Agesistrata toe in de gevangenis te komen; als mede aan de grootmoeder; en deed vervolgens beide deze prinsessen, de eene na de andere, verwurgen. Agesistrata storf op eene gansch roemruchtige wyze, als in 't vervolg op zyn plaats blykt. Agiatis, de huisvrouw van Agis, eene zeer ryke en verstandige vorstin, en eene der schoonsche vrouwen van Griekenlandt, wierdt door den koning Leonidas uit haar huis gerukt, en gedwongen met Cleomenes, den zoon van dezen vorst, te trouwen, dat een jongeling was, die nog gene bequaamheit tot het huwelyk hadde. Hy regeerde na zynen vader, en hadt een einde, dat immers zo ongelukkig was als dat van Agis, wiens voornemens hy getracht hadde uit te voeren. *Plutarchus in Agide. Bayle.*

AGIS is de naam van eenen der Griekssche krygshoofden, die voor Cyrus tegen zynen broeder Artaxerxes streden. Door Thissaphernes gevangen genomen zynde, wierdt hy aan den koning gezonden. *Polyen. l.* VII. *c.* 18.

AGIS, of AGIAS, een Grieksch schryver, die eene Historie van Argos heeft zamengestelt, die tot ons niet gekomen is, hoewel de zelve door Atheneus wordt aangehaalt.

AGIS, een dichter, van Argos afkomstig, volgde het hof van Alexander den Groten. Quintus Curtius zegt van hem, dat hy na Cheriles de slechtste vaarzemaker was, dien men ooit vondt, en dat hy zich by Cleon den Siciliaan en andere vleiers van dat slag gevoegt hebbende, zy in meer aanzien by den koning waren dan zyne veldoversten; en het was dat slag van menschen, dat hem altoos in den hemel plaatste, en overal voorgaf, dat Hercules, Bacchus, Castor en Pollux voor dezen nieuwen Godt plaats zouden inruimen. *Quint. Curt. l.* VIII. *c.* 5. *Arrian. Exp. Alex.*

AGISYMBA, een groot landt in Ethiopië, aan de andere zyde van den nachteveningslyn, volgens Ptolomeus. Volgens anderen is 't het zelve, dat men hedendaags *Zanguebar* noemt. Het woordt *Zangue* betekent *zwart*, en dusdanig zyn de bewoners van dit landt. Paulus de Venetiaan maakt 'er ten onrechte een eilandt van, dat hy *Zanzibat* noemt, en zegt, dat het ten Zuiden van Madagascar legt. Sanson zegt, met meer waarschynlykheit, dat Agisymba is 't geen men hebendaags de koninkryken van Monoëmugi en Monomotapa noemt. Maty, in zyn Geographisch Woordenboek, in 't jaar 1701. uitgegeven, zegt, dat Agisymba eene stadt van 't koninkryk van Congo, in Ethiophië, is, en dat zy in het hartogdom van Batta, aan de rivier van Lelunda, 20. mylen boven de stadt St. Salvador, gelegen is. Braudrand zegt daar niets van; maar maakt van Agisymba een landt, en geen stadt. Maty heeft mogelyk goede bewyzen voor het gene hy gezegt heeft; maar 't was te wenschen, dat hy die hadde bygebragt.

AGITAKI, een groot vlek in het koninkryk Guinea, in Africa, 7. mylen van Capo das trets puntas, daar goede koophandel gedreven wordt. De Portugezen noemen het zelve *Aldea de Forto*, en de Hollanders *Commando*.

AGITATEURS wierden de opzienders genoemt, die de soldaten van het leger in Engelandt aanstelden, in den tydt der beroerte van dat koninkryk in den jare 1647. om voor hunne belangens te waken, en alles, wat het leger betrof, te onderzoeken. Cromwel verbondt zich heimelyk met deze Agitateurs, die meer vermogen hadden dan de raadt van oorlog. Zy bestonden zelfs voorstellingen te doen tot hervorming van den staat en van den Godsdienst. *Salmonet Hist. van de beroertens van groot-Britanje.*

AGIURD, een voorgebergte of kaap van de provincie van Zanguebar, dat tusschen de steden Bais en Tahana legt. Het heeft de eerste stadt ten Zuiden, en de andere ten Noorden, naar den kant van Sofala. Deze kaap is zeer gevaarlyk wegens de draaikolken, die de schepen naar zich trekken, zo de zelve daar niet van afhouden. *Herbelot Bibl. Oriental.*

AGLA, of AEGLA, eene stadt van het koninkryk Fez in Africa, gelegen in het Zuidelykste gedeelte van de provincie van Hasbat, aan de rivier de Guarga, tusschen de steden Fez en Arzille, omtrent 13. Duitsche mylen ten Noorden de eerste stadt. *Baudrand. Marmol.*

AGLAB, *Ibrahim Ben Aglab*, wierdt door den Kalif Haroun Raschid als landvoogdt in Africa gezonden, in 't 184. jaar van de Hegire het 800. na Christus. Maar hy gedroeg zich veel eer als een volslagen prins dan als een landvoogdt; en overwon een zeer groot landt voor hem en de zynen, dat slechts welstaanshalven van een Kalif afhing. Zyne opvolgers bleven meester van een groot gedeelte van Africa onder den naam van Aglabiten, of Aglebiten, tot in het 296. jaar van de Hegire, of 908. jaren na Christus. Toen wierdt Ziadat Allah, de laatste prins van dezen stam, door Abou Abdallah, toegenaamt Mohtasseb Billah, van zyne staten ontbloot, die, om zo te spreken, de voorloper der Fathimiten was. Dus bleven de Aglebiten maar 112. jaren in Africa, en hun stam eindigde in den persoon van den zelven Ziadat Allah, die in een gevecht gedood zynde, geen nakomelingen nagelaten heeft; waar van gesproken is. Men moet nochtans aanmerken, dat de Aglebiten in Africa niet anders bezaten dan de landen, die zich van Egypten tot Tunis toe uitstrekken; want de Adaressah, of Edissiten, hadden toen het overige van Barbarye, met Sebre, Fez, Tanger, en alles, wat aan de provincien van Mauritanië en Numidië behoort, in bezit, waar uit zy ook door de Fathimiten verdreven wierden. Novairi telt XI. prinsen van den stam der Aglabiten. Ebn Batrik schryft, dat Ziadat Allah, verslagen zynde, in Egypten vluchtte, van waar hy zich met zyne familie naar Ramla, eene stadt in Palestina, begaf, alwaar hy storf. *Herbelot Bibl. Oriental.*

AGLAIDA, of AGLAIS, eene dochter van Megacles, was zo onmatig in eten en drinken, dat zy op een enkele maaltydt tien ponden vleesch at, en zo veel broodt; en zy dronk even zo overdadig. *Cæl. Rhod. lib.* XV. *cap.* 19.

AGLAIS

AGLAIS, of AGLAJA, eene der Bevalligheden, die Euphrosyna en Thalia tot medegezellinnen heeft. Men maakt haar alle drie dochters van Jupiter en van Eurynoma, en onafscheidelyke navolgeressen van Venus, of van de schoonheit. *Hesiod. in Theogonia.* Zie BEVALLIGHEDEN.

AGLAJUS. Zie AGLAUS.

AGLAR, eene stadt in Frioul. Zie AQUILEJA.

AGLAONICE. Zie AGANICE.

AGLAOPHON, een schilder, leefde in de XC. Olympiade. Plinius stelt hem onder de genen, die de beroemdste waren in dien tydt: en wiens werken de naauwkeurigste en meest gezocht waren, *l.* XXXV. *c.* 9. Cicero spreekt'er ook van *l.* III. *de Orat.*

AGLAURA, of AGRAULA, gelyk men dezen naam in Apollodorus geschreven vindt, eene dochter van Cecrops, koning van Athene, beloofde aan Mercurius, die ongemeen op hare zuster Herse verlieft was, dat zy hem gelegenheit zoude geven om haar in het byzonder te zien, mits dat zy eene aanmerkelyke beloning zoude ontfangen, die men haar deet hopen. Maar zy veranderde sedert van gedachten, tot haar groot ongeluk. Want Pallas, die op haar verstoort was, om dat zy tegen haar verbodt den korf geopent hadt, waar in de zelve den jongen Erichthonius gesloten hadde, blies haar zulk eene sterke nydigheit over het geluk van hare zuster in, dat zy zich in alles tegen de voornemens van Mercurius aankantte, in plaats van zyne liefde te begunstigen. Dit verbitterde dezen bode der Goden zodanig, dat hy haar, die zich in razerny van eene hoogte stortte, in een rots veranderde. *Ovid. Metam. lib.* II. *fab.* 12. *Apollod.*

AGLAUS, of AGLAJUS, een Arcadiër, die alreets oud en de armste van zyn landt was, nooit van een klein stukje landsgegaan zynde, dat hy bebouwde, en zich met zyn inkomen vergenoegende, wierdt van het Orakel zelf voor gelukkiger dan Gyges gehouden. Want Gyges, opgeblazen van hoogmoedt, omdat hy heer geworden was van Lydië, een koninkryk machtig in wapenen en rykdommen, liet Apollo van Pythië raadplegen, en vroeg den zelven, of 'er iemandt gelukkiger was dan hy; waar op het Orakel antwoordde, dat Aglaus van Psophis, eene stadt van Arcadië, hem in gelukzaligheit te boven ging. *Valer. Maxim. l.* VII. *c.* I. *Ex.* 2. *Plin. l.* VII. *c.* 46.

AGLIARDUS, (BONIFACIUS) te Bergamo in Italië, onder het gebiedt van de Venetianen, geboren in den jare van 1612. heeft geschreven

Diversarum Scientiarum Lectiones.

Georg Matth. Konig Biblioth. vet. & nov.

St. AGLIBERT, en St. AGOARD, zyn onder het getal der martelaren in 't *Martyrologium* van Usuard op den 24. Juny gestelt. Men geeft voor, dat zy tot Creteil naby Parys gemartelt zyn, alwaar men meent dat hunne ligchamen rusten. Hunne historie, door Surius verhaalt, is niet geloofwaardig, en van deze heiligen wordt by gene oude schryvers gewag gemaakt. *Baillet vies des Saints.*

AGLIBOLUS, een oude Godt der afgodische Syriërs, dien men inzonderheit in de stadt Palmyra aanbadt, met een anderen Godt, Malach-Belus genoemt. Zommigen geloven, dat men Aglibelus moet lezen, en dat deze twee namen te zamen gestelt zyn van Belus, eene Godheit der heidenen. Maar de schryvers zyn het niet eens wanneer zy verklaren zullen welke Godheit deze Belus was. Hesychius zegt, dat het de Hemel was, of Jupiter, en dat de zon Bela genoemt wierdt. Hieronymus en Isidorus geloven, dat Saturnus Belus genoemt wierdt. Herodianus verzekert, dat die van Aquileja in Italië de zon *Beles* noemden. Eenige handschriften en marmere opschriften noemen hem *Belinus* en *Belenus.* De Godt Baal of Baal-Peor, waar van het O. Testament spreekt, was deze zelve Belus: en *Baal* in 't Syrisch betekent *Heer.* De meeste geleerden zeggen, dat Aglibolus de afgodt der zon was, en Malach-belus die der maan. Salmasius in het tegendeel zegt, dat hy niet twyffelt, of Malach-belus is de zon, en Aglibolus de maan. Maar het gene dit laatste gevoelen schynt omver te werpen, is, dat het beeldt van Malach-belus een halve maan op den rug draagt, dat alleen overeenkomst heeft met de maan. Daarenboven wordt Aglibolus altoos eerst genoemt, en bekleedt in de oude overblyfsels de rechter zyde. Men moet zich niet verwonderen, dat de maan als een man verbeeld en gekleed wordt; want in Syrië en Mesopotamië hieldt men de zelve voor een Godt. Het geen Spartianus hier omtrent verhaalt, is zeer vermaaklyk. Na dat hy van den Godt Lunus gesproken heeft, zegt hy dat de geleerden in geschrift hebben nagelaten, en dat die van Carrhes in Mesopotamië vastelyk geloofden, dat die genen, die dit hemellicht voor eene Godin hielden, en niet voor een Godt, al hun leven slaven zouden zyn van hunne vrouwen: maar dat in het tegendeel die genen, die het zelve voor een Godt hielden, altoos meesters zouden zyn. Daarom, gelyk 'er deze schryver byvoegt, hoewel de Syriers en de Egyptenaars het zelve met een vrouwelyken naam noemden, zo lieten zy niet na in hunne verborgenheden te doen weten, dat zy dat hemellicht als een Godt aanbaden. Men vindt nog Griekische penningen, waar op de maan onder het kleedt, en onder den naam van een man verbeeld wordt, en met een bonnet op de Armenische wyze gehult. De Duitschers geven nog heden in hunne taal het vrouwelyk geslacht aan de zon, *die sonn*, en het mannelyk aan de maan, *der mon.* Een geleerde heeft gemeent, dat Aglibolus een te zamengestelde naam was van Ἄγγλη, dat in 't Griekisch *licht* of *luister* betekent; en van βάλλω, dat *werpen* of *uitschieten* te zeggen is: als of men zeggen wilde, de Godt licht werpende of uitschietende. Malach-belus stelt men te zamen van *Malach*, dat in het Syrisch *koning* te zeggen is, en van *baal*, of *bel*, dat *Heer* betekent, dat gevoeglyk op de maan kan toegepast worden, welke de Propheet Jeremias, van eene bygelovigheit der ouden sprekende, de koningin des hemels noemt. *Spon Antiquit. Seldenus de Diis Syris.*

AGLIE is een vermaard kasteel in het Piemontoische markgraafschap Canavese, en heeft den naam gegeven aan een der oudste en doorluchtigste geslachten van dat landt, waar uit in de XVII. eeuw Octavius de St. Martin d'Aglie, marquis van St. Germain en St. Damian, veldmaarschalk en groot-stalmeester van den hartog van Savojen, gouverneur van Turin, en groot-admiraal van de orde van St. Maurits en St. Lazarus, geboren is. Men zegt dat de huizen van St. Martin en van Valpergue van den koning Ardovinus afstammen, en dat zy eertyds meer dan vyftig kastelen in 't Canaveesche en in 't Marquisaat van Ivrea bezeten hebben, daar zy 'er ook nog een goed getal bezitten. In den oorlog der Guelphen en Gibellinen hielden het die van St. Martin met de Guelphen, en die van Valpergue met de Gibellinen. *Sanmarth. Davity.*

AGLIMAR, aartsbisschop. Zie AGILMAR.

AGLIO, *la Cara dell' Aglio*, overblyfselen van de oude stadt Algidum. De zelve leggen in de landen van Rome, naby de stadt Frascati, op den berg Aglio, en naby het bosch, dat men *la selva d'Aglio* noemt. *Maty Diction. Geograph.*

AGMAT, eene provincie van Afrika, die een gedeelte van het oude Mauritanië uitmaakt. Zy begrypt een gedeelte der heuvelen en valeien van den berg Atlas, die zeer vruchtbaar zyn, en daar een gezonde lucht is, in plaats dat die van Marocco en van de andere steden van dat gewest zeer ongezond is. Daar is in deze provincie eene stadt van den zelven naam, die ook Agmat genoemt wordt, en waar van het volgende artykel spreekt. *Herbelot Bibl. Oriental.*

AGMET, of AGMAT, wel eer eene stadt van Afrika in 't koninkryk Marokko, en omtrent vier en twintig mylen van des zelfs hoofd-en hofstadt afgelegen, op den top van zekeren berg, die byna van den Atlas af zyn begin neemt, was wel eer de zetel en zitplaats van den oppervorst, eer dat de stadt Marokko gesticht was, en wordt van Ptolomeus *Emere* genoemt. Ten tyde van den vorst Muachidin vondt men hier meer dan zes duizend huisgezinnen, het volk zeer beleeft, en overvloedt van alle noodwendigheden en pracht. Aan alle zyden stonden er vermakelyke hoven, en groenden de bergen en valleien van vruchtryke wyngaarden. Niet weinig voordeel, en vermaak trok deze stadt en landstreek van een vischryke vliet, welkers water geheel wit ziet, die uit den Atlas voortkomende, langs den voet van den berg, waar op Agmet gebouwt was, heen stroomt, en zich, na een langen loop gedaan te hebben, ten laatsten in de rivier de Tensift verliest. Hedensdaags legt deze stadt geheel verwoest, en heeft geen andere bewoners, dan allerhande wilde dieren, zynde haar zulks door de gestadige binnenlandsche oorlogen, en het opkomen van de stadt Marokko te beurt gevallen. Ebn Tomrout, die de grondlegger van de heerschappy der Almohaden was, week in deze plaats, na dat hy tegen de Maraboutsche leeraars van den prins Ali geredentwist hadde. *J. Leon African. Descript. Afric. tom.* I. *Marmol l.* III. *c.* 41. *Herbelot Bibl. Orient.*

AGMUNDESHAM. Zie AMERSHAM.

AGNADEL, of AGNIADELLO, in 't Latyn *Anadilla*, *Agniadellum*, een gering dorp of gehucht in 't hartogdom Milanen, in een kleine landstreek, la Ghierra d'Adda genoemt, tusschen de steden Bergamo en Lodi gelegen, is berucht geworden door de overwinninge, die Lodewyk de XII. koning van Vrankryk, alhier in 't jaar 1509. verkreeg in een veldslag tegen de Venetianen, als mede doordien in 't jaar 1705. alhier tusschen de keizerschen en Franschen een bloedig gevecht voorviel. *Baudrand. J. de Raay Diction. Geograph.*

AGNAH, is, volgens Edrissi, eene van de voornaamste steden van 't eilandt van Serandib, of Zeilan, in de Indiën, alwaar de koning van dat eilandt zyn verblyf houdt. Hy plaatst de zelve in het derde klimaat. *Herbelot Bibl. Oriental.*

St. AGNAN, bisschop van Orleans, die men meent te Vienne aan de Rhône geboren te zyn, in een oud kasteel naby Orleans geweken zynde, bragt aldaar verscheide jaren in een eenzaam leven door. Euvertus, bisschop van Orleans, onderrecht van zyne Godvruchtigheit, ordende hem tot priester, en maakte hem abt van St. Laurens der Orgeriles in de voorstadt van Orleans. Men gelooft, dat deze bisschop, voor zyne doodt St. Agnan in zyne plaats deet verkiezen. Wat 'er van zy, St. Agnan volgde na zyne doodt op hem in den jare 391. Zo het waar is, dat hy onmiddelyk op Euvertus gevolgt is, moet hy 65. jaren bisschop geweest hebben, want hy is eerst in het jaar 453. gestorven; en in het jaar 451. wanneer Attila in Vrankryk getrokken was, het landt verwoestte, en de stadt Orleans dreigde, ging hy te Arles onderstandt verzoeken by Aëtius, die hem het zelve beloofde. De vyandt gekomen zynde, en de stadt aantastende, verwittigde St. Agnan de inwoners, om hunnen moedt op te wekken, dat het onderstandt naderde, gelyk hy voorzegt hadt. Attila wierdt genoodzaakt het beleg op te breken, en wierdt vervolgens geslagen. St. Agnan storf kort daar na den 17. November des jaars 453. Hy wierdt in de kerke van St. Laurens begraven, daar hy abt geweest was; van waar hy sedert overgevoert wierdt in de kerk van St. Pieter, naderhand die van St. Agnan genoemt. De Martelaarslysten stellen zynen feestdag op den 17. November. Ten tyde van Gregorius van Thours was 'er eene levensbeschryving van St. Agnan, die verloren is. Die, de welke Charles de la Saussaye zamengestelt heeft, verdient weinig geloof. Men zegt, dat in het begin van de bisschoppelyke bestiering van St. Agnan, Agrippyn, stadvoogdt van Orleans, door de voorbiddinge van dezen kerkvoogdt zyne gezondheit wederbekomen hebbende, hem de vryheit van alle de gevangenen toestont, met de welke St. Agnan zyne intrede deet; en dat, ter gedachtenisse van dezen daadt, (door een byzonder voorrecht, dat sedert toegestaan is) de bisschop-

pen van deze ſtadt het recht hebben op den dag van hunne intrede alle de misdadigen hunne vryheit te geven. In 't vervolg is deze intrede noch beroemder geworden, vier baronnen van 't hartogdom Orleans verplicht zynde den biſſchop, in een ſtoel gezeten, op hunne ſchouderen te dragen. *Proſper. Caſſiod. Iſidor. Greg. Turon. lib.* II. *cap.* 7. *Guyon hiſt. d'Orleans. Chorier Hiſt. du Dauphiné.*

AGNANI, (Jan D') of D'ANANIE, aartsdiaken van Bolonie, en hoogleeraar in de kanonyke rechten, bloeide in de XV. eeuwe. De genen, die van hem ſpreken, verzekeren ons, dat zyne Godvruchtigheit zo voorbeeldelyk, als zyne wetenſchap welgegrond was. Hy ſtorf in 't jaar 1455, nalatende twee beroemde werken; welke zyn *de Aantekeningen over het Geeſtelyke Recht*, (de Decretalen) en een ſtuk *van raadgevingen.* (Conſultatien.) *Bellarm. de ſcript. Eccl. Valer. Forſter. lib.* III. *Hiſt. Jur. Bumaldi Bibl. Bon. enz.*

AGNANE, eene ſtadt en abdy aan de Eraut in Languedok, naby Montpellier. *Davity.*

AGNANO, ook wel BAGNI D'AGNANO, *Anianæ Thermæ*, zyn vermaarde en zeer veel bezochte baden in het landſchap van Lavoro in het koninkryk Napels, tuſſchen Cuma en Bajæ, ten Weſten van de ſtadt Napels, ten Ooſten en niet verre van het ſtedeke Pozzuolo, en is aldaar ook een lac of meer van den zelven naam, in 't Latyn *lacus Agnanus* genoemt. *Baudrand. de Raay Dictionar. Geograph.*

AGNANO, in 't Latyn *Lacus Anianus*, niet verre van Napels in 't landſchap Lavoro, 't welk men zegt dat zeer diep en vol ſlangen is. Het geeft ook den naam aan de naby gelegene warme baden *Thermæ Anianæ*, en wordt daarom ook wel *il Lago ſudatorio* genoemt. Aan den oever van de zee ziet men het badt van St. Germanus, 't welk zo ſterk is, dat men, zo haaſt als men 3. of 4. treden benedenwaarts gaat, een warmen zwavelachtigen damp ontmoet; zodat men in een ogenblik moet zweten, en 't welk voor die genen, die van jigt of ſcheurbuik gequelt worden, zeer dienſtig is. Hier naby is ook de vermaarde *Grotta del cane*, of honde-hol, waar uit een doordringende uitwaaſſeming komt, die wel geen reuk heeft, doch zo vergiftig is, dat zy een menſch in een ogenblik kan verſtikken. Men plagt hier van de proef aan een hondt te nemen, die, wanneer hy daar in wordt gehouden, aanſtonds ſtyf wordt; doch zo men hem ſtraks in het meer Agnano werpt, dat 20. treden daar van daan is, zo bekomt hy weder. *Kircher. Mund. ſubter. T.* I. *Connor de antris letiferis diſſ.* I. *Meads relat. de Venenis.*

AGNELLUS was uit een voornaam geſlacht te Ravenna geboren, en aldaar in de Urſynſche kerke opgevoed. De aartsbiſſchop Martinus maakte hem in zyne jeugt abt van St. Maria ad Blachernas, 't welk tegenwoordig S. Maria di Palazzolo heet, en zyn grootvader ſtont hem de abdy van St. Bartholomeus af, die beide niet verre van de gemelde ſtadt leggen. Hy was nochtans geen monnik; maar heeft volgens de gewoonte van de IX. eeuw, waar in hy leefde, alleen het opzicht over deze kerken gehad. Na dat hy prieſter was geworden, heeft hy onder den aartsbiſſchop Petronacius te Ravenna de tiende plaats onder de prieſteren, die men tegenwoordig kanunnikken zoude noemen, bekleed; en is alzo, gelyk Voſſius voorgeeft, geen aartsbiſſchop geweeſt. Zyn hiſtoriſch werk is een *liber Pontificalis*, en vervat de levens der pauzen, te Ravenna gezeten hebbende, 't welke Bened. Bacchinus in 't jaar 1708. in 't licht gebragt, en met aantekeningen opgeheldert heeft. Hy zou ook een boek *de bello Totilæ* nagelaten hebben. Agnellus, welke in de VI. eeuwe aartsbiſſchop te Ravenna geweeſt is, en een brief *de ratione fidei* aan Armenius geſchreven heeft, die in de Boekzaal der vaderen te vinden is, wordt dikwils voor dezen genomen. *Voſſ. de Hiſt. Lat. cap.* 4. *Sandii not. in Voſſ. Rubei Hiſt. Raven. lib.* V. *Sprettus.*

AGNELLUS was een ryk man, en van goeden huize. Men gelooft, dat hy biſſchop van Ravenna geweeſt is van den jare 558. tot den jare 566, en dat hy de ſchryver is van een brief aan Armenius, rakende het gelove, die in de Boekzaal der vaderen gevonden wordt. Dewyl Trithemius de eenige is, die van dezen ſchryver en van dat werk ſpreekt, kan men niet wel verzekert zyn, of zulks zo is. Deze brief is van weinig belang; de ſchryver verzekert daar in, dat de H. Geeſt uitgaat van den Vader en van den Zone. *Trithem. Miræus. Rubeus lib.* V. *Hiſt. Raven. Ughel. Voſſius. Du Pin Biblioth. des Auth. Eccleſ.* VI. *ſiecle.*

St. AGNES is van het getal der heiligen, waar van de naam vermaard, en de hiſtorie zeer onzeker is. Het verhaal van haar martelaarſchap, dat wy onder den naam van St. Ambroſius hebben, verdicht zynde, kunnen wy niets van haar weten dan 't gene door Prudentius in den XIV. lofzang, en door Ambroſius in zyn boek *van de maagden* verhaalt wordt. Dit komt hier op uit, dat deze jonge maagdt, 12. of 13. jaren oud zynde, het gelove van Chriſtus te Rome heldhaftig beleden hebbende, vele pynigingen uitſtont, en vervolgens ter doodt gebragt wierdt. Prudentius voegt 'er by, dat de rechter, ziende dat de pynigingen haar niet verſchrikten, goed vondt haar op eene openbare plaats naakt te vertonen; doch dat zy door een wonderwerk bewaart wierdt, dewyl de eerſte, die haar aanzag, zyn gezicht verloor en half dood ter neder viel. Men is van gedachten, dat deze vervolging haar verordnaakt wierdt door iemandt, die haar ten huwelyk verzocht, en dien zy afgeſlagen hadde, omdat zy geen anderen bruidegom dan Chriſtus begeerde. Men weet den juiſten tydt van haar marteldom niet. Bollandus is van gedachten, dat het onder Aurelianus in de III. eeuw was. De vader Ruinard, een Benedictyner, oordeelt het waarſchynlyker, dat het in 't jaar 304. voorgevallen zy. Hieronymus, in den brief aan Demetrius, zegt, dat deze zalige martelareſſe overwinnareſſe gebleven was van haren ouderdom en van den dwingelandt, en dat zy door haar marteldom den tytel van hare kuiſchheit verzegelt heeft. (*Beata martyr Agnes, quæ ætatem vicit & Tyrannum, & titulum caſtitatis martyrio conſecravit.*) Hy voegt 'er by, dat haar leven in de kerken van alle volkeren in allerhande talen geprezen is. En zeker Ambroſius zegt in het begin van zyn boek *van de maagden*, dat hy gelukkig is, dat de dag, op welken hy van de maagden te ſpreken heeft, die van de geboorte van St. Agnes is; en Auguſtinus zegt in de 273. *leerreden*, dat hy deze redenvoering deet op den dag van het lyden van de H. Agnes, een dag, waar op men ook de geboorte van St. Fructuoſus, van St. Augurius, en van St. Eulogius vierde, die op den 28. January te Tarragone in Spanje gemartelt wierden. Men heeft het feeſt van St. Agnes te Rome ook op dezen dag geviert. In Vrankryk vereerde St. Martinus, biſſchop van Thours, de gedachtenis van de H. Agnes, gelyk Sulpicius Severus verhaalt. In de martellyſten maakt men 'er twee feeſten van; het eene op den 21. het andere op den 28. January. De Grieken doen het op den 14. en 21. van de zelve maandt, en ook op den 5. July. Men meent, dat haar ligchaam te Nomento begraven is, en aldaar nog gevonden wordt, behalven haar hoofdt, dat men voorgeeft door paus Honorius den I. in de kerke van St. Jan van Lateraan overgebragt te zyn. Theodorus de Lezer heeft geſchreven, dat hare overblyfſelen naar Conſtantinopel onder de regering van Theodoſius zyn overgebragt; van waar zommigen beweert hebben, dat zy in Vrankryk zyn overgevoert, en van daar naar Manreza in Catalonie. Men heeft de zelve ook gelooft te Utrecht gehad te hebben; van waar du Sauſſay, maar zonder grondt, zegt, dat zy in Normandie zyn overgevoert, in het klooſter van Breuil-Benoit, en van daar naar St. Magloire te Parys; en eindelyk in de kerke van St. Euſtachius, die in haar begin den naam van St. Agnes droeg. *Prudent.* περὶ ϛεφάνων *Hymn.* 14. *St. Ambr. lib.* I. *de Virginibus cap.* 2. *St. Hieron. Ep. ad Demetriad. St. Auguſtin Serm.* 278. *en* 354. *Act. Bolland. menſ. April. enz. Baillet vies des Saints* 21. *Janvier.*

St. AGNES van Monte-Pulciano in Toskane, in deze ſtadt in 't jaar 1274. geboren, ging in den ouderdom van 14. jaren in het klooſter der zuſters, die men Sachines noemde, wegens een ſchoudermanteltje van grof linnen, dat zy droegen. Zy was opzienſter van dit klooſter te Monte-Pulciano, en vervolgens abdiſſe van een ander van de zelve orde te Poceno, eene ſtadt in 't graafſchap van Orvieto. Zy ſtichtte naderhand een klooſter te Monte-Pulciano, van den regel van Auguſtinus, en de inſtellinge van St. Dominicus, alwaar zy den 20. April in 't jaar 1317. ſtorf. Dit klooſter federt door de rampen des tyds vervallen zynde, wierden de overgeblevene geeſtelyken naar 't konvent van St. Paulus van Orvieto overgebragt, dat in het jaar 1435. aan de geeſtelyken van St. Dominicus gegeven wierdt, en werwaarts men het ligchaam van Agnes hadt overgevoert. Paus Clemens de VII. ſtont aan de inwoners van Monte-Pulciano toe, om het feeſt van Agnes, zelfs voor hare canoniſatie, te vieren. Clemens de VIII. keurde den byzonderen dienſt van deze heilige goed, en ſtont toe om haar feeſt te vieren, en deet het zelve in de Roomſche martellyſt op den 20. April inlaſſen. *Raymond. Vita Sanct. Agnes, apud Bollandum. Baillet vies des Saints.*

KEIZERINNEN.

AGNES, twede gemalin van keizer Henrik den III, was eene dochter van Willem den V. hartog van Guyenne en graaf van Poitou. Zy wierdt in 't jaar 1043. of 1045. te Ingelheim getrouwt, en in 't jaar 1046. nevens haren man te Ments tot keizerinne gekroont. Wanneer haar man in 't jaar 1056. ſtorf, liet hy haar de voogdy over zyne twee zonen, Henrik den IV. en Koenraad, hartog van Beyeren, welke voogdy zy vyf jaren bekleedde, en met groot verſtandt regeerde. Ten laatſten ſcheidde zy zich van de wereldt af, en ging in een klooſter, Frutelle genoemt, in Lombardye, en van daar naar Rome, alwaar zy den 14. December in 't jaar 1077. ſtorf. Petrus Damianus heeft verſcheide brieven aan haar geſchreven, die een doorluchtig getuigenis zyn van de deugdt van deze prinſeſſe. *Urſperg. Lambert. Schaffn. Bertoldus Conſtant. Herman. Contractus.*

AGNES van Vrankryk, keizerin van Conſtantinopel, was eene dochter van Lodewyk den Jongen, en van Alix van Champagne, en zuſter van Philippus Auguſtus. In 't jaar 1179. wierdt zy ten huwelyk toegeſtaan aan Alexis Comnenus, gezegt de Jonge, zoon van keizer Manuel; en hoewel zy maar acht jaren oud was, wierdt zy naar Conſtantinopel gezonden, alwaar de bruiloft met veel pracht in 't jaar 1180. op den tweden Maart geviert wierdt. Andronicus Comnenus, Alexis van kant geholpen en het ryk bemachtigt hebbende, trouwde met deze prinſeſſe, waar by hy geen kinderen hadt, wegens hare jonkheit. Hy ſtorf in 't jaar 1185. en Agnes, aan 't hof van Conſtantinopel blyvende, trouwde op nieuw met Theodorus Branas, een voornaam man. *Wilhelm. Tyr. lib.* XXII. *Nicetas. Roger de Hoveden. Alberic. in Chron. A. C.* 1104. & 1105.

AGNES, anders ook *Iſabella* genaamt, twede gemalin van keizer Rudolph den I, dochter van Otto, graaf van Burgondie, was eene ongemeene ſchone en kuiſche prinſes. De keizer hieldt in het zes en zeſtigſte jaar van zynen ouderdom met haar het byleger te Bazel, in den jare 1284, toen zy maar 14. jaren oud was. Hy heeft by haar geen kinderen geteelt, waarom zy zich ook na zyne doodt wederom naar Burgondie begaf; en alhoewel zy toen maar 21. jaren oud was, is zy nochtans ter eere van haren man weduwe gebleven. *Bircken Ehren-Spiegel lib.* I. *cap.* 14. *Annales Colmar. ap. Urſtiſium. Albert. Argentin.*

AGNES, gravinne van Nevers, van Auxerre en van Tonnerre, en ſedert keizerin van Conſtantinopel, was eene dochter van Guy den I. van dezen naam, graaf van Nevers en van Auxerre, en van Mahaude van Bourgondie. Koning Philippus Auguſtus gaf haar in 't jaar 1184. aan Pieter den II. van Courtenay, keizer van Conſtantinopel, ten huwelyk; aan wien zy de graafſchappen van Nevers en Auxerre ten huwelyk bragt, die van haren broeder Willem den V.

den V. in den jare 1181. geërft hebbende. Zy kreeg ook op die wyze het graafschap van Tonnerre van Rainout, haren oom, die in de belegering van Acre zonder kinderen na te laten storf. Agnes liet maar eene dochter na, Mahaude van Courtenay, gravin van Nevers, van Auxerre en van Tonnerre, verlooft aan Philippus van Henegouwen, en naderhand getrouwt aan Herveus den IV. heer van Douzi; doch na zyne doodt met Guiges den IV. graaf van Forets; naderhand wierdt zy geestelyk te Montevraud, en storf aldaar in 't jaar 1254. By haren eersten man hadt zy AGNES van Douzi, gravinne van Nevers, enz. Deze was aan Henrik, den oudsten zoon van Jan, koning van Engelandt, verlooft: doch koning Philippus Augustus belette de voltrekking van dit huwelyk. In 't jaar 1217. trouwde zy met Philippus van Vrankryk, zoon van Lodewyk den VIII. oudsten broeder van St. Lodewyk. (Dit is het gevoelen van du Boucher, als elders gezegt wordt.) Deze prins niet lang daar na gestorven zynde, trouwde zy voor de twede maal met Guy van Chastillon, den I. van dezen naam, graaf van St. Paul, en zy was moeder van Jolanda, huisvrouw van Archambaud den IX. heer van Bourbon, grootvader van Beatrix, aan Robert getrouwt.

KONINGINNEN.

AGNES van Meranië, koningin van Vrankryk, was eene dochter van Bertholdus den IV. hartog van Meranië, dat Melanchthon, Blondel en eenige anderen voor Voitlandt nemen. Koning Philippus Augustus, Ingeburga van Denemarken verstoten hebbende, trouwde met haar in 't jaar 1196. en teelde by haar Philippus, gezegt Hurepel, graaf van Boulonje, en Maria; doch deze monarch zag zich door de tucht en het goedvinden van de kerk genoodzaakt Agnes te verlaten, die uit verdriet in 't kasteel van Poissi in 't jaar 1201. storf. *Guill. le Breton & Rigord vie de Philip. David Blondel de Formul. regn. Christ.*

AGNES, gemalin van koning Andreas den III. van Hungarië in 't jaar 1296. Zy wierdt na haar mans doodt in 't jaar 1302. van de Hungaren in hechtenisse genomen, en niet wel naar haren staat behandelt; doch weder los gelaten, wanneer haar vader, keizer Albertus, zyn volk in Hungarië zondt, en Presburg belegerde. Zy heeft van de penningen, die zy uit Hungarië medebragt, het klooster Koningsveldt gebouwt, ter plaatse, alwaar haar vader omgebragt wierdt, en daar in meer dan 50. jaren geleeft, tot dat zy in 't jaar 1364. in het 84. jaar van haren ouderdom storf. *Albertus Argent.* II. *Birkens Ehrensp. lib.* II. *cap.* 8. *en* 9. *lib.* III. *cap.* 11. *à Brandis Fama Austriaca pag.* 275.

AGNES van Poitiers, koningin van Arragon, dochter van Willem den IX. hartog van Guyenne, graaf van Poitiers, enz. en van Philippina, of Mahaude van Thoulouze, zyne twede huisvrouwe. Zommige schryvers noemen haar Yve, of Mahaude. Zy was in haar eerste huwelyk getrouwt geweest met een Vicomte van Thours, sedert met Don Ramirus den II. koning van Arragon, dien de Spanjaarden den toenaam van den monnik gaven, omdat hy uit de abdy van St. Fons van Thomieres genomen en op den troon gezet wierdt. Hy liet uit dit huwelyk eene eenige dochter, Petronelle, of Urraque, na, getrouwt aan Raimond den IV. graaf van Barcelona, en koning van Arragon. Anderen spreken van vier dochters, waar van de eene aan Raoul de la Faye, groot-seneschalk van Guyenne, getrouwt was.

AGNES, een naam, dien eenige schryvers aan de gemalinne van Alphonsus den VI. koning van Spanje, hebben gegeven. Zy was de dochter van Guy-Geoffroy, gezegt Willem de VIII. hartog van Guyenne, en graaf van Poitiers, en van zyne twede huisvrouwe Mathe, of Matheode. Besli zegt, dat Agnes voor de twede maal trouwde met Elias den I. graaf van Mans. Willem de VIII. ging een huwelyk aan met Aldearda, dochter van Henrik van Bourgondië. Hy teelde by de zelve Agnes van Poitiers, gemalinne van Pieter Sanches, koning van Arragon. Zy was de moeder van Pieter, en van Elisabeth.

HARTOGINNEN.

AGNES, gebore hartogin van Franken, en door huwelyk markgravin van Oostenryk, was eene dochter van keizer Henrik den IV. van zyne eerste gemalinne Bertha, de schoonste en deugtzaamste vorstin van dien tydt. In 't jaar 1080. wierdt zy gehuwt aan Frederik van Hohenstauffen, hartog van Zwaben, wegens zyne dappere hulp aan keizer Henrik den IV. tegen Rudolph, hartog van Zwaben, die zich tot keizer opwierp, betoont, by welken zy in 't jaar 1090. teelde Frederik, hartog van Zwaben, vader van keizer Frederik den I. en in 't jaar 1093. Koenraad den III. die in 't jaar 1139. na Lotharius, graaf van Supplinburg, keizer wierdt. In 't jaar 1105. wierdt zy weduwe, en trouwde in 't volgende jaar met Leopoldus den IV. de Heilige genoemt, markgraaf van Oostenryk, die by haar 18. kinderen teelde, waar van twee prinsen en vyf prinsessen in hunne kindsheit storven; doch de anderen tot hunnen rypen ouderdom en aan keizer- koning- en vorstelyke huizen getrouwt zyn; zo dat zy eens keizers kinds- kinds-kindt, dochter, zuster, moeder, grootmoeder, overgrootmoeder, bet overgrootmoeder, en meer bet overgrootmoeder geweest is, en door haar de twee oude vorstelyke stammen, Zwaben en Oostenryk, met elkander tot in het zesde gelidt zyn voortgeplant. Kort na haar trouwen was de markgraaf Leopold voornemens eene kerk en een klooster te bouwen; en wanneer hy met haar op zyn kasteel Kalenberg by Wenen van de plaats daar toe sprak, nam de windt haren sluier weg, dien hy negen jaren daar na in het bosch op een vlierboom vondt, en op de zelve plaats het beroemde klooster Neuburg aan den Donau in 't jaar 1114. begon te bouwen. Zy storf in 't jaar 1143. *Birken Ehrensp. lib.* II. *cap.* 2. *Scharrer leben des heil. Leopoldi. Chronograph. Sax. ad ann.* 1143.

AGNES, hartogin van Meran, was eene gemalin van Otto den II. graaf van Orlamunde, en teelde hy den zelven een zoon en eene dochter; maar na dat zy in 't jaar 1293. weduwe geworden was, en zich op haar weduwlyk goedt Plassenburg onthieldt, verliefde zy op den burggraaf van Neurenberg, Albrecht den Schonen. Wanneer deze nu te kennen gaf, dat hy niet ongenegen zoude zyn om met haar te trouwen, zo 'er geen vier oogen in den weg waren, maakte zy daar uit dit besluit op, dat zy door het vermoorden van hare beide kinderen zich een weg tot zyne wederliefde zoude kunnen banen, en stak daar op met een lange naaldt in den slaap van hun hoofdt, zo dat zy aanstonds storven: doch deze daadt bleef niet lang verholen, en was van dat gevolg, dat haar, in plaats van het gehoopte huwelyksbedt, in de stadt Hof eene eeuwige gevangenis ten deel viel. De ligchamen der vermoorde kinderen wierden in het klooster te Hemelskroon begraven; daar de zelve, zo men voorgewend heeft, in de XVI. eeuw nog ongeschonden gezien wierden. *Bruschius Chron. Mon. Germ. pag.* 131. 134.

AGNES van Vrankryk, hartogin van Bourgondië, dochter van den koning St. Lodewyk, en van Margareta van Provence. Zy trouwde in 't jaar 1279. met Robbert den II. hartog van Bourgondië. Zy was eene zeer deugtzame prinses, welkers huwelyk door den hemel met eene gelukkige vruchtbaarheit van vyf zonen en vier dochters gezegent wierdt, waar van onder ROBBERT den II. gesproken wordt. Zy storf in 't jaar 1327. en wierdt te Citeaux by den hartog, haren gemaal, begraven.

AGNES van Bourgondië, hartogin van Bourbon, was eene dochter van Jan, gezegt de Onvertzaagde, hartog van Bourgondië, en van Margereta van Beyeren. Zy trouwde in de stadt Autun in 't jaar 1425. den 17. September met Karel den I. van dezen naam, hartog van Bourbon en van Auvergne, graaf van Clermont, enz. Haar huwelyk was zeer gelukkig door de geboorte van zes zonen en vyf dochters. De hartogin Agnes was zeer deugtzaam en Godvruchtig. Zy storf in een hogen ouderdom te Moulins den 1. December 1476.

AGNES van Vermandois, hartogin van Lotharingen, dochter van Hebert van Vermandois, graaf van Trojes, en van de koninginne Ogina, of Ogiva. Zy was met Karel van Vrankryk, den I hartog van Lotharingen van dezen naam, getrouwt, en hadde by den zelven eenige kinderen, die jong storven. Zy wierdt met haren man te Laon gevangen, en zyne medgezellinne in zyne gevangenis. Zie KAREL den I. hartog van Lotharingen.

GRAVINNEN, ENZ.

AGNES van Bourbon, gravin van Artois, dochter van Archambaud den IX. gezegt de Jonge, heer van Bourbon, en van Yolanda van Chatillon. Zy was met Jan van Bourgondië, heer van Charolois, zoon van Hugo den IV. hartog van Bourgondië, en van Yolanda van Dreux getrouwt; doch deze prins kort daar na gestorven zynde, ging zy een twede huwelyk aan in 't jaar 1277. met Robbert den II, graaf van Artois, kleinzoon van Lodewyk den VIII, koning van Vrankryk. Zy storf in 't jaar 1283. zonder nakomelingen van haar twede huwelyk: maar uit haar eerste liet zy na Beatrix van Bourgondië, vrouw van Bourbon en van Charolois, getrouwt met Robbert van Vrankryk, graaf van Clermont, van wien de hartogen van Bourbon afgekomen zyn.

AGNES van Navarre, gravin van Foix, dochter van Philippus den III. koning van Navarre, graaf van Evreux, enz. en van Johanna van Vrankryk, koningin van Navarre, eenige dochter van Lodewyk den X. gezegt Hutin, koning van Vrankryk. Zy was den 5. July 1348. getrouwt met Gaston Phebus den III. van dien naam, graaf van Foix, en Vicomte van Bearn. Zy hadt uit dit huwelyk Gaston, een jongen prins van grote hope, die een droevig einde hadt. Zie KAREL den II. gezegt de Quade, koning van Navarre; en GASTON VAN FOIX.

AGNES van Savoje, gravin van Longueville, was de twede dochter van Lodewyk, hartog van Savoje, en van Anna van Cyprus. Zy trouwde in den jare 1466. met François van Orleans, den I. van dezen naam, graaf van Dunois, van Longueville, enz. Het verdrag van dit huwelyk is den 2. July te Montargis gesloten. Zy storf den 16. Maart des jaars 1508. Haar ligchaam wierdt te Notre Dame van Clery, en hare ingewanden te St. Genoveva van Parys begraven. Hare kinderen worden gemeld, wanneer van den graaf FRANÇOIS, haren man, gesproken wordt.

AGNES, dochter van Othocarius, koning van Bohemen, welke weigerde de vrouw van keizer Frederik den II. te wezen, om eene geestelyke van St. Clara te zyn, waar van zy 't kleedt in 't jaar 1234. aannam.

AGNES SURELLE, SOREL, of SORET, meesteresse van Karel den VII. koning van Vrankryk. Zie SURELLE.

AGNES. Daar zyn noch verscheide andere doorluchtige prinsessen van dezen naam geweest, van de welke by gelegenheit van hare mannen, geslachten, of nabestaanden gesproken wordt.

AGNESI, (ASTORGO) een kardinaal, dien Sigonius den toenaam van *Spatinfaccia* geeft, was van een oud adelyk geslacht van Napels. Hy begaf zich aan het pausselyke hof, en wierdt bisschop van Ancona. Eugenius de IV. gaf hem het bisdom van Bolonje, en zyn bisdom van Ancona verwisselde hy tegen het aartsbisdom van Benevento. Eenigen tydt daarna maakte Nicolaas de V. hem kardinaal voor de goede diensten, die hy aan de kerk gedaan hadt. Hy storf te Rome den 10. October des jaars 1451. daar men zyn graf ziet in de kerk van 't klooster van Minerva. *Onuphr. Ciacon. Blondus.*

AGNESIO, of AGNES, (JAN BAPTISTA) een priester, zynde een Spanjaardt van geboorte, is omtrent het jaar 1550. in grote achting geweest. Hy was van Valence, alwaar hy eene bediening

diening in de hoofdkerk hadt, en was wegens zyne geleerdheit en Godvrucht geacht. Hy schreef verscheide werken in vaarzen en in onrym; eene verantwoording voor Hieronymus, twee boeken met brieven, enz. *Andreas Schottus & Nic. Ant. Bibl. Hispan. Miraus de Script.* XVI. *Sec.*

AGNESLUS, of AGNELLUS, bisschop der Christenen van Fez en Marocco, onder Miramolin. *Sponde A. C.* 1233. *n.* 2. *Hofman. Lex. Univers.*

AGNETENDAAL, een klooster van den derden regel van St. Franciscus, onder Dommelen in 't quartier van Peellandt, het eerste van de meierye van 's Hertogenbosch, niet verre van het stedeke Eynthoven. Dirk Bruyninx bragt daar den 12. Juny 1452. eenige zusters in uit het klooster te Achelen, in de Luiksche Kempen. 't Zelve is met een gering vermogen begonnen, maar allengskens zo zeer in middelen aangenomen, dat men daar zeventig zusteren op eenen tydt in onderhouden heeft. Deszelfs gelegenheit is zeer vermakelyk op het riviertje de Dommel. In het jaar van 1663. vertrokken eenige nonnen hier uit, onder het geleide en bestier van Joanna Brouwers, naar het stedeke Weert in Spaansch Gelderlandt, kochten aldaar eenige erven, en bouwden 'er 1664. een klooster op, uit vreze, dat de bepaalde vergunning van de Staten der vrye Nederlanden, wegens het klooster Agnetendaal, eens ingetrokken, en zy genoodzaakt mogten worden ontydelyk van daar te verhuizen; dat de toenmaals aldaar geblevene nonnen, na dikwils herhaalde bevelen en waarschouwingen, eindelyk ook in het jaar 1715. te beurt gevallen is, die daar op by hare medezusteren in het stedeke Weert ingetrokken zyn. *J. F. Foppens Histor. Episcop. Sylvaduc. J. van Oudenhoven beschr. van de Meyerye van 's Hertogenb. Histor. Episcopat. Ruramund. pag.* 235.

AGNETTEN, of AGNETLIN, *villa S. Agnetta*, *Agnetlia*, eene stadt in Zevenbergen, 8. mylen van Harmenstadt gelegen, aan het stroomtje Harbach, alwaar veel yzerwerk gemaakt wordt.

AGNIFILO, (AMICIO) een kardinaal, van Aquileja geboortig, uit een geslacht, dat vruchtbaar is geweest in grote mannen. Hy studeerde te Bolonje, en wierdt aldaar hoogleeraar van het kanonyke recht. Naderhand kreeg hy te Rome een kanunnikschap in de kerk van Maria Magiore; en dewyl hy reets een groten naam in de werreldt hadt verkregen, zo verkoren hem Alphonsus en Ferdinand, koningen van Napels, tot eenen van hunne raden. Paus Pius de II. benoemde hem tot bisschop van Aquila; en Paulus de II. gaf hem in 't jaar 1467. den kardinaalshoedt. Hy storf den 9. November des jaars 1476. *Filicius S. indicis. congreg. Censor.*

AGNITA, of AGNITAS, een bynaam, welken de Lacedemoniers aan Esculapius gaven, omdat zy hem verbeeldden onder de gedaante van eene plante, Agnus genaamt. *Cal. Rhodig. lib.* XVIII. *cap.* 5.

AGNO, of HAGNO, eene der Nymphen, die Jupiter opvoedden, naar welke eene fontein van Lycea haren naam bekomen heeft, en die men geloofde van die kracht te zyn, dat, wanneer de priester van Jupiter Lyceus de vereischte plechtigheden naauwkeurig hadt waargenomen, zyne gebeden gedaan, en een eikentak genomen, met den welken hy het water beroerde, alsdan een zware damp te voorschyn quam, gelyk een kleine wolk, die, allengs groter wordende, eindelyk een overvloedigen regen op het aardryk uitstortte. *Pausan. in Arcad. Cal. Rhodig. l.* XIII. *c.* 17.

AGNO, en CLANIO, *Clanius Fluvius*, eene rivier van Italië, in het Napelsche landschap Lavoro, haren oorspronk hebbende uit de bergen. Zy loopt voorby de steden Nola en Acerra, en naar den kant van Aversa, maakt het meir van Patria, en ontlast zich in den zeeboezem van Gaëta. By de ouden wierdt ze *Clanius* genoemt. *Dion. Halic. l.* VII. *L. Alberti descr. Ital.*

AGNODICE, eene jonge dochter van Athene, hadt zulk een grote zucht tot de wetenschappen, en voornamentlyk tot de geneeskunde, dat zy hare sexe onder het kleedt van een jongeling verborg, om de hogescholen in alle vryheit en onbekommerd te mogen bezoeken. Zy plagt, nadat zy zich by Hierophilus in de geneeskunst geoeffent hadde, zich voornamentlyk bezig te houden met de verlossing der zwangere vrouwen te bevorderen. Als naderhand eenige geneesheren haar beschuldigden, van dat zy de vrouwen zochtte bederven en onvruchtbaar te maken, ontdekte zy zich, en bragt zo veel te weeg, dat de wet, die de vrouwen verboodt zich met de geneeskunde te bemoeien, ingetrokken en vernietigt wierdt, en het zelve in 't vervolg aan de vrye vrouwen wierdt toegelaten. *Hygin. fab.* 274. *R. Roukema naamboek der beroemde genees- en heelmeesteren.*

AGNOITEN, of AGNOETEN, een aanhang van ketters, die de dwalingen van Theophronius van Cappadocië volgden, de welke voorgaf, dat de kennisse, door welke Godt de toekomende dingen voorziet, de tegenwoordige weet, en de voorledene zich erinnert, niet de zelve is; het welk hy door eenige plaatsen uit de H. Schrift trachtte te bewyzen. De Eunomianen, deze lere niet kunnende verdragen, verdreven hem uit hunne gemeenschap, en hy wierp zich tot hoofdt van een aanhang op, waar aan men ook den naam van Eunomiophronianen gaf. Zy veranderden ook de gedaante van den doop, niet meer dopende in den name der H. Drieëenheit; maar in den name van de doodt van J. C. Deze Theophronius hadt een boek geschreven van de oeffening van den geest, waar in hy zyne nieuwe gevoelens beweerde, om de welke hy door de Eunomianen verjaagt wierdt. Het was omtrent den jare 370. onder de regering van Valens, toen Theophronius het hoofdt van een byzonderen aanhang wierdt. *Socrat. l.* V. *cap.* 24. *Sozom. lib.* VI. *cap.* 26. & *l.* VII. *c.* 27. *Niceph. l.* XII. *c.* 30. *Prateol. op het woordt* Agnoïtes.

AGNOITEN, of AGNOETEN, wierdt ook een aanhang van Eutychianen genoemt, waar van Themistius, diaken van Alexandrië in de VI. eeuw, de stichter was. Zy wierden aldus genoemt, omdat zy beweerden, dat J. C. als mensch den dag des oordeels niet geweten hadt, en dat hy lafhartig en bevreest was geweest in den tydt, toen zyn lyden naderde. Theodosius, hoofdt van de Theodosianen, schreef tegen hen, en Eulogius, Patriarch van Alexandrië omtrent het einde van de VI. eeuw, hadt aan den Paus S. Gregorius eene verhandeling tegen de Agnoiten gezonden, de welke door dezen paus goed gekeurt wierdt in het antwoordt, dat hy aan dien Patriarch gaf. Photius (*Cod.* 230.) heeft een kort begrip van die verhandeling tegen de dwaling der Agnoïten gegeven, waar van hy den oorspronk toeschreef aan eenige monniken van Palestina, die eene eenzame plaats naby Jeruzalem bewoonden. *Leontius de Sectis, action.* V. *Greg. Magn. l.* VIII. *Epistolar. Epist.* 42. *Joannes Damascenus in libro de haresibus. Baron. ad ann.* 535. *Sanderus Haref.* 101.

AGNOLUS, (MICHIEL) heeft geschreven van het Interdict van Paulus den V. Dit werk is te Frankfurt in 4°. gedrukt.

AGNON, *Morgantium*, eene verwoeste stadt, waar van men de voetstappen naauwlyks kan vinden. Zy lag in Sicilië aan de rivier Jarette, tusschen de steden Leontini en Catanea. *Baudrand.*

AGNON, zoon van Nicias, hadt mede het bevel over de schepen, die de Athenienzers aan Pericles te hulp zonden, en waar mede zy het eilandt Samos 441. jaren voor Christus geboorte overwonnen. In den Peloponneeschen oorlog belegerde hy 432. jaren voor Christus geboorte de stadt Potidea; doch moest wegens de ziekte, die in zyn leger ontstont, onverrechterzake aftrekken, en, door den honger gedrongen, zich met zyn gehele leger overgeven. Hy wierdt 440. jaren voor Christus geboorte met eene volk-planting naar Thracië over de rivier Strymon gezonden, om de stadt Amphipolis te bouwen; maar als de Amphipolitanen naderhand Brasidas, die over de Athenienzers zegepraalde, toevielen, wierdt het geen ter gedachtenisse van Agnon was opgerecht omverre geworpen, en alle eere wegens het stichten der stadt aan Brasidas toegeschreven. *Thucyd. l.* II.

AGNONE, eene kleine stadt in Italië, in de provincie Abruzzo citra. Eenigen houden het voor 't oude *Aquilonia*, waar van Livius, Plinius en Ptolomeus gewag maken. *Holsten. in Theatr. Geogr. Alberti. Ligorius. enz.*

AGNONIDES, of AGONIDES, een redenaar te Athene, liet zich door de genen, welken de deugt van Phocion in 't ooge stak, bewegen, dezen eerlyken grysaardt in 't openbaar aan te klagen, als of hy den haven van Pirea door verraadt aan Nicanor hadt overgegeven, waar door hy te weeg bragt, met hulp van zyne medestanders, dat Phocion, die in de bescherming der Republyk was grys geworden, in 't 318. jaar voor Christus ter doodt veroordeelt wierdt, en aan de elf uitvoerders overgelevert, die volgens de wet van Athene gewoon waren de gedoemden ter straffe te geleiden. Doch deze onrechtvaardige beschuldiger Agnonides wierdt daarna zelfs ter doodt veroordeelt. *Plutarch. & Corn. Nepos in 't leven van Phocion.*

AGNUS, een vlek in Attica, dat Stephanus de landbeschryver stelt in den stam van Demetriades; Suidas in den stam Acamantides; Phrynicus in den stam van Attalides; Plutarchus, in 't leven van Theseus, noemt een inwoner van dit vlek Ἀγνούσιος, dat is Agnusier. *Lubin Tables Geograph.*

AGNUS DEI noemt men de waschkoekjes, welke de paus zegent des zondags *in Albis*. Na zyne inwyding verricht hy deze plechtigheit. Men drukt gemeenlyk de afbeelding van een lam in deze kleine koekjes. De oorspronk van deze plechtigheit komt van eene oude gewoonte der R. kerke. Men nam eertyds des zondags *in Albis* het overgebleven paasch-wasch, dat men op den H. Zaturdag gewyd hadde, en men deelde het zelve by stukjes aan het volk uit. Iedereen brandde het zelve op alle plaatsen, dat voor een hulpmiddel tegen de begoochelingen des duivels, tegen het onweder, en tegen de stormwinden gehouden wierdt. Op die wyze ging het buiten Rome toe; maar in de stadt nam de aartsdiaken in plaatse van het paasch-wasch ander wasch, waar op hy olie goot, het zelve zegende, en het in verscheide stukken verdeelt hebbende, aan het volk uitdeelde. Dit is de oorspronk van de *Agnus Dei*, welke de pauzen sedert met meer plechtigheit gewyd en gezegent hebben. De kerkbewaarder (Sacristein) bereidt de zelve langen tydt voor de zegening. Op den derden vierdag na Paaschen legt de paus, met opperpriesterlyke klederen aangedaan, de zelve in het wywater, en zegentze: na dat men die daar uit genomen heeft, doet menze in een doos, welke een onderdiaken aan den paus brengt in de Misse van den H. Zaturdag na het Agnus Dei, en biedt hem de zelve aan, zeggende tot drie maal toe: *Dit zyn jonge lammeren, die u het Hallelujah verkondigt hebben; ziet zy komen tot de fonteine vol van barmhertigheit, Hallelujah.* De paus neemt ze, en deelt ze aan de kardinalen, bisschoppen en andere kerkvoogden uit. Men gelooft, dat niemand dan de gene, die in de gewyde ordens zyn, de zelve mogen aanraken; men omwindt de zelve daarom in stukken van kostelyk gewerkte stoffen, om ze aan de leken te geven. Eenige schryvers geven daar van verborge redenen, en schryven de zelve vele krachten toe. *L'Ordre Romain. Alcuinus de divinis Officiis. Amalarius. Walafrid. Durand. Sirmond dans ses notes sur Ennodius. Panairius. Sicarelli. Theophil. Raynaud.*

AGNUS, (JOHANNES) een Dominikaner monnik, geboren te Gent, wien men het doen van verscheide wonderwerken toeschryft, is gestorven in 't jaar 1296. en heeft geschreven:

Formula vita cujuslibet Christiani.

Joan Bunderii Index. Zweert. Athen. Belgic.

St. AGOARD, martelaar. Zie AGLIBERT, zyn medgezel.
AGOBALD. Zie AGOBARD.
AGOBARD, AGOBALD, AGOBERT, of AGEBAUD, aartsbisschop van Lion, is een van de voornaamste kerkvoogden van de IX. eeuw geweest. Hy was in 't jaar 779. geboren, gelyk hy met zyn eigen handt heeft aangetekent in een *Martyrologium* van Beda, dat in de bibliotheek der vaderen van 't Oratorie te Rome gevonden wordt. Men gelooft hem een Franschman te zyn; echter zegt hy in het gemelde Martyrologium, dat hy van Spanje naar Vrankryk trok in het jaar 782. Leidradus, aartsbisschop van Lion, maakte hem priester in 't jaar 804. en negen jaren daarna gaf hy hem deel in de bestiering van zyn bisdom in de hoedanigheit van koorbisschop. Wanneer Leidradus in 't jaar 816. naar St. Medard van Soissons week, wilde men vruchteloos de verordening van Agobard betwisten, die zich tegen de verkiezing van Felix van Urgel aankantte. Hy schreef tegen de overweldiging van de kerkelyke goederen, nadat hy zich reets in 't jaar 822. op 't Concilie van Attigny daar tegen gestelt hadde. Tot dien tydt toe was het gedrag van Agobard zeer stichtelyk geweest; maar in het jaar 833. durfde hy opstaan tegen Lodewyk den Goedertierenen, zynen weldoender, ten voordele van Lotharius, den wederspannigen zoon van dezen vorst. Agobert was zelfs een der kerkvoogden, die Lodewyk afzetten op de vergadering van Compeigne. Wanneer deze prins in 't jaar 834. op den troon herstelt was, deet hy in het volgende jaar op het Concilie van Diedenhoven Agobard, die naar Italië by Lotharius geweken was, afzetten. Zyne zaak wierdt in het jaar 836. wederom op het tapyt gebragt in eene vergadering, te Stramiac naby Lion gehouden, en bleef daar onafgedaan ter oorzake van de afwezigheit der bisschoppen. Eindelyk, de kinderen van Lodewyk met hem verzoent zynde, wierdt hy in zynen stoel herstelt, en woonde in 't jaar 838. eene vergadering by, die door last van Lodewyk te Parys gehouden wierdt. Hy geraakte zelfs wederom in gunst by dezen keizer, by den welken hy den 5. Juny des jaars 840. in Xaintonje storf. Zyne kerk geeft hem den tytel van heilig. Deze bisschop heeft geen minder deel gehad in de zaken der kerke van zynen tydt, dan in die van het keizerryk, en heeft door zyne schriften getoont, dat zyne kennisse in de Godgeleerdheit groter was dan zyne bequaamheit in de staatkunde. Hy heeft tegen den beeldendienst geschreven, en schynt zelfs van meninge geweest te zyn, dat het gevoeglyk ware geweest den zelven geheel weg te doen. Hy heeft door eene verhandeling de dwaling van Felix van Urgel bestreden, die geloofde dat J. C. een aangenomen zoon genoemt kon worden. Hy vorderde door een verzoekschrift en door brieven recht van den keizer tegen de Joden: hy begeerde ook de herroeping van de wet van Gondebaud, de welke toeliet de verschillen te beslissen door een byzonder lyfgevecht, en door de proef van het vuur en van het water, het welk toen in gebruik was. Hy verdedigde de rechten van het priesterschap in een geschrift, waar in hy aantoont, dat, hoewel de quade priesters de macht hebben om de Sacramenten te bedienen, het echter te wenschen is, dat alle de dienaars van J. C. een leven leidden, overeenkomstig met de heiligheit van hunne bediening. Hy heeft in een ander werk gearbeid om het volk de ogen te openen in eene dwaling, die toen algemeen was, als of 'er toveraars waren, die onweder of stormwindt konden verwekken. Fredegisus, abt van St. Marten van Thours, eenige zaken in een geschrift van Agobard te berispen gevonden hebbende, rechtvaardigde deze zich. In dien tydt regeerde eene zekere landziekte, die de menschen schielyk overviel, en hen, als of zy de vallende ziekte hadden, deet nederstorten. Men bediende zich van dit toeval om grote giften voor de kerken te verkrygen. Agobard, deze gierigheit niet kunnende verdragen, schreef tegen dit misbruik. Hy stelde ook eenige geschriften op, rakende de plichten der herders, en de uitdeling der kerkelyke goederen, en over verscheide andere stukken van de kerkelyke tucht. Papirius Masson heeft voor de eerste maal in 't jaar 1606. zyne werken uitgegeven, nadat hy de zelve by toeval was machtig geworden. Te Lion zynde in de straat van Merciere, daar hy naar eenige boeken zocht, vondt hy daar de werken van Agobard, welke een boekbinder dacht te verscheuren, om eenige boeken, daar hy nieuwe banden aan maken moest, daar mede te bedekken. Hy kocht dit handschrift, dat nog in de bibliotheek van den koning van Vrankryk is. Balusius heeft 'er zich van bedient in den druk, dien hy in 't jaar 1666. te voorschyn deet komen. De zelve is zeer schoon, naauwkeurig, en met aanmerkelyke aantekeningen verrykt. Hy heeft den zelven vermeerdert met eene verhandeling van Agobard, tegen het boek der diensten van Amalarius, diaken van Mets. Zie hier de tytels van de verhandelingen, die de laatstgenoemde druk vervat:

Liber adversum dogma Felicis.
Liber de insolentia Judæorum.
De Judaicis superstitionibus.
De baptismo Judaicorum mancipiorum.
Epistola ad Nibridium Narbonensem.
Liber adversus legem Cundobadi.
De Privilegio & jure Sacerdotii.
De grandine & tonitruis.
Contra objectiones Fredigisi Abbatis.
Epistolæ ad Proceres Palatii.
Ad Bartholomæum Narbonensem.
Ad Matfredum.
Ad Lugdunenses.
Liber de Imaginibus.
De Dispensatione Ecclesiasticarum rerum contra judicium Dei.
De fidei veritate.
Agobardi flebilis Epistola.
De comparatione utriusque regiminis.
Epist. Gregorii IV. *ad Episcopos regni Francorum.*
Liber Apologeticus pro filiis Ludovici Imperatoris adversus patrem.
Cartula porrecta Lothario in Synodo Compendiensi.
Epistola ad Ebbonem, Episcopum Remensem.
Liber de divina Psalmodia.
De correctione Antiphonarii.
Liber adversus Amalarium.
Agobardi carmina.

Autor vitæ Ludovici pii ad ann. 835. 836. *Ado Viennens. in Chron. A. C.* 810. 815. *Flodoard. hist. Rem. l.* II. *c.* 20. *Flavigni in Chron. Walafrid. Strabo in Carm. apud Canisium, Antiq. Lect. Masson & Balus. in Edit. Agobardi. Baron. & Spondan. in Annal. Severt. Cronol. hist. Archiep. Lugd. Sanmarth. Gall. Christ. T.* I. *Rainaud in Ind. S. S. Lugd. Du Pin Biblioth. des auth. Eccles.* IX. *Siecle.*

AGOBEL, eene stadt in 't koninkryk Tremesen in Africa. Marmol houdt de zelve voor de stadt Victoria, waar van Ptolomeus gewag maakt: doch Sanson beweert, dat Victoria de hedendaagsche stadt Moascar is; die aan de rivier Suffis legt, en de hoofdstadt van 't landschap van Beni-Rasid is. Marmol stelt nog eene andere stadt van dezen naam in Africa, in de provincie Hea, in 't koninkryk Marocco. *Marmol l.* III. *c.* 4. *l.* V. *c.* 15. *Sanson.*

AGOBERT. Zie AGOBART.

AGOL, of AGOLA, eene stadt in Africa, in opper-Ethiopië, aan den berg Amara, binnen in 't landt, ten Zuid-Oosten van den voornoemden berg en de stadt Amara. *Du Val. Sanson.*

AGON, een Grieksch woordt, dat de Romeinen overgenomen hebben en dikwils gebruikt, om eenige van hunne speelstryden te kennen te geven. 't Was ook de naam van zekere plaats by den Tyber te Rome, die de Flaminische renbaan genoemt wierdt, omdat men aldaar den wagenloop of wagenstrydt vertoonde en hieldt. *Volaterran. Comment. Urban.* IV. *p.* 187. *F. Schill. nomencl. Philolog. p.* 82.

AGON, een hartog. Zie AGILULPHUS.

AGONALIA, eertyds *Agonia* genoemt, volgens Ovidius *Fast. vs.* 331. was een feest, by de Romeinen driemaal in 't jaar gevierd, als den 9. January, den 21. May, en den 11. December, ter eere van Janus, als Ovidius *Fast.* I. *vs.* 317. wil, ingestelt door Numa Pompilius, en, als vele anderen voorgeven, ter eere van den Godt Agonius, of Agonus gehouden, welk verschil ligtelyk by te leggen is, als men aanmerkt, hoe de Romeinen en andere volkeren aan een van hunne Goden verscheide namen gegeven hebbende, naar de verscheide bestieringen, plaatsen, daar zy geboren of gedient wierden, afkomsten, en wat dies meer is, alzo Janus en Agonius een en de zelve Godheit zal geweest zyn, als blyken zal op 't artykel AGONIUS. Dionysius noemt het zelve *Agnalia*, wegens den ram of 't lam, in 't Latyn *Agnus*, dat de koning (en, na 't verstoten der koningen te Rome, de opperpriester, dien men, om in gene plegtigheden te zondigen, den naam van koning, en zyne vrouw dien van koninginne der geestelyke zaken gaf) op dezen feestdag zelve slagten moest. *Ovid. lib.* I. *Fast. Varro de L. L. Ursat. de not. Roman. L. Smids aanteken. op Ovid. almanak* III. *Deel, bl.* 158.

AGONAX, AZOMAX, of AZONACH, een der leerlingen van Sem, of van Heber, leide zich toe op de sterrekunst en op de herstelling der wetenschappen, die door den zondvloedt verloren waren. Hy was een leermeester van Zoroaster, koning der Bactrianen, en wordt van eenigen voor een zwartkunstenaar gehouden. Delrio is van gedachten, dat zyn rechte naam *Noah* geweest is, en Plinius spreekt van hem onder den naam van AZONAX, *l.* XXX. *c.* 1. *Delrio Disq. Magic. l.* I. *Naudé Apol. vir. fals. Mag. susp. c.* 8.

AGONAXRA, AGONARA, AGANAGARA, eene stadt der Indiën, aan gene zyde van den Ganges. *Ptolomæus. Castaldus. Moletius.*

AGONEN, of AGONES, wierden de genen genoemt, die de offerhanden slachtten, dewyl zy de gewoonte hadden, dat ze zich, eer zy de offerbeesten keelden, naar het volk toekeerden en riepen: *Agone?* dat is, *Zal ik het doen?* Anderen leiden dezen naam af van den berg Agon, of Agonius, binnen Rome, die naderhand Quirinalis genoemt wierdt, alwaar de Romeinen de Agonalische feesten zouden geviert hebben. *Ovid. Fast. lib.* I. *Notæ Varior. in Ovid. Fast.*

AGONEN, volkeren van Insubrië, tegenwoordig het Milanees. Eigentlyk was hun landt dat men tegenwoordig noemt de valeie van Diegogna, in het gebiedt van Pavia, volgens Merula; maar Polybius plaatst hen tusschen den berg Apennin en de rivier de Po.

AGONIDES. Zie AGNONIDES.

AGONIS, eene gevrydde slavin van Venus Ericyna. *Cicero Verr.* I.

AGONISTARCHA, zo veel als strydmeester, die in de oude oeffenscholen bezorgde, dat de Athleten of kampvechters, eer zy vochten, geoeffent wierden. Van deze bediening wordt in een opschrift door Ligorius op deze wyze gewag gemaakt:

APOLLINI. INVICTO
SACRUM.
M. AURELIUS. M. AUG
LIB. APOLLONIUS
AGONISTARCHA. COMMODIANUS.

De Agonistarcha was onderscheiden van den Xystarcha, waar van de eerste den eersten rang onder de beampten van de oeffenschole hieldt, en de andere den tweeden. Hy was ook van den voorzitter van 't spel (*Præfectus Ludi*) onderscheiden, van den *Gymnasta*, van den *Progymnasta*, en van den *Pædotriba*. Men kan over alle deze bedieningen nazien *Mercurialis de Arte Gymnastica lib.* I. *cap.* 12.

AGONISTICHEN, een aanhang uit dien der Donatisten gesproten, die zich in Africa verspreidden, alwaar zy verscheide wanbedryven pleegden, onder voorwendzel van de gerechtigheit

in de fteden en andere plaatfen ten tyde der kermiffen en jaarmarkten te handhaven. Optatus van Mileve fpreekt 'er op deze wyze van: *Praecones per vicina loca & per omnes nundinas mifit circumcelliones, Agoniftieos nuncupant*, *l.* III. Men gaf den zelven naam aan de Manicheën, omdat zy zich beroemden tegen de kinderen der duifterniffe en tegen den duivel, die 'er de vorft van is, door hun leven, door hunne lere, en door hunne voorfchriften te ftryden. *Daneau.*

AGONIUS, of AGONUS, wierdt by de Romeinen gehouden voor een Godt, die over der menfchen dagelykfche bedryven, handel en omgang naauwkeuriglyk het oog hieldt, en zorg droeg. Naar hem wil Feftus dat de feeftdag *Agonalia*, en het offerbeeft, alsdan geflacht wordende, *Agonia* genoemt zyn. Men vindt eenige onder de geleerden, die Janus en Agonius voor een en den zelven Godt aanzien, en vaft ftellen, dat te zyner eere de fpelen in den Agonalifchen renbaan gehouden zyn; en het komt niet onwaarfchynlyk voor, dat, eer de renbaan gebouwt was ter eere van den Godt Janus, Agonius gebynaamt, ter zelver plaatfe op het groene veldt, naar de inftellinge van Numa, al eenige fpelen gehouden zyn, en dat daarom hier ter plaatfe naderhand de renbaan gefticht, en, fchoon zelfs tot andere fpelen gebruikt, de Agonalifche genoemt is. *Feftus. Fulvius* IV. *Donat. de Urb. Rom.* III. 14. *Nardin. Rom vet.* VI. 5. *Borrich. Ant. Urb. Fac. c.* 11. §. 6. *Fabric. Defcript. urb. Rom. cap.* 12. *Faunus Antiq. Urb. Rom.* IV. 20.

AGONNA, een koninkryk op de Guineefche goutkuft in Africa, hebbende ten Weften het koninkryk Acron, en ten Ooften dat van Aquamboe. Het landt is zeer vruchtbaar, en heeft allerhande wildt, daarnevens eene fchone en grote rivier van zoet water, overvloedig ryk van velerhande vifch en fmakelyke oefters: ook overtreft Agonna Acron verre in grootte en macht, wordende gezegt, dat de Monte de Diable, (Duivels-berg) die zich van zeer verre wegens zyne hoogte aan de zeevarende lieden opdoet, zeer goutryk zoude zyn, en dat de Agonnafche Negers hier alle jaren na den regentydt (als wanneer het gout met de aarde van en uit den berg weggedreven wordt) een goede zameling daar van zouden doen. In het jaar 1694. hebben de Engelfchen te Simpa, by anderen Wimpa genoemt, een vermakelyk en zeer welgelegen dorp, van eene middelmatige grootte, en meeft door viffchers bewoont, een klein fortje gebouwt met vier batteryen, die niet veel te beduiden hebben, en dat met toeftemminge van de koninginne dezes lands, die, by verfterf van het naafte mansoir, de heerfchappy alhier bekomen heeft. *Wil. Bosman befchryv. van de Guineefche Gout- Tant, en Slavekuft blad.* 65. *enz.*

AGONOTHETA was de rechter, bekoftiger en voorzitter te Rome in de Agonalifche en andere fpelen niet alleen, maar ook de bezorger en beftierder der zelve. In 't begin van 't ryk waren de koningen altyd de Agonotheten, en daarna quam zelfs dit voorrecht aan den hoofdfchout, in welkers afwezen men ten dien einde een Dictator maakte. Eindelyk het ryk tot zyne volkomenheit geraakt zynde, begiftigden niet alleen de keizers, maar ook de burgermeefters en andere overheden, by de aanvaardiging hunner ampten, zeer dikwils het gemeen met diergelyke fchouwfpelen, waar op de Romeinen zodanig verflingert waren, dat zy 'er zomtyds gehele dagen en nachten in doorbragten, waar toe veel deet, dat de genen, die deze fchouwfpelen gaven, ook dikwils gaftmalen voor het volk daar by aanrichtten. Hy was in 't purper gekleed by de Grieken, en niemand wierdt in den loopbaan buiten zyne toeftemminge ontfangen. In den beginne waren 'er tweezodanige beftierders der fpelen, en dat wel gedurende een langen reeks van jaren; naderhand wierden 'er in de Olympifche fpelen noch zeven bygevoegt, waar van 'er drie over den loop der paarden, drie over de vyfledige kloekheit der mannen, en de anderen drie over de overige fpelen oordeelden. Zy reden op een triumfwagen door de vertoonplaats of renbaan, hebbende een yvoren fcepter, daar een arendt boven op ftont, in de handt. *Lucianus in Anacharfide. Argol. in Panvin. l.* I. *Buleng. ibid. c.* 40. *Juvenal.* XI. *vf.* 192. *Plutarch. Flamin. pag.* 375. *E.*

AGONYCLITEN waren in de VII. eeuw zulke, die dezen naam hadden, omdat zy altoos ftaande baden, en het knielen in het gebedt verwierpen. In 't jaar 726. is 'er te Jeruzalem een byzonder Concilie tegen hen gehouden. *Joh. Damafc.*

AGORACRITUS, uit het eilandt Paros, een leerling van Phidias, en een van de beroemdfte beeldhouwers van zynen tydt. Hy arbeid de met zynen medeleerling Alcmenes, wie het befte Venusbeeldt zoude kunnen maken. Wanneer nu het werk van Alcmenes zo veel niet wegens de kunft, als door de gunft van de Athenienzers den voorrang kreeg, verkocht Agoracritus zyn gemaakt beeldt, onder beding, dat het niet in Athene mogt opgerecht worden, en noemde het zelve Nemefis, om zyn misnoegen te betuigen tegen de genen, die een onwetenden medeburger boven een kunftigen vreemdeling geftelt hadden. M. Varro heeft het te Rhamnus gezien, en ftelt het boven alle andere ftandbeelden. Zie RHAMNUS. *Plin. lib.* XXXVI. *cap.* 5.

AGORANOMEN, *Agoranomi*, wierden zekere overheden te Athenen genoemt, die inzonderheit daar toe geftelt waren, dat zy, behalven de zorg, die zy voor de goede order en regering droegen, ook acht gaven, dat alles zonder bedrog op de openbare markten met behorelyke maat en gewigt verkocht en gelevert wierdt. Dit ampt hadt veel overeenkomft met dat van de *Ædiles Curules* te Rome. Ariftoteles ftelt tweederlei flag van zulke overheden, waar van die, de welke het opzicht over de markt hadden, *Agoranomi*, en de anderen, die over de gebouwen geftelt waren, *Aftynomi* genoemt wierden. De Apoftel Paulus noemt ze *Oeconomi civitatis: Bezorgers der ftadt*, in zynen brief aan de Romeinen. *Panciroll. de Magiftr. Municip. c.* 19. *Chimentell. Marm. Pifan. de hor. Bifell. c.* 5. *Putean. de nund. Rom. c.* 29.

AGORE, of AGORO, in 't Latyn *Agorum*, eene kleine ftadt in het Venetiaanfche gebiedt, naby Belluno, aan de rivier Cordevol.

AGOREA, of AGORÆA, een toenaam van de Godin Minerva by de Lacedemoniers. Ook hadden Jupiter, Mercurius en andere Goden den naam van *Agoreus*, wanneer hunne ftandbeelden op openbare markten ftonden. Dit woordt komt van ἀγορά, *markt*, *plaats*, of *vergadering*. *Paufan. Cal. Rhod. lib.* XVIII. *cap.* 5.

AGOREA, of AGORÆA, eene rivier in Thracië, over welke de keizer Juftinianus by Agora een brug liet bouwen. *Mifcell. Hift. l.* XVI.

AGORO. Zie AGORE.

AGOSTA, een zeer klein eilandtie, of liever een rots, of klip, die met omtrent 1000. inwoners bezet is. Daar zyn ook plaatfen, alwaar de fchepen in veiligheit kunnen leggen, en inzonderheit in een bequamen haven, dien zy Marzera noemen. Het behoort onder de Republyk van Ragufa, tegen de welke het verfcheide malen wederfpannig geweeft is, inzonderheit in 't jaar 1602. en in 't begin van het volgende jaar, toen het de ftandaardt van St. Marcus opftak, klagende, dat men door allerlei nieuwe bevelen de oude voorrechten gekrenkt hadde: doch de raadt van Venetië zondt Bernhardus Venier, gouverneur van de Golf, met zyne galeien derwaarts; niet zo veel om het eilandt in bezit te nemen, als wel om de onluften aldaar te ftillen, alzo de naburen, de roofgierige Uscoquen de wederfpannelingen toegevallen zynde, veel ongemak daar van leden. *Morofin. Hift. Ven. lib.* XVI. *Amelot de la Houff. Hift. des Uscoqu. pag.* 106.

AGOSTA, in 't Latyn *Augufta*, was eene kleine koopftadt in Sicilië, doch zeer fterk, in het Val di Noto, van keizer Frederik den II. in 't jaar 1229. gebouwt, nevens een zeer fterk kafteel, dat in 't jaart 1232. tot befcherming der ftadt gemaakt wierdt. Zy hadt een ruimen haven, waar in de fchepen in zekerheit lagen, en door twee andere kaftelen, die op zeeklippen gefticht waren, befchermt konden worden; waarom het veel moeite gekoft heeft, wanneer de Franfchen de ftadt in 't jaar 1675. innamen, die zy drie jaren daarna wederom verlaten moeften. Zy legt in eene zeer vruchtbare landftreek, waar van zy door een brug was afgezondert, 't geen haar nog veel fterker maakte; doch deze voorname plaats is in 't jaar 1693. den 11. January door eene aardbeving niet alleen ten grootften dele overhoop geworpen, maar alle de overgeblevene gebouwen zyn door het buspoeder, dat in het kafteel lag, in de lucht gevlogen, 2300. menfchen gedood, de gehele ftadt in zee verdronken, en de haven onbruikbaar gemaakt. *Cluver. Baudrand. Boccone aanmerk. obferv.* 7.

AGOSTA, *Sinus Auguftanus*, eene kleine Golf in de Siciliaanfche zee, aldus genoemt naar de ftadt Agofta, die aan des zelfs oever gebouwt was, en waar van hier voor gefproken is. *Maty Dict. Geograph.*

AGOSTINI, (STEPHANUS) geboortig van Forli in Romanië, aartsbiffchop van Haraclea, door paus Innocentius den XI. den 1. September des jaars 1681. tot kardinaal benoemt, ftorf den 21. Maart des jaars 1683. te Rome, in den ouderdom van 68. jaren.

AGOUGES, een klein riviertje in Vrankryk, in neder-Auvergne, lopende in de Siole, eer de zelve zich met de Allier vermengt, een weinig beneden St. Porcain. *Papyrius Maffon Defcript Gall. per flum.*

AGOULT, (WILLEM) een edelman uit Provence, leefde omrent het jaar 1090. Hy heeft verfcheide werken in vaarzen gefchreven, die geprezen worden, en die hy aan Idelphonfus den I. graaf van Provence, heeft opgedragen. Het geflacht van AGOULT is een van de oudften van Provence en van 't Dauphiné. In 't jaar 1004. gaf keizer Henrik de II. aan AGOULT DE WOLF, of DE LOUP, ryksmaarfchalk, het landt van Sault in Provence tot een leen. Noftradamus maakt van veel vermaarde mannen uit dit huis gewag. In 't jaar 1108. was LAUGIER, uit dit geflacht, biffchop van Apt; en in 't jaar 1394. ftorf JOHANNES, aartsbiffchop van Aix. Ook zyn verfcheide groot-fenefchalken van Provence uit dezen huize afkomftig geweeft. *Noftrad. Hift. de Prov. & vies des Poët. Provenc. du Verdier. Vauprivas, & la Croix du Maine Bibl. Franc.*

AGOUT, in 't Latyn *Acutus*, eene rivier in Languedok. De zelve ontftaat uit het gebergte van de Sevennes, loopt voorby Fraiffe, Braffac, Roquecourbe, Caftres, la Vaur, en Damiate; en eenige andere kleine riviertjes ontfangen hebbende, valt zy in de rivier Tarn naby Montauban. *Maffon & Coulon. Defcr. Flum. Gall.*

AGRA, eene zeer grote ftadt in de Indiën, den groten Mogol toebehorende, die aldaar zynen zetel plagt te hebben; eer Cha-Gehan wegens de onlydelyke hette in den zomertydt zyn hof naar Gehanabat overbragt. Zy is de grootfte ftadt van de Indiën, en de hoofdftadt van eene provincie van den zelven naam, leggende aan de aangename beek Gemini, en zynde zeer wel gebouwt, en met eene fterke muur van gehouwene rode ftenen, en een graft van 100. ellen wyd, omvangen. Zy is als de koningin der fteden in 't Ooften; en men kan de zelve in eenen dag niet wel omryden. Hare ftraten zyn zeer lang, vol koopwinkels en kelders. Daar zyn 15. marktplaatfen, en 80. caranveferas, of herbergen, in de zelve. Voor de ftadt leggen zeer heerlyke tuinen, en aan het Noordelykfte gedeelte het prachtige koninklyke kafteel, dat drie hoven of open plaatfen achter malkander heeft, aan alle kanten met hoge palmbomen bezet. Het eerfte en twede hof zyn met fraaie galderyen omvangen, waar in kamers zyn voor des konings hovelingen, en voor de lyfwacht. Van daar gaat men naar het derde hof, alwaar de koninklyke woningen zyn. De galderyen van deze binnenfte plaats zyn heerlyk opgepronkt, en met goud en lafuur-blaau loofwerk bezet. De vloer is overal met tappyten belegt. Voor des konings lufthuis, aan de waterzyde,

is eene gallery, die tot een voorhof of voorvertrek (Antichambre) dient, en die men voornemens was te versieren met goude wynstokken en druiven van robynen en smaragden, om de groene en rode verwe van de druiven natuurlyk af te beelden; doch dit voornemen, dat meer gelds gekost zoude hebben, dan men opbrengen kon, smoorde in zyne geboorte, zodat maar 2. of 3. goude wynstokken met hunne bladeren gemaakt wierden. De huizen der groten zyn heerlyk en welgebouwt; maar die van de andere inwoners zyn zeer gemeen, gelyk die der andere Indiaansche steden. Zy zyn het eene van het andere afgescheiden, en met hoge muren omringt, opdat de vrouwen niet gezien worden. Van alle de grafsteden, die men te Agra ziet, is die van de huisvrouwe van Cha-Gehan de prachtigste. Opdat de zelve bequaamlyk van al de werreldt gezien mogt worden, deet hy de zelve naby de Tasimacan, dat een grote Bazar of openbare markt is, bouwen; de welke met hoven en portalen, die tot winkels voor de linnehandelaars dienen, omringt is. Het graf van deze koninginne Sultane is in eene grote plaats met muren besloten, langs de welke zich eene kleine gallery uitstrekt. Deze plaats is met wit en zwart marmer, dat in verscheide afdelingen onderscheiden is, bevloert. Men ziet'er drie platte gebouwen, het eene boven het andere, met vier torens aan de vier hoeken van ieder van de zelve: hebbende het hoogste van de zelve in het midden een ronden toren. Het is van binnen en van buiten met wit marmer bekleed, zynde het binnenste van gebakken steen. Onder dezen ronden toren is een zeer prachtig ledig graf: want het ligchaam van deze prinses is onder het verwulffel van 't eerste gebouw begraven. Men heeft twintig duizend menschen twee en twintig jaren tyds tot dit werk gebruikt: waar uit men kan afnemen, dat de kosten van het zelve onmatig groot geweest zyn. Een gesneden, die het bevel heeft over 2000. mannen, is tot de bewaring van deze grafstede en van de Tasimacan gestelt. De stadt is zeer volkryk, alzo zy van allerhande volkeren bewoont wordt; en men zegt, dat zy omtrent 200000. weerbare mannen kan uitleveren. De inwoners zyn echter meest Mahometanen, en dryven zeer groten koophandel. *Taverniers reisbeschr.*

AGRA, of AGRÆ. Zie AGREN.

AGRAGAS, of ACRAGAS, is de naam van vyf steden geweest, volgens Stephanus den landbeschryver. De eerste in Sicilië, hedendaags Gergenti. Zie GERGENTI. De twede in Thracië. De derde in Eubea. De vierde in Cyprus. De vyfde in Italië. Men weet van deze vier laatste byna niets.

AGRAK is de naam, dien eenige reizigers geven aan 't gene de ouden het landt der Parthen noemden, en dat anderen den naam van *Al-gebal*, *Arak-el- Atzem*, *Hierak-Agemi* geven. Het hadt Hecatompyles tot zyne hoofdstadt, dat eenigen voor Ispahan nemen, dat nu de hoofdstadt van Persië is. *Chrevreau Hist. du Monde.*

AGRAM, in 't Latyn *Zagrabia*, in de landtale *Zogrod*, of *Sagrab*, eene koninklyke Hungarische stadt, en de hoofdstadt van het koninkryk Croatië, wordt van Lazius voor het *Soroga* van Ptolomeus, en van Schonleven voor der ouden *Quadrata* gehouden. Zy legt 3. mylen van de Craintzische grenzen, en naauwlyks een vierendeel uurs van de rivier de Sau. Door de stadt loopt een beek, die de zelve in twee delen scheidt, waar van het bovenste eene koninklyke vrystadt is, welkers voorrechten op den landdag te Presburg in 't jaar 1715. bevestigt zyn, en de verschillen tusschen den raadt en de burgery bygelegt. Daar in is een deftig school der Jesuïten. De benedenstadt wordt in de Croatische taal *Kantalano* of *Costalon* genoemt, dat is de *kapittel-stadt*, dewyl het bisschoppelyk hof, en de huizen der domheren daar in staan. Koning Stephanus of Geysa zou den alouden bisschoppelyken zetel van Sissek alhier overgebragt hebben, en behoort dit bisdom onder den aartsbisschop van Colozza. De prachtige domkerk heeft koning Stephanus gebouwt. Alhier worden twee volkryke jaarmarkten gehouden. Na de doodt van koning Matthias Corvinus, die zich alhier in 't jaar 1466. ophieldt, heeft deze plaats zich aan keizer Maximiliaan den I. overgegeven, en is wel weder van de Hungaren, maar nooit van de Turken ingenomen; niettegenstaande zy in 't jaar 1556. en op andere tyden zeer dikwils hier omtrent gestroopt hebben. Naar deze stadt wordt het gehele gespanschap *comitatus Zagrabiensis* genoemt, dat tusschen Stiermark, en Croatië legt. *Lazius rep. l.* XII. *sect.* 5. *c.* 3. *Schönleben in appar. f.* 176. *Valvasors Crayn. l.* II. *c.* 1. *Szentyvani Miscell. dec.* III. *P.* I. *p.* 8. *Articuli Poson. an* 1715. *art.* 126.

AGRAMONT, in 't Latyn *Agramontium*, eene stadt in Catalonië, in de vlakte van Urgel, aan de rivier Sio, tusschen Solsona en Lerida.

AGRARIA, of *Agrarische wetten*, waren by de oude Romeinen de wetten, die de verdeling betroffen van de landen, die men van de vyanden genomen hadt. De eerste wierdt gegeven door Spurius Cassius, die, de Volsquen en de Hernicianen overwonnen hebbende, en voor de derde maal tot burgermeester verkoren zynde, naar de koninklyke waardigheit haakte, in het 268. jaar van Rome, dat is omtrent 486. jaren voor Christus. De Pandecten spreken van twee Agrarische wetten, de eene gemaakt door Julius Cesar, en de andere door Nerva; maar de zelve raken alleen de bepalingen der landen, en hebben geen gemeenschap met deze. Tiberius Gracchus, een oproerig gemeentsman, (*Tribunus*) wilde het Roomsche volk overreden om eene wet te maken, uit kracht van de welke niemandt meer dan honderd morgen lands zoude mogen bezitten. *Titus Livius. Florus. Appian. lib.* I. *de bello civil. Digesta*, *ff.* 47. *t.* 1. *lib.* 3.

AGRAULA, of AGRAULOS, de eenige dochter van Acteus, die het koninkryk van Attica ten huwelyk bragt aan Cecrops, koning van Athene. Zy hadt drie dochters, genaamt *Agraulos*, *Herse*, en *Pandrosos*, die in de verzierde Historien vermaard zyn. *Appollod. Pausanias.*

AGRAULA, AGRAULOS, of AGLAURA, eene dochter van Cecrops en Agraula. Zie AGLAURA.

AGRAULAS, in 't Griesch Ἀγραυλος, een vlek naby Athene, van den stam der Erechtheïden, aan 't welke Agraula, dochter van Cecrops, den naam gaf. *Lubin Tables Geographiques.*

AGRAULAS, een vlek en kasteel in het Condomeesche in Guienne, naby Gondrin, aan de graven van Besoles toebehorende. *Davity Description de la France.*

AGRAULOS. Zie AGLAURA, en AGRAULA.

AGREABLE, een eilandt in 't koninkryk van Fez, dat door de rivier de Lisse gemaakt wordt. *Marmol l.* IV. *c.* 49.

AGREDA, een klein steedtje in Zuid-Amerika, in het koninkryk Popajan. Het legt aan den voet van het gebergte, omtrent 40. mylen van Quito ten Noorden, en 35. van de Zuidzee ten Oosten, aan de grenzen van Peru, en behoort onder de Spanjaarden.

AGREDA, een klein steedtje in Arragon, aan de rivier Queiles, op de grenzen van oud-Castilië. Men gelooft, dat dit der ouden Gracuris, of Grachuris is; hoewel zommigen het voor Augustobriga houden. *Morales Antiqued. de las crudades de Espanna. Slusius. Nonius. Briet. Sanson.*

AGREDA, (MARIA VAN) eene nonne, die beroemd is door een werk, dat te Rome in 't jaar 1680. en door de Sorbonne te Parys in 't jaar 1697. veroordeelt is, leefde in de XVII. eeuw. François Coronel, haar vader, en Catharina van Arena, hare moeder, die te Agreda in Spanje woonden, stichtten een Convent in hun huis den 19. January des jaars 1619. Eene byzondere openbaring bewoog hen daar toe. Onze Maria nam in het zelve het geestelyke gewaadt aan, te gelyk met hare moeder en hare zuster. Zy deet daar in hare professie met hare moeder den 2. February des jaars 1620. Zy wierdt tot overste of Priorresse verkoren in het jaar 1627. en gedurende de tien eerste jaren van haar Prioorschap ontfing zy (wil men) van Godt en van de H. Maagdt verscheide bevelen om het leven van de H. Maagdt te beschryven. Zy wederstont deze bevelen tot in het jaar 1637. Wanneer zy het zelve begon. Wanneer zy 't voltooit hadt, verbrandde zy 't zelve, met verscheide andere schriften, die zy op andere onderwerpen hadt zamengestelt. Zy volgde daar in den raadt van een biechtvader, dien zy hadde in het afzyn van haren gewonen biechtvader. Hare oversten en haar eerste biechtvader bestraften haar hier over scherpelyk, en geboden haar het leven van de H. Maagdt ten twede maal te schryven. Godt en de H. Maagdt herhaalden het zelve bevel. Zy begon den 8. December des jaars 1655. te gehoorzamen. Zy verdeelde dit werk in drie delen, vervattende acht boeken, die te Lisbon, te Madrid, te Perpignan, en te Antwerpen gedrukt zyn. Het eerste is uit het Spaansch in het Fransch overgezet, naar den druk van Perpignan, door vader Croset, een bedelmonnik. Deze vertaling wierdt te Marseille gedrukt in het jaar 1696. Daar zyn zo vele buitensporigheden in dit werk, die echter bequaam zyn om de onwetende devotarissen van de H. Maagdt te behagen, dat de Sorbonne nodig oordeelde 't zelve te veroordelen. Dit voornemen van die aanzienlyke vergadering ontmoette eerst veel tegenstandt, en een wonderlyk geschreeuw van een gedeelte der Doctoren, die de zelve uitmaken. Deze veroordeling, hoe billyk de zelve ook is, ergert niettemin eene grote menigte der Roomsch-Catholyken. In de aantekeningen van Bayle vindt men omtrent dit bedryf van de Sorbonne, en omtrent den inhoudt van dit werk vele byzonderheden. Zie hier de vertaling van den tytel, die in de Fransche overzetting van dit werk door den vader Croset gevonden wordt: *De verborgene stadt Gods, wonderwek der Almacht, afgrondt van Genade, Goddelyke Historien van het leven van de zeer H. Maagdt Maria, moeder Gods, onze koninginne en meesteresse, in deze laatste tyden door de H. Maagdt geopenbaart aan de zuster Maria van Jesus, abdisse van het Convent van de onbevlekte ontfangenis in de stadt Agreda, van de orde van St. Franciscus, en door de zelve zuster geschreven, door last van haren oversten en biechtvaders.* De vader van Maria van Agreda wierdt monnik in een Convent van de orde van St. Franciscus, waar in zyne twee zonen alreets monniken waren, daar hy voorbeeldelyk leefde, en heilig storf. Men heeft al over eenigen tydt te Rome aan de Canonisatie van Maria van Agreda gearbeid. *Journal des Sçavans du* 16. *Janvier* 1696. 26. *Novembre* 1696. &c. *Bayle.*

AGREN, of AGRII, volkeren, de welke Meursius onder die van Attica plaatst, welker landen, die zich tot aan de poorten van Athenen uitstrekten, zeer bequaam tot de jagt waren, waarom men voorgaf, dat de Godin Diana, wanneer zy van Delos geweken was, deze plaats verkoren zoude hebben. Men bouwde vervolgens aldaar voor haar een kleinen tempel, *Agrotera* bygenaamt, die naderhand in eene kerk verandert is, en die by de inwoners *Stauromenos Petrou*, dat is van den gekruisten Petrus, heet. By de ouden wierdt deze landstreek *Agra* of *Agræ* genoemt.

AGRESPHON, een oud schryver, die aangaande de doorluchtige mannen geschreven heeft, die den zelven naam gedragen hebben. *Suidas op het woordt* Ἀπολλώνιος.

AGRESTINUS, een monnik te Luxeuil in Burgundië, ontrustte de Fransche kerk in de VII. eeuwe; want nadat hy zich op eene Italiaansche reize eenigen tydt te Aquileja hadt opgehouden, welkers inwoners zich van de kerk hadden afgezondert wegens de zo genaamde *tria Capitula* van het concilie van Chalcedonië, welk gevoelen hy aannam, zo wilde hy deze lere in zyn landt mede invoeren: doch als daar mede gespot wierdt, kantte hy zich tegen de instelling van Columbanus, welke hy gevolgt hadde. De koning Clotarius liet deswegen in 't jaar 627. het derde Concilie van Macon byeen vergaderen, alwaar Agrestinus veroordeelt wierdt. *Baron. A. C.* 627. *Jonas in Vita St. Eustatii.*

AGRETIUS, een oud letterkunstenaar, die van de spelkunst, en van de eigenschap en de verschillendheden van de Latynsche woorden geschreven heeft. Georgius Fabritius heeft 'er de uitgave van bevordert. *Georg Matth. Konig Biblioth. vet. & nov.*

AGRI. Zie ARARAT.

AGRI, of ACRI, eene rivier van 't koninkryk Napels in Basilicate, hebbende haren oorspronk uit den Apennyn, en lopende door Marsico, van waar zy zich werpt in de Golf van Tarente.

AGRIA. Zie ERLA.

AGRIANE, eene stadt van klein-Asië in Cappadocië, naby de rivier Iris. *Hoffm. Lexicon Universale.*

AGRIANEN, ook ÆGREANEN genoemt, volkeren van dat gedeelte van Thracië, dat men Peonië noemde, tusschen de bergen Hemus en Rhodope. *Robbe Geograph.*

AGRICIUS, (MATTHEUS) een man, zeer geleerd in 't Griekseh en in 't Latyn. Hy bloeide in 't jaar 1570. en leeraarde eenigen tydt te Keulen. Hy beschreef de oudheden van 't klooster van Emmenrode in vaarzen. Dit werk vervat in 't byzonder het leven van verscheide monniken en lekebroeders, die door hunne heiligheit in 't klooster uitstaken. Men ziet daar in voornamentlyk het leven van den gelukzaligen David, een leerling van St. Bernard. *Charles Visch. pag.* 241. *Georg. Matt. Konig Biblioth. vet. & nova.*

AGRICOLA, een martelaar onder Diocletianus. Men vindt zynen lof by Ambrosius *de exhortatione virginitatis.*

AGRICOLA, (ÆGIDIUS) een braaf rechtsgeleerde, leeraarde in de Academie van Altorf in Duitschlandt openbaarlyk, en storf in het jaar van 1648. nalatende *Varia Consilia* (verscheide raadgevingen). *Georg. Matt. Konig Biblioth. vet. & nov.*

AGRICOLA (BARTHOLOMÆUS) schreef in het jaar 1617.

De officio boni Advocati.

Georg. Matt. Konig Biblioth. vet. & nov.

AGRICOLA, (CASPARUS) hoogleeraar in de rechten in de hogeschole te Heidelberg, wierdt voor een van de bequaamste rechtsgeleerden in Duitschlandt gehouden. Hy storf te Heidelberg den 9. May des jaars 1597. in het 73. jaar van zynen ouderdom, als hy 42. jaren de rechtsgeleerdheit aldaar geleeraart hadde.

AGRICOLA (CHRISTIANUS) heeft geschreven, en doen drukken zeker boek, by hem genoemt:

Anti-Pistorianum Propugnaculum,

dat in het jaar van 1592. het licht zag. *Konig Biblioth. vet & nov.*

AGRICOLA (CHRISTIANUS) heeft Theologische voorstellingen over het huwelyk zamengestelt, die in 't jaar 1582. te Mentz gedrukt zyn.

AGRICOLA, (CNÆUS JULIUS) uit de oude en doorluchtige bouwstadt der Forojulienzen, hadde ten vader Julius Græcinus, van raadsherelyken state, en voor moeder Julia Procilla, eene vrouw van ongemene kuischheit. Wegens zyne grote verdiensten wierdt hy tot de voornaamste staatsverrichtingen en ampten voorgetrokken. Hy trouwde, uit Britannië gekeert, met Domitia Decidiana, van voortreffelyken huize. Hy was by de keizeren Galba en Vespasianus zeer bemind. Kort na zyn huwelyk wierdt hy te Rome penningmeester, gildemeester, vervolgens schout, onder Vespasianus overste der twintigste keurbende, vervolgens raadsheer, stadhouder over Aquitanië, eindelyk burgermeester te Rome, en noch later overste over Britannië, zodat hy in Asië, Vrankryk en Engelandt in gewichtige staat-en krygsbedieningen gebruikt is. Na 't onderbrengen der Britannische eilanders wierdt hem te Rome eene zegepraal en de triomfelyke fieraden toegelegt, die hy uit zedigheit mydde, komende by nacht te Rome. Echter kon hy den haat van Domitianus niet ontgaan, welke men wil zo verre gegaan te zyn, dat Agricola daar door gestorven is. Zyn leven is van Tacitus, die zyn schoonzoon geweest is, naauwkeurig beschreven. Zyn geslacht is noch langen tydt in bloeie geweest, en mogelyk was CALPURNIUS AGRICOLA daar van afkomstig, die in 't jaar 230. met Clemens of Clementinus burgermeester te Rome was; als ook een andere AGRICOLA, Præfectus in Gallië, aan wien de keizers Honorius en Theodosius de jonge het voordelige geschrift voor de stadt Arles zonden, en die, zo het schynt, met Eustathius in 't jaar 421. burgermeester geweest is. *Corn. Tacit. de Vit. Jul. Agricol.*

AGRICOLA (CONRADUS) heeft, als een braaf Godgeleerde voegt, geschreven:

Concordantia Biblica.

dat gedrukt is op bladsgrootte in het jaar 1610.

AGRICOLA, (DANIEL) eene minnebroeder, schreef een boek over 't lyden onzes Heren, in 't jaar 1514. te Bazel gedrukt.

AGRICOLA, (FRANCISCUS) van Leonen, een klein dorpje in 't hartogdom Gulik, geboortig, is wegens zyne schriften en zyne deugdt vermaard. Hy was kanunnik en pastoor te Rodingen, en naderhand te Sittardt, in het zelve hartogdom Gulik gelegen, alwaar hy den 7. December des jaars 1621. storf. Men heeft van hem deze boeken:

De verbo Dei scripto & non scripto;
De lectione sacræ scripturæ, ejusque interpretibus.
De Christo Salvatore.
De S. Reliquiis, nominatim illarum, quas Aquisgranenses possident, pia industria Caroli magni. ann. 1581.
De Primatu Petri Apostoli, & successorum ejus Pontificum Romanorum.
De veneratione & Imaginibus Sanctorum libri II. 1614.
Evangelicarum demonstrationum libri IV. 1578.
Speculum pœnitentiæ.
Evangelica demonstratio de damnatissimo statu concubinariorum ordinis Ecclesiastici. 1603.
Apodeixis Evangelica de periculoso statu concubinariorum impœnitentium.
De æterno & vero Deo, nec non indubitato Christo atque Messia Christianorum libri III.
De amplissimis privilegiis & certissimis signis veræ Christi in terris Ecclesiæ tractatus. 1606.
Confutatio Anabaptistarum. 1528. Hoogduitsch.
Institutio de sanctissimo Sacramento altaris. 1575. Hoogduitsch.
Colloquium Theodori Malcotii de Lutheri ejusque consortio in causa religionis inconstantia. 1583. Latyn en Hoogduitsch.

Franc. Zweert. Athen. Belg. Val Andræ biblioth Belg.

AGRICOLA, (GEORGIUS) een geneesheer in Duitschlandt, was te Glaucha in Meissen, een gedeelte van Saxen, den 24. Maart 1494. geboren. Wanneer hy na zyne te rugkomst uit Italië verscheide zaken in 't Boheemsche gebergte ontdekt hadde, kreeg hy zulk eene grote begeerte om een grondig onderzoek te doen naar het gene de metalen betrof, dat, wanneer hy zich te Joachimsdal ter nederzette om de geneeskunde te oeffenen, hy zynen meesten tydt met dit onderzoek doorbragt. Hy begaf zich deswegen van daar naar Chemnitz, en leide zo wel het jaarlyksche inkomen, dat hy van hartog Maurits van Saxen ontfing, als vele van zyne eigene middelen te koste om zyn oogmerk te bereiken. Hy schreef:

De ortu & causis Subterraneorum.
De natura eorum, quæ effluunt ex terra.
De natura fossilium.
De medicatis fontibus.
De subterraneis animantibus.
De veteribus & novis metallis.
De re metallica.

Bodinus zeide, dat Aristoteles en Plinius in deze wetenschappen by hem niet te achten waren. Hy heeft van de metalen, maten en gewigten met zulk eene naauwkeurigheit geschreven, dat hy zelf boven alle de ouden hier in te stellen is. Hy storf in den jare 1555. in den ouderdom van 61. jaren. In de oordelen van Joseph Scaliger, bekend onder den naam van *prima Scaligerana*, wordt hy genoemt een zeer geleerd spraakkunstenaar en Philosooph. Maar in die zelve Scaligerana vindt men dit ook van hen aangetekent: *Hy was een man zo geleerd en bedreven in de metaalkunde, als recht goddeloos, en aan generlei godsdienst gebonden, zo dat hy, gestorven zynde, naauwlyks een begraafenisse verdiende.* Doch Bayle wederspreekt zulks, en toont aan, dat hy een goed Catholyk gestorven is; zynde hy in 't eerst, zo 't scheen, de lere der Protestanten niet ongenegen; doch naderhand heeft hy de zelve in zynen hogen ouderdom met zo veel drift bestreden, dat hy daar door aan de Lutherschen zeer hatelyk geworden is, die uit te groten yver en weerwraak zyn lyk vyf dagen onbegraven lieten leggen, waar van Melchior Adam de schuldt alleen aan den leeraar van de plaats schynt te geven. *Bodin. Meth. Hist. Gesner. Bibl. Thuan. hist. l.* XVI. *Melchior Adam in vit. German. Medic. van der Linden de script. Medic. &c.*

AGRICOLA, (GILLES) een beroemd rechtsgeleerde en hoogleeraar te Altorf, storf in 't jaar 1696.

AGRICOLA (JOHAN) was te Eisleben den 20. April in 't jaar 1492. geboren. Nadat hem de graaf van Mansfeldt in zyn vaderlandt gevordert hadt, is hy den zelven op den ryksdag te Spiers in 't jaar 1526. en op dien te Augsburg in 't jaar 1530. gevolgt. Hy heeft by deze gelegenheit voor den keurvorst van Saxen verscheide malen gepredikt; en dewyl hem dit zeer wel gelukte, wierdt hy daar door hoogmoedig, zodat hy zich tegen Melanchthon aankantte, en in 't jaar 1527. tegen den zelven schreef. In 't jaar 1536. verzocht hy zyn afscheidt, verkreeg het ook, hoewel niet zonder verwyt van ondankbaarheit en andere misdaden. Daar op wierdt hy hoogleeraar en prediker te Wittenberg; doch aldaar week hy van de lere van Luther af, en verwierp de wet; waarom die genen, die 't met hem hielden, Antinomianen genoemt wierden. Wanneer Luther tegen hem schreef, beloofde hy zyne dwalingen te zullen herroepen: doch het quam naderhand nog tot een hevigen strydt; en wanneer men bezig was om deze verschillen te vereffenen, begaf zich Agricola, eer hy verlof verkregen hadt om te mogen vertrekken, naar Berlyn, alwaar de keurvorst van Brandenburg zyn best deet om hem met Luther te bevredigen; 't geen niet anders konde geschieden, of Agricola moest zyne dwalingen, en de beledigingen, die hy Luther hadt aangedaan, herroepen; 't geen hy ook in een boek, dat te Berlyn gedrukt is, gedaan heeft. Ondertusschen wierdt hy hofprediker te Berlyn, en stelde, nevens den bisschop Julius Pflug, en Michaël Sidonius, het bekende *Interim* op. In de volgende verschillen der Protestanten hadt hy zich mede gemengt. Hy storf te Berlyn in 't jaar 1566. Onder zyne schriften is inzonderheit de uitlegging der Duitsche spreekwoorden beroemd, waar in hy hartog Ulrich van Wurtenberg niet te wel behandelt; waarom hy genoodzaakt wierdt in een zeer ootmoedigen brief zyn schuldt te bekennen; hoewel de hartog nogtans daar mede niet vergenoegt was. *Pantaleon Prosop. Chytræi Chron. Saxon. Thuan. lib.* V. *Sleidan. lib.* XII. *Adam vit. Germ. Theol. Seckendorf Hist. Lutheran. Bayle. Hendreich.*

AGRICOLA, (JOHAN) een geneesheer, heeft een boek zamengestelt van 't gebruik van 't hartenvleesch in de geneeskunde, dat in 't jaar 1603. gedrukt is.

AGRICOLA, (MELCHIOR) een dichter, was in 't jaar 1581. geboren.

AGRICOLA, (MICHIEL) een Luthersch leeraar te Abo in Finlandt, de eerste, die het N. T. in de taal van dat landt heeft overgezet; 't geen veel dienst deet om de lere der Lutherschen aldaar uit te breiden. *Micrælius Histor. Eccles. Bayle.*

AGRICOLA, (Nicolaas) heeft wydlopige uitleggingen over de Redevoeringen van Cicero geschreven, die in 't jaar 1553. te Bazel in 2. stukken in Folio gedrukt zyn.

* AGRICOLA, (Rudolph) in het dorp Baffelo, twee mylen van Groningen, in 't jaar 1442. geboren, was in allerhande wetenschappen wel ervaren. Hy ging van Leuven, alwaar hy eerst studeerde, naar Vrankryk en Italië, en wierdt op alle plaatsen hoog geacht. Te Ferrare hoorde hy Theodorus Gaza van Constantinopel, dien hartog Hercules met grote kosten aldaar getrokken hadt. Op zyne te rugkomst wierdt hem eene bediening te Groningen opgedragen, die hy maar zes maanden bekleedde, dewyl hy van daar aan den keizer Maximiliaan gezonden wierdt; en alzo hy ook veel meer tot reizen genegen was, begaf hy zich naar Heidelberg, alwaar hy de wysbegeerte leeraarde, en ten dele in de zelve stadt, en ten dele te Worms zyn leven doorbragt, alzo hy in de laatste stadt aan bisschop Johan Dalburg, eertyds zyn leerling, een groot vriendt hadde. Dewyl deze bisschop een geleerden Jood aan zyn hof hadt, leerde Agricola, schoon hy al 40. jaren oud was, van den zelven de Hebreeusche tale. De keurvorst Philip van de Palts bewoog hem, dat hy een kort Historisch begrip van de IV. Monarchien uitgaf, en ook andere werken maakte. Hy was een meester in de welsprekendheit, tekende en schilderde deftig, en betoonde in alles, wat hy ter handt nam, eene grote vaardigheit. Hy was een groot rechtsgeleerde, en gene wetenschap voor hem verborgen: zodat hy daar in tegen de besten kon standt houden. Onder de Grieken was hy de beste Griek, onder de Latynen de beste Latinist. Schreef hy gedichten, het was niet anders of men las Maro: in ondicht was hy een andere Politiaan, dien hy echter in majesteit van zeggen te boven ging, gelyk hy alle geleerden overtrof. Zo veel vernuft stak in zyne werken, zo veel kunst, oordeel, deftigheit, zoetheit, welsprekendheit en geleerdheit. Dit was het oordeel van Ludovicus Vives, en niet anders getuigden van hem Jovius, Erasmus, Nannius en anderen. Hy overleedt in 't beste van zyne jaren, op den 25. October des jaars 1486. te Heidelberg, alwaar hy in de kerk der Minoriten begraven wierdt. Hermolaus Barbarus, de geleerdste Italiaan van zynen tydt, vereerde hem met een fraai grafschrift. Zyne schriften heeft Alardus van Amsterdam in 2. stukken in Octavo in 't jaar 1539. te Keulen by malkander laten drukken, alwaar zyn leven voor aan geplaatst is. *Trithem. de Script. P. Nann. l.* II. *Miscell. Val. Andr. Bibl. Belg. Erasm. Adag.* QUID CANI ET BALNEO? *Prim. Scalig. Maresf. l.* I. *Epist.* 12. *Barth. Anim. ad Stat. T.* IV. *pag.* 967. *Bemb. lib.* VI. *Epist.* 71. *Seb. Corrad. Quæst. pag.* 67. 150. *Nann. L.* I. *Misc. Crenius P.* IV. *Animadv. p.* 220. *Melancht. T.* II. *Declam. pag.* 201. *sqq. pag.* 444. *sqq. Jovius Elog. doctor. pag.* 42. *Sweert. Delic. orbis Christiani p.* 439. 440. *Moreri. Bayle. Budeus. Hofmanni Lexic. Universale.*

AGRICOLA, (Wolfgang) heeft in 't Hoogduitsch uitgegeven een boek over het Catholyke huwelyk, in 't jaar 1609. te Keulen gedrukt; en een ander over de onbestendigheit der menschelyke zaken, te Ingolstadt in 't jaar 1578. uitgekomen.

AGRICOLANUS heeft onder Constantyn den Groten geleeft. Zie het *Codex Theodos. Tit. de accusat. lib.* III. en de aantekeningen van *J. Godofredus.*

St. AGRICOLE, of AGRECULE, in 't Latyn *Agræculus*, bisschop van Chalons van omtrent het jaar 530. tot het jaar 580. St. Gregorius van Thours bericht ons, dat hy van een raadsheerlyk geslacht was, dat is, van de oude Gaulische, of Romeinsche huizen van het landt. De zelve schryver pryst hem als een beschaaft man, beleeft, voorzichtig, van eene grote onthouding zynde, en die zeer bequaam en welsprekend was. Hy verhaalt ook, dat hy verscheide gebouwen, en eene fraaie kerk in de stadt Chalons liet maken. Men gelooft, dat hy een medeleerling van Fortunatus, een Christen dichter, geweest is, die sedert bisschop van Poitiers was. Hy was in het derde, vierde en vyfde Concilie van Orleans in de jaren 538. 541. en 549. in dat van Clermont van 't jaar 549. in 't twede Concilie van Parys van 't jaar 555. en in 't derde van Lions van 't jaar 567. Hy storf in 't 93. jaar zynes ouderdoms, en het 48. van zyn bisdom. Het Roomsche *Martyrologium* heeft zyn feest op den 18. Maart. *Greg. Turon. lib.* V. *cap.* 46. *de Gloria Confessorum cap.* 86. *Fortunat. lib.* III. *Carm.* 22. *Sanmarth. Gallia Christiana. Bollandus. Baillet Vies des Saints.*

AGRIFOLIO, (Wilhelmus de) is de naam van twee Fransche kardinalen geweest. De oudste voerde eerst den tytel van St. Maria trans Tiberim; doch wierdt ten laatste bisschop van Sabina, en is omtrent het jaar 1367. als legaat in het koninkryk Napels op bevel van Urbanus den V. geweest. Dewyl hy tot de verheffinge van dezen paus veel gedaan, en voorhenen in zonderlinge vriendschap met hem geleeft hadt, zo verklaarde de zelve uit erkentenis zynen neef, den jongen Wilhelm, alhoewel hy maar 28. jaren oud was, in 't jaar 1367. den 12. May tot kardinaal priester, met den tytel van St. Stephanus in Cælio monte. Deze laatste was ook Doctor in de pausselyke rechten, gelyk hy ook *Explanationes decretorum*, eene verhandelinge de *potestate Papæ*, en andere werken heeft geschreven. Onder Gregorius den XI. hielp hy nevens andere kardinalen de openbaringen van Brigitta onderzoeken en goedkeuren. In de scheuring, die 'er tusschen Urbanus den VI. en des zelfs tegenpaus, Clemens den VII. gelyk ook naderhand tusschen Bonifacius den IX. en des zelfs tegenpaus Benedictus den XIII. ontstont, bleef hy volstandig aan de zyde der twee tegenpauzen, ging ook als legaat van Clemens den VII. naar Duitschlandt, hoewel zonder iets voor zynen meester te kunnen uitrechten. Hy storf eindelyk te Avignon den 13. January 1401. *Panvin. Ughelli. Frizon. Baluf. Raynald. Annal. Victorell. Turrecremata Epist. ad fideles.*

AGRIGAN, een eilandt, anders genaamt dat van St. Franciscus Xavier, heeft 16. mylen in zynen omtrek. 't Is een van de Mariaansche of Dieven-eilanden. Het legt op 19. graden, vier minuten Zuider breedte; 10. mylen van het eilandt van Pagon, en 20. van dat van Assonsong. *Charles le Gobien Histoire des Isles Mariannes.*

AGRIGENTE. Zie Gergenti.

AGRII, volkeren, welke Meursius in Attica plaatst. Zie Agren.

AGRIM, een klein en gering vlek van het landschap Connaught in het koninkryk Ierlandt. Het is berucht geworden door die geweldige nederlage van het leger van koning Jakob den II. bestaande uit nieuwgeworve Ieren en overgezondene Fransche hulptroepen, onder de aanvoeringe van den generaal St. Ruth, alhier voorgevallen den 22. July van den jare 1691. door het krygskundig beleidt en de heldhaftige dapperheit van Godard van Reede, here van Ginkel, uit het beroemde en hoogadelyke geslacht van Reede, in het sticht Utrecht. Ter vergeldinge van welke en andere daden zyne Brittannische majesteit Willem de III. Athlone tot een graafschap, en Agrim tot eene baronnye verhief, en den braven Ginkel daar mede beschonk; wordende als nu de graaffelyke tytel by des zelfs zoons zone loffelyk gevoert. Men vindt ter gedachtenisse van dezen zegenryken veldslag vier byzondere gedenkpenningen, waar van 'er drie aan de eene zyde het borstbeeldt van koning Willem, en een vierde die van gemelden koning en de koninginne Maria nevens elkander, vertonen, en twee der zelve aan de andere zyde eene verbeelding van den veldslag voeren; en van de twee overige vertoont de eene eenen leeuw, die met de rechter poot een onderleggenden luipaardt, en met de linker een vluchtenden haan grypt; en de andere een laurierkrans, met vier kronen doorvlochten, sluitende des konings naamsyfer dien van boven, gelyk van onderen geschiedt door een bliksem, scepter, en zwaardt, aardig door elkander gestrengelt. *Smids oorlogend Europa* 1691. *N. Chevalier Histoire du Roi Guillaume pag.* 224. *seq.*

AGRIMONTE, of AGROMONTE, in 't Latyn *Grumentum*, eene stadt in Italië, in de provincie Basilicata, was voor dezen eene aanzienlyke grote stadt, met een bisdom, dat nu dat van Marsico is ingelyft. St. Gregorius spreekt van de kerk van Agrimonte; en wy hebben een brief van den paus Pelagius aan Julianus, die daar van bisschop was. *S. Greg. Regist. lib.* X. *Ep.* 47. *Yves in Decret. pag.* 6. *cap.* 112. *Gratian. dist.* 76. *cap.* 12. *Holstenius in not. Geogr.*

AGRIODES, volgens Ovidius een der honden van Acteon, dus genoemt, omdat hy wreed en wild was. *Ovid. Metam. lib.* III.

AGRIOMELA, of Selambria, in 't Latyn *Sperchius*, eene rivier in Griekenlandt. Zy heeft haren oorsprong uit den berg Mezzovo, loopt in Thessalië, naby de grenzen van Livadie, en ontlast zich in de golf van Negroponte, op de plaats, die men de Golf van Zeiton noemt. *Baudrand.*

AGRIONIA, feesten, die men alle jaren ter eere van Bacchus in Beotië vierde. Om den oorsprong van dezen naam te begrypen, moet men weten, dat men verscheide bynamen aan deze valsche Godheit gaf; zommige tot zynen lof, andere tot zyn nadeel, waarschynlyk om de verscheide uitwerkzelen aan te wyzen, die de wyn kan voortbrengen. In 't eerste opzicht noemden zy hem μελλίχιος, dat is *zoet*, χαριδότης, *die vreugt verschaft.* In het twede opzicht noemden zy hem Ἀγριώνιος en Ὠμηστής, dat is *wreed* en *woest.* Plutarchus heeft een aardig gebruik van dit twederlei slag van bynamen in 't leven van Antonius gemaakt. „ Wanneer hy, zegt hy, zyne intrede in Ephese deet, gingen de vrouwen voor hem, als wynpapinnen gekleed; de mannen en kinderen vermomden zich als saters en veldgoden. Men zag door de stadt niet anders dan werpspiessen met eiloof of veil omslingert, klavekoorden, fluiten, en schalmeien. In hunne liederen noemden zy Antonius Bacchus, en de vader van de blydschap. En zeker hy was goeddadig aan zommigen; doch wreed en onmenschelyk aan de meesten ". Plutarchus spreekt van dit feest Agrionia op twee plaatsen, namentlyk *lib.* VIII. *Symp. Quæst.* I. *&* *in Quæst. Græc.* Wy zien uit deze twee plaatsen, dat de vrouwen gedurende dit feest Bacchus zochten, als of hy haar ontvlucht was; en nadat zy vermoeid waren van hem te zoeken, zeiden zy, dat hy de zanggodinnen was gaan zien; en dat hy zich by de zelve verscholen hieldt. Na het avondmaal stelden zy elkander raadsels voor. *Lloyd.*

AGRIOPAS, een Griekseh schryver, die de historie van de Olympische spelen, en van die genen, die den prys daar in behaalden, geschreven heeft. *Plinius lib.* VIII. *cap.* 21.

AGRIOPAS is de naam van den vader van Cynaras, die niet alleen de dakpannen, de metalen, de nyptangen, maar ook den hamer, het ambeeldt en de handspaak heeft uitgevonden. *Plin. lib.* VII. *cap.* 56.

AGRIOPHAGEN, en Moscophagen, volkeren in 't Westen van Ethiopië, die, volgens 't verhaal van Solinus, niet dan van het vleesch van panthers en leeuwen leefden, hebbende een koning, die maar een oog hadde. Ptolomeus stelt deze volkeren in de Indiën, aan deze zyde van den Ganges.

AGRIPPA, bygenoemt *Herodes*, een zoon van Aristobulus en van Mariamne, en kleinzoon van Herodes den Groten, wierdt geboren in het 3997. jaar der werreldt, drie jaren voor Christus, en zeven jaren voor de gemene rekening. Na de doodt van Aristobulus, zynen vader, nam Herodes de Grote, zyn grootvader, de zorg van zyne opvoeding, en zondt hem naar Rome, om zyn hof te maken by Tiberius. Deze keizer was Agrippa toegenegen, en stelde hem by zynen zoon Drusus. Agrippa won wel haast de gunst van Drusus, en van de keizerin Antonia. Maar Drusus in het 23. jaar van Christus schielyk gestorven zynde, en Tiberius geboden hebbende, dat alle de genen, die omtrent zynen zoon geweest waren, uit Rome zouden vertrekken, op dat hun gezicht en hunne tegenwoordigheit zyne rouw niet zoude vernieuwen, zo wierdt Agrippa, die zyne neiging tot de milddadigheit gevolgt hadde, ge-

genoodzaakt, met schulden overladen en in grote armoede naar Judea te wyken. Hy mogt zich niet naar Jeruzalem begeven, omdat hy niet in staat was om aldaar naar eisch van zyne geboorte te verschynen; hy was gedwongen naar het kasteel van Massada te wyken, daar hy eerder als een byzonder man, dan als een prins leefde. Herodes de viervorst, zyn oom, die Herodias, zyne zuster, getrouwt hadde, stont hem eenigen tydt edelmoediglyk by. Herodes gaf hem de voornaamste regering van Tiberias, met eene goede somme gelds. Maar dit alles was niet genoeg voor de buitensporige kosten en voor de overdaadt van Agrippa: zodat Herodes, moede van hem wel te doen, hem zyne slechte wyze van huishouding scherpelyk verweet; waar door Agrippa zo geraakt was, dat hy besloot Judea te verlaten en naar Rome te keren, in het 35. jaar van Christus.

Maar dewyl hem geldt ontbrak, begaf Marsyas, zyn vrygemaakte, zich by Protus, een der vrygemaakten van Berenice. Protus bewilligde in het lenen van twintig duizend drachmen, onder de borgtocht van Marsyas, en op voorwaarde, dat Agrippa, die hem alreets schuldig was, hem een handschrift zoude geven van twintig duizend drachmen, hoewel hy 'er maar zeventien duizend vyf honderd ontfing. Hy leende daarenboven twee honderd duizend drachmen van Alexander, het hoofdt der Joden van Alexandrië, onder beding, dat Cypros, de gemalin van Agrippa, daar voor zoude instaan: en nog wilde Alexander hem maar een gedeelte van dit geldt te Alexandrië geven, en deet hem het overige in Italië tellen, wanneer hy daar gekomen was.

De keizer Tiberius hieldt toen zyn hof te Caprea; en Agrippa, eer hy verder ging, deet hem zyne komst weten, en vragen, of 't hem aangenaam zoude zyn, dat hy hem quam begroeten. Tiberius, dien de tydt de doodt van Drusus hadt doen vergeten, deet hem betuigen, dat hy over zyne komst verblyd was, en hem gaarne te Caprea wilde zien. Hy trok dan derwaarts, en de keizer, tot een teken van achting, gaf hem een vertrek in zyn paleis, en hoopte hem met weldaden op.

Des volgenden daags ontfing de keizer brieven van Herennius, bestierder van zyne zaken in Judea, waar in hy schreef, dat Agrippa, drie honderd duizend stukken zilvers uit den schat des keizers geleent hebbende, uit Judea gevlucht was, zonder te betalen. Deze tyding vergramde Tiberius, en verbitterde hem zodanig tegen Agrippa, dat hy hem geboodt uit het paleis te vertrekken, en zyne schuldt te betalen. Agrippa liet zich door dit toeval niet verzetten. Hy begaf zich by de keizerinne Antonia, en badt haar, hem die somme te lenen. Antonia, die Agrippa beminde ter oorzake van Berenice, zyne moeder, konde hem deze gunst niet weigeren; en door dit middel raakte Agrippa uit deze belemmering. Tiberius nam hem weder in zyne gunst, en geboodt hem Tiberius Nero, den zoon van Drusus, te volgen. Agrippa, meer genegenheit voor Cajus Caligula, zoon van Germanicus, en kleinzoon van Antonia, hebbende, verbondt zich meer aan den zelven dan aan Tiberius Nero; gelyk of hy een voorgevoelen gehad hadde van de aanstaande verheffing van Cajus, die toen van al de werreldt bemint was. De gedienstigheden en de goede ommegang van Agrippa namen Cajus zodanig in, dat hy zonder hem niet konde leven.

Op een tydt, wanneer zy te zamen in een draagstoel zaten, zeide Agrippa tegen Cajus: *Wanneer zal ik dien dag zien, dat deze gryzaardt* (hy sprak van den keizer) *naar de andere werreldt zal vertrekken, en u meester van deze laten, zonder dat zyn kleinzoon Tiberius Nero u daar in hindere? wat zal de aarde gelukkig zyn, en hoe gaarne zoude ik dat ogenblik zien!* Deze reden wierdt door Eutychus, den vrygemaakten van Agrippa, gehoort, die niets daar van liet blyken. Maar eenigen tydt daarna, menende reden van misnoegen tegen Agrippa te hebben, verzocht hy den keizer te spreken, en zeide dat hy zaken van het uiterste belang, Agrippa rakende, aan hem hadde mede te delen.

Tiberus, die zeer langzaam was in alles wat hy deet, vergenoegde zich op dien tydt met te bevelen, dat men Eutychus zoude bewaren. Agrippa ondertusschen, die niet wist wat deze vrygemaakte zoude kunnen zeggen, en zich geheel onschuldig wanende, drong Tiberius aan om Eutychus te horen, en deze zaak af te doen. De keizer, die Agrippa beminde, haastte zich niet om deze beschuldiging in den grondt te onderzoeken. Eindelyk bediende Agrippa zich van het aanzien van de keizerin, en dwong, om zo te spreken, den keizer om Eutychus voor hem te doen komen, en te horen, wat hy tegen zynen meester te zeggen zoude hebben.

Agrippa wierdt terstond met ketenen belast, en onder de bewaring van een hoofdman gestelt, die hem naauw bewaarde, maar hem wel handelde, uit aanmerking van Antonia, van wien hy hem aanbevolen was. Tiberius eenigen tydt daarna gestorven, en Cajus Caligula op den troon geklommen zynde, vervulde deze Agrippa met goederen en gunstbewyzen, verwisselde zyne yzere keten in eene goude, zette de koninklyke kroon op zyn hoofdt, en gaf hem het viervorstendom, dat Philippus, de zoon van den groten Herodes, bezeten hadde; dat is te zeggen Batanea en Trachonitis. Hy voegde het viervorstendom van Lysanias daar by; en Agrippa quam wel haast wederom in Judea, om bezit van zyn nieuwe koninkryk te nemen.

Het zien van zyn goed geluk de afgunst van Herodias, zyne zuster, de huisvrouw van Herodes den viervorst, verwekt hebbende, verplichtte zy den koning, haren gemaal, naar Rome te gaan, in hope van mede van Cajus den koninklyken tytel te verkrygen. Maar hy was naauwlyks in Italië gekomen, of Fortunatus, gevryde van Agrippa, quam mede aldaar, met brieven van zynen meester, door de welke hy Herodes zynen oom beschuldigde van onderlinge verstandhouding met Sejanus gehad te hebben, en de zelve nog te hebben met Artabanus, koning der Parthen; en tot een bewys daar van verzekerde hy, dat men in zyne tuighuizen wapenen zoude vinden voor zeventig duizend mannen. Terwyl Herodes nog met Cajus sprak, quam Fortunatus, en boodt de brieven van Agrippa den keizer aan. Hy opende de zelve terstond; en die gelezen hebbende, vroeg hy aan Herodes, of het waar was, dat hy zulk eene grote menigte wapenen hadde. Herodes, zulks niet hebbende kunnen loochenen, wierdt naar de Gaulen gebannen, en zyn viervorstendom aan Agrippa gegeven in het 40. jaar van Christus.

De keizer Cajus, ondernomen hebbende zich te doen aanbidden, en voor een Godt gehouden willende zyn, wilde zyn standbeeldt in den tempel te Jeruzalem laten oprechten. Maar de Joden stelden zich zo standvastig daar tegen, dat Petronius niet verder durfde gaan: hy schreef zelfs aan den keizer, wat tegenstandt hy van de zyde der Joden ontmoette. Agrippa, die toen te Rome was, by den keizer komende, wanneer hy den brief van Petronius gelezen hadt, zeide Cajus tegen hem, dat de Joden de eenigen waren onder alle menschen, die hem voor geen Godt wilden erkennen, en dat zy tegen hem opgestaan waren, om zyn besluit te wederstaan. Op deze woorden bezweek Agrippa, en viel als in onmacht. Men bragt hem naar zyn verblyf, en hy bleef zonder gevoel, en zonder kennisse tot aan den avondt van den volgenden dag. Zo haast hy een weinig bekomen was, schreef hy een wydlopigen brief aan Cajus, om hem te bewegen. Zyne redenen vonden ingang in den geest des keizers, en hy stont, ten minsten voor eenen tydt, en in schyn, van zyn voornemen af om zyn standbeeldt in den tempel van Jeruzalem te stellen.

Wanneer Cajus in het begin van het volgende jaar gedood was, bragt Agrippa, die te Rome was, veel toe door zynen raadt, om Claudius in het ryk te bevestigen, dat hem door de soldaten opgedragen was. Maar Agrippa speelde in deze zaak een rol, waar door hy meer bequaamheit en list, dan oprechtheit en goede trouw liet blyken. Terwyl hy veinsde in 't belang van den raadt te zyn, maande hy heimelyk Claudius aan standvastig te zyn, en zyn goed geluk niet te laten varen. De keizer, tot erkentenisse van zyne goede diensten, gaf hem geheel Judea, en het koninkryk van Calcidus, dat Herodes, zyn broeder, gehad hadde. Zo dat Agrippa zich eensslaags een der machtigste vorsten van het Oosten zag, zo veel, of meer bezittende dan de grote Herodes, zyn grootvader, bezeten hadde. Hy quam weder in Judea, en regeerde tot groot genoegen der Joden. Maar de lust om hen te behagen, en den valschen yver, dien hy voor den Godsdienst hadde, vervoerden hem tot eene onrechtvaardige daadt, waar van de H. Schrift ons het geheugen bewaart heeft.

Omtrent het Paaschfeest van het 44. jaar van Christus sloeg hy de handen aan Jakobus den Groten, den zoon van Zebedeus, en broeder van Johannes den Euangelist; en hem met den zwaarde gedood hebbende, wierp hy ook Petrus in de gevangenisse, wachtende dat het Paaschfeest zoude voorbygegaan zyn, om hem te doen sterven. Maar Godt, door een wonderwerk, Petrus uit de gevangenis verlost hebbende, was de quade wil van Agrippa ten dien opzichte zonder gevolg. Na het feest ging Agrippa van Jeruzalem naar Cesarea, en deet aldaar spelen ter eere van Claudius vertonen. Die van Tyrus en van Sidon quamen daar om den vrede van hem te verzoeken. Deze prins, des morgens vroeg op het schouwtoneel gekomen zynde, om hen gehoor te geven, zette zich op zynen troon, bekleed met een koninklyk kleedt, dat geheel van zilver geweven en kunstig gewerkt was. De zon in haar opkomen bescheen het zelve met hare stralen, en gaf daar aan een luister, die het gezicht naauwlyks konde verdragen. Wanneer de koning dan tegen de Tyriers en tegen de Sidoniers sprak, begonden het volk en de vleiers te roepen, dat het de stemme eenes Gods was, en niet eenes menschen.

In plaatse van deze Godloze vleieryen te verwerpen, ontfing Agrippa de zelve met genoegen; en hy zag ter zelver tydt boven zich een nachtuil op een koorde. Hy hadt den zelven vogel eertyds alreets gezien; wanneer hy onder Tiberius in de banden was; en toen wierdt hem gezegt, dat hy wel haast in vryheit gestelt zoude worden; maar dat hy, wanneer hy de zelve zaak voor de twede maal zoude zien, niet meer dan vyf dagen tyds zoude hebben om te leven. Hy wierdt dan van een uitnemenden schrik bevangen; en een engel des Heren sloeg hem ter zelven tydt, omdat hy Godt de eere niet gegeven hadde. Men moest hem in zyn paleis brengen, daar hy ten einde van vyf dagen storf, verteert door de felle smarten, die hy in zynen buik gevoelde, en van de wurmen gegeten. Zodanig was de doodt van Herodes Agrippa, na eene regering van zeven jaren, in het 44. jaar van Christus. Hy liet een zoon na van zeventien jaren, mede Agrippa genoemt, en drie dochters; te weten Berenice, getrouwt met Herodes, haren oom, hares vaders broeder; Mariamne, verlooft aan Julius Archelaus, zoon van Chelcias; en Drusilla, belooft aan Epiphanius, zoon van Archelaus, koning van Comagena. *Act.* XII. *Josephus Oudh. lib.* XVIII. *cap.* 7. 8. *enz. lib.* XIX. *cap.* 4. 7. *Oorl. lib.* II. *cap.* 15.

AGRIPPA de jonge, de laatste koning der Joden, zoon van den even voorgaanden, was te Rome by den keizer Claudius, wanneer Agrippa zyn vader storf. De keizer wilde hem alle de staten van zynen vader geven: maar de genen, die by den keizer waren, riedden zulks af. Hy hieldt Agrippa dan nog vier jaren by zich, en zondt Cuspius Fadus in Judea, om het zelve te bestieren, verwachtende dat deze jonge prins, die maar zeventien jaren oud was, in staat zoude geraken om te regeren. In het volgende jaar, dat het 45. van Christus was, de landvoogdt van Syrië te Jeruzalem gekomen zynde, wilde de Joden verplichten de hogepriesterlyke sieraden in handen van Fadus te stellen, om in den toren van Antonia bewaart te worden, gelyk zulks geschied was, eer dat Vitellius de bewaring daar van aan de Joden gelaten hadde. Maar deze, gyzelaars gevende, verkregen vryheit om gezanten naar Rome te zenden, die door het aanzien en de goede diensten van den jongen

gen Agrippa in de bezitting bevestigt wierden, waar in zy waren van het bewaren der hogepriesterlyke sieraden.

In het 48. jaar van Christus Herodes, koning van Calcidus, oom van den jongen Agrippa, gestorven zynde, gaf de keizer zyne staten aan dezen jongen prins. Agrippa ging ondertusschen niet voor vier jaren daarna naar Judea; dat is te zeggen in het 53. jaar van Christus, wanneer Claudius hem het koninkryk van Calcidus ontnomen hebbende, hem Gaulanitis, Trachonitis, Batanea, Paneas, en Abylene gaf, welk laatste eertyds door Lysanias bezeten was geweest.

Na de doodt van Claudius gaf Nero, zyn opvolger, die Agrippa beminde, aan hem nog Julias in Perea, en dat gedeelte van Galilea, waar in Tarichea en Tiberias gelegen waren. Festus, landvoogdt van Judea, in zyne landvoogdy gekomen zynde in het 60. jaar van Christus, quamen de koning Agrippa en Berenice, zyne zuster, te Cesarea om hem te begroeten; en dewyl zy daar een langen tydt bleven, sprak Festus met den koning van de zaak van den Apostel Paulus, die omtrent twee jaren te voren in den tempel gegrepen was, en die sedert weinige dagen zich op den keizer beroepen hadt.

Agrippa zeide tegen Festus: *Ik hebbe al langen tydt verlangt dezen mensche te horen spreken. Gy zult hem morgen horen*, antwoordde Festus. Des volgenden daags dan quamen Agrippa en Berenice met grote pracht; en in de gehoorzaal gegaan zynde, wierdt Paulus aldaar gebragt; en Festus zeide: *O koning Agrippa, en gy alle, die met ons hier tegenwoordig zyt, gy ziet dezen, tegen den welken het gehele Joodsche volk my heeft aangesproken te Jeruzalem en hier, roepende, dat hy niet meer behoort te leven. Maar ik, bevonden hebbende, dat hy niet des doods waardig gedaan hadde; en dewyl hy ook zelve hem op den keizer beroepen heeft, hebbe besloten hem te zenden. Van welken ik niet zekers hebbe aan den vorst te schryven: daarom hebbe ik hem voor u gebragt, en inzonderheit voor u, koning Agrippa, opdat ik na gedaan onderzoek wat hebbe te schryven. Want het dunkt my tegen reden een gevangen te zenden, en ook niet de beschuldigingen, die tegen hem zyn, te kennen te geven.*

Toen zeide Agrippa tegen Paulus: *Het staat u vry voor u zelven te spreken.* Paulus, terstond zyne handt uitgestrekt hebbende, verantwoordde zich aldus: *Ik achtte my gelukkig, ô koning Agrippa, dat ik my heden voor u zal verantwoorden, van alles, waar over ik van de Joden beschuldigt worde: aldermeest omdat ik weet, dat gy kennis hebt van alle gewoonten en verschillen onder de Joden. Daarom bidde ik u, dat gy my met lankmoedigheit hoort.* Daarna verklaarde hy, dat hy alleen in boejens was, omdat hy de hope van Israël, dat is te zeggen in de opstanding der doden, verdedigt hadde. Vervolgens zich tot Agrippa kerende zeide hy: *Wordt het by u ongeloofiyk geoordeelt, dat Godt de doden opwekt?*

Hy verhaalde daarna, hoe hy de Christenen vervolgt hadde, en op welk eene wonderlyke wyze Godt hem bekeert hadde, naar Damascus gaande om de Christenen te zoeken en in de gevangenisse te werpen. Alzo hy van de opstanding van Jesus Christus sprak, en van de verschyning, die hy gehad hadde, gaande naar Damascus, riep Festus uit: *Gy raast, Paulus; uwe grote geleerdheit brengt u tot razerny.* Paulus antwoordde hem: *Ik raze niet, machtigste Festus; maar ik spreke woorden van waarheit en van een gezond verstandt. Want de koning weet van deze dingen, tot welken ik ook vrymoedig spreke; want dit is niet in 't geheim geschied. Gelooft gy, ô koning Agrippa, aan de Propheten? Ik weet dat gy ze gelooft.* En Agrippa zeide tegen Paulus: *Gy beweegt my byna een Christen te worden.* Paulus antwoordde: *Gave Godt, dat niet slechts byna, maar ten eenemaal, niet alleen gy, maar ook alle, die my heden horen, zodanige wierden gelyk als ik ben, uitgezonderd deze banden.* Toen stont de koning en alle die tegenwoordig waren op, en Agrippa zeide tegen Festus: *Die mensch konde los gelaten worden, zo hy zich niet op den keizer hadde beroepen.*

Agrippa ontnam Joseph Cabeus het hogepriesterschap, om het zelve te geven aan Ananus, in het 62. jaar van Christus. Het was deze Ananus, die Jakobus den kleinen deet sterven te Jeruzalem, omtrent het Paaschfeest. Maar deze daadt mishaagde zodanig aan al de werreldt, dat Agrippa hem het opperpriesterschap ontnam, dat hy maar drie maanden bekleed hadt, en gaf het zelve aan Jesus, den zoon van Damneus. Eenigen tydt daarna stont hy toe aan de Leviten, die gestelt waren om te zingen in den tempel, het gebruik van den linnen rok, die tot dien tydt toe alleen voor de priesters geweest was. En dewyl slechts een gedeelte van de Leviten gebruikt wierdt om te zingen, en dat de anderen bezig waren met andere diensten in den tempel, zo stont hy aan de zelve toe om mede te leren zingen, opdat zy mede deel mogten hebben aan het voorrecht, dat hy aan de anderen hadt toegestaan.

Terwyl alles zich tot den opstandt in Judea schikte, deet Agrippa alles, wat hy konde, om de gemoederen te stillen, en de zelve tot den vrede te bewegen. Maar zyne pogingen waren van weinig vrucht. Hy schortte voor eenigen tydt, maar hy wederhieldt niet gehelyk de muitzucht der verbitterde Joden, welker geduldt ten einde gebragt was door de spoorloosheit en de wreedheden van hunne landvoogden. Zy verklaarden zich opentlyk tegen de Romeinen in 't 66. jaar van Christus; en Agrippa zag zich genoodzaakt zyne machten by die der Romeinen te voegen, om zyne medeburgers ten onder te brengen, en om Jeruzalem te helpen innemen. Na het verwoesten van deze stadt week hy naar Rome, verzelt van zyne zuster Berenice, met de welke hy altoos met weinig omzichtigheit geleeft hadt; het geen gelegenheit gegeven hadde om weinig tot voordeel van hen beide te spreken. Hy leefde daar in de rust van een onbeampt leven, vereert van Vespasianus en van Titus, en storf omtrent zeventig jaren oud zynde, omtrent het 90. jaar van Christus. *Josephus Oudh.* XIX. 7. XX. 1. 8. *enz. Oorl.* II. 21. 22. 23. *Act.* XXV. 13. 14. *enz.* XXVI. 1. 2. *enz. Euseb. hist. Ecclef. lib.* II. *cap.* 23. *M. de Tillemont Ruine des Juifs art.* 83. *p.* 589. *&* *not.* 14.

AGRIPPA, zoon van Felix, landvogdt van Judea, en van Drusilla, dochter van den groten Agrippa, en zuster van den jongen, sneuvelde met zyne huisvrouwe door den gloedt van den berg Vesuvius, onder de regering van Titus. *Simon Dict. de la Bible.*

AGRIPPA, een wiskunstenaar ten tyde van Domitianus. 't Was omtrent het 92. jaar van der Christen jaarrekeninge, dat hy, in Bithynië zynde, den 29. November waarnam, dat de maan by 't zevengesternte gevoegt was. De wiskunstenaars zeggen, dat dit in het vierde jaar van de CCXVII. Olympiade voorviel, dat het 840. van Nabonassar was. *Ptolom. l.* VII. *Almag. c.* 3. *p.* 170. *Edit. Basil.* 1638.

AGRIPPA, een Sceptisch Philosooph, die zich met de X. middelen of bewysredenen niet vergenoegende, waar van de Pyrrhoniten zich bediendden, om zich te ontslaan van iets vast te stellen, daar vyf andere by uitvondt, om de zintwistingen des te meer te verwarren, en meer voorwendsels te hebben om aan alles te twyffelen. Diogenes Laërtius verhaalt deze bewysredenen in zyn IX. boek.

AGRIPPA, met den toenaam van *Castor*, een zeer geleerd schryver in de II. eeuw onder keizer Adrianus, heeft tegen den dwaalgeest Basilides in jaar 123. geschreven, en alle zyne listen en bedriegeryen zeer duidelyk opengelegt; welk geschrift nochtans verloren is. *Euseb. Hist. lib.* IV. *cap.* 7. 8. *Hieron. de scr. eccl. Honor. Augustodunensis de lumin. eccl. Cave.*

AGRIPPA, (FONTEJUS) landvoogdt van Mesië, nadat hy een jaar voorburgermeester (Proconsul) van Asië geweest was, omtrent den tydt, dat Vitellius en Vespasianus om het Roomsche gebiedt twistten. Hy wierdt door de Sarmaten in zyne landvoogdy gedood; gelyk Josephus in 't VII. boek van de *Joodsche oorlogen* verhaalt. Tacitus spreekt 'er ook van in het derde boek van zyne *Historie*; en in het twede boek van zyne *Jaarboeken* spreekt hy van eenen FONTEJUS AGRIPPA, een van de beschuldigers van Scribonius Libo, wiens dochter door Tiberius van huwelyksgoedt verzorgt wierdt, toen haar vader haar hadt aangeboden om eene Vestaalsche nonne te zyn, en voor de welke men eene andere verkoos.

AGRIPPA, (HENRIK KORNELIS) uit het edele geslacht van Nettesheym, quam den 14. September 1486. te Keulen ter werreldt. Hy liet van jongs af aan genoegzame blyken van een schranderen geest zien, en betoonde, ouder geworden, dat hy zo wel met den degen als de penne wist te spelen, 't geen hem alomme achting verwekte en aangenaam maakte, tot zelfs by de grootste vorsten van zynen tydt, die hem echter menigmalen meerder met beloften dan penningen voorzagen, zodat hy genoodzaakt wierdt zich in Vrankryk met de geneeskunde, waar in hy zeer ervaren en gelukkig was, te behelpen. Van der jeugt aan hieldt hy zich bezig met het onderzoeken van verscheide geheimen, en wierdt by velen gelooft, dat hy gout kon maken; zelfs hielden zommigen hem voor een tovenaar, waar onder de monniken, die hy, als een grote spotter, lelyk gehavent hadde, wel de voornaamste waren, hem opentlyk op de predikstoelen daar voor uitscheldende, en zulks quansuis met zyn boekje van de geheime Philosophie, dat hy in zyne jeugt opgestelt hadde, bewyzende. Paulus Jovius heeft dit snode gerucht nog meerder bevestigt met eenige omstandigheden, by des zelfs overlyden voorgevallen; doch wanneer men den eertytel van *Pater Mendaciorum*, *vader der logenen*, by den fenix der geleerden, Joseph Scaliger, en andere geletterde mannen, hem gegeven, en Melchior Adams pleitreden, uit Wiërus en anderen gehaalt, naauwkeurig overweegt, zal men ligtelyk bespeuren, dat Jovius zo weinig geloof verdient als het voorgemelde gerucht, en het zelve voor een enkele grol te houden is. Agrippa heeft echter hierom veel te lyden gehad, en raakte meer dan eens daar over, en over 't maken van gout, in de gevangenis; en, ten ware hy geen vermogende lieden aan zyne zyde hadde gehad, het zoude hem ten verderve geholpen hebben. 't Is buiten twyffel, dat hy met zyn ongemeen verstandt en geheugen alle wetenschappen zeer ligt bevatte, ook niet minder in de Godgeleerdheit dan rechtskunde, geneeskunde, wysbegeerte, en talen, waar van hy 'er acht verstont, ervaren was. Hy wierdt in 't jaar 1509. hoogleeraar der heilige tale te Dole, en verklaarde het boek van Reuchlinus *de verbo mirifico*. Van daar ging hy naar Italië, in het leger van keizer Maximiliaan, en droeg zich verscheide malen dapper en manmoedig. Na dezen liet hy zich weder tot Professor te Pavië aannemen, en geraakte met de geleerde mannen van zynen tydt Trithemius, Erasmus, Melanchthon, Lodewyk Vives en anderen in kennisse. Wanneer hy uit Italië vertrok, zocht men hem op verscheide plaatsen te bevorderen: dog hy verkoos de stadt Metz, alwaar hy in 't jaar 1518. het ampt van Syndicus, advokaat en redenaar van de stadt bekleedde. Doch dewyl hy aldaar met de monniken overhoop geraakte, begaf hy zich in 't jaar 1520. naar Keulen, en van daar in het volgende jaar naar Geneve; hadt ook hoop om een jaargeldt van den hartog van Savojen te zullen bekomen; doch dit miste hem. In 't jaar 1525. ging hy naar Fryburg in Zwitzerlandt, om de geneeskunde te oeffenen, en het volgende jaar naar Lions, alwaar hy een jaargeldt van koning François kreeg, en ook lyfaarts by des zelfs moeder, de koninginne Louïze, wierdt; doch hy verloor wel haast hare gunst, en zag zich van iedereen verlaten, doch in het jaar 1529. wierden hem buiten verwachtinge verscheide aanzienlyke bedieningen opgedragen; want hy wierdt te gelyk van koning Henrik in Engelandt, van den kancelier des keizers, van een Italiaanschen Marquis, en van Margareta van Oostenryk, landvoogdesse der Nederlanden, beroepen, welk laatste hy aannam, en wierdt te gelyk keizerlyk historieschryver. Kort daarna storf Margareta, en hy wierdt door zyne vyanden by den keizer beschuldigt. Hy maakte zich toen ook door zyne schriften, *de Vanitate scienti-*

scientiarum, en *de occulta philosophia*, nog meer gehaat, waar door zyne vyanden zo veel wisten te bewerken, dat hy in 't jaar 1531. te Brussel gevangen gezet wierdt. Doch hy geraakte wel haast wederom in vryheit, en ging naar Keulen; ook hieldt hy zich tot het jaar 1535. te Bon op. Na dezen tydt wilde hy wederom naar Lions gaan; doch wierdt in Vrankryk op nieuws in hechtenis genomen, dewyl hy iets tot nadeel van de moeder van den koning François geschreven zoude hebben. Doch hy geraakte weder op vrye voeten, en ging naar Grenoble, alwaar hy in het zelve jaar 1535. storf. *Wierus de præstig. Jovius in Elog. Adam in Vit. med. Thevet Elog. des homm. illustres. Naudé Apol. des homm. illustr. c. 15. Bayle. Hendreich.*

AGRIPPA, (MARCUS VIPSANIUS) Roomsch burgermeester, gunsteling en schoonzoon van den keizer Augustus, is een der grootste mannen geweest, die de republyk van Rome gehad heeft; 't zy dat men zyne edelmoedigheit en dapperheit aanmerke, 't zy dat men zyn beleidt en deugdt beschouwe. Hy was niet groot van geboorte, maar verhefte zich door zyne verdiensten. Zyn vader wierdt Lucius genoemt. Aulus Gellius en Plinius zeggen, dat men hem *Agrippa* noemde, omdat men hem by de voeten uit het lighchaam van zyne moeder getrokken hadde, (*Agrippa quasi ægre partus*) dat niet waar is. Hy was drie maal burgermeester; de eerste maal in het 717. jaar van Rome met L. Caninius Gallus; en sedert in de jaren 726. en 727. met Cesar Augustus. Men stemt overeen, dat Agrippa een van de verstandigste en voorzichtigste krygshoofden van zyne eeuw, en dat Augustus hem 't keizerryk verschuldigt was, door de overwinningen, die hy op Sextus Pompejus en op Marcus Antonius behaalde. Wy hebben nog in oude gepenkpenningen eenige kunstige verbeelding van deze heerlyke daden. In den eenen wordt hy vertoont met een krans van galei-stevens gekroont, met dit opschrift: *M. Agrippa L. F. Cos.* III. en aan de andere zyde een Neptunus, houdende een dolfyn en een drietant, met het merk *S. C. Senatus Consultus.* Dit was nadat hy Augustus verzelt hadt in zyn triomph, na de overwinninge van Actium. Hy verscheen daar met een kroon van galei-stevens zamengestelt, en de blaauwe standaardt van Neptunus. Virgilius maakt'er gewag van in het VIII. boek van zyn *Æneas.* Vellejus Paterculus beweert, dat Agrippa de eerste der Romeinen was, dien men met een stevekroon vereerde; maar Plinius heeft aangemerkt, dat 'er de grote Pompejus reets eene aan M. Varro gegeven hadt na den oorlog met de zeerovers. In den anderen gedenkpenning wordt Agrippa vertoont met Augustus; de laatste met lauweren, en de ander met stevens gekroont, met deze woorden *Imp. P. P. Div. F.* Aan de andere zyde is een krokodil aan een palmboom vast gehecht, met deze woorden: *Col. Nem.* dat eenigen uitgelegt hebben, *Colligavit Nemo*, om uit te drukken, dat Agrippa de eerste was, die Egypten onderworpen hadt; maar het is zeker, dat de zelve willen zeggen, *Colonia Nemausensium*, en dat zulks te kennen geeft, dat de volkplanting van Nismes dezen gedenkpenning ter eere van Agrippa heeft doen slaan. (Zie vader Hardouïn in zyne *Nummi Populorum & Urbium &c.*) Agrippa was in de Gaulen geweest, en hadt aldaar Augustus wel gedient, die hem vervolgens landvoogdt van Asië maakte. In dien tydt toog hy naar Jeruzalem, op het verzoek van Herodes, die hem te Mitylene ontmoette en zyne eerbiedigheit betoonde, van waar hy hem naar Jeruzalem geleidde, daar hy met ongemene eerbewyzingen en de grootste pracht der werreldt ontfangen wierdt; want al het volk, met feestgewaden gekleed, quam hem met grote toejuichingen te gemoet. Hy zag met eerbiedigheit de goede order, die in den tempel gehouden wierdt; hy offerde daar eene Hecatombe, of eene offerhande van honderd beesten, en gaf eene maaltydt aan de inwoners van Jeruzalem. Deze grote man stont aan Herodes, en aan de Joden, die zich beklaagden, dat zy in hunne voorrechten door de Grieken benadeelt wierden, alles toe, wat zy van hem begeerden. Hy bezag in deze reize Sebaste en Cesarea, welke steden Herodes ter eere van Augustus gebouwt hadde, en was door de pracht van den koning der Joden, en door de heerlykheit van deze twee steden bekoort. Deze reize van Agrippa wordt aangetekent in het 738. jaar van Rome. Hy was van te voren gemeentsman en wykmeester van deze stadt geweest, die hy met verscheide prachtige werken versiert hadt; als met openbare baden, met verwulven, onderaardsche waterleidingen, algemene wegen, en andere aanmerkelyke gebouwen, die hy alle op zyne kosten gemaakt hadt. Onder deze gebouwen is de beroemde gallery van Neptunus aanmerkelyk, in de welke de overwinning der vlieshelden onder het beleidt van Jason geschildert was, en het beroemde Pantheon. Dit laatste was een tempel van eene ronde gedaante, en ter eere van alle de Goden gebouwt. Paus Bonifacius de IV. zuiverde den zelven in het jaar 607. ter eere van alle de heiligen, en de zelve heeft tegenwoordig den naam van *onze lieve vrouwe della Rotonda.* Philostratus spreekt ook *in het leven van den redenaar Alexander* van een tempel, dien Agrippa te Athene hadt doen bouwen, en dien men *Agrippeum* noemde. Na 't verslaan van Marcus Antonius wilde Augustus, meester van het ryk zynde, zich met zyne vrienden Agrippa en Mecenas beraden, of hy de regering aan den raadt en het volk zou overgeven, of voor zich zelf behouden. Agrippa beweerde, dat Augustus de republyk moest herstellen; en Mecenas toonde het tegendeel aan. De keizer volgde dezen laatsten raadt. Ondertusschen was Augustus zo overtuigt van de trouwe, van de verdiensten, en van de vriendschap van Agrippa, dat hy, op het uiterste ziek zynde, betuigde, dat hy wel wenschte, dat Agrippa zyn opvolger in het ryk ware. Hy maakte hem naderhand tot zynen schoonzoon: maar deze eere was eene ongelukkige beloning, dewyl hy hem eene ligtvaardige en bedurven vrouw gaf. Agrippa was getrouwt geweest met Cecilia Attica, dochter van Pomponius Atticus. Hy hadt uit dit huwelyk Agrippina, huisvrouw van Tiberius. Hy trouwde door zyn twede huwelyk met Marcella, dochter van C. Marcellus en van Octavia. Augustus noodzaakte hem de zelve te verlaten, om met zyne dochter Julia te trouwen, by de welke hy Cajus hadde, die in Lycië gestorven is; Lucius, die te Marseille storf; Agrippa, waar van terstond gesproken wordt; Julia, getrouwt met Lucius Paulus; en Agrippina, de huisvrouw van Germanicus. Agrippa storf in 't landschap van Rome, (Campagna di Roma) in den ouderdom van 51. jaren, in den tydt, wanneer hy zich bereidde om naar Pannonië te gaan. Dit was in het 742. jaar van Rome, omtrent 12. jaren voor Christus. Hy schreef zelf zyn eigen leven, in eenige boeken begrepen, waar van het twede aangehaalt wordt by *Philargyrius* in zyne Aanmerkingen over Virgilius II. boek der *Landgedichten*; maar dit werk is verloren. [Zie *Muretus over Tacitus p.* 406. *Vellejus Paterculus Hist. l.* II. *Sueton. in August. Dion l.* XLIX. LIII. & LIV. *Plin. l.* III. IV. VI. VII. &c. *A. Gell. l.* XVI. *c.* 16. *Joseph. Hist. l.* XV. & XVI. *Philon in legat.*

AGRIPPA, (M. VIPSANIUS) zoon van Marcus Vipsanius Agrippa, en van Julia, na de doodt zyns vaders geboren. Hy was onverstandig en van grove zeden. Dewyl Augustus, zyn grootvader, zyne ongeregeldheden niet kon verdragen, bewerkte hy, dat hy door den Roomschen raadt op het eilandt Planasia in ballingschap verwezen wierdt: doch Tiberius, zyn stiefbroeder, liet hem, wanneer hy tot de regering quam, van kant helpen. Naderhand gaf zich een van de slaven van den gedoodden Agrippa, die wel naar hem geleek, voor dezen ongelukkigen prins uit; doch hy wierdt gevangen genomen, en naar Rome gebragt, alwaar hy, nadat hy zyne bedriegery beleden hadt, op 't bevel van Tiberius in stilte van kant geholpen wierdt. *Tac. l.* I. & II. *Ann. Dion l.* V. VI.

AGRIPPA (MENENIUS) was 502. jaren voor Christus burgermeester te Rome, en beschermde de opkomende republyk zo wel met de wapenen als met zyne welsprekendheit. Hy behaalde eene grote overwinning op de Sabinen, die tot voor de poorten van Rome stroopten. Het Roomsche volk, met schulden overladen, stont tegen de ryke woekeraars op, maakte een groot gerucht door de stadt, verwekte een opstandt, wilde de stadt verlaten, en week eindelyk op den gewyden berg. Agrippa vertoonde hen, dat de gehele republyk maar een groot ligchaam was, waar van de raadt als het hoofdt en de maag moest aangemerkt worden, die wel alleen schenen te verzwelgen alles, wat de andere delen of andere leden verkrygen mogten; maar dat zulks niet anders geschiedde, dan om het zelve aan het het overige van 't ligchaam tot voedzel en versterking mede te delen; *En in der daadt*, voegde hy 'er by, *zo deze voorname leden ophielden het gewone onderhoudt te verschaffen; de andere leden zouden wel haast zonder kracht en leven zyn.* Deze gelykenis met veel welsprekendheit door hem voorgestelt, en van nog andere overtuigende redenen vergezelschapt, overreedde het volk, dat van zyne oplopendheit bedaarde, en naar voorslagen van verdrag luisterde. Men sloot het zelve weinig tyds daarna, onder voorwaarde, dat men ook overheden uit het volk zoude aanstellen, die Tribuni Plebis, dat is gemeentsmannen, genoemt wierden. Agrippa, hoewel hy door de grote ampten, die hy in de republyk bekleed hadde, zich hadt kunnen verryken, storf nochtans in hogen ouderdom met grote eere, doch met zo weinig middelen, dat de kosten van zyne begravenis door 't volk moesten betaalt worden, in 't 262. jaar van Rome. *Dion. Halicarn. lib.* VI. *Antiq. Rom. Livius l.* II. *c.* 16. 32. 43. *Flor. l.* I. *c.* 22. *Plutarch. in Coriolano. Eutrop. Sabellic.*

AGRIPPA, (MENENIUS LANATUS) kleinzoon van Agrippa Menenius, waar van hier voor gesproken is, was burgermeester in het 315. jaar van Rome met Quinctius Capitolinus. Onder zyn burgermeesterschap gebeurde de zaak van Spurius Melius, die, om de gunst van 't volk te winnen, overvloedt van graan wilde uitdelen. Men verkoos tot Dictator Lucius Quinctius Cincinnatus, die Servilius Hala tot overste van de ruitery aanstelde. Deze doodde Melius in zyn huis, en de beroerte, die men vreesde, wierdt gestilt. Agrippa was eenigen tydt te voren drieman gemaakt, om eene volkplanting naar Ardea te geleiden, en hy was twee maal burgermeesterlyk gehoofdt. (*Consulari potestate.*) De toenaam van *Lanatus* wierdt ook aan zynen grootvader gegeven, en is aan het burgermeesterlyk geslacht van de Meneniën gemeen geweest. Valerius Maximus maakt gewag van eenen *Lucius Menenius* AGRIPPA; maar zonder zyne ampten, of den tydt, in welken hy geleeft heeft, aan te tekenen. *Tit. Liv. l.* IV. *Valer. Maxim. l.* VIII. *c.* 8.

AGRIPPA, (SILVIUS) koning der Latynen, volgde op Tiberinus. Zyne regering is door gene aanmerkelyke geschiedenis beroemd, hoewel de zelve veertig jaren duurde. Allades, dien anderen Aledinus, en Aremulus noemen, was zyn opvolger. *Dion. Halicarn. Antiq. Rom. l.* I.

AGRIPPA, (VIBULENUS) Roomsch ridder onder de regering van Tiberius in 't 789. jaar van Rome, beschuldigt zynde, en vele voorbeelden van schrikkelyke onrechtvaardigheden in de halsstraffelyke rechtsplegingen van dien aardt hebbende, wilde zyn vonnis niet afwachten, maar vergiftigde zich zelf in tegenwoordigheit van de richters, zo haast als de beschuldigers hunne pleitreden voleindigt hadden. Men was over deze daadt bewogen; maar men was 't nog meer, toen Agrippa, zieltogende, nochtans naar de gevangenisse wierdt gesleept, en aldaar verworgt. *Dion. l.* LVIII. *Tacitus Annal. l.* VI. *c.* 40.

AGRIPPA is de naam van vele beroemde mannen te Rome en elders geweest, die hen van de wyze hunner geboorte toegevoegt zoude zyn, als met de voeten eerst geboren zynde, gelyk *Plin. l.* VII. *c.* 8. *Hist. Nat.* en A. Gellius *Noct. Attic. l.* XVI. *c.* 16. berichten. Maar Salmasius *in Solinum* beweert, dat dit een misverstandt is; en en dat Agrippa een Grieksch woordt en van ἀγρεῖν *jagen*, en ἵππος, een *paardt*, te zamen gestelt is. En in der daadt de letterkunstenaar Sosipater stelt dit woordt onder de Grieksche namen;

en

en men vindt het in den uitlegger van Theocritus, en in een oud puntdicht, *in Solinum*, *p.* 23. *col.* 1. *B. Ed. Ultrajecti.* Behalven de hier voorgemelde zyn 'er nog drie burgermeesters van dezen naam te Rome geweest. I. AGRIPPA *Furius Fusus* was burgermeester in het 310. jaar van Rome, met T. Quinctius Capitolinus, in den tydt van de burgerlyke verdeeldheden, die in het jaar 317. onder het burgermeesterschap van T. Quintius Capitolinus en Menenius Agrippa Lenatus van de pest en van den hongersnoodt gevolgt wierden. II. *D. Haterius* AGRIPPA was burgermeester met C. Sulpicius Galba in het 775. jaar van Rome. En III. *Marcus Asinius* AGRIPPA was het drie jaren daar na met Cossus Lentulus Isauricus. *Cassiodor. in Fast. Consul. &c.*

AGRIPPIAS, eene stadt van den stamme Simeon, die Herodes de Grote weder deet opbouwen, en gaf haar den naam van Agrippias; om de geheugenisse van zynen groten vriendt Agrippa te vereeren. *Joseph.* XIII. *boek* 21. *kap.* Zy wierdt voorhenen *Anthedon* genoemt, en naderhand *Daron.* Zy hadt een bisdom, onder den patriarch van Jeruzalem behorende. Zy legt op den oever van de Syrische zee, en op de grenzen van Idumea, omtrent twintig stadiën van Gaza Zuidwaarts, en tien duizend schreden van Askalon. Sommigen denken, dat het de zelve is, die de boeken der Conciliën *Majuma* noemen. Zy wierdt door Alexander, prins der Joden, verwoest, en door Gabinus herbouwt. *Baudrand.*

Daar was ook eene andere stadt, genoemt AGRIPPIAS, in Asië, dat een bisdom was, onder 't aartsbisdom van Sergiopolis, en het patriachschap van Constantinopel behorende. *Miraeus Baudrand.*

AGRIPPINA, anders ook *Vipsania* genoemt, eene dochter van M. Vipsanius Agrippa, en Cecilia Attica, dochter van Pomponius Atticus. Zy was met Tiberius getrouwt geweest, die, schoon hy haar zeer beminde, en in eene volmaakte overeenstemming met haar leefde, in 't 12. jaar voor Christus van haar scheiden moest, om met Julia te trouwen. Zy hadt uit dit huwelyk Drusus. Naderhand hertrouwde zy met Asinius Gallus. Dit huwelyk mishaagde Tiberius, die haar nog beminde, en daarom gelegenheit zocht om Gallus te beschuldigen, als of hy zich tot nadeel van den staat met de regering wilde bemoejen; waarom hy ook gevangen gezet wierdt, en van honger moest sterven. Zy is de eenige van des groten Agrippaas kinderen geweest, die in een tamelyken ouderdom eene natuurlyke doodt storf. *Dion l.* 54, 57, 58. *Tacit. Ann. l.* VI. *c.* 6. *en l.* III. *c.* 4.

AGRIPPINA, eene dochter van M. Vipsanius Agrippa, en van Julia, de dochter van den keizer Augustus, trouwde met Germanicus. Zy was ongemeen heerschzuchtig en trotsch; maar deze hartstochten schenen door hare kuischheit en de grote liefde, die zy haren gemaal toedroeg, als geheiligt te zyn. Zy verzelde hem overal. Na dat Germanicus in Syrië gestorven was, of door Piso, zynen vyandt, gelyk men vermoedde, met vergif omgebragt, keerde zy te rug naar Rome, en betrok den moordenaar van haren gemaal in rechten, doen het volk beschermt zynde, dat Germanicus om zynen vader Drusus beminde, en noodzaakte hem zich zelfs te doden. Tiberius, die haar om hare deugdt haatte, leide haar verscheide misdaden te last, en verwees haar in 't 782. jaar van Rome in ballingschap op het woeste eilandt Pandataria in de Puteolanische zeeboezem. En dewyl deze kloekmoedige vrouw hem zyne wreedheden verweet, liet hy haar zo onmenschelyk door een hoofdman over honderd slaan, dat zy daar door een oog verloor, en eindelyk van hartzeer storf, weigerende het voedzel, dat men haar aanboodt, aan te nemen. Aldus eindigde zy hare rampspoeden met haar leven; maar niet den haat, welken deze keizer tegen haar hadt opgevat; dewyl hy haar zelfs na hare doodt vervolgde, zo dat hy zelfs wilde, dat de dag van hare geboorte onder de rampspoedige dagen gestelt zoude worden. Agrippina hadt negen kinderen gehad. De drie eersten storven jong. Tiberius deet Drusus en Nero sterven. De vier anderen waren, Caligula, keizer; Agrippina, waar van terstond gesproken wordt; Drusilla, en Livia, ook Livilla en Julia genoemt. *Tacitus Ann. l.* I. II. III. *& seq. Sueton. in Tiber. & Calig. &c.*

AGRIPPINA, dochter van Germanicus, en van de evengenoemde Agrippina, was drie maal getrouwt; de eerste maal met Domitius Ænobarbus, waar by zy Nero hadt, die namaals keizer wierdt; daar na met Crispus Passienus, den redenaar, die twee maal burgermeester was geweest; en eindelyk met den keizer Claudius. Aldus de dochter zynde van Germanicus, de zuster van Caligula, de gemalin van Claudius, en de moeder van Nero, heeft zy in hare familie een groter getal Cesars gezien, dan ooit eenige vrouw gehad heeft. Zy was in eene stadt der Ubiën geboren, de welke zy sedert vergrootte, en *Colonia Agrippina* deet noemen, zynde tegenwoordig Keulen aan den Rhyn. De geleerden hadden eene grote achting voor het verstandt van Agrippina, dat scherpzinnig en wezentlyk was. Zy stelde zeer naauwkeurige gedenkschriften op, waar in zy de tegenspoeden van de haren, en hare eigene gevallen beschreef; en Tacitus bekent zelf, dat hy uit deze gedenkschriften vele byzonderheden voor zyn werk getrokken heeft. Plinius maakt daar van mede gewag. Maar buiten dat zou men niet kunnen loogchenen, dat Agrippina zeer grote gebreken of ondeugden hadde. Hare heerschzucht vervoerde haar tot vreemde zaken. Na de doodt van Messalina quam 't haar in gedachten, om met den keizer Claudius, die haar oom en haar vaders broeder was, te trouwen. Zy was eene schone vrouw, zegt de historieschryver Dion, die dikwils den keizer Claudius ging zien; en dewyl hy haar oom was, bevondt zy zich in hare bezoeken met hem alleen. Zy ontzag zich niet den keizer te vleien en te strelen, om zyn hart te raken, waar door hy zich liet innemen, en met haar trouwde. Zo haast was zy niet op den troon, of zy maakte zich een aanhang, om te beter haar oogmerk te bereiken, dat zy hadt om haren zoon daar op te plaatsen, en door hem te regeren. Om hare voornemens te doen gelukken ontsloeg zy zich van Lollia, van Julius Silanus, voorburgermeester (*Proconsul*) van Asië, en van Narcissus, den vrygemaakten van Claudius. Zy gebruikte een anderen vrygemaakten, Pallas genoemt, die haar minnaar was, en dien zy door ergerlyke gunsten in haar belang gewikkelt hadt. Men verzekerde haar, dat haar zoon Nero, om wien zy zo vele gruweldaden bedreef, haar zoude doen sterven; en dat zy berouw zou hebben van hare liefde voor een ondankbaren, die zulks onwaardig was. *Het zy zo*, antwoordde Agrippina, *hy dode my*, *mits dat hy regere.* (*Occidat, modo imperet.*) Nadat zy Claudius bewogen hadt om hem ten zoon aan te nemen, ontsloeg zy zich ook van den keizer, om Nero op den troon te plaatsen. Zy betoonde een zeer grote rouw over deze doodt; doch de zelve was gemaakt, dewyl zy zelf hem met paddestoelen hadt doen vergeven, naar 't getuigenis van Plinius, Suetonius en Tacitus. In 't begin deet zy haren zoon Nero met veel zorg onderwyzen, hebbende Seneca uit zyne ballingschap te rug ontboden, aan wien zy de bestiering van den zelven toevertrouwde. Zy hadt toen de gehele regering in handen, antwoordde aan de afgezanten der vreemde vorsten, en zondt hare bevelen in de provinciën van het ryk. Maar dit duurde niet lang; want Nero, zulks niet langer kunnende dulden, ontnam haar de kennis van de algemene zaken, en hadt geen achting meer voor haar. Dit ongeluk verdroot haar geweldig, en de heerschzucht in haren geest herboren wordende, ondernam zy alles om zich in de regering en in de gunst van haren zoon te vestigen. Men zegt zelf, dat zy verfoeielyke blyken van liefde aan haren zone wilde geven, en zelf hem in zyne ontuchtigheden dienen. Eenige schryvers hebben beweert, dat Nero zulks beantwoordde; maar naderhand zocht hy zich van haar te ontslaan; en wanneer het hem gemist was haar te doen verdrinken door de list van een vaartuig, dat zich zelf in het water sloopte, zo deet hy haar in hare kamer doorsteken, den 10. Juny van het 59. of, zo anderen willen, van het 61. jaar na Christus. Toen kende zy het wangedrocht, dat zy voortgebragt hadt; waarom zy den hoofdman, die haar met den degen in de handt vervolgde, toeriep, op haren buik wyzende: „ Hier moet gy slaan." *Tacitus Ann. l.* XII. XIII. *&* XIV. *Suetonius in Claudio*, *& in Nerone. Dion. Plinius.*

AGRIPPINUS, een zoon van Demetrius Alabarchus van Alexandrië, en van Mariane, dochter van den groten Agrippa, en zuster van den jongen. *Joseph. Joodsche oudheden* XX. *boek*, 5. *kap.*

AGRIPPINUS, (PACONIUS) een Stoïsch Philosooph, leefde onder de regering van Nero. Epictetus en Arrianus maken gewag van hem, en pryzen hem wegens zyn gerust gemoedt, dat hy deet blyken, wanneer hy van misdryf van staat beschuldigt wierdt, te gelyk met andere grote mannen, en in 't byzonder met den vermaarden Thrasea. Agrippinus wierdt alleen tot de ballingschap verwezen, hoewel hy den haat, dien zyn vader tegen de quade vorsten betuigt hadt, hadde overgeërft, waarom de zelve onder de regering van Tiberius ter doodt gebragt was. *Tacitus Annal. lib.* XVI. op het einde. *Sueton. in Tiber. cap.* 61. *Lips. in Tacit. Annal.*

AGRIPPINUS, bisschop van Carthago, leefde, naar alle waarschynlykheit, omtrent het einde van de II. eeuw; hoewel men niet juist het jaar van zyne verkiezing tot het bisdom, noch den tydt van zyne doodt weet. Hy hieldt een Concilie te Carthago, in het welke besloten wierdt, dat de ketters, die wederom tot de kerke quamen, hoewel door de ketters gedoopt, op nieuws wederom gedoopt zouden worden. Dit gebruik wierdt in Afrika gevolgt, en een groot getal bekeerde ketters wierden herdoopt, van zynen tydt, tot dien van Cyprianus, die het zelve gevoelen tegen den paus Stephanus staande hieldt, en de uitspraak van dit Concilie deet gelden. Eenigen hebben gemeent, dat Agrippinus de voorzaat van Cyprianus was geweest; en Augustinus schynt dit gevoelen te begunstigen; maar volgens het getuigenis van Cyprianus zelf was Agrippinus veel ouder. Het is aanmerkelyk, dat Agrippinus slechts een gebruik bevestigde, dat niet alleen alreets in Afrika vastgestelt was, maar ook in Asië, en goedgekeurt door de Conciliën van Iconië en Sinnade, gelyk Firmilianus getuigt in zynen brief aan Cyprianus. *S. Cyprian. Ep.* 71. *&* 73. *S. August. l.* III. *de Bapt. Vincent. de Lerins commonit. c.* 9. *Baron. A. C.* 217. *Annal. Cyprian. ad Ann.* 240. § 9. *du Pin* III. *premiers siecles.*

AGRIPPINUS volgde in 't jaar 167. op Celadion in 't bisdom van Alexandrië, en regeerde deze kerk twaalf jaren, volgens alle de schryvers, of twaalf jaren en zeven maanden, volgens de Oostersche kronyk, en bereikte het einde van 't jaar 179. of het begin van 't jaar 180. volgens Eusebius. Hy hadt Julianus tot een opvolger. *Succession des Eveques d'Alexandrië des trois premiers siecles. Bibl. des Auteurs Eccles. de M. du Pin.*

AGRIPPION wierdt de grote zaal genoemt van 't paleis, dat Herodes de Grote te Jeruzalem deet bouwen, ter eere van zynen vriendt Marcus Agrippa. *Simon Dict. de la Bible.*

AGRIPPUS, een vermaard poetzemaker, toegenaamt *Memphis*, dien de keizer Verus uit Syrië gebragt hadt, en dien hy onder zynen kostelykste buit rekende. *Capitolinus in 't leven van dien keizer.*

AGRIRETH, een broeder van Afrasiab, koning van Turquestan, en overwinnaar van Persië. Deze prins wordt voor een groot propheet gehouden onder de volkeren van Turquestan, die boven de rivier Oxus, of Gihon, wonen. Na dat Asfendiar Argiasb, koning van Turquestan, gedood hadde, stelde hy een van de kinderen van Agrireth in zyne plaats, om alle deze volkeren te gebieden. *Herbelot Biblioth. Oriental.*

St. AGRITIUS, de eerste aartsbisschop van Trier, was uit Griekenlandt geboortig, en eerst patriarch van Antiochië; doch dewyl de Arrianen hem aldaar niet wilden dulden, wierdt hy door Helena,

lena, moeder van Conſtantyn den Groten, de gunſt van den paus aanbevolen, die hem naar Trier zondt, en met het primaatſchap van Duitſchlandt en Vrankryk verzag. Hy heeft het machtige klooſter by Trier, dat noch St. Maximinus genoemt wordt, aangelegt, en zoude in 't jaar 336. geſtorven zyn. De gemelde keizerin heeft hem een nagel van het kruis, benevens den gehelen rok van Chriſtus, geſchonken, die nog tegenwoordig te Trier bewaart wordt. *Imhofs N. P. lib* II. *cap.* 2. *Brouw. Annal. Bucel. G. S. P. I.*

AGROETAS, een ſchryver, die van de oorlogen der Scythen geſchreven heeft. De Aantekenaar van Apollonius maakt 'er gewag van *lib.* II, III, *&* IV. Stephanus ook op 't woordt Ἀμπελος.

AGROLAS, vermaard door zyne onderneming met Hyberbius: want zy beide, hun verblyf hebbende aan den voet des kaſteels van Athenen, bouwden den gehelen kring der muren, die het kaſteel omringden, behalven de plaats, die Cimon, de zoon van Miltiades, deet verſterken. *Pauſan. in Attic.*

AGRON, de eerſte der Heracliden, die te Sardes regeerden. *Herodot. lib.* I. De zoon van Ninus droeg ook den naam van AGRON, omdat hy op 't landt geboren was. *Cæl. Rhod. lib.* XXIII. *cap.* 3.

AGRON, koning van dat gedeelte van Illyrië, waarover Pyrrhus geregeert hadde, was ſtrydbaar en overwon zyne trotſche naburen, de Ætoliers, en maakte zich zo wel te landt als te water ontzagchelyk. De Romeinen waren daar over zelfs yverzuchtig, en zochten verſchil met hem, ten welken einde zy de inwoners van 't eilandt Eſſios, die tegen hem opgeſtaan waren, onder hunne beſcherminge namen, en gezanten aan hem zonden, om voor de zelve te ſpreken. Doch deze wierden, op weg zynde, door zyne oorlogſchepen genomen, en een der afgezanten, benevens die van Eſſios, die 'er by waren, gedood. Hy ſtorf 231. jaren voor Chriſtus. Polybius verzekert, dat zyne doodt veroorzaakt wierdt, omdat hy te veel wyns gedronken hadt op eene maaltydt, die hy aan zyn krygsvolk gaf, nadat hy zyne vyanden overwonnen hadt; en dat het de koninginne Teuca, of Teuta, was, die een der Roomſche afgezanten deet ſterven. *Appian. de bello Illyric. Polyb. Hiſt. l.* II.

AGRON, een geneesheer. Zie ACRON.

AGROPOLI, *Acropolitanus ſinus*, het Zuidelykſte gedeelte van de Golf van Salerno, dus genoemt van het ſteedtje Agropolis. *Maty Dict. Geograph.*

AGROPOLIS, voor dezen ACROPOLIS, een klein ſteedtje in de Napolitaanſche provincie Principato citra. *Albert Holſtein.*

AGROSUS, een berg, alwaar Rome nu legt. Faunus, door Evander uit Arcadië gejaagt zynde, week aldaar, en noemde hem Palatinus. *Hofm. Lexic. Univerſale.*

AGROTAS, van Marſeille, een Griekſch redenaar, door Seneca aangehaalt, *Controv.* II, 14. alwaar hy zegt, dat deze redenaar door zynen onbeſchaafden ſtyl onder de Grieken niet ſcheen geboren te zyn: doch dat men uit zyne fraaie en deftige ſpreuken zoude geoordeelt hebben, dat hy onder de Romeinen geboren was.

AGRYLA, eene der volkplantingen, door de Athenienzers in Iönie opgericht. *Chrevreau Hiſt. du Monde lib.* VII.

AGUADA, (FRANCISCUS) van Torrejon, een dorp niet verre van Madrid, geboortig. Hy begaf zich te Alcala in 't geſelſchap van Jeſus, alwaar hy naderhand Rector geweeſt is. Van daar is hy te Madrid gekomen, en niet alleen provinciaal over de provincie van Toledo, maar ook hofprediker by koning Philips den V. geworden. Hy heeft vele ſchriften nagelaten, en is den 30. January des jaars 1654. geſtorven. *Alegambe de ſcr. Soc. Jeſu. Anton. Bibl.*

AGUALVA en AGUA DE MOURA zyn rivieren in Portugal, de welke in die van Cadaon by de overblyfzels van de oude ſtadt Ceciliana, in Eſtremadura, vallen. *Vaſconell. Vaſæus. Nonius in Deſcr. Hiſp.*

AGUAS. De provincie de las Aguas, of der Hamagaziten, *Provincia Aquarum, ſive Hamagazitarum*, een landſchap van Zuider Amerika. Het zelve heeft zynen naam van de voornaamſte inwoners van het zelve. Het ſtrekt zich meer dan twee honderd mylen uit, van 't Weſten naar 't Ooſten, tuſſchen de rivier der Amazonen ten Zuiden, en die van Putamaye ten Noorden. Van de grenzen van Peru, en van die van Popayan af, tot aan de zamenvloejing dezer twee rivieren, is dit landt goed en vruchtbaar, en behoort niet onder de Spanjaarden. *Baudrand.*

AGUCCHIO (HIERONYMUS) was een kerkvoogdt, die dertig jaren na malkander den Roomſchen ſtoel grote dienſten gedaan heeft. Clemens de VIII. maakte hem kardinaal in 't jaar 1604. Maar hy ſtorf kort daar na in een tydt, in welken hy in ſtaat was de kerke met nog meerder vrucht te dienen. Zyn ſterfdag, welke was den 27. April des jaars 1605. was ook die van paus Leo den XI. *Thomas. Elog. vir. ill. Bumaldi Bibl. Bonon. Erythr. Pinacoth.*

AGUCCHIO, (JOH. BAPTISTA) van Bolonië geboortig, was een van de geleerdſte kerkvoogden van Italië van zynen tydt. Hy was geboren den 20. November des jaars 1570. Hy wierdt by zynen vaders broeder Philippus Sega, en by Hieronymus Agucchio, zynen broeder, beide kardinalen, opgevoed. Hy was geheimſchryver onder de kardinalen Aldobrandino en Ludoviſio, neven van Clemens den VIII, en van Gregorius den XV. De laatſte zou hem kardinaal gemaakt hebben, zo de doodt hem zulks niet belet hadde. Urbanus de VIII. zondt hem in 't jaar 1624. als Nuncius naar Venetië, alwaar hy alle, die hem kenden, tot zyne vrienden maakte. Men moet bekennen, dat niemandt in een moejelyken tydt met meer kracht en zachtmoedigheit de rechten van den H. ſtoel verdedigde dan hy. In 't jaar 1630. wierdt hy door eene beſmettelyke ziekte genoodzaakt zich uit Italië naar Frioul te begeven, alwaar hy te la Motte in 't jaar 1632. overleedt. Hy heeft den tytel van aartsbiſſchop van Amaſia gevoert, ook verſcheide ſchriften nagelaten; als: van de Kometen; van de luchtverſchynſels; het leven van den kardinaal Sega; dat van zynen broeder Hieronymus, en van de oudheden van de ſtadt Bolonië, enz. *Thomaſ. Elog. vir. ill. Bumaldi Bibl. Bonon. Erythr. Pinacoth.*

AGUEDA, of AGADA, eene ſtadt in Portugal, alwaar voorhenen de oude vermaarde ſtadt *Æminium* zou gelegen hebben. Ptolomeus en Plinius hebben 'er gewag van gemaakt. Daar is ook nog eene rivier van dezen naam in het koninkryk Leon, die voorby Cuidad Rodrigo loopt, en in de Douro valt. *Ptolom. Plin. Nonius.*

AGUER, eene ſtadt van Afrika, gelegen aan den voet van den berg Atlas, op een voorgebergte, oudstyds Viſugris genoemt. De Portugezen namen de zelve in de XVI. eeuw in, en Gurierrez de Monroi geboodt daar in 't jaar 1536. De Cherif Mahamet deet de zelve door zynen zoon belegeren met een leger van 50000. mannen; en hy quam kort daar na zelf met eene nieuwe macht daar voor, en veroverde de plaats. Men zegt, dat hy in dit beleg meer dan 18000. mannen verloor. Om zich hier over te wreken deet hy alles, wat in de ſtadt gevonden wierdt, door het zwaardt ombrengen, zonder aanzien van ouderdom of kunne. Monroi, de ſtadvoogdt, en de genen, die in de torens geweken waren, wierden krygsgevangenen gemaakt. Monroi hadt eene dochter, Donna Mencia genoemt, die zeer ſchoon was. Mahamet wierdt hevig op de zelve verlieft; maar deze dochter kon niet beſluiten zyne wille te doen, noch toelaten, dat het verlies van hare eere de prys zoude zyn van haars vaders vryheit; zo dat deze barbaar, ziende, dat ze zyne liefde verachtte, vol van verwoedheit, geboodt, dat men haar aan de geilheit der Negers ten proje zoude geven. Wanneer zy zich tot dit uiterſte gebragt zag, beloofde zy aan Mahamet zich aan hem over te geven, mits dat hy haar voor zyne wettige huisvrouw hieldt, en haar de vryheit van haren Godsdienſt liet. Het huwelyk wierdt dan aldus geſloten en voltrokken, en Mencia wierdt wel haaſt daar na zwanger: doch de andere vrouwen van Mahamet, door minnenydt vervoert, bragten haar met haar kindt door vergif om. Zy hadt echter zo veel vermogen op 't gemoedt van haren man, dat de Cherif zelfs na hare doodt haren vader in vryheit ſtelde, hem met ryke geſchenken begiftigde, en met allerlei eerbewys wederom naar Portugal zondt. *Thuan. Hiſt. lib.* VII.

AGUI, of SULTAN AGUI, koning van Bantam in 't eilandt Java, die omtrent het einde van de XVII. eeuw nog regeerde, was een zoon van Sultan Agoum, de welke, moede zynde van de kroon te dragen, de regering gewillig afſtont, en aan den prins, zynen zoon, overgaf, om zich nergens anders meer mede te bemoejen, dan met zyn Serrail, en met zyne vermaaklykheden. Deze jonge koning twee heren gebannen hebbende, de welke zyn vader hem in het byzonder hadde aanbevolen, en zich buiten dat by zyne volkeren hatelyk makende, vatte Sultan Agoum de wapenen op, om door geweldt het koninkryk weder te verkrygen, dat hy pas vrywillig hadt afgeſtaan, en belegerde de ſtadt Bantam. Agui verzocht door een getrouw Javaan, die onder begunſtiging van den nacht uit de ſtadt en naar Batavia geraakte, de Hollanders om hulp. De Hollandſche Generaal Kornelis Speelman, die een man was van een levendigen geeſt, en die eene zucht hadde tot grote ondernemingen, beſloot Sultan Agui te onderſteunen, tegen het gevoelen van den raadt, die onzydig wilde blyven. Wanneer hy de belegering hadt doen opbreken, en zich meeſter van de hoofdſtadt zag, nam hy voor het gehele koninkryk te onderwerpen, en zich van beide de koningen te verzekeren. Hy gaf eene ſterke Hollandſche wacht aan den Sultan Agui, de welke hy hem deet aannemen, onder voorwendzel van hem daar door in ſtaat te ſtellen van door zyne vyanden niet gehoont te kunnen worden, en vervolgens deet hy den ouden Sultan in eene gevangenis ſluiten. Eenige dagen daarna beval de jonge koning de vreemde krygsbenden te vertrekken, omdat men hem gezegt hadde, dat zy het belang van den koning, zynen vader, begunſtigden; en hy ſtelde zich vervolgens in de vredige bezitting van zyn koninkryk, houdende zynen vader altoos gevangen. *Le P. Tachard, Jeſuite, Vojage de Siam.*

AGUIGUAN, anders het eilandt van St. Angelo, een van de Mariaanſche of Dieven-eilanden. Het legt op 14. graden 43. minuten Noorder breedte, eene myl van 't eilandt Tinian. *Charles le Gobien Hiſtoire des Iſles Marianes.*

AGUILA, eene ſtadt in de provincië Habat, in 't koninkryk Fez, in Afrika, aan de rivier Erguille. De zelve is ten dele verwoeſt: maar het omleggende landt is zeer goed. In de naby gelegene boſſchen zyn vele leeuwen; doch die zo tam zyn, dat een kindt de zelve kan doen vluchten; waarom men ook te Fez voor een ſpreekwoordt zegt, wanneer men een vreesachtigen wil beſchryven: „ Hy is als de leeuwen van Aguila, die de kalveren den ſtaart knab- „ belen". *Marmol lib.* IV.

AGUILANNEUF is de naam van eene plechtigheit der oude Druïden, of Gauliſche prieſters, die zekere uitwaſſende takjes van eikenbomen, in 't Franſch Gui, en by ons varen, of varentakken, genoemt, vergaderden op den eerſten dag van het jaar, en door de nabyleggende velden van hunne boſſchen gingen, zeer luid roepende, *à Gui l'an neuf*, of: *Au Gui Druïdes l'an neuf.* De kinderen zingen nog hedendaagſch deze woorden op nieuwejaars avondt, om een gelukzalig jaar te wenſchen, in eenige oorden der provinciën van Bourgondië en Picardië, die het meeſte de oude gewoontens der Gauloïſen behouden hebben. Deze plechtigheit van het verzamelen der Gui of varen geſchiedde in oude tyden op deze wyze. Vooraan gingen de prieſters met de offerſlieren, gevolgt van de Barden of gewyde dichters, die liederen en lofzangen ter eere van hunne Goden opzongen, en van hunne geoeffende leerlingen in de verborgentheden. Daarna quam een herout, in 't wit gekleed, met een diergelyken hoedt en een ſtaf van Mercurius in de handt. Na den herout gingen drie Druïden naaſt malkander, waar van de eerſte in

in een vaas den wyn droeg; de twede het broodt tot de offerhande, en de derde de handt of den arm der gerechtigheit. Deze drie wierden van het hoofdt of den prins der Druïden gevolgt, die alleen ging met een witten lyfrok bekleed, een fyn linnen overkleedt en een gouden gordel, met een witten hoedt met witte zyde quaften en achter afhangende banden. Wanneer de koning in 't landt was, ging hy met den prins der Druïden, gevolgt van den adeldom en van het volk. Dan klom het hoofdt der Druïden op den boom, en fneedt met een goude fikkeltje de Gui of het varen af, welke de andere Druïden, met linnen rokken gekleed, in een wit laken ontfingen. Deze plechtigheit gefchiedde niet anders dan in de maandt van December, die daarom heilig genoemt wierdt. Men zondt deze varentakjes aan de groten, en men deelde de zelve op den eerften dag van 't jaar aan het volk tot nieuwejaars giften uit, als zeer heilig zynde, en een hulpmiddel tegen alle qualen. Daarom hing men 'er van aan den hals, droeg 'er van met zich ten oorlog en elders, en hieldt 'er ook van boven de deuren der huizen, dewyl men 'er altoos voorraadt van overig hadt in de tempels. Dit was de Gui of het varen van de harde, knobbelachtige en kromme vafte eiken, in het Latyn *Robur* genoemt, welkers bladeren fmal, en welkers akers langer zyn dan die van andere eiken; welk varen niet geplant wordt, noch door zaadt voortkomt, maar uit de mift of vuiligheit der houtduiven of lyfters, die hier haar voedzel halen. *Plinius H. N. lib.* XVI. *cap.* 44.

Men heeft federt den naam van AGUILANNEUF gegeven aan eene bedeling, die men in eenige bisdommen deet op den eerften dag van 't jaar, tot wafchkaarffen voor de kerk. De zelve gefchiedde door jonge lieden van beide kunnen, die een hoofdt verkozen, dat zy hun fpook noemden, en onder wiens beleidt zy fpoorloosheden in de kerk begingen, die zeer naby quamen aan het feeft der gekken, waar van elders gefproken wordt. Deze quade gewoonte wierdt vernietigt in het bisdom van Angers in den jare 1595. door een befluit van de Synode: maar men deet het zelve daarna buiten de kerken: het geen een ander Synode in 't jaar 1668. verplichtte deze bedeling te verbieden, welke men met te veel vryheit, en op eene ergerlyke wyze deet aan de huizen, daar de jongens en de dochters danften en ongebondene liedtjes zongen. Men gaf ook den naam van *Bacheletten* aan dit zotte vermaak, mogelyk ter oorzake van de dochters, die zich daar toe vergaderden, en *Bacheletten* genoemt wierden. *Thiers Traité des Jeux.*

AGUILANUS, of AGILANE, een koning der Vifi-Gotthen. Zie AGILA.

AGUILAR, *Aquilaria*, een klein fteedtje in Spanje, in het Zuider gedeelte van het koninkryk van Navarre, niet verre van de rivier Ebro, tuffchen de fteden Logrono en Salvaterra, op de grenzen van Bifcayen. *Maty Dict. Geogr.*

AGUILAR *del Campo*, *Aquilaria campeftris*, een vlek in Spanje, in oud-Caftilië, vyftien mylen van de ftadt Burgos ten Noorden, en vyf van den oorfpronk van de Ebro. Dit vlek is vry groot, en geeft den naam aan het geflacht der marquifen van Aguilar. *Baudrand.*

AGUILAR, gezegt *del Campo*, *Aquilaria campeftris*, een vlek van oud-Caftilië in Spanje, op de grenzen van Navarre, aan de rivier de Alhama, tuffchen de fteden Calahorra en Soria, drie mylen van beide die plaatfen gelegen. *Maty Dict. Geogr.*

AGUILAR, (ALONSO) kardinaal van Cordua, door paus Innocentius den XII. den 22. July des jaars 1697. tot kardinaal benoemt, daar na groot-Inquifiteur van Spanje. Hy ftorf te Madrid den 19. September des jaars 1699. eer hy zyne Bullen ontfangen hadde, 46. jaren oud zynde.

AGUILAR, *Terron del Campo* (FRANCISCUS DE) biffchop van Leon in Spanje, was van Iliturgi, of Anduxar, geboortig. Na dat hy de Godgeleerdheit geleeraart hadt, wierdt hy hofprediker van Philips den II, waar door hy een groten naam en veel achting verkreeg. Hier op wierdt hem te Granada het opzicht over de Godgeleerden gegeven, van waar hy tot het bisdom van Tuy, en naderhand tot dat van Leon beroepen wierdt. Hy heeft een onderwys voor de predikers, benevens andere werken, gefchreven, en is den 13. Maart in 't jaar 1613. geftorven. *Anton. Bibl.*

AGUILAR, (JAN DE) een Spanjaardt van Rute, in het gebiedt van Cordua, een man van veel achting in 't begin van de XVII. eeuwe, door de kenniffe, die hy van de letterkunde hadde. Hy leeraarde een langen tydt de letterkunft en de welfprekendheit, en liet verfcheide werken in vaarzen en in onrym na. Hy is in 't jaar 1634. geftorven.

AGUILLONIUS, (FRANCISCUS) geboren te Bruffel, Profeffor in de Philofophie in de Akademie van Douay, leeraarde naderhand de Godgeleerdheit te Antwerpen. Hy was priefter onder de Jefuiten, naderhand onderprovinciaal van zyne orde, en Rector van der zelver Collegie te Antwerpen, alwaar hy ook den 20. Maart van het jaar 1616. overleedt, in den ouderdom van 50. jaren, met dien roem, dat hy een fchrander Philofooph, ervaren Godgeleerde, en fcherpzinnige wiskunftenaar was geweeft. Hy heeft gefchreven:

Opticorum libri duo. Antverp. typ. Joan. Moreti. 1614. *in Fol.*
Catropticorum & Dioptricorum libri MSS.

Franc. Zweert. Athen. Belg. pag. 238. *Georg. Matt. Konig Biblioth. vet. & nov.*

AGUIRRE (JOSEPH SAENZ DE) was in 't jaar 1631. geboren, en bragt het door zyne geleerdheit zo verre, dat hy Cenfor en Secretaris in 't opperfte gericht van de inquifitie in Spanje, en hoogleeraar in de Godgeleerdheit te Salamanca wierdt, tot dat hem, nadat hy abt van 't Collegie van St. Vincent geweeft was, door Innocentius den XI. in 't jaar 1686. de kardinaalshoedt opgezet wierdt. By de geleerden heeft hy zich zonderling bemind gemaakt, dewyl hy op zyne koften *Nicolai Antonii Bibliotheca Hifpana vetus* te Rome in 't jaar 1696. heeft laten drukken. Behalven dat heeft hy *Collectio maxima conciliorum omnium Hifpaniæ & novi orbis, Epiftolarumque decretalium, nec non plurium monumentorum ad illa fpectantium, cum notis & differtationibus* te Rome in 't jaar 1693. in 't licht gegeven. Men heeft ook aan hem een zeker boek toegefchreven, onder den tytel van *Tractatus de libertatibus ecclefiæ Gallicanæ &c. auctore N. C. S. Theol. D.* doch 't is naderhand gebleken, dat dit door een anderen gemaakt is, hoewel de kardinaal de Aguirre ook iets tegen de bepalingen der Franfche geeftelykheit en het befluit, dat zy in hunne vergadering in 't jaar 1682. namen, heeft gefchreven. Hy is in het jaar 1699. te Rome geftorven, en heeft aan een Benedictyner klooster in Caftilië, waar in hy voorhenen het monnikskleedt aannam, alle zyne goederen gemaakt. *Hamb. Remarqu.* 1699. *Bayle.*

AGUIRRE, (MICHIEL DE) van Afpitia in de provincie van Guipuscoa geboortig, was een rechtsgeleerde, en een medelidt van het Collegie van St. Clemens te Bolonje, alwaar hy zelfs ook een boek fchreef, om het recht van koning Philips den II. op de kroon van Portugal te beweren. Hy heeft het ampt van richter in verfcheiden gerechten van 't koninkryk van Napels bedient, is eindelyk in Spanje in de provincie van Granada raadt van de regeringe geworden, en in 't jaar 1588. geftorven. *Anton. Bibl. Hifp.*

AGULANS, of AGULANEN, de naam van volkeren, waar van de hiftoriefchryvers van de oorlogen van Jeruzalem gewag maken; en die aan de Saracenen en Turken gehoorzaamden, wanneer de Franfchen in Syrië quamen. Men weet niet recht, of deze naam eene gezindheit of eene natie betekent; maar men ziet hen met de Publicanen en de Azymiten ondereen gemengt, dat onwederfprekelyk namen van gezindheden zyn. Zie hier het eenige, dat Guibert de hiftoriefchryver daar van verhaalt: „ Men zegt, „ dat de genen, die men Agulans noemt, ten getale van drie „ duizend zyn. 't Zyn luiden, die voor geen degens, pylen, lan„ fien of hellebaarden bevreeft zyn, omdat zy en hunne paarden „ van 't hoofdt tot de voeten met yzer bedekt zyn. In den oorlog „ hebben zy geen wapenen dan een ponjaardt". Guibert *Geftorum Dei lib.* III. *c.* 8. Robert de Mon. *l.* VI. *&c.* en Baldricus *l.* V. zeggen 'er het zelve van.

AGULHA, AIGUILLA, of 't EILANDT VAN GALA, in 't Latyn *Acus*, is een eilandt in de Ethiopifche zee, 300. mylen van Madagafcar ten Noorden, en 900. van de kuft van Zanguebar ten Ooften,

AGUNIUM, AGYNIUM. Zie AGIRO.

AGUR. Men leeft in het boek der *Spreuken* van Salomon een kapittel, dat dezen tytel heeft: *De woorden van Agur, zone van Jake*, dat men ook volgens de kracht van de fpreekwyzen kan overzetten: *De woorden des genen, die vergadert, zone des genen, die uitbraakt*; of, volgens Louis de Dieu: *De woorden des genen, die verzamelt is, zone der gehoorzaamheit.* De meefte vaders en uitleggers willen, dat Salomon onder dezen naam van *Agur, zoon van Jake*, zich zelve verftaat. Anderen giffen, dat *Agur*, zo wel als *Lemuël*, in het eerfte vers van het XXXI kapittel, wyzen waren, die ten tyde van Salomon leefden, en zyne tuffchenfprekers waren in het boek der *Spreuken.* Doch dit gevoelen heeft geen de minfte waarfchynlykheit. Dit boek is niets minder dan eene zamenfpraak. Het is veel waarfchynlyker, dat *Agur* een fchryver was, die Goddelyke ingevingen hadde, onderfcheiden van Salomon, wiens fpreuken men goetgevonden heeft by die van dezen vorft te voegen, om de overeenkomft der ftoffe. Wat zoude Salomon genoodzaakt hebben zynen naam op deze plaats te vermommen? Waartoe zoude hy zynen ftyl en zyne fchryfwyze in dit eenige kapittel verandert hebben? want het is zeker, dat dit XXX. kapittel der *Spreuken*, waar van wy fpreken, van een geheel verfchillenden fmaak is met het overige van dit boek. Zoude het boven dien Salomon voegen te zeggen, gelyk deze fchryver in het 2. vers doet, *Ik ben onvernuftiger dan iemandt: en ik hebbe geen menfchen verftandt:* en zoude hy tegen Godt kunnen zeggen, *armoede of rykdom geef my niet!* Deze woorden zouden waarlyk met de wysheit van Salomon, met zynen rykdom, nog met zyne koninklyke waardigheit overeenkomen. Maar wie, en van waar deze Agur geweeft zy, of in wat tydt hy geleeft hebbe, heeft tot nog toe niemandt kunnen ontdekken. *Beda. Lyra. Hugo. Dionyf. Carthus. Arboreus. Rab. Salom. Cornel. Tir.*

AGURANDE, eene ftadt van Vrankryk aan de Creufe, in de provincie van Berry, op de grenzen van la Marche, waar in eene voorftadt is, Aguirandeta genoemt. *Davity Defcript. de la France.*

AGUSTA, LAGUSTA, LAGOSTA, en LASTRE, *Ladefta en Celaduffa*, een eilandt in de Golf van Venetië. Het is naby de Golf van Raguza, ten Zuiden van het eilandt van Curzola, van welkers hartogdom het afhankelyk is. *Maty Dict. Geogr.*

AGUSTINI, een vlek op 't eilandt van Candia, onder 't gebiedt van de ftadt van dezen naam gelegen, omtrent 7. mylen van Caftel Giropetra ten Weften. Men is in 't algemeen van gedachten, dat dit vlek de oude ftadt Lyctus, of Lychfum is. Daar zyn nochtans zommige landbefchryvers, welke zeggen, dat Lyctus ten eenemale verwoeft is, en dat men 'er de puinhopen van ziet naby Giropetra. *Baudrand.*

AGUYAR, een hartogdom in Spanje, in 't gebergte van Bonal, in 't koninkryk van Leon. De laatfte, die het bezat, was Alvarez Perez Oforio. Het wierdt aan de kroon gehecht, zo men gelooft, door Henrik den IV. koning van Caftilië, in 't jaar 1465. *Saint. Marthe Etat de l'Efpagne.*

AGYEUS, een naam, dien de Athenienzers aan Apollo gaven, oor-

omdat zy in de straten van hunne stadt outaren tot zyner eere hadden opgerecht. 'Ἀγυιὰ betekent in 't Griekſch *straat* of *openbare plaats*. Ook noemden de Atheniënzers *Agyei* zekere stenen, aan Apollo (anderen zeggen aan Bacchus) geheiligt, die zy voor hunne deuren plaatsten, en die van onderen rond waren, en naar boven spits toeliepen, steunende het laatste daar op, dat Bacchus mede voor den wegbezorger en beschermer gehouden wierdt; en het beeldtenis van de zon, of Heliogabalus, by de Pheniciërs niets anders dan zodanig een steen schynt geweest te zyn. *Suidas. Herodian.* V 3. 10. *Aleand. Tab. Heliac. Explic. Thes. Antiq. Roman. Grævii Tom.* V. *p.* 726.

AGYLAUS, zevende koning van Corinthe van den stam der Heracliden. Hy volgde op Ixion, en regeerde 37. jaren, gelyk zyn voorzaat. *Pausan. in Lacon. Herod. lib.* VI. *Thucyd. lib.* I. *Diod. lib.* IV.

AGYLÆUS, (Henrik) overzetter van den *Nomo-Canon* van Photius na Gentianus Hervet. Deze twee vertalingen quamen eerst te voorschyn in 't Latyn zonder den Griekschen text; maar de laatste, welke die van Agyleus is, heeft om twee redenen den voorrang boven de andere. Zy is veel wydlopiger en volldiger, zynde naar een Griesch handschrift, dat volkomen was, gemaakt. Behalven dat zweemt zy zeer veel naar den styl der rechtsgeleerden; en hoewel de *Nomo-Canon* eerst te Parys in 't Grieksch en Latyn gedrukt is, met de vertalinge van Hervet, en de uitleggingen van Balzamon, in de drukkery van de Louvre, heeft nochtans Henrik Justel in zyne Bibliotheek van het oude recht deze zelfde *Nomo-Canon* in 't Grieksch en in 't Latyn, van de overzettinge van Agyleus, uitgegeven, verzelt van de voorberichten van Photius, die men al lang gezocht hadde, en die door den geleerden Usserius, aartsbisschop van Armach, gevonden zyn. Justel haalt in dezen nieuwen druk de verschillendheden van de andere handschriften aan, die hy machtig heeft kunnen worden, doch zodanig, dat hy door eene nieuwe vertaling 't geen in 't Grieksch mogt ontbreken heeft aangevult; dat hy, 't gene niet ten eenemale met deze zelfde text overeenquam, verbetert heeft, en zelfs eenige spreekwyzen verandert, die de Godgeleerde stoffen niet genoeg uitdrukten. *Justel in præfat. Gerhardus Voss. Mastricht. Hist. Juris. Eccl. n.* 244.

AGYLLA, eene zeer oude stadt van Toskanen, aldus van haren stichter genoemt, uit Lydië gekomen, volgens Virgilius *Æneid. lib.* VIII.

Haud procul hinc saxo incolitur fundata vetusto
Urbis Agyllinæ sedes, ubi Lydia quondam
Gens bello præclara jugis insedit Hetruscis.

Het geen Vondel dus vertaalt:

Agylle, een stadt gebouwt van rotse, en oude stenen,
Legt niet heel wyd van hier, daar 't Lydisch volk voorhenen,
Een strydbare aardt, zich op 't Hetrurische gebergt
Ter neder sloeg.

Dionysius van Halicarnassus zegt *lib.* III. en IV, dat deze stadt door de Pelasgiërs, uit Thessalië gekomen, gebouwt is. Zy was ryk en machtig, gelyk Lycophron, Titus Livius, en Dionysius van Halicarnassus getuigen. Men heeft ze sedert *Cæp* genoemt, en geeftze tegenwoordig den naam van *Cervetera*.

AGYLLEUS, een Cleonisch kampvechter, waar van in de *Thebaïs* van *Statius lib.* VI gesproken wordt:

— — *Levat ardua contra*
Membra Cleonææ stirpis jactator Agylleus,
Herculea non mole minor. — —

Dat is:

Toen stont Agilleus op, die uit den ouden stam,
Gesproten uit Cleone, eertyds zyn oorspronk nam,
Een andre Herkles in gewicht van lyf en leden.

AGYNIANEN, *Agynii*, waren ketters, die omtrent het jaar 694. opstonden en niet wilden trouwen, dewyl zy van gedachten waren, dat Godt het huwelyk niet ingestelt hadde; waarom zy ook van het Grieksche woordt γυνὴ, vrouw, en ἀ, *afgezondert*, hunnen naam verkregen hebben.

AGYRIS, koning van Cyprus, en bondgenoot der Persianen, wierdt door Evagoras gedood. *Diod. Sicul. lib.* XIV. *fol.* 457.

AGYRIS, koning der Agyrenen, waar mede de Messinezen vrede maakten, was na Dionysius, den tyran, de machtigste prins van Sicilië. Hy hadt de beste sterktens van het landt in zyne macht, en heerschte volstrekt in Agyreusa of Agyrium, eene stadt, toen zeer volkryk zynde. Men telde aldaar ten minsten 20000. inwoners. Behalven dat bewaarde deze tyran in 't kasteel grote rykdommen van de machtigste burgers, die hy deet sterven. Dionysius de oude haalde hem aan zyne zyde over, en verbondt zich om hem tegen Mago, een Carthaginienzer, te verdedigen, die met een leger van 80000. mannen in Sicilië was gekomen, in 't eerste jaar van de XCVII. Olympiade. *Diodor. Sicul. lib.* IV.

AGYRIUS, door de Atheniënzen tot veldheer van 't leger verklaart, in plaats van Thrasybulus, die door de Aspendiers by de rivier Eurymedon in het derde jaar van de XCVII. Olympiade gedood wierdt. *Diodor. Sicul. lib.* XIV. *Ovid. Metam. lib.* XIII. *fab.* 1.

AHA, een vermaard Rabbi, die in de VII. eeuw leefde. Hy heeft de *Sëelloth*, dat zyn vragen over de geboden van de wet, zamengestelt, dat een zeer geacht werk is. *Genebrard. in Chron.*

AHARHEL, of AHAREHEL, een zoon van Harum, uit den stamme van Juda, I. *Chron.* IV, 8. Deze naam betekent, *die het leger van Godt volgt. Dict. de la Bible.*

AHASBAI, zoon van een Machatiter, en vader van Eliphelet, een van Davids helden. II. *Sam.* XXIII.

AHASSA, eene stadt in Arabië, in de provincie van Baharein gelegen, omtrent vier dagryzens van de stadt Jemamah. Haar grondt is zeer goet, en brengt uitnemende dadels voort. Van deze stadt tot Cathif, eene andere stadt, die aan de Persiaansche Golf legt, is twee dagen reizens. Zy legt in de twede luchtstreek op 83. graden 30. minuten lengte, en op 24. graden breedte. Nassireddin zegt, dat de stadt Ahassa op een eilandt legt, dat verstaan kan worden van een eilandt van de Persiaansche Golf, of van geheel Arabië, dat Gezirat al Arab, dat is het eilandt of het halfeilandt van de Arabiers, genoemt wordt. Abdalmoal zegt in de Persiaansche landbeschryvinge, dat alle de fonteinen van deze stadt heet zyn. *Herbelot Bibl. Oriental.*

AHASVERUS. Zie ARTAXERXES.

AHAUS, of AHUUS, *Ahusa*, eene stadt in Schonen, aan de Oostzee, met een goeden haven, vier mylen van Christiaanstadt.

AHAVA, eene rivier van Babylonië, of liever van Assirië, daar Ezra de gevangenen verzamelde, die hy wederbragt naar Judea. Men meent, dat de rivier Ahava de zelve is, de welke door Adiabene loopt, daar men de rivier Diava, of Adiva, anders ook Diabas, of Adiabas, genoemt, vindt, aan de welke Ptolomeus de stadt Abane, of Aavane, plaatst. Dit is waarschynlyk het landt, dat in de boeken der Koningen Ava genoemt wordt, van waar de koningen van Assirië de volkeren, Aviten genoemt, in Palestina hadden overgebragt, en daar zy wederom de gevangene Israëliten in der zelver plaatse gestelt hadden. Ezra, voorgenomen hebbende zo vele Israëliten byeen te vergaderen, als hy konde, om de zelve wederom in Judea te brengen, legerde zich drie dagen in het landt van Ava, of Ahava, aan deze rivier; van waar hy zondt naar Casiphia, of het Casiphiasche gebergte, om de Joden, die aldaar waren, te nodigen om zich by hem te voegen. De historie van Izatus, koning der Adiabenen, en van Helena, zyne moeder, die zich eenige jaren na de doodt van Christus tot het Jodendom bekeerden, doet zien, dat 'er toen nog vele Joden in dat landt waren. *Ezra* VIII. 15. 17. II. *Reg.* XVII. 24. 31. *en* XIX. 13. *Josephus Oudh.* XX. 2.

AHAZIA, koning van Israël, was een zoon van Achab, die hem zynen medegenoot in de regering maakte. Hy hadt na de doodt zyns vaders het gebiedt alleen in 't jaar 3136. en volgde zyne godloosheden na. Uit een venster gevallen en in doodsgevaar zynde, zondt hy om Beëlzebub, den Godt van Ecron, raadt te vragen, om te weten, wat hem van zynen val zoude geworden. De Here deet hem weten, dat hy sterven zoude, omdat hy zynen toevlucht hadt genomen tot den mondt van een vreemden Godt, als of 'er geen Godt in Israël ware. Ahazia, bemerkende, dat het Elias was, die alzo gesproken hadde, zondt een hoofdman met vyftig mannen om hem te vatten. Elias deet het vuur van den hemel dalen op dezen hoofdman en zyne benden: het gene hy aan nog een tweden gedaan hebbende, dien de koning tot hem hadde gezonden, zo sprak de derde, vrezende gelyk de twee anderen verbrand te worden, met zo veel nedrigheits, dat de Propheet zich bewegen liet, en met hem ging tot Ahazia, den welken hy zyne doodt voorzeide; die ook kort daar op volgde, in het twede jaar zyner regeringe, in 't jaar des werrelds 3138. Joram, zyn broeder, was zyn navolger. I. *Kon.* XXII. II. *Kon.* I. *enz. Josephus. Torniel en Salian. in Annal. vet. Test.*

AHAZIA, koning van Juda, die ook *Ochozias*, en *Joachaz*, en, naar 't gevoelen van zommigen, *Ozias* en *Azaria* genoemt wierdt, was een zoon van Joram en van Athalia. Hy gaf zich over aan allerlei ongerechtigheit, zynen vader navolgende, en het huis Achabs, waar uit hy zyne vrouwe genomen hadde. Dit was de laatste zoon van den zelven Joram, zynde de andere door de Arabiers omgebragt. Hy was maar twee en twintig jaren oud, toen hy begon te regeren; want men moet dit getal lezen in het II. *boek der Kronyken*, in de plaats van twee en veertig, zo wel als in het II. *boek der Koningen*, om de zwarigheit, die zich daar in opdoet, weg te nemen; gelyk de geleerdste uitleggers zulks aanmerken. Ahazia voegde zich by Joram, den koning Israëls, om Hazaël, koning van Syrië, te beoorlogen. Joram wierdt in den strydt gequetst, en liet zich naar Jisreël voeren, daar Ahazia hem bezocht. Ondertusschen quam Jehu, dien men tot koning van Israël gezalft hadde, te Jisreël, om het geslacht Achabs uit te roejen. De twee koningen togen hem tegemoet, en wierden aldaar gedood, in 't jaar der werreldt 3151, dat het eerste was der regeringe van Ahazia. II. *Kon.* IX. II. *Chron.* XVII. *S. Hieron. in Quæst. Hebraic. sup. Paralip. cap.* 22. *Torniel. A. M.* 3128. *n.* 1. 3149. *n.* 1. *& seq.* 3150. *&* 51.

AHCAF, eene landstreek van Arabië, die zich van Hadramouth tot in Oman uitstrekt, waar van alle de landen met heuveltjes van los zandt bedekt zyn. Wanneer de Zuidelyke winden in dit landt waaien, verwekken zy aldaar zulke yslelyke stormen, dat daar door dikwils gehele karravanen overhoop gesmeten worden, en onder het zandt begraven blyven. *Herbelot Bibl. Oriental.*

AHENOBARBUS, of *Koperbaardt*, een toenaam, dien men aan het geslacht der Domitianen gaf. Zie DOMITIUS.

AHER, uit den stamme van Benjamin, vader van Huschim. Zie I. *Chron.* VII. 12. Zyn naam betekent *Schaduwe* of *onvruchtbaarheit. Simon. Dict. de le Bible.*

AHER, eene stadt van de provincie van Adherbigian, of Medië. *Herbelot Biblioth. Oriental.*

AHI, een zoon van Samer, of van den stam van Benjamin. I. *Chron.* VII. 34. wordt daar van gesproken. Zyn naam betekent, *Broederschap, vallei, verschil. Simon Diction. de la Bible.*

AHIA, AHIJA, of ACHIA, is de naam van verscheide personen, die ons in de H. Schrift voorkomen. Zie ACHIA.

AHIAM, een zoon van Sarat, of Sachar, een Harariter, een

van Davids helden, die hem goeden dienst deet tegen de Philistynen. Men leest van hem II. *Sam.* XXIII. 33. en I. *Chron.* XI. 35. Ahiam betekent *een leven, dat door de handen gevormt is. Simon Dict. de la Bible.*

AHIEZER, een zoon van Ammi Saddai, van den stamme Dan, welke met die van zynen stam, ten getale van 62700. mannen, uit Egypten getrokken is, alle boven de twintig jaren oud. Hy was de tiende om zyne offerhande te doen. *Num.* I. 12. 38. 39. en VII. 66. Zyn naam betekent, *myn sterke broeder. Simon Dict. de la Bible.*

AHIEZER, een zoon van Semaa, den Gibeathiter, was een hoofdt van de dappere mannen uit de broederen Sauls, die zich tot David begaven te Ziklag. I. *Chron.* XII. 1. 2. 3.

AHIHUD, een nakomeling van Benjamin. I. *Chron.* VIII. 7.

AHIHUD, de zoon van Selomi, van den stamme Aser, door die van zynen stam gekozen tot de verdeling van het landt van Kanaan. *Numeri* XXXIV. 27.

AHIKAM, de zoon van Saphan, wierdt met Helkia, den priester, en anderen door Josia, koning van Juda, aan de prophetesse Hulda gezonden, om over de woorden van het wetboek te raadplegen, dat de priester Hilkia in een tempel hadt gevonden. II. *Kon.* XXII. 12.

AHILUD, of ACHILUD, was de vader van Josaphat, Davids kancelier. II. *Sam.* VIII. 16.

AHIMAN, of ACHIMAN, van 't geslacht der reuzen. Hy woonde in het Zuidelykste gedeelte van het landt Kanaan. Zyne vervaarlyke lengte, die de gemene grootte van andere menschen veel overtrof, gaf een schrik aan de meesten van die genen, die Moses uitzondt om het landt te verspieden. *Numeri* XIII, 23. Caleb verdreef dezen reus met zyne broederen, de kinderen Enaks, van Hebron. *Josua* XV. 12. Deze naam betekent, *welk leven,* of *welke broeder. Simon Dict. de la Bible.*

AHIMELEG. Zie ACHIMELEG.

AHIMOTH, of ACHIMOTH, een zoon van Elkana, van den stamme Levi, broeder van Amasaï, en van een anderen Elkana. I *Chron.* VI. 25. Zyn naam betekent, *myn dode broeder,* of *de wegloping van mynen broeder. Simon Dict. de la Bible.*

AHINADAB, zoon van Iddo, bestelmeester te Mahanaïm onder de regering van Salomon. I. *Kon.* IV. 14.

AHINAON, een halfeilandt. Zie AINAON.

AHINOAM, eene der huisvrouwen van den koning David, by welke hy Amnon teelde. Zy was van de stadt Jisreël, in den stamme Juda gelegen. I. *Sam.* XXV. 43. II. *Sam.* III. 2. Saul hadt ook eene vrouw van dezen naam, die eene dochter was van Ahimaaz. I. *Sam.* XIV. 50.

AHIO wierdt met zynen broeder Uza gelast den wagen te leiden, op welken de arke des verbonds gezet was, wanneer David de zelve opvoerde uit het huis Abinadabs, hunnes vaders, om de zelve te brengen naar Jeruzalem. Doch alzo Uza de handt uitstak om de arke te houden, wanneer de runderen struikelden, zo sloeg de Heer hem, dat hy storf. Zie Uza. David, hier door bevreest geworden, bragt de arke in 't huis Obed-Edoms, des Gethiters.

AHIO, zoon van Abi-Gibeon, dat is, *myn vader Gibeon,* en van Maacha. I. *Chron.* VIII. 31. *en* IX. 37.

AHIRA, de zoon van Enan, hoofdt van den stamme Naphthali, vertrok uit Egypten met 53400. strydbare mannen van zynen stam, boven de 20. jaren oud. Hy was de twaalfde om zyne offerhande te doen. *Num.* I. 15. II. 29. VII. 78. *en* X. 27. Zyn naam betekent, *hoge valei, verheven leven,* of *myn verheven broeder. Simon Dict. de la Bible.*

AHIRAM, uit den stamme Benjamin, prins en hoofdt van het geslacht der Ahiramiten. *Num.* XXVI. 38. Zyn naam betekent, *de donder des broeders. Simon Dict. de la Bible.*

AHISAHAR, een zoon van Bilhan, van den stam van Benjamin, hoofdt van een vaderlyk huis. I. *Chron.* VII. 10.

AHISAMACH, vader van den vermaarden Aholiab, die door Moses gebruikt wierdt om den tabernakel zamen te stellen. *Exod.* XXXI. 6. Deze naam betekent, *die versterkt,* of, *die myn broeder helpt. Simon Dict. de la Bible.*

AHISAR, hofmeester van Salomon. I. *Kon.* IV. 6. Zyn naam betekent, *myn broederprins. Simon Dict. de la Bible.*

AHITUB de I, hogepriester, was een zoon van Pinehas, broeder van Icabod, een kleinzoon van den hogepriester Eli. Hy was de vader van Ahia en Achimelech, die mede hogepriesters waren: want de zonen van Eli, Hophni en Pinehas, voor hunnen vader gestorven zynde, en Hophni gene kinderen nagelaten hebbende, volgde Ahitub op zynen grootvader Eli in het hogepriesterschap. Na hem volgden beide zyne zonen, en daar na Abjathar. Ahitub wordt onder de hogepriesters niet getelt, omdat hy die waardigheit bekleedde ten tyde van Samuel, die al het gezag hadde. I. *Sam.* XIV. 3. 18. XXI. 1.

AHITUB de II. een zoon van Amarja, en vader van den hogepriester Zadok. Men weet niet zeker, of deze Ahitub het hogepriesterschap bekleed heeft; maar wel, dat zyn zoon Zadok zulks deet onder David en Salomon. I. *Chron.* VI. 8.

AHJAN, zoon van Semida van den stam van Manasse. I. *Chron.* VII. 19. Zyn naam betekent, *fontein, oog, bedroefde broeder. Simon Dict. de la Bible.*

AHLEFELD, eene aanzienlyke familie in Holstein, welkers voorouders een gravelyken tytel voerden, en die den zelven in de XVII. eeuwe weder aannam. Men wil, dat zy haren oorsprong uit Zwaben heeft, van waar zy zich naar het Hildesheimsche, en eindelyk naar Holstein begaf. De stamvader wordt Koenraad genoemt, ryksgraaf van Schwabek en Baldshuzen, die opziender over de granen, en beschermheer van het bisdom Augsburg geweest is, en binnen Augsburg de St. Pieters en andere kerkengebouwt heeft; gelyk de geschiedschriften aanwyzen, dat hy, zo wel als zyne vrouw Richenaja, zeer milddadig geweest is. Hunold, Koenraads jongste zoon, ging ten tyde van Henrik den II. uit Zwaben naar neder-Saxen, nam zyn verblyf op den burg Ahlefeld, door hem by Hildesheim gebouwt, en verkreeg de daar by leggende stadt en landeryen erfelyk; waarom hy niet meer van Schwabek, maar van Ahlefeld genoemt wierdt. Werner, Hunolds zoon, vermeerderde de stadt Ahlefeld met eene landvoogdy, en versierde het slot met torens. Zyn zoon Henrik trok men Henrik den Leeuw omtrent het jaar 1121. naar het H. Landt. Koenraad, zoon van Henrik, wierdt gedwongen zyn slot Ahlefeld te verlaten, en omtrent het jaar 1153. zo wegens een hevigen strydt met den bisschop van Hildesheim, als ook omdat hy een graaf van Wintzenburg om 't leven gebragt hadt, elders eene schuilplaats te zoeken. By deze gelegenheit heeft dit geslacht zich in Holstein en Denemarken aanzienlyk gemaakt, en vele goederen verkregen. Hier op volgden op malkanderen Godschalk, Marquard, en Benedictus; welke laatste met Waldemar, hartog van Sleeswyk, oorloogde, en den zelven met hulp van den Deenschen koning Waldemar den IV. uit geheel Sleeswyk en Langelandt verjoeg. Niet minder heeft zich Nicolaas, zoon van Benedictus, ridder van Danebrog en koninklyke raadt, in uitmuntende oorlogsdaden gequeten. Benedictus, zoon van dezen Nicolaas, heeft by Katarina van Dosenrad zeven zonen geteelt, waar van verscheide voorname huizen gesproten zyn, als Lindau, Koningsforde, Stoksee, Westensee, Leemkuhl, Revenstorff, enz. waar van eenige tegenwoordig nog bloeien; maar de oudste, Nicolaas, die het Ahlefeldsche geslacht voortplantte, heeft by Catharina van Rantzou Johannes geteelt, die ridder van Danebrog geweest is, en zich door oorlogsdaden beroemd gemaakt heeft. Des zelfs zoon Benedictus hadt wel twee zonen, Benedictus en Johannes; maar dewyl de eerste zonder nakomelingen storf, zette Johannes het geslacht alleen voort, was ook ridder, en veldmaarschalk in den oorlog, die met die van Ditmarsen gevoert wierdt, en waar by hy in 't jaar 1500. met nog tien anderen van zyn geslacht het leven verloor. Hy liet twee zonen na, Frederik en Christoffel, van welken laatsten eene byzondere linie der Ahlefelden van Heiligstadt afstamt. De eerste heeft Franciscus Gregorius geteelt, waar van deze in den oorlog met die van Ditmarsen in 't jaar 1559. sneuvelde; maar de ander liet drie zonen na, Benedictus, Johannes, en Wolff, van welke drie nieuwe linien zyn voortgekomen. De middelste, Johannes, is de stichter van die, de welke hedendaags het meest in bloeie is. Hy was by Christiaan den III. van Denemarken raadt, en ridder van de koninklyke orde, ook veldmaarschalk in den laatsten oorlog tegen die van Ditmarsen; weshalven gelooft wordt, dat hy door de zelve met vergif is omgebragt. Hy hadt een zoon, Frederik, hartoglyke Holsteinsche raadt, en amptman te Apenrade, welke by twee vrouwen, Katharina van Rantzou, en Dorothea van Blohme, verscheide kinderen teelde; waar onder Frederik inzonderheit in aanmerkinge komt, die in 't jaar 1654. gestorven is. Deze teelde by Brigitta, de dochter van Gregorius van Ahlefeld, Segard en Gravenstein, drie zonen en vyf dochteren. Van de zonen bereikte Frederik alleen den volkomen ouderdom, die grootkancelier in Denemarken geweest is, en de graaflyke waardigheit weder in zyn geslacht heeft gebragt, dewyl hy eerst door Frederik den III. in 't jaar 1668, en kort daarna door keizer Leopold graaf van Langelandt en Ritzingen gemaakt wierdt. Hy was in 't jaar 1623. geboren, en storf in 't jaar 1691. Zyne eerste vrouw was Margaretha Dorothea, eene eenige dochter van graaf Christiaan van Rantzou; de twede, Maria Elisabeth, dochter van den graaf van Leiningen-Dachsburg. By beide hadt hy verscheide kinderen geteelt, onder welke Frederik, die den 21. April des jaars 1662. geboren wierdt, stadhouder der hartogdommen Sleeswyk en Holstein, amptman te Steinburg en van Zuider-Dutmarsen, en ridder van de orde van den olifant geweest, en te Regensburg gestorven is. Zyn halve broeder Karel, in 't jaar 1670. geboren, is koninklyke geheime raadt, kamerheer, opperstalmeester, stadhouder in Holstein, opperhofmeester van de koninklyke Akademie te Koppenhagen, en ridder van de Danebrogsche orde geworden. *Henning. Geneal. aliquot famil. nobil. in Saxonia. Angeli Holstein. chron.*

AHMEDI, *Albulbaka Mohammed*, schryver van een Arabische spraakkunst, genaamt *Aarab*, waar in hy niet dan van de klinkletters handelt, die de Arabische woorden eindigen. *Herbelot Bibl. Oriental.*

AHMEDI *Kermani*, een Persiaansch dichter, geboortig uit de provincie van Kerman, dat het Persiaansche Caramanië is. Hy storf in 't 815. jaar van de Hegire, het 1412. na Christus. *Herbelot Bibl. Oriental.*

AHMET, of ACHMET, landvoogdt van Egypten voor de Saracenen, nam in 't 265. jaar van de Hegire, of 't 878. van Christus Antiochië in. Hy bevestigde zyne heerschappy zo wel, dat hy Syrië en Egypten aan zyne kinderen liet, en zich in de stadt Damascus ophieldt. Men vondt na zyne doodt tien millioenen gouds in zyne schatkist, behalven zeven duizend slaven, zeven duizend paarden, en acht duizend muilezels of kamelen, die hy naliet. Zyne familie beantwoordde zyne goederen; want hy hadt vyf en dertig zonen, die hem overleefden. Voorts roemt men zyne aalmoesen zeer. Hy deet daaglyks eene grote somme gelds aan den armen uitdelen; en eens, wanneer hy te Bagdad was, gaf hy duizend of twaalf honderd goude stukken aan personen, die aanzienlyk waren door hunne geboorte, door hunnen geest, of door hunne deugdt, en die tot de uiterste noodzaaklykheit vervallen waren. *Hist. Saracen.*

AHMET Bascha, of Pascha, de zelve met Hergek, of Herzek Ogli. Hy was de zoon van een hartog van Bossine, of van

Sant Sabas. Zyn vader, genaamt Stephanus, door afgunst aangedaan, of vervoert door de wrake, die hy aan zyne nabestaanden wilde oeffenen, van welke hy qualyk behandelt was, wierp zich in de armen van Bajazeth den II. Turfch keizer. Deze Sultan gaf hem eene van zyne dochteren ten huwelyk, nadat hy het Mahometaansche geloof omhelst hadde. Uit dit huwelyk teelde hy Hergek Ogli, die een zeer groot kapitein wierdt. Bajazeth maakte hem Beghlerbeg, of bevelhebber van Romanië, alwaar hy altoos des zelfs belangen tegen Sultan Selim, zynen zoon, beschermde. Hy streedt nochtans ongelukkig tegen Kelaun, Sultan van Egypten, die zyne krygsbenden by die van Usun Cassan gevoegt hadde, naby Tarsus in Cilicië, in 't 889. jaar van de Hegire, en het 1484. na Christus, dewyl hy een gevangen van dezen Sultan bleef. Sommigen willen, dat de hartog Stephanus door Mahomet den II. van zyne staten berooft wierdt, en dat Herzek Ogli, zyn zoon, reets oud zynde, een Mahometaan wierdt. Ahmet was een zeer goed dichter. Zynde in een openbaar badt gegaan, alwaar reets eenige jonge luiden waren, welke, zich in 't midden van verscheide jonge en welgemaakte slavinnen ziende, zich bedienden van de vryheit, die hen deze plaats verschafte, en twee Turksche vaarzen maakten, waar van dit de zin was:

De Hemel is tegenwoordig wel onteert,
Aangezien de Engelen verplicht zyn den duivel te dienen.

Deze Bascha wreekte zich niet anders over deze stekelige vaarzen dan door andere, die hy aanstonds in de zelve taal maakte, en waar van de zin was:

De Hemel was blind, en is nu doof geworden;
Want daar zyn geen stommen in de werreldt overig gebleven, sedert dat zich ieder bemoeit met vaarzen te maken.
Herbelot Bibl. Oriental.

AHMET *Ben Abi Khaled*, toegenaamt *Ahval*, omdat hy eenoogig was, vizier van de Kalifs Mamon en Motassem. Hy volgde op Fadhel, den zoon van Sahal. De Kalif Motassem, den brief van een bevelhebber lezende, vondt daar in het Arabische woordt *Kala*, dat hy niet verstont. Hy verzocht daar van de verklaring van zynen vizier Ahmet, die het niet wist, waar op Motassem zeide: *Khalifah ommi u Vezier ami*; dat is: *de Kalif is onkundig, en de vizier ziet 'er geen gat door*: waar op hy naar iemandt in het voorvertrek liet zien; en Ben Zaivat, een geleerd man, aldaar gevonden zynde, liet men hem binnen komen, om het woordt *Kala* te verklaren. Deze leeraar zeide, dat dit woordt in 't Arabisch *voeder* betekende, dat nog groen was; en deze uitlegginge verschafte hem het vizierschap, dat Ahmet den eenoogigen ontnomen wierdt. *Herbelot Bibl. Oriental.*

AHMET, *Ben Aem Al-Coufi*, dat is, geboortig uit de stadt Coufah in Chaldea, was de schryver van de *Tarikh Fotouh*, dat de historie van de eerste overwinningen der Musulmannen is. *Herbelot Bibl. Oriental.*

AHMET *Ben Ali*, toegenaamt *Al-Monaggem*, de sterrekundige. Hy is de schryver van eene zeer wydlopige verhandelinge van de tydrekening, die hy den naam gaf van *Beian an Tarikh seni al zamam*: dat is, betoging van de tydrekenkundige merktekens der jaren. *Herbelot Bibl. Oriental.*

AHMET *Ben Arabschah*, schryver van twee werken, waar van het eerste genaamt is *Merat al-adab*, spiegel der goede werken en der geleerdheit. Het twede is, *Agiaib al Macdur fi Akhbar Timur*; de wonderbare uitwerkzelen van de voorzienigheit, die in de historie van Tamerlan bespeurt worden. Dit boek is in 't Arabisch gedrukt, en in 't Fransch vertaalt door P. le Vattier, Doctor in de geneeskunde. Die ervaren zyn in de Arabische tale, vinden vele misslagen in deze overzettinge. *Herbelot Bibl. Oriental.*

AHMET *Ben Atha*, een dichter, die zeer fraaie Arabische vaarzen over het eenzame leven gemaakt heeft. *Herbelot Bibl. Oriental.*

AHMET *Ben Avis*, de naam van een groot prins. Zie Avis.

AHMET, toegenaamt *Al-Kareb*, dat is, *de ketter*, een landbeschryver, van wien Abulfeda dikwils gewag maakt. *Herbelot Bibl. Oriental.*

AHMET *Ben al Thabib*, dat is, de zoon van den geneesmeester, een schryver, die over het boek van de uitlegginge heeft gearbeid. Hy was een groot Philosooph, en een scherpzinnig redenkundige. *Herbelot Bibl. Oriental.*

AHMET *Ben Joseph Abul Abbas*, toegenaamt *Al-Demeschki*, omdat hy uit de stadt Damascus geboortig was. Hy is de schryver van eene kronyk of algemene historie, genaamt *Akhbar al Doval*, enz. de welke met het 1008. jaar van de Hegire eindigt, dat het 1599. na Christus geboorte is, onder Schah Abbas, den eersten van dien naam, koning van Persië. *Herbelot Bibl. Oriental.*

AHMET, de zoon van Mobarezeddin, was de vierde prins van den stam der Modhafferiers. *Herbelot Bibl. Oriental.*

AHMET *Ben Nasser*, of, volgens anderen, *Ben Nezir*, *Ben Malek*, toegenaamt *Al-Khorai*, een van de vermaardste schryvers der Musulmansche overleveringen. Hy leefde onder de regering van den Kalif Vathek-Billah, die hem in de gevangenisse liet zetten, en vervolgens sterven, zo omdat hy niet wilde belyden, dat de Alkoran geschapen was, als omdat hy tot het Kalifschap geschikt was door de genen, die een eedgespan tegen den Kalif gemaakt hadden. *Herbelot Bibl. Oriental.*

AHMET *Kan*, heer en prins van de stadt en provincie van Samarcande. Hy wierdt door vonnis van de Doctoren of leeraars van die stadt geworgt, wegens zyne openbare verachting van de Musulmansche wet. Dit gebeurde in 't 488. jaar van de Hegire, het 1095. van Christus. Massoud, zyn neef, volgde hem in zyn vorstendom, hoewel hy twee zonen naliet, waar van de een, genaamt Dekak, in Damascus het bevel hadt; en de ander, Redhuan, of Rizuan, genoemt, heer van Aleppo wierdt. Deze prins was van den stam der Turquesquen, en wilde den Godsdienst der Carmathen vernieuwen. *Herbelot Bibl. Oriental.*

AHMET *Khan*, de zoon van Holagu, en broeder van Abaka, op wien hy volgde, was de negende keizer der Mogols van den stam van Genghis-Khan. 't Is de zelve, die den naam van Nicoudar Oglan droeg; doch nadat hy de eerste van alle de Mogols was, die het Mahometaansdom omhelst hadde, nam hy den naam van Ahmet aan. Hy schreef zeer wydlopig aan den Sultan Al-malek Al-manzur Kelaoun, koning van Egypten en Syrië, die toen de voornaamste van alle de Musulmansche prinsen was, om hem kennisse te geven van zyne bekeringe tot den Musulmanschen Godsdienst, dien hy in 't openbaar wilde belyden; en dat hy alle Musulmannen gunstig wilde zyn, met hen in alles te beschermen en te begunstigen. Hy volgde op Abaka, zynen oudsten broeder, ten nadele van den zoon, dien Abaka hadt nagelaten, en die Argoun genoemt wierdt, en bevestigde Schamsk Seddin en Athalmolk, zynen broeder, in alle hunne bedieningen, hen Magdelmolk Jezdi, hunnen hoofdvyandt, in handen gevende, om daar mede naar hun welgevallen te mogen handelen. De verandering van Godsdienst van dezen Sultan verwekte grote onlusten in zyne familie, en vervolgens door zyn gehele staatsgebiedt, omdat de Mogolistanen of Tartaren van dien tydt eene grote genegenheit voor de Christenen, en een ongemenen afkeer van de Mahometanen hadden; zodat deze prins, hoewel met zeer lossselyke hoedanigheden voorzien, hen nooit heeft kunnen winnen.

't Was van de eerste jaren van zyne regering af, namentlyk 1282. jaren na Christus geboorte, dat deze onlusten begonnen, en dat Athalmolk, broeder van Scham Seddin, storf. Argoun, zoon van Abaka, die Ahmet met verdriet op een troon zitten zag, dien hy oordeelde hem zelf toe te behoren, week aanstonts naar de provincië van Khorasan, alwaar hy alle toebereidzelen maakte, die hy nodig oordeelde, om den standaardt van den opstandt tegen den Sultan, zynen oom, te planten. Hy begon zich nochtans niet voor het 683. jaar van de Hegire opentlyk te verklaren, wanneer hy te Damegan quam legeren.

Ahmet, deze bewegingen te Bagdet, alwaar hy was, vernomen hebbende, liet zyne krygsbenden optrekken, onder het beleidt van Alinak, een verstandig en dapper krygshoofdt, die de verzamelde krygsbenden van Argoun wel haast verstrooide. Deze jonge prins, zich zonder leger bevindende, was genoodzaakt om wederom naar Khorasan te keren, en zich eindelyk in het kasteel van Burdeh op te sluiten, alwaar Alinak niet verzuimde hem ten eersten op te zoeken. Hy gebruikte geen geweldt om hem machtig te worden; maar wist hem zodanig te vleien door de verzekeringen, die hy hem gaf, van hem in de gunst van den Sultan, zynen oom, te herstellen, dat hy hem bewoog om by hem te komen; en hy bragt hem zelfs in 't keizerlyke leger: doch zo haast als hy aldaar quam, deet de Sultan hem opsluiten, en door vier duizend mannen bewaren.

Ahmet, nu oordelende alle gevaren te boven gekomen te zyn, nam voor om weder naar Bagdet te keren, zich aldaar aan de vermakelykheden over te geven, en de zoetigheden van den vrede te smaken. Eer hy vertrok, hadt hy nochtans aan Emir Bouga, die Argoun bewaarde, last gegeven, om hem maar zeven of acht dagen te laten leven; doch de zelve Emir Bouga met verscheide andere heren van het hof, die in des Sultans aardt geen genoegen namen, besloten om Argoun in vryheit te stellen, en op Alinak aan te vallen. Dit besluit wierdt zo haast uitgevoert als genomen. Alinak wierdt overvallen en gedood, met de voornaamste hoofden van den Sultan, die by de achterhoede van het leger, dat voorttrok, gebleven waren. Argoun zette zich aan 't hoofdt van de kloekmoedigsten, en vervolgde den Sultan, die, bericht gekregen hebbende van 't gene voorgevallen was, zich van de stadt Esfarain, alwaar hy nog was, naar het leger van zyne moeder, Koutai Khatoun genaamt, begaf, het welk naar den kant van Serab in de provincië van Adherbigian legerde; doch de lopers van Argoun vervolgden hem zo schielyk, dat zy hem binnen korten tydt inhaalden op een plaats, alwaar ze hem gemakkelyk meester konden worden, en hem naar 't leger van Argoun geleidden.

Deze prins gaf hem terstondt in handen van de Sultane Kongurtai, zyne schoonmoeder, wiens kinderen hy hadt doen sterven. Deze prinses draalde niet lang met hem van 't leven te beroven, om zich te wreken over de doodt, die hy hare kinderen hadt aangedaan. Dit gebeurde in het 683. jaar van de Hegire. *Khondemir. Herbelot Bibl. Oriental.*

AHMET *Ben Cassem al Andaloufi*, een Moor van Grenade, die in het 1599. jaar van Christus leefde, en die een werk heeft geschreven, waar in hy een Arabisch handschrift van St. Cæcilius, aartsbisschop van Grenade, aanhaalt. Het was, zo men zegt, op zestien lode platen met Arabische karakters ingedrukt, in een hol by de zelve stadt gevonden. Don Pedro de Castro y Quinones, toen aartsbisschop van Grenade, heeft 'er zelf getuigenisse van gegeven. Deze lode platen, die men naar Grenade benoemde, zyn sedert te Rome gebragt, alwaar men de zelve na een lang onderzoek, dat verscheide jaren duurde, onder het pausschap van Alexander den VII. apocryf verklaart heeft. Zy behelzen verscheide fabelachtige historien, rakende de kindsheit en opvoedinge van Christus, en het leven van Maria. Onder anderen staat 'er in, dat Jesus Christus, nog een kindt zynde, en in de school het Arabische A. B. lerende, zynen meester ondervroeg wegens de betekenis van ieder letter; en dat hy, nadat hy den zin en de letterkundige betekenis der zelven van hem verstaan hadde, hy hem in den verborgen zin van ieder letter onderwees. Dit handschrift is in de bibliotheek van den koning van Vrankryk, N°. 1043. *Herbelot Bibl. Oriental.*

AHMET

AHMET *Ben Caſſem*, ſchryver van de hiſtorie der geneesmeeſters, onder den tytel van *Akhbar al Athebba. Herbelot Bibl. Oriental.*

AHMET *Ben Fares Ben Zakaria*, toegenaamt *Al-Razi*, ſchryver van een Arabiſch woordenboek, genaamt *Mogemal*, of *Mugimel Allogat.* Deze Razi was geboortig uit de ſtadt van Rei, gelegen in Gebal, dat het bergachtige gedeelte van Perſië is. *Herbelot Bibl. Oriental.*

AHMET *Ben Hanbal*, een Muſulmanſch leeraar, leefde onder Motaſſem, achtſten Kalif van den ſtam der Abbaſſiden. Deze prins plaagde hem veel, omdat hy 't formulier niet wilde ondertekenen, dat hy wegens de ſcheppinge van den Alkoran hadt uitgegeven. *Herbelot Bibl. Oriental.*

AHMET *Ben Haſſan Al Khathib*, een leeraar, die de bedieninge van prediker in 't 712. jaar van de Hegire, het 1312. na Chriſtus, te Conſtantinopel waarnam. Hy is de ſchryver van een dichtſtuk in mateloze vaarzen over de geneeskunde. De Arabiers noemen dit ſlag van vaarzen *Ahiouzah. Herbelot Bibl. Oriental.*

AHMET *Ben Jahia*, de naam van een man van de ſtadt Damascus, door zyne ouderen aan Godt overgegeven en toegewyd, nadat zy de hiſtorie van Abrahams offerhande gehoort hadden. Ahmet, die deze hiſtorie las, nadat hy de offerhande en de gelofte zyner ouderen verſtaan hadde, vertrok aanſtonds uit den huize, en zeide tegen Godt: *Here, gy zult my van nu af aan in de plaats van mynen vader en myne moeder zyn.* Hy ging daar op ſtraks naar Mekka, alwaar hy zich ten dienſte des tempels ten eenemale overgaf. Na twintig jaren afwezigheits beving hem de luſt om zyne ouders te Damascus te gaan zien. Aan 't huis van zynen vader en van zyne moeder gekomen zynde, wilde hy zich aan hen bekend maken voor hunnen zoon Ahmet: doch deze goede luiden zeiden tegen hem: *'t Is waar, wy hebben voorhenen een zoon gehad, die dezen zelven naam droeg, en dien wy aan Godt overgaven: nu kennen wy noch Ahmet, noch Mahmud meer.* Een Perſiaanſch dichter heeft dit gevoelen in de volgende vaarzen uitgedrukt:

„ *Wy hebben u gegeven, Here, alles wat wy bezaten,*
„ *En wy hebben ons zelven, als ſlaven, in uwe banden verbonden.*
„ *Maar zo wy ons zelven, en alles wat ons dierbaar was, aan u hebben overgegeven,*
„ *Wy betuigen, Here, dat wy het zelve alleen om uwe liefde gedaan hebben.*

Herbelot Bibl. Oriental.

AHMET *Ben Iſmaël Al-Samani* volgde op zynen vader Iſmaël, ſtichter van den ſtam of 't ryk der Samaniden. Deze prins bezat, behalven Khoraſan, het grootſte gedeelte van Perſië, voornamentlyk omdat hy Amrou Ben Laith verſlagen hadde, die hem eenigen tydt de bezitting van het zelve betwiſtte. Ahmet dezen machtigen vyandt niet meer op den hals hebbende, vernam dat Haſſan Ben Ali, die van de afkomelingen van den groten Ali, ſchoonzoon van Mahomet, was, de provincie van Thabareſtan tegen hem hadde doen opſtaan. Deze beweging verplichtte hem, alles in 't werk te ſtellen om hem tot reden te brengen. Hy was op de jagt, als hy de tyding van dezen opſtandt ontfing, en hadt reets laſt gegeven, dat men zyne legerplaats zou in brandt ſteken, om elders te jagen: doch zo haaſt, als hy dit bericht ontfangen hadde, was hy genoodzaakt derwaarts te rug te keren. Hy moeſt dan op geheel wat anders dan op de jagt denken, ten zyne benden ſchikken om tegen den vyandt te trekken: doch hy was naauwlyks in zyne legerplaats gekomen, of de zelve geraakte in den brandt, die alles verteerde, wat niet haaſtig gered wierdt. De ſterrekykers van zyn hof wierden over dit toeval geraadpleegt, die alle van gedachten waren, dat het een zeer quaad voorteken voor zyn perſoon was. En zeker, zyn leger was nog geen twee dagen voortgetrokken, of hy wierdt door zyne eigene ſlaven in zyne tent vermoord; miſſchien om de voorzegging zyne vervulling te doen hebben. Dit gebeurde in 't 311. jaar van de Hegire, het 913. na Chriſtus; nadat hy zes jaren en omtrent zes maanden geregeert hadde. *Herbelot Bibl. Oriental.*

AHMET *Ben Iſraël*, een ſterrekundige van grote achting, leefde onder het Kaliſchap van Vathek Billah. *Herbelot Bibl. Oriental.*

AHMET, toegenaamt *Gheduc*, of *Ghedic*, dat in 't Turkſch betekent eenen, die zyne voorſte tanden quyt is; wierdt door Mahomet den II, Turkſch keizer, tot de grootſte waardigheden van het Turkſche ryk verheven. Hy was ſlechts een Solak, dat is van het getal van de lyfwachten te voet, die altyd rondom het paardt van den Sultan lopen, wanneer hy uitrydt, en die zommigen met de Peiks, dat knechten te voet zyn, ondereen vermengen. De oorzaak van zyn geluk was een ſnedig zeggen tegen den Sultan, die op den weg met hem redeneerde. Hy zeide tegen den zelven, dat een prins in der daadt niet groot was, zo hy van kleine dingen geen grote, en van grote geen kleine dingen wiſt te maken. Hy wierdt eindelyk door de gunſt van zynen meeſter, en door de verdienſten, die hy verkreeg in de grote bedieningen, die hy bekleedde, een van de grootſte mannen van het Ottomanniſche gebiedt. Hy was het, die de ſtadt Otranto in Calabrië in 't jaar 1480. na Chriſtus geboorte innam, en Gem, broeder van Bajazeth den II. verſloeg, en hem noodzaakte de vlucht naar Italië te nemen. Doch de argwaan, dien Bajazeth tegen hem opvatte, ziende, dat de Janitzaren, die hem gedreigt hadden zynen broeder Gem te herroepen, veel by hem quamen, deet den zelven beſluiten hem met zyne eigene handen te doden, 't geen hy op een groten maaltydt volvoerde, dien hy aan alle de viziers in zyn Serrail gaf. *Herbelot Bibl. Oriental.*

AHMET, toegenaamt *Adherbigiani*, miſſchien omdat hy uit de provincie van Adherbigian in Perſië was, een Arabiſch ſchryver, van wien wy eene Arabiſche letterkunſt hebben, genaamt *Ekſir al Saadet.* Hy ſtorf in 't 800. jaar van de Hegire. *Herbelot Bibl. Oriental.*

AHMET *Ben Edris*, een Mahometaanſch Godgeleerde, die voor eenige eeuwen een boek van verſchillen tegen de Chriſtenen geſchreven heeft, waar in vele fabelachtige en belagchelyke dingen gevonden worden. *Hottinger. Bibl. Orient. lib.* II. *cap.* 2, 5.

AHNAF *Ben Cais Ben Moaviah* wordt geſtelt onder de Muſulmanſche doctoren van den tweden rang, die den naam van *Tabein* dragen, een woordt, dat *de volgende* betekent, dewyl zy onmiddelyk op de eerſte volgen, die men *Sahabah*, dat is de *medgezellen* of *tydgenoten* van den Propheet, noemt. Dit is niet, omdat Ahnaf niet ten tyde van Mahomet zoude geleeft hebben, maar omdat hy hem noch gehoort, noch gezien heeft; daarom mag hy de voorrechten van die van den eerſten rang niet genieten, die alle dit voordeel gehad hebben. Deze man was voornamentlyk wegens zyne geduldt en zyne goedheit geacht. Men verhaalt van hem, dat hy, op den weg iemandt ontmoet hebbende, die hem een langen tydt met bedreigingen en laſteringen verzelde, wanneer hy by de plaats gekomen was, daar hy henen ging, tegen den zelven zeide: „ Zo gy nog „ iets tegen my te zeggen hebt, zeg het eer wy in dit dorp komen, „ uit vreze, dat u niet iemandt hore, en uwe laſtering met laſtering „ vergelde". Deze gemoedsgeſtalte wierdt door Mahomet zo heerlyk bevonden, dat hy Godt voor hem badt met deze woorden: *Here, hebt medelyden met Ahnaf, dewyl hy aan alle menſchen niets anders dan alles goeds wenſcht*, en door deze bede verkreeg hy voor hem de genade van het Muſulmanſchap; gelyk deze vertelders van fabelen in de levensverhalen van hunne heiligen voorgeven. *Herbelot Bibl. Oriental.*

AHOAH, de zesde zoon van Bela, en kleinzoon van Benjamin, een van de XII. patriarchen. I. *Chron.* VIII. 4. Zyne nakomelingen wierden Ahohiten genoemt. II. *Sam.* XXIII. 18. I. *Chron.* XI. 12, 29. XXVII. 4. Zyn naam betekent, *doorn* of *prikkel. Simon Dict. de la Bible.*

AHOHI, vader van Dodo, en grootvader van Eleazar, een van Davids dappere helden. II. *Sam.* XXIII. 9.

AHOLA, en AHOLIBA. Zie Ohola en Oholiba.

AHOLIAB, een zoon van Ahiſamak, een Iſraëliet van den ſtam van Dan. Hy wierdt met Bezaleël tot het bouwen van den tabernakel en de gewyde vaten gebruikt, omdat hy, vervult met den geeſt Gods en met wysheit, een zeer vernuftig werkmeeſter was. *Exod.* XXXV en XXXVI.

AHOLIBAMA was de vierde vorſt van Idumea, van de nakomelingen van Eſau. Hy volgde op Jerheth, en hadt Ela tot zynen opvolger. I. *Chron.* I. 52.

AHOLIBAMA, de dochter van Ana, en kleindochter van Zibeon den Heviter. Zy was eene der huisvrouwen van Eſau, en moeder van Jehus, van Jaëlam, en van Korah. *Gen.* XXXVI. 5.

AHRAH, de derde zoon van Benjamin, een van de XII. patriarchen, waar van I. *Chron.* VIII. 1. geſproken wordt. Zyn naam betekent, *reuk des broeders. Simon Dict. de la Bible.*

AHUAZ, in 't Latyn *Ahuaza*, eene ſtadt van de provincie van Khureſtan, dat het oude Suſiana is. Zy is aanmerkelyk door hare grootheit en door haar gebiedt, dat eene kleine provincie uitmaakt, die ook haren naam draagt. Men ſteltze gemeenlyk op 85. graden lengte, en 31. Noorder breedte. Zy legt vyftig Perſiaanſche mylen van de ſtadt Vaſſeth, aan den Tiger gelegen, en tachtig van de ſtadt Ispahan. De provincie, die ook den naam van Ahuaz draagt, bevat de ſteden van Toſter, Carcoub, Daourac, Asker Mocrem, en Ram-hormoz. Zy legt in 't geheel onder het derde klimaat. Eenigen voegen ook by het getal van deze ſteden die van Thib. Daar zyn verſcheide vermaarde ſchryvers uit dit landt oorſpronkelyk; waarom men hen den toenaam van *Ahuazi* geeft. Een van hen heeft over *Euclides* geſchreven. Een ander, genaamt Mohammet Ben Houſſain, is ſchryver van het boek, genaamt *Feraid u Kelaid.* 't Is eene verzameling van ſtaat-en zedekundige gedachten, en wordt in de bibliotheek van den koning van Vrankryk gevonden onder No. 925. Haſſan Ben Tamali, die in 't 446. jaar van de Hegire leefde, is ſchryver van een boek, dat den tytel heeft van *Acnaa fil Kerat*, 't geen eene leerwyze is om den Alkoran wel te lezen. Hy wordt ook *Ahuazi* genoemt. Men kan verzekeren, dat de Arabiers de zelve provincie Ahuaz noemen, waar aan de Perſianen den naam van Khusistan geven. Want de Hiſtorien van Moczeddoulat en van Solthaneddoulat zeggen, dat Toufter, of Soufter, dat de oude ſtadt Suza is, voor des zelfs hoofdſtadt gehouden wordt. *Baudrand. Herbelot Bibl. Oriental.*

AHUMAI, een zoon van Jahath, van den ſtamme Benjamin. I. *Chron.* IV. 2.

AHUN, in 't Latyn *Agedunum*, en *Acedunum*, een vlek in Vrankryk, met eene abdy, naby Limouſin, aan de Creuſe, drie mylen van de ſtadt Gueret ten Ooſten. *Davity Deſcript. de la France. Baudrand.*

AHUSEN, een ſteedtje in Weſtphalen, in het ſticht Munſter gelegen. Voor dezen behoorde het aan de heren, die hier van den naam droegen, gelyk van Otto, een heer van Ahuſen, gewag wordt gemaakt, die men wil dat in 't jaar 1305. zou geleeft hebben, als ook van Johannes van Ahuſen, 't welk de biſſchop van Munſter door den graaf van Teklenburg en Lippe, benevens Delpena, heeft laten verwoeſten. Naderhand is de verblyfplaats van vele biſſchoppen aldaar geweeſt, en zoude de ſtadt Bucholt en het oordt Meppen mede tot dit gebiedt behoort hebben. Wanneer de biſſchop van Munſter in 't jaar 1306. met dien van Osnabrug in oorlog was, bevondt zich in zyn leger onder anderen ook een heer van Ahuſen. *Krantz. in Metrop. l.* VIII. *c.* 52. *Erthman Chron. Oſnab. Hamelman. Famil. emort. lib.* I. *pag.* 6. *Spener. Thuria inſign. lib.* III. *c.* 29.

AHUSSEN, gemeenlyk Auhussen genoemt, een Benediktyner klooſter in Brentshal gelegen, dat graaf Mangold van Tubingen

gen in het dorp Langenau, die van Ulm tegenwoordig toebehorende, omtrent het jaar 1125. gesticht heeft, van waar het door zynen zoon op de tegenwoordige plaats is overgebragt. De eerste abt was genoemt Siegfrid. De andere telt Stengel *in Mantissa ad Comment. R. A. V. cap.* 23. op, die zelt de laatste abt aldaar geweest is. Keizer Ferdinand de II. ruimde het na den slag van Nordlingen aan de Roomsch-Catholyken weder in; doch door den Westphaalschen vrede is het aan het huis van Wurtenberg gebleven, en daar op in den vorigen staat gestelt. *Marian. T. S. document. rediv. Monast. Wirtemb.*

AHUUS. Zie AHAUS.

AHUZZAM, de zoon van Aschur en van Naara, van den stam van Juda. I. *Chron.* IV. 6.

AHUZZATH was een vriendt van Abimelech, den koning der Philistynen, dien hy met Pichol, des konings krygsoverste, verzelde, wanneer hy by Isaak quam, en een verbondt met hem maakte. *Gen.* XXVI. 26. Onkelos neemt dit niet voor een eigen naamwoordt, maar voor een *Appellativus*; doch hy wordt door J. le Clerc over deze plaats van Genesis tegengesproken.

AI, of HAI, eene stadt van den stamme Simeon, by Beth-Aven gelegen, *Jos.* VII. 2. Beth-el was ten Westen, Aï ten Oosten, *Gen.* XII. 8. *Jos.* VIII. 9. 11. Josephus noemt deze stadt Aina; de zeventig overzetters Aggai. Des zelfs inwoners vielen in den aanvang met veel moedt op de Israëliten aan, die zy kloekmoedig verjoegen, eenige benden van Josua versloegen, en zes en dertig van de dapperste en voornaamste Israëliten doodden; Godt het zelve aldus toelatende, om de heiligschending te wreken, die Achan begaan hadde in het nemen van den buit van Jericho. Nadat Josua zyn leger gezuivert hadde door de doodt van deze godlozen, deet hy het zelve tegen deze grote stadt trekken; en, om de zelve te overrompelen, leidde hy by nacht hinderlagen omtrent hare muren, om met het aanbreken van den dag hare inwoners in eene schermutzeling te wikkelen. Dewyl de overwinning, die de vyanden den vorigen dag behaalt hadden, hen stout maakte, zo berieden zy zich niet lang om handgemeen te worden. De Israëliten veinsden te vluchten. Die van Aï volgden hen met allen man uit de stadt op het spoor, hen vervolgende, en zich inbeeldende reets alles gewonnen te hebben; maar, alzo zy verstrooit waren, gaf men het teken aan de genen, die in de hinderlagen waren, die terstont in de stadt trokken, daar zy niet veel tegenstandt vonden; dewyl alle de genen, die bequaam waren om te stryden en tegenstandt te bieden, uitgetogen waren om Josuaas benden te vervolgen. Door dit middel wierden de Israëliten gemaklyk meester van Aï. Zy deden daar in eene schrikkelyke slachting, en verschoonden niemandt van alle de genen, die in hunne handen vielen. Men verkreeg daar een geweldigen buit, en men voerde eene menigte van vee van daar weg. De koning zelfs, die aan 't hoofdt van zyne benden was, en die zich dapper verweert hadde, ziende dat'er gene van de zynen overig waren, liet den moedt zakken en zich gevangen nemen. Hy wierdt Josua aangeboden, die hem deet doden, en de stadt met vuur verbranden. *Josua* VIII.

AI, een vlek van Vrankryk, in Champagne aan de Marne, vermaard door zyne wynbergen en zyne wynen, die lekker zyn. Het legt omtrent tegen over de stadt Eperney, die aan de linker zyde van deze rivier is.

AIA, een zoon van Zibeon, van het geslacht van Esau. *Genes.* XXXVI. 24. Hy was een broeder van Ana, die de muilen in de woestyne gevonden heeft, toen hy zyns vaders ezels weidde.

AIA wordt in het Hebreeusch zekere roofvogel genoemt. *Leviticus* XI, 14. wordt het zelve woordt door *Gier* vertaalt. Op de zelve wyze zet het ook Hieronymus over. De Syrische overzetter vertaalt het door *rave*; en de Arabische door *uil*. Bochard meent, dat het een kleine gespikkelde jagtvogel is, die men krem of smeerle noemt.

AIABIRA en AYABIRA, eene stadt van Zuid-Amerika in Peru, tusschen de stadt Cusco en het meir van Titicaca, 35. mylen van deze stadt ten Zuiden. *Baudrand. Hofman. Lexicon Univers.*

AIAC, een klein steedtje van Vrankryk in Languedok, met eene pastory in het kerkgebiedt van Narbonne. *Davity Descript. de la France.*

AIADH, *Ben Moussa al Jahassi*, ook *al-Sebti* toegenaamt, omdat hy uit de stadt Sebtah was, die wy tegenwoordig Ceuta in Afrika noemen. Men noemt hem ook zeer dikwils *Cadhi Ajadh*, omdat hy Cadi, en *Al-Magrebi*, omdat hy een Afrikaan was. Hy wierdt in 't 470. jaar van de Hegire, het 1077. na Christus geboren. Hy heeft eene Historie van Cordua geschreven, genaamt *Akhbar al Corthobin*; en een Godsdienstig boek, genaamt *Azhar al Riadh*; *de Bloemen der velden*, als of men zeide, degeestelyke weide; een ander, genoemt *Schafa fi taarif hokouk al Mostafa*, dat van de voorrechten van Mahomet handelt. Dit boek is onder die van zynen Godsdienst zeer geacht, en door Schemeni verklaart. Men vindt het in bibliotheek des konings van Vrankryk No. 582. Aiadh storf in 't 544. jaar van de Hegire, het 1149. na Christus, en wierdt in de stadt Marokko begraven. Ben Schonah telt nog onder de werken van dezen leeraar, *Akmal fi scharch Moslem*, dat is, van de volmaaktheden, die het woordt van *Moslem*, of *Musulman*, dat het zelfde is, bevat: dat van *Mescharek Alanuar*, de geboorte, of, om het woordt voor woordt over te zetten, de opgang, of de zon, het licht doende opgaan. Het oogmerk van dit boek is de naauwkeurigste overleveringen te verklaren. *Herbelot Bibl. Oriental.*

AIASCH, *Jahia ben Aiasch Ben Salem Al-Assedi*, aan wien men nog den naam van *Aboubecr Schaabah* geeft, een zeer geacht leeraar onder de Musulmannen. Zy zeggen dat hy den Alkoran 24000. malen gelezen hadde, en dat 'er een lichtstraal uit zyn borst schoot, die men in 't eerst voor een vlek van melaatsheit aanmerkte. Zyn leven was zeer gestreng, dewyl hy vyftig jaren op den grondt geslapen hadde. *Herbelot Bibl. Oriental.*

AIBERTUS, een Spanjaardt van afkomst, abt van Citeaux, schreef een werk van vermaarde mannen van zyne orde; 't welk van Henriquez *in Menol.* en van Carolus de Visch *in Bibl. Cisterc.* wordt aangehaalt.

AIBLING, een marktvlek in Beyeren, in het rent-ampt Munchen, van de ouden onder de beste van 't landt getelt; doch naderhand door vuur en oorlog zeer vermindert. Op des zelfs slot is een gouverneur. Aldaar is ook een landgerecht, waar onder de heerlykheit Valkensteyn en 't graafschap Vallay nevens vele andere plaatsen behoren. *Chur-Bayern p.* 126.

AICARD. Zie ACHARD.

AICELIN. Zie MONTAIGU.

AICHA, of AICHACH, eene kleine stadt in het Beyersche rent-ampt Munchen 3. of 4. mylen ten Noord-Oosten van Augsburg, aan de rivier Par gelegen. Het is tamelyk wel gebouwt, en met een wal met dubbelde watergraften en met een oud kasteel voorzien. In 't jaar 1704. wierdt het van de Engelschen ingenomen, en ten meesten dele verbrant.

AICHELBERG, een oud en meest vervallen kasteel in Karinthië tusschen Offiach en Wernberg, aan een hogen berg in eene wildernis. In voorgaande tyden was 't een groot en sterk kasteel, den Aichelbergers toebehorende: die voor eenigen tydt reets zyn uitgestorven, waar op de graven van Khevenhiller zich vryheren van Aichelberg noemden. Doch eindelyk is dit bezit aan de graven Galler gekomen. In Karinthië is ook nog een kasteel Aichelburg, dat het stamhuis van de vryheren van Aichelburg is. *Valvasors Cärnthen p.* 6. 8.

AICHER, (Otto) een Benediktyner monnik, was Professor in de zedelyke Philosopie en Historien te Saltsburg, de zetel der aartsbisschoppen van dien naam in Beyeren, naby het graafschap Tirol gelegen. Hy heeft geschreven:

Iter Poëticum.
Hortus variarum Inscriptionum. 1676.
De Comitiis Romanorum. 1678.
Georg Matth. Konig Biblioth. vet. & nov.

AICHHEIM, een kasteel met eene heerlykheit aan de Iller, in Zwaben, omtrent halve weg tusschen Ulm en Memmingen. In voorgaande tyden was 't een graafschap, en behoorde aan de graven van Aichheim, van wien het zelve na 't overlyden van den laatsten graaf, door het huwelyk van Lucia, gebore gravin van Aichheim, in Koenraad, vryheer van Rechberg, omtrent het jaar 1323. aan de Rechbergsche familie, en van de zelve, mede door huwelyk, in 't jaar 1677. aan de graven van Limburg en Styrum gekomen is. In 't jaar 1680. wierdt het kasteel door den donder aangestoken, en in de assche gelegt. *Imhof N. P. l.* VII. *c.* 11. *n.* 5. *Lucæ Grafen-zaal P.* II.

AICHSPALT, (Petrus van) een man, van geringe ouders te Trier geboren, wierdt keurvorst van Ments. Zie Petrus *van Aichspalt*, keurvorst van Ments.

AICHSTADT, of EICHSTAT, in 't Latyn *Aichstadium*, of *Dryopolis*, eene bisschoppelyke stadt aan de rivier Altmuhl, vyf mylen van Donauweert, op den Beyerschen of Noordgauschen bodem gelegen: doch nevens haar bisdom tot den Frankischen kreits behorende. Van den oorspronk van haren naam zyn verscheide gevoelens: doch het waarschynlykste is, dat hy van de eiken afkomt, en dat 'er een eikenbosch zal geweest zyn, alwaar deze stadt tegenwoordig gelegen is. Zommigen noemen haar ook *Aureatum*, of *Chrysopolis*, ter gedachtenis van het aloud en door de Hunnen verwoeste Aureati, waar van men zegt dat nog hedendaags tusschen Eichstadt en Nassenfels op een plaats, Weissenkerk genoemt, kentekens te vinden zyn. Hare bisschoppen dragen daarom ook den naam van *Episcopi Aureatenses*. Haren oorspronk is zy aan St. Wilibaldus verschuldigt; want na dat Zwigger, graaf van Hirschfeldt, met bewilliging van den hartog Utilo van Beyeren deze landstreek aan den heiligen Bonifacius hadt gegeven; doch deze die wederom aan St. Wilibaldus, van koninklyken stamme uit Engelandt, overliet, die om aan deze woeste en eenzame plaats het Christen geloof uit te breiden aldaar een Benedictyner klooster stichtte, en daar in woonde, zo hebben meer menschen zich aldaar ter nedergezet, tot dat eindelyk de stadt aan den oever van de Altmuhl tusschen twee bergen of liever vruchtbare heuvelen omtrent het jaar 740. is begonnen, en naderhand gedurig vermeerdert. De Domkerk heeft gemelde Wilibaldus ter eere van de heilige maagdt Maria gesticht; die van zyne navolgers dikwils is verandert en vernieuwt, tot dat eindelyk de XXXIV. bisschop Engelhard in de XIII. eeuw het tegenwoordige gebouw gesticht heeft, en het zelve van de volgende bisschoppen versiert is. Omtrent een half uur van de stadt legt het kasteel in de bisschoppelyke verblyfplaats van St. Wilibaldsburg, in 't gemeen Walpersburg genoemt, op een rots, en is van Bertholdus, die uit den huize der burggraven van Neurenberg in 't jaar 1355. bisschop wierdt, gebouwt: doch van zyne navolgers, in zonderheit van Martinus van Schaumberg, Johan Koenraad van Gemmingen, en Johan Christoffel van Westerstette vergroot en versiert. Onder anderen heeft van Gemmingen, die in 't jaar 1612. storf, acht fraaie tuinen daar aan laten maken. In 't jaar 1458. heeft Lodewyk, hartog van Beyeren, Aichstadt belegert; doch is, na een gesloten verdrag, wederom afgetrokken; maar wanneer in 't jaar 1460. het verdrag gebroken wierdt, heeft hy het zelve vermeestert. In 't jaar 1633. wierdt het kasteel Wilibalds-berg en de stadt van den hartog Bernhard van Saxen-Weymar in de lente verovert, maar in den volgenden herfst van den keur-Beyerschen overste Johan de Weerth weder ingenomen; en hoewel de Zweden in 't jaar 1634. in 't laatst van

van January, Aichstadt trachtten te bemachtigen, en 't zelve by hunnen aftocht in brandt staken, hebben zy den Wilibalds-burg niet kunnen veroveren. *Wilibaldus in vita Bonifacii. a Rebdorff Annal. Marschal. Chron. Elwang. Munsteri Cosmogr. Gresser. de Episc. Aichstad. Zeileri Topogr. Francon. Sagitt. antiq. Thuring. cap.* 18. *Spangenb. Hist. Bonifac. cap.* 30. *en* 38. *Hauck. herrlichheit der Francken cap.* 28.

AICHSTADT, een bisdom, dat naar des zelfs hoofdstadt den naam draagt, leggende tusschen de twee markgraafschappen Anspach en Bareyth, in den opper-Palts, in den Beyerschen en Zwabischen kreits, en onder Franken gerekent, waar in des zelfs bisschop een voorname standt, en ook van de oude tyden af een vorst van 't Duitsche ryk is. Bonifacius, aartsbisschop van Ments, heeft het zelve met bewilliging van Karloman gesticht, nadat hem, gelyk boven gemeldis, van graaf Zwigger van Hirschfeldt een groot gedeelte van zyn graafschap aan de rivier Altmuhl van het kasteel Nassenfels tot Weissenkirchen geschonken was, en Wilibaldus tot eersten bisschop was aangestelt, en hem ook de eerste plaats onder de andere Suffraganen nevens de waardigheit van gedurigen kancelier der Mentzische kerke was opgedragen. Deze Wilibald bouwde alhier een klooster, 't welk aanleiding tot vergroting van de stadt en 't bisdom gaf; gelyk dan ook de goederen van 't bisdom naderhand door milddadigheit van Gebhard, den laatsten uit het geslacht der graven van Hirschberg, als ook van keizer Arnulphus en Frederik den I. waar van hy den eersten het ryke klooster Hasenried en den anderen het vlek Lebdorff daar toe gegeven heeft, als ook door de voorzorge van verscheide bisschoppen zeer vermeerdert zyn. Bruschius zegt van deze bisschoppen, dat zy boven alle anderen in Duitschlandt tot de algemene ruste genegen waren, en nooit eenig verschil aanvingen. Zy hebben vele edellieden, als ook vorsten en graven, tot hunne vasallen gehad; en hun geestelyk gebiedt strekte zich door de opper-en neder-Palts uit. Wat de erfampten van dit sticht belangt, het heeft van ouds tot maarschalken gehad, eerst den ridder van Kuttenheim, naderhand dien van Dorner, en tegenwoordig de vryheren van Schenk en graven van Castel; tot erfkamerheren eertyds de ridders van Oettingen, nu dien van Schaumberg; tot erftafelmeesters in voorgaande tyden de ridders van Mur, tegenwoordig de edelen van Leonroth; tot erfschenkers eertyds de ridders van Arberg, tegenwoordig die van Eybe.

Naamlyst van alle de bisschoppen van Aichstadt.

1. *St. Ulibald*, van 't jaar 745, tot 't jaar 781.
2. *Gerochus*, storf in 't jaar 802.
3. *Aganus*, of *Agamus*, storf in 't jaar 819.
4. *Adelungus*, storf in 't jaar 841.
5. *Attinus*, of *Altunus*, storf in 't jaar 858.
6. *Otker*, storf in 't jaar 880, of 881.
7. *Gottschalk*, storf in 't jaar 882.
8. *Erchenbald*, een van de nakomelingen van Karel den Groten, storf in 't jaar 902.
9. *Udalfried*, storf in 't jaar 933.
10. *Stargand*, storf in 't jaar 955.
11. *Reginald*, storf in 't jaar 989.
12. *Meingosz*, of *Megingaudus*, graaf van Lechsmund, bloedverwant van keizer Henrik den II. storf in 't jaar 1014.
13. *Guntzo*, of *Gundacker*, storf in 't jaar 1019.
14. *Walther*, storf in 't jaar 1021.
15. *Heribert*, storf in 't jaar 1042.
16. *Gottsman*, broeder van den voornoemden, storf in 't jaar 1042.
17. *Gebhard*, graaf van Calw, of van Tollnstein en Hirsperg, storf in 't jaar 1057.
18. *Gundakker* de II. storf in 't jaar 1075.
19. *Udalricus* de I. storf in 't jaar 1099.
20. *Eberhard*, markgraaf van Steinfurt, storf in 't jaar 1111.
21. *Udalricus* de II. storf in 't jaar 1125.
22. *Gebhard* de II. graaf van Hirsperg, storf in 't jaar 1149.
23. *Burckard*, afgezet in 't jaar 1153.
24. *Koenraad* van Marsperg, of van Morspach, storf in 't jaar 1171.
25. *Egilolphus*, deet afstandt.
26. *Otto*, storf in 't jaar 1096.
27. *Herdovicus*, graaf van Sultzbag, of van Hirsperg, storf in 't jaar 1233.
28. *Frederik* van Hauenstadt, storf in 't jaar 1226.
29. *Henrik* van Ziplingen, storf in het jaar 1229.
30. *Henrik*, edel-heer van Tischingen, storf in 't jaar 1234.
31. *Henrik* van Ravensperg, storf in 't jaar 1237.
32. *Frederik* van Parsberg, storf in 't jaar 1246.
33. *Henrik*, hartog van Wurtenberg, storf in 't jaar 1259.
34. *Engelhard*, of *Ekhard*, storf in 't jaar 1261.
35. *Hildebrand* van Mern, storf in 't jaar 1279.
36. *Reinbott* van Mullnhard, storf in 't jaar 1297.
37. *Koenraad* van Pfeffenhuisen, storf in 't jaar 1305.
38. *Johan* van Dierpheim wierdt in 't jaar 1307. tot een ander bisdom geroepen.
39. *Philip* van Rothshauzen, een Cistercienzer, storf in 't jaar 1322.
40. *Marquard* van Haglen, storf in 't jaar 1324.
41. *Gebhard* van Graisbach, storf in 't jaar 1327.
42. *Frederik*, landgraaf van Leugtenburg, in wiens plaats het domkapittel, tegen wille en dank van den paus, *Frederik*, burggraaf van Neurenberg, verkoor.
43. *Henrik*, erfschenker van Rheinek, storf in 't jaar 1343.
44. *Albregt* van Hohenfels, storf in 't jaar 1355.
45. *Berthold*, burggraaf van Neurenberg, storf in 't jaar 1365.
46. *Raban* van Wilburgstetten, storf in 't jaar 1383.
47. *Frederik*, graaf van van Oettingen, storf in 't jaar 1415.
48. *Johan*, vryheer van Heydek, storf in 't jaar 1429.
49. *Albregt* van Rechberg, storf in 't jaar 1445.
50. *Johan* van Aych, storf in 't jaar 1464.
51. *Wilhelm*, edel-heer van Reichenau, storf in 't jaar 1496.
52. *Gabriel* van Eyb, storf in 't jaar 1535.
53. *Christopher*, maarschalk van Pappenheim, storf in 't jaar 1539.
54. *Mauritius* van Hutten, storf in 't jaar 1552.
55. *Eberhard* van Hirnheim, storf in 't jaar 1560.
56. *Martyn* van Schaumberg, storf in 't jaar 1590.
57. *Casper* van Sekkendorf, storf in 't jaar 1595.
58. *Johan Koenraad van* Gemmingen, storf in 't jaar 1612.
59. *Johan Christoph.* van Westerstetten, storf in 't jaar 1637.
60. *Marquard Schenk* van Castel, storf in 't jaar 1685.
61. *Johan Eucharius Schenk* van Castel, storf in 't jaar 1697.
62. *Johan Martyn* van Eyb, verkoren den 6. April des jaars 1697. storf in 't jaar 1704.
63. *Johan Antoon Knobel* van Catzenelnbogen, verkoren den 9. February des jaars 1705.

Wilibald. in vita Bonifacii. Otho l. I. *c.* 45. *Annal. Francor. Fuldens. Rebdorf in Annal. Marian. Scotus ad ann.* 746. *Hermann. Contract.* 747. *Adelbertus qua ratione sub Eugen.* III. *P. M. Monast. Heidenheim ad ord. S. Bened. redierit. Philip. Episcop. Aichstad. de patron. eccles. Avent. Annal. Bojor. Bruschius de Episc. Germ. Gretser. catol. Episc. Aichstad. Spangenberg in Bonif. Zeileri Topograph. Franc. Imhof N. P. l.* III. *c.* 6. *Speneri Opus Her. spec. l.* III. *c.* 42. *Sagittarii Antiq. Thuring. c.* 18.

AIDAN, zoon van Gontran, of Goran, koning van Schotlandt, overwon de Saxen en Picten, en regeerde met voorzichtigheit door den raadt van Columbanus uit Ierlandt, die naderhand abt te Luxeuil wierdt. Hy storf in 't jaar 604. of 606. *Beda lib.* III. *Hist. Angl.*

AIDAN, geboortig uit Ierlandt, bisschop van Lindisfarne in Engelandt. Hy wierdt ontboden door Oswal, koning van Northumberlandt, die aan Segenus, abt van 't klooster van Hy, op een eilandt tusschen Ierlandt en Schotlandt gelegen, geestelyken van zyn klooster verzocht om tot bekering van de Engelschen te arbeiden. Deze abt stelde Aidan aan hun hoofdt, en deet hem de bisschoppelyke ordening ontfangen. Daar was geen bisdom van Jork meer. Oswal gaf aan Aidan het landt van Lindisfarne op een halfeilandt in 't Noorden van zyn koninkryk, aan den kant van Schotlandt, alwaar het bisdom van Jork overgebragt wierdt. Aidan stelde in deze nieuwe kerke de kloostertucht, volgens den regel van St. Colombanus en de gebruiken der Ieren, in. Na de doodt van Oswal, die in 't jaar 642. sneuvelde in den slag, dien Pinda, koning van Mercie, hem leverde, wierdt het koninkryk van Northumberlandt tusschen Oswy, zynen broeder, en Oswin, beide zonen van Osrik, die te voren in 't landt geregeert hadt, verdeelt. Aidan was by dezen laatsten in grote achting. Hy voorzeide zyne doodt, en overleefde hem maar twaalf dagen, stervende den laatsten van Augustus 651. *Beda Hist. Angl. lib.* III. *cap.* 1. 14. *Baron. an. C.* 634. 651. *Baillet vies des Saints.*

AIDEM, *Ben Ali*, toegenaamt *Al-Gialdeki*, of *Gialheki*, wegens zyne zwaarlyvigheit, of de grofheit van zynen stem. Hy is de schryver van een boek, zwaar wegens de stoffe en grootte, dewyl het vier dikke delen vervat. Het heeft ten tytel: *Borhan fi Asrar elm Almizan*; waar in van alle de delen van de wysbegeerte wordt gehandelt. Deze leeraar zegt, dat hy dit werk zamengestelt heeft, om tot eene uitlegginge voor de boeken van Belinas en Gaber te dienen. Wy hebben ook van dezen schryver een boek, rakende het *gebedt*, waar van de tytel is: *Boghiat al-Khabir*. Hy storf in de stadt van Damascus in 't 740. jaar van de Hegire, het 1339. na Christus. *Herbelot Bibl. Oriental.*

AIDES, dat is *Onderstanden*, noemt men in Vrankryk alle belastingen, die de koning, behalven de gewone inkomsten van zyne kroon, wanneer de zelve te kort schoten, van de onderdanen vorderde. In dezen zin begreep men onder den naam van Aides alle ongewone lasten, als de *Tailles*, *Gabelles*, *Tiendens*, en alles, wat van de inkomsten en koopmanschappen betaalt wordt. Dit slag van Aides begon men te heffen onder het derde geslacht der koningen van Vrankryk, en inzonderheit sedert Philips den Schonen. In eene byzondere betekenis noemt men tegenwoordig Aides de lasten, welke de koning heft van de koopmanschappen, die verkocht of verzonden worden; zodat zy aldus van de Tailles en Gabelles onderscheiden worden. Eertyds wierdt voor deze Aides een stuiver van ieder Fransche gulden genomen; en eenigen geloven, dat de zelve vastgestelt wierden onder de regering van Karel den V. omtrent het jaar 1270. De Gabelle wordt genomen van het zout; de Taille van de personen, en de Aide van de vervoerde of verkochte goederen in 't groot of in 't klein, en inzonderheit van de wynen en anderen dranken. *Des Maisons Traité des Aides.*

AIDHAB, eene stadt van Egypten, die zommigen in de provincie van Samar stellen. De pelgrims van Mekka, die uit Caïro vertrekken, en den weg van de Rode zee langs den oever der zelve nemen, zonder daar over te varen, trekken ten Zuiden, en reizen door deze stadt. De Persiaansche landbeschryver plaatst deze stadt een weinig beneden Souaken en Dahalak. Anderen noemen die *Gaidhab*, en stellen ze op den kant van de Rode zee, tegen over Gidda, een haven van Mekka in Arabië; waarom velen deze stadt niet onder het getal van die van Egypten plaatsen, maar onder die van Ethiopië, en als afhankelyk van het gebiedt van de Negiaschi, die de keizer der Abissynen is. Dat is waarschynlyk de reden, waarom de

de karavaan van de pelgrims van Caïro dezen weg niet meer neemt, maar dien van Sues, waar in zy dan geen Christenlandt doorgaan, maar altyd over den bodem der Musulmannen reizen. *Herbelot Bibl. Oriental.*

AIDI SCHEHABEDDIN *Iahia Ben Aidi* is een schryver, die verscheide werken uit het Syrisch in 't Arabisch heeft overgezet, en onder anderen de Dichtkunst van Aristoteles en de Inleiding van Phorphyrius. Men moet aanmerken, dat de meeste Griekscne boeken veel eer in 't Syrisch dan in 't Arabisch overgezet zyn. Onze schryver heeft de Grieksche tytels in zyne vertalingen gelaten; doch zy zyn een weinig naar 't Syrisch verschikt. Het eerste heeft den tytel van *Abotika*, dat de Arabiers nog meer bedorven hebben, noemende het zelve *Anotika*. Het twede heeft den naam van *Issagougi*, dat zodanig niet vermomt is, of men kan het zelve kennen. *Herbelot Bibl. Oriental.*

AIDIN is de naam van een Turksch kapitein, welke bevelhebber van dat gedeelte van klein-Asië was, dat Carië en Lydië onder de eerste Ottomannische Sultans vervatte. Naar hem heeft dit landt den Turkschen naam behouden, dien het nog heeft: want men noemt het *Aidin ili*, dat is, het landt van Aidin, dat onze landbeschryvers op eene bedorve wyze *Aldinelli* noemen. Het woordt *Aidin* betekent in 't Turksch *licht*; en wordt de eigen naam van een persoon, als *Aidogdi*, dat in de zelve taal de wasschende of nieuwe maan betekent; ook de naam of toenaam van Sarigati, een van de kinderen van Ortogrul, vader van Othman, eersten Sultan der Turken van Constantinopel, is. *Gundogdi*, dat den aanbrekenden dag of *Aurora* betekent, is de naam van eenen der broeders van Ortogrul. *Herbelot Bibl. Oriental.*

AIDINELLI, of ALDINELLI, in 't Latyn *Aldinia*, is eene provincie in Natolië, aldus van hare hoofdstadt, doch anderszins ook Carië genoemt. Zy behoort onder het Turksche gebiedt sedert de XIV eeuw. Ten Oosten grenst zy aan Lycië, of ook, naar de hedendaagsche benaminge, aan Mentefelli, ten Westen en ten Zuiden aan de Middelandsche zee en den Archipel; doch ten Noorden aan de rivier Madre. In voorgaande tyden waren daar in de steden Magnesia, Alabanda, Stratonice, Mindus, Priene, Miletus, of, zo als het tegenwoordig heet, Malazo, of Milasso, enz. De berg Ladmus, die aldaar is, heeft gelegenheit tot de fabel van Endymion en de maan gegeven. De Macedoniers hebben in 't jaar 366. alhier een Concilie gehouden, dat uit XXXIV. bisschoppen bestont, die het woordt *Consubstantialis* verworpen, en de opgestelde geloofsbelydissen op de Synoden van Antiochië en Seuleucië aannamen. *Strabo lib.* XIV. *Mela lib.* I. *Sozomenus. Baronius an. C.* 366.

AIDINGIK of AIDINGIUK, dat is, *het kleine Aidin*, eene provincie in Troas, die zich rondom Abydos uitstrekt, 't geen de Turken hedendaags Aidos noemen. Aldaar is een van de twee kastelen van de Dardanellen, die aan den ingang van den Hellespont zyn. Men noemt het gemeenlyk het kasteel van Asië. *Herbelot Bibl. Oriental.*

AIDINZIC, *Aidinia parva*, een klein landschap in Natolië, langs de zeeëngte van Gallipoli, in het welke Abydos de voornaamste plaats is.

AIDIUS, (ANDREAS) een Schot van geboorte, heeft geschreven:

Commentarius in Nicomachia, sive Clavis Philosophiæ moralis. 1614.

Thomasius beschuldigt hem van letterdieverye, en zegt wyders, dat hy altoos met veel verachtinge van anderen sprak, en zich zelfs en zyne eigene bedryven alomme ten allerhoogsten opvyzelde en prees. *Thomasius l. de Plagio* § 349. *Georg Matth. Konig Biblioth. vet. & nov.*

AIDMERIN *Ali-Al-Gialdeki*, schryver van een boek van de scheikunst, genaamt *Badr Almonir si Khovas al Eksir*, waar in hy de eigenschappen van den Philosophischen steen verhandelt. Onder de verscheide namen, die de scheikundigen aan hunnen steen of poeder van projectie geven, is die van *Eksir*, of *Iksir*, waar van het woordt Elixir komt, een der voornaamste. *Herbelot Bibl. Oriental.*

AIDOGMISCH, *Mostapha ben Zakaria, ben Aidogmisch Al-Caramani*, schryver van eene uitlegginge, die hy *Taoudhik* noemt, 't geen *ophelldering* betekent, over het boek, genaamt *Mocaddemat al-salat*; *voorbereiding tot het gebedt*, dat van Aboul Laith Al-Candi is. Het wordt in de bibliotheek van den koning van Vrankryk onder No. 606. gevonden. *Herbelot Bibl. Oriental.*

AIDONE, *Aidunum*, eene stadt in Sicilië, in het dal di Noto, tusschen de rivieren Jaretta en St. Paolo gelegen.

AIDONEUS, koning der Molossiers, volkeren, die een gedeelte van Epirus uitmaken, beroemd door zyne dochter, die in schoonheit in geheel Griekenlandt weinig haar weërga hadde. Hy liet weten, dat hy ze aan dien genen zoude geven, die Cerberus van kant konde helpen. Naderhand verstaan hebbende, dat Theseus en Pirithous met een oogmerk overgekomen waren, om hem te overvallen, en zyne dochter te ontvoeren, zonder zich in gevecht te begeven, kreeg hy ze gevangen, latende den laatsten door Cerberus verscheuren, en houdende den eersten zo lang gevangen, tot dat Hercules zyn ontslag verzocht. *Plutarchus in vita Thesei.* Ook was dit de naam van Pluto, dien men anders *Ades* noemde, van het Phenicische woordt *Aid*, dat verlies, ongeluk betekent, omdat die genen, die Pluto machtig wierdt, voor altyd verloren gingen. Hy liet hen ook in de mynen van Epirus arbeiden, alwaar ze wel haast storven. De gelykheit van deze namen heeft te weeg gebragt, dat men gezegt heeft, dat Pirithous Proserpina hadt willen schaken. Zie de fabel van Ceres in het VI. deel van de *Biblioth. Universelle.*

AIDOS, of AIDOUS. Dus noemen de Turken een van de twee kastelen van de Dardanellen, dat in Troas in Asië gelegen is. Dit woordt is verbastert van dat van Abydos. Deze plaats geeft ook den naam aan een klein landschap daar om heen gelegen, dat de Turken *Aidingik*, dat is het kleine Aidin, noemen, om het dus van het andere Aidin te onderscheiden, dat een gedeelte van Lydië en het gehele Carië bevat. Zie AIDIN. Nochtans is het waarschynlyker, dat de naam van dit landt van Aidin Beg komt, die een der kapiteinen van Ortogrul was, de welke Natolië en klein-Asië onder malkander verdeelden, 't geen zy onderworpen hadden. *Herbelot Bibl. Oriental.*

AIDOUN *Aboul Hassan Al Mokhtar ben Aidoun*, een geneesmeester van Bagdet, schryver van de *Takvim al-schat*, dat eene verhandeling van de ziekten en der zelver geneesmiddelen is, op order van het A. B. gebragt, en in verscheide verdelingen, op de wyze van sterrekundige tafelen, verdeelt. *Herbelot Bibl. Oriental.*

AIGE, een vlek onder het gebiedt van Schiraz in Persië, uit het welke Noureddin Mohammet ben Abdallah, toegenaamt Aigi, schryver van eene Persiaansche uitlegginge over de XL. overleveringen, gemeenlyk *Arbain* genaamt, afkomstig is. *Herbelot Bibl. Oriental.*

AIGE is de naam van een Christen familie, waar uit een Cophtisch Vizier is voortgekomen, die verscheide kerken voor de Christenen van dat landt gebouwt heeft. *Herbelot Bibl. Oriental.*

AIGEL. Zie AIGLE.

AIGERMONT, een oud en aanzienlyk slot in de heerlykheit van Nederkan, drie quartier ure gaans van de stadt Maastricht, legt aan het hangen van een zeer hoog gebergte, naby het stroomtje de Jaar, dat langs de Maastrichtsche vesten zich ontlast in de rivier de Mase, een roerscheut verre van het dorp Neerkan af, in het graafschap van den Vroonhof. Dit kasteel, door den here Daniel Wolf, Baron van Dopf, Generaal van de dragonders en ruiterye van den Nederlandschen staat, aangekocht, is door hem merkelyk beter betimmert, en met heerlyke tuinen en tuinsieraden versiert, reizende tot vier reizen toe, van den onderstn hof af te rekenen, alhier vier hoven boven elkander op, eer men aan het huis zelve kon komen, uit den derden in den vierden tuin langs ettelyke stene trappen in den kring van twee oude en ronde torens geplaatst; en klimt verder achter het huis het gebergte tot eene zo grote hoogte op, dat men van daar vele uren in 't rond, steden, dorpen, kastelen, rivieren en ontallyke beekjes en geboomte bespiegelen en zien kan. *F. Halma Heldendicht op Aigermont en Maastricht.*

AIGI, wiens eige naam *Ad Hadeddin ben Ahmet* is, die in 't 756. jaar van de Hegire, of het 1355. na Christus, storf. Hy heeft verscheide werken nagelaten, waar van het gene, dat den naam van *Maovakef*, de artykelen, draagt, het voornaamste is. 't Is eene verhandeling van de scholastike Godgeleerdheit der Musulmannen, waar in alles zeer nauwkeurig naar de beginselen van den Alkoran onderzocht wordt. Dit boek is door Alaedin Thouri, die in 't jaar 1482. na Christus storf, verklaart. Men vindt het in de bibliotheek van den koning van Vrankryk onder No. 701. Wy hebben van dezen schryver ook twee boeken over de zedekunde, waar van 't eene *Akhlac*, en 't andere *Adab* genoemt wordt, en eindelyk een Historisch werk, dat ten tytel heeft: *Eschrak al Taovarikh*, in de Turksche tale door Ali al-Schaer overgezet. *Herbelot Bibl. Orient.*

AIGILUS, abt van Fulda. Zie EGIL.

AIGLE, AIGEL, ook EIGEL, en IGEL. De Franschen noemen het met het eerste woordt, dat waarschynlyk de rechte naam is, dewyl het zelve een arendt betekent; gelyk het dan ook in het Latyn *Aquila* genoemt wordt, mogelyk van dien groten arendt, die op het praalgraf der Secundinen op die plaats gevonden wordt. Het is een dorp van Duitschlandt, in het bisdom van Trier, aan de Moezel, twee mylen boven die stadt, recht tegen over den mondt van de Saar, daar zy in den Moezel valt. Deze plaats is vermaard door het gemelde praalgraf der Secundinen, een van de heerlykste gedenkstukken en overblyfselen van de Roomsche oudheden, die buiten Italië in Europa te zien zyn. Het bestaat uit een genoegzaam vierkant, doch boven naaldsgewyze spits toelopend hecht gevaarte, van zware stenen op malkander vast gemaakt. Het is hoog 70. voet, breed van het Zuiden ten Noorden 16. voet, en diep van het Oosten ten Westen 13. voet. Van buiten is het versiert met kunstig beeldwerk van menschen en gedierte, en met andere bouwsieraden. De vier hoeken van het middelste vierkant, op welkers eene zyde het grafschrift staat, zyn met kolommen van de Corinthische order versiert. Op de spits staat een arendt met uitgestrekte vleugelen boven een kloot, zynde alles zeer wel naar de kunst uitgevoert. De arendt is meest beschadigt. Het grafschrift wyst aan, dat het geschikt is tot het begraven van het geslacht der Secundinen. Zie *Brouwer. Annal. Trevirenses p.* 42. *Ortelius & Hegenitius. in Itinerario. Blaauw* in zyne *Stedeboeken van Nederlandt*, alwaar ook het afbeeldsel te vinden is.

AIGLE, aan de Rille, *Aquila*, of *ad Aquilas*, een klein steedtje van Vrankryk in Normandië, met den tytel van eene Baronnye, 8. mylen van Seez, en 5. van Mortagne. Het zelve is bekend door de goede naalden, die men aldaar maakt. In 't jaar 1563. wierdt het met geweldt ingenomen, en door den graaf van Dreux, een van de hoofden der Hugenoten, geplundert. *Sanson. Baudrand.*

AIGLE. Zie AELEN.

AIGLE, Catharistes, eene kaap van de kust van Provence, legt omtrent eene myl van de kleine stadt Ciotat, tusschen de steden van Marseille en Toulon. *Maty Diction. Geograph.*

AIGLERIUS, (BERNHARD) een kardinaal, geboortig uit Vrankryk. Eerst wierdt hy over het Benedictyner klooster te Savignac in het kerkgebiedt van Lion, en naderhand als abt over het klooster op het eilandt St. Honoré gestelt. Karel van Anjou nam hem met zich, als hy de koninkryken van Napels en Sicilië innam, en achtte

te hem niet alleen wegens zyn verstandt en deugtzamen wandel zeer hoog, maar bragt ook te wege, dat zyne verdiensten te Rome bekend wierden; waar op Urbanus de IV hem, hoewel tegen zyn zin, tot abt,van het klooster op den Cassynschen berg benoemde. Voor dit klooster, dat onder Frederik den II, Koenraad den IV, en Manfredus zeer grote schade aan zyne inkomsten en eigendom leedt, bragt hy alles wederom te recht, en werkte zeer vele voordelen voor het zelve uit. Hy hieldt een algemeen Synode van zyne orde te St. Germano, waar in hy zeer nutte instellingen maakte. Nadat hy 20 jaren abt was geweest, gaf paus Clemens de IV hem den kardinaalshoedt, die hem naderhand ook als legaat in Vrankryk zondt tegen de Albigenzen, en ook naar Constantinopel, om aldaar een verbondt tegen de Saracenen te sluiten. Gedurende het laatste gezantschap hadt de bovengemelde koning Karel het gezegde klooster op nieuws veel schade toegebragt, die hy na zyne te rugkomst gelukkig herstelde. Hy storf den 5 April des jaars 1282, en heeft verscheide schriften nagelaten, als:

De collationibus, beneficiis & officiis.
In regulam D. Benedicti.
Speculum Monachorum, en meer andere.

Chron. Cassinense. Chronolog. SS. Lerinensium. Scipio in Elog. Abbat. Cassin. Ciacon. Oldoin. Ughelli. Wion. Frizon. Roberti Gall. Christ.

AIGNAN LE FEUGET, eene stadt in Vrankryk, in het Gouvernement van Guienne, in laag Armagnac. *Davity Descr. de la France.*

AIGNAN, een bisschop. Zie AGNAN.

AIGRE, eene rivier van Vrankryk in 't graafschap van Dunois. Zy ontstaat uit het meir van Verde, naby Chateaudun. *Davity Descript. de la France. Pap. Masson.*

AIGREMONT, eene van de vier oude baronnyen van 't hartogdom van Langres. Daar is een ander van dezen naam in Languedok, in 't hartogdom van Usez. *Davity Descript. de la France.*

AIGUANUS, of AYGUANUS, (MICHIEL) geboren te Bolonje in Italië, heeft gebloeit omtrent den jare 1370. Hy schreef:

Commentarius in quatuor libros Sententiarum;
Commentarius in totam fere Aristotelis philosophiam;
Commentarius in Psalmos;

en is in het jaar 1413 overleden. *Joh. Ant. Bumaldi Biblioth. Bononiens. Georg Matth. Konig Biblioth. vet. & nov.*

AIGUE, of AIGES, eene rivier. Zie EIGUEZ.

L'AIGUE. (STEPHANUS) Zie AGUÆUS.

AIGUE-BELLE, dat is te zeggen *Schoon-water*, een klein stedeke in Savojen, gelegen aan den voet van 't Alpische gebergte, aan de rivier de Arc, op de grenzen van Maurienne, tusschen de steden Chamberi en Moustier. Aigue-belle is de hoofdstadt van een rechtsgebiedt, dat ook haren naam draagt. Men ziet eene myl van deze stadt aan de andere zyde van de Arc ten Zuiden de plaats, genaamt la Charbonniere, dat eene fraaie sterkte is, op den top van een berg gelegen.

AIGUE-BELLE, een dorp van 't Dauphiné, eene provincie in Vrankryk. Het legt in het Valentinois, op het kleine riviertje van Berre, twee mylen van de stadt van St. Paul-trois-chateaux, hoofdstadt van het Tricastynsche. Aigue-belle heeft eene abdy, dat het eenigste is, dat dit dorp aanzienlyk maakt.

AIGUES-MORTES, eene stadt in neder-Languedok, in 't bisdom van Nismes, naby de zee, is eene der plaatsen, daar men het zout maakt; zynde aldaar ook het comptoir van de Gabelles op het zout. Hier is een vuurbaken ten dienste der zeeluiden, en een sterke toren, welken de Hugenotten in 't jaar 1562 innamen. Men heeft gemeent, dat Marius deze stadt hadt doen bouwen, en een arm van de Rhone daar voorby geleid, dien men *Fossa Mariana* noemt. Maar het is waarschynlyker, dat deze naam zynen oorspronk heeft van des zelfs stilstaande wateren: want wat dien arm belangt, den welken Marius deet graven, de zelve liep ongetwyffelt voorby dat dorp in Provence, dat nog heden Foz genoemt wordt, en tusschen Arles en Martigues gelegen is. Aigues-Mortes hadt eertyds een goeden haven; en het blykt uit de Historien, dat St. Lodewyk den zelven deet schoon maken, en zich aldaar te scheep begaf tot zyne twee reizen naar 't Heilige Landt en naar Afrika, in de jaren 1249 en 1269. Maar de zee sedert langen tydt een goede myl daar af geweken zynde, en de lucht ter oorzake van de moerassen ongezond zynde, is deze plaats byna onbewoont geraakt. *Bourgon. Geogr. Histor.*

AIGUE-PERSE, in 't Latyn *Aqua sparsa*, de hoofdstadt van 't hartogdom Montpensier in Auvergne, heeft een zeer sterk en hoog gelegen kasteel gehad, dat in 't jaar 1634 geslecht wierdt.

AIGUES-VIVES, of AIGUE-VIVE, *Aqua viva*, een dorp van Touraine, of Tourenne in Vrankryk. Het legt twee mylen van de stadt Montrichard ten Zuiden. Dit dorp heeft eene abdy, dat het zelve alleen aanmerkelyk maakt. *Baudrand.*

L'AIGUILLA, of *de ontoegankelyke berg*; *Acus*, *mons inaccessus*, een klein bergje, of veel eer een rots van middelmatige hoogte, in de gedaante van een omgekeerde pyramide, en alzo aan den top breder dan aan den voet. Het legt in het Dauphiné, in het oordt, dat men het landt van Trieves noemt, vier mylen van het vlek Mens ten Westen, en vyf mylen van de stadt Die ten Noorden. Deze rots is eene van de vermaardste wonderen van 't Dauphiné; doch nochtans een gering wonder. Het zou buiten twyffel moeielyk vallen den top van deze rots te beklimmen, doch dit is van zo weinig aangelegenheit, dat mogelyk niemandt daar toe ooit lust gehad heeft; en alles, wat men daar van vertelt, is fabelachtig. *Maty Dict. Geograph.*

AIGUILLES, door de Portugezen *Cabo das Agulhas* genoemt, een voorgebergte of kaap in Afrika, by de grote kaap de Goede Hope.

AIGUILLON, in 't Latyn *Aiguillonium*, een klein steedtje in Guienne, alwaar de Loire en de Garonne te zamen lopen, vier mylen beneden de stadt Agen. Zy wierdt in 't jaar 1246 van den hartog Johan van Normandië, die naderhand koning van Vrankryk wierdt, met 100000 mannen veertien maanden lang te vergeefs belegert; doch in 't jaar 1430 wierdt zy van de Engelschen ingenomen en geplundert. In 't jaar 1600 gaf koning Henrik de IV, ten gevalle van den hartog van Mayenne, haar den hartoglyken tytel, met dit voorrecht, dat na 't overlyden van de mannelyke erfgenamen Aiguillon, nevens de daar toe bekorende plaatsen, niet aan de koninklyke kamer, gelyk anders in Vrankryk geschiedt, maar aan de naaste erfgenamen, doch zonder den tytel van een hartogdom, zoude vervallen. Naderhand, wanneer dit hartogdom aan de dochter van de zuster des kardinaals Richelieu, de vrouw van Combalet, in 't jaar 1636 door koopoverging, die naderhand ook onder den naam van hartogin van Aiguillon zeer vermaard was, wierdt zy van Lodewyk den XIII in deze waardigheit bevestigt. Doch nadat deze hartogin in 't jaar 1675 storf, stelde zich haar broeders dochter, Maria Magdalena van Agenois, in dit hartogdom tot erfgename aan; en als deze ook in 't jaar 1704 overleedt, geraakte het, uit krachte van haar testament, aan haar broeders zone, den Marquis van Richelieu, die ook den tytel van hartog van Aiguillon aannam. *Catel. Memoir. de Langued. p.* 563. *Darnalt. Antiq. d'Agen p.* 100. *Mezeray. Papyr. Masson. Bayle.*

St. AIGULPHUS, of St. AOU, in Latyn *Agiulphus*, *Aygulphus*, *Aiulphus*, gemeenlyk *St. Aou*, *St. Au*, *St. Hou*, *St. Aioul*, en *St. Aieul.* Na de eerste jaren van zyn leven in eenzaamheit doorgebragt te hebben, wierdt hy omtrent het jaar 811 tot aartsbisschop van Bourges verkoren, na de doodt van Ebroïn, of Elboïn, die dezen stoel bekleed hadde. Hy woonde in 't jaar 809 het Concilie van Thoulouse by, en was sedert een van die genen, die Ebben, aartsbisschop van Rheims, tot rechters verkoos in het Concilië van Thionville, in 't jaar 835 gehouden, en dien hy op zyne bekentenisse veroordeelde om afgezet te worden, omdat hy zulks Lodewyk den Goedertierenen gedaan hadt. Hy storf den 22 van de volgende maandt May in eene eenzame plaats in zyn bisdom, alwaar hy geweken was. *Theodulph. d'Orleans carm.* 4. *l.* IV. *Labbé Biblioth. des Manuscrits. Sanmarth. Gallia Christiana. Henschenius. Bollandus.*

AIGULPHUS, abt van Lerins, was te Blois omtrent het jaar 630 geboren. Hy tradt in de Benedictyner orde, en wierdt coadjuteur van den abt van Fleury aan de Loire. Zyne ongemene deugden bragten hem by koning Clodoveus den II in aanzien, en de roem van zyne vroomheit klonk tot op het eilandt Lerins, alwaar de monniken hem tot hunnen abt verkoren. Hy wierdt van boosaardige menschen aan zekere zeerovers overgelevert, die hem op het eilandt Amatuna, tusschen Corsica en Sardinië, het hoofdt afhieuwen. Hy hadt drie en dertig monniken van Lerins, die mede vervoert waren, tot medegezellen van zyn martelaarschap. *Bernier hist. de Blois.*

AILA, een klein steedtje op de grenzen van Syrië en van de provincie, genaamt Hegiaz, in Arabië. 't Is het zelve, dat de oude landbeschryvers *Elana* genoemt hebben. *Herbelot Bibl. Oriental.*

AILAKI, een leerling van Avicenna, en schryver van een boek, genaamt *Asbab Alamat*; de oorzaken in tekenen, of voortekenen van de ziekten. *Herbelot Bibl. Oriental.*

AILBEB, of AILBERUS, een Hoogduitsch dichter, wiens vaarzen men leest in het eerste deel van de *Del. Germ. pag.* 174. *Georg Matth. Konig Bibl. vet. & nov.*

AILESBURY, eene stadt in Engelandt, in 't graafschap Bukkingham, 5 mylen van Oxfort aan 't riviertje Tame gelegen.

AILESBURY, of AYLESBURY, ook ALESBURY, (GRAAF VAN) in Engelandt. Deze waardigheit bezit het geslacht van Bruce, dat zynen oorspronk aan den Engelschen Lord Skelton van Klevelandt, in Jorks-hire, verschuldigt is. Uit het zelve was Eduard Bruce, van Kinlos, gesproten, die van den Schotschen koning Jakob den VI in 't jaar 1602 als ambassadeur aan de koninginne Elisabeth, benevens den graaf van Marr, wierdt afgezonden, en van den zelven, dewyl hy met den Engelschen secretaris van staat, Robert Cecil, een vertrouwde briefwisseling hieldt, als een zonderling werktuig van zyne verheffinge op den Engelschen troon aangemerkt, en deswegen door hem boven vele anderen begunstigt; want gemelde koning maakte hem onder anderen tot zyn geheimen raadt, zo wel in Engelandt als in Schotlandt, en tot een Schotsch Pair, met den tytel van Lord Bruce van Kinlos. Hy storf den 14 January in 't jaar 1610, in het 62 jaar van zynen ouderdom, en liet by Magdalena, eene dochter van den ridder Clarke, na, (1) Christina, die met Willem, graaf van Devonshire, trouwde; ten (2) Eduard, ridder van 't Badt, welke kort na des vaders doodt door den ridder Eduard Sakviele, naderhand graaf van Dorset, in een tweegevecht gedood wierdt; (3) Thomas, die op zynen broeder volgde, en van koning Jakob den I van Engelandt in 't jaar 1611, den 21 Juny, tot graaf van Elgin in Schotlandt, en van koning Karel den I in 't jaar 1641 tot Pair van Engelandt, met den tytel van Lord Bruce van Whorlton en Jorkshire, verheven wierdt. Hy storf in 't jaar 1663, en liet geen kinderen na van zyne twee de vrouwe Diana, eene dochter van Willem, Lord van Burleigh, eenzoon van Thomas, graaf van Exeter, en van eene weduwe van Henrik, graaf van Oxfort. Doch uit zyne eerste vrouw Anna, eene dochter van den ridder Robert Chichester, wierdt zyn navolger, Robert, geboren. Dewyl de zelve, in hoedanigheit van Lord luitenant van Bedfortshire, koning Karel den I getrouwlyk gedient hadt,

hadt, en niet weinig tot de herstellinge van Karel den II holp, zo maakte hem deze laatste op den 18 Maart des jaars 1664 baron Bruce van Skelton, vicomte Bruce van Ampthil, en graaf van Ailesbury. Hy wierdt eindelyk ook Lord kamerheer van Jakob den II; doch storf drie maanden daar na, namentlyk den 20 October des jaars 1685. Zyne gemalin Diana, eene dochter van Henrik, graaf van Stamford, hadde hem acht zonen en negen dochteren ter werreldt gebragt. Vyf zonen en drie dochteren storven jong; de overige zonen waren, Thomas, Robert en Jakob. Maar de zes dochteren trouwden dusdanig, (1) Diana aan den baronet Seymour Shirley, en na zyne doodt aan Johannes Lord Ros, naderhand hartog van Rutlandt; (2) Anna aan den ridder Willem Rich van Sunning; (3) Christiana aan Johannes Rolls, en na des zelfs overlyden aan Robert Guyer, van Stoke, ridder van 't Badt; (4) Maria aan den baronet Johan Walter; (5) Anna Charlotta aan een Ierlander, Nicolaas Bagenall; (6) Henrietta aan Thomas Ogle. De oudste zoon Thomas trouwde met Elisabeth, eene nakomelinge van de Fransche koninginne Maria, eene jonger zuster van koning Henrik den VIII: dewyl zy eene dochter was van Henrik Lord Beauchamp, en eene zuster, en de eenige erfgenaam van Wilhelm, hartog van Sommerset. De zelve hadt by hem nevens andere kinderen, die in hare jonkheit storven, geteelt: (1) Karel den 29 May 1682, waar van hier beneden gesproken wordt; (2) Elisabeth, getrouwt met George, graaf van Cardigan; (3) Maria, by welkers geboorte op den 12 January 1697 de moeder het leven verloor. Hier op trouwde graaf Thomas met eene gravinne van Sannu in Brabant, en teelde by haar Charlotte Maria. Zyn oudste zoon, Karel, verkreeg tot zyne huisvrouwe Anna Savil, de oudste dochter van Wilhem, markgraaf van Hallifax, uit welke hem in 't jaar 1707 Robbert geboren wierdt. *Peerage of England* I, *p.* 282.

AILESFORD is een groot vlek in de Engelsche provincie Kent, aan de rivier Medway, niet verre van Maidstone. In de zelve landstreek is in de V eeuw een bloedig treffen tusschen de Britten en de Saxen voorgevallen, waar in aan beide zyden de veldoversten sneuvelden. De Britannische, genaamt Catigern, zoude met grote pracht daar naby begraven zyn, alwaar men nog hedendaags vier grote stenen, met andere van gelyke grootte, die 'er overleggen, vindt. Dit gedenkstuk wordt van het gemene volk Keïthcotyhouse genoemt, en heeft eene grote overeenkomst met het gene in Wiltshire gevonden wordt, en den naam van Stonehenge draagt. *Cambden. Britannia. Beeverell. Delic. de l'Angl.*

AILFRED, of AILFREDUS. Zie AILZRED.

AILHALL, een klein eilandtie, of liever een steenklip met een toren in Schotlandt, omtrent de provincie Galloway, onder het eilandt Arren.

AILLAS, eene kleine stadt van het Gouvernement van Guienne in het Bazadois. *Davity Descript. de la France.*

AILLY is een stuk lands in Picardië, dat den naam aan eene adelyke familie geeft, die eene der oudsten van deze provincie is. Robert d'Ailly, die omtrent het jaar 1091 leefde, is 'er de stamvader van. Het zelve heeft vele voorname mannen voortgebragt. In 't jaar 1619 is het met de familie van d'Albret-Luines vereenigt, door het huwelyk van Charlotte d'Ailly, eene eenige dochter en erfgenaam van Philibert Emanuel d'Ailly, ridder van de koninklyke orde, met Honorius d'Albert, hartog van Chaulnes, maarschalk van Vrankryk, een broeder van den hartog van Luines, konnestabel van Vrankryk. Zy storf in 't jaar 1681, in den ouderdom van 75 jaren.

AILLY, of AILLI, (PIETER d') in 't Latyn *Petrus de Alliaco*, of *ab Alliaco*, of *ab Allyaco*, of *Alliacensis*, of *Alliacus*, of *Ailliacus*. Hy was bisschop van Kameryk en kardinaal. Hy wierdt te Compeigne in Picardië in 't jaar 1350 geboren. Zyn geslacht was zeer duister. Eenigen hebben te onrecht gezegt, dat hy onder-poortier van 't collegie van Navarre was. Hy tradt eerst omtrent het jaar 1372 in dit collegie. Hy was daar in beursdrager van de studenten in de Theologie. Hy was toen procureur van de Fransche natie in de Universiteit van Parys, en bequaam om zich voor een goed schryver uit te geven; gelyk hy zulks betoonde in zyne verhandelingen van de bewys-of redekunde, (*Logica*) en door die van den aardt der ziele en der dampen. Hy deet zo veel doordringendheit en naauwkeurigheit in deze werken blyken, dat hy daar door de gronden leide van de grote achting, die hy verkregen heeft. Hy was niet minder gelukkig in de verklaring van Pieter Lombard in 't jaar 1375. Deze gelukkige oeffening van de schoolgeleerdheit belette hem niet ook een goed prediker te worden. Hy verkreeg het Doctoorschap in het jaar 1380, en een kanunnikschap te Nojon. Hy wierdt vier jaren daar na te Parys herroepen, om aldaar de bediening van grootmeester van het collegie van Navarre te bekleden. Hy hadt daar een oneindig getal van leerlingen, en onder anderen Johannes Gerson, en Nicolaas van Clemangis. Hy pleitte met zo veel kracht in het jaar 1387 voor den paus tegen een Jakobiet, die van een vonnis van de Theologische faculteit van Parys geappelleert hadt, dat hy de bevestiging van dat vonnis verkreeg. Hy schreef ook tegen den gemelden Jakobiet. Dit bragt hem in zulk eene achting, dat hy in 't jaar 1380 biechtvader en almoesenier wierdt van Karel den VI, en kancelier van de Universiteit. Vyf jaren daarna wierdt hy Tresorier, dat de eerste waardigheit is van de H. kapel van Parys. Zo vele verscheide ampten verhinderden hem niet krachtig te arbeiden tot het uitvinden van de bequaamste middelen om de scheuring, die de Roomsche kerke verdeelde, te doen ophouden. Hy ging van 's konings wegen naar den tegenpaus Benedictus den XIII in 't jaar 1394, en gaf van den zelven zulk een voordelig getuigenis op zyne wederkomst, dat in den raadt des konings besloten wierdt den zelven voor den wettigen paus te erkennen. Hy verkreeg op het einde van 't jaar 1395 het bisdom van Puy in Vellac, en in 't begin van 't volgende jaar dat van Kameryk. Hy was by Bonifacius den IX in hoogachting, en bediende zich van dit voordeel om een Godgeleerden in alle de bisschoppelyke kerken van het koninkryk te doen stellen. Hy predikte te Genua in 't jaar 1405 over de verborgenheit van de H. Drieëenheit voor paus Benedictus den XIII, en overreedde dezen paus het feest van de H. Drieëenheit door de gehele kerke te doen vieren. Hy baarde verwondering door zyne geleerdheit en voorzichtigheit in het Concilie van Pisa in 't jaar 1409. Hy hadt te Parys in alle de vergaderingen, daar over de hulpmiddelen tegen de scheuring geraadpleegt was, beweert, dat de eenige weg, om de zelve weg te nemen, was de beroeping van een algemeen Concilie. Twee jaren daar na wierdt hy tot het kardinaalschap verheven; en ging in 't jaar 1414 in de waardigheit van pausselyk legaat naar Duitschlandt. Hy was voorzitter in de III sessie van het Concilie van Constans. Hy stelde drie geschriften op gedurende het houden van dit Concilie: het eene *de emendanda Ecclesiâ*; een ander *de duode im honoribus beati Josephi*; een ander *de Modo & Forma eligendi Papam*; en niemandt hadt meer deel dan hy in de handelingen van deze grote vergaderinge, die drie jaren duurde. Hy storf in 't jaar 1425; hoewel over den tydt en de plaats van zyne doodt zeer getwist wordt. Hy wierdt in de hoofdkerk van Kameryk begraven. Hy bewees grote gunsten aan het collegie van Navarre, en wees in zyn testament grote sommen aan tot de diensten, die men in verscheide kerken zoude doen voor de rust van zyne ziele. Launoy vergeet niet, als een vlak op een schoon kleedt, de lere van Petrus d'Ailli wegens de kerkelyke macht aan te merken, schryvende zulks toe aan het ongeluk dier tyden. Maar het is vreemd, dat hy een andere vlak van dezen leeraar vergeet, te weten zyne genegenheit voor de sterrekykery. Verders, onze Pieter d'Ailli, die de scepters en kronen onderwierp aan de kerkelyke macht, die arbeidde tot vermeerdering van hare feesten, die zulk een groot getal missen voor de rust van zyne ziele vaststelde, en die Johannes Hus tot de straf verwees, wordt nochtans op de naamlysten van de getuigen der waarheit als een voorloper van Luther en Calvyn gevonden. De Cartesianen stellen hem ook onder het getal van hunne voorlopers in het verschil wegens de toevalligheden. Hy was verdreven uit zyne bisschoppelyke kerke, zo wy Erasmus geloven, en verkreeg door deze ballingschap den kardinaalshoedt. Hy heeft vele boeken geschreven. Eenige der zelven zyn nog nooit gedrukt, en worden in de bibliotheek van 't collegie van Navarre gevonden, volgens de lyst, die Launoy daar van geeft. Hy maakte ook vaarzen in de Fransche tale, naar de wyze van dien tydt. *Thevet & Vossius de Hist. Lat. Launoy hist. Navar. Erasm. de Ratione conscrib. Epistolarum, Epist. Consolat. Froissart lib.* IV. *J. Juven. de Ursins in Carol.* VI. *Monstrelet hist. Thrithem. & Bellarm. de script. Eccl. Sixt. Sinens. Bibl. S. Valerius Andreas Bibl. Belg. Frison. Gall. Purp. Sanmarth. Gall. Christ. Auberi hist. des Card.* T. II. *Spond. in Annal. La Croix du Maine Bibl. Franc.*

AILMER, of EIMER, een geestelyke van de Benedictyner orde, een Engelschman, is in de XII eeuwe geacht geweest. Men zegt, dat hy omtrent het jaar 1130 storf. Hy liet verscheide werken na, als:

De inquisitione Dei.
De absentia vultus Dei. enz.

Pitseus de Script. Angl.

AILMER, (JOHANNES) een Engelschman van geboorte, was zeer eervaren in de Griekschetaal. Hy heeft den Propheet Jonas in Grieksche vaarzen gebragt, als mede de Klaagliederen van Jeremias en de gehele Prophetie van Daniel, gedrukt te Oxfort in 't jaar 1632. *Georg Matth. Konig Bibl. vet. & nov.*

AILZALL. Zie AILHALL.

AILRED, of AILREDUS. Zie AILZRED.

AILZRED, AILRED, AEREDUS, EAILREDUS, of ETHELREDUS, een abt van de orde der Cistercienzen, heeft in de XII eeuw geleeft. Hy was doorluchtig door zyne geboorte, en men zegt zelfs, dat hy aan de koningen van Engelandt vermaagtschapt was. Hy begaf zich in de gemelde orde, en wierdt tot abt van Rieval, of Reverby, in 't bisdom van Jork, verkoren. David, koning van Schotlandt, boodt hem verscheide bisdommen aan; maar hy weigerde de zelve met nedrigheit, verkiezende de eenzaamheit van het klooster boven alle de kerkelyke waardigheden. Hy schreef verscheide historische en Theologische, of Godsdienstige werken, waar in hy de schryfwyze van A. Bernardus poogde na te volgen. Men heeft van hem dertig leerredenen over het XIII hoofdstuk van Jesaïas; eene verhandeling, genoemt, *de spiegel der barmhertigheit*, die zeer goed is, en vol van wezentlyke grondregelen; eene verhandeling van de vriendschap; en eenige andere werken, die in de bibliotheek der Cistercienzen, en in de nieuwe bibliotheek der vaderen gevonden worden. Hy is ook de schryver van het leven van St. Eduard, koning van Engelandt, dat door Surius op den 5 January aangehaalt wordt; van een boek van de wonderwerken van den zelven; van eene kronyk van 't begin der werreldt tot Henrik den I; van 't leven van David, koning van Schotlandt, en van St. Margareta, koninginne van Schotlandt, dat in Surius onder den 10 Juny gevonden wordt; en van een groot getal andere werken, die Simler, Possevin en Vossius optellen. De Jesuit Gilbon deet alle de werken van dezen schryver in 't jaar 1631 te Douay drukken. De regel van St. Augustinus voor de mannen, dien men den tweden noemt, wordt onder den naam van Ailredus gevonden in de verzameling der regelen, die Holstenius heeft uitgegeven. Deze H. abt storf in 't jaar 1166. Karel de Visch beklaagt zich, dat men, met zynen naam op verscheide wyzen te veranderen, van eenen schryver vele gemaakt heeft. Men kan niet wel zeggen, of hy verscheiden is van een anderen AILREDUS, of ETHELREDUS, abt van de orde der Cistercienzen in Engelandt omtrent den jare

1120,

1220, die uitleggingen over eenige plaatsen van de H. Schrift gemaakt heeft; nevens *Homiliæ in Lucam. De Vinculo Perfectionis. De tribus hominibus*, &c. *Trithem. Manriquez. Charles de Visch Bibl. Cisterc. Pitseus de script. Angl. Du Pin Bibl. des Aut. Eccl.* XII *Siecle.*

AIMAR, bisschop van Oranje, een van die genen, die Godefroy van Bouillon in het bemachtigen van Palestina verzelden. *Chevreau Histoire du monde l.* I.

AIMARD-VERNAY, (JAKOB) een boer van Sant-Vezan, naby St. Marcellyn in 't Dauphiné, vermaard omtrent het einde van de XVII eeuwe door het gebruik van de wigchelroede, waar mede vele menschen zeiden hem vele verborgene wateren en begravene metalen te hebben zien ontdekken. Hy heeft sedert gemeent, deze macht te kunnen uitbreiden, die men voorgeeft hem met vele andere personen gemeen geweest te zyn; zelfs omtrent verborgene of gestolene zaken, vermoordde ligchamen, die ter sluip begraven waren, ja om moordenaars te kunnen ontdekken. Men verhaalt, dat hy de moordenaars op het spoor volgde, alleen geleid door de werking van zyne gekromde roede, die hy in handen hadde, en de krachtige bewegingen, die hy op de wegen gevoelde, die deze schelmen ingeslagen waren. Zommige Philosophen hebben deze verborge kracht voor een hersfenschim en bedrog gehouden. Anderen hebben beweert, dat zy natuurlyk was, en hebben getracht de zelve door redenen van de beweging en uitwaasseming aan te tonen. 't Zy, hoe 't wil, de achting, die Jakob Aimar in zyne provincie verkregen hadde, kon hy te Parys niet staande houden, alwaar men verzekert, dat hy in 't paleis van Condé en op eenige andere plaatsen te kort schoot. *Vallemont physique occulte. Mercures galants de* 1692 & 1693.

AIMEN, eene rivier van Arabië, naby Egypten, waar van in de Historie van Moses gesproken wordt. *Herbelot Biblioth. Oriental.*

AIMERY van Pavië, een Lombardisch krygsoverste, was in Engelschen dienst, en gouverneur van Calais in 't jaar 1348. De Franschen hadden ten tyde van den stilstandt een aanslag op Calais, en boden hem 20000 dukaten aan, om hen daar in behulpzaam te zyn. Deze hoorde alleen naar den voorslag om hen te verschalken, en gaf hier van bericht aan koning Eduard, die daar op met eenige schepen en volk uit Engelandt overquam; en de Franschen, die door Aimery reets in een toren van het kasteel waren ingelaten, wierden na eene dappere tegenweer ter nedergemaakt; doch Aimery wierdt drie jaren daar na door de Franschen by St. Omer gevangen en in stukken gehouwen. *Mezeray.*

AIMILIUS, of ÆMILIUS, twede zoon van Ascanius, van welken men gelooft, dat de Æmiliën, eene familie van 't oude Rome, afkomstig zyn; zynde de zelve vermaard en van den eersten rang, die ook aan het gemenebest verschafte een opperpriester; twee hoofden van den raadt; vyf oppergezaghebbers; vier opperhoofden van de ruitery; veertig burgermeesters; zo veel triomphen, en twaalf gemeentsmannen, met het burgermeesterlyk gezag bekleed. Zie ÆMILIEN.

AIMMOIN, geboortig uit Lybië, vader van Arrius, in de historien niet dan om die reden bekend.

AIMOIN, of AIMONIUS, een monnik van de abdye van Fleury aan de Loire, van de Benedictyner orde, een Gascon. Ojolbaud of Oiboldus ontfing hem omtrent het jaar 970 in deze abdye. Abbo volgde op den abt Ojolbaud, die ook veel vriendschap voor Aimoin hadt, wiens achting reets zeer groot was. De abt deet eene reize naar Gasconje, en wilde, dat hy hem verzelde. Zy bleven eenigen tydt by Aimentruda, de moeder van Aimoin, en gingen vervolgens naar de abdy van Reole, alwaar de abt vermoord wierdt. Dit viel in 't jaar 1004 voor. Het jaar daarna stelde Aimoin het leven van den zelven abt op, dat hy aan Herveus, schatbewaarder van St. Martyn van Thours, opdroeg. Hy gaf ook een werk van de wonderdaden van Benedictus uit, en droeg het op aan Gauslinus, abt van Fleury, naderhand aartsbisschop van Bourges. Men eigent hem ook vaarzen toe, nopende het stichten van Fleury, welke du Chesne in het III boek van de schryvers der Historie van Vrankryk heeft ingelast; en eene leerreden voor de feesten van St. Benedictus: doch het vermaardste van zyne werken is een historie van Vrankryk, die men aan Aimoin van St. Germain des Prez heeft willen toeschryven. Men twyffelt tegenwoordig niet meer, of de zelve is van dien van Fleury, die ze aan den abt Abbo opdroeg, gelyk men in de voorreden ziet. Het is zeker, dat hy die even voor de reize naar Gasconje schreef. Sigebert eigentze hem ook toe. Zy behelst vyf boeken, waar van de drie eerste, en de een en veertig eerste kapittelen van het vierde, die met de stichting van het klooster van Fleury eindigen, zyn van onzen Aimoin. Men heeft na zyne doodt het overige daar by gevoegt, dat met het jaar 1165 eindigt: doch die verder zien, keuren dit voor zyn werk niet. Al het vorige heeft hem een vermaarden naam gegeven. *Schook in fab. Hamel. p.* 55. *Germ. med. Disp.*60. *Th.* 9. *Gerh. Patrol. pag.* 521. *Jac. du Brent in præf. ad Aimoin. ed. anni* 1603. *Pontacus lib.* II. *Chronogr. ad ann.* 844. *Bellarm. de script. Eccles. ad annum* 837. *Sigebert de Script. Eccl. c.* 101. *Vossius de Hist. Lat. Du Chesne. Valois. Labbé judic. de Aimoino.*

AIMON, prins der Ardennes, is, zo men zegt, vader van deze vier helden geweest, waar van de oude Romans zo veel opgezongen hebben. Men noemt hen gemeenlyk de vier zonen van Aimon. Zy hadden met hen vieren maar een paardt, Bayard genoemt. Hoewel deze fabelen enkel tot vermaak versiert zyn, heeft men nochtans niet nagelaten die in den Godsdienst in te voeren. De historie van Luxemburg, door Jan Bertels, abt van Epternach, zamengestelt, zegt ons, dat Reinout, de oudste van deze vier broeders, om den naam van Jezus gemartelt is; dat hy tot een heiligen is verklaart; dat de kerke zyn feest viert, en dat men aan hem tempelen heeft toegewyd, als onder anderen de kerk van St. Reinout in Keulslandt, waar by een nonnenklooster is. Men ziet ook te Keulen de kerk van den zelven heilig naby die van St. Mauritius; en in deze kerk het afbeeldsel van deze vier broeders aan den muur. Zy zitten op het zelfde paardt, en de oudste, Reinout, heeft een kroon om 't hoofdt, tot een teken van zyne heiligheit. Men geeft voor, dat hy na een groot oorlogsheldt onder Karel den Groten geweest te zyn, een monnik te Keulen wierdt; dat hy martelaar storf, en dat men, omdat hy na zyne doodt wonderwerken deet, hem eene kerk bouwde. *Johan Bertels Hist. Luxemburg in descript. oppid. Chimiaci. Ferrar. in Catal. sanctor. ad* 7 *Januar. Voet. disput. Theol. tom* III. *p.* 508. *Bayle.*

AIMON, of AYMON, bisschop van Halberstadt, heeft in de IX eeuwe geleeft. Zommige schryvers beweren, dat hy een Engelschman; en anderen houden staande, dat hy een Duitscher geweest is. Men is ook van gedachten, dat hy een leerling van Alcuinus geweest is, en dat hy monnik van Fulda, en abt van Hirsfeldt geweest zynde, zyne verdiensten hem op den bisschoppelyken stoel van de kerk van Halberstadt, in Saxen, plaatsten. In 't jaar 848 bevondt hy zich op 't Concilie te Ments, tegen Godschalk vergadert; en storf den 27 Maart van 't jaar 853. Hy schreeft, naar de wyze van zynen tydt, uitleggingen over de Psalmen, over Jesaia, en over de Openbaringe; ook leerredenen over de Evangelien der zondagen, en over de jaarfeesten, in 't jaar 1536 te Keulen gedrukt, en een kort begrip van de gewyde historie, genaamt: *De Christianarum rerum Memoria*, en in zes boeken verdeelt. *Sigebert de vir. illust. cap.* 135. *Honoré d'Autun de lumin. Eccl. lib.* IV. *cap.* 7. *de Jaarboeken van Fulda. Trithemius. Possevin.* Zie breder op HAYMO.

AINAON, *Ainaona*, of, volgens anderen, AHINAON, een eilandt van Asië op de Zuidkust van China en de provincie Quantung. Men zegt, dat hare hoofdstadt met dezen naam benoemt is. *De Raay Dict. Geogr.*

AINAY, eene oude abdy in de stadt Lion, aan de zamenvloejing van de Saone en van de Rhone. Zy is voormaals eene vermaarde akademie der welsprekendheit geweest, die van keizer Caligula aangestelt, en by de ouden *Athenæum* genoemt is.

AINAY LE DUC, een klein steedtje in Vrankryk in 't hartogdom Bourgonje, aan 't begin van de Seine, op de grenzen van Champagne. *De Raay Dict. Geogr.*

AIN-CHARIN, eene vermaarde plaats in 't gebergte van Judea, twee mylen van Jeruzalem, omdat ze de woonplats van Zacharias en Elisabeth zoude geweest zyn, en alwaar men voorgeeft, mogelyk zonder veel grondt, dat de maagdt Maria hen bezocht. *Davity au volume de l'Asie.*

AINDRE, in 't Latyn *Antrum*, is de naam van een eilandt, dat voormaals in neder-Bretagne, drie mylen beneden de stadt Nantes, by den uitloop van de Loire, in zee lag. St. Hermelandus hadt zich alhier begeven om in eenzaamheit te leven, en daar toe een klooster gebouwt, 't welk met het gehele eilandt door het water verslonden is. *Baudrand. Argentré.*

AINDRE, eene rivier in Berry, die Chateau-Roux en Chatillon bevochtigt, en zich naderhand met de Loire vermengt.

AINI, (BEN ABDALRAHMAN) schryver van eene uitlegginge over 't werk van Abou Haïan. Het heeft ten tytel: *Boghiat aldhaman men Faouaid Abi Haïn*, dat is, verzameling van 't geen men het nuttigste in het werk van dezen leeraar gevonden heeft. *Herbelot Bibl. Oriental.*

AIN OUARDAH, eene plaats in Mesopotamië, alwaar de inwoners van dit landt voorgeven dat Noach even voor de zondvloedt in de arke ging. *Herbelot Bibl. Oriental.*

AINS, *Ens*, *Indus*, *Indis*, *Danus*, of *Idanus*, eene rivier in Vrankryk, in Bresse en Bugey. Zy ontstaat in het graafschap Bourgondië, in het dal Miege, eene halve myl boven de vermaarde bron Seros, en loopt tegen over Port d'Anton in de Rhone. *Gollut Memoir. de Bourg. l.* II. *c.* 12. *Masson. Descr. Flum. Gall.*

AINULPHUS, een heremyt, uit eene koninklyke familie van Engelandt gesproten; doch die de ydelheden van de werreldt verachtende, gewillig in eenzaamheit ging wonen. Men weet niet recht, in wat tydt hy leefde: doch 't geen men voor zekerheit opgeeft, is, dat de stadt van Anulphsbury, op de grenzen van Bedfort en van 't graafschap van Huntington, tot zyner eere gebouwt is; hoewel het naderhand door verbastering Aimsbury genoemt is. *Engelsch Diction.*

AINZA, of AINSA, een klein steedtje in Arragon, aan het Pyreneesche gebergte, aan den stroom Ara, by den hoek, dien hy maakt, eer hy in de rivier Cinca valt. Het is de hoofdstadt van het kleine landschap, en prinsdom, wel eer een koninkryk, Sobrarba, of Sobrarva. *Delices d'Espagne p.* 662. *Beschryv. van Spanje en Portug. by van Aa.* III. *D. bl.* 121.

AINZIA, een kleine streek lands in het Zuiderlyke gedeelte van Schotlandt in de provincie Buquan. Men vindt daar in maar eenige kastelen van weinig belang, een steedtje, Bog, of Gicht genoemt. *Baudrand. de Raai.*

AIORA, (GONSALVUS) van Cordua, die, de wapenen in Vrankryk, in Italië, en in Afrika in de belegering van Madalquivir en van Oran gedragen hebbende, ook zeer verstandige werken naliet, en historieschryver van Spanje was. Hy leefde in het begin van de XVI eeuwe. *Nicol. Antonio Bibl. Hisp.*

AIOSSA, (ANTONIUS) Regulier clerk van Napels, schryver van verscheide Latynsche verhandelingen van het geheimenis der H. Drieëenheit, te Rome in 't jaar 1631 gedrukt.

AIRAS, het hoofdt van zekere ketters omtrent het jaar 377, die *Airani* of *Airanisten* genoemt wierden. Zy leeraarden, dat de H. Geest niet eens wezens was met den Vader en den Zone; welke lere van paus Liberius en de vergaderde Asiatische bisschoppen veroordeelt wierdt. *Niceph. Prateol. Davity Recueuil des Heresies.*

AIRAULT, (Pieter) in 't Latyn *Ærodius*, krimineel stedehouder van 't Presidiaalschap van Angers, zyn vaderlandt, wierdt in 't jaar 1536 geboren. Hy oeffende zich in de letteren en Philosophie te Parys. Daar na studeerde hy in de rechten te Thoulouse; van waar hy naar Bourges trok, om zyn voordeel te doen met de lessen van Duarenus, van Cujacius, en van Doneau, drie der uitmuntendste rechtsgeleerden van dien tydt. Te Bourges den eernaam van Bacalaureus ontfangen hebbende, ging hy zyn vaderlandt wederom zien, deet daar eenige openbare lessen over het burgerlyke recht, en pleitte in eenige zaken. Hy was toen 22 jaren oud. Hy keerde eenigen tydt daarna wederom naar Parys, en wierdt aldaar een der beroemdste advokaten van 't Parlement. Hy gaf in 't jaar 1563 de *Declamationes* van Quintilianus uit, die hy op vele plaatsen verbeterde, en met aantekeningen verreikte. Het volgende jaar liet hy in de zelve stadt drukken eene verhandeling *du Retrait Lignager*, opgestelt door François Grimaudet, advokaat des konings te Angers, en schreef daar voor eene voorreden *de la nature, varieté & mutation des Loix*. In het jaar 1567 gaf hy een boek uit, genoemt, *Decretorum Rerumve apud diversos populos ab omni antiquitate judicatarum libri duo. Accedit tractatus de Origine & auctoritate rerum judicatarum.* Hy vermeerderde het zelve veel in de andere drukken. Hy verliet het volgende jaar Parys, om de waardigheit van krimineel stedehouder in zyn vaderlandt te aanvaarden. Hy bekleedde de zelve met zo veel naauwkeurigheit, dat hy, als een nieuwe Cassius, *de klip der beschuldigden* genoemt wierdt. Gedurende de onlusten van de Ligue oeffende hy by voorraadt de waardigheit van President in de zelve rechtbank, en queet zich daar in met zo veel oprechtheit als in de andere. De stadt Angers betuigde hem hare achting op verscheide wyzen, en inzonderheit door de waardigheit van eeuwigdurend schepen, welke zy aan hem opdroeg. Hy was zeer oneenig met Philip Gourreau, Requestmeester, zyn landsman; en gaf tegen den zelven in 't jaar 1577 zyne *Epistola Apologetica* uit. Hy hieldt zich standvastig in de goede party tegen de Ligue; en hy was verplicht zulks te doen, niet alleen door zyn ampt, dat hy in het Presidiaalschap hadde, maar ook door dat van Requestmeester van den hartog van Anjou, dat hy te gelyk bekleedde met den rechtsgeleerden Baudouin, eer deze prins den troon beklom. De aanspraak, die hy aan dezen hartog deet by zyne intrede te Angers den 7 January des jaars 1570, is gedrukt met de redevoering, die hy aan hem opdroeg om hem te pryzen over zyne overwinningen, en over de herstelling van de universiteit van Angers. Deze redevoering heeft voornamentlyk daar op hare betrekking, dat Baudouin twee oude lofredenen aan dezen prins hadt opgedragen, die, welke Eumenius hadde gemaakt op Constantius, en die, welke Pacatus hadde gemaakt op Theodosius. De redevoering, welke Airault in het jaar 1589 uitgaf over de doodt van Henrik den III, en de ergernis, welke de kerk daar door hadde, betuigt zyne aankleving aan de belangens van dien vorst. Hy stelde daar voor zynen naam, noch dien van den drukker. Thuanus spreekt met lof daar van. Men heeft onder de papieren van den schryver de Latynsche overzetting gevonden, die hy daar van gemaakt hadde. Hy schreef in dien tydt eene redevoering, waar in hy Henrik den IV aanmaande om Roomsch-Catholyk te worden; maar van alle zyne werken heeft'er hem geen meer bekend gemaakt in vreemde landen, en vooral onder de Protestanten, dan zyne verhandeling *van de vaderlyke macht*, door hem in 't Latyn en in 't Fransch geschreven, en door Jakob Frubert, eenen zyner landgenoten, in het Italiaansch overgezet. Hy schreef het zelve gedurende het rechtsgeding, dat hy met de Jesuiten hadde, ter oorzake van zynen oudsten zone, die het kleedt van hunne orde hadt aangenomen. Hy hadt den zelven in het collegie te Parys gezonden, om hem te bequamer te maken, om te zyner tydt zyn opvolger te zyn, en hy hadt eenigen tydt daarna het verdriet, van te verstaan, dat hy in hun gezelschap getreden was. Hy deet daar over zyn beklag aan het parlement van Parys; en wanneer hy verstaan hadt, dat zy hem hadden doen vluchten, boodt hy den paus dieswegen een verzoekschrift aan, en verkreeg brieven van Henrik den III aan den kardinaal d'Este, beschermer der Fransche zaken, en aan den Marquis van Pisani, afgezant van deze kroon, door welke brieven de koning nadrukkelyk begeerde, dat men de bevel van den paus zoude verkrygen voor de vryheit van den jongeling. Dit was alles vruchteloos. De verhandeling van de vaderlyke macht, welke hy drie jaren daar na aan dezen ongehoorzamen zone schreef, was van geen meerder uitwerking. Hoewel Airault meer zonen hadt dan dezen oudsten, waar van wy in het volgende artykel spreken, zo was hy echter over het verlies van den zelven zeer verdrietig. Hy was te Parys in 't jaar 1564 getrouwt met Anna des Jardins, dochter van Jan des Jardins, geneesmeester van François den I, by de welke hy vyftien kinderen hadt, waar van 'er tien in 't leven waren, toen hy te Angers den 21 July des jaars 1601 storf, in den ouderdom van 65 jaren. Zyn twede zoon was zyn opvolger in zyne deugden en in zyn ampt. Hy was president, raatsheer, en majoor te Angers. De aanspraak, die hy deet aan Maria de Medicis, moeder van Lodewyk den XIII, te Angers op den 16 October des jaars 1619, wordt in het VI deel van de *Mercure Historique* gevonden. Hy heeft nakomelingschap nagelaten. Jan Airault, des zelfs broeder, was advokaat van 't parlement te Parys. Willem Airault, hun broeder, monnik van S. Benedictus, doctor van de Sorbonne, hadt veel deel in de vriendschap van Lodewyk Servin, algemeen advokaat van de 't parlement van Parys. Guyonne Airault, eene van hunne zusters, trouwde met Willem Menage, advokaat des konings voor 't Presidiaalschap van Angers. Uit dit huwelyk is gesproten Ægidius Menagius, een der geleerdste mannen van Vrankryk. *Thuan. Histor. lib.* XCV. *Ægidius Menagius in vita Petri Ærodii. Bayle.*

AIRAULT, of AYRAULT, (Renatus) oudste zoon van Picter Airault. Hy baarde zynen vader verdriet. Hy wierdt den 11 November des jaars 1367 te Parys geboren, en het onderwys der Jesuiten toevertrouwt. Pieter Airault achtte hen toen hoog en beminde hen, en zou toen niet aangenomen hebben om tegen hen te pleiten, gelyk hy in 't jaar 1564 gedaan hadt. In zynen oudsten zone een levendigen geest, een groot geheugen en vele beminnelyke hoedanigheden bespeurende, verzocht hy den Provinciaal van de Jesuiten en den Rector van 't collegie van Clermont zeer ernstig, wanneer hy hen dit kindt in handen gaf, dat men 't niet zou aanzoeken om in hunne gemeenschap over te gaan. Hy zeide, dat hy wel andere kinderen aan de kerke hadt toe te wyen; maar dat hy dezen zoon geschikt hadt om zyn ampt te bekleden, en dat hy hem tot een steunsel van zyne familie wilde maken. Men beloofde hem alles, wat hy begeerde. Niettemin deden de grote bequaamheden van dezen jongeling de Jesuiten wenschen, dat zy een onderwerp van zo veel belang in hunne societeit mogten hebben, zodat zy hem, wanneer hy zich twee jaren onder vader Jakob Sirmond in de welsprekendheit geoeffent hadde, het kleedt van hunne orde in den jare 1586 gaven. Zyn vader, buiten wiens kennisse dit uitgevoert was, maakte veel geruchts. Hy beschuldigde hen van diefstal, en eischte zyn kindt van hen op. Zy gaven ten antwoordt, niet te weten, wat van hem geworden was. Airault verkreeg een aanzeggingsbrief, en een arrest van 't parlement, dat aan 't collegie van Clermont belastte, Renatus Airault niet in hunne orde te ontfangen, en aan andere collegien dit verbodt bekend te maken. Men gehoorzaamde aan dit arrest niet; men vervoerde den jongeling van plaats tot plaats; men veranderde zynen naam; men zondt hem in Lotharingen, in Duitschlandt en in Italië. Henrik de III gaf zynen gezant en den beschermer der Fransche zaken by den paus last, om daar omtrent te arbeiden. Airault schreef 'er over aan den paus. Deze liet de rol van alle de Jesuiten der werreldt voor zich komen. Renatus Airault, die met een anderen naam vermomt was, wierdt 'er niet onder gevonden. De moeite, die men drie jaren daar omtrent aanwendde, vruchteloos geweest zynde, nam de vader zyne toevlucht tot zyne pen, maakte een boek van de *vaderlyke macht*, en droeg het zelve aan zynen zone Renatus op. Deze beantwoordde het zelve; doch zyne oversten beletten daar van de uitgave. Men wilde liever, dat Richeomius, Provinciaal der Jesuiten te Parys, dit werk van P. Airault wederleide. Het antwoordt van Richeomius is niet gedrukt. Laat ons eens zien, hoe 't met Renatus afliep. Hy begaf zich op den 12 Juny des jaars 1586 te Trier in de orde. Hy ging naderhand naar Fulda, alwaar hy zyne oeffeningen in de welsprekendheit herhaalde. Hy doorreisde Duitschlandt, en wierdt aldaar door de Protestanten gevangen. Hy ging naar Rome, en studeerde aldaar een jaar in de wysbegeerte, onder Mutius Vitellescbi. Hy vervolgde deze letteroeffening in het jaar daar na te Milanen, en voltrokze te Dijon. De school van deze stadt vier jaren gelukkig bestiert hebbende, vertrok hy van daar, wanneer de Jesuiten uit verscheide steden van 't koninkryk in den jare 1594 verbannen wierden. Hy trok naar Piemont, alwaar hy twee jaren leeraarde. Daar op ging hy naar Avignon, en oeffende zich aldaar vier jaren lang in de Godgeleerdheit, waar op hy weder naar Rome keerde, van waar hy naar Milanen gezonden wierdt om de welsprekendheit te leeraren. Hy deet zulks eenige jaren, en quam naderhand weder in Vrankryk, alwaar hy de voornaamste bedieningen van zyne orde waarnam. Hy leeraarde de Philosophie; hy predikte; hy was opperregent van 't collegie. Hy was Rector te Rheims, Dijon, te Sens, te Dole, en te Besançon. Hy was medehelper van den Provinciaal, en procureur van de provincie van Champagne, en daar na van die van Lion te Rome. Hy storf eindelyk te Fleche den 18 December des jaars 1644. Zyn vader beroofde hem in 't jaar 1593, door een notariaal geschrift, van zynen zegen; doch volhardde niet tot zyne doodt in deze gramschap, dewyl men onder zyne papieren een geschrift vondt, met zyn eigen handt getekent, waar in hy hem zynen vaderlyken zegen gaf. *Menag. in vit. P. Ærodii. Bayle.*

AIRE, aan de Adour, eene stadt van Vrankryk in Gasconje, met een bisdom, behorende onder dat van Auch. Zy heeft verscheide namen by de oude schryvers en in de reisbeschryvingen, alwaar zy *Adurium*, *Aturensium* of *Atyrensium civitas*, *Vicojulium*, *Martianum*, enz. genoemt wordt. Aire is in eene vruchtbare landsdouwe gelegen, en behoort in opzicht der justitie onder het seneschaalschap van Bazas, en onder het parlement van Guienne. Het is eertyds groter en schoonder geweest dan het nu is, onder de Visigotthische koningen, die aldaar hun verblyf hielden; en men ziet 'er nog aan den oever van de Adour de overblyfzelen van het paleis van Alarik. De zelve prins deet in den jare 506 het Theodosiaansche Codex te Aire uitgeven, dat Anianus, zyn kancelier, overzien hadt, en ophelderingen wegens de moejelykste zwarigheden daar by gevoegt. Maar na dien tydt is Aire dikwils door de Saracenen en Noormannen verwoest. Het leedt ook veel in de XVI eeuw gedurende de inlandsche oorlogen. De voornaamste vlekken van het bisdom zyn, St. Sever, gezegt de Kaap van Gasconje, daar een abdy is, en St. Quiterne, beroemd door het martelaarschap van de heilige van dien naam, welkers kerk de medehoofdkerk is met die van Aire. Die van Aire erkent de H. Maagdt voor patronesse. Het kapittel heeft twee aartsdiakenen, en het bisdom is verdeelt in zes aartspriesterschappen. De oudste bisschop, waar van wy kennis hebben, is Marcellus, die in het jaar 506 een van zyne priesters op het concilie van Agde zondt. Onder zyne navolgers zyn twee kardinalen geweest, Lodewyk van Albret, en Pieter van Foix. *Sidonius Apollinaris lib.* II. *Ep.* I. *Savarron & Sirmond in not. ad Sidon. Joseph Scaliger in Lect. Auson. lib.* II. *cap.* 7. *Papyrius Masson Descr. Flum. Gall. Arn. Oihenart notit. utriusqu. Vascon. de Marca Hist. de Bearn. du Chêne Antiq. des villes de France. Sanmarth. Gall. Christ.*

AIRE. Zie ARIEN.

AIRE, AYRE of AIRTH, in 't Latyn *Aërea*, eene stadt in het Zui-

Zuidelykste gedeelte van Schotlandt, in de provincie van Kile, tegen over het eilandt Arren, aan de rivier Airu. Zy is wegens den koophandel vermaard, heeft een wyden en verzekerden haven, die door een kasteel beschermt wordt, en heeft mede stem en zitting in 't parlement.

AIRI, of AIRY, *Airiacum*, een kasteel in 't bisdom van Auxerre en Burgundië, alwaar in 't jaar 1020 een concilie gehouden wierdt, 't welk koning Robert van Vrankryk bywoonde, met Gauzelinus, aartsbisschop van Bourges, en Leotericus, die het zelve was van Sens. De Kronyk van St. Petrus le Vif van Sens maakt daar van gewag.

AIRU, eene rivier in Schotlandt, die in de provincie van Marr in 't gebergte Granzebain, *Grampius mons*, haren oorsprong heeft, en zich met de Spey, in de provincie Buquan, vermengt.

AIRVAUT, *Aureavallis*, eene abdy van Vrankryk, in Poitou gelegen, tien mylen ten Westen van Poitiers. *Baudrand.*

St. AIRY, of AGRI, in 't Latyn *Agerius*, is in 't bisdom van Verdun in 't jaar 1517 geboren, in het zesde jaar van de regering van Thierry, koning van Mets, of Austrasië, zoon van Clovis. Na 30 jaren in de werreldt geleeft te hebben, wierdt hy geschoren van Desiderius, bisschop van Verdun, en in de orde ingewyd zynde, wierdt hy in 't jaar 550 zyn opvolger. Gregorius van Thours, en Fortunatus maken zynen lof op. De eerste verhaalt, dat ten tyde van dezen bisschop te Verdun eene bezetene vrouw was, die zich met waarzeggen bezig hieldt, en door dit middel veel gewon; dat Airy dit wyf bezwoer, en dat hy den duivel niet kunnende verdryven, hy deze vrouw wegjoeg, die uit het koninkryk Austrasië vertrekkende, naar de koninginne Fredegonda week. St. Airy hadt veel gezag by den koning Childebert, van wien hy genade verworf voor Gontran Bozon. Hy weigerde hem Berthefroi over te geven, die in zyne kerke geweken was; alwaar hy gedood wierdt. St. Airy, over dit toeval geraakt zynde, storf den 1 December 588, den dag, waar op men zyn feest viert. *Greg. Turon. lib.* III. *cap.* 35. *lib.* VII. *cap.* 44. *lib.* IX. *cap.* 12. *en* 13. *Fortunat. lib.* III. *Carm.* 29. 30. *Antiq. des Gaules Belg. Baillet.*

AISANCE, een klein riviertje van Normandië, lopende in de rivier Coësnon, beneden Autrain. *Papyrius Masson Descr. Flum. Gall.*

AISCHA, eene rivier in Franken, die boven Winsheym ontstaat, en niet verre van Forchheim in de Rednitz valt.

AISCHAH, eene dochter van Abukeker, was de derde vrouw, die Mahomet trouwde, en de eenige, die nog vryster was; daarom wordt Abdallah, haar vader, Abubeker, dat is, vader van de maagdt, genoemt. Zy overleefde Mahomet langen tydt, dewyl zy niet eer dan in het 58 jaar van de Hegire storf. Haar gezag was zeer groot onder de Musulmannen, zelfs in zaken van de lere en van den Godsdienst, dewyl men dikwils toevlucht tot haar nam, om eenige overleveringen van den propheet, haren man, van haar te weten; zodat zy zelfs zomtyds met den tytel van *Nabiah*, dat is prophetesse, benoemt wierdt. Wat de regering van den staat betreft, zy ondernam zelfs den Kalif Othman wegens Godloosheit te veroordelen, en nochtans keurde zy naderhand zyne doodt niet goed, en deet Ali den oorlog aan, om het bloedt van Othman te wreken. Men zag haar aan 't hoofdt van dertig duizend mannen aan Ali slag leveren. Zy wierdt ondertusschen geslagen en gevangen genomen; maar Ali, na datze hem eenig verwyt gedaan hadt, zondt haar naar Medina, alwaar zy storf, en by Mahomet haren man begraven wierdt. *Herbelot Bibl. Orient.*

AISCHAH. *Al Scheikhah Ben Joseph al-Demeschkiah.* Aischa, die den naam van leeraar onder de Musulmannen droeg, was de dochter van Joseph, en uit de stadt Damascus geboortig. Zy heeft een boek gemaakt, dat ten tytel heeft: *Escharat al Khafiah fil menan al aliiah*; van de vreze, die wy behoren te hebben wegens de gunstbewyzen, die Godt aan ons gedaan heeft. *Herbelot Bibl. Orient.*

AISCHAN, *Ben Mohammed al Monaggem al Bokhari*, schryver van een boek, genaamt, *Al Ahkam alaovam*, van de sterrekundige gedachten in 't algemeen. *Herbelot Bibl. Orient.*

AISNAY, eene abdy. Zie AINAY.

AISNE, of AYSNE, *Axonia*, eene rivier van Vrankryk, waar van in de aantekeningen van Cesar dikwils gesproken wordt. Zy heeft haren oorsprong uit twee bronnen; de eene van Beaulieu in Argene, boven Sint Menehout, daar zy voorby loopt; en de andere boven Clermont in 't hartogdom van Bar. Deze twee oorsprongen voegen zich by Mouron te zamen. De Aisne, voorby Rethel, Chateau-porcien en Soissons gelopen zynde, en de Velle, de Bionne, de Tourbe, en eenige andere riviertjes ontfangen hebbende, voegt zich by de Oise een weinig voorby Compeigne. *Papyrius Masson Descr. Flum. Gall. Ausonius in Mosel.*

AISO, OASO, en OLARSO, eene verwoeste stadt in Spanje. Zy legt in Guipuscoa, twee mylen van Fontarabië, en drie van St. Sebastiaan, welke stadt van hare overblyfzelen gebouwt is. *Baudrand.*

AISSELIN, (PETRUS) een monnik van de Benedictyner orde, naderhand bisschop van Laon in Vrankryk en kardinaal. Tot deze laatste waardigheit hadt hem paus Clemens de VII, die Urbanus den VI tegen zich hadde, verheven. Hy wierdt voor een zeer deftig man gehouden; doch wanneer hy door zyn aanraden behulpzaam was, dat Karel de VI in 't jaar 1388 de regering van 't Fransche ryk zelfs waarnam, waren des konings oomen, die tot dien tydt toe voogden over hem geweest waren, zo qualyk daar over te vrede, dat zy nog in 't zelve jaar, zo in 't algemeen gelooft wordt, gemelden kardinaal door vergif van kant holpen. *Mezeray Hist. de France Tom.* II. *pag.* 531. 532.

AISTEN, HASTEN, of ÆSTYEN, zyn ongetwyffeld die van Koningsbergen en Pruissen, volgens Conradus Celtes, grensgeburen der Gotthen, Veneders, der Wyssel, en der zee. De reden van zulks is niet alleen de beschryving van des lands gelegenheit; maar het ambergesteente is mede een klaar bewys daar van; want gelyk by de Joden, zo als Tacitus meldt in het LVI *boek zyner Historien*, de balzem alleen voortkomt, alzo is 't dat ook het ambergesteente daar alleen verzamelt wordt.

AISTULPHUS, koning der Longobarden, volgde op zynen broeder Rachis in 't jaar 750 in de regering. Hy benaauwde den kerkelyken staat ongemeen, en hoewel paus Stephanus de III door grote geschenken een veertigjarigen vrede met hem floot, duurde de zelve nochtans niet lang; dewyl Aistulphus Ravenna en des zelfs onderhorige plaatsen bemachtigde, en zelfs naar Rome in aantocht was. De paus riep hier op koning Pepyn van Vrankryk te hulp, die hem tot twee verscheide malen verdreef, en hem eindelyk noodzaakte, om alle de veroverde landen weder te geven. Zie verder onder STEPHANUS den III. Naderhand viel Aistulphus, op de jagt zynde, van 't paardt, en storf, na eene regering van zeven jaren, in 't jaar 758. *Paul. Diac. Anastas. in Zachar. Paul. Æmil. Baronius A. C.* 750. 754. 956.

AITHALAS, een Persiaansch martelaar, die in 't jaar 345 leedt. *Sozomenes L.* II. *c.* 12.

AITO, of ATTO, bisschop van Basel. Zie HATTO.

AITO een Premonstratenzer geestelyke. Zie HATTO.

AITONA, in 't Latyn *Hitona*, eene kleine stadt aan de rivier de Segre in Calonië, tusschen Lerida en Mequinenza. Zy draagt den tytel van een markgraafschap, en heeft reets over de 400 jaren den huize Moncada toebehoort. Zie MONCADA. *Imhof van den Grand. in Spanje.*

AITZEMA, (LIEUWE VAN) een Vriesch edelman, in het jaar 1600 te Dokkum in Vrieslandt geboren, was een zoon van Meinardus van Aitzema, burgermeester van Dokkum, en secretaris van 't collegie ter Admiraliteit te Dokkum, van waar het naderhand te Harlingen is overgebragt, en van Catharina, dochter van Epo van Jukkema tot Serbierum, burgermeester van Franeker, hebbende wegens de provincie van Vrieslandt hoge binnen- en buitenlandsche ampten bedient. Onze *Lieuwe*, of *Leo*, zestien jaren oud zynde, heeft zyne *Poëmata Juvenilia*, in Quarto, doen drukken, te Franeker in den jare 1617. Valerius Andreas spreekt 'er van, doch zonder te zeggen, dat het deze zelve schryver is. Hy was raadt van de Hanzeesteden, en haar Resident in 's Gravenhage; welke waardigheit zyn oom Foppius van Aitzema, Resident van Hollandt te Hamburg, voor hem verkregen hadde. Hy heeft eene historie van de vereenigde Nederlanden byeen verzamelt, die veel aftrek gehad heeft, en die van groot gebruik is voor die genen, die in staatszaken gebruikt worden; want men vindt daar in van woordt tot woordt de vredens-tractaten, de Instructien, en de Memorien der ambassadeurs, de brieven en de antwoorden der vorsten, de Capitulatien der steden, en andere openbare geschriften. Zomtyds vindt men deze stukken in de taal, in welke de zelve geschreven zyn, met eene Nederduitsche overzetting, zomtyds zonder overzetting; zomtyds vindt men die daar in eene andere taal, zonder dat men weet, of het eene vertaling is of een oorspronkelyk; want de schryver neemt dikwils de moeite niet om daar van bericht te geven. De historie zelfs is in 't Nederduitsch geschreven. Men heeft daar van twee drukken gemaakt, de eerste bestaat uit vyftien stukken in Quarto, die het een na 't ander gedrukt zyn; namentlyk het eerste stuk in 't jaar 1655, en het laatste in 't jaar 1671. Het eerste begint met het eindigen van den stilstandt van wapenen, die door de bemiddeling van Henrik den IV, koning van Vrankryk, tusschen Spanje en de vereenigde provincien gesloten wierdt, en strekt zich uit van het jaar 1621 tot het jaar 1625. Het laatste vervat de geschiedenissen van het jaar 1668. De twede druk bestaat uit zeven stukken in Folio, die in de jaren van 1669 tot 1672 gedrukt zyn. Het laatste van deze stukken vervat eene algemene tafel der zes andere, met een verhaal van de vredehandeling van Munster, en een byzonder werk, dat den tytel heeft van *de Herstelde Leeuw*. Het is een verhaal van de zaken, die in de vereenigde Nederlanden voorvielen in de jaren 1650 en 1651, met betrekkinge tot eenige hoge waardigheden, die openstaande waren, en begeven wierden. Dit werk was reets in het jaar 1652, in Quarto, gedrukt. Het verhaal van de Munstersche vredehandeling was in het jaar 1650 in het Nederduitsch, en in het jaar 1654 in 't Latyn in Quarto gedrukt. Wicquefort, in zyn werk van *den Ambassadeur*, in het I. *deel p.* 172, geeft een oordeel over Aitzema, dat in alle delen niet voordelig is. *Zyne historie*, zegt hy, *kan tot een Inventaris verstrekken voor de genen, die geen toegang tot de papieren van Staat hebben: maar het gene de schryver van het zyne daar by voegt, is geen Courant waardig, op wat wyze men het neemt. Hy heeft geen styl; zyne taal is geheel barbaarsch, en het gansche gestel van zyn werk is niet anders dan een Chaos. Hy heeft dit gemeen met het meeste gedeelte van de genen, die in dit landt* (in Hollandt) *zich zonder schikking, zonder verlof, en meest altyd zonder oordeel en zonder waarheit met historieschryven bezig houden.* Dit oordeel is in der daadt straf, en ergert velen. Het is ondertusschen zeker, wat de schikking en order van dit werk belangt, dat het meeste gedeelte der stukken niet op zyne plaats gebragt is. Het schynt, dat de schryver de zelve in zyn werk voegde, zo als hem die in handen vielen, zonder zich met de dagtekening te bekommeren, noch of de zelve hare betrekking hadden tot de gevallen van dat jaar, het welk hy verhandelde. Dit werk zal niettemin altoos nuttig zyn, en by gevolg zeer gezocht worden, tot dat iemandt lust hebbe het zelve te verbeteren. Men zegt, dat Aitzema op eene oneenzydige wyze spreekt van het gene de verschillen van den Godsdienst betreft. Wegens de Hanzeesteden is hy tweemalen naar 't Engelsche hof geweest, eerst in den jare 1635; en daar na in den jare 1651, of 1652. De eerste reize naar Engelandt is by den schryver te zien in zyn II *Deel* in folio, *p.* 296; de twede reize in het III *Deel*, *p.* 737. Hy storf in 's Gravenhage den 23 February des jaars 1669, 69 jaren oud zynde, nadat hy aldaar omtrent veertig

jaren het Residentschap van de gemelde Hanzeesteden bekleed hadt. Zyne zinspreuk was: *Pax & Libertas: Vrede en Vryheit.* Men vindt zyne grafstede in de grote kerk van den Hage, en daar op dit fraaie grafschrift gehouwen:

D. O. M.
Si Pacem Quaris Libertatemque,
Viator,
Aut Nusquam, Aut Tali Sub Lapide Invenies.
LEO AB AITZEMA,
Natus 1600. 19. *Novembr.*
Defunctus 23 *Februarii* 1669.
Hic P & L Exspectat.

Hy was een zeer oprecht man, minzaam, gedienstig, milddadig omtrent den armen, en zeer bedreven in de staatkunde. Hy sprak verscheide talen, als het Latyn, het Hoogduitsch, het Fransch, het Italiaansch, en het Engelsch. Men heeft alreets verscheide stukken in folio gedrukt, die tot een vervolg op de historie van Aitzema dienen, en die de zelve brengen tot op het jaar 1697; en het is waarschynlyk, dat men zo vervolgen zal.

Een andere AITZEMA heeft in het Nederduitsch over de Sibyllen geschreven. *Bayle. Bernard dans la table Alphabetique des livres mise au devant du Recueuil des traitez de Paix en 4 volumes in folio.*

AITZINGER, (MICHIEL) bragt eene beschryving van 't beloofde Landt in 't licht, in 't jaar 1582 in Quarto gedrukt. *Georg Matth. Konig Bibl. vet. & nova.*

AIUS, of LOCUTIUS, gelyk het Titus Livius heeft, dat *sprekende* te zeggen is, van het Latyn *Ajo*, of *loquor; ik spreke.* Dit is eene Godheit, tot welkers eere de Romeinen een kleinen altaar oprechtten in de de nieuwe straat, volgens Cicero en Aulus Gellius; of een kleinen tempel, volgens het gevoelen van P. Victor. Cicero en Titus Livius verhalen ons daar van de gelegenheit en oorzaak op deze wyze: „ Een man uit het gemene volk, Mærus Ceditius genoemt, berichtte aan de gemeentsmannen, dat hy, des nachts door de nieuwe straat gaande, een meer dan menschelyken stem gehoort hadt boven den tempel van Vesta, die de Romeinen van de komst der Gauloisen voor Rome waarschouwde ". Deze waarschouwing wierdt verwaarloost, ter oorzake van den persoon, die de zelve gaf; maar de uitkomst rechtvaardigde die. Daarom oordeelde Camillus, dat men, om de vergramde Goden te stillen, dezen stem erkennen moest als eene nieuwe Godheit, onder den naam van den *sprekenden Godt*, en hem een altaar oprechten, om hem te offeren. Sedert, de stadt verwoest zynde, en de raadsheren overleggende, of men de zelve verlaten zoude, om zich in de stadt Vejus in Hetrurië neder te zetten, dan of men daar blyven zoude om de zelve te herstellen, zo gebeurde het, dat de benden voorby trokken, en dat een hoofdman met luider stemme op de zelve plaats riep: *Vaandrig, plant hier uw standaardt, wy zullen 'er beter zyn dan elders.* Dit onverwachte geval was oorzaak, dat men nog meer eerbiedigheit voor dezen Godt Aius, beschermer der stadt, hadde. *Titus Livius l.* V. *c.* 50. *Cicero l.* II. *de Divinat. c.* 69. *Val. Maxim. l. I. c.* 7. *ex.* 1. & 2. *Plutarchus in 't leven van Camillus. Aul. Gell. lib.* XVI. *c.* 17. *August. van de stadt Gods c.* 21. *Nic. Loydius.*

AIX, eene stadt van Vrankryk, de hoofdstadt van Provence, is zeer oud, en eene der fraaiste van het koninkryk, met een aartsbisdom, een parlement, en eene universiteit. De oude schryvers maken daar van dikwils gewag. Ptolomeus noemt de zelve Ὕδατα Σέξτια Κολωνία, en byna alle de Latynsche schryvers, *Aquæ Sextiæ*, of *Aquensis Civitas.* Zy heeft dezen naam bekomen door hare warme baden. Het was eene heerlyke volkplanting der Romeinen. Men zegt gemeenlyk, dat C. Sextus Calvinus, Roomsch burgermeester, de stichter van deze stadt is geweest; maar het is waarschynlyk, dat de zelve ouder is, en dat deze burgermeester de zelve slechts deet herstellen, wanneer zy door de barbaren verwoest was, gelyk zulks naderhand door de Lombarden en Saracenen gedaan wierdt. Wat 'er van zy, de stadt Aix is doorluchtig door hare oudheit. De opschriften, die men 'er vindt, en de verscheide andere gedenktekenen van de Romeinsche grootheit, die men 'er ziet, zyn daar van onwederspreкelyke bewyzen. Naby deze stadt begon Marius, volgens het verhaal van verscheide schryvers, de Teutons en de Ambronen te verslaan. In de volgende eeuwen is zy door de Lombarden, door de Saracenen, en door andere barbaren verwoest, die door de vruchtbaarheit van de provincie en door de rykdommen van deze stadt derwaarts gelokt wierden. Om deze reden is Aix dikwils herbouwt. De graven van Provence hebben daar hun gewoon verblyf gehouden, en hebben het beginnen te vergroten en regelmatig te maken; maar in dezen tydt wordt het met recht voor eene der schoonste steden van Vrankryk gehouden, zo om de pracht der gebouwen en huizen, die men daar gemaakt heeft, als om de grootheit van hare straten, van hare markten, en om andere fieraden, die men dagelyks daar by voegt. De hoofdkerk van St. Sauveur heeft een hogen toren. Men ziet in deze kerk verscheide zaken, die opmerking verdienen. Het doopvat is een stuk werks van grote kunst. Het is geheel van wit marmer, rondom de doopvondt met stale pilaren, op de wyze van een kleinen dom, ondersteunt. De kapel van onze lieve Vrouwe van de Hoop aldaar is zeer ryk en schoon. Die van St. Maximinus is heilig en zeer oud. Men ziet daar in het koor de grafstede van Karel den II, laatsten graaf van Provence. Het kapittel van deze kerk heeft een prevoost, een aartsdiaken, een capischool, een sacristein, en vyftien kanunniken, onder welke de Theologant is. Daar zyn ook verscheide prebendarissen, en bedienden van een uitnemend muzyk. St. Sauveur is ook eene Parochie. Daar zyn te Aix nog twee andere kerken, die van Ste. Magdalena, en die van den H. Geest; met een collegie van Jesuiten, en een groot getal van kerkelyke en geestelyke gebouwen. De aartsbisschop van Aix heeft tot suffraganen de bisschoppen van Apt, van Riez, van Frejus, van Gap, en van Listeron. St. Maximinus is daar van de oudste kerkvoogdt. Hy heeft navolgers gehad, die door hunne deugdt, door hunne geleerdheit, en door hunne waardigheden beroemd zyn geweest. Onder de zelve zyn twee heiligen geweest, acht kardinalen, een paus, een patriarch van Jeruzalem, en verscheide die werken geschreven hebben, als Petrus Aureolus, Genebrard, enz. Het parlement van Aix wierdt ingestelt door Lodewyk den XII. Lodewyk de XI hadt slechts de justitie geregelt. Behalven dit hoge gerichtshof is aldaar nog dat van de provincie, een rekenkamer, eene generaliteit der Thesauriers van Vrankryk, en een muntkamer. Daar zyn ook nog onderhorige rechters, als de algemene stedehouder van den Seneschal van de provincie, een gewone rechter van de stadt, en een ander voorden koning. De burgermeesters van de stadt zyn procureurs van de provincie. De eerste is altoos edelman, die leengoederen bezit. De universiteit van Aix is in het begin van de XV eeuw opgerecht door paus Alexander den V in den jare 1409. Lodewyk de III, graaf van Provence, bevestigde zulks in den jare 1413. Sedert heeft zy een nieuwen luister ontfangen door de milddadigheit der koningen Henrik den Groten in 't jaar 1603, en Lodewyk den Rechtvaardigen in 't jaar 1622. Lodewyk de XIV, in 't jaar 1660 te Aix zynde, bevestigde de voorrechten van deze stadt; en den 3 February wierdt de algemene vrede tusschen Vrankryk en Spanje aldaar afgekondigt, en de koning woonde het *Te Deum* by, dat dieswegens in de kerke van St. Sauveur gezongen wierdt. Deze plechtigheit geschiedde met veel pracht. Alle de oude schryvers spreken voordelig van deze stadt. De hedendaagschen maken daar van mede gewag, en vooral de historieschryvers van Provence, als Nostradamus, Bouche, Rufi, enz. Maar de naauwkeurigen zullen alle genoegen vinden in het lezen van de historie van deze stadt, in het Fransch beschreven door *Jean Scholastique Pitton*, Doctor in de geneeskunde. Hy heeft ook de kerkelyke jaarboeken van deze stadt uitgegeven.

Concilien van Aix.

De kerkvoogden van de provincie hebben dikwils Synodale vergaderingen in deze stadt gehouden. De voornaamste is die, de welke gehouden wierdt in 't jaar 1585, waar in de aartsbisschop Alexander Canigian voorzitter was, over de plechtigheden van de kerke, de hervorming der zeden, en de voortplanting van het geloove. Deze vergadering wierdt door den H. stoel goedgekeurt. De aartsbisschop Paul Huraut vergaderde ook in het jaar 1612 zyne suffraganen, om het boek van de kerkelyke en werreldlyke macht van Edmond Richer te veroordelen.

AIX LA CHAPELLE. Zie AKEN.

AIX, *Aquæ Gratianæ*, eene stadt in Savojen, aan den voet van 't gebergte, tusschen Chambery, Annecy en Rumilly, met den tytel van marquisaat. Zy is zeer oud, volgens de aanwyzing van de opschriften, die aldaar gevonden worden, en heeft goede baden, welker wateren met alluin en zwavel voorzien zyn. Mogelyk kon dit Aix met meer recht voor de plaats gehouden worden, alwaar de slag van Marius tegen de Teutons voorviel. Dewyl Florus uitdrukkelyk getuigt, dat dit gevecht aan den voet van 't gebergte voorviel, 't welk met de gelegenheit van de stadt Aix in Savojen veel beter overeenkomt dan met die van Aix in Vrankryk. *Beschreib. des hertz. Savojen l.* IV.

AIXIONIDES, of AXONIDES, was een der stammen van Athene, waar van zy, die den zelven uitmaakten, een slechten naam hadden wegens hunne quaadsprekendheit en boosheit, van waar ook het Grieksche woordt Αἰξωνεύεσθαι afstamt, dat *beschuldigen, quaadspreken; byten* betekent. Van dezen stam wordt in den *Laches* van Plato gewag gemaakt, alwaar Laches tot Socrates zegt: *Alhoewel ik veel tegen u te zeggen hadde, wil ik het niet doen, uit vreze, dat gy my voor eenen uit den stam van Aixionides mogt aanzien*, dat is, *uit vreze, dat gy my voor een boosaardigen quaadspreker mogt aanzien.*

AIZAR, koning van Ethiopië. Men geeft voor, dat hy in de IX eeuw geleeft heeft, en dat hy niet bekend is, dan omdat hy zich door eene vrouwe, genaamt Sabata, hadt laten bedriegen. 't Was een afgerecht wyf, dat zich zelfs op den troon zette, nadat zy de toegevendheit van dezen prins al lang misbruikt hadde. *Genebrard. in Chron.*

AIZO, een Gotthisch heer, vermaard door zyne dapperheit en door het geluk, dat hy hadde in het behalen van voordelen tegen Karel den Groten. In het jaar 826 misnoegt van het hof van dezen keizer vertrokken zynde, maakte hy zich meester van de stadt Ossone in Catalonië, en sloot en verbondt met den koning der Saracenen, die hem een machtigen onderstandt verschafte. Hy tastte de bevelhebbers van de Fransche plaatsen zo krachtig aan, dat sommige de zelve verlieten, en anderen hem toevielen. Hy verwoestte naderhand de graafschappen van Barcelona en Gironna, en het leger, dat Karel de Grote aan Pepyn gezonden hadde, kon zyne stroperyen niet beletten. *Mezeray Hist. de France l.* X.

AIZU, een landschap in Japon, op het eilandt Niphon, met eene hoofdstadt van den zelven naam.

AJA, vader van Ripza, Sauls bywyf, welkers zonen, die zy by den koning Saul hadde, door David aan de Gibeoniten overgelevert wierden, om den Here opgehangen te worden. II. *Sam.* XXI.

AJA, by de Latynen *Allia*, eene kleine rivier van Italië, die zich in den Tyber ontlast, naby een kasteel, Monte Rotondo genoemt, in den kerkelyken staat. Het is in de historie beroemd door de nederlage der Fabiën, die zich onderwonden alleen tegen de Veja-

Vejanen te stryden. Aan den oever van de zelve rivier wierden ook de Romeinen door de Senonsche Gauloisen, onder het beleidt van Brennus, geslagen. *Baudrand.*

AJA *Himella*, een klein riviertje van 't landt van Sabina, in den kerkelyken staat. Het loopt naby Magliano in den Tyber. *Baudrand.*

AJACCIO. Zie AJAZZO.

AJALA, (Balthasar) een zoon van Jakob, geboren te Antwerpen uit een Spaansch geslacht. Hy was een geleerd en oprecht man. De hartog van Parma achtte hem veel, in wiens leger hy generaal-auditeur was. Naderhand wierdt hy raadsheer in den koninklyken hogen raadt te Mechelen; welk ampt hy maar een korten tydt bekleedde, dewyl hy in 't jaar 1583, of, gelyk anderen willen, in 't jaar 1584, in het 36 jaar van zynen ouderdom, te Aalst in Vlaanderen storf. Hy heeft een boek *de jure & officiis bellicis ac militari disciplina* geschreven, dat hy den prins van Parma opdroeg, en 1582 te Loven gedrukt is. *Val. Andr. Bibl. Belg. Beyerling in Chron. Anton. Biblioth. Simon Biblioth. Hist. des auteurs de Droit Tom.* I.

AJALA, (Gabriel) een geneesheer van Antwerpen, en Doctor van de Universiteit te Leuven in de XVI eeuw. Hy was een bloedverwant, of misschien een broeder van den reets gemelden Balthazar, en wierdt wegens zyne geleerdheit hoog geacht. Hy heeft geschreven:

Popularia epigrammata.
De lue pestilenti, enz.

Linden de Scr. medic. Val. Andr. in app. Belg. Anton. Bibl.

AJALA, (Martin Perez d') aartsbisschop van Valencie in Spanje, in het jaar 1504 te Hieste, een gering dorp in het aartsbisdom van Carthagena, geboren. Zyn geslacht was oud, doch arm; waarom hy zich genoodzaakt vondt de kinderen in de letterkunde te onderwyzen, opdat hy zyne moeder mogt onderhouden. Eenigen tydt daarna studeerde hy te Alkala, en naderhand te Salamanca, in welke laatste plaats men zyne bequaamheit wat beter leerde kennen; waarom hy tot ridder van St. Jakob wierdt aangenomen; en nademaal hy zich tot priester liet inwyden, wierdt hy van Franciscus van Mendoza, bisschop van Jaën, tot zynen bichtvader en grootvikaris aangenomen. Hy volgde dezen bisschop ook in Italië: doch van daar ging hy naar de Nederlanden, en bleef eenigen tydt te Leuven, om de Oostersche talen te leren. Hier door wierdt hy by keizer Karel den V bekend, op wiens bevel hy zich van Antwerpen naar Trente begaf, om het Concilie aldaar by te wonen; gelyk hy zich aldaar in de VI sessie bevondt. Wanneer hy in 't jaar 1548 te rug keerde, wierdt hy door den keizer tot bisschop van Cadix benoemt, in welke waardigheit hy op nieuw het Concilie van Trente bywoonde. Eenigen tydt daar na verkreeg hy het bisdom van Segovia, en eindelyk het aartsbisdom van Valencië; doch storf in 't jaar 1566. Hy heeft verscheide boeken nagelaten, waar onder het voornaamste is *de divinis traditionibus libri* X. *Medina de recta in Deum fide lib.* I. *cap.* 4. *Ar. Montani Itinerar. Benjam. Tudelens. Anton. Bibl. Hisp.*

AJALON, AIJALON, of AHIALON, eene stadt in den stamme Dan. *Jos.* XIX. 42. Zy wierdt gegeven aan de Leviten van 't geslacht van Kahath. *Jos.* XXI. 24. Men vindt de zelve ook dikwils onder den naam van Elom, of Ailom. Eusebius zegt, dat men in zynen tydt een vlek aanwees, Ajalon genoemt, drie mylen Oostwaarts van Bethel, niet verre van Gibea en Rama, de steden Sauls: maar dit kan het beroemde Ajalon niet zyn, waar van *Jos.* X. 12. gesproken wordt: noch ook dat, het welk in den stamme Dan gelegen was. Bethel was te verre van dezen stam gelegen. Daar is nog een ander Ajalon, waar van Hieronymus spreekt, en dat twee mylen van Sichem naar Jeruzalem gelegen was. Hy zegt elders, dat Paulus, van Sichem naar Bethoron reizende, aan zyne slinkerhandt Ajalon en Gibeon zag. II. *Chron.* XXVIII. 18. wordt Ajalon tusschen Bethsemes en Timna geplaatst. Eindelyk was 'er nog eene stadt, Ajalon genoemt, in den stamme Zebulon. *Judic.* XII. 12.

Alzo moet men vier steden aanmerken, die den naam van Ajalon gedragen hebben.

De I in den stamme Dan, tusschen Timna en Bethsemes, dat de zelve schynt geweest te zyn, waar van by Josua gesproken wordt, en waar van verhaalt wordt, dat op het zeggen van Josua de mane staan bleef in het dal Ajalons, gelyk ook de zonne stil stondt te Gibeon, tot dat het volk Gods in dien zwaren slag, tot het ontzet van Gibeon, zich aan zyne vyanden gewroken hadde.

Het II Ajalon was in den stamme Benjamin, drie mylen van Bethel ten Oosten. II. *Chron.* XI. 10.

Het III Ajalon was in den stamme Ephraïm, twee mylen van Sichem, naar Jeruzalem, en ten Oosten van Bethoron.

Het IV was in den stamme Zebulon, waar van men de juiste gelegenheit niet weet. *Hieronymus in Locis, & in Epitaphio Paulæ. Reland Palest.*

AJALUNI, of AJALVAT, St. Johans-stadt, eene stadt in Carië, naar den kant van Lydië.

AJAN, of AYAN, een landstreek langs de Afrikaansche zeekust tegen over Zanguebar, van Magadoxo af, tot aan het voorgebergte Guardafuy. Het bevat in zich de koninkryken Adea, Adel, en Magadoxo, benevens de republyk Brava, enz. *Marmol. Sanson.*

AJAS, eene stadt in het gelukkige Arabië, twee dagreizens van Aden gelegen. *Davity.*

AJAX, zoon van Oileus, koning der Locrenzers, bevondt zich mede in de belegering van Troje, alwaar hy voor gene van de andere Griekse krygshoofden in dapperheit behoefde te wyken. Men voegt 'er by, dat hy na de verovering van de stadt Cassandra de dochter van Priamus in den tempel van Minerva heeft geschonden, alhoewel hy zulks niet bekende; doch dat Minerva daar door zo ontrust geworden is, dat zy niet ophieldt eer hy van kant was. *Homerus. Virgilius. Ovidius. Bayle.*

AJAX, zoon van Telamon, na Achilles de dapperste onder de Grieken in de belegering van Troje; doch hy geraakte eindelyk met Ulysses wegens de wapenen van Achilles in twist. Maar wanneer de Grieken de zelve aan Ulysses toewezen, wierdt Ajax daar over zinneloos, zodat hy op eene kudde, die in 't veldt weidde, los ging, en de zelve ter neder velde, denkende met zyne vyanden te doen te hebben; doch wanneer hy zynen misslag bemerkte, wierdt hy nog verwoeder, en doodde zich zelven. *Homerus. Ovidius. Reinec. in Æacid. Bayle.*

AJAX, een zoon van Teucer, deet ter eere van Jupiter in de stadt Olbus in Cilicië een tempel bouwen, wiens priesters voor het meerdergedeelte Teucer of Ajax genoemt zyn geweest. *Strabo lib.* XIV. *Bayle.*

AJAX was de toenaam van Maximinus, die, naar 't verhaal van Julius Capitolinus, aldus door de Romeinsche soldaten genoemt wierdt, die hem wegens zynen heldenmoedt en zyne ongemene dapperheit tot keizer verkoren. *Capitolinus in Maximin. cap.* 4.

AJAX, een geestelyke, die zich door zyne Godvruchtigheit en goede zeden onder den keizer Theodosius vermaard gemaakt heeft. Hy hadt een broeder, genaamt Zeno, die zo deugtzaam en verstandig was als hy. In 't begin woonden zy in de stadt Gaza, en gingen naderhand in een klooster. Zy verdedigden met groten yver het Christen gelove tegen de Heidenen, en moesten deswegen veel lyden. Ajax wil men dat eene zeer schone vrouw gehad heeft, die hy maar driemaal bekende, en daar by drie zonen teelde; doch dat hy zich naderhand van haar afgezondert, en het opzicht over de kerke te Botolium gehad heeft. Van zyne zonen heeft hy 'er twee tot de oeffening van Goddelyke zaken en den ongehuuwden staat opgevoed: doch den derden trouwde hy uit. Hy bestierde met veel wysheit en bescheidenheit de kerk van Botolium, waar van hy bisschop was. Zyn broeder Zeno, de werreldt en het huwelyk verzakende, diende Godt zyn gansche leven. Hy was een monnik en bisschop van de kerke van Maïuma. Hy leefde honderd jaren, en hieldt niet op tot zyne doodt toe alle de Goddelyke diensten by te wonen, en met zyne handen te arbeiden, lywaat makende, tot zyn eigen onderhoudt, en om den armen mede te delen. Sozomenus zegt, dat hy van deze twee bisschoppen gewag gemaakt heeft, om te doen zien, wat het leven der bisschoppen van die tyden was. *Sozom. lib.* VII. *cap.* 28. *Bayle.*

AJAZZO. Zie LAJASSO.

AJAZZO, of AJACCIO, in 't Latyn *Adjucium* en *Ursinum*, eene stadt op het eilandt Corsica, met een haven aan de Middelandsche zee, en een bisdom, dat onder dat van Pisa behoort. Zy was voorhenen de hoofdstadt van dit eilandt. *De Raay Dict. Geogr.*

AJELLO, *Thyella*, of *Thyllesium*, een hartogdom in 't koninkryk Napels, den prins van Massa toebehorende. Het legt in Calabria citra.

AJIS D'ANGILLO, eertyds *Ajacia*, eene stadt en een kasteel van Berri, tusschen Bourges en Sancerre, aan de Colin. Zy ontfing haren naam van *Angillo* van eenen Dom Gillo, die 'er voorhenen heer van was. 't Is eene van de oudste steden van Vrankryk, en die veel leedt, zo gedurende de oorlogen van Cesar in Gaulen, wanneer Vercingetorix, hoofdt der Berruyers, het in den brandt stak, om den Romeinen de nadering van Bourges te beletten, als ook gedurende de oorlogen van de Engelschen en van de Bourgonjons onder Karel den VII. *Davity Descr. de la France.*

AJOMAMA, (de Golf van) of de Golf van St. Anna, voorhenen *Toronicus sinus*, een Golf van den Archipel, op de kusten van Macedonië, ten Noorden van die van Salonichi, waar van ze maar door een halfeilandt is afgescheiden, dat men Capo Canistro noemt. De zelve neemt haren nieuwen naam van de stadt Ajomama, die op de kusten gelegen is. *Baudrand.*

AJOMAMA, anders TORONE genoemt, een klein steedtje in Romelie, aan den Archipel gelegen, die aldaar de Golf van Ajomama, of van S. Anna maakt.

AJON, een hartog van het landschap Brosse, was de vader van Rotharis, die na Arioaldus koning der Longobarden wierdt. Een andere Ajon was een zoon van Archia, hartog van Benevento, die den gemelden Rotharis een langzaam vergift liet ingeven, waar door hy van zyne zinnen berooft wierdt. *Paul. Diacon. Hist. Longob.*

AJON, een Engelsche monnik, leefde ten tyde van keizer Otto den II. Hy heeft de gedenkwaardige zaken van zyn klooster Croilandt, door last van zynen abt Turketulus, beschreven. Dit werk vervat omtrent den tydt van 270 jaren, dat is van het jaar 700 tot het jaar 970, wanneer Edgar in Engelandt regeerde. *Vossius de Hist. Latin. lib.* III. *cap.* 5. *Pitseus.*

AJUB, of AJOUB, *Ben Schadhi*, dat is, Job, zoon van Schadhi. Hy is het, van wien de Ajubiten, of Jobiten, die men anders de nakomelingschap van Saladin noemt, gesproten zyn. Deze persoon was van Curdistan afkomstig, en Ben Athir is de gene, die ons meer licht van den oorsprong van deze familie heeft gegeven. Hy zegt, dat Schadhi uit een stam der Curders was, genaamt Ravadiah, zynde geenzins van de voornaamsten onder hen. Hy hadt twee zonen, de eene genaamt Schirgoueh, en de andere Ajub geheten. Beide van eenen oorlogzieken aardt zynde, quamen zy te Bagdet, ten tyde als Baharouz aldaar wegens de Selgiucider Sultans het bevel hadt. Zy boden dezen bevelhebber aanstonts hunnen dienst aan, die hen met genoegen ontfangende, hen in 't kasteel van Takrit in bezetting zondt; doch Schirgoueh iemandt om 't leven gebragt hebbende, was hy genoodzaakt met zynen broeder uit deze plaats te wyken, en zich naar Mosul te begeven, by den Sultan Omadeddin Zenghi, die 'er meester van was. Zy dienden dezen

prins

prins eenigen tydt, welke veel bequaamheit en voorzichtigheit in Job bespeurende, (dien zommigen voor den oudsten van hun beide houden) betrouwde hy hem het bevelhebberschap van de stadt Balbek, die hy niet lang te voren bemachtigt hadde. De Sultan eenigen tydt daarna gedood zynde, wierdt de stadt Balbek door het leger van Damascus hernomen.

Ajub was genoodzaakt daar uit te vertrekken; doch hy begaf zich naar Damascus, alwaar hy altyd in achtinge was. Wat zynen broeder belangt, deze ging by Noureddin, zoon van Omadedin, die heer wierdt van de steden van Damascus, Aleppo, en het grootste gedeelte van Syrië.

In dezen tydt Adhad, de elfde en laatste van den stam der Fathimiten in Egypten, onderstandt aan Noureddin tegen de Franken, die hem lastig vielen, gezonden hebbende, vaardigde deze prins Schirgoueh aanstonts af, en gaf hem het bevel over een leger, dat niet alleen in staat was om Egypten te helpen, maar ook te onder te brengen. Men kan in 't vervolg onder het woordt SCHIRGOUEH zien wat hy uitvoerde. Ajub of Job wierdt *Nagmeddin* toegenaamt, en hadt tot een zoon Salaheddin Josef, eersten koning van Egypten uit deze familie, dewyl Bouranschah, toegenaamt Malek Moadham, daar van de laatste was. Daar is ook een tak van deze Ajubiten of Jobiten geweest, die in Iemen of gelukkig Arabië geregeert heeft, van het 560 tot op het 600 jaar van de Hegire. *Herbelot Bibl. Oriental.*

AJUB *Selim Ben Ajub al-Razi*, die in het 599 jaar van de Hegrie, het 1202 na Christus, storf, was de schryver van een boek, genaamt *Escharah fil forou*, dat eene onderwyzing in het recht der Musulmannen is. *Gemaleddin Abdallah Ben* AJUB is ook de schryver van een boek van de genezing der fenynen, dat in de bibliotheek des konings van Vrankryk onder N°. 945 gevonden wordt. *Mohammed Ben* AJUB *Ala Thabari* heeft een boek zamengestelt, genaamt *Ekhtiarat*, dat van de sterrekundige oordelen handelt. *Herbelot Bibl. Oriental.*

AJUB *Ben Mossailemah*, schryver van een *Ketab ala Novar*, een boek der lichten, dat hy voor den Kalif Abdalmalek, zoon van Maruan, van den stam der Ommiaden, heeft geschreven. *Herbelot Bibl. Oriental.*

AJUBIAH, de AJUBITEN of JOBITEN, een geslacht in Egypten, welkers heerschappy begon met Saladin, na de doodt van den Kalif Adhed, welke in 't 567 jaar van de Hegire, het 1071 na Christus, voorviel. Zie hier het geslacht van deze prinsen.

Salaheddin Joseph, zoon van Ajub, zoon van Schadi', begon in 't jaar 567 te regeren, en storf in 't jaar 589, latende verscheide kinderen na, waar van de voornaamste, die regeerden, deze waren.

Noureddin Ali, toegenaamt *Malek Al Afdhal*, de oudste van allen, die ook op zynen vader in Syrië en Palestina, en naderhand in Egypten volgde, na de doodt van zynen broeder Malek al Aziz. Hy storf in 't 621 jaar van de Hegire, het 1224 na Christus, nadat hy van Syrië en Egypten berooft was, behalven van de eenige stadt Samosata door zynen oom Malek Al-Adel.

Malek al Aziz Othman, twede zoon van Saladin, volgde op zynen vader in het koninkryk van Egypten. Hy storf in 't 595 jaar van de Hegire, het 1198 na Christus, en hadt zynen oudsten broeder *Al Afdhal* tot zynen opvolger, dien hy te voren van Syrië berooft hadde.

Malek al Dhaher, derde zoon van Saladin, volgde op zynen vader in het prinsdom van Aleppo, en des zelfs onderhorig gebiedt. Hy storf in het 613 jaar van de Hegire, het 1216 na Christus, en liet zynen zoon *Malek al Aziz* tot zynen opvolger, die nog geen drie jaren bereikt hadde.

Al Malek al Adel, broeder van Saladin, hadt niet anders van de erffenis van zynen broeder dan het kasteel van Karak, of Crak; doch hy wist zynen staat wel haast uit te breiden, dewyl hy Malek al Afdhal, zynen neef, uit Egypten verjoeg. Hy storf in 't 615 jaar van de Hegire, het 1218 na Christus, verscheide kinderen nalatende.

Malek al Kamel, zoon van Malek al Adel, was zyns vaders opvolger in 't koninkryk van Egypten. Hy storf in 't 625 jaar van de Hegire, het 1227 na Christus. Jeruzalem, dat hy bemachtigt hadt, stont hy aan de Franken af, hebbende Damiaten sedert het jaar 618 van hen hernomen, en storf in 't jaar 635, latende zynen zoon *Malek Saleh* tot zynen opvolger.

Malek al Moadham, zoon van Malek al Adel, volgde op zynen vader te Damascus. Hy storf in 't 624. jaar van de Hegire, en liet *Malek al Nasser Salaheddin Daud*, zynen zoon, tot een opvolger.

Malek al Aschraf, zoon van Malek al Adel, volgde op zynen vader in de staten van Mesopotamië, namentlyk te Roha, Harran, enz. en storf in 't 635 jaar van de Hegire, het 1237 na Christus.

Malek al Modhaffer, zoon van Malek al Adel, volgde op zynen vader in de staten van Miafarekin, enz. Daar waren nog verscheide andere kinderen van Malek al Adel, die op verscheide plaatsen regeerden, als *Malek al Saleh Ismaël* te Bosra; *Malek al Aouhad* te Akhlat, enz.

Malek al Aziz, zoon van Malek al Dhaher, zoon van Saladin, koning van Aleppo, storf in 't jaar 534, en hadt *Malek al Nasser Salaheddin*, den laatsten prins der Ajubiten, tot zynen opvolger.

Malek Saleh, zoon van Malek al Kamel, zoon van Malek al Adel, begon te regeren in 't jaar 635, en storf in 't 647 jaar van de Hegire, het 1249 na Christus; het zelve jaar, wanneer St. Lodewyk Damiaten innam.

Malek al Moaddham, zoon van Malek al Saleh, volgde op zynen vader in 't koninkryk van Egypten in 't jaar 647, onder de voogdy van zyne moeder, genaamt Schagr al Dorr, en van Ezzeddin Ibek, een Turcoman en hoofdt van de Mammelukken. Hy wierdt door Lodewyk in 't jaar 648 geslagen; doch hy sloeg Lodewyk kort daarna weder, en nam hem gevangen. Moaddham wierdt vervolgens door de Mammelukken gedood, en Ezzeddin Ibek tot koning in zyne plaats uitgeroepen.

Schagr-al-Dorr, moeder van Malek al Moaddham, die het ryk sedert eenigen tydt regeerde, deet Ibek doden, en wierdt naderhand zelfs door de Mammelukken gedood, die Cothouz, eenen van hunne Natie, tot koning uitriepen; en hem den naam nan Malek al Modhaffer gaven. Dus eindigde de stam der Ajubiten, of Jobiten, in Afrika.

Malek al Nasser, zoon van Malek al Aziz, die in Aleppo regeerde, maakte zich ondertusschen meester van Damascus, en wierdt door eenigen geroepen om in Egypten te regeren na de doodt van Malek al Moaddham. Hy was zelf ten dien einde reets overgekomen; maar zyn aanhang te zwak zynde, was hy genoodzaakt haastig te vertrekken en naar Syrië te rug te keren. Deze prins wierdt door Holagou, keizer der Mogelistanen, of Tartaren, in 't 658 jaar van de Hegire, het 1259 na Christus, gedood, zynde twee jaren na het innemen van Bagdet, met zynen broeder Malek al Dhaher, en anderen van zyne familie, wanneer de stadt Aleppo in het zelve door Holagou was ingenomen en geplundert.

De heerschappy der Ajubiten eindigde in den persoon van dezen prins in Syrië, hoewel 'er nog eenigen van de familie verstrooit waren, die in geen aanmerkinge quamen. *Herbelot Biblioth. Oriental.*

AK..... Alle woorden, die aldus geschreven worden, en hier niet te vinden zyn, moet men op AC..... zoeken.

AKAKIA, (MARTINUS) een beroemd hoogleeraar in de geneeskunde in de hogeschole van Parys, was van Chalons in Champagne geboortig, en droeg den naam van *sans malice*, dat is, *zonder quaadaardigheit*: doch welken hy naderhand in dien van *Akakia*, dat in 't Griekisch het zelve betekent, verandert, en op zyne nakomelingen voortgezet heeft. Hy storf in 't jaar 1551. In 't jaar 1538 gaf hy eene Latynsche vertaling van de twee boeken van Galenus *de Ratione curandi* uit, daar hy aantekeningen by voegde. Daar na vertaalde hy de *Ars Medica*, *quæ & ars parva*, van den zelven Galenus. Dit werk wierdt te Lion gedrukt in 't jaar 1548. Hy is ook schryver van een boek, dat te Parys in 't jaar 1555 gedrukt is, onder den tytel van: *Synopsis eorum, quæ V. prioribus libris Galeni de facultatibus simplicium medicamentorum continentur. Gesner. in Bibl. Bayle.*

AKAKIA, (MARTINUS) een zoon van den even voorgaanden, was eerste lezer en koninklyk hoogleeraar in de heelkunde te Parys, en twede lyfarts van koning Henrik den III. Hy heeft geschreven: *de Morbis mulierum*, en *Consilia Medica*, die beide ten onrechte van byna alle schryvers aan den vader worden toegeschreven. Het eerste wordt gevonden in de verzameling, welke een geneesmeester, genoemt Israël Spachius, te Straasburg in 't jaar 1597 deet drukken, van verscheide verhandelingen wegens de ziekten der vrouwen; en het andere in de verzameling van diergelyke werken, welke Scholzius te Frankfurt in 't jaar 1598 liet drukken. Hy storf in 't jaar 1588, omtrent 49 jaren oud zynde. *Bayle.*

AKAKIA, (MARTINUS) een zoon van den laatstgemelden, mede een geneesheer, en koninklyk hoogleeraar in de heelkunde. Hy deet eene reis naar Rome, en is te Parys in 't jaar 1605 zonder kinderen overleden. Zyn broeder JOHANNES AKAKIA was mede van dit zelve beroep, en lyfarts van Lodewyk den XIII. Hy storf in Savojen in 't jaar 1630, en liet verscheide kinderen na, en onder anderen ROGERIUS AKAKIA, waar van de koning van Vrankryk zich in verscheide staatkundige handelingen bedient heeft, en die inzonderheit het goed verstandt tusschen Tekely en de Fransche kroon heeft onderhouden. *Bayle.*

AKALZIKE, eene sterkte, op den berg Caucasus opgeworpen, met een dubbelde graft, en torens met schietgaten voorzien, waar by eene stadt gevoegt is, bestaande uit vier honderd huizen, door Turken, Armeniers, Georgianen, Grieken en Joden bewoont. Zy legt aan de rievier Kur, en is de verblyfplaats van een Bassa. Zy is door de Georgianen gebouwt; maar de Turken hebben hen de zelve ontnomen. *Engelsch Woordenboek.*

AKELDAMA was een kamp of stuk lands naby het dal van Tophet, ten Zuiden van het dal Josaphats en van den berg Sion; het welk diende tot een kerkhof of begraafplaats voor de vreemdelingen. Het wierdt *Akeldama*, dat is *bloedakker*, genoemt, omdat het gekocht wierdt voor de dertig zilverlingen, welke Judas wedergaf, nadat hy den Heilandt verraden hadde. Men noemde het zelve te voren den akker des pottebakkers, of omdat hy aan eenig pottebakker toebehoorde, of om dat de aarde, die men 'er uit haalde, bequaam was om potten van te bakken. De kardinaal de Vitri zegt, dat die van 't hospitaal van den H. Joannes te Jeruzalem daar de arme pelgrims begroeven, die in hun hospitaal storven. Tegenwoordig bezitten de Armeniers een gedeelte daar van, alwaar zy een kerkhof hebben, daar zy de doden op de aarde leggen, alleen met hunne zweetdocken of doodgewaden bedekt. Hier verdrogen zy in weinig tyds, zonder te vergaan, of eenigen quaden reuk van zich te geven. Eenigen zeggen, dat deze grondt wyduitgestrekt moest zyn, dewyl zy geschikt was tot eene begraafplaats voor zo groot eene menigte van vreemdelingen, als doorgaans te Jeruzalem storven. Zy voegen 'er by, dat hy naby Jeruzalem was, en eenen pottebakker toebehoorde, die 'er veel voordeels van trekken kon. Anderen zeggen, dat deze akker geen quartier lands uitmaakte, en nochtans groot genoeg was om tot eene begraafplaats te dienen, omdat de lighamen daar haast verdroogden: dat hy boven dien, dewyl hy onvruchtbaar was, door de nabyheit van Jeruzalem niet te hoger van prys kon zyn, zo weinig als de pottebakkers aarde, die men 'er mogelyk uithaalde. Alvos vermindert of vermeerdert ieder de waardye van deze zilverlingen, naar het gevoelen, dat hy oordeelt best bewezen te kunnen worden. Dionysius de Karthuizer zegt, dat de penning, waar over 't verschil is, een stuk zilvers was van de waardy van omtrent vyftig Fransche stuivers, en dat de dertig vyf en zeventig Fransche ponden uitmaakten. Estius gelooft, dat ieder penning een goude kroon waar-

waardig was. Lukas is van gedachten, dat de zilverling de waarde hadde van eene myn van Attica, (zeker slag van Griekſche munt, waar van men zich in dien tydt bediende,) dat omtrent vyf en twintig ponden is: en dat alzo de dertig twee honderd en vyftig kronen, of zeven honderd en vyftig ponden uitmaakten. Menochius en Tirinus nemen deze penningen voor sikkelen van twintig stuivers, en schatten de dertig op vyf kronen. Zy brengen by, dat men een van deze penningen te Rome bewaart, die niet meer dan tien stuivers zilvers in heeft. Men weet niet recht, welk gevoelen men voor het zekerste zal kiezen, zynde ook het bewys voor 't laatste vry verdacht. *Doubdan Vojage de la terre sainte.*

AKEN, in 't Latyn *Aquisgranum*, in 't Fransch *Aix la Chapelle* genaamt, is eene Duitsche vrye ryksstadt, gelegen op de grenzen van 't hartogdom Gulich en Limburg. Van haren stichter heeft men geen zeker bericht. In de privilegiën, die men zegt dat Karel de Grote aan de stadt en de kerk van Aken gegeven heeft, staat wel, dat hy, op de jagt geweest zynde, aldaar warme baden vondt, ook oude vervallen gebouwen, die gehouden worden gesticht te zyn van Granus, broeder van Nero; doch dit komt velen twyffelachtig voor, dewyl men by de ouden nergens gemeld vindt, dat Nero een broeder van dien naam gehad heeft, en de gemelde privilegien voor onecht gehouden worden. Anderen, waar onder ook Koenraad Celtes is, leiden den oorspronk der stadt Aken van *Apollinis granum* af, en zeggen, dat de oude gebouwen, die daar gestaan hebben, van Attila, koning der Hunnen, verwoest zyn. Anderen weder schryven den opbouw der stadt Karel den Groten toe: hoewel niet waarschynlyk is, dat op zulk een bequame plaats, met zo heilzame bronnen voorzien, niet veel eer eene stadt zou gesticht zyn. Dit is zeker, dat Karel de Grote deze stadt met vele geestelyke en werreldlyke gebouwen versiert heeft, waar onder inzonderheit uitmunt de kerk, aan de heilige Maagdt toegewyd: tot welker inwyding op den feestdag van drie Koningen, in den jare 804, hy paus Leo, de kardinalen, de bisschoppen uit Italië en Vrankryk, en alle de voorname heren zyns ryks beschreef. Hy schepte ook byzonder vermaak in zich op deze plaats op te houden, gelyk hy daar ook in den jare 814 zyn leven eindigde, en in de gemelde kerk begraven wierdt. Keizer Otto de III, in den jare 1000 te Aken gekomen, liet het graf van Karel openen, en het goude kruis, dat de overleden om den hals hadt, nevens een gedeelte der klederen, die nog weinig beschadigt waren, daar uit nemen. In den jare 882 verwoestten de Normannen deze gehele landstreek, neffens de stadt, leiden het keizerlyk paleis, van Karel gebouwt, in de assche, blyvende alleen de kerk der lieve Vrouw onbeschadigt. De warme baden, of liever de hoofdbronnen, zyn drie in getal, namentlyk het Keizers-badt, dat Karel by zyn paleis hadt laten maken, het Kornelis-badt, en de baden te Bortscheit, een dorp, een mosketschoot daar van daan legt. De stadt legt heel in de laagte in een dal, rondom byna geheel met heuvelen omringt, en is met twee graften en muren omheint. De binnenstadt heeft tien, en de buitenstadt elf poorten, van welke laatste 'er eene is, die niet geopent wordt. Men vindt in de stadt 27 kerken, waar onder eertyds drie collegiale waren, doch nu alleen twee, die van de lieve Vrouw, en die van St. Adelbert. Door de stadt lopen drie beken, die by den watertoren tot een vloeien. Men telt 'er 3000 huizen, en nog wel plaats tot even groot getal. Het raadhuis is een aanzienlyk gebouw, gesticht, naar men voorgeeft, in den jare 1353. Men maakt hier fraaie zinkroers, schoon koperwerk, lakens, en wat des meer is. Men heeft 'er ook den stapel des wolhandels: ook zyn de burgers door het gehele Roomsche ryk tolvry. Het gebiedt der stadt, gemeenlyk het ryk van Aken genoemt, strekt zich een myl weegs uit rondom de stadt, en bevat 21 dorpen en gehuchten. De regering der stadt staat aan den groten en kleinen raadt, waar van de eerste uit 129, de twede uit 41 personen bestaat. Op de ryksdagen heeft de stadt Aken hare plaats op den Rynschen bank, zynde de eerste na Keulen. Die van Aken eerbieden het huis van Oostenryk, wegens de oppervoogdy van Brabant: zo ook den keurvorst van Keulen, en nevens hem den keurvorst van de Palts, die als hartog van Gulik hun beschutsheer is, ook daar eenen bewindsman heeft. In deze stadt zyn in vorige tyden verscheide kerkvergaderingen gehouden, onder anderen in de jaren 789 en 799, zynde toen Alcuinus tegen Felix van Urgel in eenen woordenstrydt. Eene andere viel voor in den jare 802, toen Karel de Grote uit Italië quam, en op zyn bevel weder in den jare 809. Naderhand zyn deze vergaderingen hervat onder de volgende keizers in de jaren 816, 819, 836, 860, en 862. Nog wierdt 'er eene gehouden in den jare 917, toen keizer Otto gekroont wierdt. In den jare 1022 was 'er eene Synode van eenige bisschoppen. In den jare 1574 nam men eenige Luterschen in den raadt, waar uit veel geschil ontstont, dat in den jare 1581 van een groten oproer gevolgt wierdt. Keizer Rudolph de II deet den Lutherschen raadt in den jare 1598 in den ban, dragende de uitvoering daar van op aan den keurvorst van Keulen, waar op de Roomschgezinde raadt in het zelve jaar herstelt wierdt. Doch wanneer de regering in de Gulikſche landen veranderde, onstont 'er wegens den Godsdienst nieuwe onrust: want als de Hervormden van de Roomsche regering verscheide vryheden, zo in zaken, den Godsdienst betreffende, als omtrent het begeven der ampten, afvorderde, liet de keizer verscheide bevelen afgaan, waar by strengelyk gelast wierdt alles in den vorigen staat te herstellen. De Hervormden, dus geperst, namen hunne toevlucht tot den keurvorst van de Palts, die hen wel in zyne bescherming nam, doch evenwel niet kon beletten, dat de stadt in den jare 1614 van den keizer in den ban gedaan, en de uitvoering daar van aan den keurvorst van Keulen, en den aartshartog Albert, landvoogdt der Nederlanden, opgedragen wierdt. De laatste zondt Ambrosius Spinola met een leger derwaarts, die zonder groten tegenstandt de stadt bemachtigde, en den Roomschen raadt en amptenaars op den ouden voet herstelde. De stadt heeft ook tot het jaar 1632 Spaansche bezetting gehad, en naderhand in den twee en dertigjarigen oorlog veel moeten uitstaan. In den jare 1656 is zy door den brandt byna geheel in de assche gelegt: doch wierdt tamelyk herstelt, toen de vrede tusschen Vrankryk en Spanje in den jare 1668 daar getroffen wierdt. Volgens de goude bulle moeten de Roomsche koningen altyd te Aken gezalft worden. Doch dewyl dit dikwils verzuimt is, heeft de stadt daar tegen niet alleen menigmaal aantuiging gedaan, maar plagt ook van den nieuwen keizer een bescheidschrift deswegen te krygen, dat zulks hare voorrechten geenzins benadeelen zou. Zy heeft ook eenige ryksklenodien in bewaringe, dieze alle tot de kroning van een Roomsch koning moet leveren: te weten het zwaardt van Karel den Groten, niet ongelyk aan een Persiaansche sabel; het boek der Euangelien, in zyn graf gevonden, nevens het bloedt van Steven, den eersten martelaar. Zy beweert ook, dat alle de andere van haar ook moeten bewaart worden: waarom zy by de kroning van Karel den VI, in den jare 1711, een aantuigschrift uitgaf tegen de stadt Neurenberg. Dat deze stadt van ouds dit voorrecht der kroninge gehad heeft, blykt daar uit, dat by de kroning van Albert van Oostenryk hier zulk een toevloedt van menschen geweest is, dat de hartog van Saxen doodgedrongen wierdt. Ook is Otto de Grote in den jare 917 hier gekroont door den aartsbisschop van Ments. By dit alles is aan te merken, dat de regerende keizer altydt kanunnik van 't hoge stift van Aken is. *Privig. Caroli M. ap. Gold. T.* II. *Const. &c. ap. Nopp. l.* III. *Eginhardi Vita Caroli. Conr. Celt. l.* III. *Amor. Iren. Exeg. Germ. L.* II. *Munsteri Cosmograph. l.* III. *Guicciard. Belgium. a Beck Aquisgr. Nopp. Aker Chronyk. Brouwer. & Massenii Annal. Trevirens. Lemnæus de jur. pl.* 7. *Knipschild de Civit. Imperial. Coning. de Urb. Germ. Zeileri Topogr. Ludolfs schaub. ann.* 1614. *Conring. de Origin. jur. c.* 12. *Ditmar. Chronic. l.* IV. *Hofman. Lex. Univers.*

AKEN, of ACKEN, eene stadt in 't hartogdom Maagdenburg aan de Elve, twee mylen van Zerbst gelegen. Zy heeft haren naam van de Nederlanders gekregen, welke hartog Henrik de Leeuw en markgraaf Albert de Beer na het verdryven der Wenden aan de Elve geplaatst hebben. Hartog Bernhard van Saxen en zyne nakomelingen hebben de zelve stadt in 't eerst bezeten, tot dat zy in 't jaar 1277 van de Saxische hartogen aan den aartsbisschop Koenraad van Maagdenburg verpand wierdt; en alhoewel de hartog van Saxen deze stadt weder innam, zo hebben de aartsbisschoppen die naderhand wederom bemachtigt, en gedurig bezeten, tot dat zy naderhand, na 't afsterven van den laatsten Administrateur, te gelyk met het gehele aartsticht Maagdenburg by den Westphaalschen vrede aan keur-Brandenburg quam. Hier is de tol van de Elve, een ampt, en een commandery van de Duitsche ridderorde. *Becman. Anhalt. Hist. Dresserus Städte-buch p.* 106.

AKEN, (JAN VAN) een Hoogduitsch schilder, alzo genoemt, omdat zyn vader geboortig was van Aken. Hy wierdt in 't jaar 1556 te Keulen geboren. Nadat hy eenigen tydt een leerling was geweest van den schilder Spranger, ging hy zich in de voornaamste steden van Italië in zyne kunst oeffenen. Van daar keerde hy wederom naar Duitschlandt, alwaar hy de gunst won van den keizer Rudolph, die hem wederom naar Rome zondt, om tekeningen naar de overblyfselen der oudheit te maken. Men moet zich niet verwonderen over de zorge, die deze vorst droeg, om de werkmeesters te vorderen, waar in hy goede bequaamheden ontdekte; want hy hadde veel drifts voor de goede kunsten, en verstont de zelve wonder wel. Jan van Aken maakte na zyne wederkomste vele werken voor dezen keizer, die groten lof verdienden, en hem deden achten voor den bequaamsten van zynen tydt. Zyne voorzichtigheit bragt hem in groot aanzien by dezen vorst; maar hy bediende zich daar van niet, dan om verscheide personen van verdiensten te verplichten. Hy storf aan het keizerlyke hof, vervult met eere en goederen. *De Piles Abregé de la vie des Peintres.*

AKENT, een klein steedtje in Ethiopië, dat half verwoest is, gelegen aan de Rode zee. Het legt omtrent vier dagreizens van de stadt Mancona, en vyf van Bacthi. Het heeft geen haven, maar alleen een slechte rede; dewyl de zyde van de Rode zee, die Ethiopië bestroomt, byna niet vaarbaar is wegens de klippen en zandbanken, die de schepen beletten om de zelve kust te naderen. Men kan niet anders dan het eilandt Suaken, en de haven Arkiko aandoen. *Herbelot Bibl. Oriental.*

AKERMAN, eene stadt in Moldavië, wordt in het Latyn *Alba* genoemt.

AKERSDYK (KORNELIS VAN) is schryver van eene redenkunde, in 't jaar 1666 te Utrecht gedrukt. *Georg Matth. Konig Bibl. vet. & nova.*

AKERSLOOT, een zeer oud en aanzienlyk dorp in Kennemerlandt tusschen Limmen en Uitgeest. Het heeft den heren, die ook den naam van Akersloot voerden, toebehoort, die daar ook een slot hadden, dat nu vervallen is. Velen noemen dit dorp AKKERSLOOT, om datze den naam afleiden van *Akker*: maar de uitspraak heeft hier veel zeggens in; behalven dat zeer waarschynlyk is, dat de benaming komt van *Akers*, of *Ekels*, die hier omtrent in grote menigte aan de eikebomen plagten te groeien; en dat hier van ouds vele eikenbomen gestaan hebben, blykt uit de wortelen, die daar uit gegraven worden, en in het droogmaken van het Schermermeer uitgegraven zyn. En 't zal hier gegaan zyn gelyk het nog elders gaat, daar gansche eikenbosschen tot voedsel der zwynen onderhouden worden. Dat is, gelyk de wegen daar dikwils met eene menigte van ekels of akers bestrooit en bezaait leggen, zo zal de sloot, die hier gelegen was, ook dikwils opgepropt gelegen hebben met ekelen. Men voege hier by, dat het dorp drie ekels in zyne wapenschilden en wimpelen voert: want hoewel het wapen van eene stadt of dorp tot geen vast bewys van de naamrede verstrekken kan: als 'er echter niets tegen strydt, en andere waarschynlyke gissingen daar by komen, worden deze gissingen daar door niet weinig ondersteunt. Zie *de Beschryvinge der oudhed. van Kennemerlandt*, *en H. v. R. Aantekeningen p.* 447. *ook Smids Schatkamer.*

AKERTEWE, een steedtje op het eilandt Maragnan, 't welk mede onder Brasilië gerekent wordt. *Sanson.*

AKERZOND, een eilandt in 't Kattegat op de kust van Noorwegen, naby Frederikstadt.

AKHAF, *Abdallah Ben Al-Akhaf*, een man, die by de Musulmannen voor heilig gehouden wordt, en waar van Jafei het leven in de 127 afdelinge van zyne Historie beschreven heeft. *Herbelot Bibl. Oriental.*

AKHFASCH, een van de eerste letterkunstenaars onder de Arabiers, die de meester was van Sibovieh, die de vermaardste van allen is. *Herbelot Bibl. Oriental.*

AKHIGIUK, prins van Adherbigian, of Medië. Hy wierdt door den Sultan Avis aangetast, die hem in een veldslag overwon, in 't 759 jaar van de Hegire, het 1357 na Christus, en verjoeg hem vervolgens uit Tauris, van waar hy genoodzaakt was in Armenië te vluchten. Een ander prins, genaamt *Mohammed Almadhaffer*, hoofdt en grondlegger van een stam, die den naam van de Modhafferianen draagt, en die in Persië regeerde, verklaarde zich ook tegen hem, en versloeg hem ten tweden male. Niettegenstaande alle deze rampen bragt Akhigiuk wederom een goed leger op de been, met het welke hy op zyn beurt den Sultan Avis sloeg, en noodzaakte naar Bagdet te vluchten. Doch den volgenden zomer, Avis zynen tydt waarnemende, overviel Akhigiuk in zyne hoofdstadt Tauris, en liet hem het hoofdt afslaan. *Herbelot Bibl. Oriental.*

AKHI-ZADEH is de toenaam van *Jahia Ben Ali Al-Halim*, die in 't 1020 jaar van de Hegire, het 1611 na Christus, storf, en een boek, genaamt *Babriah*, zamengestelt heeft. *Herbelot Bibl. Oriental.*

AKHLATH, eene stadt van Armenië, die men ook KHALATH noemt. Nassireddin en Ulug Begh plaatsen de zelve in 't vyfde klimaat, en op 75 graden 40 minuten lengte, en 39 graden 20 minuten Noorder breedte. Daar zyn schryvers, die deze stadt onder die van Adherbigian of Medië plaatsen. Na dat 'er een langen tydt om de zelve tusschen de Grieken en Armeniers getwist was, maakte Schah Armen omtrent het 578 jaar van de Hegire, het 1182 na Christus, zich meester van de zelve. Na zyne doodt wierden zyne slaven meester van de stadt. Saladin hen in 't jaar 581 daar uit willende verdryven, mislukte hem zulks: maar zyn neef, genaamt Almalek al Auhad, zoon van Malek al Adel, broeder van den zelven Saladin, onderwierp hen t'eenemaal in 't 604 jaar van de Hegire, het 1207 na Christus.

Geladeddin de Khuaresmiter ontnamze Malek Alaschraf, een anderen zoon van Malek al Adel, in het 627 jaar van de Hegire met geweldt: maar Malek al Aschraf herwonze wel haast, nadat hy hem in eenen veldslag overwonnen hadt, en genoodzaakt naar Persië te vluchten. Alaëddin, of Aladyn, Sultan van Roum, dat is van Natolië, die van het huis der Selgiuciden was, quam in persoon Aschraf met eene grote macht byspringen, en heeft tot deze overwinninge veel toegebragt. Nadat hy ondertusschen de grote macht, die de Mogolistanen of Tartaren in Asië op den ondergang van de Khuaresmiers bouwden, overwogen hadde, oordeelde hy niet beter te kunnen doen, dan gezanten aan Oktai te zenden, die op Genghiz-Khan, zynen vader, die in 't 624 jaar van de Hegire storf, gevolgt was, en zich voor zynen leenhouder te verklaren. Zyne onderwerping in 't jaar 630 aangenomen zynde, deet hy zyn voordeel met deze nieuwe verbintenis, en ontnam Malek al Aschraf de stadt Akhlath. Deze stadt bleef dus een weinig meer dan eene eeuw in handen van de Selgiuciden, van waar ze met alle de andere staten van deze Sultans in die der Ottomannen of Turken overging, die ze hedendaags nog bezitten. *Herbelot Bibl. Oriental.*

AKHMIN, eene stadt van het middelste Thebaïs in Egypten, dat zo genoemt wordt, om het van het hoge en lage te onderscheiden. Men ziet aldaar nog de verwonderbare overblyfzelen van paleizen, gedenknaalden, en grote standbeelden van steen of marmer, Granita genoemt. Deze stadt hadt van ouds den naam, van de verblyfplaats der grootste toveraars te zyn. *Herbelot Biblioth. Oriental.*

AKHSEBKI. Zie ABU-RASCHID.

AKIBA, vermaard Rabbi, heeft gebloeit een weinig na dat Titus de stadt Jeruzalem verwoest hadt. Hy was geen Jood dan van zyn moeders zyde, en men geeft voor, dat zyn vader afkomstig was van Sisera, den veldheer van Jabin, koning van Tyrus. Akiba leefde op het landt tot den ouderdom van veertig jaren, hoedende de kudden van Calba Schwa, een ryk burger van Jeruzalem. Eindelyk begaf hy zich tot de letteroefeningen, door het aanporren van de dochter van zynen meester, de welke beloofde met hem te zullen trouwen, zo hy een groten voortgang in de wetenschappen maakte. Hy leide zich zo krachtig op de studie gedurende de vier en twintig jaren, die hy op de Akademiën doorbragt, dat hy zich daarna door een drang van leerlingen omringt zag, gelyk een der grootste meesters, die in Israël geweest waren. Hy hadde tot vier en twintig duizend leerlingen toe. Hy verklaarde zich voor den verleider Barcochebas, wiens naam in 't Hebreeusch *zoon der sterren* betekent, en beweerde, dat men in zyn persoon den waarachtigen Messias hadt. Hy vergenoegde zich niet met omtrent hem te doen het gene Samuel deet omtrent de twee eerste koningen van Israël, te weten dat hy hem zalfde, hy wilde boven dien het ampt van zynen stalmeester bekleden. De benden, welke de keizer Adrianus tegen de Joden zondt, die, onder het beleidt van den gemelden valschen Messias, schrikkelyke moorderyen gepleegt hadden, roeiden dezen aanhang uit. Akiba wierdt gevangen, en met de uiterste wreedheit gestraft. Men verscheurde zyn vleesch met yzere kammen, maar zo, dat men de pyn langdurig maakte, en hem langzaam deet sterven. Hy was oud honderd en twintig jaren, en wierdt met zyne vrouwe in eene spelonk op een berg naby Tiberias begraven. Zyne vier en twintig duizend leerlingen wierden beneden hem op den zelven berg begraven. Wy willen niet, dat men dit alles zonder eenige uitzondering gelove, hoewel de schryvers het zelve verhalen. Men beeldt zich in, dat Akiba verziert heeft, dat de aartsvader Abraham een boek van de scheppinge geschreven hadt, dat *Sepher Jezirah* genoemt wordt, en waar van op het artykel van ABRAHAM gesproken is, zynde het zelve te Parys, te Mantua en te Basel gedrukt. Eenigen schryven hem nog een veel snoder bestaan toe: dat is, dat hy den Hebreeuschen text van den Bybel vervalscht heeft, om op eene tegenwerping van de Christenen te kunnen antwoorden. Deze vervalsching betreft den ouderdom, welken de Patriarchen hadden, wanneer hun kinderen geboren wierden. Niemandt der taalkundigen kan onbewust zyn, dat zy in dien gestelden tydt ouder waren volgens de overzetting der zeventigen dan volgens den Hebreeuschen Bybel. Adam, by voorbeeldt, indien wy den Hebreeuschen text volgen, was dertig jaren oud, toen Seth geboren wierdt; maar volgens de overzetting der zeventigen was hy toen in zyn twee honderd en dertigste jaar. Het meeste gedeelte der Godgeleerden wil, dat men den Hebreeuschen text voor den Griekschen zal verkiezen. Die, welke het tegendeel willen, zyn minder in getal; maar daar tegen zyn het gemenelyk van de uitstekendste geleerden. De vader Pezron, een Cistercienzer en Doctor in de Theologie van de faculteit van Parys, heeft zich by het kleine getal gevoegt. Hy heeft onder anderen voorgegeven, dat de Joden den Hebreeuschen text verandert hebben in den tydt, die verlopen is sedert de verwoesting van Jeruzalem onder Titus, tot op het twaalfde jaar van den keizer Adrianus. Hy bewyst zulks door de vertaling van Aquila, die in het twaalfde jaar van dezen keizer wierdt uitgegeven, en die met den hedendaagschen Hebreeuschen text zeer gelyk is. Doch dewyl deze Aquila, van het Christendom tot het Jodendom overgaande, zich onder de tucht van Akiba begaf, zo schynt het dezen vader toe, dat men deze vervalsching van de Schriftuur aan dien Rabbi moet toeschryven. „Nooit „ (zegt de zelve Pezron) twistten de Christenen krachtiger tegen „ de Joden dan in dien tydt". En elders zegt hy: „Nooit bestreden „ zy hen ook met krachtiger redenen: want zy vertoonden hen alleen aan de eene zyde de Euangelien, en aan de andere zyde „ de puinhopen van Jeruzalem, die voor hunne oogen waren, om „ hen te overtuigen, dat Jesus Christus, die zo klaar en duidelyk „ des zelfs verwoesting voorzegt hadt, de Propheet was, dien „ Moses belooft hadt . . . . Maar zy drongen hen krachtig door „ hunne eigene overleveringen, die medebragten, dat de Christus „ geopenbaart zoude worden, na 't verloop van omtrent zes duizend „ jaren, hen aantonende, dat dit getal van jaren alreets vervuld „ was. Dit belemmerde hen geweldig; en dat is zonder twyffel de „ reden, waarom in den Talmud gezegt wordt, dat Akiba en Samsai de jaren oprekenden, waar uit men zulke krachtige stellingen „ tegen hen opmaakte". Het is zeker, dat de Joden de tegenwerping van de zes duizend jaren konden beantwoorden, indien de Bybel zodanig was, als wy dien nu hebben; want het verscheelt veel, dat de zelve ons dat getal van jaren van Adam af tot Christus toe niet uitlevert. De Joden geven hem groten lof: zy noemden hem *Sethumtaah*, dat is de geloofwaardige; en merken hem aan als den genen, die hun de gansche ongeschreve wet geleert heeft. De gemelde vader Pezron zegt, dat Akiba, zoon van Joseph, de eerste verzamelaar is van de Joodsche overleveringen, en het hoofdt der *Traditionarissen*; dat hy de overleveringen, die Hillel, Simeon, en andere oude leeraars uitgevonden hebben, byeen vergaderde; dat hy 'er andere van zyne vinding byvoegde: dat de zelve aldus te zamen in wezen bleven tot het einde van de V eeuw, wanneer men 'er andere byvoegde, waar van de Talmud te zamen gestelt wierdt; dat Akiba zich van den Rabbi Meir bediende, den beroemdsten van alle zyne leerlingen, om een gedeelte van deze overleveringen in geschrift te stellen, waar van men sedert de Misna zamengestelt heeft; dat hy medehelper van den Patriarch was, en de meester van Aquila en van den Rabbi Josë, die de schryver is van de grote Kronyk der Goden; dat hy het hoofdt wierdt van de scholen der Joden, in het zelve jaar, waar in Josephus zyne Oudheden voltooide; dat hy veertig jaren lang deze plaats bekleedde; dat hy dikwils aangehaalt wordt in de *Pirke-Eliezer*; en dat hy de eeuwige verdoemenis wenschte aan de genen, die de werken der Christenen lezen zouden. Indien men van zyne lessen moest oordelen naar zyne voorschriften omtrent het heimelyke gemak, zo zoude men de zelve voor belachelyk mogen houden. Het Jodendom is aan zulk eenen geest van kinderachtigheit en ydele waarnemingen overgegeven geweest, dat hunne ernstigste leeraars het kerkboek uitgestrekt hebben tot de aldervuilste bedryven, als die van naar de heimelyke plaats te gaan. Ongelukkig, die zich niet wel naar 't Oosten weet te schikken; want de vier hoofdpunten van den horizont zyn niet gelykmatig voordelig. Men kan het overige van hunne bygelovigheit niet dan in 't Latyn zeggen. * *Dixit R. Akiba, ingressus sum aliquando post Rabbi Josuam in sedis secretæ locum; & tria ab eo didici. Didici 1, quod non versus Orientem & Occidentem, sed versus Septentrionem & Austrum convertere nos debeamus. Didici 2, quod non in pedes erectum, sed jam considentem se retegere liceat. Didici 3, quod podex non dextrâ, sed sinistrâ manu abstergendus sit. Ad hæc objecit ibi Ben Hasas; usque adeo verè perfricuisti frontem erga magistrum tuum, ut cacantem observares? Respondit ille, Legis hæc arcana sunt, ad quæ discenda id necessario mihi agendum fuit.* Zie daar een wonderlyk leeraar, die, zelfs op den gevoegstoel, zonder een woordt te spreken, de verborgenheden van de wet uitleide. *Joh. a Lent Schediasma Historico-Philologicum de Judæorum Pseudo-Messiis pag. 9. 14. 15. enz. Pezron de l'Antiquité des temps. Le même dans sa Defense de l'Antiquité des temps. Talmud, in Tractatu de Synedrio. Tzemach David.* * *Ex Barajetah in Massech. Berachos, folio 62. aput Lent, pag. 10. Bayle.*

AKILE, koning van Ethiopië, die 13. jaren zeer gerust regeerde; zo 't gerust-

gerustheit mag genoemt worden, dat men zyn leven in ledigheit en een snood gedrag en handel doorbrengt. Hy leefde in de eerste eeuw der kerke. *Genebr. in Chron.*

AKILL, of ACHILL, *Achillia*, twee kleine eilandtjes van Ierlandt, aan de kust van de provincie Cormaugt, tegen over het graafschap Mayo, de welke door een klein kanaal van elkander afgescheiden zyn.

AKIMITOS, eene plaats aan den oever van Natolië, tusschen Scutaret en de Zwarte zee. * Zy heeft haren naam van een klooster van monniken, die men Akoimiten of Acoemeten noemde, en waar van hier voor onder het woordt ACOEMETEN gesproken is. *Herbelot Bibl. Oriental.*

AKINGIS zyn by de Turken vrywilligen, die zonder soldy dienen, en alleen op hoop van buit het leger volgen. Eenigen noemen hen ook ACANGES. *Bespier notes sur Ricaut de l'emp. Ottom.*

AKOUAN, de naam van een bozen geest, of reus, waar mede Rostam een langen tydt streedt, en door wien hy zelfs in zee geworpen wierdt; doch eindelyk behaalde deze heldt de overwinninge, en doodde hem. Deze reuzen, of dit slag van boze geesten, welke de Persianen Dives noemen, waren 'er in de fabelachtige tyden, in welke de Persiaansche helden leefden, vele in getal. *Herbelot Bibl. Orient.*

AKOY, AKKOY, of ACQUOY, een dorp, behorende onder Leerdam, gesticht in den jare 1140 door Joan den VIII, heer van Arkel. Uit dit dorp is gesproten de beroemde Corn. Janssenius. *Hist. des Bisd. van Utrecht* II. *D.*

AKRABATENE. Zie ACRABATTENE.

AKRABBIM. Zie ACRABIM.

AKRE. Zie ACCO.

AKROCZIM. Zie ZACROZIM.

AKSA, of ACZA, eene rivier in Asië, in de provincie Georgië, of Gurgistan, loopt uit in de Kaspische zee, by de stadt Zitrach.

AKSTEDE, of AKSTEDT, een klein steedtje in 't hartogdom Bremen, aan de rivier de Lun.

AL, eene rivier in Pruissen. Zommige schryvers oordelen, dat het de *Guttalus* van Plinius is; doch anderen zyn niet van dit gevoelen. Zie ODER.

ALA, eene stadt van Cilicië, tusschen de rivieren van Cydna en Sinara. *Strabo. Arianus. Plinius en Eustathius. Tzetzes* noemtze Ἀλήιος.

ALAARD, of ADELAART, van AMSTERDAM, dus genoemt naar zyne geboortestadt, een belezen en welgeleerd Godgeleerde, naar dat toen de tyden waren, doch onbedreven in de Griekfche tale. Hy was zoet op de dichtkunst, die hy niet ongelukkig oeffende. Hy was gemeenzaam met Ruard Tapper, Jakob Latomus, Goclenius, Nannius, Erasmus en andere voorname mannen. Hy was van nature hardhorende, waar op Erasmus in zyne Zamenspraken ergens speelt. *Alaard*, zegt hy, *maakt met de tong goed, het gene hem aan zyne ooren ontbreekt.* Valerius Andreas geeft een gansche lyst op van zyne schriften, die nooit uitgegeven zyn. Hy storf te Loven in den jare 1544, hebbende zyne boekery gemaakt aan het weeshuis te Amsterdam. Hy is begraven in de kerke der Franciskanen, en hadt dezen regel voor zyn grafschrift zelf opgestelt:

TOTA TEGIT TELLUS QUI TELLUS TOTA VOCATUR.
(AL DE AARDE DEKT HEM HIER DIE ALAARD WAS GEHETEN.)

De boeken, van hem geschreven en gedrukt, zyn deze:

De Eucharistiæ Sacramento liber unus. Lovan. 1537. *in* 8.
Parasceven ad SS. Eucharistiæ Sacramenti perceptionem.
Orationes piæ de Passione Christi, & Panegyris, Carolo V Cæsari versu heroico dicta. Colon. 1561.
Selectarum similitudinum sive Collationum tomi tres. Colon. Paris. & alibi.
Ecclesiastes sive Concionator. Colon. & Paris. ap. Wechel.
Descriptio Hæretici. 1539. *in* 8.
Ritus edendi agnum Paschalem cum X *plagis Ægypti. carmine heroico. Amstelod.* 1523.
Baptismus Christianus & matrimonium.
Dissertatiunculæ III *adversus Hæreticos. Antverp.* 1541. *in* 8.
Encomium Hospitalitatis Abrahæ, cum adjunctis Poëmatiis.
Parænesis de Eleemosyna.
Silvula concionum poenitentialium.
De miraculis SS. Eucharistiæ Bruxellis frequentatæ.
Rodolphi Agricolæ Opera, Scholiis aucta. Colon. 1539. *in* 4.

Georg Matth. Konig Biblioth. vet. & nov.

ALABA, of ALAVA, een klein landschap in Spanje, eertyds tot Navarra, en naderhand tot Biskaje behoord hebbende; doch tegenwoordig is 't met Castilië vereenigt. Het strekt zich langs de Ebro uit, en is vry vruchtbaar. Des zelfs hoofdstadt is Victoria, die Don Sanchios, koning van Navarre, versterkte, om hem tot een voormuur tegen den koning van Castilië te verstrekken. *Mariana lib.* VIII. *cap.* 1.

ALABA ESQUIVEL, (DIEGO) bisschop van Cordua, was van Victoria in Spanje. Hy studeerde te Salamanca, en maakte zulk een groten voortgang in de kennisse van het kerkelyke recht, dat men hem verscheide zaken te verrichten gaf, en eindelyk een presidentschap aan 't hof van Granada. Doch alzo zyne genegenheit tot kerkelyke zaken strekte, zo geloofde men, dat hy daar in ook voordelige diensten zoude kunnen doen. Men gaf hem het bisdom van Astorga, en in die waardigheit bevondt hy zich op 't Concilie van Trente. Op zyne te rug komst bragt men hem tot het bisdom van Avila, en naderhand tot dat van Cordua over. Hy storf den 14 Maart van 't jaar 1562. Hy liet een werk na, genaamt: *De Conciliis Universalibus, ac de his, quæ ad Religionis & Reipublicæ Christianæ reformationem instituenda videntur. Martin. Aspilcueta de Rescr. n.* 104. *Nicol. Anton. Bibl. Hisp.*

ALABANDA. Daar zyn twee steden van dezen naam in Carië geweest. De eene wierdt eertyds Antiochië genoemt, en heeft haren nieuwen naam van Alabandus, een zoon van Evippus, verkregen; de andere is door Cares gebouwt, en naar den naam van zynen zoon ook Alabanda genoemt. Een van deze steden wordt hedendaags Eblebanda genoemt, naar 't verhaal van Leunclavius. Daar is een bisdom geweest, dat onder dat van Stauropolis behoorde.

ALABANDUS, een zoon van Cares, die zynen naam aan de stadt van Alabanda, in klein-Asië, gaf, wierdt als een Godt door de inwoonders van de zelve stadt vereert, gelyk Cicero zegt. De Alabandiers, zegt hy, verheffen hunnen Godt Alabandus, die de grondvester van hunne stadt geweest is, boven alle de andere Goden. *Cicer. de natur. Deor. lib.* III. *cap.* 15.

ALABARCHUS is een woordt, dat in de Schriftuur niet gevonden wordt; maar Josephus gebruikt op meer dan eene plaats Ἀλαβαρχῆς, om het hoofdt der Joden van Alexandrië uit te drukken. Philo noemt dezen regent Γεναρχῆς, *Genarchus*; en Josephus op eenige plaatsen *Etnarchus*. Deze twee laatste uitdrukkingen betekenen 't hoofdt van eene natie. Maar men heeft verschil over de betekenis van Alabarchus. Daar zyn 'er, die menen, dat deze naam spotswyze aan den eersten magistraat of aan 't hoofdt der Joden van Alexandrië door de heidenen van de zelve stadt gegeven wierdt, die de Joden haatten en verachtten. Anderen leiden dit woordt af van *Alaba*, dat inkt om te schryven betekent; zo dat Alabarchus eigentlyk betekenen zoude het hoofdt der schrifturen, der tollen, en der lasten op de uitgaande beesten. Fullerus leidt het af van het Hebreeusche of van het Syrische *Halap* en *Arcin*: als of men zeide, de opziender, of gemachtigde van den vorst: want in de plaatsen, daar de Joden in groot getal waren, hadden zy een hoofdt van hunne natie over zich, of een ander, tot wien zy zich in hunne zaken begaven, zonder eenige afhankelykheit van de landvoogden, welke de vorsten zonden om de andere onderdanen te regeren. Maar deze laatste afleiding van het woordt voldoet niet meer dan de andere, die men bygebragt heeft. Het is zeker, dat de waardigheit van Alabarchus in Egypten gemeen was, gelyk men in Juvenalis ziet: *Inter quos ausus habere Nescio quos titulos Ægyptius aut Alabarchos.* Het is ook zeker, dat de keizers Valens, Gratianus en Theodosius van den tol spreken *, of van de lasten, *Alabarchia* genoemt, in Egypten: *Usurpationem totius licentiæ summovemus circa vectigal Alabarchiæ per Ægyptum.* Het is waarschynlyk, dat de naam Alabarchus oorspronkelyk den genen betekende, die den tol van het zout hadde, en dat men den zelven vervolgens by verachting aan het hoofdt of den oversten der Joden te Alexandrië gaf. Alexander, de broeder van Philo, was Alabarchus van de Joden dezer stadt. In dezen zin zoude het woordt Alabarchus afkomstig zyn van het Griekfche *Als*, *Alos*, het zout, en *Archon*, het hoofdt. *Josephus Oudh.* XVIII. 8. 20. XIX. 4. *en* XX. 3. *Philo in Flacc. pag.* 975. *Valef. not. in Euseb. lib.* II. *cap.* 5. *Turneb. lib.* XXVII. *cap.* 25. *Cujac. lib.* VIII. *Observat. cap.* 37. *Fuller. lib.* IV. *Miscell. Theologic. cap.* 16. *Vide Martinii Lexicon. Juvenal. Satyr. I. vs.* 129. * *lib.* IX. *cap.* 11. *de vectig. & commiss.*

ALABASTER, (WILLEM) een Engelsch Godgeleerde, wierdt te Hadley, in 't graafschap van Suffolk, geboren. Hy was een der Doctoren van het Collegie der Drievuldigheit te Cambridge, en hy verzelde den graaf van Essex als kapellaan in de onderneming op Cadix, onder de regering van Elisabeth. Men wil, dat hy de eerste gedachten, om van Godsdienst te veranderen, gekregen heeft, omdat hy zich liet verblinden door de pracht der Roomsche kerken, en door de achting, waar mede hem dacht dat der zelver priesters vereert wierden; en, dat hy, beginnende te wankelen, luiden gevonden heeft, die deze gesteldheit wisten waar te nemen, en die zodanig hun voordeel wisten te doen met de klachten, die hy deet van in Engelandt weinig gevordert te zyn, dat hy niet meer twyffelde om tot het Pausdom over te gaan, wanneer hy wel overwogen hadt, dat 'er niet veel hoops tot beter bevordering in Engelandt voor hem was. Wat 'er van zy, hy nam den Roomschen Godsdienst aan, maar vondt daar in niet het gene hy gehoopt hadde. Hy kreeg daar in wel haast een tegenzin, alzo men hem niet vorderde. Waarschynlyk mishaagde hem ook de dienst der schepselen, welken de Protestanten gewoon zyn met afschrik te beschouwen. Aldus ging hy wederom naar Engelandt over, om zynen eersten Godsdienst op nieuw aan te nemen. Hy verkreeg aldaar een kanunnikschap in de kerke van St. Paulus, en daar na de parochie van Tharfield in de provincie van Hartford. Hy hadt grondige kennis van de Hebreeusche tale; maar hy bedorf zynen geest door zyne oeffeningen in de Cabale, daar hy veel werks van maakte. Men zag daar van de blyken in de predikatie, die hy deet, wanneer hy tot Doctor in de Theologie te Cambridge wierdt ontfangen. Hy nam tot zynen text het begin van het eerste boek der Kronyken, *Adam*, *Seth*, *Enos*; en na dat hy den letterlyken zin hadt aangeroert, viel hy op den verborgen; beweerde, dat Adam daar ongeluk en ellende betekende, en zo voorts van de anderen. Zyne wyze van uitlegging van de Schriftuur was niet van den smaak der Roomsch-Catholyken. François Garassus, een Jesuit, spreekt hem zeer tegen in een boek, genoemt: *Doctrine curieuse, pag.* 593, in 't jaar 1623 te Parys gedrukt, over de wyze, op de welke hy antwoordt op de tegenwerpinge, die men maakt wegens de drie dagen en drie nachten, die Christus moest blyven in 't herte der aarde, gelyk Jonas in den buik van den walvisch. „ De uitlegging van „ Alabaster (zegt deze Jesuit) wykt nog verder van den gemenen „ zin: want hy verstelt zulks naar de Rabbynsche inbeeldingen, die „ in waarheit vermaaklyk zyn, indien de zelve zo welgegrond

,, waren, als zy scherpzinnig verdicht zyn. Hy zegt in zyn *Apparat.*
,, *cap.* IX. dat Jonas en Christus juist drie dagen en drie nachten ge-
,, bleven zyn, de een in het herte der aarde, en de ander in den
,, visch, op de volgende wyze. *Jonas*, zegt hy, *wierdt gevoert in*
,, *het middelpunt der werreldt, gelyk hy zelf voorstelt*: Ad extrema
,, montium descendi, terræ vectes circumdederunt me. Ik was
,, nedergedaalt tot de gronden der bergen: de grendelen der aarde
,, waren om my henen. *Nu is het zo, dat hy, in deze plaats zyn-*
,, *de, den dag en den nacht te gelyk hadde; want naar ons halfrondt*
,, *ziende, hadt hy den dag in het gezicht, en den nacht van achteren:*
,, *en vervolgens des anderen daags op de tegengestelde wyze; zo dat hy*
,, *maar eenen dag en een halven aldaar geweest zynde, hy 'er volko-*
,, *men drie dagen geweest is, dewyl men het verloop van den tydt ver-*
,, *dubbelen moet, omdat hy, het gene wy na malkander hebben, te gelyk*
,, *hadde. Alzo heeft de Heilandt, in den buik der aarde zynde, ge-*
,, *lyk Jonas, dag en nacht te gelyk gehad, dewyl zyne ziel tot het mid-*
,, *delpunt der aarde is nedergedaalt, om den dag van den eenen kant*
,, *te hebben, en den nacht van den anderen, en om aldus den tydt van*
,, *zyn verblyf te vervullen, zonder de waarheit te verkrachten, on-*
,, *geduldig zynde om zyne leerlingen langer troosteloos te laten.* Ik zeg,
,, dat deze uitvinding de H. Schrift verongelykt, zo gedwongen
,, en met valsche bewysredenen bekleed zynde, en zo volkomen
,, gelyk zynde aan de Rabbynsche dweperyen: en derhalven is het
,, boek van Alabaster niet zonder reden te Rome veroordeelt; maar
,, hy was zo verzot op zyne verdichtselen, dat hy nog slimmer
,, deet dan Heliodorus, dewyl hy zynen Godsdienst verliet, om
,, zyne gevaarlyke hersenschimmen niet te verlaten, die hy over
,, de H. Schrift gemaakt heeft". Bonfrerius, een Nederlandsch Jesuit, in de voorreden van zyne uitlegginge over de boeken van Moses, in 't jaar 1625 gedrukt, veroordeelt niet minder Alabaster over zyne belagchelyke verklaringen. Maar zo men hem hier in verachtte, men prees hem daarentegen over zyne vaarzen. Hy maakte een Latynsch treurspel, *Roxama* genoemt, by welkers vertoning in het Collegie te Cambridge een aanmerkelyk toeval gebeurde. Daar was eene vrouw, die zo verschrikt was door het laatste woordt van het treurspel: *sequar, sequar*, met zo veel schyn van verwoedheit wierdt het zelve uitgesproken, dat zy daar door voor al haar leven haar verstandt verloor. Alabaster leefde nog in het jaar 1630. Zyn *Apparatus in Revelationem Jesu Christi*, in vaarzen, wierdt in 't jaar 1604 gedrukt. Wat belangt *Spiraculum Tuborum, seu fons spiritualium expositionum ex æquivocis Pentaglotti* (aldus heeft het de Catalogus van Oxfort; daar het moet zyn: *Pentateuchi,*) *significationibus*, en zyn *Ecce sponsus venit, seu Tuba pulchritudinis, hoc est demonstratio, quod non sit illicitum nec impossibile computare durationem mundi & tempus secundi adventus Christi*, de zelve zyn te Londen gedrukt. Men kan door deze tytels alleen oordelen van wat smaak de schryver was; maar zo men nog beter bericht daar van wil hebben, moet men lezen het geen Rivet daar van zegt in zyn *Isagoge ad Scripturam sacram cap.* 15. dat te lang is om hier by te brengen. Men moet het *Lexicon Hebraicum* in folio van onzen Alabaster niet vergeten. Hy gaf ook uit, volgens de gemene gewoonte, de redenen van zyne bekering, nadat hy het Pausdom omhelst hadde. Hy wierdt wederlegt door Rogier Fenton. *Fullerus Worthies of England. Bayle.*

ALABASTRA, of ALBASTRA, eene stadt in Egypten, in 't Oosten, naby Arabië. Zy wierdt aldus genoemt naar zekere dozen tot balsem, of welriekende zalve, *Alabastres* genaamt, die in deze plaats gemaakt wierden, van steen, die aan den Onyx niet ongelyk was, en die uit een naburig gebergte gehaalt wierdt. Zie ALBASTER.

ALACENUS, of ALHAZENUS, is de naam van een Engelsch schryver, een geleerd wiskunstenaar. Men weet niet, in wat tydt hy geleeft heeft: doch 't is waarschynlyk, dat hy een van de oudsten is. Hy heeft twee verhandelingen nagelaten; *Perspectiva, & de ascensu nubium. Lelandus. Baleus, & Pitseus de script Anglic.*

ALACRANES, of ALACRANEN, eilanden in nieuw-Spanje, worden van de menigte scorpioenen, die zy voeden, aldus genoemt. Zy leggen ten Noorden omtrent 20 mylen van het eilandt Jucatan in Noord-Amerika.

ALADIN, of ALADYN, Soudaan van Egypten en van Damascus, was een zoon van dezen Saladin, die zo veel quaadt aan de Christenen deet in Palestina. Na de doodt van dezen laatsten, in 't jaar 1193, namen de Christenen eenige plaatsen van de vyanden, als Beryte en Jafa, dat weder opgebouwt wierdt, en vernederden alzo den hoogmoedt van Aladin en van de ongelovigen, met hulpe van de ridders van St. Jan, en van die van den Tempel. Men moet nochtans bekennen, dat zy zich van die goede gelegenheit niet wel bedienden om zich wegens den hoon te wreken, dien Saladin de kerke met het innemen van Jeruzalem aangedaan hadde, en door het onteeren van de heilige plaatsen, met gedurende de oneenigheden der kinderen te herwinnen, het geen zy gedurende den voorspoedt van den vader verloren hadden. *Baronius A. C.* 1195. *Marmol l.* II. *c.* 36.

ALADIN, ALADYN, of ALAEDDIN *Ben Kaikhosrou*, toegenaamt *Kaicobad*, Sultan, de tiende prins van den stam der Selgiuciden, die in het landt van Roum, dat is in Natolië, en de omleggende landen geregeert heeft. 't Is deze Sultan, die de meeste achting verkreeg onder allen, die van zyn geslacht waren, en is voor een der grootste prinsen van zynen tydt gehouden. Hy voerde verscheide oorlogen in Syrië tegen de koningen van Egypten, en tegen de Khovarezmianen, waar in hy byna altyd eenig voordeel behaalde: doch was eindelyk genoodzaakt om de Mogols voor zyne meesters te erkennen, en storf van vergift, gelyk men gelooft, in 636 jaar van de Hegire, na 26 jaren geregeert, en zynen zoon Gaiatheddin Kaikhosrou tot opvolger verklaart te hebben. De schryver van de *Tage al Tavarikh*, dat eene Historie van de Ottomannische Monarchen, in het Turksch geschreven, is, zegt, dat eze prins Caramanië veroverde, en aldaar de steden Sivas en Coniah bouwde; doch het is waarschynlyker, dat deze Sultan die alleen herbouwde, die zeer oud waren, en de namen van Sebaste en Iconium droegen. Deze prins nam den tytel van *Schahgchan*, dat is koning der werreldt, aan: doch hy zag zich zeer vernedert, wanneer Oktai, Cham der Tartaren, of Mogolistanen, hem eene bediening in zyn paleis aanboodt. Abulfaragius schryft, dat hy schielyk storf, in het oogenblik, dat hy zich over de grootheit van zyn staatsgebiedt beroemde, in het 634 jaar van de Hegire, het 1236 na Christus. *Herbelot Bibl. Oriental.*

ALADIN, ALADYN, of ALAEDDIN *Kugink*, veertiende koning van Egypten van den stam der Mammelukken, toegenaamt *Bahariten.* Hy was de zoon van Kelaoun, welke acht kinderen hadt, die hem alle, de een na den anderen, opvolgden. Deze was maar zeven jaren oud, wanneer hy tot koning verklaart wierdt, en bekleedde deze waardigheit maar vyf maanden; wanneer hy afgezet wierdt, in het 742 jaar van de Hegire, het 1341 na Christus. Hy droeg den toenaam van *Malek al Aschraf*, en hadt tot opvolger Malek al Nasser Ahmed, zynen broeder. *Herbelot Bibl. Oriental.*

ALADIN, ALADYN, of ALAEDDIN *Mohammed*, zoon van Gelaleddin Hassan, was de zevende prins der Ismaëliten van Iran, of van Persië. *Herbelot Bibl. Oriental.*

ALADIN, ALADYN, of ALAEDDIN *Giovini*, schryver van eene Historie in de Persiaansche tale, genoemt *Gihan Kuschai*; de ontdekking van de werreldt. *Herbelot Bibl. Oriental.*

ALADIN, ALADYN, of ALAEDDIN *Malek Termedi*, een man van grote achting, die onder de regering van Mohammed, koning der Khovarezmianen, leefde. Deze prins tegen den Kalif Nasser verstoort zynde, maakte eene scheuring in den Godsdienst der Musulmannen; want hy weigerde hem de gehoorzaamheit, en beriep eene vergadering van Imams, dat luiden zyn, die het opzicht en de regering van de Mosqueen waarnemen, en die als hoofden en opperpriesters van den Mahometaanschen Godsdienst zyn. In deze vergadering liet hy een anderen Kalif aanstellen, en die was onze Alaeddin. Eenige Musulmansche schryvers wyten alle de ongelukken van dezen prins, die door Genghis-Khan verslagen wierdt, aan dit bestaan tegen het geestelyk gezag van de Kalifs. *Herbelot Bibl. Oriental.*

ALADIN, ALADYN, of ALAEDDIN, (*Mohammed Ben Mohammed*) welke voorgaf van 't geslacht van de Sultans der Khovarezmianen te zyn. Hy heeft in de Persiaansche tale een kort begrip van 't boek van Fakhreddin Razi, dat den naam droeg van *Ekhtiarat al nogioumioh*, dat is, sterrekundige gedachten en voorzeggingen, zamengestelt. Hy schreef naderhand dit zelve kort begrip in 't Arabisch, en gaf het den tytel van *Akham al alamiah*, 't oordeel van hoge dingen, en die boven ons verheven zyn. *Herbelot Bibl. Oriental.*

ALADULET ILI, of ALADULIE. De Turken noemen dikwils aldus in hunne Historien eene kleine provincie, die meer onder den naam van Dulgadir bekend is. Zie DULGADIR.

ALADULIE, *Aladulia*, eene provincie van Natolië in Asië. Dit landt legt tusschen de bergen, die men den Anti-Taurus noemt, en die het van Amasië ten Noorden, en van Caramanië ten Westen afscheiden. Het heeft de Middelandsche zee ten Zuiden en ten Oosten; de Euphraat en de berg Aman scheiden het zelve van Turcomanië, van Diarbek, en van Syrië. Het vervat het klein-Armenië der ouden, en het Oostelykste gedeelte van Cilicië. Aladulië hadt van ouds zyne byzondere koningen. Selim de I, Turksche keizer, maakte zich daar meester van, nadat hy Ustiagel, des zelfs laatsten koning, het hoofdt hadt laten afslaan, die door den veldheer van zyne benden geslagen zynde, in handen van dezen keizer viel. Tegenwoordig is Aladulië in twee deelen verdeelt; het Noordelykste, tusschen den Taurus, den Anti-Taurus, en den Euphraat besloten, is een Beglerbyschap, of bevelhebberschap, dat den naam van Marasch, naar zyne hoofdstadt, draagt; en het Zuidelykste gedeelte, tusschen den Taurus en de Middelandsche zee gelegen, alwaar men de steden van Ajazzo en Adena vindt, is by het bevelhebberschap van Aleppo gevoegt. *Baudrand.*

ALAEDDOULAT *Mirza* is de naam van een prins, die de zoon van Baisancor, zoon van Scharokh, zoon van Timur, of Tamerlan was. Deze prins, de doodt van Scharokh, zynen grootvader, vernomen hebbende, maakte zich meester van de stadt Herat, hoofdstadt van de provincie van Khorasan, onder voorwendsel van aldaar wegens Ulug-Beg, den zoon van Scharokh, zynen oom, het gezag te voeren. Hy vondt aldaar grote schatten, die hy roofde, en verzekerde zich zelfs van den persoon van Abdallathif, zoon van Ulug-Beg, dien hy langen tydt gevangen hieldt. Maar Ulug-Beg, de rivier Amon met een machtig leger overgetrokken zynde, versloeg Alaeddoulat, en noozaakte hem om naar Mirza Rabor, zynen oom, te vluchten. Deze twee prinsen, hunne macht vereenigt hebbende, bevonden zich in staat om Ulug-Beg wederstandt te bieden; de welke, oordelende, dat de partyen te ongelyk waren, hen beide in het geruste bezit van Herat liet, en naar Balkh week. *Herbelot Bibl. Oriental.*

ALAEDDOULAT, een Turcomannisch prins, die het bestier over een gedeelte van Cappadocië hadt, onder de regering van Bajazeth, tweden keizer der Turken, heeft aan het zelve zynen naam gelaten; want de Turken noemen nog hedendaags, een gedeelte van de provincie van Dhulkadir, dat in 't gebergte van Cappadocië besloten legt, Aladoulat Ili, het landt van Alaeddoulat, dat wy den naam van Aladulië geven. *Herbelot Bibl. Oriental.*

ALAF, koning der Saracenen in Asië. Men zegt, dat hy, verstaan

ſtaan hebbende, dat de Chriſtenen eenig voordeel op de Turken behaalt hadden, een machtig leger op de been bragt, en de ſtadt Edeſſe belegerde, die toen zeer ryk was, en dat hy, na de zelve met groot geweldt aangetaſt te hebben, die ſtormenderhandt innam, op kersnacht des jaars 1145. Dit ongeval en het verlies van Foulques, koning van Jeruzalem, die in het jaar 1142 op de jagt geſtorven was, maakte de Chriſte prinſen wakker; en de gebeden van St. Bernardus deden Lodewyk den jongen en anderen den kruistocht over zee ondernemen, die niet te gelukkig voor hun was. Men gelooft, dat dit de zelve Alaf, Alaph, of Balach is, die Baudouin den II, koning van Jeruzalem, gevangen nam, en die hem omtrent drie jaren in de gevangeniſſe hieldt omtrent het jaar 1123. *Wilh. Tyr. hiſt. Baronius A. C.* 1146. *Marmol l.* II. *c.* 34.

ALAGON, een ſteedtje in Arragon in het biſdom van Saragoſſa, aan de rivier Xalon, die een weinig beneden deze plaats in de Ebro valt. Daar is ook eene rivier van dezen naam in Eſtremadura, die voorby Coria loopt, en in de Taag valt. *Delices de Espagne p.* 360, 651. *Baudrand.*

ALAGON, in de Franſche hiſtorien bekend, door zyne verradery en door zyne ſtraffe, onder den naam van *Jan d'Alagon van Merargues*, was een edelman uit Provence, maar door zyne voorouders oorſpronkelyk uit het koninkryk van Napels, van waar de koning Renatus zynen overoudgrootvader in Provence gebragt hadt. Eenige gelykheit van zynen toenaam hadt hem de verwaandheit gegeven om te geloven, dat hy van het huis van Arragon was: en daar door hadt hy eene inbeelding opgevat, dat hy aan de zyde van Spanje tot groot geluk zoude kunnen geraken, zodat hy, om de gunſt van dat hof door eenigen byzonderen daadt te verdienen, ondernomen hadt de Spanjaarden in Marſeille te brengen. Een aanzienlyk ampt, dat hy in de ſtadt bekleedde, en het aanzienlyke maagſchap van zyne huisvrouwe, die eene bloedverwante was van den hartog van Montpenſier, en van den huize van Joyeuſe, maakten hem geacht in de ſtadt; en het bevel over twee galeien, ten dienſte des konings onderhouden, ſcheen hem het middel, om meeſter van de haven te worden, gemaklyk te maken. Hy hadt nochtans zo weinig aanhang om zo groot een toeleg uit te voeren, dat hy genoodzaakt was om den zelven te openbaren aan een roejer van eene van zyne galeien, dien hy daar toe wilde gebruiken. De roejer ontdekte den aanſlag aan den hartog van Guiſe, en de hartog van Guiſe ſchreef daar over aan het hof, werwaarts Alagon een weinig tyds daarna over eenige zaken van de provincie gegaan zynde, wierdt hy zo wel beſpied, dat men niet meer aan de zake twyffelen kon, en hem gevangen nam. Een ſecretaris van den Ambaſſadeur van Spanje ter zelver tydt gevat zynde, vondt men, wanneer men hem betaſtte, onder zyn kouſſebandt een geſchrift, dat het ganſche geheim ontdekte. De twee gevangenen wierden ondervraagt, en de ſecretaris beleedt alles; waar na hy aan den Ambaſſadeur wederom gezonden wierdt, met een affchrift van de rechtspleging. Wat Alagon aangaat, nadat hy volkomen overtuigt was, wierdt hy den 19 February des jaars 1605 veroordeelt om onthalſt te worden; het geen op de plaats van de Greve te Parys uitgevoert is. Zyn ligchaam wierdt gevierendeelt, en op de vier voornaamſte poorten der ſtadt geplaatſt; en zyn hoofdt naar Marſeille gezonden, om aldaar mede op eene der poorten geſtelt te worden. *Mezeray vie de Henri* IV.

ALAGONA, (PIETER) een Siciliaan van geboorte, en Doctor in de geeſtelyke rechten, heeft geſchreven:

Compendium manualis Navarri.
Summa Thomæ.
Jus Canonicum, II *Tomis.*

Hy is in het jaar 1624 geſtorven. *Alegambe pag.* 370. *Georg Matth. Konig Biblioth. vet. & nov.*

ALAHAMARE, anders genaamt MAHUMET ABUSART, was de eerſte koning van Granada. De ongeregeldheden der Moren in Spanje waren de oorzaak van zyne verheffing: want dewyl hy zag, dat by 't verval van de heerſchappy der Almohaden iedereen zich meeſter maakte van 't gene hy bezat, deet hy zich tot koning verkiezen door die van Archone, waar van hy ſtadvoogdt was, en vermeeſterde behendiglyk de ſteden Jaën, Cadix en Granada, daar hy zynen koninklyken zetel veſtigde in het jaar 1237, dat het 596 was van de Hegire. Zyne navolgers hebben aldaar 250 jaren onder den naam van Alahamaren geregeert, tot dat Ferdinand de Catholyke en Iſabelle hen in 't jaar 1492 ten eenemale verdreven hebben. *Mariana l.* XIII. *c.* 19. *Marmol. l.* II, *c.* 38.

ALAHAN, een vlek van Arabië, gelegen tuſſchen de ſteden Sanaa en Zebid, dat men gemeenlyk Zibit noemt. Alle deze plaatſen behoren aan Iemen, of gelukkig Arabië. *Herbelot Bibl. Oriental.*

ALAHIS, een van de XXXVI beſtierders van 't koninkryk der Lombarden in Italië, en die het landt van Breſſe tien jaren lang regeerden, in de tuſſchen-regering na de doodt van Clephis, den tweden koning, die maar drie jaren en zes maanden regeerde. Hy ſtont tegen Pertharit, zynen koning, op, deet Cunibert den oorlog aan, en wierdt eindelyk gedood, en zyn gehele leger in ſtukken gehouwen. *J. le Sueur Hiſt. de l'Egliſe & de l'Emp. aux ann.* 687, 691, 694. *Chevreau Hiſt. du Monde liv.* IV.

ALAIGNON, eene rivier in Vrankryk, die haren oorſpronk in Auvergne neemt. Zy loopt voorby Pont Vernet en Maſſiac, en werpt zich in de Allier. *Davity Deſcript. de la France.*

ALAINE, eene kleine rivier in Vrankryk in de provincie van Nivernois. Zy komt van Luzi, loopt voorby Tais, en werpt zich beneden Terci-la-Tour in de Arron, die zich naby Deciſe met de Loire vereenigt. *Papyrius Maſſon Deſcr. flum. Gall.*

ALAIRAC, *Caſtrum Alarici*, een dorp van neder-Languedok. Het legt tuſſchen de ſteden Narbonne en Carcaſſone. Daar is ook een berg van dezen naam in 't Dauphiné. *Baudrand.*

ALAIS, ALETS, eene ſtadt in Vrankryk, in Languedok, aan de rivier de Gardon, en aan den voet van het gebergte van de Sevennes. Zy is de hoofdſtadt van eene oude heerlykheit, die voormaals den huize van Pelet toebehoorde, en waarſchynlyk een gedeelte van het graafſchap Melgueil geweeſt is; doch naderhand tot een byzonder graafſchap gemaakt, en van Karel van Valois, hartog van Angoulême, een natuurlyke zoon van Karel den IX, bezeten, wiens zoon Lodewyk Emanuel onder den naam van graaf van Alais bekend is geweeſt, die kolonel generaal was van de Franſche ligte ruitery, en landvoogdt van Provence. Zyne dochter Françoiſa Maria van Valois trouwde met Lodewyk van Lotharingen, hartog van Joyeuſe. Door dit huwelyk verviel het graafſchap van Alais aan het huis van Lotharingen in Vrankryk; want uit het zelve huwelyk ſproot Lodewyk Joſeph van Lotharingen, hartog van Guiſe, die te Parys ſtorf aan de kinderpokjes den 30 July 1671, oud 21 jaren. Na de herroeping van 't Edict van Nantes is Alais in 't jaar 1692 tot eene biſſchoppelyke ſtadt gemaakt, daar zy voorhenen onder het biſdom van Nimes behoorde. Dit landſchap was vervult met lieden van den Hervormden Godsdienſt, die door eene zending van dragonders tot het Catholyke geloove bekeert, en gedwongen wierden een formulier te ondertekenen. Men dacht, dat het nodig was, dat zy niet zo verre van hunnen kerkvoogdt afgeſcheiden ware, als toen zy onder het biſdom van Nimes behoorde. Deze nieuwe biſſchoppelyke kerk is zamengeſtelt van twee collegiale kerken; die van Pſalmodi, en die van Alez, en heeft 23 kanunniken en 12 prebendariſſen. Eenigen willen, dat deze ſtadt het *Aleſia* geweeſt is, dat Julius Cæſar, *Comment. l.* VII, beſchryft. *Bayle. Pap. Maſſon deſcr. flum. Catel Hiſt. de Languedoc. Graverol notice des dioceſes de Langued.*

ALAIS, (JAN) of, volgens eenigen, JEAN DU PONT ALAIS, was van Parys, alwaar hy meeſter van de komedianten was in de XII eeuwe. Alzo hy zeer ryk was, leende hy eene ſomme gelds aan den koning, en om betaling daar van te krygen, wierdt hem verlof gegeven om van ieder mande viſch, die men op de markt zou verkopen, een penning te mogen heffen. Hy trachtte naderhand dezen impoſt te doen affchaffen; doch dit niet kunnende te weeg brengen, ſtorf hy daarom van hertzeer, en belaſtte, dat men hem na zyne doodt onder de luiffel van de viſchmarkt, by de kapel van St. Agnes, die hy geſticht hadt, zou begraven. Daar is nog een lange ſteen, die boven over twee andere, die op hun end ſtaan, verheven legt, dat zyn graf vertoont; en waar mede men over de afwatering gaat, wanneer het water wat hoog is. Men noemt dezen ſteen de brug van Alais. *Antoine du Verdier Bibl. Antiquitez de Paris.*

ALALCOMENA, of ALALCOMENIA, eene kleine ſtadt van Beotië. Men noemde de zelve aldus naar Alalcomeneus, die de voedſtervader van Minerva was, volgens het gevoelen van zommigen, of, naar Alalcomenia, eene der dochteren van Ogyges, die, volgens het gevoelen van anderen, Minerva opvoedde. Deze Godin was op die plaats geboren, en hadt aldaar een tempel en een beeldt van yvoor, dat van de volkeren ongemeen vereert wierdt. Deze eerbiedigheit was oorzaak, naar het zeggen van Strabo, dat Alalcomena, hoewel het zelve gemakkelyk in te nemen was, nooit geplundert wierdt, en dat al de werreldt zich onthieldt van geweldt tegen deze plaats te gebruiken. Maar Pauſanias verzekert, dat het beeldt van Minerva door Sylla van daar vervoert wierdt, en dat de tempel vervolgens begon verwaarlooſt te worden. Hy voegt 'er by, dat in zynen tydt der zelver muren geborſten waren, door een groten ſtam van een veilboom, die hare takken tuſſchen de ſtenen geſchoten hadt. Onder de bynamen van Minerva is die van de *Alalcomeniaanſche*, Ἀλαλκομενηΐς, dien Homerus haar geeft, van de aanmerkelykſte. Het graf van Tireſias was niet verre van deze ſtadt naby de fontein van Tilphuſius. Plutarchus verhaalt, dat Ulyſſes, te Alalcomena geboren zynde, wilde dat de ſtadt Ithaca, op het eilandt van den zelven naam, ook dien naam zoude dragen, om de geheugenis van de plaats, daar zyne moeder van hem bevallen was, te beter te bewaren. Stephanus van Byzance zegt niets daar van, wanneer hy van Alalcomena ſpreekt, en hy noemt Alalcomena de ſtadt van het eilandt Ithaca. *Stephan. Byzant. voce* Ἀλαλκομένιον. *Pauſan. l.* IX. *pag.* 308. *Strabo l.* IX. *p.* 285. *Homerus Il. lib.* IV. *Plutarch. Quæſt. Græc. pag.* 301. *Scaliger in Euſeb. n.* 229. *p.* 21. *Apollodor. Bibl. l.* III. §. 3.

ALAM, *Ebn al Alam*, een groot wiskunſtenaar, die onder de regering van Adhaeddoulat, Sultan van den ſtam der Bouiden, leefde. *Herbelot Bibl. Oriental.*

ALAMAGAN, of het EILANDT VAN DE ONTFANKENIS, een van de Mariaanſche of Dieven-eilanden, heeft zes mylen in zynen omtrek. Het legt op 18 graden en 10 minuten Noorderbreedte; drie mylen en een half van 't eilandt Guguan, en tien van dat van Pagon. *Charles le Gobien Hiſtoire des Iſles Marianes.*

ALAMAH, *Ebn Alamah Ben Aſſad*, een vermaard geneesmeeſter, die in 't 652 jaar van de Hegire, het 1254 na Chriſtus, ſtorf. Hy heeft over de enkele geneesmiddelen geſchreven, onder den tytel van *Eſcharat Almorſchedat*. *Herbelot Bibl. Oriental.*

ALAMAN, eene heerlykheit van 't landt van Vaux, in 't Kanton Bern, naby het meir Leman, hedendaags dat van Geneve genoemt, waar van deze heerlykheit haren naam ontleent heeft. Men gelooft, dat 'er van ouds een koning in deze oorden geweeſt is, Leman genoemt, wiens naam by het meir en deze heerlykheit is gebleven. *Plantin Deſcription de la Suiſſe.*

ALAMAND, (JOSSELYN) heer van Chateau-neuf, was uit een doorluchtig huis van Turenne, dat het opper-gebiedt hadde van Foucigny, en bloeide in de XI eeuw. Hy trok naar 't Ooſten met eene grote menigte van Franſchen adeldom, en diende aldaar den kei-

keizer van Constantinopel met veel vrucht tegen de ongelovigen. Hy wilde van den zelven niets anders ontfangen tot beloning voor zyne goede diensten dan de beenderen van het ligchaam van den Patriarch St. Antonius, die hy in bewaring stelde in de stadt Arles. Uit deze aanmerking is men gewoon jaarlyks op hemelvaartsdag drie maal met luider stemme den baron van Chateau-neuf te roepen, om in den ommegang, die rondom deze kerk geschiedt, de kasse te dragen, waar in de overblyfselen van dezen heiligen gevonden worden. De zelve baron van Chateau-neuf heeft ook de vryheit om drie handen vol gelds te nemen uit het bekken, waar in de offerhanden van dit feest geworpen worden; en hy wordt drie dagen met al zyn huisgezin en gevolg onthaalt door den abt van St. Antonius. *Le Chevalier l'Hermite-Souliers hist. de la noblesse de Touraine.*

ALAMANDER, koning der Saracenen, die vele stroperyen deet in Palestina, en vele kluizenaars, die in de wildernissen leefden, aldaar zoude gedood hebben, welkers gedachtenisse in het Roomsche *Martyrologium* op den 19 February geviert wordt. Men zegt, dat hy door de wonderwerken, die hy zoude gezien hebben, zo aangedaan was, dat hy zich tot het Christen gelove bekeerde. Wanneer men hem bereidde om den doop te ontfangen, zonden de navolgers van den aartsketter Severus bisschoppen van hunnen aanhang, om hem tot hun gevoelen te trekken, en hem te bewegen den doop van hunne handen te ontfangen; maar deze nieuwbekeerde spotte met hunne overredingen, en bediende zich van een behendig middel om hunne aanvallen te verydelen. Dewyl hy onderwezen was om hunne dwalingen te vervloeken, veinsde hy brieven ontfangen te hebben, door de welke men hem de doodt van den aartsengel Michaël berichtte. En alzo deze tyding hun zo onmogelyk als belagchelyk scheen, voegde hy hun deze schone reden te gemoet: „ Indien het waar is, dat een engel lyden noch sterven „ zoude kunnen, hoe wilt gy dan dat Jesus Christus aan het kruis „ gestorven zy, zo hy, volgens uw gevoelen, maar eene natuur „ gehad heeft, die niet lyden konde ". *Anastasius. Cedrenus. Nicephorus. Baronius A. C.* 509. & 513.

ALAMANDUS, (Lodewyk) in 't Fransch *Aleman*, aartsbisschop van Arles, en kardinaal met den tytel van St. Cecilia, was een man van veel verdiensten, en een van de grootste mannen van de XV eeuw, die door zyne deugden den naam van heilig en gelukzalig verkregen heeft. De genen, die van de zaken spreken, daar in hy gemengt was, noemen hem gemeenlyk den kardinaal van Arles. De schryvers, die voor Guichenon, historieschryver van Bresse en van Bugey, van hem gesproken hebben, hebben in verscheide zaken, die het landt, de geboorte en het leven van dezen kerkvoogdt raken, misgetast. Guichenon heeft aangetoont, dat hy te Bugey geboren, en dat Jan Aleman, heer van Arbert en van Mongiffon, zyn vader was; dat Bourgondië hem niet voortgebragt heeft, gelyk Sanderus, Sweertsius, en du Sauffay geschreven hebben; en dat hy het leven niet verschuldigt was aan de genen, waar van Auberi, Saxi en eenige anderen gewag maken. Wat 'er van zy, deze grote aartsbisschop was graaf in de kerke van St. Jan van Lion, door de overdragt van Galois Aleman, zynen oudsten broeder. Hy wierdt vervolgens abt van Tournus aan de Saone, bisschop van Maguelonne, en niet van St. Malo, gelyk Sweertsius, Ciaconius, en anderen verzekeren; en hy volgde in 't aartsbisdom van Arles op Jan van Brognier, die tot dat van Pisa overging. Paus Martinus de V maakte hem kardinaal in 't jaar 1426; en dewyl hy van de deugdt en verdiensten van dezen groten man overtuigt was, gaf hy hem het onderkamerlingschap der kerke; vertrouwde hem de zorge om die van Siena zyn voornemen van het verplaatsen van het Concilie van Pisa in hunne stadt te doen goedvinden, en benoemde hem tot legaat van Bolonië, van waar hy de regering van Forli en van Imola in Romanië ging verbeteren. Lodewyk de III, koning van Napels, graaf van Provence, achtte zich gelukkig in zyne staten een kerkvoogdt te hebben, die van gansch Europa met eerbiedigheit wierdt aangezien; en hy bevestigde om zynent wille de voorrechten, welke de prinsen, zyne voorzaten, milddadiglyk aan de stadt Arles hadden toegestaan. Dewyl de deugdt van Alamandus van al de werreldt erkent was, wierdt hy tot voorzitter benoemt op het Concilie van Basel in 't jaar 1431. Hy geraakte aldaar in oneenigheit met paus Eugenius den IV, ter oorzake van het Concilie, dat deze opperpriester elders overbragt, en dat de kardinaal Alamandus te Basel bleef houden, alwaar Eugenius afgezet wierdt, en Amadeus de VIII, hartog van Savojen, in zyne plaats gestelt, onder den naam van Felix den V. Alamandus is zeer geprezen geweest van Eneas Silvius als een bequaam man om in diergelyke byeenkomsten voor te zitten, standvastig, kloekmoedig, doorluchtig door zyne deugdt, geleerd, en van een verwonderlyk geheugen om te herhalen alles, wat de redenvoerders en twistredenaars gezegt hadden. Wanneer hy op zekeren tydt eene redenvoering uitsprak tegen de opperhoofdigheit van den paus boven het Concilie, baarde hy zodanig eene verwondering, dat velen hem quamen kusschen, en dat anderen om strydt op hem aandrongen, om het zelve slechts zyn kleedt te mogen doen. Men verhief zyne bequaamheit ten hemel; eene bequaamheit, waar door hy, hoewel een Franschman zynde, de Italianen, hoe doorslepen de zelve waren, hadt overtroffen. Hy wist de middelen der Godsdienstigheit zeer wel te gebruiken; want hy deet op eenen dag van zittinge door de priesters alle de H. overblyfselen in de vergaderinge brengen, die in Basel gevonden wierden, en deet de zelve stellen op de plaatsen der afwezende bisschoppen. Dit was van zulk eene uitwerking, dat wanneer men, volgens de gewoonte, tot de aanroeping van den H. Geest quam, iedereen begon te schreien. Hy deet niet minder de leden der vergaderinge schreien, wanneer hy op een anderen zitdag de H. bediening deet, en met ontdekten hoofde, dat geheel kaal was, de communie uitdeelde aan de genen, die zich aanboden, hun alle den kusch des vredes gaf, en hen vermaande om waardiglyk te communiceren. Hy was onbeweeglyk voor alles gedurende de pest, die zich in de stadt verhefte: de doodt van een gedeelte zyner huisgenoten noch de gebeden van een iegelyk konden hem verplichten om te vertrekken. Hy wilde liever het Concilie behouden, met gevaar van zyn leven, door zyne tegenwoordigheit, dan zyn leven behouden, met gevaar van het Concilie, door zyne afwezendheit. Hy was ongemeen arbeidzaam, en zo matig, dat 'er Conclavisten waren, die niet konden dulden, dat men hunne gewone bedeeling verminderende, hun het voorbeeldt van dezen kardinaal voor oogen stelde. Het antwoordt, dat zekere Pool in 't Conclave gaf, wanneer men hem dit voorbeeldt voorstelde, is merkwaardig. *Wat gelykenis is dat!* riep hy uit, *Gy spreekt my van een Franschman, die matig is, en geen bui.. heeft, om beter te zeggen, die geen mensch is: ik kan door een behangsel, dat ons van een scheidt, alles zien wat hy doet; ik heb hem noch nooit zien eten, of drinken; hy slaapt by nacht, noch by dag; hy leeft eeuwig, of hy is in onderhandeling; hy denkt nergens minder om dan om zynen buik: dat is myn man niet; ik heb niets gemeen met diergelyke lieden.* Eugenius beschuldigde ondertusschen Alamandus, die voorzitter was geweest van een Concilie, waar in hy afgezet was, dat hy den pausdom gemaakt hadt, en beroofde hem van het kardinaalschap en van alle de andere waardigheden, die hy in de kerke bekleedde, hem noemende een kindt des verderfs. Maar na dat Felix de V in 't jaar 1449 afstandt gedaan hadt van het pausschap ten voordele van Nicolaas den V, den wettelyken opvolger van Eugenius, bevestigde deze opperpriester, overtuigt van de verdiensten van den kardinaal van Arles, hem in alle zyne waardigheden, en zondt hem als zynen legaat in neder-Duitschlandt. Op zyne wederkomst van deze reize begaf hy zich naar zyn bisdom, arbeidde geduriglyk tot de hervorminge van zyne geestelykheit, en tot de onderwyzinge des volks, dat zyne bestiering onderworpen was. Lodewyk Alamandus storf met een naam van heiligheit, en daar was zo veel geruchts van zyne wonderwerken na zyne doodt, dat, op het verzoek der kanunniken en Celestynen van Avignon, en op het aanhouden van den kardinaal van Clermont, legaat a latere van Clemens den VII, die paus in het jaar 1527 hem gelukzalig verklaarde. Oderik Raynaldus heeft voorgegeven, dat hy berouw hadt van alles, wat hy in 't Concilie van Basel gedaan hadt; maar men kan geen bewys van dit berouw bybrengen, of tegenspreken, dat hy een jaar voor zyne doodt een van die genen was, die, op het Concilie van Lausanne, van het Concilie van Basel spraken als van eene heilige en gewyde vergadering. Hy storf, in den ouderdom van 60 jaren, den 16 September des jaars 1450. Petrus Monodus zegt, dat het was in Savojen, in de abdy van Hautecombe, daar de munniken hem eene kapelle bouwden, en hem aanriepen onder het vieren van de Misse. Moreri zegt in zyn Woorden-boek, dat hy te Salon storf. Zyn ligchaam is te Arles. Daar zyn schryvers, die, na Jacobus Philippus van Bergamo, verzekeren, dat Lodewyk Alamandus verscheide kleine werkjes, die zyner waardig waren, heeft uitgegeven; maar niemandt tekent de tytels van de zelve aan, of noemt de bibliotheken, daar de zelve gevonden worden. *Sylv. Cosmogr. cap.* 42. *& in comment. Onuphrius, Ciaconius, Aubery & du Chêne Hist. des Card. Frizon. Gall. Purp. Saxi Pont. Arel. Bzovius & Spond. in Annal. du Saussay in Mart. Gall. Swert. in Arch. Arel. Sanmarth. Gall. Christ. Guichenon hist. de Bresse & de Bugey P.* III. *pag.* 4. *Sanderus. Chenu. Æneas Sylvius de Gestis Basileensis Concilii lib.* I. II. *Launoy Epist.* XI. *part.* I. *Raynaldi Annal. Ecclesiast. ad ann.* 1449. *Petrus Monodus in Amedeo pacifico cap.* 76. *Jacobus Philippus Bergom. Chronicor. lib.* XV.

ALAMANNI, (Cosmus) of Aleman, een Jesuit, te Milanen geboren, een zoon van Benedictus, die wegens zyne deugdt vermaard was. Van hem wordt in het leven van Lodewyk van Gonzaga gewag gemaakt. Dewyl hy eene grote achting voor Thomas van Aquinas hadde, heeft hy een boek uitgegeven, onder den tytel van *Summa totius philosophiæ è divi Thom. Aquinatis D. Angelici doctrina*, 't welk in 't jaar 1618 te Parys gedrukt is. Hy storf te Milanen den 24 May des jaars 1634. Vier van zyne broederen zyn ook Jesuiten geweest, waar van de oudste, Josephus, te Asti in 't jaar 1630, in 't 74 jaar van zynen ouderdom, storf. Hy heeft verscheide werken nagelaten, als:

De Christiana Sapientia.
Historia miraculosæ imaginis B. V.

Alegambe Bibl. Script. S. J.

ALAMANNUS. (Nicolaas) Zie ALEMAN.

ALAMAT, zesde en laatste koning der Persen, van de genen, die voorgaven van Usun Cassan afkomstig te zyn, welke maar 11, of liever 21 jaren regeerden; want Usun Cassan storf in 't jaar 1478, en Ismaël regeerde tot 't jaar 1499. Hy deet Chec-Aidart sterven, die poogde om den troon weder te beklimmen; maar zyn zoon Ismaël, dien men in 't geheim hadt opgevoed, wist door behulp van zyne vrienden zo veel te weeg te brengen, dat hy Tauris innam, den moordenaar van zynen vader deet sterven, en de eerste van het geslacht der Sophis was, die sedert de Ottomannen zo veel moeite aangedaan hebben. *Histoire de Perse de Mirkond. Marmol lib.* II *cap.* 39. *Sponde A. C.* 1499.

ALAMETH, of HALAMETH, dat eenigen uitspreken *Almath*, de negende zoon van Becher, van den stamme Benjamin, waar van gesproken wordt I. *Chron.* VII. *vs.* 8.

ALAMIR, prins van Tarsus, die zich Kalif liet noemen, trok in de IX eeuw, wanneer de Arabiers het Oosten en Westen verwoestten, met een zeer groot leger in de keizerlyke provincien, alwaar hy groten moedwil pleegde. Wanneer de landvoogdt van de Levant, Andreas Schytha, hem tegenstandt wilde bieden, liet Alamir hem weten, dat, indien hy hem slag leverde, de zoon van Maria hem niet uit zyne handen zoude kunnen verlossen: doch de landvoogdt liet dezen Godslasterlyken brief aan een Mariebeeldt vast

vast hechten, 't welk hy tot een standaardt gebruikte, overwon, en liet hem het hoofdt afslaan. *Marmol l.* II. *c.* 26

ALAMMELECH, eene stadt in den stamme Aser. *Josua* XIX. 26.

ALAMOS (BALTHASAR) was van Medina del-campo in Kastilië geboortig. Nadat hy in de rechtsgeleerdheit te Salamanca gestudeert hadde, quam hy in dienst van Antonius Perez, secretaris van koning Philips den II, en wierdt zyn vertrouweling; waarom men zich ook van hem verzekerde, wanneer Perez in ongenade verviel, en hem een jaar gevangen hieldt; na welkers verloop Philips de III hem, uit krachte van zyns vaders testament, weder vry liet. Alanus leefde toen als een gemeen persoon, ter tydt toe, dat de hartog van Olivarez, een gunsteling van koning Philips den IV, hem in dienst nam. Men maakte hem tot advokaat generaal van 't halsgericht en van den krygsraadt. Naderhand wierdt hy raadt van de Indiën en van de koninklyke inkomsten. Hy was ridder van St. Jakob, en een man van groot verstandt en oordeel, doch bequamer in 't schryven dan in 't spreken. Hy leefde 88 jaren, en liet eenige dochters na. De Spaansche vertaling van *Tacitus*, die hy in zyne gevangenisse maakte, en de kortbondige staatspreuken, die hy 'er aan de kant bygevoegt hadde, verkregen hem veel achting; hoewel eenigen denken, dat zyne staatkundige spreuken dikwils niet anders dan eene uitweidende overzetting van den text zyn. In 't jaar 1614 is dit werk te Madrid gedrukt, en moest gevolgt worden van aantekeningen, die men niet weet dat ooit gedrukt zyn. Behalven dit heeft hy verscheide staatkundige schriften nagelaten: doch die nog niet zyn uitgekomen; *Advertimientos al govierno*, opgedragen aan den hartog van Lerma, omtrent het begin der regeringe van Philips den III. *El Conquistador*: dat raadgevingen zyn om nieuwe landen te overwinnen in de nieuwe werreldt; *Puntos politicos o de Estado.* Don Garçias Tellodo de Sandoval, ridder van Calatrava, schoonzoon van Alamos, heeft kennis gegeven van deze handschriften aan Nicolas Antonio. *Anton. Bibl. Bayle.*

ALAN, een klein riviertje in Engelandt, in de provincie van Cornwal, loopt by de dorpen Camelfort en Padstow in zee.

ALAN, eene stadt van Turquestan, onderscheiden van die, de welke men Allan noemt, die gelegen is aan den voet van den berg Caucasus, tusschen Georgië en Armenië, op 83 graden lengte, en 44 graden Noorderbreedte. Deze, waar van alhier gesproken wordt, geeft haren naam aan eene provincie, die in haren omtrek de steden Bilcan en Caoubari vervat; en misschien zyn van daar de Alanen, die zich in Gaulen en Spanje berucht gemaakt hebben, voortgekomen, hoewel 't nochtans wel kon wezen, dat de Alanen van den berg Caucasus uit de stadt Alan in Turquestan oorspronkelyk waren. *Herbelot Bibl. Oriental.*

ALANCON. Zie ALENCON.

ALAND was een van de 30 kloosters in Oostvrieslandt by 't dorp Wirdum, twee uuren van Embden, beduidende zo veel als waterlandt, wyl *A* een *water* te kennen geeft. Dit klooster Aland schynt toegewyd aan Maria, by de Pausgezinden niet alleen Godsdienstig geëert, maar ook genoemt onze Vrouwe in der Zonne, als uit het gebedeboek, in 't jaar 1405 door Hibbe Folkmers geschreven, blykt; en dus vindt men by den ingang van dit klooster Aland eenen vierkanten steen, met eene zonne, in welker midden in oude monnikeletters staat *Maria.* Toen in 't jaar 1207 die grote watervloedt voorviel, waar door zo vele menschen verdronken, en de meester der monniken of abt van Præmonstreit in 't jaar 1290 de overgeblevenen liet tellen, bevondt men, dat 'er in dit klooster Aland nog 90 monniken waren, gelyk by Emmius te zien is, *Hist. Rer. Fris. l.* XII *pag.* 179. en by *G. Outhof in zyn Verhaal van alle Watervloeden, op 't jaar* 1287.

ALANDON, een klein riviertje in Vrankryk, in de Bailjuwagie van Gex. Het ontstaat uit de lange keten der bergen van Jura, naby den doorgang van St Claudius, en loopt in de Rhone, twee mylen beneden Geneve. *Davity.*

ALANDRIANA, eene stadt van Griekenlandt in Epirus, naby de stadt Sopoto en 't gebergte van Chimera, in 't Latyn *Maandria. Baudrand.*

ALANDROAL, een klein plaatsje in het Portugeesche landschap Alentejo, dat op eene hoogte aan een vischryk klein riviertje, niet verre van de Guadiana, tusschen Elvas en Evora, gelegen, en met een sterk kasteel voorzien is. In dit laatste vindt men een oud Roomsch opschrift, 't welk als iets zonderlings wordt aangemerkt, om dat daar in van een vreemden Godt, genaamt *Endovellicus*, gewag gemaakt wordt. *Colmenar Delic. du Portug. p.* 798.

ALANEN, *Alani*, waren Barbaarsche volkeren, die benevens anderen den ondergang van 't Roomsche ryk bevorderden. Plinius plaatst de zelve in Europa, boven de monden van den Donau: doch Josephus wyst hunne woonplaats nauwkeuriger aan, en zegt, dat zy by den Meotischen poel en de rivier Tanais gewoont hebben, en beschryft een geweldigen inval, dien zy onder de regering van Vespasianus in Medië en Armenië gedaan hebben, toen Vologeses, koning der Parthen, dezen keizer verzocht, dat hy hem tegen hen wilde helpen, en hem eenen van zyne zonen tot veldheer zenden: waarop Domitianus alle pogingen in 't werk stelde om dezen last te verkrygen. Omtrent het jaar 406 quamen zy van den oever van den Donau tot aan den Rhyn, zonder eenigen tegenstandt te vinden, en vereenigden zich met de Wandalen, die van de nederlage, die zy van de Franken geleden hadden, waren overig gebleven, en vielen in de Gaulen. De naam van hunnen koning was Respendial: die van de Wandalen wierdt Gunderik genoemt, en was een zoon van Godisigilus, die in den laatsten veldslag gedood was. Vele andere Barbaarsche volkeren vereenigden zich met deze beiden, en veroorzaakten eene wonderbaarlyke verwoesting in alle de Gaulen. Eenige van de Alanen gingen onder 't beleidt van Utaces, die op Respendial gevolgt was, in 't jaar 409 naar Spanje, en sloegen zich in de provincie van Carthagena en in Lusitanië ter neder: doch het andere gedeelte bleef in de Gaulen. De Spaansche Alanen wierden van Wallia, koning der Visigotthen, naby Merida in 't jaar 318 geslagen, en gedwongen zich aan Honorius te onderwerpen. Hun koning Vataces sneuvelde in dezen strydt. Men vindt nog onder het jaar 464 Alanen, die het juk der Hunnen afwierpen, na de doodt van Attila, en in Italië trokken, om zich aldaar neêr te slaan; maar Ricimer, met de krygsbenden van het keizerryk hen te gemoet getrokken zynde, sloeg hen zodanig naby Bergamo, dat weinigen van hun ontquamen, en dat hun koning Biorg in 't gevecht gedood wierdt. Het was langen tydt geleden, dat de Hunnen, veel verwoesting in het landt der Alanen aangerecht hebbende, zich met de genen, die hunne woede ontkomen waren, verbonden hadden. Ammianus Marcellinus zegt, dat de Alanen de zelve volkeren waren, welke de ouden Massageten genoemt hadden. Hy wil, dat zy in de grote wildernissen van Scythië gewoont hebben, en hunnen naam aan de andere volkeren, die zy zich onderwierpen, medegedeelt, en dezen naam aldus tot aan den Ganges uitgebreid. Zy hadden gene andere huizen dan hunne wagens, waar op zy hunne kinderen overwonnen, die zy op de zelve voedden, en zy hielden zich niet langer stil op eene plaats dan het voeder aldaar duurde. Het vleesch en de melk waren hunne eenige spyze; en zy bebouwden de aarde niet. Zy gewenden zich van jongs af om te paardt te ryden, en merkten het voor eene lafhertigheit aan te voet te gaan. Zy beminden den oorlog zodanig, dat zy de genen gelukkig achtten, die daar in sneuvelden, en de genen, die van ouderdom of ziekte storven, lasterden, en hunne lafhertigheit verweten. Zy stelden nergens meer eere in dan dat zy een man doodgeslagen hadden. Zy hieuwen de genen, die zy doodden, het hoofdt af, en vilden hen, en gebruikten dezen buit tot een sieraadt voor hunne paarden. Zy hadden geen tempel, en bewezen gene Godsdienstige eere dan aan een bloten degen, die in den grondt gestoken was. Dit was hun Godt Mars, beschermer der landen, in de welke zy woonden. Zy voorzeiden het toekomende door middel van bezweringen met eenige uitgezochte roeden. Hoewel Ammianus Marcellinus hen dus wreed en wild afbeeldt, hy stelt hen echter in dit opzicht niet gelyk in onmenschlykheit met de Hunnen; en hy merkt aan, dat zy hunne roveryën tot aan den Meotischen poel, en tot in Medië en in Armenië pleegden. *Plinius histor. natur. lib.* IV. *cap.* 12. *Josephus Oorl.* VII. 29. *Sueton. in Domit. c.* 2. *Amm. Marcell. l.* XXX. *c.* 3. XXXI. *c.* 2. *Cordemoi hist. de France.*

ALANGUER, *Alanguera*, *Alanguerum*, eene kleine stadt van Portugal. Zy legt in Estramadura naby de Taag, tusschen de steden Lisbon en Leiria. Zy geeft haren naam aan eene grote landstreek, in welke de stadt Lisbon begrepen is. Men gelooft in 't gemeen, dat Alanguer de stadt is, die men eertyds *Jerabrica* noemde, hoewel eenige landbeschryvers de zelve plaatsen te Provos, een dorp, omtrent een myl van Alanguer gelegen. *Baudrand.*

ALANIS, *Ancanicum*, eertyds eene stadt, tegenwoordig een dorp van Spanje, in Andalusië gelegen, omtrent de grenzen van het Spaansche Estramadura, ten Noord-Oosten van de stadt Seville. *Baudrand.*

ALANKAVA, of ALANCOVA, eene dochter van Gioubine, zoon van Bolduz, koning der Mogolistanen, van den stam of het geslacht van Kiat, de twede, die onder hen in 't Noordelyk Asië, na de herstellinge van deze natie, geregeert heeft. Deze prinses was met haren neef, genaamt Doujoun, toen koning der Mogolistanen, getrouwt, waar by zy twee kinderen hadt, genaamt Belghedi en Bekgiedi. Na de doodt van Doujoun regeerde Alankava zyn staatsgebiedt, en voedde zyne kinderen met veel verstandt op.

Men verhaalt van deze prinses eene verwonderlyke geschiedenis, die waarschynlyk verziert is om den oorspronk van deze grote Turksche, Mogolsche en Tartarische geslachten, die beurtelings in Asië geregeert hebben, te eeren. Mirkond verhaalt dan, volgens de overleveringen van de Scythische volkeren, dat deze prinsesse, des nachts in hare kamer ontwakende, onverwacht van een groot licht omvangen wierdt, dat door den mondt in haar ligchaam drong, in hare ingewanden nederdaalde, en eindelyk door de gewone delen van de voortteling uitging.

Dit verschynsel een weinig daar na verdwenen zynde, was Alankava daar over zeer ontzet: doch zy was het nog meer, wanneer zy zich zwanger bevondt, zonder eenigen man bekent te hebben. De ongerustheit, die dit toeval haar baarde, deet haar besluiten, om eene vergadering van hare onderdanen, die van haar goed gedrag overtuigt waren, byeen te roepen. Deze over de nieuwigheit van deze zake verzet staande, en zeer verscheidentlyk daar van sprekende, liet Alankava, om alle vermoedens, die men tegen haar mogt opvatten, te verdryven, de voornaamste onder hen in haren kamer komen, en deet hen van 't gene daar alle nachten voorviel ooggetuigen zyn. Deze heren zagen dan dit licht, dat haar op die wyze, als gezegt is, omringde; zodat zy zich daar door van alle de quade geruchten, die van haar onder het volk begonden te lopen, vryspraken.

De tydt van hare verlossinge eindelyk gekomen zynde, baarde zy drie kinderen. Het eerste wierdt genoemt Boukoun Cabaki, waar van de Tartaren, genaamt Cabakin en Capgiak, afkomstig zyn. Het twede hadt den naam van Bouskin Salegi, waar van de Selgiuciden hunne afkomst rekenen; en het derde wierdt genoemt Bouzangir, die voor een van de voorvaders van Genghis Khan en Tamerlen erkent wordt.

Khondemir voegt nog by dit verhaal, dat het wonder, dat in de zwangerheit van Alankava voorviel, het zelve is, dat in die van Miriam, moeder van Issa, dat is Maria, de moeder van Jesus, gebeurde; 't geen aanleiding geeft om te denken, dat deze overlevering der Mogolistanen een teken van het Christendom is, dat deze Noordsche

ſche volkeren van Afië eertyds beleden, en dat zy naderhand zeer bedorven hebben. *Herbelot Bibl. Oriental.*

ALANT, of ALANDIA, een graafſchap en een eilandt van middelmatige grootte in Zweden, tuſſchen Uplandt en Finlandt in de Baltiſche zee gelegen. Het is overvloedig in viſch en wild gedierte: doch men zegt dat aldaar geen wolven noch wilde geiten gevonden worden. Het is 6 mylen lang, en 3 mylen breed. In 't jaar 1714, in Auguſtus, wierdt het van de Ruſſen bemachtigt. De veſting Caſtelholm is daar van de hoofdſtadt. *Du Val relat. de Suede. de la Croix.*

Hartogen of koningen van Bretagne.

ALANUS, de I van dezen naam, toegenaamt de *Luiaard*, hartog of koning van Bretagne, regeerde van 't jaar 660, tot het jaar 694. De toenaam, dien men hem gaf, geeft genoegzaam te kennen, dat hy de ledigheit beminde, en weinig genegenheit tot grote zaken hadde. *Argentré Hiſt. de Bretagne.*

ALANUS de II, gezegt *de Lange*, leefde in de VIII eeuwe, en regeerde met genoegzame eere en glorie van 't jaar 760 tot het jaar 790. Hy vatte dikwils de wapenen op; en 't was niet vruchteloos, alzo hy grote voordelen op zyne vyanden bevochten heeft. *Bertrand d'Argentré. Hiſt. de Bretagne. Pierre le Baud Hiſt. de Bret.*

ALANUS de III, zoon van Paſquitanus, leefde in de IX eeuwe. Salomon, hartog der Bretons, gedood zynde omtrent het jaar 874, verdeelden Juhel, de zoon van eene dochter van Herispogus, en Alanus Bretagne. Deze laatſte was een man van onderneming en van uitvoering. De Normannen Parys in 't jaar 890 voor de derde maal aantaſtende, en zich genoodzaakt vindende om de vlucht te nemen, quamen zy op de kuſten van Normandië en van Bretagne, alwaar zy 't kaſteel St. Lo innamen, en doodden zelfs Juhel, of Juel, een van de hartogen van Bretagne. Alanus begaf zich te veldt. Men zegt, dat hy by deze gelegenheit eene gelofte deet om een tiende gedeelte van zyne goederen aan St. Pieter te geven, zo Godt hem de gunſte bewees, dat hy de overwinning op deze ongelovigen mogt behalen. Hy noodzaakte de Bretons de zelve gelofte te doen. Daar op viel Alanus op de Normannen aan, en ſloeg hen zodanig, dat 'er van 15000 maar omtrent 400 overig bleven. Alanus ſtorf weinig tyds daar na. *Argentré Hiſt. de Bret. Baronius.*

Graven van Bretagne.

ALANUS, de I van dezen naam, gezegt *Barbe-torte*, eerſte graaf van Bretagne in de X eeuwe, regeerde gelukkig. Hy herbouwde verſcheide kerken, die de Normannen verwoeſt hadden; en hy ſtorf in 't jaar 952, of 959, volgens andere ſchryvers, maar twee natuurlyke zonen nalatende, Hoël, geſtorven zonder kinderen; en Guerik, de ſtamvader der graven van Nantes. *Argentré & Pierre le Baud Hiſt. de Bret.*

ALANUS de II, gezegt *le Rebru*, zoon van Godefroi den I, en van Hedwiga van Normandië, volgde op zynen vader in 't jaar 1008. Hy liet de abdy van St. Pieter van Rennes bouwen voor zyne zuſter Adelaïs, die aldaar omtrent het jaar 1067 ſtorf. Sedert beoorloogde hy Robbert den II, hartog van Normandië, wanneer hy vergeven wierdt en ſtorf den 1 October des jaars 1040. Alanus was getrouwt met Bertha, dochter van Eudes den II, graaf van Blois, die met Hugo den II, graaf van Mans, hertrouwde, en zy ſtorf omtrent het jaar 1085. Hy teelde by haar Conan den II, die vergeven wierdt en ongetrouwt ſtorf; en Havoiſe, geſtorven in 't jaar 1080.

ALANUS de III, gezegt *Fergant*, was de zoon van de evengenoemde Hevoiſe, erfgename van Bretagne, en van Hoël, graaf van Cornouaille en van Nantes, op wien hy in 't jaar 1084 volgde. Hy deet een kruisvaart over zee, alwaar hy zich by het innemen van Nicea, van Antiochië en van Jeruzalem bevondt. Na zyne wederkomſt beſtierde hy zyne onderdanen met veel zachtmoedigheit en Godvrucht. Hy ſtichtte in 't jaar 1112 de abdy van St. Sulpicius naby Rennes, en naderhand begaf hy zich naar die van Redon, alwaar hy in 't jaar 1120 ſtorf. Hy trouwde by zyn eerſte huwelyk met Conſtantia, dochter van Willem den Baſtaardt, hartog van Normandië en koning van Engelandt, die zonder nazaten in 't jaar 1090 overleedt. Alanus deet een twede huwelyk met Ermengarda, dochter van Foulques den IV, genoemt de Gemelyke, graaf van Anjou, die Willem den IX, of X, hartog van Guienne, verlaten hadde. Zy ſtorf in 't jaar 1136, en was moeder van Conan den III, gezegt de Dikke; van Geofroi, zonder nakomelingen geſtorven; en van Agnes, vrouw van Boudewyn den VII, graaf van Vlaanderen. *Argentré & le Baud Hiſt. de Bret.*

ALANUS de IV, gezegt *de Zwarte*, droeg den tytel van graaf van Bretagne, hebbende Bartha, dochter en erfgenaam van Conan de III, gezegt de Dikke, getrouwt. Hoël, zoon van den zelven Conan, wierdt van de erffeniſſe verſteken. Alanus, heer van Roche-de-rien, en graaf van Richemond in Engelandt, was de twede zoon van Stephanus, graaf van Ponthieure. Hy ſtorf den 30 Maart van 't jaar 1146, en was vader van Conan den IV, gezegt de Kleine; van Enoguena, twede abdiſſe van St. Sulpicius; en van Conſtantia, gemalinne van Alanus den III, vicomte van Rohan. De gravin Bertha, zyne huisvrouw, ging een twede huwelyk aan met Eudes den II, vicomte van Ponhoët. *Guillaume de Jumieges lib.* VII. *cap.* 41. *Argentré.*

ALANUS, of ALAVIN, een koning der Gotthen, die onder zyn beleidt Thracië, Epirus, en Theſſalië verwoeſtten, ter oorzake van de gierigheit van een zekeren Maximus, dien de keizer Valens tot hunne beſcherminge gezonden hadt. Zy onttrokken zich zyne gehoorzaamheit, en de keizer Valens trok hen met zyn leger te gemoet: doch hy verloor den ſlag, en wierdt in een boerenhut naby Conſtantinopel, waar in hy gevlucht was, verbrand. *Paul. Diacon. lib.* II.

ALANUS, een Siciliaan van geboorte. Zyne vaderlyke ſtadt is onbekend, gelyk de eeuw, waar in hy geleeft heeft. Geſnerus meldt *Biblioth. pag.* 17, dat hy geſchreven heeft:

In Ciceronis Rhetoricam ſecundam;

en Simlerus *in ep. Bibl. Geſneri pag.* 4, dat hy ook een boek heeft uitgegeven

De planctu Naturæ, partim carmine, partim ſoluta oratione compoſitum:

hoewel eenigen dit aan een anderen Alanus toeſchryven. Zie *Cave Hiſt. lit. ſcript. Eccl. Tom.* I. *pag.* 492. *Trithemius de ſcript. Eccl. pag.* 305. *Bibl. Sicula.*

ALANUS, of ALMAN, biſſchop van Auxerre, zegt men dat te Ryſſel in Vlaanderen geboren is. Hy wierdt monnik te Clairvaux ten tyde van St. Bernard, die hem tot abt van Larivour (in 't Latyn *Ripatorium*) benoemde. Na de doodt van Hugo wierdt hy in 't jaar 1151, of 1152, tot het bisdom van Auxerre beroepen: doch dewyl hy wenſchte zyne overige dagen in eenzaamheit door te brengen, zo liet hy niet na by Alexander den III gedurig aan te houden, dat hy zyn bisdom mogt laten varen, 't geen hy ook eindelyk in 't jaar 1167 verkreeg, wanneer hy zich naar Clairvaux begaf, en aldaar omtrent het jaar 1182 zyn leven eindigde. Hy liet eene levensbeſchryving van St. Bernardus en eenige andere ſchriften na. *Alberic. Chron. Robert. Chr. Antiſſ. Henriquez Menol. Ciſt. Manriquez Tom.* III. *Ann. Ciſt. Camuzat. Miſcell. & not. ad Chr. Robert. Antiſſ. Sanmarth. Gall. Andr. Bibl. Belg. de Viſch Bibl. Ciſt.*

ALANUS, *de Inſulis*, of *Inſulenſis* genoemt, dewyl hy te Ryſſel in Vlaanderen geboren was, gelyk de meeſten van gedachten zyn, of omdat dit zyn eigen naam was, gelyk anderen beweren. Wegens zyne geleerdheit is hy de Grote, als ook *Univerſalis* genoemt. Hy was op de hogeſchole te Parys in grote achting, en was ook der zelver Rector; doch verliet de zelve, en begaf zich in de orde der Ciſtercienzen. Eenigen voegen daar by, dat hy het onbekend deet, opdat hy niet meer dan de geringſte mogt geacht worden. Men zegt ook, dat hy zynen abt vergezelſchapt heeft, als hy naar Rome reiſde, om het algemeen Concilie van Lateraan, dat in den jare 1215 onder Innocentius den III gehouden wierdt, by te wonen, alwaar hy in de wederlegginge van een leerling van Amalrik zyne bequaamheit zoude betoont hebben, zodat de paus daar door aangeſpoort wierdt, hem te belaſten, dat hy ſchryven zoude; gelyk hy dan ook verſcheide werken zo in rym als onrym naliet: als een werk over de Spreuken; over het Hoogliedt; over de V boeken van Moſes; als mede: *Anti-Claudianus*; *De Planctu naturæ*; de *Parabolis*, enz. Zyne werken heeft Carolus Viſch te Antwerpen in 't jaar 1653 by elkander uitgegeven. Hy zou in 't jaar 1294 geſtorven zyn; 't welk ook uit een grafſchrift, hem ter eere in de kerke der Ciſtercienzen geſtelt, beſloten wordt: doch anderen zeggen, dat Alanus met den toenaam van Univerſalis in 't jaar 1202 geſtorven is, 't geen ook in het *Chronicon magnum Belgicum* gemeld wordt; waarom eenigen geloven, dat 'er twee van dezen naam geweeſt zyn, die beide den naam van *Univerſalis* gehad hebben; maar dat de twede in de XIII eeuwe, ten tyde van Johannes Scot en Johannes Andreas, den vermaarden rechtsgeleerden te Bolonië, gebloeit heeft. De oudſte is waarſchynlyk *Alanus Inſulanus*, gelyk zulks uit de uitlegginge over de Prophetie van Ambroſius Merlinus van zommigen beweert wordt; hoe wel anderen twyffelen, of deze uitleggingen van den gemelden Alanus wel eens gemaakt zyn. Ook ziet men nog zwarigheit, dat, wanneer Alanus Inſulenſis in de XII eeuw geleeft heeft, hy alsdan op het Concilie van Lateraan, in de XIII eeuw gehouden, niet heeft kunnen tegenwoordig zyn: waar op eenigen antwoorden, dat het dat Concilie heeft kunnen zyn, 't welk Alexander de III in 't jaar 1179 beriep. *Alberic. Chron. Bergam. in Suppl. Chr. Henr. Gandav. Trithem. Miræus de Script. Geſner. Bibl. Poſſev. in Appar. Henriquez Menol. Ciſterc. Manriquez Annal. Ciſterc. Krantz Metrop. lib.* VIII. *cap.* 55. *de Viſch præf. Op. Alani & Bibl. Ciſt. du Boulay Hiſt. Univerſ. Pariſ. Tom.* II. & III. *Andr. Bibl. Belg. Lud. Jacob. lib.* III. *Script. Cabillon. du Pin. Bibl. des aut. Eccl. Tom.* X. *pag.* 60. *Gebhardus in vita Alani ab Inſul.*

ALANUS, (Willem) een kardinaal, met den tytel van St. *Martini in montibus*, was uit een adelyk geſlacht in de provincie van Lancaſter, in Engelandt, geboren. Nadat hy zyne ſtudien te Oxfort geëindigt hadt, kreeg hy een kanunnikſchap te Jork. In dien tydt wilde de koningin Eliſabeth voor het hoofdt van de Engelſche kerke erkent zyn. Alanus zocht dit, zo veel als 't mogelyk was, te weren; doch dewyl hy voor het ſcherpe Edict bevreeſt was, ging gy naar Leuven, alwaar hy zyne tegenſchryvers door geleerde ſchriften aantaſtte, en tegen den Engelſchman Jewel eene verhandeling van het vagevuur ſchreef. Hy waagde 't ook om weder te Oxfort te komen, en maakte aldaar drie boeken van het prieſterſchap, van de aflaten, en van de onfeilbare zekerheit van 't Roomſch-Catholyke gelove: doch dit bragt te weeg, dat hy genoodzaakt wierdt zyn vaderlandt ten tweden male te verlaten; waar op hy zich naar de Nederlanden begaf, en in een klooſter te Mechelen de Godgeleerdheit leeraarde. Eenigen tydt daarna ging hy naar Rome, met Joh. de Vendoille, hoogleeraar in de rechten te Douay, en naderhand biſſchop van Doornik, dien de bequaamheit van Alanus zo wel geviel, dat hy voor hem, op zyne te rugkomſt, den tytel van Doctor in de Godgeleerdheit, en een kanunnikſchap te Kameryk bezorgde; ook zeer behulpzaam was, om een queekſchool te Douay op te rechten voor de genen, die om den Godsdienſt uit Engelandt de vlucht namen. Ondertuſſchen liet Alanus niet na tegen de Hervormden

vormden te schryven, en gaf een boek van de verkieringe, van de bondzegelen, en van de beelden uit. Dewyl hy het tot onderhouding en uitbreiding van het Roomsche geloof in Engelandt nodig oordeelde, ook in andere landen queekscholen voor de Engelsche natie te stichten, zo reisde hy naar Rome, en rechtte aldaar een queekschool op, als ook twee in Spanje, en op zyne te rug komst een te Rheims in Vrankryk, dat door de milddadigheit van 't huis van Guise zeer beroemd wierdt. De kardinaal van Guise gaf aan Alanus een kanunnikschap in het bisdom te Rheims, alwaar hy eene verantwoording schreef, om de onschuldt van die genen te bewyzyn, die in Engelandt om den Godsdienst vervolgt wierden. Wanneer tusschen de Jesuiten en de Engelsche scholieren eenige onlust ontstont, ging hy ten derden male naar Rome, en kreeg van Sixtus den V voor zyne grote diensten (want deze paus bediende zich van hem om beroerten in Engelandt te verwekken) den kardinaalshoedt. Philips de II, koning van Spanje, gaf hem eene ryke abdy in Calabrië, en benoemde hem tot aartsbisschop van Mechelen: doch hy kon aldaar niet komen, dewyl de paus hem niet wilde laten vertrekken. Hy zag neffens de kardinalen Colonna en Bellarminus den Bybel over, die onder den naam en op het bevel van Sixtus den V wierdt uitgegeven. Hy nam ook voor alle de werken van Augustinus over te zien; doch kon het zelve niet voleinden, dewyl hy aan eene opstoppinge van 't water in 't jaar 1594, in het 63 jaar zyns ouderdoms, overleedt. *Bellarm. de script. eccl. Isaac Bullart acad. des Scienc. Sanderus elog. Cardin. Dec.* IV. *pag.* 245.

ALANUS, gezegt *Beuclif, Belloclivus*, of *Becolles*, een Engelschman, geboortig van Suffolk, is een van de verstandigste Godgeleerden van zynen tydt geweest. Hy heeft omtrent het jaar 1230 gebloeit. Hy leeraarde in de hogeschole van Oxfort in Engelandt, en naderhand naar Vrankryk gegaan zynde, wierdt hy ook hoogleeraar te Parys. *Matthias Paris. in Hist. ad ann.* 1229. *Leland. & Pitseus, de script. Angl. Du Boulay Hist. Univers. Paris. tom.* III. *Gesner. Possevin.*

ALANUS, gezegt *de la Roche*, van Rupe, een Dominikaner monnik, heeft in de XV eeuwe geleeft. Hy was een Duitscher; doch anderen zeggen, dat hy uit de Nederlanden was; en velen hebben hem voor een Breton gehouden. Het is zeker, dat Leander Alberti een anderen Alanus stelt uit Bretagne, onderscheiden van den evengenoemden. Deze predikte met veel yver, en herstelde de Godsdienstigheit van het Rosekransje. Hy schreef:

Psalterii Mariani Compendium.
De Miraculis St. Rosarii.
In Cantica Canticorum. enz.

Hy storf te Zwol in Overyssel den 14 Augustus 1474. *Leander Alberti. Ferdinand de Castille*, en *Antoine de Sienne de viris illustr. Dom. Valerius Andreas Bibl. Belg.*

ALANUS, gezegt van *Linna*, een Engelsch Karmeliet, heeft in de XV eeuwe geschreven. Hy was uit het dorp van Lima, waar van hy den naam droeg, en leeraarde in de vermaardste hogescholen van Engelandt. Hy heeft vele werken nagelaten. Hy hadt ook tafelen en verzamelingen over verscheide boeken der vaderen gemaakt. De beste van zyn maaksel zyn:

Elucidarium Sacræ Scripturæ.
Moralia Bibliorum.
De vario Scripturæ sensu.
Prælectiones Theologiæ. enz.

Hy storf omtrent het jaar 1420 en wierdt geacht nog meer Godvrucht dan geleerdheit te bezitten. *Sixtus Sinens. in Biblioth. S. Lucius in Bibl. Carm. Alegre in Parad. Carm. Pitseus de Script. Angl.*

ALANUS *van Tewksbury*, een Benedictyner van de Congregatie van Cluni. Tewksbury is de naam van een klooster in Engelandt, waar van hy abt was. Hy was een vriendt van St. Thomas van Cantelberg, en hy stelde de historie van de ballingschap van dezen heiligen op, benevens eenige andere werken, die voor het meeste gedeelte handschriften zyn in de bibliotheken der naauwkeurigen. De voornaamste zyn:

Acta Claredonensia.
Problematum lib. I.
Sermones.
Epistolæ. enz.

Alanus was ook Doctor van de Universiteit van Parys. Hy storf in 't jaar 1201. *Pitseus, Baleus & Leland de script. Angl. Du Boulay Hist. Univers. Paris.* T. III.

ALANUS, (JAN) een Deen, wierdt geboren in 't jaar 1563, en storf in 't jaar 1630. Hy gaf eene verhandeling uit van den oorspronk der Cimbren, en van hunne verscheide woonplaatsen; eene twede van de natuurlyke en kunstige redeneerkunde; eene derde van de uitspraak der Griekschetale; en eene verantwoording voor Saxo den letterkunstenaar, tegen Goropius Becanus. *Vindingius in Rectorib. Hafn. p.* 308. *Georg Matth. Konig Bibl. vet. & nov.* Een andere ALANUS heeft eene verhandeling van 't landt der Santons, of van Xaintonge, eene provincie van Vrankryk, geschreven; en eene verhandeling *de factura salis*, in 't jaar 1598 gedrukt. *Idem ibid.*

ALAP. Zie ALAF.

ALARBEN, roofzieke Arabiers, die zich in Barbaryë ter nedergeslagen hebben, en aan geen plaats lang blyven, maar alom zwerven. Zy onderscheiden zich van die genen, die in steden en dorpen wonen, door hunne kleding, die zich zeer ernstig vertoont.

ALARCON, *Illarco*, een klein steedtje in nieuw-Castilië, aan de rivier Xucar, naby de grenzen van Valencië gelegen. Het is in 't jaar 1178 gebouwt, en twintig jaren daar na van de Moren verwoest. Alphonsus de X nam het met behulp van Ferdinandus Martinez de Zevallos weder in; en het kreeg den naam van ALARCON. Alphonsus de VIII, koning van Castilië, wierdt naby deze plaats in 't jaar 1195, den 19 July, door de Moren met groot verlies uit het veldt geslagen. *Delic. d'Esp.*

ALARCON, (DIEGO D') een Spaansch Jesuit, heeft eene *Theologia Scholastica*, en het leven van P. Diego Daza geschreven. Hy storf in 't jaar 1624 te Madrid. *Konig Biblioth. vet. & nov. Alegambe pag.* 89.

ALARCON, (FERDINAND D') een Spanjaardt, en een der voornaamste veldoversten van keizer Karel den V, in wiens Italiaansche oorlogen hy het Spaansche voetvolk geboodt, en vele merkwaardige daden verrechtte, alzo hy van zo ongemeen eene dapperheit was, dat hy met eigene handen wel 200 vyanden gedood heeft. Hy was daar by zo zeer van de zynen bemint, dat zy met eene byzondere standvastigheit onder hem streden. De gevangen koning François wierdt hem toevertrouwt, dien hy ook den ganschen tydt, dien hy in Spanje was, bewaarde, en daarna naar de grenzen van zyn koninkryk geleidde. Diergelyken toezicht hadt hy naderhand ook over paus Clemens den VIII, toen zich de zelve in de handen der keizerschen overgaf in den jare 1527. De keizer schonk hem voor zyne getrouwe diensten twee heerlykheden in het Napelsche, te weten Valle Siciliana, en Sicada, waar van hy een Marquisaat maakte. Dewyl hy maar eene dochter, Isabelle genaamt, heeft nagelaten, die met Pedro Gonzalez de Mendoza trouwde, zo is het Marquisaat van Valle Siciliana aan des zelfs huis gekomen. Doch de navolgende bezitters hebben tot nu toe, tot zyner gedachtenis, altoos den naam van Ferdinand gevoert. *Leben Kaysers Caroli* V. *Imhof Geneal.* 20. *famil. Hispan. p.* 203.

ALARCON, (JAN SUAREZ D') en een ander van dezen naam, grave van Toresvedra, mede een Portugees, hebben eenige werken geschreven; het geen men zien kan in de *Bibliotheca Hispanica* van Nicolaas Antonio, daar hy van eenige schryvers van dezen naam spreekt.

ALARD, of ALAR, eene Persische rivier in Hircanië, loopt in de Kaspische zee.

ALARD. Zie ALAARD.

ALARDUS, van ouds ATHALARDUS, de zesde abt van Egmont. *H. van Ryn.*

ALARDUS, (CLAUDIUS) of *Claude Allard*, geboren te Lions in Vrankryk in den jare 1641, heeft uitgegeven:

Francisci Ariæ Tractatus de Gravitate peccati mortalis Roderici, Gallice ex Hispanico translatus.
Jo. Eusebii Nirembergii amabilis JESUS CHRISTUS, *& modus eum amandi, Gallice ex Hispanico versus.* 12.

ALARDUS, (CLAUDIUS) een kanunnik van Lavalle, gestorven in den jare 1658, heeft geschreven:

Le Crayon des Grandeurs de saint Antoine de Viennois. Paris. 1653. 12.
Le Miroir des Ames Religieuses, ou Vie de le meme; seu de Vita Carolæ Flandrinæ Nassoviæ, Abbatissæ Monasterii S. Crucis, quod est Pictaviæ. Poitiers 1653. 4.

ALARDUS, (FRANCISCUS) gesproten uit een edel huis. Hy wierdt geestelyk gemaakt. Maar overhellende aan de Luthersche zyde, maakte hy zich weg uit zyn klooster, en onthieldt zich eenigen tydt te Wittenberg op kosten van een Godvruchtig burger van Hamburg. Te Norden en Antwerpen liet hy zich voor prediker gebruiken; maar om de wreedheit des hartogen van Alba te ontgaan quam hy weder in Holstein, en bediende daar eenigen tydt de gemeente van Kellinghuizen. Als ondertusschen de vervolging ophieldt, is hy ten tweeden male voor prediker naar Antwerpen ontboden; en ten tweden male uitgedreven, heeft hy eindelyk te Wilstren in Stormarn meer dan tien jaren leeraar geweest. Hy nam eene vrouw uit zyn vaderlandt, genaamt Geertruid Bening, die den ouderdom van 94 jaren bereikte, by wie hy drie zonen won, Thomas, Willem en Franciscus, welke laatste beide predikanten geworden zyn. De Evangelische lere heeft hy met mondt en pen verdedigt. 'T vergif, hem van de Pausgezinden geschonken, heeft hy ingenomen, zonder daar letsel van te hebben: het vuur, om hem te verbranden, van zyne eigene moeder gestookt, is hy ontkomen, des gewaarschuwt driemaal in zynen droom door Goddelyke ingevinge. Zynen vader, als hy hem t'Antwerpen, omdat hy veel van hem hadt horen spreken, quam bezoeken, en van daar weder vertrekkende, doch om 't breken van zyn been aanstonts wederkerende, heeft hy aan de Luthersche zyde overgehaalt. Eindelyk is hy te Wilstren, volgens de getuigenisse zyns grafschrifts, gestorven in den jare 1578, op de 10 September. De boeken, die hy geschreven heeft, zyn:

Antwerpsche Belydenis, 1566. 8. (te Isleb. 1567. 8. te Basel 1589. 8. *Hendr. Tit.* Antwerpen) Maar dat hy dit boek niet alleen, maar met hulp van anderen zamengestelt heeft, getuigt Cyr. Spangenberg, die niet gunstig van hem spreekt.
Aanmaning der Dienaars van Jesus Christus in de gemeente t'Antwerpen, die belydenisse doen van den Augsburgschen Godsdienst, tot ernstige boete en vurige gebeden, in de tegenwoordige zwarigheden en gevaren, aan hunne toehoorders, met een Aanhangsel over de plaats van Joann. VI *tegen de Sacramentarissen.* 1566.

Antwerpische Agenda und Kirchenordnung. Schmalcalden 1567. 8.
Verdediging der Belydenisse van Jesus Christus dienaren in de Augsburgsche gemeente van Antwerpen tegen de strikredenen van Jodocus Tiletanus. Met een voorafgaande aanmaning tot ernstige boete en vurige gebeden in de tegenwoordige zwarigheden en gevaren. Achter aan is noch gevoegt een twede aanmaning tot Godvruchtige stantvastigheit in het tegenwoordige kruis en de ziftinge des satans. te Basel 1567. 8. 1 Alphab.
Catechismus op vrage en antwoordt gestelt. 1568. 8. Deze Catechismus is gestelt als een tweespraak tusschen vader en zoon.
Een tractaat van de *erfzonde.* Hoogduitsch.

Nic. Alardi Decas Alardorum.

ALARDUS, (Guido) een geleeerd man: van wien te zien is *Jaques le Long.* Hy heeft uitgegeven:

MS. De la Justice, de la Police, de Finances de France, par Ordonnances, Edits & Declarations, Lettres Patentes, Reglements de nos Rois &c. avec de Remarques Historiques & Politiques, quatre volumes in fol.
Vie de François de Baufremont, Baron des Adrets. Grenoble 1675. 12.
Vie de Charles du Poy, seigneur de Montbrun. Grenoble 1675. 12.
MS. Histoire du Conseil Delphinal, ou du Parlament de Grenoble.
Les presidens uniques & premiers presidens du Conseil Delphinal, ou du Parlement de Dauphiné. Grenoble 1695.
Histoire de la Vie de Soffroy Calignon, President au Parlament de Grenoble, Chancellier du Roy de Navarre. Grenoble 1675.
Histoire de Humbert II. *Dauphin du Viennois.* Grenobl. 1688. 12.
Les Gouverneurs & Lieutenants au Gouvernement de Dauphiné: extrait de l'Histoire de cette Province, composee par Giby Allard. Grenoble 1704. 12.
Les anciennes Inscriptions de la Ville de Grenoble. Gren. 1683. 4.
Le Nobilitaire de Dauphiné, ou discours Historique de Familles nobles de Dauphiné, avec le Blazon de leurs Armoiriers. Grenoble 1671. 12.
Histoires Genealogiques des Maisons de Dauphiné; quatre volumes in Quarto. Grenoble 1672. 1682.
MS. Histoire Genealogique de cinquante Familles de Dauphiné. 4.
Histoire Genealogique de la Maison de Langon. Grenoble 4.
Histoire Genealogique des Familles de la Maison de Montehenu. Grenoble in Quarto, 1697.
Histoire Genealogique des Familles de Du Poy-Montbrun & de Murinais. Grenoble in Quarto, 1682. 1614.
Genealogique de la Maison de Simiane. Grenoble in 4. 1672.
La Bibliotheque de Dauphiné, contenant le noms de ceux, qui se sont distinguez par leur Scavoir dans cette Province, & le denombrement de leurs Ouvrages depuis douze siecles. 12. Grenoble 1680.
Zizimi, prince Ottoman, amoureux de Phileppine Helene de Sasenage, Histoire Dauphinoise, par L. P. A. 12. Grenoble 1673. De letters *L. P. A.* betekenen *Le President Allard*, den President Allard, die deze Historie geschreven heeft.
Les Aycules de son altesse Royale Marie Adelaide de Savoyé, Duchesse de Bourgogne, isuës du sang royal de France. Paris 1698. 12.

ALARDUS, (Gulielmus) zoon van Franciscus, geboren in den jare 1572, op den 22 November. Den Christelyken doop ontfangen hebbende, verloor hy zynen vader, nog maar zes jaren oud zynde. Tot zyn zestien jaren ging hy in de schole van Itzehoë, en daarna nog vyf jaren in die van Lunenburg, van waar hy naar Wittenberg trok, en daar opentlyk disputeerde en eene oratie in vaarzen deet. In den jare 1595 t'huis ontboden, is hy geworden conrector der schole van Krempen. Om zich te oeffenen nam hy by beurte den dienst waar van het prediken, om dat de harder dezer plaatse om zyne jaren daar van was ontslagen, en wierdt eindelyk op het beroep der wethouderen', met toestemminge des konings, in zyne plaats gestelt. Meenigmaal quam hem voor gelegenheit om van plaats te veranderen: want die van Woerden, van Rotterdam, van Flensburg, van Prezen, van Staden, van Brunswyk en anderen hadden hem gaarne gehad, maar hy wilde niet opstaan. Eindelyk wierdt hy eerste prediker. Zyne schriften in gebonden en ongebonden styl waren oorzaak, dat Godgeleerden met hem als een Godgeleerden, dichters als met eenen dichter gaarne vriendschap en briefwisseling onderhielden. In den jare 1598 tradt hy voor de eerste maal in huwelyk met Wolbera van Ancken, dochter eens raadsheren van Krempen, waar by hy vyf zonen en twee dochters won. In den jare 1608 trouwde hy ten tweden male met Anna Both, eens eerlyken burgers dochter, die elf zonen en twee dochters ter werreldt bragt; welke twee huwelyken voor hem zo gelukkig zyn uitgevallen, dat hy twintig kinders, en twee en veertig kindskinders omhelst heeft. Met het toenemen der jaren wierdt de gang hem wel zwak, maar den geest hieldt hy altyd levendig, hebbende het gebruik zyns gezichts tot het einde zyns levens toe. In den jare 1614, op den 8 dag van May, storf hy zachtelyk: want zonder eenigen pyn te gevoelen gaf hy in zynen slaap den geest, nadat hy LXXII jaren en 6 maanden geleeft, en XLV jaren den dienst waargenomen hadt.

De boeken, door hem uitgegeven, zyn:

Kort begrip des Bybels, waar in het sommier van alle de kapittelen des Nieuwen Testaments, telkens in tweelingvaarzen bevat, klaar en kortelyk wordt voorgestelt. 1599. 8.
Honderdtal van Godvruchtige Zaken, waar in, met navolginge van de heilige vaderen, Ambrosius, Augustinus, Bernardus, Fortunatus, Gregorius, Prudentius, Sedulius, Flamminius, en anderen, honderd lofzangen, vol zuchten, in 't licht gebragt worden, ten gemenen gebruike. Met aanvulling van andere, meest al loutere *Jamben.* Frf. 1607.
Heilige Benden, of *Latynsche*, ook *Christensche Anacreon*, vol van kuische minneryen en zielzuchten. Hamb. 1613.
Heilige leerlessen, of Christelyke onderwyzinge, begrepen in IV boeken, ter navolginge des Heilands Jesus, twaalf jaren oud, toegepast in verscheide soorten van gedichten. Leipf. 1622. 12.
Duizendtal van Drielingen, of III boeken van Godvruchtige Bygedichten. Gott. 1618. 12.
Heilige leeftocht, getrokken uit de volle spyskamer der H. Propheten, Evangelisten en Apostelen; of kort begrip des Bybels, waar in het summier der hoofdstukken van beide de Testamenten in tweelingvaarzen kortelyk wordt voorgestelt; met Evangelische kruimelen, of verzameling van kleine overdenkingen uit de jaarlyksche inhouden der Evangelien, en overblyffelen. Leipf. 1624.
Evangelische overblyffels.
Pylen der jonge kinderen; dat is, duizend zeer korte gebedekens, hoedanige eertyds naar de getuigenisse van Augustinus de broeders in Egypten, even als Pylen, gewoon waren naar den hemel te schieten; gehaalt uit den pylkoker van een Godvruchtig hart, afgeschoten op den pees des waren geloofs en de Goddelyke liefde, van den boog der Godsdienstigheit. Leipf. 1632.
Een gedicht over de H. Drieëenheit.
Overdenkingen in gedicht over de woorden: Tusschen de armen myns Heilands.
Dit bovenstaande is alles van hem in 't Latyn geschreven. Voorts heeft men van hem:

Jesus Hertzpfeile, zynde korte gebeden. 24.
Girrendes Turtel-Täublein. Leipf. 1635. 24. 8.
Christlich Handbuchlein. Hamb. 1609. 8.
Gulden A. B. C. enz. Leipf.
Seelen-Apotheck. ibid. 1620. 8.
Nucleus Biblicus. Hoogduitsch. ibid. 1640. 8.
Christianus, hoc est de nomine, ortu, augmento, cruce, vita, fide, dignitate, &c. Christianorum, ex PP. Historia Ecclesiastica Scriptoribus libri IX. Lipf. 1637. 1640. 8.
Anagrammata Germanico-Latina. ongedrukt.
Memoria Justorum. ongedrukt.
Quaterniones aliquot Concionum. ongedrukt.
Poenitentialia Davidica. Lipf. 4.
Pericopa Pentateuchi Biblica, triglossometrica, qua singulorum quinque librorum Mosis Capitum hypothesis, inclusa distichis, promitur. 1618. 4.
De diversis Ministrorum gradibus, contra Bezam.
Defensio tractationis de diversis Ministrorum Evangelii gradibus, contra responsum D. Theodori Bezæ. Frf. ad Moen. 1600.
En voorts een groot getal predikatien.

ALARDUS, (Joannes) een Jesuit, gestorven den 13 Maart 1641. De boeken, door hem geschreven, zyn:

Devotio hebdomadaria ad S. Michaëlem.
Vita Nicolai Radzivilii.
De miraculis in æde S. Michaëlis prope Nervisium patratis.
Pia aliqua opuscula S. Augustini, ex Latino Polonice reddita.
Zie. *Henn. Wittenii Diar. biogr.*

ALARDUS, (Lampertus) geboortig van Krempen, een stedeke in 't Westen van Holstein. Zyn vader was Willem, zyne moeder Wolbera van Ancken. Hy wierdt uit deze echtgenoten geboren in den jare 1602. Om de beginselen der talen en wetenschappen te leggen wierdt hy bestelt te Krempen, daarna te Soltquelle, en eindelyk te Hamburg. Negentien jaren oud vertrok hy naar Leipzich, bevlytigde zich daar heel en al in de wetenschap der Goddelyke en menschelyke dingen. In den jare 1624 kreeg hy daar den eernaam van Philosooph, en bragt zynen tydt door met het doen van vertogen, met disputeren, en leeraren. Staande om naar zyn vaderlandt te keren is hy in September des zelven jaars om zyne dichtkundige ader met den tytel van Poëet beschonken. In 't volgende jaar te Krempen diaken verkoren, aanvaardde hy dien last op aanraden zyns vaders, en droeg zich getrouwelyk vyf jaren lang. Daarna is hy door den koning van Denemarken aangestelt tot pastoor van Brunswyk, en opziener der scholen, ook tot byzitter van het Consistorie van Meldorf. In het jaar 1643, op den 8 Augustus, is hy door last des keizers meester en Poëet gemaakt; en, kunnende toen niet naar Saxen gaan, dat door den oorlog ontrust was, Licentiaat in de Godgeleerdheit geworden, wordende de Bulle hem t'huis gezonden. By die gelegenheit quam van hem in 't licht zyne inwydingreden *van de alomtegenwoordigheit van Jesus Christus.* Schikkende zich om huis te houden, trouwde hy Anna, weduwe van Dethlef Wolder, diaken te Krempen, zynen voorzaat; daarna Margareta, dochter van den heer Steenhuizen, raadt en secretaris van Flensburg; en ten derde Margareta, de jongste dochter van den here Hintzen, burger en bouwmeester van Heiden, uit welke huwelyken hy elf kinderen geteelt heeft. Wyders heeft hy LXX jaren geleeft, en XLVII de kerk bedient: want hy storf in den jare 1672, op den 29 May. De boeken, by hem geschreven, zyn:

Deliciæ Atticæ. Lipf. 1624. 12.
Heraclitus Saxonicus in Deorum concilio Charitum; hoc est: Trium Statuum Hierarchicorum miseram hoc tempore conditionem exponens, interprete Græco &c. Lipf. 1624. 12.

Græ-

Græcia in nuce, seu Lexicon novum omnium Græcæ linguæ vocum primogeniarum, ita ad Memoriam dispositum, ut Declinationes & Conjugationes una opera addisci possint. Lipſ. 1628. 1632. 12.
Promptuarium Pathologicum Novi Testamenti, ubi omnia fere ejusdem loca Emphatica sunt invenienda. Lipſ. 1635. 1663. 12.
Epiphyllides Philologicæ, comprehendentes varias vocum, rerum, & rituum, tam sacrorum quam secularium, Observationes. Accessit in fine Oratio, in qua Calumniatorum genius ad vivum depingitur. Schleuſingæ 1636. 12.
De Veterum Musica liber singularis. In fine accessit Pselli sapientissimi Musica, è Græco in Latinum sermonem translata. Schleuſingæ 1636. 12.
Nordalbingia, seu Historia rerum præcipuarum in Nordalbingia a temporibus Caroli M. ad A. 1637. *gestarum.*
Commentarius perpetuus in C. Valerii Flacci Setini Balbi Argonauticon Libb. VIII. *in quo Carrionis errores detexit, & ad Apollonii Rhodii, aliorumque Argonautica contulit. Accessit copiosissimus Rerum & Verborum, quæ in Valerio exstant, Index.* Lipſ. 1630.

Op dit boek weten de geleerden veel te zeggen, die van dezen Lampertus Alardus ganſch niet veel werk maken. Men zie *Barth. ad Stat. T.* 1. *pag.* 78. *T.* IV. *pag.* 1256. *Gronov. lib.* IV. *Obſ. c.* 15. *pag.* 237. *cap.* 21. *pag.* 327. *Broukh. ad Propert. pag.* 44. *b.* & 108. *a.* welke laatſte hem hieldt voor den onbeſchaamdſten aller letterdieven. Maar Nicolaas Alardus, een zyner namagen, die een bericht wegens hem heeft uitgegeven, luttel verkuiſt met zulke getuigeniſſen, beroept zich vooral op Th. Crenius *de Furib. literarus p.* 14 *ſq.* dien de Lezer kan nazien. Wy vervolgen de lyſt zyner boeken.

Laurifolia, sive Poëmatum juvenilium apparatus. Lipſiæ 1627. 12.
Amorum lib. I. & II. Lipſ. 1636. 12.
Poëma regum Davidis, in Laudem Jesu Christi, *Latino metro donatum.* Hamb. 1659. 12.
Cato Christianus.
Possellii Euangelia correcta, & notis illustrata.
Judicium Divinum de Fortuna Spuriorum.
Centuria Epigrammatum sacrorum.
Fax Heliconia.
Carmen de vera sapientia, ejusque fructu.
Assaphi summum bonum, ex Pſ. LXXIII.
Rahelis puerperium, ex Geneſ. XXXV.
Corona Anni, ex Pſ. LXV.
Ephraim querulans, ex Jer. XXXI.
Antidotus mortis, seu de præparatione ad mortem.
Holsteinisches Memorial, zynde drie predikatien, gedurende de belegeringe der ſtadt Krempen door hem gedaan. Leipz. 1631.
Holsteinischen Memorials ander Theil; mede drie predikatien. Leipz. 1635.
Holsteinischen Memorials dritter Theil. Zell 1640.
Holsteinischen Memorials vierdter Theil. Hamb. 1640.
Nevens vele andere predikatiën.

ALARDUS, (Nicolaus) een geleerd man, geboren in 't jaar 1644, des nachts tuſſchen den 17 en 18 December. Zyne ouders waren Willem, paſtoor te Suderhoven, en 40 jaren lang eerſte byzitter der Conſiſtorie van Munſterdorff; en Apollonia Kluſer, eens raadsheren dochter van Krempen. Hy is tot zyn veertiende jaar ten dele van zynen vader, ten dele van byzondere leermeeſteren, ten dele ook in de openbare ſchole van Krempen onderwezen in de letteren en Godvruchtigheit, tot dat hy in 't jaar 1659 op den 3 November naar Herford in Weſtphalen ging, om zyne ſtudien voort te zetten. Eenige jaren achter een zich daar opgehouden hebbende, begaf hy zich in den jare 1663 op den 9 July naar het ſchool van Hanover, en van daar naar de akademien. Te weten in den jare 1664 op den 3 van May naar Gieſſen getrokken genoot hy daar de tafel van den here Kiliaan Rudrauff, en des zelven onderwyzing, nevens die van de heren Haberkorn en Miſler. In 't volgende jaar hieldt hy daar een overnatuurkundig Diſpuit *van de ſtoffe, gedaante en opkomſt der menſchelyke ziele* onder den Profeſſor Rudrauff. In den jare 1666 in den herfſttydt ging hy van Gieſſen over in de naburige Akademie van Marpurg, van waar hy, na verloop van bykans een half jaar, naar Gieſſen wedergekeert, aldaar een Diſpuit hieldt om de waardigheit van meeſter te verkrygen, die hem kort daar aan te beurt viel. In 't jaar 1667 van zynen vader t'huis ontboden bezocht hy eerſt de ſtadt Frankfort aan den Mayn, van waar hy naar zyn vaderlandt getogen na weinig weken vertrok naar Hamburg. Hier ter plaatſe bediende hy zich van de onderwyzinge des beroemden Licentiaats Eſdras Edzardi in het Hebreeuſch en Rabbiniſch, en gaf zich eenige maanden aan 't prediken over. In de lente van den jare 1668 ging hy van Hamburg naar Helmſtadt, en genoot daar de tafel van den here Mayboom, en vooral de onderwyzing van Gerh. Titius, onder wien hy ook een Diſpuit hieldt van de *Chriſtelyke Zedeleer.* In den jare 1669 van Helmſtadt wedergekeert te Hamburg, ging hy voort, op laſt zyns vaders, omtrent het feeſt van Chriſtus hemelvaart naar Lubek, van waar hy te ſcheep naar Denemarken gevoert, zich te Koppenhagen ophieldt, en zich gemeen maakte met de geleerde mannen Wandalinus, biſſchop van Zeelandt, Voſſius, en de Bartholinen, ook met de overige Profeſſoren, en predikte daar dikwils voor de groten der ſtadt. In den jare 1670 verliet hy Koppenhagen, van daar geroepen om zynen vader, oud en zwak geworden, in den predikdienſt te onderſteunen, op welke reize hy met ander gezelſchap met ſleeden gevoert over de Baltiſche zee aangetekent heeft, dat hy zeldzame werken gezien heeft van Gods wondere macht. Als zyn vader in het zelve jaar in May geſtorven was, heeft hy aldaar de predikbeurt een jaar lang waargenomen. In den jare 1671 trok hy weder naar Hamburg, met twee broederen en twee zonen des burgermeeſters Kluſer, die hy met andere edele jongelingen in de goede letteren onderwees. Hy ondertuſſchen zelf hadt het geluk van veel te vorderen uit de vriendſchap en geleerdheit van den taalgeleerden here Edzard; en behaalde veel lof met zich in 't prediken te oeffenen. In den jare 1674 wierdt hem de zorg aanbevolen van in de ſtudien aan te queken den zoon van Eilhart Schacht, ſecretaris des hofs van Gottorp die hem met alle goedwilligheit onthaalde, en wel beloont van Gottorp van zich liet gaan. In den jare 1675, in 't begin van den vaſten, is het beroep tot de kerk van Tonningen op hem gevallen, verder beveſtigt door den doorluchtigſten vorſt van Sleeswyk en Holſtein, in de plaats van Doctor Brummer. Dit nam hy aan, ſchoon van anderen op den zelven tydt op twee verſcheide plaatſen beroepen. Dus tot den H. dienſt geſchikt, trouwde hy Elizabeth, dochter van Henrik Moorman, een inwoner van Steenbeek, by welke hy twee zonen, Chriſtiaan Albert, en Nicolaas, en eene dochter, Maria Elizabeth, gewonnen heeft. In den jare 1679 den 3 July, na het volvoeren van het Godgeleerd onderzoek, heeft hy tot zyne inwydinge in de Godgeleerdheit een Diſpuit gehouden in de Akademie van Kiel, *van Chriſtus Godmenſch*, uit het eerſte hoofdſtuk des briefs van Paulus aan de Hebreeuwen: en hier op is hy op den 5 Juny van Chriſtoffer Frank, een deftig Godgeleerden, plegtelyk tot Doctor der Godgeleerdheit ingewyd. In den jare 1682, op den 7 February, is hy van den kerkenraadt gekoren tot opperſten predikant van Eiderſtadt, en kort daar aan door den vorſt beveſtigt. Hier behartigde hy met yver de zaak van Chriſtus tegen de aanhangers van den ſnoden ketter David Joriszoon, zonder te zwichten voor ſmekingen, dreigementen, of vervolgingen. Menigmaal ontfing hy brieven, van hun in Nederduitſch geſchreven, en met goude munt verzegelt, belovende hem daar een goed gedeelte van, en ten dele hem vervaarlyk dreigende. Hierom leden zyne toehoorders niet, dat hy ooit by nacht alleen over ſtraat ging om de kranken te bezoeken, maar gaven hem altydt twee mannen mede. Niettemin op zekeren tydt buiten de ſtadt ontboden en te paardt rydende, is hy naauwlyx ontgaan de ſchoten, uit buſſen op hem gedaan, zo dat hy Godt voor zyne behoudeniſſe te danken hadt. In den jare 1686 heeft Chriſtiaan de V, koning van Denemarken, aan hem in de graafſchappen Oldenburg en Delmenhorſt opgedragen het ampt van generaal-ſuperintendent, en eerſten paſtoor in de kerke van St. Lampert: by welk beroep zyn majeſteit in het volgende jaar eene nieuwe bulle voegde, waar by onze Alardus tot overſten des kloofters Blankenburg verheven wierdt. Dit vierderlei ampt nam hy met zulk eene naarſtigheit waar, dat de vorſt van Ooſtvrieslandt hem aanzocht tot eene diergelyke bediening, willende van hem met eenen zynen eerſten hofprediker maken; welk beroep hy nochtans, gelyk voorheen, toen hy te Tonningen was, het Amſterdamſche, eerbiedig affloeg. Deze bedieningen dus verre waargenomen hebbende wierdt hy aangetaſt van eene geraaktheit in de tong: doch ſteunende op Gods hulpe, nam hy zynen dienſt echter gelukkig waar; maar deze ziekte, na twee jaren wederkerende, duurde langer. In den jare 1699 wierdt hy voor de derde reize van de zelve ziekte aangetaſt, en te gelyk in eene ſlaapziekte bedolven. Te Hamburg dan vergeefſch raadgepleegt hebbende met vier van de voornaamſte artſen, bereidde hy zich tot ſterven met Godvruchtige gebeden en met het gebruik des H. Nachtmaals, en ſtorf daar op zachtelyk op den avondt des derden Octobers, hebbende omtrent 55 jaren geleeft, en de kerke 24 jaren bedient. Hy wierdt in de Domkerke met plegtige lykſtaatſie begraven. De boeken, door hem uitgegeven, zyn.

Oldenburgische Cathechismuslehre, samt kurtzen Fragstucken, wie auch einigen seufftzern mit trostspruchen fur krancke und sterbende. Old. 1689. 12.
Oldenburgisches Gezangbuch, enz. Oldenb. 1690. 12.
Theologisches Bedencken uber den von einigen des E. Hamburgischen Ministerii Publici neuen Religionseyd. Hamb. 1690. 12.
Gottes *freundliches Trostwort an Ephraim, bey Beerdiging Hrn. M. Henr. Brockelmanns, Pastoris zu Westerstein, uber Jerem.* XXXI, 20. *vorgestellet.* Oldenburg 1691. 4.
Warnung fur der Nachfolge des gefährlichen Steffenschen Abfalles von der Evangelischen zu der sogenannten Reformierten Kirche, enz. Oldenb. 1691. 12.
Fest-stehende Warnung fur der Nachfolge des gefährlichen Abfalls Herrn Marci Steffens, vormahls Evangelischen, jetzo Reformirten Lehrers, vorgestellet wieder sein Buchlein, genannt: Hertzensgrund. Hamburg 1639. 12.
Verderbter Zustandt der Reformirten Kirch, aus veranlaſſung eines Briefes, welchen *Modestus Veridicus* in Verona hat geſchrieben, und in Irenopel im jahr 1693 drucken laſſen. Oldenb. 1694. 12.
Verfall der Reformirten Kirch, aus veranlaſſung eines Reformirten Buchleins, genannt: *Silentium post clamores*, zur warnung und Beſſerung fur augen geſtellet. Oldenb. 1696. 8.
Biblia. Goſzlar 1696. fol.
Idea Theologiæ, succinctis definitionibus methodice proposita, in filiorum inprimis gratiam. Oldenb. 8.
Tabulæ, Grammaticam Hebraicam, Chronologiam, &c. exhibentes, in usum filiorum. Oldenb. fol.

ALARDUS, (Nicolaus) in 't Franſch *Allard.* Van dezen heeft men niet in geſchrift dan het boek, *Entreé du Roy a Tolose*, gedrukt in 't jaar 1622. 8.

ALARDYN, (Caspar) was te Bremen geboren, en van zyne ouders al vroeg tot den predikdienſt geſchikt. Hy ſtudeerde eerſt in zyn vaderlandt, daar na in deze Nederlanden. Drie en twintig jaren oud zynde wierdt hy te Sluis in Vlaanderen beroepen. De

moeielykheden, door Koelman in die gemeente verwekt, en de zware dienst voor zulke jonge schouderen, hielden hem eenigen tydt te rugge, eer dat hy dezen dienst wilde aannemen; doch hy moest om vele redenen buigen, en die beroepinge aanvaarden. Hy deet aldaar veel dienst tot ruste van die gemeente, maar tot nadeel van zyne gezondheit. Van daar wierdt hy naar Wezel beroepen, om in de Nederduitsche tale te prediken, en in zynen dienst ingezegent den 13 May des jaars 1685. Van Wezel wierdt hy in het jaar 1688 overgebragt naar Arnhem, alwaar hy, na eenigen tydt zeer zwak geweest te zyn, den 15 Augustus des jaars 1692 overleden is. Hy was vriendelyk, zachtmoedig, nederig, en niet minder geleerd, en in het prediken zielroerende en deftig. Hy heeft by zyne huisvrouwe, Anna Corselis, drie zonen nagelaten, waar van de een predikant te Haarlem is. Na zyne doodt zyn eenige zyner predikatien uitgegeven over *Ps.* 51 en 36. enz. die 's mans imborst vertonen, en reets verscheide malen herdrukt zyn.

ALARDYN, (Johannes) geboren te Bremen den 12 Nov. 1639. Deze zich na zyne volvoerde studien als kandidaat te Bremen ophoudende, wierdt te Embden na den pesttydt tot gewonelyken predikant in 't jaar 1666 verkoren, in plaatse van den overleden Johannes Lampe, predikende ter bevestiginge uit *Jer.* I. 6. 7. Hy overleedt den 15 Jan. 1707, oud 67 jaren, nadat hy 40 jaren te Embden gestaan hadde, en 21 jaren lang wegens zyne weêrgaloze vloejende gaven en bequaamheden præses of voorzitter van de Cœtus te Embden is geweest, alwaar zyn beeldtenis ook nog in de vergaderkamer ten tone hangt. Hy heeft niet dan eene dochter nagelaten, welke trouwde aan den heer amptman Arnold Blum, J. U. D. en regeringsraadt van zyn hoogvorstelyke doorluchtigheit van Oostvrieslandt.

ALAREN, oude volkeren van Pannonië, volgens Tacitus in het XV van zyne *Jaarboeken*. Ortelius meent, dat het geen naam van eenig volk is, maar eerder van zeker slag van soldaten, die dezen naam hadden van *Ala*, dat een *vleugel* betekent, omdat zy ligtgewapend waren tot den strydt.

ALARIK, of ALARIC de I, koning der Gotthen, volgde op Rhadagesus in de regeringe, wierdt van den rykshofmeester Rufinus na de doodt van Theodosius in 't jaar 395 in de landen van het Oostersche keizerryk ontboden, en deet aldaar grote schade. Naderhand ging hy naar het Westersche ryk, en viel in 't jaar 403 in Italië, doch wierdt van Stilico overwonnen, de welke naderhand echter met hem in 't geheim een verraadt tegen Honorius smeedde, die met zyne dochter getrouwt was, en dien hy met hulp van Alarik zocht te onttronen, en zynen zoon Eucherius in des zelfs plaats te stellen: doch dit voornemen wierdt tydelyk ontdekt, en Stilico te Ravenna gedoodt. Alarik, met den keizer Honorius vergeleken, en op zekere voorwaarden uit Italië naar Vrankryk trekkende, om het aan hem beloofde landt in bezit te nemen, vondt aldaar in de enge wegen een leger, onder Stilicoos gezag, om hem in te sluiten, welke valschheit Alarik zo qualyk nam, dat hy niet alleen op zyne vyanden aanviel, en hun leger versloeg, maar zich ook aanstonds tegen Italië keerde, het zelve te vuur en te zwaardt verwoestte, en in 't jaar 410 de stadt Rome met list innam en plunderde, bevelende aan zyne benden van generhande geweldt aan maagden, vrouwen of iemandt, die in eenige kerken gevlucht waren, te plegen. Na 't bemachtigen van deze stadt trok hy verder naar Campanië, en toog naar Reggio; doch wierdt belet naar Sicilië over te steken. Wanneer hy wederom te rug keerde, storf hy te Cosenca, en men moest hem aldaar volgens zyn bevel in het midden van de rivier Busento met vele schatten begraven. Zie Stilico. *Zosim. lib.* V. VIII & IX. *Oros. lib.* VII. *Baron. in Ann. Bargæus de Ædif. Urb. Rom. evers.*

ALARIK de II, koning der West-Gotthen, volgde op zynen vader Eurichus in 't jaar 484. Hy was de Ariaansche gezindheit toegedaan; doch liet de rechtzinnige bisschoppen toe het Concilie te Agde te houden. Hy gaf te Aire in Gasconje een kort begrip van de XVI boeken van 't *Codex Theodosianus* uit; dat Anianus gemaakt hadt. Eindelyk wierdt hy van koning Clodoveus van Vrankryk, die de Ariaansche kettery niet kon dulden, aangetast, en in 't jaar 507 in een gevecht van den zelven met eigene handen gedood. *Gregor. Turon. Procop. Fredegard. Roderic. Isidorus.*

ALARO *Sagra*, eene rivier van 't koninkryk van Napels. Zy loopt in het beneden-Calabrië, hebbende haren oorsprong in het Apennynsche gebergte, en in de Jönische zee, ten Zuiden het vlek van Arucito uitlopende. Zy besproeit het vlek van Castelvetro, en is niet aanmerkelyk, dan door eene grote overwinninge, die de oude Locrianen aldaar op de Crotoniaten behaalden. *Baudrand.*

ALASHEHIR, eene stadt in Phrygië, hedendaags *Upsu*, en by de ouden *Hipsius* genoemt. De zelve heeft een bisdom gehad, dat onder Sinada behoorde.

ALASTOR, een van de vier paarden van den wagen van Pluto, volgens Claudianus, dewyl 'er andere maar drie stellen. Zie Abaster.

ALASTOREN, *Alastores*, wierden voor quade geesten by de oude dichters gehouden, die niet anders zochten dan de menschen te beschadigen. Den Telchinen, waar van men verziert, dat Jupiter hen in rotsen veranderde, wierdt ook deze naam gegeven. *Ovidius Metamorph. lib.* VII. *Fab.* VI. Zie Telchinen.

ALATOF, OLOTIEF, en ANÆTOA, *Alatofa*, *Alatiefa*, *Anætoa*, eene grote aaneenschakeling van bergen, die de heer burgermeester Witsen in zyne nieuwe kaart van Tartarye stelt. Zy strekt zich uit van het landt van Pascatir, omtrent de oorsprongen van de Jaick, byna tot aan den mondt van de zelve, langs den Oostelyken oever. Zy heeft verscheide namen, volgens de onderscheide landstreken. In het Papcatirsche noemt men ze *Oeralsk*, *Oelotawa*, *Ural*, of het *Yzer-gebergte*. Tegen over het meir van Jaick geeft men ze den naam van *Sorantowa*. Ten Zuiden van de zelve plaatst hy den eigentlyken berg van Alatof, die de uitgestrektste is. Daar na verder naar het Zuiden stelt hy de Zoutbergen, en eindelyk die van Urak. Voor 't overige toont de heer Witsen aan, dat het Noordelykste gedeelte van deze bergen een zeer vruchtbaar landt is, en dat men daar in yzer, kristal, valsche granaten, en albaster-groeven vindt. Hy stelt aldaar de bergen, die de ouden *Rhamnici*, of *Rhimnici montes* noemden.

ALATRI, eene Italiaansche stadt in Campanië, met een bisdom, dat den paus onmiddelyk is onderworpen, legt 15 mylen van Palestrina. Plinius en Strabo spreken van deze stadt, die zeer oud is. Livius maakt 'er gewag van *lib.* IX. *cap.* 42 *en* 43. Ignatius Dantes, bisschop van Alatri, gaf aldaar in 't jaar 1584 synodale bevelen uit. *L. Albert. descr. Ital. Miræus not. Episc. orbis.*

Uit deze stadt zyn twee kardinalen geweest; de eerste Hugo van Alatri, die door Pascal den II tot kardinaal verheven wierdt, en tot gewichtige zaken gebruikt. Hy storf onder Calixtus den II in 't begin van de XII eeuw. De twede, Gotfried van Alatri, die in 't jaar 1621 van Urbanus den IV den kardinaalshoedt verkreeg, is in 't jaar 1287 aan de pest gestorven. *Onuphr. Ciacon. Aubery Hist. des Cardin.*

ALAUDA. Zie ALOUETTE.

ALAUTA, ALUTA, eene grote rivier van Turkye in Europa. Zy neemt haren oorsprong in de bergen van Krapacks, in het Noordelykste gedeelte van Zevenbergen, naby 't kleine steedtje Czyk, dat zy besproeit. Vervolgens loopt zy naby Brassouw en Hermanstadt, en in Moldavië komende besproeit ze 't kleine steedtje Alauta, en ontlast haar water, en dat, het welk zy uit verscheide kleine riviertjes ontfangen heeft, in den Donau, tusschen de steden Widdin en Nicopolis. *Baudrand.*

ALAVA. Zie ALABA.

ALAVA, ALABA, van ouds eene stadt der Celtiberen in Spanje, nu een dorp van Arragon, gelegen aan de rivier Xiloca, in het bisdom van Tervel, vyf of zes mylen van de stadt van dien naam. *Baudrand.*

ALAVYN. Zie ALANUS, koning der Gotthen.

ALAWAY, *Aluva*, een vlek in Zuider-Schotlandt. Het legt in de provincie van Fife, naby den mondt van den Tay. *Baudrand.*

ALAX, koning der Saracenen in Asië, bekend onder den naam van Alaf. Zie ALAF.

ALAYMUS, (M. Antonius) van Sicilië, heeft eene verhandeling *de Medicamentis succedaneis* geschreven, de welke in 't jaar 1637 gedrukt is. *Georg Matth. Konig Bibl. vet. & nov.*

ALAZON, eene rivier in Asië, die van den berg Caucasus nedervalt, en zich in de Cyrus werpt. Zy scheidt Albanië van Iberië. Valerius Flaccus maakt 'er gewag van *Argonaut. lib.* VI. *vers.* 100.

Hiberni qui terga Noæ gelidumque securi
Eruit, & tota non audit Alazona ripa.

ALAZONEN worden by Stephanus den landbeschryver volkeren genoemt, die naburen van de Scythen waren.

ALB, eene bergachtige en ruwe streek lands in het Zwartewaldt, in het Wurtembergsche gebiedt: alwaar nochtans veel vee gevoed, en veel haver en garst gevonden wordt. *Zeil. Itin. Germ.*

ALBA, met den toenaam van het *lange*, *Alba Longa*, eene stadt in het eertyds zo genaamde *Latium*, die ouder dan Rome, en door den Trojaanschen Ascanius in 't 2832 jaar na de scheppinge, het 1152 voor Christus gezegt wordt gebouwt te zyn. Zy streedt met de stadt Rome om den voorrang; tot dat zy door de zege van de Horatien tegen de Curatien genoodzaakt wierdt zich te onderwerpen. Echter rokkende zy naderhand de Fidenaten heimelyk tegen de Romeinen op; en als zy in den veldslag de Romeinen moest bystaan, trok hun veldheer Metius Suffetius te rug, voornemens zynde tot de Fidenaten over te gaan. Des anderen daags liet de Roomsche koning, Tullus Hostilius, Metius Suffetius in stukken houwen, de stadt Alba innemen, verwoesten, en de inwoners naar Rome brengen, alwaar hy hen tot burgers aannam. Dit geschiedde 3319 jaren na 's werrelds scheppinge, en 666 jaren voor Christus geboorte. Van de puinhopen van deze stadt is de naastgelege stadt Albano in Campagna di Roma gebouwt. *Strabo lib.* I. *Dion. Halicarn. Livius. Florus. Sext. Aurel Victor lib.* XIII.

ALBA, in 't Latyn, *Alba Pompeja*, eene bisschoppelyke stadt in het hartogdom van Montferrat, die in 't jaar 1631 door het Chierasquische vredensverdrag aan den hartog van Savojen gekomen is, en van den zelven toen tot de hoofdstadt van zyn gedeelte in het Montferrat gemaakt wierdt. Zy is van middelbare grootte, en legt aan den oever van de rivier Tanaro, in eene zeer vruchtbare, doch zeer ongezonde landstreek. Het gebiedt, dat daar onder gerekent wordt, bevat Cortemiglia, Corzegno, San Damiano, en zeer vele kleine plaatsen. Deze stadt is dikwils versterkt; doch de byleggende heuvels gebieden over de zelve. Zy is eertyds van meerder belang geweest, en heeft een bisdom, onder dat van Milanen behorende. *Schaupl. des kriegs in Italien pag.* 248. 249.

ALBA, *Alva de Tormes*, eene stadt, benevens een hartogdom in het Spaansche koninkryk Leon, aan de rivier Tormes, vier mylen van Salamanka. Daar toe behoren de steden Granada, Sahelices, las Batuecas, la Abadia, en andere. De tytel van dit hartogdom wordt gevoert door de oudsten van het geslacht van Toledo, uit het welke de hartog van Alba, gouverneur der Nederlanden, gesproten was. *Imhof von den Grand. in Spanie.*

ALBA (Græca.) Zie Belgrado.

ALBA. (Julia) Zie Weissenburg.

ALBA Regalis, of Het Koninklyke ALBA, *Albensis Comitatus*, eene provincie, of een graafschap in neder-Hungarië, byna midden in 't landt; hebbende ten Noorden het graafschap Strigonië; ten Westen dat van Vesprim, en het meir Balato; ten Zuiden dat van Sighet en van Zegzard; en ten Oosten dat van Pilsen.

ſen. Deszelfs voornaamſte ſteden zyn Palotta, Dombo, en het koninklyke Alba, of Stoelweiſſenburg, dat daar van de hoofdſtadt is. *Baudrand.*

ALBA, (Het koninklyk) *Alba Regia.* Zie Stoelweissenburg.

ALBA. (Sylvius) Zie Sylvius.

ALBA. Zie ALBI.

ALBA, (Ferdinand Alvarez de Toledo, hartog van) de eerſte van dien naam, wierdt in 't jaar 1508 geboren van Garſias, hartog van Alba, en van Beatrix van Pimentel, dochter van den graaf van Benevent. Garſias verloor als Admiraal van de Spaanſche vloot het leven in den Afrikaanſchen oorlog in 't jaar 1510. Deze Garſias was een kindskindt van Frederik, een zusterszoon van Ferdinand den Catholyken, die als veldheer den oorlog tegen Granada gevoert, Perpignan en des zelfs onderhorige gebiedt dikwils tegen de Franſchen verdedigt, en eindelyk het koninkryk Navarre aan het Spaanſche ryk onderworpen heeft. Na de doodt van Garſias wierdt onze Ferdinand, des zelfs zoon, door zynen grootvader opgetrokken, die niets tot zyne opvoedinge ſpaarde. Hy leide zich weinig op de oeffening van de Latynſche tale. Hy vreeſde, dat deze ſtudie zynen geeſt zoude verſtompen, en dat hy daar door eenige Grandes gelyk mogt worden, welker verdienſte alleen in hunne geleerdheit beſtont, en die in de ledigheit quynden. Al zyne neiging was tot de wapenen. De verhalen der ſtryden vermaakten hem; en de vertoning der ſchrikkelykſte gevaren verbaaſde hem niet. Nog een kindt zynde wierdt hy door zynen grootvader in 't leger gebragt, dat deze veldheer geboodt tegen de Franſchen en tegen de onderdanen des konings van Navarre; en hy leerde alle de wapenoeffeningen in het midden des legers. Hy deet zynen eerſten veldtocht in den ouderdom van zestien jaren, onder den Conneſtabel van Caſtilië tegen de Franſchen, die Fontarabië belegerde. Hy bragt veel toe tot de verovering van die ſtadt, en wierdt gouverneur van de zelve. Hy verloor zynen grootvader in het jaar 1527, en trouwde in het volgende jaar met Maria Henriquez, dochter van don Diego Henriquez, grave van Alba d'Aliſto, en van Catharina van Toledo, zyne eerſte gemalinne. In 't jaar 1531 volgde hy Karel den V in Duitſchlandt, daar deze vorſt zich ging ſtellen tegen de voortgangen van Soliman. In Hungarië gekomen zynde verbondt hy zich enkelyk aan den graaf Nadaſti. Hy volgde dezen groten krygsman overal, en leerde van den zelven het geen hy van den oorlog wiſt. Soliman uit Hungarië verdreven zynde, keerde de hartog met den keizer weder naar Spanje. Hy bevlytigde zich in de opvoedinge van den prins Frederik, zynen oudſten zoon, tot dat hy hem met zich nam naar de overwinning van Tunis, daar hy laſt hadt den keizer te verzellen, en daar hy veel toebragt om dien vorſt de laauweren te doen verzamelen, die hy in deze onderneming verkreeg. De keizer ondernam weinig tyds daar na het beleg van Marſeille, tegen den raadt des hartogs, die wilde, dat men dat van Lion vooraf zoude laten gaan, dat eene ryke, welbewoonde en gezonde ſtadt was, maar zwak; en welkers overwinning naar alle waarſchynlykheit den koning van Vrankryk, François den I, genoodzaakt zoude hebben den vrede te maken op de voorwaarden, die men hem voorgeſchreven zoude hebben. Het gevoelen van den hartog niet goedgekeurt zynde, moeſt hy gehoorzamen. Hy trok over de Alpen aan 't hoofdt der ruiterbenden, en wierdt wel haaſt van het gehele leger gevolgt. Voor Marſeille gekomen zynde, bezichtigde hy de plaats van naby, en voorzeide terſtont, dat de zelve niet ingenomen zoude worden. Hy deet nieuwe pogingen om den keizer van dit voornemen af te trekken; doch kon zyn oogmerk niet bereiken. Het beleg wierdt begonnen, en vervolgens opgebroken, ter oorzake van de ziektens, die zich in het leger openbaarden, en een goed gedeelte van het zelve wegrukten. De keizer week in wanorder in Italië, en keerde naar Spanje, nadat hy François den I te Aiges-mortes gezien hadt. De hartog volgde hem overal, en was hem van grote nuttigheit door zyne raadgevingen, welke Karel de V zo veel te meerder achtte, omdat hy reden van berouw hadt, dat hy de zelve van te voren niet gevolgt hadt. Beſloten hebbende om naar Duitſchlandt te gaan, het welk door de hervorminge van Luther verdeelt was, en dat met een bloedigen burgerlyken oorlog gedreigt wierdt, liet hy den hartog in Spanje; zo omdat hy eenige beweging van de zyde van Vrankryk vreeſde, als omdat hy het nodig oordeelde, een man van die achtinge by zynen zoon Philippus te ſtellen. Deze prins was ter zelver tydt gelaſt den raadt van dezen hartog, gelyk de bevelen des keizers zelf, te volgen. De eerſte onluſten van Duitſchlandt wierden wel haaſt geſtilt, en gaven gelegenheit aan den keizer om den vermaarden toeleg op Algiers te ondernemen. De hartog hadt laſt hem daar te verzellen, en alles ten dien einde te vervaardigen. Hy gehoorzaamde met zulk eene vaardige naauwkeurigheit, dat hy in weinig tyds eene vloot van twee honderd zeilen, en een talryk leger gereed hadt, in het welke men vyf duizend jonge edellieden telde. Maar dit leger vertrok niet te gelukkig. Het was weinig geoeffent; de hartog wilde de krygstucht in het zelve beveſtigen, en de tydt, dien hy daar toe beſteedde, was oorzaak, dat hy Karel den V zo haaſt niet konde volgen. De vloot van dezen vorſt ſchipbreuk geleden hebbende, en genoodzaakt zynde met tien duizend mannen minder, van de vier en twintig duizend, die hy medegenomen hadde, weder te keren, was hy blyde, dat de benden, die hem onder het bevel van den hartog moeſten volgen, door hun langer achterblyven zyn ongeluk ontgaan waren. François de I in 't jaar 1542 aan Karel den V den oorlog verklaart hebbende, wierdt de hartog tot veldheer verklaart over de benden, die tegen Vrankryk geſchikt waren. Hy ſtelde Catalonië buiten overlaſt, bewaarde door zyne voorzórge Perpignan, en verydelde met een handt vol volks alle de pogingen van Vrankryk. Weder aan 't hof gekomen zynde, trouwde hy Frederik van Toledo, Marquis van Coria, zynen oudſten zoon, uit aan Hieronyma van Arragon, dochter van den hartog van Cordua. De quade uitſlag van het beleg van Perpignan verkoelde den moedt der Franſchen niet, en de Duitſche vorſten dreigden in 't kort met eenen opſtandt. Karel de V beſloot naar Duitſchlandt te gaan. Hy liet de regering van zyne koninkryken in handen van zynen zone Philippus, en vertrouwde de beſcherming van Spanje en het opperbevel van zyne krygsbenden aan den hartog van Alba. Hy wilde ook, dat deze hartog de eerſte plaats zoude hebben in alle de raadsvergaderingen, en dat Philippus zyne raadgevingen als beſluiten zoude opvolgen. Maar Spanje genoot niet lang het geluk van de zorgen van zulk een bequamen veldoverſten. De beroertens van Duitſchlandt vermeerderden zodanig, dat Karel de V hem noodzakelyk oordeelde by zynen perſoon. Hy geboodt hem in Vlaanderen by hem te komen, daar hy hem grootmeeſter van zyn huis maakte, hem tot veldoverſten van zyn leger benoemde, en hem ten dele de gelukkige uitvoeringen der zelve verſchuldigt was. Het vuur des oorlogs in Duitſchlandt ontſtoken zynde, begingen de Proteſtanten, die een ontzaghelyk leger op de been hadden, terwyl Karel byna zonder krygsvolk was, zo vele misſlagen, en de hartog wiſt daar mede zo wel zyn voordeel te doen, dat de keizer zich voor den winter byna zo veel ſterker dan zyne vyanden zag, als hy te voren in het begin van den veldtocht zwakker was geweeſt dan zy. Hy ontweldigde hun verſcheide plaatſen, en noodzaakte verſcheide andere zich te onderwerpen, zonder af te wachten, dat zy aangetaſt wierden. De hartog van Wirtenberg alleen hadt gene onderwerpingen gedaan. De hartog van Alba kreeg laſt hem daar toe te dwingen, en ſtelde aan 't hoofdt van een ſterk lighaam keurbenden ganſch Wirtenberg in vuur en vlam, en trok uit het zelve een onwaardeerlyken buit, waar mede hy zyne ſoldaten van klederen, enz. voorzag, en hun niet alleen hunne achterſtallen, maar ook verſcheide maanden ſoldy in voorraadt betaalde. De hartog van Wirtenberg, over deze verwoeſtinge ontſtelt, boodt aan zich te onderwerpen. De hartog van Alba was van gedachten, dat men hem geen gunſt moeſt bewyzen; maar zyn raadt wierdt niet gevolgt. De keizer wilde aan zynen veldheer het hartogdom van Wirtenberg opdragen, dat hy van de handt wees, en riedt aan zynen meeſter een prins van 't huis van Ooſtenryk daar mede te belenen, het gene Karel de V niet wilde doen. Aldus bleef de hartog van Wirtenberg meeſter van zyn hartogdom, tot onderpandt van zyne trouwe de drie voornaamſte kaſtelen van zyn landt in bewaringe gevende. De keizer was de zege van den veldſlag van Mulberg voornamentlyk aan den hartog van Alba verſchuldigt. Die veldoverſte, die tot dien tydt toe voorzichtelyk het gevecht gemyd hadt, beſloot dat maal, dat men de Elve moeſt overtrekken, aan welkers andere zyde de hartog van Saxen zich verſchanſt hadt. Hy was byna een der eerſten om zich zelf in 't water te werpen, en het krygsvolk door zyne tegenwoordigheit aan te moedigen. De hartog van Saxen wierdt geſlagen en gevangen, en het winnen van dezen veldſlag ſtelde de zaken des keizers in eenen ſtaat, dat hy aan zyne vyanden volkomen de wet kon voorſchryven. Men heeft voorgegeven, dat 'er op den dag van den veldſlag en een weinig te voren verſcheide wonderen gebeurden. Waarom, de hartog ſedert aan 't hof van Vrankryk zynde, koning Henrik de II hem vroeg, of hy ook vernomen hadt, dat de zon dien dag hadt ſtil geſtaan; waar op de hartog antwoordde, „ Dat hy toen zo veel te doen ge„ had hadde met het gene op aarde gebeurde, dat hy niet dacht aan „ het gene in den hemel konde geſchieden ". De keizer, den keurvorſt van Saxen willende ontbloten van zyne waardigheit en van zyne ſtaten, ſchikte zich om de zelve te geven aan den hartog Maurits van Saxen, aan wien hy de zelve belooft hadt. De hartog van Alba deet alles, wat hy konde, om hem daar van af te trekken. Hy deet hem zien, dat deze prins zyne goedheit onwaardig was; en zeide, dat men geen goed ſtaatkundige moeſt wezen om te geloven, dat de hartog dankbaar en getrouw zoude zyn: dewyl hy, zich aan de zyde des keizers begeven hebbende, in gebreke gebleven was in het gene zyn geweten en zyn Godsdienſt van hem vorderden. Met een woordt, hy voorzeide hem alles, wat Maurits ſedert tegen Karel den V deet. Maar deze vorſt hadt zyn woordt gegeven, hy geloofde onvermydelyk verplicht te zyn het zelve te houden. De vrede in Duitſchlandt gemaakt zynde, beſloot de keizer zynen zoon Philippus uit Spanje te doen komen, en de hartog wierdt belaſt met het beleidt van deze zake. Deze prins hadt laſt, in het doortrekken van Italië, daar de Italiaanſche prinſen hem in hunne paleizen ontfangen zouden, zo dikwils als hy iemandt van hun aan zyne tafel ontfangen zoude, ook den hartog aan de zelve toe te laten. Maar deze ſchrandere ſtaatkundige geliet zich niet te verſchynen in de ſteden, alwaar de Italiaanſche prinſen met Philippus aten; 't zy dat hy vreeſde, dat Philippus, ondanks het gebodt van zynen vader, hem deze eere mogt weigeren; 't zy dat hy door deze beſcheidenheit de afgunſt wilde verſtommen, en den haat der Grandes niet op zynen hals halen. Philippus wederom naar Spanje kerende, hadt de hartog laſt hem derwaarts te verzellen. Dit was oorzaak, dat hy het ongeluk niet hadt van zich te bevinden by de vlucht van Karel den V voor Maurits, keurvorſt van Saxen. In Spanje gekomen zynde, week hy op zyne landgoederen, niet wel overeen kunnende komen met den aardt van een prins, die zo verwaand was als Philippus, en niet kunnende beſluiten om zyne driften te vleien. Maar hy wierdt wel haaſt wederom van daar geroepen, om zich met eene aanmerkelyke macht by den keizer te voegen, die zynen byſtandt ten uiterſten nodig hadt. Deze prins, van des hartogs aankomſt verwittigt, zeide tegen de krygshoofden en groten, die hem omringden, hartelyk zuchtende: *Gylieden zyt de getrouwe medgezellen geweeſt van myne vlucht; maar indien de hartog van Alba daar geweeſt ware, hy zoude de medgezel geweeſt zyn van myne overwinninge.* De keizer, den vrede te Paſſau gemaakt hebbende, keerde al zyne macht tegen Vrankryk. Hy ondernam het beleg van Metz, ondanks alles, wat de hartog zeggen mogt, om hem daar van af te

raden; en na vele vruchteloze pogingen, waar in deze veldheer alles deet, wat men van zyne bequaamheit en van zynen moedt kon verwachten, was men genoodzaakt het beleg met fchande op te breken. De hartog bragt den winter by den keizer te Bruffel over, die den oorlog tegen Vrankryk door zyne generaals voortzette, zonder dat de hartog zich in het leger bevondt, gewichtige zaken hem by den vorft ophoudende, tot dat hy hem wederom naar Spanje zondt, om Philippus met zynen raadt by te ftaan, en hem naar Engelandt te geleiden, daar hy met de koninginne Maria ging trouwen. Hy wierdt vervolgens naar het Milanees en het koninkryks van Napels gezonden, om aldaar de krygsbenden te gebieden; daar hy in verfcheide gelegenheden uitmuntte. Daar waren toen twee partyen aan 't hof van Philippus, aan wien de keizer de koninkryken van Napels en Sicilië, en het hartogdom van Milanen hadt afgeftaan. De hartog van Alba was aan 't hoofdt van een der zelven. Rodrigo Mendez de Sylva, prins van Eboli, was aan 't hoofdt van de twede: de zelve was buigzaam, behendig, indringende, vleiende, en vry welfprekende. Hy hadt het hart van zynen meefter gewonnen door eene laffe toegevendheit, zo 't waar is, gelyk eenige hiftoriefchryvers verhalen, dat hy de gunft des konings alleen verfchuldigt was aan de liefde van dezen vorft voor zyne huisvrouwe, en aan hunne aanftotelyke zamenleving, die hy met zorgvuldigheit trachtte te onderhouden. De wyze van ommegang des hartogs van Alba was in het tegendeel vryborftig, ftandvaftig en zonder vleiery; zyn ftraffe en fiere aardt was niet van den fmaak van zyne vyanden, en mishaagde dikwils aan Philippus. Dewyl de hartog aan den prins van Eboli een fchromelyk mededinger fcheen, zo bragt deze prins altoos zo veel te weeg, dat hy den hartog onder eerlyke voorwendfels van de handt zondt. De Franfchen maakten grote voortgangen in het Milanees. Rodrigo deet het beleidt van dezen oorlog aan den hartog opdragen: men maakte hem onderkoning van Napels, gouverneur van het Milanees, en veldoverfte der krygsbenden, die in Italië oorloogden, met veel onbepaalder macht, dan tot dien tydt toe de onderkoningen en veldoverften gehad hadden. De zaken van het Milanees waren zeer reddeloos. Het geldt, dat men aan den hartog belooft hadt, wierdt hem niet gezonden, de kuiperyen des prinfen van Eboli zulks belet hebbende. De Duitfchers muitten; hy kon niets van belang uitvoeren; en wederftont zeer flaauw de krygsbedryven der Franfchen, die Vulpiano nog innamen, zonder dat alle de pogingen des hartogs het verlies van deze plaats konden beletten. Hy bereidde zich om al dien hoon in den volgenden veldtocht te herftellen, wanneer hy vernam, dat de keizer, Engelandt en Vrankryk eenen ftilftandt gefloten hadden voor vyf jaren. Philippus de II wierdt ter zelver tydt koning van Spanje door den afftandt van den keizer, zynen vader. Paus Paulus de IV een weinig tyds daar na oneenig geworden zynde met den Catholyken koning, en den koning van Vrankryk, Henrik den II, in zyne belangen ingewikkelt hebbende, begon de oorlog wederom in Italië, en het beleidt daar van wierdt den hartog van Alba toevertrouwt, die zich ten dien einde naar het koninkryk van Napels begaf, tegen het welke de vyanden hunne grootfte macht moeften gebruiken. Hy bragt den groothartog van Toskanen in de belangen van zynen meefter, Philippus verplichtende om Piombino aan den zelven af te ftaan. Hy verzuimde niets om den paus tot vrede te bewegen: maar dit oogmerk niet hebbende kunnen bereiken, dacht hy de Franfchen te moeten voorkomen. Hy trok met een leger in het kerkelyke gebiedt, nam Agrania, Tivoli, Oftia, en verfcheide andere plaatfen in; het welk eene grote verflagenheit in Rome maakte, daar men bedacht was om zich te verfterken. In 't jaar 1557 zondt Vrankryk den hartog van Guife, om het leger te gebieden, dat het zelve in Piemont hadt. Nadat hy vergeeffch getracht hadt Pont-Stura te vermeefteren, belegerde hy Valence, en nam het in; en door het Milanees getrokken zynde, voegde hy zich by de krygsbenden van den paus, verzekerde Rome, hernam Oftia en verfcheide andere plaatfen, welke de hartog van Alba in den vorigen veldtocht ingenomen hadt, en welkers gouverneurs deze hartog ftrengelyk ftrafte, omdat zy zich niet wel van hunnen plicht gequeten hadden. Hy fchikte zich ondertuffchen om zyne vyanden met kracht tegen te gaan, die het geluk aan hunne zyde fchenen te hebben. Hy vervulde alle de plaatfen, die het meefte bloot geftelt waren, met oorlogsbehoeften, en deet krygsvolk lichten, om het veldt te kunnen houden. Van drie millioenen kronen, welke de derde ftaat van het koninkryk van Napels hem deet aanbieden, nam hy maar de helft; maar niet te vreden om te ontfangen het gene de groten hem aanboden, fchatte hy de zelven op zekere grote fommen, opdat zy, arm geworden zynde, te minder in ftaat mogten wezen om te muiten. Om den groothartog in de belangen van den koning zynen meefter te houden, bewoog hy Philippus den II nog, om Siena, en het gene daar onder behoorde, aan hem af te ftaan. Hy wift den tydt zo wel waar te nemen, dat de vyanden, die zich met de verovering van Napels gevleit hadden, weinig voortgangen maakten. Deze quade gevolgen veroorzaakten verdeeldheden onder hen. De hartog van Guife gaf de fchuldt daar van aan de Caraffaas, neven van den paus. Hy belegerde Civitella te vergeeffch; en een afgezonderd lighaam van zyn leger wierdt geflagen. Dit alles deet hem befluiten het koninkryk van Napels te verlaten. Colonna, een der hoofden van het Spaanfche leger, verfloeg van tydt tot tydt de kerkelyke benden, en nam vervolgens Segni in, daar de foldaten een aanmerkelyken buit maakten; want de plaats, zich op befcheidenheit overgegeven hebbende, wierdt geplundert. Deze tegenfpoeden verbaafden de Romeinen, die den vrede verzochten. De hartog van Alba trok ter zelver tydt in het kerkelyke gebiedt, befloten hebbende dezen oorlog ten fpoedigften te eindigen. Na verfcheide andere voordelen nam hy voor Rome in te nemen. Alles was vaardig tot dien toeleg, de nacht, tot den aanval gefchikt, was gekomen; de lopers, die uitgezonden waren om den ftaat der ftadt te onderzoeken, hadden bericht, dat alles aldaar in eene diepe zorgeloosheit was, wanneer de hartog fchielyk van gedachten veranderde; het welk zyn hiftoriefchryver aan de Godvruchtigheit van dien veldheer toefchryft, de welke op dat oogenblik wakker wierdt. De verwoefting van eene heilige ftadt, duizend kerkroveryen, ontheiligingen, en brandftichtingen, de gevangenneming, en miffchien de doodt van den algemenen vader der Chriftenheit, en van een oneindig getal kerkelyken deden hem beven. Colonna en de andere hoofden van zyn leger drongen te vergeeffch daar op aan, zy konden hem niet tot een aanval bewegen, waar van hy zo vele yffelyke gevolgen voorzag. Zyn naberouw, voegt 'er de zelve hiftoriefchryver by, hadt zyne beloning, de lopers hadden een valfch bericht gegeven, of mogelyk was de hartog van een andere kant van den waarachtigen ftaat der zaken onderrecht: de Romeinen waren in ftaat om hem wel te ontfangen, en indien hy hen aangetaft hadt, zoude hy ten minften de helft van het gevaar gelopen hebben. Hy brak des anderen daags op, en trok vyf mylen van Rome te rug. In den zelven tydt gefchiedde de vermaarde veldflag van St. Quintyn, daar de Franfchen geflagen wierden. Dit ongeluk deet Henrik den II befluiten om den hartog van Guife uit Italië te rug te roepen, en de Caraffaas om vrede te maken, die terftont daar na getroffen wierdt. De hartog van Alba begaf zich vervolgens naar Rome, daar hy volkomen wel van den paus ontfangen wierdt, van den welken hy de benoeming der beneficien verkreeg, en het vrye befchik van de kerkelyke goederen, in zyne landen gelegen, een voorrecht, dat zyne navolgers nog heden genieten. Hy toog een weinig tyds daar na naar Milanen, alwaar hy de zaken, die ongemeen reddeloos waren, herftelde, en begaf zich van daar naar Vlaanderen, daar de oorlog met kracht voortgezet wierdt, en daar hy een groot deel in de krygsbedryven en der zelver gevolgen hadt. De vrede te Chateau-Cambrefis gefloten zynde, wierdt de zelve door het huwelyk van Philippus den II met Elifabeth van Vrankryk beveftigt. De hartog wierdt benoemt om met deze prinfes in den naam van zynen meefter te gaan trouwen. Men deet hem grote eerbewyzingen aan 't hof van Henrik den II. Deze prins wilde hem zelf aanmerkelyke gefchenken doen, welke de hartog nooit wilde ontfangen, vrezende, dat zyne vyanden daar door gelegenheit mogten nemen om hem by den koning, zynen meefter, verdacht te maken. Maar hy ontfing gretiglyk die, welke de prinfeffe hem deet, met de welke hy uit name van Philippus getrouwt was, om dat die zulks niet onderworpen waren. De onluften in de Nederlanden wegens den Godsdienft en de vryheit aanhoudende, wierdt de hartog van Alba benoemt om de zelve te ftillen, en verkreeg tot dien einde de landvoogdy der zelve. Dit gedeelte van de hiftorie van dezen hartog is zo bekend, dat wy het zelve maar kortelyk zullen aanroeren: maar men moet het gefprek niet vergeten, dat hy hadt met Don Carlos, den zone van Philippus, wanneer hy affcheidt van hem ging nemen om naar de Nederlanden te vertrekken. De hartog hem gezegt hebbende, dat hy de Nederlanders over hunne muitery en Godloosheit ging ftraffen, antwoordde deze prins hem, verftoord, en met den ponjaardt in de handt: *Ik zal veel eer dit ftaal in uwen boezem drukken, dan dulden, dat gy als een vyandt die provincien gaat verwoeften, die my zo dierbaar zyn.* Don Carlos wierp zich ter zelven tydt op den hartog, die hem zo fterk omarmde, dat hy hem niet konde quetfen. De prins, zyne pogingen vruchteloos ziende, begon te roepen, dat de hartog hem wilde vermoorden; maar de koning geloofde niets daar van, en was te vreden, de befcheidenheit van zynen ftaatsbedienaar pryzende. Niemandt is onbewuft, wat gruwelyke wreedheden hy in de Nederlanden pleegde. Hy bragt de gemoederen, die alreets door de harde behandelingen gaande waren, tot nog groter verbittering. Hy voerde niet alleen de Inquifitie in, maar rechtte ook eenen raadt op van twaalf perfonen, waar van hy zich zelf het hoofdt verklaarde, en welker leden van geringe geboorte en verdienften waren, uitgezonderd Barlemont, en Noircarmes, dat aanzienlyke edellieden waren. De vonniffen wierden dikwils maar door twee of drie rechters van dezen raadt uitgefproken, zodanig was het vonnis van den burgermeefter van Stralen van Antwerpen, dat alleen door Vargas en twee andere Spanjaarden was ondertekent. Deze raadt wierdt door den hartog de raadt der beroerten, maar door zyne vyanden de Bloedraadt genoemt. Deze raadt vonnifte met het uiterfte gezag; dewyl de hartog alle macht benomen hadt aan de andere raadsvergaderingen der Nederlanden, welker onderdanen van alle hoger beroepingen of *appel* berooft wierden, zonder iemandt uit te zonderen, zelfs niet de ridders van het Gulden vlies, die, volgens de inftellinge van de orde, niet geoordeelt mogten worden dan van hunne medegenoten en in de tegenwoordigheit des konings. Den 1 en 2 Juny des jaars 1568 wierdt te Bruffel eene fchrikkelyke rechtspleging geoeffent aan achtien heren en edellieden, die door beulshanden omgebragt wierden, onder het geluidt van trommelen, om te beletten, dat men hoorde, wat zy ftervende zeiden, en op dat het volk, door medelyden bewogen, niet tot een opftandt komen mogt. De graven van Egmond en Hoorn, die den hartog, onder voorwendfel van zich met hun over de zaken des lands te willen beraden, ontboden hadt, liet hy gevangen nemen, en in weêrwil van de voorfprake van vele Duitfche vorften, ja van den keizer zelfs, onthalzen, en hunne hoofden twee uren op pinnen ten toon ftellen. Prins Willem van Oranje, de graven van Naffau, Hoogftraten, Kuilenburg, van den Berg, enz. liet hy dagvaarden, en, zo zy achterbleven, fchuldig verklaren aan de misdaadt van gequetfte Majefteit; doch deze heren waren voorzichtiger en bleven achter. Het huis van Kuilenburg, daar de adel hadt vergadert, liet hy afbreken, ontnam den burgers in de fteden het geweer en de fleutels der poorten, en bouwde in Antwerpen en andere fteden fterke kaftelen. Hier door bragt hy te wege, dat vele edelen en voorname lieden het landt ruimden: en het ging zelfs zo verre, dat de hartogin van Parma, landvoogdeffe der Nederlanden, alle

deze

deze ondernemingen des hartogs van Alba niet kunn'ende goedkeuren, zich misnoegt, voor het ombrengen der graven van Egmond en Hoorn, uit de Nederlanden naar Italië begaf. Toen begon de hartog eerst recht te woeden, en zyne onmenschelyke wreedheden zonder eenige bepalingen te oeffenen. Hy verklaarde met zynen bloedraadt, dat alle de inwoners der Nederlanden niet alleen alle hunne voorrechten en vryheden, maar ook lyf en goedt wegens hunne muitery en de misdaadt van gequetste Majesteit ten behoeve des konings verbeurt hadden. Het landt raakte vol galgen en staken, en eene grote menigte van menschen wierdt door vuur en zwaardt van 't leven berooft. Hy overviel graaf Lodewyk van Nassau, die, na zyne bevochten zege op den graaf van Aremberg, Groningen belegert hadt, en sloeg hem op de vlucht. Prins Willem van Oranje, die met een machtig leger uit Duitschlandt tegen hem afquam, mydde hy voorzichtelyk, willende om des zelfs overmacht geen veldslag met hem wagen, maar verschanste zich, en hieldt den prins zo lang op, tot dat zyn volk door de Luiksche en Bourgondische landen te rug toog. Doch in het volgende jaar 1569 quam de prins hem wat nader by, bestookte hem te water en te landt, en ruste verscheide schepen tegen de Spaanschen uit, die uit noodt op de Engelsche en Fransche kusten wakkeren buit maakten, en vele schepen namen. Deze waterleeuwen wierden van de Spanjaarden Water-Geuzen genoemt. Zy overvielen de stadt Briel aan den mondt van de Maas, namen de zelve in, en sloegen den graaf van Bossu, die van den hartog van Alba gezonden was om deze stadt te ontzetten, of wederom in te nemen. Daarentegen veroverde de hartog van Alba Rotterdam met list, en liet omtrent 400 burgers, die in de wapenen gevonden wierden, ombrengen. Om alle deze wreedheden, en de ongewone zware schattingen, die de hartog de landen opgelegt hadt, (want men moest den tienden penning van den verkoop der roerende goederen, den twintigsten penning van den verkoop der onroerende goederen, en den honderdsten penning van alles, wat men bezat, betalen) wierden de steden Vlissingen, Enkhuizen, en vervolgens vele anderen bewogen, om het Spaansche juk af te werpen, en zich by de zamenverbondenen te voegen. Zyn zoon Frederik de Toledo, dien hy uit Spanje deet komen, was van geen zachter aardt dan zyn vader, gelyk de steden Zutphen, Naarden, Haarlem, enz. tot hun ongeluk ondervonden, alwaar de burgers en soldaten tegen zyn gegeven woordt, en het gemaakte verdrag, waar op zy zich overgegeven hadden, onmenschelyk vermoord wierden. Te Haarlem, dat zich echter op zyne genade en bescheidenheit overgegeven hadt, wierden meer dan twee duizend menschen ter straffe gezonden. Zo volgde de zoon de voetstappen van zynen vader, welke laatste zich beroemd heeft in zes jaren tyds in deze Nederlanden meer dan achtien duizend menschen alleen door beuls handen te hebben laten ombrengen, behalven die grote menigte, die door het zwaardt des oorlogs gesneuvelt was. Nadat de hartog aldus zes jaren lang in deze landen gewoed, en alles in de uiterste wanorder gebragt hadde, wierdt hy door den koning, die wel zag, dat de hartog de zaken veel verargert, en in eene grote verwarring, en in een wanhopigen staat gebragt hadde, wederom naar Spanje ontboden, en hadt Don Louis de Requesens tot zynen opvolger. Doch voor zyn vertrek liet hy zich in het kasteel van Antwerpen, op de wapenplaats, een metalen standbeeldt oprechten, waar in hy gevoeglyk by C. Verres kan vergeleken worden, van wien men kan nazien *Cicero Act.* II. *in Verr. cap.* 21. Maar indien zyn oogmerk is geweest, zyne gedachtenisse en glorie door deze daadt te vereeuwigen, zo is het zelve hem zeer qualyk gelukt; want dit standbeeldt wierdt niet alleen, na zyn vertrek, omver geworpen en in stukken verbroken; maar de overige stukken van het zelve worden alleen ter gedachtenisse van zyne opgeblazenheit, en tot gedenktekenen van zyne dwingelandy en onmenschelyke wreedheden vertoont. Zo wordt onder anderen een duim van dit standbeeldt in het kabinet van den Ed. here Joan van de Poll, burgermeester der stadt Amsterdam, gevonden. Wanneer de hartog van Alba wederom in Spanje gekomen was, gebeurde aldaar eene zaak, die hem veel verdriets veroorzaakte. Frederik van Toledo, Marquis van Coria, de zoon van dezen hartog, was van een verliefden aardt. Hy beminde eene van de staatjuffers der koninginne, hy wierdt van haar bemint, de koningin begunstigde hunne liefde, en men zegt zelfs, dat hy deze staatjuffer, die van een aanzienlyk geslacht was, bezwangert hadde. Maar de liefde des minnaars duurde zo lang niet dan die van de minnaresse. Verdrietig zynde, dat zy zich verlaten zag, beweerde zy, dat de marquis belooft hadt met haar te zullen trouwen. De marquis ontkende zulks, en de zaak wierdt voortgezet. De koning en de koningin bemoeiden zich daar mede, en men wilde den marquis dwingen om het huwelyk te sluiten. Hy hieldt zich sterk; men beval den hartog van Alba, dat hy zynen zoon zoude gebieden te gehoorzamen. De hartog, die geloofde, dat dit huwelyk zyn geslacht eenigzins zoude verongelyken, was niet gehoorzamer dan zyn zoon. De marquis wierdt naar het kasteel van Tordesillas gezonden, daar hy van naby in 't oog gehouden wierdt, en de koning deet den vader aanzeggen, dat hy van 't hof kon vertrekken. Hy vertrok den zelven dag naar Alba, daar hy zynen zoon in aller yl by zich deet komen, en nog op den zelven dag met zyne nichte Maria van Toledo trouwen. Het huwelyk wierdt in den volgenden nacht door de jonggehuwden verder voltrokken; en de marquis, nu verzekert, nooit tot een huwelyk, dat hem mishaagde, gedwongen te kunnen worden, keerde des volgenden daags wederom in zyne gevangenis. De koning, over de stoutheit des hartogs, en over die van zynen zone verstoord, geboodt den laatsten naauwer te bewaren, en deet den vader in het kasteel van Uzeda brengen. De paus en verscheide andere prinsen verzochten te vergeefsch zyne vryheit. Philippus was onbeweeglyk, en de opvolging van de kroon van Portugal moest open vallen, door de doodt van den koning Henrik, om deze twee gevangenen hunne vryheit te doen bekomen. Daar waren veel mededingers. De eischen van den koning van Spanje hadden mogelyk den besten grondt niet; maar hy was het meeste in staat, en de naaste by de handt om de zelve te doen gelden. Hy dacht zyne wapenen aan niemandt te kunnen vertrouwen, die zich beter van dien last zoude quyten, dan aan den hartog van Alba. Hy liet hem uit de gevangenis, en schonk hem de vryheit van zynen zone, zonder dat hy daar om verzocht. De Portugezen verweerden zich luttel en slecht. De hartog nam het gansche landt in, in minder tyds dan men nodig heeft om het zelve te doorreizen. Naauwlyks hadt hy deze kroon by de andere ryken van zynen meester gevoegt, of hy storf den 12 January des jaars 1582, in het 74 jaar zynes ouderdoms, in de armen van Philippus, in de stadt Tomar, alwaar de koning de staten des lands byeen vergadert hadt. Zyn ligchaam wierdt gevoert naar de kerke van St. Stephanus te Salamanca, daar het in het graf der hartogen van Alba gelegt wierdt. Behalven dat deze hartog van Alba straf en wreed van aardt was, kon hy de deugdt en verdiensten van anderen niet dulden; hy hieldt alle natien, buiten de Spaansche, voor ondeugende; en poogde het Spaansche ryk meer door schrik en vreze dan door liefde te bevestigen. Men kan verder van hem nazien *Strada de bello Belg. Dec.* I. *Thuan. Hist. lib.* LVII. LXV. *&c. Haræi Annal. Brabant. Grotii Annal. belli Belg. Reidan. Annal. pag.* 5. 15. *&c. Meursii Guilielm. Auriac. & Ferd. Albanus. Khevenhullers Annal. Ferdinand. Maurier Memoires. Histoire du duc d'Albe*, in 't jaar 1698 te Parys gedrukt in 12. II delen, of 't *Extract* van die historie in de *Nouvelles de la Republique des lettres du mois de Jeanvier pag.* 50.

ALBADA, (AGGEUS DE) een doorgeleerd man, geboren in Vrieslandt, maar een der aanhangelingen van Zwenkvelt, en wegens zynen Godsdienst balling zyns vaderlands. Men zie van hem den brief van Daniel Heins, gestelt voor de brieven der beroemde mannen, van hem uitgegeven. Men vindt acht brieven van hem in de verzameling der brieven, van Simon Abbes Gabbema uitgegeven, van p. 557 tot 583, waar in zich ontdekt eene grote liefde tot zyn vaderlandt en uitstekende kennis van staatkundige zaken. Nog vindt men daar acht andere brieven van p. 762 tot het einde des boeks, die meest al zaken van Godgeleerdheit betreffen.

St. ALBAN, eerste martelaar van Groot-Britannie, heeft onder de keizeren Aurelianus en Probus tot den tydt van Diocletianus geleeft. Men meent, dat hy door een kerkelyk persoon, die in de vervolging zich by hem verschool, tot het Christendom bekeert wierdt; dat hy, den gered hebbende, in zyne plaats wierdt vastgezet; en dat hy, den Christelyken Godsdienst voor den rechter beleden hebbende, ter doodt wierdt veroordeelt, en naar de plaats des gerichts gebragt door de rivier Cole, die men zegt dat door het gebedt van dezen heiligen gangbaar geworden was. Het hoofdt wierdt hem afgehouwen, te gelyk met den soldaat, die zyn beul geweest zoude zyn, en die, terwyl hy hem ter straffe geleidde, zich bekeerde. De martellyst, die den naam van Hieronymus draagt, geeft hem byna 900 bloedgetuigen tot medgezellen. Zommigen zeggen, dat hy ten tyde van de vervolginge van Diocletianus gemartelt wierdt; doch in dezen tydt genoten de kerken der Gaulen en van Groot-Britannie ruste, onder de regering van Constantius Chlorus; waarom het marteldom van St. Alban onder de regering van Maximinus omtrent den jare 287 geplaatst wordt. *Beda Hist. d'Angl. l.* I. *c.* 7. *Gildas de excidio Britanniæ cap.* 7. *&* 8. *Usserius Antiquitat. Eccles. Britan. Tillemont tom.* IV. *des Memoires Ecclesiastiques. Baillet vies des Saints.*

ALBAN, een Engelschman, en Benedictyner monnik in de abdy van St. Alban. Men gaf hem den bynaam van Propheet, omdat hy vele voorzeggingen in vaarzen schreef; *Carmina Vaticinalia Prophetiarum lib.* I. enz. *Pitseus de script. Angl.*

ALBAN, gezegt *Langdal*, een Engelschman, die omtrent het einde van de XVI eeuw geleeft heeft, was Doctor te Cambridge, en aartsdiaken te Chichester, en ongemeen yverig voor 't Roomsch Katholyke geloof; 't geen hem veelmalen aanzette om tegen de zogenaamde ketters te redentwisten. Hy schreef zelfs verscheide verhandelingen omtrent den jare 1584. *Pitseus de Script. Angl.*

ALBANA, eene stadt in Asië. Zie BACU.

ALBANA, eene stadt in 't koninkryk van Napels. Zie ALBANO.

ALBANACTUS wordt door de Schotten voor hunnen eersten koning erkent, dien zy zeggen ten tyde van David geregeert te hebben. *Genebrard.*

ALBANEL, (GARCERAN) aartsbisschop van Granade, geboortig van Barcelona, quam door zyne vroomheit en geleerdheit in zo groot eene achting, dat men hem tot leermeester verkoor van den Infant van Spanje, die naderhand onder den naam van Philips den IV koning wierdt. Dewyl hy zich hier in zeer wel queet, gaf men hem de abdy van Alcala la Real, en naderhand het aartsbisdom van Granade. Hy storf den 10 May 1626, en liet een kort begrip van de Spaansche Historie na, nevens eene lofreden op het huwelyk van Philips den IV met Elisabeth van Vrankryk, en eenige andere schriften. *Anton. Bibl.*

ALBANENSIS, een bisschop, genaamt *de Vierige*, omdat hy zonder letsel de proef, van door 't vuur te gaan, hadt uitgestaan. *Hotom. de Feud. cap* 44.

ALBANESSEN, of ALBANOISEN, dwaalgeesten, die in de VIII eeuw opstonden, om de rust en vrede van de kerke te verstoren. Zy vernieuwden de meeste dwalingen der Manicheen en andere ketters, die sedert meer dan drie honderd jaren leefden. Hunne eerste dwepery bestont in het vast stellen van twee grondoorzaken; de eene goed, de vader van Jesus Christus, oorspronk van het goede, en van het Nieuwe Testament; en de andere quaad, de oorspronk van het oude Testament, dat zy verwierpen, valsch

verklarende alles, wat de propheten en Moses gezegt hebben. Zy voegden 'er by, dat dé werreldt van alle eeuwigheit was; dat de zoon Gods een ligchaam uit den hemel gebragt hadde; dat alle bondzegelen, behalven den doop, onnutte bygelövigheden waren; dat de mensch de macht heeft om den H. Geest te geven; dat de kerk geen macht heeft om uit te sluiten; en dat de hel eene vertelling is, tot vermaak verdicht. *Prateolus V. Alban. Gautier en la Chronogr.*

ALBANESIUS (GUY ANTONIUS) gaf in 't jaar 1649 te Pavië aanmerkingen over de kortbondige spreuken van Hippocrates uit. *Konig Biblioth. vet. & nov.*

ALBANI is de naam van eene der voornaamste geslachten in Italië, dat voorheen in het Grieksche landschap Albanië gebloeit heeft, en by 't aanwassende geweldt der Turken genoodzaakt wierdt naar Italië te vluchten. Het zelve is in twee linien verdeelt, waar van de eene zich te Urbino, en de andere te Bergamo ter nedersloeg, en in beide deze steden tot den adeldom en gewichtige eerampten bevordert wierden. Uit de linie van Bergamo maakte de kardinaal Joh. Hieron. Albani zich beroemd; waar van hier onder. Zyne geteelde zonen uit een voorgaande huwelyk waren Joh. Baptista, Joh. Franciscus, en Joh. Dominicus, die in 't jaar 1571 door den raadt onder den adel wierden aangenomen. Een van deze drie broeders was de vader van den graaf Franciscus Albani, wiens twee zonen, Theodorus en Johannes, wegens hunne geleerdheit, en als opperhoofden der Akademisten, Eccitati genoemt, te Bergamo in de XVII eeuw in groot aanzien waren, gelyk de laatste ook verscheide rymwerken in 't licht heeft gegeven. Van de Urbinische linie quam 'er een, onder de regering van paus Urbanus den VIII, zodanig tot staat, dat hy de waardigheit van raadsheer te Rome verkreeg. Zyn zoon, een geleerd en in de talen zeer geoeffend man, wierdt bibliothecaris van het Vatikaan. De twede zoon, graaf Karel Albani, was kamerheer van den kardinaal Karel Barberini, en wegens zyne goede hoedanigheden by elkeen bemind; en was de vader (1) van Johannes. Franciscus Albani, die, den 22 July 1649 geboren zynde, van Alxander den VIII in 't jaar 1690 den kardinaalshoedt ontfing, en in 't jaar 1700, den 23 November, onder den naam van Clemens den XI, den pausselyken troon beklom, en overleedt den 10 Maart 1721. (2) Horatius Albani, die met zyne drie zonen en zyn gansche geslacht van de Venetianen en Genuezen, na de verheffinge van zynen broeder tot het pausschap, adelyk gemaakt wierdt. Hy storf den 23 January 1712. Van zyne zonen is Hannibal in 't jaar 1687 geboren. Hy quam in 't jaar 1710 als buitengewone Nuncius te Wenen, ging na de doodt van keizer Josephus in 't jaar 1711 aan andere Duitsche hoven, ook naar Frankfurt aan den Mayn, wanneer de keizerlyke verkiezing geschiedde. Hy ging daar op naar Rome, wanneer zyn oom hem in 't jaar 1711, den 23 December, kardinaal maakte, en met ryke beneficien verzag. Karel was in 't jaar 1714 met de dochter van den vorst Borromeo getrouwt; en kocht in 't jaar 1715 het vorstendom Soriano, welken vorstelyken tytel hy ook aannam. Alexander wierdt een geestelyk persoon. *Don Calvi degli Scritt. Berg. Lehmanns Jeztherrsch. Europa P. II.*

ALBANI, een rechtsgeleerde van Bergamo in Italië, onder 't gebiedt van Venetië, wierdt in 't jaar 1504 geboren, en storf in 't jaar 1591. Hy heeft eene uitlegging over *Bartolus* (*Commentaria in Bartolum*) geschreven; van de waardigheit van 't kardinaalschap, (*De Dignitate Cardinalatus*) en van de voorrechten van de kerken, (*De Immunitate Ecclesiarum*) en van de Conciliën (*De Conciliis*). *Gui Pancirol. in Ictis pag.* 376. *Ghilinus Vol.* II *pag.* 134. *& Donatus Calvus in Bergomatibus pag.* 246.

ALBANI, (BARTHOLOMEUS) een Italiaansch geneesmeester van Bergamo, heeft eene verhandeling *de Balneis Transcherii* geschreven, gedrukt in den jare 1582. *Konig Bibl. vet. & nov.*

ALBANI, (JAN) van Boulogne, een geneesmeester, bloeide in 't jaar 1614. Hy heeft een boek geschreven *de Syllogismo Aristotelico*; en eene verhandeling *de Convalescentibus. Konig Bibl. vet. & nov.*

ALBANI, (JAN FRANÇOIS) geboren te Pezzaro in het hartogdom van Urbino op den 22 July 1619. Nadat hy geheimschryver der Pausselyke brieven geweest was, wierdt hy door paus Alexander den VIII op den 13 February 1690 tot kardinaal benoemt, en den 23 November 1700 tot paus verkoren, nemende den naam aan van Clemens den XI. Zie CLEMENS de XI.

ALBANI, (JOH. HIERONYMUS) een kardinaal, was van Bergamo, en een zoon van den graaf Franciscus Albani, die hem in de rechten liet oeffenen, waar in hy ook vermaard wierdt; doch wilde nochtans eens den oorlog bywonen, en ging in dienst van de Venetianen, die hem tot beloning van zynen dienst het eerste magistraatsampt van Bergamo gaven, alwaar hy ook trouwde. De kardinaal Alexandrino, Inquisiteur in het Venetiaansche gebiedt, leerde zyne geleerdheit en zynen yver tot den Godsdienst kennen, wanneer Albani eenen van zyne naaste bloedverwanten wegens kettery aanklaagde. Wanneer deze kardinaal in 't jaar 1566, onder den naam van Pius den V, paus wierdt, liet hy Albani, wiens vrouw reets gestorven was, te Rome komen, en maakte hem in 't jaar 1570 kardinaal. Hy quam in zulk een aanzien, dat men hem na de doodt van Gregorius den XIII in 't jaar 1585 op den pausselyken stoel verheven zoude hebben, zo hy gene kinderen gehad hadde. Hy storf in 't jaar 1591, liet een boekje na, *de immunitate Ecclesiarum*, 't welk hy in 't jaar 1553, aan paus Julius den III opdroeg, als ook de *potestate papæ & concilii*; *de donatione Constantini*; *de Cardinalibus, enz. Miræus de Script. Sec.* XVI. *Aubery hist. des Cardin. Calvi Scena degli Scrittori Bergamasci part.* I.

ALBANICIUS, (gemeenlyk gezegt *Albanicius ab Albano*) een Siciliaansch rechtsgeleerde, wiens geboortestadt en leeftydt niet wel bekend is. Daar is van hem een boek, genaamt: *Consilium in diversorum illustrium sapientissimorum Siculorum consiliis a Petro Luno collectis. Panormi apud Erasmum de Simeone*, 1627 in fol. *Biblioth. Sicula.*

ALBANIE. Met dezen naam wierdt eertyds Schotlandt benoemt, doch naderhand in 't byzonder eene Schotsche provincie, die den tytel van een hartogdom voert, en tegenwoordig *Braid-Albins* heet. Zy is meest daar door bekend, omdat de eerstgeborene zonen der koningen eertyds hartogen van Albanië genoemt wierden. *Buchan. Cambd.*

ALBANIE, eene oude provincie van Asië aan de Caspische zee ten Westen. Zy is beroemd door de rivier Cyrus, die aldaar in de gemelde zee loopt. Hedendaags wordt zy Zuirie genoemt, en is onder de gehoorzaamheit der Turken. *Plin l.* VI. *c.* 10. *Strabo l.* I. *Cluver.*

ALBANIE, eene Grieksche provincie, welke Epirus en een gedeelte van Macedonië in zich bevat, en alwaar de Adriatische zee aan de Jonische reikt. Zy is zeer volkryk, en voor 't meeste gedeelte door Christenen bewoont, ook wegens hare voortreffelyke ruitery beroemd. Mahomet de II ontnam Albanië den kinderen van den dapperen Scanderbeg, die zynen zetel te Croja hadde. Naderhand hebben de Venetianen wel getracht deze provincie onder zich te brengen; doch de beste steden en vestingen zyn tot nog toe in de handen der Turken gebleven. Te Antivari was voor dezen een aartsbisdom, alvorens de Mahometaansche Godsdienst aldaar wierdt ingevoert. Uit dit landt komen de Arnauten, dat een oorlogzuchtig volk is, 't welk gedurig in 't landt rondom stroopt. De Albanische soldaten plagten Capelletti genoemt te worden. *Volaterran. l.* VIII. *Geogr. Chalcocondyl. in Mah.* II. *Sanson.*

ALBANIE is de naam van eene sterkte, die de Franschen in Amerika op het eilandt Terre-Neuf hadden; en die de Engelschen in 't jaar 1693, onder het bevel van den ridder Wheller, lieten springen. *Memoires du Tems.*

ALBANIE, (DE ZEE VAN) *Mare Albanium*, in het Oostelykste gedeelte van de Venetiaansche Golf, omtrent de kust van Albanië. *Baudrand.*

ALBANO, een meir en gebergte in Campagna di Roma, waar van Strabo, Martialis *l.* IV. en Propertius *l.* II. *Eleg.* 1 gewag maken. Van het meir verhaalt Plutarchus, als iets wonderlyks, dat het water in eenen nacht zodanig aanwiesch, dat het over het gebergte liep. Hedendaags wordt het *Lago di Castel Gandolfo* genoemt. Tusschen 't gebergte en het meir is de stadt Alba longa geweest, welke de Romeinen verwoest hebben. Niet verre van daar heeft men eene andere kleine stadt gebouwt, welke Albano genoemt wordt. Zy behoort, met den tytel van een prinsdom, aan het huis van Savelli, en heeft een bisdom, waar van een der VI oude kardinalen den tytel voert.

ALBANO, of ALBANA, eene stadt in de Napelsche provincie Basilicata, met den tytel van een prinsdom. Zy is wegens de vruchtbaarheit van haren grondt, en wegens verscheide voorname geslachten, die aldaar wonen, vermaard.

ALBANO, (FRANCISCUS) een vermaard Bolonjeesch schilder, was omtrent het jaar 1630 in grote achting. Zyn vader, die een handelaar was in zyde te Bolonië in Italië, hadt onder andere kinderen Dominicus en Franciscus. De eerste, in de rechten studerende, maakte zich door zyne geleerdheit vermaard; en Franciscus, die zich niet tot den koophandel konde schikken, gelyk zyne ouders wel gewild hadden, gaf zich volkomen aan de schilderkunst over. Hy oeffende zich eerst onder Dionysius Calvart, by wien le Guide woonde, die, alreets verre gevordert zynde, Albano tot een tweden meester diende, en hem in de gronden der tekenkunst onderwees. Wanneer le Guide Calvart verlaten hadt, om de schole der Caraccioos te volgen, begaf zich Albano eenigen tydt daarna mede onder Lodewyk Caraccio. Hy deet eene reize naar Rome, alwaar hy trouwde. Naderhand, weduwenaar geworden zynde, trouwde hy te Bolonië met eene andere vrouwe, die niet vele middelen hadde, maar zeer schoon was. Hy dacht, dat deze party hem veel voordeliger zoude zyn dan eenige andere, omdat hy in haar een voorbeeldt van grote schoonheit vondt, dat hem in zyne werken zoude dienen, wanneer hy een Venus, de Bevalligheden, de Nymphen, of andere Godinnen zoude willen schilderen, het welk hy dikwils met vermaak deet. De keur, die hy gedaan hadt, gelukte hem wel; en zyne vrouw hadt zo veel bekoorlykheden en welvoegende houdingen, die bequaam waren om geschildert te worden, dat hy nergens een volmaakter persoon gevonden zoude hebben. In 't vervolg verschafte zy hem een goed getal minnewichten, die zo schoon en welgemaakt waren, dat François le Flamand, en l'Algardus, uitmuntende beeldhouwers, de kindertjes, die men van de handt van deze grote meesters ziet, naar die voorbeelden gemaakt hebben. Zo dat Albano tot zynent in zyne vrouwe en in zyne kinderen de oorspronkelyke voorbeelden vondt van alles, wat hy aangenaams geschildert heeft. Zyne vrouw hadt haar vermaak, hare kinderen in verscheide gestalten, naakt en zelfs aan linten in de lucht hangende, voor haren man te houden, terwyl Albano de zelve op duizenderlei wyzen uittekende. Door dit middel heeft hy zo vele kleine spelende minnegoodtjes, rondom Venus, van de Bevalligheden en de Nymphen verzelt, zo wel geschildert. Hy muntte niet alleen uit in 't verbeelden van naakte vrouwen en kindertjes; maar hy hadt ook nog eene byzondere bequaamheit om in 't klein te schilderen. Hy storf in 't jaar 1660, in den ouderdom van 82 jaren. *Felibien Entretiens sur les vies des Peintres* IV *partie.*

ALBANO, (NEP. DE) een rechtsgeleerde, heeft eene verhandeling van de getuigen geschreven. (*de Testibus.*) *Konig Bibl. vet. & nov.*

ALBANOPOLIS, eene stadt van Griekenlandt in Macedonië, volgens Moletius. Strabo maakt 'er gewag van. Het is deze stadt, die aan gansch Albanië zynen naam gegeven heeft.

ALBANS, eene ſtadt in Engelandt, in 't landt van Eſſex, aan de Teems, door de verwoeſtinge van de oude ſtadt Verolam, in 't graafſchap van Oxfort, aangegroeit. Haar eerſte begin was ſlechts een kloofter der Benedictynen. Zy heeft haren naam van St. Alban ontleent, dien men als den eerſten martelaar van groot-Britannie aanmerkt. Ten tyde van de ſcheuring en de Proteſtantſche hervorming wierden de monniken nevens de Roomſch-Katholyken van daar verdreven. Men wilde de kerk afbreken, die een van de oudſte en fraaiſte gebouwen van 't koninkryk is: (dewyl men voorgeeft, dat de abdy omtrent het jaar 793 door koning Offa gebouwt is) doch de burgers kochten dit af, en behielden alzo dit gedenkſtuk van de Godsdienſtigheit hunner voorouderen. *Baillet Topogr. des Saints.*

ALBANY, *Albania nova*, *Albania Colonia*, een ſterkte, met een groot getal woningen, voortyds het fort van Oranje genaamt. Deze plaats legt in Noorder Amerika, in 't landſchap nieuw-Jork, voor dezen nieuw-Nederlandt genoemt, aan de Noordrivier, naby haren oorſpronk. *Baudrand.*

ALBANYN, of BALHANYN, eene natie, welke voorgeeft van de oude Grieken afkomſtig te zyn, die Egypten na Alexander bezat, en die nu geen vaſte verblyfplaats heeft, maar alleen door gedurige ſtroperyen op de Nubiërs en Abiſſynen beſtaat. Dit volk heeft eene taal, die van die der Arabieren, Cophten en Abiſſynen ten eenemale onderſcheiden is. *Herbelot Biblioth. Oriental.*

ALBARAZIN, of ALBARACIN, *Lobetum*, *Albaracinum*, en *Turia*, eene ſtadt in Arragon. Zy heeft een bisdom, dat onder dat van Saragoſſa behoort, en legt op eenen berg, waar by de rivier Guadalaviar henen loopt. Zy is van nature zo ſterk, dat zy wel voor eene grensplaats kan verſtrekken.

ALBARINA, eene kleine rivier in Vrankryk, in het landt van Bugey. Zy heeft haren oorſpronk tuſſchen de bergen van Nantua, naby Brenod, en loopt in de Ain. *Davity Deſcript de la France.*

ALBASEQUIA, eene ſtadt van Sarmatië in Aſië, welke Moletius gelooft het *Amphalis* te zyn, waar van Ptolomeus gewag maakt.

ALBASPINÆUS, (Gabriel) biſſchop van Orleans in Vrankryk, een geleerd man, die tot roem zyns vaderlands ſtrekte door zyne bedrevenheit in de heilige oudheden, is geſtorven in het jaar 1617, en heeft geſchreven:

Annotationes in Canones Concilii Eliberini.
Annotationes in Optatum Milevitanum.

Phanner. de Clariſm. c. 2. *Gaſſendus l.* IV. *Vit. Peir. p.* 310. *Georg Matth. Konig Biblioth. vet. & nov.*

ALBASTER was de naam van zekere vaten of dozen, daar men balſem of riekende zalven in beſloot, de welke gemaakt wierden van zeker ſlag van ſteen, die den Onyx zeer naby quam, en die in de ſtadt Albaſtra of Alabaſtra in Egypten gemaakt wierden; welke ſtadt haren naam van de zelve vaten ontleent heeft. Deze ſteen wierdt uit een gebergte naby deze ſtadt gehaalt. Salmaſius in zyne aanmerkingen over Solinus heeft waargenomen, dat zommigen de uitvinding van 't albaſter ten onrechte aan eene ſtadt in Phrygië toeſchryven. Deze albaſter-ſteen is zo hard niet als marmer, doch harder dan pleiſter, en zo glad, dat de handen daar over glyden, zonder daar aan te hechten. Om deze zachtheit van dien ſteen, en omdat de zelve zo breekbaar niet is, kan men daar van gemakkelyk allerlei vaten en beeldwerk maken. Men vindt den zelven van allerlei verwen, onder anderen zeer wit en helder, of glanſig, dat de gemeenſte is; ook wordt 'er gevonden die root is als koraal; doch die, de welke geelachtig was, plagt men voor de beſte te houden. Plinius zegt, dat men dit ſlag van ſteen of marmer in holen naby Thebe in Egypten, en naby Damaſcus in Syrië vondt. De naam van albaſter wierdt ook door de ouden in 't algemeen gegeven aan alle vaten, waar in men balſem, zalven, of vochten deet, van wat ſtoffe de zelve ook gemaakt mogten zyn; ja men noemde met dezen naam zelfs de kolommen en plaveiſtenen, waar toe de Onyx, de Jaspis en de Porphyrſteen gebruikt wierden. Tegenwoordig noemt men albaſter zeker ſlag van zeer wit marmer, waar van men velerlei vaten en beeldwerk maakt, de ſtoffe alzo den naam van de gedaante aannemende.

ALBASTERFLESSE. Epiphanius meent, dat de albaſter fleſſe, waar van *Matth.* XXVI, 6, 7 gewaagt wordt, en die vol was van koſtelyken Nardus, welke eene vrouw op het hoofdt des Heil ands uitgoot, van glas of diergelyke breekbare ſtoffe geweeſt is: (en dus zoude deze naam van albaſter eer de gedaante dan de ſtoffe der fleſſe betekent hebben; want albaſter kan ook betekenen een vat of fleſſe, waar aan geen handvatſel is:) welk gevoelen beveſtigt wordt door het getuigenis van Marcus, die in zyn Euang. XIV, 3 zegt, dat de vrouw, (die men meent Maria, de zuſter van Lazarus en Martha, geweeſt te zyn) deze fleſſe brak. Men kan uit dit getuigenis ook beſluiten, dat men Conſtantyn den Groten groffelyk bedrogen heeft, wanneer men hem een glazen vat of vleſſe als een dierbaar overblyfſel aanboodt, als ware het zelve die zelve Albaſter fleſſe geweeſt; want dewyl de zelve gebroken was, zo konden daar van ten aldermeeſten alleen de ſtukken overig zyn, ten minſten zo men voor dien tydt de kunſt niet gevonden heeft om diergelyke gebroke ſtukken wel aan een te voegen, gelyk gelooft wordt. Daarom deet Theodoſius de Grote, gelyk men in Suidas leeſt, van de openbare plaats te Conſtantinopel, daar het zelve geſtelt was, dit gewaande overblyfſel, en verſcheide andere valſche gedenkſtukken, waar mede men het volk misleidde, wegnemen. *Plinius lib.* XXXVI. *cap.* 8. *& lib.* XXXVII. *cap.* 22. *Epiphan. lib. de Menſur. Suidas in* Φόρος. *Hofman. Lex. Univerſ.*

ALBASTI, of ALBESTI, een ſchryver van verſcheide werken over de *Zairagie*, zynde eene bygelovige wetenſchap. *Herbelot Bibl. Oriental.*

ALBATEGNUS, of, gelyk eigentlyk zyn naam was, *Mohammed ben Giaber*, toegenaamt *al Batani*, dewyl hy uit de ſtadt Batan in Meſopotamië geboortig was. Hy was een Arabiſch prins en ſterrekundige, die over de zon, de maan, de vaſte ſterren en over den dierkring zeer naauwkeurige aanmerkingen geſchreven heeft. Hy is ook bekend onder den naam van *Mahomet van Aracta*, van de ſtadt Aracta, of Racah, in Meſopotamië, alwaar hy het grootſte gedeelte van zyn leven heeft doorgebragt, en in 't jaar 912 de gemelde ſterrekundige waarnemingen heeft opgeſtelt. *Genebrard. Chr. Voſſius de ſcient. Mathem. cap.* 35 §. 6. *Herbelot Bibl. Oriental.*

ALBAZIN, LABAZIN, of ALBAZINSKA, *Albaſinum*, *Labaſinum*, eene ſtadt in groot-Tartarye, in de provincie Dauria, 3 maanden reizens van de ſtadt Moſkow; doch van Peking maar drie weken reizens afgelegen, volgens het verhaal van den Jeſuït April, dat zeer wel overeenſtemt met de kaart van den burgermeeſter Witſen. Zy legt aan de rivier Argum, die in de Amura loopt op de grenzen van China, en behoort den Czaar toe, die aldaar eene goede bezetting houdt. Zy legt aan een van de wegen, langs welke de kooplieden van Moskow te landt naar Peking gaan.

ALBEGNA, *Albania*, *Almiana*, *Amiana*, en *Albena*, eene rivier in het middelſte gedeelte van Italië. Zy ontſtaat in het gebiedt van Siëna, en loopt door een kanaal by Orbitello in zee. *Delic. de l'Ital.* VI. *p.* 41.

ALBEJED, *Albejeda*, eene rivier van Zagatay in groot-Tartarye. Zy loopt tuſſchen de rivier Gehun en de ſtadt Samarchand. Zy is mogelyk de zelfde met Noſef, of Keregi. *Baudrand.*

ALBEK, een klein ſteedtje en eene heerlykheit in Zwaben, twee mylen van Ulm, waar onder het behoort, gelegen. Het was in vorige tyden de verblyfplaats van een graaffelyk geſlacht, dat hier van den naam draagt, en reets ten tyde van Henrik den I vermaard was, maar in 't begin van de XIV eeuw uitgeſtorven is, waar op het graafſchap Albek aan de graven van Werdenberg geraakte, en door graaf Koenraad aan de ſtadt Ulm verkocht wierdt. *Lucæ Graven-ſaal P.* II. *Beſchreib. des Rheinſtrooms.*

ALBELDA, ALBAYDA, een dorp in oud-Caſtilië, in de landſtreek Rioia, aan de rivier Iregua. *Baudrand.*

ALBELL, *Albula*, eene rivier van 't landt der Graubunders, in 't Godshuizer gebiedt. Zy ontlaſt zich in den beneden Rhyn, tuſſchen het vlek Tuſis en dat van Furſtenau. *Baudrand.*

ALBEMARLE, eene heerlykheit in Normandië. Koning Willem de I van Engelandt maakte den zoon van Henrik Stephanus, graaf van Champagne, genaamt Odo, graaf van Albemarle, en langen tydt daar na maakte koning Richard de II Eduard van Jork hartog van Albemarle. Wyl de zelve zonder nakomelingen ſtorf, vondt men niemandt dan Thomas, den tweden zoon van koning Henrik den IV, hartog van Clarence, die in 't jaar 1421 in den oorlog ſneuvelde, en na hem Richard van Beauchamp, graaf van Warwik, die in 't jaar 1439 ſtorf, welke beide den tytel van graaf van Albemarle voerden. Noch in 't jaar 1660 wierdt die tytel weder levende gemaakt, en aan den beroemden Engelſchen Admiraal George Monk (die zo veel tot de herſtellinge van koning Karel den II toebragt) gegeven; doch die waardigheit hieldt in 't jaar 1688 met zynen zone Chriſtoffel weder op. Hier op kreeg de twede natuurlyke zoon van koning Jakob den II van Engelandt, geteelt by madame Churchil, Henrik genaamt, den tytel van hartog van Albemarle, die te gelyk ook ridder van Malta, voorhenen groot-prioor van Engelandt, en eindelyk generaal-luitenant van de Franſche galeien geweeſt is; doch in 't jaar 1702 op zyne landgoederen in 't Dauphiné is overleden, en by zyne huisvrouwe, madame de Luſſan, gene kinderen nagelaten heeft. Doch by zyn leven in 't jaar 1697 maakte koning William de III Arnold Juſtus van Keppel, vicomte van Bury, baron van Ahsford, en kapitein van de eerſte koninklyke lyfwacht, en generaal-majoor, graaf van Albemarle.

ALBEMARLE is de naam van 't Noordelykſte gedeelte van Carolina, een van de provincien van Noorder-Amerika, alwaar de Engelſchen zich geveſtigt hebben. *Engelſch Dict.*

ALBEN, *Albanum*, *Albium*, en *Albius*, een marktvlek van Carniola, gelegen op den berg Alben, alwaar quikzilver-mynen zyn; aan welken berg het ook zynen naam geeft. Dit gebergte legt tuſſchen het Czirniſcher meir en het graafſchap Gorts, en wordt ook zomtyds Monte del Carſo genoemt. *Maty Dict. Geogr.* Alben, *Alpis*, is ook eene rivier in Carinthië, die in de Sau valt.

ALBENAS, (Jan Poldo de) geboortig uit de ſtadt Nimes in Languedok, leefde in den jare 1560, en heeft de Hiſtorie der Taboriten van Eneas Silvius, naderhand paus Pius den II, in de Franſche tale overgebragt. Ook ſchreef hy een werk van de oudheden van Nimes, en eenige andere boeken. *La Croix du Maine, & du Verdier Vauprivas Bibl. Franc.*

ALBENGA, eene ſtadt met een haven, den Genuezen toebehorende, is eene oude, grote en ſchone ſtadt, doch wegens de ongezonde lucht weinig bewoont; waarom de Italianen zeggen, *Albengana piana, ſe foſſe ſana, ſe dimandarebbe Stella Diana.* Zy wordt *Albiga*, *Albinganum*, *Albia*, en *Alba Ingaunum* genoemt, en is by Plinius, Ptolomeus, Strabo en Mela gedacht. In 't jaar 1175 wierdt zy van die van Suſa verbrand; doch wel haaſt weder opgebouwt, en van Alexander den III in 't jaar 1179 tot een bisdom gemaakt. Titus Ælius Proculus, die ten tyde van Probus tot keizer wierdt uitgeroepen, was aldaar geboren. In de handelingen van 't martelaarſchap van St. Secundus van Aſte, die omtrent den jare 119 leedt, wordt daar van gewag gemaakt. Sapritius, Prefect van deze ſtadt, zondt Colocerus naar Albenga om aldaar gemartelt te worden. Tegen over de zelve legt een klein eilandtje, 't welk de inwoners *Iſoletta d'Al-*

d'Albenga noemen, op 't welke niet dan een toren gevonden wordt. In 't jaar 1620 wierden aldaar Synodale bevelen uitgegeven. *Liv. lib.* XXVIII. *&* XL. *Alberti Descr. Ital. Justiniani Hist. de Gen.*

ALBENTON, eene kleine stadt in het Tierasche, in 't Gouvernement van Picardië. *Davity descr. de la France.*

ALBERGATI, (Nikolaas) kardinaal, met den tytel van 't H. kruis, en bisschop van Bolonië, een van de voornaamste kerkvoogden van zynen tydt. Hy was te Bolonië geboren, en nadat hy de oeffeninge in de rechten voleindigt hadt, begaf hy zich in de Karthuizer orde, waar in hy zich zodanig gedroeg, dat men hem wel haast verder bevorderde, en prioor van Florence maakte. Niet lang daar na verkreeg hy het bisdom van Boulonje, alwaar hy inzonderheit in de verschillen, die de Boulonnoisen met Martin den V hadden, zyne bequaamheit en liefde aan het volk bewees. Hy trachtte zyne kerke in een goeden staat te brengen, en versierde het bisschoppelyk paleis met eene fraaie boekery. In 't jaar 1422 wierdt hy als Nuncius naar Vrankryk gezonden, en gedroeg zich in zyne verrichtingen zo wel, dat hy in 't jaar 1426 met den kardinaalshoedt beloont wierdt, dien hy tegen wil en dank moest aannemen. Eindelyk zoude hy, na verscheide andere gewichtige verrichtingen, op bevel van Eugenius den IV, in het Concilie te Basel de voorzittinge hebben; maar als het Concilie en de stadt hem niet wilden aannemen, begaf hy zich weder naar den paus, die hem als legaat naar Vrankryk zondt, en naderhand op het Concilie te Ferrara, alwaar hy tegen de Grieken redentwistte; en dewyl Eugenius een groot vertrouwen op dezen kardinaal stelde, droeg hy hem nog een legaatschap naar Duitschlandt op, en maakte hem groot-penitentiaris der kerke: doch hy storf kort daar na te Siëna den 9 May des jaars 1443, nadat hy de eere gehad hadde, om onder zyne huisgenoten te zien Thomas de Sarzano en Eneas Silvius Piccolomini, die beiden naderhand Paus wierden; de eerste onder den naam van Nicolaas den V, en de ander onder dien van Pius den II. *Sigon. Ciacon. Platina. Anton. Dorland. l.* VII. *Chron. Carthus. Bostius.* 22. *de Viris illustr. Carthus. Petrejus in Bibl. Carthus. Aubery Vies des Card. Sanderus elog. Cardin. Dec.* I *pag.* 34.

ALBERGATI, (Fabius) een geleerd man, van wien men heeft Staatkundige redeneringen tegen Bodin, die Michaël Piccart in de Latynsche sprake heeft overgebragt. Zie in de Brieven van Gudius den CLXXXV brief.

ALBERGOTTI, (Franciscus) van Arezzo, uit het Florentynsche gebiedt, was een der vermaardste mannen in de XIV eeuw, uit een geslacht, dat verscheide bequame mannen heeft voortgebragt, als Marcellinus Albergotti, bisschop van Arezzo en pauslelyk legaat in het markgraafschap van Ancona, die het met Innocentius den IV tegen keizer Frederik den II hieldt, en het leven daar by inschoot. Johannes Albergotti, ook bisschop van Arezzo, die by Gregorius den XI zeer wel stont, die zich ook van hem tegen Galeas Visconti van Milanen bediende. Deze Franciscus was een zoon van Albericus Albergotti, een vermaard rechtsgeleerde, die aan zyne opvoedinge niets liet ontbreken, zodat hy in de wysbegeerte en rechtsgeleerdheit zeer toenam, en zyn leermeester, de vermaarde Baldus, veel eere met hem inleide. In 't eerst was hy advokaat te Arezzo, maar ging in 't jaar 1349 naar Florence, alwaar hy ook met die van zyn geslacht tot edelen verklaart wierdt, en diende daar op deze Republyk in 't jaar 1358 in een verschil, dat de zelve met Boulonje hadde. Men zegt, dat hy in deze laatste plaats met veel lof geleeraart heeft, en dat hy wegens zyne grote oprechtheit *Solidæ veritatis doctor* genoemt wierdt. Hy heeft een *Commentarius in Digesta & quosdam libros Codicis*, als ook *Consultationes* nagelaten. Hy storf in 't jaar 1376, en liet drie zonen na, waar onder Lodewyk Albergotti, een vermaard rechtsgeleerde, aanzienlyke bedieningen te Florence gehad heeft, alwaar dit geslacht hedendaags noch gevonden wordt. Hier toe behoorde ook een Fransch luitenant generaal, gouverneur te Saarlouïs, en in 't jaar 1714 te Valencyn, die in 't jaar 1717 den 23 Maart, in 't 63 jaar van zynen ouderdom, storf. *Matth. Paris. ad ann.* 1349. *Thomasin. P.* II. *Elog. Ughell. T.* I. *Ital. sacr. Gamurnini delle familie nobili Toscane.*

ALBERI, (Claudius) in 't jaar 1596 gestorven, heeft over *Hippocrates*, over *Aristoteles*, en van de opstandinge der doden geschreven. *Casaub. Epist.* 59. *Konig Biblioth. vet. & nov.*

ALBERIK, een kardinaal en bisschop van Ostia, was uit het gebiedt van Beauvais geboortig. Hy wierdt monnik te Clugni, en omtrent het jaar 1124 abt te Vezelai. Innocentius de II maakte hem in 't jaar 1138 kardinaal en bisschop van Ostia, en zondt hem als legaat naar Engelandt, alwaar hy te Londen een Synode byeen riep. Op zyne te rugkomst ging hy weder als legaat naar Sicilië, en naderhandt in 't Oosten, alwaar hy alles zo wel uitvoerde, dat Eugenius de III hem naar Vrankryk tegen den ketter Henrik, het hoofdt van de Petroboufianen, zondt, alwaar hy in 't jaar 1147 storf. *Wilh. Tyrius l.* XV. *Frizon. Gall. purp. Baron. Aubery.*

ALBERIK, een kardinaal, was een monnik van Mont-Cassin, en een van de geleerdste mannen van zynen tydt. Hy leefde omtrent het jaar 1050, en schreef tegen Berengarius over het Avondmaal, als mede verscheide historische werken. *Leo Ostiens. l.* III. *Chr. Cass. c.* 33. *Platina in Nic.* II. *Sigon. l.* IX. *de Regno Ital. Voss. l.* II. *de Hist. Lat. Ughell. Onuphr. Aubery.*

ALBERIK, aartsbisschop van Bourges, was een van de geleerdste en vroomste kerkvoogden van de XII eeuw. Hy was scholaster van de kerke te Rheims, en bisschop van Chalon. Hy verkreeg naderhandt in 't jaar 1136 het aartsbisdom van Bourges. Hy hadt deel aan de gewichtigste zaken van zynen tydt, en storf in 't jaar 1140. *Robert. in Suppl. Chron. Sigeb. Chenu Chron. antist. Gall.*

ALBERIK, toegenaamt *Humbert*, aartsbisschop van Rheims, was te voren aartsdiaken te Parys geweest, en in 't jaar 1207 tot deze aartsbisschoppelyke waardigheit verheven. Hy was een man van zeldzame verdiensten, een deftig prediker, en yverde ongemeen voor 't Roomsch-Katholyke geloof, dewyl hy een kruisvaart tegen de Albigenzen en Saracenen predikte. Hy was in den jare 1215 ook op het algemeen Concilie te Lateraan. Na dien tydt, wanneer hy naar Spanje ging, wierdt hy van de ongelovigen te Lissabon gevangen, doch door de ridders van Calatrava weder verlost. Op zyne te rug reize storf hy te Pavia in 't jaar 1218. *Alberic. in Chron. Marlot hist. Rhem. arch. Sanmarth. Gall. Christ.*

ALBERIK, abt van Citeaux, welke onder de heiligen geteld wordt. Hy volgde op Robert, en was ook een navolger van zyne deugden. Hy gaf de instellingen der orde uit, en storf den 26 January des jaars 1109. *Henriquez Menol. Manriquez Ann. Cisterc. Sanmarth. Gall. Christ.*

ALBERIK, een Cistercienzer monnik in de abdy der drie fonteinen in het gebiedt van Chalon in Champagne, schreef verscheide dichtkundige werken; eene kronyk, welke nog in de bibliotheek van St. Gal bewaart wordt, van het begin des werelds tot op het jaar 1241, omtrent welken tydt hy leefde. *Vossius l.* II. *de Hist. Lat. de Visch in Bibl. Cisterc.*

ALBERIK, een zoon van Guido markgraaf van Thuscië, geteelt by Marozia, bragt de heerschappy van de stadt Rome, die zyne moeder gehad hadde, onder zich. Zyn stiefvader Hugo, koning van Italië, wilde de zelve door het recht van zyne gemalinne eerst behouden, doch dewyl hy Alberik eens qualyk behandelt, en hem een slag in 't aangezicht gegeven hadt, omdat hy hem by 't wasschen der handen het water niet wel op de zelve goot, ging Alberik naar Rome, bemachtigde Engelenburg, en wanneer Hugo mede aldaar wilde komen, noodzaakte hy hem onverrichter zake te rug te keren. Hugo maakte hier op met hem een geveinsden vrede, en gaf hem zyne dochter Alda ten huwelyk, met oogmerk om hem daar door in den strik te krygen: doch dit niet willende gelukken, belegerde hy hem in 't jaar 932 weder in Rome; maar kon wederom niets uitrechten. In 't jaar 956, na de doodt van Agapetus den II, maakte Alberik zynen zoon Octavianus paus, onder den naam van Johannes den XII. *Flodoardus ad an.* 933, 936. *Sigonius de Regno Italiæ lib.* VI. *pag.* 157 *sq. Baron. ad an.* 955. *n.* 1. *seqq. Pagi ad an.* 955. *n.* 1.

ALBERIK, een Engelschman, geboortig van Londen, heeft omtrent het jaar 1217 gebloeit. Hy hieldt zich bezig met de schriften der ouden te lezen, en maakte daar over verscheide werken, die men veel achtte. De voornaamste zyn:

Virtutes antiquorum.
Canones speculativi.
De origine Deorum.

Lelande, Pitseus & Baleus de Script. Angl.

ALBERIK, of ALBERICUS, *a Porta Ravennate*, een rechtsgeleerde te Bolonië, leefde omtrent het einde van de XII eeuw, en was een leerling van Bulgarus, en alhoewel by het gevoelen van zynen leermeester yverig voorstont, daar in, dat by 't afsterven van iemands vrouwe, wanneer zy kinderen naliet, de man gehouden was de huwelyksgifte aan den schoonvader wederom uit te keren; zo bedacht hy zich naderhand, wanneer zyne vrouw storf, tot zyn eigen voordeel anders. Hy was zeer tot den drank genegen; en als eenigen van zyne toehoorders hem eens lustig toegedronken hadden, liet hy zich van hun tot eene schadelyke borgtocht verleiden. Hy hadt zeer groten toeloop in zyne lessen, en was een yverige voorvechter der leeringen van Bulgarus tegen Martinus en Placentinus. Zyne schriften zyn:

Glossa in Digesta & Codicem.

Pancirollus l. II. *c.* 22.

ALBERIK van Rosate, of Roxiati, een dorp naby Bergamo in Italië, alwaar hy geboren wierdt, heeft omtrent het jaar 1340 geleeft. Hy wierdt voor eenen van de geleerdsten zynes tyds gehouden, en was een vriendt van Bartolus. De rechten heeft hy te Padua geleert; en nadat hy gepromoveert was, partyen zo wel te Bergamo als te Rome zo gelukkig gedient, dat hy gemeenlyk de grote Practizyn genoemt wierdt. Hy heeft eene uitlegging over de *Digesta*, en over de *Codex*; *Opus Statutorum*; een *Dictionarium Juridicum*, en aantekeningen over de Poëzy van Augustyn Dantes nagelaten. *Fichard in vitis Ict. p.* 241. *Forster. Hist. I. C. l.* III. *c.* 27 *Alberti Ital. Pancirol. de clar. leg. interpr. l.* II. *c.* 66.

ALBERIK, gezegt *Thosanus*, een Cistercienzer monnik in de abdy van Capella Thosana in Vlaanderen, leefde in 't jaar 1272. Hy heeft geschreven, of in 't Latyn overgezet eene kronyk, vervattende den kruistocht onder Lodewyk den jongen. De zelve is genoemt:

Vox de cœlo, per os boni Patris nostri S. Bernardi facta in cordibus Principum & Baronum Christianorum.

Charles de Visch Bibl. Cisterc.

ALBERIK VEER, een Engelschman van het geslacht der graven van Oxfort, en van Clarance, was vermaard onder de Reguliere kanunniken van de orde van St. Augustyn. Hy schreef eene verhandeling van de Eucharistie, en andere werken. Hy heeft omtrent het jaar 1250 geleeft. *Lelande & Pitseus de Script. Angl.*

ALBERMONT (Frederik) gaf in 't jaar 1675 een boek uit, genaamt *Symmetria Juridico-Austriaca. Konig Bibl. vet. & nova.*

ALBERSTROF, *Alberstrofia*, een vlek in Lotharingen, van 't bisdom van Mets afhangende, en vier mylen ten Noordoosten van de stadt Marsal gelegen. *Baudrand.*

AL-

Keizers en aartshartogen uit den huize van Oostenryk.

ALBERT de I, de oudste zoon van keizer Rudolph den I, en van Anna, eene geboren gravin van Hohenberg, heeft van het doorluchtige huis, waar uit hy gesproten is, den toenaam van *Austriacus* bekomen. Nadat zyn vader den koning van Bohemen, Premislaus Ottocarus, Oostenryk, Stiermark en Carinthië hadt ontnomen, zo gaf hy, met toestemminge van de keurvorsten, de twee eerste provincien aan hem tot een leen. Carinthië gaf hy wel aan graaf Meinhard van Tirol; doch opdat hy de hope mogt behouden, dit landt met zyn huis te zien vereenigen, zo moest Albert met Elisabeth, de dochter van Meinhard, trouwen, en nevens hem te gelyk het *Simultanea investitura*, of medebelening ontfangen. Gelyk Rudolph wegens zyne hoge jaren en aanstaande doodt niet liever wenschte te zien, dan dat de stemmen der keurvorsten op zynen zone mogten vallen, em hem tot Roomsch koning kiezen, zo scheen de keizer, zo wel als zyn zoon, geen ongegronde hope daar toe te hebben; want de wereldlyke keurvorsten waren alle zwagers van Albert, en schoonzonen van Rudolph. Rudolph storf wel te Germersheim, eer dit voornemen recht in 't werk gestelt was: doch Albert liet nochtans alle hoop niet varen, voornamentlyk toen de keurvorsten hem den raadt gaven, dat hy zich in persoon te Frankfurt, als de gewone verkiesplaats, moest laten vinden: doch hy was naauwlyks met grote kosten te Hagenau gekomen, of men bragt hem de tyding, dat de verkiezing op Adolph van Nassau gevallen was. Dit zou nochtans niet geschied zyn, indien de aartsbisschop van Ments, Gerard van Eppenstein, zyne andere medekeurvorsten door listige voorstellingen niet overreed hadt, dat zy de gehele verkiezing aan hem alleen overgaven: want het was geen wonder, dat Gerard in zynen en in aller keurvorsten name Adolph van Nassau, als een nabestaande van hem zynde, tot Roomsch koning uitriep: zynde onwedersprekelyk valsch, wanneer eenige schryvers beweren, dat de stemmen der keurvorsten verdeelt waren, en eenigen van hun graaf Adolph van Nassau, anderen in 't tegendeel Albert tot koning begeerden: want alsdan wordt hier de geweldadige afzetting van Adolph, en de voorgenomen keur van eenige keurvorsten voor Albert met de eerste verkiezinge vermengt. In deze omstandigheden van zaken was 'er voor Albert niets beter dan te veinzen. Adolph was toch Roomsch koning. Den zelven in 't openbaar tegenstandt te bieden, en de reets gedane verkiezing zo terstondt omver te stoten, scheen niet raadzaam te zyn, dewyl Adolph zich dan van deze gelegenheit mogt bedienen, om Albert, als een wederspanneling, Oostenryk te onttrekken. Hy handelde derhalven verstandig, dat hy zich naar den tydt schikte, en het leen van zyne handen, doch inzonderheit dat van Oostenryk, van Adolph ontfing: doch in 't geheim was hy hem altydt tegen. Wanneer Adolph de party van koning Eduard van Engelandt aanhing, voegde zich Albert aan de zyde van den koning van Vrankryk Philippus den Schonen; en wanneer eenige heren van den neder-Rhynschen kreits zich tegen de onrechtmatigheit van Adolph, of liever van zyne bedienden, aankanten, was hy een van de eersten, die dit verbondt holp sluiten. Wanneer drie keurvorsten eindelyk met de regering van Adolph niet te vrede waren, en van het afzetten van den zelven begonden te spreken, trachtte hy dit misverstandt naar zyn uiterste vermogen te onderhouden. De eerste grondt daar toe wierdt ten dele te Praag, by de kroninge van Wenceslaus den II tot koning van Bohemen, ten dele by des zelfs byleger in de hofstadt van Albert te Wenen gelegt; dewyl aldaar niet alleen verscheide keurvorsten, maar ook andere vorsten waren, welke beloofden, alles te zullen aanwenden, dat Adolph van, en Albert op den keizerlyken troon gezet mogt worden. De koning van Bohemen, de hartog van Saxen, de markgraaf van Brandenburg, de bisschoppen van Basel, Constans, Olmutz, Passau, Freisingen en vele anderen waren van dit gevoelen. De aartsbisschop Gerard van Ments zelf, een nabestaande bloedverwant van Adolph van Nassau zynde, was hem nu het meest tegen, en bragt niet weinig toe tot des zelfs afzettinge; want hy vereenigde zich met den hartog van Saxen, en den markgraaf van Brandenburg, en verzocht Albert, Adolph den oorlog aan te kondigen, en het Duitsche ryk te vermeesteren. Voor alle dingen scheen de bewilliging van den paus hier toe nodig te zyn, opdat deze naderhand niet aan de zyde van Adolph mogt zyn, en den aanhang van Albert in den ban doen. Daarom zondt Albert den graaf van Hegirloch met 16000 marken aan den paus, om daar door zyn oogmerk aan 't Roomsche hof te bereiken; doch de paus ging hier omtrent zo voorzichtig te werk, dat men niet kon zeggen, of hy Adolph aanhing, of Albert was toegevallen. Het eerste is waarschynlyker, dewyl Bonifacius, eerst lang na de doodt van Adolph, Albert voor een rechtmatigen koning erkende, en hem den Apostolischen zegen mededeelde. Doch Albert wachtte dit niet af; maar dewyl hy eens een vast voornemen opgevat hadt, het keizerryk, het kostte wat het wilde, te vermeesteren, zo ging hy Adolph aanstonds met een tamelyke macht in Zwaben te gemoet, opdat hy van dezen in zyne erflanden niet mogt bezocht worden. In den aanvang was het geluk aan Albert gansch niet gunstig: want Adolph joeg hem van Ulm naar Waldshut, van Waldshut naar Kitzingen, en van Kitzingen naar Straasburg. Het ergste was, dat Albert zich by de ryksteden zodanig gehaat gemaakt hadde, dat deze stadt hem geen levensmiddelen voor geldt wilde laten toekomen. Adolph sneedt hem overal den pas zodanig af, dat hy zyn leger met de hulpbenden niet kon te zamen voegen. Eindelyk zag hy een open weg en quam te Ments, alwaar zyne verkiezing en de afzetting van zynen tegenstrever Adolph voltrokken wierdt. Het hoofdgevecht, dat by Gellenheim in 't jaar 1298 voorviel, was voor hem nog veel gelukkiger; want daar in ontnam hy zynen vyandt Adolph met zyne eigene handen het leven, nadat hy hem met een spies eene dodelyke wonde by 't ooge toegebragt hadt. Gerard, aartsbisschop van Ments, was deswegen zeer ongenoegt; en als hy op de verkiesplaats quam, vroeg hy aan Albert, waarom hy zulk een dapperen heldt vermoord hadt. Maar dewyl dit Albert verdacht voorquam, en hy daar uit besloot, als of de aartsbisschop wederom van hem wilde afgaan, nam hy hem voor een zekeren tydt gevangen, en liet hem niet los, voordat de keur, op hem gevallen, door alle de ryksvorsten was goedgekeurt. De twederlei verkiezing van Albert moet men wel van malkander onderscheiden. De eerste geschiedde voor, en de andere na Adolphs doodt; de eerste te Ments, de andere te Frankfurt; in de eerste bewilligden maar vier keurvorsten, namentlyk Ments, Bohemen, Saxen en Brandenburg; maar in de andere bewilligden ook de overigen, als Trier, Keulen en Palts; en de middelste van hen, Wikboldus, aartsbisschop van Keulen, kroonde Albert te Aken, en zyne gemalin te Neurenberg. Naauwlyks hadt hy den troon van zynen vader beklommen, of daar ontstonden meest door zyn toedoen zeer vele onlusten in Duitschlandt, zodat de keurvorsten begonden te denken om hem wederom af te zetten. De gelegenheit daar toe was deze. Graaf Jan van Hollandt storf in Zeelandt in 't jaar 1299, in zyne beste jaren, en niet zonder vermoeden van vergif; en dewyl hy gene erfgenamen naliet, moesten zyne landen naar rechten aan zynen oom Jan, graaf van Henegouwen, wiens moeder Adelheide eene Hollandsche gravin van geboorte was, vervallen: doch als Jan het bezit van beide de graafschappen wilde nemen, matigde de keizer zich de zelve aan, en geboodt graaf Jan de zelve te ontruimen, en aan hem over te geven. Elk verwonderde zich over het gedrag van den keizer, inzonderheit toen hy zich aanstelde, als of hy geweldt wilde gebruiken, en ten dien einde met een leger te Keulen aanquam. Indien nu de geestelyke keurvorsten en de Paltsgraaf geen gevaarlyken nabuur aan Albert wilden hebben, was het tydt, dat zy den graaf van Henegouwen bysprongen, en geweldt met geweldt te keer gingen. Albert, ziende dat de drie aartsbisschoppen, en de Paltsgraaf, Jan van Henegouwen bysprongen, trok aanstonds te rug; maar besloot zich te wreken aan de genen, die hem het innemen van deze graafschappen belet hadden. De keurvorsten van Keulen, Ments, Trier en van de Palts hadden zo in het ledig staan van den keizerlyken zetel, als op andere tyden, eenige tollen van den Rhyn ten dele door geweldt naar zich getrokken, en ten dele waren de zelve van de voorgaande keizers aan hen verpand. Deze eischte Albert wederom. Hy klaagde de aartsbisschoppen by den paus, en de Paltsgraven by de standen aan. In het kort, Albert bewoog hemel en aarde; op alle ryksdagen sprak hy niet anders dan van het wedergeven der tollen; in alle byzondere byeenkomsten dreef hy met grote hevigheit daar op aan. De aartsbisschop van Ments, Gerard, gaf hem deswegen zyn ongenoegen eens te verstaan; want met Albert ter jagt zynde, en daar van beginnende te spreken, wierdt de bisschop gramsteurig, greep zyn jagthoren, en zeide met een lagchend wezen, dat hy in dien jagthoren nog vele koningen hadt steken, en als hy wilde, zeer ligt een anderen keizer daar uit konde blazen. Dit sneedt Albert door 't harte; en dewyl hy met zachtheit niets kon uitrechten, nam hy de wapenen op. De aartsbisschoppen beschuldigden Albert in het tegendeel als een koningsmoorder, verklaarden hem onbequaam tot de regering, met eene bygaande dagvaarding, dat hy voor den Paltsgraaf aan den Rhyn wegens zynen beganen doodslag van Adolph rekenschap moest geven. Hier door wierdt de keizer nog ongeruster; en opdat deze vorsten de macht van zyne wapenen des te beter zouden gevoelen, zo viel hy te gelyk op hen allen aan. De graven van Gulik en Gelder moesten in het Keulsche en Triersche aartsstift, maar die van Wurtenberg in opper-Beyeren, den Paltsgraaf toebehorende, een inval doen. Hy zelfs ging op Gerard van Ments met het grootste gedeelte van 't leger los, dewyl hy den zelven als den grootsten aanstoker van al die onrust aanmerkte. De stadt Bingen, welke Albert eerst belegerde, verweerde zich een geruimen tydt met grote standvastigheit; doch eindelyk moest de burgery zich overgeven; en dewyl des keizers leger zeer talryk was, was het geen wonder, dat de drie geestelyke keurvorsten, zo wel als de Paltsgraaf, met den keizer by tyds een verdrag moesten maken. De aartsbisschop Wikbold van Keulen moest het kasteel Keizerswaardt, zo wel als den tol, die aldaar geheven wierdt, en aan zyne voorzaten door de voorgaande keizers voor 36000 marken verpand was, overgeven. Albert belegerde den aartsbisschop van Trier in zyne residentiestadt; maar Gerard van Ments en den Paltsgraaf Rudolph viel hy ten dele in persoon, ten dele door den graaf van Wurtenberg met zulk eene hevigheit op 't lyf, datzy alle drie zyne begeerte moesten voldoen, den tol overgeven, en daarenboven grote geldsommen opbrengen voor de gedane krygskosten. Albert zou nog verder gegaan, en zelfs in Hollandt zyn ingedrongen, indien de ontstane oorlog met Wenceslaus, koning van Bohemen, hem dit niet belet hadde. Wy willen nu niet onderzoeken, of de tienden van de Boheemsche bergmynen, die de keizer eischte, of eenige verschillen tusschen de twee vorsten in 't Egrische gebiedt, gelegenheit tot deze onlusten gaven. Altoos dit is zeker, dat Albert by dezen krygstocht weinig voordeel behaalde; maar veel eer onverrichter zake wederom uit Bohemen moest trekken: want de hartogen Otto en Stephanus van Beyeren, de markgraven van Brandenburg, en eenige anderen, hingen Wenceslaus aan. Deze was ook alleen machtig genoeg om Albert tegenstandt te bieden, dewyl hy niet alleen koning van Bohemen, maar ook van Polen was: derhalven moest Albert met Wenceslaus vrede maken, en de nog openstaande verschillen aan de uitsprake van den graaf van Henneberg en aan den burggraaf van Maagdenburg verblyven. Doch Albert toog na de doodt van Wenceslaus den II, en die van zynen zone Wenceslaus den III wederom in Bohemen, en dwong de standen van 't ryk, dat zy zynen zoon Rudolph tot koning moesten verkiezen. Wanneer de keizer Bohemen op deze wyze

aan zyn huis gebragt hadde, trachtte hy zyne macht meer en meer uit te breiden; doch inzonderheit Meissen en Lausnits onder zyne gehoorzaamheit te brengen. Adolph van Nassau hadt deze landen van den landgrave Albert van Thuringen reets gekocht; maar dewyl de onschuldige prinsen Frederik en Diceman zich tegen het onrechtmatige voornemen van hunnen vader aankantten, en Adolph zelf van eene geweldige doodt ontydig weggerukt wierdt, zo kon hy in deze provincien niets van belang uitrechten. Wanneer nu Albert van Oostenryk den keizerlyken troon beklom, begon hy, daar het zyn voorzaat gelaten hadt; want hy gaf voor, dat Adolph Meissen en Lausnits weder voor 't ryk gekocht hadt; waarom hy, als opvolger van Adolph in 't ryk, oordeelde, zeer wel bevoegt te zyn, deze eischen door geweldt staande te houden, inzonderheit wanneer de burgers van Eisenach en andere plaatsen hem zelfs nodigden om in Thuringen te komen. Hy zondt derhalven den heer van Wildenau als landvoogdt derwaarts, en volgde zelfs met een leger, dat voor 't grootste gedeelte uit Zwaben bestont: doch Frederik quam Albert by Lucca manhaftig te gemoet, en sloeg zyn leger zodanig, dat weinigen van zyn volk om den aftocht konden denken; waar door ook dit spreekwoordt in Duitschlandt ontstont:

Es wird ihnen glucken,
Wie denen Schwaben by Lucken.

Zo weinig als deze onderneming hem gelukte, zo weinig, ja nog minder gelukte hem ook zyn aanslag in Zwitzerlandt. Want dewyl de Oostenrykers, als graven van Habsburg, in deze landen reets vele goederen bezaten, trok Albert nog meer naar zich, en was inzonderheit in overleg om de landvoogdyen over de Zwitsersche vrye steden, als Uri, Zweitz, Unterwalden, Zurig, enz erflyk aan zyn huis te brengen, en een geschikt koninkryk, of hartogdom in Zwitzerlandt op te rechten. Doch opdat hy de Zwitsers, die zo veel vryheit gewoon waren, des te eer mogt betomen, stelde hy aldaar zulke landvoogden, die hen met vele lasten bezwaarden, hunne vrouwen en dochteren van de edellieden lieten schenden, en den klagers alle gehoor weigerden, voornemens zynde om hen niet alleen van hunne vryheit, maar ook met een van hunne goederen te beroven. Doch de voornaamste Zwitsers sloten in 't jaar 1296 een verbondt onder malkander, sloegen eenige landvoogden dood, joegen anderen weg, verwoestten hunne kastelen, en leiden daar door den grondt tot de vryheit, die zy tegenwoordig nog bezitten. Voor 't overige zocht paus Bonifacius Albert tegen den koning van Vrankryk, Philippus den Schonen, op te hitsen, waar toe hy hem ook het gemelde koninkryk schonk. Doch Albert wilde zich in den twist van Bonifacius met Philippus niet mengen, maar sloot veel liever met den laatsten een naauw verbondt, en huwelykte zynen oudsten zoon Rudolph uit aan des zelfs zuster Blanca. Eenige Fransche schryvers geven voor, dat Albert by deze gelegenheit niet alleen het koninkryk Arelate aan Philippus overliet; maar ook den Rhyn tot eene altyddurende grensscheidinge tusschen Duitschlandt en Vrankryk stelde: doch andere Franschen, die oprechter zyn, hebben aangetoont; dat 'er onder de koninklyke geschriften te Parys wel een verdrag van den jare 1299 gevonden wordt; maar dat men in het zelve niet moet lezen: *terminos Rheni*, maar *terminos æneos*. Albert was een eerzuchtig en onrechtvaardig vorst, en het laatste bragt hem ook om 't leven. Hy hadt over zyns broeders Rudolphs onmondigen zone Jan, hartog van Zwaben, de voogdy, en de beheersching van zyn landt; en deze tot zyne mannelyke jaren gekomen zynde, vorderde hy van Albert het inruimen van zyn hartogdom; doch deze weigerde het zelve, spotte daar mede, en zette hem een rozekrans op, zeggende, dat de zelve hem veel beter zoude passen dan een hartoglyke hoedt. Deze, hier door gehoont zynde, nam aanstonds een besluit, zynen oom van kant te helpen, en maakte ten dien einde eene zamenzwering met eenigen van den adel, als Rudolph van Wart, Ulrich van Palm, Wouter van Eschenbach, en Henrik van Finstingen. In 't jaar 1308, den 1 May, vonden zy gelegenheit om hunnen vervloekten aanslag uit te voeren; want de keizer op dezen dag van Baden naar Rhynfels willende ryden, om zyne gemalinne en dochter, de Hungarische koningin, te bezoeken, en met zyne hovelingen tot aan de rivier, genaamt de Rus, gekomen zynde, moest men, by gebrek van eene brug, zich met een vaartuig laten overzetten. De moordenaars waren 't eerst over de rivier. Op hen volgde Albert met den here van Castel. De andere hovelingen waren met den jongen Leopold, een zoon van keizer Albert, aan de overzyde van de rivier; en dewyl zy zo haast niet konden volgen, oordeelden de moordenaars dit de beste gelegenheit te zyn om hun voornemen uit te voeren. Rudolph van Wart gaf het teken tot den aanval met deze woorden: *Quamdiu hoc cadaver hominis equitare patiemur?* dat is: „ Hoe „ lang zullen wy dit aas laten ryden " ? en hier op keerden zich de vloekverwanten om, en reden op den verschrikten keizer als een bliksem toe. De jonge hartog Jan gaf hem de eerste wonde met een dolk in den hals. Van Wart gaf hem eene andere in de zyde; en van Palm kloofde hem met een zwaardslag het hoofdt. Deze moordt, gelyk gezegt is, geschiedde in 't gezicht van 't gansche hof, 't welk nog aan de overzyde van de rivier was, en dat den keizer, omdat het vaartuig nog niet te rug gekomen was, niet konde helpen. En dus konden de daders ook des te beter den dans ontspringen; doch zy kregen naderhand de verdiende straffe: want zo haast als Henrik de VII, de navolger van Albert, op den troon quam, liet hy zich nergens meerder aangelegen zyn, dan de moordenaars van zynen voorzaat te vervolgen. Jan van Zwaben moest de vlucht naar Italië nemen, alwaar hy zyne overige dagen zeer ellendig doorbragt. Eschenbach wierdt uit mistroostigheit een varkenshoeder; van Wart leedt het meeste: want hy wierdt, onverhoord, levend gerabraakt, en ontfing dus zynen verdienden loon. Het lyk van den keizer wierdt eerst op de zelve plaats, alwaar de moordt geschied was, en op welke men ter gedachtenisse van den zelven het klooster Koningsfeldt bouwde, ter aarde besteldt; doch naderhand weder opgegraven, en door last van Henrik van Luxemburg naar Spiers gebragt. Zyne gemalin heeft hem 21 kinderen ter werreldt gebragt, waar van maar zes prinsen en vyf prinsessen opwiesschen. De prinsen waren: Rudolph, koning van Bohemen; Frederik de Schone, Roomsch keizer; Leopold, hartog van Zwaben; Albert de II; Henrik de Goede, en Otto de Vrolyke. De dochters waren: Agnes, de gemalin van Andreas den III, koning van Hungarië; Elisabeth, getrouwt met Frederik den III, hartog van Lotharingen; Anna, getrouwt met Herman, markgraaf van Brandenburg, naderhand met Henrik den VI, hartog van Breslau; Catharina, bruidt van keizer Henrik den VII, en gemalin van Karel, hartog van Calabrië; en Gutha, die met graaf Lodewyk den VII van Oetingen getrouwt was. *Albertus Argentinensis. Chronicon magnum Belgicum. Paraleipom. Ursperg. Chronic. & Annal. Colmar. Fugger Ehren-Spiegel. Stero Althaensis ad an.* 1300 *Hist. Landgrav. Thuringiæ. Sigfridus Presbyter. Paullini Annal. Isenac. Fabricius lib.* VI *Orig. Sax. Guilliman de rebus Helvet. lib.* II, *cap.* 15. *Leibnitz in Cod. Dipl. P.* I. *n.* 22, *pag.* 39. *& n.* 25, *pag.* 48. *Fratres Sanmarthani. Nic. Vignier. Puteanus de Droits du Roy de France pag.* 455. *Henr. Rebdorffiens. pag.* 413. *Benevenutus à Rambaldis pag.* 13.

ALBERT de II, een zoon van Albert den IV, aartshartog van Oostenryk, en van Johanna, hartogin van Beyeren, was den 1 January des jaars 1394 geboren, en kreeg wegens zyn onbestendig geluk den naam van *Honorificus*. Hy was maar tien jaren jaren oud, toen zyn vader storf; waarom hy een langen tydt onder de eigenbatige voogdy van zyne oomen Ernest en Leopold moest staan; doch dewyl het gedrag van deze prinsen hem onverdraaglyk viel, en het de standen van 't ryk ook weinig aanstont, zo verloste een edelman, genaamt Rembregt van Waldzee, hem uit het geweldt van zyne oomen, bragt hem op het kasteel Starkenberg, en holp hem daar door tot de geruste bezittinge van zyn vaderlyk erfdeel. In 't begin van zyne mannelyke jaren gaf hy vele proeven van zyne dapperheit, schoon de zelve altydt met geen geluk verzelt waren. Wanneer keizer Sigismundus met de Hussiten in oorlog geraakte, quam Albert hem met 4000 mannen te hulp; maar hadt het ongeluk, dat hy met Sigismundus by Kuttenberg eene tamelyke nederlage leedt: hoewel hy naderhand de Moraviers, die de Hussiten aanhingen, onder de gehoorzaamheit van Sigismundus bragt, en hen deet beloven, zich het aanstaande algemeen Concilie te zullen onderwerpen. Deze en andere gedane diensten nam Sigismundus zo gunstig op, dat hy hem zyne eenige prinses Elisabeth tot eene gemalinne gaf, en aan hem Bohemen, Hungarië, Moravië en Silesië beloofde; doch onder beding, dat zo Sigismundus nog eene prinsesse kreeg, Albert dan maar een der koninkryken zoude bekomen, doch de vryheit behouden om een van de zelven te kiezen. Niemandt was dit minder naar den zin dan de twede gemalin van Sigismundus, de onkuische Barbara van Cilly: want deze wilde niet alleen Albert, na de doodt van Sigismundus, van beide de koninkryken uitsluiten, maar was zelfs by het leven van haren gemaal bedacht, Hungarië zo wel als Bohemen in de handen van Casimir, koning van Polen, te doen vallen. Maar Sigismundus bespeurde deze ontrouwe van zyne gemalinne nog op zyn doodbedde; waarom hy haar ook terstondt gevangen naar Grootwaradyn liet brengen, alwaar zy ook na zyne doodt bleef, en met groot hartzeer moest zien, dat de Hungarische landstanden eenstemmig te Stoelweissenburg het ryk aan Albert opdroegen; alhoewel graaf Ulrich van Cilly, broeder van Barbara, geen kunstenaryen spaarde om de kroon aan zich en zyn huis te brengen. In Bohemen deden zich groter moeielykheden op: want hoewel Sigismundus Albert mede tot erfgenaam van dat ryk hadt aangestelt, en hem by zyn leven, tot meerder verzekering, deel aan de Boheemsche regeringe deet hebben, en de voornaamste bevelen door hem liet ondertekenen, zo waren 'er nog verscheide, die Albert deze kroon misgunden, en die op 't hoofdt van Casimir, den broeder van den koning van Polen, wilden zetten: doch alle hunne aangewende moeite was te vergeefs: want hoewel Casimir met eene kleine macht Bohemen trachtte te dwingen, zo stont Albert hem zo manmoedig tegen, dat de minsten op hunne te rug reize naar Polen konden denken; waar mede dan ook de binnenlandsche onlusten, die van Georgius Podiebrad, van dien van Sternberg, en anderen tot dien tydt toe aangestookt wierden, een gewenscht einde namen. Albert hadt aldus in een jaar twee kronen, namentlyk de Hungarische en de Boheemsche, ontfangen, wanneer hem ook de derde, namentlyk de Duitsche, wierdt aangeboden: want de keurvorsten, na de doodt van Sigismundus te Frankfurt byeengekomen, verkoren Albert aldaar eenstemmig tot hunnen koning. Maar dewyl deze vorst by zyne verheffinge op den Hungarischen troon aan des zelfs ryksstanden moest beloven, dat hy het keizerryk, wanneer het zelve hem ook aangeboden wierdt, niet zoude aannemen, ontstonden daar uit verscheide zwarigheden. Albert riep nochtans de Hungarische standen te Wenen byeen, en verkreeg eindelyk daar toe der zelver bewilliging. De tydt van zyne regering was kort, dewyl hy het ryk maar 15 weken minder dan twee jaren beheerschte; en nochtans heeft men van hem eenige heilzame instellingen, waar door hy de vervallene zaken van het Duitsche ryk trachtte te recht te brengen. Hy bevestigde de landvrede; en om zulks te beter uit te werken verdeelde hy Duitschlandt in kreitsen, waar van elk een byzonder hoofdman en kreitsuitschryvenden ryksvorst zoude hebben. Men heeft in Duitschlandt zeker recht, het *Austrägen-recht* geheten, het welk alle ryksstanden, zo wel vorsten, prelaten, graven en heren, schoon zy niet regeren, als mede de vrye ryksridderschap en eenige ryksteden, bezitten. (Zie daar van breder op het artykel van AUSTRAGE.) Dit recht wierdt door Albert verniuwt, en belast, dat de verschillen, die onder de ryks-

ryksvorsten ontstonden, niet ten eersten door den degen, maar veel eerder door scheidsmannen beslecht zouden worden; en wanneer dit niet wilde gelukken, aan het hoogste ryksgerecht gewezen worden. Hy belastte, de menigvuldige klachten, die door de keurvorsten en andere standen tegen het Vehm-gericht, anders ook het Westphalische gericht genoemt, (zie op dit laatstgemelde woordt) dikwils gedaan waren, naauwkeurig te onderzoeken; en stelde op meer andere zaken goede order, die wy, om dat zy juist van geen groot gewicht zyn, hier stilzwygende voorbygaan. Ondertusschen was de Turksche keizer Amurath in Servië gevallen; en dewyl hy de stadt Zendrero met macht reets belegerde, verzocht Georgius, opperhoofdt van Servië, om bystandt by Albert: maar terwyl de keizer daar mede bezig was, verloor hy op het eilandt Meger, in een dorpje, van eenigen Nesmel, van anderen Longus vicus genoemt, maar eigentlyk Langendorff geheten, het leven op 27 October des jaars 1439; 't zy hy de Hungarische lucht niet kon verdragen, 't zy door het te veel meloen eeten, en den daar door veroorzaakten buikloop zyne doodt bevordert wierdt. Zyne gemalin Elisabeth, die zwanger was, bragt na zyne doodt, den 22 February in 't jaar 1440, den prins Ladislaus ter werreldt, die daarom ook Posthumus genoemt wierdt. Voorhenen hadt hy by haar een prins, genaamt Georg, geteelt, die wel haast storf, en twee prinsessen, Elisabeth en Anna, waar van de eerste aan Casimir den II, koning van Polen, en de andere aan Willem, hartog van Saxen, trouwde. *Imhof N. P. lib.* I. *cap.* 4. § 4. & 5. *pag.* 10. *Fugger Ehren-sp. Æneas Sylv. Hist. Boh. Leibnitz Tom.* II. *Cod. Diplom. n.* 28. *seqq. Chron. M. Belg. pag.* 376. *Paraleip. Ursperg. pag.* 398. *Acta Electionis Fred.* III. *apud Bacler. in Docum. pag.* 183. *Alberti* II. *Constit. de* IV. *circul. apud Scilterum Tom.* II. *Instit. J. P. pag.* 446. *Gerardus de Roo.*

Koning van Zweden.

ALBERT, koning van Zweden, de middelste zoon van Albert den I, hartog van Mekelenburg, wierdt, dewyl hy een zoon van Euphemia, de zuster van koning Magnus den II, en alzo uit Zweedschen bloede was, door den adel tot koning verkoren, alzo zy de geweldenaryen van koning Magnus, en van zynen zone Haquin niet langer konden verdragen. Hy bemachtigde ook Stokholm; en nadat hy aldaar in 't jaar 1363 tot koning was uitgeroepen, overwon hy Magnus in een slag by Enkoping, en kreeg den zelven gevangen: by welke gelegenheit ook met Woldemar den III, koning van Denemarken, een verdrag gemaakt, en daar in aan den zelven Gotlandt afgestaan wierdt; maar van hem in het tegendeel de leenverbindtenis wegens de landen van Rostok aan die van Mekelenburg wierdt overgelaten: doch de zoon van Magnus, Haquin, was naderhand gelukkig, belegerde Stokholm, en bragt het in 't jaar 1371 tot eenen vrede, uit krachte van den welken het gehele ryk aan Albert bleef: doch hy ging hier op zo onvoorzichtig te werk als zyne voorzaten, en maakte zich inzonderheit gehaat, omdat hy den Mekelenburgschen adel overal den voorrang gunde, en het landt ondragelyke lasten opleide; waar door hy met de Zweden overhoop raakte, die de koningin Margareta van Denemarken en Noorwegen, de weduwe van Haquin, te hulp riepen. Deze tastte Albert aan, overwon hem in een slag by Falkoping in 't jaar 1388, en kreeg hem zelf gevangen. Zyn broeder, de hartog van Mekelenburg, als mede de graaf van Holstein, en de Hanzeesteden, maar inzonderheit Wismar en Rostok, als ook de kruisheren in Pruissen, aan de welke Albert het eilandt Gotlandt verkocht hadde, namen zyne zaak ter harte, en verdedigden Stokholm langen tydt, waar in grote benaauwdheit was: ook deet zich eene gehele rot zeerovers op, die zich Vitalienbroeders noemden, en die de gehele Oostzee onveilig maakten. Eindelyk, nadat Albert zeven jaren gevangen hadt gezeten, quam hy in 't jaar 1395 onder deze voorwaarde los, dat hy binnen twee jaren alles aan Margareta zoude overgeven, of naderhand weder in zyne gevangenisse gaan: en tot verzekering van dit alles beloofden de Hanzeesteden 60000 marken gouts te zullen betalen, ingevalle Albert dit niet naquam. Deze was in 't eerst ook daar toe niet genegen, en trachtte by de kruisheren de gemelde somme nevens meerder onderstandt te verkrygen; maar dewyl zyn zoon Erik ondertusschen storf, stont hy van dit zyn voornemen af, deet afstandt van Zweden, en bragt zynen overigen leeftydt in Mekelenburg door, alwaar hy in 't jaar 1412 storf. Om de gemelde 60000 marken te betalen, zegt men dat de adelyke vrouwen door geheel Mekelenburg hare juwelen verkocht hebben; waarom Albert, tot dankbaarheit, eene wet maakte, dat de vrouwen ook lenen mogten ontfangen. Zyne gemalin was Richarda, de eenige dochter van Otto Rosa, den laatsten graaf van Zwerin, na wiens doodt, in 't jaar 1360, dit graafschap, nevens de vesting Domitz, aan de hartogen van Mekelenburg verviel. Behalven den bovengemelden Erik liet hy nog eenen zoon na, genaamt Albert, die nevens zynen oom Jan de hogeschole van Rostok stichtte, en zonder kinderen storf. *Messenii Scandia illustr. Magnus lib.* XXI. *Loccen. & Puffendorf Hist. Suec. Spener. Syllog. pag.* 711. *Imhof Not. Proc. Imp. lib.* IV. *cap.* 5. *Lindenberg Chron. Rostoch. lib.* II. *cap.* 11.

Aartshartogen van Oostenryk.

ALBERT de I. Zie onder de keizers.

ALBERT de II, aartshartog van Oostenryk, toegenaamt de *Wyze*, als ook *Contractus*, dewyl hy door het vergif, dat hem ingegeven was, geheel beroerd was geworden. Hy was een zoon van keizer Albert den I, en eerst tot den geestelyken staat ingewyd; maar dewyl zyn broeder gestorven was, trouwde hy, in 't jaar 1324, met Johanna, dochter en erfgename van den laatsten grave van Pfirt, waar by hy zeven kinderen teelde, als Rudolph den IV; Albert den III; Leopold den III; Frederik den III; Margareta, die eerst aan Mainhard, graaf van Tirol, maar naderhand aan Otto, markgraaf van Brandenburg, getrouwt is; Agneta, gemalin van Henrik den II, hartog van Jauer in Silesië: en Catharina, abdisse van St. Clara te Wenen. Albert oorloogde tegen Beyeren wegens Carinthië, en tegen de stadt Zurich. Hy bouwde de Stevenskerk te Wenen, gelyk zy tegenwoordig nog staat, verbeterde de hogeschole aldaar, bragt het Karthuizer klooster te Gemmingen, in Oostenryk, in staat, en storf, na het voltooijen van het zelve, aan een koorts te Wenen op den 20 July des jaars 1358, in 't zeventigste jaar van zynen ouderdom, en wierdt te Gemmingen by zyne gemalinne begraven. *Birken Ehrensp. lib.* III. *Roo. Gans.*

ALBERT de III, toegenaamt *cum trica*; *met de vlecht*, was een zoon van Albert den II. Hy beheerschte Stiermark en Oostenryk: doch moest het eerste, met een gedeelte van Carinthië en het Tarviser Mark, aan zynen broeder Leopold afstaan. Met Henrik van Schaumburg en de Bohemers heeft hy in 't jaar 1366 geoorloogt; ook heeft hy en zyn broeder met Karel den IV en het gehele Lutzelburgsche huis een wederzydsch verbondt van erffenisse gemaakt, doch waar van Hungarië uitgezondert was. In 't jaar 1365 heeft hy de hogeschole van Wenen in beter staat gebragt, en het lustslot Laxenburg gebouwt. Men houdt daar voor, dat hy een groot liefhebber van de wiskunde, en inzonderheit van de sterrekunst geweest is, waar in hem zyn natuurlyke zoon opvolgde, die ook voor den eersten hoogleeraar in de wiskunst te Wenen gehouden wordt. By zyne eerste gemalinne Elisabeth, dochter van keizer Karel den IV, hadt hy gene kinderen, maar by de twede, Beatrix, dochter van Frederik den IV, burggraaf van Neurenburg, teelde hy Albert den IV, als ook Anna, die aan Henrik, een hertog van Beyeren, trouwde. Hy storf den 18 Augustus in 't jaar 1395 aan een loop, die door eene al te grote beweging op de jagt zoude veroorzaakt zyn. *Cusp. Austria. Aventin. lib.* VIII. *Roo Ann. Birken Ehrensp. lib.* IV. *cap.* 1. *Megiseri Annales lib.* IX. *cap.* 28.

ALBERT de IV, *de Geduldige*, ook *mirabilia mundi* toegenaamt, was in alle kunsten, inzonderheit in de bouw-en schilderkunst, zeer ervaren; ook een groot liefhebber der geleerden en geestelyken. In 't jaar 1395 deet hy eene reize naar 't Heilige Landt. In 't jaar 1400 voltooide hy den Stevenstoorn te Wenen, waar aan over de zestig jaren gebouwt was. Hy storf te Neuburg den 25 Augustus des jaars 1404, in het 27 jaar zynes ouderdoms, daar hem Procopius, markgraaf van Moravië, welken hy met Sigismundus, koning van Hungarië, de stadt Znaym belegert hadt, door vergif liet ombrengen. *Cuspinian. Roo. Gans. Birken Ehrensp. lib.* IV. *cap.* 2.

ALBERT de V. Zie ALBERT de II, Roomsch keizer.

ALBERT de VI, *de Verquister* bygenaamt, zoon van hartog Ernest, en broeder van keizer Frederik den III, of den V, met wien hy gedurig in oorlog en tweedragt leefde; gelyk hy hem in 't jaar 1462 in den burg te Wenen belegerde, doch eindelyk door koning Georg van Bohemen genoodzaakt wierdt hem vry te laten, en den vrede met hem te sluiten, waar op hy door het ryk in den ban gedaan wierdt. Wanneer hy alles verquist hadt, heeft hy die van Wenen, onder voorwendzel, als of zy 't met den keizer hielden, van hunne goederen berooft. Hy storf schielyk den 2 December des jaars 1463, niet zonder vermoeden van vergif, in het 45 jaar van zynen ouderdom. Zyne gemalin was Machtilda, zuster van den Paltsgrave Frederik, en weduwe van graaf Lodewyk van Wurtenberg, met welke hy in 't jaar 1452 't byleger hieldt. Op hare aanmaninge heeft hy in 't jaar 1461 de hogeschole te Fryburg in Brisgau gesticht: doch geen kinderen by haar geteelt. *Roo. Cuspin. Birken Ehrensp. l.* V.

ALBERT de VII, aartshartog van Oostenryk, was een zusters zoon van keizer Maximiliaan den II, te Nieustadt in Oostenryk den 13 November des jaars 1559 geboren. Hy wierdt onder 't opzicht van den beroemden Busbeek opgevoed, en in 't jaar 1570 naar Spanje gezonden, alwaar hy zich zo wel gedroeg, dat de koning eene zonderlinge genegenheit voor hem hadde; en dewyl hy in den geestelyken staat was ingewyd, gaf de paus hem in 't jaar 1577 den kardinaalshoedt, en de koning in 't jaar 1594 het openstaande aartsbisdom van Toledo. In 't jaar 1584 wierdt hy onderkoning van Portugal, welke plaats hy tot het jaar 1595 bekleedde, wanneer de koning hem tot gouverneur van de Nederlanden benoemde; dewyl men meende, dat hy door de minzaamheit, die hy reets in Portugal hadt laten blyken, zich zeer aangenaam by de Nederlanders zoude maken. Hy verzocht en verkreeg ten eersten, terwyl hy nog in Spanje was, dat vele Nederlandsche schippers, die in de Spaansche havenen in beslag waren, nevens prins Philips van Oranje ontslagen wierden, en reisde daar op over Italië naar de Nederlanden. Op weg hadt hy een toeleg om de onlusten van de Ligue in Vrankryk te vermeerderen, dat hem niet gelukte. Op zyne aankomst te Brussel den 11 February des jaars 1596 bragt hy het krygsvolk byeen, nam Calais en Ardres, en nog in het zelve jaar Hulst in. In 't begin van 't jaar 1597 wierden de zynen by Turnhout van graaf Maurits lustig geslagen. Daarentegen overrompelden zy Amiens; doch de Franschen ontnamen hen het zelve wederom in 't zelve jaar, pogende de kardinaal te vergeefsch de stadt te ontzetten; waar mede de zomer verliep, en graaf Maurits ondertusschen gelegenheit kreeg om vele vaste plaatsen zonder eenig beletsel te bemachtigen. In 't jaar 1598 kreeg hy door den Vervinschen vrede ten opzichte van de Franschen de handen ruim; en met eenen wierdt het huwelyk tusschen hem en de Spaansche infante Isabelle gesloten, die alle de Nederlanden tot een huwelyksgoedt medekreeg, dewyl het Spaansche hof door dit middel de Nederlanders meende te winnen, die de regering van de Spanjaarden niet konden verdragen. Doch deze heerschappy van den aartshartog was alleen in schyn, dewyl het in 't vervolg bleek, dat alles nog door Spanje geregeert wierdt; en dat de afstandt ook zodanig geschikt was, dat men wel konde bespeuren, dat de Spanjaarden over-

al meester bleven. Men is van gedachten, dat de infante onvruchtbaar gemaakt was, op dat de Nederlanden zo veel te eerder wederom aan Spanje mogten keren. Albert wierdt te Brussel gehuldigt, en leide zynen geestelyken standt by onze lieve Vrouwe te Hal af, als ook het aartsbisdom van Toledo, waar van hy alleen 50000 dukaten aan inkomsten voor zich behieldt; en vertrok, nadat hy ondertusschen den kardinaal Andreas van Oostenryk tot regent hadt aangestelt, naar Spanje, om het huwelyk te voltrekken. Te Ferrare trouwde hy met de aartshartoginne Margareta, voor den koning van Spanje Philips den III, en geleidde de zelve naar Spanje, alwaar des konings byleger en het zyne den 13 April des jaars 1599 op eenen dag gehouden wierden. Wanneer deze twee getrouwden in de maandt van September des zelven jaars te Brussel aangekomen waren, en hunne hofhoudinge in staat gestelt hadden, gingen de krygsbedryven ook hunnen gang, wordende de aartshartog in 't jaar 1600 van prins Maurits by Nieupoort met groot verlies uit het veldt geslagen, daar hy zich zodanig bloot gestelt hadt, dat hy byna gevangen wierdt genomen. In het volgende jaar 1601 rukte hy voor Oostende, welke plaats die van Vlaanderen langen tydt een doren in den voet geweest was, en waar op in 't jaar 1595 reets een vergeessche torn gesschied was; waarom hy door die van Vlaanderen tot de belegering van de zelve sterk hedrongen wierdt; doch hy vondt aldaar zo veel te doen, dat deze belegering drie jaren, drie maanden en drie dagen duurde. De Hollanders hadden hier door middelerwyle elders de handen des te vryer, en namen, behalven andere plaatsen, inzonderheit Rhynberk, Grave en Sluis weg. Oostende gaf zich eindelek den 22 September des jaars 1604 over; en deze belegering kostte Albert en den Spanjaarden meer dan honderd duizend mannen en eenen onnoemelyken schat. De bezetting hadt gedurende de belegering zo vele affnydingen en nieuwe werken gemaakt, dat de stadt na de overgave veel eer een molshoop dan eene stadt gelyk was. Tot dus verre hadden de ondernemingen van den aartshartog de morrende en qualyk betaalde soldaten gestilt; doch hunne muitery borst eindelyk uit, zodat eenige duizenden zich te zamen voegden, eenige vaste plaatsen innamen, en van daar op 't platte landt stroopten; en wanneer men hen met geweldt dreigde, en hen voor schelmen verklaarde, voegden zy zich by prins Maurits, zodat Albert eindelyk genoodzaakt wierdt met hen een verdrag naar hunnen zin te maken; 't geen in 't jaar 1604 geschiedde. In het jaar 1605 viel 'er niets van belang voor, en in 't jaar 1606 quam Spinola met zulk eene grote macht uit Spanje naar de Nederlanden, dat de aartshartog zelfs daar over eeniger maten yverzuchtig wierdt. Doch behalven dat de Spanjaarden Grol en Rhynberk innamen, viel 'er niets zonderlings voor, dewyl het qualyk betaalde krygsvolk weder zeer misnoegt was. Toen begon men ook op aanhouding des aartshartogs van vrede te spreken, en wierdt na eene langdurige onderhandeling in den jare 1609, in April, de twaalfjarige stilstandt van wapenen gesloten; waar by Albert, benevens de Spanjaarden, de vereenigde Nederlanden voor een vryen staat erkenden. Hier op bragt de aartshartog zynen leeftydt in volkomen vrede door: want alhoewel 'er over verscheide artykelen van 't gemelde verdrag van stilstandt nog eenige twyffel ontstont, en de aartshartog zo wel als de Staten in de Guliksche zaken en de Duitsche onlusten eenig deel namen, wierdt de stilstandt in de Nederlanden nochtans getrouwelyk onderhouden. Doch de zelve geëindigt zynde, en de Staten, niet tegenstaande de aartshartog gaarne vrede zoude gemaakt hebben, daar in nochtans niet wilden bewilligen, rustte Albert zich sterk ten oorlog uit, maar storf, eer de zelve begon, zonder erfgenamen na te laten, te Brussel, op den 12 July des jaars 1621. Hy kreeg doorgaans den lof van een verstandig, waakzaam, goed en Godvruchtig regent geweest te zyn. Men vindt, dat hy eens naar de keizerlyke kroon gestaan heeft, en nog by 't leven van Rudolph den II, op 't aanraden van den vorst van Mansfeldt, door een zekeren kapitein, met name Moltzer, met den keurvorst van Brandenburg daar over willen handelen: doch die wilde zich daar toe niet inlaten. Derhalven geeft de ongenoemde opstelder van zyn leven, dat anderszins ook zeer qualyk geschreven is, valschelyk voor, dat hem de keizerlyke waardigheit van de keurvorsten twee malen is opgedragen: doch dat hy de zelve telkens heeft geweigert. *Van Meteren. Grotius Historien. Thuanus. Sleidanus Continuatus. Theatrum Europ. T. I. Miræus in elog. Alberti Birken Ehrensp. Histoire de l'Archiduc Albert. Memoires de Louise Juliane de Nassau.*

Keurvorsten van Mentz.

ALBERT de I, zoon van Ernest, keurvorst van Saxen, wierdt door den aartsbisschop van Mentz, Diderik van Ysenburg, opgevoed; en, wanneer hy storf, tot zynen navolger voorgeslagen, ook in zyn 18 jaar van het kapittel daar toe verkoren, en van Sixtus den IV bevestigt. Doch hy bekleedde deze waardigheit maar twee jaren, en storf in de grootste hope aan eene hete koorts op den 1 May des jaars 1484. *Bruschius de Episc. Mersæi Cratep. catal. Elect. Ecclesf. Chytr. l.* II. *Chron. Sax. p.* 50.

ALBERT de II, kardinaal-priester, keurvorst en aartsbisschop van Mentz en Maagdenburg, een zoon van Johannes, keurvorst van Brandenburg, en broeder van den keurvorst Joachim, was den 28 Juny des jaars 1490 geboren. Hy wierdt, nog jong zynde, den geestelyken staat ingewyd, en zich met de studie bezig gehouden hebbende, kreeg hy nog in zyne jonkheit een kanonikschap te Mentz en te Trier. In 't jaar 1513, den 31 Augustus, wierdt hy aartsbisschop van Maagdenburg, en administrateur van Halberstadt. In het volgende jaar, den 9 Maart, verkoos het Domkapittel van Mentz hem, na 't afsterven van Uriël van Gemmingen, tot aartsbisschop, onder voorwaarde, dat hy de onkosten moest dragen, alzo 'er binnen korten tydt drie aartsbisschoppen gestorven waren, en het kapittel daar door ten eenemale uitgeput was. Leo de X stont dit toe, alhoewel het tot dien tydt toe in Duitschlandt ongehoort was, dat iemandt twee aartsbisdommen te gelyk zoude bezitten. Doch dewyl Albert de 30000 dukaten, die 'er vereischt wierden, zo spoedig niet kon opbrengen, zo verschoten de Fuggers de zelve voor hem; en om deze wederom te voldoen, gaf paus Leo aan Albert vryheit, aflaten te mogen verkopen, waar op deze Johan Tetzel, en Dominikaner monnik, daar mede uitzondt, tegen den welken in 't jaar 1517 Marten Luther zich aankantte. Albert deet alles, wat hy konde, tegen Luther, waarom de paus hem zonder eenige voorsprake in 't jaar 1518 den 1 Augustus op den ryksdag te Augsburg door de kardinalen Cajetanus en Langius den kardinaalshoedt liet opzetten, en een gewyd zwaardt aan hem overgeven. In 't eerst kreeg hy den tytel van St. Chrysogonus, doch die naderhand met dien van St. Petrus ad Vincula verwisselt wierdt. Na de doodt van den keizer Maximiliaan wist hy met den keurvorst Frederik van Saxen zo veel uit te werken, dat Karel de V in zyne plaats verkoren wierdt. Wanneer de verschillen met Luther meer de overhandt namen, schreef Albert aan hem, en liet zich de bescherming van de Roomsch-Katholyke kerke zeer aangelegen zyn: doch moest eindelyk in het Maagdenburgsche en Halberstadsche de vrye oeffening van Godsdienst toestaan, die ook te Halle wierdt ingevoert. Hy was ongemeen tot vrede genegen, en liet 'er zich veel aangelegen zyn om de Protestanten wederom met de Roomsche kerke te vereenigen. Hy nam den Godsdienst naarstig waar, en hieldt veel van 't vereeren der H. overblyffelen, en van het sieraadt en de pracht der kerken; waarom hy dikwils plag te zeggen: *Dilexi decorem domus Dei.* Behalven dat was by zeer welsprekende, en een groot liefhebber der geleerdheit; waarom Erasmus van Rotterdam en Ulrich van Hutten veel werks maakten van zynen lof uit te meten. In 't jaar 1506 stichtte hy met zynen broeder Joachim de hogeschole te Frankfurt aan den Oder, en was ook voornemens, eene dergelyke te Halle op te rechten, waar toe hy reets in het jaar 1531 van paus Clemens den VII de voorrechten hadt verkregen; maar de onlusten, die 'er toen in Duitschlandt regeerden, verhinderden zulks. De Jesuiten, welker gezelschap toen opgerecht wierdt, heeft Albert in Duitschlandt eerst aangenomen en beschermt. Hy storf te Mentz den 24 September des jaars 1545. *Trithem. Hist. S. Maxim. Serrarii Hist. Mogunt. Bruschius de Archiepisc. & Episc. Germ. Mersæi Cratepolii Elect. ecclesf. Catal. Chytræi Chron. Sax. Manlii Hist. Invest. Cardin. dignit. Alberti Mogunt. collata &c. in Frehero. S.R.G. T.* II. *pag.* 397. *Neofanii catal. Episc. Halb. Aubery Hist. des Card. Mainbourg. Seckendorf Hist. Lutheran. Rentschens cedern-hayn p.* 868. *Cellar. inaug. acad. Frider.*

Hartogen van Beyeren.

ALBERT de I van Beyeren, graaf van Henegouwen, Hollandt, Zeelandt, enz, was de twede zoon van keizer Lodewyk van Beyeren, en van Margareta, eene dochter en erfgename van Willem den II, graaf van Henegouwen, een broeder van Willem den IV den onzinnigen, welke, als hy zyne moeder in 't jaar 1351 verjaagt hadde, razende wierdt, en een edelman van 't leven beroofde; waar op de onderdanen de regering aan dezen zynen broeder Albert als voogdt opdroegen: doch Willem te Quesnoi gevangen hielden, alwaar hy in 't jaar 1377 storf. Albert regeerde met groot beleidt en bescheidenheit, en beoorloogde de Vriezen verscheide malen. In 't jaar 1382 stichtte hy de ridderorde van St. Antonius, en storf in 't jaar 1404. Zyne eerste gemalin was Margareta, dochter van Lodewyk, hartog van Brieg in Silesië, by welke hy Willem, zynen navolger, teelde, en Margareta, die in 't jaar 1385 aan Jan den Onvertzaagden, graaf van Nevers, en naderhand hartog van Bourgondië, trouwde. Zyne twede gemalin was Margareta, dochter van hartog Adolph van Kleef, die hem Albert, hartog van Beyeren, teelde; Johannes, die zyn bisdom te Luik afstont, en met Elisabeth van Luxenburg trouwde; Catharina, gemalin van den hartog van Gelder: Anna, gemalin van den keizer Wenceslaus; en Johanna, getrouwt met Albert den IV, hartog van Oostenryk. *Grotius & Boxhorn. Hist. Holland. Chapeauville Annal. Pierre de S. Catharina in Tab.*

ALBERT de II, een zoon van Albert den I, dien hy by Margareta, uit het huis van Kleef, teelde. Hy hieldt zich op te Straubingen, en is in 't jaar 1399 gestorven. *Hund Stammbaum.*

ALBERT de III, toegenaamt *de Vrome*, een zoon van hartog Ernest, was in 't jaar 1396 geboren, en zyn navolger te Munchen in 't jaar 1438. Hy was een groot beminnaar der geleerden, en inzonderheit van den kardinaal Nic. Cusani. Na de doodt van keizer Albert den II wierdt hem de Boheemsche kroon door een aanzienlyk gezantschap opgedragen; doch hy wees de zelve met een grootmoedig antwoordt van de handt. Hy verdreef de Joden uit Munchen, en maakte eene kerk van hunne Synagoge, strafte de straatrovers scherpelyk, en storf in 't jaar 1460. In zyne jeugt wilde hy met een barbiers dochter trouwen: doch zyn vader liet haar in den Donau verdrinken. Naderhand trouwde hy met Elisabeth, dochter van graaf Eberhard van Wurtenburg, en na hare doodt met Anna, dochter van Erik, hartog van Brunswyk, by de welke hy Johannes, Sigismundus, Albert den IV, en Christoffel, benevens verscheide prinsessen, teelde. *Hund stammbaum. Spener. Sylloge.*

ALBERT de IV, of *de Wyze*, de derde zoon van Albert den Vromen van Munchen, was in 't jaar 1447 geboren. Uit krachte van des vaders uiterste wille kregen zyne twee oudste broeders, Jan en Sigismund, in 't jaar 1460 de regering in handen; doch hy moest met zyne jongste broeders, Christoffel en Wolfgang, met een vorstelyk onderhoudt te vrede zyn. Maar nadat Jan in 't jaar 1473 overleden was, en Sigismund het landt alleen kreeg, gaf hy het zelve in 't jaar 1475 goedwillig aan Albert over, die daar over met Christoffel zeer overhoop raakte; dewyl deze het vaderlyke tes-

testament toen zodanig wilde uitleggen, dat de regering ten eenemale van de twee oudste broeders moest gevoert worden, en dat hem by gevolg zulks nu ook toequam. Na velerhande onlusten kreeg Albert Christoffel gevangen; doch daar mede was het nog niet gedaan, dewyl de jongste broeder Wolfgang dit voor eene zaak van zware gevolgen voor hem aanmerkte, en met behulp van eenige bondgenoten zynen broeder zocht te verlosschen. Keizer Frederik de III holp hem, en vermaande Albert, zynen broeder te ontslaan, die zich daar op met hem verdroeg, dat hy hem Landsberg tot zyn verblyf en onderhoudt zoude inruimen. Doch dit duurde niet lang; want in den jare 1485 ontstont 'er een nieuwe twist tusschen de twee broeders, wanneer Christoffel de burgers van Landsberg met onmatige lasten zodanig bezwaarde, dat zy genoodzaakt wierden Albert deswegen te hulp te roepen. Hier op geraakten zy handgemeen, waar van de uitslag was, dat beide de broeders het geschil aan de uitsprake van eenige standen overgaven, die ten dien einde te Munchen vergadert waren: doch zy quamen alvorens met elkander overeen, en Albert beloofde aan Christoffel Schongau en Weilheim, in plaats van Landsberg, in te ruimen. Zo haast als Albert dit afgedaan hadde, overreedde hy de stadt Regensburg in 't jaar 1486, dat zy zich vrywillig aan hem onderwierp; 't geen keizer Frederik nochtans qualyk opnam. Doch de keizer wierdt nog gramsteuriger op Albert, wanneer hy in 't volgende jaar Cunigunde, des keizers dochter, die hy by zynen broeder, hartog Sigismund van Oostenryk, liet opvoeden, buiten des vaders kennisse, en met toestemminge van Sigismund, ten huwelyk nam, die, omdat hy geen erfgenaam hadt, Tirol tot een huwelyksgoedt aan haar medegaf; en alhoewel de Roomsche koning Maximiliaan alle moeite aanwendde om zynen vader te bevredigen, zo wilde de keizer zulks onder geen andere voorwaarde doen, dan dat Albert de stadt Regensburg weder in vryheit zou stellen. Albert dit niet willende doen, zo quamen alle die tot het Zwabische verbondt behoorden, waar toe Christoffel en Wolfgang ook overgingen, op 's keizers bevel op hem en zynen bondgenoot, den Paltsgraaf Rupert aan den Rhyn, af, en vielen Albert zodanig op het lyf, dat hy, om den vrede te verkrygen, de stadt Regensburg aan het ryk wederom moest afstaan, behoudens zyn vorige recht. Naauwlyks was hy van dezen oorlog ontslagen, of daar ontstont een nieuw verschil, dewyl 'er een gerucht liep, als of hartog George de Ryke van Landshut, zyn dochters gemaal, den Paltsgraaf aan den Rhyn, genaamt Rupert, tot zynen eenigen erfgenaam by uiterste wille hadt aangestelt; en alhoewel Albert aan George by zyn leven voorstellingen liet doen, om hem, met behulp van den keizer, van gedachten te doen veranderen, bleef hy nochtans by zyn voornemen, waar over na zyne doodt, dewyl elk een gedeelte begeerde, tusschen den Paltsgraaf en Albert, benevens des zelfs broeder Wolfgang, die een gelyk aandeel in deze erffenisse hadde, een oorlog ontstont. De keizer was wel aan de zyde van Albert, en deet Rupert in den ban: doch deze wist nochtans zo veel uit te werken, dat hy in 't jaar 1507 by verdrag het hedendaagsche hartogdom Nieuburg verkreeg; en Albert het overige, behalven 't gene Oostenryk, Wurtenberg, enz. daar van verkregen. Albert hadt nu dit met zynen broeder Wolfgang moeten delen: doch hy wist hem met weinig plaatsen af te zetten; en zy verdroegen te zamen, dat het recht van eerstgeboorte in het toekomende zou standt grypen, waar over wederzyds geschriften getekent wierden. Eindelyk storf Albert in 't jaar 1508, den 17 Maart, en liet na, by zyne gemalinne Cunigunde, Willem, zynen navolger; Lodewyk van Landshut; Ernest, bisschop van Saltsburg; Sibylla, gemalin van keurvorst Lodewyk den V van de Palts; Sabina, getrouwt met Ulrich van Wurtenberg, en Susanna, eerst gemalin van Casimir van Brandenburg, en naderhand van Otto Henrik van de Palts. *Adlzreiter P.* II. *l.* IX. *Germ. princ. l.* IV. *c.* 1.

ALBERT de V was den 1 Maart des jaars 1528 geboren, en erfde, na de doodt van zynen vader, Willem den IV, in 't jaar 1550 geheel Beyeren. Zyne regering gevielin den tydt, wanneer de verandering van den Godsdienst de overhandt hadt genomen; om 't welke te verhinderen hy geen beter middel wist, dan dat hy de Collegien der Jesuiten, die zyn vader in Beyeren hadt ingenomen, te Munchen, Ingoldstadt en Landshut oprechtte, en hun de onderwyzing der jeugt toevertrouwde; hoewel eenigen hem toeschryven, als of hy zelfs geen geringen lust tot den Protestantschen Godsdienst betoonde, dewyl hy aan zyne onderdanen het gebruik van 't H. Avondmaal onder de twee gedaantens toeliet. Doch alhoewel Albert aan het Concilie van Trente de misbruiken der geestelykheit voorstelde, en wat hy van het Avondmaal onder twee gedaantens hieldt, wilde hy zich tegen des zelfs uitsprake alleen niet aankanten, maar schafte het zelve in alle zyne landen weder af, waar mede de Beyersche adel ganschniet te vreden was; maar de vryheit van hun gewisse met den degen trachtte te verdedigen. Ten dien einde stont een groot gedeelte van den zelven tegen Albert op, en liet in zynen naam volk in Saxen en op andere plaatsen werven, waar van Albert in tyds bericht kreeg, en dit vuur in de assche zocht te smoren, dewyl hy beducht was, dat zyne geburen de handt daar in mogten steken. En om die reden geraakte hy in oorlog met graaf Joachim van Ortenburg, waar van de uitslag was, dat de graaf vryheit van Godsdienst behieldt, maar in persoon den hartog moest verbidden. Met het huis van Oostenryk heeft hy byzondere goede vriendschap gehouden, 't welke zulk een goed vertrouwen op hem stelde, dat Ferdinand in 't jaar 1556 en Maximiliaan de II in 't jaar 1567 wilden, dat hy op de ryksdagen te Augsburg in hunnen naam zoude voorzitten. Na 't afsterven van Ladislaus, graaf van Haag en Hohenswangau, als den laatsten van zyn geslacht, heeft hy in 't jaar 1567 deze heerschappyen, die voorhenen al aan hem verbonden waren, met des keizers toestemminge aan zyn huis gehecht. Eindelyk is omtrent hem nog aan te merken, dat zyne gezanten op het Concilie van Trente met de Venetiaanschen over den rang in verschil geraakten, en zyne protestatie dieswegens aldaar lieten aantekenen. Hy storf in 't jaar 1579, den 24 October, nadat hy by zyne gemalinne, eene dochter van keizer Ferdinand den I, genaamt Anna, geteelt hadt, (1) Karel, geboren in 't jaar 1547: doch die storf in 't jaar 1551; (2) Willem den V, die zynen vader in de regeringe opvolgde; (3) Ferdinand, den stamvader der graven van Wurtenberg; (4) Ernest, bisschop van Freyzingen, Hildesheym, Luik, en eindelyk keurvorst van Keulen; (5) Frederik, die in zyne jeugt storf; (6) Maria Maximiliana, en (7) Maria, de gemalin van hartog Karel van Oostenryk. *Adlzr. P.* II. *lib.* II. *Germ. princ. lib.* IV. *cap.* 1. *Spener Syllog. p.* 277. *Imhof Not. Proc. Hund Bayer. Stammbuch. Lunig Reichs-Arch. Cent.* II. *n.* 262.

ALBERT de VI, de jongste zoon van hartog Willem den V, en van Renata, eene dochter van hartog Franciscus van Lotharingen, wierdt den 3 April in 't jaar 1584 te Munchen geboren. Dewyl zyn vader, die in 't jaar 1626 storf, aan zynen oudsten zone Maximiliaan de regering nog by zyn leven overgaf, wierden hem eenige ampten, als by afdelinge, aangewezen. Hy hieldt zyn verblyf te Munchen in een deftig paleis, alwaar ook zyn vader na het afstaan van de regering zyn hof gehouden hadt. Hy trouwde in 't jaar 1612 met Machteld, dochter van George Lodewyk, landgraaf van Luchtenberg, die hem in 't jaar 1616, op den 24 July, Maria Renata, die den 19 February des jaars 1630 storf, ter werreldt bragt, op den 6 November des jaars 1618; hartog Johan Franciscus Karel, die nog by zyns vaders leven op den 23 April in 't jaar 1640 storf; in 't jaar 1620 Ferdinand Willem, domproost te Maagdenburg, in 't jaar 1630 overleden; den 8 October in 't jaar 1621 Maximiliaan Henrik, aartsbisschop en keurvorst van Keulen; en den 15 Augustus des jaars 1623 Albert Sigismund, bisschop van Regensburg en Freysingen. Wanneer keizer Ferdinand de II de huldiging te Augsburg ontfing, was hy 'er ook tegenwoordig; en wanneer de keurvorstelyke waardigheit in 't jaar 1623 op zynen oudsten broeder wierdt overgebragt, verkreeg hy het recht van opvolginge en de *Simultanea investitura.* Hy verloor den 22 May in 't jaar 1634 zyne gemalin, welke te Lauffen, in het aartssticht Saltsburg, storf, alwaar hy zich met haar wegens de pest, en den Zweedschen inval in het zelve jaar begeven hadt. In 't jaar 1635 was hy te Wenen by het twede byleger van den keurvorst, zynen broeder, met de oudste prinsesse van keizer Ferdinand den II; en wanneer het geslacht der graven van Luchtenburg met den landgrave Maximiliaan Adam uitstorf, verviel dit landgraafschap op hem en zyne zonen, dat hy echter op aannemelyke voorwaarden aan zynen oudsten broeder, den keurvorst, overliet. In 't jaar 1651 wierdt hy voogdt over de twee minderjarige kinderen van zynen overleden broeder, den keurvorst, benevens hunne moeder, de keurvorstinne, en te gelyk Administrateur van Beyeren, bestelde ook in die hoedanigheit in 't jaar 1653 den ryksdag van Regensburg, en holp in 't jaar 1654, door de afgezondene gezanten, te Augsburg Ferdinand den IV tot Roomsch koning verkiezen: doch anders liet hy het meeste bewindt, tot de meerderjarigheit van Ferdinand Maria, aan de keurvorstinne weduwe over. Hy was een man van een vroom en stil gemoedt, die de geestelykheit beminde, en zyn vermaak in het jagen zocht. Hy storf den 25 Juny in 't jaar 1666 te Munchen, na eene ziekte van eenige dagen. Zyn lighaam wierdt den volgenden 29 Juny naar oud-Oettingen gevoert, en aldaar by zyne gemalinne, na wiens doodt hy over de 32 jaren als weduwenaar geleeft heeft, begraven. *Aldzreiteri Annal. Theatr. Europ.*

KEURVORSTEN EN HARTOGEN VAN SAXEN, EN MARKGRAVEN VAN MEISSEN.

ALBERT de I, keurvorst en hartog van Saxen, een zoon van Bernard, die van keizer Frederik den I het keurvorstendom van Saxen (als Henrik de Leeuw in den ban gedaan wierdt) verkregen hadt, en een kleinzoon van Albert den Beer (*Ursus*). Hy liet zich op de bede van Volquinus, bisschop van Lyflandt, bewegen om in 't jaar 1223 een tocht tegen de ongelovigen derwaarts te doen. Hy geleidde ook keizer Frederik den II naar het Oosten, en holp de vyanden van den Christelyken naam by Pelusium wakker bestryden. In 't jaar 1260 woonde hy den slag tusschen koning Ottocarus van Bohemen en koning Bela van Hungarie by; maar storf in het zelve jaar. Zyne gemalin was Helena, dochter van Otto den I, hartog van Brunswyk en Lunenburg, waar by hy Johannes, den stamvader der hartogen van Saxen-Lauenburg, en Albert den II teelde. *Fabric. Elect. Sax. p.* 16. *& in Origin. Saxon. Bangius. Peckenstein. Brottuf Genealog. Anhalt. l.* IV. *c.* 2. *l.* V. *c.* 2. *Becmans Anhalt. Histor. P.* V.

ALBERT de II, een zoon van Albert den I, volgde zynen vader, en verkreeg in de deling opper-Saxen en Wittenberg, en daar benevens Palts-Saxen van zynen schoonvader, keizer Rudolph, in 't jaar 1288. Men zegt, dat hy vier keizerlyke verkiezingen, namentlyk die van Rudolph den I, Adolph, Albert den I, en Henrik den VII bygewoont heeft; hoewel zommigen voorgeven, dat hy by de kroninge van keizer Albert dood gedrongen wierdt; 't welk nochtans met den tydt van zyne doodt, gelyk die hy anderen gestelt wordt, niet overeenstemt. Voor 't overige, alhoewel hy een vredelievend vorst geweest is, geraakte hy nochtans met Gunther, aartsbisschop van Maagdenburg, overhoop, en wierdt benevens den markgrave Otto, dien hy te hulp riep, in 't jaar 1278 van den zelven geslagen. Men houdt het daar voor, dat hy tusschen de jaren van 1302 en 1308 gestorven is. (Brottuf zegt in 't jaar 1312.) Zyne gemalinne was Agnes, dochter van keizer Rudolph den I, waar by hy Rudolph teelde, die hem in de regeringe opvolgde, als ook Albert, die bisschop van Passau wierdt, en Wenceslaus. *Fabric. de Elect. Sax. p.* 16. *& in Origin. Sax. Peckenstein. Brottuf l.* IV. *c.* 3. *l.* V. *c.* 3. *Spangenb. Mansfeld. chron. Birkens Ehrensp. Becmans Anhalt. hist. P.* V.

AL-

ALBERT de III, een zoon van Wenceslaus, keurvorst van Saxen, wierdt in 't jaar 1420 van keizer Sigismund in de keurwaardigheit te Breslau bevestigt. By het aanvaarden van zyne regeringe vondt hy wegens de menigvuldige oorlogen eene ledige kas, zo dat hy naauwlyks vier dienaren by zich konde houden. Hy was een groot liefhebber van de jagt. Wanneer hy eens by nacht in een boerenhut moest wyken, die door het krachtig stoken in brandt geraakte, was hy daar over zo ontstelt, dat hy kort daarna, in 't jaar 1424, storf; wanneer hy maar drie jaren geregeert hadde. Hy liet gene kinderen na; en Erik de V, hartog van Saxen-Lauenburg, was de naaste om zyn opvolger te zyn; doch keizer Sigismund gaf Frederik, landgraaf van Thuringen en markgraaf van Meissen, den voorrang. Zyne gemalin was Offega, dochter van Koenraad, hartog van Oels in Silesië. *Fabric. de Elect. Sax. pag.* 19. *& in Origin. Saxon. Brottuf Geneal. Anhalt. lib.* IV. *cap.* 15. *Spangenberg. Bangius. Peckenstein. Spener in Syll. pag.* 775. *Becmans Anhalt. Hist. P.* V. *pag.* 47.

ALBERT de I, met den toenaam van *den Hovaardigen*, markgraaf van Meissen, was een zoon van Otto den Ryken, en van Hedwig, eene dochter van Albert, keurvorst van Brandenburg. Hy volgde op zynen vader in 't jaar 1189. Dewyl de vader het testament, waar in hy hem het meeste gedeelte van zyne landen maakte, op aanraden van zyne gemalinne, die den jongsten zoon het meeste toegedaân was, verandert hadt, en het zelve naderhandt aan zynen broeder toewees, nam hy den zelven gevangen, en zette hem vast op het kasteel Duben. Hy heeft ook naderhandt met gemelden zynen broeder veel werks gehad, ontnemende hem na zyns vaders doodt alles, op Weissenfels na, welke plaats hy ook belegerde. Diderik, die Albert alleen geen tegenstandt kon bieden, riep Herman, landgraaf van Thuringen, te hulp, met wiens dochter hy ook trouwde; waarom Albert, dewyl hy ten eersten te rug gedreven wierdt, van Weissenfels moest aftrekken, en wanneer de landgraaf Herman voor Leipzich gekomen was, met zynen broeder een verdrag maakte. Doch wanneer hy in 't volgende jaar bespeurde, dat de landgraaf elders werk hadt, belegerde hy Weissenfels, en begon Thuringen te plunderen; doch de landgraaf zocht hem aldaar op, en leverde hem tot zyn nadeel slag. Dewyl ook keizer Henrik de VI, aan wien zyn vader bevolen hadde, het onrecht, door Albert Otto aangedaan, te wreken, zich toen ook tegen hem scheen toe te rusten, poogde hy door het versterken van de steden Leipzich, Meissen en Camburg zich tegen den zelven in staat van tegenweer te stellen; maar storf in 't jaar 1195, op weg zynde, om zich van Freyberg naar Meissen te laten dragen. Men meent, dat een van zyne bedienden, dien de jaarboeken Hugold noemen, hem vergif heeft ingegeven, en van Henrik den VI daar toe zoude omgekocht zyn, omdat deze grote begeerte tot de Meisnische bergwerken hadt, of, gelyk anderen menen, tot onderhoudt van de ruste in het landt. Het dode lichaam stonk zodanig, dat men de doodgravers moest dwingen het zelve te begraven. By zyne gemalinne Sophia, eene dochter van Henrik Frederik van Bohemen, die 30 dagen daar na storf, heeft hy maar eene eenige dochter nagelaten. *Fabric. Orig. Sax. lib.* V. *Albin. Stambuch. Reusneri Stemma Witikind. Lairitz Hist. Palmwald. Pfeifferi res Lipsiens. l.* IV.

ALBERT de II, *de Onnatuurlyke* bygenaamt, een zoon van Henrik den Doorluchtigen, markgraaf van Meissen, verviel in zyne aanwassende jaren tot een ergerlyk leven, dewyl hy uit schandelyke liefde tegen zyn bywyf Cunegunde van Ysenberg zyne deugtzame gemalinne Margareta, dochter van keizer Frederik den II, trachtte van kant te helpen. Na hare doodt zocht hy Lodewyk, dien hy by deze byzit geteelt hadt, voor de echte prinsen, Federik en Diceman, den voorrang te geven, waar uit een openbare oorlog tusschen den vader en de zonen ontstont; en de vader door de zonen gevangen genomen wierdt, maar door bemiddeling van keizer Adolph wederom op vrye voeten gestelt; waar op hy Albert, markgraaf van Brandenburg, en Eberhard van Anhalt aan zyne zyde kreeg, en zyne zonen op nieuw beoorloogde, welke oorlog eindelyk in den jare 1290 by verdrag wierdt bygelegt: doch Albert, opdat hy zich aan zyne zonen mogt wreken, verkocht zyne landschappen aan den gemelden keizer Adolph; waar op deze het landt ook onder zyne heerschappy wilde brengen; doch zyn oogmerk niet konde bereiken. Albert van Oostenryk, die in plaats van Adolph verkoren wierdt, trachtte ook naar deze landen; doch al mede te vergeefsch. Cunegunde gestorven zynde, trouwde Albert met Adelheide, eene gravin van Castel, weduwe van den laatsten graaf van Arnshaug, die verdriet in den onnatuurlyken handel van haren gemaal begon te krygen, en zich mêt Frederik inliet, om Albert in zyne handen te leveren, waar door hy gedwongen wierdt naar Erffort in een klooster te wyken, alwaar hy in 't jaar 1315 ellendig storf. *Siffr. Presbyter ann.* 1275. 1292. *Albert. Argent. p.* 109. *Chron. Colmar. ann.* 1294. 1295. *Langius Chron. Citizens. ann.* 1294. *Garzo Bononiensis de factis Friderici. M. Fabricii Orig. dom. Saxon. lib.* VI. *Reusneri Stemma Witikind. Spangenbergs Mansf. Chron.* Zie Adolph, keizer.

ALBERT de III, *de Kloekmoedige*, en van Innocentius den VIII de rechterhandt des ryks genoemt, was de jongste zoon van keurvorst Frederik den II, en van Margareta van Oostenryk, in 't jaar 1443, den 27 July, geboren. In 't 12 jaar van zynen ouderdom wierdt hy nevens zynen oudsten broeder Ernest door Kuntz van Kauffungen uit het kasteel van Altenburg vervoert, en door een koolbrander wonderbaarlyk gered. In het 17 jaar van zynen ouderdom trouwde hy met Sidonia, dochter van koning Georg Podiebrad van Bohemen, waar van het byleger te Eger met grote plegtigheit gehouden wierdt. Na 't afsterven van zynen schoonvader wierdt hy van de voornaamste standen van Bohemen tot koning uitgeroepen. Hy ging met 5000 mannen naar Praag; maar dewyl de Bohemers ondertusschen van gedachten verandert waren, en eenigen het oog op den koning van Polen wierpen, zo waren zy gaarne van hartog Albert ontslagen geweest. Hy, verwittigt zynde, dat zy heimelyk naar hem zochten, om hem met de zynen van kant te helpen, hieldt zich als of hy zyne ruitery voor de stadt op de gewone wyze wilde oeffenen, en liet elk te paarde klimmen; doch op de monsterplaats gekomen zynde, gaf hy hun te kennen, dat hy schielyk wegens gewichtige zaken naar Meissen moest vertrekken, begaf zich daar op met hun op weg, en quam binnen 16 uuren aldaar aan. Hier op deet hy eene reize naar 't Heilige Landt. Op zyne te rugkomst bezag hy de bergwerken in Meissen, ging te Sneeberg in de zilvermyn van St. George, en deet op een groot stuk zilvers, dat 400 Centenaars woeg, zyn middagmaal. Hier op stont hy den aartsbisschop Ernest van Maagdenburg, den zoon van zynen broeder Ernest by, tegen de wederspannige stadt Halle, als ook tegen die van Halberstadt en Erffurt; verdreef den keurvorst van Keulen en Karel den Stouten, hartog van Burgondië, die de stadt Nuis belegert hadden; diende keizer Frederik den III in Hungarië; deelde met zynen broeder te Leipzich de landen, en kreeg het Meisnische deel; wierdt met het gulden vlies vereert; holp keizer Maximiliaan in Hungarië tegen koning Matthias; en kreeg zelfs by zyne vyanden den lof van een dapper krygsheldt. Doch inzonderheit betoonde hy zyne kloekmoedigheit in den Nederlandschen oorlog, dien hy voor keizer Maximiliaan voerde, alzo hy die genen, die zich tegen de nieuwe regeringe aankantten, tot gehoorzaamheit bragt; waarom hy tot beloninge voor zyne getrouwe diensten niet alleen met verpandinge van de hartogdommen Gulik, Kleve en Berg verzekering kreeg; maar ook voor de verschotene 300000 guldens wegens de krygsonkosten met het erfstadhouderschap van Vrieslandt beleent wierdt, het welk hy nochtans aan zynen zoon Henrik overliet, wanneer hy weder naar Meissen in zyne erflanden keerde. Naauwlyks aldaar aangekomen zynde, vernam hy, dat de Vriezen tegen den gemelden zynen zone waren opgestaan, hem gevangen genomen, en met eene schandelyke doodt gedreigt hadden. Derhalven wierdt hy genoodzaakt hem met eene aanzienlyke macht te hulp te komen. Het quam aldaar ook tot een gevecht, waar in vele onrustige hoofden sneuvelden, en prins Henrik daar door in vryheit gestelt wierdt. Doch als hartôg Albert de begonne belegering van de stadt Groningen met ernst wilde voortzetten, wierdt hy geschoten; en dewyl 'er eene hete koors by quam, liet hy zich naar Embden brengen, alwaar hy kort daar na, op den 12 December des jaars 1500, overleedt. Hy heeft by zyne gemalinne verscheide kinderen geteelt, en inzonderheit drie zonen nagelaten, als Georg, Henrik en Frederik, waar van op hunne plaatsen gesproken wordt. Van dezen Albert stamt de Albertynsche linie af, die tegenwoordig de keurlinie is, gelyk van zynen broeder Ernest de Ernestynsche linie. *Bojemus vita Alberti* III. *Fabricii Orig. Sax. Spangenb. Mansfeld. Chron. Thuan. lib.* II. *Birkens Ehrenspieg. Reusneri Stemma Witikind. Mulleri Annal. Sax.*

Keurvorsten en Markgraven van Brandenburg.

ALBERT de I, *de Beer*, (*Ursus*) ook *de Schone* bygenaamt, markgraaf van Soltwedel, graaf van Askanië, Wolpe en Bernburg, een zoon van Otto den Ryken van Soltwedel, wierdt in 't jaar 1106 geboren. In 't jaar 1126 stont hy keizer Lotharius by tegen de Bohemers, en wierdt van de zelven gevangen. In 't jaar 1133 verkreeg hy op nieuw de Lausnitz, die hy zich reets in 't jaar 1124, na de doodt van Vipertus, hadt aangematigt, en tot het jaar 1131 bezeten. In 't jaar 1137 wierdt het hartogdom van Saxen door keizer Koenraad den III Henrik den Stouten afgenomen, en aan Albert belooft, die ook Luneburg, Bremen en Bardewyk innam, en Holstein aan Henrik van Bardewide tot een leen gaf. Doch Henrik ontnam hem kort daar na 't geen hy ingenomen hadde: en daar op maakte men te Quedlinburg een verdrag, waar by Albert aan Henrik eindelyk Saxen gaarne afstont: dewyl het markgraafschap Brandenburg door de doodt, of 't verjagen van Henrik, uit het Stadische geslacht, in 't geheel ontruimt, en hem van Koenraad den III opgedragen wierdt; gelyk zyn vader Otto de Ryke zelfs een gedeelte daar van bezat. Na de doodt van Henrik den Stouten, die in 't jaar 1139 voorviel, gaf Koenraad de III hem andermaal het hartogdom van Saxen; doch de Saxen namen hem niet alleen niet aan, maar verjoegen hem uit der Mark, 't welke door Rudolph den II van Stade wederom wierdt ingenomen. Doch in het jaar 1142 wierdt 'er vrede gemaakt, en Albert in der Mark en het graafschap Anhalt bevestigt. In 't jaar 1147 woonde hy, nevens vele andere vorsten, den optocht tegen de Heidensche Slaven by. In 't jaar 1152 zoude hy van Frederik Barbarossa op den ryksdag te Merseburg met keur-Brandenburg beleent zyn, waar over echter nog getwist wordt. In 't jaar 1157 heeft hy de verovering van de stadt Brandenburg waarschynlyk mede bygewoont, van welken tydt af hy te Soltwedel zyn verblyf hieldt, waarom hy ook dikwils markgraaf van Soltwedel genoemt wordt. In het volgende jaar heeft hy eene reize naar 't Heilige Landt gedaan; en naderhand het ontvolkte landt door de oorlogen met de Slaven, en met Henrik den Leeuw, wederom met inwoners uit Hollandt, Zeelandt en Vlaanderen voorzien. Men gelooft ook, dat hy Landsberg, Frankfurt aan den Oder, Berlyn, Bernau, Bernburg, Bernwalde en Anhalt gebouwt en verbetert heeft. Zyn leven is dus vol van onrust en van oorlog geweest, inzonderheit met Henrik den Stouten, met Henrik den Leeuw, en met de Slaven, waarom hy ook dieswegens zynen toenaam met recht mag dragen. Hy storf eindelyk in 't jaar 1170, en wierdt te Brandenburg, of, gelyk anderen menen, te Ballenstet begraven. Van zyne nakomelingen wordt in het artykel van 't markgraafschap Brandenburg gesproken. *Sagitt. Hist. Marchiæ Soltwedelensis.*

ALBERT de II, zoon van keurvorst Otto den I, en broeder van Otto den II, geraakte met den zelven in groot verschil wegens

de vaderlyke landen, en wierdt van hem overwonnen en gevangen genomen; maar eindelyk weder los gelaten, en by uiterste wille, alzo Otto gene nakomelingschap hadt, tot opvolger in het keurvorstendom aangestelt. Hy leefde in grote vertrouwelykheit met keizer Frederik den II, onder wien hy zich tegen de Saracenen en Slaven kloekmoedig gedroeg. Hy heeft ook Rudolph, aartsbisschop van Maagdenburg, tot stilstandt gebragt, en Wolmerstadt tegen hem versterkt. Met Bogislaus en Casimir, hartogen van Pomeren, heeft hy ook geoorloogt, en Oderberg tegen hen versterkt. Zyne gemalin was Machtilde, dochter van Koenraad, een markgraaf in Lausnits, by welke hy, behalven verscheide prinsessen, Jan en Otto den III geteelt heeft. Hy storf in 't jaar 1221. *Brottufs Genealog. lib.* II. *cap.* 8. *Angeli Marck Chron. Reusn. Spener Sylloge.*

ALBERT de III, keurvorst van Brandenburg, was de beroemdste krygsheldt van zynen tydt, die wegens zyne dapperheit, welsprekendheit, sterkte en grootheit ook van de pauzen Paulus den II en Pius den II de Duitsche Achilles en Ulysses genoemt wierdt. Hy was te Tangermunde den 24 November des jaars 1414 geboren. Hy was de derde zoon van Frederik den I, die het keurmark van keizer Sigismund verkreeg. De eerste proefstukken van zyne dapperheit betoonde hy in keizerlyken dienst tegen de Bohemers en Polen, en gedroeg zich inzonderheit in 't jaar 1438 als Breslauwsch veldheer tegen de Polen zeer wel. In 't jaar 1442 heeft hy zich mede by het grote tournoispel bevonden, en onder alle de heren, die aldaar waren, alleen kunnen roemen, dat hy van niemandt van 't paardt was gestoten. Na zyns vaders doodt, in 't jaar 1440, viel hem, uit krachte van des zelfs testament, het burggraafschap beneden het gebergte toe, waar mede hy ook de vyanden, die aldaar waren, erfde. Hy holp in 't jaar 1444 hartog Lodewyk van Beyeren, dien zyn vader, Lodewyk met den Baardt, wilde onteeren wegens zyn huwelyk met de zuster van Albert, en trok met een sterk leger in Beyeren, holp den vader de meeste plaatsen, aan den Donau gelegen, afnemen, kreeg hem eindelyk zelfs gevangen, en gaf hem over aan zynen oom Henrik van Landshut, die daar voor de krygskosten, die 3200 florynen bedroegen, goed maakte. In 't jaar 1448 kocht hy de heerlykheit Braunek, Cregling, en Erlach van den grave van Hardek. Wanneer de Frankische vorsten na den oorlog der Hussiten over de ryksteden qualyk te spreken waren, dewyl de zelve weigerden hun aandeel tot den gemelden oorlog op te brengen, hadt Albert ook vele bezwaarnissen tegen Neurenberg; en wanneer deze geschillen in 't jaar 1449, door bemiddeling van eenige vorsten, te Bamberg niet afgedaan konden worden, borst het tot eenen oorlog uit, die tot verderf der wederzydsche landen twee jaren duurde. Hoe scherp het daar mede toeging, kan men daar uit afnemen, dat de markgraaf 17 werreldlyke vorsten, 15 bisschoppen, en byna den gehelen Frankischen adel op zyne zyde hadt, en de Neurenbergers alle de ryksteden en een gedeelte der Zwitsers op hunne zyde. Nadat de markgraaf acht veldslagen gewonnen, en een eenigen verloren hadt, wierdt 'er door eene keizerlyke commissie te Bamberg in 't jaar 1450 vrede gemaakt. In 't jaar 1460 wierdt hy in de onlusten van Ments mede ingewikkelt, en stont den nieuw aangestelden aartsbisschop Adolph van Nassau door paus Pius den II by, tegen den afgezetten Diderik van Isenburg, waar over hy met Lodewyk den Ryken, hartog van Beyeren, zynen ouden speelgenoot in zyne jonkheit, die 't met Diderik hieldt, ten eenemale overhoop raakte; zo dat deze hem vele steden en dorpen ontnam; en schoon 'er in 't zelve jaar vrede gemaakt wierdt, was de zelve toch niet bestendig, dewyl keizer Frederik de III in 't jaar 1461 de uitvoering van den ryksban tegen den zelven aan hem opdroeg; waar door hy den hartog wel grote schade toebragt, maar zelfs geen voordeel daar by behaalde; dewyl zyne landen niet alleen verwoest wierden, maar hy ook in een slag by Giengen te kort schoot, waar op ten eersten in 't jaar 1462 vrede gemaakt, en daar in wederzydsch het gewonne wederom gegeven wierdt. In 't jaar 1464 verkreeg hy, door de doodt van zynen broeder Jan den Alchimist, het vorstendom over 't gebergte, en in 't jaar 1470 liet zyn andere broeder Frederik de II wegens zynen ouderdom en onmacht aan hem het keur- en mark-Brandenburg over, waar door hy terstont met die van Pomeren in verschil geraakte. Hy verzocht en verkreeg van den keizer de uitvoering van het Soldinische verdrag met Frederik den II. Daar op behieldt, uit krachte van een vergelyk, te Prentzlau op den 3 Juny des jaars 1472 gemaakt, de keurvorst Albert alles, wat hy in Pomeren bezat, en gaf het overige aan den hartog te leen, en ontfing in alle landen de erfhuldiging; gelyk hartog Erik de II de hulde ook werkelyk deedt; doch als des zelfs broeder Wratislaus niet alleen weerbarstig wierdt, maar Bogislaus de X het voorbeeldt van zynen vader Erik den II niet wilde opvolgen, quam het wederom tot dadelykheit: doch de zaak wierdt in 't jaar 1474 eeniger maten bygelegt, en Margareta, de dochter van keurvorst Frederik den II, aan Bogislaus uitgetrouwt. In 't jaar 1473 heeft de keurvorst de erfvolging tusschen Saxen, Brandenburg en Hessen helpen sluiten. In het volgende jaar hadt hy het bevel over het ryksleger tegen hartog Karel van Bourgondië, die de stadt Nuis in het Keulsche gebiedt belegert hadt. Doch 't quam tot geen gevecht, dewyl de zaak gelukkig wierdt bygelegt. In 't jaar 1476 gaf hy aan zynen zone Jan de regeringe van het Mark over, en ging naar Franken; doch behieldt de keurvorstelyke waardigheit voor zich zelf, en stont zynen zoon in alle voorvallen met goeden raadt by. Eindelyk geraakte hy met den bisschop van Bamberg in verschil, en wierdt van den zelven in den ban gedaan, dien hy nochtans grootmoedig verachtte. Hy storf te Frankfurt aan den Main, wanneer Maximiliaan de I tot Roomsch koning verkoren wierdt, op den 11 Maart des jaars 1486. Van zyne nakomelingen wordt in 't artykel van BRANDENBURG gesproken. *Scriptores Brandenburg.*

ALBERT, kardinaal. Zie onder de keurvorsten van Ments.

ALBERT, markgraaf van Brandenburg en eerste hartog van Pruissen, zoon van den markgraaf Frederik, en kleinzoon van den keurvorst Albert Achilles, wierdt in 't jaar 1490, den 17 May, geboren, en in 't jaar 1510 tot grootmeester der Duitsche ridders in Pruissen verkoren. Hy quam in 't jaar 1512 met een kostelyk gevolg in Pruissen aan, weigerde aan Sigismund, koning van Polen, zyn moeders broeder, de gewone huldiging te doen, en liet den Polen uitdrukkelyk aanzeggen, dat hy, noch de broeders van zyne orde, genegen waren, de zelven voortaan voor hunne opperheren te erkennen. Van dien tydt af, tot het jaar 1519 toe, wierdt zonderling door den broeder en door de verwanten van Albert over een minnelyk verdrag gehandelt; en wanneer men daar toe niet konde geraken, reisde Albert naar Duitschlandt, quam in persoon te Berlyn, en gaf aan zynen oom, keurvorst Joachim den I, de vryheit, van de nieuwe Mark, die de ridders zo lang gehad hadden, weder naar zich te mogen nemen; doch zyne erflanden verpandde hy, stont ook voor eene tonne gouts aan de Zwaardridders in Lyflandt het oppergebiedt over deze orde af, en worf een leger van 14000 mannen, waar mede hy, in 't jaar 1520 den vyandt vry veel afbreuk deedt, Bronsberg, Stargard en Dirschau innam; doch Elbing en Dantzig te vergeefsch aantastte. Alzo de Polen te machtig waren, en Hollandt stormenderhandt, Brandenburg by verdrag, en Marienwerder door vrywillige overgave bemachtigt hadden, reisde hy dien zomer nog in persoon naar Thoren, by den koning, en begon van vrede te spreken; doch brak de onderhandeling zelfs af, zo haast hy van de Denen een onderstandt van 2500 mannen verkregen hadt. Met dit volk, en de 13000 mannen, die hy in 't jaar 1521 in Duitschlandt byeen verzamelt hadt, hoopte hy de souvereiniteit te zullen verkrygen. Maar dewyl de laatsten, behalven met den Poolschen zabel, inzonderheit ook met de voor hun ongewone koude te stryden hadden, zo wierdt 'er weinig uitgerecht, en Albert gedwongen, een stilstandt voor vier jaren aan te gaan. In dezen tydt, namentlyk in 't jaar 1522, reisde hy naar den ryksdag van Neurenburg, en zocht by alle de leden des ryks te vergeefsch onderstandt, dewyl Maximiliaan de I reets in den jare 1515 aan den koning van Polen belooft hadde, den grootmeester der orde niet tegen hen te zullen bystaan, en Karel de V ook aan hem hier over een verwyt gedaan hadt. De paus wilde ook niet anders dan minzame voorstellingen doen; en de standen van 't ryk hadden ook geen lust tot den oorlog, dewyl deze orde zich met Duitschlandt niet bemoeide dan als zy hulpe van noden hadt, en zich tot geen byzondere kreits begeven wilde, noch eenige rykslasten helpen dragen. Het eenige, dat Albert op den ryksdag kon uitrichten, was, dat men besloot, eene byeenkomst tot afdoeninge van 't verschil te Presburg in Hungarië te doen houden, dat echter niet werkstellig gemaakt wierdt. Te Breslau wierdt ook, door bemiddeling van den markgraaf George van Brandenburg, en den hartog Frederik van Liegnits, hoewel te vergeefsch, aan een bestendigen vrede gearbeid, dewyl de koning alles op den ouden voet wilde gestelt hebben. Doch echter deedt de koning en niet de grootmeester een voorslag, dat Albert het landt als een leen van Polen erflyk zoude bezitten, en zyne broeders en hunne nakomelingen de medebeleening zouden hebben. Na eenige beraadslagingen met de orde, de landen en steden, nam Albert dezen voorslag aan, reisde zelfs naar Crakau, en sloot in den jare 1525 een eeuwigen vrede, waar van de voornaamste voorwaarden deze waren: de grootmeester zoude het landt, dat tegenwoordig het Brandenburgsche Pruissen genoemt wordt, als een vorsten- of hartogdom van den koning van Polen te leen ontfangen, en daar mede niet alleen hy, en zyne mannelyke nakomelingen, maar ook zyne drie broeders, George, Casimir, en Jan, benevens, hunne mannelyke nakomelingen, beleent worden: doch wanneer de nakomelingschap dezer vier markgraven zoude uitgestorven zyn, zoude het leen wederom aan Polen vervallen. De nieuwe hartog zoude de eerste plaats in Polen naast den koning hebben; hy zoude niets van Pruissen verkopen, zonder het den koning een jaar van te voren aan te bieden; den koning met 100 paarden in den oorlog byspringen, van alle pausselyke, keizerlyke, en andere voorrechten afstaan, en de voorrechten, die met dit verdrag niet strydig waren, van de kroon Polen verwachten; en eindelyk zoude de koning, noch de hartog, zonder wederzydsche bewilliging, geen macht hebben, van nieuwe tollen, enz in Pruissen te mogen invoeren. De belening zelfs volgde den 10 April, waar by Albert den eedt afleide, dat hy de koningen en de kroon van Polen eeuwiglyk getrouw, onderdanig, gehuldigt, en gehoorzaam zoude zyn, gelyk een gehuldigt en beleent vreedsaam vorst betaamt. Hy kreeg tot zyn wapen een zwarten gekroonden adelaar, met de eerste letter van den naam Sigismund (S.) op den borst. Daar op veranderde Albert niet alleen van tytel en kleding van grootmeester in die van eenen hartog; maar ook van Godsdienst, en beleedt den Lutherschen, waar van hy reets in den jare 1522 te Neurenberg een begrip gekregen hadde, en trouwde ook in 't jaar 1527 met de Deensche prinsesse Dorothea. Door deze verandering haalde zich Albert verscheide vyanden op den hals; want hartog Erik van Brunswyk, toen bevelhebber te Memel, was niet wel te vreden, dat de regering des lands, waar toe hy voorhenen ook hope hadde, erffelyk was geworden, en wilde den hartog het inkomen van deze stadt door de wapenen betwisten; doch liet zich voor dien tydt met een zeker jaargeldt te vreden stellen, en ging naar Duitschlandt. In het jaar 1563 quam hy met 14000 mannen tegen hartog Albert af, die hem zo goed, als hy konde, met der haast tot aan de Weissel te gemoet trok. Nadat men nu aan wederzyden den tydt, dewyl het reets in den herfst was, zonder iets uit te rechten doorgebragt hadt, liepen de soldaten van Erik, die geen betaling ontfingen, onverrichter zake naar huis; en daar mede was deze oorlog geëindigt. De broeders der orde in Duitschlandt verkoren, in 't jaar 1526 te Mergentheim een nieuwen grootmeester, Walter van Cronberg; dien ook keizer Karel de V op den ryksdag te Augsburg

burg met de Duitsche ordensregalien, en het landt van Pruissen plegtelyk beleende. In dit zelve jaar vernietigde de keizer het verdrag van Albert met koning Sigismund, als tegen den paus, den keizer, het ryk, de Duitsche orde, en de gezamentlyke ridderschap van de Duitsche orde gemaakt zynde. In het jaar 1532 wierdt hartog Albert ten eenemale in den ban gedaan; en wanneer in het volgende jaar de standen en inwoners, het keizerlyke executoriaalschryven van de jaren 1535 en 1536, waarin zy van hunnen plichten gehoorzaamheit aan den hartog ontslagen wierden, geen gehoor gaven, wierden zy ook in den ban gedaan. Albert verdedigde zich daar mede, dat hy overal te vergeefs hulp gezocht hadt, het zyne daar by opgezet, en tegen de Polen te zwak zynde, zich zo goed, als hy konde, met dezelven verdragen hadt. Maar koning Sigismund liet den keizer en het ryk door zyne gezanten voordragen, dat Pruissen van dien tydt af, dat het den Christelyken Godsdienst hadt aangenomen, tot Polen behoort, en niet met het ryk te doen hadde gehad, buiten 't gene de grootmeesters tegen recht en reden zich daar in aangematigt hadden. Keizer Maximiliaan hadt zulks erkent, en den koning Sigismund verzekert, dat hy de ridders nooit tegen hem zoude bystaan. En eindelyk, dat al wie zich iets tegen Albert, zyne onderdanen en zusters zoon wilde aanmatigen, met hem, den koning van Polen, te doen zoude hebben. Doch 't was het beste voor onzen hartog, dat de keizer verre van hem af was, en zyne handen zelfs overal vol werks hadt, zo dat hy, niettegenstaande hy in den ban gedaan was, gerust leefde, en de verandering in den Godsdienst onverhinderd doorzette, dewyl de koning Sigismund zich daar mede in genen dele wilde bemoejen. Hy voerde aldus in het jaar 1530 de Augsburgsche Confessie in, schafte de bisdommen en kloosters af, en stichtte daar voor te Koningsbergen een queekschool in den jare 1541, en drie jaren daarna eene hogeschole; leide ook aldaar eene schone bibliotheek aan; en Erasmus Reinholdus maakte door zyn onderstandt de zo genaamde *Tabulæ Prutenicæ*. In zynen ouderdom veroorzaakte de hartog zyne onderdanen veel verdriets. Paulus Scalichius, eerste staatsbedienaar van den hartog, en Johan Funke, zyn hofprediker en raadt, waar van in byzondere artykelen gehandelt wordt, waren de voornaamsten, die aan den hartog veel verderffelyke gedachten inboezemden, om de oude en getrouwe raden te verstoten, en zulken in 't spel te brengen, welker eenigste oogmerk was, om in troebel water te mogen visschen. Zy overreedden den hartog, zyn testament, door den koning van Polen bekrachtigt, door een nieuw te herroepen, en daar in zakente beveelen, die den lande nadelig zouden zyn; het volk zware schattingen op te leggen, en die met geweldt in te vorderen, waar van de uitvoerders het meeste voordeel zouden trekken. De verschillen van Osiander hadden hier ook een groot deel in, dewyl Scalichius en Funke den overleden Osiander aankleefden, tegen den welken D. Morlinus en zyn aanhang ongemeen verbittert waren. Kortom, men deedt wel haast klachten aan het Poolsche hof, en het zelve stelde eene commissie aan, de welke in 't jaar 1566 een besluit afkondigde van dezen inhoudt; dat Scalichius, die zich ten eersten onder voorwendsel van eenig gezantschap uit den weg gemaakt hadt, in den ban gedaan, en de giften, aan hem geschied, voor nietig verklaart zouden worden. De oude raden zouden weder aangestelt, en de nieuwen afgezet, en het landt met gene nieuwe schattingen bezwaart mogen worden; de hartog zoude zyn laatste testament vernietigen, en het eerste doen standt grypen; de erfvolging van het hartogdom Pruissen, dat hy den keurvorsten van Brandenburg toegedacht hadde, zoude nietig en van gener waarde zyn, enz. Tegen Johan Funke, Matthias Horst en Johan Snellen wierdt een scherp onderzoek bevolen, en zy eindelyk, alle drie, op den 28 October, op de Kneiphoofsche markt, onthooft. De oude hartog moest hier omtrent veel toestaan, dat hy niet konde keeren, en stortte inzonderheit over de doodt van Funke bittere tranen. Hy was reets in den jare 1563 door den onverwachten inval van den hartog Erik zo verschrikt, dat hy eenigzins beroert wierdt, en naderhandt zyne krachten sterk verminderden. Wanneer de gemelde onlusten daar by quamen, was het geen wonder, dat zyn hoge ouderdom van geen langer duur konde zyn; gelyk hy dan ook in 't jaar 1568, den 20 Maart, op den zelven dag met zyne twede gemalinne Anna Maria, uit den huize van Brunswyk, storf. *Script. Prussici & Brandenburg. Sigismundi lehen-brief in Lunigs Reichs-Archiv P. spec. cap.* 4. *fol.* 3. *n.* 21. *ib. n.* 22.

ALBERT FREDERIK, hartog van Pruissen, eenzoon van den voorgaanden, was den 29 April des jaars 1553 geboren, en wierdt benevens zyne oomen, George Frederik van Anspach, en Joachim den II, keurvorst, van den koning van Polen Sigismund in 't jaar 1569 te Lublin met het hartogdom Pruissen beleent. Hy verviel in 't jaar 1573 in eene grote zwaarmoedigheit, ten tyde als de prinses Maria Eleonora van Gulik en Kleef hem tot eene bruidt wierdt toegebragt; waarom haar vader, hartog Wilhem, zich 10 dagen met haar te Franfkurt aan de Oder moest ophouden. Wanneer de prinses evenwel tot hem genegen bleef, wierdt het byleger te Koningsbergen den 7 February in 't jaar 1573 gehouden. Maar dewyl zyne zwakheit aanhieldt, wierdt de regering aan den markgraaf George Frederik, en na zyne doodt, in 't jaar 1603, aan den keurvorst Joachim Frederik, doch eindelyk in 't jaar 1618 aan den keurvorst Johan Sigismund opgedragen, die ook het hartogdom van Pruissen aan de keurlinie bragt. Albert Frederik storf in 't jaar 1618, den 8 Augustus. Van zyne nakomelingen zie het artykel van BRANDENBURG. *Scriptores Brandenb. & Pruss. Thuan. Hartknoch Preuss. Chron. P.* II. *cap.* 2. *Rentschens cedern-hayn pag.* 864.

ALBERT de IV, dien zommigen *Alcibiades* of den *oorlogsheldt* noemen, was een zoon van den markgraaf Casimir van Culmbach, en van de Beyersche prinsesse Suzanna, die hem den 28 Maart des jaars 1522 ter werreldt bragt. Na zyns vaders overlyden wierdt hy onder de voogdye van zynen oom, den markgraaf George, opgevoedt, tot dat hem in 't jaar 1541 het vorstendom over het gebergte wierdt ingeruimt. In 't jaar 1544 droeg hy zich in den oorlog tegen Vrankryk dapper; en in 't jaar 1547 wierdt hy van den keizer, op wiens zyde hy tegen de Protestantsche vorsten was, tot bystandt van den hartog Maurits van Saxen gezonden; doch hy wierdt te Rochlits geslagen van hartog Ernst van Brunswyk, gevangen genomen, en naar Gotha in bewaringe gebragt. Ondertusschen wierdt zyn landt van den keurvorst Johan Frederik van Saxen aangetast, en de stadt Hof weggenomen; doch na den slag van Mulberg is hy, uit krachte van het verdrag, met den keurvorst in 't leger voor Wittenberg gesloten, wederom op vrye voeten gestelt. In 't jaar 1550 heeft hy zich met den keurvorst Maurits van Saxen, den keurvorst Joachim van Brandenburg, en den hartog Henrik van Brunswyk vereenigt, en Maagdenburg helpen belegeren; is ook in 't jaar 1552 mede in het verbondt tegen den keizer getreden, wegens de bevryding van den landgraaf van Hessen, en heeft, dewyl de keurvorst Maurits tegen Tirol gegaan was, den oorlog in Franken en Zwaben gevoert; doch zodanig, dat hy veel meer tot zyn eigen voordeel dan ten nutte van de gemene zake scheen te oorlogen, dewyl hy verscheide steden aantastte, die voorhenen reets met de bondgenoten overeengekomen waren. Naderhandt wilde hy ook in den vrede van Passau niet begrepen zyn, smaalde op den keurvorst Maurits, bleef met Vrankryk verbonden, en zette de vyandelykheden voort. In dezen oorlog heeft Albert zeer vaardig byna geheel Duitschlandt doorgelopen, vele steden in Zwaben ingenomen en gebrandschat, inzonderheit Neurenberg in 't jaar 1552 zes weken lang belegert, en het zelve eene grote somme gelds afgeperst. De bisschoppen van Bamberg en Wurtsburg heeft hy ook den oorlog aangekondigt, zo dat zy genoodzaakt wierden hem den vrede af te bidden, en, met belofte van eenige tonnen gouts, twintig ampten met alle hunne onderhorigheden af te staan: zo dat hy meer dan tien tonnen gouts aan vyandelyke brandschatting binnen zes weken tyds by malkander verzamelde; door welke gelukkige voortgangen zyn leger dagelyks aangroeide. Hy ging daar op naar Ments, verovерde het zelve, en joeg den aartsbisschop zo wel als de bisschoppen van Worms en Spiers uit den lande. Naderhandt nam hy Trier in, en trok in 't hartogdom Luxenburg, en van daar in Lotharingen, alwaar keizer Karel Mets belegerde, aan wiens zyde hy wederom overging, vrede met hem makende, waarom de hartog van Aumale hem slag leverde; doch waar in hy zelfs gevangen, en in Franken op de vesting Blassenburg gebragt wierdt. De keizer hadt voor en na dezen slag de verbonden van Albert met de bisschoppen plegtig bevestigt; maar als het kamergericht de zelve nochtans nietig verklaarde, zo quam het in den jare 1553 wederom tot een nieuwen oorlog, waar in zy ook te kort schoten. Doch dewyl geheel Duitschlandt met de handelingen van Albert niet te vreden was, zo vereenigden zich keurvorst Maurits van Saxen, hartog Henrik van Brunswyk, nevens de aartsbisschoppen en bisschoppen van Ments, Trier, Bamberg en Wurtsburg, als mede de stadt Neurenberg, tegen hem; waarom Albert in 't Neurenbergsche de vyandelyke ruitery sloeg, het sticht Halberstadt brandschatte, en de Brunswyksche landen innam. Hier door quam het den 9 July des jaars 1553 by Sivershuizen tot een hoofdtreffen, waar in Albert het veldt wel moest ruimen, maar de keurvorst Maurits dodelyk gequetst wierdt, zo dat hy kort daar na storf, als ook twee jonge hartogen van Brunswyk, een hartog van Lunenburg, veertien graven, en drie honderd edelluiden, die alle op de plaats dood bleven. De hartog van Brunswyk zette den oorlog voort, en leverde den tweden slag by Brunswyk, dien hy ook won. Ondertusschen namen de vyanden van Albert zodanig de overhandt, dat, terwyl hy Zwynfort te vergeefsch trachtte te ontzetten, men zyn landt wegnam, zo dat hy zich naar Lotharingen, en van daar naar Vrankryk moest begeeven. Hy wierdt van 't kamergericht in den ban gedaan; en wanneer hy onder het keizerlyk vrygeleide naar Regensburg wilde gaan, om den vrede met zyne vyanden te maken, storf hy onderwegen te Pfortsheim by zynen zwager, den markgraaf Karel van Baden, op den 8 January des jaars 1557 zonder erfgenamen. Hy was een vorst, wiens uiterlyke deugden met vele gebreken vermengt waren. Aan dapperheit en bequaamheit in den oorlog ontbrak het hem niet; doch hy was wreed, onrechtvaardig, woest, veranderlyk, wilde alles door de wapenen beslechten, en niets anders dan het recht van den degen horen. Tot de dronkenschap zegt men dat hy ook zeer genegen was, waar door hy tot vele wreedheden vervoert wierdt. *Sleidan. lib.* XVIII *tot* XXV. *Thuan. lib.* IV. X. XIX. *Hortleder van dem Teutschen kriege lib.* VI. *cap.* 28. 30. *Winteri Hist. pugnæ inter Maur. & Albert. ap. Schardium Tom.* II. *pag.* 560. *Scriptores Brandenb. Die Kaizerlichen achts-erklärungen und executoriales in Lunigs R. archiv part. spec. contin.* II. *cap.* 4. *f.* 3. *n.* 12. *sq.*

ALBERT de V. toegenaamt *de Vrome*, een zoon van den markgraaf Joachim Ernst van Anspach, en van Sophia, eene dochter van graaf Johannes George van Solms-Laubach, was te Onoltsbach den 16 September in 't jaar 1620 geboren. Dewyl zyn vader reets in 't jaar 1625 storf, zo nam de moeder middelerwyl de regering waar, en liet hem onder het opzicht van Johannes Limneus naar Vrankryk en andere plaatsen reizen. Gedurende zyne minderjarigheit is hem in 't jaar 1629 de stadt Kitzingen door den bisschop van Wurtsburg ontnomen, waar van op zyn plaats. In 't jaar 1631 moest Wiltsburg aan de keizerschen ingeruimt worden, die het tot den Westphaalschen vrede behielden. Naderhandt heeft hy deze vesting wederom laten opbouwen, en in beter standt brengen. In 't gemelde jaar 1631 wierden de keizerschen ook te Anspach ingelaten, alwaar zy het voorname tuighuis beroofden, doch voor 't overige de stadt verschoonden, die in 't jaar 1634 wel geplundert, maar gedurende den ganschen oorlog niet verbrand wierdt. In 't jaar 1639 vaarde hy de regering zelfs aan, die hy loflyk voerde, alzo hy een vroom en verstandig vorst was, die ook nooit een

vloek

vloek uit zynen mondt liet horen. Na 't overlyden van zyne twede gemalinne reisde hy naar Italië; en nadat hy in 't jaar 1665, op den 11 Maart, gelukkig te rug gekeert was, storf hy den 22 October des jaars 1667 aan de kinderpokjes. Van zyne nakomelingen zie het Anspachsche geslacht. *Script. Brandenb.*

ALBERT, toegenaamt *de Schone*, een zoon van Frederik den IV, burggraaf van Neurenberg, en van Margareta, eene hartogin uit Carinthië, heeft met zynen oudsten broeder Jan, na de doodt van hunnen broeder Koenraad, in de ongedeelde heerschappy zeer vreedzaam gezeten, en het landt door zyne goede regering zeer veel verbetert. By keizer Lodewyk van Beyeren was hy in grote achting, en wierdt na zyne doodt van eenige vorsten, inzonderheit van den koning Lodewyk van Hungarië, tot het keizerryk aangeprezen, 't geen hy echter aan den koning van Bohemen, Karel den IV, overliet. Wegens zyne schone gedaante was de jonge weduwe van graaf Otto van Orlemunde zodanig op hem verlieft, dat zy beide hare kinderen deswegen ombragt, waarom zy tot eene eeuwige gevangenis op het hof veroordeelt wierdt. Albert storf den 3 April des jaars 1361, en liet van zyne gemalinne Sophia, gravin van Henneberg, twee dochters na; als Margareta, die aan den landgraaf Balthazar van Thuringen, en Anna, die aan den hartog Zwantibor van Pomeren trouwde. *Rentsch. Cedern-hayn pag.* 317.

Hartogen van Brunswyk.

ALBERT, toegenaamt *de Grote*, als ook *de Leeuw*, hartog van Brunswyk en Lunenburg, een zoon van hartog Otto, nam na de doodt van zynen vader eerst de regering alleen waar; maar verdeelde naderhand de zelve. In 't jaar 1252 (Bunting zegt 1260) toog hy den koning Ottocarus van Bohemen tegen den koning Bela van Hungarië te hulp, en wierdt wegens zyne betoonde dapperheit in het gevecht tot ridder geslagen. Op zyne te rugkomst bouwde hy Harburg en Ottersburg, die zyn vader belooft hadt niet weder te zullen opbouwen, wederom op, en gaf daar door aanleiding tot nieuwe geschillen met het sticht Bremen. In 't jaar 1255 overviel hy de edele heren van Wolffenbuttel, wierp hun kasteel tot den grondt toe neder, en ontnam ook den bisschop Henrik van Hildesheim, die zich in deze zake mengde, Sarstatt, Rhede en Rosendaal. Hy zoude ook toen de stadt Peine, doch niet het kasteel van den zelven graaf, die het met den bisschip hieldt, ingenomen, en ook de vesting Herlingsberg verovert, en aan zyn huis gebragt hebben. In 't jaar 1256 begonnen de Asseburgsche bewegingen. Die van Asseburg hadden, onder andere beledigingen, in hun wapen, dat uit een wolf bestont, den Brunswykschen leeuw geschildert, dien de wolf by de ooren hadt. Hier door wierdt de hartog gaande gemaakt, en belegerde hun kasteel, waar van die familie nog den naam draagt. Maar alzo het zelve op eene grote hoogte lag, duurde de belegering drie jaren lang. Ondertusschen viel Gerard, aartsbisschop van Ments, op 't aanraden van graaf Diderik van Eberstein, en met den zelven onverwacht in het landt van Gottingen, overheerden het zelve met roven en branden, en bragten een groten buit daar af, zonder dat de landvoogdt Willike van Kerstlingeroda, die het volk opontboodt, hen konde achterhalen. Deze wreekte zich deswegen op de bisschoppelyke dorpen, stroopte tot aan de Erffortsche grenzen, en keerde met een ryken buit naar huis. De aartsbisschop en de graaf zetten hem zo ongelukkig na, dat zy onverwacht van den landvoogdt overvallen en gevangen genomen wierden, en by den hartog in het leger voor Asseburg gebragt. De aartsbisschop moest een geheel jaar te Brunswyk gevangen zitten, en zich met het ampt Giselwerder en 10000 marken zilvers vrykopen, welke somme de Engelsche hartog Richard zoude betaalt hebben, om door bevordering van den aartsbisschop des te eerder tot de keizerlyke kroon te geraken. Maar de graaf van Eberstein wierdt als een verraderlyk vasal by de benen aan de galg opgehangen, waar aan hy eerst op den derden dag storf. Daar op wierdt Albert ook in de Thuringsche onlusten ingewikkelt, dewyl hy voor zynen zwager, den landgraaf Henrik van Hessen, en zyne moeder, de Brabantsche Sophia, Thuringen wilde innemen, en de Meisners daar uit verdryven, gelyk hy ook in 't jaar 1259 de stadt Kreutsberg innam, doch het slot niet konde bemachtigen, en het kasteel Klemme by Eisenach bouwde. In dit jaar hadt hy ook met Wittekind, bisschop van Minden, verschil, die van den abt Henrik van Fulda de stadt Hamelen gekocht hadt: maar dewyl de burgers en de graaf van Eberstein, die de voogdy bezeten hadt, zo weinig als hartog Albert, aan wien de stadt zich op nieuw hadt overgegeven, daar mede te vrede waren, borst het tot eenen oorlog uit; door den welken het landt wederzyds ongemeen verwoest, doch de hartog in eenen slag overwonnen wierdt; maar de stadt heeft hy behouden, en hare voorrechten bevestigt. In 't zelve jaar stont hy ook de stadt Lubek tegen graaf Jan van Holstein en Schauenburg by. In 't jaar 1260 wilde hy met den bisschop Jan van Hildesheim Peine innemen; maar de graaf verschool zich achter den bisschop, en beloofde het sticht Hildesheim, als een oud heer en zonder erfgenamen, de erfvolging. Deze overreedde alzo den hartog Albert met verdichte voorstellingen, dat hy aftrok. Nadat het bedrog ontdekt was, zoude het slecht met den bisschop afgelopen hebben, zo hy in 't jaar 1261 niet gestorven was. Het kapittel oordeelde het van zyn belang te zyn, Otto, den broeder van hartog Albert, tot bisschop te verkiezen, en verkreeg daar door zo veel, dat hy beloofde, dat, zo lang zyn broeder bisschop was, Peine tot het bisdom zoude behoren, maar naderhand weder aan hem en zyne erfgenamen vervallen. Hartog Albert verkreeg hier op ook gelegenheit, om zyne goede hoedanigheden in Denemarken te doen zien. De weduwe van koning Christoffel, Margareta, stelde hem tot voogdt aan over haren zone, Erik Glipping genaamt; weshalven hy niet alleen in 't jaar 1262 de moeder en den zoon uit de gevangenisse van hartog Erik van Sleeswyk verloste, maar ook met hen naar Denemarken ging, en door zyne kloeke en dappere daden, die tot ruste van het ryk veel voordeel toebragten, in zulk eene achting by de koninginne geraakte, dat zy hem niet alleen tot landvoogdt van eenige provincien aanstelde, maar ook, dewyl hy weduwenaar was, aan hem te kennen gaf, dat zy genegen was, zo hy in Denemarken wilde blyven, in een nader verbindtenis met hem te willen treden. Doch hy toog naar huis, hieldt een tournoispel te Lunenburg, en verbondt zich by deze gelegenheit met vele vorsten en heren tot een tweden tocht in Thuringen, ten voordele van zynen zwager Henrik, landgraaf van Hessen, tegen de Meisners; welke tocht voor onzen hartog ongelukkig afliep: want nadat hy een geruimen tydt quaad huis in Thuringen en Meissen gehouden hadde, rustte Rudolph van Vargel, baanderheer en schenker van het landgraafschap van Thuringen, zich toe, bragt veel volks te zamen, en overviel op den 28 October des jaars 1263 den hartog by Wettin, of Besenstet, aan de Elster, met dat gevolg, dat de hartog zelfs gequetst en gevankelyk naar Merseburg gebragt wierdt, in welke gevangenisse hy anderhalf jaar gehouden wierdt, en verscheide steden en kastelen en 8000 marken zilvers, die zyn broeder Jan byeenbragt, voor zyne vryheit moest geven. De afgestane plaatsen waren voornamentlyk, Eschwege, Witzenhausen, Forstenstein, Arnstein, Bisschopstein, Wanfriede, Altendorff, Ziegenberg en Sontra. Deze wierden van den markgraaf Henrik van Meissen aan den landgraaf Henrik van Hessen overgegeven, waar tegen hy van alle eischen op Thuringen afstont. In 't jaar 1265 trok hy met markgraaf Otto van Brandenburg en landgraaf Albert van Thuringen, om de Duitsche ridders te helpen tegen de ongelovige Pruissen, en verkreeg door zyne kloekmoedigheit een zonderlingen roem. In 't jaar 1266 verkreeg hy voor de stadt Hamburg van koning Henrik den III van Engelandt het voorrecht, dat zy hare comptoiren door geheel Engelandt mogt houden. In 't jaar 1269 tradt hy mede in 't verbondt met eenige Saxische vorsten te Quedlinburg, tot vaststelling van den landvrede. Uit krachte van dit verbondt wierdt hem de executie opgedragen tegen graaf Guntzel van Zwerin, die van eenige knevelaryen, aan kooplieden gepleegt, beschuldigt wierdt. Hy verdreef den zelven uit zyn landt over de Elve, en hechtte het zelve toen aan het hartogdom van Lunenburg. In dit jaar deelde hartog Albert met zynen broeder Jan het landt, dat zy tot dien tydt toe in gemeenschap hadden bezeten, zo dat hy het Brunswyksche en het Gottingsche, maar hartog Jan het Lunenburgsche, zo als het zich toen tot Hanover toe strekte, behieldt. In 't jaar 1270 ontnam hy die van Gruben hun kasteel Grubenhagen, en woonde naderhand op het zelve. Wanneer graaf Bernard te Dassel in 't jaar 1272 zyne stadt Einbek, volgens haar voorgeven, te veel drukte, klaagde zy daar over aan onzen hartog, die haar in zyne bescherminge nam, van welken tydt af zy standvastig by het huis van Brunswyk gebleven is. In 't jaar 1278 stont hy den markgraaf Otto van Brandenburg tegen den aartsbisschop van Maagdenburg by, en geraakte daar door met zynen broeder, den bisschop Otto van Hildesheim, overhoop, die het met Maagdenburg hieldt. Doch hy storf nog in dit jaar, op den 4 July. Hartog Albert kon nochtans, gelyk hy bedongen hadt, niet weder aan het graafschap Peine geraken. Hy storf ook veertig dagen na zynen broeder, op den 15 Augustus des jaars 1279. Van zyn huwelyk en kinderen zie de optelling van het Brunswyksche geslacht. *Script. Brunsv. Letzner Chron. Dassel. lib.* III. *Bunting Chron. pag.* 213. *sq. Feller Genealog. des Braunschw. hauses cap.* 14.

ALBERT, *de Vette*, hartog van Brunswyk en Lunenburg, die te Gottingen zyn verblyf hadt. *De zelve.*

ALBERT de I, de II, en de III, hartogen van Brunswyk en Lunenburg, van de oude Grubenhaagsche linie, worden hier na onder het Brunswyksche geslacht gevonden.

Hartogen van Mekelenburg.

ALBERT de I, een zoon van Henrik den Leeuw, hartog van Mekelenburg en Stargard, by zyne twede gemalinne Anna, dochter van Albert den II, hartog van Saxen. Wanneer hy nog jong was, bekleedde hy reets, uit name van den koning Magnus van Zweden, wiens zuster hy ook tot zyne gemalinne kreeg, het gezantschap aan den keizer Lodewyk van Beyeren, wanneer hy op weg geplundert en gevangen, doch door des keizers hulp wederom in vryheit gestelt wierdt. In 't jaar 1429 vaardde hy de regering aan, en stont aan zynen broeder Jan de heerlykheit Stargard, die hy van zynen vader tot zyn deel verkregen hadt, af. In de Brandenburgsche onlusten diestyds, wegens de valsche Woldemaren (*Pseudo-Woldemari*) ontstaan, wist hy zich zodanig naar den zin van keizer Karel den IV te schikken, dat de zelve hem en zynen broeder in het jaar 1349 tot ryksvorsten en hartogen van Mekelenburg maakte, en de zelve waardigheit in den jare 1377 op nieuw bevestigde, met byvoeginge, dat de Mekelenburgsche landen onverdeelt zouden blyven. Naderhand geraakte hy in oorlog met Lodewyk Romanus, markgraaf van Brandenburg, wegens Stargard, dat voorheen onder Brandenburg behoorde: doch dit verschil wierdt ondertusschen door een huwelyk van den markgraaf met eene dochter van den hartog zodanig bygelegt, dat die heerschappy aan Mekelenburg bleef. Hy was ook in oorlog met de hartogen van Pomeren Barnimus, Bogislaus, en Wratislaus wegens Rugen, en tegen hunnen helper, den hartog Magnus van Brunswyk, toegenaamt met de keten; als ook tegen Erik, hartog van neder-Saxen, die de straatrovers herbergde, die Albert met hulp van Otto, hartog van Brunswyk, trachtte uit te roejen, gelyk hy dan ook hunne roofsterktens verwoestte. Hy storf in 't jaar 1380. By zyne eerste gemalinne, Euphemia, zuster van Magnus, koning van Zweden, teelde hy Albert den II, die hem opvolgde, en naderhand koning van Zweden wierdt; Magnus,

ook zynen opvolger, die het geslacht alleen voortgezet heeft; Henrik, met den toenaam van den Beul, die na hem ook deel aan de regering hadde; Anna, gemalin van Adolph van Holstein; en Ingelburga, gemalin van Lodewyk Romanus, keurvorst van Brandenburg. Wanneer deze zyne eerste gemalin storf, trouwde hy met eene gravinne van Hohenstein, die maar een zoon, Albert, ter werreldt bragt, de welke, nog een kindt zynde, storf. *Loccenii Histor. Suecica. Buntings Chron. Crameri Pomm. Chron. Spener Sylloge pag.* 711.

ALBERT de II. Zie ALBERT, koning van Zweden.

ALBERT de III, de eenige zoon van Henrik Suspensor, by Ingelburga, zuster van de koninginne der drie Noorderkronen, Margareta, geteelt. Deze hadt hope om de Deensche kroon te verkrygen, dewyl zyne moeder ouder was dan Margareta, en zoude ook naderhand, als Olaus de V, die voor hem gestelt was, storf, van de gemelde Margareta tot erfgenaam van de kroon verklaart zyn, zo hy niet te vroeg, namentlyk in 't jaar 1287, het zelve jaar, waar in Olaus de VI storf, was overleden; waar door aan zynen zusters zone Erik van Pomeren de weg tot de kroon gebaant wierdt. Hy heeft by zyne gemalinne Elisabeth, eene dochter van den graaf Nicolaas van Holstein, gene kinderen nagelaten. *Pontan. Hist. Dan. l.* VIII. *&* IX. *Spener Sylloge.*

ALBERT de IV, de jongste zoon van Albert den II, hartog van Mekelenburg, en koning van Zweden, by zyne twede gemalinne Helena, dochter van hartog Magnus Torquatus van Brunswyk, geteelt. Deze Albert kreeg na zyns vaders doodt in 't jaar 1412 deel in de regering der Mekelenburgsche landen, en stichtte met zynen oom Jan den II de hogeschole van Rostok. Hy storf in 't jaar 1423, zonder by zyne gemalinne Margareta, dochter van keurvorst Frederik den I van Brandenburg, kinderen na te laten. *Lindenberg Chron. Rostoch. Gundlings Leben Frid.* I. *Brand.*

ALBERT de V, de oudste zoon van hartog Henrik den Vetten, kreeg in den jare 1480, in de deling tusschen hem en zyne broederen, de Wendische landen; maar dewyl hy in 't jaar 1483 nog voor den zelven storf, zonder van zyne gemalinne Catharina, dochter van graaf Wichman van Rupin, eenige kinderen achter te laten, zo vervielen de zelve weder aan de overigen, en inzonderheit aan Magnus den II. *Spener Syllog. Imhof N. P. lib.* IV. *cap.* 5. §. 4.

ALBERT de VI, wegens zyne lyfsgestalte *de Schone* bygenoemt, was de jongste zoon van hartog Magnus den II, van de Pomersche prinses Sophia, in 't jaar 1486 geboren. In den beginne regeerde hy in gemeenschap met zyne twee oudste broederen, Henrik den Vreedzamen, en Erik, namentlyk in den jare 1503; maar als deze laatste in 't jaar 1505 zonder erfgenamen overleedt, begeerde hy eene volkomen deling, welke ten opzichte der landen, wel zodanig geschiedde, dat hy voor zyn deel het vorstendom Wenden, en de heerlykheden Stargard en Rostok verkreeg, ook den tytel van Zwerin voerde; doch de regering wierdt gezamentlyk waargenomen. In 't jaar 1506 voerde hy met zynen broeder, hartog Henrik van Gustrouw, den boerenkryg tegen Lubek, waar van in 't artykel van HENRIK den Vreedzamen gesproken wordt. Naderhandt diende hy keizer Karel den V tegen Karel, hartog van Gelder, en bevondt zich by de belegering van die stadt. In 't jaar 1530 wierdt hy, nevens andere ryksvorsten, voorgeslagen, om de verschillen in de religie weg te nemen. In 't jaar 1536 quam hy met Christoffel, graaf van Oldenburg, den gevangen koning Christiernus van Denemarken te hulp, en beschermde Koppenhagen tegen Christiaan den III; doch rechtte niets uit, en moest eindelyk koning Christiaan den III om genade smeken. Hy storf in 't jaar 1547, en hadt by Anna, dochter van den keurvorst Joachim den I van Brandenburg, geteelt: Jan Albert, die het geslacht voortplantte; Ulrik, bisschop van Zwerin, naderhandt hartog van Gustrouw; George, die in den oorlog sneuvelde; Christoffel, bisschop van Ratzeburg; Lodewyk, die in 't jaar 1584 voor Koppenhagen storf; en Karel, die zynen broeder in Gustrouw opvolgde; doch die alle zonder mannelyke erfgenamen overleden; en Anna, die in 't jaar 1566 aan Gerard, den eersten hartog van Kourlandt, trouwde. Van JAN, ALBERT, ULRIK en CHRISTOFFEL zyn byzondere artykelen te vinden. *Spener Sylloge. Imhof N. P. lib.* IV. *cap.* 5.

GRAAF VAN HENEGOUWEN, HOLLANDT, ZEELANDT, ENZ.

ALBERT van Beyeren. Zie onder de hartogen van Beyeren ALBERT den I.

VORSTEN VAN ANHALT.

ALBERT, *de Oude*, was een zoon van Sigfried, vorst van Anhalt, en van Catharina, gravin van Gleichen. In 't jaar 1288 was hy het hoofdt der vorsten, die een verbondt tegen de straatrovers gemaakt hadden. In 't jaar 1290 holp hy Jan, markgraaf van Brandenburg, tegen Frederik en Diderik, markgraven van Meissen; doch wierdt tusschen Torgau en Wittenberg overwonnen en gevangen genomen; doch, naardien Jan zyne dochter Helena aan Diderik ten huwelyk beloofde, weder los gelaten. In 't jaar 1293 schafte hy nevens Bernard den II, vorst van Anhalt, en Koenraad, abt van Nieuwburg, de Wendische taal in zyne rechtbanken af, en belastte daarentegen, dat de Duitsche spraak alleen gebruikt zoude worden. Naderhandt in den oorlog tusschen Woldemar, markgraaf van Brandenburg, en Frederik, markgraaf van Meissen, wierdt deze laatste gevangen, en niet eer los gelaten, voor dat hy eenige steden by geschrifte tot verzekering gaf, en zyne dochter aan dezen Albert beloofde te zullen geven; doch als die van Meissen hunnen markgraaf, toen hy tot Altenburg uitgewisselt zoude worden, den Brandenburgers met geweldt ontnamen, wierdt Albert nevens vele edellieden gevangen genomen, en niet eer in vryheit gestelt, voor dat hy van zyne beloofde bruidsschat gedaan, en eene goede somme geldsbetaalt hadt. Hy storf in 't jaar 1316, en heeft met zyne gemalinne Elisabeth, eene dochter van keurvorst Koenraad den I van Brandenburg, vier zonen geteelt, namentlyk Albert den II, Woldemar, Sigfried, en Henrik, waar van de twee laatsten zich in den geestelyken standt begaven; ook eene dochter, die aan Lodewyk van Hakkeborn trouwde. *Garzo de Reb. Saxon. &c. Fabricii Origines Saxon. lib.* VI. *pag.* 597, *& in Annalib. Spangenb. Mansf. Chron. Brottuf Anhalt. Geneal. Spener Sylloge. Sagitt. Histor. Anhaltin. c.* 13. *Becman.*

ALBERT de II, toegenaamt *de jonge*, van Zerbst, was een zoon van den voorgemelden Albert, en wierdt onder de voogdy van den keurvorst Woldemar van Brandenburg opgevoed. In 't jaar 1320 verkreeg hy, nevens zynen broeder Waldemar en zynen oom Bernard den III, verzekering op het Paltsgraafschap van Saxen, en de belening van het Mark te Landsberg, insgelyks op de twee kastelen Hofhausen en Alstat. In 't jaar 1322 poogde hy het openstaande keervorstendom van Brandenburg te verkrygen, 't geen hem nochtans miste; dewyl keizer Lodewyk van Beyeren 't zelve aan zynen oudsten zone Lodewyk gaf. Naderhandt kreeg hy, als de naaste van Bernard den III, toegenaamt Spoliatus, van den keizer de belening van het vorstendom Anhalt en het graafschap Ascanie. In 't jaar 1341 bouwde hy met zynen broeder het kasteel van Anhalt. Naderhandt geraakte hy met Diderik, bisschop van Brandenburg, in een oorlog, welke echter door bemiddeling van Otto, aartsbisschop van Maagdenburg, bygelegt wierdt, met wien hy in 't volgende jaar 1354, als ook met Rudolph, hartog van Saxen, en den hartog van Pomeren, tegen Lodewyk, keurvorst van Brandenburg, een verbondt sloot. Hy storf in 't jaar 1362, en hadt by zyne eerste gemalinne, Anna, dochter van hartog Wratislaus van Pomeren, Jan geteelt. Na haar overlyden trouwde hy met Beatrix, dochter van Rudolph den I, keurvorst van Saxen, die hem Albert baarde, die nog voor den vader, ongetrouwt zynde, storf; als ook Rudolph, die bisschop van Zwerin wierdt, en nog twee dochters. *Crantzii Metrop. lib.* IV. *cap.* 48. *Brottuf Genealog. Sagitt. cap.* 15. *Becman.*

ALBERT, toegenaamt *de hinkende*, van Cöthen, was een zoon van Jan, en een kleinzoon van den voorgemelden Albert den II. Hy voerde, nevens zynen broeder Sigismund, vele jaren eene gemene regering, tot dat eindelyk in 't jaar 1396 de deling begeert wierdt. In 't jaar 1404 en in 't volgende jaar hadt hy een zwaren oorlog met Gunther, graaf van Zwartsburg, aartsbisschop van Maagdenburg, die eindelyk door tusschenkomste van hartog Bernard van Brunswyk in 't jaar 1407 wierdt bygelegt. In 't jaar 1413 kreeg hy van Rupert van Schierstat het kasteel Dornburg by wege van pandgeving, als ook in 't jaar 1415 van de abdisse van Quedlinburg het leen van het kasteel Roslau. In 't jaar 1417 stont hy voor zich en zyne erfgenamen van alle eischen op keur Brandenburg af voor 60000 guldens, welke aan hem en aan zynen broeder Sigismund door den nieuwen keurvorst Frederik, burggraaf van Neurenberg, betaalt wierden. Hy storf in 't jaar 1424, en hadt by Elisabeth, dochter van graaf Gunther den II van Mansfeldt, Waldemar, Albert, en Adolph, nevens twee dochters geteelt. By zyne twede gemalinne Elisabeth van Hohenstein, weduwe van Bruno, edel heer te Querfurt en Eglen, hadt hy Albert den V, en twee dochters gewonnen. *Brottuf Genealog. Spener Sylloge. Sagitt. cap.* 17. *Becman.*

ALBERT, graaf van Holstein, twede zoon van Henrik den II, de Yzere, en broeder van Gerard den VI, verkreeg na de doodt van Nicolaas, zyn vaders broeder, het derde deel van Holstein, en geraakte by gelegenheit van een vyandelyken inval van zynen schoonvader Erik den IV, van Saxen-Lauenburg in Dithmarschen, met die van dat landt in een zwaren oorlog, waar in hy in het jaar 1403 sneuvelde, zonder kinderen na te laten. *Spangenbergs Schaumburg. chron. l.* III. *c.* 32. *p.* 151. *seqq.*

GRAVEN VAN NASSAU.

ALBERT, zoon van Georg en van Anna Amelia van Saarbruk, zyne eerste gemalinne, wierdt in 't jaar 1596 te Dillenburg geboren. Na zyne voltrokkene letteroeffeningen volgde hy die der wapenen, en wierdt in den jare 1626 door een musketschoot in den dienst der vereenigde Nederlanen gedood.

ALBERT, zoon van Philips, graaf van Weilburg, en van Anna, dochter van Albert, graaf van Mansveldt, vereenigde de heerlykheit van Saarbruk, waar van hy wettige erfgenaam was, door de doodt van Adolph, de laatste van dezen tak, met die van Weilburg, die sedert den jare 1429 daar van was afgescheiden geweest, wanneer Philips en Jan, zonen van Philips, graaf van Weilburg en Saarbruk, de erffenis verdeelden. Hy storf in 't jaar 1616, latende een groot getal kinderen van Anna, zyne gemalinne, na, die eene zuster was van Willem den I, prins van Oranje. *Hofman Lexicon Universale.*

GRAVEN VAN VERMANDOIS.

ALBERT de I, graaf van Vermandois, was een zoon van Herbert den II, op wien hy in 't jaar 943 volgde. Deze Herbert hadt Karel den Eenvoudigen verraden, waar over Lodewyk zich gevoelig toonde. Maar Albert vondt middel tot bevrediging van dezen prins, en van Richard den I, hartog van Normandie, aan wien hy Dudo, deken van St. Quintyn, zondt. Hy storf in hogen

gen ouderdom in 't jaar 988. Hy hadt by zyne gemalinne Gerberga, dochter van Gilbert, hartog van Lotharingen, geteelt: Herbert den III; Eudes, zonder kinderen gestorven; Ludolph, bisschop van Noyon, gestorven in 't jaar 986; Guy, graaf van Soissons, vader van Renald; en Gisla, gemalinne van den graaf Arnold, en moeder van S. Thibald. Herbert de III was vader van Albert den II, die volgt.

ALBERT de II was de stichter van de abdy van Bucilli. Hy storf, zonder kinderen na te laten by zyne gemalinne Emne, die weduwe wierdt in 't jaar 1035. Otto, zyn broeder, volgde op hem, en hadt Herbert den IV, wiens eenige dochter Alix van Vermandois trouwde met Hugo den Groten, zoon van Henrik den I, koning van Vrankryk. *Flodoard in Chron. Hemeré antiq. de St. Quinctin. Sanmarth. Hist. Geneal. de France.*

Kerkvoogden en andere vermaarde mannen.

ALBERT, Patriarch van Jeruzalem, zegt men van Amiens uit Picardië geboortig, en een neneef van Petrus Hermita geweest te zyn. Eenigen menen, dat hy de zelve bisschop van Bethlehem is, waar van Willem van Tyrus gewaagt, dat hy hem op het Concilie van Lateraan in 't jaar 1215 geleidde, en dat hy naderhandt bisschop van Vercelli in Piemont wierdt. Doch anderen geloven, dat het de bisschop van Ascalon geweest is. Dit is zeker, dat hy de kerke van Jeruzalem omtrent 23 jaren heeft voorgestaan, dat de Grieken Dositheus hem tegengestelt hebben, en dat hy omtrent den jare 1234 storf, nadat hy om zyn geloof veel heeft moeten lyden. Hy maakte verscheide geschriften, inzonderheit een boek van den toestandt van 't Heilige Landt, dat hy paus Innocentius den III opdroeg. Hy liet 'er zich veel aangelegen zyn, om de Heremiten, die op den berg Karmel woonden, by malkander te brengen, en hen ordens-regelen te geven, de welke uit die van Basilius getrokken waren; dat den oorspronk van de Karmeliter orde geweest is, hoewel Albert de zelve niet heeft aangenomen, gelyk velen geloven. *Onuphrius. Genebrardus in Chron. Possevin. App. Lucii Bibl. Carmel.*

ALBERT van Leuven, een kardinaal, was een broeder van Henrik, hartog van Lotharingen. Hy wierdt in 't jaar 1191 tot bisschop van Luik verkoren, en van Celestinus den III daar in bevestigt, niettegenstaande Boudewyn, graaf van Henegouwen, en keizer Henrik de VI zich daar tegen aankantten. Deze laatste stelde wachten op de wegen, wanneer Albert naar Rome wilde vertrekken; doch hy verkleedde zich als een dienaar, en quam met drie personen gelukkig te Rome aan, alwaar hy zich aan paus Celestinus in dit kleedt vertoonde, die hem wel ontfing, en nadat hy hem in zyn bisdom bevestigt hadt, kardinaal maakte, ook aan de meeste vorsten van Europa zynent wege schreef. Ondertusschen hadt de keizer aan Lotharius, domproost te Bon, het bisdom van Luik gegeven, 't welk Albert veel verdriet baarde. Hier op vertrok hy naar Vrankryk, in hope, dat de toorn des keizers door zyn afwezen wat zoude minderen; doch Lotharius wist zich daar van zo wel te bedienen, dat hy met toestemminge des keizers drie personen naar Rheims zondt, die Albert in 't jaar 1193 met dertien wonden ombragten. *Chapeauville de Pontif. Leod. Tung.*

Aartsbisschoppen van Maagdenburg.

ALBERT de I, of ADALBERT, was eerst een monnik in 't klooster van S. Maximinus van Trier, en wierdt in 't jaar 961 naar Ruslandt gezonden, om aldaar de heidensche inwoners te bekeren; doch quam onverrechter zake te rug, en wierdt in 't jaar 966 abt te Weissenburg. Wanneer keizer Otto de I het aartsbisdom Maagdenburg in het volgende jaar stichtte, wierdt Albert tot eersten bisschop aldaar beroepen, en zes bisdommen onder hem gestelt, namentlyk Merseburg, Meissen, Zeits, Havelberg, Brandenburg en Posen. Albert bevlytigde zich zeer om deze kerken loffelyk voor te staan, en de naburige Wenden in 't Christendom te onderwyzen. Wanneer hy in 't jaar 983 den 20 May te Merseburg de misse gedaan hadt, en daar op zyne reize verder wilde voortzetten, kreeg hy, op weg zynde, zware hoofdpyn, en zo groot eene zwakheit, dat hy den volgenden dag storf. Hy wierdt daar op naar Gibichenstein, en van daar met een schip naar Maagdenburg gebragt, en aldaar begraven. *Ditmar. lib.* III. *Krantz Saxon. lib.* IV. *cap.* 14. *Brouweri Ann. Trevir. tom.* I. *lib.* X. *Strevesdorf Primas Magdeb. in Anonymi Chron. Archiepisc. Magdeb. Meibom. Rer. Germ. tom.* II. *pag.* 274. *Werners Magdeb. Chron. Sagittarii Antiq. Magdeb.*

ALBERT de II, graaf van Kevernberg, of Kirberg, volgde in het aartsbisdom van Maagdenburg op Ludolph van Koppenstadt. In 't jaar 1206 bevondt hy zich op den ryksdag, dien keizer Philips te Osnabrug hieldt; ontzette ook in het zelve jaar het kasteel Ligtenberg, dat Willem, hartog van Brunswyk, belegert hadde. In 't jaar 1207 quam keizer Philips te Maagdenburg, en wierdt van den aartsbisschop wel ontfangen, die zich bevlytigde om hem met den paus te verzoenen. In 't jaar 1211 deet hy keizer Otto in den ban; doch wanneer 'er kort daar na te Halberstadt een ryksdag gehouden wierdt, en Henrik, Paltsgraaf aan den Rhyn, des keizers broeder, nevens andere vorsten, hier over klachtig vielen, vereenigde men zich tegen hem. De aartsbisschop deet wel zyn best, om den keizer te bevredigen, en gebruikte daar toe zynen getrouwen raadt, graaf Gebhard van Querfort; doch kon niets uitrechten. In 't jaar 1213 trok keizer Otto zelf in het Maagdenburgsche. Albert kantte zich daar wel tegen, maar schoot by Remkersleben in een slag te kort, en kon zich naauwlyks met de vlucht in het klooster van Bergen redden. De keizer ging daar op weder naar Brunswyk, en de aartsbisschop wierdt kort daar na door Frederik van Kare gevangen, en op Gronberg gebragt; waarom de burggraaf van Maagdenburg Burchard, edelheer van Querfurt, met de burgers van Maagdenburg, Gronberg belegerde, binnen zes dagen veroverde, en den aartsbisschop verloste. De keizer wilde Gronberg ontzetten; maar quam te laat, dies hy, om zich te wreken, alles rondom Maagdenburg verbrandde, en Halberende. In 't jaar 1216 kreeg des keizers veldheer den aartsbisschop in de vesting Quedlinburg gevangen; en voerde hem naar het kasteel Wedesdorf. Doch Hojer van Friedsburg, benevens Burchard, graaf van Mansfeldt, en die van Seeburg en Frekkeleben, belegerden de vesting zodanig, dat men hen den aartsbisschop moest overgeven. By den volgenden keizer Frederik den II stont Albert in groter gunst, zo dat hy in 't jaar 1223, toen hy in Italië veel te doen en een tocht tegen de Turken voorgenomen hadde, de regering aan hem toevertrouwde, en maakte hem ook tot stadhouder van de Saxische landen, en wees de vorsten by zyne afwezenheit naar hem. In 't jaar 1229 voerden de markgraven van Brandenburg, Jan en Otto, een fellen oorlog tegen hem, en wierdt zyn volk niet verre van Brandenburg aan den Havel geslagen. Hy storf in 't jaar 1233, en liet Burchard tot zynen navolger. *Krantz Metrop. lib.* VII. *cap.* 35. *Anonymi Chron. Arch. Magd. ap. Maibom. T.* II. *Spangenb. Mansf. Chron. Werner. Meibom. Apol. pro Ottone* IV. *Imp. T.* III.

ALBERT de III, van Sternberg, een edelman uit Moravië, verkreeg in 't jaar 1371 het aartsbisdom van Maagdenburg, dat hy maar drie en een half jaar bezat. Hy voerde een prachtigen staat, en verkocht aan keizer Karel den IV het gedeelte van de Lausnitz, dat voorhenen onder het aartsticht behoorde. Wanneer hy zich onbequaam vondt deze grote kerke te bestieren, dewyl hy beroerd geworden was, zo ging hy, op het aanraden des keizers en met toestemminge van den paus, weder naar Leitomischel in Bohemen in zyn vorig bisdom, en Petrus van Brunna, bisschop van Leitomischel, wierdt in zyne plaats te Maagdenburg beroepen. *Anonymi Chron. Arch. Magdeb. p.* 346 *&* 347. *Krantz l.* X. *Metrop. c.* 1. *en* 7. *Werner.*

ALBERT de IV, de oudste zoon van Gebhard den XVIII, edelheer van Querfurt, wierdt in zyne jeugt tot de studien opgevoed, naderhandt te Merseburg, en daar na te Maagdenburg Domheer. Wanneer in 't jaar 1382 Frederik, bisschop van Merseburg, na 't overlyden van Lodewyk, aartsbisschop van Maagdenburg, in des zelfs plaats aangestelt wierdt, ging Albert naar Rome, en trachtte het bisdom van Merseburg te bekomen, welk oogmerk hy niet konde bereiken, dewyl de paus het aan den heer van Duba belooft hadde, en het kapittel den oom van Albert, Burchard van Querfurt, verkoren hadde. Wanneer Albert te Rome was, storf de aartsbisschop van Maagdenburg, en hy wierdt toen eenstemmig tot zynen opvolger benoemt. Hy nam voor om de verlorene goederen van 't sticht wederom by het zelve te voegen, en bestierde het zelve twintig jaren lang zeer wel. In 't jaar 1385 beoorloogden hem de Markers, waar op hy hen tot aan de Havel te gemoet trok, en den wal te Mylau bouwde. Hy vereenigde ook toen het oude graafschap Altenhuizen met het sticht. In 't jaar 1386 was hy, nevens hartog Otto van der Leina, en graaf Henrik van Hohenstein, wegens de Saxische kreits executeur tegen graaf Diderik van Wernigerode, die tegen den gemaakten landvrede graaf Bussen van Rhynstein overvallen hadde, en deswegen ter doodt wierdt veroordeelt. Naderhandt geraakte hy met hartog Rudolph van Saxen in oorlog, waar in de Maagdenburgers te kort schoten. In 't jaar 1396 zondt hem keizer Wenceslaus aan Karel den VI, koning van Vrankryk, om tusschen de twee pauzen Bonifacius den IX en Benedictus den XIII een verdrag te bewerken. Wanneer bisschop Ernst van Halberstadt van Bonifacius den IX drie jaren daar na in den ban gedaan wierdt, en van zyn bisdom ontbloot, droeg men ondertusschen aan Albert de bestiering daar van op. Naderhandt geraakte hy wegens de munt met de stadt Maagdenburg in groot verschil, en storf in 't jaar 1402 te Gibichenstein aan 't voeteuvel. Op hem volgde zyn Coadjuteur graaf Gunther van Zwartsburg. *Krantz in Sax. lib.* X. *& Metrop. lib.* X. *cap* 35. *Anonymi Chr. arch. Magd. pag.* 350 *en* 351. *Spangenbergs Querf. Chron. lib.* IV. *cap.* 31, 40, 41, 42. *Mansfeld. Chron. f.* 348. *seq. Pomarii & Werners Magdeb. Olearius Hallische Chron.*

ALBERT de IV, aartsbisschop van Maagdenburg. Zie Albert, kardinaal en aartsbisschop van Mentz.

Aarts-bisschoppen van Bremen.

ALBERT, of ADALBERT, aartsbisschop van Bremen en Hamburg, wierdt in 't jaar 1043, na 't afsterven van Beselinus, door keizer Henrik den III aangestelt. Hy was van geboorte een Beyersch graaf, en een kleinzoon van den keizer, een man van groot verstandt, zonderlinge welsprekendheit, en van eene aanzienelyke gestalte. Hy liet te Hamburg, welke stadt hy boven al beminde, een kostelyk klooster bouwen, voerde een prachtigen Godsdienst in, en bevlytigde zich om zyne kerk in hare vorige vryheit te stellen. Om dit uit te werken trachtte hy den gemelden keizer aan zyne zyde te krygen; waarom hy hem gewillig in Italië, Vlaanderen, Wenden en Hungarië navolgde, en zich in alle aanslagen liet gebruiken. Wanneer hy in 't jaar 1046 mede binnen Rome was, zoude hy tot paus verkoren zyn geworden, zo hy niet zelfs Suidgerus, bisschop van Bamberg, naderhandt Clemens de II, voorgeslagen hadt. In 't jaar 1051 betoonde hy zynen yver op het Concilie te Ments. Hy arbeidde aldaar ook om een patriarchschap van zyn aartsbisdom te maken, en twaalf bisdommen aan het zelve te onderwerpen. Waarom hy het Oldenburgsche in drie bisdommen verdeelde; 't geen hy te gemakkelyker konde doen, omdat de keizer en de paus zyne goede vrienden waren, en hy by de Noordsche koningen, als hunnen aartsbisschop, en pausselyk legaat in grote achting was. Behalven dat zocht hy zich ook volstrekt meester over de graafschappen te ma-

ken, die tot zyne kerke behoorden, opdat hy, gelyk de bisschop van Wurtsburg, hartog over het zelve mogt zyn. Hy beloofde aan de bezitters van de zelve veel gelds daar voor tegeven; en wanneer hy 't zelve niet spoedig konde opbrengen, tastte hy de schatten der kerke van Bremen aan, waarom hy en de zynen voor ketters uitgekreten wierden, 't geen hy nochtans niet achtte. Ondertusschen was Henrik de III gestorven, en zyn zoon, Henrik de IV, hem in jaar 1066 in de keizerlyke waardigheit gevolgt, welke Albert tot zynen geheimen staatsbedienaar aannam. In deze bediening hitste hy den keizer tegen den aartsbisschop van Keulen Hanno op, die te voren dat ampt bekleed hadt, vleide hem in zyne kinderlyke begeertens, op dat hy in zyne gunst mogt blyven, en bediende de regering zeer qualyk. Hy wilde de vorsten en bisschoppen laten straffen, die zich aan den keizer en de kerke vergrepen hadden; doch deze lieten 't zo verre niet komen, maar vergaderden te Tribur by Frankfurt, en stelden den keizer voor, dat hy zich van den aartsbisschop van Bremen moest ontslaan, of het ryk afstaan. De keizer nam tydt van beraadt, en liet zich door den aartsbisschop overreden, om met de rykskleinodien de volgende nacht de vlucht te nemen. Doch terwyl de aartsbisschop met het pakken van de zelve bezig was, wierdt dit aan 't keizerlyke hof ruchtbaar, zo dat men het keizerlyke verblyf terstondt bezette, en 't zoude den aartsbisschop des morgens den hals gekost hebben, indien de keizer zyn voorspraak niet geweest was: doch hy moest het hof ruimen, en zich van de regering ontslaan. Wanneer dit de hartog van Saxen, Ordolph, en zyn zoon Magnus vernamen, wierden zy de oude vyandschap indachtig, beoorloogden den aartsbisschop, en bragten hem in zulk eene engte, dat hem nauwlyks het derde gedeelte van zyne goederen overig bleef: zo dat hy toen te Bremen in stilte leefde, en zich met de aalmoesen, die anders aan den armen uitgedeelt wierden, moest behelpen. Drie jaren na dat men hem afgezet hadde, geraakte hy weder tot de ryksbestiering, waar in hy zich toen voorzichtiger moest gedragen; doch nochtans niet naliet zich te bevlytigen, om zyn patriarchschap op te rechten, en zyne kerke te beryken; gelyk hy ook verscheide plaatsen aan het zelve toevoegde, en ook het gene de hertog Magnus verovert hadde weder verkreeg. Hy leefde in groot aanzien; en alhoewel hy dikwils ziek was, nam hy nochtans de rykszaken waar, zo dat de vorsten niet wel te vrede waren, dewyl hy den keizer niet van zich uit Saxen wilde laten gaan. Wanneer zyn levenseinde naderde, verviel hy tot zwaarmoedige gedachten, omdat hy de verdere goederen van het sticht niet wederbekomen, of zyn oogmerk bereiken konde. By de krankheit des gemoets quam ook de onpasselykheit des ligchaams, die hem geheel uitteerde. Hy was tot het laatste van zyn leven met de regeringen bezig, en storf te Goslar op den 16 Maart des jaars 1072, na dat hy een ernstig berouw over zyn gedrag betoont hadt. *Albert. Stad. ad ann.* 1072. *Krantz Metrop. lib.* IV. & V. *Wolteri Chron. in Meibom. Rer. Germ. T.* II. *pag.* 35. *seq. Spangenb. Mansf. Chron. f.* 181.

ALBERT, aartsbisschop van Bremen, een zoon van Magnus den Vromen, hartog van Brunswyk, hadt vele onlusten met de burgers van Bremen. Van zynen deken, Jan van Sesterflet, wierdt hy voor een Hermaphrodiet uitgekreten, welke beschuldiging, na dat hy eenige malen bezichtigt was, onwaar bevonden wierdt. Waar op de deken, die ondertusschen naar Vehrden geweken was, in tegenwoordigheit van honderd edellieden om vergiffenisse moest smeken. Hy storf in 't jaar 1395, na dat hy 33 jaren aartsbisschop geweest was. Aan hem ontbrak niets, dan dat hy door zyne grote verquisting en prachtige maaltyden, waar op men in een maal zo veel verteerde, waar aan men een maandt genoeg zoude gehad hebben, het sticht in zulk eene armoede bragt, dat men huizen en goederen moest verpanden. *Krantz l.* IX. *Metrop. Wolters Chron. in Meibom. Rer. Germ. T.* II. *p.* 66. & 67. *Buntings Chron. p.* 261.

ALBERT de grote, een Dominikaner monnik, bisschop van Regensburg, en een der voornaamste leeraars van de XIII eeuw, wierdt in het jaar 1193, of 1205, te Lawingen, aan den Donau in Zwaben, geboren, uit het geslacht der graven van Bolstadt. Men voedde hem met veel zorge op, en hy wierdt naar Pavia gezonden, daar hy den vader Jordaan, generaal van de Dominikaner orde, hebbende horen prediken, daar door zo geraakt wierdt, dat hy het kleedt van de zelve orde annnam. Eenigen tydt na de doodt van dien generaal leeraarde hy te Keulen, en naderhandt te Parys, daar hy de scholieren te vervatten, die hem quamen horen, verplicht was zyne lessen te doen in het midden van de plaats, die daar door den naam van *Place Maubert* behouden heeft, dat zo veel wil zeggen als, *de plaats van meester Albert.* Daar na quam hy wederom te Keulen; en paus Alexander hem vervolgens te Rome geroepen hebbende, leeraarde hy aldaar, en oeffende eenigen tydt het ampt van meester van het gewyde paleis. In dezen tydt redentwistte hy tegen Willem de St. Amore. Sedert verplichtte paus Urbanus de IV hem in het jaar 1260 om het bisdom van Regensburg aan te nemen. Maar de liefde tot de eenzaamheit hem gedurig aanprikkelende om in het klooster weder te keren, verliet hy zyne kerkvoogdy, en hervatte zyne gewone oeffeningen op de hogescholen. Paus Gregorius de X beval hem zich te laten vinden op het algemene Concilie te Dyon in 't jaar 1274. Albert storf te Keulen den 15 November des jaars 1280, in den ouderdom van 75 of van 87 jaren. Men heeft vele vertellingen van hem gedaan. Men heeft gezegt, dat hy het werk der vroedvrouwen geoeffent heeft; en men heeft het zeer qualyk gevonden, dat een man van zynen staat zich in een vroedmeester verandert heeft. De grondt van deze vertelling is, dat 'er een boek in de wandeling geweest is, onder den naam van Albert den groten, waar in zo vele onderrechtingen zyn voor de vroedvrouwen, en zo veel wetenschap van hunne kunst, dat het schynt, dat men, om daar in zo bequaam te zyn, de zelve heeft moeten oeffenen. Maar de verdedigers van Albert den groten beweren, dat hy de schryver van dit boek niet is, niet meer dan van dat *van de geheimen der vrouwen*, (*de Secretis Mulierum*) waar in vele zaken zyn, die niet dan door aanstotelyke en vuile spreekwyzen uitgedrukt konden worden; waarom men veel geschreeuws gemaakt heeft tegen hem, die voor den schryver van het zelve gehouden is. Zyne verdedigers kunnen zich niet altoos met ontkennen behelpen. Zy bekennen, dat men in zyne aantekeningen over den Meester der Spreuken eenige zaken vindt, rakende de oeffening van den huwelyksplicht, in de welke hy zich van woorden heeft moeten bedienen, die de kuische ooren het meest quetsen; maar zy brengen by het gene hy zelf tot zyne rechtvaardiging heeft aangemerkt, dat men zo vele afschuwelyke zaken hoort in den biechtstoel, dat het onmogelyk is die zaken niet aan te roeren. Het is zeker, dat Albert de grote een der nieuwsgierigste menschen is geweest. Hy heeft daar door gelegenheit tot andere beschuldigingen tegen hem gegeven. Men heeft gezegt, dat hy arbeidde aan den Philosophischen steen; en zelfs dat hy een groot toveraar was: en dat hy een werktuig toegestelt hadt, dat gelyk was aan eenen mensche, het welk hem tot een Orakel diende, en hem alle zwarigheden uitleide, die hy aan het zelve voorstelde. Men zoude ligtelyk geloven, dat, dewyl hy de wiskunst verstont, hy een hoofdt gemaakt hadt, welkers inwendig gestel eenige onderscheide geluiden konde maken; maar wat dwaasheit is het daar op eene beschuldiging van tovery te doen steunen? Eenigen geven voor, dat hy door het doen van verscheide wonderwerken gerechtvaardigt is, en dat ook tot een bewys van zyne heiligheit zyn lyk drie honderd jaren zonder verderf en in den zelven staat gebleven is. Hoewel hy zo bequaam geweest is, als iemandt anders, om het grof geschut en kleinder schietgeweer uit te vinden, men heeft reden om te geloven, dat de genen, die hem daar van de uitvinding toeschryven, zich bedriegen. Men verhaalt, dat hy van nature zo plomp van geest en begrip was, dat hy op 't punt stont om uit het klooster te gaan, om dat hy wanhoopte die dingen te zullen kunnen leren, welke het monniken gewaadt van hem vorderde; maar dat de H. Maagdt hem verscheen, en hem vroeg, waar in hy liefst wilde uitmunten, in de Philosophie, of in de Godgeleerdheit; dat hy de Philosophie verkoos; dat de H. Maagdt hem verzekerde, dat hy daar in onvergelyklyk zoude worden; en dat hy, tot straffe van dat hy de Godgeleerdheit niet verkoren hadt, voor zyne doodt wederom tot zyne eerste domheit zoude vervallen. Men voegt'er by, dat hy na deze verschyning een weêrgaloos verstandt hadt, en dat hy alle de wetenschappen leerde met eene vaardigheit, over de welke alle de meesters zich verwonderden; maar dat hy drie jaren voor zyne doodt eensslaags vergat alles wat hy wist, en dat hy blyvende steken in eene Theologische lesse te Keulen, en te vergeefsch getracht hebbende om zyne denkbeelden te herroepen, begreep, dat dit de vervulling der voorzegginge was. Men heeft dan gezegt, dat hy door wonderlyke wegen van een ezel in een Philosoof, en daar na van een Philosoof in een ezel verandert was. Het is onnodig aan te merken, dat dit verdichtsels zyn: de genen, die zulks geloven zouden, hebben die onderrechtingen niet nodig, en zullen het zelve daar van oordelen zonder de zelve te verwachten; en wat aangaat de genen, die anders daar van oordelen, zy zouden niet van gedachten veranderen, ziende dat anderen niet van hunnen smaak zyn. Onze grote Albert was zo klein van persoon, dat men verhaalt, dat hy, de voeten van zyne heiligheit kussende, wanneer hy te Rome gekomen was, de paus hem beval op te staan, gelovende dat hy nog op zyne knieën lag, hoewel hy overeind stont op zyne voeten. Hy heeft zulk een verwonderlyk getal van boeken geschreven, dat de zelve XXI stukken in Folio uitmaken, in den druk van Lyon, de welke een Jacobyn van Grenoble, Pieter Jammy genoemt, in den jare 1651 heeft uitgegeven. Ondertusschen worden hem ook verscheide schriften toegeëigent, die hy niet gemaakt heeft. In de aantekeningen van Bayle op dit artykel vindt men nog vele byzonderheden zo omtrent den persoon van Albert, als wegens zyne schriften. Zie verder van hem *Jo. Alb. Faber Cent. Plag. N.* 68. *Rich. Simon* by *Tentzelius T.* IX *Coll. p.* 320. *Sweertius Del. Orb. Christ. p.* 130. *Crenius P.* II. *Animadv. p.* 2. 3. *Ben. Accoltus Dial. p.* 91. *Vadianus in Melam p.* 158. 159. 160. 201. *De Prussiain Alberti M. Vita Henr. de Gand. de vir illustr. c.* 43. *Trithem. Bellarm. Sixt. & Anton. Senens. Bzov. Spondan. Raderus. Voss. du Boulay. Naudæus Apol. des grands hommes. Miræus. Hendreich.*

ALBERT de II, bisschop van Halberstadt, een zoon van Albert den Vetten, hartog van Brunswyk, wierdt na 't overlyden van bisschop Albert den I van Anhalt in 't jaar 1324 van sommige Domheren verkoren, en door den aartsbisschop van Ments bevestigt. En alhoewel de andere Domheren Lodewyk van Niendorf hadden verkoren, en de paus hen een edelman uit Holstein, genaamt Giseler, wilde opdringen, zo bleef hy nochtans in 't bezit, en hechtte verscheide kastelen aan 't sticht, en onderwierp de stadt Quedlinburg aan het zelve. Hy geraakte met den markgraaf van Meissen in twist, waar door het tot een slag quam, waar in hartog Ernest, de broeder van Albert, en zyn oom hartog Wilhem gevangen wierden. Hy beoorloogde de graven van Regenstein en van Mansfeldt, dewyl Clemens de VI het bisdom van Halberstadt aan Albert van Mansfeldt gegeven hadt, nadat Giseler overleden was. Hy wierdt van de wederspannige burgers van Halberstadt, op het aanstoken van den Domdeken, zodanig aangetast, dat hy zich door een sprong over de muren moest redden. Wanneer hy eindelyk tot eenen hogen ouderdom gekomen was, en Innocentius de VI, na de doodt van Albert van Mansfeldt, den markgraaf Lodewyk van Meissen benoemde, gaf hy aan den zelven het bisdom over. Nadat hy het zelve 30 jaren bekleed, gedurende dien tydt 20 malen tegen zyne vyanden te velde geweest, en den meesten tydt de overwinninge bebehaalt hadde, storf hy in 't jaar 1358. *Scriptores Halberstad. Budæus vom leben und Thaten Alberti zu Braunschweig.*

ALBERT, bisschop van Freysingen, was uit den huize der graven van Hohenberg, en wegens zyne geleerdheit en verdiensten zeer beroemt, gelyk hem ook verscheide schriften worden toegeeigent. Hy was eerst Doctor Decretorum, en kanunnik te Constans. Clemens de VI gaf hem in 't jaar 1345 het bisdom van Wurtsburg; doch het Domkapittel verkoor eenstemmig Albert, graaf van Hohenlohe. Wanneer hy te Wurtsburg quam, en dien van Hohenlohe reets in 't bezit vondt, stont hy in 't volgende jaar het bisdom aan hem af, en wierdt in het volgende jaar naar Freysingen tot bisschop beroepen. Hy bevondt zich ook by Albert van Oostenryk in de belegering van de stadt Zurig, en storf in 't jaar 1359. *Brusch. de Episc. Germ. Hund. Metrop. Salisb. Simler.*

ALBERT, bisschop van Passau, in Beyeren, was uit een edel en oud geslacht van Oostenryk gesproten, en baron van Wintz. Hy wierdt in 't jaar 1362 tot dit bisdom benoemt, en bestierde hetzelve omtrent 18 jaren. De burgers van Passau stonden tegen dezen kerkvoogdt op, die hen versloeg in een gevecht, dat wederzyds zeer bloedig was, en de keizer verwees hen in eene boete van 3000 marken zilvers, die zy aan hunnen bisschop, tot straffe van hunne muitery, betaalden. Hy storf in 't jaar 1380. *Wig. Hund à Sultzen. Metropolis Salisburgensis.*

ALBERT, bygenaamt *de Heilige*, een beroemd Karmeliet, wiens leven door de Roomsche schryvers op de volgende wyze beschreven wordt. Zyne vaderlyke stadt is onzeker. Die van Trepano in Sicilië en anderen eigenen zich hem als hunnen burger. Dit weet men, dat hy uit adelyken huize gesproten is. In 26 jaren tyds hadden zyne ouders geen kinderen geteelt: maar hebbende een belofte gedaan, dat ze het eerste kindt, dat ze kregen, de H. Maagdt in de orde der Karmeliten zouden toeëigenen, geraakten ze aan de gewenschte vruchtbaarheit. Een heldere fakkel, komende uit den moederlyken buik, van de ouderen in den droom gezien, gaf voortekens van den glans der heiligheit. Het geboren kindt opwassende hadt geen wezen van kinderlyke vermakelykheden, en betrachtte by het leeren, dat men het opgaf, ook de lessen der Godvruchtigheit. Wetende wat beloften zyne ouders gedaan hadden, haastte hy zich om in het klooster der Karmeliten te geraken, niet verre van Trepano gelegen, waar in hy met groten yver den weg van een heilig leven insloeg. Gelyk hy in alle deugden uitblonk, zo vorderde hy zo zeer in de kennisse der Godgeleerdheit, dat hy onder de geleerdsten in dien tydt uitmuntte. Het ampt eens predikers aangevangen hebbende bragt hy ontallyke menschen uit het slyk der zonden op den heilzamen weg der boetvaardigheit, en eenige Heidenen en Joden tot de Christelyke lere. Zyne heiligheit wierdt door vele wonderen bevestigt. De schryvers van zyn leven tekenen dit als iets gedenkwaardigs aan. Als Robert, koning van Napels, in den jare 1301 met eene grote vloot voor Messina lag, en de stadt door hongersnoodt in de uiterste ellende scheen gebragt te zullen worden, verkreeg Albert op de gebeden der burgery van Godt, dat 'er vier schepen, met graan geladen, midden door de vyanden heen in de haven quamen, en dus de stadt spysden. De gaaf der Profecye deedt hem toekomende dingen voorzeggen: zo dat hy, van Godt verlicht, het verborgene der harten doorzag, en andere wonderen deedt, die zyne heiligheit eerbiedt, en zynen naam luister byzetten. Eindelyk in het klooster te Messina zich afgescheiden van de menschen houdende, als vast zyne jaren hoog gestegen waren, begon hy te verlangen naar het hemelsche vaderlandt. Als zyn sterfdag aanstaande was, riep hy de broeders byeen, en voorzeide hun de ure zyner doodt, en die zyner zuster, die op den zelven dag sterven zou. Als zyn afreis nu aanstaande was, badt hy Godt op zyne knien, en roepende de heilige Maagdt tot hulp aan, sprak hy de leste woorden, *in uwe handen, Here, beveel ik mynen geest*, en storf op den 7 Augustus des jaars 1307. De ziel vloog in 't aanzien der broederen, onder de gedaante van eenen duive, recht naar den hemel, terwyl het lighaam, met een ruw hairen kleedt gedekt, eenen overaangenamen reuk van zich gaf. Het volk van Messina wierdt door het luiden der klok, die zonder iemands toedoen van zelf dit geluit gaf, zyne doodt bekent gemaakt. Het lyk wierdt met staatsie gebragt in de Domkerke, alwaar tusschen de geestelykheit en de gemeente geschil ontstaan zynde, of men het liedt voor de overledenen, of dat der belyderen zou opzingen, is het beslechten van dit krakkeel aan Godt gestelt: want de aartsbisschop van Messina beval het volk Godt om uitslag te bidden. Dit was van vrucht: want twee engelen, blinkende van hemelsch licht, daalden uit den hemel neder, en hieven aan: *De mondt des rechtvaardigen zal wysheit bedenken:* waar op zy terstont verdwenen. Gods wil dus openbaar geworden zynde, ving men de plechtigheden voor de belyderen aan, schreiende ieder van vreugt. Het lyk, bygezet in de kerke der Karmeliten, bragt ontallyke wonderen voort. Weshalven Albert door paus Sixtus den IV in 't getal der Heiligen gestelt is, by eene Bulle, gegeven te Rome op den 31 May des jaars 1476. Het leven van dezen Heiligen is van velen beschreven, voor al van Vincentius Barbarus, eenen Trepaner, gedrukt te Palermo in 't jaar 1536, en daar herdrukt in 't jaar 1688; het geen van Octavius Caëtanus uitgeschreven is in zyn twede stuk der Siciliaansche heiligen: ook van Jo. Maria Politianus, van Theodorus Arianus te Messina in 't jaar 1656; van Thomas Cantoni te Bolonje 1679; van den abt Laurens in Italiaansche vaarzen te Florence: en in Latynsche van Baptista Mantuanus: van Petrus Ribadinaira in de levens der H. H. van Heribertus Rosweidus: van Alphonsus Vigliegas in de levens der H. H: van Placidus Samnerius; van Joannes Maria Fornari. Van hem gewaagt ook Bzovius in zyne Kerkelyke Jaarboeken; Joannes Baptista Lezana in de Jaarboeken der Karmeliten; Michaël Mugnos; Marius Antonius Allegre; Theophilus Raynaudus; Andreas Bruner; Daniel a Virg; Maria, en meer anderen. Hy wordt ook gedacht in de Roomsche en Karmelitische martelschriften van Petrus Thomas Saracenus, en in de boekery der Karmeliten van Petrus Lucius Nederlander, ook in het boek van de beroemde mannen van de orde der Karmeliten, geschreven door Arnoldus Bostius. Men zegt, dat hy vele fraaie boeken geschreven heeft. Naar het getuigenis van Joannes Maria Politianus in zyn leven, van Gesnerus in zyne Boekery pag. 19, en Coronelli n. 3254 heeft hy geschreven

De piis moribus.
De timore Dei.
De Amore fraterno.
De patientia.
De Mundi contemtu.
De Fallaciis Diaboli.
Homiliæ ad populum.

ALBERT, of OLBERT, gezegt *van Lobes*, een Benediktyner monnik, van het klooster van Lobies, of Lobes, en naderhandt abt van Gemblours, heeft gebloeit omtrent het einde van de X, of liever in de XII eeuw. Hy was van Ledern, een klein dorp in de Nederlanden. Men voedde hem op in 't klooster van Lobies, en zondt hem vervolgens in dat van St. Germain de Prez, daar hy zich in de wetenschap en in de Godvruchtigheit oeffende. Albert maakte grote voortgangen in die beide. Men zegt, dat hy een leerling was van Fulbert van Chartres, en dat hy sedert te Lobies Burchard onderwees, die bisschop was van Worms. Albert ging ondertusschen van de abdy van Gemblours naar die van St. Jakob van Luik, alwaar hy storf in 't jaar 1148, volgens Valerius Andreas en Miræus. Doch het zoude echter kunnen zyn, dat zy twee schryvers van dezen naam onder een vermengen. En in der daadt Burchard van Worms, dien deze schryvers een leerling maken van Albert, is in het jaar 1025 gestorven. Wat 'er van zy, Albert schreef de historie van het oude en nieuwe Testament; eenige levens der Heiligen, en andere werken in rym en in onrym. Men begroef hem in het klooster van St. Jakob van Luik. Sigebert zegt, dat hy beroemd is geweest door zyne kennisse in de wetenschappen, en in de kerkelyke zaken; en door zynen yver voor den Godsdienst; dat hy zynen naam onsterffelyk gemaakt heeft door het beschryven van de levens der vaderen, en door het opstellen van lofzangen ter eere der heiligen, en inzonderheit om dat hy Burchard, bisschop van Worms, onderwezen heeft, en oorzaak geweest is, dat hy zich bevlytigt heeft in het onderzoek der kerkelyke zaken, en dat hy zyn boek van de Canons heeft uitgegeven, zo nuttig aan de kerke, door de zorgen van dezen Albert zamengestelt, die het geschreven en opgegeven heeft. Sigebert zegt niet, dat hy deze levens der vaderen zamengestelt heeft; maar alleen, dat hy de zelve met zyne handt geschreven hadt. Trithemius maakt 'er hem ondertusschen den schryver van. *Sigeb. de script. Eccl. cap. 142. & de Abbat. Gemb. Valer. Andreas Bibl. Belg. Miræus in schol. ad Sigeb. Vossius de hist. Latin. Trithem. Gesner. Possevin.*

ALBERT *van Bresse*, van de orde der predikbroeders, is de schryver van verscheide brieven, enz. *M. du Pin Bibl. des Auteurs Ecclesiast.* XIV. *siecle.*

ALBERT, gezegt *van Mets*, om dat hy een monnik in die stadt was, leefde, volgens Trithemius, omtrent het jaar 1030. Hy schreef de historie van zynen tydt, die hy aan den bisschop van Mets opdroeg; namentlyk aan Theodorus van Luxemburg. *Sigebert de script. Eccles. cap. 145. Trithemius. Gesnerus. Vossius.*

ALBERT *van Parma*, legaat van den H. stoel in de XIII eeuw. Paus Innocentius de IV zondt hem in 't jaar 1254. in Engelandt, en naar Parys. Hy arbeidde aldaar om het verschil weg te nemen, dat sedert een langen tydt op de Universiteit geweest was tusschen de bedelmonniken en de andere Doctoren. Het zelve gelukte wel; maar de eerste wilden naar Rome gaan, daar zy door ondervinding wisten, dat zy hunne rekening beter konden vinden. *Thom. de Cantipré lib.* II. *de Apib. cap.* 10. *n.* 32. *du Boulai Hist. Univers. Paris.*

ALBERRT *van Satriano*, dat een vlek is in Italië, in het Toskaansche, een Franciskaner monnik, heeft in de XIV eeuwe geleeft. Hy was een der bequaamste predikers van zynen tydt, in wien de geleerdheit, de welsprekendheit en de Godvrucht op de voordeligste wyze by malkander gevoegt waren. Hy liet eenige werken na, en storf in 't jaar 1450. *Leander Alberti Descr. Ital. Wading.*

ALBERT, (JAN) van Haarlem in Hollandt, en niet uit Italië, gelyk Marcus Antonius Alegre heeft geschreven, heeft in de XV eeuwe geleeft. Hy wierdt een Karmeliter monnik, en was Doctor te Leuven. Hy schreef verscheide werken; namentlyk uitleggingen over den I brief van Johannes leerredenen; *Quæstiones in Magistrum Sententiarum. Lectura in Ecclesiasticum*, enz. Hy storf in 't jaar 1496 te Mechelen. *Valerius Andreas Bibl. Belg. Marc. Anton. Alegre in Parad. Carmel.*

ALBERT, abt van Staden, van de Benediktyner orde, wordt van eenige schryvers voor een Italiaan uit de stadt Pisa gehouden; maar Arnolph Wion en anderen beweeren, dat hy een Duitscher van geboorte was. Hy deedt zyn best om den regel der Cistercienzen in zyne abdy in te voeren, en verkreeg dieswegens van Gregorius den IX eene bulle: doch als hy niets daar in konde uitrechten, begaf hy zich in 't jaar 1240 in de Franciskaner orde, en wierdt Generaal van de zelve. Hy heeft eene kronyk van den beginne des werelds tot op den jare 1250 of 1256 geschreven. Trithemius, Gesnerus en Simler weten niets van hem; doch Albert Krantz haalt hem met lof aan. Henrik Rantzou heeft deze kronyk in geschrift gehad, uit wiens Bibliotheek de zelve in 't jaar 1587 door Reineccius met aanmerkingen te Helmstadt is uitgegeven. *Wion lib.* II. *ligni vitæ cap.* 62. *Krantz. Metrop. & Saxon. Vossius de Hist. Lat. lib.* II. *Miræus de Script. Eccl. Cave Hist. Liter.*

ALBERT, of ook ALBERIK, toegenaamt *van Aken*, dewyl hy aldaar kanunnik en Sakristein was, deedt eene reize naar 't H. Landt, en maakte daar van eene historie in XII boeken, onder den tytel van: *Historia Expeditionis Hierosolymitanæ sub Godofredo Bullionæo & aliis principibus*, welk werk hy in 't jaar 1190 besloot. Reineccius heeft het in 't jaar 1602 in druk uitgegeven, zonder dat hy den schryver daar van noemt. Doch 't is aan dezen Albert in de historie toegeschreven, die den tytel draagt van: *Gesta Dei per Francos. Vossius de Hist. Lat. lib.* III. *cap.* 6. *Cave Hist. Liter.*

ALBERT, genaamt *Argentinensis*, 't zy dat hy uit het oude adelyke geslacht van Basel, dat den toenaam van *Argentina* droeg, en veel voorname mannen heeft voortgebragt, gesproten is, of liever, dat hy een Doctor of priester te Straasburg geweest is; 't welk daar uit kan besloten worden, omdat hy Magister genoemt wordt, en van den bisschop van Straasburg onder de regering van Lodewyk den IV naar Avignon wierdt gezonden. Hy leefde in de XIV eeuwe, en schreef eene kronyk van 't jaar 1270 tot 1378, waar van Cuspinianus *in Consulibus Rom.* een stuk heeft uitgegeven; doch Urstisius heeft ze in het twede deel van zyne schryvers der Duitsche zaken volkomen in het licht gestelt, met een gedeelte van de historie van Dagobert, koning der Franken, tot op Rudolph den I, van 't jaar 631 tot 't jaar 1267. Zo heeft hy ook eene historie van de daden van Bertholdus, bisschop van Straasburg, die onder keizer Lodewyk den IV leefde, daar by gevoegt, welk laatste aan Albert Angentinensis ook plagt toegeschreven te worden. *Urstis. præf. ad Alb. Argent. Vossius de Hist. Lat. Wharton append. ad Cave Hist. Lit. pag.* 43.

ALBERT van St. Remi. Zie ROBERT.

ALBERT *Krunmendikkius*, een Duitscher, uit Holstein, en wel uit een adelyk geslacht, wierdt in 't jaar 1466 bisschop van Lubek, op aanpryzing van Christiaan, koning van Denemarken, die zich dikwils van hem bediende, en aan hem vele gezantschappen opdroeg; als in de jaren 1466 en 1467 aan den koning van Vrankryk, en aan Karel, hartog van Burgundië; in 't jaar 1469 aan Eduard, koning van Engelandt; en in 't jaar 1477 aan Ernest, keurvorst van Saxen. Om deze gezantschappen met roem uit te voeren, heeft hy alle de inkomsten der kerke en zyne eigene goederen besteedt. Hy storf in 't jaar 1489, en liet eene kronyk na van de bisschoppen van Lubek, van hunnen oorspronk tot op het jaar 1455, wanneer zyn voorzaat Arnoldus storf, welk werk, met een vervolg tot op het jaar 1505 van een ongenoemden schryver, door Henrik Meyboom den jongen in 't twede stuk der Duitsche zaken is uitgegeven. *Krantz. Metrop. lib.* XII. *n.* 4. *Bonno lib.* II. *Chron. Lubec. Huitfeld Chron. P.* V. *pag.* 909. 910. 923. 953. *Molleri Introd. ad Hist. Cherson. P.* IV. *cap.* 3. §. 3. *Cave P.* II. *pag.* 314.

ALBERT, van Padua, een monnik van de broederschap van Cluni, heeft in de XIII eeuw geleeft. Hy schreef omtrent het jaar 1230 de levens van St. Amand, van St. Beatrix, van St. Aldegonde, enz. *Possevin. in Appar. sacr. Gesner. in Bibl. Vossius de hist. Latin.*

ALBERT van Padua, een Augustyner monnik, was te Padua geboren, en begaf zich in den jare 1293 in de geestelyke orde. Men zondt hem in Vrankryk, alwaar hy op de hogeschole van Parys met veel achting leeraarde, en van Bonifacius den VIII naar Italië beroepen wierdt. Maar deze paus kort daarna gestorven zynde, keerde hy weder naar Vrankryk, komende te Parys te overlyden den 28 Maart des jaars 1328; hoewel Miræus zegt, dat dit te Lion geschiedde, wanneer hy 49 jaren oud was. Zyne schriften zyn: *Sermones de tempore*; *de sanctis*; *& quadragesimales*, die in 't jaar 1544 te Parys, en naderhandt ook op andere plaatsen zyn uitgegeven; *Expositio Evangelicorum Dominicalium totius anni*, die in 't jaar 1476 te Venetië gedrukt wierden. Onder de handschriften te Padua, alwaar men ook een marmer standbeeldt tot zyner eere heeft opgerecht, bewaart men nog de volgende: *Commentatio in Pentateuchum*; *in quatuor Evangelia*; *in Epistolas D. Pauli*; *in Magistrum Sententiarum. Pamphil. Chron. ord. Eremit. S. Augustin. pag.* 45. *Trith. de Script. Curt. Elog. vir. ill. Augustin. Possevin. Gesner. Frisius. Miræus. Wharton app. ad Hist. lit.*

ALBERT (LAURENS) gaf in 't jaar 1573 een Duitsche letterkunst in 8 te Augsburg uit.

ALBERT (LEO BAPTIST) gaf in 't jaar 1643 eene verhandeling van de schilderkunst in drie boeken te Amsteldam uit.

ALBERT, (PHILIP) een Duitsch Karmeliet, bygenaamt *van Nussia*, dat de plaats van zyne geboorte was, zynde een dorp naby Frankfort, heeft geleeft in het einde van de XV eeuw, omtrent 't jaar 1495. Hy leeraarde de Godgeleerdheit te Parys en te Keulen, en schreef over het Hoogliedt, over den meester der Spreuken; een boek met leerredenen, enz. *Trithem. de vir. illust. Possevin. in Appar. sacro. Lucius Bibl. Carmel. Alegre in Parad. Carmel.*

ALBERT, of ALBERTI, (VALENTYN) geboren te Lehen in Silesië den 15 December van het jaar 1635, storf den 15 September des jaars 1697, 82 jaren oud zynde, nadat hy het hoogleeraarsampt in de Philosophie en Godgeleerdheit te Leipzich den tydt van 34 jaren met veel roem en toejuiching bekleedt hadde. Hy is de schryver van verscheide werken, onder anderen van eene verklaring en verantwoording van de Augsburgsche belydenisse, in 't jaar 1690 uitgegeven. Het onderzoek van 't Concilie van Trente, en van de voorstelling van 't Katholyke geloof van den bisschop van Meaux. Men weet niet zeker, of dit de zelfde Valentyn Albert is, aan wien Konig in zyne *Bibliotheek* een kort begrip van 't recht der nature en der volkeren toeëigent, dat te Leipzich in 't jaar 1676 gedrukt is. Zie de algemene lyst der Acten van Leipzich. Zekerder gaat het, dat hy de maker is van de Oratie *de Prælio Lignicensi cum Tartaris*, gedrukt te Leipzich 1664 in 4.

ALBERT, (SALOMON) een geneesmeester, heeft eene historie van den scheurbuik uitgegeven, die in 't jaar 1594 gedrukt is. Hy is ook schryver van eene historie van de delen van 't menschelyke lichaam. *Konig Bibl. vet. & nova.*

ALBERT. Zie ADELBERT.

ALBERT, *Aremus.* Zie KIVET.

ALBERT *Leonyn.* Zie LEEUWEN. (ALBERT VAN)

ALBERT *Pio*, prins van Carpi. Zie PIO.

ALBERT. Het geslacht van ALBERTI, of van ALBERT, heeft zynen oorspronk uit Italië, van waar JAKOB ALBERTI by koning Lodewyk den H. te Clermont Auvergne gekomen is, om hulpe voor zynen vader Napoleonus te verzoeken, dien de Florentynen van zyne heerlykheden Montecarelli en Cerbaye berooft hadden; welke Alberti zich vervolgens in Auvergne ook heeft ter neder gezet. Zyn zoon, van den zelven naam, heer van Montarnat en Gaissac, teelde GUIDO en STEPHANUS; waar van de laatste, in 't jaar 1352, onder den naam van Innocentius den VI, paus wierdt, waar door dit geslacht na dien tydt in 't graafschap Avignon, daar toen de pauslyke zetel was, in groot aanzien gebleven is. GUIDO heeft door Gualterius, heer van Mont, zyn geslacht voortgeplant, van den welken in den zesden graadt LEO d'ALBERT afkomstig was, die door zyn huwelyk met Johanna van Segur de heerlykheit van Luines verkreeg, en in 't jaar 1544 in den slag naby Cerizols sneuvelde. Voorts is dit geslacht in de volgende XVII eeuw zeer vermaard en groot geworden. HONORIUS D'ALBERT, heer van Luines, zoon van den gemelden Leo, diende koning Henrik den Groten in verscheide gelegenheden. Hy hadt by Anna Rodulf, zyne gemalinne, KAREL; HONORIUS, en LEO D'ALBERT, waar van in het vervolg, en vier dochters; (1) MARIA D'ALBERT, gemalin van Claude, gezegt du Roure, heer van Bonneval en van Combalet, en moeder van Anna, getrouwt met Karel van Crequi, graaf van Canaples; (2) ANTONETTA, eerst getrouwt met den here van Vernay, en naderhandt met Henrik Robbert de la Mark, hartog van Bouillon, graaf van Braine. Zy storf te Parys den 22 May des jaars 1644. Ten (3) LOUISA, getrouwt met Antony van Villeneuve, baron des Beaux; en eene vierde, die eene nonne was.

KAREL D'ALBERT, de oudste zoon van Honorius d'Albert, is geweest hartog van Luines, Pair, Konnestabel, en grootvalkenier van Vrankryk, ridder van des konings orde, eerste edelman van zyne kamer, en gouverneur van Picardië en van 't Boulonnois. Hy hadt het geluk om in de gunst van koning Lodewyk den XIII te geraken, die hem met goederen en eer ophoopte, en die zich van hem in vele zaken van belang bediende. De koning verhief hem zelfs tot de waardigheit van konnestabel van Vrankryk in den jare 1621. Daar op volgde hy den koning, die de wapenen opgenomen hadt om de Hugenoten tot reden te brengen. Hy bevondt zich by 't innemen van St. Jan d'Angeli en andere voorvallen in dit jaar; en in 't leger in Languedok zynde, wierdt hy van een blutskoorts aangetast, waar aan hy te Longueville, naby Monheur, den 15 December des jaars 1621 overleedt. Zyn ligchaam wierdt te Maille gebragt, dat een vlek is naby de stadt Thours gelegen, dat door zyn toedoen tot een hartogdom verheven was, onder den naam van Luines. Deze konnestabel was in 't jaar 1617 getrouwt met Maria van Rohan, oudste dochter van Hercules van Rohan, hartog van Montbazon, Pair en grootjagermeester van Vrankryk, en van zyne eerste gemalinne Magdalena van Lenoncourt, vrouw van Couvray. Zy ging sedert een twede huwelyk aan in 't jaar 1622 met Claudius van Lotharingen, hartog van Chevreuse, Pair en grootkamerling van Vrankryk. Zy storf in 't jaar 1679, den 13 Augustus, 79 jaren oud zynde. Uit het huwelyk met den konnestabel was eene dochter, die ongetrouwt storf, en Lodewyk Karel d'Albert, hartog van Luines, Pair van Vrankryk, ridder van de orde des konings, enz. Deze trouwde in zyn eerste huwelyk met Maria Seguier, marquisinne van O, eenige dochter van Pieter Seguier, Marquis van O, requestmeester, enz. Hy teelde daar by KAREL HONORIUS D'ALBERT, hartog van Chevreuse, kapitein luitenant van 's konings ligte paarden, welke den 3 February van 't jaar 1667 trouwde met Johanna Maria Theresia Colbert, oudste dochter van Jan Baptist Colbert, staatsbedienaar, waar van kinderen zyn: FRANCOISA PAULA CHARLOTTA, den 3 February des jaars 1667 te Parys getrouwt met Henrik Karel van Beaumanoir, Marquis van Lavardin, en luitenant generaal in het gouvernement van Bretagne, in 't kraambedde gestorven in den jare 1670. MARIA LOUISA en HENRIETTA THERESIA, nonnen in de abdy van Jouare. LODEWYK KAREL ging een twede huwelyk aan, met bewilliging van den paus, met Anna de Rohan, twede dochter van den zelven Hercules van Rohan, hartog van Montbazon, en van zyne twede gemalinne Maria van Bretagne, die de oudste dochter was van Claudius, graaf van Vertus. Uit dit huwelyk heeft hy drie dochters gehad; MARIA ANNA, getrouwt met Karel van Rohan, prins van Guimené, in haar zeventiende jaar op den 21 Augustus des jaars 1679 gestorven; CHARLOTTA, en CATHARINA.

HONORIUS D'ALBERT, hartog van Chaulnes, Pair en maarschalk van Vrankryk, Vidame van Amiens, heer van Pequigni, en van Raineval, was eerst heer van Cadenet. Hy was de twede zoon van Honorius d'Albert, en jonger broeder van den konnestabel, hartog van Luines. In 't jaar 1620 wierdt hy ridder van de orders des konings, en maarschalk van Vrankryk, en het volgende jaar hartog van Chaulnes en Pair van Vrankryk. Hy was in den jare 1619 reets getrouwt met Charlotta d'Ailli, gravinne van Chaulnes. Zy was de eenige dochter en erfgenaame van Philibert Emanuel d'Ailli, heer van Pequigni, van Raineval, Vidame van Amiens, ridder van de orders des konings, die den 1 February des jaars 1619 storf, en van Louisa d'Ognies, gravin van Chaulnes, en vrouw van Magni. De maarschalk van Chaulnes hadt het bevel over des konings legers in de belegeringen van St. Jan d'Angeli, en

van

van Montauban in 't jaar 1621. Sedert wierdt hy in 't jaar 1633 gouverneur van Picardië, en in 't jaar 1636 hadt hy aldaar het bevel over des konings legers. Naderhandt verkreeg hy ook het gouvernement van Auvergne, en in 't jaar 1640 hadt hy 't bevel in de belegering van Arras. Deze maarschalk storf den 30 October des jaars 1649, negen en zestig jaren oud zynde. Hy hadt uit zyn huwelyk vier zonen, die verplicht waren den naam en de wapenen van Ailli te voeren, en vier dochters. (1) HENRIK LODEWYK, hartog van Chaulnes, pair van Vrankryk, enz. den 3 May 1646 getrouwt met Françoise van Neuville, oudste dochter van Nikolaas, hartog van Villeroy, pair en maarschalk van Vrankryk. Hy storf te Chaulnes den 11 May 1653, oud zynde 33 jaren; latende twee dochters na; MAGDALENA CHARLOTTA d'Ailli, die in de maandt van Januarius des jaars 1664 trouwde met Jan Baptist, hartog van Foy, en storf in 't kraambedde te Parys den 3 Augustus 1665, oud 16 jaren; en CATHARINA, in 't jaar 1662 jong gestorven. (2) KAREL de I, Marquis van Raineval, die in 't jaar 1647 ongetrouwt storf. (3) KAREL de II, hartog van Chaulnes, pair van Vrankryk, bevelhebber van des konings orders, op den 19 Maart 1625 geboren. Hy is afgezant te Rome geweest, en naderhandt gouverneur van Bretagne, hebbende grote diensten aan den koning gedaan. Hy trouwde den 11 April 1655 te Parys met Elisabeth le Feron, weduwe van den Marquis van St. Maigni, waar by hy gene kinderen teelde. (4) ARMAND, genaamt de abt van Chaulnes, storf den 29 April 1656, oud 21 jaren. De vier dochters van den maarschalk, hartog van Chaulnes, alle geestelyke, zyn, ANNA, abdisse van St. Pieter van Lyon, die den 4 February 1672 storf, nadat zy deze abdy met veel verstandt, voorzichtigheit en Godvruchtigheit 22 jaren bestiert hadt. MARIA MAGDALENA URBINA THERESIA, opvolgster in de abdye aux Bois, waar van zy den 3 Maart des jaars 1656 bezit nam. CHARLOTTA, priorin voor haar leven van 't koninklyke klooster van St. Louis van Poissi sedert het jaar 1669; en ANTONETTA, abdisse van St. Pieter van Lyon na de doodt van hare zuster.

LEO D'ALBERT, derde zoon van Honorius d'Albert, heer van Brantes, luitenant van de kompagnie van de twee honderd ligte paarden van des konings wacht, en sedert hartog van Luxemburg, pair van Vrankryk, en ridder van des konings orders, storf den 25 November 1630. Hy was getrouwt met Margareta Charlotta, hartoginne van Luxemburg, by de welke hy naliet Henrik Leo, een kerkelyke, en Maria, eene nonne in de abdye aux-Bois.

ALBERT. Zie ALBERTI.

ALBERTANUS heeft eene verhandeling geschreven van de kunst van te spreken en te zwygen. *Konig Biblioth. vet. & nova.*

ALBERTET, een wiskunstenaar en dichter, was een edelman uit Provence, die omtrent den jare 1290 leefde, en te Sisteron geboren was. Anderen zeggen, dat hy van Tarascon, en van het huis van Malespina was. Doch daar is veel waarschynlykheit, dat hy maar in de laatste stadt woonde. De eerlyke liefde was diestyds de bezigheit van lieden van aanzien, die 'er hun werk van maakten om eene jonkvrouwe te dienen, en de zelve tot een onderwerp te nemen van de vaarzen, die zy maakten. Albertet, de gewoonte, of zyne eige genegenheit opvolgende, diende de marquisinne van Malespina; en dit heeft zonder twyffel aanleiding gegeven om te denken, dat hy van dat huis was. Zy betuigde aan Albertet haar genoegen over de achting, die hy voor haar hadde, en betoonde hem hare dankbaarheit door verscheide geschenken van laken, paarden en eenige kleinodien, volgens de gewoonte van dien tydt. Doch alzo zyne dienstplegingen hare eere konden benadeelen, liet zy hem verzoeken, om haar niet meer te zien. Albertet gehoorzaamde, en ging naar Tarascon, alwaar men zegt, dat hy weinig tyds daar na storf. Hy hadt eenige verhandelingen over de wiskunst en verscheide dichtkundige werken geschreven. Deze laatste waren ter eere van de marquisinne van Malespina. Wanneer hy storf, verzocht hy aan Pieter de la Valiere, of van Valerne, zynen vriendt, om de zelve aan haar over te geven; doch deze ongetrouwe vriendt verkocht die aan een zeker man te Uzez, die de zelve, als een werk van zyn maaksel, uitgaf; en alzo hy niet verstands genoeg hadde om zulke geestige stukken te maken, als die van Albertet waren, ontdekte men ligtelyk het bedrog, en de bedrieger wierdt in 't openbaar daar over gestraft. De geesseling was de straffe, die men den zodanigen aandeedt, gelyk hy de zelve ook moest ondergaan. *Nostradamus vies des poëts Provenç. la Croix du Maine & du Verdier Vauprivas Bibl. Franc.*

ALBERTI, een geslacht. Zie ALBERT.

ALBERTI, (ALBERT) kardinaal. Zie ALBERTIS.

ALBERTI, (ANDOUIN) een kardinaal, uit het Limosyn van geboorte, was een neef van paus Innocentius den VI. Uit de oude geschriften van de Karthuizers van Villeneuve lez-Avignon blykt, dat deze kardinaal nedrig, zedig, weldadig en een vader der armen was. By deze hoedanigheden was hy ervaren in de burgerlyke en kanonyke rechten, kerkelyke Historien, enz. In 't jaar 1349 wierdt hy op den bisschoppelyken stoel van de kerke van Parys verheven, na de doodt van Foulques van Chanac. In 't jaar 1350 benoemde men hem tot bisschop van Auxerre, na den kardinaal Pieter van Cros. Hy ging sedert nog over tot het bisdom van Maguelonne, na de doodt van Arnault van Verdale in 't jaar 1352. Daar zyn eenige schryvers, welke getwyffelt hebben, of Andouin Alberti bisschop van Maguelonne geweest is, omdat hy in zyn Testament de kerken van Parys en Auxerre noemende, van de laatste geen gewag maakt. Doch daar zyn ook diergelyke andere bewyzen, om dit te beweeren, en daar zyn zo vele vermaarde schryvers, die dit aangetoont hebben, dat het nodeloos zoude zyn, zulks nader te bevestigen. Paus Innocentius de VI, over het gedrag en de wysheit van zynen neef voldaan zynde, maakte hem den 15 February van 't jaar 1353 kardinaal. Hy bediende zich niet van deze gunste, dan om te beter in staat te zyn om zynen vrienden dienst te kunnen doen, en personen van verdienste, en voornamentlyk geleerde luiden, welker verkeering hy gedurig zocht te beschermen. Sedert verkoos deze kardinaal het bisdom van Ostia, en na de doodt van zynen oom Innocentius den VI op den 12 September des jaars 1362 wydde hy Urbanus den V, dien men op den Roomschen stoel verhief. Ondertusschen overleefde hy den genoemden paus, zynen oom, niet lang, dewyl hy den 9 May des jaars 1363 storf, en wierdt, gelyk de zelve, mede in de kerke der Karthuizers van Villeneuve lez-Avignon begraven, beveelende, dat men aldaar dit grafschrift zoude stellen: *Lapide sub hoc modico jacent omnia viscera dicti Ostiensis Andouini, dum vivebam in vita mea.* Innocentius de VI hadt de zelve Karthuizers gesticht, als elders gezegt wordt, en de kardinaal Alberti bewees daar aan nog grote milddadigheden. Victorel verzekert, dat hy het gasthuis stichtte, dat in de zelve stadt Avignon is, naby de poort van de brug der Rhône. Wanneer hy storf, deedt hy verscheide Godsdienstige giften, en stichtte een jaarlykschen dienst in de kerken van Parys en Auxerre. En dewyl hy in verscheide gelegenheden bevonden hadde, dat kerk en staat veel verloren, omdat het aan vele jongelingen van groot verstandt aan middelen ontbrak om zich in de wetenschappen te oeffenen, zo wilde hy ook het zyne toebrengen tot bevordering der arme scholieren. Hy stichtte ten dien einde in de hogeschole van Thoulouse een Collegie, aan het welke hy alle zyne goederen naliet; waar in men een zeker getal van jongelingen onderhoudt, die zich in de talen, in de Philosophie en in de vrye kunsten oeffenen. *Bosquet in vita Innocent. Pap.* VI. *Catel Memoires des Langued. lib.* II. *Gariel de Episcop. Magal. Frison Gall. purpur. Sanmarthan. Gall. Christ. Auberi Hist. des Cardin.*

ALBERTI, (ARNOLD) een neef van Innocentius den VI, was eerst bisschop van Agde, en naderhandt van Carcassone, en eindelyk in 't jaar 1356, na de doodt van Wilhem van Flavacourt, aartsbisschop van Auch. In 't jaar 1364 heeft hy aldaar eene Synode gehouden, en is naderhandt, als hy van Avignon quam, te Boulbon, een dorp, dat onder zyn kerkgebiedt behoorde, in Provence in 't jaar 1371 gestorven. Men zegt dat zyn gemelde oom Innocentius de VI hem tot zynen opvolger begeerde. *Bzovius ad ann. C.* 1369. *Oihenart. not. Vascon. Sanmarth. Gall. Chr. Ciacon. Frizon. Oldoin. Gall. Christ.*

ALBERTI, (JAKOB) van Bolonië in Italië, heeft in de XIV eeuw, omtrent het jaar 1320, geleeft. Hy schreef eene verhandeling van het onderscheidt van het burgerlyke en het kanonyke recht, die wy onder de werken van Bartoli hebben. *Alidosi de Doct. Bonon. Bumaldi Minerval, seu Bibl. Bonon.*

ALBERTI, (JAN) een Hoogduitsch rechtsgeleerde, geboren te Widmanstadt, is in de XVI eeuwe vermaard geweest. Hy was geleerd in de Oostersche talen, en voornamentlyk in de Grieksche, Hebreeusche en Arabische. Hy leerde ook het Syrisch van Simeon, Syrisch bisschop; van Theseus, Ambrosius, en van eenige anderen, die hy te Rome kende, alwaar zyne verdiensten hem in aanzien bragten. Naderhandt in Oostenryk te rug gekomen zynde, wierdt hy kanselier van het zelve, en eenigen tydt daar na ridder van de orde van St. Jakob. In 't jaar 1543 gaf hy te Neurenberg een kort begrip van den Alkoran uit, met aantekeningen tegen de bedriegeryen van Mahometh, daar in begrepen. In 't jaar 1556 liet hy te Wenen in Oostenryk, op kosten van keizer Ferdinand den I, het nieuwe Testament in de Syrische tale en met zulke letters drukken, nevens eene gemakkelyke letterkunst, om de zelve taal te leren. De voorreden daar van is zeer fraai, en Jan Alberti heeft in de zelve den voortgang van de Oostersche talen onder de Latynen aangewezen. *Miræus de script. sæc.* XVI. *p.* 60 *en* 125.

ALBERTI, (LEANDER) van Bolonië, eene grote stadt in Italië, was den 11 December in 't jaar 1479 geboren, en begaf zich in de Dominikaner orde. Hy heeft zich door zyne schriften zonderling vermaard gemaakt, en onder anderen van de vermaarde mannen van zyne orde zes boeken geschreven, die hy in 't jaar 1517 in 't licht gaf. Naderhandt heeft hy de historie van Bolonië en eenige levensbeschryvingen, als van Raymundus Pennafortus, Jordanus, Saxo, en meer anderen uitgegeven. Eindelyk gaf hy in 't jaar 1550 zyne beschryving van Italië in 't licht; doch waar in hy zich dikwils door de fabelachtige vertellingen van Annius van Viterbo heeft laten bedriegen; 't geen hy naderhandt zelfs beleden heeft. Wilhem Kyriander heeft dit boek uit het Italiaansch in 't Latyn overgezet. In 't jaar 1552 heeft hy een ander werk, onder den naam van *Ephemerides*, geschreven, waar in hy verhaalt, wat 'er van het jaar 1499 tot het jaar 1552 merkwaardig in Italië is voorgevallen. Eenigen zeggen, dat hy in 't jaar 1552 is gestorven; doch anderen stellen het zelve een jaar later. *Gesn. Bibl. Possev. in App. sacr. Voss. de Hist. Lat. lib.* III. *Miræus de Script. Eccl. Bumaldi Biblioth. Bonon.*

ALBERTI, (LEO BAPTISTA) van Florence geboortig, was een zeer bequaam bouwmeester, waarom hy de Archimedes en Vitruvius van zynen tydt genoemt wordt. Hy storf in 't jaar 1540. Zyne boeken zyn:

De Pictura.
De Architectura civili.
De Statuis.
Momus. enz.

Jovius eloq. Doct. n. 31. *Vossius de Scient. Mathem. p.* 299. 463. *Vasare vite dei pitt. Hendreich. Ricciolus. Sabellicus lib. de L. L. reparatione p.* 112. *Politianus* X *Epist.* 7. *Simler. Bibl. p.* 449. *a.*

ALBERTI, (NIKOLAAS,) een Duitsch Jesuit, leeraarde de wysbegeerte te Wirtsburg in Frankenlandt, gaf eenige verhan-

handelingen uit, en ftorf den 18 January des jaars 1541. *Alegambe Bibl. S. J.*

ALBERTI, (Stephanus) een kardinaal en biffchop van Carcaffone, uit de provincie van Limofyn geboortig, een naneef van Innocentius den VI, die grote zorg droeg voor zyne opvoedinge. Hy gaf hem het bifdom van Carcaffone, en maakte hem in 't jaar 1361 kardinaal diaken. Wanneer Innocentius de VI geftorven was, ging hy met Urbanus den V, die hem zeer hoog achtte, in 't jaar 1367 naar Italië. In het volgende jaar wierdt hy tot priester ingewyd; en daar hy voorheen den tytel van St. Maria d'Aquino voerde, kreeg hy den tytel van St. Laurentius in Lucina. Hy ftorf den 28 September in 't jaar 1369 te Viterbo, en wierdt aldaar begraven. *Onuphr. in Innoc.* VI. *Frizon in Gall. purp. Sanmarth. Gall. Chrift. Aubery Hift. des Cardin.*

ALBERTINA AGNES, geborene prinfeffe van Oranje, uit Frederik Henrik, Prinfe van Oranje, en vrouw Amelia, geborene gravinne van Solms-Braunsfelt, quam den 29 April des jaars 1634 in 's Gravenhage ter werreldt, als derde dochter en vyfde kindt van hare doorluchtige ouderen. Zy wierdt van hare tedere jaren af in alle Chriftelyke deugden en Godvrucht onderwezen; en zy zelf by hare aangroejende jeugt bezeffende, dat zy wel voornamentlyk om Gods wille, maar ook om andere menfchen wille op aarde te leven hadt, vergat niet, nadien haar kracht en gelegenheit gegeven was, van in hare vroege jaren de gronden van ftaatkunde te leggen, de kenniffe van verfcheide talen, hiftorien, en volkeren te bevorderen, de gemoederen van verfcheide natien wyffelyk te behandelen, bequaamheit om met mannen van verfcheide ftudiën, kunften en wetenfchappen, in openbare en byzondere zamenfpraken, tot verwonderinge der toehoorderen, te fpreken, en van zaken van groot belang te oordeelen, welke uitmuntendheit van gaven nog tot verder volkomenheit met haren toenemenden ouderdom gebragt, en voornamentlyk door een goed voorbeeldt, vorftelyke opvoeding, en naarftige onderwyzing, die deze vorftin dagelyks van hare vrouw moeder, eene prinfeffe van weêrgaloze wysheit en Godvruchtigheit, voor oogen zag, voortgezet en aangequeekt wierdt. Deze prinfes, te gelyk een vorftelyk en minnelyk gelaat hebbende, verloor in het jaar 1647 haren doorluchtigen vader, en in 't jaar 1650 haren eenigen broeder, prins Willem den II, en geraakte dus in haar zeventiende jaar onder de doorluchtige voogdyfchap van hare moeder. Den 2 May des jaars 1652 trouwde zy te Kleef, in 't byzyn van keurvorft Frederik Wilhem van Brandenburg en andere groten, met Wilhem Frederik, grave van Naffau, ftadhouder van Vrieslandt, en leefde met hem den tydt van twaalf jaren, vyf maanden en eenige dagen in alle vorftelyke vergenoeging, verliezende dien heldhaftigen gemaal den 21 Oċtober 1664 door een ongelukkigen piftoolfchoot, waar mede hy zich onvoorziens op zyn hof te Leeuwaarden den 13 Oċtober van het jaar 1664 gequetft hadde, behoudende drie kinderen, die zy by den zelven gewonnen hadde, als 1 Amelia, geboren den 5 December 1655, naderhandt gehuwt met Johan Wilhem, hartog van Saxen-Eyzenach; 2 Henrik Cafimir, ftadhouder van Vrieslandt, geboren den 18 Januarius 1657; en 3 Sophie Willemine, geboren te Honslaardyk den 29 Juny des jaars 1664, en den 13 Juny 1667 overleden. Dus de tedere zorg en voogdyfchap over deze hare kinderen op hare hoogheit alleen gekomen zynde, deedt zy haar voldoende beft, om de zelve in alle Chriftelyke deugden op te brengen, en bezorgde vooral, dat het erfftadhouderfchap, gedurende haren zoons minderjarigheit, die den 19 April 1679 eindigde, wel bedient wierde. Haar voogdyfchap, die byna vyftien jaren geduurt heeft, is byzonder vermaard geworden door hare buitengemene kloekmoedigheit en voorzichtigheit in die duiftere dagen van ons vaderlandt, toen Vrankryk, Engelandt, Keulen en Munfter ons te gelyk en onvoorziens beftreden, en byna op het alleruiterfte bragten, wanneer zy op het verzoek der ftaten van Vrieslandt haren eenigen, jongen en omtrent vyftien jarigen prins voor het Vriefche leger als kapitein géneraal zyn bloedt en leven toeliet te wagen, om door dit middel den foldaten moedt te geven, waar by zy hem met raadt en hulpe niet alleen aan de handt ging, maar zelve nacht noch dag eenigerhande moeite en middelen tot afkeeringe des vyands en beveiliging des lands fpaarde. Geen minderen roem behaalde deze prinfeffe by de Naffaufche inwoonders door hare zachtzinnige beftieringe, zo in de kerke als in den ftaat; en gelyk zy 't geluk hadde van haren broeders zoon, prins Willem den III, op den Engelfchen troon, haren oudften zufters zoon Frederik, als keurvorft van Brandenburg, en haren jonger zusterszone, prins Leopold van Anhalt, en des zelfs zufteren te zien, zo vermeerderde dat niet weinig door hare eige kindskinderen, als twee prinfen en zes prinfeffen van haren zoon, Henrik Cafimir, en eenen prins en eene prinfes van hare dochter Amelia. Nadat zy in het jaar 1695 hare eenige dochters Amelia, en in 't jaar 1696 haren eenigen zoons Henrik Cafimirs overlyden vernomen hadde, is zy den 28 Juny des zelven jaars Godvruchtiglyk in haar hof op het Oranjewoudt geftorven, ten ouderdom van twee en zeftig jaren, een maandt min vyf dagen, en den 25 Juny in ftilte naar Leeuwaarden gebragt, en aldaar des nachts in het graf der heren ftadhouders van Vrieslandt begraven. *Henr. Augufl. Steenbergen Treurpredikatie.*

ALBERTINUS, (Edmund) een Gereformeerd prediker te Parys, was te Chalons aan de Marne in 't jaar 1595 geboren. Hy wierdt in 't jaar 1618 van het fynode te Charanton aangenomen, en aan de kerke van Chartres voorgefteld, van waar hy in 't jaar 1631 naar Parys vertrok. Hy fchreef een boek van 't H. Avondmaal der oude kerke, en befteedde zynen ganfchen leeftydt tot de vermeerdering en verbetering van het zelve. Het gemelde boek is in het Latyn overgezet, en in deze tale, door behulp van David Blondell, te Deventer in den jare 1654 uitgegeven. Hy ftorf in 't jaar 1652. Een van zyne zonen is predikant te Amiens geweeft.

ALBERTINUS. Zie ALBERTYN.

ALBERTIS, of ALBERT DE ALBERTIS, kardinaal-diaken met den tytel van St. Euftacius, was van Florence. Zyn geflacht, uit Arezzo oorfpronkelyk, zette zich te Florence ter neder, federt dat de Florentynen zich de eenigenoemde ftadt onderwierpen. Deze Albertis hadt veel verftandt en verdienften, en eene gelukkige opvoeding voltooide in hem de gaven, die hy van de natuur ontfangen hadde. Zyne ouders, die hem tot den kerkelyken ftaat gefchikt hadden, verkregen voor hem een kanunnikfchap in de kerke van Florence. Daar na gaf paus Eugenius de IV hem het bifdom van Camerino, in het Mark van Ancona, en maakte hem vervolgens in 't jaar 1439 kardinaal. Deze paus, 't verftandt en 't beleidt van Albert de Albertis befpeurende, gebruikte hem in verfcheide gewichtige handelingen, en zondt hem zelfs als legaat naar 't koninkryk van Napels, alwaar hy op den 11 Auguftus des jaars 1445 in 't klooster van Grota Ferrata ftorf. Een gedeelte van zyn lighaam wierdt te Rome gebragt, en in de kerke van St. Jan van Lateraan begraven. Het overige is in die van St. Croix van Florence, van de orde van St Franciscus, alwaar de heren Albertis hem in 't jaar 1573 een nieuw graf met een graffchrift opgerecht hebben. Doch velen zyn bedrogen in de eere, die zy dezen kardinaal hebben toegeëigent, dat hy over eene zeemacht der zamenverbondene Chriftenen tegen de Turken het bevel gehad zoude hebben. *Blondus Hift. Dec.* III. *l.* II. *St. Antonyn tit.* 22. *c.* 10. § 5. *Ughel Ital. Sacr. Auberi Hift. des Cardin.*

ALBERTIS, (Albert de) van Trente, is de fchryver van verfcheide werken; als: *Vindiciæ adverfus Cafparum Scioppium*, gedrukt in 't jaar 1669. *Thefaurus Eloquentiæ facræ & profanæ*, in 't jaar 1669 gedrukt. *Paradoxa Moralia de ornatu Mulierum*, in 't jaar 1650 uitgegeven. *Alegambe pag.* 9. *Konig Bibl. vet. & nova.*

ALBERTISTUS, (Marius Salomonius) een rechtsgeleerde van Rome, ftorf in 't jaar 1530. Hy heeft eene uitlegging *De probationibus* nagelaten. *Guid. Pancirol in Ictis lib.* II. *cap.* 136.

ALBERTOMA, (Albertus) een Groninger, geboren den 23 November 1644, wierdt eerft predikant in het vlek Appingadum, en van daar in 't jaar 1683 naar Embden beroepen, predikende by zyne bevestiginge den 11 February uit Mark. IV, 21. Van Embden wierdt hy den 12 November 1693 naar Groningen beroepen, alwaar hy in 't jaar 1720 is overleden. Van hem ziet men te Embden op goude en zilvere penningen by 't jubilee, of vieren van 't honderdfte jaar van 't Collegie der heren Veertigen in 't jaar 1689, dit gedenkwaardige vaars:

Teder was op Vrieslands zoom
Embdens wiege by den ftroom;
Maar als Godt haar heeft beftraald
Met zyn licht, dat nimmer daalt,
Klom zy, als Gods ftadt, om hoog,
Zelfs haar vyanden in 't oog;
Als een moeder in haar fchoot,
Borg zy ballingen in noodt.
Hollands toevlucht, Brabants fchuil,
Afgods ondergang en kuil,
Neêrlands fleutel, Duitslands flot,
Embden, blyf getrouw aan Godt.

ALBERTON, *Albertonium*, en *Parætonium*, eene kleine ftadt op de grenzen van 't koninkryk van Barka in Afrika, naby Egypten. Zy legt op de kuft, en heeft een haven, die veel bezocht wordt. *Baudrand.*

ALBERTONIUS (Alexander) heeft verklaringen en befluiten van rechten in XXII boeken byeen verzamelt. Dit werk is in 't jaar 1585 te Venetië gedrukt.

ALBERTUCCIO BURSELLI, (Jeronymus) van Bolonië in Italië, een Dominikaner, heeft in de XV eeuwe geleeft. Hy was van een zachtmoedigen en gemakkelyken aardt, die de eenzaamheit beminde, en vermaak in de oeffening der hiftorien fchepte. Hy ftelde eene kronyk op van den beginne der werreldt tot den jare 1491 toe, de jaarboeken van zyne orde, en eenige andere werken. Men verzekert, dat hy in 't jaar 1497 ftorf. *Leander Alberti Defcr. Ital. & lib.* IV. *de vir. illuftr. Domin. Sarrafin Razzi Hift. de gli huomin. illuft. Domin. Voffius de Hift. Latin.*

ALBERTYN, (Arnold) van Majorka, geen biffchop van Badajoz, (*Pacenfis*) gelyk Poffevinus en Miræus ftellen, maar van Patti, (*Pactenfis*) dat eene ftadt van Sicilië is, onder het hoger kerkgebiedt van Meffina. Hy hadde eerft een kanunnikfchap te Majorca. Naderhandt was hy aldaar Inquifiteur, en hy oeffende deze zelfde waardigheit in het koninkryk van Valencië in Spanje, en naderhandt in Sicilië, alwaar zyne verdienften hem op den biffchoppelyken ftoel van Patti verhieven. Eenigen tydt daarna liet Ferdinand de Gonzages, onderkoning van Sicilië, hem aldaar tot zynen ftedehouder, en hy queet zich in deze nieuwe bedieninge met zo veel yver en getrouwheit, dat hy daar door de achting van alle de Sicilianen verkreeg. Dit was in den jare 1538. Arnold Albertyn fchreef verfcheide werken; *Repititio nova, five Commentaria Rubrica. de Hæreticis lib.* V. *Quæftio de fecreto quando debeat & non debeat revelari. De agnofcendis affertionibus Catholicis & Hæreticis*, enz. Deze kerkvoogdt ftorf in 't jaar 1545. *Poffevin. in Appar. Sacr. Rochus. Pyrrhus Notit. Eccl. Sicil. in Pactenfi. Miræus de fcript. Sæc.* XVI. *Nikolas Antonio de fcript. Hifp.*

ALBERTYN, (François) een Italiaanfch Jefuit, was van Catanzaro, dat eene biffchoppelyke ftadt is in 't koninkryk van Napels. Hy was door zyne Godsdienftigheit en geleerdheit beroemd. Zyne ouders, die hem tot den kerkelyken ftaat gefchikt hadden, bezorgden hem eene ryke abdy. Hy verliet de zelve naderhandt, om zich onder de Jefuiten te begeven. Hy leeraarde de Philofophie

en

en Godgeleerdheit te Napels met toejuiching, en ftorf den 15 Juny des jaars 1619. Men ziet van hem een Godgeleerd werk, in twee ftukken in folio, onder den tytel van: *Corollaria Theologica.* Het eerfte ftuk wierdt te Napels in 't jaar 1606, en in 't jaar 1610 te Lyon gedrukt; alwaar men het twede in 't jaar 1616 mede uitgaf. Hy fchreef nog andere werken. *Alegambe de fcript. foc. J. Miræus de fcript. XVII fæc.*

ALBERTYN, (FRANÇOIS) een kerkelyk perfoon van Florence, leefde in het begin van de XVI eeuwe. Hy was een huisgenoot van eenen kardinaal, en gaf eene verhandeling uit van de wonderen van 't oude en nieuwe Rome, die hy naderhandt verbeterde, en met eene andere kleine verhandelinge, *de laudibus Florentiæ & Savonæ*, aan paus Julius den II opdroeg. Dit was in den jare 1509. Hy maakte nog eene verzameling van eenige graffchriften. *Simler in epit. Bibl. Gefner. Onuphrius præfat. Commentar. de Repub. Roman. Voffius lib. III. de Hift. Latin.*

ALBESAN, *Albenfis tractus*, eene kleine landftreek in Italië. Zy legt in 't Montferrat, rondom de ftadt Alba, die 'er de hoofdftadt van is, en behoort aan den hartog van Savoje. *Baudrand.*

ALBI, ALBIA, ALBA, ALBIGA, aan de rivier Tarn, eene Franfche ftadt in Languedok, is zeer oud, en de hoofdftadt van het kleine landfchap, het Albigois genoemt. Zy hadt voorhenen een bisdom, dat onder Bourges behoorde; maar dewyl het een van de aanzienlykften in 't ryk was, zo wierdt het op 't begeren van Lodewyk den XIV in 't jaar 1676 tot een aartsbisdom gemaakt. In voorgaande tyden heeft deze landftreek onder den Karolynfchen ftam een eigen graaf gehad. Naderhandt heeft zy den graven van Thouloufe toebehoort; en wanneer de zelve goederen aan Simon, graaf van Montfort, gekomen waren, heeft zyn zoon Amaury de zelve aan koning Lodewyk den VIII overgegeven. Albi is inzonderheit aanmerkelyk wegens de Albigenzen, die daar van hunnen naam dragen. Men heeft aldaar ook verfcheide Concilien tegen de zelven gehouden; als een in 't jaar 1176, waar op Giraldus, of Gerardus, biffchop van deze ftadt, zich bevondt; en ook in 't jaar 1254. *Ptolom. Notit. Imperii Gregor. Turonenf. lib. II. cap. 13. lib. V. 7. &c. Aimoin lib. II. & V. du Chefne Antiq. des villes. Catel mem. de Langued. des Vaux de Cernay. Hift. Albig. Sanmarth. Gall. Vougier Hift. des Eveques d'Avignon. de Marca Hift. de Bearn lib. VIII. Bafnage Hift. de l'Eglife.*

ALBI, of ALBIE, een klein fteedtje in 't gebiedt van Geneve, tuffchen Annecy en Aix, aan 't hangen van eenen berg, naby de rivier Seran, of Siran, behorende tot de ftaten des hartogs van Savoje.

ALBI, *Alba Marforum*, een klein fteedtje in Italië, in Abruzzo, twee kleine mylen beweften 't meir Cefano. *Baudrand.*

ALBI, *Agnitia*, en *Agnitia Sylva*, een bofch van 't bovengenoemde Abruzzo, tuffchen het gemelde fteedtje Albi en het meir van Cefano. *Baudrand.*

ALBI, (BERNHARD DE) kardinaal priefter met den tytel van St. Cyriacus, geboortig van Pamiers in Vrankryk, of ten minften uit eene plaats van dat bisdom. In 't jaar 1326 wierdt hy biffchop van Rhodus, en in 't jaar 1338, den 18 December, verkreeg hy van Benedictus den XII den kardinaalshoedt. Hier op wierdt hy na den kardinaal Cominges biffchop van Oftia. Clemens de VI gebruikte hem om een vrede te bewerken tuffchen Petrus den IV, koning van Arragon, en Jakob, koning van Majorca, die in oorlog waren: doch hy kon maar in 't jaar 1347 een ftilftandt voor 6 of 7 maanden te wege brengen. Zyne doodt is waarfchynlykft in het jaar 1350 voorgevallen. Men pryft hem wegens zyn verftandt en geleerdheit: ook zoude hy zulk eene grote bequaamheit tot de dichtkunft gehad hebben, dat men van hem zegt, dat hy gemakkelyk meer dan drie honderd vaarzen in een uur maakte. Petrarcha, die in zynen tydt leefde, fpreekt dikwils van hem in zyne brieven. *Surita in Annal. Arrag. lib. VII. cap. 69. Onuphr. & Ciac. in Bened. XII. Bofquet vit. Bened. XII. Frizon Gall. purp. Aubery Hift. des Card. Ughell. Ital. facr. de Epifc. Port. Sanmarth. Gall. de Epifc. Rut.*

ALBI, of VAN ALBA, (JAN) een Karthuifer, en Spanjaardt, is in de XVI eeuw vermaard geweeft wegens zyne Godsdienftigheit en zyn verftandt. Hy was in zynen tydt de bedrevenfte in de Roomfche Godgeleerdheit en in de Oofterfche talen, en voornamentlyk in het Hebreeufch: doch alzo hy van Paulus geleert hadde, dat de kenniffe opgeblazen maakt, wilde hy zich in eenzaamheit in een klooſter verbergen, om aldaar de hemelfche wysheit te leren. Hy nam het geeftelyke kleedt aan in het klooſter, genaamt de Valey van Jefus Chriftus, naby de ftadt Segorbia, in het koninkryk van Valencië, waar in hy 22 jaren woonde, en ftorf aldaar op den 22 December des jaars 1591. Hy liet verfcheide werken na, die hy over de H. Schrift hadt zamengeftelt. Zyne medeklooſterlingen deden in 't jaar 1610 daar van een, onder dezen tytel, drukken: *Sacrarum Simeofeon, Animadverfionum, & Electorum ex utriusque Teftamenti lectione Commentarius & Centuria.* Zy bekennen in de voorreden, dat zy nog een groot getal andere ftukken over 't zelve onderwerp hebben, die den onvermoeiden arbeidt van dezen groten man aantonen. Mireus fpreekt van een ander, dat in den jare 1613 gedrukt is, en ten tytel draagt: *Selectæ Annotationes & Expofitiones in varia utriusque Teftamenti difficilia loca. Miræus de fcript. fæcul. XVI. Nicolas Antonio P. I. Biblioth. fcript. Hifp. pag. 477.*

ALBIA TERENTIA, eene Romeinfche vrouw van een zeer doorluchtig geflacht, was de vrouw van L. Salvius Otto, en moeder van den keizer Otto, dien zy den 28 April in 't 34 jaar na Chriftus geboorte ter werreldt bragt. *Chevreau Hift. du Monde liv. III.*

ALBIAS, een klein fteedtje van Vrankryk, in Quercy, naby Negrepeliffe. Het wordt door de Aveyrou in tweën verdeelt, die zich in de Tarn werpt. *Davity defcript. de la France.*

ALBICELLA. Zie AVILA.

ALBICERIUS, een waarzegger, van welken men voorgeeft dat hy ook de gedachten heeft kunnen raden, volgens het verhaal van Auguftyn, die wonderlyke voorbeelden daar van aantekent *lib. I. cap. 6. contra Academ.*

ALBICI. Zie ALBIZZI.

ALBICIA, en ALBUZA, *Montunates*, een dorp van 't hartogdom van Milanen, 8 of 9 mylen van deze ftadt gelegen, naar de kant van het meir Major. *Baudrand.*

ALBICIUS. Zie ALBIZZI.

ALBICUS, aartsbiffchop van Praag, van Unczow uit Moravië geboortig, wierdt van Wenceflaus, koning van Bohemen, in 't jaar 1411 tot deze waardigheit verheven, daar hy voorheen zyn lyfarts, en hoogleeraar in de geneeskunde te Praag geweeft was: doch hy heeft het aartsbisdom niet lang bezeten: want dewyl de grote uitgiften en koftelyke hofhouding hem niet gevielen, zo heeft hy het zelve met den biffchop van Olmutz, Koenraad, graaf van Wegta, uit Weftphalen, tegen de proofdy op Wifferad in 't jaar 1413 verwiffelt, 't geen Johannes, patriarch van Antiochië, toen bezeten, en aan Koenraad tegen het bisdom van Olmutz afgeftaan hadt. Men fchryft, dat hy zo gierig was, dat hy den fleutel van de kelder zelfs by zich droeg, en geen bedienden in zyn huis hieldt, dan eene oude vrouw, die hy op 't laatfte van honger liet fterven. Ook fchafte hy zyne paarden af, dewyl zy te veel voeder van noden hadden, en verkocht zelfs alles, wat hem vereert wierdt: doch zommigen menen, dat hy hier omtrent te onrecht befchuldigt wordt, inzonderheit van die genen, die hem te laft leggen, dat hy het met Johan Hus en Wiclef hieldt, omdat hy hen met zulk eene grote hevigheit niet vervolgde als zyn voorzaat Zbinko van Hafenburg gedaan hadt. Hy verkreeg door keizer Sigifmund den tytel van aartsbiffchop van Cefarië, en ftorf den 23 July des jaars 1427. Men heeft van hem eenige geneeskundige fchriften, waar onder zyn:

Praxis medendi;
Regimen Sanitatis;
Regimen peftilentiæ;

die in 't jaar 1484 te Leipzich gedrukt zyn. *Spondan. A. C. 1312. n. 2. Linden de fcript. Medic. Æneas Sylv. Theobaldus Huffitenkrieg. Crugeri ciner. facr. Balbini Mifc. Boh. Dec. I. lib. VI. P. II. pag. 60.*

ALBIGENZEN in hunnen tydt gemeenlyk ALBIGOTEN genoemt. Het is het eenparige gevoelen zo van de Roomfche, als Proteftantfche fchryvers, dat de Albigenzen een foort van menfchen geweeft zyn, die in de XII en in de twee volgende eeuwen de Roomfche kerk, zo in de lere als in de plechtigheden, en vooral wegens de opperhoofdigheit van den paus, en het gezag der kerkelyken en hunne zeden, hevig beftreden hebben; en dat zy daarom ook van die kerke als ketters zyn veroordeelt, en te vuur en te zwaardt vervolgt geworden. Zy wierden Albigenzen genoemt van de ftadt Albi, reets gemeld, daar zy zich eerft ontdekt, en hun voornaamfte verblyf gehouden hebben, en van waar zy zich door geheel Provence, Languedok, Bearn, en andere omleggende landen, ja zelfs vervolgens over geheel Europa, verfpreid hebben. Maar welke hunne byzondere gevoelens, buiten het gene, waar in zy de Roomfche kerke beftreden hebben, geweeft zyn, daar omtrent is men het niet eens.

Verfcheide fchryvers van de Roomfche kerke, en onder de zelven wel voornamentlyk Boffuet, biffchop eerft van Condom, en daarna van Meaux; zyn van gedachten, dat de Albigenzen geweeft zyn in de gevoelens der Manicheen, uit Bulgarië tot hen overgebragt, en der Arianen: als mede dat hunne levenswyze ganfch ongeregelt zoude geweeft zyn: waarom hy ook wil, dat men hen van de Vaudoizen, of Waldenzen, die zich onder dien naam in het laatfte van de XII eeuw ontdekt hebben, onderfcheiden moet. De geleerde Limborch, een Proteftant, fchynt in zyne *Hiftorie van de Inquifitie* van de zelfde gedachten te zyn, willende, dat de eigentlyke Albigenzen Manicheen waren, en daarom naauwkeurig van de Vaudoizen moeten onderfcheiden worden. Hy bouwt zyn gevoelen voornamentlyk daar op, dat in de vonniffen van de Inquifitie van Thouloufe, die hy uit het origineel heeft uitgegeven, velen, met de gevoelens der Manicheen befchuldigt, en daar van overtuigt, veroordeelt wierden. Doch hy wordt geleerdelyk en vriendelyk wederlegt door *Bafnage* in zyne *Kerkelyke Hiftorie lib. XXIV. cap. 5. pag. 1410 en 1411.* Maar Boffuet grondt zich op het getuigenis van twee monniken, die tegen de Albigenzen over het ftuk van den Godsdienft geftreden hebben: namentlyk Alanus, van de orde der Ciftercienzen, en Pieter de Val Cernay, van de zelfde orde. Deze leggen den Albigenzen te lafte, zo veel de lere aangaat, „ 1. Dat zy twee beginzelen, waar „ uit alle dingen zyn voortgebragt, of twee fcheppers erkenden, „ een goeden, fchepper van de onzichtbare en geeftelyke dingen, „ en een quaden, fchepper van ligchamen, en befchermer van het „ oude Teftament. 2. Dat zy twee Chriftuffen ftelden, den eenen „ quaat, die in de werreldt is gekomen, den anderen goed; doch „ die nooit in de werreldt gekomen is. 3. Dat zy de opftandinge „ der doden loochenden, en ftaande hielden, dat onze zielen „ *Dæmones* of geeften waren, om hunne zonden in het ligchaam „ geftort. 4. Dat zy alle de Sakramenten van de kerke ontkenden: „ den Doop onnut verklaarden, van het H. Avondmaal een afkeer hadden: en dat zy noch biechtten, noch penitentie oeffenden, en geloofden, dat het huwelyk verboden was. En 5, dat „ zy met het vagevuur, gebeden voor de doden, beelden, kruiffen, en andere plechtigheden der kerke den fpot dreven". En, zo veel den wandel betreft, „ dat 'er zommigen waren, die zich „ volmaakten noemden, welke in een volkome onthouding leefden, geen vleefch, geen eieren, of kaas aten, een groten afkeer van de leugenen hadden, en nooit zwoeren: en dat anderen, die gelovigen geheten wierden, niet zo geregelt leefden, „ maar

„ maar meenden door de volmaakten zalig te worden; en dat niemandt, dien de volmaakten de handen opgelegt hadden, konde „ verdoemt worden ".

De meeste Protestanten, inzonderheit de Gereformeerden, zyn van geheel andere gedachten. Zy beweeren, dat zich onder de Albigenzen ook menschen, aan de gevoelens der Manicheen en Arianen schuldig, verborgen hebben, omdat zy gezamentlyk tegen de Roomsche kerke waren aangekant; maar dat het meeste getal der Albigenzen verre van die gevoelens af was, en zo veel het wezentlyke belangt, overeenstemde met de lere der Vaudoizen, als mede met die van de Protestanten, en wel voornamentlyk in het stuk van het H. Avondmaal met die van de Gereformeerde kerke. En zulks.

I. Omdat men geen het minste bewys kan ontdekken in de kronyk van Thoulouse, en in een oneindig getal van schriften, tegen de Albigenzen opgestelt, dat zy Manicheen zouden geweest zyn; want zy wierden in meest alle die stukken daar mede niet beschuldigt, noch daar over aangeklaagt: ja ook zelfs niet in de Concilien, tegen hen gehouden, noch in dat van Thoulouse van den jare 1119, noch in dat van Thours, daar paus Alexander de III tegenwoordig was, in het jaar 1163, alwaar men niets anders vindt, dan „ dat zy eene oude gezindheit waren, in Gascon je, en in andere provincien verspreid, en dat alle gemeenschap met hun geboden wierdt af te breken ": noch ook niet in het Concilie van Lavaur, gehouden in 't jaar 1213; en 't is zeker, dat, in gevalle zy aan de gevoelens der Manicheen of Arianen schuldig waren geweest, de Concilien, die hen veroordeelt hebben, tot bewys van de rechtvaardigheit hunner handelingen, en tot bezwaring der Albigenzen, ook wel de zwaarste misdaden zouden hebben uitgedrukt; daar niet een woordt, dat daar naar gelykt, hier van gevonden wordt.

II. Omdat de Historien van dien tydt de Albigenzen van die snode gevoelens vry spreken. Guil. de Puy Laurent, in het Latyn *de Podio Laurentii*, eene stadt in Languedok, welke geleeft heeft in den tydt, wanneer de Albigenzen door de Inquisitie meest vervolgt wierden, en wel te Thoulouse, daar hy aan alle de bisschoppen Inquisiteurs goede kennisse hadde, geeft in zyne kronyk dit getuigenisse van hun: „ Daar waren in dien tydt verscheide soorten van ketters; sommigen waren Arianen; andere Manicheen; de derde waren Vaudoizen. Dezen hebben zich alle te zamen gevoegt om het Catholyke „ geloof te bestryden; maar ondertusschen lieten zy niet na zich „ tegen malkander aan te kanten: en de laatsten hebben met veel „ scherpzinnigheit met de Manicheen gezintwist. Deze zintwistingen der Vaudoizen maakten de priesters beschaamd, en ontstaken „ hunnen haat. Zy hadden meer toegevendheit voor de Manicheen „ dan voor hun. Het was ter dier tydt eene grote schande priester „ te zyn, zo dat zy gemeenlyk hunne kronen bedekten. De bisschoppen oeffenden hun ampt zo als zy konden: en hun gezag was „ zodanig veracht, dat zelfs de edellieden (of krygslieden) deze ketteren „ openbaarlyk aankleefden: de tegenstandt van de geestelykheit was „ te vergeefsch, en men hadde een diepe eerbiedt voor deze sectarissen. Men liet hun kerkhoven om hunne doden te begraven. „ Zy kregen meer giften dan de geestelyken. Zy waren van de „ gewone schatting, en van tocht en wacht vry; en zo iemandt „ met hun ging, durfde zyn vyandt hem nooit aandoen ". (*In Chron. pag.* 49.) Bernard Guidon, van de orde der Dominikanen of predikheren, die lang Inquisiteur te Thoulouse tegen de Albigenzen geweest was, en derhalven de zelven wel kende, schryft in zyn kronyk van Thoulouse genoegzaam het zelfde. En schoon men den graaf van Thoulouse, voorstander van de Albigenzen, beschuldigt heeft, dat hy een Manicheer was, echter zegt Bertrand, een vermaard rechtsgeleerde van Thoulouse, die voor omtrent twee honderd jaren leefde, dat hy een oude met de handt geschreve historie gezien heeft, waar in die graaf van die misdaadt t'eenemaal vry verklaart wordt; waar mede hy alleen van de vorsten beschuldigt was, omdat zy zyne deugt benydden, en omdat zy zyne goederen onder malkander zochten te verdeelen.

III. Uit de belydenissen der Albigenzen zelve, waar van sommigen door hunne vyanden zelfs worden opgegeven, en andere in oude schriften ontdekt zyn. Uit de gevoelens der hoofden van eene gezindheit mag men billyk van de gezindheit zelf oordeelen. Deze gevoelens der hoofden van de Albigenzen beschouwende, vindt men, dat Pieter de Brueis van het gevoelen der Manicheen nooit beschuldigt wierdt; maar dat hem alleen vyf zaken te laste gelegt wierden, te weten, „ dat hy „ den kinderdoop verwierp, omdat de kinderen niet geloven, noch „ onderwezen kunnen worden; en hy meende, dat men geen altaren noch kerken nodig hadt; dat men het kruis, als het werktuig van Christus lyden, niet moet aanbidden; dat de Misse niets „ was, en dat het ligchaam en bloedt van Christus daar in niet geconsacreert wierdt; en dat men niet bidden moet voor de doden ". Dus geeft de abt Fleury, naderhandt bisschop van Frejus, en leermeester van den koning van Vrankryk Lodewyk den XV, uit Petrus, abt van Clugny, hunne gevoelens op, in zyne *Kerkelyke Historie*, *Tom.* XIV. *pag.* 638. *enz.* Hendrik de Brueis, mede leeraar van de Albigenzen, die in de oude kronyk van Mans zeer lelyk wordt afgeschildert, wordt nochtans nooit beschuldigt met de gevoelens der Manicheen. Arnold, een ander leeraar der Albigenzen, hieldt in eene onderhandeling in den jare 1206, die eenige dagen duurde, met den bisschop van Osma uit Spanje, die met Dominicus Gusman te Montreal gekomen was, alleen deze twee stukken staande, „ dat Rome niet was de bruidt van Christus, maar het Babel van „ Johannes in zyne Openbaringe, en dat Christus de Misse, zo als „ die in de kerke bedient wordt, niet heeft ingestelt ". Van geen ander stuk wordt 'er gewag gemaakt, immers niets dat naar het gevoelen der Manicheen zweemt. Pieter Moran, ook een leeraar van de Albigenzen, wordt van St. Bernard, abt van Clairvaux, die zyn proces verhaalt, gelyk Baronius aantekent op het jaar 1178, van het gevoelen der Manicheen vry gesproken; maar hy wierdt beschuldigt een Ariaan te zyn; doch deze beschuldiging heeft hy krachtig van zich geweert; en op dat men niet denke, dat hy zyne ware gevoelens heeft verborgen gehouden, moet men acht geven, dat hy, gevraagt zynde naar zyn gevoelen over het H. Avondmaal, rond uit geantwoord heeft, *dat hy niet geloofde, dat het ligchaam van Christus wezentlyk of dadelyk in de Hostie was door de Consecratie*: waarom hy ook is gegeesselt, en met verbeuring van zyne goederen gebannen. Van Duraud van Osca, nog een leeraar der Albigenzen, heeft men eene geloofsbelydenisse, welke in de hoofdstukken met de lere der Gereformeerde kerke overeenstemt, en tegen die der Manicheen regtdraats overgestelt is. En gelyk als de hoofden, alzo gevoelden ook de leden, als blykt uit de geloofsbelydenisse, die de Albigenzen gedaan hebben in het Concilie van Lombés, gehouden in 't jaar 1176, waar in alle de bisschoppen van de naastgelegene plaatsen tegenwoordig waren. Zy wilden die vergadering niet voor hunnen rechter erkennen; maar voor het volk deden zy deze belydenisse: „ Dat 'er een Godt is in drie personen, Vader, „ Zoon en H. Geest; dat Christus zich met ons vleesch bekleed „ heeft; dat hy geleden heeft en gestorven is; dat die het ligchaam „ van dezen Heilandt niet eet, ook niet kan behouden worden; „ dat de Consecratie moet geschieden in de kerke door een priester, „ het zy die goet of quaat is; dat de Doop ons behoudt; dat een „ wettig huwelyk toegelaten is; en dat men berouw van zyne „ zonden moet hebben ". Dit zyn geen Manicheen. Niet minder blykt, dat zy geen Manicheen waren, uit een oud handschrift, dat verscheide rechtsplegingen van Inquisitie tegen de Albigenzen behelst, bezeten door den here Graverol te Nismes. Nergens vindt men daar in de minste beschuldigingen tegen hen van gevoelens der Manicheen, of Arianen: maar overal recht het tegendeel. Tot een staaltje daar van kunnen verstrekken de Interrogatorien, voorgehouden aan Willem van Maunheac, met zyne antwoorden daar op gegeven, in tegenwoordigheit van vyf monniken Inquisiteurs, en een Notaris, die de Acte heeft opgemaakt. De beschuldigde weigerde den eedt te doen, dien men van hem vorderde, omdat de Albigenzen niet zwoeren. Hy wierdt gevraagt: „ Of paus Martinus, „ die op den Roomschen stoel zat, macht hadde te binden of te ontbinden"? Antwoordt, *Neen.* „ Of de paus, die de Roomsche kerk „ regeert, het hoofdt van het geloof was" ? Antw. *Ik erkenne geen ander hoofdt van het geloof dan Jesus Christus*; *geen mensch op aarde macht hebbende zich dat recht aan te matigen: ook dat geen kerk recht heeft den meester over anderen te spelen.* „ Of de Prelaten van de „ Roomsche kerk macht hadden te binden of te ontbinden"? Antw. „ *Neen.* Of de Doop, van een priester bedient, die zegt, *Ik dope u*, enz. „ de vergevinge der zonden werkt? Antw. *Geen vleeschelyk mensch kan den Doop met vergevinge der zonden bedienen: die hangt alleen van Godt af.* Hy verwierp verder *het laatste olyzel* en *'t vormzel*, geen van beide willende erkennen voor Sakramenten der kerke, alzo weinig als de *priesterorde* en *biecht*. Hy geloofde, *dat in het Avondmaal na de Consecratie het broodt broodt bleef, en dat men Godt ongelyk doedt, als men zegt, dat het broodt in het ligchaam van Christus verandert wordt, enz.* Voeg hier by de geloofsbelydenisse der Albigenzen by Leger in zyn *Histor. der Waldenzen, pag.* 26, die oud en authentyk is. Het *Tractaat van den Antichrist*, geschreven in den jare 1120, en dus eer dan Waldus, van wien de voornoemde Bossuet wil dat de Vaudoizen (Waldenzen) hunnen naam zouden gekregen hebben, in de werreldt was, geeft ook eene levendige beschryving van der Albigenzen geloof, overeenstemmende met dat van de Gereformeerde kerke.

IV. Uit de getuigenissen van de zulken, die met de Albigenzen hebben te doen gehad, of daar van iets vernomen, en die men gewoonlyk bybrengt, om te bewyzen, dat zy Manicheen waren. St. Bernard, onder anderen, die te Thoulouse is geweest om die gewaande ketters te bekeeren; doch gelyk hy zelf bekent, te vergeefsch, erkent, dat 'er omtrent Albi en Thoulouse verscheide soorten van ketters waren, die in gevoelens verschilden, schoon zy allen tegen de Roomsche kerke waren: en die, met welke hy meest te doen hadde, beschuldigt hy nergens van het gevoelen der Manicheen: zyn twist met hun is voornamentlyk over de Sakramenten: en men moet besluiten, dat hy hen van die schrikkelyke gevoelens vry spreekt, als hy zegt: *Alle de ketteryen hebben eenen vader, waar aan zy haren oorspronk schuldig zyn: de Nestorianen hebben Nestorius; de Arianen Arius; de Manicheen Manes: maar deze Secte kan haren oorspronk of vader niet aanwyzen.* Het is waar, dat hy in zyne predikatien over het Hogeliedt van Salomon de gevoelens der Manicheen schynt tegen te gaan; maar nergens zegt hy, dat de Albigenzen daar aan deel hadden. Zie ook den *Brief van Everwyn*, Proost van Stheinfelt in Westphalen, van de orde der Premonstratenzen, onder het aartsbisdom van Keulen, aan St. Bernard geschreven, en te vinden in de *Analecta* van Mabillon, *Tom.* III, *pag.* 456, in welke hy meldt, dat 'er twee onderscheidene Religien waren, vyanden van malkander, die hy zo beschryft, dat men zien kan, dat 'er zekerlyk zulken geweest zyn, die de grondbeginzelen der Manicheen hadden; maar ook anderen, die, behalven in het stuk van den kinderdoop en het eedt zweren, voor het overige in de gevoelens der Gereformeerde kerke zyn geweest. Gelyk mede de geleerde Mabillon in zyne aantekeningen op zyne gemelde *Analecta* uitdrukkelyk zegt, dat men de gevoelens van Pieter de Brueis van die der Manicheen onderscheiden moet. Zie dit in 't brede by den abt Fleury in zyne *Kerkelyke Historie*, *Tom.* XIV. *pag.* 648 en vervolgens. Petrus, abt van Clugny, die mede in dien tydt geleeft heeft, verre van quaad getuigenisse van de Albigenzen te geven, toont ook, dat zy vry van de gevoelens der Manicheen waren, doordien hy alleen wederlegt de vyf artykelen van Pieter en Hendrik de Brueis. Zie de gemelde *Kerkelyke Historie* van den abt Fleury *Tom.* XIV. *p.* 637, enz. Zelfs by het Concilie van Oxfort in Engelandt, gehouden in 't jaar 1160, worden de Albigenzen wel aangemerkt als oude ketters,

verspreid door vele landen, doch niets gemeen hebbende met de Manicheen. Zo dat genoeg af te nemen is, hoe weinig geloof de voorgemelde Alanus en Pieter de Val Cernay verdienen, als hebbende zulke plompe misslagen in de historie van hunnen tydt begaan, en met een groten drift tegen de Albigenzen ingenomen zynde, in welken drift wel gevoelens aan partyen worden toegeschreven, die zy eigentlyk niet hebben, om de zelven hatelyk te maken, 't geen hier te nodiger was, om de schrikkelyke wreedheden, tegen hen gepleegt, eenigzins goet te maken, gelyk Vignier niet duister te kennen geeft, als aanstonts blyken zal.

Eindelyk V, uit de getuigenissen van later Historieschryvers van de Roomsche kerke, die geenzins kunnen verdacht worden de Protestanten te willen behagen, waar van Leger in zyne *Historie van de Waldenzen* een gehele reeks aanhaalt, en by de welke gevoegt kan worden Mezeray, die in de *Historie van Vrankryk, op Lodewyk den jongen, lib.* II. *pag.* 108, zegt: „ dat de ketters van Languedok van „ tweederlei slag waren; zommigen ongeregelt van leven, en zeer „ onwetende, anderen min ongeregelt, en zeer geleert, vyanden „ van alle vuiligheden, en die de leerstukken der Calvinisten staan- „ de hielden ". Ganguin, *in Phil. Aug. pag.* 104, zuivert hen van alle verdenken, dat zy den Manicheen toegedaan waren. Aanmerkelyk is het getuigenis van Du Tillet in zyn boek *van de Oorlogen tegen de Albigenzen*. Deze schryver, Griffier van het Parlement van Parys, en die betuigt, dat hy zyne historie heeft opgemaakt uit de Archiven van den koning, ontschuldigt hen wel duidelyk van het quaat, hun te laste gelegt, en oordeelt, dat zy met de Gereformeerden in een gevoelen waren, waarom hun billyk de oorlog was aangedaan. Des Serres, in zyne *Historie van Vrankryk, op Lodewyk den* VIII, *pag.* 26, schoon hy hen berispt, dat zy zich tegen de Roomsche kerke hadden aangekant, verklaart echter, dat hunne gevoelens de zelfde waren, die door Wiclef en Luther zyn vernieuwt geworden. *Zy wilden*, zegt hy, *de opperhoofdigheit van den paus niet erkennen, noch hem voor algemenen bisschop aannemen. Zy verwierpen de beelden, het vagevuur, de verdiensten der werken, aflaten, bedevaarden, geloften, het aanroepen der heiligen, het verkopen van heilige dingen, en dat de priesters ongetrouwt moeten blyven.* Vignier, in zyne *Kerkelyke Historie, op het jaar* 1206, verklaart op eene oude geloofsbelydenisse der Albigenzen, die hy gevonden hadde, dat zy vry waren van de gevoelens der Manicheen, zynde alleen daar mede beschuldigt, omdat zy de geestelykheit te veel hadden berispt. Ook kan niet verdacht zyn het getuigenis des heren De Marca, aartsbisschop van Thoulouse, die alle de Archiven van Thoulouse en geheel Languedok, om zyne Historie van Bearn op te maken, wel doorzocht hebbende, van de Albigenzen spreekt omtrent als de Gereformeerden gewoon zyn te doen; want van de ketters van de XIII eeuw sprekende, verdeelt hy die in drie soorten, als Manicheen, uit Bulgarie gekomen, Arianen, en Vaudoizen; en deze laatste Secte, zegt hy, was zo verre van de Catholyke Religie niet af, schoon zy kettersch was, en daarom de vloeken van de Concilien verdient heeft. Hy schryft aan deze Secte, waar aan men den naam van Albigenzen, Vaudoizen, Catharen, en Puritainen gaf, de vyf artykelen toe, die, gelyk hier voor gezegt is, aan Pieter de Brueis wierden toegeschreven, en die de zelve ook erkende, namentlyk, „ Dat de Doop den kinderen van geen nut was; dat men „ geen kerken moest bouwen; dat men de kruissen moest verbre- „ ken; dat het ligchaam en bloedt van Jesus in 't H. Avondmaal „ niet tegenwoordig, en dat het Avondmaal geen offerhande was; „ en dat aalmoesen, gebeden en offerhanden den doden geen „ nut deden ". En verhalende de geloofsbelydenisse van een leeraar der Vaudoizen, voegt hy daar by; *zy verwierpen de feesten, voorbiddinge der Heiligen, het gebruik van het Ave Maria, de aflaten, de overleveringen, decretalen en regels van de kerke.* Laatstelyk zegt hy, dat men hun niet te laste gelegt heeft, dat zy het oude Testament verworpen hebben; *Hist. van Bearn lib.* VIII, *cap.* 14, *pag.* 729 *en* 430. Voeg hier by 't gene hier voor ook van den geleerden Mabillon gezegt is. Moreri, in zyn *Historisch Woordenboek*, vermengt de Albigenzen en Vaudoizen, of Waldenzen, mede onder malkander.

Dat Pieter en Hendrik de Brueis, nevens Arnold, de hoofden der Albigenzen waren, en de waarheit des Evangeliums voor den dag gebragt hebben, is bekent, en uit het gezegde openbaar. Wat hunne eerste gevoelens zyn geweest, kan uit het gene, dat uit de Heren Fleury en De Marca hier voor bygebragt is, afgenomen worden: en hunne belydenissen vertonen genoeg, dat zy, inzonderheit de discipelen van de Brueizen, het met de Protestanten in de stukken, waar in de zelve van de Roomsche kerke verschillen, uitgenomen omtrent den kinderdoop en het eedzweren, eens geweest zyn.

Dus voor het meeste in de lere zuiver zynde, kan men uit het reets gezegde ook wel besluiten, dat zy zuiver en Godvruchtig van wandel waren, waar door hunne achting en hun aanhang vermeerderde, en die der priesteren verviel, 't welk genoegzaam blykt uit het aangehaalde getuigenisse van *Guill. de Puy Laurent.*

Zy hebben by de oude Schryvers verscheide namen. Naar Pieter de Brueis wierden zy *Petro-Brusianen*, naar Hendrik de Brueis *Henricianen*, naar Arnold *Arnoldisten*, en wegens de zuiverheit in hun gedrag en wandel *Catharen*, *Puritains*, en *goede lieden* genoemt. Men noemde hen ook zomtyds wel *Pataryns*, of *Patarinen*, welke, volgens Sigonius, afkomstig waren van een kleine plaats in 't Milanees, Patare geheten, alwaar de zelven zich ontdekten. Zy wierden ook *Vaudoizen* genoemt, met de welken zy eene gemeenschap maakten: ja men schynt uit de oude en latere schryvers te moeten besluiten, dat zy een en de zelfde waren; hoewel misschien de naam van Vaudoizen wat algemeender en van verder uitgestrektheit is geweest, als die van Albigenzen. Het is altoos zeker, dat zy op de zelfde plaatsen in Provence en Languedok hebben geleeft, de zelfde lere hebben geleert: dat zy ook de zelfde lasteringen en vervolgingen hebben moeten uitstaan en ondergaan: en te recht mag de geleerde Jesuit Gretser zeggen, dat de Inquisiteurs de Albigenzen en Vaudoizen dikwils onder malkander hebben vermengt, zo als de heer de Marca en anderen ook gedaan hebben, gelyk uit het voorverhaalde te zien is. Men brengt hier tegen in, dat de naam der Vaudoizen zo oud niet is als die der Albigenzen, omdat men meent, dat de zelve eerst begonnen is in het laatste van de twaalfde eeuw, toen Petrus Waldus te Lions opstont; maar dit is zo klaar niet. Pliksdorf, een schryver van dien tydt, zegt, dat de Waldenzen genoemt zyn naar eene stadt in Vrankryk, *Walden* genaamt, en zich ontdekt hebben in 't jaar 1130, aldus lang voor Waldus. Gelyk ook zeer waarschynlyk is, dat zy eer hunnen naam gekregen hebben van Valdo, dien groten vriendt van Berengarius.

Zy vervulden in 't kort niet alleen Provence en Languedok, maar ook alle rondom leggende provincien, en drongen in Spanje, voornamentlyk in Arragon, door. Zo haast hadden zy zich niet ontdekt, of zy wierden vervolgt. De abt van Castres begon het werk; maar hy wierdt door de werreldlyke overheden gestuit. In het begin van de twaalfde eeuw stont Pieter de Brueis op, zynde te voren een Roomsch priester geweest; doch hy wierdt na een leerdienst van twintig jaren in 't jaar 1126 verbrand. De Albigenzen begonden den Paus te doen vrezen, die een legaat naar Vrankryk, en voornamentlyk naar Thoulouse, zondt, om die ketters te beteugelen, de welke Hendrik de Brueis ook in stilte liet verbranden. Maar even als het in alle tyden is geweest, was het toen daar ook: het bloedt der martelaren was het zaadt der kerke; want door de volstandigheit van deze martelaren geraakte het volk aan 't gaan: en noch de predikatien van St. Bernard, noch zyne voorgewende mirakelen, om met eene gezegende Hostie alle ziektens te genezen, noch alle de vloeken van den paus en de Concilien, noch het heimelyk geweldt konden den voortgang stuiten. De steden Thoulouse, Albi, Carcassone, Beziers, Agde, Castres, Lavaur, en al het platte landt, en de steden van Languedok, namen de lere der Albigenzen aan, waar door de vervolgingen vermeerderden. Men bediende zich daar in van de waterproef, ook gebruikt om de toveressen te beproeven, en onderzocht daar door wie ketters waren: die, op het water geworpen, dreven, waren ketters, en moesten van kant; doch die zonken, waren vry. In het jaar 1176 trok de legaat van den paus met een groot leger te velde. Hy belegerde Lavaur, en nam het in. In dit zelfde jaar vergaderden de bisschoppen van rondom Thoulouse te Lombes, daar de Albigenzen wel verschenen, doch wilden die vergadering niet voor hunnen rechter erkennen; maar voor het volk deden zy de hier voor aangetekende belydenisse, en wierden veroordeelt. In het volgende jaar quam de legaat te Thoulouse, zocht en vondt daar verscheide ketters, die hy in den ban deedt en uit de stadt joeg. In het jaar 1179 vergaderde de paus Alexander, die te voren reets in het Concilie van Thours, in Vrankryk, in zyne tegenwoordigheit de Albigenzen hadde doen veroordeelen, een Concilie in de kerke van Lateraan te Rome, alwaar zy op nieuw, niet omdat zy Manicheen waren, maar als menschen, die eene openbare belydenisse van hun geloof deden, en zich te Albi onthielden, met de Patarinen, dat zyn de Vaudoizen, wierden veroordeelt, en de vloek over de zelve uitgesproken: doch daar wierdt toen nog niet vast gestelt, dat men geweldt tegen hen gebruiken zoude. Ten dien tyde vereenigden zich alle de verscheide sectens, niet in gevoelens, maar om geweldt met geweldt te keren, dewyl zy voorzagen, dat 'er nader geweldt zoude gebruikt worden: en zy hadden tot voorstanders den graaf van Thoulouse en andere naburige vorsten en edelen, die men om hun geloof van hunne goederen zocht te beroven.

Innocentius de III, van het huis van Conti, naar dien tydt te rekenen een geleerd man, en op wiens levensgedrag niet veel te zeggen viel, maar die de pausselyke hoogheit met alle kracht poogde te bevorderen, zondt in den jare 1198 den kardinaal van St. Marie als legaat in Vrankryk. Over de redenen van de zendinge werdt getwist. Kort daar op vergaderde het Concilie van Sens; maar die legaat was 'er niet tegenwoordig, veel min voorzitter. Daar wierdt een vonnis gevelt tegen den abt van St. Martin, en den deken van de hoofdkerke van Nevers, die, omdat zy Albigenzen waren, de eerste van zyn ampt afgezet, en de ander daar in opgeschort wierdt. Dit Concilie zegt, dat de secte der Albigenzen diepe wortelen in het ryk hadde geschoten, en machtige voorstanders hadde.

Omtrent dezen tydt begon men nader openbaar geweldt tegen de Albigenzen te gebruiken, en stelde een kruisvaart tegen hen aan, om hen te vuur en te zwaardt uit te roeien. De paus zondt drie legaten naar Vrankryk, Arnauld, abt generaal der Cistercienzen, Raoul, monnik van de zelfde orde, en Pieter van Chateauneuf, anders Castelnau genoemt; en men gaf voor, dat zy veel voorspoedt hadden, aangezien de Albigenzen vloden, of zich bekeerden. In den jare 1205 wierdt 'er eene zamenkomst van partyen gehouden te Montpellier, daar Dominicus Gusman, en Didacus, bisschop van Osma, tegenwoordig waren. Deze waren van gevoelen, dat men hen van alles moest beroven, om hen daar door te dwingen; maar dat gevoelen wierdt niet gevolgt. In het jaar 1206 quamen de legaten te Thoulouse, daar zy de bisschoppen in een slechten staat vonden, omdat de monniken de tienden insloken, en de Albigenzen niets voor de geestelykheit geven wilden, 't geen hen nog meer gehaat maakte. Dominicus en anderen begonden tegen die ongeregeldheden te prediken. Men hieldt ook verscheide byeenkomsten, waar van die te Montreal by Carcassone de voornaamste was. In deze byeenkomsten zeggen zommigen van de Roomsche schryvers, dat den Albigenzen de mondt gestopt wierdt, datze niet meer spreken konden. Doch met reden twyffelt men daar aan; alzo de monnik De Val Cernay verhaalt, dat de rechters, die leken waren, geen oordeel durfden vellen, omdat zy dan zich zelf zouden veroordeelt hebben, vermits zy Albigenzen waren. Maar hoe is dit over-

overeen te brengen? Dies moet men besluiten, dat het niet zeer naar den zin en 't genoegen der Roomschen moet afgelopen zyn. Waar by komt, dat Perrin in zyne *Historie van de Albigenzen* zegt, „ dat de leeraar Arnold aan den bisschop Eusus eenige stellingen overgaf, en dat de bisschop veertien dagen tydt verzocht om daar op te antwoorden, de welke verstreken zynde, verzocht Arnold op het geschrift, 't welk de bisschop hadde ingegeven, aanstonts in 't openbaar te mogen antwoorden; dat partyen te voren waren overeengekomen, dat men de bewyzen alleen uit de heilige schrift zoude ontlenen; dat Arnold toonde, dat het gedeelte van de Misse, van het *Introit* tot het *Ite missa est*, niet te vinden was in het Evangelium, en derhalven de Misse niet van Christus was ingestelt; dat Christus broodt gegeven, dat Paulus broodt gebroken en gegeten hadde, en dat, dewyl de Roomsche priesters niet het broodt, maar Christus ligchaam gaven en aten, het daar uit volgen moest, dat het H. Avondmaal, van Christus ingestelt, zeer verschillende was van dat van Rome; en dat hy zyne tegenstelling tusschen het oude en nieuwe Avondmaal zo sterk aandrong, dat de legaten, vrezende, dat zyne bewyzen te veel indruk op het volk mogten maken, de byeenkomst afbraken.

Raimond, graaf van Thoulouse, was aan het hoofdt van de Albigenzen. De legaat, Chateauneuf, zocht hem tot de Roomsche kerke te brengen. In 't jaar 1207 hielden zy eene conferentie te St. Gilles, maar zonder vrucht. De graaf liet den legaat, als hy van hem scheidde, met een sterk escorte tot aan de Rhone geleiden; nochtans wierdt hy aan den oever van die rivier gedood: en men hieldt den graaf verdacht de handt daar in te hebben gehad. In den jare 1208 zondt de paus Milon tot legaat in Vrankryk, om den koning Philippus Augustus tot een oorlog tegen de Albigenzen aan te zetten. Hy kon den koning wel niet bewegen, met de kruisvaarders zelfs in persoon op te trekken, of zynen zoon, die nog zeer jong was, mede te zenden; maar hy overreedde hem, dat hy eenig volk en geldt gaf; en 't landt van den graaf van Thoulouse wierdt door eene declaratie des konings en van den paus gegeven aan den genen, die het maar winnen konde. De graaf, wel ziende, dat hy al de macht, die tegen hem quam, niet konde wederstaan, begaf zich naar Valence, daar de legaat was, om zich te onderwerpen en zyn verderf voor te komen; doch hy wierdt met de uiterste verachtinge ontfangen: men dwong hem zyne sterke plaatsen over te geven: men ontsloeg zyne onderdanen van den eedt van getrouwheit: men deedt hem in 't blote hemdt in de kerke van St. Gilles verschynen, daar hy op het Sakrament een eeuwige onderdanigheit aan den Roomschen stoel zweren moest: waar op de legaat hem met eigen handen geesselde, en in de tegenwoordigheid van een groot getal menschen als een beest voortsleepte. Dit was niet genoeg, de kruisvaarders belegerden Beziers, namen dat in, en bragten alles om, dat zy vonden, *Deonnozele*, zegt zekere schryver, *quam om met de schuldigen; de Roomsch-Katholyken met de Albigenzen:* zeven duizend Roomschgezinden, die in eene kerk gevlucht waren, wierden in koelen bloede vermoord. Carcassone verweerde zich niet: en in de inwoners bedongen het leven, onder voorwaarde, dat zy in 't blote hemdt moesten uittrekken, en den graaf van Beziers voor gyzelaar geven; doch hy wierdt van den graaf van Montfort wel haast omgebragt. Na dit heerlyk feit, als ook omdat andere heren niet wilden, wierdt de graaf van Montfort tot generaal van de kruisvaarders verklaart. Castres en het kasteel van Lavaur wierden ingenomen, en alles, wat men vondt, wierdt opgehangen of verbrand, of moest door het zwaardt sneuvelen.

De graaf van Thoulouse, dien men gedwongen hadde in de kruistocht tegen zyn eigen landt mede op te trekken, kon niet langer verdragen, dat men zyne arme onderdanen dus mishandelde; hy scheidde zich wederom van de kruisvaarders af, en Pieter, koning van Arragon, quam hem te hulp. De koning van Arragon verzocht van den paus, dat de graaf van Thoulouse, de graaf van Foix, en anderen in hun gebiedt en goederen herstelt mogten worden. De paus gaf goede woorden; maar 't Concilie van Lavaur weigerde het; en de paus keurde die weigering van het Concilie goed. Koning Pieter quam daar op over de gebergtens in Vrankryk, en belegerde Muret. De graaf van Montfort wierp zich in die plaats; deedt een uitval, en daar geschiedde een veldslag, waar in de koning van Arragon met vele edelen en twintig duizend Albigenzen sneuvelde. Dit gebeurde in den jare 1213. De graaf van Montfort, generaal van de kruisvaarders, wierdt door het Concilie van Montpellier heer en eigenaar verklaart van alle de plaatsen, die hy ingenomen hadde: 't welk met eenparige stemmen by het Concilie van Lavaur bevestigt wierdt. Hier mede meende hy alles te hebben, wat hy wenschte; *maar*, gelyk een Historieschryver zegt, *Godt hadt 'er het zegel niet opgedrukt*; want de macht der kruisvaarders, uit verscheide natien te zamen gevoegt, begon te verdwynen. De jonge graaf Raimond van Thoulouse verzamelde eenig volk, waar mede hy eenige steden innam; en de oude graaf quam binnen Thoulouse, daar hy van den graaf van Montfort belegert wierdt; de welke aldaar het leven verloor: en dus geraakte de graaf van Thoulouse weder vry en in het bezit zyner staten. Aumarik, zoon van den graaf van Montfort, boodt zyn recht op het graafschap van Thoulouse aan den koning Philippus Augustus aan; doch die wilde het niet hebben; maar zyn zoon Lodewyk de VIII nam het aan: en quam met een machtig leger op den graaf van Thoulouse af, die naar Bourges vluchtte, en zich weder aan de Roomsche kerke onderwierp. De bisschoppen namen hem aan, en wilden dat men den oorlog staken zoude; maar de legaat der den paus verstont het anders. Dus brak des konings leger op, en alles moest daar voor wyken. Eindelyk wierdt Avignon, als de grootste voormuur der Albigenzen, belegert. De koning verloor daar vyf en twintig duizend mannen, en zoude de belegering hebben moeten opbreken, indien de legaat het volk van Avignon niet hadde weten te overreden, dat zy hem met eenige prelaten zouden toelaten in de stadt te komen, om onderzoek naar hun gelove te doen, belovende met eede alleen met weinige prelaten te zullen komen; maar hy bragt 'er krygsvolk in; en dus wierdt door deze verradery de stadt vermeestert, de muren omverre geworpen, de grachten gedempt, eenige honderd huizen ter neder gesmeten, en twee honderd burgers als gyzelaars medegenomen. Vervolgens was Thoulouse maar alleen overig, en wierdt tot den naasten veldtocht gespaart. Ondertusschen wierdt de koning door den graaf van Champagne, minnaar van de koninginne Blanche, vergeven, zonder dat zy (die by de Roomsche schryvers om hare heiligheit zo hoog geroemt wordt) recht daar over wilde geoeffent hebben. Men kan ligt denken waarom. Hier door kreeg de graaf van Thoulouse wederom ademtocht: hy moedigde zyne vrienden op nieuw aan, verbondt zich met den graaf van Foix, en herwon ettelyke steden; doch het duurde niet lang, of de koningin Blanche, vermits de minderjarigheit van haren zone, regente van 't ryk, zondt mede op nieuw benden uit, die eenige kasteelen innamen, en zich meester maakten van la Bessede, eene sterke plaats naby Thoulouse. Alle de Albigenzen, die men daar vondt, wierden verbrand, de overige inwoners met stokken doodgeslagen, of door de scherpte des zwaards omgebragt. En om de Albigenzen tot in den grondt uit te roeien, besloot men alles rondom Thoulouse te verwoesten; 't welk ook met veel order wierdt uitgevoert. Ieder morgen met het krieken van den dag wierdt de misse gedaan: daar op zag men aanstonts driederly slag van menschen, wel toegerust tot het werk, dat zy verrichten moesten, te voorschyn komen en uittrekken, zommigen om de huizen omverre te halen; anderen om de wyngaarden en bomen uit te roeien; de derde om het gezaaide te verderven. Dit kon Thoulouse niet uitstaan, en geraakte derhalven weder onder de Roomsche kerke, en Raimond de jonge, toen graaf, in de macht van de koninginne; waar na hy, om boete te doen, vyf jaren tegen de Saracenen moest oorlogen.

Wanneer nu de Albigenzen van voorstanders en beschermers ontbloot, en by gevolge de wapenen tegen hen niet meer nodig waren, wierdt echter nog lang met edicten en declaratien tegen de zelven gewoed, en Lodewyk de IX begon zyne regering met eene declaratie, de eerste die hy uitgaf, in den jare 1229, waar by de rechters gelast wierden de genen, die van de geestelyken als ketters veroordeelt waren, zonder uitstel te straffen. In dit jaar vergaderde het Concilie van Thoulouse, in 't welke de Inquisitie, waar van de eere van uitvinding tusschen den paus Innocentius den III, en St. Dominicus betwist wordt, in volle kracht wierdt gebragt, waar na de zelve door verscheide Concilien is bevestigt geworden. In dit Concilie van Thoulouse is aanmerkenswaardig, dat den leken verboden wierdt het oude of nieuwe Testament te hebben, doch toegestaan, indien iemandt uit devotie een Psalmboek of Brevier, dat is een getydeboek, hebben wilde, dat hy dat hadde in de Latynsche tale. De abt Fleury tekent in zyne *kerkelyke Historie Tom* XVI. *pag.* 676, aan, *dat dit het eerste verbodt was, dat hy tot dien tydt toe in dien opzichte gevonden hadde*; maar zoekt het te ontschuldigen. De wreedheden, die 'er verders in de dertiende en volgende eeuwen tegen de Albigenzen gepleegt zyn, kan men in de vonnissen, tegen hen geveld, te zien by den here Graverol, en door den here Limborch uitgegeven, en by de Roomsche schryvers genoeg geboekt en verhaalt vinden. Het is niet als van hangen en branden, en confiscatie van goederen ten behoeve van de geestelykheit, dat men leest. De doden zelf wierden niet verschoont. De graaf van Foix moest in den voorschreven jare 1229 zyne overlede gemalinne Emmerfende, omdat zy door twee Inquisiteurs van Arragon ketterscn verklaart was, met het overblyfsel van de beenderen van zynen vader weder opgraven, *Benoist Historie der Albigensen, lib.* VI. *pag.* 128. De jonge graaf van Thoulouse wilde gaarne de beenderen van zynen vader begraven hebben, doch schoon de koning van Vrankryk daar voor sprak, het mogt niet geschieden, zodat de zelve nog tot den huidigen dag onbegraven zyn. 't Geen de Inquisitie niet voltoien kon, wierdt door list en geweldt volbragt, tot dat de overgeblevene Albigenzen eindelyk uit de voornoemde gewesten, daar zy zich eerst en meest onthouden hadden, in andere landen verstrooit wierden, of zich in de gebergtens en valyen van Provence, Dauphiné Piemont, enz. begaven, wordende allengs niet meer Albigenzen, maar Vaudoizen, dat is Valdenzen, of Waldenzen, genoemt. Keizer Frederik de II, die den paus beoorloogde, gaf, om te tonen, dat hy het slechts tegen den paus hadde, en niet tegen de kerke, waar van hy een voorstander wilde geheten zyn, mede scherpe edicten uit tegen de Patarinen, dat zyn de Albigenzen, en Vaudoizen, of Waldenzen: waar van op zyn plaats meerder.

Ziet over alles uitvoeriger *Usserius de perpetua successione Ecclesiæ cap.* 8; en *Basnage* in zyn *kerkelyke Historie l.* XXIV, *c.* 3 tot 10. *Bossuet Hist. des Var. Perryn Hist. der Albigenzen &c.*

ALBIGEOIS, of het ALBIGEESCHE, eene kleine landstreek in Languedok, tusschen het gebiedt van Thoulouse, Vabres, van Lavaur, en en van Rhodez. Het is eigentlyk het landt van de oude Eleutheriërs, waar van Cæsar gewag maakt, en niet van de Helviers, die veel eer het Vivarais langs de Rhone bewoont hebben: De hoofdstadt van het zelve is Albi. *Du Chesne Descr. des prov. de France. Catel. hist. de Lang. Merula. Sanson. Briet.*

ALBIMA, en ALBIMIDEN, Grieken, van de nakomelingschap van de genen, die in Egypten woonden, wanneer de Arabiers dit landt onder het Kalifschap van Omar veroverden. Dit volk was onder het Kalifschap van Almamon zeer vermenigvuldigt, en veroorzaakte grote onlusten in Egypten. Zie ALBANYN. Ebn Batrikh, die hen *Akel Albima* noemt, zegt, dat zy in neder-Egypten opstonden, en dat zy door de krygshoofden van Almamon ten eenemale verslagen wierden. *Herbelot Bibl. Oriental.*

ALBIN DE VALSERGUES, gezegt *de Seres*, aartsdiaken van St. Steven te Thoulouse, een vermaard prediker. Men kan

in

in *Catel Memoires de Langued. lib.* II. *pag.* 167 een uitwerkſel van zyne welſprekendheit zien, dat men naauwlyks zou kunnen geloven, zo deze ſchryver niet verzekerde, dit van menſchen van zynen tydt verſtaan te hebben, die 'er ooggetuigen van geweeſt waren. Men heeft van hem een boek over de verſchillen in den Godsdienſt, in den jare 1457 te Parys, by Guill. Chaudiere onder dezen tytel gedrukt: *Du Sacrament de l'Autel, pour la Confirmation du peuple François*; met drie brieven, aan eene aanzienelyke vrouwe geſchreven, om haar af te manen, dat ze niet tot de Hervormden overging; en een vierde aan Robert Prevôt, predikant te Geneve. Hy ſchreef zeer wel naar dien tydt. Hy ſtorf in 't jaar 1566 te Thoulouſe, en wierdt in 't klooſter van St. Steven begraven; alwaar men ook een Latynſch grafſchrift van hem vindt. *De la Taille Annales de Thoulouſe P.* II. *p.* 202.

ALBINA, eene doorluchtige Romeinſche vrouw, en moeder van Marcellus, hadt zulk eene grote achting voor Hieronymus, dat zy hem raadpleegde in de begeerte, die zy hadde, om tot het verſtandt van de H. Schrift te geraken. Zy maakte zo zeer haar werk niet van de verklaringen, die hy haar van de moeielyke plaatzen gaf, dan om te onderzoeken, of hy reden hadde om dien zin te geven aan den text, dien zy niet wel verſtont. Waarom hy haar zo wel zynen rechter, als zynen leerling noemt in zyne voorreden van den brief aan de Galaten. Hy ſpreekt ook nog elders van deze H. vrouwe en van Marcella, hare dochter, waar van hy ons het leven heeft nagelaten.

ALBINA is de naam van eene H. Romeinſche vrouwe, die met den zoon van Melania de oude getrouwt was, en hadt 'er ook eene dochter by, die mede Melania genoemt was, welke met Pinianus trouwde. Palladius, biſſchop van Helenopolis, om de zaken van Jan Chryſoſthomus te Rome gekomen zynde, zag aldaar alle de perſonen van dezen huize, waar van hy in het leven van Melania de jonge dus ſpreekt: „ Hare moeder Albina is by haar, „ oeffent zich, gelyk zy, in de deugdt, en beſteedt, gelyk zy, al- „ le hare goederen in milddadigheit en aalmoeſen. Zy wonen ten „ platten lande, dan in Sicilië, dan in 't landſchap van Rome, hebbende niet meer dan vyftien geſnedenen, eenige dochters en „ dienſtmaagden tot haar ganſche gevolg. Pinianus, voorheen haar „ man, en nu haar medgezel en medehelper in liefdewerken, „ oeffent ook aan zyne zyde de deugdt, in 't gezelſchap van dertig „ kluizenaars, lezende de H. Schrift, zich methovenieren en God- „ vruchtige zamenſpraken bezighoudende. Wanneer wy te Rome wa- „ ren, ontfingen zy ons met alle eerbewyzingen, uit aanmerkinge van „ den gelukzaligen biſſchop Johannes, enz. *Palladius Hiſt. Lauſiac.*

ALBINACT, zoon van Brutus, de gewaande ſtichter van 't koninkryk van Engelandt. Men zegt, dat hy, na de doodt van zynen vader, Albanië, dat tegenwoordig Schotlandt is, tot zyn deel kreeg. Maar Humber, koning der Hunnen, een inval in zyn landt gedaan hebbende, wierdt hy in eenen ſtrydt verſlagen, en zyn volk te rug gedreven in het landt, Loegria genaamt, alwaar zyn broeder Locrinus regeerde. Humber, derwaarts trekkende, wierdt door Locrinus en zynen broeder Camber ontmoet, die hem ten eenemale verſloegen, en Humber verdronk in eene rivier, die ſedert zynen naam gedragen heeft. *Engelſch Woordenboek.*

ALBINEUS (NATHANAEL) gaf eene Chymiſche Bibliotheek uit in den jare 1666. *Konig Bibl. vet. & nova.*

ALBINI, of ALBYN, (PHILIPPUS) een Engelſchman, een vermaard wiskunſtenaar, en een Philoſoof, heeft uitgegeven: *Canones Tabularum &c.* Lelandus en Pitſeus ſpreken van hem; maar zy weten niet, in welke eeuw hy geleeft heeft.

ALBINIA. Zie AUBAGNE.

ALBINO (JOH. DE ST.) was in 't jaar 1587 te Bourbon in Vrankryk uit een adelyk geſlacht geboren, en begaf zich in 't jaar 1606 onder de Jeſuiten, onder de welken hy de welſprekendheit leeraarde, en ook predikte. Hy is in 't jaar 1660 te Lyon geſtorven, en heeft in de Franſche tale eene hiſtorie van de ſtadt, en van het bisdom van Lyon, als mede in vaarzen eene uitbreiding over het boek van Job en den Prediker van Salomon geſchreven. *Sotwel Bibl. S. Hendreich.*

ALBINOMAN, een eilandt van de Indiſche zee, ten Zuiden van een ander gelegen, dat men Rami noemt, en dat dertig mylen van dat van Ceylon gelegen is. Des zelfs inwoners leven alleen van zeker ſlag van dadel-of palmbomen, Cocos genoemt. *Herbelot Bibl. Oriental.*

ALBINOVANUS, (C. PEDO) een Latynſch dichter, leefde ten tyde van Ovidius, die hem hoog achtte, en *Sidereus*, de hemelſche, in het laatſte van zyne treurdichten van Pontus noemt. Hy hadt puntdichten, de zeetocht van Germanicus, en eenige andere ſtukken geſchreven; doch van hem is niets meer dan een treurdicht aan Livia, de gemalinne van Auguſtus, over de doodt van Druſus, haren zoon, en twee over de doodt van Mecenas, overig. Men twyffelt nog, of de zelve wel aan hem toegeſchreven moeten worden. De zo genoemde Theodorus Goralius, of Clericus, heeft de zelve met groten vlyt met de aantekeningen van Joſ. Scaliger en Nic. Henſius in den jare 1703 te zamen uitgegeven. Ovidius draagt aan hem een van zyne treurdichten op. 't Is het tiende van het zelve boek. Martialis en Seneca ſpreken van hem. *Julius Scaliger in poët. Joſeph Scaliger in Catalect. J. Henr. Meibom. in calce vitæ Mæcenatis. Voſſius c.* 2. *de poët. Lat.*

ALBINUS is een naam, die aan velen onder de Romeinen gemeen geweeſt is, en inzonderheit aan vele burgermeeſteren; gelyk men 'er dan ook eenen vindt, die met Conſtans, eenen anderen, die met Maximus, en wederom eenen, die met Amantius, en nog eenen, die met Theodoſius deze waardigheit bekleed hebben. Ook was 'er een van dezen naam burgermeeſter, wanneer Odoacer in Rome quam, gelyk Caſſiodorus bericht. Plutarchus gewaagt in het leven van Sylla van eenen ALBINUS, die van Sylla wierdt afgezonden, en door de ſoldaten aan ſtukken gehouwen. Caſſiodorus ſchryft ook van eenen anderen, die over de muzyk geſchreven heeft.

ALBINUS, grootprieſter te Rome, was zo geraakt door de Godsdienſtigheit en deugdt van zyne dochter Læta, die met Toxaçus, den zoon van Paula, getrouwt was, dat hy zich deedt dopen. *Hieron. Ep.* VII.

ALBINUS, opvolger van Feſtus wegens Nero in in de landvoogdy van Judea. Wanneer hy daar van bezit quam nemen, verſtont hy, dat de hogeprieſter Ananias de jonge Jacobus hadt laten ſtenigen, dien de H. Schrift den broeder des Heren noemt. Hy bevlytigde zich om de ruſt in de provincie te herſtellen, en de zelve te bevryden van de rovers, die haar verwoeſtten. *Joſephus laatſte boek der Joodſche Oudheden.*

ALBINUS, een Latynſch dichter en hiſtorieſchryver. Hy ſchreef jaarboeken in vaarzen, waar van Priſcianus deze bybrengt, *lib* VII:

Ille, cui ternis Capitolia celſa triumphis.
Sponte Deum patuere, cui freta nulla repoſtos
Abſcondere ſinus, non tutæ manibus urbes.

Albinus ſpreekt van de drie overwinningen, welke Pompejus behaalde in de drie delen der werreldt. Geſnerus vermengt dezen Albinus met een anderen van dezen naam, die jaarboeken in 't Griekſch hadt geſchreven, en burgermeeſter geweeſt is. *Voſſ. de Hiſt. & poët. Latin.*

ALBINUS, (AMBROSIUS) van Bolonië, heeft puntdichten geſchreven. *Konig Bibl. vet. & nova.*

ALBINUS (AULUS POSTHUMIUS) was burgermeeſter met C. Licinius Lucullus in het 603 jaar van Rome, het 151 voor Chriſtus. Hy heeft eene Roomſche hiſtorie in de Griekſche tale geſchreven. Cato ſpot met hem, omdat hy daar in den lezer om verſchoninge verzoekt, indien hy geen goed Latyn ſpreekt. Cicero ſpreekt ook van hem *in Oratore*; als mede Plutarchus *in Catone*, en A. Gellius *l.* III, *c.* 10. Hy heeft ook jaarboeken in de Latynſche tale geſchreven, naar 't getuigenis van Macrobius, die zo wel in de voorreden van zyne *Saturnalia*, als *lib.* II. *cap.* 16, van hem gewag maakt.

ALBINUS, (CÆCINA DECIUS AGINATIUS) ſtadvoogdt van Rome in 't jaar 414 onder Honorius. Macrobius voert hem in zyne *Saturnalia* ſprekende in. Rutilius Numatianus ſpreekt van hem in zyn *Itinerarium lib.* I. Daar is ook nog een ALBINUS geweeſt, die hoofdman was van de Pretoriaanſche lyfwacht onder Valentinianus den III. *Jac. Gothofredi in Proſopographia Cod. Theodoſiani.*

ALBINUS, (CEIONIUS RUFIUS) ſtadhouder van Spanje onder Conſtans in 't jaar 345. Hy bezat nog andere waardigheden onder de volgende keizeren. Zie *de Proſopographia* van *het Theodoſiaanſche Codex*, door *Jacob Gothofredus.*

ALBINUS, (DECIMUS CLAUDIUS) een Afrikaan, geboortig van de ſtadt Adrumete, welke anderen Mahometa noemen, wierdt door Severus tot Ceſar benoemt, terwyl hy landvoogdt van Engelandt was, en liet zich als zodanig uitroepen. Severus beminde hem echter in der daadt niet. Men wiſt genoegzaam, dat, het gene hy deedt, eerder geſchiedde om hem te misleiden, dan om dat hy hem genegen was. Severus, Niger overwonnen hebbende, die zich van de krygsbenden van het Ooſten voor keizer hadde doen uitroepen, trok tegen hem op, en om eenig voorwendſel te hebben om hem aan te taſten, beſchuldigde hy hem van dwinglandy, en vertoonde aan den raadt, dat hy een toeleg gehad hadde om Rome te vermeeſteren, en aan zo velen, die hem naar 't Ooſten gevolgt waren, de vrucht van hunne overwinningen te benemen. Albinus wierdt nog beter van het voornemen van Severus overtuigt, wanneer hy eenige moordersbetrapte, die deze keizer gezonden hadde om hem te doden. Hy bereidde zich dan tot een goeden tegenweer, ging naar de Gaulen over, en vergaderde zyne krygsbenden te Lyon, alwaar zyn medegenoot hem quam aantaſten; zodat hy verplicht was hem eenen veldſlag te leveren, die bloedig was, en dien hy verloor benevens alle zyne krygsbenden. De hiſtorieſchryvers tekenen ook aan, dat de Rhone en de Saone daar door wieſſchen. Severus trok daar na in Lyon, dat geplundert en verbrand wierdt, en Albinus in een huis naby de Rhone bezet, daar hy, geen hoop meer overig ziende, zich zelf doorſtak, omtrent het jaar 198. Severus handelde op de onmenſchelykſte wyze der werreldt; want hy deedt zyn paardt het lyk van Albinus vertreden; deedt het zelve het hoofdt afhouwen, dat men op het einde van eene lancie droeg, en nam een barbariſch vermaak in het zelve duizend ſcheldwoorden en laſteringen toe te voegen. Albinus was een zoon van Cejonius Poſthumius Albinus, en van Aurelia Meſſalina. Hy was groot van geſtalte, hadde eene ongemene ſchone verwe voor een Afrikaan, en zulk eene heldere ſtem, dat de zelve die van eene vrouwe gelyk was. De trekken van zyn wezen waren voordeelig, hy was nochtans oplopende, maar moedig, en zulk een goed ſchermer, dat men hem den Catilina van zyne eeuw noemde. Hy dronk weinig, maar at zo ongemeen, dat het gene de hiſtorieſchryvers daar van verhalen byna onmogelyk ſchynt. Hy was ongemeen naauwkeurig, ja geſtreng in 't oeffenen van de krygstucht. Hy beminde de geleerdheit, en maakte vaarzen. Hy heeft fabelen en landgedichten zamengeſtelt. Eindelyk, Julius Capitolinus verhaalt, dat Commodus hem waardig geacht heeft om zyn opvolger te zyn. *Julius Capitolinus. Spartianus. Herodianus. Xiphilinus.*

ALBINUS, (JAN) uit Saxen, is een dichter geweeſt. *Tom* I. *Delit. Germ. pag.* 183.

ALBINUS, (LUCIUS) den prieſter van Romulus en de Veſtalen gezien hebbende, die de beelden der Goden te voet uit Rome brag-

bragten, nadat het zelve door de Gaulen was ingenomen, deedt terstondt zyne huisvrouwe en zyne kinderen afklimmen van eenen wagen, dien hy geleidde, om deze gewyde personen op den zelven te doen klimmen, die hy om hunnen dienst als heilig aanmerkte; en, het welzyn van den Godsdienst voor dat van zyn huisgezin stellende, verliet hy zynen weg, om hen naar de plaats van hunne toevlucht te geleiden. *Plutarchus in 't leven van Camill. Valer. Maxim. lib.* II. *cap.* I. *ex.* 12.

ALBINUS, (Bernard) een der beroemdste geneeskundigen van onzen tydt, en Professor in de hogeschole te Leiden, was een neef van Petrus Albinus, van wien hier na. Hy is den 7 January des jaars 1653 te Dessau, eene stadt in het vorstendom van Anhalt, geboren, daar zyn vader, Christoforus Albinus, de burgermeesterlyke waardigheit bekleedde. In zyne jeugt hadt hy een zwak lichaam, maar dat met een groten geest begaaft was. Zyn vader vertrouwde hem derhalven, in zyn huis, aan het opzicht van een bequaam leermeester. Vervolgens zondt hy hem in de opentlyke schole van Dessau, de welke toen door den geleerden Henrik Alers bestiert wierdt. Doch die geleerde man eenigen tydt daarna in de doorluchte schole van Bremen beroepen wordende, moest onze Albinus, toen 16 jaren oud, den zelven, op het goedvinden van zynen vader, derwaarts volgen. Hy oeffende zich daar met ongemenen vlyt en gewenschten voortgang in talen en wetenschappen, en voornamentlyk in de natuurkunde en wysgeerte. Van Bremen begaf hy zich naar de hogeschole van Leiden; en alzo hy zyn gemoedt ten eenemale aan de studie der geneeskunde hadt overgegeven, vorderde hy daar in onder de vermaarde hoogleeraren Karel Drelincourt, Diderik Kranen en Lucas Schacht zo gelukkig, dat hy een der uitstekendste mannen in de geneeskunde is geworden, de welke uit die beroemde hogeschole zyn voortgekomen; waar van zy voor een groot gedeelte zelfs naderhandt de vruchten heeft ingezamelt. Ondertusschen brandden de ouders van onzen Albinus van verlangen om hunnen zoon eens weder te zien. Hy vertrok derhalven in de lente des jaars 1676 van Leiden naar huis; maar keerde, zyne moeder kort daarna overleden zynde, in den volgenden jare weder derwaarts. Vervolgens deedt hy eene reize door de Nederlanden, Vrieslandt, Brabandt en Vrankryk, en quam, een ongemenen schat van geleerdheit, voornamentlyk in de geneesonleed- en heelkunde, verzamelt hebbende, door Lotharingen, langs den Rhyn en over Hollandt, in het midden van den zomer des jaars 1680, weder in zyn vaderlandt. Nog in den zelven jare wierdt hy in de hogeschole te Frankfurt aan den Oder tot hoogleeraar in de geneeskunde beroepen, welke bediening hy op den 13 January des jaars 1681 aanvaardde; en op den 6 April des volgenden jaars wierdt hy in de gemelde hogeschole Doctor gemaakt. Zyn roem verspreidde zich middelerwyl zo verre, dat de keurvorst van Brandenburg, Frederik Willem de Grote, daar door bewogen, hem aan zyn hof nodigde, en tot zynen lyfarts en geheimen raadt aanstelde; welke eerampten hy met groten lof tot de doodt van dien vorst, den 29 April des jaars 1688 voorgevallen, bekleedde, wanneer hy zich weder naar Frankfurt begaf, en zyn hoogleeraars-ampt wederom aannam. Omtrent 6 jaren daarna, namentlyk in den beginne des jaars 1694, wierdt hem door de bezorgers (*Curatores*) der Akademie van Groningen de waardigheit van Provinciale Doctor en Professor in de geneeskunde, met een jaargeldt van twaalf honderd guldens, opgedragen. Hy was ook niet ongenegen om die waardigheit aan te nemen; maar de keurvorst Frederik, de zoon en navolger van den voorgemelden keurvorst Frederik Willem, dit verstaan hebbende, verplichtte hem door weldaden en beloften om de zelve van de handt te wyzen, vermeerderende namentlyk zyn jaarlyksch inkomen met zes honderd guldens, en belovende hem, by geschrift, de eerst openvallende kanunnikdy in het aartsticht van Maagdenburg. Deze belofte bleef ook niet lange zonder vervullinge; want drie jaren daarna, te weten in den jare 1697, wierdt hy door den gemelden keurvorst naar Berlyn geroepen, en aan hem de zelve waardigheit van lyfarts, door Albinus by des zelfs doorluchtigen vader in zyn leven bekleed, opgedragen. Daar by wierdt in den zelven jare de beloofde kanunnikdy te Maagdenburg, door de doodt van eenen der kanunniken openvallende, door het gezag van den vorst gevoegt; welk eerampt hy, alzo hy zelf daar niet kon tegenwoordig zyn, met goedkeuringe des vorsten, aan een anderen heeft verkocht.

Vyf jaren was Albinus lyfarts van Frederik, nu koning van Pruissen, geweest, hebbende gedurig by den zelven in blakende gunst gestaan, wanneer de graaf van Wassenaar, toen bezorger der hogeschole van Leiden, zyn verzoek, reets voor twee jaren aan dien vorst gedaan, maar door den zelven geweigert, van Albinus aan die hogeschole over te laten, de welke hem tot haren hoogleeraar in de geneeskunde begeerde, nogmaals herhaalde, en eindelyk zo veel te wege bragt, dat die koning, hoewel ongaarne, zyne toestemming daar toe gaf. Albinus vertrok dan, door den koning met een gouden penning van grote waarde, waar op des zelfs afbeeldsel stont, beschonken zynde, met zyne familie in den jare 1702 naar Hollandt, wordende uit Duitschlandt door een groot getal van studenten gevolgt; en te Leiden met blydschap ontfangen zynde, vaardde hy het ampt, waar toe hy verzocht was, met het uitspreken van eene sierlyke en geleerde redenvoeringe aan. De wakkerheit, waar mede hy dat hoogleeraarsampt den tydt van negentien jaren, namentlyk tot zyne doodt toe, tot luister dezer vermaarde Akademie, bekleed heeft, is nog in versche geheugenisse; dus het onnodig is hier veel daar van te zeggen. Zyn sterfdag is voorgevallen op den 7 September des jaars 1721, nadat hy den ouderdom van acht en zestig jaren en acht maanden bereikt hadt. Hy is in den jare 1696 getrouwt met Susanna Catharina, dochter van Thomas Siegfried Rings, hoogleeraar in de rechten te Frankfurt aan den Oder, by de welke hy elf kinderen, te weten vier zonen en zeven dochteren, heeft verwekt. Onder de zonen bekleden de twee oudsten, namentlyk Bernard Siegfried Albinus, en Christiaan Bernard, de voetstappen van hunnen geleerden vader volgende, reets aanzienelyke ampten in de geleerde wereldt, te weten de eerstgenoemde dat van gewoon hoogleeraar in de geneeskunde in de Akademie te Leiden, en de laatstgenoemde dat van buitengewoon hoogleeraar in de zelve faculteit in de hogeschole te Utrecht. Onder de schriften, door onzen Albinus nagelaten, zyn: *De Corpusculis in sanguine contentis*; *De Tarantulæ mira vi*; *De sacro Freyenwaldensium fonte*, enz. *Herm. Boerhaave Oratio Acad. de Vita & Obitu Bernhardi Albini.*

ALBINUS, (Petrus) een goed dichter en vermaard geschiedenisschryver in de XVI eeuw, was van Sneeberg, in Meissen, geboortig, en veranderde zynen geslachtnaam *Weiss* in den Latynschen van *Albinus*. Hy onthieldt zich eerst te Frankfurt; vervolgens was hy hoogleeraar in de dicht- en wiskunst in de hogeschole te Wittenberg, verkrygende daarenboven den eernaam van geschiedschryver des keurvorsten van Saxen. Van daar wierdt hy als keurvorstelyk geheimschryver en aantekenaar (*Registrator*) naar Dresden beroepen, alwaar hy de kronyk van Meissen, door hem in den jare 1580 te Wittenberg uitgegeven, onder den tytel van: *Meissensche land- en bergkronyk*, voor de tweede maal, veel vermeerderd, het licht deedt zien. Zyne overige werken zyn:

Meissensche Vorstenkronyk.
Meissensche Wapenkronyk.
Meissensche Taalkronyk.
Meissensche Adelkronyk.
Meissensche Stadkronyk.
Meissensche Stiftskronyk.
Meissensche Jaarkronyk.
Familia Merovingia; *Carolina*; *Beringia*; *Estensis.*
Quatuor Henetæ.
Progymnasmata novæ Saxon. historiæ.
Specimen nov-antiquæ Thuring. historiæ.

Becman Anhalt. Hist. P. VII.

ALBION. Met dezen naam heeft men oudstyds Engelandt en Schotlandt benoemt, van de witte rotsen, die zich van verre op de kusten vertonen. *Plin. lib.* IV. *cap.* 16. *Cambden. in Brit.* Zie Engelandt.

ALBION (Nieuw-) is een gedeelte van 't Zuidelyke Amerika, van François Draak, den Engelschen Admiraal, alzo genoemt, die het in 't jaar 1578 ontdekte.

ALBION, eene stadt, die van Strabo aan den voet van 't Alpische gebergte gestelt, en voor de stadt Vintimiglia op de Genueesche kust gehouden wordt. *Strabo lib.* VIII.

ALBION, zoon van Neptunus, een vreesselyke reus, tegen wien Hercules strydende, en het te quaadt krygende, zynen vader Jupiter te hulp riep, die eenen slagregen van stenen nederstortende den reus verplette. *Pompon. Mela lib.* XI. *cap.* 5.

ALBION, vorst van Saxen, de voornaamste na Wittekind. Zyne heerschappy strekte zich uit tot aan de Elve en 't Hirschwout. Uit zynen stam zyn de vorsten van Anhalt gesproten, welker geslacht over de zeven honderd jaren de gansche streek aan de Elve en 't Hirschwout ingehad heeft, altydt ontzagchelyk door zyne wapenen. Deze Albion heeft met Wittekind tegen Karel den Groten gestreden, en wierdt van den zelven overwonnen; waar op hy met Wittekind den keizer in Vrankryk zoude gevolgt zyn, en zich nevens den zelven hebben laten dopen. *Van Royens Nederlandsche Oudheden. Regino. Spangenb. Mansfeld Chron. fol.* 75. *Mezeray.*

ALBIS, (Thomas) of Thomas White, de twede zoon van Richard White, oorspronkelyk van Hutten, in 't graafschap van Essex, in Engelandt, wierdt van zyne kindschheit af in den Roomschen Godsdienst opgetrokken. Groot geworden zynde, wierdt hy een werreldlyk priester, en een van de vermaardste Philosophen van zynen tydt, gelyk zyne werken nog aantonen, die van alle geleerden gezocht worden. De beruchte Hobbes van Malmesbury en hy quamen dikwils by elkander, en redentwistten verscheide malen over verscheide Philosophische verschillen, eveneens als jonge scholieren, hoewel zy beide omtrent 80 jaren oud waren, wanneer zy by malkander begonden te verkeeren. Die genen, die 'er tegenwoordig waren, zeggen, dat onze Albis de overwinnig behaalde. Hy storf in den jare 1676, oud zynde 94 jaren. *Engelsch Woordenb.*

ALBISINDA, of AUBISINDA, was eene dochter van Albonius, of Aubonius, eerste koning der Lombarden, en van Clodosvinda, dochter van Clotharius, den eersten van dien naam. *Chevreau Hist. du Monde l.* IV.

ALBISOLA, en *Alba Docilia*, een dorp in Italië. Het legt op de kust van Genua, eene kleine myl van de stadt Savona ten Oosten. Deze kleine plaats is zeer aanmerkenswaardig, omdat zy twee pauzen aan Rome gegeven heeft, Sixtus den IV. en Julius den II. *Baudrand.*

ALBISTAVERATI, *Olbasa*, was voorheen eene stadt van Cilicië, doch nu maar een dorp in Natolië, naby den berg Taurus, tusschen de steden Satalia en Tachio, of Antiochië. *Baudrand.*

ALBIZZI, of ALBICI, (Antonius) van Florence, uit een oud adelyk geslacht gesproten, was by Leo den X wegens zyne bequaamheit in achting, en in allerhande wetenschappen, inzonderheit in de wiskunde, wel ervaren, gelyk hy dan ook over Euclides geschreven heeft. Hy storf in 't jaar 1532. *Visch Bibl. Cisterc. Zeiler. de Hist. P.* 2. 3. *Gamurrini fam. nob. Toscan. Tom.* I. *Hendreich.*

ALBIZZI, (Antonius) een voornaam Florentynsch edelman, was in 't jaar 1547 geboren. In het 5 jaar van zynen ouderdom

dom, bestelde zyn vader hem by een priester, om de letterkunde en de mysyk te leren: doch dewyl deze het zelfs weinig verstont, wierdt hy naar Venetië gezonden, alwaar hy den vermaarden Sigonius hoorde, en met hem in 't 15 jaar van zynen ouderdom naar Padua vertrok, alwaar hy zich van de onderrichting van Montagnanus, Decianus en Pancirollus in de rechten bediende. Hier op ging hy naar Bolonië en Pisa; en wanneer hy in 't jaar 1568 te Florence wedergekeert was, moest hy voor de groothartoginne Johanna, dochter van keizer Ferdinand, de boeken van Aristoteles van de kunst der welsprekendheit, even te voren door Hannibal Carus in 't Italiaansch vertaalt, verklaren. Deze zondt hem in 't jaar 1576 aan keizer Maximiliaan den II; maar dewyl deze den 12 October storf, ging hy van Regensburg, alwaar hy op den ryksdag gekomen was, naar Inspruk, en vertrok daar op met den aartshartog Andreas, die even te voren kardinaal was geworden, naar Rome; maar keerde twee jaren daar na wederom met hem naar Insgruk, bekleedde aanzienelyke gezantschappen, en was 16 jaren in des zelfs dienst, tot dat hy storf. In 't jaar 1585 kreeg hy de koorts, en dewyl de zelve lang aanhieldt, liet hy zich dagelyks door zynen dienaar eenige hoofdstukken uit het nieuwe Testament voorlezen. Te Clausen nam hy by den Bybel eenige oude uitleggers, inzonderheit Augustinus en Basilius over Genesis; Maldonatus over de Evangeliesch ryvers; Pererius over den Brief aan de Romeinen, en Ribera over de XII kleine Propheten. Nadat hy dit in Carniole vervolgt hadt, ging hy naar huis, om een verdrag met zyne broederen te maken, en eenig geldt daar door machtig te worden, opdat hy in een Protestantsche stadt zyn leven mogte eindigen. Van daar ging hy weder naar Insgruk; maar dewyl de aartshartog Maximiliaan gene andere dan Roomsch-Katholyke raden wilde dulden, reisde hy na verloop van twee jaren naar Augsburg, alwaar hy met den vermaarden Velserus sprak, en zyne geslachtrekeningen van de koningen en vorsten, die hy in de bibliotheek op het kasteel Ambras by Insgruk maakte, liet drukken. Maar dewyl hy zag, dat hy aldaar wegens den Godsdienst-yver der Roomsch-Katholyken ook zyn verblyf niet zoude kunnen houden, begaf hy zich naar Kempten. In deze stadt sloeg hy zich in 't jaar 1606 ter neder, en woonde aldaar 20 jaren, maakte aan de scholé eerst 400 guldens, en naderhandt nog een somme gelds. Hy bragt zynen tydt in eenzaamheit met bidden en oeffenen door, las dagelyks eenige uuren in den Bybel, onderzocht alle woorden naauwkeurig, bediende zich van de voornaamste schriften der Protestanten, tekende ook zyne eigene gedachten over de zwaarste spreekwyzen aan, waar van zyne verhandeling *de Principiis Doctrinæ Christianæ*, en zyne *Exercitationes Theologicæ* kunnen getuigen. Ondertusschen schreven zyne bloedverwanten vele brieven aan hem, waar in zy hem vermaanden, of weder by hen te komen, of zich te Rome door een belydschrift te zuiveren. De pauffelyke Nuntius zelfs gaf hem te Lucern zulk eenen brief in handen, met byvoeging van grote beloften. Maar hy wilde zich op generlei wyze tot eenige herroepinge laten overreden. Derhalven wierdt 'er op den 4 Juny des jaars 1626 in de naburige plaatsen eene dagvaarding aan de kerkdeuren aangeslagen, waar in hy gelast wierdt binnen drie maanden voor de Inquisitie te Rome te verschynen; doch hy hadt zich reets 6 dagen voor 't afkondigen van de Roomsche dagvaarding tot sterven bereid, en sprak met degenen, die by hem waren, van de vreugde des eeuwigen levens, waar op hy dit leven afleide. *Lambec. lib.* II. *Comment. de Biblioth. Vindobon. Elias Vezel in historia & necessitate reform. Lutheri ex script. Georgii princip. Anhalt. Tentzel. in Monath. Unterred. ad an.* 1693.

ALBIZZI, (BARTHOLOMEUS) een Franciskaner monnik, was geboortig van Pisa, en wierdt daar om veelmalen *Bartholomæus van Pisa* genoemt. Hy heeft verscheide schriften nagelaten, waar onder inzonderheit dit bekent is, dat den tytel draagt van: *Conformitates S. Francisci, cum vita Domini nostri Jesu Christi*; waar in hy Franciscus niet alleen boven alle heiligen den voorrang geeft, maar ook leert, dat hy zulke grote daden gedaan heeft als de Zoon Gods. Het zelve is wel van velen gansch niet wel opgenomen; maar hy heeft het zelve in 't jaar 1590 in een algemeen kapittel van zyne orde overgegeven, dat het zelve niet alleen goedgekeurt, maar hem ook tot beloning het kleedt van Franciscus geschonken heeft. Hy storf den 10 December des jaars 1401. *Trith. de script. eccl. Alberti. Anton. Senensis & Alb. Fernandez de vir. ill. Dominic. Possevin. appar. Willot in Ath. Franc. Wading Annal. Minor. Bellarm. script. Eccl. Cave.*

ALBIZZI, (FRANÇOIS) was te Cesena geboren, en gedroeg zich aldaar als Advokaat; maar dewyl hy eens voor een edelman een pleidooi verloren hadt, en om die reden van den zelven wakker wierdt afgerost, begaf hy zich uit vreze voor meerder vyandschap naar Rome, wierdt aldaar eerst geheimschryver by een prelaat, en verkreeg naderhandt zelfs eene kerkvoogdy. By de Jesuiten was hy geacht, gelyk hy dan ook onder Urbanus den VIII de bulle tegen de Jansenisten opmaakte. 't Zy om deze reden, of om dat de paus en Donna Olympia hunne byzondere oogmerken hadden, immers hy wierdt onder paus Innocentius den X kardinaal. Hy was van eenen vrolyken en luchtigen aardt; maar daar by wat schimpachtig, gelyk hy ook den paus en zyne regeering niet verschoonde. Men zegt, dat hy, weinig middelen hebbende, na de doodt van Innocentius, van Vrankryk en de Jesuiten een jaargeldt heeft moeten ontfangen. *Etat du siege de Rome Tom.* I. *pag.* 45. *seq.*

ALBLAS, het hoofddorp van de Alblasserwaart, en waar van die gansche streek den naam heeft, is gelegen aan den Vliet, of de gracht, Alblas, die door een sluis gemeenschap heeft met de Merwe. Van dit dorp Alblas maken keizer Henrik de IV in een openbrief van het jaar 1064, en Melis Stoke op verscheide plaatsen gewag. Het heeft zyne byzondere heren gehad, die ook den naam van ALBLAS gevoert hebben. Volgens Jakob vander Eik is Kornelis vander Myle in den jare 1645 heer van Alblas geweest; welke heerlykheit, volgens Oudenhoven, in den jare 1654 bezeten is door den ridder Adriaan vander Myle, here van Bleskensgrave, en van meer andere dorpen. *De schryver der Zuidhollandsche oudheden.*

ALBLASSERDAM, een dorp, dus genaamt naar den vloedt Alblas, en den dam, die 'er ter schuttinge van 't water gelegt is, gelegen ten Oosten van het dorp Alblas. Het heeft een beruchte paardemarkt, die daar op St. Jakobsdag gehouden wordt. Onder Alblasserdam staat het oude herenhuis Souburg, dus genaamt naar Nikolaas Souburg, die voor den stichter daar van gehouden wordt. De heerlykheit van Alblasserdam, een Hollandsch leen, hebben van ouds de Koebels bezeten: maar zy is naderhandt aan den heer Joan van Overschie voor hem en zyne erfgenamen opgedragen. *De zelve schryver.*

ALBLASSERWAART, een bedykinge, of hoog-heemraadschap van 19156 morgen lands in Zuid-Hollandt, tusschen de rivieren de Lek en de Meruwe, of Merwede, beide armen van den Rhyn. Deze waardt wordt aldus genaamt naar het water de Alblas, 't welk, gelyk ook de Giessen, daar in voortyds ingedykt is. Te voren hadt zy haren naam naar hare gelegenheit, zo als uit de oude handvesten blykt van de landen tusschen de Lek en Meruwe. De eerste dykagie van dezen waardt was zo groot niet als die nu is, en daar zyn naderhandt buitenlanden onder getrokken, en by ingedykt. Wanneer de eerste bedyking geschied is, daar van heeft men eigentlyk geen bescheidt, maar de oudste handvest wegens het onderhouden en schouwen van deze dykagie is van graaf Floris den V, gegeven in den jare 1277. Het landt is meest wei- hooi- hennip- en hoeplandt. Tot het opzicht over de dyken van de voornoemde waardt of hoog-heemraadschap van den Alblasserwaart, en alles wat daar toe behoort, of daar van afhangt, zynde een dykgraaf, die tot nog toe gestelt is geworden by de heren rekenmeesteren van des graaffelykheits domeinen van Hollandt, voor zynen leeftydt, en dertien hoogedyks- heemraden, gestelt wordende drie by de stadt Dordrecht, en de verderen by de heren van de heerlykheden en dorpen in de waardt, het recht daar toe van ouds hebbende, zommigen voor hun leven, en zommigen voor zekeren tydt: welke eenen penningmeester hebben, en eenen secretaris, die aangestelt wordt by het collegie van de heren dykgraaf en heemraden zelf, voor zo lang hy leeft.

De voornaamste heerlykheden, dorpen en plaatsen, in den Alblasserwaart gelegen, zyn: Hardinxveldt, Giessen-Oudekerk, en Giessendam, Giessen-Nieukerk, en Giessenburg, Slingelandt, Peursum, Beempt, Noordeloos, Goudriaan, Ottelandt, Meerkerk, Bloemendaal, Ameyden, Thienhoven, Herlaar, Langerak, Liesveldt, Nieupoort, Gelkenesse, Ammers-Gravelandt, Bloklandt, Brandwyk en Gybelandt, Molenaarsgraaf, Bleskensgraaf, Hofwegen, Wyngaarden en Ruybroek, Sliedrecht, Naaldwyk, Lokhorst, Niemandsvriendt, Papendrecht, en Matena, Alblas, Alblasserdam, Souburg, Streefkerk, Lekkerlandt.

Daar zyn ook twee aanmerkelyke waterschappen in den Alblasserwaart, waar in het binnenwater van de gehele waardt (uitgezondert van de dorpen Papendrecht, Streefkerk, en nieuw-Lekkerlandt, die hunne eigene uitwateringen en sluizen hebben,) met watermolens opgemalen, en door de sluizen, voornamentlyk aan 't Elshout en tot Alblasserdam, gemeenschap hebbende, met de waterschappen, en de buiten-rivieren, geloft wordt. Dit zyn de waterschappen van den overwaardt, en van den nederwaardt. Het overwaartsche waterschap is 't grootste: en 't nederwaartsche is, hoewel veel kleinder, nog wederom in twee waterschappen verdeelt; en hebben het opzicht over deze drie waterschappen, de sluizen, kaden, bruggen, en alles wat daar aan behoort, over elk van de drie in 't byzonder een watergraaf, en vyf of zeven water-heemraden. *Oudenhovens Zuid-Holland pag.* 281. *en volg. Handvesten, Privilegien, Keuren, en Reglementen van den Alblasserwaart, twede druk te Dordrecht* 1720.

ALBOFLEDE, of BLANCHE-FLEUR, wierdt met haren broeder, koning Clodoveus van Vrankryk, en met hare zuster, Audiflede, in 't jaar 496 op kersdag gedoopt; zy deedt belofte van hare kuischheit aan Godt, en storf kort daar na. *Greg. Turon. lib.* II. *c.* 31. *du Chesne Hist. de France Tom.* I. *pag.* 849.

ALBOHOZEN, of ALBOHAZEN HALI, de zoon van Abenragel, een Arabier, die in de XIII eeuw leefde, maakte een boek van 't gevoelen, dat men van de sterren moet hebben, dat Alphonsus de X, koning van Castilië, in 't Spaansch liet overzetten, en dat sedert in 't Latyn vertaalt wierdt. *Vossius de Math. cap.* 35. § 27. *&c. cap.* 37. § 14.

ALBON is eene landstreek in het Dauphiné, waar van zekere graven den tytel kregen, die in vorige tyden zeer vermaard waren.

ALBON. Het geslacht van Albon, dat nog hedendaags in verscheide takken bestaat, is zeer oud en doorluchtig. JAN van ALBON, heer van St. Forgeux en van St. André, liet by Guillemetta de Laire, zyne huisvrouwe, twee zonen na, namentlyk WILLEM van ALBON, heer van St. Forgeux, en vader van ANTONI; uit wien de marquisen van St. Forgeux zyn gesproten; en GILLES, heer van St. André. Deze trouwde met Anna van Semur, en na de doodt van deze vrouwe ging hy een twede huwelyk aan met Katharina van Talaru. Uit zyn eerste huwelyk hadde hy JAN van ALBON, ridder van de orde, en gouverneur van 't Lionnois, welke by Charlotta de la Roche den maarschalk van St. André teelde. WILLEM, die den tak van de marquisen van St. Forgeux maakte, was de vader van ANTONI, aartsbisschop van Lion; 't geen hier aangeroert wordt tot onderrechting van die genen, die in hunne schriften beweeren, dat de maarschalk een broeder van den aartsbisschop was. De kerk van Lion heeft, behalven dezen kerkvoogdt, zeventien graven uit dit huis gehad, onder de welke

welke twee dekens geweest zyn, Antnoni, in 't jaar 1525 gestorven, en Willem, gestorven in 't jaar 1650, en zes abten van Savigni.

ALBON, (Antony d') oudste zoon van den voorgemelden Willem d'Albon, wierdt in 't jaar 1507 geboren, en in 't 12 jaar van zynen ouderdom tot den geestelyken standt geschikt; gelyk hy dan ook door voorsprake van zyne bloedverwanten verscheide abdyen verkreeg, en zich, na dat hy zyne letteroeffeningen voleindigt hadt, in de abdy van l'Isle Barbe begaf. Doch dewyl de geestelyke staat hem niet behaagde, verkreeg hy van Rome de ontslaging van zyne gelofte, en deedt zyn klooster werreldlyk maken; van welken tydt af hy onder den naam van heer van Savigni bekend geweest is, omdat hy ook de abdy van Savigni bezat. Wanneer zyn neef, de maarschalk van St. André, die ook gouverneur van 't Lionnois was, in den slag by St. Quintyn gevangen wierdt, en de graaf van Grignan, dien de koning tot zynen opvolger hadt aangestelt, kort daar na storf, wierdt deze heer van Savigni in 't jaar 1557 in zyne plaats gestelt, waar op hy dan zyn best deedt om te beletten, dat de Protestanten zich te Lion niet mogten vestigen. Hier op kreeg hy het aartsbisdom van Arles, het welk hy in 't jaar 1563 met het aartsbisdom van Lion verwisselde. Zo haast als hy daar van bezit genomen hadde, toonde hy op nieuw zynen yver tegen de Protestanten, die in zyne afwezenheit aldaar vry sterk toegenomen waren. Hy storf in 't jaar 1568. *Le Laboureur histoire de L'isle Barbe.*

ALBON, (Claudius) was in de XVI eeuwe onder de Advokaten van 't Parlement van 't Dauphiné beroemt. Hy leefde in 't jaar 1575, en in dat jaar gaf hy een Historisch en staatkundig werk uit, waar in hy van de koninklyke oppermacht, van de verkiezing van keizers, van de instelling, van de keurvorsten, en van hunne voorrechten handelt. *Du Verdier Vauprivas Bibl. Franc. Nicolas Chorier Hist. de Dauphiné* T. II.

ALBON, (Jakob d') Marquis van Fronsac, en heer van St. André, quam zeer jong aan 't hof van François den I, wist door zyne kloekmoedigheit zo veel te wege te brengen, dat de Dauphin in dien tydt, genaamt Henrik, eene zonderlinge genegenheit voor hem hadde. Hy heeft zich voornamentlyk in het gevecht by Cerisoles in 't jaar 1544 braaf gehouden. Wanneer de gemelde Henrik in 't jaar 1547 tot de regeering quam, maakte hy hem tot eersten edelman van de kamer, en nog in 't zelfde jaar tot maarschalk van Vrankryk. In 't jaar 1550, nadat de vrede met Engelandt was gesloten, moest hy Eduard den VI de koninklyke orde overbrengen; waar voor hy van den zelven met een diamantring, dien hy van zynen vinger trok, vereert wierdt. Op deze reize pasten eenige Nederlandsche schepen tusschen Calais en Doevres op hem, zo dat hy van Diepe moest afsteken, en alzo het gevaar ontquam. Hier op heeft hy zich byna in alle gewichtige krygsverrichtingen van de kroon van Vrankryk bevonden, en boven anderen uitgemunt. Hy geleidde den koning in den veldtocht, toen Metz, Toul en Verdun verovert wierden, en wierdt hem de zorge, om Verdun te versterken, opgedragen. In 't jaar 1554 bemachtigde hy Marienburg zeer behendig, en hadt het bevel over de achterhoede, wanneer het koninklyke leger in 't aanzien van de keizerschen by Quesnoy te rug trok, met zulk een voorzichtig beleidt, dat de Franschen zonder verlies in zekerheit geraakten. In 't jaar 1555 nam hy Chateau in Cambresis in, en in 't jaar 1557 bevondt hy zich in het gevecht by St. Quintyn, gaf den maarschalk van Montmorenci eenigen raadt, waar door die slag wel hadt kunnen vermyd worden, en toen hy zulks niet konde te weeg brengen, gedroeg hy zich in het gevecht zelfs zo wel, dat hy, omsingelt zynde, gevangen wierdt genomen, waar op hy den vrede naar zyn vermogen holp bevorderen. Zo lang als Henrik de II leefde, was hy zyn eigen meester, en hieldt het noch met den Connestable, noch met de Guisen; maar als François de II de regeering aanvaardde, en dat hem zo wel zyne schulden, als ook de vrees drukte, dat hy wegens verscheide gepleegde onrechtvaardigheden wel tot verantwoording mogt gebragt worden, hing hy de Guisen aan, beloofde zyne dochter aan eenen van des hartogs zonen, nevens zyne goederen te geven, alleen het vruchtgebruik daar van voor zyn leven behoudende, en met verzekering, dat hy de zelve binnen zes of zeven jaren van alle schulden zoude ontlasten; waar op hy dan aan alle de handelingen, die 'er wegens de binnenlandsche onlusten in Vrankryk gebeurden, groot deel hadde. Wanneer 'er in 't jaar 1560 een aanslag van de Hugenoten op Lion ontdekt wierdt, zondt men hem als gouverneur van 't Lionnois derwaarts, om die zaak te onderzoeken, als ook om de misnoegden in Languedok, Provence en 't Dauphiné te onderdrukken; van welke gelegenheit hy zich bediende, om door allerhande onrechtvaardige middelen veel geldt by malkander te schrapen. Hy zoude ook nevens den kardinaal van Lotharingen aangeraden hebben om den koning van Navarre te vermoorden. In 't jaar 1561, wanneer Karel de IX de regeering aanvaardde, holp 'er de maarschalk van St. André zeer veel toe, dat de maarschalk van Montmorenci met hem en den hartog van Guise in een verbondt tradt, en het zogenaamde driemanschap maakte, dewyl hy den Admiraal van Coligni by hen in verdenken bragt. Hy was de voornaamste raadgever van dit verbondt, bewoog den koning van Navarre, dat hy de zyde der Hugenoten verliet, bragt het ook op het tapyt de koninklyke moeder te vermoorden, 't geen verworpen wierdt, en deedt ook in de ontstane burgerlyke oorlogen veel dienst, hoewel hy den eersten oorlog der Hugenoten niet overleefde: want nadat hy den Hugenoten Poitiers weder hadt ontnomen, hen uit de landen van Annis, Anjou en Xaintonge verdreven, Bourges helpen veroveren, en Corbeil tegen den prins van Condé verdedigt, bevondt hy zich in December des jaars 1562 in het gevecht by Dreux, waar in hy op 't allerlaatst, toen hy dacht dat de Roomschgezinden het reets gewonnen hadden, nog gevangen genomen wierdt, en van eenen, genaamt Bobigni Mezieres, doorschoten, dien hy eertyds in dienst hadt gehad: doch door een schimpachtige belediging genoodzaakt hem te verlaten, en hem daarenboven ook nog van zyne goederen beroofthadt, met de zelve verbeurt te doen verklaren en aan zich te doen schenken, en dit alles daarom, om dat zyn vader, die een gerechtsschryver te Parys, maar zeer ryk was, dikwils borg voor den maarschalk geweest zynde, zulks op het laatste weigerde meer te doen, omdat de maarschalk zeer ongeregeld huis hieldt. Hy liet eene eenige dochter na, doch die niet, als eerst besloten was, aan het huis van Guise, maar aan eenen Melchior de Prez-Monpezat trouwde. Deze maarschalk was een der bequaamste staatslieden en der grootste veldoversten zynes tyds, doch met eenen ook vol boosheit, verquistachtig en van een ongeregeld gedrag, 't geen ook de oorzaak was, dat hy zich zeer diep in schulden stak, en veel onverantwoordelyke dingen by der handt nam. *Thuanus. Mezeray. P. Daniel. Brantome Capit. Francois* T. III.

ALBONA, ALBUNEA, *Albonea*, eene rivier in het hartogdom van Milanen, loopt door het gebiedt van Novara, en werpt zich vervolgens in de Po.

ALBONESIUS, (Theseus Ambrosius) een vermaard Italiaansch rechtsgeleerde, was van Pavia, en storf in 't jaar 1540. Hy gaf eene Inleiding tot de Chaldeeusche, Syrische, Armenische en tien andere talen uit; behalven verscheide Kabbalistische verhandelingen, en de beschryving van een muzykinstrument, dat de Italianen *il fagotto* noemen. *Ghilin. vol.* II. *p.* 230. *Hottiug. au* XVII *siecle pag* 107. *Konig Bibl. vet. & nov.*

ALBONIUS, of beter ALBOINUS, koning der Longobarden, wierdt wegens zyn verbondt, dat hy met de Franken, Hunnen, Bulgaren en Sarmaten gemaakt hadt, zeer geducht. Nadat zyne eerste gemalin Clodesinde, eene dochter van koning Clotharius, gestorven was, trouwde hy met Rosimunda, eene dochter van Kunamundus, koning der Gepiden, na dat hy den zelven alvorens in eenen slag overwonnen hadt, en van zyn bekkeneel een drinkschaal, met gout beslagen, hadt laten maken. Hier op trok hy, in 't jaar 568, nadat hy 42 jaren in Pannonië, dat hy ook onder zyne gehoorzaamheit gebragt hadde, hadt geregeert, en het zelve aan zyne bondgenoten, de Hunnen, overgelaten, met een groot leger in Italië, waar toe hem Narses, om zich aan de keizerinne Sophia te wreken, geroepen hadde, bragt hy bovenste gedeelte daar van onder zich, en als hy Pavia belegerde, wierdt hy van zyn krygsvolk tot koning van Italië uitgeroepen; maar hy genoot deze eere niet lang: want toen hy in 't jaar 574 te Verrona met zyne vorsten en oversten vrolyk en dronken was, liet hy het bekkeneel van den verslagenen Kunamundus te voorschyn brengen, en bragt het zyne gemalinne toe, zeggende, zy zoude eens met haren vader drinken, 't geen haar zo ter herte ging, dat zy voornam deze belediging door des konings doodt te wreken; 't geen ook door haar boel, den hoveling Peredeus, en Helmiges, des konings kamerling, uitgevoert wierdt; waar op zy met Peredeus, benevens alle de schatten, naar Ravenna by den keizerlyken stadhouder Longinus vluchtte. Die van Lombardye verkozen, in de plaats van Alboinus, eenen van hunne vorsten, genaamt Clepho, tot koning, die den Romeinen de stadt Forum Cornelii, tegenwoordig Imola genoemt, ontnam; maar regeerde maar een jaar en zes maanden. Zie Longinus. *Paul. Diaconus l.* I. & II. *Gregor. Turon. l.* IV. *c.* 35.

ALBONO, *Albona*, *Alvum*, *Alvona*, een klein steedtje der Venetianen. Het legt in Istrië op een heuvel, naby de Golf van Carnero, omtrent twee mylen van den mondt van de rivier Arsa ten Noordoosten. Men merkt aan, dat deze stadt het vaderlandt van Mattheus Flaccus, Flaccius, of Flacius, toegenaamt Illyricus, dat is een Slavonier of Dalmatier, geweest is. *Maty Dict. Geograph.*

ALBOR, *Alborium*, een berg van 't koninkryk Algarvia in Portugal. Hy legt naby de kust een myl van de stadt Lagos; en daar is een oud kasteel, in 't welke Jan de II, koning van Portugal, storf in den jare 1495. *Baudrand.*

ALBOR, of ALVOR, een vlek in het Portugeesche koninkryk Algarve naby de stadt Lagos, heeft een goeden haven, doch niet gemakkelyk om in te komen. In de omleggende landstreek, die geheel effen is, wordt heerlyke wyn gewonnen. Naby dit vlek vindt men de overblyfselen van eene fraaie stadt, waar van de opbouw den Moren wordt toegeschreven. De haven, die by de oude schryvers *Portus Annibalis* genoemt wordt, zoude alhier geweest zyn. *Colmenar Delic. du Portugal p.* 812.

ALBORAC is de naam, dien de fabelachtige overleveringen der Arabiers aan een wit paardt, of muilezel geven, waar door Mahomet in het tiende gedeelte van een nacht van Mekka naar Jeruzalem gebragt wierdt. Zy zeggen niet, of 't in den zomer, of in den winter was. Van daar wierdt hy ten hemel opgenomen, en hadt eene lange zamenspraak met Godt en met de oude Propheten, van waar hy weder naar Mekka keerde. Deze vertellers der fabelen voegen 'er by, dat dit dier niemandt by zich liet komen, en nog nooit van eenig mensch bereden was. Het gemeenste gevoelen onder hen is, dat het reets aan Abraham, aan Ismaël, en aan eenige andere Propheten gedient hadt. Doch alzo 'er byna zeshonderd jaren tusschen Christus en Mahomet verlopen waren, en het beest lang uitgerust hadt, zoude het zich niet zonder hulp van den engel Gabriël, die 'er achter op ging zitten, hebben laten beryden; 't geen anderen ontkennen, om Mahomet alleen de eer te geven van het zelve bereeden te hebben. 't Is het zelfde dier, waar van hy zich op den dag der algemeene opstandinge moet bedienen. Men kan deze fabel in 't brede zich by *Samuël Bochart Hieroz. part.* II. *lib.* VI.

ALBORAN, dat anderen ALBUSAMA noemen, *Erroris Insula*, een klein eilandt van Afrika op de kusten van 't koninkryk Fez. Daar op zyn eenige dorpen met een kasteel tegen de rovers.

ALBORG, AHLBURG, *Alburgium*, *Ælburgum*, eene

Deen-

Deensche stadt, op het halfeilandt Jutlandt aan de zeeboezem Limfiort. Zy is de hoofdstadt van het gebiedt van den zelven naam, en de zitplaats van een bisschop. Het gebiedt van Alborg is eene van de vier provincien van Jutlandt, tusschen de Golf Limfiort, de Duitsche zee, en het Kattegat, en is in dertien ampten verdeelt.

ALBORG, het groot kanaal van Alborg, of Limfiort, *Lymicus Sinus*, een Golf van de Oostzee. Men geeft het gemeenlyk den naam van 't Kanaal, omdat het niet wyd, maar zeer lang is, strekkende van 't Kattegat, alwaar het zyn begin neemt, tot op een myl van de Noordzee, en scheidende het halfeilandt van Wensussel byna geheel van het overige van Jutlandt. *Baudrand.*

ALBORIO, of ALBORIUS, *de Gattinara*, (MERCURIN) kanselier van keizer Karel den V, en sedert kardinaal, was van Gattinara, eene stadt van Piemont, en niet van Vercelli, gelyk eenige hedendaagsche schryvers verzekeren. Men heeft ook gezegt, dat zyn geslacht oorspronkelyk was uit Bourgonje, en dat het zelve zich in Piemont ter neder gezet hadde. Indien dat waar is, is het ten minsten zeker, dat het niet aanmerkelyk geweest is voor dezen kardinaal, van wien wy spreken, de welke de geringheit van het zelve willende bedekken, van Karel den V de heerlykheit van Gattinara verkreeg, met den tytel van een graafschap, en gaf het zelve aan zynen broeder Karel, uit zyn huwelyk maar eene dochter gehad hebbende, Elize genoemt, die met den graaf van Legnana getrouwt was. Wat 'er van zy, hy was alleen, om zo te spreken, de werkmeester van zyn geluk, en verhief zich zelf door zyne eige verdiensten, ondersteunt door eene grote geleerdheit; want hy hadde zich in de goede letteren en in de rechten wel geoeffent. Hy begon met zich te doen kennen aan 't hof van Savoje, daar hy ondernam het recht van de Douarie van Margareta van Oostenryk, gemalinne van den hartog Philibert den II, te beweren. En deze prins hadt daar voor zo veel erkentenis, dat hy hem een gunstbrief gaf van raadsheer van staat; en de keizer Maximiliaan gaf hem een andere van voorzitter of opziener van de Justitie in 't Franche Comté. Vervolgens ging hy over in den dienst van Karel; aartshartog van Oostenryk, en naderhandt keizer, die hem tweemaal als Ambassadeur in Spanje zondt, hem zynen kanselier maakte, en hem in de gewichtigste onderhandelingen gebruikte. Ook wierdt hy *het Orakel der oppervorsten van zynen tydt* genoemt. In 't jaar 1521 sloot hy het geheime verbondt tusschen den keizer en den paus. Wanneer de koning van Vrankryk des keizers gevangen was, riedt hy hem den zelven zonder losgeldt, of op verdraaglyke voorwaarden los te laten; en dewyl zulks beide geen standt greep, weigerde hy volstandig het Madridsche vredeverbondt te ondertekenen, zo dat de keizer zulks zelf moest doen. Sedert zyne huisvrouw verloren hebbende, verkreeg hy den kardinaalshoedt van Clemens den VII op den 13 Augustus des jaars 1529, wanneer hy den keizer op zyne reize naar Italië verzelde. Hy storf te Inspruk in den ouderdom van 60 jaren, op den 5 Juny des jaars 1530. Zyn ligchaam wierdt naar Gattinara in Piemont gevoert, en in de kerk der Reguliere kanunniken begraven, alwaar men zyn standbeeldt ziet, en een heerlyk lofschrift in onrym en in vaarzen. Hy was een zeer eerlyk man, die de gerechtigheit beminde, die een afschrik hadt van allen schyn van tyranny, en den keizer altoos tot gematigdheit en zachtheit in de zaken van den Godsdienst aanmaande; gelyk hy dan ook op het beroepen van een vry Concilie sterk hielp aandringen. *Ughel in elog. P. Martir. in Epist. Aubery hist. des Cardin. Guicciard. lib.* XVI. *hist. Sandoval vita de Carolo* V. *Zazzera. Sleidanus. Seckendorff hist. Lutheran. Sciptores de vita Caroli V.*

ALBORNA, of ALBORNO, *Alburnus*, een gebergte in de Napelsche provincie Lucania. Eenigen noemen het Monte di Postiglione; doch anderen Montagna della petrina. Virgilius spreekt 'er van *l.* III. *Georg. Cluver. Ital. antiq. l.* IV. *c.* 14.

ALBORNITIUS. Zie ALBORNOZ.

ALBORNOZ, (ÆGIDIUS ALVAREZ) kardinaal aartsbisschop van Toledo, is een der grootste mannen geweest, die Spanje voortgebragt heeft. Hy was van Cuença geboortig. Alvarez Albornoz, zyn vader, was afkomstig van de koningen van Leon, en Theresia de Luna van de koningen van Castilië. Men bespeurde in Ægidius eene neiging tot de deugdt en den kerkelyken staat. Zyne ouders deden hem te Thoulouse studeren, daar hy een wonderlyken voortgang maakte in de kennisse van het kanonyke recht. Daar na, de gewyde ordens aangenomen hebbende, wierdt hy aalmoesenier van Alphonsus den XI, koning van Castilië, en aartsdiaken van Toledo. Albornoz deedt hem grote diensten in de oorlogen, die hy genoodzaakt was te voeren tegen Alboazen, den machtigsten der koningen van de Mauren. Want hy redde niet alleen zynen vorst, die zich te verre hadt bloot gegeven, maar hy trok ook eene aanmerkelyke somme gelds van paus Clemens den VI en van Philips van Valois, koning van Vrankryk, tot het beleg van Algezire, dat ingenomen wierdt, en daar de ongelovigen geslagen wierden. Na de doodt van Alphonsus verplichtten de quade voornemens, die zyn navolger Petrus de Wrede tegen dezen kerkvoogdt hadde, den zelven om een toevlucht te zoeken aan 't hof van paus Clemens den VI, die toen te Avignon was. Deze paus maakte hem kardinaal in 't jaar 1350; en des zelfs navolger Innocentius de VI zondt hem in Italië als zynen legaat en krygshoofdt in den oorlog, dien hy ondernam tegen de vyanden van de kerke, en tegen de overweldigers van den kerkelyken staat. Hy queet zich zo wel in dezen last, dat hy gansch Italië wederom onder de gehoorzaamheit van den paus bragt. Hy herriep vervolgens paus Urbanus den V, die naauwlyks verkoren was, naar Rome, en week zelfs naar Viterbo, om zich niet meer met werreldsche zaken te bemoejen, maar alleen op de eeuwige te denken. Door zyn testament het heerlyke Collegie der Spanjaarden te Bolonië gesticht hebbende, storf hy in 't jaar 1367. Zyn ligchaam wierdt naar Assise gebragt, en geplaatst in de kerke van St. Franciscus, die hy hadde doen herstellen; want hy hadde gedurende zyn leven zo groot eene achting voor dien heiligen, dat hy den zelven alleen bequaam oordeelde om den Christelyken Godsdienst te bevestigen: en van daar wierdt zyn ligchaam vervolgens naar Toledo in Spanje gevoert. De paus betuigde eene ongemene droefheit over zyne doodt, en verleende vollen aflaat aan den gene, die voor eenen tydt de rosbaar dragen zoude, waar op het ligchaam van dezen groten man gelegen hadt. Henrik, koning van Castilië, en byna alle de groten van zyn hof hadden de Godsdienstigheit om dezen aflaat te winnen. Albornoz, kardinaal geworden zynde, leide zyn aartsbisdom van Toledo neder, en zeide tegen de genen, die zulks niet goed vonden, dat hy niet minder berispelyk zoude zyn over het behouden van eene bruidt, die hy niet konde dienen, dan de koning Don Pedro was over het verlaten van Blanca van Bourbon, zyne gemalinne, om Maria de Padille, zyne meesteresse, te liefkozen. De vryheit, met welke hy tegen dezen koning van zyne minneryen gesproken hadt, hadde hem in ongunst gebragt. Men zegt ook, dat paus Urbanus de V eens aan den kardinaal Albornoz vroeg, waar toe hy de grote geldsommen gebruikt hadt, die men hem gegeven hadt gedurende den tydt, in welken Italië t'onder gebragt was; en zeide, dat hy hem daar van rekenschap zoude doen geven. Om hier aan te voldoen, deedt de kardinaal eenen wagen met sloten, grendels, hengsels en sleutels brengen; en vervolgens by den paus gekomen zynde, zeide hy: *Heilige vader, neem de moeite in den hof van uw paleis te zien, en gy zult gewaar worden waar toe ik uw geldt gebruikt hebbe.* Vervolgens ziende, dat de paus het hoofdt uit een venster gestoken hadde, voegde hy 'er by: *De sommen, waar van gy spreekt, heb ik besteed om uw meester te maken van alle de steden, waar van gy de sleutels en de sloten op den wagen ziet.* De paus, door de edelmoedigheit van Albornoz verrukt, omhelsde hem, en bedankte hem voor de grote diensten, die hy aan de kerke gedaan hadt. Albornoz maakte wetten, die nog heden in kracht zyn in 't markgraafschap van Ancona. *L'Escale in zyn leven. Onuphr. Ciacon. Bzovius. Spondanus. Aubery.*

ALBORNOZ, (BARTHOLOMEUS FRIAS) een Portugeesch rechtsgeleerde van Talega, wierdt naar Mexico gezonden, en leeraarde aldaar met groten lof de rechten, die hy onder Didacus Cevarnivia geleert hadde, aan wien hy ook een werk in 't jaar 1573 opdroeg, onder den tytel van *Arte de los contratos.* Dit is in Folio te Valencie gedrukt; doch Ignatius Lopez de Salçeda, hoogleeraar in de rechten te Alcala, en andere, hebben met weinig achting daar van gesproken. Hy heeft nog een ander werk geschreven, onder den tytel van *de la conversion y debelacion de las Indias*; doch waar mede hy niet veel dank behaalt heeft, alzo hy daar in met te veel vryheit zoude gesproken hebben. *Scotus & Anton. Bibl. Padillæ hist. Mexic. ordin. prædic. lib.* I. *cap.* 103. *Konig Bibl. vet. & nov.*

ALBOROUGH, ook wel ABOROUGH een groot vlek, of steedtje in 't Oostelykste gedeelte van 't graafschap Suffolk in Engelandt, aan zee gelegen. Men noemt het zelve Plums-gate. Het legt in eene aangename vlakte, hebbende de zee ten Oosten, en de rivier Ore ten Westen. Dit vlek is wegens den visschvangst beroemt. Onder den tytel ABOROUGH is hier voor daar van reets iets gezegt. *Engelsch Woordenb.*

ALBOUNI is de toenaam van *Aboul Abbas Ahmed ben Ali ben Josef.* Hy was een Carafschidt van afkomst, en van de gezindheit van Malec. De Musulmannen merken hem aan als een man van grote Godvrucht en geesteiykheit. Hy heeft verscheide werken over Godsdienstige stoffen geschreven: doch is dikwils van zyn onderwerp afgeweken, en tot het bygelove overgeslagen. Zyne voornaamste boeken zyn: *Schams al Maaref*, enz. *over de verborgenheden der letters van het Arabische A. B. Scharh Esma al Hosna*, dat eene verklaring van de namen van Godt is. *Lathaif al Escharut*; aangename ontmoetingen over de betekenis der letteren en woorden; en eindelyk *Asrar al Azovar*, over de *Talismans*, Deze schryver wordt ook door zommigen *Mohieddin*, en door anderen *Takieddin*, met den tytel van *Mocri*, dat is, de lezer van den Alkoran, genoemt. Daar zyn verscheide van dit slag van menschen in de Mosqueen, die inkomsten genieten, om aldaar gedurig den Alkoran te lezen. Daar is ook een werk van dezen schryver in de bibliotheek van den koning van Vrankryk, onder N°. 687, dat ten tytel heeft: *Lamaah alnouraniah fi aourad al rabbaniah*; stralen van 't licht op de gebeden, die men in menigte, opzegt om Godt te eeren. *Herbelot Bibl. Oriental.*

ALBOUNIA, een landschap in de Indiën, welkers koning de koninginne Radhiah beoorloogde, en naderhandt met haar trouwde. *Herbelot Bibl. Oriental.*

ALBRAUNEN waren by de oude Duitschers zekere priesteressen en waarzegsters, die met blote benen en hangende gryze haairen, in een wit hembdt, dat onder was toegebonden, liepen, en om 't ligchaam een koperen gordel droegen. De mannen plagten, eer zy ten oorlog gingen, by haar raadt te vragen, en te onderstaan, hoe de zelve zoude aflopen; en wanneer zy gevangenen 't huis bragten, vielen deze waarzegsters als helsche razernyen op de zelve aan, sneden hen den strot af, en ontfingen het bloedt in kopere schalen, waar uit zy dan toekomende dingen voorzeiden. Van deze Albraunen is ongetwyffelt het bygeloof ontstaan, dat zommigen altydt een Mandragora of Alraun-wortel in hun huis hebben, om daar door geluk te verkrygen. *Francisci Schaubuhne.*

ALBRECHT, (G.) een Duitscher, en leeraar in de Godgeleerdheit, wierdt in 't jaar 1601 geboren, en storf 46 jaren oud zynde. Hy schreef een boek, genaamt:

Anti-Bellarminus Biblicus.

De Witte in Vitis Theolog. pag. 665. *Konig Biblioth. vet. & nov.*

ALBRECHT, graaf van Hollandt, broeder van graaf Willem den

den V; vervolgens ook de zoon van de keizerin Margareta. Als zyn broeder Willem, uit Engelandt gekeert, zyner zinnen byster was geworden, is aan hem de voogdy dezer landen opgedragen. Hy storf in den ouderdom van 74 jaren in den jare 1404. *Sciverius in de Graven*, VIII. *pag.* 384. Zie ook *Smids schatkamer der Nederl. Oudheden.*

ALBRECHT. Zie ADELBERT.

ALBRECHTSBERG, of het huis te Bloemendaal, niet verre van dat dorp in duin gelegen, naar de Zandpoort in Zuidkennemerlandt, wat verre van de Bloemendaler kerk, omtrent een tak van den Rhyn. Het is gebouwt van graaf Floris den II, gezegt de Vette, die gestorven is in den jare 1122. In den jare 1132 is het verbrand door graaf Floris den Zwarten, zoon van Floris den II, als hy zynen broeder Diderik beoorloogde. De naam van ALBRECHTSBERG wordt bevestigt door de verzegelde brieven van graaf Floris den V, geschreven in de jaren 1284, 1288, 1291, en 1292; ook uit de brieven van graaf Jan den II, geschreven 1313, zynde hier des graven hof en schatkamer geweest. Dit hebben de bewoners van het vertimmerde gebouw naderhandt ook willen betuigen in den boomgaardt, naar den muur, daarze op hartsteen deze woorden hebben doen stellen: *HIC QUONDAM HOLLANDIÆ CURIA*; dat is: „ Hier was voorheen het hof van Hollandt ". *Smids Schatkamer.*

ALBRET, een landschap van Gasconje, in 't nabuurschap van Bourdeaux en in 't gebiedt van Bazas, met den tytel van een hartogdom. Het is het *Lebretum* der Latynsche schryvers, dat zommigen *Albertum* noemen. De hoofdstadt is Albret. De andere steden zyn, Nerac, Montreal, Casteljaloux, enz. Dit landschap is sedert verscheide eeuwen door de heren van 't huis van Albret bezeten geweest, aan de welke het zynen naam gegeven heeft. In 't jaar 1556 maakte koning Henrik de II het zelve tot een hartogdom voor Antony van Bourbon, koning van Navarre, en Johanna van Albret, zyne gemalinne, moeder van Henrik den Groten. Tegenwoordig is dit hartogdom aan 't huis van Bouillon. Frederik Maurits de la Tour, hartog van Bouillon, souverein prins van Sedan en van Rancourt, vicomte van Turenne, enz. gaf in 't jaar 1642 Sedan aan koning Lodewyk den XIII, die hem in verwisseling het hartogdom van Albret gaf.

ALBRET, een vermaard geslacht, dat gedurende eenige eeuwen een der doorluchtigsten van Vrankryk geweest is, door de grote mannen, die het voortgebragt heeft, welker verdiensten in de uitstekendste waardigheden van het koninkryk uitgeblonken hebben. Al de werreldt weet, dat het zelve Navarre en Bearn bezeten heeft. AMANJEU de I van dien naam, here van Albret, leefde in de XII eeuw. Hy liet na AMANJEU den II, vader van AMANJEU den III, die aan Eduard, prins van Engelandt, al het recht overgaf, dat hy hadde in 't kasteel en de kastelenyë van Milanen. Hy was de vader van BERNARD-EZI, die AMANJEU den IV naliet. Deze hadt verscheide kinderen, en onder anderen BERARD, here van Verteuil, enz, die den tak der heren van Verteuil maakte. BERNARD-EZI de II zette de nakomelingschap voort, en hadt onder anderen by Marta van Armagnac, zyne tweede gemalinne, ARNOLD-AMANJEU, here van Albret en vicomte van Tartas, grootkamerling van Vrankryk. Deze vondt zich ingewikkelt in de party van Eduard den III, koning van Engelandt; maar Karel de V, genoemt de Wyze, vondt middel om hem daar van te ontslaan, en deedt hem trouwen met Margareta van Bourbon, zuster van de koninginne zyne gemalinne. Karel de VI gaf hem het graafschap van Dreux den 14 January des jaars 1381. Het jaar daar na bevondt hy zich in den veldslag van Rosebeek, zynde grootkamerling van Vrankryk, en hy storf in 't jaar 1401. Hy was vader van MARGARETA, getrouwt met Gaston van Foix, en van KAREL den I, here van Albret, graaf van Dreux en vicomte van Tartas; conneſtabel van Vrankryk. Deze verkreeg in 't jaar 1389 van Karel den VI, zynen neef, verlof om zyne wapens te vermeerderen met die van Vrankryk. Hy verzelde in 't jaar 1390 Lodewyk den III, hartog van Bourbon, in Afrika, en bevondt zich aldaar in 't beleg van Tunis. In 't jaar 1402 wierdt hy connestabel van Vrankryk gemaakt, na de doodt van Lodewyk van Sancerre; en hy behaalde verscheide voordeelen op de Engelschen in Gasconje. Aan den Bourgondischen aanhang niet aangenaam zynde, wierdt hy in 't jaar 1411 van zyne waardigheit afgezet, en eerst drie jaren daarna herstelt. Maar in 't jaar 1415 bleef hy in den slag van Azincourt, daar hy de voorhoede van het Fransche leger geboodt. Hy was getrouwt met Maria, vrouwe van Sully en van Craon, weduwe van Gui den VI, here van La Tremouille, en eenige dochter van Lodewyk, here van Sully. Uit dit huwelyk sproten twee zonen en twee dochters. KAREL de II, de oudste, in 't jaar 1471 gestorven, liet by Anna van Armagnac, zyne gemalinne, een goed getal kinderen na. Maar onder de zelven was aanmerkelyk LODEWYK van Albret, kardinaal bisschop van Cahors, gestorven in 't jaar 1465, (hier na wordt van hem gesproken) en KAREL van Albret, here van Bazeille, dien het hoofdt afgehouwen wierdt te Poitiers, door last van koning Lodewyk den XI, omdat hy Pieter van Bourbon verraden hadde, en hem overgelevert aan Jan den V, graaf van Armagnac. De uitvoering van dit vonnis geschiedde den 7 April des jaars 1473. JAN van Albret, de oudste zoon van Karel den II, was getrouwt met Catharina van Rohan, en storf in den jare 1456. Hy hadt twee dochters, en ALANUS, here van Albret, graaf van Gaures, enz, vicomte van Castres, van Limoges, enz, door zyne gemalinne Françoisa van Bretagne, gravinne van Perigord, oudste dochter en erfgename van Willem van Chatillon, gezegt van Bretagne. Hy hadt by haar vier zonen en drie dochters. AMANJEU van Albret was de twede; hier na wordt van hem gesproken. JAN, de oudste, was koning van Navarre. Onder de koningen van den naam van JAN wordt van hem gesproken. Deze koning was de vader van Henrik den II, koning van Navarre, van wien ook onder de HENRIKKEN gesproken wordt, van KAREL in den jare 1528, in 't beleg van Napels gestorven, en van vyf dochters. HENRIK van Albret de II was de vader van JOHANNA van Navarre, moeder van koning Henrik den Groten, koning van Vrankryk en van Navarre.

Het huis van Albret heeft langen tydt standt gehouden in een tak van GILLES van Albret, een der zonen van Karel den II. Deze Gilles was de vader van STEPHANUS ARNOLD van Albret, die in 't jaar 1510 met Françoisa van Bearn, vrouwe van Miossens, trouwde, by de welke hy teelde JAN van Albret, baron van Miossens, getrouwt met Suzanna van Bourbon Busset, gouvernante van koning Henrik den IV. Uit dit huwelyk sproot HENRIK van Albret, baron van Miossens, die trouwde met Antonetta, vrouwe van Pons, de oudste dochter en voorname erfgename van Antony, here van Pons, ridder van de ordens des konings, by de welke hy teelde HENRIK van Albret, baron van Miossens, die den 3 January 1611 trouwde met Anna van Goudrain, oudste dochter van Antony Arnold, here van Montespan en van Goudrain, ridder van de ordens des konings, kapitein van de lyfwacht, en gouverneur van Navarre. Uit dit huwelyk zyn drie zonen en zes dochters voortgekomen. De zonen zyn: I, FRANÇOIS ALEXANDER van Albret, here van Pons, die den 16 October 1644 trouwde met Anna Poussard, dochter van François Poussard, baron van Vigean, en storf in 't jaar 1648, nalatende KAREL AMANJEU van Albret, here van Pons, veldmaarschalk des konings, van wien hier onder in dit artykel nader gesproken wordt. Ten II, CÆSAR PHÆBUS van Albret, graaf van Miossens, die zyne eerste wapenen in Hollandt droeg. Nadat hy Vrankryk, als kolonel van het voetvolk, veldmaarschalk luitenant generaal, en kapitein luitenant van de gensdarmes des konings, goede diensten gedaan hadt, wierdt hy in den jare 1653 maarschalk van Vrankryk, ridder van den H. Geest in 't jaar 1662, gouverneur van Guienne in 't jaar 1670, en storf den 5 September des jaars 1676, niet meer nalatende dan eene dochter, die met den marquis van Albret, haren vollen neef, trouwde, en in haar twede huwelyk met den graaf van Marsan. III, FRANÇOIS AMANJEU van Albret, gezegt de ridder van Albret, en naderhandt graaf van Miossens, aan den oever van de Garonne omtrent het jaar 1671 in een tweegevecht gedood, zonder kinderen uit zyn huwelyk met N. de Pons van Bourg na te laten.

Men merkt aan, dat 'er geen manlyk oir van dit grote geslachte van Albret overig is, sedert dat KAREL-AMANJEU, marquis van Albret, de zoon van François Alexander van Albret, in Picardië gedood wierdt in het huis van den marquis van Bussi-Lamet. Hy was met bewilliging van den paus in 't jaar 1662 getrouwt met de eenige dochter van den maarschalk van Albret, zynen oom; maar uit dit huwelyk sproten gene kinderen. Het is waarschynlyk, dat de maarschalk de belangen van zyn huis meerder geraadpleegt hadt, dan de genegenheit van den neef en van de nicht; want men zegt, dat 'er geen goed onderling verstandt was tusschen den man en de vrouwe. Zy hertrouwde met den graaf van Marsan, eenen der zonen van den graaf van Harcourt. De marquis van Albret, haar eerste man, was in staat om tot de eerste krygsbedieningen te geraken. Hy was alreets veldmaarschalk, en stont den veldtocht van het jaar 1678 te eindigen onder den maarschalk van Schomberg, die op de grenzen van Champagne gezonden wierdt, in het begin van de maandt van Augustus. Terwyl zyn vliegend leger Charleville naderde, verzocht de marquis van Albret hem verlof voor eenige dagen. Men heeft niet getwyffelt, of het was tot pleging van eenige minnery. Wat 'er van zy, hy wierdt by den hovengenoemden edelman gedood, die zich wel uit die zaak wist te redden, en zich te rechtvaardigen. Zie daar het bedde van eere, waar op het eenige overschot van zo vele helden sneuvelde. Zyn geslacht hadde wel verdient in een heerlyker gelegenheit te eindigen. *Sanmarth. hist. de la maison de France. La Perriere. Olhagarai. de Marca. Hist. de Navarre & de Bearn. Bayle.*

ALBRET, (ALANUS, graaf van) was een van de genen, die onder de regering van Lodewyk den XI, koning van Vrankryk, onder den naam van de *Ligue du bien public*, de wapenen opvatten; en niettegenstaande hy in 't jaar 1465 nevens den hartog van Bourbon en anderen genoodzaakt wierdt, zich te Riom aan den koning te onderwerpen, begaf hy zich weder onder de zelve; doch wierdt in den daar op volgenden algemenen vrede mede ingesloten. Na de doodt van Lodewyk den XI nam hy de party van Orleans wederom aan, tegen de onmondige regering van Karel den VIII; maar wierdt in 't jaar 1484 gedwongen de wapenen neder te leggen; doch de hoop, die hem de hartog van Bretagne, François de II, gaf, dat hy hem zyne dochter, die de vermoedelyke erfgenaam van 't hartogdom was, ten huwelyk zoude geven, en de belofte van den hartog van Orleans, om hem daar omtrent behulpzaam te zyn, bewogen hem, dat hy 't nog eens waagde, en den hartog van Bretagne eenig onderstandt wilde toebrengen, wanneer de zelve van den koning beoorloogt wierdt; en alhoewel door den here van Candale hem de weg toegesloten wierdt, en hy beloven moest, dat hy niet meer tegen den koning zoude dienen, zo liet hy zulks nochtans niet na, maar bragt den gemelden hartog over zee 4000 man toe, wanneer de zelve in de grootste noodt was. 't Is waar, hy bereikte hier door zyn oogmerk wel, dat het huwelyk met Anna van Bretagne gesloten wierdt; doch hy verloor daar door ook zyn landt; en dewyl hy reets oud en een weduwenaar was, en haar ook voordeeliger gelegenheden voorquamen, zo begeerde de prinses hem na hares vaders doodt niet, maar trouwde met Karel den VIII van Vrankryk. *P. Daniel Hist. de France Tom.* II.

ALBRET, (AMANEUS, of AMANJEU van) kardinaal, was een zoon van Alanus, here van Albret, en van Françoisa van Bretagne, een broeder van Jan, koning van Navarre, en van Charlotta, gema-

gemalinne van Cesar Borgia. Wegens dit huwelyk gaf Alexander de VI, vader van Borgia, hem den kardinaalshoedt, waar op hy zich naar Italië begaf; doch hy moest weder te rug keren, als Julius de II den pauſſelyken ſtoel beklom, die een grote vyandt van de aanhangers van Alexander den VI was. Deze Amaneus hadt het bisdom van Pamiers, en naderhandt dat van Pampelona verkregen. Doch paus Julius maakte hem daar omtrent nog zo veel moeite, dat hy het zelve niet dan onder de regering van Leo den X geruſt konde bezitten. Hy ſtorf in September des jaars 1520 te Caſtel Jaloux in 't Bazadoiſche. Hy was geen man van grote kennis. *Frizon Gall. purp. Sanmarth. Gall. Aubery Hiſt. des Cardin.*

ALBRET, (Charlotte van) hartogin van 't Valentinois, eene dochter van Alanus, here van Albret, was eene prinſes van eene zonderlinge ſchoonheit, maar van nog groter Godvruchtigheit, verſtandt, en andere deugden. Koning Lodewyk de XII trouwde haar uit aan Cesar Borgia, zoon van Alexander den VI, aan wiens ongeluk zy wel deel hadde, maar niet aan zyn quaad leven. Zy hadt by hem een eenige dochter, genaamt Louiſa Borgia, die eerſt aan Lodewyk van la Tremouille, en naderhandt aan Philippus van Bourbon trouwde. Charlotte bragt na de doodt van haren ongelukkigen man haar leven in eene gedurige eenzaamheit en Godvrucht door, en ſtorf den 1 Maart des jaars 1514. *De Coſte Elogé des dames illuſtr.*

ALBRET, (Lodewyk van) kardinaal, zoon van Karel den II, here van Albret, en van Anna van Armagnac, wierdt biſſchop van Cahors en Aire. Pius de II maakte hem in 't jaar 1461 kardinaal, met den tytel van St. Pieter en Marcellinus, en gaf hem vele blyken van zyne zonderlinge hoogachting. De kardinaal van Pavia zegt, dat hy geleerd en beſcheiden was, en de liefde en welluſt van Rome en van 't Collegie der kardinalen. Hy ſtorf op deze laatſte plaats in 't jaar 1465, en wierdt in de kerk van Ara Cæli begraven. *Sanmarth. Hiſt. de la maiſon de France lib.* XXVIII. *Ciacon. Sanmarth. Gall. Aubery & du Cheſne Hiſt. des Card. Frizon Gall. purp.*

ALBRICUS, van Willem Heda *Albertus* genoemt, vierde biſſchop van Utrecht, was een Engelſchman, geboren in de ſtadt Jork; naar 't getuigenis van Heda en Beka. Ubbo Emmius, in 't vyfde boek der *Vrieſche Hiſtorien*, wil ook, dat hy geboren is in 't Engelſch Saxen; dan de Bollandiſten ontkennen volmondig, dat hy een Engelſchman zoude zyn, nadien hy, volgens het zeggen van Altfridus, een neef was van Gregorius, die den koning van Vrankryk in den bloede beſtont. Om zynen loffelyken wandel is hy tot kanunnik der Utrechtſe kerke verkoren, en na de doodt van den abt Gregorius tot de biſſchoppelyke waardigheit verheven, en vervolgens in de ſtadt Keulen ingewyd. Maar Heda begaat een misſlag, als hy ſchryft, dat Albricus naderhandt ook aartsbiſſchop van Keulen is geworden, dewyl 'er niet een geloofwaardig ſchryver is, met wien men dit zeggen kan beveſtigen. *Kerk. Hiſtorie of Batavia ſacra* I *Deel pag.* 484.

ALBRICUS, of ADELBRICUS, van Adelen, derde Poteſtaat of landoverſte van Vrieslandt, eene waardigheit na 't verſterven der Franſche ſtadhouderen in Magnus Forteman in het jaar 809 eerſt begonnen, wanneer de Vriezen by opene brieven in 't jaar 802 binnen Aken van Karel den Groten tot een vry volk verklaart wierden, ter vergeldinge van hunne dienſten, van tydt tot tydt zo aan hem zelven, als zyne voorzaten, Pepyn en Karel Martel, bewezen, onder een geringe jaarlykſche erkenteniſſe aan het ryk, waar tegen zy wederom hunne eige Poteſtaten verkiezen zouden. Hy was van grootmoeders zyde uit het koninklyke Vrieſche bloedt, en een naneef van Albericus, of Alfricus, en Fredericus, biſſchoppen van Utrecht. Zyne regering maakte hy ruchtbaar door het verdryven der Noormannen, die eenen inval in Vrieslandt deden, en alomme het landt doorſtroopten, nadat hy 'er veertien duizend, behalven die verdronken, omtrent het dorp Collum naby het ſtroomtje de Lauwers verſlagen hadde. *Winſem. Kron. van Vriesl. Hamc. Friſ. Schotan. Vrieſch. Geſchied.*

ALBRICUS, of ALBRICIUS, die men gelooft een Engelſchman geweeſt te zyn, en in de XIII of XIV eeuwe geleeft te hebben, heeft van de beelden der Goden geſchreven. *Caſp. Barthius in Notis majoribus ad Claudian. pag.* 1167. Deze ſchryver noemt hem een kunſtig verdichtſelſchryver. Commelin ſtelt hem onder de Latynſche fabelſchryvers: maar Barthius toont, dat hy geen ſchryver is van zeer ouden tydt. *Barth. ad Stat. Tom.* II. *pag.* 402.

ALBRIZUS (Aloys.) heeft eene verhandeling van leerredenen uitgegeven in drie delen, in 't jaar 1669 te Ments gedrukt. *Konig Biblioth. vet. & nova.*

ALBS. Zie SAVIO.

ALBUCASA, of ALBUCASSIS, een Arabiſch geneesmeeſter, heeft ten tyde van keizer Henrik den IV, omtrent het jaar 1085, geleeft. Hy heeft verſcheide uitmuntende werken geſchreven, die wy nog hebben, en onder anderen eene leerwyze om de ziekten te genezen. Het zelve is in III boeken verdeelt, met de afbeelding van de gereedſchappen der heelkunde, dat het gedeelte der geneeskunde was, waar in zich Albucaſſis met de meeſte zorg oeffende. *Juſtus in Chron. Medic. Caſtellan. in vit. illuſt. Medic. vander Linden de ſcript. Medic.*

ALBUCH, eene landſtreek in Zwaben, die vry bergachtig en arm in koorngewas is; in 't tegendeel zeer overvloedig in wild en tam vee. De rivier Bren ſcheidt de zelve by het dorp Albuch van Hertfeldt af. *Zeiler. Itiner. Germ.*

ALBUCI, (Aurelius) een Italiaanſch ſchryver, gaf in 't jaar 1534 te Venetië Chriſtelyke inzettingen uit, in drie boeken verdeelt. *Konig Bibl. vetus & nova.*

ALBUCILLA, een ongeacht wyf, wegens hare onkuiſchheit, waar van Tacitus in zyn V boek gewag maakt.

ALBUFEIRA, een vlek in Portugal, in 't koninkryk der Algarven, aan de kuſt, ten Zuiden van de ſtadt Silves. *Maty Dict. Geogr.*

ALBUFERA, een meir van Valencië in Spanje, dat by Plinius *amœnum ſtagnum* genoemt wordt.

ALBU-HASCEN, koning van Fez, was een der machtigſte vorſten in Afrika. Hy oorloogde gelukkig tegen den koning van Tremeſen, en ſtiet hem van den troon, bemachtigde ook het koninkryk van Tunis. Hy hadt zulk een fellen haat tegen de Chriſtenen, die zynen oudſten zoon gedood hadden, dat hy met een leger van 500000 mannen over zee toog, en de ſtadt Tarife in Andaluſië in 't jaar 1440 belegerde; maar nadat hy over de 200000 Moren verloren hadt, moeſt hy met ſchande te rug keren, en wierdt door zyn eigen zoon, met behulp van Petrus van Caſtilië, uit zyn ryk verdreven. *Marmol deſcript. de l'Afr. lib.* II. *cap.* 8.

ALBULA wierdt de rivier de Tiber genoemt, eer Tiberius, koning der Latynen, nadat hy in eenen veldſlag overwonnen was, daar in viel, 't welk gebeurde omtrent 3139 jaren na de ſcheppinge der werreldt. *Dion. Halic. lib.* I. *Euſeb. Chron.*

ALBULA. Behalven den Tiber, die eertyds met dezen naam genoemt wierdt, is 'er eene rivier, Albula genoemt, in het oude Picenum, tegenwoordig het markgraafſchap van Ancona. Blondus en Leander geloven, dat zy de zelve is, die men heden *Liberata* noemt, tuſſchen de ſteden Aſcoli en Teramo, en die zich in de golf van Venetië werpt.

ALBULA was eene fontein in 't gebiedt van Tivoli in Italië, welkers water onfylbaar was in 't genezen van wonden. Martialis *lib.* I ſpreekt 'er aldus van:

Itur ad Herculei gelidas qua Tiburis arces,
Canaque ſulfureis Albula fumat aquis.

Strabo maakt 'er mede gewag van. Anderen zyn van gevoelen, dat dit Albula eene kleine rivier was van minerale wateren, die haren oorſpronk hadt uit de fontein van Albunea, waar van hier na geſproken wordt, en dat zy zich ontlaſtte in de Anic. Zie *Bayle Remarque G. ſur l'article Tibur.* Zie ook het artykel Albunea, daar van de kracht dezer wateren breder geſproken wordt.

ALBULCASIS, *Ben Aberazerim*, een verſtandig Arabiſch geneesmeeſter, en een tydgenoot van Jan Meſue. Hy heeft over de toebereiding der geneesmiddelen geſchreven. *Spizelius in ſpec. bibl. univ. pag.* 47. *Konig Bibl. vetus & nova.*

ALBUM was, naar 't gevoelen van Julius Pollux, in zyn *Onomaſticon*, eene witte gepleiſterde tafel, waar aan de prætors te Rome jaarlyks by 't aanvaarden van hunne regering hunne wetten in 't openbaar aan 't volk voorlazen. Suidas, en die hem hier in gevolgt zyn, Acourſius en Gravina, verſtaan daar door eene witte muur, waar aan de prætors hunne bevelen lieten ſchryven; doch dit is een verkeerd gevoelen, gelyk de zelve Gravina, in zyne *origines juris civilis*, daar omtrent ook naderhandt verandert is, dewyl Ulpianus *lib.* VIII. § 5. *de Juriſdictione* van gedachten was, dat die genen, die het *Album* van zyne plaats wegnamen, zo wel de daar toe geſtelde ſtraffe verdienden, dan die het zelve bedorven. De bevelen van de prætors zyn in volgende tyden in waſſche tafelen gegraveert, of op papier geſchreven, en in de openbare bibliotheken bewaart geworden. *Gell. lib.* XI. *cap.* 14. *Suidas. Pollux. Polletus in Hiſt. Fori Romani. Balduinus ad* §. 12, I *de actionibus.*

ALBUMAZAR, of ABOASSER, een zeer vermaard Arabier door zyne wetenſchap, leefde in de IX eeuwe. Anderen zeggen, dat het in de X eeuwe was. Hy heeft een werk zamengeſtelt van de verandering der jaren, waar uit blykt, dat hy verdient voor een der grootſte ſterrekunſtenaars van zynen tydt gehouden te worden. *Joſeph Blancanus in Chron. Mathem.* alwaar hy hem in de X eeuwe ſtelt. *Voſſius de Mathem. cap.* 35. §. 4.

ALBUNEA is de naam van een boſch, van een fontein, en van eene Godheit van den berg van Tibur, tegenwoordig Tivoli genoemt, in Italië. In het boſch was een Orakel, als af te nemen is uit deze woorden van Virgilius *lib.* VII. *vſ.* 81. *&c.*

At rex ſollicitus monſtris, oracula Fauni
Fatidici genitoris adit: lucosque ſub altâ
Conſulit Albuneâ: nemorum quæ maxima ſacro
Fonte ſonat, ſævamque exhalat opaca mephitim.
Hinc Italæ gentes, omnisque Oenotria tellus
In dubiis reſponſa petunt. &c.

Men laat het gevolg van deze plaats daar, en merkt alleen aan, dat de zelve toont, dat de genen, die dit Orakel vraagden, ſliepen op de huiden van hunne offerhanden, en dat zy antwoordt ontfingen terwyl zy ſliepen. Men kan in deze woorden van Virgilius met zekerheit niet zien, of het Orakel van den Godt Faunus in 't boſch van Albunea was: want de wetten van de letterkunſt laten toe, dat wy geloven, dat de koning Latinus ging raadt vragen aan Faunus, en in de gewyde boſſchen van Albunea, dat is te zeggen, dat hy den wil der Goden op twee verſcheide plaatſen onderzocht; maar de redelykſte zin is echter deze; de koning ging het Orakel van Faunus raadt vragen in 't gewyde boſch van Albunea. Hier omtrent doedt zich eene kleine zwarigheit op, dat is, dat niemandt, voor zo veel men weet, verhaalt, dat 'er te Tibur een orakel van den Godt Faunus was. Deze ſtadt eerde Hercules als hare grote Godheit; hare andere Goden waren Tiburnus en Albunea. Men ſpreekt niet van Faunus. Zal men zeggen dat Virgilius zich op deze plaats weinig bemoeit heeft om zyne verzieringen met de overleveringen overeen te doen komen? Dat kan meer waarheit hebben, dan 't waarſchynlykheit heeft. Wat 'er van zy, Albunea was, als reets gezegt is, te gelyk de naam van een boſch, van eene fonteine, en van eene Godheit van den berg van Tibur. Zy komt onder

onder de betekenis van de fontein alleen voor in deze woorden van Horatius, *& domus Albuneæ resonantis.* Zy komt onder de betekenis van het bosch, en onder die van de fontein voor in de bygebragte woorden van Virgilius; maar zie hier eene plaats van Lactantius, die den zelven tot eene Godheit maakt: *Decimam Tiburtini, nomine Albuneam, quæ Tiburi colitur, ut dea, juxta ripas amnis Anienis: cujus in gurgite simulachrum ejus inventum esse dicitur, tenens in manu librum, cujus Sacra Senatus in Capitolium transtulerit.* Dat is te zeggen, dat Albunea de tiende der Sibyllen was, en dat men haar te Tibur als eene Godinne eerde, en dat men zeide, dat haar beeldt, met een boek in de handt, in den afgrondt van Anio gevonden was. Anderen menen, dat de Godinne Albunea Ino was, de dochter van Cadmus, en de vrouwe van Athamas, die zich met haren zoon Melicertus in zee wierp, om daar door de woede van haren man te ontgaan. Daar zyn 'er, die zeggen, dat de fontein Albunea niet anders was dan de minerale wateren, die men *Albula*, of *Albulæ* noemde. Strabo zegt, dat de zelve koud waren, verscheide oorsprongen hadden, en tot geneezing van verscheide qualen dienden, 't zy dat men de zelve dronk, of zich daar in baadde. Plinius schryft de zelve die kracht ten opzichte van de wonden alleen toe; maar Suetonius spreekt 'er met die bepaling niet van. Cluverius, die oordeelt, dat zy niet verschilden van de fontein Albunea, kan zich van dit bewys bedienen; deze fontein was stinkende, volgens Virgilius, *Sævumque exhalat opaca mephitim:* doch, volgens Martialis en verscheide anderen, was dit eene hoedanigheit der minerale wateren, die men *Albula* of *Albulæ* noemde. *Canaque sulfureis Albula fumat aquis.* Cluverius gelooft, dat men voorgaf, dat het beeldt van de Sibylle Tiburtina of Albunea in deze fontein gevonden wierdt. Hy voegt'er by, dat de ouden deze fontein tot eene Godheit maakten, en aan de zelve een bosch, eenen tempel en eene Godspraak heiligden, en dat uit een puntdicht van Martialis blykt, dat 'er in die plaats een bosch was, aan de zanggodinnen toegewyd. Dit laatste is onwaar. Cluverius heeft met te veel haast deze woorden van Martialis gelezen:

Itur ad Herculei gelidas quâ Tiburis arces,
Canaque sulfureis Albula fumat aquis.
Rura, nemusque sacrum, delectaque jugera Musis
Signat vicina quartus ab urbe lapis:
Hic rudis æstivas præstabat porticus umbras
Heu quam &c.

Indien hy de zelve met de minste oplettendheit hadt aangemerkt, zoude hy gezien hebben, dat de zelve Tibur niet aangaan; maar eene andere plaats vier mylen van Rome, op den weg naar Tibur. Het is zelfs niet zeker, dat op die plaaats een bosch was, aan de zanggodinnen toegewyd. Men kan geloven, dat Martialis niet anders heeft willen zeggen, dan dat de landen van Regulus van deze Godinnen bemint waren. *Virgilius Æneid. lib.* VII. *v.* 81. *Horat. ode* VII. *lib.* I. *Lactant. lib.* I. *Divin. Institut. cap.* 6. *p. m.* 19. *Strabo lib.* V. *pag.* 164. *Sueton. in Aug. cap.* LXXXII. *Cluver. Ital. Antiq. Martial. lib.* I. *Epigr.* XIII. *Pausanias lib.* I. *Bayle Remarque G. sur l'article* Tibur.

ALBUQUERQUE, een klein steedtje in 't Spaansch Estremadura, op de grenzen van Portugal, dat van Henrik den II, koning van Leon en Castilië, tot een hartogdom gemaakt is, ten voordele van Sanche, zynen broeder, die gene andere kinderen hadde dan eene eenige dochter, na zyne doodt geboren, de welke trouwde met Ferdinand van Castilië, koning van Arragon. Albuquerque is door andere doorluchtige mannen bezeten geweest. In Portugal is ook een geslacht geweest, dat zynen oorspronk uit koninklyken bloede rekent, waar van de nakomelingen ook den tytel van hartogen van Albuquerque voeren: doch de eerste stam van het zelve is in de mannelyke erfgenamen uitgestorven, en de tytel omtrent het begin van de XV eeuw door de laatste erfgename Theresia op Vascus Martinez d'Acunha gekomen, wiens mannelyke erfgenamen naderhandt ook zyn uitgestorven, en de tytel door het huwelyk van de laatste erfgename Eleonara aan de heren van Villaverde gekomen is, onder welker nakomelingen, ten tyde van koning Emanuel, de vermaarde Alphonsus van Albuquerque gebloeit heeft, wiens heerlyke daden hem den naam van den groten deden verdienen. Hy wierdt van koning Emanuel van Portugal naar de Oostindiën gezonden, alwaar hy den zelven grote diensten deedt, en in 't jaar 1515 op een schip voor Goa storf, wanneer hy aldaar van Ormus was aangekomen. Zyn zoon Blasius moest door bevel van den koning den naam van Alphonsus aannemen, om daar door de gedachtenis van zynen vader te bewaren, en wierdt tot eersten opziender van de koninklyke financien aangestelt. Deze heeft de daden van zynen vader beschreven, welk boek men in de Portugeesche taal te Lisbon in 't jaar 1576, onder den tytel van *Commentarios do grande Alfonso de Albuquerque, Capitano general de India*, enz. drukte. Eduard van Albuquerque Cuelho, markgraaf van Basto, en graaf Phernambucq in Brasilië, heeft een dagverhaal van de oorlogen in Brasilië van 't jaar 1630 tot op zynen tydt geschreven, en is in 't jaar 1638 gestorven. *De Barros. Maffæus. Marmol. Vasconcellos. Nic. Anton. Lopez de Haro nobiliario P.* I. *Osorius de reb. Eman.*

ALBURGIUS, (Johannes) een Deen, gaf in 't jaar 1572 aantekeningen uit over de verhandeling van Cicero *de Senectute. Konig Bibl. vet. & nov.*

ALBURNIUS, of EBURNIUS VALENS, dien Julius Capitolinus *Salvius Valens* noemt, een vermaard rechtsgeleerde, die ten tyde van Antoninus den Goedertierenen in de II eeuwe leefde. Hy liet VII boeken na de *Fidei commissis*, enz. *Julius Capitolin. in Anton. pio c.* 12. *Rutilius in vit. Jurisconf.*

ALBURNUS, eene Heidensche Godheit by de Romeinen, waar van Tertullianus in *Apologeticus c.* 5, en *contra Marcion. l.* I. *c.* 18. gewag maakt. Daar was ook een berg in Lucanië, waar van deze Godheit haren naam heeft verkregen. Daar is mede een redenaar van dezen naam geweest.

ALBUSAMA. Zie ALBORAN.

ALBUSSON. Zie AUBUSSON.

ALBUTIUS, een prins der Celtiberen, een volk, dat in Arragon plagt te wonen. Bedroeft zynde zyne vrouwe door de vyanden gevankelyk te zien wegvoeren, nam hy zyne toevlucht tot de edelmoedigheit van Scipio Africanus, die hem de zelve deedt wedergeven. Plutarchus noemt hem *Lucejus*, en Valerius Maximus geeft hem den naam van *Indibilis, l.* IV. *c.* 3.

ALBUTIUS SILUS, (Cajus) een vermaard redenaar ten tyde van Augustus, was geboortig van Novara, en aldaar tot de waardigheit van wykmeester opgeklommen; maar hy vertrok van daar ter oorzake van eene belediging, die hem aangedaan wierdt door lieden, die door zyn vonnis hun rechtsgeding verloren hadden. Zy sleepten hem ter zelver tydt by de voeten uit zynen rechtbank. Deze hoon verplichtte hem terstont zyn vaderlandt te verlaten, en naar Rome te gaan, daar hy zich verbondt met den redenaar Munacius Plancus. De nayver hen tot oneenigheit gebragt hebbende, richtte hy eene byzondere gehoorplaats op; en ondernam eindelyk het bepleiten van zaken. Hem ontmoetten eenige wederwaardigheden voor de rechtbank, die hem bewogen het pleiten te staken. Oud geworden zynde en met een gezwel belemmert, keerde hy naar Novara, alwaar hy het volk vergadert hebbende, vertoonde hy in eene lange redevoering, wat reden hem beletten om langer te willen leven, en hongerde zich dood. Seneca de vader, die hem dikwils gehoort hadt, spreekt omstandig van hem, en verhaalt verscheide uittreksels van zyne redevoeringen. Hy geeft hem den lof van gene lastering te hebben kunnen doen, of verdragen; en hy noemt dat eene grote vroomheit. Seneca de Philosoof zoude den aardt der vroomheit beter bepaalt hebben. Albutius stelde eene redekunst te zamen, gelyk blykt uit eene plaats van Quintilianus, *Instit. l.* II. *c.* 5. *Sueton. de claris Rhetorib. c.* 6. *Seneca præfatione l.* III. *Controv. & alibi passim.*

ALBUTIUS, (Titus) een Epicurisch Philosoof, ging in zyne eerste jonkheit van Rome naar Athene, en hadt zulk een smaak in de Grieksche wyzen van doen, dat hy liever voor een Griek dan voor een Romein gehouden wilde zyn; het welk gelegenheit gaf tot eene boertery van Scevola, de welke Lucilius zeer qualyk verdraaide in een van zyne hekeldichten, gelyk Cicero verhaalt. Wy vernemen van den zelven schryver, I, dat Albutius een driftig Epicurist was, en dat hy een beter redenaar geweest zoude zyn, indien hy zich minder aan de Secte van Epicurus gebonden hadde. II, dat hy de Grieksche geleerdheit wel verstont, en dat hy eenige redevoeringen hadt uitgegeven. III, dat hy de ampten van de republyk bekleed hadt; dat hy Sardinië als Pro-Prætor bestiert hadt, (het geen men meent in het 649 jaar van Rome geweest te zyn;) en dat hy van den raadt de ommegang niet verkreeg, die hy verzocht hadt dat men doen zoude, tot dankbaarheit aan de Goden voor zyne ondernemingen; dat hy beschuldigt wierdt van knevelary, en gebannen; en dat hy te Athene ging philosopheren. De boertery van Scevola was een zaadt van vyandschap tusschen hun beide. Bayle toont de misslagen aan, die de Woordenboeken ten opzichte van Albutius hebben, en gelooft niet, dat onze Titus Albutius de zelve is, waar van Horatius spreekt in het II hekeldicht van het II. boek. Van Albutius, die door Plinius onder 't getal der vermaardste geneesmeesters gestelt wordt, vindt men niets. *Cicero in Bruto. Idem l.* I. *de finib. init. l.* I. *de natura Deorum. Idem de Provinc. Consular. & in Pisonem. Idem Tuscul. Quæst.* V. *Plinius l.* XXIX. *cap.* 1.

ALBUZEMA, ALBUSAMA een klein eilandt van de Barbarische zee. Het legt op de kust van Irrifis, eene provincie van 't koninkryk Fez, tegen over het vlek Albouzema. In de kaarten plaatst men 't ten Noorden van de kaap der drie punten, alwaar Baudrand verzekert dat men 't eilandt Alboram, en niet dit eilandt moet stellen. *Baudrand.*

ALCACAR is de naam, dien de Moorsche koningen aan hunne paleizen gaven, gelyk aan dat van Toledo, herstelt en grotelyks verciert door Karel den V, alwaar men dat wonderlyk kunstig waterwerktuig ziet, dat het water uit den Taag om hoog trekt, om het zelve vervolgens door verscheide kanalen aan de gansche stadt mede te delen.

ALCACAR, het middelste van de drie voorgebergtens, in de zeeëngte van Gibraltar, legt aan de Afrikaansche zyde tusschen Ceuta en Tanger, naby het oude kasteel Malabala, tegen over Tariffa in Andalusië. *Colmenar delices d'Esp. p.* 473.

ALCACAR *Quivir*, of *het grote*, is de hoofdstadt van de provincie van Asgar, op de kust van Barbarye. Koning Sebastiaan van Portugal verloor by deze plaats een veldslag en het leven. Jacob Almanzor, koning van Fez, heeft de zelve gebruikt, om tot een haven te dienen, om van daar naar Granada te gaan. Alphonsus de V, koning van Portugal, maakte zich in 't jaar 1448 daar van meester; en in 't jaar daar aan wierdt het van de Moren te vergeefs belegert. *Jo. Leo. Marmol l.* I. *c.* 6. *& l.* IV. *c.* 51. *Sanut. l.* IV.

ALCACAR *Ceguer*, of *het klein paleis*, is eene stadt in de provincie Habat in 't koninkryk van Fez, aan de zeeëngte van Gibraltar. Jakob Almanzor, koning van Marokko, heeft de zelve gebouwt. Alphonsus de V, koning van Portugal, heeftze in 't jaar 1458 verovert; maar Jan de III in 't jaar 1540 wederom verlaten. *Marmol l.* IV.

ALCACAR, en ALCACER, of ALCACAR-DOSAL, in 't Latyn *Salacia Imperatoria*, *Alcarium Salinarum*, eene stadt in Portugal, niet verre van de rivier Cadaon, zes mylen van de zee, heeft ryke zoutbronnen, en een zeer sterk kasteel, dat op den top van een berg legt, die aan alle kanten steil is. In de omleggende land-

landſtreek waſcht eene menigte biezen, waar van men matten maakt, die overal verzonden worden. *Colmenar delic. d'Espagn. p.* 805.

ALCÆUS. Zie ALCEUS.

ALCADIN, de zoon van Garſin, geboortig van Saragoſſa in Sicilië, was een Philoſoof en een vermaard geneesmeeſter. Na de Philoſophie en de geneeskunde in de hogeſchole van Salerno geleeraart te hebben, wierdt hy door keizer Henrik den VI tot zyn gewonen lyfarts aangenomen, en genas dezen keizer ten eerſten van eene zeer gevaarlyke ziekte, 't geen hem ſtraks in achting bragt. Henrik de VI in 't jaar 1198 geſtorven zynde, was Alcadin niet minder van Frederik den II bemind, aan wien hy eene verhandeling van de baden van Pouzol opdroeg, die hy in vaarzen hadt zamengeſtelt, omdat deze keizer de dichtkunde beminde; 't geen nochtans niets nieuws was, dewyl andere geleerde mannen, als Democrates, Philo, Nicander, Q. Serenus en Andromachus reets verſcheide dichtſtukken over de geneeskunde gemaakt hadden, waar van Galenus gewag maakt. *Scipio Mazzella Addit.*

ALCAI, een zeer hoge en vruchtbare berg in 't koninkryk Fez, twaalf mylen van de hoofdſtadt van dien naam. Hy wordt van de voornaamſten des lands bewoont, en is zeer ſterk door zyne voordeelige gelegenheit. *Marmol l.* IV. *c.* 89.

ALCAIDE is de naam der rechters in Barbarye, wier macht in burgerlyke en lyfſtraffelyke zaken, ook in geldboetens, die aan deze rechters behoren, behalven in doodvonniſſen, onveranderlyk is. *Marmol l.* IV. *c.* 22.

ALCAIMUS, (Marcus Antonius) een geneesmeeſter, uit Sicilië geboortig, is omtrent het jaar 1630 in achtinge geweeſt, en heeft eenige vernuftige werken zamengeſtelt, onder anderen *Conſultatio pro Ulceribus. Van der Linden de ſcript. Medic.*

ALCALA *de los Gazules* is eene zeer oude ſtadt in Andaluſië, omtrent de grenzen van Granada, en legt op eenen berg, in eene ſtreek, die vruchtbaar is in granen. Zy heeft den tytel van een hartogdom, dien het vermaarde geſlacht van Henriquez de Ribera een tydt lang gevoert heeft. Peraſanus Henriquez was de eerſte, die den zelven van Philips den II in 't jaar 1558 verkreeg; gelyk hy dan ook van hem tot onderkoning van Catalonië, en naderhandt van Napels gemaakt wierdt. De laatſte bediening bekleedde hy van 't jaar 1558 tot het jaar 1571, en betoonde daar in een groten yver tegen de inwoners van Calabrië, die het Hervormde geloof in 'theimelyk aangenomen, en van Geneve leeraars ontboden hadden, en liet vele van de zelve om hals brengen. By gebrek van echte mannelyke erfgenamen verviel de gemelde hartoglyke waardigheit op zynen broeder Ferdinand, dien koning Philips de II verkoos om de koninklyke ligchamen, die in de ſlotkapel van Granada bygezet waren, van daar naar het Eſcuriaal over te brengen. Op dezen volgde zyn kleinzoon Ferdinand de derde, hartog van Alcala, een geleerd man, die onderkoning van Navarra, Catalonië en Sicilië was. Doch als hy in 't jaar 1635 het bevel in 't Milaneeſche zoude aanvaarden, wanneer de oorlog met Vrankryk ontſtont, vondt de koning raadzamer den marquis van Leganez daar toe in zyne plaats aan te ſtellen, en hem onderſtuſſchen als gevolmachtigde op de Keulſche vredehandeling te zenden. Doch hy ſtorf in 't jaar 1635, op weg zynde; en dewyl zyne kinderen zonder erfgenamen ſtorven, vervielen alle zyne heerſchappyen en de hartoglyke waardigheit van Alcala op de eenige dochter van zynen broeder Pedro Henriquez, Anna Maria Louïſa, die alle de zelve, nevens het markgraafſchap van Alcala en la Lameda, dat zy van Pedro Lopez de Portocarrero, haren moederlyken grootvader, geërft hadt, aan haren man Antony Jan de la Cerda, hartog van Medina Cæli, by welk huis de zelve nog zyn. *Imhof Hiſt. Ital. & Hiſpan. en van de Grandes in Spanien.*

ALCALA de GUADAIRA, in 't Latyn *Hienipa*, een ſteedtje in Andaluſië, aan de rivier Guadaira, twee mylen van Sivilië, op eenen heuvel gelegen, heeft zeer veel bronnen, waar uit men het water in de beroemde waterleiding in Sivilië leidt. *Colmenar Delic. d'Eſpag. p.* 443.

ALCALA de HENARES, in 't Latyn *Complutum*, eene ſtadt in nieuw-Caſtilië, in het landſchap Algarvia, zes mylen van Madrid, legt in eene ſchone en vruchtbare vlakte aan de rivier Henarez, waar van zy ook den naam voert, daar zy voorhenen den naam van *Alcala de S. Juſto* droeg, die met zynen broeder S. Paſtorus naby de muren van deze ſtadt onder den Roomſchen ſtadhouder Dacianus de kroon van het martelaarſchap ontfing. Zy is zeer oud, en Prudentius ſpeekt 'er van. Zy behoort tot het aartsbiſdom van Toledo, ſedert dat Alphonſus de VI, koning van Caſtilië en Leon, den Moren Toledo ontnam, en een deugtzaam man Bernardus tot aartsbiſſchop daar in aanſtelde, die volk byeen bragt en Alcala veroverde. Deze ſtadt is eirond, heeft fraaie en gelyke ſtraten, en tamelyke goede huizen. De aartsbiſſchoppen van Toledo moeſten zich jaarlyks alhier eenigen tydt in hun verblyf ophouden, onder welke de kardinaal Ximenes inzonderheit bekend is geweeſt. Hy verkreeg niet alleen van de koningin Iſabella, dat zy deze plaats van alle belaſtingen vry verklaarde, wanneer haar kleinzoon, de infant Ferdinand, in 't jaar 1503 alhier ter werreldt quam; maar ſtichtte ook in 't jaar 1508 alhier eene hogeſchole, verzag de zelve met deftige inkomſten, en liet den heerlyken Bybel, die gemeenlyk *Biblia Complutenſia* genoemt wordt, drukken. De hoogleeraren, waar van hy 'er XLVI aanſtelde, noemen zich *Cathedratici*, als te Salamanca, en de ſtudenten gaan ook gelyk aldaar gekleed. De Godgeleerdheit en wysbegeerte bloejen alhier inzonderheit; gelyk te Salamanca de rechtsgeleerdheit. *Prudent. periſteph. Hymn.* IV. *de la Cerda de appar. Lat. Schotti Bibl. Hiſp. Merula Coſm. Marſolier & Flechier vie de Ximenes. Colmenar delic. de Eſpagne pag.* 302.

ALCALA REAL, *Alcala Regalis*, een klein ſteedtje in Andaluſië, op de grenzen van Granada, op de hoogte van eenen berg, in eene bergachtige landſtreek gelegen, heeft eene abdy van 15000 dukaten aan inkomſten. Omtrent het zelve vallen zeer goede vruchten. Dit ſteedtje is voortyds ſterker en beter bevolkt geweeſt. *Colmenar delic. d'Eſpagn. pag.* 414.

ALCALA del RIO, dat men ook oud-Sivilië noemt, een vlek aan de rivier Guadalquivir, wierdt in vorige tyden *Italica* genoemt, en was de geboorteplaats van de keizers Trajanus, Adrianus en Theodoſius den ouden, als mede van den dichter Silius Italicus. Het oude Italica is eene Romeinſche volkplanting, en eene biſſchoplyke ſtadt geweeſt.

ALCALA, (Pieter van) een Spanjaardt, heeft een Arabiſch en Spaanſch Woordenboek zamengeſtelt, dat door Sebaſtiaan Tegnagelius in de order van 't A. B. gebragt is. Het is in de bibliotheek te Weenen.

ALCALADIA, eene provincie van 't koninkryk Fez, in het Noordelykſte gedeelte, dat het koninkryk van Algiers nader is, zynde langs de kuſt van de Middellandſche zee gelegen. Men noemtze anders *Garet*. Daar in is eene ſtadt, Cuivana genaamt, en de ſterkte van Melilla.

ALCALTHEA. Zie ANCHITEA.

ALCAMAH, een Arabier, was de vader van Emina, de vrouwe van Hacem, en moeder van Marwan, of Merwan, een van de opvolgers van Mahomet. *Chevreau Hiſt. du monde liv.* VI. *cap.* 1.

ALCAMENES, de negende koning der Lacedemoniers, van het geſlacht der Agiden, of Euryſtheniden, was de zoon en opvolger van Teleclus, of Teleſtus, den zoon van Archelaus. Hy begon omtrent het 3179 jaar der werreldt, of het 800 voor Chriſtus, volgens anderen het 3147 der werreldt, en het 810 voor Chriſtus, te regeeren, en regeerde 37 of 38 jaren. Hy oorloogde met de Meſſenen, en verwoeſtte de ſtadt Amphea. Hy wordt om zyne rechtvaardigheit en andere deugden geroemt. Plutarchus verhaalt, dat als men hem vroeg, wat het middel was om de Republyk wel te bewaren; hy daar op antwoordde, dat men alle zaken voor het belang moeſt ſtellen. Een ander, die hem vroeg, waarom hy zo armelyk leefde, hoewel hy ryk was, kreeg tot antwoordt, dat het heerlyk was, dat een ryk man naar de reden en niet naar de begeerlykheit leefde. Hy antwoordde ook aan de genen, die hem beſpotten, omdat hy een geſchenk van de Meſſeniërs geweigert hadt; dat hy genen vrede zoude kunnen gehad hebben met de wetten, indien hy deze milddadigheit van de vyanden van zyn vaderlandt aangenomen hadde. *Plutarchus Apophtheg. Lacon. cap.* 32. *Meurſius de Regno Laconico cap.* 9.

ALCAMENES, veldheer der Acheërs in den oorlog, dien de Romeinen de Grieken aandeden onder den burgermeeſter Lucius Mummius, en onder den hoofdſchout Quintus Cæcilius Metellus. *Chrevreau Hiſt. du monde liv.* VII. *cap.* 1.

ALCAMENES, veldheer der Lacedemoniers. *Thucyd. l.* VIII. *cap.* 3. De zelve ſchryver ſpreekt in 't gemelde boek van eenen Alcamenes, zoon van Sthenelus, die over een ſmaldeel oorlogsſchepen der Lacedemoniers het bevel hadt, en in een zeeſlag tegen de vloot der Athenienzen gedood wierdt.

ALCAMENES, een beeldhouwer, die boven Agoracritus geacht wierdt, omdat hy een Athenienzer was. Zie Agoracritus. De ouden pryzen zyne werken, als zeer fraaie ſtukken, dewyl deze werkmeeſter Phidias naar de kroon ſtak. Plutarchus ſpreekt van dezen Alcamenes in de voorſchriften om een gemenebeſt wel te regeeren, *cap.* 11. *Plinius lib.* XXXVI. *cap.* 5. *Pauſanias lib.* VIII.

ALCAMO, in 't Latyn *Alcamus*, eene ſtadt van Sicilië, in de valei van Mazara, aan den voet van den berg Bonifati, 16 mylen van de ſtadt Palermo.

ALCANDER, een vriendt van Sarpedon, en door Ulyſſes gedood, waar van Ovidius ſpreekt *Metamorph. lib.* XV.

ALCANDER, een dichter, of redenaar, voor zo veel men uit een plaats van Clemens Alexandrinus, door Voſſius in zyn boek van de Griekſche dichters aangehaalt, kan oordeelen.

ALCANDER, een jongeling van Sparta, die by ongeluk Lycurgus een oog uitſtak gedurende een oproer, die tegen dezen wetgever ontſtaan was, dien men voor den geſtrengſten van alle menſchen uitkreet. Hy bevondt nochtans het tegendeel; want dezen jongeling met zich genomen hebbende, achtte en verkoos hy den zelven boven alle zyne huisgenoten, wel verre van hem te ſtraffen over het quade, dat hy van hem ontfangen hadde. Alcander was hier door zo geraakt, dat hy de vertroudſte van alle de vrienden van Lycurgus wierdt, en opentlyk betuigde, dat men hem ongelyk deedt, met hem van gebrek van goedheit te beſchuldigen. *Plutarchus in Lycurgo, & Apoph. Lacon. cap.* 89. *Pauſan. lib.* III.

ALCANDRA, de vrouw van Polybius, koning van Egypten, waar van Homerus in zyn *Odyſſea* ſpreekt, verhalende, dat Menelaus en Helena, van Troje te rug komende, door ſtorm aan de kuſten van dezen prins geworpen wierden. *Homerus Odyſſ. lib.* IV.

ALCANIZ, *Alcanitium*, een ſchoon vlek van het koninkryk van Arragon, met een kaſteel. Het legt in het biſdom van Saragoſſa aan de Guadalope, omtrent vier mylen van des zelfs mondt in de Ebro, even verre van Caſpe, een weinig minder van de grenzen van Catalonië, en negen mylen van Tortoſa. Eenige landbeſchryvers geloven, dat dit vlek de oude biſchoplyke ſtadt *Ergavica* is, de welke anderen te Perma Eſcrita of Santavar plaatſen, dat een dorp is van oud-Caſtilië, omtrent de grenzen van Arragon. Zy is eertyds de hoofdſtadt van een koninkryk der Moren geweeſt; doch wanneer zy van de zelven ingenomen wierdt, heeft men daar van eene Commandery der ridderorde van Calatrava gemaakt. *Colmenar Del. d'Eſpag. pag.* 650. *Baudrand.*

ALCANIZES, een ſteedtje of vlek van Spanje, in het koninkryk van Leon, met een goed kaſteel, naby de Portugeeſche grenzen, en vier mylen van de rivier de Davero gelegen.

ALCANTARA, eene rivier in Sicilië. Zie ACESINES.

ALCANTARA, eene ſtadt in het Spaanſche Eſtremadura, aan de rivier de Taag gelegen; anders *Norba Cæſarea Turobrica*, (gelyk eenigen van gedachten zyn) of *Pons Trajanus* genoemt, dewyl verſcheide volkeren uit Luſitanië ten tyde van den keizer Trajanus alhier een ſtenen brug over de Taag gebouwt hebben, die 200 voeten hoog boven het water op 6 bogen ſtaat, 666 voeten lang, en 28 breed is. Wegens de welgelegenheit van deze brug hebben de Moren aldaar eene ſtadt gebouwt, en de zelve Alcantara genoemt, dat in hunne taal een brug beduidt. Alphonſus de IX ontnamze den Moren in 't jaar 1212, en gaf ze het volgende jaar aan de ridders van Calatrava. Vyf jaren daarna kregenze de ridders, die toen den naam van St. Julian de Pereyra droegen, en van Ferdinand Gomez, met goedkeuring van Ferdinand den II, koning van Leon en Gallicië, omtrent het jaar 1176 waren ingeſtelt, en van Alexander den III bekragtigt: doch wanneer zy zich in 't jaar 1218 naar Alcantara begaven, verlieten zy hunnen vorigen naam, en behielden dien van Alcantara. Zy vereenigden zich toen ook met de orde van Calatrava, en onderwierpen zich; doch begeerden naderhandt weder vry te zyn, en verkregen deswegen eene bulle van Julius den II, hoewel de ridders van Calatrava hunne eiſchen daarom niet hebben laten varen. Het oude teken van hunne orde was een groene peereboom, naar den eerſten naam van de orde; doch naderhandt voerden zy een groen kruis lelie-wyze. Deze orde zo wel, als die van Calatrava, is het koninkryk van Caſtilië ingelyft, en de koning van Spanje grootmeeſter over de zelve. Zy wordt de Edele genoemt, en bezit 33 Commanderyen, 4 Prioorſchappen, en 20 Alcaydias. De ridders volgen den regel der Ciſtercienzen; doch mogen trouwen, welke vryheit zy in 't jaar 1540 hebben verkregen. Deze ſtadt is op de oude wyze met ſterke muren en torens verſterkt, en in 't jaar 1706 in April van de Portugezen door den Engelſchen generaal Galloway ingenomen; doch in het volgende jaar door de Spanjaarden onder den marquis de Bay wederom bemachtigt. *Definiciones y eſtablecimientos de la orden de Alcantara. Gutierez del origen. de Alcantara. Mariana lib. II. cap. 3. Dam. a Goes in Hiſp. Miræus origin. equeſtr. Gryphii Ritter-orden.*

ALCANTARA, een klein vlek in Portugal, een vierendeel myls van Lisbon. In het zelve is een aanzienelyk koninklyk paleis, met ſchone tuinen, aan den oever van de Taag gelegen. *Colmenar del. d'Eſpagne pag. 766.*

ALCANTARA, of ALCANTARILLA, een vlek in Andaluſië, tuſſchen Sivilië en Cadix naby de zee, heeft over het moeras van de rivier Palacios, of liever van de Guadalquivir, een grote en hoge brug, die de Romeinen met een toren, aan elke zyde, op eene byzondere wyze gebouwt, en met zuilen en kapiteelen van Jaſpis verſiert hebben. Ook is 'er nog eene oude mosquee, door de Moren gebouwt, die den Chriſtenen nu tot een kerke dient. *Colmen. delic. d'Eſpagne pag. 450.*

ALCANTARA, (François van) een Spanjaardt, heeft een boek geſchreven van het gebedt en de overdenking, in 't jaar 1607 te Keulen gedrukt. *Konig Bibl. vet. & nov.*

ALCARAZ, *Alcaratius mons*, bergen van Spanje, in nieuw-Caſtilië, tuſſchen de oorſprongen van de Guadiana en de Guardamena, en de koninkryken van Andaluſië en Murcia. Zy ontlenen hunnen naam van de ſtadt Alcaraz. *Baudrand.*

ALCARAZ, *Alcaratium*, eene ſtadt van Spanje in nieuw-Caſtilië, aan de kleine rivier de Guardamena. Men ziet daar eene oude waterleiding, die nog zeer aanmerkelyk is. Zy is op eenen berg gelegen, en geheel van andere bergen omringt, die men *La Sierra d'Alcaraz* noemt, en de landſtreek *het veldt van Montiel.* Zy heeft een redelyk ſterk kaſteel. *Rodrigo. Mendez Silva. Colmenar Delic. d'Eſp. p. 32. 353. Baudrand.*

ALCASAR, of ALCAZAR. Zie Alcaçar.

ALCASAR, (Andries) een Spaanſch geneesmeeſter, heeft zes boeken van de heelkunſt uitgegeven, in 't jaar 1575 te Salamanca in Folio gedrukt. *Konig Bibl. vet. & nov.*

ALCASAR, (Lodewyk van) een Spaanſch Jeſuït, wierdt te Sivilië in 't jaar 1554 geboren. Hy begaf zich in 't jaar 1569 onder de Jeſuiten, ondanks den tegenſtandt van zyne bloedverwanten, die grote goederen bezaten. Nadat hy de Philoſophie onderwezen hadt, leeraarde hy de Godgeleerdheit te Cordua en te Sivilië gedurende meer dan twintig jaren. Hy bevlytigde zich vooral in het onderzoeken van de geheimen der Openbaringe van Johannes, en hy beſteedde byna twintig jaren aan dezen arbeidt. Het werk, dat hy daar over zamenſtelde, is een der beſten, welke de Roomſch-Katholyken over die ſtoffe te voorſchyn gebragt hebben. Het draagt den naam van *Veſtigatio arcani ſenſus in Apocalypſi*, en is verſcheide malen gedrukt. Het is zeker, dat 'er geen bankroetier, noch gevangene over ſchulden is, die niet ligter eene burgerlyke zekerheit zoude vinden, dan de uitleggers van de *Openbaringe*, indien 'er een rechtbank op aarde was, die de genen, welke de valſche uitleggingen verzekert zouden hebben, in grote geldboeten doemde. Terwyl men zyne driften vleit, gelovende zonder iets te wagen, is men ligtgelovig; maar wat de zekerheit belangt, die Nicolaas Antonio, van dit werk van Alcaſar ſprekende, vordert, men zoude die te vergeeffch eiſchen. Andr. Rallus *cap. 5. halc. Eccleſ.* noemt onzen Lodewyk de bron, waar uit de andere uitleggers der Openbaringe geſchept hebben. Men geeft voor, dat Grotius vele van zyne gedachten uit dit werk van Alcaſar getrokken heeft. De ſchryver beweert, dat de Openbaring tot het XX kapittel toe volkomen vervult is; en hy vindt daar in de twee getuigen, zonder van Elias noch van Enoch te ſpreken. Hy maakt geen zwarigheit de oude vaderen te verlaten; en dewyl zyne voornaamſte ſtudie geen ander oogmerk hadt dan de verklaring van dit boek, zo is het ander werk, dat men van hem heeft, niet dan eene aantekening over de plaatſen van het oude Teſtament, die eenige overeenkomſt hebben met de Openbaringe van Johannes. Het zelve wierdt na zyne doodt gedrukt onder den tytel van: *In eas Veteris Teſtamenti partes, quas reſpicit Apocalypſis, nempe Cantica Canticorum, Pſalmos complures, multa Danielis aliorumque librorum capita, libri* V. Zie daar dan twee ſtukken in folio, die, om eigentlyk te ſpreken, niets anders zyn dan eene aantekening op de Openbaringe; maar by ieder is een aanhangſel: dat van het eerſte ſtuk is eene verhandeling *de ſacris Ponderibus & Menſuris*; en dat van het twede eene verhandeling *de malis Medicis.* Alcaſar ſtorf te Sivilië den 16 Juny des jaars 1613, in den ouderdom van 60 jaren. Men vindt het onderzoek van eenige van zyne Apocalyptiſche onderſtellingen in het werk, dat Heidegger in het jaar 1687 te Leiden uitgaf, onder den tytel van *Myſterium Babylonis magnæ, Diſſertat.* I. & II. *Sotuel Bibl. Script. Societ. Jeſu p. 657. de Meaux Pref. de l'Apocalypſe. Nic. Antonio Bibl. ſcript. Hiſp. T. II. p. 14. Bayle.*

ALCATARAN wierdt door de Arabiers op den troon van Cordua geſtelt na de doodt van Abdumalic; maar de toegevendheit, die hy voor de vreemde Mahometanen, en voornamentlyk voor die van Damaſcus, hadde, verſtoorde die genen, die hem de kroon op 't hooft gezet hadden, zodanig, dat zy voornamen om hem de zelve wederom te ontnemen. Zy wierden nochtans by Toledo door Alcataran overwonnen, die ſedert berouw hadde, dat hy deze vreemdelingen zo hoog hadt opgetrokken; en deze ondankbaren, zich te zamen gevoegt hebbende, belegerden hem eindelyk in de ſterkte van Cordua, en hingen hem op uit een der ſchietgaten van den muur. *Marmol l. II. c. 14.*

ALCATHEA, de vrouw van Cleombrotus, koning van Sparta, en moeder van Pauſanias, zynen opvolger, die verdacht gehouden wierdt in Perſië eenig verſtandt met de vyanden van 't vaderlandt te onderhouden. Zie den uitlegger van Ariſtophanes.

ALCATHOUS, een zoon van Pelops, verdacht zynde zynen broeder Chryſippus vermoord te hebben, zocht zyne toevlucht te Megara, daar hy, eenen leeuw gedood hebbende, die den zoon des konings en vele inwoners verſcheurt hadde, verkoren wierdt om met de prinſeſſe te trouwen, en te Megare te regeeren, dat ſedert naar zynen naam Alcathoë genoemt wierdt. *Pauſanias lib.* I.

ALCAUDETA, ALCADETA, een klein ſteedtje in Spanje, met een kaſteel, in Andaluſië; een weinig bezuiden de Guadalquivir, tuſſchen de ſtadt Anduxar en Cordua, naby de kleine riviertjes Vivorras en Cigarrales, zes mylen van Jaën. *Baudrand.*

ALCE, of ALCEA, in 't Griekſch Ἀλσαία, eene ſtadt van Peloponeſus. Het is waarſchynlyk, dat de zelve zo wel als Hærea tot Arcadië behoorde. In 't leven van Cleomenes wordt door Plutarchus van deze twee ſteden geſproken. Zy waren beide onder de macht der Acheërs. Pauſanias, in 't einde van zyn boek, daar hy van Achaje handelt, ſpreekt van eene rivier van deze landſtreek, Alſus genoemt, Ἄλσος, die haren naam aan deze ſtadt ſchynt gegeven te hebben. *Lubin Tables Geogr. pour les vies de Plutarque.*

ALCE is de naam van eenen hondt in Xenophon, *de Venatione*; en Ovidius geeft dezen naam aan eenen van die van Acteon.

Et Dromas, & Canache, Sticteque & Tigris & Alce.

Metamorphoſ. lib. III. Aulus Gellius ſpreekt ook van eene bedorve vrouwe, Alce genoemt, *Noct. Attic. lib.* IV. *cap.* 2.

ALCEUS, zoon van Perſeus, trouwde met Hipponoma, de dochter van Meneces, en was vader van Amphitryo, en grootvader van Hercules, volgens *Apollodorus*, *Diod. Sicul.* en *Euſebius.*

ALCEUS, koning van Lydië, en zoon van Hercules en van Omphale, van wien Candaula is voortgekomen. Hy was byna zo ſterk van lyf en leden en zo dapper als zyn vader. Hy was de eerſte der Heracliden, die in Lydië regeerden. *Herodot. l.* I.

ALCEUS, waar van Elianus ſpreekt, wierdt met Philiſcus uit Rome verdreven, omdat zy de jeugt verleidden. Zy waren onder het getal van die genen, die door hunne misdryven de Secte der Epicuriſten onteerden; die anderszins uit lieden van goede zeden beſtont, gelyk Gaſſendus in 't leven van dezen Philoſoof aanmerkt, *l.* III. *c.* 5. *Ælian. l.* IX. *c.* 12. *var. hiſt.*

ALCEUS, een der grootſte lierdichters, geboortig van Mitylene, in 't eilandt Leſbos, leefde in de XLIV Olympiade, omtrent het 604 jaar voor Chriſtus, ten tyde van Sappho, die mede van Leſbos was. Alceus was een yverig vyandt der dwingelanden, en onder anderen van Pittacus en van Periander, die beide onder de wyzen geſtelt worden, welke het oude Griekenlandt zo hoog geroemt heeft. Herodotus verhaalt, dat deze dichter de vlucht nam in een veldſlag, die gelevert wierdt tuſſchen de Athenienzen en die van Mitylene, en dat de vyanden zyne wapens gevonden hebbende, de zelve in den tempel van Minerva te Sigea ophingen. Hy heeft werken nagelaten, waar van ons maar eenige weinige brokken overgebleven zyn, die ons het verlies der zelven doen beklagen. Horatius, zinſpelende op den haat, dien Alceus tegen de dwingelanden betuigt hadt, noemt zyne Muzen *de dreigende, l.* IV. *Od.* 9.

——— *Et Alcæi minaces,*
Steſichorique graves Camœnæ.

Van dezen Alceus is dat ſlag van vaarzen gekomen, dat men Alcaïſche noemt, en die voor de ſchoonſte en aangenaamſte onder de lierdichten gehouden worden. Sineſius, door Giraldi bygebragt, merkt aan, dat hy gene verdichte perſonen gewoon was te gebruiken, noch ingebeelde ſtoffen, of die tot vermaak uitgevonden waren, gelyk de andere dichters in hunne werken gewoon waren te doen:

doen: maar dat de personen en zaken daar in waarachtig waren, zo dat hy niemandt bedroog. Zyne spraakwyze was Eolisch, gelyk die van Sappho. *Herodotus lib.* III. *Diogen. Laërt. l.* I. *in Pittacc. Cicero in libris de natura Deor. item in quæstion. Tusculan. Horat. l.* I. *Od.* 32. *ad Lyram, & l.* IV. *Od.* 9. *ad Lollium. Dionys. Halycarnass. in Judic. de Poët. p.* 10. *Edit. in* 8. *inter Opuscul. Critic. Fabius Quintil. Institut. Oratoriar. lib.* X. *cap.* 1. *Greg. Gyrald. de histor. Poëtar. Dialog.* 9. 272. *Edit. in* 8. *Olaus Borrichius. Dissert. de Poët. p.* 23. *Laur. Crass. de Poët. Græc. Euseb. in Chron. Suidas in* Πιτ. *S. Cyrill. l.* I. *adversus Julianum. Baillet Jugement des savans sur les Poëtes Tom.* V.

ALCEUS, de Athenienzer genoemt, een treurspeldichter, was de eerste, volgens het gevoelen van zommigen, die treurspelen zamenstelde. Zo men Suidas geloof geeft, verschilt hy van Alceus den lierdichter, waar van in het vorige Artykel gesproken is, die de vyfde was van het oude blyspel, en een zoon van Miccus. Alceus de treurspeldichter loogchende, zo 't schynt, zyn vaderlandt, dat de stadt Mitylene was, en noemde zich een Athenienzer. Hy liet tien stukken na, waar van het eene Pasiphaë genoemt was. Hy bragt het zelve te voorschyn wanneer hy met Aristophanes twistte in het 4 jaar van de XCVII Olympiade. Athenæus haalt eenige van de anderen aan. Men weet niet wel, of de *Endymion*, door Pollux bygebragt, van Alceus den treurspeldichter, of van Alceus den lierdichter is: maar men twyffelt niet, of het stuk, genoemt *de Hemel*, (*Cœlum*) is van den eersten, dewyl Macrobius het zelve als een treurspel aanhaalt. Men vindt in Plutarchus een dichter ALCEUS, die van de voorgaande onderscheiden is. Hy leefde in de XCV Olympiade, in het 555 jaar van Rome, als blykt uit het gezang, dat hy maakte op den veldslag, welken Philippus, koning van Macedonië, in Thessalië verloor. Dit gezang deedt Philippus veel snelder vluchten dan een hart, en vermeerderde het getal der doden, om hem te meer spyt aan te doen. Plutarchus verzekert nochtans, dat Titus Flaminius, die dezen veldslag gewonnen hadt, zich meerder geraakt vondt door de vaarzen van Alceus dan Philippus, om dat het gezang de Etoliers voor de Romeinen noemde, en daar door de voornaamste eere van deze overwinning aan de eersten scheen te geven. Dit is waarlyk eene gevoeligheit, die te verre gezocht is. Philippus verweerde zich tegen het gezang van Alceus door een ander gezang. Men spreekt ook van eenen ALCEUS van Messene, die onder het keizerryk van Vespasianus, en onder dat van Titus leefde. Daar zyn eenige van zyne puntdichten in de *Anthologia*. Men weet niet, welke Alceus van de genoemden het was, die de straf der overspeelers leedt om zyne ontuchtigheden, als blykt uit een Grieksch grafschrift, door Vossius bygebragt. Deze straffe was een zeker slag van spitsen. (Empaleering.) Men stak hun een der grootste rapen, die men vinden konde, in het fondement. By gebrek van rapen nam men een visch, die groot van kop was. Vossius heeft gemeent, dat de gene, die deze straffe leedt, de zelve was, die Philippus, koning van Macedonië, beledigde. Hy neemt hem voor den lierdichter, en tast daar in mis, dewyl de zelve een tydgenoot was van Aristophanes. *Bayle Dict. Critique*, daar men de schryvers aangehaalt vindt, die, het gene in dit Artykel gezegt is, bevestigen.

ALCENOR, een dapper Argiër, die in een gevecht met drie hondert van zyne medeburgers, tegen zo vele Lacedemoniers, van de zynen met Chromius alleen overig bleef, wanneer zy streden om de grensscheiding tusschen deze twee staten te bepalen, zynde de drie hondert Lacedemoniers mede alle, behalven eenen Othryas, gesneuvelt. *Herodotus. Hoffm. Lexicon Univers.*

ALCENSIA, of *de Alcensia*, (NICOLAAS) een Duitscher, en een geestelyke van de orde der Carmeliten, was in het einde van de XV eeuwe zeer geacht. Hy schreef verscheide werken, en onder anderen Uitleggingen over *Exodus* en over de *Openbaringe* van Johannes; *Sermones de tempore*; *De officio Missæ*. enz. Hy leefde omtrent den jare 1495. *Thrithemius de Script. Eccl. Possevin. in Appar. sac. Alegr. in parad. Carmel.*

ALCESTIS, dochter van Pelias, trouwde met Admetus, koning van Thessalië, dien zy zo teder beminde, dat zy voor hem storf, gelyk in't artykel van ADMETUS gezegt is. Hercules, by Admetus gekomen zynde, even na de doodt van Alcestis, wierdt van zynen huiswaardt wel ontfangen, die hem in zyn afgezondert vertrek huisveste, om de herbergzaamheit door zulk een droevig voorwerp niet te quetsen. Hercules erkende deze deugt: want hy ondernam de doodt te bestryden, die de ziele van Alcestis wegvoerde, bragt de zelve op de vlucht, bragt deze ziele wederom in haar ligchaam, en gaf aan Admetus zyne vrouwe wederom. Ovidius geeft aan Alcestis den bynaam van *Pagasea*, dewyl zy van Pagasis, eene stadt van Thessalië, was:

Fata Pheretiadæ conjux Pagasæa redemit;
Proque viri est uxor funere lata sui.

Ovid. Artis Amat. lib. III. *v.* 19. *Juvenal. sat.* VI. *v.* 653. Zie ADMETUS. *Euripid. in Alcestis. Apollodor. Hygin.*

ALCETAS, koning der Molossen tusschen Epirus en Thessalië. Hy wierdt in een opstandt van zyne onderdanen uit zyn ryk verdreven: maar wierdt wel haast met behulp van de Illyriërs en van Dionysius, tyran van Sicilië, by wien hy zyne toevlucht genomen hadt, op den troon herstelt. Deze herstelling geschiedde in 't 4 jaar van de XCVIII Olympiade, volgens *Diodorus l.* V. Daar is nog een *ALCETAS*, krygsoverste onder Alexander den Groten, geweest, waar van Suidas gewag maakt; en een Griekſch Historieschryver van dezen naam, die, volgens Athenæus, van den tempel van Delphos geschreven heeft, *l.* XIII.

ALCETAS, de achtste koning van Macedonië, zoon van Ærops, of Æropas, en vader van Amyntas. Hy quam tot de regeering in 't jaar voor Christus 585, Olymp. XLVIII. 4; regeerde 29 jaren, en storf 556 jaren voor Christus geboorte. Eusebius maakt gewag van hem; doch Justinus gaat hem voorby in 't optellen der voorvaders van Alexander den Groten.

ALCETAS, koning van Epirus, en zoon van Arybbas, was zo ongemeen oplopende en verwoed in alles, wat hy deedt, dat zyn vader, zyne wreedheit niet langer kunnende verdragen, hem uit het ryk verjoeg. Eindelyk, na de doodt van zynen vader, hem in 't ryk gevolgt zynde, hieldt hy niet op van tegen zyne onderdanen te woeden; waarom hy om zyne wreedheit van de zelve by nacht overvallen en met zyne kinderen gedood wierdt, en Pyrrhus, de zoon van Eacides, in zyne plaats gestelt. *Pausan. l.* I.

ALCHABAR, *Circesium*, *Circeium*, *Circusium*, en *Constantina*, eene stadt van Diarbeck, aan den mondt van de rivier de Chabur, en den Euphraat gelegen, tusschen de steden Rahabath en Rika. Men noemtze *Chabur* in de grote kaarten van Sanson. Gellius verzekert, volgens Baudrand, dat de Turken de zelve tegenwoordig *Kirkisia* noemen. Nochtans zyn deze steden in de kaarten onderscheiden, en de laatste legt aan den Euphraat, tegen over de stadt Rahabath. Men ziet te Alchabar het graf van den keizer Gordianus. *Maty Diction. Geogr.*

ALCHABITIUS, een Arabisch sterrekundige, heeft eene Inleiding tot de kennisse der hemelsche invloejingen geschreven. Gesner en Simler geven aan dit werk den tytel van *Isagoge ad magisterium Judiciorum astrorum, vel ad scrutanda stellarum magisteria.* Vossius geeft ons den tytel op eene andere wyze, die echter op den zelven zin uitkomt: *Isagoge ad scrutanda astrorum indicia.* Onze Duitsche vertaling komt, gelyk de Fransche van Bayle, mede daar op uit; maar Moreri, het eene woordt voor het andere genomen hebbende in Vossius, *initia*, voor *indicia*, geeft ons een onbegrypelyken tytel, noemende dit werk, *De Inleiding om het beginsel der sterren te kennen.* Het schynt, dat Vossius heeft gemeent te lezen *indiciorum*, daar Gesner en Simler geschreven hebben *Judiciorum.* Alchabitius heeft ook geschreven van de ontmoeting, (*Conjunctie*) der dwaalsterren, en eene verhandeling van de Gezichtkunde, (*Optica*) dat in een Duitsch klooster gevonden wierdt, en aan den schryver van het boek *De lumine Animæ* gebragt. De verhandeling van de ontmoeting der dwaalsterren is in 't Fransch vertaalt door Oronke Finé; en de la Mare, in zyne voorreden op de werken van de vier broeders Guiion, brengt de geschreve aantekeningen van P. Salmasius, raadsheer in 't Parlement van Dyon, over Alchabitius *de Inimicitiis Planetarum* by. De sterrekundige werken van onzen schryver, door Jan van Seville vertaalt, wierden te Venetië gedrukt in 't jaar 1491, met de uitlegging van Jan van Saxe, en in 't jaar 1521 met de verbeteringen van Antony de Fantis, geneesmeester te Treviso in Italië. Men weet niet wel, in welk eenen tydt Alchabitius geleeft heeft. *Joannes Hispalensis. Gesner in biblioth. Vossius de Scient. Mathem. pag.* 354. 369. 399. *du Verdier biblioth. Françoise pag.* 20.

ALCHAZAR, eene klein landstreek van groot-Armenië, alwaar de Euphraat zynen oorsprونk neemt. *Hoffm. Lexicon Univers.*

ALCHILDUS van Rhodus, was zodanig verlieft op een beeldt van de liefde, dat, hoewel hy wist het zelve een onbezielde klomp te zyn, hy zich nochtans nooit konde bedwingen om het zelve tekenen van zynen minnedrift te geven, gelyk of hy hoopte de zelve blyken van tederheit wederom te zullen ontfangen. *Plinius lib.* XXXVI. *cap.* 5.

ALCHINDUS, een geneesmeester en sterrekundige onder de Arabiers. Cardanus heeft hem getelt onder de twaalf verhevene geesten, die hy aanmerkte gelyk de eersten van alle de genen, die in de wetenschappen uitgemunt hebben. Dat is meer gezegt dan Albohazen Haly, en Haly Rodoan gedaan hebben, die hem den tytel van een groot sterrekundigen gegeven hebben; dan Rasis en Mesué gedaan hebben, die hem voor een zeer geleert en ervaren geneesmeester houden; en dan Averroës en Wimpina gedaan hebben, die hem een scherpzinnig Philosooph noemen. Men kan van zynen geest en van zyne geleerdheit oordeelen uit de twee gedrukte boeken, die men van hem heeft, *De Temporum mutationibus*, en *de Gradibus Medicinarum compositarum investigandis.* Men vindt 'er vele anderen dikwils door de schryvers aangehaalt, onder de tytels *De Ratione sex Quantitatum*; *De quinque Essentiis*; *De Motu diurno*; *De Vegetabilibus*; *& de Theoricâ Magicarum artium.* Dit laatste werk heeft gelegenheit gegeven om van Alchindus te spreken als van een schadelyk tovenaar. Franciscus Pic en Koenraad Wimpina hebben omstandig gesproken van de ketteryen, van de lasteringen, en van de ongerymdheden, die men in dit boek aanmerkt. De vermaarde Jan Pic schynt daar van zo nadeelig niet geoordeelt te hebben, dewyl hy gezegt heeft, dat hy maar drie mannen gevonden hadt, die de natuurlyke en geoorloofde tovery in 't algemeen verhandelt hadden, te weten Alchindus, Rogier Bacon, en Willem, bisschop van Parys. Het geen zekerder is, volgens het zeggen van Gabriel Naudeus, van wien dit Artykel ontleent is, is I, dat dit werk vervult is met bygelovigheden, en leeringen, geheel strydig met ons geloof, en zodanig als men verwachten moet van een Mahometaan, die vryelyk schryft het geen hy denkt; II, dat men hem met geen schyn van waarheit van tovery zoude kunnen betichten, dewyl zyn oogmerk, wel verre van zich met de Theürgische of Goëtische tovery op te houden, niet anders geweest is, dan aan de natuur toe te schryven alles, wat men aan de goede of quade engelen toeschryft, het welk Pieter d'Apono en Pomponacius na hem gedaan hebben. Deze menschen, om hunne rekening te vinden, vooronderstellen, dat de ondermaansche zaken volkomen van de hemelen afhangen, en dat zy alleen hunne eigenschappen de eene van de andere ontfangen, en dat ieder de zelve ontfangt van 't geheel, door middel van zekere ligchamelyke stralen, die, overgaande van de kleinste tot de grootsten, oorzaak zyn, volgens hun zeggen, van alles, wat in

in de natuur geschiedt. Men weet niet recht, wanneer Alchindus geleeft heeft; maar men kan hem niet na de XII eeuw stellen, dewyl Averroës gewag van hem maakt. Daar is eene JACOBUS ALKINDUS, welken eenigen met Alchindus vermengen, van wien wy gesproken hebben. *Cardan. de Subtilit. lib.* XVI. *Naudé Apologie des grands hommes. Bayle.*

ALCHYMIE, CHYMIE, of SCHEIKUNST. Men geeft dezen naam I aan de kunst om de metalen te bereiden en te zuiveren; II aan de kunst om minder metalen in gout en zilver te veranderen; III aan de kunst om de wezens en geesten uit de mineralen en planten te trekken. De naam van Alchymie is een zamengestelt woordt van het Arabische lidwoordt *Al*, en van den Griekschen naam *χυμὸς*, *sap*, afgeleid van *χύειν*, *smelten*. Eenigen willen nochtans, dat het een zuiver Arabisch woordt is, het welk de Grieken ontleent hebben. Anderen geloven, dat het zamengestelt is van het lidwoordt *Al*, en van het Griekſche *χημέια*, dat *bereiding van het gout* betekent. Daar zyn 'er, die zeggen, dat deze kunst aldus genoemt is van Cham, den zoon van Noach, en eerste koning van Egypten, die de Egyptenaars in de zelve onderwees: het gene niet verstaan zoude kunnen worden dan van de Alchymie, in den eersten zin genomen, de welke alleen bestaat in de bereiding der metalen, en die van 't begin der werreldt af in gebruik was, dewyl wy in *Genesis* lezen, dat Tubalkaïn een leermeester was van alle werken in koper en yzer. Wat belangt de Alchymie, door de welke men voorwendt gout te maken, de Egyptenaars hebben dit geheim niet geweten, en de genen, die voorgeven het zelve te ontdekken, zyn in eene zeer gevaarlyke verblindheit. De vader Kircherus heeft zeer wel aangemerkt, dat 'er vier grote onderwerpen zyn, die sedert langen tydt de Philosophen en wiskunstenaars bezig gehouden hebben, zonder hunne oogmerken te kunnen bereiken: waar van het eerste is het vierkant van een rondt of cirkel; het twede, een werktuig, dat eene eeuwige beweeging heeft; het derde eene onuitbluſſchelyke lamp, door middel van eene olie en van een pit, die niet verteert worden; en het vierde is de Philosophische steen, of de kunst van gout en zilver te maken door de verandering der metalen. De genen, die zich aan deze kunst overgeven, doen den oorsprong daar van tot aan Adam opklimmen, die, zeggen zy, dit geheim aan Enoch leerde. Zy voegen 'er by, dat Cham, de zoon van Noach, na den zondvloedt de Alchymie in Egypten oeffende; dat Hermes, een Egyptisch Philosooph, een boek daar van schreef in beeldsprakelyke (hieroglyphische) letteren; dat Pythagoras in dit geheim kundig was; dat Moses, in de wetenschappen der Egyptenaars onderwezen, deze kunst verstont; en dat verscheide andere grote mannen de zelve gelukkig geoeffent hebben, als Hippocrates, Aristoteles, Albert de Grote, en anderen. Zy schryven ook aan Salomon de kennis van deze kunst toe, die zy zeggen opgesloten te zyn in het verdichte boek, aan het welke men den naam gegeven heeft van *Clavicula Salomonis*; doch indien zulks waar geweest was, hy zoude zo vele kosten niet gedaan hebben om het gout te laten halen van Ophir. Hunne Godloosheit gaat zo verre, van te durven zeggen, dat het Hoge-liedt als een bruiloftszang is van de zon en van de maan, waar in Salomon de verborgenheden van de Alchymie beschreven heeft. Alle deze buitensporige middelen, waar van zy zich bedienen om eenig gezag en achting aan hunne handteering te geven, dienen alleen om hunne onwetenheit en vermetelheit te ontdekken: want het is zeker, dat 'er voor de geboorte van Christus geen schryver gevonden wordt, die van deze kunst gesproken heeft. Plinius zegt, dat de keizer Caligula de eerste was, die het natuurlyk stof bereidde om gout daar van te maken, en dat hy ophieldt daar aan te arbeiden, omdat de kosten meerder waren dan het voordeel. Deze keizer hadt nochtans den Philosophischen steen niet; want hy maakte gout, niet door eene verandering van metalen, maar door de scheiding van het gout, met dat stof vermengt. Zy zeggen, dat Julius Firmicus, die in de IV eeuw leefde, van de Alchymie gewag maakt; maar dit woordt wordt in de handschriften van de Vatikaansche bibliotheek niet gevonden; en zo men het in eenige anderen vindt, is het daar in gevoegt door de nieuwe Alchymisten, om de oudheit van hunne kunst te bevestigen. Suidas verhaalt, dat de keizer Diocletianus omtrent het einde van de III eeuw in Egypten alle de schriften deedt opzoeken van de genen, die gehandelt hadden van de kunst van 't smelten van 't gout en van 't zilver, en dat hy de zelve deedt verbranden, om den Egyptenaars de middelen te benemen van rykdommen te vergaderen, die hen tot opstandt en muitery vervoerden. Maar deze kunst van 't gout en 't zilver te smelten was de Philosophische steen der Alchymisten niet; en indien het zulks geweest ware, zo zoude het geen groot geheim geweest zyn, dewyl het zo gemeen was in Egypten. Het is waar, dat de Egyptenaars het gout wisten te trekken, door het vuur de metalen of mineralen, aan de welke het gehecht was, af te scheidende; maar zy wisten het koper of zilver niet in gout te veranderen. Nicephorus Blemmida, die in de XIII eeuw leefde, schreef eene verhandeling van de Chymie, waar in hy niet spreekt van de verandering der metalen. De Arabiers hebben sedert die verborge kunst uitgevonden: en zy wierden gevolgt door Arnoldus Villanovanus, Raimondus Lullius, Arotus, Paracelsus, en verscheide andere uitsporigen, die, wel geblazen hebbende, niet dan assche in hunne fornuizen gevonden hebben, nadat zy al het gene zy daar in geworpen hadden in rook hadden doen verdwynen. *P. Athanas. Kircher. Mundus subterraneus Tom.* II.

ALCIAMUS, derde koning van Lydië, van 't geslacht der Niniaden, afkomstig van Ninus, volgens de rekeninge van Adam Rupert, tegen het gevolen van Ubbo Emmius en van Scaliger.

ALCIATUS, (ANDREAS) een vermaart rechtsgeleerde, was in een dorp van den zelven naam in het Milaneesche in 't jaar 1492, den 8 May, uit adelyken geslachte geboren. Hy heeft te Pavia en Bolonie gestudeert, en op de eerste hogeschole zich inzonderheit aan Jason, doch op de laatste aan Carolus Ruinus gehouden. Hy was nauwlyks 22 jaren out, wanneer hy zyne professie te Pavia reets waarnam, en aldaar zyne *Paradoxa Juris* schreef, waar mede hy onder de oude uitleggers wel vry wat ontsteltenis baarde; doch zelfs een onsterffelyken naam daar mede behaalde. Van Pavia ging hy naar Avignon; maar verliet deze plaats wederom in 't jaar 1521, wanneer men, onder voorwendsel, dat de pest aldaar geweest was, zyn jaargeldt wilde verminderen. Hy keerde naar Milanen, en was aldaar advokaat; doch naderhandt bediende hy daar de aanzienelyke plaats van vicarius provisionis, tot dat men hem naar Bourges beriep, alwaar hy van koning François den I eene wedde van 1200 dukaten, en van den Dauphin voor een enkele les 400 dukaten kreeg. Wanneer zyn naam op deze wyze vermaart wierdt, dwong hem de hartog van Milanen, Franciscus Maria, onder bedreiging van alle zyne goederen te zullen verbeurt verklaren, dat hy Bourges moest verlaten, en te Pavia komen, alwaar hy voor het zelve jaargeldt, als hy te Bourges hadde, de rechten in 't openbaar leeraarde, tot dat de invallende oorlog hem naar Boulonje in de plaats van Paulus Pacifius bragt. Na het eindigen der onlusten wierdt hy wederom naar Pavia beroepen; hoewel de nieuwlyks ontstane oorlog hem wel haast naar Ferrare deedt gaan, alwaar hartog Hercules de II hem 1350 dukaten tot eene jaarlyksche wedde liet toetellen. Na verloop van vier jaren haalde men hem weder naar Pavia, alwaar hy ook den 12 Januarius des jaars 1551 storf. Hy heeft zynen gehelen leeftydt niet ongetrouwt doorgebragt, als voorgegeven wordt. Doch hy was voornamentlyk op het einde van zyn leven ongemeen met de jicht gequelt, waar by hy ook sterk at, dat hem mogelyk de doodt veroorzaakt heeft. Hy was een man van een wonderbaar oordeel en een onvergelykelyk verstandt, waarom ook de grootste monarchen zynes tyds hem in waarde hielden. François de I, koning van Vrankryk, is in zyne lessen geweest. Keizer Karel de V heeft hem tot raadsheer in 't Milanees en paltsgraaf verheven, en Paulus de III heeft hem den kardinaalshoedt aangeboden, dien hy weigerde; doch de waardigheit van Apostolisch Protonotaris aannam. Zyne verdiensten wegens zyne geleerdheit zyn menigvuldig: doch hy heeft het meest in de rechtsgeleerdheit gearbeid, die hy 't aldereerst van de duisterheit en barbaarsheit der taal zuiverde. Hy heeft vele geschriften uitgegeven, als: *Comment. in pand. J. Civil. in Codicem. in Decretal. Gregor. Consilia de formula Romani Imperii. De veterum ponderibus & mensuris. De magistratibus civilibus & militaribus officiis. De præcedentia. De singulari certam. Disputation. Prætermissorum lib.* II. *Pancryon lib.* XII. *de Verb. Signific. lib.* IV. *enz.* Men heeft alle zyne werken in IV stukken in folio by malkander gedrukt; doch inzonderheit zyn zyne zinnebeelden beroemt, die niet alleen in verscheide talen overgezet, maar ook met de uitleggingen van geleerde mannen opgehelderr zyn. Onder de brieven van Gudius, door den Professor Burman uitgegeven, vindt men eenige van Alciatus, waar in hy gewaagt van eenige zyner schriften, die verloren schynen, of ten minsten nooit in 't licht gekomen te zyn. Hy spreekt daar van in de Aantekeningen over *Ausonius pag.* 79. 80. en van meer andere schriften *pag.* 103. 105. 108. 112. Van een boek, met Alciatus handt geschreven, over den staat van Milanen, spreekt Gassendus *in 't leven van Peirescius lib.* IV. *pag.* 321. Met welk een bewys van eer de Venetianen hem naar Padua beroepen hebben, is te zien by Bembus *lib.* VI. *fam. Epist.* 29. Erasmus noemde hem onder de welsprekenden den bedrevensten in de rechten, en onder de bedrevensten in de rechten den welsprekendsten. Bayle verhaalt van hem verscheide byzonderheden. Zie verder *Jac. Nic. Loënsis lib.* III. *Epist. cap.* 25. waar by gevoegt kunnen worden *Aonius Palearius lib.* IV. *Epist.* 21. *Bembus Epist. pag.* 634. *sqq. Imperial. Musæi Histor. pag.* 51. *Palearius Orat.* IV. *pag.* 380. *Perrarius Prolus.* 17. *pag.* 183. *Barth. Anim. in Claudian. pag.* 1315. *Manut. in Cic. Oration. Tom.* II. *P.* 2. *pag.* 8. *a. Borbon.* I. *Nugar.* 169. III. 86. *Erasm. Adag. pag.* 1018. *Forster. Hist. Jur. Imperialis in elog. doct. Thuan. lib.* VIII. *Teissier Eloges P.* I. *Hankius de Rom. Rer. script. P.* I. *cap.* 52. *Panciroll. de J. C. lib.* II. *cap.* 199. *Ghilini Theatro d'huom. litt. vol.* I. *Eberti eulogia J. C. pag.* 14. *Hendreich Pand. Brand. Magius lib. de Equuleo cap.* 5. *Nanu. lib.* VI. *Miscell.*

ALCIATUS, (FRANCISCUS) geboortig van Milanen, en een neef van Andreas Alciatus, die den vader van onzen Franciscus tot zynen erfgenaam benoemde. Hy was mede een rechtsgeleerde, en heeft zelfs te Pavia geleeraart, alwaar Carolus Borromæus mede onder zyne toehoorderen was, die hem naderhandt, kardinaal geworden zynde, te Rome liet komen, en hem by Pius den IV zodanig aanprees, dat hy bisschop en Dataris, en eindelyk kardinaal priester wierdt, met den tytel van S. Maria in Porticu en protector van Ierlandt. Hy storf te Rome in 't jaar 1580, den 17 Februarius, out zynde 58 jaren, 2 maanden en 17 dagen. *Erythræus Pinacoth.* II. *cap.* 47. *Miræus de script. sæc.* XVI. *Sander. Elog. Card. de Benignis Inscript. Ital. pag.* 87.

ALCIATUS, (JOHANNES PAULUS) een Milaneesch edelman, was een der Italianen, die in de XVI eeuw hun vaderlandt verlieten, om zich te vereenigen met de Protestantsche kerke; en die daar zulk een naauwkeurig onderzoek wilden doen van de verborgenheit der Drieëenheit, dat zy een nieuwen aanhang maakten, niet minder afschuwelyk voor de Protestanten dan voor de Roomsch-Katholyken. Alciatus hadt de wapenen gedragen. Hy begon zyne nieuwigheden te Geneve, gezamentlyk met een geneesmeester, Blandrata genoemt, en met een advokaat, genaamt Gribaut, by de welken Valentyn Gentilis zich voegde. De voorzorgen, die men tegen hen nam, en de gestrengheit, waar mede men dezen laatsten handelde, maakten de anderen schroomachtiger, en verplichtte hen zelfs een ander tooneel te zoeken. Zy verkozen Polen daar toe, daar Blandrata en Alciatus hunne ketteryen met vrucht zaaiden. Zy trokken Gentilis tot zich, die niet naliet zich aldaar by hen

hen te voegen. Hy hadt de verplichting aan Alciatus, dat de Baillif van Gex hem op zyne bede uit de gevangenis gelaten hadt. Men geeft voor, dat zy van Polen naar Moraviё trokken. Op zyn plaats wordt gezegt, wat het lot van Gentilis was. Wat Alciatus belangt, hy week naar Dantzig, en ftorf aldaar in de gevoelens van Socinus; want het is niet waar, dat hy Turkfch wierdt. Hy hadt twee brieven gefchreven aan Gregorius Pauli, den eenen in 't jaar 1564, den anderen in 't jaar 1565, gedagtekent van Hufterilts, waarin hy beweerde, dat Jefus Chriftus niet eerder hadt begonnen te zyn dan by zyne geboorte uit de H. Maagdt. Men heeft dan reden om Moreri te laken, die hem een Ariaan, en vervolgens een Mahometaan maakt. Hy hadt waarfchynlyk, eer hy naar Dantzig week, eene reis in Turkye gedaan, zonder dat hy een oogmerk hadt om daar een Renegaat te worden, maar alleen om daar zeker te zyn voor de vervolgingen; en zulks heeft mogelyk gelegenheit gegeven tot het gerucht, dat zo fterk gelopen heeft, en nog loopt, van zyn voorgewende Mahometaansdom. Calvinus en Beza hebben van hem gefproken als van een zot, dien men binden moeft. Zie *Bayle*, die aanmerkingen maakt op het gezegde, en de fchryvers aanhaalt, die het zelve beveftigen.

ALCIATUS, (MELCHIOR) een rechtsgeleerde, is de fchryver van de volgende werken:

De acquirenda poffeffione.
De novi operis Nunciatione.
In Cefareas Conftitutiones ftatus Mediolanenfis.

Ghilin. Vol. I. *pag.* 171. *Konig Bibl. vetus & nova.*

ALCIATUS, (TERENTIUS) uit het zelfde geflacht van den beroemden rechtsgeleerden van dezen naam, wierdt te Rome in 't jaar 1570 geboren. Nadat hy 5 jaren op de rechtsgeleerdheit toegelegt hadde, begaf hy zich onder de Jefuiten, by welke hy in goede achting was; doch inzonderheit is aan te merken, dat hy van paus Urbanus den VIII uitgekipt wierdt om de hiftorie van 't Concilie van Trente door Fra Paolo, of Petrus Suavis te wederleggen; gelyk hy daar toe ook al vele ftukken byeen verzamelt hadt, doch hy ftorf eer hy nog recht een begin van dat werk gemaakt hadt. Ook heeft hy eene redevoering van 't lyden van Chriftus, en het leven van Petrus Fabius, een van de medehulpers van Ignatius Lojola, uitgegeven. Nog heeft hy, onder den naam van Emmius Tacitus, Nikolas Orlandinus uit het Latyn in het Italiaanfch vertaalt. *Erythræi Pinacoth.* II. *Alegambe Bibl. S. J. Bayle.*

ALCIBIADES de I, een zoon van Æantides, dwingelandt van Lampfaco, vereenigde zich met Clifthenes, den zone van Megacles, om Pififtratus en zyne zonen te verdryven; doch als hy te machtig wierdt in Athene, wierdt hy door 't Oftracifmus daar uit verbannen. *Thucyd. lib.* III.

ALCIBIADES de II, zoon van den voorgaanden Alcibiades, wilde aan de Lacedemoniers het burgerrecht van Athenen niet vergunnen, 't welk zyn zoon Clinias hen federt toeftont. Hy wierdt twee maal door de wet van 't Oftracifmus uit Athene verdreven. *Thucyd. lib.* VI.

ALCIBIADES, zoon van Clinias, krygshoofdt van Athene, was een leerling van Socrates, die veel werks van hem maakte, en dien hy naar Potidea volgde. Men merkt aan, dat hy, jong zynde, weigerde op de fluit te leren fpelen, zeggende, dat hy geboren was om vermaak te ontfangen, eerder dan om het zelve te geven. Dewyl hy een der welgemaaktfte jongelingen van Athene was, zo was hy aangenaam in alle gezelfchappen, en verkoos dikwils de bekoorlykheden der wellust voor die der Philofophie. Sedert begonnen hebbende de wapenen te dragen, muntte hy in alle gelegenheden uit; en behaalde den prys in de Olympifche fpelen. Gedurende den Peloponneefchen oorlog waren zyn raadt en zyn moedt oorzaak, dat de Athenienzen den zelven aan die van Syracufe verklaarden, en dat zy hem tot veldheer van hun leger uitriepen. De genen, die zyne deugdt benydden, maakten hem gedurende zyn afzyn verdacht by het volk; en namen gelegenheit om hem van heiligfchendery te befchuldigen, omdat alle de beelden van Hermes, of Mercurius, die in de ftadt waren, omver geworpen gevonden wierden in den nacht voor zyn vertrek; zo dat hy herroepen wierdt om op deze befchuldigingen te antwoorden; maar de wreedheit en ligtvaardigheit der burgers kennende, ontftal hy zich aan de wachten, die hem naar Thurium, eene ftadt van Italiё, zouden geleiden, en trok naar Elis, en vervolgens naar Thebe. Dit gebeurde in de XCI Olympiade, omtrent het 339 jaar van Rome. Verftaan hebbende, dat hy veroordeelt was, en zyne goederen verbeurt verklaart waren, begaf hy zich aan de zyde der Lacedemoniers, deedt hen een verdrag fluiten met den koning van Perfiё, en de ftadt Athene belegeren, en vereenigde hen met de Iöniers. Hy week vervolgens by Tiffaphernes, veldheer van Darius, omdat de Lacedemoniers, die vreefden, dat hy hen verlaten mogt, befloten hadden hem te doen fterven. En in der daadt hy wierdt weder ingeroepen; en eer hy zyne intrede deedt in Athene, verplichtte hy de Lacedemoniers, die vyf maal te lande, en drie maal ter zee verwonnen waren, den vrede te verzoeken; en nam Iönie, Byzance, en verfcheide andere fteden op de grenzen van Afiё in. Op zyne wederkomft wierdt hy door zyne burgers in zegepraal ontfangen, die hem zyne goederen wedergaven, en hem met eere vervulden. Dit was in de XCIII Olympiade, omtrent het 346 jaar van Rome. Daarna beval hy, door middel van Pifander, dat de volksregeering vernietigt zoude worden, en dat men vier honderd perfonen verkiezen zoude om de Republyk te regeeren. Maar dewyl deze met te veel haaftigheit in zekere gelegenheden handelden, en dat men hen zelfs van dwingelandy befchuldigde, zo wierden zy in 't volgende jaar afgezet; en men ftelde in hunne plaats vier duizend perfonen aan om te regeeren. Antiochus, de ftedehouder van Alcibiades, hadt ondertuffchen de zorge van het leger; en zich naby de Lacedemoniers bevindende, dorft hy hun flag leveren, hoewel hy geen laft daar toe hadde. Dit treffen was zeer bloedig, en de Athenienzen wierden volkomen geflagen, in het 348 jaar Rome. De vyanden van Alcibiades bedienden zich van deze nieuwe gelegenheit om hem te vervolgen, en de afgunft begon hem wederom moeite te veroorzaken. Hy vondt zich genoodzaakt naar Perinthe te wyken, alwaar hy drie plaatfen verfterkte, en de eerfte der Grieken was, die in Thraciё toog, zonder dat hy de liefde, die hy voor zyn vaderlandt hadde, konde verzaken. Ook boodt hy zich zelven Philocles aan, om Lyfander, veldheer der Lacedemoniers, te bevechten; maar deze, vrezende, dat hy het ganfche gezag over de krygsbenden bekomen mogt, weigerde dezen byftandt; en den raadt van Alcibiades veracht hebbende, wierdt hy overwonnen. Toen week Alcibiades by Pharnabazus, die hem Grunium gaf, eene fterkte van belang in Phrygiё, die hem jaarlyks vyftig talenten inkomen waardig was. Indien hy de wraak bemint hadde, hy was toen in ftaat om zich te vergenoegen, om dat de Lacedemoniers, zich meefters van het veldt ziende, Athene belegerden, en het zelve innamen. Maar hy hadt veel edelmoediger gedachten; en niet kunnende dulden, dat zyn vaderlandt, zo ondankbaar als het was, langer in de flaverny van Sparte bleve, nam hy voor zich te vereenigen met den koning van Perfiё, om de Lacedemoniers te vernielen. Critias en de andere dwingelanden van Athene, die zulks vermoedden, berichtten het zelve aan Lyfander, zwerende, dat niet dan de doodt van Alcibiades alleen Athene zyne boejens konde doen dragen. Lyfander bragt zo veel te weeg by Pharnabazus, dat hy Sifamithres en Bagoas zondt om Alcibiades te doden, die zich naar den koning van Perfiё begeven hadde, de welke hem des nachts in eene hut achterhaalt hebbende, de zelve in brandt ftaken, om hem daar door te doen omkomen. Maar deze grote heldt, ontwaakt zynde, wierdt met pylfchoten gedood, na dat hy de vlammen ontweken was. Dit gebeurde in de XCIV Olympiade, het 350 jaar van Rome, en omtrent het 50 van den ouderdom van dezen groten oorlogsheldt. Alcibiades hadt door den adeldom van zyn geflacht zo veel voordeels boven alle de andere Athenienzen, als Athene hadde boven alle de andere fteden van Griekenlandt. Zyn ftandbeeldt, als dat van eenen der dapperfte Grieken, wierdt door bevel van den raadt op de openbare markt van Rome geftelt, volgens het Pytifche Orakel. Men verhaalt van Alcibiades, dat hy, eens in eene fchole gegaan zynde, daar men de jeugt onderwees, en de Ilias van Homerus, waar naar hy vroeg, daar niet gevonden hebbende, den meefter een harden flag gaf, zeggende, dat hy een weetniet was, en bequaam om jonge lieden zo onwetende te maken als hy zelf was. Hy voerde tot zyn zinnebeeldt eenen Kupido, die een blixem breekt. Plutarchus heeft zyn leven in 't brede befchreven; en Cornelius Nepos heeft het zelve met een fierlyken ftyl in 't Latyn gedaan. Zyne dapperheit wordt heerlyk afgemaalt van Daniel Heinfius *lib.* III. *de Contemptu Mortis vf.* 134. *fqq.* Zie *Plutarchus* en *Æmilius Probus in zyn leven. Thucyd. lib.* V. VI. VII. VIII. *Xenophon lib.* I. *hift. Græc. Diodor. Sicul. Olymp.* 94. *Juftin. l.* V. *c.* 8.

ALCIBIADES, een van de Lyonnoifche martelaren, die in 't jaar 177 met St. Pothinus, hunnen biffchop, leden. Zie den brief van de kerke van Lyon by Eufebius *Hift. Eccl. lib.* V. *cap.* 1. *enz.*

ALCIDAMAS van Elea, een leerling van Gorgias Leontinus, gaf zich aan de Philofophie over, en maakte eene verhandeling van de Muzyk. Zommige fchryvers zeggen, dat hy de zelfde is, die in de LXXXIX Olympiade, omtrent het 330 jaar van Rome, leefde. Diogenes Laërtius fpreekt van hem in 't leven van Protagoras, als van een bequaam redenaar. Quintilianus en Suidas maken zo wel, als Plutarchus, gewag van hem, in de verhandeling van de X redenaars. Men gelooft ook, dat het deze Alcidamas was, waar van Cicero fpreekt, die eene lofreden van de doodt hadt gefchreven. *Quintilianus l.* III. *c.* 1. *Cicero Tuscul. Quæft. l.* I.

ALCIDAMIDES, een krygsoverfte der Meffenienzen, die Itoma verliet, dat de Lacedemoniers verwoeftten, ging zyn geluk in Italiё zoeken, en begaf zich naar Rheggio tegen over Siciliё in de XIV Olympiade. *Paufanias l.* IV.

ALCIDAS, een krygsoverfte der Lacedemoniers, wierdt met twee en veertig fchepen tot byftandt van Mitylene gezonden. *Thucyd. l.* III. *c.* 8.

ALCIDES is een naam, dien men aan Hercules gaf, om zyne kracht en deugdt uit te drukken, volgens de betekenis van het Griekfche woordt, of ter oorzake van Alceus, die zyn grootvader was, volgens het gevoelen van Herodotus. Apollodorus, in het II boek van zyne Bibliotheek, zegt, dat hy *Alcides* genoemt wierdt; maar Diodorus, in het I. boek van de zyne, noemt hem *Alceus*, dat den Hebreeufchen naam *Elika* naby komt, dien men vindt II. *Sam.* XXIII. 27. of van *El-chai*, dat *den levenden Godt* betekent. De ouden waren gewoon den naam van Godt in hunne namen te ftellen. *Hercules* was maar een toenaam, die *den Koopman* betekent. Zie HERCULES. Deze naam wordt ook aan Minerva gegeven. *Liv. l.* II. *dec.* 5.

ALCIMACHUS, een vermaart fchilder, waar van Plinius gewag maakt *l.* XXXV. *c.* 11.

ALCIMEDON, een vermaart werkmeefter van verheven beeldwerk, waar van Virgilius in zyn derde Herderszang vf. 36. gewag maakt:

— — — — — *Pocula ponam*
Fagina, cælatum divini opus Alcimedontis.

ALCIMENES, een treurdichter van Megare, van wien gewag gemaakt wordt by *Suidas T.* 1. *Gyraldus de Poët. hift. Dial.* 7.

Crassus de poët. Græc. maar niemandt spreekt, wanneer hy geleeft, of wat boeken hy uitgegeven heeft. Hierom rekent hem Vossius *de poët. Gr.* onder de dichters van onbekenden tydt, en niemandt der bygebragte schryveren zegt ons, of hy van Megare is uit Sicilie, of uit Griekenlandt. Maar hy schynt een Siciliaan te zyn, en dezelve, van wien Jo. Vigintimillius gewag maakt in zyn Register der Siciliaansche poëeten, dat hy gevoegt heeft voor zyn boek van de Siciliaansche poëeten. *Bibl. Sicula.*

ALCIMENES, een blyspeldichter van Athene, die door Suidas wordt aangehaalt. Plutarchus spreekt van een krygsoverste van dezen naam, die in de glorie van zyn vaderlandt belang nam, *in vita Dion.*

ALCIMUS, ook JACIMUS, of JOACHIM genoemt, was hogepriester der Joden. Hy was van priesterlyke afkomst, doch van geen gestacht van het eerste aanzien. Daarenboven hadt hy zich besmet met afgodery in het begin der vervolginge van Antiochus Epiphanes. Hy quam tot deze hoge waardigheit door ongeoorloofde middelen. De koning Antiochus Eupator stelde hem daar toe aan na de doodt van Onias, bygenoemt Menelaus, dien hy te Beroë in Syrië het hoofdt liet afhouwen. Alcimus bediende dit ampt niet dan na de doodt van Judas Machabeus. Tot dien tydt toe hadt hy alle pogingen gedaan om binnen Jeruzalem te komen, en dit ampt waar te nemen: maar Judas Machabeus stelde zich altoos krachtig daar tegen, en sloeg in verscheide ontmoetingen Bacchides en Nicanor, welke de koning Demetrius gezonden hadt om Alcimus te ondersteunen. Alcimus, na de doodt van Judas ondernomen hebbende om den muur van den binnensten voorhof des tempels (dat waarschynlyk de muur was, die de priesters afscheidde van de genen, die hunne offerhanden aan den altaar des brandoffers quamen aanbieden,) af te breken, wierdt van Godt daar over gestraft, en met eene beroedheit geslagen, waar aan hy storf, in het vierde jaar van zyn hoogepriesterschap, in 't jaar der werreldt 3895. I. *Mach.* VII. 9. *en* IX. 54. *Josephus Oudh.* XII. 17. XX. 8. *Salian. & Torniel. A. M.* 3885. 3895. *Calmet dissertation sur les grands Prêtres des Hebreux p.* 357 *enz.*

ALCIMUS, koning der Lydiërs, vermaart door zyne Godsdienstigheit, en innemende goedaardigheit, zo dat hy van iedereen bemint was. *Cælius Rhodiginus l.* XIX. *c.* 2.

ALCIMUS, van Sicilië, heeft van de Italiaansche zaken geschreven, en wordt door Athenæus *lib.* X, en door Festus Pompejus aangehaalt.

ALCIMUS wierdt in zynen tydt voor den welsprekendsten redenaar van Griekenlandt gehouden. Diogenes Laërtius spreekt 'er van in 't leven van Stilpo van Megare, *l.* II, en van een anderen in 't leven van Plato *l.* III.

ALCIMUS ECDICIUS AVITUS, aartsbisschop van Vienne. Zie AVITUS.

ALCIMUS ALETHIUS. Zie ALETHIUS.

ALCIMUS, (LATINUS) dien Ausonius onder de redenaars niet alleen, maar ook onder de leeraars van Bourdeaux stelt, en Latinus Alcimus Alethius noemt, was geboortig van Agen, tegenwoordig eene bisschoplyke stadt van Vrankryk in het landschap Guienne, by de rivier de Garonne en 't landt van Gasconje. Hy heeft de geschiedenissen van zynen tydt beschreven, of wel die van den keizer Claudius Julianus, die zynen oom, den keizer Constantius, geen volle negen maanden, nadat hy Augustus verklaart was, overleeft heeft, als in 't tydrie honderd zes en zestigste jaar na Christus geboorte, in den ouderdom van twee en dertig jaren, in eenen krygstocht tegen de Persianen gesneuvelt zynde. Nadien nu Julianus in zyn vierde burgermeesterschap ten mede-amptgenoot gehad heeft Secundus Sallustius, dien Ammianus Marcellinus in 't begin van zyn XXII boek gedenkt, en in 't begin van het XXIII stedehouder van Vrankryk noemt, is het geloofselyk, dat Alcimus mede van dezen burgermeester Sallustius geschreven zal hebben, dat de woorden van Ausonius in zyn bydicht op Alcimus niet duisterlyk te kennen geven:

Et Julianum tu magis famæ dabis,
Quàm sceptra, quæ tenuit brevi.
Sallustio plus conferent libri tui
Quàm consulatus addidit.

„ Gy zult vorst Juliaan beruchter maken, dan zyne korte ryksbe-
„ stieringe gedaan heeft, en Sallustius door uwe penne meerder roem
„ verwekken, dan hem zyn burgermeesterschap toegebragt heeft.

Eene gedachte van Ausonius, die zonder gevolg is gebleven, nadien alle de schriften van dezen Alcimus tot nog toe nergens gevonden zyn, en alzo voor verloren gerekent worden. *Auson. Professor. Burdugal. Scalig. & Vinet. ad Auson. Ammian. Marcellin. Sidon. Apollin. Epist.* X. *lib.* V. *Hieronym. Chronic ad A. C.* 360.

ALCINOE, dochter van Polybius van Corinthe, en huisvrouw van Amphilochus, wierdt zot van liefde voor een zekeren Xanthus van het eilandt van Samos, die by haar geherbergt was. Dit was het vreemste niet in hare historie. De grootste reden van verwondering is, te zien, dat de kuische Minerva haar deze minneziekte inblies, om haar te straffen voor dat zy aan eene vrouwe, die by haar gearbeid hadde, niet alles betaalde, dat zy aan de zelve beloofthadde. Deze vrouw badt Minerva haar te wreken, en zie daar hoe hare gebeden verhoort wierden. Alcinoë verliefde, door het toedoen van deze Godinne, zo geweldig op haren gast, dat zy haar huis en hare kleine kinderen verliet, en zich met hem te scheep begaf. Maar gedurende de reize overdacht zy haar gedrag, beweende het zelve, en bragt zich haren jongen man en hare kinderen te binnen; kortom alle de goede woorden van Xanthus, die beloofde met haar te zullen trouwen, voor haar te zwak een troost zynde, wierp zy zich zelven in de zee. Eene grote daadt, en de deugdt van de Godinne Minerva wel waardig. Men ziet door deze vreemde wraak, dat het heidendom zyne Godheden en der zelver roem voor allerlei afschuwelykheden bloot stelde. Op 't artykel van EGIALEA en elders vindt men daar van meer voorbeelden. *Parthenius Erot. c.* 27. *Bayle.*

ALCINOR. Zie ALCENOR.

ALCINOUS, koning der Pheacenzen, in het eilandt, dat men tegenwoordig Corfu noemt, was een zoon van Nausithoüs, en kleinzoon van Neptunus en van Peribea. Hy trouwde met Arete, zyne nicht, de eenige dochter van Rhexenor, zoon van Nausithoüs, en hadt by haar vyf zonen en eene dochter, Nausicaa genoemt, waar van Homerus veel goeds zegt. Hy pryst de moeder nog meerder, en maakt daar van eene heldinne. Hy beschryft ook zeer breet en omstandig het paleis en de tuinen van Alcinoüs. Volgens zyn zeggen waren in deze tuinen de uitnemendste vruchten der werreldt, zonder beurtwisseling van zomer en winter, door alle de maanden van 't jaar. Alcinoüs heeft buiten twyffel door zyne tuinen inzonderheit zyn geheugenis vereeuwigt. Hy ontfing met veel beleefdheit Ulysses, dien de storm op de kusten der Pheacenzen geworpen hadt: hy boodt hem zyne dochter aan, en deedt hem, met geschenken overladen, naar Itaca geleiden. Dewyl Ulysses gedurende de maaltydt, waar op Alcinoüs hem onthaalde, hondert vertellingen deedt om het gezelschap te vermaken, zo gelooft men dat daar door eenige spreekwoorden ontstaan zyn, die onder de ouden in gebruik waren, van de welke Erasmus dat van *de tafel van Alcinoüs* niet vergeten heeft. Bayle heeft hier over op dit artykel verscheide aanmerkingen. Het koninkryk van Alcinoüs was een recht luilekkerlandt: men beminde daar de goede sier, en een gemakkelyk leven; 't geen echter niet belette, dat de inwoners vlug en goede zeeluiden waren, en dat Alcinoüs een rechtvaardig vorst was, als blykt uit deze woorden van Orpheus, Ἀλκίνοος κραίνεσκε δικαιότατος βασιλήων. Zie *Bayle*, en de schryvers door hem aangehaalt.

ALCINOUS, een Platonist, by de ouden beroemt. Hy liet een kort begrip der Platonische wysheit na, dat van Marsilius Ficinus in 't Latyn vertaalt, maar van Carpentanus met eene geleerde verklaringe is opgeheldert. Men zegt, dat Socrates zelf eens, wanneer hy eene duistere plaats ontmoette, om zulk eenen uitlegger gewenscht heeft. Barthius in zyne aanmerkingen over Statius *Tom.* II. *pag.* 748 wil, dat men het zeer fraai boekje van Alcinoüs zich in de geheugenis prente na de schriften der heilige mannen, die van Gods Geest gedreven zyn geweest. Daar zyn 'er, die hem zynen naam betwisten, en hem dien van *Areus Didymus* geven. Zie *T. Crenius P.* VIII *Animadv.*

ALCIONE, of ALCYONE, dochter van Neptunus, of van Eolus, volgens het gevoelen van eenige anderen, was de vrouw van den koning Ceyx, de welke schipbreuk leedt in zyne te rug reize van het Orakel van Apollo, dat hy hadt wezen raadplegen. Dit ongeluk raakte zo gevoelig deze vrouw, dat zy zich zelf in zee wierp naby de plaats, daar zy het ligchaam van haren man zag dryven. De fabel zegt, dat de hemel, zulk eene edelmoedigen daadt willende vergelden, deze echtgenoten in ysvogels, die men Alcionen noemt, herschiep, welke vogels nooit gescheiden worden; en die zelfs malkander dragen, wanneer de tydt haar de macht benomen heeft om te vliegen. De natuur hadt haar ook het voorrecht gegeven om de baren te stillen in den tydt, wanneer zy haar nest maakten, en hare eieren broeiden; het welk gebeurt omtrent het einde van de maandt Februarius. *Ovidius Metamorph. lib.* II. *Fab.* 10. Etienne le Clercq heeft aangetoont, dat dit maar eene verziering is, in de V van zyne *Questions Academiques.*

ALCIONE, eene der Pleïaden, was eene dochter van Atlas en van Pleyone. Men meent, dat zy de moeder was van de andere Alcione, die de vrouw was van Ceyx, koning van Tartarië. *Bocacius lib.* IV. *Aulus Gellius* spreekt van haar *lib.* III, *cap.* 10; en Pausanias zegt, dat Jupiter haar schaakte, en dat hare zuster Taygeta door Neptunus geschaakt wierdt, *lib.* II. Zie PLEIADEN.

ALCIONE, dochter van Evenes, of Evenus, koning van Etolië. Zie MARPESSA.

ALCIONEUS, een van de grote reuzen, die 24 krygslieden van Hercules versloeg, doch van Hercules, als hy den zelven wilde bestryden, gedood wierdt; waar over zeven jonge dochters, die dezen Alcioneus beminden, uit wanhoop zich in zee wierpen, daar zy in ysvogels verandert wierden. *Nat. Com. lib.* VII. *cap.* I. *Cæl. Rhod. lib.* XIV. *c.* 11.

ALCIONEUS, een zoon van Antigonus, nam het hoofdt van Pyrrhus van een Argienzer, die het zelve afgehouwen hadt, en bragt het aan zynen vader Antigonus, die het zelve niet wilde aanzien, maar was veel eer ontstelt door den wreden aardt van dezen zynen zone. *Plutarch. in vita de Consolatione ad Apoll. cap.* 54.

ALCIONIUS, (PETRUS) een Italiaan, was een tydt lang corrector in de drukkery van Aldus Manutius. Onder Adriaan den VI wierdt hy professor te Florence, en kreeg ook boven zyn jaargeldt maandelyks tien dukaten om het boek van Galenus *de Partibus Animalium* over te zetten. Wanneer de kardinaal van Medicis paus wierdt, ging hy naar hem toe, niettegenstaande hy zyn ontslag van de Florentynen niet kon verkrygen. In den oproer, welken die van Colonna te Rome aanrechtten, verloor hy zyne goederen; en wanneer de keizerschen in 't jaar 1527 deze stadt innamen, wierdt hy gequetst, waar op hy zich op Engelenburg begaf. Nadat de belegering was opgebroken, verliet hy den paus, en ging naar den kardinaal Pompejus Colonna, waar op hy kort daar na storf. Hy heeft verscheide schriften nagelaten, die van de geleerden geprezen worden. Wegens zyne vertaling van eenige boeken van Aristoteles tastte Sepulveda hem hart aan, dewyl hy vele grove misslagen daar in meende aan te tonen. Hy wordt gehouden

houden voor eenen schryver fraai van styl, maar bitsch, nydig, godloos van aardt. Men zie Pierius Valerianus *lib.* II. *de Lit. infel. pag.* 102, die hem ook van letterdievery beschuldigt, als die zich hadt weten meester te maken van de schriften van Petrus Marcellus. Dat hy een gelukkig navolger was der oude welsprekendheit getuigt *Cælius Calcagninus lib.* VIII. *Epist.* 1. 2. *Riccius lib.* II. *de Imit. pag.* 32. *b.* 33. *Jovius Elog. doctor. pag.* 133. *P. Victorius lib.* XXIII. *Var. Lect. cap.* 13. geeft hem na, dat hy geen Grieksch verstont. Zie *Voss. lib.* IV. *Inst. Orator. pag.* 58. Ook wordt verteld, dat hy onder zich heeft weten te krygen en te houden de boeken van Cicero *de Gloria*, (*van den roem*) en daar uit opgestelt zyn werkje *de Exilio.* (*van de Ballingschap.*) Zie *Manut. in Cic.* XV. *ad Att.* 27. *pag.* 194. *b. Colomes. Cim. liter. cap.* 15. *pag.* 31. *Jovius Elog. doct. pag.* 133. *Aldus in Cicer.* II. *de Off.* 9. *pag.* 99. 6. Dat hy zeer flordig en onzuiver van zeden was getuigt ook *Jovius Elog. doct. pag.* 133. Zie verder *Bayle Dict. Crit.*

ALCIONYA, een meir of poel naby Corinthe van zulk eene diepte, dat niemandt des zelfs grondt kon bereiken, schoon keizer Nero den zelven door naauwkeurige werktuigen liet peilen. De zelve is niet veel groter dan het derde gedeelte eener stadie, en des zelfs water altydt stil, en wierden oudtyts aan des zelfs oever jaarlyks by den nacht eenige offerhanden gedaan en tempeldiensten verricht, die voor het volk geheim gehouden wierden. De oude Argiënzen waren van gedachten, dat Bacchus daar door naar de hel gedaalt was, om Semele, zyne moeder, wederom te halen; welk een weg Polymnus hem aangewezen hadt. *Pausan. lib.* II. O. *Dapper Morea.*

ALCIPHRON, een vermaart Philosooph van Magnesië, die, volgens Suidas, ten tyde van Alexander den Groten bloeide. Hy is onderscheiden van een anderen ALCIPHRON, schryver van eenige brieven. *Barthius in Advers.* III. 17.

ALCIPO, of ALCIPUS, en TRIGOLDONIUS, van ouds Halyzia, Alysia, Halysea, eene kleine stadt van Griekenlandt in Epirus, aan de Oostzyde van een kleine golf, genaamt Porto Figo, tusschen de stadt S. Maurus en de rivier Aspri. *Baudrand.*

ALCIPPE, eene dochter van Mars, welke Halirothius, de zoon van Neptunus, gelyk de poëeten melden, wilde verkrachten, doch daarom van Mars gedood wierdt. Zy zeggen voorts, dat Mars van Neptunus daar op voor 12 Goden wierdt aangeklaagt; en, dewyl zy van geen eenerlei gevoelen waren, vry gesproken. De plaats, alwaar dit gericht gehouden wierdt, heeft men naderhandt *Areopagus*, en de rechters *Areopagiten* genoemt. *Plin. lib.* VII.

ALCIPPE, eene dochter van Oenomaus, en vrouw van Evenus, was de moeder van Marpessa, en wierdt door Idas geschaakt. Evenus, hen niet kunnende inhalen, wierp zich in de rivier Lycornas, en wierdt onsterffelyk. *Plutarchus Parall. cap.* 20.

ALCIPPE, eene dochter van den reus Halcyonus. *Rhodiginus lib.* IV. *cap.* 11. *Suidas.*

ALCIPPE, teelde een olyphant. *Plin. lib.* VII. *cap.* 3.

ALCIPPUS, een Lacedemonier, die wegens zyne deugden zo benyd was, dat men hem uit zyn vaderlandt bande, onder voorwendsel, als of hy een toeleg smeedde tot nadeel van de Republyk. Zyne vrouw Democrita wilde hem volgen; maar wierdt door de overigheit daar in belet, en van hare goederen berooft, zo dat zy beide hare dochters niet konde uithuwelyken, op dat de kinderen, die van haar geteelt mogten worden, het onrecht, aan haren grootvader gepleegt, niet mogten wreken. Dit verdroot Democrita zodanig, dat zy den tempel, waar in de voornaamste vrouwen van de stadt byeen vergadert waren, in brandt stak, en wanneer het volk toeliep om het vuur te blusschen, en de brandstichters te straffen, zich met hare twee dochteren doodde. *Plutarch. in Erot. cap.* 5.

ALCIRA, of ALZIRA, als ook ALJEZIRA, eene sterke plaats in het Spaansche koninkryk Valencia, tusschen de hoofdstadt van dezen naam, en Xativa, aan de rivier Xucar gelegen. Aldaar wordt een sterke handel in zyde gedreven. In den Spaanschen oorlog over de erfvolging verklaarde zy zich voor koning Karel den III; maar moest zich in het begin van Junius in 't jaar 178, na een tegenstandt van vyf dagen, aan Mahoni, veldoverste van Philips den V, overgeven. *Colm. Delic. de Esp. pag.* 557. *Mercure Historique.*

ALCISTHENA, eene vrouw, die werken schilderde, welke by de ouden zeer geacht waren, volgens het verhaal van Plinius *lib.* XXXV. *cap.* 11.

ALCITHOE, dochter van Mineus, was zo ongodsdienstig omtrent Bacchus, dat zy, noch hare zusters ooit het feest konden goedkeuren, dat men te Thebe ter eere van dezen zoon van Semele vierde. Om deze reden maakten zy geen zwarigheit op deze feestdagen te arbeiden, en de openbare godsdienstige oeffeningen te verachten. Wanneer zy eens aan haren arbeidt bezig waren, terwyl de gansche stadt het feest vierde, wierden zy onverwacht van zulk een groten schrik aangedaan, dat zy zich verbeeldden door wilde beesten vervolgt te worden; en dewyl zy zich in de afgelegenste en duisterste plaatsen van 't huis verstaken, wierden zy in vledermuizen verandert, en hunne werken in veil en wyngaardsbaderen. *Ovid. Metamorph. lib.* IV.

De genen, die vermaak scheppen in de zinspelingen, kunnen eene wezentlyke waarheit uit de valschheit van deze fabel trekken. De zelve vertoont ons, dat het niet genoeg is de ledigheit te vlieden, indien de arbeidt niet geregelt is, en indien de zelve niet gevolgt wordt van eene pryffelyke rust ter eere van de hoogste oppermacht. De Mineïden, die de gewyde feesten verachtten, waanden door wilde beesten vervolgt te worden, om uit te drukken, dat de wurm van het geweten een verborge dwingelandt is, die ons door eene gedurige wroeginge knaagt en verschrikt, wanneer men zich niet quyt in zyne godsdienstige plichtsbetrachtingen. Indien de genen, die in dit stuk schuldig zyn, de geheime verwytingen ontgaan willen, zoeken zy zich gemeenlyk door de duisterheden der dwaling en van het bedrog te dekken, en het is te vrezen, dat zy niet in vledermuizen verandert worden, dat is te zeggen, dat de Godverzaking, de kettery, of de onboetvaardigheit het gevolg niet wordt van hunne ongeregeldheden, en de straffe van hunne Godloosheit; dewyl men voornamentlyk in dezen beklaaglyken staat een vyandt wordt van het licht van de zonne der gerechtigheit, gelyk deze nachtvogels zulks zyn van het licht des daags.

ALCKEN, eene stadt en kasteel in het aartsticht Trier aan de Moesel.

ALCKMAAR. Zie ALKMAAR.

ALCMAN, een Grieksch lierdichter, leefde ten tyde van Pittacus, 672 jaren voor Christus geboorte. Eenigen zeggen, dat hy van Lacedemonië geboortig was, maar anderen, van Sardes, de hoofdstadt van Lydië. 't Is het waarschynlykst, dat hy te Lacedemonië gewoont, en het burgerrecht gehad heeft, en dat de Lacedemoniers daar hunne eere in stelden, dat zy zulk een voortreffelyken geest aan Griekenlandt gegeven hadden, gelyk hy dan van zyne landslieden γλυκὺς, of de *zoete*, genaamt wierdt. Hy heeft vele vaarzen gemaakt, waar van 'er weinige voorhanden zyn, welke Athenæus en eenige andere ouden aanhalen. Van zyne onkuische liefde, inzonderheit van zyn byzit Megalostrata, die ook gedichten maakte, vindt men ook by de ouden eenig naricht. Alcman is een der grootste eeters van zynen tydt geweest, welke hoedanigheit hem veel ongemak veroorzaakt zoude hebben, indien de dichtkunst in dien tydt op den voet geweest was, gelyk men de zelve dikwils en meestentyds gezien heeft, weinig in staat om haren meester te voeden. Men wil, dat hy van de luizen opgegeten is. De dichter Alcman, waar van Hieronymus en Eusebius gewag maken, is ook deze zelve Alcman, gelyk dan ook die genen schynen te dwalen, die nog een anderen Alcman, van Messene geboortig, aanhalen, en den zelven van dezen onderscheiden. Men wil, dat hy ALCMAN genoemt is door eene Dorische verkorting van uitspraak, in de plaats van ALCMAEON. Zie *Huet Not. ad Anthol. pag.* 37. *Politianus Nastrio pag.* 610. en over die plaats *Brassicanus pag.* 108. *Suidas. Athen. Ælian. lib.* I. *cap.* 27. *Vell. Paterc. lib.* I. *in fin. Plut. in Syll. Plin. lib.* I. *cap.* 33. *Bayle. Fabricii Bibl. Gr. lib.* II. *cap.* 15.

ALCMENE, dochter van Electrio, koning van Mycene, was de huisvrouw van Amphitruo, en moeder van Hercules. Zy gelag van dezen zoon gedurende het leven van haren man; en Hercules was nochtans geen zoon van Amphitruo, maar van Jupiter, die, veinzende de man van Alcmene te zyn, zonder eenigen schroom tot de oeffening van de plichten des huwelyks wierdt toegelaten. Het spel behaagde hem zodanig, dat hy dezen nacht drie malen zo lang maakte als gewoonlyk. Zie daar de gelegenheit van den oorsprong van Hercules. De meesten der hedendaagsche schryvers zeggen, dat Alcmene alreets zwanger was by Amphitruo; maar Apollodorus verhaalt duidelyk, dat zy nog maagdt was; het welk veel beter tot eere van Jupiter geschikt is. Wat 'er van zy, Amphitruo quam wederom te huis op den zelven dag, die volgde na den langen nacht, welken deze Godt met Alcmene hadt doorgebragt. Hy bevondt, dat zyne vrouw hem niet ontfing met die vierigheit, waar mede eene eerste ontmoeting na eenige afwezenheit gepaart gaat, en hy wist wel haast de reden hier van, door het verhaal, dat zy hem deedt van 't gene in den laatsten nacht gebeurt was. Die genen, die zich in zyne plaats stellen, zullen zeggen kunnen, wat gedachten hy hier over hadde. Hy begaf zich straks naar den waarzegger, en verstont van Tiresias, dat Jupiter, vermomt in de gedaante van Amphitruo, met Alcmene hadde te doen gehad. Het stont aan hem zich hier in te troosten: en het schynt, dat zyn hartzeer hier over niet lang duurde; dewyl hy in den volgenden nacht een kindt by zyne vrouwe teelde, die alreets by Jupiter zwanger was. Juno, door eene uitwerking van haren gewonen minnenydt, bragt zo veel verhindering by in het baren van deze vrouwe, als haar mogelyk was; en de behendigheit van eene dienstmaagdt verydelde alleen de quade voornemens van Lucina, die Alcmene belette te verlossen. Zy beviel van twee zonen; die, waar van Jupiter de vader was, wierdt Hercules genoemt; die, de welke een zoon was van Amphitruo, wierdt Iphiclus genoemt. Plautus heeft deze minnery van Jupiter tot het onderwerp van een blyspel genomen. Men zegt, dat Alcmene, na de doodt van Amphitruo, met Rhadamanthus trouwde; en dat haar graf by dat van Rhadamanthus naby Haliarte in Beotië gevonden wierdt. Anderen zeggen, dat zy te Megare begraven wierdt, en dat het Orakel zulks beval, wanneer de kinderen van Hercules het zelve raadvraagden over het verschil, dat zy dieswegens hadden, willende den eenen, dat zy naar Argos gebragt wierdt, en den anderen bewerende, dat men haar naar Thebe moest brengen. Zy storf onderwegen op de grenzen van Megare, als zy van Argos naar Thebe wederkeerde. Hercules was alreets gestorven. Zy hadt het verdriet gehad van hem te overleven; maar daarentegen hadt zy het genoegen gehad het hoofdt van den vervolger van Hercules in hare handen te hebben, en den zelven de oogen uit te rukken. Men heeft verteld, dat haar lyk verdween gedurende het vieren der uitvaart, en dat, in plaatse van het zelve, een steen op het bedde gevonden wierdt. Dit heeft Pausanias doen zeggen, dat zy in steen verandert wierdt. Antoninus Liberalis verhaalt, dat, terwyl de Heracliden aan de uitvaart van Alcmene arbeidden, Jupiter aan Mercurius beval om haar te steelen, en haar in het eilandt der gelukzaligen te voeren, om aldaar met Rhadamanthus te trouwen. Deze last wierdt volbragt, en een steen in de lykbus gelegt. De genen, die de zelve droegen, de grote zwaarte daar van gevoelende, openden die, en vonden, in plaatse van het lyk, eenen steen daar in, dien zy in het gewyde bosch bragten, daar naderhandt de kapelle van Alcmene te Thebe was. Diodorus van Sicilië tekent alleen aan, dat zy verdween, en dat de Thebanen haar Godlyke eere bewezen. Ten tyde van Pausanias wezen zy hare kamer nog aan. Men maakte in dien zelven tydt haar autaar te Athene. Het geschenk, dat zy van Jupiter ontfing, voor den langen nacht, dien zy met hem hadde overgebragt,

gebragt, wierdt vele eeuwen daarna als eene byzondere feldzaamheit te Lacedemonië vertoont. Men verhaalt wonderlyke zaken van haar graf. Agefilaus, koning van Sparte, de overblyffelen van Alcmene naar Lacedemonië willende overbrengen, zondt mannen naar Haliarte, die het graf van deze vrouwe openden. Men vondt daar in twee aarde vazen, een armring van koper, en een kopere tafel, op de welke letteren gegraveert waren, die niemandt kende. Dewyl zy aan het fchrift der Egyptenaars gelyk waren, deedt Agefilaus de zelve affchryven, en zondt dit affchrift aan den koning van Egypte; en badt hem zyne priefters te doen uitleggen wat dit ware, indien zy zulks wiften. Plutarchus voegt 'er by, dat Agetoridas, afgezant van Agefilaus, naar Memphis ging, daar de propheet Chonuphis dit opfchrift ontcyferde. Het zelve vervatte een bevel aan de Grieken, dat zy in vrede leven moeften, de Zanggodinnen eeren, en hunne verfchillen volgens de regelen der billykheit afdoen. De letteren van het opfchrift waren gelyk aan het fchrift, dat Hercules leerde onder de regeering van den koning Proteus. Het geen het feldzaamfte was in deze hiftorie, is, dat de inwoners van Haliarte, een zeer flechten oogft gehad hebbende, en grote watervloeden, geloofden, dat deze qualen veroorzaakt waren, omdat zy toegelaten hadden, dat men het graf van Alcmene geroert hadt. Men vindt diergelyke aanmerkingen in verfcheide legenden, met betrekkinge tot het ontleden of vervoeren van de ligchamen der Heiligen. Zie voorts *Bayle*, en de fchryvers door hem bygebragt, tot beveftiging van het gene in dit artykel gezegt is. Zie ook AMPHITRIO.

ALCMENES. Zie ALCAMENES.

ALCMEON is een naam geweeft, dien verfcheide perfonen gedragen hebben. De XIII en laatfte van de blyvende Archons van Athene was Alcmeon genoemt. Na hem wierden andere verkoren, die maar 10 jaren dat ampt bekleedden. Deze verandering gefchiede in de VI Olympiade, een weinig eer Romulus de ftadt Rome bouwde. *Eufebius in Chronico.* Herodotus fpreekt van eenen ALCMEON, die te Athene gewoont heeft, en die de gezanten van koning Cræfus, die hy naar Delphos zondt, zeer beleeft onthaalde, waarom hy ook van dien koning rykelyk befchonken wierdt, door welken rykdom dit geflacht hy de Athenienzers in groot aanzien quam. De ALCMEONIDEN (want zo noemde men de genen, die uit dit geflacht voortquamen,) hebben in verfcheide gelegenheden uitgemunt, voornamentlyk toen zy Pififtratus tegenftandt boden, en het vaderlandt van geweldenary bevrydden: gelyk Herodotus, Thucydides en Paufanias getuigen. Men gelooft, dat deze Alcmeon de zelve is, die veldheer was der Athenienzers in den oorlog, dien men ondernam tot befcherminge van den tempel van Delphos, op het aanhouden van Solon. *Plut. in Solone pag.* 84. Van twee perfonen, die dezen naam gedragen hebben, wordt in de volgende artykelen in 't byzonder gefproken.

ALCMEON, zoon van Amphiaraus, en van Eriphyle, zufter van Adraftus, doodde zyne moeder, om het bevel van zynen vader te gehoorzamen. Zie hier de reden van zulk een vreemd bevel. Amphiaraus merkte Eriphyle aan als de oorzaak van zyne doodt. Hy wilde niet ten oorlog trekken tegen de Thebanen; want alzo hy een groot waarzegger was, hadt hy voorzien, dat hy daar in fneuvelen zoude, indien hy derwaarts toog. Daarentegen hadde hy met eede belooft, dat hy, wat aanging de verfchillen, die tuffchen hem en Adraftus ontftaan mogten, alles zoude verblyven aan de uitfprake en den wil van zyne vrouwe. Zy hadden verfchil over de onderneming tegen Thebe. Adraftus wilde, dat Amphiaraus zich mede daar in wikkelde. Amphiaraus wilde daar in niets doen, en riedt de anderen daar van af. Eriphyle deedt eene uitfpraak naar de de begeerte van Adraftus, nadat zy zich hadde laten omzetten door het ryke halsfieraadt, dat Polynice haar aanboodt. Zy is daar door een onderwerp geworden van vele zinfpelingen en zedekundige gedachten voor de berifpers der fexe. Men weet, dat Amphiaraus, toen het leger verflagen was, en hy de vlucht genomen hadde, verzwolgen wierdt door een afgrondt, dien een blixemflag voor zyne voeten opende. Hy hadt, eer hy tegen Thebe optrok, zyne zonen geboden, dat zy Eriphyle doden zouden, zo haaft als hun ouderdom hen daar toe in ftaat zoude ftellen. Alle de andere krygsoverften, behalven Adraftus, fneuvelden in dezen oorlog. Hunne zonen befloten 10 jaren daarna dezen hoon te wreken, en verkozen Alcmeon tot hunnen veldheer. Eriphyle, wederom door gefchenken gewonnen, noopte hen tot dezen oorlog aan. Therfander, de zoon van Polynice, hadt haar met een halsfieraadt en een koftelyken rok befchonken. Alcmeon, hoe groot eenen drift hy hadde om zyne moeder te doden, eer hy dit veldheerfchap aannam, trok tegen Thebe op, zonder het gebodt van Amphiaraus volbragt te hebben. Deze onderneming hadt een gelukkigen uitflag; de Thebanen verlieten, door den raadt van Tirefias, hunne ftadt, die geplundert en verwoeft wierdt. Alcmeon, door eene nieuwe gramfchap vervoert, nadat hy verftaan hadde, dat Eriphyle zich ook door gefchenken tegen hem hadde laten omkopen, beriedt zich niet langer om haar te doden, wanneer hy het Orakel geraadpleegt hadt. Zommigen beweeren, dat zyn broeder Amphilochus hem in dezen moedermoordt behulpzaam was; maar het grootfte getal der fchryvers ontkent zulks. Alcmeon, door de Razernyen vervolgt ter oorzake van dezen daadt, week naar Pfophis in Arcadië, daar hy met de plechtigheden, in diergelyke gevallen gebruikelyk, zyn misdryf boette in handen van Phegeüs, en trouwde met des zelfs dochter Arfinoë, aan de welke hy het halsfieraadt en het kleedt, de welke aan Eriphyle gegeven waren geweeft, fchonk. Wanneer daarna een grote honger ontftont, nam men zyne toevlucht tot het Orakel, het welk geboodt, dat Alcmeon zyne toevlucht zoude nemen by Acheloüs. Hy gehoorzaamde, en quam na veel omzwervens by hem aan. Hy onderging aldaar op nieuws de plechtigheden van de verzoening, en trouwde met Callirhoë, de dochter van Acheloüs: en hy zette zich aldaar neder op een hoek lands, dat de rivier Acheloüs door het opwerpen van zandt gemaakt hadde. Callirhoë verklaarde, dat zy zich door het oeffenen van de huwelyksplichten niet met hem vereenigen zoude, 't en zy hy haar het halsfieraadt en het kleedt van Eriphyle fchonk. Dit noodzaakte hem wederom naar Phegeüs te keren, van wien hy het halsfieraadt verkreeg, nadat hy hem hadt doen geloven, dat hy van 't Orakel vernomen hadt, dat de vervolging der Razernyen niet zoude ophouden, voor dat hy dat halsfieraadt aan Apollo zoude geoffert hebben. Phegeüs vernam daarna, dat Alcmeon dit gefchenk voor Callirhoë gefchikt hadt. Hy beval derhalven aan zyne twee zonen hem te vervolgen en te doden: het gene zy deden; en om dat Arfinoë zulks qualyk nam, voerden zy haar naar Tegea, en befchuldigden haar met dezen moordt. Zommigen zeggen, dat Alcmeon, gedurende zyne razerny, zich met de propheteffe Manto, de dochter van Tirefias, vermaakte, en dat hy by haar twee kinderen hadt. Zie het vervolg van dit alles op het Artykel van CALLIRHOE. De razernyen van Alcmeon hebben een groot gerucht gemaakt op het treurtoneel der oude Grieken; maar daar is geen van deze treurfpelen meer overig. De Oropianen, die de eerfte geweeft zyn van alle volkeren, om Amphiaraüs in den rang der Goden te ftellen, hebben Alcmeon, om zynen moedermoordt, van de Goddelyke eere uitgefloten, die zy aan zynen vader en aan zynen broeder Amphilochus toegeëigent hebben. Maar zyne hiftoriefchryvers zeggen, dat Alcmeon, na den tweden oorlog van Thebe, naar Etolië trok, door overreeding van Diomedes, die hem dat landt en Acarnanië holp winnen; en dat hy geroepen zynde om zich by de onderneming tegen Troje te laten vinden, Diomedes zich derwaarts begaf, maar dat Alcmeon zich in Acarnanië ophieldt, en, om zynen broeder te vereeren, eene ftadt bouwde, die hy Argos van Amphilochus noemde. Men zegt, dat hy in Acarnanië propheteerde. Plutarchus heeft aangemerkt, dat een Perfiaan, Orontes genoemt, Alcmeon volmaakt gelyk was. *Bayle*, en de fchryvers door hem aangehaalt.

ALCMEON, geboortig van Cortone, en een leerling van Pythagoras. Men gelooft, dat hy de eerfte was, die over de natuurkunde fchreef. Hy hadt onregelmatige gevoelens, gelyk onder anderen dat de maan eeuwig was, en dat onze ziel altoos draaide op de wyze van de zon. Zie daar wat 'er Laërtius van zegt. Cicero vertoont de ftelling van dezen Philofooph veel beter; want welk eene achteloosheit is het niet, onder alle de hemellichten, aan de welke Alcmeon eene eeuwige natuur toefchreef, dat te verkiezen, welkers veranderingen zich het meeft vertonen, te weten de maan? Men hadt dan moeten zeggen, gelyk Cicero gedaan heeft, dat deze Philofoof de Godheit toefchreef aan alle de hemellichten, en zelfs aan onze ziel. Maar gelyk het aan de quade ftellingen eigen is, dat zy genen zamenhang hebben, zo ziet men ook, dat de redeneeringen van onzen Alcmeon niet uit malkander volgden, wanneer hy een groot onderfcheidt ftelde tuffchen de wetenfchap der Goden, en die der menfchen. Hy zeide, dat de Goden alles klaarblykelyk wiften, en dat de menfchen alleen giften. Zie daar iets, dat die genen kunnen zeggen, die een eenigen en waarachtigen Godt erkennen; maar de genen, die de hemellichten, en de menfchelyke zielen voor zo vele Goden houden, maken zich vervolgens befpottelyk, indien zy voorgeven, dat de Goddelyke kennis en de menfchelyke anders verfchillen, dan van het meerdere tot het mindere. Het is niet waar, dat deze Alcmeon aan eene luiziekte geftorven is. Zie *Bayle*, en de fchryvers door hem in dit artykel bygebragt.

ALCMEONIDEN, of de afkomelingen van Alcmeon, te Athene zeer geacht, kantten zich tegen Pififtratus, en vernietigden volkomen de tyranny in hun vaderlandt, volgende Herodotus, Thucydides en Paufanias. Sedert uit Athene verdreven zynde, quamen zy met de Amphictyonen overeen om den tempel van Delphos te bouwen, welk gebouw zy met eene verwonderens-waardige pracht oprechtten. Men zegt, dat zy Pythia door geldt wonnen, om t'elkens, als 'er Spartanen quamen om het Orakel te raadplegen, men hen overreedde, om Athene van de geweldenary te verloffen, gelyk Herodotus in zyn V boek zegt. Plutarchus ftemt al het gemelde niet toe, in de kleine verhandelinge, die hy tegen dezen Hiftoriefchryver gemaakt heeft.

ALCOBAZA, eene ftadt in Portugal in de provincie van Eftremadura, tuffchen twee kleine rivieren Alcoa en Baça, waar van zy den naam draagt. Zy is wegens twee zaken zeer merkwaardig. Eerftelyk wegens de koninklyke begraveniffen; doch die hedendaags te Bellem gedaan worden; daar na voornamentlyk wegens de ryke abdy van Ciftercienzen, die koning Alphonfus gefticht heeft. De abten zyn meeftendeels koninklyke prinfen, of andere perfonen van de hoogfte geboorte in 't ryk. Zy hebben XXX fteden met het volkomen geeftelyk en wereldlyk gebiedt onder zich. Zy zyn des konings gedurige raden, en almoefeniers, en hebben den rang na de biffchoppen voor alle andere geeftelyken, dragen ook een biffchoplyk fieraadt. *Colmenar del. de Portugal. Mauriquez in Annal. Ciftерc. tom.* II. *ad ann.* 1147. *c.* 17.

ALCOC, (JAN) geboren te Beverly in 't graaffchap Jork in Engelandt. Hy wierdt Doctor in de Theologie te Cambridge. Koning Henrik de VII maakte hem biffchop van Ely en kanfelier van Engelandt. Hy ftichtte eenige gewyde gebouwen, kapellen en fcholen. Hy heeft gefchreven:

Leerredenen.
Uitleggingen over de VII *boetpfalmen.*
Mons perfectionis.
Abbatia Spiritus fancti. enz.

Hy ftorf in 't jaar 1500. *Polydor. Vergil. Hift. Angl. Pitfeus de fcript. Angl. Engelfch Dict.*

ALCOC, of ALCOCUS, (SIMON) een Engelfchman, leeraar

raar in de Godgeleerdheit, een prediker en philosoof, is in grote achting geweest in de XIV eeuwe. Hy wierdt niet alleen geraadpleegt om de school-verschillen te beslissen, maar ook om de moejelyke plaatsen van de Schriftuur te verklaren. Hy liet verscheide werken na, waar van 'er nog vele in de Bibliotheken zyn; als: *De modo dividendi Thema pro materia sermonis*; *Expositiones in Magistrum Sententiarum.* enz. Simon Alcoc leefde nog in den jare 1380 onder de regeering van Richard den II, koning van Engelandt. *Leland & Pitseus de script. Angl.*

ALCOCER, een vlek in de provincie van La Mancha in nieuw-Castilië, naar het welke eene goede streek lands *el campo de Alcocer* genoemt wordt.

ALCOLEA, een vlek in Spanje, gelegen in Andalusië, aan de Guadalquivir, zeven of acht mylen boven Sevilië. 't Is de plaats van het Betische Spanje, die men eertyds *Arua*, en *Flavium Aruense* noemde. *Baudrand.*

ALCOLEA (MARTYN) heeft in 't jaar 1669 eene verzameling van misslagen te Lyon uitgegeven, die hy in de negen delen van de werken van Antony Diana hadt aangemerkt. *Konig Bibl. vet. & nov.*

ALCOMICEM, of ALCORRUCEN *Sacilis*, een vlek in Spanje, in het koninkryk van Grenade. *Baudrand.*

ALCON, een zoon van Erichtheus van Athene, een medgesel van Hercules, was zulk een bedreven schutter, dat hy zyne pylen door zeer kleine en enge ringen, die anderen op hunne hoofden gezet hadden, zonder gevaar konde schieten: ook doodde hy een draak, die een van zyne kinderen gerooft hadde, zonder het kindt te beschadigen. *Serv. in* V. *Eccl. Virg.*

ALCORAN, is het Mahometaansche wetboek, dat in de betekenis van het Arabische woordt te zeggen is *Lezing.* Mahomet, die 'er de schryver van is, zich met Batiras, een Jacobitisch ketter, en met Sergius, een Nestoriaanschen monnik, verbonden, en met eenige Joden, zyne vrienden, geraadpleegt hebbende, rechtte zyne secte op, vol van bedriegeryen en afschuwelykheden, in dit boek byeen verzamelt, het welk hy in vier delen verdeelde, en ieder deel in verscheide hoofdstukken, die zeer vermakelyke tytels hebben, als *van de koe*; *van de mieren*; *van de spinnekoppen*; *van de vliegen*, *en van den Olyphant*, en verscheide anderen, immers zo uitsporig. Dit boek is in Arabische vaarzen geschreven, vry zuiver van styl, maar zo qualyk geschikt, dat het eene gedurige verwarring is, zonder order of regelmatigheit, de verleider, die het geschreven heeft, dan eens in zyn persoon, en dan eens in dien van Godt, of in die van de gelovigen sprekende. Alle zyne gevoelens zyn Ariaansche, Nestoriaansche en Sabellische ketteryen, of eige verdichte dwalingen, die zich zelfs tegenspreken. Hy bedient zich zomtyds van de Bybelsche geschiedenissen, die van de Patriarchen verbasterende, en verscheide fabelen by die van de geboorte des Heilands, en van zynen voorloper Johannes den Doper voegende. Niettegenstaande dit alles is dit boek in zulk eene hoogachting onder deze ongelovigen, dat een Jood, of een Christen, die het enkelyk aangeraakt zoude hebben, van Godsdienst zoude moeten veranderen, of ter doodt gebragt worden; en een Musulman, (dus noemen zy hunne waarachtige gelovigen) die het zelve met ongewassche handen gedaan zoude hebben, zoude onder hen lyfstraffelyk zyn. De valsche Propheet, die hen verleid heeft, overreedde hen zo krachtig, dat alle de menschen te zamen, noch alle de engelen, ooit een diergelyk boek zouden kunnen maken, dat zy alle de genen haten, die het tegendeel durven geloven. Daarom zeggen zy, dat Godt het zelve aan Mahomet zondt door den engel Gabriël, geschreven op een parkement, gemaakt van de vacht van het schaap, dat Abraham offerde in de plaats van zynen zone Isaak. Wat de lere aangaat, die in dit boek begrepen is, het zelve zegt, dat na de straffe van het eerste nakomelingschap der kinderen van Adam, dien men als den oudsten onder het getal der propheten stelt, Noach herstelt heeft het gene de anderen verloren hadden. Dat Abraham op dezen tweden gevolgt is, en op den derden Joseph, die door een wonderwerk was voortgebragt, zo wel als Moses daar door behouden was. Dat eindelyk Johannes het Euangelium was komen prediken. Dat Jesus Christus, zonder verdorvenheit ontfangen in de ingewanden van eene Maagdt, bevryd van de verzoekingen des Duivels, geschapen door den adem Gods, en bezielt door zynen H. Geest, het zelve hadde ingestelt; en dat Mahomet het hadde bevestigt. Dezen lof aan 's werrelds Heilandt gevende, dien dit boek *het woordt*, *de deugt*, *de ziel*, en *de kracht Gods* noemt, loogchent het zelve echter zyne eeuwige generatie, en vermengt de heilige waarheden van het Christendom met uitsporige verzieringen. Het stemt de gebeden voor de doden toe, en het vagevuur, en stelt het zelve op die wyze als Origenes het goet gekeurt heeft; gelovende, dat de straffen der verdoemden eenmaal zullen ophouden, en dat de duivelen door den Alcoran bekeert zullen worden. De ziele is, volgens de lere van dit boek, een gedeelte van Godt, gelyk de Gnostiken geloofden; en de vrye wil des menschen toestemmende, verzekert het zelve het noodlot, gelyk de Heidenen. Wat het paradys aangaat, de Alcoran zegt, dat 'er paradyzen zyn; en het boek van Azar voegt 'er by, dat Mahomet die alle zag, gezeten op een beest, Alborac genoemt, dat groter was dan een esel, en kleinder dan een muil. Het eerste was van fyn zilver, het twede van gout, het derde van kostelyke gesteentens, waar in een engel was, die van de eene handt tot de andere zeventig duizend dagreizens hadde, met een boek, waar in hy gedurig las; het vierde was van esmeraut; het vyfde van kristal; het zesde hadt de verwe van vuur, en het zevende was een wellustige hof, bewatert van fonteinen, en van rivieren van melk, van honing en van wyn, met verscheide altoos groenende bomen, en appelen, welker korrelen of pitten veranderden in dochters, die zo schoon en zoet waren, dat als eene van de zelve in zee gespuwt hadde, des zelfs wateren zoet zouden zyn. Dit plompe boek zegt nog, dat dit paradys bewaart wordt door engelen, waar van zommigen het hoofdt van eene koe hebben, en horens, waar aan veertig duizend knobbels zyn, en van de eene knobbel tot de andere veertig dagreizens. Daar zyn 'er anderen, die zeventig duizend monden hebben, ieder mondt zeventig duizend tongen, en ieder tong looft Godt zeventig duizend malen des daags, met zeventig duizenderlei verschillende uitspraken. Voor den troon Gods zyn veertien brandendende waskaarsen, begrypende van het eene einde der zelve tot het andere einde vyftig jaren wegs. Men heeft in dit boek niet aangetekent, of deze dagreizens, en deze jaren wegs verstaan moeten worden van een man te voet of te paardt. Alle de byzondere vertrekken van deze ingebeelde hemelen zyn versiert met alles, wat men prachtig, rykelyk en heerlyk bedenken kan, en de gelukzaligen zullen daar gedient worden met de seldzaamste en smakelykste gerechten. Boven dit alles zullen zy trouwen met dochters, die altoos maagden zullen blyven, doende hunne gelukzaligheit bestaan in de enkele voldoening der dierelyke zinnen. De Alcoran zegt, dat de vrouwen niet in 't paradys zullen komen; maar dat zy alleen van verre het vermaak van hare echtgenoten zullen beschouwen. Wat de helle belangt, de zelve bestaat in pynen en straffen, die eens zullen ophouden door de goedheit van Mahomet, die de verdoemelingen in eene fonteine zal wassen, om hen te doen eeten van het overschot van eene maaltydt, die hy aan de gelukzaligen gegeven zal hebben. Zie hier wat de Alcoran en de *Suna* van het vagevuur zeggen. Twee zwarte engelen komen na de doodt in het graf, en brengen de ziele wederom in het ligchaam van den gestorven, dien zy ondervragen, of hy de wet wel onderhouden heeft. Zo de dode ja antwoordt, en dat het niet waar is, wordt door het zondigende lidt of leden geantwoord, dat hy gelogen heeft, en hem zyn wanbedryf verweten. Daar op geeft een van deze zwarte geesten hem een hamerslag op het hoofdt, die hem zeven vademen in den grondt doedt zinken, daar zy hem een langen tydt pynigen. In 't tegendeel, zo de dode onschuldig bevonden wordt, komen twee witte engelen in de plaats der zwarten, en bewaren het ligchaam tot den dag des oordeels. De aarde wierdt, volgens dit boek, in twee dagen geschapen. Een os, die op de zelve is, ondersteunt die; en zich op een witten steen houdende, heeft hy het hoofdt in 't Oosten, en de staart in 't Westen, met 40 hoornen en zo vele tanden; en alle deze hoornen hebben van den eenen tot den anderen zo veel wegs, als een man in duizent jaren na malkander zoude kunnen gaan. Maar, om een einde van alle deze belagchelyke inbeeldingen te maken, is het genoeg te zeggen, behalven het gene alreets aangemerkt is, dat de Alcoran twee grondvesten van de wet stelt. De eerste is de predestinatie, die by hen bestaat in te geloven, dat alles, wat gebeurt, zodanig in de eeuwige ontwerpen bepaalt is, dat niets bequaam is de gevolgen daar van te beletten. De twede is, dat deze Godsdienst geplant moet worden zonder wonderwerken, gevestigt zonder twist, en aangenomen zonder tegenspraak, zo dat alle die de zelve wederstreven, zonder eenige wyze van rechtspleging ter doodt gebragt moeten worden, en dat de Musulmannen, die deze ongelovigen doden, het paradys verdienen. Zie hier nog wat omtrent deze misselyke verzameling gebeurt is. Na de doodt van Mahomet, alzo de Oosterschen, zo onstandvastig als bygelovig, poogden kennisse van dezen nieuwen Godsdienst te bekomen, zo wierden 'er meer dan twee hondert verscheide verklaringen van den Alcoran gevonden. Deze verwarring van voorschriften eene algemene verstoring kunnende veroorzaken onder redenloze volkeren, die alle hunne gewaande uitleggingen wilden doen gelden; zo zocht Mohavi, Kalif van Babylonië, een middel om deze verdeeldheit, die verscheide secten hadde voortgebragt, weg te nemen. Hy beleide ten dien einde eene algemene vergadering in de stadt Damascus, daar alle de genen, die eenige schriften van den wetgever of van zyne navolgers hadden, door zyn bevel de zelve moesten medebrengen. Maar de verscheidenheit van gevoelens deedt zo veel twist ontstaan tusschen deze leeraars, dat men nooit tot een besluit konde komen. Hy koos 'er zelf zes van de geleerdsten uit, en die in eene plaats opsluitende, beval hy hun elk in het byzonder te verkiezen het gene zy het best zouden oordeelen, waar van men zes boeken te zamen stelde, die men ook nog den Alcoran noemt, en al het overige wierdt in de rivier geworpen. Daar na geboodt men, dat niemandt de stoutheit zoude hebben, om iets te zeggen, te geloven, of te doen, dat strydig ware met het gene in dit boek geschreven was, met bedreiging van voor ketters verklaart te worden. Maar wat naarstigheit deze leeraars ook aangewend hadden om een eenigen grondt voor hunne leere vast te stellen, zo konden zy niet beletten, dat zy gene oorzaken waren van vier verschillende secten. De eerste is die van den leeraar Melich, de bygelovigste, die door de Moren en door de Arabiers gevolgt wordt. De twede, die men de Imeniaansche noemt, overëenkomstig met de overlevering van Ali, en de redelykste, wordt door de Persianen gevolgt. De Turken houden zich aan die van Omar, zynde de derde, welke de vryste is; en de Tartaren volgen de vierde, welke de eenvoudigste is, volgens het gevoelen van Odeman. Mahomet wordt echter van deze verblinden eenparig aangemerkt en gelooft de grootste der Propheten te zyn. Men kan de godsdiensten dezer volkeren in 't byzonder vinden achter de beschryving van hun landt. Verscheide geleerde mannen hebben de bedriegeryen van deze uitsporige verzameling onwedersprekelyk wederlegt, als Johannes Damascenus, Petrus Paschasius, Petrus Cluniacensis, Johannes Contacuzenus, keizer van Constantinopel, Johan de Turre Cremata, een kardinaal, Dionysius Carthusianus, de kardinaal Cusanus, Hieronymus Savonarola, en anderen; onder de nieuwen inzonderheit Ludovicus Maraccius, in de aanmerkingen, die hy by zyne Latynsche vertaling des Alcorans gevoegt heeft, en in de voorreden van zyn *prodromus ad refutat. Alcorani.* Men kan over den Alcoran verder nazien *A. Pfeifferi Theologia Muhamed. diss.* VI.

&

& *Crit. sacra c.* 16. *Herbelot Bibl. Orient.* en over den Turkschen godsdienst *Les Remarques de Richard Simon sur le vojage au Mont Liban du P. Dandini.*

ALCORAZ, eene stadt in Spanje in nieuw-Castilië, naby de bergen van Orospeda; daarom Siera de Alcoraz genoemt, door de nederlaag der Moren, die aldaar in 't jaar 1094 voorviel, vermaart. *Engelsch Dict.*

ALCOSSIR, eene stadt, gelegen aan de Rode zee, alwaar de Europeaansche koopluiden, die van Caïro komen, naar Abyssinië scheep gaan. *Engelsch Dict.*

ALCOSSUA, (de Bergen van) *Alcossuæ montes*, bergen in Spanje. Zy zyn in het kleine landschap Alava, en maken een gedeelte van de bergen uit, die men voortyds *Idubeda* noemde. *Baudrand.*

ALCOUENDAS, een klein stedeke in nieuw-Castilië, drie mylen van Madrid in een dorren en onvruchtbaren landstreek, hebbende niet anders dan een zand-en steenachtigen grondt zonder bomen. Men meent, dat alhier voortyds de Carpetaniërs gewoont hebben, van welke Madrid in het Latyn ook *Mantua Carpetanorum* genoemt wordt. Het stedeke is van weinig belang, en legt als op een driehoek van Madrid, het Escuriaal en Guadaljara. *Les delic. de l'Espagn. Beschryv. van Spanj. en Portug.* II. *Deel bl.* 2.

ALCOY, eene kleine doch fraaie en tamelyk sterke stadt aan eene rivier van den zelven naam in het Spaansche koninkryk Valencia, tusschen Xativa en Alikante gelegen. Nadat zy zich in den oorlog wegens het kroonrecht voor koning Karel den III verklaarde, liet Philips de V haar op het einde van 't jaar 1717 belegeren: doch de bezetting van Alikante ontzette haar. In het volgende jaar moest zy zich op den 9 Januarius aan de benden van den laatstgemelden prins op bescheidenheit overgeven, nadat zy zich acht dagen verweert hadt. Zy is inzonderheit vermaart wegens de yzermynen, die aldaar zyn, en in 't jaar 1504 eerst ontdekt wierden, als mede wegens een wonderlyke waterwel, waar van men zegt, dat zy alle 13 of 14 jaren overvloedig water geeft; dan 14 jaren na malkander droog blyft, en dan wederom op de zelve wyze 14 jaren lang rykelyk water opgeeft. De inwoonders noemen de zelve *Barchel. Colmenar delic. de l'Esp. pag.* 551. *Mercure Historique.*

ALCOYTINA, een klein stedeke en middelmatige grensvesting in het Portugeesche koninkryk Algarve, aan de regter zyde van de rivier Guadiana, aan des zelfs oever, tegen over de Spaansche plaats Xeres de Guadiana gelegen. Die van Villa-Real noemen zich markgraven daar van. *Colmenar delic. du Portugal pag.* 809.

ALCUDIA, een vlek, of klein steedtje van Barbaryë. Het legt in 't koninkryk Fez, in de provincie van Gareta, gelegen op de kaap der drie Vorken. *Maty Diction. Geogr.*

ALCUDIA, in 't Latyn *Alcudia*, een klein versterkt steedtje, met een goeden haven voorzien. Het legt op de Oost kust van 't eilandt Majorca, by de kleine golf van Alcudia. *Baudrand.*

ALCUINUS, FLACCUS ALBINUS, of ALCUINUS, in Engelandt geboren, was een leerling van Egbert, aartsbisschop van Jork, en diaken van zyne kerke. Hy was zyn opvolger in de openbare onderwyzing van de heilige letteren in de kerk van Jork. Karel de Grote riep hem in 't jaar 794 op het Concilie van Frankfort, om de dwalingen van Felix en van Elipandus te bestryden, tegen de welke hy reets geschreven hadde. Alcuinus woonde dit Concilie by, aan het welke de keizer hem aanprees als een bequaam man in kerkelyke zaken. Hy stelde den Synodalen brief van dit Concilie op, het welk zynen lof beschryft in de laatste Canon. Wanneer het Concilie geëindigt was, badt de keizer Alcuinus om by hem te blyven. Hy voldeedt aan dit verzoek om twee redenen, die hy zelf aantekent; de eerste was gegrond op de beroerten van het koninkryk van Engelandt, de twede op de noodzaaklykheit, die 'er was om zich van hem te bedienen tot bestryding der dwalingen van Felix en van Elipandus. Hy bleef dan by Karel den Groten, niet in Vrankryk, maar in Austrasië, te Aken, daar deze keizer zyn verblyf hieldt. Hy schreef aldaar zyne brieven en verhandelingen tegen Felix en Elipandus. Hy was by Karel den Groten in groot aanzien, en wierdt voor eenen der bequaamste mannen van zynen tydt gehouden. Hy onderwees de Franschen niet alleen door zyne schriften, maar ook door de openbare lessen, die hy te Aken in het paleis van dezen vorst deedt. Karel de Grote gebruikte hem ook in de onderhandelingen van staat, gaf hem verscheide abdyen, en ten laatsten die van St. Martin van Thours, in de welke hy zich begaf op het einde van zyn leven, en storf aldaar den 19 May des jaars 804. Eenigen geloven, dat hy een was van de genen, die tot het oprechten van de Universiteit van Parys mede gearbeid hadt; doch dit voorgeven is valsch, dewyl deze Universiteit eerst lang daar na begonnen heeft. Ons voornemen is niet, hier eene optelling te doen van alle de verhandelingen van Alcuinus. De weetgierigen kunnen de zelve zien in de verzameling van zyne werken, welke Andries du Chene in 't jaar 1617 te Parys in een stuk in folio deedt drukken. Men ziet aan het hoofdt van de zelve het leven van Alcuinus. Zyne werken zyn daar in verdeelt in drie delen. Het eerste is zamengestelt van verscheide verhandelingen over de Schriftuur; het twede vervat alles, wat de Godgeleerdheit, de Philosophie en de vrye kunsten betreft; en het derde de historische werken, de brieven, en de poëzyen. De vader Chifflet heeft een werk uitgegeven, genoemt *de Belydenisse van Alcuinus.* Verscheide schryvers, onder anderen de genen, die den dienst van 't heilige Sacrament in 't Latyn en in 't Fransch hebben uitgegeven, beweeren, dat dit werk verdicht is, en hebben zeer waarschynlyke redenen daar van gegeven. Jan Daillé, predikant van Charenton, is van het zelve gevoelen, in een boek, dat men na zyne doodt van hem gedrukt heeft; maar de geleerde vader Mabillon, een Benedictyner monnik, heeft zeer geloofwaardige getuigenissen bygebragt, om aan te tonen, dat deze belydenisse van Alcuinus is, op die wyze als de vader Chifflet het zelve gevonden hadt in een handschrift van over meer dan acht hondert jaren, dat men nog heden te Dion ziet. Deze vader geeft zulke krachtige redenen om dit getuigenis te bevestigen, dat 'er gene reden meer overig blyft om aan deze waarheit te twyffelen. Hy toont, dat Daillé misgetast heeft, voorgevende, dat de schryver van deze belydenis in de XII eeuw leefde. Men ziet in de kerk van St. Martin van Thours, daar Alcuinus begraven is, zyn grafschrift in 24 vaarzen, die hy zelf opgestelt hadt. Andries du Chene verhaalt 'er nog andere. *Honor. Augustodunens. de Lumin. Eccl. lib.* IV. *cap.* 2. *Sigebert de vir. ill cap.* 84. *Wilh. Malmeb. Hovedcn. Trithem. Sixt. Senens. Baron. Bellarmin. Possevin. Gesner. Pitseus. Dempster. Vossius. Miræus. Hendreich. Thomas. Dissert.* III. *pag.* 19. 20. *Ancillon Mel. Crit. Tom.* I. *pag.* 99. *M. du Pin Bibl. des Auteurs Eccl.* VII. & VIII. *Siecles. Baillet vies des saints* 19. *Mai.*

ALCYMEDA, eene dochter van Philax, was de vrouw van Æson, en moeder van Jason. Valerius Flaccus maakt 'er gewag van *Argon. lib.* I.

— — — — Hunc gravis Æson
Et pariter vigil Alcimede spectantque tenentque.

Apollonius maakt haar eene dochter van Climenes. Anderen geven andere namen aan de moeder van Jason. *Hoffman. Lexic. Univers.*

ALCYON. Zie ALCIONE, en YSVOGEL.

ALCYONE, eene stadt van Thessalië, was naby de golf van Malea, tegenwoordig de golf van Zithon genoemt, gelegen. Op der zelver puinhopen bouwde men naderhandt de stadt Methon, die vermaart was door de wondt van Philippus, koning van Macedonië, die aldaar een oog verloor. *Justinus.*

ALCYONE, eene dochter van Neptunus. Zie ALCIONE.

ALCYONEA, of ALCYONIA, een meir. Zie ALCIONYA.

ALDANA, (Bernard) een Spaansch krygsoverste, stadvoogdt van Lippa op de grenzen van Zevenbergen. De Turken hadden in 't jaar 1552 Temiswar belegert, en Aldana verbeeldde zich, dat de Turken na dit beleg hem zelfs in Lippa zouden komen aantasten. Hy zondt eenig volk uit, om kondschap van de vyanden te bekomen, 't welk wederkomende hem daar van rekenschap deedt. Het gebeurde by toeval, dat zy van eenige grote kudden gevolgt wierden, die door haar voorttrekken grote wolken van stof deden opryzen. De schildwachten, zulks vernomen hebbende, gaven daar van terstondt bericht aan Aldana, die zich door eene schielyke schrik latende verrassen, het tuighuis, het kasteel, en de stadt in brandt liet steken. De Turken, vernomen hebbende, wat in deze ongelukkige plaats gebeurt was, welke zy niet gedacht hadden te belegeren, begaven zich in der yl derwaarts, bluschten het vuur, en herstelden de stadt. Aldana wierdt sedert gevangen en ter doodt veroordeelt. Maria, koningin van Bohemen, gemalin van Maximiliaan, die sedert keizer wierdt, verkreeg van haren schoonvader Ferdinand, dat men, uit aanmerkinge van de Spaansche natie, de straffe van den schuldigen in eene eeuwige gevangenis veranderde. Maar hy ging naderhandt door de zelve gunste daar uit. Sedert diende hy in den Afrikaanschen oorlog, in de onderneeming van Tripoli. *Thuan. Hist. lib.* IX. & XXVI.

ALDANA, (François) een ander Spaansch krygsoverste, en schryver van verscheide werken in rym en onrym. Hy volgde Don Sebastiaan, koning van Portugal, in Africa, en sneuvelde aldaar in 't jaar 1578, in den veldslag van Alcazar, in welken die prins ook het leven verloor. Men gaf in 't jaar 1593 te Madrid verscheide stukken van Aldana onder dezen tytel uit: *Las obras que se an podido hallar del Capitan Francisco de Aldana. Nicolaas Antonio Tom.* I. *Bibl. Hisp.*

ALDAR, (Jan) een Engelsch Historieschryver, heeft eene historische verhandeling van Ierlandt en Schotlandt uitgegeven. Men weet niet, in welke eeuw hy geleeft heeft. *Baleus Bibl. Britan. Pitseus de Script. Angl. Vossius de Hist. Lat. P.* II. *lib.* III.

ALDBOROUGH, een out vlek van 't graafschap Jork, in het Noorder gedeelte van die provincie, dat men Hangeast noemt. *Engelsch Dict.*

ALDEA EL MURO, *Aldea Muri*, een vlek in Spanje, dat men anders *Aldea del Poco* noemt. Het legt in out-Castilië, naby het koninkryk Arragon, tusschen de steden Soria en Terracona. Men gelooft, dat het 't oude *Augustobriga* is, dat zommigen nochtans te Agreda, eene kleine stadt niet verre van dit vlek, plaatsen. *Baudrand.*

ALDEA EL RIO, *Aldea Rivi*, een dorp van Andalusië in Spanje. Het legt aan de rivier Guadalquivir, tusschen de steden Cordua en Andurar. *Baudrand.* Zie Montoro.

ALDEA-GALLEGA, een groot vlek in de Portugeesche provincie Estremadura, aan den linker oever van de Taag gelegen, alwaar de genen, die van Sevilië naar Lissabon wilden, gemakkelyk een vaartuig te nemen, en in twee of drie uuren op de laatstgemelde plaats aan te komen plagten. Men ziet hier eene fraaie kerk: ook wordt aldaar, op de wyze als te Rochel in Vrankryk, veel zout gemaakt. *Colmenar Delices du Portug.*

ALDEBERG, *Aldeberga*, een klein steedtje in Duitschlandt, in opper-Saxen, naar den kant van Bohemen, omtrent de Elve. Het behoort aan den keurvorst van Saxen, en is vry volkryk, omtrent vier of vyf mylen van Dresden gelegen.

ALDEBERT, of ADELBERT, een Franschman, die het gemene volk met belagchelyke verschyningen bedroog. Hy hieldt zich zeer Godsdienstig om de priesterlyke waardigheit te verkrygen, en wierdt naderhandt ook bisschop. Hy beroemde zich, dat hy een brief hadt, door Christus geschreven, en die te Jeruzalem uit den hemel gevallen was, van waar de aartsengel Michaël den zelven met overblyfselen van eene voortreffelyke kracht tot hem gebragt

gebragt hadde, die hy, nevens zyne haairen, en de onreinigheit, die hy tusschen zyne nagelen byeen geschraapt hadt, onder het eenvoudige volk uitdeelde. Hy bespotte de kerken en bedevaarten, liet in 't tegendeel huizen op het veldt bouwen, en kruissen by de bronnen en in de bosschen oprechten, en wilde, dat men aldaar Godt zoude bidden. Zyne dwalingen en die van een anderen geestdryver, genaamt Clemens, wierden in 't jaar 743 op een Synode, waar in Bonifacius de voorzitting hadde, veroordeelt; en in 't jaar 745 in eene andere vergadering in Duitschlandt. *Binius en Sirmond. in not. ad Concil. Tom.* VI. *Concil. Serrar. Hist. Mog. Baron.*

ALDEBERT. Zie ADELBERT.

ALDEGILLUS, of ADGILLUS, was de II koning van Vrieslandt. Ubbo Emmius *Hist. Rer. Fris. lib.* III. *pag.* 48. 49. zegt, dat deze Aldegillus was de zoon van Ritsardus, zoon van Richaldus den II, en dat Berthold het gebiedt der Saxen voerde, met wiens geschiedenisse hy meende dat de Vriesche historie vermengt is. Dit baart duisterheit. Pierius Winsemius merkt ook in zyne *kronyk van Vrieslandt* aan, hoe eenigen koning Beroaldus noemen Berthoaldus, en hem voor eenen hartog van Saxen te boek zetten; doch dit komt, om dat de naam van Vriezen toen by de Franschen mede onder den name van Saxen begrepen wierdt. Maar Beroaldus was koning van Vrieslandt, de IV in order der Vriesche koningen, zoon van Richold; en Aldegillus was de zoon van Beroaldus, koning van Oostvrieslandt, nu Vrieslandt genoemt, te Staveren; terwyl Ridfardus koning was van Westvrieslandt, nu Noordhollandt genoemt, te Medenblik. Daar by moet men aanmerken, dat Beroaldus, de vader van Aldegillus, trouwde met de dochter van Ridfardus, na wiens doodt Beroaldus het bezit van Oost- en Westvrieslandt, dat is van Vrieslandt en Noordhollandt, alleen kreeg: zo dat Ridfardus de moederlyke grootvader was van Aldegillus, wiens eige vader Beroaldus, met believen der onderzaten, die twee ryken vereenigde; zynde toen 't wapen van die twee vereenigde ryken elf rode of gele Nympheen, Νυμφαῖα, dat is zeebloembladen, tusschen vier witte dwarsbalken, op een hemelblauw schildt, welke Nympheen, of zeebloembladen, ook genoemt worden clava Herculis, Heracleon, Herculesknodse, Alga palustris, een kruidt, dat in de sloten en poelen op 't water groeit, en de gedaante van harten heeft; waarom eenigen elf harten daar van maken. Verder schryft men aan dezen Aldegillus, die in 't jaar 631 zynen vader Beroaldus te Staveren in de regeeringe volgde, toe, dat hy, wegens de hoge watervloeden, hoogtens, of vliedbergen, ook terpen genoemt, maakte, en in 't jaar 642 zyne onderdanen dyken aan de zeekanten deedt maken; gelyk dit alles breder betoont wordt door G. Outhof in zyn *verhaal van alle watervloeden*, twede druk, *pag.* 45, 46 en 233, 234, 235, 236. Zie voorts van den oorspronk der dyken in 't vervolg op 't woordt DYKEN.

ALDEGISUS, zoon van koning Desiderius. Zie ADALGISUS.

ALDEGO, *Aldegus*, eene rivier in Italië, in het Veroneesche gebiedt, die in de Etsch uitloopt.

ALDEGONDE, (SINT) eene maagdt in Henegouwen, leefde in de VII eeuw. Zy was eene dochter van Walbert, prins van 't Fransche koninklyke bloedt, en van Bertilda. Zy wierdt in de provincie van Henegouwen in 't jaar 630 geboren. Zy wilde niet trouwen, en ontfing in 't jaar 661 het geestelyk gewaadt uit handen van Amandt, bisschop van Maastricht, en van Aubert, bisschop van Kameryk. Zy ging naderhandt naar eene plaats, alwaar nu Maubeuge legt. Zy bouwde aldaar een klooster, waar in zy vele nonnen verzamelde, en storf daar den 30 January des jaars 684, den dag, waar op men haar feest viert. *De onbekende schryver van haar leven. Huguebaud, monnik van St. Amand. Een ander ongenoemd schryver, monnik van St. Guilain. Vies des saints.* Daar is een graafschap van St. Aldegonde federt eenigen tydt in de provincie van Artois opgerecht.

ALDEGONDE, (SINT) een zeer out, machtig en doorluchtig geslacht van de graven van dien naam, te St. Omer in Artois, welk graafschap een gedeelte van die stadt met de burggraafschappen van Wisque en Aquin, daar by gelegen, nevens de baronyen van Noirkarmes, Sudansque en andere dorpen begrypt, hebbende die heeren de aldertreffelykste ampten van geheel Nederlandt bekleed, en zich vermaagschapt met de voornaamste geslachten, gelyk in de volgende geslachtlyst te zien is.

PIETER van Sint Aldegonde, ridder, trouwde Isabella van Blondel, vrouwe van Genets, en meer andere plaatsen, uit den huize van Nojers, graven van Joigny, het welk al in den jare 1160 wierdt gehouden voor een van de voortreffelykste en befaamste geslachten van geheel Vrankryk. Zy hebben voortgeteelt

NIKOLAAS van Sint Aldegonde, ridder, trouwde Honorine van Mommorancy, uit den huize van de prinsen en hartogen van dien naam, dochter van Johan van Mommorancy, en van Gondella de Gand, gezegt Vilain, uit den huize van de prinsen van Isseghem. Zy hebben nagelaten, behalven twee dochters,

JOHAN van Sint Aldegonde, ridder, die raadt wierdt van State en groot kamerling van keizer Karel den V, gouverneur en hoogbaljuw van de stadt en kasselnye van Kassel. Hy trouwde Maria van Rubempré, uit den huize van de prinsen van dien naam, en van Everberghe. Zy was te voren weduwe van den graaf van Rogendorff, grootmaarschalk van Oostenryk. De eerste van de dochters, MARGARETA van Sint Aldegonde, trouwde Johannes van Prandt, ridder, heer van Blaasvelt, gouverneur der stadt Aryen in Artois. De twede, ANTOINETTE, trouwde George van Haluwyn, ridder, here der stadt Comines, in Vlaanderen. Van dit huwelyk is voortgekomen JAN van Haluwyn, de welke maar eene dochter heeft nagelaten, welke trouwde met den hartog van Croy en van Aarschot, prinse van Chimay en van Portian, ridder van het gulde Vlies, de welke ook maar eene dochter heeft nagelaten, die alle die heerlykheden heeft gebragt aan haren man Karel van Ligne, grave van Aremberg, van den welken afgekomen zyn de tegenwoordige hartogen van Aremberg en van Aarschot, zo ook de prins van Chimay, en anderen, en vervolgens de prinsesse van la Tour d'Auvergne, marquisinne van Bergen op Zoom, gemalinne van den Paltsischen prinse van Sultsbach. De voornoemde Johan van Sint Aldegonde heeft nagelaten eenen zoon, PHILIPPUS, en twee dochters.

PHILIPPUS van Sint Aldegonde, here van Noirkarmes, burggraaf van Wisque en Aquin, wierdt edelman van de kamer van den zelven keizer Karel, kommandeur van de ridderlyke orde van Alcantara, generaal van de legers, gouverneur en kapitein generaal van de provincie van Henegouwen, en der steden en kastelen van Kameryk, sint Omer, Doornik en Valencyn; welke twee laatste hy ingenomen hadde, gelyk hy ook onder den koning van Spanje gebragt heeft Maastricht, s'Hartogenbosch, Vyanen, Amsterdam, Haarlem, Leiden, Delft, met geheel Hollandt, Zeelandt, Vrieslandt, en byna geheel Nederlandt. Hy wierdt vervolgens kapitein van de edele lyfwacht, raadt van State, opperste van de financien van de Nederlanden, en plenipotentiaris tot het veranderen van alle de magistraten van Vlaanderen. Hy storf te Utrecht in den jare 1574 van de zware quetsure, die hy gekregen hadde in dat grote en lange beleg van Haarlem. Hy was getrouwt met Bona van Lannoy, eene zeer ryke erfgename van den baron van Maingoval, seneschal van het landt van Oostervandt. Haar vaderlyke oom was de grote Karel van Lannoy, prins van Sulmone, ridder van het gulde Vlies, onderkoning van Napels, generaal van 's konings leger, en de zelve, aan wien de koning van Vrankryk, François de I, zich gevangen gaf in dien vermaarden slag van Pavie. Zyne oudste dochter, ANNA van Sint Aldegonde, trouwde met Eustachius de Fiennes, baron van Querdes, kleinzoon van Maximiliaan van Longueval, graaf van Bucquoy, opperste generaal van de keizerlyke legers. Uit dit huwelyk zyn voortgekomen de laatste generaals, de graaf van Lumbres en zyn zoon, de generaal graaf van Fiennes, marquis van Maslaing by Ryssel, en andere. De twede dochter, MARIA, trouwde met Johan van Hoorn, graaf van Boucignies, van wien afgekomen zyn de prinsen van Hoorn, en andere vorsten.

De voorzeide PHILIPPUS van Sint Aldegonde, here van Noirkarmes, onder welken naam hy meest bekent is, heeft nagelaten twee zonen en eene dochter.

MAXIMILIAAN, de oudste zoon, graaf van Sint Aldegonde en Genets, seneschal van Oostervandt, burggraaf van Wisque en Aquin, baron van Noirkarmes en Maingoval, here van de stadt Gosselies en veel andere plaatsen, wierdt ridder van het gulde Vlies, gouverneur kapitein generaal van de provincien van Namen en Artois, en van de steden Doornik en St. Omer, opperhofmeester van den aartshartog Albert en de infante Isabella, raadt van State van den koning van Spanje, en kapitein van de edele lyfwacht. Hy trouwde Alexandrine van Noyelles, vrouwe van Cerbeque en Tubise, dochter van den graaf van dien naam, gouverneur van de provincie van Limburg, en opperste van de financien van Nederlandt. De twede zoon, LEMORALDUS van Sint Aldegonde, wierdt kolonel van een regiment Walen ten dienste van het huis van Oostenryk, met het welke hy zich bevondt met den prins van Parma in het ontzetten van de stadt Parys in den jare 1590. De dochter, ANNA genoemt, trouwde Johan van Joos, baron van Haisne, en hebben nagelaten den baron van dien naam, graaf van Vostin, generaal en gouverneur van Oudenaarde. De graaf MAXIMILIAAN, voorzegt, heeft nagelaten twee zonen.

LAMORALDUS de II, graaf van Sint Aldegonde, een van de rykste en machtigste heren van gansch Nederlandt, was van zyn vaders kant here van de stadt Gosselies, Lerbeque, en Tubise, in Brabant, van Buguicour, Villerauter, Slechinboncour, Yvy, Bourdain, Aniche en Aniberchicour, baron van Maingoval in Henegouwen, burggraaf van Wisque en Aquin, baron van Noirkarmes, heer van Sudansque, Bierbieres en andere in Artois, en van zyn vrouws kant here van Spy, Masy, Onoz, Miremont, St. Martin, Rosignies, Famine, in het landt van Namen, van Boisseigneur Isaak Ophain, Beaugrenier, la Fosse Altour, en andere plaatsen in Henegouwen, en van Stoele en Witerze in Brabant; zo ook baron van Autheville in Picardië, stichter van de abdyen van Nivelle in Brabant, en Boisseigneur Isaak in Henegouwen; zo ook van zynen kant stichter van de Chartreusen, en nonnekloosters tot St. Omer. Zyne vrouw was Agnes van Davre, uit den souverainen huize van de graven van Dammartin, Ponthieu en Boulogne, die koninginnen aan Castilië en Portugal, als mede prinsen en prinsessen aan het koninklyke huis van Vrankryk voortgebragt hebben, zynde Mahaudt, dochter van den graaf Renaudt van Dammartin, eerst getrouwt geweest met Philips, den zone des konings Philippus Augustus, en in haar twede huwelyk met Alphonsus den III, koning van Portugal. Simon van Dammartin trouwde Maria, erfgename van den graaf van Ponthieu en van Alix van Vrankryk. Joanna van Dammartin, hare dochter, trouwde Ferdinand den III, koning van Castilië en Leon. Deze graaf Lamoraldus heeft vyf dochters, die alle de voornoemde grote heerlykheden geërft en gedeelt hebben, nagelaten. De oudste dochter, ISABELLA CLARA genoemt, wierdt de derde gravinne van St. Aldegonde, baronne van Noirkarmes, en vrouw van de voorgemelde plaatsen. Zy trouwde den zoon van den graaf van Genets, broeder van haren vader, en hebben nagelaten een zoon en eene dochter, de 4 en 5 graven van Sint Aldegonde, die zonder kinderen gestorven zyn. De twede dochter, ANNA van Sint Aldegonde, wierdt kanonesse te Nivelle, vrouw van Spy, Boisseigneur Isaak, Ophain, Beaugrenier in Henegouwen, en van Lerbeque en Tubise in Brabant. Zy trouwde met Josephus van Mailly Mamez, baron van Ableghem, in de kasselnerye van Kassel, here van Cahem Lampernesse, Rie, Wisque, Nelle, Morkan, Wignacour, burggraaf van St. Walburg uit den huize van de voortreffelyke graven van Mailly in Vrankryk. Zy hebben onder andere kinderen nagelaten:

MARIA van Mailly Mames, van haar moeders wegen zesde gravin van St. Aldegonde, baronne van Noirkarmes. Zy trouwde Joan Franciſcus, graaf van la Tour, ridder, heer van Torre, Segherſcappelle, enz, zoon van Cornelius, en van Adriane van Aſperen van Veuren, de laatſte uit den ſouverainen huize van de zeer machtige en doorluchtige heren van Arkel, van de welke de laatſte heeft nagelaten MARIA van Arkel, erfgename van de hartogdommen Gelder, Gulik, en 't graafſchap Zutphen, die zy aan haren zoon Aarnout, hartog van Gelder, heeft gebragt, en heeft deze gravin van Sint Aldegonde nagelaten twee zonen en eene dochter.

I, ALEXANDER, graaf van la Tour, zevende graaf van St. Aldegonde, baron van Noirkarmes, burggraaf van Wiſque en Aquin, here van Segherscappelle, kolonel te paardt ten dienſte van zyne keizerlyke majeſteit als nu in den jare 1723, en is hy getrouwt met Beatrix Hartopp, een adelyk geſlacht uit Engelandt, zuſter van den heer Hartopp, kolonel ten dienſte van zyne voorzeide majeſteit, en gouverneur van de ſtadt Lier in Brabant.

II, FERDINAND de la Tour, ridder, kolonel van een regiment Walen ten dienſte van Spanje, is aldaar geſtorven binnen Pompelona, hoofdſtadt van Navarre, op den 4 Auguſtus 1714.

III, MARIA de la Tour, eerſte hofdame van de keurvorſtinne van de Palts, begiftigt met de ridderorde van de keizerinne, is in dat hof geſtorven in het jaar 1708.

De derde dochter van den graaf Lamoraldus van St. Aldegonde wierdt MARIA van St. Aldegonde genoemt, getrouwt met den generaal marquis van Bournonville, gouverneur van Oudenaarde, broeder van den hartog van dien naam, onderkoning van Catalonië, generaal van het leger van den keizer, uit welk huwelyk voortgekomen zyn de tegenwoordige marquis van Bournonville en van Saar, generaal en kolonel van een regiment ten dienſte van den keizer, en twee andere zonen, wezende de eene hartog van Bournonville, baron van Kapres, ridder van het gulde Vlies, grande van Spanje, veldmaarſchalk ten dienſte van den koning, kapitein van deszelfs lyfwacht, en gouverneur van Gironne.

De vierde dochter trouwde met den graaf van Annapes, generaal en gouverneur van Dendermonde, en ſtorf zonder kinderen; als ook de vyfde dochter. De graaf van Genets, jongſte broeder van den graaf Lamoraldus van St. Aldegonde, was gouverneur der ſtadt Bines, en trouwde eene gravinne van Ognies, by haar verwekkende en nalatende vier zonen en eene dochter, te weten:

I, Den graaf van Genets, die wederom nagelaten heeft den tegenwoordigen graaf van Genets te Ryſſel.

II, Den baron van Roſimbois, die verwekt heeft den heer van Aldegonde te Doornik.

III, Den graaf van Noirkarmes, generaal ten dienſte van den keizer, kolonel van een regiment Kuraſſiers, gebleven in een veldſlag tegen de Turken.

IV, Den baron van Rieulet, die nagelaten heeft den ridder van St. Aldegonde, kolonel van een regiment Walen, verſlagen in het veroveren van Brigueha in Spanje in den jare 1710.

V, N. van St. Aldegonde, getrouwt met den marquis van Beuchin by Ryſſel, de welke nagelaten heeft den laatſten marquis van dien naam, gehuwt met de dochter en zuſter van den grave van Humbre, en die van Fiennes, beide generaals ten dienſte van Vrankryk. De twede zoon van dezen St. Aldegonde wierdt graaf van Croix, luitenant generaal ten dienſte van den keizer, en kolonel van een regiment te paardt van duyzent koppen. De derde zoon wierdt de ridder van Croix genoemt, en was generaal ten dienſte van Spanje, en gouverneur der ſtadt Tortoſe. Zyn vierde kindt was eene dochter, en trouwde met den graaf van Vleter, gouverneur, en hoog-baljuw van de ſtadt en kaſſelrenye van Kaſſel, uit den huize van de graven van Wignacour, het welke twee prinſen, grootmeeſters van Malta, heeft uitgelevert, buiten welke hy nog drie dochteren nagelaten heeft, zynde de eerſte getrouwt aan den graaf van Maſtin; de twede aan den burggraaf Dowardre, en de laatſte aan den baron van Bouvignies by Douay.

Het wapen van St. Aldegonde beſtaat uit een root kruis met vyf goude rozen op het zelve, op een zilver veldt, met Herminen bezaait: doch de tegenwoordige graaf van Aldegonde en van la Tour voert het zyne gekarteleert, en dus in het eerſte Mailly Mames, in het twede Arkel, in het derde St. Aldegonde, en in het vierde quartier Vrankryk, en boven alle la Tour. *Sanderi Flandr. illuſtr. de l'Eſpinoy de la Nobleſſe & antiquités de Flandre. F. Strada Nederl. Oorlog. Miroir de la Nobleſſe d'Hesbaye.*

ALDEGONDE, Zie MARNIX.

ALDEGONDE, (HET SLOT VAN) eigentlyk *Weſterſouburg* genaamt, legt op het eilandt Walcheren in het graafſchap Zeelandt, in het dorp Weſterſouburg, tuſſchen de ſteden Middelburg en Vliſſingen. Het is een zeer vaſt gebouw van zware ſtenen uit het water opgehaalt, met twee ronde torens daar aan; gelyk zulks by Smallegange in een aardig printje verbeeld ſtaat. Philips van Marnix, here van St. Aldegonde, hieldt zich, na dat Antwerpen, daar hy burgermeeſter was geweeſt, door Parma verovert was, een geruimen tydt te dezer plaatſe op, en noemde dit kaſteel, daar hy eigenaar van wierdt, naar zyne heerlykheit Aldegonde, en bragt alhier de Pſalmen van David uit de Hebreeuſche in Nederduitſche vaarzen over. Na zyne doodt verkocht zyne weduwe het zelve ſlot aan de ſtadt Middelburg, waar door dan wederom de naam van Aldegonde in dien van Weſterſouburg verwiſſelt is. *Smalleg. kron. van Zeel. Garg. Walch. Arkad.*

ALDEGRAAF, (ALBERT) een vermaart ſchilder en plaatſnyder, was te Soeſt in Weſtphalen, acht mylen van Munſter, geboren, en maakte zich omtrent den jare 1540 vermaart. Men ziet zeer ſchone ſtukken van hem te Soeſt en te Neurenberg. Maar hy muntte uit in het ſnyden van afbeeldſels; gelyk zulks blykt in zyn eigen, dat hy met eene wonderlyke netheit gemaakt heeft, en in dat van Jan van Leyden, de koning der wederdopers van Munſter genoemt, en van zynen makker Knipperdolling. Hy verkreeg ook veel achting door zyne tekeningen met de pen op papier: en Spiering, Ambaſſadeur van den koning van Zweden by de Staten generaal der vereenigde Nederlanden, kocht zeer duur een klein boek van omtrent hondert blaadtjes, in het welke deze vermaarde ſchilder zo vele meeſterſtukken van zyne kunſt getekent hadde. Hy ſtorf te Soeſt, daar een ſchilder van Munſter een graſſchrift liet ſtellen, om zyne gedachteniſſe te vereeuwigen, die van zyn landt hem de eere niet gegeven hebbende, die hy verdiende, omdat hy gene goederen naliet. *Acad. Pict. P. II. l. III.*

ALDELIN, een biſſchop der Weſt-Saxen in Engelandt. Zie ADELMUS.

ALDENAAR, een klein ſteedtje in het Keulſche, aan de Ahr gelegen.

ALDENACHIUS, (KASPER) een rechtsgeleerde, heeft geſchreven: *Prælectiones in Inſtitutiones Juris*, in 't jaar 1606 in 4 gedrukt. *Konig Bibl. vet. & nov.*

ALDENAU, een ſteedtje in der Eiffel, niet verre van Aldenaar, hier voor gemeld.

ALDENBERG. Zie ALTENBERGE.

ALDENBERGE, eene nonnenabdy van de Ciſtercienzer orde in 't hartogdom van Bergen, tuſſchen Keulen en Dortmund, dat door de graven van Altena in 't begin van de XII eeuw geſticht wierdt. *Bucel. Monaſt.*

ALDENBURG, eene Holſteinſche ſtadt in Wagrien. Zie OLDENBURG, of ALTENBURG.

ALDENBURG, (JOHANNES) een Vlaming van geboorte, van het karſpel Aldenburg, van de orde van de maagdt Maria van den berg Karmel, was een zeer geleert man, en wel bedreven in de Goddelyke ſchriften, waar van zyne nagelate boeken overtuigende blyken geven, welke ten opſchrift voeren, en onder anderen zyn:

De Formalitatibus liber unus.
De ſufficientia Syllogiſmorum liber unus.
De ſenſu & ſenſato libri duo.

Fr. Zweert. Ath. Belg.

ALDENHAUZEN, een out graafſchap onder Maagdenburg, in 't Mark gelegen, waar toe Ooſterburg behoort. In 't jaar 1210 leefde Seyffarth, graaf van Aldenhauzen, dien markgraaf Albregt van Brandenburg het ſteedtje en kaſteel Ooſterburg afnam. Wanneer 'er in 't jaar 1352 tuſſchen de Domheren en de burgers van Maagdenburg wegens ſchuldt een oorlog ontſtont, namen de burgers onder andere kaſtelen, die het ſticht toebehoorden, ook Aldenhauſen weg, en verbrandden het zelve. In 't jaar 1371 verkocht het de aartsbiſſchop Albert van Sternberg. Doch zyn navolger, Albert van Querfurt, bragt het in 't jaar 1383 weder aan het ſticht. *Chron. Sax. Brotuff. Geneal. Anhalt. Hippenrod. Stammbuch P. I.*

ALDENHOVEN, eene ſtadt in 't hartogdom Gulich, naby de hoofdſtadt van dien naam gelegen.

ALDERBURY, een klein plaatsje van 't graafſchap Shrop in Engelandt, dat niets aanmerkenswaardigs heeft, dan de geboorte aan THOMAS PARRE gegeven te hebben, die in 't jaar 1483 geboren wierdt, in 't jaar 1635 ſtorf, en dus 152 jaren leefde, gedurende welken tydt hy tien verſcheide koningen op elkander zag volgen. Twee jaren voor zyne doodt wierdt hy naar Londen voor Karel den I gebragt. Hy is in de abdye van Weſtmunſter begraven. *Engelſch Dict.*

ALDERETUS, (BERNARD) een Spanjaardt, geboortig van Malaca, is in de XVII eeuw in achting geweeſt, en was om zyne geleerdheit in het kanonyke recht beroemt. Hy was een tweeling broeder van Joſephus Alderetus, en zy waren malkander zo gelyk van wezen, van neigingen, en van geſtalte, en het geluidt van hunne ſtemmen was zelfs zo overeenkomſtig, dat men hen meeſtentyds den een voor den anderen nam. Deze grote gelykheit gaf gelegenheit aan den vermaarden dichter Louis de Gongora, die van hunne vrienden was, om hondert aardigheden daar van te zeggen. Bernardus Alderetus hadt een kanunnikſchap te Cordua, en was groot-vicaris van Pedro de Caſtro, aartsbiſſchop van Sivilië. Hy oeffende zich in de Griekſche en Hebreeuſche talen, en was daar in vry gelukkig. Hy heeft verſcheide verhandelingen in 't Latyn en in 't Spaanſch geſchreven; als: *De oorſpronk van de Spaanſche taal. De oudheden van Spanje. Φαινόμενα, ſive de inventione Martyrum. De Arxona Euchariſtica Symbola, deque illis feriis quintis ſacrandis.* enz. *Nic. Antonio Biblioth. Hiſp.*

ALDERMAN, of EALDERMAN, is in 't Engelſch-Saxiſch zo veel als een oude of bejaarde. In voorgaande tyden wierden alle gouverneurs en ſtadhouders der provincien, ook de opperrechters in de ſteden dus genoemt; en men vindt veel in de Engelſche Archiven van des konings Alderman, dien hy als een opperopziender der Juſtitië rondom door 't landt zondt, om aldaar gericht te houden. Hedendaags is Alderman zo veel als ſchout, amptman, of raadsheer. *Spelman in Gloſſar.*

ALDERMAN, een Engelſchman uit de ſtadt Londen, een vermaart dichter. Hy liet verſcheide dichtkundige werken na. Men weet niet, in welken tydt hy geleeft heeft. *Giraldi l. II. Spec. Eccl. c. 20. Pitſeus de ſcript. Angl. in append.*

ALDERNAY, een eilandt tegen over de kuſt van Normandië, dat nevens de eilanden Jarnſey en Garnſay den Engelſchen toebehoort.

ALDESTAN, koning van Engelandt. Zie ETHELSTAN.

ALDHELMUS. Zie ADELMUS.

AL-

ALDILAZITH, een Arabisch sterrekunstenaar, heeft een werk opgestelt, dat hy den naam van *Archibia* geeft. Men weet niet naauwkeurig, in welken tydt hy leefde. *Vossius de Math. cap.* 64. §. 2.

ALDOBRANDINI, (Hippolytus) oorspronkelyk van Florence, en te Fano, in de pausselyke landen, geboren, was de zoon van Sylvester, en broeder van Jan Aldobrandini, auditeur van de Rota, daarna bisschop van Imola, en eindelyk kardinaal en groot-penitentiaris. Hippolytus was ook auditeur van de Rota, referendaris van paus Sixtus den V, die hem in 't jaar 1585 kardinaal maakte; en in 't volgende jaar volgde hy op den kardinaal Boncompagno in de waardigheit van groot-penitentiaris. Hy wierdt vervolgens tot het pausschap verheven, en nam den naam aan van Clemens den VIII. Zie Clemens de VIII.

ALDOBRANDINI, (Johannes) van Florence geboortig, een zoon van Sylvester Aldobrandini, was eerst auditeur van de Rota te Rome, naderhandt bisschop van Imola, en verkreeg eindelyk in 't jaar 1570 van Pius den V den kardinaalshoedt. Twee jaren daar na moest hy nevens eenige andere kardinalen het verbondt tegen de Turken tot een besluit helpen brengen, wierdt daar op ook groot-penitentiaris, en ten laatsten prefect van de brevetten. Hy storf te Rome in 't jaar 1573. *Cabrera. Victorell. Petromelar. Ughell. Aubery hist. des Cardin. Gamurrini delle fam. Toscane vol.* V.

ALDOBRANDINI, (Johannes Franciscus) een zoon van Bernhardus Aldobrandini, een Florentynsch edelman, geboren in 't jaar 1546. Zyn moeders broeder, Clemens de VIII, bragt hem tot staat, maakte hem slotvoogdt van Engelenburg, gouverneur del Borgo, kapitein van de pausselyke lyfwacht, en veldheer van den kerkelyken staat, en zondt hem in 't jaar 1595 met zes of acht duizent mannen den keizer Rudolph den II in Hungarië tegen de Turken te hulp, nadat hy 's jaars te voren een gezantschap wegens den paus in Spanje afgelegt hadt. In 't jaar 1598 reisde hy met den paus naar Ferrare, en ontfing in zyn naam aldaar de Spaansche bruidt Margareta, aartshartogin van Oostenryk. In 't jaar 1601 ging hy ten tweeden male met pausselyke hulpbenden, bestaande uit 10000 mannen, naar Hungarië, en begeerde, dat de vesting Canischa, die de Turken in het voorgaande jaar verovert hadden, hen wederom zoude ontnomen worden; waarom men ook de belegering, hoewel te vergeefs, ondernam. In dezen tydt wierdt hy van een hete koorts aangetast, waar aan hy na eene lange ziekte op het kasteel Waradyn in 't jaar 1601 den geest gaf. De keizer en zyne staatsbedienaars waren met hem niet veel gedient. In 't zelve jaar, dat hy storf, trouwde zyne dochter Margareta aan Rainutius den II van Farnese, hartog van Parma. Zyn zoon Sylvester wierdt kardinaal gemaakt. Zyne andere kinderen waren Johan Georg, vorst van Rossano; Hippolytus, kardinaal; Petrus, hartog van Carpineto; Octavius, ridder en prioor van Malta, en Helena, gemalinne van Antonius Caraffa, hartog van Mondragone. Doch het gehele geslacht van Aldobrandini is met Olympia, dochter van den reets genoemden vorst van Rossano, die eerst aan Paulus Borghese, prins van Sulmona, doch naderhandt aan Camillus Pamfilio, neef van Innocentius den X, getrouwt is geweest, in 't jaar 1681 uitgestorven, en zyn daar op de Aldobrandynsche goederen en heerschappyen ten dele aan de Borghesische, en ten dele, waar onder Belvedere te Frescati, aan de Pamfilische familie door haar gemaakt. *Gammurini delle fam. Toscane Vol.* V. *Lehmanns jetzherrsch. Europa. Lettres d'Ossat.*

ALDRIC, bisschop van Mans, uit den koninklyken stam der Saxen, quam in het twaalfde jaar zynes ouderdoms aan 't hof van Karel den Groten, wiens gunst hy won zo wel als die van zynen zoon Lodewyk de Godvruchtigen, waar door hy ligtelyk tot de grootste eerampten zou gekomen zyn; maar hy begaf zich in den geestelyken staat, en wierdt eerst biechtvader by keizer Lodewyk den I, en in 't jaar 832 bisschop van Mans; maar in 't jaar 840 verdreef hem Lotharius, zoon van Lodewyk, maar hy wierdt door Karel den II weder in zyn bisdom herstelt. Hy was niet alleen wegens zyne vroomheit beroemt, maar ook wegens zyn verstandt, dewyl hy een boek naliet, waar in hy alle de besluiten der vaderen, en de Canons der Concilien van de kerkregeeringe uitgaf. *Bondonnet des Eveques du Mans.*

ALDRIC, een Engelsch rechtsgeleerde, heeft fraaie werken geschreven, die men niet meer heeft; doch die dikwils aangehaalt worden door Accursius. Men weet niet in wat tydt hy geleeft heeft. *Pitseus de script. Angl.*

ALDRICHT, (Robert) bisschop van Carlisle in Engelandt onder de regeering van Henrik den VIII. Burnham, in 't graafschap van Bukkingham, was de plaats van zyne geborte, en Cambridge die, alwaar hy zyne letteroeffeningen deedt. In 't jaar 1525 wierdt hy procureur van de hogeschole van deze stadt gemaakt; en 't was in dien tydt, dat hy briefwisseling hieldt met Erasmus, zynen vertrouwden vriendt, die hem een jongeling van een aangename welsprekendheit noemt. (*Blandæ eloquentiæ juvenem.*) Naderhandt wierdt hy regent, bestierder, en eindelyk prevoost van Eaton, tot in het jaar 1537, wanneer Henrik de VIII hem bisschop van Carlisle maakte. Hoewel hy Roomschgezint was, scheen hy niet zeer driftig voor zynen Godsdienst, noch een vervolger van de Protestanten te zyn. Hy storf te Horn, een kasteel van 't graafschap van Lincoln, van zyn bisdom afhangende, in den jare 1555, onder de regeering van Maria. *Engelsch Dict.*

ALDRINGER, (Johan) keizerlyke generaal-veldmaarschalk, was van eene geringe afkomst uit het hartogdom van Luxemburg, en ging als dienaar met eenige jonge heren naar Parys, die tot voortzettinge van hunne studien derwaarts gezonden wierden. Nadat hy zich aldaar in de talen en andere wetenschappen geoeffent hadt, ging hy naar Italië, en verkreeg by den graaf Johan Gaudentius van Madruz, die in 't Milanees het bevel over een regiment hadt, de plaats van secretaris. Naderhandt quam hy in de kanselery van Karel Gaudentius van Madruz, kardinaal en bisschop: maar dewyl een wangunstige hem daar van beroofde, ging hy naar Inspruk, met een voornemen om den eersten dienst, die hem aangeboden wierdt, aan te nemen. Wanneer hy nu eenige keizerlyke wervers ontmoette, liet hy zich als een gemeen soldaat aantekenen; maar klom wel haast van de eene bedieninge tot de andere, en alzo wierdt hy kapitein, overste wachtmeester, overste luitenant, en in 't jaar 1622 overste; in welke laatste waardigheit hy de belegering van Heidelberg bywoonde. In 't jaar 1625 wierdt hy van den keizer tot vryheer van Koschits, en groot-Lipma benoemt, en quam als generaal Commissaris in het leger van den hartog van Friedlandt in neder-Saxen, die hem als kommendant in de schans by Dessau liet blyven, en, toen hy in 't jaar 1626 van graaf Ernst van Mansfeldt daar in belegert wierdt, hem gelukkig ontzette. In 't jaar 1627 kreeg hy het regiment van den oversten Adam Willem Schelhard, vryheer van Gortzenich; en in 't jaar 1628 was hy nevens Walmerod als keizerlyke commissaris benoemt om aan den hertog van Friedlandt het hartogdom Mekelenburg over te geven; hy bevondt zich ook in de belegeringen van Crempe en Glukstadt. In 't jaar 1629 was hy niet alleen keizerlyke commissaris in de neder-Saxische kreits wegens de wedergeving der geestelyke goederen, maar ook ambassadeur by de vredehandelinge te Lubek. In dit zelve jaar was hy ook als generaal majoor in de belegering van Maagdenburg, en wierdt van den hartog van Friedlandt in gewichtige bezendingen aan 't keizerlyke hof gebruikt, waar op hy, nevens de graven van Colalto en Furstenberg, tegen den hartog van Mantua te veldt ging, en den zelven Belforte en Gazolo ontnam. In de laatste plaats quam hem de priester, wanneer men de kerk zoude plunderen, met het hoogwaardige tegen, en bewoog hem daar door om te knielen en van besluit te veranderen. In 't jaar 1631 quam hy weder in Duitschlandt, en viel nevens den graaf van Furstenberg in het hartogdom Wurtenberg, dwong ook den hartog, dat hy zich den keizer moest onderwerpen, en van het besluit van het verdrag, te Leipzich gemaakt, afstandt doen. Hier op wilde hy tot in 't hoofdleger onder den generaal Tilly doordringen; maar quam maar tot Erffurt, als de slag by Leipzich voorviel, waar op hy weder te rug trok, en zich eerst by het leger van den graaf Fugger; maar naderhandt by Fritslar by dat van Tilly zelfs voegde, en in het sticht Fulda rukte. Toen holp hy ook Rotenburg en Winsheym innemen; woonde den inval in Bamberg by, en wierdt in den aftocht aan de Lech aan 't hoofdt gequetst. Na de doodt van den generaal Tilly voegde hy zich by den hartog van Friedlandt by Eger, en trok met den zelven tegen koning Gustavus Adolphus naar Neurenberg; maar scheidde naderhandt van den gemelden hartog by Coburg, en wendde zich naar Beyeten, alwaar hy Landsberg en Coburg veroverde. Omtrent dezen tydt kreeg hy de waardigheit van generaal veldmaarschalk. In 't jaar 1633 nam hy Memmingen, Kempten, Kaufbeyeren, Dutlingen, en de pas Rayn weder in, ontzette Villingen, trok naar den Bodenzee, om zich met de Italiaansche hulpbenden, onder den hartog van Feria, te vereenigen, tastte Neuberg aan den Donau, hoewel te vergeefs, aan, en nam, nadat Feria by hem gekomen was, Bibrach en de vier Woutsteden in: maar wanneer het Spaansche krygsvolk by malkander was gekomen, en de hartog van Feria zelf storf, zyn onderhebbende leger ook vry wat door ziektens afnam, keerde hy weder naar Beyeren, hoewel de keizer niet vergenoegt was, dat men na deze zamenvoeging niet meer hadt uitgerecht. Velen geloofden, dat hy van den hartog van Friedlandt geheimen last hadt, om het voornemen van den hartog van Feria te verydelen, waar door Regensburg, Straubingen, Cham en andere plaatsen in de macht der Zweden geraakten. In dit jaar liet hy ook den oversten Fahrensbach onthalzen. In 't jaar 1634 nam hy Straubingen, Cham, Sultsbach en andere plaatsen in de opper-Palts wederom in, en overrompelde Naburg; waar op de Zweden uit de opper-Palts weken, en alleen eenige weinige plaatsen bezet hielden. De hartog van Friedlandt haatte hem in 't laatste ongemeen, en zocht hem in 't laatstgemelde jaar in verzekering te nemen, en hem van zyn gezag te beroven; doch Aldringer betoonde geen lust om op de gedane dagvaardingen te verschynen. Wanneer de gemelde hartog daar op eene geweldige doodt storf, en Ferdinand de II zelf te veldt ging, wilde Aldringer, nadat hy even te voren Kelheim verovert hadt, den Zweden den overtocht van den Iser by Landshut betwisten; maar wanneer deze Landshut stormenderhandt veroverden, en de keizerschen de vlucht namen, is hy door het gedrang op de Iser brug in 't water gevallen, of daar in gesprongen, en heeft daar in, of op de brug, nog een schoot ontfangen. Anderen zeggen, dat hy van zyn eigen volk, of van een burger van Landshut twee schoten kreeg, waar op hy van 't paardt viel, en dood weggedragen wierdt. Zyn ligchaam wierdt naar Regensburg gebragt, en in het daar by gelegen klooster Pruel begraven. By zyne vrouwe, eene geboren gravin van Arch, die weinig tyds na hem te Passau storf, heeft hy geen kinderen geteelt. Hy liet vele goederen na, zo wel aan gerede penningen, als heerlykheden, welken rykdom hy meestendeels by de verovering der stadt Mantua, alwaar hem de hartoglyke schat in handen quam, zoude verkregen hebben. Toen heeft hy ook de bibliotheek van Mantua, en vele handschriften bekomen, die hy aan zynen broeder Johan Marcus Aldringer, bisschop van Sekkau, naliet. Zyn ander broeder was Paulus Aldringer, bisschop van Tripoli, en Suffragaan van Straasburg. *Puffend. de reb. Suec. lib.* VI. *Cluver. epit. Hist. lib.* I. *app. Galeat. Gualdo priorato lib.* IX. *Guerre d'Alemag. Blanc. Hist. de Baviere. Theatr. Europ. Bayle.*

ALDROVANDUS, (Ulysses) professor in de Philosophie en de geneeskunde te Bolonië, zyn vaderlandt, is een schryver, die aan de historie der natuur het meeste gearbeid heeft. Zyne zorgen, zyn arbeidt en zyne kosten daar omtrent zyn ongelooflyk. Hy reisde in de vergelegenste landen, zonder andere beweegredenen dan om te onderzoeken, wat zaken de natuur aldaar voortbragt. De mi-

neralen, de metalen, de planten en de dieren waren het onderwerp van zyn onderzoek en van zyne naauwkeurigheit; maar hy bevlytigde zich inzonderheit omtrent de vogelen; en om daar van naauwkeurige en levende afbeeldingen te hebben, gebruikte hy meer dan 30 jaren lang, genoegzaam op zyne eige kosten, alleen de uitstekendste kunstenaars van Europa. Door deze onkosten wierdt hy zeer uitgeput, en tot de uiterste armoede gebragt; en men zegt, dat hy in hoge jaren, en blind van ouderdom, in den jare 1605 in het gasthuis te Bolonië gestorven is. Dit is een aanmerkelyk voorbeeldt tegen de ondankbaarheit van 't algemeen, en zelfs tegen de al te grote nieuwsgierigheit van byzondere persoonen: hoewel echter de raadt van Bolonie, de kardinaal van Montalto, de hartog van Urbino, en eenige anderen van de voornaamsten van Italië hem tot het dragen van de grote onkosten, die hy doen moest, met hunne penningen zomtyds bygestaan hebben. De oudheit levert ons mogelyk geen voorbeeldt uit van een toeleg van die uitgestrektheit en arbeidzaamheit, dan dien van onzen Ulysses, in opzichte van de historie der natuur. Plinius heeft in waarheit over verscheidenerlei onderwerpen gehandelt; maar hy doedt zulks maar in 't algemeen, en zegt weinig over ieder zaak in 't byzonder; in plaats dat Aldrovandus alles byeen verzamelde, dat gevonden konde worden. Zyne verzameling vervat XIII stukken in folio, waar van het meeste gedeelte na zyne doodt gedrukt is. Hy heeft in zyn leven uitgegeven *Ornithologia*, of *de historie der vogelen*, in II stukken, te Bolonië gedrukt in 't jaar 1599, en zeven boeken van de *Insecten*, in 't jaar 1602 in een stuk in folio gedrukt. De andere stukken zyn na zyne doodt uitgekomen: te weten het stuk der *serpenten* in 't jaar 1640; de drie stukken der *viervoetige dieren* in de jaren 1616, 1621, en 1645; het stuk der *visschen* in 't jaar 1613; dat der *bloedeloze dieren* in een stuk in 't jaar 1606; *de historie der monsters*, met de *byvoegsels der dieren*, in 't jaar 1642; *de verhandeling der metalen*, in een stuk, in 't jaar 1648; en *Dendrologia*, of *de historie der bomen*, in 't jaar 1668. Maar verscheide personen hebben na hem over deze werken gearbeid. Bartholomeus Ambrosius, geneesmeester van Bolonië, heeft zorge gedragen voor den druk van het stuk der serpenten; Joh. Corn. Uterverius, geboortig van Delft, in Hollandt, en Thomas Dempster, een Schotsch edelman, beide Professoren te Bolonië, voor het stuk der viervoetige dieren met gespleete poten, uitgegeven door Marc. Ant. Benia, en door Jeronimus Tamburinus. De zelve Uterverius hadt ook deel aan het stuk der viervoetige dieren met doorgaande voeten, en aan dat der visschen, uitgegeven door Tamburinus. Dat der viervoetige dieren met klaauwen, of nagelen, is byeen verzamelt door Ambrosinus, die ook de historie der monsters byeen verzamelt heeft, en de byvoegsels tot de historie der dieren. De Dendrologia is het werk van Ovidius Montalbanus. Aldus kan Aldrovandus niet voor den eenigen schryver van dit grote werk gehouden worden, maar alleen van de zes eerste stukken, de anderen na zyne doodt voltrokken en byeen verzamelt zynde door verscheide schryvers, volgens het ontwerp, dat Aldrovandus gevolgt hadt; een ontwerp zeer uitgestrekt: want hy brengt niet alleen by het gene hy in de natuurkundigen gelezen hadt; maar hy merkt ook aan het gene de historieschryvers daar van geschreven, de wetgevers daar omtrent bevolen, en de dichters daar van voorgegeven hebben. Hy voegt 'er by de verscheide gebruiken, die men van de zaken, waar van hy spreekt, maken kan, in het burgerlyke leven, en in de andere kunsten. Eindelyk hy spreekt van de zedelessen, van de spreekwoorden, van de zinspreuken, van de raadsels, van de zinnebeelden, van de gedenkpenningen, en van vele andere zaken, die tot zyn onderwerp betrekkelyk zyn. Men bespeurt nochtans, dat hy weinig Grieksch verstont, dat hy geen goet berisper was, en dat hy vele zaken byeen verzamelt, zonder veel oordeel te doen blyken. Maffeus Barberini, naderhandt paus onder den naam van Urbanus den VIII, maakte de volgende vaarzen tot lof van dezen onvergelykelyken natuurkenner:

> *Multiplices rerum formas, quas pontus & æther*
> *Exhibet, & quidquid promit & abdit humus;*
> *Mens haurit, spectant oculi, dum cuncta sagaci,*
> *Aldrovande, tuus digerit arte liber.*
> *Miratur proprios solers industria fœtus,*
> *Quamque tulit moli se negat esse parem.*
> *Obstupet ipsa simul rerum fœcunda creatrix,*
> *Et cupit esse suum quod videt artis opus.*

Miræus de script. sæculi XVI. *p.* 154. *Joh. Imperialis in Musæo hist. Freher. in Theatro. Hofman. Journal des Sçavans de Paris par L'abbé Galois du* 12. *de Novembre* 1668. *pag.* 97. *Bayle.*

ALDRUIDUS, een Engelschman, hadt veel geest en eene grote kennisse van de geheimen der natuur. Hierom wierdt hy in eene onwetende eeuw voor een toveraar gehouden. Hy schreef eene verhandeling *de quintis Essentiis. Lelandus & Pitseus de script. Angl.*

ALDUDEN, of *het Aldudische gebergte*; *Alduida mons*, *Alduidenses montes*, een gedeelte van het Pireneesche gebergte, tusschen de stadt Pampelona en St. Jan de Pié de Port. Deze bergen hingen voorhenen af van 't graafschap van Bigorre; maar nu van 't Spaansche Navarre. *Baudrand.*

ALDUINUS, een koning der Zuid-Saxen, volgde op Berutius in de VIII eeuwe; maar Inas, koning der West-Saxen, beroofde hem te gelyk van kroon en leven. *Polyd. Verg. lib.* IV.

ALDUINUS, abt van St. Jan d'Angeli, vondt, zo men zegt, in 't jaar 1025 het hoofdt van Johannes den Doper, in een stenen kisje besloten. Het welke door Europa verspreid zynde, quamen Robert, koning van Vrankryk, Sanche, koning van Navarre, een hartog van Gasconje, van den zelven naam, het zelve bezien, en Willem, hartog van Aquitanië, daar over begroeten, in wiens staten deze kostelyke schat ontdekt was. Doch dit is maar te verstaan van een gedeelte van dat hoofdt, het welk door Constantinus Copronymus, keizer van het Oosten, gezonden wierdt aan Pepyn, koning van Vrankryk, die het zelve gaf aan deze abdy, waar van men meent dat hy de stichter geweest is. *Ademar* of *Aimar de Chabannois in Chron. Tom.* II. *Labbé Bibl. Baronius in Annal.*

Het gene hier voor verhaalt is, is het gemene gevoelen wegens de vervoering van het hoofdt van Johannes den Doper naar de gemelde abdy. Maar tegenwoordig is men van gedachten, dat dit het hoofdt niet was van den voorloper des Heilands, maar dat van den H. Johannes van Edesse, die in deze stadt gemartelt wierdt met S. Cyr. Hunne ligchamen waren naar Alexandrië gebragt, en geplaatst by die van Ananias, Azarias en Mizaël, welke de schryver van de vervoering van dit hoofdt voorgeeft dije van de onnoselen te zyn, die Herodes deedt ombrengen. Zy wierden sedert ten tyde van Pepyn in Vrankryk gebragt, en in het klooster van St. Jan d'Angeli geplaatst; en Alduinus, mogelyk den naam des voorlopers op de kasse van het overblyfsel gevonden hebbende, of om eenige andere reden, al ware het maar de overlevering van het landt, waar in hy was geweest, verbeeldde zich, dat dit het hoofdt van Johannes den Doper was, als het bekendste. De schryvers verhalen andere waarschynlyker vervoeringen van het hoofdt van dezen heiligen. De naauwkeurigen kunnen dieswegens nazien de historische verhandeling, welke *du Cange* in 't jaar 1665 daar over heeft uitgegeven.

ALDUINUS, stadvoogdt van Angoulême, maakte onder koning Karel den eenvoudigen zich meester van het zelve, en zyne navolgers hebben deze stadt als graven langen tydt bezeten, tot dat het door huwelyken aan andere geslachten, en eindelyk aan de kroon van Vrankryk is gekomen. Zie ANGOULEME.

ALDUINUS, een Normandiër. Zie ARDUINUS.

ALDULF, koning der East-Angles, dat is der Oostersche Engelschen, volgde op zynen oom Ethelwald in 't jaar 664, en was een goet prins. *Engelsch Dict.*

ALDUS MANUTIUS. Zie MANUTIUS.

ALDZREITER, of ADLZREITER, (JOHANNES) van Tettenweis, een vermaart historieschryver en rechtsgeleerde. Hy is kanselier in Beyeren geweest, en heeft zich bekent gemaakt door zyne *Annales Bojicæ gentis*, waar in hy de Beyersche historien van het begin af, tot op de doodt van den keurvorst Maximiliaan, of tot het jaar 1650, wanneer hy overleedt, uitgevoort heeft. Daar zyn 'er, die geloven, dat deze jaarboeken van een zekeren Jesuit Warfus, of, zo Balbinus meent, door Johan Ferveaux uit Lotharingen zyn opgestelt, en dat Aldzreiter alleen daar toe zynen naam geleent heeft, 't geen te meer schyn heeft, om dat in Aldzreiter alle de daden van Lodewyk van Beyeren tegen den paus een streek krygen, daar nochtans *Aventinus*, *Burgundus* en *Herwartus* dezen prins wakker verdedigt hebben. Hy heeft ook uitgegeven: *Assertio electoratus Bavarici, pro Maximiliano, nec non tota Guillielmiana Bavaricæ stirpe, contra vindicias Palatinas Johannis Joachimi à Rusdorf.* Zie FERVAUX. *Leibnitz in præfat. ad Aldzreiterum. Gundling. in præfat. ad Aventinum. Oldenburg ad instrum. pacis. Hendreich.*

ALE, een koninkryk der Barbecianen, Negers in Afrika. De dochters van dit landt stellen hunne schoonheit in grote sneden, die zy zich op het ligchaam geven, en die verscheide dieren verbeelden. Wanneer de koning des lands oorlogen wil, houdt hy geheime raadt in een bosch naby zyn paleis, alwaar een graf gegraven wordt, waar in de koninklyke raden met hunne hoofden nederbuigen, en alzo hunne gevoelens uiten. Wanneer de raadsvergaderinge geëindigt is, verzekert hen de koning, dat 't graf, dat aanstonts gevult wordt, het geheim niet zal ontdekken, en aldus worden zy ook tot stilzwygen aangemaant. 't Beslotene wordt ook niet ligt ontdekt, en dien gene, die dit doedt, en daar van overtuigt wordt, straft men als een verrader: hunne ondernemingen zyn ook doorgaans gelukkig. *Sanut. lib.* VII. *Janic. lib.* V. *cap.* 44.

ALEA, ELÆA, ELEA, was voorheen eene kleine stadt van Æolië in klein-Asië. Zy gaf in voortyden den naam van Eleatische golf aan het gansche gedeelte van de Egeïsche zee, dat tusschen het eilandt van Meteline en Natolië is, en dat men nu de golf van Smyrna noemt. Het is tegenwoordig niet meer dan een klein dorpje aan die golf gelegen. *Maty Diction. Geograph.*

ALEANDER, (HIERONYMUS) een kardinaal, te la Mothe, een klein steedtje op de grenzen van Friaul en Istrië geboren, den 13 Februarius des jaars 1480. Hy nam in de studien zodanig toe, dat alle zich daar over verwonderden, inzonderheit over zyn ongemeen geheugen. Hy was ook zeer bedreven in de wiskunde, natuurlyke wetenschappen, geneeskunde, en in de Latynsche, Grieksche en Hebreeusche talen. Alexander de VI wilde hem geheimschryver by zynen zone maken; maar veranderde zyn voornemen, en zondt hem naar Hungarië; doch eene ziekte belette Alexander, dat hy van Venetië, alwaar hy zich ophieldt, niet kon vertrekken. Hy wierdt daar op van Lodewyk den XII naar Parys beroepen, om aldaar de vrye wetenschappen te leeraren. Dit deedt hy met groten lof; maar ging daar op naar Eberhard van der Mark, bisschop van Luik, die hem naar Rome zondt, om hem aldaar tot het verkrygen van den kardinaalshoedt behulpzaam te zyn. Hier wierdt hy by Leo den X bekend, die hem tot geheimschryver by den kardinaal de Medicis, en kort daar na tot bibliothecaris in 't Vatikaan, na de doodt van Acciajoli, maakte. Wanneer in dien tydt de verschillen over den Godsdienst in Duitschlandt begonnen, wierdt hy in 't jaar 1519 als Nuncius derwaarts gezonden, toen hy inzonderheit op den ryksdag te Worms drie uuren tegen de lere van Luther sprak. Clemens de VII gaf hem het aartsbisdom van Brindisus in 't jaar 1524, en in het volgende jaar bevondt hy zich als Nuncius by koning François den I voor Pavia, alwaar hy gevangen, maar wel haast

weder los gelaten wierdt. De zelve paus zondt hem in 't gemelde jaar ook naar Duitschlandt, en daar op naar Venetië, van waar Paulus de III hem te rug riep, en hem den kardinaalshoedt opzette, dat in 't jaar 1536, of, gelyk anderen menen, in 't jaar 1538 geschiedde. Hy was ook van dezen paus benoemt om nevens twee andere legaten op het aanstaande Concilie de voorzittinge te hebben: maar hy wierdt in 't jaar 1538 nog eens naar Venetië gezonden. Hy is den 1 Februarius in 't jaar 1542 gestorven, en heeft verscheide boeken nagelaten; doch dat eenigen voorgeven, dat hy een Jood van geboorte was, en aan zynen doop twyffelen, wordt van anderen verworpen. *Jov. in elog. Victorell. in addit. ad Ciacon. Spondan. Aubery. Bayle.*

ALEANDER, (Hieronymus) een kleinzoon van den broeder van den bovengemelden kardinaal van Brindisus, en van 's moeders zyde een kleinzoon van Hieronymus Amalthæus, wierdt eerst by den kardinaal Octavius Bandinus bevordert, by welken hy byna 20 jaren het ampt van geheimschryver bekleedde. In zyne jeugt gaf hy eene uitlegging over de *Institutiones van Cajus* uit; en wanneer hy te Rome was, begaf hy zich in de Akademie der Humoristen, welke toenmaals haar begin nam; gelyk hy dan ook over de zinspreuk van deze Akademie eene geleerde verhandeling heeft geschreven. Hy gaf ook andere schriften, die tot de oudheden behoren, uit, als: *Explicatio antiquæ tabulæ marmoriæ solis effigie symbolisque exsculptæ; de suburbicaniis regionibus*, tegen Casaubonus. Hy liet ook een stuk van zyne poëzy drukken, en eene verdediging van de *Adonis* des ridders Marini tegen den ridder Stiliani. Hy verliet eindelyk den dienst van den kardinaal Bandinus, op 't aanzoek van Urbanus den VIII, en wierdt by des zelfs neef, den kardinaal Francisco Barberini, geheimschryver, dien hy ook naar Vrankryk vergezelschapte, alwaar hy toen als legaat a latere ging. Kort daarna is hy gestorven, en door dezen kardinaal zeer prachtig begraven. Casper de Simeonibus heeft den 31 December des jaars 1631 eene lykreden over hem gedaan, die in 't jaar 1636 te Parys gedrukt is. *Baillet jugem. sur les poëtes. Erythræus Pynacoth. Bayle.*

St. ALEAUME, of ALEALMUS, in 't Spaansch *St. Elesme*, een monnik van la Chaise-Dieu in Auvergne, abt van St. Jan van Burgos in Spanje in de XI eeuw. Hy was de zoon van een edelman van Loudun in Poitou, die na de doodt van zyne ouders alle zyne goederen aan den armen uitdeelde, en uit zyn landt toog om eene bedevaart te doen naar Rome. Maar te Issoire gekomen zynde, ontmoette hy aldaar Robert, eerste abt van la Chaise-Dieu, die hem wilde overreden om in zyn klooster te blyven. Aleaume deedt niettemin de reis naar Rome barrevoets, en quam ten einde van twee jaren wederom te la Chaise-Dieu, gelyk hy aan Robert belooft hadt. Hy wierdt tot abt van la Chaise-Dieu verkoren na Durand, den opvolger van Robert, volgens het gevoelen van zommigen. Volgens anderen wilde hy het zelve niet aannemen, of deedt het eerst na de doodt van Seguinus, die la Chaise-Dieu na Durand bestierde. Wat 'er van zy, Alphonsus de VI, koning van Castilië en van Leon, trok hem in zyne staten, gaf hem het gasthuis, en de kapel van St. Jan den Euangelist van Burgos. Aleaume deedt aldaar een groot gasthuis en klooster timmeren, en storf aldaar omtrent den jare 1100. De stadt Burgos heeft hem tot haren beschermer verkoren, en viert zyn feest op den 30 Januarius. *Bolland. Yepes. Mariette. Alphonf. Venero. Baillet vies des Saints.*

ALEAUME, ALEALMUS, (Lodewyk) de zoon van een heer van Verneuil, leefde in de XVI eeuwe. Hy bragt verscheide jaren te Parys door, alwaar zyne seldzame geleerdheit een veel achting in de rechtbank gaf. Naderhandt ging hy naar Orleans, alwaar hy luitenant generaal van 't Provinciale gerechtshof was, en oeffende deze bediening 20 jaren lang met alle voorzichtigheit en oprechtheit, die men in een goet magistraatspersoon kan begeeren. Hy maakte fraaie dichtkundige werken, die zyn zoon, welke ook vele verdiensten hadt, na zyne doodt uitgaf, die omtrent het jaar 1594 voorviel, hebbende meer dan 70 jaren geleeft. *Sanmarth. lib. IV. Elog.*

ALECA, ALECE, ALEX, HALEX, is een klein riviertje in het koninkryk Napels. Het loopt in neder-Calabrië, en ontlast zich in de Siciliaansche zee, naby de stadt Regio. *Baudrand.*

ALECTO, de oudste van de drie Razernyen, komt ons voor in een vrouwelyke gedaante, gewapent met een brandende fakkel, schuimbekkende van woede, glinsterende uit de oogen als een bliksem, en hebbende het hoofdt, in plaatse van haair, met slangen gedekt, die haar ook over hals en schouderen kruipen. Haar naam zegt zo veel als *Onrustige*, omdat zy gene misdaadt ongewroken laat; maar, gelast zynde de ondeugden te straffen, de gemoederen, eeniger ondaden bewust, niet alleen beroert, maar zonder ophouden vervaart maakt. Zy wordt nevens hare zusteren, Tisiphone en Megera, voor maagdt gehouden, om dat ze, tot wreeksters der misdaden aangestelt, niet om te kopen of te verbidden zyn. Wyl nu het drietal der Razernyen driederlei neiging des gemoets te kennen geeft, gramschap, begeerlykheit en wellust, waar door het menschdom zich tot allerhande snode stukken vervoeren laat, zo wordt Alecto de gramschap toegeschreven, waar door de wraak gezocht wordt, het zy door rechte, het zy door onrechte wegen. De meeste schryvers geven voor, dat deze gedrochten uit den nacht en Acheron, of Erebus, voortgekomen zyn; doch eenige weinigen willen, dat zy uit het leekende bloedt van den Godt Cœlus afgesnede manlykheit geboren zouden zyn. *Hesiodus, Orpheus. Virgilius. Lactantius lib. VI. cap. 19. Cicero pro Rosc. Amerin. cap. XXVI. Suetôn. in Neron. D. v. Hoogstraten beschr. der Heidensche Goden en Godinn.*

ALECTRYO, een jong soldaat, was zo gelieft van Mars, dat hy hem zynen vertrouweling maakte in zyne minneryen. Mars nam hem met zich, als hy Venus ging zien, en stelde hem op schildwacht, op dat niemandt hen verrasschen mogt. Maar Alectryo, eens in slaap gevallen zynde, was oorzaak, dat Vulcanus Mars in zyne netten ving, en met hulp van de zonne hunne eerloosheit aan de Goden deedt zien. Mars was om dit vooral zo verstoort, dat hy zynen gunsteling in een dier van zynen naam herschiep, dat is te zeggen in een haan, die zich nog zyne luiheit en achteloosheit erinnerende, niet vergeet om de zelve te verbeteren door eene geregelde wakkerheit, alle nachten de komst van de morgenster bekent makende, door zyn gekraai en door het klappen van zyne wieken. *Lucianus.*

ALECTUS, hoofdman van eene krygsbende, ziende dat Carausius zich van groot-Britannie meester gemaakt hadde, doodde hem zes jaren na deze overweldiging; doch zyne wanbedryven en oplopendheden hem hatelyk makende aan die genen, die onder zyne gehoorzaamheit waren, wierdt hy door Constantius Asclepiodotus, hoofdman van de lyfwacht van den keizer Diocletianus, gedood. *Aurelius Victor.*

ALEDOSI, (François) een kardinaal, geboren te Castel del Rio in Romanië, alwaar Lodewyk Aledosi, zyn grootvader, de heerlykheit van Imola verkregen hadt. Hy is onder den tytel van kardinaal van Pavia bekent. Jovius zegt niet veel goeds van hem. Hy hieldt het met den kardinaal de la Rovese, die, nadat hy onder den naam van Julius den II paus wierdt, hem algemeen schatmeester en bisschop van Pavia, ook in 't jaar 1505 in December kardinaal maakte. Hier op gebruikte hy hem in de allergewigtigste zaken, zondt hem als legaat naar Viterbo en Bolonië, en vertrouwde hem de krygsbenden, die tegen de Venetianen zouden gebruikt worden. By deze gelegenheit geraakte hy met den hartog van Urbino overhoop, die hem naderhandt doodde, wanneer de Franschen in 't jaar 1511 Bolonië hadden ingenomen. *Jovius in elog. Aubery hist. des Cardin. Guicciard. lib. IX. Hist. Rubei Hist. Raven. lib. VIII.*

ALEFELD. Zie Ahlefeld.

ALEGAMBE, (Philippus) een Nederlandsch Jesuit, was den 22 Januarius des jaars 1592 te Brussel geboren. Hy leerde de historie in zyn landt, waar na hy zich in Spanje begaf by den hartog van Ossuna. Hy volgde hem in Sicilië, wanneer deze hartog het ampt van onderkoning aldaar ging bekleeden. Eene neiging tot het geestelyke leven in zich gevoelende, nam hy op den 7 September des jaars 1613 te Palermo het kleedt van de orde der Jesuiten aan. Hy volvoerde zyn nieuwelingschap en zynen loop in de Philosophie in de zelve stadt, en zyne oeffeningen in de Godgeleerdheit te Rome, van waar hy in Oostenryk gezonden wierdt, om de Philosophie op de Akademie van Gratz te leeraren. De plichten van deze bediening tot genoegen van zyne meesters waargenomen hebbende, wierdt hy tot het bedienen van de Scholastyke Godgeleerdheit gevordert, en in het jaar 1629 plechtig Doctor gemaakt. De prins van Eggemberg, gunsteling van keizer Ferdinand den II, ondertusschen zynen zoon willende doen reizen, en hem een voorzichtig en geleert Jesuit tot biechtvader in zyne reizen geven, wierdt de vader Alegambus daar toe bequaam geoordeelt. Men trok hem uit de scholen, om hem met dezen jongen heer te doen reizen. Hy was vyf jaren lang by hem, en zag Duitschlandt, Vrankryk, Spanje, Portugal en Italië. Te Gratz wedergekeert zynde, onderwees hy aldaar de zedelyke Godgeleerdheit, en was 'er de geestelyke vader van de jeugdt. In 't jaar 1638 wierdt de jonge prins, dien hy in zyne reizen verzelt hadde, door keizer Ferdinand den III benoemt tot het afgezantschap van gehoorzaamheit aan paus Urbanus den VIII. Hy wilde den vader Alegambus by zich hebben: aldus deedt deze Jesuit de reize naar Rome in de waardigheit van biechtvader van den Ambassadeur. Wanneer deze last geëindigt was, hieldt de generaal der Jesuiten hem by zich als geheimschryver van de Latynsche brieven over de zaken, Duitschlandt betreffende. Alegambus, vier jaren de plichten van deze lastige bezigheit waargenomen hebbende, was genoodzaakt daar af te scheiden, ter oorzake dat het gedurige schryven zyn gezicht te veel verzwakte. Men gaf hem toen het opzicht over de geestelyke zaken in het professiehuis, en den last om in de kerken de biecht te horen, waar in men verzekert, dat hy zich wonderlyk wel queet. Hy storf aan de waterzucht te Rome den 6 September des jaars 1652. Hy heeft niet veel boeken geschreven. De Jesuit Sotuel eigent hem toe;

Bibliotheca Scriptorum Societatis Jesu, Antverpiæ, 1643. in folio.
Vita P. Joannis Cardin. Lusitani, ex Societate Jesu, Romæ, 1649. in 12.
Heroes & Victimæ charitatis Societatis Jesu, Romæ 1658. in 4.
Mortes illustres & Gesta eorum de Societate Jesu, qui in odium fidei ab Hæreticis vel aliis occisi sunt, Romæ 1657. in folio.

Hoewel hy zo weinig geschreven heeft, hy verdient echter den lof van een zeer goet schryver: want de Bibliotheek der schryvers van zyne orde is een goed boek van dat slag, en gaat alle de werken van dien aardt tot dien tydt toe zeer verre te boven. Hy moest grote moeite besteden om de stoffen te verzamelen: dat vereischte twee bequaamheden, die selden te zamen gevonden worden, veel geduldt, en veel vurigheit. Hy moest vervolgens de verzamelde stukken in order schikken; en dat is het moejelykste in dat slag van werken, om dat men dan niet meer ondersteunt is van die vurige drift, met welke men de stoffen opzoekt, die men nog niet heeft. Alegambus arbeidde te Rome om de Bibliotheek op te stellen, waar toe hy zo vele stukken verzamelt hadde. De zelve wierdt te Antwerpen in 't jaar 1643 gedrukt, als hier boven gezegt is. Hy vermeerderde zodanig het gene de Jesuit Ribadeneira daar omtrent begonnen hadt, dat, in plaatse, dat het werk van dezen laatsten maar een klein boek in octavo is, het zyne een in folio van redelyke grootte wierdt. Bayle verhaalt in zyne aantekeningen de historie van dit

 werk,

werk, en het goet en quaat, dat daar van gezegt wordt. Hy was op een nieuwen druk bedacht; en gedurende de negen jaren, die hy na den eersten druk leefde, vergaderde hy vele dingen, die tot verbetering, of vermeerdering konden dienen. De vader Sotuel heeft daar zyn voordeel mede gedaan, die te Rome in 't jaar 1675 een nieuwen druk van deze Bibliotheek heeft uitgegeven. Men kan niet ontkennen, dat men in dit boek niet vele middelbare schryvers en van het minste slag vindt. Maar daar zyn 'er, die menen, dat indien men het vervolgt, eene grote ongelykheit daar in gevonden zal worden; dat is te zeggen, dat de grote mannen onvergelykelyk veel schaarser zullen zyn in het vervolg, dan in het gene men tot nu toe daar van gezien heeft. Bayle verhaalt eene zamenspraak door eenige geleerde luiden in het jaar 1697 hier omtrent gehouden. Zie *Bayle*, en de schryvers door hem bygebragt.

ALEGRANCA, een klein eilandtie naby de Canarische eilanden, met een goeden haven, en een kasteel. *Grammay Afric. lib.* IX. *cap.* 5.

ALEGRE, een edel en out geslacht in Auvergne, dat inzonderheit wegens de doorluchtige mannen, daaruit gesproten, beroemt is. Milard van Alegre betoonde zyne dapperheit in den jare 1562 in de belegering voor Corbeil. Hy ontfing in deze belegering een quetsuur in zyn dye, waar van hy nauwlyks in tien jaren tyds genezen wierdt. Yves van Alegre was in grote gunst by Karel den IX, die hem in 't jaar 1563 als zynen afgezant naar Rome zondt, om paus Pius den IV te overreden om het Concilie van Trente naar eene andere stadt in Duitschlandt over te brengen. Een andere Yves van Alegre doodde in 't jaar 1583 Willem du Prat, Baron van Viteaux, zynen neef, in een tweegevecht. Deze Willem du Prat was een zoon van Antony du Prat, den III van dien naam, een zoon van den kanselier van Vrankryk, en van Maria van Alegre, vrouwe van Perci. *Thuan. Hist. lib.* XXXIII. XXXV.

ALEGRE, (Yves van) een Fransch veldoverste, toonde by het innemen van Milanen en Napels onder koning Lodewyk den XII zyne dapperheit. Hy holp inzonderheit in de jaren 1499 en 1500 Cæsar Borgia vele steden in Italië innemen; maar wierdt hier op weder naar Milanen ontboden, alwaar by Tortona bemachtigde. Wanneer de Spanjaarden in 't jaar 1503 het gansche Napelsche gebiedt den Franschen ontnamen, gaf hy Gaëta aan de zelven zonder byzonderen noodt over, door onsteltenisse wegens den verloren slag by de rivier Garigliano. Hy geraakte daar door in ongunst; doch kreeg op de voorbede van Lodewyk d'Ars vergiffenis, en wierdt in 't jaar 1506 tegen de Genuezen, die in opstandt waren, gebruikt, alwaar by ook te Savona bevelhebber wierdt, en Monaco ontzette. In den bloedigen slag by Ravenna in 't jaar 1512, waar in de Franschen de overwinning behaalden, verloor hy, nevens zynen zone, het leven, nadat zyn andere zoon kort te voren in een ander gevecht gesneuvelt was. *P. Daniel Hist. de France T.* II. *col.* 1677. 1680, 1719, 1731, 1761, 1874.

ALEGRE de CASSANATE, (Marc. Anton.) een Spanjaardt, van Tarracona geboortig, en van de Karmeliter orde. Hy verkoos den geestelyken staat boven dien van koninklyk geheimschryver, welk ampt hem zyn vader, die by Philips den III zeer wel stondt, bezorgt hadt. Hy schreef verscheide werken, daar onder *Paradisus Carmelitanus.* Dit is een stuk in folio, waar in de goede vader Alegre vele fabelen verhaalt. De grote liefde voor zyne orde heeft hem in alle die nieuwigheden doen vallen, gelyk de Karmeliten zelf bekennen; en de vader Cheron van Bourdeaux zegt ter goeder trouwe, dat hy veel vroomheit, maar weinig ervarenheit in de oudheden bezat. (*Pius vir magis quam antiquarius.*) Hy storf in 't jaar 1658. *Anton. Bibl. Cheron. Vindic. Scapul. Hendreich.*

ALEGRETE, eene kleine stadt in Portugal, in de provincie van Alentejo, met den tytel van een markgraafschap. De eerste markgraaf was Johannes Telles de Silva, graaf van Villarmajor, voornaamste staatsbedienaar van koning Pedro den II, en te voren afgezant aan het keur-Paltsche hof, die ook door het leven van Johannes den II, dat hy in 't Latyn beschreven heeft, onder de geleerden bekent is. Zyn zoon was de voorgaande graaf van Villarmajor, gewezen gezant aan 't keizerlyke hof, en markgraaf van Alegrete. De andere zoon is de graaf van Tarocca, ambassadeur van Portugal in Hollandt, die het zelve gezantschap met veel roem bekleedt. *Colmenar delices de Portugal. Relation de la cour de Portugal sous Pedre* II.

ALEGRIN, of d'ALGRAIN, (Johannes) een kardinaal. Zie ABBEVILLE. (Johannes van)

ALEMAN, de twede koning der Duitschers, volgde op zynen vader Teutones in de regeering. Wegens zyne sterkte en dapperheit wierdt hy *Argle*, of *Hercules*, en de Duitschers naar hem Alemannen genoemt. Hy plagt gemeenlyk een leeuw aan een keten aan zyne zyde te hebben, waar door de Duitsche vorsten gelegenheit namen een leeuw in hunne wapens te stellen. Men rechtte hem een metalen beeldt op in 't eilandt Augia, dat tegenwoordig Reichenau heet, en in den Boden-zee legt. Op 't bevel van keizer Maximiliaan den I wierdt dit beeldt door zynen historieschryver Jakob Stabius naar Oettingen, eene kleine stadt in Beyeren, gebragt. De Duitschers hebben dezen Aleman in zulk eene eere gehouden, dat zy hem na zyne doodt onder de Goden stelden, en aan hem bosschen toewydden. Wanneer zy te velde trokken, riepen zy, voor dat zy op den vyandt aanvielen, hunnen Hercules met gezangen, daar toe opgestelt, aan. Hy wierdt ook als een beschermheer der grenzen vereert. Hy liet zes zonen na, als *Noricus*, *Bojus*, *Dan*, *Augul*, *Helvetius*, en *Hunnus*, die verscheide oorden van Duitschlandt zouden geregeert hebben; hoewel men met groot recht alles, inzonderheit 't geen Aventinus van dezen Aleman en zyne zes zonen schryft, onder de fabelen mag stellen, wyl geen een geloofwaardig schryver gewag van die omstandigheden maakt. *Tacit. de mor. Germ. Aventin. Spangenberg Mansf. Chron. cap.* 16. *Hennig. Tom.* I. *Geneal.*

ALEMAN, een out geslacht in Saxen, en inzonderheit te Maagdenburg, alwaar het reets in de twede eeuwe bekent was. Van daar heeft het zich in Italië, Spanje en Vrankryk uitgebreid, en veel vermaarde mannen voortgebragt. Te Florence was Alemannus burgermeester van de Republyk, alwaar dit geslacht de voornaamste eerampten bezat, gelyk dan Hugo Aleman aldaar in 't jaar 1215 krygsoverste, Sylvester Franciscus en Alexius stadshoofdmannen, Petrus en Vincentius afgezanten, de eerste in Vrankryk en Spanje, de twede te Milanen, en Adimarus aartsbisschop en kardinaal geweest is, en meer anderen. Ook zyn de Alemannen op andere plaatsen van Italië bekent geweest: als Albertus, Doctor in de rechten en ridder, was Prætor te Ferrare in 't jaar 1209; Febrianus in bediening te Genua in de XIII eeuw; Renaldus onderkoning van Sicilië onder keizer Frederik den II; Geraldus geheimschryver van koning Martinus van Sicilië. Van Nicolaas, pausselyk bibliothekaris, is een byzonder artykel. In Spanje quam Mattheus Aleman als geheimschryver van koning Philips den II. Hy heeft *Horatius* in 't Spaansch overgezet, en ook het verdichte leven van *Gusman d'Alfarache* geschreven. Onder de Alemannen in Vrankryk is Lodewyk, aartsbisschop van Arles en kardinaal, van wien op het artykel van Alamandus (Lodewyk) in 't byzonder gesproken is. Antonius de I en de II, bisschoppen van Cahors; Syeondus, bisschop van Grenoble in 't jaar 1451; Jan Baptist en Lucas, bisschoppen van Mascon: Lodewyk, een deftig dichter, en gezant van koning François den I aan keizer Karel den V. Doch Pieter was opperhofmeester van koning Stephanus van Polen. Wat de Alemannen te Maagdenburg aangaat, deze hebben van de XIII eeuw af al dikwils het schouts-burgermeester-en schepensampt aldaar bekleed, en vele landgoederen bezeten, en zyn onder de adelyke geslachten des lands gerekent. Jakob Aleman, Doctor der beide rechten, was van den jare 1603 tot den jare 1630 raadt van den bisschop van Halberstadt; Frederik was geheimschryver van Johan Georg den I, keurvorst van Saxen, en Johannes, van keurvorst Johan Georg den II; Johan Egidius, baanderheer van 't H. Roomsche ryk, vryheer van Aleman, erfheer op Schmiedeberg, was hofraadt van de keurvorsten Johan Georg den III en den IV; doch koning Augustus zondt hem als afgezant aan 't keizerlyke hof, om het leen te ontfangen, en maakte hem geheime raadt en onder-bergdirecteur. Daar zyn ook nog andere vermaarde mannen uit dit geslacht gesproten. *Gamarin. de Hetrur. Famil. Peccenstein. Theatr. Saxon. cap.* 60. *pag.* 341. *Siber. de claris Alemannis.*

ALEMAN, of ALAMANNUS, (Nicolaas) pausselyk bibliothekaris van 't Vatikaan in de XVII eeuw, was, gelyk in 't algemeen gezegt wordt, een Griek van geboorte; hoewel Siberus wil, dat hy mogelyk een Venetiaansch onderdaan geweest is, en daarom misschien een Griek genoemt wierdt, dewyl hy te Rome in het Grieksche Collegie gestudeert heeft, daar hy door zyne geleerdheit inzonderheit by de Barberinen, neven van paus Urbanus den VIII, in gunst geraakte, en in zyne jeugdt geheimschryver by de kardinalen Cobellatius en Borghese, en kort daarna, na 't afsterven van Balthasar Ansideus, bibliothekaris van 't Vatikaan wierdt. Hy zocht zich by het Roomsche hof door zyne schriften nog meer bemint te maken, gelyk hy dan in 't jaar 1625 *Syntagma de Parietinis Lateranensibus, a Cardinale Barbarino restitutis*, uitgegeven heeft, en den Karolynschen keizers het opperste gebiedt in Rome heeft willen betwisten, waar in hem le Blanc in zyne *Dissert. de nummis Caroli M. Lotharii, Ludovici & succedentium Regum, Romæ percussis*, wederlegt heeft. Voorts heeft men van hem *Dissertatio de dextræ cavæque manus prærogativa, ex antiquis Pontificum nummis, Paulum Petro Apostolo anteponentibus.* Maar inzonderheit heeft hy zich door het uitgeven van *Procopius* beroemt gemaakt, daar tegen Gab. Trivorius in 't jaar 1631 te Parys, Th. Rivius in Engelandt, en Joh. Eichelus te Helmstadt *Apologiën* geschreven hebben, onder de welke de laatste Aleman zeer hart heeft aangetast. Eindelyk wierdt hem de zorge opgedragen, om by het bouwen van de St. Pieters kerke te Rome acht te geven, dat gene van de graven der martelaren ontheiligt wierden, in welke zorge hy zich zo bevlytigde, dat hy, zo men zegt, daar door van eene gevaarlyke ziekte overvallen wierdt, waar aan hy kort daarna storf. *Erythr. Pinac.* I. *cap.* 70. *Siber. de Alemannis* § 45.

ALEMANI, (Gilbert) leefde in de XIV eeuwe omtrent den jare 1334. Hy schreef eenige werken, en onder anderen eene historie van 't Heilige Landt, die hy aan Taillerandt, kardinaal van Ferigol, opdroeg.

ALEMANNEN wierden eenige volkeren in Duitschlandt genoemt, waar van naderhandt de gehele Duitsche natie den naam gekregen heeft, zo dat de Franschen, Italianen en Spanjaarden de Duitschen hedendaags nog zodanig benoemen. Eenigen zyn van gedachten geweest, dat de Alemannen een geheel onderscheiden volk van de Duitschers geweest zyn, dewyl Antoninus Caracalla, in wiens tydt de Alemannen eerst gemeld worden, den toenaam van *Alemannicus* aannam, nadat hy zich lang te voren *Germanicus* hadt laten noemen; doch dit is veel eer van de ydelheit der onnodige ophoping der bynamen van de Roomsche keizers af te leiden. Stephanus Byzantinus getuigt ook wel, dat de Alemannen eigentlyk geen Duitschen geweest zyn, maar op de Duitsche grenzen woonden; doch behalven dat 'er op dit getuigenis van vreemden niet veel staat is te maken, zo kan hy ook het oog wel hebben op deze Alemannen, dien na den verloren slag tegen de Franken by Tolbiach hunne bescherming onder de Oostgothen zochten. Het is onwedersprekelyk, dat zy tusschen den Rhyn, den Donau en den Main, en alzo in Duitschlandt van oude tyden af hunne zitplaats gehad

gehad hebben, en zo menen die gene, die Asinius Quadratus en ook Agathia navolgen, dat hun naam daar van afkomt, dewyl zy uit een te zamen gelopen volk van allerlei mannen bestonden. Doch eenigen leiden hunnen naam van hunne dapperheit af, dewyl zy alle kloekmoedige mannen en krygshelden geweest zyn. Anderen hebben nog andere gedachten, die Mich. Beutherus aanhaalt. Paulus Diaconus, Walafridus, Rhenanus, en anderen verstaan daar onder inzonderheit de Zwaben. Dit is zeker, dat zy tot een machtig en groot volk door hunne dapperheit zyn aangegroeit, en dat de gehele Duitsche natie naar hen *Alemannen*, en alle der zelver landen *Alemannia* genoemt geworden: want na dat zy zich door zo vele oorlogen beroemt gemaakt hadden, zyn zy niet alleen over den Mayn gegaan, maar hebben een goet gedeelte van de landen der Mattiacoren en Katten aan de Laan tot aan Vogelsberg ingenomen, zyn ook over den Rhyn getrokken, en hebben door het overwinnen der Rauracers en Helvetiers (hedendaags de Zwitsers) hunne zegehaftige wapenen zeer verre uitgebreid, zo dat door den luister van hunne daden ook zelfs de naam der overige velerhande volkeren als overwonnen en verduistert is. Met de Romeinen in Galliers hebben zy vele oorlogen gevoert, maar zyn met hunne koningen Chnodomanus en Vestralpus in den jare 357, of 360 by de stadt Straasburg van Julianus ten eenemale verslagen: na welke nederlaag zy wel haast wederom in standt geraakt zynde, de Gaulen doorlopen, en de Romeinen geen geringe schade toegebragt hebben. Doch deze hebben hen echter verscheide malen geslagen, en een gedeelte van hen is door Theodosius, veldoverste van den keizer Valentinianus, in Italië gezonden, alwaar men hen een stuk lands aan de Po, met betaling van eene jaarlyksche schattinge, te bewonen gaf. Wanneer zy eindelyk met hunne koningen Alryk en Adelgir by Keulen over den Rhyn gingen, alle de steden tot het Alpische gebergte toe bemachtigden, en de Franken ten eenemale uit Gallië dachten te verdryven, zyn zy door Clodoveus, koning van Vrankryk, in het jaar 496 in een slag niet verre van Keulen, by Tolbiach, in het landt der Ubiërs, (hedendaags Zulch genoemt) geslagen, en voor een groot gedeelte dienstbaar gemaakt; wanneer een gedeelte van de zelve zyne toevlucht tot Theodorik, koning der Oostgothen in Italië, nam, anderen in hun out verblyf aan de overzyde der Rhyns bleven, die eene zekere schatting moesten betalen; doch de meesten zouden by de Franken in dienstbaarheit gehouden zyn, en de streek van Straasburg, tot byna aan den oorsprонk van den Rhyn, ook van daar verder in Zwitserlandt, tot aan de rivier Orse bewoont hebben. Anderen zyn van gedachten, dat de landen der Alemannen door der zelver grote nederlage, waar van het schryven van den koning Theoderik by *Cassiodorus lib.* II. *var. ep.* te vinden is, zo ontvolkt zyn, dat zy weder met Fransche of Frankische volkplantingen hebben moeten voorzien worden. Onder de Goden, by hen geëert, was Mercurius de voornaamste, dien zy by zekere gelegenheit menschenbloedt offerden. Zy hoedden zich voor het verbeelden hunner Goden in menschelyke gedaanten, noch sloten die in tempelen op, zich vergenoegende met hen in digte bosschadien te eeren. Tot lotwerping en andere wigchelary waren ze genegen. Zy sneden een ooftboomstak in eenige stukken, tekendenze met karakters, en wierpenze op een wit kleedt in 't wilt henen. Wanneer men over staatszaken beraadslaen nemen zou, quam de priester, over byzondere zaken de vader des huisgezins, lichtte driewerf de besneden lootjes op, nadat hy, met het hoofdt ten hemel geheven, de Goden gebeden hadt, en duidde volgens het gegeven merk den uitslag. Nog pleegdenze raadt by vogelvlucht en vogelgeschrei. Ook was 't gebriesch der paarden hun een zeker voorteken. Onbelast van eenigen arbeidt voeddenze daar toe in hunne gewyde bosschen spierwitte rossen op, die gespannen zynde voor den wagen, hunnen Goden toegewyd, en door hunnen vorst of priester geleid, wierdt 'er wel acht op hun hinneken en briesschen gegeven. Om den goeden uitslag van een gewichtigen oorlog te weten, haddenze de gewoonte van iemandt hunner landgenoten te verkiezen, die tegen een onderschepten gevangen van den landaardt, waar mede zy in oorlog waren, in het strydperk tradt, en uit de overwinning van den eenen of den anderen oordeelde men van den uitslag des krygs. Hunnen tydt rekendenze niet by dagen, maar by nachten, oordeelende, dat de nacht ging voor den dag. In hunne vergadering verschenenze gewapent: en niemandt, buiten den priester, hadt het recht van 'tzwygen te gebieden, of te straffen. De straf wierdt naar den aardt der misdaadt uitgevoert. Verraders en overloopers wierden aan bomen opgehangen: lafhartigen en eerlozen in een kuil gedompelt, die vervolgens met een horde toegedekt wierdt. *Tacitus in 't boek van de zeden der Germanen. Marcell. Paul. Diacon. in Mauritio. Walafrid. Vita S. Galli. Aventin. Spangenb. Mansf. Chron. Guleri Rhætia. Beuther. Animad. Histor. cap.* 11. *de Origin. Germ. & Alem. H. Vales. Rer. Francic. lib.* VI. *&* VIII. *Obregti prod. Rer. Alsac. Hachenberg Germ. media disp.* III. *Werlhof Not. S. R. I. lib.* I. *cap.* 2. *Zeiler. Itiner. Germ. cap.* 3.

ALEMDAR, aan 't hof van den groten heer, is die gene, die de groene standaardt van Mahometh draagt, wanneer de Sultan plegtig in het openbaar verschynt. Dit woordt is te zamengestelt van *Alem*, dat *standaardt* betekent, en van *Dar*, dat *hebben*, *houden* beduidt. *Ricaut de l'Empire Ottoman.*

ALEMDIN, eene grote en volkryke stadt van Africa. Zie ELMADINA.

ALEMETH, HALEMETH, of, gelyk zommigen lezen, ALAMATH, zoon van Jehoadda, of Jada, van den stamme Benjamin. I. *Chron.* VIII. *vs.* 36. Zyn naam betekent, *die den bokkehuit veracht*, volgens de uitlegging van *Simon in zyn Dict. de la Bible.*

Daar is ook eene stadt, die ALLEMETH genoemt wordt, in den stamme Juda. I. *Chron.* VI. *vs.* 60.

ALEN, eene ryksstadt in Zwaben. Zie AALEN.

ALEN, ook veeltyds ALEM genoemt, is eene kleine stadt van Westphalen in Duitschlandt. Zy legt in het bisdom van Munster, aan de rivier de Weerse, vier mylen ten Zuid-Oosten van het kasteel Wolbek. *Maty Dict. Geograph.*

ALEN, (JAN VAN) een kunstig schilder, misschien geboortig van Amsterdam, in welke stadt hy gewoont heeft van zyne jeugt af tot zyn sterftydt, in 't jaar 1698. Hy hadt het penceel zodanig tot zyn wil, dat hy allerlei slag van schilderen wist na te bootsen, inzonderheit de vogelstukken van Melchior de Hondekoeter, die hy zo wist te volgen, dat de beste kenners dikwils verlegen stonden, als hun oordeel wierdt afgevergt. Hy stont niet qualyk by deze kunst, die willig aan den man raakte. Nu is het zo breet niet, dewyl 'er sedert dien tydt eene overgrote menigte van zulke stukken in de werreldt gekomen is. *Houbrakens Schilderboek* III. *deel.*

ALENCASTRO, een geslacht in Portugal, dat van GEORGIUS, den natuurlyken zoon van koning Johannes den II van Portugal, geteelt by Johanna Mendoza, afstamt. De zelve was in 't jaar 1481 geboren. Zyn vader maakte hem tot hartog van Coïmbra, heer van Torres Novas en Aveiro, als mede tot grootmeester van de orde van St. Jakob, en van die van Avis; wilde ook zelfs de erfvolging van 't koninkryk op hem brengen, dewyl hy geen andere kinderen hadde. Wanneer hy in 't jaar 1495 storf, wierdt deze Georgius van koning Emanuel op den ryksdag ontboden, en van alle gunst, als of hy zyn vader was, verzekert. Hy trouwde met Beatrix de Melo, dochter van Alvarez Portugallus, graaf van Tentugal, en teelde by haar verscheide kinderen, die ten gedachtenisse van hunne grootmoeder Philippa van Lancaster, de gemalin van Johannes den I, den toenaam van Lancaster, of Alencastro, aannamen. De zonen waren I JOHANNES; II ALPHONSUS; III LODEWYK, die het geslacht voortplantte, en IV JAKOBUS, bisschop van Septa. (I) Johannes wierdt van koning Emanuel tot markgraaf van Torres Novas, en van koning Johannes den III, in 't jaar 1530, tot hartog van Aveiro gemaakt. Zyn oudste zoon GEORGIUS, de twede hartog van Aveiro, sneuvelde in den slag by Alcasar in Afrika in 't jaar 1578, en liet eene dochter na, genaamt JULIANA, die met haren neef Alvarez trouwde; en dewyl de twede zoon, PETRUS DIONYSIUS, ook maar eene dochter hadde, zo eindigde deze line; (II) maar Alphonsus liet eene langer nakomelingschap na, inzonderheit door zynen zoon ALVAREZ, die door zyne gemalinne, de gemelde Juliana, de derde hartog van Aveiro wierdt. Van zyne zonen komen in aanmerkinge (1) GEORGIUS, de vierde hartog van Aveiro en Torres Novas, die den 8 September des jaars 1631 overleedt, van zyne twede gemalinne, Anna Maria Manrique, dochter van Bernardinus van Cardenas, hartog van Maqueda en Najara, nalatende Raimond, vyfde hartog van Aveiro, die, middelerwyl hy in 't jaar 1661 naar Spanje ging wegens een rechtsgeding over het hartogdom van Maqueda, dat hem van wegens zyne moeder toequam, in Portugal alle zyne goederen verloor, en ter doodt veroordeelt wierdt. In Spanje gaf hem Philips de IV in het tegendeel den tytel van hartog van Ciudadreal en genoegzame inkomsten tot zyn onderhoudt. Hy verkreeg ook het hartogdom van Maqueda, en wierdt Spaansch admiraal. Hy storf te Cadix den 8 September des jaars 1665 zonder erfgenamen, en zyne zuster Maria de Guadalupe, die met Emanuel Ponce van Leon, hartog van Arcos, trouwde, en uit Portugaal verbannen wierdt, maakte, na 't overlyden van haren vader Petrus, in 't jaar 1667 eisch op Aveiro. (2) ALPHONSUS, een zoon van den gemelden Alphonsus, was groot-Commandeur van de orde van St. Jakob, en wierdt van Philips den IV tot markgraaf van Porto Seguro, hartog van Abrantes, en grande gemaakt. Door zyne gemalinne wierdt hy marquis van Val de Fuentes; en als de zelve in 't jaar 1649 storf, zette hy zich in Castilië ter neder, begaf zich in den geestelyken staat, maar behieldt de waardigheit van grande, behalven in de kapelle, en storf den 28 Maart des jaars 1654. Zyn zoon AUGUSTYN, de twede hartog van Abrantes, heeft by Johanna de Noronna, dochter van Ferdinand, hartog van Linnarez, FERDINAND, en andere kinderen meer geteelt. (3) PETRUS, de derde zoon van Alphonsus, was bisschop van Guarda, en groot-Inquisiteur van Portugal, en nam, toen zyn broeders zoon Rainaud zich uit Portugal begaf, den tytel aan van hartog van Aveiro, en storf in 't jaar 1673. (III) LODEWYK, de derde zoon van Georgius van Portugal, hartog van Coïmbra, wierdt hoofdt van de ridderorde van Avis, en bragt deze waardigheit erfelyk op zyne nakomelingen. By zyne gemalinne Magdalena van Grenade, die van de oude koningen van Granada afkomstig was, teelde hy, behalven vier dochters, 1 LODEWYK, groot-Commandeur van Avis, en 2 JOHANNES, aan wien hy de commandery van Coruche gaf. Lodewyks zoon was FRANCISCUS LODEWYK, mede groot-Commandeur van Avis, welken Philips de IV in 't jaar 1653 tot graaf van Alcannede verhief. Hy storf in 't jaar 1661, en zyne vyf zonen, geteelt by Philippa van Mendoza, dochter van Emanuel van Vasconcellos, waren PEDRO van Alencastro, die den tytel van graaf van Figueiro voerde, de vader van LODEWYK, die zich graaf van Villa Nova noemde. ANTONY wierdt een monnik van Christus orde, en KAREL een geestelyke. VERISSIMUS de Alencastro wierdt president van de Inquisitie te Lisbon, naderhandt groot-Inquisiteur van Portugal, aartsbisschop van Braga, en Primas, ook in 't jaar 1686 kardinaal. Hy storf den 13 December des jaars 1692, in 't 82 jaar zynes ouderdoms. JOSEPHUS kreeg in 't jaar 1678 het bisdom van Leira, wierdt in 't jaar 1693 groot-Inquisiteur van Portugal, en storf in September des jaars 1706. (2) JOHANNES, de twede zoon van den gemelden Lodewyk, was commandeur van de orde van Avis te Coruche, en storf in 't jaar 1614. Zyn zoon LODEWYK volgde hem in deze waardigheit, en liet de zelve over aan zynen zone RODERIK, welke teelde LAURENTIUS, ook commandeur te Coruche, die een vader was van

Roderik en van Johannes, die onderkoning in Braſilië geweeſt is, en die by Maria van Portugal, erfdochter van Petrus de Almeyda, een zoon, mede Petrus de Almeyda geheten, teelde. *Mariana lib.* XXVI. *cap.* 13. *Carillius de Origine Magnatum Caſtellæ* VII. *pag.* 77. *de Caſtro de Fam. Larana Tom.* II. *pag.* 222. *Imhofii ſtemma Luſit. pag.* 46. *ſeq. Ejuſdem Recherche des Grands d'Eſpagne pag.* 2. *&* 18.

ALENCON, aan de riviere de Sarte, *Alenconium*, eene ſtadt in het Zuiderdeel van Normandië. Zy is out en in eene vruchtbare vlakte gelegen, tuſſchen het boſch van Econi, en dat van Perſeigne, met een brug over de Sarte, alwaar de zelve de Briante ontfangt, die in de ſtadt een klein eilandt maakt. Men ziet in de Parochiekerk van onze lieve Vrouwe de graven der hartogen van Alencon, die in hunnen tydt aldaar eene raadkamer hadden, Eſchiquier genoemt. De zelve wierdt vernietigt door de weder-vereeniging van het hartogdom met de kroon. Alenſon, welkers Baillieuagie van de grootſte der provincie is, leedt veel in de XVI eeuw gedurende de burgerlyke oorlogen. M. de Matignon, ſedert maarſchalk van Vrankryk, belette dat men op Bartholomeus-dag in den jare 1572 de Gereformeerden aldaar niet ombragt. Hy nam ſedert in den jare 1575 deze ſtadt in. Maar zy wierdt vervolgens door die van de Ligue onder den hartog van Mayenne hernomen. De hiſtorieſchryvers van Vrankryk ſpreken van eenige heren van Alencon, en onder anderen van Robert Rotrou, wiens zuſter, Elie genoemt, aan koning Philippus Auguſtus de heerlykheit van Alencon verkocht. De koning St. Lodewyk gaf de zelve, met den tytel van een graafſchap, aan zynen zone Petrus, de welke ſtorf op zyne wederkomſte van eene Afrikaanſche reize den 6 April des jaars 1283, zonder by zyne gemalinne Johanna van Chatillon, gravinne van Blois en van Chartres, kinderen na te laten. Aldus quam het graafſchap van Alencon wederom aan de kroon. Koning Philippus de Stoute gaf het zelve aan zynen zoon Karel van Valois, en deze gaf het aan eenen anderen Karel, zynen tweden zoon, die by Maria van Spanje, zyne twede gemalinne, Karel hadde, die het geeſtelyke kleedt van de orde van Dominicus aannam, en die ſedert aartsbiſſchop was van Lion; Philippus, kardinaal, van wien hier na geſproken wordt; en Petrus, die het geſlacht voortplantte. Deze laatſte liet Johannes den I na, tot wiens voordeele koning Karel de VI in den jare 1414 het graafſchap van Alencon tot een hartogdom en pairſchap maakte. Hy hadt drie navolgers tot op Karel den III, die in den jare 1525 zonder nakomelingen ſtorf. Dit hartogdom quam wederom aan de kroon, en wierdt ſedert gegeven aan François, zoon van Henrik den II. Door de doodt van dezen prins zonder nakomelingen wierdt dit hartogdom wederom met de kroon vereenigt. Deze ſtadt maakte naderhandt een gedeelte van het erfgoedt van Gaſton, zoon van Henrik den IV, hartog van Orleans, en ging in den jare 1660 over aan Iſabella van Orleans, zyne twede dochter, die getrouwt was met Joſeph van Lotharingen, hartog van Guiſe. Na de doodt van deze prinſeſſe wierdt het hartogdom van Alencon in den jare 1696 wederom met de kroon vereenigt, en het zelve wierdt niet lang geleden gegeven aan den hartog van Berry, door opene brieven van de maandt Juny des jaars 1710, op den 10 July daar aan volgende in het parlement beveſtigt.

Deze ſtadt is ook bekent door de diamanten, diamanten van Alencon genoemt. De zelve zyn nochtans niet eigentlyk van Alencon, maar zy waſſchen in een dorp, Hertré genoemt, twee mylen van daar gelegen, in eenen zandigen en rotsachtigen grondt, waar van de ſtenen zeer hart en graauw zyn, en het zandt zeer glanſich. Men vindt 'er van de grootte van een ei, en zelfs groter; daar zyn 'er zo ſchoon en glanſryk, dat zommige kenners van geſteentens daar door bedrogen zyn. *Sanſon. Bourgon. Geographie hiſtorique.*

CHRONOLOGISCHE SUCCESSIE
der graven en hartogen van Alencon.

1. Petrus de I, zoon van St. Lodewyk, geſtorven in 't jaar	1283
2. Karel de I, zoon van Philippus van Valois,	1325
3. Karel de II	1346
4. Petrus de II	1404
5. Jan de I	1446
6. Jan de II	1474
7. René	1492
8. Karel de III	1525
9. François, zoon van koning Henrik den III,	1584

La Clergerie hiſtoire du Perche & d'Alencon. Sanmarth. Hiſt. Geneal. de la Maiſon de France. Du Chêne Antiq. des villes de France. Thuan. Hiſt. le P. Anſelme, &c.

ALENCON, (Philippus van) kardinaal, aartsbiſſchop van Rouaan, was een zoon van Karel, gezegt de kloekmoedige, graaf van Alencon, die in 't jaar 1346 gedood wierdt in den ſlag van Creci in Ponthieu, en die een broeder was van den koning Philippus van Valois. De koning was ook doopvader van Philippus van Alencon, kardinaal, aan wien hy veel gunſt bewees; maar hy nam, naar het voorbeeldt van zynen oudſten broeder, die aartsbiſſchop van Lion was, en zyn recht van eerſtgeboorte afſtont, het geeſtelyke kleedt van de orde van Dominicus aan. Philippus verliet ook alle zyne goederen om Godt in den kerkelyken ſtaat te dienen. Zyne geboorte en zyne verdienſten verhieven hem ſtraks op den biſſchoplyken ſtoel van Beauvais, waar toe hy in 't jaar 1356 verkoren wierdt, en vervolgens in het jaar 1359 tot het aartsbiſdom van Rouaan. Koning Karel de V beval hem eenen van zyne klerken, en begeerde voor den zelven eene prebende, die ter benoeming van dezen kerkvoogdt ſtont. Philippus, die hem daar toe niet waardig oordeelde, weigerde het zelve, het welk hem moeielykheden met den koning verwekte; maar de zelve wierden wel haaſt weggenomen, wanneer hy daar van reden gegeven hadde aan dezen wyzen en bezadigden vorſt. Paus Gregorius de IX maakte hem patriarch van Jeruzalem, en vervolgens van Aquilea, en Urbanus de VI gaf hem den kardinaalshoedt in den jare 1378, en eenige andere kerkvoogdyen, waar onder het biſdom van Sabina was. Hy ſtelde hem aan tot zynen algemenen vicaris in de landen van den kerkelyken ſtaat. Deze paus ſedert vrezende, dat de kardinaal van Alencon zich voegen mogt aan de zyde van Clemens den VII gedurende de ſcheuring, ontnam hem zyne waardigheden; maar paus Bonifacius de IX herſtelde hem in de zelve, en maakte hem biſſchop van Oſtia. Philippus hadt ondertuſſchen alreets de kerkvoogdy van Rouaan afgeſtaan aan Petrus de Juge, en was niet meer dan beſtierder van die van Auch. Hy ſtorf te Rome den 15 Auguſtus des jaars 1397, en wierdt in de kerke van St. Maria aan de overzyde des Tybers begraven. *Onuphr. & Ciacon. in vit. Pontif. Ughel. Ital. ſacra. Sanmarth. lib.* XXI. *Hiſt. Geneal. &* T. I. *Gall. Chr. Sponde A.C.* 1377. *Du Chêne & Auberi Hiſt. des Cardin. Frizon Gall. Purpur.*

ALENDORF. Zie ALLENDORF.

ALENGUER, ALENQUER, of ALANQUER, eene plaats in de Portugeeſche provincie Eſtremadura, waar van eene vry grote landſtreek den naam bekomen heeft. Zy legt niet verre van den uitloop van de rivier Tajo, tuſſchen Lisbon en Santaren, en is den koninginnen van Portugal tot een lyftocht gegeven, tot dat de koning van Spanje, Philips de III, don Diego de Silva, graaf van Salinas, tot eerſten markgraaf daar van gemaakt heeft. *Manuel de Faria y Souſa epit. de las hiſt. Portugeeſ. P.* III. *c.* 20. *P.* IV. *c.* 210.

ALENTACKIEN, *Alentakia*, een klein landſchap in de Lyflandſche provincie Eſthlandt tuſſchen het meir Peipis en den Finniſchen zeeboezem, waar van Duitſch Nerva de hoofdſtadt is. *Zeil. Cellar.*

ALENTEJO, of Tusschen Tajo en Guadiana, in 't Latyn *provincia intra Tagum & Anam*, of *trans-Tagana*, de grootſte provincie van Portugal tuſſchen de twee rivieren de Taag en de Guadiana, is omtrent 36 mylen lang, en 34 breet. De ſteden daar in zyn Evora, de zetel der oude koningen; Elvas, Portalegre, Eſtremos, Beja, enz. De grondt is zeer vruchtbaar, en de inwoners zyn verſtandig en werkzaam. *Mariana hiſt. Hiſp. Vaſconcellos hiſt. Portug. Oliveræ grandeza de Liſb.*

ALEPH is de naam van de eerſte letter van het Hebreeuſche A. B. waar van de Alpha der Syriers en der Grieken ontleent is. Deze naam betekent *hoofdt*, *prins*, of *duizent*. Men vindt eenige Pſalmen en eenige andere werken in de H. Schrift, die met *Aleph* beginnen, en waar van de andere verzen met de volgende letters vervolgen. Op het artykel ACROSTICHES is daar van reets geſproken. De Joden bedienen zich tegenwoordig van hunne letteren, om de getallen uit te drukken. *Aleph* betekent een; *Beth* twee; *Gimel* drie, en zo voorts. Maar men kan niet bemerken, dat zy van outs de zelve gewoonte gehad hebben. Voor het overige kan men de Hebreeuſche letterkunſten nazien, en het gene van de Hebreeuſche taal, enz op zyn plaats gezegt wordt.

ALEPPO, ALEP, HALEP, of HALAB, wordt van eenigen der ouden *Berrhœa*, van anderen voor *Hierapolis* gehouden. Eenigen noemen het ook *Lariſſa* en *Chalybon*. Het is een vermaarde koopſtadt in Syrië, of Soria Comagena, aan de rivier Singa, tuſſchen Alexandrette en den Frath, of Euphraat, gelegen, en op vier heuvelen gebouwt, op welker hoogſte een kaſteel in 't midden van de ſtadt ſtaat, dat met ſterke bogen en verwulſſelen geveſtigt is, op dat de aarde van den berg niet afwyke; welk kaſteel omtrent twee Italiaanſche mylen in den omtrek heeft. Buiten de ſtadt is een klein riviertje tot bewatering der tuinen, die overvloedig veel Piſtachienoten voortbrengen. De gebouwen zyn alleen van binnen opgeſiert. De vertrekken zyn van binnen aan de muren met marmer van allerhande verwen overtrokken, doch het tafelwerk met goude letters en lofwerk treffelyk geſchildert. Van de 26 Mosqueen, die 'er zyn, zyn 'er 7 zeer prachtig en met loot gedekt. De grootſte was voortyds een Chriſten kerk, en, zo men zegt, van St. Helena gebouwt. Te Aleppo zyn ook drie Collegien, waar in men de letterkunde, Philoſophie en den Mahometaanſchen Godsdienſt leeraart. Men telt 40 Caravanſeras of gemene herbergen voor de reizigers en kooplieden, ook omtrent vyftig openbare badſtoven. De voorſteden zyn groot en volkryk, en voor 't meeſte gedeelte door Chriſtenen bewoont, die aldaar hunne kerken hebben. De Grieken, die omtrent 16000 in getal zyn, hebben een aartsbiſſchop. De Armeniers hebben ook een biſſchop, en maken byna 1200 zielen uit. De Jakobiten, onder hunnen biſſchop, zyn niet boven de 10000 in getal; dat van de Maroniten is niet boven de 1200. De Roomſch-Katholyken hebben drie kerken, en maken ook maar een getal van 12 of 1300 uit. Alhier wordt grote handel gedreven met zyde ſtoffen, Camelot van bokke haair, zeep, galnoten en valanede, (dat een bolſter van akers is, zonder de welke de leêrbereiders hun leer niet wel kunnen bereiden) en meer andere waren. Men vindt aldaar koopluiden byna uit alle de geweſten des werrelds, als Arabiers, Indianen, Perſianen, Franſchen, Italianen, Engelſchen en Hollanders, die aldaar hunne Conſuls tot bewaring van hunne gerechtigheden houden. Doch deze handel geſchiedt niet, gelyk eenigen voorgeven, door middel van de twee rivieren, de Euphraat en de Tygris; want langs den Euphraat kan het zelve niet geſchieden wegens de veelheit der molens, waar door het water tot bevochtiging van het landt wordt opgetrokken, en waar door de ſcheepvaart belemmert wordt, of gevaarlyk gemaakt. De Tygris is ook niet vaarbaar dan van Bagdat naar Balſora; en door een dam, die beneden Moſul of Ninive de zelve rivier doorſnydt, wordt de ſcheepvaart van Bagdat naar Aleppo volkomen belet. De ſtadt ſtaat onder een Baſſa, die de regeering over het gehele landt van Alexandrette tot aan den Euphraat, en gemeenlyk 300 man tot een lyfwacht heeft. Ook is 'er een Aga of overſte binnen en buiten de ſtadt met 400 paarden, en nog een andere Aga, die 700 Janitſaren onder zich heeft, en opperſte wachtmeeſter over de ſtads poorten is, waar

van

van men hem alle avonden de fleutels brengt, zo dat zelfs de Basfa zonder zyne toeftemminge daar niet door kan komen. Het flot ftaat onder een bevelhebber, die onmiddelyk van Conftantinopel gezonden wordt, en over tweehondert musquettiers en al het gefchut het gezag heeft. Behalven deze is 'er nog een Aga, of ftads hoordman, met 300 musquettiers, benevens een wachtmeefter der fchaarwachten, die alle nachten door de ftadt de ronde doen. Aleppo is zo volkryk, dat 'er in 't jaar 1585 binnen drie maanden 120000 mannen aan de peft ftorven. In deze ftadt is ook een grote koophandel van granen; en het landt draagt rondom veel koorn, olyven, moerbeziën en zydwormen. De haven van Scandrona is drie dagreizens van daar gelegen. Zy heeft zes Italiaanfche mylen in den omtrek, tien poorten of torens, en grote voorfteden; is met wallen, en op eenige plaatfen met grachten omringt, doch zo fterk niet als het kafteel. In 't jaar 637 ontnamen de Mahometanen deze ftadt den Chriftenen. Mango, de Tartarifche Cham, verwoeftte de zelve in 't jaar 1260 tot den grondt toe. De Turkfche keizer Selim veroverde de zelve in 't jaar 1515, en verkreeg aldaar een ongelooffelyken fchat. Zy wordt na Conftantinopel en Caïro voor de rykfte ftadt in 't gehele Turkfche ryk gehouden. De Caravanen naar Mekka en Medina komen tot hier toe, en de Turkfche Sultan heeft zich in de Perfiaanfche oorlogen alhier opgehouden. *Tavern. Reizen l. II. k. 2. Herbelot Bibl. Orient. pag. 423.*

ALERAN, zufters zoon van keizer Otto den I, wierdt door hem, gelyk eenigen voorgeven, tot eerften markgraaf van Saluzzo gemaakt; hoewel men in de geloofwaardigfte berechten van zyne moeder, noch van hem zelfs iets vindt.

ALERED, koning van Northumberlandt in Engelandt, leefde in de VIII eeuwe, onmiddelyk op Ethelwald, wiens kroon hy gewelddadig bemachtigde; doch na negen jaren geregeert te hebben, wierdt hy afgezet, en met weinigen, die hem aanhingen, genoodzaakt van plaats tot plaatste vluchten. *Engelfch Dict.*

ALERIA, eene oude ftadt op het eilandt Corfica, met een bisdom. Zy legt nu verwoeft, en de biffchop heeft zyne zitplaats te Cervion, in 't midden van het eilandt. Voorby de overblyffelen van deze ftadt loopt eene rivier, ook Aleria, doch van Leander *Tavignano* genoemt, de welke de *Rothanus* van Ptolomeus fchynt te zyn.

ALERUS, ALERIO, of van ALERLO, (Jan van) generaal van de orde der Carmeliten, was in de XIV eeuwe geacht. Hy was van Thouloufe, en wierdt in een kapittel te Montpellier in 't jaar 1321 tot generaal verkoren. Hy regeerde negen jaren met zo veel wysheit, dat elkeen over zyn gedrag en Godvrucht verwondert was. Doch men kon hem de gunft niet weigeren, die hy met veel yver verzocht, om het overige van zyne dagen als een gemeen geeftelyke te mogen doorbrengen. Men ftont hem dit dan, hoewel met veel moeite, toe; en vrywillig van zyne bediening afftandt gedaan hebbende, ging hy in het klooster van Thouloufe, waar in hy in 't jaar 1342 ftorf. Alerus heeft over de IV boeken van den Meefter der fpreuken, over den Prediker, enz. gefchreven. *Sixt. Senen. Bibl. fancta. Poffevin. in Appar. Sacr. Boerfius in Catal. Gener. Carm. Lucius in Bibl. Carmel. Trithem. Alegre.*

ALES, of HALES, (Alexander van) *de onwederfprekelyke leeraar*, en *de fonteine des levens* genoemt, was een Engelfchman. Men heeft hem den naam van Ales of Hales gegeven naar een kloofter in het graaffchap van Chefter, dat alzo genoemt wierdt, in het welke hy opgevoed was. Hy quam te Parys, alwaar hy, nadat hy Doctor geworden was, de Philofophie en de Theologie leeraarde. Zyne grote geleerdheit was onderfteunt door veel Godvruchtigheit, en vooral door eene grote eerbiedigheit voor de heilige Maagdt. Crantz zegt, dat hy zich verbonden hadt niets te weigeren, dat men hem in den naam van Maria zoude verzoeken. De Francifcaner monniken deden hier mede hun voordeel, en befloten zich daar van te bedienen om hem in hunne orde te trekken. In der daadt, een goede monnik, hem bezoekende, verzocht hem in den naam van de heilige Maagdt het kleedt van St. Francifcus aan te nemen; het geen men zegt dat Alexander met vermaak deedt. Hoe weinig geloofs men ook aan deze vertelling fchuldig zy, het is zeker, dat Alexander van Ales een der grootfte fieraden geweeft is van deze orde, in de welke hy zich begaf in den jare 1222, en dat hy de leermeefter was van St. Bonaventura en van St. Thomas van Aquino. Hy fchreef, door bevel van Innocentius den IV, eene uitlegging over de IV boeken der Spreuken, of een fcherpzinnig kort begrip der Godgeleerdheit, in 't jaar 1482 te Neurenberg, en federt op twee andere plaatfen gedrukt. Men moet het zelve niet vermengen met de uitlegging der fpreuken, in den jare 1515 te Lions, onder den naam van Alexander van Hales gedrukt, dat het werk niet is van den ouden Alexander van Hales. Hy is ook niet de fchryver van het kort begrip der deugden, noch van het *Deftructorium vitiorum*, onder zynen naam uitgegeven. Hy hadt ook korte aantekeningen gemaakt over den gehelen Bybel. De uitlegging over de Pfalmen, in 't jaar 1496 onder zynen naam te Venetië gedrukt, is van den kardinaal St. Cher. Men heeft reden om te twyffelen, of de uitlegging over de *Openbaringe*, onder zynen naam uitgegeven, waarlyk van hem is. De uitlegging over de boven-natuurkunde (*Methaphyfica*) van Ariftoteles is van Alexander van Alexandrië, Doctor van Barcelona. Men kan niet oordeelen wegens de uitleggingen over de Propheten, de Euangeliën, en de brieven van Paulus, die alleen in de handfchriften gevonden worden. Men heeft de aantekeningen, die hy over den regel der Minnebroeders gemaakt hadt, verloren, en eene verhandeling wegens de overeenftemming van het Goddelyke en menfchelyke recht, waar van Trithemius gewag maakt. Eindelyk men heeft niet de levensbefchryvingen van St. Thomas van Cantelberg, en van Richard, koning van Engelandt, noch eene verhandeling tegen Mahometh, welke zommigen zeggen dat hy gefchreven hadde. Zo dat ons niets zekers van alle de werken van Alexander van Hales overig is, dan het kort begrip van de Godgeleerdheit, waar in hy meer fcherpzinnigheit doedt blyken, dan kennis van de kerkelyke oudheit. Hy ftorf te Parys den 27 Auguftus des jaars 1245. Hy wierdt in de kerke der Cordeliers begraven, daar men zyn loffchrift in vaarzen ziet op een tafel tegen den muur, en in een graffchrift, dat de vader Benigne van Genua, algemeen bedienaar van de Francifcaner orde, in den jare 1622 aldaar deedt ftellen. *Henr. Gandav. de fcript. Eccl. cap. 46. Barthol. Pifan. l. conf. Franc. Henr. Willot Ath. Franc. Luc. Wadinge in Annal. Min. Balæus & Pitfeus de fcript. Angl. Hift. Univ. Parif. T. III. Bellarm. Poffevin. Miræus. Gefner. M. du Pin Bibl. des Aut. Ecclef.*

ALES, (Alexander) in 't Latyn *Alefius*, een beroemt Godgeleerde van de Augsburgfche belydeniffe, was te Edenburg in Schotlandt den 23 Februarius des jaars 1500 geboren. Hy deedt wonderlyke voortgangen in de Scholaftyke Godgeleerdheit, en begaf zich al vroeg in het ftrydperk om Luther te beftryden. Dat was toen de redentwift, die in zwang ging, en het grote flagveldt, waar in de jonge en oude fchryvers blyken van hunne verdienften poogden te geven. Hy hadt weinig tyds daar na zyn deel in den redentwift, dien Patricius Hamilton voeren moeft tegen de kerkelyken wegens het nieuwe gevoelen, dat hy van Marpurg gebragt hadt. Hy trachtte den zelven wederom tot het Roomfch-Katholyke gelove te brengen; maar hy konde niets op hem winnen, en hy geraakte zelfs over zyn eigen Godsdienft in twyffeling door de redenen van dezen edelman, en nog meer door de ftandvaftigheit, die hy deedt blyken, wanneer David Beton, aartsbiffchop van St. Andries, hem deedt fterven. De twyffelingen van onzen Ales zouden mogelyk geen verder gevolg gehad hebben, zo men hem in het vredige bezit gelaten hadde van het kanunnikfchap, dat hy hadt in de hoofdkerke van St. Andries: maar men vervolgde hem op zulk eene geweldige wyze, dat hy genoodzaakt wierdt naar Duitfchlandt te wyken, alwaar hy eindelyk een volkomen befluit nam. Deze vervolging wierdt hem verwekt ter oorzake dat hy in een Provinciaal Synode in den jare 1529 krachtig gepredikt hadt tegen de hoerery der ontuchtige priefters. De prevooft van S. Andries, wiens onkuifche handelingen aan al de werreldt bekent waren, vondt zich in deze predikatie geraakt, en beeldde zich in, dat men hem voor alle de toehoorders ten toon hadt willen ftellen. Hy befloot zich daar over by de eerfte gelegenheit te wreken; en dewyl hy van eene gemoedsgeftalte was, duizent maal eigender aan een foldaat dan aan een kanunnik, verkoos hy daar toe gene andere dan geweldige middelen. Verftaan hebbende, dat het gehele kapittel vergadert was om eene bezending te doen, om tegen hem aan koning Jakob den V te klagen, begaf hy zich met gewapent volk in de vergadering, en geboodt, dat men Ales in verzekering zoude nemen, die hem vertoonde, dat hy zyne gramfchap moeft matigen; hy floeg zelfs de handt aan den degen, om op dit billyk vertoog te antwoorden. Deze arme kanunnik was hier door zo verfchrikt, dat hy zich voor de voeten van den prevooft wierp, en hem met onderdanigheit om het leven badt. Hy quam'er af met een fchop met den voet voor de borft, waar door hy eenigen tydt buiten zich zelve bleef, waar na hy in de gevangeniffe gebragt wierdt. Alle de andere kanunniken wierden mede derwaarts geleid; maar de koning, de zaak vernomen hebbende, deedt hen in vryheit ftellen. Ales alleen wierdt niet ontflagen; in 't tegendeel men fmeet hem in een yffelyk gat, daar hy echter maar twintig dagen bleef. Zyne vryheit duurde niet lang. Hy dacht aan de overigheit niet te moeten verzwygen het quaat onthaal, dat hy geleden hadt. De prevooft, die hem verboden hadt iets daar van te zeggen, deedt hem hierom weder in de gevangeniffe zetten, en vertoonde aan den aartsbiffchop, dat hy een ketter was, gelyk hy betoont hadde in de Synodale predikatie, en dat hy deze ftraffe verdiende. Hy verftoorde zich zodanig, omdat men, gedurende eene reize, die hy gedaan hadt, Ales uit de gevangenis gelaten hadde, dat hy hem met geweldt daar wederom in wilde brengen, zonder hem den tydt te geven om de miffe te voleindigen, die hy begonnen hadt. Maar hy liet zich eindelyk bewegen door de gebeden der kanunniken, en verwachtte het einde van de miffe om zynen man weder in de gevangeniffe te zenden. Doch alzo men wift, dat hy hem des volgenden daags wederom in het gat wilde doen werpen, riedt men den gevangen den ganfchen nacht over te vluchten, en Schotlandt te verlaten. Hy nam dezen raadt aan, en trok in den jare 1532 naar Duitfchlandt. Hy was in den beginne een weinig in onzekerheit tuffchen de twederlei Hervormde Godsdienften, gelyk men zien kan in zyne antwoorden aan Cochleus; maar eindelyk omhelfde hy den Lutherfchen, en volhardde in den zelven zyn ganfche leven; hoewel hy in de verfcheide verdeeldheden, die 'er ontftonden, zich zomtyds aan de zyde voegde, die het minft rechtzinnig fcheen. Zo beweerde hy in den jare 1560 het leerftuk van Georgius Major, rakende de noodzaaklykheit en de verdienften der goede werken. Men moet niet vergeten, dat de verandering, die in Engelandt in den Godsdienft voorviel, na het huwelyk van Henrik den VIII met Anna Boulein, oorzaak was dat Ales in 't jaar 1535 naar Londen toog. Hy was aldaar in hoogachting by Crammer, aartsbiffchop van Cantelberg, by Latimer, en by Thomas Cromwel, die toen in groot aanzien by den koning waren, en hy leeraarde zelfs in het openbaar. De val dezer gunftelingen verplichtte hem om weder naar Duitfchlandt te keren; en de keurvorft van Brandenburg maakte hem profeffor te Frankfort aan den Oder in den jare 1540. Ales hadt twee jaren daarna aldaar een redentwift over het verfchilpunt, *of de overigheit de hoerery kan en moet ftraffen.* Hy ftelde het zelve vaft met Melanchthon. Men weet niet, of hy het qualyk vondt, dat men de uitfpraak over dit verfchil uitftelde, en of dit misnoegen oorzaak was, dat hy op zulk eene fchielyke wyze uit Frankfort vertrok; maar het is zeker, dat

het hof van Brandenburg zich over hem beklaagde, en dat het zelve aan de univerſiteit van Wittenberg ſchreef om hem te doen ſtraffen. Zyne aankleving, die hy voor Melanchthon hadt doen blyken, hadde doen geloven, dat hy naar deze ſtadt geweken was. Hy hadt ondertuſſchen beter geoordeelt zich naar Leipzich te begeven, van waar hy in den jare 1543 een profeſſors plaats affloeg, die Albert, hartog van Pruiſſen, hem aanboodt op de Akademie, die hy te Koningsberg wilde ſtichten, en die hy in het volgende jaar oprechtte. Men weet niet wel, of hy van toen af een profeſſors plaats op de univerſiteit van Leipzich hadde, of dat men hem alleen op die in de Theologie deedt hopen, de welke hy daarna verkreeg, en die hy bekleedde tot zyne doodt toe, de welke voorviel den 17 Maart des jaars 1565. Hy was in zyne jonkheit door een wonderwerk voor de doodt bewaart, gelyk hy zegt in den opdragtsbrief voor zyne verklaringen over Johannes, dat hy dikwils, niet zonder grote ontſtelteniſſe door zyn gehele ligchaam gedacht, dat toen hy van den top van een zeer hogen berg naar eenen afgrondt rolde, en alreets naby de diepte was, hy zich op eene andere plaats voelde vervoeren, zonder te weten door wien, of hoe; het gene hy toeſchryft aan het gelove van zyne ouders, en niet aan de papieren, die hy by zich droeg, vervattende eenige verzen uit Johannes, volgens de gewoonte, welke men in dien tydt met de kinderen hadde. Hy hadt zich zo veel achting en gezag verkregen, dat hy verſcheide malen benoemt wierdt om de Conferentien by te wonen, die in zynen tydt gehouden wierden. Bayle handelt daar over breder in zyne aantekeningen over dit artykel, en inzonderheit over het verſchil, dat hy wegens het ſtraffen der hoerery door de overigheit te Frankfort hadde; welke aantekening verdient van de naauwkeurigen om hare aardigheit gelezen te worden, hoewel wy de zelve om hare wydlopigheit hier uitgelaten hebben. Ales was met eene Engelſche vrouwe getrouwt, waar by hy twee dochters en een zoon hadt. Wanner hy ſtorf, was hem maar eene dochter overig. Zyne voornaamſte ſchriften zyn:

Commentarii in Evangelium Johannis, & in utramque Epiſtolam ad Timotheum.
Expoſitio in Pſalmos Davidis.
De juſtificatione, contra Oſiandrum.
De ſancta Trinitate, cum confutatione erroris Valentini Gentilis.
Reſponſio ad 32 *Articulos Theologorum Lovanienſium*, enz.

Zie *Jacobus Thomaſius*, profeſſor te Leipzich, in eene redevoering, met verſcheide anderen in 't jaar 1683 te Leipzich in 8 gedrukt. *Bayle Dict. Crit.*

ALESA, een oude naam van eene ſtadt in Sicilië, die men gelooft het tegenwoordige vlek Toſa te zyn, in de vlakte van Demona gelegen, alwaar eene rivier, voortyds Aleſus, en tegenwoordig Pittineo genoemt, voorby loopt. Deze ſtadt hadt haren naam gegeven aan eene fontein daar omtrent, waar van men ſeldzame zaken verhaalde: want men heeft gezegt, dat als de zelve zeer ſtil was, wanneer men aan haren boordt op de fluit ſpeelde, men ſtraks het water zich bewegen zag, en als zieden, gelyk of het door de zoetheit van dit ſpeeltuig bekoort was, zo dat het zelfs uit zynen kom overvloeide. Men ziet zulks in deze vaarzen van Priſcianus:

Hic & Aleſinus fons eſt, mitiſſimus undis,
Tibia quem extollit: cantu ſaltare putatur
Muſicus, & ripis lætans excurrere plenis.

Solin. c. 11. *Deſcript. Sicil. Cluv. Sicil. antiq. l.* II.

ALESBURY. Zie AILESBURY.

ALESHAM, eene kleine en arme ſtadt in dat gedeelte van 't graafſchap Nortfolk in Engelandt, dat Epingham genoemt wordt. Zy is byna niet dan door kouſſeberyders bewoont. Zy legt 99 mylen van Londen. Alle zaterdagen wordt aldaar markt gehouden. *Engelſch Dict.*

ALESIUS. (ALEXANDER) Zie ALES.

ALESSANDRIA. Zie ALEXANDRIA.

ALESSANO, *Alexanum*, eene kleine ſtadt in 't koninkryk van Napels, in het landſchap van Otranto, naby de kaap St. Maria di Leuca gelegen. Zy heeft een bisdom, behorende onder dat van Otranto, en is waarſchynlyk de zelve plaats, die den prinſen van Caſſano uit den huize van Aierbe, onder den tytel van een hartogdom, toebehoort.

ALESSO, of ALESSIO, by de Latynen *Lyſſus*, of *Lyſſum*, eene ſtadt in Albanië, aan de riviere Drin, niet verre van den Venetiaanſchen zeeboezem, onder het bisdom van Durazzo behorende, is beroemt door des dapperen Scanderbegs grafſtede, die aldaar in 't jaar 1467 geſtorven is. De Turken bezoeken deze grafplaats met alle eerbiedt, nemen een ſtukje van den grafſteen, of van de daar op leggende aarde, en hangen 't als een dierbaar overblyfſel aan den hals, met die gedachte, dat ze daar door kloekmoediger in den oorlog zullen worden. *Lucan. l.* V. *Pharſal. Mar. Baril. l.* IX. & X.

ALESTEROSO, LESTEROCORI, *Alectriopolis*, van outs *Gaſorus*, voorhenen eene biſſchoppelyke ſtadt, behorende onder Philippis. Zy legt tuſſchen deze ſtadt en Salonichi in Macedonië. *Baudrand.*

ALESTRY, (RICHARD) Doctor in de Godgeleerdheit, wierdt in 't jaar 1619 te Upington, in 't graafſchap van Shrop in Engelandt, geboren. Hy was de zoon van Robert Aleſtry, een edelman van goeden huize in 't graafſchap van Derby. In 't jaar 1636 wierdt hy in de Chriſt-kerk te Oxford aangenomen. Wanneer de burgerlyke oorlogen begonnen, vatte hy de wapenen op voor koning Karel den I; en toen deze vorſt Oxford voor zyn hoofdquartier gekozen hadt, begaf Aleſtry zich wederom tot de letteroeffeningen. Doch des konings zaken in 't vervolg verergerende, begaf hy zich onder een regiment, dat de univerſiteit ten dienſte des konings gelicht hadt. Hy volhardde in deze poſt in de letteroeffeningen meer dan de toeſtandt van zaken ſcheen toe te laten. Toen Oxford in handen van de parlementariſſen viel, was Aleſtry onder de genen, die het meeſte yverden om het plechtig beſluit van de univerſiteit tegen het convenant te doen doorgaan. Oxford, door laſt van 't parlement, doorzocht zynde, verjoeg men van de univerſiteit alle die het met den koning hielden, en Aleſtry verloor zyne bediening, gelyk de anderen. Hy week van Oxford naar 't graafſchap van Shrop. Na den ſlag van Worcheſter zonden die genen, die des konings zaken handhaafden, hem naar dezen vorſt te Rohan. Wederom in Engelandt gekomen zynde, nam hy zyn verblyf in 't graafſchap Oxford, alwaar hy met de koningsgezinden over het herroepen van den koning handelde. Na de wederkomſt van zyne majeſteit wierdt hy kanunik van de Chriſt-kerk, kappellaan des konings, koninklyk Profeſſor en Prevooſt van Eaton gemaakt. Hy was van een geſchikt leven, geleert, en een goet prediker, en queet zich in alle zyne bedieningen met achting. Hy ſtorf den 8 Januarius des jaars 1680, en wierdt in de hoofdkerke van Eaton begraven, alwaar men hem een grafſtede met een opſchrift oprechtte. Hy heeft een boek in folio met leerredenen nagelaten, waar in men de Hiſtorie van zyn leven in 't brede vindt. *Engelſch Dict.*

ALETH aan de Aude, eene ſtadt van Vrankryk in Languedok, met een bisdom, onder dat van Narbonne behorende, dat Johannes de XXII in 't jaar 1317 ſtichtte, veſtigende den zetel van het zelve te Limoux, die twee jaren daarna te Aleth wierdt overgebragt. Deze ſtadt legt 15 Franſche mylen van Carcaſſone, en 40 van Narbonne. In 't Latyn draagt zy den naam van *Alecta* of *Electa*, en moet met *Aletha*, dat St. Malo in Bretagne is, met *Aleſia*, dat de ſtadt Alais in Languedok is, noch met *Aletium*, anders *Leccie*, eene ſtadt in 't koninkryk van Napels, niet vermengt worden. *Maſſon. Sanmarth.*

ALETHES, hoofdman van een der ſchepen van de vloot van Eneas, wanneer hy naar Italië zeilde. Zyn ſchip was mede onder het getal der genen, die veel leden door den ſtorm, dien Eolus door laſt van Juno tegen dezen Trojaan verwekte. *Virgil. Æneid. lib.* I.

ALETHES, zoon van Hippotas, volgde de nakomelingen van Hercules, die in Peloponneſus vielen. Deze inval gebeurde 100 jaren na den eerſten, dien Hyllus, zoon van Hercules en Deïanira, tachtig jaren na de verwoeſtinge van Troje zonder vrucht ondernam. Hy bemachtigde de ſtadt Corinthe in 't 2952 jaar der werreldt, en was 35 jaren lang aldaar de eerſte koning. *Pauſan. l.* II. *Euſeb. in Chron.*

ALETHIUS, (ALCIMUS) Profeſſor in de welſprekendheit te Bourdeaux. Hieronymus gewaagt van hem in zyne byvoegſelen tot de kronyk van Euſebius, onder den jare 360. Eenige ſchryvers hebben hem vermengt met Alcimus Avitus; maar daar is meer dan eene eeuw tuſſchen den eenen en den anderen verlopen. Sidonius Apollinaris ſpreekt van hem in een van zyne brieven, die de 2 is van het VIII boek. Auſonius richt aan hem een van zyne puntdichten, *de Profeſſ. Burd. Epigr.* 2.

ALETIDEN, oude offerhanden, welke de Athenienzen deden aan Icarus en Erigone. Zie hier den oorſpronk der zelven. Icarus was de zoon van Oebalus, en vader van Erigone, die van Bacchus een lederen zak vol wyns ontfangen hebbende, de herders van Attica, die door de grote hette van den zomer ontſtelt waren, daar van te drinken gaf. Zy dronken zo veel daar van, dat zy de reden verloren, en menende, dat zy door dit vocht vergiftigt waren, vielen zy op Icarus aan, doodden hem, en wierpen zyn ligchaam in een put. Hy hadt een kleinen hondt, Mæra genoemt, die zyne dochter by het onderſte van haren rok trok, en haar bragt ter plaatſe, daar het lyk van haren vader was. Hem in dezen ſtaat vindende, verhing zy zich uit wanhoop: waar in zy gevolgt wierdt door verſcheide Atheenſche dochteren, die haar ongemeen beminden. De hondt zelfs ſtorf al quynende. Jupiter voerde het dier ten hemel, daar het zich onder den naam van *Canicula* vertoont. Icarus wierdt verandert in het hemelsteken, dat men den Oſſenhoeder noemt, en Erigone in dat, het welk den naam van de Maagdt draagt. Het Orakel van Apollo, gevraagt zynde, geboodt dat men eene plechtige offerhande zoude doen aan de ſchimmen van Erigone en van hare medgeſelinnen; in de welke men gehangene afbeeldſels zoude vertonen. Het behoorde zelfs tot deze plechtigheit, dat eenige dochters, zich aan koorden vaſt makende, eenige ogenblikken in de lucht hingen.

ALETIUM. Zie LECCIE.

ALETS. Zie ALAIS.

ALEUS, koning van Arcadië, volgde op Epytus, en maakte zich beroemt door het bouwen van den tempel van Minerva te Tegea. Hy hadt drie zonen, en eene dochter, Augea, die door Hercules bezwangert wierdt, toen hy te Tegea quam. *Pauſan. lib.* VIII.

ALEVAS wierdt op den troon van Theſſalië verheven door de gunſt van zynen oom, die te weeg bragt, dat het Orakel hem daar toe waardig verklaarde, tegen dank van zynen vader, die een natuurlyken afkeer voor dezen zynen zone hadde. Pauſanias zegt, dat zyne nakomelingen dit landt aan Xerxes overgaven, wanneer hy in Griekenlandt quam, *lib.* VII. *Plutarch.*

PAUZEN VAN ROME.

ALEXANDER de I, een Romein, volgde op Evariſtus in 't jaar 119. Hy zoude, volgens Platina, het wywater tot verdryving des duivels, het ongezuurde broodt in 't Avondmaal, en de vermenging van wyn met water in den drinkbeker ingeſtelt hebben, om daar door de vereeniging van Chriſtus met de kerke aan te tonen. Hy is, zo men zegt, onder den keizer Adrianus gemartelt, nadat hy 10 jaren, 5 maanden en 20 dagen op den Roomſchen ſtoel gezeten

ten hadde. Anastasius de bibliothekaris zegt, dat deze paus onthalst wierdt, en naby den groten weg van Nomentum, zeven mylen van Rome, begraven. Men heeft onder zynen naam drie brieven, I aan de rechtzinnigen, II aan de bisschoppen, III aan de priesters; maar het is niet waarschynlyk, dat de zelve van hem zyn. De martellysten tekenen zyn feest, als dat van een martelaar, aan op den 3 May, en geven hem Evencius en Theodulus tot medgesellen. In de martellyst, die aan Hieronymus wordt toegeschreven, is hy gestelt op den 17 Maart. Hy is ook in het canon van de misse onder de martelaren geplaatst. Maar men kan zeggen, dat de kerke dezen tytel gegeven heeft aan de oude pauzen, die de kerke bestiert hebben onder de Heidensche vorsten, en gedurende de vervolgingen, hoewel zy hun bloedt niet voor het gelove gestort hadden. *Euseb. lib.* IV. *Hist. cap.* 4. *August. ep.* 161. *Ireneus lib.* IV. *cap.* 3. *Anastas. Platina. Baron. &c.*

ALEXANDER de II, voorhenen *Anselmus* genaamt, volgde op Nicolaas den II in 't jaar 1061. Hy was geboortig van Milanen, en bisschop van Lucca. De Italiaansche bisschoppen, die van keizer Henrik den IV ondersteunt wierden, kantten zich tegen zyne verkiezinge aan, en gaven hunne stemmen aan Cadolus, bisschop van Parma, die den naam van Honorius den II aannam, doch in een veldslag overwonnen wierdt, en Alexander den Roomschen stoel moest overlaten. Deze ontnam hier op den leeken het leenrecht en de begeving der geestelyke ampten; noodzaakte ook Richard en Wilhem, vorsten van Apulië, met hulp van de gravinne Mathilde, dat zy aan de kerke moesten wedergeven 't geen zy de zelve ontnomen hadden. Hy storf in 't jaar 1073. *Naucler. Volaterran. Onuphr. Sigebert. Platina. Leo Ostiens. Genebrard. Baron. ad an.* 1061, 1073.

ALEXANDER de III volgde op Adrianus den IV in den jare 1159. Hy was te Siena geboren. Zyn naam was *Roland*, en die van zynen vader was Rainuci. Hy wierdt eerst kanunnik te Pisa, en naderhandt kardinaal en kanselier van de kerke. Zyne verdiensten alleen verhesten hem tot deze grote waardigheden. Adrianus de IV gebruikte hem in twee gewigtige legaatschappen, en men bespeurde in alle gelegenheden, dat 'er gene waardigheit in de kerke was, die hy niet verdiende. Hy wierdt na de doodt van den gemelden Adrianus door een groot gedeelte der kardinalen in des zelfs plaats verkoren. Eenige andere kardinalen verkoren eenen Octavianus, dien men Victor den IV noemde. De keizer Frederik Barbarossa, de geestelykheit en het volk erkenden hem; doch de laatste vielen hem sedert af, en Alexander toe; houdende Victor, die vervolgens zeer ellendig storf, den keizer alleen aan zyne zyde. Doch de scheuring eindigde niet met zyn leven. Gui van Crema wierdt in zyne plaats verkoren, onder den naam van Pascal den III; en na zyne doodt verkozen die van zynen aanhang Jan, bisschop van Frescati, die Calixtus de III genoemt wierdt. Alexander wist ondertusschen geen andere schuilplaats dan Vrankryk, de gewone toevlucht van zyne vervolgde voorzaten. Lodewyk de jonge ontfing hem aldaar met veel toegenegenheit. Hy vergaderde een Concilie te Thours tegen de Albigenzen, en tegen de vyanden van den Roomschen stoel; en wierdt na eene afwezigheit van twee of drie jaren door de Romeinen herroepen. Emanuel, keizer van Constantinopel, zondt hem afgezanten, om hem zyne wapenen, en met eenen vereeniging van de Grieksche en Latynsche kerken aan te bieden, indien hy zelfs het Romsche keizerryk in een ligchaam en onder een hoofdt vereenigen wilde, gelyk het te voren geweest was. Doch deze paus, geen behagen in dien voorslag hebbende, wees op het twede verzoek zulks van de handt, antwoordende, dat hy, zonder van de nakomelingen gelastert te worden, niet wederom vereenigen konde het gene zyne voorzaten voorbedachtelyk gescheiden hadden. Zyne vyanden hielden ondertusschen niet op van hem te vervolgen, waarom hy naar Benevento week, alwaar hy de verschoningen ontfing van den koning van Engelandt, wegens de doodt van Thomas van Cantelberg; en naar Signia gegaan zynde, canoniseerde hy aldaar dien kerkvoogdt en St. Bernard. Hy gaf een bisschop aan de stadt Alexandrië, die men tot zyner eere aan den oever van de Tar gebouwt hadt, en welke de keizerschen, die niet verkrygen konden, dat men de zelve Cesarea noemde, verachtelyk den naam van het strojen Alexandrië gaven. Sedert ontfing hy den keizer te Venetië, alwaar de vrede gesloten wierdt. Men meent, dat hy in deze gelegenheit die bekende en aanstotelyke hovaardigheit deedt blyken, wanneer hy, den keizer den voet op de nek zettende, met de woorden van den XCI Psalm tegen hem zeide: *Op den fellen leeuw en de adder zult gy treden, gy zult den jongen leeuw en de draak vertreden.* Men verzekert, dat de keizer, door deze woorden verbaast, zeide, dat de zelve niet voor hem, maar voor Petrus gezegt waren; en Alexander voegde straks daar by, dat de zelve voor Petrus en voor hem waren. De kardinaal Baronius zegt, dat dit een fabel is; maar vele geloofwaardige schryvers verhalen het zelve als eene zaak, waar aan men niet moet twyffelen. Wat 'er van zy, de paus hadt grote verplichting aan de Republyk van Venetië, die hem tegen de vervolgingen van den zelven keizer beschermt hadde. Hy trachtte zyne erkentenisse daar voor te betonen: want hy was niet alleen de uitvinder van de plechtigheit van het trouwen van de zee op hemelvaartsdag, maar hy stont ook aan Sebastiaan Ziani, doge van Venetië, de zilvere trompetten, het verhemelsel, en de andere praalsieraden toe, die in de openbare plechtigheden voor de Seigneurie gedragen worden. Alexander quam daarna wederom te Rome, daar hy het III Concilie van Lateraan vergaderde, tot hervorminge van de zeden en van de tucht, die door de ongebondenheden der oorlogen bedorven waren. Hy storf den 27 Augustus des jaars 1181, nadat hy 22 jaren min tien dagen geregeert hadde. *S. Antonin. Naucler. Volaterran. Onuphr. Platina. Genebrard. Baronius.*

ALEXANDER de IV, van de graven van Signia, neef van Gregorius den IX en van Innocentius den III, wierdt op den stoel van St. Pieter geplaatst na de doodt van Innocentius den IV, wanneer de kerk het meest vervolgt wierdt door de aanvallen der Italiaansche vorsten, en door de partyschappen der Guelphen en Gibellinen. Zyn naam was *Reinout*, en hy was een zoon van Philippus, broeder van den zelven Gregorius den IX, die hem kardinaal maakte, en in gewichtige zaken gebruikte. Hy wierdt den 21 September des jaars 1254 verkoren. Terstondt na zyne verkiezinge stelde hy zich tegen Manfroi, natuurlyken zoon van den keizer Frederik, en een groot vyandt van de kerke, belettende de keurvorsten hunne stem te geven aan Koenraad, een jong prins zonder ervarenheit, en erfgenaam van de neigingen zo wel als van de goederen van zynen vader. Deze paus trok veel gelds uit Engelandt, en hadt gene vyanden dan die van het gelove te bestryden; en hy zoude den oorlog tegen de ongelovigen vernieuwt hebben, indien een verschil, dat tusschen de Venetianen en Genuezen ontstont, zulks niet belet hadt. Deze onverwachte slag deedt hem van verdriet sterven in den jare 1261, na eene regeeringe van 6 jaren, 5 maanden en 4 dagen. Deze paus beschermde, naar 't voorbeeldt van Gregorius den IX, zynen oom, het belang der bedelmonniken, en vermoeide dikwils door zyne brieven en bullen de Universiteit van Parys, die in de voornemens van de zelve geen genoegen nam. Om hen te verplichten veroordeelde hy den beroemden Willem van St. Amour; hoewel het waar is, dat hy naderhandt de verbitterde gemoederen wederom poogde te stillen, ten welken einde hy ook koning Lodewyk den Heiligen deedt arbeiden. Hy bewerkte gansch gene hervorming der zeden, en stont in 't tegendeel genade, en eene grote menigte gunstbewyzen aan allerlei slag van personen toe; stelde nieuwe amptenaars in zyn hof aan; gaf dispensatien tegen de orde; vereenigde en verdeelde eene menigte van bedieningen; stont toe, dat verscheide der zelven, die strydig met elkander waren, door een persoon bezeten wierden, en bragt de Datarie in eene grote verwarring. *Onuphr. & Genebrard. in Chron. Pap. Masson de Episc. Urbis. du Chêne hist. des Papes. Du Boulai hist. Univ. Paris. Tom.* III. *M. du Pin bibl. des Aut. Eccles.* XIII. *siecle.*

ALEXANDER de V, te voren *Petrus Philargius* genoemt, was van Candia geboortig. Zyne ouders waren zo arm, dat zy genoodzaakt waren hem over te laten aan de gunst der genen, die medelyden met hem zouden hebben; waarom hy naderhandt, op den Roomschen stoel verheven zynde, zeide, dat hy dat voordeel hadde boven zyne voorzaten, dat hy niet verzocht konde worden, gelyk zy, om zyne bloedverwanten groot te maken, dewyl hy nooit vader, moeder, broeder, zuster, of neef gekent hadde. Wanneer hy nog een jong kindt was, en langs de straten van Candia ging beedelen, nam hem een Italiaansch Cordelier, in zyn wezen iets bespeurende, dat veel beloofde, met zich in zyn Convent, om aldaar in de kerke te dienen, en hy droeg zorge om hem in de gronden van de Latynsche en Grieksche talen te onderwyzen; waar in hy zo gelukkig was, dat men hem, toen hy de jaren bereikt hadt, het kleedt van de orde gaf. Men zondt hem eerst in het Convent van Oxfort in Engelandt, daar hy de letteroeffeningen aanving, en daarna naar Parys, daar hy tot Doctor in de Theologie door de Universiteit van die stadt wierdt aangenomen. Vervolgens in zyne provincie van Lombardië wedergekeert zynde, verkreeg hy zo veel achting door zyne welsprekende predikatien, en door zyne geleerde schriften, dat Jan Galeasso Visconti, heer van Milanen, zich in verscheide gelegenheden van hem bediende, hem de eerste plaats in zynen raadt gaf, hem tot bisschop van Vicence, daar na van Novarra, en eindelyk tot aartsbisschop van Milanen deedt aanstellen. Hy zondt hem als zynen afgezant aan den keizer Wenceslaus, van wien hy voor Galeasso den tytel van hartog, en voor zich zelven dien van prins van 't H. ryk verkreeg. Paus Innocentius de VII maakte hem kardinaal, en zondt hem als legaat in Lombardië. Men verkoos hem tot paus op het concilie van Pisa, na het afzetten van Gregorius den XII, in eenen tydt, waar in de Roomsche kerk een opperhoofdt nodig hadt, dat door zyne verdiensten het hoogste gezag waardig geoordeelt wierdt, en dat bequaam was om, door het wegnemen van de langdurige scheuring van Petrus van Luna, die de kerke zo veel droefheit veroorzaakt hadt, aan de Christenheit den vrede weder te geven; het welk geen klein bewys is van de uitmuntende hoedanigheden van dezen paus, in wien, volgens het getuigenis van Gilles, bisschop en kardinaal van Viterbo, eene heerlyke geleerdheit, en eene wonderlyke Godsdienstigheit uitblonk. Hy was zo milddadig omtrent lieden van verdiensten en die in noodt waren, dat hy niets overig hieldt, dan zyne begeerte om aan al de werreldt wel te doen. Ook was hy, wanneer hy zich met zyne vrienden vrolyk maakte, gewoon te zeggen, dat hy een ryk bisschop, een arm kardinaal, en een behoeftig paus was geweest. Hy storf te Bolonië tien maanden na zyne verkiezinge, in den jare 1410. *St. Anton. Volaterran. Monstrelet. lib.* I. *cap.* 62. *Spond. Maimbourg hist. du grand Schisme.*

ALEXANDER de VI, den naam en de wapens van zynen vader *Lenzoli*, die van een der grootste huizen uit het koninkryk van Valencië was, verandert hebbende, om die van zyne moeder, de zuster van Calixtus den III, met den toenaam van *Borgia*, aan te nemen, drong zich door onwettige middelen in het opperpriesterschap. Casper Escolanus, een geschichtschryver van Valencië, met wien het Imhof eens is, toont echter, dat zyn vader ook van den huize van Borgia geweest is. De nakomelingschap kan naauwlyks geloven het gene men verhaalt van eenen man, die, voor zyne verheffing de aanzienlykste ampten der kerke bekleed hebbende, en die met alle de nodige hoedanigheden van een doorluchtig paus begaaft zynde, al dien luister door de laffte en snoodste ondeugden bevlekt en verduistert heeft. Zyn naam was *Roderic Lenzoli*, en hy was een zoon van Godefroi Lenzoli, en van eene zuster van Calixtus den III. Deze paus trok hem uit Spanje in Italië, en droeg zorge om

hem

hem in de geleerdheit te doen oeffenen. Terwyl hy nog jong was, benoemde hy hem, om zyne geschiktheit, tot aartsbisschop van Valencië in Spanje, en kort daar na in den jare 1455 tot kardinaal. Sixtus de IV zondt hem als legaat in Spanje, en hy gedroeg zich in alle gelegenheden op eene wyze, die hem zeer voordeelig was. Hy bekleedde nog andere gewigtige ampten in de kerke; maar zyne heerschzucht dreef hem tot het pausschap, en hy stelde alles in 't werk om daar toe te geraken. Hy gebruikte ook na de doodt van Innocentius den VIII de grote rykdommen, die hy bezat, om zich vrienden te maken. Dit gelukte hem wel, en de genen, die hem op den stoel der kerke plaatsten, droegen, naar 't verhaal van Guiciardyn en andere schryvers van dien tydt, zelfs in dit leven een gedeelte der straffe, die hunne gierigheit verdiende. Hy nam den naam van Alexander aan, en begon zyne regeering met zachtmoedigheit en gematigtheit. Hy maakte heilzame wetten tot bediening der Justitie, en tot verligting der volkeren; en alle de Christen vorsten betuigden hem door plechtige gezantschappen hunne blydschap over zyne verheffinge tot het opperpriesterschap: maar zyn gedrag deedt iedereen wel haast van gedachten veranderen. Men zegt ook, dat de tyding van zyne verkiezing tranen deedt storten aan Ferdinand, koning van Napels, de welke, een ervaren prins zynde, voorzag alles wat men van dezen paus te vrezen hadde. Terwyl hy nog kardinaal was, hadt hy by Vanoza, eene Romeininne, huisvrouwe van Dominicus Arimano, vier zonen en eene dochter. De outste van deze zonen, Jan Borgia, was hartog van Candia; de twede, Cesar, was kardinaal, en verliet naderhandt het purper op zulk eene wyze als elders gezegt wordt. Deze was de wreetste en heerschzuchtigste van alle menschen. Alexander, die met eene onmatige liefde voor hem ingenomen was, en alle zyne neigingen blindelings opvolgde, vertradt alle Goddelyke en menschelyke wetten, om hem op den troon der Cesars te stellen, waar van hy hem den naam en de wapenen deedt aannemen. Met dit oogmerk maakte hy hem kardinaal en aartsbisschop van Valencia. Aan Ferdinand, den overwinnaar der Moren, den tytel van den Katholyken gegeven hebbende, verdeelde hy tusschen den zelven en den koning van Portugal de Indiën, om hen zyne voornemens te doen begunstigen. In zynen tydt bragt Karel de VIII, koning van Vrankryk, het koninkryk van Napels onder zyne gehoorzaamheit, en won, ondanks de quade trouwe van dezen paus, op zyne wederkomst den vermaarden veldslag van Fournoue in den jare 1495. Na de doodt van Karel den VIII verbondt Lodewyk de XII, die zyn opvolger was, zich met Alexander, en mogelyk veroorzaakte dit verbondt de rampspoedt van zyne regeering, Godt niet willende, dat hy zich eenigzins verbonde met eenen mensche, die zyne waardigheit onteerde door zyne heerschzucht, door zyne gierigheit, en door duizent euveldaden, willende den pausselyken stoel erffelyk maken; een spel makende van het verkopen der geestelyke ampten, van het o-verweldigen der goederen, die hem bekoorden, en van het ombrengen der genen, die hem mishaagden, en die zyne ongeregeldheden niet goet keurden. Alle die ondeugden dienden tot een onderwerp van deze vaarzen:

Vendit Alexander claves, altaria, Christum,
Vendere jure potest, emerat ille prius.
Sextus Tarquinius, sextus Nero, sextus & ipse,
Semper sub sextis perdita Roma fuit.
De vitio in vitium, de flamma cessit in ignem,
Roma sub Hispano deperitura jugo.

Maar de maat zyner gruwelen was eindelyk vol, en alle deze ongeregeldheden namen een droevig einde. Alexander en zyn zoon Cesar hadden besloten zich door vergif van eenige kardinalen te ontslaan op een lusthuis van den kardinaal Adriaan de Corneto, die zelfs mede onder het getal der genen was, die men wilde ombrengen om hunne goederen meester te worden. De paus ging met een groot gezelschap derwaarts om het avondmaal te houden. Cesar, zyn zoon, hadt aan eenen van zyne dienaars eene flesse met vergiftigden wyn gegeven, met last om daar van niet te schenken dan aan de genen, die hy hem zoude aanwyzen. Het was in het begin van Augustus. De paus quam aldaar zeer verhit, en eischte te drinken. De gene, die de flesse met den vergiftigden wyn medegebragt hadde, hadt de zelve aan een anderen overgegeven, die den paus daar van te drinken gaf. Cesar dronk mede daar van, en zy voelden zich terstondt door het vergif gepynigt. De laatste ontquam door het gebruiken van hulpmiddelen het gevaar, hoewel hy daar door gekrenkt bleef; maar de paus, die twee en zeventig jaren out was, storf daar van den 18 Augustus des jaars 1503, hebbende het opperpriesterschap elf jaren en drie dagen bekleed. *Guicciard. hist. l.* I. *&* II. *Marian. l.* XXVI. *c.* 2. *Jov. Spondan. Platina. Volater. Antrop. l.* XXII. *du Preau hist. Eccl. du Chêne hist. des Papes. Pap. Masson de Episc. Urbis. Gratiani de casib. viror. illustr. p.* 3. *seq. Leti vit. die Cæs. Borgia. Nat. Alexand. H. E. sec.* XV. *&* XVI. *Specimen hist. arc. de vita Alexand.* VI. *excerpt. ex Diario Jo. Burchardi.*

ALEXANDER de VII, uit den huize van Chigi, was een zoon van Flavius Chigi, en van Laura Marsigli, en wierdt den 16 Februarius des jaars 1599 te Siena geboren, en *Fabius* genoemt. Dewyl zyne jeugdt iets grootsch van hem deedt hopen, wierdt hy al vroeg naar Rome gezonden, alwaar hy de vriendschap verkreeg van den marquis Pallavicini, naderhandt Jesuit en kardinaal, de welke hem by den paus Urbanus den VIII zo krachtig aanprees, dat hy hem in weinig tyds het ampt van inquisiteur van Malta deedt bekomen. Chigi in dit ampt hebbende doen blyken, dat hy tot de grootste zaken bequaam was, wierdt als vice-legaat naar Ferrare gezonden, en naderhandt als nuncius naar Duitschlandt, alwaar hy als mediateur op de langdurige Munstersche vredehandeling zich zeer wel gedroeg. Eer hy naar Munster ging, hadt hy de nuntiature te Keulen bekleed, en deedt zulks ook nog eenige jaren na het sluiten van den vrede. Gedurende dezen tydt quam in den jare 1651 de kardinaal Mazaryn zyne toevlucht nemen by den keurvorst van Keulen, by welke gelegenheit hy last hadt van den paus om zich by den keurvorst te beklagen, dat hy dien kardinaal toeliet krygsvolk in zyne landen te lichten. Mazaryn behieldt hier over eenig misnoegen tegen Chigi, die in 't jaar 1652 door Innocentius den X kardinaal en geheimschryver van staat wierdt gemaakt; maar dit misnoegen wierdt aan het staatsbelang opgeoffert, toen men in 't jaar 1655 een paus moest verkiezen in de plaats van Innocentius den X. De kardinaal Sacchetti, een goet vriendt van den kardinaal Mazaryn, geen kans ziende om het pausschap te bekomen, ter oorzake van den krachtigen tegenstandt der Spanjaarden, riedt dezen kardinaal om in de verheffing van Fabius Chigi te bewilligen. Men stont hem toe het gene hy verzocht. Zo haast men in het Conclave de neiging van Vrankryk wist, vereenigden alle de aanhangers van deze kroon hunne stemmen ten voordeele van Chigi. Het vliegende esquadron, dat hem als het bequaamste onderwerp aanmerkte, viel hem gewillig toe. De aanhang van Medicis en de Spanjaarden hadden byzondere reden om hem te verkiezen; zo dat hy paus wierdt door de stemmen van alle de vier en zestig kardinalen, die in het Conclave waren. Daar zyn weinig voorbeelden van deze eenstemmigheit in de verkiezingen der pauzen. Zo haast als men des avonds voor de verkiezing de keur wist, welke de H. Geest besloten hadt des volgenden daags in te blazen, gingen de kardinalen den aanstaanden paus geluk wenschen, die hen eerst niet dan door zuchten, en met de tranen in het gezicht antwoordde, hen biddende een beter keuse te doen: doch hy schepte wel haast wat meer moedt, en bedankte hen voor hunne goede wille. Na de verkiezing droeg men hem, volgens de gewoonte, naar de St. Pieters kerk, om aldaar op het grote autaar de aanbidding der kardinalen te ontfangen. Hy wilde niet in het midden van het autaar geplaatst zyn, maar aan een van de hoeken, om dat hy, zeide hy, zich de plaats niet waardig oordeelde, die zyne voorzaten bekleed hadden. Gedurende de gansche plechtigheit van de aanbidding bleef hy op de aarde neêrgebogen, een kruis in zyne armen houdende, en met eene uitmuntende nederigheit. In zyn vertrek in 't Vatikaan gekomen zynde, beval hy, voor dat hy ergens anders om dacht, dat men de kist zoude maken, waar in zyn ligchaam na zyne doodt zoude leggen, en dat men de zelve zoude stellen onder zyn bedde, om door deze gedurige verbeelding van de doodt zich zelven meer en meer tot heiligheit op te wekken. Wanneer men hem met het pausselyke gewaadt bekleedde, vondt men onder zyn hembdt een hairen gordel. Hy volhardde twee maal ter week te vasten, gelyk hy gedaan hadt toen hy kardinaal was. Des daags na zyne verkiezing verstiet hy straffelyk de *Signora* Olympia, die gekomen was om hem over zyne verheffinge te begroeten, en zeide tegen haar, dat het met de welvoeglykheit streedt, dat eene vrouw hare voeten zette in het paleis van het hoofdt der kerke. Hy verboodt zyne bloedvrienden zonder verlof te Rome te komen. Het vervolg van zyn pausschap heeft getoont, dat dit maar grillen en kunststreeken waren; en verscheide Roomsch-Katholyken hebben geen zwarigheit gemaakt zich over zyn listig leven te beklagen. Hy wierdt in 't vervolg menschelyker omtrent zyne neven, en deedt de ampten en waardigheden met emmers vol op hen regenen. Op het artykel van het geslacht van Chigi wordt daar van breder gesproken. Deze paus betoonde grote milddadigheit aan het Roomsche volk, dat door de pest en de watervloeden veel geleden hadt, en versierde de stadt met heerlyke gebouwen. Hoewel hy eene gedachtenis-zuil moest oprechten tot voldoening aan Vrankryk wegens den hoon, dien de Corsen van de pausselyke lyfwacht den hartog van Crequi, ambassadeur van Vrankryk, aangedaan hadden. Hy canoniseerde Thomas van Villanova, aartsbisschop van Valencia, en Franciscus de Sales, bisschop van Geneve. In zynen tydt begaven zich verscheide hoge staatspersonen tot de Roomsche kerke, waar onder inzonderheit de koninginne Christina van Zweden was, die zich ook naar zynen naam Alexandra noemde. Hy deedt ook den koning van Marocca dopen. In het tegendeel vindt men gedrukte boeken, waar in verhaalt wordt, dat deze H. vader genegen was geweest en ook vastelyk besloten hadde, nuncius in Duitschlandt zynde, om den Roomschen Godsdienst af te zweren, en den Protestantschen aan te nemen; doch dat de noodt van een graaf, zynen nabestaande, die nevens hem overtuigt was, en de afzwering alreets gedaan hadt, hem de uitvoering van zyn besluit deedt vertragen, en dat zyne verheffing tot het kardinaalschap hem geheel van gedachten deedt veranderen. Men zegt, dat hy de geweldenaryen, tegen de Vaudoizen in Piemont gepleegt, verfoeide. Men wil ook, dat deze H. vader een nabestaande was van den groten Heer Mahomet den IV. Alexander was een schryver, en men heeft zyne Latynsche poëzy verscheide reizen gedrukt; doch de beste druk is die van de Louvre in 't jaar 1656 in folio. Dit werk bestaat uit verscheide slag van vaarzen, en een treurspel, *Pompejus* genoemt. Hy beminde de geleerdheit, en onderhieldt zich gaarne over de poëzy, over de historie, en over de staatkunde met geleerden. Hy storf den 22 May des jaars 1667, veel meer beklaagt door de Jesuiten dan door de Jansenisten. *Bayle.*

ALEXANDER de VIII, te voren *Petrus Ottoboni* genoemt, was te Venetië geboren, en wierdt paus in de XVII eeuw. Marcus Ottoboni, zyn vader, grootkanselier van Venetië, kocht in 't jaar 1646 brieven van adeldom, die hem hondert duizent dukaten kostten. Petrus Ottoboni, zyne letteroeffeningen eerst te Venetië, en daar na te Padua gedaan, en in de laatste stadt de waardigheit van Doctor in de rechten ontfangen hebbende, ging in den ouderdom van twintig jaren naar Rome, om zich tot kerkelyke zaken bequaam te maken, onder Jan Paptist Coccino, een Venetiaan, deken van de Rota. Paus Urbanus de VIII maakte hem eenige jaren

daar

daar na kerkvoogdt en referendaris. Hy maakte hem ook ſtadvoogdt van Terni, van Rietti, en van Citta Caſtellana, en auditeur van de Rota, op de benoeminge van de Republyk van Venetië. Innocentius de X, die op Urbanus den VIII in 't jaar 1644 volgde, maakte hem kardinaal prieſter van St. Sauveur in Lauro den 19 Februarius des jaars 1652. Twee jaren daarna wierdt hy biſſchop van Breſſe. Alexander de VII, in 't jaar 1655 paus geworden zynde, benoemde hem tot dataris, en deedt hem zyn biſdom van Breſſe verlaten, om hem by zich te hebben. Hy veranderde ook zynen tytel van *St. Sauveur in Lauro* in dien van *St. Marcus*. Hy was ſedert van alle de Congregatiën van Rome, als van die der biſſchoppen, der Regulieren, enz. Ook was hy biſſchop van Freſcati en onderdeken van het Collegie der kardinalen. Eindelyk wierdt hy den 6 October des jaars 1689 in de plaats van Innocentius den XI tot paus verkoren. De oorlog, die ten dien tyde heftig ontſtoken was tuſſchen het huis van Ooſtenryk en Vrankryk, bragt niet weinig toe tot de verkiezing van Ottoboni, omdat de onzydige kardinalen met reden vreeſden den Roomſch-Katholyken Godsdienſt te veel bloot te zullen ſtellen, zo men een paus verkoor, die een geboren onderdaan was van den koning van Spanje, gelyk Innocentius de XI, wiens opperprieſterſchap by toeval veel voordeel deedt aan de Gereformeerden, het huis van Ooſtenryk begunſtigende, en de bewegingen van het Franſche hof niet opvolgende. De onzydige kardinalen geloofden dan, dat Ottoboni, die een pauſſelyk voorwerp was, bequamer zou zyn dan iemandt anders voor de geſteldheit van die tyden, omdat hy een Venetiaan was. Het eenige voordeel, dat Vrankryk door deze verkiezinge genoot, was dat paus Alexander de VIII de Venetianen zo krachtig aanſpoorde tot den oorlog tegen de Turken, en hen van zulk een machtig onderſtandt verzekerde, dat hy daar door den vrede deedt verdwynen, welken de keizer wel gaarne met de Porte geſloten zoude hebben, om al zyne macht tegen de Franſchen te gebruiken. Alexander de VIII dacht voorts nergens anders op, dan op het groot maken van zyn geſlacht; en hoewel dat eene waarheit is, die al de werreldt weet, zo moet men echter, om van gene laſtering beſchuldigt te worden, daar van niet dan met goede bewyzen ſpreken. Zie 'er hier twee van onder duizent andere, die men zoude kunnen bybrengen. In de *Menagiana* leeſt men: *Alexander de* VIII, (zeide M. Menage) *in den ouderdom van 79 jaren tot paus verkoren, en die in drie weken tyds reets alle zyne nevengroot gemaakt hadde, vroeg aan eenen van de genen, die gemeenzaam met hem omgingen, wat men van hem zeide. Deze antwoordde hem, dat men zeide, dat hy geen tydt liet verlorengaan om zyn geſlacht te bevorderen. Waar op hy wederom zeide,* Oh! Oh! ſono vintitre hore e mezza. *Ho! ho! het zyn drie en twintig uren en een half.* En in het *Journal des Sçavans* van den 15 December des jaars 1692. *pag.* 731, van de Hollandſche druk, leeſt men: „ Onder de „ loftuitingen, welke *Jan Palatio* aan Innocentius den XI geeft, is die, „ welke hy het meeſte verheft, dat hy zyne neven in eenen onbeamp- „ ten ſtaat hadde gehouden, in navolginge van den Zaligmaker, „ die gene andere nabeſtaanden kende, dan de genen, die de wil- „ le zynes vaders deden. Alexander de VIII, geheel ſtrydige oog- „ merken met zynen voorzaat gehad hebbende, heeft Palatio mid- „ del gevonden om de vurige drift, die hy hadde om de zynen met „ eere en goederen op te hopen, te rechtvaardigen, en heeft beweert, „ dat deze paus daar in het voorbeeldt van den zelven Zaligmaker „ gevolgt hadde, die zyne nabeſtaanden naar den vleeſche met de „ gemeenſchap van zyn prieſterampt vereerde, en hen belaſte met „ de bediening van zyn Euangelium. Zo ryk is de welſprekendheit „ in uitvindingen om de driften te vleien van de genen, die het op- „ pergezag voeren, en om de grootſte ongeregeldheden van hun „ gedrag te verſchonen". De moeijelykheden tuſſchen het Roomſche hof en Vrankryk gingen Alexander den VIII weinig ter herte. Hy misleidde ſlechts de ſtaatsbedienaars van Lodewyk den XIV, en deedt eensſlags zien door de afkondiging van eene bulle, een weinig tyds voor zyne doodt, tegen al het geen in Vrankryk tegen het gezag van den paus gedaan was, dat hy met hen geſpeelt hadt. Men was in Vrankryk, op hoop, dat hy het zelve gunſtig zoude zyn, van toon verandert. Men hadt gedurende eenigen tydt van Innocentius den XI weinig goeds, en naderhandt veel quaads van hem gezegt. De dichters en redenaars begonden alreets zynen opvolger hunnen wierook toe te zwaaien. Maar zy bevonden, dat men, om het zekerſte te gaan, ten opzichte van het geven van loftuitingen, zich ſchikken moeſt naar den grondregel, dien Solon wilde dat men raadplegen zoude, om van iemands geluk te oordeelen: dat is te zeggen, dat men niemandt moet pryzen voor zyne doodt. De kardinaal Petrus Ottoboni was zo out, toen men hem paus maakte, dat men zich niet verwonderen moet, dat zyne regeering geen langen tydt duurde. Hy bekleedde het opperprieſterſchap maar 15 of 16 maanden: want hy ſtorf den 1 Februarius des jaars 1691. *Memoires du Temps. Bayle.*

KEIZERS.

ALEXANDER de I, bygenaamt SEVERUS, om de ſtrengheit, die hy omtrent de ſoldaten oeffende, die hy de krygstucht nauwkeurig wilde doen onderhouden, wierdt als keizer begroet na de doodt van Heliogabalus, zynen neef, in den jare 222. Hy ſtont den Joden toe in Paleſtina te wonen, en hunne voorrechten te genieten, handelde de Chriſtenen met zachtheit, en gaf in alle gelegenheden zo vele blyken van goedheit, dat hy van zyne onderdanen teder bemint wierdt, en van zyne vyanden geëert. Hy was verplicht naar 't Ooſten te gaan, om zich te ſtellen tegen de invallen der Perſianen, die hy overwon. Op zyne wederkomſt trok hy naar Duitſchlandt, om aldaar den opſtandt der volkeren te ſtillen, en hy wierdt aldaar te Sichlingen naby Ments gedood, met zyne moeder Mammea, op den 18 Maart des jaars 235, na eene regeering van 13 jaren en 9 dagen. Deze prins was groot, ſterk en ſchoon van gedaante. Hy beminde de muzyk, hy verſtont de ſchilderkunſt, de wiskunſt, en de landmeetkunde. Hy ſpeelde op het orgel en op de luit, en maakte goede vaarzen. Lampridius eigent hem een werk van de levens der goede koningen in Griekſche vaarzen toe, welke taal deze prins grondig verſtont. Zyne zinſpreuk was: *Quod tibi non vis fieri, alteri ne feceris.* Wy hebben alreets aangemerkt, dat Alexander de neef was van Heliogabalus. Maëſa hadde twee dochters gehad, de eene, genaamt Soëmia, was de moeder van den zelven Antoninus Heliogabalus, en Mammea was de moeder van Alexander, van wien wy ſpreken. Dewyl de eerſte ongemeen heerſchzuchtig was, en Mammea eenig ongeluk voor den vorſt voorzag, overreedde zy den zelven om zynen neef tot zone aan te nemen en voor Cæſar te verklaren, de welke ook naderhandt zyn opvolger wierdt. Men beſpeurde in hem alles, wat een goede aardt vermag, geſterkt door zulk eene edele opvoeding, als zyne moeder hem gaf, en onderſteunt door de wysheit der grote mannen, die hy als zyne waarachtige vrienden aanmerkte. Ulpianus, een vermaart rechtsgeleerde, muntte onder de zelve uit, en Alexander vertrouwde zich zo wel op den zelven, dat hy hem hoofdman van de Pretoriaanſche lyfwacht en geheimſchryver van het keizerryk maakte. Hy deedt zo haaſt hy keizer geworden was zyne beſcheidenheit blyken, weigerende alle de heerlyke eertytelen, die de raadt hem wilde geven. Men zag het gehele keizerryk wel haaſt van gedaante veranderen, en de deugdt regeeren daar de ondeugdt zich in alle hare uitſporigheit vertoont hadt. De liefde, die hy tot zyne onderdanen hadde, bewoog hem zich met eede te verbinden van nooit de Republyk te zullen belaſten, en de grote menigte der keizerlyke hofbedienden te verminderen. In kleding hieldt hy zich zeer matig, en verboodt ſcherpelyk het verkopen van ampten. Hy nam eene zeer nauwkeurige kenniſſe van alle zaken, die hy wilde dat door bequame lieden onderzocht wierden, welker trouwe hem bekent was, op dat men hem vervolgens daar van verſlag mogt doen. Hy maakte verſcheide wetten, ten voordeele van het volk in opzicht der financien; maar nooit maakte hy'er eene zonder den raadt van twintig rechtsgeleerden en van vyftig andere brave mannen, van welker bequaamheit en ervarenheit men overtuigt was. Hy deedt een ellendigen, die zyne gunſt en vertrouwelykheit misbruikt hadt, ſtrengelyk ſtraffen; want hem op de daadt betrapt hebbende, veroordeelde hy hem om aan een ſtaak gebonden te worden, rondom den welken men ſtro en vochtig hout leide, dat aangeſtoken wierdt, terwyl hy daar by deedt uitroepen: *De gene, die rook verkocht heeft, is door rook geſtraft.* Hy zeide ook, dat men die genen niet belaſten moeſt met de zorge van de Republyk, die met yver daar naar ſtonden, maar die genen, die men met geweldt daar toe moeſt noodzaken. Om deze reden ſtelde hy tot hoofdt van de Pretoriaanſche lyfwacht een man aan, die gevlucht was uit vreze van het zelve te zullen worden. Alexander begunſtigde, gelyk gezegt is, de Joden en de Chriſtenen. Hy hadt in zyn kabinet de afbeeldingen van Jezus Chriſtus en van Abraham, en men zegt zelfs, dat hy voornemens was den eerſten een tempel te bouwen, en hem in 't getal der Goden te ſtellen; maar hy wierdt door de genen, die het beſtier van den Godsdienſt hadden, daar in verhindert. De liefde, die hy tot zyne moeder Mammea hadde, door wiens laſt zyn ſchoonvader omgebragt, en hare ſchoondochter naar Africa gebannen was, was oorzaak van zynen val; en Alexander handelde met haar niet gelyk hy deedt met zyne andere nabeſtaanden: want de zelve niet by zich willende hebben, zeide hy, *de Republyk is my nog waardiger.* Doch hy deedt zo niet met zyne moeder. Deze prinſeſſe was niet bemint om hare onmatige gierigheit. Julius Maximinus, een heerſchzuchtig en wreet man, maakte de ſoldaten oproerig tegen hem, deedt hem met zyne moeder ellendig ombrengen, en maakte zich meeſter van het ryk. *Lamprid. in Alex. Sev. Capitolin. in Maxim. Herodian. lib.* V. *cap. 6. Euſeb. Hiſt. lib.* VI. *Eutrop. Victor. Caſſiodor.*

ALEXANDER de II, zoon van den keizer Baſilius, en broeder van Leo den Wysgeer, volgde op hen in 't jaar 911 in 't Ooſterſche keizerryk, dat hy nevens den jongen Conſtantinus, zoon van Leo, te gelyk regeerde. Hy week van de zedigheit zyner voorzaten zeer verre af, en gaf zich aan alle ſchandelyke wanbedryven over, zo dat hy voornemens was aan Bacchus te offeren, en de beelden der Heidenſche afgoden tot den openbaren dienſt op te rechten: doch de Goddelyke wraak belette zyn voornemen; want op eenen tydt onmatelyk gegeten en gedronken hebbende, reedt hy uit om met den bal te ſpelen; en zich in 't ryden te ſterk bewegende, wierdt hy ſchielyk met grote ſmerten in zyne ingewanden aangetaſt, en ſtorf in 't jaar 912, onder het ſtorten van veel bloedt. *Curopalat. Cedren. Baron.*

ALEXANDER, ſtedehouder van Galerius in Afrika, van boerſche ouders uit Pannonië geſproten, verwekte een opſtandt, en liet zich te Carthago tot keizer uitroepen; maar de legerhoofden van Maxentius, Veluſianus en Maximinus waren hem wel haaſt op 't lyf, vingen hem in de ſtadt Cyrta, en lieten hem in 't jaar 306, gelyk eenigen menen, aldaar verworgen. Hy hadt een zoon, die men gelooft die Nigrinianus geweeſt te zyn, wiens heiliging men ziet op eenige gedenkpenningen, die nog in eenige kabinetten gevonden worden. *Zoſim. lib.* II. *Hiſt.*

KONINGEN VAN EGYPTEN.

ALEXANDER de I, (PTOLOMEUS) de IX koning van Egypten, quam in 't 3884 jaar der werreldt, het 100 voor Chriſtus, het 1 der CLXX Olympiade op den troon, door het beleidt van zyne moeder Cleopatra, die zynen broeder Ptolomeus Lathyrus ongemeen haatte, en hem als den rechten erfgenaam van de kroon onderdrukte, ja zelfs den Joden, die met hem in oorlog waren, tot zynen ondergang behulpzaam was, hem zyne vrouw ontnam, om de zelve aan zynen ſnoodſten vyandt ten huwelyk te geven, en als zy uit de gevange-

vangenisse ontkomen was, den veldheer over het Egyptische leger, aan wien zy deze prinses toevertrouwt hadde, hare ontkoming met den hals deedt betalen; doch Alexander moest naderhandt ook veel van deze zyne moeder lyden, en dewyl hy haren quaden aardt niet langer konde verdragen, nam hy heimelyk de vlucht, willende liever als een onbeampt persoon in vrede leven, dan met gedurige ongerustheit regeeren. Hy wierdt van Cleopatra wel wederom ontboden: maar hy betrouwde zich niet, en liet haar, dewyl hy hare gevaarlyke voornemens tegen hem wist, eindelyk doden. De Alexandrinen hadden zulk een afkeer van hem om deze snode daadt, dat zy Alexander op gelyke wyze door een scheepshoofdt, Chereas genoemt, 89 jaren voor Christus geboorte lieten ombrengen, en herriepen zynen broeder Lathyrus. *Joseph.* XIII. 20. 21. *Justin. lib.* XXXIX. *Euseb. Chron.*

ALEXANDER de II, (PTOLOMEUS) een zoon van den voorgaanden, was in 't eilandt Co opgevoed en gevangen; maar wierdt van Mithridates verlost, en door Sylla, onder wiens bescherminge hy zich begaf, 81 jaren voor Christus geboorte wederom in zyn vaderlyk ryk herstelt: doch hy wierdt van de Egyptenaren 19 dagen na zyne kroninge omgebragt. *Appian. lib.* I. *de bell. civil.*

ALEXANDER de III (PTOLOMEUS) volgde op zynen broeder Alexander den II, en nadat hy het ryk 17 jaren met alle zachtmoedigheit geregeert hadt, wierdt hy 65 jaren voor Christus geboorte door zyne onderdanen verdreven. Hy storf eindelyk in de stadt Tyrus, en maakte het Roomsche volk tot zyne erfgenamen. *Appian. de bell. civ. lib.* I. *Cicero orat.* I. & II. *contra Rull.*

Koningen van Epirus.

ALEXANDER de I, een zoon van Neoptolemus, en een broeder van Olympias, moeder van Alexander den Groten, koning der Epiroten of Molossiers, wierdt 326 jaren voor Christus geboorte in den oorlog tegen de Lucaniërs verslagen. Hy toog uit zyn landt, om de rivier Acheron te myden, dewyl het Orakel hem zynen ondergang by de zelve rivier voorzegt hadde; doch hy vondt zyn levens einde by eene andere Acheron, in het Italiaansche landschap Abruzzo. Hy beklaagde zich over de ongelykheit van het lot, dewyl zyn neef Alexander de Grote met wyven, maar hy met mannen in Italië te oorlogen hadt. *Liv. lib.* IX. *Strabo lib.* VII. *Gell. lib.* XVII. *cap.* 21. *Justin. lib.* XVII. *Oros. lib.* III.

ALEXANDER de II viel in Macedonië, om de doodt van zynen vader Pyrrhus, die in den oorlog tegen Antigonus omgekomen was, te wreken; maar de jonge Demetrius, zoon van Antigonus, sloeg hem uit het landt, en vervolgde hem tot in zyn eigen ryk Epirus, dat hy vermeesterde. Alexander vloodt tot de Acarnaniërs, en wierdt door der zelver bystandt weder in zyn ryk hersfelt. *Justin. lib.* XXVI. *cap.* 2 & 3.

Joodsche Koningen.

ALEXANDER de I, met den toenaam van *Jannæus*, broeber van Aristobulus, en zoon van Hyrcanus, quam 103 jaren voor Christus geboorte, door toedoen van Salome, weduwe van Aristobulus, op den troon en tot het hogepriesterschap, nadat zy hem uit de gevangenis, waar in hem zyn broeder geworpen hadt, verlost hadt. Hy liet eenen van zyne broeders, die naar de kroon stont, ombrengen, en belegerde de steden Ptolemaïs en Gaza, die van Ptolomeus Lathyrus beschermt wierden, waar over tusschen hen een hevige oorlog ontstont. Zyne onderdanen vatten zelfs de wapenen tegen hem op, dewyl zy zyne woede moede waren, en men rekent, dat in dezen binnenlandschen oorlog 50000 menschen sneuvelden. Behalven dat liet hy eene grote menigte in ketenen en banden sluiten en naar Jeruzalem slepen, van de welke hy eens, als hy met zyne bywyven een vreugdefeest hieldt, 800 personen aan kruissen liet hechten, en hunne vrouwen en kinderen, terwyl zy nog leefden, voor hunne oogen verworgen. Eindelyk, wanneer hy een groten slag tegen Demetrius den III, koning van Syrië, verloren hadt, en van Aretas, koning der Arabiers, overwonnen was, viel hy door zyn ongeregelt leven en sterk wyn zuipen, in een vierdendaagsche koorts, die hem drie jaren aanhing, tot dat hy daar aan, 78 jaren voor Christus geboorte, wanneer hy, niettegenstaande zyne zwakheit, de vesting Ragaba belegert hadt, storf in het 49 jaar zyns ouderdoms, en het 27 van zyne regeering. Voor zyn afsterven riedt hy zyne vrouwe Alexandra, zyne doodt zo lang het mogelyk was geheim te houden, en de genegenheit van de Pharisëen in hare regeering gedurende de minderjarigheit van zyne twee zonen, Hyrcanus en Aristobulus, te winnen. *Josephus Oudh.* XIII. *boek. Oorl.* I. *boek. Torniell. Salian. Spanheim Hist. Eccl. V. T. Lundius Judsch. heiligth. cap.* 24. *pag.* 507.

ALEXANDER de II, zoon van Aristobulus, hadt ook deel aan den haat der Romeinen, dien zyn vader zich op den hals geladen hadde, en wierdt deswegen door Pompejus, benevens den zelven, gevangen genomen, en naar Rome gebragt. Wanneer hy tot de regeering gekomen was, bragt hy een leger tegen de Romeinen op de been; maar Gabinius sloeg hem, en dwong hem de sterkste vestingen af; waar op Alexander zyne toevlucht tot den koning Antiochus van Syrië nam, nieuw volk op de been bragt, alle de Romeinen, die hy ontmoette, ter nedermaakte, en naderhandt een slag met hen by den berg Thabor waagde, in welken hy met verlies van 10000 mannen de nederlaag hadt. Kort daar na, wanneer hy zich te Antiochië ophieldt, liet hem Scipio, de stadhouder van Syrië, op bevel van Pompejus in het 3625 jaar der werreldt het hoofdt afslaan. *Joseph. Oudh.* XIV. *boek. Oorl.* I. *boek. Salian. Torniel.*

ALEXANDER, een zoon van Herodes den Groten, wierdt aan het hof van den keizer Augustus te Rome nevens zynen broeder Aristobulus opgevoed, en van zyn eigen vader op een valsch aangeven by den keizer aangeklaagt, als of hy hem naar de kroon en 't leven stont. Alexander toonde zyne onschuldt aan, en Augustus verzoende hem weder met zynen vader; de welke echter een nieuw vermoeden tegen hem opvatte, en hem te Beryto in eene openbare raadsvergadering ter doodt deedt veroordeelen, en te Sebastia 2 jaren voor Christus geboorte ombrengen. Na zyne doodt deedt zich een bedrieger van Sidon op, die zich voor Alexander uitgaf, voorwendende, dat de genen, die hem ter doodt moesten brengen, hem uit medelyden losgelaten en weggeholpen hadden, waar door hy veel gelds van de Joden van 't eilandt Creta en van Melos kreeg, en trok vervolgens naar Rome. Doch Augustus ontdekte het bedrog, en liet dezen gewaanden prins op de galeien zetten. *Joseph. Oudh.* XVI. *boek. Oorl.* I. *boek. Torniel.*

Koningen van Macedonie.

ALEXANDER, de I van dien naam, koning van Macedonië, was een zoon van Amyntas den I. Behalven dat hy versiert was met allerlei deugden, hadt de natuur hem zo bequaam gemaakt tot de ligchamelyke oeffeningen, dat hy verscheide malen in de Olympische spelen en in verscheide stryden den prys behaalde. Eenige afgezanten, welke Megabazus, veldheer der Persen, in Macedonië gezonden hadt, te vry met de vrouwen van het hof omgegaan hebbende, was hy daar over zo gevoelig, dat hy, den koning zynen vader hebbende doen wyken, hen hunne onbeschaamdheit ten koste van hun leven deedt beklagen. Na de doodt van Amyntas regeerde hy gelukkig, en Xerxes, zich meester van Griekenlandt gemaakt hebbende, gaf hem al het landt tusschen den berg Olympus en den berg Hemus. De historieschryvers zeggen nochtans, dat hy zyn koninkryk niet minder door zyne deugdt vergrootte, dan door de milddadigheit der Persen. Zyne verdiensten bragten ook het koninkryk der Macedoniërs in aanzien, die voor hem in geen achting waren. Hy regeerde omtrent drie en veertig jaren, en storf omtrent het 3618 jaar der werreldt, in de LXXVI Olympiade. Perdiccas de II, zyn zoon, was zyn opvolger. *Justin. lib.* VII. *Euseb. in Chron. Diod. Sicul.*

ALEXANDER de II, zoon van Amyntas den III, de XIX koning van Macedonië, wierdt door zynen broeder Ptolomeus moorddadig omgebragt, als hy den troon maar een jaar bekleed hadde, om daar door de kroon meester te worden, welke het recht van eerstgeboorte aan zynen broeder gegeven hadde. Ptolomeus storf ook drie jaren daar na, op wien zyne broeders Perdiccas en Philippus, de vader van Alexander den Groten, na malkander volgden. *Justin. lib.* VII. *Diod. lib.* XV *en* XVI.

ALEXANDER, de III van dien naam, koning van Macedonië, die door zyne heerlyke daden den naam van den Groten verkreeg, was een zoon van Philippus, koning van Macedonië, en van Olympias. In den nacht, in welken hy geboren wierdt, wierdt de tempel van Diana te Ephesen, de beroemdste van geheel Asië, in de assche gelegt; en de wyzen voorzeiden toen, dat 'er ergens een fakkel ontstoken wierdt, die het gehele Oosten zoude verteeren. Ter zelver tydt vermeesterde zyn vader Potidea, eene volkplanting der Athenienzen; vernam, dat hy overwinnaar was geweest in de Olympische spelen, daar hy vier wagens gezonden hadt; en een postloper, door Parmenio aan hem gezonden, bragt hem de tyding, dat hy eene grote overwinning tegen de Barbaren hadt bevochten. De grote Alexander wierdt geboren den 6 dag van de maandt, welke de Grieken *Hecatombæo* noemen, die overeenkomt met onze maandt July, in de CVI Olympiade, het 3698 jaar der werreldt, het 398 van Rome, en het 356 voor Christus. Zyne kindschheit was verselt van vele voortekenen van zyne aanstaande grootheit, hebbende zelfs in zyne tedere jeugt het paardt Bucephal getemt, dat hem sedert wel diende, en dat niemandt hadde kunnen bedwingen. Philippus was daar door zo verrukt, dat hy tegen hem zeide, met de tranen in de ogen, dat hy nieuwe koninkryken moest gaan winnen, dewyl Macedonië veel te klein was voor zynen groten moedt. Zyn vader, genoodzaakt zynde ten oorlog te trekken, liet hem als zynen stedehouder in Macedonië, in den ouderdom van vyftien jaren; en hy queet zich zo wel in dezen last, dat hy de Meduroren tot reden bragt. Sedert Philippus volgende, redde hy des zelfs leven in een veldslag, en wierdt het voorbeeldt en de verwondering van de ervarenste krygshoofden. Philippus te onvrede zynde op zyne gemalinne Olympias, de moeder van Alexander, verstiet haar, en trouwde met Cleopatra, eene jonge en bevallige prinsesse, op welke de koning vurigtyk verlieft was. Alexander, niet toegevende genoeg zynde om de drift van zynen vader te vleien, betuigde eenig misnoegen over het ongelyk, dat Olympias wierdt aangedaan; hy raakte zelfs in oneenigheit met Attalus, den broeder van Cleopatra, dien hy naderhandt deedt sterven, en bestierde deze zaken met zo veel heftigheit, dat hy genoodzaakt wierdt het hof van Philippus te verlaten. Hy begaf zich by zyne moeder Olympias: maar eenigen tydt daar na wierdt hy in Macedonië herroepen, daar hy de genegenheit van het volk won door de goede diensten, die hy aan het zelve deedt, en door zyne milddadigheit. Na de doodt van Philippus deedt hy alle de genen straffen, die verdacht waren deel daar aan gehad te hebben; en niets meer denkende, dan om het vermeerderen van zyne glorie, overwon hy Thracië en Illyrië, nam Theben in, en verklaarde den Persianen den oorlog. Omtrent het 420 jaar van Rome, in de CXI Olympiade, trok Alexander over den Hellespont in Asië. Darius, koning van Persië, hadt aldaar het landt niet willen verwoesten, volgens den raadt van Memnon. In het tegendeel, hy verachtte het voornemen van den koning van Macedonië, en zondt een leger tegen hem. Alexander versloeg het zelve aan den doortocht van de rivier Granica, in groot-Phrygië; en van daar langs de oevers van den Archipel voorttrekkende,

ver-

vermeesterde hy de steden Ephese, Milete, Halicarnasse en Sardis. Hy onderwierp alzo het gehele Lydië en Iönië, trok door Carië, onderwierp zich Pamphilië en de naburige landschappen, en bragt Cappadocië onder zyne gehoorzaamheit. Vervolgens, nadat hy den Gordiaanschen knoop in stukken gehouwen hadt, dien hy niet hadt kunnen ontknopen, zo weinig als alle de genen, die het zelve voor hem ondernomen hadden, versloeg hy het leger van Darius in den slag van Issus, bragt dien prins op de vlucht, behaalde een groten buit van zyne schatten, en maakte een groot getal gevangenen, onder de welke waren de moeder, de gemalinne en twee dochters van dezen ongelukkigen koning, de welke Alexander met veel eerbiedigheit handelde. Deze zege wierdt van de overwinning van Phenicië, en van de inneming van Sidon, van Damascus, van Tyrus, van Gaza, en van verscheide andere steden en voorname provincien gevolgt. Josephus voegt hier by, dat, terwyl deze overwinnaar met het beleg van Tyrus bezig was, hy aan Jaddus, den hogepriester der Joden, schreef, en van hem drie zaken vorderde: onderstandt, den vryen handel met zyn leger, en de zelve gehoorzaamheit, die hy aan Darius bewezen hadt. De hogepriester weigerde zulks, en deze prins was daar over zo verstoort, dat hy hem deedt weten, dat hy, zo haast als hy Tyrus ingenomen zoude hebben, met zyn leger tegen Jeruzalem zoude optrekken. Hy volbragt zulks: doch Jaddus, daar van in een droom onderrecht, trok hem in zyne hogepriesterlyke pracht te gemoet, aan het hoofdt van de andere priesters en van het volk, alle in feestgewaden gekleed. De prins, den hogepriester ziende naderen met zynen Azuurverwigen Ephod met gout versiert, en met het priesterlyke hoofdsieraadt en eene goude plaat, op de welke de naam Gods geschreven was, aanbadt dezen heerlyken naam, en groette Jaddus. Hy antwoordde aan de genen, die zich verwonderden over het gene hy deedt, dat hy den hogepriester niet aanbadt, maar den Godt, wiens dienaar hy was, die hem in een droom verschenen was, wanneer hy zich beriedt, door welke middelen hy Asië zoude kunnen overwinnen, hem aanmanende niet te vrezen en welgemoed over de engte van den Hellespont te trekken. Wanneer hy in den tempel gekomen was, vertoonde hem de hogepriester het boek van Daniel, in het welke geschreven was, dat een prins van Griekenlandt het ryk der Persen zoude vernietigen, en verkreeg van dezen overwinnaar alles, wat hy begeerde. Men verhaalt, dat de hogepriester aan Alexander alle de heerlykheit des tempels vertoont hebbende, Alexander zich daar over verwonderde, en zeide: *Ik wil hier een gedenkteken laten van myne Godsdienstigheit en eerbiedigheit omtrent den Godt, dien gy aanbidt: ik zal aan de werkmeesters eene grote menigte gouds doen geven, op dat zy myn beeldt in levens grootte maken, en dat men het zelve plaatse tusschen den altaar des brandoffers en de heilige plaatse.* Maar de hogepriester antwoordde, dat hy een beter gebruik zoude kunnen maken van het gout, dat hy aldus aan den Here beloofde, met het zelve te geven aan de priesters des tempels tot hun onderhoudt, en aan het volk des Heren, dat hem in de heilige plaatse quam aanbidden; en wat het gedenkteken aanging, waar van hy sprak, dat hy een doorluchtiger, tot zyner eere wilde oprechten. *En welk is dan dat gedenkteken?* vroeg Alexander. *Dat is*, zeide Jaddus, *dat alle de zonen der priesteren, die in dit jaar geboren zullen worden, zo in Jeruzalem, als door geheel Judea, den naam van Alexander zullen dragen. Dat zullen zo vele levende gedenktekenen zyn, die dagelyks de gedachtenis van uwen naam in den tempel des Heren zullen levende houden.* Alexander, aldus zyne offerhanden aan Godt gedaan hebbende, toog naar Egypten, dat hy onder zyne gehoorzaamheit bragt, ging het Orakel van Jupiter Ammon raadvragen, dat hem zynen zoon noemde, en deedt de stadt Alexandrië aan een der monden van den Nyl bouwen. Daarna leverde hy den derden slag naby Arbella of Gaugamella aan Darius, dien hy volkomen versloeg, elf dagen na eene verduistering van de maan, door Diodorus van Sicilië, Plutarchus, Arrianus, Quintus Curtius, Plinius, Ptolomeus, en verscheide anderen gemeld. Vernomen hebbende, dat deze prins in Medië vluchtte, besloot hy den zelven derwaarts te volgen, maar nam eerst Babylonië in, overwon Susiane; en in Persië dringende, maakte hy zich meester van Persepolis en van 't gehele landt, en voegde dat der Meden, Hyrcanië en de naburige landschappen by zyne wingewesten. De ongelukkige doodt van Darius deedt hem tranen storten, en hy was daar over zo gevoelig, dat hy zyne moorders strengelyk strafte. Eindelyk trok hy in de Indiën, die hy bemachtigde tot aan de Hydaspes, nadat hy den koning Porus verslagen hadt; en op zyne wederkomst te Babylon storf hy, zo men zegt van vergif door de zamenzwering van Antipater.

Alexander is de uitmuntentste geweest van alle krygshelden; en indien het waarachtig is, dat alle de schryvers van hem verhalen, is hy meer dan menschelyk geweest. Men zoude kunnen zeggen, dat de voorzienigheit hem verkoren hadt om te tonen, hoe verre de macht van een menschelyk werktuig zich kan uitstrekken, wanneer de tydt der wonderbaarlykste omkeringen gekomen is. De dichters en de redenaars zyn de beste lofbeschryvers van Alexander niet geweest; de koningen, die de meeste oorlogen gevoert, en de heerlykste overwinningen behaalt hebben, hebben zynen lof meer in top gevyzelt dan de schryvers zouden kunnen doen. Men zegge niet, dat de gelegenheden hem gunstig zyn geweest; en dat andere prinsen, die in langdurige oorlogen maar een weinig lands gewonnen hebben, zich grote keizerryken onderworpen zouden hebben, indien zy de Persianen te bestryden hadden gehad. Dat zyn zwakke uitvluchten. De snelheit, met welke zich Alexander van de gelegenheit en van zyne voordeelen bediende, zoude hem een oogst van overwinningen hebben doen vinden, daar andere koningen niets konden uitrechten. Men kan het afbeeldsel van Alexander trekken uit zyne gedenkpenningen en uit de historie. Hy was lang van hals, zyne oogen, tamelyk groot, waren midden in zyn hoofdt, en doorgaans opwaarts geslagen, dat zyne heerschzuchtigheit, moedigheit en onbeschroomdheit verbeeldde. Wat zyn karakter, of de gesteldheit van zyn gemoedt betreft, het is nodeloos omstandig daar van te spreken, zynde het zelve genoeg bekent: men kan het ook gemakkelyk zien in het oordeel van St. Evremont over een treurspel van Racine, Alexander de grote genoemt, in het I deel van zyne mengelwerken in 't Fransch; en in de vergelykinge van Cesar en van Alexander in het zelve deel: ook in het twede deel van den Hollandschen druk van 't jaar 1693, *pag.* 97. Al de werreldt weet, dat de grote deugden, en de grote ondeugden gelykelyk in hem gevonden wierden. Daar was niets middelmatig in zyn persoon dan zyne ligchamelyke gestalte, zynde eerder klein dan groot; het gene gelegenheit gegeven heeft tot dit vaars:

Magnus Alexander corpore parvus erat.

Voor het overige was hy in het goede en in het quade uitmuntende of buitensporig. Hy was vaardig, wakker, moedig, vol van edelmoedigheit, en een naauwkeurig volbrenger van zyne beloften. Zyne heerschzucht ging zo verre, dat de zelve in hem eene woede wierdt. Zyn vader bedroog zich niet, wanneer hy dacht, dat Macedonië te klein was voor zynen zoon. Hoe zoude ook Macedonië groot genoeg geweest zyn voor hem, dien de gehele werreldt te klein scheen voor zyne overwinnende wapenen. Hy weende, wanneer hy den Philosooph Anaxarchus hoorde zeggen, dat 'er eene oneindigheit van werrelden was, omdat hy wanhoopte, die alle te zullen kunnen winnen, ziende dat hy 'er nog naauwlyks eene gewonnen hadde. Maar schynt het niet, dat dit grootmoedig hert zich aan eene geringe zake in zyn voornaamste oogmerk bepaalde, dewyl hy niets anders in 't ooge hadt dan van de Atheniënzers geprezen te worden? Men geeft voor, dat de ongemene moeite, die hy hadde om over de Hydaspes te trekken, hem deden uitroepen: *O Atheniënzen, zoudt gy wel kunnen geloven, aan wat gevaren ik my bloot stelle om van u geprezen te worden?* Men zegge vry, dat hy dan te gelyk wel onverzadelyk was in heerschzucht, en echter met zeer weinig te vreden. Het is nochtans zeker, dat het einde, dat Alexander zich hier in voorstelde, zeer wel overeenquam met de onbepaalde uitgebreidheit van zyne heerschzucht. Hy wilde zynen roem tot in de toekomende eeuwen, en tot aan de laatste nakomelingschap bewaart hebben, en verwachtte zulks niet van de overwinning van een of meer werrelden, maar van den lof der schryvers. Hy bedroog zich niet: want indien Griekenlandt hem gene goede pennen verschaft hadde, men zoude al over langen tydt niet meer van hem gesproken hebben, dan van de genen, die Macedonië voor de geboorte van Amphitrio regeerden. Hy benydde het geluk van Achilles, die zulk een groten schryver, als Homerus was, gehad hadde om zyne daden te beschryven; ja hy nam zo veel belang in 't gene men na zyne doodt van hem zoude zeggen, dat hy wenschte voor zo langen tydt wederom in de werreldt te kunnen komen, als nodig was om te weten, hoe men zyne geschiedenissen zoude lezen. Door deze onverzadelyke begeerte tot lof prees hy meer de dapperheit van zyne vyanden, dan die van zyne krygshoofden; want al het gene hy daar door aan de laatsten ontnam, en aan de eersten gaf, ontfing hy zelf met woeker wederom. Hy hieldt het voor eene misdaadt, dat men aan den goeden uitslag van zyne ondernemingen twyffelde. Aan de eene kant was hy godloos genoeg om te willen, dat men hem als eenen Godt aanmerkte; en aan de andere zyde was hy verwyft bygelovig. Wat lof hy ook in zekere gelegenheden omtrent zyne onthouding van vrouwen verdient heeft, hy heeft zich echter daar omtrent in andere gelegenheden zeer ongeregelt gedragen. Zyne overdadigheit in het drinken van den wyn was, volgens het verhaal der historieschryvers, verwonderlyk. Hy pleegde in zyne dronkenschap duizent ongeregeldheden. De wyn was oorzaak, dat hy Clitus doodde, die zyn leven gered hadt, en dat hy Persepolis, eene der schoonste steden van het Oosten, verbrandde. De ligtvaardige Thaïs, die zich zo wel met de dronkenschap als met de minneryen ophieldt, vervoerde hem tot deze brandstichting, en deze omstandigheit maakte dien daadt nog afschuwelyker. De genen, die het dagverhaal van zyn leven geschreven hebben, tekenen aan, dat hy zomtyds twee dagen en twee nachten nodig hadt om den wyn uit te slapen. Hoewel zommigen zeggen, dat hy door vergif storf, men vindt 'er ongelyk veel meer, die zeggen, dat hy storf door te veel drinken. Zie daar het bedde van eere, waar op hy storf. Wie zoude hebben kunnen geloven, dat zulk een stoutmoedig oorlogsheldt dien dodelyken slag aan de tafel en door den wyn ontfangen zoude. Bayle verhandelt dit stuk in 't brede in zyne antekeningen op dit artykel. Alxander deedt met veel pracht de uitvaart vieren van Calanus, een Indiaansch Philosooph, die zich zelf met veel plechtigheit verbrandde. Hy liet ten dien einde eene lykreden doen, en stryden en feestdagen aanstellen; maar boven al besloot hy, om de genegenheit van de Indianen tot den wyn, eenen strydt van dronkenschap te doen houden. Daar waren drie pryzen gestelt voor de overwinnaars; de eerste was een talent waardig. Van de genen, die zich in dit strydperk begaven, storven 'er vyf en dertig op de plaats, en zes anderen volgden hen kort op de hielen. De overwinnaar, Promachus genoemt, hadt onmatig veel gedronken, en leefde maar drie dagen na zyne overwinning. De wreedheit, die Alexander aan de inwoners van Tyrus oeffende, is onverschonelyk. Zyn geluk, dat tot dien tydt toe met de snelheit van een stroom was voortgelopen, vondt voor deze plaats een sterken dyk, die hem noodzaakte zich verscheide maanden op te houden. Deze prins bevroedde maar al te wel de quade gevolgen, welke deze ophouding konde hebben. Hy verloor het voornaamste radt van zyn werktuig, zo hy gelegenheit gaf om te geloven, dat men hem konde ophouden. Aldus duizent redenen van verdriet vindende in het opbreken van het beleg, en in het voortzetten van het zelve, besloot hy zyne pogingen tegen de stadt te vernieuwen. Dit slaagde wel, en hy be-

bemachtigde de plaats; maar hy onteerde zyne overwinning door zyne wreedheit. Hy geboodt, dat men den brandt in de huizen zoude steken, en dat men alle de genen, die niet in de tempelen geweken waren, door het zwaardt zoude ombrengen; en hy deedt twee duizent inwoners, die minder aan de woede der soldaten, dan aan hunne vermoeidheit van het moorden ontkomen waren, aan kruisen hechten. Alle deze ondeugden hebben niet belet, dat men hem na zyne doodt als een Godt vereerde, en dat 'er zelfs onder de Roomsche keizers geslachten geweest zyn, die hem tot hunnen beschermgodt verkozen. Caligula en Caracalla kunnen daar van tot voorbeelden dienen. Men heeft gelooft, dat het afbeeldsel van Alexander, in gout, zilver, of gesteentens gegraveert, den genen, die het by zich droeg, voorspoedt aanbragt. Men hadt in de stadt Arce Alexander den Groten een tempel toegewyd, en de inwoners vierden jaarlyks zyn feest op den dag van zyne doodt. De vleiery hadt geen deel hier in, gelyk toen men gedurende zyn leven hem Goddelyke eere bewees. Dit was een ware dienst van bygelovigheit. Hy storf te Babylon, omtrent drie en dertig jaren out zynde. Zyne overwonne landen wierden waarlyk na zyne doodt in verscheide stukken gebroken; maar de zelve waren echter zo groot, en van zo veel belang, dat de Grieken eenen langen tydt daar door in Asie beroemt en machtig waren. Hy hadt maar weinig tyds besteed om alle deze overwinningen te behalen; want hy toog over den Hellespont in het 2 jaar van de CXI Olympiade, en hy storf in het 1 jaar van de CXIV. Hy was geboren in het 1 jaar van der CVI, en hy hadt zyne regeering begonnen in het 1 jaar der CXI Olympiade. Hy hadt een byzonder geluk, dat men niet zeggen konde tot vermindering van den luister van zyne glorie, dat de verraderyen veel deel gehad hadden in zyne zegepralingen. Hy was de wetenschappen en den geleerden zeer toegedaan. Zynen leermeester Aristoteles eerde hy op allerhande wyzen, en beschonk hem met grote goederen; en in het innemen van Theben droeg hy zorge om het huis van den dichter Pindarus ongeschonden te bewaren. Hy hadt zulk een groot vermaak in het lezen van de werken van Homerus, dat hy de zelve gemeenlyk by zich droeg. Om de *Iliade* meer eere aan doen, leide hy de zelve in een kasje, met dierbare gesteentens bezet, dat hy onder den buit van Darius na des zelfs nederlage gevonden hadt, zeggende, dat hy het uitgelezenste werk van het menschelyke vernuft niet beter konde bewaren dan in zulk eene ryke plaats. Alexander meende zich zo wel door de geleerdheit als door zyne macht boven al de werreldt te verheffen, zo groot was zyne eerzucht. In den grootsten loop van zyne overwinningen zondt hy aan Aristoteles 800 talenten, of 80000 kronen, om de zelve te gebruiken tot de onkosten, die hy in de ondervindingen van de natuurkunde (*Physica*) maakte; tot welken einde ook een groot getal jagers, visschers, en berglieden aangestelt waren, om onder zyn bevel te arbeiden, en van alles, wat zy opdeden, van alle kanten aan hem bericht te doen, om daar over zyne aanmerkingen en waarnemingen te maken.

Men wil, dat Alexander geen zoon van Philippus geweest zoude zyn, maar van Nectanebus, een wyze van Egypten, die aldaar geregeert hadt, en heimelyk van daar vertrokken was, omdat hy door de sterren ontdekt hadt, dat de Persianen hem wel haast van daar zouden verjagen. Hy quam in Macedonië aan 't hof van Philippus, daar hy wel ontfangen wierdt. Op de koninginne Olympias verlieft zynde, zoude hy de gedaante van Jupiter Ammon aangenomen hebben om haar te genieten. Alexander zoude uit dit overspel geboren, en daarom door de Grieken, om hem te vleien, een zoon van dezen Godt genoemt zyn. Men geeft ook voor, dat Alexander de priesters van deze Godheit omgekocht heeft, om hem voor een zoon van de zelve te verklaren. Wat hier van zy, Alexander, een wettig zoon zynde, konde in de historie geen heerlyker voorouders voor zich verkoren hebben dan hy hadde, dewyl Philippus, zyn vader, van Hercules, en Olympias, zyne moeder, van Achilles afkomstig waren. Van zyne vrouwen en kinderen zal op het artykel van Roxane gesproken worden. De Joden verzieren, dat Alexander verscheide rechtsgedingen voor hun ten einde bragt. Zy geven voor, dat driederlei slag van menschen zich tot hem begaven, om van hem de wedergeving te vorderen van de goederen, die de Joden hun onrechtvaardig onthielden. De Cananiten, die de wapenen van Josua ontkomen waren, quamen uit Africa, om zich te beklagen over de geweldenary der Joden. De Egyptenaars quamen de goude en zilvere vaten weder eischen, welke de Joden, uit Egypten trekkende, hun afgeleent hadden. De Arabiers, of de nakomelingen van Ismaël, en van de zonen van Kethura, quamen hun aandeel eischen in de erfenisse van Abraham. De Rabbi Gibea-Ben-Pesisa, anders ook Gibea-Ben-Kosan genoemt, pleitte voor de Joden. De eischers bragten eene plaats uit de H. Schriftuur by, en terstondt op het eerste antwoordt van den Rabbi, mede uit de Schriftuur getrokken, wisten zy niets meer te zeggen, en weken beschaamt weg. Tertullianus zegt, dat de Joden voorgeven, dat de Egyptenaars hun recht zo wel beweerden als hun mogelyk was: maar dat zy, de klachten en eischen der Hebreeuwen verstaan hebbende, wanneer zy hoorden, dat de zelve van hun vorderden den prys van hunne vryheit, onrechtvaardig gedurende zo vele jaren onderdrukt; den loon van hunnen arbeidt, dien zy zulk een langen tydt gedaan hadden; voldoening van de quade behandelingen, die zy van de Egyptenaars geleden hadden; en de wraak van het bloedt van hunne kinderen, die gedood, verdronken, of ten prooie gegeven waren; dat zy, dit alles horende, beschaamt weggingen, en van hunnen eisch afstonden. Op het artykel van Thalestris zal gezien worden, of het geloofwaardig is, dat de koningin der Amazonen eene lange reize gedaan heeft om in het bedde van Alexander den Groten ontfangen te worden; en op dat van Phaselis, of de zee van Pamphylië hare oevers verlaten heeft, om den optocht van het Macedonische leger te begunstigen. *Justin. Diodor. Joseph. Plinius. Arrian. Plutarch. Curtius. Drusius in Miscell. Centur.* I. *Bayle*; en andere schryvers, door hem bygebragt.

ALEXANDER, een zoon van den gemelden Alexander den Groten, wierdt met zyne moeder Roxane van Cassander, die alle de heiligste wetten verkrachtte, om met geweldt meester van de kroon te worden, moorddadig omgebragt. *Justin. l.* XV. *c.* 2.

ALEXANDER, een zoon van Cassander, koning van Macedonië, was op zynen broeder Antipater zeer verstoort om den wreden moordt, door hem aan hunne moeder, Thessalonice, gepleegt, en besloot dezen schandelyken daadt met geweldt aan hem te wreken. Hy dacht te meer daar toe verplicht te zyn, dewyl Antipater zich tot dien euveldaadt hadt laten vervoeren door de inbeelding, die hy hadde, dat zyne moeder Alexander tot zyn nadeel begunstigt hadde in de verdeeling van het ryk. Hy verzamelde ten dien einde ook een leger; maar wierdt door zynen schoonvader Lysimachus daar in te rug gehouden, en eindelyk door Demetrius, den zoon van Antigonus, gedood. *Justin. lib.* XVI. *Eusef. in Chron.*

Koningen van Syrie.

ALEXANDER, de I van dien naam, bygenoemt *Bales*, of *Balas*, naar zyne moeder Bala, was koning van Syrië, en regeerde na de doodt van Antiochus Epiphanes, wiens natuurlyke zoon hy was, hoewel verscheide schryvers verzekeren, dat hy zelfs geen natuurlyke zoon van dien vorst, maar een verdicht prins en een bedrieger was, *Pompalus* genoemt. Heraclides van Byzance, die een groot vyandt van Demetrius Soter was, (die het koninkryk van Syrië in zyn bezit genomen hadde, nadat hy Antiochus Eupator, den wettigen zoon van Antiochus Epiphanes, gedood hadt,) wist zo veel te wege te brengen, dat de Roomsche Raadt Alexander voor wettig koning van Syrië erkende, en hem onderstandt beloofde. Alexander bragt vervolgens een leger op de been, viel in Syrië, en stelde zich zelf in het vredige bezit van dat koninkryk, nadat hy Demetrius in een veldslag gedood hadt. Ptolomeus Philometor, koning van Egypten, gaf hem vervolgens zyne dochter Cleopatra ten huwelyk, in de tegenwoordigheit van Jonathan, hogepriester der Joden, die om zyne verdiensten en macht van alle deze prinsen geacht was. Dit gebeurde in het 162 jaar van de tydrekening der Grieken, en in het 153 voor die der Christenen. Demetrius Nicanor, de zoon van Demetrius Soter, lichtte krygsvolk in Crete, door de hulp van Lasthenes; en in Cilicië gevallen zynde, beoorloogde hy zynen vyandt, die zich toen in Phenicië bevondt. Ptolomeus bragt onderstandt aan zynen schoonzoon; maar onder voorwendsel, dat Alexander hem door zynen veldheer Apollonius lagen hadde doen leggen, verliet hy zyne zyde, ontnam hem zyne dochter, die hy aan Demetrius Nicanor gaf, en verjoeg met den zelven Alexander uit Syrië: zodat hy, in Arabië gevlucht zynde, een prins van dat landt, Zales, of Zabdiël genoemt, hem het hoofdt afhieuw, en het zelve aan zyne vyanden zondt. Alexander Bales wordt op de gedenkpenningen *Theopator Evergetes* bygenoemt. Zyne regeering duurde maar 5 jaren. Hy liet een zoon na, Antiochus, de Godt bygenoemt, welken Tryphon naderhandt op den troon van Syrië stelde. I. *Mach.* X. XI. *Josephus. Justin. Strabo. Florus. Eusebius. Sulpicius Severus.*

ALEXANDER de II, met den toenaam van *Zebina*, was door de gunst van Ptolomeus Physcon, op het verzoek der Syriers, tot de kroon gevordert, en overwon Demetrius Nicanor, wiens trotsheit de Syriers niet langer konden verdragen, in een veldslag: doch Alexander verloor wel haast wederom de kroon; want Antiochus Gryphus, de zoon van Nicanor, trok tegen hem te veldt, en benam hem te gelyk de kroon en 't leven. *Josephus Oudheden* XIII. 18.

Koningen van Schotlandt.

ALEXANDER de I, de Kloekmoedige genaamt, volgde op zynen broeder Edgar in 't jaar 1107. In 't begin van zyne regeering stont de jonge adel en 't ongebonden volk naar zyn leven, op dat zy hunne roveryen, gelyk voorhenen, vry mogten plegen. Maar Alexander tastte hen aan, en vervolgde de vluchtenden tot in Rossia met zulk eene kloekmoedigheit, dat hy met een lossen teugel in den snellen stroom Spey reedt, waar aan de muitelingen zich gelegert hadden, en hen op de vlucht sloeg, wordende hunne voornaamste hoofden gevangen en opgehangen. Deze gelukkige uitslag verzekerde den koning het vredige bezit van het ryk. Wanneer hy door het landschap Mernis trok, klaagde hem eene vrouw, dat de zoon van den graaf van Mernis haren man, die hem om betaling van een schuldt gerechtelyk hadt aangesproken, hadt laten geesselen, waar over de koning zo verstoort wierdt, dat hy van 't paardt tradt, en niet eerder weder opzat, voor dat hy den zelven op die plaats hadt doen straffen. Hy heeft verscheide kerken en kloosters gebouwt, inzonderheit St. Columbus en St. Andries. Hy storf in 't XVII jaar van zyne regeeringe, en heeft by zyne gemalinne Sybille, eene dochter van Willem den Veroveraar, koning van Engelandt, gene kinderen geteelt. *Buchan. Hist. Scot. Leslel.* VI.

ALEXANDER de II quam na 't overlyden van zynen vader Willem tot de regeering in 't jaar 1214, wanneer hy maar 16 jaren out was, en regeerde, niettegenstaande zyne jonkheit, het ryk gelukkig, bevestigde de wetten van zynen vader, trok op 't verzoek der geestelyken in Engelandt, om de geweldenary van koning Johannes te stuiten. Nadat hy des zelfs aanhang in engte gebragt hadt, trok hy weder te rug naar Schotlandt, maar wierdt toen van koning Johannes zelfs met een leger bezocht, het welke Berwyk bemachtigde

tigde en verbrandde, en Schotlandt verwoestte. Doch Alexander wreekte zich, terwyl hy de Engelschen op de te rug reize tot aan Richmond vervolgde, Northumberlandt bemachtigde, en op den te rug tocht door Westmorië Carlile veroverde en versterkte, ook overal blaakte en brandde. In het volgende jaar wierdt hy naar Londen geroepen, om Lodewyk, dien men in plaats van Johannes op den Engelschen troon wilde stellen, by te staan; maar dewyl men dit zonder veel omslags beslifte, ging hy haast weder naar huis. Des niettegenstaande vielen de Engelschen, door last van Johannes, op zyne achterhoede aan, wierpen de bruggen over de rivier Trente af, en versterkten de droge plaatsen met palissaden, zo dat Alexander niet wist, werwaarts hy zich zoude wenden. Maar dewyl Johannes ondertusschen storf, kreeg hy wederom ademtocht, bragt zyne krygsbenden door andere wegen, maakte op den weg groten buit, en keerde daar mede naar huis. Hy wierdt hier op van des paus gezanten, die Henrik, den zoon van Johannes, op den troon bevestigden, in den ban gedaan; maar eindelyk wierdt 'er vrede gemaakt, en moest Alexander Carlile, doch de Engelschen Berwyk wederom afstaan. Hier op geraakte Engelandt en Schotlandt in rust, en Alexander storf in 't jaar 1249, in het LI jaar van zynen ouderdom, en in het XXXV van zyne regeering. *Buchan. Lesle. Polyd. Vergil.*

ALEXANDER de III, een zoon van den voorgaanden Alexander den II, quam in 't jaar 1249 tot de kroon, als hy nog geen acht jaren out was. De regeering was gedurende zyne minderjarigheit by de Cumenische factie, die zich uit de gemene inkomsten verrykte, de koninklyke goederen aan zich trok, de geringen onderdrukte, de ridderschap uit den weg ruimde, en hunne goederen verbeurt verklaarde. Derhalven wierdt 'er met koning Henrik den III van Engelandt een verbondt gemaakt, een huwelyk tusschen zyne dochter Margareta en den jongen Alexander gesloten, en de vrede vernieuwt. Hier op nam Henrik de zaak van zynen schoonzone aan, 't geen deze wederspannelingen als eene onderdrukking van de Schotsche vryheit uitleiden; ja wanneer die van de Cumenische factie ter verantwoording gedagvaart wierden, verschenen zy niet, maar waren zo stout, dat zy Alexander, wanneer hy zich met weinig volks op het kasteel Kinros bevondt, in zyn slaap overvielen en naar Sterling voerden. Wanneer de graaf Walter van Taiche door zyne eige vrouwe met vergif was omgebragt, geraakte de koning wederom in vryheit, en bewees alle Cumeniers genade, die zich aan hem onderwierpen. Wanneer nu alles t'huis in rust was, verschafte hem Acho, koning van Noorwegen, werk, die met 260 schepen aanquam, waar uit hy 20000 mannen op de Cumbrische eilanden aan landt zette, en aldaar geen geringe schade deedt; maar hy wierdt eindelyk ook tot reden gebragt. Zie Acho. Naderhandt zondt Alexander zynen schoonvader, die door binnenlandsche oorlogen ontrust wierdt, 5000 Schotten tot onderstandt; maar de zelve bleven voor 't meerendeel in eenen slag. Henrik leefde niet lang daar na; en Alexander, na dat hy zyne gemalinne en kinderen binnen weinige maanden na elkander verloor, trouwde met Joleta, dochter van den graaf van Druide; maar storf een jaar daar na, namentlyk in 't jaar 1284, alzo hy, te paardt rydende, viel en den nek brak, nadat hy XLV jaren geleeft, en XXXVII geregeert hadde. *Lesle l.* VI. *hist. Scot. Buchan. l.* VII. *Boethius l.* XIII.

Koning van Polen.

ALEXANDER was een zoon van Casimier den IV, en een broeder van koning Johannes Albertus, op welken hy in 't jaar 1501 volgde. Voorhenen was hy hartog van Litthauwen, by welk volk hy zich zo bemint maakte, dat zy om zynent wille in de vereeniging van dit hartogdom met Polen bewilligden, en te vrede waren, dat de verkiezing van een koning wel in Polen zoude geschieden; maar dat de Litthauwers op den verkies-tydt ook hunne stemmen daar toe zouden geven. Hy wierdt van zyn jongste broeder Frederik, kardinaal en aartsbisschop van Gnesen, gekroont, het welk echter zyne gemalinne Helena, dochter van Johannes, Czaar van Moscovië, niet gedaan wierdt, omdat zy den Griekschen Godsdienst toegedaan was. Hy dwong zynen schoonvader om met de Litthauwers een stilstandt voor zes jaren te maken: stuitte ook de Wallachiërs en Tartaren, die in Polen stroopten, welke laatsten door Michiël Glinski geslagen wierden, dat 'er 20000 bleven. Kort daar na storf hy den 19 Augustus des jaars 1546, in 't XLVI jaar zynes ouderdoms. *Michovius l.* IV *hist. Pol. Gaguin. Chron. Polon. Chytræi Chron. Sax.*

Andere Prinsen van dezen naam.

ALEXANDER, anders Paris, een zoon van Priamus. Zie Paris.

ALEXANDER, tyran van Pheres, maakte zich ontzagchelyk door zyne wreedheden, en verwekte tegen zich den haat van alle eerlyke lieden. Pelopidas, een Thebaansch krygsoverste, dien deze tyran voorhenen in de gevangenisse hadt gehouden, tastte hem, aan 't hoofdt van de krygsbenden van zyne Republyk, aan; maar hy verloor daar by het leven, hoewel hy al stervende de overwinning behaalde. Ondertusschen wierdt Alexander omgebragt door Thisbe, zyne vrouwe, geholpen door hare drie broeders Tisiphon, Lycophron en Pitholaus, nadat zy een groten hondt hadden weten uit den weg te helpen, dien deze tyran in zyne kamer liet slapen om hem te bewaren. *Plutarchus & Nepos Vita Pelop. Diodorus l.* XV. *Pauf. l.* VI.

ALEXANDER *Lyncestes* was mede onder die genen, die aan de doodt van Philippus, koning van Macedonië, schuldig waren; doch kreeg vergiffenisse van Alexander den Groten, dewyl hy de eerste was, die hem met het koninkryk geluk gewenscht hadde; waar op hy van den zelven met de Thessaliers, waar over hy het bevel kreeg, naar Phrygië gezonden wierdt. Maar alzo Alexander vernam, dat hy zich van Darius hadt laten winnen om hem te doden, moest hy zulks met zyn leven betalen, nadat hy twee jaren in hechtenis hadt gezeten. *Arrianus. Freinshem. l.* I. *&* II. *Suppl. Curt.*

ALEXANDER, *Helios*, of de Zon, een zoon van Marcus Antonius en Cleopatra, was tot het Medische en Armenische ryk geschikt, maar wierdt na de nederlaag van Antonius voor Augustus gebragt, welke hem aan zynen schoonbroeder Juba, koning van Mauritanië, schonk, die met de jonge Cleopatra getrouwt was. *Plutarch.*

ALEXANDER, een zoon van Polysperchontes, wierp zich tot regeerder te Sicyonië, in Peloponnesus, op; maar wierdt van eenige zyner bedienden omgebragt, nadat hy zich door vele dappere daden hadt bekent gemaakt. Zyne vrouw was Cratesipolis, die ook na de doodt van haren man de heerschappy met grote moedigheit gevoert heeft. *Diod. Sicul. l.* IX.

ALEXANDER, de zoon van Phazaël en van Salampso, die de dochter van Herodes den Groten en van Mariamne was. *Josephus Oudh.* XVIII. 7.

ALEXANDER, de zoon van Alexander, zoon van Herodes den Groten, en van Glaphira, dochter van Archelaüs, koning van Cappadocië. *Joseph. Oudh.* XVIII. 7.

ALEXANDER, de zoon van Salome, zuster van Herodes, broeder van Antipater, storf zonder kinderen. *Simon Dict. de la Bible.*

ALEXANDER, de zoon van Tigranes, dien de keizer Nero tot koning van Armenië aanstelde. Deze Tigranes was de zoon van eenen Alexander, die ook de zoon was van Alexander, den man van Glaphira, en zoon van Herodes den Groten en van Mariamne. Deze Alexander, waar van wy spreken, en die Alexander, den zoon van Mariamne, tot overgrootvader hadde, trouwde met Josape, dochter van Antiochus, koning van Comagena. De keizer Vespasianus gaf hem het koninkryk van Efis in Cilicië. Zyne kinderen verlieten den Joodschen Godsdienst, om den Griekschen te omhelzen, dat is om Christenen te worden. *Joseph. Oudh.* XVIII. 7.

ALEXANDER, hartog van Litthauwen, maakte zynen naam door zyne zegepralende wapenen beroemt. Hy nam de stadt Novogrod in, die door 't gehele Noorden zo beroemt is, en eene jaarlyksche schatting van 100000 goude kronen aan de hartogen van Litthauwen betaalde, tot dat Jan Basilius, groothartog van Moscovië, haar van dit jok ontsloeg, zich zelfs daar van meester gemaakt hebbende. *Krantz. l.* XIII. *Kromer. l.* XXIX.

ALEXANDER *Vitoldus*, groothartog van Litthauwen. Zie Vitoldus.

ALEXANDER van Bourgondië, heer van Montagu, in 't bisdom van Chalon, was de twede zoon van Hugo, den III van dezen naam, hartog van Bourgondië, en van Alix, zyne eerste gemalinne, en broeder van Eudes den III, hartog van Bourgondië. Deze prins wordt in verscheide brieven van de abdyen van Cluny, en van St. Benignus van Dyon genoemt, en storf in 't jaar 1205. Hy hadt by Beatrix, zyne gemalinne, die men meent eene dochter van Willem den II, graaf van Chalon, te zyn, Eudes den I, die by Elisabeth van Courtenay nakomelingen naliet; en Alexander van Bourgondië van Montagu. Deze was deken van de kerk van Besançon, en naderhandt bisschop van Chalon, aan de Saone. Hy wierdt in 't eerste algemene Concilie van Lion, in 't jaar 1245 gehouden, tot deze kerkvoogdy verheven, waar toe zyne deugt zo wel als zyne geboorte hem waardig maakten. En in der daadt Alexander nam alle de plichten van een goet bisschop zeer wel waar, en storf den 23 December des jaars 1261. Hy wierdt in de kerk van de abdy van Notre Dame de Masieres begraven, alwaar men ook zyn grafschrift vindt. *Du Chesne Hist. de Bourg. Sanmarth. Hist. Genealog. de France & Gall. Christ.*

ALEXANDER, een bastaardt van Bourbon, was een natuurlyke zoon van Jan den I, hartog van Bourbon en Auvergne, graaf van Clermont, van Montpensier en van Forets, heer van Beaujolois, van Dombes, enz. Hy was eerst tot den geestelyken staat geschikt, en kanunnik te Beaujeu; doch ging naderhandt tot den krygsdienst over. Hy verraste in 't jaar 1439 de stadt la Mothe in Lotharingen, en deedt den Dauphin, naderhandt koning Lodewyk de XI, uit het kasteel van Loches gaan, en geleidde hem naar Moulins, daar de prinsen hem quamen vinden: waar over Karel de VII zo vertoornt was, dat hy Alexander gevangen zette, en hem in 't jaar 1440 te Bar aan de Aube deedt verdrinken. *Monstrelet Hist. Joh. Chartier. Imhof Geneal. Gall.*

ALEXANDER, hartog van Albanië, broeder van Jakob den III, koning van Schotlandt, leefde in de XV eeuw. Op zyne wederkomst uit Vrankryk, daar hy zynen moederlyken grootvader bezocht hadt, wierdt hy door de Engelschen gevangen genomen, en weinig tyds daar na ontslagen, op het verzoek der Schotten, die tegen hunnen koning misnoegt waren, om de lafhertigheit van zyne neigingen, die hem ambachtslieden tot zyne gunstelingen deedt verkiezen, en die 't hof van dit gespuis wilden zuiveren. De hovelingen, bewust van den toeleg, die gesmeed wierdt, verzekerden zich van Jan, den jongsten broeder des konings, die qualyk gesproken hadt van de staatszaken, en deden hem ter doodt veroordeelen. Alexander zag zich hier door in groot gevaar, hoewel hy alles deedt, wat hy konde, om alle quaat vermoeden op hem weg te nemen. De hovelingen geloofden zich niet zeker te zyn, zo lang deze prins zoude leven, en bragten het zo verre, dat zy hem in het kasteel van Edenburg opsloten. Maar hy ontvluchtte het heimelyk, en begaf zich aan het hof van Eduard den IV, koning van Engelandt, aan wien hy opening deedt van het misverstandt, dat

tusschen den koning van Schotlandt en den adel van het landt was. Hy voegde daar by, dat, indien hy voordeel wilde doen met die gelegenheit, een groot getal krygsvolk zich by hem zoude voegen, zo haast hy den voet in Schotlandt zoude gezet hebben. Hier op zondt de koning Eduard een leger, onder het bevel van Richard, hartog van Glocester, zynen broeder. Door dit middel herwon de koning van Engelandt de stadt Berwyk, en Alexander wierdt in alle zyne waardigheden herstelt, wordende zelfs in de eerste vergadering der staten van Schotlandt tot regent van het koninkryk verklaart. Om de overblyfselen van den haat uit te wisschen, dien zyn broeder tegen hem opgevat hadt, verloste hy hem uit de gevangenis, waar in men hem gezet hadt, en deedt hem wederom den troon bekleden. Maar deze weldaadt konde de oude beledigingen niet overhalen. De afgunst, die de koning voedde tegen zynen broeder, die een zeer gemeenzaam prins was, wierdt vermeerdert door de inblazingen van quaadaardige lieden, dien hy het oor leende, en die hem deden geloven, dat Alexander toeleide om hem den voet te ligten. Eindelyk, door zyne vrienden verwittigt zynde, dat het hof zynen ondergang gezworen hadt, vluchtte hy naar Engelandt, en van daar naar Vrankryk, alwaar hy storf. Hy liet twee zonen na, de een Alexander genoemt, dien hy hadde by zyne eerste gemalinne, die eene dochter was van den graaf van Orkny, en Jakob, by zyne twede gemalinne. Deze was naderhandt gedurende verscheide jaren regent van Schotlandt. *Buchanan.*

ALEXANDER DE MEDICIS, eerste hartog van Toscanen, was een natuurlyke zoon van Laurens de Medicis, hartog van Urbino. Hy trouwde met Margareta, eene natuurlyke dochter van keizer Karel den V, die hem straks te Florence vestigde, met den tytel van eeuwigdurent gouverneur. Alexander baarde door middel van zulk een machtig steunsel den Florentynen zo veel schrik, dat hy den overigen tydt van zyn leven naar zyn goeddunken regeerde, zonder dat zich iemandt tegen zyne ondernemingen durfde stellen; het welk hem ongemeen gehaat maakte, zelf by die van zyn geslacht. Laurens de Medicis, zyn neef, deedt hem den 6 Januarius des jaars 1537 doden in zyn paleis, daar hy hem belooft hadt in den nacht eene van de schoonste dochters te brengen. Hy liet gene nakomelingen na by zyne gemalinne Margareta van Oostenryk, welke de keizer, haar vader, weder uittrouwde aan Octavio Farnese, hartog van Parma. Alexander hadt tot zyn zinnebeeldt een Rhinoceros, met deze woorden: *Non Buelvo sin vencer.* Hy zinspeelde, gelyk Paulus Jovius zegt, op dit vaars:

Rhinoceros nunquam victus ab hoste cadit.

Wat oordeel de historieschryvers tot zyn nadeel gegeven hebben, die van Florence zeggen echter, dat dezen prins verstandt noch beleidt ontbrak, en dat hy de gerechtigheit beminde. Zy brengen daar van verscheide voorbeelden by. Een koopman, een beurs verloren hebbende met zestig dukaten, beloofde tien dukaten daar van aan den gene, die hem de zelve zoude wederbrengen. Een boer, die de beurs vondt, gaf de zelve ter goeder trouwe wederom, en eischte de tien dukaten, die hy belooft hadt. Maar de koopman beweerde, dat 'er zeventig dukaten in de beurs geweest waren. De hartog, daar van verwittigt zynde, en den koopman willende straffen over zyne ontrouwe, deedt de beurs met de dukaten aan den boer geven, en zeide al lagchende tegen den anderen: *Dewyl 'er zeventig dukaten in uwe beurs waren, en in deze maar zestig, zo is dit waarschynlyk de uwe niet.* Op een anderen tydt verstaan hebbende, dat een edelman de dochter van een boer vervoert hadt, en de zelve in een lusthuis hieldt, begaf hy zich derwaarts, en verplichtte hem deze dochter te trouwen. *Thuan. hist. lib.* I. *Paul. Jov. in Elog. hist. & Impr. Villani hist. Flor. &c.*

ALEXANDER, een vorst van Wallachië, was wegens zyne ongeregeldheden en zyne wreedheit by de zynen zeer gehaat. Tegen hem stont eene Jakob op, welke voorgaf, dat hy van het oude geslacht der Wallachische en Moldavische vorsten afkomstig, en erfheer van 't eilandt Samos, en markgraaf van Paros, aan den Archipel, was. Dewyl nu de Polen het met den laatsten hielden, en voornamentlyk Albert Lasky, zo quam het eindelyk zo verre, dat Alexander afgezet, en Jakob in 't tegendeel in zyne plaats gestelt wierdt, die ook door zyne geschenken aan de Bassaas van Constantinopel de bevestiging van den Turkschen keizer Soliman den II in 't jaar 1561 verkreeg; hoewel hy dit vorstendom maar drie jaren bezat. Dewyl de Wallachiers eenig quaat vermoeden omtrent zyne afkomst opvatten, vielen zy met geweldt in zyn paleis op hem aan, en dus moest hy een geweldige doodt sterven. *Thuan. hist.* VI. 28. *de Recoles les imposteurs insignes.*

ALEXANDER FARNESE. Zie FARNESE.

ALEXANDER van Portugal, zoon van Theodosius van Portugal, den II van dien naam, hartog van Bragance en van Barcellos, konnestabel van Portugal, en van Anna van Velasco en van Giron. Hy wierdt in 't jaar 1607 geboren, en storf den 31 May 1637. Hy was een prins van zeer grote hope, een broeder van Jan, den IV van dien naam, gezegt de gelukkige, koning van Portugal, en van Eduard, dien de Spanjaarden te Milanen gevangen hielden.

KERKVOOGDEN.

ALEXANDER, bisschop van Comano, een martelaar, de *Koolbrander* toegenaamt, dewyl hy te voren, eer hy bisschop wierdt, zich met dat werk bezig hieldt, op dat hy daar door zyn vleesch mogt kruissigen. Hy quam niet zonder verwondering tot den bisschoplyken staat; want als het volk van Comano Gregorius van nieuw-Cesareen verzocht, in hunne stadt eene kerk te stichten, en die met een bisschop te voorzien, en de voornaamsten onder hen het oog op de geleerdste mannen geslagen hadden, zo vertoont' Gregorius aan hen, dat men niet moest zien op de uiterlyke gaven, maar op de inwendige gesteldheit des gemoeds: waar op een van de voornaamsten Gregorius lagchende ten antwoordt gaf: *Wanneer 't daar niet op aankomt, zo zoude men den koolbrander Alexander wel tot bisschop kunnen nemen.* Gregorius vatte dit woordt op, en gaf hen Alexander, die aldaar met een gescheurt en morsig kleedt te voorschyn quam, waarom elk moest lagchen: doch hy nam zyn ampt met zo veel getrouwheit waar, dat de kerk door hem met veel nuttigheit opgebouwt wierdt. Eindelyk ontfing hy de martelkroon onder den keizer Decius omtrent het jaar 235. *Gregor. Nyss. in vita S. Greg. Thaumat. pag.* 993. *Baron. in Martyr. & Annal. A. C.* 233 & 235.

ALEXANDER, bisschop van Jeruzalem, regeerde de kerk aldaar met Narcissus, en was, zo het schynt, uit Cappodocië geboortig. Hy heeft veel om het Christelyke geloove geleden, en is eindelyk onder de regeering van Decius ter doodt gebragt. Hy verzamelde te Jeruzalem eene fraaie bibliotheek, waar van Hieronymus gewag maakt *in Catal. Euseb. Chron. & Hist. lib.* VI. *cap.* 8, 11, 14.

ALEXANDER, bisschop van Alexandrië, volgde op Achillas in het jaar 321, volgens Hieronymus, en volgens anderen in het jaar 312, of 315; en zekerlyk voor het jaar 320. Hy was een man, zegt Theodoretus, die niets, dan dat pryslyk was, hadde in zyn leven, noch niets, dan dat Apostolisch was, in zyne lere. Arius, die een priester van de zelve kerke was, wederstont opentlyk de lere van zynen bisschop, leerarende tegen dezen Godvruchtigen kerkvoogdt, dat het Woordt een schepsel was, uit niets te voorschyn gebragt; dat het niet bestont van eeuwigheit; dat het niet van de zelve natuur was met den Vader, en dat het hem niet gelyk was. Alexander, die van een stillen en vreedzamen geest was, deedt alle pogingen om hem weder te recht te brengen. Hy vergaderde zyne geestelykheit, en deedt hen een brief ondertekenen, aan Arius en zynen aanhang geschreven, door welken hy hen vermaande om van hunne godloosheit af te staan; maar ziende, dat alle zyne zorgen vruchteloos waren, was hy verplicht te besluiten om hen in den ban te doen. Hebbende dan in den jare 320, of 321, een Concilie van omtrent hondert bisschoppen van Egypten, van Lybië, en van Pentapolis vergadert, wierden aldaar de lere en de personen van Arius en zyne aanhangers veroordeelt; en Alexander zondt brieven van uitschryving aan alle de bisschoppen, om hen deze veroordeeling bekent te maken. Arius vertrok toen uit Egypten; en in Palestina geweken zynde, vondt hy vrienden en beschermers, inzonderheit Eusebius van Nicomedië, die verscheide brieven van uitschryving in zyn voordeel afzondt, en hem in twee Conciliën deedt ontfangen, het eene in Palestina, en het andere in Bithynië gehouden. Alexander, om voor te komen, dat verscheide bisschoppen niet misleid wierden, schreef brieven aan verscheiden onder hen tegen Arius en tegen de bisschoppen, die hem in hunne gemeenschap hadden ontfangen. Daar is 'er maar een van overig, aan Alexander van Byzance geschreven, door Theodoretus bygebragt, met den eersten brief van uitschryving, die in de historie van Socrates gevonden wordt. De zaak van Arius in 't vervolg in 't algemeen Concilie van Niceen gebragt zynde, bevondt Alexander, hoewel in een hogen ouderdom, zich aldaar, met zich brengende Athanasius, zynen diaken. Hy hadt de vertroosting, dat hy aldaar de waarheit over de dwaling van Arius en van zyne aanhangers zag zegepralen; en te Alexandrië wedergekeert zynde, storf hy, omtrent vyf maanden na het eindigen van het Concilie, in de maandt van January des jaars 326. Athanasius was zyn opvolger. *Epiphan. Her.* 69. *Theodoret. lib.* I. *Socrat. lib.* I. *Sozomen. lib.* I. & II. *Hermant vie de S. Athanase lib.* I. II. & III. *De Tillemont Hist. Eccles. Dom Bernard de Montfaucon vie de S. Athanase. Du Pin Biblioth. des auteurs Eccles.* IV. *siecle.*

ALEXANDER van Byzance woonde het Concilie van Niceen by. Het is niet zeker, of hy zulks deedt als bisschop, of als priester, door Metrophanes zynen bisschop gezonden. Aldus kan men het begin van zyn bisschoplyken staat niet zeker bepalen. Eenigen doen den zelven beginnen in 't jaar 313; anderen in 't jaar 315, of 317; de schryver van de Paasch-kronyk in 't jaar 323; en eenige anderen in 't jaar 320. Sozomenus verhaalt, dat Constantyn, na 't verslaan van Licinius, in Byzance gekomen zynde, aan eenige Philosofen gehoor gaf, die zich by hem quamen beklagen, dat hy een nieuwen Godsdienst invoerde, tot verachtinge van de oude gewoontens der Grieken en Romeinen, door zyne voorzaten waargenomen, en dat zy verzochten in onderhandeling te treden met den bisschop Alexander; dat het voorstel aangenomen wierdt, en dat de Philosofen vergadert zynde, Alexander, hen voorgestelt hebbende, om een uit hen te verkiezen om het woordt te doen, terwyl de anderen zwygen zouden, tot den gene, die verkoren was, zeide: *Ik beveel u in den name van Jezus Christus te zwygen*, en dat deze Philosoof terstondt spraakloos bleef, als of zyn mondt toegesloten was. Indien Alexander toen bisschop was, gelyk Sozomenus zegt, moet hy het in 't jaar 323 geweest zyn, dewyl Constantinus in dat jaar in Byzance quam, nadat hy Licinius verslagen hadt. Maar deze historie, die alleen door Sozomenus verhaalt wordt, schynt een weinig twyffelachtig. Na het Concilie van Niceen volhardde hy, van zich krachtig tegen de kettery van Arius aan te kanten, en wilde nooit dien aartsketter in zyne gemeenschap ontfangen. De aanhangers van Arius echter, Constantinus gewonnen hebbende, hielden een Concilie te Constantinopel, om hem te herstellen. Deze keizer, dien zy bedrogen hadden, bewilligde daar in; en Alexander stelde, in zulk een dringenden noodt, gedurende zeven dagen, openbare vasten en gebeden in, en bragt zelf verscheide nachten in de kerk, met het aangezicht ter aarde gebogen, in gebeden door, om het quaadt af te keren, waar mede de kerke gedreigt wierdt. Alexander kreeg ondertusschen bevel van den keizer om

Ariu

Arius te ontfangen. Door smarten gedrukt tradt hy in zyne kerke, en badt Godt, dat hy hem uit de werreldt wilde halen, indien Arius in de gemeenschap ontfangen moest worden. Des volgenden daags geleidden de Eusebianen Arius met pracht naar de kerke; maar wanneer hy over de plaats ging, tradt hy, zich onverwacht van eenige noodzaaklykheit overvallen vindende, in de gemakken, daar hy schielyk storf. Dit gebeurde in den jare 336. Alexander overleefde hem niet lang, maar storf in het zelve jaar, of in het volgende, Paulus tot zynen opvolger benoemt hebbende: want de genen, die hem tot in het jaar 340 doen leven, merken niet aan, dat Paulus, zyn opvolger, gedurende het leven van Constantinus gebannen wierdt, en in 't jaar 338 in een Ariaansch Synode veroordeelt. De Grieken houden het feest van Alexander op den 30 Augustus, en de Latynen op den 28 van die maandt. *St. Athanasius Epist. ad Solit. Epistol. ad Serapion. S. Gregor. Nazianz. Orat.* 27. *Ruffin. lib.* I. *S. Epiphan. Hæres.* 69. *Socrates lib.* I. & II. *Sozom. lib.* III. *Baronius A. C.* 317. 336. 340. *Hermant vie de S. Athanase. Tillemont. Baillet vies des Saints. Du Pin Bibl. des auteurs Ecclef.* IV. *siecle.*

ALEXANDER, bisschop van Hierapolis, hoofdt van eenen aanhang in 't eerste Concilie van Ephesen, tegen Jan van Antiochië, en St. Cyrillus van Alexandrië, verdeelde langen tydt de bisschoppen van 't Oosten, en wierdt eindelyk afgezet, en naar Phamosis, eene stadt van Egypten, in ballingschap gezonden. Hy is de schryver van XX brieven, die in de verzameling van den vader Lupus gevonden worden. *Histoire du Concile d'Ephese. Du Pin Bibl. des auteurs Ecclef.* V. *siecle.*

ALEXANDER, patriarch van Antiochië, wierdt in 't jaar 408, na de doodt van Porphyrius, verkoren. Hy was zeer vredelievende; waarom hy ook veel moeite deedt om de oneenigheden, die tusschen Eustachius en de kerke ontstaan waren, by te leggen, en de twee partyen der kerke, welke ieder haren bisschop hadden, te vereenigen; 't gene hem ook wel gelukte. Hy zondt eenige afgezondenen aan Innocentius den I, om goede vriendschap met den zelven te onderhouden, en storf in 't jaar 411. *Theod. lib.* V. *cap.* 35. *Innocent.* I. *in ep. Baron. A. C.* 408, 411.

ALEXANDER, bisschop van Luik, een zoon van den graaf van Gulik, die wegens den slag, dien hy tegen hartog Godfried van Leeuwen in 't jaar 1130 deedt, beroemt is. In 't jaar 1131 ontfing hy paus Innocentius den II te Luik, wanneer hy keizer Lotharius den II aldaar kroonde; doch verviel naderhandt, op de beschuldigingen van zyne tegenstanders, in ongenade van dezen paus, en wierdt van hem afgezet; waar op hy door verdriet in 't jaar 1135 storf, als hy maar vyf jaren de bisschoppelyke waardigheit bekleed hadde. Ter zelver tydt was het Luiksche Domkapittel in groot aanzien, dewyl zich 9 konings zonen, 24 hartoglyke prinsen, 28 jonge graven, 7 baronnen, en eene grote menigte edelluiden daar onder bevonden. *Gazay Hist. Eccl. du Païs Bas. Chapeauvill. de Episc. Leod.*

ALEXANDER, patriarch van Aquileja, was een zoon van Ziemovitus, hartog van Masovië, en kreeg eerst het aartsbisdom van Tridente, maar in het jaar 1437 het patriarchschap van Aquileja. Hy wierdt daar op van paus Felix den V kardinaal gemaakt, en als legaat naar Polen gezonden, om het volk van Eugenius den IV afkeerig te maken; maar hy kon niets uitwerken, dewyl de koning en de magnaten hem tegen waren. *Cromer. Hist. Pol. Aubery Hist. des Card. Valvasor Ehre des hertzogth. Crain lib.* VIII. *pag.* 645.

MARTELAARS.

ALEXANDER. Men vindt XV martelaren van dezen naam in de outste en geloofwaardigste Acten, door Th. Ruinard uitgegeven.

ALEXANDER, een martelaar, en medgesel van St. Sisinnus en van St. Martyrus. Uit Cappadocië in 't Westen gekomen, hieldt hy zich met hen te Milanen op gedurende het opperpriesterschap van St. Ambrosius. Deze heilige zondt hen aan Vigilius, bisschop van Trente, opdat hy hen gebruiken zoude tot bekeering der bewoners van de valeien der Alpen, nadat hy Sisinnus tot diaken, Martyrus tot lezer, en Alexander tot portier geordent hadde. Zy arbeidden met vrucht in deze zending, en bouwden eene kerk in een klein vlek van deze valei, Methon, of Medole genoemt, acht mylen van Trente. Sisinnus wierdt aldaar het eerste door de Heidenen gedood, en des volgenden daags Martyrus en Alexander. Deze laatste wierdt in het vuur geworpen met de beide lighamen van zyne medgesellen, den 29 May des jaars 397. *Augustin. Epist.* 139. *Paulin. in vita Ambrosii. Vigilius van Trente. Bolland. & Ruinart Act. Ballet vies des Saints.*

ALEXANDER, een martelaar, en medgesel van Epipodus, was een Griek van geboorte. Te Lion gekomen zynde, maakte hy vriendschap met Epipodus, en zy leden beide aldaar het martelaarschap na St. Potinus in 't jaar 178. Epipodus wierdt eerst ter doodt gebragt. Alexander volgde hem twee dagen daar na, wordende aan een kruis gehecht, nadat hy wredelyk mishandelt was. Hunne lighamen zyn langen tydt bewaart in de kerke van St. Ireneus van Lion, hoewel de kanunniken van St. Justus voorgegeven hebben, dat zy de zelve hadden. De Martyrologen stellen de doodt van Epipodus op den 22 April, en die van Alexander op den 24 van die maandt. Zy geven aan dezen laatsten verscheide andere medgesellen van zyn martelaarschap. *Bolland. & Ruinart Act. S. Gregor. Turon. de gloria Confessorum. Chifflet. Tillemont Memoires pour l'Hist. Ecclef. Fleury. Baillet vies des Saints.*

ALEXANDER, een ander martelaar van Lion, die met St. Potinus gemartelt wierdt, voor dien Alexander, van wien zo even gesproken is. Hy was van Phrygië, en een geneesmeester. Hy verklaarde zelfs, dat hy een Christen was, voor den rechterstoel van den landvoogdt, terwyl men de andere Christenen ondervroeg. Hy wierdt des volgenden daags met Attalus voor de beesten geworpen. Men viert zyn feest, met dat der andere martelaren van Lion, op den 2 Juny. *Brieven der kerken van Lion en van Vienne aan de kerken van Asië en van Phrygië in Euseb. lib.* V. *Henschenius. Dom Thierri Ruinart. Baillet vies des Saints.*

ANDERE VERMAARDE MANNEN, EN GELEERDEN.

ALEXANDER, een Philosoof van de secte van Epicurus, waar van Plutarchus spreekt, als van een man van grote geleerdheit en welsprekendheit. Men zegt, dat hy de zelve is, die het eerste de vrage voorstelde, of het ei voor het hoen geweest was, of het hoen voor het ei. *Plutarch. in Symp. lib.* II. *quæst.* 3. *Gassendus in vita Epic. lib.* II. *cap.* 6.

ALEXANDER, de zoon van Jason, wierdt door Hyrcanus, hogepriester der Joden, naar Rome gezonden. *Joseph. Oudheden* XIV. 16.

ALEXANDER, de zoon van Theodorus, wierdt ook door Hyrcanus naar Rome gezonden, om aan den raadt te verzoeken, dat de Joden in het Sabbath-jaar niet mogten ten oorlog trekken; dat zy gene lasten mogten betalen, en hunne voorrechten genieten; 't gene hen vergunt wierdt. Dolabella was toen burgermeester. *Joseph. Oudheden* XIV. 17. *en* 22.

ALEXANDER, uit de stadt Cyrene, hoofdstadt van 't Pentapolitaansche Lybië, een zeer deugtzaam en ryk man, wierdt door Jonathas, hoofdt der Sicaren, voor Catullus, landvoogdt van deze provincie, beschuldigt, dat hy 't volk tot een opstandt aanspoorde; en zich door zyne vyanden overheert vindende, wierdt hy met zyne vrouwe Berenice in den jare 41 ter doodt veroordeelt. *Joseph. Joodsche Oorlogen* VII. 38.

ALEXANDER, de zoon van Simon van Cyrene, die Jesus Christus zyn kruis holp dragen, wanneer men hem naar den berg van Calvarië henen leidde. Men gelooft, dat hy een van de zeventig Discipelen van den Heilandt was. *Marc.* XV. 21.

ALEXANDER, toegenaamt *Lysimachus*, broeder van Philo den Jood, van priesterlyken stamme, en die Alabarchus van Alexandrië was, (Zie van dit ampt op het artykel ALABARCHUS.) behoorde tot de vergadering, die de Joden tegen Petrus en de andere Apostelen hielden, wanneer zy ondervraagt wierden, in wiens naam zy predikten, en wonderwerken deden. Deze Alexander het bestier der zaken van Antonia in handen hebbende, liet Caligula hem in de gevangenis zetten, waar in hy zo lang bleef, tot dat Claudius, die op Caligula volgde, hem daar uit verloste. *Joseph. Oudh.* XIX. 4.

ALEXANDER, een Jood van Ephesen, vertoonde zich aldaar voor het volk, dat door Demetrius, een zilversmidt, die zilvere afgodentempeltjes en beelden van Diana maakte, en door zynen aanhang oproerig gemaakt was tegen Paulus, pogende den oproer te stillen; doch de menigte, verstaande dat hy een Jood was, wierdt des te oproeriger, roepende omtrent twee uuren lang: *Groot is de Diana der Epheseren.* Men twyffelt, of deze Alexander voor of tegen Paulus was, en of hy nog een Jood was, of van het Jodendom tot het Christendom bekeert. *Actorum.* XIX.

ALEXANDER, een Jood, wierdt in 't jaar 315 door de patriarchen der Joden uitgezonden om de tienden en eerstelingen van zyne natie in te zamelen; waar door hy gelegenheit kreeg om by de Christenen bekent te worden, en de Evangelieschriften te lezen, 't geen den Joden zodanig mishaagde, dat zy hem deerlyk afrosten, en in de rivier Cydnus wierpen. Nadat hy dat levensgevaar was ontkomen, klaagde hy over deze behandeling, die hy wegens zyne bekeering van de Joden hadt moeten lyden, aan den keizer Constantyn, die hem gunstig ontfing, en hem de macht gaf om in de Joodsche landen Christen kerken te bouwen. Dit heeft waarschynlyk gelegenheit gegeven tot de wet van Constantyn, die in 't *Codex* van *Theodosius lib.* VI. *tit.* 6. en *lib.* I. *Cod. de pœnis*, te zien is, dat de Joden, die een Christen pynigen, verbrand zullen worden. *Surius.*

ALEXANDER, Augustaal prefect onder Theodosius den Groten in 't jaar 390. Daar is een andere landvoogdt in Syrië geweest, onder Julianus, waar van Libanius in zyne brieven gewag maakt. Symmachus spreekt nog van een anderen *lib.* I. *Epist.* 101, en elders. *Jac. Gothofredi Prosopogr. Cod. Theodosiani.*

ALEXANDER, stichter der Acoemeten, wierdt onder het keizerryk van Constantius geboren. Hy wierdt in zyne jeugt in een der eilanden van den Archipel, of de Egeesche zee, opgevoed. Vervolgens wierdt hy naar Constantinopel gezonden; en daar zyne letteroeffeningen volbragt hebbende, wierdt hy een hofbedienaar van den keizer Theodosius. Hy verliet wel haast het hof, en ging in een klooster van Syrië, daar hy onder de tucht van den abt Elias vier jaren diende. Van daar week hy in eene wildernis aan den kant van den Euphraat, daar hy zeven jaren doorbragt. Hy ging vervolgens het Christelyke gelove aan de afgodendienaars prediken, die in de uiterste einden van Syrië en Mesopotamië woonden. Dewyl men hem bisschop van eene van deze steden maken wilde, vluchtte hy, en viel op den weg in de handen der rovers, die hy bekeerde. Hy begaf zich aan den oever van den Euphraat, daar hy een klooster bouwde, in het welke hy dag en nacht den lof van Godt deedt zingen, zyne monniken in verscheide choren verdelende. Nadat hy dit klooster gevestigt hadde, week hy in eene eenzame plaats met verscheide van zyne leerlingen, en deedt eene poging om zich te Antiochië en te Palmyre neder te zetten; maar hy wierdt uit deze twee steden verjaagt, en door den landvoogdt van Syrië naar Calchis gebannen. Hy sloeg zich vervolgens te Constantinopel ter neder, en stichtte aldaar een klooster van Acoemeten. Hy wierdt ook verplicht zich weder uit deze stadt te begeven door het quade onthaal, dat men hem aandeedt. Hy ging toen een klooster van zyne orde stichten aan den mondt van den Pontus Euxinus, op de grenzen

grenzen van Bithynië, in eene plaats, Gomont genoemt, daar hy in vrede storf omtrent het jaar 440. Zyn ligchaam wierdt sedert te Constantinopel overgebragt in het klooster der Acoemeten van Studius. *Bollandus op den 15. Jan. Bulteau Hist. Monast. d'Orient. Baillet Vies des Saints.*

ALEXANDER, abt van het klooster van Anchin, naby Arras, leefde omtrent den jare 1100. Hy heeft het leven van St. Gosewyn geschreven, dat de vader Richard Gibbon, een Jesuit, in den jare 1620 te Douai in een stuk in octavo heeft doen drukken. *Vossius de Hist. Lat. lib.* II. *cap.* 46. *& lib.* III. *cap.* 6. *Valer. Andr. Bibl. Belg.*

ALEXANDER, een monnik, een Griek van geboorte, schryver van eene verhandeling van de vinding van het kruis, dat de vader Gretser in 't jaar 1616 heeft uitgegeven. *Tract. de S. Cruc.*

ALEXANDER, abt van de orde van St. Benedictus, was een Engelschman, en heeft in de XIII eeuw gebloeit. Hy hadt veel verstandt en verdienste. Henrik de III, koning van Engelandt, zondt hem naar Rome, om de voorrechten van zyn ryk te verdedigen. Hy deedt zulks met yver, 't geen het Roomsche hof mishaagde. Het zelve besloot zyne gevoeligheit aan hem te doen blyken, en men zegt zelfs, dat Pandulphus, pauslelyk legaat in Engelandt, middel vondt om hem in den ban te doen, en hem zyne abdy te doen verliezen. Alexander storf kort daar na omtrent den jare 1217. Hy schreef verscheide verhandelingen, als:

Victoria à Proteo.
De Ecclesiæ potestate.
De potestate vicaria.
De cessatione Papali, enz.

Balæi Biblioth. Britan. Pitseus de script. Angl.

ALEXANDER, abt in Sicilië, heeft vier boeken geschreven van 't leven en de daden van Roger, koning van Sicilië, te Saragossa in 't jaar 1578 gedrukt, en in Spanje opgeheldert. Deze schryver heeft na de doodt van Roger geschreven, die in 't jaar 1154 gestorven was. *Du Pin Biblioth. des auteurs Eccl.* XVI. *siecle.*

ALEXANDER VAN ALES, of VAN HALES. Zie ALES.

ALEXANDER, gezegt VAN ALEXANDRIE, in den staat van Milanen, heeft in de XIV eeuw geleeft. Hy nam het geestelyke kleedt van de orde van St. Franciscus aan, en verkreeg zich zo veel achting door zyne geleerdheit en door zyne Godvrucht, dat hy tot de bestiering van de gehele orde geraakte, en de XVI algemene bedienaar daar van gemaakt wierdt. Hy hadt verscheide Godsdienstige en Godgeleerde werken geschreven, waar van *Wading* gewag maakt. Hy storf te Rome in 't jaar 1314. *Wading in Annal. & Bibl. Minor. Willot Athen. Francisc. Gesner. in Bibl. Possevin. in Appar.*

ALEXANDER AB ALEXANDRO, een beroemt Napolitaansch rechtsgeleerde, heeft omtrent het einde van de XV, en het begin van de XVI eeuwe gebloeit, ten tyde van Georgius van Trebisonde, van Theodorus van Gaza, van Domitius Calderinus, van Hermolaus Barbarus, van Philelphus, van Pontanus, enz. Het geslacht der Alexandren is altydt te Napels door geleerde en deugtzame mannen bekent geweest, en heeft vermaarde rechtsgeleerden voortgebragt. ANGELO AB ALEXANDRO, in de XIII eeuw, was raadsheer van Karel den I, koning van Napels. KAREL AB ALEXANDRO wierdt door den zelven in een ampt van gerechtspleging gebruikt. Alphonsus en Ferdinand van Arragon, koningen van Napels, bedienden zich van ANTONIUS AB ALEXANDRO, een doorgeleert en ervaren man, dien zy ook met vrucht als hunnen ambassadeur naar Rome zonden. Alexander onderstteunde zeer wel den roem van zyn geslacht door zyne grote geleerdheit. Hy hadt eene algemene wetenschap, en was volleert in de kennisse van het recht. Hy hieldt zich met groten yver aan het pleiten voor den rechtbank, eerst te Napels, en daar na te Rome; maar al den tydt, dien hy konde uitkopen, besteedde hy aan de letteroeffeningen: en eindelyk verliet hy den rechtbank in 't geheel, om een geruster en aangenamer leven met de Muzen te leiden. Zie hier de reden, die hy bybragt, waarom hy de oeffening van het advokatenampt verliet. Hy zeide, dat het was ter oorzake van de onwetenheit, of van de quaadaardigheit der genen, die het recht oeffenden, en dat hy liever in rust wilde leven, dan zich vermoejen met het wel studeren in de rechtsgeleerdheit, dewyl deze moeite onnut was tegen de verwaandheit van een quaden rechter. Hy hadt te Rome vele voorbeelden gezien van deze ongeregeldheit, de welke hy aan Raphaël Volaterranus verhaalde, die hem naar de oorzake van deze verandering gevraagt hadt. Het is vreemt, dat zulk een groot getal van geleerde luiden, die in zynen tydt leefden, of die den lof der geleerden van dien tydt geschreven hebben, byna geen gewag van hem maken. Wy zouden zeer weinig van zyn leven weten, zo hy zelf niet eenige byzonderheden daar van in zyn werk, *Dies Geniales* genoemt, en in zes boeken verdeelt, gebragt hadde. Wy zien daar in, dat hy te Rome gewoont heeft in een huis, waar in geesten quamen. Zie daar een getuige, dien men kan bybrengen tegen de genen, die deze dingen niet geloven: een getuige, die zich beroemt de zelve gezien te hebben, en die wonderlyke omstandigheden verhaalt van het spook, dat dit huis ontrustte. Hy zegt ook, dat hy, geheel jong zynde, in de lessen van Philelphus ging, die te Rome de zo genoemde *Quæstiones Tusculanæ* van Cicero verklaarde. Men kan uit het 12 kapittel van het IV boek afnemen, dat hy te Rome was, toen Nicolaas Perot en Domitius Calderinus daar openbare lessen deden over *Martialis.* Wy weten niet, dat hy spreekt van het ampt van Protonotaris van het koninkryk van Napels, dat men voorgeeft dat hy met rome bekleed heeft, gelyk Pancirollus getuigt. Men weet niet, wanneer hy storf; maar men weet, dat hy begraven wierdt in het Olyvenklooster. Al de wereldt heeft hem gelaakt over de gemaaktheit, die hy heeft laten blyken in het niet aanhalen der schryvers, uit de welke hy ontleent hadt het gene hy zegt. Tiraquellus heeft deze wanorder verbetert door geleerde aantekeningen, die te Lion in 't jaar 1587 in folio gedrukt, en te Frankfort in 't jaar 1594 in de zelve grootte herdrukt zyn. Men heeft de zelve ook te Leiden in twee stukken in 8 herdrukt in 't jaar 1673, met de aantekeningen van Dionysius Gothofredus, van Christoffel Colerus, en van Nicolaas Mercerus over den zelven text. Gesnerus getuigt in zyne *Bibliotheca*, dat de Parysche druk van dit werk van Alexander ab Alexandro van den jare 1532 naauwkeuriger was dan de anderen, en dat Gerard Morrhius van Kampen, die de zelve verbeterde, de plaatsen, welke de schryver uit anderen genomen hadde, tegen de oorspronkelyken hadt nagezien. Hy heeft dan veel nagezien; want het gehele werk bestaat byna uit stukken, die uit anderen genomen zyn. Het is een mengsel van eene grote menigte van verzamelingen, rakende de historie en de gewoontens der oude Grieken en Romeinen. Men vindt daar in ook vele letterkundige verschilpunten. Mercerus zegt, dat de naauwkeurigheit in dit werk niet volkomen is waargenomen. Alciatus gelooft, dat Alexander ab Alexandro nog in 't jaar 1521 leefde. *Alexand. ab Alexand. Dies. Gen. Panzir. de claris leg. interpr. lib.* II. *cap.* 122. *Leand. Alberti Descritt. Ital. pag.* 277. *Barclaius de Regno lib.* VI. *cap.* 5. *Cypræus de Sponsal. cap.* 13. *num.* 61. *Vossius de hist. Lat. pag.* 609. *Meibomius de vita Mæcenatis pag.* 138. *Alciat. Epist. Gudii &c. pag.* 91. *Bayle.*

ALEXANDER VAN APHRODISEA, een Philosoof van de secte van Aristoteles, geboortig van Aphrodisea, dat eene stadt van Carië is. Hy is omtrent het einde van de II, en het begin van de III eeuwe in achting geweest, en men gelooft, dat hy tot het keizerryk van Severus, en van Antoninus Caracalla, zynen zoon, geleeft heeft. De Grieken hebben hem den *Uitlegger* genoemt; hy is ook de doorluchtigste uitlegger van Aristoteles geweest. Alexander was de eerste Professor in de Peripatetische Philosophie, zynde door de keizers Marcus Aurelius, en Lucius Verus, zynen zoon, te Rome aangestelt, gelyk hy zelf bekent in eene van zyne Uitleggingen. Deze geleerde man was de eerste, die den weg opende voor die grote menigte van uitleggers van Aristoteles, die op hem gevolgt zyn; hy was ook de verlichtste van hen allen. Wy hebben over de lere van dezen Philosoof geen ouder werk dan dat van Alexander van Aphrodisea; want dat van Herminus is verloren, en het zyn maar eenige onvolkome stukken, die daar van overig zyn. Hy helderde niet alleen de lere van Aristoteles op, maar hy versterkte de zelve ook door nieuwe bewysredenen. Plotinus hadt in deze Uitleggingen geleert, welke de gevoelens der Peripatetische Philosofen waren; en Hieronymus zegt, dat hy de zelve in 't Latyn hadt overgezet, om daar door kennisse van de Philosophie te bekomen. Men moet gedachtig zyn, dat deze grote man onderscheiden is van een anderen ALEXANDER, een Peripatetisch Philosoof, die Crassus in deze Philosophie onderwezen hadt. *Porphyr. in vita Plot. Hieronymus Epist. ad Domnion. S. Cyrillus adv. Julian. Possevin. in Appar. Gesner. in Bibl. Vossius de Philos. cap.* 17. §. 16 *&* 17. *& de Mathem. cap.* 59. §. 14. *&* 16.

ALEXANDER VAN CANTELBERG, een Engelsch geestelyke, van de Benedictyner orde, heeft omtrent den jare 1120 geleeft. Anselmus van Cantelberg, die van zyne deugdt overtuigt was, gaf hem veel deel in zyne achting. Hy was ook de vriendt van een anderen ANSELMUS, een neef van den eersten, en droeg aan den zelven eene verzameling van fraaie spreuken van zynen oom op, die hy byeen vergadert hadde. (*Dicta Anselmi Archiepiscopi.*) *Arn. Wion in ligno vitæ. Pitseus de script. Angl.*

ALEXANDER, gezegt CELESINUS, of *van Seglio*, abt van een klooster van dien naam, leefde in de XII eeuwe, ten tyde van Roger, koning van Sicilië, die tot het jaar 1154 regeerde. Hy schreef in IV boeken de historie van dezen koning, welke Dominicus van Portonari heeft uitgegeven, en die wy hebben in het III deel der schryvers van de historie van Spanje, welke de weetgierigen kunnen nazien.

ALEXANDER LE CHARPENTIER, (DE TIMMERMAN) dus genoemt, omdat hy de zoon van een Engelschman van dat ambacht was, heeft omtrent den jare 1430 gebloeit, en eene verhandeling geschreven, genoemt *Le Destructoire des vices*, te Neurenburg in 't jaar 1496, en te Venetië in 't jaar 1582, onder den naam van Alexander de Engelschman, gedrukt. *Du Pin Bibl. des aut. Eccles.* XIV. *siecle.*

ALEXANDER VAN EGEA, een Peripatetisch Philosoof, die leermeester van Nero was, gelyk wy by *Suidas* zien. Hy hadt geen gezag genoeg om de lere van Aristoteles ingang te doen vinden in een hof, alwaar Burrhus en Seneca, die beide Stoïschen waren, zo veel macht hadden. Zie *Suidas*, die van verscheide anderen van dezen naam spreekt.

ALEXANDER, gezegt VAN SANCTO ELPIDIO, eene stadt in Italië, naby Rome, wierdt in 't jaar 1312 tot generaal der Heremiten van St. Augustyn verkoren, en in 't jaar 1325 tot aartsbisschop van Amalfi, in 't koninkryk van Napels, aangestelt. Hy was vermaart door zyn verstandt en Godvrucht, en leefde nog in den jare 1330, in een hogen ouderdom. Alexander schreef door last van Paus Johannes den XXII eene verhandeling van het rechtsgebiedt van 't keizerryk, en van 't gezag van den paus, in twee boeken verdeelt, in 't jaar 1438 te Lion, en te Rimini in 't jaar 1624 gedrukt. Men zegt, dat men eenige geschrevene verhandelingen van den zelven schryver vindt; onder anderen eene verhandeling van de Evangelische armoede, en van de eenigheit der kerke. *Ughel. Ital. sacra. Pamphil. Possevin. Gesner. M. du Pin Bibl. des aut. Eccles.* XIV. *Siecle.*

ALEXANDER VAN EPHESEN, toegenaamt *Lychnus*, een redenaar en Griekisch historieschryver. Men weet niet zeker, in wat tydt hy

hy geleeft heeft. Hy heeft verscheide werken, zo in rym als in onrym, geschreven, die wy dikwils by de ouden aangehaalt vinden, en voornamentlyk by *Strabo lib.* XIV, by *Diogenes Laertius*, en anderen. Zommige schryvers, gelyk *Lilius Giraldi*, zyn van gedachten, dat dit de zelve Alexander wel mogt wezen, waar van Cicero als van een slecht dichter spreekt, *ad Attic. l.* IV.

ALEXANDER van Etolie, het welk dat gedeelte van Griekenlandt is, dat zommige hedendaagsche landbeschryvers *il Despotat* noemen. Hy was een geleert letterkunstenaar, die ook stukken in vaarzen maakte, en die een van de zeven treurspeldichters was, die Pleiaden genoemt wierden. Hy leefde omtrent de CXXX Olympiade. De ouden halen hem dikwils aan. *Parthenius Erot. c.* 4. *Strabo l.* XII & XIV. *Suidas. Vossius.*

ALEXANDER van Imola. Zie Tartagni.

ALEXANDER Neckam. Zie Neckam.

ALEXANDER, (Noel) een Dominikaner, een van de naarstigste schryvers van de XVII eeuwe, in 't jaar 1639 den 10 Januarius te Rouaan geboren, deedt aldaar zyne letteroeffeningen, en tradt vervolgens in de orde der predikheren, in 't jaar 1653, in het klooster van deze stadt, alwaar hy in het volgende jaar zyne professie deedt. Hy studeerde in 't jaar 1655 in 't grote Convent te Parys, en leeraarde de Philosophie en Godgeleerdheit twaalf jaren lang. Hy ontfing het Doctorschap in de Godgeleerdheit van de Parysche faculteit den 21 Februarius des jaars 1675. Sedert dien tydt arbeidde hy onophoudelyk aan grote werken, die nuttig zyn aan de baccalaureussen, en die in de landen geacht wierden, alwaar dit soort van oeffeningen nog niet bekent was. Zyn eerste en voornaamste werk is een loop van eene stellige Godgeleerdheit, die hy in verscheide stukken onder dezen tytel heeft uitgegeven, *Choses Choisies de l'Histoire Ecclesiastique, avec des Dissertations Historiques, Chronologiques, Critiques & Dogmatiques sur plusieurs points importans.* De eerste delen quamen in 't jaar 1677 te voorschyn. Hy heeft deze Historie vervolgt tot op het jaar 1600, in XXVI stukken in 8. Men maakte oordeelkundige aanmerkingen over de eerste stukken van zyn werk, daar de handt opgelegt wierdt. Vader Alexander, van de lastige noodzakelykheit ontslagen zynde om op deze aanmerkingen te antwoorden, hadt sedert iets anders, dat veel gevoeliger voor hem was. De voorstellingen van de geestelykheit van de vergadering van 't jaar 1682, nopende eenige vryheden van de Gallicaansche kerke, en het recht van de Regalien, beweert hebbende, geraakte hy by 't Roomsche hof daar over in ongunst, en zyne werken wierden door een besluit van Innocentius den XI van den 13 July des jaars 1684 veroordeelt, waar in men ook verbiedt de zelve te lezen, te houden, of te drukken, enz., onder bedreiging van door den paus in den ban gedaan te worden. Dit belette niet, dat vader Alexander met zyn werk voortging, dat hy toen maar tot de XIII eeuwe gebragt hadt. Hy heeft het volgens de zelfde gronden gedaan, en het Roomsche hof konde daar in ook geen meer genoegen nemen; 't geen dit zeggen van een out dichter op hem heeft doen toepassen, *Potuit fulmen meruisse secundum.* Gedurende het maken van de volgende stukken heeft hy eenige afzonderlyke verhandelingen geschreven. Daar zyn 'er vier over de werken en den persoon van S. Thomas. Hy heeft een byzonder geschil gehad met den vader Frassen, een Cordelier, over de gemene overzettinge des Bybels. Hy heeft ook de Sacramenteele Confessie tegen den predikant Daillé verdedigt. Na het voltojen van de verschillen van de kerkelyke historie tot op het jaar 1600 heeft hy de Historie van 't Oude Testament op de zelve wyze verhandelt, van 's werrelds scheppinge tot op Christus, in V delen. Hy heeft sedert eene onderwyzende en zedekundige Godgeleerdheit in X delen uitgegeven; als mede eene predikorder; en eindelyk heeft hy eene uitlegging over de H. Schrift ondernomen, die hy met de IV Evangelieschryvers begonnen heeft. De opdragt daar van aan paus Clemens den XI is met onderwerpende spreekwyzen, en herroept zyne ondertekening in 't vermaarde geval van conscientie. Alle deze werken zyn in 't Latyn geschreven. Hy heeft ook nog eenige andere in 't Fransch gemaakt, als:

Apologie des Dominicains Missionnaires de la Chine, contre la Defense des nouveaux Chretiens de la Chine.

Eclaircissement sur la Denonciation faite à N.S.P. le Pape sur les Memoires de la Chine.

Conformité des Ceremonies Chinoises, avec l'Idolâtrie Grecque & Romaine.

Sept lettres sur la Morale, la Predestination & la Grace, dans les principes des Thomistes, contre le P. Daniel.

Hy heeft ook uitgegeven een

Commentaire sur les Epitres de saint Paul.

Du Pin Biblioth. des Auteurs Ecclesiastiques XVII. *siecle.*

ALEXANDER van Parys, *Parisiensis*, een out Fransch dichter, die in de XII eeuw, ten tyde van Lambert le Cors, leefde, met welken hy de liefdensgevallen van Alexander den Groten schreef; en men zegt, dat de Alexandrynsche vaarzen van hem hare benaming gekregen hebben. *Fauchet recueil l.* II.

ALEXANDER POLYHISTOR. Zie POLYHISTOR.

ALEXANDER, gezegt van Sommerset, van Stafford, en *Essebiensis*, een Regulier kanunnik van de Augustyner orde, was niet in achting in de XIV eeuwe in 't jaar 1360, gelyk Possevinus en Gesnerus geschreven hebben; maar in de XIII eeuwe omtrent het jaar 1220. Hy was prioor in een huis van zyne orde, die hy geacht maakte door zyne verdiensten. Alexander was zo wel een Godgeleerde en dichter, als een redenaar. Hy maakte een kort begrip van de Historie van den Bybel, en een ander van die van Engelandt. Hy beschreef eenige levens van Heiligen: ook heeft hy dichtkundige en andere werken uitgegeven. *Possevin. in Appar. sacro. Gesner. in Bibl. Vossius de Hist. Lat. l.* II. *c.* 58. *Pitseus de script. Angl.*

ALEXANDER van Tralles, *Trallianus*, een beroemt geneesmeester en Philosoof, de welke den voorrang boven Galenus trachtte te verkrygen, was te Tralles in Lydië geboren, alwaar zyn vader Dioscorus een geneesheer geweest was. Eenige schryvers zeggen, dat hy in de V eeuw, omtrent het jaar 360, geleeft heeft, en anderen in de V eeuw, in 't jaar 413. Maar hy heeft in de VI eeuw geleeft, wanneer de keizer Justinianus de grote hem met vele eerbetuigingen te Rome ontboodt. De meesten zyn van gedachten, dat hy een Jatrosophista, of hoogleeraar in de geneeskunde te Alexandrië geweest is; waar aan echter Conring twyffelt. Men heeft van hem inzonderheit *Therapeutica, sive libri Medicinales* XII, die voornamentlyk door Johan Guntherius Andernacus overgezet, en van Johan Molinæus opgeheldert zyn. Verder heeft men van hem; *De singularum Corporis partium vitiis, ægritudinibus & injuriis lib.* V. *Epist. de Lumbricis. Tractat. de puerorum morbis. Liber de Febribus.* Zyne werken zyn, in 't Grieksch en in 't Latyn, te Basel in 't jaar 1656 uitgekomen. *Justi Chron. Med. Linden. de scr. Medic. Mercklini Linden renovat. Agathias hist. l.* V. *Vossius de Philos. c.* 11. § 35. *Conring. l.* I. *Med. Hermet. c.* 9.

ALEXANDER Trallianus heeft in 't Grieksch eene historie der Turken in vyf boeken geschreven, en is, gelyk Gesnerus in zyne *Bibliotheca* heeft aangemerkt, van den anderen onderscheiden; want het is niet waarschynlyk, dat deze de zelve is, als de geneesmeester, waar van hier voor gesproken is; dewyl de Turken in zynen tydt niet bekent waren. Buiten twyffel is deze een veel jonger schryver.

ALEXANDER de Ville-Dieu, gemeenlyk onder den naam van *Alexander Dolensis* bekent, omdat hy van Dole in Bretagne was, heeft in de XIII eeuwe geleeft. Zommige schryvers hebben geoordeelt, dat hy een monnik van de Franciskaner orde was. Het is zeker, dat hy te Parys leerde, en Doctor van de universiteit van die stadt was. Hy heeft verscheide werken geschreven, en onder anderen een in Leonynsche vaarzen, genaamt *Doctrinale Puerorum.* 't Is eene leerwyze om de letterkunst aan de kinderen te leren, waar van men zich tot den jare 1514 bediende; wanneer men in eene vergadering te Mechelen beval, dat men in 't toekomende verklaren zoude het gene Jan Despautere over het zelve onderwerp hadt uitgegeven. Meyer zegt, dat het in 't jaar 1212 was, wanneer Alexander de Ville-Dieu zyn *Doctrinale* uitgaf: doch zo hy een Franciskaner monnik geweest is, zal 't waarschynlyk later geweest zyn, omdat deze orde in 't jaar 1212 nog niet was opgerecht. Sedert heeft Trithemius beweert, dat deze Doctor eerst in 't jaar 1240 bloeide. 't Zy hoe 't wil, behalven deze verhandelinge liet hy nog eenige andere na, als: *De Sphæra. De Computo Ecclesiastico. De arte numerandi*, en andere. *Trithem. de Script. Eccles. Meyer in Ann. Henri. Gandav. de Script. Eccl. cap.* 89. *Willot Athen. Franc. Du Boulay Hist. Univers. Paris. T.* III.

ALEXANDER Wendoc. Zie Wendoc.

Ketters en andere Bedriegers.

ALEXANDER, de kopersmidt, was een ketter en lasteraar, die met Hymeneus van het gelove was afgevallen, en de lere van Paulus zeer hadde tegengestaan; waarom ook Paulus hen beide aan den Satan hadde overgelevert. I. *Timoth.* I. 19. 20. II. *Timoth.* IV. 14. 15.

ALEXANDER, een leerling van Simon den toveraar, waar van Eusebius gewag maakt *l.* III. *Hist. Eccl. c.* 20, en van wien men niet anders weet, dan dat vermoed wordt, dat hy wel de zelve Alexander mogt zyn, waar van zo even gesproken is.

ALEXANDER, een dwaalgeest, en een leerling van Valentinus, gaf voor, dat het vleesch van Christus niet recht menschelyk konde zyn, 't en zy het van de zelfstandigheit des mans geboren was. Hy voegt 'er by, dat het zelve het zondige vleesch was, 't welk in den persoon van onzen Verlosser veroordeelt was. Pamelius twyffelt, of deze godloze niet die Alexander, bisschop van Hierapolis, is, waar van *Suidas* spreekt. Hy heeft eene verhandeling van IX hoofdstukken geschreven, waar in, naar zyn gevoelen, bevat was 't geen de Zoon Gods op aarde verrecht hadde. *Tertull. de carne Christi c.* 16. *Pamelius in Tertull.*

ALEXANDER, een valsch Propheet, waar van Lucianus het leven beschreven, en zyne bedriegeryen ontdekt heeft in eene verhandeling, die zynen naam draagt, in het I deel van zyne werken. Zy waren tydgenoten.

ALEXANDER van Abonoteichos, eene stadt in Paphlagonië, verblindde het volk zodanig, dat het hem Goddelyke eere bewees. Hy hadt een bevallig aangezicht, aardige zeden, eene lieffelyke uitspraak, en was tegen iedereen vriendelyk, waar door hy alles aangenaam kon voorstellen, en elkeen overreden. In zyne jonkheit onthieldt hy zich by een quakzalver, die men zegt dat de zwarte kunst verstont. Van dezen leerde hy allerhande streken, om menschen tot liefde of haat te bewegen, schatten op te graven, verborgene zaken te ontdekken, en diergelyke dingen meer. Na des zelfs doodt nam hy eenen Cocconas by zich, en maakte met den zelven een overleg om by de Paphlagoniërs, een bygelovig volk, een Orakel te stichten. Ten dien einde verborgen zy in den ouden tempel van Æsculapius te Chalcedon eenige kopere platen, waar op geschreven stont, dat Æsculapius wel haast met zynen vader zoude komen, en te Abonoteichos zyn verblyf nemen. Nadat men die platen gevonden hadt, besloot het volk aanstonts voor dezen afgodt een tempel te stichten. Cocconas gaf on-

ondertusschen te Chalcedon dubbelzinnig antwoordt op de voorgestelde vragen, maar moest wel haast aan een vergiftige adderbeet sterven. Hier op quam Alexander te voorschyn, met een zikkel in de handt, als Perseus, van wien hy van 's moeders zyde voorgaf afkomstig te zyn, en maakte de nieuwsgierige Paphlagoniers alles wys, wat hy wilde. Tot uitvoering van zyn bedrog hadt hy twee grote slangen, die hy uit Macedonië medegebragt hadde, verborgen gehouden, en de zelve ook zo tam gemaakt, dat zy de borsten der vrouwen, zonder haar te beschadigen, zoogden, en met de kinderen speelden, zonder hen in 't minste quaat te doen. Des nachts vervoegde hy zich ter plaatse, alwaar de tempelbouw van Æsculapius begonnen was, en verborg aldaar een ganze-ei, waar in hy een jonge slang hadt opgesloten. Den volgenden morgen ging hy weder derwaarts, en riep overluit, dat deze plaats door de geboorte van een nieuwen Godt zoude vereert worden, liep naar den hoek, alwaar het ei verborgen lag, zong ter eere van Æsculapius, en badt den zelven, dat hy zich aan de menschen wilde vertonen. Wanneer hy het ei daar op gebroken hadde, quam het slangetje voor den dag kruipen, en slingerde zich om zyn vinger, waar op hy overluit uitriep, dat Æsculapius te voorschyn gekomen was; waar op al het volk Alexander daar mede geluk wenschte, en hy met de kleine slang naar huis ging. Kort daar na toonde hy een van de grote tamme slangen aan het volk; en wanneer het in eene grote menigte voor zyn huis verzamelt was, gaf hy voor, dat Æsculapius, sedert dat hy uit het ei was gekomen, zo was aangegroeit. Hier op kregen zyne Orakelen klem, en de Paphlagoniërs moesten hem hunne vragen op verzegelde briefjes in de kapelle van den tempel overgeven, die hy behendig, zonder het zegel te quetzen, opende, of met zekere stoffe de afdrukking des zegels wist te maken, en dan op briefjes, die niet eens schenen geopent te zyn, antwoordt gaf; eischende niet meer dan 10 of 12 stuivers voor ieder van de zelve, 't geen nochtans eene grote somme beliep, dewyl 'er meer dan 80000 briefjes jaarlyks wierden overgelevert, hoewel zyne bedienden, die zyne gegeve Orakelen in vaarzen overzetten, de zelve ondertekenden, toezegelden, en den menschen de zelve verklaarden, ook hun deel daar van kregen. Immers zyn roem wiesch hier door zodanig aan, dat men daar van te Rome wist te spreken, en de voornaamsten naar dit Orakel zonden. Eindelyk wierdt hy ook, omtrent het jaar 174, aan het hof van den keizer Marcus Aurelius bekent; en wanneer hy ontallyke menschen bedrogen hadde, ook zyn eigen uiteinde valschelyk voorzegt, namentlyk dat hy in het 150 jaar van zynen ouderdom, gelyk Æsculapius, van den donder zoude geslagen worden, storf hy ellendig, eer hy zyn 70 jaar nog bereikt hadde, aan een stinkende gezwel. *Lucianus. Spon Antiq.*

ALEXANDER, een bedrieger, die voorgaf een zoon van den koning Perseus van Macedonië te zyn, bragt een leger op de been, waar mede hy 't omleggende landt van de rivier Nestus bemachtigde; doch Metellus, veldheer der Romeinen, volgde hem zo digt op de hielen, dat hy hem tot in Dardanië verdreef, alwaar deze bedrieger 147 jaren voor Christus geboorte verdween. *Usserii Annales.*

ALEXANDRA, met den toenaem van SALOME, eene koningin der Joden, en eerst gemalinne van Aristobulus, den outsten zoon van Hyrcanus, die zich tot koning deedt kronen. Zy wordt wegens hare deugden geprezen, en verloste na de doodt van haren man zyne broeders, die hy in de gevangenisse hadt doen werpen; te wege brengende, dat de outste van hen, Alexander Janneus, tot koning verklaart wierdt. Zy hadt by Aristobulus gene kinderen. Zy trouwde vervolgens met den zelven Alexander, hadt by den zelven twee zonen, Hyrcanus en Aristobulus, en leefde met hem zeven en twintig jaren. De koning Alexander Janneus hadt de gemoederen van het volk en van de Pharifeen verbittert, welke laatsten veel vermogen hadden. In de belegering van de vesting van Ragaba zyn einde voelende naderen, stelde hy de koninginne tot bestierster van het ryk aan; en riedt haar niets te doen, zonder den raadt van de zelve Pharifeen. Deze verstandige prinsesse volgde zynen raadt, en vondt zich daar by zeer wel. Hyrcanus, de outste van hare zonen, hadt weinig bequaamheit om te regeeren, en zocht in rust te leven. Aristobulus in hettegendeel hadt veel geest, en was stout en ondernemende. De koningin, die de genegenheit van het volk gewonnen hadde, omdat zy altoos betuigt hadde, dat de gebreken van haren man haar vele smarten veroorzaakten, deedt Hyrcanus tot hogepriester aanstellen, niet zo veel om dat hy de outste was, als ter oorzake van zyne onbequaamheit. Zy liet ondertusschen het gehele bewindt aan de Pharifeen, en geboodt zelfs aan het volk de zelve te gehoorzamen. Aldus behieldt zy voor zich het koninkryk, en storf weinig tyds daarna, wanneer Aristobulus zich zelf op den troon zocht te stellen. Josephus zegt, dat zy niets hadde van de zwakheit van hare sexe, en dat zy door hare daden deedt zien, dat zy zeer bequaam was tot de regeering. *Joseph. Oudh.* XIII. 19. 20. 23. 24.

ALEXANDRA, dochter van Aristobulus, en gemalinne van Philippion, den zoon van Ptolomeus Menneus, koning van Chalcis, een landschap tusschen den Libanon en den Anti-Libanon gelegen. Zy was van zo buitengewone schoonheit, dat haar schoonvader zo vurig op haar verliefd wierdt, dat hy zynen zoon deedt doden, en met zyne weduwe trouwde. *Joseph. Oudheden* XIV. 13.

ALEXANDRA, eene dochter van Hyrcanus, trouwde met Alexander, een zoon van Aristobulus den II, koning der Joden, en teelde hy den zelven Aristobulus, die hogepriester wierdt, en Mariamne, de gemalinne van Herodes. Door hare heerschzucht bragt zy byna haar gehele geslacht ten val. Zy verkreeg door Cleopatra van Antonius, dat haar zoon Aristobulus tot hogepriester wierdt aangestelt. Herodes geliet zich, als of hy daar mede te vrede was; maar Aristobulus genoot maar een jaar deze hoge waardigheit, dewyl Herodes hem in een badt by Jericho deedt verdrinken. Alexandra ontveinsde het verdriet, dat zy daar over hadde, zoekende naar gelegenheit om zulks te wreken. Op de klachten, die Alexandra aan Antonius en Cleopatra gedaan hadde over de mishandeling van Herodes, haren schoonzoon, die haar niet toeliet uit haar paleis te gaan, en haar van naby deedt gadeslaan, deedt Cleopatra haar weten, dat zy trachten zoude met haren zoon Aristobulus by haar te vluchten. Alexandra deedt ten dien einde twee doodkisten vervaardigen, een voor haar, en een voor haren zoon; en zy gaf last aan hare bedienden, de zelve in een schip te brengen, dat hen in zee verwachtte; maar een van hare slaven ontdekte deze list aan Herodes, die haar met haren zoon deedt aanhouden in het oogenblik, wanneer men hen in deze doodkisten wegbragt: doch hy mishandelde haar daarom niet, vrezende, dat zy hem eenigen quaden dienst mogt doen by Cleopatra. Aristobulus ondertusschen door bevel van Herodes omgebragt zynde, was Cleopatra door de klachten, die zyne moeder daar over deedt, zo geraakt, dat zy te wege bragt, dat Herodes ontboden wierdt om zich over deze misdaadt voor Antonius te verantwoorden. Maar Herodes, zich derwaarts begeven hebbende, wist door zyne geschenken Antonius zo te winnen, dat de zelve verklaarde, dat de koning der Joden aan niemandt rekenschap van zyne daden verschuldigt was. Het gerucht verspreid zynde, dat Herodes door last van Antonius gedood was, zocht Alexandra zich met hare dochter Mariamne by de Roomsche krygsbenden te laten brengen; doch deze toeleg mislukte, wanneer men de valschheit van dit gerucht gewaar wierdt; en wanneer Herodes op zyne wederkomst van zyne zuster Salome verstont alles, wat 'er omgegaan was, deedt hy Alexandra in hechtenis en banden stellen. Wanneer de koning Mariamne hadt doen sterven, veinsde Alexandra, diergelyk een lot vrezende, het gedrag van Mariamne te laken, en hare doodt goet te keuren. Wanneer men haar ter straffe geleidde, overlaadde Alexandra haar met lasteringen, en wilde zelfs de handen in hare haairen slaan; het gene de omstanders als eene verachtelyke lafhertigheit aanmerkten. De smarten en het naberouw, welke Herodes over de doodt van Mariamne gevoelde, deden hem in eene ziekte vallen, waar van hy byna storf. Alexandra, hem op zyn uiterste gelovende, zocht de slotvoogden der twee sterktens, die in Jeruzalem waren, te bewegen, om de zelve aan haar en aan de kinderen van Herodes en Mariamne over te leveren; uit vreze, dat anderen na des konings doodt zich daar van meester mogten maken. Deze slotvoogden, die Alexandra niet genegen waren, gaven straks hier van kennis aan Herodes; en deze prins schreef terstondt wederom, dat men haar zoude doden, het welk terstont volbragt wierdt. *Josephus Oudh.* XV. 2. 3. 11. *Oorlogen* I. *Salian. & Torniel. A.M.* 4019. 4026.

ALEXANDRA, eene dochter van Phazaël, die zich zelf doodde, wanneer hy zich gevangen genomen zag door de Parthen, met Hyrcanus en Mariamne, dochter van Herodes den Groten. Zy trouwde met Timius, of Timias, een van de doorluchtigste heren van 't eilandt Cyprus, die zonder kinderen storf. *Josephus Joodsche Oudheden* XVIII. 7.

ALEXANDRA, eene van de zeven martelaressen en maagden, die met Theodotus van Angori leden in den jare 303. *Bollandus.*

ALEXANDRA VAN SCALA. Zie SCALA.

ALEXANDREA, de vrouw van Carpocrates, het hoofdt van de kettery der Carpocratianen in de twede kerk-eeuw. Zy was van Cephalonia, een Grieksch eilandt, geboortig, leefde omtrent den jare 130, en hadt by Carpocrates eenen zoon, genaamt Epiphanius, die, in de grondregelen van de Philosophie van Plato opgevoed zynde, eenige nieuwe leerstukken by die van zynen vader voegde, en 17 jaren out zynde storf. *Epiphan. Clemens Alexandr. T.* III.

ALEXANDRETTE, eene stadt van Syrië, aan het uiterste einde van de Middelandsche zee, met een goeden haven, daar de kooplieden aankomen, die op Aleppo gaan handelen. De Turken noemen de zelve *Scandrona.* Daar is een Fransche en een Engelsche onder-consul. De eerste neemt gemeenlyk ook de bediening van den Hollandschen onder-consul waar. Het zyn gemeenlyk maar baatzuchtige menschen, die deze bedieningen aannemen, waar mede groot voordeel te doen is: want de lucht van Alexandrette is zeer ongezont; alle de inwoners zyn daar olyfverwig of geelachtig van huidt, en de Franschen zyn daar grote ziekten onderworpen. Men heeft aangemerkt, dat een Engelsche onder-consul, Philips, of Philippus genoemt, de eenige geweest is, die daar twee en twintig jaren geleeft heeft: maar hy was genoodzaakt aan alle de delen van zyn ligchaam een fontanel te hebben. Het gene veel toebrengt tot deze ongezondheit van de lucht is eene verzameling van moerassen, die zich in de naburige vlaktens uitstrekken. De meeste inwoners van Alexandrette verlaten de stadt zo haast de grote hette nadert, en begeven zich in een dorp, Belan genoemt, op een nabyleggenden berg gelegen, daar goede wateren en uitnemende vruchten zyn. Omtrent een halve myl van Alexandrette ziet men een toren, in welken de wapens van Godefroi van Bouillon uitgehouwen zyn. De zelve is waarschynlyk gebouwt tot verzekering van den weg, langs welken ter wederzyden moerassen lopen. Het is den vreemdelingen niet geoorlooft te voet te gaan van Alexandrette naar Aleppo, dat 'er omtrent vyftig mylen afgelegen is. Dit schynt zeer vreemt. Zie hier, wat oorzaak tot dit verbodt heeft gegeven. Het gebeurde dikwils, dat eenige matrozen, een gering kapitaal hebbende van hondert ryksdaalders, of minder, te voet naar Aleppo gingen, daar zy niets hebbende om aldaar lang hun verblyf te houden, zich niet ontzagen, om tydt en kosten uit te winnen, om voor de goederen, die zy kochten, vier of vyf ten hondert, en zomtyts meer, boven de waarde der zelven te besteden, het gene van een gevaarlyk gevolg was voor de grote kooplieden, dit vervolgens verplicht waren deze koopmanschappen tot den prys der eerste kopers te kopen, vol-

gens

gens de gewoonte van het landt: zo dat zy, voor aanmerkelyke sommen gelds kopende, groot belang daar in hadden, dat deze kleine handelaars hen niet voorquamen, om den prys der goederen te doen steigeren. Daarom verkregen de kooplieden, dat de vreemdelingen niet meer te voet van Alexandrette naar Aleppo zouden mogen gaan, maar verplicht zyn paarden te nemen, en zes piasters voor ieder paardt te betalen, en zo veel voor de weêromreize. Aldus de reiskosten naar Aleppo en de teerkosten aldaar rekenende, zoude men de zelve niet minder dan met dertig piasters kunnen goet maken, het gene al het voordeel zoude wegnemen, dat een matroos met zyn klein kapitaal zoude kunnen doen. Door dit middel is de handel voor de kooplieden vry gebleven. *Tavernier.* Zie SCANDRONA.

ALEXANDRIE, *Alexandria*, het grote bygenaamt, om het te onderscheiden van andere steden van den zelven naam, eene stadt van Egypten, aan de Middelandsche zee, met den tytel van patriarchschap. De Turken zyn tegenwoordig meesters daar van, en noemen de zelve *Scanderie*, of *Scanderië*. Alexander de Grote heeft de zelve doen bouwen in de CXII Olympiade, omtrent 330 jaren voor de geboorte van Christus, tot een gedenkteken van zyne overwinningen, op eene plaats, daar te voren een dorp was, *Rachotis* genoemt. De vermaarde bouwmeester Dinocrates maakte daar van het ontwerp, en gaf de afmetingen van het zelve. De naam van de stadt Alexandrië wordt dikwils gevonden in den Latynschen text van de boeken van het oude Testament, die voor de regeering van Alexander geschreven zyn: maar deze naam is niet in het oorspronkelyke Hebreeuwsch, *Nahum* III. 8. *Jerem.* XLV. 25. *Ezechiel* XXX. 14, 15, 16, alwaar men leest *No-Ammon*, dat waarschynlyk de stadt Diospolis is, op het eilandt Delta, tusschen Busiris ten Zuiden, en Mendesa ten Noorden. De gelegenheit van Alexandrië is zeer voordeelig tusschen de Middelandsche zee en een arm van den Nyl, als hier na breder gezegt wordt. Deze stadt is sedert zeer beroemt geworden door de gehele werreldt, en wierdt na de verwoesting van Carthago niet alleen de eerste stadt van Africa, maar ook de eerste van de gehele werreldt na Rome, gelyk Herodianus haar noemt. Ammianus Marcellinus geeft haar den tytel van *hoofdstadt*. En waarlyk, het zy dat men aanmerke de voordeelige gelegenheit van haren grondt, de pracht van hare gebouwen, en de gemakkelykheit van haren haven; het zy dat men acht neme op de wetenschappen en kunsten, die daar in bloeiden, zy scheen alle de andere steden te boven te gaan. Zy was de vruchtbaarste des werrelds in geleerde mannen, en bovenal in sterre- en geneeskundigen, onder de welke de genen, die niet uit de scholen van Alexandrië gekomen waren, byna niet geacht waren. Wat de historien belangt, Appianus en Herodianus zyn bekent genoeg. In 't vervolg wordt gesproken van de grote mannen, die zy in de kerkelyke wetenschappen gehad heeft. Na de doodt van Alexander den Groten deedt Ptolomeus Soter, die hoofdman der lyfwachten van dezen vorst geweest was, zyne beenderen naar Alexandrië brengen, en maakte deze stadt tot de hoofdstadt van zyn koninkryk. De Ptolomeën, zyne navolgers, regeerden aldaar 283 jaren. Men kan de namen van deze vorsten van Alexandrië, sedert Alexander den Groten tot op de koninginne Cleopatra, in de lyst der Egyptische koningen op zyn plaats vinden. Deze vorsten droegen zo veel zorg om deze stadt heerlyk te maken, dat zy niet behoefde te wyken dan voor Rome alleen. De Romeinen, die de regeering dezer vorsten in de koninginne Cleopatra deden eindigen, zich, na het verslaan van Marcus Antonius, meesters van Egypten gemaakt hebbende, hadden ook altoos den luister van deze stadt bewaart; en de waardigheit van het burgerschap van Alexandrië was by hen zo geacht, dat de keizers daar van opene brieven gaven, met meerder voorzorge en omzichtigheit, dan zy gedaan zouden hebben in het schenken van het Roomsche burgerrecht aan persoonen, welker verdiensten zy belonen wilden. Verscheiden van deze keizers voegden nieuwe sieraden by deze stadt, en vermeerderden hare voorrechten; en onder anderen Adrianus en Antoninus. Maar Caracalla handelde de zelve zo gunstig niet. Het volk van Alexandrië was spotachtig, en hadt niet weinig voordeel van dezen prins gesproken, die zich, daar over willende wreken, onder voorwendsel van eene bende voetvolks van de jonge lieden dezer stadt te willen maken, hen alle op een plein byeen deedt vergaderen, daar men hen ombragt, op die wyze als Herodianus verhaalt. Behalven dat de Alexandrynen spotachtig waren, waren zy ook wellustig en bedrieglyk. Quintilianus en Ammianus Marcellinus verzekeren zulks, dit spreekwoordt der ouden bybrengende, *Deliciæ Alexandrinæ*. Zy waren ook tot verandering en muitery genegen, en verkozen zich dikwils keizers, trachtende aan Rome de glorie te benemen, dat zy de hoofdstadt der werreldt was, en te wege te brengen, dat hunne stadt dit voorrecht hadde, met de zelve tot den zetel van het keizerryk te maken. Sedert is Alexandrië aan de Saracenen onderworpen. Omar, der zelver derde Kalif, vermeesterde het zelve; en het heeft sedert zynen eersten luister allengs verloren. Tegenwoordig zyn de Turken, als gezegt is, daar van meester. In het jaar 1517 onderworp Selim deze stadt met het overige van Egypten, en de landen, die het ryk der Mammelukken uitmaakten.

Alexandrië is aan den oever van de Middelandsche zee gelegen. Eenigen tellen aldaar drie havens; maar daar zyn 'er maar twee, waar in de schepen komen, de oude haven niet meer gebruikt wordende. De haven van Marsa, welke de nieuwe haven genoemt wordt, is die, waar in de grote schepen met de voornaamste koopmanschappen geladen komen, als van Venetië, van Genua, van Spanje, van Engelandt, van Vrankryk, van Hollandt, en zelfs uit Griekenlandt en Turkyë: maar daar komen 'er meer van Italië dan van elders. De andere haven, Marsa Circila, of de haven van de keten genoemt, is aan de regter zyde van den eersten; en daar in komen de schepen van Tunis en van geheel Barbaryë. Tusschen deze twee havens is een stuk lands van omtrent negen hondert schreden, zynde als tot een beer, of schutsmuur gemaakt. Op den hoek of punt van deze schutsmuur deedt Ptolomeus Philadelphus den vermaarden vuurtoren van Pharos bouwen, de welke voor een van de zeven wonderen der werreldt gehouden is. Deze toren, op welkers top een grote lantaarn was, om de aannaderende schepen te lichten, alzo het inkomen van de havens zeer moejelyk was, wierdt eerst op een eilandt, Pharos genoemt, gebouwt; doch naderhandt aan den schutsmuur vast gehecht door een dyk van ingeworpen steen en aarde, die de kaai van den oever maakt; zo dat een gedeelte van het kanaal daar door gevult wierdt, en over het overige gedeelte is een stene brug, door eenige bogen ondersteunt. Omtrent deze plaats hadt Cesar een groot gevecht tegen de Alexandrynen, waar in men zegt dat hy, zich te sterk gedrongen ziende, zich in een sloep redde, de welke te grondt gaande, wierp hy zich in zee, en zwom twee hondert schreden verre, houdende zyne schryftafeltjes in eene handt, uit vreze dat de zelve nat mogten worden. De Turken hebben twee kastelen aan beide de zyden van het inkomen van den nieuwen haven gebouwt, waar van het eene is aan den hoek, daar eertyds de toren van Pharos was, en het andere aan de andere zyde. De stadt is tegenwoordig vol van puinhopen, en slecht bevolkt, hebbende maar omtrent acht duizent inwoners. Zy wierdt na de verlossing van St. Lodewyk in 't jaar 1250 verwoest, en de Franschen en Venetianen slechtten de muren, en staken den brandt in de stadt, ziende dat zy de zelve niet konden houden. De Soudaan herbouwde de muren, en de Turken herstelden sedert de stadt; maar zy is niet meer het geen zy was; en de besmetting van de lucht heeft ook de meeste inwoners van daar verjaagt. De lucht is daar besmet door de uitwaassemingen en de dampen van de verwulfde waterbakken, op welke byna alle de huizen gebouwt zyn. Wanneer de Nyl wascht, loopt het water door eene waterleiding onder de muren in de stadt. Uit deze waterleiding, die men den eersten dag van Augustus met grote tekenen van blydschap opent, wordt het water aan alle de byzondere bakken medegedeelt, die zo groot en menigvuldig zyn, dat zy voor het gehele jaar water verschaffen: maar dit water heeft een quaden reuk, en besmet de lucht, inzonderheit in den zomer. De Europiaansche kooplieden laten echter niet na in deze stadt te komen handelen, omdat zy daar niet lang blyven; en die van Provence zenden jaarlyks een goet getal schepen, die aldaar Lavantsche stoffen, speceryen, struisvogels-veeren, medicinale wortelen, mumiën, en andere diergelyke goederen laden. Men ziet in de stadt nog de overblyfselen van het prachtige paleis van Cleopatra, en buiten de stadt de kolom van Pompejus, waar van de styl tusschen den voet en het kapiteel 36 voeten hoog is, geheel van een stuk, en van een schonen Thebaanschen steen, welken de ouden goten, en die niet gepolyst wordt. Men ziet 'er ook nog het conclave der zeventig overzetters, die de Grieksche overzetting van den Hebreeuschen Bybel maakten. De cellen of kamertjes van deze grote mannen zyn byna in hunne volkomenheit, hoewel de Turken daar van eene Mosquee gemaakt hebben, die men de Mosquee van het Westen noemt. In het midden van de stadt is een Turbé, of Mahometaansche kapel, welke de Turken Scander noemen, en beweren, dat Alexander de Grote aldaar begraven is. Hun Alkoran maakt 'er gewag van, en om die reden is aldaar een grote toevloedt van Turksche pelgrims. De kleine kerk van St. Catharina is aldaar mede beroemt, omdat zy gebouwt is op de plaats, daar de gevangenis van dezen heiligen was; een Christen heeft daar van den sleutel, en opent de zelve aan de pelgrims. Naby deze kerke is die van St. Marcus, welke de Cophten bezitten, daar men het graf van dezen Evangelist ziet, uit het welke de Venetianen het lighaam genomen hebben. Aan het einde van de stadt wordt een oven vertoont, daar men zegt dat Jakob Almanzor, koning van Marokko, het bakkers handwerk geoeffent heeft; en daar is nog hedendaags uit eerbiedigheit een grote toeloop uit alle oorden, omdat de Mahometanen geloven, dat hy aldaar begraven is. Alexandrië is vier dagreizens van Caïro gelegen, alwaar de ryke Indiaansche koopmanschappen uit het Gelukkige Arabië quamen, die men te Aydeb aan de Rode zee ontlaadde, en die men daar na op kameelen naar Caïro bragt, en van daar langs den Nyl naar Alexandrië, daar de kooplieden van alle gewesten aanquamen. Maar sedert dat de Portugezen den weg naar de Indiën door den Oceaan en voorby de Kaap de Goede Hoop ontdekt hebben, is de koophandel aldaar zeer vermindert. Dapper voegt 'er by, dat de reede van den haven van Alexandrië goet en veilig, maar dat het naderen van den zelven gevaarlyk is, ter oorzake van twee grote klippen, die aan den mondt van den haven zyn, waar van de eene de Diamant, en de andere Girofela genoemt wordt. De muren der stadt zyn met meer dan hondert en twintig torens versterkt, waar van ieder vier verdiepingen heeft, en zo ruim is, dat 'er hondert soldaten in gelegt kunnen worden. De daken der huizen zyn niet afhangende, maar vlek. Om die reden houdt men daar op de maaltydt, ja slaapt 'er zelfs des zomers op. Gedurende het Heidendom waren hier twee Academiën, *het Serapeum*, en *het Isæum*, welke hunne namen naar den Godt Serapis en naar de Godinne Isis droegen. Ptolomeus Philadelphus hadt hier meer dan vyf hondert duizent boeken doen byeen verzamelen, om die schone bibliotheek op te rechten, die in de historien zo beroemt is, en welke zyne navolgers sedert nog vermeerderden. Maar deze onwaardeerlyke schat van handschriften ging eindelyk door het vuur verloren, gedurende de burgerlyke oorlogen van Cesar en Pompejus. Cesar, tegen de Alexandrynen strydende, stak den brandt in hunne schepen, die ook aan de bibliotheek vat kreeg, en alles verbrandde. Deze Dictator heeft in zyne historie niet gesproken van dit ongeluk, waar van hy oorzaak was: maar Plutarchus, Dion en Titus Livius hebben het zelve niet vergeten. Cleopatra, koningin van Egypten, rechtte eene andere bibliotheek in het Serapeum op, en verkreeg van Antonius de bibliotheek

liotheek van Attalus, koning van Pergamo, om de hare te beginnen. De bibliotheek wierdt ongevoelig verrykt, en bleef in ftandt tot den tydt der Chriftenen, die onder de regeering van den keizer Theodofius den tempel van Serapis verwoeftten, en de bibliotheek verbrandden, waar van de boeken alleen tot voedfel van het bygeloof dienden. Men vindt in *Hirtius de Bello Alexandrino* nog vele byzonderheden van deze ftadt, en van der zelver inwoners.

Van de kerke en Conciliën van Alexandrië.

Schoon alle de voordeelen en voorrechten, welke Alexandrië genoot, aan het zelve den naam van eene *hoofdftadt* by uitnemendheit gegeven hadden, zo wel als aan Rome, hare kerkelyke grootheit ging nochtans haren tydelyken luifter te boven; en in de eerfte eeuwen van het Chriftendom noemden de kerkvaderen haar *het Paradys*, omdat de heiligheit en de waarachtige Godsdienft aldaar bloeiden. Naar het getuigenis van Gregorius den Groten hadt Petrus deze kerke gefticht door zynen leerling Marcus, en zy was de twede Patriarchale zetel van dien groten Apoftel. De bisfchoppen van Alexandrië erkenden ook genen kerkvoogdt boven zich dan dien van Rome, en hadden zelfs den rang boven dien van Antiochië: want behalven de zorge, die zy hadden om jaarlyks den Paaschcirkel te maken, dat is te zeggen, bekent te maken, op wat dag men het Paaschfeeft moeft vieren, zy waren gebore ftedehouders van den H. ftoel in het Ooften, en hunne macht ftrekte zich zelfs uit over verfcheide tydelyke zaken. De zesde Canon van het Concilie van Niceen onderwerpt Egypten, Lybië en Pentapolis aan de kerke van Alexandrië, en beveelt, dat de bisfchop zyn gezag over alle deze provincien uitftrekt, naar het voorbeeldt, en volgens de gewoonte van dien van Rome. Deze Canon, die in de XVII eeuw door zo vele gefchriften en verfchillen vermaart is geweeft, is waarlyk zeer voordeelig voor de kerke en voor de bisfchoppen van Alexandrië; hoewel men meent, dat de zelve echter aan den paus den tytel niet beneemt van hoofdt der algemene kerke, noch de voorrechten, die men voorgeeft dat aan de waardigheit der opvolgers van Petrus vaft gehecht is. Men wil, dat de Evangelift Marcus aldaar het gelove gepredikt hebbende, ook eene Godsdienftige fchole opgerecht heeft, waar uit de geleerdften vervolgens tot beftierders der zelve verkoren wierden. Zodanig een was de vermaarde Panthenus, die omtrent het jaar 181 bloeide, en die door zyne leffen zo vele grote leeraars aan de kerke verfchaft heeft. Clemens van Alexandrië, Origenes, Hieronymus, Bafilius en Gregorius zyn uitnemende fieraden dezer fchole geweeft. Ammonius, de diaken Ambrofius, waar van Hieronymus fpreekt, Anatolius, bisfchop van Laodicea, Didymus de blinde, en een andere Ambrofius, zyn leerling, waren aldaar niet minder door de achting van hunne geleerdheit dan door hunne Godvruchtigheit beroemt. St. Heraclius, St. Denys, Theonas, St. Athanafius, St. Cyrillus, en verfcheide anderen maakten den bisfchoplyken en patriarchalen ftoel van deze kerke door hunne geleerdheit en door hunne heiligheit beroemt. De dwalingen van Arius, priefter van Alexandrië, bragten in het tegendeel dodelyke wonden aan deze kerke toe, die hem den Here gebaart hadde, hem onder het getal van zyne bedienaars geftelt, en hem zelfs de zorge der zielen toevertrouwt in eene parochie van deze ftadt. Daar ontftont ook eene fcheuring door het verfchil tusfchen Melecius, bisfchop van eene Egyptifche ftadt, Lychus, of Lycopolis genoemt, en tusfchen Petrus van Alexandrië, welke laatfte den eerften in een Concilie van bisfchoppen deedt afzetten. Moreri in zyn Woordenboek fpreekt, niet zonder vervalfching van de hiftorie, tot groot nadeel van Melecius, zeggende zelfs, dat hy den afgoden geoffert, en vele andere wanbedryven gepleegt hadde: doch St. Epiphanius, die zekerlyk den ketters niet gunftig is, getuigt in het tegendeel, *Heref.* LXVIII, dat Melecius volftandig was in het gelove, en de afgevallene kerkelyken, gedurende de vervolging van Diocletianus, niet verder wederom wilde toelaten dan tot de gemeenfchap der leeken. Petrus in het tegendeel wilde de gevallene kerkelyken in hunne eerfte waardigheit herftellen. Hier door ontftont de fcheuring, in de welke Melecius meerder aanhang hadt dan Petrus. Volgens het getuigenis van den zelven Epiphanius was Melecius ook de aanklager van Arius by Alexander. Men kan zulks breder zien in het leven van Eufebius van Cefarea, in het X ftuk van de *Bibliotheque Univerfelle.* Arius hieldt eerft de zyde van Melecius, maar wierp zich vervolgens tot hoofdt van eenen aanhang op. Alexander regeerde toen de kerke van Alexandrië. Hy deedt alle mogelyke pogingen om dezen vervoerden geeft te winnen; maar ziende, dat alle zachtheit vruchteloos was, deedt hy hem in den ban. Vervolgens deedt hy hem in een Concilie van omtrent 100 bisfchoppen van Egypten, Lybië, enz. oordeelen. Arius ftelde zyne dwalingen voor, en wierdt op nieuw van de kerke en het gelove afgefneden. Na voor deze twede maal in den ban gedaan te zyn deedt Arius eene reize naar Paleftina, daar hy de bisfchoppen tot zyn voordeel trachtte in te nemen, en daar hy medeftanders van zyne godloosheden vondt, die tot zyne verdediging fchreven. Deze kettery van Arius maakte een groot gerucht in het Ooften, gelyk op zyn plaats breder verhaalt wordt. Conftantyn de Grote, de verdeeldheit der kerke van Alexandrië, zo door de kettery van Arius, als door de fcheuring van Melecius veroorzaakt, willende wegnemen, zondt Ofius, bisfchop van Cordua in Spanje, derwaarts, die te Alexandrië een Concilie vergaderde, niet alleen om de gemelde verdeeldheit weg te nemen, maar ook om een nieuwen regel wegens de viering van het Paaschfeeft vaft te ftellen: want sommigen vierden het zelve met de Joden op den 14 dag van de maandt van Maart, en anderen wachtten tot den volgenden zondag. Men handelde ook op dit Concilie over de zaak van eenen priefter, Colluthus genoemt, die, naar het voorbeeldt van Arius, eene nieuwe lere leeraarde, en zich zelven een ingebeeld bisdom wilde oprechten, als elders gezegt wordt. Vele hedendaagfche geleerden ftellen dit Concilie eerft in het begin van het jaar 324. De bisfchoppen van de provincien van Egypten, van Thebaïs, van Lybië, en van Pentapolis vergaderden in 't jaar 349 te Alexandrië, tot rechtvaardiging van St. Athanafius. Deze kerkvoogdt uit zyne ballingfchap wedergekomen na de doodt van Conftantyn den Groten, zag zich nog aan de vervolging der Arianen bloot geftelt, die den geeft van Conftantius ingenomen hadden. De medeftanders van dezen heiligen man quamen, ten getale van tachtig of hondert, te zamen, om zyn belang aan te nemen, en zyne onfchuldt te doen blyken. Zy fchreven toen een uitmuntenden brief, die nog voorhanden, en een van de beroemdfte gedenktekenen der kerkelyke hiftorie is. Hy is gericht aan alle de bisfchoppen, en wierdt aan paus Julius gezonden. De zelve Athanafius, in 't jaar 350 wederom by zyne kerke gekomen zynde, hieldt een Concilie van bisfchoppen van Egypten, de welke bevestigden het gene de Conciliën van Sardicum en van Jeruzalem ten zynen voordeele gedaan hadden. Twee jaren daarna, paus Liberius op Julius gevolgt zynde, en de vyanden van Athanafius getracht hebbende hem tot nadeel van dezen kerkvoogdt in te nemen, vergaderden wederom omtrent tachtig bisfchoppen, om hem in zyne onfchuldt te rechtvaardigen, door eenen brief, dien zy aan den paus fchreven. Hilarius hadt voorgenomen, den zelven voor ons te bewaren, dien in een van zyne werken invoegende; maar dat gedeelte van de zelve is verloren. In het jaar 362 keerde Athanafius al wederom zegepralende tot zyne kerke, na de doodt van Georgius, een valfchen kerkvoogdt, dien de Alexandrynen hadden omgebragt; en hy arbeidde niet alleen om het quaadt, dat de ketters aldaar veroorzaakt hadden, weg te nemen, maar ook om de waarheit vaft te ftellen. Hy vergaderde ten dien einde een Concilie, op het welke zich bevonden St. Eufebius van Vercelli, St. Afterius van Petra in Arabië, en twintig of dertig andere kerkvoogden van grote verdienften. Men maakte aldaar gewichtige regelen aangaande de bisfchoppen, die tot de Arianery vervallen waren. Het Concilie befloot, dat de genen, die de verdedigers van de kettery en der zelver hoofden geweeft waren, door boetvaardigheit vergiffenis zouden verkrygen, maar niet in de geeftelykheit blyven; en dat die genen, die door het geweldt der anderen vervoert waren, hunne waardigheden zouden behouden door het ondertekenen van het Concilie van Niceen. De bisfchoppen fchreven aan Lucifer van Cagliari wegens de kerke van Antiochië, en men verklaarde, dat men geloven moeft, dat de H. Geeft de zelve zelfftandigheit hadde met den Vader en den Zone, alzo 'er niets in de Drieëenheit gefchapen, en meerder of minder was. Men veroordeelde aldaar ook de kettery van Appollinaris, en van eenige anderen, die nieuwe leren predikten. Deze vergadering was eene van de gewichtigften van de IV eeuw, zo ten opzichte van de perfonen, die de zelve uitmaakten, als ten opzichte van de hoedanigheit en het gewicht der befluiten, die aldaar genomen wierden. Eenigen tydt na het houden van dit Concilie wierdt Athanafius wederom verdreven, gedurende de vervolging van Julianus den Apoftaat; maar deze prins gedood zynde, herriep Jovianus, die op hem volgde, den patriarch, en verzocht van den zelven eene onderrechting om te weten, hoe hy zich in de zaken van de kerke te gedragen hadde. Theodoretus verhaalt, dat Athanafius de bequaamfte bisfchoppen van Egypten, van Thebaïs, en van Lybië vergaderde; en dat hy vervolgens aan den keizer dien brief fchreef, dien deze hiftoriefchryver bybrengt, en dien men ook in de werken van Athanafius zelfs vindt, en in de verzameling der Conciliën. Dit Concilie wierdt in het jaar 363 gehouden. Vyf jaren daarna volgde Damafius op Liberius, en veroordeelde in een Concilie te Rome Urfacus en Valens, de hoofden der Arianen. Hy fchreef daar over een brief aan alle de kerkvoogden in 't gemeen. De bisfchoppen van Egypten, met Athanafius vergadert, fchreven wederom aan hem, om hem te bedanken voor het gene hy gedaan hadt, en om de veroordeeling van Auxencius te verzoeken, die zich in de kerke van Milanen hadt ingedrongen. Behalven dezen brief fchreven zy nog een anderen aan de bisfchoppen van Africa. Theophilus, patriarch van Alexandrië in 't jaar 399, voorgevende redenen van klachte te hebben tegen eenige woeftyniers of kluizenaars, die heiliglyk in zyn bisdom leefden, veroordeelde de zelve in een Concilie, in het welke hy hen Origeniften noemde. St. Cyrillus volgde op Theophilus. Hy vergaderde in 't jaar 430 te Alexandrië een Concilie tegen Neftorius. Wy hebben de acten daar van onder die van het algemene Concilie van Ephefen. Diofcorus, die zich op den bisfchoppelyken zetel van de kerke van Alexandrië verheft hadde, wetende, dat paus Leo in een Concilie te Rome alle de ondernemingen van deze vergadering, die men de *Rovery van Ephefen* noemde, veroordeelt hadt, was bedacht om zich te wreken; en eenige van zyne aanhangers oproerig gemaakt hebbende, durfde hy den ban tegen Leo uitfpreken. Dit gebeurde in 't jaar 449. Twee jaren daarna ontfing men de bevelen van het Concilie van Chalcedonië, in een ander, dat Proterius deedt houden. Maar deze patriarch door de ketters omgebragt zynde, wierp Timotheus Elurus zich met geweldt op: en dewyl hy een voorftander van de kettery was, hadt hy de onbefchaamdheit van het Concilie van Chalcedonië te veroordeelen, in eene vergadering van de kerkvoogden van zynen aanhang, die hy in 't jaar 459 byeen vergaderde. Petrus Mongus, mede een ketter, is door geweldenary een der bezitters van den ftoel van deze kerke geweeft, daar hy omtrent het jaar 474, of 475, twee valfche Synoden hieldt, ten voordeele van de kettery. Het was het ongeluk van deze kerke, dat zy zich aldus door de woede en de godloosheden van deze valfche patriarchen geflingert en verftoort zag. In 't jaar 633 hadt zy een zeer flecht patriarch in den perfoon van Cyrus, die van bisfchop van Placidia aartsbisfchop van Alexandrië gemaakt wierdt, als tot eene beloning voor dat hy den keizer Heraclius bedrogen hadt, hem hebbende doen overgaan tot

tot de lere der Monotheliten. Deze patriarch hieldt in de maandt van May van het zelve jaar een Synode, daar hy in het besluit, (Decreet) het welk men dat van de voldoening of overeenkomst noemde, negen artykelen uitgaf, en in het zevende van de zelve stoutelyk de kettery der Monotheliten beweerde, en de genen, die de zelve zouden durven bestryden, met den ban dreigde.

CHRONOLOGISCHE SUCCESSIE der Patriarchen van Alexandrië, beginnende met de jaren van hunne verheffinge, en vervolgende met die van hunne regeeringe.

St. Marcus, die deze kerke gesticht heeft omtrent het jaar 50, en gestorven is in het jaar 62, volgens Eusebius.

62.	*Anianus*	regeerde 22 jaren.
85.	*Alpilius*, of *Abilius*.	13.
98.	*Cerdonus*,	11.
108.	*Primus*,	12.
120.	*Justus*,	12.
131.	*Eumenius*,	13.
144.	*Marcus* de II, of *Marcion*,	10.
153.	*Celadion*,	14.
167.	*Agrippinus*, of *Agrippa*,	12.
179.	*Julianus*,	10.
189.	*Demetrius*.	43.
231.	*Heraclas*,	16.
	De stoel staat een jaar ledig.	
249.	*Denys*,	17.
264.	*Maximus*, of *Maximinus*,	16.
281.	*Theonas*,	18.
300.	*St. Petrus*, martelaar,	10.
311.	*St. Achillas*.	4.
315.	*St. Alexander*,	11.
326.	*St. Athanasius*,	46.
373.	*Petrus* de II,	8.
380.	*Timotheus*,	5.
385.	*Theophilus*,	27.
412.	*St. Cyrillus*,	32.
444.	*Dioscorus*, een verjaagt ketter,	6.
452.	*St. Proterus*, door de ketters gemartelt,	5.
457.	*Timotheus Elurus* de III, een verjaagt ketter,	3.
460.	*Timotheus* de III, *Salofaciolus*, verjaagt.	
475.	*Timotheus Elurus*, herstelt,	7.
482.	*Johannes Talaja*, door de Katholyken benoemt,	
482.	*Petrus Mongus*, door de ketters aangestelt,	9.
491.	*Athanasius* de II, een ketter,	6.
497.	*Johannes* de II, gezegt *Mela*, een ketter,	9.
506.	*Johannes* de III, gezegt *Machiota*, een ketter,	11.
517.	*Dioscorus* de II, een ketter,	2.
519.	*Timotheus* de IV, een ketter,	16.
535.	*Asterius*,	1.
	Theodosius en *Gainas*, ketters.	
536.	*Paulus*,	1.
536.	*Zoilus*,	33.
	Apollinarius, een ingedrongen ketter.	
570.	*Johannes* de IV,	11.
581.	*St. Eulogus*,	27.
608.	*Theodorus*,	2.
610.	*St. Johannes* de aalmoesenier,	10.
620.	*Georgius*,	10.
630.	*Cyrus*, een Monotheliet,	10.
640.	*Petrus*, een Monotheliet,	10.
	De anderen zyn onbekent.	
742.	*Cosmus*, die de dwaling der Monotheliten afzwoer.	

Wegens het vervolg der bisschoppen van Alexandrië tot op Petrus den Martelaar moet men nazien het VI kapittel van de verhandeling van Henry Dodwel, *de Rom. Pontificum primæva successione*. Epiphanius *Hæres.* LVIII zegt, dat *Alexander* onmiddelyk op *Petrus* volgde.

Van den Cirkel en Almanak, en van de Kronyk van Alexandrië.

Het onzekere jaar der Egyptenaren, dat men ook *het Chaldeeusche jaar*, en dat van *Nabonassar* noemt, zo bekent onder de sterrekundigen, en onder de Chronologische schryvers, was eigentlyk geen zonne-noch maan-jaar: want uit 365 dagen te zamen gestelt zynde, verdeelt in twaalf maanden, van dertig dagen ieder, by de welke zy de vyf dagen voegden, die zy *Epagomenes* noemden, zo quam het zelve in waarheit daar in wel den loop der zon naby; maar het week daar van ook af, daar in, dat des zelfs twaalf maanden niet overeenquamen met de vier getyden des jaars. De zelve verwisselden van plaats, gaande van den winter over in den herfst, en van den herfst in den zomer, vervolgens in de lente; altoos te rug gaande, en van vier tot vier jaren veranderende, het gene zy de I van *Thoth* noemden, dat is te zeggen, de eerste dag van de eerste maandt. Die van Alexandrië, dit onzekere jaar willende vast stellen, voegden van vier tot vier jaren eenen dag by hare *Epagomenes*. Ten dien einde begonnen zy te tellen met het tydbestek (*Æra*) van hunne martelaren, dat men gemeenlyk *het Diocletiaansche* noemt, in het 284 jaar na Christus. Aldus begon hun jaar met de maancirkel, (*lunæ cyclus*) of van het gulden getal, des vrydags den 29 Augustus, die overeenquam met het 329 Juliaansche jaar, met het 322 van het Spaansche tydbestek, en met het 1032 van dat van Nabonassar. Anatolius van Alexandrië, bisschop van Laodicea, vondt in het jaar 277 een maancirkel uit van 19 jaren, of liever hy verbeterde die, de welke Meton, een geleert sterrekundige van Athene, in de LXXXVI Olympiade hadt uitgevonden, pogende den loop der maan naar dien der zon te regelen. Anatolius verbeterde dezen cirkel alleen, om te gemaklyker het Paaschfeest te vinden. En in der daadt naderhandt, het Concilië van Niceen, den zondag vastgestelt hebbende tot de viering van dit feest, gedroeg zich aan de kerke van Alexandrië, om den zondag te bepalen, op welken het zelve geviert moest worden. Dewyl de Egyptenaars toen geacht wierden meerder kennis van de sterrekunst te hebben dan die van andere landen, zo geboodt men, dat de kerkvoogden van Alexandrië jaarlyks aan den paus zouden melden, op welk eenen dag het volgende Paaschfeest moest vallen, op dat alle andere verre afgelegene kerken daar van kennisse mogten bekomen. Het was gemeenlyk op den feestdag van *Epiphania*, of van de drie Koningen, dat men dien van de opstanding van den Zone Gods bekent maakte. Theophilus, die sedert patriarch van Alexandrië was, vervaardigde in het jaar 380 een Paaschcirkel voor hondert jaren, gelyk op zyn plaats gezegt wordt. Deze cirkel, hoewel de zelve eerst in 't jaar 380 wierdt uitgegeven, begon echter met de nieuwe maancirkel van den 29 Augustus des jaars 379, het welk het 96 was van het tydbestek der martelaars van Alexandrië, of van Diocletianus. St. Cyrillus, mede patriarch van Alexandrië, en neef van Theophilus, bragt dezen cirkel tot 95 jaren, en hy begon den zelven in het 437 jaar na Christus, het welk het 153 van het Diocletiaansche tydbestek was. Het is alreets aangemerkt, dat de Alexandrynsche Almanak, dat is te zeggen het jaar, of de eerste dag van hun eerste maandt Thoth, begon met den 29 van onze maandt Augustus. Verscheide schryvers hebben onfeilbare regels gegeven om de dagen van het Alexandrynsche jaar met die van het Juliaansche jaar overeen te brengen; maar alle deze dingen zouden van al te langen omtrek zyn, en de weetgierigen zullen het zelve kunnen nazien in de schryvers, die wy zullen bybrengen, nadat wy nog een woordt van de kronyk van Alexandrië gezegt zullen hebben.

Men geeft den naam van *kronyk van Alexandrië* aan een geschreven kronyk, in Sicilië omtrent het midden van de XVI eeuw gevonden door Hieronymus Surita, die de zelve te Rome bragt, in de bibliotheek van het Vatikaan plaatste, en de zelve aan Antonius Augustinus, auditeur van de Rota, mededeelde. Zy noemden de zelve *Fasti Siculi*. Sigonius en Onuphrius maken daar van gewag, en hebben een gedeelte daar van onder dezen naam gedrukt. Silburgius, een afschrift daar van hebbende van de handt van Andreas Datmerus, dat hy voor zes en dertig goude kronen kocht, en dat afschrift geraakt zynde in handen van Hœskelius, wierdt het zelve in de bibliotheek van Augsburg geplaatst. Joseph Scaliger, uittreksels daar van bekomen hebbende door middel van Casaubonus, deedt de zelve in zyn *Thesaurus Temporum* in het Griekschdrukken, onder den tytel van *korte tydkronyk*. De Jesuit Mattheus Raderus gaf de zelve te Munchen in 't geheel uit in 't jaar 1615, met eene Latynsche vertaling, onder den tytel van *Kronyk van Alexandrië*, omdat de naam van Petrus van Alexandrië gevonden wierdt in het hoofdt van het afschrift, waar van hy zich bediende, hoewel dat de tytel van de kronyk niet was, maar alleen de aanhaling van eene plaats, valschelyk aan Petrus van Alexandrië toegeschreven. Du Cange heeft de zelve sedert in 't jaar 1688 veel naauwkeuriger uitgegeven, onder den naam van *Paasch-kronyk*, omdat de schryver in ieder jaar de maanden en de dagen van het Paaschfeest naauwkeurig aantekent. Deze kronyk eindigt met de regeering van Heraclius, het gene Raderus heeft doen denken, dat de zelve van St. Maximus was; maar het is waarschynlyker, dat de zelve eene aaneenschakeling is van verscheide schryvers, te zamen gevoegt door een schryver, die ten tyde van Heraclius leefde. Deze kronyk vervat, gelyk de anderen, verscheide zaken, die alleen gegrond zyn op verdachte gedenkstukken. *Ammianus Marcellinus lib.* II. *Herodianus lib.* IV. *&* VII. *Plinius lib.* V. *cap.* 10. *Quintus Curtius lib.* IV. *Strabo lib.* XVII. *Marmol. & J. Leon Descr. Afr. Bellon. Observ. lib.* II. *cap.* 19. *Sanut. lib.* IX. *Miræus notit. Episc. Orb. &c. S. Athanas. in Apol. Theodoretus Hist. lib.* IV. *cap.* 3 *&* 4. *Bini*, *Sirmond*, *Labbé*, *&c. in Concil. edit. Hermant. Vie de S. Athan. &c. Bucherius de Cycl. Petav. de Doctr. temp. Guldin. Refut. elenchi Calend. Gregor. a Calvis. consc. Riccioli T.* I. *Chron. refor. lib.* I. *cap.* 16. *Vossius de hist. Græc. Thomas Reinesius lib.* II. *Vari cap.* 17. *Miræus Bibl. Eccl. Dapper. Thevenot Reizen* I. *Deel*, II. *Boek*, 2. *cap. Du Cange Præfatio ad Chron. Paschal.*

ALEXANDRIE, (HET MEIR VAN) *Alexandriæ lacus*, *Mareotis*, *Arapotes*, *Maria*, of *Marea*, een groot meir van Egypten, omtrent 7 mylen van de stadt Alexandrië ten Zuiden. Men noemt het ook het meir van Autacon en van Bucheira, naar den naam van twee naburige steedtjes. *Baudrand.*

ALEXANDRIE, of het ALEXANDRIE VAN STROO, ALESSANDRIA, by de Italianen *Alexandria della Paglia*, en in 't Latyn *Alexandria Statiellorum*, of *Statelliorum* genoemt, eene stadt in het Milaneesche, met een bisdom, behorende onder dat van Milanen. Zy is aan de Tanaro, tusschen die rivier en de Bormida, gelegen. De inwoners van Cremona, van Plaisance en van Milanen, die het met paus Alexander den III tegen den keizer Frederik Barbarossa hielden, bouwden de zelve omtrent het jaar 1178. Men zegt, dat zy in het begin den naam van *Cesarea* hadt, dien men in dien van Alexandrië, ter eere van den zelven paus, veranderde. Anderen beweeren, dat de keizer haar den naam van Cesarea wilde doen geven, en dat hy, bemerkende, dat de inwoners halstarrig bleven om haar den naam van den paus te doen behouden, deze stadt spottende het *Alexandrië van Stroo* noemde; mogelyk omdat hare muren maar van hout en stroo waren, met aarde gevult: want het is eene fabel, dat haar deze naam gegeven zoude zyn, omdat de keizers aldaar eene kroon van stroo ontfingen. De zelve keizer Frederik belegerde deze stadt, en hoewel hare muren slechts van slyk waren, hy wierdt echter genoodzaakt het beleg,

nadat het zelve zes maanden geduurt hadde, op te breken. Daar waren omtrent vyftien duizent inwoners, die de ſtadt dapper en welgemoed verweerden. Zy ſtelden de zelve onder de beſcherming van den H. ſtoel, en paus Alexander ſtichtte aldaar een bisdom. Deze ſtadt is onderworpen geweeſt aan de hartogen van Milanen, aan de Viſcontis, aan de Sforces, aan de Franſchen, en aan de Spanjaarden. Zy leedt veel in de XVI eeuw. Tegenwoordig is zy ſterk en wel voorzien. De prins van Conti en de hartog van Modena belegerden de zelve in 't jaar 1657 met weinig geluk. In 't jaar 1707 wierdt zy met de landen, daar toe behorende, als een ryksleen door den keizer, met bewilliging van Karel den III, koning van Spanje, nu keizer onder den naam van Karel den VI, aan den hartog van Savoje overgegeven. Deze ſtadt heeft grote mannen voortgebragt, en onder anderen GEORGIUS MERULA, die onderſcheiden is van een anderen Georgius Merula, zoon van Paulus Merula, van Dordrecht in Hollandt, als elders gezegt wordt. *Blondus lib.* XV. *hiſt. Vollaterranus lib.* IV. *Platina in Alex.* III. *Merula hiſt. lib.* III. *Corio hiſt. Mediol. Leand. Alberti Deſcr. Ital. Ghilini Annali di Aleſſandria.*

ALEXANDRIE, aan de Caſpiſche zee. Zie DERBENT.

ALEXANDRIE, eene vaſte ſtadt in Indië. Zie CANDAHAR.

ALEXANDRIE, eene ſtadt in Suſiana, het vaderlandt van Dionyſius den landbeſchryver, gelyk Plinius bericht *lib.* VI, *cap.* 16, 23, 25, 26. *Q. Curt. lib.* VI. *Plutarch. in Alex. M. Voſſ. de Hiſt. Gr.*

ALEXANDRIE, eene ſtadt aan de riviere Tanaïs, die 60 ſtadien in den omtrek hadde, en van Alexander den Groten gebouwt wierdt. Q. Curtius, die van de zelve gewag maakt, ſpreekt ook van meer andere ſteden van dezen naam, die Alexander de Grote in Indië en elders heeft laten bouwen. *lib.* IV. 17, & 9.

ALEXANDRIE, eene nieuwe ſtadt in Polen, in opper-Volhynië, in 't Palatynſchap van Luſuc. Zy legt aan de rivier Horin, omtrent 10 mylen van Luko.

ALEXANDRIE, (WILLEM VAN) geboortig van Milanen in Italië, een fraai dichter, heeft in heldendicht geſchreven: *Annales de Genuenſis civitatis antiquitatibus. Ghilin. vol.* II. *pag.* 162.

ALEXANDRINA, *Alexandrinus tractus*, eene kleine provincie van 't hartogdom van Milanen in Italië. Dit landt is beſloten tuſſchen Laumellina, het Tortoneeſche, en het Monferrat. Het heeft zynen naam van de ſtadt Alexandria della Paglia, die 'er de hoofdſtadt van is. *Baudrand.*

ALEXANDRINI VAN NEUSTEIN, (JULIUS) van Trente, geneesmeeſter van den keizer, was in de XVI eeuwe omtrent den jare 1556 geacht. Hy heeft in rym en in onrym verſcheide werken geſchreven, als:

Salubrium, of *de Sanitate tuenda.*
De Medicina & Medico.
Annotationes in Galenum. enz.

Hy ſtorf in eenen hogen ouderdom; doch men weet niet in wat jaar. *Juſtus in Chron. Medic. Johan. Sambuc. in Icon. Medic. Vander Linden de Script. Medic. Croeſelius P.* II. *Elog.*

ALEXANDRINUS, een amptenaar van den keizer Valens in 't jaar 367. *Jac. Gothofredi Proſopograph. Cod. Theodoſiani.*

ALEXANDRINUS (GULIELMUS) heeft geſchreven van de oude ſpreekwyzen, die in de werken van Cato, Varro, en Columella van den landbouw voorkomen, in den jare 1528. *Georg Matth. Konig Bibl. vet. & nov.*

ALEXANDRINUS. (JULIUS) Zie ALEXANDRINI.

ALEXANDRRINUS, (NICOLAAS) een rechtsgeleerde, een ſchoonzoon van Bartholus, heeft eenige herhalingen gemaakt, in de werken van zynen ſchoonvader ingelaſt. Hy leefden omtrent den jare 1350. *Biblioth. Hiſt. des Aut. du Droit par Denys Simon, edit. Pariſ. in* 12, 1702.

ALEXANANDRO, (ANTONY VAN) van Napels, leefde omtrent den jare 1470. Hy heeft langen tydt in zyn vaderlandt geleeraart, en aldaar de bediening van onder-protonotaris van des konings raadt bekleed. *Ibid.*

ALEXANDROW, eene Poolſche ſtadt, in het Braclaviſche Woywoodſchap in Podolië, niet verre van de rivier Bog, 6 mylen van Braclaw.

ALEXANDRUM, eene ſterkte in den ſtam van Manaſſe, aan deze zyde van de Jordane, op een hogen berg gebouwt door Alexander, eerſten koning der Joden van dezen naam, om te beletten, dat zyne onderdanen niet tegen hem opſtonden. Ariſtobulus, de koning der Joden, gaf zich in deze ſterkte aan Pompejus den Groten over. *Joſephus Oudh.* XIII. 22. XIV. 10. *Oorl.* I, 5. 6.

ALEXARCHUS is de naam van een hiſtorieſchryver, waar van Plutarchus ſpreekt *in Parall. cap.* 7. Servius maakt 'er ook gewag van in 't III boek van de *Æneid. vſ.* 334. Hy noemt hem een Griekſch hiſtorieſchryver, en bedient zich van zyn gezag omtrent den naam van Epirus en van Nola. *Voſſ. de Hiſtor. Græc. pag.* 319.

ALEXAS VAN LAODICEA is de zelve, welken Timagenes aan Marcus Antonius aanboodt, en die oorzaak was van de liefde van dezen Romein en van Cleopatra, en van zyne echtſcheiding met Octavia, de zuſter van den keizer Auguſtus; waarom hy naderhandt van Auguſtus naar verdienſten geſtraft wierdt, niettegenſtaande hy onder 't gevolg van koning Herodes by den keizer quam, en alzo vergiffeniſſe hoopte te verkrygen. Men gelooft, dat deze Alexas de zelve is, dien Joſephus ALEXANDER noemt. *Plutarch. in Anton. Joſephus Oorlogen lib.* I, 15.

ALEXAS, een Jood, was een groot vriendt van Herodes den Groten, die aan hem zyne zuſter Salome ten huwelyk gaf, hoewel tegen hare wille, dewyl zy een Arabier, genaamt Sillæus, beminde, door aanpryzing van de keizerinne Livia. Wanneer Herodes op zyn doodbedde lag, liet hy Alexas en Salome voor zich komen, en bezwoer hen, by al de liefde, die hy hen toegedragen hadde, dat zy aanſtonds, wanneer hy den geeſt gegeven hadde, een groot getal voorname perſonen, die hy gevangen hieldt, zouden laten verworgen, 't welk zy wel beloofden, doch zo haaſt Herodes geſtorven was, de zelve vry lieten, voorgevende, dat hy zulks voor zyne doodt begeert hadde. *Joſephus Oudh.* XVII. 1. 8. 10.

ALEXAS en GIPTEUS, twee dappere ſoldaten en aanhangers van Johannes van Giſcala. Zy muntten uit in de belegering van Jeruzalem, door eene menigte van ongemakken, die zy de inwoners deden ondergaan. *Joſephus Oorlogen* VI, 7, 12.

ALEXENOR, een zoon van Æſculapius en van Lapetia.

ALEXIA, of ALISE, *Aleſia*, of *Alexia*, eene ſtadt van Vrankryk in Bourgondië. Zy is boven het kleine vlek van Sainte-Reine gelegen, in het landſchap Dusnois, dat een gedeelte van het Auxois uitmaakt, naby de ſtadt Flavigni. Zy is gebouwt op het hangen van een heuvel, naby den welken de twee rivieren, de Loze en de Ozerain, in de Brenne vallen. Dit komt zeer wel overeen met de beſchryvinge, welke Ceſar in zyne aantekeningen van het oude Alexia maakt. Men gelooft, dat het tegenwoordige gebouwt is op de overblyfſelen van de ſtadt der oude Mandubiers, zo beroemt door de belegering, waar mede Ceſar haar aantaſtte, omtrent twee en vyftig jaren voor Chriſtus. Hy nam de zelve in, ondanks alle de pogingen der Gauloiſen, die eene wonderlyke macht tot onderſtandt van deze ſtadt byeengebragt hadden, onder het beleidt van Vercingetorix, en verwoeſtte de zelve. Diodorus van Sicilië zegt, dat Hercules Alexia gebouwt hadt, om de hoofdſtadt te wezen der Gaulen. *Diod. Sic. Bibl. Hiſt. lib.* IV. *cap.* 11. *Cæſar. Titus Livius. Du Chêne. Sanſon. Chaſſaneus. Pardin.*

ALEXICACUS, of *Quaadverdryver*, is de naam, welken de ouden aan Apollo gaven, nadat hy Attica van de peſt verloſt hadt, het welk door deze ziekte geheel verwoeſt was. Hercules verdiende ook dezen naam, omdat hy de aarde van veelerlei monſters gezuivert hadde. Men gaf dien naam ook nog aan zekere goede geeſten of beſchermgoden, *Apompeën*, of *Atropopeën* genoemt, die de qualen der genen, die hen aanbaden, afkeerden. *Pauſanias lib.* I. *Cœlius Rhodiginus lib.* II. *cap.* 32. *Alexicaci*, dat is *Schadeſchutters*, *of verdryvers der qualen*, wierden Apollo en Hercules eigentlyk bygenaamt, omdat de welſtandt van al het geſchapene van de zon gerekent wierdt af te hangen. Hercules bediedde niet alleen de zon zo wel, als Apollo, maar ook het algemene geneesmiddel. In dezen zin wierdt hy ook gezegt de doodt verwonnen te hebben, en het was zyn werk mede de gehele wereldt door te trekken, om de haar quellende ongemakken te verdryven, welke als beulen voor het ligchaam zyn, en die de dichters door dwingelanden en monſters te verſieren betekent hebben. Hercules was mede een zinnebeeldt van den winter, en droeg den huidt van eenen, by hem overwonnen leeuw, ten zegepraal: de winter ſchynt immers den herfſt, het ongezondſte ſaizoen des gehelen jaars, te verdryven, en de ongezonde geſteldheit der herfſtvruchten te temperen: insgelyks ſtrydt de winter ten allerhoogſten met den zomer, en ſchynt, wanneer hy het aardryk ingenomen heeft, een leeuw overwonnen te hebben, dat is de meeſte kracht des zomers, die uit het geſtarnte, de leeuw (*Leo*) genoemt, voortkomt. Apollo wierdt byzonderlyk onder dezen bynaam gedient van de Athenienſers. *Aleand. Tab. Heliac. Epoſ. Theſaur. Antiq. Roman. Grævii* T. V. *pag.* 716. 729, & 739. *Fr. Rouſ. Archeol. Attic. cap.* 11. *Macrob. Saturn. lib.* I. *cap.* 17.

ALEXIANEN, dus genoemt naar hunnen patroon *St. Alexius*, berucht door zyn eenzaam en afgeſcheiden leven. Men gaf hun ook den naam van *Cellebroeders*. Men gebruikte hun van outs, gelyk nu nog geſchiedt, in de landen, die den Roomſchen Godsdienſt omhelzen, om de zieken te bedienen, en de doden ter aarde te beſtellen. Dus hebben zy ook een klooſter met een kapelle of kerkje daar aan te Delf gehad. Doch klooſter, kerkje en kapel, en al wat daar toe hoorde, is overlang verdelgt, en in huizen en tuinen verandert. Alleen is van dat alles de naam van Cellebroersſteeg overgebleven. *Beſchryving der oudheden van Delflandt pag.* 157. *Zuidhollandſche oudheden pag.* 88. *Hiſt. van 't Utr. Biſd. pag.* 416.

ALEXINUS een Philoſoof van den aanhang van Euclides van Megare, was van Elis, de hoofdſtadt van de provincie van den zelven naam, in Peloponneſus. Hy was een leerling van Eubulides, en ſcheen ongemeen tegen de gevoelens van Zeno Cynicus. Alexinus was een driftig man, en in zynen tydt door zyne ongemene kracht beroemt. Op zekeren tydt zich in de rivier Alphea badende, en door een riet geſtoken zynde, ſtorf hy daar aan. Hy hadt veel deels in de vriendſchap van den Philoſoof Menedemus. *Diogenes Laërtius in Mened. lib.* II.

ALEXIO, (SINT) een klein en laag eilandt op de hoogte van acht en drie quart graden in Braſilië, op de kuſt van Fernambuk, legt vyf mylen van de kaap Sint Auguſtyn, even bezyden de rivier Serinhain. Dit eilandt heeft aan de Zuidzyde een kleine baai, die ondiep is, en alzo onbequaam, om 'er met jachten in te komen, en daar nevens aan de zelve zyde een andere baai, daar men by Zuiden met grote ſchepen in kan lopen, en achter het rif op vyf, zes en zeven vadem waters zetten. Aan de Noordzyde kan men ook met jachten, maar met geen diepgaande ſchepen inkomen, zynde aan de Noordkant dezes eilands wegens den ſtenigen en robbeligen grondt geen reede. *J. de Laat Jaarl. verhaal van Weſtind.* 7. *Boek.*

ALEXIS, een Griekſch blyſpeldichter, en neef van Menander, leefde ten tyde van Alexander den Groten in de III Olympiade, en maakte verſcheide werken, die van de ouden dikwils aangehaalt worden. *Voſſius de Poët. Græc. cap.* 8. & *de Hiſt. Græc.*

ALEXIS, ALEXIUS, hieldt Atticus gezelſchap in de letteroeffeningen, en was zyn geheimſchryver. Cicero maakt 'er in zyne brieven gewag van.

ALEXIS, een ſchone jonge, dien Aſinius Pollio aan Virgilius ſchonk, en aan wien Virgilius zyne twede *Ecloga* zoude geſchreven hebben.

ALEXIS, een hiſtorieſchryver, die een werk *de finibus Samiorum* geſchreven heeft, waar van *Athenæus lib.* III, *cap.* 9, 10 *en* 13 ſpreekt.

ALEXIS. Deze heilige en St. JAN CALYBITUS zouden wel dezelve kunnen zyn. De Griekſche monniken, van Conſtantinopel gekomen, maakten dezen heiligen aan de Latynſche kerke bekent, wanneer zy zich te Rome ter neder zetten. Zy gaven hem den naam van Alexis, of de Genezer, wegens de wonderbare genezingen, die men aan zyne voorbiddingen verplicht was. Als dit zo is, kan men het leven van Alexis niet lezen, zonder overtuigt te zyn, dat men onder den naam van Rome Conſtantinopel moet verſtaan. *Simon Metaphraſtes in zyn leven. Petrus de Natalibus. Baronius Martyrol. Baillet vies des Saints.*

ALEXIS, een Piemontees. Daar is een boek met geheimen, dat al langen tydt onder den naam van dezen Alexis uitgevent is. Het wierdt te Baſel in 't jaar 1563 in 8 gedrukt, door Wecker uit het Italiaanſch in 't Latyn vertaalt. Het is ook in 't Franſch overgezet, en verſcheide malen met vermeerderingen gedrukt. Men vindt 'er eene voorreden in, waar in Alexis te kennen geeft, dat hy van adelyken huize is; dat hy van jongs op zich op de ſtudien heeft toegelegt; dat hy 't Latyn, 't Griekſch, het Hebreeuſch, het Chaldeeuſch, het Arabiſch, en verſcheide andere talen geleert heeft; dat hy voornamentlyk eene grote zucht voor de geheimen van de natuur hebbende, daar van, zo veel hy konde, in zyne reizen, die 52 jaren geduurt hadden, byeen hadt verzamelt; dat hy voornemens geweeſt was, om aan niemandt zyne geheimen te ontdekken; maar dat hy in den ouderdom van 82 jaren en 7 maanden te Milanen een armen zieken hebbende zien ſterven, welken hy hadt kunnen genezen, zo hy zyn geheim aan den heelmeeſter geopenbaart hadt, van zulk eene wroeging in zyn gemoedt wierdt aangetaſt, dat hy byna een Eremyt wierdt: en in deze eenzaamheit bragt hy zyne geheimen in ſtaat om uitgegeven te kunnen worden. De gehele verzameling maakt een groot ſtuk uit, waar van men een klein uittrekſel gemaakt heeft, waar in men waarſchynlyk de uitgekipte geneesmiddelen van Alexis wel zal vinden. De kramers voeren het zelve met hunne andere kleine blaauboekjes op de dorpkermiſſen, alwaar zy een goeden aftrek van het zelve hebben. *Merklin in Lindenio renovato. Bayle.*

ALEXIS. Andere mannen van dezen naam zoek op ALEXIUS.

KEIZERS VAN CONSTANTINOPEL.

ALEXIUS COMNENUS de I, een zoon van keizer Iſaak, maakte zich meeſter van de kroon in 't jaar 1081, nadat hy Nicephorus Botoniates, den rechtmatigen erfgenaam, in 't klooſter hadt opgeſloten; en dewyl hy zyne broeders voor hunnen byſtandt, waar door zy hem de kroon deden verkrygen, met het overgeven van grote landeryen beloonde, ontbrak het hem zelfs naderhandt aan middelen om zyne legers te onderhouden; waarom hy zyne onderdanen ten eenemale uitmergelde, en noch geeſtelyke, noch werreldlyke goederen verſchoonde. Robert Guiſcard, hartog van Apulië en Calabrië, nam hier door gelegenheit om met een leger van 15000 mannen in Thracië te trekken, en ſloeg Alexius, die een leger van 160000 mannen op de been hadde; waarom deze met keizer Henrik den IV een verbondt maakte om Guiſcard te beoorlogen. Zyne ſnode handelingen tegen het leger van den hartog Godefroy van Bouillon, die naar 't Heilige Landt trok, bragten het zelve in grote verlegenheit; want hy weigerde niet alleen alle levensmiddelen, maar koos de zyde van de vyanden, en bragt te wege, dat het Chriſten krygsvolk, na een bloedigen ſlag by Epidamnus, in het volvoeren van hun voornemen tegen de Barbaren zeer verhindert wierdt. Hy zou meermalen gezegt hebben, dat hem aan den oorlog der Franken tegen de Turken even zo veel gelegen was, als aan de honden, die elkander byten. Hy ſtorf in 't jaar 1118, in den ouderdom van 71 jaren. Zyne dochter Anna Comnena heeft de hiſtorie van zyne regeering in XV boeken beſchreven. *Otto Friſing. Urſperg. Zonaras. Glycas. Baron. Beſold. in hiſt. Conſtant.*

ALEXIUS COMNENUS de II, met den toenaam van *Porphyrogenitus* bekent, was een zoon van Emanuel Comnenus, die hem gedurende zyne minderjarigheit voor zyn overlyden zynen oom Andronicus aanbeval. Doch deze trok wel haaſt de gehele regeering aan zich; en als des jongen keizers moeder Xena zich daar tegen wilde aankanten, liet Andronicus haar ombrengen, nevens allen, die zyne heerſchzucht in den weg ſchenen te zullen zyn. Zelfs leide hy zyne handen aan Alexius, toen maar 15 jaren out zynde, en liet hem met een koordt, of pees eener boge verworgen, en zyn ligchaam, in een loden kiſt geſloten, in zee ſmyten, hebbende ſlechts drie jaren en eenige dagen den keizerlyken naam gedragen; waar na deze ontrouwe voogdt Agnes, de nagelatene weduwe van Alexius, trouwde, zynde eene dochter van koning Lodewyk den jongen van Vrankryk. *Nicetas. Wilhelm. Tyrius. Beſold.*

ALEXIUS de III, een vreesachtig, verzaagt, lui en wellustig vorſt, liet zynen toenaam *Angelus* varen, en nam den naam van *Comnenus* en *Porphyrogenitus* aan. Hy was een zeer quaataardig menſch, die Iſaak, zynen broeder, hoewel hy door hem uit de Turkſche ſlavernye los gekocht was, de oogen liet uitſteken, en in eene affchuwelyke gevangeniſſe werpen. De zoon van dezen Iſaak, mede Alexius genaamt, ontvloodt dezen geweldenaar, en quam te Venetië, alwaar hy de Franſche en Venetiaanſche krygsbenden gereet vondt om tegen de vyanden van den Chriſtelyken naam in zee te lopen. Aan de zelven klaagde hy zynen noodt, en zyns vaders ongeval; wiſt ook eindelyk zo veel uit te werken, dat zy zich deze zaak aantrokken, en naar Conſtantinopel overſtaken, alwaar zy de Grieken te water en te lande ſloegen, en de ſtadt na een achtdaagſche belegering in 't jaar 1203 bemachtigden. Zy verloſten Iſaak uit de gevangeniſſe, en verjoegen den onrechtmatigen bezitter uit het ryk, nadat hy 8 jaren, 3 maanden en 10 dagen geheerſcht hadde, die naderhandt, wanneer hy door behulp der Turken wederom op den keizerlyken troon trachtte te geraken, van zynen ſchoonzoon Theodorus Laſcaris te Nicea in een klooſter geſtoten wierdt. *Nicetas. Beſold.*

ALEXIUS de IV hadt het geluk, dat hy zynen vader Iſaak wederom op den troon herſtelt zag, en wierdt ook zelfs te gelyk tot de keizerlyke waardigheit verheven, en in de Sofiakerk in de maandt van Auguſtus van 't jaar 1203 gekroont. Iſaak ſtorf in de volgende maandt van January, wanneer Alexius Ducas het ryk naar zich nam, en tegen den keizer opgeſtaan zynde Alexius den IV in de gevangeniſſe liet ombrengen. *Georg. Logotheta. Nicetas. Gregoras. Beſold.*

ALEXIUS de V, toegenaamt *Murtzuphlus*, dewyl hem de winkbraauwen diep onder de oogen quamen, vaardde in 't jaar 1204 de regeering aan, nadat hy Alexius den IV van kant geholpen hadde. Hy was uit het doorluchtige huis van *Ducas*; maar een wreet menſch. Wanneer hy naderhandt met een goet gedeelte van zyn leger te velde ging, om de Chriſten vorſten eene hinderlaag te leggen, wierdt hy van prins Henrik, den broeder van graaf Baldewyn, zo wel ontfangen, dat eene grote menigte van zyn volk, nevens 20 van zyne voorname krygshoofden, bleven, en niet minder gevangen genomen wierden, en alle het krygstuig, benevens de grote ryksſtandaardt, het vermaarde Mariënbeeldt, dat de Griekſche keizers in een gevecht voor zich laten dragen, verovert wierdt. Conſtantinopel wierdt beklommen; maar Murtzuphlus nam de vlucht met een ſcheepje naar Meſſinopel, alwaar hy van den ouden Alexius bekent wierdt, die hem in de gevangenis wierp, en hem de oogen liet uitſteken: doch wanneer de oude Alexius op 't aannaderen van den graaf Baldewyn de vlucht nam, vondt Murtzuphlus gelegenheit om mede te ontkomen. Hier op dwaalde hy een langen tydt in een vreemt gewaadt rondom, wierdt eindelyk gevat en naar Conſtantinopel gevoert, alwaar hy wegens de ſchandelyke doodt, Alexius aangedaan, ter doodt wierdt veroordeelt, op de ſpitſe van de hoge Anaſtaſiſche zuil (waar in men van binnen door een trap naar om hoog konde klimmen) gebragt, en van daar naar beneden op de plaats onder 't volk geſtoten, en aldus verplettert. *Nicetas. Georg. Logotheta. Maimbourg Hiſt. des Croiſades lib.* VIII. *Beſold.*

ALEXIUS COMNENUS was de eerſte keizer van Trebiſonde, en dit ryk bleef altoos van dat van Conſtantinopel afgeſcheiden, tot dat de Turken zich van beide meeſter maakten. Het ryk van Trebiſonde wierdt op deze wyze opgerecht. Nadat de voornaamſte hoofden van de kruisvaarders Baldewyn tot keizer van Conſtantinopel verkoren hadden, bemachtigden zy zeer gemakkelyk alles, wat het Griekſche ryk in Europa bezat, en ſtichtten aldaar verſcheide heerſchappyen. De marquis van 't Montferrat, die met de weduwe van Iſaak trouwde, kreeg Theſſalië, met den tytel van een koninkryk, tot zyn deel; mits dat hy het eilandt van Candia aan de Venetianen afſtont. De Griekſche vorſten behielden Aſië, alwaar zy verſcheide alleenheerſchappyen oprechtten. Theodorus Laſcaris bekleedde zich met de keizerlyke ſieraden te Niceta in Bythinië, en hadde het uitgeſtrektſte gedeelte van de heerſchappye van het huis van Comnenus. Michiel hadt een deel van 't ryk. David Heracleus hadt Pontus en Paphlagonië; en Alexis, zyn broeder, waar van hier geſproken wordt, kreeg de ſtadt Trebiſonde, en wierdt tot keizer van de zelve gekroont. *Mezeray au regne de Philippe* II.

CZAAR VAN RUSLANDT.

ALEXIUS MICHAELOWITZ volgde op zynen vader Michaël Fedrowitz in 't jaar 1645 in de regeering, en hadt ten eerſten met een valſchen Demetrius te doen, dien hy nochtans wel haaſt van kant holp. Hier op begaven de Cozakken zich voor 't meerendeel onder zyne beſcherminge; waar door hy met de Polen overhoop geraakte; doch was zo gelukkig, dat hy onder anderen Smolenſko veroverde, en het zelve by den gemaakten vrede in 't jaar 1656 behieldt. Dewyl de Zweden en Polen ondertuſſchen deden, wat zy wilden, konde de Czaar zulks niet verdragen, maar viel met 120000 mannen in Lyflandt, en veroorzaakte onuitſprekelyke ſchade; en alhoewel 'er in 't jaar 1662 een vrede op volgde, konde de Czaar nochtans niet ruſten, maar begon op nieuw tegen Polen te oorlogen; doch ſloot wel haaſt met groot voordeel eenen vrede, de welke hem zo veel te nodiger was, omdat de muiteling Stephanus Radzin de twee koninkryken Caſan en Aſtracan reets onder zyne gehoorzaamheit gebragt hadde. Hy ſtorf in 't jaar 1676. In 't jaar 1647 trouwde hy met Maria Illiavna, de oudſte dochter van Ilia Danilowitz Miloſlawsky, die hem vier prinſen en drie prinſeſſen ter werreldt bragt, waar omtrent aan te merken is (1) ALEXIUS ALEXOWITZ, geboren in 't jaar 1653, die in 't jaar 1667, wanneer koning Caſimir in Polen de kroon nederleide, mede onder anderen daar toe in aanmerking quam. Hy ſtorf in 't jaar 1670. (2) THEODORUS, die op zynen vader in Moskouw volgde. (3) JOHANNES, of IVAN ALEXOWITZ, die wel op zynen broeder Theodorus in 't jaar 1682 volgde, maar wegens zyne onnoſelheit in 't jaar 1688 van de regeering afſtont, en in 't jaar 1696 ſtorf; en ten (4) SOPHIA, die, nadat zy met den veldheer Gallyzin eene zamenzwering geſmeed hadde, in 't jaar 1688 in een klooſter wierdt geſtoken. Wanneer deze Maria geſtorven was, trouwde de Czaar in 't jaar 1671 met Nathalia Kiriliowna, de dochter van Kiril Poliughtowitz Nariskin, die den 4 Februarius des jaars 1694 overleedt, nadat zy in 't jaar 1672 PETRUS ALEXOWITZ ter

werreldt gebragt hadde, die na zynen broeder Ivan tot de regeeringe geraakte, en tegenwoordig als keizer van groot-Ruslandt dat machtige ryk zo dapper en verstandig beheerscht, en het zelve door zyne wapenen zo verre heeft uitgebreid. *Olear. Reisbeschr. Visch. Liefl. Chron. Korbii Diar. Itin. in Moscov.*

VERMAARDE MANNEN, EN GELEERDEN.

ALEXIUS, geboren te Rome in 't jaar 350, was een zoon van Euphemianus, een van de voornaamste raadsheren van die stadt, en van Aglaïs, die ook uit een voornaam adelyk geslacht was. Men zegt, dat hy op zyne bruiloft zyne bruidt, ouders en bloedvrienden verlaten, en op vreemde plaatsen in eene vrywillige armoede geleeft heeft; waarom van zyne heiligheit en deugdt veel gewag gemaakt wordt. *Sim. Metaphrastes in vita Alexii. Petr. de Natalibus Baron. in Martyrol.*

ALEXIUS, patriarch van Constantinopel, wierdt na Eustacius in 't jaar 1025 verkoren. Hy antwoordde aan zyne onderhorige bisschoppen, die hem wilden afzetten, en Johannes, den broeder van den keizer Michiël Paphlagonius, in zyne plaats stellen, dat zo zyne verkiezing niet wettig was, gelyk zy voorgaven, de hunne, die hy zelfs gedaan hadde, ook niet wettig konde zyn; met welk snedig antwoordt hy hen den mondt stopte. Hy bekleedde den stoel van 't jaar 1025 tot het jaar 1043, volgens Baronius, Zonaras en Curopalatus. Hy heeft eenige instellingen over kerkelyke zaken gemaakt, in de verzamelinge van 't Roomsch-Griekfche recht aangehaalt. *Du Pin Biblioth. des aut. Ecclef.* XI. *Siecle.*

ALEXIUS, ARISTINUS, diaken van de kerke van Constantinopel, was ook in den jare 1166 op het Synode van die stadt, en haalde aldaar tegen Nicephorus, patriarch van Jeruzalem, de XXXVII Canon van 't Concilie van Trullo aan. Hy heeft aantekeningen op eene verzameling van Canons gemaakt, gedrukt in de Pandecten der Canons van Beveregius. *Du Pin Biblioth. des aut. Ecclef.* XII *Siecle.*

ALEXIUS, aartsbisschop van Niceen, heeft kerkelyke lofzangen over den martelaar Demetrius zamengestelt.

ALEXIUS, bisschop van Melfi, in het koninkryk van Napels, bloeide in 't jaar 1512, in welk jaar hy door last van paus Julius den I eene aanspraak deedt aan de vaders van 't Concilie van Lateraan, wanneer zy de III zittinge op den 11 December moesten houden. Het onderwerp van zyne redenvoeringe was over de beste wyze om Concilien te houden, en over de noodzakelykheit van de eenigheit; (*de ratione synodorum habendarum optima, & Concordiæ necessitate.*) Deze redenvoering, met den brief, waar in hy den paus bericht, dat hy zich van zynen last gequeten hadde, wordt in 't XIV deel *der Concilien pag.* 112 gevonden.

ALEXIUS, (VINCENT) van Perouse, aartspriester van de hoofdkerk, en hoogleeraar in de rechten, naderhandt auditeur van de Rota te Rome, en bisschop van Perouse, heeft lessen, uitspraken en antwoorden nagelaten. Hy is in 't jaar 1641 gestorven. *Biblioth. Histor. des auteurs de Droit par Denys Simon, edition de Paris* 1702, *in* 12.

ALEXIUS, van Sicilië, wilde zich tot keizer van Constantinopel opwerpen, wanneer Murtzuphlus den keizer Alexius den Engel hadt laten ombrengen: maar hy wierdt gevangen genomen, en wegens zyne stoutheit ter straffe verwezen.

ALEXIUS, toegenaamt *Ibancus*, stont in Mysië in den zelfden tydt als Alexius de Siciliaan op; doch hadt geen beter geluk: want gevangen zynde, wierdt hy mede over zyne stoutheit gestraft.

ALEXIUS. Andere mannen van dezen naam zoek op ALEXIS.

ALEXO, een Myndier, heeft eenige boeken van fabelachtige verhalen opgestelt. *Diogen. Laërt. in Thalete.*

ALFACQS, *Alfaquium*, een Spaansch vlek in Catalonië gelegen, ten Westen der riviere de Ebro, op een kaap of voorgebergte, dat den zelven naam draagt. *Baudrand.*

ALFADH, *Abdallah Mohammed ben Alfadh Al-Barid*, schryver van de historie van Jesid, zoon van Moavie, twede Kalif van den stam der Ommiaden. Deze schryver storf in 't 313 jaar van de Hegire, het 925 na Christus. *Herbelot Biblioth. Oriental.*

ALFAGUS, of ALPHAGUS, was aartsbisschop van Cantelberg ten tyde wanneer de Denen een inval in Engelandt deden. Dewyl hy zich met kracht tegen hunne aanslagen aankantte, zo namen zy hem gevangen, en bragten hem op hunne vloot, die te Greenwich lag. Na verloop van zeven maanden eischten zy van hem 3000 ponden Sterlings tot losgeldt; en wanneer hy weigerde die somme te betalen, holpen zy hem op eene ellendige wyze van kant, dewyl zy hem eerst met hunne strydbylen vinnig sloegen, en naderhandt stenigden, tot dat eindelyk een bekeerde Deen, genaamt Thrum, hem uit medelyden den kop kloofde, om zyne marteldoodt daar door te verkorten. Dit gebeurde in 't jaar 1012, waar op men zyn ligchaam te Londen begroef, maar het zelve naderhandt naar Cantelberg bragt, en hem onder het getal der heiligen stelde. *The Compleat Hist. of Engl. vol.* I. *p.* 69.

ALFANO, of ALPHANO, *Alphanum*, eene stadt in Portugal, in Alentejo gelegen, op den weg van Lisbon naar Elvas. Men gelooft, dat deze plaats het kleine steedtje van 't Spaansche Lusitanië is, eertyds *Fraxinum* genoemt. *Baudrand.*

ALFANUS, of ALPHANUS, aartsbisschop van Salerno, in het koninkryk van Napels, heeft omtrent het jaar 1058 geleeft. Hy was te gelyk een geneesheer, musikant en dichter, en heeft het leven van eenige heiligen in vaarzen beschreven, die ook in de verzamelingen van Lippomanius en Surius te vinden zyn; ook heeft hy andere werken gemaakt. *Leo Ostienf. l.* III. *c.* 7. *Petr. Diacon. de vir. illustr. mont. Casini. P. Ossevin. App. Baron. ad A. C.* 1107. *Voss. de Hist. Lat. Castellomata amor. della patria f.* 21. *Toppii Bill. Napol. p.* 9.

ALFANUS, of ALPHANUS, (ACCURSIUS) van Perouse, een rechtsgeleerde, een kleinzoon van Bartolus, broeder van Tindarus. Hy heeft een boek van Raadgevingen nagelaten. *Biblioth. Hist. des Aut. du Droit par Denys Simon, Edit. de Paris in* 12, 1702.

ALFANUS, of ALPHANUS, (BERNARDINUS) een vermaart leeraar in de rechten van Perouse, heeft gemaakt, *Collectanea, seu Reportata Juris Civilis, in Centurias decem*, gedrukt te Venetië in den jare 1605. Hy is in 't jaar 1590, in den ouderdom van 56 jaren, gestorven. *Biblioth. Histor. des Aut. de Droit par Denys Simon, Edit. de Paris in* 12, 1702.

ALFANUS, ALPHANUS, of NUCCIUS, (JAN BAPTIST) van Sentina, Doctor van Perouse, schoonzoon van Bartolus, die antwoorden, en *de Arbitriis compromissis* in 't jaar 1446 gemaakt heeft. *De zelve.*

ALFANUS, of ALPHANUS, (TINDARUS) hoogleeraar van Perouse, de zoon van Jan Baptist Alfanus, kleinzoon van Bartolus, en overgrootvader van Bernardinus Alfanus, is schryver van de verhandeling *de Testibus. De zelve.*

ALFANUS, of ALPHANUS, (VINCENT) een Napolitaansch Doctor, welke geschreven heeft: *De vera substantia dotis ad Ulpianum in l. quod dicitur Dig. de Impensis in res dot. factis. Neapoli* 1707. *in* 4. *De zelve.*

ALFAQUES, en ALFACHUSA, *Ruspæ*, eene kleine stadt van Barbarye in 't koninkryk van Tunis, aan de Westkant van de Golf van Capes. Zy hadt voorhenen een bisdom, onder dat van Carthago behorende. *Baudrand.*

ALFAQUYNS, *Alfaquini*, is de naam van menschen, die hedendaags nog in Spanje verborgen zyn, en zo veel als priesters der Moren. Zie hier 't geen J. Royas, *de Hæret. P.* I, § 522 daar van zegt: „ In het koninkryk van Valence kunnen de Inquisiteurs de „ Joden en Saracenen, of andere ongedoopte ongelovigen in rech- „ ten betrekken, die hun werk maken om onder de Christenen te „ leeraren, inzonderheit zo 't die gene zyn, die men gemeenlyk „ *Alfaquyns* noemt, of die de oeffeninge van het recht der Inqui- „ sitie beletten, of die de kinderen besnyden, die de ketters verdui- „ steren, of een Christen aanzoeken om zyn geloof te verzaken, „ of den zelven verleiden om hunne gewoontens te volgen, en „ hunne openbare plechtigheden aan te nemen. *Hofman Lexicon* „ *Univers.*

ALFARABIUS, of ALPHARABIUS, is de naam van een geleert Arabisch sterrekundige, die op het einde van de X eeuwe leefde. Hy hadt verscheide waarnemingen gemaakt, welke tonen, hoe verstandig hy in de sterrekunde was. *Blancanus in Chron. Mathem. Genebrard. in Vita Sylv.* II. *Vossius de Scient. Mathem. cap.* 35. §. 8.

ALFAYATES, een klein plaatsje in het Portugeesche landschap Transmontana, naby de grenzen van de Spaansche provincie Estremadura, by den oorspronk van de rivier Coa gelegen. Zy is op eene hoogte tusschen 't gebergte gebouwt, en heeft tot hare verdediging een tamelyk goet kasteel. *Colmenar Delic. du Portugal pag.* 719.

ALFELD, of AHLFELD, *Alfelda*, eene kleine stadt van neder-Saxen in Duitschlandt. Zy legt aan de rivier de Leyne, tusschen de steden Hildesheim en Eimbach. Zy behoorde eertyds aan de bisschoppen van Hildesheim; maar wordt tegenwoordig door de hartogen van Brunswyk bezeten. Zy heeft aan het beroemde geslacht van Ahlefeld den naam gegeven. *Baudrand.*

ALFELD. (HET GESLACHT VAN) Zie AHLEFELD.

ALFEN, of ALPHEN, een zeer vermakelyk, out, groot en welbebouwt dorp van Rhynlandt, in het graafschap Hollandt aan den Rhyn, tusschen Leiden en Woerden, wordt in het Latyn *Alphenum* genoemt. Groot verschil is 'er tusschen de vaderlandsche schryvers, of men zyne benaming afleiden moet van *Alphenus Varus*, Romeinsch quartiermeester van eene legerplaats in 't landt van Langres in Vrankryk, en over eenige benden der Batavieren, of dat men, lezende *Albiniana*, of *Albaniana*, volgens Peutingerus ryskaarten, zulks afleiden moet van *Clodius Albinus*, die van den keizer Commodus naar Vrankryk gezonden, en de over den Rhyn gekomene Vriezen te rug gedreven hebbende, ligtelyk eene legerplaats te dezer plaatse konde gehad hebben. Doch als men des eenen en des anderen bewysstukken nagaat, en door en door naziet, moet men ten eenemaal tot der laatstgemelden mening overgaan, doende het weinig tot bewys van 't eerste gevoelen, dat de woorden van *Alphenus* en *Alphen* zeer na overeenkomstig zyn, nadien de oude kaart en reisboeken deze plaats uitdrukkelyk *Albiniana* noemende, als de oudste getuigen 't meeste geloof verdienen, en onze voorouders ligtelyk *Albinus* in *Alfen* verandert kunnen hebben, als men aanmerkt, dat is onze Nederlandsche tale het zeer gebruikelyk is, de *b*, of *p*, in een *v*, of *f*, te veranderen, gelyk dus der Hoogduitschen *leben, traben, lob, kalb, raub, glaub, rabe, sterben*, by ons verkeert zyn in *leven, draven, lof, kalf, roof, geloof, rave*, en *sterven*. Alfen is hedendaags eene ambachtsheerlykheit, groot 2287 morgen landsop de nieuwe metinge, die, mist van gras en klaver, op velerhande wyzen bewoont of bezaait worden. Ten Zuiden loopt Alfen tot binnen den brug van Zwammerdam toe, verlieft daar onderwegen met zyne beemden Hazerswoude, en grenst even zo verre op de Westzyde aan Benskoop; beoosten bezoomt het den kronkelenden Rhyn. De landzyde is in zes byzondere polders afgedeelt. Verders legt deze heerlykheit twee uren gaans in de lengte uitgestrekt, doorsneden met aangename wandelpaden en gemakkelyke rywegen; ook leggen daar onder het huis te Leeuwen, dat te leen ontfangen wordt van den huize van Wassenaar, de burg of kasteel, dat gezegt wordt een out Roomsch gebouw te zyn, en het hof, of out Kalslagen.

Het

Het dorp zelfs pronkt met een schone en ruime kruiskerk, met een toren daar boven op, maar nog veel beter met zynen inboorling Willem Heda, proost en aartsdiaken van Sint Walburgskerke te Arnhem, en een vermaart historieschryver, die de levens der Utrechtsche bisschoppen en Hollandsche graven tot zynen tydt toe heeft te boek geslagen. Voor de verandering van den Godsdienst in deze landen stont de Alfensche kerk onder het dekenschap van Rhynlandt, wierdt de pastory door den abt van sint Paulus te Utrecht begeven, en de koster door den Hollandschen grave aangestelt. Heden wordt ze door een gereformeert predikant bedient, en behoort onder de Classis van Woerden en over-Rhynlandt. Op May avondt van den jare 1426 heeft vrouw Jakoba, gravinne van Hollandt, by Alfen op den dyk hartog Filips van Bourgondië eenen veldslag gelevert, en de overhandt behouden, nadat die van der Goude en hare verdere aanhang den 21 October van het vorige jaar ter zelver plaatse tegen de andere steden van Zuidhollandt voor deze gravinne de overwinninge bevochten hadden. *Alting. Notit. German. Infer. P.* I. *pag.* 2. *Orlers beschr. van Leid. gedrukt* 1641. I. *D. cap.* 1. *Twisk. kron.* I. *D. Oudhed. en Gest. van Rhynl. S. van Leeuw. Inleid. tot de Oudhed. en Grondwett. van Rhynl.*

ALFEN, of ALPHEN, (Willem van) secretaris in den hove van Hollandt, Zeelandt en Westvrieslandt, heeft een groot formulierboek van allerhande requesten, mandamenten, conclusiën, en schrifturen, die in de dagelyksche practyk voor de respective hoven van Justitie dienen, te zamengestelt, dat onder den tytel van *de Papegay* reets ten vyfden male in het jaar 1682 in twee stukken in quarto herdrukt uitgekomen is, strekkende het laatste deel tot een aanhangsel van het eerste, dat in den jare 1668 voor de eerste maal te voorschyn quam. Hy was geboren te Leiden in het jaar 1608, uit burgermeesterlyken en zeer ouden geslachte, en wierdt den 20 September van het jaar 1631, nog maar 23 jaren out zynde, secretaris van den voorgemelden hove, in plaats van Mr. Pieter Hoflandt, welk ampt gedurende den tydt van drie en vyftig jaren met vele achtinge en lof bedient hebbende, heeft hy daar van den 27 September van het jaar 1684, ten behoeve van zynen schoonzone, of dochters man, Mr. Pieter van Hurk, afstandt gedaan. *S. van Leeuw. Batav. illustr.*

ALFENUS VARUS, (Publius) geboortig van Cremona, eerst een schoenmaker, en naderhandt leerling van den vermaarden rechtsgeleerden Servius Sulpitius, en eindelyk burgermeester van Rome, is een zeer bequaam man in de rechtsgeleerdheit geweest. Zyne uitvaart wierdt ten koste van het gemeen gehouden Dit is alles, wat een der oude uitleggers van Horatius van hem zegt, in zyne aantekeningen op eene plaats, die onzen Alfenus raakt, wiens burgermeesterschap, zo men zegt, op het 754 jaar van Rome valt. Alfenus hadt XL boeken *de Digestis* geschreven, waar van in de *Indices Pandectarum*, en in eenige boeken van verzamelingen (*Collectaneorum*) gewag gemaakt wordt. Aulus Gellius haalt beide deze werken aan; en hoewel hy tegenspreekt het gene hy uit de zelve bybrengt, zegt hy echter, dat de schryver een naauwkeurig onderzoeker der oudheit was. De rechtsgeleerde Paulus heeft een uittreksel van de boeken van Alfenus gemaakt. Indien het waar was, dat'er een Alfenus, een leerling van Papinianus, onder de raden van den keizer Alexander Severus was geweest, gelyk eenigen zeggen, steunende op eene verwarde plaats uit *Lampridius*, zo konden de zelve van de nakomelingschap van den anderen geweest zyn, hoewel men bekennen moet, dat 'er van dien naam geweest zyn, die van den leerling van Sulpitius onderscheiden waren. Daar is een Alfenus, waar van Cicero in zyne redenvoering voor *Quinctius* spreekt, en een Alfenus Varus, legerhoofdt onder Vitellius, en hoofdt van de Pretoriaansche lyfwacht, die den moedt van een dapper man niet betoonde, wanneer de aanhangers van Vitellius door die van Vespasianus overwonnen waren. Donatus spreekt, in 't leven van Virgilius, van eenen Alfenus, die, met eenige anderen, de landeryen van dezen dichter bevrydde van het lot, waar aan de naby gelegene landeryen bloot gestelt waren, wanneer de zelven na de nederlage van Brutus aan de soldaten ten besten gegeven wierden. Eenige geleerden geloven, dat deze, die aan Virgilius dien goeden dienst deedt, de zelve Alfenus is, die schoenmaker geweest was, en de zelve Alfenus, waar van Catullus spreekt. Doch dit heeft eenige zwarigheit. Zie verder de aantekeningen van Bayle op dit Artykel, en de schryvers, door hem bygebragt.

ALFEO, in 't Latyn *Anaptus*, eene rivier in Sicilië, in het dal di Noto, die zich by Syracuse in de Iönische zee ontlast.

ALFERGANUS. Zie ALFRAGANUS.

ALFERIUS, (Andreas) een zeer bekent Italiaansch rechtsgeleerde, heeft geschreven, *Quæstiones & Responsiones*, dat zyn vragen en antwoorden, die in 't jaar 1585 te Rome in folio gedrukt zyn, onder het opzicht en de bezorging van Lodewyk Alferius, des schryvers achterneef. *Konig Bibl. vet. & nov.*

ALFESIBEA, of ALPHESIBEA, *Alphesibœa*, eene dochter van de rivier Phlegius, die met Alcmeon trouwde, wanneer hy haar een geschenk gedaan hadt van een halssieraadt, dat hy zyne moeder Eriphyle ontnomen hadde. Propertius maakt 'er gewag van *l.* I, *Eleg.* 151.

Alphesiboea suos ulta est pro conjuge fratres,
Sanguinis & chari vincula rupit amor.

ALFEUS, of ALPHEUS, de vader van den apostel Jacobus, de kleine genoemt, en van den apostel Lebbeus, of Thaddeus. Hy was de man van Maria, die zommigen menen eene zuster van de maagdt Maria geweest te zyn; waarom Jacobus de broeder des Heren genoemt zoude zyn. Velen zyn van gedachten, dat hy de zelve zoude zyn met Cleopas, van wien Lucas spreekt. Aldus zoude Alpheus zyn Grieksche naam, en Cleopas zyn Hebreeusche of Syrische zyn, volgens de gewoonte van deze provincie, daar de meeste personen twee namen hadden. *Mattheus* X. 3. *Lucas* VI. 15. *en* XXIV. 18. *Bollandus* 9 *April p.* 811.

ALFEUS, of ALPHEUS, de vader van den apostel en euangelist Mattheus, die ook Levi genoemt wordt. *Marcus* II, 14.

ALFEUS, of ALPHEUS, eene rivier in Morea, door de inwoners hedendaags *Orfea*, of *Rofea*, maar van de zeevarenden *Carbon* genoemt. Zy loopt door de provincie Elis, alwaar zy de rivieren Erymanthus en Celadon, nevens 140 andere kleine riviertjes in zich ontfangt, en, nadat ze den berg Olympus voorbygestroomt is, in zee uitloopt. De dichters hebben voorgegeven, dat Alfeus, een jager, op Arethuse, eene Nymph van Diana, anderen zeggen op Diana zelf, verliefde; en dat hy haar tot naby Syracuse in Sicilië vervolgende, met voornemen om haar geweldt aan te doen, deze Nymph de hulp van Diana verzocht, die haar in eene fontein veranderde. Alfeus wierdt mede in eene rivier herschapen, en de tederheit niet kunnende vergeten, die hy voor Arethuse gehad hadde, zegt de fabel, dat hy haar de zelve bewees door het vermengen van zyne wateren met die van de fontein van Arethuse, van Peloponnesus midden door de zee lopende, zonder zyne wateren met de zelve te vermengen, tot in Sicilië, daar hy zich weder by Arethuse voegt. Maar Strabo beweert, dat deze rivier, die haren oorsprong heeft in Arcadië, door gene onderaardsche kanalen door de Iönische zee loopt, om zich in Sicilië met de wateren van Arethuse te vermengen. Hy zegt, dat deze rivier eenen mondt heeft, door welken zy zich in de zee ontlast; en dat de zelve in haren weg gene afgronden vindt, waar in zy zich verliest, gelyk verscheide anderen, om onverwacht elders wederom te voorschyn te komen. Wat de fontein Arethuse belangt, hy spot met de dichters, die voorgewend hebben, dat deze fontein, gelyk de rivier Alfeus, in Arcadië geboren wierdt; dat zy den zelven weg nam, en dat zy onder door de zee lopende, hare wateren zich in Sicilië vermengden. Niet omdat het zelve niet mogelyk zoude zyn, dewyl het zeker is, dat 'er andere rivieren zyn, die door de meiren en door de zeën lopen, en hare wateren zoet als van te voren daar uit trekken, maar ten opzichte van de rivier Alfeus en de fontein Arethuse zyn alle de landbeschryvers van het zelve gevoelen met Strabo. Hercules trok een kanaal uit deze rivier, om den stal van Augias te zuiveren, die vervult was met de vuiligheden van drie duizent ossen gedurende dertig jaren. *Ovid. Metam. Plinius. Strabo.*

ALFHEIM, dat in het testament van sint Willebrord, by le Roy in zyn *Notitia Marchionatus S. R. I. lib.* I. *cap.* 25. bygebragt, Alphein genoemt staat, en hedendaags gemeenlyk Alfen genoemt wordt, legt in de Baronye van Breda, een gedeelte van het hartogdom van Brabant, is een zeer out en middelmatig dorp, naby den Dongestroom, tusschen de dorpen Baarle, Chaam, Gilse en Goirle. Den 20 July des jaars 712 schonk Engelbert, een Saalfrankisch edelman, Alfheim aan den heiligen Willebrord, abt van Epternach, uitwyzens de overdrachtbrief, gegeven te Tilburg, en althans bewaart wordende in de abdye van Epternach in 't hartogdom Luxemburg, die woordelyk van bovengenoemden baron le Roy opgegeven is in 't gemelde werk *lib.* IX, *c.* 4. Naderhandt maakte de zelve H. Willebrord in 't jaar 726 dit goedt by zynen uitersten wille aan die abdye, die onder een jaarlykschen cyns, of schattinge het zelve in het jaar 1157 gegeven heeft aan het klooster Tongerlo, aan 't welke de Epternachsche kerkvoogdt mede de bestiering der Alfheimsche kerke opdroeg, ten tyde van Wipert, derden abt van Tongerlo, die in 't jaar 1178 overleedt. In het jaar 1100 heeft heer Hendrik van Breda de Tempelieren met de kommandery ter Brake alhier begiftigt, als mede met vele landen, zo te Alfheim, als te Oosterhout gelegen, ter eere van 't innemen van Jeruzalem door Godefroy van Bouillon. In het jaar 1280 schonken Arnold van Leuven en Elizabeth, heer en vrouwe van Breda, zestig bunderen lands, zo bosch, als heide en zaailandt, alhier gelegen tusschen het bosch der Tempelieren, en 't gehucht Mulende, aan de abdye van Tongerlo, ten tyde van den dertienden abt Joannes van Berlaar, overleden in den jare 1286, uitwyzens den giftbrief, gegeven op den feestdag van de Apostelen Petrus en Paulus, door Foppens opgegeven in zyne historie van het bisdom van 's Hertogenbosch. Filips van Liedekerke, heer van Ulvenhout en Alfheim, heeft wyders in het jaar 1308, ten overstaan van Raso den II, heer van Breda, en Seger, heer van Liedekerke, zyne ouder broeders, die van Tongerlo, quytgescholden eenige lasten, op hunnen hoeve Nieulandt gelegt, en onder anderen van dat zy hem, uit hoofde der voorwaarden, by zyne voorzaten gestelt by de overgifte eeniger goederen te Alfheim, zo dikwyls hy een krygstocht deedt, een opgehoopten wagen met broodt zouden zenden, en daar benevens het bosch van Stocht, by Alfheim gelegen, tot een toegifte aan de zelve abdye gegeven, die toen ter tydt bestiert wierdt door Godfried van Herentals, gezegt Roest, zeventienden abt van Tongerlo, die 's jaars daar aan, te weten 1309, overleden is. *J. le Roy Notit. Marchionat. S. R. I. lib.* IX, *cap.* 4. *Bredasche kronyk. J. F. Foppens Historia Episcopat. Sylveduc. cap.* XVII.

ALFIDENA, AUFIDENA, een vlek of kleine stadt in 't koninkryk van Napels, in 't landschap Abruzzo, aan de rivier de Sangro, omtrent de grenzen van het landschap Lavorio en van het graafschap Molise. *Baudrand.*

ALFISSAH, eene landstreek in het Zuider gedeelte van het eilandt Madagascar, ten Westen van 't landt van Manamboule. Daar zyn vele wyngaarden, en eene menigte van zyde. *Flacourt Hist. de Madagasc.*

Roomsche Keizer.

ALFONSUS, op welken eenige keurvorsten in het grote Interregnum met hunne stemmen vielen, was geen koning van Arragon,

gon, gelyk eenigen valschelyk geloven, maar van Leon, Castilië, Gallicië, Murcië, en Algarve, en een zoon van Ferdinand den Heiligen. Zyne moeder was Beatrix, eene prinses van Hohenstauf, en dochter van den Zwabischen keizer Philippus; waarom waarschynlyk ook te meer zommige Duitsche vorsten het oog op hem geslagen hebben: want wanneer de paus ernstig begeerde, dat men tot de verkiezinge van een nieuwen keizer mogt treden, en de gestelde dag van de verkiezinge te Frankfort in 't jaar 1256 gekomen was, floegen de aartsbisschop Henrik van Trier, en de hartog van Saxen Alfonsus voor, terwyl Koenraad van Keulen en de Paltsgraaf aan den Rhyn hunne stemmen in 't tegendeel aan den Engelschen prins Richard van Kornwal gaven. Het schynt, dat de Fransche kroon, die toen de aanwassende macht van de Engelschen met nydige oogen aanzag, deze twistige verkiezing met alle kracht ondersteunde, en voornamentlyk Alfonsus den X aanriedt de aan hem opgedragene hoge waardigheit niet van de handt te wyzen, maar veel eer, tot verdriet van Richard en de Engelschen, de zelve aan te nemen. 't Is waar, de Engelsche schryvers verwerpen de verkiezing van Alfonsus, als onrechtmatig, en Mattheus van Parys noemtze de vosachtige verkiezing, (*electio vulpina*) dewyl zy door vele heimelyke streken in 't werk gestelt wierdt: doch het ontbrak Alfonsus niet zo zeer aan eenigen schyn van recht, dat hy zynen eisch op Duitschlandt niet zoude hebben kunnen verdedigen; hy liet veel eer zyn recht door een gezantschap aan paus Urbanus te Rome voordragen, aan welkers hoofdt de bisschop Garsias van Silves was, en wel op deze wyze. Hy was te Frankfort verkoren, en Frankfort was de plaats, alwaar, volgens de oude gewoonte, en de rykswetten, de koninklyke verkiezinge vooraf moest gaan. De meeste keurvorsten des ryks hadden in zyne verkiezinge bewilligt, Trier, Bohemen, Brandenburg en Saxen waren met de zelve te vrede. 't Is waar, de aartsbisschop van Keulen en de Paltsgraaf aan den Rhyn hadden hunne stemmen aan Richard gegeven. Gerhardus van Ments hadt zelfs mede deze zyde gekozen; maar des niettegenstaande bleef zyne verkiezing van waarde, en die van zynen mededinger niet; want voor eerst was deze laatste keur buiten Frankfort geschied, en alzo niet op die plaatse, waar in zy volgens de rykswetten moest gedaan worden. Zy was ook van de minste keurvorsten, en nog van zulke gedaan, die daar toe niet bevoegt waren: want de aartsbisschop van Keulen zo wel als de Paltsgraaf aan den Rhyn waren in den kerkban, en konden alzo tot zulke opentlyke zaken niet toegelaten worden. De aartsbisschop Gerhard van Ments was, wanneer de verkiezing geschiedde, een gevangen van Albert van Brunswyk. Nu is zeker, dat gevangene niet vrywillig iets kunnen toestemmen; en in eene vrye verkiezing wierdt onwederspreekelyk eene vrye en onbedwongen toestemming vereischt. Indien Alfonsus zelf naar Duitschlandt gegaan was, zoude hy mogelyk iets van vrucht hebben kunnen uitwerken, inzonderheit dewyl zyn mededinger, de keizer Richard, Duitschlandt al tydig verliet. Maar Alfonsus ging niet derwaarts, 't zy dat de grootheit van deze onderneming, of de gevaarlyke toestandt van Spanje, alwaar de Saracenen huisvestten, en zich gedurig uitbreidden, hem daar van afhielden. Ondertusschen bediende hy zich niet alleen van den tytel van Roomsch koning, en altydt vermeerderaar des ryks, maar gaf ook op zynen naam bevelen, leenbrieven, enz. uit, 't geen zeker geleert man te vergeefsch in twyffel heeft getrokken. Om te zwygen van het verdachte bevel van Alfonsus, uit krachte van het welke hy de steden van Lombardië belastte hem te gemoet te komen, wanneer hy naar Rome ging om aldaar de kroon te ontfangen, en hem in zekerheit derwaarts te geleiden, zo toont zulks ook de leenbrief, die te Toledo gedagtekent is, waar in Alfonsus Frederik van Lotharingen niet alleen met het hartogdom van Lotharingen en het graafschap Remiremont beleende, maar ook vele aanmerkelyke voorrechten en privilegien mededeelde, hoewel in het afgelegde eedformulier van Frederik deze clausul wierdt bygevoegt, dat hy aan de zelve niet verder zoude gehouden zyn, wanneer Albert binnen twee jaren zich niet persoonlyk naar Duitschlandt begaf. Doch het geleek 'er zo weinig na, dat Alfonsus in deze twee jaren dacht om naar Duitschlandt te gaan, dat hy zelf geen beweging maakte, toen Rudolf van Habsburg in 't jaar 1273 verkoren wierdt, maar veel eer op 't aanhouden van Gregorius den X al zyn recht op Duitschlandt afstont; alleen eischte hy van het Habsburgsche huis Zwaben wederom, waar toe hy na de doodt van den jongen Conradyn, wegens zyne moeder Beatrix, oordeelde het meeste recht te hebben; hoewel hy, dewyl de zoon van Rudolf, van den zelven naam, zich reets in het bezit van 't gemelde hartogdom gestelt hadde, en Alfonsus te verre van Duitschlandt af was, met zyn rechtmatigen eisch niet veel konde uitrechten. In zyn eigen ryk hadt hy veel verdriets, dewyl hy zich van zyne gemalinne Jolanta, eene dochter van Jakobus, koning van Arragon, omdat zy onvruchtbaar was, liet scheiden, en met Christiana, eene prinses van Denemarken, wilde trouwen: doch wanneer de Deensche prinses reets was aangekomen, bevondt zyne gemalinne zich zwanger; waarom hy haar behieldt, en nog negen kinderen by haar teelde. Onder de zelve was ook zyn zoon Sanches, die tegen den vader opstont; en hoewel Alfonsus ten zynen gevalle de kinderen van zynen outsten zone Ferdinand van de erffenisse uitsloot, was hy nochtans daar mede niet te vrede, dewyl de vader hem waarschynlyk te lang leefde. Daar uit ontstont een binnenlandsche oorlog, in welken Alfonsus zich van de hulp van den koning van Marokko bediende; doch hy rechtte daar mede zo weinig uit als met den pauselyken ban. 't Is waar, eenige steden lieten zich op 't laatste bewegen om Sanches te verlaten, gelyk ook twee van zyne broederen hem verlieten: doch Alfonsus storf van hartzeer in 't jaar 1284, en deze Sanches volgde hem, in weêrwil van 't vaderlyke testament. Tot zynen lof wordt gezegt, dat hy veel gelezen heeft. De genen echter, die zeggen, dat Alfonsus den Bybel met des zelfs uitleggingen en kanttekeningen veertien maal uitgelezen hadt, eigenen hem iets toe, dat alleen aan een anderen Alfonsus toekomt, die koning van Arragon en van Napels was, en in de XV eeuwe leefde. Hofman voegt 'er, behalven deze lezing van den Bybel, nog by het gene Antonius Panormitanus verhaalt van de genegenheit van den koning van Napels tot de wetenschappen, en van de genezing van eene ziekte door de lezing van *Quintus Curtius*. Lloid daarentegen brengt op de rekening van den koning van Arragon over den arbeidt en de kosten van de Astronomische tafelen van den koning van Castilië. Zo doedt de gelykheit der namen, wanneer men maar het minste van de naauwkeurigheit van het uittrekken der historien afwykt, de schryvers grove misslagen begaan. Alfonsus nam by zyne bezigheden den hemelsloop naauwkeurig waar, gelyk 'er ook nog sterrekundige tafelen, waar van terstondt gemeld is, voorhanden zyn, die den naam van *Tabulæ Alphonsinæ* dragen, tot het opstellen van de welke hy 400000 dukaten besteed hadde. Doch deze somme gelds was het minste, deze tafelen quamen Alfonsus veel duurder te staan, dewyl zy oorzaak waren van het verlies van het keizerryk van Duitschlandt, dat alleen ter oorzaak van zyn lang achterblyven, het welk de Duitsche vorsten moede waren, aan Rudolf van Habsburg wierdt opgedragen. Waar op ongetwyffelt Mariana zinspeelt, wanneer hy zegt, dat Alfonsus de aarde verloor, door het krachtig beschouwen van den hemel. Zommigen zeggen, dat hy in de sterrekundige overdenkingen te verre indrong, en zich zoude hebben laten verluiden, dat indien Godt hem tot het scheppen der werreldt geroepen hadde, hy hem goeden raadt daar toe gegeven zoude hebben. Hem wordt ook nagegeven, dat hy zyne natuurlyke dochter Beatrix het koninkryk van Algarva tot een huwelyksgoedt gegeven, en Portugal van de jaarlyksche schatting, die het aan Castilië moest betalen, zoude ontslagen hebben. *Sagitt. in nucleo Hist. Germ.* §. 176. *pag.* 121. *Schurtzfleisch in Historiæ Augustæ sequioris Auctario pag.* 1079. *Matth. Paris. ad an.* 1257. *Urban.* IV. *Epist. de controv. elect. inter Alph. & Rich.* §. 8. 9. *pag.* 17. 19. *Leibnitz. in Prodromo Cod. Diplom. Mariana. Chron. magnum Belg. pag.* 252 *&* 260. *Gold. Tom.* III. *pag.* 405. *Bayle op het artykel* CASTILLE.

KONINGEN VAN ARRAGON.

ALFONSUS de I, koning van Arragon en Navarre, zoon van Sanches, en kleinzoon van Ramirus den I, heeft van het jaar 1104 tot het jaar 1134 geregeert. Hy vereenigde de twee koninkryken Leon en Castilië met zyne vaderlyke ryken. Zie ALFONSUS DEN VII, koning van Leon en Castilië.

ALFONSUS de II, te voren *Raimond* genoemt, was een zoon van Raimond Berengarius den IV van dezen naam, graaf van Barcelona, en van Petronella, eenige dochter van Ramirus den II, gezegt de monnik. Alfonsus de II, ook ILDEFONSUS genoemt, was graaf en marquis van Provence. Zyn vader liet hem zeer jong onder de voogdy van zyne moeder Petronella, die hem verliet, wanneer deze prins den ouderdom van 12 jaren bereikt hadde, hem den graaf van Provence, zynen neef, tot zynen raadsheer en staatsbedienaar toevoegende. Het graafschap van Barcelona wierdt toen met de kroon van Arragon vereenigt. Alfonsus vermeerderde sedert zyne staten; want de zelve Raimond, gezegt de jonge, graaf van Provence, gestorven zynde, was hy zyn opvolger. De graaf van Thoulouse gaf voor, recht op deze landen te hebben, en wilde het zelve met het zwaardt beweeren; maar Alfonsus stelde zich tegen de voornemens van dezen vyandt, hieldt zyn recht dapper staande, en noodzaakte den graaf van Thoulouse den vrede te verzoeken, die hem toegestaan wierdt. Daarna, in den jare 1174, wilde men hem uittrouwen aan de dochter van Emanuel den I, keizer van Constantinopel. De voorwaarden wierden getekent, en deze prinsesse wierdt naar Montpellier geleid. Maar de koning van Arragon, andere maatregels genomen hebbende, trouwde met Sanche van Castilië, dochter van Alfonsus den III, en de Grieksche Ambassadeurs, de eere van hunnen keizer en van hunne prinsesse willende bewaren, zagen zich verplicht, haar aan Willem, graaf van Montpellier, uit te trouwen. Alfonsus strafte de stadt Nice, en eenige groten van Provence, die oproerig geweest waren, en vatte naderhandt de wapenen op tegen de Saracenen. Dit voornemen gelukte hem wel. Hy vereenigde de graafschappen van Provence en van Forcalquier, deedt verscheide kerkelyke giften, en storf te Perpignan den 25 April des jaars 1196. Hy was een prins van veel verdienste, dien men den kuischen noemde, verstandig, deugtzaam, en altoos even moedig. Hy verboodt den notarissen van Catalonië hunne geschriften met de jaren der koningen van Vrankryk te dagtekenen, gelyk zy gewoon waren. Hy liet van Sanche, zyne gemalinne, na, Petrus, of Pedro den II, koning van Arragon; Alfonsus, of Ildefonsus den II, graaf van Provence, van wien in 't vervolg gesproken wordt; Ferdinand, monnik van Citeaux; Constantia, koninginne van Hungarië, en naderhandt keizerinne, gemalinne van Frederik den II; Eleonora, vyfde gemalinne van Raimond den VI, gezegt de Oude, graaf van Thoulouse: en Sanche, die de gemalin was van Raimond den VII, gezegt de jonge, mede graaf van Thoulouse. *Vasæus in Chron. Surita lib.* I. *Nostradam. & Bouche Hist. de Prov. Ruffi Hist. des Comt. de Prov.*

ALFONSUS de III, gezegt de Weldadige, was een zoon van Petrus den III, dien hy by Constantia van Sicilië, dochter van den natuurlyken zoon van keizer Frederik den II, geteelt hadt. Hy verdreef de Moren uit Majorca en Minorca, en storf in 't jaar 1291, in den ouderdom van 27 jaren, aan de pest, zonder kinderen na te laten, alzo hy op het punt stont om met Eleonora, dochter van Eduard, koning van Engelandt, te trouwen. *Mariana lib.* XIV. *cap.* 14. *&* 15. *Surita lib.* II. *Antonin. Tit.* 20. *cap.* 8.

ALFONSUS de IV, toegenaamt de Goedertierene, een zoon van Jakob den II, volgde op zynen vader, in 't jaar 1327, in de re-

regeering, stichtte de hogeschole te Lerida, noodzaakte den koning van Castilië, die hem mishandelt hadt, vrede met hem te maken: doch moest naderhandt van zyn outsten zoon Petrus veel verdriets uitstaan, en storf te Barcelona den 24 Januarius des jaars 1336. *Mariana lib.* VI. *cap.* 4. *Spond.*

ALFONSUS de V, koning van Arragon, en de I koning van Napels van dien naam. Hy wierdt de Wyze en de Kloekmoedige toegenaamt. Deze vorst voegde door zyne dapperheit en schranderheit het koninkryk van Napels by de staten, die hy van zynen vader Ferdinand, koning van Arragon, die in 't jaar 1416 storf, geërft hadde. Johanna de II, koningin van Napels, door Lodewyk van Anjou in hare hoofdstadt belegert zynde, nam hare toevlucht tot Alfonsus, en beloofde hem tot haren zone te zullen aannemen, zo hy haar van hare vyanden verloste. Alfonsus, die zyne dapperheit in Sardinië betoont hadde, liet zulk eene voordeelige gelegenheit om zyne staten te vergroten niet voorbygaan, maar zondt zyne vloot naar Napels, deedt het beleg opbreken, en wierdt door de koninginne in September des jaars 1420 aangenomen. De vriendschap duurde niet lang tusschen dezen aangenomen zone en de koninginne Johanna; de aanneming wierdt in Juny des jaars 1423 vernietigt; na grote oneenigheden, die eindelyk tot openbare vyandlykheden uitgeborsten waren. Lodewyk van Anjou, de III van dien naam, wierdt door deze koninginne aangenomen, en Alfonsus besloot wederom naar Spanje te keren. Hy ging in October des jaars 1423 te Napels scheep, en veroverde onderwegen Marseille. Hy was deze overwinning verschuldigt aan den goeden raadt, die hem gegeven wierdt om den aanval door te zetten, nadat hy den haven vermeestert hadde, en de stadt gedurende den gehelen nacht aan te tasten, zonder de inwoners tydt te geven om van hunne eerste verbaastheit te bedaren. Gedurende zyne afwezendheit kreeg de aanhang van Anjou de overhandt te Napels; maar dewyl de koningin Johanna, die zelf niet veel geacht was, boven dien omringt was van lieden, die niets anders zochten dan elkander den voet te ligten, en die dikwils van belang verwisselden, zo wierdt de aanhang van Arragon weder machtig, wanneer men zulks het minst verwachtte. Alfonsus wierdt straks aangezocht om weder te keren. De hartog van Anjou storf in November des jaars 1434. De koningin Johanna volgde hem eenige maanden daar na. Aldus was alles Alfonsus gunstig, hoewel het volk van Napels René van Anjou voor koning hadt uitgeroepen; want deze was geen ontzagchelyk mededinger. Het liep Vrankryk in dien tydt krachtig tegen; maar, niettegenstaande alle deze voordeelige gesteldheden, waren de beginselen van de onderneming van Alfonsus zeer ongelukkig. Hy belegerde terstondt Gaëta, en wierdt gevangen in eenen scheepsstrydt, dien hy verloor tegen de Genuezen, die gekomen waren om de plaats te ontzetten. Men zag toen, dat 'er menschen zyn, die niet ongelukkig zouden kunnen wezen, dewyl hun geluk zelfs uit het midden der tegenspoeden geboren wordt. De hartog van Milanen, wiens gevangen Alfonsus was, was de voornaamste oorzaak van de verheffing van Alfonsus op den troon van Napels. Deze hartog, niet vergenoegt met hem zyne vryheit te schenken, verschafte hem ook krygsbenden tot de verovering van het koninkryk van Napels. Dit was geen werk van eenen dag; de tegenwoordigheit van René van Anjou ondersteunde eenigen tydt zynen aanhang; maar de stadt Napels viel eindelyk in 't jaar 1442 in de macht van Alfonsus, en dat maakte een einde van het verschil. Deze prins trok den 26 Februarius des jaars 1443 zegepralende in de stadt, naar de wyze der oude Romeinen, en vondt den geest van paus Eugenius den IV zeer verzacht ten zynen opzichte. Deze paus hadt hem gedwarsboomt zo lang het geluk zich niet verklaart hadde; maar zo haast het zelve het geschil tot nadeel van Vrankryk beslecht hadt, bleek het, dat 'er Eugenius niet op gestelt was om de deugdt van Cato te vertonen; hy erkende Alfonsus voor wettigen bezitter van het koninkryk van Napels, mits dat hy eene jaarlyksche schatting zoude betalen. Deze overwinning bragt dezen prins in eene hoge achting, en gaf hem gelegenheit om den Florentynen en eenige andere Italianen het gewigt van zyne overwinnende wapenen te doen gevoelen; zo dat hy zich van alle de vorsten, die de macht der Ottomannen vreesden, aangezocht zag. Hy vondt zo veel genoegen in Italië, dat hy niet dacht om wederom naar Arragon te keren. Don Jan Vitrianus, in zyne aantekeningen op de Spaansche vertaling van de Gedenkschriften van Philippus Comines, zegt, dat Maria van Arragon, met welke Alfonsus getrouwt was, eene verstandige, maar te gelyk ook eene minnenydige vorstin was, waar door zy duizent misslagen beging. Zy deedt Margareta van Ixar, eene van hare staatdochters, die voor de moeder van Ferdinand den I, koning van Napels, gehouden wierdt, verwurgen, als mede Lopes de Concut, dien zy vermoedde een bedienaar van de liefkozeryen van haren gemaal te zyn; en daar door was zy oorzaak, dat deze prins naar Napels ging, en storf zonder haar ooit weder te zien. Dit is de reden geweest, waarom Alfonsus de koninginne in zyn testament niet genoemt heeft. Men mag hier uit besluiten, dat de wederzydsche tegenzin tusschen deze doorluchtige echtgenoten zeer groot moet geweest zyn, dewyl Alfonsus liever zyn koninkryk van Arragon heeft willen verlaten, dan met zyne gemalinne leven, en dat zy liever geen deel wilde hebben aan de kroon van Napels, dan by haren gemaal wederkeren. Het was een groot geluk voor Alfonsus, dat hy in Italië dat gene vondt, waar door hy de staten, die hy in Spanje verliet, vergoed zag: maar zo hy de kroon van Napels niet verkregen hadt, zoude hy mogelyk liever zyn leven als een dolent ridder versleten hebben, dan te besluiten om met zyne gemalinne in Arragon te regeeren. De noodzaaklykheit, van met tegenzin in het huwelyk te leven, is zomtyds zo lastig, dat men, om zich daar van te ontslaan, naar het einde der werreldt zoude trekken. Alfonsus was een prins, die met grote hoedanigheden begaaft was, en die Spanje tot grote eere geweest is. Hy was een ongemeen groot liefhebber van de geleerdheit en van de geleerden, met welke hy briefwisseling onderhieldt, vele van de zelve by zich trok, en sommige van de zelve rykelyk begiftigde, en tot de voornaamste waardigheden verhief, zo dat zyn hof met geleerde luiden vervult was. Hy deedt op zyne kosten vele jonge scholieren, die van goede hoop, maar arm waren, in de letteroeffeningen optrekken. Gedurende eene ziekte, die hy te Capua hadde, bevlytigde zich een iegelyk om iets by te brengen, dat hem mogt vermaken. Antonius Panormitanus verkoos boeken, en onder anderen *Quintus Curtius*. Deze prins hoorde met zo veel vermaak de historie van Alexander den Groten, dat hy byna volkomen genezen was van den eersten dag af, dat hy het oor aan deze lezinge leende, het gene de geneesmeesters verbaasde. Hy volhardde in deze oeffening drie maal des daags, tot dat Panormitanus de lezing van dezen schryver voltrokken hadt: en hy spotte sedert met de geneesmeesters, hy lagchte met hunnen *Avicennus*, en verhefte *Quintus Curtius*. Bayle verhaalt in zyne aantekeningen uit Antonius Panormitanus verscheide andere byzonderheden van zynen leeslust, en van de achting, die hy voor de boeken en de oudheden hadde. Hy wordt gezegt een al te groot liefhebber van de vrouwelyke sexe geweest te zyn, en hy hadt nog in zyne oude dagen eene meesteresse, Lucretia genoemt, die hy getrouwt zoude hebben, indien hy zyn oogmerk hadde kunnen bereiken om zyne gemalinne te verstoten. Hy storf te Napels den 27 Juny des jaars 1458, in den ouderdom van vier en zeventig jaren, zyne staten in Spanje aan zynen broeder nalatende, en het koninkryk van Napels aan zynen natuurlyken zone Ferdinand, die door paus Eugenius den IV wettig verklaart was. Behalven dezen zoon hadt Alfonsus nog twee natuurlyke dochters, waar van de eene aan den hartog van Ferrare, en de andere aan den hartog van Sessa getrouwt was. Antonius Panormitanus heeft een werk geschreven, *de factis & dictis Alphonsi Regis* genoemt, waar in de merkwaardigste redenen en daden van dezen prins begrepen zyn. Bracellius, die een der geleerden van zyn hof was, heeft de historie der oorlogen van dezen vorst nagelaten. Zie breder *Bayle* op het artykel NAPLES, en de schryvers door hem bygebragt.

KONINGEN VAN LEON EN CASTILIE.

ALFONSUS de I, een zoon van Petrus, hartog van Biscaje en Navarre, uit het geslacht van Recareda, verkreeg in 't jaar 738 de kroon, wegens zyne gemalinne Ormizinda, die eene dochter was van Pelagius, en eene zuster van Tafila. Hy kreeg den naam van Katholyk van den paus, welken tytel paus Julius in de XVI eeuwe aan de Spaansche koningen vernieuwt heeft. In de oorlogen, die hy gedurig tegen de Moren voerde, was hy zeer gelukkig, en storf in 't jaar 757. *Mariana. Baron. A. C.* 738. & 744. *Lucas Tudensis in Chron.*

ALFONSUS de II, toegenaamt de Kuische, om dat hy, zo men zegt, in onthouding met zyne gemalinne geleeft hadt, volgde op Veremondus in 't jaar 791. Hy nam Lisbon en andere plaatsen van de ongeloviger, en sloeg 70000 van de zelve in eenen slag, die in den jare 793 voorviel. Hy schafte ook de schatting af, die men de Saracenen jaarlyks van vyftig jonge maagden moest betalen, en storf in 't jaar 821, of, volgens anderen, in 't jaar 824. *Mariana. Roderic. Marmol.*

ALFONSUS de III, de Grote genoemt, volgde in 't jaar 862 op zynen vader Ordonno den I in de regeering, toen hy maar 14 jaren out was; en wederstont een ridder uit Gallicië, Froila Bermudes, die hem de kroon wilde betwisten; doch van de inwoners te Oviedo gedood wierdt. Hy was een groot weldoender der geestelyken, bouwde vele kerken weder op, en boodt de Saraceensche koningen Mahomet en Abdalla wakkeren tegenstandt. Zyn zoon Garsias stont tegen hem op, ten gevalle van de koninginne Ximene, die met haren gemaal Alfonsus in geen goet verstandt leefde, zo dat hy genoodzaakt wierdt de kroon af te staan, nadat hy de zelve 48 jaren lang met groten lof gedragen hadde. Deze afstandt geschiedde in 't jaar 910. De prins storf kort daar na. Ambrosius Morales, gevolgt door den kardinaal Baronius en verscheide andere grote mannen, stelt de doodt van Alfonsus in 't jaar 912. *Ambros. Moral. Baron.*

ALFONSUS de IV, met den toenaam van de Monnik, om dat hy in 't eerst eene kloostergelofte gedaan hadde; doch de begeerte om te heerschen nam by hem van tydt tot tydt de overhandt, zo dat hy van 't kloosterleven afstapte, en in 't jaar 914 den troon beklom; doch hy wierdt eindelyk, nadat hy zeven jaren zeer quynende geleeft hadt, van zynen broeder Ramirus den II weder in 't klooster gestoten, opdat hy zyne vorige gelofte te recht volbrengen mogt. Anderen zeggen, dat zyn broeder hem daarenboven nog de oogen liet uitsteken. *Ambros. Moral. lib.* XIX. *cap.* 7, 9 *en* 10.

ALFONSUS de V volgde op zynen vader Veremond den II in 't jaar 999, wanneer hy 5 jaren out was, onder de voogdy van den graaf Melenda Gonsalez van Gallicië, dat een prins van grote dapperheit en verdiensten was, en die zyne dochter Elvire, eene zeer deugtzame prinsesse, aan den koning uithuwelykte. Hy verbeterde de wetten der Gotthen op de algemene vergadering der Staten te Oviedo in 't jaar 1020, oorloogde tegen de Moren, en wierdt in 't jaar 1028, in de belegering van de stadt Visco, met een pyl doorschoten. *Mariana. Genebrard. in Chron.*

ALFONSUS de VI, genaamt de Dappere, wierdt uit het klooster genomen, waar in hy tegen zyn wil en dank gezet was, en in plaats van zynen broeder Sanches, die in de belegering van Zamora sneuvelde, in 't jaar 1072 op den troon gezet. Hy nam in 't jaar 1085 Toledo in, en maakte het zelve tot de hoofdstadt van zyn ryk. Hy liet zich ook den keizerlyken tytel geven, en rechtte aldaar een

aartsbisdom op. Behalven dat bragt hy Talavera, Illeſcas, Madrid, Medina-Celi en andere machtige ſteden onder zyne gehoorzaamheit, dwong den koning van Cordua tot het betalen van eene jaarlykſche ſchatting, en deedt de Moren groten afbreuk. Hy ſtorf in 't jaar 1109, in het 70 van zynen ouderdom. Men rekent zyne regeering op 43 jaren, waar onder ook die tydt moet begrepen worden, toen hy dezelve met zynen broeder Sanches aanvaardde. Zyne dochter Thereſia, die hy by Ximene van Gusman teelde, huwelykte hy uit aan Henrik van Burgondië, achter-kleinzoon van Hugo Capet, dewyl de zelve hem tegen de Saracenen te hulpe was gekomen, en gaf hem het landt van Portugal, het welke zyn zoon Alfonſus naderhandt allereerſt onder den tytel van een koninkryk geregeert heeft. Alfonſus de VI heeft zes vrouwen gehad. Hy vereerde eene grote ſomme gelds tot het bouwen van de kerk van Cluni. Men voegt 'er by, dat hy voornemens was het geeſtelyke kleêdt van die orde aan te nemen, indien St. Hugo, die daar van abt was, hem niet geraden hadde op den troon te leven, daar hy meerder tot voordeel van den Godsdienſt konde arbeiden. De Cid, en Rodrigo, zyn zoon, zo beroemt in de hiſtorien, leefden onder zyne regeering. Hy was onder anderen getrouwt met Conſtantia van Bourgondië, dochter van Robert van Vrankryk, hartog van Bourgondië, en van Helie van Semur. Zy was toen weduwe van Hugo den II, graaf van Chalons. Alfonſus hadt uit dit huwelyk eene eenige dochter, genoemt Urraca, koningin van Leon en van Caſtilië, de welke by Raimond van Bourgondië, graaf van Gallicië, zoon van Willem den II, Alfonſus den VIII teelde. Deze koningin trouwde in haar twede huwelyk met Alfonſus den I, koning van Arragon, die het ook was van Leon en Caſtilië, onder den naam van ALFONSUS den VII. Van beide wordt onmiddelyk geſproken. *Mariana lib.* X. *Roderic l.* IV.

ALFONSUS, gezegt de VII onder de koningen van Caſtilië; maar de I van dezen naam onder die van Arragon, trouwde met Urraca, dochter van Alfonſus den VI, koning van Leon en Caſtilië, weduwe van Raimond van Bourgondië, graaf van Gallicië. Hy matigde zich dan in 't jaar 1109, na de doodt van zynen ſchoonvader Alfonſus den VI, het koninkryk van Caſtilië en Leon aan: maar wanneer hy zich kort daar na van zyne gemalinne wegens haar ontuchtig leven liet ſcheiden, en nochtans Caſtilië wilde behouden, ontſtonden 'er vele verſchillen; doch hy moeſt eindelyk, zo wel als zyne gemalin, afſtandt doen, en het ryk wierdt aan den zoon van Urraca, dien zy by haren eerſten gemaal geteelt hadt, overgegeven. Alfonſus hadt de kroon van Leon en Caſtilië maar twee jaren gedragen, volgens het gevoelen van zommige ſchryvers, die hem daarom niet onder de koningen van Leon en Caſtilië tellen. Anderszins heeft deze koning, die zich ook keizer van Spanje liet noemen, vele blyken van zyne dapperheit gegeven, dewyl hy in 29 veldſlagen geweeſt is, ook Cordua, Saragoſſa en andere plaatſen den Moren ontnomen heeft; hoewel hy daar benevens zeer wreet regeerde. Hy is eindelyk in 't jaar 1134, of, gelyk anderen willen, in 't jaar 1133 by Fraga en een ſlag geſneuvelt. *Mariana. Genebrard. in Chron. Marmol l.* II. *c.* 33. *Imhof Hiſp. & Ital. geneal.*

ALFONSUS, gezegt de VIII, of de VII, dewyl de voorgaande Alfonſus wegens zyne korte regeering van velen niet onder de koningen van Caſtilië gerekent wordt. Hy was een zoon van Raimundus, graaf van Burgundië, en van Urraca, quam in 't jaar 1122 op den troon, en liet zich in 't jaar 1135 op Penxterdag van den aartsbiſſchop van Toledo met eene goude en zilvere kroon tot keizer van Spanje kronen. Koning Joſeph de II van Marokko, die met 60000 mannen te paardt, en 100000 mannen te voet in Spanje inviel, dreef hy te rug. Wanneer hy de belegerde ſtadt Almeria wilde ontzetten, viel hy in de ſtadt Baca in eene ziekte; warom hy wederom naar Toledo wilde keren, en aan zyne zonen het bevel over het leger gaf: doch zyne ziekte nam, terwyl hy op weg was, en over den berg Sierra Morena trok, zodanig toe, dat hy aan een eikenboom leunende in 't jaar 1157 den geeſt gaf, nadat hy 34 jaren geregeert hadt. Het ryk van Caſtilë liet hy zynen oudſten zone Sanches na, maar dat van Leon aan den jongſten, genaamt Ferdinand. *Mariana. Marmol l.* II. *c.* 35. *Inventar. Hiſtor. Hiſp. l.* VIII. *Imhof.*

ALFONSUS de IX, of de VIII, toegenaamt de Edele en de Goede, wierdt na de doodt van zynen vader Sanches in 't jaar 1158, toen hy maar vier jaren out was, tot koning verklaart, van welke gelegenheit de naburen zich bedienden om hem een groot gedeelte van zyne landen te ontweldigen, die hy by het aanwaſſchen van zyne jaren weder bemachtigde; als in 't jaar 1166 Toledo, en in 't jaar 1177 Cuença. Hy wendde hier op zyne wapenen tegen de Moren, liet met bewilliging van Innocentius den III een kruisvaart prediken, en ſloeg in 't jaar 1195 by Alarcos met den koning Almanſor Emir, die met 100000 mannen te paardt, en 400000 te voet uit Africa gekomen was; doch hy wierdt geſlagen en aan zyn hy eene heupe gequetſt. Deze ſchade vergoedde hy wel haaſt, en verſloeg omtrent 20000 man der ongelovigen, waar op men een ſtilſtandt van wapenen trof. De zoon van Almanſor, Mahomet Enacer, brak den zelven, en quam in 't jaar 1212 met 120000 man te paardt, en 300000 te voet over; maar Alfonſus trok hem, met behulp van verſcheide Chriſten prinſen, tegen, en verſloeg, niet verre van de ſtadt Ubeda, in een ſtreek, las Navas de Toloſa genaamt, 150000 man te voet, en 35000 te paardt. Hy ſtorf in 't jaar 1214, in 't 59 jaar van zynen ouderdom. By zyne gemalinne Eleonora, dochter van koning Henrik van Engelandt, heeft hy verſcheide kinderen geteelt, en onder anderen Berengaria en Blanca, waar van de eerſte aan Alfonſus, koning van Leon, en de twede aan Lodewyk den VI, koning van Vrankryk, trouwde. Na de doodt van zynen zoon Henrik quam het ryk op het geſlacht van Berengaria; hoewel zommigen voorgeven, dat Blanca de oudſte zuſter geweeſt is, en het ryk uit dien hoofde haar toebehoorde. *Mariana. Marmol lib.* II. *cap.* 36. & 37. *Turquet, Genebrard. Vaſæus. Imhof.*

ALFONSUS, de X, of de IX gezegt door de genen, die Alfonſus den I van Arragon, en de VII van dien naam van Leon en Caſtilië, onder de laatſte koningen niet rekenen, was een zoon van Ferdinand den II, koning van Leon en Caſtilië, die een vaders broeder van den gemelden koning Alfonſus den VIII was. Hy trouwde met Thereſia van Portugal, zynde de dochter van zyn moeders broeder; doch ſcheidde naderhandt om de al te naauwe bloedverwantſchap weder van haar af. Hier op trouwde hy met Berengaria, eene dochter van den reets gemelden Alfonſus, door de welke hy het koninkryk van Caſtilië verkreeg: dewyl des zelfs broeder Henrik zonder erfgenamen ſtorf. Zyne gemalin wilde het koninkryk eerſt, met uitſluiting van haren gemaal, op haren zoon Ferdinand brengen, waar uit eenige verwyderinge ontſtont; doch Alfonſus behieldt de overhandt. Hy heeft dit koninkryk met groten lof geregeert; den Moren Merida en Badajos afgenomen, en is in 't jaar 1226, of, gelyk anderen zeggen, in 't jaar 1230 overleden. *Roder. de Toledo l.* VIII. *Imhof p.* 50.

ALFONSUS de X. Zie ALFONSUS, Roomſch keizer.

ALFONSUS de XI wierdt in de wieg als koning gegroet, maar een jaar out zynde, wanneer zyn vader te Jaën geſtorven was in 't jaar 1312. Zyn koninkryk was ongemeen verdeelt gedurende zyne minderjarigheit, door de heerſchzucht van de genen, die het beſtier van zaken wilden hebben. Wanneer Alfonſus in ſtaat was om zelf te regeeren, zag hy, dat verſcheide van zyne vyanden geſlagen waren; en de anderen hebbende doen omkomen, dacht hy nergens anders op dan om de Moren te beoorlogen. En dewyl hy wiſt, dat hy miſſchien niet ſterk genoeg zoude zyn om zulke machtige vyanden tegen te ſtaan, maakte hy een dubbelt verbondt met Portugal en Arragon, bevredigde de huiſſelyke geſchillen, voldeedt alle de misnoegden van het koninkryk, en taſte vervolgens deze ongelovigen aan, van de welke hy verſcheide ſterke plaatſen nam; maar hy verloor 'er ook eenige, gelyk Gibraltar, en was genoodzaakt hen eenen ſtilſtandt van wapenen toe te ſtaan. De koning van Grenade zich ondertuſſchen met dien van Fez verbonden hebbende, zondt de laatſte zynen zoon Abdulmalik in Spanje, de welke gedood zynde, gelyk op zyne plaats gezegt is, was de vader daar over zo verſtoort, dat hy zwoer het zelve te zullen wreken. Hy zondt terſtondt twee hondert en zeventig ſchepen, om de Straat te bewaren, en men zag gedurende vier maanden veel volks van allerlei ſexe en ouderdom overgaan; zo dat men meer dan 70000 man te paardt, en 400000 man te voet telde. De koning, die met zyn hof het laatſte overging, belegerde Tariffe, dat verdedigt wierdt door den graaf van Benavides. Alfonſus en de koning van Portugal quamen ondertuſſchen de Moren met zo veel geluks aantaſten, dat alle de hiſtorieſchryvers eenparig getuigen, dat 'er 200000 van de zelven doot bleven; zo dat de wegen meer dan dan drie mylen in 't ronde met doden bedekt waren. Men maakte daar een groot getal van aanzienlyke gevangenen, en de buit was zo groot, dat het goudt daar door een zesde deel in prys verminderde. Deze ſlag geſchiedde op een maandag, den 30 October des jaars 1340. Alfonſus nam ſedert Alcala en Algezir van de Saracenen, en na eenen ſtilſtandt van eenige jaren taſte hy Gibraltar aan; maar de peſt in zyn leger ontſtaan zynde, ſtorf hy daar aan den 27 Maart des jaars 1350, in den ouderdom van 38 jaren, latende zyne kroon aan zynen zoon Pedro, bygenoemt de wrede. Hy hadt den zelven geteelt by Maria van Portugal, dochter van Alfonſus den IV, koning van Portugal, met welke hy in 't jaar 1328 getrouwt was. Deze koningin ſtorf eerſt in 't jaar 1356, en zag een gedeelte der ongeregeldheden van den zelven Pedro den wreden. Alfonſus hadt by eene van zyne meeſtereſſen nog geteelt Henrik, graaf van Triſtemare, die zich ſedert op den troon veſtigde, als elders gezegt wordt. *Mariana hiſt. lib.* XV. & XVI. *Villani lib.* XI. *c.* 119. *Turquet. Genebrard. Spond.*

ALFONSUS, Infant van Caſtilië, een zoon van Johannes den II, koning van Caſtilië en Leon, geboren den 13 November des jaars 1453 by zyne twede gemalinne Iſabella, eene dochter van Johannes, Infant van Portugal. Zyn vader hadt hem gaarne tot zynen navolger benoemt, dewyl hy op zynen oudſten zoon te onvrede was. Doch alzo zulks niet gevoeglyk konde geſchieden, verklaarde hy hem in zyne uiterſte wille tot Adminiſtrateur van het grootmeeſterſchap van St. Jakob, waar op hy in July des jaars 1454 ſtorf. Alfonſus wierdt daar op by zyn voorgemelden oudſten broeder Henrik den IV, die zyns vaders opvolger was in beide de koninkryken, benevens zyne zuſter Iſabella opgevoed. Doch deze broeder, die buiten ſtaat was om voor zich zelven kinderen te telen, handelde hen zeer qualyk, zo dat hy niet alleen de dochter, die zyne vrouwe by een anderen geteelt hadt, voor de zyne, en dien volgens voor rechte erfgename van de kroon aannam, maar ook den echtſchendigen vader van de zelve, Bertrandus de la Cueva, grootmeeſter van de ridderorde van St. Jakob maakte. Dit verwekte een gevaarlyken opſtandt onder de groten, die het onder het beleidt van Johannes de Pacheco, markgraaf van Villena, zo verre bragten, dat de prins Alfonſus in 't jaar 1464 aan hen wierdt overgelevert, waar op zy hem terſtondt als toekomenden erfgenaam van 't ryk huldigden. In het volgende jaar gingen de zamengezworenen nog verder, dewyl zy te Avila op den 5 Juny Henrik den IV met ſchampere plegtigheden afzetten, en in 't tegendeel Alfonſus als koning van Caſtilië en Leon uitriepen. De ſteden Burgos en Toledo, benevens vele andere, als ook de voornaamſten van 't ryk, hielden 't met Alfonſus, en Henrik de IV hadt daarentegen ook zynen aanhang, dien het ook, indien hy meer kloekmoedigheit en verſtandt gehad hadde, niet zwaar zoude gevallen hebben, deze onluſten te vermyden of te ſtillen, alzo het pauſſelyke hof ſtandvaſtig aan zyne zyde bleef. Den 20 Auguſtus des jaars 1467 quam het by Olmedo, op

op de grenzen van out-Castilië tusschen hen beide tot een gevecht, waar in zich Alfonsus in eigen persoon bevondt, en veel kloekmoedigheid betoonde. De overwinning was twyffelachtig. Ondertusschen quam kort daar na de stadt Segovia in de macht van Alfonsus, en tegelyk met de zelve zyns broeders gemalin, en zyne zuster, de Infante Isabella. In 't tegendeel viel de stadt Toledo hem wederom af, dewyl hy met betoning van eene zonderlinge grootmoedigheit het een en 't ander, dat zy tegen de billykheit van hem geëischt hadt, afgeslagen hadde. By dit ongeluk quam niet lang daar na het verlies van het kasteel van Madrid, en eindelyk de doodt van Alfonsus, die, toen hy op weg was om Toledo te belegeren, den 5 July in 't jaar 1468, in het vlek Cardennosa, naby Avila, daar op volgde. Men gaf voor, dat hy aan de pest, aldaar in zwang gaande, gestorven was; doch velen waren van gedachten, dat de markgraaf van Villena hem door vergif van kant geholpen hadt. Zyn ligchaam wierdt eerst te Arevalo by de Franciskanen bygezet; doch na 't verloop van eenige jaren in het Karthuizer klooster Miraflores, by Burgos, begraven. *Alonf. de Palencia al fin de la* I *part. de fa coronica. Zurita lib.* XVIII. *cap.* 16. *Mariana hist. Hisp. lib.* XXIII. *Hist. de los Reyes Godos lib.* IV. *disc.* 10. *Turquet Hist. lib.* XX, XXI.

Koningen van Napels.

ALFONSUS de I, koning van Napels. Zie Alfonsus de V, koning van Arragon.

ALFONSUS de II, zoon van koning Ferdinand den I, quam in 't jaar 1494 tot de regeering, toen de koning van Vrankryk, Karel de VIII, met den tocht naar Napels bezig was, om dit ryk wegens het recht, dat hy van 't huis van Anjou geërft hadt, te bemachtigen. Doch hy wilde den aanval niet afwachten, maar zondt zynen broeder Frederik met eene vloot naar Genua, om de Fransche vloot, die aldaar uitgerust wierdt, te vernielen, 't geen hem nochtans miste, en Frederik verloor een scherpen zeeslag. Alfonsus hadt ook te landt zynen zoon Ferdinand tot aan Boulonje met een leger afgezonden; maar dewyl de paus den Franschen den gehelen kerkelyken staat inruimde, moest hy te rug trekken; en alzo Alfonsus daarenboven wegens zyne tiranny by de onderdanen zeer gehaat was, dacht hy alles goet te maken met de kroon af te staan, die hy derhalven in den jare 1495 aan zynen zoon Ferdinand den II overgaf, en week in een klooster der Olivetanen in Sicilië, alwaar hy kort daar na storf. *Comin. l.* VII. *c.* 11. *Jovius. Guicciard. Gratian. de Casib. Besold. in Hist. Neap. P. Daniel Hist. de France tom.* II. *col.* 1534. *seq.*

Koningen van Portugal.

ALFONSUS de I, bygenoemt *Henriquez*, een zoon en opvolger van Henrik, graaf en eerste heer van Portugal, was maar twee jaren out, als hy zynen vader opvolgde, onder de voogdy van zyne moeder Theresia, die met een graaf, genaamt Ferdinand Perez de Trava, trouwde, die een zoon was van Petrus de Trava, die toen in dienst van Alfonsus den VII, koning van Castilië, was. Dewyl deze Alfonsus de VII reets met Henrik, den vader van onzen Alfonsus den I, in oorlog geweest was, en begeerde, dat de zelve zyn vasal zoude zyn, zo bediende hy zich van deze gelegenheit, en zocht door den zoon van zynen staatsbedienaar, den gemelden graaf Ferdinand de Trava, Portugal geheel in zyn geweldt te krygen. Maar dewyl de jonge Alfonsus, die toen reets volwassen was, dit bemerkte, vatte hy de wapenen op, en was in den beginne zo gelukkig, dat hy niet alleen den graaf uit het veldt sloeg, en daar op zyne moeder gevangen kreeg, maar ook over Alfonsus den VII van Castilië, die hem ontmoette, de overwinning behaalde. Doch in het volgende jaar was hy ongelukkig, en wierdt van Alfonsus den VII gedwongen te beloven, dat hy zyn' vasal zoude zyn; maar Portugal wierdt aan hem gelaten. Na dezen tydt oorloogde Alfonsus de I van Portugal met de Moren, en in den jare 1139 viel 'er by Ourique een bloedige slag voor; maar twee dagen te voren verzekerde Alfonsus aan zyne soldaten, dat Christus hem verschenen was, en hem niet alleen de overwinninge belooft hadt, maar ook bevolen den koninklyken tytel te voeren, en tot een wapen des ryks het teken van zyne vyf wonden, en van de 30 zilverlingen, waar voor hy verraden wierdt, aan te nemen. Hier op grepen de zynen moedt, riepen hem terstondt tot koning uit, tastten daarna de vyanden aan, en waren zo gelukkig, dat zy de zelve uit het veldt sloegen. Van dezen tydt af noemde Alfonsus de I zich koning van Portugal, waar mede echter Alfonsus de VII, die hem voor zynen vasal hieldt, gansch niet te vreden was, en den paus, die zich het recht van koningen te maken, diestyds alleen aanmatigde, ook bewoog, dat de zelve deze koninklyke waardigheit niet voor den jare 1179 goetkeurde. Alfonsus de I hadt tegen deze goedkeuringe belooft, dat Portugal jaarlyks aan den pausselyken stoel eene schatting van twee marken gouts zoude betalen. Kort daar na, in den jare 1181, wierdt te Lamego een ryksdag gehouden, en de koninklyke tytel aldaar van de standen bevestigt; ook wierden wegens de erfvolging verscheide wetten gemaakt, die tot heden toe nog in gebruik zyn. Alfonsus de I storf in 't jaar 1185, in 't 75 jaar van zynen ouderdom, en hadt zynen zoon, Sanche de I, tot zynen opvolger. Wegens zyne deugdt is het al dikwils in aanmerking gekomen om hem tot een heiligen te verklaren. *Maurique in Annal. Cisterc. T.* II. *p.* 247. *Sandoval Coronica del Rey Alonso de* VII. *p.* 141. *Viegos principios del Reino de Portugal p.* 98. Het *Diploma* van Alfonsus den I; maar dat eenigen voor verziert houden, staat by *Lobkowitz in Philippo Prud. pag.* 114. Zie ook *pag.* 189. *Sousa Lusit. lib. pag.* 96. 110. *&* 134. *Vasconcellus in Anaceph. Reg. Lusit. pag.* 384.

ALFONSUS de II, gezegt de Vette, zoon en opvolger van Sanche den I, en kleinzoon van Alfonsus den I. Hy hadt groot verschil met zyne zusters, die in de plaatsen, die haar vader in zyn testament aan haar gemaakt hadt, onafhankelyk regeeren wilden, en den koning van Castilië en den paus aanhingen, waar van de eerste hem den oorlog verklaarde, en de andere hem in den ban deedt. Doch des niettegenstaande wierdt het verschil eindelyk tot zyn voordeel bygelegt. Daarentegen ontstont 'er wel haast wederom een ander wegens de kerkelyke voorrechten, wanneer de paus hem wederom in den ban deedt. Hy ontnam den Moren in 't jaar 1217. Alcacer-do-sal, en storf in 't jaar 1223. Zyn navolger was Sanche de II. *Maurique in Annal. Cisterc. Tom.* III. *pag.* 868. *tom.* IV. *pag.* 12. 42. 105. *&* 250. *Balusii Epist. Innoc.* II. III. *T.* II. *pag.* 773. *Raynaldus in Contin. Baron. T.* XIII, *ad ann.* 1220. *n.* 50.

ALFONSUS de III wierdt koning door het afzetten van zynen broeder Sanche den II. Voorhenen hadt hy de gravin Mathilde van Boulonje tot zyne gemalinne, en wierdt door haar graaf van het zelve landschap. Doch niet lang daar na, wanneer hy tot de regeering gekomen was, verstiet hy haar, en trouwde met Beatrix, dochter van koning Alfonsus den X van Castilië. Het is zeker, dat Alfonsus de III in 't geheel gene kinderen met Mathilde geteelt heeft; maar het is valsch, dat de paus hem, wegens het verstoten van de zelve, in den ban gedaan heeft; doch hy heeft de Vatikaansche blixemstralen door de verschillen met den aartsbisschop van Braga, en den bisschop van Porto, wegens de kerkelyke vryheit, op zynen hals gehaalt, die hy nochtans niet veel achtte. Het voornaamste, dat omtrent hem is aan te merken, betreft het winnen van het koninkryk van Algarve, waar over hy in 't begin met Alfonsus den X van Castilië in verschil geraakte, die echter, uit aanmerking van het huwelyk van Alfonsus den III met de bovengemelde Beatrix, zich daar mede vergenoegen liet, dat hy zyn leven lang het vruchtgebruik van het landt, en Alfonsus de III van Portugal den eigendom zoude hebben. Naderhandt stont Alfonsus de X dit vruchtgebruik aan zynen kleinzoon Dionysius af, die een zoon van Alfonsus den III, en van Beatrix was; doch onder beding, dat de zelve hem daar voor, zo lang hy leefde, met 50 lancien zoude te hulp komen, wanneer hy het zelve begeerde; doch hy ontsloeg hem ook wel haast van deze verplichting; en van dien tydt af behoorde Algarve volkomen en zonder erkentenisse onder Portugal. Alfonsus de III storf in 't jaar 1279, en hadt zynen zoon Dionysius tot zynen opvolger, gelyk alle Portugeesche schryvers aantonen. *Nonius de vera Reg. Port. Genealog. pag.* 1258, *en* 1232. *Vasconcellus pag.* 72. *Faria pag.* 205. *Sousa. Lusit. liber pag.* 6. *Lobkowitz. Philip. Prud. pag.* 131. *Raynaldus in Contin. Baronii tom.* XIV. *ad ann.* 1273. *n.* 25. *de Bzovius ad an.* 1275. *n.* 7. *Furia in Epit. pag.* 356.

ALFONSUS de IV *el Osado*, of de stoute, trouwde met Beatrix, eene dochter van Sanche den IV, koning van Castilië. Zynen natuurlyken broeder, dien hy by 't leven van zynen vader uit het ryk gebragt hadt, vervolgde hy nog toen hy koning was; maar wierdt eindelyk door den koning van Castilië gedwongen, dat hy hem zyne goederen moest wedergeven. Naderhandt kreeg hy verschil met Castilië, dewyl hy het huwelyk van zynen zoon Pedro met de Castiliaansche prinses Blanca, gelyk hy belooft hadt, niet volbrengen wilde; maar de zelve veel eer aan de dochter van een misnoegt Castiliaansch prins, Constantia genaamt, ten huwelyk geven; waarom Alfonsus de XI van Castilië deze Constantia aanhiel, tot dat de zaak ten voordeele van den koning van Portugal eindelyk wierdt bygelegt. Hier op holp hy den koning van Castilië in den beroemden slag by Tariffa, op den 30 October des jaars 1340. Het geheime huwelyk van zynen zoon Pedro met Agneta de Castro baarde hem zulk een ongenoegen, dat hy de zelve liet ombrengen; waar over naderhandt grote oneenigheden ontstonden. Verder verzag hy het landt met heilzame wetten, en storf in 't jaar 1357. *Vasconcellus pag.* 114, 120, 125, 129. *Faria Epitome* 217, 218, 220. *Neufville Tom.* I. *pag.* 188, 191, 193, 196, 204, 211, 213, 226. *Mariana lib.* XV. *cap.* 10. *lib.* XVI. *cap.* 4. *&* 5. *Nonius pag.* 1261. Zie de pausselyke troostbrief aan zynen zoon by Raynaldus *in Cont. Baron. Tom.* XVI. *ad an.* 1357. *n.* 11.

ALFONSUS de V volgde op zynen vader Eduard in 't jaar 1438. Hy hadt den toenaam van den Afrikaan, dewyl hy de steden Arzile, Tanger, Anafa en Alcacer Seguer den Moren ontnomen hadt. In zyne jonkheit stondt hy onder de voogdy van zynen oom Pedro, hartog van Coimbra, met wiens dochter Isabella hy ook trouwde, dat den hartog veel benyders verwekte, waar onder inzonderheit het geslacht der hartogen van Braganca was, die het ook zo verre wisten te brengen, dat de koning een ergwaan tegen hem opvatte, en hem van kant liet helpen; hoewel zyne onschuldt naderhandt ontdekt is. Onder de regeering van dezen koning wierdt, door den vlyt van den prins Henrik, de goutkust van Guinea ontdekt, en veel gouts van daar naar Portugal gebragt, waar van hy de bekende Crusaden liet slaan, dewyl hy ter zelver tydt paus Nicolaas den V vergunde de kruisvaart in zyne landen te laten prediken. Maar hy kreeg naderhandt wegens de Afrikaansche wingewesten met de koningen van Castilië, die hem zyn geluk benydden, verschil, dewyl deze voorgaven, dat zulks hen alleen toequam. Doch Alfonsus de V liet den eigendom van zyne overwonne en nieuwlyks ontdekte landen door den paus bekrachtigen: maar op 't laatste was Alfonsus de V ongelukkig; want dewyl Henrik de IV van Castilië geen mannelyke erfgenamen hadde, zocht hy Castilië met Portugal te vereenigen, en verloofde zich aan Johanna, dochter van Henrik den IV; doch Ferdinand de Catholyke, koning van Arragon, trouwde met Isabella, koning Henriks zuster, en hadt het geluk, dat hy Alfonsus den V van Portugal by Toro in 't jaar 1476 uit het veldt sloeg; waar op Alfonsus de V zich naar Lo-

dewyk den XI van Vrankryk begaf, die hem hulpe belooft hadt; maar toen hy zag, dat deze zyn woordt wederom te rug trok, wierdt hy zwaargeestig, nam voor een bedevaart naar Jeruzalem te doen, en schreef aan zynen zoon Johannes in Portugal, dat hy de regeering zoude aanvaarden: doch dit berouwde hem wel haast. Lodewyk de XI bragt hem met eene vloot naar Portugal, en zyn zoon Johannes, die reets den koninklyken tytel hadt aangenomen, leide den zelven, op zyne aankomste, wederom af, en gaf de regeering aan zynen vader Alfonsus over, die echter niet lang meer leefde, maar in 't 49 jaar van zynen ouderdom, in 't jaar 1481, van hartzeer storf, nadat hy voorhenen in 't jaar 1479 vrede met Ferdinand den Catholyken gemaakt, en van zynen eisch afgestaan hadde. Omtrent dezen vrede wordt aangemerkt, dat de zelve voor 101 jaren, in plaats van voor eeuwig, gesloten wierdt, en ook niet langer, noch korter dan even zo vele jaren, namentlyk tot het jaar 1580, duurde. Kort daar na quam men ook wegens de Afrikaansche wingewesten overeen, dat alleen de Canarische eilanden aan Castilië, maar alle het andere tot Portugal zoude behoren. *Nonius Reg. Portug. Geneal.* 1268. *Vasconcellus pag.* 199. *seqq. Faria pag.* 257. *seqq. Neufv. Hist. de Port. tom.* I. *pag.* 405. *seqq.* Zie de pauffelyke bulle by Raynaldus *tom.* XVIII. *ad ann.* 1454. *n.* 8. *Leibnitz in Cod. Jur. Gent. Dipl. pag.* 406. *Mariana lib.* XXIII. *cap.* 13. *& lib.* XXIV. *cap.* 4-11. *Comminaeus de reb. Ludov.* XI. *lib.* VII. *Conneftaggius de conjunct. Castellæ & Portug. lib.* I. *pag.* 1064.

ALFONSUS de VI volgde op zynen vader Johannes den IV. Hy wierdt geboren den 28 Augustus des jaars 1643. Hy hadt naauwlyks den ouderdom van zeven jaren bereikt, of men ontdekte in hem eenig zaadt van dwaasheit. De ongeregeldheit van geest verminderde zyne heerschzucht niet, maar was oorzaak, dat hy de zelve te meer liet blyken: want de prins Don Theodosius, oudste broeder van Alfonsus, den 15 May des jaars 1653 gestorven zynde, ontveinsde Alfonsus zyne blydschap niet. Hy deedt zien, dat hy openhartig gesproken hadt, wanneer hy van den eersten dag der ziekte af gezegt hadde, dat hy niet droevig zoude zyn, indien de zelve dodelyk was, dewyl hy daar by eene kroon zoude winnen. Hy zag zich bezitter van deze kroon onder de voogdy van zyne moeder den 15 November des jaars 1656. Zyne quade hoedanigheden en neigingen verergerden hoe lang hoe meer; hy sloeg gansch geen acht op den raadt of op de vermaningen van zynen gouverneur; hy trok den degen tegen den eersten, dien hy ontmoette, en indien hy den zelven niet doodde, het was zyn schuldt niet; hy liep des nachts by de straten met eenige deugenieten; hy pleegde duizent geweldenaryen en ongebondenheden op de eerloosste plaatsen, en hy beroemde zich daar over des volgenden daags, als over een roemruchtigen daadt. Alle de hulpmiddelen, welke men tegen deze ongeregeldheden wilde bybrengen, vruchteloos bevonden zynde, besloot men de persónen van hem af te scheiden, die hem verder geheel bedorven, en men vervoerde de zelven met geweldt uit zyn eigen vertrek. Hy was hier over zeer verstoort, en vertrok uit Lisbon om naar Alcantara te gaan. Om de quade gevolgen van dit vertrek voor te komen, moest de regentinne, zyne moeder, de regeering van den staat aan hem overgeven. Dit geschiedde in Lisbon met de vereischte plechtigheden den 23 Juny des jaars 1662. Drie of vier grote heren, zich sedert dien tydt meester van den geest van dezen jongen prins gemaakt hebbende, arbeidden krachtig om de koninginne in ongunst te brengen, en waren daar in zo gelukkig, dat zy genoodzaakt was een voornemen uit te voeren in Maart des jaars 1663, dat mogelyk zo diep niet in haar hart gewortelt was als zy wel vertoonde; te weten, zy zonderde zich af van de werreldt, om alleen op de bezorging van hare zaligheit bedacht te zyn. Nadat zy in een landhuis geweken was, vierde de koning meer dan ooit den vryen teugel aan zynen quaden aardt, tot zo verre, dat hy geen werk van het uitwendige van den Godsdienst maakte, waar door bleek, dat zyne gunstelingen zelfs niet in staat waren om hem te bestieren. Zy waren eenigen tydt met hun driën of vieren; maar de graaf van Castelmelhor ligtte eindelyk de anderen den voet, en hadt de list om zich te vestigen met de ontdekking van eene schrikkelyke zamenzwering op het tapyt te brengen. De Infant Don Pedro wierdt verdacht zich koning te hebben willen maken, en ontfing zo vele redenen van misnoegen, dat hy het hof verliet, nadat de koning den 29 Augustus des jaars 1666 met zyne nieuwe gemalinne zyne openbare intrede in Lisbon hadt gedaan. De koninginne moeder was den 28 February des zelven jaars gestorven. De nieuwe koningin was eene Fransche prinsesse, van het huis van Savoje, Françoisa Elisabeth, en gemeenlyk Mademoiselle d'Aumale genoemt, eene dochter van Karel Amadeus van Savoje, hartog van Nemours, en van Isabella van Vendôme, dochter van den hartog van dien naam, die een natuurlyke zoon was van koning Henrik den IV. Zy verplichtte door haar verzoek den Infant om wederom te Lisbon te komen, daar hy duizent redenen van verdriet ontfing. Zy beproefde mede in verscheide ontmoetingen den quaden aardt des konings. Daar waren niet dan klachten en oneenigheden. De wegzendig van den graaf van Castelmelhor, op de herhaalde aanhoudingen van den Infant, vorderde de zaken van dezen prins niet. De herroeping van Antony de Sousa Macedo, geheimschryver van staat, was zulk een zware slag voor de koninginne, dat zy niemandt buiten den koning wilde zien, die niet dan aanstotelyke en onheusche redenen tegen haar voerde. De geheimschryver van staat hadt de koninginne ongemeen beledigt, en zy hadt verkregen, dat hy uit zyn ampt gezet was; maar hy wierdt, op eene smadelyke wyze voor haar, daar weder ingezet. De Infant besloot hem te verdryven, het kostte wat het wilde, en hy begaf zich naar het paleis met zulk een goet geleide, dat de geheimschryver, zich niet langer op de bescherming des konings durvende vertrouwen, vertrok. Men deedt vervolgens den koning toestemmen in eene vergadering der staten tegen den eersten January des jaars 1668; maar eer die tydt gekomen was, bediende de koningin zich van een verbazent middel tegen haren gemaal. Zy begaf zich op den 21 November des jaars 1667 in een klooster, liet den koning weten, dat zy voornemens was wederom naar Vrankryk te keren, en verklaarde aan de staatjuffers, die haar verzelden, dat haar huwelyk tusschen den koning en haar nooit voltrokken was. Zy maakte daar van gewag in den brief, dien zy aan haren gewaanden gemaal geschreven hadde. Zie daar een rechtsgeding van onmacht, aangevangen tegen koning Alfonsus, een prins, die zo breet opgegeven hadt van zyne dapperheit omtrent de vrouwen. Zo haast hy het gene de koninginne hem schreef verstaan hadde, ging hy naar het klooster, waar in zy zich begeven hadde, en zoude de poorten van het zelve hebben doen opbreken, indien de Infant zulks niet belet hadt. Des volgenden daags zeide hy tegen zynen broeder, met veel vervoerdheit, en in schaamteloze uitdrukkingen, dat hy beter man in staat was dan men dacht. De koningin verklaarde voor verscheide raden van staat, en voor verscheide amptenaars van de kroon, de reden van haar vertrek, en het voornemen, dat zy hadt om haar huwelyk nietig te doen verklaren. Zy schreef aan het kapittel van de hoofdkerke van Lisbon, om het zelve te bidden ten eersten kennis van dit rechtsgeding te nemen. Men sprak terstont van haar met den Infant te doen trouwen. De goedkeuring van den Legaat a Latere in Vrankryk volgde ook wel haast ten dien einde. Met een woordt, de vaardigheit was zo groot in allen opzichte, dat Don Pedro zich op den 23 November des jaars 1667 in 't bezit van 't koninklyke paleis stelde, en zich verzekerde van den persoon des konings, die op den zelven dag een geschrift tekende, door het welke hy erkende, dat hy uit eige beweging afstont van het ryk ten voordeele van den prins, zynen broeder. Op den 2 April daar aan volgende trouwde de prins met Mademoiselle d'Aumale, dewyl men haar alzo moest noemen, nadat het kapittel te voren op den 28 Maart vonnis hadt uitgesproken wegens de nietigheit van het huwelyk. De staten van het koninkryk erkenden Don Pedro voor prins regent. Het hing maar van hem zelfs af zich voor koning te doen uitroepen, en by het koninklyke gezag, waar mede hy bekleed was, een tytel te voegen, die altoos zyn gebruik heeft, zelfs dan, wanneer de genen, die den zelven aanvaarden, in het bezit zyn van het alleenheerschende vermogen. Spanje bediende zich met schranderheit van deze omkeering om een vrede te sluiten, waar omtrent het verbondt, dat in 't jaar 1667 tusschen Vrankryk en Portugal gesloten was, eenige verhindering zoude hebben kunnen bybrengen, indien de vrede niet noodzakelyk geworden was voor een koninkryk, dat door diergelyke handelingen van meester veranderde. Tot dus verre hebben wy *Bayle* gevolgt in het uittrekken van een boek, dat tot Amsterdam gedrukt is onder den tytel van: *Relation des Troubles arrivez dans la Cour de Portugal en l'Année* 1667 *&* 1668. Doch men vindt 'er, die de zaken op eene andere wyze verhalen, de koninginne moeder beschuldigende, van Alfonsus eene quade opvoeding gegeven, en zyne ongeregeldheden niet gestuit te hebben, om daar door tot voldoening van hare heerschzucht het roer van de regeering dies te langer in handen te houden. De zelve schryvers maken ook de handelingen van den Infant en van de koninginne eenigzins meer verdacht, als in het Woordenboek van *Buddeus* te zien is. Dit is zeker, dat Alfonsus, wel verre van zich tegen het vonnis te stellen, dat hem onmachtig verklaarde, het zelve mondelyk en schriftelyk goedkeurde. De nieuwgetrouwden, alreets eenigen tydt te zamen geleeft hebbende, verzochten tot groter voorzorge de pauffelyke goedkeuring, tot bevestiging van die, welke de kardinaal van Vendôme, Legaat a Latere in Vrankryk, hen voor het voltrekken van hun huwelyk reets hadt laten toekomen. De paus stont hen alles toe, wat zy begeerden. Het is ook zeker, dat de koningin grote beweegredenen van conscientie bybragt om zich te doen onttrouwen; en dat men zeer onredelyk zoude zyn, indien men quaadaardig uitleide de grote droefgeestigheit, die in haar wezen bleek, zo haast zy van de gebreklykheit van haren gemaal overtuigt was. De gewezen koning Alfonsus wierdt naar het eilandt van Tercera gezonden, daar hy verscheide jaren bleef: maar door de vreze, die men hadde, dat de vyanden van den staat hem van daar mogten halen, om nieuwe onlusten in het koninkryk te verwekken, bragt men hem tot meerder zekerheit in het kasteel van Cintra, zeven mylen van Lisbon. Hy storf aldaar aan eene beroerdheit den 12 September des jaar 1683. Zyne gewezen gemalin volgde hem kort daar na op den 27 December des zelven jaars. Alle deze onrusten vielen voor, wanneer Portugal met Spanje een zwaren oorlog voerde, waar van de oorsprong onder koning JOHANNES den IV nader te vinden is. De Spanjaarden hadden in 't jaar 1659 met Vrankryk den Pyreneeschen vrede gesloten, en vast voorgenomen Portugal wederom onder hunne gehoorzaamheit te brengen, maar Vrankryk stont, niettegenstaande den vrede, den Portugezen onder de handt, en Engelandt hen in 't openbaar by; en nadat de Portugezen, met deze hulp en inzonderheit met die van den dapperen veldheer Schomberg, in 't jaar 1659 by Elvas, in 't jaar 1663 by Almexial, of Canal, en in 't jaar 1665 by Montes-claros de Spanjaarden geslagen hadden, zo wierdt eindelyk in 't jaar 1668, door bemiddeling van Engelandt een eeuwige vrede gesloten, waar in Portugal van Spanje voor een vry koninkryk verklaart wierdt. De oorlog met Hollandt, die reets onder Johannes den IV was begonnen, wierdt onder Alfonsus den VI ook voortgezet, tot dat in het jaar 1661 vrede gemaakt, maar wel haast wederom gebroken wierdt, en alzo eerst in het jaar 1666 alle vyandelykheden ophielden. *Bayle* op 't woordt PORTUGAL. *Cajet. Passarelli bell. Lusitan. lib.* X.

ANDERE PRINSEN EN VERMAARDE MANNEN.

ALFONSUS de I, van 't huis Este, hartog van Ferrare, Modena en Reggio, een zoon van Hercules den I, volgde op zynen vader

vader in 't jaar 1504, en hadt veel deels aan de Florentynsche, Pausselyke, Keizerlyke en Fransche oorlogen in Italië. Kort na het aanvaarden van zyne regeering maakte zyn jongste broeder Ferdinand eenen aanslag om hem van kant te helpen, welke tydig ontdekt wierdt. Alfonsus hieldt het in 't eerst met de Franschen, en holp de Florentynen tegen de Pisaners, was ook langen tydt vikaris der kerke. In 't jaar 1509 wierdt hy van de Venetianen, die zich tot beschermheren van Ferrare wilden maken, en den hartog, dewyl hy 't met hunne vyanden hieldt, niet genegen waren, overvallen; en als dezen, na verloop van een maandt, te rug gedreven wierden, wierdt hy van paus Julius den II aangetast, die des zelfs landen gaarne aan den kerkelyken staat gehecht hadde, en niet kon dulden, dat de hartog aan de Fransche zyde overhelde. Hy verloor in dezen oorlog Modena, Reggio, Rubiera, en alles wat over de Po lag. Leo de X gaf hem ook niets wederom; maar dewyl hy hem haatte, omdat der Florentynen veldheer tegen het huis van Medicis geweest was, zo trachtte hy op allerhande wyzen hem het zyne te ontrekken, en zoude hem ook waarschynlyk in engte gebragt hebben, zo hy langer geleeft hadde. Gedurende het ledigstaan van den Roomschen stoel bemachtigde Alfonsus eenige plaatzen, door de pausselyken bezet, en Adrianus de VI liet hem de zelve niet alleen behouden, maar gaf hem ook het gebiedt van Ferrare op nieuw te leen. Na de doodt van dezen paus nam hy, met hulp der Franschen, Reggio en Rubiera weder in, en stont François den I in de belegering van Pavia met geldt by, hoewel hy, na het ontzet van deze stadt, aan het keizerlyke leger ook eene goede somme gelds moest betalen. De toeleg van paus Clemens den VII op Reggio en Rubiera noodzaakte hem naderhandt om zich onder de bescherminge des keizers te begeven, waar in hem de onderkoning van Napels ook aannam. Hy wilde ook, om zyn belang te handhaven, zelfs naar Spanje gaan, maar konde daar toe geen vrygeleibrief verkrygen, om door Vrankryk te trekken. Hy ondersteunde hier op de Duitschers weder met geldt en geschut tegen den paus, en zoude, zo men zegt, den tocht naar Rome aangeraden hebben, waar door hy, wanneer de paus in Engelenburg belegert was, Modena wederom innam. Het geluk der Franschen, in het jaar 1527 noodzaakte hem wel, om op hun aandringen mede in het verbondt der Italiaansche vorsten tegen den keizer te treden; doch hy hieldt het beloofde niet, gelyk ook de paus aan 't gene de Franschen van zynent wegen aan den hartog belooft hadden niet gebonden wilde zyn. Wanneer nu de keizer in 't jaar 1530 in Italië quam, wist hy hem en zyne staatsdienaren zodanig te vleien, dat de keizer zich als scheidsman tusschen hem en den paus stelde, (waar voor de laatste hem ook erkende) Modena ondertusschen in bezetting nam, doch in 't jaar 1543 eene uitsprake deedt, dat Modena en Reggio aan den hartog toebehoorden, die hy van den keizer te leen zoude ontfangen; maar Ferrare voor eene zekere somme gelds van den paus. Het jaar te voren hadt de keizer hem ook Carpi te leen gegeven. Hoewel de paus met deze uitsprake niet te vreden was, maar altydt op gelegenheit loerde om den hartog te benadeelen, zo gaf de keizer echter Modena aan hem over. Alfonsus storf in 't jaar 1534. Zyne eerste gemalinne was Anna, prinsesse van Milanen; de twede Lukretia, dochter van paus Alexander den VI, die hem zynen navolger Herkules den II ter werreldt bragt; de derde was Laura, eene jonkvrouwe van Ferrare, die hy na de doodt van zyne twede gemalinne in 't openbaar echtte, daar zy voorhenen zyne meesteresse geweest was. Alfonsus was een groot staatkundige, die zich uit alle de verwarringen dier tyden wist te redden. Men merkt omtrent hem aan, dat hy altydt een groten voorraadt van geldt en goet geschut hadde. *Guicciard. Jovius. Leander Alberti. Memoires des Cours d'Italie. Pigna Geneal. des hauses Este.*

ALFONSUS de II, de vyfde hartog van Ferrare, Modena en Reggio, een zoon van Herkules den II, en van Renata, dochter van Lodewyk den XII, koning van Vrankryk, was den 19 January in 't jaar 1533 geboren. Hy deedt zyn eersten krygstocht in dienst van koning Henrik den II, dien hy omtrent het jaar 1552 hondert speerruiters uit Italië medebragt, en zich zo lang in den Piemontoischen oorlog gebruiken liet, tot dat de stadt Siena van de keizerschen belegert wierdt, op welken tydt hy wederom te huis quam, nadat hy twee jaren uitgeweest was. In 't jaar 1556 ging hy voor de twede maal naar Vrankryk, en quam met het volk, dat den hartog van Guise geleidde, wel haast wederom in Italië, alwaar hy toen luitenant van zynen vader was, en verscheide plaatsen bemachtigde; doch toen 'er vrede in Italië gemaakt wierdt, ging hy wederom naar den koning van Vrankryk, alwaar hy in 't jaar 1559 tyding van zyns vaders doodt kreeg; waarom hy wel haast naar huis ging, en zich tot hartog liet uitroepen. In 't jaar 1564 reisde hy naar koning Karel den IX van Vrankryk, en in 't jaar 1565 naar keizer Maximiliaan den II. In 't jaar 1566 bragt hy ook in Hungarië tegen de Turken vierhondert edelen te paardt, en 300 schutters te voet op zyn eige kosten te veldt. Wanneer de Christe vorsten zich in 't jaar 1571 tegen de Turken verbonden, boodt hy zich zelven en zyne macht ook daar toe aan, stilde ook in het jaar 1572 den oproer van die van Urbino. In 't jaar 1596 quam 'er een gerucht, dat de grote Sultan met eene aanzienlyke macht in Zevenbergen wilde komen, waar op men aan 's keizers zyde besloot den aartshartog Maximiliaan tot veldheer te verklaren, en onder den zelven hartog Alfonsus het bevel te geven: doch met beding, dat hy 8000 Italianen met zich in Hungarië zoude brengen, en op zyne kosten eenigen tydt onderhouden. Hier in bewilligde hy terstondt, ingevalle de keizer door zyne tusschensprake zo veel wist uit te werken, dat het hartogdom van Ferrare aan zynen neef Cesar d'Este, en des zelfs nakomelingen van de kerke tot een leen gegeven wierdt. Hy was om deze reden in den jare 1591 reets naar Rome by Gregorius den XIV gegaan, die hem heerlyk ontfing, en aan XIII kardinalen last gaf dit werk te onderzoeken: doch deze bevonden, dat de bulle van Pius den V, waar in het vervreemden der kerkelyke goederen verboden wordt, in den weg was. Men gaf van de zyde van den hartog wel voor, dat de gemelde bulle alleen van de goederen sprak, die de kerke toen toebehoorden, en niet van die, de welke haar in 't toekomende ten dele vielen, onder welke laatste het hartogdom van Ferrare behoorde; doch de kardinalen bleven by hun gevoelen, dat de gemelde bulle van alle kerkelyke goederen moest verstaan worden. Dewyl men hier van nu geen uitsprake deedt, en de paus zeide, dat hy dit verschil in de vergadering der kardinalen gunstig wilde afdoen, storf de zelve kort daar na, waar op de hartog onverrechter zake naar huis moest keren. Hy storf op den 27 October in 't jaar 1597, en zyn hartogdom van Ferrare wierdt door Clemens den VIII ingetrokken, dewyl hy van zyne drie gemalinnen gene kinderen naliet. De zelve waren (1) Lucretia van Medicis, dochter van Cosmus den I, groothartog van Florence; (2) Barbara, dochter van keizer Ferdinand den I, en ten (3) Margareta Gonzaga, dochter van hartog Willem van Mantua: doch met Modena, Reggio en Carpi wierdt gemelde zyn neef Cesar van keizer Rudolf beleent. *Thuan. hist. Khevenhull. Annal. Ferdinand.*

ALFONSUS de III, hartog van Modena en Reggio, was de oudste zoon van Cesar van Este, hartog van Modena, en Virginia de Medicis, dochter van den groothartog Cosmus den I van Florence, geboren in 't jaar 1591. Hy trouwde in 't jaar 1608 met Isabella, dochter van Karel Emanuel, hartog van Savoje, die in 't jaar 1626 storf, nadat hy by haar veertien kinderen geteelt hadde, waar van 'er zes in hunne kindsheit storven; maar onder de anderen zyn voornamentlyk aan te merken François de I, die, als hartog van Modena, in 't jaar 1629 tot de regeering quam, en in 't jaar 1658 storf; Obizo, die in 't jaar 1611 ter werreldt quam, en in 't jaar 1644 als bisschop van Modena overleedt; en Reinald, die in 't jaar 1618 geboren wierdt, maar in 't jaar 1672 storf, nadat hy van het jaar 1641 af den kardinaalshoedt gedragen hadt. Alfonsus de III volgde zynen vader wel in den jare 1628 in het hartogdom van Modena, maar ging in het volgende jaar te Munchen in de Kapucyner orde, onder den naam van Johannes Baptista, en storf in 't jaar 1644. *Imhof. Memoires des cours d'Italie.*

ALFONSUS de IV, hartog van Modena en Reggio, was den 13 February des jaars 1634 geboren, en volgde op zynen vader François den I in 't jaar 1658. Hy hadt het bevel over 't Fransche leger in Italië in verscheide veldtochten, en storf in 't jaar 1662 den 16 July aan 't podagra. Zyne gemalinne was Laura Martinozzi, dochter van den groten Hieronymus Martinozzi, en van Margareta Mazaryn, de oudste zuster van den kardinaal Mazaryn, met welke hy in 't jaar 1655 trouwde, en die in 't jaar 1687, den 19 July, te Rome storf. Hy hadt by haar geteelt François den II, hartog van Modena, en Maria Beatrix Eleonora, die in 't jaar 1658 geboren wierdt, en in 't jaar 1673 aan Jakob, toen hartog van Jork, en naderhandt koning van Engelandt, trouwde, en in 't jaar 1718 storf. *Memoires des cours d'Italie.*

ALFONSUS van Vrankryk, graaf van Poitou en Thoulouse, een zoon van koning Lodewyk den VIII, geboren den 11 November des jaars 1220, en in 't jaar 1224 verlooft aan Isabella, dochter van Hugo den X van dien naam, graaf van la Marche: maar hy trouwde niet met de zelve. Sedert wierdt hy in 't jaar 1228 verlooft aan Johanna, de eenige dochter en erfgename van Raimond den VII, graaf van Thoulouse, met welke hy ook in 't jaar 1241 trouwde. Wanneer zyn broeder, koning Lodewyk de IX, hem, uit krachte van zyns vaders wille, in 't jaar 1241 graaf van Poitou maakte, begonnen de graven van la Marche en Thoulouse, op 't aanstoken van den koning van Engelandt, Henrik den III, wiens broeder Richard den tytel van graaf van Poitou voerde, een oorlog; doch die zo gelukkig afliep, dat de graven zich op nieuw moesten onderwerpen, en de koning van Engelandt verscheide plaatzen, die hy nog in Poitou hadde, overgeven, en om vrede moest bidden (Zie het artykel van LODEWYK den IX, koning van Vrankryk.) Wanneer Lodewyk de IX naderhandt eene reize naar 't H. Landt deedt, wierdt Alfonsus ondertusschen benevens de koninginne moeder in 't jaar 1248 tot regent van Vrankryk aangestelt; doch hy ging in het volgende jaar ook met zyne gemalinne naar het H. Landt; was ook mede in den veldslag by Pharani, op den 5 April des jaars 1250, en wierdt gevangen genomen; doch ging, nadat hy zyne vryheit verkregen hadt, weder naar Vrankryk, en nam het graafschap Thoulouse in 't jaar 1251 in bezit. Hier op vergezelschapte hy zynen broeder in zyne laatste reize naar Afrika; en als hy van daar te rug quam, storf hy zonder erfgenamen aan eene pestachtige koorts den 29 Augustus des jaars 1271; en dewyl zyne gemalinne hem ter zelver tydt volgde, en geen meer erfgenamen voorhanden waren, viel het graafschap Thoulouse, uit krachte van het gesloten huwelyks-en vredens-verdrag van den jare 1228, (waar van onder de artykels van LODEWYK den IX, koning van Vrankryk, en RAIMOND den VII, graaf van Thoulouse) aan de kroon, onder Philippus den III, koning van Vrankryk. *Chron. S. Dionys. Paris. Bernh. Guido in Chron. Wilhelm de Nangis in gest. Ludovici S. Vincent. Bellovac. lib.* III. *cap.* 89. *&* 98. *Catel Hist. de Thoulouse. P. Daniel Hist. de France Tom.* II. *col.* 225.

ALFONSUS de I, graaf van Provence. Zie ALFONSUS den II, koning van Arragon.

ALFONSUS de II, of IDELFONSUS, graaf van Provence en van Forcalquier, was de twede zoon van Alfonsus den II, koning van Arragon, dien hy in de gemelde graaflyke heerschappy in 't jaar 1196 opvolgde, en die hy met veel verstandt bestierde. Wilhem de VI, graaf van Forcalquier, hadt eene eenige dochter, Garsenda, die hy aan Reinier van Sabran, heer van Castellar, uithuwelykte, by wien zy een zoon teelde, die wel haast storf, benevens twee dochters, Garsenda en Beatrix. Wilhem, de grootvader, huwelykte de

de oudste daar van aan Alfonsus uit omtrent het jaar 1193, onder beding, dat het graafschap Forcalquier met het graafschap Provence zoude vereenigt worden. Doch dit berouwde naderhandt Wilhem; waarom 'er een oorlog tusschen hem en Alfonsus ontstont, waar in Pedro de II, koning van Arragon, zynen broeder Alfonsus onderstеunde: doch eindelyk wierdt dit verschil door een nieuw verdrag en deeling van het graafschap Forcalquier geëindigt. Deze Alfonsus storf in 't jaar 1209. *Surita. Nostradamus. Bouche hist. de Prov. Ruffi hist. des Comtes de Provence.*

ALFONSUS, of ook Idelfonsus, Andefonsus, en Amfus, een graaf van Thoulouse, een zoon van Raimund van St. Gilles, wierdt omtrent het jaar 1103 geboren, wanneer zyne ouders op reize naar 't H. Landt waren, alwaar hy in de Jordane gedoopt wierdt; waarom men hem Alfonsus Jordaan noemde. Hy hadt met den graaf van Poitou veel verschil, welken hy ook de stadt Thoulouse ontnam. Hy ging in 't jaar 1147 op een kruistocht naar 't H. Landt; en wanneer hy van Acre, alwaar hy aanlandde, naar Jeruzalem wilde gaan, storf hy te Cesarea door vergif. *Roderic. Tolet. lib.* VI. *cap.* 21. *Wilhelm. Tyrius. Catel.*

ALFONSUS van Spanje, met den toenaam van *de la Cerda*, heer van Lunel, was een zoon van Ferdinand, Infant van Castilië. Zie onder Cerda.

ALFONSUS, prins van Portugal. Zie Johannes den II, koning van Portugal.

ALFONSUS, kardinaal. Zie Emanuel, koning van Portugal.

ALFONSUS van Portugal, een ridder van de St. Johannesorde van Jeruzalem, en natuurlyke zoon van Alfonsus den I van Portugal. Hy wierdt in 't jaar 1194 grootmeester van deze orde; maar dewyl hy wegens zyne hardigheit alle gemoederen van hem afwendde, ontsloeg hy zich van deze waardigheit, en ging naar Portugal, alwaar hy ook veel verdriets hadde, en men zegt, dat hy, uit last van zynen broeder, koning Sanches den I, gedood is. *Vasconcellos. Bosio hist. de Malthe.*

ALFONSUS, een bisschop, gezegt *van Carthagena*, of *van Burgos*, omdat hy bisschop van die stadt in Spanje was. Paulus van van Burgos, nog een Jood zynde, hadt drie zonen gehad, waar van Alfonsus de oudste was. Hy trok hem op in de wetenschappen en in den Godsdienst der Joden. Zy wierden sedert gedoopt, als elders gezegt wordt. Alfonsus kreeg een kanunnikschap te Segovia, en naderhandt het bisdom van Burgos, in de plaats van zynen vader, die in 't jaar 1435 storf; en hy leefde omtrent tot het jaar 1458. Hy schreef verscheide werken, en onder anderen een kort begrip van de historie van Spanje, dat hy noemde:

Anacephalæosis Regum Hispaniæ.

Vasæus in Chron. Hisp. cap. 4. *Mariana hist. Hisp. lib.* XIX. *cap.* 8. *Miræus in Auct. de script. Eccles. Vossius de hist. Lat. lib.* III. *cap.* 7.

ALFONSUS, gezegt *de eenvoudige*, of *de goede*, een Spanjaardt, en Dominikaner monnik in de XIV eeuw. In 't jaar 1339 vertaalde hy, uit het Arabisch in 't Latyn, eene verhandeling van een Jood, Samuel genoemt, die wy hebben onder den tytel van:

De adventu Jesu, vel Messiæ, quem Judæi frustra expectant.

Miræus in Auct. de script. Eccl.

ALFONSUS, een Spanjaardt, een bekeerde Jood, een monnik van de Franciscaner orde, en Rector van de hogeschole van Salamanca. Hy heeft een werk gemaakt, genaamt *de sterkte van 't geloof*, tegen de Joden, Saracenen, en andere vyanden van 't geloof, zonder naam van den schryver in den jare 1494 te Neurenburg gedrukt. 't Is een werk, dat meer in den tytel belooft, dan 'er in uitgevoert wordt; dewyl 't niet wel geschreven is, en veeltyds met zwakke redeneeringen en antwoorden voorzien: hoewel 'er nog al eenige geleerdheit in is, en dat het ergens toe kan dienen. *Du Pin Biblioth. des Aut. Eccl.* XV. *siecle.*

ALFONSUS, (Pieter) een Spanjaardt, die in de XII eeuw leefde, was van Joodsche ouders geboren, en de waarheden van den Christen Godsdienst sedert beleden hebbende, verzocht hy den doop; en Alfonsus, genaamt de krygshaftige, stont gevader over hem. Anderen zeggen, dat hy in de XVI eeuwe leefde; doch zy bedriegen zich zekerlyk. Hy schreef eene verhandeling *de scientia & Philosophia*, en eene zamenspraak tusschen een Jood, dien hy *Moses* noemt, en een Christen, dien hy onder den naam van *Petrus* invoert. Hy stelt daar in den naam, dien hy hadt onder de Joden, en dien, den welken hy droeg wanneer hy door het Evangelie-licht bestraalt was. Dit laatste werk wierdt in 't jaar 1536 te Keulen gedrukt. *Gesner. in Bibl. Genebrard. Miræus.*

ALFORD, een klein steedtje in Engelandt, in het graafschap Lincoln, omtrent vier Engelsche mylen van de zeekust.

ALFORDIUS, (Michiel) een Engelsch Godgeleerde, geboortig van Londen, heeft geschreven, *Annales Ecclesiæ Anglicanæ*, of Jaarboeken van de Engelsche kerke, die in 't jaar 1663 in folio te Luik gedrukt zyn. *Alegambe pag.* 342. *Konig Biblioth. vet. & nova.*

ALFRAGANUS, of ALPHERGANUS, een Arabisch sterrekundige, die in 't jaar 883 na 's Heilands menschwordinge leefde, wierdt aldus genoemt naar zyne geboorteplaats Alfragon, eene stadt in Sogdiana. Hy heeft geschreven van de grondbeginselen der sterrekunde, die de grote kenner der Oostersche talen Jakob Gool, of Golius, in het Arabisch, met de Latynsche overzettinge daar nevens, uitgegeven heeft, onder den tytel van: *Elementa Astrologica*, waar benevens Alfraganus nog twee verhandelingen gemaakt heeft, de eene *de Sciateriis*, en de andere *de Planisphærio*. De zelve Golius bewyst, dat Alfraganus omtrent het jaar 883, als boven gezegt is, leefde, ten tyde van Almamon, keizer of Kalif der Saracenen, gelyk men in de historie van die volkeren zien kan. Ibn Jonis, een Arabier, die in de zelve eeuw bloeide, haalt Alfraganus aan in de tafelen, die hy *Hakimices* noemt, omdat hy de zelve aan Hakimus, koning van Egypten, opdroeg, die in 't jaar 960 storf. Men moet omtrent dezen schryver nog aanmerken, dat hy het was, dien Petrus van Apono met het meeste vermaak las. Men verzekert, dat deze sterrekunde zynen geest bedorf. *Joseph Blancanus in Chron. Mathem. Jac. Golius in Præf. ad Alfragan. Vossius de scient. Mathem. cap.* 35. §. 5. *Konig Bibl. vet. & nova.*

ALFRED, anders ook AELFRED genoemt, koning van Engelandt, de vierde zoon van Ethelwulf, volgde op zynen broeder Ethelred in 't jaar 871, en wierdt aan hem de naam van den Groten wegens zyne loffelyke daden gegeven. Hy deedt, zo haast als hy de regeering aangevaart hadde, eene reize naar Rome, alwaar hy van Adrianus den IV gekroont wierdt. Hy hadt vele onlusten eer hy zich op den troon gevestigt hadt; en de Denen bestreden hem, zo in 't openbaar als in 't heimelyk, zodat, wanneer hy zich op een lusthuis naby Londen ophieldt, en daar omtrent uit jagen was, de Denen, die zich in die hoofdstadt onthielden, een aanslag op hem maakten, en hem met een sterken hoop overvielen; doch hy verweerde zich met het weinige volk, dat hy by zich hadde, dapper, en ontsnapte hunne handen, waar op hy een goet getal manschap byeen verzamelde, deze verraders verstrooide, en hun zodanig een schrik aanjoeg, dat zy door afgezondenen om vrede baden. Naderhandt viel koning Gitro van Denemarken in zyn landt; den welken hy overwon, en bewoog hem, dat hy het Christen gelove omhelsde, en by den doop zich Ethelstan liet noemen. Dewyl hy een deugtzaam vorst, en een liefhebber der wetenschappen was, zo stichtte hy eenige kloosters en de hogeschole te Oxfort, gaf deftige wetten, handhaafde recht en gerechtigheit, en besteedde daaglyks eenige gezette uuren tot het bidden, tot het lezen en tot de letteroeffeningen, en inzonderheit om gehoor aan zyne onderdanen te geven. Hy storf in 't jaar 900, nadat hy 29 jaren geregeert hadde. Zyn leven is in een boek, dat in 't jaar 1678 te Oxfort uitquam, naauwkeurig beschreven. *Polyd. Virg. Matth. Westmonast. Balæus. Pitseus.*

ALFRED, met den toenaam van de Bastaardt, koning van Northumberlandt, was een natuurlyke zoon van Oswyn. Northumberlandt was ten tyde, wanneer zyn broeder Ecfried regeerde, byna ten eenemale verwoest: waarom hy naar Schotlandt ging, daar hy in de oeffeninge der letteren en van de Godsdienstigheit toenam. Doch als hy van daar te rug quam, beklom hy zyns vaders troon, en regeerde 20 jaren met veel verstandt. Eenigen zeggen, dat hy 't ryk verlaten, en zich in een klooster begeven heeft. Anderen voegen daar by, dat hy bisschop wierdt. Beda zegt, dat hy verscheide boeken gemaakt heeft. Men stelt zyne doodt in 't jaar 705. *Beda. Pitseus.*

ALFRED, de jongste zoon van Ethelred, bygenoemt de Ongereede, wierdt door Canut, koning van Engelandt, van 't geslacht der Denen, wredelyk mishandelt. *Engelsch Dict.*

ALFRED, een Engelsch bisschop, heeft in de X eeuwe gebloeit. Hy was een monnik van de Benedictyner orde in het klooster van Malmesbury, naderhandt abt, en eindelyk bisschop van Exeter. Zyne deugt verhief hem van trap tot trap. Hy wierdt voor een van de geleertste mannen van zyne eeuwe gehouden. Hy schreef eene verhandeling *de Naturis rerum*; de Historie van 't leven van St. Adelmus, en die van zyne abdy van Malmesbury. Men zegt, dat Alfred veel deels hadt in de vriendschap van St. Dunstan, en dat hy omtrent den jare 990 in grote achtinge was. *Willem van Malmesbury de Gest. Pontif. Pitseus de script. Angl.*

ALFRED, kanunnik en thesaurier van de kerke van Jork in Engelandt, heeft in de XII eeuwe geleeft, en zynen naam door zyne werken aan de nakomelingschap bekent gemaakt. De voornaamste zyn:

Deflorationes Galfredi, lib. V.
De Gestis Regum Britan.
De Gestis Regum Angliæ.

Hy storf omtrent den jare 1136. *Pitseus de script. Angl.*

ALFRED, de Philosoof toegenaamt, een Engelschman, is byna van alle de geleerden van zyn landt, die sedert de XIII eeuwe geleeft, en van hem gesproken hebben, geroemt. Zyn verstandt wierdt niet alleen in Engelandt, maar ook in de reizen, die hy in Vrankryk en Italië deedt, erkent. Hy onthieldt zich lang binnen Rome, en was aldaar een huisgenoot van den kardinaal Ottoboni, van Fiesque, dien paus Clemens de IV sedert als legaat naar Engelandt zondt. Alfred volgde hem derwaarts omtrent het jaar 1268, en storf niet lang daarna. Hy liet vyf boeken na over de vertroostinge der Philosofie van Boëtius; vier over de luchtverschynselen van Aristoteles; een over de gewasschen, *de Naturis rerum. De educatione accipitrum. De motu seu vita cordis*, enz. *Roger Bacon lib. de util. ling. Lelande. Balæus & Pitseus de script Angl.*

ALFRETON is een steedtje van Derbyshire, of 't graafschap Derby in Engelandt, omtrent negen Engelsche mylen van de hoofdstadt der zelve provincie, mede Derby genoemt, op de grenzen van het graafschap Nottingham. *De Raay Dictionar. Geogr.*

ALFRICUS, by eenigen ook genoemt ALBERICUS, ALPHRICUS, of ALRICUS, naar het gemeenste gevoelen negende bisschop van Utrecht, en alzo opvolger van den heligen Fredericus verkoren by eenparige stemmen. Wat zyn lighaams gestalte betreft, men moet zeggen; dat hy mismaakt was, maar dat hy daarentegen wederom in allerhande deugden uitstak, vurig in den Godsdienst, een uitroeier der ketteryen, en een versmader der rykdommen was, getuigen de geloofwaardigste kronyken.

Ten

Ten zynen tyde zyn de Noren, Denen en Zweden wederom met een gruwelyke woede en ontelbare menigte van volk in het eilandt der Batavieren gevallen, alles verdelgende en rovende, waar zy maar by konden komen, schofferende de vrouwen en die gevangen medeslepende, terwyl zy de mannen doodsloegen, en steden, huizen en dorpen verbrandden. Daarentegen is de Utrechtsche kerke onder zyne regeering ook een brave menigte van goederen door den graaf Rothgarius geschonken in de landen van Leomerike, de Veluwe, Huitengoye, als mede in de dorpen Twine, Alatinge, Westerhese, Duitinge, Loenen, Sulmonde, Wageningen, Houten, Brakel, Thuyl, en andere plaatzen. Zelfs heeft Alfricus in 't jaar 838 aan de zelve kerke tot een lyftocht gegeven alle de goederen, welke hem behoorden in de dorpen Gruosna, Fumechara, en Hera, insgelyks te Zeyst, Liesduyne, Hees en Toren; en nadat hy met veel Godvruchtigheit en zorg geleeft, en zyn herderlyk ampt loffelyk waargenomen hadt, is hy den 15 Augustus overleden, hebbende by de twaalf, of, zo als zommigen rekenen, by de zeven jaren de Utrechtsche kerke bestiert, en wierdt te Utrecht in Sint Salvators kerke ter aarde gebragt. *Beka & Heda in Alfr. J. Gerbr. a Leyd. lib.* V. *Batav. sacr. I. D.*

ALFRICUS, gezegt de *letter-kunstenaar*, omdat hy verscheide werken over de letterkunst schreef, leefde in het begin der XI eeuwe. Hy wierdt onder de monniken van Benedictus opgevoed, onder het opzicht van Ethelwalt, abt van Abington. Hy hadt zelf naderhandt het bestier van dit klooster, en eenigen tydt daarna wierdt hy bisschop van Wington, en naderhandt aartsbisschop van Kantelberg, alwaar hy in 't jaar 1016 storf. Hy maakte verscheide verhandelingen van de letterkunst; een Latynsch woordenboek; eene kronyk van de aartsbisschoppen van Kantelberg, en andere werken, waar van de naauwkeurigen het getal kunnen zien by *Pitseus de Script. Angl. p.* 182.

ALFRICUS, gezegt *van St. Alban*, omdat hy abt van 't klooster van dezen naam in Engelandt geweest is, was een man, dien 't noch aan Godvrucht, noch aan geleerdheit ontbrak. Hy stelde eene Liturgie en eenige andere verhandelingen op, die tot ons niet gekomen zyn. Matthæus Parisiensis spreekt zeer voordeelig van hem *de Reb. Gest. Abbat. S. Alba.*

ALFRIDUS, bisschop van Munster, heeft het leven van St. Ludger, eerste bisschop van Munster, beschreven. Alfridus is de derde bisschop van Munster geweest na St. Ludger, zynde op Geofroy, neef van dezen heiligen, in 't jaar 839 gevolgt; en is in 't jaar 849 gestorven. Orthegrinus, monnik van Werthin, hadt voor hem het leven van Ludger beschreven. Beide deze levensbeschryvingen worden in de zo genoemde Benedictynsche eeuwen gevonden. *Du Pin Bibl. des Auteurs Eccl.* IX. *Siecle.*

ALFRIDUS, bisschop van Hildesheim, was gesproten uit een voornaam geslacht, uit het aartsfticht Keulen, van de graven van Asnede, of Essen, en in 't klooster Corbey wegens zyne deugden en geleerdheit in zulk een aanzien, dat hy uit het zelve in 't jaar 848 tot bisschop van Hildesheim verkoren wierdt. Hy heeft onder andere loflyke daden de Domkerk aldaar, nevens een fraai klooster, in 26 jaren laten opbouwen, en de twee adelyke nonnenkloosters te Essen en Asweden, en het monnikenklooster te Saligenstadt gesticht. Met hartog Ludolf van Saxen reisde hy in 't jaar 851 naar Rome, en geraakte aldaar in groot aanzien. Hy storf in 't jaar 877, of, naar het gevoelen van zommigen, in 't jaar 876. *Letzner Chron. Corb. Paullini Theatr. ill. viror. Corbei. Ejusdem histor. virgin. collegii Visbeccensis.*

ALFTAFIORD, *Alfta*, een Golf van de Noordzee, op de Zuidkust van het eilandt van Yslandt. *Baudrand.*

ALFTER, een gebiedt naby 't bosch van Ardennes, voorhenen die van Wevelinghoven toebehorende, van welke het zelve aan de graven van Salm en Reiferscheid gekomen is, dewyl Johannes de V met Ingarda van Wevelinghoven trouwde. *Imhof N. P. l.* IX. *c.* 10.

ALFWOLD, koning van Northumberlandt, in Engelandt. Hy volgde op Eardulf, en regeerde twee jaren; waar na dit koninkryk van zelfs verviel, en een groot getal koningen van dit landt door hunne onderdanen verslagen zynde, durfde niemandt deze kroon dragen, 't geen aanleiding gaf aan de Denen, die zich te voren vergenoegt hadden met alleen de kusten te ontrusten, om landwaarts in te trekken, alwaar zy alles verwoestten. *Engelsch Dict.*

ALGARBIA. Zie ALGARVE.

ALGARRIA, of de vlakte, eene landstreek in Spanje in nieuw-Castilië. Guadalaxara was 'er voorhenen de hoofdstadt van. De hedendaagsche landbeschryvers stellen Madrid en Toledo in deze landstreek.

ALGARVE, *Algarbia*, een landschap in Spanje, met den tytel van een koninkryk, behorende aan Portugal. Het heeft het zelve koninkryk ten Noorden, Andalusië ten Oosten, en den Oceaan ten Westen en ten Zuiden. Des zelfs steden zyn Faros, Silves, een bisdom, voor het oude Offonoba gehouden, benevens Tavila, de hoofdstadt, die men meent het Balsa der ouden te zyn, en Lagos. Het landt is vruchtbaar in goeden wyn, rozynen, olyven, vygen, amandelen, en heeft overvloedt van visch; waarom het van de Moren Algarve, dat is een vruchtbaar veldt, genoemt wierdt, hoewel anderen nog waarschynlyker hebben aangetoont, dat Algarbia in de Arabische tale zo veel betekent als een landt aan den buitenkant leggende, gelyk ook tot nog toe de vestingen in Barbarye, voorhenen Portugal toebehoort hebbende, als Ceuta, Tanger, Masagon, enz, in de koninklyke tytels onder den naam van *Algarbia ultra Mare* begrepen zyn. Hoe dit landt onder Portugal gekomen is, vindt men onder het artykel van ALFONSUS den III, koning van Portugal. *Vasconcellos Descr. Lusit. p.* 395. *Colmenar Delices de Portug. p.* 809.

ALGASEL ALGAMATA, heeft in 't Arabisch een boek geschreven, genaamt *de Weegschalen der rechtvaardigheit*, of de *rechtvaardige Weegschaal*, dat zedekundige voorschriften vervat. Het is door Abraham Bar-Chasdai in 't Hebreeusch vertaalt. Nog schreef hy een Philosophisch boek, genaamt, *de vernietiging der Philosophen.* Dit boek is in 't Latyn vertaalt, en te Venetië in 't jaar 1560, met de werken van Aristoteles, gedrukt. *Bartolocci Biblioth. Rabbinic. Hist. des Juifs depuis J. C. jusqu'a present T.* VII. *edit. Paris.* 1710, *in* 12.

ALGAZEL, een vermaart Arabisch wysgeer en Godgeleerde, die eene wydlopige verklaring over de geloofsbelydenisse der Musulmannen gemaakt heeft. *Pocock Specim. Hist. Arab. pag.* 274.

ALGERI, ALGHER, ALQUER, of EL-ALGUER, in 't Latyn *Corax* en *Toras*, eene middelmatige, doch volkryke en sterke stadt in Sardinië, met een bisschoppelyken zetel, onder den aartsbisschop van Sassari behorende. Zy heeft een goeden haven, Port de Conde, of Caraco des Portus genaamt. Aldaar is een grote koraal-visschery, die de vermaardste is van alle, die in de Middelandsche zee gevonden worden. De andere visscheryen zyn op de kusten van het zelve eilandt Sardinië, te Boza, en naby het eilandt van St. Pieter, op de kusten van 't eilandt Corsica, op de kust van Africa, op de kust van Sicilië, op de kust van Catalonië, en op de kust van 't eilandt Majorca. En dat zyn alle de plaatsen, daar koraal gevischt wordt; want het zelve wordt in den Oceaan niet gevonden. *Cluverius. Tavernier reize naar Indië.*

ALGERUS, een priester, die wegens zyne deugt en wetenschap vermaart geweest is. Hy was kanunnik en scholasticus van de kerke te Luik; doch naderhandt begaf hy zich in de monniksorde van Clugny; en dewyl het verschil met Berengarius wegens het H. Avondmaal in zynen tydt in zwang ging, kantte hy zich mede daar tegen, en heeft zich daar in zo wel gequeten, dat Petrus Cluniacensis in 't begin van zyne verhandeling tegen Berengarius hem boven alle de anderen, die toen tegen hem schreven, den voorrang heeft gegeven. Johannes Vlimmes, prioor der Reguliere kanunniken te Leuven, heeft na Erasmus deze verhandeling in 't jaar 1561, benevens andere schriften, hier toe behorende, weder laten drukken, gelyk de zelve dan ook in de *Boekzaal der Vaderen* (*Bibliotheca Patrum*) gevonden worden. Ook heeft deze Algerus nog eene andere verhandeling van de genade en vrye wille geschreven, als mede *de misericordia & judicio.* Hy storf in 't jaar 1130. *Petr. Cluniac. l.* II. *adv. Henr. Trithem. in Catal. Script. Eccl. & l.* II. *c.* 90. *de viris illustr. Benedict. Erasm. in ep. & præf. ad Alger. Vlimmes. Bellarm. de scr. eccl. Val. Andr. Bibl. Belg. tom.* VI. *Bibl. Patrum. Morelli col.* 271.

ALGERUS (POMPONIUS) was uit de stadt Nola in Italië geboortig. Hy studeerde te Pavia, en omhelsde den Godsdienst der Protestanten, dien hy ook in 't heimelyk onderwees; doch hy wierdt van den gouverneur der stadt gegrepen, naar Venetië, en van daar naar Rome gebragt, alwaar hy van Paulus den IV als een ketter veroordeelt, en in 't jaar 1555, in 't 24 jaar zynes ouderdoms, verbrand wierdt. *Beza de homin. illustr.*

ALGEZIR, ALGEZIRA, ALGESIRA, eene oude stadt van Spanje, aan de Straat van Gibraltar, met een zeehaven. Zy is eertyds aanmerkelyk geweest, maar tegenwoordig geheel vervallen. Ambrosius Moralis, Antonius Augustinus, Nonius, en anderen, twyffelen niet, of Algezira was het oude *Carteia*, *Cartheia*, of *Carthea*, waar van zo dikwils in de oude schryvers gewag gemaakt wordt. En in der daadt, hoewel Goropius Becanus, Mariana, en anderen gelooft hebben, dat het *Tariffe* was, en dat Carolus Clusius en Joseph Moletius het zelve voor *Carthagena* genomen hebben, de beschryving, welke Titus Livius van Carteia doedt, komt zo wel overeen met Algezira, dat het hardnekkigheit zoude zyn het tegendeel te willen beweeren. Het is dat Carteia, daar zich Arganthonius, koning des lands, onthieldt, waar van Silius Italicus *l.* III aldus spreekt:

Arganthoniacos armat Carteia nepotes,
Rex proavus fuit humani ditissimus ævi,
Ter denos decies emensus belliger annos.

Ovidius maakt mede gewag van de zelve stadt *l.* X *Metam.*

Namque sacer Nymphis Carthea tenentibus arva.

Men moet echter gedachtig zyn, dat het Spaansche Carteia onderscheiden is van eene andere stadt van dezen naam, die in het eilandt Zia was, en waar van de zelve Ovidius mede gesproken heeft *lib.* VII *Metam.*

Transit & antiquæ Cartheia mœnia Cææ.

Na den slag, welken Julius Cesar te Munda won van de zonen van Pompejus, week de oudste, die zyne vloot te Carteia hadde, derwaarts, en de jongste begaf zich naar Cordua. Deze laatste stadt wierdt zo qualyk gehandelt, dat de inwoners van de andere, het zelve ongeluk vrezende, zich van den persoon van Pompejus verzekerden, om hem Cesar aan te bieden. Zyne vrienden deden hunne pogingen om hem te verlossen, zo dat 'er een bloedig gevecht voorviel, onder begunstiging van het welke hy zich in zyne schepen redde, hoewel aan de schouder en aan het been gequetst. De Moren, sedert meester van de stadt geworden zynde, hebben aan de zelve waarschynlyk den naam van Algezir gegeven. Zy behielden de zelve langen tydt, en versterktenze, omdat zy hen zeer gelegen was tot het ontfangen der onderstanden, die men hen uit Africa zondt. Na den vermaarden veldslag, welken Alfonsus de XI, koning van Castil-

Castilië, verbonden met de andere Spaansche koningen, tegen de ongelovigen te Tariffa won, besloot hy Algezira weg te nemen, dat hen van zo veel aangelegenheit was. Hy belegerde het zelve in 't jaar 1344, en nam het in den 25 Maart. *Plinius l.* VII. *c.*48. *lib.* IX. *cap.* 30. *Titus Livius lib.* XXXVIII. XLIII. *Hirtius. Mariana. Vasæus. Roderic de Toledo. Ambrosius Moralis. L. Nonius Hisp. cap.* XI.

ALGHER. Zie ALGERI.

ALGIAPTU, of OLGIAPTU, en OLGIAITU, volgens den schryver van de *Magmu al Raschidiah*, die zyn werk aan hem opdraagt, was een zoon van Argoun, en volgde op zynen broeder Cazan in het ryksgebiedt der Mogols in het 903 jaar van de Hegire, het 1303 van Christus. Hy wierdt een Mahometaan, en nam den naam van *Gaiatheddin Mohammed* aan, met den Persiaanschen bynaam van *Khodabende*, die *Dienaar Gods* betekent. Hy quam uit de provincie van Khorasan te Arragian, alwaar hy zich keizer deedt kronen, en gaf de bediening van Emir al Omara, dat is die van veldoversten der legers, aan Cotluc Schah, en het ampt van grootvizier wierdt gezamentlyk aan Raschideddin en aan Saededdin gegeven. Maar deze, by eenigen van ontrouwe verdacht geworden zynde, wierdt met de doodt gestraft, en zyn ampt aan Alischah gegeven, die het zelve met een onderling verstandt met Raschid bekleedde. In het 704 jaar van de Hegire, en het 1304 van Christus bouwde Algiaptu de stadt Soltania, en maakte van de zelve den zetel van zyn keizerryk.

Terwyl hy aldaar zyn verblyf hieldt, quamen verscheide groten van Syrië en van Egypten zyne hulp verzoeken tegen de geweldenaryen van Malek al Nasser, zoon van Kelaoun, koning van Egypten. Deze prins, die vuriglyk begeerde Syrië te berwinnen, dat zyne voorouders bezeten hadden, ligtte een groot leger, trok over den Euphraat in 't jaar 712, en legerde zich te Rehabat naby Damascus. Daar vielen verscheide schermutselingen voor tusschen het leger der Mogols en dat der Syriërs; maar men quam tot geen veldslag: want de Vizier Raschid wist alles zo wel te schikken in eene onderhandeling, die hy op het tapyt bragt, dat de vrede gesloten wierdt, en Algiaptu keerde naar zyne stadt Soltania.

Hy was daar zo haast niet gekomen, of hy ontfing de tyding, dat Kepek Khan en Bissur Oglan, prinsen van Turquestan, over de rivier Amou getrokken waren, om een inval te doen in de provincie van Khorasan. Deze Turken hadden alreets Jessaoul en Ali Couschgi, de voornaamste bevelhebbers van deze provincie, verslagen, wanneer deze prins tegen hen optrok, en hen noodzaakte met een ongemenen spoedt wederom over de Amou te trekken. Deze inval der Turken was oorzaak, dat Algiaptu de landvoogdy van Khorasan gaf aan Abusaid, zyn oudsten zoon, met vele krygsbenden, om deze provincie te verdedigen, en deedt hem verzellen van den Emir Sounege, die de voorname bestiering van zaken hadde. Abusaid was niet zo haast in zyne landvoogdy gekomen, of hy strafte de lafhertigheit van Jessaoul en van Ali Couschgi, die voor de Turken gevlucht waren, en doende alom de gerechtigheit met zich regeeren, herstelde hy in weinig tyds den vrede en den handel in deze grote provincie. Het gebeurde niet lang daarna, dat Bissur Oglan, de belangens van Kepek Khan verlaten hebbende, zich in de armen van Abusaid wierp. Deze verandering zoude een groten oorlog tusschen de naburen verwekt hebben: maar de doodt van Algiaptu, die in het 716 jaar van de Hegire, het 1316 van Christus voorviel, stilde alles. Die prins storf in den ouderdom van 36 jaren, nadat hy 'er 12 van geregeert hadde, en den roem behaalt, van de gerechtigheit in zyne staten te hebben doen bloejen, meer dan iemandt anders van het geslacht van Genghiskhan. Hy hadt een groten yver voor den Mahometaanschen Godsdienst, en hy begunstigde en begiftigde de voornaamste hoofden des zelfs, en inzonderheit die van den aanhang van Ali, ter gunste van de welken hy den naam der twaalf Imans op zyne munt deedt graveeren. Raschideddin, Vizier van Algiaptu, was zeer geleert. Hy heeft eene grote verzameling gemaakt van Arabische geleerdheit, waar van de tytel is: *Magmou al Raschidiah.* Men vindt het in de bibliotheek van den koning van Vrankryk N. 1, en het is een van de grootste en best gesteldste stukken van alle de Arabische boeken. *Herbelot Bibl. Orient.*

ALGIAR ZAARAM ZABRAM, eenel stadt in Asië, gelegen in 't gelukkige Arabië, in het gebiedt van Mekka, of de provincie van Hagias, aan den mondt van de rivier Laakic, in de Rode zee, en omtrent 25 mylen van de stadt Medina ten Westen. *Baudrand.*

ALGIERS, een stadt en koninkryk van Africa in Barbarye. Dit koninkryk heeft dat van Tunis ten Oosten, Biledulgerid ten Zuiden, ten Westen het koninkryk van Fez, en de zee ten Noorden. Men verdeelt het zelve gemeenlyk in vyf provincien. De stadt Algiers, die aan het koninkryk zynen naam geeft, is daar van de hoofdstadt, en aan de Middelandsche zee gelegen, onder aan de zee, aan den voet van een hangenden berg, en reist allengskens met den zelven op, zo dat de achterste huizen verre boven de voorste uitsteken. Hare ringmuren zyn ten dele van gebakke, ten dele van gehouwe vierkante stenen, welker breedte op 12, en hare hoogte boven aan den berg op 29, maar onder aan de zee, daar zy op klippen staan, op 40 voeten uitlopen. Voorhenen waren de stads grachten niet boven de 6 schreden breet, en met slyk en takken gestopt; doch Aramabet liet ze naderhandt rondom het kasteel, tot aan zee toe, schoon en 20 schreden breet, en 7 diep maken. De meeste straten van de stadt zyn zo naauw, dat naauwlyks twee menschen nevens malkander daar in kunnen gaan, om de hette der zonne te vermyden: doch de strandt, die van de Oostpoort, Babason, tot aan de Westpoort, Bablewet, gaat, is vry breet, en 1200 schreden lang. Aan beide zyden der straten is het vol winkels. In de stadt zyn wel geen gegravene bronnen, maar alleen waterbakken, waar in het water van buiten gebragt wordt; doch daar zyn omtrent 100 fonteinen, die een van de verjaagde Moren uit Andalusië, door middel van eene waterleiding, die op twee plaatsen in de stadt komt, gemaakt heeft. Daar zyn omtrent 15000 huizen, gemeenlyk maar eene verdieping hoog, van gebakke stenen en lymaarde, van binnen en buiten met kalk bestreken, zonder eenig ander uitwendig sieraadt. De daken zyn boven plat, waar op de inwoners wyt en breet in zee kunnen zien. De vloeren zyn met gekoleurde gebakke stenen belegt; en ieder huis wordt gemeenlyk door malkander van 5 of 6 huisgezinnen bewoont, heeft vier galderyen, zo wel boven als beneden, met een plaats in het midden, en is alles rondom digt gebouwt. De tuinen zyn alle buiten de stadt. Het beste gebouw in Algiers is de woning van den Bassa, byna in 't midden van de stadt, met twee sierlyke galderyen op marmere zuilen, en daar in nog negen andere fraaie gebouwen, in ieder van de welke 5 of 600 Janitzaren wonen, die door slaven bedient en deftig onderhouden worden. Men heeft aldaar ook zes grote gevangenhuizen, waar in de slaven, op zee gekregen, gezet worden. De badstoven zyn 62 in getal, waar onder eenige met fraaie vertrekken en marmerstene vloeren zyn. De Mosqueen, 107 in getal, staan meest aan den zeekant; doch buiten de stadt is een groot werk van steen, aan zee, Moglie, of de Moulje genoemt. 't Is half ront, en loopt van de naastgelegen poort tot aan het einde van een eilandt, dat voor de stadt in zee legt, en van daar weder aan 't ander einde tot aan de stadt, zo dat men tusschen beide den ingang en de hoven heeft. Dit werk is van Hariadenus Barbarossa in 't jaar 1532 gemaakt. In den haven zyn scheepstimmerwerven en legplaatsen voor de galeien, en kan daar in eene grote menigte van schepen voor alle winden, behalven den Noordoosten, veilig leggen. Het gehele havenwerk wordt met twee sterktens (waar van 'er anders nog vyf binnen en buiten de stadt zyn) beschermt, op de welke vele stukken grof geschut leggen. Het is zeldzaam, dat 'er in de gehele stadt gene herbergen zyn, en moeten de van buiten komende Turken en Moren by hunne bekenden gaan, en de aankomende Christenen herbergen by de Joden, die altydt eenige kamers ledig hebben. De Christen slaven houden ook vele gaarkeukens en drinkwinkels, waar mede zy hunne meesters groot voordeel aanbrengen. Eertyds waren aldaar grote voorsteden: doch de zelve zyn in de XV eeuw, uit vreze voor eene Spaansche belegering, in de assche gelegt. De landstreek rondom Algiers is wel bergachtig; doch de valeien langs de zee zyn zeer vruchtbaar, en de tuinen (waar van 'er 18000 getelt worden) brengen wyn, granaten en allerhande vruchten voort. Ook vindt men byna in ieder van de zelve een fontein. Deze stadt is tegenwoordig de rykste in geheel Africa, en de tol alleen geeft aldaar zo veel inkomen, als het gehele koninkryk. Men telt aldaar omtrent 100000 inwoners, bestaande in omtrent 12000 soldaten, die meest alle afgevallene Christenen zyn, 40000 slaven, uit allerhande gewesten van Europa, en de overige zyn Moren, Turken en Joden. Deze stadt is het *Algeria*, *Algerium*, of *Algaria* der Latynsche schryvers, dat de Arabiers *Gezair*, of *Gezaira* noemen, de Italianen en Spanjaarden *Algieri*, en anderen *Algezir*. Eenige schryvers houden deze stadt voor der ouden *Julia Cæsarea*, dat door Juba, koning van Mauritanië, ter eere van Julius Cesar, gebouwt is, en zoude van Cesarea de naam Gezair gekomen zyn: doch anderen menen, dat dit de stadt *Tenez* in 't Algiersche gebiedt is, en dat de stadt Algiers veel eer het *Ruscurium*, of *Rusuccurum* van Antoninus, van Plinius, en van Victor van Utica is, dat Ptolomeus *Rhusuccora* noemt. Deze stadt hadt eertyds een bisschop, die onder dien van Cesarea stont, en deze kerkvoogden hebben de Africaansche Concilien dikwils mede ondertekent. In voorgaande tyden was de stadt en het ryk den koningen van Mauritanië onderworpen, naderhandt den Romeinen, Arabiers en andere vorsten. In de XVI eeuw heeft Barbarossa de zelve ingenomen en aan zynen zoon Asan nagelaten. Hedendaags staat Algiers onder den Turkschen keizer, die alhier een bassa zendt, om het bevel over het krygsvolk te hebben, hoewel de raadt of Divan van deze stadt de macht nog behouden heeft, zekeren koning te benoemen, dien zy den naam van Dey geven. Voor 't overige is Algiers de verblyfplaats van de schadelyke zeerovers, die den Christenen ontallyk veel schepen ontnomen hebben, en daar mede volharden, waar door zy een groten rykdom byeenschrapen; doch zy zyn ook al verscheide malen van de Europianen gekastyd. Keizer Karel de V nam voor deze rovers te bezoeken, en stak met 25000 mannen te voet, en 1500 te paardt naar Africa over, quam daar mede in October voor Algiers, en zette het leger aan landt: doch twee dagen daar na ontstont 'er zulk een afgryslelyk onweder, dat 'er van des keizers vloot omtrent 140 schepen met veel volk aan spaanderen raakten, en hy genoodzaakt wierdt met de overgeblevene naar Spanje te rug te keren. In 't jaar 1655 bezocht hen de Engelsche admiraal Blake, veroverde eenige schepen, verloste daar op vele gevangenen, en stak andere in brandt. Thomas Allen dwong hen in 't jaar 1668 vrede te maken, dien zy echter in 't jaar 1669 wederom verbraken. In 't jaar 1670 vernielden de Hollanders, onder den admiraal van Gent, met hulpe der Engelschen, zes van hunne beste schepen, en verbrandden de zelve, nadat de Algiersche kapiteins het op strandt gezet, en zich met het meeste volk gered hadden. In 't jaar 1682 wierdt de stadt van den Franschen admiraal du Quêsne aangetast, en de gehele maandt Augustus door het inwerpen van bomben benaaut, waar door vele huizen vernielt, en omtrent 500 menschen in de stadt gedood wierden. Deze admiraal hervatte de bombardeering in 't volgende jaar met meer geweldt, en verkreeg van Baba Hassan de Fransche slaven; waar over het volk misnoegt zynde, den gemelden Baba Hassan vermoordde, en hunnen admiraal Mezzomorto in zyne plaats tot Dey of koning aanstelde, die zich dapper tegen de Franschen verweerde. In 't jaar 1688 wierp de Fransche vloot onder den maarschalk de Etreé 10420 bomben in de stadt, waar door byna twee derde delen der stadt en vyf schepen in den haven vernielt wierden. De Algerinen schoten hier op den Franschen Consul uit een mortier naar de Fransche vloot, en Mezzomorto liet hen we-

weten, dat zy met den koning, indien zy hem machtig waren; even eens zouden handelen. Doch in 't volgende jaar sloten de Franschen den vrede met Algiers, om zich van der zelver hulpe tegen Engelandt en Hollandt te kunnen bedienen. *Marmol. Jovius. Dappers Afric. Daniel Hist. de Barbarie. Herbelot Bibl. Orient. le Gendre Hist. de Louis* XIV. *Dialogue de Genes & Algiers.*

ALGIONIUS, was een geleert Venetiaan in de XV eeuwe. Van hem zyn nog verscheide brieven overig, met de uiterste beschaafdheit aan Laurens de Medicis geschreven. Maar men beschuldigt hem van een der uitnemendste werken van Cicero verduistert te hebben, dat *de Gloria* ten tytel hadde, nadat hy de beste gedachten daar uit getrokken hadt, waar van hy het boek te zamen stelde, genaamt, *de fortiter toleranda exilii fortuna*, dat hy aan den Provediteur Cornaro zondt. Het gemeen is aan hem de naauwkeurigheit verschuldigt, die men in de drukken van de beste Griekssche en Latynsche schryvers vindt, die door Aldus Manutius zyn uitgegeven, dewyl hy zyn gansche leven de overziender of corrector in deze vermaarde drukkery geweest is. *Varillas Anecdotes de Florence*, *of geheime Historie van den huize van Medicis.*

ALGOET, (LEVINUS) geboren te Gent in Vlaanderen, was een groot wiskunstenaar van zynen tydt, dat ten overvloede gebleken is uit zyn boek, te Antwerpen by Gerard de Jode gedrukt onder den tytel van: *Descriptio terrarum Septentrionalium*, of beschryving van de Noordelyke gewesten der werreldt. *Konig Bibl. vet. & nov. Fr. Zweert. Athen. Bat.*

ALGOT de I, koning van Zweden, volgde op Adolf lang voor Christus geboorte. Hy heeft gelukkig geregeert, en hadt zynen zoon Erik tot zynen opvolger. *Eric. Pomer. de orig. gent. Banor. Saxo Grammat. Loccenius.*

ALGONQUYNS, *Algonquii*, volkeren van Canada, in Zuid-America. Men plaatst de zelve ten Noorden van de Iroquoizen, in een groot halfeilandt, dat gemaaakt wordt door de rivier van St. Laurens, die der Iroquoizen, en het meir der Nisipiriers, waar uit de eerste van deze rivieren en het meir van Ontario, of van de Hurons, ontstaat, dat de oorspronk van de anderen is. Daar zyn eenige Fransche volkplantingen; doch de zelve zyn sedert eenige jaren zeer verminderr door de gedurige oorlogen, die zy met de Iroquoizen gevoert hebben. *Baudrand. Relation du Chevalier de la Hontan.*

ALGOT de II, een zoon van Fordus den III, regeerde in Zweden omtreut het jaar 582 na Christus geboorte, tot in het jaar 606. Men zegt, dat hy de Russen synsbaar maakte. *Ericus. Saxo Gramm. Loccen.*

ALGOW, *Algovia*, een landschap in Zwaben, dat, van de nabygelegene Alpen, Alpgovia, of van de Alemannen, naar zommiger gevoelen, Almangovia zoude heten, legt tusschen den Donauw, de Lech en de Boden-zee, en bevat in zich de steden Kempten, Biberach, Memmingen, Kaufbeyeren, Wangen, enz. De voornaamste rivier, die 'er door loopt, is de Iler. Het landt is ruw en bergachtig; doch draagt veel winterkoorn en garst, brengt ook veel vee en visch voort. *Crusii paralip. Suev. pag.* 84. *Munster. Bertius. Zeiler. Hurter in des Algous beschreibung.*

ALGOZALI *Abud Achmad*, een Arabier, heeft een boek in 't Arabisch geschreven, genaamt *Mehameiadu*, dat is, *die gene, die vereenigt.* 't Is een boek van de Eenheit Gods. Het is tegen de Drieëenheit, door de Christenen erkent, geschreven, en door Rabbi Moses Ben Josua in 't Hebreeusch overgezet. Van dit boek is niet dan een handschrift in de Vatikaansche bibliotheek. Hy heeft nog een boek van de Goddelyke voorzienigheit geschreven; eene verhandeling van de wet; een ander over de zedekunde; en een werk over de gevoelens der philosophen. Alle deze verhandelingen zyn niet dan handschriften; de laatste is in 't jaar 1307 door Isaak Albulagh overgezet. *Bartolocci Biblioth. Rabbinic. Continuation de l'Histoire de Josephe Tom.* VII. *Edition de Paris* 1710. *in* 12, *corrigée & augmentée par du Pin.*

ALGUASIL, een woordt sedert eenige jaren in Vrankryk bekent, betekent in het Spaansch een gerichtsdienaar, en by de Arabiers of Moren, van welken dit woordt afkomstig is, beduidt het zo veel als iemandt, die de bevelen der overigheit moet uitvoeren. *Rel. d'Espagne.*

ALGUECHET, *Alguechetum*, *Alguchetum*, een klein landschap van Afrika, in de dorre woestynen van Barca, omtrent de grenzen van Egypten en Nubië. Het is nochtans zeer vruchtbaar en waterryk. Men gelooft in 't algemeen, dat dit het geweest is, dat de ouden *Oasis magna* noemden, dat Ziegler echter te Gademez, eene stadt en woesteny van Biledulgerid, plaatst. *Baudrand.*

ALGUER. Zie ALGERI.

ALHACA, koning van Cordua, die 16 jaren regeerde, storf in het 366 jaar van de Hegire, het 976 van Christus. Hissen, zyn zoon, tien jaren out, was zyn opvolger, onder de voogdy van Mahomet Almanzor, die al het gezag hadt. *Roderic. de Toledo Hist.*

ALHACA, of ALHARAM, koning der Moren in Spanje, regeerde 26 jaren, 10 maanden en vyftien dagen, en storf in 't jaar 821, dat het 206 jaar van de Hegire was. Hy liet 21 dochters en 19 zonen na, waar van de oudste, Abderam de II, zyn opvolger was. *Mariana Hist. Hisp.*

ALHAMA, eene stadt in 't koninkryk Granada, aan den voet van eenen berg, die tusschen de steden Granada en Malaca legt; en wegens de warme baden zeer beroemt is. Men acht deze stadt de zelve te zyn, die Ptolomeus en Plinius *Artigis* noemen.

ALHAMA, in 't Latyn *Phornacis*, eene kleine stadt in Andalusië, tusschen Cordua en de grenzen van de nieuw-Castiliaansche provincie la Mancha gelegen. *Colmenar Del. de l'Espagne pag.* 636.

ALHAMA, (DE BADEN VAN) *Aqua Bilbilitanorum*, een dorp van Spanje, door zyne minerale wateren en baden, die zeer gezont zyn, bekent. Deze plaats is in 't bisdom van Calatajud in Arragon, aan de rivier van Xalon, gelegen, drie mylen boven de stadt Calatajud. *Maty Dict. Geograph.*

ALHAMBRA, het koninklyke slot van Granada, waar in de oude Moorsche paleizen, van Porphyr, Jaspis en marmersteen prachtig gebouwt, te zien zyn. De muren, zolders en tafelwerk, met gout overdekt, en met Egyptische zinnebeelden en Arabische letters beschildert, getuigen van de voorgaande pracht en rykdom der Moren. Dit sieraadt wordt van de Christenen hedendaags zorgvuldig onderhouden, en daar iets beschadigt is, wel haast verbetert. Uit dit kasteel is een aangenaam gezicht over de gehele stadt Granada, de vruchtbare rondom leggende velden, de diergaarde, en het hoge sneeuwitte gebergte. Ook is 'er een poort, waar door de gevangen koning der Moren il Rochico, wanneer hy zich met de stadt Granada en 't slot aan den koning van Spanje Ferdinand overgaf, uittrok, en verzocht, dat de zelve tot eene eeuwige gedachtenis van deze zege en overwinning van het koninkryk Granada altoos mogt gesloten blyven, 't geen ook koning Ferdinand toestont; en van dien tydt af is deze poort ongeopent gebleven, en een sterk bastion daar voor gelegt. *Braun. Theatr. Urb.*

ALHAMBRA, een dorp in Spanje, in nieuw-Castilië, in het gedeelte, dat men Campo Montiel noemt, aan den voet van de bergen, naby de rivier Roidera. Men gelooft, dat op deze plaats de stadt was, die men eertyds *Flavium Laminitanum* noemde. *Baudrand.*

ALHARAM. Zie ALHACA.

ALHARITS, de zoon van Muavias, is de eerste onder de Arabiers geweest, die een middel uitvondt, om met een roofvogel op de jagt te gaan, dien men *Sacre* noemt. Deze naam komt van 't Arabische *Salzara*, dat *een scherp gezicht hebbende* betekent, en beduidt anders een zekeren sperwer, of valk, wiens wyze van jagen die van andere roofvogels overtreft, volgens Alkasuinius, want twee zulke vogels, zich op de oogen van een wilden bok werpende, verlaten hem niet, tot dat hy in handen van de jagers gevallen is. De zelve schryver verwondert zich, hoe zulk een kleine vogel op een kraanvogel durft aanvallen. *Bochart Hieroz. part. post. lib.* II. *cap.* 19.

ALHAZEN, of ALHAZON, een geleert Arabier, welke in de XI eeuwe leefde. Hy heeft verscheide werken van de gezichtkunde, van 't schemerlicht, en eenige andere nagelaten. Frederik Risnen heeft geleerde uitleggingen over 't eerste geschreven. *Blancanus Chron. Math. S.* XI. *Vossius de Mathem. cap.* 26. §. 7. & 35. §. 15.

ALHAZENUS, een schryver. Zie ALACENES.

ALHAZON. Zie ALHAZEN.

ALI, koning van Cordua, wierdt door Aliatar gedood, die door dezen daadt den haat van alle de Arabiers op zynen hals haalde. *Marmol lib.* II. *cap.* 29.

ALI, toegenaamt *Assad Allah al Galeb*; *de altyd overwinnende Leeuw van Godt*, was de neef en schoonzoon van Mahomet, met wiens oudste dochter Fatima, of Fathema, hy getrouwt was. Wanneer zich Mahomet in 't jaar 632 naby zyne doodt bevondt, benoemde hy zynen schoonzoon Ali tot zynen opvolger, verklarende, dat hy een heilige, en van het geslacht der propheten was: maar Ali wierdt van dit recht berooft door Abubequer, ondersteunt door het gezag van Omar en Osman, of Othman, die Abubequer begunstigden, omdat hy hoog van jaren was, en dat hy hen de plaats haast zoude inruimen, in plaatse dat Ali nog jong was. Na deze onbillykheit week Ali in Arabië, waar van Mahomet hem de landvoogdy gegeven hadt; en maakte eene verzameling van de lere van dezen valschen Propheet, die hy *de wet Imemia*, of *de priesterlyke*, noemde, vele zaken toelatende, welke Abubequer, Omar en Osman veroordeelden in de andere verzamelingen, die zy gemaakt hadden. De verzameling van Ali wierdt vervolgens uitgelegt door Hambeli, waarom zy *Hambelia*, of *de Alcoran van Hambeli* genoemt wierdt. Door de zachtheit van deze wet trok hy eene menigte van Arabiers op zyne zyde, en gestadig nieuwe machten vergaderende, voerde hy een gedurigen oorlog tegen de Kalifs of opvolgers van Mahomet; den tytel van Kalif mede aannemende. Na de doodt van Osman, derde Kalif, trachtte Ali op den troon te klimmen, en hy wierdt in der daadt door de Saracenen en de Agarenen tot Kalif verklaart, Mahomet, den zoon van Osman, overwonnen hebbende: maar Moavie, veldheer van het leger van Osman, stelde zich tegen zyne voornemens, en deedt hem moorddadig ombrengen, terwyl hy zyn gebedt deedt in eene Mosquee in den jare 659. Anderen zeggen, dat Ali gedood wierdt door een Jood, wiens vrouw hy onderhieldt. Ali heeft nog eenige boeken geschreven, die bewaart worden. Hy liet twee zonen na, genoemt Hassen en Hussain. De laatste hadt twaalf zonen, waar van de twede, Mahomet Moheddin genoemt, volgens het gelove der Persianen nog niet gestorven is. *Marmol. Herbelot. Olear.*

ALI, een zoon van Joseph, de derde koning van Marokko, van den stam der Almoraviden. Zo haast hy in 't jaar 1110 de regeering aanvaardde, bouwde hy de voornaamste Mosquée van Marokko, en vele andere heerlyke gebouwen. In 't jaar 1114 ging hy naar Spanje over, belegerde Toledo, en verwoestte al het omleggende landt, vele slaven wegvoerende; doch konde de stadt niet machtig worden, en moest wegens den winter de belegering opbreken, wanneer hy naar Cordua keerde. Het volgende jaar tastte Alfonsus de I, koning van Arragon, aan wien paus Paschal den II eene kruisvaart verleent hadde, hem met zyn leger aan, en Ali bleef met 30000 mannen op het slagveldt. De vluchtenden weken naar Barbarië, alwaar zy Brahem, den zoon van den verslagen Ali, tot koning verklaarden. *Marmol.*

ALI *Aboulvafa*, schryver van een Arabische *Divan*, die in de bibliotheek van den koning van Vrankryk onder N. 1180 gevonden wordt. *Herbelot Bibl. Oriental.*

ALI *Ahmedi*, een Musulmansch leeraar, geboortig uit de stadt Amed, of Amida, die de Turken Caraemid en Diarbekir noemen. Hy heeft een boek gemaakt, dat den naam draagt van *Ehkam fi ossoul al Ahkam*, over de voornaamste artykelen van 't Mahometaansche geloof. *Herbelot Bibl. Oriental.*

ALI *Bassa* schoonzoon van Solyman den II en admiraal van de Turksche vloot. Wanneer hy in de jaren 1570 en 1571 verscheide Venetiaansche eilanden hadt uitgeplundert, en in Lepante de Christen vloot, waar over Jan van Oostenryk het bevel voerde, slag leverde, wierdt hy met een musquetkogel getroffen. Daar op ontnamen de Spanjaarden hem zyn vaandel, en riepen victoria; 't geen den Turken zulk een schrik verooorzaakte, dat zy de vlucht namen. Twee zonen van Ali wierden gevankelyk naar Rome gebragt, alwaar een van de zelve storf; doch den anderen zondt men weder naar zyne moeder, die Don Jan met kostelyke geschenken vereerde. *Gratian. hist. B. Cypr.*

ALI *Bassa*, een der grootste krygshoofden der XVII eeuw in het Ottomannische ryk. Hy gedroeg zich onder Amurath den IV in den oorlog tegen de Persianen zo kloekmoedig, dat deze keizer, om zyne dapperheit te belonen, hem eene van zyne zusters ten huwelyk gaf, en hem algemeen Bassa, of veldheer van zyne legers maakte. Hy leide vervolgens niet minder eere in onder Ibrahim en onder Mahomet den IV, zo dat de grootvizier, Mahomet Coprogli, daar over zeer nydig wierdt, en besloot hem het bevel over het leger in Zevenbergen te ontnemen: doch de doodt van den beroemden Ali quam tusschen beide, de welke in 't jaar 1663, in het 70 jaar zynes ouderdoms, voorviel. *Hist. des Grands Vizirs.*

ALI *Beg*, een overste tolk van den Turkschen Sultan in de XVII eeuw, die XVII talen konde spreken. Hy was in Polen geboren, en van daar door de Tartaren als een slaaf weggevoert, aan de Turken verkocht, en van de zelve in hunnen Godsdienst opgevoedt. Zyn rechte naam was *Albert Bobousky.* Hy sprak 't Fransch, Engelsch, en Hoogduitsch zo wel als of hy uit deze landen geboortig was. Men zegt, dat hy Ricaut veel dienst gedaan heeft in het maken van zyn boek, van den staat des Ottomannischen ryks. Gelyk hy ook zelfs verscheide werken schreef; als *De Turcorum liturgia; Peregrinatione Meccana; Circumcisione; ægrotorum visitatione*, &c. die Thomas Hyde heeft uitgegeven. Hy heeft den Bybel in de Turksche taal overgezet, die nog te Leiden bewaart wordt. *Spon Vojage d'Italie. Bayle.*

ALI *Ben Abbas Al-Magiousi*, een Persiaansch wyze, (*Magus*) en een beroemt geneesheer onder de Musulmannen. Hy was een leerling van Moussa Ben Jaffer, en schreef een zeer geachte geneeskunst, die den naam van *Maleki* draagt. Hy droeg zyn boek op aan den Sultan Adhaddeddoulad van het huis der Buiden. *Herbelot Bibl. Oriental.*

ALI *Ben Abdallah*, een zeer geacht man, wegens zyne Godsdienstigheit. Hy is een van de Heiligen der Musulmannen, waar van Jafei de historie beschreven heeft. *Herbelot Bibl. Oriental.*

ALI *Ben Edris*, elfde prins der Almohaden in Afrika.

ALI *Ben Hamoudah*, twaalfde Kalif der Musulmannen in Spanje, die *Motavakel Al Allah* toegenaamt wierdt. Hy daalde in een rechte lyn af van Ali, van de zyde van Hassan, zyn oudsten zoon. Soliman, zyn voorzaat, wierdt door zyn bevel met alle de zynen gedoodt, onder voorwendsel van wraak te nemen wegens de doodt van Moviad, in 't 480 jaar van de Hegire, en het 1017 na Christus geboorte. Doch hy genoot de vrucht van zyne wreedheit en heerschzucht niet lange, dewyl 'er nog geen twee jaren verlopen waren, of een van zyne nabestaanden, genoemt Abdalrahman, beroofde hem ten eenemale van zyne staten, en nam de waardigheit van Kalif, met den toenaam van Mostadhi, of Morthada, aan. Weinig tyds na dezen tegenspoedt wierdt Ali door zyne eige slaven gedoodt, en Cassem Ben Hamoudah, zyn broeder, nam den tytel en de waardigheit van Kalif, met den toenaam van Caiem, aan. Deze regeerde tot het 412 jaar van de Hegire, dat het 1021 na Christus geboorte was. De Spaansche Historieschryvers noemen dezen prins Ali Ebn Hamid. Hy was het, die een afbreking maakte in het regerende geslacht der Ommiaden in Spanje. *Herbelot Biblioth. Oriental.*

ALI *Ben Hussain*, was een kleinzoon van den groten Ali, schoonzoon van Mahomet. Hy wierdt bygenoemt *Zin al Abedin*, dat is te zeggen, het sieraadt der dienaars Gods. Men rekent hem voor den vierden Imam. Men vindt in het boek, genaamt *Rabi al Abrar*, dat Ali, Hareth ben Giaber gezonden hebbende om van zynent wegen in het Oostelykste gedeelte van Persië te gebieden, deze landvoogdt aldaar twee prinsessen, dochters van Jesdegerd, laatsten koning van Persië, ontmoette, die van zyne staten ontbloot, en door de Musulmannen uit de zelve verdreven was onder het Kalifschap van Omar. De oudste van deze prinsessen was genoemt Scheher Banou, en de twede Keher Banou. Ali, aan wien Hareth de zelve gezonden hadde, gaf de eerste ten huwelyk aan Houssain, zynen tweden zoon, en de jongste wierdt getrouwt met Mohammed, zoon van Abubequer, eersten Kalif. Houssain hadt by deze prinsesse een zoon, die de zelve is, van wien in dit artykel gesproken wordt, en die in het 38 jaar van de Hegire in de stadt Medina geboren wierdt.

Hy was zeer deugtzaam, en bovenal vol van billykheit en zachtheit, waar van hy een uitmuntend voorbeeldt gaf in den twist, dien hy hadde met Mohammet Ben Hanifah, zyn oom. Deze wilde hem de waardigheit van Imam betwisten, die hy voorgaf dat hem toequam, als onmiddelyk uit Ali gesproten zynde; in plaatse dat zyn neef maar des zelfs kleinzoon was. De Imam antwoordde aan zynen oom: *Vrees Godt, en maak, dat de menschen u niet lasteren over het beweren van eene onrechtvaardige en onredelyke zaak.* Mohammet liet niet af op zyn goet recht te staan, en deedt het zelve met zo veel hardnekkigheit, dat hy tegen hem zeide: *De zwarte steen moet het uitwyzen; en wy moeten den zelven raadplegen om te weten, wie van ons beiden ongelyk heeft.* Deze zwarte steen was vast gemaakt aan een der muren van de Caabah, of 't vierkante huis, gelyk men het heilige van den tempel te Mekka noemt. De Musulmannen schryven den zelven eene grote kracht toe, en daar is geen pelgrim, die, terwyl hy te Mekka blyft, den zelven niet dikwils kust, om vergiffenis van zyne zonden van Godt te verkrygen, en om grote aflaten te winnen, die zy zottelyk geloven, dat daar aan vast gehecht zyn. De Imam nam dit voorstel aan, hoewel stout, en ging met zynen oom dezen steen bezoeken en eere bewyzen. Mohammet deedt het eerste zyn gebedt; maar de steen antwoordde niets. Maar toen de Imam het zyne deedt, beweegde zich de steen, en men hoorde terstont onderscheidelyk deze woorden: *Ali, Hassan, Houssain, en Ali zoon van Houssain, eerste, twede, derde en vierde Imam.*

Na zulk een zichtbaar wonderwerk stont Mohammet, die hier over niet weinig verwondert was, zyne gewaande waardigheit van Imam aan zynen neef af. Deze kleinzoon van Ali storf in 75 jaar van de Hegire, en wierdt by den Kalif Hassan, zyn oom, begraven. Onder de tytels en eernamen, die hem gegeven worden, is die van *Seid-al-Abedin*, welke betekent here of prins der dienaars Gods: die van *Segiadah*, dat eigentlyk het tapyt is, waar op de Musulmannen zich stellen om hunne gebeden te doen; en dien van *Dhoul Thafanat*, dat te zeggen is, vyf delen van het lighchaam verhardt en vereelt te hebben, gelyk de kameel zyne twee kniën van voren heeft, die van achteren, en de borst, omdat hy zich nederlegt zo dikwils als men hem belaadt, en dat deze vyf delen van zyn lighchaam de aarde raken. Deze twee laatste tytels wierden hem gegeven ter oorzake van zyne aanhouding in het gebedt, in de oeffeninge van het welke hy zich dikwils nederleide.

Deze Imam liet vyftien kinderen na, acht zonen en zeven dochters. De oudste der zelven was Mohammet, bygenoemt Baker, die de vyfde plaats bekleedt onder de Imams. Onder zyne andere zonen was Zeid de ongelukkigste; want de bescheidenheit van zynen vader niet hebbende willen volgen, die het Kalifschap geweigert hadde, dat de Coufiten en verscheide andere groten hem aangeboden hadden, liet zich ter quader ure inwikkelen in eene onderneming tegen Heschiam, waar in hy ongelukkig sneuvelde, in het 122 jaar van de Hegire, het 739 van Christus. Zyn kleinzoon, genoemt Japhia, zoon van Zeid, hadt geen beter lot in de provincie van Khorasan, daar hy, tegen Valid, zoon van Jesit Kalif van den stam der Ommiaden opgestaan zynde, verslagen en gedoodt wierdt. *Herbelot Bibl. Orient.*

ALI *Ben Moaffek* is een van de heiligen, dien de Musulmannen eerbieden, waar van Jafei de historie geschreven heeft. *Herbelot Bibl. Oriental.*

ALI *Ben Mohammed Al Giavad* is bygenoemt *Askeri*, naar de stadt Asker, die de zelve is met Sermenrai en Samarah, werwaarts de Kalif Motavakel hem deedt voeren van Medina, om het overige van zyne dagen aldaar te slyten. Hy was in het 212 jaar van de Hegire, het 827 van Christus, geboren en storf in 't jaar 254, onder het kalifschap van Motaz. Gedurende al den tydt, dat deze Imam, die de tiende plaats bekleedt onder de twaalf, te Sermenrai woonde, benaarstigde hy zich nergens toe dan tot het gebedt en de letteroeffening, om geen afgunst te veroorzaken aan de prinsen, in wiens handen hy was. Men gelooft echter, dat hy van vergif storf, gelyk het meeste gedeelte van zyne voorzaten, in het een en veertigste jaar zyns ouderdoms. Hy droeg, zo wel als zyn vader, de tytels van *Taki* en van *Zaki*, waar van de eerste Godvrezende betekent, en de andere zuiver en onnozel, en verkreeg in het byzonder dien van *Hadi*, dat is te zeggen den Bestierder. Hy liet vier mannelyke kinderen na; Hassan, die hem in de waardigheit van Imam opvolgde; Hussain; Mohammet, en Giafar. Ben Schonah doet dezen tienden Imam in het 214 jaar van de Hegire, het 829 van Christus, geboren worden, en zegt, dat de Kalif Motavakel hem van Medina deedt wegvoeren door Jahia Ben Harthema, en hem zorgvuldiglyk bewaren in de stadt Asker, of Samarah, daar hy den zetel van het Kalifschap hadt overgebragt, Bagdet verlatende. De zelve schryver zegt ook, dat de oorzaak van deze vervoering, was de argwaan, dien hy tegen de Aliden hadt opgevat, die door zynen zoon Mortaser begunstigt en beschermt wierden. *Herbelot Biblioth. Oriental.*

ALI *Ben Moussa Al Kadhem*, of, gelyk de Persianen en Turken het uitspreken, *Elkiazem*, was de achtste Imam van het geslacht van Ali. Hy wierdt bygenoemt *Radha*, of, volgens de uitspraak der Turken en Persianen, *Riza*; een tytel, welken hem de Kalif Almamoun gaf, wanneer hy hem tot zynen opvolger verklaarde, en de welke betekent den geenen, in welken Godt zyn welbehagen gestelt heeft. Deze verklaring, welke Almamoun deedt door den raadt van zynen Vizier, genaamt Fadhel ben Sahal, stilde waarlyk alle de onlusten, welke de Aliden tegen de Kalifs verwekten in verscheide provincien van het ryk; maar de zelve verwekte een inlandschen en huisselyken oorlog in zyn geslacht, dat een groot misnoegen over deze keur betoonde, zo dat, indien de doodt van dezen Imam, die mogelyk door vergif bevordert wierdt, niet op den bepaalden tydt was voorgevallen, Almamoun in gevaar geweest zoude zyn van zich zelf van het Kalifschap ontbloot te zien. Deze Imam storf in het 203 jaar van de Hegire, het 818 van Christus, in de stadt Thous, eene der hoofdsteden van de provincie van Khorasan.

Deze stadt heeft, omdat zy met het graf van den Imam Riza vereert was, daar door haren naam verloren: Want zy is, sedert dat hy daar begraven was, altydt genoemt *Maschhad Ali*, of enkelyk *Maschhad*, dat is, het graf van Ali-Riza, of het graf, by uitnemendheit, of liever de plaats van het martelaarschap, of van het getuigenis van dezen Imam. Deze stadt is de zelve, die onze landbeschryvers

schryvers gemeenlyk noemen *Alexad*, of *Alexat*, een woordt, dat men op zyn Portugeesch moest uitspreken, dat is te zeggen, de letter *x* als de Fransche *ch*. Deze Imam, die gedurende zyn leven geacht was om zyne onthouding en om zyne naarstigheit in het gebedt, wordt tegenwoordig in deze stadt zodanig vereert, dat de Persianen van alle kanten in bedevaart derwaarts komen, als naar de heiligste plaats van geheel Persië. Daar is een toevlucht voor allerlei misdaden, en men onthaalt 'er alle de pelgrims. Khondemir haalt een Persiaansch schryver aan, die zegt, dat een eenig bezoek van dit graf van zo veel verdienstelykheit is, als tachtig bedevaarten van Mekka, door eerbiedigheit ondernomen, boven die, waar van de verplichting door de wet is voorgeschreven. Deze Imam, te Medina in het 148 jaar van de Hegire geboren, storf, gelyk wy gezegt hebben, in het jaar 203. Zommigen zeggen door het eeten van te veel druiven, en anderen door het eeten van een tros derzelve, die door last van Almamoun vergiftigt was. Het is zeker, dat deze doodt Almamoun redde uit een groot gevaar, waar in hy zich gewikkelt hadt, en maakte, dat deze Imam zyne waardigheit van opvolger en benoemt Coadjuteur tot het Kalifschap niet langer dan twee jaren genoot. De Persianen, behalven den naam, dien zy gegeven hebben aan de stadt, daar hy begraven is, noemen in het byzonder den omtrek van de plaats, daar zyn graf is, Raouzat Thaibat, welriekenden hof, en geloven, dat hy den sleutel en het geheim hadt van het boek der verborgenheit, genaamt *Gefr-u-Giamé*. De Scheikh Kanaovi stelt dezen Imam in de lyst der stichters of instellers van de ordens en regelen der Sofis, die afgezondert van de werreldt en Godsdienstelyk onder de Musulmannen leven. Thaher, eerste prins van den stam der Thaheriten, en die bygenoemt was Dhouljeminein, dat is slinks en rechts, of evenhandig, regeerde de provincie van Khorasan gedurende het leven van onzen Imam, in den naam van den Kalif Almamoun. Hy zeide dikwils, dat van twee handen, waar van hy zich even wel bediende, de eene voor Almamoun streedt, en de andere voor den Imam Riza; dat hy den eersten voor den volstrekten meester van den staat erkende, en dat hy den tweden aanmerkte als het opperhoofdt van den Godsdienst. Daghil Khozay, een uitmuntent Arabisch dichter, die dezen Kalif verselde in zyne reize, die hy in Khorasan deedt, las hem dikwils eenige van zyne werken voor. Wanneer hy hem eens een treurzang voorlas, dat hy gemaakt hadde op de doodt van den Imam Moussa, zynen vader, toen hy gekomen was aan een vaars, daar hy sprak van het graf van dezen Imam te Bagdat, voegde de Imam 'er terstont een ander van zyn maaksel by, door het welke hy te verstaan gaf, dat het zyne in de stadt Thous zoude zyn. Hy storf in den ouderdom van vyf en vyftig jaren, en liet tot zynen opvolger en negenden Imam, Mohammed Giaovad, zynen zoon. *Herbelot Bibl. Oriental.*

ALI *Chelebi al Moufti*, schryver van eene verhandelinge over den dans. Hy beweert, dat dezelve toegelaten is, gegrond op het voorbeeldt van de Dervis, die 'er eene van de oeffeningen van hunne Godsdienstpleging van gemaakt hebben: waarom hy zyn werk een naam gegeven heeft van *Giaovaz al rakas*. Het gevoelen van dezen Mufti is iets byzonders, dewyl de Musulmannen het dansen gemeenlyk onder de dingen stellen, die in de wet verboden zyn. *Herbelot Bibl. Oriental.*

ALI *Curdi*, prins der Curden ten tyde van Tamerlan, was een van de drie krygshoofden, die de krygsbenden van dezen overwinnaar het meest vermoeiden en nadeel toebragten, wanneer hy den Tiger naderde, dewyl deze Curde zyne macht by die van den Gebal voegde, dat het Persiaansche Iraca, of het bergachtige gedeelte van Persië is, en gedurige uitlopen deedt op zyn leger. *Herbel. Bibl. Orient.*

ALI *Jezdi*, toegenaamt *Scherfeddin*, is de schryver van *Zefer Namech*, een tytel, die 't boek der overwinningen betekent. 't Is de historie van Tamerlan met een zeer zoetvloejenden styl, in de Persiaansche tale door last van een der kinderen van dezen prins zamengestelt. Dit boek is ook zeer bekent onder den naam van *Sahebkerani*, ter oorzake dat de tytel van *Sahebkerân*, dat de meester van de werreldsche omkeeringen betekent, aan dezen groten overwinnaar gegeven wierdt. *Herbelot Biblioth. Oriental.*

ALI *Masvieh*, schryver van een Persiaansch boek, genaamt *Adab al Arab u Alfars*, de zeden der Arabiers en Persianen. Dit werk wordt dikwils door de Persiaansche historieschryvers aangehaalt. *Herbelot Bibl. Oriental.*

ALI *Mesri*, schryver van een boek, genaamt *Ekhtiarât*, het welk de verkiezingen en voorzeggingen van de sterrewigchelary zyn. *Herbelot Biblioth. Oriental.*

ALI *Mirza*, zoon van *Baicrâ*, of *Baicara*, regeerde in Canuti, of Kannoge, in de Indiën, wanneer een Gioghi, of Brachman hem het *Anbertkend*, het boek der Brachmannen, of Bramans bragt, dat den Godsdienst en de Philosophie der Indianen behelst. *Herbelot Biblioth. Oriental.*

ALI *Moslem*, anders *Abu Naim* genoemt, schryver van het boek, genaamt *Moslakreg*, waar in hy van de Musulmansche overleveringen handelt. *Herbelot Biblioth. Orient.*

ALI *Muijad*, twaalfde prins van den stam der Sarbedariten.

ALI *Muley Alcadurbil.* Zie BOABDILES.

ALI *Schaer.* Dus noemt men gemeenlyk *Mosthafa ben Ahmed*, die het Arabische boek van Aigi heeft overgezet, genaamt *Eschrâk al Tavariks*, dat eene algemene historie is. Deze vertaalder storf in 't 1080 jaar van de Hegire, het 1669 na Christus geboorte. *Herbelot Biblioth. Orient.*

ALI *Schamseddin Khuageh*, zesde prins van den stam der Sarbedariten.

ALI *Thaheri*, een prins, die in Jemen, of gelukkig Arabië, geregeert heeft. Hy was van den stam der Ajubiten, dat is van de nakomelingschap van Saladin, volgens eenige historieschryvers. *Herbelot Biblioth. Oriental.*

ALI *Vafa*, of *Vefa*, schryver van een boek, genoemt *Vassaia*, dat voorschriften en onderrechtingen behelst, by uiterste wille nagelaten. Hy was van het geslacht van den groten Ali, en nam de hoedanigheit van Seid aan, welke aan dit huis gehecht is, die men in 't meervoudige getal gemeenlyk *Sadat*, dat is *de Heren*, noemt. *Herbelot Bibl. Orient.*

ALIADORA, een Afrikaansch eilandt. Zie ALIOLA.

ALIAN was de eerste zoon van Sobal, den zone van Seïr, van wien men leest I. *Chron.* I, 40.

ALIAN, of ALION. Zie APPION.

ALIAPTU. Zie ALGIAPTU.

ALIATAN, koning der Arabiers in Spanje, zondt omtrent het jaar 708 eene sterke vloot naar de Italiaansche kusten, plunderde Majorka en Minorka, en bemachtigde de eilanden Corsica en Sardinië. Doch Karel de Grote tastte hem ter zee aan, en maakte met Alfonsus den II, koning van Castilië, een verbondt, waar op zy Lisbon herwonnen, en 60000 Barbaren versloegen. Lodewyk de Goedertierene, des zelfs zoon, was ook in verscheide slagen gelukkig tegen dezen koning der Moren. Hy storf in 't jaar 819 aan een koorts, wanneer hy voorgenomen hadde Barcelona te belegeren. Hy liet twaalf zonen en twee en twintig dochteren na. *Marmol lib.* II. *cap.* 20, 21, 22.

ALIATTES, of ALYATTES, koning van Lydië, volgde op Sadyattes 757 jaren voor Christus geboorte, overwon de Cimmeriers door een groot getal honden, die hy op hen los liet, en hen daar door in verwarring bragt. Hy zegepraalde ook over de Milesiers, en verwoestte hun landt te vuur en te zwaardt. Nadat hy met de Meden 5 jaren geoorloogt hadde, maakte hy met den koning Cyaxares vrede, en gaf zyne dochter Ariena aan des zelfs zoon Astyages ten huwelyk. Hy heeft, naar 't bericht van Eusebius, 14 jaren geregeert. *Herodot. lib.* I. *Euf. in Chron.*

ALIBALUCH, een eilandt in de Kaspische zee, tegen over de Persiaansche provincie Taristan, en den mondt van de Araxis, aan de zyde van de woestenye van Mokan.

ALIBI, (ZYN) eene spreekwyze by de Hollanders in halsstraffelyke (crimineele) rechtshandelingen voorkomende, wanneer een beschuldigde de lasten, hem opgelegt, ontkennende, ten allerkrachtigsten tegenbewys zyn *Alibi* weet by te brengen, dat is, te wyzen, dat hy op dien zelven tydt, dat het feit gezegt wordt begaan te zyn, op een andere plaatse geweest is. *Lib.* XIV. *Cod. de Contrah. & Committ. Stipulat. S. van Leeuw. Man. van proced.*

ALIBINALI, *Alibinalium*, eene stadt van gelukkig Arabië in Asië. Zy legt naby de rivier Prim, in het prinsdom van Alibinali, waar van zy de hoofdstadt is. Zy legt omtrent 60 mylen van de stadt Amanzirifdin, een weinig verder van de stadt Fartach, en omtrent 25 van Guebelhaman. De provincie, waar aan zy haren naam geeft, legt in de landstreek Seguer, tusschen de prinsdommen van Fartach, Amanzirifdin, Jemeni, en de Arabische zee. Alibinali en Guebelhaman zyn de voornaamste plaatsen van de zelve. *Baudrand.*

ALICA, een drank by de Romeinen in gebruik geweest, en uit spelt met appel- of perewyn te zamen en ondereen gemengt, gemaakt, wierdt als een zeer gezont bier veel gebruikt. Plinius verhaalt in 't brede de wyze van 't maken der Alica, der zelver gebruik, driederlei soorten en uitwerkinge. Festus leidt de benaminge af van (*quod alit corpus*) dat zy 't ligchaam voedt; maar dat de minst en dunste soort van deze drank niet veel gegolden moet hebben, en dieshalven zelfs van geringe lieden gebruikt is geworden, bewyst ten vollen het zesde puntdicht van Martialis in het dertiende boek:

Nos alicam, mulsum poterit tibi mittere dives,
Si tibi noluerit mittere dives, eme.

Dat is:

Ik zende u Alica, dat ryk zend' Hipokras.
Vergeet hy 't; wat is 't noodt? gy hebt nog geldt by kas.

Plin. Hist. Natural. lib. XVIII. *cap.* 11. *Bulenger de Conviv.* II. 52. *Bruyer de Re cibar.*

ALICANTE. Zie ALIKANTE.

ALICARIÆ waren by de Romeinen zodanige ligte vrouwen, die men hier te lande allemans hoeren noemt. Zy onthielden zich dagelyks voor hare huizen, om de voorbygaandente verlokken, en voor hare waarden zo wel, als zich zelve, de kost te verdienen, waar van daan zy *Alicariæ*, kostgeefsters, of voedsel verschafters, genoemt wierden, en *Prostibulæ*, van het staan en oppassen voor de *stabula*, of hoerhuizen, om een stuivertje met haar ligchaam te verdienen, hoewel ze niet altoos stonden, maar zomwylen in zekere kleine kamertjes of vertrekjes ter neeringe zaten, waar van zy dan *Sellariæ* (gekamerde) geheten wierden. *Plaut. in Poenul. Act.* I. *Sc.* II. *vs.* 54. *Juvenal. Sat.* VI. *Wouw. in Plaut. Poenul.*

ALICATA, of LECCATA, eene stadt op de kust van Sicilië, in de valei van Noto, tusschen Terra-nova en Gergenti gelegen. Aldaar wordt grote handel gedreven in koren. Eenige schryvers hebben zich ingebeeld, dat Alicata op de overblyfselen van het oude Gela gebouwt is; doch zy hebben misgetast: want het zelve is Terra-nova in de zelve valei, gelyk *Cluverius*, *Leander Alberti* en anderen aangetoont hebben.

ALICATA, (DE BERG VAN) voorhenen *Ecnomus mons*, een berg van Sicilië, in de valei van Noto, tusschen de monden van de Salso, naby de stadt Alicata, die aan haar den zelven naam geeft. Eertyds was op dezen berg het kasteel Dedalion, alwaar Phalaris, tyran van Agrigante, den koperen stier, een vermaart werktuig van zyne wreedheit, hieldt. *Baudrand.*

ALICE (DE KAAP VAN) *Alisium Promontorium*, een kaap van Kalabrië, eene provincie van 't koninkryk van Napels. Zy legt aan den Zuidelyken ingang van de Golf van Tarente, ten Oosten de stadt Umbratico. Zy is de zelve, die men eertyds *Crimisa* noemde. *Baudrand.*

ALICULA, een korte en nauwe rok met mouwen, welken der Romeinen kinderen droegen, als Martialis uitdrukkelyk meldt in het XIV puntdichtje van zyn tiende boek, aan het zevende veers:

Quando brevis gelidæ missa est toga tempore brumæ;

en dus zegt hy schimpende in het zesde puntdicht van zyn dertiende boek, dat Umber, toen hy nog weinig in de mars hadt, hem dusdanige Alicula, slecht rokje, gezonden hadt; maar nu hy een ryke fokkert geworden was, Alica, gemene drank, of bier, zondt, waar van hier voren op ALICA gesproken is. *Turneb. lib.* XVIII. *cap.* 23. *lib.* XXIII. §. 2. *ff. de aur. argent. mand. Voss. Lex. Etymol.*

ALICUR, *Ericusa*, een van de Liparische eilanden in de Toskaansche zee gelegen. Het zelve is zeer klein, en men vindt op het zelve niet dan eenige visschers hutten. *Baudrand.*

ALIENUS CÆCINA, algemeen ontfanger van den keizer Galba in Betica. Deze keizer gaf hem het bevel over het leger, dat in Duitschlandt was, omdat hy zyne zyde gekozen hadt. Deze prins niet lang daar na horende, dat Alienus gemene penningen verduistert hadt, liet hy hem, als aan landdievery schuldig zynde, veroordeelen. Cecina hadt hier over zo veel spyt, dat hy besloot om zich hier over op allerlei wyze te wreken, en zelfs ten koste van 't gemenebest. Men is niet verzekert, of zyn toenaam Alienus was. Men vindt het aldus geschreven, *A. Cæcina*, op een ouden steen van Fulvius Ursinus. *Tacitus lib.* I. *Hist. cap.* 52.

ALIFE, eene stadt in 't koninkryk van Napels, met een bisdom, onder het aartsbisdom van Benevento, in de provincie Lavoro, behorende. Het is der ouden *Alipha*, by welke stadt, naar 't verhaal van Livius, Q. Fabius de Samniten sloeg. Tegenwoordig is Alife byna verwoest, en de bisschop zegt men dat zich in het kleine dorp Pedemonte ophoudt. *Liv. lib.* IX. *&* XXV. *Strabo. Ptolom. Plin. Alberti Descr. Ital. Onuphr. & Ciacon. in Urb.* VI.

ALIGERI, (DANTES) een vermaart Italiaansch dichter. Zie DANTES.

ALIGERI, (LODEWYK) een deftig rechtsgeleerde te Verona omtrent den jare 1530, alwaar hy eene aanzienlyke bediening hadde. Hy was van het geslacht van den vermaarden Dantes Aligeri. *Du Puy in Elog. doct. Colleg. Veron.*

ALIGRE, (STEPHAN. de Ivan) kanselier van Vrankryk, heer van Riviere en Chouvilliers, geraakte door zyne verdiensten tot de grootste eerampten. Hy was van Chartres geboortig, en eerst byzitter in den groten raadt, ook hofmeester by Karel van Bourbon, graaf van Soissons, die hem tot opziender van zynen zoon Lodewyk aanstelde. Hy wierdt in 't jaar 1624 door koning Lodewyk den XIII, na de doodt van den heer van Silleri, tot kanselier aangestelt: doch twee jaren daarna leide hy zyn ampt neder, begaf zich naar zyn huis de la Riviere au Perche, alwaar hy den 11 December des jaars 1635 overleedt. Hy heeft een zoon en twee dochters nagelaten, waar van de eerste zoon, Stephanus van Aligre, na verscheide aanzienelyke bedieningen, als ook in 't jaar 1672 zegelbewaarderschap bekleed te hebben, kanselier geworden is. Hy heeft 2 vrouwen gehad, en by de zelve verscheide kinderen geteelt. Hy overleedt in het jaar 1677.

ALIKANTE, (DE GOLF VAN) eertyds *Illicitanus sinus.* Zy is in de Middelandsche zee, en strekt zich uit langs de kusten van 't koninkryk Valence in Spanje, van de kaap Martyn tot die van Palos. De zelve neemt hedendaags haren naam van de stadt Alikante, gelyk zy eertyds deedt van Illici. *Baudrand.*

ALIKANTE, eene zeer oude stadt aan de Middelandsche zee, in 't koninkryk Valencia, die zommigen willen, dat het Illice is, waar van de Golf en inham van Alikante door de Romeinen *Sinus Illicitanus* genoemt is. Het heeft een vermaarden haven, die zeer veel bezocht wordt wegens den koophandel, inzonderheit met wynen, die den koning goede inkomsten wegens de tollen toebrengen, en aldaar rondom wasschen, en ten tyde van koning Karel den I van Spanje door eenen Pieter Simon, die van den Rhyn uit Duitschlandt aldaar wynranken liet brengen, allereerst zouden geplant zyn. De haven legt aan den voet van een berg, en wordt door een sterk kasteel beschermt, dat byna onwinbaar schynt; hoewel zommigen willen, dat het wegens zyn hoge standplaats den belegeraars weinig schade kan toebrengen. Ook is 'er eene plaats, waar achter de barken in zekerheit leggen, en alwaar de koopmanschappen ingeladen worden, dewyl de grote schepen om de ondiepte des havens meestendeels op de rede blyven leggen. De stadt is niet zeer groot, maar zeer ryk en met inwoners opgepropt. Men houdtze voor het *Alone* van Ptolomeus en Pomponius. In 't jaar 1706, den 8 July, gaf zich de stadt, en den 6 September het kasteel aan koning Karel den III over; doch in 't jaar 1708, in December, moest zich de stadt, en in 't jaar 1709, in April, het kasteel aan Philippus den V onderwerpen.

ALIMENTARISSEN, *Alimentarii*, was de naam, welken de Romeinen gaven aan de arme weeskinderen van beide de sexen, die men ten koste van het gemeen opvoedde; welke kosten genomen wierden uit de boetens, of uit de sommen, welke de keizers en de byzondere personen vastgestelt, of by uiterste wille gemaakt hadden tot onderhoudt van deze hospitalen. Men noemde deze kinderen *alimentarii pueri*, en de meisjes *alimentariæ puellæ.* Men noemde de zelve ook dikwils naar den naam van hunne stichters, of stichteressen. Julius Capitolinus, in 't leven van Antoninus, bygenoemt de Vrome, zegt, dat deze prins eene gemeenschap van dochters of meisjes instelde, die *Faustinæ*, Faustynen, genoemt wierden, naar den naam van zyne gemalinne. De zelve schryver, van den keizer Alexander Severus sprekende, zegt, dat hy het voorbeeldt van Antoninus volgde, eene gemeenschap van meisjes en van knechtjes instellende, aan de welke hy zynen naam gaf, en dien van zyne moeder, de zelve doende noemen *Mammeanen*, en *Mammeaninnen. Jul. Capitolin. in Antonin. & Severo.*

ALIMIBIG, of ALIMIBECONG, *Alimibigus lacus*, een meir van Noord-Amerika. Het legt in nieuw-Vrankryk, ten Noorden van het bovenste meir, in het landt der Kiristinous, of Kilistinous. *Baudrand.*

ALINCOURT, een klein plaatsje met een kasteel in Isle de France, tusschen Magny en Pontoise gelegen, 't welk aan het geslacht van Neufville, of Villeroy behoort, en den tytel van een marquisaat draagt. Men vindt aldaar een aanmerkenswaardig grafschrift van drie personen, die onder malkander zoon en moeder, dochter en vader, zuster en broeder, man en vrouw geweest zyn; dewyl een zoon zyne moeder onwetende bezwangerde, en naderhandt met de dochter, daar uit voortgekomen, ook onwetende, trouwde. *Zeileri Itinerar. Gall. pag.* 510. *Delic. de la France Tom.* II. *pag.* 110.

ALINGE *Khan*, of ILINGE *Khan*, vierde koning der Oosterische Turken, zo men zegt van de nakomelingschap van Turk, een zoon van Japhet. De Turken leefden onder zyne regeering in een groten overvloedt van alles, 't geen hen allengskens het onderwys van hunne vaderen deedt vergeten; zo dat zy geen vreze Gods meer voor ogen hebbende, zich aan alle spoorloosheden, en vervolgens tot afgodery overgaven. Deze prins hadt twee zonen, zynde tweelingen, die Tatar en Mogul genoemt wierden, onder de welke hy zyn gebiedt verdeelde, wanneer hy out geworden was. Deze twee prinsen leefden na huns vaders doodt zeer eendrachtig, en regeerden hunne staten met rechtvaardigheit en voorzichtigheit. Maar hunne opvolgers handelden anders, 't geen oorzaak was van de grote oorlogen, die 'er tusschen de twee natien van de Tartaren en van de Mogolistanen ontstonden, die hunnen naam van deze twee prinsen ontleenden. *Herbelot Bibl. Orient.*

ALINGES, de sterkte van Alinges, *Arx Alingiarum*, eene sterkte van Savoje in Chablais, op eenen heuvel gelegen, naby de rivier de Drance, twee mylen van het steedtje Thonon. Het is tegenwoordig maar een hoop vervalle muren. *Mary Dict. Geogr.*

ALIOLA, of ALIOA, *Aliadora*, een Afrikaansch eilandt in de Ethiopische zee, tusschen de kust van Zanguebar en het eilandt van Madagascar, niet verre van de eilanden St. Esprit Comoro en St. Christovano.

ALION. Zie APPION.

ALIPHA. Zie ALIFE.

ALIOUN, of ELIOUN, *Abul Thajeb Abdalmumen Ben Mohammed Ben Alioun*, of *Elioun*, toegenaamt *Al Halabi*, omdat hy uit de stadt Aleppo in Syrië geboortig was. Hy is de schryver van een boek, genaamt *Erschâd al-Mobtadi.* Zyne doodt viel voor in 't 389 jaar van de Hegire, naar 't gevoelen van zommige historieschryvers; doch anderen stellen die drie hondert jaren later, te weten in het 689 jaar, dat het 1290 na Christus geboorte is. *Herbelot Bibl. Orient.*

ALIPIUS. Zie ALYPIUS.

ALISCHAH *Mohammed Ben Cassem* was uit de provincie van Khovarezin geboortig, 't geen hem den toenaam van *Al-Khovrezmi* deedt geven. Hy is de schryver van een Persiaansch boek, genaamt *Aschgiar fil Ahkam*, waar in hy van de sterrekundige voorzeggingen handelt. Deze schryver wordt ook dikwils onder den naam van *Ola Al-Bokhari* aangehaalt, omdat hy van Bokhari, eene stadt van de provincie Transoxane, het landt van Avicennus, was. *Herbelot Bibl. Oriental.*

ALISCHAH, vizier van Algiaphes, en van Abusaid, keizers der Mogolistanen van de nakomelingschap van Genghiskan. Hy was het, die de doodt van zynen medgesel, den vermaarden en geleerden Raschid Eddin, schryver van de *Magmu al Raschidiah*, bevorderde. De eigen nam van *Alischah* is van die van *Ali* en *Schah* te zamen gestelt, dat in de Persiaansche tale koning betekent; maar wanneer die in de zamenstelling voor een eigen naam gebruikt wordt, betekent de zelve de koninklyke waardigheit niet, en wordt onverschillig aan byzondere personen gegeven. *Herbelot Bibl. Oriental.*

ALISCHIR, stedehouder van den Sultan Hussain in de stadt Samarcande. Tamerlan deelde voor eenigen tydt de regeering van deze stadt met hem: doch eindelyk ontfloeg hy zich van hem, en bleef aldus alleen bevelhebber in deze stadt, 't geen hem den weg baande om 'er zich volstrekt meester van te maken. *Herbelot Bibl. Oriental.*

ALISCHIR, een prins, die regeerde, en een zeer groot gezag hadt in Khorasan, in 't 904 jaar van de Hegire, of het 1498 na Christus geboorte. Hy was zeer geleert en naauwkeurig. Hy verzamelde eene zeer talryke bibliotheek in de stadt Herat, waar over hy het opzicht gaf aan den historieschryver Khondomir. Hy wordt door dezen schryver met den tytel van *Emir* benoemt, en met dien van *Nezam Aldoulet-u-eddin*, het sieraadt van den staat en van den Godsdienst. *Herbelot Bibl. Oriental.*

ALISE, eene stadt in Bourgondië. Zie ALEXIA.

ALIX van Bourgondië, hartoginne van Brabant, was eene dochter van Hugo den IV, en van Jolanda van Dreux. Zy trouwde met Henrik den III, hartog van Brabant, gezegt de Goedertierene, en was moeder van Henrik, die een monnik wierdt, van Jan den I, enz. Zy storf den 23 October des jaars 1273, en zy wierdt begraven in de kerke der Dominikanen van Loven, die zy met haren man gesticht hadde.

ALIX van Vergi, hartoginne van Bourgondië, was eene dochter van Hugo, here van Vergi. In 't jaar 1199 wierdt zy getrouwt met Eudes den III, hartog van Bourgondië. Zy stichtte in 't jaar 1230 de Jakobiten van Dyon. Zy deedt ook grote giften aan andere geestelyke huizen, en storf in een hogen ouderdom den 3 May des jaars 1251. Zy hadde uit haar huwelyk Hugo den IV, Johanna, Beatrix, en ALIX van Bourgondië. Deze laatste trouwde met Beraud den VII, here van Mercoeur, en in een twede huwelyk

met

met Robert den I, graaf van Clermont, dauphin van Auvergne. Zy wierdt sedert eene nonne van Fontevraud, en storf den 13 Augustus des jaars 1266.

ALIX, gravinne van Bretagne, was eene dochter van Constantia, erfgename van Bretagne, en van Gui van Thouars, haar derden man. Zy trouwde in het jaar 1213 met Pieter van Dreux, gezegt Mauclerc. Deze Pieter was een zoon van Robert den II, gezegt de Jonge, graaf van Dreux, en van Jolanda van Couci, en Robert was een zoon van Robert den I, die het was van Lodewyk den VI, gezegt de Vette, koning van Vrankryk. Alix storf in 't jaar 1221, en wierdt begraven in de abdy van Villeneuve lez Nantes. Zy hadde twee zonen, Jan den I, en Artus, en eene dochter, Jolanda, gemalin van Hugo den XI, gezegt de Bruine, heer van Lusignan, graaf van Angoulême, enz. Jan, de I van dien naam, hartog van Bretagne, was vader van ALIX, die in 't kasteel van Suissinio geboren wierdt den 6 Juny des jaars 1243. Zy trouwde in 't jaar 1254 met Jan van Chatillon, den I van dien naam, graaf van Blois. Zy deedt eene reize naar 't Heilige Landt in 't jaar 1287, en storf op hare wederkomst den 2 Augustus des jaars 1288, en wierdt begraven by haren man in de abdy van Guiche, naby Blois, die zy gesticht hadde in 't jaar 1277.

ALIX, gravinne van Crepi en van Valois, was eene dochter van Raoul den II, graaf van Crepi en van Valois, en van ALIX, gravinne van Bar-sur-Aube, zyne eerste gemalinne, en zuster van B. Simon, graaf van Crepi, wiens leven de Benedictyn Lucas d'Achery heeft uitgegeven. Zy trouwde met Herbert den IV, graaf van Vermandois, en in een twede huwelyk met Thibaud den III, graaf van Champagne en van Brie. Zy hadde by Herbert ALIX, gravinne van Vermandois, van Valois, en van Crepi, die alle deze landen bragt aan Hugo van Vrankryk, bygenaamt de Grote, zoon van Henrik den I, en stamvader der twede graven van Vermandois. Na de doodt van dezen prins, in 't Oosten gestorven, hertrouwde zy in 't jaar 1102 met Reinout den II, graaf van Clermont in 't Beauvois. Een open brief van de priory van Crepi getuigt, dat zy in 't jaar 1118 nog leefde. Zy hadde by Hugo zeven kinderen. Raoul de I, die de outste was, trouwde in een twede huwelyk met ALIX, gezegt *Petronilla*, twede dochter van Willem den X, hartog van Gujenne, en was moeder van Raoul den II, gezegt de Jonge en de Melaatsche, en van twee dochters. Men weet den tydt van hare doodt niet. Zy is begraven te St. Arnoul van Crepi by haren man.

ALIX, gravinne van Thoulouse, ook Hela, Helena, of Eluta genoemt, was de dochter van Eudes den I, toegenaamt Borel, hartog van Bourgondië, en van Mathilda van Bourgondië Comté, dochter van Willem den II, bygenaamt Hart-hoofdt. In 't eerste huwelyk trouwde zy met Bertrand, graaf van Thoulouse en Tripoli, stamvader der graven van Tripoli. Na des zelfs doodt ging zy een twede huwelyk aan met Willem, den III van dezen naam, graaf van Ponthieu, en teelde by hem Guy den II, graaf van Ponthieu, enz. Hugo de II, broeder van deze Alix, liet na by Mathilda, dochter van Boson, eersten vicomte van Turenne, Eudes den II, die by Maria van Champagne hadt ALIX van Bourgondië, gemalinne van Archambaud van Bourbon, den VII, en naderhandt van Eudes van Deols, here van Chateauroux; van de welke weduwe zynde, wierdt zy eene non te Fontevraud, alwaar zy naderhandt in 't jaar 1200 storf.

ALIX van Vrankryk, dochter van koning Lodewyk den VII, en van Alienor, hartoginne van Gujenne, zyne eerste gemalinne, wierdt geboren op de te rug komst van de reize, die haar vader in 't Oosten gedaan hadt. In 't jaar 1146 wierdt zy met Thibaud den I, gezegt de Goede, graaf van Blois, seneschalk van Vrankryk, getrouwt, by wien zy zeven kinderen teelde. *Robert. in Chron.*

ALIX van Vrankryk, dochter van koning Lodewyk den VII, gezegt de Jonge, en van Alix van Champagne, zyne derde gemalinne, wierdt verlooft aan Richard van Engelandt, graaf van Poitou. Maar den 20 Augustus des jaars 1195 trouwde zy met Willem den II, graaf van Ponthieu; en teelde by hem Jan den II, jong gestorven, en Maria, die met Simon van Dammartin, graaf van Aumale, trouwde; en na zyne doodt ging zy met Mattheus van Montmorenci, here van Attichy, een twede huwelyk aan.

ALIX. Zie ADELAIDE, en ADELHEIDE.

ALIZEZ, een zeker slag van geregelde winden, die het gehele jaar, of zes maanden regeeren in verscheide streken van den Atlantischen en Ethiopischen Oceaan, in de Indiaansche zee, (alwaar ze Mousons genoemt worden) en in de Zuid-zee. Edmont Halley heeft de historie der zelven beschreven, en de reden daar van onderzocht. Men kan de zelve zien in het IV deel van de *Bibliotheque Universelle.*

ALIZUBEIR, een veldoverste van den valschen propheet MAHOMET, van eene ongemene dapperheit; doch verder zo buitensporig, dat hy zyn paardt nooit, in 't leger zynde, liet roskammen, of zyne klederen, gedurende den veldtocht, schoon maken; willende het stof bewaren, dat hy by zyne wederkomst in zyn graf deedt werpen. *Marmol lib.* II. *cap.* I.

ALJAPHERIA, een out kasteel in het koninkryk van Arragon, met wyde watergraften omsingelt, even buiten Saragossa, de hoofdstadt dezes ryks, op den weg naar nieuw-Kastilie. Eertyds was hier het hof der Arragonsche koningen, en hedendaags van de Inquisitie, dien schrikkelyken rechtbank over der menschen gewisse, en nochtans doopt men dit oude Aljapheria der Moren tegenwoordig met den glimpigen naam van *Santa Fe.* (heilige geloof.) Om het gemene volk in toom te houden is het met krygswerken gesterkt, waar toe de standplaatze veel helpt, als gelegen zynde aan de punt, daar het stroomtje Guerra in de rivier de Ebro vloeit. *Beschryv. van Spanje en Portug.* III. *D. bl.* 114.

ALJEZIRA. Zie ALCIRA.

ALJUBAROTA, een dorp van het Portugeesche Estremadura, vier mylen van de stadt Leiria ten Zuidwesten. Deze plaats draagt ook den naam van *Algibaroça*, en is aanmerkelyk door eene grote overwinninge, welke Jan, koning van Portugal, aldaar behaalde tegen de Castilianen in den jare 1386. *Baudrand.*

ALKEMADE is een hoge en vrye heerlykheit onder Rhynlandt, groot 2560 morgen en 233 roeden. Zy begrypt het dorp de Kaag, de Aa, de Rypwetering en de oude Wetering, en behoort aan het hoogadelyke en lofryke geslacht der Wassenaren. *S. van Leeuwen Inleiding tot de keuren van Rhynl.*

ALKEMADE, een alout en edel geslacht in Hollandt, in de vaderlandsche kronyken al gedacht in de twaalfde eeuw, wordt van de beste Nederlandsche schryvers geacht met dat van Poelgeest uit den huize van Wassenaar gesproten te zyn, noemende Johan van Wassenaar, ridder en burggrave van Leiden, in zekeren leenbrief, gegeven den laatsten January des jaars 1455, na den loop des hofs van Hollandt, Kerstant van Alkemade Dirks, zynen neve en leenman, als mede in een lateren brief van den 5 Juny van het jaar 1465. Het zelve voert ten wapen een zwarten klimmenden leeuw, geharnasseert van gout, in een zilver veldt, en heeft zich altoos met de edelste geslachten van Nederlandt vermaagschapt, zynde tot heden toe in groten luister en weelderigen bloeie gebleven, nader in de geslachtlysten by Gouthoeven en van Leeuwen te ontdekken, en in 't volgende artykel aan te wyzen. *S. van Leeuwen Batav. illustr. Gouthoeven Holl. kron.*

ALKEMADE, het rechte en aloude stamhuis der ridderen van Alkemade, zo berucht in de vaderlandsche geschiedboeken, legt in het Oosteinde van het dorp Warmont in Rhynlandt, niet verre van het huis te Abtspoel. Tot een onderscheidt van een ander huis Alkemade, of out Poelgeest, wordt dit gemeenlyk out Alkemade genoemt. Des zelfs stichtingstydt is onbekent; alleen vinden wy de ridderen Hendrik, Floris, Dirk en Ysbrandt van Alkemade reets vermeld in oude leenbrieven op het jaar 1320, zo dat men besluiten mag, dat dit huis reets voor dien tydt gesticht is geweest, als zynde het van outs een gebruik geweest onder de edelen, zich van eenig leengoedt te laten benoemen, en des zelfs naam tot een stamnaam te gebruiken en aan te nemen. Het eerst gebouwde huis is voor langen tydt vergaan, en een ander op des zelfs grondslagen gesticht, leggende rondom in 't water met een fraaien ophaalbrug, ruimen voorhof, met twee zeskantige torentjes op de hoeken, bestaande de tegenwoordige huizinge in twee ouwerwetsche gevels, zynde te midden daar boven op in later jaren een aardig achtkantigen koepeltorentje gestelt. Aanmerkenswaardig is het, dat dit adelyke huis tot nog toe aan het geslacht des eersten stichters is gebleven, wordende 't zelve tegenwoordig bezeten by den here Floris van Alkemade, Floris zone, here van Manegem en out Alkemade. *S. van Leeuwen Batav. illustr. G. Goris delices de la Campagne a l'entour de Leide.*

ALKEMADE, of OUT POELGEEST, ('T HUIS TE) gelegen in de ambachtsheerlykheit van Oestgeest, is het rechte Poelgeest, daar de ridderlyke stamme Poelgeest den naam van gevoert heeft. Het is een zeer out huis geweest, wordende al vermeld omtrent het jaar 800, en verhaalt in zekere lyst van de goederen van St. Martens kerk te Utrecht, dat onder Oestgeest en Poelgeest uit ieder twee mansen en hoeven aan de zelve kerke van St. Marten behoorden. De benaminge van Alkemade heeft dit huis bekomen van het edele geslacht van Alkemade in Rhynlandt, dat reets in den jare 1320 zich van Poelgeest schreef, als 't zelve in bezittinge hebbende, uitwyzens zekere handveste en leenbrief van Diderik van Wassenaar, burggrave van Leiden, des zondags na beloken Pingster van dat zelve jaar gegeven, beginnende: „ Ik Diderik, burg-„ graaf van Leyden, ridder, make kont allen luiden, dat ik Ysbrand „ Henndrikz van Poelgeest hebbe gegeven van my te houden te leen „ dat huis te Poelgeest, daar die zyde af is, die Maarne, en die ander „ zyde belegen heeft Dirk van Sassenhem, die Noortzyde Diderik van „ Alkemade en Hendrik van Poelgeest, zyn vader, van myn heere, „ myn vader, te leene hiel, en Floris van Alkemade, myn heere, „ myn vader, opdroeg te vryen eygen, als tot Hendriks behoef, zyns „ broeders." Floris van Alkemade, Floris zoon, ridder, zonder kinderen na te laten in 't jaar 1511 gestorven zynde, zo is dit edele huis en aanhorige goederen overgegaan aan heer Willem van den Koulster, ridder, zoon van heer Ysbrand van den Koulster, en Machteld van Alkemade, heren Floris zuster, onder voorwaarde, dat hy den toenaam en de wapenen van Alkemade zoude voeren; doch deze heer Willem mede zonder manlyk oir na te laten overlydende, zo is deze heerlykheit door 't huwelyk van zyne dochter Agatha van den Koulster, gezegt Alkemade, hare dochter, Margareta van Kulenborg, met Philips, here van Hamale en Moncheaux, in 't landt van Luik, in haar jongsten zoons zone Willem, in 't geslacht van Hamale gekomen, en nog later in de bezittinge geraakt van Constantyn de Sohier de Vermandois, ridder, baron des H. R. ryks, vryheer van Warmenhuizen, Krabbendam, heer van out Poelgeest, enz. *S. van Leeuwen Batav. illust. Inleyd. tot de keur. en Grondwett. van Rhynl. Junii Batav. Orlers Beschreiv. van Leyd.*

ALKEND, een groot Philosoof, wierdt vervolgt door Albumusar. Hy is bekent onder den naam van Alkindus. *Herbelot Bibl. Oriental.*

ALKIN, *Alkinum*, eertyds eene grote stadt, tegenwoordig een vlek in gelukkig Arabië. Deze plaats is in het gebiedt van Mekka, omtrent vyftig mylen ten Noorden van de stadt van dien naam gelegen. *Baudrand.*

ALKINDUS, (JAKOB) een beroemt wiskunstenaar, heeft geleeft omtrent het jaar 1235. Hy liet verscheide schriften na, en onder anderen een:

De radiis stellarum.

Luc. Gauric. in Calend. Eccles. Vossius de Scient. Mathem. cap. 35. § 30.

ALKMAAR, de voorzittende en eerststemmende stadt van de Staten van Westvrieslandt in de vergaderinge der H. H. Staten van Hollandt, pleeg de twede stadt van Kennemerlandt te zyn, als aan deze zyde van de vloet Kinhem gelegen, of, zo men de verdeelinge van dit baljuwschap in Zuid-en Noordkennemerlandt volgt, de hoofdplaats van het laatste gedeelte, dat ten aanzien van 't opbrengen van 's lands verpondinge en bestier onder 't het hedendaagsche Noordhollandt behoort. Men rekent deze zindelyke, sierlyke en fraai bemuurde stadt anderhalf uur van de Noordzee, en byna vyf uren ten Noordoosten van Haarlem te zyn gelegen. Wegens alle opgegeve, en voor-en tegengesproke stichters, de oude benaminge van deze stadt en der zelver herkomste, blyft men tot nog toe in een volkome onzekerheit. Zeker gaat het, dat Alkmaar al op het jaar 866 genoemt staat. Zelfs getuigt Gouthoeven in zyne Hollandsche kronyk het vermeld gevonden te hebben op het jaar 720; maar hy, noch eenig ander schryver, 't zy oude of hedendaagsche, weet ons te verzekeren, of het toen ter tydt al tot eene stadt bevestigt en aangegroeit is geweest, en stads voorrechten bekomen heeft gehad, of niet. Heda noemt het in de levensbeschryvinge van Andries van Kuik, XXV bisschop van Utrecht, *oppidum*, (een stadt of stedeke) te weten voor het jaar 1129; want in beide beteekenissen komt het woordt *oppidum* voor by de schryvers van de IX en X eeuw. Graaf Diderik de V van Hollandt heeft by openen brieve, getekent te Flardinge den 26 July des jaars 1083, Alcmere, als een ambacht, geschonken aan het klooster van Egmont, zo dat de abten van Egmont ambachtsheren van Alkmaar zyn geworden, hebbende zy al van de vorige Hollandsche graven nu en dan eenige goederen, te Alkmaar en daar rondom gelegen, ten schenkadie ontfangen gehad. Beroemt is deze stadt in de vaderlandsche geschichtboeken wegens den gestadigen aanval der vyanden, en haren kloekmoedigen en onverbeterlyken tegenstant. Onder graaf Diderik den II, die in het jaar 988 overleden is, wierdt deze plaats, na een bloedigen strydt van de Hollanders tegen de Vriezen, deerlyk verwoest; onder Diderik den VI hebben de Westvriezen, aangezet en voorgegaan door Floris den Zwarten, des voornoemden graven misnoegden broeder, andermaal in 't jaar 1132 Alkmaar ingenomen en in brandt gestoken, en eveneens daar mede gehandelt in den jare 1166, 1169, en 1195. En was het hier mede gedaan geweest, maar zo dikwyls de Westvriezen wederom eens ruimen adem geschept hadden, en eenigen kans tegen de Hollanders meenden te zien, quamen zy uit hunne schuilhoeken op 't onverwachtste voortspringen, en waagden gemeenlyk den eersten torn op dezen voorburg van Hollandt; waarom ook graaf Willem de II, Roomsch koning, het slot Torenburg in het jaar 1254 digte voor de stadt deedt bouwen, tegenwoordig nog bekent binnen de stadt by den zelven naam, en de plaatze, daar 't gemelde kasteel gestaan heeft; waar by graaf Floris, diens konings zone, twee en dertig jaren daar na, nog deze andere sloten gesticht heeft, als *Enigenburg*; alwaar tegenwoordig het buurtje de Burg tusschen Krabbendam en Sint Maarten gevonden wordt; *Middelburg*, digt bezuiden den Monnikebrug, althans geheel verdwenen, en *Nieuburg*, digt by de halve maan te Outdorp, waar van voor eenige jaren nog een stuk vervallen muurwerk gezien wierdt. Hoe veel diensten en vlyt, om gemelden grave te wreken op zyne moorders, de Alkmaarders gedaan hebben, en hoe kloekmoedig zy graaf Jan den I in 't jaar 1297 bysprongen, om de wêerspannige Vriezen te noodzaken den zelven voor hunnen landsheer te erkennen, getuigen eenparig alle de Nederlandsche schryvers. Zy hadden geen gering deel in het verslaan van het Vriesche leger te Vronen op den 6 April des zelven jaars; en zy gevoelden niet weinig de droevige gevolgen van dien landverderffelyken twist der Hoekschen en Kabeljauwschen, omtrent het jaar 1350 in Hollandt ontstaan, als ook die van het oproerig Kaas-en Broods-spel, in het jaar 1491 in Noordhollandt en Kennemerlandt begonnen, wegens het invoeren van eene nieuwe en zeer zware schatting. Wel is waar, dat de Alkmaarders, (maar het geringe volk alleen) zich by het Kaas en Broods volk vervoegden, en met de zelve vele ongeregeldheden te Haarlem en elders pleegden; maar zy waren alvorens door heer Jan van Egmondt, stadhouder over Hollandt, en hoofdt van de Kabeljauwschen, zeer streng en hart gehandelt, hoog geschat, en zelfs met eenig volk, onder den schonen glimp van zekeren moetwil, door zommig slecht en meestendeel landvolk binnen deze stadt gepleegt, en reets door goede vermaningen gestilt, te willen weeren, belaagt, hoewel zulks te loor liep, doordien men de burgery in de wapenen bragt, en de poorten gesloten hiel. Des niet te min heeft deze stadt zulks tot geen de minste verschoninge kunnen verstrekken by den gestrengen hartog Albert van Saxen, die van keizer Maximiliaan tot hulp des stadhouders naar Hollandt gezonden, met een goet aantal van ruiters en soldaten uit den Hage naar Haarlem toog, daar rondom ten platten lande, en te Beverwyk zeer slecht huis hiel, de kerken en huizen uitplunderde te Noordwyk, Zandvoort en Velzen, schendende, moordende en brandende tot voor de poorten van Haarlem; dies de Kennemers daar uit, en naar Heemskerk tot hunne landgenoten weken, daar zy zich wederom pal stelden, om den hartog uit Noordhollandt te keren, dat hun miste, wyl het Saxische krygsvolk hen dadelyk aldaar bestookte, en op de vlucht sloeg, zo dat een iegelyk om een goet heenkomen ziende, en zich wederom naar zyne woninge, huisgezin, en dagelyks beroep begevende, de Saxische vorst overal ruim baan kreeg, en dus de gelegenheit niet verzuimde van, boven het rykelyk vullen van zyne beurs, de Kennemers, en inzonderheit Alkmaar, ten alleruitersten te vernederen, dwingende deze stadt om hare vesten in de grachten af te werpen, en hem hare handvesten en voorrechtbrieven, nevens de stads baniere, over te geven. Nog onschuldiger en onrechtvaardiger echter was zy te voren gedrukt geweest door hartog Philips van Bourgondië in den jare 1426, omdat zy hare wettige landsvrouwe, de gravinne Jakoba, getrouwelyk hadde bygestaan. Hy, zyne nichte Jakoba genooddrukt hebbende hare erflanden by haar leven aan hem af te staan, en dus geweldadig meester geworden, gedacht wel haast aan de genen, die 't met de voornoemde Jakoba tegen hem gehouden hadden, verklaarde alle der Kennemers handvesten voor nietig en verbeurt; binnen Alkmaar gekomen, sprong hy als een baldadig dwingelandt met de burgeren om, liet 'er velen van den toren afstoten, anderen op verscheide plaatsen om hals brengen, dwong de overigen nevens de omleggende landzaten de stads poorten, muren en wallen omverre te werpen en te slechten, alle hun geweer naar Haarlem te brengen, en op hunne eigene kosten alles, wat aan de huizen te Middelburg en Nieuburg gebroken was, wederom te laten maken, en eindelyk binnen zes maanden te Haarlem te komen betalen voor haar aandeel acht duizent kronen, en jaarlyks vier grootten van elken haartstede.

Dus bleef dan Alkmaar omtrent 25 jaren als een open vlek zonder eenige stads rechten leggen, tot in den jare 1451, wanneer de zelve Bourgondische vorst, voor niemandt binnens lands meer te vrezen hebbende, het zelve by openen brieve vergunde, *om menige getrouwe diensten*, (dus luiden zyne eigene woorden) *en omdat zich goetwillig gemaakt hadden hem zyne bede van tien jaren te consenteeren, hunner stede muren te maken ende onderhouden. Mitsgaders de deuren van hunne poorten te hangen, en te sluiten, zonder daar aan tegen hem, of zyne nakomelingen te misdoen of te verbeuren, niet tegenstaande die condemnatie, hier voortyds gedaan en geschied*; welke voorrechten keizer Maximiliaan niet alleen den 28 Maart van 't jaar 1478 in den Hage bevestigt, maar ook merkelyk vermeerdert heeft. Alzo van langzamer handt wederom aan 't bloeien geraakt, wierdt deze stadt wederom den 25 Juny des jaars 1517, des nachts tusschen tien en elf uren, op het alleronverwachtste door eenige Geldersche benden, versterkt met vele Vriezen onder den oversten Selbach, uit de Kuinder, met 150 schepen onder Langen Pier te Medenblik aan landt gezet, overrompelt en geplundert, doch na verloop van acht dagen wederom van hun ontledigt, nadat zy de nieuwe poort en twee molens in den brandt gestoken hadden, waar door ruim hondert huizen mede in de kolen raakten. Sedert, gedurende den vredes tydt van 52 jaren, nieuwe krachten bekomen hebbende, wierdt ze in 't jaar 1572 door de dwinglandye des Spaanschen konings Philips de II, en zynen ingevoerden geloofsdwang genoodzaakt, hare toevlucht tot Willem den I, prinse van Oranje, te nemen, en in 't jaar 1573 zyne krygsbenden in te halen, op de tydinge van 't overgaan van Haarlem aan Don Frederik de Toledo, zone des hartogs van Alba, en des zelfs toeleg om Alkmaar te belegeren, dat ook den 21 Augustus in 't werk gestelt wierdt, met omtrent zestien duizent man, doch vruchteloos, alzo de Alkmaarders alles in 't werk stelden, 't gene men van oprechte patriotten en dappere mannen verwachten konde, en drie geweldige bestormingen manhaftig afsloegen, waar toe de vrouwen zelfs geen geringe hulpe bybragten; dies de Spanjaardt, ziende ook, dat 'er zeer veel water in 't landt quam, en hoe langer hoe hoger rees, uit vreze van by langer vertoevinge geschut noch benden te zullen kunnen behouden, den 8 October van voor de stadt zyn leger, dat door de uit de stadt vallende soldaten geen kleine afbreuk leedt, opbrak, nadat hy zeven weken, min eenen dag, het uiterste geweldt, om de zelve te veroveren, gebruikt hadde, en de belegerden tot betalinge der bezettelingen reets voor 10000 guldens aan vierkante en ronde penningen van tin hadden moeten slaan, van zes, dertien en dertig stuivers; ter gedachtenisse van welke merkwaardige belegering onder anderen dit tydschrift, door Pieter Kornelisz., predikant te Alkmaar, gemaakt is:

oCtober aCht hoVDt In gedaCht,
gII stat aLCkmaar, CLaar,
aLs V goDs handt, t' ontzetten Vandt
Van 't Spaans gebaar, naar.

Verdere oorlogsrampen heeft deze stadt tot den huidigen dag toe niet geleden, maar wel tot verscheide reizen in de Engelsche en Fransche oorlogen, tegen dezen Staat in de jaren 1665, 1666, en 1672 gevoert, met reden bevreest geweest; dies ook hare wallen en vesten merkelyk in 't laatstgemelde jaar verbeterde, en met nieuwe krygswerken versterkte. Inwendige krakkeelen, zo wegens kerkelyke zaken tusschen de Gereformeerden en Arminianen in den jare 1610 alhier ontstaan, als met hare naburen wegens rechtsgebiedt, uitwateringe, 't leggen van sluizen en zylen, als andere zaken, is zy gelukkig te boven gekomen. Zy heeft voor gene der Hollandsche steden in schone straten, fraaie huizen, en sierlyke poorten, die nog werkelyk verbetert worden, te wyken, en pronkt met den voorrang boven alle de Noordhollandsche steden, en een wyduitgestrekt gebiedt, bestaande uit 22 heerlykheden, en 34 dorpen, in 5 baljuwschappen verdeelt, als I dat van *Egmont*, begrypende Egmont binnen, Egmont op zee, Egmont op den Hoef, en Rinnegom. II 't Baljuwschap van *Schagen*, waar onder Harinkhuizen, Barsingerhorn, Burghorn en Kolhorn behoren. III 't Baljuwschap van der *Nieuburg*, bestaande uit Zuitscherwoude, Noortscherwoude, Broek, St. Pankras, Koedyk, de Ryp, Graft, 't Noortendt, de Woude, Schermer, of Noortschermer, Schermerhorn, Zuitschermer, Graftdyk, Urzem, Myzen en Outdorp. IV 't Baljuwschap van *Nierop*, waar in leggen oude Nierop, nieuwe Nierop en Winkel. V 't Baljuwschap van *St. Marten*, waar onder gehoren St. Marten, de Burg, de Noorten Zuit-Ryp, Valkoog, mitsgaders Boekel, Vierhuizen, Nieupoort en Vernebroek in 't baljuwschap van Kennemerlandt.

De stadt legt onder een gezonden luchtstreek, en is met zo vruchtbare en zuivelryke landeryen, milde boomgaarden en tuinen, nevens een zeer netten en kunstig beplanten hout omheint, dat Jan Nuyen te recht van haar in zyne dichtryke beschryvinge van Batavie aan dees zyde des Rhyns opzingt:

Dees stadt staat over landt, als Mantua, 't gezicht
In klaveren: zy wykt in vette wyde en akkeren
Geen Leyden door haar Zyp, noch Betuw, noch haar makkeren.

Dit

Dit heeft haar tegen alle uitgestane rampen aan, gelyk een palmboom, telkens het hoofdt al hoger doen opsteken, zo dat zy tot vier verscheide reizen vergroot is geworden, zynde de eerste uitlegginge harer vesten geschied in het jaar 1254, ten tyde van graaf Willem, Roomsch koning; de tydt der twede vergroting is niet bekent; de derde in 't jaar 1572 volvoert, en de vierde in den jare 1575, toen de Voormeer in de stadt getrokken wierdt, die in 't jaar 1612 gedempt en bebouwt is, wordende sedert het Veneetsche eilandt, of de Bierkaai genoemt.

Onder alle de stads gebouwen munt byzonderlyk uit de grote, of St. Laurens kerk en toren, in het jaar 1470 begonnen, en 1475 volbouwt, op het oude grondwerk van twee vorige kerken, te weten die van St. Laurens, welke volgens 't opschrift, in de tegenwoordige kerk hangende, in 't jaar 860 gesticht zoude zyn, en die van St. Matthias, in 't jaar 1382 digt by de eerstgemelde getimmert, vermits de zelve eerste kerk door het aangegroeide getal van stads inwoners te klein geworden was. De reden van de bouwing dezer tegenwoordige kerk was de verzwakkinge, die de twee voorgenoemde kerken in het jaar 1468 leeden, door het instorten van den toren van St. Laurens kerk op den 29 October van het zelve jaar, kort na dat die eerst opgebouwt was, en dat tot zulke hoogte, dat hy den zeeluiden tot een baken in de Noordzee verstrekte. In het jaar 1511 wierdt binnen deze kerk een orgel gemaakt, dat door den tydt zodanig vervallen raakte, dat men goetvondt in den jare 1645 het tegenwoordige zeer grote en alom vermaarde orgel te maken; ook is de stads bibliotheek, door het woeden des oorlogs geheel in verval geraakt, in het jaar 1594 herstelt, en, met vele treffelyke boeken aangevult, op hare voorgaande plaatse boven het Zuider portaal dezer kerke geplaatst. Groten luister ontfangt deze kerk mede van hare overkunstige schilderyen, verbeeldende de zeven werken der Barmhertigheit, waar voor die van 's Hertogenbossche in de Roomsche tyden vele duizende guldens geboden hebben, en die van het laatste Oordeel, in den jare 1518 volmaakt, waar by komt de graftombe van graaf Floris, door Gerard van Velzen vermoord, waar op in zeer aloude letteren gegraveert staat: *Hier onder is 't ingewandt van graaf Floris van Hollandt, die verslagen wordt van heer Gerrit van Velzen.* Behalven deze grote kerk vindt men alhier nog eene kapelle, ten gebruike van den openbaren Godsdienst vernieuwt, en met een orgel verfiert, die oudtyds de moeder maagdt Maria geheiligt was, volgens het verhaal *J. de Torre.*, gelyk hier ook in de Roomsche tyden een mannen en twee vrouwe kloosters stonden, als I dat der Minnebroederen van den regel der Observanten, een zeer aanzienelyk gebouw, in 't jaar 1445 gesticht, gelyk de kerk in 't jaar 1481 op het zogenaamde heilige veldt, dus genoemt, omdat voor de aankomste der Minnebroederen aldaar zeven priesters in een afzonderlyk huis een Godsdienstig leven geleid hadden: II dat der Klarissen by de Geester poort, en III 't konvent der Tertiarissen, nonnen van den derden regel van St. Franciscus, die alle, of gesloopt, of tot anderen gebruike vertimmert zyn. Zo is ook het oude Begynhof tot een armenhuis en tuchthuis, 't nieuwe Begynhof tot een weeshuis, des zelfs kapel in 't jaar 1595 tot een Latynsche schole, en het heilige Geesthuis tot de stads oude waag verandert, voor welke in den jare 1582 de tegenwoordige zeer prachtige wage gemaakt, en des zelfs heerlyke en hoge toren in 't jaar 1597 daar aan begonnen, en 1599 voltooit is. Aanzienelyk zyn behalven de netgebouwde poorten onder meer andere stadsgebouwen de Doelen, Sonoys of Bardesius hof, en het Stadhuis, met ongemeen schone kamers en zalen, in 't jaar 1509 begonnen, en in September van den jare 1520 voltooit. Hier houden, behalven des stads overigheit, hunne rechtbanken de baljuwen van der Nieuburg, Egmondt, heer Huigenwaart, de oude Zype, de nieuwe Zype, of Wieringerwaardt en Warmenhuizen, en vergaderen, en doen hunne rekeningen de collegien van de uitwaterende sluizen, den bedykten Schermer, den Heerhuigenwaardt, de oude Zype, de nieuwe Zype, het Burgermeer, het Egmonder meer, de Poorterye en der Poortsmolengorssen.

De bestieringe van Alkmaar staat I aan een hoofdschout, die uit de vroedschap door burgermeesteren en vroedschap verkoren, voorts aan de heren van de rekeninge voorgestelt, en van de zelve voor drie jaren aangestelt wordt; waar na hy, gedurende die bedieninge, geen stem of zitting in de vroedschap heeft, ten zy op het lezen van de privilegien en het aanstellen van nieuwe schepenen; II aan vier burgermeesteren, die twee jaren achtereen blyven, en ieder jaar hunnen eedt vernieuwen; III zeven schepenen, welker oudste altydt voorzit, en die mede twee jaren zitten, en 't elken jare eenen eedt doen; en IV uit vier en twintig vroedschappen of raden. De verkiezing van burgermeesteren en schepenen geschiedt by biljetten of briefjes den 24 December, wordende hun dien zelven avondt de gewonelyke eeden afgenomen. Alkmaar heeft een ontfanger van des gemenen lands middelen, die uit een drietal, door zyne overigheit aan de heren gecommitteerde raden aangeboden, en door hen, voor zo lang hy leeft, gestelt wordt, voorts een Thesaurier, by biljetten door de vroedschap verkozen, die nevens burgermeesteren en schepenen jaarlyks beëdigt wordt, en eindelyk twee secretarissen, die de vroedschap voor hun gehelen leven lang verkiest.

Geen klein aandeel en aanzien heeft deze stadt in de algemene Staatsregeeringe, als zendende een gecommitteerden op hare beurt naar den Hage, zynde de eerste beurt van 15 jaren, waar na die 3 jaren stil staat; de twede van 12 jaren, gevolgt van 3 jaren stilzittens, en de derde van 9 jaren, daar wederom 3 jaren stilstaans op volgen, en dat zo wel in de vergadering van hun Hoog Mogenden of de Generaliteit, als den Raadt van State, en Generaliteits rekenkamer: ook zendt ze in de gecommitteerde Raden van Hollandt en Westvrieslandt, houdende hunne vergadering te Hoorn, een lidt voor twee jaren, dat aldaar altoos voorzit; een altoos voorzittenden gecommitteerden tot de gemene lands rekeningen in Westvrieslandt en Noorderquartier, naar de zelve stadt voor twee jaren, en dat by stemminge van de vroedschap; een raadt voor twee jaren naar de Admiraliteit van Westvrieslandt, om de drie maanden beurtelings te Hoorn en Enkhuizen gehouden wordende; Een bewindhebber in de Oostindische, en twee in de Westindische compagnie in Noordhollandt. Hier benevens heeft Alkmaar een Heemraadt van de uitwaterende sluizen; twee hoofdingelanden in den bedykten Schermer, die beide burgermeesters zyn, waar van de eene alle jaar verandert, en de andere voor drie jaren achter een moet blyven, en zes heemraden, als twee uit de vroedschap, en vier uit de ingelanden hunner stadt; voorts een zyner burgermeesteren tot een altoos blyvenden hoofdingelandt, nevens drie heemraden in de Heerhuigenwaardt, en een gelyken heemraadt in Geestmerambacht, wiens dykgraaf altydt binnen deze stadt woont. De burgermeesteren worden jaarlyks ook, als Maximiliaans heren, beschreven op de beraminge van de werken van den omringdyk der Noorderkogge, naderhandt op het horen doen van der zelve rekeningen naar Medenblik op het stadhuis, insgelyks als hoofdingelanden op de beraming en rekening van den Hondsbossche, en eindelyk als hoofdingelanden op de rekeningen van I de Egmonden, II Bergen, III Schoorl, Groet, en Kamp; IV oude en nieuwe Nierop, V Winkel, en ten VI van Geestmerambacht wegens de Poorterye; waar en boven de hoofdschout als dykgraaf, en schepenen als heemraden den Zuider Reederdyk en Heiloosendyk beschouwen en rechten. By de oprichting der nieuwe bisdommen in Nederlandt was Alkmaar gestelt onder den bisschop van Haarlem; maar na het invoeren van den Gereformeerden Godsdienst is het de eerste kerke geworden, en 't hoofdt van de eerste classis van Noordhollandt, bestaande, behalven de stadt, in 53 dorpkerken, die te zamen door vyftig predikanten bedient worden. Alkmaar is een van de eerste geweest, die het pausdom hier te lande verlaten heeft, als hebbende reets in het jaar 1564 eenen Pieter Kornelisz tot zynen Gereformeerden predikant beroepen; en, de gemeente merkelyk toegenomen zynde, heeft de overigheit hunne predikanten op een viertal bepaalt, buiten welke vier leeraren alhier tien ouderlingen en twaalf diakenen zyn tot bedieninge van kerk en armen. *P. Bor. Meteren. Hoofdt Nederl. Histor. M. Vossius Nederl. Jaarb. Bentivoglio Nederl. oorlog. Strada. Guicciardyn. Heemskerk Batav. Arkad. J. Nuyen Batavie. Boxhorn toon van Holl. M. Veeris Kerkel. Alfab.*

ALKOIN, een Engelschman, toehoorder van Beda, priester, en de geleerdste tydrekenaar van Engelandt. Hy was ervaren in zyne vaderlyke en de Latynsche tale niet alleen, maar ook (het geen seldzaam was in die tyden) zich zo verre op de Griekshe verstaande, dat hy de gezanten van dat landt kon verstaan, en hun in hunne sprake antwoordt geven. Hy hadt groot vermaak in 't lezen van Augustyns schriften. Binnen zyn huis strekte hy een voorbeeldt van Godvruchtigheit en gematigtheit. In zynen openbaren wandel vertoonde hy eenen uitmuntenden yver tot voortplanting des geloofs, en tot rustige dapperheit om zyn vaderlandt te beschermen. Deze gaven bragten hem in die achting, dat Karel de Grote hem ter onderwyzinge wierdt overgegeven. *Ned. Oudh. by van Royen pag.* 221.

ALKON, een beroemt en bedreven boogschutter van het eilandt Creta, nu Candia, was zo wonderlyk op pyl en boge afgerecht, dat men voorgeeft, dat hy, wanneer eenmaal zyn zoon van een draak besprongen wierdt, den zelven zo kunstig met een pyl getroffen heeft, dat de loop van den zelven pyl in des draaks wondt te stuiten quam, zonder zynen zoon te quetzen. *Honor. de Imag. Mundi l.* I. *c.* I.

ALLA, een steedtje of vlek van Duitschlandt, aan de Adige, in de valei van Trente, op de grenzen van 't Veroneesche. Het behoort aan 't huis van Oostenryk. *Baudrand.*

ALLA, eene rivier in Pruissen, loopt door het Bartenlandt en Natangen, voorby de steden Allensteyn, Heilsberg, Bartensteyn, Schiffenburg, Friedlandt en Allenburg, en valt in de Pregel by Welau. *Hartknochs Preuss. Chronik P.* I. *c.* I. *p.* 8.

ALLA, de twede koning van Northumberlandt in Engelandt, regeerde in de VI eeuwe. Hy volgde op zynen bloedverwant Idas, en regeerde het ryk 32 jaren met groten lof, en tot genoegen van 't volk. In zynen tydt quam de monnik Augustyn in groot-Britannie, om de volkeren, die aldaar de afgoden dienden, tot het Christen geloove te bekeeren. *Du Chesne Histoire d'Angleterre.*

ALLA, of ELLY, eerste koning van Sudsex, of Sussex, dat is van de Zuid-Saxen, in Engelandt, leefde in de VIII eeuw. Zyne begeerte om eene kroon te verkrygen spoorde hem aan, dat hy met eene machtige vloot uit Saxen, ('t welk de landen waren, die in 't Holsteinsche, het Breemsche, en het Westphaalsche aan zee lagen) naar Engelandt overstak, aldaar voet aan landt zette, en aanmerkelyke overwinningen behaalde. Na verloop van negen jaren nam hy den koninklyken tytel aan, doch kon niet stil zitten, maar trok tegen de Britten te velde, die hem zo kloekmoedig ontfingen, dat hy in zyne veroverde landen moest vluchten. Maar als hy drie jaren daar na een krachtig onderstandt uit Saxen ontfangen hadt, viel hy daar mede in Kent, en bragt de voornaamste plaatsen onder zyne gehoorzaamheit; maar storf in den loop van deze zyne overwinninge. Zyn zoon Cissus volgde op hem. *Polyd. Verg. du Chesne Hist. d'Anglet.*

ALLADIUS, of ALLADINUS, (SYLVIUS) koning der Latynen. Cassiodorus en Aurelius noemen hem *Aremulus*, anderen *Romus*, of *Romulus*. Hy was berucht door zyne godloosheden, waarom hy *de Heiligschender* genoemt wierdt. Zyne trotschheit ging zo verre, dat hy zich eene Goddelyke macht aanmatigde, en ten dien einde door zekere werktuigen het geluidt van den donder deedt nabootsen: doch hy wierdt zelf van een donderslag getroffen, en zyn paleis in de assche gelegt, omtrent 855 jaren voor Christus

Christus geboorte. *Livius. Dion. Halicarn. Eutrop. Cassiod. Eusebius in Chron.*

ALLAH is in de Turksche tale de naam van Godt tweemaal herhaalt. De Turken spreken deze woorden uit, wanneer zy een gelukkigen uitslag aan iemandt toewenschen, en als zy den bystandt van Godt, 't zy voor hen zelfs, of voor anderen afsmeken. Zy herhalen het woordt Allah gemeenlyk driemaal in hunne gebeden, zomtyds ook tweemaal, en ook vier of vyfmaal; ja zelfs tot achtmaal toe. Hun groot oorlogs-geroep is: *Allah, Allah, Allahu. Ricaut de l'Empire Ottoman.*

ALLAKI, of OLLAKI, is de naam van eene stadt en van eenen berg van 't landt der Negers, die de Arabiers Soudan noemen. Zy legt aan deze zyde van hunne hoofdstadt Gana, en wordt door Joden, Christenen en Musulmannen bewoont. Gana legt tusschen de middellyn en de eerste luchtstreek, maar Allaki is onder de eerste luchtstreek begrepen, beweiten de stadt Asovan, dat het Syene der ouden is, alwaar zy het begin van de twede luchtstreek gestelt hebben. De berg, die den zelven naam draagt, verheft zich naby deze stadt, en is zeer vermaart door zyne mynen, waar in het fynste gout in overvloedt gevonden wordt. Aan den voet van dezen berg is eene zeer dorre vlakte, waar in ook veel gout is; en men behoeft niet diep te graven om 'er water te vinden. *Herbelot Bibl. Oriental.*

ALLATIUS, (Leo) anders *Allazzi* genoemt, bibliothekaris van 't Vatikaan, heeft zich veel achting verkregen in de XVII eeuw door zyne verdienste en door zyne geleerdheit. Hy wierdt in 't eilandt Chio in 't jaar 1586 geboren van een afgescheurt Grieksch geslacht. Negen jaren out zynde, wierdt hy in Italië gebragt, en hieldt zich op in Calabrië. Vervolgens quam hy in 't jaar 1600 te Rome. Hy maakte aldaar een goeden voortgang in de Philosophie en in de Theologie; en Bernard Justiniani, bisschop van Anglona, verkoos hem tot zyn groot-vikaris. Allatius queet zich gedurende den tydt van twee jaren zo wel in deze bediening, dat Marcus Justiniani, bisschop van Chio, hem de zelve waardigheit gaf in zyn bisdom. Hy hadt het genoegen aldus eenige jaren in zyn vaderlandt te slyten. Van daar quam hy weder te Rome, daar hy zich in de geneeskunde oeffende, onder Julius Cesar Lagalla, en daar hy weinig tyds daarna verkoren wierdt om in het Grieksche collegie te leraren. Paus Gregorius de XV zondt hem in het jaar 1622 in Duitschlandt, om de bibliotheek van Heidelberg naar Rome over te brengen. Allatius wierdt vervolgens huisgenoot en bibliothekaris van den kardinaal François Barberino, en hieldt zich altoos in nuttige bezigheden, om verscheide werken zamen te stellen, of om verscheide oude schryvers uit de duisterheit in het licht te brengen. Hy verkreeg voor zich de achting der geleerden onder het pausschap van Urbanus den VIII, Innocentius den X en van paus Alexander den VII, welke laatste hem opziender maakte van de Vatikaansche bibliotheek. Deze waardigheit quam overeen met de grote bequaamheit van Allatius. Hy was een man van eene ongemene geleerdheit: maar hy hadt niet altoos evenveel naaukeurigheit en oordeel. Hy hadt zich inzonderheit gelegt op het lezen der nieuwe Grieken, en zich boven al van hunne schriften bedient, om te doen zien, dat zy niet zo verre afgeweken waren, als men meent, van de lere en de gewoontens van de Roomsche kerke, om de Latynen en de Grieken daar door te bewegen om zich wederom te vereenigen, dat in dien tydt het oogmerk was van paus Urbanus den VIII. Hy schreef vry goet en zuiver Latyn, en schreef ook zeer wel in het Grieksch. Hoe groot eene genegenheit hy ook hadde voor zyne landgenoten, hy beweerde met vurigheit de rechten van de Roomsche kerke, en het gezag van den paus in alle de uitgestrektheit, welke de Theologanten van het hof van Rome daar aan geven. Hy begaf zich noch in het huwelyk, noch in de kerkelyke ordens; en paus Alexander de VII hem eens vragende, waarom hy het priesterschap niet aannam, antwoordde hy: *Dat is, op dat ik altoos gereed mag wezen om te trouwen. Maar waarom*, zeide de paus, *trouwt gy dan niet?* Allatius antwoordde: *Dat is, op dat ik altoos volkome vryheit mag hebben om priester te worden.* Hy sleet aldus zyn gansche leven in het beraadt tusschen eene parochie en tusschen eene huisvrouwe. Hy hadt stervende misschien berouw, omdat hy geen van beiden verkoren hadt; maar hy zoude misschien dertig of veertig jaren na malkander berouw gehad hebben, indien hy een van beiden verkoren hadt. Hy hieldt zich in al zynen leeftydt alleen met zyne letteroeffeningen bezig, zonder naar eenige waardigheit te staan. Hy stichtte verscheide collegien in het eilandt Chio, zyn vaderlandt, en storf te Rome in de maandt van January des jaars 1669, in den ouderdom van 83 jaren. Wy hebben verscheide werken van zyn maakfel, als: *Catena S. S. Patrum in Jeremiam. Eustachius Antiochenus in Hexameron, & de Engastrimytho. Monumentum Adulitanum Ptolomæi III. Confutatio fabulæ de Joanna Papissa. Libanii Orationes. Apes Urbanæ. De Psellis. De Georgiis. De Simeonibus. Procii Diadochi Paraphrasis in Ptolomæi lib.* IV. *Socratis, Antisthenis, &c. Epistolæ. Sallustii Philosophi Opusculum de Diis & Mundo. De Patria Homeri. Philo Byzantius de septem orbis spectaculis. Excerpta varia Græcorum Sophistarum & Rhetorum. De libris Ecclesiasticis Græcorum. De mensura temporum antiquorum. De Ecclesiæ Occidentalis atque Orientalis perpetua consensione. Orthodoxæ Græciæ scriptorum* II *vol. Symmicton. Vindiciæ Synodi Ephesinæ. Nili Opera. Appendix ad Opera S. Anselmi. Concordia Nationum Christianarum Asiæ, Africæ & Europæ, in fide Catholica. De octava Synodo Photii. De interstitiis Græcorum ad Ordines. De templis Græcorum. Narthex.* enz. *Bayle Dict. Crit.*

ALLATUR, eene stadt in Moskovië, in het koninkryk Cazan, aan de rivier Cama.

ALLEENSPRAAK (*Monologue*) is de reden van een eenig persoon op het toneel. Het Grieksche naamwoordt is zamengestelt van het woordt μόνος, *alleen*, en λόγος, *rede*. De *Monodia* der ouden was iets anders; dat was in 't begin een dichtwerk, dat door eenen opgezongen of opgesneden wierdt: maar het gebruik heeft naderhandt dit woordt behouden, om alleen de lykvaarzen uit te drukken, die gezongen wierden door eenen van de genen, die den rei, ter eere van den doden, uitmaakten: en men meent, dat Olympus, de vermaarde muzykant, de eerste was, die zich daar van ter eere van Python bediende, naar 't verhaal van Aristoxenes. De alleenspraak van eenen persoon, alleen op het toneel zynde, heeft niet veel bevalligheit, en kan waarschynlyk byna nooit door iemandt, dien men verbeelden wil wel by zyne zinnen te zyn, geschieden, of hy moet door grote beweging van hertstochten vervoert zyn. Om de onwaarschynlykheit te ontgaan, moet een toneeldichter, zo veel mogelyk is, deze alleenspraken myden; ten minsten moeten de zelve kort zyn, en niet dan door grote beweging van hertstochten uitgesproken worden. *Scaliger Poëtic. l.* I. *Hedelin pratique du Theatre.*

ALLELUJA, of HALLELU-JAH, een klooster en abdy in Ethiopië, aan het welke de eerste abt dien naam gaf, welke zo veel als *de eere Gods*, of *looft den Here*, betekent, dewyl hy belast hadt, dat de zelve aldaar dikwils met die uitdrukking zoude opgezongen worden, nadat hy van een kluizenaar verstaan hadt, dat hy in verrukkinge van zinnen zynde, hoorde, hoe de engelen onophoudelyk het Hallelujah zongen. Doch 't was de gewoonte van over langen tydt, zo wel in de Roomsche als in de Grieksche kerke ten tyde van Hieronymus en Augustyn, om het Alleluja ook by begravenissen te zingen; gelyk Hieronymus van de begraving van Fabiola verhaalt. Het zelve wierdt ook door de Christenen te Jeruzalem, in plaats van andere werreldlyke gezangen, aan hunne kinderen voorgezongen. Beda zegt, dat de Saxen, wanneer zy eens een veldslag wilden wagen, een vrolyk Alleluja ophieven, vervolgens op den vyandt los gingen, en de overwinning behaalden. Sedert verscheide eeuwen heeft de Roomsche kerk niet toegelaten het Alleluja te zingen in de tyden van penitentie, noch in de plechtigheden van rouw. Men zingt het niet in de vasten, noch in de uitvaarten der doden. Volgens het Mosarabische kerkboek zingt men echter in het begin der Misse voor de doden: *Tu es portio mea, Domine, Alleluja, in terra viventium, Alleluja, Alleluja.* Men heeft deze uitdrukking van zo veel kracht en nadruk geoordeelt, dat men die niet in 't Grieksch, noch in het Latyn heeft willen vertalen, om de kracht en aangenaamheit van de zelve niet te verminderen. *Hieron. Ep. 7. & in Epist. Fabiolæ. Augustin. in Psalm.* 106. *Gregor. lib.* VII. *Beda lib.* I. *cap.* 20. *Franc. Alvarez relat. d'Ethiop.*

ALLEMAN, of ALMAN, een oude rivier in Beyeren, ook een naam van Hercules. *H. V. R. in de Inl. op de Zeeuwsche oudheden pag.* 173.

L'ALLEMANT, (Petrus) geboren te Rheims, begaf zich in den ouderdom van 33 jaren in de congregatie van St. Genoveva, en deedt daar in zyne professie in het volgende jaar. Hy wierdt om zyne verdiensten en bequaamheit tot kanselier van de universiteit van Parys verkoren. Men verkoos hem ook tot prioor van St. Genoveva; en hy storf in het jaar 1673, den 18 January, in den ouderdom van 51 jaren. Hoewel hy een van de bequaamste geesten van zynen tydt was, dat hy zo wel goet Latyn als Fransch sprak, en dat het hem ontbrak aan kerkelyke noch aan werreldlyke geleerdheit, zo heeft hy echter niet anders dan Godvruchtige werken in de Fransche tale uitgegeven. In het jaar 1653 gaf hy uit den lof, of eene korte levensbeschryving van St. Genoveva. Maar zyne uitmuntentste werken zyn drie kleine verhandelingen, die hy geschreven heeft over de doodt, genoemt: *De doodt der rechtvaardigen; Het Geestelyke Testament*, en *de heilige begeerte des doods.* De twee eerste zyn in het jaar 1672 gedrukt, en het laatste is in het jaar 1673 na zyne doodt uitgegeven. Hy heeft in het eerste de voorbeelden der gestorve Heiligen byeen vergadert. Hy beschryft in het twede de gesteldheit van een Christen, die zich tot de doodt bereidt. En het laatste vervat de gevoelens der H. Vaderen wegens de begeerte, welke de Christenen hebben moeten om te sterven, met de oorzaken en beweegredenen van deze begeerte. Hy vertoont de zelve met zo veel kracht, levendigheit en welsprekendheit, dat het klaarblykelyk is, dat hy daar door was aangedaan, en dat het bezwaarlyk is door het lezen der zelven niet geraakt te zyn, hoe vast men zyn hert ook aan dit leven gehecht heeft, en welk een schrik de doodt ons ook veroorzaakt. *Du Pin Bibl. des aut. Eccles.* XVII. *siecle.*

ALLEN, (Henrik Fitz) naderhandt graaf van Arondel, leefde onder de regeering van Henrik den VIII, koning van Engelandt, en van zyne opvolgers Eduard en Maria. Zyne natuurlyke hoedanigheden, die tot verwondering van zyne eeuw verstrekten, hadden door zyne geleerdheit, ervarenheit, ongekreukte deugt, dapperheit en eene behoorlyke wyze van handelen, te meerder luister. Zo haast als hy zich in de werreldt vertoonde, was hy het sieraadt van het hof, en aldaar met luister en grote onkosten. Hy vergezelde Henrik den VIII op zyne byeenkomst met François den I, koning van Vrankryk, en wierdt graaf van Arondel gemaakt; waar na hy last ontfing om in 't leger te dienen. In de belegering van Boulonje drong hy aan 't hoofdt van eene ruiterbende tot aan de grachten door, waar door den belegeraars de weg geopent wierdt en de stadt gedwongen om zich over te geven. Hy was zo arbeidzaam in vollen vrede, als gedurende den oorlog. Zyne bequaamheit bragt hem by Eduard den VI, om hem tot raadt te dienen. Na des zelfs doodt verklaarde hy zich voor het recht van de erfvolging, en voor de koninginne Maria, als een yverig Roomsch-Katholyk zynde. Hy was het, die bevel van deze prinsesse ontfing, om den hartog van Northumberlandt in verzekering te nemen. *Engelsch Dict.*

ALLEN, (Johannes) aartsbisschop van Dublin in Ierlandt, hieldt

hieldt het met den ridder Skeffington en den graaf van Offory tegen het geslacht der graven van Kildare. Wanneer nu de jonge graaf uit dezen huize, genaamt Thomas Fez Girald, tegen den koning van Engelandt, Henrik den VIII, de wapenen opentlyk opvatte, en onder anderen ook de stadt Dublin bemachtigde, wilde deze kerkvoogdt naar Engelandt overgaan, om aldaar tegen de wederspannelingen hulp te zoeken. Maar hy verviel in hunne handen, die hem ook by hun opperhoofdt bragten, by welken hy zo weinig bescherminge vondt, dat hy den volgenden morgen blootsvoets en in 't hembt opgehangen wierdt. Men zegt, dat Kildare dit niet konde beletten, en ook zyne ogen van zulk eene yslelyke vertoning moest afwenden. Op deze onverantwoordelyke daadt volgde eene buitengewone excommunicatie, waar in men Godt badt, dat hy die genen, die aan deze doodt deel gehad hadden, en zelfs hunne nakomelingen, geen barmhertigheit wilde bewyzen, maar hen in een poel van vuur en zwavel storten, om nevens Pharao, Nero, Herodes, Judas, Dathan en Abiram de alleryslelykste straffen eeuwig in de helle te smaken. Het wierdt ook aangemerkt, dat alle, die deel aan deze schandelyke daadt hadden, een ellendig einde gehad hebben. Zie KILDARE. *De Larrey Histoire d'Angleterre Tom.* I. *pag.* 322.

ALLEN, (WILLEM) een Engelschman, was een koopman, die niet gestudeert hadde. 't Was een ernstig man, en die van nature neiging hadde tot alles, wat naar gestrengheit en naauwgezetheit van de kerkelyke tucht zweemde. Hier door volgde hy, nog jong zynde, de dwalingen, die ter zake van den Godsdienst door Engelandt verspreid, en met schoonschynende uiterlykheden bedekt zyn. Eerst hieldt hy het met de Antinomen, die, onder voorwendsel van de verdiensten van Christus meerder eere aan te doen, en de kracht van de genade hoger te verheffen, de noodzakelykheit van de goede werken byna geheel vernietigen. Deze gemeenschap verlaten hebbende, ging hy tot die der Independenten over, welker dwalingen hem tot den godsdienst der Anabaptisten deden overgaan, by de welke hy zelfs het ampt van leeraar waarnam. En na aldus in verscheide Godsdiensten omgewandelt te hebben, bepaalde hy zich eindelyk aan de Anglikaansche kerke; en om te tonen, dat hy zulks niet zonder reden deedt, gaf hy een boek uit, waar in hy de redenen van zyne verandering aantoonde: doch die genen, die zyne werken verzamelden, hebben het zelve nooit kunnen bekomen. Hy gaf een ander geschrift tegen de Nonconformisten uit, in 't welke hy toonde, dat hy niets onbezonnen, noch zonder het zelve alvorens wel overdacht te hebben, gedaan hadde. De vermaarde Richard Baxter wederleide hem; waar op Allen antwoordde; doch die genen, die zyne werken byeen zamelden, hebben dit antwoordt mede niet kunnen vinden. Hoewel Allen niet gestudeert hadde, hadt hy in zyne moedertale eenige boeken van de welsprekendheit en bewyskunde gelezen, en men bespeurt, dat hy 'er in zyne schriften gebruik van gemaakt heeft. Men heeftze by malkander verzamelt, en in 't jaar 1707 te Londen in folio gedrukt. Zie hier de onderwerpen der zelve. I. Van de natuur, de eindens, en de verschillendheden van de twee verbonden. II. Redevoering over 't geloof. III. Aanmerkingen over de lere van de rechtvaardigmaking, als ook over 't boek van Robert Fergufon, dat ten tytel heeft, wat het bedryf van de reden is in het stuk van den Godsdienst, de rechtvaardigmaking betreffende. IV. De rechtvaardigmaking der Christenen vastgestelt. V. Redevoering over den Goddelyken bystandt, en de leerwyze. VI. Oeffenende redevoering over de nederigheit. VII. Vermaning tot vrede en eendragt onder de Christenen. VIII. Eene ernstige en tedere redevoering aan de Nonconformisten, en voornamentlyk aan de Anabaptisten. IX. De Katholykheit, of verscheide onderzoekingen over de natuur en uitgebreidheit van de zichtbare kerke en hare gemeenschap. X. Het πρῶτον ψεῦδος, of de eerste dwaling der Quakers ontdekt en wederlegt. XI. De verborgenheit der ongerechtigheit verklaart. XII. De staat van de kerk in toekomende tyden. XIII. Van den aardt, het vervolg en de order der zaken, in het elfde kapittel van de Openbaringe voorzegt; waar by men eene redevoering over de doodt van den schryver gevoegt heeft. *Acta Erud. Lips. suppl. tom.* V. *p.* 242. enz.

ALLENBURG, een steedtje in Pruissen, 't welk in 't jaar 1415 op die plaats gebouwt wierdt, alwaar de Alla, Schweina en Almona te zamen lopen. *Hartknoch Preuss. Chron. p.* 427. *Preuss. Staats-geograph.*

ALLENDORF, aan de Werra, eene stadt in neder-Hessen, toegenaamt in de Sohden, welken naam zy van de zoutkeeten zoude hebben, dewyl aldaar een zoutbron is, die zo sterk opwelt, dat zy omtrent LXXXIV keten kon voorzien, waar in zy door een byzonder werktuig geleid wordt. De stadt legt in een aangename landstreek, en is met hoge bergen omringt; ook leggen hier over de Werra, dewyl zy zich in verscheide armen verdeelt, drie stene bruggen. Van outs waren 'er veel sterke berghuizen, tot bescherming der zoutpannen, op de bergen gebouwt, waar onder inzonderheit een Westerburg genoemt wierdt. In den dertigjarigen oorlog heeft deze plaats vele ongemakken moeten uitstaan. Hier omtrent heeft een adelyk geslacht gewoont, dat zich Van Allendorf noemde: doch dat in 't jaar 1568 reets uitgestorven was. *Zeileri Topogr. Hassiæ p.* 10. *Winkelman Beschr. Hessen. Humbracht vom Rheinischen Adel tab.* 263.

ALLENDORF aan de Lamb, een klein steedtje tusschen Marpurg en Giessen. Op de naby gelegene hoge burg, en in 't dorp Nordekken hebben oudtyds twee broeders, landgraven van Hessen, Henrik en Herman, gewoont, die omtrent het jaar 1365 twee dorpen, Molnbach en Todenhausen, onder zich gebragt, en daar uit dit steedtje hebben beginnen te bouwen, 't welk Allendorf genoemt wierdt, omdat men beide de dorpen daar toe nam. In 't jaar 1370 wierdt het zelve met stads gerechtigheden begunstigt. In 't jaar 1479 is deze plaats door den donder in de assche gelegt, en heeft naderhandt zo veel moeten uitstaan, dat 'er naauwlyks de helft van overgebleven is. *Zeileri Top. Hassiæ p.* 10.

ALLENSTEIN, eene stadt met een kasteel in Pruissen, in het Ermlandsche bisdom aan de Alla gelegen, zoude in 't jaar 1367 gebouwt zyn. In 't jaar 1657 is door een brandt meer dan de helft daar van in de assche gelegt. *Hartknoch Preuss. Chron. P.* II. *cap.* 3.

ALLER, *Allera*, eene rivier in het Lunenburgsche, die by Ummendorf in 't Maagdenburgsche ontstaat, het landt van Lunenburg veel visch verschaft, en voornamentlyk de stadt Zelle tot den koophandel naar Bremen bequaam maakt; dewyl de zelve, nadat zy de Ocker en Leine, benevens andere geringe rivieren, ontfangen heeft, boven Verden in de Weser valt. *Zeiler. Topogr. Brunsv. pag.* 16.

ALLERHEILIGEN. Men schryft de instelling van dit feest toe aan paus Bonifacius den IV, die op den stoel verheven wierdt in den jare 607, ten tyde van den keizer Phocas. Deze paus, in plaatse van het Pantheon, of aller Goden Tempel, te vernietigen, welken Marcus Agrippa, de gunsteling van Augustus, hadde doen bouwen ter eere van Jupiter den Wreeker, ter oorzake van den veldslag van Actium, dien deze keizer gewonnen hadde tegen Marcus Antonius en Cleopatra, zuiverde den zelven, en heiligde dien aan Godt, onder den naam van de Maagdt en van alle de Martelaren. Hy beval ter zelver tydt, dat men jaarlyks den dag van deze toeëigening, welke was de 13 May, te Rome met grote plechtigheit zoude vieren. Dit Pantheon was mogelyk het eenige doorluchtige gedenkteken, dat van den afgodendienst overig was. De vermaarde tempels van Jupiter Capitolinus te Rome, van de hemelsche Juno te Carthago, van Apollo te Delphos, van Diana te Ephezen, van Serapis te Alexandrië waren vernielt: en daar was zelfs een gebodt van Theodosianus, waar door bevolen wierdt alle deze plaatsen van vervloeking af te werpen, en kruissen op der zelver puinhopen op te rechten. Dit gedrag was in de eerste tyden der kerke noodzakelyk, om te meerder afschrik te verwekken tegen de bygelovigheden van het Heidendom; en Gregorius de Grote hadde eenige jaren voor Bonifacius den IV op de zelve wyze gehandelt ten opzichte van de tempelen in Engelandt, in het beginsel van de bekeering der Engelschen, maar sedert oordelende, dat de afgodery niet meer te vrezen was, heeft hy goet gevonden deze tempels liever te zuiveren, dan die te vernielen, om nieuwe te bouwen. Met dat oogmerk heiligde ook Bonifacius de IV dit Pantheon, dat men eerst noemde *santa Maria der Martelaren*, daar na *onze lieve Vrouwe de la Rotonda*, ter oorzake van de gedaante van het gebouw, dat ront was. Dit feest van alle de Martelaren heeft aanleiding gegeven tot dat van alle de Heiligen, 't welk ingestelt wierdt in den jare 835 door paus Gregorius den IV, in Vrankryk zynde, met bewilliging van Lodewyk den Goedertierenen, koning van Vrankryk en keizer, die, na met de kerkvoogden van zyn koninkryk daar over beraadslaagt te hebben, daar van een gebodt maakte, en den dag daar toe vast stelde op den 1 van November, bevelende, dat het met de zelve plechtigheit als de grote jaarfeesten zoude geviert worden. Dit gebodt hadt gene kracht, dan zo verre zyne staten zich uitstrekten; maar sedert heeft dit feest, door overeenstemming, zich door het gansche Westen verspreid; en paus Sixtus de IV heeft 'er in den jare 1480 eenen achtsten dag (*Octava*) aan gegeven, waar door het nog beroemder geworden is. Doch de Grieken en de Oostersche Christenen hebben dit feest veel later beginnen te vieren, en doen zulks tegenwoordig op den achtsten dag van Pinxter, die de feestdag der H. Drievuldigheit is by de Latynen. *Sigebert in den jare* 835. *Baronius Martyrol. Baillet vies des Saints.*

ALLERNHEIM, een klein steedtje, met een kasteel en ampt aan de rivier Wernits, in het voristendom Oettingen, naby Harburg. In 't jaar 1645, op den 2 July, wierden de Beyerschen by deze plaats van de Franschen geslagen, en verloren, nevens hunnen beroemden generaal veldmaarschalk, Frans de Mercy, 2000 man. *Theatr. Europ. Tromsd. act. Geogr.*

ALLERSBACH, een klooster der Cistercienzen, in 't bisdom Passau en het Beyersche landgerichte Vilshoven gelegen, is van den heiligen Otto, bisschop van Bamberg, eerst voor de Augustynen gesticht. *Chur-Bayern p.* 289.

ALLERSBERG, eene stadt in Franken, zes mylen van Neurenburg gelegen, en behorende onder het sticht Wurtsburg.

ALLERTON, Nort-Allerton, eene kleine stadt met een markt in Engelandt, in 't Noorden van 't graafschap Jork, 166 mylen van Londen. *Engelsch Dict.*

ALLERZIELEN is de naam van een feest in de Roomsche kerke, of veel eer van een plechtigen dag van gebeden voor de zielen in het vagevuur. Amalarius Fortunatus heeft in zyn werk van de kerkelyke diensten van Lodewyk den Goedertierenen, in het begin van de IX eeuwe, een gehelen dienst der doden nagelaten, waar uit eenigen hebben willen besluiten, dat de jaarlyksche gedachtenisse der overledenen al van dien tydt af vastgestelt was. Maar dit bewys schynt zwak; en het is waarschynlyker, dat die dienst toen niet anders geschiedde dan voor ieder in het byzonder, die dit leven verliet. Het was Odilo, abt van St. Clugny, die, in het begin van de XI eeuwe, aan alle de geestelyken der kloosters, die onder zyne abdy behoorden, beval, alle jaren eene plechtige gedachtenisse te houden van alle de gestorvene gelovigen, den 2 dag van November, zynde de volgende dag na het feest van Allerheiligen. De Roomsche opperpriesters keurden die Godsdienstigheit goet, en wilden die door de gansche kerke uitstrekken; en hier door is die naare plechtigheit opgekomen, welke men het feest Allerzielen noemt. *Bollandus vie de St. Odilon.*

ALLHEILIGEN is een Hessisch marktvlek, behorende

tot het nedergraaffchap Catzenellebogen, onder Heffen-Rhynfels. *Zeiler.*

ALLI, *Allius, Semirus*, een klein riviertje van 't koninkryk van Napels. Het loopt in 't bovenfte Kalabrië, befproeit het fteedtje Taverna, en ontlaft zich in de Golf van Squilaco, eene myl van de rivier Cantazaro, aan de Ooftzyde. *Baudrand.*

ALLIA, eene rivier van Italië, in het landt der Sabinen, tegenwoordig de *Aia* of *Caminata* genoemt, of, volgens anderen, *Rio di Moffo*, en *Correfio*. Naby deze rivier trokken de Roomfche legerhoofden den Gauloifen te gemoet met het talrykfte leger, dat Rome nog ooit op de been gebragt hadt, en leverden hen flag, hebbende de rivier achter den rug. Hier van daan komt haar naam *Allienfis pugna.* De ftrydt was fcherp en hardnekkig; maar de Gauloifen behaalden eindelyk de overwinning, en deden eene grote flachting onder de Romeinen, de rivier hen belettende te vluchten. Deze dag, zynde de 1 Auguftus, wierdt in den Roomfchen almanak aangetekent als een rampfpoedige en ongelukkige dag, in het 565 jaar van de grondlegging van Rome, en het 390 voor Chriftus. Dit verlies was fmartelyker en nadeeliger voor de Romeinen, zegt Cicero, dan het innemen van Rome door de zelve Gauloifen. De rivier Alli was na dit ongeluk den Romeinen als tot een afgryzen, volgens de aanmerking van Virgilius *l.* I. *Æneid.*

Quosque fecans infauftum interluit Allia nomen.

Desgelyks by Lucanus:

Et damnata diu Romanis Allia faftis.

Tit. Liv. l. V. *Plutarch. in Camillo. Florus.*

ALLIACO. (PETRUS DE) Zie AILLY.

ALLIBAWN, *Caledonia Albania*, is het Noordelykfte gedeelte van Schotlandt, het landt der oude Caledonen, en bevat de graaffchappen van Roff Loquebar en Athol. *Baudrand.*

ALLIENA, een alout Romeinfch en burgerlyk geflacht, dat zynen naam van *Allia* fchynt ontleent te hebben, gelyk zo van *Nafidia*, *Cluvia*, *Satria* de familien van *Nafidiëna*, *Cluviëna* en *Satriëna* hare benamingen gekregen hebben. Dat het onder de burgerlyke ftammen gerekent moet worden blykt daar uit, dat Allienus, die de wet wegens de merkpalen (*de Terminis*) gemaakt heeft, van burgerlyken huize was. In de verzamelde opfchriften der ouden wordt dit geflacht in dusdanig een opfchrift onder anderen vermeld:

ALLIENAE. T. F.
BERENICÆ.
C. VETTIUS. POLUS.
VXORI.
SANCTISSIM. ET.
C. VETTIVS. POLVS.
MATRI.
PIISSIMAE. PATR.
COL. FABR. ET. CENT.
L. D. D. D.

Ook komt 'er onder de Romeinfche geflachtpenningen een voor, dien A. Alliënus, welke eerft als fchout het eilandt van Sicilië geregeert heeft, heeft laten flaan, wanneer hy andermaal het gemelde wingewest als voorburgermeefter beftierde, vertonende deze penning aan de eene zyde de Godinne Venus, en daar om C. CÆSAR. IMP. COS. ITER, en aan de andere zyde den zeevoogdt Neptunus, met den regter voet ftaande op den voorfteven van een fchip, en in de regter handt houdende drie aan een gevoegde menfchedyen tot aan de voeten uit, het zinnebeeldt van Sicilië, en daar om dit randfchrift: A. ALLIENUS. PROCOS. *C. Patin. Famil. Roman. Fulv. Urfin. & Ant. Auguftin. Famil. Rom. Hirtius lib.* V.

ALLIER, in 't Latyn *Elaver*, eene rivier in Vrankryk, in het landfchap Auvergne en het Bourbonnois, ontftaat uit den berg Lofere, die de hoogfte is in de landftreek van 't Gevaudan. Zy befproeit Jeangac, Brioude, Uflon, Iffoire, enz, en vervolgens loopt zy in 't Bourbonnois voorby Moulins. Nadat zy in Auvergne de rivieren Cuffe, Aufe, Diore, Siofe, enz, en in 't Bourbonnois de Daure en de Quene ontfangen heeft, ontlaft zy zich in het Nivernois in de Loire, beneden Nevers.

ALLINGTON, een voornaam geflacht in Engelandt, het welk tegenwoordig het recht bezit om by de kroninge des konings zyn fchenker te zyn. Ten tyde van Willem den Veroveraar was het recht, waar van wy fpreken, in het geflacht van Fits-Tecas. Van daar quam het door huwelyk aan dat der Argentons, dat zyn oorfpronk van David Argenton heeft, welke onder Willem den I diende. Het mannelyk oir van dit huis onder de regeering van Henrik den VI ontbrekende, quam dit recht aan het geflacht van Allington, door huwelyk van Elifabeth van Argenton met Willem van Allington, van welken de tegenwoordige Lord Allington afkomftig is. *Engelfch Dict.*

ALLIROTHIUS, de zoon van Neptunus, willende zynen vader wreeken, omdat Minerva den prys, wegens de ftichting van Athene, behaalt hadde, met een olyfboom te doen voortkomen, ging door laft van zynen vader om den zelven met een byl omverre te hakken: doch hy bereikte zyn oogmerk niet, dewyl de flag van de byl, in plaats van op den boom te vallen, op zyne benen met zo veel kracht nederquam, dat hy 'er van ftorf. *Apoll. d'Athenes.*

ALLIX, (PETRUS) een bekent Godgeleerde in Engelandt, en thefaurier van de hoofdkerke van Salisbury, was eerft predikant te Charenton, daar hy, benevens Claude, bezig was om een nieuwe overzetting van den Bybel uit te geven, en van Socianery verdacht wierdt. Hy moeft na de herroeping van het edict van Nantes in den jare 1685 Vrankryk verlaten, waar op hy zich naar Engelandt begaf, daar hy zich haaft in hoogachting bragt, en kanunnik te Windfor wierdt. Men heeft van hem verfcheide fchriften, die, behalven de 12 Franfche predikatiën, die in 't jaar 1685 te te Rotterdam uitgekomen zyn, en zyne aanmerkingen over de V boeken van Mofes, meeft Theologifche verfchillen betreffen, en die hy met Boffuet tegen des zelfs boek van de veranderingen der Proteftantfche kerke, met Whifton over het duizentjarige ryk, en tegen de Ariaanfche fchriften van den zelven gehad heeft. Hy was voornemens, eene verzameling van Conciliën uit te geven, maar hy ftorf in 't jaar 1717, in een hogen ouderdom.

ALLOBROGEN, oude volkeren van het Transalpynfche Gaule, of, om het nauwer te bepalen, van het Narbonnois, befloegen het Dauphiné en Savoje, tuffchen de Griekfche Alpen, het meir Leman, de Rhone, en de Ifer. Maar zy breidden zich naderhandt verder uit in de provincie der Romeinen. De Grieken noemden hen *Allobrigen.* Men zegt ook, dat zy den naam van *Ariobrigen* gehad hebben, welken eenigen afleiden van het Griekfche woordt Ἄρειος, en van het Gauloifche *Brig*, waar van het eene ftout en krygshaftig, en het andere volk en natie betekent. Maar die genen, welke oordeelen, dat deze volkeren altydt Allobrogen genoemt zyn, geven aan dit woordt een verfchillenden oorfpronk. Zommigen willen, dat het te zamen gefteld is van Ἄλλος, en van Βρόγιος, en dat het een volk betekent, dat in een landt woont in het gebergte, dat van heuvelen en kleine vlaktens doorfneden is. Anderen trekken dit woordt uit de heilige taal, gelyk Bochard, die het zelve doedt afkomftig zyn van *hal-bro*, *verheven landt.* (*Can. lib.* I. *cap.* 42.) Godefroi van Viterbo, die in de XI ceuw leefde, en geheimfchryver was geweeft van de keizers Koenraad den III, Frederik den I, en Henrik den VI, leidt den naam der Allobrogen af van dien van eene rivier, die hy Labroya noemt, als of zy eerft aan der zelver oevers gewoont hadden. Hy fpreekt 'er aldus van in het IX deel van zyne Kronyk, te Bafel in 't jaar 1559 gedrukt:

Cum loquar Allobrogos fluvium perpende Labrojam.

Hy fpreekt daarna van eene ftadt, die men aan de oevers van deze rivier zag, en die de hoofdftadt was der Allobrogen:

Qua fuit urbs quondam grandis, velut altera Troja,
Nomen Avenza fuit, quæ peritura ruit, &c.

Wat 'er van zy, de Allobrogen maakten eene natie uit, die beroemt was door hare dapperheit. De Carthaginienzen riepen de zelve te hulp tegen de Romeinen, die hen de bezitting van Sicilië betwiften. Twee van hunne koningen of legerhoofden trokken in Italië. Zy voegden zich vervolgens by Hannibal om de Romeinen te beoorlogen. Deze laatften hielden dit in gedachten; zy quamen daar na zelfs de Allobrogen aantaften, die overwonnen wierden omtrent het 632 jaar van Rome, door Cneus Domitius Ænobarbus, en naderhandt nog door den burgermeefter Fabius Maximus, die daar door den naam van Allobrogicus verkreeg. Hy maakte van het landt der Allobrogen, van Provence, en van een gedeelte van Languedoc, eene provincie, die men federt het Narbonnois, *Gallia Narbonenfis*, en de Romeinfche provincie noemde. Het was deze, die naderhandt hare klachten voor den Roomfchen raadt bragt tegen Fontejus; en Cicero, die zyne verdediging ondernam, fpreekt niet dan van de Allobrogen. De voornaamfte fteden der Allobrogen zyn Chamberi, Geneve, Grenoble, St. Jan de Morienne, Mouftiers, en Vienne. *Strabo lib.* IV. *Geogr. Stephan. de Urbib. Polyb. lib.* III. *Titus Liv. Dec.* III. *lib.* I. *Ptolomeus lib.* III. *Plutarchus Jul. Cæfar. Dion. Plin. Juftin. Orofius. Vellejus. Florus. Eutrop. Monet. Geogr. Guiliman Helv. lib.* I. *cap.* 3. *Chorier Hift. du Dauphiné.*

ALLOBROX is de naam, welken Berofus by Annius van Viterbo aan den vyftienden koning der oude Gaulen geeft. Indien 'er deze prins geweeft is, zo is het waarfchynlyk, dat hy zynen naam aan de Allobrogen gegeven heeft. Dupleix heeft hem onder de koningen gebragt in zyne *Memoires des Gaules lib.* II. *cap.* 16.

ALLON, van den ftamme Simeons, de zoon van Jedaja, en vader van Siphi, I *Chron.* IV, 37. Zyn naam betekent een *onrechtvaardige* of *onnutte pryzer*, of *loftuiter*. *Simon Dict. de la Bible.*

ALLOUTNEUR, *Alloutneura*, eene kleine ftadt van 't eilandt Ceilon, in 't koninkryk van Candy, aan de rivier van Manwillagonga, die men in de gemene kaarten Trinquilemale, of Vintana noemt, tuffchen den mondt van deze rivier en de ftadt Candy. *Maty Dict. Geograph.*

ALLSTAT. Zie ALTSTAT.

ALLUCIUS, vorft der Celtiberen, oude volkeren van Spanje, wierdt door Scipio, veldheer der Romeinen, overwonnen. Na deze zege wierdt onder de krygsgevangenen eene jonkvrouwe van eene ongemene fchoonheit gevonden, die men tot Scipio bragt, die, naar haar landt en geflachte vernemende, verftont, dat zy ten huwelyk belooft was aan den jongen prins Allucius, van wien zy vuriglyk bemint wierdt; het gene gelegenheit gaf aan dezen overwinnaar om hem terftondt voor zich te doen komen, met de nabeftaanden van deze dochter; en betuigt hebbende, dat hy het huwelyk van deze gelieven goet keurde, nam hy Allucius in het byzonder by zich, en zeide tegen hem op eene verplichtende wyze: *Men heeft haar met zorg voor u bewaart, op dat men u een gefchenk zoude doen, dat u en my waardig was. Al de vergelding, die ik daar voor vorder, is, dat gy een vriendt wordt van het gemenebeft van Rome.* Deze jonge prins, verbaaft over deze overdadige goedheit, en geheel verrukt van blydfchap, Scipio by de handt houdende, badt de Goden, zulk eene edelmoedige daadt te vergelden. De nabeftaanden van de bruidt boden vervolgens eene grote fomme gelds aan tot haar losgeldt, en baden Scipio het zelve ten minften aan te nemen tot een bewys van hunne dankbaarheit. Scipio, veinzende zich door

hunne gebeden te laten overwinnen, deedt dit geldt ontfangen, en Allucius geroepen hebbende, zeide hy tegen hem: *Zie daar het gene gy hebben zult boven de huwelyksgift, welke uw schoonvader u geeft. Ontfang het van myn handt als een tweden bruidschat, dien ik u schenk.* Men voegt 'er by, dat Scipio tegen de soldaten, die hem deze schone gebragt hadden, zeide: *Indien myn geluk bepaalt was aan dat van een byzonder persoon, gy zoudt my geen aangenamer geschenk hebben kunnen doen; maar een veldoverste zynde, heb ik het zelve niet kunnen aannemen.*
Tit. Liv. Polyb. Spon Recherches d'Antiquitez.

ALLUS, van de stadt Samaria, een gevryde slaaf van Augustus, leende aan Agrippa den Groten een millioen zilvere sikkelen. *Joseph. Joodsche Oudheden* XVIII. 8.

ALM, eene rivier in Westphalen, die zich naby Nieuhuis, in 't sticht Paderborn, in de Lippe ontlast.

ALMA, eene rivier van 't halfeilandt van klein-Tartarye. 't Is buiten twyffel de zelfde, die men ook *Baciesaray* noemt, nemende haren naam van de steden Baciesaray en Alma, die zy beide besproeit. Sanson geeft haar in zyne kaart van Turkye en Europa den naam van KARBATA. *Baudrand.*

ALMA (EILARD VAN) geboortig van Vrieslandt, was zeer ervaren in de Griekſche en Latynſche talen, en hadt een fraaien dichtgeest, als blykt uit zyn Reuzenstrydr, een Latynsch dichtwerk, dat een jaar na zyne doodt gedrukt is in 4, onder dezen Latynschen tytel: *Bellum Gigantum, ex offic. Sanctandr.* 1587. Hy is in de maandt September des jaars 1586 overleden, en met een lykdicht vereert door zynen vriendt Lambert Ludolf van Deventer, voerende ten opschrift:

Memoriæ & Honori
Præstantissimi Poëtæ
EILARDI AB ALMA.

Suffr. Petrus de Scriptor. Fris. Dec. XIV. *cap.* 4. *Fr. Zweertii Athen. Belg.*

ALMAARUB- *Ibni-Cahtan*, anders *Arabe* genoemt, een broeder van Saba, of Seba, en Petrus, welke zonen van Cahtan of Cus, en kleinzonen van Cham waren. Men zegt, dat Arabië van hem den naam gekregen heeft, en dat hy de uitvinder der tale is, die aldaar gesproken wordt. Van zyne broederen zoude het eene gedeelte van Arabië Petrea, of het steenachtige, en het andere Sabea, of het gelukkige, genoemt zyn: gelyk Marmol getuigt *lib.* I. *cap.* 28. Doch Bochart toont, dat het meeste gedeelte van deze oorspronkelykheden valsch is, en dat deze woorden uit het Hebreeusch afkomstig zyn. *Bochart in Phaleg.*

ALMABERGA. Zie AMALBERGIS.

ALMACAN, of ALMANCAN, een klein plaatsje in oud-Castilië, tusschen Soria en Borgo de Osma, aan de rivier Duero, op eene hoogte gelegen. Het hoofdt van den eersten martelaar Stephanus zoude aldaar bewaart worden; waarom deze plaats van velen uit eerbiedt bezocht wordt. *Colmenar Delic. de l'Esp. pag.* 188.

ALMACAREN, *Almacara*, eene kleine en sterke stadt, en eene van de vier voornaamste steden van het Spaansche koninkryk Murcia, aan den mondt van de Guadalentin, in de Golf van Karthagena gelegen. Aldaar wordt veel aluin verzamelt, waar van de hertog van Escalona en de markgraaf van Vela grote inkomsten trekken. *Colmenar Delic. de l'Espagn. pag.* 542.

ALMACHARANA, en ALMACHARAMA, eene stadt van gelukkig Arabië in Asië, in het prinsdom van Mokka, tusschen de steden Aden en Sadaa. Men gelooft, dat zy de oude stadt van Saphar is, die de voornaamste van geheel gelukkig Arabië was. *Baudrand.*

St. ALMACHUS, of TELEMACHUS, gelyk Theodoretus hem noemt, een kluizenaar uit het Oosten ten tyde van den keizer Honorius te Rome. In de schouwplaats der schermers gekomen zynde, wilde hy dit wrede schouwspel beletten, als tegen den aardt van het Christendom strydende. De toezienders, vergramt zynde, smeten hem met stenen doot, dat hem tot een martelaar maakte, en gelegenheit gaf aan den keizer Honorius om deze spelen af te schaffen. 't Is mogelyk daar van daan, dat men hem Telemachus noemde. De Latynen noemen hem *Almachus*. Men viert zyn feest op den 1 January. *Theodoret. lib.* V. *cap.*26. *Beda. Martyr. Baillet Vies des Saints.*

ALMADA, een kasteel in de Portugeesche provincie Estremadura, tegen over de stadt Lisbon aan een kleine Golf, die de rivier Couna maakt, op een rots gelegen. Aan des zelfs voet is een vlek van den zelven naam, waar in een bron is, welkers water van een goet gebruik is tegen den steen der nieren. *Colmenar Delic. du Portug. pag.* 776.

ALMADAG, *Stella*, een berg van Anatolië in Asië, in het landt, dat men voorhenen Galatië noemde. Zy is naby de stadt Angori, te voren Ancyre genoemt, gelegen. *Colmenar Delic. de l'Esp. pag.* 542.

ALMADE, *Almada*, een klein steedtje van het Portugeesche Estremadura, aan den mondt van de Taag, tegen over Lisbon. *Baudrand.*

ALMADON, of ALMADEN, een gering dorpje in Andalusië, tusschen Sicilië en de grenzen van Estremadura gelegen; doch het komt in aanmerkinge wegens een quikzilvermyn, die men zegt dat alle jaren aan den koning van Spanje zes of zeven maal hondert duizent daalders opbrengt. *Colmenar Delic. de l'Espagne pag.* 444.

ALMAGESTUS, dat de Arabiers *Almagesthi*, of *Almeghisti* uitspreken en schryven, dat is, het gestel der werreldt, door Ptolomeus gemaakt, en in 't Griekſch *Syntaxis Megisti* genoemt. Van dit laatste Griekſche woordt hebben de Arabiers door verbastering het hunne gemaakt, en door eene andere verbastering is het woordt Almagestus van het Arabische afgeleid. Dit boek is uit het Griekſch in 't Arabisch overgezet door Ishac Ben Honain, en door Thabet Ben Corrah verbetert. Het wordt in de bibliotheek van den koning van Vrankryk gevonden onder N°. 887. Schirazi heeft ook eene uitlegginge over dit werk gemaakt, en die genoemt: *Hall Moschcolat al Magesthi*; en Bourgiani heeft een ander zamenstel van de sterrekunst gemaakt, aan 't welke hy den zelven tytel van *Almagesthi* gaf. *Herbelot Bibl. Oriental.*

ALMAGRA, een dorp in Spanje, in Castilië, en in dat gedeelte van het zelve, dat men la Manche noemt. Het was de geboorteplaats van DIEGO ALMAGRO, die geen anderen naam hadde dan dien van deze plaats zyner geboorte, welke zo duister was, dat men nooit heeft kunnen weten, wie zyne ouders waren. Hy leefde in de XVI eeuwe. Sandoval zegt zeer aardig, dat men hem voor priester erkende, hoewel hy lezen noch schryven konde. Hy voegde zich by Franciscus Pizaro, die in 't jaar 1525 Peru ontdekte, en het zelve overwon. Deze twee personen waren elkander in onmenschlykheit zeer gelyk, en weken elkander ook niet in doorluchtigheit van afkomst: want men verzekert, dat Pizaro een bastaardt was, die door zyne moeder aan eene kerkdeur te vondeling gelegt wierdt, en dat hy sedert door den kapitein Gonzales Pizaro voor zyn zoon erkent zynde, des zelfs zwynen hoedde in het dorp Truxilla. Maar een van de zelven afgedwaalt en verloren zynde, durfde hy niet weder by zynen vader keren, maar vluchtte naar Sevilië, van waar hy zich naar de Indiën begaf. Almagro en Pizaro trokken te zamen in 't jaar 1525 in Peru, en aan den koning Atabalipa, of Atabaliba, en aan de zynen wreedheden gepleegt hebbende, die eerder aan Barbaren dan aan Christenen pasten, wierden zy oneenig over het verdeelen van den buit. Pizaro kreeg Almagro gevangen, de broeder van Pizaro doodde Almagro, en een zoon van Almagro, Diego genoemt, doodde Pizaro. Gonzales, die de derde broeder was van Pizaro, wreekte zyne doodt, en stelde zich zeer baldadig aan in het landt. Diego wierdt naderhandt het hoofdt afgehouwen. *Mariana lib.* XXVI. *Thuan. hist. lib.* I. *Sandoval Vida de Charlos* V. *Ferdinand Pizaro, Varones illust. del nuero Mondo. La Mothe le Vayer Disc. de l'Hist. Spond. A. C.* 1525. *num.* 19. & 1546 *num.* 23.

ALMAGRO. (DIEGO) Zie het voorgaande Artykel.

ALMAGUER, of ALMAGRA, *Almagrum*, een klein steedtje in Zuid-America, in het koninkryk Popayan, legt aan een klein gebergte, daar de oorsprong is van de rivier Cauca, omtrent 20 mylen van de stadt Popayan, waar van het koninkryk den naam draagt.

ALMAIDA. Zie ALMEIDA.

ALMAIN, (JAKOB) professor in de Godgeleerdheit te Parys in 't collegie van Navarre, heeft gebloeit in de XVI eeuw. Hy was van Sens, en verkreeg zich de achting van een der scherpzinnigste redenkunstenaars, en van de beste schoolgeleerden van zynen tydt. Hy kleefde de gevoelens van Scotus, van Occam, en van Gabriel Biel aan. Hy onderwees de Logica en de Physica, eer hy in 't jaar 1508 aangenomen wierdt in 't collegie van Navarre; en hy schreef over deze twee delen van de Philosophie in de jaren 1505 en 1508. Hy wierdt tot doctor in de Theologie aangenomen in het jaar 1511, en hy verklaarde in het volgende jaar in het zelve collegie het III boek der Spreuken. Hy wierdt ter zelver tydt gebruikt om te schryven voor koning Lodewyk den XII tegen paus Julius den II, en voor het gezag der Concilien tegen het geschrift van den kardinaal Cajetanus. Het Concilie van Pisa hadt het boek van dezen kardinaal gezonden aan de Theologische faculteit te Parys, om het zelve te wederleggen. De zelve verkoos Almain tot dezen arbeidt, en zy hadt geen reden om zich over deze keur te beklagen. Deze leeraar storf jong in den jare 1515. Men gaf twee jaren daarna te Parys een druk uit van alle zyne werken. De voornaamste van de zelve zyn vier zedekundige verhandelingen, *Expositio circa decisiones quæstionum Magistri Guillelmi Occam de potestate summi Pontificis. De Auctoritate Ecclesiæ & Conciliorum. Dictata super sententias Magistri Roberti Holcot.* Die genen, die zeggen, dat hy een monnik was, hebben misgetast. *Bayle.*

ALMALIG, eene stadt van Turquestan, aan de welke de Arabische landbeschryvers 102 graden 30 minuten lengte, en 44 graden Noorder breedte geven. *Herbelot Bibl. Oriental.*

ALMAN, bisschop van Auxerre. Zie ALANUS.

ALMANAK, in 't Latyn *Calendarium*, is eene beschryving, vervattende de order der dagen, der weken, der maanden, en der feesten, die gedurende het gehele jaar geviert worden. Het Roomsche volk hadt in den beginne geen Almanak, en de zelve was alleen in handen der opperpriesters, die het zelve de feesten en de andere plechtigheden van het burgerlyke leven aankondigden. Zy droegen zorg om daar in aan te tekenen alles, wat in ieder jaar gebeurde, ook aantekenende de dagen, op welke niet gepleit wierdt. Deze Almanak wierdt ook *Fastus*, of in 't meervoudige *Fasti* genoemt, en nog *Annales publici*, omdat men daar in de voornaamste daden van de grote mannen der Republyk aantekende. Daar van daan zyn die gewone spreekwyzen gekomen, *Conscribere nomina Fastis*, of, *referre in Fastos & in Annales publicos*, zich geacht maken aan de nakomelingschap. Cn. Flavius, geheimschryver van Appius Claudius, gaf aan het volk een Almanak, tegen dank der opperpriesters en van den Raadt. Romulus was de eerste, die de tyden in zekere bestekken afdeelde, om te dienen tot gebruik der volkeren, die hem onderworpen waren: en dewyl hy bequamer was in de krygszaken dan in de sterrekunst, begon hy zyn jaar met de lente, en gaf het zelve maar tien maanden, waar van de eerste was de maandt Maart, en vervolgens April, May, Juny, Quintilis, Sextilis, September, October, November, December. Hy gaf een en dertig dagen aan ieder van deze vier maanden, Maart, May, Quin-

tilis, en October, en alleen dertig dagen aan ieder der zes anderen; zo dat zy alle te zamen drie hondert en vier dagen uitmaakten, dat de tydt was, in welken hy zich inbeeldde, dat de zon de vier verscheide saizoenen van het jaar doorliep. Wat de verdeeling der maanden in Kalendæ, Nonæ en Idus aangaat, en de wyze van het tellen hunner dagen, zulks kan gezien worden in den Almanak van Julius Cesar, die hier na volgt, met byvoeging der feesten en van verscheide andere zaken. Romulus bespeurde wel haast, dat dit jaar te kort was, en dat zyn jaar veel eer wederom begon dan het zonnejaar. Om dit te verbeteren beval hy, dat alle de dagen, die te veel gevonden zouden worden, zonder naam ingevoegt wierden tusschen de anderen, by wyze van inschikking, het welk met achteloosheit geschidde. Maar onder de regeering van Numa Pompilius wierdt de Almanak verbetert. Deze prins hadt gemeenzaam omgegaan met Pythagoras, van den welken hy vele zaken wegens de sterrekunst geleert hadt, waar van hy zich voornamentlyk ten dien einde bediende, volgende van naby genoeg de order, welke de Grieken toen hielden in de verdeeling der tyden. Het is waar, dat hy, in plaatse van drie hondert vier en vyftig dagen, welke dezen aan hun gemeen jaar gaven, drie hondert vyf en vyftig dagen aan het zyne gaf, opdat het getal oneven ware, door een bygeloof, dat hy van de Egyptenaars ontleende, de welke een tegenzin hadden in de even getallen, die zy geloofden ongelukkig te zyn. Aldus nam hy eenen dag af van ieder van deze zes maanden, April, Juny, Sextilis, September, November, en December, aan de welke Romulus dertig dagen hadt gegeven, om de zelve niet meer dan negen en twintig te doen hebben, latende aan de anderen de een en dertig dagen, welke zy hadden. Daarna deze dagen voegende by een en vyftig, die aan het jaar van Romulus van drie hondert en vier dagen ontbraken, om tot het zyne van drie hondert vyf en vyftig te komen, maakte hy daar van zeven en vyftig dagen, die hy in tweën verdeelde, om daar van twee andere maanden te maken, die hy voor de maandt Maart plaatste, te weten January van negen en twintig, en February van acht en twintig dagen, welke acht en twintig hy schikte voor de offerhanden, die aan de Helsche Goden geschiedden, den welken dit even getal, als ongelukkig, schynde te voegen. Aldus wilde hy, dat de maandt January, die hy in den zonnestandt van den winter plaatste, de eerste maandt van 't jaar zoude zyn, in de plaatse van die van Maart, die het te voren was, en die Romulus in de nachtevening van de lente geplaatst hadde; en om deze vaststelling euwigdurende te maken, bediende hy zich van de invoeging van vyf en veertig dagen der Grieken, die hy van twee tot twee jaren verdeelde, willende, dat ten einde van de twee eerste jaren de invoeging van een maandt van twee en twintig dagen zoude geschieden na het feest van *Terminalia*, het welke viel op den zesden der Kalendes van Maart, dat is te zeggen op den vier en twintigsten February, en dat na twee andere jaren op den zelven dag de buitengewone invoeging van drie en twintig dagen geschiedde; opdat alzo in den tydt van vier jaren de gehele invoeging geschiedde van vyf en veertig dagen, gelykmatig aan die, de welke by de Grieken in gebruik was in hunne Olympiaden. Deze tusschengestelde maandt van twee tot twee jaren wierdt *Mercedonius*, en *ingevoegde February* genoemt. Het jaar van Numa van drie hondert vyf en vyftig dagen een dag later eindigende dan het Griekfche, is ligtelyk te zien, dat hunne beginselen, wel verre van ter zelver tydt te vallen, wel haast zeer verre van malkander verschilt zouden hebben. Om deze zwarigheit voor te komen, geboodt Numa, dat in den tydt van acht jaren de gehele invoeging van negentig dagen niet zoude geschieden, overeenkomstig met het gebruik der Grieken; maar alleen eene invoeging van twee en tachtig dagen, in deze order, dat in den eersten tydt van twee jaren de invoeging van twee en twintig dagen geschiedde, in den tweden van drie en twintig dagen, in den derden van twee en twintig dagen, en in den vierden alleen van vyftien dagen, in plaatse van drie en twintig; om door dit middel in acht jaren de acht overtollige dagen weg te nemen. Het jaar van Numa was dan zamengestelt van twaalf maanden, January, February, Maart, April, May, Juny, Quintilis, Sextilis, September, October, November en December, waar van 'er zeven negen en twintig dagen hadden, en de anderen een en dertig, uitgezondert February, die 'er maar acht en twintig hadde. De Almanak van Numa is ligtelyk hier door te begrypen, zonder den zelven hier by te voegen; want voor het overige is de wyze, van by Kalendes, Nones en Ides te tellen, gelykmatig aan die van den Almanak van Julius Cesar. Om te meer gewigt en gezag aan dit gebodt te geven, wilde Numa, dat de opperpriesters de uitvoerders van het zelve zouden zyn, hen bevelende, aan het volk bekent te maken de tyden, wanneer, en de wyze, op welke deze invoeging van ongewone dagen moest geschieden. Maar deze opperpriesters bragten door hunne onkunde of quaadaardigheit met'er tydt de zaken in zulk een slechten staat, dat hunne feesten vielen in de tegengestelde saizoenen van hunne instellinge, brengende de feesten van den herfst in de lente, en die van den oogst in 't midden des winters. Deze ongeregeldheit was zo verre gekomen, dat Julius Cesar, dictator en opperpriester zynde, na den slag van Pharsalië, de verbetering van den Almanak eene zaak oordeelde te zyn, die de zorgen niet onwaardig was, die hy hadde voor de bestiering van het gemenebest. Met dit oogmerk deedt hy eenen Sosigenes van Alexandrië komen, die de geachtste sterrekundige van dien tydt was, en die, door last van den keizer, na zich zelf dikwils verbetert te hebben, verklaarde, dat de verdeeling der tyden in den Almanak nooit eene zekere en onbewegelyke vaststelling zoude kunnen hebben, indien men daar in voornamentlyk geen acht nam op den jaarlykschen loop der zonne, en indien men, door eene verschillende wyze van die, welke te voren in gebruik was, het maanjaar niet deedt overeenkomen met de beweging der zonne, liever dan den loop van de zon te onderwerpen aan de ongelykmatige wetten van de beweging der maan; en dewyl toen onder de sterrekundigen vastgestelt wierdt, dat de jaarlyksche loop van de zon juist drie hondert vyf en zestig dagen en zes uren duurde, besloot hy zyn jaar van drie hondert vyf en zestig dagen te maken, latende de zes uren, tot dat de zelve ten einde van vier jaren een gehelen dag uitmaakten, om alsdan door inschikking by de anderen gevoegt te worden, zo dat dit vierde jaar niet was van drie hondert vyf en zestig dagen, gelyk de drie anderen, maar van drie hondert zes en zestig dagen. En dewyl door de instelling van Numa Pompilius de invoeging van de maandt Mercedonius geschiedde omtrent het einde van de maandt February, nam Sosigenes, door last van den keizer, den zelven tydt, tot de invoeging van dezen dag, die viel in dien, welken zy *Regifugium* noemden, omdat de Romeinen eertyds hunne koningen uit Rome verdreven hadden op den zelven dag, en die een ander feest volgt, *Terminalia* genoemt, dat is te zeggen op den vier en twintigsten February, of, om met de tale der Romeinen te spreken, op den zesden der Kalendes van Maart, en omdat deze dag de twede zesde der Kalendes van Maart genoemt wierdt, dien men *Bissextus* in 't Latyn noemde: ook wierdt het jaar, in het welke deze invoeging geschiedde, *Bisextum*, of *Intercalaris*, dat is *tusscheninvoegende*, genoemt. Hy veranderde niets in de order, noch in de namen der maanden, noch zelfs in 't getal der dagen van de maanden Maart, May, Quintilis en October, die ieder een en dertig hadden in den Almanak van Numa; maar om plaats te vinden voor de tien dagen, welke het zonnejaar van drie hondert vyf en zestig dagen meer hadde dan dat van Numa, voegde hy twee dagen by ieder der maanden van January, Sextilis en December, die 'er maar negen en twintig hadden, om de zelve gelyk te maken met de anderen van een en dertig, zich vergenoegende met een eenigen dag te voegen by ieder der vier anderen, April, Juny, September en November, om de zelven dertig dagen te doen hebben; en latende de maandt February van acht en twintig dagen in de gemene jaren, en van negen en twintig in het schrikkeljaar; opdat 'er niets verandert wierdt in de plechtigheden der offerhanden, die men in deze maandt aan de Helsche Godheden deedt. Zo haast de zaken aldus geschikt waren, en dat Sosigenes zyn werk volbragt hadde, liet de keizer een gebodt uitgaan, door het welke hy de verbetering, die hy in den Almanak gemaakt hadde, bekent maakte, bevelende het gebruik daar van door het gehele Roomsche ryk; en dewyl door de achteloosheit van de genen, die voor hem de zorge van de verdeeling der ingevoegde maanden gehad hadden, het begin van het jaar toen zeven en zestig dagen voor zyn rechten tydt quam, moest al die tydt gesleten worden, om den eersten dag van het volgende jaar in zyne wettige plaats van den zonnestandt des winters te brengen; en ten dien einde twee maanden van deze zeven en zestig dagen makende, geboodt hy de invoeging van de zelve tusschen de maanden van November en December, het welk oorzaak was, dat het jaar van de verbetering van den Almanak van Julius Cesar, die men de Juliaansche verbetering noemt, vyftien maanden hadde, en vier hondert vyf en veertig dagen, alzo in het zelve, volgens den Almanak van Numa, de ongewone invoeging van de maandt Mercedonius van drie en twintig dagen alreets te voren geschikt was, en men noemde het zelve om deze reden het jaar van verwarring, omdat men daar in dit groot getal van dagen moest verzwelgen, dat zo veel verwarring bybragt in de rekening der tyden.

Maar om zich eenigerwyze naar den geest der Romeinen te schikken, die sedert zo lang eenen tydt aan de maanjaren gewent waren, wilde de keizer zyn jaar niet juist met den zonnestandt des winters beginnen, maar alleen op den dag van de nieuwe maan, die onmiddelyk daarna volgt, de welke toevallig, ten tyde der verbetering, omtrent acht dagen na den zelven zonnestandt vallende, veroorzaakt heeft, dat de Juliaansche jaren altydt in het vervolg hun beginsel gehouden hebben, dat is te zeggen den eersten dag van January, omtrent acht dagen na den zonnestandt in Capricornus.

Julius Cesar verwekte zich veel afgunst door deze verbetering van den Almanak, en men vindt in Cicero hier over eene scherpe beschimping. Een van zyne vrienden, met hem sprekende, zeide, dat de Lier des volgenden daags moest ondergaan; *cras Lyra occidit*, zeide hy; waar op Cicero straks antwoordde, *nempe ex edicto*; *ja uit krachte van het gebodt*. Dit belette niet, dat deze verbetering ontfangen en waargenomen wierdt na de doodt van Cesar, die in het volgende jaar voorviel. Het geschiedde zelfs, dat, om te meer gezag aan dit gebruik te geven, Marcus Antonius, gedurende zyn burgermeesterschap, geboodt, dat de maandt, Quintilis genoemt, welke die van de geboorte van Julius Cesar was, zynen naam zoude dragen, en voortaan Julius heten; gelyk sedert aan de maandt Sextilis gebeurt is, aan welke men den naam van Augustus gegeven heeft.

Het is waar, dat 'er in de eerste jaren een aanmerkelyke misslag begaan wierdt in deze waarnemingen door de onwetenheit der opperpriesters, die, niet wel begrypende, hoe deze invoeging van eenen dag van vier tot vier jaren moest geschieden, gemeent hadden, dat het vierde jaar gerekent moest worden van dat, in het welke de voorgaande invoeging geschied was, en niet van dat, het welk onmiddelyk daarna volgde: en dewyl zy door dit middel maar twee gemene jaren tusschen twee schrikkeljaren stelden, in plaats van drie, zo maakten zy eene invoeging van twaalf dagen, in den tydt van zes en dertig jaren, in de plaats van negen dagen, die zy in dien tydt maar ingevoegt moesten hebben, waar door het beginsel van het jaar drie dagen te rug gezet wierdt. Augustus, de opvolger van Julius Cesar, zulks gewaar geworden zynde, bragt straks een hulpmiddel daar tegen by, bevelende, dat men in de twaalf eerste jaren gene invoeging zoude doen; om door dit middel de drie dagen, die te veel ingevoegt waren, wederom te winnen, en de zake wederom tot hare eerste vaststelling te brengen, de welke sedert

dert

dert waargenomen is, zonder eenige verandering tot op het einde van de XVI eeuw, wanneer men genoodzaakt was aan eene andere verbetering van den Almanak te arbeiden, waar van in 't vervolg gesproken zal worden.

Wy voegen hier by het affchrift van een ouden Romeinfchen Almanak na Julius Cefar. De geleerden hebben den zelven te zamen geftelt uit verfcheide gedenkftukken. Daar zyn in den zelven zes verfcheide kolommen. De eerfte vervat de letteren, die zy *Nundinales* noemden; de twede wyft de dagen aan, die zy *Faftes*, *Nefaftes* en *Comitiales* noemden, de welke mede door letteren getekent zyn; de derde vervat de getallen van *Meton*, welke men het *Gulde getal* noemt; de vierde is voor de achtereenvolgende dagen, door cyfferletters, of Arabifche karakters getekent; de vyfde verdeelt de maanden in *Kalendæ*, *Nonæ* en *Idus*, volgens de oude wyze der Romeinen; en de zesde vervat hunne feeften, en verfcheide andere plechtigheden.

In dezen Almanak, waar aan wy den naam geven van Almanak van Julius Cefar, hoewel hy na Auguftus fchynt gemaakt te zyn, ziet men eerftelyk de zelve order, en het zelve vervolg van maanden, overeenkomftig met de inftelling van Numa Pompilius. Ten tweden, deze zeven maanden, January, Maart, May, Quintilis, of July, Sextilis, of Auguftus, October en December, hebben ieder een en dertig dagen, en deze vier, April, Juny, September en November, (maar dertig; maar February heeft in de gemene jaren maar acht en twintig, en in de fchrikkeljaren negen en twintig dagen. Ten derden, dit vervolg van acht letteren, die wy *Nundinale letteren* genoemt hebben, is zonder verandering geftelt van den eerften tot den laatften dag van het jaar, op dat 'er een zy, die in het jaar de dagen aanwyze, op welke de vergaderingen, door de Romeinen *Nundinæ* genoemt, en die van negen tot negen dagen wederkeerden, gehouden moeften worden; op dat de landluiden op deze dagen in de ftadt mogten komen, om daar te vernemen het gene de fchikking van den Godsdienft of van de regeering betrof; zodat, indien de Nundinale dag van het eerfte jaar was onder de letter A, welke is op den eerften, op den negenden, op den zeventienden, op den vyf en twintigften January, enz, de letter van den Nundinalen dag van het volgende jaar D was, welke is op den vierden, op den twaalfden, op den twintigften van de zelve maandt, enz.: want de letter A ook gevonden wordende op den zeven en twintigften December, indien men van dezen dag acht letteren telt, zal men, behalven de vier letteren B, C, D, E, die na de A in de maandt December overig zyn, vier andere moeten nemen in het begin van January van het volgende jaar, te weten A, B, C, D, op dat de letter D, die het eerfte in de maandt January gevonden wordt, de negende zy na de laatfte A van de voorgaande maandt December; en dat zy by gevolg de Nundinale letter zy, of die de dagen van deze vergaderingen aanwyze, aan de welke men ook den naam van openbare markten geven kan. Alzo zal, volgens de zelve uitrekening, de Nundinale letter van het derde jaar G zyn, die van het vierde B, enz, 't en zy de ingevoegde dag van het fchrikkeljaar daar in verandering make.

Ten vierden, om wel te verftaan het gene in de twede kolom aangetekent is, moet men weten, dat men niet dagelyks rechtplegen of pleiten konde by de Romeinen, en dat het aan den hoofdfchout of rechter alle dagen niet vryftont deze plechtige woorden, of dit formulier van rechten uit te fpreken, *Do*, *Dico*, *Addico*; alzo noemden zy *Faftos* de dagen, op welke men het recht oeffende, *quibus fas effet jure agere*, en *Nefaftos*, die, op welke het niet toegelaten was, *quibus nefas effet*, gelyk men ziet in deze twee vaarzen van Ovidius *Faft. l.* I. *vf.* 47.

Ille nefaftus erit, per quem tria verba filentur,
Faftus erit, per quem jure licebit agi.

Dat is te zeggen, dat de dag *Nefaftus* is, op welken men de drie woorden niet uitfpreekt, *Do*, *Dico*, *Addico*, als of men in Holland zoude zeggen, dat het vakantie is: en *Faftus*, op welken het geoorlooft is rechtspleging te oeffenen en te pleiten. Men moet nog weten, dat 'er zekere dagen waren, die men *Comitiales* noemde, met een C getekent, op de welke het volk byeen vergaderde in het veldt van Mars, om de overigheden te verkiezen, of om over de zaken van het gemenebeft te handelen, omdat deze vergaderingen van het volk *Comitia* genoemt waren. Dat'er ook bepaalde dagen waren, op welke een zeker priefter of offeraar, die onder hen *Rex* genoemt wierdt, zich in deze vergaderingen bevondt; en eindelyk dat men gewoon was op een zekeren dag van het jaar den tempel van Vefta te reinigen, en de vuiligheit daar uit te brengen; het welk met zo veel plechtigheit gefchiedde, dat het niet geoorlooft was gedurende dien tydt te pleiten.

Dat vooronderftelt zynde, is het niet bezwaarlyk het overige te verftaan; want overal daar de letter N, in de twede kolom gevonden wordt, (welke letter betekent *Nefaftus Dies*, dat is zo veel als vakantie) beduidt zulks, dat men op dien dag geen rechtszaken bevordert; daar een F ftaat, of *Faftus*, zulks betekent, dat 'er rechtspleging geoeffent wordt; daar FP gevonden wordt, of *Faftus prima parte diei*, geeft zulks te kennen, dat het zelve in het eerfte gedeelte van den dag gefchiedt; EN, of *Endotercifus*, of *Intercifus*, dat is te zeggen *doorfneden*, betekent, dat het zelve gefchiedt in zommige uren, en in zommige niet; daar men een C vindt, of *Comitialis*, betekent de zelve, dat de vergaderingen, die men *Comitia* noemt, gehouden worden; daar deze letteren, Q. *Rex* C. F. of *Quando comitiavit fas*, gevonden worden, heeft men te verftaan, dat men de rechtszaken behandelt, wanneer de offeraar, *de koning* genoemt de vergaderingen bygewoont heeft; en eindelyk, daar men deze andere letteren ziet, Q. ST. D. F. of *Quando ftercus delatum, fas*, geven de zelve te kennen, dat men zulks doen kan zo haaft als de vuiligheit buiten den tempel van de godinne Vefta gebragt is.

Ten vyfden, de derde kolom is voor de negentien karakters der getallen van den maancirkel, anders het *Gulde getal* genoemt, om de nieuwe manen door het gehele jaar aan te wyzen, volgens de order, in welke men meent, dat de zelve ten tyde van Julius Cefar voorvielen, wanneer deze karakters aldus in zynen Almanak geftelt waren.

Ten zesden, de vierde kolom tekent het vervolg der dagen van de maandt aan; door cyfferletters, of Arabifche karakters, waar van men echter niet denken moet, dat de zelve aldus in de tafels der *Fafti*, dat is in den Almanak der ouden, gevonden wierden, dewyl zy daar van gene kenniffe hadden; maar alleen, dat wy gevoeglyk geoordeelt hebben de zelve daar in te plaatfen, op dat men beter mogt zien de overeenkomft, die 'er is tuffchen de wyze van het noemen en tellen der dagen van de oude Romeinen, en de onze, en welke de dagen zyn, volgens onze wyze van tellen, die de feeften en andere plechtige dagen der Romeinen beantwoorden.

Ten zevenden, de vyfde kolom vervat die vermaarde verdeeling der dagen van de maanden in *Kalendæ*, *Nonæ* en *Idus*, die in gebruik was onder de Romeinen. Zy was niet in gelyke delen, gelyk de *Decades* der Grieken, maar in zeer verfchillende gedeeltens, welker verfcheidenheit echter in deze twee Latynfche vaarzen begrepen is:

Sex Nonas Majus, October, Julius & Mars;
Quatuor at reliqui. Dabit Idus quilibet octo.

Dat is te zeggen, dat deze vier maanden, Maart, May, July en October zes dagen van Nonæ hebben, en dat 'er alle de anderen maar vier hebben; maar dat' er in alle de maanden acht dagen van *Idus* zyn; het welk aldus verftaan moet worden, dat de eerfte dag van ieder maandt altydt *Kalendæ*, de Kalendes, genoemt wordt: vervolgens wordt in de vier maanden, Maart, May, July en October, de zevende dag van de maandt *Nonæ*, de Nones, genoemt, en de vyftiende *Idus*, de Ides; wordende in de acht andere maanden de vyfde dag *Nonæ*, en de dertiende *Idus* genoemt. Voorts worden de overige dagen in alle de maanden na de Nones achterwaarts naar de volgende maandt getelt, dat is te zeggen, de zoveelften voor de Kalendes van de volgende maandt, en lopen by gevolg altoos in getal verminderende. De dagen, die na de Kalendes tot op de Nones volgen, nemen den naam der Nones van de zelve lopende maandt aan, dat is te zeggen, zy worden achterwaarts tellende de zoveelften voor deze Nones genoemt; de anderen, die tuffchen de Nones en de Ides zyn, nemen ook den naam der Ides van de zelve maandt aan, dat is te zeggen, zy worden achterwaarts tellende de zoveelften voor de Ides genoemt; maar alle de overige dagen van de Ides, tot aan het einde der maandt, nemen, mede op de zelve wyze achterwaarts tellende, den naam der Kalendes van de volgende maandt aan. Voorts ziet men, dat de tafelen der Faftes, in de welke de Romeinen de maanden en dagen van het jaar befchreven, in het vervolg *Calendarium*, of *Kalendarium*, genoemt wierden, omdat de naam van Kalendæ met grote letteren aan 't hoofdt van ieder maandt gefchreven was.

Eindelyk, de laatfte kolom vervat de zaken, die voornamentlyk den Godsdienft der Romeinen betroffen; gelyk daar zyn de feeften, de offerhanden, de fpelen, de plechtigheden, de gelukkige of ongelukkige dagen, benevens de beginfelen der hemelstekenen, de vier hoofdpunten van 't jaar, welke zyn de faizoenen, de op- en ondergang der fterren, enz, het welk van een groot gebruik was by de ouden, die zich een langen tydt daar van bedient hebben, in de plaats van een Almanak, om het onderfcheidt der faizoenen aan te wyzen, ten minften, tot dat de zelve in een beter order gebragt was door de verbetering van Julius Cefar. Men ziet in het meefte gedeelte der oude boeken, dat men zich volkomen fchikte naar de waarneming van den op- en ondergang der fterren, in de zeevaart, in den landbouw, in de geneeskunft, en in het meefte gedeelte der openbare en byzondere zaken.

CALENDARIUM, OF ALMANAK VAN JULIUS CESAR.

JANUARY.

Onder de befcherming van de Godinne Juno.

Nundinale Letteren.	Dagen.	Gulde getal.			
A	F	I.	1.	Kalen.	Gewyd aan Janus. Aan Juno. Aan Jupiter, en aan Efculapius.
B	F		2.	IV.	Ongelukkige dag. DIES ATER.
C	C	IX.	3.	III.	Ondergang van de Kreeft.
D	C		4.	Prid.	
E	F	XVIII.	5.	Non.	Opgang van de Lier. Ondergang van den Arendt des avonds.
F	F	VI.	6.	VIII.	
G	C		7.	VII.	
H	C	XIV.	8.	VI.	Offerhanden aan Janus.
A		III.	9.	V.	DE AGONALIA.
B	EN		10.	IV.	Midden des winters.
C	NP	XI.	11.	III.	DE CARMENTALIA.
D	C		12.	Prid.	De COMPITALIA.
E	NP	XIX.	13.	Id.	De Trompetters doen uitroepingen door de ftadt in vrouwelyk gewaadt.
F	EN	VIII.	14.	XIX.	GEBREKKELYKE DAGEN DOOR BEVEL VAN DEN RAADT.
G			15.	XVIII.	Aan CARMENTA, Porrima & Poftverfa.
H	C	XVI.	16.	XVII.	Aan de Eendragt. Beginfel van den ondergang van den Leeuw des morgens.
A	C	V.	17.	XVI.	De zon in den Waterman.
B	C		18.	XV.	
C	C	XIII.	19.	XIV.	
D	C	II.	20.	XIII.	
E	C		21.	XII.	
F	C	X.	22.	XI.	
G	C		23.	X.	Ondergang van de Lier.
H	C	XVIII.	24.	IX.	De feeften der zaaiïngen, of der zaaityden.
A	C	VII.	25.	VIII.	
B	C		26.	VII.	
C	C	XV.	27.	VI.	Aan Caftor en Pollux.
D	C	IV.	28.	V.	
E	F		29.	IV.	De Paardelopen in 't veldt van Mars. De Pacalen of vrede-vuren.
F	F	XII.	30.	III.	Ondergang van de Fidicula.
G	F	I.	31.	Prid.	Aan de Huisgoden.

FEBRUARY.

Onder de befcherming van Neptunus.

Nundinale Letteren.	Dagen.	Gulde getal.			
H	N	IX.	1.	Kalen.	Aan Juno Sofpita. Aan Jupiter. Aan Hercules. Aan Diana. De Lucariën.
A	N		2.	IV.	
B	N	XVII.	3.	III.	Ondergang van de Lier, en van het midden van den Leeuw.
C	N	VI.	4.	Prid.	Ondergang van den Dolphyn.
D			5.	Non.	Opgang van den Waterman.
E	N	XIV.	6.	VIII.	
F	N	III.	7.	VII.	
G	N		8.	VI.	
H	N	XI.	9.	V.	Begin van de lente.
A	N		10.	IV.	
B	N	XIX.	11.	III.	Genialifche fpelen. Opgang van den Beer.
C	N	VIII.	12.	Prid.	
D	NP		13.	Id.	Aan Faunus, en aan Jupiter. Nederlaag en doodt der Fabiën.
E	C	XVI.	14.	XVI.	Opgang van de Rave, van de Kelk, en van 't Serpent.
F	NP	V.	15.	XV.	DE LUPERCALIA.
G	END		16.	XIV.	De zon in het teken der Viffchen.
H	NP	XIII.	17.	XIII.	DE QUIRINALIA.
A	C	II.	18.	XII.	De FORNICALIA. De FERALEN aan de Schimgoden.
B	C		19.	XI.	
C	C	X.	20.	X.	
D	F		21.	IX.	Aan de Godinne Muta, of Larunda. DE FERALEN.
E	C	XVIII.	22.	VIII.	De Cariftia.
F	NP	VII.	23.	VII.	DE TERMINALIA.
G	N		24.	VI.	Het eerfte REGIFUGIUM, of DE VLUCHT VAN TARQUINIUS. Plaats van den fchrikkeldag.
H	C	XV.	25.	V.	Opgang van den Beer des avonds.
A	EN	IV.	26.	IV.	
B	NP		27.	III.	De Paardelopen in 't veldt van Mars.
C	C	XII.	28.	Prid.	De Tarquynen overwonnen.

MAART.

Onder de befcherming van Minerva.

Nundinale Letteren.	Dagen.	Gulde getal.			
D	NP	I.	1.	Kalen.	De Matronalen. Aan Mars. 't Feeft Ancilia, of der fchilderen.
E	F		2.	VI.	Aan Juno Lucina.
F	C	IX.	3.	V.	Ondergang van de twede der Viffchen.
G	C		4.	IV.	
H	C	XVII.	5.	III.	Ondergang van den Beer. Opgang van den Wynoogfter. Opgang van de Kreeft.
A	NP	VI.	6.	Prid.	De Veftalen. OP DEZEN DAG WIERDT CESAR OPPERPRIESTER.
B	F		7.	Non.	Aan Ve-Jupiter in 't bofch van de toevlucht. Opgang van Pegafus.
C	F	XIV.	8.	VIII.	Opgang van de kroon.
D	C	III.	9.	VII.	Opgang van den Orion. Opgang van de Noorder vifch.
E	C		10.	VI.	
F	C	XI.	11.	V.	
G	C		12.	IV.	
H	EN	XIX.	13.	III.	Opening van de zee.
A	NP	VIII.	14.	Prid.	DE TWEDE PAARDELOPEN AAN DEN TYBER.
B	NP		15.	Id.	Aan Anna Perenna. De Moordt. Ondergang van de Scorpioen.
C	C	XVI.	16.	XVII.	
D	NP	V.	17.	XVI.	DE LIBELARIA, of de Bacchanalen. De Agonen. Ondergang van de Wouw.
E	C		18.	XV.	De zon in het teken van den Ram.
F	N	XIII.	19.	XIV.	DE QUINQUATRIA van Minerva gedurende vyf dagen.
G	C	II.	20.	XIII.	
H	C		21.	XII.	Eerfte dag van de eeuw. Ondergang van het Paardt des morgens.
A	N	X.	22.	XI.	
B	NP		23.	X.	HET TUBÆLUSTRIUM, of Trompetzuiverdag.
C	QR	XVIII.	24.	IX.	
D	C	VII.	25.	VIII.	De Hilaria, of het vreugdefeeft ter eere van de Moeder der goden. Nachtevening van de Lente.
E	C		26.	VII.	
F	NP	XV.	27.	VI.	OP DEZEN DAG MAAKTE CESAR ZICH MEESTER VAN ALEXANDRIE.
G	C	IV.	28.	V.	De Megalefianen.
H	C		29.	IV.	
A	C	XII.	30.	III.	Aan Janus. Aan de Eendragt. Aan het Heil. Aan den Vrede.
B	C	I.	31.	Prid.	Aan de Maan, of aan Diana op den Aventyn.

APRIL.

Onder de befcherming van Venus.

Nundinale Letteren.	Dagen.	Gulde Getal.			
C	N	IX.	1.	Kalen.	Aan Venus met bloemen en myrte. Aan de mannelyke Fortuin.
D	C		2.	IV.	Ondergang der Pleyaden.
E	C	XVII.	3.	III.	
F	C	VI.	4.	Prid.	
G			5.	Non.	DE SPELEN MEGALESIA AAN DE MOEDER DER GODEN gedurende acht dagen.
H	NP	XIV.	6.	VIII.	Aan de algemene Fortuin Primigenia.
A	N	III.	7.	VII.	Geboorte van Apollo en van Diana.
B	N		8.	VI.	Spelen wegens de overwinning van Cefar. Ondergang van de Balans. Ondergang van den Orion.
C	N	XI.	9.	V.	
D	N		10.	IV.	De Cerealia. DE CIRCISCHE SPELEN.
E	N	XIX.	11.	III.	
F	N	VIII.	12.	Prid.	De moeder der Goden te Rome gebragt. SPELEN TER EERE VAN CERES gedurende acht dagen.
G	NP		13.	Id.	Aan Jupiter den Overwinnaar en aan de Vryheit.
H	N	XVI.	14.	XVIII.	
A	NP	V.	15.	XVII.	DE FORNICALIA.
B	N		16.	XVI.	Auguftus keizer gegroet. Ondergang der Hyaden.
C	N	XIII.	17.	XV.	
D	N	II.	18.	XIV.	DE PAARDELOPEN IN DEN GROTEN CIRKEL. Verbranding der Voffen.
E	N		19.	XIII.	De Cerealia. De zon in het teken van den Stier.
F	N	X.	20.	XII.	
G	NP		21.	XI.	DE PARILIENA. Geboorte van Rome.
H	N	XVIII.	22.	X.	De twede AGONALIA.
A	NP	VII.	23.	IX.	De eerfte VINALIA aan Jupiter en aan Venus.
B	C		24.	VIII.	
C	NP	XV.	25.	VII.	DE ROBIGALIA. Ondergang van den Ram. Midden van de lente.
D	F	IV.	26.	VI.	Opgang van den Hondt. Opgang van de Geitjes.
E	C		27.	V.	De Latynfche vierdagen op den gewyden berg.
F	NP	XII.	28.	IV.	DE FLORALIA gedurende zes dagen. Opgang van de Geit des morgens.
G	C	I.	29.	III.	Ondergang van den Hondt des avonds.
H	F		30.	Prid.	Aan Vefta Palatina. De eerfte Larentalia.

MAY.

Nundinale Letteren.	Dagen.	Gulde getal.			MAY. *Onder de beſcherming van Apollo.*
A	N	IX.	1.	Kalen.	Aan de goede Godinne. Aan de Huisgoden. Spelen van Flora gedurende drie dagen.
B	F		2.	VI.	De Compitalia.
C.	C	XVII.	3.	V.	Opgang van den Centaurus en der Hyaden.
D	C	VI.	4.	IV.	
E	C		5.	III.	Opgang van de Lier.
F	C	XIV.	6.	Prid.	Ondergang van 't midden van den Scorpioen.
G	N	III.	7.	Non.	Opgang der Virgiliæ of Zevenſter.
H	F		8.	VIII.	Opgang van de Geit.
A	N	XI.	9.	VII.	De Lemuria des nachts, gedurende 3 dagen.
B	C		10.	VI.	Het Luminarum.
C	N	XIX.	11.	V.	Ondergang van den Orion. Ongelukkige dag om te trouwen.
D	NP	VIII.	12.	IV.	Aan Mars de Wreker in den Cirkel.
E.	N		13.	III.	De Lemuria. Opgang der Pleyaden. Begin van den zomer.
F	C	XVI.	14.	Prid.	Aan Mercurius. Opgang van den Stier.
G	NP	V.	15.	Id.	Aan Jupiter. Feeſt der koopluiden. Geboorte van Mercurius. Opgang van de Lier.
H	F		16.	XVII.	
A	C	XIII.	17.	XVI.	
B	C	II.	18.	XV.	
C.	C		19.	XIV.	De zon in de Tweelingen.
D	C	X.	20.	XIII.	
E	NP		21.	XII.	De Agonalia van Janus.
F	N	XVIII	22.	XI.	Aan Ve-Jupiter. Opgang van den Hondt.
G	NP	VII.	23.	X.	De vierdagen van Vulcanus. Het Tubælustrium.
H	Q Rex		24.	IX.	
A	CF	XV.	25.	VIII.	Aan de algemene Fortuin. Opgang van den Arendt.
B	C	IV.	26.	VII.	Het twede Regifugium. Ondergang van den Beer.
C	C		27.	VI.	Opgang der Hyaden.
D	C	XII.	28.	V.	
E	C	I.	29.	IV.	
F	C		30.	III.	
G	C	IX.	31.	Prid.	

Nundinale Letteren.	Dagen.	Gulde getal.			JUNY. *Onder de beſcherming van Mercurius.*
H	N	XVII.	1.	Kalen.	Aan Juno Moneta. Aan Tempeſta. Aan Fabaria. Opgang van den Arendt.
A	F	VI.	2.	IV.	Aan Mars. Aan de godinne Carna. Opgang der Hyaden.
B	C		3.	III.	Aan Bellona.
C	C	XIV.	4.	Prid.	Aan Hercules in den Cirkel.
D	N	III.	5.	Non.	Aan de Trouw. Aan Jupiter Sponſor, of aan den Godt Fidius Sancius, Semipater.
E	N		6.	VIII.	Aan Veſta.
F	N	XI.	7.	VII.	De Piſcatoriaanſche dagen in 't veldt van Mars. Opgang van den Beer.
G			8.	VI.	Aan 't verstandt op 't Capitool.
H	N	XIX.	9.	V.	De Vestalia. Autaar van Jupiter Piſtor. Kroning der Eſels.
A	N	V.II.	10.	IV.	De Matralia van de krachtige Fortuin. Opgang van den Dolphyn.
B	N		11.	III.	Aan de Eendragt. Aan de moeder Matuta.
C	N	XVI.	12.	Prid.	Aan Jupiter invictus. De kleine Quinquatria. Begin van de hette.
D	N	V.	13.	Id.	
E	N		14.	XVIII.	
F	Q.ST D.F.	XIII.	15.	XVII.	Vervoering van de vuiligheit uit den tempel van Vesta. Opgang der Hyaden.
G	C	II.	16.	XVI.	Opgang van den Orion.
H	C		17.	XV.	Opgang van den gehelen Dolphyn.
A	C	X.	18.	XIV.	
B	C		19.	XIII.	Aan Minerva op den Aventyn. De zon in het teken van de Kreeft.
C	C	XVIII.	20.	XII.	Aan Summanus. Opgang van den Serpentarius.
D	C	VII.	21.	XI.	
E	C		22.	X.	
F	C	XV.	23.	IX.	
G	C	IV.	24.	VIII.	Aan de ſterke Fortuin. Zonneſtandt van den zomer.
H	C		25.	VII.	
A	C	XII.	26.	VI.	Opgang van de riem van den Orion.
B	C	I.	27.	V.	Aan Jupiter Stator, en aan de godinne Larium.
C	C		28.	IV.	
D	F	IX.	29.	III.	Aan Quirinus op den berg Quirinaal.
E	F		30.	Prid.	Aan Hercules en aan de Zanggodinnen. Populufugia.

Nundinale Letteren.	Dagen.	Gulden getal.			QUINTILIS, of JULY. *Onder de beſcherming van Jupiter.*
F	N	XVII.	1.	Kalen.	Verhuistydt.
G	N	VI.	2.	VI.	
H	N		3.	V.	
A	NP	XIV.	4.	IV.	Ondergang van de kroon des morgens. Opgang der Hyaden.
B	N	III.	5.	III.	De Populufugia.
C	N		6.	Prid.	Spelen ter eere van Apollo gedurende acht dagen. Aan de vrouwelyke fortuin.
D	N	XI.	7.	Non.	De Nones Caprotites. Het feeſt der dienſtmaagden. Verdwyning van Romulus.
E	N		8.	VIII.	Het feeſt Vitulatio. Ondergang van het midden van Capricornus.
F	EN	XIX.	9.	VII.	Opgang van Cepheus des avonds.
G	C	VIII.	10.	VI.	De zomerwinden beginnen te waaien.
H	C		11.	V.	
A	NP	XVI.	12.	IV.	Geboorte van Julius Cesar.
B	C	V.	13.	III.	
C	C		14.	Prid.	Aan de vrouwelyke fortuin. De Mercuriales gedurende zes dagen.
D	NP	XIII.	15.	Id.	Aan Caſtor en aan Pollux.
E	F	II.	16.	XVII.	Opgang van den Voor-hondt.
F	C		17.	XVI.	Ongelukkige dag van den ſlag van Allia.
G	C	X.	18.	XV.	
H	NP		19.	XIV.	De Lucaria. Spelen gedurende vier dagen.
A		XVIII.	20.	XIII.	Spelen voor de Overwinning van Cesar. De zon in het teken van den Leeuw.
B	C	VII.	21.	XII.	De Lucaria.
C	C		22.	XI.	
D		XV.	23.	X.	Spelen van Neptunus.
E	N	IV.	24.	IX.	
F	NP		25.	VIII.	De Furinalia. Circenſiſche ſpelen gedurende zes dagen. Ondergang van den Waterman.
G	C	XII.	26.	VII.	Opgang van de Canicula.
H	C	I.	27.	VI.	Opgang van den Arendt.
A	C		28.	V.	
B	C	IX	29.	IV.	
C	C		30.	III.	Ondergang van den Arendt.
D	C	XVII.	31.	Prid.	

Nundinale Letteren.	Dagen.	Gulden getal.			SEXTILIS, of AUGUSTUS. *Onder de beſcherming van de Godinne Ceres.*
E	N	VI.	1.	Kalen.	Aan Mars. Aan de Hoop.
F	C	XIV.	2.	IV.	Vierdagen wegens de Onderwerping van Spanje door Cesar.
G	C	III.	3.	III.	
H	C		4.	Prid.	Opgang van het midden van den Leeuw.
A	F	XI.	5.	Non.	Aan de Heilgodin op den berg Quirinaal.
B	F		6.	VIII.	Aan de Hoop. Ondergang van het midden van den Beer.
C	C	XIX.	7.	VII.	Ondergang van het midden van den Waterman.
D	C	VIII.	8.	VI.	Aan de zon, beſchermer op den berg Quirinaal.
E	NP		9.	V.	
F	C	XVI.	10.	IV.	Aan Ops en aan Ceres.
G	C	V.	11.	III.	Aan Hercules in den Flaminiaanſchen Cirkel. Ondergang van de Lier. Begin van de herfſt.
H	C		12.	Prid.	De Lignapeſiën.
A	NP	XIII.	13.	Id.	Aan Diana in 't boſch Aricina. Aan Vertumnus. Feeſt der ſlaven en der dienſtmaagden.
B	F	II.	14.	XIX.	Ondergang van den Dolphyn des morgens.
C	C		15.	XVIII.	
D	C	X.	16.	XVII.	
E	NP		17.	XVI.	De Portumnates aan Janus.
F	C	XVIII.	18.	XV.	De Consualia. Schaking der Sabinen.
G	FP	VII.	19.	XIV.	De laatſte Vinalia. Doodt van Auguſtus.
H	C		20.	XIII.	Ondergang van de Lier. De zon in het teken van de Maagdt.
A	NP	XV.	21.	XII.	De Vinalia Euſtica. De grote verborgenheden. De Consualia.
B	EN	IV.	22.	XI.	Opgang van den Wynoogſter des morgens.
C	NP		23.	X.	De Vulcanalia in den Flaminiaanſchen Cirkel.
D	C	XII.	24.	IX.	De vierdagen van de Maan.
E	NP	I.	25.	VIII.	De Opiconsives op 't Capitool.
F	C		26.	VII.	
G	NP	IX.	27.	VI.	De Volturnalia.
H	NP		28.	V.	Aan de Victorie in Curia. Ondergang van de Pyl. Einde van de zomerwinden.
A	F	XVII.	29.	IV.	
B	F	VI.	30.	III.	Men toont de ſieraden van de godinne Ceres.
C	F		31.	Prid.	Opgang van Andromeda des avonds.

SEPTEMBER.

Onder de bescherming van Vulcanus.

Nundinale Letteren.	Dagen.	Gulde getal.			
D	N	XIV.	1.	Kalen.	Aan Jupiter Maimactes. Feesten aan Neptunus.
E	N	III.	2.	IV.	Aan de Victorie van Augus. Vierdagen.
F	NP		3.	III.	De Dionysia, of feest van den wynoogst.
G	C	XI.	4.	Prid.	Romeinsche Spelen gedurende acht dagen.
H	F		5.	Non.	
A	F	XIX.	6.	VIII.	Aan de Erebus, van een Ram, en van een zwart Schaap.
B	C	VIII.	7.	VII.	
C	C		8.	VI.	
D	C	XVI.	9.	V.	Opgang van den Reebok.
E	C	V.	10.	IV.	Opgang van het hoofdt van Medusa.
F	C		11.	III.	Opgang van 't midden van de Maagdt.
G	N	XIII.	12.	Prid.	Opgang van 't midden van den Beer.
H	NP	II.	13.	Id.	Aan Jupiter. Inwyding van het Kapitool. De Nagel ingeslagen door den hoofdschout. Vertrek der zwaluwen.
A	F		14.	XVIII.	Beproeving der Paarden.
B		X.	15.	XVII.	De grote Circensische Spelen geheiligt gedurende vyf dagen.
C	C		16.	XVI.	
D	C	XVIII.	17.	XV.	
E	C	VII.	18.	XIV.	Opgang van de Korenair van de Maagdt des morgens.
F	C		19.	XIII.	De zon in het teken van de Balans.
G	C	XV.	20.	XII.	De Merkatus gedurende vier dagen.
H	C	IV.	21.	XI.	Geboorte van Romulus.
A	C		22.	X.	Ondergang van Argo, en van de Visschen.
B	NP	XII.	23.	IX.	Circensische spelen. Geboorte van Augustus. Opgang van den Centaurus des morgens.
C	C	I.	24.	VIII.	Nachtevening van den herfst.
D	C		25.	VII.	Aan Venus. Aan Saturnus, en aan Mania.
E	C	IX.	26.	VI.	
F	C		27.	V.	Aan Venus de moeder. Aan de wederkerende Fortuin.
G	C	XVII.	28.	IV.	Einde van den opgang van de Maagdt.
H	F	VI.	29.	III.	
A	F	XIV.	30.	Prid.	Feest aan Minerva. De Meditrinalia.

OCTOBER.

Onder de bescherming van den Godt Mars.

Nundinale Letteren.	Dagen.	Gulde getal.			
B	N	III.	1.	Kalen.	
C	F		2.	VI.	
D	C	XI.	3.	V.	
E	C		4.	IV.	Ondergang van den Bootes, of Beerwachter, des morgens.
F	C	XIX.	5.	III.	Men toont de sieraden van Ceres.
G	C	VIII.	6.	Prid.	Aan de Schimgoden.
H	F		7.	Non.	
A	F	XVI.	8.	VIII.	Opgang van de glinsterende Ster van de Kroon.
B	C	V.	9.	VII.	
C	C		10.	VI.	De Palmtakken.
D		XIII.	11.	V.	De Meditrinalia. Begin des winters.
E	NP	II.	12.	IV.	De Augustalia.
F	NP		13.	III.	De Fontinalia. Aan Jupiter den Verlosser. Spelen gedurende drie dagen.
G	NP	X.	14.	Prid.	
H	NP		15.	Id.	De Koopluiden aan Mercurius.
A	F	XVIII.	16.	XVII.	Volkspelen. Ondergang van den Beer.
B	C	VII.	17.	XVI.	
C	C		18.	XV.	Aan Jupiter den Verlosser. Spelen.
D	NP	XV.	19.	XIV.	Het Armilustrium.
E	C	IV.	20.	XIII.	De zon in het teken van den Scorpioen.
F	C		21.	XII.	Spelen gedurende vier dagen.
G	C	XII.	22.	XI.	
H	C	I.	23.	X.	Aan vader Liber. Ondergang van den Stier.
A	C		24.	IX.	
B	C	IX.	25.	VIII.	
C	C		26.	VII.	
D	C	XVII.	27.	VI.	Spelen aan de Victorie.
E	C	VI.	28.	V.	De kleine verborgenheden. Ondergang der Virgiliæ, of Zevenster.
F	C		29.	IV.	
G	C	XIV.	30.	III.	De vierdagen van Vertumnus. Gewyde spelen.
H	C	III.	31.	Prid.	Ondergang van den Beer.

NOVEMBER.

Onder de bescherming van de Godinne Diana.

Nundinale Letteren.	Dagen.	Gulde getal.			
A	N		1.	Kalen.	Banket van Jupiter. Circensische spelen. Ondergang van het hoofdt van den Stier.
B	F	XI.	2.	IV.	Ondergang van den Beer des avonds.
C	F		3.	III.	Opgang van de Fidicula des morgens.
D		XIX.	4.	Prid.	
E	F	VIII.	5.	Non.	De Neptunalia. Spelen gedurende acht dagen.
F	F		6.	VIII.	
G	C	XVI.	7.	VII.	Vertoning van sieraden.
H	C	V.	8.	VI.	Opgang van het licht van den Scorpioen.
A	C		9.	V.	
B	C	XIII.	10.	IV.	
C	C	II.	11.	III.	Sluiting van de zee. Ondergang der Virgiliæ, of Zevenster.
D	C		12.	Prid.	
E	NP	X.	13.	Id.	Geboden Banket. Het Lectisternium.
F	F		14.	XVIII.	Beproeving der Paarden.
G	C	XVIII.	15.	XVII.	Volkspelen in den cirkel gedurende drie dagen.
H	C	VII.	16.	XVI.	Einde van de tarwezaaiïng.
A	C		17.	XV.	
B	C	XV.	18.	XIV.	De Merkatus gedurende drie dagen.
C	C	IV.	19.	XIII.	Avondmaal der Opperpriesters ter eere van Cybele.
D	C		20.	XII.	Ondergang van de hoornen van den Stier.
E	C	XII.	21.	XI.	De Liberalia. Ondergang van de Haas des morgens.
F	C	I.	22.	X.	Aan Pluto en aan Proserpina.
G	C		23.	IX.	
H		IX.	24.	VIII.	De Brumalia gedurende drie dagen.
A	C		25.	VII.	Ondergang van de Canicula.
B	C	XVII.	26.	VI.	
C	C	VI.	27.	V.	Lykofferhanden aan de opgegrave Gauloizen, en aan de Grieken in Foro Boario.
D	C		28.	IV.	
E	C	XIV.	29.	III.	
F	F	III.	30.	Prid.	

DECEMBER.

Onder de bescherming van de Godinne Vesta.

Nundinale Letteren.	Dagen.	Gulden getal.			
G	N	XI.	1.	Kalen.	Aan de vrouwelyke Fortuin.
H			2.	IV.	
A		XIX.	3.	III.	
B		VIII.	4.	Prid.	Aan Minerva en aan Neptunus.
C	F		5.	Non.	De Faunalia.
D	C	XVI.	6.	VIII.	Ondergang van het midden van den Sagittarius.
E	C	V.	7.	VII.	Opgang van den Arendt des morgens.
F	C		8.	VI.	
G	C	XIII.	9.	V.	Aan Juno Jugala.
H	C	II.	10.	IV.	
A	NP		11.	III.	De Agonalia. De veertien Alcyonische dagen.
B	EN	X.	12.	Prid.	
C	NP		13.	Id.	De Paardelopen.
D	F	XVIII.	14.	XIX.	De Brumalia. De Ambrosiana.
E	NP	VII.	15.	XVIII.	De Consualia. De opgang van de gehele Kreeft des morgens.
F	C		16.	XVII.	
G		XV.	17.	XVI.	De Saturnalia gedurende vyf dagen.
H	C	IV.	18.	XV.	De opgang van de Zwaan. De zon in het teken van Capricornus.
A	NP		19.	XIV.	De Opaliena.
B	C	XII.	20.	XIII.	De Sigillaria gedurende twee dagen.
C	NP	I.	21.	XII.	De Angeronalia. De Divalia. Aan Hercules en aan Venus met gehonigden wyn.
D	C		22.	XI.	De Compitalia, de vierdagen aan de Huisgoden gewyd. Spelen.
E	NP	IX.	23.	X.	De vierdagen van Jupiter. De Larentinalia. Ondergang van de Geit.
F	C		24.	IX.	De Juvenalia. Spelen.
G	C	XVII.	25.	VIII.	Einde van de Brumalia. Zonnestandt des winters.
H	C	VI.	26.	VII.	
A	C		27.	VI.	Aan Febus gedurende drie dagen. Opgang van den Dolphyn des morgens
B	C	XIV.	28.	V.	
C	F	III.	29.	IV.	Ondergang van den Arendt des avonds.
D	F		30.	III.	Ondergang van de Canicula des avonds.
E	F	XI.	31.	Prid.	

Het viel den Romeinen, die zich ten tyde van Augustus genoegzaam meester van de gehele werreldt bevonden, niet bezwaarlyk, deze verbetering van den Almanak, die Julius Cesar gemakt hadde, overal te doen ontfangen, en het gebruik daar van zelfs onder de vergelegenste volkeren in te voeren; ten minsten ten opzichte van de burgerlyke verdeeling der tyden. Om deze reden hielden de Grieken op, zich van het maanjaar te bedienen, en hunne invoeging van een en een halve maandt in ieder Olympiade te doen. Aldus wierden de Egyptenaars verplicht hun THOT op den eersten dag van hun jaar te bepalen, die te voren door alle de faizoenen liep; en de zelve voor altoos aan een zeker perk te bepalen. De Hebreën deden het zelve, en de invoeging van een maandt, die zy in hondert en twintig jaren deden, nalatende, onderwierpen zy zich aan de invoeging van eenen dag in vier jaren. Het is waar, de waarneming van de Juliaansche verbetering van den Almanak maakte gene andere verandering in de andere landen, en ieder bleef in het vrye gebruik van zyne gewoontens en van zyne overleveringen omtrent den Godsdienst: alzo bleven de Joden by de oude waarnemingen van hunne wet, zonder iets te veranderen in den Sabbath, in de feesten, en in de plechtigheden; het welk de andere volkeren navolgden, hoewel zy aan het Roomsche keizerryk onderworpen waren.

De eerste Christenen bedienden zich ook, in de verdeeling der tyden, van de wyzen der Romeinen, aan welker macht zy onderworpen waren, uitgezondert in de gewoontens, die aan de stadt Rome in het byzonder eigen waren, of die naar de afgodery helden. Zy behielden dan de zelve namen der maanden, het zelve getal van dagen in Kalendes, Nones en Ides, en de zelve invoeging van eenen dag in het schrikkeljaar van vier tot vier jaren. Zy namen de Nundinale letteren weg, die in den Roomschen Almanak dienden, en zy stelden andere, *Zondaagsletteren* genoemt, in der zelver plaats, om den zondag door het gehele jaar aan te wyzen. Zy hielden zich niet aan de dagen, Fastes, Nefastes, of Comitiales genoemt; omdat de zelve voor de stadt Rome alleen van een byzonder gebruik waren; en de feesten en spelen der Romeinen, als plechtigheden, aan de afgodery geheiligt, verwerpende, voerden zy in der zelver plaatse de feesten en plechtigheden der Christenen in.

Omtrent den beginne van de zesde eeuwe bragt de abt Dionysius, de kleine bygenoemt, de verscheide gewoontens der Oostersche en Westersche kerken aangaande het vieren van het Paaschfeest waargenomen hebbende, een nieuwen Almanak in het licht, zamengestelt van zonne-en maan-kringen, op den tydt der geboorte van Christus betrekkelyk zynde. Namentlyk, het grootste getal der Christenen hadt tot dien tydt toe de jaren van de stichtinge der stadt Rome aan, of sedert de burgermeesters en keizers, getelt, en dus de Roomsche gewoontens gevolgt, behalven eenige weinigen, die de jaren sedert het lyden van Christus, of sedert den tydt der martelaren onder den keizer Diocletianus, begonden te tellen. In dien Almanak der oude kerke, door *Dionysius* opgestelt, wierdt de nieuwe maan naauwkeurig genoeg aangewezen, en by gevolg ook de tydt van het Paaschfeest: maar het bleek in de volgende eeuwen, dat die uitrekening van den loop der zonne en der maan verschilde, en dat het Paaschfeest niet meer wierdt geviert als het volle maan was in de eerste maandt. Die misslag was van een quaat gevolg: want met der tydt zoude het Paaschfeest onverwacht in den winter, en naderhandt in den herfsten in den zomer gevallen zyn. Om deze verwarringe voor te komen schreef paus Gregorius de XIII aan alle Christen vorsten en vermaarde hogescholen, en verzocht hen, om op middelen te willen bedacht zyn, om *de nacht-evening* in de lente (*Æquinoctium vernale*) weder op zyne behoorlyke plaats vast te stellen; en nadat hy de meening van alle geleerden daar over verstaan hadt, verwierp hy tien dagen uit den Almanak, en bekrachtigde dat in den jare 1581 door eene bulle, ten einde de dag na St. Franciscus, zynde de vierde October, de vyftiende zoude genoemt worden, in plaats dat die dag de vyfde October zoude geweest zyn.

Volgens die verbetering schreef men, in plaats van den elfden October, den een en twintigsten; en de nacht-evening, die anders op den tweden Maart gebeurde, wierdt op den twaalfden Maart gebragt, gelyk het ten tyde van de kerkvergadering van Niceen, in den jare 325, geweest was. De zelve paus vondt ook een middel uit, om zulk eene verwarring in het toekomende voor te komen, daar in bestaande, dat hy alle hondert jaren eenen tusschen-ingevoegden dag verwierp, en alzo een schrikkeljaar wegnam. Deze verbetering wierdt door alle Roomschgezinden aangenomen; maar de Protestanten in Duitschlandt, Engelandt en andere landen wilden de zelve niet goetkeuren, gelyk velen daar tegen geschreven hebben, als, onder anderen, Moestlinus, hoogleeraar in de wiskunst te Tubingen, Scaliger, en Georgius Germanus. Ook maakte Vieta een nieuwen Almanak, den welken hy, nevens de aantekeningen over de misslagen, door hem in den Gregoriaanschen Almanak ontdekt, den paus overgaf. Deze wordt de nieuwe en altyddurende Almanak genoemt, omdat de Epacten, zynde in plaats van de gulde getallen gestelt, den zelven altydt bruikbaar maken.

Omdat nu in den Gregoriaanschen Almanak niet alleen, volgens het getuigenis van Vieta, maar ook aan van Clavius, den voornaamsten opsteller van den zelven, zulke misslagen nog gevonden wierden, die tegen alle besluiten der kerkvergadering van Niceen aanliepen, hadden de Protestanten zo veel groter reden om den zelven te verwerpen. Maar ziende, dat de verscheide Almanakken, en de daar uit voortkomende dubbelde vierdagen, grote ongeregeldheden in het Roomsche ryk, zo wel op de ryksvergaderingen, in de rykszaken, in den keizerlyken ryks-hofraadt, in het kamergerecht en de gerechtszaken, als ook in den koophandel en elders zouden veroorzaken, waren zy yverig bedacht om zulk eene verbetering uit te vinden, die met den hemelsloop, met de besluiten der kerkvergadering van Niceen, en, zo veel als het mogelyk was, met den Duitschen staat mogte overeenkomen. Voornamentlyk quam het op de twee volgende zaken aan, namentlyk ten eersten op de verbetering van de grootte van het zonnejaar, zynde in den Juliaanschen Almanak al te zeer vergroot, en ten tweden op de verbetering van de feestrekening. Aangaande het eerste waren sedert de kerkvergadering van Niceen tot den jare 1700 elf dagen te veel ingeslopen, die noodzakelyk moesten verworpen worden: want indien men die elf dagen hadt willen behouden, en des niettegenstaande de stellingen der kerkvergadering van Niceen opvolgen, zou men het feest der verschyninge van Christus zomtyds hebben moeten uitlaten. Zommigen zochten te vergeefs twaalf of veertien dagen te verwerpen, menende, dat de nacht-evening daar door op den een en twintigsten Maart, op welken men in het algemeen geloofde dat de zelve ten tyde der kerkvergadering van Niceen geweest was, kon herstelt worden. Zy wierden daar toe bewogen, omdat de Almanak, door het verwerpen van die dagen, in die order gebragt wierdt, in welke de zelve ten tyde van Julius Cesar is geweest. Maar het eerste, omdat men alle Cyclische rekeningen verwierp, ondoenlyk, en het laatste mede onnodig geacht zynde, omdat het meest op de feesten aanquam, die eerst sedert de kerkvergadering van Niceen ingestelt waren, wierdt zulks beide afgekeurt, nademaal bevonden wierdt, dat de verwarring in de rykszaken daar door niet weggenomen wierdt. De wiskundigen in Zweden deden een voorslag, dat men in den jare 1700 den schrikkeldag in February; vervolgens in November eene gehele week, en de overige drie dagen in de jaren 1704, 1708, en 1712, mede in de schrikkelmaandt van February, zou overslaan, opdat die elf dagen allengskens mogten weggenomen worden. Maar omdat de reden, door hen bygebragt, namentlyk dat geen verwarring in de zondaags-letteren mogt ontstaan, niet krachtig genoeg bevonden wierdt, en daarenboven de verbetering van de tydrekening, al te lang uitgestelt zynde, grote zwarigheden in burgerlyke zaken en den koophandel met vreemde volkeren zou veroorzaken, wierdt die voorslag mede verworpen, en vervolgens na een ryp overleg besloten, elf dagen op een maal over te slaan; ten welken einde men in den jare 1700, na den achttienden van February, onmiddelyk den eersten Maart begon te schryven. Die maandt wierdt voor anderen daar toe genomen, omdat in de zelve reets een misslag, door de al te grote invoeging, in den Juliaanschen Almanak begaan was, als mede omdat in die maandt geen feestdagen van belang voorkomen, en eindelyk, omdat de toestemming, aangaande de wyze der verbetering, al te laat was gekomen, dan dat men, volgens het eerste besluit, in de maandt van November van den jare 1699 na den vyftienden van de gemelde maandt, zynde de dag van Leopoldus, in plaats van den zestienden, den zes en twintigsten kon schryven, en dus tien dagen verwerpen, en den elfden dag, door den schrikkeldag in den volgenden jare van 1700 over te slaan, wegnemen.

Op zulk eene wyze dan zyn de misslagen, door den Juliaanschen Almanak sedert de kerkvergadering van Niceen ingevoert, te gelyk verbetert. Alleen was 'er een nog overig, dat men op middelen bedacht was om zulke verwarring in het toekomende voor te komen. Ten dien einde waren eenigen van gedachten, dat men, naar het voorbeeldt van den Gregoriaanschen Almanak, in den tydt van vier hondert jaren, drie schrikkeldagen, en anderen, dat men alle hondert en acht en twintig jaren, te rekenen van den jare 1700, eenen schrikkeldag moest overslaan. Ook waren zommigen van gevoelen, dat men een tydt van negen en twintig jaren moest nemen, en in dien tydt zes malen in den vierden jare, maar voor de zevende maal in den vyfden jare eenen dag tusschen beiden invoegen. Maar die voorslag wierdt mede niet door allen goetgekeurt. Dieshalven sloegen eenigen een tydt van drie en dertig jaren voor, in welken zeven malen in den vierden, en de achtste maal in den vyfden jare een dag tusschen beiden zou ingevoegt worden. Eenigen wilden die jaren liever zamenvoegen; namentlyk voor eerst zou de cirkel (*Cyclus*) van 29 jaren zes malen, vervolgens de cirkel van 33 jaren een maal, verder de cirkel van 29 jaren vyf malen, en daarna de cirkel van 33 jaren een maal, voorts de cirkel van 29 jaren weder zes malen, en de cirkel van 33 jaren niet meer dan een maal gebruikt worden. Deze kleine cirkels maakten in het geheel een groten cirkels uit van 592 jaren, in welken vyf schrikkeldagen konden overgeslagen, en, de grote cirkel geëindigt zynde, de order der kleine cirkels op nieuws begonnen worden. Maar de Protestantsche standen zagen wel, dat op geen cirkels te denken was, voor dat de zwarigheit aangaande de ware grootte van het zonnejaar was weggenomen. Daarenboven zou men het voornaamste oogmerk niet kunnen bereiken, daar in bestaande, dat men de grote verwarring in de rykszaken zocht voor te komen, omdat de Roomschgezinden van hunne wyze, aangaande het invoegen der schrikkeldagen, niet wilden afstaan. Zy gaven derhalven last aan hunne wiskundigen, dat zich de zelve, zo veel als het mooglyk was, zouden bemoeien, om in eene gehele eeuwe de grootte van het zonnejaar na te speuren, doende daarenboven hopen, van ten dien einde een Collegie over de wiskunst te zullen oprechten, wiens leden, na voorafgaande ondervindinge, ligtelyk een vergelyk wegens het invoegen der dagen zouden kunnen treffen.

Zo verre vorderde men met de verbetering, die, aangaande de grootte van het zonnejaar, zeer noodzakelyk was. Maar aangaande de rekening der feestdagen wierdt eene verbetering daar omtrent zeer gewenscht, te meer, alzo het schandelyk was, de wiskunst eene der meest beschaafde wetenschappen zynde, zich den vloek der kerkvergadering van Niceen op den hals te halen, alleen wegens de cirkels, door byzondere personen opgestelt. Zommigen vielen weder op de cirkelsche wyze; maar de Protestantsche standen, van de bedrieglykheit der cirkels verzekert zynde, verwierpen dien

dien voorslag, en besloten de nacht-eveningen en de tyden, wanneer de maan omtrent Paaschen vol is, en vervolgens het Paaschfeest zelfs, door de Astronomische rekening uit te vinden. Daar door wierdt dan, zo veel als het mogelyk is, eene naauwkeurige tyd-en feestrekening, en tusschen hen en de Roomschgezinden, ten opzichte der bewegelyke feesten, eene altyddurende eenigheit onderhouden, uitgenomen wanneer de laatstgenoemden, door hunne cirkels misleid zynde, het welk echter selden gebeurt, genoodzaakt zyn tegen de stellingen der kerkvergadering van Niceen aan te gaan. Indien ook de Roomschgezinden in het toekomende hunne cirkels waarlyk zoeken te verbeteren, zyn zy in der daadt genoodzaakt zich van de zelve middelen, door de Protestanten gebruikt, te bedienen. Voor het overige staat aan te merken, dat men deze verbetering den zeer vermaarden Weigelius, keizerlyken raadt en hoogleeraar in de wiskunst te Jena, meeste te danken heeft, die daar aan noch vlyt, noch kosten gespaart heeft; en schoon na zyne doodt, op den 21 Maart van den jare 1699 voorgevallen, die zake eenigzins vertraagt is, wierdt de zelve echter door de zorge der keurvorsten van Saxen voortgezet, en de last daar van door hen aan den beroemden Hambergen, hoogleeraar in de wiskunst te Jena, opgedragen, de welke, nevens den hoogleeraar Sturm, te Altorf, en den hoogleeraar Majer in de wiskunst te Regensburg, die zake naar wensch ten einde gebragt hebben. *Sueton. in Julio cap.* 90. *Dio lib.* LXIII. *Solin. cap.* 3. *Macrobius Saturnal. lib.* I. *cap.* 14. *Eufeb. Hist. Eccles. lib.* V. *cap.* 22. *Beda de tempor. rat. cap.* 46. *&c. Clavius in computo eccles. & Apologia calendar. Gregor. Vieta in Relat. Kalend. vere Gregorian. Scaliger in Elench. Calendar. Gregor. Moestlin. vom allgemeinen Calender, & altero examin. calend. Gregor. Seth. Calvis. in Elencho calend. Gregor. L'Abbé Danet. Weigel im Zeit-spiegel Part. II. Blondel Histoire du calendrier Romain. Hamb. Remarq. an* 1699. 1701. 1703. *Hamberg in Diss. de basi computi eccles.*

ALMANSPACH, een alout steedtje aan 't meer van Constans gelegen.

ALMANZA, een kleine plaats in nieuw-Castilië, op de grenzen van 't koninkryk van Valencia, alwaar de Franschen in 't jaar 1707 een groot voordeel op de hoge bondgenoten in eenen veldslag behaalden; waarom Philippus deze plaats met vele vryheden en tytels vereerde.

ALMANZOR, koning van Cordua in Spanje, nam het koninkryk in 't jaar 976 met geweldt in, na de doodt van Alhaca, die hem tot voogdt over zyne kinderen hadt aangestelt. Hy bemachtigde in 't jaar 985 Barcelona, en belegerde Leon in 't zelve jaar. Hy was gelukkig tegen de Christenen, die hy gedurig, zo door heerschzucht, als door bygelovigheit voor den Mahometaanschen Godsdienst, beoorloogde, en storf in 't jaar 1602, nadat hy 26 jaren geregeert hadt. *Roderic. Hist. Vasæus Chron.*

ALMANZOR, (JOSEPH) koning van Marokko, wierdt door de Moren in Spanje geroepen, en scheepte in 't jaar 1158 met 60000 man te paardt, en 100000 te voet derwaarts over, en wierdt van de ongelovigen wel ontfangen, maar van de Christenen geslagen; waarom hy zich van die genen, die hem geroepen hadden, wreekte. Hy keerde daar op te rug naar Africa, van waar hy naderhandt met een veel groter macht wederquam, en met 16 Moorsche koningen vergezelschapt de stadt Santarein in Portugal belegerde, alwaar hy, door een pyl gewond zynde, den geest gaf. *Marmol l.* II. *c.* 35. *Mariana. Vasæus.*

ALMANZOR de II, (JAKOB) toegenaamt *Emir el Memounim*, vorst der gelovigen, maakte zich meester van Marokko, Fez Tremecen, Tunis, en van het gehele landt tot aan Tripoli, en wierdt een der machtigste koningen van Africa. Hy deedt een tocht naar Spanje met 400000 mannen, die hy door het uitroepen der Gazie byeen verzamelt hadde, dat onder de Moren zo veel is, als der Christenen kruisvaart tegen de ongelovigen. Hy wierdt van zyne geloofsgenoten voor opperheer erkent, en won in 't jaar 1199 den vermaarden slag by Alarcos. Paus Innocentius de III zondt aan hem een brevet, ten voordeele van St. Jan van Matha, patriarch van de orde der H. Drievuldigheit, om de verlossing der Christen slaven te bevorderen, waar aan de monniken van deze instellinge met zo veel zorge arbeiden. Dit brevet wordt gevonden in het II boek der Dekretale brieven van dezeen opperpriester. Hy keerde ondertusschen te rug naar Africa, bragt Marokko, dat tegen hem opgestaan was, tot gehoorzaamheit, en liet de oproerige inwoners tegen zyn gegeven woordt ombrengen: doch een Arabier ontnam hem wederom de stadt en 't koninkryk van Marokko, waar op hy in ballingschap moest omzwerven, tot dat hy eindelyk te Alexandrië quam, alwaar hy tot zyne doodt toe zich met broodbakken geneerde. *Marmol l.* II. *c.* 36.

ALMANZOR, of ALMEON, toegenaamt *Almanzor.* Zie ALMEON.

ALMARAZ, *Almarasium*, eene Spaansche stadt in Estremadura aan de Taag, tusschen Placencia en Truxillo gelegen. Aldaar legt een fraaie brug over de Taag.

ALMARAZ, (JODOCUS VAN) een geboren Brabander, van het dorp Londerzeel, was zeer yverig in zyn Godsdienst, zo dat hy, de werreldt verlatende, den monnikskap opzette, en in 't klooster van de Franciskaners, van den derden regel, ging, waar na hy de kerk van Zepperen bedient heeft, en nog later tot biechtvader van het nonneklooster te Steynaart, mede van den derden regel, verkoren wierdt, bestedende zyn ledigen tydt in zyne Godgeleerde studiën, met die vrugt, dat van hem naderhandt in druk uitgekomen zyn deze Latynsche verhandelingen:

De tribus virtutibus Theologicis.
De frequenti usu SS. Sacramenti Eucharistiæ.
Variæ spirituales meditationes.

Fr. Zweertii Athen. Belg.

ALMARICUS. Zie AMALRICUS.

ALMAZ, *Almasa*, *Alisca*, eene kleine stadt in neder-Hungarië, legt aan den Donauw, tegen over Colocza. Eenige landbeschryvers houden haar voor de stadt, die eertyds *Amatia*, *Anamatia*, en *Anamascia* genoemt wierdt, die anderen te *Mobacz*, en wederom anderen te *Vyskerken*, beide kleine steden van 't zelve landt, plaatsen. *Baudrand.*

ALMAZAN, *Almazanum*, eene kleine stadt van Spanje, in out-Castilië, aan de Douro, tusschen de steden Soria en Siguença. *Baudrand.*

ALMEDINA, eene stadt van de provincie van Duquela, in het koninkryk van Marokko in Africa, in eene vlakte tusschen Safie en Azamor gelegen. Zy was eertyds ryk en volkryk, en de hoofdstadt van de provincie, zynde in het gansche koninkryk van Marokko geen landt, dat vruchtbaarder is in granen en in weiden: maar tegenwoordig is deze stadt geheel verwoest, en zyn van de zelve niet dan oude muren en torens overig. De Arabiers en eenige Berebe-ren stropen door het omleggende landt, en laten niet toe, dat men deze stadt wederom bevolkt, en willen die ook zelfs niet bewonen, omdat zy niet gaarne besloten zyn. Zy zyn stoutmoedig, en naderen zomtyds tot voor de poorten van Mazagan: doch zy keren haast weder te rug, omdat de Portugezen niet zouden dulden, dat zy daar in hunne tenten bleven. *Marmol de l'Afrique l.* III.

ALMEIDA, een klein steedtje in de Portugeesche provincie Tra-los Montes, niet verre van de Zuidwestelyke grenzen van 't koninkryk Leon, tusschen Pinhel en Ciudad Rodrigo gelegen. Zy is met zes bolwerken, drie halve manen, en eene sterkte, die vier bolwerken heeft, en die op een heuvel legt, versterkt. Het getal der burgers is omtrent 300. *Colmenar Delic. du Portugal pag.* 719.

ALMEIDA, (EMANUEL) een Jesuit, van Viseo, eene stadt in Portugal, geboortig, heeft zich in de zendingen in de Oost-Indiën en in Ethiopië zeer geacht gemaakt, en is te Goa den 10 May des jaars 1646 gestorven. Hem wordt een werk van de dwalingen der Abissynen, een verhaal en historie van Ethiopië, en eene verdediging tegen de Historie van P. Lodewyk Ureta, een Dominikaan, toegeschreven. *Alegambe Bibl. S. J. Anton. Bibl.*

ALMEIDA (FRANCISCUS) was in Portugal uit een adelyk geslacht geboren, dat den gravelyken tytel van Abrantes voert. Koning Emanuel zondt hem in 't jaar 1505 als eersten gouverneur naar Oostindië, alwaar hy door zyn beleidt en dapperheit veel toebragt tot de vaststellinge der Portugezen in die gewesten. Hy overwon in 't jaar 1508 de vloot van den Egyptischen Sultan Campson, en behaalde vervolgens vele andere voordeelen. *Orosius Hist. Eman. Maffæus Hist. Indic. Thuan. Hist. l.* I. *Vasconcell.*

ALMELOO een klein en open, doch welbewoont stedeke, met een deftig slot, aan een klein beekje, dat wat lager in de Overysselsche Vecht valt, heeft grote voorrechten. 't Legt in de Nederlandsche provincie Overyssel, in het drostampt, of landschap Twenthe, en voert den tytel van baronye, behorende aan 't edele geslacht van Rechteren, voor weinig jaren om byzondere diensten, aan den keizer bewezen, in den Carlowitzschen vrede tot den gravenstandt verheven. Almeloo is de eenige heerlykheit, die by een byzondere vergunninge der Overysselsche staten het hoge, middele en lage rechtsgebiedt oeffent. Voor de verandering van den Godsdienst in deze landen was de Almeloosche kerke gewyd aan den martelaar Georgius, en waren daar in acht onderscheide vikaryen gesticht, die alle ter begevinge van den here dezer plaatse stonden. Behalven een gasthuis voor arme en oude mannen en vrouwen heeft alhier ook een vrouweklooster gestaan, dat in den jare 1471 door Gozewyn, bisschop van Hiëropolis, ingewyd wierdt op den naam van de St. Catharina, en den derden regel van Sint Franciscus volgde, maar in 't jaar 1665, den heer van Almeloo toegeëigent zynde, afgebroken is, en van de stenen een paardestal en koetshuis getimmert geworden, naby het adelyke huis te Almeloo, nadat de 28, toen nog overig zynde, nonnen door de Overysselsche ridderschap met twaalf duizent guldens buiten het landschap verzonden waren. *A. Monen aanteken. op zyn Poëzy. De zelve kron. van Devent. J. Lindeborn Episcop. Daventr.*

ALMELOVEEN (THEOD. JANSSONIUS VAN) wierdt den 24 July des jaars 1657 geboren. Zyn vader was Joannes van Almeloveen, predikant te Segveldt en Mydregt; zyne moeder was Maria Janssonius, dochter van den vermaarden boekhandelaar te Amsterdam Joannes Janssonius, bekent door zyne werreldsche, hemelsche en zee-Atlassen, stedeboeken, en andere menigvuldige werken; de welke geen zoon nagelaten hebbende, die naam door zyne neven is aangenomen. Nadat hy zich op de lage scholen onder bequame leermeesters in talen geoeffent, en de gronden der geleerdheit gelegt hadt, is hy in den jare 1676 naar de Akademie van Utrecht vertrokken, alwaar hy met groten vlyt en goede voortgangen onder de hoogleeraren Grævius, de Vries en Leusden, en in de Medicynen onder Vallan en Munniks gestudeert, en in den jare 1680 opentlyk met groten lof *de Semine* (van het zaadt) gedisputeert heeft. In den volgenden jare, op den 23 Juny, is hy op de zelve hogeschole in t'openbaar doctor in de Medicynen gemaakt, nadat hy twee dagen te voren *de Asthmathe* (van de aamborstigheit) gedisputeert, en de goedkeuring van elkeen verkregen hadt. Hier op heeft hy zich naar Amsterdam begeven, om de practyk te oeffenen, tot dat hy zich in den jare 1687 in huwelyk begaf met Aletta Catharina van Immerseel, eenige dochter van den here Joan van Immerseel, burgermeester en raadt te Gouda, alwaar met der woon gegaan zynde, wierdt hy beroemt door het uitgeven van verscheide werken, waar door hy mede aangenomen wierdt als een lidt van het zo genoemde *Collegium Cæsar. Naturæ Curiosorum*, onder den naam van *Celsus Secundus.* In den jare 1697 wierdt hy beroepen tot professor in de Historie en Griekschetale op de hogeschole te Harderwyk,

wyk, (nadat hy reets in de jaren 1689 en 1691 in consideratie gekomen was tot Professor in de Medicynen) welk ampt hy aannam, en tot zyne doodt toe met veel roem bekleed heeft. De heren Curatoren stelden hem in den jare 1702 daarenboven met eenparige stemmen aan tot gewonen hoogleeraar in de Medicynen. Hy storf te Amsterdam den 28 July des jaars 1712, na eene ziekte van weinig dagen, zonder kinderen na te laten, hebbende aan de publyke bibliotheek te Utrecht gemaakt alle de drukken van Quintilianus, die hy in zyn leven heeft kunnen verzamelen. Zyne handschriften heeft hy gemaakt aan Henrik Sypestein, predikant te Doorn. De werken, door hem in het licht gegeven, zyn:

De Vitis Stephanorum.
Notæ ad Juvenalem.
Inventa Nov-Antiqua.
Opuscula.
Varii tomi Horti Indici Malabarici.
Onomasticon Rerum inventarum.
Rutilius cum notis Variorum.
Celsus cum notis.
Hippocratis Aphorismi.
Bibliotheca promissa & latens.
Amœnitates.
Fragmenta veterum Poëtarum.
Plagiariorum Syllabus.
Additiones ad Lexicon Martinii.
Strabo cum notis Var.
Fasti Consulares.
Notæ ad Cælium Aurelianum.
Apicius de Arte coquinaria cum Notis Var.
Epistolæ Casaubonorum.
Notæ ad Quintilianum.

ALMENARA, een klein steedtje, met den tytel van een graafschap, in het Spaansche koninkryk Valencia, tusschen Morviedro en Villa Real; maar een halve myl van de Middelandsche zee gelegen. Ludovicus Antonius Fernandez Portocarrero, graaf van Palma, wierdt in 't jaar 1623 van koning Philips den IV tot marquis van Almenara verheven. *Colmen. delic. de l'Espagne p.* 568. *Imhof recherche des grandes d'Esp. p.* 214.

ALMENDARIS, (HENRIQUEZ DE) *Alfonsus*, een monnik van de orde der Barmhertigheit, en naderhandt bisschop van Cuba in America, was van Sivilië. Zyne verdienste verhief hem tot grote bedieningen. Hy wierdt onder den tytel van Seide of Sidon tot bisschop geweid, en naderhandt tot 't bisdom van Cuba benoemt, van waar men hem tot dat van Mechoacan overbragt. Hy storf in 't jaar 1623. Hy gaf een verhaal van 't kerkgebiedt van Cuba uit. *Gilles Gonçales d'Avila in Theat. Eccl. Indic. Nicolas Antonio Bibl. script. Hisp.*

ALMENDRALEJO, *Almendralegium*, een vlek in Estremadura, in Spanje, vier mylen van de stadt Merida ten Zuiden. *Baudrand.*

ALMENSA (JERONYMUS) was van Napels, en muntte onder de predikheren door zyne deugt, door zyne geleerdheit en door zyne ervarenheit om zaken van belang te behandelen uit. De koning van Napels bediende zich dikwils van hem in verscheide onderhandelingen, waar in de vader Almensa zyne bequaamheit liet blyken. De zelve prins benoemde hem tot het bisdom van Policastro in 't koninkryk van Napels. Hy storf den 4 January des jaars 1493, wanneer hy de bediening van afgezant van dezen koning by Alexander den VI bekleedde. Hy wierdt te Rome begraven in het klooster van Minerva. Eenigen tydt daarna vervoerde men zyn ligchaam in 't Dominikaner klooster te Napels. *Ughel. Ital. sacr. Tom.* V. *Font. Theat. Dominic. part.* I. *f.* 475.

ALMEON, een Arabisch prins en wiskunstenaar, heeft in de XI, of, gelyk anderen willen, in de XII eeuw geleeft, en sterrekundige aanmerkingen van de zon geschreven. Nog een ander van dezen naam, met den toenaam van *Almanzor*, heeft een boek gemaakt, onder den tytel van: *Almansoris Aphorismi, seu propositiones ac sententiæ Astrologicæ, ad Saracenorum regem*, 't welk Hervagius in 't jaar 1530 met *Julius Firmicus* en anderen te Basel heeft uitgegeven. *Blancan. Chron. Mathem. Vossius de scient. Math. cap.* 35.

ALMERIA, eene bisschoppelyke stadt in Spanje, onder den aartsbisschop van Granada, legt naby het voorgebergte Gata, en heeft haren naam van Almericus, koning der Gotthen. Eenige schryvers houden deze stadt voor het *Portus magnus* der ouden. Zy was ten tyde van de Saracenen zo machtig, dat zy een eigen koning, Abenhut genaamt, hadde. Alfonsus de VIII, koning van Castilië, ontweldigde de zelve den ongelovigen, en hy storf, wanneer hy haar wilde ontzetten, toen zy van de barbaren wederom belegert was. De Moren plagten in haren haven hun volk gemeenlyk aan landt te zetten.

ALMERIA, ALMERICA, of VILLA-RICCA, eene stadt in het rechtsgebiedt van Mexico in Noorder-America. Zy is gelegen in de provincie van Tlascala, beoosten Mexico, en aan de Golf van dien naam, daar zy een goeden haven heeft. De Amerikanen noemen haar *Naothlan*, dat de naam is van de nabygelege rivier. *Baudrand.*

ALMERICUS, patriarch van Antiochië, en Apostolisch Legaat, zoude de eerste de Karmeliter monniken tot een ligchaam vergadert hebben, die in de wildernissen van Syrië verstrooit waren, en zich toen van klederen met witte en zwarte strepen bedienden, omtrent het jaar 1181, onder paus Alexander den III. Men heeft echter hunnen eersten oorspronk willen afleiden van de tyden der propheten Elias en Eliza, die op den berg Karmel in Palestina woonden, en die aldaar hunne leerlingen hadden, welke de Schrift *de kinderen der Propheten* noemt, II *Reg.* 2. Albert, patriarch van Jeruzalem, voerde de zelve sedert in Europa in, en verbeterde hunnen regel omtrent het jaar 1220; zo dat zy de eerste monniken van de bedel-ordens geweest zyn. *Polyd. lib.* VII. *cap.* 3.

ALMERICUS. Zie AMALRICUS.

ALMERIN, een Portugeesch vlek in Estremadura, tegen over Santarein, aan de overzyde van de Taag, alwaar de koningen hun verblyf plagten te houden. *Baudrand.*

ALMERINUS, (JOHANNES PAULUS) een Italiaansch rechtsgeleerde van Bergamo, heeft in 't jaar 1622 gebloeit, en geschreven:

Practicabilia difficiliora in utroque foro ecclesiæ & conscientiæ.

Georg. Matth. Konig Biblioth. vet. & nov.

ALMISSA, of ALMIZA, *Almisum Dalmatium*, en *Beguntium*, eene kleine stadt in Dalmatië aan de Adriatische zee, drie Duitsche mylen van Spalatro. Zy is voor dezen wegens de zeerovery van de inwoners beroemt, en eene tamelyke grote stadt geweest. Tegenwoordig behoort zy onder de Venetianen.

ALMISTA, een berg van 't eilandt Chio, in de Egeïsche zee, hedendaags de Archipel genaamt. Men gelooft, dat het de *Arvisius* van Plinius, en de *Arvis* van Vibius Sequester is. Deze berg is vermaart door de uitnemende wynen, die ze voortbrengt, en die men Malvezy noemt van den berg, alwaar de zelve wast. *Baudrand.*

ALMO, een kleine beek of rivier in Campagna di Roma, hedendaags *l'Aquataccio* genoemt, valt in den Tyber naby de poort van St. Sebastiaan te Rome. In deze beek wierden oudtyds de offerhanden der afgodinne Cybele afgewasschen. *Ovid. lib.* IV. *Fast. Lucan. in Pharsal.*

ALMODAD, of ELMODAD, een zoon van Joktan, en kleinzoon van Heber, een van de afkomelingen van den aartsvader Sem. *Gen.* X, 26.

ALMODAVAR DEL CAMPO, *Almodavaria campestris*, een steedtje in de nieuw-Castiliaansche provincie la Mancha, aan den voet van 't gebergte Morena, zes mylen ten Zuiden van Ciudad-Real in een zeer aangenaam dal gelegen. Daar naby is een zilvermyn; ook is 'er tot des zelfs verdediging een sterk kasteel. *Colmenar delic. de l'Espagne pag.* 359.

ALMODIS, eene Bearnoise. Men weet niet wel, uit wat geslacht zy was. De Spanjaarden, en onder anderen Surita, Garibai, en Diago, zeggen, dat zy gravinne van Carcassone, en gemalinne van den graaf Raimond Berenger was. Willem van Malmesbury zegt, dat zy drie mannen te gelyk hadde; namentlyk den graaf van Arles, dien zy verliet, zonder eenige andere plegtigheit, om met den graaf van Thoulouse te trouwen, welke was Pons de II, by wien zy twee kinderen hadde, en dien zy, onder voorwendsel van bloedverwantschap, verliet, om met den graaf van Barcelone te trouwen. Besly zegt, dat deze Almodis eene dochter was van Bernard, graaf van la Marche. Zy leefde omtrent den jare 1055. Zy vergiftigde Pieter Raimond, derde zoon van Isabella, gemalinne van Raimond Berenger, die een van de mannen van Almodis was. *Pierre de Marca Histoire de Bearn. lib.* VIII. *cap.* 6.

ALMOHADEN, de naam van het vierde geslacht der koningen van Fez en Marokko in Africa. De eerste koning van dit geslacht was Abdalla Elmohadi, die maar een schoolmeester zynde, voornam de kroon te bemachtigen, en zynen plak in eenen ryksstaf te veranderen. Hy vondt middel om in 't jaar 1139 een leger op de been te brengen, onder voorwendsel van den Godsdienst te willen herstellen; en Abraham, koning van Fez, overwonnen hebbende, beklom hy den troon van dezen laatsten der Almoraviden. Abdulmumen, zyn opvolger, die mede een schoolmeester geweest was, maakte grote voortgangen in Africa en in Spanje, en Jakob Almanzor, die na hem regeerde, breidde de palen van zyn ryk nog verder uit. Maar Muhamed Enazir verloor een groten veldslag in Spanje in den jare 1210; en naar Africa geweken zynde, storf hy aldaar weinig tyds daarna, en liet tien zonen na, die over de verdeeling der koninkryken van hunnen vader niet kunnende overeenkomen, aan de landvoogden der provincien gelegenheit gaven om op te staan, en zich zelfs tot opperheren te maken. Aldus wierden gedurende de oneenigheit der tien Almohaden verscheide byzondere koninkryken in Africa en in Spanje opgerecht, te weten die van Grenade, van Tremecen, van Tunis, en van Tripoli: en de Meryns maakten zich meester van het koninkryk van Fez. *Hornius Orb. imp.*

ALMOKTADY BILA, Kalif van Persië, herwon het gene de krygshoofden van zyne voorzaten overweldigt hadden, en storf, na eene regeeringe van 24 jaren, in het 555 van de Hegire, en 't 1161 na Christus. Daar was nog een ander, dien men ook Almoktady noemde, die in het 487 jaar van de Hegire storf. *Texeira lib.* II. *cap.* 43. & 48.

ALMON DIBLATHAIM, veertigste legerplaats der Hebreën. Men bouwde daar sedert eene schone stadt, die behoorde aan den stamme Ruben. *Num.* XXXIII. 36. *Simon Dict. de la Bible.*

ALMON, of HALMON, eene stadt van den stamme Benjamin, gegeven aan de Leviten van het geslacht der Kahathiten. *Jozua* XXI. *vs.* 18. Haar naam betekent *verachting*, of *verachtende.*

ALMON, eene rivier. Zie AMOND.

ALMONACID, een vlek van Spanje, in nieuw-Castilië gelegen, vier mylen van de stadt Toledo. Het is van de overblyffelen van 't oude Reccopolis gebouwt, niet verre van daar gelegen. *Baudrand.*

ALMONDBURY, in 't Latyn *Camilodunum*, een fteedtje in 't hartogdom Jork aan de rivier Calder, 7 Engelfche mylen van Hallifax, is ten tyde van de Romeinen en Saxen zeer vermaart geweeft. Men ziet naby deze plaats de overblyffelen van de ftadt, welke de ouden *Cambodunum*, *Campodunum*, en *Camulodunum* noemden. *Baudrand.*

ALMONDE, eene ambachtsheerlykheit, Weftwaarts van de ftadt Geertruidenberg, en bezuiden de oude Maas gelegen, in den groten waardt, onder het baljuwfchap van Zuidhollandt, trekt haren naam van hare gelegenheit, als leggende tegen den mondt van 't ftroomtje den Alm, palende in 't Weften aan Dubbelmonde, in 't Zuiden aan Drimmelen, en in 't Ooften aan Houkeneffe. Hare grootte beftaat in twaalf hondert een en negentig mergen, die uit het huis van Stryen gekomen zyn, pronkende dit ambacht met dien roem, dat het adelyke geflacht van ALMONDE hier van benoemt en afkomftig is geweeft, en prins Frederik Hendrik van Oranje met deze heerlykheit wel eer is verlyd geweeft. Drie goude kruiffen op een veldt van fabel of zwart maakten Almondes wapen. *J. van der Eyk en J. van Oudenhoven befchryv. van Zuidholl.*

ALMONSTACEN, laatfte Kalif van het geflacht van Abax, door de Tartaren gedood, die zich in 't jaar 1258 na Chriftus geboorte meefter van Bagdet maakten. Daar was ook een ander, genaamt ALMONSTANCER, die in 't 1244 jaar na Chriftus ftorf, en een derde, dien men ook ALMONSTANZY noemt, in 't 1180 jaar na Chriftus geboorte geftorven. *Texeira lib.* II. *cap.* 50, 52, 53, 54.

ALMOPS, een zoon van Neptunus en van Athamantis, was een van de reuzen, die Jupiter beoorloogden. Naar hem zoude, zo men zegt, een groot gedeelte van Macedonië Almopia, en de inwoners Almopen, of Almopianen, genoemt zyn. *Stephan. in Geogr.*

ALMORAVIDEN, of LAUTUNIANEN, volkeren van Africa omtrent den berg Atlas, die de Zeneten uit het koninkryk van Fez verjoegen, omtrent het jaar 1052. Hun eerfte koning was Abul Theflefin, of Texif, of anders ook Abu-Techifien, die de ftadt Achmet tot de hoofdftadt van zyn koninkryk verkoos. Jofeph was zyn opvolger, en vermeefterde een groot gedeelte van Africa. Vervolgens naar Spanje overgaande, vermeefterde hy aldaar eene menigte van fteden. Hy bouwde ook de ftadt Marokko, daar hy den zetel van zyn ryk veftigde. Maar in 't jaar 1139 won Abdalla Elmohadi, hoofdt der Almohaden, een groten veldflag tegen Abraham, koning van Fez, en vervolgde den zelven zo krachtig, dat deze koning, te paardt vluchtende, zich van de hoogte van een rots in zee wierp. Deze overwinning bragt Abdalla op den troon. Zie ALMOHADEN. *Hornius orb. imper.*

ALMOUCHIQUOIZEN, Wilden van America, omtrent de rivier Chovacovet en het eilandt van Bacchus in Canada woonachtig. Zy zyn van de andere Wilden in nieuw-Vrankryk ten eenemaal onderfcheiden. Zy fcheren hun hoofdhaair van het voorhoofdt tot op den kruin, en laten van achteren een grote lok waffchen, die zy opknopen en met veelverwige veêren verfieren. Zy befchilderen hunne aangezichten met rode en zwarte verwe. Hunne wapenen zyn boog en pylen, benevens een knots en fpies. Zy bezaaien hun landt in May met Mais en Turkfche bonen, die zy in September inoogften. Zy planten ook veel tabak, en hebben overvloedt van wyn. Zy hebben vafte woningen, en veranderen niet ligt van plaats, gelyk de andere Wilden. Hunne huizen zyn met fchorffen van eikenbomen gedekt, en met grote balken omvangen, om zich tegen den aanval van hunne vyanden te verdedigen. *De Laet Hift. novi orbis.*

ALMOUTH, of ALAMOUT, een ftadt en kafteel van de provincie van Ghilan, daar de voorname wykplaats van de Batheniërs was. De Arabifche landbefchryvers ftellen de zelve op 85 graden, 37 minuten, en 36 graden, 21 minuten Noorder breedte. *Herbelot Bibl. Oriental.*

ALMSTADT, eene ftadt in Zweden, tot de provincie van Smalandt behorende, omtrent 7 mylen van Chriftiaanftadt gelegen.

ALMSTEIN, een flot onder Eem, in de grote waardt van Zuidhollandt, in den jare 1421 op den nacht van St. Elizabeth met veel andere herenhuizen en ruim 72 dorpen vergaan. *Smids Schatkamer.* Van ouds was 'er ook een dorp en flot in Beyeren van dezen naam. Zie *H. V. R. Inl. op de oudheden van Zeelandt pag.* 17.

ALMSVOET, voor dezen een groot ambacht, gelegen aan 't einde van de rivier den Alm, waar van het zynen naam gekregen heeft. *Zuidh. Oudh.*

ALMUDAVAR, *Almudavaria*, *Burtina*, een Spaanfch dorp in 't koninkryk Arragon gelegen, 3 mylen van de ftadt Huefcar ten Noordweften. Deze plaats was eertyds eene ftadt der Illergeten, die men Burtina, of Bortina noemde. *Baudrand.*

ALMUNA, of ALMUNHA, een groot en fraai vlek in Arragon, naby de rivier Xalo en het vlek Ricla, tuffchen Calatajud en Saragoffa, in eene zeer aangename landftreek, alwaar de rivieren Xalo en Grio te zamen lopen. Eenige landbefchryvers houden Almunha voor *Nertobriga*, of *Nertobrica*, eene ftadt der oude Celtiberen, welke anderen te Ricla plaatfen, en wederom anderen te Rota, een dorp naby het vlek Ricla. *Baudrand. Colmenar Delic. de l'Efpagne pag.* 637.

ALMUNECAR, of ALMUNHECAR, eene ftadt in 't koninkryk Granada, 14 mylen van Malaga aan de Middelandfche zee gelegen. De koningen van Granada plagten aldaar van ouds hunne fchatten te bewaren. Men gelooft, dat de zelve het *Mænoba* der ouden is, eerder dan *Sexitani*, of *Exitani*, dat *Adra* is.

ALNE, *Alonius*, *Alaunius*, en *Halenus*, eene rivier in Northumberlandt in Engelandt. Zy loopt voorby de ftadt Alnwik tot in de Noordzee. Ptolomeus noemt de zelve Ἄλαυνος. Ortelius geeft haar verkeerdelyk den naam van *Avon*.

ALNEY, een klein eilandt, dat de Severne maakt, naby Glocefter in Engelandt. Het is vermaart, omdat aldaar de tweeftrydt gefchiedde om de kroon van Engelandt tuffchen den koning Edmond, bygenoemt Yzerrib, en Canut, den Deen. Deze tweeftrydt gefchiedde in het aanzien van de twee legers, na verfcheide bloedige veldflagen, die niets beflecht hadden. Canut, aldaar gewond zynde, floeg met zo veel tegenwoordigheit van geeft en van oordeel een verdrag voor, dat de twee kampvechters, hunne degens in de fchede ftekende, malkander omhelfden, en om ftrydt vele beleefdheden bewezen. De twee legers, ziende het gene gebeurde, verfelden deze verzoening met hun gejuich. Het verdrag beftont daar in, dat het koninkryk in twee delen verdeelt zoude worden, waar van het Zuidelykfte voor den koning Edmond zoude zyn, en het Noordelykfte voor den koning Canut; dat alzo voltrokken wierdt. *Engelfch Dict.*

ALNOSIUS, (JOHANNES) geboortig van Brugge in Vlaanderen, bloeide omtrent het jaar 1558. Hy was een groot kenner der Griekfche en Romeinfche oudheden, blykende zulks ten overvloede uit zyne gefchreve verhandeling der aloude penningen en opfchriften in marmer.

De antiquis nummis & marmoreis infcriptionibus.

Georg. Matth. Konig Biblioth. vet. & nov.

ALNWICK, *Alna*, een klein Engelfch fteedtje in Northumberlandt, aan de rivier Alne. Het is door de nederlage van koning Wilhem van Schotlandt, die in 't jaar 1174 aldaar van de Engelfchen geflagen en gevangen wierdt, vermaart. Bertwald en Wilfried, aartsbiffchoppen van Kantelberg en Jork, hielden aldaar in 't jaar 709 een Concilie, waar in men de giften, die aan eenige kloofters gedaan waren, beveftigde.

ALNWICK, (MARTYN) een Engelfchman, dien Pitfens *Alvewick* noemt, was geboortig van Alnwick, hier even voor genoemt. Hy leefde in de XIV eeuwe, en was een Francifkaner monnik. Hy fchreef IV boeken van aantekeningen over den Meefter der Spreuken, een van twiftredenen, en eene kronyk. Hy ftorf in 't jaar 1336.

ALOA, of ALOES, een zeker feeft, dat de landluiden van Athene ter eere van Ceres en Bacchus vierden, wanneer zy de vruchten hadden ingezamelt. *Girald. de Diis.*

ALOEUS, een reus, waar van de dichters beufelden, dat hy een zoon van Titan en van de Aarde, en een vader van de Aloïden geweeft is.

ALOGIANEN, *Alogiani*, (Ἄλογοι) ketters, aldus genoemt, als of men zeide, *zonder woordt*, of *woordelozen*, omdat zy loochenden, dat Jefus Chriftus het eeuwige woordt des Vaders was. Dewyl het Euangelie en de Openbaringe van Johannes hunne valfche ftellingen omverwierpen, eigenden zy de zelve, zo men Epiphanius geloven mag, aan den ketter Cerinthus toe; hoewel Johannes zyn Euangelium gefchreven heeft om dezen ketter tegen te gaan. Theodotus, een lederbereider van Byzance, was federt de verdediger van deze dwalingen. Epiphanius is de eenige der ouden, die gewag maakt van een aanhang van ketters, Alogianen genoemt, die hy tydgenoten maakt van de Cataphrygen. Het gene hy daar van zegt, fchynt zeer onzeker. *Tertullianus de præfcr. c. ult. Epiphan. Hær.* 51 & 54. *Auguft. de Hæref. cap.* 33. *Eufeb. lib.* V. *c.* 39. *Baronius. Tillemont. Du Pin Bibl. des Aut. Ecclef.* I *fiecle.*

ALOIDEN, een naam, dien men gaf aan Othus en aan Ephialtes, zonen van Aloëus en van Iphimedia, of, volgens anderen, van Neptunus, en van Iphimedia, die zwanger wierdt, dagelyks aan de zee gaande, daar zy water nam, dat zy in haren boezem goot. Men zegt, dat deze tweelingen geboren zynde, Neptunus hen het voorrecht gaf om alle jaren een elleboog in dikte te groeien, en een elle in de hoogte; zo dat zy in den ouderdom van negen jaren van eene wonderbare grootte waren; en omtrent in dezen ouderdom, zegt Homerus, ondernamen zy den berg Offa te ontwortelen, en dien te plaatfen op den Olympus, en dien van Pelion daar boven, om zich van deze opeengeftapelde bergen als van een ladder te bedienen om ten hemel te klimmen. Na dit proefftuk voegden zy zich by de reuzen, en verklaarden Jupiter den oorlog. Zy floegen den Godt Mars in de boejens, en floten hem in eene naauwe gevangenis den tydt van dertien maanden, daar hy niet uit quam dan door de lift van Mercurius. Ephialtes begeerde Juno voor zyne vrouwe te hebben, en Othus Diana voor de zyne, het welk Jupiter belette. Zy maakten zich zelfs opperheren van het eilandt Naxos, en verloften hunne moeder en hunne zufter, die aldaar gevangen gehouden wierden. Maar Apollo en Diana doodden hen eindelyk met pylfchoten. Virgilius heeft Eneas doen zeggen, dat hy deze twee reuzen in de hel zag:

Hic & Aloïdas geminos, immania vidi
Corpora, qui manibus magnum refcindere cœlum
Aggreffi . . . . . Virgil. Æneid. lib. VI. *vf.* 582.

Homer. Odyff. V. *Apollodor lib.* I. *Diodor. lib.* III.

ALOISIA SIGEA. Zie SIGEA.

ALOMATON, *Softenium*, *Michaëlium*, eene fterkte van Turkyë in Europa. Zy legt in Thracië, of Romanië, aan de ftraat of engte van Conftantinopel, aan den ingang van de Zwarte zee. 't Is waarfchynlyk de plaats, die men in de kaarten Caftel Nuovo d'Europa noemt, en die tegen over eene andere in Natolië legt, en die men ook Caftel Nuovo in Afië noemt. Amurath deedt eene kerk, aan St. Michiël gewyd, flechten, die de keizer Konftantyn aldaar hadt laten bouwen, en bouwde op des zelfs puinhopen de fterkte Alomaton, die men om deze reden *Michaëlium* in 't Latyn noemt. *Baudrand.*

ALOPE is eene der meefteresfen van Neptunus. Arnobius maakt 'er in 't IV boek tegen de Heidenen gewag van, om hen de geilheit van hunne Goden te verwyten. Behalven Alope hadt deze zeegodt nog Acaphiteifa, Hippothoë, Amymona, Menalippa, enz.

ALO-

ALOPECIA, een eilandt in den Meotifchen zeepoel, dat hedendaags het eilandt Foxes genoemt wordt. Zo wordt ook een plaats niet verre van Athene, naby het Collegio Cynofarges, aldus genoemt, dewyl de Alopeci, volkeren van Attica, van den Antiochidifchen ftam, aldaar gewoont hebben. Dit was ook de geboorteplaats van Socrates, gelyk Diogenes Laërtius aanmerkt, en aldaar was ook het graf van den heldt Anchimolius. *Spon Tom.* II. *de fon Voyage.*

ALOTA, ALUCA, voorhenen een kleine ftadt, en nu een dorp, op de Weftkuft van 't eilandt Corfica, naby de Golf, ten Ooften van de ftadt Ajazzo gelegen. *Baudrand.*

ALPAIS, ALPAIDE, ALTHAIS, of ALTHAIDE, byzit van Pepyn, en moeder van Karel Martel. Eenige fchryvers verzekeren zonder veel grondt, dat Pepyn met haar trouwde, nadat hy Plectruda verftoten hadt. Het is byna het algemeen gevoelen, dat Lambert, biffchop van Luik, nooit de lafhertigheit hadt om de minnaryen van Pepyn met deze meefterefle goet te keuren, en dat Alpaïs, verftoort over de vryheit, die hy gebruikte om de zelve te berifpen, Pepyn deedt toeftemmen in den toeleg, dien zy hadde tegen het leven van dezen kerkvoogdt. Men voegt 'er by, dat Dodo, de broeder van Alpaïs, de uitvoerder was van dit verfoeielyke voornemen; en dat hy, nadat hy dezen moordt begaan hadt, in eene ziekte viel, die een eindeloze menigte van wurmen aan zyn ligchaam verwekte, en die hem verplichtte zich in de Maas te werpen. Lambert is naderhandt gecanonifeert. Hy was, zegt men, de eenige kerkvoogdt, die Pepyn de waarheit dorft zeggen, en hy beproefde het zelve lot met Johannes den doper. Hy was zo zuiver in zyne zedeleer, dat hy zelfs aan de tafel weigerde over het glas van Alpaïs den zegen te geven, waar toe hy verzocht wierdt. Wy tekenen met Bayle op deze plaats aan, dat een fchryver van een hiftorifch woordenboek duizent en duizent gelegenheden heeft om aan te merken, dat 'er geen groter vleiers van de vorften en overheden zyn, dan de kerkelyke perfonen. Hunne predikatien, hunne gebeden, hunne redenvoeringen, en de opdragten van hunne werken zyn zo opgehoopt van onmatige loftuitingen, dat men den ftaat, waar in zy een goet toehoorder en lezer ftellen, niet beter zoude kunnen verbeelden, dan door het fpreekwoordt: *Date mihi pelvim.* Men zal mogelyk zeggen, Pepyn was geen koning. Maar Pepyn hadt den fleutel der monden en pennen, de ftraffen en beloningen in handen: niets ontbrak hem dan de tytel der oppermacht; hy hadt daar van het vermogen, en gebruikte het zelve. De vleiers vergapen zich aan geen ydelen tytel; zy bidden met meerder eerbiedigheit den gene aan, die de macht heeft zonder den tytel, dan den gene, die den tytel heeft zonder de macht. Alpaïs week eindelyk in een klooster, de gemene toevlucht voor diergelyke perfonen, alwaar zy ftorf. *Cordemoi hift. de France Tom.* I. *pag.* 381. 382. *Mezeray Abregé Chron. Tom.* I. *pag.* 171. *Bayle.*

ALPAIS, ALPAIDE, dochter van koning Lodewyk den Godertierenen, en van Ermengarda, zyne eerfte gemalinne, trouwde met Bogan, graaf van Parys, waar van Flodoard gewag maakt. Zy was moeder van Letard en van Etard. *Flodoard Hift. Rhem. lib.* II. *cap.* 12. *&* *lib.* IV. *cap.* 16.

ALPAIS, ALPAIDE, of ELPIDE, eene vrouw uit het Franfche dorp Cudot, in 't bifdom van Sens, die omtrent het jaar 1180 als eene heilige geëert wierdt, omdat zy in tien jaren tyds niet anders dan de gewyde hoftie konde nuttigen, en, niettegenftaande de hare boerfche opvoeding, eene zonderlinge kennis van geeftelyke en natuurlyke zaken hadde. Deze zwakheit van haar maag hadt zy van eene zekere zware ziekte gehouden, die haar gehele ligchaam als in etter en fchandelyke vuiligheit verandert hadde. Haar graf is in de hoofdkerke te Cudot, en haar afbeeldfel, met bloemen verfiert, op het zelve te zien. Ook worden vele wonderwerken aan haar toegefchreven. *Mezeray Hift. de France Tom.* II. *pag.* 193, 194.

ALP-ARSLAN, zoon van Daud, of David, zoon van Mikail, of Michiel, was de twede Sultan van het geflacht en de heerfchappy der Selgiuciden. Hy volgde op Theogrul Beg, zyn oom, zonder kinderen geftorven in het 455 jaar van de Hegire, het 1063 van Chriftus. De naam, dien hy aannam, nadat hy het Mahometaansdom omhelft hadt, was *Mohammed*; want hy wierdt te voren *Ifraël* genoemt; en die van *Alp-Arflan*, die in het Turkfch een *moedige leeuw* betekent, is eerder een bynaam dan een eigen naam. Eenige fchryvers maken hem een zoon niet van David, maar van Giafer Beg, een ander broeder van Thogrul. Deze prins vereenigde tot eenen ftaat alles, wat de Selgiuciden in Afië bezaten, en hy zag zich volftrekt alleenheerfcher van alle de landen, die tuffchen de rivieren de Amou, of Oxus, en de Tigris begrepen zyn. Deze grote macht, die hy zich zo door zyne dapperheit, als door de opvolging van zyn oom verkregen hadt, bragt hem in grote achting by den Kalif van Bagdet, Caiem Bemrillah, die hem vereerde met den tytel of toenaam van *Ezzeddin*, of *Adhadeddin*, de welke betekent, de befchermer van den Mufulmanfchen Godsdienft.

In het begin van zyne regeering deedt Alp-Arslan eenen Konderi, bygenoemt Amid Almolk, vizier van zynen voorzaat, vatten en gevangen zetten, omdat hy het gezag van zynen meefter in de vorige regeering misbruikt hadde. Hy deedt hem vervolgens met de doodt ftraffen, nadat hy hem van verfcheide vergrypingen in zyn ampt overtuigt hadt. Hy ftelde Nadham al Molk, of Nezam al Mulk, gelyk het de Perfianen uitfpreken, die de grootfte man van zyne eeuwe was, in des zelfs plaats. Deze vizier beftierde de zaken met eene algemene goedkeuring, en maakte zich onder dezen monarch en onder Malek Schah, zyn zoon, den fcheidsman van den vrede en van den oorlog in alle de uitgeftrektheit van dit grote ryk.

De aanmerkelykfte overwinning van dezen Sultan was die, de welke hy behaalde op Ormanus, keizer van Conftantinopel: want aldus noemen de Oofterfchen Romanus, bygenoemt Diogenes. Het leger der Grieken beliep omtrent drie hondert duizent man, wanneer Alp-Arslan, die 'er nog maar twaalf duizent by zich hadt, genoodzaakt wierdt te ftryden: maar hy deedt het zelve met zo veel dapperheit, dat hy het leger der Grieken in wanorder, en den keizer zelf op de vlucht bragt. De Sultan deedt, na 't behalen van zulk een groot voordeel, de vluchtelingen nazetten door eenen van zyne legerhoofden, Giavaher genoemt, die zo gelukkig was, dat hy den keizer zelf gevangen kreeg. Men verhaalt, dat deze Sultan, de wapenfchouwing van zyn krygsvolk doende voor het gevecht, eenen van zyne ruiters wilde afdanken, omdat hy hem zeer mismaakt vondt: maar een van zyne krygshoofden belette zulks, zeggende, dat hy zeer dapper was, en dat het zoude kunnen gebeuren, dat de gene, dien hy zo verachtte, den keizer gevangen nam. Het gene deze overfte voorzegt hadt, gefchiedde, en de ruiter, in plaats van afgedankt te worden, wierdt tot de eerfte waardigheden in het leger gevordert. Alp-Arslan bediende zich met eene grote befcheidenheit van deze overwinning. Hy handelde zyn gevangen zeer heufchelyk, en gaf hem zyne vryheit, nadat hy een verbondt met hem gemaakt hadt, waar in bedongen was, dat de Griekfche keizer zyne dochter aan den oudften zoon van den Sultan zoude ten huwelyk geven, het welk ter goeder trouwe voltrokken wierdt.

In het 457 jaar van de Hegire, het 1064 van Chriftus, ging de Sultan den hoogmoedt ftraffen van Khazan, die in het landfchap van Khovarezme tegen hem opgeftaan was. Van dertig duizent krygslieden, welke deze wederfpanneling in 't veldt gebragt hadt, ontquamen 'er weinige aan de gramfchap van den Sultan en aan de woede der foldaten. Hy bevredigde aldus deze provincie, en gaf der zelver landvoogdy aan Malek Schah, zynen oudften zoon. Op zyne wederkomft van dezen tocht trok hy door Khorafan, en bezocht het graf van den achtften Imam, Ali Riza genoemt, die in de ftadt Thous begraven is, werwaarts zich eene grote menigte pelgrims uit eerbiedigheit begeven hadt. Zie het gene hier voor op het artykel ALI *ben Mouffa al Kadhem* daar van gezegt is.

Na het voltrekken van deze bedevaart nam hy den weg van Radecan, daar hy eene aangename plaats verkoos, om zich met zyn gehele leger neder te flaan. Van deze plaats zondt hy zyne poftlopers door alle de provincien van zyn ryk, om de landvoogden en groten by wyze van eene algemene ftaatsvergadering byeen te roepen. Nadat zy vergadert waren, verklaarde hy hen, dat hy Malek Schah, zynen oudften zoon, tot zynen opvolger en eenigen erfgenaam van alle zyne ftaten verkoren hadt. Deze verklaring gedaan zynde, deedt hy zynen zoon zitten op een gouden troon, tot deze plechtigheit vervaardigt, en deedt alle de amptenaars van het ryk den eedt van getrouwheit aan hem afleggen. Vervolgens maakte hy aan alle zyne legerhoofden bekent, dat hy voorgenomen hadt Turqueftan te vermeefteren, waar uit hy zyn oorfpronk hadt, en geboodt, dat alles vervaardigt zoude worden om over de grote rivier Amu, en in dit wytuitgeftrekte landt te trekken, dat de ftrydbare natien der Turken, Tartaren en Mogoliftanen bewoonden. Hy begon in het 465 jaar van de Hegire deze onderneming, die ongelukkig voor hem was: maar dewyl zy de laatfte was, die een einde maakte van de daden van dezen prins, zullen wy den hiftoriefchryver Khondemir voor een weinig tyds verlaten, uit wien het gezegde genomen is, om tuffchen beide te verzamelen het gene de andere hiftoriefchryvers van de oorlogsdaden van dezen vorft op verfcheide plaatfen gedurende zyne regeering verhalen.

Nezam el Mulc, fchryver van het boek, genoemt *Vaffaia*, verhaalt verfcheide gefchiedeniffen, die dezen prins betreffen, wiens vizier hy was. Hy zegt, dat hy in 't begin van zyne regeering Kutulmifch, zyn vollen neef, beoorloogde, die in de provincie van Damegan tegen hem opgeftaan was: maar deze opftandt wierdt wel haaft geftilt: want de Sultan was naaulyks in 't gezicht van zynen vyandt genadert, of een onverwacht toeval verfchafte hem de overwinning en den vrede.

Kutulmifch, die fchone krygsbenden hadt, bereidde zich tot een bloedig gevecht, wanneer hy zich aan 't hoofdt van zyn leger begevende, zyn paardt eensflaags onder hem nederviel, en hem den hals deedt breken. De muitelingen baden ftraks den Sultan om genade, die hen de zelve toeftont, en aldus zonder flag of ftoot eene aanmerkelyke zege behaalde.

Deze oorlog was niet zo haaft geëindigt, of Kara-Arslan verwekte hem nieuwe moeielykheden in Perfië en Kerman. De Sultan, om dezen wederfpanneling tot zyn plicht te brengen, gebruikte eenen van zyne dapperfte krygshoofden, Fadhlovieh genoemt, die Kara-Arslan verflagen hebbende, tot eene beloning van zyne dienften de landvoogdy van Perfië verkreeg. Zo haaft als deze heerfchzuchtige landvoogdt zag, dat de Sultan zich naar Khorafan begaf, was hy bedacht om zich volftrekt meefter van zyne provincie te maken. Om dit oogmerk te bereiken, deedt hy een kafteel, op eene voordeelige plaats gelegen, verfterken, waar in hy zich met goede krygsbenden begaf, en met een groten fchat voorzien, dien hy door duizent gepleegde knevelaryen in zyne landvoogdy verzamelt hadde. Nezam el Mulc kreeg laft van zynen vorft om dit kafteel aan te taften, en dezen trouwlozen levende of dood voor hem te brengen. Alle de genen, die eenige kenniffe van deze plaats hadden, rieden het beleg daar van af, omdat zy de zelve onwinnelyk oordeelden. De vizier, die den Sultan wilde vergenoegen, liet nochtans niet na de zelve te berennen, en ging zelfs in perfoon de plaats van naby bezichtigen. Terwyl hy de ronde om de zelve deedt, zag hy niemandt van de belegerden op de wallen verfchynen, het gene hem deedt geloven, dat zy zich zo volkomen zeker dachten te zyn, als of zy geen leger voor hunne poorten gehad hadden. Deze geruftheit der belegerden veroorzaakte hem veel verdriet, en hy zoude van dat ogenblik af het beleg opgebroken hebben, indien de fchaamte hem zulks niet belet hadde. Hy vatte dan wederom moedt, tegen dank van alle de grote zwarigheden, die hy voorzag in deze on-

onderneming, en deedt van alle kanten mond- en krygsbehoeften in zyn leger brengen, om een geheel jaar in het zelve te kunnen blyven. Zyn leger aldus overvloedig van alles voorzien zynde, en hy van zyne zyde den uitslag van dit beleg aan het beleidt der voorzienigheit overgevende, alzo hy zeer Godsdienstig was, deedt hy de aanvallen beginnen, de welke gedurig zo qualyk slaagden, dat zyne bekommering van dag tot dag aanwisch. De vizier, eenen nacht in de ongerustheit van zyne gedachten overgebragt hebbende, was zeer verwondert, dat hy met het aanbreken van den dag door die van binnen de trom hoorde slaan om van overgave te spreken, en te verstaan, dat de slotvoogdt in onderhandeling wilde treden. De blydschap, die hy hadt door deze goede tyding, was oorzaak, dat hy hem eerlyke voorwaarden toestondt, waar van de voornaamste was, dat hy in de plaats zoude blyven, van de welke hy hulde zoude doen aan den Sultan, en aan den zelven jaarlyks een zekere cyns betalen, waar omtrent men zoude overeenkomen, behalven de gewone geschenken. Na dit verdrag was de vizier begerig te weten, wat den slotvoogdt genoodzaakt hadt om zich zo haast over te geven; en hy verstont eindelyk door iemandt, die uit de plaats quam, dat in den voorgaanden nacht het water eensslaags en onverwacht ontbroken hadt, omdat de fonteinen en waterbakken, die daar in groot getal waren, in een ogenblik waterloos geworden waren, en droog bleven. Dit toeval wierdt straks voor een wonderwerk gehouden, waar mede de Goddelyke bescherming de rechtvaardigheit der wapenen van den prins, en de Godsdienstigheit van den vizier beloonde. Maar zie hier nog een doorluchtiger voorbeeldt van de voorzienigheit over den persoon van dezen Sultan. Wanneer hy den oorlog in de provincie van Kerman ging voeren, waar van men hem beroven wilde, moest hy met zyn leger door eene grote wildernis trekken, welke deze provincie van die van Khorasan scheidt. Deze wildernis wordt Noubendigian genoemt, en heeft gebrek aan alle dingen, die tot onderhoudt van een leger nodig zyn. De krygsbenden, die zich met tegenzin daar in begeven hadden, van dag tot dag de mondkost ziende ontbreken, begonden te morren, en de algemene muitery en opstandt was op het punt om uit te barsten, wanneer men op den weg een out verwoest kasteel ontmoette, dat niets anders scheen te zyn dan eene wykplaats van nachtuilen en van wilde gediertens. Men liet echter niet na het zelve van naby te bezien, en de uiterste noodt, waar in men gebragt was, deedt een naaukeurig onderzoek in het zelve doen, en men vondt 'er zo groot een overvloedt van granen, dat de zelve genoeg was om het gehele leger te voeden.

Eene der voornaamste overwinningen van Alp-Arslan was die van de provincie van Gurgistan in Georgië, daar hy, na 't onderwerpen der volkeren, alle de groten van het landt de vryheit benam, en hen noodzaakte, in de plaats van kerens of halssieraden, een paards hoefyzer te dragen, hen aan het oor hangende tot een teken van hunne slaverny. Dit schandelyke teken was oorzaak, dat vele van hen, om daar van bevryd te worden, eene uiterlyke belydenisse van het Musulmansche gelove deden. Deze Sultan konde nochtans die volkeren, die hunnen natuurlyken vorst, en den Christelyken Godsdienst aankleefden, waar van zy belydenisse deden, niet ten eenemale te onder brengen, of daar bleven nog vele sterke plaatsen in het gebergte overig, werwaarts zy zich begeven hadden, die veel tyds vereischt zouden hebben, indien hy de zelve hadt willen overweldigen: maar deze prins, door andere bezigheden elders geroepen zynde, vergenoegde zich met zynen zoon Malek Schah aldaar te laten, die den oorlog voortzette, en zich bevlytigde om de sterkste plaatsen, die in den berg Caucasus waren, weg te nemen, om de overwinning van zynen vader te voltoojen.

Het vermaardste beleg, dat Malek Schah in Georgië ondernam, was dat van eene plaats in 't Persiaansche Miriam Nischin, de plaats of het verblyf van Maria genoemt, ter oorzake van een klooster en van eene kerk, aan de heilige Maagdt toegewyd binnen deze plaats, die in het midden van een meir gelegen was. Malek Schah deedt de zelve door het puik van zyne krygsbenden aantasten, die hy in schuiten deedt gaan, met ladders en ander stormtuig voorzien, om den storm te beginnen. Alles was alreets vaardig tot de onderneming, wanneer 'er schielyk op 't midden van den dag zulk een geweldige stormwindt ontstont in het meir, en de hemel wierdt met zulke duistere en zware wolken bedekt, dat de belegeraars, noch de belegerden in staat waren op den aanval, noch op de tegenweer te denken. Deze storm was de voorloper van zulk eene geweldige aardbeving, dat de Christenen dachten op dien dag levende onder de puinhopen van het heelal begraven te zullen worden. Het meeste ongeluk viel echter op de belegerden: want een gedeelte van hunne muren in het meir gestort zynde, namen de Turken, nadat de storm bedaart, en de aardbeving gestilt was, de plaats gemakkelyk stormenderhandt in, en verwoestten het klooster, werwaarts de grootste toeloop van Godsdienstigheit van alle de plaatsen in geheel Georgië was.

De zaken, die, gelyk wy hier voor gezegt hebben, den Sultan elders riepen, waren de toebereidselen, die hy maakte tot uitvoering van eenen toeleg, dien hy al een langen tydt in den zin gehad hadde, dat was de overwinning van Turquestan, een landt, daar hy voorgaf dat zyne voorouders eertyds geregeert hadden. Hy deedt ten dien einde een zeer machtig leger naar de rivier Amu trekken, en wilde, eer hy over de zelve toog, zich van eenige kastelen verzekeren, die hem in zynen tocht hinderlyk zouden hebben kunnen zyn. Hy deedt terstont dat van Berzem aantasten, in 't welke een onverfaagt krygsman, genoemt Joseph Cothual, een Khovaresmiër van afkomst, geboodt. De slotvoogdt verweerde zich dapper gedurende verscheide dagen; maar eindelyk overmeestert zynde, en tot krygsgevangen gemaakt, deedt de Sultan hem in zyne tegenwoordigheit komen, en liet zich in lasterende woorden tegen hem uit over de vermetelheit, die hy gehad hadde om zulk een talryk leger, als het zyne was, zo lang een tydt tegen te staan. Joseph, die eerder verwacht hadt zyne dapperheit door den Sultan te horen pryzen, door zulk eene smadelyke behandeling verbittert, antwoordde hem met veel trotschheit, en verloor zelfs het ontzag. De prins geboodt straks, dat men hem aan vier palen zoude vast maken, om hem wredelyk te doen sterven. Joseph, nadat hy zyn vonnis hadt horen uitspreken, sloeg de handt aan een mes, dat hy in zyne laarsjens hadde; en den Sultan dreigende, zeide hy tegen hem: *Is dat het onthaal, dat een man van mynen staat verdient?* en nader komende om hem te grieven, wilden de wachten van den Sultan op hem vallen: maar deze prins, die zyns gelyken niet hadt in kracht, noch in bequaamheit om met den boog te schieten, verhinderde hen om hem in verzekering te nemen, en schoot een pyl op Joseph los, welke miste. Joseph, hier door verwoed, liep toen uit al zyn macht op den Sultan aan, en quetste den zelven dodelyk. De moorder, nadat hy den steek gedaan hadt, verweerde zich nog een langen tydt tegen de wachten van den prins, en hadt alreets verscheide van de zelven gewond, wanneer een kamerdienaar van den Sultan hem met een spaakslag ter aarde velde.

Alp-Arslan leefde nog eenigen tydt na zyne wonde; en zich naby zyn einde gevoelende, zeide hy tegen zyne vertrouwelingen: „Ik herinnere my tegenwoordig twee onderrechtingen, die my „eertyds een wys grysaardt, myn meester, gegeven heeft. De eerste „was, nooit iemandt te verachten; en de twede, zich zelven nooit „te veel te achten. Ik heb nochtans tegen beide deze gewigtige „onderwyzingen in deze twee laatste dagen van myn leven ge„zondigt; want gisteren van eene hoogte het groot getal van myne „krygsbenden beschouwende, dacht ik, dat 'er geen macht in de „werreldt was, die my konde tegenstaan, noch geen mensch, die „my durfde aantasten; en heden myne wachten verbiedende de„zen mensche in verzekering te nemen, die met het mes in de „handt op my aanquam, verbeeldde ik my zelf alleen bequaam„heit en kracht genoeg te hebben om my tegen hem te verdedi„gen: maar ik bevinde nu, dat 'er gene kracht noch bequaamheit „is, die tegen het noodlot bestaan kan". Deze prins storf in het 465 jaar van de Hegire, het 1072 van Christus, en wierdt te Meru, eene der hoofdsteden van Khorasan, begraven, met dit grafschrift: *Gy alle, die de grootheit van Alp-Arslan tot den hemel toe verheven gezien hebt, komt te Meru, en gy zult de zelve onder het stof begraven zien.*

Hy was in het 421 jaar van de Hegire geboren, en hadt alreets tien volle jaren in Khorasan geregeert, als algemeen stedehouder van Thogrul Beg, zyn oom, eer hy den troon beklom. Hy was zeer dapper en milddadig, en hadde zulk een voordeelig wezen en gestalte, dat hy de achting en genegenheit won van alle de genen, die omtrent zyn persoon quamen. Hy droeg zeer lange knevels, en bedekte gemeenlyk zyn hoofdt met een hogen tulbandt, die op de wyze van een kroon gemaakt was. Zyne macht was zo groot door geheel Asië; dat hy meer dan twaalf hondert prinsen of zonen van prinsen aan den voet van zynen troon gezien heeft, om hem hunne eerbiedigheit te bewyzen. *Herbelot Bibl. Orientale*, die *Khondemir*, *Vassaia*, *Lebtarikh*, *Ben Schohnah*, en *Nighiaristan* aanhaalt.

ALPATRAGIUS, een Arabisch wiskunstenaar, heeft sterrekundige aantekeningen geschreven. Hy is waarschynlyk de zelve met Alpetregus, die mede een sterrekundige was. *Vossius de Scient. Math. c.* 64. §. 3.

ALPEN, *Alpes*, eene ry van hoge gebergtens; die Vrankryk en Duitschlandt van Italië scheiden. Zy lopen voorby het graafschap Nissa, en hoog-Provence, het gehele Dauphiné, Savoje, Valois, Zwitzerlandt, Graubunden, Tyrol, de bisdommen van Trente en Brixen, en het aartsbisdom van Saltsburg, als ook voorby Karinthië, Krain, een gedeelte van 't hartogdom van Milanen, het Venetiaansche gebiedt, enz. Zy beginnen aan de Genueeschee zee naby Nizza, en lopen in een ry voort tot aan de Adriatische zee, naby de rivier Arse, omtrent 188 mylen ver; hebbende, naar der zelver verscheide gelegenheit, ook verscheide benamingen. De zee-Alpen (*Alpes maritimæ*) zyn deze, die het naaste aan zee leggen, en zich van Monaco tot aan den berg Viso, by den oorsprong van den Po, uitstrekken. Onder deze zyn de bergen Camelion en Tende, die beide in het graafschap Nizza leggen, de voornaamste. De Cottische Alpen (*Alpes Cottiæ*, of *Cottianæ*) beginnen by den berg Viso, en lopen tot aan den berg Cenis. Onder de zelve zyn, nevens den berg Viso, ook de berg Genevre, en het Col de la Croix zeer beroemt. De Grieksche Alpen (*Alpes Grajæ*; *Grajus mons*) lopen verder tot aan den groten Bernhardsberg, tusschen Savoje en Piemont, en is de berg Cenis daar onder de merkwaardigste. De Pennynsche Alpen (*Alpes Penninæ*) lopen door Valais tot aan den oorsprong van den Rhyn, en van de Rhone tot aan St. Gothardsberg, en is daar onder de berg Sempron aanmerkelyk, dewyl hy een doortocht uit het Valais in het Milanees is. De hoge Alpen (*Alpes summæ*) gaan van daar tot aan Lago Maggiore, scheiden 't Milanees van Zwitzerlandt af, en is de St. Gothardsberg daar onder de voornaamste. Nevens den zelven zyn ook aanmerkenswaardig de Crispaltberg en Vogelsberg, uit welke beide de Rhyn zynen oorsprong heeft; daar na de berg de la Fourche; waar uit de Rhone ontstaat, en eindelyk de Grimsel, waar uit de rivieren de Aar en de Rus voortkomen. De Lepantische Alpen, (*Alpes Lepontiæ*) beginnen van de Pennynsche, en lopen bezuiden de hoge Alpen tusschen de twee oorsprongen van den Rhyn en het Lago Maggiore in het Milanees, en in Zwitzerlandt tegen den Bernhardsberg. De Rhetische Alpen (*Alpes Rheticæ*; *juga Rhætica*) zyn tusschen Graubunden en 't Milanees, en bevatten den Bernhardsberg en den Braulio onder zich, uit welken de rivieren Inn, Adige, Oglio en de Addua voortkomen. De Tridentynsche Alpen, (*Alpes Tridentinæ*) op de Tyrolsche en Venetiaansche grenzen, zyn zeer hoog, en bevatten den groten Bren-

Brenner onder zich. De Norische Alpen (*Alpes Noricæ*) zyn tusschen het Saltsburgsche en Venetiaansche gebiedt. De Carnische Alpen (*Alpes Carnicæ*) zyn tusschen Karinthië en Frioul de Norischen ten Oosten, waar uit de rivier de Sau ontstaat. De Julische of Venetiaansche Alpen (*Alpes Juliæ*, of *Pannonicæ*) strekken zich zeer verre tusschen Karinthië, Krain, Frioul, en Istrië, tot aan den zeeboezem Carnero, uit. De voornaamste daar van zyn, Monti Della Vena, bezuiden de Czirniczer-zee, en Monti de Carso, tegen het graafschap Gortz. Door de Alpen lopen verscheide wegen naar Italië. De voornaamste zyn Col de Tende, Col de l'Argentiere, de berg Viso, de berg Genevre, de berg Cenis, de kleine Bernhard, en Col de la Croix. De keizer Augustus hadt alle de volkeren in de Alpen onder zyne gehoorzaamheit gebragt, en tot eene gedachtenis daar van een zegeteken by de stadt Susa met dit opschrift laten oprechten: *Quod ejus ductu auspiciisque gentes Alpinæ omnes, quæ a mari supero ad inferum pertingebant, sub imperium P. R. redactæ sint.* Zommige van deze bergen zyn gedurig met sneeuw bedekt, van welkers witten glans zy mogelyk den naam van Alpen, of Alben, verkregen hebben. *Plin. l.* III. *Strabo l.* IV. *en* V. *Ptolom. l.* III. *c.* 1. *Tacit. Liv. Cluver. Ortel. Merula. Guillim. Sanson.*

ALPEN, *Albiniana*, een kasteel, nevens een klein steedtje en gebiedt in het hartogdom van Kleef, eene myl van Wezel, tusschen Rhynberk en Santen gelegen. Het heeft in vorige tyden eigene heren gehad, die zich vicomtes van Alpen noemden, welken tytel ook eene linie van de vryheren van Pallandt heeft aangenomen, nadat Warner omtrent het einde van de XV eeuw met de dochter van Robert, vicomte van Alpen, en des zelfs erfgename trouwde: doch deze linie is uitgestorven, en Alpen aan de graven van Nienaar en Meurs vervallen; van welke het door huwelyk aan de graven van Bentheym is gekomen. *Tromsd. Frankenb. Europ. Herold P.* I. *p.* 665.

ALPEN-VECCHIO. Zie ALPINUS.

ALPHA wordt de eerste letter van het Griekſche Alphabeth of A. B. genoemt; gelyk de eerste letter van het Hebreeusche A. B. Aleph genoemt wordt. In het Grieksche Alphabeth geldt Alpha zo veel als *een*, of *de eerste*; waarom Godt zich zelf *de Alpha en de Omega* (*het begin en het einde*) noemt. *Apoc.* I. 8.

ALPHABETH is de naam, dien men geeft aan de verzameling van alle de letteren, die tot het zamenstellen van woorden dienen. Het zelve wordt aldus genoemt naar den naam der twee eerste letteren *Alpha* en *Betha*; gelyk wy zo ook de zelve verzameling van letteren met het uitspreken van de namen der twee eerste benoemen, zeggende A. B. Al van outs is deze wyze van benoeming in gebruik geweest, dewyl men in Juvenalis leest:

— *Hoc discunt ante Alpha & Betha puellæ.*

Men ziet op de oude munten aan de zyde van het teken van het kruis de letters A en Ω, mogelyk met betrekking op het gene Christus in de Openbaringe zegt, *Ik ben de Alpha en de Omega.* De oude Christenen deden ook letteren op de graftsteden uithouwen. In de inwyding van eene kerk is de bisschop, die de plechtigheit verrecht, gewoon op de vloer, met assche bedekt, met het einde van zynen staf een Alphabeth te schryven. Zommigen geloven, dat zulks geschiedt met zinspeling op de plaats van de Openbaringe: maar het is waarschynlyker, dat het zelve geschiedt, omdat in de reden, die hy uitspreekt, het woordt *Elementa* gevonden wordt, dat de letterkunstenaars gemeent hebben de letters van het Alphabeth, of A. B, te betekenen; zo dat dit eenige woordt gelegenheit tot die daadt heeft gegeven. *Du Pin.*

ALPH.... Alle andere woorden, die ook aldus geschreven worden, zoek op ALF.....

ALPINUS, (PROSPER) een vermaart geneesmeester te Marostica, eene kleine stadt in het Venetiaansche gebiedt, den 23 November 1553 geboren. Zyn vader Franciscus was mede een arts, die zynen zoon genoegzaam dwong zich in de geneeskunde te oeffenen, hoewel hy groten lust hadde om in den oorlog te gaan. Des ging hy, om zyn vader te gehoorzamen, naar Padua, alwaar hy zich zo naarstig oeffende, dat hy in 't jaar 1578 met lof doctor wierdt. Hy leide zich inzonderheit op de kruidkunde toe; en om daar in te meer ervaren te worden, reisde hy met Georgius Hemi, dien de Republyk van Venetië als haren Bailo, of Consul, naar Egypten zondt, derwaarts. Zyne boeken kunnen ook tot getuigen van zyne naarstigheit strekken, die hy in de drie jaren, aldaar zynde, aan 't onderzoek van de kruiden besteed heeft. Op zyne terugkomst in Italië nam hem Andreas Dovia, prins van Melphi, aan tot zyn lyfarts: doch de Venetianen maakten hem hoogleeraar in de kruidkunde op de hogeschole te Padua, alwaar hy met veel achting leefde, en op den 23 November 1616 aan de pest gestorven is. Van zyne schriften zyn gedrukt:

De Medicina Methodica libri XIII.
De Medicina Ægyptiorum libri VI.
De plantis Ægypti lib. I.
De præsagienda ægrotantium vita.
De balsamo.

Hy liet vier zonen na, Antony, een rechtsgeleerde, dien de pest in 't jaar 1634 wegrukte; Johannes, een geneesmeester, die in 't jaar 1637 overleedt, en Mauritius, een monnik te Montcassin, die in 't jaar 1644 storf. De laatste is in den krygsdienst geweest. *Thomasius P.* II. *Elog. ill. viror. Linden de Script. Med.*

ALPINUS, of ALPEN-VECCHIO, eene rivier in Italië, in 't Veroneesche, mengende zich met de Esch in 't Venetiaansche gebiedt.

ALPINUS, koning van Schotlandt, een zoon van Achajus, die in 't jaar 819 storf. Dezen volgde Congallus, of Connal, de III, daarna Dongal de V, en na dezen Alpinus. Hy vervolgde de vyanden des ryks met veel geluk; maar wierdt van Brudo, koning der Picten, gevangen, en in 't jaar 834 omgebragt, als hy den troon vier jaren bezeten hadde. *Buchanan. Lesłæus.*

ALPINUS, (JULIUS) een van de hoofden der Zwitzers, dien Cecina, als de aanleider ven den oorlog zynde, deedt sterven. *Tacit. Hist. l.* I. *c.* 68.

ALPINUS, een gering poëet, waar van Horatius gewaagt. Hy heeft den oorlog van Memnon, den zone van Aurora, in vaarzen gestelt, maar zo slecht, dat Horatius zegt, dat Memnon daar van gewurgt is. Velen noemen hem Cornelius Alpinus. Anderen zyn wederom van gedachten, dat C. Cornelius onder dezen naam schuilt, die Alpinus genoemt wordt; dewyl hy uit de stadt Frioul, aan den voet van 't Alpische gebergte, geboortig was, dat niet waarschynlyk is. *Horatius lib.* I. *sat.* IV. *vs.* 3. *Popeliniere lib.* VI. *des hist. Vossius l.* I, *c.* 17 *de Hist. Lat. &c. c.* 2 *de Poët.*

ALPIUS, (FLAVUS) een redekunstenaar, hadt naauwlyks de kinderschoenen (als het spreekwoordt luidt) uitgetrokken, of hy maakte zo veel gerucht onder het volk te Rome door zyne welsprekendheit, dat Cestius de zelve ten hoogsten roemde, en te gelyk daar voor vreesde. Hy hadde altoos zo groten aanval van toehoorderen, dat Cestius schroomde na hem zyne redeneerkunst in 't werk te stellen. In zyne kindsheit hadt hy eene zachtleidentheit, en in zyne jongelingschap een zedigen yver in zyne redeneringen, die een iegelyk bekoorde. *Seneca Rhetor. l.* I. *Controv.* I.

ALPTEGHIN, een Turk van afkomst, was een slaaf geweest van Ahmed, zoon van Ismaël den II, Sultan der Samaniden. Hy hieldt zich op met ligchamelyke oeffeningen, die om de buigzaamheit van zyne leden voor toveryen gehouden wierden: maar vry verklaart zynde door zynen meester, gaf hy zich aan den wapenhandel over, en geraakte eindelyk, van waardigheit tot waardigheit, zelfs tot die van landvoogdt van de grote provincie van Khorasan, onder de regeering van Abdalmalec, zoon van Nouh, vyfden Sultan van het zelve huis der Samaniden. Deze prins in het 305 jaar van de Hegire, het 917 van Christus, gestorven zynde, berieden de voornaamsten van den staat zich met Alpteghin over de keure van een opvolger. Deze landvoogdt was niet van gevoelen, dat men Mansour, den zoon van den overleden koning, op den troon moest verheffen, ter oorzake van zyne jonkheit, die hem onbequaam maakte om zelfs zyn koninkryk te regeeren: maar hy gaf zyne stem aan den oom van dezen jongen prins, dien hy daar toe bequaam oordeelde.

Ondertusschen riepen de inwoners van Bokhara, de hoofdstadt van dezen staat, dit jonge kindt tot hunnen koning uit. Alpteghin vondt zich door dezen handel zeer beledigt, en quam aan 't hof, daar hy niet konde nalaten zyn misnoegen over deze verkiezinge te betuigen: maar dewyl zyn aanhang de zwakste was, wierdt hy genoodzaakt het hof te verlaten, en weinig tyds daarna voor een wederspanneling van staat verklaart. Hy week uit Bokhara, niet meer dan zeven hondert paarden by zich hebbende, en wierdt 'er van vyftien duizent gevolgt, welke Mansour hem op de hielen na zondt: maar dewyl hy eene volkome kennisse van de krygskunst hadde, en van het landt, daar hy was, verzekerde hy zich van den grondt van eene vlakte, daar men niet dan langs lange en enge wegen by hem konde komen.

In deze plaats gelegert zynde, leide hy twee hondert ruiters in eene hinderlage in eenen hoek van de valei, en begaf zich met de vyf hondert anderen op de hoogte, daar hy de zelve alle in eene linie stellende, een groot front aan zyne vyanden vertoonde, en hen in den aanvang scherp aantastte: vervolgens, eens slaags den rug kerende, vocht hy al wykende, en lokte zyne vyanden in de hinderlage, die hy hen gelegt hadde. Wanneer de benden van Mansour zich in deze enge wegen begeven hadden, daar zy krygsluiden vonden, die hen aan alle kanten bezetten, bemerkten zy, dat hunne eige talrykheit hen schadelyk was: want op malkander indringende, bevochten zy in het vervolg malkander. Alpteghin behaalde door middel van deze krygslist eene volkome overwinning op zyne vyanden, en nam alle de genen, die de slachting ontquamen, gevangen.

Men zegt, dat deze brave krygsheldt, ziende, dat hy maar zeven hondert paarden by zich hadt, en wetende, dat 'er hem vyftien duizent vervolgden, tegen de zynen zeide, dat 'er geen waarschynlykheit was, dat men de vyanden met zulk eene ongelyke macht zoude kunnen tegenstaan; waarom hy hen riedt hem te verlaten, en tot hun meeste voordeel hun verdrag met den Sultan te maken. Maar deze soldaten, die waardig waren onder zulk een groot krygshoofdt te stryden, antwoordden hem eenpariglyk, dat zy tot dien tydt toe deel gehad hebbende aan zyn geluk, het ook redelyk was, dat zy deelgenoten waren van den rampspoedt, die hem dreigde; en dat zy alle besloten hadden het zelve gevaar met hem te lopen. *Waar zouden wy kunnen gaan*, zeiden zy met veel tederheit, *nadat wy u verlaten hadden.*

Dit edelmoedige besluit veroorzaakte niet alleen zulk eene aanmerkelyke overwinning aan hun hoofdt; maar verhief hem ook tot een trap van eer, die hy zich niet zoude hebben kunnen beloven door het aldervoordeeligste geluk te zullen beklimmen: want zich meester van het veldt gemaakt hebbende, trok hy regelrecht naar de stadt Gazna, daar hy voor meester erkent wierdt. Hy trok uit deze stadt en het omleggende landt eene aanmerkelyke macht, waar mede hy dikwils optrok tegen Mansour en zyne krygshoofden; die hy in alle ontmoetingen sloeg. Hy regeerde in deze hoofdstadt zestien jaren, en liet aldaar door zyne doodt een kroon na aan Sebecteghin, zynen schoonzoon, die de vader was van Mahmud, grondlegger van de grote alleenheerschappy der Gazneviden, in

het 353 jaar van de Hegire, het 964 van Christus. *Mirkhoud. Nighiaristan. Herbelot Bibl. Orient.*

ALPUXARES, *Alpujares*, *Alpuxaræ*, een Spaansch gebergte in 't koninkryk Granada, tusschen de steden Granada en Almeria. In voorgaande tyden wierdt het van de Moren bewoont, na welker verdryving het zelve woest gebleven is. In de geschiedenissen van Granada wordt van dit gebergte dikwils gewag gemaakt.

ALRED, een abt. Zie ETHELRED.

ALREDUS, ATHELREDUS, of ETHELREDUS, koning der West-Saxen in Engelandt, stont gewillig de kroon af in het tiende jaar van zyne regeering, verdrietig omdat hy zyn landt door burgerlyke oorlogen verwoest zag. *Polyd. Verg. l.* IV. Daar is ook een historieschryver van dien naam geweest, waar van Baronius dikwils gewag maakt. Hy storf in 't jaar 1166. *Trithem. Sixt. Sen. in Catalogo.*

ALRIC, of ELRIC, eene rivier in Schotlandt, in de provincie Tweedale, vereenigt met de Twede. Daar deze twee rivieren te zamen lopen, legt het kleine steedtje Selric, omtent 15 of 16 Engelsche mylen van Berwyk.

ALRIC, een Saxisch koning in de provincie van Kent. Hy volgde op Alaricus, den laatsten der linie van koning Hengistus. In vele voorvallen betoonde hy zyne dapperheit, en verkreeg daar door groten lof; doch op 't laatste trof hem het ongeluk, dat hy van koning Kenulph van Mercie in een slag gevangen, en zyne macht zodanig besnoeit wierdt, dat hy al zyne vorige achting verloor. *Du Chesne Histor. d'Anglet.*

ALS, ELSE, of ALSITS, *Alisuntia*, eene rivier in het hartogdom van Luxemburg. Zy loopt voorby de stadt van dien naam, en in de Saur, en vervolgens met de zelve in de Moesel. Ausonius spreekt van deze rivier *Idyll.* X.

ALSAC, (MOSES) een Joodsch Rabbi van dezen laatsten tydt, heeft verscheide verklaringen over den Bybel zamengestelt, onder verscheide tytels, waar van het meeste gedeelte te Venetië in Folio gedrukt is, een eenige te Constantinopel. Richard Simon, die de zelve gelezen heeft, zegt van dezen schryver, dat het lezen van boeken nutter voor de Joden dan voor de Christenen is, omdat hy in zyne uitleggingen alleen den verscheiden zin van de H. Schrift, 't zy den letterlyken, zinnebeeldischen, verborgenen en Kabalistischen, heeft ter nedergestelt. *Richard Simon Histoire Critique du vieux test. liv.* II. *ch.* 6.

ASARIUS, (VINCENT) een Italiaansch geneesheer, geboortig van Rome, bloeide omtrent den jare 1622, en heeft een groten naam gemaakt door zyne uitgegevene geneeskundige werken van de ziekten des hoofds, raadt voor de doofheit, van de nasporingen in de geneeskunde, en van het branden des bergs Vesuvius, alle in 't Latyn, onder deze tytels:

De morbis capitis libri septem.
Consilium de surditate.
Centuriæ quatuor quæsitorum in arte Medica.
De Vesuvio ardente libri duo.

Georg Matth. Konig Biblioth. vet. & nov.

ALSCHECH, (MOSES) een zeer geleerde Hoogduitsche Jood, die in de XV eeuwe gebloeit heeft, behalde een groten roem door zeker boek, by hem geschreven, en van hem genoemt:

Toras Mosche,

dat te Praag in Bohemen gedrukt is in het jaar 1616. *De zelve.*

ALSEN, in 't Latyn *Alsena*, of *Alsa*, een eilandt in de Oostzee, onder den koning van Denemarken behorende, tusschen het eilandt Funen en het vaste landt van Sleeswyk, waar van het alleen door de zo genaamde Alsingsondt wordt afgescheiden, tegen over Flensburg. Het is 3 of 4 mylen lang, en 2 breet, en heeft twee sterke en fraaie kastelen, Sonderburg en Nordburg, die tot een vast inkomen aan twee zydliniën van de hartogen van Holstein gegeven zyn. Het eilandt is vruchtbaar, heeft overvloedt van wildt, visch, vee, en in het byzonder van goede paarden: het brengt ook veel anys voort. De inwoners zyn Denen, en spreken de Deensche taal. *Pontan. in Chorogr. Daniæ Descr. Petersen Holst. Chron. Angeli Holst. Chron. Zeileri Topogr. Sax. infer. Danckwerth Schlesw. P.* II. *c.* 7. *p.* 98.

ALSFELD, *Alsfelda*, eene fraaie stadt in Hessen, aan de rivier de Zwalm, of Zwaluwe, 4 mylen van Marpurg, en 6 van Giessen gelegen. Men meent, dat zy den naam van keizer Adolph heeft, en wordt daarom van zommigen in 't Latyn *Adolphi campus* genoemt. Doch het is zeker, dat het de outste Hessische stadt is, en dat zy omtrent het jaar 298 haar begin genomen heeft. Haar ouderdom blykt ook uit het leggen der straten, alzo de drie hoofdstraten naar de drie stichtsteden, Ments, Fulda, en Hersfeldt, genoemt worden. Nu heeft men aangemerkt, dat wanneer de poorten of straten van eene stadt van andere omleggende oude steden hare namen hebben, zulks een kenteken is, dat 'er in 't begin weinig andere nabygelegene steden waren. Op het raadhuis wordt ook een groot zwaardt vertoont, dat keizer Karel de Grote aan de stadt schonk, waar op onbekende karakters staan, zo dat eenigen niet zonder grondt oordeelen, dat het zelve van een out Heidensch koning genomen moet zyn. De twee oude zegels van de stadt hangen 'er aan. Op het grootste zit keizer Karel op een stoel, met een zwaardt, en dit opschrift, *Sigillum Sculteti & Burgensium in Alsfeld.* In 't jaar 937 heeft keizer Ottho de I alhier eene vergadering gehouden. Naderhandt is deze plaats zo aanzienlyk geworden, dat haar raadt meest uit edelluiden bestont; ook is 'er nog een straat, die de ridderstraat genoemt wordt. 't Is waar, zy heeft door vele krygsrampen veel van haren ouden luister verloren; doch zy is nog in een goeden staat. Zy is met muren en torens op de oude wyze voorzien, en Henrik, abt van Fulda, moest in 't jaar 1313 de belegering van deze stadt opbreken. In 't jaar 1621 heeft hartog Christiaan van Brunswyk, en in 't jaar 1634 hebben de Zweden aldaar veel schade gedaan; doch de stadt niet kunnen bemachtigen. Zo moesten ook de Ziegenhainers in den Hessischen oorlog in 't jaar 1637 van de stadt aftrekken, 't geen zo zeer niet aan de sterkte van de stadt, als wel aan de kloekmoedige verdediging der burgeren is toe te schryven; waarom zy ook van den landgrave grote voorrechten verkregen hebben; gelyk zy ook al lang te voren, wegens hunne getrouwheit, van den landgrave Henrik in 't jaar 1350 de gunste verkregen, dat zy schot-en cynsvry zouden zyn. Tegenwoordig is aldaar een fraai school. De hoofdkerk van St. Walpurg, in 't jaar 1393 gemaakt, is van ouds af de moeder van alle de omleggende kerken geweest. Zy is zeer sterk gebouwt, en daar in leggen vele oude adelyke geslachten begraven. Aan den stadsmuur staat een kasteel, waar in de landgraaf Herman de Geleerde dikwils hof hieldt, en de landgraaf Philips de Grootmoedige in 't jaar 1525 een landdag aanstelde. *Winkelm. Beschr. Hessenl. pag.* 199.

ALSFORD, een steedtje in Engelandt, met een markt, in de provincie Hampshire. *Engelsch Dict.*

ALSHAHER, (JOSEPH) genaamt *Bitubid*, een Egyptisch priester, heeft in de Arabische tale de Canons van de vier eerste algemene Concilien verzamelt en uitgebreid, in de *Pandectæ Canonum* in 't jaar 1672, *Tom.* I, gedrukt. Hy leefde omtrent den jare 1390. *Bibl. Histor. des Aut. de Droit. edit. de Paris* 1702 *in* 12.

ALSHAUSEN, een dorp en kasteel in Swaben, in het graafschap Vehringen, twee mylen van Biberach, niet verre van de Buchauer zee. Het is de zitplaats des laird-kommandeurs van der Elsas, die, benevens andere fraaie goederen, als het ampt Rohr en het dorp Illerriden, niet verre van Brandenburg, aan de Iler, de heerlykheit Hohenfels in het landgraafschap Vellenburg bezit. Deze kommandeur is wegens zyne goederen in Swaben een Swabische kreitsstandt, en heeft wegens de gehele Elsas zyne zitplaats op den ryksdag, gelyk hy ook de ryksbesluiten te Worms in 't jaar 1521, te Neurenberg in 't jaar 1524, te Spiers in 't jaar 1526, te Ravensburg in 't jaar 1527, te Augsburg in 't jaar 1530, enz, en in 't jaar 1654 ondertekent heeft. Op deze plaats zoude Hiltrudis, de moeder van den vermaarden Hermannus Contractus, eene gravin van Vehringen, die in 't jaar 1052 storf, als ook Hermannus zelfs, begraven leggen. Het fraaie kasteel hebben de Zweden in 't jaar 1647 verbrand. *Pfeffing. ad Vitriar. lib.* I. *t.* 15. *pag.* 1299. *Merian. Zeiler. Stumpf. chron. Helvet. lib.* V. *cap.* 9. *&c.* 38. *Cruf. P.* II. *pag.* 208. *Theatr. Europ.*

ALSHEIM. Zie ADELSHEIM.

ALSING-SOND, *Alsiæ fretum*, eene engte van de Oostzee, tusschen het eilandt van Alsen en het hartogdom van Sleeswyk. Men noemtze ook de straat van Sonderburg, naar eene stadt van dezen naam, die 'er naby legt. Zy heeft omtrent vyf of zes mylen in de lengte; maar zy is naauw, op zommige plaatsen geen myl breet zynde. *Baudrand.*

ALSITS, eene rivier. Zie ALS.

ALSLEBEN, of ALSCHLEBEN, een kasteel en steedtje aan de Saale, 4 mylen beneden Halle. Oudtyds, en, gelyk zommigen willen, reets voor de tyden van Karel den Groten is aldaar een graafschap geweest, hebbende een van de XII edelen, die in Saxen regeert, zyne zitplaats aldaar gehad. In 't jaar 979 leefde Gero, graaf van Alsleben, die door een keizerlyken bediende, Waldo genoemt, by keizer Ottho den II, by wien hy in gunst stont, valschelyk beschuldigt wierdt; waarom hy zich ook volgens een gewoonte van dien tydt met gemelden Waldo voor Maagdenburg in een tweegevecht inliet, waar in Waldo zodanig gewond wierdt, dat hy niet lang daar na storf, waar op de keizer nochtans last gaf, den graaf van Alsleben te onthoofden, en zyn ligchaam niet te begraven. Wanneer zyne nagelatene weduwe Adala dit vernam, viel zy den keizer te voet, hem smekende, het ligchaam aan haar te willen laten volgen, en dat zy daar voor het grootste gedeelte van hare goederen van de abdy te Alsleben, door haren man opgerecht, wilde geven, Naderhandt is dit graafschap aan anderen tot een leen gegeven. In 't jaar 1105 woonde aldaar een graaf, genaamt Udo, die het met den ouden keizer Henrik tegen zynen zoon en de Saxen hieldt, waarom deze hem, met hulp van den aartsbisschop Henrik van Maagdenburg, te Alsleben een geruimen tydt belegerde, doch onverrechter zake moest aftrekken. In 't jaar 1151 storf Henrik van Alsleben, die mooglyk de laatste graaf aldaar geweest is; waar op deze goederen aan het aartsticht van Maagdenburg vervielen, en van het zelve tot het jaar 1372 bezeten wierden, wanneer de aartsbisschop Albert van Sternberg het zelve voor 200 marken verkocht. Tegenwoordig behoort deze heerlykheit en het steedtje aan die van Krosigk, die daar een nieuw kasteel aan de rivier de Saale hebben. *Lamb. Schaffnaburg. Chron. Saxon. Ditmarus lib.* III. *Hamelman de Famil. emort. Hoppenrods stamm-buch. Duntings Braunsw. Chron. f.* 98. *Spangenb. Mansfeld. Chron. Henneberg Geneal. l.* I. *c.* 32. *Querfurth. Chron. p.* 119. *Pomarii Magdeb. stadt-Chron. Sauer in Theatr. Urb. p.* 231. *Zeileri Topogr. Sax. infer.*

ALSONE, *Alsona*, eene kleine stadt, of een vlek van Vrankryk, in Languedok, aan de rivier de Fresquel, tusschen de steden Carcassone en St. Papoul, twee mylen van die beide gelegen. *Baudrand.*

ALSTADT, eene stadt met een kasteel en ampt in Thuringen, tusschen Zangerhausen en Querfurth, aan 't water Rana gelegen, den hartog van Saxen-Eysenach toebehorende. Men leidt 'er recht den naam van (faltz) zout af, 't geen daar veel valt; en de omstandigheden geven te kennen, dat het dat Halaxstadt, of Alagastat, is,

waar

waar van in de *Capitularia Reg. Francor.* als van een handel-en koopstadt gewag gemaakt wordt. Naderhandt vindt men, dat Alstadt onder de keizerlyke, of reiks-domeinen behoorde, en een van de keizerlyke verblyf-en Paltssteden in Saxen geweest is; gelyk niet alleen uit 't *Saxen-Spiegel* van Epko van Repkau, maar ook uit vele oude bullen, en die van de X eeuwe, reets te zien is; gelyk dan ook keizer Ottho de II in 't jaar 974 zyn eersten ryksdag alhierzoude gehouden hebben. In den begin van de XIV eeuwe is Alstadt nevens palts-Saxen onder Henrik, markgraaf van Brandenburg, uit het Askanische geslacht, geweest; doch naderhandt aan de graven van Anhalt door beleening van keizer Frederik van Beyeren gekomen. In 't jaar 1363 heeft keizer Karel de IV keurvorst Rudolf den II van Saxen met Alstadt en Palts-Saxen beleent. Keurvorst Rudolf de II heeft het zonder Palts-Saxen in 't jaar 1369, met bewilliging van zynen broeder Wencellaus, en van zynen neef Albert, aan den graaf van Querfurt, Gebhard, tot een achterleen gegeven en verkocht, waar van daan het de heren van Querfurt 100 jaren bezeten hebben; want nog omtrent den jare 1465 heeft keurvorst Ernst van Saxen, en na dezes doodt zyn zoon, keurvorst Frederik de Wyze, Bruna, den laatsten hartog van Querfurt, met Alstadt beleent. Brunoos dochter, Barbara, trouwde in 't jaar 1500 met een graaf van Mansfeldt, Ernst genaamt; doch als deze Bruno in 't jaar 1496 zonder mannelyke erfgenamen overleedt, is het zelve geheel aan keur Saxen vervallen, welk huis ook in 't jaar 1425 by beleening van den keurvorst Frederik den Strydbaren met keur Saxen uitdrukkelyk de Palts, het huis en de stadt Alstadt van den keizer ter leen heeft bekomen. Ten tyde van den keurvorst Frederik den Wyzen heeft Thomas Muntzer te Alstadt begonnen zyne dweperyen en oproerige predikatien te houden, en deswegen groten toeloop gehad, tot dat de keurvorst hem liet aanzeggen, dat hy zich hadde weg te pakken. Keurvorst Johannes, zoon van keurvorst Ernst, wanneer hy het sticht Salfeldt van graaf Albert van Mansfeldt kocht, heeft hy, zo het schynt, Alstadt daar voor als een pandt aan die van Mansfeldt ter leen gegeven; want na dat de beleening en alle andere gerechtigheden van Alstadt door het Naumburgsche verdrag in 't jaar 1554 van het keurhuis van de Albertynsche linie aan de Ernestynsche was afgestaan, is het daar op weder afgelost, en hebben de helft van 't ampt en stadt Alstadt de middelste zonen van hartog Johan Frederik, en de andere helft de nakomelingen van Johan Wilhem, en wel de Altenburgsche linie, behouden. Wanneer de eerstgenoemde, namentlyk de zonen van den gemelden hartog Johan Frederik, storven, en gene erfgenamen nalieten, heeft de Altenburgsche linie in de deelinge met de Weymarsche het ampt en de stadt Alstadt bekomen, en alzo weder tot een gebragt. Wanneer de gehele Altenburgsche linie in 't jaar 1672 met Frederik Wilhem uitstorf, quam het kasteel, stadt en ampt Alstadt aan het huis van Saxen-Weymar; en wanneer dat in drie linien, van Weymar, Eysenach en Jena, verdeelt wierdt, kreeg hartog Bernhard van Jena op den 25 July 1672 onder anderen ook de gemelde stadt en het ampt Alstadt; doch het bleef niet lang by deze linie, alzo die wel haast uitstorf, en het in 't jaar 1691 aan de Eisenachsche quam. Hartog Johan Georg de II ruimde het aan zynen broeder, hartog Johan Wilhem. in; en deze liet het na zyn gemelde broeders doodt, die den 10 November 1698 zonder erfgenamen voorviel, aan zyne nagelatene gemalinne Sophia Charlotta, eene geboren hartogin van Wurtenberg, over, en heeft deze tot hare doodt toe, die in 't jaar 1717 voorviel, haar verblyf aldaar op het slot gehouden. *Sagittarius de antiquitat. Alstädtens. Mulleri Annales Saxon. Lunig im Reichs-Archiv part. spec. T.* VI. *Spangenb. Querfurt. Chronicon p.* 379. *seq.* 468. *Reinhard. Dissert. de offic. Imp. Saxon.*

ALSTEDIUS, (JAN HENRIK) een Hoogduitsch Godgeleerde van den Hervormden Godsdienst, is een van de vlytigste schryvers geweest van de XVII eeuwe. Hy was onvermoeit, en voldeedt wonderlyk aan 't anagram, of de letterkeer van zynen naam, in welken het woordt SEDULITAS, dat is te zeggen *naarstigheit*, gevonden wordt. Hy was een langen tydt professor in de Philosofie en in de Theologie te Herborn in het graafschap van Nassau, van waar hy naar Zevenbergen overging, om te Alba-Julia te leeraren. Hy storf aldaar in het jaar 1638, in den ouderdom van 50 jaren. Hy was een der vaderen van het Dordrechtsche Synode. Een van zyne voornaamste bezigheden was leerwyzen zamen te stellen, en alle de delen der kunsten en wetenschappen tot zekere stellingen te brengen. Zyne *Encyclopædia* vondt ingang by de Roomsch-Katholyken; want zy wierdt te Lion herdrukt, en is in Vrankryk veel getrokken. Zommigen menen, dat zyne Chronologische Schatkamer, waar van verscheide drukken zyn, een van zyne beste werken is: maar anderen spreken daar van met verachting. Vossius zegt 'er niets van; hy vergenoegt zich met in 't algemeen van de *Encyclopædia*, en in het byzonder van de *verhandeling van de Arithmetica* te spreken. Hy erkent, dat deze schryver veel gelezen hadt, en dat zyne geleerdheit velerlei en dooreen gemengt was. De genen, die met de minste vleiery van hem oordeelen, komen overeen, dat 'er veel goeds in zyne leerwyzen en stellingen is. Hy heeft 'er niet velen overreed van het gene hy in zyn *Triumphus Biblicus* heeft willen vaststellen, dat men in de Schriftuur de stoffen en de grondregelen van alle wetenschappen en kunsten moet zoeken. Het was onmogelyk, dat hy zulk een groot getal van boeken zoude hebben kunnen uitgeven, als hy gedaan heeft, zonder zich van eens anders werk te bedienen; maar hy bediende zich te veel daar van. Hy schreef zonder schroom de andere schryvers na; waarom hy van zommigen *Alstelius* genoemt wierdt. J. Himmelius, een Godgeleerde van de Augsburgsche belydenis, en professor in de Theologie te Jena, is een van de genen geweest, die tegen hem geschreven hebben. Des zelfs werk hadt den tytel van *Anti-Alstedius, sive Examen Theologiæ Polemicæ Johannis Henrici Alstedii.* Voorts is omtrent onzen Alstedius aan te merken, dat hy het duizentjarige ryk stelde. Hy gaf in 't jaar 1627 eene verhandeling uit *de mille Annis*, waar in hy voorgaf, dat de gelovigen met Jesus Christus op aarde zouden regeeren duizent jaren, waarna de opstanding der doden en het laatste oordeel zouden volgen. Hy was van gevoelen, dat deze regeering zoude beginnen in 't jaar 1694. De uitkomst heeft getoont, dat zy zich bedrogen hadt. Zyn schoonzoon Bisterfeldius volgde het zelve gevoelen. Onder andere werken heeft hy geschreven:

Conciliarium Academicum, s. Methodus formandorum studiorum,
Philosophia restituta.
Panacæa Philosophica.
Elementa Mathematica.
Thesaurus Chronologiæ.
Encyclopædia. enz.

Zeiler. P. II. *de Hist. Vossius de Mathem. pag.* 316. *Crasso Elog. Bayle.*

ALSTER, *Alstera*, eene kleine rivier in Holstein, heeft haren oorsprong in Stormarn naby het dorp Giefelbeek, en breidt zich, nadat zy eenige andere beeken naar zich genomen heeft, by Hamburg tot een meir uit, alwaar zy zich met de Elve vereenigt. *Dankwerth Schlesw. P.* III. *c.* 11. *p.* 242.

ALSTETTEN, een klein steedtje in Zwitzerlandt, gelegen in Rhyndal, naby den Rhyn, drie mylen van de stadt Appenzel. *Maty Dict. Geograph.*

ALSTON-MOOR, een steedtje met een marktin Engelandt, in de provincie van Cumberlandt, 209 Engelsche mylen van Londen. In des zelfs nabuurschap zyn vele lootmynen. *Engelsch Dict.*

ALSWANGEN, een klein steedtje in 't hartogdom Koerlandt, aan de Oostzee gelegen.

ALT, OLT, in 't Latyn *Aluta*, *Alautha*, eene grote rivier in Zevenbergen en Wallachië, ontstaat uit 't Karpatische gebergte, aan de Root-Russische en Moldavische grenzen, uit den berg Tarku, loopt ten Zuiden door geheel Zevenbergen, en zich met de rivier Ciben, van Hermanstadt afkomende, vereenigt hebbende, loopt ze door den berg-pas, gemeenlyk de Rode Toren genoemt, in Wallachië, het welk doorlopen hebbende, ontlast zy zich boven Nicopolis in den Donauw, van waar, tot aan den pas, de Rode Toren, aan weerzyden dezer rivier, nog overblyfselen van Roomsche wegen gezien worden. *Szent-Yvani Miscell. T.* III. *pag.* 38, 39, 43. *Marsigli Prodr. Operis Danubialis p.* 24-26.

ALTA, ALTEN, een reede voor de schepen in de provincie Finmark in Noorwegen, onder het ampt Nordhusen, naby de Moskovische grenzen, op de Noordkaap. In Engelandt, in het graafschap Lancaster, is ook een kleine rivier van dezen naam, die by het steedtje Altmouth zich in de Iersche zee ontlast.

ALTA, een vlek van 't eigentlyke Zweden, naby de grenzen van Gestricia. *Maty Dict. Geogr.*

ALTAAR wierdt by de Heidensche Romeinen een zekere tafel genoemt, waar op men den afgoden offerde. Driederlei slag van Goden waren 'er by de Heidenen; en alzo hebben zommigen ook driederlei slag van altaren uitgevonden, hoewel *Ara* en *Altare* by de beste Latynsche schryvers door elkander gebruikt voorkomen. De hemelsche Goden bragt men de offerhande toe op een tafel, die wat hoger was, en daarom *Altare* genoemt wierdt; de onderaardsche Goden plagt men in een kuil zulken disch te bereiden, waar op men dan de offerhanden bragt. Voor de aardsche maakte men een tafel van aarde, die maar een weinigje verheven was. Dit alles noemde men in 't algemeen met een woordt *Ara*; dewyl het woordt *Ara* in de Grieksche tale een gebedt, of wensch beduidt, hoewel anderen zeggen, dat *Ara* van *Ansa* afstamt, dewyl die genen, die offerhanden toebragten, de altaren plagten aan te grypen, te omarmen, of ten minsten aan te raken met eenen handt, gelyk ook die genen deden, die eenen eedt afleiden. Men achtte zelfs de gebeden vruchteloos, zo de bidder die plechtigheit niet waarnam, zo grote kracht schreven de Heidenen den altaren toe. Moordenaars, noch oneerlyke vrouwen, vermogten de zelve aan te raken; en zo deze dit gedaan hadden, moesten ze met bloten hoofde en losse haairen ter verzoeninge een lam slachten.

Overbekent is het, dat de Joden, volgens Gods uitdrukkelyk bevel, *Exod.* XXX, *vs.* 1-6, twee altaren gehad hebben, te weten een koperen brandaltaar, en een gouden reukaltaar, hebbende deze, gedurende de veertigjarige omzwervinge in de woestyne, binnen den Tabernakel in het Heilige; en na de bouwinge des tempels in het Heilige der Heiligen gestaan, en gene onder den open hemel, zo voor de deure des tabernakels ten tyde van Israëls gemelde omdolinge, als na des tempels oprechtinge in des zelfs binnenste voorhof. Van wien nu, en wanneer op den reukaltaar gerookt moest worden, vindt men Exodus XXX, *vs.* 7: *Ende Aaron zal daar op aansteken welriekende speceryën; alle morgen, als hy de lampen wel zal toegerigt hebben, zal hy de zelve aansteken, ende als hy de lampen aansteken zal, tusschen twee avonden zal hy dat aansteken, 't zal een gedurig reukwerk zyn voor het aangezichte des Heeren by uwe geslachten.* Doch men weet verder uit verscheide plaatsen der Goddelyke boeken, als I *Chron.* VI, *vs.* 42; II *Chron.* XXVI, *vs.* 18, *Levit.* X, *vs.* 1, *en Lucas* I, *vs.* 5, 9, dat niet altydt en telkens Aaron en de volgende hogepriesters, maar ook de kinderen van Aaron, of de gemene priesters, het dagelyks roken by beurten en dagordens waargenomen hebben. Terwyl de priester dan het heilig reukwerk offerde, stont het volk in zyne plaatsen en deedt zyn gebedt. *Lucas* I, *vs.* 10; gelyk by het offeren op den koperen brandaltaar mede gedaan wierdt. De altaren verstrekten oudtyds mede den vluchtelingen tot een veilige schuilplaats en vryburg tegen hunne vervolgers. By de Joden geschiedde deze toevlucht maar tot den brandaltaar, en stont zulks alleenig voor een onschuldigen

gen doodſlager open, blykende uit het voorbeeldt van Joab, die tot de tente des Heren gevloden, en de hoornen des altaars gegrepen hebbende, echter door Benaja, zone van Jojada, op uitdrukkelyk bevel van den koning Salomon, aan den altaar gedood wierdt, ſtaande I *Koning.* II, *vſ.* 28 uitdrukkelyk: *En de koning zeyde tot hem, doet, gelyk als hy geſproken heeft, en val op hem aan, en begraaf hem; op dat gy wegdoet van my, en van myns vaders huis het bloedt, dat Joab zonder oorzaak vergoten heeft*, 't gene *Exod.* XXII, *vſ.* 14 gezien wordt al in de veertigjarige woeſtynreize in gebruik te zyn geweeſt, wordende aldaar gelezen: *Maar indien iemant tegen zynen naaſten moetwillig gehandelt heeft, om hem met liſt te dooden, zo zult gy den zelven van voor myn altaar neemen, dat hy ſterve.* By de Grieken en Romeinen was het vrydoms voorrecht der altaren van een merkelyk groter uitgeſtrektheit, en ging zo verre, dat niemandt zodanigen vluchteling daar van af dorſt halen, hem voor den rechter dagen, of met geweldt daar voor mogt doen verſchynen, volgens *Ulpianus l.* II, *ff de in jus vocando*, en Plautus *Rud.* III, 4, 18; en *Moſtel.* V, 1, 43. De nagelate ſchriften der oudvaderen getuigen diergelyks van der Chriſtenen altaren, nadat de zelve van bewegelyke houte in vaſte en onbewegelyke verandert zyn geweeſt. Onder andere voorbeelden geeft Gregorius Nazianzenus *Orat.* XX *in laud. Baſil.* 353, 'er een aanmerkelyk op in eene Chriſten weduwe, van groten ſtaat en aanzien, die, door een Romeinſchen ſtedehouder onophoudelyk geperſt wordende om met hem te trouwen, haren toevlucht nam tot den heiligen tafel of altaar in de kerk van Baſilius te Ceſareen, en ſchoon, menigmaal van Baſilius geeiſcht, zelfs met bedreigingen, van Baſilius geweigert wierdt, ſteunende hy niet alleen op een voorrecht, dat door gewoonte verkregen, maar door byzondere wetten van de Chriſten keizers beveſtigt en goetgekeurt was. (*Cod. Theodoſ. lib.* IX. *tit.* 45. *de his, qui ad Eccleſias confugiunt.*) De eerſte Chriſtenen hadden in hunne kerken niet dan houte tafels, daar zy de heilige Euchariſtie, of 't H. Avondmaal, op bedienden, die de vaders, door eene zinſpeling op die van den Joodſchen tempel, ook wel altaren genoemt hebben, ter oorzake van de offerhanden, welke zy daar op deden, namentlyk de gedachteniſſe van Chriſtus offerhande in het gezegende Sacrament; de offerhanden van gebeden en dankzeggingen, en de aanbiedinge hunner aalmoeſſen en milddadigheit voor de armen; en zulks omtrent drie hondert jaren gedurende, blykende zulks aan alle kanten uit de nagelate boeken der outvaders, en het verwyt, dat de Heidenen ten dien tyde den Chriſtenen deden, van dat zy gene altaren hadden; waar na de keizer Konſtantyn, en nevens hem de vrede en rykdom in de kerke gekomen zynde, zo zyn de kerken dagelyks in ſchoonheit en koſtelykheit toegenomen, en dus mede de houte en beweegbare altaren of tafels in vaſtgeplaatſte ſtene of marmere verandert, echter tot geen ander gebruik als te voren geſchied was, hoewel dit niet overal ſtandt greep, maar op vele plaatſen nog langen tydt daar na de tafels, of bewegelyke houte altaren, gebruikt wierden. *Athanaſ. ad Orthod. pag.* 729. *tom.* I, *& epiſt ad Solit. vit. agent.* ja zelfs tot den tydt van Auguſtinus, en nog later, *Auguſt. qu. V. & N. Teſtam. q.* 101. Men gelooft in 't gemeen, dat de Egyptenaars zo wel de eerſte altaren als beelden tot den Godsdienſt uitgevonden en gemaakt hebben, maar ten onrechte, daar de heilige Schrift *Geneſ. kap.* 8. *vers* 20 in 't tegendeel verhaal doedt van het bouwen eenes altaars door Noach, nadat de aarde opgedroogt, en hy nevens zyn huisgezin uit de arke geklommen was. Wat de ſtoffe der altaren belangt, die was allerhande, gout, koper, marmer, en andere ſteen, hout of aarde. Zommige waren ront, andere vierkantig, andere hoekig, en zommige lankwerpig, en hoger of lager naar de verkiezinge der oprichters: ook waren 'er eenige vaſte, en andere bewegelyke, die men niet alleen vertillen, maar uit en in elkander zetten konde. *Herodot.* 11. *pag.* 102. *A. Polyd.* 1. 5. *Hoſpinian. de templ. Cic. de Nat Deor.* III. 10. *Pro Q. Roſc. c.* 11. *Serv. in Virgil. Macrob. Saturn. lib.* III. *c.* 2. *Roſin. Antiq. Rom. l.* II. *c.* 2. *M. Brouërius de Nidek de Veter. ac Recent. Adorationibus c.* 20.

ALTADAS, of ALTHADAS, by Julius Africanus *Sethos* genoemt, wordt voor den elfden koning van Aſſyrië gehouden. Hy heeft 32 jaren geregeert, zonder zich door eenige aanmerkenswaardige daadt beroemt te maken. Het begin van zyn ryk wordt in het jaar 2354 geſtelt. *Euſeb. Chron. Torniell. Salian. in Ann. V. T.*

ALTAEMPS. (Marcus) Zie ALTEMPS.

ALTAHAIM, of ALTAHEIM, *Alteimum*, eene oude ſtadt in het landt der Graubunders, alwaar in het jaar 917 een Synode, in tegenwoordigheit van een legaat van Johannes den X, gehouden wierdt. *T.* IX. *Concil.*

ALTAI, van anderen *Belgian* genoemt, een groot gebergte in Aſie, in Noord-Tartarië, by de ſtadt Caracoran in 't koninkryk van Montgal. Op deze bergen worden de begraafplaatſen van verſcheide Tartariſche koningen getoont.

ALTAICH, (Neder-) een ryk Benedictyner klooſter in 't biſdom Paſſau en het Strauburgſche gerecht Hengerſperg, legt in een aangenamen oordt niet verre van den Donauw en het ſteedtje Dedendorf. Men meent, dat het door Utilo, hartog van Beyeren, in 't jaar 741 geſticht, en door keizer Karel den Groten, Lodewyk den Vromen, Henrik Salicus, en door de hartogen van Beyeren begiftigt is. *Chur Bayern p.* 317.

ALTAICH, (Opper-) een Beyerſch Benedictyner klooſter in 't biſdom van Regensburg en het gerechte Mitterſfels, tuſſchen Straubingen en Dedendorf. Het is door Utilo, hartog van Beyeren, in 't jaar 738 geſticht; en nadat de Hunnen het zelve verwoeſt hadden, is het 200 jaren door graaf Frederik den I van Pogen weder opgerecht. In den dertigjarigen oorlog hebben de Zweden het zelve in 't jaar 1634 met geweldt bemachtigt, wanneer zy het gehele gebouw in de aſſche leiden: doch het is des te ſchoner weder opgebouwt. *Chur Bayern p.* 18.

ALTAMURA, eene ſtadt in 't koninkryk van Napels. Zie ALTAVILLA.

ALTAMURA, een vlek van Zacanië in Morea. Zommigen plaatſen het zelve in 't midden van het landt tuſſchen de Golf van Napels en die van Colochina. Anderen plaatſen het aan de eerſte van deze Golfen, twee mylen van de ſtadt Malvaſie ten Zuiden, op welke plaats zy voorgeven dat de haven was, dien men eertyds *Minoa* noemde. *Maty Dict. Geogr.*

ALTAR, *Altare*, een vlek van Italië, in 't Montferrat, op de grenzen van de landen van Genua en het markgraafſchap van Final gelegen. *Maty Dict. Geograph.*

ALTAVILLA, eene ſtadt in 't koninkryk van Napels in Principato citra, aan de rivier Selo, twee Italiaanſche mylen van den zeeboezem van Salerno. Een vermaart geſlacht voert daar van den graaffelyken tytel. De zelve zoude allereerſt gevoert zyn door Bartholomeus de Capua, een man van vele verdienſten en grote wetenſchap in de rechten; waarom hy ook onder de regeering van de koningen Karel den II en Robert verſcheide eerampten, maar inzonderheit dat van Logotheta of kanſelier bekleed heeft: doch anderen willen zynen neef Robert tot eerſten graaf van Altavilla maken, die een zeer gelukkige nakomelingſchap heeft nagelaten, in het gemelde koninkryk vele heerlykheden bezittende, en dat zich nog in de bloeiende huizen der graven van Polena, prinſen van Conca en Coſpoli, ook der markgraven van Campolattaro, der prinſen della Riccia en Rocca Romana, en der hartogen van Termoli uitbreidt. *Imhoff Hiſtor. Ital. & Hiſpan.*

ALTDORF. Zie ALTORF.

ALTEA, eene kleine ſtadt in het Spaanſche koninkryk Valencia, tuſſchen Denia en Alikante, aan eene kleine rivier, die niet verre van daar in de Middelandſche zee uitloopt. Zy is ryk in wyn, vlas, zyde, en voornamentlyk in goeden honig; ook zyn in de nabuurſchap veel glasblazeryen, 't welk alles veel voordeel aanbrengt. *Colmenar Delic. de l'Eſpag. p.* 553.

ALTELIA, eene kleine ſtadt van 't koninkryk van Napels, in het benedenſte Kalabrië, aan de rivier Sanuto, omtrent een myl ten Noorden de ſtadt Martorano. *Maty Dict. Geogr.*

ALTEMPS, of ALTAEMPS, (Marcus) een kardinaal, geboren in 't jaar 1533. Hy was een zoon van Wolfgang Diedrich, graaf van Hohen-Embs uit Zwaben, en ſtichter van het geſlacht der Altemps in Italië, als in 't volgende Artykel blykt. Zyne moeder Clara Medicis was eene zuſter van paus Pius den IV. Hy begaf zich tegen des zelfs wil in den oorlog; doch wanneer eens te Rome, niet zonder gevaar van zyn leven, een wagen op hem viel, en daar door zyn degen gebroken wierdt, nam hy zulks voor een byzonder teken, en begaf zich in den geeſtelyken ſtaat. Wanneer hy biſſchop van Caſſano geworden was, zondt zyn oom Pius de IV hem als Nuncius by den keizer Ferdinand in den jare 1560, en gaf hem tot zyn leermeeſter den beroemden Cornelio Muſſo, biſſchop van Bitonte. In het jaar 1561 wierdt hy tot het purper verheven. Hy was een der kardinalen, die voorzaten op het Concilie van Trente. Maar hoe doorluchtig het Legaatſchap van den paus op dit Concilie ook was, deze kardinaal verkreeg het zelve niet dan door de kunſtenaryen van de genen, die hem ongenegen waren. De Borromeen, nabeſtaanden van den paus in den zelven graadt als hy, hem van het hof willende verzenden, bragten te weeg, dat hy naar Trente gezonden wierdt. Hy bleef daar van de maandt January des jaars 1562, tot omtrent het begin van de lente des jaars 1563. De paus riep hem te rug om krygsvolk te ligten: want verſtaan hebbende, dat de hartogen van Saxen en de landgraaf van Heſſen krygsbenden op de been bragten, en dat de Hoogduitſchers luſt hadden om Rome te plunderen, daar zy in 't jaar 1527 zulk eenen groten buit gevonden hadden, wilde hy zich niet laten overrompelen. De redevoering, welke Pibrak deedt aan het Concilie, mishaagde grotelyks aan dezen kardinaal. Hy was van gevoelen, dat men de zelve ſcherpelyk moeſt beantwoorden, en zeide zelfs, ,, dat men dezen wetgeleerde beſtraffen moeſt, die ,, niet gewoon was dan met geringe luiden te handelen. Hy hadt de nodige kenniſſe noch ervarenheit om voor te zitten op een Concilie; maar Pius de IV, zyn oom, wiſt wel, dat de andere voorzitters zouden vervullen het gene aan dezen mogt ontbreken, en dat zy hem zouden onderrichten in de behandeling van een algemeen Concilie. Hy ſtorf in 't jaar 1595. *Petr. Suav. Pallavicini, & Frapaolo. Hiſt. Concil. Trid. Bayle Dict. Crit.*

ALTEMPS, een geſlacht in Italië, dat uit den kardinaal Altemps, waar van zo even geſproken is, zynen oorſpronk heeft: want eer de zelve zich in den geeſtelyken ſtaat begaf, hadt hy by eene Genueeſche vrouwe en natuurlyken zoon geteelt, genaamt Robert Altemps, dien hy voor zyne doodt, die in 't jaar 1595 voorviel, zo wel aan aanzienlyke goederen, waar onder het marquiſaat Galeſi was, als aan grote eerampten geholpen hadt. Deze Robert heeft by Cornelia Orſini, uit het geſlachte der hartogen van Bracciano, Johannes Angelus Altemps geteelt, die allereerſt den tytel van hartog van Altemps en Galeſi voerde. Deze is in 't jaar 1620 geſtorven, en zoude van hem die deftige bibliotheek te Rome, waar van Mabillon in zyn *Muſæum Italicum T.* I gewag maakt, afkomen. Hy zoude ook het leven van paus Anicetus uitgegeyen hebben. Hy heeft twee vrouwen gehad, te weten Maria Ceſia, uit het geſlacht der hartogen van Acqua-ſparta, en Margareta Madruccia. Uit de eerſte waren Marcus en Gaudentius geboren, en uit de laatſte Petrus, hartog van Altemps en Galeſi. Deze laatſte is zeer out geworden, dewyl hy in 't jaar 1618 geboren, en in 't jaar 1691, den 21 Maart, geſtorven is, nadat hy aan paus Alexander den VIII de voorgemelde bibliotheek geſchonken hadt. Hy heeft mede twee vrouwen gehad, namentlyk Angelica Medicis, eene dochter van Coſmus Medicis, en Iſabella, eene zuſter van Antonius, prins van Lanti. By de eerſte

hadt hy drie dochters, waar van de outste met haren neef, graaf Lodewyk van Hohenembs, en de andere met Hippolytus Lanti, een Roomsch prins, getrouwt was: doch de derde ging in een klooster. By de twede teelde hy FRANCISCUS, hartog van Altemps en Galesi, die met Anastasia Caffarelli in 't jaar 1713 trouwde, en zonder erfgenamen in 't zelve jaar overleden is; JOHANNES ANGELUS ALTEMPS, die kanunnik in de Pieterskerk in 't Vatikaan was, en in 't jaar 1687 storf, en JOSEPHUS MARIA. De halve broeder van Petrus was GAUDENTIUS van Altemps, die een groot liefhebber van fraaie boeken, en ook zelfs wegens zyne geleerdheit beroemt was, dewyl hy het leven van Chrisosthomus en andere schriften uitgaf. *Imhof N. P. lib.* VII. *cap.* 6. *Witte Diar. Biogr. T.* II. *Bayle.*

ALTEN. Zie ALTA.

ALTEN, of ALTENBOTTEN, *Alta*, een Golf in Noorwegen, in het Drostampt van Wardhuis, tusschen het eilandt van Stiernay en de kust van Finmarken. *Baudrand.*

ALTENA, een klein stedeke en ambacht in het graafschap Mark, gedeelte van den Westphaalschen kreits, aan het stroomtje de Lenne, legt aan den voet van een berg, met een slot van den zelven naam. Zommige Hoogduitsche schryvers beuselen geweldig omtrent den stichter dezes kasteels, dat ouder dan het stedeke is, en aan 't zelve zynen naam gegeven heeft, willende eenigen, dat met keizer Otto den III twee broeders, uit het doorluchtige huis Ursini, uit Italië in Duitschlandt gekomen zouden zyn, en dat een der zelven dit slot getimmert hebbe, 't gene anderen wederom voorgeven Altena te zyn genoemt geworden, als volgens de Hoogduitsche uitspraak *All zu nahe*, en volgens de Nederlandsche *Al te na*, by 't graafschap Arnsberg, wiens bezitters zich tegen de stichting van dit slot gestelt zouden hebben, gebouwt. Zeker gaat het, dat Adolf, kleinzoon van Diderik, eersten here van Altena, by Heusden in Hollandt, tweden zoon van Robert van Kleef, grave van Teisterbandt, en van Kunegunda, dochter des graven van Hoya, hier ter plaatse dit kasteel getimmert, en naar het voornoemde Hollandsche slot en heerlykheit Altena genoemt heeft. Deze Adolf willen de meeste schryvers dat door den keizer, Hendrik den Vogelaar, tot den gravenstandt, en zyn daar om gelegen rechtsgebiedt tot een graafschap verheven is geworden. Zyne opvolgers hebben zich ook niet anders dan graven van Altena en Berg geschreven, tot op Adolf, den IV van dien naam, en zesden in rang, grave van Altena, toe, als de welke, het graafschap Mark verkregen hebbende, zyn ouden tytel en wapen verlaten, en zich met zyne nakomelingen graven van der Mark laten noemen, en des zelfs wapen aangenomen heeft, sedert welken tydt dit stedeke zeer afgenomen is, dat echter nog pronkt met het voorrecht van de vrye jagt, aan 't zelve verleent door Jan, den II van dien naam, en in rang de derde hartog van Kleef, en zestiende grave van der Mark. *W. Teschenmacher Annal. Cliv. P.* II. *p.* 243, 244 *& seqq. Hamelmann. Oper. Geneal. Hist. p.* 714. *Levold. Northofius in Chronic. Marc. ap. Meibom. p.* 382.

ALTENA, een out adelyk huis, hebbende twee gemene naast elkander staande gevels met een zylingsen gevel, een groten voorhof, rondom van een ruimen vyver omsingelt, en een torensgewyze voorburg met een fraaien ophaalbrug, legt in het Brabandsche dorp Kontich, gedeelte der meierye van Rye in het quartier van Antwerpen, en wordt bezeten by den baron van St. Lauwerents ten Hove, van het edele geslacht van Despomereaulx, als een leen van de heerlykheit van Bautersem. *J. le Roy notit. Marchionat. sacr. R. Imp.*

ALTENA, eene adelyke hofstede in het baljuwschap van Delflandt, digt by de stadsvesten van Delf buiten de schoolpoort gelegen, niet verre van het oude, doch nu al lang verdwene stamhuis Overvest, in de voordykhoornsche polder, wierdt oudtyds by den edelen stamme van Almmonde bezeten, komende als eersten bezitter uit dit edele stamhuis te voren Jakob van Almmonde, raadt in den hove van Hollandt, hoogheemraadt van Delflandt en Schielandt, stadhouder van de lenen van Lek en Polanen, en here van Avena in Maaslandt, die in den jare 1504 overleden is, wiens zoons zonen, Abraham en Jakob van Almmonde, zonder manlyk oir na te laten, gestorven zynde, zo is des eerstens dochter, Maria van Almmonde, vrouwe van Altena geworden, en heeft, huwende met George de Bye, thesaurier generaal der vereenigde Nederlanden, en eersten rekenmeester in den Hage, en by hem kinderen gewonnen hebbende, deze hofstede in het geslacht van de Bye overgebragt. Ten tyde van de Nederlandsche beroertens is het oude huis door die van Delf, op dat de Spanjaardt aldaar niet nestelen, en zich versterken zoude, in brandt gestoken; maar na het verdwynen van dat onweder door gemelden thesaurier de Bye weder opgebouwt in dien standt, als het nog heden gezien wordt, met een tamelyk hogen en achtkantigen toren naast de achtergevel van het huis uit het water opgehaalt, zynde het beklagenswaardig, dat men deze hofstede, wel eer de optrek van edele geslachten, voor nog maar weinige jaren tot een herberg heeft gezien verhuren, en tot niet te eerlyken handel gebruiken. *D. van Bleiswyk beschr. van Delf* I *deel. S. van Leeuwen Batav. illustr. Hadr. Junii Batav. Gouthoeven kron. van Holl.*

ALTENA, of OUTENA, tegenwoordig niet anders dan een byna geheel vervalle achtkantige toren op een tamelyken hogen heuvel in den lande van Altena, hier voren gemeld, in het gezicht van het dorp Almkerk gelegen, pleeg oudtyds een groot en zeer machtig slot te zyn, weshalven ook eenige der moorders van jonkvrouwe Alyd van Poelgeest, de byzit van hartog Albrecht van Beyeren, grave van Hollandt, zich metter vlucht zoekende te bergen, hier binnen vluchtten, dies de verbitterde hartog dadelyk in het jaar 1395 dit huis met eenige krygsbenden omsingelde, en na een lange en strenge belegeringe veroverde, en zyns zoons hier op gevluchte aanhangers strengelyk strafte; ja, dat meer is, het huis zelver, tot op twee torens na, geheel liet nederrukken en slopen, zonder dat het naderhandt wederom opgericht of vernieuwt is geworden, blyvende niettemin berucht, nadien het den naam aan de omleggende heerlykheit van Altena, behalven de stadt Workum, of Woudrichem, verscheide dorpen begrypende, gegeven heeft. *Gouthoev. Holl. kron. Scotan. Vrief. geschied. P. Brugman beschryv. van 't graaff. Hollandt bl.* 54.

ALTENA, een zeer oude heerlykheit in Zuidhollandt aan de linker of Noordzyde van de rivier de Waal, heeft ten Noordwesten de Maas en Bommelerwaardt, ten Westen het landt van Heusden, en ten Zuiden, Zuidoosten en Oosten de landen van den groten Zuidhollandschen waardt, voor 't grootste gedeelte nog verdronken leggende. Zy begrypt, behalven het stedeke Workum, of Woudrichem, en het beruchte slot Loevenstein, deze negen kerkdorpen: Almkerk, Giessen, Ryswyk, Opandel, Neerandel, Uitwyk, Waarthuizen, Emmikhoven, Sleeswyk, en de Hil, dwalende tot nog toe alle de tot dus verre uitgegevene kaarten, als stellende niet alleen de tien benededorpen des lands van Heusden, maar ook de weder boven 't water gekome landen en dorpen van den groten Zuidhollandschen waardt onder 't landt van Altena tegen de volkome waarheit aan, gelyk tot meer plaatsen in de kaarten van Zuidhollandt diergelyke gebreken gevonden worden, die de Advokaat M. Brouërius van Niedek, op 't verzoek van de kaartverkopers Ottens, verbetert heeft, en eerlange by hen zullen kunnen gezien worden. Deze heerlykheit voerde oudtyds den naam van Houtena, of Haltena, als zeer boschryk wezende, waar van, met uitlatinge van den letter *H*, Altena gebleven is, en maakte een gedeelte van het oude graafschap Teisterbandt uit, dat weleer de graven van Kleef, als een leen der Utrechtsche bisschoppen, bezaten tot op het jaar 1332 toe, wanneer graaf Dirk van Kleef, merkende, hoe wegens zyne verre afwezenheit van deze landen de zelve veler overlast onderhevig waren, Altena met de aanhorige stadt Workum aan Hollandt verkocht voor vyf en twintig hondert ponden, in het zes en twintigste jaar, nadat zyn grootvader 't zelve des Hollanders ontnomen en wederom aan zich gebragt hadde; waar door het landt van Altena een heerlyk leen van Hollandt wierdt, waar mede des zelfs graaf, Willem de Goede, Willem van Hoorn, Gerardszoon, verlyd heeft, hebbende de zelve heerlykheit den heren van Hoorn, die eerst in het jaar 1450 tot graven gemaakt zyn, al van het jaar 1155 toegekomen, en is de zelve niet voor het jaar 1600 uit dat huis vervremd, wanneer vrouwe Walburg, weduwe van Filips van Montmorency, grave van Hoorn, door Albaas Spaansche tirannye onrechtvaardig te Brussel onthooft, de zelve aan de heren Staten van Hollandt voor negentig duizent guldens verkocht heeft, waar aan het ook sedert verbleven is, en die 't zelve door een drost bestieren laten. 'T landt van Altena wordt gerekent twee mylen lang, en eenen myl breet te zyn. Jakob, grave van Hoorn, heeft dit landt verscheide handvesten gegeven den 18 December des jaars 1467, die bekrachtigt zyn by vrouw Maria van Bourgondië. Onder anderen heeft hy een gerecht te Workum aangestelt, bestaande in negen schepenen, elk gegoed tot vyf hondert Beyersche guldens, waar van 'er vyf in de stadt, en vier in het landt van Altena moeten wonen, benevens twee burgermeesteren, en daar nevens eenige amptluiden, die, wanneer 'er een van de schepenen in geding van halszaken ontbreekt, des afwezenden plaats met een uit de hunnen vervullen moeten. *M. Vossius Nederl. Jaarb. M. Balen. beschryv. van Dordr. Heemskerk. Batav. Arkad. P. Brugman beschr. van Holl. voor P. Scriverius Grav. van Holl. in* 4.

ALTENA, eene open en onbemuurde stadt by Hamburg. Zie ALTONA.

ALTENA, een stadt en ampt in het graafschap Mark, alwaar de Lohn voorbyloopt. Zy behoort aan den koning van Pruissen, en wordt aldaar veel yzerdraadt gemaakt. In voorgaande tyden was het een graafschap, en is het kasteel het stamhuis van de graven van dezen naam geweest; doch die zich naderhandt graven van Mark noemden. Zie MARK.

ALTENAU, een keur-Brunswyksch bergsteedtje, tot het vorstendom Grubenhagen behorende, byna op 't midden van den Harts, twee mylen van Osteroda, Goslar en de Hartsburg, 't geen hartog Christiaan in 't jaar 1617 met stads gerechtigheden vereert heeft. Niet verre van de stadt aan de Bruchberg ontstaat de Ocker, die ook door de stadt loopt. De inwoners bestaan uit kool-berg- en voerluiden. Niet verre van daar is ook een bergkasteel van dezen naam geweest: want wanneer in 't jaar 1412 de bisschoppen van Maagdenburg en Halberstadt, met hulpe van den hartog van Brunswyk, die van Swicheldt op de Hartsburg belegerden, bouwden zy op de andere zyde van den berg een andere burg, om hen te beter in te sluiten, die zy *Al te na*, of *Altena* noemden. *Zeileri Topogr. Brunswic. Bunting Braunsw. Luneb. Chron. p.* 424.

ALTENBERGE, ALDENBERG, een kasteel, nevens een zeer oude heerlykheit in Thuringen, naby Jena. Het is een Altenburgsch leen, en heeft de burggraven van Kirchberg, die hen daar van benoemden, langen tydt toebehoort. Hier op is het aan de graven van Gleichen; in 't jaar 1402 aan die van Redewitz; in 't jaar 1515 aan die van Weisbag; in 't jaar 1574 aan die van Feilitsch; in 't jaar 1590 aan die van Pustern; daar op aan die van Rietesel in Eisenbach, en eindelyk in 't jaar 1671 aan den keizerlyken rykshofraadt van Hunefeldt, door koop, in eigendom gekomen. *Beyeri Geogr. Jen. pag.* 247. *Tromsd. acc. Geogr.*

ALTENBURG, een kleine, doch vermaarde stadt in Meissen, 4 mylen van Dresden, op de Boheemsche grenzen, alwaar goede yzermynen zyn. Waltzig van Bernstein heeft ze omtrent het jaar 1458, als diestyds bezitter van deze plaats zynde, begonnen te bouwen. *Albini Meisn. Chron.*

ALTENBURG, een graaflyk geslacht, dat van den laatsten graaf van Oldenburg ANTONY, den natuurlyken zoon van ANTONY GUNTHER, zynen oorspronk heeft. Hy wierdt in 't jaar 1633

 van

van Elisabeth Ungnad, dochter van Andreas, heer van Sonneg, geboren, en in 't jaar 1654 van den keizer gewettigt, ryksgraaf van Altenburg gemaakt, en met een afzonderlyk wapen vereert. Uit krachte van zyns vaders uiterste wille kreeg hy de heerlykheit Kniphuisen, als ook het ampt en kasteel Varel, en hieldt op 't laatste zyn verblyf. De koning van Denemarken maakte hem tot geheimen raadt, en stadhouder in de twee graafschappen Oldenburg en Delmenhorst, gaf hem de orde van den olifant, en zondt hem als zynen voornaamsten gevolmachtigden op de vredehandelinge te Nimwegen. Hy storf in 't jaar 1680, en liet zyne twede gemalinne, Charlotta Emilia de la Tremouille, dochter van Henrik Karel, vorst van Tarente, zwanger, die den 27 Juny des jaars 1681 een zoon ter werreldt bragt, en hem ook ANTONY noemde. Deze wierdt in 't jaar 1711 Deensche opperland-jagermeester, en trouwde in het reets gemelde jaar met Wilhelmina Maria, dochter van den landgrave Frederik van Hessen-Homburg, nadat hy zich in 't jaar 1710 van zyne eerste gemalinne, eene baronesse van Kniphuisen, hadt laten scheiden. *Imhof N. P. lib.* IV. *cap.* 9.

ALTENBURG, eene fraaie stadt aan de Pleisse, in het daar naar genoemde vorstendom, in Oosterlandt of Meissen gelegen. Zommigen willen voorgeven, hoewel zonder genoegzamen grondt, dat deze plaats van Cl. Drusus Germanicus zes jaren na Christus geboorte zoude gebouwt zyn; en zyn daar over in den aanvang Roomsche burgvoogden gestelt, die naderhandt graven wierden. Keizer Henrik de Vogelaar zoude deze plaats, toen Pleisse genoemt, en op eene andere plaats gelegen, volbouwt, den naam verandert, en de zelve tot een rykstadt en burggraafschap van 't ryk gemaakt hebben. Keizer Frederik Barbarossa heeftze naderhandt van graaf Rathbod van Pleisse gekocht. Naderhandt heeft de landgraaf Albregt van Thuringen, en markgraaf van Meissen met zyne gemalinne, Margareta, dochter van keizer Frederik den II, de zelve bekomen: doch de stadt Altenburg hadt nog hare vryheit behouden, tot na den groten inlandschen oorlog, dien Frederik, zoon van Albert, met de keizers Adolf en Albert voerde, wanneer gemelde Frederik haar onder zyne gehoorzaamheit bragt. Naderhandt is zy aan de keurvorsten gekomen. In 't jaar 1554 wierdt te Naumburg tusschen den keurvorst Augustus, en den geboren keurvorst Johan Federik van Saxen, Altenburg by verdrag aan den laatsten overgelaten; en by deeling onder zyne drie zonen quam het aan hartog Johan Wilhem, wiens outste prins Frederik Wilhem, administrateur van keur-Saxen, de Altenburgsche linie stichtte, waar van onder SAXEN. Doch als deze linie in 't jaar 1672 den 14 April, door de doodt van Frederik Wilhem den II, uitstorf, vervielen de landen aan hartog Ernst van Gotha, als den naasten bloedverwant, die echter omtrent een vierde gedeelte daar van aan zyn broeders zonen, die eenigen eisch daar op deden, gewillig overliet. Na de doodt van hartog Ernst quam het vorstendom Altenburg in eene zonderlinge gemeenschap tusschen eenige van zyne zonen, namentlyk hartog Frederik van Gotha, hartog Christiaan van Eisenburg, en hartog Johan Ernst van Salfeld, waar door ieder van de drie belang hebbende een byzonder gedeelte in landt en luiden, met het hoog gerichte, en het deelgenootschap aan het gemene regeerings collegie, te Altenburg behieldt, maar den outsten broeder, hartog Frederik van Gotha, het openbare bestier voor altydt en erfelyk wierdt opgedragen. Na de doodt van hartog Christiaan van Eisenberg kreeg de zoon van gemelden hartog Frederik, van den zelven naam, des zelfs gedeelte by verdrag. Het sticht of domkapittel van St. George heeft Wilhem de II, markgraaf van Meissen, gesticht, en is aldaar een keuren vorstelyke begraafplaats. De hartog van Gotha leide alhier in 't jaar 1715 een adelyk vrouwesticht aan, en noemde het zelve Magdalena-sticht, dewyl hy het nieuwe slot, dat zyne moeder Magdalena Sibylla tot een verblyf in haar weduwelyken staat zoude dienen, tot het stichtshuis afzonderde. De stichtsproost en proostin van 't zelve, en de andere vrouwen beschonk hy met een verguld ordensteken, hangende aan een lint, waar in de naam van Jesus, met door malkander getrokke letteren, stont, en stelde vast, dat daar in niet alleen telkens 15 adelyke volwassene vrouwen, maar ook van 20 tot 24 adelyke kinderen, van 't vrouwelyke geslacht, zouden onderhouden worden. Verders is deze plaats bekent, omdat Kuntz van Kauffungen de twee zonen van keurvorst Frederik den Goeden, Ernestus en Albertus, in 't jaar 1455 uit de vorstelyke verblyfplaats vervoert heeft: ook moet men niet voorbygaan, dat alhier een byeenkomst tusschen de keur- en vorstelyke Godgeleerden van den 20 October des jaars 1568 tot den 9 Maart des jaars 1569 gehouden is. De reden daar van was, omdat de keurvorstelyke Godgeleerden van anderen beschuldigt wierden, als of zy nog omtrent eenige stukken de Roomsch-Katholyke kerke aanhingen; waarom 'er van de rechtvaardigmaking des geloofs, van de vrye wille, enz zoude gehandelt worden; doch dewyl zy wederzyts zeer verbittert waren, was 'er geen vrucht te hopen, en bragten de keurvorstelyke Godgeleerden zo veel te weeg, dat de gehele onderhandeling wel haast wierdt afgebroken. *Albini Meisn. Chron. Spangenb. Mansf. Chron. Peccenstein Theatr. Sax. Chytraus in Saxon. lib.* XXII. *Osiander in hist. eccl. Dresseri städte-buch. Zeileri Topogr. Imhof N. P. lib.* IV. *cap.* 2. *Arnold. Ketter-histor. Mullers Annal. Vulpii Altenb. Chron.*

ALTENBURG, een maagdeklooster in de Wetterau, by de ryksstadt Wetzlar gelegen, heeft voor dezen *Dalheym* geheten, en is reets in 't jaar 935 eene woning van de graven van Solins geweest. Het aanmerkenswaardigste is, dat de heilige Geertruid, eene dochter van den landgraaf Lodewyk den VI van Thuringen en Hessen, en St. Elisabeth, dochter van koning Andreas van Hungarië, in 't jaar 1227 alhier abdissen geweest zyn, waar van nog vele overblyfselen aldaar vertoont worden. *Winckelm. Beschr. van Hessen pag.* 163.

ALTENBURG, eene aloude verwoeste vesting, aan de Aar in Aargou, in Zwitserlandt, waar in voorhenen de graven van Habsburg zouden gewoont hebben, eer het kasteel Habsburg nog gebouwt was; waarom zy ook den naam van graven van Altenburg gevoert hebben. *Birckens Ehren-spiegel pag.* 20, 24. *Roo Annal. Austr. Zeiler. Topogr. Helv. Plantini Descr. Helvet.*

ALTENBURG, in 't Hungarisch *Owar*, in 't Latyn *Antiquum Burgum*, of *Ovarinum*, in 't gemeen Hungarisch *Altenburg* genoemt, ter onderscheidinge van 't marktvlek Duitsch-Altenburg, dat twee mylen van daar in Oostenryk legt, en den heer van Ludwigsdorf toebehoort, is een koninklyk markt, in het Wiselburger graafschap aan de Leyta, die niet verre van daar in den Donauw valt, tusschen het eilandt klein-Schut, en het nieuw-Siedler meir, 4 mylen van de Oostenrykſche grenzen, 3 kleine mylen van Presburg, en 6 van Raab gelegen. Zy zoude, gelyk Lazius meent, een gedeelte van de oude stadt *Limusa* zyn, die naderhandt van de Hungaren *Musum*, eindelyk *Musenburg*, en tegenwoordig *Wieselburg* genoemt is: hoewel anderen haar voor der ouden *ad Flexum* houden. Den Hungarischen naam *Owar* wil Cuspinianus van de Avaren, welker vorst ten tyde van Karel den Groten alhier gewoont heeft, afleiden, en daar uit besluiten, dat het zelve Avar zoude heten. Deze plaats is niet heel groot, en gaat de weg uit Duitschlandt naar Hungarië hier voorby. Het kasteel legt aan een kleinen arm van den Donauw, en aan de rivier Leyta, heeft een wyde en diepe watergraft, die niet kan afgetapt worden, en is, gelyk ook de stadt, rondom met water en moerassen omzet. Van oude tyden af heeft zy al tot de koninklyke kamer behoort, en koning Salomon, die in 't jaar 1065 tot de regeering quam, heeft zich alhier, wanneer hy eenigen tydt van zyne kroon berooft was, opgehouden. In de XVI eeuwe is het, nevens de daar toe behorende heerlykheit, de huwelykegifte van de koningin Maria geweest, die in 't jaar 1526 weduwe wierdt van koning Lodewyk, die in den slag by Mohats sneuvelde, naderhandt door de keizerlyke kamer geregeert, en in 't jaar 1715 aan de Weener stads bank verpand. Isthuansius bericht, dat wanneer Soliman in 't jaar 1529 voor Weenen trok, de Altenburgsche bezetting de stadt zelf aangestoken en verlaten heeft; maar Borek wil, dat daar in Bohemers gelegen hebben, die zich dapper verweerden, maar van de Turken geslagen wierden. Ortelius in 't tegendeel wil, dat wanneer Soliman de plaats liet beschieten, de bezetting zo verzaagt was, dat zy zich vrywillig overgaf, waar op de daar in gevondene 300 Bohemers als krygsgevangenen het leger moesten volgen. In den Botsch-Kayschen opstandt, in 't jaar 1605, hebben de Hungaren de stadt aangestoken: doch het kasteel wierdt door de Duitschers behouden. In 't jaar 1619 heeft Bethlem-Gabor, en in 't jaar 1621 de generaal Bucquoy Altenburg verovert, nadat de overste Breumer het zelve in den voorgaanden jare te vergeefsch belegert hadde. In 't jaar 1683 is het van de Turken geheel afgebrand. *Lazius lib.* XII. *Reip. Rom. Scot. pag.* 974. *Cuspinian. Austriæ pag.* 9. *Isthuanf. Ortelius. Borech. Stella Descript. Altenb. Szentyvani Miscell. Dec.* III. *P.* I. *pag.* 10, 11.

ALTENBURG, of ALTEMBURG, *Altemberga*, eene stadt in Zevenbergen, twee mylen van Weissenburg, op een hogen berg gelegen.

ALTEN-HOHENAU, *Vetus Hohenavia*, een vlek van het hartogdom Beyeren in Duitschlandt. Het is aan de rivier de Inn, boven Wasserburg, ten Westen van het meir Chiemzee gelegen. Zommigen menen, dat Alten-Hohenau de kleine stadt *Vindelicia* is, die men eertyds *Æni Pons*, of *Oeni Pons* noemde, welke door anderen geplaatst wordt te Oetingen, een vlek aan de zelve rivier, omtrent negen mylen van dit vlek gelegen. *Maty Dict. Geogr.*

ALTENHOVEN, *Arrianum*, *vetus Curia*, *Altenhovia*, een vlek of steedtje van opper-Oostenryk in Duitschlandt. Het is in het quartier van 't opper-Weener-waldt, naby den Donauw, vier mylen ten Oosten van het steedtje Ens gelegen. Altenhoven was eertyds eene stadt der Caraten, volkeren van Norica. *Baudrand.*

ALTENIUS, een berg in Carië, alwaar vele scorpioenen zyn, die, zo men zegt, geen quaat aan de vreemdelingen doen: maar de bewoners van het landt ongemeen quellen. *Alexand. ab Alexandro.*

ALTENKIRCHEN, een kasteel, nessens een stadt en ampt aan den beneden-Rhyn, op het Westerwaldt, en in de Westphaalsche kreits gelegen, behoort, nevens andere ampten en plaatsen, aan den hartog van Saxen-Eysenach, als een gedeelte van 't graafschap Sayn. Zie SAYN.

ALTEN-LANDSBERG. Zie LANDSBERG.

ALTENSTAIG, een steedtje in 't Zwarte waldt, aan de rivier Nagolt gelegen. In 't begin behoorde het aan den huize van Baden; van het welke het in 't jaar 1598 door verwisseling met Langen-Steinbach aan Wurtenburg gekomen is. *Merian.*

ALTENSTAIG, (JOHANNES) Doctor in de Theologie, heeft in de XVI eeuw geleeft. Hy was van Mindelheim in Duitschlandt, en stelde een Theologisch woordenboek te zamen, dat zeer goet is. Hy droeg het zelve op aan den bisschop van Augsburg den 1 October des jaars 1517. *Konig* stelt den eersten druk daar van in den jare 1519. Het zelve wierdt in het jaar 1576 te Antwerpen voor de twede maal in folio gedrukt by Pieter Bellerus, onder dezen tytel: *Lexicon Theologicum, continens Vocabulorum Descriptiones, Definitiones, & Interpretationes perutiles, Theologiæ studiosis concinnatum. Konig Bibliotheca vet. & nov. pag.* 29. *Bayle.*

ALTENWIED. Zie WIED.

ALTER-DE-CHAON, *Altera Chaonis*, een vlek in Portugal, in Alentejo gelegen. Het legt aan de rivier Avis, 4 mylen bewesten de stadt Portalegre. Eenige landbeschryvers nemen dit vlek voor de stadt, die van outs *Alteri*, en *Alterium* genoemt wierdt, die anderen in het dorp Aeria plaatsen. *Baudrand.*

ALTESERRA, (ANTONIUS DADINUS) hoogleeraar van beide de rechten, en deken van de hogeschole te Thoulouse, was een vermaart rechtsgeleerde, die zich ondertusschen ook te gelyk op de kerkelyke en burgerlyke historien toeleide. Hy hadt op 't aan-

aanraden van zyn moeders broeder Nicolaus Albaſpina, de Griekſche en Latynſche kerkvaderen, als ook de verhandelingen der Conciliën naauwkeurig gelezen; waarom hy, wanneer de geeſtelykheit van Vrankryk het nodig oordeelde, dat het kerkelyk rechtsgebiedt tegen het boek van Carolus Fevretus, *de Abuſu* genoemt, verdedigt wierdt, van den kardinaal d'Eſtrees, toen biſſchop van Laon, en van Franciſcus Harleus, biſſchop van Rouaan, laſt kreeg, om dit werk te verrichten. Het zelve is allereerſt na zyne doodt uitgekomen, en men beſchuldigt hem, dat hy de Franſche rechtsoeffening niet wel bevatte, dewyl hy zyn gehelen leeftydt zonder practyk doorbragt. Hy ſtorf in 't jaar 1682. Zyne ſchriften zyn:

De Ducibus & Comitibus provincialibus.
Rerum Aquitanicarum lib. V.
De fictionibus Juris.
'Ασκετικῶν, ſ. Originum rei monaſticæ lib. X.
Notæ & obſervationes in Anaſtaſium de vitis Romanorum pontificum.
Commentarius in Decretales.
De origine & ſtatu Feudorum pro moribus Galliæ.
Eccleſiaſticæ juriſdictionis vindiciæ, adverſus Caroli Fevreti & aliorum tractatus de abuſu.

Alteſerra in præf. ad libros 'Ασκετικῶν. Veillan. in præf. ad Alteſerræ tract. de juriſd. eccl. Simon Biblioth. P. I. *pag.* 17. *Acta erud. Lipſ.* 1703. *pag.* 521.

ALTHADAS, koning van Aſſyrië. Zie ALTADAS.

ALTHAIDE. Zie ALPAIS.

ALTHAMMER, (ANDREAS) *Althamerus*, geboortig van Brentz, een klein vlek aan het water Brentz, niet verre van Gundelfingen in Swaben gelegen. Hy nam de leere van Luther aan, en wierdt prediker te Anſpach, en naderhandt te Neurenberg. Hy leefde voor het midden van de XVI eeuw. Hy maakte zich zo beroemt, dat hy op de vergadering te Frankfort in den jare 1539 mede tot de byeenkomſt, die te Neurenberg gehouden zoude worden, wierdt voorgeſlagen. Hy ſchreef niet alleen verſcheide Theologiſche werken, die wy hier na zullen noemen, maar maakte zich inzonderheit bekent door zyne aantekeningen over de verhandelinge van Tacitus van de zeden der Duitſchers. De zelve wierden te Neurenberg in de jaren 1529 en 1536 in 4. gedrukt, en te Amberg in het jaar 1609 in 8. en worden in het I Deel der ſchryvers van Duitſchlandt, door Simon Schardius verzamelt, gevonden. Hy was zo driftig in het verwerpen van de verdienſtelykheit der goede werken, dat hy zich dieswegens in eene onbeſcheide tale uitliet tegen den Apoſtel Jacobus; het welk gelegenheit gegeven heeft aan Bayle om een gedeelte van de twiſtſchriften van Grotius en van Andreas Rivet te onderzoeken; in welk onderzoek blykt, dat onze Althammer in den jare 1528 de byeenkomſten te Bern heeft bygewoont, op welke de kerkelyke hervorming van dat Kanton gevolgt is. Zyne Theologiſche werken zyn:

Conciliationes Locorum Scripturæ, qui ſpecie tenus inter ſe pugnare videntur.
De peccato Originis.
De Sacramento Altaris.

Hy heeft ook aantekeningen in het Latyn geſchreven over den brief van den Apoſtel Jacobus, en over de twee laatſten van den Apoſtel Johannes. Hy maakte ook een Woordenboek van de eige namen, die in de Schriftuur gevonden worden. Nog is 'er van hem een Latynſche brief aan Conradus Som van de ligchamelyke tegenwoordigheit van Chriſtus in het H. Avondmaal. *Micrælii hiſt. Eccleſiaſt. pag.* 734. *Geſneri Biblioth. f.* 38. *verſo. Hertzii Biblioth. German. Lycoſthenes. Pantaleon Proſop. P.* III. *Seckendorf hiſt. Lutheran. lib.* III. *§.* 69. *add.* 3. *& in ſcholiis ad ind. hiſt. Bayle. Hendreich.*

ALTHANN. Het geſlacht der graven van Althann ſtamt af van het graaffelyke geſlacht van die van THANN in Swaben, dat reets ten tyde van Karel den Groten bloeide. Bucellinus bericht, dat GEBHARD van Thann en Winterſtetten reets omtrent den jare 334 leefde, en dat de hartogen van Alemannië hem het kaſteel Waldburg geſchonken hebben, 't geen zyne nakomelingen gedurig heeft toebehoort; en 400 jaren daar na is een van de zelve, genaamt BABO, graaf van Thann en Winterſtetten, een ſtamvader zo wel der graven van Althann, als ook van de truchſes van Waldburg geworden. Deze graaf Babo van Thann bezat het gemelde kaſteel Waldburg in Swaben, of opper-Allemannië, en was zo machtig, dat hy voor zyne bloedverwanten, de hartogen van Swaben en Elſas, uit den Agilolfingiſchen ſtam, tegen den Major Domus, of opperſte hofmeeſter in Vrankryk, Karel Martel, oorlog voerde, en in 't jaar 719 in een ſlag tegen den zelven het leven verloor. MANGOLDUS, graaf van Thann en Winterſtetten, was omtrent het jaar 801 beroemt. HESSO, graaf van Thann en Winterſtetten, diende Otto den Groten tegen de Hungaren, maar ſneuvelde in het jaar 954 in een ſlag tegen de zelven. Hy liet twee zonen na, waar van FREDERIK het geſlacht voortplantte. Hy bevondt zich in 't jaar 996 op het tournooiſpel te Brunswyk, en liet twee zonen na: doch zyn broeder EBERHARDUS, ſchenker van Winterſtetten, die mede omtrent het jaar 996 leefde, hadt wel een zoon KOENRAAD, die in 't jaar 1030 nog in 't leven was, maar zonder erfgenamen ſtorf. De zonen van Frederik waren KOENRAAD van Thann in Sondernfels, die gene kinderen hadt; EBERHARD, graaf van Thann en Winterſtetten, die omtrent het jaar 1028 vermaart was, en HENRIK, graaf van Thann en Winterſtetten, tot een zoon en opvolger hadde, die ook de erffeniſſe van beide de gemelde Koenraden, als zyn vaders broeder, en zyn grootvaders broeders zoon, bequam. Hy woonde in 't jaar 1042 het tournooiſpel te Halle in Saxen by. Zyne zonen waren WERNHERUS, graaf van Thann, truchſes van Waldburg, en KOENRAAD, graaf van Thann, ſchenker van Winterſtetten, die ongetrouwt ſtorf. WERNHERUS, graaf van Thann, die in verſcheide oude brieven van den jare 1100 truchſes van Waldburg genoemt wordt, teelde by zyne vrouwe Gutta van Beyenburg drie zonen: (1) GEBHARD, graaf van Thann en truchſes van Waldburg, die omtrent het jaar 1123 leefde, en met Ella, eene gravinne van Ravensburg, trouwde, waar door hy tot ſtamvader van de hedendaagſche graven van Waldburg wierdt; (2) CHUNO, graaf van Thann en truchſes van Waldburg, die in 't jaar 1124 abt van 't klooſter Weingarten in Swaben was, op welken tydt zich ten minſten acht perſonen uit dat geſlachte in dit klooſter bevonden, en ten (3) FREDERIK, graaf van Thann, ſchenker van Winterſtetten, die de linie der graven van Thann, ſchenkers van Winterſtetten, voortgeplant heeft, waar uit de graven van Althann geſproten zyn. Hy liet vier zonen na, waar van ARNOLDUS de I in 't jaar 1140 leefde, en vyf zonen teelde; als (1) ARNOLDUS den II, die ongetrouwt ſtorf; ten (2) VOLKERUS, die zyn geſlacht voorplantte; (3) KOENRAAD, die omtrent het jaar 1185 nog leefde; (4) ADELBERTUS, die in 't jaar 1197 aan 't hof van Koenraad, hartog van Swaben, in dienſt was, en (5) BRUNHARDUS, die zich onder het gevolg van de koninginne Kunigunda van Bohemen bevondt. Volkerus, ſchenker van Winterſtetten, de twede zoon van Arnoldus den I, leefde omtrent den jare 1160, en hadt wederom vier zonen: (1) FREDERIK, graaf van Thann, ſchenker van Winterſtetten, die in 't jaar 1179 het tournooiſpel te Keulen aan den Rhyn, en in het jaar 1209 dat te Worms bywoonde; (2) EBERHARD, die in 't jaar 1197 leefde; ten (3) KOENRAAD, heer van Thann, (waar van hier na) en ten (4) ANDREAS, die zich in 't jaar 1197 by het tournooiſpel te Neurenberg bevondt. Hy heeft Guta van Hohenek ter vrouwe gehad; maar met haar geen kinderen geteelt, in 't tegendeel, zyn broeder Koenraad, heer van Thann, die ook in 't jaar 1197 het tournooiſpel te Neurenberg bywoonde, heeft met zyne vrouwe Gutta, baroneſſe van Neiffen, (welkers geſlacht van de outſte tyden af den tytel der vier jagermeeſters van 't Roomſche ryk voerde,) nevens andere kinderen ook DIETMARUS, heer van Thann, geteelt, die door zyne dapperheit een groten naam verkreeg, en nog in zyn hogen ouderdom met Leopold, hartog van Ooſtenryk, uit de afgeſtorve Bambergſche linie, een tocht naar 't H. Landt deedt. Daarenboven was hy, wegens zyn reets verkrege verdienſten, by 't leger in groot aanzien, en wierdt van de ſoldaten uit eerbiedigheit de oude Thann genoemt. Hy heeft zynen hartog in dezen veldtocht het leven gered, en zynen roem daar door ook zodanig vermeerdert, dat wanneer de hartog eens tyding kreeg, dat 'er een gedeelte van zyn leger geſlagen was, de hartog zeide, dat hy dit onmogelyk konde geloven, dewyl de oude Thann zyn zwaardt nog niet getrokken hadt. 't Is derhalven waarſchynlyk, dat de hartog van Ooſtenryk hem wegens deze zyne getrouwe dienſten met zyn hartoglyk wapen, een witte bandt in een root veldt, en een hartoglyken hoedt daar boven, beſchonken heeft: doch in dit nieuwe wapen van den ouden Thann was de eerſte letter van zyn naam, namentlyk een A, gezet. Hy liet, behalven HENRIK, die biſſchop te Konſtants aan den Bodenzee was, nog een zoon CONRADUS na, welke den byname, dien zyn vader door zyne verdienſten verkregen hadt, begon te voeren, en tot onderſcheidt van zyne neven en bloedverwanten niet meer heer van Thann, maar heer Althann genoemt wierdt. Hy verkreeg zich zo wel als zyn vader een grote achting in den oorlog, en diende den Roomſchen koning Koenraad den IV, toen hy in 't jaar 1248 naar Italië ging, om zyne erfkoninkryken Napels en Sicilië in bezit te nemen; en wanneer de zelve, de ſteden, die na de doodt van zyn vader, keizer Frederik den II, van hem afgevallen waren, op nieuw onder zyne gehoorzaamheit gebragt hebbende, weder naar Duitſchlandt keerde, was Althann zyn veldoverſte in Italië. Hy teelde met zyne vrouwe Adelheyde, gravin van Neiffen, EBERHARD en JOHANNES, waar van de eerſte een ſtamvader der ſchenkers van Winterſtetten, en de andere die der graven Althann wierdt. Johannes, heer Althann, heeft zich in 't jaar 1284 mede by het tournooiſpel te Regensburg bevonden, en is van Urſula, dochter van Eberhard, ſchenker van Winterſtetten, een vader van drie zonen en eene dochter geworden. Onder deze drie zonen hebben EBERHARD en WOLFGANG WILHELM nakomelingen nagelaten. De zonen van Eberhard waren LEONHARD, die in 't jaar 1374 het tournooiſpel te Eslingen bywoonde, en KOENRAAD. Wolfgang Wilhelm, heer Althann, teelde by zyne vrouwe, Eliſabeth van Laubenberg, WOLFGANG, en ſtorf in 't jaar 1389. Deze wierdt door zyne gemalinne Anna Spethin van Zweyfalten een vader van zes zonen, onder de welke voornamentlyk beroemt waren: (1) JOHANNES, die zich in Spaanſchen krygsdienſt begaf, en in den oorlog tegen de Moren, wanneer in 't jaar 1421 Granada belegert wierdt, geſneuvelt is; (2) WOLFGANG WILHELM, die wel een zoon, WILHELM genaamt, hadde; doch die zonder erfgenamen ſtorf; en alzo was (3) ADOLPH, heer Althann, die gene, die onder zyne broederen zyn geſlacht voortplantte. Hy was mede op het vermaarde Concilie te Konſtans, en ſtorf ook aldaar in den jare 1414. Zyn eerſte zoon ADOLPH verloor zyn leven in den ſlag tegen de Turken in den jare 1397 by Nicopolis; daarentegen de twede zoon WOLFGANG DIDERIK teelde by zyne vrouwe Machteld van Guttenberg vier zonen en drie dochters. Onder de zonen waren voornamentlyk beroemt, LEONARD, die raadt was van hartog Sigiſmund van Ooſtenryk, en in 't jaar 1487 ſtorf, en WILHELM, die met Anna van Bibra een gezegent huwelyk door vyf zonen en twee dochters hadt, waar van de vierde zoon, WOLFGANG, vryheer, zich uit Swaben naar Ooſtenryk begaf, en aldaar zyn geſlacht voortplantte, dat door zyne drie zonen in drie linien verdeelt wierdt; zo dat van CHRISTOPHORUS de linie van Ainod en Oſzlawen, van EUSTACHIUS

die van Zizersdorf, en van WOLFGANG WILHELM die van Waltreichs en Camp sproten. En alzo was Wolfgang, vryheer van Althann en Murstetten, de vierde zoon van Wilhelm, heer van Althann, en van Anna van Bibra de eerste van zyn geslacht, die zich uit Swaben naar Oostenryk begaf, en zyn verblyf te Murstetten, in het vierde deel op Weenerwaldt in neder-Oostenryk genomen heeft. Hy wierdt van koning Ferdinand den I in den standt der vryheren verheven, en leefde tot omtrent den jare 1535. Zyne gemalinne was Anna, eene dochter van Georgius, heer van Potting, die hem zeven zonen en drie dochteren baarde. De zonen waren (1) GEORGIUS, vryheer van Althann, raadt en kamer-heer van den aartshartog Karel van Oostenryk. Hy storf in 't jaar 1589, en liet alleen eene dochter na, JULIANA, die met Sigismundus, hager van Altensteig, trouwde. (2) CHRISTOPHORUS, vryheer van Althann in Ainod en Oszla, keizerlyke kamer-president, liet vele nakomelingen na, die de Michaëlsche en Quintynsche linie oprechtte. Ten (3) EUSTACHIUS, vryheer van Althann, heer in Zizersdorf, Kirchstetten, Carlspach, en Walterskirchen, keizerlyke regeeringsraadt in Oostenryk. Deze zette zyn geslacht voort in eene byzondere linie. (4) WOLFGANG WILHELM, vryheer van Althann, heer in Waltreichs en Camp, richtte ook door zyne nakomelingschap een eigen linie op. (5) EITEL JOHANNES liet by Anna van Neydek gene kinderen na. Ten (6) ADOLF, gelyk ook ten (7) ULRIK ongetrouwt storven.

I. CHRISTOPORUS, vryheer van Althann, Ainod en Oszla, twede zoon van Wolfgang, wierdt wegens zyne verdiensten raadt van keizer Maximiliaan den II, en kamerpresident van keizer Rudolph den II. Hy storf in 't jaar 1589, en hadt by zyne twee vrouwen zeven kinderen geteelt, waar door zyn geslacht op nieuw in twee takken verdeelt wierdt. Zyne eerste vrouwe was Sophia, maarschalkinne van Reichenau, in den jare 1558, die hem eene dochter, ELISABETH, teelde, die met Theodorik Weltzer van Spiegelfelt trouwde. In zyn twede huwelyk met Elisabeth, dochter van Georgius, vryheer van Teufel, teelde hy Michiël Adolf, graaf van Althann, keizerlyke generaal veldmaarschalk, krygsraadt en bevelhebber te Gran, die wegens zyne grote verdiensten van keizer Rudolph den II tot den graaffelyken standt verheven wierdt, waar door deze waardigheit op de gehele familie van Althann gebragt is. Hy heeft de Michiëlsche linie gesticht; WOLFGANG THEODORIK, die by twee gemalinnen, de vrouwe van Kreigk, en Dorothea, vrouwe van Stubenberg, gene kinderen teelde; SOPHIA, die met Gottfried, heer van Puchheim, en JUSTINA, die met George Ehrenreich, heer van Puchheim, trouwde; en QUINTINUS, graaf van Althann, die de Quintynsche linie begon. De Michiëlsche linie begon met MICHIEL ADOLPH, graaf van Althann in Murstetten en Goldburg, keizerlyke generaal veldmaarschalk, hof-krygsraadt en bevelhebber te Gran, outste zoon van Christophorus, vryheer van Althann. (Van hem wordt in een byzonder artykel uitvoerig gehandelt.) By zyne twee vrouwen heeft hy acht zonen en even zo vele dochters geteelt, waar van de zonen alle den naam van MICHIEL, en de dochters dien van MARIA voerden; waar onder aan te merken zyn, I MICHIEL JOHANNES, graaf van Althann, vry-en baanderheer te Goldburg en Murstetten, kamerheer en overste over 1000 paarden van keizer Ferdinand den III, als ook kamerheer van den keurvorst van Keulen, en opperste landjagermeester in beneden-Oostenryk, die in 't jaar 1646 storf, nadat hy met Margareta, eene dochter van Johan Ulrik, vorst van Eggenberg, hartog van Crumlou, teelde, behalven een zoon en twee dochters, die jong storven, (1) MICHIEL JOHANNES, graaf van Althann, vry-en baanderheer te Goldburg en Murstetten, erfheer op Joselwitz, Oszlewan, Freyn en Nieuheusel, keizerlyke raadt, werkelyke kamerheer en rechts byzitter in Moravië. Zyne vrouwe was Theresia Maria, dochter van Hartmannus, vorst van Ligtensteyn, van welke geboren wierdt: (a) MARIA ELISABETH; (b) MICHIEL HERMAN, graaf van Athann, enz. (c) MICHIEL JOHANNES, graaf van Althann, enz. erfschenker van 't Roomsche ryk, ridder van 't gulde vlies. Hy heeft van jongs op, en inzonderheit in het gedurig geleiden van zyn keizerlyke en katholyke majesteit op alle reizen en veldtochten, door zyne getrouwe en yverige diensten zich de grootste gunste waardig gemaakt, en bevestigde dagelyks de goede keure van dien wyzen vorst, gelyk ook zyne eerampten, zonder dat hy 'er naar stont, aan hem wierden opgedragen. Hy is in 't jaar 1679, den 8 October, geboren. Hy trouwde in Spanje in 't jaar 1709, op den 12 February, de hooggeboren gravin Maria Anna, uit het vermaarde en met de pausselyke kroon versierde huis Pignatelli, geboren den 26 July des jaars 1689. Uit dit nog durende gelukkige huwelyk zyn geteelt, MICHIEL JOHAN, geboren in Barcelona den 5 April des jaars 1710; MARIA THERESIA, geboren te Barcelona den 19 October 1711; MICHIEL KAREL BORROMÆUS, geboren te Weenen den 15 April in 't jaar 1714; MARIA ANNA ERNESTINA, geboren te Weenen den 11 May des jaars 1715; MICHIEL ANTONIUS IGNATIUS, geboren te Weenen den 31 July des jaars 1716. (d) JOHANNA THERESIA, gravin van Althann, wierdt te Weenen den 22 April des jaars 1714 met Johan Frederik, graaf van Nymptsch te Oelsz, keizerlyke kamerheer, en opperkamerheer van 't vorstendom Jagerndorff, getrouwt. (e) MARIA SIDONIA MAXIMILIANA, getrouwt met den graaf van Gilleis. (f) MICHIEL KAREL, graaf van Althann; (2) MARIA POLYXENA, gravin van Althann. Zy was de eerste gemalin van Gothardus Henrik, graaf van Hallaburg, keizerlyke geheime raadt, die naderhandt kamerpresident wierdt. (3) MICHIEL ADOLPH, graaf van Althann, vry- en baanderheer te Goldburg en Murstetten, heer van Groszbach, keizerlyke kamerheer, die voor eenige jaren overleedt. Hy heeft twee vrouwen gehad; de eerste was Maximiliana, baronesse van Enenkel; de twede was de gravin Brauner, die hy als weduwe naliet. By de eerste is hy vader geworden van (a) MARIA ELEONORA, die met den grave van Zintzendorf trouwde; (b) van MICHIEL FERDINAND, graaf van Althann; (c) van MICHIEL EHRENRICUS CHRISTIAAN, graaf van Althann, heer van Groszbach, die in 't jaar 1711 storf, wiens eerste vrouwe eene gravin van Bucquoy was, by welke hy vyf kinderen hadde. De twede gemalin is Elisabeth, dochter van Wilhelm Johannes Antonius, graaf van Taun, die hem MICHIEL ANTONIUS en MARIANA baarde. (d) MARIA JOSEPHA THERESIA MICHAELA; en (e) MICHIEL ADOLPH MAXIMILIAAN. II. MARIA CATHARINA, gravin van Althann, die by de keizerin Maria staatjuffer geweest is, en in 't jaar 1640 met Johannes Ferdinand, graaf van Portia, trouwde, die toenmaals onder keizer Ferdinand den III kamerheer en ambassadeur te Venetië was, maar van keizer Leopold naderhandt tot zynen opperste hofmeester gemaakt is, en in den ryksvorstenstandt verheven wierdt. III. MICHAEL WENCESLAUS FRANCISCUS, graaf van Althann, geheime raadt van keizer Leopold, landrichter in Moravië, en eens keizerlyke afgezant aan 't Zweedsche hof, storf in 't jaar 1698. Zyne vrouw Anna Maria, de outste dochter van Ferdinand den I, graaf van Aspermond, Lynden en Reckheim, als weduwe nalatende, nadat hy by haar geteelt hadde (1) MICHIEL FRANCISCUS, graaf van Althann, die jong storf, (2) MARIA THERESIA, gravin van Althann, die met Johannes Leopold, graaf van Herberstein, keizerlyke kamerheer, en kamerraadt in 't hartogdom van Silesië, trouwde. (3) MICHIEL WENCESLAUS, graaf van Althann, vry- en baanderheer van Goldburg en Murstetten, heer van de heerlykheden Grulich, Mittelwalde, Schonwald, en Welffelsdorff, kamerheer en hof-kamerraadt van zyn Roomsche keizerlyke majesteit, die van keizer Karel den VI uit eigene beweginge tot geheimen raadt benoemt wierdt, en den 16 December 1718 den eedt afleide. Hy was in den jare 1690 getrouwt met Josepha, dochter van Franciscus Ernestus, graaf van Paar, keizerlyke erfpostmeester, en van de vrouw van Schwanberg, de laatste van dit geslacht; en nadat de zelve in 't jaar 1707 storf, heeft hy tot zyne twede vrouwe genomen Juliana, gebore gravin van Humanay, weduwe van den graaf Nikolaas Palfy. Uit het eerste huwelyk zyn tot hunne volwassene jaren gekomen MICHIEL EMANUEL, geboren in 't jaar 1691; MARIA FRANCISCA, geboren 1697; MICHIEL PHILIPPUS, geboren in 't jaar 1698; MARIANA, geboren in 't jaar 1701; MARIA PHILIPPINA, geboren 1705; MICHIEL FREDERIK CAJETAN, geboren in 't jaar 1707. (4) MARIA BONAVENTURA, gravin van Althann, die in 't jaar 1690 de gemalinne wierdt van Guidobaldus Maximiliaan, graaf van Martinitz, keizerlyke geheime raadt, en opperhofmaarschalk, maar die den 26 January in 't jaar 1709 storf. (5) MICHIEL KAREL, graaf van Althann, die in Hungarië aan een hete koorts overleedt. (6) MARIA CLAUDIA, gravin van Althann, die met Maximiliaan, graaf van Morzin trouwde. (7) MARIA PHILIPPINA, die de derde gemalinne van Ferdinand, vorst van Lobkowitz, toen opperste hofmeester by de keizerinne, geweest is. (8) MICHIEL FERDINAND, graaf van Althann, keizerlyke kamerheer, koninklyke Poolsche generaal, en naderhandt generaal by de kroons-armee, geboren in 't jaar 1677. Hy trouwde in 't jaar 1699 met Maria Eleonora, dochter van Karel Maximiliaan, graaf van Laschansky van Bukowe, keizerlyke geheime raadt, kamerheer en opperste hofleenrichter in 't koninkryk van Bohemen, en van Anna Elisabeth, vrouwe van Spanckau, die in 't jaar 1715 overleedt; van welke geteelt wierden MARIANA, geboren in 't jaar 1700, getrouwt met graaf Norbert van Kolowrat; MICHIEL WENCESLAUS, geboren 1701; MICHIEL KAREL, geboren 1702; MARIA WILHELMINA, geboren in 't jaar 1704, getrouwt met een graaf van Gaschin; MARIA AMALIA, geboren in 't jaar 1707; MICHIEL FERDINAND, geboren in 't jaar 1708. (9) MICHIEL FREDERIK, graaf van Althann, kanunnik van de hoge en kollegiale landkapel van Allerheiligen, op het koninklyke slot te Praag, en van de oude Buntzel-kollegiale kerk, als ook van de kathedrale kerk te Olmuts en Breslau, geboren in 't jaar 1678, wierdt in 't jaar 1711 auditeur van de Rota te Rome, en in 't jaar 1718 bisschop van Waitzen. IV. MARIA MAXIMILIANA THERESIA, gravinne van Althann, getrouwt met Johannes Joachimus, graaf van Zintzendorf, des keizers geheime raadt, en opperste hofkanselier, en na zyn afsterven, met Antonius Franciscus, graaf van Collalto, keizerlyke geheime raadt, en opperste landkamerheer in Moravië, doch die haar, met achterlating van een zoon, door de doodt onttrokken wierdt, welke zoon, genaamt LEOPOLD ADOLPH RAMBOLD, in 't jaar 1707 te Weenen doodgestoken wierdt, en waar door deze linie uitstorf. V. MARIA SUSANNA EUPHEMIA, gravin van Althann, wierdt de eerste vrouw van Helmhardus Christopher Ungnad, graaf van 't Roomsche ryk te Weissenwolf, keizerlyke geheime raadt en erflandhofmeester in opper-Oostenryk, en storf den 7 January 1661. (2) de Quintynsche linie begon met QUINTINUS, graaf van Althann, die in 't jaar 1577 geboren wierdt. Hy heeft drie vrouwen gehad. De eerste was Catharina, eene dochter van Franciscus, graaf van Thurn, keizerlyke landhoofdman in Moravië, van welke hem geboren wierdt POLYXENA, gravin van Althann, die met Johannes Helfridus, graaf van Serger, en MAXIMILIANA, gravin van Althann, die met Karel Eusebius, vryheer van Herberstein, trouwde. De twede vrouw was Esther Susanna, vrouw van Stubenberg, die hem een eenige dochter, genaamt JAKOBINA, ter werreldt bragt, die met haren neef Johannes Eustachius, vryheer van Althann, trouwde; maar met de derde vrouwe Anna Catharina, dochter van Richardus Strein, heer van Schwartzenau, heeft hy twee zonen en zo veel dochters geteelt. De zonen waren (1) FRANCISCUS RICHARD, graaf van Althann, keizerlyke kamerheer, die van zyne twee vrouwen, waar van de eerste, Susanna Elisabeth, baronesse van Weltz, en de twede, Anna Mechtilda, baronesse van Pallandt was, verscheide kinderen heeft nagelaten,

laten; (2) CHRISTOPHORUS JOHANNES, graaf van 't Roomsche ryk, van Althann, vry- en baanderheer van Goldburg, geheime raadt, kamerheer en opperste hof- en landjagermeester, heer van de heerlykheden Zwentendorf, Murstetten, Haitzing en Thurn, was in het jaar 1633 geboren, en storf in 't jaar 1706, nadat hy in verscheide gezantschappen en andere zaken gebruikt was. Hy heeft vier zonen gehad, en by de drie eerste verscheide kinderen geteelt. De eerste was Anna Francisca, baronesse van Layning. De twede was Anna Theresia, dochter van Johannes Franciscus, graaf van Lamberg. De derde was eene gravin van Rathmansdorf; en de vierde was Agnes Charlotta, dochter van Christopher Leopold, graaf van Schafgotsch, keizerlyke geheime raadt, kamerpresident in Silesië, en ridder van 't gulde vlies, en kleindochter van de hartoginne van Silesië, Barbara Agnes te Liegnits en Brieg, met de welke hy te Breslau in 't jaar 1692 het byleger voltrok; maar geen kinderen by haar teelde. Onder zyne kinderen zyn aan te merken (1) GUNDAKKERUS LODEWYK, graaf van Althann, vry- en baanderheer te Goldberg, heer van de heerlykheden Zwentendorf, Murstetten, Haitzing en Thurn, kamerheer en generaal veldmaarschalk van zyne Roomsche keizerlyke en koninklyke katholyke majesteit. In 't jaar 1716 benoemde hem de keizer tot opper-opziender over alle gebouwen; en wanneer de generaal veldmaarschalk, graaf Heister, gouverneur van Raab, in 't jaar 1718 den 22 February gestorven was, wierdt hem dit gewigtig gouvernement in 't begin van Maart van den keizer opgedragen. Met zyne vrouwe Maria Elisabeth, eene dochter van Christophorus Franciscus, graaf van Wratislaw, keizerlyke geheime raadt en kamer-president van 't koninkryk van Bohemen, heeft hy, als zy staatjuffer by de keizerinne weduwe Eleonora was, in 't jaar 1706 den 17 October byleger gehouden, en by haar geteelt JOSEPH ANTONIUS, den 16 January 1709, en JOHANNES WENCESLAUS, den 11 Augustus 1710; (2) CHARLOTTE, gravin van Althann, die in 't jaar 1708 met Henrik, graaf van Reventlau, heer op Lemkuhlen, Colmar en Rethwisch, geheime raadt ven den hartog van Sleeswyk-Holstein, landraadt, kamerpresident en afgezant aan 't keizerlyke hof, getrouwt is; (3) ISABELLA, die met Johannes, graaf van Breuner, keizerlyke kamerheer, in 't jaar 1712 trouwde, en ten (4) MARIA MAXIMILIANA, gravin van Althann, die tot haren eersten man hadde CHRISTOPHORUS JULIUS EHRENRICUS, graaf van Traun en Abensperg, na wiens ontydige doodt zy in 't jaar 1706 met Karel Fidelis, graaf van Konigsek, trouwde.

II. EUSTACHIUS, vryheer van Althann, heer in Zizersdorf, Kirchstetten, Karlspach, en Walterskirchen, keizerlyke raadt in Oostenryk, was de derde zoon van Wolfgang, vryheer van Althann, en storf in 't jaar 1602. Hy heeft twee vrouwen gehad. De eerste was Elisabeth, dochter van Achatius, vryheer van Enenkel, die hem vier zonen baarde. De andere was Maria, baronesse van Polheim, met welke hy maar eene dochter, Anna Judith, teelde, die ongetrouwt storf. De zonen van 't eerste huwelyk waren VICTOR van Althann, vryheer van Glauburg, kamerheer by den aartshartog Sigismundus van Oostenryk, die in 't jaar 1595 ongetrouwt storf; WOLFGANG ACHATIUS, vryheer van Althann, keizerlyke ritmeester, die in 't jaar 1599 ongetrouwt overleedt. GEORG, vryheer van Althann, was wel met Engelburga, baronesse van Eitzing, getrouwt, maar storf in 't jaar 1600, zonder kinderen na te laten, zo dat de jongste, JOHANNES, vryheer van Althann, alleen zyn geslacht voortgeplant heeft. Hy was by keizer Rudolph den II krygsraadt en overste, en heeft met zyne vrouwe Anna, dochter van Wolfgang Theodoricus, vryheer van Trautmansdorf, vier zonen en twee dochters geteelt; als EUSTACHIUS RUDOLPH, graaf van Althann, keizerlyke kamerheer en opper-krygskommissaris in Hungarië, die Anna Maria, dochter van Balthasar van Teuffenbach, tot een vrouwe hadt. De by haar geteelde kinderen zyn, JOHANNA SOPHIA, gravin van Althann, die in 't jaar 1631 geboren wierdt; MARIA EUSTACHIA, gravin van Althann, die in 't jaar 1632 ter werreldt quam, en zich in den geestelyken staat begaf; MAXIMILIAAN ADOLF, graaf van Althann, overste onder den koning van Spanje, was geboren in 't jaar 1633. Zyne vrouwe was Apollonia, baronesse van Raschin, by welke hy, nevens drie dochters, teelde JOHANNES JOACHIMUS, graaf van Althann, vryheer van Goldburg en Murstetten, heer van de heerlykheit Zizersdorf, en van het landgoedt Mutterau, keizerlyke kamerheer, en van een hooglosselyk quartier van het neder-Oostenryksche landschap onder Meinhardsberg oppercommissaris, die in 't jaar 1702 een 31 January in een veldslag storf, en zyne vrouwe Eleonora Theresia, dochter van Johannes Bernhardus, baron van Vyfkerken, waar mede hy den 14 February in 't jaar 1700 trouwde, als weduwe naliet.

III. WOLFGANG WILHELM, vryheer van Althann, heer in Waltreichs en Camp, was de vierde zoon van Wolfgang, vryheer van Althann, en storf in 't jaar 1561. Zyne eerste vrouw was Barbara van Volkra, waar by hy een zoon teelde, en na haar overlyden trouwde hy met Regina van Neydek. De zoon uit het eerste huwelyk was JOHANNES WILHELM, vryheer van Althann, die in 't jaar 1599 storf, nadat hy by zyne twee vrouwen een zoon, WOLFGANG ACHATIUS, die in 't jaar 1616 zonder kinderen storf, en drie dochters geteelt hadt. Uit het twede huwelyk was WOLFGANG GEORG, vryheer van Althann van Goldburg te Murstetten, heer van Waltreichs in Grossenkamp, die in 't jaar 1574 geboren, en in 't jaar 1619, den 24 November, gestorven is. Met zyne vrouwe Euphemia, dochter van Andreas van Neidegg, heeft hy zestien kinderen geteelt, die meestendeels vroeg en in hunne jeugt storven; en heeft VICTOR, graaf van Althann, zyne linie voornamentlyk voortgeplant, zynde den 8 October 1602 geboren, die met Elisabeth, dochter vrn Hieronymus Bek, van Leopoldsdorf, den 3 May 1629 trouwde, in 't jaar 1654, den 20 February, storf, en vader geweest is van (1) CHRISTIANUS, graaf van Althann, die in 't jaar 1630, den 5 November, geboren, en in 't jaar 1683 van de Tartaren verslagen wierdt; (2) VICTOR, geboren den 30 December in 't jaar 1633, die als overste luitenant door zyne soldaten in Bohemen wierdt omgebragt. De eerste was getrouwt met Sophia Sabina, dochter van Sigismundus Reynhardus, vryheer van Laszberg, die den 23 May in 't jaar 1677 storf, den 20 October in 't jaar 1654 in 't kasteel Luntsmandorf getrouwt was, en by haar teelde JOHANNES SIGISMUNDUS ERASMUS, die in 't jaar 1655, den 23 September, geboren wierdt. REGINA ELISABETH, die in 't jaar 1656, den 8 Augustus, ter werreldt quam, en den 20 December 1678 overleedt. FERDINAND VICTOR, die in 't jaar 1657, den 14 July, geboren wierdt, en in 't achtste jaar zynes ouderdoms storf. POLYXENA ELISABETH, die den 23 September in 't jaar 1658 geboren wierdt. CHRISTOPHORUS MAXIMILIAAN, geboren den 9 July in 't jaar 1660. THEODORA ELEONORA, geboren in 't jaar 1662. ISABELLA SOPHIA, geboren den 31 December 1661, storf drie jaren en 7 weken daar na. CHRISTIAAN ERNEST, geboren den 4 January 1666. EUPHEMIA ELEONORA geboren den 11 Juny 1668, getrouwt met den graaf van Mettich; maar die haast weduwe wierdt. JULIANA SOPHIA, die den 6 October in 't jaar 1671 geboren wierdt, en met Johannes Franciscus, vryheer van Selb, heer der heerlykheden Waschenauw en Brunau, raadt van zyn Roomsche keizerlyke majesteit en regent over de neder-Oostenryksche landen, trouwde, maar door wiens afsterven zy den 11 May des jaars 1705 weduwe wierdt. Zy storf den 9 July des jaars 1717. FERDINAND EHRENREICH, geboren den 7 October in 't jaar 1673, storf den 6 November des jaars 1675. MARIA THERESIA, die den 13 November des jaars 1676 geboren wierdt, by de hartogin Charlotta van Holstein-Wiesenburg staatjuffer geweest is, en den 11 November des jaars 1696 met Nikolaas Andreas, graaf van Maltzan, trouwde.

ALTHANN, (MICHIEL ADOLPH, graaf van) heer in Murstetten en Goldburg, keizerlyke generaal veldmaarschalk en kommendant te Gran. Hy was de outste zoon van Christopher, vryheer van Althann, en van Elisabeth, baronesse van Teuffel, en hadt door zyne grote daden den lof van een verstandig, godvrezent en dapper heldt verkregen. In Hungarië heeft hy zich tegen de Turken zo wel gequeten, dat hy in zyne jonkheit reets overste was: ook heeft hy in den slag by Stoelweissenburg en 't innemen van de voorstadt, wanneer hy tot over 't middel in 't water stont, als ook in de belegering der hoofdvesting Gran, doorluchtige blyken van zyne dapperheit betoont, waar voor de keizer Rudolf hem tot kommendant aldaar, als ook tot zyn hof krygsraadt aanstelde, en in den graaflyken standt verhief. Wanneer de gemelde keizer en de aartshartog Leopold het leger, dat men het Passausche volk noemde, liet werven, benoemde hy hem tot zyn veldmaarschalk. Wanneer de generaal Rane met het gemelde volk de kleine zyde der stadt Praag overviel en innam, heeft hy zich daar by niet willen laten vinden; doch by het afdanken van deze benden goede diensten gedaan, en daar door veel onheil verhoedt. Keizer Matthias, wanneer hy nog koning was, zou hem, dewyl hy 't met keizer Rudolf hieldt, en het veldmaarschalksampt by de Passauers, bediende, hebben laten vastzetten, zo een hofnar hem aan des konings tafel niet gewaarschouwt hadde; waar op gemelde graaf niet lang draalde, maar aanstonts naar Praag reedt, en zoude anders des avonds in verzekering genomen zyn: doch nadat keizer Rudolf in 't jaar 1612 gestorven was, en koning Matthias in zyne plaats verkoren wierdt, heeft deze, omdat hy Rudolf zo getrouw gedient hadt, hem in zyn dienst aangenomen, en in alle zyne voorgaande ampten bevestigt, en tot den voornaamsten gezant in 't maken van den vrede met de Turken gebruikt. Keizer Ferdinand de II heeft hem wegens zyne hoedanigheden hooggeacht, en hem 't veldmaarschalk-en hofkrygsraatsampt en den sleutel als kamerheer gegeven, en hem twee maal als den voornaamsten gezant tot de Turksche onderhandelingen afgezonden, en ook als gezant in Polen gebruikt, alwaar hy altydt den keizer naar zyn genoegen diende. Benevens Karel Gonzaga, hartog van Nevers, heeft hy te Olmutz in Moravië een nieuwe ridderorde, *Christianæ militiæ*, onder de bescherming van de Maagdt Maria en St. Michiël, aangestelt, dat tot Weenen den 8 Maart 1619 voltrokken wierdt, wanneer vele voorname Roomsch-Katholyke vorsten, graven en heren daar in aangenomen wierden. Het oogmerk van deze orde was, vrede onder de Christen vorsten te maken, en de verdrukte en gevange Christenen onder de Turken te verlossen. Deze orde is naderhandt in den jare 1624 den 6 February van Urbanus den VIII te Rome bevestigt; maar dewyl 'er geen genoegzame inkomsten tot onderhoudt van deze orde verschaft wierden, is zy haast wederom te niet gegaan. Eenige jaren daarna wierdt de eerste gemalin van dezen graaf Althann, Elisabeth, baronesse van Stotzing, hem door de doodt ontrukt, waar op hy in 't jaar 1627 in een twede huwelyk tradt; en wanneer men de keizerin Eleonora van Mantua tot koningin van Bohemen kroonde, tradt hy na de gedane kroning, met 's keizers bewilliging, voor den autaar, en is toen met zyne twede vrouwe Eva Elisabeth, dochter van Adam, heer van Sternberg, getrouwt. Keizer Ferdinand de III heeft hem niet minder dan de drie voorgaande drie keizeren bemint. Hy heeft eenige duizent guldens tot verlossinge van vele gevangene ellendige Christenen, volgens zyne orde, besteed, en vier collegien van Jesuiten, als te Krembs, Znaimb, Iglau en Comorra, gesticht, die hem omtrent 300000 guldens gekost hebben, en heeft zyne kinderen nochtans zo veel nagelaten, dat zy rykelyk toequamen. Hy is in 't jaar 1638 te Weenen gestorven. By zyne twee vrouwen, waar van de laatste na zyne doodt met Rudolf, baron van Tiefenbach, keizerlyke veldmaarschalk, trouwde, heeft hy acht zonen en zo veel dochters geteelt. *Khevenhullers Annales Ferdinand.*

ALTHAUS, in 't Poolsch *Starigrod*, een kasteel aan de Weissel

sel in Poolsch Pruissen, dat tot het bisdom Culm behoort, en van de Duitsche ridders in 't jaar 1321 gebouwt wierdt. *Adlerholds Preussen. Tromsd.*

ALTHEA, vrouw van Oeneus, koning van Calydon, de doodt van hare broeders willende wreken, deedt haren zoon Meleager sterven, die hen gedood hadde. Zy verbrandde een tak, waar van het leven van dezen prins afhing. *Ovid. lib.* VIII. *Metam. fab.* IV.

ALTHEIM, ALTHAIN, een vlek in Beyeren tusschen Braunau en Riedt, waar van een adelyk geslacht den naam voert, dat reets in de XIII eeuwe bekent was. *Lazius de migr. gent.*

ALTHEMENES, een zoon van Catreus, koning van Crete, hadt door het Orakel verstaan, dat hy zynen vader zoude doden. Om dit te vermyden begaf hy zich met eenige goede vrienden naar Rhodus, en bouwde aldaar voor Jupiter Atabyrius op eenen berg van dezen naam een tempel: maar dewyl hy de eenige zoon van Catreus was, quam zyn vader te Rhodus om hem op te zoeken, en wierdt van Althemenes, die hem niet kende, omgebragt. *Diod. Sicul. l.* V. *c.* 9.

ALTHUSIUS, (JOHANNES) een Hoogduitsch rechtsgeleerde, van den Protestantschen Godsdienst, bloeide omtrent het einde van de XVI eeuw, en was professor in de rechten te Herborn, en naderhandt Syndicus te Bremen. Eenige rechtsgeleerden van zyn landt hebben scherp tegen hem uitgevaren, omdat hy beweert heeft, dat de hoogste macht der staten aan het volk toequam. Daar is eene grote menigte menschen van een goet oordeel, die dezen staatregel aanmerken als een der eerste grondregelen, die door de natuur geleert wordt, en geen bewyzen nodig heeft. Anderen merken den zelven aan als eene verdoemelyke lere, die den blixem des hemels en de vlammen der helle waardig is. Is dat niet een vooroordeel ten voordeele van de wezentlyke onderscheiding der menschelyke zielen? De Jesuiten hebben Althusius in de naamlyst der Protestanten gestelt, die qualyk gesproken hebben van de koninklyke macht. Hy heeft geschreven *De Jurisprudentia Romana*, gedrukt in 't jaar 1623; *De civili Conversatione; Dicæologia libr. III*, gedrukt in 't jaar 1617; *Politica Methodicè digesta.* In het XIV kapittel van dit laatste werk vindt men het bovengenoemde gevoelen. *Konig Bibl. vet. & nova. Bayle.*

ALTHUSIUS (THOMAS) is de schryver van de historie der Eutychianen, in 't jaar 1659 gedrukt. *Konig Biblioth. vetus & nova.*

ALTICKON is een kasteel, dorp en heerlykheit in het Kanton Zurig, niet verre van de Thur gelegen, dat voorhenen een vryheer van dezen naam gehad heeft, en in 't jaar 1696 van de stadt Zurig gekocht is.

ALTIERI, een der voornaamste geslachten van Rome, dat voor dezen met de Colonnaas in gelyken rang zoude geweest zyn. Het zelve heeft eertyds den naam van CORRADUCCI gevoert, en vele dappere en verstandige mannen voortgebragt, waar onder een geweest is, die het bevel over de Fransche krygsbenden hadt, en zich in Vrankryk ter nederzette; doch wiens nakomelingschap uitgestorven is. JOH. BAPTISTA ALTIERI, een man van grote verdiensten, leefde ten tyde van Urbanus den VIII, die hem den 13 July des jaars 1643 den kardinaalshoedt gaf. Hy hadt ook grote hoop om den pausselyken stoel te beklimmen, die door zyne vroege doodt op den 25 November 1654 verloren ging en aan zynen broeder ÆMILIUS ALTIERI, bisschop van Camerino, ten deel viel, die na vele vervolgingen, die hy onder Innocentius den X te lyden hadt, eindelyk van Clemens den IX den 29 November des jaars 1669 kardinaal gemaakt, en na zyne doodt, den 29 April des jaars 1670, op den pausselyken stoel verheven wierdt Zie CLEMENS de X. De naam en goederen van Altieri quamen door hem aan het geslacht der Pauluzzi, dewyl hy, toen 'er geen van zyne nabestaanden meer voorhanden waren, (want zyn eenige broeder hadt maar drie dochters nagelaten) den kardinaal Albertus Pauluzzi plegtiglyk aannam, alle die van Pauluzzi tot zyne neven verklaarde, en aan hen alle de goederen van 't huis Altieri afstont, omdat de marquis Don Gasparus Pauluzzi zich met zyn broeders dochter Donna Laura, als hy nog prelaat was, verbonden hadt, en het huis Pauluzzi den naam van Altieri zoude aannemen. Hy gaf hen de voornaamste ampten van 't hof en van den kerkelyken staat; den kardinaal maakte hy tot eersten staatsbedienaar, of kardinaal-patroon; aan zynen broeder don Angelus droeg hy het generaalschap over de galeien op, en aan zynen zoon, den gemelden Gasparus, het generaalschap van den kerkelyken staat, nevens vele andere voorrechten. Deze was de vader van ÆMILIUS ALTIERI, hartog van Monterano, van LAURENS, kardinaal, in 't jaar 1690, en van ANTONIUS en JOHANNES BAPTISTA ALTIERI. *Hubn. Gen. Tab.* 321. *Lehmans Europa P.* II.

ALTIERI, (ALBERTUS PAULUZZI) kardinaal, kamerling der Roomsche kerke, onderdeken van het Collegie der kardinalen, aartsbisschop van Ravenna, gouverneur van Loretto, Protector van de Dominikaner en Karmeliter ordens, was in 't jaar 1623 geboren, en nam met zyn geslacht den naam van Altieri aan, dewyl het zelve van Clemens den X, als boven gemeld is, was aangenomen. Hy wierdt prelaat en eindelyk auditeur van de kamer, met grote kosten, die zyn geslacht niet weinig bezwaarden. Nadat hy vele andere hoge ampten bedient hadt, kreeg hy van Alexander den VII op den 14 January des jaars 1664 den kardinaalshoedt, en onder Clemens den X verkreeg hy de grootste eerampten, en grote rykdommen, waar toe zyn groot verstandt en het geluk, dat 'er gedurende deze regeering veel beneficien open vielen, hem zeer behulpzaam waren. Hier door bragt hy zyn vervallen huis weder in staat, en kreeg zo veel aanhangers, dat zy in staat waren, de andere partyen het hoofdt te bieden. Hy wierdt kardinaal-patroon, en zyn levenlang kamerling, of kamerpresident der kerke. In de laatste jaren van Clemens den X geraakte hy met de gezanten der gekroonde hoofden in groot verschil, wegens 't afkondigen van een edict, dat zy van de waaren, die, zy te Rome lieten komen, tol moesten betalen, uitgezondert de zulke, die zy voor hun eigen persoon en huis gebruikten; waarom de afgezanten te gelyk gehoor by den paus verzochten; doch wanneer zy voor 't paleis quamen, vonden zy door last van den kardinaal een keten daar voor gespannen, en de Zwitsersche wacht verdubbelt, zo dat zy te rug moesten keren. Hier op begeerden zy, dat hy van de regeering zoude afgezet worden; doch hy wist alles zo wel te schikken, dat het verschil met genoegen der kronen in 't jaar 1671 wierdt bygelegt. Na de doodt van den kardinaal Chigi wierdt hy in 't jaar 1693 onderdeken van 't Collegie der kardinalen, en hadt hope om den pausselyken stoel te beklimmen, zo hy den 29 Juny in 't jaar 1698, in het LXXV jaar van zynen ouderdom, niet overleden was.

ALTILIUS, (GABRIEL) geboortig uit het koninkryk van Napels, heeft omtrent het einde van de XV eeuw gebloeit. Hy maakte zich inzonderheit geacht door zyne Latynsche vaarzen, die toonden, dat hy zich in de goede letteren oeffende, en dat hy de ouden met veel vrucht las. Dit was hem voordeelig om zich te vorderen aan 't hof van Ferdinand, koning van Napels, het welke nog blyken gaf van de goede smaak, die men daar verkregen hadt onder den koning Alfonsus. Hy wierdt verkoren tot leermeester van den jongen prins Ferdinand. Het schynt zelfs dat hy in staatszaken gebruikt wierdt, en dat hy Jovianus Pontanus te Rome verselde tot de vredehandeling tusschen den koning Ferdinand en paus Innocentius den VIII. Hy hadt veel deel in de achting en vriendschap van den zelven Pontanus: men heeft daar van openbare blyken in de schriften van dezen laatsten. Sannazar heeft hem geen minder blyken van zyne achting gegeven in zyne poëzyen: en deze twee zyn de eenigen niet, die hem geprezen hebben. Een der schoonste dichtwerken van Gabriel Altilius is dat, het welke hy maakte op het huwelyk van Isabella van Arragon. Men zoude niet wel geloven kunnen, dat Latynsche vaarzen hem tot de kerkvoogdy verheven hadden; maar het is zeker, dat zy hem zeer dienstig waren tot verkryging van 't bisdom van Policastro. Sommigen hebben qualyk gevonden, dat hy sedert deze verheffing de muzen verwaarlooft heeft, die hem zo nuttig geweest waren. Men heeft in de verzameling van Gruterus, en in die van Johannes Mattheus Toscanus niet anders ingevoegt dan het eerzang van Isabella van Arragon. Het is zeer waarschynlyk, dat meeste gedeelte der andere vaarzen van Altilius verloren is. De abt Ughelli heeft grotelyks misgetast, zeggende dat Altilius in zyn bisdom van Policastro storf in den jare 1484, dewyl Bayle aantoont, dat hy eerst omtrent het jaar 1501 gestorven is. *Pontanus Præf. Tractatus de Magnificentia. Paul. Jovii Elog. c.* CXXV. *Jul. Cæs. Scaliger Poëtices l.* VI. *Sannazar. Eleg.* XI. *& Epigr.* VII. *Bayle.*

ALTIN, *Altinum regnum*, een koninkryk van Asië, gelegen in groot-Tartarye, tusschen de oorsprongen van de Oby en van de Irtis. Het strekt zich uit omtrent van de 102 tot de 107 graden lengte, en van 56 tot 60 graden Noorder breedte. Het wordt door Kalmuksche Tartaren bewoont: en men vindt daar in de hoofdstadt ALTIN, die aan het koninkryk den naam heeft gegeven. Zie de kaarten van den Hre. *Witsen.*

ALTIN, (HET MEIR VAN) voorhenen het Meir van Kitay, en van Carentia, *Altinus*, of *Kitarus lacus*, *Lacus Carentiæ*, een groot meir van Asië, in het koninkryk van Altin, in groot-Tartarye. De Heer *Witsen* vertoont het omtrent 40 mylen lang en 20 breet te zyn, alhoewel het zich veel groter in de kaarten van *Sanson* opdoedt. De rivier van Kitta ontlast zich daar in aan de Zuidzyde, en de Oby loopt 'er uit aan de Noordzyde.

ALTING, een out en beroemt geslacht, dat vele geleerde mannen heeft voortgebragt. Van eenigen der zelven wordt in de volgende artykelen in het byzonder gesproken. Dit geslacht is oorspronkelyk uit het vlek Annen in Drente. Onder den professor Isink te Groningen berusten nog eenige oude kontracten van de jaren 1309 en 1315, waar in van de Altings gewaagt wordt. Men geeft van dit geslacht de volgende lyst.

MENSO ALTING wierdt geboren in het jaar 1325, en overleedt in hogen ouderdom op zyne Drentsche hoeve. Hy was geheime raadt by Reinold den III, van Nassau, hartog van Gelder, en teelde eenen zone,

MENSO ALTING, die mede in hogen ouderdom storf in 't jaar 1454, en teelde eenen zone,

EGTBERTUS ALTING, die weder teelde eenen zone,

MENSO ALTING. Deze wierdt geboren in 't jaar 1476, was beroemt onder de staten van Drente, en wierdt in 't jaar 1523 door de Drenters tot gyselaar gegeven aan Karel, hartog van Gelder. Hy storf den 6 May des jaars 1526, en teelde twee zonen, (I) Egtbertus en (II) Rudolphus.

I. EGTBERTUS ALTING was secretaris te Groningen, en afgezant aan 't hof te Brussel, welke teelde eenen zone,

JOACHIMUS ALTING, een doorgeleert en beroemt man, wierdt in 't jaar 1594, toen de Spanjaarden uit Groningen verjaagt wierden, burgermeester te Groningen, en overleedt kinderloos in 't jaar 1625. Zie zynen lof en zyne verrichtingen breder in de Lykoratie van den hoogleeraar Makdowel.

II. RUDOLPHUS ALTING, broeder van den gemelden Egtbertus, geboren in 't jaar 1513 op zyne vaderlyke hoeve Gastera, wierdt schout te Eelde in Drente, en gezworen te Groningen; overleedt de 16 Juny des jaars 1589, hebbende geteelt twee zonen, (I) Eberhardus en (II) Menso.

I. EBERHARDUS ALTING was een beroemt rechtsgeleerde, en pensionaris der steden van Oostvrieslandt, en overleedt kinderloos.

II. MENSO ALTING, broeder van Eberhardus, wierdt geboren

ren te Eelde in Drente den 9 November des jaars 1541, en overleedt den 7 October des jaars 1612, zynde deze die beroemde leeraar, waar van in een volgent artykel in het byzonder wordt gesproken. Deze Menso teelde zeven zonen, (I) Basilius, (II) Daniel, (III) Henrik, (IV) Johannes, (V) Rudolf, (VI) Paulus, en (VII) Menso.

I. BASILIUS ALTING. Deze wierdt raadsheer te Embden, en afgezant aan de staten van Nederlandt. Hy teelde eenen zone,

GERARDUS ALTING, hofrichter van Oostvrieslandt, welke teelde eenen zone,

BASILIUS ALTING, agent in Nederlandt, en amptman van de Embder heerlykheit groot-en klein-Borsum, overleedt in hogen ouderdom in 't jaar 1722.

II. DANIEL ALTING, twede zoon van den Embder Menso, wierdt eerst secretaris, daar na burgermeester te Embden, was ook afgezant aan de staten van Nederlandt en mede-ondertekenaar van 't Oosterhuzer verdrag in 't jaar 1611. Hy overleedt in January des jaars 1618.

III. HENRIK ALTING, derde zoon van den Embder Menso, een beroemt Heidelbergsch professor, van wien in het volgende artykel gesproken wordt. Hy liet twee zonen na, (1) Jakob en (2) Menso.

1. JAKOB ALTING, professor te Groningen, van wien in 't vervolg mede in 't byzonder gesproken wordt. Deze teelde eenen zone,

GERARDUS ALTING, van wien geboren is,

MENSO ALTING.

2. MENSO ALTING, broeder van Jakob, wierdt raadsheer te Groningen, overleedt in 't jaar 1678, en teelde twee zonen, (*a*) Jakob en (*b*) Thomas.

a. JAKOB ALTING, secretaris van 't gerichte te Selvert, en gezworen te Groningen, overleedt in den jare 1621, en teelde eenen zone, MENSO ALTING, die nog leeft.

b. THOMAS ALTING, broeder van den laatstgemelden Jakob, is nog tegenwoordig te Groningen advokaat fiskaal, en heeft nog in leven eenen zone, MENSO ALTING.

IV. JOHANNES ALTING, vierde zoon van den Embder Menso, wierdt rentmeester en raadt van den keurvorst van de Palts.

V. RUDOLPH ALTING, vyfde zoon van den Embder Menso, wierdt raadsheer te Embden.

VI. PAULUS ALTING, zesde zoon van den Embder Menso, wierdt predikant in de Palts.

VII. MENSO ALTING, zevende zoon van den Embder Menso, wierdt eerst majoor, daarna kapitein te Embden, en teelde eenen zoon Menso, en eene dochter Juliana Barbara.

MENSO ALTING, geboren in 't jaar 1636, was burgermeester te Groningen, en wordt van hem hier na mede in 't byzonder gesproken.

JULIANA BARBARA ALTING trouwde met Gerard Isink, president in de hoge vergadering van Kleef en Mark, overleedt, in den ouderdom van 85 jaren, den 14 February 1723, en teelde eenen zone,

ADAM MENSO ISINK, tegenwoordig beroemt hoogleeraar der historien, enz te Groningen. *Oudhof bericht der kerkhervorming, Byvoegs.* XIV, No. 11.

ALTING, (HENRIK) professor in de Theologie te Heidelberg en te Groningen, wierdt geboren te Embden den 17 February des jaars 1583. Zyn geslacht was sedert langen tydt zeer aanmerkelyk geweest in Vrieslandt, als uit het voorgaande artykel blykt. Van de wieg af wierdt hy geschikt tot het predikampt, eene bediening, waar in zyn vader Menso Alting zich beroemt gemaakt hadt. Men zondt hem ten dien einde vroegtyds naar de scholen; en nadat hy te Groningen de gronden van de geleerdheit gelegt hadde, deedt men hem in den jare 1602 naar Duitschlandt gaan. Hy hieldt zich drie jaren te Herborn op, en maakte daar zulke grote voortgangen onder den beroemden Piscator, onder Matthias Martinius, en onder Wilhem Zepperus, dat hy vryheit verkreeg om de Philosophie en Theologie te leeraren. Hy bereidde zich om naar Zwitzerlandt en Vrankryk te reizen, wanneer hy verkoren wierdt om de leermeester te zyn van drie jonge graven, die met den keurprins van de Palts te Sedan studeerden. Hy nam bezit van deze bediening in 't begin van September des jaars 1605. De storm, die den hartog van Bouillon dreigde, van wegen Hendrik den IV, en die geen gevolg hadt, was oorzaak, dat de keurprins van Sedan vertrok met de andere jonge heeren in den jare 1606. Alting volgde hen naar Heidelberg, daar hy volhardde de drie jonge graven te onderwyzen. Hy wierdt zelfs toegelaten om eenige historische en geographische lessen te geven aan den keurprins, en hy wierdt volkomen des zelfs leermeester in den jare 1608. Hy verselde hem in die waardigheit naar Sedan, en hy onderwees hem zo wel, dat toen deze jonge prins naar Heidelberg keerde in den jare 1610, en toen hy ondervraagt wierdt over alle de punten van den Godsdienst voor den hartog van Tweebruggen, administrateur van het keurvorstendom, en voor verscheide andere aanzienlyke persoonen, hy zeer naaukeurig in 't Latyn antwoordde. De Vatikaansche bibliotheek bewaart de bewyzen van dit leermeesterschap van Alting, dewyl men daar de opstellen der leeroeffeningen (*Themaas*) van den koning van Bohemen ziet, verbetert door de handt van dezen leermeester. Wanneer de jonge keurvorst zich in den jare 1612 naar Engelandt begaf, was Alting een van de genen, die verkoren wierden om hem te verzellen. Hy maakte aldaar kennisse met George Abbot, aartsbisschop van Kantelb.rg, met King, bisschop van Londen, en met den Doctor Hacquell, leermeester van den prins van Walles. Hy hadt zelfs de eere om met koning Jakob te spreken. De bruiloft van den keurvorst en van de prinsesse van Engelandt in de maandt February des jaars 1613 te Londen geviert zynde, vertrok Alting vooraf met zyne oude leerlingen, en quam den 1 April te Heidelberg. In de maandt Augustus daar aan volgende gaf men hem het professorschap van de gemene plaatsen van de Theologie; en dewyl hy niet zoude hebben kunnen voorzitten in de twistredeneeringen, indien hy geen Doctor in de Theologie was geweest, moest hy in de maandt November het Doctorschap met de gewonelyke plechtigheden ontfangen. In het jaar 1616 droeg men hem een ampt op, dat niet weinig lastig was. Dat was de bestiering van het queekschool of het collegie der wysheit, dat te Heidelberg was. Men wilde hem het hoogleeraarschap geven, dat in het jaar 1618 openviel door de doodt van Coppenius: dat was de twede stoel in de faculteit van de Theologie; maar hy verschoonde zich daar van, en bragt te weeg, dat het zelve aan Scultetus gegeven wierdt. Hy gaf uitmuntende blyken van zyne wetenschap op de Synode van Dordrecht, alwaar hy gezonden wierdt met twee andere afgezondenen van de Palts. In dien tydt wierdt de Akademie van Leiden herstelt ten opzichte van het Doctorschap, dat de zelve hadt laten versterven. Alting maakte aldaar plechtelyk den Professor Johannes Polyander tot Licentiaat in de Theologie, die vervolgens van Scultetus het karakter van Doctor ontfing, en daar door bekleed wierdt met het vereischte gezag om het Doctorschap aan zyne mede-amptgenoten te geven. Alting ontfing zonder twyffel veel hoops kort na zyne wederkering te Heidelberg. De Boheemsche onlusten verschaften eene kroon aan den keurvorst van de Palts: maar deze goede beginselen wierden van een schrikkelyken ondergang gevolgt. Tilly veroverde in de maandt September des jaars 1622 Heidelberg stormenderhandt, en liet aldaar de gruwelykste wreedheden plegen, die men zich verbeelden kan. Men plunderde, men doodde, men schondt, men ving; met een woordt, men vergat niets van alles, wat de woede van een soldaat, vervoert door den valschen yver van den Godsdienst, bequaam is uit te voeren. Alting ontquam als door een wonderwerk de razerny der soldaten. De omstandigheden van zyne ontkoming verdienen verhaalt te worden. Hy was in zyn studeerkamer, wanneer hy vernam, dat de vyandt, meester van de stadt, de zelve begonte plunderen. Hy grendelde zyn deur, en nam zyne toevlucht alleen tot het gebedt. Een van zyne vrienden, van twee soldaten verselt, quam hem verwittigen, dat hy zich door de achterdeur zoude begeven by den kanselier, wiens huis onder de beschermingе van eene goede wacht (*Sauvegarde*) gestelt was, om dat de graaf van Tilly de papieren, die aldaar waren, in hunne volkomenheit wilde houden. De luitenant kolonel van het regiment van het regiment van Hohenzollern bewaarde dit huis. *Met dit geweer*, zeide hy, *heb ik heden tien mannen gedood: de Doctor Alting zoude wel haast de elfde zyn, zo ik wist, waar hy verborgen was. Wie zyt gy?* vervolgde hy, dezen Doctor aansprekende. Alting was zo niet ontstelt, of hy bedacht terstondt een antwoordt, dat het logenachtigste niet was, dat hy zoude hebben kunnen geven. *Ik heb regent geweest*, antwoordde hy, *in het collegie der Wysheit.* De luitenant kolonel beloofde hem te zullen bevryden. Des anderen daags namen de Jesuiten dit huis in bezit, en deden dezen officier zo schielyk vertrekken, dat hy den tydt niet hadt aan zynen regent van het collegie der Wysheit te denken. Alting bevondt zich dan in handen der Jesuiten; maar hy was op een vliering gevlucht: en, by geluk, een kok van het keurvorstelyke hof wierdt gebruikt door den graaf van Tilly, wiens keuken in het huis van den kanselier geplaatst was. Deze man voedde Alting heimelyk op de vliering, en gaf hem zelf gelegenheit om te gaan zien, wat 'er tot zynent omging. Hy gaf hem drie Beyersche soldaten tot zyn geleide. Alting vondt zyn huis in een grote wanorder, en zyne studeerkamer in de macht van een kapitein, die, spotswyze of uit beleefdheit, tegen hem zeide, dat hy hem toestont zulk een boek met zich te nemen als hy zoude goet vinden. Men wilde zyne aanbieding niet aannemen, maar men vergenoegde zich met hem te antwoorden, dat indien die dingen hem toequamen, men wenschte, dat Godt aan hem een langer bezitting van de zelve zoude vergunnen, dan aan hunnen eersten meester. Alting beproefde in zyne wederkering duizent gevaren; en ten einde van drie dagen stont Tilly hem toe te vertrekken. Alting begaf zich te Schorndorf by zyn huisgezin, dat hy alreets sedert eenigen tydt naar Heilbron gezonden hadt; en hadt moeite om aldaar gedurende eenige maanden te blyven. De Luthersche kerkendienaars oeffenden tegen hem het leerstuk der onverdraagzaamheit. Hy week in den jare 1623 met zyn huisgezin naar Embden, en ging terstont den koning van Bohemen in den Hage begroeten. Deze prins hieldt hem by zich tot de onderwyzing van zyn outsten zoon, en wilde niet toestaan, dat hy zich verbondt in den dienst der kerke van Embden, die hem tot predikant begeerde, noch dat hy het professorschap in de Theologie aannam, dat de Akademie van Franeker hem in den jare 1625 aanboodt, en dat door de doodt van Sibrandus Lubbertus opengevallen was. Deze prins stont in het volgende jaar met moeite toe, dat hy het hoogleeraarschap in de Godgeleerdheit te Groningen aannam. Alting nam daar van bezit den 16 Juny des jaars 1627, en verliet het zelve niet dan met zyn leven. Het is waar, dat hy in 't jaar 1633 volkomen besloten hadt Groningen tegen Leiden te verwisselen; maar hy hadde dit voorbeding gemaakt, dat de staten van Groningen daar in zouden moeten bewilligen; doch de zelve deden zulks niet. Het is ook waar, dat hy in het jaar 1634 het oor geleent hadt aan de voorslagen van den prins Lodewyk Philippus, administrateur van de Palts, om de akademie van Heidelberg en de kerken van de Palts te komen herstellen; hebbende deze prins hem in het voorgaande jaar alreets de plaats van hoogleeraar in de Theologie en kerkelyk raadsheer aangeboden: hy was alreets met duizent gevaren tot Frankfort toe gekomen: maar de veldslag van Nordlingen, door de keizerschen gewonnen, deedt deze onderneming verdwynen. Hy moest door verscheide omwegen

wederkeeren naar Groningen. In zyne historie wordt geen andere begeerte van plaatsverandering gevonden. De laatste jaren van zyn leven waren voor hem zeer verdrietig door de moeielykheden en de ziektens, die hem wredelyk vervolgden. Hy hadt zo veel smart over de doodt van zyne outste dochter in den jare 1639, dat hy daar door in eene onverwinnelyke droefgeestigheit verviel, waar uit een vierdendaagsche koorts geboren wierdt, waar van hy met veel moeite ontslagen wierdt, en nog wierdt hy daar door niet volkomen genezen; want de overblyffelen van de ziekte verkeerden in den jare 1641 in eene verdrietige slaapzucht. Hondert bestrydingen van de geneesmeesters hadden naauwlyks deze quaal verdreven, of de zelve wierdt door eene huisselyke bedroeving gevolgt, die meer dan ooit zyne ligchamelyke zwakheit deedt herleven. Alting verloor in het jaar 1643 zyne huisvrouwe, en ontfing daar door zo veel hartzeer, dat hy niet in staat was zyne droefgeestigheit te boven te komen. Dit kan niet vreemt voorkomen, dewyl verhaalt wordt, dat hy byna dertig jaren met zyne vrouwe geleeft hadde, zonder eenige klachte of twist. Weinigen kunnen zich daar op beroemen, en klagen niet te weten, of de uitwerkingen van de verzoening zo zoet zyn in het huwelyk als in de minnery. Sedert deze eenzaamheit ging hy van de eene zwakheit tot de andere over. Hy storf christelyk en godvruchtig den 5 Augustus des jaars 1644. Hy was een man van veel verdienste: de boeken, die hy geschreven heeft, zyn getuigen van zyne wetenschap en naarstigheit in den Akademischen arbeidt, en men weet, dat hy zich boven dien bezig hieldt in andere zaken tot dienst van zynen evennaasten. Hy ging jaarlyks den koning van Bohemen zien, en onderzocht de letteroeffeningen van het koninklyke huisgezin. Hy arbeidde krachtig aan de verzamelingen der aalmoesen (Collecten), die door de gehele Protestantsche werreldt geschiedden voor de kerken van Duitschlandt, en inzonderheit voor die van de Palts. Hy was een der drie bestierders van de verzamelingen, die in Engelandt geschied waren, en hadt het eerste opzicht over de aalmoesen van Lodewyk de Geer. Wy zullen niet spreken van twee gewigtige zaken, waar van de eene de overziening betrof, die te Leiden geschiedde van de nieuwe Nederduitsche overzetting van den Bybel, en de andere het bezoek van het graafschap Steinfurt. Hy hadt medegenoten in de eerste; maar hy was de eenige algemene onderzoeker in de twede; de graaf van Bentheim, hem hebbende doen komen, om onderzoek te doen tegen de Sociancry, die het landt dreigde, en om eene goede order in de kerken vast te stellen. Men getuigt van Alting, dat hy geen twistziek Godgeleerde was. Hy hieldt zich niet op met beuselingen van valsche beschroomdheden; hy beminde de nieuwigheden niet, hy yverde voor de oude overleveringen, was een vyandt van de scherpzinnigheden van de schole, en wilde alles uit de Schriftuur trekken. Hy was in het jaar 1614 te Heidelberg getrouwt, en hadt zeven kinderen gehad. Daar waren 'er drie, die hem overleefden, eene dochter, en twee zonen. De outste was professor in de rechten te Deventer. Het volgende artykel spreekt van den anderen. Zyne werken, die men gedrukt heeft, zyn: *Notæ in Decadem Problematum Johannis Behm, de glorioso Dei & Beatorum cœlo. Heidelbergæ*, 1618. *Loci Communes cùm Didactici tum Elenctici. Problemata tam Theoretica quàm Practica. Explicatio Catecheseos Palatinæ, cum Vindiciis ab Arminianis & Socinianis. Amstelodami* 1646. *Methodus Theologiæ Didacticæ & Catecheticæ, Amstel.* 1650. Die, de welke men niet uitgegeven heeft, zyn in groter getal. De laatste handt ontbreekt aan eenige van de zelve. Men ziet de lyst daar van aan het einde van het leven van den schryver. Men ziet daar ook, dat de *Medulla Historiæ Profanæ*, door Daniel Pareus uitgegeven, een werk van Alting is. De kerkelyke historie van de Palts, sedert de hervorminge tot op den administrateur Johannes Casimir, is, onder zyne werken in geschrift, een der aanmerkelykste. *Bayle. Het leven der Professoren van Groningen, in het jaar* 1654 *in folio gedrukt.*

ALTING, (JAKOB) zoon van den voorgaanden, is professor geweest in de Theologie te Groningen. Hy wierdt geboren te Heidelberg den 27 September des jaars 1618, terwyl zyn vader in de bezending was van het Synode van Dordrecht. Zyne gehele kindsheit was eene gedurige verandering van plaats. In den ouderdom van twee jaren zondt men hem by Christiaan Chytreus, predikant van Bretten. In het volgende jaar wierdt zyne moeder, niettegenstaande hare zwangerheit, genoodzaakt naar Heilbron te wyken, daar zy hem met haar nam. Ten einde van een jaar moest men naar Schorndorf wyken, van waar Henrik Alting zyn gansche huisgezin door omwegen naar Embden geleidde. Van Embden voerde hy het zelve naar Leiden, daar hy leermeester was van de zonen des konings van Bohemen. De pest verplichtte hem van Leiden naar Honslaardyk te gaan: eindelyk vertrok hy van Honslaardyk naar Groningen, wanneer hy in den jare 1627 aldaar tot professor in de Theologie wierdt beroepen. Jakob Alting was toen negen jaren out. Hy vorderde met veel vrucht in zyne letteroeffeningen te Groningen; en dewyl hy eene grote zucht hadde voor de Oostersche talen, ging hy in 't jaar 1638 naar Embden, om voordeel te doen met de verlichting van den Rabbi *Gumpert Ben Abraham.* Hy ging in 't jaar 1640 naar Engelandt, maakte zich aldaar voor een der grootste mannen bekent, predikte aldaar, en wierdt 'er voor priester van de Anglikaansche kerke aangenomen door den geleerden Jan Prideaux, bisschop van Worcester. Hy hadt besloten zyn gansche leven aldaar te slyten: maar hy nam het professorschap in de Hebreeusche tale aan, dat opengevallen was door de doodt van Gomarus te Groningen. Hy wierdt aldaar bevestigt den 13 January des jaars 1643, op den zelven dag, wanneer Samuel Desmarets bevestigt wierdt tot professor in de Theologie, welke bediening de zelve Gomarus mede bekleed hadde. De tytels en bedieningen van Alting vermeerderden door den tydt. Hy wierdt Doctor in de Philosophie den 21 October des jaars 1645, akademie-prediker in den jare 1647, Doctor en Professor in de Theologie in den jare 1667. Hy hadt twee reizen naar Heidelberg gedaan, de eene in 't jaar 1651; de andere in 't jaar 1661, en hadt duizent betuigingen van achting ontfangen van den keurvorst van de Palts, Karel Lodewyk, die verscheide malen by hem aandrong om aldaar een hoogleeraarschap in de Theologie te aanvaarden, waar van hy zich beleefdelyk verschoonde. Hy wierdt in korten tydt oneenig met zynen amptgenoot Samuel Desmarets, en het zelve was onvermydelyk, dewyl hunne leerwyze de zelve niet was, en dat zy in verscheide stukken de zelve grondregelen niet hadden. Alting bondt zich aan de Schriftuur, zonder eenig mengsel van Schoolsche Godgeleerdheit; hy begaf zich in de loopbaan van eere; hy haastte zich om daar in voort te gaan; hem ontbrak verstandt noch geleerdheit om zyne gevoelens staande te houden. De eerste lessen, die hy in 't byzonder over de Catechismus gaf, hadden zo veel toeloop, dat hy, by gebrek van plaats in zyne kamer, zich van de akademische gehoorplaats moest bedienen. Hy hadt het meeste gedeelte der vreemde studenten aan zyne zyde. Zyn amptgenoot was gewoon zich van onderscheidingen en van de leerwyze der Schoolgeleerden te bedienen; zyn naam hadt sedert langen tydt gerucht gemaakt; hy gaf vele boeken uit; hy was vol van vuur en van geleerdheit, en de proponenten van 't landt hielden zyne zyde, dewyl dat het zekerste middel was om een predikantsplaats te bekomen; want alle de kerken wierden bedient van predikanten, die zyne leerwyze gevolgt hadden. Alzo waren 'er overvloedige middelen om de verdeeltheit aan te stoken en te voeden, schoon de wederzydsche gemoedsgesteltenisse daar niet by quamen. Alting hadt krachtige hinderpalen te bestryden: de meerderheit van stemmen, en het gezag des ouderdoms waren aan de zyde van zynen tegenpartyder, die buiten dat een middel hadt, dat bequaam was om al de werreldt op te hitsen, en met een ontzaglyk vooroordeel tegen Alting te wapenen, met te zeggen, dat hy een uitvinder van nieuwigheden was, een man, die de gewyde palen te buiten ging, welke onze vaders zo verstandelyk gestelt hadden tot een grensscheiding tusschen de waarheit en de logen. Hy wierdt een openbaar beschuldiger wegens XXXI dwaalstellingen, die hy aan Jakob Alting toeschreef. De curateurs van de akademie zonden, buiten kennisse van de tegenpartyders, het geschrift van den beschuldiger en het antwoordt van den beschuldigden aan de Theologanten tot Leiden, en verzochten de zelve daar over uitspraak te doen. Men gaf een oordeel, dat aanmerkenswaardig was. Men sprak Alting vry van kettery, men laakte alleen zyne onvoorzichtigheit in het smeden van nieuwe onderstellingen; aan de andere zyde oordeelde men, dat Desmarets gebrekkelyk geweest was in de zedigheit en de liefde. Deze laatste was met dit oordeel niet te vrede, en wees de aanbieding van stilzwygentheit van de handt. Hy wilde, dat de zaak door de kerkenraden, door de Classen, en door de Synoden zoude onderzocht worden: maar de overheden wilden zulks niet toestaan, en verboden voor, of tegen het oordeel der Theologanten van Leiden te schryven. Aldus bleef het werk van Desmarets *Audi & alteram partem* achter. Dit verschil maakte veel geruchts, en zoude van moejelyke gevolgen kunnen geweest zyn door de beroeping van Desmarets naar de Akademie van Leiden; maar hy storf te Groningen, eer hy het bezit van deze bediening konde nemen. Men maakte eene zekere verzoening voor zyn doodbedde. Alting was genoodzaakt zich te beklagen, dat men hem misleid hadde, en hadt geen rust, nadat hy van zulk een schriklyk tegenpartyder ontslagen was; de geestelykheit morde onophoudelyk tegen het gene zy nieuwigheden noemde; maar de werreldlyke arm wederhieldt voorzichtiglyk de Consistoriale en Synodale stormen, en dreigde die genen, die in eenige kerkelyke vergadering over het verschil van deze twee kampvechters beweging zouden maken, met opschorting in hunne bedieningen. Alting hadt weinig gezontheit in de drie laatste jaren van zyn leven, en eene gedurige koorts, die maar negen dagen duurde, rukte hem eindelyk den 20 Augustus des jaars 1679 uit deze werreldt. Hy storf met eene godvruchtige onderwerping onder de Goddelyke wille, bevelende verscheide malen aan zynen neef Menso Alting, burgermeester van Groningen, den druk van alle zyne werken. Men voldeedt aan deze begeerte eenige jaren na zyne doodt door den druk van vyf stukken in folio te Amsteldam in den jare 1687. De zelve vervatten verscheidenerlei verhandelingen, die tot bewyzen dienen van de arbeidzaamheit en van de grote kennisse van Jakob Alting. Balthasar Bekker, in dien tydt predikant te Amsteldam, die een leerling en een goet vriendt van den schryver geweest was, droeg eene byzondere zorge voor deze uitgave. Jakob Alting hadt tot zynen ouderdom van dertig jaren buiten het huwelyk geleeft. Doch hy wierdt eindelyk dien staat moede en trouwde. Van acht kinderen, die hy gehad hadde, waren 'er maar drie in 't leven, toen hy storf, waar van de een geneesmeester was; een ander was advokaat, en de derde hadt zich in den krygsdienst begeven. De eerste en de laatste storven weinig jaren na hunnen vader. Indien Jakob Alting nog eenigen tydt geleeft hadt, zoude hy twee boeken geschreven hebben, het eene in 't Latyn, het andere in 't Nederduitsch. Het eerste zoude eene verantwoording van zyne lere geweest zyn, en het andere een berecht van zyn leven sedert zyn professorschap; en men zoude door dit middel gezien hebben, naar het zeggen van den schryver van zyn leven, wat ongelyk men hem gedaan hadt, met hem een lang vervolg van verdrietelykheden te veroorzaken. Alting was zeer gebonden aan den text van de Schriftuur, aan de Coccianery, en aan de gevoelens der Rabbinen. Deze laatste aankleving stelde hem bloot aan grove lasteringen van de zyde van zyne tegenpartyders. Men noemde hem een halve Jood, een man, die byna niet van de Joden verschilde dan door de voorhuidt; eindelyk een man, die zich zomtyds beklaagde niet besneden te zyn, en dien de voorhuidt verveelde. Alting predikte zeer wel in 't Nederduitsch en in 't Engelsch. Zie *zyn leven, dat voor zyne werken gedrukt is, en Bayle* in zyn *Dict. Crit.*

AL-

ALTING, (MENSO) geboren van fraaie ouderen te Eelde in 't landschap Drenthe in 't jaar 1541. Hy was de vader van Henrik Alting, en grootvader van Jakob, van welken in de even voorgaande artykels gesproken is. In de scholen te Groningen leide hy de gronden der wetenschappen, studeerde daarna drie jaren te Kollen, en reisde in 't jaar 1565 naar Heidelberg, alwaar Frederik de III toen keurvorst was, en alwaar Alting zulke brave blyken van Godgeleerde kennisse gaf, dat men hem in 't jaar 1566 waardig verklaarde om 't woordt Gods te verkondigen, en hem in 't jaar 1567 in 't begin van September de kerke van Leilshelsheim in de Palts toebetrouwde. In 't jaar 1570 wierdt hy predikant in 't ampt Dirmstein, alwaar hem een Conradus Eubulæus, die in Gulikerlandt het Euangelium onder 't kruis hadde gepredikt, aanriedt te trouwen, en hem eene Maria Episcopia, eene dochter van aanzienelyke en gereformeerde ouderen in Keulslandt, aanprees. 't Was opmerkelyk, toen Alting om deze dochter schreef, dat hy ze niet begeerde, zo zy niet met hem bereit was ballingschap en alle ongemakken om Christus wille te ondergaan, dat de vader toen aarzelde, maar dat de moeder toen kloekmoedig zeide, *O waarde man, zulk een schoonzoon moesten wy van zelfs opzoeken.* Men liet Alting dan overkomen, die ook in zyn dertigste jaar den 13 Juny 1571 met gemelde Maria trouwde. Daarna zochten die van Amberg Alting aan; doch hy wierdt op 't aanstaan van Ursinus, Toffanus en anderen in 't jaar 1573, in plaatse van den overleden Georgius Gebingerus, te Heidelberg tot leeraar beroepen, alwaar hy twee jaren met groten lof en verwonderinge 't woordt Gods verkondigde. Hier op begeerig zynde zyn vaderlandt te bezoeken, nam hy zynen weg door Embden, om die schuilplaatse der vluchtelingen des geloofs, en moeder van zo vele kerken te zien: doch Alting, hier twee maal predikende, maakte aller gemoederen zo begeerig naar hem, dat zy niet rustten, voor en al eer zy hem, na een eerlyk affcheidt van den keurvorst, in plaatse van den overleden leeraar Alb. Hardenberg den 17 October des jaars 1575 tot hunnen leeraar bevestigt zagen. Naaulyks een week of vier te Embden geweest zynde, overleedt die goedertierene zoogvrouwe van Jesus kerke Anna van Oldenburg, weduwe van graaf Enno van Oostvrieslandt. Over deze deedt Alting, in tegenwoordigheit van graaf Johan en zyne zuster Helvig, en Otto, hartog van Brunswyk-Lunenburg, als ook van graaf Edzars gemalinne, dochter van Gustavus, koning van Zweden, en alle de edelen des lands, en eene menigte van toehoorderen, eene deftige lykreden uit *Psalm* XC. Voorts queet Alting zich te Embden 37 jaren lang zo loffelyk in zynen dienst, dat hy aller gemoederen met liefde tot hem vervulde. 't Zoude te lang vallen alle zyne byzondere verrichtingen tot opbouw der kerken te vermelden, hoe hy de gemeente van Possembrochius verloste. Hoe braaf hy den twist, in de Fransche gemeente met hunnen leeraar Johannes Poliander ontstaan, door zyn gezag poogde by te leggen; en hoe deftig hy zich queet in de zaken van de Wederdopers, die hier te Embden hun zaadt zaaiden, waarom men in 't jaar 1578 te Embden in de gasthuiskerk, eertyds 't Franciskaner klooster, opentlyk over 14 artykelen disputeerde, gelyk breder te zien is in 't Embder Protokol des gespreks met de Vlaamsche Wederdoperen, gedrukt in 't jaar 1579. Van de zyde der Gereformeerden waren wel vyf mannen daar toe bestelt: doch Alting droeg al 't gewigt der zake, en was, zegt Ubbo Emmius, *prora & puppis totius actionis*, het gansche stierroer dezer handelinge, en zuiverde Embdens moederkerke van deze bastaardkinderen: doch daarna kreeg Alting een nieuw onweder op 't lyf: want als een zeker onrustverwekkende geest, Johannes Ligarius, geboren in Oostvrieslandt by Nes, te Norden wierdt afgezet, daarna veldprediker in 't leger van den prins van Oranje wierdt, en te Woerden in Hollandt by de overigheit, die zyne Luthersche religie was toegedaan, eerst ingang kreeg, maar daarna oproer stichte, en 't zo stinkende maakte, dat hy in den Haag gevangen, doch op zyn woordt los gelaten wierdt, begaf hy zich weder naar Oostvrieslandt, alwaar, graaf Edzard de II aan Catharina, dochter van Gustavus, koning van Zweden, getrouwt, en deze gravin Luthersch en haar hofprediker gestorven zynde, Ligarius in 't jaar 1577 hofprediker wierdt, en hadt nu gelegenheit de Lutheranery alom in 't landt in te voeren, gelyk hy ook deedt, en door hulpe van eenen Heshuzius oorzake was, dat de stadt Norden, te voren altydt Gereformeerd, nu Luthersch wierdt, en dat de rector Ubbo Emmius zynen dienst moest verlaten. Thans viel deze Ligarius op Embden aan, alwaar 't *Coetus* hem altydt als een balk in zyn oge was, en kruis in 't gemoedt, dies hy met lyf en ziele arbeidde om 't *Cœtus* te dwarsbomen en te vernietigen: doch in dit alles wierdt hy voornamentlyk door Alting gestuit, die grote moeite wegens dezen onrustbrouwer hadde; doch hem moedig tegenstandt boodt, en den zuiveren Hervormden Godsdienst te Embden deedt bewaart worden; waarom Alting ook van 't eerste jaar, dat hy te Embden quam, tot op zyne doodt, altydt Preses of voorzitter van 't Coetus is geweest, wyl elk zyne achtbaarheit, schrander oordeel, en voorzichtig beleidt hooglyk eerde. Daarna zocht in 't jaar 1590 een Nikolaas Selneccerus, een vinnig Lutheraan, de Embder kerke te ontrusten; maar wierdt ook met schande door Alting overwonnen. In 't jaar 1591 overleedt de Gereformeerde graaf Johan van Oostvrieslandt, wierdt te Embden statelyk bygezet, en door Alting met eene deftige lykreden uit *Jes.* XXXVIII, 2 vereert, welke ook gedrukt is. Voorts schreef Alting tot verdediginge van de zuivere lere, die men te Embden vast hieldt, met raadt en hulpe van zynen amptgenoot Gerh. Geldenhauwer, een boek van de lere des Avondmaals, 't welk Christoph. Petzelius met eene voorreden versierde, en in 't jaar 1590 te Bremen uitgaf, welk boek alom zo aangenaam was, dat men 't binnen twee jaren vyf malen in verscheide talen herdrukt zag. Voorts, toen prins Maurits en graaf Willem in de maandt July des jaars 1594 Groningen innamen, wierdt Alting verzocht, om de Godsdienst-hervorminge aldaar te helpen bevorderen, gelyk hy deedt, en den 17 July des jaars 1594 in Martinus-kerk de eerste predikatie deedt uit *Psal.* CXVIII, 22, 23, 24, terwyl Sibrandus Lubbertus en Martinus Lydius, hoogleeraars te Franeker, ook ontboden, de volgende predikatien deden. Schoon Alting hier een loflyk werk deedt, en met weten van den kerkenraadt, en niet tegen wille van den raadt van Embden naar Groningen was vertrokken, echter nam 't hof van Oostvrieslandt dit zo quaat op, dat graaf Edzard de II, die sterk Luthersch was, aan den raadt van Embden schreef, om Alting van zynen dienst af te zetten, wyl hy buiten hem te vragen naar Groningen was gegaan; doch de gemeente van Embden wilde Alting met geweldt houden, gelyk hy ook bleef, en dien graaf overleefde, welke in 't jaar 1599 overleedt, en van Enno den III in de regeeringe gevolgt wierdt, by wiens openbare inhuldiginge te Embden Alting eene heerlyke predikatie deedt, en den CI Psalm deftig verklaarde, tot genoegen en verwonderinge van elk. Echter hadt Alting onder de regeeringe van dezen Enno veel moeite, voornamentlyk wegens dien doortrapten kanselier Thomas Frantzius, tegen wiens ondermyningen Alting den Hervormden Godsdienst getrouwlyk en braaf verdedigde, en te Embden deedt staande houden, alwaar hy, out byna 71 jaren, den 7 October des jaars 1612 christelyk overleedt, zynde de zelve dag, op welken zyn zoon Henrik en Abraham Scultetus in gevaar waren van in Hollandt op het Haarlemmer meir te vergaan. Aanmerkelyk was 't, dat hy elf dagen voor zyne doodt op den laatsten Coetus-dag den 27 Sept. affcheidt nam van alle de broederen, als merkende, dat zyn einde naby was, doende nog den 4 October zyne laatste predikatie uit *Luc.* XIV, van den Sabbath, en rustte daar op den 7 Octob. gerustelyk in den Heere, doch tot droefheit van alle inwoonderen van stadt en lande, wier voorspraak hy zo vele jaren was geweest: waarom zyne afbeeldinge nog voor de schoorsteen in de Coetus-kamer te pronk staat; en op zyn graf in 't koor van de grote kerk leest men nog dit volgende grafschrift:

Viro Opto. Pientisso. Clarisso.

MENSONI ALTINGIO,

Theologo vere eximio,
Qui Chro. in pascenda Ecclesia
Dirmsteinii, Heidelbergæ, Emdæ,
per annos XLV fideliter serviit;
Imprimisque de hac Ecclesia Emd.
Cui per annos XXXVII præfuit,
Deque vicinis in agro hoc
Ac de aliis optime meritus est,
Omnib. animi dotib. præstantissimo;
Ideoque bonis oib. amato
& venerabili,
Saxum hoc, sub quo exuviæ ejus,
Resurrectionem expectantes, quiescunt,

Marito dulcissimo Conjunx

MARIA EPISCOPIA

Et parent. carissimo Liberi
Moerentes pos.
Vixit in terris annos LXX, mens. X,
Dies XXVI.
In Matrimonio cum eadem Conjuge Maria
Annos XLI, Dies XI.
Abiit in Coelos Anno Æræ Christianæ
M. DC. XII, die VII Octob.
Cui epitaphium hoc Amicus Amico conjunctissimo
Scripsit dolens Ubbo Emmius.

Dat is.

Aan den allerbesten, zeer Godvruchten
en beroemdsten Man,

MENSO ALTING,

Waarlyk uitmuntend Godgeleerde,
die Christus, met de kerke te wyden
te Dirmstein, Heidelberg en Embden,
XLV jaren getrouwelyk gedient heeft;
Voornamentlyk in deze Embder kerke,
Over welke hy XXXVII jaren is geweest;
By de naburen hier te lande,
En by anderen van veel verdienste,
Voortreffelyk in alle gemoedsgaven,
En daarom by alle goeden bemint
en geëert,
Hebben dezen steen, onder welken zyne overblyffelen,
De opstanding verwachtende, rusten,

Aan den allerliefsten Man de Huisvrouw

MARIA EPISCOPIA,

En aan den allerbemindsten Vader
de kinderen treurende
toegewyd.
Op aarde heeft hy geleeft LXX jaren,
X maanden, XXVI dagen.

In 't huwelyk met de zelve huisvrouwe,
Maria XLI jaren, XI dagen.
Hy is ten hemel gegaan in 't jaar der
Christen tydrekeninge M. DC. XII, den
VII October.

Voor wien, als zynen allergetrouwsten vriendt,
Dit grafschrift treurende geschreven heeft
Zyn vriendt Ubbo Emmius.

Welke Ubbo Emmius, van wien op zyn plaats zal gemeld worden, het leven van dezen Menso Alting wydlopig in fraai Latyn geschreven heeft, zynde nog ongedrukt, in handen van zyne nakomelingen en van G. Outhof, predikant te Embden, die ook nog in eigen handschrift bezit: *Examen Theologicum Anno* 1576 *Embdæ in Coetu Concionatorum a clarissimo doctissimoque Viro Dno. Mensone Alting, Embdensis Ecclesiæ pastore, habitum.* Zynde dit werk een kort en duidelyk zamenstel van de gehele Godgeleerdheit der Gereformeerden. Nog ziet men in de Hoogduitsche tale, in de onlangs uitgegeve Oostvriesche historie, *Tom.* I, *lib.* VI, *a.* 47, *pag.* 407, *enz*, een liedt op 't H. Avondmaal, van Alting gemaakt, welk liedt graaf Edzard verboodt in 't jaar 1589, omdat Alting de Lutheranery daar in wat te na quam; anderszins is 't een deftig liedt, vol van kracht der Godzaligheit.

ALTING, (MENSO) burgermeester van Groningen, was van een ongemene bequaamheit. Hy storf in de zelve stadt op den 2 Augustus des jaars 1713, out 76 jaren. Hy heeft een gewyde Chronologie nagelaten, en een Wegwyzer, dien men de Tafel van Peutinger noemt. Men belooft deze werken te willen laten drukken, welke twee stukken in folio zullen uitmaken. Wy hebben van hem eene uitnemende beschryving der Nederlanden, onder den naam van *Notitia Germaniæ inferioris. Memoires de Trevoux Fevrier* 1714.

ALTINO, *Altinum*, eene stadt in Italië, in het Venetiaansche gebiedt, tusschen Padua en Concordia, wierdt door Attila, koning der Hunnen, verwoest. Aldaar was een bisdom, dat men naar Torcello heeft overgebragt. De overblyfselen van de stadt Altino ziet men nog aan de rivier Sile. Men heeft aldaar een kasteel gebouwt, waar op, naar het schynt, in 't jaar 802 het Concilie van Altino gehouden is, dat de patriarch van Aquileja Paulinus in 't jaar 802 tegen Johannes, hartog van Venetië, byeen vergaderde, omdat de zelve den bisschop van Grado van een toren ter neder liet storten, en de geestelykheit ook qualyk behandelt hadt. Doch anderen menen, dat deze vergadering in de kerke op het eilandt Torcello gehouden is, die men de kerk van Altino noemde. *Baron. A. C.* 802. *Contareni Hist. Venet. T.* VII. *Concil.*

ALTINUS, (JULIUS) wierdt, na de ontdekkinge van de zamenzwering van Piso, door Nero op de eilanden van de Egeïsche zee gebannen, alhoewel hy veel meer daar omtrent verdacht dan volkomen overtuigt was. *Tacit. lib. XV. Annal. c.* 71.

ALTKILCH, of ALTKIRCH, een steedtje en kasteel, nevens eene heerlykheit, in Suntgouw aan de Ill, twee mylen van Ensisheim gelegen. In 't jaar 1637 wierdt het van de Franschen door storm ingenomen, en in 't jaar 1641 van de Bourgondische boeren geplundert. In de Westphaalsche vrede is het aan de Fransche kroon gekomen.

ALTMAN, een monnik van Haute-Villiers in het bisdom van Rheims, leefde in de IX eeuwe. Hy schreef, op het verzoek van Theudoin, zynen bisschop, het leven van S. Memmus, eersten bisschop van Chalons. De vader Mabillon heeft ons in het twede stuk van zyne *Analecta* den brief gegeven, dien deze bisschop aan hem schreef, en zyn antwoordt, met een uittreksel van 't *Necrologium* van de abdy van Haute-Villiers, waar door men ziet, dat Altman nog geschreven hadt de klachte van het verwoeste Vrankryk door de Normands; en de levens von S. Nivardus, aartsbisschop van Rheims; van Sindulphus; van S. Helena, keizerinne, de historie van 't overbrengen van de overblyfselen van de zelve in 't klooster van Haute-Villiers, en eenige andere werken. *Du Pin Biblioth. des Aut. Eccles.* IX. *siecle.*

ALTMAN, bisschop van Passau, en legaat van den pausselyken stoel, was een Sax van geboorte. Siberus, *de illustr. Alemannis*, noemt hem *Aleman*, en beweert, dat hy van Maagdenburg, en uit een geslacht van Aleman aldaar gesproten is. Wanneer hy in zyne jonkheit te Parys studeerde, en elk van zyne goede vrienden om een bisdom wenschte, zo wenschte hy om het bisdom van Passau, en beloofde daar voor een klooster te bouwen, 't geen ook beide geschied is. In den beginne was hy rector te Paderborn, maar kort daar na kapellaan by Agnes, moeder van keizer Henrik den IV, die voor hem een kanunnikschap, en eindelyk de proosdy te Keulen verkreeg. In 't jaar 1064 deedt hy eene reize naar 't H. Landt, en wierdt, afwezig zynde, tot bisschop van Passau verkoren; en alhoewel hy dit alleen aan keizer Henrik den IV hadt dank te weten, koos hy nochtans de zyde van Gregorius den VII tegen den keizer, wanneer 'er twist in Duitschlandt was over het trouwen der priesteren. In 't begin was 'er een grote oproer te Passau, als hy het pausselyke gebodt tegen de getrouwde priesters afkondigde, en kon naauwlyks levend uit de kerke komen. Hy zette naderhandt nochtans den eenen getrouwden priester na den anderen af; maar toen Henrik de IV in 't jaar 1075 zelfs te Passau quam, stelde hy de zelve weder aan, en deedt bisschop Altman in den ban. Nadat men hier op Rudolf, hartog van Zwaben, in 't jaar 1077 tot tegenkeizer hadt verkoren, en wanneer 't met Henrik den IV vry gevaarlyk uitzag, wierden de getrouwde priesters, die de keizer even te vorens aangestelt hadt, wederom weggejaagt, en de kerken met bezems en wywater gereinigt: doch het duurde niet lang, of de keizerschen hadden de overhandt in Passau, zodat het de ongetrouwde priesteren toen veel harder viel dan voorhenen de getrouwde. Altman week in dit gevaar naar den bisschop van Halberstadt, en van daar naar den paus. Men verkoor in 't jaar 1078 een anderen bisschop in zyne plaats, en de keizer sloot hem voor altydt van alle geestelyke ampten uit: doch des niettegenstaande bevestigde paus Gregorius de VII hem nochmaals in 't jaar 1080 tot bisschop van Passau; maar als de tegenkeizer Rudolf in dit zelve jaar omquam, hadt hy geen hoop meer om aan zyn bisdom te geraken; en dewyl paus Gregorius de VII ook kort daar na storf, bragt Altman zynen overigen tydt in Oostenryk in de stadt Mautern door, storf in 't jaar 1092, en wierdt in het Benedictyner klooster te Gottwig begraven, dat hy tot vervulling van zyne gedane belofte tusschen Krembs en Steyn hadt laten bouwen, en 't geen tegenwoordig om zynen groten rykdom de Klinkende Penning genoemt wordt. Hy wordt ook wegens zyne milddadigheit omtrent de armen geroemt, en zoude dagelyks omtrent 2000 van de zelve gespyzigt hebben. Tengnagel heeft zyn leven uitgegeven. *Baron. ad an.* 1081—1091, *&c. Tremsdorff. accur. Geogr.*

ALTMANSTEIN, een Beyersch vlek, een een kasteel, aan het water Schambach in het rentampt Munchen, omtrent drie mylen van Ingolstadt gelegen. Voor dezen heeft het de graven van Abensperg toebehoort, en zou den naam van graaf Altman den II, en van zyne vrouwe, eene van Steyn, voeren, die beide haar verblyf aldaar gehouden hebben. Na 't afsterven van den graaf is het met het overige graafschap aan den hartog van Beyeren gekomen. *Chur-Bayern p.* 130.

ALTMUHL, in 't Latyn *Almonus*, eene rivier in Franken, die in het gebiedt van Anspag ontstaat, naderhandt het sticht Aichstadt doorloopt, en by Kelheym in den Donauw valt. Karel de Grote was voornemens de zelve met den Mayn, door middel van een kanaal, te vereenigen, op dat men zo uit den Rhyn in den Donauw mogt komen: doch het zelve hadt geen voortgang.

ALTMUHL-MUNSTER, eene kommandery van Malthezer ridders in Beyeren, aan het water Altmuhl gelegen, en onder het Munchische ampt Riedenburg behorende. Voorhenen hadt het de Tempelheren toebehoort, die het den twee broeders Henrik en Otto, graven van Riedenburg, inruimden; maar na der zelver uitroejing heeft hartog Lodewyk van Beyeren het aan de Malthezer ridders overgegeven. *Chur- Bayern pag.* 131. *Aventin. lib.* VII, *pag.* 621.

ALTOBOSCO, een vlek of dorp van Natolië in Asië gelegen, tusschen de steden Smirna en Ephese. Zommige landbeschryvers zeggen, dat het de oude bisschoppelyke stadt Colophon was, die anderen geloven ten eenemale verwoest te zyn. *Baudrand.*

ALTOBOSCO, (HET MEIR VAN) *Selenusia palus*, een meir van Natolië in Asië, legt naby den mondt van de Chiais in den Archipel, en naby het vlek Altobosco, dat het nu den naam geeft. *Baudrand.*

ALT-OFFEN; *Out Buda, Buda vetus*, of *Sicambria*, was eertyds eene grote stadt, door de Sicambren gebouwt, welke de keizer Valentinianus in neder-Hungarië gevestigt hadt. Attila verwoestte de zelve, en daar is niets meer van overig dan een klein dorp aan den Donauw, een weinig boven de stadt Buda gelegen. Baudrand vermoedt, dat alt-Offen *Herculia*, eene oude stadt van Pannonië, zoude kunnen zyn.

ALTOGRADI, (LÆLIUS) een vermaart rechtsgeleerde, geboren te Lucca uit eene familie, die van St. Miniato, in het Toskaansche, afkomstig was. Hy studeerde te Pavia en Bolonië, en leide in zonderheit op de rechtsgeleerdheit toe, waar in hy zo verre vorderde, dat men hem te Rome, te Modena en te Pavia begeerde. Doch hy bleef in zyn vaderlandt, en storf aldaar in de XVII eeuwe. Hy liet verscheide schriften na, inzonderheit II stukken met Consultatien. *Crasso Elog. d'huom. letter.*

ALTOMARUS, (BLASIUS) een Napolitaansch Doctor, advokaat voor de opperste rechtbanken van Napels, heeft aanmerkingen gemaakt over de Consultatien van Rovito, en over de uitspraken van den zelven Rovito, beide te Napels in 't jaar 1672 in folio gedrukt; verder:

De Nullitatibus Sententiarum, Decretorum, Laudorum, & Arbitramentorum. In folio.

Supplementum ad Decisiones Joann. Bapt. Thoro.

Biblioth. des Auteurs de Droit par Denys Simon, edit. de Paris 1702.

ALTOMONTE, *Altomontium*, *Balbia*, of *Babia*, een vlek van 't koninkryk Napels, op een heuvel gelegen, aan den voet van den Apennyn, naby de rivier van Grondo, in 't benedenste Kalabrië. Altomonte is vier mylen van de kleine stadt St. Marca ten Noorden. Men verzamelt aldaar veel manna, en men vindt 'er ook kristal. *Baudrand.*

ALTON, *Altonium*, een vlek van 't graafschap Southampton, of Hampshire, in Engelandt. Het legt op de grenzen van 't graafschap Surrey, ten Oosten van de stadt Winchester. *Baudrand.*

ALTON, of ALTUNKHAN, koning aan Cathaï, die zyn verblyf te Nanquin, eene stadt van China, hieldt. Oktai Caan, zoon van Genghiskhan, deedt hem den oorlog aan, versloeg zyn leger, nam zyne voorname steden in, en bragt hem tot zulk een grote wanhoop, dat hy zich zelfs met al het kostelykste, dat hy by zich hadde, verbrandde, om de slaverny te ontgaan. Deze daadt van Althunkhan is sedert door andere koningen van China nagevolgt. *Herbelot Bibl. Oriental.*

ALTONA, ALTENA, ALTENAU, een open plaats zonder muren in het landschap Stormarn aan de Elve, een vierendeel uurs van Hamburg gelegen. Zy behoort aan den koning van De-

Denemarken en is door koophandel wakker aangegroeit; inzonderheit hebben vele zich wegens de vryheit van den Godsdienst aldaar ter neder geslagen. In 't jaar 1682 wierdt alhier tusschen den koning van Denemarken en den hartog van Holstein-Gottorp een verdrag gesloten. In 't jaar 1711 brandden aldaar 150 huizen af, en in 't jaar 1713 hadt deze plaats het ongeluk, dat ze in den nacht tusschen den 8 en 9 January door de Zweden, onder den generaal graaf Steinbok, in brandt gestoken wierdt; waar op 'er van omtrent 3000 huizen, die 'er waren, omtrent 100 bleven staan. Sedert is het veel beter opgebouwt, en zo wel van den koning van Denemarken, als van den keizer van Groot-Ruslandt omtrent den koophandel met vele vryheden begunstigt.

ALTORF, eene kleine stadt in Franken, drie mylen van Neurenberg. Het behoorde voorhenen aan de opper-Palts, en wierdt in 't jaar 1449 door de Neurenbergers te vergeefsch belegert; maar in 't jaar 1504 namen zy de zelve in, en behielden die in 't jaar 1521 by verdrag, met den Paltsgrave gesloten. In 't jaar 1575 rechtten de Neurenbergers alhier een school op, die in 't jaar 1578 van keizer Rudolf de voorrechten van eene hogeschole verkreeg; maar zy wierdt eerst in 't jaar 1622 van Ferdinand den II volkomen vastgestelt, en den 29 Juny in 't jaar 1623 ingevoert, met alle vryheden, behalven dat ze geen Doctoren in de Godgeleerdheit mogten maken; doch de keizer Leopold heeft eindelyk in 't jaar 1697 deze vryheit aan de stadt Neurenberg mede vergunt. *Zeileri Topogr. Franc. Omeisii Gloria Altorff.*

ALTORF, een vlek in Zwaben, een myl van 't klooster Wyngarten, en een uur gaans van de ryksstadt Ravensburg gelegen. Het behoort aan het huis van Oostenryk, en tot de landvoogdy van Zwaben. Daar omtrent is niet alleen aan te merken, dat het Zwabische landgerecht aldaar gehouden wordt, maar ook, dat het voorhenen vermaarde graven gehad heeft, van welke de Guelven, de graven van Hohenzollern, en verscheide andere huizen afkomstig zyn. Men moet het daarom niet met Altorf vermengen, dat in Schonbucherwalde, naby Bebenhausen en Tubingen, legt, en van de heren van Owen aan 't klooster Bebenhausen in 't jaar 1291 verkocht wierdt. De eerste, die zich graaf van Altorf noemde, is omtrent het jaar 720 WARINUS geweest, wiens afkomst de gedenkschriften van 't klooster Steingaden en vele nieuwe geschiedschryvers onder keizer Valentinianus uit Scythië afleiden: doch gemelde gedenkschriften bewyzen mede, dat hy een zoon van EBERHARDUS, hartog van Alemannië en de Elsas, geweest is, die van Meroveus, of Pharamond, afkomstig was. De broeder van dezen Warinus was RUTTARD, de twede graaf van Altorf, die by Irminissa vele kinderen teelde, en een vervolger van den H. Othmarus geweest is. Maar de gemalinne van Warinus was eene dochter van Gunzo, een hartog in Alemannië, waar by hy WARINUS den jongen, ISENBARD en ETHICO teelde, welke Isenbard, graaf van Altorf, het geslacht voortgeplant heeft. Zyne gemalinne was Irmentruda, eene zuster van den heiligen Hildegard, en van de gemalinne van Karel den Groten. Van deze Irmentruda verhaalt men, dat zy twaalf zonen te gelyk ter werreldt bragt, waar van zy 'er elf wilde laten verdrinken; doch welke haar man de vrouw, die het zelve doen zoude, voorgevende, dat het jonge wolven waren, ontnam, en de zelve liet opvoeden. Van deze zouden zo vele geslachten hunnen oorspronk hebben. De I is RUDOLF, bisschop van Wurtsburg; de 2, CUNO, die een voorvader van keizer Koenraad den I is geweest; de 3, THASSILO, wierdt een stamvader van de graven van Zollern; de 4, EGINO, der graven van Heiligenberg; de 5, WERNER, der graven van Dokkenburg en Braksberg; de 6, GEBELHARD, van de Paltsgraven van Trier, hartogen van Alemannië, graven van Franken; de 7, EBERHARD, van de graven van Eberstein; de 8, ARNOLD, van de graven van Oettingen; de 9, BERTHOLD, van de graven van Wolpe; de 10, ADELBERT, der graven van Calw; de 11, HENRIK, der graven van Catzenellebogen; de 12, WELF, van de graven van Altorf. Deze volgde zynen vader in 't jaar 820 in de regeering, en storf in 't jaar 870. Naar hem plagten zyne nakomelingen WELFFEN genoemt te worden. Keizer Lodewyk de Godvruchtige verkoos zyne dochter JUDITH tot zyne twede gemalinne; en zyn zoon ETHICO, graaf van Altorf en Ravensburg, wierdt zo machtig, en verkreeg zulke grote vryheden, dat zyn landt van geen keizer of koning ter leen afhing. Van zyne vrouwe Judith, eene koninklyke prinses uit Engelandt, wierdt hem geboren: 1, WITGARDE, die, naar 't bericht van zommigen, aan keizer Lodewyk den II zoude getrouwt geweest zyn; ten 2, BARBO, of BARDO, die in 't jaar 880 in den slag tegen de Noormannen bleef; 3, HENRIK, aan wien zyn zwager, keizer Lodewyk de II, lagchende, gelyk eenigen voorgeven, zo veel lands beloofde te geven, als hy met een gouden wagen in een dag en nacht zoude kunnen omryden. Henrik ging daar op op een rechten wagen zitten, doch nam een klein wagentje, dat hy van gout hadt laten maken, op zyn schoot, en reedt met verscheide, daar toe bestelde paarden, binnen den gemelden tydt een gedeelte van Beyerlandt om. De keizer beleende hem ook daar mede, en gaf hem daarenboven ook den hartoglyken tytel: waarom hy van dien tydt af Henrik met den gouden wagen, hartog van neder-Beyeren, graaf van Altorf, Ravensburg en Wyngarten genoemt wierdt; maar zyn vader Ethico was hier over zodanig te onvrede, dewyl zyn zoon zich door het ontfangen van dit leen aan het ryk onderworpen hadt, dat hy hem niet weder wilde zien, en zich in het klooster te Amergow opsloot, of, gelyk Bunting bericht, wegens de verloren vryheit als dol in eenen berg zyn verblyf hieldt. Deze hartog Henrik teelde by Orina, geboren gravin van Vlaanderen, WELF den II, en HENRIK den II. Welf erfde Beyeren, en trouwde met Leutgarda, dochter van koning Arnold van Hungarië, die hem LUDGARDA, BERTHOLD, en ARNOLD baarde. Ludgarda trouwde met Arnolfus, en bragt hem ter werreldt koning Lodewyk den III, en Ludgarda, gemalin van hartog Otto van Saxen, en moeder van koning Henrik den Vogelaar. Bertholdus teelde by Gerberga, dochter van Giselbert van Lotharingen, gene kinderen; maar zyn broeder Arnold by Siegburga, dochter van hartog Rudolf van Zwaben, vier zonen en eene dochter, JUDITH, die met hartog Henrik, broeder van keizer Otto den I, trouwde. De jongste zoon, Arnolf, storf zonder erfgenamen; maar de andere drie stonden tegen den keizer op, die hen daarom in 't jaar 937 het landt van Beyeren ontnam, en het zelve aan hunnes vaders broeder Berthold inruimde; maar wanneer de zelve in 't jaar 948 storf, gaf hy 't aan zynen broeder, hartog Henrik; en alzo quam Beyeren aan Saxen. Gemelde Henrik de I, met den gulden wagen, hadt by Beata, gravin van Hohenwart, CONRADUS, bisschop van Konstans, ETHICO den II, bisschop van Augsburg, en RUDOLPH, graaf van Altorf en Ravensburg, die de man was van Itha, dochter van graaf Chuno van Oetingen, en vader van Henrik, die op de jagt in Italië zynde door een steen, die van 't gebergte viel, gedood wierdt; en van WELF den III, die met de bisschoppen van Augsburg en Freysingen oorloogde, en by zyne gemalinne, Immissa, uit het geslacht van Salica, van het huis Glitsberg in Oost-Franken CHUNISSA en WELF den IV teelde. Dezen verklaarde keizer Henrik de II in 't jaar 1047 tot hartog van Karinthië en markgraaf van Verona. Maar hy storf, als de laatste van de graven van Altorf en Weingarten, zonder erfgenamen; en zyne zuster CHUNISSA, of KUNIGUNDA, die met den ryken markgraaf Azonus van Este, in Italië, trouwde, kreeg deze heerlykheden nog voor haren outsten zoon, WELF, in bezit, die ook in 't jaar 1071 het hartogdom van Beyeren van keizer Henrik den IV kreeg, en is zyn zoon WELF de VI hartog van Beyeren, Karinthië en Spoleto, vorst in Sardinië, markgraaf van Este, Toskanen en Verona, grootvader van hartog Henrik den Leeuw, geworden, waar door hy het geslacht van de nog levende keur-en vorsten van Brunswyk-Lunenburg voortgeplant heeft. *Lamb. Schafnab. a.* 1071. *Abbas Ursperg. Herm. Contract. Naucler. Aventin. Annal. Bojor. lib.* VI. *Buntings Braunsw. Chron. P.* IV. *Spangenb. Mansf. Chron. Pigna vom Uhrspr. des hauses Este. Lazius de Migrat. Gent. lib.* VII. & VIII. *Megiseri annal. Carinth. lib.* V. *cap.* 52. *Luca Grafen-saal. Crusii annal. lib.* III. *P.* III. *cap.* 10. *Merian Topogr. Suev. voce Ravensburg p.* 157. *Pregizer Teutscher Regier-und Ehrenspieg. c.*6. *p.* 60. Zie ESTE.

ALTORF, *Altorfium*, of *Vicus vetus*, is de beste plaats in 't Zwitsersche Kanton Uri, niet verre van het meir der vier Waldsteden, naby de rivier Rutz gelegen, alwaar het landgericht en de byzondere zamenkomst der afgezondenen van 't gemelde Kanton plagt gehouden te worden. Het is eigentlyk geen stadt, maar heeft vry veel welgebouwde huizen en fraaie straten. De toegang tot deze plaats is wegens de veelheit der omleggende bergen zeer moeielyk.

ALT-RANSTADT, een dorp en ridderstede tusschen Leipzich en Lutzen, onder het Merseburgsche, aan eenen baron Friesen toebehorende. De koning van Zweden nam alhier in 't jaar 1706 zyn hoofdquartier, en maakte aldaar vrede met Polen. In het volgende jaar, den 22 Augustus, wierdt alhier ook het zo genaamde Alt-Ranstadsche verdrag, tusschen den koning van Zweden en den keizer, gesloten, wiens gevolmachtigde was graaf Johan Wentzel van Wratislau, Boheemsche kanselier, betreffende de vryheit van den Godsdienst der Augsburgsche geloofsverwanten in Silesië, en wierdt daar in bedongen, dat voortaan alle vorsten, graven, vryheren en edellieden, met hunne onderdanen, als ook de steden en dorpen, de vrye oeffening van den Lutherschen Godsdienst zouden hebben; doch inzonderheit was daar in bedongen, dat dien van de Augsburgsche Confessie in de vorstendommen Lignitz, Brieg, Wohlau, Munsterberg, Oels en in de stadt Breslau, alle de kerken en scholen, die hen sedert de Westphaalsche vrede ontnomen waren, binnen zes maanden moesten wedergegeven, en naderhandt nooit weder ontnomen worden. Hier op wierdt ook deswegen eene Commissie te Breslau aangestelt. De keizerlyke Commissarissen waren de twee graven van Schaffgotsch, een graaf van Schlegenberg, een heer van Krannigstadt, en eindelyk quam 'er de graaf van Zintzendorf, als keizerlyke gevolmachtigde, by: doch van de Zweedsche zyde wierdt het gehele werk door den gevolmachtigden baron van Stralenheim behandelt, en eindelyk op den 1 February des jaars 1709 ten einde gebragt. Hier op volgde ook de wedergeving; en de Lutherschen kregen in het vorstendom Lignitz 28; in Brieg 56; in Wohlau 15; in Munsterberg 9; in Oels 6; en in de stadt Breslau 4 kerken. Ook wierden 'er toen nog eenige andere punten afgedaan, doch de zelve betroffen voornamentlyk de Consistorien, de opvoeding van onmondige kinderen, den Protestantschen Godsdienst, enz; en eindelyk volgde door tusschensprake van de kroon Zweden het keizerlyke verlof om 6 nieuwe kerken en scholen te Sagan, Freystadt, Hirschberg, Landshut, Militsch, en Teschen te mogen bouwen; voor welke gunste aan den keizer eene somme gelds, zo ter leen als tot een geschenk, gegeven wierdt. De Engelschen, Pruissischen en Hollanders deden hun best wel, dat de Hervormden in Silesië mede de vryheit van den Godsdienst mogten bekomen; maar dewyl 'er in dit Alt-Ranstadsche verdrag geen gewag van gemaakt was, is zulks zonder uitwerkinge geweest. *Schles. Kirchen- Hist. P.* II.

ALTRINGHAM, *Altringanum*, een vlek of kleine stadt van Engelandt, gelegen in 't graafschap Chester, op de grenzen van Lancaster, aan de rivier Ringay. *Baudrand.*

ALTRINGER. Zie ALDRINGER.

ALTRIP, in 't Latyn *Alta ripa*, was ten tyde van de Romeinen een vermaarde overtocht des Rhyns by Manheym, en wierdt aldaar eene sterke bezetting gehouden, maar is tegenwoordig een gering dorp.

ALTSAX, of SAX, *Altsaxium* eene kleine stadt in Zwitserlandt, in Rhyntal, twee of drie mylen van de stadt Appenzel. Zy

is de hoofdstadt van eene baronye, die tot het Kanton van Zurig behoort. *Maty Dict. Geograph.*

ALTSHEIM, aan den Rhyn, *Alzeia Rhenana*, een vlek in Duitschlandt, in 't Paltsgraafschap aan den Rhyn, aan deze rivier, tusschen de steden Worms en Oppenheim. *Maty Dict. Geograph.*

ALTSHEIM. Zie ALZEY.

ALTSOL, in 't Latyn *vetus Solium*, eene opper-Hungarische bergstadt, legt in het Bistritzer, of Zoliensfer graafschap, aan de rivier Gran, twee mylen beneden Neusol, drie mylen van Chremnitz, en ook zo veel van Schemnitz en Carpen. Zy is met pallissaden omzet, en heeft, behalven een out kasteel, slechte gebouwen. Het mynwerk is ook niet meer in achting, hoewel 'er nog eenig gout, zilver, koper en quikzilver in is. De inwoners zyn Duitschers, Wenden en Hungaren. Wegens het naburige Carpathische gebergte is de lucht zo ongunstig, dat 'er geen wyn gewonnen wordt. Alhier is een bron, welkers water rootachtig, en van een zuren, doch aangenamen smaak is. In den Bothskaïschen opstandt, in 't jaar 1605, heeft de generaal der Heydukken, Redey, Altsol en de andere bergsteden op zyne zyde gebragt. In 't jaar 1645 heeft de vorst van Zevenbergen het zelve verovert. In de jaren 1678 en 1682 heeft zy met de andere bergsteden het zelve lot moeten ondergaan. In 't jaar 1703 is ze aan de rebellen zonder tegenweer overgegeven, en over de bezetting den 8 January des jaars 1704 een scherp krygsrecht te Presburg gehouden.

ALTSTADT, of ALTSTETTEN, een fraai steedtje in het Zwitsersche landschap Rhyntal, dat in 't jaar 1567 ten eenemale afbrandde, doch naderhandt beter is opgebouwt.

ALUAND, of ALUEND, een zeer hoge berg in Persië. Saadi, een Persiaansch dichter, zegt, dat de hoogste top der Mosqueen in geheel Persië zeer laag by den berg Aluend schynt. Daar waren oudtyds op dezen berg verscheide Pyréen tempelen der Ghebers, die aanbidders van 't vuur zyn. *Herbelot Biblioth. Oriental.*

ALUAND, of ALUEND *Mirza*, was een zoon van Joseph Beg, en kleinzoon van Usun-Cassan. Hy was de twaalfde Sultan der Turkomannen van den stam van het Witte Schaap. Deze Sultan wikkelde zich ontydig in den oorlog, dien hy Schah Ismaël, Sofy van Persië, aandeedt, in het 907 jaar van de Hegire, het 1501 van Christus: doch deze vermetelheit berouwde hem wel haast, want hy wierdt door Schah Ismaël geslagen, en vervolgens van zyne staten berooft door zyn eigen broeder Mohammed Mirza. Het is waar, dat deze niet lang de vrucht van zyne geweldenary genoot; want hy wierdt gedood door Morad, zoon van Jakob, zynen nabestaanden, en de afgezette Aluend storf in het 910 jaar van de Hegire, het 1504 van Christus. *Herbelot Bibl. Oriental.*

ALUANI, vader van Zohak, koning van Persië, van den eersten stam. Aluani is ook de toenaam van *Scheifeddin Abdallah Ben Mohammed*, schryver van eene uitlegginge over de *Arbains*, dat is over de XL uitgeleze overleveringen. Hy storf in 't 749 jaar van de Hegire, het 1348 van Christus. *Herbelot Bibl. Oriental.*

ALUARDI, schryver van een dichtstuk, zynde eene verklaring van de dromen, genaamt *Mocaddemat Al Vardiat*. Het is in de bibliotheek van den koning van Vrankryk onder N°. 1033. Daar is ook een Ebn-Aluardi, dat is de zoon van Aluardi, die de maker is van een algemene aardryks-beschryving, genaamt *Kheridath al Agiaib*. De zelve wordt dikwils door de Oostersche schryvers aangehaalt. *Herbelot Bibl. Oriental.*

ALULFUS, een monnik van de Benedictyner orde, was klerk van de kerke van onze Lieve Vrouwe te Doornik. Maar een afgezondert leven begeerende, week hy in de abdy van S. Martyn van de zelve stadt, en nam aldaar het geestelyke gewaadt aan, alwaar hy byna 48 jaren leefde, hebbende de bediening van zanger bekleed. Door overreeding van den abt Odo maakte hy eene verzameling van de spreuken van de Schriftuur, die men vindt in de werken van Gregorius den Groten. Hy noemde dit werk *Gregorialis*. Hy maakte een ander werk, onder den tytel van *Opus exceptionum*, dat eene andere verzameling is van verscheide spreuken. Deze werken zyn te Parys en te Straasburg in 't jaar 1516 uitgegeven. Men vindt ook handschriften van de zelve te Doornik, met deze twee vaarzen aan het einde:

> *Hæc de Gregorii, qui traxit opuscula libris,*
> *Gregorii precibus in pace quiescat* Alulphus.

Deze Alulfus leefde waarschynlyk in de XII eeuw; want deze Odo, waar van gesproken is, was de abt van St. Martyn, die ook aartsbisschop van Kameryk was in den jare 1180. *Heriman in Annal. Cœnob. S. Mart. Valerius Andreas Bibl. Belg.*

ALUMBRADOS. Zie ILLUMINATI.

ALLUS, eene woesteny van Arabië, alwaar de tiende legerplaats der Israëliten was. Zy trokken derwaarts van Dophka den eersten dag van de derde maandt, die met den eersten dag van de maan in May onder ons de zelve is, de welke op een maandag inviel. Zy vertrokken van daar des anderen daags om naar Raphidun te gaan. *Num.* XXXIII, 13 *en* 14.

ALVA, of HALVA, een vorst der Edomiten uit Esau, waar van gesproken wordt *Genesis* XXXVI, 40.

ALVA, genaamt PETRUS DE ALVA en ASTORGA, een Spanjaardt, begaf zich in Peru in de Franciskaner orde. Naderhandt, wanneer hy in Spanje gekomen was, reisde hy door verscheide plaatsen in Europa, om alles byeen te verzamelen, wat de voorrechten van zyne orde konde vast stellen, de eere van des zelfs stichter vermeerderen, en tot lof van de H. Maagdt dienen, en vooral van haar onbevlekte ontfangenisse. Hy gaf daar over ook verscheide werken uit; als het leven van Franciscus, onder den tytel van:

Naturæ prodigium & gratiæ portentum. Verder.
Armamentarium Seraphicum pro tuendo immaculatæ conceptionis titulo.
Abecedarium Marianum.
Militia immaculatæ conceptionis. enz.

Hy storf in de Nederlanden in 't jaar 1667. *Anton. Biblioth. Hendreich.*

ALVAHAT, eene provincie van opper-Egypten, die in 't geheel in het eerste klimaat legt. Zy bevat de stadt Afuan, welke waarschynlyk de oude stadt van Syene is, onder den Middellyn gelegen, en die van Ancuah en Redini. Deze provincie was van ouds zeer bevolkt, maar hedendaags ziet men 'er niet anders dan overblyffels van oude gebouwen, die zeer prachtig schynen geweest te zyn. *Herbelot Bibl. Oriental.*

ALVAN, HALVAN, of ALUA, eerste zoon van Sobal. Hy was de twede vorst van Idumea, en navolger van Teman. *Genes.* XXXVI, 23. Zyn naam betekent *verachtende*. *Simon Dict. de la Bible.*

ALVAREZ, een Jesuit van Portugal, leeraarde de Godgeleerdheit te Evora, en storf in 't jaar 1628 te Coimbra. Men heeft van hem:

> *Index expurgatorius librorum, ab exorto Luthero.*

Ribadan & Alegambe in Bibl. S. J. Anton. Bibl. Hisp.

ALVAREZ, (BALTHAZAR) een Spaansch Jesuit, van Cervera in 't bisdom van Calahorra geboortig. Hy was in 't jaar 1533 uit een adelyk geslacht geboren; en in 't jaar 1555 wierdt hy een Jesuit. De naaukeurigen kunnen het leven van den vader Alvarez zien geschreven door Lodewyk du Pont. Hy storf in den jare 1580. Hy heeft verscheide Godvruchtige verhandelingen, en onder anderen eene tegen de verlichten, die in Spanje opstonden, geschreven; onder den tytel van:

> *Tractatus de modo & ratione loquendi de rebus spiritualibus.*

Louis du Pont in ejus vita. Ribadeneira & Alegambe Bibl. S. J. Nicol. Antonio Bibl. Hisp.

ALVAREZ CAPRAL, (PETRUS) een Portugees, ontdekte omtrent 't jaar 1500 Brasilië, en rechtte aldaar een marmerstene pilaar op, met het koninklyke Portugeesche wapen, twee jaren na de reize van Christophorus Columbus en Americus Vespucius. Hy hadt het bevel onder koning Emanuel over eene vloot van 13 schepen uitgerust om naar Oostindië te zeilen, werwaarts hy ook uit Brasilië zeilde, en beoorloogde den Malabarischen koning van Calicut. Men heeft van hem een verhaal van zyne reize, die Ramusius in 't Italiaansch overgezet heeft. *Osorius lib.* II. *de Reb. Eman. Maffæi Hist. Ind. lib.* II. *Joh. de Barros. Nic. Anton. Bibl. Hisp.*

ALVAREZ VAN CORDUA, die in deze stadt in Spanje geboren, of een priester in den zelve was, heeft in de IX eeuwe gebloeit. Hy was een getrouw vriendt van Eulogius, priester van Cordua, dien Abdeneman, koning der Moren, op Zaturdag den 11 Maart in 't jaar 859 deedt sterven. Alvarez stelde de Historie van dit martelaarschap op, welke Ambrosius Moralis heeft uitgegeven, en die wy in 't IV Stuk van de verzameling der schryvers van de Historie van Spanje hebben, onder den tytel van:

> *Hispania illustrata.*

Ambrosius Moralis in schol. ad D. Eul. Card. Vossius lib. III. *de Hist. Lat.*

ALVAREZ, (DIEGO) aartsbisschop, die eerst een Dominikaner monnik was, en naderhandt aartsbisschop van Trani in het koninkryk van Napels wierdt, een Spanjaardt van Rico-Seco in oud-Castilië geboortig. Hy leeraarde de Godgeleerdheit in Spanje, en naderhandt te Rome, dertig jaren lang; en eindelyk verhieven hem zyne verdiensten op den stoel van de hoofdkerke te Trani, alwaar hy nog in 't jaar 1640 leefde. Hy wierdt met den vader Lemos verkoren om de zaak der Dominikanen te beweeren tegen de Jesuiten, in de Congregatien te Rome in het begin van de XVII eeuw onder Clemens den VIII, en Paulus den V over het leerstuk der genade gehouden. Hy heeft uitleggingen over Jesaias geschreven; als mede:

De auxiliis divinæ gratiæ.
Responsiones ad objectiones adversus Concordiam liberi arbitrii cum divina præscientia.
De origine Pelagianæ hæresis. enz.

Alphonsus Fernandez de script. Ord. Domin. Nicolas Anton. Biblioth. Hisp.

ALVAREZ, (DIEGO) een Jesuit, geboortig van Grenade in Spanje, heeft de zedekundige Godgeleerdheit in 't begin van de XVII eeuwe geleeraart, en is te Sivilië gestorven, alwaar hy in 't jaar 1617 Rector was. Hy gaf, onder den naam van *Melchior Zambrano*, uit: *Decisio casuum occurrentium in Articulo mortis, &c.*

ALVAREZ, (EMANUEL) een geleert Jesuit, van het eilandt Madera, heeft den lof van Scioppius en anderen, dat hy een der volmaaktste letterkunsteren geweest is. Hy was Rector te Coïmbra, te Lisbon en te Evora, alwaar hy den 30 December in 't jaar 1582 storf. *Ribadaneira en Alegambe Bibl. S. J. Vossius de Grammat. Sciopp. de Gram. Lat. orig. dignit. & usu.*

ALVAREZ, (FRANCISCUS) priester en biegtvader van ko-

koning Emanuel van Portugal, die hem voor prediker met het gezantschap naar Abiffynië zondt; alwaar hy zes jaren bleef, en naderhandt in den jare 1533 aan paus Clemens den VII den brief van den koning van Ethiopië, waar in hy eenige genegenheit tot den Roomschen stoel betuigde, overgaf, omdat de Ethiopische gezant Tzaga Zabus, die aan den koning van Portugal was gezonden, niet zelf naar Rome gaan wilde, maar dien last aan hem opdroeg. Hy gaf een verhaal van Ethiopië uit, in de Portugeesche tale, dat men ook in het Latyn, Fransch en Hoogduitsch heeft overgezet. Hy storf in 't jaar 1540, ter zelver tydt, wanneer deze beschryving te Lisbon wierdt uitgegeven: doch de Lisbonsche druk, en die, de welke in andere talen daar uit overgezet zyn, zyn maar een uittreksel van het werk van Alvarez; en de Italiaansche, die Ramusius naar een geschreven exemplaar van Damiaan van Goes heeft uitgegeven, moet alleen voor de beste gehouden worden. *Bodin. in Meth. Hist. Hendreich. Ludolf Hist. Ethiop. lib.* III. *cap.* 9.&c. *in Comment. pag.* 5. 6. 468.

ALVAREZ, (GABRIEL) een Jesuit, geboortig van Oropesa in Spanje. Justus Lipsius hadt achting voor zyne geleerdheit. Hy schreef over Jesaias, enz. Alegambus spreekt van zyne werken. Hy leefde nog in den jare 1643, in den ouderdom van 79 jaren. *Ribadeneira & Alegambe Bibl. Script. S. J.*

ALVAREZ GARSIA. Zie PAULUS VAN BURGOS.

ALVAREZ GOMEZ DE CASTRO. Zie GOMEZ DE CASTRO. (ALVAREZ)

ALVAREZ GOMEZ CIVIDAD REAL. Zie GOMEZ CIVIDAD REAL. (ALVAREZ)

ALVAREZ GUERRERO. Zie GUERRERO ALVAREZ. (ALFONSUS)

ALVAREZ, (JAN) bisschop van Solsone in Catalonië, was een Spanjaardt, geboortig van Torralba, een dorp in Arragon. Hy nam het geestelyke kleedt der Cistercienzen aan, studeerde te Alcala Henares, en verkreeg zulk eene grote achting in zyne orde, dat hy abt wierdt; en men benoemde hem eenigen tydt daar na tot het bisdom van Bosa in Sardinië. Wanneer hy derwaarts gaan wilde, om daar van bezit te nemen, hieldt men hem aan in Spanje, om hem dat van Solsona te geven, alwaar hy omtrent den jare 1621 storf. Hy zette verscheide werken van St. Bernard in 't Spaansch over, en beschreef het leven van den zelven in de gemelde tale, en de Historie van de stichting van eenige kloosters van zyne orde. *Charles le Visch Bibl. Cisterc. pag.* 174. *Vicenzo Blasco de Lanuzo Hist. Arrag.* T. II. *l.* VIII. *c.* 43. *Nicol. Antonio* T. I. *Bibl. Hisp. p.* 479.

ALVAREZ DE PAZ. Zie PAZ ALVAREZ. (DIEGO, OF JAKOB DE)

ALVAREZ PELAGIUS. Zie PELAGIUS ALVAREZ.

ALVAREZ DE RIBERA, (FRANCISCUS) een Spaansch rechtsgeleerde, die omtrent het einde van XVI eeuwe geacht was. Hy studeerde in de rechten te Salamanca; en naar den zin zyns vaders niet willende trouwen, deedt hy eene reize naar Italië, alwaar hy in de legers diende, en ging naar Orbitello, daar hy eene bediening verkreeg. Sedert in Spanje te rug gekomen zynde, geraakte hy aan 't hof bekent, en men zondt hem weder naar Italië, met de bediening van president van de kamer van rekeninge te Napels. Hy kreeg naderhandt nog veel gewigtiger ampten; doch hy wenschte in rust te leven. Hy hadt den kerkelyken staat reets omhelst, en de priesterorde ontfangen. Men zegt, dat paus Sixtus de V een oogmerk hadt om hem in zyne belangens te brengen, met den kardinaalshoedt aan hem te geven. Alvarez de Ribera hadt een kanunnikschap te Salamanca, en eene abdy in Sicilië. Hy weigerde een bisdom, en storf te Valladolid in het gevolg van het hof, op den 18 October des jaars 1605. Hy hadt eene verhandeling van de erfvolging in 't koninkryk van Portugal geschreven. enz. *Eugenio. Caraccioli Neap. sacra. Nicolas Toppi P.* I. *de Orig. Tribun. Neapol. lib.* IV. *cap.* 7. enz. *P.* III. *Jul. Capacio. il Forest. Gion.* VII. *Nic. Antonio Bibl. Hisp.*

ALVAROTUS, (JACOBUS) van Padua, een vermaart rechtsgeleerde, leefde in de XVI eeuw. Hy was uit het vermaarde geslacht der Alvaroten, die uit Hungarië afkomstig, en 't welke met dat van Spero het zelve zoude zyn. Uit deze beide zyn deftige mannen voortgekomen, en inzondetheit uit dat van Alvarotus veel vermaarde rechtsgeleerden, als de twee broeders, AYCARDINUS ALVAROTUS, die *Consilia* geschreven heeft, en in 't jaar 1389 storf, en ALVAROTUS, die in 't jaar 1379 storf, en twee zonen naliet; PETRUS ALVAROTUS, die te Padua en Boulonje wel 30 jaren met lof leeraarde, en meer anderen. Deze Jacobus studeerde 't burgerlyke recht onder Barthol. Salicetus, en 't Kanonyke onder Fr. Zabarella. Hy wierdt Doctor te Florence, en kort daar na halsrechter te Siena. Naderhandt wierdt hy hoogleeraar te Padua. Hy liet ook eenige schriften na, als onder anderen *Commentaria in libros Feudorum.* Hy storf den 18 Juny des jaars 1453, in het 68 zynes ouderdoms, en liet twee zonen na, COMITUS en FRANCISCUS, twee rechtsgeleerden, waar van de eerste de vader van den jongen Jacobus was. Deze was niet minder vermaart, en leeraarde eenigen tydt het pauslyke recht te Padua; maar verliet naderhandt zyn vaderlandt, wegens de krygsonlusten, ging naar Florence; hier op naar Ferrare, en eindelyk naar Modena, alwaar hy omtrent 37 jaren een der overheden was. Ten laatsten storf hy als geheimschryver van den hartog Hercules van Ferrare in 't jaar 1546, in het 74 jaar zynes ouderdoms. *Scardeon de clar. Patav. lib.* II. *class.* 8. *Forster. lib.* III. *Hist. Jur. Civ. c.* 34. *Cavaccia in aula Zabarel. Panciról. de clar. L. interp. l.* II. *c.* 103.& *l.* III. *c.* 46. *Hendreich.*

ALVELDEN. Zie AHLEFELD.

ALVERNO, *Monte d'Alverno, Alvernus mons*, een berg in 't gebiedt van Florence in Italië. Hy legt een weinig benoorden Borgo S. Sepolchro, en is bekent door een vermaart klooster der Socolanten, monniken van de Franciskaner orde, het welk aldaar gebouwt is. Men zegt, dat Christus aldaar aan Franciscus zoude verschenen zyn, en hem zyne wonden ingedrukt hebben. *Baudrand.*

ALVIDONA, *Leutarnia*, een vlek van 't koninkryk van Napels, in 't benedenste Kalabrië, op de grenzen van Basilicata, aan de Golf van Rossano. Zie TORRE DI SAN BASILIO. *Baudrand.*

ALVOR. Zie ALBOR.

ALYATTES, koning van Lydië, vader van Cresus, volgde op Sadyattes omtrent het 3439 jaar der werreldt. Hy verjoeg de Cimmeriërs uit Asië, deedt de Meden den oorlog aan, en hadt de gewoonte om zyn leger onder het geluidt van speeltuigen te doen voorttrekken. Op het uiterste ziek zynde, bequam hy zyne gezondheit wederom door de herstellinge van eenen tempel van Diana. Hy regeerde 35 jaren, en storf, na den oorlog tegen de Milesiërs geëindigt te hebben, in het 3496 jaar der werreldt. *Herodotus lib.* I. *Euseb. Chron.*

ALYNUS, *Alincus lacus*, een meir in Ierlandt, in 't graafschap van Letrim en Conacie, omtrent twee mylen ten Noorden van de stadt Letrim. *Baudrand.*

ALYPIUS, van Antiochië, leefde onder het keizerryk van Juliaan den afvalligen. Hy hadt alreets het gebiedt gehad in Engelandt, wanneer deze prins voornam den tempel van Jeruzalem te herbouwen; en hem tot dit werk voorstelde. Alypius verhaastte dezen arbeidt met kracht, waar in hy door den landvoogdt van de provincie ondersteunt wierdt. Hy was nochtans genoodzaakt die onderneming te laten varen, dewyl de zelve ondoenlyk was om de vlammen, die op die plaats onder uit het aardryk borsten. Acht jaren daar na vondt hy zich ingewikkelt in de schriklyke vervolging, die eene eindeloze menigte deedt sneuvelen, en die in den aanvang verwekt wierdt tegen de genen, die door de tovery onderzocht hadden, wie de opvolger van Valens zoude zyn. Wanneer de genen, die kennis tegen de schuldigen moesten nemen, hunnen last in 't werk stelden, zag men niet dan beschuldigingen, veroordeelingen, en strafoeffeningen. Alypius, die zich tot een onbeampt leven begeven hadt, om de zoetheit van de rust te smaken, wierdt door aanklagers aangevallen; en men beschuldigde hem van vergiftiging. Hy wierdt gebannen, met verbeurtverklaring van alle zyne goederen. Zyn zoon Hierocles, om de zelve beschuldiging ter doodt veroordeelt, wierdt gelukkig verlost, wanneer men hem ter straffe geleidde. Zie HIEROCLES. De tyding van deze gelukkige ontmoeting verzachtte de droefheit van Alypius in zyne ballingschap. Het is waarschynlyk, dat de schryver van een Geographisch werk, dat aan Juliaan den afvalligen behaagde, niet verschilt van onzen Alypius; maar men gelooft niet, dat dit werk de beschryving is der oude werreldt, welke Jacobus Godefroi uit het Grieksch in 't Latyn heeft overgezet. Alypius was een dichter, volgens Julianus. Men kent niet wel dien ALYPIUS, die eene verhandeling van de Muzyk schreef, genoemt 'Εισαγωγὴ μουσικὴ, *Introductio musica*, waar van Cassiodorus spreekt. Meursius is de eerste, die de zelve in 't Grieksch heeft uitgegeven. *Ammian. Marcell. Juliani Epist.* XXX. *Bayle.*

ALYPIUS, een Philosoof van Alexandrië, een tydgenoot van Jamblichus, een van de scherpzinnigste redenkunstenaars van zynen tydt. Hy was klein als een dwerg; doch zyn verstandt vergoedde dit gebrek. Hy hadt vele navolgers, de welke hy alleen met de levende stem onderwees, zonder hen iets te laten naschryven. Dit bragt te weege, dat men hem verliet, om Jamblichus na te volgen, onder wien men zo door lessen, als door geschrift meer voordeel doen konde. Jamblichus eene zamenspraak met Alypius gehad hebbende, achtte zyn verstandt zeer hoog, en beschreef zelfs zyn leven, waar in hy ook zyne deugt en kloekmoedigheit prees. Alypius storf, zeer out zynde, in de stadt Alexandrië. *Eunapius in vita Jamblic. Bayle.*

ALYPIUS, bisschop van Tagaste, eene stadt in Africa, zyn vaderlandt, was een der goede vrienden van Augustinus. Hy wierdt met hem te Milanen gedoopt in 't jaar 388. Hy deedt eene reize in Palestina vyf jaren daarna; en indien het aan de eene zyde schynt, dat al het goede, dat hy van Augustinus zeide, tegen Hieronymus tot ciment van de vriendschap dezer vaderen diende; het schynt aan de andere zyde, dat hy op zyne wederkomst in Africa het hert van Augustinus wat verkoelde. Men gelooft, dat zulks geschiedde door het verhaal van het quade, dat van Hieronymus gezegt wierdt door de tegenpartyders, die hy te Jeruzalem hadt. Alypius verkreeg het bisdom van Tagaste niet eerder dan in den jare 394, een jaar na zyne reize van Palestina. Hy woonde in 't jaar 403 het Concilie van Carthago by, waar op men middelen zocht om de Donatisten wederom tot de eenigheit te brengen. Al het goede, dat Pinianus aan de kerke van Tagaste deedt, wanneer hy in den jare 409 derwaarts ging, verselt van de twee Melaniaas, en van Albina, zyne schoonmoeder, stelde Alypius bloot voor de lastering; als of hy door zyne schone woorden en door zyne behendigheit deze goede en milddadige personen te veel hadde afgeperst. De inwoners van Hippona morden geweldiglyk tegen hem, omdat zy hem aanmerkten als den gene, die oorzaak was, dat hen de buit ontsnapt was, dien zy geloofden in handen te hebben. Zy hadden Pinianus tegen wil en dank gedwongen te beloven, dat hy het priesterschap in hunne stadt zoude aannemen: zyne grote goederen hadden hen bewogen hem dit geweldt aan te doen. Hy vertrok des volgenden daags van Hippona, en keerde wederom naar Tagaste. Hy oordeelde door zulk eene afgedwongen belofte niet verbonden te zyn. Alypius was een der zeven Katholyke kerkvoogden, die in het jaar 411 redentwisten met zeven bisschoppen der Donatisten, in de vermaarde byeenkomst van Carthago. Hy wierdt in 't jaar 419 door de kerken van Africa aan Honorius gezonden,

zonden. De paus Bonifacius ontfing hem met duizent blyken van vriendſchap, en belaſtte hem aan Auguſtinus eenige liſtige brieven te zenden, welke de Pelagianen door de kerken verſpreidden. Men wenſchte, dat Auguſtinus, de beſte ſchryver van dien tydt, hen wederleide. Hy bleef niet in gebreke zulks te doen; hy ſtelde daar toe alle zyne krachten te werk; maar Alypius wederleide nog veel krachtiger deze kettery door de geſtrenge bevelen, die hy aan 't hof van Honorius verkreeg tegen de Pelagianen. Men zoude zyne daden en zyne verdienſten beter weten, indien men het werk hadde, dat Auguſtinus daar over belooft in een brief, dien hy ſchryft aan Paulinus. *Hieron. Ep.* LXXXII. *Vita Auguſtini a Benedict. edita. Baron. Annal. Bayle.*

ALYPIUS, (Faltonius Probus) een broeder van P. Clodius Hermogenianus Olybrius, was prefect van Rome onder den keizer Theodoſius. Baronius heeft dit door opſchriften aangetoont. Hy voegt 'er by, dat men verſcheide brieven van Symmachus aan dezen Alypius heeft. Hy haalt de Roomſche martelyſt aan, welke getuigt, dat Almachus door de ſchermers onder het prefectſchap van Alypius gedood wierdt. Eindelyk hy vermoedt, 1, dat Alypius gouverneur van Egypten, met den welken Johannes de woeſtynier eene onderhandeling hadt, de zelve is, waar van hier geſproken wordt; 2, dat door deze zamenſpraak Alypius bekeert wierdt. Een geleert Engelſchman heeft vermoed, dat de martelaar S. Almachius een verzierde heilige is, en dat de tytel van *Almanak* deze wonderbare Canoniſatie te wege gebragt heeft. Men ziet dit in een Engelſch boek, te Londen gedrukt in den jare 1688, dat genaamt wordt: *The Enthuſiaſm of the Church of Rome*, dat is: *De Inblazing van de Roomſche kerke.* Die het Engelſch niet verſtaan, kunnen het XI ſtuk van de *Biblioth. Univerſelle pag.* 139 nazien. Men zal daar vinden, dat, volgens het vermoeden van den Engelſchen ſchryver, „ eenig onwetent monnik van de VII, of VIII eeuwe „ boven aan den Almanak, *S. Almanachum*, by verkorting, vol„ gens de gewoonte van dien tydt, geſchreven ziende *S. Alma„ chum*, dat woordt, het welk toen weinig gebruikt wierdt, voor „ den naam van eenigen heilig aanzag, het zelve een uitgang gaf in *us*, en het zelve op den eerſten dag van 't jaar plaatſte. „ De on„ kunde en het geval hadden niet zo haaſt dezen nieuwen heilig ter „ werreldt gebragt, of daar wierden martyrologiſten gevonden, die „ hem in de ſchouwplaats van Rome onder den Prefect Alypius „ deden doden, door de ſchermers, die hy beletten wilde te vech„ ten. Geen * der oude ſchryvers heeft van deze heilige ſtoutheit „ gewag gemaakt. Alcuinus is de eerſte, die op eene twyffelachti„ ge wyze daar van geſproken heeft.

* Het is nochtans waar, dat Theodoretus zulks aan den monnik Telemachus toeſchryft. *Bayle.*

ALYT, of ALIDA, van Poelgeeſt, eene edele jonkvrouw, ſchoon en verſtandig, byzit van den ouden graaf Albrecht, in den jare 1392, nevens haren hofmeeſter, Willem Kuſer, die haar wilde beſchermen, des nachts in 's Gravenhage vermoord, uit haat veler edelen, die niet dulden konden, dat zy, het hart van haren meeſter bezittende, alles ten hove dreef ten voordeele van hare vrienden. *Smids Schatkam.* Zie van haar verder op Poelgeest.

ALYTHOE, eene Nymph, die by Priamus Æſacus teelde, die op Heſperia verlieft zynde, in een watervogel, dien men een duiker noemt, verandert wierdt. *Ovid. lib.* II. *Metam. fab.* II.

ALZAHER, of ALTHAHER, *Bila*, Kalif van Perſië, volgde op zynen vader Nacer, en regeerde maar een jaar, dat het 623 van de Hegire, en het 1227 na Chriſtus was. *Texeira lib.* II. *cap.* 52.

ALZATO en ALZIA, *Alziatum*, *Alciatum*, een dorp van 't Milanees in Italië, in het gebiedt van Como, omtrent een myl van de ſtadt van dezen naam ten Zuiden. Het zelve heeft de geboorte en den naam aan Alciatus, een zeer vermaart rechtsgeleerde, gegeven. *Baudrand.*

ALZEY, of ALTSHEYMS, een ſtadt, kaſteel en opperampt in de beneden-Palts, behorende onder den keurvorſt aan de Palts, is eertyds een graafſchap geweeſt, dat de graven van Ravingersburg toequam; maar nadat de zelve hun kaſteel Ravingersburg, drie mylen van Sponheym gelegen, in 't jaar 1000 in een klooſter veranderden, hebben zy de ſtadt Alzey aan het klooſter toegevoegt: welke naderhandt door de monniken tegen eenige goederen in het hartogdom aan de Moezel verruilt wierdt. Op zulk eene wyze wierdt Alzey wederom een byzonder graafſchap, wiens nieuwe bezitter 't zelve van de Palts als een leen bezat, en hofmeeſter by de Paltsgraven was, tot dat, na 't overlyden van den zelven, het graafſchap Alzey als een openſtaande mannenleen, aan de Palts quam. In den dertigjarigen oorlog is de ſtadt verſcheide malen, en inzonderheit in 't jaar 1620, van Spinola ingenomen. Ook hebben 'er de Franſchen in 't jaar 1688 zeer ſlecht huis gehouden. Het landſchap tuſſchen Worms en Kreutsnach wordt naar deze ſtadt, als die daar midden in legt, het Alzergow genoemt, en is na de Elſas het vruchtbaarſte in Duitſchlandt. *Trithem. Chron. Hirſ. Tolner H. P. Zeiler. Top. Pal.*

ALZIRA. Zie ALCIRA.

AM, eene vermaarde ſtadt in Armenië, alwaar men 100000 huizen, en 1000 kerken telde. De Tartaren namen de zelve in 't jaar 1219, na eene belegering van twaalf dagen, in. *Vincent. lib.* III. *cap.* 95. *S. Antonin. Tom.* XIX. *cap.* 3.

AMABILIANUS was een opziender over de mondkoſt, of *Præfectus Annonæ*, onder Konſtantyn den Groten in 't jaar 315. *Codex Theodoſ. Tit. de Naviculariis lib.* II. & III.

AMABILIS, prieſter, paſtoor en patroon van Riom in Auvergne, geboren in de V eeuwe. Hy wierdt tot den kerkelyken ſtaat opgevoed. De biſſchop van Clermont, zyne verdienſten kennende, gaf hem de parochie van Riom te beſtieren. Men zegt, dat hy op deze plaats twee kerken liet bouwen, de eene onder den naam van Johannes den Doper, en de andere onder dien van S. Benignus, martelaar van Dyon. St. Gregorius van Thours en de ſchryver van zyn leven verzekeren, dat hy een koorzanger van Clermont geweeſt is; doch men weet niet, of hy voor, of na dien tydt paſtoor van Riom geweeſt is. Volgens St. Gregorius van Thours is hy te Clermont omtrent den jare 474 geſtorven; maar, volgens den ſchryver van zyn leven, is hy geſtorven te Riom, en begraven in de kerke van St. Benignus in het jaar 475. Wat daar van zy, men gelooft hem tegenwoordig te Riom in de kerke, die zynen naam draagt, begraven te zyn, die voorhenen eene abdy van Benedictynen, en ſedert van kanunniken was. Men zegt, dat 'er verſcheide wonderwerken op het graf van dezen heiligen gebeurt zyn. *Gregor. Turonenſ. de Gloria Confeſſ. Vie de ſaint Amable dans Surius. Savoron Origine des Egliſes de Clermont. Baillet Vies des Saints* 1 *Novembre. Vie de ſaint Amable par l'Abbé Taydit, edit. de Paris* 1702 *in* 12.

AMACACHEN, in 't Latyn *Amacaxi*, volkeren in Zuid-America in Braſilië, omtrent het gouvernement van S. Sebaſtiaan de Rio Janeiro.

AMACORA, en AMACURA, eene rivier in Zuid-America. Zy loopt in Caribana, en ontlaſt zich in de Noordzee, een weinig beooſten den mondt van de Orenoque. *Baudrand.*

AMACUSA, een eilandt en landſchap in Japan, in dat gedeelte, dat men Saicok, of Ximo, noemt, 12 Spaanſche mylen van Armia, en 16 van Nangaſacque gelegen, was voor dezen meeſt van Chriſtenen bewoont. De hoofdſtadt van het eilandt heeft den zelven naam.

AMAD, of HAMHAD, eene ſtadt en veſting van den ſtamme Aſer, gebouwt door Amathus, zoon van Chanaam, en verwoeſt door Alexander, zoon van Alexander Janneus. *Joſua* XIX, *vſ.* 26. *Tirin. Chron. ſac. cap.* 42. Haar naam betekent, *die getuigt voor het volk*, of *het getuigeniſſe des volks. Simon Dict. de la Bible.*

AMADABAT, of ARMADABAT, als ook AMEDEWAT, en HARIMEDEWAT genoemt, eene grote volkryke ſtadt in 't koninkryk Guzurate in 't ryk van den groten Mogol, 18 mylen van Cambaja aan de rivier Indus. Wegens de naburige volkeren, Baduren, die zich aan den groten Mogol niet willen onderwerpen, en dikwils in zyn landt vallen, wordt aldaar eene ſterke bezetting gehouden. De Engelſchen vergelyken deze ſtadt by Londen. Men maakt aldaar allerhande ſtoffen en tapyten van zyde en boomwolle. Behalven dat wordt 'er ook een ſterke handel met zuiker en andere ſpeceryen gedreven. De ſtadt heeft fraaie huizen, en een zeer prachtige mosquee, die van outs een Heidenſche pagode geweeſt is, eer de Mahometaanſche Godsdienſt aldaar ingevoert wierdt; en zyn daar in vele oude koningen begraven. Zy onderhoudt ten dienſte van den Mogol op hare eige koſten 12000 ruiters en 50 olifanten, en ſtaat onder een landvoogdt, die den tytel van een Raja, of vorſt, voert. In de naaſtgelege boſſchen zyn zeer veel apen; en dewyl aan de zelve van de Heidenſche Banjanen, of afgodendienaars, die 'er nog veel zyn, grote eerbiedt bewezen wordt, zo zyn 'er gaſthuizen gebouwt, waar in de zieke en gequetſte apen onderhouden worden. *Mandeſlo. Tavernier.*

AMADAN, eene fraaie ſtadt in Perſië, tuſſchen Monſul en Iſpahan. Zy legt aan den voet van een berg, en haar grondt wordt met vele waterbeken bevochtigt, waarom het landt ongemeen vruchtbaar in rys en granen is. De koning ſchat deze ſtadt ook niet minder dan Babel of Bagdat, waar van hy zo veel voordeel niet trekt als van Amadan. *Tavernier* II. *b.* 5. *k.*

AMADEDDULAT, eerſte Sultan van het geſlacht der Buïden, was een zoon van Buiah, een viſſcher in de provincie van Dilem op de Caſpiſche zee. *Ali*, bygenoemt *Amad Eddoulat*, was zyn outſte zoon. De Kalif Radhi gaf hem dezen toenaam. De zelve betekent *ſteunſel* en *ſtut van den ſtaat*, en hy hadt dezen naam ter oorzake van de grote dienſten, die hy hem gedaan hadt. Zyn geluk begon in de legers van Makan, Sultan van Dilem; en wanneer deze prins door Mardaviges geſlagen wierdt, verbondt hy zich aan den laatſten, wiens dienſt hy ook verliet, wanneer hy zich in ſtaat zag om iets voor zich zelf te doen. Hy overwon in weinig tydt Perſië, het Perſiaanſche Iraca, een landſchap der Parthen, en Kerman, of het Perſiaanſche Karamanië, en hy hadt de edelmoedigheit van zyne overwonne landen met zyne twee broeders Haſſan en Ahmed te deelen. Haſſan wierdt ſedert Rokneddulat genoemt, en hadt het Perſiaanſche Iraca tot zyn deel. Hy hieldt zyn gewoon verblyf te Iſpahan. Ahmed, die Moezeddulat bygenoemt wierdt, hadt Kerman; en hy behieldt voor zich zelf de provincie van Perſië, en veſtigde zynen koninklyken zetel te Schiraz in het 321 jaar van de Hegire, dat het 933 is van Chriſtus.

Jacout geboodt in deze provincie voor den Kalif Caher den Abbaſſider; maar hy wierdt door Amadeddulat van daar verdreven, en genoodzaakt naar Bagdet te wyken, daar hy zulk een krachtig aanzoek deedt by Caher, dat hy van hem een groot leger verkreeg, waar mede hy voorgaf Amadeddulat uit geheel Perſië te zullen verdryven. Hy legerde zich ten dien einde op eene voordeelige plaats, daar het byna onmogelyk was voor Amadeddulat om hem aan te taſten.

De Sultan legerde zich te Firouzan, om hem in een gevecht te wikkelen: maar Jacout, die het noodlot van Perſië van genen veldſlag wilde doen afhangen, hieldt zich geſloten en gedekt, en deedt het leger van zynen vyandt allengskens verſmelten, met het zelve den leeftocht af te ſnyden, en de voeragie te benemen.

De Sultan hadt alreets drie volle maanden in deze droevige noodzaaklykheit doorgebragt, dat hem deedt beſluiten om op te breken, wanneer hy des nachts droomde, dat hy op een van zyne paarden, Firouze genoemt, geſtegen zynde, en door zyne legerplaats Firouzan rydende, men hem een turquois aanboodt, die in de Perſiaanſche taal *Firouzé* genoemt wordt. Deze drie namen, die alle drie afgeleid zyn van *Firouz*, een Perſiaanſch woordt, dat *Overwinning* betekent, waren hem een goet voorteken van die, de welke hy des

des anderen daags behaalde. En in der daadt, hy verstont, wanneer hy des morgens opgestaan was, dat Jacout, wiens naam in 't Persiaansch *den steen* betekent, dien wy Hyacinth noemen, zich in zyne legerplaats in nog groter verlegenheit vindende dan hy, in haast opgebroken was, en alle zyne krygsbehoeften verlaten hadde.

De Persiaansche oorlog aldus geëindigt zynde, maakte de Kalif Radhi, die op Caher gevolgt was, vrede met hem, en stont toe, dat hy alle zyne overwonne landen behieldt. Hy zondt hem een koninklyken mantel en openbrieven, door welke hy hem tot Sultan en opperheer verklaarde in alle de staten, die hy overwonnen hadt. Hy gaf hem zelfs het voorrecht om geldt te slaan met zyn eigen stempel, en vergat niets, om dezen prins te winnen, van het gene zyne heerschzucht konde vleien.

Alle de andere oorlogen, die Amadeddulat te voeren hadde tegen Vaschmaghin, broeder van Mardaviges, waren van weinig belang; want hy versloeg zyne vyanden in alle de ontmoetingen, die hy met hen hadde. Maar de muitery, die in zyn leger begon te ontstaan door gebrek van betaling, was op het uiterste om eensslaags al zyne grootheit ter neder te werpen. Deze edelmoedige en milddadige prins was eerder bedacht geweest om met zyne broeders schatten te deelen, dan om de zelve te vergaderen: waar door het geldt hem ontbrekende, zyne benden ook begonden te verlopen: doch het geluk, dat hem tot zulk een toppunt van grootheit verheven hadt, droeg ook zorg om hem daar in te bevestigen.

Op zekeren dag, wanneer hy in een der zalen van zyn hof wandelde, dat Jacout eertyds bewoont hadde, zag hy een slang, die haar hoofdt uit de scheur of klove van eenen muur stak. Hy geboodt straks, dat men die plaats zoude opbreken, om de slang te zoeken en te doden. Deze opening gemaakt zynde, ontdekte men eene verborge plaats, in welke men geen slang vondt, maar een schat in verscheide koffers opgesloten, waar in Jacout alle zyne kostelykheit van gout, gesteentens en stoffen gelegt hadde. Dit geval wierdt van een ander gevolgt, dat niet minder wonderlyk was. Deze prins, de stoffen, die hy gevonden hadt, tot kledinge en huissieraden gebruiken willende, boodt men hem een werkmeester aan, die voortyds Jacout gedient hadt. Deze man, die een weinig doof was, niet wel verstaande het gene de prins zeide, die aan een van zyne huisgenoten geboodt een getekende rotting te brengen om de stoffen te meeten, meende, dat 'er last gegeven was om hem stokslagen te geven, om te ontdekken, of hy niets by zich hadde, dat aan Jacout toebehoorde. Deze vrees hem schrik veroorzaakt hebbende, wierp hy zich aan de voeten van den Sultan, en zeide, dat het niet nodig was hem te mishandelen, om hem te doen ontdekken, wat Jacout hem in bewaring gegeven hadde. Dit onverwachte toeval deedt den Sultan grimlagchen, aan wien deze man openhartig beleedt, dat hy tot zynent verscheide koffers hadde, die hem toebehoorden. De Sultan, alzo overvloedig dat gene verkregen hebbende, waar van hy de achterstallige soldy betalen konde, die hy aan zyn leger schuldig was, hadt niets meer dat hem bekommering veroorzaakte. Hy was sedert alleen bedacht om zyne huisselyke zaken te schikken; en gene kinderen hebbende, verkoos hy zynen neef, bygenoemt Adhadeddoulat, zoon van Rokneddoulat, zynen broeder, tot zynen opvolger, en storf, nadat hy zestien jaren en een half geregeert hadde, in het 338 jaar van de Hegire, het 949 van Christus. *Herbelot Bibl. Orient. Khondemir. Nighiaristan. Lebtarikh.*

Graven en Hartogen van Savoje.

AMADEUS is de naam van verscheide hartogen en prinsen van Savoje. De zelve betekent *bemind.* (*Amatus.*) *Amadeus*, als of men zeide *amans Deum*, *Godt beminnende*, is de zelve naam met *Theophilus.*

AMADEUS de I, graaf van Savoje en Maurienne, een zoon van Humbert, toegenaamt Withandt, volgde keizer Henrik den III naar Rome, wanneer hy gekroont wierdt, en kreeg den toenaam van *met de staart*, dewyl hy in des keizers paleis zonder zyn gevolg, dat hy zyn staart noemde, niet wilde gaan. Hy storf in 't jaar 1047 zonder kinderen voor zynen vader; waarom zyn broeder Odo, of Otto, in zyne plaats quam. *Guichenon Hist. de Savoye. van der Burg Ducum Sabaud. Hist. gentilit.*

AMADEUS de II volgde op zynen vader Otto in 't jaar 1091, en was een van de genen, die zich verbonden den paus Alexander by te staan tegen Richard, prins der Normannen, indien hy de vrede brak. Hy verselde keizer Henrik den IV in Italië, en verzoende den zelven met paus Gregorius den VII, tot erkentenisse voor dat deze prins hem de heerschappy van Bugei gegeven hadt. Hy storf in 't jaar 1095, en liet zynen zoon Humbert den II tot zynen opvolger. Deze was de outste der kinderen, die hy gehad hadde by Johanna, dochter van Gerold, graaf van Geneve. De anderen waren, Constantia, gemalinne van Bonifacius den II, marquis van 't Montferrat, en Lucretia, getrouwt met Andreas, vicomte van Angleria, en heer van Milanen. *Guichenon Hist. de Savoye. Guilliman. la Chieza.*

AMADEUS de III, die de eerste was, die den naam van graaf van Piemont en van Lombardye aannam, volgde op zynen vader Humbert den II in 't jaar 1103 onder de voogdy van Gisela van Bourgonje, zyne moeder, en naderhandt van Aimon, graaf van Geneve. Hy verselde in 't jaar 1110 keizer Henrik den V naar Rome, die zich aldaar van Paschal den II liet kronen, en Amadeus tot graaf van het ryk maakte. Hy toog met Lodewyk den Jongen, koning van Vrankryk, op een kruisvaart naar 't Oosten, die niet wel uitviel; en hy storf op de wederomreize te Nicosië, toen de hoofdstadt van het eilandt Cyprus, in den jare 1149. Amadeus liet na by Mahauda van Albon, dochter van Guiges den V, graaf van Albon, van Vienne, enz. Humbert den III, die zyn opvolger was; Johannes en Petrus, monniken; Alisse, getrouwt met Humbert den III, here van Beaujeu; Mathilde, of Mahauda, gemalinne van Alfonsus den I, koning van Portugal, en na de doodt van den koning, haren gemaal, nonne onder de nonnen van S. Croix van Coïmbra; Margareta, stichteresse van het klooster van Bons in Bugei, van de orde der Cistercienzen, waar in zy nonne wierdt; Juliana, abdisse van S. Andries van Vienne; en Agnes, gemalinne van Humbert, graaf van Geneve. *Guichenon Hist. de Savoye.*

AMADEUS de IV volgde in de staten van zynen vader Thomas in den jare 1233. Hy wierdt hartog van Chablais en van Aoste gemaakt door keizer Frederik den II, die hem ook tot algemeen vicaris of stedehouder van het ryk verklaarde. Tot erkentenisse voor deze milddadigheit bevlytigde hy zich ook om den keizer met paus Innocentius den IV te verzoenen, dien hy te Cluni ging zien. Deze paus hadt middel gevonden om in Vrankryk krygsvolk op de been te brengen, dat hy tegen Frederik wilde doen trekken; maar de graaf van Savoje, voorziende, dat zulks alle zyne maatregels, die hy tot de vrede genomen hadde, zoude te loor stellen, weigerde het zelve den doortocht door zyne landen. Eenigen tydt daar na ontfing hy den keizer te Turin, deedt veel goeds aan eenige kloosters, en storf den 24 Juny des jaars 1253. Hy hadt twee huwelyken aangegaan; het eerste met Anna, dochter van Andries van Bourgonje, Dauphin van 't Viennois, en hy hadt daar by Beatrix, gemalinne door haar eerste huwelyk van Manfroi den III, marquis van Saluces, en door haar twede huwelyk van Mainfroi, natuurlyken zoon van Frederik den II, die zich koning van Napels en van Sicilië maakte; en Margareta, getrouwt met Bonifacius, bygenoemt de Reus, marquis van Montferrat. Amadeus de IV trouwde in zyn twede huwelyk met Cecilia van Baux, dochter van Barral den I. Hy teelde by haar Bonifacius, die zyn opvolger was; Beatrix, verlooft aan Jacobus, infant van Arragon, en vervolgens in 't jaar 1268 getrouwt met Petrus van Chalons, gezegt de Ossehoeder, en in een twede huwelyk, in 't jaar 1268, met Don Manuel, prins van Castilië; Constancia, die niet getrouwt was; en Eleonora, gemalinne van Willem van Beaujeu, here van Montpensier. *Guichenon Hist. de Savoye. Paradin. Pingon.*

AMADEUS de V, die door zyne doorluchtige daden den bynaam van den Groten verkreeg, was een zoon van Thomas, graaf van Vlaanderen. Hy wierdt in 't jaar 1249 geboren, en hy volgde in 't jaar 1285 op Philippus. Hy hadt nooit oorlog met zyne naburen, die hem niet wel gelukte. Hy voegde ook schone heerlykheden by Savoje; en men merkt inzonderheit aan, dat hy twee en dertig belegeringen deedt. Hy was in de gunst van Clemens den V, en van Johannes den XXII; en hy was zo bemint van koning Philippus den Schonen, dat men zeide, dat hy alleen vermogen op hem hadde. Hy verdiende ook de achting van keizer Henrik den VII, die aan zynen zoon Karel van Luxemburg, prins van Bohemen, dien hy in Italië zondt, geboodt geen anderen raadt dan dien van Amadeus te volgen. Hy storf te Avignon, werwaarts hy gegaan was om paus Johannes den XXII te overreden om een kruistocht tegen de ongelovigen te ondernemen, ten voordeele van Andronicus, keizer van 't Oosten, die met Anna van Savoje, zyne dochter, trouwde. Zyne doodt gebeurde in het jaar 1323, wanneer hy 74 jaren out was, waar van hy 'er 38 geregeert hadde. Amadeus de Grote was drie maal getrouwt; de eerste maal met Sibylla van Baugé, vrouwe van Baugé en Bresse, en hy hadde by haar Eduard en Aimon, graven van Savoje; Johannes, in 't jaar 1284 in zyne jonkheit gestorven; Bonne, getrouwt met Johannes den I, Dauphin van 't Viennois; maar deze in 't jaar 1282 voor de voltrekking van 't huwelyk gestorven zynde, trouwde zy met Hugo, broeder van Otto den IV, graaf van Bourgonje; Alienora, gemalinne van Willem van Chalons, gezegt de Grote, graaf van Auxerre, naderhandt van Dreux van Merlo, heer van S. Hermina, en in het derde huwelyk van Johannes, graaf van Forets, zoon van Gui den VII; Margareta, welke trouwde met Johannes, gezegt de Rechtvaardige, marquis van 't Montferrat; en Agnes, in 't jaar 1296 getrouwt met Willem den III, graaf van Geneve. De gravinne Sibylla in 't jaar 1294 gestorven zynde, ging Amadeus in 't jaar 1304 een twede huwelyk aan met Maria van Braband, dochter van Jan, hartog van Braband, van Lothier, en van Limburg, en hy teelde by haar vier dochters, Maria, gemalinne van Hugo, baron van Foucigni; Catharina, getrouwt met Leopold, zoon van den keizer Albert den I; Anna, verlooft met Andronicus den III, gezegt de Jonge, keizer van 't Oosten; en Beatrix, gemalinne van Henrik van Oostenryk, volgens *Guichenon.* De graaf Amadeus, de twede maal weduwenaar zynde, trouwde wederom met Alix van Viennois, dochter van den Dauphin Humbert; maar hy hadt by de zelve gene kinderen. Hy liet na by eene van zyne meesteressen, Artus, een kloekmoedig ridder, die op de reize naar 't Heilige Landt storf. De schryvers spreken zeer voordeelig van dezen graaf Amadeus. De kronyken van Savoje noemen hem een wys prins, van goede zeden en zeer voorzichtig. Papyrius Masson zegt, dat hy een koninklyk wezen hadde, een schone gestalte, en een wonderlyk oordeel. *Guichenon Hist. de Savoye. Papyrius Masson in Elog. Duc. Sab.*

AMADEUS de VI, gezegt de Groene Graaf, omdat hy met groene wapenen, en op een paardt met een groen tuig en dekkleedt, op een tournooispel verscheen, was een der grootste prinsen van zynen tydt. Nadat hy zich in zyne staten gevestigt hadt, in de welke hy in 't jaar 1343 gevolgt was op zynen vader Amon, of Aimon, in den ouderdom van tien jaren, en nadat hy gelukkig eenige oorlogen met zyne naburen voltrokken hadde, ontfing hy het leen van zyne staten van keizer Karel den IV. Hy bragt onderstandt aan Johannes, koning van Vrankryk, tegen Eduard, koning van Engelandt, maakte een verbondt met Johanna, koninginne van Napels en van Sicilië, bestreedt den prins van Achaje, die zyne officiers hadt doen sterven, en stelde in 't jaar 1363 de orde van de

Annonciade in. Hy trok federt in 't jaar 1366 in Griekenlandt, tot hulp van den keizer Johannes Paleologus, dien hy verloste uit de handen van den koning van Bulgarië, en in zyne wederkomst trok hy door Viterbo, daar hy Urbanus den V den patriarch van Constantinopel aanboodt, dien de keizer aan hem zondt. Hy storf eindelyk, nadat hy zich de scheidsman van Italië en de beschermer der pauzen gezien hadt, aan de pest in Apuleja, daar hy onderstandt gebragt hadt aan Lodewyk van Anjou, koning van Napels, tot de overwinning van zyn koninkryk, in het jaar 1383, na eene regeering van 40 jaren. Deze prins, die gelukkig was in alle zyne ondernemingen, stichtte verscheide kloosters, en onder anderen de Karthuizers van Petrus Chatel. Hy hechtte aan het gebiedt van Savoje de baronyen van Vaud, van Gez, van Foucigni, enz; en hy was door zyne seldzame hoedanigheden gelyk als de scheidsman of rechter in de grote zaken van zynen tydt. Hy trouwde met Bonne van Bourbon, dochter van Petrus, hartog van Bourbon, en zuster van Johanna, koninginne van Vrankryk. Hy teelde by de zelve Amadeus den VII, en Lodewyk, in 't jaar 1365 in zyne kindsheit gestorven. *Guichenon Hist. de Savoye.*

AMADEUS de VII, bygenoemt de Rode, beweerde met roem zyne rechten tegen de heren van Beaujeu en den marquis van Saluzzo. Hy deedt den koning van Vrankryk, Karel den VI, onderstandt, nam het graafschap Nice in, hoewel zulks door gene wettelyke middelen geschiedde; en storf van een val van zyn paardt in het bosch van Lorme, naby Tonon, op de jagt een wilt zwyn vervolgende. Dit gebeurde den 1 November des jaars 1391, in het 30 jaar zynes ouderdoms. Deze prins trouwde met Bonna van Berri, dochter van Jan van Vrankryk, hartog van Berri, en hadt daar by Amadeus den VIII, eerste hartog van Savoje; Bonne, gemalinne van Lodewyk van Savoje, prins van Achaje, en Johanna, getrouwt met Johannes Jacobus Paleologus, zoon van Theodorus den II, marquis van 't Montferrat. De gravinne trouwde in haar twede huwelyk met Bernard graaf van Armagnac. Amadeus liet nog een natuurlyken zoon na, Humbert genoemt, die veel verdiensten hadde. *Guichenon Hist. de Savoye.*

AMADEUS de VIII, gezegt de Vreedzame, was maar acht jaren out, toen zyn vader storf in 't jaar 1391. Tot meerderjarigheit gekomen zynde regeerde hy met voorzichtigheit, deedt Savoje tot een hartogdom maken in 't jaar 1416, en in 't jaar 1434 zyne staten aan zyne kinderen overlatende, week hy in depriory van Ripaille, daar hy de orde van St. Mauritius stichtte. In deze eenzaamheit het leven der kluizenaars willende navolgen, liet hy zyn baardt ongemeen groejen, en waardeerde niets dan de stilheit en rust der eenzame en woeste plaatsen. Verscheide historieschryvers hebben ook gezegt, dat deze beweegreden de eenige oorzaak was van zyne afzondering, in de welke hy in de eenvoudige vermaken van het landt leefde; waar van men zelfs zegt dat het spreekwoordt gekomen is, *Faire ripaille.* Het Concilie van Basel ondertusschen, waar op Lodewyk Alemannus, aartsbisschop van Arles, voorzat, oneenig geworden zynde met paus Eugenius den IV, wilde een anderen paus tegen hem stellen. Men sloeg het oog op den hartog Amadeus, die om zyne afzondering in hoogachting was, en hy wierdt den 5 November des jaars 1439 verkoren, hoewel de Ambassadeur van Vrankryk tegen deze verkiezinge protesteerde. Hy wierdt den 24 Juny des jaars 1440 door den kardinaal van Arles te Basel gekroont, en nam den naam van Felix den V aan, zich by de genen doende geleiden, die het Concilie vergadert hadden. Maar na de doodt van Eugenius, Nicolaus de V op den stoel van St. Pieter verheven zynde, badt de koning van Vrankryk den tegenpaus Felix de vrede te geven aan de kerke, en eene scheuring te eindigen, die alreets negen jaren geduurt hadde: zo dat hy in een Synode te Lyon vergadert in het jaar 1449 afstandt deedt van het opperpriesterschap. Deze onderwerping scheen zo wonderlyk na de scheuringen, die meer dan veertig jaren geduurt hadden, dat men overal dit vaarsje naar de wyze van dien tydt zong:

Fulsit lux mundo, cessit Felix Nicolao.

De wettige paus zondt ondertusschen den kardinaalshoedt aan Amadeus, maakte hem deken van het gewyde Collegie, en legaat van Duitschlandt, en keurde het gene hy gedaan hadde goet: maar hy genoot deze gunsten niet lang, zynde den 7 January des jaars 1451, in den ouderdom van 69 jaren, en met den lof van heiligheit, te Geneve gestorven. Hy was een edelmoedig prins, een liefhebber van de gerechtigheit, die zyne staten in vrede hieldt, terwyl zyne naburen in oorlog waren, en die in zulk eene hoogachting was om zyne voorzichtigheit, dat men hem den Salomon van zyne eeuwe noemde; en dat de grootste vorsten van zynen tydt hem dikwils tot rechter namen over hunne verschillen. Hy was maar 3 jaren out, wanneer hy ten huwelyk belooft wierdt aan Maria van Bourgonje, dochter van Philippus van Vrankryk, gezegt de Stoute, hartog van Bourgonje. Men voltrok het zelve in 't jaar 1393, en deze prinsesse storf den 6 October des jaars 1428. De hartog hadde by haar vyf zonen en vier dochters. Amadeus, prins van Piemont en van Achaje, wierdt in 't jaar 1431 verlooft met Anna van Cyprus, dochter van Janus, koning van Cyprus, van Jeruzalem, en van Armenië; maar dit huwelyk wierdt niet voltrokken: want Amadeus storf in het zelve jaar. Lodewyk was de opvolger in de staten van zynen vader, en trouwde met de bruidt van zynen overleden broeder. Philippus, graaf van Geneve, storf ongetrouwt in het jaar 1452. Twee tweelingen storven in hunne jonkheit. Maria van Savoje trouwde den 2 December des jaars 1427 met Philippus Maria Visconti, hartog van Milanen, en na de doodt van dien hartog wierdt zy eene nonne van St. Clara. Zy hadt zo veel liefde voor haren man, dat zy hare handen niet wasschen wilde op den dag, wanneer hy haar aangeraakt hadde. Bonne van Savoje, in den jare 1427 verlooft met François van Bretagne, graaf van Montfort, storf voor de voltrekking van het huwelyk. Margareta storf ongetrouwt in het jaar 1418, en eene andere Margareta trouwde met Lodewyk den III, koning van Napels, enz. Maar deze prins in het jaar 1434 zonder kinderen gestorven zynde, trouwde zy tien jaren daarna wederom met Lodewyk van Beyeren, keurvorst en Paltsgraaf aan den Rhyn; en in haar derde huwelyk met Ulrich, graaf van Wirtemberg. *Æneas Silvius lib.* VII. *Comment. Guichenon Hist. de Savoye. Vignier. Onuphr. Genebrard. Spond.*

AMADEUS de IX, de Gelukzalige, was een zoon van Lodewyk, hartog van Savoje, en van Anna van Cyprus. Hy wierdt te Tonon geboren den 1 February des jaars 1435, en volgde in de staten van zynen vader in den jare 1465. Hy was een ongemeen godsdienstig prins, een liefhebber van de gerechtigheit, en zeer edelmoedig in het vergeven van beledigingen, zelfs aan de genen, die hem vervolgt hadden. Zyne gedurige ziektens noodzaakten hem het bestier van zyne staten in handen van Yolanda van Vrankryk, zyne gemalinne, te geven. Zy bestierde de zelve met veel wysheit. De prinsen van Savoje waren daar over nydig, en wilden deel hebben aan de regeering. De graaf van Bresse trok in Savoje in July des jaars 1471; en Montmeillan verrascht hebbende, verzekerde hy zich aldaar van Amadeus, dien hy naar Chamberi bragt. Koning Lodewyk de XI zondt een leger tot bystandt van den hartog; en de wederspannige prinsen en de graaf van Bresse verzochten om de vrede, die men hen toestont. Amadeus daarna het gebergte overgetrokken zynde, storf te Vercelli daags voor Paaschen des jaars 1472, in den ouderdom van 37 jaren. Men zegt, dat zyne heiligheit, door vele wonderwerken bevestigt, hem den tytel van den gelukzaligen heeft doen geven. Hy was nog in de wiege, wanneer zyn huwelyk te Thours gesloten wierdt, den 16 Augustus des jaars 1436, met Yolanda van Vrankryk, dochter van koning Karel den VII, en van Maria van Anjou. Het zelve wierdt eerst voltrokken in het jaar 1452 te Feurs in Forest. Dit huwelyk was gezegent met de geboorte van zes zonen en vier dochters. Karel van Savoje, in 't jaar 1456 geboren, storf te Orleans in 't jaar 1471. Philibert de I en Karel, gezegt de Strydbare, waren hartogen van Savoje. Jakob Lodewyk, graaf van Geneve, storf den 27 July des jaars 1485, zonder van Louïse van Savoje, zyne gemalinne, eenige dochter van Janus, graaf van Geneve, kinderen na te laten. Bernard en Claudius storven in hunne kindsheit. Anna van Savoje trouwde in 't jaar 1478 met Frederik van Arragon, koning van Napels, en twede zoon van Ferdinand den I. Maria van Savoje trouwde in 't jaar 1480 met Philippus, marquis van Hochberg en Rotelin, prins van Neuf Chatel in Zwitserlandt, enz. Zy storf in 't jaar 1500 te Dijon. Uit dit huwelyk wierdt eene eenige dochter geboren; Johanna van Hochberg, die de landen van haren vader aan het huis van Longueville bragt, door haar huwelyk met Lodewyk van Orleans, den I van dien naam, hartog van Longueville, enz. Louïse van Savoje, de derde dochter van Amadeus, trouwde den 24 Augustus des jaars 1479 met Hugo van Chalon, heer van Chateau-Guyon, enz, zoon van Lodewyk van Chalon, prins van Oranje. Maar deze prins in het jaar 1494 zonder kinderen gestorven zynde, wierdt zy eene nonne in 't klooster van St. Clara van Orbe, in 't landt van Vaud, en storf aldaar den 24 July des jaars 1503. *Guichenon Hist. de Savoye.*

AMADEUS van Savoje, graaf van Piemont, prins van Achaje en Morea, was een zoon van Jacobus. Zy waren afkomstig van Thomas den I, graaf van Savoje, dien men van de erfvolging uitsloot, hoewel van den outsten zoon geboren. Amadeus volgde op zynen vader in 't jaar 1366, onder de voogdy van Amadeus den VI, graaf van Savoje. Philippus, zyn grootvader, was getrowt met Isabella van Villehardouin, eenige dochter en erfgename van Willem, prins van Achaje, weduwe van Philippus den III, zoon van Karel van Vrankryk, den I van dien naam, koning van Napels, enz, en van Flora, dochter van Avênes, graaf van Henegouwen. Amadeus, van wien hier gesproken wordt, was ook voornemens Achaje en Morea weder onder zyne macht te brengen. Hy verbondt zich met de Venetianen; en te Venetië zynde, maakte hy een verdrag met den regent van Achaje den 5 Juny des jaars 1391. Maar dewyl hy ter zelver tydt in een oorlog met de marquisen van Saluzzo en 't Montferrat wierdt ingewikkelt, konde hy zyne belofte niet volvoeren, alzo hy eenigen tydt daarna storf in 't jaar 1402. Hy liet twee dochters na van Catharina van Geneve, zyne gemalinne; Margareta, die in 't jaar 1464 storf, onder de nonnen van St. Dominicus van Alba, onder de welke zy zich begeven hadde na de doodt van haren man Theodorus Paleologus, den II van dien naam, marquis van 't Montferrat, en stadvoogdt van Genua; en Mahauda, gemalinne van Lodewyk van Beyeren, keurvorst van de Palts, enz. *Guichenon Hist. de Savoye.*

ANDERE VERMAARDE MANNEN.

AMADEUS, (JOHANNES) een kardinaal, met den tytel van *St. Sabina.* Hy was een geboren Venetiaan en aartsbisschop van Corfu, als Urbanus de VI hem met den kardinaalshoedt vereerde. Naderhandt wierdt hy verdacht gehouden, als of hy met den kardinaal Ludovicus Donatus en drie andere kardinalen met den tegenpaus, die zich Clemens de VII noemde, heimelyk verstandt hieldt, en tegen den gemelden Urbanus den VI een toeleg gesmeed hadde; waarom deze laatste, wanneer hy wegens pest naar Genua trok, hen alle vyf ter doodt veroordeelen, en in 't jaar 1385 in December verdrinken, of, naar het zeggen van anderen, onthoofden liet. *Amelot de la Houssaye Hist. du gouvernement de Venise p.* 245. *Theod. de Niem. Hist. Schism. l.* I. *c.* 50. *&c. Platina. Steph. Baluz. de Pap. Avenionens.*

AMADEUS, aartsbisschop van Bourdeaux. Zie AMATUS.

AMADEUS, bisschop van Lausanne, zegt men dat omtrent de kust van St. Andries in 't Dauphiné geboren is. Zyn vader Amadeus, heer van Hauterive, die voor een bloedverwant van keizer Henrik den V gehouden wordt, (omdat hy met hem van Conradus Salicus afkomstig zoude zyn) begaf zich in 't jaar 1099 met 16 edelluiden, zyne vazallen, in de Cistercienzer orde; maar de zoon, die daar toe nog niet out genoeg was, ging by keizer Henrik den V. Na des zelfs doodt nam hy in 't jaar 1139 ook deze orde aan; maar wierdt in 't jaar 1144 bisschop van Lausanne. Hy droeg zich zo wel in deze waardigheit, dat men hem ook de voogdy van Humbert den III, graaf van Savoje, opdroeg. Zommigen zeggen, dat hy kanselier by keizer Frederik den I geweest is. Hy storf in 't jaar 1158, en heeft 8 leerredenen, ter eere van de maagdt Maria, nagelaten, die niet alleen in de Boekzaal der Vaderen (*Bibliotheca Patrum*) te vinden zyn, maar ook door Richard Gibbon, in 't jaar 1613, en door Theophilus Rainaldus, in 't jaar 1633 te Lyon, met de werken van paus Leo, zyn uitgegeven. Na zyne doodt heeft men hem onder de heiligen van de Cistercienzer orde geplaatst. *Auctor Vitæ S. Bernhardi lib.* II. *cap.* 8. *Miræus in Auctar. de script. ecclef. Marracius in Bibl. Mariana. Du Saussai Suppl. Mart. Gall. ad d.* 27. *Sept. Henriquez Menol. Cisterc. Manriquez Annal. ad ann.* 1158. *c.* 5. *Sanmarth Gall. Christ. Visch. Bibl. Cisterc. Chorier Hust de Dauph T.* III. 1.

AMADEUS, een Portugeesch Franciskaner monnik, zou uit het geslacht der graven van Villa-real gesproten zyn. Hy geleidde Eleonara, dochter van Eduard, koning van Portugal, toen zy met den keizer Frederik den III trouwde, en met den zelven in 't jaar 1452 te Rome gekroont wierdt. In deze stadt gaf hy zyne openbaring, onder den naam van *Apocalypsis*, uit, die diestyds eenigen opgang maakte. Men zegt, dat hy op de prinses Eleonora verlieft was, waarom hy de gelegenheit waarnam om haar gezicht zo lang als hy konde te genieten: doch na dat zy getrouwt was, wierdt hy een Barvoeter monnik. Eenigen schryven hem de predikatien van Amadeus van Lausame toe. Hy storf te Milanen den 10 Augustus des jaars 1482. *Marc. de Lisbon. Hist. Seraph. P.* III. *l.* VI. *c.* 10. *Bzovius. Spondan. ad ann.* 1471.

AMADIA, dat misschien het zelve is, dat in zommige kaarten *Elatamadia* genoemt wordt, is eene grote stadt van Curdistan in Asië, twee dagreizens van Gesira. Zy legt op eenen berg, die zo hoog is, dat men twee uuren nodig heeft om des zelfs top te beklimmen. In 't midden van de stadt is eene grote plaats, vol winkels van kooplieden. Zy wordt door een Bei geregeert, die 10000 mannen te paardt op de been kan brengen, en meer voetvolk dan eenig ander Bei. De stadt doedt groten koophandel in galnoten en tabak met Assyrië en Turkyë. *Dict. Anglois.*

AMADRYADEN. Zie HAMADRYADEN.

AMAGER. Zie AMAK.

AMAGRIMA. (JOANNES FRANCISCUS) Zie FRANCISCUS MARIA MAGIUS.

AMAGUANA, een van de Lucaïsche eilanden in Noord-Amerika, ten Noorden het eilandt Hispaniola. *De Raai Dict. Geographicum.*

AMAHARA, een Ethiopisch gebergte. Zie AMARA.

AMAIA, AMAJA, AMAGIA, was eertyds de hoofdstadt der Cantabren in Spanje. Leovigildus, koning der Gotthen, behaalde aldaar eene vermaarde overwinninge op de Romeinen. Zy is nu ten eenemale verwoest, en men ziet 'er de overblyfselen nog van in out-Castilië op de grenzen van Asturië, drie mylen van Villa-Diego, ten Noorden. *Baudrand.*

AMAK, AMAEK, AMAGER, of AMONK, in 't Latyn *Amagria*, een Deensch eilandt, leggende tegen over de stadt Koppenhagen, waar aan het door een brug vast gehecht is. Het is zeer vruchtbaar, en wordt de gemelde stadt met veel mondkost uit het zelve eilandt voorzien. Wanneer koning Christiern, of Christiaan de II in 't jaar 1514 met Isabelle, zuster van keizer Karel den V, trouwde, die vele Nederlanders mede bragt, wierdt hen dit eilandt ter bewoninge aangewezen, en hunne nakomelingen bezitten het zelve nog hedendaags. *Pontani Chorogr. Daniæ.*

AMAK is de naam, onder welken een beroemt Persiaansch dichter, ook *Abulnagib Al Bokhari*, meest bekent is. Het woordt *Bokhari* geeft te kennen, dat hy van de stadt Bokhara geboortig was, en men gaf hem tot lof den tytel van *Ustad al Schoara*, dat is, *de meester der dichters.* Hy leefde onder de heerschappy der Khacanen, dat is, der prinsen, die den tytel van Khacan voerden, en die in de provincien van Transoxane regeerden, dat aan de andere zyde van de grote rivier Oxus is. Dit woordt *Khacan* is Turksch, en betekent *koning*, gelyk ook *Khan*, dat het zelve woordt is by verkorting. De Sultans van Constantinopel nemen *Caan* in plaatse van *Khacan*.

Khedher Khan regeerde toen in deze provincien, en een andere Khedher, zoon van Ibrahim, was Sultan der Gazneviden, wiens staten zich zeer verre in de Indiën uitstrekten, terwyl Malek-Schah, zoon van Alp-Arslan, van wien hier voor gesproken is, geheel Persië bezat. Deze drie prinsen waren beminnaars van de geleerdheit, en in het byzonder van de Persiaansche poëzy; waarom zy om strydt de een tegen den anderen de uitmuntentste dichters, waar in die eeuw vruchtbaar was, aan hun hof trokken. Het is waar, dat Khedher Khan, die de anderen in macht te boven ging, zyne grootheit ook met meer luister en pracht vertoonde; want hy hieldt een zekere akademie of oeffenschool, daar hy in persoon verscheen, op eene verheve plaats gezeten, aan den voet van de welke vier grote bekkens waren, vol van gout en zilver geldt, dat hy aan de dichters naar de waarde van hunne werken uitdeelde.

Deze prins hadt tot zyn gewone lyfwacht zeven hondert ruiters, die voor hem gingen, en zeven hondert, die hem volgden. De eersten droegen ieder een zilveren staf, en de laatsten eenen van louter gout: maar het gene den luister van zyn hof en de achting voor zyn persoon vermeerderde, was een drang van uitmuntende geleerden. Zy verselden hem overal, en poogden om strydt hem door hunne redeneeringen te onderrechten, of hem door hunne lofspraken tot verkryging van meerder glorie aan te moedigen. De geleerden, aan welke hy jaargeldengaf, waren gewonelyk hondert in getal. De voornaamsten onder de zelven waren Raschidi, Nagib Morghabi, Hakim Lului, Kelami, Schaidi, Ali-Schatrangi, Bahar Saghirgi, Ali Pariendi, Peser Nerghiousch, Saheri, enz. Amak hadt den Sultan de meesten van deze bequame luiden doen kennen, waar van hy als het hoofdt en de voorzitter was, en hadt veel meer voordeel getrokken van de gunst en weldaden van den prins, dan de anderen; want hy bezat een groot getal slaven en slavinnen, en een stal van dertig handpaarden, met ryke tuigen.

Deze rykelyke toerusting wierdt van de anderen met eenige afgunst aangezien, en Raschidi, die zyn geluk aan hem verplicht was, gebruikte alle middelen om zyne plaats in te nemen. Hy bediende zich ten dien einde van de gunst van eene der meesteressen van den Sultan, tot lof van de welke hy verscheide vaarzen gemaakt hadde, en dit slaagde hem zo wel, dat hy allengs de gunst van den meester won, en vervolgens de plaats, die Amak in de achting van den prins bekleedde, innam.

Amak bemerkte gevoeliglyk, dat de Sultan den voorrang gaf aan Raschidi, en zocht sedert de gelegenheden om de poëzy van zynen medgesel te verachten, waar toe zich eene voordeelige kans opdeedt. Raschidi een werk gemaakt hebbende, genoemt *Hadaic al Seher, de betoverde hof*, en de Sultan hem daar over zyn gevoelen gevraagt hebbende, zeide hy volmondig, dat de poëzy van dit werk goet was, maar dat 'er een weinig zout aan ontbrak. Het gebeurde weinig tyds daarna, dat de Sultan, zyne gewone akademie houdende, en zich willende vermaken, gelyk de groten dikwils doen, ten koste van deze twee dichters opentlyk verklaarde, wat oordeel Amak over het werk van Raschidi gegeven hadde, en vroeg aan dezen, wat hy op deze berisping te antwoorden hadde. Raschidi, die levent en vaardig van geest was, bedacht zich niet lang om dit antwoordt in vaarzen te geven:

Amak heeft gelyk, dat hy zegt, dat myne vaarzen zouteloos zyn:
Want ik bereid de zelve alleen van honig en suiker, die geen overeenkomst met het zout hebben.
Maar de zyne, die niet meer smaaks hebben dan de laffste spyzen, zouden het zelve zeer nodig hebben.

Amak was over dit antwoordt zeer geraakt, en nog meer, toen hy zag, dat de prins het gout en zilver, dat in diergelyke verstandige twistredenen voor den overwinnaar geschikt was, aan Raschidi deedt geven. Deze dichter bereikte een hogen ouderdom, en wierdt meer dan hondert jaren out. Zyn voornaamste werk is de *historie der Minneryen van Joseph en Zoleikhah* in Persiaansche vaarzen, een Roman uit de historie van den aartsvader Joseph getrokken, die op een vreemde wyze in den Alkoran geschikt is. Amak muntte inzonderheit uit in het maken van treurzangen; en men verhaalt, dat de Sultan Sangiar de Selgiucider, zyne zuster verloren hebbende, die Mamulk genoemt wierdt, en die hy getrouwt hadde met den Sultan Mahmoud, zynen neef en opvolger, over dit verlies troosteloos was, en alle de lykzangen, die de dichters van zynen tydt hem aanboden, verachtte. Hy besloot eindelyk den dichter Amak van Bokhara te ontbieden, die zich derwaarts begeven hadt tot het maken van eenig werk, dat bequaam mogt zyn om hem te troosten en zyn verdriet te verdryven. Amak was alreets door zynen ouderdom buiten staat geraakt om zich op weg te begeven; maar hy hadt nog vuurs genoeg om een treurzang te maken, dat hy door zynen zoon Hamidi aan den Sultan zondt. Deze prinsesse, op welke het treurzang gemaakt was, was in de lente van het saizoen en van haren ouderdom gestorven, het welk gelegenheit gaf aan den dichter om zyn werk met deze vaarzen te beginnen:

In den tydt, wanneer de roos in de hoven begint te knoppen, is deze, die alreets opengegaan was, in een oogenblik verwelkt, en wy zien de zelve reets met stof bedekt;
En wanneer de loten der bomen het water der lentewolken inzuigen, is deze narcis verdroogt, door gebrek van water, in het midden der ververschingen van eenen hof.

Dit treurzang, dat, naar het oordeel van Sangiar, vol van geest was, behaalde den prys boven alle de anderen, die hem over de doodt van de prinsesse, zyne zuster, aangeboden waren. Het leven van dezen dichter heeft de gehele vyfde eeuw van de Hegire vervult, in welke de vorsten van het geslacht van Selgiuk, die men gemeenlyk Selgiuciden noemt, de wetenschappen en kunsten in hun ryksgebiedt hebben doen bloejen. *Herbelot Biblioth. Oriental.*

AMAL, vierde zoon van Helem, van den stamme Aser. I *Chron.* VII, *vs.* 35. Zyn naam betekent, *gemengde Natie*, of *onstantvastig volk. Simon Dict. de la Bible.*

AMALABERGA, of AMALBERGA. Zie AMALBERGIS.

AMALARICUS. Zie AMALRICUS.

AMALARIK, of AMALARICUS, koning der Westgotthen in Spanje, was een zoon van Alaricus, dien Clodoveus in 't jaar 507 in een veldslag om 't leven bragt, en van Theodogisa, eene dochter van Theodoricus, koning der Oostgotthen. Gesalricus, de natuurlyke zoon van Alaricus, beklom den troon, en behieldt den zelven tot het jaar 511, wanneer hem Theodoricus, als

voogdt van zyn kleinzoon Amalarik, daar af ſtiet, en zyn levenlang tot aan het jaar 526 de regeering waarnam, waar op Amalaricus de zelve aanvaardde. Deze hadt zich reets in 't jaar 517 met Clothilda, dochter van koning Clodoveus van Vrankryk, verbonden, die hy naderhandt, dewyl zy het Ariaanſche gevoelen niet wilde aannemen, zo qualyk handelde, dat zy aan hare broeders daar over klaagde, die aanſtonts op middelen bedacht waren om zulks te wreken. Een van de zelve, genaamt Childebert, taſtte Amalaricus in 't jaar 531 aan. Deze nam daar op de vlucht, doch wierdt vervolgt, en by Narbonne, of, zo anderen willen, by Barcelona om halsgebragt; en na zommiger gedachten door Theudis, of Theudas, die ſtalmeeſter by Theodoricus was, en op Amalaricus volgde. *Gregor. Turon l.* III. *Iſidor. in Chron. Procop. l.* I.

AMALARIUS, gezegt *Fortunatus*, was een leerling van den vermaarden Alcuinus. De gewigtige zaken, die Karel de Grote hem opdroeg, waren oorzaak, dat hy het bisdom van Trier, dat hy in 't jaar 811 verkreeg, zelfs niet konde bedienen, maar dat aan andere bequame perſonen toevertrouwde. Deze keizer zondt hem aan Michiël Curopalates, den Ooſterſchen keizer, waar henen hem Petrus, abt van Nonantula, in het Modeneeſche gelegen, moeſt verſellen. Hy voerde dit gezantſchap zeer wel uit, en ſtorf op zyne te rugkomſt omtrent het jaar 814. Men ſchryft hem een boek van den Doop toe, dat hy aan Karel den Groten zoude hebben opgedragen, en dat wy onder den naam van *Alcuinus* hebben. De verhandelinge *de divinis Officiis* is niet door hem, maar door den volgenden Amalarius gemaakt. *Brouwerus Annal. Trev. l.* VII. *Sanmarth. Gall. Sirmond not. ad Theod. Aurel. Miræus not. ad Honor. Auguſt. Cave. du Pin.*

AMALARIUS, van zommigen ook *Fortunatus* toegenaamt, is van alle ſchryvers met den voorgaanden onder een vermengt, tot dat Sirmond in 't jaar 1611 het onderſcheidt tuſſchen beiden in zyne aantekeningen over *Ennodius* heeft aangetoont. Hy was diaken, maar geen biſſchop van Metz, gelyk Honorius Auguſtodunenſis, en nog minder aartsbiſſchop van Lyons, gelyk Uſſerius hebben voorgegeven. Lodewyk de Vrome geboodt hem, *de eccleſiaſticis, ſeu divinis officiis* te ſchryven, zondt hem ook naar Rome, om zich van de kerkelyke gewoontens te laten onderrechten, wanneer hy by zyne te rugkomſt eene verhandeling *de ordine antiphonario* maakte, welke beide werken in de Boekzaal der Vaderen te vinden zyn, en van Browerus aan Amalarius van Trier worden toegeëigent. Ook wordt aan hem nog een boek, onder den tytel van: *Forma Inſtitutionis Canonicorum, & Sanctimonialium canonice viventium*, toegeſchreven, dat van het Concilie van Aken in 't jaar 816 goetgekeurt is; dat echter niet wel zyn kan, dewyl Amalarius toen nog zeer jong was. D'Acheri heeft vyf briven van hem uitgegeven. *Honor. Auguſt. de lum. eccleſ. Sigebert in Catal. Ademar. d'Angouleme in Chron. Sirmond not. ad T. II. Concil. Gall. Acheri T.* VII. *Spicil. Miræus in not. ad Henr. Auguſt. Baluz. in not. ad Agobard.*

AMALASONTE, AMALASUNTHA, of ADELSCHWINDE, eene dochter van Theodoricus, koning der Ooſtgotthen, eene prinſeſſe van een uitmuntent verſtandt, en in de Griekſche, tynſche en andere talen zo ervaren, dat zy met alle volkeren, die toen onder het Roomſche ryk behoorden, konde ſpreken. Zy trouwde met Eutharicus, achter-kleinzoon van Thoriſmundus, met welken zy Athalarik, of Ethelreich, teelde. Dewyl de zelve maar 8 jaren out was, toen zyn vader ſtorf, aanvaardde Amalaſonte de regeering, voerde de zelve loffelyk en wyſſelyk, liet aan de kinderen van de omgebragte Symmachus en Boëthius hun vaderlyk erfgoedt wedergeven; maakte met de Franken, waar voor men zeer beducht was, vrede, bragt de hogeſcholen in Italië in beter ſtaat, en verſchafte den hoogleeraren hunne beſolding. Hoewel zy haren zone Ethelreich zeer verſtandig liet opvoeden, zo wierdt zy nochtans van de Gotthiſche vorſten, die weinig achting voor de deugt en goede zeden hadden, genoodzaakt hem aan hen over te geven, op dat zy hem quanſuis in krygszaken zouden onderrechten; maar ondertuſſchen bedorven zy hem, hitſten hem tegen zyne eigene moeder op, en wilden geen vrouwe-regeeringe dulden: doch de moeder kreeg 'er de lucht van, en liet de belhamels van kant helpen, doch kon nochtans niet beletten, dat haar zoon door quaat geſelſchap verleid wierdt, en in 't 17 jaar zynes ouderdoms door de doodt wierdt weggerukt. Hier op gaf de koningin het ryk aan haren neef Theodatus over, en prees hem den Roomſchen raadt aan. Doch deze beloonde haar dit zeer qualyk, liet haar in een ſterk kaſteel in 't Toskaanſche gevangen zetten, en in 't jaar 534 in 't badt verſtikken. Deze ontrouw zocht keizer Juſtinianus, die met Amalaſuntha veel brieven gewiſſelt hadt, en die by hem geacht geweeſt was, te wreken, en zondt Beliſarius onder dit voorwendſel derwaarts, om de Gotthen in Italië te beoorlogen, waar door ook eindelyk de ondergang van 't Gotthiſche ryk aldaar bevordert wierdt. *Procop. l.* I. *de Bell. Goth. cap.* 2. *&* 4. *Caſſiod. lib.* X. *ep.* 2. 3. *&* 4. *Agath. Jornandes.*

AMALBERGIS, AMALABERGA, of AMALBERGA, eene dochter van Amalfrida, die eene zuſter van Theodorik, koning der Oſtrogotthen, was, trouwde met Hermanfried, eenen der drie zonen van Baſinus, koning van Thuringen, die hem zyne ſtaten met zyne broeders, Balderik en Bertharius, te verdeelen gelaten hadde. Hermanfried liet in 't jaar 518 zyn jongſten broeder Bertharius vermoorden; en pogende den outſten, Balderik, of Baderich, het zelve te doen, waar toe hy zo ligt niet komen konde, maakte hy een verbondt met Theodorik den I, koning van Auſtraſië, dat hy de helft van Thuringen aan hem afſtaan zoude, indien hy zynen broeder Balderik uit den weg wilde helpen ruimen; het welk deze koning wel haaſt werkſtellig maakte, en Balderik in eenen ſlag doodde. Doch wanneer Hermanfried half Thuringen aan hem afſtaan zoude, was Amalbergis, eene heerſchzuchtige prinſes, daar over te onvrede, en liet haren gemaal de tafel maar half dekken en met ſpyze voorzien. Wanneer nu Hermanfried haar naa de oorzake hier van vraagde, gaf zy hem ten antwoordt, dat een halve koning voortaan met een half-gedekte tafel te vrede moeſt zyn. Deze ſtoutheit behaagde Hermanfried, en was van dat gevolg, dat hy zyn woordt aan Theodorik den Auſtraſiſchen, of Ooſt-Frankiſchen koning niet houden wilde, maar in het tegendeel vele gruwelyke wreedheden aan de Franken pleegde; zo dat de Thuringers vele Franken aan de mannelykheit aan de bomen ophingen, en de vrouwen aan de halzen der paarden; ook wierden 'er velen gebonden in holle wegen geworpen, daar zy van de wagenen en paarden verplettert wierden. Hier op quam het tot een bloedigen oorlog, hebbende Theodorik zich met zynen broeder Clotarius, koning van Soiſſons, verbonden. In den beginne behaalden de Thuringers eenig voordeel; doch eindelyk quam het tot een hoofdtreffen, het welk men zegt dat drie gehele dagen duurde, en waar in de Thuringers volkomen verſlagen wierden. Na dit ongeluk vluchtte Hermanfried op zyn vaſt ſlot Scheidingen aan de Unſtrut, doch wierdt van Theodorik, die zich met de Saxen verbondt, naauw belegert; en hoewel hy een wanhopigen uitval gedaan hadt, waar in 6000 Saxen gedood wierden, zo wierdt nochtans het beleg voortgezet, waarom hy liſt in 't werk ſtelde, en op aanraden van zyn getrouwen bedienden Irung, of Hiring, oneenigheit tuſſchen de Franken en Saxen poogde te verwekken, doch zich met Theodorik heimelyk te verdragen, en naderhandt met gezamentlyke macht op de Saxen los te gaan; het welk dan ook zo verre zoude gekomen zyn, dat Hermanfried met Theodorik, hoewel onbekent, in de veſting geſproken zoude hebben. Doch alzo gedurende deze onderhandeling het beleg niet ſterk voortgezet wierdt, ging een Thuringer, Wito genoemt, uit de veſting met en havik op de vogeljagt; en dewyl zyn ſtootvogel hem ontvloog, en over de Unſtrut van een Sax, Gotzhold genaamt, gevangen wierdt, vertrouwde de Thuringer, onder beding, dat hy zyn havik wederom hebben zoude, den Sax alles, wat in de veſting omging, en dat men voornemens was op het Saxiſche leger aan te vallen, en alles daar in neder te houwen. Hier op wierdt in de volgende nacht de veſting ſtormenderhandt ingenomen, en alles daar in nedergemaakt: doch de koning Hermanfried was het met zyn hofgezin ontvlucht. Thuringen wierdt vervolgens in 't jaar 524 onder de Saxen en Franken verdeelt; en bequamen de eerſten de Noorder helft, en de laatſten de Zuider helft, dienende de rivier Unſtrut tot eene grenſſcheidinge; en dewyl dere verdeeling te Scheidingen geſloten wierdt, hebben eenigen vermoed, dat deze plaats ter gedachtenis van deze deeling toen eerſt Scheidingen genoemt zoude zyn geworden. Alzo het Thuringſche koninkryk aldus een einde nam, begaf zich Amalbergis, die door hare heerſchzuchtigheit oorzaak van zo veel bloedvergieten geweeſt was, wederom naar Italië aan het Ooſt-Gotthiſche hof, daar zy met de overblyſſelen van haar rampzalig huisgezin tot haar ſpyt zonder koninkryk in een vergeten ſtaat leefde. Hermanfried liet zich van Hiring overreden om zyne toevlucht tot den koning Theodorik te nemen, die zich toen in de veſting Zulch, of Zulpich, in 't Latyn *Tolpiacum*, in Gulikerlandt, ophieldt, en raakte aldaar om 't leven. Eenigen zeggen, dat de koning Theodorik, met hem op de muren van de veſting wandelende, hem in de graft deedt nederſtorten, en dat hy door dezen val ſtorf. Anderen verzekeren, dat Hiring genoodzaakt wierdt zynen heer om het leven te brengen. Cranzius verhaalt, dat Hiring daarna ook Theodorik hadt willen doorſteeken, doch naderhandt zich zelven omgebragt. Hermanfried heeft een prins, Amelfried genoemt, nagelaten, die zich te Conſtantinopel aan 't Griekſche hof begaf, en Duitſchlandt nooit weder zag. *Greg. Turonenſ. lib.* III. *cap.* 4 *&* 7. *Aimon lib.* II. *cap.* 9. *Paul. Æmil. Spangenb. Mansfeld. Chron. cap.* 56. *Lehmans Speyer. Chron. lib.* III. *Cranzii Sax. lib.* I. *cap.* 27. *Meriani Topogr. Thur.*

AMALEK, een zoon van Eliphaz en van Timna, zyn bywyf, een kleinzoon van Eſau. Hy volgde op Gaëtham in het gebiedt van Idumea. *Geneſis* XXXVI, 12, 16. Hy is de vader geweeſt van een machtig volk, dat naar hem, AMALEKITEN genoemt wierdt. Het ſchynt, dat men niet verre van het landt Edoms moet afwyken om het landt der Amalekiten te vinden. Joſephus verdeelt Idumea in twee delen, te weten in het Amalekitiſche, en het Gobolitiſche: maar I *Chron.* XVIII, 11 worden de Edomiten van de Amalekiten onderſcheiden, en men ziet ook klaar, dat de zelve ten tyde van den doortocht der Iſraëliten twee verſcheide volkeren geweeſt zyn: want *Exod.* XVII, 13 leeſt men, dat de Amalekiten van de Iſraëliten overwonnen zyn, doch *Numer.* XX, 18, dat van den Edomiten de doortocht door hun landt te vergeefſch verzocht wierdt. Waar eertyds de woonplaats der Amalekiten geweeſt is, kan niet zeker bepaalt, doch eenigzins afgenomen worden uit den reeks der overwinningen van Kedor Laomer *Geneſ.* XIV, 5, waar uit men beſpeuren kan, dat de Amalekiten de landſtreek, tuſſchen Kades en Engaddi gelegen, bewoonden; doch waarſchynlyk een weinig afwykende naar de Middelandſche zee, en naderende de grenzen der Philiſtynen. Zy ſchynen na de verovering van 't landt Kanaan aan des zelfs Zuider grenzen gewoont te hebben, gelyk uit verſcheide plaatſen van hunne hiſtorie in de H. Schrift blykt. Men kan genoegzaam beſluiten, dat zy zich tuſſchen Havila en Sur onthouden hebben. I *Sam.* XV, 7. Zy hebben niet alleen vlakke plaatſen beſlagen, maar ook bergachtige, in welke laatſten hunne overgeblevenen verſlagen zyn. I. *Chron.* IV, 43. Het ſchynt, dat zy niet vele ſteden gehad hebben, en mogelyk maar eene ſtadt, Amalek genoemt, waar van I *Sam.* XV, 5 geſproken wordt.

Als de Iſraëliten het Rode meir, of de Arabiſche Golf overgetrokken en in de woeſtyne omzwervende waren, zyn de Amalekiten de eerſten geweeſt, die zich tegen hen geſtelt, en hen qualyk gehandelt hebben. Joſua beſtreedt de Amalekiten door het bevel van Moſes, en verſloeg hen, terwyl Moſes, onderſteunt van Aaron en Hur, zyne handen ten hemel ophief. Godt belaſtte na het eindi-

eindigen van den ſtrydt, zulks ter gedachteniſſe in een boek te ſchryven, en dat Moſes het zoude leggen in de ooren van Joſua, dat hy de gedachteniſſe van Amalek geheel uitdelgen zoude van onder den hemel. *Exod.* XVII. Men heeft deze voorzegging ook in het vervolg vervult gezien: want als de Amalekiten in den tydt, toen de rechters over Iſraël regeerden, zich eerſt met de Moabiten en Ammoniten, en naderhandt met de Midianiten en de Arabiers verbonden om Iſraël te onderdrukken, wierden zy eerſt door Ehud, en daar na door Gideon verſlagen. *Judic.* III, VI, *en* VII. Verſcheide jaren daarna kreeg Saul door den mondt van Samuel een uitdrukkelyk bevel van Godt om de Amalekiten geheel uit te roejen van onder den hemel, gelyk dan ook Saul de Amalekiten byna ten eenemaal verſloeg, doch hunnen koning Agag tegen het bevel Gods verſchoonde, als op zyn plaats breder te zien is, warom Saul van Godt verworpen, en het koninkryk aan David gegeven wierdt. Ondertuſſchen waren de Amalekiten nog zo niet uitgeroeit, of eenige jaren daarna overvielen de overgeblevenen van hen, in 't afzyn van David, die met Achis, den koning van Gath, opgetogen was in het leger der Philiſtynen, de ſtadt Ziklag en verbrandden de zelve, voerende de wyven, de kinderen en het vee daar uit gevankelyk weg. Doch David, met zyne mannen wedergekeert zynde, vervolgde hen, en ſloegze, dat 'er maar vier hondert mannen in 't geheel overbleven. Eindelyk wierden de overigen der ontkomenen van de Amalekiten naar het woordt Gods geheel uitgeroeit in de dagen van Hizkia, den koning van Juda, door vyf hondert mannen van de Simeoniten, die hen in het gebergte Seir overvielen, geheel verſloegen en in hunne plaatſe woonden: zo dat naderhandt van de Amalekiten in de Hiſtorien niet meer gewaagt wierdt. I. *Chron.* IV, 43. Men kan over de gelegenheit van het landt der Amalekiten verder nazien *Joſephus* en *Euſebius*, die door *Reland* in zyne *beſchryving van het Joodſche landt* aangehaalt worden.

AMALEK, een berg in den lande Ephraïms, die *Judic.* XII, 15 *de berg des Amalekiters* genoemt wordt, en op welken Abdon, de zoon van Hillel, een der richters van Iſraël, begraven wierdt.

AMALEKITEN. Zie AMALEK.

AMALFI, AMALPHI, MALPHI, in 't Latyn *Amelphis*, eene ſtadt in het Napolitaanſche landſchap, genaamt Principato citra, aan de Salernitaanſche Golf, tuſſchen de ſtadt Salerno en het voorgebergte della Minerva, in een vruchtbare en aangename ſtreek gelegen, voert den tytel van een hartogdom, en is vermaart wegens haren aartsbiſſchoplyken ſtoel, met zeer goede inkomſten voorzien, door het ligchaam van den heiligen Andreas, dat de kardinaal Petrus Capuanus in 't jaar 1208 derwaarts liet brengen. Deze ſtadt is ook beroemt, omdat Joannes of Flavius Gioia, die het gebruik van de magneet-naaldt voor de zeeluiden uitgevonden heeft, aldaar geboren is. Amalfi is eerſt recht ſedert de XII eeuwe bekent geweeſt. Keizer Lotharius de II, de wapenen opgevat hebbende ten voordeele van paus Innocentius den II tegen Rogier, koning van Sicilië, die den tegenpaus Anacletus begunſtigde, nam in den jare 1133 Amalfi in, met behulp van 46 galeien, hem door de Piſaners tot onderſtandt gezonden. De ſtadt wierdt geplundert, en Lotharius begeerde niets van den buit dan een ſtuk van de *Pandecten*, welke Juſtinianus hadde doen byeen verzamelen, het welk in de bibliotheek van Florence gevonden wordt. Paus Nicolaus de II vergaderde in 't jaar 1059 een Concilie in deze ſtadt; en Angelus Picus, des zelfs aartsbiſſchop, heeft 'er in 't jaar 1639 Synodale bevelen uitgegeven. In 't jaar 1463 kreeg Antonius Piccolomini met zyne gemalinne Maria, dochter van Ferdinand den I van Napels, dit hartogdom. Het wierdt naderhandt wel weder aan de kamer getrokken, maar in het midden van de XVIII eeuwe gaf de koning van Spanje het weder aan den keizerlyken generaal veldmaarſchalk Octavius Piccolomini, van welken tydt af het aan dit geſlachte gebleven is. *Imhoff Not. Proc. Imp. lib.* V. *cap.* 14. *Memorab. Ital. Tom. IX. Concil. Baron. in Annal.*

AMALFI, (DE KUST VAN) *Ora Amalphitana*, een gedeelte van de kuſt van de Napelſche provincie Principato citra. Zy ſtrekt zich van de kaap della Minerva tot aan de ſtadt Salerno uit, en heeft haren naam van de ſtadt Amalfi, die de voornaamſte plaats van deze kuſt is. *Baudrand.*

AMALFRIDA, dochter van Valamer, en zuſter van Theodorik, koning der Oſtro-Gotthen, die in Italië regeerden, trouwde met een krygshoofdt van hare natie, en teelde by den zelven Theodahada en Amalbergis, gemalinne van Hermanfried, koning van Thuringen. Sedert hertrouwde Theodorik zyne zuſter met Thraſimond, koning der Vandalen in Afrika. Deze prins ſtorf zonder kinderen in 't jaar 523. Hilderik, zoon van Hunerik, was zyn opvolger. Hy was niet gunſtig aan Amalfrida, die men gevangen nam. Zy ſtorf omtrent den jare 526 in de gevangeniſſe.

AMALON, een hartog van Champagne, wierdt in 't jaar 592, of 593, in zyn ſlaap, dronken zynde, door eene vrouwe omgebragt, omdat hy haar wilde verkrachten. Zy begaf zich daar op by koning Guntram naar Chalons, die haar beſchermde. *Gregor. Turon. lib.* IV. *cap.* 27.

AMALRICUS, of ALMARICUS, de I, graaf van Joppe, wierdt in 't jaar 1163, in het 27 jaar zyns ouderdoms, koning van Jeruzalem, na de doodt van zyn broeder, koning Boudewyn den III. Hy begon met den Egyptiſchen Sultan een oorlog, die in het begin wel vry gelukkig voor hem ſcheen, doch het verlies van Jeruzalem naar zich ſleepte. Hy verjoeg Siracon, een van de machtigſten onder de Mahometaanſche vorſten, twee maal uit Egypten; doch die zich aldaar wederom veſtigde, nadat Amalricus na de verovering van de ſtadt Peluſium de ſtadt Caïro niet terſtondt innam, dewyl hy den groten buit van deze ſtadt aan zyn leger misgunde. Hy liet zich met den Sultan in eene onderhandeling in, die, met de hoop van twee millioenen guldens aan hem te geven, hem zo lang ophieldt, tot dat het leger van Noradyn aanquam, en Amalricus dwong, niet alleen de belegering op te breken, maar ook met ſchande Egypten te verlaten. Siracon volgde Saladyn, de welke de Chriſtenen van de eene zyde aantaſtte, gelyk Noradyn aan de andere zyde deedt, en met hulp van de vloot, die hem de Griekſche keizer toezondt, de ſtadt Damiate belegerde, maar door regen en honger gedwongen wierdt af te trekken. Ondertuſſchen viel Saladyn in Paleſtina, veroverde Gaza, en verwoeſtte alles met grote verwoedheit, terwyl Noradyn het zelfde deedt tegen Antiochië. Amalricus wederſtont zyne vyanden kloekmoedig, maar ſtorf den 4 July des jaars 1174, in het 38 jaar van zynen ouderdom. Van zyn huwelyk zie ALMARICUS, patriarch van Jeruzelem. *Wilh. Tyrius lib.* XIX. 20, 21. *Sanut. lib.* III. *Maimbourg hiſt. de Croiſ. lib.* IV. *Beſold. Hiſt. Hieroſ.*

AMALRICUS, of ALMARICUS, de II, van Luſignan, koning van Jeruzalem en Cyprus, was een zoon van Hugo den VIII, heer van Luſignan, die een broeder was van Guido. Deze laatſte hadt het koninkryk Cyprus van Richard, koning van Engelandt, in 't jaar 1191 gekocht; en nadat hy Sibylla, de outſte dochter van Amalricus den I, getrouwt hadt, wierdt hy koning van Jeruzalem, welk ryk hy in 't jaar 1187 verloor, en in 't jaar 1194 ſtorf. Daar op volgde hem deze Amalricus, zyn broeders zoon, aan welke Iſabella, de twede dochter van Amalricus den I, den tytel van koning van Jeruzalem betwiſtte, dien zy aan Henrik den II, graaf van Champagne, haar derden man, hadt toegevoegt. Doch als deze Henrik in 't jaar 1197 ſtorf, en Amalricus de II ook weduwenaar was, trouwde hy met Iſabella, en liet zich tot koning van Jeruzalem kronen. Hy onthieldt zich te Acre, en ruſtte zich toe tegen de Saracenen, welke Jeruzalem in bezit hadden, gelyk dan ook onder de Europiſche prinſen, die hy om hulp aanzocht, Boudewyn de IX, graaf van Vlaanderen, Lodewyk, graaf van Blois, en verſcheide andere Franſche heren in 't jaar 1202 te Venetië ſcheep gingen; maar dewyl zy opgehouden wierden, rechtte men niets uit, en Amalricus ſtorf in 't jaar 1205. *Sanut. lib.* III. *Robert de S. Marian. Ville-Hardouin. Geſta Dei per Franc. Beſold. Hiſt. reg. Hieroſ.*

AMALRICUS, of ALMARICUS, patriarch van Jeruzalem, wierdt na Fulco in 't jaar 1159 verkoren. Hy wilde Amalricus den I niet kronen, tot dat hy zyne vrouwe Agnes van Courtenay, die hem in den vierden grade beſtont, verlaten hadde; en dewyl de kardinaal Johannes de Suſtri, legaat van den pauſſelyken ſtoel, in deze zake hem byſtont, wierdt de koning genoodzaakt te ſcheiden; doch onder dit beding, dat de twee kinderen, die zy geteelt hadden, voor wettig zouden verklaart worden. Deze patriarch heeft nog andere moejelykheden aangerecht, en is in 't jaar 1180 geſtorven. Zyn navolger was Heraclius. *Wilh. Tyrius.*

AMALRICUS, (AMALDUS) aartsbiſſchop van Narbonne, begaf zich eerſt in de Ciſtercienzer orde, wierdt abt te Poblet, naderhandt te Grand-ſelve, en eindelyk generaal abt van de zelve Ciſtercienzer orde; ook wierdt aan hem de inquiſitie in Languedok tegen de Albigenzen opgedragen, en verſelde hy in dezen laſt den pauſſelyken legaat, Petrus Chateauneuf. Dewyl hy zich in deze en andere verrichtingen wel gedroeg, wierdt hy ook gebruikt om de Spaanſche vorſten tegen de Moren te vereenigen, dat hy ook gelukkig volvoerde, zo dat zy eene grote overwinninge, den 16 July des jaars 1212, tegen de Moren behaalden. Amaldus, die 'er ook by was, heeft zelfs daar van een verhaal uitgegeven. Wanneer hy weder te huis quam, wierdt hy aartsbiſſchop van Narbonne, op het einde van het gemelde, of in het begin van het volgende jaar. Hy geraakte wel in verſchil met Simon, graaf van Montfort, die eenig recht op het hartogdom van Narbonne hadt, doch de graaf kon weinig uitrechten, omdat paus Innocentius de III een goet vriendt van Amaldus was. Hy was ook in het jaar 1214 op het Concilie te Montpellier, en betuigde, zo wel hier als elders, een groten yver tegen de Albigenzen. Hy ſtorf in 't jaar 1225, en zou, behalven het reets gemelde verhaal, nog een ander boek geſchreven hebben, gelyk paus Innocentius de III aan hem een boek van zyne redevoeringen opdroeg. *Vaux de Cornai Hiſt. Albig. cap.* 4, 66, 81, 82. *Cæſarius lib.* V. *&* VII. *cap.* 21, 52. *Henriquez in Faſtis SS. Ciſterc. lib.* I. *Catel lib.* V. *hiſt. Manriquez Annal. Ciſterc. Sanmarth. Gall. Viſch Bibl. Ciſt. Miræus in Orig. Monaſt. lib.* V. *cap.* 19.

AMALRICUS, aartsbiſſchop van Thours, volgde op Landranus den II omtrent den jare 850, of 851. Hy was een kerkvoogdt van veel verdienſte. Hy zat voor met Hinkmar van Rheims in 't Concilie van Soiſſons, dat in 't jaar 853 gehouden wierdt; en wierdt aldaar verzocht eene reize naar Mans te doen, om den biſſchop Aldricus aldaar te bezoeken, die door eene beroertheit belet wierdt op dit Concilie te komen. Amalricus bevondt zich ook op dat van Verberia, dat men op het einde van de maandt Auguſtus in 't zelve jaar hieldt. Hy ſtorf omtrent den jare 854. *Flodoard lib.* III. *Hiſt. cap.* 21. *Sanmarth.*

AMALRICUS, biſſchop van Senlis, heeft in de XII eeuw gebloeit. Hy hadt het geeſtelyke kleedt van de orde der Ciſtercienzen aangenomen, en wierdt van abt van Chaalis op den biſſchoppelyken ſtoel van de kerke van Senlis verheven omtrent den jare 1148. Zyne hoofdkerk wierdt verwoeſt, en hy was bezig om de zelve te herſtellen. Koning Lodewyk de jonge ſchreef aan de prelaten van 't koninkryk om zodanige onderneming met hunne mildadigheden te onderſteunen. De brief is door Hugo de Champ-Fleury, biſſchop van Soiſſons, kanſelier van Vrankryk, ondertekent. Amalricus ſtorf in 't jaar 1161, of 1162, en wierdt in 't choor van de kerke der abdye van Chaalis begraven. *Sanmarth. Gall. Chriſtian.*

AMALRICUS AUGERI, een hiſtorieſchryver, heeft in de XV eeuw geleeft, ten tyde van paus Urbanus den V, die in 't jaar 1462 verkoren wierdt. Hy droeg aan dezen paus eene hiſtorie der pauzen op, die hy *Chronicon Pontificale* noemt. Dit was gelyk een hiſtoriſch woordenboek der pauzen, naar de orde van 't A B

der zelver leven verhalende. Amalricus Augeri was van de Augustyner orde, gelyk uit de voorreden van zyn werk blykt. Hy bekent, dat hy zyne historie uit meer dan twee hondert schryvers byeen verzamelt heeft, eindigende de zelve met Johannes den XXII, die in 't jaar 1334 storf. *Vossius de Hist. Lat. lib.* III. *cap.* 1.

AMALRICUS, gezegt van Chartres, te Bene in de provincie van Chartres geboren, was Doctor te Parys, en verbreidde in den jare 1204 zyne belagchelyke gevoelens als wezentlyke waarheden. Hy leerde onder anderen, dat, indien Adam niet gezondigt hadde, de menschen zonder generatie vermenigvuldigt zouden zyn; dat 'er geen ander paradys was, dan het genoegen van wel te doen, noch geen andere hel, dan de onkunde en de duisterheit der zonde; dat de wet van den H. Geest een einde gemaakt hadt van die van Christus en van de Sacramenten; gelyk deze een einde gemaakt hadt van de wet van Moses, en van de plechtigheden van het oude Testament; dat alle daden, die in liefde geschieden, zelfs de overspelen, niet quaat konden zyn. Deze menschen, overtuigt en veroordeelt zynde in een Concilie, te Parys in 't jaar 1209, of 1210 gehouden, wierden aan den werreldlyken rechter overgelevert, die de vrouwen genade bewees, de mannen deedt verbranden, het lighaam van Amalricus, alreets voor eenige jaren gestorven, opgraven, en zyne beenen verbranden, en de assche op oneerlyke plaatsen strooien. Daar zyn 'er echter, die aan de waarheit van het gene van deze dwalingen verhaalt wordt twyffelen. *Prateol. de Heres. Sanderus Her.* 153. *Gaguin. lib.* VI. *Vincent. lib.* XXIX. *cap.* 109. *Antonin. part.* III. *tit.* 19. *cap.* 1. §. 7. *Spondan. A. C.* 1204. *n.* 17. *Du Bulay Hist. Univ. Paris.*

AMALRICUS. Zie ALMARICUS.

AMALTHEA, een toenaam van de Cumanische Sibylle. Zie SIBYLLEN.

AMALTHEA, of ADAMANTEA, dochter van Melissus, koning van Crete, en voedster van Jupiter, volgens het gevoelen van Lactantius. De fabelschryvers verhalen, dat zy dit kindt in 't midden van een boom in de wieg hieldt, op dat men het niet zoude kunnen vinden; en uit vreze, dat men het geschreeuw van het zelve mogt horen, vergaderde zy alle de jonge knechtkens van het eilandt, om een groot geluidt te maken rontom dezen boom door het slaan op kopere schilden, die zy hen gaf. Anderen verzekeren, dat Amalthea de naam is van een geit, die met haar melk dezen verzierden Godt voedde, die men verdicht dat tot erkentenis van dezen goeden dienst haar met twee geitjes, die zy hadde, in den hemel plaatste, daar zy die twee sterren uitmaken, welke de dichter Aratus *sterren van den Wagenaar* noemt, die het quade weêr voorzeggen. Men voegt 'er by, dat Adrasteus en Ida, aan de welke deze geit toebehoorde, des zelfs hoorn hadden, die vermaart was door haren overvloedt. Anderen eigenen haar aan Achelous toe. Ovidius, Diodorus van Sicilië, Strabo, Lactantius, en anderen verhalen deze fabel op eene verschillende wyze. Amalthea schynt af te komen van het Phenicisch *Omeneth*, of *Amantha*, dat voedster betekent. Hierom hebben de dichters Jupiter Αἰγίοχος, geitenhoeder, genoemt, en aan zynen schildt den naam van Ægide gegeven, om dat zy zeggen, dat deze schildt met de vacht van Amalthea bekleed was. *Hygin. cap.* 139. *& ad eum Muncherus.*

AMALTHEEN. Daar waren in de XVI eeuw drie broeders van den naam van Amaltheus in Italië. HIERONYMUS, JAN BAPTISTA, en KORNELIS, alle drie uitnemende Latynsche dichters, vooral Hieronymus. Zy waren te Oderzo, in 't Trevisaansche gebiedt, geboren. De twee outste storven in 't jaar 1573; Hieronymus in zyn vaderlandt, en Jan Baptista te Rome. De eerste was, behalven zyn talent in de poëzy, een philosoof en geneesmeester. De twede bragt het grootste gedeelte van zyn leven te Rome door, en was geheimschryver van de kardinalen in 't Concilie van Trente. Hy storf 48 jaren out zynde, en zyn outste broeder 67. Van den jongsten weet men niet anders, dan dat hy ook een dichter geweest is. Hieronymus liet een zoon na, Attilius geheten, waar van Jan. Nicius Erythræus is voortgekomen. Men heeft de Latynsche poëzy van de drie broeders Amaltheën in 't jaar 1689. te Amsterdam gedrukt, daar men de getuigenissen der geleerden over deze broeders vindt. Cornelius Amaltheus heeft met hulp van Paulus Manutius en Julius Poggianus den Catechismus van 't Concilie van Trente in 't Latyn vertaalt. Zie *Vigneul. Marville T.* II. *des Melang. p.* 337. Men zie verder *P. Manutius lib.* XII. *Epist.* 4. ook *lib.* I. *Ep.* 10. *J. Nic. Erythr. P.* I. *Epist. ad diverf. pag.* 162. *Delrius Comm. in Sen. Med. pag.* 55. *in Apol. pag.* 177.

AMALTHEUS, (ATTILIUS) geboortig van Oderzo, eene stadt van het Trevisaansche Mark in Italië, was de zoon van Hieronymus Amaltheus, een vermaart geneesmeester, en neef van Jan Baptista Amaltheus, die geheimschryver en tolk van de kardinalen op 't Concilie van Trente was. Hy gaf zich eerst aan de poëzy over; maar deze glorie aan zynen vader en aan zynen oom overlatende, leide hy zich op het burgerlyke en kanonyke recht, en op de Godgeleerdheit toe. De paus, zyne verdiensten erkennende, maakte hem referendaris, en eenige jaren daar na Paulus de V hem den tytel van aartsbisschop van Athene gegeven hebbende, zondt de zelve hem als nuntius naar Keulen, alwaar hy alles in 't werk stelde om die genen, die Roomsch-Katholyk wierden, te ondersteunen; en men merkt aan, dat hy aan den kardinaal Bellarmyn schryvende, hem verzekerde, dat zo hy 100000 kronen aan inkomsten hadde, hy 'er 95000 aan de nieuw-bekeerden zoude geven. Naar Rome te rug gekeert zynde, bragt hy het overige van zyn leven in voorbeeldige daden van Godvrucht en liefde door. Hy storf aldaar zeer out zynde, en wierdt in de kerke van den naam van Jesus begraven. *Erythræus Pinac. alter.*

AMAM eene stadt van den stamme Juda, waar van Josua XV, 26 gesproken wordt.

AMAMA, (JOACHIM VAN) generaal majoor van het voetvolk, kolonel in dienst der vereenigde Nederlanden, en kommandeur der stadt Hulst en hare onderhorige vestingen, wierdt geboren den 14 November van den jare 1657 (den jaardag van koning Willem den III van Engelandt) in Drenthe op het fort de Bourtange, den sleutel van Vrieslandt en Groningen. Zyn vader was Gerrit Amama, uit zeer edelen huize, kommandeur van de Bourtange voornoemt, kolonel onder de Vriezen, naderhandt brigadier, en kommandeur der stadt Embden; zyne moeder was Bennudina van Vierzen, dochter van den muntmeester generaal van Vrieslandt, en hy, door het afsterven van zyne twee zusters en eenen broeder, dus het eenige vermaak en zorg van zyne ouders geworden, bequam eene zeer goede aanleiding tot de letteren en wellevendheit. Hier mede bezig, en naauwlyks den ouderdom van twaalf jaren bereikt hebbende, kreeg hy een vaandel in zyns vaders compagnie, hoewel met des zelfs ongenoegen, en wierdt vervolgens in 't jaar 1681 tot kapitein verheven. 25 Jaren out geworden, trouwde hy met Petronella de Vrieze, dochter van Jakob, burgermeester van Hulst, by de welke hy eenen zoon, al vroeg gestorven, en eene dochter, Bennudina, in 't jaar 1714 gehuwt met Peter Benjamin de Beaufort, voorzittent schepen der zelve stadt, gewonnen heeft. In den jare 1689 wierdt hy tot majoor, 1690 tot kolonel, 1703 tot brigadier, 1709 tot generaal major, en na den slag van Malplacquet by Bergen in Henegouwen, en menigvuldige andere krygsvoorvallen even dapper en met voorzichtig niet min, als wel geslaagt beleidt bygewoont te hebben, in het jaar 1713 tot kommandeur van Hulst en zyne onderhorige vestingen verheven. Hy verloor zyne eerste vrouwe Petronella de Vrieze in 't jaar 1684, en hertrouwde 1693 met Ibella Alegonda van Humalda, wiens vader was Philips van Humalda, (raadsheer in den hove van Vrieslandt, en 1660 wegens den Nederlandschen staat voor gezant naar koning Philips den IV van Spanje afgevaardigt,) en de moeder Helena van Burmania, dochter des Grietmans van Leeuwerderadeel. By deze won hy vier zonen, alle jong gestorven, en twee dochteren, Helena en Petronella, die haren vader overleeft hebben. Hoe vele wreedheden en wat bloedvergieten hy in den oorlog bygewoont heeft, zyne aangebore zachtmoedigheit en nedrigheit buiten hovaardy bleven hem altoos verzellen, en wonnen in 't veldt niet alleen de harten der soldaten, maar verzekerden zich van de genegenheit der Hulstenaars, die nooit genoeg zyne zachte regeering, en oprechten aardt, zonder eenige geveinstheit of dubbelheit, kunnen roemen, maar de zelve steets in goede geheugenisse houden zullen. Iedereen was hy genegen dienst te doen naar verdiensten, zonder eenige vergelding daar van te kunnen verwachten, en milddadig, hebbende een afkeer van zich met eens anders goedt te verryken, of met des zelfs zweet zich te voeden, daarenboven Godvruchtig, en een vyandt van allerhande ydel geklap en ligtvaardig spreken, zo dat men nimmermeer eenig vloek- of scheldwoordt uit zynen mondt hoorde gaan. Hy storf na eenigen tydt gequynt en bedlegerig geweest te hebben op den 3 July van den jare 1720, in den ouderdom van 62 jaren, 7 maanden en 18 dagen, binnen Hulst, in het bywezen van zyne kinderen en kindskinderen, zonder eenig beletsel aan zyn verstandt. *Jan Huybert Jungius Lykrede uit Timoth.* IV. *vs.* 7. *en* 8, *gedrukt te Rotterdam* 1720 *in* 4.

AMAMA, (SIXTINUS) professor in de Hebreeusche tale op de Akademie van Franeker, is een zeer geleert man geweest. Hy was een Vries, en een leerling van Drusius. De akademie van Leiden trachtte die van Franeker van dit licht te ontbloten, om de plaats te vervullen van Erpenius, die een der bequaamste mannen van zyne eeuw in de Oostersche talen was geweest. Amama sloeg deze beroeping niet af, maar leende daar aan het oor, onder beding, dat de regenten van Vrieslandt hem zyne vryheit zouden geven, het welk niet geschiedde; maar daar tegen stonden de zelve hem zo veel voordeel toe, dat het hem ongetwyffeld niet berouwde, dat hy geen professor te Leiden geworden was. Het eerste boek, dat hy uitgaf, was een proefstuk van het heerlyk voornemen, dat hy hadde om de gemene Latynsche overzetting des Bybels, welke het Concilie van Trente volkomen goet verklaart hadde, te berispen; en zonder te wachten, dat hy zyn voornemen volvoert hadde, gaf hy in 't jaar 1620 zyne *Censura Vulgatæ Latinæ Editionis Pentateuchi* te Franeker in 4. uit, dat eene berisping van de gemelde overzetting van de V boeken van Moses was. Hy begon hier door zich onder het getal der schryvers te stellen. Hy vervaardigde het vervolg van deze berisping, wanneer hy zich tot een anderen arbeidt verplicht zag, te weten tot het vergelyken van de Nederduitsche overzetting van de Schriftuur met de oorspronkelyken, en met de naaukeurigste vertalingen. Deze Nederduitsche overzetting was gemaakt naar de Hoogduitsche vertaling van Luther. Hy gaf rekenschap van zynen arbeidt aan 't gemeen, door het werk, dat in het jaar 1623 te Amsterdam, onder den tytel van *Bybelsche Conferentie*, wierdt uitgegeven. De zorg en moeite van deze vergelyking verschaften Amama veel bezigheit, zo dat het uitgeven van dit boek, en van eenige letterkundige schriften hem een langen tydt verhinderden zich met de berisping van de Latynsche overzetting op te houden. Hy hervatte dezen arbeidt, wanneer hy vernam, dat Marinus Mersennus hem wederlegt hadt over de zes eerste kapittelen van *Genesis.* Hy verledigde zich dan, alle andere bezigheden verlatende, om zyne berisping tegen dezen berisper te rechtvaardigen. Zyn antwoordt is een der stukken, waar van de *Anti-Barbarus Biblicus*, die hy in 't jaar 1628 uitgaf, te zamengestelt is. De andere stukken zyn de berisping van de Latynsche overzetting over de historische boeken van het oude Testament, over Job, over de Psalmen, over de boeken van Salomon, en eenige byzondere verhandelingen. Onder anderen is 'er eene over de bekende plaats in de Spreuken: *De Here bezat my in het beginsel zynes wegs, voor zyne werken*, waar in Amama toont, dat de genen, die Drusius beschuldigden van de Arianery te begunstigen, grote lasteraars waren. De *Anti-Barbarus Biblicus* zoude uit twee

twee delen hebben moeten bestaan, ieder van drie boeken. De schryver heeft het eerste maar uitgegeven. Men herdrukte het zelve te Franeker na zyne doodt in 't jaar 1656 in 4. en men voegde het vierde boek daar by, zynde de berisping over Jesaias en over Jeremias. Het is onmogelyk de slagen af te keren, die hy de gemelde Latynsche overzetting heeft toegebragt, en de redenen te wederleggen, die hy gegeven heeft van de noodzakelykheit, die 'er is om de oorspronkelyken te raadplegen. Men vindt ook weinig bequame luiden onder de geleerden van de Roomsche kerke, die zulks loogchenen: zy vergenoegen zich, om de eere van het laatste Concilie te bewaren, met te beweeren, dat het oogmerk van het zelve niet geweest is om de oorspronkelyke schriften aan het gezag van de meergenoemde Latynsche overzetting te onderwerpen. Het is hier de plaats niet om te onderzoeken, of men zulks wel ter goeder trouwe zoude kunnen zeggen. Onze Sixtinus drong zo sterk aan op de oeffening der oorspronkelyke talen van den Bybel, dat 'er Synoden waren, die, door zyne redenen overtuigt, geboden, dat men voortaan geen predikant zoude aannemen, die niet ten minsten eene middelbare kennisse van het Hebreeusch en van het Griekscb van de Schriftuur hadde. Men moet onder zynen lof niet vergeten den yver, dien hy betoonde om op de Akademie van Franeker eene ongeregeldheit te doen ophouden, die aldaar met geen minder overdadigheit dan op de Universiteiten van Duitschlandt in zwang ging, te weten de dronkenschap. Hy prees en bedankte zyne amptgenooten wegens hunnen yver daar omtrent, en deedt eene krachtige redevoering over deze stoffe in 't jaar 1621. Hy zegt schrikkelyke dingen wegens de ongeregeldheit, die op zommige Akademien in zwang ging. Alle de nieuwelingen lieten 'er zich in den dienst van Bacchus aanschryven, met zeke plechtigheden; en men deedt hen by een houten Stephanus zweren, dat zy al hun geldt doorbrengen zouden. Indien iemandt meerder acht gaf op den eedt, dien hy aan den rector van de Akademie gedaan hadt, dan op dezen gewaanden Bacchinalen eedt, dien quelden de ongeregelde studenten zodanig, dat zy hem dwongen te vertrekken, of te doen gelyk de anderen. Hy heeft by zyne redevoering eenige gedeeltens van de klachten van Alstedius over het zelve onderwerp gevoegd; en hy merkt in zyne voorreden aan, dat Bellarminus zich ook geweldig beklaagt in zyn XX leerreden over de dronkenschap, die op de Universiteit van Leuven regeerde. Men moet tot een besluit aanmerken, dat men in Vrieslandt met onzen Amama zo vergenoegt was, dat men na zyne doodt (die voorviel in December des jaars 1629) veel gunst bewees aan zyne kinderen, gelyk NIKOLAAS AMAMA, een van hen, zulks met erkentenisse betuigt in de opdragt van zyn boek, genoemt *Dissertationum Marinarum Decas*, in het welke veel belezenheit doorstraalt, en daar men, zonder zich aan de nieuwe Philosophie te verbinden, dikwils van de gevoelens van Aristoteles afwykt; zynde in het zelve, zelfs tot de spelding toe, vernieuwing door den schryver uitgevonden. *Bayle.*

AMAN, *Amana*, een haven van 't koninkryk Marokko, in Barbaryë, op de kust van de Atlantische zee, tusschen de kaap van Gar, en die van Canthim. Men gelooft, dat het de zelve haven is, dien Ptolomeus *Mysocaras* noemt. *Baudrand.*

AMAN, (DE BERG) *Amanus Mons*, *Pieria Mons*, een keten van gebergtens in Asië, die Syrië van Aladulië scheiden, of van Cilicië en een gedeelte van klein-Armenië. Dit gebergte strekt zich uit van de Middelandsche zee tot aan den Euphraat, 9 of 10 mylen beneden de stadt Marasch. Men ziet in dit gebergte naby de kust, tusschen Ajazzo en Alexandrette, de vermaarde engte, die men outstyds *Amanicæ Portæ*, *Portæ Syriæ*, *Portæ Ciliciæ* noemde, naby de welke Alexander de Grote eene heerlyke overwinninge op Darius, koning van Persië, behaalde. Dit gebergte is vol wilde dieren en rovers; en Cicero, wanneer hy Proconsul van Cilicië was, verdreef uit het zelve alle de genen, die derwaarts gevlucht waren. Men geeft tegenwoordig verscheide namen aan het zelve. Zommigen noemen het *Allocan*, anderen *Monte di Scanderona*, en wederom anderen *Monte Neros*. Men zegt, dat deze laatste naam aan het zelve gegeven wordt ter oorzake van het groot getal van fonteinen en beken, waar door het zelve bevochtigt wordt, *Neros* in het Syrisch *eene plaats overvloedig van water* betekenende. *Plutarchus in Cicerone. Ptolomæus. Baudrand.*

AMANA, een berg aan de overzyde van de Jordane in den stamme Manasse gelegen, 3 mylen van het meir Moron, hebbende aan zynen voet een omtrek van 3 mylen, daar men schone wyngaarden ziet, en eene stadt, die den zelven naam draagt. De top van dezen berg is, gelyk die van den berg Hermon, altoos met sneeuw bedekt, waarom de Arabiers aan den zelven den naam geven van *Gebel Chaïca*, dat is te zeggen, *de Gryze berg*, ter oorzake van de witheit van des zelfs top. Aan de eene zyde is de zelve moejelyk te beklimmen, en de andere zyde ontoegankelyk. Men verzekert, dat de genen, die moeds genoeg gehad hebben den zelven tot het opperste des tops te beklimmen, aldaar eene kleine vlakte gevonden hebben, die de aangenaamste is der werreldt, om de verscheidenheit der bomen en bloemen, die aldaar uit de natuur voortkomen, zo dat men niets vermakelyker bedenken kan. Men behoeft niet te twyffelen, of het is deze berg, waar van de bruidt spreekt in het Hoge-liedt van Salomon. Men vindt van dezen berg onder den naam van *Amana* by Josephus, by Hieronymus, noch by Eusebius gewag gemaakt. *Hoge-liedt* IV. 8. *Eugene Roger Terre sainte lib.* I. *cap.* 20.

AMANA, een der Lucaïsche eilanden in Noord-Amerika, Oostwaarts gelegen, behoort aan Engelandt, en is zeer bergachtig.

AMAND (SINT) is van outs *Elno*, wegens een gering stroomtje van dien naam, dat daar door loopt, genoemt geweest, maar heeft, sedert dat de heilige Amand, bisschop van Tongeren, alhier eene abdy voor de Benedictynen gesticht heeft, den naam van dien heiligen behouden, wordende in 't Latyn geschreven *Fanum sancti Amandi*, of *Amandiacum*. Het is eene kleine stadt, maar zeer vermakelyk, aan de rivier de Scarpe, in het gebiedt van Doornik gelegen, 2 mylen van Valencyn en 3 van Doornik, hebbende weleer getorende muren gehad, die door de gestadige oorlogen in deze gewesten omverre geraakt zyn, staande echter de poorten nog overeinde. Zyn voornaamste kerk, den heiligen Andreas toegewyd, pleeg een kapittel van twaalf kanunniken te hebben, zelfs tot het jaar 1200 toe, wanneer der zelver goederen door den paus aan de abdy geschonken zyn, en pronkte die met het graf van den voorgemelden Sint Amand. Des zelfs gestichte abdy, eene der schoonste en rykste van Vlaanderen, heeft een zeer ruime en heerlyke kerk, naar de hedendaagsche bouworder, met twee fraaie torens, makende zulk alles beter eene vertoning eens koninklyken hofs, als van een klooster, zynde de grootsheit in de vorige eeuw door Nikolaas du Bois, die omtrent vyftig jaren hier abt geweest is, daar aan getimmert met ongelooffelyke kosten, die men rekent op drie millioenen guldens uit te lopen, hebbende hy ook in den omtrek zyns kloosters een ander klooster opgerecht voor hervormde Benedictyner nonnen, die men Vredezusters noemt, en de versierselen der kerk, en het linnen der abdy onderhouden en bezorgen. De abt is niet alleen gezag voerende over zyne geestelyken, maar hy is ook werreldlyk heer van het stedeke, en des zelfs onderhorige landstreek. Men wil, dat St. Amand dit gebiedt verkregen heeft van koning Dagobert van Vrankryk, nadat die alvorens zyne zonen hadt laten dopen. Immers de heilige Amand heeft zyne overige jaren in dit klooster versleten, en is daar in gestorven, in den ouderdom van negentig jaren, omtrent het jaar 660. 't Wapen van dit stedeke en van de abdye bestaat in een groen veldt, bedekt met een bloten degen, met de punt om hoog, en ter zyde twee goude leliën. *Guicciard. beschr. der Nederl. Delic. des Païs-Bas Tom.* II.

St. AMAND, bisschop van Bourdeaux in de V eeuwe, wierdt door St. Delphinus, bisschop van Bourdeaux, tot het priesterschap verheven. Hy was de onderwyzer en doopvader van St. Paulinus, naderhandt bisschop van Nola, en deze heilig heeft aan hem verscheide brieven geschreven. Hy wierdt tot bisschop van Bourdeaux verkoren in 't jaar 404. Hy stont de bestiering van zyne kerke af aan S. Severinus, bisschop van Keulen, die naar Bourdeaux geweken was, en hernam de zelve na de doodt van dezen bisschop. Hy verzamelde de schriften van den heiligen Paulinus, voor hem, in den jare 431, gestorven. Men viert het feest van dezen heilig op den 18 Juny. *Lettres 2. 9. 12. 48. de St. Paulin. Gregor. Turon. de Gloria Confessor. cap.* 45. *Baillet vies des Saints, mois de Juin.*

AMAND, toegenaamt *du Chastel*, van Castello, is in 't begin van de XII eeuwe omtrent den jare 1113 in achting geweest. Van kanunnik van Doornik wierdt hy monnik van 't klooster van S. Martyn, in de zelve stadt, naderhandt prioor van de abdye van Anchin by Douay, en eindelyk abt van die van Marchiennes, in het gebiedt van Arras, die hy met veel zorg en yver herstelde. Hy schreef verscheide verhandelingen, en onder anderen een brief, die het leven van S. Odo, bisschop van Kameryk, behelst. *Valer. Andr. Bibl. Belg. Vossius de Hist. Lat. lib.* II. *cap.* 48.

AMAND, SUSON, (of, volgens anderen, HENRIK) van de orde der Predikheren, leefde omtrent het einde van de XIII, of in de volgende eeuwe; want zommigen stellen zyne doodt in 't jaar 1306, en anderen verschuiven de zelve tot den jare 1365. Hoe 't ook zy, hy heeft in 't Hoogduitsch eenige Godvruchtige werkjes zamengestelt, die door Surius overgezet, en in 't jaar 1588 te Keulen gedrukt zyn. Deze werken worden omstandig in de XIII eeuwe van de *Bibliotheque des Aut. Eccles.* van *du Pin* aangewezen.

St. AMAND, gezegt, FAYE, of FAYTA, (JAN) abt van St. Bavo, van Gent in de Nederlanden, is in de XIV eeuwe in achting geweest. Hy was leeraar van de hogeschole van Parys, en wierdt voor een verstandig en Godvruchtig man gehouden. Hy yverde tegen zekere dwaalgeesten, Flagellanten, dat is Geesselaars, genaamt, die onder een valschen schyn van Godvrucht het eenvoudige volk bedrogen. Amand deedt eene reize naar Avignon, om Clemens den VII aldaar te overreeden, om zich van zyn gezag te bedienen, om deze huichelaars uit te roejen. Op zyne te rug komst ontfloeg hy zich van zyne abdye, en storf kort daarna omtrent den jare 1394. Hy hadt verscheide verhandelingen geschreven, *de Usu carnium*, waar van *Trithemius* met lof spreekt; *Manipulus exemplorum*; *Quæstiones super Sententias*. enz. *Sanderus Rer. Gand. lib.* IV. *cap.* 4. *Valer. Andr. Bibl. Belg. Trith. Miræus.*

St. AMAND, (MARCUS ANTONIUS GERARD VAN) zoon van een adelyk glasblazer, of glashandelaar, een Fransch dichter, van Rouaan geboortig, en een lidt van de Fransche akademie, heeft in de XVII eeuwe geleeft met eenige achting, die zyne werken hem verkregen hadden: want hoewel hy niet gestudeert hadt, of liever, dat hy niet onder de plak was geweest, gelyk hy zelf zegt, zo heeft hy getoont, wat een vrye en vaardige geest zonder behulp van de studie vermag. Men zegt, dat hy in zyn leven vry los geleeft hebbende, zeer verstandig wierdt in zyne laatste jaren. Men geeft voor, dat hy aan zyn ellendigen toestandt de verbetering van zyn gedrag verschuldigt was. Hy storf in 't jaar 1660, of 1661. St. Amand kon zeer wel vaarzen lezen, doch die, de welke hy maakte, waren zeer gebrekkelyk, en Gombaud spreekt van hem in dit puntdicht:

Tes vers sont beaux, quand tu les dis;
Mais ce n'est rien, quand je les lis.
Si tu ne peux toujours en dire;
Fais- en donc que je puisse lire.

Alzo hy de zoon van een adelyk glasblazer of handelaar was, maakte Maynard dit andere puntdicht op hem:

Vôtre Noblesse est mince;
Car ce n'est pas d'un Prince.
Daphnis, que vous sortez.
Gentilhomme de Verre,
Si vous tombez à terre,
Adieu vos qualitez.

Men heeft van hem drie delen van allerlei slag van poëzy, waar van het meeste gedeelte uit boertige poëzy en minnedichten bestaat. *La solitude*, dat is *de Eenzaamheit*, is aan het hoofdt van zyne werken; de *Andromeda*, *la Rome Ridicule*, dat is, *het belagchelyke Rome*, en *Moïse Sauvé*, dat is, *Moses behouden*, worden onder zyne beste werken gerekent. *St. Amand preface de ses oeuvres & dans la preface de son Moise. Jean Chapelain dans la preface du poëme de la Pucelle. Rostrau sent sur quelques ouvrages d'Auteurs qu'il a lus p.* 75. *Nicolas Boileau Despreaux sat.* I. *sat.* 9. *Defense du poëme heroique contre M. Despreaux. Recueil d'Epigram. Franc. depuis Villon jusqu'a Benserade. Baillet jugem. des Sçavans sur les poët. modernes.*

AMANDUS, bisschop van Worms, heeft in een gedeelte der Nederlanden den Christelyken Godsdienst voortgeplant. Nadat hy verscheide kerken bedient hadt, begaf hy zich naar Doornik, alwaar hy de abdy, die zynen naam draagt, zoude gesticht hebben; hoewel zommigen beweeren, dat zulks door een anderen Amandus zoude geschied zyn. Hy is omtrent 't jaar 660, in het 90 jaar van zynen ouderdom, gestorven. *Gazei Hist. Eccl. des Pais-bas. Mabillon in actis Bened. Bruschius de Episc. Germ.*

AMANDUS, geboortig van Zirixzee, Minnebroeder, Godgeleerde en voorlezer der Godkunde te Loven, naderhandt ook Provinciaal, een man bedreven in verscheide wetenschappen, ook in de Griekische, Hebreeusche, Chaldeeusche en Latynsche talen, wanneer de drukletters dezer talen naaulyks in de Nederlanden bekent waren. Hy heeft uit geloofwaardige schryveren (zo staat op den tytel) met eene zinlyke beknoptheit zamengestelt:

Een kronyk van 't begin der werreldt af tot het jaar 1534, dat is tot zyn sterfjaar toe. Dit werkje, bestaande in zes boeken, hadt den naam van *Scrutinium sive Venatio veritatis historicæ*: dat is, *opzoeking of naspeuring van de waarheit der Historie.* Dit is in Octavo gedrukt in den jare 1534 by Simon Cocus: zynde daar achter nog een werkje van den zelven schryver.

Nog heeft hy geschreven *over de 70 Weken van Daniel.* Hier voor staat eene voorreden van Franciscus Titelmannus, waar in hy van het leven en de andere werken des schryvers handelt, en gewag maakt van de volgende schriften van Amandus:

Uitlegging over het boek der scheppinge, over Job en over den Prediker.
Historie van het lyden des Heeren.
De twaalf uren van den geestelyken strydt, bestaande in een boek.
Van de veertig Woonplaatsen: van St. Annaas huwelyk.
Van Sophi, koning der Persianen, vyandt der Turken. Dit wordt ongedrukt, (zegt hy) te Loven bewaart.

Oudh. van Zeelandt p. 51. II *deel.*

AMANGUCI, *Amangucium*, eene stadt van Asië, in 't eilandt Nipho, de voornaamste van Japon, op de Westkust van Jamaysoti, alwaar zy een zeer groten en goeden haven heeft. Zy legt hondert mylen van Nangazachi, naar het Zuid-Oosten. *Baudrand.*

AMANTIA, ADAMANTIA, AMANTEA, een klein steedtje, nevens een sterk kasteel aan de zeekust in Calabria citra, by de rivier Oliva gelegen. Het behoort aan de prinsen van Besignano, en heeft een bisschop, die onder den aartsbisschop van Rheggio staat. In de oorlogen, die de koningen Karel de VIII en Lodewyk de XII in het Napolitaansche gevoert hebben, heeft het zyne genegenheit omtrent het huis van Arragon genoeg betuigt. *Alb. Mazella descr. di Nap. Miræus not. Episcop.*

AMANTIA ALMENTIA, ALMANTIA, een vlek van 't hartogdom van Lotharingen, aan eene kleine rivier gelegen, die den zelven naam draagt. Het zelve legt twee mylen benoorden Nancy, en is voorhenen veel groter geweest dan het nu is. *Baudrand.*

AMANTIUS, grootkamerling van den keizer Arcadius, die veel achting voor hem hadde. Hy bragt Porphyrius, bisschop van Gaza, by dezen vorst, welke quam om hem tot de vernietiging van den afgodentempel, die te Gaza was, te bewegen; 't geen hy verkreeg, zo men zegt, na het wonderwerk, dat 'er op den dag van den doop van Theodosius den jongen voorviel, en waar van elders gesproken wordt. *Socrat. Sozom. Baronius A. C.* 401.

AMANTIUS, een gesneden een stadhouder, of eerste edelman van de kamer van Anastasius, dien de keizer Justinus deedt sterven, omdat hy de gunst van zynen meester lang misbruikt hadde, en de rechtzinnigen vervolgt ten voordeele der Eutychianen. *Evagr. l.* IV. *c.* 1.

AMANTIUS, (Bartholomeus) een Duitsch rechtsgeleerde, geboortig van Landsperg, heeft in de XVI eeuwe geleeft. Hy gaf een werk uit, genaamt *Flores celebriorum Sententiarum Græcarum & Latinarum*, dat hy in 't jaar 1556 te Ingolstadt liet drukken. Die van Keulen lasschten het zelve in 't jaar 1567 in de *Polyanthea* van Mirabellus in. Den tydt van zyne doodt heeft men niet kunnen ontdekken.

AMANUS. Zie AMAN en AMANA.

AMAPAJA, eene provincie in nieuw-Andalusië in Zuid-America, aan de rivier Orenoque.

AMARA, of AMAHARA, een berg in Ethiopië, met eene stadt en koninkryk van den zelven naam, by dat van Bagamedri en Beleguanze gelegen. Men bewaarde aldaar de zonen van de koningen der Abissynen, en de prinsen van het koninklyk geslacht; en na des konings doodt wierdt die gene, die den troon zoude beklimmen, van daar gehaalt, het welk geschiedde om de ontydige begeerte naar de kroon en de burgerlyke oorlogen daar door voor te komen: doch sedert den jare 1590 heeft deze gewoonte opgehouden. *Ludolf Hist. Æthiop. l.* II. *c.* 8.

AMARACUS, een hofdienaar van den koning Cynarus van Cyprus, wierdt zo bedroeft, om dat hy met zekere kostelyke zalve gevallen en de zelve gestort hadde, dat hy daar door storf, waar op hy in een plant veranderde, die de Latynen naar zynen naam, maar die wy Marjolem noemen. *Plin. l.* XXI. *c.* 11. 12.

AMARAH, de toenaam van *Nagmeddin Al-Jemeni*, schryver van een historie der Viziers van Caïro, genaamt *Nokt al Asriah* enz. Deze schryver storf in 't 569 jaar van de Hegire. *Herbelot Biblioth. Oriental.*

AMARAH *Ben Aliemeni* wierdt door de Aliden, of aanhangers van Ali, tot Kalif uitgeroepen, na de doodt van Adhed, den laatsten Kalif der Fathimiten in Egypten; maar Saladin vernietigde deze verkiezing. Deze Amarah, was een zeer groot dichter. *Herbelot Bibl. Oriental.*

AMARAM, ANNIBAS, en ELEAZAR, drie van de voornaamste inwoners van het vlek Mya, aan de overzyde der Jordane. Zy vatten de wapenen op tegen die van Philadelphia, tot bescherming van hunne grenzen, en verwekten aldaar een zeer gevaarlyken opstandt; doch zy wierden door Fadus, landvoogdt van Judea, gevat, die Annibas deedt sterven, en de twee anderen in ballingschap zondt. *Joseph. Oudheden* XX. *Amaram* betekent *dronken*, of *vuil. Simon Dict. de la Bible.*

AMARANTEN, *Amaranti*, oude volkeren van Colchis, die eenen berg van den zelven naam bewoonden, uit welken de rivier Phasis, by de dichters vermaart, haren oorsprong heeft. *Stephan. & Appollon.*

AMARANTHEN-ORDE (de) in Zweden, wierdt van de koninginne Christina, ter eere van den Spaanschen afgezant Don Antonio Pimentel, in 't jaar 1653 gesticht, gelyk hy ook de eerste was, die daar mede beschonken wierdt. De naam van Amaranthe quam daar van daan, dat de koningin kort te voren, in een aangestelde herders-minnery, den naam van Amaranthe gevoert hadde. Het teken van de orde bestont in een vuurverwig lint, waar aan een geëmailleerde ring hing, met twee letteren door malkander getrokken. Het devys was: *Semper idem*, en moesten de ridders een eedt doen, dat de genen, die by het aanvaarden van de orde ongetrouwt waren, altydt zo zouden blyven, en de getrouwden, na 't afsterven van hunne vrouwen, niet tot een twede huwelyk treden. *Besold. Thesaur. pract.* en het *leven van de koningin Christina.*

AMARANTHUS, AMARANTE, of AMRANTE, eene kleine stadt van Portugal, in de provincie tusschen Douro en Minho, naby Tra-los-Montes, tusschen Lamego en Braga, aan de rivier Tamaga gelegen. *Baudrand.*

AMARAT, (Andreas) een voornaam Portugeesch edelman, groot-kanselier en grootbanier-of kruisdrager van de orde van St. Jan van Jeruzalem. Hy heeft zich zeer hatelyk gemaakt door het bevorderen van de inneeming van het eilandt Rhodes, ter oorzake van de afgunst, met welke hy den roem en de grootheit van den grootmeester van de orde aanzag. Hy bediende zich tot dit verraadt van eenen zyner huisgenoten, Blas-Dias genaamt, en die van tydt tot tydt van een bolwerk pylen schoot in het leger der Turken, met briefjes, die hy daar aan vast maakte, en die zyn meester hem gaf, om Soliman bericht te geven van den staat van het eilandt, en om hem aan te moedigen tot het voortzetten van de belegering, hem verzekerende, dat hy 'er wel haast meester van zoude worden. Blas-Dias wierdt eindelyk verdacht, en voor den grootmeester gebragt, alwaar het verraadt ontdekt, deze rampzalige dienaar gehangen en gevierendeelt, en zyn meester Amarat, nadat hy afgezet was, het hoofdt afgehouwen wierdt: het gene nochtans niet belette dat Soliman, zich van de berichten van deze verraders bedienende, de stadt en het eilandt veroverde. *Bosio hist. de Malthe.*

AMARIA, hogepriester ten tyde van den koning Josaphat, en hoofdt van 't kerkelyk gerechte. II. *Chron.* XIX. 11.

AMARJA, of AMARIAS, was een zoon van Merajoth, en vader van den hogepriester Ahitub. Amarja bediende, zo men meent, het hogepriesterschap ten tyde der rechters. Men kan de jaren van zyn hogepriesterschap niet bepalen. En wanneer men vast stelt, dat hy dat ampt bekleed heeft, schynt men hem voor Eli te moeten stellen, op wien Ahitub volgde, die in de Chronyken onmiddelyk na Amarja gestelt wordt. I. *Paral.* VI. 7. De naam van *Amarias* betekent *het woordt des Heeren. Simon Dict. de la Bible.*

AMARJA, of AMARIAS, de zoon van Azarja, de 23 hogepriester der Joden, volgde op zynen vader, en liet deze waardigheit aan zynen zoon Ahitub. Josephus noemt hem *Neria*, of *Uria.* I *Chron.* VI. 11.

AMARJA was de overgrootvader van den propheet Zephania. *Zeph.* I. 1. Behalven deze zyn 'er nog verscheide anderen van dezen naam geweest in de Schriftuur, waar van men lezen kan I. *Chron.* XXIII. 19. *en* XXIV. 23. II. *Chron.* XXXI. 15. *Nehem.* XI. 4. *en* XII. 2.

AMARMOCHDI, *Amarmochdum*, eene stadt van Zanguebar in Africa. Zy legt in het koninkryk van Melinde, aan den oorsprong van de rivier Quilimanco, die zich te Melinde in de Ethiopische zee ontlast. *Baudrand.*

AMARSIAS was de stuurman, die Theseus over zee in 't eilandt Creta bragt, om den Minotaurus te zien. *Simonides apud Plutarch. in vita Thesei.*

AMARUMAYA, eene rivier in Zuid-America. Zy heeft haren oorsprong in Peru, naby de stadt Cusco, loopt in het landt, het

het welk men dat der Amazonen noemt, en na daar in verre gelopen te hebben, ontlast zy zich in de rivier der Amazonen, een weinig beneden de eilanden Amaguen, of Homaguen. *Baudrand.*

AMASA. Zie AMAZA.

AMASAI. Zie AMAZAI.

AMASCH, een vermaart leeraar onder de Mahometanen. Zie SOLIMAN BEN MAHERAN.

AMASEN, *Amasenum*, eene stadt van Africa in Nigritië gelegen, in de woestenye en aan het meir van Borno. Zy is de hoofdstadt van een klein koninkryk, of eene provincie van denzelven naam. *Baudrand.*

AMASEUS, (ROMULUS) hoogleeraar der Grieksche en Latynsche talen te Bolonië, als ook geheimschryver van den raadt aldaar, was van Bolonië afkomstig, en te Utino geboren. Paus Paulus de III nam hem aan om zynen kleinzoon Alexander Farnese te onderwyzen. Naderhandt zondt men hem aan den keizer en aan de Duitsche vorsten, als ook aan het Poolsche hof. Onder de regeering van Julius den III was 'er niemandt onder de geleerden te Rome, die meer uitmuntte dan Amaseus. Hy wierdt geheimschryver van dezen paus, en betoonde zyne kennis in de Griekse taal door 't vertalen van Pausanias, en van Xenophon, van de onderneming van den jongen Cyrus. Hy gaf ook eenstuk van redevoeringen, en *Scholæ duæ de ratione instituendi* uit, en storf in 't jaar 1552. Wat de twee boeken belangt, die hy geschreven hadt, en waar in hy toonde, dat de Latynsche taal schoonder was dan de Italiaansche, dezelve zyn nooit gedrukt. Hy bondt zich ongemeen aan een zuiveren en klaren styl; hy breidde het gene te beknopt was uit, en verkortte het gene te wydlopig was. Zyne vertaling van Pausanias heeft echter nodig gehad door Sylburgius verbeterd te worden. *Thuanus lib.* XXI. *Teissier dans ses Addit. Bayle Dict. Crit.*

AMASEUS (POMPILIUS) was de zoon van Romulus. Hy verstont Grieksch, en vertaalde uit het zelve. Hy was zelfs professor in deze tale te Boulonje. Men gelooft, dat zyne vertalingen alleen bestaan in twee stukken van het VI boek van Polybius, die van de krygstucht der Romeinen handelen. Na de zelve vertaalt te hebben, helderde hy de zelve door een Italiaansche uitlegging op, die onder de handschriften van de bibliotheek van Thuanus gevonden worden. Wat de gemelde stukken belangt, Amaseus heeft de zelve in 't Latyn en in 't Italiaansch overgezet. Hy deedt meer bequaamheit blyken dan Perrot en Musculus in het vertalen van Polybius. Hy is nochtans door Huet, bisschop van Avranches, berispt, in zyn boek *de Claris interpret. Baillet Jug. des Sçavans tom.* IV. *Bayle.*

AMASIA, dat de Turken *Amnasan*, of *Amasan* noemen, een Turksche provincie in Natolië, voor dezen Kappadocië genoemt, is tegenwoordig een der voornaamste Beglerbeyschappen der Turken, en wordt het Beglerbeyschap van Siwas genoemt. Het heeft ten Noorden de Zwartezee, ten Oosten Armenië, ten Westen het eigentlyke Natolië, en ten Zuiden Caramanië en Aladuli. De hoofdstadt en verblyfplaats van den Beglerbey wordt mede AMASIA of *Amasan* genoemt, en legt aan de rivier Iris, of Casalmach, tusschen bergen, en is voor dezen de zetel van een aartsbisschop geweest. De openbare vervolging van Licinius begon in deze stadt in den jare 319, in welke de bisschop Basilius gemartelt wierdt. Zommigen houden deze stadt voor het vaderlandt van den groten Mithridates, koning van Pontus. Zy was de geboorteplaats van Strabo den landbeschryver, gelyk hy zelfs zegt, en hy beschryft de zelve zeer prachtig. Eertyds was Amasia de hoofdstadt van geheel klein Asië, en is tegenwoordig nog van veel belang. *Strabo l.* XII. *Busbec. in Itiner. &c.*

AMASIA. Zie AMAZIA.

AMASIS, de I van dien naam, of AMOSIS, of THETMOSIS, volgens Josephus, was van Diospolis in Egypten, en beoorloogde de herders, koningen van neder-Egypten. Hy volgde op Schemiophis in het 3369 jaar van de Juliaansche tydkring, en 1345 jaren voor Christus. Hy was de derde koning der Diospoliten, volgens de Dynastien van Africanus. Hy regeerde 25 jaren en 4 maanden. Manethon verzekert, dat hy het gebruik afschafte, dat in Heliopolis was van menschen te offeren. *Manethon en Africanus in de Kronyk van Eusebius. Josephus Joodsche Oudheden. Usserius. Du Pin Bibl. des aut. Prof.*

AMASIS de II, geboortig van de stadt Siuph in de provincie van Sais, was eerst een slecht soldaat, naderhandt een krygsoverste, en wierdt eindelyk in 't 569 jaar voor Christus door de oproerige soldaten, aan welke Apries, de wettige koning, hem gezonden hadt om den oproer te stillen, voor koning van Egypten uitgeroepen. Wanneer hy zich door de doodt van Apries op den troon gevestigt hadt, hadt hy het misnoegen van door zyne onderdanen veracht te worden, omdat hy van gene doorluchtige afkomst was. Hy quam nochtans deze zwarigheit te boven door zyne zachtmoedigheit, en door eene schrandere uitvinding, waar door hy hen verplichtte om hem te vereeren: want hy deedt een gouden vat, waar in hy gewoon was zyne voeten te wassen, versmelten, en daar van een afgodenbeeldt maken; en wanneer het volk vervolgens aan dit beeldt Goddelyke eere bewees, paste hy zulks op zich zelven toe. Sedert hieldt hy zich op om de regeering van het ryk op een goeden voet te brengen. Hy stichtte heerlyke gebouwen, en daar onder den prachtigen tempel van Isis, gaf grote voorrechten aan de Grieken, en storf na eene regeering van 44 jaren, volgens Herodotus, van 42 volgens Eusebius, of van 55 volgens Diodorus. Plutarchus spreekt, in het Banket der VII Wyzen, van zynen twist met den koning van Ethiopië, en op wat wyze Bias hem daar van ontsloeg, in zyn werk *van de Deugden der vrouwen.* Herodotus spreekt in zyn IV boek van een anderen van dezen naam, die de legers van Arindes geboodt.

AMASSAI, of AMASCAI, zoon van Azareël, een der priesteren, en hoofdt van een groot geslachte, dat wedergekeert was uit de Babylonische gevangenisse. Van hem wordt gesproken *Nehem.* XI. 13. 14.

AMASTRA, in Sicilië. Zie AMESTRATUS.

AMASTRIS, dochter van Oxathres, broeder van den laatsten Darius, en volle nicht van Statira, dochter van dezen Darius, en gemalinne van Alexander den Groten. Zy waren te zamen opgevoed, en droegen elkander grote liefde toe. Wanneer Alexander met Statira trouwde, wilde hy, dat Amastris met Craterus, een van zyne grootste gunstelingen, zoude trouwen. Deze leefde zeer wel met haar, tot dat zyne belangens, of misschien zyne genegenheit, na de doodt van Alexander hem deden besluiten met Phila de dochter van Antipater te trouwen. Toen trouwde Amastris, zelfs met bewilliging van Craterus, met Denys, dwingelandt van Heraclea, eene stadt van Pontus. Hy verkreeg door haar grote goederen, en alzo hy gelegenheit hadde om de kostelyke sieraden van Denys dwingelandt van Sicilië te kopen, maakte hy zyn hof zeer prachtig; en met de rykdommen, die hy in handen hadde, als mede door het vertrouwen dat hy hadde op de genegenheit van zyne onderdanen, behalde hy verscheide overwinningen, en zondt een machtig onderstandt aan Antigonus, gedurende den oorlog van Cyprus. In erkentenis van dit onderstandt trouwde Antigonus Ptolomeus zynen neef gouverneur van den Hellespont aan eene dochter van Denys. Zy was van het eerste bedde. Denys hadt by Amastris; drie kinderen, twee zoons, en eene dochter. De dochter was genoemt gelyk hare moeder. De naam van den eenen zoon was Clearchus, en van den anderen Oxathres. Denys gestorven zynde ging alles wel onder de voogdy en regeering van Amastris; want Antigonus stelde zich zelf tot beschermer van Heraclea en van de onmondigen, en wanneer hy ophieldt zulks te doen, nam Lysimachus zyne plaats in, en trouwde zelfs met de weduwe van Denys. Hy beminde haar tederlyk, tot dat hy op Arsinoë de dochter van Ptolomeus Philadelphus verliefde. Deze nieuwe liefde veroorzaakte eene scheiding tusschen Lysimachus en Amastris, dat oorzaak was dat zy alleen in Heraclea regeerde tot de meerderjarigheit van Clearchus, haar oudsten zoon. Deze prins en Oxathres zyn broeder waren zo quaadaardig, dat zy hunne moeder om geringe redenen op zee deden omkomen. Lysimachus, die toen in Macedonië regeerde, voelde zyne eerste vlammen herleven op het horen van zulk eene affchuwelyke daadt, en besloot hen te straffen. Hy ontveinsde zyn voornemen, gelyk hy meerder wist te doen dan iemandt ter werreldt, en van Clearchus de zelve genegenheit betuigt hebbende als van te voren, wierdt hy gelyk een goet vriendt in Heraclea ontfangen. Hy deedt de twee onnatuurlyke prinsen sterven, die zich van hunne moeder ontslagen hadden, nam hunne goederen na zich, en gaf aan die van Heraclea hunne vryheit. Zy behielden de zelve niet lang; want Lysimachus, tot zynent wedergekeert zynde, deedt zulke levende beschryvingen van den goeden staat, waar in de bequaamheit van Amastris Heraclea en twee andere steden gesteld hadde, dat Arsinoë zyne gemalinne de zelve van hem tot een geschenk begeerde. Hy weigerde zulks in 't eerst; maar dewyl zy behendig was, en dat hy begon te suffen, ter oorzake van zyn hogen ouderdom, zo verkreeg zy dit schone geschenk van hem, en zondt een stadvoogdt in Heraclea, die deze stadt zeer hart handelde. Uit het huwelyk van Lysimachus en Amastris was een zoon geboren, genoemt Alexander. *Photius. Polyænus. Bayle Dict. Crit.*

AMASTRIS, genoemt *Cromna*, en naderhandt Amastris, eene zeestadt van Paphlagonië, tegenwoordig TAMASTRO genoemt, aan den oever van den Pontus Euxinus, eertyds zeer volkryk, en van een groten koophandel, alwaar die van het Noorden met klein-Asië geschiedde. Zy was gesticht door de prinsesse, waar van in het voorgaande artykel gesproken is; zy voegde de zelve te zamen van vier vlekken, die zy vereenigde, en die genoemt waren *Sesamus, Cytorus, Cromna,* en *Teïus.* Na de doodt van Amastris verbrak het laatste de vereeniging, de drie anderen volhardden in de gemeenschap, en Sesamus was de fortres van Amastris. Deze stadt is zeer beroemt geweest. De koningen van Bithynië maakten zich daar van meester. Plinius de jonge roemt de zelve byzonder *Epistol. lib.* X, *Epist.* 99, en bidt Trajanus het nodige te verschaffen tot de kosten, om de goten, die door de schone plaats van deze stadt liepen, te bedekken. Hy ontfing een gunstig antwoordt. Lucianus getuigt, dat hy 'er vele Philosophen, leerlingen van Timocrates, vondt. De gedenkpenningen van Homerus, welke de inwoners van Amastris deden slaan, zyn een bewys van hunne neiging tot de goede letteren. S. Hyacinthus, martelaar, wierdt geboren en storf in deze stadt in de IV eeuw. Al van de II eeuw af is de kerke van deze stadt beroemt geweest, waar van Palmas bisschop was. Dit bisdom was onderhorig aan dat van Gangre. S. Denys van Corinthe schreef aan de gelovigen van deze stadt. *Baillet Topogr. des saints. Bayle.*

AMATA was de eerste Vestaalsche maagdt, die aan de Godinne Vesta wierdt toegewyd; en om deze reden wierdt aan de voornaamste of eerste onder haar, die tot deze waardigheit verkoren wierdt, ook altydt die naam gegeven. *Aul. Gell. l.* I. *c.* 12.

AMATA, gemalin van Latinus, koning der Latynen in Italië, en moeder van de prinsesse Lavinia, koos de zyde van Turnus, koning der Rutulen, tegen Eneas. Deze laatste trouwde naderhandt met de prinsesse Lavinia. Virgilius verziert, dat Juno, dit huwelyk willende breken, eene razerny aan Amata zondt om haar op te hitsen tegen de Trojanen, die zy niet beminde. Amata, zich seder verbeeldende, dat Turnus, die haar neef was, gedood was, verhing zich zelfs uit wanhoop. *Virgil. l.* VII. *&* XII. *Æneid.*

AMATA, (ANTONIA FELIX) zuster van Joannes Maria Amatus, een beroemt Jesuit in Sicilië. Zy wierdt geboren te Palermo den 12 van October des jaars 1669. De pracht der werreldt versmadende, is ze geestelyk geworden, pas zeven jaren out, leggende den naam af van *Rosalia,* dien ze voerde, en het geestelyk kleedt der

non-

nonnen van St, Katharina aanvaardende. Aan haren hemelschen bruidegom toegewyd wasze yverig in het behartigen van alle deugden, wakende, vastende en alle liefdeplichten oeffenende. Zy onderwees de aankomende kloosterzusters, en stak in ootmoedigheit en nederigheit boven alle anderen uit. Eindelyk leide zy haar voorbeeldelyk leven af op den 22 May des jaars 1701, op het feest der H. Drieëenigheit. Om zich zelve en anderen ter fluchtinge op te wekken heeftze in het Italiaansch uitgegeven:

Ghirlanda Celeste di Orationi devote per coronarne tutte le opere buone del giorno offerta alle sacre spose del Crocifisso, te Genua by Georgius Agnesis 1692 in 16.

AMATH, zoon van Canaan, bouwde eene stadt naar zynen naam, die de Macedoniërs sedert Epiphanië noemden, naar den toenaam van eèn hunner vorsten. Zy was ten tyde van Josephus nog in wezen. „ Amath, zegt hy, bouwde de stadt Amath, die „ men hedendaags nog vindt, en die dezen naam nog behoudt on- „ der die genen, dieze bewonen; hoewel de Macedoniërs haar „ den naam van Epiphanië geven, dieneen van hunne prinsen droeg. Plinius spreekt van eene stadt van dezen naam in de Indiën *l.* VI, *c.* 20. *Joseph. Joodsche oudheden* I. 6.

AMATHA, een vlek naby Gadara, in Palestina, daar warme bronnen zyn. *Reland beschr. van het Joodsche landt.*

AMATHONTE, of AMATHUSA, een oude stadt van 't eilandt Cyprus, dat daar naar den naam van AMATHUSIA droeg, was aan Venus toegewyd, die aldaar een vermaarden tempel hadde; en zy verstoorde zich zodanig over eene wrede gewoonte, die de inwoners hadden, van de vreemdelingen op te offeren, dat zy hen in stieren veranderde, op dat zy zelfs de slachtoffers mogten zyn. De ouden spreken dikwils van deze stadt onder den naam van *Amathus*, of *Amathusa*. Zy hadt sedert een bisdom, behorende onder dat van Nicosia le Noir. Mercator en andere hedendaagsche landbeschryvers hebben geoordeelt, dat het oude Amathusa het hedendaagsche Limisso is; doch anderen zyn niet van dit gevoelen, en beweren zelfs, dat Limisso meer dan 7 mylen van het verwoeste Amathusa legt. Hoe het ook zy, deze steden zyn tegenwoordig onder de macht der Turken sedert den jare 1570, wanneer zy het eilandt Cyprus den Venetianen ontnamen. *Ovidius Metam. lib.* X. *Plinius lib.* V. *cap.* 31. *Mercator Atl. Mundi.*

AMATHUS, eene zeer vaste stadt over de Jordane, van de welke Josephus dikwils gewag maakt. Men zoude kunnen denken, dat dit Amathus het vermaarde *Ramoth* in Gilead was. Althans de zelve plaats, die *Josephus Oudh.* XVII, 8 den naam van *Amatha* geeft, noemt hy *Oorl.* II, 2, *Betharamathos*, in welk woordt klare voetstappen van den naam *Ramoth* te vinden zyn.

AMATHUSA. Zie AMATHONTE.

AMATICA, of St. THOMAS, eene stadt in nieuw-Spanje, in de provincie van Honduras, in Noorder Amerika. Zy is zeer klein en van de Spanjaarden sedert den jare 1597 gebouwt.

AMATICUS, eene rivier van Noord-Amerika in nieuw-Spanje, in de provincie Soconosco, ontlast zich in de Zuidzee op de grenzen van de provincie Guaxaca.

AMATO, eene rivier van Italië in Kalabrië, *Amatius* en *Lametus*, heeft haren oorspronk in den Appenyn, en ontlast zich in de Middelandsche zee, naby het vlek van St. Euphemia, dat aan eene Golf, waar in deze rivier uitloopt, den naam geeft.

AMATRICE, *Amatrica*, een steedtje met den tytel van prinsdom, in 't koninkryk van Napels, in 't Westerdeel van 't Noorder, of *Abruzzo ultra*, by den oorspronk van de rivier Tronto, naby het Appenynsche gebergte, en de grenzen vam Umbria en Ancona.

AMATUS, aartsbisschop van Sens, volgde op Emmo, of Emino, omtrent het jaar 675. Hy wierdt van den hofmeester Ebroinus, tegen wien hy zich aankantte, by den koning Theodoricus aangeklaagt, als of hy hem niet zeer toegedaan was, waarom hy in 't jaar 679 in ballingschap naar Peronne wierdt gezonden, en aan den abt Ultan het opzicht over hem toevertrouwt. Daar na gaf men hem over aan Mauront, waar op hy in 't klooster van Merville omtrent het jaar 690 storf. Hy is onder het getal der heiligen gestelt, en zyn ligchaam naar Douay gebragt, welke stadt hem onder hare beschermheiligen rekent. *Molan. in Natal. S. S. Belg. Miræus. Bucelin. Sander.*

AMATUS, of AMABILIS, bisschop van Oleron, en naderhandt aartsbisschop van Bourdeaux, wierdt van Gregorius den VII als legaat in Gasconje en Aquitanië gezonden, en ook naderhandt in verscheide gewichtige zaken gebruikt; inzonderheit zoude hy in 't jaar 1077 de prinsen en groten in Spanje bewogen hebben om schattingen aan den paus te betalen. In 't jaar 1079 hieldt hy in Bretanje een Concilie, of Synode, in het welke hy de oude kerktucht van de boete wederom trachtte in te voeren; gelyk hy dan ook te Bourdeaux, Saintes en op andere plaatsen verscheide Concilien of Synoden heeft bygewoont, of zelfs de voorzitting daar in gehad. *De Marca hist. de Bearn. l.* IV. *Baron. Annal. Gregor.* VII. *in Epist. Sanmarth. Gall. Tom.* I. *&* III.

AMATUS, een monnik van Mont-Cassin, en bisschop in Italië; maar men weet niet van wat kerke, heeft IV boeken in vaarzen geschreven, aan Gregorius den VII, over de daden der apostelen Pieter en Paulus, en VIII boeken van de Historie der Normannen, die men zegt dat onder de handschriften in de bibliotheek van Mont-Cassin gevonden worden. Hy hadt ook vaarzen gemaakt tot lof van Gregorius den VII over de 12 kostelyke stenen van den borstlap des hogepriesters, en over 't hemelsche Jeruzalem. *Du Pin Bibl. de Aut. Eccl.* XI. *Siecle.*

AMATUS van Portugal, een beroemt geneesmeester, leefde omtrent den jare 1550. Zyn rechte naam was Johan Rodrigues de Castelblanco, dewyl hy te Castelblanco geboren was. Hy studeerde te Salamanca, bezocht Vrankryk, de Nederlanden en Italië, en leeraarde te Ferrare. De koning van Polen en de Republyk van Ragusa wilden hem in hunnen dienst hebben; doch hy sloeg dit af en ging naar Thessalonica, alwaar hy een Jood wierdt, en zich van dien tydt af *Amatus Lusitanus* liet noemen. Hy heeft verscheide boeken nagelaten, als:

Commentarii in Dioscoridem.
Curationum Medicinalium centuriæ VII.
Commentarii in Avicennam.

Justus in Chron. Medic. Castellan. in vit. Med. Van der Linden de Script. Medic. Anton. Bibl.

AMATUS, (ANTONIUS) geboortig van Palermo, vermaart rechtsgeleerde, waarom hy menigmaal van de overigheit in rechtszaken gebruikt is, om over eenige geschillen als rechter te zitten. Afgepynt door ziekte is hy gestorven te Palermo den 31 van July des jaars 1653. Placidus Carafa in zyne beschryving van Sicilië telt hem onder de doorluchtigste rechtsgeleerden. Met lof gewaagt ook van hem Franc. Strada p. 13, ook Mar. Giurba *Observ.* 104. *n.* 24. ook gedenkt hem Coronelli *in Bibl. Tom.* III. *n.* 402. De boeken, die hy uitgegeven heeft, zyn deze:

Variorum Forensium & Practicabilium Juris Resolutionum liber primus. Te Palermo by Jo. Ant. de Franciscis 1616, in fol. en in de zelve stadt by Angelus Orlandus 1627, in fol.

Variorum Forensium & Practicabilium Juris Resolutionum liber secundus. In de zelve stadt by Decius Cyrillus 1634, in fol. Sedert zyn beide deze boeken in een stuk uitgekomen te Venetië by Turrinus 1655, in fol. en te Lyons 1668, in fol.

Patrocinium pro senatu Panormitano contra Fisci Patronum. Te Palermo 1646, in fol.

Allegationes pro Serenissimæ Altitudinis D. Ducis Sabaudiæ contra hujus Siciliae Regni Protonotarium, Magistrum Notarium Regiæ Cancellariæ, Magistrum Notarium Regii Patrimonii, & Consortes. Ter zelver plaatse by Decius Cyrillus 1632, in fol.

AMATUS, (AVELLUS) advokaat der boetens te Napels, heeft geschreven:

Prolegomena Feudalia ad tit. quæ sint Regalia; & ad cap. I. *an Agnatus.* Te Napels in 4.
Responsum in caussis Jurisdictionalibus.
Consiliorum seu Responsorum Centuria. Te Napels 1616, in fol.

Biblioth. Histor. des Aut. de Droit, edition de Paris 1702 *in* 12.

AMATUS, (JOANNES MARIA) een edel Jesuit van Palermo, geboren den 15 July des jaars 1660 uit doorluchtige ouderen: want zyne moeder was Francisca Alliata, dochter des prinsen van Villa Franca; zyn vader Antonius Amatus, prins van Galaten, ridder van Alcantara, die het *dagverhaal van Palermo* geschreven heeft van den jare 1649 tot 1667, en om zyne wysheit en voorzienigheit by Joseph Amatus, Napolitaansch rechtsgeleerde, in zyn boek *Amanthea Laconismus c.* 69, *p.* 159 den naam draagt van den *Siciliaanschen Kato*. De uitstekende deugden van dezen geestelyken vader verheft ook de Jesuit Sebastiaan Caroniti in zyne lykreden, genaamt: *Doppio tributo cordiale d'Amore, e dolore.* Zeven jaren out zynde begaf hy zich in het Collegie der Jesuiten te Palermo, en volvoerde daar zeer gelukkig den loop der spraakkunst, der letteren van beleeftheit, en der rederykkunst. Aangeschreven kort hier na in den dienst der geestelykheit op den 25 November des jaars 1675 is hy van zynen vader, als hartog van Caccabi, die het meesterrecht, of *Jus Patronatus* daar toe hadt, tot abt verkoren. Geen zin hebbende in werreldsche beslommeringen begaf hy zich in de orde der Societeit op den 21 January des jaars 1677. In zyne studien hadt hy tot leermeesters Placidus Spatafora en Franciscus Carrera, beide vermaart door hunne uitgegeve werken. De loopbaan der Philosofie en Theologie ten einde zynde, bereikte hy den top van volkome geleerdheit. In het Collegie van Palermo heeft hy de jeugt de beginselen der tale en het beoeffenen der beschaafde letteren geleeraart. Twee jaren las hy ook de rederykkunst voor, en een jaar lang de zedelyke Theologie. Zeer bedreven was hy ook in de zaken van Sicilië, en een minnaar van de oudheit, waar door hy veel achting kreeg. Van hem gewagen Josephus Amatus *in Amanthea Laconismo* op de aangehaalde plaats: Jac. Calafatus *in disc. hist. de admirabili vocatione S. Rosaliae virg. Panorm. p.* 35; Vinc. Auria *in Pror. historia Chron. p.* 236, *& in hist. Crucifixi Panorm. Ecclesiae ex tert. editione pag.* 201; Onuphrius Fortinus, *de natura & salubritate aëris Panorm. pag.* 7; vader Antonius Ignatius Mancusus, Jesuit, *in het Leven der H. Rosalia* III. *deel*, *n.* 24, *pag.* 198; Josef Gargarozius in *Ode Sicula pag.* 8; een ongenaamt schryver in zyne *Aantekeningen over de Inleiding van Octavius Caëtanus cap.* 31, *pag.* 225, en hy zelfs *in Observ. ad Siciliam Inventricem cap.* 2, *§.* 1, *pag.* 96, *& §.* 2, *pag.* 102. Hy heeft uitgegeven:

Oratio prima in literariis anni renascentis auspiciis ad Illustriss. Senatum Panormitanum habita. Te Palermo by Jo. Baptista Aiccardi 1703, in 8.

Oratio secunda in solemni studiorum lustratione ad Illustr. Senat. Panormitanum habita. Te Palermo by Thom. Pignatari 1704, in 8.

By deze redevoeringen voegde hy, onder de benaminge van een ongenaamden schryver, zeer geleerde aantekeningen.

In

In 't Italiaansch heeft hy zonder naam uitgegeven:

La Conca d'Oro in tripudio per l'anno Vetesimo del Cattolico Redelle Spagne, e Gran Re di Sicilia Filippo Quinto nel di 19 Deidel 1703: ook te Palermo by Joannes Baptista Ajaccardi 1703, in 4. Van dit werkje spreekt de ongenaamde schryver in zyne *Aant. over de Inl. van Octavius Cajetanus c.* 43, *p.* 372.
Elogio di D. Francisco Schafani sacerdote, e Cavaliere Palermitano: staande voor zyn werk, waar aan hy den tytel-gegeven heeft van *Vita della Ven. Madre fur Maria della Passione.* Ter zelver drukkerye 1706, in 4.
Concilium provinciale Panormitanum anno 1388. *conflatum a Ludov. II Bonito Panormitano Archiepiscopo, ac postea S. R. E. Cardinale*; in den voorloper van welk zeer volstrekt werk hy een lyst geeft van 20 Siciliaansche Concilien, die tot dien tydt toe onbekent waren geweest, en in het einde des zelven voegt hy wytluftige aantekeningen om de heilige en werreldlyke historie van Sicilië te verligten.

Toen stont hy ook uit te geven de volgende boeken, die wy niet weten of in de werreldt geraakt zyn, namelyk:

Sicilia Numismatica, seu de re nummaria Siculorum libri quinque, in quibus Nummorum tum veterum ac recentiorum, tum aureorum, argenteorum, cupreorum, coraceorum nomen, materia, forma, pretium, seu valor, antiquitas, ortus, interitus explicantur: adjectis ad singula dissertationis calcem observationibus ipsos ad nummos, & ad Siculam historiam pertinentibus.
De Magni Regis Siciliae Titulis, ubi fuse de ejus regnis Italiae, Siciliae, Hierosolymorum, Ducatu Apuliae, principatu Capuae, & Ducatu Athenarum, ac Neopatriae.
Appendix CCC. Numismatum ad Siciliam Philippi Parutae Numis descriptam, etiam post addictiones Leonardi Augustini, & Marci Mayeri.
Oratio tertia de Praestantia Ecclesiae Montisregalensis ad Em. Franciscum de Judice S. R. E. Cardinalem, & Archiepiscopum Montisregalensem, cum notis.

In 't Italiaansch:

Vite de Gran Re di Sicilia Normanni, Suevi, Angioini, Aragonesi, Castigliani, ed Austriaci.
Historia della Generosissima Citta di Caccamo illustrata contitolo di Ducca.
Historia del Principato di Galati.
Oratione funerale di D. Giacomo Palafox, e Cardona prima Archivescovo di Palermo, e dopo di Swiglia, tradotta dalla lingua Spagnola n'ell' Italiana.

Door zyn toedoen zyn ook eenige werken van anderen in 't licht gekomen, met belofte van nog meer uit te geven: want hy heeft ook uitgegeven:

Bini Quinterniones de antiquissimis Siciliae Feudatariis a. 1296, en 1418, die den naam dragen van het *Edel Sicilië*, en gedrukt zyn by Bartholomeus Musca uit den naam des aartspriesters van Caccati, te Rome by de erfgenamen van Corbeletti 1692, in 8.
Della Cartagine Siciliana di D. Agostino Inveges libro terzo, te Genua by Dominicus Maringi 1706, in 4.
Vita della veneranda Madre fuor Elisabetta Maria della Passione. Opera postuma del sac. D. Francesco Sclafani. Te Palermo by Joannes Baptista Aiccardi 1706, in 4. waar by hy gevoegt heeft een aanhangsel van zekere nonne wegens de 88 gratien, van de zelve Elisabet bedreven.

In de uitgegeve redenvoeringen, en in zyn werkje, genaamt *Ooncha aurea*, heeft hy eenige gedenktekens uitgegeven zo van oude als nieuwe schryveren by hem bewaart, van meeninge van 'er meer, als hy in 't leven bleef, te laten volgen; namelyk:

Alphonsi Salvi Doctoris Panormitani Dissertatio de antiqua religione Urbis Panormitanae, welk boek Amatus zelf aanhaalt in zyne aantekeningen op de eerste redenvoering *num.* 26, *p.* 30: ook de ongenaamde in zyne aanteken. over de Inleiding van *Octavius Caëtanus c.* 31. *p.* 225.
Vincentii Littarae Netini Dialogi quatuor de Aquila Panormitana.
Viti Sorbae Drepanitani opusculum de rebus Drepanitanis.
Bartholomei de Neocastra Acta pervetusta Siciliae ab anno 1250. *usque ad annum* 1294.
Foedus quinque Siciliae urbium anno 1411. *sanctum pro servanda fide Siculorum erga Regem in Caspensibus Aragoniae Comitiis eligendum.*
Anonymi Chronicon Regum Siciliae, & suorum sacratorum, & illustrissimorum Principum ab anno Domini DCXXIV. adusque annum MDX.
Vincentii Leti Canonici Syracusani Inventarium S. Ecclesiae Syracusanae anno 1640.
Ubertini de Marinis Panormitani Archiepiscopi formula Juramenti praestandi a Baronibus Siciliae, & a Ferdin. S. Siciliae Rege ad invicem.
Matthaei Ursini, & Ludovici Boniti Panormitani Archiepiscopi bina Concilia Provincialia suis cum suffraganeis celebrata.
Joannis Paternionis Panormitani Archiepiscopi Allegationes de Primatu Ecclesia Panormitana.
Monumenta Sicula Miscellanea hac spectantia ad historiam Siculam profanam ac sacram, in quibus coacervantur varia Regum privilegia & epistolae, testamenta pacis tractatus, aliaque id generis.

In 't Italiaansch stont hy ook uit te geven:

Discorsi di Antonio Venetiano sopra le Statue della Fontana della felicissima litta di Palermo, detta del Pretore.
Discorso di Filippo Paruta Palermitano del Titolo antichissimo del Senato di Palermo.
Brievo Cronica di Sicilia dall'anno 822. *di Filippo Paruta.*
Descrittione delle miglia del Regno di Sicilia, nella quale s'intende distintamente quanto miglia sono da Città, à Città, eda loco, à loco, quanto gira per il sito maritimo di detto Regno, e dentro à terra: quanto miglia sono da Città, à Città, e da terra à terra, per ogni Diocesi de Arcivescovato, e Vescovato, e all'ultimo l'Archimandritato di Messina, cominciando prima il circuito di Mare: e di quanti Principati, Ducati, Marchesati, Contati, Vicecontati sono in detto Regno di Sicilia, door een ongenaamden schryver.
Relatione de tutti li Archivescovati, Vescovati, Badie, Priorati, Commende, e altri beneficii del Patronato Reale, loro introiti annuali, gravezze, penzione in esse situate, & existenti dal Siorno della possessione de Prelati nell' anno 1698. *di Andrea Salemi Panormitano, Rationale de Real Patrimonio.*
Vita di Cesare Valdibella, e Bologna Cavalliere Palermitano, door een ongenoemden schryver.
Historia della cose occorse in Napoli del tempo che vi fu Vicerè D. Pietro di Toledo Marchese di Villa Franca insino alla ribellione di Ferrante Sanseverino Principe di Salerno, e di altre occorrenze seguite di Antonio Castaldo Napolitano.
Memorie della fondatione dell' Ospedate Grande della Cità di Palermo; dotatione, e aggregatione di Abbatie, augumenti, eredita sopragguinteli coll' annotatione di tutti li suoti privilegi, Bolle Pontificie, lettere Reali, e scritture, con un distinto raguagiio della velontà de Testatori, introiti annuali, e gravezze di esse, una con l'avanzi liberi per l'Ospedale, e deteriorationi secondo lo stato dell' anno 1697. *di Antonino Ciuseppe Cafora Palermitano.*
Diario di Sicilia dell' anno 1598. *fino el* 1614, door een naamlozen schryver.
Il sestini punito dalla Verità Dialogo di Galvano de Ubertis, cioè Giuseppe del Voglia.
Bibliotheca Sicula.

AMAXIA, eene oude stadt in Troas, alwaar een vermaarde tempel van Apollo was, in welken Chryses in Agamemnon offerden. *Homer. Stephan. Strabo l.* XI. *Scylax in Descr. Troad.*

AMAXIA, eene stadt in Cilicië, waar omtrent grote bosschen zyn, die overvloedig hout tot den scheepsbouw verschaffen. Cleopatra verkreeg deze stadt van M. Antonius. *Plin. lib.* IV. *c.* 9. & 30. *Strabo l.* I. 4.

AMAXOBIERS, oude volkeren van Sarmatië, in het landt des Roxolanen, alwaar nu Moskovië is.

AMAYA, AMAGIA, een vlek in Spanje, in het koninkryk van Leon, tusschen de stadt van dien naam en Burgos. Men verzekert, dat deze plaats voorhenen een bisschoppelyke stadt geweest is. *Baudrand.*

AMAZA, of AMASA, een zoon van Jether, of Jethra, en Abigaïl, de zuster van David, was veldoverste van Absalom, en na dat deze gedood was, verleende David hem vergiffenisse, en boodt hem ook het veldheerschap in Joabs plaatse aan; waarom Joab zo vergramt was, dat hy Amaza, zyn nabestaande, onder schyn van hem te kusschen, by den baardt greep, en hem zyn zwaardt in 't ligchaam stiet, dat hy storf. II *Sam.* XVII. en XX. I *Reg.* II. *Joseph. Joodsche Hist.* VII. 9. 10. *Torniel A. M.* 3005.

AMAZA, of HAMAZA, de zoon van Hadlai, een hoofdt der Ephraïmiten, deedt alle de gevangenen in vryheit stellen, welke de Israëliten gemaakt hadden van de stammen van Juda en Benjamin, ten tyde der koningen Achaz en Pekah, welke laatste in een strydt hondert en twintig duizent mannen van het leger van Achaz doodde, twee hondert duizent slaven maakte, zo vrouwen, dochters, als knechtkens, en een groten buit wegvoerde. Alle deze arme gevangenen wierden ontslagen door de voorbede van Amaza, Azaria, Berechia, en Jehiskia. II *Chron.* XXVIII, *v.* 12. Amaza betekent *zyne woede*, of *die tegen hem verontwaardigt is. Simon Dict. de la Bible.*

AMAZAI, of HAMASAI, de Leviet, hoofdt der dertig dappere mannen, die zich by David voegden, toen hy vluchtte voor de vervolging van Saul. Hy speelde op de trompet voor de Arke, wanneer men de zelve bragt in het huis van Obed-Edom. *I Chron.* VI. 25. *en* XV. 24. Daar was ook een van de nakomelingen van Kahat, die dezen naam droeg. I *Chron.* VI. 25. II *Chron.* XXIX. 12.

AMAZIA, een zoon van Zichri, die zich vrywillig overgaf, om tegen de vyanden Gods en zynes volks te stryden, was krygsoverste over twee hondert duizent dappere mannen van Juda, ten tyde van den koning Josaphat. II *Chron.* XVII. 16.

AMAZIA, de XI koning van Juda, wierdt geboren 863 jaren voor Christus, en volgde op zynen vader Joas 25 jaren out zynde. Hy dede dat recht was in de ogen des Heren, doch niet als David. Als hy in 't koninkryk bevestigt was, doodde hy de moorders van zynen vader. De Edomiten willende beoorlogen, huurde hy, boven de 300000 krygsluiden, die hy hadde, nog 100000 mannen van Israël; doch liet op den raadt van een propheet de Israëliten wederom gaan, die zeer verstoort zynde, 3000 mannen van Juda in hun wederkeeren doodden, en groten buit maakten. Amazia sloeg ondertusschen de Edomiten in het zoutdal, dat 'er tien duizent op de plaats doot bleven, en tien duizent levende gevangen wierden, die vervolgens van de steenrotsen te berste gestoten wierden. Doch Amazia de afgoden, die hy verovert en medegebragt hadde, die-

nende, wierdt hy daar over door een propheet bestraft, en zyn ondergang hem voorzegt. Amazia dan, hoogmoedig geworden zynde, daagde Joas, den koning Israëls, uit om met hem te stryden, en wierdt van den zelven geslagen, gevangen, en in zegepraal naar Jeruzalem gebragt. Joas brak vier hondert ellen van den muur van Jeruzalem af, liet daarna Amazia wederom los, en keerde met alle de schatten des tempels en van het huis des konings, en met gyselaars, weder naar Samaria. Sedert dat Amazia den Here verlaten hadde, maakten de zynen te Jeruzalem eene verbintenisse tegen hem, waarom hy naar Lachis vluchtte; doch zy zonden hem na, en doodden hem aldaar, nadat hy negen en twintig jaren geregeert hadde. Hy wierdt op paarden naar de stadt Davids gebragt, en aldaar by de koningen begraven. Zyn zoon Uzzia wierdt koning in zyne plaatse. II. *Reg.* XIV. II. *Chron.* XXV.

AMAZIA was een priester der goude kalveren te Beth-El ten tyde van Jerobeam, den zone van Joas, koning van Israël, by wien hy den propheet Amos beschuldigde over zyne voorzeggingen tegen Israël, zeggende, dat hy eene verbintenisse gemaakt hadde. Hy bestrafte ook Amos over zyne prophetiën, en wilde hem niet meer horen; doch Amos voorzeide hem, dat Israël gevankelyk weggevoert zoude worden; dat zyn wyf in de stadt zoude hoereeren; dat zyne zonen en dochteren door het zwaardt zouden vallen; dat zyn landt door het snoer uitgedeelt zoude worden, en dat hy in een onrein landt zoude sterven. *Amos* VII.

AMAZIA, een zoon van Hilkia, was een Leviet van de kinderen Merari. I. *Chron.* VI. 45.

AMAZIA, de vader van Josa, was een nakomeling van Simeon, van wien gewag gemaakt wordt I. *Chron.* IV. 34.

AMAZONEN zouden eertyds strydbare vrouwen in Sarmatië, aan de rivier Thermodon, geweest zyn. Deze lieten, gelyk men verhaalt, gene mannen by zich wonen, zonder hare eigene mannen, die op zekeren tydt des jaars by haar waren, wederom weg, en doodden het meeste gedeelte der nieuwgebore zoontjes, doch lieten daarentegen de meisjes leven, die zy de linker borst met een gloejent yzer afbrandden, om het schildt te beter te kunnen voeren, en den boog te spannen, en van jongs op in de wapenhandeling onderwyzen. Onder hare koninginnen zyn Thalestris en Hippolyta zonderling beroemt. Hare historie wordt van Arrianus en anderen voor eene fabel gehouden, dewyl Ptolomeus en Aristoteles, die met Alexander in 't zelve landt geweest zyn, noch andere geloofwaardige schryvers daar van eenig gewag maken; gelyk dan ook Xenophon, die nog voor Alexander leefde, van haar niet spreekt, daar hy nochtans van de rivier Phasis, van het landt van Colchis, en van de gelegenheit van den Pontus Euxinus, aan deze en aan gene zyde van Trapezunt, alles eigentlyk heeft afgeteekent. Diodorus Siculus plaatst deze heldinnen in Africa, alwaar zy van den Lybischen Hercules overwonnen en uitgeroeit zouden zyn. Elias Schedius wil ze liever in Duitschlandt zoeken, dewyl de dapperheit van de vrouwen der Duitschers diestyds zeer vermaart was. Het zoude ook wel kunnen zyn, dat het gene van de Amazonen gemeld wordt, daar uit ontstaan is, dat by zekere natie in klein-Asië de vrouwen mede te velde gingen, gelyk eenige oude schryvers aangemerkt hebben. Joannes Magnus wil, dat de Amazonen, die naar zyn zeggen Gotthische heldinnen waren, zonder aanzegginge van den oorlog door Hercules beoorloogt en geslagen wierden; dat Penaxagoras, koning der Gotthen, om wraak te nemen over het ongelyk, den Amazonen aangedaan, een machtig leger tegen Hercules op de been bragt: dat Hercules, voor de uitkomste des veldslags beducht, door een plegtig gezantschap aan den gestoorden koning voorslagen van vrede liet doen, en Auge, 's konings zuster, ten huwelyk verzoeken; dat de koning na lange beradinge hem dit dubbel verzoek toestondt; en dat uit dit huwelyk de beruchte Telephus geboren is. Zie *H. van Ryns inleiding op de oudheden van Zeeland pag.* 722. *Diod. Sicul. lib.* III. *cap.* 53. *seq. Arrian. lib.* VII. *cap.* 6. *Justin. lib.* VII. *cap.* 6. *Plin. lib.* VI. *cap.* 7. & 13. *Herodot. lib.* IV. *Clerici Quæst. Acad.* II. *Petiti Dissert. de Amazon. Schedius de Diis Germ. Synt.* I. *cap.* I.

AMAZO, (RIVIER DER) *Rio de las Amazonas*, eene grote en vermaarde rivier in Zuid-America, anders *Orelhana* genoemt, naar Johan Orelhana, die deze rivier in 't jaar 1544 ontdekt heeft. De zelve ontstaat uit het geberte in Peru, naby de stadt Quito, en niet verre van daar ontfangt zy de rivier Coca, Napo, enz. loopt door de provincie Canella, tot aan het landt van Paccamores, alwaar ze zich met de rivier Xaupha vermengt, en verder door de provincien Surina, Matajan, Apante, Coropa, Tapajan en andere loopt; eindelyk, nadat zy de rivieren Arumaja, Catua en Cajan ontfangen heeft, ontlast zy zich na een loop van 800 mylen in de Noordzee, tusschen Brasilië in Gujana. Van deze rivier heeft de Portugees Pieter Texeira, die 10 jaren lang, van het jaar 1639 af, met het naspeuren van de zelve heeft doorgebragt, eene beschryving uitgegeven. Hy verhaalt, dat in den uitloop der zelve in de Noordzee eene grote menigte van eilanden legt, gelyk dit ook in de kaarten van Sanson en du Val opgemerkt is. Wanneer Orelhan eenige dagen op deze rivier hadt gevaren, trof hy eene menigte van gewapende vrouwen aan, die met hare naburen oorloogden, en over het gehele leger, waar onder ook vele mannen waren, het gezag voerden. Dit gaf de Spanjaarden, aan wien hy daar van bericht gaf, aanleidinge, zo wel de rivier als het omleggende landt naar den naam der Amazonen te noemen. Het is een volkryk landt, en legt het eene dorp en vlek by het andere. De lucht daar in is zeer gematigt, niettegenstaande het zelve naby de linie legt. De grondt is ook zeer vruchtbaar, met aangename velden en dalen, vruchtbare bomen, en bosschen met allerhande vee en vischryke wateren voorzien, en 't geen te verwonderen is, daar zyn gene vliegen noch ongediertе, waar mede anders geheel America gequelt is. De meeste goederen en inkomsten van dit landt bestaan in cocusnoten, elpenbeen, ebben- en brasiliehout, cederen, allerhande verwen, tabak, zuiker, boomwol, welriekende gommen, en geneeskruiden. De inwoners zyn zo wilt niet als andere Amerikanen; sommigen van hen gaan naakt, maar de meesten bekleden zich met boomwol. Van verwe zyn zy bruinachtig, en zo verbrand niet als de Brasilianen. Zy zyn vriendelyk en lieftallig, en volbrengen gaarne 't gene zy beloven. Hunne wapenen zyn pylen en bogen, benevens een werpspies, waar mede zy ongemeen vaardig zyn. Hunne afgoden maken zy van hout, en zetten die in een hoek van hunne huizen, dewyl zy geen tempelen hebben. By hen valt staal noch yzer; maar zy gebruiken een harden steen, waar mede zy hunne afgoden en huissieraden uitsnyden. Hunne priesters geven voor, dat hunne Goden van outs uit den hemel quamen, met hen verkeerden, en het volk veel goets deden. *De Laet Nieuwe Wereldt.*

AMAZONIUS. De maandt December is aldus ten tyde van den keizer Commodus door zyne vleiers eenigen tydt genoemt geweest, ter eere van eene hoer, waar op hy zeer verslingert was, en die hy als eene Amazone hadt laten uitschilderen. Deze zelve prins nam ook ter liefde van deze meesteres den naam van Amazonius aan, en deedt het afbeeldsel van deze schone op zynen zegelring, met het woordt Amazonia, graveeren. 't Was ook om harent wille, dat de keizer zich niet schaamde in het worstelperk te gaan, en zich als een gemeen worstelaar daar in te gedragen. *Lamprid. in vita Commodi cap.* 11.

AMBACHT, by de ouden *rechtsgebiedt*, *rechtsban*, by de onduitschen *Jurisdictie*, schynt den oorsprong dezer benaminge te hebben uit een groten hoop ingezetenen, die op zommige plaatsen te zamen een ligchaam maakten, en daar over een hoofdt kozen: welk ligchaam een *Ambacht*, en het hoofdt *Ambachtsheer* genoemt wierdt. Zo zyn in Vlaanderen zommige dorpen, of vlekken in vier of meerder wyken afgedeelt, van welke ieder één ambacht geheten wordt. In Hollandt daarentegen worden twee of meer dorpen, onder het zelve rechtsgebiedt gelegen, met den naam van Ambacht, en hy, die 't opzicht daar over heeft, met den naam van *Ambachtsheer* betekent. *Meiers Woordenschat. Matth. de Nob. lib.* IV. *cap.* 5.

AMBACHTEN, (DE VIER) in 't Latyn *Quatuor officia*, noemt men de vier navolgende plaatsen, die in het Oostelyke gedeelte van Vlaanderen by de Wester-Schelde leggen, met het gene daar toe behoort, als *Hulst*, *Axel*, *Assenede* en *Boukhout*, behorende de twee eerstgenoemde aan den vryen Nederlandschen staat, en begrypende, behalven de onderhorige dorpen, de steden en sterktens van Biervliet, Terneuse, Philippine en 't Sas van Gent, en de twee eerstgemelde aan den keizer, maar kunnen in genen dele by de laatste, zo in grootte van landen als in sterktens, halen. *Delices des Païs-Bas.*

AMBADAR, aan den Nyl, *Ambadara*, eene stadt van opper-Ethiopië, of Abissinië, in het koninkryk van Bagamedri. Zy is aan den voet van 't gebergte gelegen, tusschen de provincien van Savea en van Dambea.

AMBARREN, *Ambarri*, volkeren van Gaule in het gebiedt van Maçon en Charolois, wanneer men naar Autun gaat, of, gelyk anderen menen, van 't Nivernois en Moruant, of Marnant. *Cesar* maakt 'er gewag van in zyne *Commentarien.*

AMBARVALEN, HET FEEST DER AMBARVALEN, *Ambarvalia.* Aldus wierdt een ommegang genoemt, die rondom de bebouwde en bezaaide landen geschiedde, ter eere van de Godinne Ceres. Daar waren te Rome twee feesten van dezen naam; het eene in de maandt April, of, volgens eenige schryvers, omtrent het einde van January: en het andere in de maandt July. Zie hier de beschryving van dezen ommegang. De twaalf Arvale broeders, waar van op zyn plaats gesproken wordt, geleidden eene openbare ommegang der burgers, die landen en wyngaarden buiten de stadt hadden. De zelfde plechtigheden geschiedden op het landt door andere priesters met de inwoners der dorpen. Zy gingen driemaal rondom de landen, zynde alle met eikenbladen gekroont, en lofzangen zingende ter eere van Ceres, de graangodinne. Deze plechtigheit wierdt genoemt *Ambarvalia* (*ab ambiendis arvis*) en de offerhanden, die men na dezen ommegang slachtte, wierden *Ambarvales hostiæ* genoemt. De zelve waren driederlei; te weten, eene zeuge, een schaap, en een stier: het welk gelegenheit gegeven heeft om deze drievoudige offerhande *Suovetaurilia* te noemen, zynde dat woordt te zamen gestelt van *Sus*, *Ovis*, en van *Taurus.* In de eerste offerhande van de maandt April baden zy de Godinne Ceres en den Godt Mars, de granen te bewaren voor den honigdaauw en voor den hagel, en de zelve tot eene volkome rypheit te brengen; en in die van de maandt July baden zy hen den oogst te zegenen. Cato heeft de voorschriften nagelaten van de gebeden, die ten dien einde geschiedden, in het 141 kapittel van de land-zaken. Maar dit gebedt is alleen aan Mars gericht. Dewyl het zelve seldzaam is om zyne oudheit, zal men het hier by voegen. *Mars, Pater, te precor quæsoque, uti sies volens propitiusque mihi, domo familiæque nostræ: quojus rei ergo, agrum, terram, fundumque meum suovetaurilia circumagi jussi, uti tu morbos visos invisosque, calamitates, intemperiasque prohibessis, defendas, averruncesque: uti tu fruges, vineta, frumenta, virgultaque grandire, beneque evenire sinas; pastores, pascuaque salva servassis, duisque bonam salutem, valetudinemque mihi, domo familiæque nostræ. Harum-ce rerum ergo, fundi, terræ, agrique mei lustrandi, lustrique faciendi ergo, sicut dixi, macte hisce suovetaurilibus lactentibus immolandis esto. Mars, Pater, ejusdem rei ergo macte hisce suovetaurilibus esto. Item cultro facto struem, & ferctum uti adsiet.*

De zelve schryver heeft ook nagelaten het andere voorschrift van 't gebedt, dat op het twede feest der Ambarvalen geschiedde, in de maandt July, op het welke men eene zeuge offerde, eer men het koorn sneedt, welke men noemde *Porca præcidanea.* Dit gebedt was gericht aan Janus, aan Jupiter en Juno, en gansch niet

aan Ceres, zo weinig als het eerste. *Macrob. Sat. Antiq. Græc. & Rom.*

AMBASSADEUR. Zie GEZANTEN.

AMBER, eene rivier in Beyeren, valt by Motsburg in den Iser, ontstaat twee mylen van de stadt Fussen, op de grenzen van Tirol, en maakt onderweeg het Amber-meir, dat byna drie mylen lang is.

AMBER, of BARN- of BRANDSTEEN, by de Grieken genoemt *Electron*, of *Harpax*, betekenende het eerste *lokking* of *trekking*, het twede *rover*, omdat de Amber door wryving warm geworden het stroo en het kaf naar zich trekt. By de oude Latynen hadt deze steen den naam van *Succinum*, naar het woordt *succus*, dat *sap* betekent, omdat hy voortkomt uit stremminge van een geel sap, by de Arabiers *Karabeth* geheten, omdat het in de offerhanden gewoonlyk geoffert wierdt om zyne aantrekkelyke kracht, waar door het den zeilsteen gelyk is. Zie *Plinius lib.* XXXVII, *cap.* 3. *lib.* IV, *cap.* 13 *en* 16. De Amber is twederlei. De eerste is witachtig, dik en niet doorschynende, en wordt *Amber gris*, of gryze Amber genoemt. De twede soort is schoon goudgeel, klaar en doorschynende; men maakt 'er hechten, ketens tot halssieraadt, en andere galanteriën, ja zelfs pronk-en juweelkabinetten van. Tacitus en Plinius zeggen, dat de Amber van de bomen afdruipt: maar jonger schryvers berichten ons, dat het een kleiachtige aarde is, die uit de stenen in de rivieren wegvloeit, en eerst weêr van de stromen in zee gesleept wordt, daar hy door de koude zo verhard wordt. Op deze wyze zegt men dat het kristal mede van ys groeit. De gryze Amber smelt door de minste hette, en is van eene wonderlyke uitwerking, tot versterking van het herte, van de maag, en van de hersenen. Zy wordt in verscheide plaatsen van den Oceaan gevonden, als op de kusten van Moscovië en Ruslandt, en voornamelyk aan de oevers van de Indiaansche zee. Men meent, dat het een mengsel is van wasch en honig, het welke de byen maken op de bomen, waar van de Moscovische kusten bezet zyn, of in de holligheden der rotsen, die aan de boorden der Indische zee zyn: dat deze stoffe in de zon gekookt wordt, en vervolgens los gemaakt zynde door de kracht der winden, of door de verheffinge van 't water, of door hare eige zwaarte in zee valt, daar zy hare verdere volkomenheit verkrygt. Dit gevoelen wordt ondersteunt door de ondervinding, die men heeft, dat uit honig en wasch te zamen gemengt, een geest of eene olie getrokken wordt, welkers hoedanigheden die van den gryzen Amber naby komen, het welke zonder twyffel beter zoude geschieden, zo men zich van de honig van Moscovië of van de Indiën bediende, daar de bloemen veel welriekender zyn. Men voegt 'er by, dat men zomtyds grote stukken gryze Amber gevischt heeft, die hunne volkomenheit nog niet hadden, en dat men de zelve brekende in het midden der zelve aders van wasch en honig vondt. De gele Amber, of Barnsteen, die eigentlyk *Succinum* genoemt wordt, smelt met veel moeite, en behoudt altoos eenige klaarheit of doorschynendheit. De olie, die men daar uit trekt, heeft een sterken reuk, en wordt gelukkig in de stuipen en in de beroerdheit gebruikt. De stranden, daar deze Barnsteen gezamelt wordt, zyn verpacht voor geldt, en niemandt mag hem, op lyfstraffe, opnemen buiten de pachters alleen. Men vindt den Barnsteen omtrent Lubek, Wismar, Rostok, Straalsond, 't eilandt Rugen, Stettin, Dantzik, Elbing, Koninsbergen, en daar omtrent, langs deze zyde des oevers van de Oostzee. Men vindt, dat seltsaam is, veel Amber op 't eilandt Urk, in de Zuiderzee gelegen: waar van de heer Nikolaas Witsen, in zyn leven burgermeester der stadt Amsterdam, verscheide stukken toonde aan iemandt, der outheden kundig, verhalende daar by, dat de kinders op Urk met brandenden Amber langs de straten liepen, om elkander toe te lichten. Zodat de Pruissche, noch de andere gemelde zeestranden, de eenigste streken niet zyn, daar Amber gevonden wordt; om nu niet te melden, dat zelfs in eenige plaatsen van Duitschlandt Amber uit het aardryk opgedolven wordt. Wanneer zekere winden waaien, wordt deze Amber door de zee op de bovengemelde oevers in de Oostzee geworpen, en aldaar gedurende het hevigste van den storm verzamelt. Men vindt 'er stukken in, welkers midden bladen van bomen, stoppels, spinnekoppen, vliegen, mieren, en andere bloedeloze beesjes, die niet dan op de aarde leven, gevonden worden; het welk de natuurkundigen zeer wonderlyk geoordeelt hebben. Martialis heeft dit puntdicht gemaakt op een mier, die men hem in 't midden van een stuk Amber vertoonde:

Dum Phaëtonteâ formica vagatur in umbrâ,
Implicuit tenuem succina gutta feram.
Sic modo quæ fuerat vitâ contempta manente,
Funeribus facta est nunc pretiosa suis.

De Philosophen hebben veel werks gehad om reden te geven van deze zaken. Men zal daar van eene reden bybrengen, die gegrond schynt, nadat men van den oorspronk van de gele Amber of Barnsteen zal gesproken hebben. De genen, die in de Oostzee gereist hebben, merken aan, dat 'er aan de zyde van Pruissen grote stranden zyn, over de welke de zee zich dan eens meerder en dan eens minder uitstrekt; maar dat aan de zyde van Zweden de oevers bestaan uit duinen of zandhoogtens, en verheven vaste gronden, op de welke aan de zeekanten grote bosschen van populieren en dennebomen zyn, die des zomers eene menigte van gomme en hars voortbrengen. 't Welk zo zynde, is gemakkelyk te begrypen, dat een gedeelte van deze lymachtige stoffe op de takken der bomen blyvende hangen, de sneeuw gedurende den winter de zelve bedekt, de koude die verhardt en breekbaar maakt, en de stormwinden de takken schuddende die los maakt, en in de zee voert. Waarna, de zee ongemeen onstuimig zynde, en hare baren van de Zweedsche naar de Pruissische kusten dringende, de Amber deze beweging volgt, en in de handen der visschers valt. Aldus moet die plaats van de Oostzee, daar de meeste Amber is, onder deze bomen en aan den kant van Zweden zyn; en indien de zee aldaar niet te diep was, men zou 'er eene grote menigte vinden, zonder te wachten dat de windt gunstig was, gelyk men doedt, om den zelven naar de Pruissische kusten te voeren. Men kan eenige stukken Amber in andere plaatsen van de Oostzee vinden, en zelfs in den Oceaan, met welken zy gemeenschap heeft: want de zee gedurig onstuimig zynde, kan eenige stukken op vergelegen oevers werpen; doch zulks gebeurt niet dikwils. De Amber op deze wyze zynen oorspronk hebbende, is het gemakkelyk uit te leggen, hoe de vliegen, mieren, enz. in het midden van een stuk gevonden kunnen worden: want zo het gebeurt, dat een van deze kleine beesjes, op de takken van een boom lopende, een druppel van deze gom of hars ontmoet, die door de schors loopt, en die in het uitkomen vloeibaar genoeg is, kan het zelve ligtelyk daar in valt kleven; en niet krachts genoeg hebbende om zich daar uit te redden, wordt het wel haast van andere druppelen bedekt, die na de eerste volgen, en die vergrooten, zich rontom de zelve verspreidende. De eigenschap, welke de Amber heeft van het stroo of kaf naar zich te trekken, is bekent genoeg, maar de oorzaak daar van is nog verborgen voor de Philosophen: want te zeggen dat de Amber het zelve door eene verborge hoedanigheit opneemt, is te bekennen dat men de zelve niet kent. Daar zyn 'er die met grote waarschynlykheit gelooft hebben, dat 'er in de porien van den Amber eene fyne stoffe besloten is, die wanneer men hem vryft daar uit gedreven wordt, en zich een weinig in 't ronde verspreidt, doch daarna door de lucht weder naar binnen in zyne porien gedreven wordt, en dat dan de ligte stoffen, welke de gemelde fyne stoffe in haren weg ontmoet, deze beweging volgen. Wat 'er van zy, men moet aanmerken, dat de Amber gene zamenneiging (sympathie) met het stroo of kaf heeft, meerder dan met andere ligte stoffen; want wanneer men den zelven gevreven heeft, trekt hy onverschillig papier, fyn stof, enz. naar zich. Daarenboven heeft de Amber alleen deze kracht niet. Het glas, het Spaansch wasch, de gom, de Agaat, en het meeste gedeelte der kostelyke gesteentens hebben de zelve mede. Het is hier de plaats niet om te onderzoeken, of de gele Amber een gom is, of een hars; het zy genoeg gezegt, dat het schynt, dat hy onder de hars gestelt moet worden, omdat hy niet anders smelt dan door het vuur, daar de gom in het water smelt. Men zegt niet te min dat een verstandig Hollander het geheim gevonden heeft om den Amber anders dan door het vuur week te maken; en dat hy daar van een deeg maakt, waar aan hy zodanig eene gedaante geeft als het hem behaagt. Hy heeft zelfs door dit middel een kein *fœtus* of kinds ligchaampje in het midden van een klomp Amber besloten, en het zelve is sedert verscheide jaren aldus te Utrecht bewaart. Zie *Kirchmaier over Tacitus van de zeden der Germ.* 45. *kap. Van Rooyens Duitsche Oudheden. Dissertation du Sr. Denys*, 1672.

AMBERG, van de ouden ook AMBERGTHAL naar een naby gelegen kasteel genoemt, is de hoofdstadt van de opper-Palts, en legt in 't bisdom Regensburg, aan de rivier Vils. Hare bouwing wordt van zommigen aan keizer Henrik den I, doch van anderen aan eenen bisschop van Aichstadt toegeschreven, die de zelve omtrent het jaar 1297 van een dorp tot eene stadt zoude gemaakt hebben. Paltsgraaf Frederik de Zegehaftige begon in 't jaar 1452 de zelve te versterken, 't geen naderhandt van anderen wierdt voortgezet. In 't jaar 1703 wierdt zy van de bondgenoten by verdrag ingenomen, en in 't jaar 1708 met de gehele opper-Palts aan den keurvorst van de Palts overgedragen: doch in de Rastadsche vrede wedergegeven. Alhier is de regeering over de gehele opper-Palts: ook een fraai keurvorstelyk slot, tuighuis en een deftig Jesuiter-Collegie; doch het voornaamste zyn de yzermynen in en buiten de stadt. *Chur-Bayern pag.* 379. *Aldzr. Annal. Boj. Freher. Orig. Palat. Tolner. H. P.*

AMBERKELETH, de vyfde koning der Schotten, leefde omtrent den jare 700 na Christus geboorte. Hy scheen eerst zeer geregelt in zyn gedrag; maar naderhandt gaf hy zich aan allerlei euveldaden over, en wierdt zo leedig, dat alhoewel hy door de Picten wierdt aangetast, hy nooit den moedt hadt om de wapenen op te vatten. Hy wierdt in 't twede jaar van zyne regeeringe met een pyl gedood: zommigen zeggen, terwyl hy zyn vermaak nam; anderen zeggen door de Picten, die hy in een bosch vervolgde, 't welk niet overeenstemt met het gene men van zyne ledigheit verhaalt. *Buchanan.*

AMBIAM, dat de Latynsche schryvers *Ambiamum* noemen, een stadt en koninkryk van Ethiopië omtrent het meir van Zaflan.

AMBIANCATIVE, een stadt en koninkryk van Ethiopië, tusschen Nubië en het koninkryk van Bagamedri gelegen.

AMBIATINUM, een vlek aan den Rhyn. Zie CAPELL.

AMBIBARREN, *Ambibarii*, volkeren van het oude Gaule, waar van Cesar spreekt. Men gelooft dat het die van het bisdom van Avranches in Normandië zyn, waar van men meent, dat het vlek van *Ambië* of *Hambië* nog den naam behouden heeft. Het zelve legt 5 of 6 mylen van den berg S. Michiel.

AMBIE, of HAMBIE, een vlek. Zie AMBIBARREN.

AMBIERTE, *Ambierta*, een Fransch vlek in Forez, op de grenzen van het Bourbonnois, 3 mylen van de stadt Roane ten Noordwesten. *Maty Dict. Geograph.*

AMBIGATUS, een deugtzaam en machtig vorst, koning van alle de Gaulen, leefde ten tyde wanneer Tarquinius de oude te Rome regeerde, omtrent het 3464 jaar der werreldt. Men weet niet of hy een zoon hadt, die in de regeering op hem volgde; maar Titus Livius verhaalt, dat twee van zyne neven, zonen van zyne zuster, zich beroemt maakten door de vermaarde volkplantingen der Berruyers, Auvergnaten, Autunoizen, Senonoizen, Chartranen,

nen, en andere naburige volkeren, die zy geleidden, Segovesus in Duitschlandt, en Bellovesus in Italië. De eerste, den Rhyn overgetrokken zynde, trok door het grote bosch Hercynië, en floeg een gedeelte van zyne benden neder in Bohemen, een ander gedeelte aan de oevers van den Donauw, en het derde gedeelte omtrent den Oceaan in Vrieslandt en Westphalen, van waar sedert de Franschen onder Pharamond en Clodion uittrokken. Bellovesus zakte af omtrent de Middelandsche zee, daar hy de nieuwe bewoners van Marseille bystont tegen de Salianen; en vervolgens de Alpen overgetrokken zynde, floeg hy zich neder in Lombardye, daar zyne volkeren de steden Milanen, Bolonje, Cremona, Bergamo, Brescia, enz. bouwden. *Titus Livius lib.* V. *Dupleix Memoires des Gaules lib.* II. *cap.* 36.

AMBIORIX, koning der Eburonen, welke het landt van Luik en de omleggende landstreek bewoonden, was een vyandt der Romeinen, en vatte de wapenen tegen hen op; en de zelve in eene hinderlage gelokt hebbende, versloeg hy een legioen, over het welke twee stedehouders van Cesar geboden. Sedert taste hy te vergeefsch een ander legioen aan, waar over Quintus Cicero, een broeder van den redenaar, geboodt; en Cesar versloeg hem met byna zestig duizent Gauloizen. *Cesar* V *boek van de oorlogen der Gaulen. Dio lib.* XL. *Oros. lib.* VI. *cap.* 9. *Dupleix Memoires des Gaules.*

AMBIVARETEN, oude volkeren van het Celtische Gaule, die het landt, hedendaags het Nivernois genoemt, besloegen.

AMBIVARITEN, volkeren van het Belgische Gaule. Hun verblyf was in Braband, volgens *Ortelius.*

AMBIVIUS (MARCUS) volgde in de regeering van Judea op Coponius, en nam de zelve maar een kleinen tydt waar. Onder zyne regeering viel 'er niets van belang voor, dan de dooodt van Salome, de zuster van Herodes den Groten, de geessel van het geslacht van Hircanus. Annius Rufus volgde op hem. *Joseph. Oudheden* XVIII. 3.

AMBLESINDE, *Amblesinda*, een vlek van 't graafschap van Westmorlandt, in Engelandt. Het legt aan het meir, genaamt Wynander-meir, tusschen de steden Kendal en Keswik. Men gelooft, dat Amblesinde de plaats is, alwaar voorhenen het oude Amblogana, eene stadt der Briganten, gelegen was. *Baudrand.*

AMBLETEUSE, een zeehaven van Vrankryk in Pikardye, in het Boullonnois, 2 mylen van Boulonje, en 5 van Calais. Daar omtrent is een goede ankergrondt; en dewyl deze haven wel eer door de Engelschen bedorven is, is hy naderhandt gezuivert en met eene sterkte voorzien, zynde nu een van de beste, die op die gehele kust zyn. Deze haven is aanmerkelyk door de ontscheping van Jakob den II, koning van Engelandt, in den jare 1688, wanneer hy naar Vrankryk vluchtte. *Bourg. Geogr. Hist.*

AMBLEVE, *Amblavia*, en *Amblava*, eene rivier in de Nederlanden. Zy loopt in het hartogdom van Luxemburg, en in het bisdom van Luik, besproeit Malmedi en Stablo, en ontlast zich in de Ourte tusschen de steden Luik en Durbuy. *Baudrand.*

AMBLISE, eene heerlykheit in de Spaansche Nederlanden, voorhenen aan de graven van Rekheim en Aspremont toebehoort hebbende. Zy wierdt onder Gobertus den VIII, die den vorstelyken tytel voerde, tot een vorstendom verheven. Wanneer de linie van dezen uitstorf, is Amblise aan Renatus van Anglur, heer van Bourlemont, gekomen, door het huwelyk van Antonia, gravin van Aspremont. *Imhof not. Procer. lib.* IX. *cap.* 8.

AMBOHISTMENEN, *Ambohitimeni*, een volk van 't eilandt Madagaskar, in de Ethiopische zee. Het bewoont in het Oostelyke gedeelte van 't eilandt zeer hoge bergen, die den naam van dit volk dragen. *Baudrand.*

AMBOISE, *Ambacia*, eene stadt aan de Loire, in de Fransche provincie Touraine, met een koninklyk kasteel, dat Karel de VIII aldaar deedt bouwen om zyne geboorteplaats te vereeren. Deze stadt is out. Gregorius Turonensis maakt 'er gewag van ter zake van S. Martyn; en hy zegt elders, dat Clovis of Clodoveus en Alarik by malkander quamen op het eilandt naby Amboise, het welk nu mede in de stadt besloten is. De Normannen hebben sedert de stadt verwoest. Foulques de III, gezegt Nerra, of de zwarte, graaf van Anjou, herbouwde de zelve, en men zegt dat hy daar de Collegiale kerk van S. Florentyn stichtte. Amboise heeft naderhandt zyne byzondere heren gehad. Lodewyk, heer van Amboise, graaf van Thouars, enz. koos de zyde der Engelschen tegen den koning Karel den VII, die hem deedt gevangen nemen en zyne landen aanfloeg; maar men gaf 'er de zelve sedert wederom, een gedeelte aan hem, en een gedeelte aan zynen kleinzoon Lodewyk den II, heer van la Tremouille. Lodewyk, heer van Amboise, hadt drie dochters gehad. Francoisa, de outste, was getrouwt met Petrus den II, hartog van Bretagne. Johanna, de twede, storf zonder kinderen van Wilhem van Harcourt, graaf van Tancarville. Margareta wierdt eenige erfgename, en bragt grote goederen van haar huis aan dat van la Tremouille, door haar huwelyk met Lodewyk den I, heer van la Tremouille. De koning Lodewyk de XI gaf aan Lodewyk den II, hunnen zoon, de landen wederom, die men nog hadt, en behieldt alleen Amboise en Montrichard, andere heerlykheden daar tegen gevende. Deze koning deedt te Amboise de instelling van de ridderorde van S. Michiel, den 1 Augustus des jaars 1469. Verders is de zamenzwering van Amboise vermaart, waar van op het Artykel van FRANCOIS DEN II, koning van Vrankryk, gesproken wordt. *Scotther. agri Turon. amoenitates. du Chesne antiq. des villes de France. Sammarth. Hist. de la Tremouille.*

AMBOISE is een out en doorluchtig geslacht in Vrankryk, het welk vele beroemde mannen heeft voortgebragt. Het droeg den naam van de stadt Amboise, waar van het de heerschappy gehad heeft. PIETER, heer van Berrie, is de eerste van dit geslacht, waar van men gewag gemaakt vindt. Hy leefde omtrent het jaar 1100. Hy liet verscheide kinderen na, en onder anderen REINOUT, die trouwde met Margareta van Amboise, outste zuster van Sulpicius den III, heer van Amboise, van Chaumont, enz. JAN de I, hun zoon, volgde in de heerlykheden van Amboise, van Chaumont, van Montrichard, enz. na de doodt van Mahauda, zyne nichte, dochter van den zelven Sulpicius den III. Hy nam den naam en de wapenen van het huis van Amboise aan. Jan de I, in 't jaar 1274 gestorven, liet na JAN den II, vader van PIETER den I, van HUGO, heer van Chaumont, enz. Pieter de I was vader van INGERGERUS den I, gezegt de grote, die gevangen wierdt in den slag van Poitiers in 't jaar 1356, en storf in 't jaar 1373. Hy trouwde in zyn eerste huwelyk met Maria van Vlaanderen, vrouwe van Nesse, van Mondobleau, enz, outste dochter en erfgename van Jan van Vlaanderen, burggraaf van Chateaudun, en hadt by de zelve drie dochters. Sedert trouwde hy in zyn twede huwelyk met Isabella, dochter van Lodewyk, burggraaf van Thouars, enz, en hadt by haar PIETER den II, die in het burggraafschap van Thouars volgde op zyne moeie Perrenella, omtrent het jaar 1397 gestorven. Hy stichtte de Cordeliers in de stadt Amboise in 't jaar 1412. Hy storf in 't jaar 1436, zonder kinderen na te laten, wordende het geslacht voortgeplant door de kinderen van zynen broeder INGERGERUS den II. De outste was LODEWYK, heer van Amboise, burggraaf van Thouars, prins van Talmon, graaf van Guines, enz. welke de zyde der Engelschen koos tegen den koning Karel den VII, die hem deedt gevangen nemen en zyne goederen aanslaan. Maar hy wierdt sedert in gunst herstelt, en diende in het beleg van Pontoise en elders. Hy hadt by Maria van Rieux, dochter van Jan den III, maarschalk van Vrankryk, FRANCOISA van Amboise, in 't jaar 1431 getrouwt met Pieter den II, hartog van Bretagne, die nonne gestorven is in 't jaar 1485; PERNELLA, of JOHANNA, gestorven zonder kinderen na te laten by Wilhem van Harcourt; en MARGARETA van Amboise, die eene ryke erfgenisse bragt aan het huis van la Tremouille, gelyk in het artykel van de stadt Amboise gezegt is. Lodewyk trouwde in zyn twede huwelyk met Nicola van Chambes-Montsoreau.

Dit geslacht was nochtans niet uitgestorven door de doodt van Lodewyk; het zelve bleef noch in wezen in den tak van HUGO, heer van Chaumont, twede zoon van Jan den II, waar van gesproken is. Deze Hugo liet verscheide kinderen na, en onder anderen JAN, vader van HUGO den II, die de vader was van PIETER van Amboise, heer van Chaumont, van Meillant, van Preuilli, van Sagone, enz, ridder, raadsheer en kamerling van de koningen Karel den VII en Lodewyk den XI, gelukkig door zich zelf en door zyne kinderen. Hy liet negen zonen en acht dochters na by Anna van Beuil, zyne gemalinne. Hy storf in 't jaar 1473. Zie hier de namen van zyne negen zonen.

I. KAREL van Amboise, de I van dien naam, was in achting by den koning Lodewyk den XI, die hem gouverneur maakte van L'Isle de France, van Champagne, en van Bourgonje. Hy storf te Tours den 22 February des jaars 1481. Philippus van Comines zegt, dat hy zeer dapper, verstandig en yverig was. Hy hadt by Catharina van Chauvigny zyne gemalinne twee dochters, MARIA en CATHARINA; en vier zonen, FRANCOIS, prioor van S. Lazarus; LODEWYK van Amboise, kardinaal, van wien hier na gesproken wordt; GUI, kapitein van twee hondert edelluiden van het huis des konings Lodewyk den XII, die maar twee dochters hadt uit zyn huwelyk met Catharina Dauphine, dochter van Beraud van L'Epinasse; en KAREL van Amboise, de II van dien naam, van wien hier na in het byzonder gesproken wordt.

II. JAN van Amboise, bisschop en hartog van Langres. Zie AMBOISE. (JAN VAN)

III. EMERIC van Amboise, grootmeester van Rhodes, van wien hier na.

IV. LODEWYK van Amboise, bisschop van Albe, heeft hier na mede een byzonder Artykel.

V. JAN van Amboise, heer van Bussy, enz, raadsheer en kamerling van koning Lodewyk den XI, en algemeen stedehouder in Normandyë. Hy trouwde den 30 Juny des jaars 1474 met Catharina van S. Belin, erfgename van Godefroi van S. Belin, kamerling van den koning, enz, die gedood wierdt in den slag van Montlehери in 't jaar 1463. Hy hadt uit dit huwelyk negen zonen en zeven dochters. JAKOB van Amboise, gedood in den slag van Marignan in 't jaar 1515. Hy trouwde in zyn eerste huwelyk met Antonetta van Amboise, zyne nichte, dochter van Gui van Amboise, van wien gesproken is; en hy hadt daar by twee dochters, RENEA, zonder kinderen gestorven, en FRANCOISA, die by René van Clermont, haar eersten man, naliet ANTONY van Clermont van Amboise, marquis van Reinel, gedood in den Bartholomeus-moordt in 't jaar 1572, en stamvader van de marquisen van Reinel. LODEWYK van Amboise, marquis van Reinel, van wien hier na in 't byzonder gesproken wordt, was van dit geslacht. 't Is deze, dien la Croix du Maine geplaatst heeft in zyne Fransche Bibliotheek. Hy was kapitein van vyftig Gensdarmes des konings, gouverneur van Anjou, eerste edelman van de kamer van des konings broeder. Hy wierdt gedood in Anjou den 19 Augustus des jaars 1579. Uit deze zelve tak van Reinel zyn 'er twee gesneuvelt in den dienst van Vrankryk; de een, gouverneur van Vitri, bleef in 't jaar 1615, de zamenvoeging van 6000 Duitsche ruiters met het leger der prinsen willende beletten; de andere, luitenant generaal der legers van den koning, en veldmaarschalk van de ligte ruitery, sneuvelde door een kanonschoot in het beleg van Kameryk in 't jaar 1677. De zoon van den laatsten storf aan de mazelen den 17 Juny des jaars 1702, veldmaarschalk zynde van een regiment ruitery, nalatende een zoon, die na zyne doodt geboren wierdt van Margareta Theresia Colbert van Croissy, met welke hy in het voorgaande jaar getrouwt was. Jakob van Amboise was in zyn twede huwelyk getrouwt met Françoisa van Viene, dochter van François, heer van Listenois, maar by hadde by haar

haar gene kinderen. De anderen van Jan van Amboise, heer van Bussi, zyn, Jan, bisschop van Langres; Georgius, kardinaal aartsbisschop van Rouaan; van beide wordt hier na in het byzonder gesproken; Godefroi, abt van Cluny, storf den 15 April 1518; Karel, kolonel van het voetvolk gestorven; Jakob, in den slag van Pavia gedood in 't jaar 1525; en drie anderen, jong gestorven. De dochters zyn, Renea, getrouwt met Lodewyk van Clermont, en moeder van Jakob, die den naam en de wapenen van Amboise gevoert heeft. Francoise, in haar eerste huwelyk gemalinne van Grisonnel Froitier, heer van Preuilli, en in haar twede huwelyk van François van Voluire, heer van Rufec. Charlotta, gemalinne van Pieter van Beauffremont, heer van Senecei, waar uit de baronnen en marquisen van Senecei gesproten zyn. Maria, abdisse van de Drievuldigheit van Poitiers, gestorven den 8 February 1537. Anna, abdisse van S. Menou, alwaar hare zusters Margareta en Magdalena mede nonnen waren.

VI. Pieter van Amboise, bisschop van Poitiers, wiens byzonder artykel hier na volgt.

VII. Jakob van Amboise, abt van Cluny, bisschop van Clermont, van wien hier na gesproken wordt.

VIII. Georgius van Amboise, kardinaal, en een groot gunsteling van koning Lodewyk den XII, als hier na op zyn byzonder artykel breder gemeld wordt.

IX. Hugo van Amboise, heer van Aubijoux, senesschal van Beaucaire, gouverneur van Aiges-mortes en van Pezenas, ridder van de orde van S. Michiel, en algemeen stedehouder van het gouvernement van Languedok, sneuvelde in den slag van Pavia in 't jaar 1525. Hy liet by, zyne gemalinne, Margareta van Armagnac, dochter van Jan, bastaardt van Armagnac, maarschalk van Vrankryk, verscheide kinderen na, en onder anderen Jakob, baron van Aubijoux, konel der Legionarissen van Languedok. Hy sneuvelde in 't beleg van Marseille, dat hy holp verdedigen tegen keizer Karel den V in 't jaar 1536. De outste van zyne zonen, die hy hadde by Hippolita van Chambes, was Lodewyk, graaf van Ambijoux, ridder van de ordens des konings, senesschal en gouverneur van Albi, enz. vader van Jakob, gesneuvelt in den slag van Coutras in 't jaar 1585, en van Francois, ridder van Malta, sedert graaf van Ambijoux, enz. Hy diende de koningen Henrik den III en Henrik den IV gedurende de burgerlyke oorlogen, en hy liet na by Isabella, eenige dochter van Claudius van Levy, senesschal en gouverneur van 't graafschap van Foix, Francois-Jakob, stedehouder des konings in Languedok, in 't jaar 1656 ongetrouwt gestorven; Louisa, in 't jaar 1637 getrouwt met Jakob van Crussol, marquis van S. Sulpicius; en Isabella, die in 't jaar 1645 trouwde met Lodewyk van Bermond van Cailar, marquis van Toiras en heer van S. Bonnet, neef van den maarschalk van Toiras.

Dit waren de negen zonen van dien gelukkigen Pieter van Amboise. De outste van zyne dochters, Catharina, trouwde met Pieter, gezegt Tristanus, van Castelnau, heer van Clermont-Lodeve, en was moeder van Francois-Wilhem van Castelnau, kardinaal, aartsbisschop van Auch, en legaat van Avignon, van wien elders gesproken wordt. De andere waren Charlotta, priorinne van Poissi; Maria, gemalinne van Jan van Hengest, heer van Senlis; Anna, gemalinne van Jakob, heer van Chasseron; Magdalena, abdisse van S. Menou; Margareta, in haar eerste huwelyk getrouwt met Jan, baron van Bec-Crespin, en sedert met Jan van Rochechouart, heer van Mortemar; Louisa, getrouwt met Wilhem Gouffier, heer van Boissi, eerste kamerling van koning Karel den VIII, en senesschal van Xaintonje; en N. van Amboise, nonne te Fontevrault.

AMBOISE, (Emerik van) de derde zoon van Pieter, de XL grootmeester der orde van St. Jan van Jeruzalem te Rhodus, wierdt na Pieter van Aubusson, in 't jaar 1503, afwezig zynde, alzo hy groot-prioor van Vrankryk was, verkoren. In 't jaar 1510 won hy een vermaarden slag tegen den Saudaan van Egypten, naby den haven van Lajazzo, in Caramanië, aan de grenzen van Syrië, omtrent den berg Aman, of Monte-Negro. De Egyptenaars, welker vloot bestont uit vyf en twintig oorlogschepen, wierden byna alle verslagen, en de neef van den Sultan sneuvelde. In de maandt Augustus des jaars 1512 storf de grootmeester, wordende zeer beklaagt van alle de ridders; en hadt tot zynen opvolger Gui van Blanchefort. *Bosio Hist. de l'ordre de S. Jean de Jeruzalem. Naberat Privileges de l'ordre.*

AMBOISE (Francoisa van) wierdt geboren in 't jaar 1427. Zy was eene dochter van Lodewyk van Amboise, heer van Thouars, van Talmon, en van verscheide andere aanzienelyke landen, die een groten naam hadde staande te houden, welke al van de XI eeuw af in het koninkryk beroemt was; en in wiens persoon de outste tak van zyn geslacht uitstorf. Lodewyk, de vader van Françoisa van Amboise, trouwde met Maria van Rieux, dochter van Jan van Rieux, den derden van dien naam, maarschalk van Vrankryk, en hadt by de zelve drie dochters, Françoisa, Johanna, en Margareta. Françoisa wierdt opgevoed aan het hof van den hartog van Bretagne, en trouwde met den prins Pieter, den II van dien naam, die haar naar Guingamp bragt. Deze prins wierdt minnenydig, en handelde de prinsesse qualyk, die met eene heldhaftige lydzaamheit zyne quade handelingen verdroeg. Hy ontdekte wel haast zyn misslag, en haar om vergiffenis verzocht hebbende, vondt hy alle vergenoeginge by zyne gemalinne. Hy wierdt hartog van Bretagne door de doodt van zynen broeder, en hy en zyne gemalinne deden zich te Rennes kronen. Eenigen tydt daarna verzocht Françoisa verlof aan haren gemaal om de pracht en overdaadt in klederen te hervormen, en zich zediger te mogen kleden, om aan de vrouwen en jonkvrouwen van het hof het vereischte voorbeeldt te geven. De prins wilde zich met redenen van welvoeglykheit daar tegen stellen; maar de hertogin antwoordde hem zediglyk, dat de grote sieraden der vorsten, zo wel als die van andere personen, de grote deugden moesten zyn: en dat, wanneer Heraclius het kruis van Jesus Christus uit handen van den koning van Persië verkreeg, en het zelve wederom op Calvarië herstellen wilde, hy geen voetstap konde voortgaan, zo lang hy met edelgesteentens bezet was; maar dat hy, wanneer hy door den wyzen raadt van den bisschop van Jeruzalem een eenvoudiger kleedt aangedaan hadt, het kruis gemakkelyk droeg. De hartog stont hier op aan de hertogin alle de matiging toe, welke de luister van haren staat konde gedogen. De hervorming begon twee dagen na deze onderhandeling. De eenvoudige stoffen raakten in de mode, om dat de hertoginne de zelve droeg. De hertog wilde in het vervolg eene nieuwe schatting op zyne onderdanen leggen; maar zyne verstandige gemalinne bragt hem van dit voornemen af. Zy overreedde hem aan te houden op de kanonisatie van S. Vincent Ferrier, hoewel die aanzoeken altoos veel gelds kosten. Na deze kanonisatie bewoog de hertogin den hertog om de Clarissen in zyne staten te vestigen; en deze prins deedt haar een schoon huis bouwen in de stadt Namen. Terwyl men dit doorluchtig gedenkteken van de Godsdienstigheit van den hertog en van zyne gemalinne oprechtte, wierdt de hertog van eene krankheit aangetast, welkers aardt of oorzaak de geneesmeesters niet konden ontdekken. Men quam tot die inbeelding, dat de zelve veroorzaakt was door eenigen bezweerder of toveraar, die door eenen vyandt van den prins gewonnen was. Daar waren hovelingen, die zeiden dat men een anderen toveraar moest zoeken, die de bezwering van den eersten konde te niet doen, en de gemoedsgestaltenis van den hertog herstellen; maar de hertoginne belette zulk een quaat voornemen, en haar gemaal storf in hare armen, in de maandt October des jaars 1457, na eene regeering van zeven jaren. Deze doodt, zegt de historieschryver, die ons dit opgeeft, dien men geloofwaardig geoordeelt heeft, en die aan het einde van dit artykel wordt bygebragt, wierdt bekent gemaakt door een glinsterent kruis, dat boven de stadt verscheen, en dit geval is bevestigt door het getuigenis van verscheide geloofwaardige personen. De hertogin was gevoelig over de doodt van haren gemaal, zich nochtans volkomen aan de wille Gods onderwerpende. Zy betoonde veel lydzaamheit in de vervolgingen, die zy genoodzaakt was te verdragen van den opvolger van haren gemaal, den hartog Arthur, die haar van hare goederen wilde ontbloten. De graaf van Etampes, zoon van den prins Richard van Bretagne, volgde op Arthur, en gaf aan de hartoginne duizent tekenen van vriendschap en achting. Zy verkreeg met veel moeite genade van hem voor eenen quaadaardt, die haar onder het gezag van Arthur vervolgt hadt. De graaf vergunde haar zyne bescherming en grote inkomsten; maar zy besteedde alles aan Christelyke milddadigheden en liefdeplichten. Wanneer zy eenig aanzienlyk man wist, die in de uiterste noodt gebragt was door de wanorder van zyne zaken, zo zondt zy hem door onbekende personen al het nodige, hen vooral verbiedende niet te ontdekken dat zulks van harent wege geschiedde; en zeggende, om deze voorzichtige oeffening van liefde te rechtvaardigen, dat de armoede zo schandelyk als moejelyk was, en dat men de schaamte myden moest, wanneer men de moejelykheit verligtte. Onder alle de oeffeningen van liefde, welke de hartoginne pleegde, wordt 'er eene verhaalt door haren historieschryver, die hy eene heilige oeffening noemt, en die hy zegt dat zy aan de dochters van Couëts heeft nagelaten. „ Dat was alle jaren op het Kersfeest een arm kindt te „ doen kleden, in het welke zy zich Jesus Christus als een kindt „ verbeeldde, en aan het zelve duizent liefkozeryen dede, die zy „ verzelde met geschenken, die genoeg waren om het zelve gedu„ rende verscheide jaren te onderhouden ". De heer van Amboise, vader van de hartoginne, wilde haar in haar weduwlyken staat wederom uittrouwen. Hy sloeg ten dien einde aan de koninginne van Vrankryk den prins van Savoje voor. Deze voorslag behaagde de koninginne en den koning Lodewyk den XI, opvolger van koning Karel. De heer van Montauban wierdt in Bretagne gezonden, om aan de hartoginne weduwe de wille des konings en die van den heer van Amboise bekent te maken; maar zyne onderhandeling was zonder vrucht. De koning Lodewyk quam te Rhedon, en zondt van daar den heer van Amboise naar Rochefort, werwaarts de hartoginne geweken was. Hy vergenoegde zich hier mede niet, hy schreef een brief aan deze weduwe zo teder en krachtig, dat 'er eene meer dan menschelyke standvastigheit vereischt wierdt om de begeerte des konings te wederstaan. Maar de heer van Amboise quam te Rochefort eenen dag na dat zy gelofte van onthouding gedaan hadt, of, gelyk men in de Roomsche kerke spreekt, van eeuwigdurende kuischheit. Een historieschryver heeft geschreven, dat deze gelofte, die zy in de kerk dede, aan de tafel der communie zynde, in den hemel beantwoord wierdt door een donderslag, die zo zwaar was, dat al het volk daar door verschrikte; maar dat men weder bedaarde, omdat de hemel helder was, en dat 'er geen storm volgde op den donderslag, welken al de werreldt gehoort hadt. De heer van Amboise onderhieldt een langen tydt zyne dochter; maar hy konde haar niet bewegen tot het huwelyk. Zy quam te Nantes, en de koning geboodt aan eenige nabestaanden van den hartoginne haar behendiglyk te vervoeren. De personen, aan welken men dezen toeleg toevertrouwt hadt, waren op de rivier van Nantes in bedekte vaartuigen, welke zy in het midden van den nacht deden naderen zonder ontdekt te worden, en in hope van geen beletsel te zullen vinden in eene onderneming, die tot zo verre toe gelukkig belegt was. Maar zy waren verwondert, wanneer zy nog maar een uur werks hadden om te landen, wanneer zy de rivier tot den oever toe bevroren zagen, niettegenstaande de warmte van het saizoen, want het was in de maandt van July, en een der heetste dagen van het jaar. Het wonderwerk, zegt de historieschryver van de hartoginne, die verklaart, dat de ongewone zaken niet van zynen smaak zyn, verbaasde de vyanden van onze Heilige, en

zy vonden geraden zo fpoedig weder te keren als zy gekomen waren. *Deze riviere, die*, zo de ongelooflyke hiftoriefchryver, gelyk men ziet, geloort wordt, *alleen bevroren was om zulk een fnoden toeleg te beletten, quam eerft op den morgen van den volgenden dag in haar natuurlyken ftaat, nadat de burgers den tydt gehad hadden om dit wonderwerk te befchouwen, Godt duizendmaal pryzende over de befcherming, die hy verleent aan de Heiligen.* Mezeray, dien de hiftoriefchryver moeft gezien hebben, zegt dat dit in November gebeurde en niet in July, gelyk men aan de Bretons wil doen geloven, *Abrégé Chronolog. Edit d'Amft.* 1701. *in* 12. *Tome* III, *pag.* 505, *fous l'année* 1462. Francoifa van Amboife dede kleine verblyfplaatfen vervaardigen voor de melaatfchen, die hulpeloos in de boffchen doolden. Zy oeffende hare grote liefde aan eene arme vrouwe, die zy in haar huis dede brengen. Zy vertrooftte de hartoginne Margareta, die in eene grote droefheit was, en zy gaf haar verfcheide heilzame raadgevingen. Zy verzocht aan den hartog de oprechting der Karmeliten in Bretagne, en verkreeg dit verzoek na vele moeijelykheden. Zy nam het Karmeliter-kleedt aan in het klooſter der drie Mariaas naby Vennes. Men vindt in hare hiftorie de omftandigheden van haar nieuwelingfchap, en van hare profesfie, de grote voorbeelden, die zy gaf van haren yver, de ziekte, waar door zy aangetaft wierdt, hare laatfte rede of aanfpraak aan hare dochters, en hare doodt. *Vie de la bienheureufe Francoife d'Amboife, Ducheffe de Bretagne, fondatrice des Carmelites, par M. l'Abbé Barrin, imprimée a Bruxel in* 12. *en* 1704.

AMBOISE, (Georgius van) kardinaal, was een zoon van Pieter van Amboife. By koning Lodewyk den XII hadt hy zich reets zeer bemint gemaakt, toen hy nog hartog van Orleans was, dewyl hy zo veel moeite deedt om hem uit de gevangeniffe na den flag by S. Aubin te verloffen, dat hy zelfs deswegen in verzekeringe genomen, doch naderhandt te gelyk met den hartog van Orleans met grote eere losgelaten wierdt. In 't eerft hadt hy in 't jaar 1484 het bisdom van Montauban, naderhandt het aartsbisdom van Narbonne, en eindelyk verkreeg hy in 't jaar 1498 dat van Rouaan. In 't zelve jaar verkreeg hy ook den kardinaalshoedt, die hem door Cefar Borgia, den zoon van paus Alexander den VI, gebragt wierdt, en ter zelver tydt vertrouwde koning Lodewyk aan hem de zaken van 't ryk, welken hy overreedde Milanen in te nemen, dewyl het hem wegens zyne grootmoeder Valentina toebehoorde. Hy bragt het zo verre, dat dit landt in 't jaar 1500 vervoert, en Lodewyk Sforza, benevens vele andere voorname luiden, gevangen wierden. Paus Alexander de VI maakte hem in 't jaar 1501 tot legaat in Vrankryk, en beweesh hem verder nog grote eere, alleen op dat door zyne bemiddeling de koning Cefar Borgia genegen mogt blyven. In 't zelve jaar floot hy in 's konings name met keizer Maximiliaan te Trente een verbondt; en in 't jaar 1508 met Margareta van Vlaanderen, des keizers dochter, de ligue te Kameryk. Hy haakte met grote begeerte naar de pauffelyke waardigheit, 't welk ook oorzaak was, dat hy poogde des konings macht in Italië gedurig groot te doen zyn; doch hy wierdt nochtans na de doodt van Alexander den VI door den kardinaal Juliaan van Rovero, die naderhandt zelfs paus wierdt, van deze hoop berooft. Dit vermeerderde de vyandfchap tuffchen dezen paus en de Franfchen, en bewoog den kardinaal, dat hy aanleidinge tot eene fcheuring gaf, en door een Concilie, dat eerft te Pifa, naderhandt te Milanen, en eindelyk te Lions gehouden wierdt, tot de pauffelyke waardigheit zocht te geraken. Maar de ongelukkige ontmoetingen van het Franfche leger in Italië maakten zyn voornemen te niet, en als in 't jaar 1510 het hof zich te Lions ophieldt, verviel de kardinaal van Amboife in eene ziekte, die hem den 25 May van het leven beroofde. De koning beklaagde zyne doodt, en elk betreurde het verlies van dezen ftaatsbedienaar, die zonder gierigheit en hoogmoedt de regeering tot groot nut van 't ryk hadt waargenomen. *Baudier & des Montagnes vie du Card. d'Amboife. Seiffel vie de Louis XII. l'Auteur de la vie du Cheval Bayard cap.* 41. *Guicciard. Ciacon. Onuphr. Frizon. Aubery. Genebrard. Hilarion de Cofte. du Bouchet. du Tillet. Sammarth. Mezeray. P. Daniel. Lettres du Card. d'Amboife & du Roi Louis* XII.

AMBOISE, (Georgius van) de jonge, kardinaal en aartsbiffchop van Rouaan, was een zoon van Jan van Amboife, heer van Bufly, enz. Zyn vaders broeder, de bovengemelde Georgius van Amboife, droeg hem grote liefde toe, welken hy ook in 't jaar 1510 in het aartsbisdom van Rouaan volgde. In 't jaar 1522 vergaderde hy een Synode; in 't jaar 1546 maakte Paulus de III hem kardinaal, en in 't jaar 1550 ftorf hy. *Frizon Gall. Purp. Aubery hift. des Card. Sammarth. Gall.*

AMBOISE, (Jakob van) biffchop van Clermont, abt van Cluny, van Jumieges, en van St. Allirus, van de zelve ftadt Clermont, was de zevende zoon van Pieter van Amboife, heer van Chaumont, van Meillan, van Preuilli, enz. en van Anna van Beuil, en broeder van Georgius, kardinaal van Amboife, eerfte ftaatsdienaar onder de regeering van Lodewyk den XII. Hy nam eerft het geeftelyke kleedt der Benedictynen aan, en wierdt abt van Jumieges, in 't jaar 1476, van Cluny in 't jaar 1481, en eindelyk biffchop van Clermont, in 't jaar 1505. Jakob van Amboife arbeidde om de plichten van zyne bediening te volbrengen, en befteedde het grootfte gedeelte van zyne inkomften ten nutte van zyne kerke. Hy ftorf te Paray-le-Moineau, in 't bisdom van Autun, in 't jaar 1516. Zyn ligchaam wierdt in de kerke van Cluny begraven. *Sammarth. Gall. Chrift.*

AMBOISE, (Jan van) biffchop van Langres, was een zoon van Pieter van Amboife, en een van de vermaartfte kerkvoogden van de XV eeuw. Hy kreeg eerft het bisdom van Maillezais, en de abdyen van St. Jan d'Angeli, en van Bonnecombe. Naderhandt kreeg hy in 't jaar 1481 het bisbom van Langres. Koning Lodewyk maakte hem ftadhouder van Bourgondië, en gebruikte hem in vele gewigtige zaken; doch Amboife verzuimde nochtans niet voor zyne kerke zorge te dragen. Hy gaf in 't jaar 1491 Synodale bevelen uit, en verkreeg den tytel van *vader der armen, verdediger van den Godsdienft*, en *befchermer der kerke.* Hy ftorf te Dyon op den 20 May des jaars 1498. *Sammarth. Gall. Chrift.*

AMBOISE, (Karel van) heer van Chaumont, wierdt in 't jaar 1500 van koning Lodewyk den XII na de wederinneeming van Milanen, dat Johannes Jacobus Trivultius verloren hadde, in zyne plaats gouverneur van dit hartogdom gemaakt, toen hy maar 25 jaren out was. Hy hadt deze eere wel aan den kardinaal Georgius van Amboife dank te weten, die diestyds by Lodewyk den XII alles vermogt; doch hy was het zelve ook niet onwaardig, en gedroeg zich zo kloekmoedig, dat, zo lang hy leefde, het hartogdom, niettegenftaande den gevaarlyken toeftandt, altydt Vrankryk bleef aankleven. Wanneer de Zwitfers in den jare 1502 Belinzoné onverhoets wegnamen, en in het Milaneefche wilden invallen, bewaarde hy de toegangen, fchoon hy maar weinig volk hadt, zo wel, dat zy van hun voornemen afftonden, en tot eenen ftilftandt genoodzaakt wierden. De koning maakte hem hier op tot maarfchalk van Vrankryk, waar by hy ook admiraal van Vrankryk, grootmeefter, en gouverneur van Normandyë wierdt. Na dat de ligue in 't jaar 1508 te Kameryk gefloten wierdt, begon hy op 's konings bevel de vyandelykheden tegen de Venetianen, nam Trevi en andere plaatfen in, en bragt veel toe tot de overwinninge by Ghiaradadda in 't jaar 1509. In 't volgende jaar voegde hy zich by de keizerfchen, en ontnam den Venetianen de eene plaats na de andere, zo dat 'er byna niet dan Venetië overbleef. Wanneer de Zwitfers daar op met 12000 mannen in 't Milaneefche wilden inbreken, noodzaakte hy hen ander maal met een geringe manfchap, door de goede bewaring der toegangen, te rug te keren, en bragt alleen door 't gerucht van zyn aantocht zo veel te weeg, dat de Venetianen de belegering van Verona moeften opbreken. Hy behieldt het hertogdom van Milanen tegen alle de vyanden, die zich te zamen verbonden hadden, om de Franfchen daar uit te verjagen, en als hy verftont, dat paus Julius de II, als de voornaamfte oorzaak van deze ligue, te Bolonje was, trok hy in ftilte derwaarts, en zoude den zelven zekerlyk gevangen genomen hebben, zo hy zich niet met voorflagen van vrede zo lang hadt laten ophouden, tot dat den zelven een gedeelte van zyn leger te hulp was gekomen. Hy wierdt naderhandt deswegen zo vergramt, en omdat de paus Mirandola hadt weggenomen, dat hy in 't jaar 1511 te Correggio, 38 jaren out zynde, ftorf, hoewel eenigen vermoeden, dat hy door vergif omgebragt wierdt. Hy liet by Johanna van Gravile, vrouwe van Marcouffis, erfgename van Lodewyk Malet, admiraal van Vrankryk, een eenigen zoon, Georgius, na, die in 't jaar 1525 in de flag van Pavia ongetrouwt fneuvelde. *Memoires de Marechal de Fleurange. Hift. de Bayard. Guicciard. P. Daniel Hift. de France Tom.* II.

AMBOISE, (Lodewyk van) biffchop van Albi, was de vierde zoon van Pieter van Amboife, heer van Chaumont, enz, en van Anna van Beuil, en broeder van den kardinal Georgius van Amboife. Hy was om zyne verdienften geacht aan het hof der koningen Lodewyk den XI, Karel den VIII, en Lodewyk den XII. Hy was ftedehouder des konings in Languedok, in het graaffchap Rouffillon, en in Bourgonje, daar hy krachtig arbeidde tot vaftftelling van het parlement. Men verhief hem op den ftoel van de kerke van Arles in 't jaar 1437. Hy was zo goedaardig, dat men hem den bynaam gaf van den goeden. Hy voltrok de echtfcheiding van koning Lodewyk den XII, en van Johanna van Vrankryk, en ftorf in 't jaar 1505. *Sammarth. Gall. Chrift. Frizon. Aubery. Catel.*

AMBOISE, (Lodewyk van) kardinaal biffchop van Albi. Hy was een zoon van Karel van Amboife, heer van Chaumont, gouverneur van Champagne, van Bourgonje, enz, en van Catharina van Chauvigny. Hy volgde op den even gemelden Lodewyk van Amboife, zynen oom, in het bisdom van Albi. Paus Julius de II maakte hem kardinaal in 't jaar 1506, en hy ftorf te Ancona in 't jaar 1510, of 1511. Zyn ligchaam wierdt te Noftre Dame van Loretto begraven, en men bragt zyn hart in Vrankryk. *Sammarth. Gall. Chrift. Frizon. Aubery. Catel.*

AMBOISE (Lodewyk Clermont van) heer van Buffi, marquis van Reinel. Hy was afkomftig van Jan van Amboife, heer van Ruffy, raadt en kamerling van koning Lodewyk den XI, den V zoon van Pieter van Amboife. Hy was zeer aanzienlyk en welgemaakt van perfoon, zeer bedreven niet alleen in ridderlyke oeffeningen, maar ook in allerhande wetenfchappen, voornamentlyk in de reden- en dichtkunft, en daar by zo dapper en fterk, dat hy gemeenlyk de dappere Buffi genoemt wierdt: doch alzo hy zich tot een al te grote inbeelding van zich zelfs en tot eene verachting van anderen liet verleiden, (gelyk hy dan onder anderen plagt te roemen, dat hy in een edelmans herte den moedt eens konings droeg) zo misbruikte hy ook zyn levendigen en uitmuntenden geeft, om anderen dapper door te ftryken, waar in hy het vrouwentimmer, de groten van 't hof, ja koning Henrik den III zelfs, niet verfchoonde. Deze laatfte hadt hem hoofdman gemaakt over 50 man van zyne zware ruitery: doch hy verliet des zelfs hof, en begaf zich aan dat van zynen broeder François, hartog van Alençon. Dewyl hy nu dezen zynen heer, die hem wel haaft tot zynen gunfteling aannam, grote gedachten van zich trachtte in te boezemen, ook zyne eige fpotachtige invallen tegen des konings gunftelingen, inzonderheit omtrent du Gav, den vryen toom gaf, zo zochten hem deze op allerlei wyze by Henrik den III zwart te maken, waar toe hy zelfs dikwils goede aanleiding gaf. By voorbeeldt, hy quam eens met een gevolg van 3 of 400 edelluiden ten hove, alwaar hy ontboden was, om met M. Saint Phale een verfchil te beflechten, dat 'er wegens zekere Dame ontftaan was, waar op koning Henrik de

de III, dit gevolg zierde, overluit vroeg: *Wat koning komt daar aan?* Op een anderen tydt, wanneer de koning op het feest van drie koningen met Madame van Pons, die den voorgaanden avondt, door het bonenlot, in Vrankryk gebruikelyk, tot koninginne gemaakt was, in een prachtig gewaadt met zyne gunstelingen in de misse ging, bevondt Bussi zich ook aldaar, met den hartog van Alençon, en wel in een zeer slecht kleedt, en in 't tegendeel met zes pagien achter zich, die in gout laken gekleed waren, zeggende met eenen, dat nu de tydt gekomen was dat de grootste kinkels het best opgeschmukt moesten zyn. Door vele andere diergelyke vrye redenen maakte hy zich by den koning zeer gehaat; en wanneer men hem heimelyk berichtte, dat Bussi met zyne zuster, de koninginne Margareta van Navarre, in al te groot vetrouwen leefde, wierdt 'er met zyne toestemminge een besluit genomen, om hem, wanneer hy 's avonds uit de Louvre zoude komen, door 12 ruiters van kant te helpen: doch hy ontquam dit gevaar nog, door de hulpe van zynen vriendt Grillo. Deze handel bragt ook niet weinig toe tot de verwydering tusschen Henrik den III en zynen broeder den hartog van Alençon. Men quam wel haast tot een vergelyk, waar in Bussi het gebiedt van Saumur behieldt, doch niet lang daar na in 't jaar 1576 trokken de twee broeders tegen malkander te velde, wanneer door een verschil, dat Bussi met den vicomte van Turenne kreeg, des hartogs krygsbenden zich zelfs byna onder elkander vernielt zouden hebben. Nochtans volgde in April van 't gemelde jaar eene vrede, wanneer de hartog zich aan zyns broeders hof begaf; doch Bussi wilde liever, gelyk hy zeide, een koning in de provincie van Anjou, waar van hy het gouvernement gekregen hadt, dan aan 't hof een knecht zyn. Hy ging ook in der daadt naar Angers, zette zich aldaar vast in 't kasteel, en handelde met de menschen in zyn gouvernement zodanig, door het afvorderen van grote geldsommen, dat zy over hem zeer te onvrede waren. Eindelyk raakte hy op den 19 Augustus des jaars 1579, naauwlyks 39 jaren out zynde, aan een rampzalig einde. Hy hadt aan den hartog van Alençon en Anjou, met welken hy als met een jong heer zeer vertrouwelyk omging, geschreven, dat hy tegenwoordig een stuk wildt van zynen opperjagermeester in zyne netten hadt; door welke woorden hy de gemalinne van den graaf Karel van Chambes Montsoreau verstondt, dien de hartog op aanpryzing van Bussi kort te voren tot zyn oppersten jagermeester gemaakt hadde. De hartog vertoonde dezen brief aan den koning; doch deze, die lang naar gelegenheit gewenscht hadde om zich aan Bussi te wreken, gaf kennis aan den graaf van Montsoreau, op wat wyze hy bespot wierdt, en bragt het voorbeeldt van een man by, die niet lang te voren op het kasteel van Poitiers zyn echtbrekent wyf vermoord hadt, zonder dat hem dieswegens iets was wedervaren. De graaf ging daar op te post naar zyn landgoedt, en dwong zyne gemalinne, dat zy Bussi door een brief op een zekeren tydt op het jagtkasteel, la Coutancere, moest bescheiden. Bussi quam nevens Colladon, luitenant crimineel van Saumur, die bemiddelaar in dezen liefdehandel was, ter gestelden tydt; maar wierdt op het intreden van de kamer van zyne meesteresse door haren man en nog 10 of 11 andere welgewapenden aangetast. Hy verweerde zich zeer lang als een wanhopende, en quetste twee of drie van zyne bespringers: maar wanneer hy op 't laatst door een venster in een graft wilde springen, wierdt hy van achteren gedood. Zyn meester, de hartog François, was toen in Engelandt, doch liet deswegen niet de minste droefheit blyken, ja, naar 't gevoelen van zommigen, zag hy dit niet ongaarne, dewyl de trotschheit van Bussi hem begon te vervelen. De hofdames, de koninklyke gunstelingen, en de twee provincien Anjou en Maine, die hy ongemeen drukte, betuigden over deze doodt een ongemene vreugde. In 't tegendeel ontstont 'er deswegen een dodelyke vyandschap tusschen het geslacht van Bussi en den graaf van Montsoreau, aan den welken zich inzonderheit Jan van Monluc, natuurlyke zoon van den bisschop van Valence, zocht te wreken, dewyl hy met des ontlyfden zuster, eene vrouwe van veel verstandt, getrouwt was: doch eindelyk na verloop van 9 jaren wierdt op des konings uitdrukkelyk bevel dieswegen een verdrag gemaakt. Op de doodt van Bussi vindt men dit vers:

Usus erat semper Veneris Martisque favore;
Sed Mars hunc tandem perdidit atque Venus.

Thuanus Hist. lib. LXVIII. *Mereray Hist. de France Tom.* III. *pag.* 384, 391, 397, 406, 450, 480.

AMBOISE, (Pieter van) bisschop van Poitiers, was de zesde zoon van Pieter van Amboise, heer van Chaumont, aan de Loire, en van Anna van Beuil, en broeder van den kardinaal Georgius van Amboise. Hy was eerst monnik, en naderhandt abt van St. Jovyn, van Marnes, en men verkoos hem tot bisschop van Poitiers op den 21 November des jaars 1481. Zyne eige verdienste, en de gunst van zynen broeder deden hem aan 't hof geacht zyn. Hy storf aan het zelve te Blois op den 1 September des jaars 1505. Zyn lighaam wierdt in de kapel van 't bisschoppelyke gesticht van Dissai begraven, dat hy zelf hadt laten bouwen, en alwaar men zyn grafschrift vindt. *Sammarth. Gall. Christ. Jean Besli des Eveq. de Poit.*

AMBOISE, (Francois van) van Parys, verdient eene plaats onder de genen, die door hunne geleerdheit tot de grootste eerampten gevordert zyn. Hy was de zoon van een chirurgyn van de koningen Karel den IX en Henrik den III, en hy wierdt door de milddadigheit van den eersten in 't Collegie van Navarre onderhouden, gedurende zyne oeffeninge in de redekunst en in de Philosophie. Hy leeraarde vervolgens in dit Collegie; want men vindt dat hy in 't jaar 1572 reets professor geweest was in de twede schole van dat Collegie, gedurende den tydt van vier jaren. Men maakte hem toen procureur van de Fransche natie. Hy hieldt zich sedert aan de rechten, en wierdt een vermaart advokaat voor 't Parlement van Parys; waar na hy een raadsheers plaats verkreeg in het Parlement van Bretagne, en wierdt eindelyk requestmeester en raadsheer van staat. Hy gaf in zyne jonkheit verscheide Fransche vaarzen en eenige Latynsche stukken uit, die hem mogelyk niet veel tot eer strekten, wanneer hy tot groter waardigheden verheven wierdt; want dat slag van werken is eigen aan een man, die zich toeleit op de gevallen des tyds, en die zyne muzen om geschenken te verkrygen overal omzendt, dan eens door lykdichten, en dan eens door gelukwenschingen; aan een man, in een woordt, die den tytel en de bediening hadde van complimentmaker van den Parnassus by de groten. Zie hier de tytels van eenige van zyne werken: *Elégie sur le trepas d'Anne de Montmorency, Pair & Connétable de France, avec un Panégyrique Latin & Ode Francoise sur le désastre de la France en* 1568. *Panégyrique sur le mariage de Monsieur le Duc de Guise Henri de Lorraine, & de Madame Catherine de Cléves, comtesse d'Eu, en* 1570. *Le Tombeau de Messire Gilles Bourdin, Procureur general du Roi en sa Cour de Parlement a Paris, tant en trois Sonnets, une Elégie traduite du Latin d'Antoine Valet, qu'en Hendecasyllabes Latins, en* 1570. *Les Amours de Clion*, waar in een vaars gevonden wordt, genoemt, *Les Desesperades ou Eclogues amoureuses, en* 1572. *Amours Comiques*, inhoudende verscheide boertige geschiedenissen, en onder anderen die, de welke hy noemt *Les Neapolitaines, en* 1584. Deze *Neapolitaines* waren de vertalingen van een Italiaansch blyspel. Hy noemt zich aan het hoofdt van deze vertaling *Thierry de Timophile G. Picard*, en hy nam ook het zelve masker aan het hoofdt der *Regrets funébres de quelques animaux*, die hy in 't jaar 1576 uit het Italiaansch vertaalde, en aan het hoofdt van de *Dialogue & devis des Damoiselles*, die hy in 't jaar 1583 uitgaf. La Croix du Maine, die dit verhaalt, zegt, dat deze schryver ,, kennis hadt van vele talen, en dat hy een langen tydt in verscheide landen gereist hadt, en verscheide werken in de Latynsche ,, tale uitgegeven. Dit alles schynt minder toe te brengen tot de vereeuwiging van zynen naam, dan de arbeidt, dien hy gedaan heeft om de handschriften van Pieter Abelard byeen te verzamelen, en een verantwoordende voorbericht daar by te voegen, dat aan het hoofdt van den druk van het jaar 1616 gevonden wordt. Men ziet door dit voorbericht, dat François van Amboise eene kleine verhandeling van het Concilie heeft uitgegeven, en een voorbericht over de historie van Gregorius Turonensis, waar in hy dien schryver rechtvaardigt tegen de beschuldigingen van Flaccius Illyricus, en hem verlaat ten opzichte der twee Dionysen, den Areopagiter, en dien van Corinthe. Hy heeft zyn plaats onder den valschen naam van Thierri de Timophile in de lyst der vermomde schryvers, welke Baillet heeft uitgegeven. *Bayle.*

AMBOISE, (Adriaan van) jonger broeder van den voorgaanden, wierdt niet minder gevordert dan de zelve; want hy geraakte zelfs tot de kerkvoogdy. Hy was des zelfs deelgenoot in de milddadigheden van Karel den IX, die hem mede een langen tydt onderhieldt in het Collegie van Navarre. Hy vondt de zelve gunst by den koning Henrik den III. Hy behoorde tot het huis van Navarre, wanneer men hem in 't jaar 1579 verkoos tot rector van de Universiteit van Parys. Gedurende zyn rectorschap verzocht de Universiteit den koning om de bevestiging van hare voorrechten, en hy voerde het woordt, gevolgt van een groot getal van Doctoren. Hy wierdt Doctor in de Theologie in den jare 1582, en wierdt by deze gelegenheit geprezen door Michiel Thiriot, die onder andere loftuitingen zeide, dat hy uit een edel geslacht gesproten was, hoewel hy ter zelver tydt gewag maakte van de chirurgy van den vader. Het kan zyn, dat het woordt *nobilissima*, waar van hy zich bediende, enkelyk een aanzienlyk geslacht betekent, dat veel geruchts maakt. Hy was prediker en aalmoesenier des konings, en grootmeester van het Collegie van Navarre, wanneer in 't jaar 1594 de Universiteit van Parys den eedt van getrouwheit afleide aan Henrik den Groten. Omtrent dien tydt verkreeg hy de Parochie van S. Andries te Parys, en vervolgens maakte men hem in 't jaar 1604 bisschop van Treguier. Hy storf den 28 July des jaars 1616, en wierdt in zyne hoofdkerke begraven, daar zyn grafschrift hem groten lof geeft. Men weet niet, dat hy iets anders geschreven heeft, dan een Fransch treurspel, *Holofernus* genoemt, dat in 't jaar 1580 gedrukt is. *Bayle.*

AMBOISE, (Jakob van) de jongste broeder van de twee voorgaanden, hieldt zich by de kunst van zynen vader, en wierdt daar in zeer bequaam: maar nadat hy zyne kennis in de chirurgy hadde doen blyken, beklom hy een hoger trap. Hy wierdt Doctor in de geneeskunde. Deze promotie geschiedde tusschen de jaren 1582 en 1597: want Pineau getuigt in zyn boek, dat hy schreef in 't jaar 1597 rakende de tekenen van de maagdelykheit, dat Jakob van Amboise toen Doctor in de geneeskunde was; doch dat hy maar meester in de kunsten en Baccalaureus in de chirurgy was, wanneer hy met veel behendigheit en in tegenwoordigheit van verscheide grote meesters eene vrouwe ontleedde, die in 't jaar 1579 gehangen was, omdat zy hare vrucht hadt omgebragt. Men weet boven dien, dat hy nog maar chirurgyn was in 't jaar 1582, en dat hy Licentiaat of Doctor in de geneeskunde was, en geneesmeester des konings in den jare 1594, wanneer hy tot Rector van de Universiteit van Parys verkoren wierdt. De eedt, welken de Universiteit afleide aan Henrik den Groten, en het rechtsgeding, dat zy aanving tegen de Jesuiten, vielen voor onder dit rectorschap. Men heeft twee Latynsche redevoeringen, welke Jakob van Amboise als rector uitsprak in het Parlement, den 12 May, en den 13 July des jaars 1594. Deze redevoeringen zyn zeer bloedig tegen de Jesuiten. *Bayle.*

AMBOISE, (Michiel van) ridder en heer van Chevillon, leefde in de XVI eeuw. Hy gaf aan zyne werken een krygsmans, of liever een poëtischen naam, te weten dien van *L'Esclave fortuné*, of *de gelukkige slaaf*, die echter aan de zelven niet veel verheven-

hevenheits bygezet heeft, noch belet, dat de zelve met het grote getal van zyne Poëzyen in de duisternisse der vergetelheit geraakt zyn. De zelve wordt niet meer dan François van Amboise in de grote verzameling van Baillet gevonden. Daar is nochtans eenige waarschynlykheit, dat hy hoopte, dat de tytel van zyne werken de nieuwsgierigheit van zyne lezers een langen tydt zoude gaande houden. Een van zyne boeken, genoemt: *Les Epistres Veneriennes, Fantasies, Complaintes, Epitaphes, trente quatre Rondeaux, & trois Ballades*, wierdt te Parys in 't jaar 1556 gedrukt. Een ander wordt genoemt: *Le Blason de la Dent*, gedrukt te Lion in 't jaar 1537. In 't jaar 1541 wierden te Parys gedrukt de *Contr'Epistres d'Ovide*, dat is te zeggen, de brieven, die hy opstelde op die, welke de heldinnen van Ovidius aan hare mannen, of aan hare minnaars schreven. De zelve schenen veel opgang te moeten maken; en hebben nochtans het lot gehad van de andere Poëzyen van Michiel van Amboise. Men weet niet meer, wat het is. Hy hieldt zich ook op met vertalingen. Hy bragt in Fransche vaarzen IV hekeldichten van Juvenalis, in 't jaar 1543 te Parys gedrukt; het X boek der Herscheppinge van Ovidius, de *Eglogues de Baptiste Mantouan*, (te Parys gedrukt in 't jaar 1530) en de Italiaansche verhandeling van Antonio Phileremo Fregoso, genoemt: *Ris de Democrite, & Pleur d'Heraclite*, te Parys gedrukt in 't jaar 1547. Hy heeft in Fransch heldendicht geschreven: *La Deploration de la Mort de Messire Guillaume du Bellai, Seigneur de Langey*, gedrukt te Parys in 't jaar 1543; en in onrym, de *Guidon des gens de guerre*, te Parys in 't zelve jaar gedrukt. *Du Verdier Vauprivas. La Croix du Maine. Bayle.*

AMBON, of AMBONA, of AMBOINA, een eilandt in de Indiaansche zee, en een der grootste eilanden van de Molukkes, heeft omtrent 24 mylen in den omtrek, en een hoofdstadt van den zelven naam, anders ook Ifou genoemt, met een sterk kasteel, genaamt Victoria, en een ruimen haven. De inwoners zyn in voorgaande tyden zeer wilt en menschen-eeters geweest; doch hebben door den omgang met de Persianen en Portugezen die onmenschelykheit afgelegt. Dit eilandt is van de Portugezen in 't jaar 1515 ontdekt; doch in 't jaar 1603 ontnam hen de Hollandsche admiraal Verhagen de vesting op Amboina, en verdreef hen van daar. De Spanjaarden nestelden zich in 't jaar 1620 wel op het zelve in: doch de Hollanders hebben zich aldaar vaster gemaakt, en veel volk derwaarts gevoert. Behalven het fort Victoria hebben zy 'er nog twee andere vestingen, Hiten en Leeuw genoemt, zynde met eene sterke bezetting en geschut voorzien, en het kasteel Victoria, in de stadt Ambon, waar in eene bezetting is van 600 mannen, wordt naast Batavia, op het eilandt Java, voor de sterkste plaats gehouden, die zy in Indië hebben. Dit eilandt draagt een groten overvloedt van nagelen, waar mede zy groten handel dryven. De inwoners waren in voorgaande tyden Heidenen, en zyn vele van hen door de Persianen en Arabiers tot den Mahometaanschen Godsdienst overgebragt; doch hen hangt nog altydt iets van het Heidendom aan, en vele eeren den Duivel, dien zy *Nito*, dat is een bozen geest, of *Tuan*, dat is heer, noemen, op dat hy hen geen quaadt mogt doen. Zy besnyden ook hunne kinderen, doch niet gelyk de Joden, of Mahometanen, maar splyten alleen den voorhuit, dien de eersten in 't geheel wegsnyden, en dit doen zy niet voor dat het kindt 12 jaren out is. Tot hier toe hebben de Hollanders door de leeraren, die ze derwaarts zenden, eene grote menigte van de zelve tot het Christendom bekeert, zo dat 'er in 't jaar 1686 omtrent 30000 bekeerden onder hen gevonden wierden. *Mandelslo Ind. Reize. Franc. Valent. brief uit Amboina. Hist. des Molucq.*

AMBOTA, een vlek in Polen, in Samogetië, aan de rivier Wirwita, een weinig boven des zelfs mondt in de Weta. *Baudrand.*

AMBOULE, een zeer vruchtbaar dal met een steedtje of vlek van den zelven naam, in het Zuider deel van het eilandt Madagascar, waar in allerhande vruchten, en goede vee-weiden zyn, ook yzer- en staalmynen: wordende aldaar de beste werpspiessen gemaakt. Ook is aldaar by het vlek Amboule een bron van warm water, dat tot verwarming der koude en verlamde leden zeer heilzaam is. Deze bron legt omtrent vier schreden van eene rivier, welkers water boven wel kout, maar het zandt op den grondt zo heet is, dat men 'er met blote voeten op kan staan. De inwoners staan onder het gebiedt van een Voadziri, of Negerschen prins. Hun getal is omtrent 3000, meest stoute en ongebonde menschen; weshalven alle landlopers zich als in een zekere vryplaats derwaarts plagten te begeven. *Flacourt Hist. de Madagascar.*

AMBOURNAY, *Ambroniacum*, een vlek met eene abdy in Bugei, eene kleine provincie van Vrankryk, naby de riviere de Dain en de stadt Bourg-en-Bresse. *Baudrand.*

AMBRACIE, *Ambracia*, en *Ampracia*, eene stadt van Epirus, welke eertyds een bisdom was. De hedendaagschen noemen haar *Larta*, of *L'Arte*, en de Golf van Ambracië, *de Golf van Larta* of *van Prevesa.* Alexander de Grote verzekerde aan de Ambraciërs de vryheit, die zy sedert weinig tyds verkregen hadden, de Macedonische bezetting uit hunne stadt verjagende. Plutarchus zegt, dat deze stadt het verblyf van Pyrrhus is geweest. De Golf van Ambracië is beroemt door de overwinning, welke Augustus behaalde op Marcus Antonius naby het voorgebergte van Actium den 2 September van het 723 jaar van Rome, omtrent 31 jaren voor de geboorte van Christus. *Plin. l. IV. c. 1. Strabo l. X. Freinshemius in suppl. ad Q. Curtii l. I. c. 11. Aul. Gell. l. VII.*

AMBRASI, *Ambrisius*, eene rivier in Africa, in 't koninkryk Congo. Zy ontstaat uit het gebergte naby het vlek Tinda, en loopt in de Ethiopische zee tusschen de rivieren Lelunda en Losa.

AMBRESBURY. Zie AMESBURY.

AMBRONEN, volkeren van Gaule, aan den kant van Ambrun in het Dauphiné, gelyk Festus meent, of van Zwitserlandt in de Kantons van Zurich, Bern, Lucern en Fryburg, gelyk Cluverius verzekert; het welke overeenstemt met het gevoelen van Florus, die den naam van Tigurynen geeft aan deze Ambronen, de welke zich by de Cimbren en Teutonen gevoegt hebbende, eenige voordeelen op de Roomsche benden behaalden omtrent het 647 jaar van Rome. Maar Marius leverde hen zulk een bloedigen slag in Provence, dat men verzekert, dat 'er byna twee maal hondert duizent op de plaats doot bleven. Dit gebeurde in het 652 jaar van Rome. Men ziet nog de gedenktekenen van deze overwinning, door het overblyfsel van een kolom, welke opgerecht wierdt in eene vlakte tusschen Aix en S. Maximyn, naby de kleine rivier de L'Arc, daar de slag voorviel. *Plutarchus in Mario. Florus l. III. c. 3. Eutrop. l. V. Oros. l. V. c. 15. Strabo l. IV. Cluver. Germ. vet. l. II. c. 4.*

AMBROSIA, een klein steedtie aan de Doria, aan den ingang van Piemont naar den kant van Suza. Men heeft daar naby de abdy van St. Michiel d'Ecluse gebouwt. Men noemt ze L'Ecluse, omdat deze plaats van outs *Clusæ* genoemt wierdt, dewyl de koningen van Lombardye aldaar een grote borstweering gemaakt hadden, om de toegangen voor de vreemdelingen te sluiten. Deze abdy is vermaart om dat ze een van de vier hoofden van de Benedictyner orde is, waar van een groot getal abdyen en prioryen zo in Italië, als in Vrankryk afhangen. *Davity.*

AMBROSIA, zeker feest, dat men te Rome op den 24 November vierde, door Romulus ter eere van Bacchus ingestelt, dat de Romeinen *Brumalia*, en de Grieken *Ambrosia* noemen. De Heidenen plagten ter eere van Bacchus in de maandt January, welke in het byzonder aan hem toegewyd was, het feest Ambrosia te vieren. *Cœl. Rhod. l. XVIII. c. 25. Pomey Pantheum Mythicum pag. 54.*

AMBROSIANA, Ambrosiaansche kerkgewoonte, Ambrosiaansche dienst, of Ambrosiaansche misse is een kerkelyke dienst, die in gebruik is in de kerke te Milanen. Deze naam komt van S. Ambrosius, die aldaar bisschop geweest is. Walafridus Strabo heeft voorgegeven, dat S. Ambrosius waarlyk de uitvinder van dezen dienst geweest is, dien men nog heden Ambrosiana noemt, en dat hy den zelven op eene byzondere wyze schikte, zo voor zyne kerke van Milanen, als voor alle de andere kerken van zyn bisdom. Maar het is waarschynlyk, dat zelfs voor S. Ambrosius de kerke van Milanen een byzonderen dienst gehad heeft, die onderscheiden was van dien van Rome, zo wel als de andere kerken van Italië. Wanneer de pauzen de Westersche kerken den Roomschen dienst deden aannemen, verzekerde de kerke van Milanen zich onder den naam van St. Ambrosius; en sedert dien tydt noemde men haren dienst den dienst volgens de Ambrosiaansche kerkgewoonte, om den zelven te onderscheiden van dien van de andere kerken, die het Roomsche kerkgebruik volgden. Voor Karel den Groten hadt ieder kerke hare byzondere kerkgewoonte; in Rome zelfs was eene grote verscheidenheit van diensten. Pieter Abelard heeft aangemerkt, dat in Rome de Lateraansche kerk alleen den ouden Roomschen dienst in zyne volkomenheit behouden hadde.

AMBROSIUS, diaken van Alexandrië, leefde in de III eeuw ten tyde van Origenes. Hy was een ryk en aanzienlyk man, die verheven van geest was en welsprekende; maar hy hadt het ongeluk van in de dwalingen van Marcion en Valentinus te vervallen. De nieuwsgierigheit bragt hem by Origenes, om daar, gelyk verscheiden anderen, te oordeelen van de bequaamheit van een man, waar van men zo voordeelig sprak. Hy was getrouwt en hadde kinderen. De kracht van de waarheit, die door den mondt van Origenes sprak, was gelyk een licht, dat doordrong tot in het harte van Ambrosius, en hem overtuigde. Hy zwoer zyne dwaling af, en omhelsde het gelove van de kerke. De yver, dien hy hadt tot het lezen van de H. schriften was oorzaak, dat hy Origenes badt hem daar van de uitlegging te geven, en dat hy voor de kerke dat vermaarde werk verkreeg, waar over zich de gansche oudheit verwondert heeft. Om hem alle de middelen te te verschaffen om daar aan te arbeiden, gaf hy hem veertien personen om onder hem te schryven, en droeg zorge om hen van alles te onderhouden. Hy drong hem zelfs dagelyks aan om hem te doen zien het gene hy schreef, en om deze reden noemt hem Origenes in een van zyne brieven *den bevorderaar van zyne werken.* Hy arbeidde aan deze uitlegging van de Schriftuur omtrent het jaar 222, in het begin van het keizerryk van Alexander Severus. Hy wierdt diaken gemaakt van de kerk van Alexandrië, en beleedt sedert vrymoedig het gelove van Jesus Christus voor Maximinus; en Origenes deedt hem een uitmuntende vermaning om hem aan te moedigen tot het martelaarschap. Dit gebeurde omtrent het jaar 236. S. Hieronymus spreekt van eenige brieven van Ambrosius vol van geest, en voegt 'er by, dat hy voor Origenes storf omtrent het jaar 254. *Hieron. in Catal. c. 16. Euseb. hist. l. VI. Halloix in Orig. defenso. Sixt. Sinen.*

S. AMBROSIUS, aartsbisschop van Milanen, en leeraar van de kerke, een zoon van Ambrosius, prefect in de Gaulen, wierdt in het paleis van zynen vader geboren, in de stadt, alwaar hy zich toen ophieldt, welke was Arles, Trier, of Lions, omtrent den jare 340. Zyne geboorte was verselt van een voorteken zyner aanstaande welsprekendheit. Men zag, zegt men, een zwerm van byen uit en in in zyn mondt vliegen, wanneer hy nog in de wieg was: een wonder, dat men eertyds ook aangemerkt hadt in de kindsheit van Plato. Na de doodt van zynen vader bragt zyne moeder hem te Rome met Marcellina, zyne zuster, en Satirus zyn oudsten broeder. Zy droeg eene byzondere zorg omtrent de opvoeding van hare kinderen. Marcellina deedt gelofte van den maagdelyken staat, en ontfing de hoofdsluier uit handen van den paus Liberius. Ambrosius deedt zyn voordeel met deze voorbeelden van zyn huisgezin, en voegde de geleerdheit by de Godsdienstigheit. Zyne letteroeffeningen voltrokken hebbende, verkreeg hy zich de vriendschap van Anicius Probus, prefect van 't Pretorium, en van Sym-

Symmachus. Hy pleitte een langen tydt in de rechtbank van den prefect met zo veel geluk, dat Probus hem tot zynen byzitter verkoos. Hy maakte hem vervolgens landvoogdt van Emilië en Ligurië, het welk de landen waren, die tegenwoordig onder den naam van het Milanees, de staat van Genua, Piemont, het Parmesaansche, het Bolonnois, het Modenois, en Romania bekent zyn. Men zegt, dat Probus, wanneer Ambrosius naar zyne landvoogdy vertrok, tot hem zeide: *Ga heen, en regeer eerder als een bisschop dan als een werreldlyk rechter.* Dit was gelyk eene voorzegging van het gene hem overkomen moest; want weinig tyds daarna, Auxentius, bisschop van Milanen, die van den aanhang der Arianen was, gestorven zynde, ontstont 'er een grote twist tusschen de Arianen en de rechtzinnigen van deze stadt over de verkiezing van een bisschop, ieder van de partyen eenen uit het midden van hen op den bisschoplyken stoel willende verheffen. Ambrosius, denkende dat hy als landvoogdt naar de kerk moest gaan om de beroerte te stillen, begaf zich derwaarts, en voerde eene rede voor het volk, ter zake van de verkiezing, met zo veel wysheit en zachtmoedigheit, dat men hem met gemene toestemming tot bisschop verklaarde, hoewel hy nog maar leerling was. Hy poogde te vergeefsch uit al zyn macht deze verkiezing van de handt te wyzen, welke door den keizer Valentinianus bevestigt wierdt. Hy wierdt gewyd op den 7 December des jaars 374, en de paus Damasus voegde hem een priester toe, genoemt Simplicianus, om hem te ondersteunen in de bediening van het bisdom. Onder zo vele deugden, die in het gedrag van dezen heiligen leeraar uitblonken, hebben de schryvers van zyn leven drie plichten aangemerkt, welke hy zich zelf hadt voorgestelt. Dat was nooit een dag te laten voorby gaan zonder de H. verborgenheden te vieren; alle zondagen aan zyn volk het Euangelium te verklaren, en niets te vergeten tot vermeerdering van den Christelyken Godsdienst. Hy overtuigde de Ariaansche priesters Secundianus en Palladus, en deedt hen veroordeelen in het Concilie, te Aquilea in 't jaar 381 gehouden. Hy wederstondt moediglyk de keizerinne Justina, die de Arianen begunstigde; hy weigerde haar de kerk, die zy voor hen verzocht te Milanen; hy vernietigde verscheide misbruiken onder de geestelykheit, en verkocht de gewyde vaten, om het geldt daar van te gebruiken tot verlossing van de Christen slaven, en tot ondersteuning der armen gedurende de dwingelandy van Maximus. Hy ging dezen prins twee maal zien in de Gaulen, op het verzoek van den keizer Valentinianus, in de jaren 383 en 387, om hem tot het nederleggen van de wapenen te bewegen. S. Ambrosius was de verdediger van de medezelfstandigheit van het Woordt tegen de Arianen Hy woonde verscheide Concilien by, te Rome, te Aquilea en elders; hy hieldt 'er ook een in zyne kerke, en veroordeelde Priscillianus, Jovinianus, enz. Hy was ook in zynen tydt gelyk als het hoofdt van de geestelyke krygsknechten des Heren, en zyne liefde strekte zich niet alleen uit over de kerke van Milanen: hy scheen ook zorge te dragen voor de gehele Christen werreldt. Zyne voorzichtigheit en zyne liefde deden hem niet alleen zonder vervoering van hartstochten te werk gaan, maar ook zonder ydele vleiery. De keizer Theodosius was naar 't Westen getogen, daar hy na het verslaan van den dwingelandt Maximus Valentinianus op den troon herstelt hadde. Hy beproefde de standvastigheit van Ambrosius in de verdediging van de rechten der kerke: want deze heilige kerkvoogdt wedersprak moediglyk de herstelling van eene Synagoge, welke de keizer aan de Joden wilde doen wedergeven; en die van het altaar van de Victorie, welke de beroemde Symmachus begeerde, en die S. Ambrosius alreets verhindert hadt. Ja, dat nog meer is, verwittigt zynde van de schrikkelyke moordt, welke Theodosius hadde doen aanrechten te Thessalonica, om een oproer te straffen, weigerde hy hem stoutmoediglyk den ingang van de kerk van Milanen, en verplichtte hem daar over boete te doen. De keizer gehoorzaamde, en in het jaar 395 stervende, beval hy zyne kinderen aan S. Ambrosius, die zelf storf des daags voor Paaschen op den 4 April des jaars 397, in den ouderdom van 57 jaren. Behalven zyne deugdt, zynen yver, zyne Godsdienstigheit, en zyne natuurlyke gaven bezat hy eene uitmuntende geleerdheit, en eene zachtheit van uitdrukking, welke hem den bynaam heeft doen verdienen van den leeraar van honig, *Doctor mellifluus & mellitissimus*, dien eenige schryvers hem geven. Paulinus, een priester van Milanen, onderscheiden van Paulinus, die bisschop was van Nola, heeft zyn leven beschreven op het verzoek van Augustinus. De kardinaal Baronius schreef het zelve ook omtrent het einde van de XVI eeuw, op het verzoek van den kardinaal Montalto, aan wien hy het zelve opdroeg; gelyk Paulinus het zyne opgedragen hadde aan S. Augustinus. Beide deze levensbeschryvingen zyn aan het hoofdt der werken van S. Ambrosius. De zelve kardinaal Montalto, die sedert paus Sixtus de V was, deedt de zelve in 't jaar 1581 te Rome drukken, en droeg de zelve op aan Gregorius den XIII. Men herdrukte de zelve aldaar daarna wederom, en naar dezen druk maakte men die van Parys in de jaren 1586 en 1661. De beste druk is die, welke te Parys voltrokken wierdt in 't jaar 1691, in twee stukken in folio, door de zorge der Benedictyner vaders van de Congregatie van S. Maur, die 'er geleerde aantekeningen bygevoegt hebben, met een leven van S. Ambrosius, uit zyne werken getrokken, en eene naauwkeurige berisping van zyne werken, zo in het leven als in de voorredenen. Het is hier de plaats niet om de optelling te doen van de verhandelingen, die de zelve vervatten, noch te spreken van die, welke men aan dezen heilig toeschryft, en die niet van hem zyn. Het *gebedt tot voorbereiding van de offerhande* is van dat getal, zo wel als het *Te Deum. Paulinus & Baronius in vita Ambr. S. Hieron. Catal. & Chr. S. Basilius. Prosper. Theodoret. Sigebert. Sixt. Sin. Bellarminus. Thrithem. Possevin. Tillemont. du Pin* IV. *siecle. Vie de S. Ambroise par les Benedictyns.*

AMBROSIUS van Alexandrië, een leerling van den vermaarden blinden Didymus, leefde in het einde van de IV eeuw omtrent den jare 392. Hy schreef een werk in vaarzen tegen Apollinarius, uitleggingen over Job, en andere verhandelingen. *Hieron. in Cat. cap. 126. Trithem. Possevin, Miraeus.*

S. AMBROSIUS, bisschop van Cahors, wierdt op dezen stoel verheven, die ledig geweest was sedert het einde van de VII eeuw, in den jare 752, onder de regeering van Pepyn. Hy week in den jare 759 in een spelonk, daar hy zich verborg, om de geweldenaryen van Guaifrus, hartog van Aquitanië, te ontgaan. Hy bragt aldaar drie volle jaren door; en reisde vervolgens naar Rome. Op zyne wederkomst, nadat hy de kerk van S. Martyn van Thours bezocht hadde, begaf hy zich in de provincie van Berri, en maakte zich eene heremitagie te Serisbourg aan de riviere Arnou, vier mylen van Bourges, alwaar hy storf omtrent den jare 770. Omtrent de X eeuw wierdt zyn ligchaam gevoert naar Bourges in de abdy van S. Pieter en Paulus, die sedert naar zynen naam genoemt wierdt. Men viert zyn feest op den 16 October. Zyn leven is door een onbekent schryver geschreven, die na de X eeuwe geleeft heeft, en is door G. de la Croix uitgegeven in de historie van de kerke van Cahors. *Baillet Vies des Saints au 16 Octobre.*

AMBROSIUS van Siena, een Dominikaan van het doorluchtige geslacht van Sendedoni, was te Siena in Toskane den 16 April des jaars 1220 geboren. Hy nam het Dominikaner kleedt aan in den ouderdom van 17 jaren. Hy wierdt naar Parys gezonden om aldaar zyne studien te voltrekken, en nadat hy Baccalaureus geworden was, ging hy naar Keulen, alwaar hy de Godgeleerdheit met achtinge leeraarde. De stadt Siena hem ontboden hebbende, zondt hem naar paus Clemens den IV, om vrede met den H. vader te maken, die deze stadt in den ban gedaan hadt, omdat ze de party van keizer Frederik aanhing. Hy wierdt noch voor de twede maal naar Rome gezonden onder het pausschap van Gregorius den X, en verkreeg voor de twede reize de verzoening van zyn vaderlandt met den Roomschen stoel. Hy sloeg de kerkvoogdyen af, die de paus hem aanboodt, en leefde zeer heilig. Hy storf den 20 Maart des jaars 1286, of 1287. Paus Honorius de IV arbeidde aan zyne Kanonisatie; doch hoewel hy de zelve niet konde volbrengen, vierde men nochtans zyn feest te Siena en op andere plaatsen. Hy is nooit gekanoniseert; nochtans hebben de pauzen Eugenius de IV en Gregorius de XV toegelaten zyn feest en zynen dienst als een gekanoniseerden heiligen te vieren. *S. Anton. Leand. Castil. Lop. Diar. Domin. Bollandus Baillet vies des Saints.*

AMBROSIUS, gezegt VAN CAMALDOLI, *Ambrosius Camaldulensis*, aldus genoemt, omdat hy algemeen abt van de orde van Camaldoli was, is een der geleerden van de XV eeuwe geweest. Hy wierdt naby Florence, te Portico, eene kleine stadt van Romandiola, geboren, en hy leerde het Grieksch onder Emanuel Chrysoloras, die het zelve te Venetië onderwees. Hy begaf zich in den ouderdom van 14 jaren in de Camaldulenzer orde, en verkreeg het generaalschap van de zelve in het jaar 1431. Hy hadt reets andere bedieningen in de zelve bekleed, en 30 jaren daar in geleeft. Paus Eugenius de IV, die hem hoog achtte, zondt hem naar 't Concilie van Basel, en hadt reden om zynen yver tot verdediging van het gezag van den Roomschen stoel te pryzen. Deze generaal volhardde in het betonen van den zelven yver op de Concilien van Ferrare en van Florence. Hy twistte aldaar krachtig tegen de Grieken. Hy deedt eene Grieksche aanspraak te Ferrare aan Jan Paleologus, keizer van Constantinopel, in 't jaar 1437, en de Grieken bekenden, dat niemandt onder de Latynen hunne taal zo wel verstont als hy. De paus Eugenius zondt hem aan die van Florence om hen te doen bewilligen, dat het Concilie van Ferrare in hunne stadt wierdt overgebragt. Hy verkreeg het gene de paus wenschte, en hy wierdt verkoren om het voorschrift van eenigheit tusschen de Latynsche en Grieksche kerke op te stellen. Sguropulus beschuldigt hem niet alleen van de uiterste eenzydigheit voor den paus, maar ook van geveinstheit en bedrog. Ambrosius was de uitdeeler van de kleine sommen, welke de paus gaf aan de behoeftige Grieken. Hy vergaderde eene talryke bibliotheek in het convent van S. Maria der Engelen, daar hy woonde, en hy vertaalde vele boeken uit het Grieksch in 't Latyn, gelyk die van Dionysius Areopagita *de coelesti Hierarchia*, die van Manuel Calecas tegen de dwalingen der Grieken, het leven van Chrysosthomus door Palladius, de Theophrastus van Eneas van Gaza, de Weide van Jan Moschus, S. Jan Climachus, verscheide leerredenen van S. Ephrem, enz. Ambrosius vergenoegde zich niet met de schriften van verscheide vaderen der kerke te vertalen; hy wilde ook zyne krachten beproeven omtrent de Heidensche schryvers. Hy verkoos 'er eenen, die geen van de gemakkelykste was onder de zelve, te weten *Diogenes Laërtius*, en slaagde daar in niet al te wel. Wat zyne eigen geschreve werken belangt, de zelve bestaan in een kronyk van Mont-Cassin; eene historie van het gene hy gedaan heeft gedurende zyn generaalschap van Camaldoli; eenige levens van heiligen; eenige redevoeringen; eene verhandeling van 't Sacrament des ligchaams Christus. Eenigen voegen daar by eene verhandeling van den uitgang van den H. Geest. Dewyl hy een groot getal brieven geschreven hadde, deedt Cosmus de Medicis, die hem in eene byzondere hoogachting gehouden hadde, de zelve in een stuk verzamelen door een monnik van Camaldoli. Dit boek is tot nog toe niet uitgegeven. Het is in de bibliotheek van Florence: men doedt ons het zelve hopen, met aantekeningen van Nicolaas Bartholini, die alreets 't *Hodoeporicon* van Ambrosius heeft uitgegeven; een werk, dat zo wel doedt zien dat de schryver een deugtzaam man was, als dat hy in eene bedorve eeuwe leefde. Dit boek is het verhaal van eene reize, die hy deedt door verscheide plaatsen van Italië in de jaren 1431 en 1432. Hy was uit zyn klooster vertrokken den 11 October des jaars 1431 om zich naar het algemeen kapittel van de orde van Camaldoli te begeven. Dit kapittel zette den gene-

generaal af, en ſtelde onzen Ambroſius in zyne plaats, die vervolgens verſcheide kloosters van zyne orde ging bezoeken. Hy vondt in de zelve eene geweldige verſlaauwing en ongeregeldheit: daar was een klooſter van dochters, dat een waarachtig bordeel was. De ſchryver durft het beter in het Grieksch zeggen dan in het Latyn, *deprehendi ἑταιρίδια in monaſterio commorari, non Sanctimoniales.* (*Hodæporicon Ambroſii pag.* 4.) Hy donderde tegen deze ongeregeldheit: de abdiſſe bekende eindelyk, dat men zich niet wel gedroeg in dit klooſter; maar dat zy, noch eenige andere der outſte nonnen den ſtroom niet volgden. Hy was niet onnoſel genoeg om zich met zulk een verminkte bekentenis te vergenoegen: hy ontdekte de volkome uitgeſtrektheit van het quaadt, verboodt haar eenigen monnik of leek te ontfangen, en dreigde haar, dat hy haar klooſter zoude doen ſlechten en verbranden, indien de quade geruchten vervolgden. Hy was waarſchynlyk zo gelukkig of zo behendig niet omtrent een ander klooſter. Hy hadt 'er quade gedachten van, en hy dacht door zyne navorſchingen te bevinden, dat de zaken daar beter gingen dan hy zich verbeeld hadde; maar na zyn vertrek verzekerde men hem, dat hy een zeer gebrekkelyk onderzoek gedaan hadde, dat hy de waarheit niet ontdekt hadde, en dat 'er byna alle de nonnen openhartige meisjes van vermaak waren. *Omnes ferme πόρνας εἶναι.* (*pag.* 26.) Hy was hier over zeer bedroeft, hoewel hy niet geloofde, dat zyne onderzoekingen zo krachteloos geweeſt waren; hy keerde weder derwaarts, en ontdekte, dat een prioor eene nonne verleid hadt, die vervolgens weggelopen was. De abdiſſe bekende, dat zy een kindt gehad hadde. *Ejus confeſſione ſimplici τέκνον ποιῆσαι eam comperimus.* (*pag.* 29.) Vervolgens vergenoegt hy zich in 't gemeen te zeggen, dat hy verſcheide zaken gevonden hadde, die verbetering vereiſchten. Hy vondt gene mindere ongeregeltheden in de klooſters der mannen: daar was 'er een, daar men met degens en ſtokken gevochten hadt, en daar de prioor met zo vele ontuchtigheden beſchuldigt wierdt, dat het niet geraden geoordeelt wierdt daar over tot behoorlyke rechtsvleging te komen. (*pag.* 30. 31.) Het onderzoek der beſchuldigingen, en de overtuiging van den ſchuldigen geſchiedden zo heimelyk als 't mogelyk was; en na een zacht vonnis, en eenige regelen in geſchrift voor het toekomende, beſtrafte men hem met woorden, en in tegenwoordigheit van weinig getuigen over zyne grootſte ondeugdt. Men wachtte zich wel om de eere van het ganſche ligchaam iets daar van in geſchrift te laten. *Præcepta ſecretiora tradidimus, quæ ſcriptis ligare ob illius & noſtrum ipſiusque monaſterii honorem nolueramus περὶ τῆς τῶν νέων συνουσίας, & aliis hujuſmodi quibuſdam.* Zomtyds durft hy vry uit ſpreken, zonder Grieksche woorden te gebruiken. *Et ex matre Domini & ex plerisque aliis perceteramus,* Prostibulum *illud eſſe. Deprehendimus rem opinione etiam deteriorem.* (*pag.* 48.) In eene andere gelegenheit quam 't 'er op aan te verklaren, dat de prioor van een klooſter een baſtaardt gehad hadt, hy bediende zich liever van het Grieksche woordt υἱὸς, dan van het Latynſche *filius. Viſitavimus Priorem ipſius Monaſterii, & quæ de illo fama vulgaverat vera eſſe deprehendimus, namque υἱὸν habuit, juvenem ingenii non mali, à quo ſcriptam orationem acceperamus.* (*pag.* 35.) De abt de la Roque pryſt de voorzichtigheit, met welke onze Ambroſius deze grote ongeregeldheden „uitdrukte in eene tale, „ die minder bekent was dan de Latynſche, om het zelve zo open„ baar niet te maken: (*Journal des Savans du* 2. *Mars* 1682.) maar men moet deze aanmerking niet maken, zo men overeen wil ſtemmen met Ambroſius; want de genen, die zyne voorzorg weten, zullen eerder op de kittelachtige plaatſen vallen, dan zy anders gedaan zouden hebben: zy hebben maar het oog te ſlaan op de Grieksche woorden, zy zullen in een ogenblik ontdekken, waar het wildt is. Weinigen zyn onbequaam om een woordt op te ſlaan in een Grieksch woordenboek, wanneer zy bequaam zyn om een Latynsch boek te verſtaan. Het voorbeeldt, dat deze generaal bybrengt (*pag.* 64.) van de kracht der minnenydt, is iets byzonders. Een out prieſter, die federt langen tydt verlieft was op eene abdiſſe, zich verſtoten en den voet gelicht ziende door zynen medeminnaar, liet zich vervoeren, dat hy deze nonne aanklaagde, en verſcheide ontuchtige brieven vertoonde, die hy aan haar geſchreven hadt. Het bleek niet uit deze brieven, dat de abdiſſe tot de zaak gekomen was; Ambroſius bewaarde de zelve nochtans, en hieldt haar de zelve voor als een overtuigent bewys. Zy bekende niet, dat zy haar eere te kort gedaan hadde, maar zy ontkende niet, dat zy de brieven van den onkuiſchen gryſaardt ontfangen hadde. Voorts is dit *Hodæporicon* te Florence uitgegeven omtrent den jare 1681, volgens een handſchrift, dat de beroemde Magliabecchi medegedeelt hadt aan den vader Nicolaas Bartholini, regulier klerk van de congregatie van de moeder Gods. Men weet niet, wat grondt de abt de la Roque heeft om te geloven, dat 'er reets te voren een druk van dit werk was, en dat de ſtyl van het zelve ſchoon is. Men moet bekennen, dat Ambroſius wel ſchreef voor een man van zyne profeſſie in dien tydt; maar men moet niet zeggen als Varillas, (*Anecd. de Florence pag.* 164.) dat hy de *Hierarchia*, aan S. Denys toegeſchreven, vertaal„ de, met zo veel welſprekendheit en naaukeurigheit, dat niemandt „ ſedert zyn ſtyl heeft kunnen navolgen. De genen, die zeggen, dat Ambroſius in het jaar 1499 ſtorf, bedriegen zich; gelyk het niet meer waarſchynlyk is dat hy zyn leven te Conſtans eindigde. Zyn leven, omſtandig geſchreven door Auguſtinus Florentinus, wordt gevonden aan het einde van de hiſtorie van Camaldoli, welke de gemelde Auguſtinus in III boeken geſchreven heeft. Men vindt in het zelve, dat hy ſtorf den 21 October des jaars 1439, op zyn wederkomſt van het Concilie van Florence. Zyn ligchaam ruſt in het Oratorium van Camaldoli, zonder grafſchrift of fieraden. *Bayle.*

AMBROSIUS CORIOLANUS, generaal der Auguſtynen, wiens werken verloren zyn, hadt aantekeningen gemaakt op den regel van S. Auguſtinus, en het leven en den lof van dezen heiligen geſchreven, benevens eenige redevoeringen. Hy leefde in de XV eeuwe. *Du Pin Biblioth. des Auteurs Eccleſiaſt. XV. ſiecle.*

AMBROSIUS NOMEDIUS, of NOMEDICUS, een dichter, wiens werken en Godsdienſtigheit geacht waren. Hy leefde in de XVI eeuwe, en ſtorf in den jare 1541. Zie hier zyn grafſchrift:

Spiritus Ambroſii terræ ſua membra reliquit,
Nunc iterum cœlo redditur Ambroſia.

S. AMBROSIUS al NEMO, dat is, *in 't boſch*, is de naam van eene Congregatie van monniken, onder den regel van Auguſtinus, door paus Eugenius den IV omtrent het jaar 1431 beveſtigt. Deze monniken dragen eene kleine plaat, waar in het afbeeldſel van S. Ambroſius hunnen patroon gegraveert is, en zy bedienen zich ook van den Ambroſiaanſchen dienſt, waar van onder het artykel van Ambrosiana geſproken is. Men vindt deze broederſchap byna alleen in Italië, en inzonderheit in het Milanees. Hunne hoofdkerk, S. Ambroſio al Nemo genoemt, is te Milanen buiten de poort van Como. *Davity.*

AMBROZY, *Godenſpys*, volgens de verziering der dichters. Deze naam betekent *onſterffelykheit*, als of het zeide *Abroſia, zonder doodt*, van de wegnemende *α*, en van het Grieksche woordt βροτὸς, dat is, *ſterffelyk.* Men noemt dit voedſel aldus, omdat de ſtervelingen daar van niet eeten, of om dat die genen, die 'er van aten, onſterffelyk wierden. De oude afgodendienaars hebben verdicht, dat de Goden Ambrozy tot ſpyze, en Nectar tot drank hadden, die haar door Hebe, Godinne van de jonkheit, geſchonken wierdt. *Homerus lib.* IV. *Iliad.* & V. *Odyſſea.*

AMBRUN. Zie EMBRUN.

AMBUBAJEN, of AMBUBAJEN, zekere vrouwen, die zich geneerden met op de fluit te ſpelen, en zich zelfs ten beſten te geven. Zy leiden byna het zelve leven, als onder ons de landloopſters, die men Heidens noemt, en beroemden zich onfeilbare geneesmiddelen tegen allerlei qualen te hebben. Dit is het gevoelen van Acronius. Zie *Juvenalis Satyra* III. en *Horat. lib.* I *Ep.* 2. Deze naam komt af van het Syriſch *Abbub*, of van het Arabiſch *Anbub*, dat een *fluit* betekent, of van *Ambu* voor *Am*, dat is, *daar omtrent*, en van *Bajæ*, volgens zommiger gevoelen, welke zeggen, dat het ondeugende vrouwen waren, die omtrent of naby Bajes in Italië de wyk namen.

AMBUILA, en AMBOILLA, AMBUILA, een landt, dat den tytel van een hartogdom draagt, en alleen van zynen hartog afhangt. Het legt in Africa, in het landt dat men Congo noemt, tuſſchen het meir van Aquilunda en de ſtadt ſant Salvador. *Maty Dict. Geograph.*

AMBURBALE, eene offerhande, die men deedt rondom de ſtadt gaande. *Lucan.* I, *vſ.* 592. Deze offerhande was byna de zelfde, als die van de Ambarvalen, *ab ambiendis arvis*; gelyk Amburbala komt van *Urbs*, ſtadt, en *ambire*, rondom gaan. Zo noemde men Amburbiale offers, (*Amburbiales Hoſtiæ*) die men rondom de muren van Rome of van eenige andere ſtadt leidde. Feſtus. By Titus Livius vindt men *Amburbium* alleen, of *Amburbiale Sacrificium*, om dit ſlag van offerhanden uit te drukken. Zie Ambarvalen, alwaar men vindt wat ſlag van dieren geoffert moeſten worden.

AMCOPELTZ HOKELL, *Amcopeltum*, een berg in Ysland, die zeer hoog is, 9 of 10 mylen van de ſtadt Skolholt. *Baudrand.*

AMDAM, of AMADAN, een kaſteel en koninklyk huis der koningen van Jemen, of gelukkig Arabië, in de ſtadt Sanaa, die 'er de hoofdſtadt van is. Seif, zoon van Dhou Iſen, verjoeg Maſruc, den zoon van Abrahah, de Abyſſener, uit het zelve, die 'er zich meeſter van gemaakt hadt, om aldaar den zetel van zyn nieuw gebiedt te veſtigen. *Herbelot Bibl. Oriental.*

AMDENAGER, een van de koninkryken van Kunkam, welkers koningen *Niſa Maluco*, dat is, het ſteunſel, de verdediging van 't koninkryk, *Haſta Regni*, genoemt wierden. Nu noemt men het gehele grote landt, dat tuſſchen het ryk van den Mogol, en de koninkryken van Malabar legt, Kunkam, en men verdeelt het hedendaags in zes koninkryken; waar van het aanmerkelykſte Dekan is. *Georg. Hornius orbis imper. pag.* 445.

AMEIDE, een open ſtedeke met een fraai rechtsgebiedt onder 't gerecht van Vianen, aan de ſlinker zyde van de riviere de Lek, vyf duizent ſchreden beneden Vianen, tuſſchen de dorpen Leksmonde en Tienhoven gelegen, onder de Dykſchouwe van den Alblaſſerwaart, en onder het waterſchap van den Overwaart, maakt met Tienhoven een Droſtampt uit, en is leenroerig aan den geſtichte van Utrecht, uitwyzens de eige verklaring van Dirk van Herlare, knape, here van Ameide, gegeven des zondags voor St. Jan des Dopers vierdag van den jare 1312, by den profeſſor Anthonius Matthæus in zyn boek van de *Fundationes & Fata Eccleſiarum* bygebragt, waar by hy biſſchop Guido en den geſtichte van Utrecht niet alleenig opdraagt het huis van Ameide, en de hofſtede ten rechten eigenen, maar ook ſchryft: *Ende want ik noch onbeleent was van der heerſcap van der Ameide, ende van dien goede, dat daer toe behoert, dat myn ouderen van den geſtichte hielden ten leenrecht, ende daer myn voerſeide heer die biſſcop op ſeggen woude tegens mi, ende om dat ick niet ten nouwen recht tegen hem ſtaen en woude, ſo bad ic hem genade.* Ook ſtaat in den lyſt der Utrechtſche kerkgoederen Ameide als eene landſtreek genoemt, die de negentiende Utrechtſche biſſchop Adelbold den grave van Goor heeft ten leen gegeven gehad, en weswegen gemelde grave onder de Utrechtſche vaſallen aldaar gerekent wordt. Dusdaniger wyze wierdt deze heerlykheit mede van het edele geſlacht van Herlaar tot zelfs in het jaar van 1390 bezeten; dus bezat het daar na het edele geſlacht van Vianen,

en

en door het trouwen van Johanna, erfdochter van Hendrik, here van Vianen, Ameide en Herlaar, met Walraven, den zeventienden heer van Brederode, het gravelyke geſlacht van Brederode, en thans by erffeniſſe de graven en edele heren van der Lippe. De kerk van dit ſtedeke is vry groot, en zyne ſpitſe toren met een trans, of omloop voorzien; maar hoe gering de plaats zelver is blykt onder anderen daar uit, dat Ameide ſlechts met Tienhoven eenen predikant in 't gemeen heeft, behorende onder de klaſſis van Gouda en Schoonhoven. In het jaar 1672 den 26 November wierdt Ameide, nadat de Franſchen met ruim 800 man te voet en 200 te paardt onder 150 bevelhebbers het retrenchement (verſchanſing) op den dyk by de ſluis van takkeboſſchen, tuſſchen de 6 en 7 voeten hoog, zonder flanken, graften en borſtweringen, en van-achteren ongeſloten, opgeworpen, verovert hadden, in den brandt geſtoken en uitgeplundert, met vernieling van 45 huizen in Ameide, en 18 daar buiten, waar na zy het verlieten. *A. Matthiæ Fundat. & Fat. Eccleſ. Valkenier verwart Europa* III. *Deel.*

AMEIDEN, TER MEIDEN, of HERLAAR, wierdt oudtyds genoemt zeker ſlot of adelyk huis, dat niet verre van het voren genoemde ſtedeke en eenen boogſcheut ver van de Lek pleeg te ſtaan, zynde waarſchynelyk, dat, gelyk elders meer gebeurt is, dit ſlot aldaar eerder dan het ſtedeke geſticht is, en daar onder en by van tydt tot tydt vervolgens eenige huizen en woningen zyn opgeſlagen geworden. *Hortenſius* ſchryft, dat het zelve niet alleen wegens zyne gelegenheit en plaatzinge vry ſterk was, maar ook wegens zyn gebouw en dikke muren. Den naam van Herlaar bequam het van 't adelyke Brabandſche geſlacht Herlare, dat langen tydt het zelve bezeten heeft, en 't zekerlyk het eerſt als een leen van den Utrechtſchen biſſchop ontfing, uitwyzens de eige verklaring van Jonker Dirk van Herlare, knape, gegeven des zondags voor St. Jans Baptiſten dag te midzomer van het jaar 1312, en getrokken uit het kopyboek der ſtadt Utrecht *fol.* 114, alwaar nadrukkelyk in 't begin gezegt wordt: *In Goeds name Amen. Ic Dirk van Herlaere, knape, doe condt allen den genen, die deſen brief ſellen ſien ofte hooren leſen, dat ic gecomen bin voor minen Heere, haren Ghyen, Biſſcop van Utrecht, ende voor die meene Ecceleſy van Utrecht, ende voor vele mannen des Geſtichts, ende omdat ſulcke luyden twivelden, of 't huys van der Ameyde ende hofſtede roerde van den geſtichte oft en dede, ende om dat to verclaren, ende alle twivel neder te leggen, ſo droech ic hem, ende ſinen geſtichte vrilic op dat huys ende hofſtede ten rechten eygene.* Van 't gemelde geſlacht van Herlaar, dat dit huis op 't jaar 1390 nog in bezit hadt, is het gekomen aan de edelen van Vianen, van die met een erfdochter aan de doorluchtige heren van Brederode, en na der-zelver uitſtervinge by verhuwelyking aan de graven van der Lip, gevende de profeſſor *Matthæus* op den verlybrief op heer Walraven van Brederode, gegeven te Duurſtede den 8 Maart 1497, als mede die van ſtadhouder en ſtaten 's lands van Utrecht, den 8 April 1701 verleent op Frederik Adolf, regeerenden grave, en edelen here van der Lippe. Uit dezen hoofde zyn dan ook zomwylen deze bezitters tot de generale landdagen of vergaderingen der ſtaten van Utrecht beſchreven geworden, blykende onder anderen by deze twee echte verklaringen, luidende de eerſte: *Kennelyk zy allen luiden, dat den 2 Aprilis anno dertich naer gemein ſcriven heer Walraven, heer van Brederode, van Vianen ende Ameyde, enz. mit andere edelen ende ritterſcap 's lants van Utrecht, tot dien dage to generale dagvaart verſcreven zynde, binnen Utrecht ten logyſe myns heeren des graven van Hoogſtraten, ſtadhouder generaal van wegen keizerlyke Majeſteit over Hollant ende Utrecht, mit heer Jan van Termonde, luitenant, ende enige andere keizerlyke Majeſteits raden van Hollant, preſent is geweeſt, aldaar de inſtitutie ende inſtructie van den hove alhier te Utrecht, oick 't lantrecht ende die ordonnantie der ſettinge van de bede van* LXXX *duiſent guldens gepubliceert ende geleſen, die ierſte ende andere raden des ſelven hoefs geſtelt, geëet, mitsgaders de bulle Apoſtolycque ende confirmatie der tranſlatie van den lande van Utrecht mede opgeleſen worde. 't Welk alſo te ſyn ick Anthonis Jacobsſen ſubſtituyt des griffiers 's hoofs voorſz uyt bevel van den ſelven hove certificeere onder myn gewoonlyke teiken, hier onder geſtelt den* XXIII *April Anno* XXVII. *A. Jacobsſen.* De andere verklaringe leidt noch duidelyker, en luidt aldus: *Wy Jacob van Broekhoven, griffier, ende Anthonis Jacobsſen, ſubſtituit des ſelfs, certificeeren mits dezen een ygelicken voor de gerechte waerheit, dat wy volgende ſekere ordinantie by den grave van Hoichſtraten gemaict, ende myn heeren van den rade voorſz overgeſonden, heeren Walraven, heere tot Brederode zaliger gedachten, tot den generalen lantdagen ofte vergaderingen der ſtaten der landen van Utrecht, als bezitter des huis van der Ameyde, verſcreven hebben, ende, naer ſyn overlyden, heeren Reynalt van Brederode ſyn ſoon, ende dat die ſelve heeren ſomtyden heur geſcickten tot ſulcken daghen binnen Utrecht geſonden hebben. Des t'oirconde hebben wy elx onſen naem ende gewoontlicken hantſcrift hier onder geſtelt op ten* XXII *Aprilis* CIↃ. CCCCC. XXXVII. Dit welgeveſtigde huis wierdt in 't jaar 1527 by liſte en verraſſinge van hartog Hendrik van Beyeren, Elect te Utrecht, ingenomen, ter oorzake, dat heer Hendrik van Brederode, eenige vluchtelingen van Utrecht binnen Vianen vrygeleide verleent hebbende, op het ontbodt van als des bisdoms vaſal de zelve over te geven, of zyne beſcherminge op te zeggen, zulks weigerde, en ſchriftelyk antwoordde, dat hy bekende zyn vaſal te zyn wegens den huize, poorte en lande van Ameide, maar niet wegens Vianen, daar hy 't geleide gegeven hadde, en daar hy geen ſouverein kende, alzo hy gemelde heerlykheit alleen van Godt, zon en maan hiel: maar weinig bate vondt de Utrechtſche biſſchop by deze verraſſinge, alzo hy eerlange uit vreze, dat Brederode zo van zyne vrienden, als van den grave van Hollandt hulpe mogt verzoeken, met tuſſchenkomſte van hertog Karel van Gelder, zyne bezettinge van het ſlot deedt gaan, en zich met Brederode bevredigen liet. *J. van Oudenh. beſchryving van Zuitholl. P. Voet oorſprong der H. H. van Brederode. L. Hortenſii rerum Ultraiectinarum lib.* III. *A. Matthæi Fundat. & Fata Eccleſiar. A. Slichtenhorſt Gelderſ. geſchiedenis* XI. *B.*

AMEL, een koninkryk van Africa, in Nigritië, aan de Atlantiſche zee, aan den mondt van de riviere Niger.

AMELANDT, een eilandt in de Noordzee by de Noordkuſt van Vrieslandt, heeft 9 mylen in zyne lengte, en 3 mylen in zyne breedte. Het begreep in het jaar 1709 vier hondert en vyftig huizen, behorende tot drie dorpen, Hollum, Ballum, waar omtrent een fraai ſlot ſtaat, door Ritsko Jelmera gebout omtrent 't jaar 1472, en Nes, dat een predikant alleen heeft, gelyk Hollum en Ballum een te zamen, welke onder gene klaſſis behoren. Het ſtrekt Vrieslandt tot een goet beſchutſel tegen de woedende zeegolven, en wierdt oudtyds Ooſteroog genoemt, in tegenſtellinge van Weſteroog, hedendaags ter Schelling. De tegenwoordige naam dezes eilands, ten dele duinachtig, en dies konyneryk, en ten goeden dele uit zeer voetzaam wei- en zaailandt beſtaande, leiden zommigen niet onhebbelyk af van die laatſte geſteldheit van den grondt, als of men zeide *Ammelandt*, betekenende by de Vriezen, als Schedius in zyne verhandeling *de Diis German. Syngr.* IV, *cap.* 3 zeer wel aangemerkt heeft, *Ham*, *Hammen*, *Hamlanden*, *Hamrik* en *Hemrikken*, in tegenſtellinge van *Watten*, (landt, dat met water overſtroomt en bevaren wordt) zodanige landen of weiden, daar het water niet dan ſelden overgaat, doch die vaſt leggen, en, door de ſlib gemeſt, weelderig groenen. Van ouds, en zelfs in de tyden van *Fredegarius Scholaſticus*, die in de VII eeuwe geſchreven heeft, waren ter Schelling en Amelandt aan 't vaſte landt van Vrieslandt gehecht, volgens de getuigeniſſe van den beſten en geloofwaardigſten *Ubbo Emmius*, van *Winſemius* en *Scotanus*, hoewel de ſtreke lands tuſſchen de gemelde eilanden en de tegenwoordige Vrieſche ſtrandt zeer laag gelegen was, en door verſcheide meeren en vlieten, kreeken en killen gedeelt wierdt. Het hoogadelyke Vriesſche geſlacht van *Kamminga* heeft dit eilandt als eene vrye heerlykheit van onheugelyke tyden af bezeten, ſchoon de zelve nu en dan door verpanding, verkoop of overweldiging aan andere geſlachten overgegaan of gebragt is. De Vriesſche kronyken, altoos de beſte, verklaren eenparig, dat de *Kammingaas* al in 't jaar 866, of 876, de *Jelmeraas* omtrent het jaar 1470, na hen de *Herengaas* heren dezes eilands geweeſt zyn, waar na dit eilandt wederom aan de Kammingaas gekomen zynde, eindelyk door prinſes Amalia van Anhalt, weduwe van Henrik Kaſimir, prinſe van Naſſau, en erfſtadhouder van Vrieslandt, voor haren namaals ongelukkig by het Stryenſe Sas verdronkenen zoon, Joan Willem Friſo, mede prinſe van Naſſau en ſtadhouder van Vrieslandt, aangekocht, en dus aan den tegenwoordigen prinſe van Oranje en Naſſau, Willem Karel Hendrik Friſo, gekomen is. Keizer Maximiliaan en zyne vrouwe Maria van Bourgondië beveſtigden den 5 November des jaars 1494. by openen brieve aan Pieter Kamminga zeker out vonnis, by die van Ooſtergo en Weſtergo in Vrieslandt gegeven, inhoudende, dat die van Amelandt vry en ontſlagen zouden zyn van allen rechtsgebiedt van Vrieslandt, zulks dat ze op hun eilandt recht doen, en alle oeffeningen van rechtsgebiedt zouden mogen plegen, welk vonnis naderhandt door hertog Albert van Saxen beveſtigt is. Uit dezen hoofde hebben vervolgens de keizers dit eilandt voor een ryksleen willen gehouden hebben, en heeft Ferdinand de II op dien grondt met de heerlykheit van dit eilandt op den 7 Julius des jaars 1636 beleent Ernſt Zuhm, een Pomerſch edelman, in huwelyk hebbende Katharina Kamminga, den reſident Lieuwe van Aitzema, en de heren Beaumont en van Waveren, gecommitteerde raden van Hollandt, ieder voor een vierde gedeelte, dat zeer euvel by de Heren Staten van Hollandt opgenomen is geworden, die de ſtukken, rakende den Amelandſchen handel, in handen van den hogen raadt ſtelden, om hun te dienen van bericht, of in 't vervolgen en verkrygen van de beleeninge (*inveſtiture*) tegen der beleendens eedt en getrouwigheit, die zy den lande ſchuldig waren, zy zich wel en behoorlyk gequeeten hadden, en of het landt daar aan in zyne hoogheit, privilegie, præeminentie en gerechtigheden by de zelve was verkort; vervolgens is by hun Ed. Gr. Mogenden verklaart de gegeve keizerlyke inveſtiture ongegront en van gener waarde te zyn, als zynde deze heerlykheit een Hollandſch leen, weleer by de graven (nu by de Staten verbeeld wordende) uitgegeven, met voorbehoudinge van zeevonden, en de tollen, zulks dat daar door de graaflykheit altoos gebleven is in de bezittinge van de overheit, en het leenrecht over het gemelde eilandt, hebbende de bewoneren en ingezetenen van Amelandt ook van zeer oude tyden af aan de graaffelykheit ten komtoire van den rentmeeſter van Kennemerlandt en Weſtvrieslandt hun lieder huisgeldt betaalt gehad, te weten acht goude Filips ſchilden in munte, of de waarde van die, ieder jaar vervallende op St. Jakobs dag. Ook heeft Hollandt voorgewend en vaſtgeſtelt by reſolutien, ter generaliteit ingebragt den 5 November 1586, en 18 April 1589; 8 en 12 Mey 1592, en 3 November 1708, dat deze heerlykheit by redemtie met de Unie in de gemene middelen en konvojen haar aandeel moet opbrengen, en onder Hollandt behoort: dus heeft het dan ook den 23 Maart 1641 de beleninge daar van gegeven aan vrouwe Françoiſe Kamminga, gehuwt met Jonker Jebbo Aldringa, en verſcheide reizen in 't jaar 1706 gekeurt, dat de here van Amelandt genieten zal het tiende gedeelte der geſtrande goederen, nevens de koſten, en een derde voor het bergen. Hierom is het mede den heren van Amelandt, het geven van geloofsbrieven (*Credentialen*) en 't zenden naar Engelandt tot den protector Cromwel zeer qualyk afgenomen, en zyn hunne by de provincien afgezondenen afgewezen. Wat deze Engelſche bezendinge aangaat, die is te vremt, om hier overgeſlagen te worden. Men weete dan, dat gedurende den oorlog van dezen Staat met den protector Cromwel, de bewoners van Amelandt, (byna in 't geheel uit viſſchers beſtaande) ziende het verloop hunner neeringe, door het zee-ſchuimen der Engelſchen, en zich verbeeldende vrye luiden te zyn, en van niemandt af te hangen, in de maandt Februarius des jaars 1654 twee uit de hunnen naar Engelandt zonden, om te bewerken, dat zy als neu-

trale lieden ongemoeit mogten varen. Zy, te Londen gekomen, noemden zich gezanten van Amelandt, vertonende hunne credentialen (geloofsbrieven) De protector, de ſtatigheit dezer gezanten bemerkende, deedt hen niet alleen naar gewoonte van andere openbare miniſters der buitelandſche vorſten, op koſten van de Republyk, onthalen, maar vergaſtte ze zelfs eenige malen aan zyn eigen tafel, nemende zyn vermaak in hunne eenvoudigheit, en oude Noordhollandſche en Vrieſche beleeftheit, met, daar het eenigzins te pas quam, het mutsje een weinigje van 't hoofdt op te ligten, en op zyn eilanders de hooffche vragen en buigingen te beantwoorden. Cromwel, die koningen en vorſten dikwyls niet veel te wil was, hoorde deze onnofele Amelanders met geduldt aan, en, den inhoudt van hun verzoek en bezending verſtaan hebbende, te weten, dat zy als vrye lieden, die niemands gehoorzaamheit onderworpen waren, en oneenzydig (neutraal) mogten geſtelt worden, ſtont hun verzoek ten vollen toe, na zich nevens eenige Engelſche groten ettelyke dagen met dit ſtatelyk gezantſchap vermaakt te hebben. *Emmius, Winſemius, Hamconius, Scotanus in hunne kronyken van Vrieslant. Alting Germ. Infer. P.* II. *pag.* 15. *Aytzema zaken van ſtaat en oorlog. Holland. Mercurius* V. *Deel.*

AMELANDT, weleer een graafſchap, aan beide de zyden des Yſſels omtrent Deventer, en Zutphen, en alzo ten dele in Gelderlandt, en ten dele in Overyſſel gelegen hebbende, begreep, volgens Altings opgeven *Stevere*, *Looveene*, *Erbeke*, *Zuithempe*, en IV *Foreeſten.* Keizer Hendrik III ſchonk het in 't jaar 1046 aan St. Marten te Utrecht, wanneer Bernulfus, als XX biſſchop, de Utrechtſche kerk beſtierde. Uit het gezegde in het vorige artykel wegens des naams oorſpronklykheit, en de geſteltheit der landeryen dezes graafſchaps aan weêrzyden des Yſſelſtrooms, en aldus de overſtrominge tot verſcheide tyden onderworpen, is ligtelyk de benaminge van dit Amelandt te vinden. *Heda in Bern. Slichtenhorſt Gelderſ. geſchied. V. B. Monen Chronyk van Deventer.*

AMELBURG. Zie AMONEBURG.

AMELESAGORAS, of MELESAGORAS, van Chalcedonië, een der outſte Griekſche geſchiedſchryvers, die nog voor den Peloponeeſchen oorlog geleeft heeft. Vele ouden ſpreken met lof van hem, en Clemens Alexandrinus zegt, dat Georgius Leontinus en Eudemus van Naxos naar Ameleſagoras het hunne hebben uitgeſchreven. Ook is 'er nog een andere AMELESAGORAS, van Athene geboortig, die eene beſchryving van 't Attiſche landſchap heeft uitgegeven. *Clem. Alexandr. lib.* VI. *Strom. Tyrius Serm.* 22. *Caryſtius Hiſt. mirab. cap.* 12. *Voſſius de Hiſtor. Græc. lib.* I. *cap.* 2.

AMELIA, eene ſtadt van Italië in 't hertogdom van Spoleto, met een bisdom, dat onmiddelyk afhangt van den Roomſchen ſtoel. Men noemde het zelve eertyds *Ameria.* Zy is tuſſchen den Tyber en de Néra gelegen. Cato geeft voor, volgens het verhaal van Plinius, dat zy 964 jaren voor den oorlog van Perſeus geſticht is; zo dat, deze oorlog in het 581 jaar van Rome begonnen zynde, daar uit volgen zoude dat Ameria 383 jaren ouder zoude zyn dan Rome. Feſtus geeft den naam van *Amirus* aan den ſtichter van deze ſtadt. Het blykt uit de opſchriften, dat zy eene van die ſteden wierdt, welke de Romeinen *municipium* noemden. Cicero beveſtigt het zelve in zyne ſchone pleitreden voor *Roſcius Amerinus.* Zy verkreeg het recht van eene Romeinſche volkplanting onder Auguſtus. De ſtadt legt in eene vruchtbare ſtreek, en de heuvelen, die de zelve omringen, zyn van ſchone wyngaarden voorzien. *Plinius lib.* III. *cap.* 14. *Cluverii Ital. Antiq. lib.* II. *cap.* 7. *Leand. Alberti Deſcr. Ital. pag.* 144. *Bayle.*

AMELIAGORAS, een ſchryver, door den uitlegger van Euripides over Alceſtus aangehaalt, en die gezegt hadt dat Eſculapius van den blixem getroffen was, omdat hy Glaucus opgewekt hadde. *Joan. Meurſii Bibl. Græca.*

AMELIASTEIN, een klein, doch ſierlyk kaſteeltje, of herenhuis, midden in het boſch van Vianen, gebouwt door heer Henrik van Brederode, ter liefde zyner echtgenote Amelia van Nyenaar. *Smids Schatk.*

AMELIN, of VAN AMELIN, (JAN) een edelman van Sarlat, leefde in de XVI eeuw, ten tyde van Henrik den II en van François den II, dat is omtrent den jare 1550 en 1560. Hy gaf in 't jaar 1559 eene overzettinge van eenige boeken van *Titus Livius* uit; en onder anderen van dat, waar in hy van den tweden Puniſchen oorlog der Karthaginienzers tegen de Romeinen ſpreekt. Hy maakte nog andere werken in Franſche en Latynſche vaarzen, en eene hiſtorie van Vrankryk, waar van *Ronſard* geſproken heeft. *La Croix du Maine, & du Verdier Vauprivas Bibl. Franc.*

AMELISWEERT, een ridderhofſtadt in het ſticht van Utrecht, gelegen aan den ouden of krommen Rhyn, beneden het dorp Bunnik, is leenroerig aan de ridderhofſtadt Zuylenborch; zy is echter noch by de verklaring van den Utrechtſchen biſſchop Frederik van Baden, van den 21 Maart 1512, noch by de uitlegging der zelve door de drie leden of ſtaten van het landſchap Utrecht, van den 27 October 1536, als een riddermatig huis bevoorrecht, of daar voor erkent, door de tegenkantinge van het derde lidt, beſtaande in de ſtadt Utrecht, en de andere ſteden, maar heeft dezen luiſter eerſt bekomen den 2 September des jaars 1538. Het gemene gevoelen is, dat zy haren naam ontleent heeft van heer *Amelis van Weerde*, of *Amelius de Inſula*, een van de outſte bezitters van dit huis; waarom zy dan ook in de brieven van voorgaande tyden *Heer-Amelis-Weerd* zoude genaamt geweeſt zyn. Deze ridderhofſtadt heeft langen tydt het adelyke geſlacht van Uytten Engh toebehoort, van welke zy naderhandt in verſcheide andere geſlachten overgegaan is, tot dat zy eindelyk in het jaar 1649 gekomen is aan Jongheer HUYBERT VAN BUUREN; van wiens nakomelingen zy nog bezeten wordt, zynde Jongheer JOHAN FREDERIK VAN BUUREN daar laatſt mede beleent den 8 December van het jaar 1710. Wegens deze ridderhofſtadt wierdt Jongheer JOHAN VAN HUCHTENBROEK den 15 Juny van het jaar 1597 beſchreven in het lidt der heren edelen 's lands van Utrecht. Hy, kolonel van het Stichtſche regiment zynde, wierdt in de vermaarde belegering van Ooſtende gequetſt, en is aan zyne wonde aldaar overleden den 12 September des jaars 1601. 't Wapen van Amelisweert is dat van 't edele geſlacht van Wulven, zynde vier rode golven op een gout veldt.

AMELISWEERT, ook GROENEWOUDE genaamt, is eene ridderhofſtadt, volgens verklaringe van de drie ſtaten 's lands van Utrecht op den 15 Februarius des jaars 1538, voerende ten wapen drie zwarte haantjes met rode kam en lellen op een gout veldt. Het legt mede in het ſticht van Utrecht aan den krommen Rhyn, even beneden de bovengenoemde, en is leenroerig aan de prooſtdye van oude-Munſter binnen Utrecht. De oorzaak van des zelfs naam ſchynt ook de zelfde geweeſt te zyn als die van de voorgaande. Zy is eerſt ook bezeten geweeſt by het adelyke geſlacht van WEERDE, hebbende Amelis van Weerde, ridder, van het jaar 1233 tot 1279 daar van heer geweeſt. Na hem geraakte dit huis aan het beruchte geſlacht van GROENEWOUDE, van wien het ook den tweden naam van Groenewoude ontleent heeft. Door vrouwe Mabelia, Jakobs dochter, van Groenewoude, die met Bernt Proeys getrouwt was, is dit goedt in de XV eeuw gekomen aan het geſlacht van Proeys, en naderhandt door erffeniſſe en verkopinge al verder aan verſcheide anderen overgegaan. De tegenwoordige bezitter is Jongheer Reynier van Utenhove, die daar mede beleent is den 30 November des jaars 1716. Van wegen deze ridderhofſtadt was Jongheer Hendrik van Utenhove den 16 April van het jaar 1674 in het lidt der heren edelen 's lands van Utrecht beſchreven, die den 14 November des jaars 1709 van deze waardigheit weder vrywilligen afſtandt gedaan heeft.

AMELIUS, een Platoniſch Philoſooph in de III eeuw, was van Toſkane. Zyn rechte naam was *Gentilianus*, en hy wilde liever den bynaam van *Amerius* voeren, dan dien van *Amelius.* Hy was 24 jaren lang een leerling van Plotinus te Rome; waar na hy naar Apamea, eene ſtadt van Syrië, week. Hy was aldaar wanneer Plotinus ſtorf. Hy nam een zekeren Juſtinus Heſychius, die in de zelve ſtadt geboren was, tot zynen zoon aan. Dit heeft ongetwyffelt gelegenheit gegeven tot het verkeerde voorgeven van Suidas, als of Amelius van Apamea was. Hy heeft niet minder misgetaſt, wanneer hy verzekert, dat Porphyrius een leerling van Amelius was. Het is zeker, dat Amelius zeer geacht was van zyn meeſter, en dat hy deze achting beantwoordde door een zonderlinge eerbiedigheit voor Plotinus. Wanneer hy onder dezen vermaarden Philoſooph begon te ſtuderen, wiſt hy niets dan het gene hy van een zekeren Lyſimachus, een Stoïſch Philoſooph, geleert hadt; maar door zyne arbeidzaamheit ging hy alle zyne medeleerlingen voorby. Hy wiſt een gedeelte van de leſſen van Numenius van buiten. Hy hadt de zelve verzamelt en byna alle uitgeſchreven. Hy maakte ook grote verzamelingen van alles, wat hy in de onderhandelingen van de Philoſophie hoorde; en hy maakte van deze verzamelingen *hondert verhandelingen*, die hy gaf aan zyn aangenomen zoon. Hy hadt nog niets anders dan dat durven voor den dag brengen, wanneer Porphyrius te Rome quam, in 't jaar 263, dat is te zeggen, nadat hy achtien jaren zyn voordeel gedaan hadt met de onderwyzingen van Plotinus. Sedert ſchreef hy XL boeken tegen Zoſtrianus, een der oude ketters zo in de Philoſophie als in den Godsdienſt, die zulk een ſchrikkelyk mengſel maakten van de leeringen van 't Euangelium, en van die der Philoſophen. Daar ſtont een groot getal van deze ketters op ten tyde van Plotinus; en dit verplichtte hem zich tegen hen te wapenen. Hy nam de wederlegging der Gnoſtiquen op zich, terwyl Amelius Zoſtrianus zoude beſtryden, en terwyl Porphyrius de gewaande openbaringen van Zoroaſtres zoude aantaſten. Amelius daar na gehoort hebbende, dat men Plotinus beſchuldigde zich met den roof van Numenius opgetooit te hebben, nam de pen in de handt om zynen meeſter te rechtvaardigen; en hy ſtelde in drie dagen een werk op, dat hy Porphyrius opdroeg, en waar aan deze ten tytel gaf, *Van het onderſcheidt, dat 'er is tuſſchen de lere van Numenius, en die van Plotinus.* Het gene men zeggen zal is genoeg om de achting te doen zien, welke Plotinus voor Amelius hadde. Dewyl Plotinus weinig werks maakte van zyne krachten te doen blyken, zo liet hy den geeſt van zyne toehoorders in twyffeling, en hy hadt eenigermate nodig, genoodzaakt te worden om het beſte van zyne lere te vertonen. Dit was de oorzaak dat Porphyrius hem verſcheide tegenwerpingen in geſchrift voorſtelde, om te bewyzen dat onze denkbeelden buiten ons verſtandt zyn. Dit is het gevoelen dat de vader Mallebranche in onze dagen vernieuwt heeft. Plotinus deze tegenwerpingen gelezen hebbende, gaf die aan Amelius om de zelve te wederleggen. De tegenwerper antwoordde wederom, en wierdt door Amelius weder beantwoord; en Porphyrius eindelyk, de lere van Plotinus begrypende, leende de handt daar aan, en las zyne wederroeping in eene volle vergadering van toehoorders. Longinus, wiens ſmaak zo zeker, en wiens beriſping zo ontzagchelyk was, vondt in waarheit te veel onnutte woorden in de ſchriften van Amelius; doch hy ſtelde hem niettemin onder het kleine getal der Philoſophen, welker werken hy aanmerkenswaardig oordeelde. Hy ſchreef een langen brief tegen dien, welken hy van Amelius ontfangen hadt, over de wyzen der Philoſophie van Plotinus. Amelius was een Godsdienſtig Heiden en groot waarnemer der nieuwe manen en feeſten. Hy hadt in een van zyne boeken het begin van het Euangelium van *Johannes* aangehaalt, om de lere van Plato te beveſtigen. Euſebius heeft deze plaats bygebragt, maar zo omſtandig niet als Theodoretus en St. Cyrillus. *Porphyrius in vita Plotini. Euſeb. Præparat. Evangel. lib.* XI. *cap.* 19. *Theodoret. Græc. Affection. lib.* II. *pag.* 500. *Cyrill. in Julian. lib.* VIII.

AMELIUS. (GEORGIUS) Zie het volgende artykel.

AMELIUS, (MARTINUS) de zoon van een beroemt rechtsge-

geleerde, GEORGIUS genoemt, die langen tydt de rechten te Fryburg in Brisgau leeraarde. Zyn naam was *Achisnit*, dien hy in dien van *Amelius* veranderde, gelyk dat de ziekte was van verscheide geletterden van de XVI eeuw. Maar indien hy vermaart is geweest door zyne verdiensten, hy was het nog meer door die van zynen zoon Martinus, die te Fryburg in 't jaar 1526 geboren wierdt. Hy wierdt met veel zorg opgevoed, en maakte een ongemenen voortgang. De markgraaf wilde hem ook by zich hebben, en liet hem de bestiering van zyne zaken over onder het opzicht van Oswald Gut, zynen kanselier. Hy queet zich wonderlyk in alle zyne bedieningen, en wierdt van den markgraaf als gezant naar Wenen aan den keizer Ferdinand gezonden, die hem brieven van adeldom gaf; en de Univerfiteit van die stadt ontfing hem tot Doctor in de burgerlyke en Canonyke rechten. Op zyn wederkomst wierdt hy kanselier in de plaats van Oswald Gut, in het acht en twintigste jaar van zynen ouderdom. Hy heeft gebloeit omtrent het jaar 1556, en heeft zich inzonderheit bevlytigt in het hervormen van het markgraafschap naar de Augsburgsche Confessie. Dewyl hy ook een liefhebber van de bouwkunst, en daar in ervaren was, heeft hy den markgraaf aangeraden hier en daar goede gebouwen aan te leggen; en hy zelf liet een halve myl van Pfortsheim het schone slot Nivernburg oprechten. Hy was een groot vriendt der geleerden, en een bevorderaar der geleerdheit. *Pantal. Prosopogr. l.*III. *Adami in vit. Ictor.*

AMELIUS, (PIETER) een bisschop, was eerst een Dominikaner monnik, en naderhandt bisschop. Hy heeft in de XIV eeuw gebloeit. Hy was geboortig van Alet in Languedok, *Alectensis*, en niet van St. Malo in Bretagne, dat *Aleta* is, of van Lecce, eene stadt in 't koninkryk van Napels, dat *Aletium* is; 't geen aangemerkt dient te worden, om niet tot de zelve misslagen te vervallen van die genen, die deze gelykheit van namen bedrogen heeft. Pieter Amelio, of Amelius was in 't jaar 1376 te Avignon, wanneer paus Gregorius de IX den stoel naar Rome overbragt. Hy vergezelschapte dezen paus, en schreef een verhaal van deze reize in vaarzen. Papirius Masson maakt 'er in 't leven van dezen paus gewag van. Bzovius en de vervolgers van 't werk van Ciaconius spreken 'er mede van. Amelius wierdt naderhandt bisschop van Senigaglia, dat eene stadt van Italië in 't hartogdom van Urbino is. Hy storf aldaar weinig tyds daar na. *Papyr. Masson in vit. Greg.* IX. *Bzovius. Spondanus. Rainald. in Annal.*

AMELONGUS, een soldaat van Romualdus, koning der Lombarden, was zo grof en sterk, dat hy een ruiter met een stokslag van 't paardt sloeg, en vervolgens zeer gemakkelyk tot boven zyn hoofdt optilde. *Paul. Diac. Histor. Longobard.*

AMELOT (DE LA HOUSSAIE) is een van de schryvers dezes tyds, die het meest over de staatkunde en de werken, die 'er van handelen, geschreven heeft. Hy heeft ook verscheide vertalingen in 't Fransch van Italiaansche en Spaansche schryvers gedaan. De Historie van 't Concilie van Trente in 4. in het Fransch uit het Italiaansch van Fra Paolo overgezet, is van hem, als ook de Fransche vertalinge van *l'homme de Cour* van Balthasar Gratiaan, een Spaansch Jesuit, met vele staatkundige grondregelen, waar van zommige gevaarlyk zyn. Amelot heeft de vertalinge van de jaarboeken van *Tacitus* ook in 't licht gegeven, met aantekeningen, Historische aanmerkingen, en bedenkingen over vele plaatsen van dezen Historieschryver. De meeste aantekeningen zyn uit Spaansche schryvers getrokken. Hy heeft ook een nieuwen druk van de brieven van den kardinaal d'Ossat, gezant te Rome wegens Vrankryk onder Henrik den IV, uitgegeven. Deze brieven zyn mede met staatkundige aanmerkingen voorzien. Men heeft ook van hem de Historie van de regeering van Venetië, en een lange voorreden voor de verzameling van de vredenstractaten, te Parys in VI stukken in 4. gedrukt. Zyn styl, hoewel wat hart, wordt van allen gelezen, die lust hebben om bondig over de zaken te redeneren. Hy storf in 't jaar 1708.

AMELRY, (FRANÇOIS) Baccalaureus in de Godgeleerdheit, en prioor van de Karmeliten te Yperen in Vlaanderen, was een zeer Godvruchtig man, die volkomen toelei, om zo wel zyne onderhorige geestelyken, als de gehele gemeente tot beeteringe van hun leven te brengen, en hen de oprechte vreze Gods in te prenten. Hy bloeide in de XIV eeuwe, en heeft geschreven:

Paraphrasis in Psalmum CXIV. Antverp. 1581 *in* 8.
In exitum Israël ex Ægypto. ibid 1581 *in* 8

Fr. Zweertii Athen. Belg.

AMELS-FELD, anders ook *Campo Merlino* genoemt, in 't Latyn *Campus Cassovius*, of *Merulæ Campus*, is een zeer vruchtbare landstreek in Bosnië, aan de rivier Situiza, en de grenzen van Servië, in welke de steden Pristina en Ucitergno leggen. Alhier is op den 15 Juny in 't jaar 1389 de slag tusschen Amurath den I en den Despot van Servië Lazaro voorgevallen, in welken Lazaro gevangen wierdt, en Amurath in of na den slag gedood, waarom Amels-feld zo veel als Amuraths-veld genoemt zoude zyn. *Du Fresne Hist. Byzant. p.* 334.

AMELTE, een zwart-graauwe of aardverwige en glathuidige worm, een sterke strooha lm dik, en een lidt eens gemenen vingers lang, is zeer bekent in het naburige Oostvrieslandt. Zy komt des winters met de sneeu, of heel vroeg in 't voorjaar met den regen uit de lucht vallen, doch zeer klein en teder, groeit en vermenigvuldigt by kout en guur weder, wanneer zy ook de meeste krachten heeft, om de wortelen van 't koorn en gras te beschadigen. By warm weder laat zy zich over dag niet zien; maar kruipt tegen den nacht uit hare schuilplaatsen voort, en knaagt het uitgesprote koorn van de akkers, en het gras van de weiden af. Hare schuilplaatse voor de warmte des daags is onder de bovenste korst des lands, doch den eenen tydt meer dan den anderen. Dit zag men inzonderheit in de jaren 1561, 1705, 1710, en 1716, toen zeker landman in de Nordermarsch derde half diem lands omploegende, daar vierdehalf ton van dit ongedierte uithaalde, en buiten den dyk diep onder de aarde begroef, en een ander huisman ter zelver tydt in neder-Reiderlandt omtrent Midlum twee grazen willende opbreken, daar in zulk eene ongelooffelyke menigte van Amelten vondt, dat hy verscheide dagen achtereen de zelve daar uit opzamelende, ruim zes leiken vol van deze wormen op den weg bragt, daar zy door de hitte der zon verteert wierden. By gewone voorjaren bersten zy ten dele, of brengen een ander, doch min schadelyk, ongedierte voort, zynde witverwige grasmuggen, die men Meyers noemt, welke ten getale van negen, tien en meer of minder uit eene Amelte voortkomen. *J. I. Harkenroht Oostvrieslands Muizejaar blad.* 61. 62. 70. *en* 71. *G. Outhof de Judiciis Jehovæ Zebaoth pag.* 132.

AMELUNX-BORN, een out klooster der Cistercienzen in het Brunswyksche, niet verre van Eimbek gelegen, dat in 't jaar 1124 van Siegfried den jongen, graaf van Homburg, gesticht, en van anderen met schone goederen voorzien is. Doch als de laatste van dit geslacht, in 't midden van de XVI eeuw, van graaf Otto van Eberstein in dit klooster gestoken wierdt, trokken de hartogen van Brunswyk en Luneburg 't zelve benevens het gehele graafschap als een openstaande leen naar zich. Ten tyde van Luther veranderde dit klooster van Godsdienst. De eerste Luthersche abt was Andreas Steenhouwer, van Londen geboortig. Naderhandt is deze abdy altydt aan Lutherschen gegeven. *Leukfelds antiq. Amelunxb.*

AMENECLES, een Corinthier, was de eerste onder de Grieken, die te Corinthe en te Samos galeien, dat is ligte barken, met drie ryen roejers, bouwde: want voorhenen bedienden de Grieken hen niet dan van lange schepen. Sedert dezen tydt deden deze volkeren gemakkelyker zeetochten. Veertig jaren na Amenecles was 'er tusschen de Corinthiers en Corcyriers een zeegevecht, dat volgens Thucydides het outste is, waar van in de Historien gesproken wordt, 260 jaren voor het einde van den oorlog van Poloponnesus, dat is het 4050 jaar van de Juliaansche Periode, dat het eerste van de XXIX Olympiade is. *Thucydides lib.* VIII. *Marsham Secul.* XVII.

KONINGEN VAN EGYPTEN.

AMENOPHIS, de I van dien naam, koning van Egypten, van den XVIII stam, volgde op Chebron omtrent het 2360 jaar der werreldt, en regeerde 20 jaren en zeven maanden. Amessis, zyne dochter, wierdt na hem op den troon gestelt in den jare 2381. Dit is het gevoelen van *Julius Africanus* en van *Eusebius*, dat vry wel overeenkomt met dat van *Manethon*, bygebragt door *Josephus* in het I boek tegen *Appion*.

AMENOPHIS de II, of MEMNON, van den XVIII stam, volgde op Thuthemosis of Thmosis, die ook koning van het kleine Diospolis was na Misphragmuthosis en Mephres, die de een na den anderen op Amessis gevolgt waren. Hy begon in het 2438 jaar der werreldt te regeeren, en bezat het ryk 30 jaren en tien maanden. Orus, bygenoemt Busiris, was zyn opvolger in 't jaar 2469. Hy bragt Griekenlandt, Syrië, Phenicië, en een gedeelte van Scythië onder zich, en brak tot in Thracië door. Onder zyne regeeringe quamen de herderlyke koningen, die onder Misphragmuthosis verwonnen en in Abaris besloten waren, en onder Thmosis uit Egypten getrokken, daar wederom in, en bleven omtrent 13 jaren meester, waar na zy verjaagt wierden. Hy wierdt van eenigen *Vexores*, van anderen *Sesostris* genoemt. Zommigen houden hem in het tegendeel voor dien Memnon, voor wien zulk een kunstig standbeeldt gemaakt wierdt, dat zich met het opgaan van de zonne bewegen, en een geluit van zich geven konde. Deze koning zoude naar zommiger gevoelen de kinderen Israëls het eerste in dienstbaarheit gebragt hebben. *Plinius lib.* XXXVI. *c.* 7. *Torniel A. M.* 2437. *Salian. A. M.* 2438.

AMENOPHIS de III, zoon van Ramses, of Rameses, was des zelfs opvolger, 1025 jaren voor Christus, het 3689 van de Juliaansche Periode, en regeerde negentien jaren en zes maanden. Men zegt dat hy den XVIII stam eindigde, die 287 jaren geduurt hadt. Deze zaken zyn nochtans zeer onzeker, gelyk Josephus tegen Appion heeft aangemerkt. Eenigen geven ook den naam van Amenophis aan dien Phero, (dezen koning daar voor houdende) van wien Herodotus spreekt, en die door een zonderling geval bekent is. Amenophis hadt Sethosis tot zyn opvolger, die men gelooft de vermaarde *Sesostris*, of de *Sisac* van de Schriftuur te zyn. *Usser. Marsham. Du Pin Bibl. des Aut. Prof.*

AMENOPHIS de IV, koning van Egypten uit den XXI stam, volgde op koning Niphercheres. Hy regeerde 9 jaren, en was om zyne gestrenge regeering van zyne onderdanen zeer gehaat: waar door Actisanes, koning van Ethiopië, gelegenheit kreeg, hem van de kroon te beroven. Deze regeerde op eene zachte wyze, doch vervolgde de rovers en dieven zeer scherp, welke hy de neuzen liet afsnyden en op de uiterste grenzen van Egypten bande, alwaar zy eene stadt, *Rhinocolura*, van de afgesneden neuzen aldus genoemt, bouwden. Na de doodt van Actisanes quam Messenes, de zoon van Amenophis weder, op den troon, en wierdt AMENOPHIS de V genoemt. *Joseph.* I *boek. Eusebius.*

AMER *Beakham Alla* is de toenaam van *Abou Ali Mansour*, de zoon van Mostaali, zevende Kalif van de Fathimiten in Egypten. Hy wierdt terstont na de doodt van zynen vader, in den ouderdom van vyf jaren, in 't 495 jaar van de Hegire, het 1101 na Christus ge-

boorte tot Kalif uitgeroepen. Fadhel was zyn voogdt en eerste staatsbedienaar, hebbende het bevel over het krygsvolk en het bestier van het recht en van de geldmiddelen in handen. Zyne regeering wierdt in het begin door een van zyne oomen, Barar genoemt, ontrust, doch de zelve wierdt wel haast door de voorzorge en het beleidt van Fadhel tot zynen plicht gebragt. 't Was by zynen tydt, dat Hassan Sabah, die de stichter was van den regeerenden stam der Ismaëliten in Persië, zich in Roudbar en in 't Persiaansche Iraca begon vast te zetten. Deze Kalif wierdt door een moordenaar in zyn 35 jaar gedood, in 't 524 jaar van de Hegire, na 29 jaren geregeert te hebben. *Herbelot Bibl. Oriental.*

AMER *Ben Abdaluahab*, de zoon van *Ali Al-Thaheri*, was de laatste van de Arabiers, die in Jemen, of gelukkig Arabië, regeerden. Hy was van het geslacht der Ommiadische Kalifs, en men gaf hem den bynaam van *Al-Malek Al-Dhafer*. Hy wierdt door Soliman, en des zelfs zoon Selim, beide Ottomannische vorsten, afgezet, in 't begin van de X eeuw van de Hegire, dat is op het einde van de XVI eeuwe na Christus geboorte. *Herbelot Bibl. Oriental.*

AMERBACH, of AMORBACH, eene stadt in Odenwalde, aan de rivier Muldt, die een weinig lager in den Mayn valt. Zy behoort onder keur-Ments, legt 5 mylen van Aschaffenburg by 't graafschap van Wertheim, en twee mylen van het kleine steedtje Miltenbach. *Tromsd. Zeiler. Topogr. Mogunt. pag.* 13. *Baudrand.*

AMERBACH, *Amerbachius.* (BONIFACIUS) Zie het volgende artykel.

AMERBACH, *Amerbachius*, (JOHANNES) van Basel, een geleert drukker, gaf verscheide werken uit, die tot dien tydt toe nog niet gedrukt waren geweest, inzonderheit de schriften van den H. *Hieronymus*, waar door hy groten roem verkregen heeft. Hy trouwde met Barbara Ortenberg, en hadde daar by verscheide kinderen. Onder de zelve verdient BONIFACIUS, een geleert rechtsgeleerde, dat men van hem byzonder gewag make. Hy wierdt in 't jaar 1495 geboren, en hadt het voordeel, dat hy onder de geleerden opgevoed wierdt, en veel deel hadt in de vriendschap van Erasmus en van Zasius. Uit het Collegie gekomen zynde, reisde hy door Italië en Vrankryk, en verkreeg den graadt van doctor te Avignon. Op zyn wederkomst te Basel wierdt hy professor in de Rechten, welke hy gedurende twintig jaren leeraarde. En ondertusschen deedt hy in verscheide gelegenheden blyken van zyne ervarenheit in de goede letteren. Hy schreef verscheide verhandelingen, en onder anderen een brief van de stadt Basel, welken Sebastiaan Munster in zyne werreldbeschryving gebragt heeft. Amerbachius storf in 't jaar 1562 te Basel, en wierdt by de Karthuizers begraven, daar hy voor zich zelf een graf vervaardigt hadt, met dit opschrift, dat de verdienste van Johannes zynen vader deedt blyken: *Quo nullus suo sæculo fuit, in excudendis libris nitidior, quod sumptuosæ dexteritatis est; tum in iisdem ad veterum exemplarium fidem restituendis diligentior, quod eruditionem & laborem requirit: Joannes Amerbachius hic cubat cum Barbara Ortenbergia, singularis prudentiæ fœmina, ac Brunone, Basilioque filiis præproperè quidem hinc ereptis, sed ante tamen eruditione suâ trilingui per laboriosiss. Hieronymianorum operum recognitionem, quibus nunc docti ubique gentium fruuntur, orbi toti commendata*, enz. *Gesner. Bibl. Adam vitæ Ictor. Thuan. lib.* XXXIV.

AMERBACH, *Amerbachius*, (VITUS) van Wendingen in Beyeren, studeerde eerst te Wittenberg, leide zich op de Philosophie, als ook op de Rechten en Godgeleerdheit, en was onder die genen, die het met Luther hielden: doch naderhandt begaf hy zich weder naar zyn vaderlandt, ging tot den Roomsch-Katholyken Godsdienst over, en wierdt Professor te Ingolstadt. Hy trouwde, toen hy nog te Wittenberg was, en teelde aldaar een zoon, genaamt Georgius, die zyn opvolger te Ingolstadt was. Zyne geleerdheit wordt van allen geroemt, en hy heeft vele schriften nagelaten; als: *Antiparadoxa cum orationibus de laudibus de patriæ, & de ratione studiorum. Commentarius in Cic. de Officiis. Paraphrasis in orationem pro Archia*: ook over vele andere boeken van *Cicero*, en meer andere oude schryvers; als ook een boek *de anima, de Philosophia naturali &c.* Hy sturf in 't jaar 1557. *Simler. Pantaleon Prosopogr. Thuan. l.* XIX. *Teissier Eloges P.* I. *Hendreich.*

AMERGO, *Mergum, Tocolosida*, een klein steedtje van 't koninkryk Fez in Africa. Het legt aan den voet van een berg, waar op het eertyds gebouwt was, omtrent 13 mylen benoorden de stadt Fez. *Baudrand.*

AMERI is de toenaam van *Mohammed Ben Josef*, de schryver van een boek, genaamt *Amad ala al Anadd.* 't Is ook de toenaam van *Jahia Ben Abibeker*, de schryver van een boek, genaamt *Bahagiat la Mahafel. Het vermaak der gezelschappen.* Hy stelde het op in 't 855 jaar van de Hegire, of 1451 jaren na Christus geboorte. *Herbelot Bibl. Oriental.*

AMERIA. Zie AMELIA.

AMERIÆ. Zie AYMERIES.

AMERIAS, of AMERIUS, een Macedoniër, die een werk in 't Griekseh van den oorspronk der woorden geschreven heeft, volgens *Suidas* en *Athenæus* door *Vossius* aangehaalt *de Philologia c.* 5. §. 16. *Joan. Meursii Biblioth. Græca.*

AMERICA, het welke men ook de WEST-INDIEN, en de NIEUWE WERRELDT noemt, is een der vier delen van de werreldt, het welk in 't jaar 1492 door Christoffel Columbus, een Genuees, en naderhandt in 't jaar 1497 door Americo, of Americus Vesputius, een Florentyn, ontdekt is geworden: hoewel men 'er ook vindt, die de eerste ontdekking aan de Neurenbergers, en inzonderheit aan Martyn Behaimb, toeschryven. Wat 'er van zy, dit nieuw-ontdekte werreldsdeel heeft naar den Florentyn Americus den naam van America behouden.

Het is waarschynlyk, dat de Pheniciers en Carthaginenzen America ten dele gekent hebben; maar de lankheit en het gevaar van de reis, de onzekerheit der zeën, die het eene werreldeel van het andere scheiden, en de weinige ervarenheit in de zeevaart, hadden hen deze tochten en dien weg doen verlaten of ten minsten verwaarlozen; zo dat, indien men geen geloof hadt willen geven aan 't verhaal van Colombo, dit grote werrelddeel van de Americaansche West-Indiën, met de eilanden die het zelve omringen, ons misschien nog onbekent zouden zyn. Het schynt, dat Seneca door een prophetischen geest de ontdekkingen, die in de XVI en XVII eeuwen geschied zyn, voorzegt heeft; of om beter te zeggen, de kennisse, welke deze grote man hadde van de geheimen der natuur en van de historie, hadden hem doen voorzien, dat het niet onmogelyk was, dat men eindelyk een landt ontdekte, dat aan de Pheniciers en Carthaginenzen bekent was geweest. Hy drukt zich hier over aldus uit:

Venient annis
Sæcula seris, quibus Oceanus
Vincula rerum laxet, & ingens
Pateat tellus, Tiphysque novos
Detegat orbes, nec sit terris.
Ultima Thule.

Maar om overtuigt te zyn, dat dit werrelddeel aan de ouden niet onbekent is geweest, moet men de zelve raadplegen. Plato heeft in zyn *Timæus* Egyptische priesters ingevoert, die aan Solon verhalen, dat 'er eertyds aan gene zyde van de kolommen van Hercules een eilandt was, *Atlantis* genoemt, groter dan Asië en Lybië, dat is te zeggen Africa, en dat het zelve te grondt gegaan was door een schriklyke aardbevinge en een ongemenen regen, die een dag en een nacht duurde. Vervolgens spreken zy van de koningen, die aldaar regeerden, van hunne macht, en van hunne overwinningen. Crantor, die de eerste uitlegger van Plato is geweest, verzekert, dat deze historie waarachtig is, en Origenes, Porphyrius, Proclus, en Marcilius Ficinus beweren het zelve. Proclus brengt zelfs een Ethiopisch historieschryver by, Marcellus genoemt, die het zelve geschreven hadt; en Marcilius Ficinus merkt aan, dat Plato altoos den naam van fabel geeft aan 't gene van zyne uitvinding was: maar dat hy deze zaken verwonderlyk en ongemeen noemt. Het is wel waar, dat Tertullianus deze waarheit in twyffel schynt te trekken in zyn boek *de Pallio*, en in de Apologie. Maar deze plaatsen zyn zo wel bevestigt door Turnebus, en zo geleerdelyk uitgelegt door Pamelius, dat men zich niet van het getuigenis van dezen groten man tegen Plato kan bedienen. Behalven dat verhaalt Diodorus Siculus, dat eenige Pheniciërs de kolommen van Hercules voorby gevaren zynde, door geweldige stormwinden gevoert wierden naar landen verre van den Oceaan gelegen, en dat zy tegen over Africa aan een vruchtbaar eilandt quamen, dat van grote vaarbare rivieren besproeit was. Het welke niet anders kan zyn dan America, zo men des zelfs gelegenheit wel aanmerkt. Hy voegt 'er eindelyk by, dat de Carthaginenzen beletten dat de Europianen geen kennis van dit landt kregen. De schryver van het boek der werreldt, dat de geleerden aan Aristoteles of aan Theophrastus, zynen leerling, toeschryven, zegt dat 'er behalven het grote eilandt, dat wy bewonen, dat Europa en Africa begrypt, nog andere waren: het welk niet anders verstaan kan worden dan van het werrelddeel, waar van hier gesproken wordt. Plinius en Arnobius zinspeelen op deze verdronke eilanden, waar van Plato spreekt. Verscheide beroemde hedendaagsche schryvers zyn mede van die gedachten. *Diod. Sicul. l.* V. *Plinius l.* II. *c.* 92. *Arnob. l.* I. *adv. gent. Becan. l.* III. *des origenes d'Anvers. Turneb. l.* XX. *Advers. c.* 11. *Pamelius over Tertullianus c.* 2. *num.* 25. *de Pallio. & c.* 40. *num.* 528. *de Apologia. Vossius de Mathem. c.* 42. §. 10.

Bepaling en gelegenheit van America

America bestaat uit twee grote halfeilanden, die zich te Panama of Nombre de Dios te zamen voegen door eene landengte, die maar omtrent zeventien mylen breet is. Het eene, dat zich Zuidwaarts naar de straat van Magellanen uitstrekt, heeft de lengte van meer dan duizent mylen; het andere strekt zich Noordwaarts veel verder uit. Beide deze halfeilanden zyn van alle kanten van den Oceaan omringt. Men gelooft, dat America van alle de andere werrelddelen afgescheiden is. Zommigen menen dat het zelve aan de straat van Anian of Anjan omtrent hondert mylen van Tartaryë afgelegen is. Ten Oosten heeft het zelve de Noordzee. Ten Westen de Zuidzee omtrent China en Japon. Ten Zuiden heeft het de straat van Magellanen en die van le Maire, aldus genoemt, omdat zy door Jakob le Maire een Nederlander in 't jaar 1616 ontdekt wierdt, hoewel anderen ook de onbekende Magellaansche landen onder America begrypen. De grensscheiding van America ten Noorden is noch onbekent. Jan Davids geeft het zelve aan die zyde de Yszee tot een grenspaal, omtrent Groenlandt en de straat Davids. Maar men kan bezwaarlyk iets verzekeren van een landt, dat nog niet wel ontdekt is; want men twyffelt, of het zelve aan de Noordlanden vastgehecht, of daar van afgescheiden is, het ys en de gedurige stormen belettende om aldaar nieuwe ontdekkingen te doen.

Verdeeling van America.

Dit gansche grote werrelddeel van America wordt in het Mexikaansche of Noordelyke, en het Peruaansche of Zuidelyke verdeelt. Het eerste heeft zynen naam van de hoofdstadt Mexico, en grenst tegen het Westen aan de Zuidzee, of *Mare Pacificum*, tegen 't Zuiden

den aan het Peruaansche, tegen 't Noorden aan de grote Yszee en de onbekende Noordlanden, en tegen 't Oosten aan de Noordzee. Des zelfs voornaamste delen zyn Mexico of nieuw-Spanje, nieuw-Mexico of Granada, Florida, en Canada. In Mexico zyn verscheide koninkryken, die alle te zamen in drie delen onderscheiden zyn, welke de Spanjaarden Audiencien noemen; te weten Mexico, Guadalajara, en Guatimala. In Canada zyn vele provincien, als nieuw-Vrankryk, Louisiana, Virginië, nieuw-Zweden, nieuw-Engelandt, Canada op zich zelven, Acadia, Estotilandt of Terra de Labrador, of nieuw-Britannie, en eenige van de Europianen onbewoonde landen, Noord-en Zuid-Walles en nieuw-Denemarken genoemt. Van gelyken in de Noordzee de Antillische eilanden, waar onder de grootsten zyn Hispaniola, Cuba, Jamaica, en Porto-rico; de eilanden Barlovento, ook de Caribische eilanden genoemt; de eilanden Sottovento, de Lucaische, Bermudische en Azorische, als ook de eilanden Terra-nova, Anticosti, en S. Jan; hoewel de Azorische of Vlaamsche eilanden meer en beter onder Africa begrepen worden, als in 't volgende Artykel te zien is. In de Zuidzee is het grote eilandt California.

Het Zuidelyke of Peruaansche America wordt naar het daar in gelegen koninkryk Peru genoemt; het heeft ten Noorden de Noordzee, ten Oosten den Ethiopischen Oceaan, ten Zuiden de Magellaansche zee, en de zeeëngten van Magellanen en le Maire, tegen 't Westen de Stille zee. Des zelfs landen zyn (1) Terra-firma, en daar in de provincien Carthagena, Dariën, S. Martha, nieuw-Andalusië, Venezuela, nieuw-Granada, Paria, en meer andere. (2) Peru, het welk in drie Audiencien, Quito, Los Reyes, en Los Charcas, verdeelt is. (3) Chili. (4) Terra Magellanica. (5) Tucumannië. (6) Paraguay. (7) Brasilië; en ten (8) het landt der Amazonen. De eilanden, die onder Zuid-America gerekent worden, zyn van weinig belang. De Engelschen, Franschen, Portugezen, en Hollanders bezitten verscheide landen in America, doch de Spanjaarden zyn daar in het machtigste, en bezitten de aanzienlykste provincien van Mexico en Peru; en schoon zy in den beginne de inwoners met onmenschelyke wreedheit mishandelden, zo hebben zy echter hunne heerschappy aldaar zeer verre uitgebreid, hebbende aldaar 5 aartsbisdommen, 34 bisdommen, verscheide universiteiten, onder-koningen, gouverneurs, magistraten, en andere beampten, die de justitie op de Spaansche wyze bedienen.

De hoedanigheit van het landt.

De lucht van America is verschillende, naar dat de landen verre van de linie afgelegen zyn. Men zegt nochtans dat het meeste gedeelte zeer gematigt is, zelfs dat, het welke onder de brandende luchtstreek gelegen is. En in der daadt in Peru, dat tusschen de twee zonnekringen (Tropici) gelegen is, zyn de nachten zelfs niet te heet. En Canada, ongemeen kout, is echter op zommige plaatsen vruchtbaar, en heeft zelfs goutmynen. Deze verschillende hoedanigheit in de onderscheide landen is ook oorzaak dat 'er zekere ziektens zyn, die in zommige van de zelven gemeender zyn dan in de andere. Voorts is het landt genoegzaam overal vruchtbaar, op zommige plaatsen, als in Peru, zo overvloedig, dat het zelve zomtyds hondert voor een geeft. Men heeft 'er zaden uit Europa gebragt, die verscheidentlyk geslaagt zyn. Men vindt 'er echter verscheide bomen en verscheide dieren, die wy niet hebben. De *Maiz*, of *Mahiz*, het welk eigentlyk dat gene is, dat men Indiaansch koren noemt, en dat de Italianen Turksch graan noemen, is daar zeer gemeen. De Americanen maken 'er broodt van, en trekken 'er zelfs een zekeren drank uit, dien zy verscheidentlyk *Chica*, *Acua*, of *Sora* noemen; maar dit laatste is verboden, om dat het dronken maakt. Onder de bomen zyn die, welke den balsem, het katoen, het drakenbloedt, de kassie, de hars, den vloeibaren amber en de gingember dragen, en niet zonder onderscheidt overal gevonden worden, de voornaamste. Maar het gene men zegt van *Maguei*, welke Vincent le Blanc *Mangouai* noemt, heeft iets ongemeens; dewyl de zelve aan de Indianen water, wyn, olie, wynazyn, honing, syroop, garen, naalden, en verscheide andere dingen verschaft. Dit zoude ongelooflyk schynen, indien verscheiden reizigers het zelve niet bevestigden. Zy getuigen ook, dat men 'er in nieuw-Spanje groot werk van maakt; en dat 'er de Indianen altoos eenige van hebben naby hunne woning. Daar is ook een grote overvloedt van goudt, dat men op driederlei wyzen vindt: in stroo of korrelen, dat kleine stukjes gout zyn zonder mengsel van ander metaal; in stof, dat in de rivieren gevonden wordt, en in steen in de mynen. Het zilver is overvloediger en vooral in nieuw-Spanje, en in Peru, daar men ook veel quikzilver vindt, en paarlen; maar de schoonste worden op dat eilandt gevonden, waar aan men om die reden den naam van Margareta gegeven heeft. De Spanjaarden hebben grote schatten aan gout en zilver uit America getrokken. De mynen van Potosi hebben hen eene grote menigte van het zelve uitgelevert, zonder te spreken van de schatten van Atabaliba, koning van Peru, van de rykdommen en van de kostelyke huissieraden van de stadt Cusco. Men verzekert ook, dat het gene ongemene zaak was, in eenige steden tempelen met zilver bekleed, en huizen met goude platen gedekt te zien. De Indianen zeggen tegenwoordig zelfs, dat, hoewel zy alles verloren hebben, hen nog tien maal zo vele rykdommen overig zyn dan zy hadden, willende spreken van die, welke hunne vaders verborgen hadden. De Spanjaarden beroemen zich echter jaarlyks twaalf millioenen uit America te trekken, behalven het gene aan verscheide bedienden blyft. Men brengt van daar ook kostelyke koopmanschappen. Maar dewyl in de byzondere artykels van deze provincien en eilanden daar van in 't brede gesproken wordt, zou het onnodig zyn hier de zelve zaken te herhalen. Men moet alleen in 't algemeen aanmerken, dat 'er onder de gebergtens van America geen ryker zyn dan die van Potosi in Peru. De Andes, gebergtens aan den kant van Zuid-America, worden voor de grootsten der wereldt gehouden. Onder de rivieren wordt die van Canada in het Noordelyke van America *de grote rivier* genoemt. Zy heeft ook nog den naam gehad van *Hochelaga*, van *Norumbega*, en van *de rivier van St Laurens*. De rivier de Plata of van het zilver is ook aanmerkelyk door hare gemakkelykheit en door haren naam. Die der Amazonen is mede aanmerkenswaardig, als elders te zien is.

Van den oorspronk en van de zeden der Americanen.

Van den oorspronk der volkeren van America zyn de geleerden niet van eenerlei gedachten, of namentlyk door de landengte van Anian, of door de scheepvaart der Pheniciërs en Carthaginenzen, of op eene andere wyze de menschen derwaarts geraakt zyn, waar over *Grotius*, *Laetius*, *Comtaeus*, *Hornius*, en anderen in 't brede handelen. *Becmanni hist. orb. c. 9. sect.* 1. § 3.

De volkeren van America zyn in 't algemeen wilt en wreet geweest, en zyn nog tegenwoordig lafhartig en van quade neigingen. De menschelykste waren in het landt der Incas of Incasen. Men vondt 'er ook veel Anthropophagen of menschen-eeters, en vooral in Canada, omtrent de rivier der Amazonen, en elders. Men zegt, dat de Patagonen in het landt van Chica tien of elf voeten hoog zyn, dat zy een emmer wyns doorzwelgen, als de grootste drinkers een glas, dat zy met vellen bedekt zyn, knodsen, bogen en pylen dragen; en dat zy hunne doden op hoogtens en onder grote steenhopen leggen. Tegenwoordig heeft de ommegang met de Europianen hen beschaafder en handelbaarder gemaakt. Zy zyn ligt in 't lopen, en grote zwemmers. De volkeren van America zyn tegenwoordig vierderlei; de Europianen, die zich daar gevestigt hebben; anderen, die uit deze en uit Indiaansche vrouwen geboren zyn, die men Mesticen *Mestissos*, Criolen enz. noemt; Negers, die uit Africa en elders daar gekomen zyn; en Wilden. Deze laatsten leven van de jagt en van de Maiz of het Indiaansche koren. Zy zyn zonder staatsregeering en zonder wetten, wonende op het landt. De stropingen der Spanjaarden hebben hen dikwils genoodzaakt zich te vereenigen om deze machtige vyanden te wederstaan. En in der daadt zy hebben middel gevonden om zich in deze aanvallen byeen te verzamelen, om hun leven en hunne goederen te beschermen. Deze zyn in de gebergtens en de bosschen. Men bekent echter, dat 'er in de levenswyze van zommigen van deze wilden een zeker merkteken van byzondere onnozelheit is, hebbende zy zelfs goede gevoelens van de Godheit. Dit is inzonderheit aangemerkt in die van Mexico, welker staatsregeering verwonderlyk was, zo men Garcilas de La Vega mag geloven.

De Godsdienst der Americanen.

Wanneer men America ontdekte, bevondt men dat de inwoners in de afgodery gedompelt lagen, of gansch genen Godsdienst hadden. Van dit laatste slag waren de volkeren van Brasilië. Die van Mexico aanbaden de afgoden, en offerden hen menschen, ontrukkende het hart aan deze elendige slagtoffers. Die van Peru waren gematigder in hunne offerhanden, en zy aanbaden de zon, maar zy geloofden niet dat de zelve almogende was. Zy gaven aan de zelve eenen vader en opperheer, die het ook was van alles, en zy noemden den zelven *Pachacam*. Sedert dat de Europianen zich aldaar gevestigt hebben is 'er de Christelyke Godsdienst zeer uitgebreid, en zyn door de Spanjaarden verscheide aartsbisdommen en bisdommen onder hen opgerecht, als hier voor alreets gezegt is. In nieuw-Engelandt is eene grote menigte der onwetende Americanen door den vlyt der leeraars, die hen de H. Schriftuur en andere Theologische schriften in de Indiaansche taal overgezet hebben, tot het Christelyk gelove bekeert, daar zy te voren in zulk eene blindheit leefden, dat zy zelfs in hunne spraak geen woordt hadden, daar zy Godt mede benoemen konden, en zy gebruiken nu in hunnen Godsdienst en in hunne gebeden het woordt *Jehovah*, of *Lord*, dat zy van de Engelschen ontleenen. Alle de bekeerde volkeren van America volgen den Godsdienst der prinsen, die hen onderworpen hebben. Maar dewyl het belang meerder gewerkt heeft dan de liefde in het harte van velen der genen, die ondernomen hebben, deze arme verblinden te onderwyzen, zo hebben zy ook verzuimt hen vele heilige waarheden te doen kennen, om zich alleen bezig te houden met het gene hen zelf voordeelig zoude kunnen zyn. Men zoude zonder veel moeite daar van verscheide voorbeelden kunnen bybrengen.

Schryvers die van America spreken.

J. de Laet Americæ descr. l. XVIII. *Antonio de Remosal Hist. General. de las Indias Occid. Juan de Torquemada Monarch. Ind. Antonio de Herrera Descr. Ind. Occid. Histor. Americæ. J. Bapt. Ramusio Navigat. & Viaggi. Champlain Vojage de la nouv. France. Maffei Hist. Ind. Barthel. de las Casas Obras & Viag. Bern. de Vergas Descr. de las Indias. Girolamo Benzoni Hist. del Mondo nuevo. Jean de Leri Hist. de L'Amerique. Joseph Acosta Hist. natur. de las Indias. Hugo Grotius de Orig. Gent. Americ. Pedro de Cieca Cronica del Peru. Garcilasso de la Vega & Diego Fernandez Hist. del Peru. Rochefort Hist. des Isles Antilles. A. O. Oexmelin Hist. des Avanturiers de l'Amerique. Ravenau de Lussan Vojage des Flibustiers a la Mer du Sud. Texeira, Oviedo, Vincentle Blanc, Moquet, Cluverius, Ortelius, Sanson, du Val, Baudrand, Mendez Pinto, Barros, Dapper, Thomas Lopez, Antonio Leon Bibl. Indic. &c.*

AMERICA, (DE EILANDEN VAN) *Insulæ Americanæ.* Men verstaat door de Americaansche eilanden niet alle de eilanden van het halfrondt des aardbodems, dat het tegengestelde is van het onze, maar alleen die, welke rontom het vaste landt of het werelddeel van America gelegen zyn. Men houdt voor de voornaamste van de

de zelve in de Zuidzee California; in de Magellaansche zee, la Mocha, Chilu, la Madre di Dios, en het Vuurlandt of het Magellaansche eilandt; en in de Noordzee de grote en kleine Antilles, onder welke men de Lucaische en Bermudische eilanden, en het eilandt Terra-nova begrypt. Wat de Acores of Vlaamsche eilanden, of de eilanden van Terceres belangt, men voegt de zelve meer by Africa dan by America, omdat zy verre genoeg van het eene en het andere, doch echter nader aan Africa dan aan America gelegen zyn. *Maty Dict. Geogr.*

AMERICUS VESPUTIUS. Zie VESPUTIUS.

AMERISTUS. Zie MAMERTINUS.

AMERITH, een vlek van opper-Galilea, op eenen berg, omtrent het Zuiderdeel van den stamme Naphthali. *Simon Dict. de la Bible.*

AMERLANDT, een hofmarkt in opper-Beyeren aan de Wirmzee, 5 mylen van Munchen, tot welkers rentampt het ook behoort. Anders staat het onder het gerechte van Wolfratshuizen. Aldaar zyn twee sloten, waar van het eene met een fraaie tuin voorzien is, en van bisschop Albregt Siegmund van Freisingen gebouwt. Naderhandt quam het aan eenen van Lerchenfeldt, van wien Joseph Clemens, keurvorst van Keulen en eertyds bisschop van Freisingen, het gekocht heeft. *Chur-Bayern p.* 134.

AMERONGEN, een riddermatige hofstadt, gelegen aan de regter zyde van den ouden Rhyn, in het boveneinde van het sticht van Utrecht, tusschen Wyk te Duurstede en de stadt Rhenen, naby het dorp Amerongen, en de adelyke huizen Wayestein, Zuilestein, Lievendaal, Berkestein en Natewis, is leenroerig, zo veel het huis aangaat, aan de Heeren Staten van Hollandt, doch wegens deszelfs voorborg aan de Heren Staten 'slands van Utrecht, als een Gaesbeeks leen. Het vorige huis was een der oudste huizen van het Sticht, doch door wien of in wat tydt het zelve gebouwt is, kan met geen zekerheit gezegt worden. 't Zelve is door de moetwillige Franschen, in het jaar 1672 de verenigde Nederlanden als een verwoede orkaan op 't onverwachtst bestokende en overrompelende, nevens andere sloten in den brandt gestoken, en na der zelver vertrek op de oude grondvesten het tegenwoordige vierkante huis (paleis zou men kunnen zeggen) gebouwt. Eertyds behoorde het aan het onlangs uitgestorve adelyke geslacht der Borren, (die zich naderhandt naar het zelve bestendig Borre van Amerongen hebben doen noemen) gelyk zulks kan betoont worden door het wapen van deze ridderhofstadt, het geen het zelfde is als dat der Borren van Amerongen. Het is ook bezeten geweest door de bastarden der heren van Kuylenborg, door de Nyenrodens, de Zwietensen de Hemertens; van welken het in het jaar 1557 gekomen is op het aloude en zeer edele geslacht der Rhedens, aan wien het nog tegenwoordig toebehoort, zynde Godart Adriaan, grave van Athlone, baron van Rhede, enz. daar mede onlangs beleent in het jaar 1720. Van wegens deze ridderhofstadt zyn in het lidt der heren edelen des lands van Utrecht by vervolg van tyden meest alle des zelfs bezitters uit het geslacht van Rhede beschreven geweest, als Jongheer Goert van Rhede, here van Saasvelt, Jor. Frederik van Rhede, Jor. Godard van Rhede, Jor. Godard Adriaan, baron van Rhede, en Jor. Godard, grave van Athlone, baron van Rhede. De heer dezer ridder-hofstadt heeft ook de hoge heerlykheit over het naby gelegen dorp van Amerongen. *Matth. de Jure glad. c.* 13.

AMERONGEN, een out, aanzienelyk en welbewoont dorp tusschen Wyk te Duurstede en Rhenen, legt aan de regter zyde des Rhyns onder het maarschalkschap van het overquartier in het landschap Utrecht, heeft een spitzen toren en middelmatige kerk, die door een eigen predikant, onder de klassis van Wyk en Rhenen behorende, bedient wordt. Cortgeene noemt het in zyn Stichtskronykje *Emmeringen*, en de Professor Matthæus uit oude brieven *Hemur-Enge*, wegens eenige sprucktels van het stroomtje de Eem, die alhier in den Rhyn uitwaterden. Ook komt het in diergelyke papieren zomtyds voor onder den naam van *Lote*, wordende thans een gedeelte des dorps als nog *Lotervelt* of *Lutervelt* genoemt. Over het rechtsgebiedt van Amerongen, en over verscheide eigendommen op menschen, huizen, landen, wegen en tienden is in de twaalfde eeuwe en later al menigmaal getwist tusschen bisschop Godebald, den domproost, heer Giselbert van Abkoude, en anderen, tot dat de domproost gezworen heeft dat hem het rechtsgebiedt alleen en volkomen toebehoorde, en 't zelve alzo naar 't gebruik dier tyden verkreeg, blyvende het hoge gebiedt echter aan den bisschop alleen, en 't middelbare tusschen den zelven en den domproost gemeen, als uit een ouden brief van 't jaar 1493, en by den weêrgalozen oudheitskenner Matthæus in zyn boek *de jure gladii cap.* 13 bygebragt, zonneklaar betoogt wordt. Naderhandt heeft dit dorp menigmaal de bittere gevolgen des oorlogs moeten ondervinden; want het wierdt nevens eenige andere Utrechtsche dorpen in 't jaar van 1420, zegt Vossius, en Slichtenhorst in 't jaar 1422, door 't krygsvolk van hertog Reinalt van Gelder afgebrand, tot wrake van dat bisschop Frederik van Blankenheim kort te voren verscheide dorpen, buurten en huizen des adels op de Veluwe geplundert, en in de kolen gezet hadde; welk lot het zelve andermaal den 4 April des jaars 1427 moest ondergaan, nevens Woudenberg en Spalkenburg, wyl bisschop Rudolf van Diepholt, even als zyn voorzaat, de Veluwe des daags na fint Geertruidendag ingetrokken was, alles vernielt, en kerken noch kloosters zelve verschoont hadde. In den jare 1585 geschiedde hier ook een felle slag tusschen den oversten Jan Baptista Taxis, luitenant van Verdugo, Spaanschen gouverneur van Vrieslandt, en den grave van Meurs, met de nederlage der Staatschen. Amerongen is in 't jaar 1434 als eene ambachtsheerlykheit by koning Philip van Spanje verlyd op jonker Gysbert van Nyenrode, nevens het huis, tot zulken recht en leen, als het deszelfs vader Elias van Amerongen, en zyne voorvaderen, van de graaffelykheit van Hollandt te leen gehouden hadden; de zelve koning Philip gaf het wederom den 2 April des jaars 1459, by overdragte van voorgemelden Gysbert, ten Hollandschen leene aan Everwyn van Kuilenburg; van wiens geslacht deze heerlykheit wederom aan dat der Borren geraakt is, en van die eindelyk by kope aan het hoogadelyke geslacht van Rhede. Goort van Rhede, here van Saasvelt in Overyssel, deze ambachtsheerlykheit dus machtig geworden, erlangde voor acht duizent gulden in het jaar 1561 van meergemelden koning Philip den II de hoge heerlykheit van Amerongen in pantschap, en bezat de zelve tot het jaar 1615 toe, wanneer de heren ordinaris gedeputeerde van Utrecht, volgens hun genomen besluit op den 22 November des jaars 1614 de pantschap opzeiden, en aflosten met het te rug te geven van de opgeschote 8000 guldens. Dus bleef dan deze hoge heerlykheit aan de domeinen 's lands van Utrecht verknogt tot in het jaar 1629 toe, wanneer bovengenoemde jonker Goort van Rhede by resolutie van de Staten 's lands van Utrecht wederom de zelve hoge heerlykheit in pantschap erlangde, waar toe de aanpryzingsbrief van prins Frederik Hendrik van Oranje, aan 's lands Staten uit den Hage gezonden den 8 Februarius des zelven jaars, geen kleinen klem gaf; sedert welken tydt de pantschap niet alleen onopgezegt gebleven, maar by resolutie van den 4 Augustus des jaars 1676 door de drie Staten van Utrecht, nevens de verder aan- en afhanklykheden, afgedaan is, ende ter gunste en tot vergeldinge der diensten van here Godert Adriaan, baron van Rhede, here van Amerongen, Ginkel, Elst, ridder van de koninklyke Denemarksche orde van den olifant, het huis en de heerlykheit van Amerongen, zo wyt en breet die zich eenigzins uitstrekte, (heden is ze met de veenen 1075 mergens groot) tot eene hoge en vrye heerlykheit opgericht is geworden, met een erffelyk recht, omme zodanig te kunnen geërft worden by gemelden here baron van Rhedes afkomelingen, en alle andere heren en vrouwen, die gemelde heerlykheit in der tydt zouden komen te bezitten, als mede om ten eeuwigen dage aldaar alleen te oeffenen alle soorten van jurisdictie (rechtsgebiedt) zo in 't crimineel, (lyfstraffelyke) als civiel, (burgerlyke) niets uitgezondert, alsalleen het crimen læsæ majestatis (misdaadt van gequetste majesteit) tegen 's lands hoge machten. *Matthæus de Jure Gladii. P. Bor Nederlandsche oorlog.* XX. *B. Slichtenhorst Gelдersche geschiedenissen. M. Vossius Nederlandsche jaarboeken.*

AMERSFOORDERBERG, *Amesfordiensis mons.* Deze berg is byna niet anders dan een opeenstapeling van zandt met eenige hei bedekt; waar onder zeer weinig bebouwt landt is. Zy is omtrent 2 mylen lang, en zo veel mylen breet. Men heeft 'er eene wandelry bomen geplant, die de lengte beslaat van Amersfoort af, tot op 1 myl aan Utrecht toe; doch de bomen wasschen aldaar zo wel niet als op andere plaatsen. *Maty Diction. Geograph.*

AMERSFOORT, oudtyts *Hemesfurt*, ook *Eemfort*, *Amsfort*, of *Amersfoert* genaamt, is gelegen in den gestichte van Utrecht, Oostwaarts omtrent 4 uuren van die stadt. In de VIII eeuwe, wanneer Karel de Grote alle de landen, by de riviere de Eem gelegen, aan bisschop Albrik schonk en opdroeg, wierdt 'er nog geen gewag van gemaakt, alhoewel in den schenkingsbrief het nabygelegen dorp Lisiduna, of Leusden al vermeld staat, als by Heda te zien is. 'T was voorhenen een stuk goedt, dat aan eenen byzonderen here toebehoorde; en is vervolgens aangegroeit, met stads rechten vereert, en tot eene voorname stadt, als heden gezien wordt, uitgedeit. Het geslacht der heren van Amersfoort, waar van het den naam zoude dragen, zo de zelve 'er niet naar genoemt zyn, is zeer out. Men zegt dat der zelver landhuis pleeg te wezen het tegenwoordige stadhuis, en de Hof, altans zo geheten. De eerste, van wien men leest, was, volgens het gevoelen van den professor Matthæus, Rothardus van Amersfoert, en zyn broeder Wynricus van Amersfoert, die in den jare 1050 leefden. Zonder twyffel heeft hy zyn oog gehad op een brief, door Heda *pag.* 118 uitgegeven: doch in den druk van Bucelius vindt men, dat niet Rothardus van Amersfoert, en zyn broeder Wynricus, maar Rothardus van Amersoy en zyn broeder Wynricus vermeld worden. Waarom men liever voor den eersten, die van dit geslacht in oude brieven voorgekomen is, opgeve Diderik, die in den jare 1119 leefde. Na hem in den jare 1228 vindt men eenen Henrik, en daar na 1250, Walterus, die het kasteel van Stoutenburg, in den jare 1259 op zyn vry eigen goedt gebouwt, aan Henrik van Vyanden, den 38 bisschop van Utrecht, tot des zelfs open huis opgedragen, en van hem weder te leen ontfangen heeft. Dit geslacht heeft zich daar na verspreid in verscheide takken, als *Amersfoort*, *Scherpenzeel*, *Stoutenburg*, *Wede*, en, volgens het gevoelen van velen, *Borre van Amerongen.* De stadt wordt bespoelt van de riviere de Eem, die, uit de Veluwe met verscheide uitwateringen afvlietende, daar door en benevens loopt, en zich na omtrent twee uuren wegs in de Zuiderzee ontlast. Door wien dat Amersfoort eerst gesticht, of tot een stadt gemaakt is, kan men, door gebrek van aantekeningen, met geen zekerheit zeggen. Het is niettemin zeker, dat zy van een hogen ouderdom is. De eerste, die van Amersfoort, als van een plaats, spreekt, is keizer Koenraad in een brief van den jare 1028, en Bernaldus, de XX bisschop van Utrecht, in een brief van den jare 1050, daar zy de tienden van Amersfoort vermelden. Naderhandt heeft Henrik van Vyanden, de XXXVIII bisschop van Utrecht, aan schepenen, raden en gemene burgeren der stadt Amersfoort in het jaar 1259 op St. Olofsdag de zelfde vryheit en het zelfde stadrecht geschonken, als die van Utrecht hadden, uitgenomen dat de Amersfoorders de Herevaarden of oorlogen der bisschoppen moesten volgen, en eene bede van 10 ponden Utrechtsche munte gehouden waren op te brengen, wanneer die van Utrecht een bede aan hunnen bisschop toestonden. Waar uit ten klaarste blykt, dat Amersfoort op dien tydt al den naam van een stadt en byzondere regeeringe gehad heeft; zo dat het maar loutere gissingen zyn, dat de zelve bisschop Henrik Amersfoort met eenen muur omringt, en aldus tot een stadt gemaakt zoude hebben.

Meer-

De ſtadt is in den jare 1561 aan de eene zyde uitgelegt, en met eenen nieuwen muur omringt. In de zelve worden zeer ſchone ſtraten en markten, met deftige en gemaklyke huizen voorzien en beſloten, gevonden, waar van 'er zeer vele oudtyts tot brouweryen geſchikt waren; alzo men 'er, volgens aantekeninge, aldaar in een kerkglas te lezen, 350 telde. Ook ſtaan 'er in 't midden der ſtadt twee voorname kerken; waar van de grootſte in den jare 1248 volbouwt is, en door den Biſſchop Otto den III van dien naam aan St. Joris toegewyd; welke in den jare 1340 afgebrand, doch daarna weder opgetimmert is. Deze kerk, die eertyds een Parochiale was, wierdt door Jan van Dieſt, den 45 biſſchop van Utrecht, in den jare 1337 tot een kollegiale kerk verheven. De twede kerk is aan de H. Maagdt toegeëigent, en met eenen zeer ſchonen toren verſiert. Noch zyn alhier zeer vele kloofters geweeſt, die altans tot gaſthuizen gebruikt worden: gelyk 'er een aan de Minderbroeders behoorde, dat tot de ſtads doelen gemaakt is; alwaar voortyds *David van Bourgondië* pleeg te huisveſten, wanneer hy uit Utrecht gezet was. Het is van tydt tot tydt aan zeer ongelukkige toevallen onderhevig geweeſt; als peſtilentie, watervloeden, grote dierte. brandt, oorlogen, belegeringen, en andere diergelyke tegenſpoeden meer. 't Wierdt door de peſt bezocht in de jaren 1348 en 1458, en daarna in 1553, 1625, en 1629, waar door zeer vele burgers wierden weggerukt. In den jare 1322 moeſt het, benevens het naby gelegen landt, zeer veel lyden wegens eenen grouwelyken watervloedt. Zo mede in 1477 en 1595, als wanneer de Rhyndyk, tuſſchen Rhenen en Wageningen, doorbrak, en het geweldt des waters twee ſtadspoorten en een gedeelte der wallen wegnam. Gedurende de oorlogen, gevoert by de hertogen van Gelder Otto, Reinaldus, en anderen, is 'er meermalen brandt ontſtaan, die gehele ſtraten, en ook het klooſter der Minnebroeders verteerde. In den jare 1492 wierdt het door zekeren Wittenhorſt, veldoverſte van keizer Maximiliaan, belegert; doch weder verlaten. Ook is het in July 1543 door Marten van Roſſem, heer van Poudroyen, en te voren maarſchalk van Karel, hertog van Gelder, en Willem, hertog van Kleef, aengetaſt en belegert; in welk beleg de burgers zich deftig queten, en den vyanden veel werks maakten, tot dat zy eindelyk genoodzaakt wierden zich over te geven, op zodanige voorwaarden, als deze overwinnaar hun voorſchreef; die echter, zyn woordt niet houdende, de ſtadt plunderde, van alles, wat voor handen was, beroofde, en door het bevel van keizer Karel daar na op den 18 October des zelven jaars weder verliet; waar van Willem, prins van Oranje, uit 's keizers name, als toen bezitting nam. Dus heeft het zelve in de oorlogen tuſſchen de graven van Hollandt en de biſſchoppen van Utrecht ook zeer veel geleden. In den jare 1570 wierdt het door den hertog van Alba zo wel, als alle de ſteden van het Sticht, van alle zyne voorrechten en vrydommen berooft. Waar na de ſtad op den 15. September 1572, na eene bezendige van prins Willem van Oranje, de zyde der bondgenoten verkoos, en zich daar mede verdroeg. Na dezen tydt heeft zy wederom zeer veel geleden door de hertogen van Gelder; als mede in den jare 1629, wanneer, 's Hertogenboſch door den prins van Oranje, Frederik Hendrik, belegert zynde, Amersfoort door de keizerſchen en Kroaten is over vallen, en onder het beleidt van Montecuculi en den graaf van den Berg belegert, die de ſtadt by verdrag vermeeſterde en innam, en kort daar aan, na vele plunderingen, weder verliet. Sedert is deze ſchone ſtadt, in den allerluchtigſten en gezondſten oordt gelegen, grotelyks toegenomen in allerhande ſoorten van koophandel, landbouwingen, en voornamelyk tabaksplanteryen, die aldaar in overvloedt en zeer goet gewonnen, en naar Hollandt en elders vervoert wordt. Vele brave en geleerde mannen zyn 'er uit voortgeſproten, zo in de lang voorledene als jongere eeuwen; die in de Godgeleertheit, Rechtsgeleertheit, kerkelyke, en burgerlyke regeeringen, als mede in allerhande kunſten en uitvindingen de ganſche werreldt door hooggeacht en beroemt zyn geweeſt; als onder anderen *Gualterus de Bruin*, de welke te Utrecht hoogleeraar in de wysgeerte geweeſt is; *Paulus Buis* voorſpraak van Hollandt; de grote *Oldenbarnevelt*; de vermaarde Rechtsgeleerde *Henrik Zoeſius*; *Cornelis Tyman van Geſſel*; de ſchilder *Lambert van Oort*, en meer anderen, die by de hiſtorieſchryvers van Amersfoort, door den geleerden Anton. Matthæus uitgegeven, en met zyne aantekeningen opgeheldert, worden vermeld. Amersfoorts ſtads overigheit beſtaat tegenwoordig uit zes en twintig leden, te weten uit twee burgermeeſteren, twaalf ſchepenen en twaalf raden, te zamen uitmakende de vroedſchap, hare vergadering houdende 't gehele jaar door, ieder maandag ochtendt op het ſtadhuis. Een hoofdſchout, (die voor zyn leven lang aangeſtelt wordt by toerbeurte door de heren geëligeerden, de ridderſchap en de ſtadt Utrecht) twee burgermeeſteren, en twaalf ſchepenen maken het gerecht uit, dat na het ſcheiden van den raadt des maandags vergadert, als mede des woensdags en zaterdags voor den middag in eenen byzonderen kamer ter zelver plaatze, hebbende de raadt of vroetſchap en het gerecht te zamen eenen ſecretaris, die voor zyn leven gedurende door de heren ordinaris gedeputeerden gemaakt wordt, en een beëdigden klerk tot zyne hulp heeft. De verandering der regeering geſchiedt jaarlyks op den laatſten December. Men verkieſt eenen nieuwen burgermeeſter (gaande de outſte der regeerende burgermeeſteren af, doch zoo, dat hy gecommitteert wordt in het kollegie der heren, hun Edele Mogende Gedeputeerden) en daar nevens twaalf ſchepenen: doch deze verkiezinge geſchiedt geenzins met ſtemmen, maar met bonen, namentlyk vyf zwarte, en verders zo vele witte, als 'er leden tegenwoordig zyn. De genen, die de zwarte bonen trekken, worden kiesheren, die vervolgens den eenen voorgemelden burgermeeſter verkiezen, en daarna de ſchepenen, ſchryvende een ieder den naam des geenen, dien hy verkiezen wil, op een briefje, zonder dat de zelve kiezers malkander mogen ſpreken. Wanneer de eerſte burgermeeſter binnen 's jaars komt te ſterven of te vertrekken, vervult de tweede burgermeeſter deszelfs plaatze, en wordt de voorſitter van ſchepenen dan tweede burgermeeſter, en de outſte raadt de jongſte ſchepen, welk laatſte ook gebeurt, wanneer 'er een ſchepen binnens tyds komt te ſterven: doch indien iemandt der raden overlydt, verkiezen de leden met beſlote briefjes op den vierden maandag na die doodt een ander in deszelfs plaatſe uit de burgerye. Behalven de voorgenoemde regeeringsampten zyn hier nog een kameraar of ontfanger van des ſtads middelen, die om de twee jaren op den eerſten maandag na nieuwe jaarsdag aangeſtelt wordt; een rentmeeſter van de mans konventen, en een rentmeeſter van de vrouwe konventen, en dat ieder voor den tydt van zes achtereenvolgende jaren. Wyders een ontfanger of kollecteur van 't huisgeldt, een van 't ſchoorſteengelt, een van het vryheitsgelt, een van de tertiën der vikaryen, en eindelyk een van het familiegelt. Men vind alhier wyders een weeskamer, die van drie weesmeeſteren, met een ſecretaris, beſtiert wordt in een byzonder vertrek op het ſtadhuis. Ook komen hier in aanmerkinge het kapittel van St. Joris kerk, beſtaande in een deken, en vier kanunniken, wordende wyders de zelve kerke beſtiert door tien regenten; de lieve Vrouws kapel door acht regenten; het St. Pieters gaſthuis door acht, en zomtyds negen regenten; het weeshuis door vyf regenten; 't heilige Geeſthuis, of de Poth, door tien regenten; het Elizabets of zieken gaſthuis door drie regenten, en acht en zomtys negen regenteſſen: het Sacraments of Bloklants gaſthuis door zes regenten, en eindelyk het ſtads kinderhuis door zes regenten. Binnen Amersfoort vergaderen altoos de zes nagenoemde kollegiën, te weten I. dat van Watergraaf en Heemraden van de riviere de Eem, waar in Amersfoort drie gecommitteerden zendt. II. Dykgraaf en Heemraden van de Bunſchoter Veen- en Velden-dyk; waar van de dykgraaf in de ſtadt moet wonen. III. De heren gecommitteerden tot den Slaperdyk, waar in de ſtadt twee gecommitteerden zendt. IV. Het kollegie van de malen. V. Meentgraaf en Heemraden van den Leusdenberg. VI. Heemraden van die Slaag, Overſeldertſche, Nederſeldertſche, de Hondſche, Nieuwelandſche, Duitſche en Haarſche polders. Amersfoort wordt, als de twede ſtadt van de provincie van Utrecht zynde, door de heren ordinaris gedeputeerden van de Staten, even als de twee voorzittende leden, de ſtadt Utrecht, en de andere drie ſteden, tweemaal in 't jaar beſchreven, en verder by alle buitengewone Staatſche vergaderingen verzocht, om ter vergaderinge der gemelde Staten door zyne gecommitteerden te verſchynen, die behoorlyk gemachtigt mogen zyn, om te helpen overwegen, (*delibereren*) en beſluiten te maken (*reſolveren*) over de pointen, die de ſtadt Amersfoort by de brieven van beſchryving, als de andere leden, toegezonden zyn, wordende doorgaans de twee regeerende burgermeeſteren, de afgegane burgermeeſter, en een heer uit den raadt op zyn tourbeurte afgezonden, hoewel het den andere leden van de vroedſchap mede vry ſtaat gemelde vergaderingen by te wonen. Buiten dat heeft deze ſtadt op haar tour een gecommitteerden in de Ooſtindiſche kompagnie te Amſterdam, of in de Admiraliteits kollegien in Noord-Hollandt, Vrieslandt, of elders. Daar uyt echter zoude men geenſins als ontwyfelbaar mogen beſluiten, dat de ſtad van Amersfoort, neffens de ſteden Rheenen, Wyk en Montfoort, te zamen met de ſtad van Utrecht, het derde Lid van de Staten 's Lands van Utrecht zoude uitmaken. Maar eer in tegendeel ſchynen zeer veele oude gedenkſtukken, welke door verſcheide doorſlaande bewysredenen werden onderſteunt, te kennen te geven, dat de ſtadt van Utrecht alleen het derde Lid van Hooggemelte Heeren Staten uitmaakt. Dus ſal men al in de dertiende eeuwe vinden, dat de Geeſtelyke, Edelen en Ridderſchappe, en de ſtadt Utrecht, tot meerder ſekerheit en beveſtiging, de brieven en bullen van de Biſſchoppen ondertekent en bezegelt hebben. Tot bewys hier van konnen ſtrekken twee inſtrumenten, als een van den jare 1220, en een van den jare 1255, te leſen in de noten van *Buchel. over Heda p.* 203. *en pag.* 216. en by *Matthæus de Nobilitat. lib.* 3. *p.* 798. In den brief van Biſſchop Johan van Dieſt, van den jare 1323, waar by hy het Kollegie van Dykgraaf en Heemraden, tot beheering van den Lekkendyk bovendams heeft ingeſtelt, en gewilt, dat uit elk van de drie Leden van de Staten, twee Heemraden ſouden worden verkoren, word alleenlyk gewag gemaakt van de ſtadt van Utrecht, als het derde Lit. ſiet *Matth. de Nob.. lib.* 3. *p.* 787. *en* 824. 't zelve word beveſtigt in d'Ordonnantien van den 8 Aug. 1532. en den 23 May 1537, op den voorſz Lekkendyk; *Matth. d. l. p.* 885. alwaar in het LX art. de *Gecommitteerden van de Staten* onderſcheiden worden van de *Gedeputeerden der ſtadt Wyk* &c. *Matthæus d. l. p.* 894. En heeft de ſtadt Utrecht ook het recht om als *een Lid der drie Staten* op haar beurte een Cameraar aan te ſtellen, gelyk te zien is uit zekere Commiſſie van den voorſz Cameraar, van den 13 Januar. 1537, *Matth. d. l. pag.* 883. Deſgelyks in den dykbrief van Biſſchop Frederik van Blankenheim, rakende den Lekkendyk benedensdams, van den 26 May 1405 word de ſtadt van Utrecht, als het derde Lit van Staat, het recht gegeven om een Heemraad te kieſen, ſiet *Matth. d. l. p.* 887. En is naderhand by appoinctement van de Gedeputeerden van de Staten van den 23 April 1623, en by reſolutie van Hooggemelte Staten van den 18 April 1714 verſtaen, *dat de Heemraden van ſtadswegen, of uit een van de drie Leden van Staten op den Lekkendyk benedendams wordende gecommitteert, vry en gediſpenſeert zullen zyn, van te moeten beſitten ſeſtien mergen lands.* Dus worden volgens de handveſten op de Deputaten Schouwe van de Vecht, Nieuwe Grifte, Vaartſen, en Krommen Rhyn, uit de drie Leden van de Staten, Eccleſien, Ridderſchap, en ſtadt van Utrecht, drie Heemraden verkooren, ſiet de Ordonnantie op de Deputaatſchouwe van den jare 1410, 20 May 1531, 14 April 1533, en 23 Mey 1537. En wie weet niet, dat in alle voorname commiſſien, alwaar uit de drie Leden van Staten Gecommitteerden verkoren worden, de ſtadt Utrecht alleen de haren verkieſt. By voorbeeld, in de Staten Generael, Raad van Staten, Generaliteits Rekenkamer, Admiraliteit

van

van Amſterdam, Rotterdam, Extraordinaris Raden ten Hove, Staten Finantie &c. alsmede in de begeving van alle Polityque (zoo grote als kleine) en Militaire tourampten, die door de drie Leden van Staten, elk op haar beurt, heen lopen. Wyders, wanneer Henrik van Beyeren, Biſſchop van Utrecht, de Temporaliteit, of Wereldlyke Juriſdictie van de Stadt, Steden en Lande van Utrecht, aan Keizer Karel zoude overdragen in de ſtadt van Utrecht op den 20 October 1528, zoo zyn daar over geroepen die geene, die de Staten van den voorſz Lande uitmaken, als namentlyk, de Eccleſien, Ridderſchappe, en ſtad van Utrecht: ſonder dat'er eenig gewag gemaakt word van de kleine Steden. ſiet het Inſtrument, 't welk zeer aanmerkelyk is, by *Matthæus de Nobilit. p.* 859. Men voege hier by, dat de Paus van Romen eertyds gehad hebbende de collatie van de Canonicale Præbenden in de oneven maanden, daarom gezegt de Pauſſelyke maanden, open vallende; en het voorſz recht na de Unie van Utrecht in den jare 1579, uit krachte van zeker accoord, op de Staten van deze Provincie zynde gekomen; zoo is daar beneffens ook verſtaan, wie die Staten zyn, die de voorſz Præbenden vergeven; te weten, de Capittels, als repræſenterende het eerſte Lit, of de Geeſtelyke; de Ridderſchap; en de ſtadt van Utrecht. Het gem: accoord is te vinden by *Matth. de Nob. p.* 880. 't Kan ook niet geloochent worden, dat het alleenlyk aen de drie Staten toekomt, te verklaren, welke hofſteden, volgens de vereiſte qualiteiten voor Riddermatig te houden zyn. Maar wie zyn nu die drie Staten? De Gecommitteerden uit de Eccleſien, Ridderſchap, en ſtadt van Utrecht: uitwyzende de Reſolutien van de Staten van den 27 Octob. 1536; 26 May 1537; 2 Septemb. 1538; 13 April 1538; en 23 Mey 1539. Soo vind men ook, volgens het getuigenis van den meergem: *Matthæus lib.* 3. *de Nobil. p.* 891. dat op de oude munt, en onder andere nog in den jare 1582, het wapen van de ſtadt van Utrecht, als een furtout op het wapen van deze Provincie geſlagen is. Niemant zal ook willen tegenſpreken, dat de ſtadt van Utrecht verſcheide eeuwen ouder is, als de ſtadt van Amersfoort, en dienvolgens beneffens de Eccleſien en Edelen alleen heeft helpen reſolveren op de zaken het gemene Land betreffende. En ſchoongenomen de ſtad van Amersfoort (om van de andere kleine Steden niet te ſpreken) in de dertiende eeuwe van Biſſchop Henrik van Vyanden met dezelfde Vryheit en Stadsrecht, als die van Utrecht hadden, beſchonken is, zo volgt daer uit geenſints, dat die van Amersfoort onder de Leden van de Staten zyn aangekomen. Want in de negende, tiende, en elfde eeuw, is buiten twyfel de ſtadt van Amersfoort niet anders als een Riddermatige hofſtede, of ſlot, geweeſt, waar van de familie van Amersfoort haren naam ſchynt gekregen te hebben, volgens getuigenis van *Buchel. ad Hedam p.* 176, *en* 217. *Matth. de Nob. p.* 802. en andere. Maar hebben zy in 't vervolg, gelyk ook Rhenen, Wyk, en Montfoort, de natuur en het recht van een Riddermatige Hofſtede eenigſints behouden; want het is bekend uit den Verbandbrief van Biſſchop Frederik van Baden, van den 20 Maert 1512, dat de Riddermatige Hofſteden van het huisgelt vrygeſleten zyn; en hebben de voorſz kleine Steden, als zynde in haren oorſprong Riddermatig goed, ſtaande gehouden, dat ſy in de betaling van 't zelve ook niet gehouden waren: gelyk zy by de ordonnantien en octroyen van den 7 Auguſt. 1532. 15 Novemb. 1532, 22 Januar. 1533, de nadere Declaratie van den 21 Juni 1533, en Approbatie van den Verbandbrief van den 27 Decemb. 1535, daar van uitgeſondert zyn; en worden de ſteden van Amersfoort, Wyk, Montfoort, het Land van Hageſtein, de dorpen onder de Prooſtdye St. Jans, de Heerlykheit Langerak, Ameide, Jaarsveld, Honswyk, Linſchoten &c. als vryheit van het huisgelt hebbende, ſamengevoegt. Let men wyders op de verkieſing van iemant in het eerſte Lit van Staten, ofte der Heeren Geëligeerden, ſo als die by de Uitſpraak van den Landraad, den 4 April 1582, en Arbitrale Uitſpraak van den Raad van Staten van den 8 Juni 1610 is vaſtgeſtelt, ſo kan het daaglyks gebruik leeren, dat by verſterf van een der Heeren Geëligeerden, door de ſtadt van Utrecht een nominatie van twee perſonen word gemaakt, waer uit door de Ridderſchap en de voorſz kleine Steden, een verkoren wort. Wat de kerkelyke bedieninge aldaar ter plaatze belangt, dezelve beſtaat tegenwoordig uit drie predikanten: tot het jaar van 1723 beſtont ze nog uit een viertal) acht ouderlingen, en acht diakenen, die niet alleen door de regeerende en dienende, maar ook door vier afgegane ouderlingen en vier outdiakenen op den derden donderdag voor den eerſten ſondag van de maandt Julius van ieder jaar verkoren worden. Amersfoort leent zynen naam aan de twede klaſſis van het landſchap Utrecht, uit negentien predikanten beſtaande, en behalven deze ſtads negentien dorp-kerken begrypende, zo men'er Leusden en Keulhorſt, die geen eige predikanten hebben, by rekent, zynde tot eerſten Gereformeerden kerkenleeraar in Amersfoort beroepen in 't jaar 1579 Rutgerus Topander. *A. Matthæus de Nobilitate. Idem in dedicat. rerum Amorfortiarum ſcriptorum. Hooft Nederl. Hiſtorien. Slichtenhorſt Gelderſ. geſchiedeniſſen. H. van Rheenen naamlyſt der predikanten in het ſticht Utrecht.*

AMERSFOORT, (Everard van) een geleert man, licentiaat in de Godheit, en regent van 't St. Laurens kollegie te Keulen, heeft geſchreven, *Commentaria in Libros Ariſtotelis de Cœlo & Mundo.* (*Verklaringen over Ariſtoteles boeken van den hemel en van de wereldt.*) Te Keulen, 1497, in folio. De zelve zyn zeer wydlopig en door hem voltrokken tot het einde van het eerſte boek toe, zynde de uitleggingen over de andere boeken vervolgt door Johan van Nurtingen, insgelyks licentiaat in de H. Godheit. *Hiſtorie van 't Utrechtſche bisdom* II. *Deel, blad.* 59.

AMERSFOORT (Jakob van) of liever *Jacobus Thymæus*, volgens zyn geſlachtnaam, zynde de eerſte, ſchoon de gewonelykſte, alleen voortgekomen van zyne geboorteſtadt Amersfoort, was meeſter in de vrye kunſten, een aanzienelyk en welbeſpraakt man, die byna alle de voortreffelykſte ampten in de hoge ſchole te Keulen met veel roem bekleed heeft, en niet alleen voorzitter (preſident) van 't St. Laurens kollegie: maar ook hoogleeraar der Godkunde en paſtoor van St. Jans kerke geweeſt is. Zynen bloeitydt kan men niet ſtiptelyk bepalen, wyl zulks nergens, onzes wetens, te boek geſlagen is: maar men kan echter iets zeer waarſchynelyks daar omtrent giſſen uit den levenstydt van Rudolf Langius, een Munſterſch edelman en kanunnik, die ter eere van dezen Jakob van Amersfoort een fraai grafdicht gemaakt heeft, waar in hy onder anderen zingt:

> *Hunc terris Amsforda dedit, virtutis alumnum,*
> *Doctrinæ columen, nunc tenet aſtra pius.*

Dat is:

> *Dien Amersfoort bragt voort, een minner van de deugt,*
> *Die ſteun der wetenſchap, geniet nu 's hemels vreugt.*

Hy leefde nog in 't jaar 1494, volgens de getuigeniſſe van den beroemden Gerard Jan Voſſius *lib.* III. *de Hiſtoric. Latin. cap.* 12. Onder andere werken, die nog tegenwoordig overgebleven zyn, heeft hy geſchreven:

Commentaria in Libros Ariſtotelis de generatione & corruptione.
Commentaria in Libros Ariſtotelis de Meteoris.
Ant. Matthæi Rer. Amorfortiar. Scriptores. pag. 47.

AMERSHAM, AMESHAM, of AGMUNDESHAM, *Amershamum*, of *Agmundeshamum*, een vlek in het middelſte gedeelte van Engelandt in het graafſchap Bukkingham, omtrent de grenzen van dat van Hertfort, en 6 mylen van de ſtadt van dezen naam. Amersham heeft het recht om twee afgezondenen in 't Parlement te zenden. *Baudrand.*

AMERSWEYER, een klein ſteedtje in de opper-Elſas, tuſſchen Colmar en Keizersberg gelegen.

AMESBURY, eene marktſtadt, de hoofdſtadt van een kleine landſtreek, die men het Kanton van Amesbury in Wiltshire in Engelandt noemt, 6 mylen benoorden Salisbury, en 65 mylen van Londen. *Dict. Anglois.*

AMESIUS, (Willem) een Engelſchman van geboorte, en profeſſor in de Theologie te Franeker, heeft gebloeit in de XVII eeuw. Hy mengde zich krachtig in de verſchillen der Arminianen, en ſchreef tegen hun verſcheide werken. Hy is een der hervormde Godgeleerden, die met de meeſte naaukeurigheit en ſcherpzinnigheit de gevallen van het geweten verhandelt heeft. Het is byna nodeloos aan te merken, dat hy ſchreef tegen Bellarminus; want niemandt is onbewuſt, dat de werken van dien Jeſuit in dien tydt het doelwit waren, waar op byna alle de Proteſtantſche twiſtredenaars het gemunt hadden. Hy ſtelde echter tegen het grote werk van Bellarminus maar een klein boekje op in 12. onder den tytel van *Bellarminus enervatus.* Ameſius ſchreef ook een boek, genoemt *Medulla Theologiæ.* Hy ſchreef ook tegen de Socinianen, iets tegen de Metaphyſica, en voor het Puriteinſchap, waar van hy een geſtreng aanhanger was. Hy gaf dit laatſte werk uit in Engelandt in den jare 1610. Hy maakte ook leſſen over de Pſalmen, en eene verklaring van de brieven van Petrus. Hy was reets geſtorven in den jare 1635, als blykt uit de opdragt van zyne leſſen over de Pſalmen, hoewel Henning Witte in zyn *Diarium Biographicum* zyne doodt eerſt ſtelt in den jare 1639. Men ziet in de zelve opdragt, dat hy, twaalf jaren te Franeker Profeſſor geweeſt zynde, zyn afſcheidt verkregen hadt, om het profeſſorſchap te gaan bekleden te Rotterdam. *Bayle.*

AMESSIS, eene dochter van Amenophis den I, regeerde 48 jaren na de doodt hares vaders, van het 2381, tot het 2429 jaar der werreldt, volgens Euſebius, die Tuthemoſis na haar ſtelt. Manethon de Egyptenaar, door Joſephus bygebragt, zegt, dat zy maar 20 jaren en 9 maanden regeerde, en dat Mephres haar opvolger was. *Euſeb. in chr. Joſeph.* I *contra Appion. cap.* 5.

AMESTRATUS, een out vlek of of kleine ſtadt in Sicilië, anders *Amaſtra* by Silius, by Polybius *Mytiſtratus*, hedendaags *Miſtretta*, is in de vlakte van Demona gelegen, aan de rivier Aleſa, omtrent de bergen van Madonia, 10 mylen van Termini ten Ooſten. Zy wierdt van de Carthaginenzen ingenomen en zeer verſterkt, zo dat de Romeinen naderhant 7 maanden vruchteloos daar voor lagen; doch zy hadden in een twede beleg meer geluk, zo dat zy eindelyk deze plaats niet zonder groot verlies van de hunnen bemachtigden, waar op zy de veſting tot den grondt toe geſlecht, en de inwoners alle tot ſlaven gemaakt, en in 't openbaar verkocht hebben. *Diodor. lib.* XXIII. *Baudrand.*

AMESTRIS, de gemalinne van den Koning Xerxes van Perſië, was op Artaynta, haar broeders dochter, en haar zoons gemalinne (waar op de koning verlieft was) zo minnenydig, dat zy beſloot zich aan de moeder van deze prinſeſſe, welke zy vermoedde deze liefde te begunſtigen, te wreken; waarom zy van haren gemaal Xerxes, wanneer hy het grote Perſiaanſche jaarfeeſt, *Tycta* genoemt vierde, deze hare vyandin eiſchte; en nadat zy dezelve in hare macht gekregen hadde, deedt zy haar de borſten, neus, ooren, tong en lippen afſnyden, en voor de honden werpen, in 't 3505 jaar der werreldt, het 479 voor Chriſtus, *Herod. lib.* IX. *Diodor lib.* XI.

AMETHIST (de) was een der koſtelyke ſteenen in den borſtlap van den Joodſchen hogepriester, op welken de naam van Iſſaſchar gegraveert ſtont. Dit geſteente was ook het twaalfde der fondamenten van den muur van het nieuwe Jeruzalem, dat Johannes in een gezichte zag. De Hebreeuſche naam, welken de zeventig Griekſche overzetters en de Latynſche door Amethiſt vertolkt hebben, is *Achalmah* dat de *ſlaap* kan betekenen. De Chaldeeuſche overzetter vertaalt het door *Onkelos*, en de Syriſche door *Een egla*, of *kalfs-oog*. De verwe van dezen ſteen trekt naar die van den wynhe-

hebbende een violetverwigen weerschyn. Men zegt, dat hy belet dronken te worden, dat hy de werkinge van het vergift tegenstaat, en dat hy behulpzaam is in de ontfangenis. *Exod.* XXVIII. 19. *en* XXXIX. 12. *Apocalyps.* XXI. 20.

AMFORA, een klein riviertje in 't Venetiaansche gebiedt. Het loopt door Frioul, en ontlast zich in de Golf van Venetië, naby Aquilea.

AMHARA, een koninkryk van Abissinië, onder de gehoorzaamheit van den groten Negus. Het is in het midden van dit ryk, en grenst ten Noorden aan het koninkryk van Bagemder, ten Oosten aan het koninkryk van Angot, gelyk ten Zuiden aan dat van Walaka, en ten Westen is het door den Nyl bepaalt, die het van 't koninkryk van Gojam afscheidt. Dit landt is aanmerkenswaardig wegens de gebergtens van Ghesghem en Ambacel, alwaar voor dezen de kinderen en naastbestaanden van de koningen van Abissinië opgesloten wierden; 't geen de oorzaak is, dat men deze provincie als het vaderlandt van de tegenwoordige koningen aanmerkt. Het koninkryk is in 36 kleine landstreken verdeelt, waar van de namen in de Historie van Ethiopië door Ludolf gemeld worden. Het gebergte, daar de koninklyke prinsen bewaart wierden, wordt ook wel Amara, Amahara, of Amhara genoemt, gelyk het koninkryk. Zie AMARA.

AMI was een van de genen, welker kinderen wederkeerden uit de Babylonische gevangenisse. I *Esdras* II. 57. Deze naam betekent *myn volk. Simon. Dict. de la Bible.*

AMI, een Rabbi, en Rabbi Ase hebben in de schole van Tiberias in den jare 4060 naar de Joodsche jaarrekeninge, of naar de onze 300 jaren na Christus geboorte geleeraart.

AMI, of AMICI, (WILLEM) van Limoges, welken Clemens de VI hoog achtte, leefde in de XIV eeuwe. Hy was Auditeur van de Rota, en naderhandt in pelgrimagie naar 't Heilige Landt gegaan zynde, maakte men hem patriarch van Jeruzalem. Doch zyne ongezontheit hem niet toelatende een langen tydt aldaar te blyven, quam hy weder in Europa, en men gaf hem het bisdom van Chartres; de bestiering van 't werreldlyke van dat van Frejus, en vervolgens het aartsbisdom van Aix, dat hy maar omtrent twee jaren hadde, en storf in 't jaar 1360. De geschriften van de kerke van Aix en Jan Chenu spreken van hem als van een heilig. Hy is van een anderen Willem, een Vlaming, en patriarch van Jeruzalem, onderscheiden, die in 't jaar 1130 op Stephanus volgde, en in 't jaar 1146 storf. *Baronius T.* XII. *Annal. Sammarth. Gall. Christ. Pitton. Annal de l'Eglise d'Aix.*

AMIANT, *Amiantus*, zeker slag van steen, aan den pluimaluin gelyk, die op 't eilandt Cyprus gevonden wordt, en die in een loogwater met Indigo gekookt zynde, de delen verliest, die den zelven schraal maakten. Nadat hy daar op met een hamer geslagen is, wordt hy zo zacht, dat men hem kan kammen, spinnen, en linnen daar van maken, 't geen, wanneer men 't in 't vuur werpt, niet verbrandt, maar alleen daar door gezuivert wordt. Men geeft voor, dat de ouden, en voornamentlyk de Brachmannen, zich daar van bedienden om de dode lighamen te verbranden, om de assche daar van des te beter te bewaren: doch dit is niet waarschynlyk, omdat de ouden daar van wel iets zouden gezegt hebben, en omdat de Amiant ook zo overvloedig niet is om tot dit gebruik te dienen. Men geeft voor, dat die van Cyprus zich voorhenen ook daar van bedienden, om 'er zeilen voor hunne schepen van te maken.

AMIANUS, bisschop van Alexandrië, die men zegt een leerling van Marcus geweest te zyn. Men verzekert, dat hy zich zelfs een oog uitstak, omdat hy eenige vrouwen met onkuische begeerte hadt aangezien. *Sabell. in Exempl.*

AMICI (FRANCISCUS D') *di Venafro*, Doctor in het leenrecht te Napels, heeft geschreven *in lib.* I. *in Usib. Feudor. ubi responsio c.* 4. *de his qui feudum dare poss* gedrukt te Napels in 't jaar 1595, fol. *Consilia*, gedrukt met die van *Grammaticus*, fol. 1551. *Bibl. hist. des Aut. de Droit par Denys Simon* 1695.

AMICIA, van Courtenay, gravinne van Artois, vrouwe van Conches, van Mehun sur Yevre, enz. was de eenige dochter en erfgename van Pieter van Courtenay, heer van Conches, enz. en van Pernelle van Joigni. Zy was verlooft aan Pieter den tweeden, zoon van Thibaud den VI, graaf van Champagne, en koning van Navarre; doch deze prins weinig tyds daarna gestorven zynde, wierdt zy in 't jaar 1259 aan Robbert den II, graaf van Artois, kleinzoon van Lodewyk den VIII, koning van Vrankryk, belooft. Het huwelyk wierdt ook met verlof van paus Urbanus den IV in 't jaar 1262 voltrokken, en zy was moeder van Philippus van Artois, van Robbert, die jong storf, en van Mahauda, die met Otto den IV, graaf van Bourgondië, trouwde. Zy storf in 't jaar 1275 te Rome, en wierdt aldaar met grote pracht in de kerk van St. Pieter begraven. *Du Bouchet Hist. de Court. Sammarth. Hist. Geneal. de la Maison de France.*

AMICIS, (OVIDIUS DE) een Piemontees, Apostolisch Protonotaris, is voor een van de eerste rechtsgeleerden van zynen tydt gehouden. Hy is schryver van de verhandelingen

De jure Emphyteutico. Te Rome 1622. in fol.
De primatu Ecclesiæ tam in spiritualibus quam in temporalibus.
Tractatus duo ad Urbanum VIII.
Additiones ad opus de jure Emphyteutico.

Biblioth. Hist. des Aut. de Droit, par Denys Simon, Edit. de Paris in 12, 1695. *Tom.* II.

AMICUS, (ANTONINUS) een priester van Messina, en kanunnik der kerke van Palermo, uitstekende in geleerdheit. Ervaren in de historiën verkreeg hy van Philips den IV, koning van Spanje, den tytel van koninklyk historieschryver. Hy verstondt zich wonder wel op de zaken der outheit: waarom hy ook alle de gedenkschriften van Sicilië en Napels met onvermoeiden arbeidt doorzocht heeft, waar door hy met groten vlyt byeengehaalt heeft wat tot de heilige en onheilige historie van Sicilië dienen konde. Eindelyk vele quelladien uitgestaan hebbende is hy te Palermo overleden op den 22 October des jaars 1641, en in de Domkerke begraven. Men vindt zynen lof aangehaalt by Petrus Carrera in zynen opdragtsbrief van het boekje, dat in 't Italiaansch den tytel voert van: *Discorsa sopra quella scrittura di quattro fogli*, opgedragen aan onzen Antoninus: ook by Hier. Ragusa *in Elog. Sic. p.* 170. Zyne uitgegeve schriften zyn:

Dissertatio Historica & Chronologica de antiquo urbis Syracusarum Archiepiscopatu, ac de ejusdem in universa Sicilia Metropoliticojure. Te Napels by Octavius Beltranus 1640, in 4. Tegen dit werk heeft Franc. Baronius een boek geschreven, voerende voor opschrift: *Historicae & Chronologicae dissertationis &c. Judicium.*
Series Ammiratorum Insulae Siciliae ab anno Domini 842. *usque ad annum* 1640. Te Palermo by P. Coppola 1640, in 4.
De Messanensis Prioratus sacrae hospitalis domus militum S. Joannis Hierosolymitani origine. In de zelve stadt by den zelven, 1640, in 4.
Trium Orientalium Latinorum Ordinum post capta a duce Gothofredo Hierosolyma, videlicet sacrae domus hospitalis, sive militum S. Joannis Hierosolymitani: Sacrae domus Templi, sive militum Templariorum ante ipsorum extinctionem: & S. Mariae de Valle Josaphat ordin. S. Benedicti Notitiae & Tabularia. In de zelve stadt by Alfonsus de Isola, 1636, in fol. Maar het blykt, dat maar een dezer werkjes in 't licht gekomen is, *de Or. sacr. domus Templarior.*

In 't Spaansch:

Chronologia de los Virreyes, Presidentes, y de otras personas, que han governado el Regno de Sicilia despues que sus Reyes hun dexado de morar, y vivir en el. Ter zelver plaatse by Decius Cyrillus 1640, in 4, en by Petrus Coppola, 1640, in 4, met byvoeging van het vervolg eener tydrekeninge tot het jaar 1687, van Josef Scorna, leeraar in beide de Rechten. Hy gaf voor, vele dingen te zullen uitgeven, zo van zyn eigen als van eens anders maaksel: waar van hy een kleine lyst gegeven heeft achter de verhandeling van het aartsbisdom van Syracusa. De dingen, die hy zelfs geschreven heeft, zyn deze:

Vindiciae tutelares Urbis Messanae.
Historia Ecclesiae Messanensis, & Archiepiscoporum Vitae.
De Germano magni Monasterii S. Salvatoris Ord. S. Basilii, olim in promontorio portus Urbis Messanae constructi Authore, Chronologica & Historica dissertatio.
Historia Magni & Regii Monasterii S. Salvatoris Linguae Phari nuncupati, Ord. S. Basilii prope Messanam: in qua Archimandritalis dignitatis origo demonstratur, & omnium Archimandritarum vitae describuntur.
Brevis dissertatio de servato apud Beneventanos S. Apostoli Bartholomaei corpore.
Sacra domus hospitalis, sive Militum S. Joannis Baptistae Hierosolymitani Notitiae & Tabularia.
Brevis & exacta notitia originis Monasterii S. Mariae de Valle Josaphat Ord. S. Benedicti in Urbe Hieruzalem fundati &c.
De sacra Regum Siciliae Ducatus Apuliae & Principatus Capuae unctione & coronatione in urbe Panormo consist ta dissertatio.
De officina monetaria Regni Siciliae in Urbe Messana constituta Dissertationes duae.
Paraenesis ad Panormitanos & Messanenses, in qua Messanensis & Panormitanæ Urbium antiqua amicitia declaratur, & recentiorum inter eos simultatum origo demonstratur.
De origine, progressu, immunitatibus & privilegiis Cruce signatorum. Quae deinde in sanctiss. Fidei Quaesitores eorumque ministros & familiares Romanorum PP. dispositione collata sunt, Apodictica dissertatio.
Rerum a Martino Siciliae Rege & Martino Montis Albi Duce, postea Arragonum & Siciliae Rege, ejus Patre, in Sicilia gestarum usque ad eorum interitum brevis & exacta enarratio.
Speculum Tragicum clarissimorum quorundam virorum ac supremorum Magistratuum auctoritate praestantium, qui vectigalium Regni Siciliae, Ducatus Apuliae, & Principatus Capuae amplificandi, onerumque eidem Regno imponendi Carolo I. Siciliae Regi, & Andegaviae ac Narbonensis Provinciae Comiti, auctores fuere.
Serenissimorum atque invictissimorum Siciliae Regum Annales, ab anno 1060. *reparatae Salutis, quo expulsis Muhamedanis, piissimus princeps Comes Rogerius Normannus Siciliam conquisivit, usque ad praesens seculum.*

In 't Spaansch beloofde hy ook te zullen geven:

Notitia Regiminis Regni Siciliae, in qua omnium Magistratuum ratio & Proregis munia in singulis eorum ad amussim explicantur.
Notitia principum, Ducum, Marchionum, Comitum, & Baronum Regni Siciliae, ubi Germanum cujusvis genus, ac dominatus, quem in suis oppidis pagisque obtinent, brevi narratione traduntur.
Bibliotheca Sicula.

AMICUS (FRANCISCUS) was te Cosenza in Italië uit een adelyk geslacht geboren, en begaf zich in 't jaar 1596, in zyn 18 jaar, in de Societeit van Jesus. Hy heeft als hoogleeraar der Godgeleerdheit te Napels, Aquileja en Gratz 24 jaren geleeraart, is 5 jaren kanselier der hogeschole van Gratz, en 9 jaren algemeen opziender der studien te Wenen geweest. Hy storf in 't jaar 1651 te Gratz. Zyn *Cursus Theologicus* bestaat uit 9 folianten. *Alegambe Bibl. S. J.*

AMICUS, (LAURENTIUS) een edelman van Melazzo, een Minderbroeder van de orde van St. Franciscus di Palo. Hy voerde, eer hy geestelyk wierdt, den naam van *Antoninus Amicus*, even als de voorgemelde. Hy wierdt geboren den 17 December 1633, en begaf zich tegen wil zyner ouderen in de geestelyke orde te Katane op den 5 October des jaars 1648. Daar wel onderrecht in de goede wetenschappen bekleedde hy het ampt van Lezer, leerarende de Philosofie en Theologie zeven jaren lang. Maar gequelt met ziekten begaf hy zich tot gemakkelyker studien, leggende de Kanonyke instellingen aan anderen uit. Hy onderwees de aankomelingen in de orde. Hy heeft het bewindt gehad over vele kloosters zyner provincie, zynde ook in de algemene vergaderingen uit den naam van Sicilië tegenwoordig geweest. Tweemaal is hy Provinciaal van Sicilië geweest. In de provincie di Palo is hy vicaris generaal geweest, en heeft andere treffelyke bedieningen der orde bekleed. Meer stonden ook voor hem open, die hy affloeg, onder welke ook was die van procureur generaal. Wegens de stadt Milazzo is hy meermaal afgezonden aan de onderkoningen van Sicilië en de wethouders van Messina over zaken van groot gewicht. Onder den naam, dien hy voerde eer hy geestelyk wierdt, heeft hy uitgegeven:

Dissertationes Epistolares ad Amicum directas, quibus stemma & patria D. Francisci Alessii de Paula vindicatur. Te Messina by Vincentius de Amico, 1693, in 12.

Ook heeft hy geschreven:

Formularium electionis Canonicae in 4. het geen hy te Genua aan zekeren zynen vriendt in handen heeft gegeven, zonder dat men weet, of hy het heeft laten drukken.

Liber Ceremoniarum Ecclesiasticarum in 4. welk boek weggeraakt is.

In 't Italiaansch heeft hy geschreven:

Vita di S. Papino Martire.

Panegyrici; en andere geschriften, die hy in den Siciliaanschen oorlog des jaars 1676 verloren heeft. Ook zegt Philippus Amicus dat hy geschreven heeft,

Discursus, quo probavit linguam Italicam a Sicula derivatam; die ook gewag maakt van een werk, genaamt *Epinovium. Bibl. Sicula.*

AMICUS, (PHILIPPUS) geboren uit een edel geslacht van Milazzo in den jare 1654. Hy was zeer geoeffent in de goede letteren en historien. Men vindt aangetekent, dat hy in den jare 1712 nog leefde. In 't Italiaansch heeft hy uitgegeven:

Riflessi historici sopra quello scrive, ed attesta della citta di Milazzo Orosene per sentenza degli antichissimi Cronisti Epimenide, e Ferecide. Te Katane uit de drukkery van Biiagni, 1700, in 4.

AMID, (*Aboulfadhl Mohammed, Ben Houssain Ben Amid*) toegenaamt *Al Kateb*, dat is, *de schryver*. Hy is meer onder den naam van *Ben-Amid* bekent. Hy was vizier van Rohneddulat, Sultan van het huis der Buiden. Hy was een man van grote verdiensten; want behalven dat hy een staatsman was, was hy een groot redenaar, en een zeer goet dichter. Hy was het, die de Arabische karakters voltooide, die Abdal Hamid reets byna tot die gedaante gebragt hadde, die ze tegenwoordig hebben. Ebn Ebad, een ander doorluchtig man, sloot zulke naauwe vriendschap met dezen vizier, dat hy sedert altydt Saheb de vriendt van Ben Amid toegenaamt wierdt. Deze storf in 't 360 jaar van de Hegire, het 970 na Christus geboorte. *Herbelot Bibl. Oriental.*

AMID *Al-Molk*, vizier van Thogrul Begh, eersten Sultan der Selguïciden. Alp-Arslan, de opvolger van Thogrul, deedt hem sterven. *Khondemir. Herbelot Bibl. Orient.*

AMIDA, AMED, of AMMEA, eene oude stadt van Mesopotamië aan de Tigris. De keizer Constantinus, die de zelve vergroot en versiert hadt, gaf haar den naam van *Constantina*; maar zy heeft sedert haar ouden naam weder aangenomen, en wordt nog heden Amed genoemt, zynde verre van de stadt Caraëmit gelegen, waar mede zommigen haar vermengen. Zy hadt eertyds een aartsbisdom. S. ACACIUS was bisschop van deze stadt in de V eeuw, ten tyde van Theodosius den jongen. *Ammian. Marcell. Davity des Etats du Turc en Asie. Baillet Topogr. des Saints.* Zie CARAEMIT.

AMIDA, een Japansche afgodt, tot wiens eere verscheide tempels in de hoofdstadt Jeddo en door 't gansche ryk gebouwt zyn. Dit beeldt zit op een paardt met zeven hoofden, heeft een hondskop, en een menschelyk ligchaam. Aan beide zyden des tempels staan 1000 andere goden rondom het zelve, in zekere orde: ook wordt hy in eenige Pagoden als een jongman, met een gekroont hoofdt en met goude straalen omvangen, voorgestelt. De Japonnezen hebben zulk een groot vertrouwen op den afgodt Amida, dat zy zich vleien, het eeuwig geluk te zullen genieten, wanneer zy hem dikwils aanroepen, of zynen naam uitspreken. Zy geloven zelfs, dat 't genoeg is om behouden te worden, de volgende woorden te herhalen: *Nami Amida buth*, dat is *Zalige Amida behoudt ons.* Men bewaart een van de afbeeldsels van dit afgodenbeeldt te Rome, gelyk uit het Kabinet van Kircherus blykt, gelyk men zien kan in het *Musæum Collegii Romani societatis Jesu*, in 't jaar 1678 te Amsterdam gedrukt. *Montanus Gezantschap naar Japan I.deel.*

AMIDA, of AMIDES, een koning van Tunis, bemachtigde omtrent het jaar 1545 by afwezendheit van zynen vader Muley-Assecz, of Hascen, het ryk; waarom hy met zynen vader en broeder in oorlog geraakte. Doch hy wierdt eindelyk van den Turkschen keizer Selim den II overwonnen, en zo wel voor hem als voor zyne nakomelingen van het ryk berooft. *Daniel Hist. de Barbarie. Mayenne Turquet Hist. d'Espagne.*

AMIENS, aan de Somme, eene stadt van Vrankryk, zynde de hoofdstadt van de provincie van Picardyë, met een bisdom, behorende onder het aartsbisdom van Rheims, eene generaliteit, een presidiaalschap, en bailluagie. Het is het *Ambianum* of *Samarobriva Ambianorum* der ouden. De schryvers verhalen verscheide fabelachtige zaken van de stichting van deze stadt: want zommigen schryven de eere daar van toe aan een Macedonisch krygsoverste, en anderen aan den keizer Antoninus den goedertierenen. Het eerste gevoelen is onzeker, en het andere is strydig met de waarheit. De stadt Amiens is langen tydt voor Antoninus den goedertierenen in achting geweest, en deze keizer heeft de zelve alleen helpen vergroten, en misschien ook versterken. Cesar hadt voor hem den moedt der inwoners van Amiens beproeft, die zo dapper voor hunne vryheit streden. Zy vatten zelf de wapenen op tegen die van Rheims, die zich te gemakkelyk gebogen hadden onder den overwinnaar, en versloegen de zelven. De zelve Cesar maakte sedert Amiens niet alleen tot een wapenplaats voor zyn leger, maar ook tot een vergaderplaats voor alle de volkeren der Gaulen. Hy spreekt zeer voordeelig van deze stadt zo wel als Ammianus Marcellinus. Antoninus de goedertierene was de eenige niet, die de zelve verbeterde, Marcus Aurelius zyn zoon hielp de zelve mede versieren. Constantinus, Constans, Julianus, Valentinianus, Valens, Gratianus en Theodosius hebben de zelve verkozen tot hun verblyfplaats in de Gaulen. Zy leedt veel in de volgende eeuwen door de stroperyen der Alanen, der Wandalen, en der Normannen. De koningen van Vrankryk hebben de stadt Amiens hoog geacht. In 't jaar 925 wierdt zy byna geheel verbrand. Men herstelde wel haast dit verlies. Eduard de III, koning van Engelandt, deedt aldaar hulde aan den koning Philippus van Valois, den 6 Juny des jaars 1329, wegens het hertogdom van Guienne en het graafschap van Ponthieu. Het zelve geschiedde in tegenwoordigheit der koningen van Arragon en Navarre, van Bohemen en van Majorca. De zelve Philippus van Valois begon Amiens te doen versterken in 't jaar 1347. Maar deze onderneming is eerst recht voltrokken onder de regeering van Lodewyk den XI. Op het einde van de XVI eeuw overrompelden de Spanjaarden Amiens door krygslist in de maandt Maart des jaars 1597. Maar kort daarna herwon Henrik de Grote het zelve roemruchtig, en deedt aldaar het kasteel bouwen, dat voor een der beste en regelmatigste van Europa gehouden wordt. De stadt is vermakelyk met grote straten, schone huizen, en verscheide plaatsen of markten, onder de welke die van de bloemen en de grote markt de voornaamste zyn. De wallen verschaffen eene aangename wandeling, ter oorzake van de grote wandelryen van bomen, die men op de zelve geplant heeft. De rivier de Somme loopt in Amiens, door drie verscheide kanalen, en onder zo vele bruggen; en nadat zy het zelve op verscheide plaatsen bespoeit heeft, daar men 'er zich van bedient voor verscheiden slag van manufacturen, voegt zy zich aan het ander einde van de stadt weder te zamen, daar de brug van S. Michiel is. Maar het grootste fieraadt van Amiens is de Kathedrale kerk van onze L. Vrouwe, eene der fierlykste van het koninkryk. Men bewaart aldaar het hoofdt van St. Johannes den Doper. Walon van Sarton, een Picardynsch edelman, schonk het zelve aan deze kerke. Hy hadt zich op den kruistocht begeven naar het H. Landt, en hy bevondt zich by de inneming van Constantinopel in 't jaar 1204. Hy vondt aldaar dit overblyffel, waar mede hy zyn vaderlandt wilde verryken. Men kan hier van nader bericht bekomen in het werk, dat du Cange heeft uitgegeven onder den naam van *Traité Historique du Chef de S. Jean Baptiste.* De Kathedrale kerk heeft een dekenschap, twee aartsdiakenschappen, en andere waardigheden. De oudste bisschop is S. Firminius. Een ander van dezen naam, Honorius, Salvius, en Godefroy, zyn erkent voor heiligen. Daar zyn ook andere kerkvoogden geweest, die door hunne hoedanigheit, door hunne bedieningen en door hunne verdienste doorluchtig waren, en onder deze telt men verscheide kardinalen, als Jan de la Grange, Jan Roland, Jan van Boissi, Jan le Jeune, Karel van Hemard, Claudius van Longui, Nicolaas van Pellevé, en Antony van Crequi. Amiens heeft nog andere schone kerken, en verscheide kerkelyke gestichten en kloosters van beide de kunnen, en een Collegie van Jesuiten. Het heeft verscheide grote mannen voortgebragt, als Pieter l'Hermite, Fernel, Sylvius, Tagault, Riolan, enz. De stadt Amiens geeft den naam aan een klein landschap, dat men het AMIENNOIS noemt, waar onder men Corbie, Dourlens, Pecquigni, Comti, en Poix rekent. De koninginne Isabella van Beyeren hadt te Amiens een parlement opgerecht. *Cæsar l. II. V. VIII. Plinius l. V. c. 32. Solin. c. 42. La Morliere Antiq. d'Amiens. Sammarth. Gall. Christ. Du Chesne Recher. de France, hist. de Chastil. &c.*

AMILCAR, veldoverste der Carthaginenzen omtrent het 274 jaar van Rome, het 480 voor Christus geboorte, en het 1 van de LXXV Olympiade, wierdt op 't aanhouden van den koning Xerxes met een leger in Sicilië gezonden, doch van den koning Gelon van Syracusa geslagen, gevangen en in stukken gehouwen, naby Himera, tegenwoordig Termini. *Diodor. Sicul.*

AMILCAR, een zoon van Giscon, een veldoverste der Carthaginenzen, stelde zich tegen de pogingen van Agathocles, koning van Sicilië. Doch hy maakte naderhandt vriendschap met hem, en noodzaakte het volk van Syracusa om hem met onderwerpinge te ontfangen: doch wanneer Agathocles de bondgenoten der Carthaginenzen qualyk handelde, zonder dat Amilcar zulks belette, klaagden zy daar over aan de Republyk van Carthago; en dewyl de leden van den raadt omzichtigheit moesten gebruiken tegen Amilcar, dewyl hy de grootste macht van de Republyk in handen hadde, gaven zy hun gevoelen schriftelyk over, deden het zelve in eene vaze, die zy verzegelden. Doch Amilar wierdt van de Syracuzers in 't 445 jaar van Rome gedood,

dood, en ontging daar door de straffe, die men hem toegelegt hadde. *Justin. l.* XXI. *c.* 2. *&* 3. *Diodor. Sicul. l.* XX.

AMILCAR, bygenoemt *Barchas*, krygsoverste der Carthaginenzen, geboodt de zeemacht in Sicilië; maar hy was daar niet altydt gelukkig. Hy verwoestte de Italiaansche kusten gedurende vyf jaren, en alzo hy belette dat 'er geen schip uit konde komen, besloten de Romeinen eene uiterste poging te doen, om dezen vyandt te vernielen of te verdryven. De slag geschiedde naby Trapani en het eilandt, Ægates genoemt, in het 512 jaar van Rome, in de CXXXIV Olympiade. De Carthaginenzen wierden verslagen, en de vrede, die zy verzochten, eindigde den eersten Punischen oorlog. Om den zelven te voeren wapende hy ganfch Africa, nadat hy meer dan hondert duizent wederspannelingen, en eenige muitende steden gelukkig overwonnen hadde. Hy stak in het 517 jaar van Rome naar Spanje over, en overwon krygshaftige volkeren, verrykende gansch Africa met hunnen buit. Maar wanneer hy zich bereidde om naar Italië te trekken, negen jaren na zyne komst in Spanje, wierdt hy in 't jaar 526 in eenen slag gedood, en liet het gebiedt van zyn leger aan zynen schoonzoon Asdrubal. Amilcar hadt drie zonen, en hy zeide gemeenlyk, dat hy drie draken opvoedde, die Rome eens zouden verscheuren. Hy is de zelve, die zyn outsten zoon Hannibal voor het altaar deedt zweeren, dat hy nooit een verdrag met Rome zoude maken. *Corn. Nepos. Plutarchus in 't leven van Hannibal. Polybius lib.* II. *Titus Livius lib.* XXI. *Diodorus lib.* XXV. *Florus. &c.*

AMILCAR, een krygsoverste van Carthago, streedt in het leger van Mago, en na de nederlaag van dezen laatsten stelde hy zich aan het hoofdt van de Gaulen, van de Insubren, en van die van Mans, omtrent het 550 jaar van Rome. Hy viel met deze macht in Umbrië, daar Servilius Geminus en Claudius Nero burgermeesteren hem tegentrokken, doch wierden verslagen, en lieten zeven duizent doden op de plaats. Op het gerucht van deze overwinning vermeesterden de Gaulen Plaisance. Twee jaren daarna versloeg L. Furius, stadhouder van de Gaulen, Amilcar, wreekte de burgermeesteren door het verslaan van dertig duizent Gaulen, waar van hy 'er eene grote menigte gevangen nam, en verzekerde Italië, dat door de zege van Amilcar verschrikt was. *Titus Livius l.* XXXI. *&* XXXII. *Orosius l.* IV. *c.* 19. *Eutropius l.* IV.

AMILCAR, met den toenaam van *Rhodanus*, een krygsoverste der Carthaginenzen, was zeer welsprekent en van een levendig verstandt. Hy begaf zich met kennis zyner bondgenoten, als of hy uit Carthago verdreven was, in het leger van den groten Alexander, verspiedde alle zyne aanslagen, en gaf 'er bericht van aan de Carthaginenzen. Wanneer hy na de doodt van Alexander weder t'huis quam, wierdt hy onder voorwendsel, als of hy zyn vaderlandt trachtte te verraden, gedood. *Justin. l.* XXI. *c.* 6.

AMILCON, of IMILCON, een zoon van Amilcar, die in Sicilië in het 445 jaar van Rome gedood wierdt, volgde zynen vader als veldoverste; behalde vele overwinningen te water en te lande, en veroverde eenige steden; doch de pest quam in zyn leger en liet 'er weinig van overig, 't geen hem zodanig ter herten ging, dat hy t'huis gekomen zynde, zich zelven dood hongerde. *Just. l.* XIX. *c.* 2.

AMILIA, (MICHIEL) aartspriester van de kerk van Pamiers, en grootvicaris van M Caulet, bisschop van het zelve bisdom, is de eerste van de hervormde kanunniken van deze kerk, gestorven in den ouderdom van 55 jaren, voor het geval van de *Regalia.* Hy hadt veel bequaamheit en deugt. Hy is langen tydt grootvicaris van den bisschop van Pamiers geweest. Hy was ook prioor van de gemeenschap der hervormde kanunniken van de hoofdkerk. Hy hadt grote predikgaven. Eer hy zich aan den bisschop van Pamiers verbondt, was hy langen tydt in 't kerkgebiedt van Thoulouse, als zendeling, en in andere bedieningen bezig geweest. Alzo hy een dichtkundig talent bezat, bediende hy 'er zich van om de Christelyke pligten in gemene vaarzen te brengen. Deze vaarzen wierden gedrukt, en ten koste van de geestelykheit van Pamiers in muzyk gebragt, en naderhandt aan de priesters uitgedeelt, om de zelve aan 't volk te geven. Het oogmerk van den vader Amilia was, om op een aangename wyze de beginselen en pligten van den Godsdienst te onderwyzen, en te verhinderen, dat de Christenen zich met gene onheilige gezangen mogten bezig houden. *Memoires du Tems.*

AMILO, *Amilus*, een rivier in Mauritanië, waar van Plinius zegt dat de elephanten op de nieuwe maanen aldaar met hopen byeen komen, haar daar in baden en reinigen, en, nadat zy de maan geëert hebben, met hunne jongen wederom naar de bosschen keren. *Plin. l.* VIII. *c.* 1.

AMIMETOBIA. Aldus noemden Marcus Antonius en Cleopatra de gemeenschappen van vermakelykheden, welke zy te Alexandrië oprechtten, wanneer deze schone koninginne dien Romein aldaar gebragt hadde. Dit woordt is te zamen gestelt van het Griekfch *ἀμίμητος*, dat *onnavolgelyk*, en van *βίος*, *dat leven* betekent. In der daadt het leven, dat Antonius en Cleopatra leidden, was zodanig, dat het onmogelyk was het zelve na te volgen, ter oorzake van de grote geldverspilling, die het zelve vorderde. Het was eene verzameling van alles wat men overdadigs kan bedenken, en een gedurig vervolg van wellustigheden. Zy gaven elkander beurtelings maaltyden, waar aan zy onnoemelyke schatten te koste leiden. Plutarchus verhaalt een gedeelte der dwaasheden en spelen, waar uit dit leven bestont. Maar hy zegt omtrent de zware kosten, die 'er gedaan wierden, dat hy zynen grootvader Lamprias dikwils hadde horen verhalen, dat een van zyne vrienden, Philotas genoemt, die zich in dien tydt te Alexandrië in de geneeskunst oeffende, kennis gemaakt hadde met een der keukenmeesters van het hof van Antonius. Deze keukenmeester nam hem eens met zich, om hem de grote toebereidzelen en de pracht van een enkel gemeen avondmaal te vertonen. Philotas zag in de keuken eene oneindige menigte van spyzen, en onder anderen acht gehele wilde zwynen, die men briedt, waar over hy verwondert was, en zeide, dat 'er misschien eene grote menigte menschen genodigt zoude zyn: waar op de keukenmeester begon te grimlagchen, en hem zeide, dat 'er maar twaalf personen zouden aanzitten: maar dat het uur van de maaltydt onzeker zynde, de spyzen vaardig gehouden moesten worden, om voor te dienen in het oogenblik, wanneer Antonius zoude willen aanzitten; waarom men eene menigte van spyzen moeste hebben, welke de eenen na de anderen bereid wierden. Antonius bekende ondertusschen zelf, dat Cleopatra hem oneindig in allerlei pracht te boven ging; en hy bekende zulks met recht, zo men de historie van zyn leven mag geloven. *Plutarchus in 't leven van Antonius.*

AMIN *Ben Haroun*, zesde Kalif van den stam der Abbassiden. Zyn naam was *Mohammed*, en zyn bynaam *Amin*, het welke *de getrouwe* betekent. Hy volgde op zynen vader Haroun Raschid in het 193 jaar van de Hegire, het 808 na Christus. Zyn broeder, Mamoun bygenoemt, was tot zynen opvolger in het Kalifschap aangestelt, door eene opentlyke verklaring, welke Haroun hun vader aan den tempel te Mecca hadde doen aanslaan; en deze prins hadt ook geboden, dat de landvoogdy en de legermacht van Khorasan, en alle fieraden van het keizerlyke hof na zyne doodt aan dezen jongsten broeder zouden blyven: maar zo haast zyn oudste broeder Amin voor Kalif was uitgeroepen, sloeg hy geen acht op de bevelen, die hem zyn vader gegeven hadde, en bekreunde zich niet met het uitvoeren van des zelfs laatste wil. Hy onthieldt terstont zynen broeder alle de fieraden, die hem overgegeven moesten worden, en deedt de benden van Khorasan naar Bagdet komen. Mamoun, hoewel hy zo qualyk door zynen broeder gehandelt was, bleef hem echter getrouw, en wist met weinig krygsvolk, dat hem overig was, de oproerigen, die in zyne landvoogdy opgestaan waren, tot reden te brengen.

Amin, een prins zynde, die zich zeer aan zyne vermaken overgaf, en zich byna met gene staatzaken bemoeide, verkoos Fadhel, den zoon van Rabié, tot zyn eersten vizier, en liet hem de bestiering van zyne staten volkomen over. Deze vizier, die anders een bequaam man was, maar die verscheide verschillen met Mamoun gehad hadde, gaf een quaden raadt aan zynen meester, en die in het vervolg tot ondergang van beiden strekte. Hy gaf hem te verstaan, dat Mamoun, zyn broeder, de genegenheit der volkeren van Khorasan won, door de goede orde en regeering, die hy in zyne landvoogdy vastgestelt hadde; dat de vlyt, dien hy besteedde om hen recht te doen, hen zodanig gewonnen hadde, dat hy zich verzekeren konde van al de macht van deze grote provincie, op de eerste beweging, die hy zoude doen; terwyl aan den anderen kant de Kalif het welzyn van zyne onderdanen volkomen verwaarloosde, waar voor hy geen zorge wilde dragen: dat 'er dierhalven maar een weg voor hem was, te weten Mamoun zynen broeder het erfrecht te benemen, dat zyn vader hem gelaten hadde, en het zelve over te brengen op zyn eigen zoon, die nog maar een kindt was.

De Kalif volgde den raadt van zynen vizier, en nam den naam van zynen broeder uit de openbare gebeden weg, de gewoonte zynde dat de vermoedelyke erfgenamen, of de bepaalde opvolgers van het Kalifschap na den Kalif genoemt wierden, in de plechtige verrichting van het gebedt des vrydags, en in de rede, welke de Imam aan het volk deedt, welke by de Musulmannen *Khothbah* genoemt wordt, en dat zeker slag van vermaning is.

Na deze afzetting van Mamoun deedt Amin zynen zoon uitroepen, die noch maar vyf jaren out was, met den toenaam van *Nathek Billah*, of *Nathek Belhak*, het welke betekent, *redeneerende en sprekende naar Godt en naar de waarheit.* Maar velen, die met deze uitroeping spotten, gaven dit kindt den bynaam van *Natha Billah*, dat is, *die door de genade Gods begint te spreken.* Ter zelver tydt ontnam Amin aan zyn anderen broeder Motassem de landvoogdy van Mesopotamië, welke zyn vader hem ook tot zyn aandeel gegeven hadde, en riep Mamoun ten hove, onder voorwendsel van zich van hem in zyne raadsvergaderingen te willen bedienen. Maar Mamoun, getergt door het ongelyk, dat hem zyn broeder deedt, en eenig welgegrond achterdenken hebbende van zyn quaat voornemen, in plaats van te Bagdet te komen, deedt de posten ophouden, brak alle gemeenschap tusschen die stadt en Khorasan af, en liet hem weten, dat zyn vader Haroun hem de landvoogdy van deze provincie toevertrouwt hebbende, hy verantwoordelyk zoude zyn voor alle ongeregeltheden, die 'er zouden kunnen voorvallen, indien hy van daar vertrok.

Amin ziende dat zyn toeleg mislukt was, en dat zyn broeder hem wantrouwde, nam omtrent hem gene maatregels meer in acht: hy verklaarde hem opentlyk den oorlog in het 195 jaar van de Hegire, en gaf ten dien einde het gebiedt van een leger van zestig duizent mannen aan Ali Ben Issa.

Zo haast Mamoun den optocht van zynen broeder verstaan hadt, bragt hy zo veel krygsvolk op de been, als hy byeen konde verzamelen, en gaf het bevel daar over aan Thaher, die de eerste veldoverste van zynen tydt was, en die in 't vervolg de stichter wierdt van eene heerschappy, of een zeer aanzienelyk prinsdom, welkers vorsten onder den naam van Thaherianen, of Thaheriten bekent zyn. Deze onvertzaagde heldt begeerde maar vier duizent uitgeleze mannen, met welke hy zich in 't gezicht van Ali Ben Issa, tien mylen van de stadt Rei, vertoonde. Issa, hem met zo weinig volk te voorschyn ziende komen, verrachtte hem; en door eene valsche blydschap vervoert, wandelde hy in zyne legerplaats zonder eenige voorzorge te gebruiken; niet wetende dat dit kleine getal de bloem was van een groot leger, en te zamen gestelt van zulke krygsluiden, die gemoedigt waren om alles te ondernemen. In der daadt het gebeurde dat een der soldaten van Thaher, genoemt Dadou, en byge-

genoemt Siah, omdat hy zwart was, van weinigen verzelt, Iſſa in zyn leger verraſte, en hem van zo naby bezette, dat hy hem uit den zadel wierp. Deze veldheer ter aarde geworpen zynde, verklaarde zynen naam, hopende op lyfsgenade, zo hy zich bekent maakte: maar deze verklaring koſte hem het leven; want Dadou hieuw hem terſtont het hoofdt af, en quam het zelve Thaher aanbieden.

Thaher, verbaaſt over deze omkeering, was door zulk eene grote blydſchap vervoert, dat hy aan alle de ſlaven, die by hem waren, de vryheit ſchonk, en terſtont een poſtloper afzondt aan Mamoun, die zyn verblyf hieldt te Merou, in dien tydt de hoofdſtadt van Khoraſan. De poſtloper vertoonde het hoofdt van Iſſa aan Mamoun, en bragt hem de tyding van eene volkome overwinning zonder ſlag of ſtoot verkregen; want het leger van den Kalif begaf zich op de vlucht, zo haaſt het gerucht van de doodt van zynen veldheer zich in het zelve verſpreid hadde.

Deze gedenkwaardige dag was het beginſel van de grootheit van Mamoun: want deze prins vergenoegde zich niet met zich tegen zynen broeder te verdedigen; hy betwiſtte hem opentlyk het Kaliffchap, nam den tytel van deze waardigheit aan, en deedt op zyn beurt den naam van Amin uitlaten uit de gebeden, die in alle de plaatſen onder zyne gehoorzaamheit geſchiedden. Hy bragt vervolgens twee legers in 't veldt, het eene onder het beleidt van Thaher, en het andere onder dat van Harthamah. Deze twee legers, door verſcheide wegen voortgetrokken zynde, belegerden Amin in zyne hoofdſtadt. De achteloosheit van den Kalif was de oorzaak der grote voortgangen, welke Mamoun in zo weinig tyds maakte: want met viſſchen bezig zynde, op den dag toen men hem de tyding bragt dat Thaher de ſtadt Hamadan ingenomen hadde, en dat hy Bagdet naderde, zeide hy tegen den gene, die hem dit boodſchapte: „ Stoor myn vermaak niet; want Kouter myn vrygemaakte heeft „ reeds twee grote viſſchen, en ik heb noch niets gevangen". De plompheit van dezen prins ging nog veel verder: want het leger van Mamoun de aanvallen op de ſtadt alreets begonnen, en een poſt van belang ingenomen hebbende, waar over de inwoners zeer ontruſt waren, vondt men den Kalif geruſtelyk op 't ſchaakbort ſpelen, zeggende tegen de genen, die hem de wapens wilden doen aangrypen, om den moedt der belegerden op te wekken: *Laat my met ruſt, want ik ſta een ſchonen ſlag te doen, en myn party ſchaakmat te ſpelen.* Een van de genen, die tegenwoordig waren, en die de woorden van Amin hoorde, kon zich niet weêrhouden te zeggen, dat het goede oordeel en het geluk gemeenlyk elkander verſelden; en hy bragt de vaarzen by van een dichter, die op diergelyk een onderwerp zegt:

„ Wanneer een prins den ganſchen nacht met ſpeelen overbrengt,
„ verwyſt hy zich zelf en zynen ſtaat tot een onvermydelyk on-
„ geluk.
„ De zon daalt zo haaſt zy in het teken van den Evenaar getreden
„ is, om dat zy komt uit dat van de maagt, en dat zy zich in het
„ huis van ſpel en dans heeft opgehouden.

De Arabiſche ſterrekundigen ſtellen een lier in handen van het teken van de maagdt, (*Virgo*) in plaatſe van een korenair, dien wy aan het zelve geven.

Deze Kalif, zich dan zo onbequaam getoont hebbende tot de regeering van den ſtaat, wierdt door de zynen zelfs afgezet: maar daar gebeurde een toeval, dat hem kort daarna op den troon herſtelde: want de krygsbenden van Mamoun muitten gedurende eenigen tydt, door gebrek van betaling, en lieten zich winnen door het geldt dat Amin hen gaf: maar dit uitſtel was van geen langen duur; want Thaher en Harthamah aanmerkelyke ſommen gelds verſchaft hebbende, hervatten zy het beleg van Bagdet, en noodzaakten het zelve zich eindelyk over te geven. Amin zich tot de noodt gebragt ziende van zich aan een van deze twee veldoverſten te moeten overgeven, verkoos Harthamah, dien hy gemakkelyker oordeelde dan Thaher, en ſcheepte zich op de Tigrus in een ſloep om in zyn legerplaats met hem te gaan ſpreken. Maar Thaher, die zyn voornemen wiſt, door nydt geprikkelt, leide hem eene heimelyke lage, en deedt de ſloep, waar in hy was, in den grondt boren; zo dat hy, in 't water gevallen zynde, zich niet konde redden, dan met zich in handen der ſoldaten van Thaher te begeven, die hem terſtont deden ſterven.

Deze Kalif aan een van zyne vrienden reden gevende, waarom hy zich niet op Thaher konde vertrouwen, zeide tegen hem, dat hy gedroomt hadde, dat hy op een hogen en dikken muur zat, en dat hy Thaher zag, die de grondveſten daar van ondermynde, en die den zelven deedt ter nederſtorten, en dat hy ſedert dien tydt dezen krygsoverſten altoos mistrouwt hadde: maar gelyk op dit onderwerp een Perſiaanſch dichter zegt: *De uitſlag der zaken hangt niet af van den menſche, het is de voorzienigheit en het beſluit Gods, dat alles beſtiert.* Deze Kalif hadt, zegt men, nog andere voortekenen van zyn ongeluk: want op den zelven dag, op welken hy gedood wierdt, vondt hy een mot in zyne klederen, het welke hem deedt uitroepen: *Godt beware my voor eenig groot ongeluk.*

Ebn Amid verhaalt ook verſcheide vaarzen, welke eene van zyne zangereſſen zong, die als zo vele voorzeggingen van zyn ongeluk waren, het gene hem zuchtende deedt zeggen: *Wanneer het noodtlot uwe ondernemingen niet gelukkig maakt, worden alle voorzorgen onnut.* Hy wierdt gedood op het einde van het 198 jaar van de Hegire, den ouderdom van dertig jaren nog niet bereikt hebbende, en nadat hy maar vier jaren en zeven maanden geregeert hadde. Men zegt, dat hy, nog jong zynde, en de Kalif Haroun zyn vader hem dwingende om te ſtudeeren, op zyn te zamengenaaide papier deze twee vaarzen ſchreef:

„ Ik ben bezig met myne minneryen,
„ Zoek iemandt anders die ſtudeere.

Khondemir. Herbelot Bibl. Oriental.

AMIN *Al-Doulat*, of *Amin Eddoulat*, is de toenaam van *Hebat Allah*, een Chriſten geneesmeeſter. De Abaſſadiſche Kalifs, die hy met zyne kunſt diende, gaven hem dezen tytel, welke betekent de getrouwe van de prinſen en van den ſtaat. *Herbelot Biblioth. Oriental.*

AMIN *Al Millat*, dat is, *de getrouwe bewaarder van den Godsdienſt, en van de natie*, of *gezintheit der Muſulmannen*, is de tytel, dien de Kalif Khader gaf aan Mahmoud, den zoon van Sebekteghin, eerſte vorſt der Gazneviden, die den zelven niet met genoegen ontfing, oordeelende die beneden zyne macht en zyne verdienſten te zyn. *Herbelot Bibl. Oriental.*

AMIN, *Mohammed Amin Ben Obedallah Al-Moumen Al-Abadi Albokhari*, is de ſchryver van een boek, genaamt *Amliat Fil Forou*, dat eene uitlegging van de Artykelen van de wet der Muſulmannen is. Hy was uit de ſtadt Bokhara geboortig. *Herbelot Bibl. Oriental.*

AMINEL, *Aminelia*, eene kleine ſtadt van Africa in Barbarye. Zy legt in het Ooſtelyke gedeelte van 't koninkryk van Tripoli. *Baudrand.*

AMINIAS, de zoon van Pronapus, Archont van Athene, een ſpeelder, een bedrieger, en een trotſche, waar van in den uitlegger over de *wolken* en over de *vliegen* van Ariſtophanes geſproken wordt.

AMINIAS, een berucht zeerover, wierdt gewonnen door Antigonus om Apollodorus, tyran van Caſſandrea, te bedriegen en ten val te brengen. *Polienus l.* IV. *in Antigono. Com.* 18.

AMINIUS REBIUS, zeer bekent te Rome door zyne bequaamheit en kenniſſe in de wetten, en door de rykdommen, die hy aldaar onder het burgermeeſterſchap van Q. Voluſius, en van P. Scipio vergadert hadde. De zwakheden en de pynelyke ſmarten van zynen ouderdom niet kunnende verdragen, wilde hy zich daar van ontſlaan, met zich de aderen te laten openen. Hy hadt geen ſtandvaſtigheit genoeg om een natuurlyke doodt af te wachten. Het is niet te verwonderen, dat iemandt, die al zyn leven in welluſten en in de verkeering met vrouwen doorgebragt hadde, moeite gehad heeft om de doodt geruſt te ondergaan. *Tacitus l.* III. *Annal. c.* 30.

AMIOT, (JAKOB) biſſchop van Auxerre, grootaalmoeſenier van Vrankryk, een der doorluchtigſte geleerden van de XVI eeuw, was van Melun aan de Seine, daar hy den 30 October des jaars 1514 geboren wierdt. Men zegt, dat hy een zoon was van Nicolaas Amiot, een leêrbereider, en van Margareta van Amours. Nog zeer jong zynde vluchtte hy uit het huis van zynen vader, uit vreze van gegeeſſelt te zullen worden. Hy hadt nog niet veel wegs gevordert, wanneer hy in Beauſſe ziek wierdt en uitgeſtrekt op den weg bleef leggen. Een edelman daar voorby rydende, hadt medelyden met hem, zette hem achter op zyn paardt, en bragt hem op die wyze tot Orleans toe, daar hy hem in 't hoſpitaal overleverde. Dewyl zyn ongemak alleen ontſtont uit vermoeidheit, was hy door de ruſt wel haaſt genezen, en hy wierdt met zestien ſtuivers, die men hem tot reisgeldt gaf, weggezonden. Deze beroemde man maakte naderhandt tot erkenteniſſe van deze liefde aan dat hoſpitaal een legaat van twaalf hondert kronen. Deze zestien ſtuivers bragten hem ondertuſſchen te Parys, daar hy niet lang was, of hy zag zich genoodzaakt te beedelen. Eene Dame, welke hy om een aalmoes vroeg, iets goeds in hem beſpeurende, nam hem in huis, om hare kinderen naar 't Collegie te volgen en der zelver boeken te dragen. Hy bediende zich van deze gelegenheit, en met die wonderlyke bequaamheit, welke de natuur hem gegeven hadt tot de ſtudien, vorderde hy veel in de wetenſchappen. Hy ſtudeerde onder Jacob Tuſſanus, Petrus Danès en Orontius Fineus, koninklyke Profeſſoren, en verkreeg zulk eene grote kenniſſe van de Griekſche tale, dat hy de zelve ſedert opentlyk onderwees op de Univerſiteit van Bourges. Ondertuſſchen hadt Amiot, in het naauwe onderzoek, dat men deedt naar de eerſte aanhangers van de nieuwe gevoelens, dat met andere geleerden gemeen, dat men hem vermoedde de zelve te begunſtigen, hoewel hy in den grondt daar in onſchuldig was. Hy zag zich genoodzaakt uit Parys te vertrekken, en week in Berry, by een edelman van zyne vrienden, die hem belaſtte met de opvoeding van zyne kinderen. Gedurende den tydt van zyn verblyf aldaar nam de koning by toeval zyn inkeer in het huis van dezen edelman. Amiot verzocht zynde iets ter eere van den koning te doen, maakte een Griekſch puntdicht, dat hem door de kinderen van het huis wierdt aangeboden. Zo haaſt de koning gezien hadt wat het was, *het is Griekſch*, zeide hy, het papier aan anderen toewerpende. Michiel de L'Hôpital, naderhandt kanſelier van Vrankryk, die den koning op deze reize verzelde, van Griekſch horende ſpreken, vatte het papier op, las het puntdicht, en hadt 'er groot behagen in, zeggende tegen den koning, dat zo deze jongman zo veel deugdt hadde als geeſt en geleerdheit, hy verdiende leermeeſter te zyn van de kinderen van Vrankryk. Dit was de eerſte trap van het geluk van Amiot, en dit bragt hem in aanzien. Men gaf hem ſedert de abdy van Bellozane, en hy volgde onder dien naam den kardinaal van Tournon, en naderhandt Odet van Selve, Ambaſſadeur te Venetië. Hy kreeg in 't jaar 1551 laſt naar Trente te gaan; alwaar hy voor het Concilie dat ſtoute en ſchrandere proteſt uitſprak, dat men nog heeft. Dit was de moeijelykſte laſt, dien men aan een man van dien tydt konde geven. Hy queet zich daar in echter zeer wel. Op zyn wederkomſt begon hy de waardigheit van leermeeſter der kinderen van Vrankryk te bekleden by den dauphyn, die in het negende jaar van zynen ouderdom

derdom was. Deze was federt koning François de II. Amiot was ook de leermeester van Karel den IX en van Henrik den III. Men gaf hem de abdy van St. Cornelius van Compeigne, en het bisdom van Auxerre in 't jaar 1570. Hy volgde daar in op den kardinaal Philibert Babou. In 't jaar 1560 was hy voorzien met de waardigheit van groot-aalmoesenier van Vrankryk. Men zegt dat op een tydt, gedurende het avondmaal van den koning Karel den IX, het gesprek gevallen zynde op keizer Karel den V, deze vorst geprezen wierdt, omdat hy zynen leermeester paus gemaakt hadt. Dit was Adriaan de VI. Men verhefte deze daadt op eene wyze, die indruk deedt op den geest des konings, tot zo verre, dat hy, Amiot aanziende, zeide, dat zo 'er zich de gelegenheit toe aanboodt, hy het zelfde zoude doen aan den zynen. Eenigen tydt daarna, het groot-aalmoesenierschap van Vrankryk opengevallen zynde, gaf de koning hem het zelve, met welk eene onderwerping hy zich ook verschoonde om het zelve aan te nemen. Maar deze tyding ter ooren van de koninginne gekomen zynde, die deze waardigheit aan een anderen hadde toegedacht, deedt zy Amiot in haar kabinet roepen, en ontfing hem met deze verbazende rede: *Ik heb de Guises, de Châtillons, de Conneſtabels, en de kanſeliers, de koningen van Navarre, en de prinſen van Condé vol ſpyts doen bukken, en gy ſlechten bloedt ſtelt u tegen my.* Amiot deedt te vergeefsch betuiging van zyne weigeringen, het besluit was, dat hy, die waardigheit behoudende, geen vier en twintig uren zoude leven. Dat was de styl van dien tydt. De woorden van deze vrouwe waren onwederroepelyke besluiten. De koning was onverzettelyk, en zelfs hardnekkig in zyne gevoelens. Amiot, niet wetende hoe zich best in deze twee uiterstens te gedragen, besloot zich te versteken, om daar door zich te gelyk aan de gramschap van de moeder en aan de milddadigheden van den zoon te onttrekken. Hy verscheen ondertusschen niet aan des konings tafel, en deze prins geboodt op den vierden dag dat men hem zoude zoeken: doch al de moeite, die men daar toe deedt, was vruchteloos. Koning Karel de IX toen vermoedende wat 'er van was, liet zo veel gramschap blyken, dat de koninginne, die hem vreesde, aan Amiot deedt zeggen, dat zy hem met rust zoude laten.

Veel van het gene tot hier toe, naar Moreri, meest volgens het getuigenis van den abt van S. Real, van Varillas en van anderen, gezegt is, stemt niet overeen met een uittreksel van het leven van Amiot, door hem zelfs in 't Latyn begonnen, en door zynen secretaris voltrokken. Het zelve wordt gevonden in de *Antiquitez de Melun*, van Sebastiaan Roulliard, *pag.* 605, enz. hebbende de zelve Roulliard dit leven, dat niet gedrukt is, zelf gelezen. Bayle heeft ook, in zyne aantekeningen op dit artykel, aangetoont, dat vele van de verhaalde byzonderheden niet alleen met het uittreksel van Roulliard, maar ook met het verhaal van andere schryvers, en met de omstandigheit des tyds stryden. Waarom men dit artykel met het volgende moet verbeteren en volmaken.

Amiot wierdt door zyne ouders, die van een geringen staat waren, naar Parys gezonden, daar hy zich in de Philosophie en andere wetenschappen oeffende in 't Collegie van den kardinaal le Moine. Hy wierdt aldaar tot meester in de kunsten ontfangen in den ouderdom van negentien jaren. Hy vervolgde zyne letteroeffeningen onder de koninklyke professoren, welke François de I hadt aangestelt. Hy hoorde Jacobus Tussanus, die de Grieksche dichters verklaarde, Petrus Danes, die de welsprekentheit leeraarde, en Orontius Fineus, die de wiskunst onderwees. Hy vertrok van Parys in den ouderdom van 23 jaren, om naar Bourges te gaan met den heer Collyn, lezer des konings en abt van S. Ambrosius van Bourges. Zommigen meenen, dat hy het kloosterleven omhelsde in deze abdy, maar dat de abt hem een doorluchtiger leven, dan dat van het klooster waardig oordeelende, hem bekent maakte by Willem Bouchetel, heer van Saffy, geheimschryver van staat, die hem by zich nam, en hem leermeester maakte van zyne kinderen. Hy verkreeg vervolgens eene plaats als openbaar leezer in het Grieksch en in het Latyn in de universiteit van Bourges. Hy las aldaar gedurende tien jaren dagelyks twee lessen, eene Latynsche des morgens, en eene Grieksche des namiddags. Hy vertaalde in dien tydt uit het Grieksch in het Fransch de minneryen van Theagenes en Cariclea: eene historie, die men meent geschreven te zyn door Heliodorus, bisschop van Thracië. Men gelooft dat deze vertaling zo wel behaagde aan François den I, dat hy aan den schryver de abdy van Bellozane gaf, die opengevallen was door de doodt van Vatablus. Na de doodt van François den I trok Amiot naar Italië, en ontfing van den kardinaal van Tournon en van de Selve, ambassadeur van Henrik den II, koning van Vrankryk, te Venetië, den last om naar het Concilie van Trente het protest te brengen, dat de koning deedt tegen het Concilie. Hy quam te Trente twee dagen voor de zitting van den 1 September des jaars 1551, in de welke hy den brief des konings aan het Concilie overgaf, en sprak daar met veel kracht en yver. Hy keerde twee dagen daarna wederom naar Venetië. Hy deedt een schriftelyk verhaal opstellen van het gene voorgevallen was, en gaf daar van rekenschap aan Morvillier, requestmeester, en sedert ambassadeur te Venetië, door een brief, die in de gedenkschriften van het Concilie van Trente gevonden wordt. Nadat hy nog eenigen tydt te Venetië gebleven was, begaf hy zich naar Rome, daar hy een vryen toegang hadt tot de Vatikaansche bibliotheek, waar mede hy zyn voordeel deedt. Hy was in de gunst van den kardinaal, die hem voorstelde aan Henrik den II, om leermeester te zyn van zyne kinderen. Karel de IX, de diensten willende erkennen, die Amiot hem gedaan hadt, was niet zo haast tot de kroon gekomen, of hy benoemde hem tot groot-aalmoesenier van Vrankryk, al sedert den 6 December des jaars 1560, gelyk in het regifter der groot-aalmoeseniers van Vrankryk is aangetekent: het gene de onwaarheit doedt zien van alles, dat de abt van S. Real verhaalt wegens de aanstelling van Amiot tot het groot-aalmoesenierschap. Deze prins gaf hem ook nog de abdy van Compeigne en het bisdom van Auxerre. Henrik de III bevestigde hem, niet alleen in zyne waardigheit van groot-aalmoesenier, maar gaf hem ook het kommandeurschap van de orde van den H. Geest, en wilde, dat, uit aanmerking van zyn persoon, alle de groot-aalmoeseniers van Vrankryk in het toekomende geboren kommandeurs van deze orde zouden zyn. Hy erkende, zo men daar in Thuanus mag geloven, deze weldaadt zeer qualyk in zynen ouderdom, door het begunstigen der wederspannelingen van de stadt Auxerre, werwaarts hy geweken was. Maar de schryver van zyn leven spreekt daar van geheel anders, en zegt, dat hy, ter oorzake van zyne getrouwheit, in zyne bisschoplyke stadt zeer qualyk gehandelt wierdt. Hy wierdt berooft in het wederkeeren van de staten van Blois, in den jare 1589, en storf den 6 February des jaars 1593, in het 79 jaar zynes ouderdoms. Hy hadt zomtyds op de plechtige feestdagen gepredikt; doch hoewel hy zyne predikatien deedt in de Fransche taal, hy schreef de zelve echter in het Latyn. Hy hieldt eene byzondere wyze in het prediken, hy keerde de opening van den stoel naar het volk, en zat in het midden van den zelven op een armstoel. Hy maakte ook zyn werk van de dichtkunst; maar slaagde daar in niet wel. De aanmerkelykste en schoonste van zyne werken zyn zyne vertalingen, en inzonderheit die van de werken van Plutarchus. Hy heeft ook de *Paſtoralen* von Longus overgezet, verscheide boeken van Diodorus Siculus, en eenige Grieksche treurspelen. De hertoginne van Savoje in Plutarchus het leven van Epaminondas, noch dat van Scipio vindende, verzocht hem deze levens op te stellen. Hy deedt zulks; koch de zelve zyn niet uitgegeven. Hy heeft met zyne vertaling van Plutarchus demeeste eere ingelegt; de oordeelkundigen hebben 'er echter verscheidentlyk van geoordeelt. Zommigen hebben hem groten lof gegeven; doch anderen hebben hem van verscheide misslagen beschuldigt. Eenigen hebben aangemerkt, dat dit werk niet getrouwelyk vertaalt was; Colomies zegt van Bochel verstaan te hebben, dat hy dit werk gemaakt hadde naar eene oude Italiaansche overzetting. Brantome beschuldigt hem van naschryving, en dat hy onder zynen naam hadt uitgegeven het werk van een geleert man, dien hy uit de gevangenis verloste, en die hem in deze vertaling geholpen hadde. Eindelyk la Popeliniere verwyt hem geen gewag gemaakt te hebben van den bystandt, dien hy ontfangen hadde van den geleerden Turnebus, die hem verscheide aanmerkingen over de moejelykste plaatsen van Plutarchus hadde medegedeelt. Maar al de werreldt stemt overeen, dat de vertaling van Amiot zeer fierlyk is; en hoe out de zelve ook is, zy is nog zeer geacht, en wordt voor de beste gehouden. *Rouillard hiſt. de Melun. Thuan. hiſt. l.* VII. *& ſeq. Sammarth. in Elog. & Gall. Chriſt. La Croix du Maine & du Verdier Bibl. Françoiſe. L'Abbé de S. Real De l'Uſage de l'hiſtoire, &c. Teiſſier notes ſur les hommes Illuſtres. Baillet Jug. des ſçavans. Bayle Dict. Crit.*

AMIOUS is de eigenaam van *Pharao*, koning van Egypten, die in de Rode zee verdronk, wanneer hy de Israëliten vervolgde. Ten minsten Ebn Batrik noemt hem aldus. De Arabische Musulmannen geven hem een anderen naam. *Herbelot Bibl. Oriental.*

AMIR EL MOSELEMIN, dat is te zeggen, *Keizer van de kinderen der behoudeniſſe*, een toenaam van eenige Kalifs van Persië, van de gezindheit van Ali. *Marmol de l'Afrique l.* II.

AMIRA, GEORGIUS gezegt. Zie GEORGIUS.

AMIRAS, een vorst der Saracenen, onder wiens beleidt zy Hormisdas, koning van Persië, overwonnen, Jeruzalem innamen, en zich meester maakten van Egypten, Antiochië, Damascus en geheel Syrië omtrent het jaar 632.

AMIRUTZES, of AMYRUTZES, een Peripatetisch Philosooph, geboortig van Trebizonde, hadt zich in grote achting gebragt aan 't hof van den keizer David, zynen meester, en zich beroemt gemaakt door zyn schryven ten voordeele van de Grieken tegen de besluiten van het Concilie van Florence; maar hy verduisterde zynen roem door den afval, waar toe hy verviel. Hy was een van de genen, die den keizer David naar Constantinopel verzelden, toen Mahomet de II hem derwaarts deedt voeren, na de verovering van Trebizonde in den jare 1461. Deze Philosoof, zich latende overwinnen door de beloften van den Sultan, deedt afzwering van het Christendom, en wierdt Turksch met zyne kinderen, een van de welken, onder den naam van Mehemet-Beg, verscheide boeken der Christenen in het Arabisch overzette door bevel van Mahomet den II. Deze prins gaf aan Amirutzes gewigtige bedieningen in het Serrail, en was zomtyds met hem of met Mehemet-Beg over de wetenschappen, en over de zaken van Godsdienst in onderhandeling. Door de wyze, op welke Allatius zich uitdrukt, zoude men dezen Philosoof voor den Protovestiarius van den keizer van Trebizonde houden. Amirutzes begon niet slechts by de prinsen in achting te komen, toen de keizer van Trebizonde hem met zyne gunst vereerde; want hy was al een langen tydt in aanzien geweest aan 't hof van Constantinopel. Hy was een der voornaamste geleerden, met welke de keizer Jan Paleologus zich beriedt over zyne reize naar Italië, en hy verzelde dezen keizer op die reize, gelyk hy zelfs zegt in het verhaal, dat hy opstelde van het gene op het Concilie van Florence was voorgevallen, en dat hy toeëigende aan den gouverneur van Napoli di Romania. Hy verzekert daar in onder andere zaken, dat de Patriarch van Constantinopel verworgt wierdt gedurende het houden van het Concilie, en dat de geneesmeesters zulks verklaarden. *Leo Allatius de perp. Conſenſ. Guillet Hiſt. de Mahomet* II. *Bayle Dict. Crit.*

AMISIAS, AMIPSIAS, AMEPSIAS, of AMIPHIAS, een boertig dichter van Athene, beschimpt door Aristophanes als te kout in zyne uitdrukkingen. Diogenes Laërtius verhaalt zekere vaarzen, die hy maakte tegen Socrates, in 't leven van dien Philosoof. *Suidas l.* II.

AMISODARUS, dien de Lyciërs *Iſarus* noemen, was oorspronkelyk

fpronkelyk uit de Lycifche volkplantinge, by Zelia, en deedt door zyne zeerovery zyne landsluiden grote fchade. Over de vloot hadt Chimarchus het bevel, een dapper, doch wreet man, dien Bellerophon ombragt. *Plutarchus l. de virtut. mulier. cap. de Lycia.*

AMISTRATUS. Zie AMESTRATUS.

AMITERNO, *Amiternum*, eene oude ftadt van Italië, waar van men in Abruzzo nog de overblyffelen ziet. Daar was een biffchoplyke zetel, dien men naar Aquila, de hoofdftadt van Abruzzo, heeft overgebragt; en men heeft 'er federt een vlek gebouwt, onder den naam van S. Victorinus. Deze heilig was de eerfte biffchop van Amiterno. Men zegt, dat hy onder het keizerryk van Nerva de marteldoodt geleden heeft. St. Gregorius fpreekt in zyne *Zamenfpraken* van Caftor, biffchop van de zelve ftadt. Zy is de geboorteplaats geweeft van den hiftoriefchryver Salluftius. De oude fchryvers fpreken dikwils van Amiterno. Omtrent het 458, of het 460 jaar van Rome nam de Roomfche burgermeefter Spurius Carvilius deze ftadt in, daar hy 2800 mannen doodde, en 4270 gevangenen maakte. Deze ftadt was in het hangen van eenen berg gebouwt, en men ziet daar van nog de puinhopen, met een toneel, eenige overblyffelen van eenen tempel, en een grote toren. *Strabo lib.* V. *Plinius lib.* III. *cap.* 5. *Dion. Halicarn. hift. lib.* II. *Titus Livius lib.* X. *Leand. Albert. Defcr. Ital.*

AMITITAN, AMITATAN, AMUSTAN, *Amitatanus*, een meir van nieuw-Spanje in America. Het is naby de ftadt S. Jakob van Guatimala.

AMIUAM, *Amiuamia*, een van de eilanden, die men *Majottes* noemt. Het legt in den Ethiopifchen Oceaan, tuffchen de kuften van Zanguebar en 't eilandt Madagafcar. Het eilandt van Amiuam heeft niet meer dan 20 mylen in zyn omtrek: doch 't is wel bebouwt, en heeft een goeden haven. *Baudrand.*

AMIXOCOREN, Amerikaanfche volkeren in Brafilië, wonen op de Ooftelyke kuft onder het Portugeefche gouvernement van Rio de Janeiro.

AM-KAS wordt de grote zaal genoemt in het paleis van den Mogol, daar hy gehoor geeft aan alle zyne onderdanen, en daar hy ook verfchynt op de plechtige feeftdagen, met eene ongemene pracht. Zyn troon is onderfteunt door zes grote voeten van louter goudt, en geheel met robynen, esmerauden en diamanten bezet. Cha-Gehan, vader van Auxeng-zeb, deedt den zelven maken, om daar door alle de koftelyke gefteentens van zyne fchatten in 't openbaar te vertonen, de welke vergadert waren uit den buit der oude Patans en Rajas, en uit de gefchenken, welke de Omhras alle jaren verplicht zyn op zekere feeften aan den groten Mogol te doen. Men rekent, dat dit werk over de 26 millionen ryksdaalders zoude gekoft hebben. Het werk of de kunft van dezen troon beantwoordt de ftoffe niet. Het gene daar van het fchoonfte is, zyn twee pauwen met gefteentens en paarlen bezet; en gewerkt door een Franfchman, die een uitnement werkmeefter was, en die, nadat hy verfcheide prinfen van Europa bedrogen hadt door dubletten, of verdubbelde gefteentens, die hy met veel behendigheit wift te zetten, aan dit hof vluchtte, daar hy zyn geluk maakte. De koning verfchynt in dezen troon met een kamifool van wit fatyn met verheven borduurwerk van goudt en zyde. Zyn tulbandt is van gout laken, waar aan een vederbos of pluimagie is, welkers voet bedekt is met diamanten van eene ongemene grootheit en luifter, en met een Oofterfche topaas, die glinftert als eene kleine zon, en die geen weêrga heeft. Hy draagt een halsketen van grote paarlen, die hem tot onder de borft afhangt. Aan den voet van zynen troon ftaan alle de Omhras in ryën, prachtig gekleed, op eene plaats, wat verhevender dan het overige van de zaal, overdekt met een verhemelfel van gebloemde ftoffe, met grote goude franjen, en met een hek of affchutfel van zilver befloten. Alle de pylaren van de zaal zyn bekleed met gout gebloemt tapytwerk: het gewelffel is met gebloemt fatyn verhemelfel verfiert, en de vloer is met zyde tapyten van eene wonderlyke langte en breedte bedekt. Naby deze zaal ziet men in het hof, of op de plaats, eene tente, die men de Aspek noemt, die zo groot is als de zaal of Am-kas, en met eene grote omheining of een groot hekwerk befloten, dat met zilvere platen bedekt is. Zy wordt onderfteunt door pylaren, die mede met zilvere platen bekleed zyn. Het buitenfte is root, en het binnenfte is gevoert met gefchildert behangfel of tapytwerk, waar van de verwen zo levent zyn, en de bloemen zo natuurlyk, dat zy een opgerecht bloemperk vertonen. *Bernier hift. du Grand Mogol Tom.* III. *Taverniers Reisbefchryving* II. *Boek* 8. *cap.*

AMLETHUS, een zoon van Hervendillus en een kleinzoon van den koning Hotterus van Denemarken en Zweden, die in 't 3465 jaar der werreldt geftorven was. Wanneer zyn vader van zynen broeder Feggo gedood wierdt, en de moorder zyne moeder ter vrouwe nam, veinfde hy zich zot, tot dat 'er gelegenheit voorkomen mogte om dit te wreeken. Doch wanneer hy eens allerlei werktuigen maakte, en voorgaf, dat hy zynen vader daar mede wilde wreeken, kreeg Feggo vermoeden, dat het een gemaakte gekheit was. Daar was iemandt, die Feggo riedt, Amlethus een fchoon vrouwsperfoon onverwacht in een bofch te doen ontmoeten, op dat men aan zyn gedrag befpeuren mogt, hoe het met hem gelegen ware; doch hy kreeg 'er de lucht van. Wanneer hy dan tot een fpeelreisje genodigt wierdt, zette hy zich ruggelings op het paardt, nam den ftaart in plaats van den toom in de handt; en hoewel hy, van 't gezelfchap afgefcheiden, met deze vrouwe zich naar zyn luft vermaakte, hy verdreef alle vermoeden, wanneer hy 't zelve openhartig beleedt, doch allerhande zotte omftandigheden daar by voegde, zo dat deze vrouwe daar door misleid, door haar ftandvaftig getuigeniffe zyne ingebeelde zotheit beveftigde. Daarna befloot men, dat Feggo eene reis zoude doen, en hem met zyne gemalinne te huis laten, en men zoude iemandt in de flaapkamer verbergen, om te horen, of hy met zyne moeder als verftandig of zottelyk zoude fpreeken; doch hy merkte den handel, haalde den verrader uit zynen fchuilhoek, en ftiet hem in een gemak, waar uit hy niet weder te voorfchyn quam. Eindelyk wierdt hy naar Engelandt gezonden: wanneer hy de zakken zyner reisgenoten doorzocht, vondt hy een brief, waar van de inhoudt was, dat hy op zyn aankomft aldaar terftont van kant zoude geholpen worden. Hy deedt zynen naam door, en fchreef dien van zyne reisgenoten in de plaats, die ook by hunne aankomft geworgt wierden. Wanneer elk meende, dat hy doot was, quam hy tegen alle vermoeden weder in Denemarken, in eenen tydt als Feggo eene grote maaltydt hieldt, en hy fpeelde zyne zotte rol gelyk te voren. Nadat het ganfche hofgezin dronken geworden was, bondt hy de wachten met kunftige ftrikken aan malkander, ftookte een groot vuur in het flot, en ftiet Feggo, die toegefchoten was, daar in. Hier op deedt hy eene beweeglyke aanfpraak aan het volk, waar in hy zyn gepleegden moordt verontfchuldigde, en verkreeg daar door, dat hy eenftemmig tot koning wierdt uitgeroepen. Daarna ging hy weder naar Engelandt; maar geraakte in levensgevaar, dewyl de koning van Engelandt een verbondt met Feggo gemaakt hadde, dat de een des anderen doodt zoude wreeken; doch wanneer hy in de eerfte fchermutfeling te kort fchoot, liet hy de verflagene foldaten des nachts aan houte palen binden, waar voor de Engelfchen de vlucht namen. Wanneer hy naderhandt weder in Denemarken quam, wierdt hy van Vigletus, die zich tot koning hadt opgeworpen, in een veldflag, in het 3514 jaar der werreldt gedood. *Sax. Grammat. Hift. Dan. Crantzii Dania.*

AMLING (WOLFGANG) was te Munerftadt in Franken in 't jaar 1542 geboren. Nadat hy de fchole van Naumburg, en de Univerfiteiten van Jena, Tubingen en Wittenberg bezocht hadde, wierdt hy Rector te Zerbft, en eenigen tydt daarna Superintendent. Hy woonde de byeenkomft van Hertsburg by, en vermengde zich in de toen zwevende gefchillen over de alomtegenwoordigheit. Hy bragt by de ftadt Zerbft te weege, dat men eene zekere fomme uitmaakte, om eenige fcholieren te onderhouden. Hy droeg ook eene zonderlinge zorge voor het oprechten van eene queekfchole aldaar. Hy ftorf den 18 May des jaars 1606, nadat hy drie jaren de fchole, en 33 jaren het predikampt bedient hadde. *Adami Vit. Theol. Freheri Theatr. Hendreich.*

AMMA wordt een heuvel genoemt, die in het landt Ifraëls gelegen was, op den weg der woeftyne Gibeons. II. *Sam.* II. 24.

AMMA, METEG-AMMA, eene plaats, of een berg in het landt der Philiftynen, door David ingenomen. II. *Sam.* VIII. 1.

AMMAAM, eene fterkte in den ftamme Juda, door Jonathan Macchabeus gebouwt in 't 3911 jaar der werreldt, het 140 voor Chriftus. *Simon Dict. de la Bible.*

AMMAR *Ben Jaffer*, een van de eerfte Mufulmannen, die door de afgodendienaars van Mekka gevangen genomen, en ten vure veroordeelt wierdt, ter oorzake van de eenheit Gods, die hy beleedt, en van de afgodery, die hy veroordeelde. Maar, volgens 't verhaal der Mufulmannen, ging Mahomet de ftrafplaats voorby, ftak zyne handt uit, en geboodt het vuur, dat het voor Ammar eene verfriffinge zoude zyn, gelyk het voormaals aan Abraham geweeft was in den oven van Nimrod, 't welk ook gebeurde. Deze man is van de doorluchtigften, die de eerfte Mufulmannen onder hen gehad hebben; want zy zeggen van hem, dat hy in de twee Hegires of vluchten geweeft is, dat is, in die van Ethiopië, en in die van Medina, en dat hy de twee Kelbles aangebeden heeft, dat is, met het gezicht naar den tempel van Jeruzalem gekeert, gelyk Mahomet in den eerften tydt gedaan hadt, en naar dien van Mekka, gelyk naderhandt geboden wierdt. De Kalif Omar maakte hem bevelhebber van Coufa: doch Othman hem afgezet hebbende, hing hy federt de party van Ali aan, en hadt het bevel over den regter vleugel van zyn leger in den veldflag van Safem, alwaar hy in den ouderdom van 93 jaren, in het 37 jaar van de Hegire, gedood wierdt. Wanneer Othman hem van zyn bevelhebberfchap beroofde, zeide hy, dat hy de zoetigheit van een zuigent kindt ondervondt in de bitterheit van dat, het welk men fpeent. Zyn eerfte naam was Aboul-Jakdhan. *Herbelot Biblioth. Oriental.*

AMMAR MANSOR, een voornaam Scheikh onder de Mufulmannen. Men brengt hem by over eene plaats van het hoofdftuk *Enfathar* van den Alkoran, alwaar Godt ingevoert wordt, dit verwyt doende aan de menfchen: „ Wat is 't, dat u zo hoog- „ moedig maakt tegen uwen meefter, die u zo veel goeds doedt? Deze Scheikh zeide: „ Wanneer Godt my dit verwyt zal doen, zal „ ik antwoorden: 't Zyn de goederen en gunftbewyzen zelfs, die „ gy my doedt, die my zo trotfch maken. *Herbelot Bibl. Oriental.*

AMMAUS, of EMMAUS, eene plaats by Tiberias, alwaar warme baden waren, te onderfcheiden van het EMMAUS, waar van den Euangelift Lucas meldt. Zie EMMAUS.

AMMEA, eene ftadt in Mefopotamië. Zie AMIDA.

AMMENSLEBEN, eene beroemde Benedictyner abdy in het hertogdom Maagdenburg, naby de ftadt van dien naam gelegen. Zy is voorhenen van de Auguftyner orde geweeft, en in 't jaar 1120 door eenen graaf van Ammensleben gefticht. *Leuckfelds antiq. Burffeld. & Halberft. pag.* 1.

AMMEREN, *Ammerenum*, een dorp van Duitfchlandt, in het landt van Gulik aan de rivier Zwahn, eene myl van de ftadt Roermondt. Men gelooft, dat het de kleine ftadt der Ubiërs is, die men van outs *Mederiacum* noemde. *Baudrand.*

AMMERLANDT, *Ammeria*, een klein landfchap in Duitfchlandt in Weftphalen, en in het graaffchap van Oldenburg, federt eenige jaren onder de gehoorzaamheit van den koning van Denemarken, die het van dit graaffchap geërft heeft door het affterven van zynen laatften graaf. Daar is geen eene plaats van belang in, maar alleen eenige dorpen. Men noemt het ook AMERGAN.

AMMERS, twee dorpen, aan de Lek gelegen, hebben den naam

naam van AMMERS. Het een, aan de flinkerzyde van die rivier gelegen, is tamelyk groot, en daarom GROOT-AMMERS genoemt. Het is gelegen onder de baronnye van Liesveldt, onder Hollandt, voerende hoog en laag rechtsgebiedt. De kerk van dit dorp is langwerpig; de toren, die zeer hoog is, heeft in 't ronde eenen trans.

Het twede, aan de regter zyde van de Lek, regt over het eerste gelegen, en KLEIN-AMMERS, of, omdat 'er voorheen een tol geweest is, AMMERSTOL genaamt, is eertyds onder het dekenschap tusschen de Lek en den Yssel begrepen geweest. *Historie van 't Utrechtsche Bisdom* III. *deel, pag.* 409.

AMMERZEE, dat de Latynsche schryvers *Ammer* noemen, een groot meir, of liever een moeras, in Beyeren, 6 mylen van Augsburg, en twee van Landsberg gelegen.

AMMIANUS MARCELLINUS bekleedt eene zeer aanzienlyke plaats onder de genen, die de Romeinsche Historien geschreven hebben. Hy was een Griek van geboorte, gelyk hy zelf op verscheide plaatsen zegt, en te Antiochië geboren; het welke gevoegt zynde by het krygsmans leven, dat hy gevolgt hadde, ons de hartheit van zyn Latyn moet doen verschonen. Dit gebrek, en dat van eenige winderige uitweidingen, wordt rykelyk vergoed door verscheide uitmuntende hoedanigheden, die in dezen schryver gevonden worden, als daar zyn onder anderen zyne grote onpartydigheit tegen het Christendom, hoewel hy een Heiden was; en de naaukeurige onderzoekingen, die hy gedaan heeft, om niets te zeggen waar van hy niet verzekert was, en die hem in staat gestelt hebben om vele zaken te verhalen, waar van men zonder hem onkundig geweest zoude zyn. Zyn gezag is buiten dat zeer groot, omdat hy een ooggetuige geweest is van vele zaken, die hy geschreven heeft. Als men alles wel overweegt, is het ligtelyk te zien, dat hy een Heiden was, en het moet zeer vreemd schynen, dat zulke bequame mannen, als Petrus Pithæus en Claudius Chifflet, hem voor een Christen gehouden hebben: want een Christen, die zyne historie schreef onder keizers, die het Heidendom tot het uiterste bragten, zoude zich niet vergenoegt hebben op eene eerlyke wyze van den Christelyken Godsdienst te spreken, maar zoude zomtyds zelfs te kennen gegeven hebben, dat dit alleen de goede en waarachtige Godsdienst, en dat de dienst der Heidensche Goden eene afgodery was. Een Christen zoude onder diergelyke keizers Julianus den Afvalligen zo krachtig niet geprezen hebben, zonder met kracht tegen zynen afval, en tegen zynen haat tot Jesus Christus uit te varen: hy zoude niet gesproken hebben van Mercurius, van de Godinne Nemesis, van de Godinne Themis, en van de bygelovige wigchelaryen van het Heidendom, gelyk Ammianus Marcellinus daar van spreekt. Men vindt gene Christen schryvers, die zelfs gedurende de hitte der vervolgingen niet met verachting, en eenigermate met lasteringe, van de Heidensche afgodery gesproken hebben; en het is onvergelykelyk veel ligter te begrypen, dat een Heiden met bescheidenheit spreekt van het Euangelium, dan dat een Christen zulks doedt van den dienst der valsche Godheden. De bewyzen van het gewaande Christendom, door Chifflet bygebragt, wederlegt Bayle. Maar indien Ammianus Marcellinus verstoken is geweest van het geluk, dat men hem toeschryft, hy heeft ten minsten de eere gehad, dat hy op eene eerlyke wyze sprak van eenen Godsdienst, dien hy niet volgde. Daar zyn weinig voorbeelden van eene diergelyke bescheidenheit; en men heeft niet te vrezen, dat onze nakomelingschap zal twisten over den Godsdienst van de genen, die tegenwoordig de historien beschryven. Het is wel waar, dat Ammianus Marcellinus onder Christen keizers schreef: maar die reden heeft de quaadaardigheit van eenen Libanius en van eenen Zosimus niet kunnen bepalen. Onze Ammianus volgde al vroeg den oorlog, en wierdt terstont ingeschreven onder de genen, die men *Protectores domestici* noemde; waar uit blykt, dat hy van goeden huize was: want het was genoegzaam eene gewoonte, dat de aanzienelykste jeugt zich onder dit ligchaam begaf; en een krygsman, die tot die eere konde geraken, dacht zich welbeloont te zyn voor zyne lange diensten. Dit was het beginsel van onzen Marcellinus: men weet niet of hy ooit hoger geklommen is; men vindt alleen dat hy onder dezen tytel Ursicinus, oversten der ruitery, in verscheide ondernemingen gevolgt is. Hy kreeg bevel met den zelven naar 't Oosten te gaan, wanneer de keizer Constantius hem in het jaar 350 derwaarts zondt. Ursicinus, in het jaar 354 herroepen zynde, om te Milanen te komen, bragt Marcellinus met zich in Italië. Zy trokken het volgende jaar in de Gaulen, en bragten wel haast den dwingelandt Silvanus tot reden; waarna Constantius Ursicinus te Sirmium deedt komen, en hem weder naar 't Oosten zondt. De quade diensten, die men Ursicinus by dezen keizer deedt, waren oorzaak, dat men hem te rug riep, en dat men zyne waardigheit aan een ander gaf. Hy gehoorzaamde; maar in Thracië gekomen zynde, vondt hy aldaar de bevelen, die hem verplichtten om terstondt weder naar Mesopotamië te keeren, zonder dat men hem daarom het bevel wedergaf, dat aan Sabinianus was opgedragen. Hy hadt nochtans goede diensten gedaan. Marcellinus, die hem altydt gevolgt hadt, deedt mede goede diensten in de krygsbedryven, en in de onderhandelingen, gelyk hy zelf verhaalt, zonder de palen van de zedigheit te buiten te gaan. Hy verliet den krygsdienst niet toen Ursicinus in den jare 360 volkomen in ongunst geraakte; maar, gelyk gezegt is, men weet niet of hy gevordert wierdt, dan of hy altydt in zyne waardigheit bleef, zelfs toen hy Julianus in den oorlog tegen de Persianen volgde. Men kan uit verscheide plaatsen van zyne boeken zien, dat hy te Antiochië woonde onder het keizerryk van Valens. Hy zette zich in het vervolg te Rome neêr, en schreef aldaar zyne Historie. Hy las daar verscheide stukken voor, naar mate dat hy de zelve schreef, en men ontfing de zelve met grote toejuichinge. Dit werk, in het Latyn geschreven, bestont uit XXXI, of XXXII boeken, beginnende met het einde van de regeering van Domitianus, en met de eerste geschiedenissen van die van Nerva, tot de doodt van Valens toe. De XIII eerste boeken zyn verloren, waar in hy zyne historie tot op het keizerryk van Constantius gebragt hadde, (want hy was veel korter over de geschiedenissen der tyden, die hy niet kende dan door het getuigenisse van anderen,) de XVIII boeken, die nog overig zyn, zyn zeer qualyk gehandelt, het zy door de onkunde der uitschryvers, of door de vermetelheit der berispers. Claudius Chifflet beweert met goede redenen, dat deze historie uit XXXII boeken bestont, en dat 'er een boek geweest is tusschen het XXX, en dat, het welke men tegenwoordig voor het laatste rekent, dat zekerlyk het laatste van allen is. Hy hadde horen zeggen, dat de eerste boeken van Marcellinus, die ons ontbreken, in de bibliotheek van den kardinaal Polus gevonden wierden. Men heeft verscheide drukken van dit werk. De eerste is die van Rome van het jaar 1474, onder het opzicht van Aulus Sabinus. Petrus Castellus arbeidde aan die van Bolonje in 't jaar 1517. Deze beide zyn zeer gebrekkelyk, en vooral de laatste. Maria Angelus Accursius te Augsburg, en Sigismund Gelenius te Basel gaven in 't jaar 1533 twee nieuwe drukken van dezen schryver uit. Zy zyn beide veel beter, die van Accursius is vermeerdert met de vyf laatste boeken, en die van Gelenius met de vier, die voor het laatste gaan. Hieronymus Frobenius gaf in 't jaar 1546 een nieuwen druk uit van Ammianus, naar die van Gelenius, vermeerdert met het laatste boek, en met de laatste bladzyde van het laatste op een na; en naar deze druk heeft men alle de anderen gemaakt, die sedert in Vrankryk en Duitschlandt zyn uitgekomen, tot in het jaar 1609, wanneer Frederik Lindenbrogius dezen historieschryver met geleerde aantekeningen liet herdrukken. Maar eindelyk heeft Henrik van Valois, aan wien het gemeen voor zo vele schone werken verplicht is, in 't jaar 1636 een uitmuntenden druk van Ammianus Marcellinus uitgegeven, met aantekeningen van zyn maaksel. Het zelve werk is in 't jaar 1681 te Parys herdrukt, onder het opzicht van Adriaan van Valois, vermeerdert met nieuwe aantekeningen van Henrik van Valois, en van Lindenbrogius, met het leven van Ammianus Marcellinus, door Claudius Chifflet, en met eenige verbeteringen en aanmerkingen van Adriaan van Valois. Jakob Gronovius heeft dezen druk in 't jaar 1693 te Leiden doen herdrukken, en zeer goede aanmerkingen daar by gevoegt. De abt van Marolles is de eerste, die dezen schryver in 't Fransch heeft overgezet, en in 't jaar 1672 met aanmerkingen uitgegeven. Men weet niet, wanneer Ammianus Marcellinus gestorven is; maar hy was ongetwyffelt in het jaar 390 nog in leven, dewyl een burgermeesterschap, dat op dat jaar valt, aan hem niet onbekent is geweest. Hy hadt pleitzaken gehad, die hem zodanig verbittert hadden tegen de pleitende rechtsgeleerden, dat hy niet heeft kunnen nalaten eene lange uitweiding tegen hen te doen. Dit is een schamper verwyt, byna al zo stekelig als het blyspel van Grapinianus. *Vossius de Hist. Lat. lib.* II. *cap.* 9. *de Græc. lib.* II. *cap.* 18. *la Mothe le Vayer Jug. des Hist. &c. Chifflet Vie d'Ammien Marcellin. Henry & Adrien de Valois. Bayle Dict. Crit.*

AMMIANUS, prefect van 't Pretorium in 't jaar 383, waar van in het Theodosiaansche Codex gewag gemaakt wordt, en mogelyk in Symmachus *lib.* X. *Ep.* 49. *Jac. Gothofr. Prosopograph. Cod. Theodos.*

AMMIANUS, een dichter, waar van Cœlius Rhodiginus een Griekſch Distichon bybrengt, waar in deze dichter zegt, dat men gemakkelyker witte ravens en vliegende schildpadden konde vinden, dan eenen redenaar van Cappadocië, die een eerlyk man was. *Cœlius Rhodiginus lib.* XVII. *cap.* 11.

AMMIEL, of HAMMIEL. Van vier mannen van dezen naam wordt in de H. Schrift gewag gemaakt.

De eerste was een zoon van Gemalli, een overste in den stamme Dan. Hy wierdt door die van zynen stam benoemt om een der verspieders te zyn, die men in Canaan zondt, om dat landt te bezien. *Numer.* XIII. 13.

De twede was van de stadt Lodebar, in den stamme Simeons, een vader van Machir, in wiens huis Mephibosеth, de zoon Jonathans, was. II. *Sam.* IX. 4, 5.

De derde was de vader van Bathseba, eerst de huisvrouwe van Uria, en naderhandt van den koning David, dien zy Salomon baarde. I. *Chron.* III. 5. Hy wordt ook *Elias* genoemt. II. *Sam* XI. 3.

De vierde was de zoon van Obed-Edom, de Leviet, die tot poortier van den tempel wierdt aangestelt ten tyde van den koning David. I. *Chron.* XXVI. 5.

AMMIHUD. Daar zyn vier personen van dezen naam geweest.

De eerste was de zoon van Ephraim, zoon van Joseph, en vader van Elisama. *Num.* I. *vs.* 10. I. *Chron.* VII. *vs.* 26.

De twede was van den stamme Simeons, en was vader van Semuël. *Num.* XXIV. *vs.* 20.

De derde was van den stamme Naphthali, en vader van Pedaël. *Num.* XXXIV. *vs.* 29.

De vierde was vader van Thalmai, en wordt ook Ammihur genoemt. Hy was koning van Gesur. Absolom nam by hem zyne toevlucht, nadat hy zynen broeder Amnon hadde doen doden. II. *Sam.* XIII. *vs.* 37. Het woordt *Ammihud* betekent *myn doorluchtig volk. Simon Dict. de la Bible.*

AMMINADAB, of HAMMINADAB. Men vindt van drie mannen gewaagt in de H. Schriftuur, die dezen naam gedragen hebben.

De eerste was uit den stamme Juda, een zoon van Ram, en vader van den vorst Nahesson, en van Eliseba, de huisvrouwe van Aaron. *Exod.* VI. 22. *Num.* I. 7. II. 3. VII. 12, 17. *en* X. 14. *Ruth* IV. 19. I. *Chron.* II. 10.

De twede was uit den stamme Levi, een zoon van Kahat, en vader van Korah, de welke onderscheiden is van dien Korah, die dien schrikkelyken oproer verwekte met Dathan en Abiram, die een zoon was van Jizhar. *Num.* XVI. 1. I. *Chron.* VI. 22.

De derde was een overste der Leviten, uit de kinderen Uzziëls. I. *Chron.* XV. 10, 11.

AMMIRATI, of, AMMIRATO, (Scipio) een zoon van Jakob, was geboortig van Lecce, eene ftadt in 't koninkryk Napels. Nadat hy den grondt van zyne geleerdheid op de hogeschole gelegt hadt, begon hy te reizen, en hieldt zich na zyne te rugkomst te Rome, Florence, en naderhandt te Napels op. Hy wilde de historie van deze laatste ftadt en des zelfs koninkryk fchryven: maar dewyl zyn arbeidt aan de voornaamsten niet behaagde, ging hy naar Florence; en wilde ook niet weder tot Napels komen, hoewel hy daar toe verzocht wierdt. Te Florence kreeg hy niet alleen een kanunnikfchap, maar genoot ook van den groothertog veel gunste; waarom hy aldaar gedurig bleef, en in 't jaar 1603 ftorf. Men heeft van hem in de Italiaansche tale de historie van Florence; twee ftukken van de Napelsche geslachten; een van de Florentynsche; eene redevoeringe over *Tacitus*; eenige andere redevoeringen; gedichten, en andere werken. Daar zyn ook uit het geslachte der Ammirati, dat van Florence afkomstig is, en van daar door de Gibellinen verjaagt wierdt, vele grote mannen voortgekomen, waar onder Thomas, bisschop van Lecce, de geringste niet geweest is. *Crasso elog. de gli huom. letter. P.* I. *Rota elegie lib.* III. *Toppi Bibl. Nap.*

AMMISADDAI, of HAMISSADAI, van den ftamme Dan, was de vader van Ahiëfer. *Num.* I. *vf.* 12. *en* X. *vf.* 25.

AMMIZADAB, of AMISADAB, zoon van Benaja. Hy was hoofdman van de bende zynes vaders. I. *Chron.* XXVII. *vf.* 6.

AMMON, of BEN AMMI, een zoon van Loth en van de jongste dochter van dien aartsvader. De Schriftuur verhaalt, dat Loth, twee dagen na malkander door zyne twee dochters dronken gemaakt zynde, by de outfte Moab, en by de jongste Ben Ammi, teelde. Het is in der daadt wonder, dat de naam van Ammon nooit in de H. Schrift voor den naam van een enkelen man wordt gelezen; waarom men zoude kunnen twyffelen, of deze Ben Ammi wel den naam van Ammon gedragen heeft, en of niet dit laatste de naam geweest is van eenen zoon, of later nakomeling van Ben Ammi, naar wien dan vervolgens ook de Ammoniten, of kinderen Ammons, den naam zouden gekregen hebben: gelyk zo de gezegende nakomelingen Abrahams naar Jakob of Ifraël, zynen kleinzoon, Ifraëliten genoemt wierden. Indien het waar is, gelyk men eenigzins uit het verhaal van Moses fchynt te mogen besluiten, dat de dochters van Loth zich verbeeld hebben, dat na de omkeering van Sodoma, Gomorra, enz. het gansche mannelyke geslacht uitgeroeit was, zoude voor het bedrog, dat zy aan haren vader pleegden, en voor hare daar op gevolgde bloedschande, krachtige verschoning te vinden zyn. Men vindt gene byzonderheden van Ammon. Van zyn nageslacht, de Ammoniten genoemt, wordt hier na gehandelt. *Ben Ammi* betekent *de zoon van myn volk. Gen.* XIX. 34, 38.

AMMON, of NO-AMMON, eene ftadt van Egypten, waarfchynlyk *Diospolis*. De Chaldeeusche en Latynsche overzetters noemen de zelve verkeerdelyk Alexandria in de vertaling der plaatsen *Jerem.* XLVI, 25. *Ezech.* XXX, 14, 15, 16, en *Nahum* III, 8. Want Alexandrië is een langen tydt na die Propheten door Alexander den Groten gebouwt, op eene plaats, daar een vlek was, *Rachotis*, en niet eene ftadt *No-Ammon* genoemt; om welke reden die naam dan niet door Alexandria moet vertolkt worden. Zie Alexandrie, en het volgende artykel.

AMMON, of HAMMON, of JUPITER AMMON, wierdt by de Egyptenaars onder de gedaante van een Ram aangebeden, omdat een van deze dieren aan Dionysius, die Bacchus bygenoemt wierdt, eene fontein ontdekte, wanneer hy, byna gansch Asië verwonnen hebbende, in gevaar was om van dorst te fterven met zyn leger, dat door Lybië trok. In erkentenis van deze gunst deedt hy eenen tempel bouwen voor zynen vader Jupiter, dien hy Ammon, dat is *zandig*, noemde; om uit te drukken de gunst, die hy in 't midden der zandbergen ontfangen hadde. Macrobius zegt, dat Ammon de ondergaande zon betekent, en hy geeft 'er reden van. Anderen zyn van gedachten, dat deze tempel door eenen herder, Ammon genoemt, of door de nakomelingen van Cham, den zoon van Noach, is opgerecht. Aldaar was een beroemt orakel, dat Alexander de Grote ging raadpleegen. Deze tempel was op eene vermakelyke plaats, doch midden in eene wildernisse, welke men die van Barca noemt, gelegen. Aldaar was eene fonteine, die des morgens laauw was, op den middag kout, en des middernachts kokende. Deze Godt Ammon der Egyptenaren is de zelve met den Jupiter der Grieken; waarom de laatsten den naam van *Diospolis*, of *ftadt van Jupiter*, geven aan de zelve plaats, die de Egyptenaars *No-Ammon*, of *het verblyf van Ammon*, noemen, omdat deze ftadt in het byzonder aan hem was toegewyd. Dat Ammon de eerste koning van Egypten en de zelfde was met Cham, den zone van Noach, kan men zien in de historische uitlegging van de fabel van Adonis. *Biblioth. Univerf. Tom.* III. Zie ook *Bochart in Phal. lib.* I. *Marsham Can. Ægypt. Sæc.* I. *Quint. Curt. lib.* IV. *cap.* 7. *Arrian. lib.* III. *cap.* 2. *Plin. lib.* V. *cap.* 5. *lib.* VI. *cap.* 29. *Strabo lib.* I. *&* XVII. *Pausan. lib.* III. *Plutarchus. Claudian. de Laud. Stil. lib.* I. *Aristophanes. Suidas. Ovidius Metam. Lucan. lib.* IX. *Diod. Sic. lib.* III. *cap.* 68. *& feq. Macrob. lib.* I. *Saturn. cap.* 21. *Baudrand.*

AMMONITEN, nakomelingen van Ben Ammi, of Ammon, den zoon van Loth. Josephus noemt hen Ammaniten, en zegt dat het een volk geweest is van Celo-Syrië. Hun landt was te voren van reuzen bewoont, die Zuzim genoemt worden, en die zy Zamzummim noemden, en uit het zelve verdreven. Dit volk is altoos den Ifraëliten zeer vyandig geweest, hoewel de zelve, volgens het Goddelyke verbodt, hun landt niet aangetast, noch het zelve ingenomen hebben, voor dat zy eerst van hen beledigt waren. De Amoriten hadden den Ammoniten en Moabiten veel lands afgenomen, het welk Moses innam, en onder de ftammen van Ruben en Gad verdeelde. Dit was het voorwendsel, waar op de Ammoniten de Ifraëliten ten tyde van Jephta beoorloogden, zeggende, dat zy dit landt voor de Amoriten bezeten hadden. Jephta daar tegen zeide, dat dit landt in een wettigen oorlog van de Amoriten verovert en een langen tydt van de Ifraëliten door het recht van overwinning bezeten zynde, zy niet gehouden waren het zelve wederom aan de Ammoniten in te ruimen: doch de Ammoniten, hier mede niet vergenoegt zynde, wierden van Jephta in eenen veldslag overwonnen.

De Ammoniten en Moabiten voegden zich gemenelyk te zamen, vooral tegen Ifraël. Na de doodt van Othniël, die het volk Gods verlost hadde van het jok der Syriers van Mesopotamië, voegden de Ammoniten en Amalekiten zich by Eglon, den koning der Moabiten, om het zelve te verdrukken. Eenige jaren daar na verdrukten de Ammoniten de Ifraëliten over de Jordane. Maar Godt verwekte Jephta om hen te verlossen. In het begin der regeeringe van Saul belegerde Nahas, de koning der Ammoniten, Jabes in Gilead, en dwong die ftadt met hem in onderhandeling te komen om zich over te geven: doch hy wilde de inwoners gene andere voorwaarde toestaan dan dat hy hen alle het regter ooge zoude uitsteken, en die fchande op gansch Ifraël leggen. Maar Saul versloeg de Ammoniten, en verloste de ftadt en het volk van de wreedheit van Nahas. David was naderhandt een vriendt van den koning der kinderen Ammons, en zondt na des zelfs doodt gezanten aan zynen zoon Hanun om by hem het rouwbeklag te doen over de doodt zyns vaders, en hem te troosten. Maar Hanun hoonde de gezanten, zich inbeeldende dat zy verspieders waren. Doch David wreekte zich hier over, en onderwierp de Ammoniten, mitsgaders de Moabiten en Syriers, hunne bondgenoten. Ammon en Moab bleven onder de gehoorzaamheit van David en Salomon; en na de afscheuring der tien ftammen bleven zy onderworpen aan de koningen van Ifraël. Ten tyde van den koning Josaphat deden de Ammoniten, de Moabiten, en andere volkeren, hunne bondgenoten, een inval in het landt van Juda, maar zy wierden te rug gedreven en verstrooit door Josaphat. Na de vervoering van de ftammen Ruben, Gad, en half Manasse, onder de regeering van Pekah, den zoon van Remalia, des konings van Ifraël, door Tiglath-Pilesar, in de Assyrische gevangenis, ftelden de Ammoniten zich in het bezit der fteden, die aan deze ftammen toebehoort hadden, het welke Jeremias hen verwyt. De Ammoniten waren ook onder de volkeren, aan welke Jeremias door het bevel Gods den beker der grimmigheit te drinken moest geven; en hun koning was ook van het getal der koningen, aan welke hy door de gezanten of boden banden en jokken moest zenden, met vermaning om zich te onderwerpen aan Nebucadnezar, den koning van Babel, onder bedreigen van het zwaardt, van den honger, en van de pestilentie, indien zy zulks niet deden. Ezechiël verkondigde den kinderen Ammons den volkomen ondergang, en zegt dat Godt hen zoude overleveren aan de volkeren van het Oosten, die hen zouden verdelgen, zo dat zy niet meer zouden gedacht worden onder de Heidenen; omdat zy gespot en zich verheugt hadden over het ongeluk der Ifraëliten, en over het verwoesten van der zelver tempel door de Chaldeën; om welke reden Zephanja hen ook het uiterste verderf voorzegt. Alle de ongelukken zyn waarfchynlyk den Ammoniten overgekomen, wanneer Nebucadnezar, in het vyfde jaar na de inneeming van Jeruzalem, alle de omleggende volkeren van Judea beoorloogde.

Het is waarfchynlyk, dat Cyrus den Ammoniten en Moabiten vryheit gegeven heeft om weder te keeren in hun landt, waar uit zy door Nebucadnezar waren weggevoert geweest; dewyl men hen in hun landt ziet als van te voren, bloot gestelt aan de algemene ftaatsverwisselinge der volkeren van Syrië en van Palestina, zynde dan eens aan de koningen van Syrië, en dan eens aan die van Egypten onderworpen. Antiochus de Grote nam Rabba, of Philadelphia, hunne hoofdftadt, in, en slechtte de muren, leggende bezetting in de ftadt. Gedurende de vervolginge van Antiochus Epiphanes betoonden de Ammoniten ook hunnen haat en hunne wreedheit tegen de Ifraëliten, die omtrent hen woonden; doch zy wierden door Judas Machabeus in verscheide veldslagen overwonnen. Justinus de martelaar tekent aan, dat 'er in zynen tydt nog een groot getal Ammoniten was. Ten tyde van Origenes was de naam der Ammoniten reets uitgewischt door den naam der Arabiers, welke aan vele volkeren gemeen was; gelyk de zelve betuigt in zyn eerste boek over Job, dat niet alleen de Ammoniten, maar ook de Edomiten nakomelingen van Esau, en de Moabiten met eenen naam alle Arabiers genoemt wierden: het welke mede uit Epiphanius blykt.

Eer men dit artykel besluit, zal men hier by voegen wat van de grenspalen tusschen de kinderen Ammons en tusschen de Ifraëliten te denken zy. Waar omtrent eerst in aanmerking komt de misslag van Eusebius, die in zyn Woordenboek op het woordt *Ammon* fchryft, dat Philadelphia, de hoofdftadt der Ammoniten, bezeten is geweest van den ftamme Gad: doch dit ftrydt tegen het bevel Gods, 't geen haar alle hoop van de bezittinge van het landt der Ammoniten benomen hadde, en de Ifraëliten hebben ook nooit het geringste deel van het zelve ingenomen, dan nadat zy de eerste van hen beledigt waren; gelyk onder anderen ten tyde van David. Maar de Ammoniten in het tegendeel hebben den Ifraëliten meermalen verscheide fteden ontweldigt. Voorts merkt men aan, dat de beeke Jabbok de landpale der kinderen Ammons genoemt wordt, het welk echter niet moet opgenomen worden, als of de Jabbok de Ammoniten en Ifraëliten zodanig van malkander fcheidde, dat, gelyk het Ifraëlitische landt ten Zuiden van de Jabbok legt, het landt der Ammoniten alzo ten Noorden was: (was 'er een gedeelte, 't was 'er ten minsten niet geheel) want over de Jabbok ten Noorden was Basan, en het lot van den halven ftam van Manasse; en Gilead ftrekt zich uit tot aan Dan. Nu heeft nooit het landt, dat den kinderen Ifraëls was toegelegt, of hen uitgedeelt wierdt, het alderminste deel van het Ammonitische begrepen: want Godt hadt zulks uitdrukkelyk verboden. Zo is dan het landt der Ammoniten geweest beoosten de ftammen Gad en Ruben, en is misschien aan dien kant ook bepaalt geweest door den

ftroom Jabbok: of men moeft (*Deut.* III. 16.) het woordt *Gebul*, overgezet *landpale*, en de volgende, *landpalen der kinderen Ammons*, affcheiden van de vorige, in welke van de beke Jabbok gefproken wordt. Doch wanneer men de verfcheide plaatfen van de H. Schrift, in welke van Jabbok gewag gemaakt wordt, met den anderen vergelykt, zo fchynt het, dat men eenig gedeelte van het Ammonitifche landt ten Noorden van de Jabbok moet plaatfen; dewyl 'er gezegt wordt, dat het ryk van Sihon, 't geen naderhandt den Rubeniten en Gaditen is te beurt gevallen, zich uitgeftrekt heeft van de Arnon tot aan de Jabbok. Zo worden de Jabbok en Arnon als twee over malkander leggende landpalen vermeld *Num.* XXI, 24. *Jof.* XII, 2; waar mede men vergelyken moet *Deut.* II, 37, alwaar gezegt wordt, nadat het ryk van Sihon den koning der Amoriten reets door Ifraël was ontnomen, *behalven tot het landt der kinderen Ammons, en naderdet gy niet, nochte de ganfche ftreke der beke Jabbok, nochte de fteden van dat gebergte, nochte tot iets, dat de* HEERE *onze Godt ons verboden hadde.* En ftraks in 't volgende hoofdftuk: *Daar na keerden wy ons, en togen op den weg van Bafan.* En zekerlyk, dewyl het ryk van Og benoorden de beek of rivier van Jabbok was gelegen, moeften zy de zelve overtrekken; zo dat die woorden, *de ganfche ftreke der beke Jabbok*, niet betekenen, dat alle de oevers, of alle de landftreken aan de Jabbok gelegen, den Ifraëliten ontzegt waren; want dan hadden zy ook Bafan niet mogen innemen; maar alleen die landen aan de Jabbok gelegen, welke den Ammoniten toebehoorden. Doch of deze rivier de zelfde zy met die, welke *Num.* XXII, 5 genoemt wordt *de rivier in 't landt der kinderen zynes volks*, durft men niet voor zeker bepalen. Maar iemandt zoude miffchien denken, dat het halve landt der Ammoniten den ftamme Gads gegeven was, *Jof.* XIII, 25; maar daar wordt alleen gezegt, dat het zelve was *de landpale* van den ftamme Gads. Waar omtrent aangemerkt moet worden, dat, wanneer eenige fteden, of landftreken gezegt worden te zyn landpalen, dan zomtyds worden opgetelt plaatfen, welke binnen zodanig een landt, en zomtyds die, welke op de grenzen leggen: gelyk in het befchryven der landpalen van de ftammen Iffafchar, Zebulon, Afer, en anderen, door het woordt *Gebul*, defteden, die op de grenzen, en die, welke in 't midden des lands gelegen waren, betekent worden: en dat zomtyds dezen, en zomtyds die, in de befchryvingen der ftammen worden opgetelt. *Gen.* XIX. 38. *en* XIV. 5. *Deut.* II. 19, 20. *Jud.* III. *en* XI. I. *Sam.* XI. II. *Sam.* X. XII. I. *Par.* XIX. II. *Par.* XX. *Jerem.* XXV. *Ezech.* XXV. *Zephan.* II. 8, 9. I. *Machab.* V. *Jofeph. Oudh.* IV. 5. V. 9. X. 11. *en* XII. 12. *Polyb. lib.* V. *Juftin. Dialog. cum Tryphone pag.* 272.

AMMONITEN wierden ook Africaanfche volkeren genoemt, die in Lybië woonden, omtrent de plaats, daar de tempel van Jupiter Ammon gebouwt was. *Plin. lib.* VI. *cap.* 29.

AMMONIUS, anders ook APOLLONIUS genoemt, van Antiochië, was veldoverfte van Alexander Bales, koning van Syrië. Hy wierdt door Ptolomeus befchuldigt, dat hy hem hadt willen vergeven, hoewel zulks niet waar was. Deze Egyptifche koning verklaarde onder dit voorwendfel den oorlog aan zynen fchoonzoon Alexander; en zyne wapenen by die van Demetrius Nicanor gevoegt hebbende, verfloeg hy hem, en verjoeg hem uit het koninkryk van Syrië. Ammonius, die, in vrouwelyk gewaadt vermomt, zocht te ontkomen, wierdt gevat en ter doodt gebragt. *Jofephus Oudh.* XIII. 8.

AMMONIUS. Verfcheide fchryvers hebben dezen naam gedragen. Athenæus brengt twee werken by van een verfchillenden aardt, opgeftelt door eenen fchryver, dien hy AMMONIUS noemt. Het eene handelt *van de altaren en van de offerhanden*, en het andere handelt *van de hoeren van Athene.* Hy zegt niet zeker, dat deze twee boeken van den zelven Ammonius zyn; maar aan de andere zyde zegt hy niets, waar uit men het tegendeel kan befluiten; en voor het overige roert hy niets aan wegens het vaderlandt of den leeftydt van dezen fchryver. Men weet, dat Lampria, eene ftadt van Attica, het vaderlandt was van den genen, die het werk der altaren en der offerhanden gefchreven heeft. De Suidas, dien wy nu hebben, fpreekt alleen van Ammonius Saccas; maar men kan niet twyffelen, of de rechte Suidas heeft gewag gemaakt van eenen Ammonius, die van dezen onderfcheiden was; want het gene in zyn woordenboek gevonden wordt, kan van geen eenen man gezegt zyn geweeft. Het is onmogelyk, dat de zelve Ammonius het Chriftelyke gelove afgezworen hebbe, en dat hy op Ariftarchus gevolgt zy in de fchole van Alexandrië, voor het keizerryk van Auguftus. Dit zyn twee zaken, die wegens Ammonius in Suidas gevonden worden. Het is niet waarfchynlyk, dat Suidas zo onkundig geweeft zy, om te denken, dat de zelven konden overeenkomen. Men heeft vermoed, dat 'er op deze plaats eenige regelen waren uitgelaten, en dat Suidas in de zelven wel gefproken zoude kunnen hebben van den Ammonius van Athenæus. Indien zulks waar was, zoude men moeten zeggen, dat de verhandelinge van de offerhanden en van de altaren, of die van de hoeren van Athene, of die beide, gefchreven zyn geweeft door eenen letterkunftenaar, die de opvolger was van Ariftarchus. *Bayle.*

AMMONIUS was een Philofooph van Egypten. Plutarchus, wiens leermeefter hy geweeft was, maakt dikwils gewag van hem. Zie inzonderheit *pag.* 70 en 385 van zyne zedekundige werken, in den Frankfortfchen druk van den jare 1620.

AMMONIUS, van Alexandrië, bygenoemt *Saccas*, een Chriften Philofooph, leefde in de III eeuw. Hy wierdt van gelovige ouders geboren, die hem in den Chriftelyken Godsdienft optrokken; en hoewel Porphyrius hem befchuldigt den Chriftelyken Godsdienft verlaten te hebben, het is zeker, volgens het getuigenis van Eufebius en van Hieronymus, dat hy tot zyn doodt toe volhardde in het gelove, dat hy van zyne vaderen ontfangen hadde. Zyne eerfte bezigheit verfchilde veel van die, in welke hy zich federt met zo veel luifter vertoonde. Want hy was eerft een zakkedrager, waar door hy den bynaam van *Saccas* verkreeg. Maar dezen arbeidt verlaten hebbende onder het keizerryk van Commodus, om zich met de wetenfchappen, en met de oeffeninge van de Philofophie bezig te houden, geraakte hy in groot aanzien. Hy leeraarde te Alexandrië; en zyne achting was zo groot, ter oorzake van zyne ongemene natuurlyke bequaamheit tot de wetenfchappen, dat hy verdiende doorluchtige leerlingen te hebben, en onder anderen Origenes en Plotinus. Deze laatfte, hoewel een heiden, quam te Alexandrië in de Philofophie ftudeeren in den ouderdom van 28 jaren; en nadat hy verfcheide meefters gehoort hadde, volgde hy Ammonius, en ontfing elf jaren lang zyne leffen, das is te zeggen, federt het jaar 232, tot het jaar 243. Ammonius hadt Plato en Ariftoteles in den grondt onderzocht; en alzo hy den geeft vervult hadt van de leere dezer twee grote mannen, trachtte hy de gronden der beide Philofophiën overeen te brengen door het wegnemen der verfchillen en twiftredenen. De oude fchryvers hebben hem een groten lof gegeven, en zelfs de Heidenfche, als Plotinus, Longinus, Porphyrius, en Hierocles, die hem *Theodidactus*, dat is *van Godt onderwezen*, noemt. Hy hadt eenige werken gefchreven, die hem in den ry der kerkelyke fchryvers hebben doen plaatfen door Hieronymus. Eufebius tekent 'er inzonderheit een aan, *van de overeenkomft van Mofes met Jefus Chriftus*; maar het voornaamfte was zyn *Diateffaron* of *Monoteffaron*, dat is te zeggen, een Euangelium van de vier te zamen geftelt, of eene zekere overeenftemming (Concordantie) der vier Euangeliften, die hy met veel arbeidt en ftudie gemaakt hadde, en naar welke Eufebius zyne Euangelifche Canons opftelde. Verfcheide fchryvers meenen, dat deze Euangelifche overeenftemming de zelve is, die tegenwoordig den naam van *Tatianus* draagt; maar zulks is niet volkomen zeker. Die, de welke ingelafcht is in de bibliotheek der vaderen, is noch van hem, noch van Tatianus. S. Gregorius van Nyffa brengt in zyne verhandeling *van de ziele* eene plaats by van Ammonius, den meefter van Plotinus, om de vereeniging van de ziele met het ligchaam uit te leggen, en eene andere van hem en van Numenius den Pythagorift, om te bewyzen dat de ziele niet ligchamelyk is. Zommigen fchryven hem nog eene korte levensbefchryving van Ariftoteles, en aantekeningen op den zelven Philofooph toe; maar de zelve zyn van een anderen Ammonius, of liever van Ammonianus van Alexandrië, een Peripatetifch Philofooph, die op het einde van de V eeuw leefde, en van wien in de bibliotheek van Photius gefproken wordt. *S. Hieron. in Catal. Eufeb. l.* VI. *c.* 19. *Plotinus. Longinus. Ammian. Marcell. l.* XXII. *Porphyrius in vita Plot. Photius Cod.* 214. 215. *Eufeb. Epiftol. ad Carpian. Oudin. Supplem. de Script. Eccl. Cave hift. Litter. Valois in Eufeb. Socrates l.* VI. *hift. c.* 6. *Bayle Dict. Crit. De Tillemont Memoires Ecclef. Du Pin Bibl. Eccl. des* 3. *premiers fiecles.*

AMMONIUS, een dichter en hiftoriefchryver onder het keizerryk van Arcadius en van Theodofius den jongen, fchreef de gehele hiftorie van den oorlog tegen Gainas, koning der Gothen, in vaarzen; en de zelve voor den keizer Theodofius den jongen gelezen hebbende, wierdt hy daar over toegejuicht. *Nicephor. lib.* XIII. *Hift. Voffius de Hift. Lat. lib.* I. *cap.* 18. *& de Poët. cap.* 9.

AMMONIUS, de zoon van Hermeas, een Peripatetifch Philofooph, was een leerling van Proclus, en heeft gebloeit onder het keizerryk van Anaftafius in de VI eeuw. Hy heeft aantekeningen gefchreven over eenige verhandelingen van Ariftoteles, en inzonderheit over zyn boek *de Interpretatione.* Eenige fchryvers eigenen hem nog een ander toe, *van het onderfcheidt der Griekfche woorden*, dat Menagius aan Herennius Philo toefchryft. Men gelooft, dat het deze Ammonius is, van wien Photius in zyne Bibliotheek *Cod.* 242 gewaagt; daar gezegt wordt, dat hy een ongemeen genoegen hadt in het uitleggen der oude dichters, en in het maken van berifpende aanmerkingen op de Griekfche taal; en dat hy een ezel hadt van een wonderlyken fmaak voor de dichtkunft, het voeder, dat voor hem ftondt, liever niet willende aanraken, en liever dorft willende lyden, dan zyn aandacht opfchorten onder het lezen van vaarzen.

AMMONIUS, een Oofterfche monnik, fneedt zich zelfs het regter oor af, op dat hy tot geen biffchop verkoren mogt worden; maar dit belette niet, dat hy door den patriarch Theophilus gewyd wierdt. *Socrates l.* VIII. *c.* 1. *Baron. A.C.* 385.

AMMONIUS, (GASPAR, of KASPAR,) geboortig van Haffel, Doctor in de Godgeleerdheit, en Provinciaal der Auguftynen in het landfchap Zwaben in Duitfchlandt, was in verfcheide talen zeer bedreven, inzonderheit in de Hebreeufche, de welke ook verfcheide beroemde mannen in Duitfchlandt van hem geleert hebben. Hy heeft verfcheide fraaie werken gefchreven, die op verfcheide tyden en plaatfen gedrukt zyn, als:

Grammatica Hebraica in V libros diftincta.
De literis, fyllabis & omnibus punctis.
De nomine, prima parte orationis cum pronomine.
De Confignificativo quadruplici, tertia parte orationis.
De omnium partium conftructione & regimine.
De triplici accentu & carmine componendo.

Fr. Zweertii Athen. Belgic.

AMMONIUS, (ANDREAS) was geboortig van Lucca in Italië. Hy ging zyn bevordering zoeken in Engelandt omtrent het begin van de XVI eeuw. Hy zoude waarfchynlyk aldaar gevordert zyn, indien hy langer geleeft hadde. Hy oeffende zich in de goede letteren en in de Latynfche dichtkunft. Het kort uittrekfel van de bibliotheek van Gefner geeft ons deze lyft van zyne dichtkundige werken: *Scotici conflictus Hiftoria, lib.* I. *Bucolica, feu Ecloga, l.* I.

De rebus nihili, lib. I. *Panegyricus quidam, Epigrammata, l.* I. *Poëmata diversa, l.* I. Het gene men *Panegyricus quidam* noemt, zyn vaarzen op de overwinningen, welke de Engelfchen in den jare 1513 behaalden in den flag van Eperons, in de verovering van Terouanne, in het innemen van Doornik, enz. Ammonius verdient voornamelyk door zyne vaarzen onder het getal der fchryvers geplaatft te worden. Daar was veel vriendfchap en eene grote briefwiffeling tuffchen Erafmus en hem. Ammonius huisveftte eenigen tydt by Thomas Morus, en naderhandt in het Collegie van S. Thomas: want hy hadt niet middelen genoeg om een huis te huren en de laften van eene huishouding te dragen. Hy betuigde aan Erafmus, dat hy berouw hadde Rome verlaten te hebben, en dat hy weinig vernoegt was met den ftaat, waar in hy zich bevondt in Engelandt. De raadgevingen van Erafmus aan Ammonius zyn zeer overeenkomftig met de bedriegelyke middelen, waar van men zich bedienen moet om groot te worden in de werreldt. Men moet geloven, dat Erafmus het zelve alleen deedt om te fcherffen. „ Schaamt u nergens over, (zei-„ de hy) fteek u zelven in de zaken van de gehele werreldt; ver-„ dring een iegelyk, verfchoon niemandt, verdryf uit zyne plaats „ al wie gy kunt; fchik uwen haat en uwe vriendfchap naar uw „ voordeel; geef alleen aan de genen, die het u met woeker weder-„ geven zullen; zyt toegevende aan de gehele werreldt in alle za-„ ken; hebt twee koorden aan uwe boog; zet de genen om, die u zoe-„ ken; dreig te fcheiden, en bereidt u tot het vertrek; vertoon „ brieven, waar in men u elders duizent voordeelen belooft". Zie *den* 40 *brief van het* VIII *boek der brieven van Erafmus*. Deze grote man befchreef den lof van Ammonius in onrym en in vaarzen. Het geluk verminderde eindelyk zyne ftrafheden. Hy wierdt geheimfchryver van Henrik den VIII, en hadt zelfs by den zelven eene openbare waardigheit van wegens paus Leo den X. Indien hy niet voor den ouderdom van veertig jaren geftorven was, hy zoude verder hebben kunnen komen. Hy was in het leger in den jare 1513, toen de Engelfchen den veldflag van Eperons wonnen, en Terouanne en Doornik innamen. Hy bleef niet in gebreke, gelyk reets gezegt is, vaarzen te maken op deze overwinningen, en op die, de welke zy behaalden op den koning van Schotlandt. Hy ftierf in 't jaar 1517 aan eene ziekte, die in het byzonder eigen fcheen aan de Engelfchen, en welke men in dien tydt *de zweeting* of *de zweetziekte* noemde. Men kan daar van de befchryving zien in *L'Hift. du Divorce de Henry* VIII, door *Le Grand*, *Tom.* I, *pag.* 94. Een der voornaamfte dienften, die hy aan Erafmus deedt, was dat hy hem van tydt tot tydt te Cambridge voorraadt zondt van den beften wyn, gelyk zulks blykt uit de wederzydfche brieven van deze twee vrienden. Ammonius zegt in een van de zynen, maar waarfchynlyk op eene oneigentlyke wyze, dat men in Engelandt dagelyks zo vele ketters verbrandde, dat het hout daar door duur geworden was. *Bayle.*

AMMONIUS, (LIVINUS) gemeenlyk gezegt VAN DER MAUDE, van Gent, een Karthuizer en Dom-procureur te Gent, leefde in de XVI eeuwe, en was door zyne Godsdienftigheit en geleerdheit vermaart. Hy hadt deel in de vriendfchap van Erafmus, die met lof van hem fprak, houdende hem voor genezen van de vooroordeelen en van de driften der lieden van zynen ftaat. Zonder dat zoude hy de vryheit niet genomen hebben om hem te zeggen, dat de vyandt van het menfchelyke geflacht deel hadt in de inftelling der kloofters; maar hy zoude hem wel hebben kunnen toe ftaan, dat de onwetenden daar in de meefte achting verkreegen, door het vaftftellen van de waarachtige verdienften in de naaukeurige waarneming der plechtigheden. Ammonius hadt aan Erafmus vertrouwt de quellingen, die hy uitftont, en het befluit, dat hy genomen hadt om zich te onderwerpen aan de hardigheit van zynen ftaat. Ammonius heeft gefchreven:

Vita Gulielmi Bibauci Cartufiani.
Elegia de tempeftiva pie vivendi electione.
Epitaphium Græcum in obitum Arnaldi Oridrii.
Volumen Centuriarum aliquot Epiftolarum ad viros doctos.
Tractatus in Parabolam Servatoris de Filio minore natu apud Lucam cap. XV. *Lovan.* 1552.

Men verzekert, dat hy in 't jaar 1556 ftierf. *Erafmus Epift.* 20. *lib.* XXV. *Petrejus in Bibl. Carth. Valer. Andr. Bibl. Belg.*

AMMOTHEA, eene zee-Nymph, dochter van Doris en Mereus. *Hefiod. in Theogon.*

AMNESTIE, *Amneftia*, wierdt eene Atheenfche wet genoemt, naar welke men wederzyds alle beledigingen, die gedurende den oorlog voorvielen, moeft vergeten, om den vrede te zekerder te maken. Thrafybulus was daar van de uitvinder, nadat men de XXX tyrannen uit Athene verjaagt hadde. Dit woordt is in de zelve betekeniffe nog tegenwoordig in gebruik. *Val. Max. lib.* IV. *cap.* I.

AMNON was de outfte zoon van den koning David, en Ahinoam de Jizreëlitifche zyne twede huisvrouwe. Deze prins in eene geweldige drift van liefde geraakt zynde tot zyne zufter Thamar, die eene dochter was van David en van Maacha, de dochter van Thakmaï, koning van Gezur, en eene volle zufter van Abfalom, geraakte daar door in eene quyning. Doch Amnon veinfde door den raadt van Jonadab, zynen neef, zich ziek; en wanneer David zyn vader hem quam bezoeken, verzocht hy dat Thamar fpyze voor hem mogt komen bereiden. De koning ftont hem zulks toe; en Thamar bereidde hem de fpyze: doch hy wilde daar van niet eeten, maar deedt alle man uitgaan, en verkrachtte haar met geweldt. Maar de liefde van Amnon verkeerde daar na in een groter haat dan zyne liefde geweeft was, waarom hy haar uit zyn huis ftiet. De koning David was zeer toornig over deze zake; en Abfalom nam zyne zufter Thamar in zyn huis en ontveinfde den wrok, dien hy tegen Amnon opgevat hadde; tot dat hy twee jaren daarna op eene maaltydt, die hy gaf aan alle de koninklyke prinfen, zyne broeders, Amnon door zyne knechten liet doden, in het 3002 jaar der werreldt. II. *Sam.* III. 2. 3. *en* 13.

AMNON, de zoon van Simon, van den ftamme Juda. I *Par.* IV, 20 wordt van hem gefproken. Zyn naam betekent *getrouw*, of *waarachtig. Simon Dict. de la Bible.*

AMNON, een Rabbi van Ments, een tydgenoot van Mofes Bar Nachman, volgens *Gedhalia*, leefde omtrent den jare 1242. Hy wierdt om het Jodendom te Ments ter doodt veroordeelt. De Joden zeggen, dat de biffchop van Ments, en de voornaamften van de ftadt hem voor hen ontboden hebbende, om hem te noodzaken een Chriften te worden, hy daar toe drie dagen tydt verzocht; dat hy berouw hadt, dit uitftel verzocht te hebben; dat de biffchop hem, na 't eindigen van dien, voor zich liet brengen; dat hy verzocht, dat men hem de tong wilde affnyden, die 't heiligen van den naam des gezegenden Gods hadt uitgeftelt; dat de biffchop hem in plaats van de tong de vingers en tenen liet affnyden; dat Amnon de zelve liet zouten; dat het feeft van 't nieuwe jaar gekomen zynde, hy zich met zyn gezoute vingeren en tenen naar de Synagoge liet brengen; dat hy aldaar een gebedt deedt, en daar op verdween; dat hy drie dagen daar na des nachts aan een Jode verfcheen; dat hy geboodt, dat men aan alle de kerken van de verftrooijing het gebedt, dat hy gedaan hadt, zoude zenden; beginnende met deze woorden: *Geef volftandigheit aan de heiligheit van dezen dag*; dat zulks ook gedaan wierdt, en dat de Joden dit gebedt op de eerfte dagen van het jaar en op den verzoendag herhalen. Deze hiftorie en dit gebedt worden in het *Machazor*, of het gebedeboek der Joden gevonden. *Hiftoire des Juifs depuis Jefus Chrift jusques a prefent, &c. par du Pin. Edit. de Paris in* 12. 1710. VII. *Tome.*

AMOEBEUS, een uitmuntent inftrumentfpeelder van de ftadt Athene, die zong op de bruiloft van Demetrius en van Nicea. *Polyæn. lib.* IV, *cap.* 6, *in Antigon. com.* I. Plutarchus maakt hem een tydgenoot van Zenon. Clemens van Alexandrië *lib.* III *Stromat.* pryft grotelyks de onthouding van Amœbeus, die nooit tot zyne vrouwe genaakte, hoewel zy zeer fchoon was. *Ælian. Hift. Animal. l.* VI. *cap.* I. *& Var. Hift. l.* III. *c.* 30.

AMOENUS, een Chriften dichter, dien zommigen tot een fchryver van 't handboekje van 't oude en nieuwe Teftament maken, dat men aan 't einde van de werken van *Prudentius* vindt, is door Fabricius in de verzameling der Chriften dichters geplaatft, en door Margarin de la Bigne in 't VIII deel van de Boekzaal der vaders. (*Bibliotheca Patrum.*) Victor Gifelinus beweert, dat dit werk van Prudentius is, en anderen eigenen 't zelve toe aan Sedulius. Hoe 't ook zy, men weet niet, in wat tydt Amœnus geleeft heeft. Dit handboekje, dat men hem toeëigent, begint aldus:

Eva Columba fuit, tum candida, nigra deinde
Facta, per anguineum malefuadâ fraude venenum. &c.

Victor Gifelin. in edit. Prud. Voffius de poët. Lat. Miræus in Auct. de fcript Eccl. &c.

AMOK, van het geflacht der priefters, van wien gefproken wordt *Nehem.* XII, 20.

AMOL, of AMUL, eene ftadt van de provincie van Thabarefthan, in Perfië. Zy legt omtrent twaalf dagreizens met de Karavanen van de ftadt Khovarezm. Ulug Beg geeft de zelve 88 graden acht minuten lengte, en 36 graden tien minuten Noorder breedte; maar Naffir Eddin geeftze maar 87 graden 20 minuten lengte, en 36 graden 35 minuten breedte.

Daar is eene andere ftadt gelegen aan den oever van de Oxus, of Gihon, die ook den naam van AMOL draagt; en om ze van die van Thabarefthan te onderfcheiden, noemt men ze dikwils *Amol Gihon*, of *Amol Amuiah*, om dat de Gihon ook den naam van Amu draagt. *Herbelot Bibl. Oriental.*

AMOMET, een Griekfch hiftoriefchryver, heeft een werk van de Attacoren gefchreven, die Plinius onder de zelve luchtftreek plaatft, als de Hyperboreërs. Elianus brengt eene aanmerking by, die hy uit hem getrokken hadt, dat de priefters van eene zekere ftadt in Lybië krokodillen uit een meir deden te voorfchyn komen, die 17 voeten lang waren, door het zingen van een gezang, dat die byzondere kracht hadde om de zelve uit het water te doen komen. *Ælian. l.* XVII. *Hift. anim. c.* 6. *Plin. l.* VI. *cap.* 17. *Joan. Meurf. Bibl. Græca.*

AMON, overfte van de ftadt Samaria, hieldt den propheet Micha door laft van den koning Achab in de gevangeniffe, in 't 3138 jaar der werreldt, het 913 voor Chriftus. I *Kon.* XXII, 26.

AMON, de XIV koning van Juda, geboren in 't jaar der fchepping 3320, volgde zynen vader Manaffe in de regeering, en in zyne boosheit, in 't 3341 jaar der werreldt, diënende de afgoden, waarom hy wel haaft van Godt geftraft wierdt; want nadat hy naaulyks twee jaren geregeert hadt, wierdt hy in 't jaar 3343 van zyne eige knechten, die eene verbinteniffe tegen hem gemaakt hadden, in het 24 jaar zynes ouderdoms omgebragt. Maar het volk doodde alle de zamengezworenen, en ftelde zynen zone Jofia tot koning in zyne plaatfe. II *Kon.* XXI. *Chr.* XXIII. *Jofeph. Outh. l.* X. *c.* 4. *Tornell. Salian. Spondan. in Annal. V. T.*

AMOND, ALMON, eene rivier in Schotlandt, in de provincie van Lothian, werpt zich in den Edenburgfchen zeeboezem, welke de Schotten *Forth & Frith*, en de Engelfchen *Edenborrow Frith* noemen.

AMOND, koning van Zweden. Zie ASMUND.

AMONE, ANEMO, eene rivier in Italië, ontftaat aan den voet van 't Appenynfche gebergte, loopt door Romania, voorby Faën-

Faënza, of Fayence, en ontlast zich in den Po, niet verre van Ravenna.

AMONEBURG, AMELBURG, in 't gemeen OHMENBURG, eene stadt naby Marpurg, en een half vierendeel myls van Kirchhain. Zy legt op een tamelyken hogen berg, die met eene aangename vlakte omvangen is, waarom men de zelve eenige mylen verre ombelemmert zien kan; doch zy zoude niet van de ameniteit, of aangenaamheit van de plaats, maar van de rivier Ohma, of Amana haren naam hebben. In den dertigjarigen oorlog heeft ze veel geleden. Zy behoort onder keur Mentz, en heeft een fraai kasteel, met eene kollegiale, of stiftkerk. *Serrar. lib.* III. *Rer. Mogunt. Zeiler. Beschreib. des Rheinstroms.*

AMONTONS (WILLEM) wierdt geboren in den jare 1663, ter middernacht van den laatsten dag van Augustus. Hy was de zoon van een advokaat, die Normandye verlaten hebbende, van waar hy oorspronkelyk was, zich te Parys hadde nedergezet. Hy was nog in zyne letteroeffeningen, wanneer hem uit eene ziekte eene doofheit overig bleef, die hem byna volkomen van allen menschelyken ommegang, ten minsten van allen nuttelyken ommegang, beroofde. Niet meer dan voor zich zelf zynde, en overgelevert aan de gedachten, die uit den grondt van de natuur voortquamen, begon hy op de werktuigen te denken. Hy ondernam terstont het moejelykste van allen, of liever, het eenige onmogelyke, dat is, de eeuwigdurende beweeging, waar van hy noch de onmogelykheit, noch de moejelykheit kende. Daar aan arbeidende, bemerkte hy, dat 'er grondregelen moesten wezen in deze stoffe, en dat men, zo men die niet wist, zynen tydt en arbeidt verspilde. Hy begaf zich dan aan de meetkunde; hoewel, volgens de gewoonte van alle geslachten, het zyne zich daar tegen stelde, en, buiten twyffel, niet zonder reden, indien men de wetenschappen alleen aanmerkt als middelen tot bevordering van zyn geluk. Men verzekert, dat hy nooit hulpmiddelen wilde gebruiken tegen zyne doofheit, 't zy dat hy wanhoopte daar van genezen te zullen worden, 't zy dat hy zich wel bevondt by die verdubbeling van aandacht en opgetogenheit, welke hy daar door verkreeg. Amontons leerde het tekenen, de landmeetkunst, en de bouwkunde, en wierdt in verscheide openbare werken gebruikt: maar hy was niet lang zonder zich hoger te verheffen, en hy voegde by deze tuigwerkkunde (*Mechanica*) die onze kunsten voortbrengt, en zich alleen met onze noodzakelykheden ophoudt, de kennis van de verheven tuigwerkkunde, die het heelal geschikt heeft. De werktuigen, zodanig als de luchtglazen (Barometers), de weêrglazen (Thermometers), en de Hygrometers geschikt om de natuurkundige veranderingen af te meeten, die ons over weinig tyds gansch onbekent waren, of alleen bekent naar het verwarde onzekere begrip ven onze zinnen, zyn mogelyk, van alle de nuttige uitvindingen van de hedendaagsche natuurkunde, die, waar in de toepassing van de tuigwerkkunde op de natuurkunde het neteligste is; en daarenboven, dewyl men zich vergenoegde met het eerste toeval, of met de eerste verbeelding, die deze uitvindingen gelukkig hadde doen geboren worden, zo waren zy in zich zelven gebrekkelyk, of van een ongemakkelyk gebruik gebleven. Amontons bestudeerde de zelve met grote zorg, en hy boodt in den jare 1687, nog maar 24 jaren out zynde, aan de Academie der wetenschappen een nieuwen Hygrometer aan, die zeer goet gekeurt wierdt. Hy stelde ook aan Hubyn, een vermaart emailleerder, en die in deze stoffen zeer bequaam was, verscheide verbeeldingen voor, die hy hadde wegens nieuwe luchten weêrglazen; maar Hubyn was hem in eenige van zyne gedachten voorgekomen, en hy sloeg weinig acht op de anderen, tot dat hy eene reize in Engelandt gedaan hadt, daar hem de zelve voorgestelt wierden door eenigen der voornaamste leden van de koninklyke gemeenschap. Men zal mogelyk slechts voor eene aardigheit houden, maar ten minsten zeer scherpzinnig, een middel, dat hy uitvondt om alles, wat men wilde, op eene verafgelege plaats te doen weeten, by voorbeeldt, van Parys te Rome in zeer weinig tyds, te weeten in drie of vier uren, en zelfs zonder dat de tyding in alle de tusschengelege plaatsen geweten wierdt. Dit voorstel zo wonderlyk en ydel in den uiterlyken schyn, wierdt tweemaal in eene kleine uitgestrektheit van landt uitgevoert, in tegenwoordigheit van personen van het eerste aanzien. Het geheim bestont in het stellen van verscheide personen op na malkander volgende posten, die door verrekykers eenige tekens van de vorige post vernomen hebbende, de zelve weder aan de volgende post overgaven, en alzo vervolgens; en deze verscheide tekens waren zo vele letters van een Alphabet, waar van men alleen te Parys en te Rome het cyffer hadt. Het grote bereik der verrekykers maakte de verafgelegenheit der posten, waar van het getal zo klein moest zyn, als 't mogelyk was; en dewyl de twede post de tekens deedt aan de derde, naar mate dat hy de zelve zag geven aan de eerste, zo wierdt de tyding van Parys te Rome gebragt, byna in zo weinig tyds, als 'er vereischt wierdt om de tekens te Parys te geven. In 't jaar 1695 gaf Amontons het eenige boek uit, dat men van hem in druk gezien heeft, en dat hy opdroeg aan de koninklyke Academie der wetenschappen. De tytel daar van is: *Remarques & Experiences Physiques sur la construction d'une nouvelle Clepsydre, sur les Baromètres, Thermomètres, & Hygromètres.* Hoewel de Clepsyders of water-horologies, zo veel in gebruik by de ouden, onder ons volkomen vernietigt zyn, door de rader-horologies, oneindig veel naauwkeuriger en gemakkelyker, Amontons spaarde geen moeite tot het zamenstellen van zyn water-horologie, in hoop dat het zelve op zee zoude kunnen dienen; want op die wyze, als het gemaakt was, konde de geweldigste beweeging, welke een schip konde hebben, het zelve niet ontstellen, in plaatse dat de zelve onfeilbaar de andere horologies ontstelt. Men heeft in het boek van Amontons kunnen zien, met hoe veel kunst zyn Clepsyder toegestelt was. Het is onwaarschynlyk, dat hy met eenige der oude uitvinders geraadpleegt heeft. Hy tradt in het jaar 1699 in de koninklyke Academie, wanneer de zelve haar nieuw reglement ontfing. Hy gaf terstondt in de vergaderingen der Academie zyne bespiegeling der wryvingen, die zulk eene gewichtige stoffe in de tuigwerkkunde, en die tot dien tydt toe zo duister geweest was, verlichtte. Zyn nieuw weêrglas quam vervolgens te voorschyn. Na zyn doodt heeft men zyn verbetert luchtglas gezien, en een ander luchtglas zonder quik, tot het gebruik op zee, en nieuwe en naaukeurige ondervindingen, die hy gemaakt hadde over het luchtglas, en over den aardt van de lucht. Hy hadt eene byzondere begaaftheit omtrent de ondervindingen, scherpzinnige en gelukkige verbeeldingen, vele middelen tot het wegnemen van zwarigheden, en eene grote behendigheit in de uitwerkinge. Hy was maar een voedsterling, of een lidt van den minsten rang in de Academie: maar deze naam brengt geen onderscheidt in de verdiensten mede, de zelve bekent alleen eene mindere outheit, en eene zekere insterving. Amontons, die eene volkome gezontheit genoot, wierdt eensslaags van eene ontsteeking van de ingewanden aangetast, de kanker of het kout vuur voegde zich in weinig tyds daar by, en hy sturf den 11 October des jaars 1705, in den ouderdom van 42 jaren en byna twee maanden. Hy was getrouwt, en liet maar eene dochter na, die twee maanden out was. Het gemeen bleef door zyn doodt versteken van verscheide nuttige uitvindingen, waar mede hy bezig was, omtrent de drukkunst, omtrent de schepen, en omtrent den landbouw. De hoedanigheden van zyn gemoedt waren nog groter dan die van zynen geest, door zulk eene onbewimpelde en ongemaakte vroomheit, dat men daar in eene onmogelykheit bespeurde om iets te doen, het gene daar mede strydig was, door eene openhartigheit, en door eene oprechtheit, welke de weinige ommegang met de menschen niet konde wegnemen; het gene echter verzelt was van eene volkome onbequaamheit, om zich anders dan door zyne werken geacht te maken, of eenige gunst te verkrygen dan door zyne verdiensten, en by gevolg byna eene volstrekte onbequaamheit om zyn geluk te maken. *Fontenelle Hist. de l'Academie des Sciences, Année* 1705.

AMORBACH, *Amorbachium*, eene stadt van Duitschlandt, in Frankenlandt, behorende aan den keurvorst van Ments. Zy legt aan het kleine riviertje Mult, dat een weinig verder in den Mayn loopt.

AMORGO, hedendaags MORGO, of MURGUS genoemt, een eilandt in de Ægeesche zee, 't welke zommigen onder de Cycladische, doch anderen onder de Sporadische eilanden rekenen. In het zelve is eene stadt, die voor dezen een bisdom hadde: ook wordt de dichter Simonides naar het zelve, als zyn vaderlandt zynde, *Amorginus* genoemt. *Strabo lib.* X. *Plin.*

AMORITEN, of EMORITEN, waren volkeren, die gesproten waren uit Amori, of Emori, den vierden zoon van Canaan. Zy hebben eertyds gewoont te Hazezon Tamar, (dit is Engaddi) *Genes.* XIV, 7, en omtrent Hebron, *vs.* 13, vergeleken met XIII, 18, en het dal Escol, *Deut.* I. 19, 24. Jacob getuigt ook *Genes.* XLVIII, 21, *dat hy met zyn zwaardt, en met zynen boog den Amoriten een stuk lands ontnomen hadde*, het welk omtrent Sichem is gelegen geweest. De verspieders, die naar het landt Canaan waren uitgezonden geweest, verhaalden, dat de Hethiten, de Jebusiten, en de Amoriten op het gebergte woonden. De Gibeoniten waren de overblyfsels der Amoriten, II *Sam.* XXI, 2. Dat 'er evenwel ook Amoriten over de Jordaan benoorden den Arnon gewoont hebben, blykt *Num.* XXI, 13, alwaar *de Arnon* gezegt wordt *de landpale te zyn tusschen de Moabiten en de Amoriten*; en *vs.* 24, dat Sihon alles bezeten heeft *van Arnon aan tot Jabbok toe.* Ja zelfs hebben de Amoriten ook over de Jabbok in het lot van Manasse gewoont, *Num.* XXXII, 39: waarom niet alleen Sihon, maar ook Og, de koning van Basan, *een koning der Amoriten* genoemt wordt, *Jos.* IX, 10. Deze naam wordt dikwils in eene zeer brede betekenis gebruikt, en zodanig, dat hy alle, of de meeste inwoners des lands door de Israëliten bezeten, insluit. Als Godt, *Genes.* XV, 16, het zelve aan Abraham beloost, zegt hy, dat het vierde geslacht derwaarts wederkeren zoude, omdat de ongerechtigheit der Amoriten (van geen ander volk gewag makende) tot dien tydt toe nog niet volkomen was: hoewel zy, in het 21 vers van dat hoofdstuk, maar alleen als een der tien volkeren, die de Israëliten zouden uitdryven, genoemt worden. Josephus *Oudh.* IV, 5, beschryft hun landt, als zynde een halfeilandt, welks Westzyde van de Jordaan, de Zuidzyde van de Arnon, en de Noordzyde van de Jabbok bespoelt wierdt. *Oudh.* IV, 7 zegt hy, dat hun landt aan de twee en eenen halven stamme gegeven is; en *Oudh.* V, 9, dat de koning der Ammoniten staande hieldt, dat het Amoritische zynen voorvaderen hadde toebehoort. De Propheet Amos spreekt van de reuzelyke gestalte dezer volkeren, zeggende, dat hunne hoogte was als de hoogte der cederen, en hunne sterkte als der eiken. Moses versloeg Sihon, den koning van Hesbon, die Israël weigerde door zyn landt te laten trekken, en met een leger tegen hen optoog: ook versloeg hy Og, den koning van Basan, en gaf het landt van beide deze Amoritische koningen, dat aan deze zyde der Jordane was, aan de stammen Ruben, Gad, en half Manasse: doch het landt der Amoriten aan de overzyde der Jordane wierdt aan den stamme Juda gegeven. *Num.* XXI, *en* XXXII. *Jos.* XV.

AMORIUM, eene oude stadt van Phrygië, op de grenzen van Galatië, met een aartsbisdom, onder het patriarchschap van Constantinopel, is groot, schoon, en in de werken der oude schryvers zeer beroemt geweest, hebbende doorluchtige kerkvoogden gehad, en grote mannen voortgebragt, Amerumnas, Kalif der Saracenen, verwoestte de zelve in de IX eeuw. Zie hier, hoe de zaak zich omtrent den jare 840 heeft toegedragen. Theophilus, keizer van 't Oosten, een zoon van Michaël den Stamelaar, trok tegen de Saracenen te veldt, en nadat hy hen geslagen hadde, ontnam

nam hy hen in Syrië Samosate en Sosopetra, dat het vaderlandt van den Kalif was, en verwoestte het zelve tot den grondt toe; hoewel deze prins hem ernstig verzocht het zelve om zynent wille te sparen. Deze laatste, verbittert door dien hoon, besloot zich daar over te wreeken door het verwoesten van Amorium, dat het vaderlandt van Theophilus was. Hy naderde Cappadocië en Phrygië, met een verschrikkelyk leger, te zamen gestelt van soldaten, die tot in Africa toe geligt waren, en de welke op hunne schilden geschreven hadden *Amorium*, om opentlyk te kennen te geven, dat hun toeleg was deze stadt aan de wraak van hunnen meester op te offeren. En in der daadt, wat vlyt de keizer ook aanwendde om 'er krygsvolk in te werpen, en wat tegenweer de verweerders ook in het werk stelden, Amerumnas nam de stadt in, offerde alle de inwoners aan zyne wraak op, deedt alles in den brandt steeken, en maakte van de schoonste stadt van het gehele Oosten, dat zy te voren was, de zelve tot een asch-en puinhoop, alleen uit haat van dat zy het vaderlandt was van Theophilus, die het zyne verwoest hadde. *Strabo. Plinius. Ptolomæus. Cedrenus. Zonaras. Curopalates.*

AMORRIO, een kerkelyk historieschryver, door Possevyn aangehaalt in 't I boek van zyn *Apparatus Biblicus*. Zie *Vossius l.* IV. *Hist. Græc.*

AMOS, de derde der twaalf kleine propheten, hoewel de Grieken hem de twede rekenen, was een veeherder van Thekoa, de zelve stadt, welke Rehabeam, de zoon van Salomo, hadde doen herbouwen, als in het twede boek der Chronyken is aangetekent, en welke Hieronymus ten Zuiden van Bethlehem plaatst. Hy propheteerde, gelyk hy zelfs zegt, onder de regeeringe van Uzia, koning van Juda, en van Jerobeam den II, koning van Israël. Hy voorzeide de slaverny der Israëliten, en de rampen, die den vyanden van het volk Gods moesten overkomen. Amazia, priester van Bethel, deedt hem sterven, in het 3219 jaar der werreldt, het 785 voor Christus, omtrent den tydt van die vermaarde aardbeevinge, welke men stelt in het 25 jaar der regeeringe van Uzia, en in het 40 van Jerobeam. De prophetie van Amos vervat negen hoofdstukken; zy is voornamelyk geschreven tegen de tien stammen van Israël, waar van hy de verwoesting en slaverny voorzegt. Hy besluit met hen eene herstelling te doen hopen, welke gene andere zyn kan dan de regeering van den Messias. Deze propheet is minder verheven dan de anderen, en bedient zich van gelykenissen en van uitdrukkingen, genomen van de kunst, die hy oeffende, en overeenkomstig met zynen staat en met zyn beroep. De schryver van de levens der Propheten, aan S. Epiphanius toegeëigent, Clemens Alexandrinus, en eenige later schryvers, en onder anderen Simler, hebben zich verbeeld, dat deze schryver de zelve was met Amos, de vader van den propheet Jesaia. Maar Augustinus, Hieronymus, Basilius, Isidorus, en verscheide andere schryvers verwerpen met reden dit gevoelen. In der daadt de vader van den propheet Jesaia was een aanzienlyk man van de stadt Jeruzalem, en de propheet Amos bekent zelf dat hy een arm herder was. Behalven dat worden deze namen op verschillende wyzen geschreven, hoewel onze overzetters, noch de Latynen daar in geen onderscheidt maken: want de naam van den vader van Jesaia wordt aldus geschreven, אָמוֹץ, en die van den propheet Amos op deze wyze, עָמוֹס. Men moet ook aanmerken, dat deze propheet ter doodt gebragt wierdt door den haat van Amazia, den priester van Bethel, en niet door het bevel of toedoen van den koning van Juda, gelyk zommigen verhalen. De Grieken vieren zyn feest den 15 Juny, en de Latynen den 31 May. *Clemens Alexand. l.* I. *Strom. Hieron. in Isa. & Amos. Augustinus l.* XVIII. *de Civit. D. c.* 29. *Basil. in cap.* 1. *Isa. &c. Bellarm. de script. Eccl. Usser. Huet Demonstrat. Evang. Du Pin Dissertation preliminaire sur la Bible.*

AMOS, de vader van den propheet Jesaia, meent men een zoon van den koning Joas geweest te zyn, en een broeder van Amazia, koning van Juda. De Joodsche meesters menen, dat hy mede een propheet geweest is. Daar zyn 'er ook, die menen, dat de propheet, die met den koning Amazia sprak, en hem verplichtte de hondert duizent Israëliten weg te zenden, die hy gehuurt hadde om met hem tegen de Edomiten te stryden, deze Amos was: doch dit gevoelen heeft geen meer grondt dan dat hy de zelve zoude zyn met Amos, den derden der twaalf kleine propheten, gelyk hier voor reets is aangemerkt. II. *Par.* XXV. *Hieron. in Isai. Clemens Alexand.* I. *Strom.*

AMOS, de zoon van Naum, en vader van Matthathia, wordt in het geslachtregister van den Heilandt opgetelt. *Luc.* III. 25.

AMOS, gezegt *Pharao*. Eusebius geeft dezen naam aan Amasis den I, koning van Egypten, die, volgens zyne rekening, regeerde van het 2312 jaar der werreldt af, tot het 2337 toe. Zie Amasis de I.

AMOSIUS, een Grieksch historieschryver, wordt door Eusebius in 't eerste boek van zyne kronyk aangehaalt. *Joan. Meursii Bibl. Græca.*

AMOU, eene rivier, die onze hedendaagsche landbeschryvers *Abiamu* noemen, dat is, de rivier Amu; want *Ab* betekent in de Persiaansche tale water en rivier. De Arabiers noemen de zelve *Gihon*, en *Neher Balkh*, de rivier van Balkhe, omdat zy door deze stadt loopt. De ouden noemden haar Oxus en Bactrus. Zy neemt haren oorsprong in den berg Imaus, en heeft haren loop van 't Oosten naar 't Westen. Het landschap van Khoverezen naderende, kromt zy zich geweldig, en schynt naar haren oorsprong te rug te keren; doch eindelyk kromt zy zich wederom weg, en ontlast zich ten Westen in de Kaspische zee. Deze rivier maakt eene natuurlyke scheiding tusschen de provincien, die door de Oostersche Turken bewoont worden, en die, welke men tegenwoordig het koninkryk van Persië noemt. Deze worden met een algemenen naam *Iran* genoemt, en de anderen Touran; en wanneer de Arabiers van deze natien spreken, zeggen zy, dat zy het landt van Mauaralnahar bewonen, dat is het gene over de riviere Amou legt. Velen geven voor, dat deze rivier haren naam heeft van eene stadt, die aan haren oever gelegen is, en die men Amouiah en Amol noemt. *Herbelot Bibl. Oriental.*

S. AMOUR, (Lodewyk van) doctor in de Godgeleerdheit, van de Parysche faculteit der Sorbonne, geboren te Parys, was de zoon van des konings lyfkoetsier, en een doopzoon van Lodewyk den XIII. Hy voltrok zyne studien gelukkig op de universiteit van Parys; en baccalauris zynde, wierdt hy tot rector van de universiteit verkoren. Gedurende zyn rectorschap bezocht hy de collegien, 't gene hem vele vyanden verwekte. Hy ontfing de doctorsmuts in 't jaar 1644, en verkreeg terstont in de faculteit eenen naam in de zaak van de afkondiging der vyf voorstellingen. Hy was een van de doctoren, welke de bisschoppen, die de onderscheiding van deze vyf voorstellingen verzochten, verkozen, om onder het pausschap van Innocentius den X naar Rome te gaan. Hy arbeidde zeer yverig met zyne medemakkers, om hunne zaak staande te houden; doch zyn oogmerk niet kunnende bereiken, quam hy in Vrankryk te rug, alwaar hy de zaak van Arnaud verdedigde in de faculteit van Parys, en de veroordeeling van dezen doctor niet hebbende willen ondertekenen, wierdt hy buiten de faculteit gesloten. Hy liet in 't jaar 1662 een dagverhaal drukken van 't gene te Rome omtrent de 5 voorstellingen was voorgevallen, het welke men gelooft naar zyne gedenkschriften en die van den abt de Lalane, zynen medemakker, door Arnaud en Sacy in order geschikt te zyn. Hy heeft tot den jare 1687 geleeft, wanneer hy te St. Denys sturf, en den 15 November aldaar begraven wierdt. *Memoires du tems. Du Pin Table universelle des Auteurs Ecclesiastiques.*

S. AMOUR, (Willem) doctor van de Theologische faculteit van Parys, van het huis en gezelschap van de Sorbonne, en professor in de Theologie, maakte veel geruchts in de XIII eeuw. Hy was van S. Amour, een dorp in het graafschap van Bourgonje. Kanunnik zynde te Beauvais, wierdt hy van de Universiteit van Parys belast der zelver belang waar te nemen in het verschil, dat zy hadde met de Dominikanen. In den jare 1228, ten tyde van de minderjarigheit van St. Lodewyk, en van de regeeringe der koninginne Blanche, waren de aanhangers van de Universiteit van Parys, geen recht hebbende kunnen verkrygen wegens het vermoorden van eenige van hare scholieren door de soldaten, ten deele naar Angers, ten deele naar Parys geweken. De Dominikanen, zich van hun afzyn bedienende, deden zich tot doctoren in de Theologie aannemen, en verkregen een professors stoel in de Theologie. De Universiteit vier jaren daarna te Parys herstelt zynde, bleven de Dominikanen niet alleen in het bezit van den zelven, maar wilden nog een tweden stoel hebben. De Universiteit maakte eene instelling om hen zulks te beletten. Maar de Dominikanen in den jare 1250 hun voordeel doende met de ongunst van de Universiteit, die hare lessen hadde doen ophouden, in gevolge van de instelling van Gregorius den IX, omdat men haar geen recht gedaan hadde over den moordt aan hare scholieren gepleegt, wilden niet gehoorzamen, 't en zy men hen voor eeuwig twee professors stoelen in de Theologie toestont. De zaak van de Universiteit wierdt bygelegt, en zy maakte vervolgens eene instelling, door welke geboden wierdt, dat niemandt tot doctor zoude ontfangen worden, dan die bezwoer de willekeuren van de Universiteit te zullen waarnemen. De Dominikanen, deze instelling niet hebbende willen gehoorzamen, wierden van het ligchaam der Universiteit afgesneden; maar zy deden daar over hun beklag by den graaf van Poitiers en aan de koninginne Blanche, regentinne van het koninkryk in het afzyn des konings, en begaven zich daarover zelfs by den paus. De aanhangers van de Universiteit, daar van verwittigt zynde, begaven zich by den graf van Poitiers, en zeiden, dat zy niets anders verzochten, tot dat de paus daar omtrent anders geboden hadde; maar de Dominikanen bragten te weeg, dat de bisschop van Evreux, commissaris van den paus, zyne commissie overliet aan meester Lucas, kanunnik van Parys, die in hunne belangen was, aan wien zy eene twede commissie deden afvaardigen van wegens den paus. Deze, met die volmachten voorzien, schortte alle de leden van de Universiteit in hunne bedieningen op, en deedt, niettegenstaande het appel van de Universiteit, zyn vonnis in alle de parochiën van Parys afkondigen. De Universiteit deedt van hare zyde de instelling, op welke zy de Dominikanen verdreven hadde, afkondigen, en de zelve door alle de gemeenschappen tekenen, en schreef in de maandt van February des jaars 1254 een brief aan alle de bisschoppen van Vrankryk, om zich te beklagen over het gedrag der Dominikanen. Innocentius de IV, die hen tot dien tydt toe begunstigt hadt, verboodt hen eenige kerkregeering waar te nemen zonder de goetkeuring der bisschoppen in de bisdommen. Deze paus gestorven zynde, wierdt zyne bulle door Alexander den IV herroepen, die hyna veertig bullen in haar voordeel verleende. Toen beschuldigden de Dominikanen Willem van S. Amour tegen de eere van den H. stoel gesproken, en een lasterschrift tegen den paus geschreven te hebben. Deze beschuldiging voor den koning gebragt zynde op de aanklagte van den apostolischen nuncius Gregorius, wierdt de zaak gestelt aan den bisschop van Parys, voor wien Willem van S. Amour zyne onschuldt en de valschheit van deze beschuldiging klaar aantoonde. De Dominikanen bedachten vervolgens eene andere, onder voorwendsel van eenige voorstellingen, welke de Universiteit van Parys gedaan hadde tegen de gezonde en vrywillige bedelaars, zonder iemandt te noemen; en zy boden zelfs eenige vertoogschriften aan tegen de voorstellingen, die zy aan Willem van S. Amour toeschreven. Deze Doctor deedt eene predikatie in de kerke der H. Onschuldigen om zich te rechtvaardigen. De koning deedt eindelyk in het jaar 1256 een verdrag ma-

maken tusschen de Dominikanen en de Universiteit, waar door de Dominikanen, van hunne bullen afstaande, herstelt wierden. In dien tydt schreef Willem van S. Amour zyne verhandeling *van de gevaren der laatste tyden*, het welke stof gaf aan de Dominikanen om hunne klachten te vernieuwen. Alexander de IV verwierp het Concordaat, dat tusschen de Universiteit en de Dominikanen gemaakt was, veroordeelde met name Willem van S. Amour, verklaarde hem vervallen van alle zyne waardigheden en bedieningen, en begeerde dat hy uit het koninkryk zoude verjaagt worden. Dit vonnis wierdt niet uitgevoert, en Willem van St. Amour bleef te Parys. Hy wierdt aangeklaagt door de Dominikanen op eene vergadering van bisschoppen van Sens en van Rheims, die zich te Parys bevonden; maar wanneer hy zich aldaar aanboodt om zich te verdedigen, wilden de Dominikanen de zaak niet verblyven aan de uitspraak van het Concilie. De Universiteit zondt hier op hare afgezondenen naar Rome, en verkoos Willem van S. Amour, Odo van Douay, Nicolaas van Bar-sur-Aube, Jan van Gateville, en Jan Belin, om het boek van de gevaren der laatste tyden te verdedigen, en de veroordeeling te verzoeken van het boek, genaamt, *Het eeuwige Euangelium*. Maar de Dominikanen quamen hen voor, en het boek van de gevaren der laatste tyden by den paus aangeklaagt hebbende, wierdt dit werk voor de aankomst der afgezondenen veroordeelt. Zy bleven niet in gebreke hunnen weg te vervorderen. Te Anagnia gekomen zynde, daar de H. vader was, was'er niemandt dan Willem van S. Amour, die volstandig bleef; de drie anderen veroordeelden zyn boek. Wat hem belangt, hy verweerde zich zo wel, dat de paus hem vry verklaart wegzondt. Hy was ondertusschen niet zo haast vertrokken, of de paus zondt hem, ziek van Rome wederkeerende, een brief, waar in hy hem verboodt in Vrankryk weder te keeren, en hy ontzeide hem voor altoos de vryheit om te onderwyzen of te prediken. Hy week, om dezen storm te ontgaan, naar zyn dorp van S. Amour. De Universiteit bleef van hare zyde volstandig, en wilde de Dominikanen niet aannemen. Paus Alexander de IV in den jare 1261 gestorven zynde, quam Willem van S. Amour weder te Parys, en zondt zyn boek aan paus Clemens den IV. Deze paus, zonder het zelve goet te keuren, handelde Willem van St. Amour heuschelyk, die in rust bleef tot zyne doodt toe. Zyn grafschrift, dat in de kerke van S. Amour is, alwaar hy begraven wierdt, geeft te kennen, dat hy in het jaar 1272 stierf, en het boek der lykdiensten van Macon, dat het zelve gebeurde den 13 September. Zyne werken zyn in het jaar 1632 gedrukt. Het eerste is genoemt, *de Pharisæo & Publicano*; het twede, *de Periculis novissimorum temporum*; het derde, *Collectiones Scripturæ sacræ*. Het oogmerk van alle deze werken is, alle monniken verdacht te maken, die, onder voorwendsel van nedrigheit, van armoede, en van bedelary, eene trotschheit en heerschzucht voeden, waar door zy zich boven anderen achten, en het juk willen afwerpen, en toeleggen op de rechten der wettige herders. Hy past op hen toe verscheide plaatsen der Schrifture, van de gewone uitleggingen, van het kanonyke recht, en van eenige vaderen. Hy beweert daar in, dat het gene daadt van deugt is, zich gewillig tot de bedelary te begeven, en dat men gene aalmoes moet geven aan een gezont bedelmonnik. Hy verantwoordt zich wegens de voorstellingen, die men aan hem toegeschreven hadde, en voorzegt eindelyk de rampen, welke deze nieuwe predikers aan de kerke kunnen veroorzaken. S. Thomas schreef tegen dezen Doctor het werkje, dat in het XIX stuk van zyne werken is, *Adversus impugnantes Religionem*; en S. Bonaventura maakte ook tegen hem eene verhandeling *de Paupertate Christi, & Apologia pauperum*. Zy hebben ongelyk, die hem onder het getal der ketters stellen. Men behoeft alleen Willem van Nangis, en de schryvers van dien tydt te raadplegen. De eerste zegt, dat zyn boek te Anagnia verbrand wierdt, niet omdat het ketteryen inhieldt, maar omdat het opschudding veroorzaakte tegen de monniken. (*Non propter hæresin, quam continebat, sed quia contra præfatos Religiosos seditionem & scandalum concitabat.*) Jan van Meun of Clopinel, die, volgens het zeggen van eenigen, Doctor van Parys en een Dominikaan was, spreekt aldus van Willem van S. Amour in zyn Roman *de la Rose*:

Etre banni de ce Royaume,
A tort comme fut maître Guillaume,
De Saint Amour, qu'hypocrisie
Fit exiler par grande envie.

Joh. Victor. ad Ann. 1254. *Guill. de Nangis in vita S. Lud. ad ann.* 1255. *Du Boulay Hist. Univers. Paris. Le Bulaire Tom.* I. *Cout.* 8. *Alex.* IV. *Thomas de Cantimpré. S. Antonin. Paul. Emil. Prateol. Bellarmin. de Monac. Spond. A. C.* 1253. *n.* 7, *&* 1255. *n.* 8. *&c. Du Chêne Chronol. de Norm.* 1256. *Alethophilus ad Christianum Philalethem*, aan het hoofdt van zyne werken. *Mezeray. Du Pin Bibl. des auteurs Eccles.* XII. *Siecle.*

AMPATREN, volkeren van het eilandt Madagascar, omtrent de Zuidkust tusschen Carcanossi en Carambula. Hun landt is zeer vruchtbaar en vol van bosschen, waar in de inwoners hunne dorpen maken, met palen en doornachtige bomen besloten. Het volk wordt door de groten geregeert, die heren zyn van de dorpen, en eenen oútsten erkennen, die boven hen alle is. Zy oorlogen gedurig onder malkander. De vreemdelingen zyn by hen niet aangenaam. Hun landt kan drie duizent soldaten op de been brengen. In het zelve is veel katoen. *Flacourt Hist. de Madagascar.*

AMPELIUS, proconsul van Africa, en naderhandt stadvoogdt van Rome onder Valentinianus in 't jaar CCCLXXI. In 't Theodosiaansche Codex, in Symmachus, en in Ammianus Marcellinus wordt dikwils van hem gesproken. *Jacobi Gothofredi Prosopograph. Codicis Theod.*

AMPELUSIA, of AMPELA, AMPELUS, eene stadt en voorgebergte op het eilandt Crete, hedendaags *Capo sagro* genoemt. *Ptolom. Baudrand.*

AMPELUSIA, of AMPELOS, eene stadt en voorgebergte in Macedonië, tegenwoordig *Capo Canistro* genoemt, naby den zeeboezem Aiomama, of St Anna, welken de ouden *Toronaicus sinus* noemden. *Plin. l.* XIV. *c.* 10. *Strabo l.* XIV.

AMPELUSIA. Zie ABYLA.

AMPEZO, *Ampitium*, een fraai vlek in Duitschlandt, aan den voet van 't Alpische gebergte in Tirol, op de grenzen van Frioul, waar van het voorhenen een gedeelte uitmaakte: doch het behoort sedert den jare 1505 aan het huis van Oostenryk, door een verdrag tusschen den keizer Maximiliaan en de republyk van Venetië. De sterkte van Bulistagni is 'er naby gelegen. *Baudrand.*

AMPFING, een vlek in neder-Beyeren, naby Muhldorf, onder het ampt Landshut behorende. Hier naby is, op de zo genaamde Veeweide, hertog Frederik van Oostenryk van keizer Lodewyk den IV in 't jaar 1322 geslagen en gevangen.

AMPHARES, een der Ephoren van Lacedemonië ten tyde van den koning Agis, was het voornaamste werktuig van de rampzalige doodt van dezen prins. Na de herstelling van Leonidas, zynen medegenoot, was hy in eenen tempel gevlucht. Amphares was een van de genen, die hem daar gemeenzaam gingen zien, en die hem gezelschap hielden, wanneer hy uit deze toevlucht ging, om naar het badt te gaan, en wanneer hy weder naar den tempel keerde. Op zekeren dag hem uit het badt geleidende, sloeg Amphares de handen aan hem, om hem te dwingen voor de Ephoren te verschynen, en hen rekenschap van zyn gedrag te geven. Hy deedt hem met geweldt in de gevangenisse gaan; de Ephoren en hunne byzitters begaven zich terstont derwaarts om den koning zyn rechtsgeding op te maken. Hy verklaarde hen geen ander voornemen gehad te hebben, dan om de zaken te herstellen op den voet, waar op Lycurgus de zelve gebragt hadde, en dat zulk eene heerlyke onderneming hem nooit berouwen zoude. Men verwees hem hier op ter doodt, en men geboodt de gerechtsdienaars hem naar de plaatse der straffe te geleiden. De gerechtsdienaars vonden het zo vreemt en ongehoort, dat men de handen aan den persoon van eenen koning sloeg, dat zy een weêrzin tegen dezen last betuigden. Demochares, een der vrienden van Amphares, moest zelf dezen last volvoeren. Agesistrata, de moeder van Agis, van Archidamia hare moeder verzelt, was toegeschoten naar de poorten der gevangenis, en verzocht, dat het dezen prins toegelaten mogt zyn om zyne zaak voor het volk te bepleiten. Dit was oorzaak dat men de uitvoering van het vonnis verhaastte. Zo haast Agis verwurgt was, quam Amphares Agesistrata verzekeren, dat men haren zoon geen quaadt zoude doen, en dat zy konde ingaan om hem te zien, indien zy wilde. De zelve vryheit wierdt aan de grootmoeder toegestaan; alzo gingen zy beide binnen. Amphares deedt terstont Archidamia ophangen, en daarna Agesistrata binnen komen, daar dit geschied was. Het eerste, dat zich aan het gezicht van deze vrouwe vertoonde, was het dode ligchaam van haren zoon, op de aarde uitgestrekt, en dat van hare moeder, het welk nog hing. Zy hielp de beulen het zelve afnemen, en leide het by het ligchaam van Agis; en haren zoon kussende, riep zy uit, *dat hy verloren gegaan was; en dat hy haar in den zelfden afgrondt hadde doen storten door zyne al te grote goedheit.* Amphares zeide, op het horen van deze woorden, tegen haar, dat zy, dewyl zy het gedrag van Agis goet keurde, gehandelt zoude worden gelyk hy gehandelt was. Agesistrata, zonder zich te ontzetten, strekte den hals uit aan den beul om gehangen te worden, en vergenoegde zich met te zeggen, dat zy wenschte, dat alle deze zaken ten beste en tot voordeel van het vaderlandt mogten strekken. Het volk was zeer te onvrede over zulk eene ongemene geweldenary; het morde daar over; maar het bleef daar by. Men zag toen de waarheit van eenen grondregel, die plaats heeft in velerlei gelegenheden: *Men maakt gerucht, en daarna stelt men zich te vrede.* Niets bewoog Amphares zo veel tot deze misdaadt, dan de begeerte om niet weder te geven het gene Agesistrata hem geleent hadde. *Plutarchus in 't leven van Agis. Bayle Dict. Crit.*

AMPHAXIS, een steedtje van Macedonië aan de golf, welke de hedendaagschen die van Contessa nomen, dat de *Sinus Strymonicus* der ouden is. Zy geeft haren naam aan een klein landschap, Amphaxites genoemt, in het welke begrepen waren de steden van Thessalonica, waar henen Cicero gebannen wierdt; en Stagira, de geboorteplaats van Aristoteles. *Cluver. lib.* IV.

AMPHAXITES, een landschap in Macedonië. Zie AMPHAXIS.

AMPHIARAUS, zoon van Oecleus, of, volgens anderen, van Apollo en van Hypermnestra, niet met Adrastus, koning van Argos, willende trekken tot den oorlog tegen Etheocles, koning van Thebe, verstak zich, om de doodt te ontgaan, die hy voorzien hadde, door de dromen of door de vogelvlucht, dat hem in dezen tocht moest overkomen; maar Eryphile, zyne huisvrouwe, met list gewonnen, onder de belofte van een kostelyk gouden halssieraadt, ontdekte hem, de plaats aanwyzende, daar hy verborgen was; zo dat hy genoodzaakt wierdt de wapenen op te vatten en de anderen te volgen. Amphiaraus, vergramt van zich alzo lafhartiglyk door de trouwloosheit van zyne eige vrouwe verraden te zien, geboodt, eer hy vertrok, aan zynen zone Alcmeon, dat hy, zo haast als hy zyne doodt vernemen zoude, hem zoude wreken aan zyne moeder Eryphile, als de eenige oorzaak van zyn ongeluk. De onderneming tegen Thebe hadt een ongelukkigen uitslag; want van zeven opperhoofden wierden 'er vyf gedood. Op eenen tydt, wanneer de opperveldheer de voornaamsten van het leger ter maaltydt onthaalde, nam een arendt de werpspies van Amphiaraus op, en de zelve omhoog gevoert hebbende, liet hy die vallen, en men zag de zelve terstondt in een laurier verandert. Amphiaraus des

anderen daags op de zelve plaats gekomen zynde om af te trekken, wierdt aldaar levende met zynen wagen in de aarde verzwolgen. Men vereerde hem ondertusschen als eenen Godt, en de Oropianen rechtten hem eenen tempel op, volgens het getuigenis van Cicero *de Divinat. lib.* I. *cap.* 70.

Pausanias spreekt van eenen tempel, die hem toegewyd is, aldus: „ Aan den uitgang van de stadt der Oropianen, aan den oever der „ zee, twaalf stadien van daar, ontmoet men den tempel van Am- „ phiaraus, die van Thebe vluchtende, met zynen wagen ver- „ zwolgen wierdt. Anderen zeggen, dat het niet op deze plaats „ was, maar op den weg, die van Thebe in Chalcis loopt. Het is nochtans zeker, dat Amphiaraus terstondt door de Oropianen vergood wierdt, en dat de Grieken hem vervolgens Godlyke eere bewezen. Zyn standbeeldt is 'er van wit marmer, met een altaar, waar van het derde gedeelte hem alleen gewyd is, en het overige aan andere Goden. Naby dezen tempel ziet men eene fontein, die den naam van Amphiaraus draagt, waar uit men zegt dat hy te voorschyn quam, wanneer hy in 't getal der Goden gesteld wierdt. Men wast, noch reinigt niemandt in het water van deze fontein; maar wanneer men antwoordt van het orakel ontfangen heeft, en dat men zich van zyne ziekte ontslagen vindt, werpt men goude en zilvere stukken in de zelve. Jopho Cnosianus, een der uitleggers van de orakelen van Amphiaraus, gaf de zelve in zesvoetige vaarzen uit, het welk een groten toeloop tot zynen tempel verwekte. „ Amphiaraus (vervolgt *Pausanias*) vergood zynde, „ stelde deze wyze in van het toekomende door de dromen te „ voorzeggen; en de genen, die zyn orakel gaan raadplegen, „ moeten eerst aan hem als aan eenen Godt offeren, en nemen de „ andere bepaalde plechtigheden waar. Zy slachten een schaap, „ en nadat zy het den strot afgesneden hebben, spreiden zy de „ vacht op de aarde, en slapen daar op, verwachtende de verlich- „ ting van het gene zy begeeren, en dat hy hen in den droom „ geeft. De zelve schryver zegt nog, dat 'er in de stadt der Phlia- „ sianen, achter de grote markt, een huis is, dat men *Mantica*, „ *Manteum*, *Fatidica*, of *van den Propheet* noemde, alwaar Am- „ phiaraus eenen nacht gewaakt hebbende, het toekomende begon te „ voorzeggen.

Plutarchus, van de orakelen van Amphiaraus sprekende, zegt, „ dat ten tyde van Xerxes een dienaar naar het orakel van Am- „ phiaraus gezonden wierdt, van wegens Mardonius. Deze die- „ naar in den tempel in slaap gevallen zynde, zag in den droom „ den bedienaar van den tempel, die hem krachtig tegenstondt, „ en hem te rug stiet, en die hem eindelyk een groten steen op „ het hoofdt wierp, omdat hy niet wilde vertrekken. Deze droom wierdt waarachtig bevonden; want Mardonius wierdt door den koning van Lacedemonië gedood, hebbende een slag van eenen steen aan 't hoofdt ontfangen, waar aan hy stierf. Zie daar het voornaamste, dat de schryvers van Amphiaraus en van zyne Godspraken verhalen. Nog dient aangemerkt, dat de omstandigheden van de doodt van Amphiaraus op verscheide wyzen verhaalt worden. Pindarus en Apollodorus zyn onder de genen, die zeggen, dat de aarde door een donderslag geopent wierdt; en de eerste meldt, dat Amphiaraus met zynen wagen te gelyk in den geopenden afgrondt nederstortte: waar by gevoegt kan worden, dat Barthius verhaalt, dat men voorgeeft, dat de Heidenen het ooge gehad hebben op het geval van Korah, Dathan en Abiram. Men heeft ook gemeent, dat Amphiaraus niet gestorven was, maar wederom uit de hel opgekomen. Apollodorus voegt 'er by, dat Jupiter hem de onsterffelykheit gaf. Dit doedt mogelyk de Hebreën zeggen, dat de Heidenen op de historie van Enoch gezinspeelt hebben. *Plutarchus Parall. ex.* 6. *Strabo lib.* IX. *Pausan. lib.* I. II. & IX. *Plin. lib.* VII. *Ovidius lib.* III. *de Ponto*, *El.* I. *Statius in Thebaïd. Diod. Sicul. lib.* V. *cap.* 5. *Antiq. Græc. & Rom. Bayle Dict. Crit.*

AMPHIAS wierdt door die van Epidaurus gezonden om de verdeeldheit, die 'er tusschen de Lacedemonienzen en de Athenienzen was, te beslissen, in het achtste jaar van den Peloponneeschen oorlog. Zie de *Scholia in Equit. Aristoph.*

AMPHIBIEN zyn zeker slag van dieren, die ten halven op het landt, en ten halven in het water leven, gelyk de Castoor. Zy worden benoemt met het Griekfche naamwoordt *Amphibios*, te zamen gesteld van ἀμφὶς, of ἀμφὶ, *van de eene zyde*, *en van de andere*, en van βίος, *leven*. Men geeft gemeenlyk dezen naam aan de genen, die onzeker zyn om zyde te kiezen, of die over twee kanten hellen, het zy in zaken van den Godsdienst, of in staatszaken. Mezeray maakt gewag van zekere Amphibiën, in de IX eeuw, die het geestelyke kleedt droegen, en noch monniken, noch klerken wilden zyn. *Mezeray au regne de Charlemagne.*

AMPHICLEA, eene Griekfche stadt in Phocis, alwaar outstyds een vermaarde tempel van Bacchus was, waar van de priester den genen, die hem quamen raadvragen, toekomende dingen voorzeide. Pausanias voegt 'er by, dat de genen, die dezen valschen Godt aangeroepen hadden, in den droom verwittigt wierden van de hulpmiddelen, die zy gebruiken moesten tot geneezing van hunne qualen. *Pausan. in Phocid.*

AMPHICRATES, een Griekfch historiefchryver, stelde eene verhandeling op van doorluchtige mannen, volgens Diogenes Laërtius *in vita Arist. lib.* II. Atheneus *lib.* XIII. Plutarchus spreekt ook van een redenkunstenaar van dezen naam *in vita Luculli.*

AMPHICTYON, een zoon van Deucalion en Pyrrha, de derde koning van Athene, omtrent den jare 1500 voor Christus geboorte. Hy regeerde tien jaren, en heeft de uitlegging der dromen en der ongewone wondertekenen uitgevonden. *Strabo. Pausanias.*

AMPHICTYON, de zoon van Helle, van wien het vermaarde Griekfche oppergerecht, *Amphictyonium*, is ingesteld; waar toe men in 't eerst alleen uit de zeven hoofdsteden van Griekenlandt, maar naderhandt uit de dertien voornaamste de leden verkoos. Philippus van Macedonië wierdt eindelyk mede in deze vergadering aangenomen, en aan hem twee stemmen, gelyk aan de Phocenzen, gegeven. Onder hen waren XII rechters, waar voor alle klagende partyen uit Griekenlandt verschenen, en die zich by Thermopyle vergaderden, hoewel zy voorhenen hunne byeenkomst in den tempel van Ceres aan de rivier Asopus hadden. Van Thermopylen wierdt de zitplaats der Amphictyonen naar Delphos in Phocis overgebragt; en was dit alzo de hoogste gerechtsbank van geheel Griekenlandt, waar voor de grootste geschillen moesten beslist worden. Het gerecht wierdt tweemaal des jaars, in de lente en den herfst, gehouden. Philippus bragt het zelve eindelyk uit Phocis naar Macedonië over, tot dat na verloop van 60 jaren de Phocenzen het weder aan zich bragten. Augustus en Antoninus Pius vernieuwden het zelve, en bragten het weder in zyn voorgaanden bloeie; gelyk dan Pausanias, die ten tyde van Antoninus leefde, getuigt, dat in zynen tydt daar toe 30 rechters verkoren wierden, en dat het duurde tot den tydt van Constantyn den Groten, wanneer de Roomsche macht naar haren ondergang helde. Pausanias wil, dat deze rechtbank van den hier voor gemelden Amphictyon, zone van Deucalion, haren oorsprong hadde; daar Strabo des zelfs begin daarentegen den XIV koning van Athene toeschreef. *Pausan. lib.* X. *Strabo lib.* VIII. *en* IX. *Dionys. Halicar. lib.* IV. *Justin. Euseb. Orosius. Seldeni Marmora Arundel.*

AMPHIDAMAS, een doorluchtig burger van Chalcis, en veldoverste der legers van zyn vaderlandt, stierf in eenen strydt tegen die van Erythrea. De voornaamste dichters van Erythrea bevonden zich by zyne uitvaart, die te Chalcis gehouden wierdt, en streden aldaar om eenen prys van de dichtkunst. Homerus en Hesiodus waren, volgens het verhaal van Plutarchus, onder de mededingers; en dewyl de rechters vreesden over de vaarzen van deze twee grote dichters te oordeelen, besloten zy raadselachtige vragen voor te stellen, de welke Hesiodus zo wel wist te beantwoorden, dat hy den prys behaalde, de welke bestont in eenen gouden driévoet. Plutarchus verhaalt deze geschiedenis in het twede hoofdstuk van *'t Banket der zeven wyzen*, en zegt, dat het de gewoonte was der oude Grieken hunnen geest door raadselen, die zy malkander opgaven, te oeffenen. Zie ook *Sympos. lib.* V. *Quæst.* 2.

AMPHIDAMAS, van het geslacht der Inachiden, was, gelyk Pausanias wil, een zoon van Alceus, en broeder van Lycurgus. Maar uit het gene Apollodorus van hem zegt, kan men besluiten, dat hy veel eer een zoon van den laatsten, en een kleinzoon van den eersten is geweest. Hy is onderscheiden van Amphidamas, waar van hier voor gesproken is. *Pausanias in Arcadic. lib.* VIII. *Apollodorus lib.* III.

AMPHIDAMAS, de zoon van Busiris, dien Hercules met zynen vader doodde, omdat hy hen bezig vondt met hunne gasten tot offerhanden te slachten. *Baudrand.*

AMPHIDROMIA, een feest der oude Heidenen, dat zy in hunne huizen vierden den vyfden dag na de geboorte hunner kinderen, op deze wyze. De vrouwen, die in arbeidt geholpen hadden, liepen in 't ront door de kamer, dragende het kleine kindt in hare armen. Daar na wiessen zy hare handen, en gaven het kindt aan de voedster over om zorge daar voor te dragen. Vervolgens gaven de nabestaanden en vrienden geschenken aan deze vrouwen, en men gaf eene grote maaltydt. Hesychius zegt, dat men op den zelfden dag eenen naam gaf aan het kindt: maar op eene andere plaats zegt hy, dat de naam op den tienden dag gegeven wierdt. Indien dit laatste waar is, zo is het feest Amphidromia onderscheiden van dat, het welke de Romeinen *Nominalia* noemden. De Griekfche naam van dit feest betekent *rontomloping. Hesych. Plato in Theæteto. Cæl. Rh. lib.* XII. *cap.* 12.

AMPHILOCHIUS, bisschop van Iconië, in Lycaonië, was een van de doorluchtigste kerkvoogden van de IV eeuw, en een der grootste verdedigers van het rechtzinnige gelove tegen de ketters. Hy was oorspronkelyk van Cappadocië; en zich eenigen tydt met de redekunst bezig gehouden hebbende, begaf hy zich vervolgens tot de rechtbank, daar hy de waardigheden van advokaat en van rechter oeffende. Daarna begaf hy zich in eenzaamheit, en wierdt omtrent het jaar 372 verkoren tot bisschop van Iconië, gelyk Theodoretus het zelve noemt, en gelyk het genoemt wordt in het I algemene Concilie van Constantinopel, op het welke Amphilochius zich bevondt. Deze grote man hadt veel deel in de vriendschap van Gregorius Nazianzenus en van Basilius. De een en de ander schreven verscheide brieven aan hem, die men nog heeft, en de laatste schreef op zyn verzoek de verhandeling van den H. Geest, en verscheide brieven, om zyne tegenwerpingen en zwarigheden op te lossen en weg te nemen. Men heeft 'er drie van, die den naam van kanonyke dragen. Amphilochius zelf onderwees de kerke door verscheide verhandelingen, die niet alleen door Theodoretus, door Hieronymus, door Leontius van Byzance, door Cyrillus van Alexandrië, en door Johannes van Damascus bygebragt worden, maar ook door het algemene Concilie van Ephesen, en door het II Concilie van Niceen. Alle de geleerden zyn het echter eens, dat het leven van Basilius, dat men hem toeschryft, niet van hem is. Theodoretus verhaalt, dat deze kerkvoogdt, wetende, dat de keizer Theodosius, die te Constantinopel een Concilie hadde doen vergaderen, om, zo 't mogelyk was, de Arrianen met de kerke te vereenigen, de dwalende bisschoppen hoorde, en vrezende, dat hy zich van deze listige geesten mogt laten verleiden, zich van deze uitvinding bediende om hem te onderrechten. In de kamer van dezen keizer getreden zynde, die zynen zoon Arcadius by zich hadde, groette hy hem, en geliet zich den prins niet te zien. Theodosius dacht, dat hy 'er geen acht op geslagen hadde, en geboodt hem zynen zoon te naderen, en den zelven te kusschen. Maar de bisschop antwoordde hem, dat het genoeg was den vader eere te bewyzen. „ Theodosius vertoornde zich hier over, als over een hoon, dien men hem „ deedt

„ deedt in den perſoon van zynen zoon ", en geboodt, dat men den biſſchop uit zyne kamer zoude dryven. Wanneer men hem dan voortdrong om hem te doen vertrekken, keerde hy zich naar Theodoſius, en riep uit: „ Gy ziet, myn heer, dat gy den hoon „ niet kunt verdragen, dien men uwen zoon aandoedt, en dat gy „ u door toren laat vervoeren tegen de genen, die hem niet met „ eerbiedigheit ontmoeten; twyffel niet, of de Godt van 't heelal „ zal van gelyken een affchrik hebben van de genen, die tegen zyn „ eenigen zoon laſteren, aan den zelven de eere niet bewyzende „ als aan hem: en dat hy de zelve zal haten als ondankbaren om„ trent hunnen weldoender en hunnen zaligmaker ". Theodoſius begreep toen de behendigheit van dezen heiligen biſſchop; hy riep hem wederom, verzocht hem om verſchoning, en gaf weinig tyds daarna wetten uit, door de welke hy den ketters verboodt vergaderingen te houden, eenige inwyding te doen, en hunne leere te onderwyzen. Men gelooft, dat de eerſte van deze wetten die was, de welke gedagtekent is den 25 July des jaars 383, en gericht aan Poſthumianus, prefect in 't Ooſten; de andere is van den 3 September daar aan volgende. Deze heilige kerkvoogdt beſtreedt ook de Meſſalianen, of Euchiten, aldus genoemt, om dat zy in het gebedt al het wezentlyke van den Godsdienſt deden beſtaan. S. Amphilochus was voorzitter op het Concilie van Side, dat het eerſte biſdom was van Pamphilië, vergadert tegen de ketters, die men *Illuminati*, of *Verlichten* noemde. Hy was nog in leven, wanneer Hieronymus zyne verhandeling der doorluchtige mannen opſtelde. Deze outvader zegt, dat Amphilochius eene verhandeling van den H. Geeſt hadde opgeſtelt, die hy hem hadde voorgelezen; maar dit werk is verloren. Cotelerius heeft een Synodalen brief van Amphilochius uitgegeven, die echt is. Men ſchryft hem nog het dichtwerk toe, geſchreven aan Seleucus, kleinzoon van den keizer Trajanus; maar dat is eerder van Gregorius Nazianzenus. Men heeft maar ſtukken van alle de andere werken van Amphilochius: want de acht leerredenen, door den vader Combefis onder zynen naam uitgegeven, zyn waarſchynlyk verdicht. Hieronymus moet eene grote achting gehad hebben voor Amphilochius, dewyl hy in zyn LXXXIV brief aan Magnus hem met de Baſiliën, en met de Gregoriën van Nazianze ſchynt gelyk te ſtellen, in de gewyde en ongewyde geleertheit. Het is waarſchynlyk, dat hy ſtierf omtrent den jare 394. De Grieken en Latynen hebben hem in het getal der Heiligen geſtelt, en vereeren zyne gedachtenis den 23 November. Zyn leven, dat men in Surius vindt, is zekerlyk een verdicht ſtuk. Godefroi Hermant heeft het vervolg van zyne bedryven byeen verzamelt, de levens van S. Baſilius en van S. Gregorius Nazianzenus beſchryvende. Men kan ook nazien Hieronymus, Theodoretus, Poſſevin, Bellarminus, &c. *Du Pin Biblioth. des Auteurs Eccleſiaſtiques* IV. *Siecle.*

AMPHILOCHIUS, burgermeeſterlyk landvoogdt van Campanië onder Valentinianus den ouden. *Codex Theodoſ. Tit. de Decurion. lib.* LXXI.

AMPHILOCHUS, zoon van Amphiaraus en van Eriphyle, was een beroemt waarzegger. Hy verzelde Alcmeon, zynen broeder, in den tweden oorlog van Thebe, en was hem behulpzaam om Eriphyle van kant te helpen. Hy en Mopſus ſtichtten na den Trojaanſchen oorlog de ſtadt Mallus in Cilicië. Daarna quam hy weder te Argos in Acarnanië; maar hy konde zich zelf daar niet veſtigen, en quam weder in Cilicië, daar hy door Mopſus of door Apollo gedood wierdt. Hy hadt een beroemt orakel te Mallus, en een altaar te Athene. De genen, die zyn orakel raadvraagden, bragten den nacht in den tempel over, en het gene zy ſlapende droomden, diende tot beantwoording van hunne vragen. Amphilochus, zegt Lucianus, was de zoon van eenen, die zyne moeder gedood hadde, zich voor een propheet uitgaf in Cilicië, en alles, wat men wilde, voorzeide, mits dat men hem eene matelyke beloning gaf. Hy hadt in dit werk zo veel achting, dat hy Apollo zynen toeloop benomen hadt. De zelve Lucianus voert in zynen *Logenaar* een zekeren Eucrates over Amphilochus ſprekende aldus in: „ Toen ik uit Egypten te rug quam, hoorde ik het gerucht van „ het orakel van Amphilochus, die klaar en gepaſt antwoord„ de op alles, wat men begeerde, te weten, mits dat men „ het in geſchrift aan zynen propheet gaf, en ik hadt de nieuws„ gierigheit ook, om in het voorbyreizen het zelve te raadplegen. Zommigen zeggen, dat de Amphilochus, die Argos in Acarnanië geſticht heeft, onderſcheiden is van den gene, die eenen tempel hadde te Mallus; de eerſte was een zoon van Alcmeon, en de twede van Amphiaraus. Hy is onderſcheiden van AMPHILOCHUS van Olene, op wien eene gans verliefde te Egea, in Achaje. *Homer. Odyſſ. lib.* XV. *Pauſan. lib.* V. *Apollod. lib.* III. *Strabo lib.* VII. *Lucian. in Deorum Concilio Tom.* II. *Thucydides. Xiphilin. Plin. lib.* XIII. & XVI. *Titus Livius lib.* XLV. *Ælian. Hiſt. Animal. lib.* V. *Athen. lib.* XV. *Bayle Dict. Crit.*

AMPHILOCHUS, een Atheenſch Philoſooph, heeft een werk van den akkerbouw nagelaten, volgens het getuigenis van Varro, die hem aanhaalt *lib.* I. *de R. R.*

AMPHILYCHUS, van Corinthen, was de vader van den dichter Eumillus, die ſchryver is van de twee ſtukken, *Bugonia* en *Europa* genoemt, en van verſcheide andere werken. *Euſebius in Chron.*

AMPHILYTUS, een Acarnaniſch waarzegger, Piſiſtratus tot eenen oorlog tegen de Athenienzen willende overreden, gaf voor, dat hem dit van de Goden wierdt ingegeven. Piſiſtratus taſtte hier op de Athenienzen na het avondmaal aan, die op een zeer voordeelige plaats gelegert waren; doch zommigen ſpeelden, en anderen ſliepen, waar door hy de ſtadt Athene ten derden male bemachtigde. *Herod. lib.* I. *cap.* 62.

AMPHIMEDON, een zoon van Melantheus, was een van de minnaars van Penelope, en wierdt van den zoon van Ulyſſes, Telemachus, gedood. *Homer. Odyſſ.* 22 & 24.

AMPHIMEDON was een zeker Libyër, die aan het hof van den koning Cephus gedood wierdt, tegen Perſeus ſtrydende. Ovidius ſpreekt 'er van *l.* V. *Metam. v.* 74.

AMPHIMONA, of AMPHINOMA, de moeder van Jaſon, 't hoofdt der Argonauten, drukte zich een ponjaardt in den boezem, door hanzeer wegens het lange afzyn van haren zone. *Natalis Comes lib.* VI. *cap.* 7. Het is ook de naam van eene Nymphe, waar van Homerus gewag maakt *Il.* Σ. *v.* 44.

AMPHINOMUS. Zie ANAPUS.

AMPHION, een zoon van Jupiter en van Antiope, die door haren gemaal Lycus, koning van Thebe, verſtoten was, leerde zo wel op de lier ſpelen, dat de dichters voorgegeven hebben, dat de rotſen hem navolgden; willende daar door uitdrukken het vermogen, dat hy hadde om de wreetſte harten te verzachten. Men voegt 'er by, dat de ſteenen zich zelf ſchikten om de muren van Thebe te maken, om dat hy door het geluidt van het zelfde muzyktuig de Thebanen overreedde om de zelve te bouwen. De oude ſchryvers hebben hem de uitvinding van de muzyk toegeſchreven. Het is nochtans waarſchynlyker, dat 'er twee Amphions zyn geweeſt. De eerſte, een broeder van Zethus, regeerde te Thebe in Beotië, en Euſebius maakt'er gewag van in zyne kronyk. Hy leefde omtrent 1417 jaren voor Chriſtus. Horatius ſpreekt van deze twee broeders, en van de verſchillen, welke Amphion door zyne goedaardigheit en zachtmoedigheit wiſt by te leggen, *lib.* I, *Ep.* 18. De andere Amphion, *Dirceanus* bygenoemt, was van een dorp langs de rivier Dirce, in Beotië gelegen. Men geeft voor, dat hy jonger was dan de andere, en dat hy omtrent 1326 jaren voor Chriſtus geleeft heeft. Deze laatſte Amphion was een muzikant; en men houdt hem zelfs voor den uitvinder van de muzyk. Maar, in waarheit, alle deze zaken zyn met zo vele verdichtſelen vermengt, dat daar uit bezwaarlyk eenige zuivere waarheit te trekken is. Men moet ondertuſſchen nog aanmerken, dat Ovidius zegt, dat Amphion zich zelfs uit wanhoop doodde, om dat Apollo en Diana zyne kinderen hadden omgebragt. *Metam. l.* VI. Men verzekert ook, dat de twee broeders Amphion en Zethus in het zelfde graf begraven wierden, dat de Tithoreen jaarlykſch met vlyt gingen bezoeken, en aldaar eenige offerhanden brengen, in den tydt, wanneer de zon in het teken van den ſtier was, om dat dan hun landt uitnemende vruchtbaar, en dat der Thebanen in het tegendeel onvruchtbaar wierdt. *Strabo lib.* IX. *Plin. lib.* VII. *cap.* 55. *Plutarch. de Muſ. cap.* 2. *Pauſan. lib.* IX. *Apollon. lib.* I. & IV. *Argon. Natalis Comes lib.* VIII. *cap.* 15. *Myth. Laurenbergius Græcia antiq.* &c.

AMPHION, de zoon van Hypſon, zoon van Peleus, een van de Argonauten, geleek zo wel naar zynen broeder Deucalion, dat hun eigen vader daar omtrent bedrogen wierdt. *Valer. Flacc. vſ.* 367.

AMPHION van Theſpia heeft van den tempel der Muzen op den Helicon gezangen, enz. geſchreven. *Joh. Meurſii Bibl. Græca.*

AMPHION was een vermaart ſchilder, waar van Plinius ſpreekt. Hy verzekert, dat hy onnavolgbaar was in het ſchikken van een tafereel. *Plin. Hiſt. Nat. l.* XXXVI. *c.* 10.

AMPHION, een beeldhouwer, een zoon van Aceſtor, hadt verſcheide ſtukken gemaakt, die geacht waren; maar men maakte vooral veel werks van zyne ſtandbeelden. *Pauſanias lib.* X.

AMPHION, een gevryde ſlaaf van Quintus Catulus, was van een groten geeſt, en hadt zulks doen blyken in verſcheide werken van zyn maakſel, die hoog geacht wierden. *Plin. l.* XXXVI. *cap.* 18.

AMPHION, biſſchop van Epiphania in Cilicië in de IV eeuw, woonde de Conciliën van Ancyra, van Neoceſarea, en van Niceen by. Athanaſius ſtelt hem in den rang der Apoſtoliſche mannen van zynen tydt. Hy regeerde de kerke van Nicomedië, nadat Euſebius, na 't houden van 't Concilie van Niceen, uit de zelve verdreven was; doch hy bleef altydt tytelbiſſchop van Epiphania. Van hem wordt in het *Menologium* der Grieken, en in het Roomſche *Martyrologium* op den 12 Juny gewag gemaakt. *Athan. Orat.* I. *contra Arianos, Apol.* 2. *Sozom. l.* II. *c.* 20. *Theodoret. l.* I. *c.* 20. *Baillet vies des Saints.*

AMPHIPOLEN, Archonten of overigheden, welke Timoleon te Syracuſe in de CIX Olympiade, na 't verjagen van den dwingelandt Dionyſius den jongen, inſtelde. Zy hadden de zorge van de beſtiering en ſtaatsregeering van deze grote ſtadt. Hun gezag heeft aldaar byna 300 jaren geduurt, namelyk tot op den tydt van *Diodorus Siculus*, gelyk hy zelfs in zyne *Bibl. Hiſt. lib* XVI. getuigt.

AMPHIPOLIS, eene ſtadt van Thracië aan den kant van Macedonië, met een aartsbisdom. De Grieken noemden de zelve naderhandt *Chriſtopoli*, en men verzekert, dat haar hedendaagſche naam *Emboli* is. Zy is gelegen aan de rivier Strymon, die de zelve van alle zyden beſproeide. De plaats wierdt te voren de *negen-wegen* genoemt, en Ariſtagoras de Mileſiër, voor de gramſchap van Darius vluchtende, wilde zich aldaar veſtigen; maar hy wierdt daar in verhindert door de Edoniërs in de LIX Olympiade, omtrent het 250 jaar van Rome. Sedert zonden de Athenienzen tien duizent inwoners derwaarts, die te Drabeſco door de Thraciërs in ſtukken gehouwen wierden. Dit belette niet, dat Agmon, de zoon van Nicias, aldaar een nieuwe volkplanting ſtichtte, na dat hy de Edoniërs, die zich in het bezit daar van geſtelt hadden, verdreven hadde. Deze volkeren, zich aan de zyde der Lacedemonienzen tegen die van Athene begeven hebbende, waren oorzaak van de oorlogen, die men ten tyde van Philippus van Macedonië vernieuwde. Perdiccas nam Amphipolis in in de LXXXIX Olympiade, omtrent het 330 jaar van Rome. *Actorum* XVII wordt verhaalt,

dat Paulus en Silas door deze ftadt trokken. *Thucydides l.* IV. & V. *Justinus. l* VIII. *Plinius l.* IV. *c.* 10.

AMPHIRETUS, een Acanthiër, door de rovers genomen, en op 't eilandt van Lemnos gebragt zynde, floot men hem in boeijens, de rovers denkende een groot losgeldt van hem te zullen trekken. Amphiretus, om 'er zich van te ontflaan, befloot niets te eeten, en dronk ter zelver tydt vermillioen, in zout water gemengt. Daar van afgang gehad hebbende, verbeeldden de rovers zich, dat hy de rode loop hadt, en namen hem de boejens af,' uit vreze dat hy mogt fterven, en zy daar door hun losgeldt verliezen. Amphiretus zich aldus in wat meerder vryheit ziende, nam de gelegenheit waar om by nacht te ontvluchten, en zich in een viffchers bark begeven hebbende, quam hy gelukkig te Acanthus aan., *Polyæn. lib.* VI.

AMPHIS, een blyfpeldichter, leefde ten tyde van Plato, gelyk men befluiten kan uit het gene Diogenes Laërtius van hem in het leven van dezen Philofoof gefchreven heeft. Atheneus fpreekt ook van hem in zyn XIV boek.

AMPHISCIANEN worden die genen door de landbefchryvers genoemt, welke onder de brandende luchtftreek tuffchen de twee zonnekringen (Tropici) wonen, om dat zy gedurende den loop van het jaar de vierderlei fchaduwen hebben; want wanneer de zon aan een der beide nachtevéningen is, dat is te zeggen aan het begin van den fteenbok, of aan het begin van de balans, ftrekt hunne morgenfchaduwe zich ten Weften, en hunne avondfchaduwe ten Ooften: en wanneer de zon de Noordertekenen doorloopt, gaat hunne fchaduwe naar 't Zuiden; gelyk de zelve in het tegendeel ten Noorden gaat, wanneer zy de Zuidertekenen doorloopt. Deze naam komt van ἀμφὶς, of ἀμφὶ, *van d'eene en van de andere zyde*, en van σκιὰ, *fchaduwe.* De Heterofcianen zyn de volkeren van de gematigde luchtftreken, die altoos hunne fchaduwe hebben naar eene der Polen. En de Perifcianen zyn de volkeren van de koude luchtftreken, die hunne fchaduwe rontom zich zien draaien, in de jaargetyden, wanneer de zon hen verlicht.

AMPHISTENES, een Lacedemoniër, eene offerhande aan Diana doende, geraakte in razerny. *Paufan. l.* I.

AMPHISTIDES, een man, die grote begeerte hadt om de rekenkunft te leeren, doch die het met tellen niet boven het vyftal kon brengen; waarom de genen, die niet wel konden tellen, by hem vergeleken wierden. *Ariftot. Problem. fect.* X. *Suidas Amp.*

AMPHITHEATER, of fchouwplaats, in 't Latyn *Viforium.* Het is onwederfprekelyk, dat 'er ten tyde van Vitruvius nog gene amphitheaters te Rome gebouwt waren, en dat 'er, volgens de aanmerking van Juftus Lipfius, een misflag is in Plinius, daar men leeft *Pompeji amphitheatri*, in plaats van *Pompejani Theatri.* In vervolg van tydt zyn 'er verfcheide ampitheaters te Rome opgerecht, waar van het voornaamfte dat van Nero geweeft is, dat van Tyburtynfchen fteen gemaakt was, welkers hardigheit en fchoonheit die het marmer naby komt. Men noemt dit amphitheater *Colifeum.* Het zelve was hondert vyf en dertig voeten lang, en vyf hondert vyf en twintig breet, kunnende zeven en tachtig duizent menfchen op hun gemak zittende bevatten; en de hoogte was van hondert vyf en zeftig koninklyke voeten. In de eerfte tyden bouwde men gene duurzame theaters of amphitheaters, de zelve wierden flechts van hout gemaakt, en men nam de zelve na de fpelen weg. Dion verhaalt, dat een van deze oude amphitheaters inftortte, onder welker puinhopen eene grote menigte van het Roomfche volk verplettert wierdt. Auguftus was de eerfte, die 'er een van fteen liet oprechten in het veldt van Mars, ten koften van Statilius Taurus, in het 725 jaar van Rome. Dit amphitheater bleef in ftandt tot op den keizer Vefpafianus; want het eerfte onder Nero verbrand zynde, deedt Vefpafianus een nieuw ftichten onder zyn achtfte burgermeefterfchap, twee jaren voor zyne doodt; maar hy konde het niet voltooit zien. Titus floeg de laatfte handt daar aan. Plinius verhaalt, dat Curio een amphitheater oprechtte, dat op grote yzere fpillen draaide, zodat men van het zelfde amphitheater, als men wilde, twee verfcheide theaters konde maken, op de welke men ganfch verfchillende ftukken vertoonde. De amphitheaters waren aan de Taurifche of Scytifche Diana gewyd, aan Jupiter Latianus, of Stygianus, gelyk Martialis wil, en eindelyk aan Saturnus. Minutius Felix zegt, dat 'er een altaar was, op 't welke men menfchen offerde, voor het beginnen der fpeelen. Het amphitheater was in drie voorname delen verdeelt. Het eerfte, dat als het theater of toneel was, was het laagfte, en maakte gelyk als een platten zandgrondt: men noemde het zelve *Cavea*, om dat het zelve vol onderaardfche en kunftig gemaakte kelders of hollen was, waar van zommigen dienden om de beeften op te fluiten, anderen om het nodige water te bewaren tot het vermaak derfcheepsftryden of fpiegelgevechten, en tot het gemak der verzamelde aanfchouwers. Deze plaats was effen en met zandt beftrooit, waarom de zelve *Arena* genoemt wierdt; waar van deze Latynfche zinnebeeldifche fpreekwyze gekomen is, *in arenam defcendere*, dat zeggen wil *in den ftrydt treden*, omdat de fchermers op dit zandt of in deze zandige plaats vochten. Het twede deel was de omtrek of bemanteling van dit zandt, die uit een groot ligchaam van gebouwen beftondt, aan welke verfcheide opwaartsgaande treden op trappen waren: waar door de naafte aanfchouwers, gezeten zynde, de genen, die verder af waren, niet beletten te zien. Het derde deel diende om verfcheide flag van dieren te bewaren, voor paarden om te lopen, voor de jagten der wilde dieren, voor de misdadigen, en voor de worftelaars. Juftus Lipfius, die deze ftoffe onderzocht heeft, zegt, dat het bezwaarlyk is den juiften tydt aan te tekenen, in welken men amphitheaters deedt bouwen. Hy veftigt nochtans de uitvinding der amphitheaters op het verval van het gemenebeft, en verbeeldt zich, dat het theater van Curio mede een amphitheater was, omdat men, wanneer men wilde, het zelve in tweën verdeelde; en als men van voornemen veranderde, en dat men zich van des zelfs volkomen uitgeftrektheit wilde bedienen, maakte het zelve een waarachtig amphitheater. Deze woorden zyn uit Plinius getrokken, en fchynen aan te tonen, dat deze gemeentsman (*Tribunus Plebis*) met recht voor den uitvinder der amphitheaters mag gehouden worden; want in de zelve plaats is voorbedachtelyk aangetekent, dat de vermakelykheden van het toneel daar met zo veel kunft gegeven wierden, dat, hoewel 'er gelyk als twee theaters waren, de behendigheit der kunftwerkers de zaken zo wel gefchikt hadde, dat men, wanneer men wilde, maar een omtrek of een amphitheater zag. Een vermaart wykmeefter, Statilius Scaurus genoemt, kan echter gedacht worden Curio in deze onderneming voorgegaan te hebben; want Scaurus was, volgens den zelfden Plinius, de eerfte, die aan het volk hondert en vyftig panthers vertoonde: en Bulengerus voegt 'er by, dat men zich van zyn theater als van een amphitheater bediende. Maar het is onwederfprekelyk, dat Julius Cefar de eerfte ftichter der amphitheaters was, en Bulengerus verzekert, dat hy, nadat hy Afia en Africa onderworpen hadde, een houten theater in het veldt van Mars bouwde, het welk amphitheater genoemt wierdt, ter oorzake van de trappen, die rontom het zelve waren, en op welke de aanfchouwers, op hun gemak gezeten zynde, de fpeelen konden zien. De twee outfte amphitheaters, die ons overig zyn, zyn dat van Verona in Italië, en dat van Nimes in Languedok. Wat dat van Vefpafianus belangt, dat van eene langwerpigronde gedaante door dezen keizer gebouwt was, en door Domitianus herftelt, en dat men tegenwoordig *Colifeum* noemt, het zelve is door de Gotthen en andere barbaarfche volkeren, die Rome verwoeften, zeer gefchonden; zonder van de pauzen en hunne neven te fpreken, die de fteenen daar van genomen hebben om hunne paleizen te bouwen. *Lipfius de Amphith. Dempfter. add.t. ad Rofini Antiq. l.* V.

AMPHITHEUS hadt een boek van de ftadt Heraclea zamengeftelt, door Harpocration aangehaalt. *Joh. Meurf. Biblioth. Græca.*

AMPHITRITE is, naar het voorgeven der dichters, eene dochter van Nereus, of den Oceaan, en van Doris, eene vrouwe van Neptunus, met wien zy in 't eerft niet wilde trouwen; waarom deze een dolfyn zondt om haar te zoeken, die haar ook aan den voet van 't gebergte Atlantis vondt, en haar overreedde om met Neptunus te trouwen; waarom zy voor eene Godinne van de zee gehouden wierdt. *Hefiod. Hefychius. Ovid. l.* I. *Metam. Claudian. l.* I. *de Raptu Proferpina.*

AMPHITRYO, een zoon van Alceus, die een zoon was van Perfeus, was te Argos geboren, en minder bekent door zyne ondernemingen, dan door het geval van Alcmene, zyne vrouwe, die tot een onderwerp gedient heeft voor de blyfpeldichters. Alcmene was eene dochter van Electryo, koning van Mycene, en van Anaxo, de zufter van Amphitryo; zodat zy de nicht was van haren gemaal. De zonen van Pterelaus hadden eenen inval in de landen van Electryo gedaan, die ongelukkig voor hen geweeft was: zy waren alle in de zelve gefneuvelt, behalven eenen, die tot bewaring der fchepen gebleven was; maar zy hadden ook alle de zonen van Electryo doen omkomen. Deze, zich bereidende om de doodt van zyne zonen te wreken, liet zyn koninkryk en zyne dochter Alcmene in handen van Amphitryo, en deedt hem met eede zweren deze dochter niet te zullen genieten. De genen, die de kinderen van Pterelaus verzelt hadden, hadden de kudden van Electryo met zich gevoert naar het landt van Elis. Deze kudden wierden weder vrygekocht door Amphitryo; maar de zelve weder in handen van haren meefter ftellende, hadt hy het ongeluk, een koe willende flaan, van Electryo onverhoets met een knots te doden. Dewyl men zich van deze gelegenheit bediende, om hem uit het landt der Argiden te doen vertrekken, week hy met Alcmene by Creon, koning van Thebe, en ontfing van hem de plechtigheden der verzoening. Daarna bereidde hy zich om de Teleboës te beoorlogen, om de doodt der broeders van Alcmene te wreeken; eene voorwaarde, die zy vorderde van den gene, die haar gemaal zoude willen zyn. Om Creon te verplichten om hem te vervolgen, moeft hy hem ontflaan van eenen groten vos, die grote verwoeftingen aanrechtte. Hy ontfloeg hem daar van door middel van Cephalus, die hem eenen hondt leende, welken Procris uit het eilandt Crete gebragt hadde. Amphitryo, van verfcheide volkeren bygeftaan, trok in het landt van Pterelaus, en verwoeftte het zelve; maar hy was het geluk van dezen oorlog verfchuldigt aan de trouwloosheit van Cometha, de dochter van Pterelaus. Deze dochter verliefde op Amphitryo, en trok om zynent wille het gouden haair uit, dat Pterelaus op zyn hoofdt hadde, en waar van zyn leven afhing. Deze ongelukkige vader fturf terftont; en Amphitryo vermeefterde alle zyne ftaten. Hy deedt Cometha fterven, en keerde weder naar Thebe, met buit beladen. Het eerfte nieuws, waar op men hem by zyne aankomft onthaalde, was, dat hy den voorgaanden nacht met Alcmene hadt overgebragt. Hy was overtuigt, dat zulks valfch was. Men ontdekte eindelyk, dat Jupiter dezen trek gefpeelt hadt, de gedaante van Amphitryo aannemende. Deze, zonder af te ftaan, voegde zich by Alcmene, en maakte haar tot een voorbeeldt van eene twede bevruchting, dat duizent maal bygebragt is. Zy hadde alreets Hercules ontfangen, en hy deedt haar een anderen zoon ontfangen. Om den genen, die zyn zoon was, van dien van Jupiter te onderkennen, wierp hy twee flangen op hun bedde. Hercules was daar voor niet bevreeft, maar de andere vluchtte voor de zelve. Dit was genoeg om te weeten, dat Hercules geen zoon van Amphitryo was. Men geeft voor, dat Alcmene een verfierfel van drie maantjes op haar hoofdt zette, het welke aan de werreldt te verftaan gaf, dat Jupiter de geduurzaamheit

heit van den nacht drievoudig gemaakt hadt om haar te langer te liefkozen. Het is niet waar, dat Amphitryo de menschen geleert heeft water in hunnen wyn te doen, zulks was eene uitvinding van Amphictyon, koning van Athene. Alcmene overleefde haren man. De overblyfselen van hun huis wierden nog ten tyde van Pausanias te Thebe gezien. Daar zyn schryvers, die Amphitryo koning van Thebe noemen. *Apollodorus. Stat. Thebaidos lib.* VI. *v.* 288. *Pausanias lib.* I. *pag.* 39. *lib.* IX. *pag.* 290. *Athenæus lib.* IV. *cap.* 27. *pag.* 179. *Servius in Æneid. lib.* VIII. *v.* 103. *Bayle Dict. Crit.*

AMPHORA, een aarden vat met twee ooren of handvatsels, was eene mate van droge en natte waren, waar van Horatius aldus spreekt:

——— ——— amphora cœpit
Institui currente rota, cur urceus exit?

Deze maat hieldt vier en een halve septier wyns, dat is omtrent vier en dertig pinten. Suetonius verhaalt de historie van eenen man, die naar het penningmeesterschap stont, en die eene gehele amphora wyns dronk op eene maaltydt by den keizer Tiberius. Deze maat hieldt ook drie schepels droge waren, en men bewaarde de proefmaat daar van in het Kapitool te Rome, om de vervalsching van de maat voor te komen, gelyk Remnius Fannius Palemon, de leermeester van Lucanus, getuigt. Men noemde de zelve om die reden *Amphora Capitolina.* De zelve was van een voet in 't vierkant in alle hare afmetingen van lengte, breedte en diepte. *Antiqq. Gr & Rom. Rosini.* De amphora van Attica was zo groot, dat twee van de zelve drie Romeinsche amphoren uitmaakten. *Danet.*

AMPHORITISCHE STRYDEN waren zekere spelen, die in 't eilandt Egina gehouden wierden, daar men eenen os tot beloning gaf aan den dichter, die de beste drinkliederen ter eere van Bacchus maakte. *Natal. Comes l.* V. *c.*4.

AMPHOTERUS, een broeder van Craterus, een der krygshoofden van Alexander den Groten, wierdt met 60 schepen naar het eilandt Co gezonden om deze volkeren te onder te brengen, en daarna in Peloponesus, om de onlusten, die de Lacedemoniers gesticht hadden, te stillen: in welke ondernemingen hy door zyne dapperheit en voorzichtigheit uitmuntte. *Arian. lib.* II. III.

AMPHOTERUS, een broeder van Acarnas, en een zoon van Alcmeon. Zie ACARNAS.

AMPHRYSUS, eene rivier van Thessalië, in het landschap, genaamt in Phthiotis, waar van de dichters voorgeven, dat Apollo aan des zelfs oever de kudden van den koning Admetus hoedde. *Lucan. l.* VI. *Ovid. l.* II. *Metam.*

AMPHRYSUS, eene andere rivier van Phrygië, in klein-Asië, welkers water de vrouwen, die daar van dronken, onvruchtbaar maakte. *Plin. l.* XXXII. *c.*2.

AMPHRYSUS, eene stadt in Phocis, volgens Stephanus, naar welke Virgilius mogelyk de Sibylle, waar van hy *Æneid. l.* VI spreekt, de *Amphrysiaansche* noemt.

AMPHUS, of AMFUS, graaf van Thoulouze. Zie ALFONSUS.

AMPIGLIONE, in 't Latyn *Empulum*, was eertyds eene vermaarde plaats in Campagna di Roma, omtrent drie Italiaansche mylen van Tivoli gelegen, en moet derhalven van de tegenwoordige stadt *Empoli*, tusschen Florence en Pisa gelegen, wel onderscheiden worden. Zy was niet alleen met muren omvangen, maar ook met een kasteel, dat door natuur en kunst sterk was, voorzien, en behoorde aan het geslacht van Orsini; doch door een verschil, dat tusschen den eigenaar van het zelve, Octavius Orsinus, en Andreas Manerius, bezitter der nabygelege stadt Sambuco, ontstaan was, liep het zo verre, dat zy in 't jaar 1527, op St. Martens-dag, door Alexander Massimi en Sciarra Colonna in de assche gelegt, en tot den grondt toe verwoest wierdt, zo dat 'er tegenwoordig maar eenige droevige kentekenen van hare muren en gebouwen te vinden zyn. *Kircher. Hist. Eustachio-Mariana.*

AMPLIAN, of AMPLIAS, was een van de LXX leerlingen van Christus, naar het gevoelen der Grieken, en een beminde van den Apostel Paulus, gelyk men *Romeinen* XVI, 8 ziet. Zo de Roomsche martellyst geloof verdient, bestierde hy de kerk van Odyssea, of Odyssopolis, die in Asië is, welke hy met zyn martelaarschap vereerde, dat de Joden hem met twee van zyne medegezellen, U[illegible]anus en Narcissus, op den 31 October deden ondergaan. *Simon Dict. de la Bible.*

AMPOSTA, een vlek in Spanje, in Catalonië, aan de Ebro, drie mylen beneden de stadt Tortosa. Zommigen zyn van gedachten, dat Amposta de kleine stadt is, die van outs *Adeda* genoemt wierdt, welke anderen in 't dorp Adebra plaatsen, dat in 't zelfde landschap gelegen is. *Baudrand.*

AMPOULE. Zie AMPULLA.

AMPOURDAN. Zie AMPURDAN.

AMPRINGEN, een out vermaart geslacht, wiens oorsprong eenigen van Amprintus, een graaf van Habsburg en Altenburg, afleiden, die omtrent den jare 814 zoude geleeft hebben. Hun stamhuis, van den zelfden naam, legt in Brisgau, en is een marktvlek, met een kasteel voorzien.

AMPRINGEN, (JOHAN KASPER VAN) groot Duitschmeester, opperste hoofdman in Silesië, en vorst van Freudenthal, was in den jare 1619 geboren. Zyn vader was Johan Christoffel van Ampringen, en zyne moeder Suzanne van Landsberg. Hy leide den grondt van zyne geleerdheit op de hogeschole van Freiburg, onder 't bestier der Jesuiten, begaf zich daar op aan 't hof van den keizer Ferdinand den II, alwaar hy voor hofjonker diende; doch liet niet na ondertusschen in allerhande oeffeningen meer en meer te vorderen. Daar by deedt hy eene reize naar Italië, en maakte zich by de voornaamste kerkvoogden en kardinalen bekent; doch keerde eenigen tydt daar na weder naar Duitschlandt, en nam dienst in 't leger, waar over de aartshertog van Oostenryk, Leopold Wilhelm, het bevel hadde. Hy bekleedde verscheide gewigtige ampten, en liet by alle gelegenheden zyne dapperheit blyken; waarom hy in 't jaar 1646 in de Duitsche ridderorde wierdt aangenomen, en tot stadhouder van Freudenthal en Eulenberg, en tot land-bestierder van Oostenryk aangestelt. In 't jaar 1664, den 20 Maart, wierdt hy tot grootmeester, in plaats van den overleden aartshertog Karel Joseph, bevordert, en te Mergentheim daar toe ingehuldigt. In 't jaar 1678 zondt hem de keizer als gouverneur naar Hungarië, daar hy met de misnoegde standen veel te doen hadde, welken hy ook een algemene vergiffenis aankondigde; doch hy moest in het volgende jaar dit ryk wegens de pest verlaten, en ging alzo van Presburg naar zyne verblyfplaats Mergentheim. In 't jaar 1682 stelde de keizer hem tot opperste hoofdman aan van Silesië; en dewyl uit kracht van de landswetten deze waardigheit alleen door een regeerent vorst mag bekleed worden, gaf hy aan de stantsheerlykheit Freudenthal voor zyn levenstydt den naam van een vorstendom, en ruimde hem het zelve in, waar door hy in het getal der Silesische vorsten aangenomen wierdt. Hy begaf zich daar op naar Breslau, vaardde het opperhoofdmanschap aan, en stierf den 6 September 1684. *Haug in der herrlichkeit der Franken. Bucellini Germ. sacra. Venator in dem Marian. Ritter-orden. Lucæ Schles. Chron. Fibig. ad Heneli Silesiogr. cap.* 10.

AMPUDIA, *Ampudia*, van outs eene bisschoppelyke stadt in Spanje, nu een dorp onder 't bisdom van Palenca, in 't koninkryk van Leon. *Baudrand.*

AMPUGNANA, *Ampuniana*, een vlek in 't Oostelyke gedeelte van 't eilandt Corsica, gelegen tusschen Accia-rouinata en 't verwoeste Mariana. *Baudrand.*

S. AMPULLA, in 't Fransch *Ampoule*, is eene vlesse, die in de kerk van St. Remy te Rheims bewaart wordt, welke men zegt met balsem gevult door eene duive van den hemel gebragt te zyn, wanneer Clovis te Rheims gedoopt wierdt door S. Remy in den jare 496. Deze historie wordt bygebragt door den schryver van het leven van S. Remy, dat aan Hincmar toegeschreven wordt; door den schryver van het leven van S. Clotilde; door Flodoard; door Aimonius, en in de Jaarboeken van S. Bertinus; maar in de historie van Gregorius Turonensis wordt daar van niets gezegt, die in het tegendeel vooronderstelt, dat alles vervaardigt was, wanneer Clovis in de kerke tradt, en zich tot den doop aanboodt. Men vindt daar van niets meer gezegt in het oude leven van S. Remy, uitgetrokken door Fortunatus, die veertig jaren na dezen Heilig leefde. Het leven van St. Remy, dat den naam van Hincmaar draagt, is opgestelt uit verdachte gedenkschriften, dewyl daar in aangetekent is, dat Clovis op den dag voor Paaschen gedoopt wierdt, in plaats dat Avitus, eenen brief aan Clovis zelfs schryvende, te kennen geeft, dat het zelve geschiedde op den dag voor Kerstydt. Dit heeft verscheide bequame mannen aan de waarheit van deze geschiedenisse doen twyffelen. Men kan hier over nazien de verhandeling van *Jakob Chifflet* tegen de Ampulla van Rheims, en de verantwoordende verhandelinge van *Le Jeuneur*, gedrukt in 't jaar 1652. De stilzwygentheit van Gregorius van Thours, een groot verhaalder van mirakelen, die dit niet verhaalt, veroorzaakt een krachtig vooroordeel, dat dit wonderwerk in zynen tydt niet bekent was. *Greg. Turon. Hist. Francor. lib.* II. *cap.* 31. *met de aantekeningen van Ruinard. Hincmar in Coronatione Caroli Calvi T.* I. *pag.* 744. *Idem, seu alius Auctor, in vita sanctæ Clotildis. Liber de Gestis Francor. Aimonius lib.* I. *cap.* 16. *Flodoard Hist. Remens. lib.* I. *cap.* 13. *Gaguin. Du Haillan Rerum Gallicar. lib.* III. *Sirmond in nota ad Epistolam Aviti, Tom.* IV *Concil. pag.* 1268. *Morus de Sacris unctionibus. Chifflet & le Jeuneur. Le Sueur* in zyne *Histoire de L'Empire & de L'Eglise, a l'an de J. C.* 496 onderzoekt deze stoffe als een berispent historieschryver.

S. AMPULLA, eene ridderorde, die men meent door Clovis ingestelt te zyn ter eere van de H. vlesse (*Ampulla*), waar van zo even gesproken is. Wat 'er van zy, daar zyn ridders van deze orde geweest, die onder aan een zwart lint een gouden kruis droegen, met zilver ingelegt, waar aan eene duive hing, die eene vlesse in den bek hieldt, ontfangen door eene hangende handt. De andere zyde van den gedenkpenning was geslagen met het beeldt van St Remy. Deze ridders zyn vier baronnen, die leenmannen zyn van de kerke van Rheims, en by de zalving der koningen van Vrankryk het verhemelsel dragen, waar onder de H. Ampulla in ommegang gedragen wordt. *Aimon. l.* I. *c.* 16. *Hincmar vie de S. Remy. Gaguin. Favin.*

AMPURDAN, of AMPOURDAN, een klein landschap van Catalonië in Spanje, waar van Ampurias de hoofdstadt is.

AMPURIAS, de hoofdstadt van een klein landschap van Catalonië. Zy is tegenwoordig weinig aanmerkenswaardig, hoewel zy aan de Middelandsche zee gelegen is, drie mylen van Rozes, zes van Gironne, en twintig van Barcelona. Maar eertyds is zy beroemt geweest onder den naam van *Emporiæ*, of *Emporium.* Polybius noemtze Ἐμπορίαι, Strabo en Stephanus Ἐμπόριον. Zy was in het landt der Indigetanen, *Emporiæ Indigetanorum.* Titus Livius spreekt van *Empurias* by gelegenheit van de komst van Cato in Spanje. Hy zegt, dat deze stadt toen in tweën verdeelt was: dat de Grieken, uit het landt der Phociërs gekomen, hun gedeelte hadden aan den zeekant: want Strabo zegt, dat die van Marseille het zelve gebouwt hadden; en dat de Spanjaarden aan de andere zyde waren. De eersten hielden het een langen tydt staande tegen de inboorlingen van het landt, en de krygstucht alleen vervulde het gebrek

brek van hunne macht. Zy hadden, om naar de zyde der Spanjaarden te gaan, maar eene poort, welke een van hunne overheden gedurende den dag bewaarde; en het derde deel der inwoners sliep op de muren, om de zelve gedurende den nacht te verdedigen. Zy lieten gene van de inboorlingen van het landt in hunne stadt komen, welke den handel van den zeekant tot hen trok om de inkomsten van hun landt aldaar te verkopen. Julius Cesar naderhandt de zonen van Pompejus overwonnen hebbende, liet te Empurias eene volkplanting, welke eene derde stadt bewoonde. Deze laatste bewoners voegden zich by de Spanjaarden, welke men burgers van Rome maakte, en de Grieken verkregen eindelyk het zelve voorrecht, zo dat deze drie steden vervolgens maar eene stadt, en deze drie verscheide natien maar een volk uitmaakten. Cato won naby deze stadt een vermaarden veldslag tegen de Spanjaarden, waar van hy 'er veertig duizent doodde; waar na hy al het landt onder de gehoorzaamheit der Romeinen bragt. Dit gebeurde omtrent het 558, of 559 jaar van Rome, onder het burgermeesterschap van den zelfden Cato, en van Valerius Flaccus. In het vervolg wierdt Empurias eene bisschoplyke stadt; maar dewyl zy dikwils verwoest wierdt in de oorlogen der Moren, is de stoel van daar naar Gironne overgebragt. Men heeft daar dikwils opschriften gevonden, die doorluchtige getuigenissen zyn van hare oudheit. Ambrosius Moralis brengt dit opschrift by, dat hy op eene kolom vondt: *Emporitani, populi Græci, hoc templum sub nomine Dianæ Ephesiæ eo sæculo condidere, quo nec relicta Græcorum lingua, nec idiomate patriæ Iberæ recepto, in mores, in linguam, in jura, in ditionem cessere Romanam, M. Cethego & L. Apronio Coss.*

Ptolomæus. Strabo. Stephanus. Polybius lib. III. *Titus Livius lib.* XXXIV. *Merula Cosmogr. Nonius cap.* 86. *Silius Italicus lib.* III.

AMRAM, een zoon van Kehath, de zoon van Levy, was de vader van Aaron en van Moses. Hy wierdt geboren omtrent het 2386 jaar der werreldt, gelyk gemakkelyk af te nemen is uit de optelling van Alexander Polyhistor, een zeer oud schryver, door Eusebius Cesareus bygebragt. Josephus verhaalt de gezichten, welke Amram hadde; maar men is niet verplicht daar aan geloof te slaan, om dat de zelve niet overeenstemmen met het gene de H. Schrift ons leert. Wat 'er van zy, Amram hadt, behalven Aaron en Moses, by Jochebed, zyne huisvrouwe, nog eene dochter, genaamt Maria, of Mirjam. Hy sturf in het 2522 jaar der werreldt, out 137 jaren. *Exod.* VI. *Josephus Oudh.* II. 5. *Euseb. lib.* IX. *Præp. Euang. c. ult. Torn. Salian. & Spond. in Annal. Vet. Test. A. M.* 2386. 2522.

Het gene hier boven gezegt is, is genoeg om de uitsporigheit van zekere Rabbynen te doen zien ten opzichte van Amram. Zy hebben zich ingebeeld, dat hy uit Egypten getogen was, en dat hy verplicht wierdt zich van Jochebed af te scheiden, om dat zy zyne moeje was, de zuster zyns vaders; en dat hy eene andere vrouwe nam, by welke hy verscheide kinderen hadde. Men moet het zelfde oordeelen van de belagchelyke gedachten, welke de zelfde Rabbynen gehad hebben in de verklaring van het twede kapittel van *Numeri*, op die wyze als de geleerde Genebrard het zelve heeft bygebragt in het eerste boek van zyne tydrekening. Zy hebben gemeent, dat Amram, de vader van Moses, een der zeven was, die, gelyk zy verzekeren, de geduurzaamheit der werreldt moeten afmeten, door die van hun leven. *Adam*, zeggen zy, *heeft Methusalah gezien, en Methusalah heeft Sem gezien. Deze laatste heeft geleeft tot den tydt van Jakob, die Amram gekent heeft, en deze is eerst gestorven ten tyde van Ahia den Siloniter, die Elias gezien heeft, welke blyven moet tot de voleinding der eeuwen.* Zo dit gevoelen waarachtig was, moest Amram, om niets te zeggen van de anderen, hondert vyf en negentig jaren geleeft hebben, om tot den tydt van Ahia gekomen te zyn, welke propheteerde omtrent het einde der regeeringe van Salomon, als af te nemen is uit I *Reg.* XI, 29: behalven dat alle de oude en hedendaagsche schryvers overeenstemmen, dat de zoon van Kehath eerst veertig jaren na de doodt van Jakob ter werreldt quam; het welke de valschheit van dit gevoelen ook klaar aantoont. Maar het is alleen genoeg te zeggen, dat het zelve strydig is met het 19 *vers* van het bygebragte kapittel uit *Exodus*, om alle deze Rabbynen, die zulk eene belagchelyke overlevering willen staande houden, den mondt te stoppen.

AMRAM, zoon van Bani, die, na zyne wederkeering uit de Babylonische gevangenis, verplicht wierdt zich van zyne vrouwe af te scheiden, om dat zy eene vreemde was, en die een lam offerde tot verzoening van zyne zonde. *Esdras* X. *v.* 34. Simon in zyn *Dict. de la Bible* zegt, dat dit woordt betekent *verheven volk.*

AMRAPHEL, koning van Sinear, was een der vier koningen, die kryg voerden tegen de vyf koningen van Pentapolis, of de vyf steden van Sodom, Gomorra, Adama, Zeboïm, en Bela, of Zoar; welke vyf koningen van de vier geslagen wierden, en Sodom en Gomorra uitgeplundert. Doch Abraham koos de zyde der verslagene koningen, en van zynen neef Loth, die mede uit Sodom weggevoert was; en vervolgde de overwinnaars, die hy sloeg, en Loth met de andere gevangenen en den buit verloste. Eenige Hebreën hebben gemeent, dat deze Amraphel Nimrod was; dat echter niet bewezen kan worden. Het is waarschynlyker, dat hy een der opvolgers is geweest in het koninkryk van Babel, dat in het landt van Sinear gelegen was, gelyk de H. Schriftuur meldt. *Genes.* XI. *en* XIV. *Torniel A. M.* 2118. *n.* 2.

AMRAS, AMBRAS, OMBRAS, een aartshertoglyk luststot in Tirol, eene uur van Inspruk gelegen, alwaar men een kunstkamer vindt. De bibliotheek heeft men in 't jaar 1665 van hier naar Wenen overgebragt. De aartshertog Ferdinand zoude dit slot gebouwt hebben; doch anderen melden, dat het reets omtrent het jaar 1138 door Henrik, hertog van Beyeren, zynen zwager Frederik, hertog van Zwaben, met geweldt ontnomen wierdt. *Tromsd. accur Geogr Anon. Beschreibing der Grafssch. Tirol p.* 43-56.

AMRI is de naam van verscheide personen, die in de Nederduitsche overzetting van den Bybel *Homri, Imri*, en *Omri* genoemt worden. Zie op de gemelde namen.

AMRI, *Al Cais*, of *Amriolcais*, een zoon van Hagre, of Hogre, koning der Arabiers, van den stam van Kendah, is een van de doorluchtigste dichters, die de Arabiers voor het Mahometaansdom gehad hebben. Hy is onder het getal der VII dichtkundige schryvers, welker poëzyen wegens hare uitnementheit aan den tempel van Mekka wierden aangeslagen, met goude letteren op zyde stoffen geschreven zynde. Men noemde ze wegens deze eer *Moallacat*, dat in 't Arabisch *vast gehecht en opgehangen* betekent. Deze uitmuntende dichter was een zeer ongelukkig prins; want zyne onderdanen stonden tegen hem op, en noodzaakten hem om tegen hen bystandt by zyne naburen te zoeken. Doch zulks daar niet vindende, en zich van alle verdreven of verlaten ziende, was hy genoodzaakt zyne toevlucht tot den Griekschen keizer te nemen, by wien hy stierf, zo zommigen willen van eene geweldige doodt, in de stadt Ancyre in Galatië. Hy leefde ten tyde van Mahomet, en was niet van zyne vrienden; dewyl hy hekelschriften tegen 't Mahometaansdom maakte. *Herbelot Bibl. Oriental.*

AMROM, AMERUM, AMRON, een klein Deensch eilandtje in de Noordzee, tegen over het hertogdom Sleeswyk, behorende tot het ampt Ripen. Het is gering en gansch niet vruchtbaar. De inwoners van het zelve zouden in taal en gewoontens zeer verscheiden zyn van die van 't vaste landt, en de oude Vriezen zeer naby komen. *Dankwerth Schlesw. P.* II. *cap.* 5. *Bruno in not. ad Cluv. Geogr. lib.* III. *cap.* 19.

AMROU, *Ben Al-As*, een der grootste krygshoofden, die de eerste Musulmannen gehad hebben. Hy veroverde Egypten, Nubië en een groot gedeelte van Lybië. Hy bouwde de stadt Fosthat, of Fusthat, naby het oude Egyptische Babylon. Hy belegerde Jeruzalem, en nam het in. 't Is waar, dat hy, van een Griek verstaan hebbende, dat degeen, die Jeruzalem zoude innemen, niet meer dan drie letteren in zynen naam hadde, daar 'er de zyne vier hadde, den Kalif Omar ontboodt in deze belegering, aan wien de stadt zich overgaf. De naam van Omar heeft in 't Arabisch maar drie letteren, en die van Amrou heeft 'er vier. Hy was het ook, die door Moavie verkoren wierdt, om zyn scheitsman te wezen in het grote verschil, dat hy met Ali wegens het Kalifschap hadde. Deze keur viel voor Moavie zeer wel uit: want Amrou, die voor de geslepenste en bequaamste onder de Arabiers gehouden wierdt, wist zynen medegenoot zo wel te believen, dat hy in de afzetting van Ali bewilligde; en ondertusschen riep hy Moavie daar voor uit, die de eerste der Ommiadische Kalifs was. Hy hadt een zoon, genaamt Abdallah Ben Amrou, toegenaamt Al-Sahimi, wegens den stam, genaamt Sahim, uit welken zyn geslacht gesproten was. Deze Abdallah wierdt een Musulman voor zynen vader, en verzocht verlof aan Mahometh om te mogen schryven 't gene hy uit zynen mondt hoorde. Dit is het, dat men de Ahadith noemt, welke de geschiedenissen of verhalen zyn, waar van de Musulmansche historie zamengesteltis. Amrou stierf te Mekka in 't 65 jaar van de Hegire, kort na de doodt van Jezid, zoon van Moavie. Zommigen zeggen, dat hy te Thaief, en anderen, dat hy in Egypten stierf. *Herbelot Bibl. Oriental.*

AMROU, *Ben Amrou*, toegenaamt *Alkendi*, omdat hy uit een Arabischen stam was, genaamt Kendah, is de schryver van het boek, genaamt *Fadhail mesr*, dat is: *de uitnemende voorrechten van Egypten.* Dit werk wordt door Soiuthi in de voorreden van zyne historie van Egypten aangehaalt. *Herbelot Bibl. Oriental.*

AMROU *Ben Alabd* is de eigen naam van een dichter, die beter onder den naam van *Tharfah* bekent is. Hy is een van de VII oude Arabische dichters, welker werken aan den tempel van Mekka aangeslagen wierden, en waar van nog eenige stukken overig zyn. *Herbelot Bibl. Oriental.*

AMROU *Ben Calthoum* is de zevende en laatste der Arabische dichters, welker dichtstukken in den tempel van Mekka wierden aangeslagen. *Herbelot Bibl. Orient.*

AMROU *Ben Hareth*, krygsoverste der Giorhamiden, welke Arabiers zyn van den stam Giorham. Zy beoorloogden de Coraischiten, die de voornaamste inwoners van Mekka waren, vermeesterden en plunderden die stadt, ontheiligden den tempel, en wierpen den zwarten steen, die aldaar vereert wierdt, in den put van Zemzem. *Herbelot Bibl. Orient.*

AMROU *Ben Laith*, dien men ook enkelyk *Amrou Laith* noemt, is de twede prins of Sultan van den regeerenden stam der Soffariden, welke de prinsen zyn van het geslacht van Laith. Hy volgde op zynen broeder, Jakob genoemt, de eerste grondlegger van dezen staat, bestaande in de provincien van Khorasan, van Fars, of het eigentlyk gezegde Persië, en van Erak, of Gebal, dat het oude landt der Parthen is. In het 267 jaar van de Hegire, het 880 van Christus, zondt de Kalif Motamed hem de quytschelding van het misdryf van ontrouw, het welke zyn broeder en hy gepleegt hadden in het overweldigen van de provincien, die van het Kalifschap afhingen, en bevestigde hem in het bezit der zelven door opene brieven, met zyn handt getekent.

Deze prins zich dan in rust ziende van de zyde des Kalifs, stelde gouverneurs in de steden van Ispahan en van Schiraz, en keerde zyne wapenen tegen de provincie van Segestan, een landschap, dat aan de Indiën grenst. Maar de Kalif liet hem niet lang den vrede genieten, dien hy hem hadde toegestaan: want, het zy dat Amrou hem niet grote geschenken genoeg deedt, het zy dat hy hem niet alle de eerbiedigheit bewees, die hy hem verschuldigt was, hy veranderde eensklaags van genegenheit tot hem, en deedt zynen naam verzwygen, dien men gewoon was by dien van den Kalif te voegen

gen in de openbare gebeden. Dit gebeurde in het 271 jaar van de Hegire, het 884 van Christus.

Amrou, door dezen hoon geraakt, besloot zich daar over te wreeken; maar wanneer hy Bagdet naderde, wierdt hy door de benden van den Kalif geslagen, en aan den anderen kant door eene zaak van meer belang naar Khorasan geroepen. Mohammed, de zoon van Zeid, die afkomstig was van Ali door Hassan, zyn outsten zoon, hadt zich voor Kalif in deze provincie doen uitroepen, en een machtig leger onder het bevel van Rafis op de been gebragt. Amrou was genoodzaakt alle zyne machten byeen te verzamelen, om zulk een gevaarlyken vyandt te bevechten: want Mohammed hadt by zyne wapenen de Godsdienstigheit gevoegt en den toeloop van de volkeren, die alle eene grote achting hadden voor het nakomelingschap van Ali. Amrou bragt ondertusschen door zyne voorzichtigheit en door zyne dapperheit te weege, dat hy dezen oorlog beslechtte door eenen veldslag, dien hy aan dezen valschen Kalif leverde, en behaalde zulk eene volkome overwinning, dat zyn vyandt zelfs in zyne handen viel.

Zo haast hy den zelven in zyne macht bekomen hadde, zondt hy hem aan handen en voeten gebonden aan den Kalif Motamed, dien hy geen aangenamer geschenk konde doen. Dit geschiedde in het 274 jaar van de Hegire, en de Kalif leefde sedert dien tydt altoos in goet verstandt met Amrou, uit aanmerking van den groten dienst, dien hy hem gedaan hadt, door de behaalde overwinninge op den gene, die hem zyne waardigheit betwistte.

Maar in den jare 287 de Kalif Motadhedh de diensten vergetende, welke Amrou aan zynen voorzaat gedaan hadde, en de vermeerdering van zyne macht niet kunnende verdragen, welke dagelyks aanwiesch, was hy bedacht om hem moeijelykheden in zyne eigeftaten te verwekken, en bragt te weege, zo door onderhandelingen, als door geldt, dat Ismaël Samani, wiens dapperheit alreets een groot gerucht maakte in Asië, ondernam uit handen van Amrou te nemen het gene hy en zyn broeder de Kalifs ontweldigt hadden. Ismaël hadt alreets de gronden van een groten staat gelegt in de provincien aan de overzyde van de riviere, welke men Transoxane noemt, en hadt den zetel van zyn keizerryk in de stadt Bokhara gevestigt.

Deze heerschzuchtige prins, die maar de gelegenheden zocht om zich te vergroten, ten koste van zyne naburen, zich door den Kalif geroepen en gevolmachtigt ziende, trok terstondt aan 't hoofdt van een machtig leger over de Oxus, en viel in de staten van Amrou. Deze verloor van zyne zyde geen tydt, en trok met het zyne Ismaël te gemoet, en beide de legers waren reets malkander in 't gezicht gekomen, en vaardig tot een bloedigen veldslag, zynde wederzyds van een hoofdt van grote achting voorzien, wanneer het paardt van Amrou, dat briesschende was, eensslaags het gebit tusschen de tanden nam, en zynen meester in de legerplaats van zyne vyanden voerde.

Na zulk een vreemt toeval verliep straks het leger van Amrou, van zyn opperhoofdt ontbloot zynde; en Ismaël behaalde, zonder het zwaart te ontbloten, de allervolkomenste overwinning, die hy ooit hadt kunnen wenschen. Amrou, nadat hy eenigen tydt in het leger van Ismaël gevangen hadt geweest, wierdt naar den Kalif Motadhedh gezonden, die hem opgesloten hieldt, tot dat hy, op zyn doodbedde zynde, geboodt dat men hem van honger in de gevangenis deedt sterven.

Men verhaalt, dat Amrou, op den zelfden dag, wanneer hy gevangen genomen wierdt, zich door honger geperst vindende, tegen een van de soldaten, die hem bewaarden, zeide, dat hy hem spoedig iets gereet zoude maken om te eeten. Deze soldaat nam terstondt een stuk vleesch, en hing het over 't vuur in 't eerste vat, dat hem in handen quam. Dit was een van die ketels, die men in het Oosten gebruikt om de paarden te eeten en te drinken te geven, en hy hing de zelve met haast, zo goet hy konde, aan een krom stuk houts. Terwyl dit vleesch kookte, zonder dat men acht gaf om het te bewaren, quam een boeren-hondt, die den kop in den ketel stak; maar de zelve te heet voelende, trok hy dien met zo veel geweldt te rug, dat hy daar door het hengsel op zyn hals deedt vallen, en nam aldus de vlucht, de ketel en het vleesch van den Sultan met zich nemende. Deze prins, dit geval ziende, begon luitkeels te lagchen; en iemandt tegen hem gezegt hebbende, dat hy gene grote reden hadt, om in den staat, waar in hy zich bevondt, te lagchen, antwoordde hy: *Ik lach, om dat myn hofmeester zich dezen morgen tegen my beklaagde, dat drie hondert kameelen niet genoeg waren om myn keuken te vervoeren, en nu zie ik dat een eenige hondt genoeg is om die te dragen.*

Amrou hadt een oog verloren, en wierdt voor gierig en wreet gehouden. Hy bedekte nochtans zyne ondeugden door zyne voorzichtigheit en door zyne dapperheit. Een der grootste staatsluiten van dezen vorst was, een groot getal jonge slaven te kopen, die hy met grote zorg deedt opvoeden, en de zelven uit te deelen, na dat zy den vereischten ouderdom bereikt hadden, aan de voornaamste heren van zyn hof, die hem daar van rekenschap moesten doen: want hy deedt die van tydt tot tydt voor zich komen, om te ondervoeken, wat voortgang zy in hunne oeffeningen maakten. Dit onderzoek diende hem tot een voorwendsel om met hen te spreken, en om van hen te verstaan alles, wat by hunne meesters omging. De hovelingen, die geen vermoeden op deze jonge lieden hadden, waren dikwils zeer verwondert, uit den mondt van dezen prins verscheide zaken te verstaan, die zy geheim hielden: zo dat zy zich inbeeldden, dat deze prins een onderling verstandt met de beschermgoden hieldt, en dat deze hem een getrouw verhaal deden van alles, wat zy in 't verborgen deden of spraken. Deze gedachten verwekte hen een groot ontzag voor hem, en belette hen iets tegen zynen dienst te ondernemen. Hy sturf in het 289 jaar van de Hegire, het 901 van Christus, en liet zynen kleinzoon tot zyn opvolger na in zyne staten van Segestan. Deze was Thaher, de zoon van Mohammed, zoon van Amrou, welke Mohammed by 't leven van zynen vader gestorven was.

Men verhaalt een geval van dezen prins, dat zyne neiging tot de gierigheit genoegzaam deedt blyken. Een der voornaamste bedienaars van zyn hof, en die het meeste aanzien by hem hadde, Mohammed Baschir genoemt, wierdt eens voor hem ontboden, over eenige quade behandelingen in het bedienen van zyn ampt gepleegt. Amrou zeide tegen hem: *Gy zyt overtuigt zulke en diergelyke zaken gedaan te hebben.* Baschir, die zynen aardt kende, en die bemerkte, dat het hem maar te doen was om geldt van hem te trekken, verzekerde hem met verscheide eeden, dat hy in alles niet meer hadde dan vyftig beurzen met geldt, en dat hy de zelve in zyne koninklyke schatkist zoude brengen: maar dat hy, nadat hy hem die somme zou gegeven hebben, geen verschil meer met hem moest maken. Amrou, hem gehoort hebbende, prees zyne voorzichtigheit, en betuigde wel vergenoegt te zyn met zynen handel. *Khondemir. Herbelot Bibl. Oriental.*

AMROU *Ben Madi Karb*, een van de oude Arabische koningen voor Mahomet. *Herbelot Bibl. Oriental.*

AMROU *Ben Massadah* was vizier van den Kalif Mamoun.

AMROU *Ben Moaviah*, een Arabisch dichter, die meer onder den naam van *Nabegat* bekent is. Zyn *Divan*, of de verzameling van zyne poëzy, wordt in de bibliotheek van den koning van Vrankryk gevonden, onder N°. 1120. *Herbelot Bibl. Oriental.*

AMROU *Ben Othman*, toegenaamt *Sibovich*, is de verstandigste en de vermaartste letterkunstenaar der Arabiers.

AMSDORF (NICOLAAS VAN) is uit een adelyk geslacht in Saxen te Zschepe, niet verre van Wurtzen, geboren op den 3 December 1483. Anderen beweeren wel, dat hy een Thuringer, en weder anderen, dat hy naby of in de stadt Torgau geboren was; doch het eerste gevoelen is het aannemelykste. In 't jaar 1504 wierdt hy te Wittenberg meester in de Philosophie, en eenige jaren daar na Licentiaat in de Theologie. Hier op domheer en hoogleeraar aldaar. In 't jaar 1519 woonde hy de Leipziger redentwist by, en in 't jaar 1521 bevondt hy zich op den ryksdag te Worms by Luther, was ook by hem op de te rug reize in de koets, als men den zelven wegnam en naar Wartburg voerde. In 't jaar 1524 wierdt hy Superintendent te Maagdenburg, en gaf verscheide schriften uit over de toen zwevende verschillen over den Godsdienst; als ook in 't jaar 1534 een kort uittreksel van de kronyk van Joh. Nauclerus. In 't jaar 1537 was hy op de byeenkomst te Smalkalden, en hielp de artykelen, daar naar genoemt, opstellen. In 't jaar 1542, den 10 January, stelde de keurvorst Johan Frederik van Saxen hem tot bisschop van Naumburg aan, tegen Julius van Pflug, dien het domkapittel, buiten kennisse van den keurvorst, verkoren hadde; doch wanneer de keizer den keurvorst Johan Frederik gevangen kreeg, wierdt Amsdorf door den keurvorst Maurits uit zyn bisdom verjaagt, en Julius Pflug weder ingezet, waar op hy weder naar Maagdenburg keerde, en het *Interim*, als ook de Adiaphoristen, in vele schriften met groten yver tegenstont. In 't jaar 1555 maakte hy de voorreden voor het eerste deel van de schriften van Luther, die te Jena gedrukt wierden, en toonde daar in aan, waarom men de boeken van Luther te Jena in een beter order dan te Wittenberg herdrukte. Hy schreef ook tegen de Schwenkfelders, Wederdopers, Sakramentarissen, en diergelyke meer, en sturf te Eisenach den 14 May des jaars 1565. *Spangenb. Adelspiegel P. II. lib. VII. c. 18. Sleidan. de Statu Relig. Pantaleon Prosopogr. P. III. Albini Meins. Land-Chron. Chytrai Chron. Sax. Adam Vit. Theol. Seckendorf hist. Luther. Hendreich.*

AMSTEL, of AEMSTEL, een beruchte en zachtaflopende stroom in het graafschap Hollandt in het baljuwschap van Amstellandt, is ten uitersten beroemt zo wel in de vaderlandsche geschichtboeken, als door de gehele werreldt, uit hoofde van het hoogadelyke geslacht van AMSTEL, en wel voornamentlyk wegens de nooit volpreze koopmarkt van Europa, die zo loffelyk en wyslyk bestierde stadt AMSTELDAM, aan welke, als mede aan het landt, dat hy doorsnydt, hy zynen naam gegeven heeft. Indien men de algemene stellinge, dat geen water den naam van eene rivier kan dragen, dan dat uit het gebergte nederstort, of in eenige vlakte, of dal, by opwellinge uit den grondt voortkomt, wil volgen, kan men den Amstel op generlei wyze eene rivier noemen, maar alleen eenen stroom of vliet, die, verscheide byeenvergaderde wateren in zynen boezem ontfangen hebbende, die door eenen keel en mondt in het Y looft. Maar kan de Amstel op den naam van eene rivier niet stoffen, hy doedt het op dien van een Rhyn-en Vecht-tak of spruchtel, gelyk ten duidelykften aangetoont wordt in de grote en kleine kaarte van de provincie van Utrecht, door last en op kosten van der zelver Staten gemeten en afgetekent, en by de weduwe van N. Visscher uitgegeven. Deze wydvermaarde Amstel, om dan de zake nader en als met den vinger aan te wyzen, spruit uit de twee rivieren, den Rhyn en de Vecht. Ten Westen ontfangt hy op vyf verscheide plaatsen, onder den naam van de Drecht, de Rhynwateren; als I anderhalf quartier uure gaans beneden Woerden door 't stroomtje de Grecht, dat by 't Woerdsche verlaat den naam van den Meydrecht, en naderhandt van den krommen Meydrecht aannemende, by Amstelmonde in den Drecht loopt. II By Rynegom, door de Doesvliet, de wyde Aa en 't Braassemer meertje. III Door de kromme Aar by 't dorp Alfen. IV Door de Mye te Zwammerdam; en V door de Byleveldt te Hermelen. Dus zachtjes voortschuivende verwisselt deze stroom by het dorp den Uithoorn, omtrent anderhalf uur ten Zuidwesten der stadt Amsteldam, zyn naam van Drecht in dien van Amstel, en ontfangt vervolgens by het fraaie dorp Ouderkerk een spruchtel van de rivier de Vecht, alhier de Bullewyk genoemt, tot aan de herberg den Voetangel toe, waar boven dit water, tot by het Abkouder meertje

tje de Holendregt, verder de kromme Angſtel, en eindelyk de regte Angſtel geheten, by de Nieuwerſluis uit de vermakelyke Vecht, door den nyvren zededichter Klaas Bruin overkunſtig en natuurlyk afgeſchildert, geboren wordt. Onze Amſtelſtroom, uit zulke edele rivieren voortgekomen, vloeit vervolgens door het dorp Ouderkerk, langs 't Kalfje en 't Molentje, vermakelyke pleiſterplaatſen, den Omval en 't heerlyk beplantte Diemermeer, onder door den kunſtryken Amſtelsbrug, op vyf en dertig overwelfde of halfronde bogen ruſtende, waar van de elf middelſte en grootſte tot een doorvaart der ſchepen dienen, in de beruchtſte koopſtadt der wereldt, Amſteldam; en na verſcheide kanalen en graften dezer ſtadt doorlopen te hebben in den beruchten Yſtroom, en, met den zelven vermengt, in de Zuiderzee, kunnende zyn lof en waarde uit des keurigen zededichters *Daniel Willinks Amſtelſtroom*, een proefſtukje van 's mans bevallige dichtkunde, als in den vollen dag gezien worden, roepende hy met verwonderinge op de vier en dertigſte bladzyde uit:

„ O nooit volprezen Amſtelſtroom!
„ Verquikker van vermoeide leden!
„ Kruitgever! Bron van melk en room!
„ Uitdeler van vermaaklykheden!
„ Bevochtiger der werreltſtadt!
„ O visverſchaffer! vlottedrager,
„ Die door uw zilververwig nat
„ De graagte wekt! o Beurzeſchrager!
„ Wat prykt gy met een heerlykheit?
„ Uw lof werde eeu op eeu verbreid.

J. Commelin beſchryving van Amſterd. L. Smids Schatkam. de Raats Woordenboek. D. Willinks Amſtelſtroom, en Amſterd. Buiteſingel.

AMSTEL, AEMSTEL, AEMSTELLE, of AMESTELLE, een out en edel Hollandſch geſlacht. Zie op MEYNDEN en PLOOS.

AMSTELDAM, AMSTERDAM, in 't Latyn *Amſtelodamum* en *Amſterodamum*, de voornaamſte ſtadt van Hollandt, en eene van de beroemtſte ſteden der werreldt, wegens hare grootheit, pracht, rykdom, koophandel, enz. waarom de zelve ook met groot recht *een wonder der Werreldt* genoemt wordt, en wel een omſtandig en naauwkeurig artykel in dit Woordenboek verdient.

Van den naam, de gelegenheit, den oorſpronk, de oudheit, de verwoeſtingen, en de herbouwingen der ſtadt.

Wat den naam der ſtadt belangt, de zelve heeft zynen oorſpronk van den ſtroom den Amſtel, waar aan zy gebouwt is. Outtyds wierdt de zelve, niet dan een ſlot der heren van Amſtel, en een gehucht zynde, *Amſtel* en *Amſtels-veſten* genoemt. Doch naderhandt, in den jare 1203, wanneer de Kennemaars geheel Amſtellandt te vuur en te zwaardt verwoeſtten, en den zeedyk by den Amſtelſtroom, en Amſtels-veſten, dat een redelyk dorp was geworden, hadden doorgeſtoken, ter plaatſe, daar nu de nieuwe brug is, dat een diep gat hadde gemaakt, zo hebben de Amſtelaars, om den dyk wederom aan een te hechten, en hun landt van het inlopende water te bevryden, achter het gat een zwaren dam gelegt, (ter plaatſe daar zommigen willen dat het oude ſlot Amſtel geſtaan heeft, en daar nu de Papenbrug is, die men, na het wegnemen van dien dam, daar gelegt heeft,) welken dam zy wederom met den dyk vereenigt hebben, aan de Weſtzyde van het gat, door dat ſtuk dyks, dat daar van daan nog op heden de Nieuwe dyk genoemt wordt, en van den dam tot aan den hoek van den Ouden of Haarlemmer dyk loopt, daar nog eenig overblyfſel van St. Jakobs Kapel en des zelfs torentje te zien is; aan de Ooſtzyde van het gat, door dat ſtuk dyks, dat van den Dam tot aan den hoek van den Zeedyk loopt, daar de St. Olofs Kapel ſtaat. Van dezen *Dam* heeft de plaats ſedert den naam van *Amſteldam* behouden, gelyk het water, dat tuſſchen deze twee bedykingen beſloten is, en van de nieuwe brug tot aan den Dam loopt, het Damrak genoemt wordt.

Belangende de gelegenheit der ſtadt, de zelve legt in *Amſtellandt*, een gedeelte van het graafſchap Hollandt, 15 of 16 mylen van de Noordzee, aan twee ſtromen, den Amſtel en het Y, dat de zelve aan de Noordzyde beſpoelt, welke beide op hunne plaatſen nader beſchreven worden. De ſtadt legt op twee en vyftig en een halve graadt benoorden den Middellyn, op eenen lagen, weken, broekachtigen en moeraſſigen veengrondt, doch die onder vaſter wordt. Deze weekheit des gronds is oorzaak, dat het bouwen hier koſtelyker valt dan op andere plaatſen, alzo men, door het inſlaan van palen of maſten, tot op het Welzandt toe, den grondt moet vaſt maken, om daar op te kunnen bouwen: doch deze koſten zyn op verre na zo zwaar niet, als by zommigen voorgegeven wordt, gelyk *Caſp. Commelin* in de Beſchryvinge der ſtadt omſtandig aantoont. Door de laagheit van den grondt zoude de ſtadt en de omleggende landen groot gevaar lopen wegens het hoge water, zo daar in niet voorzien was door zeer hoge en vaſte dyken, die, dewyl de ſtadt tegen het Y gebouwt is, zelf een gedeelte van de ſtadt uitmaken. De lucht der ſtadt valt, gelyk in geheel Amſtellandt, door de laagheit en moeraſſigheit der landen, wat zwaar en dampachtig, dat aan buiten-luiden, uit hoge en droge landen komende, eene verandering geeft, die zy echter haaſt gewoon worden, zynde de lucht daarom niet ongezont; de inboorlingen, die de zelve van jongs af gewoon zyn, lyden door deze dampen en zwaarte geen hinder. Door deze laagheit der landen is Amſteldam voor belegeringen bevryd, en door geen geweldt te winnen: want door het openen van de ſtads ſluizen lopen alle de omleggende landen onder water, dat met volle en nieuwe manen, en door Noordweſte winden zeer hoog opgezet wordt.

Zo groot en aanzienlyk als tegenwoordig Amſteldam is, zo gering en ongeacht zyn des zelfs eerſte beginſelen geweeſt. Op overgrote oudheit kan de ſtadt genen roem dragen. Vele Hollandſche ſteden, als Alkmaar, Haarlem, Leiden, Dordrecht, en zelfs het kleine Vlaardingen, (dat van velen voor de oudſte ſtadt in Hollandt gehouden wordt) worden in de oude Kronyken gedacht eer dat 'er van Amſteldam geſproken wordt. Nochtans is het zelve vry ouder van oorſpronk dan velen vermoeden. Maar het ſchynt lang als in de wiege zyner geboorte gelegen te hebben, en ondergebleven te zyn. De eerſte ſtichters van Amſteldam zyn viſſchers geweeſt, volgens de algemene overleveringe onzer vaderlandſche ſchryvers, die zich ter plaatſe, daar tegenwoordig de St. Olofs Kapel ſtaat, neêrgeſlagen, en in hutten van riet gewoont hebben. De tydt, wanneer zulks geſchied is, is geheel onzeker; doch zeer waarſchynlyk, dat de gemelde plaats, aan het Y en den mondt des Amſtels, en alzo tot beide de viſſcheryen welgelegen, het eerſte bewoont is. Het is ook niet onwaarſchynlyk, dat eenige der Noordſche volkeren, die de eerſte bewoners door hunne invallen veel moeite veroorzaakt hadden, om de bequame viſſchery, die zy mede oeffenden, zich by hen nedergeſlagen en onder hen vermengt hebben. Dit is voor zo verre al het gene men door giſſingen, en naar 't algemene gevoelen van de oudheit der ſtadt verhalen kan. In de oude Hiſtorien vindt men daar van onder den naam van Amſteldam geen gewag gemaakt voor den jare 1203, en weinige jaren daarna, maar wel onder den naam van *Amſtel* en *Amſtels-veſten*, 't zy dat daar door het ſlot, of het dorp, of beide verſtaan wierden. De oude Hollandſche rymkronykſchryver, *Melis Stoke*, de verwoeſting van Amſtel en Amſtellandt door de Kennemaars verhalende, (die zich daar door aan Gysbrecht, here van Amſtel, wreken wilden, over den byſtandt, dien hy aan graaf Willem van Hollandt verleent hadde,) ſpreekt daar van in dezer voegen:

Heer Wouter en de Heer Aelbrecht/
Lieten hem oec daar echt/
Dat ſi den dyk te Amſtel wt ſtaken/
Om dat die hoge watre in braken.
Dit ſo dede des Kennemaers Here.

De Stichtſche kronykſchryver *Beka* zegt, dat *Walterus* of *Wouter van Egmondt* en *Allert Banjaart* den Kennemaars bevolen hebben (*indixerunt aggerem interrumpere*) *den dyk door te ſteken*, en alzo geheel *Amſtellandt* onder water te laten lopen, en de ganſche heerlykheit van Amſtel met vuur en water te vernielen; maar *Heda*, zyn navolger, zegt nog klaarder, *Et aggerem ad flumen Aemſtel interrupit*, dat is, *En hy heeft den Dyk aan den Amſtelſtroom doorgeſtoken*, op dat hy daar door de heerlykheit en de landen van Gysbrecht aan alle kanten met water en vuur zou kunnen verwoeſten. Dit zegt ook de grote *Hollandſche kronyk*. Dit geſchiedde, als reets gezegt is, in 't jaar 1203, zo dat Amſtel, en Amſtels-veſten, naar 't verhaal der Rymkronyk, mede verwoeſt zyn; want aldus gaat de oude rymer voort:

Die Kennemaren voeren hene/
Door 't landt/ over al die vene/
Ende verbornde te hant
Van Aemſtel al dat lant/
Ende roefden al dat ſi vonden.
Aemſtel ſine Veſten tien ſtonden/
Dat borden ſi al in den grondt/
Menigh Appelboom diere ſtondt/
Wordt verbornt van den luden.

Naderhandt, Gysbrecht, de graaf van Loon, biſſchop van Utrecht, en hunne medeſtanders, met de Kennemaars en hunne medeſtanders verzoent zynde, is de dam gelegt, en de dyk, als voor verhaalt is, wederom aan een gehecht. Na dien tydt heeft de ſtadt den naam van *Amſteldam* behouden, en is van tydt tot tydt aangegroeit. Omtrent het jaar 1260 is Amſteldam, zo verre men met eenige zekerheit kan nagaan, eerſt met gegrave watergraften zonder ſtene of houte wallen omringt; zynde toen de ſtads graften, 't gene nu de oude en nieuwe Zyds-Voorburgwallen zyn: beginnende ten Weſten aan 't Y, daar nu de Haarlemmerſluis; en ten Ooſten, daar nu de Kolkſluis is. De juiſte grootheit en gelegenheit der ſtadt in dien tydt ziet men in het kaartje, door *Chriſtophel Hartogvelt* in tekening nagelaten. De ſtadt hadt toen vyf poorten; als de oude Haarlemmer poort, aan 't Noordeinde van de veſting, ter plaatſe, daar nu de oude Haarlemmer ſluis gezien wordt. Deze poort is nog wel twintig jaren, nadat de ſtadt vergroot en bemuurt was, blyven ſtaan, en eerſt in 't jaar 1506 afgebroken; de Bentwyker poort, ter plaatſe, daar men nu de Oſſeſluis ziet. Deze is wel veertig jaren na de vergrooting blyven ſtaan, en eerſt in 't jaar 1526 in January afgebroken; de St. Olofs poort, by de St. Olofs Kapel, die het laatſte gedenkteken van deze oude ſtadt is geweeſt, en eerſt in 't jaar 1618 afgebroken; op welkers fondamenten aan 't einde van de Warmoesſtraat huizen gebouwt zyn, zynde dat de oorzaak, waarom de ſtraat daar zo veel naauwer is dan de Warmoesſtraat; deze poort is eertyds boven tot een gevangenis gebruikt. Voorts hadt men aan de Ooſt-en Weſt-zyden van de ſtadt de Raam-of Windmolenspoorten. Verder was de ſtadt aan den Y kant, gelyk tegenwoordig, met paalwerk voorzien. Hoewel de ſtadt door deze poorten en gegrave graften afgeſloten was, vindt men geen gedenktekens in de ſtadt, noch bewyzen in de gedenkſchriften, dat de zelve toen met torens en muren, of wallen, geſterkt is geweeſt. Dat Amſteldam in dien tydt zo groot en wytluftig geweeſt is, blykt uit de brieven, die

graaf

graaf Floris van Hollandt, in de jaren 1256 en 1275 verleent heeft; waar by hy aan de Poorters van Amsteldam de tolvryheit toestaat, die zy nog ten huidigen dage genieten. De grootte van de stadt was toen achtien duizent drie hondert drie en tachtig roeden, dat is dertig morgen, en drie hondert drie en dertig roeden, en haar omtrek zes hondert vyf en dertig roeden, of drie duizent een hondert vyf en zeventig schreden. In 't jaar 1299 heeft Gysbrecht van Amstel de stadt eerst met een wal en torens beginnen te versterken. Doch alzo hy een der vloekverwanten tegen graaf Floris was geweest, is de stadt wederom door de Kennemers en Haarlemmers verwoest, die de begonne werken geslecht hebben, zynde Gysbrecht gevlucht. Doch na deze laatste verwoesting, de uitgeweke burgers weder byeen vergadert zynde, hebben zy de stadt herbouwt, en met houte borstweeringen en torens voorzien. Amsteldam, dat van outs af onder de heerschappy der heren van Amstel gestaan heeft, door graaf Jan van Hollandt, den zoon van den gemelden Floris, verbeurt verklaart en aangevaard zynde, wierdt door Jan van Avennes, graaf van Henegouwen, met de heerlykheit van Amstel, benevens de heerlykheit van Woerden, geschonken aan zynen broeder Guye van Avennes, naderhandt bisschop van Utrecht. Doch deze in den jare 1317 gestorven zynde, zyn deze heerlykheden van Amstellandt en Woerden wederom aan het graafschap van Hollandt gehecht: en alduswierdt Amsteldam van zyne byzondere heren ontslagen; en heeft daar door, en na dien tydt de stadt eerst haren rechten opgang bekomen, en is sedert dien tydt tot nu toe gestadig aangewassen en vergroot; doch niet zonder vele scheuringen, binnenlandsche beroerten, schrikkelyke branden, en heimelyke verraden, die tegen hare welvaart aangelegt waren, en waar van zommige reets in arbeidt gingen, doch in de geboorte gesmoort wierden, doorgeworstelt te hebben. De zelve is ook vervolgens van tydt tot tydt door de landsheren met grote voorrechten en vryheden begiftigt geworden.

Amsteldam is dan sedert den jare 1317 van jaar tot jaar vergroot, gelyk men open plaatsen of dorpen vergroot, tot den jare 1481 en 82 toe, wanneer de overigheit, de vorige verwoestingen gedachtig, en voor diergelyke vrezende, alzo de stadt nu machtiger geworden was, de zelve besloot met eenen ringmuur, sterke poorten, en weêrbaare torens te besluiten, daar in trekkende het gene buiten de oude gegravene grachten reets aangebouwt was. Dit werk is in den jare 1488 voleindigt, en Amsteldam daar door eerst recht eene stadt geworden; zynde zulks de reden, waarom men de vergrotingen van de stadt eerst na dien tydt begint te rekenen, de vorige als van tydt tot tydt geschied, en niet zo aanmerkelyk zynde, overslaande. Men bevindt, dat de poorten, de wachttoorens en blokhuizen rontom de stadt, na de bemuring, en omtrent het jaar 1500 de volgende waren, beginnende met de Schreiershoek, en zo voorts met de zon rontom de stadt,

De Schreiers-hoek.
Een torentje, Soetgens genaamt.
Het Waterpoortje op de lastadie.
Heyman Ruisschen, of St. Nicolaas toorn.
St. Anthonis-poort, nu de Waag op de nieuwe markt.
de toren Oostwaarts aan de St. Antonis-poort.
Een klein torentje aan de Zuidzyde naast de zelve
De toren achter de Bekeerden.
St. Sebastiaans toren.
Uilenburg.
Zwyg Utrecht.
Leeuwenburg.
De Reguliers poort.
Meyert.
De Heligewegs poort.
Out-Leeuwenburg.
De toren achter Melis molen.
St. Andries toren.
De toren by Vechters boomgaardt.
Het Waterpoortje achter de gasthuis molen.
De toren achter oude Jairbannings over.
De Lieve Vrouwe toren.
De kleine toren daar aan.
St. Jakobs toren.
Jan Roden poort.
Heymans toren.
St. Jeroens toren.
Een klein torentje daar aan.
De Haarlemmer poort, daar nu de nieuwe Haarlemmersluis is.
De Heilige kruis toren, nu de Haringpakkers toren.
't Blokhuis op 't Sparendammer hoofdt.
De nieuwe brug.
't Blokhuis, bewesten de nieuwe brug.
't Blokhuis, aan 't Oosteinde van de nieuwe brug.
St. Olofs poort.
Nog buiten de vesten.
't Huis te Montalbaan.
't Blokhuis op den St. Anthonis dyk by de sluis.

Uit deze namen der poorten en torens blykt genoegzaam aan de genen, die de stadt kennen, hoe groot de omtrek van de zelve in haren ringmuur geweest is, en welke in dien tydt de stads watergrachten of singels geweest zyn, zonder dat men daar van eene nader beschryving doedt.

Van de vergrotingen der stadt.

Amsteldam, dat tot den jare 1578 toe de Spaansche zyde gehouden hadde, en toen eerst aan der Staten zyde is overgegaan, heeft toen stem en zitplaats in de vergadering der Staten, als de vyfde der grote stemmende steden van Hollandt, bekomen. De welvaart der stadt is door het genieten der langgewenschte vryheit, de vrye zeevaart, den koophandel, en den groten toevloedt van koop-en handwerksluiden, waar onder velen, die om hunnen Godsdienst uit Brabant en Vlaandren moesten vluchten, zo toegenomen, dat de stadt te klein wierdt, en de buitenpaden van allerlei slag van menschen krielden; waarom de overheit in den jare 1585, ruim hondert jaren na 't bemuren der zelve, besloot de eerste rechte stads vergroting of uitlegging te doen, waar toe in 't jaar 1581 met den prins van Oranje een overslag gemaakt, en zyne toestemming bekomen was; waar toe ook, terwyl men daar mede bezig was, van den graaf van Leicester, als stadhouder, in 't jaar 1586 octroie verleent wierdt, welk octroie ook in 't jaar 1597 door de Staten van Hollandt is bevestigt. De plaats, die tot deze vergroting verkoren wierdt, was de Lastadie, waar van de eerste aanbouw wel voor 't jaar 1585 geschied, doch weder afgebrand was. Dit bouwen begon dan van het plein, dat buiten voor de Anthonis poort (nu de nieuwe markt) lag, met een breden heerlyken burgwal, die men nog de Geldersche kaai of Lastadie noemt, tot over de Schreiers toren. Van daar sprong men den hoek om, met een inbocht langs het Y, tot aan de Montalbaans toren. In dezen bocht was de Waal voor de grote schepen in den winter, die nog de *oude Waal* genoemt wordt. Van de Montalbaans toren maakte men voort de burgwal op langs den schans, nog de oude schans genoemt, tot aan den St. Anthonis dyk, daar nu de *Anthonis sluis* legt, voorts zyn in deze vergroting de *dykstraat*, de *keizersstraat*, de *koningstraat*, *boomsloot*, en *dwarsboomsloot*, de *jonker-en ridderstraten*, die niet, gelyk de anderen, van dwarsboomsloot, maar van eenige korte dwarsstraten doorsneden zyn; daar aan volgt de *Bantammerstraat*, en het *Kollegût*. Verder zyn nog eenige kleine steegjes.

Doch de overheit, bevindende, dat de stadt in dien staat, waar in zy gebragt was, geen belegering zou kunnen wederstaan, dan met grote schade der nieuwe gebouwen, en dat de zelve ook nog te klein was, en de buitenpaden al wederom van menschen grimmelden, wierdt te rade de zelve wederom te vergroten, en volkomen weêrbaar te maken, waar toe zy octroie verkregen hadden. Deze twede vergroting begon in 't jaar 1593, en toen wierdt de stadt rondom met een aarden wal, brede watergrachten, en twaalf bolwerken versterkt. Doch het bleek uit deze vergroting, dat het toen voornamentlyk om 't versterken van de stadt te doen was; want de vergroting, die ten Westen aan de stadt geschiedde, was van geen belang; dewyl de oude stads muren stonden langs de Oostzyde van den Singel, daar nog de *Jan-Roden-poorts-toren* staat, en de binnenkant der nieuwe wallen wierdt gelegt, daar nu de huizen staan op de Westzyde van de Heeren-graft. De vergroting aan de Oostzyde was meerder; want daar wierden, behalven de Lastadie, zo als die hier voor beschreven is, ingetrokken de verweryen beoosten den Amstel, in twee eilanden verdeelt; *Vlojenburg*; de grote en kleine *Houtstraten*; de *Zwanenburgstraat*; de *Breêstraat*; de *Hoogstraat*: de *Zandstraat*; de *Raamgraft*, over 't *Ruslandt*, en de eilanden *Marken* en *Uilenburg*. Dit geweest, in 't Oosten van de stadt gelegen, wierdt dapper met Joden bezet, dewyl zy hunnen Messias uit het Oosten verwachten.

Niet lang leedt het ook of de stadt wierdt wederom in 't jaar 1612 vergroot, waar toe in den jare 1609 octroie verkregen was. Het voornemen van de overheit was, om de stadt aan de landzyde rondom een vierde deel uir gaans van de oude wallen afgerekent uit te leggen: doch dit werk wierdt zo zwaar, kostelyk en langdurig bevonden, dat men het voor dien tydt alleen aan de Westzyde deedt; waar door dan alles, wat van den Ykant af, tot de hoogte van de Leidsche graft toe, over de Heeregraft legt, daar toen de oude wallen lagen, tot de tegenwoordige stadsmuren toe, ingetrokken wierdt. Deze vergroting wierdt wederom met aarde wallen, een stenen beer, en elf nieuwe bolwerken bekleed, die nog in wezen zyn, en waar van het *blaauw Hoofdt*, aan den Ykant, het eerste is.

Hoe veel gronds de stadt door deze vergroting van den jare 1612 ook gewonnen hadde, alles raakte al wederom voltimmert; en, door den aanwasch der inwoners, en den groten toeloop der vreemdelingen, die door den welvaart, koophandel, en vryheit van gewisse van alle kanten herwaarts vloeiden, hadt Amsteldam zich in den jare 1658 wederom zo verre buiten zyne wallen en graften uitgebreid, dat de overheit besloot aan de Zuid- en Oostzyde van de stadt niet alleen de vergroting te doen, die men reets in 't jaar 1612 voorgenomen hadde, maar ook om de zelve veel verder uit te strekken, en den nieuwen grondt zo te verdeelen, dat die in een goede schikking aan den ouden wierdt vast gehecht; waar toe de stadt alle de huizen, hoven, tuinen, en open velden, die tot deze laatste vergroting of uitlegging zouden dienen, aan zich nam. Men zal niet aanhalen, wat al door deze uitlegging in de stadt getrokken is, maar zich vergenoegen met te zeggen, dat deze vierde en laatste vergroting veel groter is dan eenige van de voorgaande geweest zyn, in zich begrypende drie hondert twee en zestig morgen, en twee hondert en zes roeden, zo datze acht en vyftig morgen, en vyf hondert en vier en vyftig roeden groter is dan de vergroting van den jare 1612.

Van den tegenwoordigen staat der stadt.

Tot dus verre dan den naam, de gelegenheit, den oorspronk, de oudheit, de verwoestingen, de herbouwing, en de gedurige vergrotingen der stadt beschouwt hebbende, moet men de zelve in den tegenwoordigen staat aanmerken. Wat hare grootheit belangt, zy begrypt in alles acht hondert twee en negentig morgen, en vyf hondert acht en zestig roeden, Rynlandsche maat. In haren omkring, langs de palen van het Y en de wallen der stadt, heeft zy drie duizent

zent zeven hondert acht en vyftig roeden, dat is, achtien duizent, zeven hondert en negentig schreden. Wat hare gedaante belangt, men ziet de zelve als een halfrondt aan de landzyde, en met twee uitstekende hoornen Ywaarts in. Zy is versterkt aan de landzyde met vier en twintig bemuurde en twee aarde bolwerken, met hunne tusschengordynen, een zeer groten beer, en eenen wat kleinder; boven dien zyn 'er ook op zommige plaatsen, in de gordynen en bolwerken, kasematten, om rontom de wegen en velten waterpas met geschut te kunnen bestryken. Voorts zyn 'er vyf grote weêrbare poorten, en drie kleinder, die onder de wallen doorgaan, als verder breder gezegt wordt. Over den Amstel tusschen de gordynen der bolwerken legt een voortreffelyke hoge, brede gemetselde brug, pralende met elf grote en vier en twintig kleine bogen, waar op men zwaar geschut kan planten. Rondom de stadt is een zeer wyde en diepe graft vol waters. Buiten om deze graft loopt een brede strook lands, die wederom omgraven is, en grote pleinen voor de poorten, om in der yl een tweden wal en buitenwerken te kunnen opwerpen, behalven dat men, gelyk in de beschryving der grondt is aangemerkt, het landt rondom kan onder water zetten. Aan den Ykant is de stadt met verscheide reien paalwerk bezet, waar van de openingen, tot den doortocht der schepen, met zware bomen gesloten worden. Wat de strekking der stadt aan het Y belangt, de hoeken of hoornen der zelve steken zo verre in het Y uit, dat, als men op het uiterste der Oosterbolwerken, Zeeburg genaamt, staat, en ziet naar den molen op het uiterste van het Westerbolwerk, Leeuwenburg, of het Blaauwhoofdt genaamt, de gezichtlyn valt over den uitersten hoek van de Volewyk heen; zo dat de zelve, met het stadsgerecht en de stene galg, binnen de stadt zoude leggen, indien men de stadt, van het bolwerk ten Oosten tot het bolwerk ten Westen lynregt door het Y heen wilde afpalen.

Eer men de stadt van binnen beschouwt, moet men wel aanmerken, hoe prachtig de zelve van buiten te zien is, 't zy dat men de zelve beschouwt van verre aan de landzyde, zich wonderlyk verre vertonende, door alle hare grote en heerlyke torens en gebouwen, of het zy dat men de zelve van den waterkant aanziet, van waar zy wel een kleine werreldt schynt, en daar de hoge masten van zo vele honderden van zware schepen zich als een digte bosschaadie vertonen, byna zo verre als het gezicht reiken kan. In de stadt zelf moet een vreemdeling verrukt staan door het zien van zo vele heerlyke graften en straten, alle zo digt en kostelyk betimmert, en pronkende met zo vele algemene prachtige gebouwen, kerken, Godshuizen, markten, en wat dies meer is. Inzonderheit ziet men daar, het gene in de werreldt geen weêrga heeft, op de Heere- en Keizersgraften, die door de gansche stadt lopen, behalven op andere graften en plaatsen, zo groot een getal van ongemene grote, aanzienlyke en prachtige huizen, die voor vorstelyke paleizen gehouden mogen worden: terwyl de graften in zich zelf zeer fraai en vermakelyk zyn, en aan de waterkanten overal met schone reien bomen beplant, zo dat men nergens elders in eenige stadt der gehele werreldt zo grote en heerlyke wandelwegen vindt, waar over de vreemdelingen, die nooit iets diergelyks gezien hebben, ten uitersten verbaast moeten staan. In het byzonder vindt men daar in zeer heerlyke openbare gebouwen, zo die ten dienste van de regeering van het algemene best en van de stadt in het byzonder strekken, als van fraaie en grote kerken. Doch eer men tot het noemen van de hedendaagsche gebouwen en kerken overgaat, moet men aanmerken, wat gebouwen outtyds in de stadt, en wat kerken en kloosters voor de hervorming van den Godsdienst daar in geweest zyn.

Van de oude gebouwen der stadt.

Amsteldam heeft, gelyk doorgaans alle plaatsen, en inzonderheit de steden, een stadhuis gehad, tot een zamenkomst van de overheit, het gerecht, enz. Het is geheel onzeker, waar het eerste stadhuis met de opkomst der stadt gestaan heeft; doch over de St. Olofs kapel in de Kapelsteeg staat nog een zeer out huis, dat tegenwoordig byna geheel vertimmert is, 't welke men meent het eerste stadhuis geweest te zyn, waarom ook het bovenste gedeelte van de St. Olofspoort, als daar naby gelegen, tot de gevangenis gebruikt zoude zyn geweest. Anderen menen, dat het eerste stadhuis is geweest op den middendam; doch of daar het eerste gestaan heeft, dan of 't het twede was, dit is zeker, dat het stadhuis voor den jare 1400 daar gestaan heeft, en dat het zelve een of meermaal afgebrand zynde, op des zelfs plaats wederom gebouwt is dat stadhuis, dat in den jare 1652 laatst is afgebrand, en van *Pontanus* beschreven is.

Van outs zyn in de stadt, behalven de kerken, die in de kloosters geweest zyn, of tot de zelve behoorden, ook openbare en algemene kerken geweest. Eenigen, die van gevoelen zyn, dat de eerste woonplaats der visschers, die Amsteldam gesticht hebben, omtrent den middeldam, en van daar Zuidwaarts aan langs de Nesse geweest zou zyn, menen om die reden, dat het kerkje, dat nu een van de vleeschhallen in de Nes is, en aan St. Pieter, als den patroon der visschers, toegewyd was, en St. Pieters kerk genoemt wierdt, de outste geweest is. Doch het blykt uit de historien, dat de stadt eerst aan het Noordeinde by de St. Olofs kapel bewoont, en bygevolge ook, dat die kapel de outste kerk geweest is. Men zegt, dat naast deze kapel nog eene andere gestaan heeft, gemaakt naar het model van die van Jeruzalem met het H. graf. Nog is 'er een kapel geweest, waar van men nog eenige overblyfsels en het torentje ziet op de Nieuwendyk, aan den hoek van de kapelsteeg, welke aan St. Jakob was toegewyd. Op de hoek van de Vrouwesteeg op de Nieuwendyk was eene voorname kapelle, *onze lieve vrouwe kapelle* genoemt; naar welke de nieuwe zyde van de stadt, bewesten het Damrak en den Binnen-Amstel vrouwe Maria parochie genoemt wierdt. Nog was 'er eene kleine kapel, *de heilige stel* genoemt, wegens zeker wonderwerk, dat in 't jaar 1345 aldaar gebeurt zou zyn. Dit kapelletje brandde in den jare 1452 met byna de halve stadt af; en op dien grondt wierdt daar na een groter kapel gebouwt, die tegenwoordig de *Nieuwezydskapel* genoemt wordt. De eerste parochie- of hoofdkerk dezer stadt was de oude of St. Nikolaas kerk; waar van hier na breder. Van alle deze voorverhaalde kerken kan men met geen zekerheit den tydt van der zelver stichtinge bepalen. De twede parochie- of hoofkerk was de nieuwe kerk, aan de maagdt Maria en Kataryne toegewyd, welke in 't vervolg mede nader beschreven wordt. De stadt is voor de hervorming van den Godsdienst vol van geestelyke gebouwen en kloosters geweest, de welke mede hunne kerken hadden, hebbende de geestelykheit het meeste gedeelte der stadt aan zich getrokken. De voornaamste der kloosters zyn geweest:

St. Agneta; waar van de kerk nu het doorluchte school is.

't Begynhof.

Bethaniën; een klooster voor bekeerde zondaressen; welkers kerkje naderhandt voor een Latynsche school gebruikt, nu een herberg is, onder den naam van 't School bekent, in de Koestraat.

St. Barbara; heeft gelegen daar nu de Barberstraat is.

St. Cecilia; nu 't Admiraliteits- of Prinssenhof, en waar van de kerk nog tot het comptoir der convoien en licenten dient.

Cellezusters, of *Zwarte zusters*; omtrent de Molesteeg.

Cellebroeders, of *Lollebroeders*; ter plaatse, daar nu St. Pietersstraat en poort is.

St. Clara, of *Clarissen*; op de voorburgwal, daar nu het steegje is, het Gebedt zonder einde genoemt.

St. Clara, of *Clarissen*; nu het Tucht- of Rasphuis.

St. Geertruid; daar van nog het kerkje in 't Suikerbakkersteegje overig, en in een suikerbakkery verandert is.

St. Lucyë; nu het Burger-weeshuis.

Karthuizers; eerst buiten de oude Haarlemmerpoort gesticht, en naderhandt door de vergroting in de stadt getrokken, waar van de naam en het kerkhof alleen overgebleven is.

Magdalenen, op de Fluweleburgwal, benoorden de Lombaartsteeg te zien, van welker kerk nog een gedeelte in wezen is.

St. Mariën; bezuiden de Lombaartsteeg; waar van een gedeelte tot de Lombaart gebruikt is.

St. Margareta; omtrent de Agnetestraat, tusschen de oudezyds Achter- en Voorburgwal.

St. Margareta; in de Nes naast de St. Pieters kerk.

Munneke, of *Minnebroêrs*; bezuiden de Bloetstraat; waar naar de Munnekestraat nog den naam draagt.

Oude en nieuwe Nonnen; nu 't Gasthuis, en de Gasthuiskerk.

Paulinen; eertyds een klooster buiten de stadt, nu St. Joris hof; zynde de kerk daar van nu de Waale kerk.

Regulieren; eertyds buiten de oude Reguliers poort, aan den Amstel.

Van alle de kerken dezer kloosters zyn 'er na de hervorming gene tot gebruik voor den Godsdienst behouden dan die der Paulinen, nu de Waale kerk: die van de Nonnen, nu de Gasthuis kerk; en die der Begynen, nu de Engelsche kerk.

Behalven deze kloosters waren 'er voortyds nog vele andere geestelyke gestichten en gasthuizen, gelyk men in de beschryving der stadt zien kan.

Van de hedendaagsche gebouwen der stadt.

Na dit verhaal der oude gebouwen en kerken staan de tegenwoordige aan te merken, en met het stadhuis, als het voornaamste, een begin te maken; waar na de kerken en kerkhoven zullen volgen; daar op de huizen, die tot de justitie en regeering der stadt behoren; dan de Godshuizen, vervolgens de gemene gebouwen, en eindelyk de gemene landshuizen en poorten.

HET STADHUIS

Is van alle gebouwen, die onder een dak staan, een der grootsten, en zo prachtig en heerlyk, dat het niet zonder reden een wonder der werreldt genoemt wordt. Wanneer de overheit besloten hadt dit nieuwe stadhuis te bouwen, wierdt uit de schetsen of ontwerpen, die door vele bouwkunstenaars daar toe gemaakt waaren, de schetse van *Jakob van Kampen* voor de beste aangenomen. In January des jaars 1648 wierden de roosters in 't gegraven fondament gelegt, en van den twintigsten der zelver maandt tot den 6 October des jaars 1649 wierden daar in 13659 palen geheit. De eerste steen, van wit gehouwen marmer, wierdt onder de Zuider hoek van het gebouw gelegt op den 28 October des jaars 1648 door *Gerbrant Pancras*, *Jakob de Graaf*, *Sybrant Valkenier*, en *Pieter Schaap*, zonen en neven der heren burgermeesteren, als in de vierschaar op een zwarte marmere steen met uitgehouwe en gulde letteren in 't Latyn te lezen is. Vier jaren was men met het stichten van dit gebouw bezig geweest, toen op den 7 July het oude stadhuis, voor het nieuwe staande, afbrandde. Door dit toeval wierdt te meer met vlyt en arbeidt met het opbouwen voortgevaren. Op den 23 April des jaars 1655 namen de burgermeesters en de overheit in het zelve hunne eerste zitplaats, hoewel 'er nog geen dak of kap op het gebouw was; en den 1 Augustus daar aan volgende geschiedde de inwyding. Dit heerlyke gebouw is in zich zelven, naar de order der bouwkunst, van boven tot beneden met het puik der vyf aloude pylasters, als de Romeinsche, of zamengevoegde, en de Corinthische, die met uitmuntende architraven, friezen, lysten, en fierlyk uitgehouwe kapiteelen pronken, zodanig doorwrocht en aaneengeschakelt, en van binnen en buiten met hangende festonnen en ander fruit- en beeldwerk zo fierlyk opgetooit, dat nergens in dit grote gebouw eenige wanorder of ydele ledigheit te bespeuren is. Men moet over de

de gelykmatige order en overeenſtemming van de voetſtallen, lichten, galderyen, kamers, van de drie gronden, feſtonnen, en andere ſieraden, zo van de voor- en achtergevel, als van de Noordzyen Zuidzygevel, boven, tegen, en over malkander, ten uiterſten verbaaſt ſtaan. Dit gebouw is buitens werks aan de voor- en achtergevel breet 282 voeten $4\frac{1}{2}$ duim, en diep 235 voeten 8 duim; de hoogte is tot het dak toe ingeſloten, doch zonder de toren 116 voeten en $\frac{3}{4}$ duim. De voor- achter- en zydgevels hebben uitſteekſels, tuſſchen welke inwykende plaatſen komen. Aan de voor- en achtergevels zyn aan ieder drie zulke uitſteekſels, te weten in de midden, en aan de vier hoeken. De middelſte uitſteekſels van de voor- en achtergevel zyn ieder breet 89 voeten 1 duim, en ſpringen, van de tuſſchenplaatſen af te rekenen, 17 voeten en 8 duimen vooruit; en zyn de inwykende tuſſchenplaatſen van die gevels ieder breet 54 voeten $1\frac{3}{4}$ duim. Aan de Noorder en Zuider zydgevels zyn aan ieder mede diergelyke drie uitſteekſels, met hunne inwykende tuſſchenplaatſen. De middelſte uitſteekſels van de beide zydgevels zyn ieder breet 79 voeten $3\frac{1}{2}$ duim, en ſpringen mede een weinig buiten het naakte werk of de tuſſchenplaatſen voor uit; en zyn de inwykende tuſſchenplaatſen van die gevels ieder breet ſtyf 19 voeten. Doch de uiterſte uitſteekſels van de vier gevels zyn alle malkander gelyk, en ieder breet 42 voeten 6 duimen. Hier door kan men van de gedaante en grootheit van het ganſche gevaarte oordelen.

Drie ſteene gronden of verwelfſelen, behalven den alderonderſten, waar op de Wiſſelbank, de kriminele gevangeniſſen, en eenige proviſiekelders zyn, heeft dit gebouw. De onderſte van deze drie is binnens werks 12 voeten $9\frac{1}{3}$ duim, en de twede en derde ieder 36 voeten hoog van verdieping. De alderonderſte grondt is 7 voeten boven het heiwerk van gebakken ſteen opgehaalt; het overige buitenwerk beſtaat in 't geheel uit wit gehouwen Bremer en Bentemer ſteen. In het voetſtuk van het gevaarte zyn in het middelſte uitſteekſel van den voorgevel negen ronde bogen, vyf treden van de ſtraat verheven, te weten zeven van voren ten Ooſten op een ry, en in ieder zyde ten Noorden en ten Zuiden op de hoeken een, die met yzere traliën zyn toegemaakt; zo dat men door zeven voorbogen in 't ſtadhuis gaat. Zo zyn ook in het middelſte uitſteekſel van den achtergevel negen openingen, waar van het middelſte een langwerpige vierkante ingang is, de andere acht openingen zyn gelyk aan de andere lichten, die rondom in 't gehele voetſtuk zyn. Boven de kroonlyſt van dezen opſtal of dit voetſtuk van het gehele gevelwerk, dat rondom het ganſche ſtadhuis gaat, en 18 voeten $1\frac{3}{4}$ duim hoog is, en aan alle de gevels langwerpige vierkante lichten heeft, met yzere of kopere traliën bezet, die de vertrekken van den eerſten grondt verlichten, zyn negentig Romeinſche pylaſters, die met hare ſieraden 36 voeten 5 duimen hoog zyn. In ieder middelſte uitſteekſel van de voor- en achtergevel zyn 'er twaalf, te weten voor aan ieder uitſteekſel acht op een ry, en aan ieder Noorder en Zuider zyde van die uitſteekſels twee; en aan ieder uiterſte uitſteekſel van de voor- achter- en zydgevels zes, te weten voor in ieder van die uitſteekſels vier op een ry, en ter wederzyden van ieder uitſteekſel een. In ieder inwykende tuſſchenplaats van de voor- en achtergevel zyn 'er vier, en in ieder middelſte uitſteekſel van de zydgevels zeven. Alzo zyn 'er dertig in de voor-, en dertig in de achtergevel, en vyftien in ieder zydgevel. Tuſſchen ieder twee pylaſters zyn rondom twee ryen lichten, die de vertrekken van den tweden grondt verlichten, regt boven malkander, en regt boven de lichten van het onderſte voetſtuk, met de welke ieder ry in 't getal overeenkomt. De lichten van de bovenſte ry zyn vierkant, doch even breet als die van de onderſte ry en van het voetſtuk; maar die in de onderſte ry zyn langwerpig vierkant, en eens zo lang. In 't midden tuſſchen deze pylaſters, en de onderſte en bovenſte ry lichten ziet men ſierlyke en kunſtig uitgehouwe feſtonnen hangen. Tuſſchen de Romeinſche pylaſters is in ieder tuſſchenplaats van de zydgevels een rontlicht, dat de trappen en portalen, daar men naar de derde verdieping gaat, verlicht

Boven deze eerſte ry Romeinſche pylaſters ſtaat nog een ry Corinthiſche pylaſters, byna even eens als de Romeinſche, met hare ſieraden, 36 voeten $5\frac{7}{10}$ duim hoog, waar tuſſchen, gelyk tuſſchen de Romeinſche, twee diergelyke ryën lichten, feſtonnen, en ronde lichten in de tuſſchenplaatſen der zydgevels gevonden worden. Op de lyſt, of op de ſieraden van deze Corinthiſche pylaſters ruſt het voor- achter- en zyddak, dat op zyn kruin vier voeten breet, met leien gedekt, en omtrent 25 voeten hoog is. In 't midden, tuſſchen de voor- achter- en zyddaken, is een plat vak, met de tinnen der daken gelyk komende, met loot overdekt, en met een leuning omvangen, van waar men over de ganſche ſtadt, de omleggende landen, het Leidſche meir, het Y, en de Zuider zee het ooge zeer verre kan laten weiden. Op ieder hoek der voor- achter- en zyddaken ſtaan op een witte gehouwe ſtene voetſtal, in 't ront, en met de ſtaarten tegen malkander aan, vier vergulde kopere arenden, op welker hoofden een keizerlyke kroon ruſt. Op de platte tinnen der daken ſtaan achtien witte ſtene ſchoorſtenen, te weten vier op het voor-, en vier op het achter-, en vyf op ieder zyddak. In ieder hoek der twee opene plaatſen, daar de zelve ten Noorden en ten Zuiden tegen de burgerzaal aankomen, ſtaat onder het dak een grote waterbak, van binnen met loot beſlagen, waar in gedurig eenige hondert tonnen water blyft ſtaan, dat van het dak daar in loopt; om by ongeluk van brandt het houte kapwerk, en eenige houte zolderingen te kunnen beſchermen. Daar toe ſtaan ook vier waterſpuiten op de wapenzolder.

De middelſte uitſteekſels van de voor-en achtergevels zyn boven gedekt met kappen, waar in heerlyke en over levensgrote beelden, door den beroemden *Artus Quellyn* in marmer gehouwen, te zien zyn. Op de lyſt van de voorkap ſtaan drie kopere gegoten beelden, ieder twaalf voeten hoog, te weten boven op den top van deze lyſt de *Vrede*, ter regter zyde op den eenen hoek der lyſt de *Voorzichtigheit*, en ter linker zyde op den anderen hoek de *Rechtvaardigheit*. Boven op den top der lyſt van de achterkap, en op ieder hoek der zelve ſtaan mede drie kopere gegoten metale beelden, van twaalf voeten hoog, te weten op den top in 't midden de werreldt-dragende *Atlas*, die den hemelkloot op zyne ſchouders torſt, ter regter zyde de *Matigheit*, en ter linker zyde de *Wakkerheit*. Op den voorgevel in 't midden boven de kap is een vierkante voetſtal, breet en diep 39 voeten en 2 duimen; boven de kroonlyſt van deze voetſtal ſtaat een ronde toren, verſiert met acht halve Corinthiſche kolommen, met hare voetſtallen en ſieraden, 41 voeten 3 duimen hoog. Tuſſchen de voetſtallen op de tronk, en tuſſchen de kapiteelen hangen ſierlyke feſtonnen, en tuſſchen de kolommen de vleugels *Impoſta* en *Archivolta*, eveneens als de poorte van de Corinthiſche order. Boven op dat ſieraadt ſtaat een ronde kap van 17 voeten hoog, daar boven op een lantaarn van 8 voeten $6\frac{1}{4}$ duim, en op deze lantaarn ſtaat een windwyzer, het koggeſchip, zynde 't oude Amſterdamſche wapen. In de toren hangt een koſtelyk klokkeſpel, en een heel en half uurs klokwerk.

Dit is het gene kortelyk van het gebouw in 't gemeen, en van des zelfs grootheit en ſieraden van buiten te zeggen is. Men zal nog korter zyn in de beſchryving van het binnenwerk, en de vertrekken op de verſcheide gronden alleen noemen; ook de beeldwerken, ſchilderyen, en andere ſieraden, in de grote burgerzaal, in de galderyen, en in de kamers en vertrekken, welke ongelooflyk veel en koſtelyk zyn, ſtilzwygende voorbygaan, alzo grote werken en printverbeeldingen daar van in het byzonder zyn uitgegeven; kunnende de omſtandige beſchryving daar van ook in *Commelin* gevonden worden.

Op den eerſten of ondergrondt is voor eerſt in 't middelſte uitſteekſel door de zeven voorbogen inkomende een galdery. Daar achter vertoont zich de vierſchaar, daar men ingaat door twee zeer zware metale en koſtelyk gewerkte deuren. Het binnewerk, als de kolommen, rechterſtoel, bank, trappen, en het meeſte beeldwerk is alles van wit zuiver marmerſteen. Men ziet daar in drie vakken, drie aloude geſchiedeniſſen, kunſtig uitgehouwen, waar tegen over naar de buitenzyde zyn drie diergelyke opene vakken, of inzichten, met dikke kopere traliën bezet en doorvlochten. Langs heen vier voeten van den grondt zyn onder aan den lyſt van ieder koper traliewerk zes openingen, om by onraadt daar door met baſſen of musketten tot beſcherming van ſtadt en raadhuis de markt te verweeren. Aan beide zyden van de vierſchaar ten Zuiden en ten Noorden is een galdery. Hier na gaat men ter wederzyden door twee ſtene bogen in een portaal. Uit dit portaal gaat men ter wederzyden langs achtien ſtene trappen naar den tweden grondt, en ten Ooſten, deze trappen voorby, in de galdery en naar de vertrekken van dezen eerſten grondt. In 't middelſte uitſteekſel van den achtergevel, regt tegen over dit middelſte bovengemelde uitſteekſel, is, in plaats van de vierſchaar, van een deel van de galdery voor de vierſchaar, en van het turfhok tegen de vierſchaar over, een galdery, en aan beide zyden van deze galdery zyn, in plaats van de galderyen ten Noorden en Zuiden van de vierſchaar, van een deel van de galdery voor de vierſchaar, en van het portaal voor de trappen, twee vertrekken, die ieder even breet zyn, als de galderyen ten Noorden en Zuiden van de vierſchaar, en in hunne diepte het beſtek van de voorſte verdeelingen mede beantwoorden.

Uit deze brede galdery van het middelſte uitſteekſel van den achtergevel, en uit het portaal achter de vierſchaar van het middelſte uitſteekſel van den voorgevel, beide, komt men in eene galdery, die rondom byna voorby alle de vertrekken van den eerſten grondt loopt. Onder het Noordeinde van de Ooſtzyde van deze galdery, zo verre als zich de Ooſtzy van de Noorder open plaats ſtrekt, zyn vier kelders of gevangeniſſen, daar de doodſchuldige gevangenen bewaart worden; en onder het Zuideinde van de Ooſtzy dezer galdery is de wiſſelbank: aan deze beide einden klimt men met dubbelde trappen naar de twede verdieping. De Weſtzyde van deze galdery is met twee vertrekken, die tot de pynkamer behoren, een gang, daar men naar de gevangenhuizen gaat, en een voorkamer of portaal van de cipiers woning. Onder een dezer vertrekken, tot de pynkamer behorende, zyn twee kelders of gevangenhuizen. Op den alderonderſten grondt onder de Noordzyde van deze galdery, die voor de gyzelkamers legt, zyn zes diepe kelders of gevangeniſſen, die geen ander licht ſcheppen dan door ſmalle langwerpige vierkante lichten, met dikke yzere traliën bezet, van de Noorder openplaats; welke gevangeniſſen alleen voor doodſchuldigen dienen. Doch men moet weten, dat deze Noordzyde met zes gemene gevangenhuizen bezet is; zo dat men, zonder dit beletſel, rondom deze onderſte galdery zou kunnen wandelen, gelyk om de galderyen van den tweden grondt, dewyl zy met de zelve in lengte en breedte volkomen gelyk is, en regelregt onder de zelve legt; lopende die beide rondom de twee open vierkante langwerpige plaatſen, die in 't midden van 't gebouw ten Noorden en Zuiden tegen over de middelſte uitſteekſels onder den bloten hemel leggen, en door hare menigvuldige lichten de galderyen, de grote burgerzaal, en inzonderheit de wiſſelbank, de gevangeniſſen, en kelders van den onderſten grondt verlichten. Op deze open plaatſen was men voornemens in 't midden eenig ſierlyk fonteinwerk te leggen. Tuſſchen beide die plaatſen is een groot vak in verſcheide vertrekken, tot verſchillende gebruiken verdeelt; en ter wederzyde van dit vak langs de beide plaatſen zyn twee gaanderyen, of doorlopen, waar van de eene gebruikt wordt, doch de andere geſloten en onder den naam van de bedelaarsgang bekent is. De vertrekken of kamers op dezen eerſten grondt, die meeſt haren ingang in de gemelde galderyen hebben, zyn alle in goede order en overeenſtemming geſchikt, lopende rondom de voor- achter en zydgevels. Men vindt 'er ten Zuiden de vierſchaar, in het Zuider tuſſchenvak van de voorgevel,

de kamers van de boekhouders van de wisselbank, in het Zuidooster hoek pavillioen, nog een kamer voor de boekhouders, en twee voor de commissarissen der wisselbank. In 't middelste pavillioen van de Zuidzydgevel zyn de kamers van de ontfangers en assajeurs van de wisselbank. Het Zuidwester hoek pavillioen is als het Zuidooster tot dienst van den conchergie in drie kamers verdeelt. In de tusschenplaats aan de Zuidzyde van de achtergevel zyn verscheide vertrekken, die tot de woning van den conchergie behoren. In het Noorder tusschenvak vindt men de pynigkamer, en twee vertrekken, die aan de cypiers woning behoren, het Noordwester hoek pavillioen van de achtergevel is als het Zuidwester tot dienst van den cipier verdeelt. Het midden pavillioen van de Noordzydgevel is in vier gyzel-kamers, en een gang tot de zelve afgedeelt. Het vak in het Noordooster pavillioen heeft drie kamers, in welker middenste de dykgraaf, heemraden, en schepenen van het Diemermeer hunne rechtdagen houden. In het Noorder tusschenvak van de voorgevel is eerst de wacht-kamer van de schutters, en eindelyk daar naast ten Noorden van de vierschaar de wacht-kamer van de officieren der schutters, in de welke op den dag de roedragende boden hun verblyf houden. Op vier plaatsen in de beide tusschenvakken van de zydgevels zyn de trappen om beneden naar de kelders, en boven naar den tweden grondt te gaan. Aldus is de gestalte van den benedengrondt, van waar men met de dubbelde trap achter de vierschaar naar de twede verdieping opklimt.

Ongemeen heerlyk doedt zich de twede verdieping op, daar men in de grote burgerzaal komt, die tusschen de twee open plaatsen in legt, zynde 120 voeten lang, tusschen de 56 en 57 voeten breet, en 98 voeten hoog van verdieping. Op dezen tweden grondt is mede eene galdery, lopende rontom de open plaatsen, van de zelfde breedte, als die van den onderſten grondt. Van deze galdery hebben alle de vertrekken en kamers van dezen grondt hunnen ingang, in deze order.

In het middenste uitsteeksel van de voorgevel, ten Zuiden van de vierschaar, is de Burgermeesters-kamer. Naast de Burgermeesters-kamer, in de Zuider tusschenplaats van de voorgevel, is het Burgermeesters-vertrek, volgende daar aan, in de zelve tusschenplaats, een gang tot de Threzaury ordinaris. In 't Zuidooster hoek uitsteeksel, voor, is ten Zuiden de Threzaury ordinaris, en des zelfs vertrek. In het middenste uitsteeksel van de Zuiderzydgevel heeft men in 't midden de Secretary, en ter wederzyde een vertrek tot de zelve behorende. In 't Zuidwester hoek uitsteeksel is de Thresaury extraordinaris. In de Zuider tusschenplaats van de achtergevel heeft men naast de Threzaury extraordinaris een portaal tot de zelve kamer, en daar achter is 't vertrek van de Commissarissen van kleine zaken. Hier aan volgt, in de zelve tusschenwydte, de kamer van de zelve Commissarissen. In het middenste uitsteeksel van de achtergevel is de Schepens-kamer, ingaande door een portaal, dat midden over de grote Burgerzaal tegen den ingang der zelve aanziet, en ter wederzyde voor Schepens-kamer een vertrek heeft voor advokaten en procureurs. In de Noorder tusschenplaats van de achtergevel volgt een vertrek, waar door men uit de Schepens-kamer gaat in die van Schepenen extraordinaris, welke in 't midden van het vak van die tusschenplaats legt; daar aan volgt nog in die zelve tusschenwydte een portaal tot de Reken-kamer, en daar achter een vertrek van Schepenen extraordinaris. In 't Noordwester hoek uitsteeksel is de Reken-kamer met hare vertrekken. Hier na volgt in het middelste uitsteeksel van de Noordzydgevel het vertrek van de Dezolateboedels-kamer, waar na die kamer volgt, vervolgens de kamer van Assurantie, en eindelyk het vertrek der zelve. In 't Noordooster hoek uitsteeksel is de Weeskamer, met het vertrek der zelve. Hier na heeft men in de Noorder tusschenplaats van de voorgevel een gang tot de Weeskamer, en daar na de Raadzaal. In het middenste uitsteeksel van de voorgevel, ten Noorden van de vierschaar, is de Justitie-kamer; ter linker zyde van den ingang van deze kamer gaat men naar de torentrap: en eindelyk gaat men door een toegang uit deze kamer naar de pui of afleesplaats, in de welke van den anderen kant een diergelyke toegang is uit de Burgermeesters-kamer; leggende deze plaats alzo in 't midden van 't uitsteeksel, boven de galdery, die op den eersten grondt voor de vierschaar legt. In de vier tusschenplaatsen van de zydgevels zyn de gemene trappen, die ten Zuiden en Noorden regt tegen malkander over staan, om naar de kamers en vertrekken van den derden grondt te gaan, regt boven de trappen tusschen den eersten en tweden grondt. De galderyen van dezen tweden grondt zyn doorgaans 36 voeten hoog van verdieping; zo hoog van verdieping zyn ook eenige kamers, als Burgermeesters-vertrek, de Raadzaal, Sekretary, en een gedeelte van Schepens-kamer. De zelfde hoogte zouden ook alle de andere kamers hebben, die in deze galdery leggen. Doch de anderen zyn door een zoldering in twee even hoge verdiepingen, ieder van 18 voeten hoog, afgeschoten; zynde in deze twede verdieping van den tweden grondt, boven Burgermeesters-kamer, een kamer, daar de archiven van de stadt bewaart worden; boven de Threzaury ordinaris, een vertrek, daar de klerk van Burgermeesters, of de boekhouder van de ampten en bedieningen zit; boven de Threzaury extraordinaris de honderste Penning-kamer; boven de zitplaats van de Schepens-kamer, een kamer, die de conchergie tot zyn gebruik heeft; boven het Noorder gedeelte van Schepens-kamers, het Schouts komptoir; boven de Reken-kamer, het komptoir daar de boeken van die kamer bewaart worden; boven de Dezolateboedels-kamer, de kamer van de Directeurs van den Levantschen handel; boven de Assurantie-kamer, de kamer van huwelykſche zaken en injuriën; boven de Wees-kamer, de kamer van zeezaken: behalven deze kamers, die de voornaamste zyn, vindt men 'er nog eenige andere in de twede verdieping van den tweden grondt. Het getal der fieraden, de pracht der kolommen, pylasters, beeldwerken, zinnebeelden en schilderyen, zo binnen in, als voor de kamers, in de galderyen, en op de grote burgerzaal, is zo oneindig, en alles zo heerlyk en uitmuntende, dat men het om de wytlopigheit, die tot de beschryving der zelve vereischt wordt, als hier voor alreets gezegt is, hier niet plaatsen kan, maar de nieuwsgierigen tot de byzondere beschryvingen, die daar van zyn, moet overwyzen, en onder anderen tot die, welke men vindt in *Commelin*, en in den *Wegwyzer door Amsterdam*, by Nicolaas ten Hoorn in 't jaar 1713 in 8 gedrukt; in welk laatste men ook vindt de beschryving van het heerlyke schilderwerk van het beschoten gewelfsel van de grote burgerzaal, voor weinig jaren, naar de tekening en onder het opzigt van den beroemden kunsttekenaar Jan Goeree, door J. Hoogzaat en G. Rademaker geschildert.

Na deze twede grondt volgt de derde en laatste, welke zich, ook boven de galderyen, rontom het gansche gebouw heen strekt; zynde de zelve grondt doorgaans in twee verdiepingen verdeelt, waar van de onderste de hoogte heeft van iets minder dan 18 voeten, en de bovenste van 14 voeten. In de onderste verdieping heeft men, behalven verscheide andere vertrekken, boven de kamers van Schepenen, van Schepenen extraordinaar, en van Commissarissen van kleine zaken, de Krygsraad-zaal, met verscheide heerlyke en kunstige schilderyen, door Flink van der Elst, enz. geschildert, verfiert. Voorts heeft men in de zelve verdieping de kleine Wapenkamer, de Kunst-kamer, de kamer van 't Kramers-gildt, enz. De grote Wapen-zaal, zich op de bovenste verdieping in de gehele breedte der voorgevel, en een gedeelte der zydgevels uitstrekkende, is aanmerkenswaardig. Men ziet 'er een gehele monteering van harnassen tot een bende kurassiers te paardt; allerlei ouderwets geweer; en hedendaagsch geweer, veel meer dan nodig is om de gehele burgery van Amsteldam te wapenen. Alles is volmaakt en fiks in goede order in eene menigte van kassen opgesloten. Hoger komende, komt men onder 't dak, zynde deze bevloering met steen bemetselt. Men zal het hier by laten met de beschryving van dit grote gebouw, dat met recht door de gansche werreldt beroemt is, wyzende de naaukeurigen voorts tot de omstandiger beschryving, die daar van in den meergemelden *Commelin* te vinden is.

Nu zal men overgaan tot de geestelyke gebouwen, en in de eerste plaats tot de openbare kerken van die van den Hervormden Godsdienst, waar onder de outste en eerste parochie is

DE OUDE KERK.

Deze was eertyds toegewyd aan S. NICOLAAS, en aan S. JOHANNES den doper, en wierdt toen de S. NICOLAAS-KERK genoemt.

Het is onzeker, door wie en wanneer deze kerk gesticht is. In een kaartje van den standt van Amsteldam, omtrent den jare 1300 van eenen *Christophel Hartogvelt*, vindt men deze kerk genoegzaam voltooit; doch den toren echter niet tot de hoogte, die hy nu heeft. Het is echter waarschynlyk, dat deze kerk stukswyze met kapellen, door verscheide begiftigingen van gildens en collegien, vergroot, en tot volkomenheit gebragt is. Dat zy out is blykt uit een verzoekschrift aan den bisschop van Utrecht in den jare 1369 om een altaar in het hoge koor, dat door oudheit bouvallig was, te mogen vernieuwen. Deze kerk is buitens werks, van den toren regt doorgaande, lang 300 voeten, en zonder den toren binnens werks 249: de breedte over het middenkruis is buitens werks 225, en binnens werks 208 voeten: de omtrek binnens werks is van 640 voeten, de voet gerekent op 11 duimen. Aan 't Noorden van de kerk staat de toren, die fierlyk en kunstig naar de bouworder gesticht is; hebbende een aardig en doorluchtig in- en uitgebogen spits, met drie ommegangen boven malkander. Het bovenwerk is alles van hout, en zo sterk en kunstig in malkander verbonden, dat, schoon zware stormwinden hem dikwils doen schudden, alles onwrikbaar staande blyft. Hy is verscheide malen verbetert, vernieuwt en herstelt; en heeft zyn grootste volmaaktheit in den jare 1558 ontfangen, volgens een opschrift tegen den zelven te zien: doch is sedert dien tydt om de verganke lykheit van stylen, loot- of dakwerk meermaal hermaakt, en nu laatst in het einde van den jare 1723, en het begin van 1724 het fondament en onderste steenwerk vernieuwt. De hoogte van dezen toren is van de straat tot de bovenkant van het steenwerk van 120 voeten; en van daar tot den haan, die boven op het spits staat, mede zo vele voeten; zo dat de gehele hoogte is van 240 voeten. Deze toren pronkt met een kunstig welklinkent klokspel, met een heel en half uurwerk, en met verscheiden zware klokken om te luiden. De kerk doedt zich van binnen zeer luchtig op, en prykt met twee kunstige orgels, een groot en een klein; waar van het eerste, tegen den torenmuur en regt tegen over het koor, dat al van te voren den roem gehad heeft van een der beste van 't gehele landt te zyn, by de gemelde laatste verandering van het fondament van den toren weggenomen wierdt, en sedert nog merkelyk verbetert is. De deuren zyn zeer kunstig door Heemskerk met verscheide historiën beschildert. Het kleine orgel, dat met uitgesneden houtwerk en aardig schilderwerk voorzien is, vindt men achter de predikstoel, op de hoek-pylaar van de Noorder ingang.

In de middenkerk hangen 5 grote kopere kaarskronen, en in 't ronde van de kerk 12, die kleinder zyn. Ter wederzyde zyn de gestoeltens voor de regeering, kerkmeesters, enz. en van den toren afkomende, is aan de linker handt in 't midden een fierlyke predikstoel.

Het koor is in zich zelf niet aanzienlyk, maar pronkt met fierlyke kopere deuren en traliën. Onder de lyst, boven de traliën van 't koor, ziet men 't volgende vaars ter gedachtenis van de verandering van den Godsdienst met goude letteren uitgedrukt:

'T MIE-

'T MISBRUIK IN GODES KERK, ALLENGSKENS INGEBRAGT,
IS HIER WEER AFGEDAAN, IN 'T JAAR ZEVENTIG ACHT. XV^c.

Van binnen tegen den zelven balk:

MEN MOET OM GODSDIENST, EN KENNIS REIN TE HOUWEN,
OP 'T WOORDS GRONDT NU VOORTAAN, OP GEEN MENSCHEN INSTEL BOUWEN.

In 't achterste van 't koor ziet men met oude letteren het volgende vaars, ter gedachtenis van 't vernielen der Spaansche vloot in den jare 1588:

't Heilloos gebroet, gezint de waarheit uit te rojen,
Hadt met de Spaansche vloot een groot Heir opgebragt;
Maar Godt dit heir verliet, en doet de vloot verstrojen,
Door vuur rontom ten toon, slaat die te grondt met kracht.
Looft hem, die zyn zaak recht, in 't jaar tachtig en d'acht.

Deze kerk was in vorige tyden met verscheide kapellen of koren voorzien, welke men tegenwoordig nog alle ziet; zynde dit de inwykende vakken, welke binnen rondom de kerk voorkomen, en de volgende benamingen hadden.

Van de Noordzyde uit het Westen, beginnende naar 't Oosten, heeft men eerst de *Hamburger kapel*, welke haren oorspronk aan de oude Hamburger kooplieden verschuldigt is. Even voor dit koor ziet men de grafplaats, wapens, standaardt, en veldtekenen van Paulus Wirts, voor dezen veldmaarschalk van de vereenigde Nederlanden, in den jare 1675 in April te Hamburg gesturven, en in October des jaars 1679 alhier statelyk begraven. Boven het graf hangt zyn wapen, en op de zark ziet men in 't koper dit opschrift:

FORTUNÆ ET
MARTIS, SOBOLES EQUI
TUMQUE MAGISTER
WIRTSIUS.
INVICTUS REGIBUS
HIC SITUS EST.

En op een koperen regel:

VIVIT POST FUNERA MAJOR.

Wat lager:

MAJOR AB OCCASU POSTQUAM PRÆLUXIT UBIQUE.

Binnen dit koor, of deze kapel, ziet men in een marmeren gedenksteen ter gedachtenisse van den schout by nacht Willem vander Zaan het volgende opschrift:

GEDACHTENIS

Door haer Ed. Mogende de Heren ter
Admiraliteit doen oprechten ter eere
van den Schout by Nacht

WILLEM VANDER ZAAN,

Omtrent de kaap Tres Forcas, uit
een Algiers Roofschip, met een
ponds kogel geschoten,
en ontslapen den 17 Maart 1669.

DUS LEEFT MEN NA DE DOODT.

Dit is door 't land tot eer van VANDER ZAAN *bestelt,*
Om dat een Rovers schoot ontzielde dezen Heldt;
Vyf goude ketenen had hy voorheen genoten,
Rust hier tot eer van haar, die uit hem zyn gesproten.

Het twede koor of kapelle was toen de *binnenlandsvaarders-kapel.* Hier naast was de *veerkopers-kapel*, daar sedert een deur en ingang tot de kerk in gemaakt is. Naast deze volgde de *S. Jeroens-kapel*; van welken heilig en van zynen verjaardag veel werks gemaakt wierdt.

Hier naast aan was de *Handboogs-kapel*, en vervolgens het *lieve Vrouwenkoor*, dat nu met de voorgaande kapel gemeen legt.

Achter 't hoge koor omgaande heeft men de *voetboogs-kapel*, nu de katichizeerkamer.

Hier naast was de *smits-kapel*, sedert tot een ingang met een deur en portaal verandert. Ter slinker handt in deze kapel of dit koor ziet men nog een houte gaandery of hangkamer, op welke voor dezen de Cellebroêrs moesten zitten, alzo de zelve onder 't volk geen plaats mogten hebben. Aan de andere zyde, een weinig hoger, is een yzere deur in den muur, door welke men in een verwulft vertrek gaat, waar in alle de oude handvesten, staatschriften, en oude brieven der stadt, door de graven van Hollandt, en uitheemsche koningen en vorsten gegeven, bewaart worden. Niemandt heeft hier toegang toe dan in de tegenwoordigheit van een burgermeester en twee schepenen.

Hier aan volgt de *Huiszitten-kapel*, daar eertyds der zelver regenten vergaderden. Sedert is de zelve tot de kerkmeesters kamer bequaam gemaakt.

Eindelyk volgde de *Elisabeth-gaaven-kapel*, nu pralende met twee heerlyke gedenkgraven van twee beroemde zeehelden. Het eene is dat van den heer van der Hulst, tot vice-admiraal verheven, en op den 12 Juny des jaars 1666 in dien gedenkwaardigen zeeslag gesneuvelt, en alhier statelyk begraven, pronkende de marmere grafstede, heerlyk uitgehouwen, en met het beeldt des mans, levensgroot, met dit opschrift:

Ter onsterffelyker
GEDACHTENISSE
van den
Ed. en manhaften Zeeheldt,

ABRAHAM VANDER HULST,

Vice-Admiraal van Holland en Westvriesland,
Geboren tot Amsterdam
den XI *April* CIↃ IↃ CXIX.
Hier rust hy, die niet rusten kon,
Eer hy zyn vyand overwon:
Om hoog leeft hy in vreugden;
In marmer door zyn deugden.
ANNO 1666.

Op de grafsteen leest men:

Hier rust de onsterffelyke zeeheldt,

ABRAHAM VANDER HULST,

Vice-Admiraal van Holland en Westvriesland onder den Zeeraadt te Amsterdam; zynde glorieuselyk in zyn devoir overleden, in de bevochte Victorie tegen de Engelschen den XII *Juny*
CIↃ IↃ CLXVI.

Hier sluimert HULST, *de schrik der Britsche zeebanier,*
Beproeft in slag op slag, in bloedt, in vloet en vier.
De grote Zeeraadt kroont dien Vaderlands beschermer,
De faam des braven Helds braveert metaal en marmer.

J. V. VONDEL.

Regt daar tegen over ziet men het graf en gedenkteken van den Vice-Admiraal Izak Zweerts, met zyn borstbeeldt, uit wit marmer gehouwen, versiert, dat met scheeps zegetekenen omringt is, waar onder een Latynsch byschrift staat, welkers korte inhoudt in 't Nederduitsch is:

HIER LEGT
ISAAK ZWEERTS
DIE DIEN TREFFELYKEN AARDT, DIEN HY DOOR 'T LOT DER GEBOORTE, EN DE ZORGVULDIGE OPVOEDING VAN ZYNE OUDEREN ONTFANGEN HADT
GODE EN DEN VADERLANDE OPGEOFFERT HEEFT

Nevens deze kapel, naar de zyde van het orgel, ziet men een kleine kapel, eertyds gedient hebbende om de kinderen in de zelve te dopen, waartoe aldaar een altaar, en een kopere vont van 1500 ponden gewichts geplaatst was. Dit kapelletje is daarna door den Hre. Burgermeester Kornelis de Graaf, heer van Zuid-Polsbroek, van kerkmeesteren gekocht, tot eene sierlyke begraafplaats gemaakt, en met marmere sieraden en kopere traliën opgepronkt. Des burgermeesters wapen, en dat van zyne gemalinne, ziet men in marmer ter wederzyden onder de lyst, welke steunt op twee Korinthische pylasters ter wederzyden van den ingang. Boven op de lyst zyn twee naakte schreiende kindertjes, die tusschen beide een zwarten marmersteen houden, boven op welken een fenix staat, die zich verbrandt, en in den steen staat met gulde letteren:

ALZO ZAL OOK DE OPSTANDINGE DER DOODEN ZYN. HET LIGCHAAM WORDT GEZAAIT IN VERDERFLYKHEIT, EN WORDT OPGEWEKT IN ONVERDERFLYKHEIT.

In alle deze koren of kapellen hebben voortyds altaren gestaan, toegeëigent aan den patroon van het gildt, of gezelschap, 't welke aan die kapellen deel hadt. In 't geheel waren in den Roomschen tydt in deze kerk 33 altaren, waar van het grootste in 't hoge koor stont.

Behalven de gedenkgraven, hier voor gemeld, ziet men nog ten Noorden tegen het koor de grafstede van den admiraal Jakob van Heemskerk. Zyn degen en helm hangen aan den eenen pylaar, terwyl de andere in een marmer tafereel in Latynsch geschrift 's mans daden draagt; welk Latynsch geschrift in het Nederduitsch aldus luidt:

Ter eere en ter eeuwiger gedachtenis van
Den manhaftigen en kloekmoedigen zeeheldt,

JAKOB VAN HEEMSKERK,

Die het vaderlandt zeer grote diensten heeft gedaan, en, nadat hy verscheide zeetochten in bekende en in onbekende landen, twee in Nova Zembla onder de Noordpool, en ook twee naar Oost-Indiën, onder de Zuidpool, gedaan hadt, en van daar, als overwinnaar, met groten buit en zeeghaftig in den jare 1604. weder in 't Vaderlandt gekomen,

en eindelyk tot zeevoogdt, om tegen den Spanjaardt te dienen, gemaakt was, de Spaansche vloot in de Middelandsche zee onder het slot ende stadt Gibraltar, met een stout bestaan en onverzaagt herte, den VIII. *May des jaars* CIↃ IↃ CVII. *aangetast, verstrooit en gesloopt heeft. Hy zelf is aldaar, trouwlyk voor het vaderlandt vechtende, gesneuvelt. De ziel is by den Heere, het ligchaam rust op deze plaats. Vaar wel, Lezer, en bemin 's mans lof en deugdt, om welke de Hoog Mog. Heeren Staten der Vereenigde Nederlanden dit hier hebben doen stellen.*

Heeft geleeft veertig jaren, twee maanden en twaalf dagen.

Onder aan ziet men den zeeslag zeer kunstig uitgehouwen, en daar onder deze vaarzen van den drossaardt P. C. Hooft:

Heemskerk, die dwars door 't ys, en 't yzer dorste streven,
Liet d'eer aan 't landt, hier 't lyf, voor Gibraltar het leven.

Ten Zuiden van 't koor aan de hoekpylaar ziet men een marmer tafereel, ter gedachtenis van den dapperen zeeheldt Kornelis Jansz, met den bynaam van 't *Haantje* bekent, opgerecht; in erkentenisse van des zelfs dapperheit, die hy meermalen ter zee deedt blyken. Kaspar Barlæus, eertyds professor in de welsprekendheit te Amsteldam, maakte eenige Latynsche vaarzen, die met goude letteren op dit tafereel gestelt zyn, waar van de inhoudt in 't Nederduitsch deze is:

Ter tere, en ter eeuwiger gedachtenis
van den kloekmoedigen en manhaftigen zeeheldt

KORNELIUS JANSZ.

van Amsteldam, bygenoemt het HAANTJE, *hebben de beschermers en voorstanders van de Noordzee dit gedenkteken hier doen stellen.*

Wilt, Lezer, op ons volk en hunne wond'ren merken;
Op hun verwinning, en verwond'renswaarde werken.
Hier legt die geen, wiens kiel de zee heeft doorgezwerft,
En 't Middelandsche meir met Spanjaarts bloedt geverft.
Die Duinkerk beven deedt, door 't winnen van haar schepen.
Zo dikwils heeft hy haar zeeghaftig aangegrepen,
En 's vyands Hopliên, van hun schip, en magt ontbloot,
Dat nu de Batavier, tot Spanjens dwang, geen vloot
In zee behoeft: één schip, één hopman kan 't bewaren.
Maar wyl dees Zeeheldt in het midden van de baren
Zyn lyf en leven heeft voor 't Vaderlandt gestelt,
Is hy zeeghaftig en met roem ter neêr gevelt.
O Romers! wilt niet op uw Deciën hoog draven,
Dees marmersteen houdt ook een Deciër begraven.
MDCXXXIII.

Waar by de heer Laurens Reaal onder aan deze vaarzen gevoegt heeft:

Hier rust de Heldt, die van zyn vyands schepen,
In zeven maal quam zeven vlaggen slepen,
En gaf voor 't laatst op twee zo dapper vonk,
Dat d'eene voor hem vloodt, en d'ander by hem zonk.

In den ommegang achter 't koor ontmoet men nog het graf van den vermaarden Amsteldamschen schilder Lange Pier, en van zyne zonen, volgens dit opschrift op de zark:

De konstige schilder Lange Pier,
Met beî zyn zonen leggen hier.

Voortyds was deze kerk, behalven de altaren, met vele andere fraaïigheden, tot den dienst, inzonderheit met zilverwerk, tapisseryen, en bovenal met een geheel zilver St. Nikolaasbeeldt, opgeschikt. Dit beeldt wierdt in 't jaar 1578, wanneer de stadt door den veldheer Sonoy belegert was, om die aan der Staten zyde te brengen, door gebrek van geldt versmolten, en vierkante stukken gelds daar van geslagen. Op het hoge koor stont ook nog onder anderen een kostelyke zilvere Ciborie of sacramentshuiske, waar voor geschreven stont:

Alhier is verborgen in dit slot,
Jesus Christus, ware mensch en Godt,
Alzo hy van Maria is geboren,
En zo groot hy aan den kruise hing.
Die 't niet en gelooft, die blyft verloren.

In de Roomsche tyden was deze kerk door 't beschilderen der glazen zeer duister; maar sedert zyn deze beschilderde glazen weggenomen, behalven eenige, welke, om de deftigheit der kunst en de weinige hindering van 't licht, waardig zyn geacht bewaart te worden. Men ziet eenige der zelven in 't hoge koor, boven de ingangen, en elders: doch in 't lieve Vrouwen koor ziet men 'er inzonderheit drie, die nog in hun geheel zyn, en zo uitnemende schoon, dat men die voor de beste en kunstigste houdt, die ergens te vinden zyn. Achter 't koor omgaande, ziet men nog twee geschilderde glazen, uit slechter verwen genoegzaam kennelyk, dat ze in later tyden gemaakt zyn. In 't eerste ziet men de kroning van Philippus, koning van Spanje, afgebeeld, en daar onder dit vaars:

d'Aartsbisschop kroont hier met zyn handt
Den schonen Flips met diamant
Tot koning op Kastiljens troon;
Dus erft ons Nederlandt die kroon.

In 't andere ziet men Philips den derden, het bezegelde vreêverbondt, tusschen Spanje en Nederlandt in 't jaar 1648 gesloten, overgeven, en daar onder:

Filippus tekent met zyn handen
Het Vreêverbondt met zeven landen,
En staat zyn recht en tytel af;
Dit tuigt het zegel, dat hy gaf.

Een weinig verder is een nieuw glas, met de wapens van alle de burgermeesteren, welke sedert de verandering van den Godsdienst, dat is van 't jaar 1578 af, tot heden toe in de regeering zyn geweest.

De tweede Parochie,

of

NIEUWE KERK,

Voormaals aan S. MARIA en S. KATHARINA toegewyd, en toen S. KATHARYNE-KERK genaamt.

Dit is mede een ruim, luchtig en fierlyk gebouw, en, naar 't oordeel der bouwmeesters, een der kunstigste en netste van Europa. Zy is begonnen gebouwt te worden in 't begin van de vyftiende eeuw, en wierdt, wegens vele tegenspoeden in den arbeidt, eerst honderd jaren daarna volbouwt. De voornaamste stichter was eene Willem Eggert, een schatryk koopman dezer stadt, die in groot aanzien was en threzaurier en hofmeester wierdt van Willem den VI, graaf van Hollandt, die zonder zynen raadt niets deedt, en van wien hy meest alle de schoonste privilegien voor Amsteldam verkregen heeft. Deze Eggert, op zyn slot te Purmerende, mede door hem gesticht, gesturven zynde, wierdt in deze kerk heerlyk begraven. Ten Zuiden van het koor pleeg nog onlangs zyn grafschrift, aan een houten balk tusschen twee pylaren, met goude letteren aldus geschreven, te staan:

Anno MCCCCXVII. *den* XV. *dag in Julio, storf de eerbare Willem Eggaart, Heer tot Purmerent, gedoyteert met twee Vikaryen, mede fundateur van deze kerk, die begraven is onder deze blaauwe zark.*

Ten Zuiden tegen den muur is zyn wapen geschildert. Ten tyde van den Roomschen Godsdienst was deze kerk voorzien met vier en dertig schone altaren, en kostelyke misgewaden; ook was 'er een groot zilver verguld kruis, waar in men zeide dat een stuk houts van het waarachtige kruis besloten was; een zilver vergulde Ciborie, en een geheel zilver Mariebeeldt, enz.

Hondert vyf en zeventig jaren hadt deze kerk na hare voltojing gestaan, toen zy in 't jaar 1645, den 11 January, op den middag, door verzuim en onvoorzichtigheit van eenige lootgieters, die onder het dak arbeidden, aan brandt raakte. Het was helder kout vriezent weder, en waaide vry sterk uit den Noordoosten, zo dat de vuurpot, die aan 't Oosteinde by een open dakvenster was blyven staan, door den sterken windt het houte dak eerst aan brandt stak. De vlam, dewyl het houte gewelfsel gansch droog was, nam zo schielyk de overhandt, dat in minder dan een half uur tyds de kerk in den lichten brandt stont. Door de grote hoogte was alles, wat in 't werk gestelt wierdt om de vlam te blusschen, vergeefsch; zo dat ten drie uren na den middag het gansche houte verwelfsel, dak, torentje, klokken, orgels, schoorbalken en wat 'er aan vast was, met groot gedruis in de kerk nederstortte, verbrandde en aan kolen raakte; blyvende alleen de gevels, muren, en eenige oude gebakke glazen, die men nog ten Noorden achter het koor ziet, overig. De kopere kronen wierden geborgen, maar alle de gestoeltens, en de kostelyke predikstoel verbrandden: de hitte was zo geweldig, dat vele grafstenen aan stukken borsten, en de pylaren van een sprongen. Het jaar en de dag van dit ongeluk wierdt in deze twee onderstaande vaarzen, die nevens vele anderen op het zelve gemaakt wierden, der geheugenisse overgelevert:

BIJ feLLe gVre koVW geraakte Ik tot as:
Doen 't, naar het oVt gebrVIk, Den eersten Iaars Dagh Was.

De regeering besloot aanstonts het gebouw weder te herstellen; en het zelve wierdt met zo veel yver voortgezet, dat op den 10 May des jaars 1648 daar weder de eerste predikatie in geschiedde, door den predikant Frederik Keslerus, uit *Psalm* XLVI, 9, 10, 11, 12, met toepassing op den vrede, en op het afbranden van de kerk.

Zo als men de kerk tegenwoordig ziet, is de zelve lang 315 voeten, en in 't kruis breet 210 voeten. Het gansche bovengestel rust op twee en vyftig hardstene zuilen, en heeft, tot verlichting der kerk, vyf en zeventig grote glazen. De zydwelfsels ten Noorden, Oosten en Zuiden, te voren van hout, zyn nu met steen gewelft, zulks dat 'er nu geen houte welfsels meer zyn, uitgezondert het grote middenste kruiswelfsel, dat tegenwoordig, veel kostelyker dan ooit, met verguld loofwerk pronkt, en aan de vier grootste zuilen door vier vergulde engelen gedragen wordt. Op dit kruiswelfsel steekt boven de kap een spitstorentje uit, daar eenige klokken in hangen. Het hoge koor, de predikstoel, en de orgels zyn beziens-en verwonderenswaardig. Het voorwerk van het koor is van louter koper, kunstig gewerkt, bestaande uit zes zware vierkante pylasters, gevult met zeventien gevlamde, en met veertien gladde pylaartjes. De ingang is gesloten door twee zware kopere, dubbelde deuren, en 't gehele werk is gedekt door een koperen balk, met fierlyk lofwerk: twee leeuwen staan 'er boven op, en beschutten het stads wapen. Het gehele gestel rust op een marmeren voetstal,

ſtal, met uitgehouwen werk van zwart en wit marmer verſiert.

Behalven dat dit koor, gelyk dat van de oude kerk, mede geſchikt is, om de genen, die zich in 't huwelyk begeven, in dien ſtaat te beveſtigen, wordt het Noordhollandſche Synode, als 't in de beurt van Amſteldam komt, alhier gehouden. Wanneer de Latynſche ſcholieren uit de Latynſche tot de hogeſchole overgaan, doen eenigen der zelven hier eene oratie in de Latynſche tale, in 't byzyn der Scholarchen, den Rector, meeſters, en knapen der ſcholen. In 't zelve ziet men ook de heerlyke begraafplaats van den groten zeeheldt Michiel de Ruiter, dat hier na een weinig breder beſchreven wordt.

De eerſte predikſtoel muntte in beeldwerk en verre inziende gezichten uit; maar de tegenwoordige gaat dezelve in alles verre te boven, en is een ſierlyk en kunſtig ſtuk werks, waardig om met opmerking beſchouwt te worden. In de vier platte vakken, rondom den ſtoel, ziet men de vier *Euangeliſten*, en daar nevens de *Sterkheit*, *'t Geloof*, de *Liefde*, *Hoop*, *Gerechtigheit* en *Voorzichtigheit*. De zeve werken van Barmhertigheit worden zeer aardig door kleine beeldtjens in 't verſchiet vertoont: welke, niettegenſtaande hunne kleinheit, eenen aangenamen en levenden zwier hebben. De kap, van onderen met ſierlyk loofwerk uitgehouwen, vertoont van boven een doorluchtig gebouw, en doorſchynenden toren; met verſcheide ommegangen, eene menigte van kleine beeldtjens, en andere ſieraden, heerlyk geſneden. De opgang naar den ſtoel ſtrekt langs een geſneden leuning: over 't wyngaardloof ziet men een bochtig kabeltouw, wonderlyk dooreen geſlingert, en zo natuurlyk geſneden, dat het eerder een eigentlyk touw, dan een geſneden ſtuk hout gelykt. Dit kunſtſtuk is door eenen Vinkebrink uitgewerkt.

Het grote orgel, naar 't ontwerp van den uitmuntenden bouwmeeſter van Kampen opgericht, doedt zich in 't Weſten boven den ingang van de torendeur ſierlyk op. Het heeft den roem, dat het voor geen ander, zo in geluit, als ſieraden, in geheel Nederlandt behoeft te wyken. Het ganſche geſtel ruſt op twee bonte marmere kolommen, ſierlyk, met hare kapitelen en kroonlyſten, naar de Korinthiſche order uitgewerkt. Ter wederzyde van deze kolommen ſtaat een zware vierkante hoge pylaſter, of impoſt, van wit marmer, ter zyden door halfronde bonte kolommen gedekt; pronkende met allerlei muzyktuig, uit het marmer uitgehouwen. De deuren, vier in getal, zyn kunſtig door Bronkhorſt geſchildert.

Het kleine orgel ſtaat aan de zyde nevens de deur, daar men van den Dam af inkomt. Het zelve verſchilt veel van het andere in grootte en rykheit van pypen en geluiden, doch heeft echter eene zeer goede reſonantie.

By avondpredikatien wordt die kerk verlicht door 17 kopere kronen; waar van die, welke in de middenkerk hangen, ieder 30 lichtblakers, en de andere 20 en 16 hebben.

Voortyds waren hier mede verſcheide kunſtig geſchilderde glazen, die genoegzaam alle door den brandt, door den tydt, en door de outheit vergaan zyn. Men ziet 'er nog een, in zyn volkomen ſtandt, dat na 't herbouwen der kerk geſchildert is, boven de Noorder ingang. Men ziet daar in, hoe graaf Willem aan de regeering van Amſteldam het driekruiſſig wapenſchilt ſchenkt, enz. In 't Zuiden, boven den ingang van den Dam, plagt de weêrgâ van 't gemelde glas te zyn; doch dit is door ſtormvlagen en onweêr ter neder geworpen. Men zag daar in, hoe keizer Maximiliaan den Amſteldammers, tot beloning van hunne getrouwe dienſten, zyne keizerlyke kroon ſchonk, om tot een pronkſtuk boven hun wapen te dienen, enz. Aan de zelfde Zuidzyde nevens 't koor ziet men nog drie nieuwer glazen, door Bronkhorſt ſierlyk geſchildert.

De kerkenraadt heeft hare vergaderplaats ten Ooſten van den ingang van den Dam, in een ruim en ſierlyk vertrek.

De kerkmeeſters houden hunne byeenkomſt aan de Weſtzyde van den gemelden ingang, onder het klein orgel.

De diakenen hebben hunne kamer aan de Noordzyde; welke ſierlyk buiten, doch aan de kerk vaſt getimmert is. De ingang van binnen is door een klein koor, daar de armen om hunne uitdeelingen, door ſlingergangen, tot voorkoming van verwarring en bedrog, tot hen naderen.

Onder het gene in deze kerk aanmerkenswaardig te zien is, munt boven alles uit het heerlyk gedenkgraf van den eerſten der zeehelden, den grooten Michiel Adriaanszoon de Ruiter, een man van meer dan menſchelyk beleidt en dapperheit; opgeklommen van den laagſten ſtandt tot de grootſte eere, daar men ooit eenigen heldt toe heeft verhoogt gezien. Op zyn plaats wordt van zyne ongelooflyke daden geſproken. Zyn laatſte zeetocht was die van den jare 1676, wanneer hy op den 22 April voor Sicilië, tegen den beroemden Franſchen zeevoogdt Du Quêne, eene heerlyke overwinning bevocht. In dit gevecht wierdt hy aan zyn linkervoet gequetſt, daar eene felle koorts toeſloeg, waar door hy zeven dagen daarna, in de baai van Syracuſa, op het ſchip de Eendragt ſturf. Zyn ligchaam wierdt met de grootſte ſtatie, welke men hier ooit gezien heeft, op den 18 Maart des jaars 1677 begraven, waar by byna alle de groten van den lande tegenwoordig waren. Vier jaren hier na wierdt de heerlyke graftombe, op koſten van 't landt, tot zyner eere opgerecht, die men nog aan 't einde van 't koor beſchouwt. Men ziet daar eenige voeten hoog boven den grondt, op een zwart marmer voetſtuk, het beeldt van den Admiraal, in wit marmer uitgehouwen, ruſten, voerende in de regter handt een ſtaf van gezag, houdende de ſlinkerhandt op de borſt, en het hoofdt onderſchraagt van een ſtuk kanon. Aan elke zyde ziet men een Triton, blazende op een zeehoren. Ter wederzyde nevens de Tritons ſtaan twee zwarte marmere zuilen, welke het bovenwerk onderſteunen. In den tweden grondt ziet men een zeeſtrydt, en boven den zelven eene faam; achter boven den zeeſtrydt zyn kindertjens, welke de wapens van 't landt opheffen. Boven de lyſt van dit werk ziet men het wapen van den admiraal, met een oopen helm, en de hertoglyke kroon daar boven, omringt met ſcheepsvlaggen, en geſtut door een leeuw en eenhoren. In 't beneden-vak ziet men, aan de eene zyde, de Voorzichtigheit, aan de andere zyde de Sterkte of Kloekmoedigheit: heel om hoog en ter zyden hangen de wapens in quartieren verdeelt. In deze grafkelder ruſten mede nog verſcheide van des admiraals bloedvrienden; alle hun voorvaders voetſtappen en dapperheit hebbende nagevolgt. Onder het beeldt van den admiraal leeſt men een Latynſch geſchrift, van den volgenden zin:

DEN ALDERHOOGSTEN EN ALGOEDEN GODT ZY DIT GEHEILIGT,

MITSGADERS DE EEUWIGE GEDACHTENIS VAN MICHIEL DE RUITER, OPPER-ADMIRAAL VAN HOLLANDT EN WESTVRIESLANDT, DOOR DRIE KONINGEN IN EUROPA MET ADELYKE WAPENEN, RIDDERLYKE WAARDIGHEIT, EN HERTOGDOM, IN 'T KONINKRYK NAPELS, BEGIFTIGT: EEN HEER, DIE, ZONDER HET VOORLICHTEN VAN VOOROUDERLYKEN ADEL, ALLES GODE EN ZYNE DAPPERHEIT HADT TE DANKEN: DOOR EENE ERVARENIS VAN ACHT EN VYFTIG JAREN, IN HET STUK DER ZEEZAKEN D'ALLERKUNDIGSTE ZYNER EEUWE. DE GROOTSTE DADEN, DEN GEHELEN OCEAAN EN MIDDELANDSCHE ZEE DOOR, IN ZEVEN OORLOGEN LOFFELYK VERRICHT, EILANDEN, EN STERKTEN, IN 'T NOORDEN EN ZUIDEN VEROVERT, DEN NEDERLANDEREN DIE GROTE KUST AAN DE ATLANTISCHE ZEE GEWONNEN, DE ZEEROVERS GETEMT HEBBENDE, HEEFT HY ALS OPPERHOOFDT IN VYFTIEN GROTE ZEESLAGEN ONVERWINNELYK GEVOCHTEN, DIEN BOVEN ANDEREN GEDENKWAARDIGEN SLAG VAN VIER DAGEN GELEVERT, EN VIERMAAL 'T OVERGROOT GEWELDT DER VEREENIGDE VLOTEN VAN DEN HALZE DER REPUBLYKE ZEER VOORSPOEDIG AFGEKEERT; MINDER IN MAGT, IN DAPPERHEIT GELYK, IN BELEIDT EN GELUK MEERDER. EINDELYK HEBBENDE 'T VADERLANDT UIT HET UITERSTE GEVAAR GERUKT, IS HY, IN DEN TWEEDEN SLAG BY SICILIE GEWONDT, IN DE HAVEN VAN SYRACUSA MANHAFTIG GESTORVEN, OP DEN XXIX APRIL MDCLXXVII, ZYNDE TOT VLISSINGEN DEN XXIV MAART MDCVII GEBOREN. DE STATEN DER VEREENIGDE NEDERLANDEN HEBBEN DIEN ZEEOVERSTEN VAN DE GROOTSTE VERDIENSTEN OP KOSTEN VAN HET GEMEEN DIT GRAF DOEN OPRECHTEN.

HY HEEFT GELEEFT LXIX JAREN,
I MAANDT, V DAGEN.

DE SCHRIK DES GROTEN OCEAANS.

Aan beide de zyden, doch meer inwaarts, ſtaan twee byſchriften, insgelyks met gulde letteren in toetsſteen gehouwen, die, door den vermaarden dichter Nicolaas Heinſius Danielszoon geſtelt, des groten zeehelds lof, in zuiver Latyn, vermelden; welke de beroemde dichter Johannes Vollenhove aldus in 't Nederduitſch vertolkt heeft. Aan de regter zyde:

MICHIEL DE RUITER.

De grond, door zeegevecht op zeegevecht beſchut
Van RUITER, *wiens triomf 's lands welvaart heeft geſtut,*
Bewaart nu zyn gebeent: het ſterflyk deel des groten
Verwinners ruſt hier, in zo naauw een perk beſloten.
Noch recht de doodt niets uit: hem overleeft zyn faam,
Braveert haar, triomfeert oneindig met zyn naam.
Euroop viel hem te klein: d'Amerikaanſche landen
Gewagen van zyn lof, en d'Afrikaanſche ſtranden.
Geen lucht, geen Oceaan, noch Ooſt, noch Weſterzon
Beperkt de ſtrydb're handt, die zo veel lauren won.
Zyn menſchen ooit tot Goôn door heldendeugdt verheven,
Dees Heldt is waardt om hoog de doodt ten trots te leven.

Aan de ſlinker zyde:

MICHIEL DE RUITER.

Hier ruſt de krygsheldt, voogdt en burger van den plas
Des woeſten Oceaans, die alles, wat hy was,
Alleen kreeg door zich zelf, noch leeſt zyn moedt in 't marmer;
Noch vecht bykans het lyk van 's Vaderlands beſchermer.
't Graf dreigt den vyandt noch met neêrlage, en den vloet,
In 't ent'ren, vlucht hy niet te verwen met zyn bloedt.
Dees was de zeeklip, daar wie Hollands ſchat met vloten
Wou plond'ren, 't hoofdt weleer te berſte op heeft geſloten.
De Staat verbeel zich hier al 't vyandlyk geweldt,
Waar 't ſneuvelde, in een graf begraven met dien Heldt.
Of is 't geen graf, waar by de Staat, bykans geſtorven,
Nieuw heil, nieuwe oorlogseer, nieuw leven ziet verworven.

Boven den ingang van den grafkelder, buiten, of achter het koor, leeſt men deze woorden:

INTAMINATIS FULGET HONORIBUS.

Dat is.

Hy blinkt in onbezoedelde eere.

Ten Noorden achter den predikstoel ziet men het marmere graf of de tombe van den manhaften zeeheldt Jan van Galen, hem ter eere, en ter gedachtenisse van zyne dappere daden, inzonderheit die van 't veroveren van eenige Engelsche schepen in 't gezicht van Livorno, opgerecht. Hy legt geharnast boven op de tombe, in wit marmer, met helm en pluimaadje aan zyne voeten. Onder vooraan de tombe ziet men den zeeslag zeer kunstig uitgehouwen, in welken hy (door een kogel aan zyn been gewond, en daar door genoodzaakt het zelve te doen afzetten,) 't leven moest laten; na dat hy eerst, den zeeslag met groter eere winnende, den ouden Hollandschen roem aan gansch Italië bevestigde. Daar onder staan deze vaarzen met goude letteren uitgehouwen:

Hier legt in 't graf van eer de dappere van Galen,
Die eerst ging buit op buit Kastiliën afhalen,
En met een leeuwen hart naby 't Toskaner strandt,
De Britten heeft verjaagt, verovert en verbrandt.

Even boven de tombe, tegen den muur, staat een rondachtig zwart marmer tafereel, rontom met vlaggen, standaarden, wimpels, spiessen, zwaarden, en alderhande scheeps oorlogstuig, tot teken van zege, tegen den muur in wit marmer uitgehouwen, versiert zynde. In het tafereel staat met gulde letteren een Latynsch geschrift van dezen inhoudt:

Den Manhaften Zeeheldt

JAN VAN GALEN,
VAN ESSEN,

Die om zyne mannelyke en gelukkig uitgevoerde daden, als ook om dat hy in een jaar zes Duinkerksche schepen veroverde, en op de Barbaren zeer groten buit bevocht, over een vloot schepen in de Middelandsche zee Admiraal wierdt gemaakt, heeft door een gedenkwaardigen zeeslag by Livorne, en door 't veroveren, met Gods hulp, verjagen, verbranden, en te gronde boren der Engelsche schepen, den koophandel met de volken van die zee den XV. *van Lentemaandt des jaars* CIↃ IↃ CLIII *herstelt, en is, na dat hem zyn eene been was afgeschoten, den negenden dag na de zege, oudt* XLVIII *jaren, gestorven, om eeuwi op de vleugelen der fame te leven. Uit last en bevel van de Hoog Mog. Heren Staten heeft de Zeeraadt alhier ter stede dit gedenkteken doen stellen.*

Ten Zuiden voor 't koor legt de manhafte zee-kapitein David Zweerts begraven; in den jare 1673 op den 21 Augustus in den beroemden zeeslag en de heerlyke overwinning, tegen de Engelsche en Fransche vloten bevochten, al vechtende, door een kanonkogel doot geschoten. Boven het graf hangt zyn wapen, handschoenen en degen, waar onder te lezen staat:

DAVID ZWEERTS, KAPITEIN, GETROUWELYK VOOR 'T VADERLANDT GESTORVEN, IN DE VICTORIEUSE BATAILLE TEGEN DE TWEE KONINKLYKE VLOTEN VAN VRANKRYK EN ENGELANDT, OP DEN XXI AUGUSTUS MDCLXXIII.

Niet verre van het grote koor naar de Dam-deur toe, omtrent het kleine orgel, ziet men de grafzark van den groten prins der Nederduitsche dichters, Joost van den Vondel, welke zonder eenig opschrift gebleven is, tot dat omtrent drie jaren na zyne doodt de heer Joan Six, here van Wimmenum en Vromade, toen president schepen en raadt, dit tydvaars daar op liet houwen:

VIR PHOEBO ET MVsIs gratVs VonDeLIVs hIC est.

'T welk aldus is vertaalt:

hIer rVst Van VonDeL, hoogh beJaarDt,
apoLLo en zIIn' zangberg VVaarDt.

Aan de andere zyde van den ingang, ten Zuiden, is eene galdery tot gebruik der burger-weeskinderen

Buiten ten Westen van de kerk ziet men het begin van een toren, tamelyk hoog boven den grondt opgebouwt. Dit werk wierdt begonnen in 't jaar 1646, en, na dat 'er 6363 masten ingeheit waren, in 't jaar 1647 den 26 July daar aan de eerste steen gelegt; maar na dat het tot die hoogte gerezen was, als men het nog tegenwoordig ziet, is het werk blyven steken, en men heeft daarna het zelve boven met eene yzere leuning omheint.

S. OLOFS,
NU
OUDE-ZYDS KAPEL.

Deze kapel staat aan 't Noord-einde van de Warmoesstraat, daar de Zeedyk begint, omtrent de Kamper steiger en Nieuwe-brug. Zy is van outs door de Roomschgezinden genaamt S. Olofs-kapel, om dat zy in haar beginsel toegewyd was aan S. Olof, of Odolfus, of Olaus, patroon van Noorwegen, die, zo men zegt, voor ruim vyf hondert jaren in dat landt, te Dronthem, koning geweest zynde, aldaar begraven legt, en van de inwoners S. Oele genoemt wordt. Deze S. Olof plagt in deze kapel tegen 't houte verwelfsel geschildert te zyn, wel gewapent, met eene kroon op 't hoofdt, en een groot slagzwaardt in zyne handen, onder zyne voeten een ander koning leggende, als van hem verwonnen, die om genade scheen te bidden. Deze kapel meent men, niet zonder reden, de outste kerk van Amsteldam te zyn, als in 't begin van dit Artykel is aangemerkt. De tydt van de stichting dezer kapel is zeer onzeker. De ongenoemde schryver van J. Pontanus in 't jaar 1200 zegt, datnevens deze kapel nog eene andere stont, gemaakt naar 't model van die van Jeruzalem, met onzes Heren graf; doch men vindt daar van geen gedenkteken overig. Commelin is van gedachten, dat dit laatste geen byzondere kapel geweest is, maar dat de zelve aan S. Olofs-kapel met een ingang vast gestaan heeft, en met eene galdery bedekt was, daar al het kerkgereedschap in bewaart wierdt; doch met de laatste vergroting afgebroken en vernietigt is. Deze kapel moet in oude tyden zangers gehad hebben, dat goede slikkebroeders waren, alzo deze kluppelvaarskens daar van nog overig zyn:

De Zangers van Sint Olofs-kapel,
Mogen haar natjen en haar droogjen wel.

Met de hervorming zyn de Roomsche kerksieraden uit deze kapel mede weggenomen. Tegenwoordig wordt zy genoemt *de Oude zyds Kapel*, ook wel *de kleine Kapel*, om dat zy aan de oude zyde, gelyk de andere, die hier na volgt, aan de nieuwe zyde legt, en om dat zy veel kleinder is. Zy heeft een fierlyk torentje met een trans, uurklok en wyzers. In 't jaar 1646 is zy vergroot. Men ziet 'er eene schone galdery, zeer luchtig, en om de beknoptheit bequaam tot het gehoor. In 't midden staan drie pylaren, en zeven zyn 'er ter zyden aan de muren. Men heeft 'er vyf grote dubbelde lichten, en onder de galdery nog drie kleinder en vyf grote kopere kronen. De lengte van deze kapel is van hondert vyf en twintig voeten, en de breedte van negentig voeten. In de laatste vergroting is het verwulfsel heerlyk geschildert. Zy heeft vier ingangen, twee op den Zeedyk, en twee in de Kapelsteeg; waar van 'er twee fierlyk van graauwe steen gemaakt zyn. Boven die van den Zeedyk ziet men een menschen geraamte, doodshoofden en beenderen, daar eenige koorenairen uitwasschen, waar onder deze woorden gehouwen zyn:

SPES ALTERA VITÆ.

Dat is:

De hoop des anderen levens.

NIEUWE-ZYDS-KAPEL,
bygenoemt de
HEILIGE STEDE.

Deze kapel voert den naam van nieuwe-zyds-kapel, om dat ze in dat gedeelte der stadt staat, dat de nieuwe zyde genoemt wordt. De naam van *Heilige Stede* is haar door de Roomschen voor meer dan 300 jaren toegevoegt, uit reden van een voorgewend mirakel, dat aldaar zoude geschied zyn. Dit gaf in dien tydt veel geroep; en men vindt nog eenvoudigen onder de Roomschen, welke by nacht, ter eere van dit mirakel, bedevaarten rontom deze kerk houden. De omstandigheden van dit wonderwerk worden in de beschryving van Commelin gevonden. Het is onzeker in wat tydt deze kapel gesticht is, vermits de echte aantekeningen daar van verloren zyn. In den Roomschen tydt was zy versiert met 6 altaren, en vele ryke begiftingen van de genen, die hier in pelgrimagie quamen, en onder zekere beloften hunne gezondheit wederbekomen hadden. Hare lengte is van 185, en hare breedte van 130 voeten. Zy heeft 20 ronde pylaren, daar het gewulf op rust, 10 kopere kronen, en een netten predikstoel. Men ziet aan de eene zyde nog verscheide oude beschilderde glazen, doch door den tydt zodanig bedorven, dat men 'er geen historie op zien kan. Het orgel behoeft ten aanzien der geluiden voor gene van de groten te wyken, dewyl het zelve by uitnementheit helder en welklinkent speelt. De deuren zyn van binnen fierlyk geschildert. Aan den ingang ten Oosten ziet men een fraai portaal, fierlyk met gevlamde kolommen uitgewerkt; en ten Westen eene breede galdery voor de burgerweeskinderen. Des zondags nademiddag, en des woensdags voordemiddag wordt hier in de Hoogduitsche tale gepredikt, waar toe de eerste predikant in 't jaar 1620 beroepen wierdt.

ZUIDER KERK.

Dit gebouw, door den groten bouwmeester Hendrik Keizer opgerecht, is van veel later stichting dan de voorgaande kerken, en heeft maar ruim 100 jaren gestaan. In 't jaar 1600 was besloten hier eene kerk te bouwen: doch het werk raakte eerst omtrent 3 jaren daar na aan de gang, en wierdt met zo veel spoedt voortgezet, dat in 't jaar 1611 de eerste predikatie daar in geschiedde. Doch het gehele werk met den toren, 't kerkhof, enz. raakte eerst in den jare 1614 tot volkomenheit.

De fierlyke toren zet dit werk geen kleinen luister by, zynde voorzien met een fraai klinkent klokkespel, en zware luiklokken. Drie transen of ommegangen ziet men boven malkander: de benedenste is, van de straat af te rekenen, 105 voeten hoog; de twede 30, de bovenste 31, en 't overige tot aan den haan 71 voeten; makende te zamen eene hoogte van 237 voeten. Binnensmuurs is de kerk 138 voeten lang, en 91 voeten breet. Tien zware pylaren van blaauwe arduinsteen onderschragen het middendak, dat in de

de hoogte boven de zydakken uitsteekt. Aan de zyde nevens de torendeur is in 't jaar 1660, tot dienst der weeskinderen van de Diakony, eene ruime gaandery gebouwt, bequaam om 2 a 300 personen gehoor te verlenen. Rontom de kerk plagt een kerkhof te zyn, dat ten deele noch in wezen is, maar sedert ettelyke jaren niet meer tot het begraven der doden gebruikt. Geen koor, gelyk in de kerken, die de Roomschen stichten, heeft men in deze, noch de andere kerken, welke de Gereformeerden bouwen, om dat de zelve hunnen Godsdienst in 't openbaar doen, en alle uiterlyke plechtigheden, en 't doen van missen, dat de Roomsche priesters voornamelyk in 't koor deden, verwerpen.

WESTER KERK.

Deze kerk wordt aldus genoemt, om dat ze in 't Westeinde der stadt gelegen is, tusschen de Keizers- en Prinsegraft, recht in eene bocht op eene grote ruimte; zulks dat ze zich gevoeglyk van alle kanten laat zien, en zich ook wonder wel in 't oog opdoet. Ten Westen legt zy met haar toren aan de Prinsegraft, en heeft ten Noorden, Oosten en Zuiden eene grote markt met bomen beplant; de Westermarkt genoemt, zo dat deze ruime omleggende plaatsen de kerk door 38 glazen van binnen zeer licht maken.

Het stichten van deze kerk wierdt begonnen in den jare 1620, en in September de eerste steen gelegt; en op den Pinxterdag des jaars 1631 geschiedde daar in de eerste predikatie; gelyk met vergulde uitgehouwe letteren boven de torendeur te lezen is. Het gebouw is van binnen 168 voeten lang, en 97 voeten breet, zynde zeer doorluchtig, en met stene verwulfsels, die alle met hunne bogen ter wederzyden rusten op vyf dikke zware pylaren, ieder als een drieling van drie pylaren aaneen gevoegt, versiert. 't Middenruim schiet boven de zydwelfsels zeer hoog uit, en is met twee welvingen doorsneden, welke verdeeling zeer fierlyk voorkomt, en door de speeling van vele pylasters op de Toskaansche en Jonische wyze bearbeid, het oog veel genoegen geeft. In 't midden hangen vier grote kopere kronen, ieder van dertig armen, behalven acht kleinder in de twee galderyen aan de zyden.

In den jare 1687 wierdt in deze kerk ten Westen, boven de torendeur, een orgel geplaatst, dat bezienswaardig en fierlyk met beelden schilderwerk opgetooit is. Het werk rust op vier witgeaderde marmere pylaren, zynde al het overige werk het marmer nagebootst. De deuren zyn met verscheide zinnebeelden door den beroemden G. de Laresse beschildert. Het geluidt van dit orgel is verre na zo doordringende en aangenaam niet als dat van de oude, of dat van de nieuwe kerk; echter zyn de fieraden en 't beeldwerk niet minder. In 't zelfde jaar wierdt voor de Aalmoesseniers weeskinderen, in 't Oosten van deze kerk, eene brede gaandery opgerecht, welke op vier pylaren rust.

De toren, in 't Westen van de kerk staande, heeft drie transen, is ongemeen fierlyk, en overtreft alle de anderen van deze stadt in hoogte, dewyl hy 21 voeten boven den ouden, en 24 voeten boven den Zuider uitsteekt. Hy is ryzig van gestalte, en heeft onder aan de straat geen meerder breedte dan van 38 voeten. Van daar tot aan den eersten trans is de hoogte van 140 voeten: tusschen den eersten en den tweden trans is het werk heerlyk op de vier hoeken met kolommen en ander bysieraadt opgetooit, zynde op ieder zyde tusschen de kolommen het driekruissig wapenschildt, met de keizerlyke kroon daar op in witte steen gehouwen: de hoogte tusschen deze twee eerste transen is van 48 voeten. Het gedeelte tusschen den tweden en derden trans, als ook het gansche bovenwerk, in welke beiden de speelklokken hangen, die verbetert en nieuw gegoten zyn, is doorluchtig, zynde mede met zware luidklokken, en een grote slagklok, die de heele uuren slaat, en over de 15000 ponden weegt, voorzien. De hoogte van den ganschen toren is van omtrent 261 voeten. Boven op den kruin of het toppunt van dezen toren staat eene grote keizerlyke kroon.

Aan de Oostzyde van de kerk plagt een kerkhof te zyn, dat weggenomen, en in 't bolwerk naast aan de Noordzyde van de Raampoort verplaatst is. Hendrik Keizer is van deze kerk mede de bouwmeester geweest.

NOORDER KERK.

Deze kerk is aan de Westzyde van de Prinsegraft, op eene grote markt met bomen beplant, en de Noordermarkt genoemt, in het Noorder gedeelte der stadt gelegen, waar van zy haren naam bekomen heeft. Zy wierdt ook wel de *Kruis-kerk* genoemt, naar hare kruisvormige gestalte.

In 't jaar 1620, den 15 Juny, wierdt de eerste steen van dit gebouw gelegt, en drie jaren daar na was het in staat om den Godsdienst daar in waar te nemen, zynde op Paaschdag des jaars 1623 daar in de eerste predikatie gedaan. Vier voorgevels doen zich aan dit kruiswerk op, dat zo kunstig aan den anderen gevoegt is, dat het van binnen achtkant wordt. In ieder gevel zyn twee grote langwerpige lichten, en boven de zelve in het midden nog een ront. Door alle deze glazen speelt het daglicht, en zet het gebouw van binnen een aangenamen luister en fieraadt by. Deze gevels beschutten het dak, dat kruiswyze over de kerk heen loopt. Boven de gevels staat aan ieder kruishoek een steene galdery, 75 voeten, van de straat af te rekenen, hoog, en 31½ voet breet. Boven deze galderyen steekt het dak op alle vier de kruishoeken nog 17 voeten uit; zo dat het toppunt van het dak, van de straat af te rekenen, 92 voeten hoog is. Jeder kruisvoorgevel heeft onder de breedte van 92 voeten. In 't midden boven op het kruis staat een doorluchtig bevallig torentje, dat, van de tinnen van het dak af te rekenen, behalven de kloot en 't kruis, daar de haan op staat, de hoogte heeft van 54 voeten, hangende in het onderste gedeelte de lui-, en in het bovenste, dat achtkantig is, de heel en half uurs klokken. Van binnen rust het kruisgewelf op vier zware geweldige kolommen, die regt in 't midden van de vier tusschenplaatsen staan, tegen welker een de predikstoel gestelt is. Deze kolommen zyn met hare architraven, friezen en kornissen fierlyk opgetooit. Zeventig passen heeft deze kerk in haren ommegang, en ten Noorden en Zuiden, voor den ingang, eene steene poort, naar de Dorische order, 12 voeten hoog, pronkende met het stads wapen. Voorts is dit gebouw luchtig en bequaam tot het gehoor door zyne achtkantige binnenruimte. Aan de Noordwestzyde is deze kerk met huizen belemmert, doch doedt zich verder van alle kanten, op hare grote ruimte, wonder aangenaam voor 't oog op. Aan de zyde van de Prinsegraft plagt aan deze kerk een vierkant kerkhof te zyn, dat weggenomen is. Tot Maaslandsluis, Sardam en Groningen is in 't kerkbouwen dit model gevolgt, dat mede een werkstuk van den groten bouwmeester Hendrik Keizer is.

OOSTER KERK.

Het gedeelte van de stadt, daar deze kerk naby staat, wordt *Oostenburg* genoemt, waar van zy haren naam ontleent heeft. In den jare 1669 is dit gebouw begonnen, en op Kersdag des jaars 1671 de eerste predikatie daar in gedaan.

Deze kerk is vierkantig, en met een kruisboog overwulft. Het dak steunt op vier vierkante pylaren, naar de Jonische order, met hare kapitelen en fieraden voorzien: doch buiten de kerk zyn acht halve pylasters tot styving van het muurwerk. De lengte en breedte is binnens werks van ieder vak 100 voeten. De onderste glazen, in de vier vakken over 't kruis, zyn versiert met het stads wapen; en in de vier middenste glazen, onder 't verwulfsel, ziet men de wapens van vier Burgermeesters. Negen kopere kronen hangen in deze kerk, waar van de grootste in 't midden van de kerk, in 't verwulfsel, vlak onder den toren, met het boveneindt van de stang in eene uurwyzer is vast gemaakt; welke uurwyzer, door 't zelfde uurwerk, dat in den toren is, omgedraait wordt.

In 't midden, tusschen twee pylaren, ten Westen, staat de predikstoel, van een vierkante gedaante, naar de Jonische order, geschikt: op ieder der paneelen van de vier vlakke zyden ziet men een byzonder zinnebeeldt, op den Godsdienst, op de eeuwigheit, enz. toepasselyk. Over den predikstoel, ter wederzyden, zyn twee gestoeltens voor de heren van de regeering, het eene gemaakt naar de Jonische, en het andere naar de Corinthische order: voorts zyn andere gestoeltens rontom in de buitenste ommegang tegen de muren. Vier deuren of ingangen zyn 'er; een van die naar 't Zuiden is voorzien met een groot portaal boven op met een stenen ballustei: over welker deur men ten Noorden het kerkmeesters komptoor ziet, met een zinnebeeldt boven den ingang. In de ommegangen zyn ook twee deuren, eene ten Oosten, en de andere ten Westen. In de gemelde ommegang is over den predikstoel een fondament geheit, en opgemetselt om ten allen tyden pylaren op te stellen tot het maken van eene galdery.

Deze kerk is boven op voorzien met een achkantigen koupel of toren, midden op de kerk geplaatst: voorzien met slag- en luiklokken, nevens vier uurwyzers. Voorts is deze kerk van binnen zeer bequaam voor het gehoor, en van buiten, om der zelver goede ordonnantie, zeer fierlyk.

EILANDS-KERK.

Deze kerk staat voor aan op 't Bikkers eilandt, een afgelegen hoek, doch die door den tydt en toevloedt van menschen tot eene braaf bewoonde, en met aanzienlyke pakhuizen betimmerde stadt is aangegroeit. Deze kerk is van hout opgeslagen, hebbende eene langwerpige gedaante, met drie daken of kappen, waar van 't middenste tamelyk hoog uitsteekt. Van binnen is de zelve tot verrichting van den Godsdienst bequamelyk verordent, en met een predikstoel, en andere gestoeltens voorzien.

AMSTEL-KERK.

Deze kerk, ook de *Amstel-loots* genoemt, is mede, als de vorige, van hout opgetimmert, en staat aan de Prinsegraft op de Reguliersgraft. Het gebouw is vierkant, en ieder hoek 100 voeten breet. Het boven uitstekende dak rust in 't midden op 16 houte stylen, en zo vele zyn 'er ook tegen 't buitenste schotwerk. Van binnen is de zelve met een predikstoel, en gestoeltens voor den magistraat aan de stylen, en in den ommegang met andere gestoeltens voorzien. Ten Zuiden en ten Oosten van deze kerk is een groot plein, daar een aanzienlyk steene gebouw, in plaats van deze loots, opgebouwt zoude kunnen worden.

GASTHUIS-KERK.

Deze kerk, een out gebouw, is een gedeelte van het nieuwe nonnenklooster, in het welke, en in dat der oude nonnen, naderhandt het S. Pieters Gasthuis uit de Nes wierdt overgebragt, wanneer dit gedeelte tot het mannen gasthuis gebruikt wierdt, tot het jaar 1645, wanneer, om het toeval van den brandt der nieuwe kerk, de zieken uit het zelve naar het Soldatenhuis wierden overgebragt; de meeste bedsteden onder de galderyen wierden toen weggebroken, om meer volk tot het gehoor te kunnen bergen: wordende met de vroegpredikatiën, die aldaar op zondag tot dien tydt toe voor de zieken gedaan waren, voortgevaren; en sedert dien tydt ook des voormiddags gepredikt door de gewone predikanten: zynde daar toe, in plaatse van de bedsteden, een gestoelte voor de regeering, andere zitbanken, en een doophekje gemaakt; tot dat eindelyk ook de namiddags pre-

predikatie, die tot dien tydt toe in 't vrouwenhuis door den gasthuis-prediker gedaan was, in 't jaar 1655 mede in deze kerk wierdt overgebragt. In de vroeg- en namiddagspredikatie geschiedt de collecte ten voordeele van het gasthuis, en des voormiddags ten voordeele van de diakony-armen. Deze kerk is een out gebouw, bestaande uit een smallen en langen elleboog, ter wederzyden met smalle galderyen. De predikstoel staat in den hoek van den elleboog, tegen de galdery, en heeft alzo het gezicht naar de beide einden des elleboogs. Des winters wordt de kerk door verscheide kleine kopere kronen in de vroegpredikatie verlicht. Drie ingangen zyn 'er tot deze kerk, als een door het oude nonnenklooster, tegenwoordig het S. Pieters gasthuis, achter den predikstoel, en twee aan de beide einden, de eerste op de oude turfmarkt, en de andere op het gasthuishof. In deze kerk alleen, van de Nederduitsche gemeentens, wordt de predikdienst alleen waargenomen, zonder de bedieninge der beide Sacramenten, zynde tot eerste byzonder predikant dezer kerke in 't jaar 1583 beroepen Everhardus Hermani.

FRANSCHE KERK.

Deze kerk, ook wel de *Wale-kerk* genoemt, was in de Roomsche tyden de *kerk der Paulinianen*, en wierdt ook alzo genoemt, en staat tusschen het Oost-Indisch-huis en S. Joris-hof, eertyds het Paulinianen klooster. By aanwasch van de Walsche gemeente is zy aan de zelve tot eene plaats voor den Godsdienst vergunt, en behoort eigentlyk aan de oude Walen, dat is aan die Franschen, welke zich voor de zware vervolging in Vrankryk hier bevonden, en die te voren uit Walsch-Vrankryk, Vlaanderen en Brabant herwaarts overgekomen zyn. 't Is mede een der oudste gestichten, zynde, volgens het Fransche opschrift tegen een balk in deze kerk, gebouwt in 't jaar 1409, verbetert in 't jaar 1647, en vergroot in 't jaar 1661. Deze kerk heeft twee ingangen, een op de oude zyds Achterburgwal, op het Fransche plein met bomen beplant, dat voor de kerk is; en de andere in de oude Hoogstraat, naast het Oostindisch huis, voor welke eene witte gehouwe steene poort van 17½ voet hoog, en 13½ voeten breet te zien is, door den bouw-meester Hendrik Keizer ontworpen. 't Is een fierlyk vast werk, en vol van vreemde vindingen, inzonderheit ten opzichte der kolommen. In 't jaar 1661 wierdt deze kerk ten Zuiden, naar het S. Joris-hof, om 't uitwanken der muur, die weggebroken wierdt, vertimmert, en met bequame gaanderyen en banken merkelyk vergroot. Aan 't einde van de kerk ziet men een klein koor, en daar boven een luchtig orgel, dat een goet geluit heeft. In deze kerk wordt ook de kerk-vergadering van de Fransche gemeentens, en de bedeeling der diakony gehouden.

NIEUWE FRANSCHE KERK.

Deze, ook wel de *Nieuwe Wale-kerk* genoemt, is van hout, en heeft eertyds gedient voor een stads schermschool, staande op de Prinsegraft by de Leidsche graft. Doch alzo, om de grote vervolging, door Lodewyk den XIV, koning van Vrankryk, in den jare 1684 tegen de Gereformeerden in dat koninkryk begonnen, de Walsche gemeente, door den groten toevloedt der Fransche vluchtelingen, sterk vermeerderde, heeft de Magistraat deze plaats in 't jaar 1686 tot de oeffening van den Godsdienst bequaam gemaakt, en tot eene twede kerk aan de zelve gemeente toegevoegt.

ENGELSCHE KERK.

Deze staat op het Bagynenhof, en wierdt in den Roomschen tydt de *Bagyne-kerk* genoemt, doch in 't jaar 1607 is de zelve aan de Engelsche gemeente gegeven. Wanneer de zelve gesticht is, kan met geen zekerheit gezegt worden; doch uit oude schepene brieven, de eenvoudigheit van 't gebouw, en de oude muren is genoegzaam af te nemen, dat de zelve al voor den jare 1406 in 't gedeelte van de stadt, Bentwyk genoemt, gelegen heeft. In 't jaar 1665 is de zelve eenigzins vergroot.

Behalven deze kerk hebben de Engelschen, die men Brouwnisten, of Bruinisten noemt, een kerkje gehad in de Barnesteeg; doch alzo die gemeente te klein en onvermogende geworden was, om de lasten van 't onderhoudt van een predikant, enz. te dragen, wierdt die gemeente gesloopt, en begaven zich zommigen by de Nederduitsche, zommigen by de Fransche, en anderen by de Engelsche Gereformeerde gemeentens. Tegenwoordig hebben de genen, welke van de bisschoppelyke of openbare kerk in Engelandt, doch mede klein van getal zyn, nog eene kerk op de oude zyds Achterburgwal, welke redelyk ruim is: de zelve wierdt voor weinig jaren van de Roomschen gebruikt, en het Starretje genoemt, doch is door hen in de Spinhuissteeg verplaatst.

Tot dus verre de openbare kerken van den Hervormden Godsdienst beschout hebbende, moet men tot de kerken der andere gezindheden overgaan; onder welke die van de Lutherschen eerst voorkomen, als die, naast de Gereformeerden, onder de Christenen in deze stadt alleen hunne openbare kerken hebben. De eerste van de zelve is de

LUTHERSCHE OUDE KERK.

Deze kerk is door die van de *ware onveranderde Augsburgsche geloofsbelydenis*, met toelating van den Magistraat dezer stadt, in den jare 1633 gebouwt, na dat zy, tot dien tydt toe, hunnen Godsdienst op zolders en in pakhuizen hadden waargenomen. Deze kerk, als de voornaamste, staat op de Oostzyde van de Cingel, op den hoek van het Spui, is vry groot, fierlyk en luchtig. Drie gaanderyen heeft ze boven malkander, behalven den benedengrondt, die ook met bequame zitbanken en stoelen voorzien is; zo dat in deze kerk eene ongelooffelyke menigte van menschen plaats kan vinden. Het fraaie orgel in deze kerk, dat onlangs geheel vernieuwt is, zet de zelve geen kleinen luister by, en maakt onder het zingen der Psalmen en liederen eene zoete overeenstemming.

Naby de veertig jaren is deze de eenigste kerk der Lutherschen geweest; doch door 't aanwasschen der gemeente wierdt de zelve veel te klein, waarom haar toegestaan wierdt eene twede te mogen bouwen. Het voornemen was, deze nieuwe kerk in de Elantsstraat te stichten, waar toe reets eenige huizen waren afgebroken; maar dewyl eenige kerkbroederen zich hier tegen stelden, om dat deze plaats te verre van de handt was, is zulks tot nader gelegenheit achterweg gebleven, en de opgeruimde ledige plaats wederom te koop gestelt.

LUTHERSCHE NIEUWE KERK.

Deze twede Luthersche kerk, *de nieuwe* genoemt, is dan eindelyk begonnen op de Oostzyde van de Cingel, naby den Ykant. Zy is gebouwt door den groten bouwmeester Dorsman. Zy doedt zich grootsch en deftig op, hebbende de gedaante van de rotonde kerk te Rome. Dit gebouw is zo hecht en zwaar getimmert, dat het, zonder merkelyke tegenspoeden, vele eeuwen zoude kunnen staan.

In 't jaar 1668 in October is 't metselwerk begonnen, en in korte jaren voltooit. Het gebouw heeft drie ingangen, een op de Cingel, een ander in de Jeroenesteeg, en een derde aan 't Kattegat. De kerk vertoont zich van binnen ront; de kap wordt ondersteunt van vier zware stene zuilen, behalven nog zeven andere, achter deze, van minder dikte. Men kan van onderen tot in den top van 't lantaren-torentje, boven op de koupel staande, inzien. De predikstoel is zeskantig, en met uitmuntent fraai beeldwerk besneden. Boven de predikstoel en het portaal voor de deur in de straat is onlangs een prachtig orgel gemaakt, dat een ongemenen luister aan de kerk geeft; ook zyn 'er twee galderyen, en fraaie trappen naar de zelve. Het gehele dak of de koupel is met kopere platen bedekt, door den koning van Zweden ten dien einde geschonken. Op den koupel staat een torentje of lantaarn. Verscheide kopere kronen verlichten by avondt het gebouw, zynde eene der zelven, die in 't midden hangt, in het torentje vastgehecht. Dit gebouw, met het torentje, heeft uit de straat de hoogte van 162 voeten en 8 duim, en is, om vele fraaiïgheden, en om zyne heerlyke bouworder, beziens- en verwonderenswaardig.

REMONSTRANTSCHE KERK.

Deze kerk staat op de Keizersgraft, aan de Westzyde, by de Prinsestraat, doch niet zo openbaar als de andere kerken, zynde met huizen betimmert. Zy heeft twee ingangen, en van binnen in 't vierkant twee galderyen boven elkander, zynde eene luchtige en welgeschikte plaats tot den Godsdienst; de predikstoel in 't Zuiden staande. Hier is ook onlangs een fraai orgel boven den predikstoel geplaatst.

MENNONISTEN KERKEN.

De Doopsgezinden, of Mennonisten, zyn in verscheide gezintheden, of aanhangen verdeelt, welke ieder hunne byzondere kerken hebben.

De *Vlamingen*, by welke de Vriezen en Hoogduitschen zich gevoegt hebben, en die met de Waterlanders vereenigt zyn, oeffenen hunnen Godsdienst op de Westzyde van de Cingel, tegen over de Luthersche oude kerk, in eene kerk, HET LAM genoemt, daar eertyds de brouwery van 't Lam gestaan heeft. Dit is eene fraaie, nette en welgeschikte kerk, met twee galderyen en fraaie kerkkronen versiert, zynde deze kerk zo groot als eenes mans stem kan bereiken.

De *Waterlanders* hebben hunne kerk op de Westzyde der Cingel by de Jan-Roden-poorts-toren, DE SPYKER genoemt, zynde ook ruim en groot, en zeer bequaam tot de oeffeninge van hunnen Godsdienst. Zy heeft twee galderyen boven malkander, daar veel volk kan zitten, en is met eenige kopere kronen versiert, hebbende twee ingangen, op de Cingel, en op de Heeregraft.

De Mennoniste broeders onder hunnen leeraar Apostool, met de Galenisten van de eerste beschreven kerk overhoop geraakt zynde, om dat zy der zelver Ariaansche leerstukken niet konden toestemmen, hebben zich eenigen van die gemeente afgescheiden, die eerst, in den jare 1664, een pakhuis in de Teertuinen huurden, dat zy tot eene vergaderplaats opmaakten. Doch in 't zelfde jaar kochten zy nog het huis op de Cingel by de Lynbaansbrug, daar de Zon op de Gevel, en *Perfer & Obdura* boven de poort staat, dat zy zo veel doenlyk opmaakten, doch in het jaar 1683 volkomen veranderden, en tot eene bequame plaats optimmerden. Deze kerk, DE ZON genoemt, is van binnen zeer net getimmert, staande de predikstoel vlak in het midden, tegen de achtergevel, ter wederzyden met galderyen en banken voorzien.

Behalven deze drie soorten zyn 'er nog andere van deze gezintheit, die met hen verschillen, doch zo talryk of machtig niet zyn, om kerken of grote vergaderplaatsen op te rechten; waarom zy zich, zo hier en daar door de stadt, met grote huizen behelpen: als aan de Zuidzyde van de Bloemstraat, die welke men HAKEN EN OOGEN noemt; op de nieuwe zyds Achterburgwal heeft men DE KRUIKJES; op de Prinsegraft, over de Angelierstraat, heeft men het kleine Zonnetje, nu NOACHS ARK genoemt, hebbende ook een ingang in de Prinsestraat.

Behalven

Behalven alle deze Mennoniſten vindt men een broederſchap, dat van de Mennoniſten verſchilt, die van de *Poolſche broederſchap*, ook de *Kollegianten* genoemt. Zy hebben hunne byeenkomſt op de Keizersgraft, tegen over den Schouwburg, daar de ORANJE-APPEL boven de deur ſtaat.

Eindelyk heeft men ook de vergadering der *Quakers* op de Weſtzyde van de Keizersgraft, by de Lelygraft, daar de *Driehoek* boven de deur ſtaat.

ROOMSCHE KERKEN.

Niettegenſtaande die van den Roomſchkatholyken Godsdienſt genoegzaam alom, daar zy het oppergezag voeren, die van den Hervormden Godsdienſt quellen en vervolgen, zo wordt hen echter hier te lande, en inzonderheit in deze ſtadt, zo veel vryheit als eenige andere gezindheit gelaten; en het getal hunner kerken is zo groot, dat het dat van die van alle de andere ſecten met malkander overtreft. Men zal alleen de plaats van de voornaamſte der zelven aantonen, zonder zich met de beſchryving in te laten.

Sedert de verdeeldheit, welke over de leere van Janſenius en die der Jeſuiten ontſtaan is, is de twiſt tuſſchen de Roomſchen hier te lande daar over zo groot geworden, dat de Magiſtraten zich daar hebben moeten inmengen; waar door eenige kerken, en voornamelyk die der Jeſuiten, geſloten zyn.

Op de Jode Breêſtraat is de grootſte van deze kerken, daar *Moſes en Aaron* in de gevel ſtaan. Dezelve is zeer ruim, ſtrekkende van de Breêſtraat tot op de burgwal achter de zelve ſtraat. Zy is voorzien met gaanderyen, altaren, orgels, beeldwerk, en andere fieraden. Deze wordt bedient van een Minderbroeder.

In de Kalverſtraat, in *de Boom*, by de Reguliers toren. Deze is mede zeer ruim en fierlyk, en ſtrekt zich van de Kalverſtraat tot op het Rakin. Hier is mede een Minderbroeder.

Op de Ygraft, naby 't nieuwe werkhuis; *de Pool*: een werreldſch heer.

In de Keizersſtraat: een werreldſch heer.

In de Barndeſteeg: een werreldſch heer.

In de Spinhuisſteeg; *'t ſtarretje*; een Auguſtyner.

In 't Haantjehoekſteeg: een werreldſch heer.

In de oude Teertuinen; in *de drie bonte kraaien*: een werreldſch heer.

In de Kalverſtraat, tegen over de Gaperſteeg, in *'t Papegaaitje*: een werreldſch heer.

Op het Bagynhof: een werreldſch heer.

Achter 't Meisjes weeshuis, op de nieuwe zyds Voorburgwal; *de Franſche*: een Karmeliter.

Nog op de zelve graft, achter het Bagynhof: een werreldſch heer.

Op het Spui, in *'t Maagdenhuis*: een werreldſch heer.

Op de Cingel tegen over de Lutherſche oude kerk; *de Krytberg*: een Jeſuit.

Op de Cingel, by de oude Spiegelſtraat: een werreldſch heer.

Op de Cingel, by Janroônpoörts toren: een Dominikaner.

Op de Achterburgwal, by de Korsjesſteeg; *'t ſtadhuis van Hoorn*: een Dominikaner.

Op de Keizersgraft, by de Groenlandſche pakhuizen: een Jeſuit.

Op de Achterburgwal, by de Lynbaansſteeg: een werreldſch heer.

Op de Brouwersgraft, in *'t Poſthoren*: een Auguſtyner.

Op de Brouwersgraft, by de korte Prinſegraft: een werreldſch heer.

In de Vinkeſtraat, op den hoek van de Mouthaanſteeg: een werreldſch heer.

Op de Lauriergraft, in *'t jongens weeshuis*: een werreldſchheer.

In de korte Koningsdwarsſtraat, de kerk der Armeners.

Alle deze kerken zyn zodanig gebouwt, dat men van buiten geen gedaante van een kerk zien kan: doch zy zyn alle, naar de grootheit der plaats, van binnen heel beknopt en fierlyk tot den dienſt bequaam gemaakt.

Behalven deze kerken hebben de Roomſchgezinden op verſcheide plaatſen door de ſtadt ook nog byzondere kapellen in huizen van kooplieden, enz. daar mede dienſt gedaan wordt, doch die echter zo gemeen niet zyn dan hunne andere kerken.

PORTUGEESCHE JODEN-KERK, OF SYNAGOGE.

Dit gebouw ſtaat op de Muidergraft ten einde van de Joden Breêſtraat. Het zelve is treffelyk, hoog, en vierkant opgebouwt, en kan zeer verre gezien worden. Om het ganſche gebouw heen is een voorhof, van 't grote gebouw afgezondert, waar in verſcheide vertrekken zyn, daar de Joodſche jeugt in de Hebreeuſche tale onderwezen wordt. De voorpoort van dit voorhof ingaande komt men op een ruim plein, ter wederzyde met eene gaandery, onder welkers eene men een waterbak, pomp, enz. ziet; dienende voor de Joden om zich daar in te reinigen, eer zy in de kerk gaan. Over deze plaats gaande, treedt men door een fraaie poort in de Synagoge. In de bovenlyſt van de poort zyn deze Hebreeuſche letteren uitgehouwen:

כשנה ואני כרב חסרך אבוא ביהך לפק

zynde genomen uit *Pſalm* V, 8: *Maar ik zal door de grootheit uwer goedertierenheit in uw huis gaan*, in 't jaar 5432: naar onze reekening 1674.

Behalven deze zyn 'er nog twee andere ingangen. Het gehele binnenwerk ruſt op vier zware gemetſelde zuilen, die in 't vierkant binnen in 't gebouw ſtaan, behalven vier halve, die in 't muurwerk gemetſelt zyn. Aan de zyden zyn twee galderyen, ruſtende op twee kolommen, voor de vrouwen, met latwerk afgeſchut. Men ziet 'er vier grote kronen met glaze lampen in 't midden; vier wat kleinder tuſſchen de zuilen, en onder ieder galdery zeven nog kleinder. Voorts is 'er eene hoge verheven plaats voor de Rabbynen; eene grote fierlyke ſakerdane kas voor de wetboeken, met een hek omheint, en vele grote kopere kandelaren.

HOOGDUITSCHE JODEN-SYNAGOGE.

Niet verre van de Portugeeſche ziet men de Synagoge der Hoogduitſche Joden, *Smouſen* genoemt. Dit is mede een fraai vierkant gebouw, doch verre na zo groot en luchtig niet. Gelyk hier de kerkgangers veel morſiger volk zyn, zo is het ook in deze kerk veel onhebbelyker dan in die der Portugezen. Het dak wordt onderſchraagt door vier ronde kolommen. Voorts is dit gebouw, in galderyen, leesplaats, geſtoeltens, enz. de kerk der Portugezen niet ongelyk.

Behalven alle de genoemde openbare of toegelate kerken zyn in deze ſtadt verſcheide andere plaatſen, daar bedekte ſecten en dwaalgeeſten heimelyk vergaderen, als Socinianen, (die zich ook wel onder eenige toegelate gezindheden verſchuilen,) en anderen, die onbekent zyn: het welke in zulk eene grote en volkryke ſtadt niet vreemt is.

KERKHOVEN.

Behalven dat in acht van de openbare Gereformeerde Nederduitſche kerken, als de *Oude*, *Nieuwe*, *Oudezyds kapel*, *Nieuwezyds kapel*, *Zuider*, *Weſter*, *Noorder*, en *Ooſter*, als mede in de *Franſche*, *Engelſche*, en in beide de *Lutherſche* kerken de doden begraven worden: zo zyn, om de grootheit der ſtadt, en tot gebruik van de gemeenſte burgers, dien het begraven in de kerken te koſtelyk valt, ook kerkhoven in deze ſtadt geſticht, om daar op mede de doden te begraven. Eertyds plagten de zelve ook om of aan de oude, nieuwe, Zuider en Noorder kerken gelegen te zyn; doch om de digtbetimmerde ſtadt, zo veel mogelyk is, voor quade lucht te bevryden, zyn de zelve weggenomen, en in afgelege, doch luchtige oorden der ſtadt verplaatſt.

Vyf kerkhoven zyn 'er tegenwoordig, op de welke naar de geordende verdeeling der ſtadt de doden begraven worden, te weten

Het ANTHONIS KERKHOF, aan de nieuwe Heeregraft, naby de Weeſper ſtraat.

Het *Heilige wegs*, nu 't LEIDSCHE KERKHOF, by de Leidſche graft, aan de Lynbaansgraft.

Het nieuwe WESTER KERKHOF, by de Raampoort.

Het nieuwe NOORDER KERKHOF, by de Zaagmolenspoort.

Het KARTHUIZERS KERKHOF, achter de Noorder kerk, by de kleine Karthuizers.

By de nieuwe kerk plagt ook het elendige te zyn, daar de misdadigen, die met de doodt geſtraft waren, begraven wierden, dat nu op het kerkhof van 't Peſthuis geſchiedt, wordende op het Zuider kerkhof nog de overblyffels der lyken begraven, die op den ſnyburg gebragt worden.

De Joden hebben hunne kerkhoven buiten de ſtadt; te weten, de Portugezen te Ouwerkerk, en de Hoogduitſchen te Muiderberg.

Volgens de voorbepaalde ſchikking volgen nu de ſtads Juſtitiehuizen, en eerſt het

RASP- of TUCHTHUIS.

Dit gebouw is eerſt een der Clariſſen kloosters geweeſt, doch door den Magiſtraat in 't jaar 1595 in een gevangenis en werkhuis, voor de quaaddoenders verandert. Voor op de Heiligeweg of Rasphuis-ſtraat, ziet men twee geweldige witte poorten. In des zelfs voorhoofdt ziet men leeuwen, beeren, enz. voor een geladen wagen met Braſiliaanſch houwt, raſpen, enz, en boven op den wagen een voerman, deze landgedrochten met de zweep temmende, met een Latynſch byſchrift, betekenende:

Het is een deugdt van 't kloek gemoedt,
Te temmen dat elk ſchrikken doedt.

Op de fronteſpies van de binnenpoort ſtaan twee tuchtelingen levensgroot, van ſteen gehouwen, naakt te raſpen.

De poorten doorgegaan zynde, komt men door een poortaal met dubbelde deuren in een groot vierkant binnenhof, waar op de gevangen kotten, wel verzorgt, hun licht ſcheppen. Men ziet 'er in 't midden de Juſtitiepaal; verders 't ſchool, de waag, enz. De vergaderplaatſen der Regenten, Regentinnen, keuken, enz. ziet men in 't inkomen van 't portaal ter regter handt. De arbeidt, die in dit huis geſchiedt, beſtaat in 't zagen en kappen van braziliehout, enz. De order op de tucht en den arbeidt is in dit huis zeer groot; en worden ook, buiten dat, hier gene middelen geſpaart, om de quaaddoenders op den regten weg te brengen; zynde ſedert weinig tyds zelfs een der krankbezoekers aangeſtelt tot gewonen prediker van dit huis, die alle zondagen voormiddag in het zelve op de Regentenkamer voor hen eene predikatie doedt. In dit huis is ook eene

eene afgezonderde plaats voor zulke, die door hunne ouders en voogden over quaat gedrag hier geplaatst worden, tot de welke een beschouwer geen toegang krygt: ook voor lieden, die om reden van staat gevangen gehouden worden.

SPINHUIS.

Dit gebouw, een gevangenis en tuchthuis voor quaaddoende en ligtvaardige vrouwluiden, was eertyds het klooster van St Urzel, het welke in den jare 1643 door onachtzaamheit der tuchtelingen in brandt geraakte, en byna geheel afbrandde. In plaatse van het zelve wierdt het tegenwoordige gesticht, dat het oude in alle deelen zeer verre overtreft. Het zelve staat op de oude zyds Achterburgwal, achter het Prinsenhof. Aan den ingang, welke in de straat is, ziet men eene grote witte stene poort, met Romeinsche kolommen, boven welke men de tuchting ziet door eene vrouwe, die twee tuchtelingen kastydt, in 't marmer uitgebeeld, met dit gulden byschrift van den drossaardt Hooft:

Schrik niet, ik wreek geen quaadt, maar dwing tot goedt,
Straf is myn handt, maar lieflyk myn gemoedt.

In de voorgevel is de arbeidt ook door drie vrouwenbeelden, die spinnen, naaien en braaien, uitgebeeld. In dit spinhuis zitten gemeenlyk driederlei slag van tuchtelingen, in drie byzondere vakken: het eerste en twede die vervattende, welke om hoerery, dronkenschap, en andere ongebondenheden gezet worden: het derde perk zulke, die by vonnisse van schepenen opentlyk of heimelyk gegeesselt, en zomtyds gebrandmerkt zynde, voor vele jaren daar in gebannen worden, welke het grootste getal uitmaken. Zy moeten spinnen, naaien, braaien, enz. Behalven deze gemene tuchtelingen zitten 'er nog, die niet gezien worden, in byzondere vertrekken, zynde eerlyke luiden dochters, of vrouwen, welke om haar quaat gedrag, met bewilliging van de regeering, op eige kosten, tot betering, daar gezet worden. Dit spinhuis is met verscheide rechten en inkomsten door de overheit voorzien, en wordt daar in eene zeer goede order waargenomen.

't NIEUWE WERKHUIS.

Dit huis, op de Ygragt over 's lands zeemagazyn gelegen, was eertyds het pakhuis van de West-Indische maatschappy, is omtrent den jare 1654 door den Magistraat tot een werkhuis geschikt en bequaam gemaakt, waar in het leeglopende geboeft, en luie en stoute bedelaars, tot weeringe van ongeregelde en onbehoorlyke bedelarye, opgesloten en aan werk geholpen worden. Om dit geboeft op te vangen en in dit huis te brengen, hebben de Regenten van het aalmoesemiershuis een byzonderen schout, hoofdprovooft genoemt, die ten dien einde verscheide dienaars onder zich heeeft. De arbeidt, welken de gevangenen hier moeten verrichten, bestaat in out touwwerk tot braausel te maken, netten te braaien, grof linnen, syldoek, baalkleden en diergelyke te weven. Zommige worden voor eenige weeken, andere voor maanden en jaren in deze gevangenisse gedoemt; genietende tamelyke spyze, en kleedinge van diergelyke stoffen, als in 't huis gemaakt worden. De regeering van dit huis geschiedt door de Regenten van het Spinhuis.

't VERBETERHUIS.

Deze naam is aan dit huis gegeven, om dat vele ouders, welker kinderen zich in allerhande ongebondenheit te buiten gaan, de zelve daar in opsluiten om van hunne buitensporigheit verbetert te worden. Dit gebouw staat geheel aan de stadsvest, naby de Weterings-of Spiegelpoort, zynde een luchtig en vierkant gebouw. Voortyds was het opgerecht tot een huis, daar bejaarde menschen, en jonge kinderen, met schurft, quaat zeer, en melaatsche hoofden bezocht, in genezen wierden. Het is een vry gevangenhuis, staande niet onder 't bedwang, doch echter onder 't opzicht van 't gerecht: want niemandt kan zonder kennis van het zelve hier opgesloten worden. Dit huis heeft een eigen vader of tuchtmeester, als ook eene moeder voor 't vrouwvolk. De gevangens genieten verscheide uitspanningen, doch binnen 't huis; en beter of slechter onthaal, naar 't goedvinden van hunne ouders of voogden.

Onder de Godshuizen, die in deze stadt gevonden worden, komt, als het outste, het eerst in aanmerking het

OUDE-ZYDS HUISZITTEN OF AALMOESENIERS-HUIS.

De huiszitten zyn van een ouden oorspronk, en waarschynlyk byna zo out als de stadt. De tydt van der zelver instelling is echter met zekerheit niet te bepalen. Die van de oude zyde waren geplaatst in de Parochiale S. Nikolaas of oude kerk; zynde de huiszitten armenbezorgers, in dien tydt, de kerkmeesters van de zelve kerk geweest, tot dat in 't jaar 1655 naast het magazyn der zelve Oude-zyds huiszitten, dit schone nieuwe huiszittenhuis, op den grondt van de Lazarustuin, getimmert is, daar de Magistraat goedvondt dat voortaan de bedeeling der armen zoude geschieden. Dit is een treffelyk gebouw, staande op de korte houtgraft, met schone vertrekken, voor de Regenten, tot de inschryving en de bedeeling der armen, bakkery, enz. zynde verders van binnen zeer sierlyk gebouwt en met kunstige schilderyen en andere sieraden voorzien. Tot dit huis behoren de armen van dat gedeelte van de stadt, dat de oude zyde genoemt wordt, geschiedende de bedeeling van broodt, kaas, boter, turf en geldt aan alle inwoners, zonder onderscheidt van Godsdienst, welke zeven jaren achtereen in deze stadt gewoont hebben. De outste Regenten, die bekent zyn, waren van den jare 1440.

NIEUWE-ZYDS HUISZITTEN OF AALMOESENIERS-HUIS.

De nieuwe-zyds huiszitten waren van oude tyden, al voor de bouwinge van de nieuwe kerk, de Maagdt Maria en St. Catharina toegewyd, en gesticht aan de nieuwe zyde van de stadt, of bewesten het Damrak en den Amstel, en genaamt *Vrouwe Maria Parochie*, naar onze *lieve Vrouwe kapelle*, op den hoek van de Vrouwesteeg. De outste Regenten, die bekent zyn, waren van 't jaar 1449. Hun pakhuis was eertyds op de Oostzyde van de nieuwe zyds Achterburgwal, achter het stadhuis, gelyk nog in een steen in de zydgevel van het hoekhuis te zien is; vervolgens was het zelve op de Oostzyde van de Cingel, benoorden de Jan Roonpoorts toren. Het is niet zeker, waar zy oudstyds hunne bedeeling hadden; eindelyk wierdt de zelve in de nieuwe kerk geplaatst: tot dat de zelve met den brandt bezocht, en byna herbouwt zynde, de Magistraat goetvondt het zelve te verplaatsen op de Prinsegraft, by de Lelysluis, daar toen het magazyn van deze huiszitten was; op welke plaats dan het tegenwoordige huiszittenhuis gebouwt wierdt, zynde een fraai gebouw, als het vorige daar toe mede in bequame vertrekken verdeelt, en met kunstige schilderyen en andere sieraden versiert. Tot dit huis behoren de armen van dat gedeelte der stadt, dat de nieuwe zyde genoemt wordt, aan welke op de zelve wyze, als aan het andere huiszitten-huis, de bedeeling geschiedt.

GASTHUIS.

Dit gasthuis, of hospitaal, is al van oude tyden beroemt, en eertyds verdeelt geweest; te weten in het S. Pieters en S. Elisabeths gasthuis, welk laatste eerst gestaan hadde naast het stadhuis, waar van de Gasthuis-steeg nog den naam draagt, van waar het in de Nes verplaatst wierdt, en mede alleen voor de mannen gehouden; en in het hospitaal der Moeder Gods, of S. Mariaas vrouwen gasthuis, aan de Westzyde van den Nieuwendyk, over onzer lieve vrouwe kapelle, toen gelegen op de Noorderhoek van de Vrouwesteeg, tot dat eindelyk, in den jare 1578, toen de stadt aan de Staten van Hollandt en den prins van Oranje als stadhouder overgelevert wierdt, en voornamelyk in den jare 1582, de beide gasthuizen, zo wel dat der mannen, als dat der vrouwen, verplaatst en in een getrokken wierden: waar toe de kloosters der oude en nieuwe nonnen, de grootste der stadt zynde, bequaam gemaakt wierden, en ten dien einde de nonnen daar uit gezet, en met een jaarlyks onderhoudt voorzien. Dit gesticht is van eene grote ruimte, en bestaat uit verscheide gebouwen. Men heeft 'er eerst het mannen gasthuis, dat, sedert het verbranden der nieuwe-kerk, tot eene gemene kerk bequaam gemaakt, en hier voor onder de kerken beschreven is. In 't inkomen, door de poort op de oude zyds Achterburgwal, op eene plaats met bomen, heeft men aan de regterhandt een gebouw tot huisvesting van de vreemdelingen, de Bejaardt genoemt, boven welkers poort te lezen is:

Drie nachten, langer niet, herberg ik die 't behoeft.
De vierde jaag ik uit, de schooijers en 't geboeft.

Deze Bejaardt is in verscheide vertrekken verdeelt. Verders ontmoet men voorby de poortiers woning het grote en kleine vrouwenhuis, (welk eerste mede een kerkjen heeft) van waar eene der heerlykste galderyen, op 88 kloeke stene pylaren treffelyk overwelft, en met een koupel versiert, tot aan de kerk loopt. Langs deze galdery gaat men, ter regter zyde, voor by de timmertuin, ter slinkerzyde voorby de bakkery en brouwery; naast de zelve volgt aan den vyver, over een brug, het verbandhuis, voor dezen tot een pesthuis gebruikt; over het zelve is, ter regter zyde, het ruime soldatenhuis, sedert het inruimen der kerk tot het gemeen mannenhuis gebruikt. Daar aan volgt de fraaie apotheek, met haar artzenyhof. Voor de apotheek ziet men over den vyver tegen een stalling voorheen de offestal, en nu het kleinhuis genoemt. Naast de apotheek volgen de keukens, en daar na het Regenten komptoir, hebbende zyn uitgang over een grote plaats en een stene galdery, door eene poort in de blye hoek. Vervolgens loopt de galdery, over de brug van de oude nonnen, tusschen het oude zyds heren logement aan de regter, en de grote schone gasthuistuin aan de slinkerhandt tot aan de kerk, daar men ter regterhandt tegen de kerk aan een groot stookhuis heeft, en ter slinkerhandt het Regentinnen komptoir. De kerk heeft boven eene heerlyke korenzolder, ter zyde een ruime houttuin, en steenhok met nog vier korenzolders daar boven, en daar benevens onder een gevel een treffelyke suikerbakkery, tegenwoordig tot pakhuizen verhuurt. Ten Zuiden van de kerk is de vermakelyke bogaardt en tuin, met een braven muur besloten, nevens eene ruime plaats, het gasthuis-hofgenoemt, rondom met zes en twintig woningen, die verhuurt worden. Voorts zyn alle de gebouwen met vermakelyke plaatsen en tusschenruimtens voorzien. De regeering van dit grote gasthuis wordt van Regenten en Regentinnen waargenomen, die door Burgermeesters aangestelt worden. Daarenboven heeft ieder huis zyne byzondere vaders en moeders, met hunne onderhorige bedienden, om de zieken en gequetsten te helpen. Voor het overige is alles in dit huis zo zinlyk en net, dat men alom eerder in opgeschikte zalen dan in

in een ziekenhuis denkt te zyn. De genees-en heelmeesters komen dagelyks op hunne gezette uren om de zieken te bezoeken; en 't is qualyk te geloven, dat op eenige plaats beter order dan hier gehouden wordt.

Tot dit gasthuis behoort ook het

PESTHUIS.

Dit Godshuis is gelegen buiten de Leidschepoort, bezuiden den Overtoomschen weg. Het zelve was te voren in het Gasthuis geplaatst, daar nu het Verbandhuis is, daar na buiten de genoemde poort, doch op eene andere plaats, tot dat eindelyk dit heerlyk gebouw getimmert wierdt ter plaatse daar het nu nog staat.

In 't jaar 1630 is dit gebouw begonnen, en na vyf jaren volmaakt, hebbende gekost weinig minder dan 150000 guldens, behalven den grondt, die reets aan 't gasthuis behoorde.

De toegang derwaarts strekt over eene brede houte brug, over de Overtoomsche vaart, door eene aangename laan met bomen beplant. Het gebouw staat rontom in 't water, dies men over eene stene gemetzelde brug op de voorplaats komt. Het heeft in zyn omtrek 800 voeten, ieder vierkant 200; met een binnenplein van 140 voeten en een water doorsneden, dat door grote rioolen onder 't gehele huis doorstroomt. Van binnen heeft het ruime en luchtige vertrekken, zynde in verscheide mannen-en vrouwenhuizen voor allerlei slag van besmettelyke ziekten verdeelt, en met apotheek en allerlei vereischte noodzaaklykheden voorzien. Het heeft ook eenige dolhuisjens voor krankzinnigen. Het gebouw is zeer luchtig, rondom met ontallyke vensters, en heeft van binnen verscheide gaanderyen, en alle gemakken.

Ter zyde, ten Westen, is een groot kerkhof voor de doden, die hier of in 't gasthuis sterven, ook voor drenkelingen, en misdadigen, die met de doodt gestraft zyn.

Tegenwoordig, wyl 'er gene besmettelyke ziekte is, worden 'er menschen gehuisvest, die quynende ziekten of ongeneeslyke wonden of qualen hebben. Dit huis heeft zyn eigen genees-en heelmeester, apotheek, binnevaders en moeders, en verdere bedienden; staande onder de regeering en ten koste van het gasthuis.

LEPROZEN-
OF
LAZARUS-HUIS.

Dit is mede een der outste gestichten van Amsteldam, hebbende te voren langs den Anthonisdyk buiten de stadt gestaan. In den eersten tydt is het gebruikt tot een verblyfplaats voor die genen, welke met melaatsheit, of lazery besmet waren; daar de inboorlingen voor een korten tydt geherbergt wierden. Doch de vreemden wierden niet ingenomen, voor dat zy zich te Haarlem hadden laten schouwen; schynende het nog een eigen voorrecht der stadt Haarlem te zyn de Lazarus klappen, die alle met het wapen van die stadt gestempelt zyn, alleen uit te deelen. Maar sedert dat deze ziekte byna niets dan den naam heeft overgelaten, is dit huis tot een proveniershuis voor bejaarde lieden bequaam gemaakt, die hier hunne kost kopen. Echter plagten 'er eenige arme menschen in te zyn, welke simpel, gek, of krankzinnig waren; doch deze zyn ten meerendele uitgestorven, of naar 't pesthuis vervoert.

Over dit gebouw staat nu der Joden Synagoge, hebbende het Leprozenhuis zyn ingang door eene fierlyke steene poort. Het zelve is zeer ruim en vermakelyk, hebbende verscheide binnenplaatsen, een bloemtuin, enz.

BURGER WEESHUIS.

Dit huis wordt alzo genoemt, omdat daar in niet dan burgerkinderen ontfangen worden, en om het zelve van de weeshuizen der Diakony, Aalmoeseniers, enz. te onderscheiden; ook om dat eene burgeres dezer stede voor twee eeuwen de eerste aanleiding tot het zelve heeft gegeven, met verscheide kleine woningen, omtrent ter plaatse, daar tegenwoordig het weeshuit staat, tot een woonplaats voor eenige ouderloze kinderen over te geven.

Weinig tyds daarna heeft de regeering dit goede werk voortgezet, en deze woningen tot dat oogmerk verbetert. Doch door het aangroejen der inwoners wierdt dit weeshuis haast te klein, en in den jare 1561 een nieuw opgerecht, dat in 't kort al mede te klein wierdt, en in 't jaar 1580 verlaten, en tot een herberg gemaakt, onder den naam van de Keizerskroon bekent.

Het derde weeshuis, dat nog gebruikt wordt, was te voren het klooster der Nonnen van S. Lucia. In 't jaar 1580 gingen de kinderen in het zelve over, zynde geplaatst schuin tegen over het gemelde twede weeshuis.

Men treedt 'er in door eene fierlyke poort, zynde de hoekhuizen voorwaarts uitgetimmert, en in de gevels twee weeskinderen afgebeeld, waar by men vaarzen van J. van den Vondel leest. Vervolgens komt men in eene luchtige gaandery, aan welkers slinker zyde eene ruime binnenplaats is, op welke de eetzaal der jongens uitkomt. De woning der binnevaders en moeders zyn ter zyden, en de slaapplaatsen der jongens boven; en dit gedeelte wordt het jongenshuis genoemt.

Het meisjenshuis is hier van afgescheiden, en strekt geheel achter dit huis heen. De ingang van 't meisjens weeshuis is ter zyde van de St. Lucyesteeg aan de Voorburgwal. Dit gebouw is in 't jaar 1680 voor 't grootste gedeelte vernieuwt en fierlyk hertimmert. Door de poort komt men op eene ruime plaats, daar men de eetzaal beneden, en de slaapplaatsen en 't schoolboven ziet; verders de winkel, daar de meisjens hare handwerken leeren; de keukens, washuizen, enz. Ter zyden van den ingang is de fraaie vergaderplaats der regenten: verder de woning der binnevaders en moeders, enz.

In dit huis wordt eene goede order in de opvoeding der kinderen onderhouden; en bestaat de regeering uit regenten en regentinnen, aan welke de binnevaders en moeders, schoolmeesters, naaisters, enz. van hunne regeering verplicht zyn rekening te doen.

S. JORIS-HOF.

Dit is mede een der outste gestichten van Amsteldam, doch door den tydt zo verandert en vertimmert, dat 'er van 't oude weinig overig is. Het zelve was eertyds een Paulinianen klooster, doch tegenwoordig is het zelve een vermaart proveniershuis, daar bejaarde lieden de kost voor hun leven kopen.

Men vindt dit gebouw op de Oude-zyds achterburgwal, ter zyden de Wale-kerk; doch het is byna niet te vinden, wyl des zelfs ingang niet overeenkomt met de fraaiheit van het binnengebouw, alzo die met een krommen naauwen gang, tusschen de huizen en de kerk, en zelfs onder een gedeelte van het gebouw, doorloopt. Van binnen is 't vry luchtig in 't vierkant, waar van drie zyden met woningen betimmert zyn; en de vierde zyde door de kerk, die voor dezen tot het klooster behoorde, beslagen wordt.

OUDE MANNEN-
EN
VROUWEN-HUIS.

De eerste stichting van dit huis heeft haren oorspronk uit eene gifte of nalatenschap van eene ryke weduwe, Haasje Klaas genoemt, welke ook de eerste aanleiding tot de stichting van het Burgerweeshuis gegeven heeft. Uit deze nalatenschap wierdt een gasthuis opgerecht tegen over de kapel, toen de Heilige stede genoemt, en daarom aan het zelve de naam gegeven van *'t Heilige Sakraments gasthuis.* Dit was een woning voor twaalf oude vrouwen, waar by daarna door de voorzorge van eenen Beeren Barentsen, priester, twaalf oude mannen en een priester gevoegt wierden. In den jare 1579 wierdt het getal met bewilliging van den Magistraat tot 44 vermeerdert. Maar eindelyk besloot de regeering een nieuw gebouw op te rechten, om meer arme menschen te kunnen plaatsen, wordende de kosten uit eene lotery gevonden. In den jare 1601 was dit gebouw in staat gebragt, en wierdt daar in aan hondert personen woning en spyze bezorgt. Dit getal bleef dus tot in 't jaar 1604, wanneer het zelve tot hondert en twintig of dertig vermeerdert wierdt, en eindelyk in 't jaar 1616, door behulp van eene twede lotery tot twee hondert. Tegenwoordig vindt men daar in gemeenlyk 130 vrouwen en 50 mannen.

Dit gebouw vindt men op de Oude-zyds achterburgwal, doorlopende tot op de Kolveniers burgwal. Eerst treedt men aan beide zyden door eene fierlyke poort. Binnen deze poorten, eer men aan 't huis zelf komt, zyn verscheide woningen, die verhuurt worden. Het binnenwerk is op een vierkant plein gebouwt, en betimmert. In 't midden is eene ruime opening in tween verdeelt, zynde de eene zyde een fierlyke tuin, en de andere een luchtig bleekveldt, in 't welke eene vermaarde geboorde put legt van 232 voeten diepte. Van de eene poort tot de andere gaat men onder eene gewulfde gaandery, aan de eene zyde lucht scheppende door vensters, welke hun uitzicht op het bleekveldt en den tuin hebben, en aan de andere zyde met woningen voor de oude vrouwen betimmert is. Even binnen den ingang ter rechter en slinkerhandt is ter wederzyden eene diergelyke gaandery, van welke de naaste aan de Kolveniers burgwal door oude mannen bewoont wordt. Dus beslaan deze drie gaanderyen drie zyden van 't gehele gebouw, zynde boven de gaanderyen diergelyke woningen getimmert. Een geheel gebouw op zich zelf beslaat de vierde zyde; verdeelt in een voorhuis, ter regterhandt de regenten-kamer en de eetzaal der mannen; ter slinkerhandt de kamer der regentinnen en de eetzaal der vrouwen. Achter 't voorhuis is de ziekenkamer, keuken, kelders, enz.

In dit huis worden niet dan poorters of poorteressen, en die ongehuwt zyn, aangenomen.

Het DOL-
OF
KRANKZINNIG-HUIS.

Dit Godshuis, een van de jongsten dezer stadt, is gelegen op de Kolveniers burgwal, ter zyde van het Oost-Indische pakhuis, voor dezen het Boshuis genoemt, om dat 'er de stads wapenen in bewaart wierden. Dit gebouw is van geringe opkomst, zynde in 't jaar 1562 door eenen Hendrik Pauwelsz. gesticht: doch maar met elf dolhuisjens voorzien. Zyn wapen, met dat van zyne huisvrouwe, pronkt onder het stads wapen voor de poort met dit vaars:

Dit Godshuis is gesticht uit liefde, milt van aardt,
En toomt de dolheit, die zich zelf, noch niemandt spaart.

Doch het gebouw te klein wordende, stont de Magistraat aan de regenten toe eene lotery op te rechten, door welk middel het gebouw tot acht en twintig dolhuisjes vergroot wierdt. In dien tydt schynt dat gedeelte getimmert te zyn, dat zich tot aan de Spinhuissteeg strekt, en waar van de stene poort toegemetselt is; boven de zelve staat het spyzen en laven der krankzinnigen uitgebeeld, en daar onder,

Die met krankzinnigheit zyn begaaft,
Die worden hier gespyst en gelaaft.

Waar voor Vondel zeide:

Tree zacht, en wandelt onbeschroomt,
Hier wordt de Razerny getoomt.

Zo als 't werk nu is, is het van binnen in goede order, en zinlyk gebouwt. De acht en twintig huisjens staan nevens malkander langs luchtige gaanderyen, rontom eene vierkante ope plaats, die tot een bloemtuin en bleekveldt bequaam gemaakt is, en met een stenen vrouwebeeldt, de dolheit verbeeldende, pronkt. In 't jaar 1637 wierdt dit werk met nog 13 huisjes achter het zelve, mede rontom een vierkant plein staande, vermeerdert. De poort inkomende heeft men ter slinkerhandt sierlyke kamers voor de regenten en regentinnen; woning voor de binnenvader en moeder, enz.

WEDUWEN-HOF, DEUTZEN-HOF, enz.

Het bezorgen van woningen, en eenig verder onderhoudt voor oude arme weduwen of bejaarde vryfters, is mede eene der outste giften, welke in deze stadt uit liefde gegeven zyn. Deze woningen waren eertyds onder het opzicht der huiszittenmeesters door de stadt verspreid; de voornaamste waren tegen over 't Rasphuis, de volders huisjens genoemt; doch by 't verkopen van de open plaatsen der doelen tot erven moesten deze huisjes mede afgebroken worden: waar tegen goetgevonden wierdt het tegenwoordige Weduwenhof op te rechten.

Dit groot vierkant gebouw staat tegen over het Karthuizer kerkhof; het zelve wierdt begonnen in 't jaar 1650, en spoedig voltooit. Het is omtrent 246 voeten breet, en half zo diep; in 't midden van den voorgevel is een ruime ingang. Het gehele gebouw loopt rontom een ruim binnenhof, en is bequamelyk verdeelt. Omtrent hondert huisgezinnen genieten hier woning, turf en andere giften. Drie vierde delen van dit huis komen tot lasten van de nieuwezyds huiszitten aalmoeseniers.

Behalven dit hofje vindt men nog naby de dertig woningen door de stadt, met het zelfde oogmerk gesticht; waar van het voornaamste is, een nieuw gebouw op de Prinsegraft, op de nieuwe turfmarkt, door vrouwe Agneta Deuts voor bejaarde en afgesloofde dienstmaagden en weduwen opgerecht, en het *Deutzen-hof* genoemt.

AALMOESENIERS WEESHUIS.

Deze bediening der Aalmoeseniers is in den jare 1613 ingestelt om bedelary te weren, en de huiszitten te verlichten, delende eertyds aan behoeftige inwoners aalmoesen, en aan de vreemdelingen een reispenning uit, ontlastende de huiszitten van vele oude arme personen, vondelingen, enz. Het eerste aalmoeseniershuis wierdt opgerecht op de Cingel in 't gemelde jaar 1613, daar nu 't Latynsche school is. Doch deze ruimte te klein zynde, en de Regenten de kinderen, die besteed wierden, ook liever willende byeen trekken, verkregen in 't jaar 1663 vryheit om een groot gebouw te mogen oprechten. De regeering schonk daar toe een ruim breet erf, op de Prinsegraft, tusschen de Leidsche straat en Leidsche graft. Het gebouw wierdt begonnen in Maart des jaars 1664, en beslaat eene breedte van 343 voeten; de voorgevel heeft twee fronte spiessen, vier ruime ingangen, en 't gehele gebouw vier verdiepingen, behalven de kelders. Het is om de jongens van de meisjens te scheiden in twee deelen verdeelt, ieder met eene ruime binnenplaats, op welke alle de kamers aan de binnenzyden haar licht scheppen: 't heeft twee gaanderyen ter zyden, en eene grote ruimte, daar de wekelyksche uitdeelingen plagten te geschieden. Voorts is dit grote gebouw in zeer goede order verdeelt; zynde op den onderften grondt de woning van den schout, of hoofdprovooft, vaders, moeders, en verdere bedienden van deze grote huishouding. Op de twede verdieping zyn de sierlyke kamers der regenten en regentinnen, eetzalen, en naaiwinkels. De derde verdieping is verdeelt tot scholen, ziekekamers en slaapplaatsen. De vierde is geschikt tot kleer-en turfzolders, enz.

In 't jaar 1666 wierden de kinderen in het nieuwe gebouw ingebragt, en op eenerlei wyze gekleed.

De kinderen van allerlei menschen, jaar en dag hier gewoont hebbende, en gene burgers of ledematen van de Gereformeerde kerk zynde, hebben toegang in dit huis; ook die te vondeling gelegt worden; zulke, welker ouders over misdaden met de doodt gestraft, of ter gevangenis gedoemt zyn, of hunne kinderen verlaten, gene uitgezondert, en zonder aanzien van taal, vaderlandt of Godsdienst; doch zy worden alle in den Hervormden Godsdienst onderwezen en opgetrokken, en moeten beneden de 15 jaren zyn: de zuigelingen worden buiten 't huis besteed tot den ouderdom van vier jaren, en dan in 't huis ingenomen. 't Getal der kinderen beloopt sedert eenigen tydt 14 a 1500, behalven die besteed zyn. Om dezen groten toevloedt heeft men ter wederzyden van 't huis, boven 't ziekenhuis aan de eene, en 't washuis en de bakkery aan de andere zyde, eene verhoging moeten maken van verscheide verdiepingen, om de slaapplaatsen te vermeerderen en de eetzaal te vergroten. Ongemene goede order wordt in deze grote huishouding tot opvoeding en onderwys van zo vele kinderen gehouden.

DIAKEN WEESHUIS

De Diakonen van de Nederduitsche gemeente dezer stadt plachten hunne ouderloze weezen, kinderen van ledematen der kerke zynde, welke gene poorters waren, in de kost te besteden; tot dat zy in den jare 1655 van den Magistraat verlof verkregen, om een weeshuis te bouwen op een erf, dat burgermeesteren hen ten dien einde schonken; waar by nog een erf, daar naast gelegen, gekocht wierdt.

Dit Diaken wees-huis is een geweldig groot gebouw; de eerste steen daar van wierdt gelegt den 20 April des jaars 1656, naar 't ontwerp van den groten bouwmeester van Kampen, en de inwyding van het zelve geschiedde op den 15 December des jaars 1657. Het gebouw is vierkant, drie verdiepingen hoog, en alom met eene grote menigte van lichten voorzien. Het zelve heeft twee ingangen, die 't in twee delen scheiden, voor de jongens en voor de meisjens, beide met eene grote binneplaats, en verders met alle gemakken, als eetzalen, slaapkamers, scholen, enz. mitsgaders kamers voor de Diakonen en Diakonessen, en woningen voor de binnenvaders, moeders, en verdere bedienden van dit huis.

In dit huis hebben toegang niet alleen de kinderen, welkers ouders ledematen, doch geene poorters zyn, maar ook zulke, die, ook poorters kinderen zynde, boven de gestelde jaren gekomen zyn, om in 't groot-of Burger-weeshuis ontfangen te kunnen worden. Het getal der kinderen is sedert eenigen tydt omtrent de duizent geweest.

De regeering van dit huis geschiedt door de binnenvaders, moeders en meesters, onder het opzicht van 8 Diakonen en 4 Diakonessen, in eene ongemene goede order, zo ten opzichte der opvoeding, als van het onderwys der kinderen.

Tot dienst van de Diakony en van dit huis heeft men ook eene eige brouwery op den Amstel, op den hoek van de Prinsegraft, ook eene bakkery achter de nieuwe kerk.

DIAKONEN OUDE-VROUWEN-HUIS.

De oude vrouwen, ledematen zynde, en door armoede ten laste der Diakony vervallen, plagten in de kost besteed te worden; tot dat in den jare 1681, met toestemming van burgermeesteren, besloten en aangevangen wierdt dit aanzienlyk huis op den binnen-Amstel te bouwen, waar toe de Magistraat den gehelen grondt tusschen de Heren- en Keizersgraft, tot achter aan de huizen van de Weesperstraat toe, aan de Diakony schonk. Op den 18. October des zelven jaars wierdt de eerste steen van dit gebouw gelegt, en op den 17 November des jaars 1683 geschiedde de inwyding. De Diakony was tot het bouwen van dit huis in staat geraakt door de milddadigheit van Barent Helleman, die, de zelve tot zyn erfgenaam aangestelt hebbende, den 12 October des jaars 1680 overleden was. Het gebouw is van voren breet 360 voeten, en diep betimmert 230 voeten. Het rust op verwulfde kelders, heeft drie poorten, of ingangen, en twee binnenplaatsen om de luchtigheit. Twee verdiepingen hoog zyn tot woning der oude luiden; hebbende de benedenste, behalven de kamers der Diakonen en Diakonessen, de grote eetzaal, en andere vertrekken, vier gaanderyen, die ten deele rontom het gehele huis lopen. In ieder zyn negen huisjens of woningen, en in ieder van de zelve vier personen: aan den achtergevel is de grote ziekenkamer, en aan ieder zyde van de zelve zyn vyf woningen. De bovenste verdieping heeft aan den Amstel vier kamers en vier gaanderyen, als beneden in woningen afgedeelt. Achter het gebouw is een grote sierlyke tuin, tot dienst en vermaak van 't huis, strekkende tot aan de huizen van de Weesperstraat. De weduwen of bejaarde vryfters genieten in dit huis kost en woning, als mede kleeding, zo ze daar van onvoorzien zyn. Wekelyks moeten zy zekere taak van vrouwelyk werk, dat naar hare krachten geregelt is, ten voordele van 't huis verrichten.

Dit Godshuis wordt door binnevader en moeder enz. bestiert, onder het opzicht van 8 Diakonen en 4 Diakonessen.

DIAKONEN OUDE-MANNENHUIS.

Voor weinige jaren is achter aan het gemelde Oude-vrouwenhuis, uit eene merkelyke erfenisse, door eenen van Aken, een out vryer, zynde een meester timmerman geweest, aan de Diakony nagelaten, een nieuw gebouw getimmert, het Oude-mannenhuis genaamt, waar in een goet getal van oude mannen, ledematen, weduwenaars of vryers zynde, geplaatst worden, en alle nodige onderhoudt genieten: zynde dit gebouw daar toe ook zeer bequamelyk geschikt en verdeelt.

CORVERS HOF,

OF

DIAKONEN OUDE-MANNEN- EN VROUWENHUIS.

Dit gebouw, dat vry groot en zeer sierlyk is, wierdt in den jare 1722 gesticht, uit eene zeer aanmerkelyke erfenisse, door den here Jan Corver, out schepen, raadt en kolonel der Amsteldamsche burgerye, nagelaten, en door zyne gemalinne merkelyk verbetert; zynde zy beide van de aanzienelykste burgermeesterlyke geslachten der Corvers en Trippen. Het zelve staat op de nieuwe Heeregraft, achter en bezyden het Oude-Vrouwenhuis, zynde in verscheide bequame vertrekken en woningen verdeelt, en pronkende boven deszelfs sierlyken ingang met de wapens van beide die beroemde geslachten, en dit opschrift van den Advokaat Brouërius, dat, tegen des makers ernstige vertogen aan, een geheel andere bewoording, taal en zin gegeven is:

Zo weldoen dank verdient, en armezorg beloning,
Druipt CORVERS *naam en* TRIP *op ieders tong als honing,*
Door wiens geschenk en wil dit Godshuis is gebouwt,
Dat met hun wapens pronkt, haar naam onsterflyk houdt.

In

In dit Godshuis worden door de Diakonen oude getrouwde lieden, man en vrouw, beide ledematen zynde, geplaatst, doch zonder kinderen. By versterving worden de overblyvende mannen in het Diakonen Oude-Mannenhuis, of de overblyvende vrouwen in het Diakonen Oude-vrouwenhuis overgebragt.

WALE WEES- EN OUDE VROUWENHUIS.

In 't jaar 1631 wierdt voor de weezen van de Walsche gemeente een gebouw opgerecht in de Laurierstraat: doch het zelve te klein geworden zynde, wierdt vast gestelt een nieuw en groter te stichten. De Magistraat keurde dit besluit goet, en schonk ook ten dien einde aan de gemeente een ruim erf, strekkende de gehele breedte van de Vyzelgraft, tusschen de Prinsegraft en de Weteringsdwarsstraat. De eerste stenen wierden aan dit gebouw gelegt op den 29 October des jaars 1669, en den 22 April des jaars 1671 wierden de kinderen daar in overgebragt.

Dit huis vertoont zich als een heerlyk gebouw, en behoeft in eene goede verdeeling en regering tot dienst der wezen, en oude vrouwen, die mede daar in gehuisvest worden, voor gene andere Godshuizen te wyken.

De uitdeeling van broodt aan de armen van de Walsche gemeente geschiedt hier mede op gezette dagen.

'T ENGELSCHE WEESHUIS.

Dit huis staat op de Zuidzyde van de Lojersgraft, daar de kinderen der ledematen van de Engelsche gemeente, in deze stadt overlydende, in den Gereformeerden Godsdienst worden opgevoed, en in handwerken onderwezen, gelyk in de voorgaande weeshuizen, tot dat ze bequaam zyn om hun kost te kunnen winnen; ook worden de kelders, die onder dit weeshuis zyn, door eenige oude weduwen en vrouwen bewoont.

WEESHUIZEN VAN ANDERE GEZINDHEDEN, enz.

Tot dus verre heeft men de Godshuizen en de weeshuizen, daar de kinderen in den openbaren Hervormden Godsdienst geoeffent worden, gezien: die van de andere Godsdiensten of gezindheden hebben ook de hunne, waar onder ons eerst voorkomt

Het Luthersche Weeshuis. Dit Godshuis vindt men op de Lauriergraft, aan de Noordzyde, zynde een hof, dat achter andere huizen, op de graft staande, heen springt: van binnen met de vereischte gemakken bequaam gemaakt, zo dat 'er een goet getal gehuisvest wordt. In dit huis is ook eene bakkery, en geschiedt de uitdeeling van het broodt aan de armen mede in het zelve. Tot onderhoudt der oude vrouwen van de zelve gemeente is hier naby in de Konynestraat mede een hofje, daar de zelve woning en eenig verder onderhoudt genieten.

Het Weeshuis der Mennoniten is een fraai en net gebouw, staande op de Prinsegraft, tusschen de Vyzelstraat en Reguliersgraft. In dit huis komen alleen de kinderen, welker ouders tot de vereenigde broederschap der Vlamingen en Waterlanders behoren. Het zelve is opgerecht in 't jaar 1676, zynde in eene goede order tot dienst der jongens en meisjens afzonderlyk verdeelt, met eene goede woning voor de binnevader en moeder, bakkery, tuin, enz. Deze broederschap onderhoudt ook eenige arme oude vrouwen in eene bequame woning in de Elandstraat.

Het Kollegianten Weeshuis, in het welke ook de vergaderplaats of kerk dezer broederschap is, vindt men op de Keizersgraft by de Huidestraat, strekkende zich achter eenige huizen van de Keizersgraft en van de zelve straat, in welke deze binnenwoning ook door eene poort een uitgang heeft, daar de Oranje-appel bo ven staat.

De Roomsche Weeshuizen in deze stadt zyn twee in getal. Dat der jongens is op de Lauriergraft, aan de Zuidzyde, niet verre van het Luthersche, zynde van buiten met woonhuizen omtimmert, en met de vereischte gemakken, om een goet getal ouderloze kinderen op te voeden, en eene kerk voorzien. De meisjens hebben hare woning op 't Spui, omtrent de Kalverstraat, gemeenlyk het *Maagdenhuis* genoemt, en mede met eene kerk voorzien. De Roomschen hebben ook een comptoor op de nieuwe zyds achterburgwal, daar zy uitdeelingen doen aan hunne armen.

Het Begynhof kan mede als een Godshuis der Roomschen aangemerkt worden, hoewel daar gene menschen om Godswil woning en voedsel genieten; als zynde tot dat oogmerk, om afgezondert van de werreldt en geestelyk te leven, gesticht. Uit oude bewyzen blykt, dat het in de XIII eeuw al in wezen was. Het is eene sierlyke ronde gebouwde woning, in vele huizen verdeelt. De Begynen, kloppen, enz. leven hier zo zeker en gerust, als of zy in eene der Roomsche steden woonden. De kerk, voormaals tot dit hof behoort hebbende, wordt by de Engelsche gemeente gebruikt, doch zy begraven daar in hunne doden. Op dit hof is ook eene fraaie Roomsche kerk, met eene woning voor den priester, die de eenige man is, die op dit hof zyn verblyf heeft. Dit Begynhof heeft zyn ingang in de Kalverstraat, door de Begynhofsteeg. Aan den ingang is het door een graft, onder het weeshuis door lopende, afgescheiden, en strekt zich van achteren langs de Voorburgwal.

'T STADS ZYDEWINDHUIS.

Dit huis moet mede onder de Godshuizen gerekent worden, zynde opgerecht om de jonge meisjens, kinderen van luiden, die onderhoudt van de Godshuizen genieten, van de straat en aan werk te helpen; wordende die kinderen aldaar ook in de lees- en schryfkunst, enz. onderwezen. De Regenten van dit huis zyn handelaars in deze stoffe, en moeten jaarlyks rekening aan den Magistraat doen. De zolders boven 't stadsmagazyn en geschuthuis op de Cingel wierden hier toe bequaam gemaakt, met een opgang daar toe in de Handboogstraat.

DE BEURS.

Het eerste, dat ons onder de gemene werreldlyke gebouwen voorkomt, is de Beurs.

Voor het oprechten van dit gebouw hadden de koopluiden des zomers hunne byeenkomst op de Nieuwenbrug, by regenachtig weêr in de stoepen en onder de luifels der huizen in de Warmoesstraat, tusschen S. Olofspoort en de Haantjenhoekssteeg, en des winters in de oude kerk. Doch de aanwasch der kooplieden meer gemak en ruimte vereischende, besloot de regeering daar toe een bequaam gebouw op te rechten, en het zelve met wetten en willekeuren te voorzien. Om dit gebouw midden in de stadt te hebben, wierdt een gedeelte van het Rak- in afgesneden, met vyf overwulfde bogen gedekt, en ter wederzyden met zware muren en brede overwulfde gaanderyen opgehaalt. Dit werk wierdt in 't jaar 1608 begonnen, en in vyf jaren tot dat gebruik bequaam gemaakt. In den jare 1668 wierdt dit gebouw wederom vergroot en uitgelegt: doch echter is het voor de grote menigte van koopluiden, die daar op vergaderen, inzonderheit des maandags, woendags en vrydags, wederom veel te nauw en bekrompen.

Het gehele werk strekt zich in de lengte, en begrypt een zeer ruim binnenplein, met gebakke stenen bevloert. Rontom is eene doorgaande overwulfde gaandery, rustende op 46 blaauwe arduinstene kolommen: het beslaat eene lengte van 250, en eene breedte van omtrent 140 voeten binnens werks. Ten Noorden is eene brede dubbelde ingang, pralende daar boven met het stads wapen; aan de Zuidzyde zyn twee opgangen onder eene gewulfde gaandery. Hier boven staat een sierlyk torentje, met heel en half uurwerk, en de achtergevel aan het Rak-in pronkt met een groot, uit hartsteen gehouwen, Mercurius-beeldt, enz. De grote sluis of middenste boog plagt een doorvaart te wezen, doch is voor eenige jaren met een boom gesloten. De genoemde doorgaande overwulfde gaanderyen rusten mede op gewulfde bogen, welke van binnen betimmert zyn, en tot woningen gebruikt worden. De twede verdieping boven de gaanderyen is rontom betimmert, en tot verscheide gebruiken bequaam gemaakt. Aan de Noordzyde klimt men langs eene brede trap naar boven, daar men vele winkels ziet van kramery en. Aan 't einde van deze winkels is het *Stads-schermschool*. De Zuidzyde van dezen ommegang is bequaam gemaakt tot een *Lakenventhal*.

Hoe beroemt deze beurs ook zy om de fraaiheit van 't gebouw, nog groter naam heeft zy door den groten handel en koopmanschap, die op alderhande wyzen, en in allerhande waaren, en op alle gewesten der werreldt op de zelve gedreven wordt. Geen natie in de werreldt is 'er bekent, die niet op deze beurs, de grootste handelplaats van 't heelal, met de inwoners van deze machtige koopstadt komt handelen; waar door haar gerucht door de gansche werreldt uitgaat. De vermaarde dichter Jan Vos doedt daarom met recht dit gebouw aldus spreken:

Roemt Ephesen op haar kerk;
Tyrus op haar markt en haven;
Babel op haar metselwerk;
Memphis op haar spitsche graven;
Romen op haar heerschappy;
Al de werreldt roemt op my.

In den zomer worden voor- en namiddag voor den beurstydt alhier de genen, die tot de brandwachten behoren, in de handeling der brandspuiten geoeffent, en des namiddags de schutters of de burgery in den wapenhandel, waar toe aan de Noordzyde onder de gaanderyen door den Magistraat kassen met geweer geschikt zyn.

KORENBEURS.

Op het Water of Damrak, nevens de oude brug, heeft men dit gebouw geheel van hout getimmert, op eene menigte van palen, die in 't water geheit staan, rustende. De omtrek is vierkant, aan drie zyden gesloten, en naar den straatkant open. Het begrypt een groot binnenplein, en eene omlopende gaandery, met hout gewulft, en door 52 ronde houte kolommen gestut. Onder de gaanderyen zyn eene menigte geslote kasjes, voor de koopluiden en makelaars, tot berging der korenmonsters. Deze beurs heeft mede haar eigen beursknecht. Op de voornaamste marktdagen, zynde maandag, woensdag en vrydag, ziet men voor en na den middag eene grote menigte van koopluiden, voornamelyk in granen handelende, op de zelve te zamen komen.

WISSELBANK.

Hoewel deze plaats in geen openbaar of afgezondert gebouw bestaat, zo behoort de zelve onafscheidelyk aan de twee voorgemelde plaatsen, als een krachtig steunsel van de zelve, en van den koophandel.

Wanneer in de zeventiende eeuw de handel krachtig toenam, die zonder wissel of wisselhandel niet bestaan kon, en de baatzucht der wisselaars, en bewindhebbers der munten, daar men om het zilver

te zoeken by te markt moest komen, boven de kerfging, rechtten de regeerders van Amsterdam, met toestemming der Staten van Hollandt, zelfs eene Wisselbank op, de zelve met de vereischte keuren en voorrechten voorziende. Dit voornemen wierdt in den jare 1609 uitgevoert, en de plaats van deze bank in 't stadhuis verkoren. By 't oprechten van 't nieuwe stadhuis is dit voorbeeldt weder gevolgt, zynde de zelve nu geplaatst in de onderste verdieping, in de Zuidzyde van 't stadhuis, als in de beschryving van het zelve gezegt is. Onder de vertrekken van de bank zyn diepe verwulfde kelders, daar 't geldt en de goude en zilvere muntspecien bewaart worden, zynde meest in yzere kisten gesloten, staande op zwaar yzer roosterwerk; en zyn deze vertrekken zodanig met yzeren metselwerk bezorgt, dat geen dief die doorgraven kan, of eenige brandt, schoon alle stoffen gesmolten waren, de zelve verteeren; alzo alles zo gemaakt is, dat het gesmoltene aan klompen zoude te zamen lopen.

Hoe veel gelds in deze Wisselbank wel zyn mag, kan men niet weten: doch de zelve wordt voor het grootste Schattresoor der werreldt gehouden, waar in niet alleen de inwoners en kooplieden der stadt, en van deze landen, maar ook die van andere landen en koninkryken der werreldt, als in de zekerste en veiligste plaats, hunne schatten en rykdommen in bewaring stellen.

Tot het opperbestier van deze Wisselbank worden door de regeering jaarlyks verscheide commissarissen uit het ligchaam des Magistraats aangestelt, die over alles hun oog laten gaan. De overige bedienden zyn verscheide boekhouders, contraboekhouders, een ontfanger, en een assayeur, behalven verscheide knechts en mindere bedienden.

STADS WAGEN.

Drie wagen vindt men in deze stadt tot het wegen der koopmanschappen; te weten,

De oude Waag, of Waag op den dam, tegen over het stadhuis, zynde een schoon vierkant arduinstene gebouw, rontom vry op zich zelven staande. Men begon het zelve in den jare 1561 te stichten, en in den jare 1565 was het voltooit. Twee verdiepingen is dit werk hoog, met eene brede hartstene lyst, rontom het dak lopende. Op den benedensten grondt wordt de dienst, waar toe het gebouw opgerecht is, verricht. Aan drie zyden ziet men eene grote brede luiffel, en onder de zelve aan ieder zyde twee brede poorten, met dubbelde opgaande deuren, hangende in ieder een zeer zware balans, en grote schalen, daar grove waren op gewogen worden. Aan de voorgevels zyde is maar eene brede poort, met een balans; en binnen de zelve nog een, de fyne of binneschaal genoemt, om dat op de zelve alleen allerlei fyne waren gewogen worden. Langs eene brede ter wederzyden opgaande arduinstene trap klimt men naar de twede verdieping, tegenwoordig de hoofdwachtplaats van de bezetting der stadt.

De Anthonis of de nieuwe Waag, op de nieuwe markt, is eertyds de aanzienlykste poort van Amsteldam geweest, zynde kasteelswyze naar den ouden trant opgetimmert. Dit gesticht is opgerecht in 't jaar 1488. In den jare 1617 wierdt het met eenige vertimmering tot eene waag bequaam gemaakt, en met grote schalen voorzien. De bovenvertrekken zyn tot verscheide gebruiken verandert; als tot een burger hoofdwachtplaats, verscheide gildekamers, de heelmeesters kamer, en een treffelyk *Theatrum Anatomicum*.

De Reguliers Waag was in den jare 1655 tot eene der poorten gebouwt, de Regulierspoort genoemt; doch door 't uitleggen der stadt in 't jaar 1658 quamze zeer verre binnen de stadt te leggen, en wierdt in 't jaar 1668 mede tot eene waag bequaam gemaakt, en aan drie zyden met zware schalen en verdere noodzaaklykheden ten dien einde voorzien. De bovenverdieping is tot een burgerhoofdwacht bequaam gemaakt.

BANK van LEENING, OF LOMBARDT.

Dit is een groot gebouw op de oudezyds Voorburgwal, strekkende voor van de straat tot in de Nes, daar de achtergevels uitkomen. In den jare 1548 wierdt het tot een pakhuis der huiszittenmeesters aan de oude zyde opgerecht, tot dat het de regeering in den jare 1614 in huur nam, en tot een stads Lombaardt bequaam maakte. Tot dien tydt toe was de Lombardt door begunstiging of by verpachting door byzondere personen gehouden; doch om den groten woeker en afpersfinge, waar over vele klachten geschiedden, besloot de regeering deze stads Lombardt met goede reglementen en de bepaling van een matigen intrest op te rechten; waar toe dit pakhuis der huiszitten genomen wierdt, waar by, alzo het te klein geworden was, in 't jaar 1669 nog een zwaar vierkant gebouw daar nevens gezet wierdt. Deze gehele Lombardt is in verscheide kamers en pakhuizen verdeelt, en wordt daar in eene ongemene grote order en goede directie gehouden.

LATYNSCHE SCHOOL.

Voor meer dan drie eeuwen heeft men in deze stadt al toegelegt om de jeugt zo wel tot geleerdheit, als tot den koophandel en handwerken bequaam te maken, waar toe aan de oude en nieuwe zyde scholen om de Latynsche, Grieksche en Nederduitsche talen te leren, waren opgerecht. Het laatste aan de oude zyde was in de Koestraat, daar nog de herberg is het *Groot school* genoemt. Van 't jaar 1594 tot het jaar 1668, of 1670 is het tot een school gebruikt geweest. Het twede aan de nieuwe zyde plagt te staan ten Noorden der nieuwe kerk, en diende naderhandt tot de vermaarde drukkery van den Hre. Blaauw. Beide deze scholen wierden tot een getrokken, en in het tegenwoordige school op de Cingel by de Heilige Weg verplaatst, daar te voren het oude Aalmoesseniershuis was. Een groot getal van jongelingen wordt hier in de Latynsche en Griekshe talen onderwezen, onder het opzicht van drie *Scholarchen* uit den Magistraat, twee *Visitatoren*, zynde gemeenlyk een uit de Gereformeerde Nederduitsche predikanten, en een van de professoren der doorluchtige schole; verders Rector, Conrector, en andere meesters; wordende de leerlingen alle zes maanden door het uitdeelen van pryzen aangemoedigt.

DOORLUCHTIGE SCHOLE, enz.

De jeugt in de Latynsche schole de kennisse dier tale machtig geworden, en hare leering verder willende voortzetten, is door 't oprechten dezer doorluchtige schole gelegenheit gegeven om haren weetlust te voldoen. De Magistraat, in 't jaar 1631 dit loffelyk besluit genomen hebbende, verkoos daar toe de kerk van S. Agnieten klooster, op de Oostzyde van de oudezyds Voorburgwal, waar van het onderdeel tot een pakhuis gebruikt wordt, zyn opslag op de Westzyde van de oudezyds Achterburgwal hebbende. De twede verdieping wierdt tot een dubbel *Auditorium*, of twee leesplaatsen bequaam gemaakt, en met gestoelten en banken voorzien. De derde verdieping wierdt tot eene boekery verordent, daar eene fraaie verzameling van vele uitgeleze boeken te zien is.

Deze doorluchtige schole is de eerste queekschole der geleerdheit niet geweest in deze stadt, als in de beschryving van *Commelin* te zien is. Doch dit heilzaam werk door 't verval der geleerdheit en de blindheit der tyden buiten plooie geraakt zynde, is, als gezegt is, door de zorge des Magistraats in den jare 1631 wederom herstelt.

In den aanvang heeft deze doorluchtige schole alleen professoren in de historien en philosophie gehad, doch in vervolg van tydt ook in de wiskunst, talen, medecynen, rechten, welsprekentheit, enz. *Gerbr. van Leeuwen* is alleen professor in de Theologie geweest. Inzonderheit hebben in deze doorluchtige schole in de historien, philosophie, en welsprekendheit gebloeit, *Caspar Barlæus*; *Joh. Ger. Vossius*; *Petrus Francius*; *Joh. de Raey*; en *Ludovicus Wolzogen*, die met eenen evenwel ook de Theologie, en voornamelyk het prediken leeraarde, zynde een groot redenaar, als op zyn plaats nader getoont wordt. De anatomie heeft hier ook lange gebloeit, inzonderheit door de ongemene kennis, en grote en langdurige ervarenheit van den vermaarden professor *Fredrik Ruisch*, die deze wetenschap hier tot den hoogsten top heeft opgevyzelt; waar van de vermaarde snyburg of het Theatrum Anatomicum, boven de Anthonis waag, doorluchtige bewyzen uitlevert.

De botanie heeft ook hier zeer veel opgang, in welke tegenwoordig professoren zyn de gemelde Dr. *Frederik Ruisch*, en Dr. *Casparus Commelin*. Veel aanleidinge geeft hier toe de weêrgaloze artzenyhof, of *Hortus Medicus* in de Plantagie.

SCHOUWBURG.

De dichtkunst, een der vermakelykste en nutste wetenschappen, van het begin der werreldt af by alle volken geacht en geoeffent, en altoos voor het zout der talen gehouden, om de zelve in hare zuiverheit te bewaren, heeft ook in deze stadt boven andere steden dezer landen gebloeit, en is ook hier door vele van de grootste liefhebbers van de zelve, die men onder onze landgenoten gekent heeft, geoeffent. Verscheide kamers en kunstgenootschappen, voortyds redenrykers kamers genoemt, heeft men in deze stadt gezien, en laatst twee kamers; waar van de eene, de oude kamer genoemt, de bloejende eglentier, met de spreuk: *In liefde bloejende*, tot haar zinnebeeldt voerde; en de andere, de nieuwe kamer genoemt, een byekorf met het byschrift *Yver*. Aanzienelyke leden van den Magistraat rekenden het zich tot eere deelgenoten te zyn van deze vergaderingen. Doch deze laatste kamer, door Dr. Samuel Koster opgerecht, vervallen zynde, wierdt hare akademie door de regenten van 't weeshuis wederom opgerecht, om tot voordeel van 't zelve te dienen, even als de oude kamer dede voor 't oude mannenhuis. Beide deze kamers voerden hare toneelspelen voor den volke op het toneel. Maar alzo de zelve krachtig tegen malkander gekant, en zo veel mogelyk elkander hinderlyk waren, wierden door bevel van Burgermeesteren eindelyk de zelve tot een ligchaam vereenigt, en ook hunne zinnebeelden en spreuken te zamen gevoegt; zynde het nieuwe zinnebeeldt een gulde byenkorf, omvlochten met de bloejende eglentier, en daarom zwervende byen, met de spreuk: *Door Yver in liefde bloejende*. Aldus wierdt, voor deze vereenigde kamers, ten voordeele der gezeide Godshuizen, de *oude Schouwburg* in den jare 1637 opgerecht, ter plaatse daar Kosters Akademie stondt. Wat het oude toneel belangt, men vindt de beschryving van het zelve in *Commelin*; en omtrent de toneelpoëzy en de oeffening van de zelve, ook op dezen Schouwburg wordt elders op zyn plaats breder gesproken.

Men gaat op de Keizersgraft by de Runstraat in den tegenwoordigen ruimen en groten Schouwburg, door eene sierlyke hartstene poort, boven welkers deur met gulde letteren te lezen staat:

De werreldt is een speeltoneel,
Elk speelt zyn rol, en krygt zyn deel.

Voorts komt men over eene vierkante opene plaats in eene gaandery, of een binnenvertrek, daar ter slinkerhandt de kastelein eene bequame woning heeft. Twee vaarzen ziet men hier op borden afgemaalt, beide tot waarschouwing, het eene tegen het plegen van on-

ongeregeldheden en overlaft in den fchouwburg, en daar nevens dit andere van Jan Vos:

De Godsdienft roept de ziel; het lyf de zorg voor 't leven.
Elk heeft haar eigen tydt; wee! die hier tegen ftreven;
Wie tydt in tyden vindt, wordt geen Toneel ontzeit.
Zo leert men door het fpel noch deugdt in ledigheit.

Dit vertrek doortredende, heeft men ter regterhandt den trap om naar de gaanderyen, welke twee hoog boven den benedenften grondt verheven zyn, op te gaan; ter flinkerhandt gaat men naar de ftaanplaats en zogenaamde bak. De ftaanplaats is wat verheven, en een weinig fchuin opgaande, om een onbelemmert gezicht op het toneel te hebben. De bak is eene vierkante plaats, met lange banken bezet, ftrekkende, vlak voor het toneel, over de gehele breedte van 't gebouw, hebbende het gezicht vlak op het toneel. Rontom het gehele gebouw, behalven boven het toneel, lopen de genoemde galderyen als een halfrondt; waar van de bovenfte, met fchuinsopgaande banken bezet, eene ongelooflyke menigte menfchen plaats geeft; de benedenfte is verdeelt aan afgezonderde huisjens, en aan banken op de zelve wyze als de bovenfte. Het toneel is vlak in 't midden, en wordt door een neêrvallent kleedt, als 'er niet gefpeelt wordt, afgefloten. Op 't zelve ziet men het zinnebeeldt, met het omfchrift van de fpreuk der vereenigde kamers. Ter wederzyden ziet men Neptunus en Mercurius, en daar onder deze vaarzen:

De Byen ftorten hier het eélfte, datze leezen,
Om de oude ftok te voên, en de ouderloze weezen.

Ter wederzyden van het toneel ziet men twee omtrent levensgrote beelden; betekenende het eene de *Treurfpel*, en 't andere het *Blyfpel*. Het binnenwerk, of het toneel, is zeer ruim, en kan veranderd worden tot allerlei gebruik; het zy om een bosfchaadje, een lufthof, legertenten, grote gebouwen, binnenzalen, ftraten, huizen, kamers, of andere zaken, ja zelfs hemel of hel te vertonen; tot alle welke vertoningen kunftig gefchilderde fchermen vaardig byeen gevoegt worden, die zo aardig naar de kunft der doorzichtkunde bewerkt zyn, dat het oog byna onzeker is, of de dingen verbeeld worden, dan ofze waarlyk zo zyn. Door verfcheide kunft-en vliegwerken doedt men 'er perfonaadjen van boven als uit den hemel nederdalen, en anderen uit den grondt door verborge luiken vaardig opkomen: zon en maan worden natuurlyk vertoont; en een gehele wolkenhemel met levendige perfonen in de zelve nedergelaten; zo dat het gebruik van dit gebouw, en de fierlykheit en ruimte van dit toneel voor gene fchouwburgen der werreldt behoeft te wyken. Ter zyden het toneel zyn verfcheide vertrekken tot dienft der fpeelders, en tot bewaring der klederen en fieraden: afgezonderde voor de vrouwen, en voor de mannen, om zich te kleden en op te tooien, waar over de toneelmeefter, zynde gemeenlyk een der bequaamfte vertoners, het bewindt heeft, om ieder naar den eifch van zyn rol in een gepaft gewaadt te voorfchyn te doen komen. In het gemene vertrek der fpeelders leeft men voor de fchoorfteen voor hen deze les:

Het zy gy fpeelt voor ftom, of fpreekt,
Let altoos in wat kleedt gy fteekt.

Deze fchouwburg wierdt eerft door Regenten of hoofden geregeert, welke door Burgermeefteren aangeftelt wierden; naderhandt wierdt ze door liefhebbers in pacht genomen, en eindelyk aan het volkomen beftier der Regenten van de gemelde Godshuizen overgelaten; die gemeenlyk twee beftierders onder hen aanftellen, om zorge voor al den toeftel, voor het fchikken der fpeelen, en het uitdeelen der rollen naar elks bequaamheit te helpen dragen. Bequame perfonen worden tot het uitvoeren der treur-bly-en kluchtfpelen gebruikt, en om allerlei perfonaadjen te verbeelden. Het voordeel, dat met dezen fchouwburg gedaan wordt, verdeelt men in twee delen, zynde twee derde delen voor 't Burger-Weeshuis, en een derde deel voor het Oudemannenhuis.

DOELENS.

Schutters hoven of doelens zyn 'er drie in deze ftadt; twee, de oudften, aan de nieuwe zyde, en een aan de oude zyde. Wat den oorfpronk van der zelver benaming, en het oude gebruik belangt, men vindt daar van de befchryving in *Commelin*; en men zal hier alleen der zelver gelegenheit en tegenwoordig gebruik aantekenen.

De Hand-en Voetboogs Doelens zyn de twee oudfte, aan de nieuwe zyde, op de Cingel, tusfchen de Heilige Weg en Lutherfche oude kerk, genoegzaam naaft malkander gelegen; hebbende eertyds hunne ingangen gehad in de Kalverftraat. De woonhuizen, die daar van nog overig, en beide zeer fraaie gebouwen zyn, worden door het tusfchenftaande bos-of artilleryhuis van den anderen gefcheiden. De opene plaatfen offchietperken, die tot oeffeninge der fchutters dienden, zyn, door gebrek van woningen, en dewyl de oeffeningen der beide bogen, door het uitvinden van 't buskruidt, uit het gebruik geraakt zyn, aan erven verdeelt en verkocht, om huizen op te bouwen, door welke van het Spui tot op de Heilige Weg twee ftraten lopen, die, ter gedachtenis van het zelve, nog de Hand-en Voetboogftraat genoemt worden. De woning van de Handboogs doelen, de aanzienlykfte van die beiden, waar by nog een fraaie tuin is, wordt tegenwoordig gebruikt tot een herberg, die gemeenlyk vander Helften Doelen genoemt wordt, naar een kaftelein, die over eenige jaren daar in woonde, en vander Helft genoemt was. Dit is een van de voornaamfte herbergen der ftadt. De woning van de Voetboogsdoelen, van binnen met brave zalen en vertrekken voorzien, wordt nu gebruikt tot de vergaderplaats der Weft-Indifche maatfchappy.

De derde, of de Kloveniers-Doelen, gemeenlyk de Kolvenier-Doelen genaamt, is eene van de aldervoornaamfte herbergen, ten einde van de Kolveniers burgwal en van de Doelftraat gelegen, zynde een aanzienlyk en fraai gebouw, wordende tegen over het zelve, in de zogenaamde Schiet-doelen, door liefhebbers nog met het roer naar de doel-pen gefchoten.

STADS TORENS.

Behalven de torens, die by zommige kerken gevoegt, en alreets hier voor befchreven zyn, vindt men 'er nog aan den Ykant, en op andere plaatfen, daar poorten geweeft zyn, meeft dienende om des nachts door het blazen der trompetters, die daar op waken, van brandt en andere onheilen fchielyk aan de andere nachtwachten, en door de gehele ftadt kennis te geven. Buiten dat zetten de zelve nog, door hunne fierlykheit, hoogte, en bouwkunft, de ftadt niet weinig luifter by.

De Jan-Roden-poorts-Toren, eertyts een toren by de poort aan de oude wallen, zeer fierlyk en welgebouwt, is van eene tamelyke hoogte, met heel en half uurwerk, vier wyzers, zo vele hoekkolommen en pyramiden daar boven, drie ommegangen, enz. verfiert. In de zelve woont de geweldige of provooft van de ftads bezetting, wordende de zelve tot eene gevangenis van den krygsraadt gebruikt.

De Regulers-toren is een fierlyk gebouw, alzo genoemt naar de Reguliers poort, daar deze toren uit voortgekomen is. De zelve ftaat tegen de fraaie herberg, de Munt genoemt, om dat de zelve omtrent den jare 1672 en 1673 tot eene munt is gebruikt geweeft. Eertyds was het een byhoofdwachthuis der burgers. Deze toren heeft een fraai doorluchtig bovenwerk, met een fraai flag-en fpeelwerk, dat op de oude fchone beurstoren plagt te hangen, wyzers, enz. voorzien.

De Haringpakkers, van outs de H. Kruis-Toren, eertyds een lage toren of ftomp, ten einde van de oude ftads muur aan den Ykant, gedient hebbende om benevens de Schreiershoek-toren, en nog een anderen ftenen kruistoren, over lang afgebroken, het oude Sparendammer blokhuis te befchermen. Op deze kruistorens wierden in den aanvang der hervorminge de genen, die de Roomfche leere afvielen, gevangen gezet, daar ze zomtyds niet lang zaten, maar heimelyk, by nacht, onverhoort, aan handen en voeten gebonden, achter uit in het Y geworpen en verdronken wierden. Deze toren wierdt in 't jaar 1606 tot verfiering van het Y met de Montalbaans-toren herbouwt, en is vry hoog en fierlyk, met heel en half uurwerk, en vier wyzers voorzien. Om de nabygelege haringneering en pakkery; geeft men ze tegenwoordig den naam van de Haringpakkers-toren; houdende de zelve pakkers daar in hun comptoir, en de zeelootfen het hunne daar nevens.

De Schreiers-hoek-of Schreiers-toren, was eertyds aan de Ooftzyde de uiterfte hoek of 't flot van de ftads muren, en is een overblyffel, dat daar van volkomen overig is. Het is een geweldig ftuk werks, hebbende boven een ommegang, met eene fterke borftweering en fchietgaten tot gebruik van kanon- voorzien. Zy heeft haren naam verkregen naar de fchreiende vrouwen der zeevarenden, die van dezen hoek naaft Ooft en Weft plagten fcheep te gaan. Alzo 't een machtige grote ronde toren is, wordt hy tot verfcheide zaken gebruikt; de oppercommisfarisfen van de Walen hebben daar in hunne vergaderplaats. In de zelve is ook de woonplaats van den havenmeefter.

De Mont-Albaans-Toren, ook de *Monkelbaans-Toren* genoemt, is mede een fierlyk ftuk werks. Zommigen menen dat hy zynen naam heeft ter geheugenisfe van het voornemen van den hertog van Alba, die voorhadt, tot bedwang van de ftadt, aan deze Ooftzyde op de Laftagie een kafteel te leggen, en het zelve trotfelyk den naam van *Montalbaans-burg* te geven. Anderen menen, dat hy zynen naam ontleent heeft van eene lynbaan, die daar nevens geftaan heeft, en de *Monkelsbaan* genoemt wierdt. Deze toren is namaals tot een wachtplaats en woning voor den hoofdman van de waalredders gemaakt. In 't jaar 1606 wierdt de zelve benevens den Haringpakkers-toren fierlyk herbouwt, met een zindelyk doorluchtig bovenwerk verhoogt, en met twee flagklokken, vier uurwyzers, enz. voorzien.

ARTILLERY-HUIZEN.

Vyf wapen-of artillery-huizen zyn 'er in deze ftadt.

Het eerfte, dat van outs is gebruikt geweeft, ftont aan de Weftzyde van de Ooft-Indifche kaai; naaft het Dolhuis, gebouwt in den jare 1555, dat die van de Ooft-Indifche Compagnie tegenwoordig in huur hebben, en tot hun pakhuis gebruiken, nog veeltyds het Boshuis genaamt, zynde een heerlyk ftuk werks.

Het twede, tegenwordig nog in gebruik, ftaat op de Cingel, tusfchen de Hand-en Voet-boogs doelens, gebouwt in de jaren 1605 en 1606, is een fterk en groot gebouw, in de Handboogftraat uitkomende, voor en achter met gevels, en twee grote poorten daar in, om zwaar metaal gefchut, en mortiers, meeft op affuiten leggende, fchielyk daar uit te kunnen rukken.

De vergroting van de ftadt zulks vereifchende, heeft men tot zekerheit der zelve in den jare 1622 nog een ander wapenhuis moeten aanleggen, veel groter dan de vorigen; waar toe by de Haarlemmer poort zeker hoek lands, als op een drie-fprong leggende, op de Baangraft, Brouwersgraft, en een Braak (toen nog water zynde) uitkomende, verkoren wierdt; waar op een geweldig viergeevelde gevaarte, vyf vierkanten hoog, getimmert wierdt; twee der zelven de Baan, en twee de Brouwersgraft verfierende; onder, als het voorgaande artillery-huis, vol metaal gefchut, en andere grote oor-

oorlogs-instrumenten gepropt staande; de zolders daar boven met stads granen tot voorraadt beladen zynde.

In de jaren 1686 en 1687 zyn 'er nog drie andere magazynen voor 't kanon gemaakt; als een aan de Oosterbeer by de nieuwe Zeevaart; het twede by de Amstelbrug naar de Utrechtsche poort toe; en het derde op de Baangraft, over de Passeerderstraat.

Over deze wapenhuizen worden by de regeering drie commissarissen tot opper-altillery-meesters aangestelt, die over alles 't gezag hebben.

STADS HERBERGEN.

Behalven de voorbeschreve Voetboogs en Kloveniers doelens zyn 'er nog vier andere stads herbergen, welke de stadt voor de hare wil gehouden hebben, en waar van de bruikers of bewoners kastelein genoemt worden.

De eerste is aan de oude zyde, en heeft den naam van 't OUDE-ZYDS HEREN LOGEMENT, gelegen dwars tegen 't Zuideinde van de oudezyds Voor-en Achterburgwal. De grondt is een gedeelte van 't nieuwe nonnenklooster, was wel eer eene ledige plaats, de Schaffery genoemt; naderhandt wierdt daar op eene brouwery gezet; vervolgens wierdt het in een lombardt verandert; nog later is 't van burgerlyke koopluiden bewoont; en eindelyk door de stadt gekocht, en tot een kasteleny bequaam gemaakt. Het is de eerste herberg der stadt, zynde een fierlyk gebouw, met grote zalen, kamers en vertrekken voorzien, om eene gehele hofhouding te kunnen huisvesten. Uitlandsche vorsten en groten in deze stadt komende, nemen hier hun inkeer, en worden de maaltyden der regeering alhier gehouden.

De twede is aan de nieuwe zyde, en wordt het NIEUWE-ZYDS-HEREN LOGEMENT genoemt. Het wierdt in den jare 1617 tot een vleeschhal en wachthuis gesticht. Van den jare 1622 tot het jaar 1647 diende het tot de zit- en vergaderplaats der Westindische maatschappy, en wierdt eindelyk door de stadt mede tot een gemeen Heren-Logement bequaam gemaakt.

Twee stadsherbergen zyn 'er nog aan de nieuwe zyde, te water, op de palen der stadt, beide zeer vermakelyk en welgelegen, waar van de beschryving in 't brede by *Commelin* te zien is.

Sedert eenige jaren is ook eene gepriviligeerde herberg in de vermakelyke Plantagie opgerecht, die de *Stads Herberg in de Plantagie* genoemt wordt.

VERSCHEIDE ANDERE STADS GEBOUWEN, MARKTEN, enz.

Nog zeer vele andere gemene gebouwen en plaatsen vindt men in deze stadt, als

Vier grote VLEESCH-HALLEN, behalven die van de Joden.

Verscheide WACHTHUIZEN, voor de burgery, voor de bezetting, voor de nachtwachts, enz.

EXCYNS-HUIZEN.

POST-HUIZEN en komptoren.

Schrynwerkers, kistemakers en witwerkers PANDEN, of verkoopplaatsen.

STAALHOF, Lakens-Zyde-en Saai-HALLEN.

GILDE HUIZEN en kamers.

AFSLAGERS HUIS.

STADS PAARDESTALLEN.

SCHEEPS WALEN.

JACHT-HAVENS.

SCHEEPS-KRANEN.

STADS STEENHOUWERY, HOUT-STEEN-TIMMER-en METSEL-TUINEN.

STADS SCHEEPSTIMMERWERF.

GESCHUT- en KLOK-GIETERY.

ROJER-en LOOP-MAKERY.

PROEFWERF van geschut, musquetten en roers.

DOOLHOVEN.

En meer andere plaatsen en gebouwen, ten dienste van de stadt en van het gemeen, welker beschryving hier van te veel omslag zoude zyn, en by *Commelin* gevonden kan worden.

De MARKTEN en MARKTPLAATSEN van deze stadt, waar van 'er verscheide by kerken en voorname gebouwen zeer groot en aanzienlyk zyn, worden om den groten koophandel en volkrykheit der stadt in menigte gevonden. Men heeft vele jaarlyksche en dagelyksche markten, van allerlei koopmanschappen, krameryen, vruchten, enz. De naamlyst der zelven zoude, zonder de minste omschryving, te groot eene plaats vereisschen, om hier ingevoegt te kunnen worden: waarom de naaukeurige Lezer kortheitshalven dieswegens al mede tot *Commelin* gewezen wordt; in wiens beschryving men ook nog vele andere byzonderheden zal vinden, die aanmerkenswaardig zyn, zo omtrent den groten koophandel, de scheeprykheit, de machtige zeevaart naar alle de gewesten der werreldt, als de grote rykdommen van deze stadt, die men zeggen mag dat in velen opzichte onvergelykelyk, en de koninginne der koopsteden is.

STENE BRUGGEN en SCHUTSLUIZEN.

Onder de stene bruggen, die eene grote menigte in deze waterryke stadt, die als in een groot getal van eilanden verdeelt is, uitmaken, is de stene Amstelsluis de voornaamste, hebbende niet alleen in deze stadt, maar ook in dit gehele gewest geen weêrgade. Zy is gebouwt in 't jaar 1662, en beslaat de gehele gordyn tusschen de naastgelegen bolwerken van de Weesper en Utrechtsche poorten. De bevloering rust op vyf en dertig overwulfde bogen, waar van 'er elf zo hoog en breet zyn, dat de grootste binnenlandsche schepen ruim daar door kunnen. Zy heeft de lengte van 660, en de breedte van 70 voeten. De gezichten van deze sluis, over den buiten-Amstel en steewaarts in, zyn onbegrypelyk vermakelyk.

Een weinig binnen de genoemde sluis legt de grote schutsluis, die de gehele breedte van den binnen-Amstel beslaat. Zy heeft vier doorvaarten, met gemetselde dammen gesloten, en met schut-en vloetdeuren bezorgt. Dit gevaarte houdt het water, in de stadt hoog zynde, binnen; en wanneer het afloopt, worden de deuren opengezet, en dan stroomt het Amstelwater de gehele stadt door.

Vele andere schutsluizen en waterkeeringen tegen de hoge vloeden worden in deze stadt gevonden, dat alle zeer kostelyke werken zyn, die onnoemelyk veel gelds hebben gekost, en kostelyk te onderhouden zyn. Men vindt deze schutsluizen zelfs op verscheide plaatsen door de stadt, doch inzonderheit op alle de plaatsen, daar de stads graften zich in het Y ontlasten.

Behalven de gemelde stene Amstelsluis zyn 'er onder de stene bruggen vele, die om hare grootheit, lengte en breedte zeer aanmerkelyk zyn; als de *Nieuwerkerksluis*, de *Nieuwebrug*, de *Jan Rodenpoorts Torensluis*, de *Hogesluis*, de *Doelesluis*, de *Grim- en Nessluis*, de *Ossesluis*, en vele diergelyke. Het onnoemelyk getal van houte bruggen, waar onder 'er ook vele zeer lang zyn, zal men niet eens aanroeren.

Gemene lands, en Compagnies Huizen en Magazynen.

Aldus alle de gebouwen der stadt aangemerkt hebbende, is nog overig de gemene lands en Compagnies huizen en magazynen te beschouwen. Het eerste, dat onder de zelve voorkomt, is het

ZEERAADS- OF ADMIRALITEITS-HOF, voormaals 'T PRINSEN-HOF genoemt.

Voor de verandering van den Godsdienst stont op deze plaats het klooster van S. Cecilia, 't welk na de hervorming met eenige vertimmering in 't jaar 1594 tot een verblyfplaats van aanzienlyke personaadjen is bequaam gemaakt; gelyk ook verscheide doorluchtige vorsten en vorstinnen daar in zyn gehuisvest geweest; waar door het den naam van 't Prinsen-hof verkreeg, by welken het nog best bekent is. Doch sedert het stichten van het nabygelegen Heren-Logement worden hier gene vreemde groten meer gehuisvest.

Behalven dezen dienst wierdt hier ook de burger-krygsraadt vergadert, dat sedert op het stadhuis is verplaatst. Maar inzonderheit diende het zelve, waar toe het nu alleen gebruikt wordt, tot de vergadering van den zeeraadt, gemeenlyk Raden ter Admiraliteit genoemt. In 't jaar 1661 wierdt een gedeelte van 't oude werk afgebroken, en een nieuw koninklyk gebouw in de plaats gemaakt.

Dit gebouw is seer fierlyk op de Italiaansche wyze, met eene fierlyke voorgevel, met ruime lichten, drie verdiepingen hoog, beslaande de gehele breedte van het binnenplein. Het rust op een hartstenen voetstuk, en een groot verwulf. 't Voorhoofdt der gevel pronkt met kunstig uit hartsteen gehouwen beeldwerk, levensgrootte. Vier prachtige schoorstenen steken boven het dak uit, hebbende ieder een oorlogschip tot windwyzers, met het Admiraliteits merk daar onder. Van binnen is dit trotsche gebouw in verscheide zalen en kamers verdeelt, en met heerlyke tapyten, en deftige schilderyen, verbeeldende vermaarde zeestryden en andere zaken, enz. versiert.

Tegen over dit gebouw, op de zelve binnenplaats, staat nog 't kerkje van 't oude klooster, dat tot het Convoicomptoor gebruikt wordt, hebbende een opgang langs eene trap in de Prinsenhof-steeg.

Dit hof heeft twee ingangen, als een op de oudezyds Voorburgwal, tegen over de hal, en de andere in de Prinsenhofsteeg. De meeste afgezondenen, tot dezen Raadt behorende, hebben hunne woningen om en by het hof; als mede den ontfanger, en de geweldige provoost. Dit hof wordt door eene byzondere wacht in houte wachthuisjes op de Voor- en Achterburgwallen by nacht bewaakt.

'S LANDS ZEEMAGAZYN.

In 't jaar 1655 wierdt een besluit genomen dit koninklyk gebouw op den Zuidwesterhoek van Kattenburg, tot berging der scheepsbehoeftens, te bouwen, om door het zelve en de daar by leggende werf, het omleggende landt, dat toen nog ten dele moeras was, meer bewoont te maken: gelyk zulks tot verwondering gelukt is.

In 't jaar 1656, in Maart, wierdt de eerste steen van het zelve gelegt, en het gebouw tot verbazing in negen maanden tot het gebruik bequaam gemaakt. Het is met eene brede graft omvangen, zich als uit het water verheffende. Twee hondert en twintig voeten is het gebouw breet, en twee hondert diep, verbeeldende zich byna vierkant; voor en achter met fierlyke paviljoengevels met uitgehouwen beeldwerk pronkende. Men treedt binnen door eene stene voorpoort over eene gewelfde steene brug; wanneer men door eene twede in een ruim voorportaal komt, ter wederzyde met twee ruime zalen. Dit portaal doortredende, komt men op eene grote binnenplaats, daar het gehele gebouw rontom loopt, en waar van alle de zolderingen aan de binnenzyde licht scheppen. Eene binnengaandery geeft aan alle vertrekken, op deze plaats uitkomende, toegang, om by regenweêr droog van het eene tot het andere te kunnen komen, zynde veeltyds met klein soort van geschut belegt.

Be-

Behalven de kelder, welke met het water gelyk is, zyn 'er nog drie verdiepingen, en kan het dubbelt dak nog voor een vierde ſtrekken. Men zal om de kortheit maar met een woordt zeggen, dat dit geweldige gevaarte overal opgepropt is met allerlei ſoorten van ſcheeps noodzaaklykheden en krygsbehoeften, te menigvuldig om in het byzonder te noemen, zynde in eene goede order geplaatſt. Alle deze ſcheepsnoodwendigheden zyn hier niet voor een ſchip, of maar eenmaal, maar tot drie of vier malen, ieder in zyn ſoort: zo dat in tydt van noodt dit gebouw meer zoude uitleveren, dan vyandlyke volkeren zouden verwachten, gelyk als reeds meermalen gebleken is.

Dit grote gebouw nog te klein zynde om alles te omvatten, heeft de zeeraadt nog een ander doen oprechten, ſtaande geheel aan den Ykant, ten einde van de grote Kattenburgſtraat; ſluitende aldaar 's lands timmerwerf. In dit nieuwe magazyn is mede een ſchat van allerlei ſcheeps- en krygsbehoeften.

ADMIRALITEITS SCHEEPSTIMMERWERF.

Deze, ter zyden het gemelde gebouw gelegen, neemt aan des zelfs muren haar begin, en ſtrekt zich geheel ten einde van de grote Kattenburgſtraat tot aan het Y, beſlaande eene lengte van meer dan vyftien hondert voeten. Een weinig voorby 't magazyn heeft men den ingang der werf, zynde eene ruime vierkante poort, verſiert met een luchtig torentje, voerende uurwerk, wyzer en ſlagklokken. Aan de eene zyde zyn verſcheide woningen, zo voor de bazen van de werf, als den boekhouder, enz. Deze gehele werf is met een doorgaanden hogen en zwaren muur, van 't een tot het ander einde van de genoemde ſtraat, afgeſloten. Van binnen is de zelve met een doorgaanden breden opſtal betimmert, welke in verſcheide winkels, tot den ſcheepsbouw en uitruſting behorende, verdeelt is. Want men vindt hier winkels voor maſtemakers, bootmakers, pompemakers, blokmakers, kuipers, kompaſſemakers, enz. Hier achter of ter zyden is de ſmits winkel, die door den geſtadigen arbeidt gedurig vol vonken is. Hier achter volgt weêr een zeer lang pakhuis, tot berging van allerlei ſcheeps bouwſtoffen; en daar na 't nieuwe magazyn, met een valbrug van 't overige der werf afgeſloten. Deze werf is nooit ledig van aanbouw van ſchepen.

Vlak voor deze werf is de legplaats der oorlogſchepen, gemeenlyk *'t Dok* genoemt. Hier moeten vreemdelingen, voornamelyk die uit landen komen, daar men weinig ſchepen ziet, verſtomt ſtaan, op 't gezicht van zulk eene menigte zeekaſteelen, waar van 'er vele meer dan hondert ſtukken kanon kunnen voeren. Dit Dok is door zwaar paalwerk afgeſchoten, aan beide zyden door een wachthuis bewaart.

DE ADMIRALITEITS LYNBAAN.

Dit werk is op Ooſtenburg naaſt de lynbaan van de Ooſt-Indiſche maatſchappy gelegen. Het is een koſtelyk kunſtig gebouw, hebbende de breedte van 55, en de lengte van omtrent 2000 voeten. Het heeft een fondament op zware ingeheide palen, met dikke planken bedekt, daar dit ganſche vloerwerk met aarde, voor 't nederzakken, boogswyze op ruſt: voorts is het ter wederzyde met ſtene muren, drie voeten dik, opgehaalt; de binnemuren, op hoge ope bogen, verdeelen het werk in tweën. Voor aan de ſtraat is de woning van den baanbaas; zynde de voor- en achtergevels zeer ſierlyk. Voorts is door muurwerk voor ongeval van brandt, door de teerketels en ſtoof-, goede voorzorge gedragen. By dit werk is nog een groot pakhuis, tot bewaring van de opgekochte hennep, enz.

'T OOST-INDISCH HUIS.

Het gebouw, waar in de bewindhebberen, tot de Amſteldamſche kamer van de Ooſt-Indiſche maatſchappy behorende, vergaderen, ſtaat ten dele in de Hoogſtraat, ten dele op de Kloveniersburgwal, ter zyden het Krankzinnighuis. Het gebouw op de burgwal was eertyds een ſtads wapenhuis, gemeenlyk het Bushuis genoemt; en is in den jare 1605 tot dienſt der maatſchappy opgeruimt en bequaam gemaakt. In de Hoogſtraat ziet men des zelfs ingangen, onder eene ſierlyke gevel, zynde van binnen verdeelt in verſcheide vertrekken, tot berging van velerlei ſoorten van koopmanſchappen; terwyl de bovenzolders dienen tot ſorteeringe der ſpeceryen, welke hier uitgezocht, en ieder by zyn ſoort, in afgezonderde hokken verdeelt, bewaart worden. Ter zyden het Krankzinnighuis is nog eene poort, welkers pakhuis voortyds gebruikt wierdt om de beeſten in te ſlachten, enz. dat nu in 't magazyn op Ooſtenburg verricht wordt.

Nevens dit pakhuis, in de Hoogſtraat, ziet men een gebouw van veel vroeger tydt, twee verdiepingen hoog, ſierlyk opgehaalt. Men treedt hier in door eene ſteene poort, wanneer men op eene ruime binnenplaats komt, welke toegang geeft tot alle kamers en vertrekken van 't gehele huis. Ter zyden dit gebouw is voor weinig jaren nog een vierkant daar nevens gezet, ſtuitende tegen de Wale kerk. Alle deze oude en nieuwe gebouwen zyn in vele vertrekken afgedeelt; als de gemene grote zaal, daar meeſt tweemaal ter week vergadering gehouden wordt; de verkoopplaats; de rekenkamer; advokaats, boekhouders, penningmeeſters en andere vertrekken meer; nevens eene voortreffelyke wapenkamer; apotheek, en wachtplaats. Vele dezer vertrekken pronken met uitheemſche ſchilderyen, wapenen, afbeeldingen van ſteden, eilanden, en andere vreemdigheden der Ooſt-Indiſche geweſten.

OOST-INDISCH ZEE-MAGAZYN, SCHEEPSTIMMERWERF, EN LYNBAAN.

De verhandelde gebouwen door den aanhoudenden zegen te klein wordende, beſloten de bewindhebberen een ruimer plaats tot berging hunner koopmanſchappen, enz. op te rechten. Tot dit oogmerk verkozen zy een ruimen grondt op Ooſtenburg, aan den zoom van 't Y, beſlaande eene diepte van ruim 800, en eene breedte van ruim 600 voeten; afgedeelt in drie onderſcheide eilandtjes, rontom van 't water bekabbelt. Het voorſte eilandt pronkt met het heerlyke zeemagazyn, beſlaande in de breedte den gehelen grondt van 't eilandt, en ter diepte van 70 voeten, vier verdiepingen hoog, en doorboort met verre over de 1000 pakdeuren en venſters. Om van 't vaſte landt op dit eilandt te komen, moet men eene brug van meer dan 100 voeten lang overgaan, voorzien met een wachthuis; waar in dag en nacht toezicht genomen wordt.

De vooringang pronkt met eene ruime poort, en boven 't dak met een luchtig torentje, met ſlag-klok-en uurwyzer voorzien. Het gehele gebouw is met kamers, zolders, pakhuizen, enz. afgedeelt; daar allerlei ſoort van koopmanſchappen, naar verdeeling van hunne zwaarte, opgelegt worden. Men ziet hier eene grote wapenkamer, allerlei ſcheeps-, konſtapels-, ſtuurmans- en oorlogsgereedſchappen; zylagie, touwwerk, mondkoſt, en verder alles, wat tot dienſt te water of te lande toepaſſelyk is.

Het twede eilandt is door eene brug aan 't eerſte vaſtgehecht. Hier ziet men twee grote houte lootſen, daar allerlei klein werk tot dienſt der ſchepen in bearbeid wordt; namelyk boten, ſchuiten, maſten, blokken, riemen, en wat daar verder van afhangt.

Op het derde eilandt hier achter ziet men de ſmits en ſlotemakers winkel, daar allerlei ſoort van yzerwerk, tot dienſt der ſchepen, en tot ander gebruik, geſmeed wordt. Hier tegen over is 't ſcheeps comptoir, en ter wederzyden nog twee grote timmerlootſen. Dit derde eilandt is 350 voeten diep, en is eigentlyk de plaats, daar de ſchepen getimmert en in 't water gebragt worden: hebbende overvloedige ruimte tot het verrichten van den ſcheepsbouw. Voor dezen was de werf op de Y-graft, daar nu 't Ooſt-Indiſche pakhuis is, tuſſchen het Weſt-Indiſche pakhuis en 't nieuwe werkhuis.

Een weinig verder op 't genoemde Ooſtenburg ziet men de Oost-indische Maatschappys Lynbaan, pronkende met een ſierlyk voorgebouw, ſtrekkende ten dele tot de woninge des baanzorgers, en der andere opzichters. Deze baan beſlaat eene lengte van omtrent 2000 voeten; ſtrekkende nevens 's lands lynbaan, daar ze maar met eene tuſſchenmuur van afgeſcheiden is: hebbende verders van alles, tot dezen arbeidt behorende, een groten overvloedt.

WEST-INDISCH HUIS.

De maatſchappy op de Weſt, in 't begin der voorgaande eeuwe opgerecht, zag haren ſtaat in den beginne door eene gunſtige zonne beſchynen; doch na verloop van weinig jaren, deze lieflyke ſtralen door zeer vele gevallen benevelt en verduiſtert wordende, was zy genoodzaakt haren ſtaat te verminderen, welke ſedert in nog geringer ſtandt vervallen is. In den eerſten tydt hielden de bewindhebbers hunne byeenkomſt in zeker gebouw, voormaals een vleeſchhal geweeſt zynde, door hen met herbouwinge tot eene deftige vergaderplaats bequaam gemaakt, ſtaande aan de Haarlemmerdyk, op de Heeremarkt. Doch na verloop van eenige jaren de zaken zeer verminderende, bragtenze hunne byeenkomſt over in hun pakhuis op den hoek van de Y-graft op Rapenburg: daar verſcheide vertrekken tot dezen dienſt bequaam gemaakt wierden. Doch in den jare 1674 de gehele compagnie vernietigt, maar in 't zelve jaar wederom herſtelt zynde, zo vonden de nieuwe bewindhebbers raadzaam hunne vergaderplaats weder te verleggen, en huurden daar toe het woonhuis van de Voetboogsdoelen op de Cingel, dat ze met eenige vertimmering tot hun gebruik bequaam maakten. In deze plaats wordt nog de vergadering dezer maatſchappy gehouden; hebbende, behalven deze, nog in gebruik de genoemde pakhuizen op Rapenburg. Die van 't genootſchap van den Surinaamſchen handel hebben hier mede hunne byeenkomſt, als makende een gedeelte der Weſt-Indiſche maatſchappy uit. Zynde deze volkplanting in drie deelen verdeelt: waar van de ſtadt Amſteldam een derde deel, de Weſt-Indiſche maatſchappy een derde deel, en 't huis van Sommelsdyk het overige gedeelte toekomt.

Tot dus verre de ſtadt beſchouwt hebbende met alle hare vorſtelyke paleizen en gebouwen, tot algemeen nut en dienſt van de ſtadt en van den lande, mag men billyk beſluiten, dat deze ſtadt gene andere der werreldt behoeft te wyken, en dat zy in hare wallen beſluit, alles wat in eenige ſtadt gevonden kan worden. Maar boven dit alles heeft zy nog iets, waar om men in andere ſteden buiten de wallen gaan, en dikwils verre reizen moet: dat is, zy beſluit binnen hare muren, behalven de vermakelyke wandelwegen door de gehele ſtadt, een aardſch paradys van luſthoven, in de nieuwſte uitlegging der ſtadt gelegen, en de Plantagie genoemt: een oordt, dat van dag tot dag aangenamer en vermakelyker wordt door de ſchone gemene wandelingen en lanen, met hemelhoge bomen beplant, en door het gezicht van zulk eene grote menigte van ſpeeltuinen, met prachtige en ſierlyke heerenhuizen, ſpeelhuizen, prieëlen, fonteinwerken, beelden, en andere fraaiïgheden verſiert: wordende omtrent de gemene wegen, geboomtens en wateren door de regeering, en omtrent de luſthuizen en hoven door de vermogende inwoners en kooplieden koſten noch arbeidt geſpaart, om alles ten top van bekoorlykheit en volmaaktheit te brengen.

POORTEN.

De stads vesten van den Ykant af omgaande, ontmoet men tusschen het derde en vierde bolwerk aan 't Westeinde van de stadt

De Haarlemmer-poort, zo genoemt, om dat men door de zelve den weg en de vaart naar Haarlem heeft. Zy is de derde, die dezen naam gehad heeft, sedert de bemuring der stadt. De eerste stont daar nu de oude Haarlemmersluis legt, en wierdt in 't jaar 1506 afgebroken; de twede maar ruim 200 voeten verder, daar nu de nieuwe Haarlemmersluis legt, en eindelyk deze, byna een vierde van een uur verder. Deze poort is in den jare 1615 opgerecht, en in drie jaren volmaakt. Van buiten is ze van blaauwe arduinsteen, en verders zeer sierlyk, en van een goede bouworder, zynde met een sierlyk torentje met heel en half uurwerk, uurwyzers, enz. voorzien. De binnenvoorgevel is van witte gehouwen steen aardig gewrocht. De brug van buiten over de stadsvest is van steen opgemetselt, rustende op zes gewulfde bogen; behalven twee valbruggen, waar tusschen een wachthuis staat. Ten einde de brug staat een sierlyke buitenpoort.

Verder de stadsvest omgaande, onder de schaduw van het sierlyke geboomte, dat rontom de gansche stadt loopt, ontmoet men even voorby het zesde bolwerk een klein poortje of doorgang onder den wal, het Zaagmolens-poortje genoemt. Het heeft voor zich eene lange houte brug, met ophaalbruggen voorzien.

Tot aan 't achtste bolwerk voortgaande, ontmoet men de weêrga van dit poortje, de Raam-poort genoemt. Outstyds heeft deze stadt eene poort van den zelven naam gehad aan de Raamgraft.

Dezen wandelweg verder vervolgende, ontmoet men de Leidsche-poort, dus genoemt, om dat men door de zelve gaat naar de kagen, die op Leiden varen. Het is een sierlyk vierkant gebouw van gebakken steen, pronkende met een sierlyk torentje, met uurwerk, wyzers, enz. De brug over de stadsvest is als die van de Haarlemmer-poort met gewulfde bogen, valbruggen, wachthuis, en buitepoort.

Een weinig verder heeft men een klein poortje of doorgang, even als de Zaagmolens en Raampoortjens, de Weterings-poort genoemt.

Verder, naby den Amstel, ontmoet men de Utrechtsche poort, zo genoemt, om dat men, daar uitgaande, de Utrechtsche schuiten vindt. Zy is mede van gehouwen steen, vierkant opgemetselt, binnen en buiten met een fraaie voorgevel voorzien, en pronkt met een torentje voor 't uurwerk en de wyzers. De steene brug, enz. is als voor de andere poorten.

De Amstel overgevaren, of des zelfs steene brug overgewandelt zynde, ontmoet men de Weesper-poort, zo genoemt, om dat men daar uit naar Weesp reist. Des zelfs maaksel is genoegzaam gelyk met de Utrechtsche.

De laatste poort, die aan den landkant voorkomt, wordt de Muider-poort genoemt, en verschilt niets van de Weesper, hebbende haren naam mede ontleent, om dat men uit de zelve naar Muiden gaat.

Van de Regeering, Amptenaars en afgezondenen der stadt, als mede van het gebiedt der zelve buiten.

Deze grote werreldstadt, welkers inwoners, door den gedurigen toevloedt en aanwasch der zelven, bestaan uit menschen van verscheiden aardt, gewoontens en Godsdiensten, wordt door het loflyke bestier van haren Magistraat in eene ongelooflyke goede order en rust gehouden, en een ieder in de vryheit van zyn gewisse, in zyne vryheden, eigendommen en gerechtigheden bewaart en beschermt tegen alle binnen- en buitenlands geweldt en lagen. Deze zorge, en 't bevorderen van den welstandt en voorspoedt der stadt is toevertrouwt aan der zelver Magistraat, bestaande uit een eeuwigen Raadt, de Vroedschap genoemt, en uit een jaarlykschen Magistraat, de welke bestaat, behalven de gezegde *Raadt* of *Vroedschap*, uit een Hoofdschout, vier Burgermeesteren, en negen Schepenen.

De Vroedschap of Raadt plagt eertyds maar uit vier en twintig persoonen te bestaan, en wierdt door de gemeente verkoren. Sedert den jare 1479 bestont ze uit zes en dertig persoonen, die by verzetting of verandering van de gehele vroedschap door de gemeente verkoren worden, gelyk zo op den 27 May des jaars 1578, by de verandering van den Godsdienst en van de regeering, door stemming van de rotgezellen der schuttery, de vroedschap of raadt voor de laatste reize verkoren is. By 't openvallen van een of meer plaatsen, door 't overlyden der leden, worden de opengevalle plaatsen door de overige raden vervult, 't geen gemeenlyk voor Vrouwendag voor 't maken der nominatie van veertienen geschiedt. De nieuwverkore raden worden terstondt in den raadt ontboden, en leggen den eedt af in handen van den president burgermeester. De raden, die verkoren worden, mogen niet jonger zyn dan 25 jaren: en malkander niet nader bestaan dan broeders kinderen; en in zwagerschap mogen onder de zelve niet gekoren worden, schoonvader en schoonzoon, noch twee zwagers, waar van de een des anders zuster ten wyve heeft, maar verder wel. Deze zes en dertig raden, verbeeldende het ligchaam van de gemeente, moeten op aanzeggen van burgermeesteren vergaderen, en hun raadt en stem geven op alles, wat hen door de zelve van lands of stads wegen wordt voorgedragen; die ook niets van belang besluiten, zonder het advys van den raadt gehoort te hebben.

Het Schoutampt, dat van outs aan de graaflykheit stont, is door beleening aan de stadt gekomen; en wordt de schout door de burgermeesteren, na voorgaande besluit van den raadt, aangestelt, voor den tydt van drie jaren, welke tydt echter kan verlengt worden. De schout legt zynen eedt af in handen van den voorzittenden burgermeester. Hy heeft de opperste plaats in de bank van schepenen, en 't graaflyke wapen op zyn kussen. Hy is eischer in hoge en lage rechtspreking binnen de stadt, en hare vryheden, en bericht alle kleine en grote, hoge en lage breuken; geeft ook zyn advys in 't maken van statuten, ordonnantien en willekeuren, met burgermeesteren en schepenen; vordert het afkondigen der bevelen, en straft de overtreders volgens den inhoudt der zelven na voorgaande vonnis van schepenen. Hy heeft ook last alle quaaddoenders en misdadigen binnen de stadt en hare vryheit te zoeken, en in hechtenis te doen nemen; in de gevangenis te ondervragen; hunne bekentenis te doen aantekenen; kennis te nemen van de feiten, die hy hen te last legt; getuigenis ten overstaan van schepenen daar van te beleggen; en die voor den rechter te stellen, en zulk eene straffe te eischen, als hy oordeelt dat ze verdient hebben; en voorts 't uitvoeren der uitgesproke vonnissen te vorderen en in 't werk te stellen. Alle vonnissen in burgerlyke zaken worden ook op vermaning van den schout, of in zyn afwezen van den voorzittenden schepen gewezen.

Burgermeesteren van deze stadt, oudtyds *raden*, *beraders*, en *poortermeesters* genoemt, wanneer het getal vol is, maken een twaalftal uit. Uit deze twaalf worden jaarlyks op den 1 February door de meeste stemmen van alle de burgermeesteren, en van alle, die ooit schepenen geweest zyn, drie mannen, waar van ieder ten minsten veertig jaren out moet zyn, verkoren om voor dat aanstaande jaar te regeeren, mogende gene nieuwe verkoren worden, dan wanneer het twaalftal gebrekkelyk is. Deze drie aldus verkoren zynde, nemen uit de drie, die het voorgaande jaar aangekomen zyn, eenen tot zich, die hen den eedt afneemt. De aanblyvende burgermeester heeft de eerste drie maanden de voorzitting, zo dat 'er altydt vier regerende burgermeesteren zyn. In de verkiezing van burgermeesteren mogen niet te zamen komen vader en zoon, noch twee broeders, 't welk ook in zwagerschap onderhouden wordt. Tot burgermeesters mogen ook niet verkoren worden, om in een zelfde jaar te regeeren, die malkander nader in bloede bestaan dan achter zusters kinderen, en in zwagerschap geen nader dan broeders en zusters kinderen. Als een der vier burgermeesteren binnen 't jaar sterft, wordt'er wederom een ander in des overleden plaats, door de genen, die te voren de verkiezing gedaan hebben, gekoren; welke gelyke macht heeft als de overledene gehad heeft. De vier burgermeesteren dus uit de twaalf gekoren zynde, worden zommigen van de overige acht, die out-burgermeesteren genoemt worden, gemeenlyk tot thresoriers ordinaris, enz. ook wel een van de zelve voor drie jaren in de gecommitteerde raden van Hollandt en Westvrieslandt, ook een op zyn beurt in de vergadering der Staten, en een voor drie jaren in den raadt ter Admiraliteit te Amsteldam gestelt, om den welstandt van 't landt in 't gemeen, en van de stadt in 't byzonder te helpen bevorderen. Verders moeten de genen, die tot burgermeesteren verkoren worden, ten minsten zeven achtereen volgende jaren poorter geweest zyn, en gedurig hun verblyf in deze stadt gehouden hebben. Een burgermeester, twee jaren na malkander het burgermeesterschap bedient hebbende, wordt het derde jaar, zo hy zulks begeert, van alle bedieningen ontslagen. Het ampt der vier regeerende burgermeesteren is, in 't gemeen gesproken, den raadt te beroepen, als 't hen nodig dunkt; op 't welvaren der stadt, gemene poorters en ingezetenen te letten, en de zelve in goede rust, vrede en eendragt te bestieren en te houden. Het gemene geldt tot nodige zaken aan te leggen; acht te geven met de ordinaris thresoriers op de gemene gebouwen, schansen, wallen, en straten, waarom zy ook met recht den naam van burgermeesteren en burgervaders voeren mogen. Burgermeesteren hebben binnen de stadt noch hare vryheit geen rechtspleging of vonnisspreeking over poorters, ingezetenen of vreemdelingen, zo in strafwaardige als in burgerlyke zaken. Maar wanneer schout en schepenen lyfstraffe tegen misdadigen zullen oeffenen, worden burgermeesteren verzocht daar over niet besluitender, maar beraadslagender wyze hun goeddunken te zeggen. Burgermeesteren staan ook nevens schepenen over het volvoeren van misdadige of strafwaardige vonnissen: verledigen zich ook dagelyks tot verlichtinge van schepensbank, om partyen, zulks verzoekende, in hunne geschillen en krakeelen te scheiden, en de zelven te vereenigen. De begevinge van alle stads ampten en bedieningen staat mede aan burgermeesteren. Doch zaken, die gedurig zyn en blyven, als van wedden, en 't verhogen der zelven, op dat daar in by de aankomenden gene verandering geschiede, worden by nieuwe en oude burgermeesteren afgedaan by meerderheit van stemmen, zonder dat de regerende burgermeesteren daar in iets meerder te zeggen hebben dan de oude. Burgermeesteren nemen ook ten allen tyde alle vreemdelingen, mits doende den poorters eedt, als 't hen behaagt, tot poorters aan. Hen is ook geoorlooft, als zy zulks nodig oordeelen, eenige huizen en erven in deze stadt, poorters, inwoners of vreemdelingen toebehorende, tot dienst der stadt aan te nemen, en moeten de eigenaars zulks gedogen, mits dat hen, volgens schatting van schepenen, de waarde in geldt betaalt worde. Alle kerkmeesteren, regenten en overluiden van gildens zyn ook verschuldigt alle jaren rekening van hunne comptoiren te doen aan burgermeesteren. De zelve kerkmeesteren enz. mogen ook gene nieuwe of zware werken beginnen, dan met kennisse en toestemminge van burgermeesteren. Burgermeesteren verkiezen ook uit de nominatie van veertienen de zeven aankomende schepenen, 't welke eertyds door de graven, prinsen of stadhouders plagt te geschieden. Alle jaren zyn de burgermeesteren ook gehouden door de thresoriers in de openbare vierschaar, ten aanzien van iedereen, van stads wegen rekening te doen, binnen een maandt na dat zy afgegaan zyn.

De Schepenen plagten zeven in getal te zyn, welke uit eene nominatie van veertien verkoren wierden, maar naderhandt is in den jare 1559 het getal tot negen vermeerdert door de hartogin van Parma by wyze van voorraadt, wordende de zelve uit een dubbelt getal van achtien verkoren; tot dat in den jare 1581 Philips aan die van Amfteldam op hun verzoek toeftont, dat zy volgens oude gewoonte veertien perfonen zouden benoemen, om daar uit by hem of zynen ftedehouder zeven tot fchepenen te kiezen: maar dat de drie afgaande en de drie nieuwe burgermeefteren, met den aanblyvenden out-burgermeefter, twee van de afgaande fchepenen, die kenniffe hadden van alle zaken en gedingen, in 't voorgaande jaar voorgevallen, en van de zaken, die nog onafgedaan waren gebleven, zouden verkiezen, om voor dat jaar wederom aan te blyven; en dat deze twee out-fchepenen de voorzitting en eerfte ftem onder de zeven nieuwe aankomende fchepenen zouden hebben; ook dat de zelve, even als de aanblyvende out-burgermeefter, indien zy zulks mede begeerden, het volgende jaar van alle ampten zouden ontflagen zyn. En byaldien een van beiden, of beide deze aanblyvende fchepenen quamen te overlyden, zoude by de genoemde zeven burgermeefteren, en de nieugekore fchepenen, een of meer uit de zeven, die afgegaan zyn, in des overledens plaatfe gekoren worden, die gelyke vryheit van bedieningen te genieten hadden als de aflyvigen, fchoon dat zy geen geheel jaar in de bedieninge geweeft zouden hebben. Maar zo een van de nieuwe fchepenen overleedt, in diens plaatfe wierdt by den grave of zynen ftedehouder een ander uit de benoemde veertien perfonen gekoren. Sedert dat deze landen van het graaffelyke gebiedt ontflagen zyn geweeft, hebben de prinfen van Oranje, die ftadhouders waren, de zelve macht omtrent de verkiezing van fchepenen genoten, die de graven of hunne ftedehouders gehad hadden. Doch deze landen zonder ftadhouder zynde, gefchiedt de benoeming der veertienen, volgens gewoonte, door den raadt of vroedfchap, waar'uit burgermeefteren in der tydt zeven fchepenen kiezen, blyvende de twee oudften der zeven fchepenen, die 't voorgaande jaar aangekomen waren, gemeenlyk door verkiezing van de vier regerende, en drie oude burgermeefteren, mitsgaders der nieuverkore fchepenen, het twede jaar by de nieuwe aankomende in bediening; en indien een der regerende fchepenen komt te overlyden, wordt door burgermeefteren in der tydt des zelfs plaatfe uit de benoemde veertien perfonen vervult. En alzo in deze grote koopftadt vele zaken en gedingen voorvallen, den koophandel en de zeevaart rakende, wordt by de vroedfchap in 't benoemen der veertienen, en by burgermeefteren in de verkiezing doorgaans in acht genomen, dat 'er onder de benoemde en verkore perfonen ook zulke zyn, die goede kenniffe en ervarenheit van den koophandel hebben. Schepenen mogen malkander niet nader in maagfchap beftaan dan achter zufters kinderen. Niemandt kan ook het fchepensampt bekleden, dan die zeven jaren gedurig poorter geweeft is, en al dien tydt binnen Amfteldam zyn verblyf gehad heeft. Schepenen aldus verkoren zynde doen den eedt in handen van den hoofdfchout. Schepenen van Amfteldam hebben ter eerfter aanvang kenniffe en rechtspleging over alle poorters en inwoners dezer ftadt en de vryheit van dien, mitsgaders over buitenluiden en hunne goederen, die aldaar bevonden en beflagen worden. Schepenen van Amfteldam mogen gene brieven bezegelen, die verleden en gegeven zyn by weduwen, jonkvrouwen en onmondigen, 't en zy de weduwen en jonkvrouwen verfchynen met haren voogdt of met hare naafte vrienden; en dat zulks gefchiede met kennis en goedvinden van burgermeefteren, en ten overftaan van hare kinderen, vrienden en voogden. Insgelyks is hen ongeoorlooft eenige brieven te bezegelen, die, met de handt en het gewoonlyk teken van een der fecretariffen dezer ftede niet getekent zyn. Indien iemandt eenen van de fchepenen, of die in het gerechte geweeft zyn, misdede, beledigde of quetfte, van wegen het recht, datze over iemandt gedaan, of nog te doen hebben, die wordt ten zwaarfte gedoemt, en daar is anders geen verdrag dan 't gerechts proeve. De lager banken van commiffariffen mogen ter eerfter aanvang oordeelen en vonniffen over die zaken, tot welke zy byzonder gemachtigt zyn; doch men kan zich van hunne vonniffen beroepen voor fchepenen, behalven in vonniffen, daar iemandt door hartnekkigheit is gedoemt: ja zulke zaken, voor andere banken horende, mogen ter eerfter aanvang wel voor fchepenen gebragt worden, indien de ftrydige partyen daar in overeenkomen, mits dat zy gehouden zyn zulks eerft by requeft aan fchepenen te verzoeken. Schepenen zyn ook gehouden ftipt boven te komen, en de rol te laten dienen van den 1 April tot den 1 October des morgens ten half negen; en des winters van den 1 October tot den 1 April des morgens ten negen uren, behalven in de vakantien. Schepenen zyn ook by 't ondervragen en pynigen der misdadigen, en ftryken 'er vonnis over, 't zy van leven of doodt; doch niet zonder des beklaagden volkomen verantwoording gehoort te hebben; zo dat men hen rechters over alle burgerlyke en ftrafwaardige zaken noemen mag. Schepenen van Amfteldam zyn ook gevolmachtigt vonnis te vellen over gefchillen, die partyen in 't geweft van Amftel- en Gooilandt voor de gerechten der dorpen onbeflecht hebben hangen, by aldien een der partyen de zelve voor hen betrekt: en worden die vonniffen den gerechte, daar het gefchil hing, met een befloten brief toegezonden. Verdere omftandigheden van 't ampt van fchepenen vindt men by *Commelin*.

Tot behulp van burgermeefteren en fchepenen worden ook een of meer, doch meeftentyds twee Pensionarissen of loontrekkende raadsmannen verkoren. Dit zyn altoos luiden, die grondige kennis van de wetten en rechten hebben; en ftaan burgermeefteren en fchepenen niet alleen in 't rechtfpreken, maar ook met goeden raadt ten dienfte, bedienende alzo t'evens 't ampt van redenaars en voorfpraken van de ganfche ftadt. Als 't de noodt vereifcht, wordenze ook in aanzienlyke gezantfchappen buitenslands verzonden. Zy doen ook gemeenlyk in 't verwellekomen van grote prinfen en heren 't woordt.

Tot verligting van burgermeefteren en fchepenen, zo in 't beftier van zaken, de ftadt betreffende, als om kennis te nemen van zommige gefchillen, zyn in deze ftadt ook regenten en rechters, of commiffariffen aangeftelt, die ter eerfter aanvang kennis nemen van zaken tot hunne lager banken behorende; doch van welker vonnis men zich op fchepenen kan beroepen. Uit de benamingen der zelve commiffariffen is genoegzaam af te nemen, welke zaken tot hunne rechtbanken behoren, zynde de zelve, onder anderen:

Thresorieren ordinaris.
Weesmeesteren.
Commissarissen over *huwelyks-zaken* en *krakeelen*.
Thresorieren *extraordinaris*.
Rekenmeesters.
Assurantie-meesters.
Commissarissen over de *Wiffelbank*.
Commissarissen over *kleine zaken*.
Commissarissen over de *zeezaken*.
Commissarissen over de kamer van *defolate boedels*.
Excyns-Meesters.

Na de verkiezing van burgermeefteren en fchepenen worden in 't begin van February de commiffariffen van alle deze rechtbanken door de zelve aangeftelt.

Behalven deze *commiffariffen* zyn 'er nog verfcheide anderen tot beftiering van gemene en byzondere zaken; omtrent zestien zo gemene als byzondere *fecretariffen*; *kerkmeefters* over de openbare kerken; *regenten* over de tucht-en Godshuizen, en verfcheide *fubftituit-* of *onderfchouten*, tot dienft van den hoofdfchout en de verdere regeering, en eene onnadenkelyke menigte van andere zo gemene als byzondere amptenaars en bedienden, tot dienft van de regeering en van de ftadt.

In het byzonder is hier een grote krygsraadt, tot beftiering der burgery, beftaande, behalven burgermeefteren, uit twee kolonellen, zestig burger-kapiteinen, zo vele *luitenants*, en zo vele *vaandrigs*; behorende ook onder het beftier der kolonellen de nacht-of ratelwachts, met hunne kapiteinen en minder officieren; hebbende deze krygsraadt ook tot zynen dienft twee bedienden, ontfangers van het wachtgeldt, gemeenlyk knechts van den krygsraadt genoemt, en vyf provooften.

Onder de regeering van de gemelde overigheit, en van de mindere regenten en bedienden, door de zelve aangeftelt, wordt in deze grote werreldftadt vaardig recht en gerechtigheit geoeffent, en zonder onderfcheidt by dag en nacht op alle plaatfen eene ongelooffelyke en grote ruft en goede order bewaart en onderhouden, en tegen alle gevaren en onheilen omzichtig zorge gedragen; door het bezorgen en onderhouden van dyken, fchutfluizen en waterkeringen tegen de hoge watervloeden; door het waken der burgery tegen geweldt en overval van buiten; door de nacht-of ratelwacht tegen ongeregeldheden en ftraatfchennis van binnen; door de zelve wachten en die der torens tegen brandt, wordende ook in dit geval door de generale en byzondere brandmeefters tot het fpoedig uitbluffchen der branden alle yver aangewend, door het gebruiken der flangbrandfpuiten, in deze ftadt uitgevonden, naar welkers voorbeeldt de zelve om haren dienft en nuttigheit byna door geheel Europa gebruikt worden; gelyk zo byna overal de lantaarns in gebruik geraakt zyn, de welke mede in deze ftadt uitgevonden, en in een groot getal langs alle de ftraten en graften der ftadt geplaatft, de inwoners, zonder verhindering van de duifterheit der nacht, onbefchroomt en gemakkelyk de wegen doen bewandelen. Met een woordt, de goede order omtrent den aanbouw, onderhouding en reiniging der gemene gebouwen, graften en ftraten is hier mede zo groot, dat 'er in de ganfche werreldt gene ftadt is, in welke omtrent alle deze zaken zo groot eene order en uitvoeringe gevonden wordt.

Men vindt in deze ftadt ook verfcheide collegien, zo dat van de Admiraliteit ten dienfte van het gemene landt, als van de Ooft-en Weft-Indifche, en andere maatfchappyen en focieteiten van koophandel, enz.

Deze ftadt is de vyfde der grote ftemmende fteden in de vergadering der *Staten van Hollandt*, in welke zy altydt hare afgezondenen heeft. Zy heeft ook altydt hare gedeputeerden in de *gecommitteerde Raden van Hollandt en Weftvrieflandt*; en op haar toerbeurt in de *Rekenkamer* van de Staten van Hollandt; in de vergadering van de *Staten Generaal*, in den *Raadt van Staten* der vereenigde Nederlanden; altydt in 't collegie van de *gecommitteerde Raden ter Admiraliteit* tot Amfteldam; in 't collegie van de *gecommitteerden Raden ter Admiraliteit* in 't Noorder quartier; in 't collegie van de *gecommitteerde Raden ter Admiraliteit* in Zeelandt; en op haar toerbeurt in de *Rekenkamer* van de Staten Generaal, en in verfcheide minder collegien van Heemraden en diergelyke. Zy heeft ook de benoeming tot verfcheide hoge ampten, als tot het droftampt van Muiden, enz. tot het commiffarisfchap van de pilotagie, tot het dykgraaffchap van de Diemer- of Watergraftsmeer, als mede tot het dykgraaffchap van de Bylmer, en verfcheide andere. De ftadt ftelt ook, buiten de gedeputeerden der buitenfteden en provincien, alle de bewindhebbers aan van de Ooft-en Weft-Indifche maatfchappyen ter kamer Amfteldam.

Onder deze ftadt behoren ook, buiten hare vryheden, de ambachtsheerlykheden van Amftelveen, Sloten, Sloterdyk en Osdorp, met den aankleve van dien, als Houtryk, Polanen en Raasdorp; zynde gekocht in den jare 1529 van Reinout, heer van Brederode. Een lidt van de vroedfchap der ftadt wordt altoos voor zyn leven tot ambachtsheer

bachtsheer over een dezer vier ambachtsheerlykheden aangestelt: zynde in den jare 1531, wanneer deze koop door keizer Karel bevestigt was, tot eerste ambachtsheer wegens de stadt aangestelt Heyman Jacobsz. van Ouder-Amstel;

De eilanden Urk en Emmeloordt, die voortydts byzondere heerlykheden waren, zyn mede door koop van den laatsten heer der zelve, Johan van der Werve, voor ettelyke jaren aan deze stadt geraakt; wordende mede een lidt van de vroedschap der stadt tot heer daar over aangestelt. De eerste heer van stads wege was de Hr. Andries de Graaf.

Van de openbare en toegelate Godsdiensten der stadt, en der zelver kerkregeering.

Amsteldam is niet weinig zyn voornaamsten aanwasch en grootheit verschuldigt aan de vryheit van gewisse, en oeffening van Godsdienst, die aldaar door allerhande Christenen, en zelfs door de Joden, genoten wordt. Doch gelyk in de vereenigde Nederlanden de Hervormde Godsdienst de openbaarste, of, gelyk men zegt, de *dominante* is, zo is het de zelve ook te Amsteldam; waarom men den zelven ten opzichte van deze stadt wat omstandiger en van zynen oorspronk af moet ophalen.

Wanneer Luther en Zwinglius de hervorming hadden aangevangen, is der zelver leere ook al vroeg in deze stadt verspreid, maar zeer weinig doorgebroken; want, gelyk in Duitschlandt de oproer der Wederdopers veel hinder aan den voortgang der hervorming toebragt, en de Roomschgezinden zeer dikwils voor Herdopers verklaarden de genen, die de leere van Luther of Zwinglius aankleefden, zo is het ook hier gegaan, en de razerny van zommigen heeft den loop der hervorminge zeer gestuit. Na den jare 1534 zyn die genen, welke men Lutheranen of Lutherschen noemde, meer te voorschyn gekomen, en wierden zo wel als de Herdopers te vuur en te zwaardt vervolgt, en velen raakten om hals. In het gemelde jaar wierdt Mr. Jan Huibertsz. van het schoutsampt der stadt afgezet, om dat men voorgaf dat hy een Lutheraan was. De inquisiteurs dongen hem naar het lyf, en hy moest de stadt ruimen; daarna wierdt hy voor het hof gedaagt, en gevonnist, en, dewyl hy ontweken was, zyne goederen verbeurt verklaart: maar de stadt zich voegende by de kinderen van Mr. Jan Huibertsz. stont hare privilegien voor, naar welke een burger van de stadt niet meer dan 't lyf en hondert guldens verbeuren kan. Van dien tydt af zyn 'er eene menigte van bloedige plakkaten tegen de zogenaamde ketters uitgekomen, en zware vervolgingen tegen de zelven aangerecht. Veel deedt echter tot aanqueeking der hervorming, immers ten minsten tot voorkoming van veel bloedvergieting, het beleidt van Mr. Willem Bardes, de welke, schout zynde, den zogenaamden ketters, als 'er zwarigheit was, het zelve bedektelyk door deze leuze te kennen gaf: *Joseph nam de moeder en het kindt, en is daar mede naar Egypte gevlucht*: wanneer zy zich schuilhielden of de vlucht namen, en als de zwarigheit over was, kregen zy deze leuze: *Zy zyn dood, die 't kindt naar 't leven stonden.* Schoon men niets bewyzen konde, en hy de vryheit der stadt tegen den burgermeester Hendrik Dirksz. verdedigde, dong men hem op eene snode wyze door valsche getuigen naar het leven; maar het feit quam aan den dag, en hy raakte vry; welk gruwelstuk tegen hem bedreven wel waardig is gelezen te worden in het twede stuk van *Commelins* Beschryving der stadt p. 958 en verder. Evenwel moest Bardesius eindelyk met Koornhart de stadt ruimen. In het jaar 1560 begon het prediken in Hollandt, en men begon al uit Amsteldam daar naar te haken; en naar mate dat de plakkaten bloediger wierden, nam ook de hervorminge toe. De eerste voorstanders der Hervormden te Amsteldam, en die ter predikatie naar Overveen trokken, waren Reinier Kant, Vrank de Waal, Cornelis Jacobsz. Koster, Albert Heyes, Willem Floriszoon, en Laurens Jacobsz. in de goude Reaal op 't water, die daarom, gelyk zyne nazaten nog tegenwoordig, Reaal genoemt wierdt. Dezen moet men erkennen dat het meeste tot de hervorming heeft toegebragt, zynde een wys en zeer geacht man, uit wiens gedenkschriften het merkwaardigste aangaande de Amsteldamsche hervorminge is gehaalt. Deze zes genoemde personen hielden met Jan Arentsz, die van mandemaker predikant was geworden, in het riet tusschen de stadt en de houte Waal aan den Ykant raadt wat hen te doen stondt; en gingen vervolgens, ongeacht de plakkaten, en het verbodt der regeeringe, naar Overveen en Alkmaar, om te horen prediken. Te Overveen was eene vergaderinge van meer dan 5000 menschen, waar onder zich, behalven de bovengenoemde, bevonden Cornelis Willemsz. Hooft, en zyne dochter Aagt Cornelisse, Jan Jacobsz. Smit, en meer anderen van Amsteldam. Ook begunstigde, doch in 't heimelyk, Antony Verhoef, out-schepen en raadt der stadt, de Hervormden. In 't jaar 1566 wierdt voor de eerste maal naby Amsteldam, doch echter buiten des zelfs vryheit, gepredikt, en door den predikant Jan Arentsz. eene Remonstrantie aan de regeering opgestelt, welke een varentsman, Pieter van Grieken, door 't bestel van den meergemelden Reaal, eerst aan 't huis van den burgermeester Hoppe wilde overleveren, doch die de zelve weigerende aan te nemen, gaf hy die in de kamer der burgermeesteren over. In dit vertoog, dat wel opgestelt was, verzochten de Hervormden dat het den Magistraat believen mogte hen zelfs te komen horen, en hunne pastoors en geestelyken tot hen te zenden, zynde zy gereet, om, indien men hen van valschheit of dwalingen overtuigde, te veranderen; maar zo niet, dat zy als goede Christenen mogten geduld worden; enz. De vroedschap byeen geroepen zynde, zocht men de schutteryen, elk in hunne doelens vergadert, te overreeden om uit te trekken, om het prediken te storen; maar deze wilden alleen de stadt beschermen, en niet uittrekken. Dus ging het prediken buiten de stadt zynen gang; hoewel uit vreze van overvallen te worden elk zich met wapenen onder de mantels voorzag; velen van de schutteryen zelfs naar buiten gaande, onder welke boven de reets gemelde waren, Dirk Olofsz. Vlaskoper, Willem Korsz. Jan Meerling, Gerrit Jansz. van Delft, Albert de Graaf, Lubbert Nuits, Hans Sprenkhuizen, Hendrik Hoppezak, de oude Giljam de Gardyn, en Adriaan in het kromhout: en als de schout Pieter Pietersz, om zyne wreedheit *Drakenbloedt* toegenaamt, de buiten zynde met de dienaars van het gerecht en de wakers der stadt overvallen wilde, wierdt zulks door de schutters Egbert Pietersz. Vink, en Ief Cornelisz. gestuit. Op den 21 Augustus wierdt het buiten prediken by oogluiking toegestaan; maar de predikant gewaarschouwt niet in de stadt te komen; doch hy wierdt tegen zyn wil en dank met geweldt in de stadt gedrongen, en by Philips Gardyn achter de Oude kerk gehuisvest. In dien tydt viel het wonderlyk geval voor in het burger-weeshuis, daar de jongens allerlei vreemde dingen uitrechtten, en by de wanden opklommen, dat voor tovery te boek gestelt wierdt. In het zelfde jaar op den 23 Augustus raakten de beeldstormers aan het woeden, dat niet te stuiten was, en moest de Magistraat toestaan, dat een iegelyk naar zyn conscientie Godt mogte dienen. De Gereformeerden hadden toen twee predikanten, namelyk den reetsgemelden Jan Arentsz. en Petrus Gabriel; en op alles goede order stellende, beriepen zy van S. Marten by de Zyp in Noordhollandt, Petrus Scheltius, die aldaar pastoor was geweest, en getrouwt. Hy was van Warmenhuizen, en een geleert man, die te Amsteldam quam, en in het Leprozen kerkje zyne eerste predikatie deedt: in welken tydt ook insgelyks diakonen en diakonessen verkoren wierden. Op den laatsten September wierdt een verdrag tusschen den Magistraat en de Hervormden gemaakt, daar den Hervormden de openbare Godsdienst in de Minnebroeders kerke wierdt toegestaan, en de predikanten en anderen voorts beloofden aan den Magistraat gehoorzaam te zyn, en het welzyn der stadt te helpen voorstaan, doende den eedt in handen van den burgermeester Brouwer, die ook van des Magistraats wegen onder handtasting bescherming beloofde. Op zondag in October wierdt door Jan Arentsz. de eerste predikatie in de Minnebroeders kerk gedaan, en alles tot den Godsdienst vervaardigt. Ter zelver tydt quamen de Lutherschen tegen de Gereformeerden op, en beschuldigden de zelve van wangevoelen omtrent het H. Avondmaal, zynde zulks door den Magistraat belegt om scheuring te verwekken; doch die slag wierdt gebroken, doordien Jan Arentsz. de leerstukken van de Augsburgsche Confessie aangaande het H. Avondmaal op stoel voorlas en verklaarde, en daar by toonde, dat hy en de zynen daar van niet waren afgeweken. Terwyl de prins van Oranje in Hollandt quam, om het volk tot bedaren te brengen, wierdt hy, te Utrecht zynde, verwittigt, dat de Hervormden te Amsteldam het Avondmaal in het openbaar in de Minnebroeders kerke wilden houden, en zocht zulks te stuiten om niet te veel in het oog te lopen, maar te vergeefsch: het avondmaal wierdt gehouden, en daar waren meer dan 1000 menschen, die communiceerden; en toen wierden ook ouderlingen verkoren. In volgende jaren raakte alles weder 't onderste boven. Dewyl de stadt zich aan Spanje hieldt, en met 'er tydt Spaansch krygsvolk innam, moesten de genen, die den hervormden Godsdienst toegedaan waren, naar alle kanten de vlucht nemen, en vonden meest herberge te Embden; die niet konden ontkomen, wierden te vuur en te zwaardt vervolgt, en velen omgebragt, gelyk de martelaarsboeken dezer landen daar van vol zyn, en dit alles in het brede kan nagezien worden by *Commelin p.* 1060. Ondertusschen wierdt de stadt van de Staatschen berent, zo dat zy eindelyk tot verdrag met de Staten quam, en zich van de Spaanschen afscheidde, bedingende dat de Roomsche religie daar de heerschende zoude blyven, maar de Hervormde toegelaten worden, en des zelfs aanhangers eene kerk en een kerkhof aangewezen. Maar hier bleef het niet by. Het volk gaf voor, dat de Magistraat het heimelyk met de Spaanschen hieldt, en dewyl de zelve uit scherpe Roomschgezinden bestont, vondt zulks te meerder geloof; en dus raakte de stadt in rep en roer, en wierdt de regeering benevens de monniken eensslaags ter stadt uitgezet; en nadat de stadt drie dagen zonder overheit was geweest, wierdt 'er door de schutteryen weder een vroedschap, en vervolgens door de zelve een nieuwe schout, burgermeesteren, en schepenen verkoren en beëedigt. Het is aanmerkenswaardig, dat in al dien oproer, en in zo groot eene omkeering niemandt het leven verloor. Dit geschiedde den 25, 26 en 27 May. Het geweldt viel op de beelden en kloosters, tot dat de Magistraat de kerken van de overblyfsels der Roomschen ontledigt hadde, en stoelen en banken gereet gemaakt wierden, om den Godsdienst naar de wyze der Hervormden te oeffenen, en wierdt eerst in de oude, en daar na in de nieuwe kerk gepredikt. Tot gedachtenisse van dit werk worden twee vaarzen voor en binnen het koor van de Oude kerk, door Kornelis Schellinger gemaakt, gezien, welke hier voor in de beschryving van die kerk reets zyn bygebragt.

Aldus is in dien tydt de Hervormde Godsdienst, in plaats van den Roomschen, de heerschende geworden, en sedert dien tydt gebleven; wordende het woordt Gods naar die leere in vier talen gepredikt; te weten in de Nederduitsche, Hoogduitsche, Fransche en Engelsche talen. Evenwel zyn 'er maar drie onderscheide gemeentens, die haren byzonderen kerkenraadt, en dus haar byzonder bestier, 'en ook byzondere bedeeling van armen hebben.

De Nederduitsche gemeente, waar onder ook de Hoogduitschen, die gene grote menigte uitmaken, begrepen zyn, is de talrykste, en bestaat uit ruim 50000 ledematen, dat is zulke, die belydenisse des geloofs gedaan hebben, en welker namen als zodanig in het kerkenboek zyn aangetekent. Deze gemeente heeft haren byzonderen kerkenraadt, waar door ze bestiert wordt, bestaande tegenwoordig uit 29 predikanten en zo vele ouderlingen. Onder deze predikanten is 'er een, die in de Hoogduitsche tale predikt in de grote of nieuwe-zyds kapel, gewoonlyk des zondags namiddags, en des woendags voormiddag; ook een, die voor het gasthuis geschikt is,

is, die daar alle zondagen tweemaal predikt, en verders in de week met de andere predikanten op zyn beurt de predikatien in de andere kerken waarneemt. Twee en veertig diakonen bezorgen de armen, die ledematen der gemeente zyn. Deze worden ondersteunt, ten besten van oude vrouwen, jonge dochters, en kinderen, van een collegie van twaalf eerbare matronen, onder den naam van diakonessen, zynde dit collegie, naar *Brands* getuigenisse, gesticht zo haast als 'er eene gemeente in deze stadt is opgerecht, en heeft deze stadt ook dit collegie alleen. Schoon deze matronen niet in het openbaar als ouderlingen en diakonen in de kerken in haren dienst bevestigt worden, hare verkiezing geschiedt echter door den groten kerkenraadt, en zy worden ook door een predikant uit den naam der gemeente en des kerkenraads, even gelyk de diakonen, in der diakonenkamer plechtelyk in den dienst opgenomen, en die haren tydt uitgedient hebben weder ontslagen. In het beroepen van predikanten, ouderlingen en diakonen heeft deze kerke al iets byzonders. Wanneer een predikant sterft, is de kerkenraadt, uit predikanten en ouderlingen bestaande, welke alle donderdagen na den middag ten twee uren vergadert, door eige wetten gehouden donderdag na de begraving van een predikant eene bezending aan de burgermeesteren te doen, om het afsterven van den overleden bekent te maken, en handopening of bewilliging te verzoeken, om een anderen te beroepen. En de burgermeesteren hebben die loflyke gewoonte, zo 'er niets tusschen beide voorvalt, doorgaans de handopeninge te verleenen dat die den volgenden donderdag in den kerkenraadt ingebragt wordt: waar op de kerkenraadt; daar van kennisse gegeven hebbende aan diakonen, den volgenden dingsdag een nominatie van driën maakt; waar op den volgenden dingsdag des avonds, zynde de dag der gewone vergadering der diakonen, de zelve mede eene nominatie van drie maken, welke zy den volgenden donderdag in den kerkenraadt bekent maken; waar op aanstonts grote kerkenraadt, bestaande uit predikanten, ouderlingen en diakonen, tegen dingsdag daar aan volgende belegt wordt, daar dan deze twee nominatien te zamen gevoegt, en uit die beiden, door meerderheit van stemmen, eerst een drietal gemaakt, en uit dit drietal een beroepen wordt; waar van aanstonts kennisse aan burgermeesteren gegeven, en hunne gunstige approbatie verzocht wordt. Gelyk de predikanten, zo worden ook ouderlingen, diakonen en diakonessen door den groten kerkenraadt beroepen. Doch de tydt van hunne verkiezing is bepaalt, gesch iedende de zelve, na die van de regeering der stadt, in het begin van February. Deze kerkenraadt staat onder de Classis van Amsteldam, en deze onder het Noordhollandsche Synode, die ook in deze stadt om het zesde jaar gehouden wordt.

De Walsche of Fransche kerke, de tweede in rang, is zo out als de Nederduitsche, en wordt door vyf predikanten en veertien ouderlingen bestiert, en vyftien diakonen bezorgen de armen. Deze gemeente is door het aankomen van zo vele Fransche vluchtelingen zeer vermeerdert en sterk geworden, mogende nu meer een Fransche dan eene Walsche gemeente genoemt worden. Predikanten, ouderlingen en diakonen doen ook het beroep der predikanten, ouderlingen en diakonen; en behoort de Walsche kerke tot het Walsche Synode der provincien.

De Engelsche gemeente is wat later opgekomen, te weten in den jare 1607. Zy wordt bestiert door twee predikanten, drie ouderlingen, en zo vele diakonen. Deze kerke behoort onder de Classis van Amsteldam, en met de zelve onder het Noordhollandsche Synode.

Alle de predikanten worden uit de stads kasse onderhouden, en genieten tegenwoordig ieder jaarlyks de somme van twee en twintig hondert guldens. Omtrent het aanstellen der predikanten in deze stadt is dit nog in het byzonder aan te merken, dat de regeering van Amsteldam alleen de macht heeft het getal der zelven naar haar goetdunken te vermeerderen of te verminderen, omdat de predikanten der zelve niet ten dele van het gemene comptoir der geestelyke goederen, gelyk die van alle de andere steden en plaatsen van Hollandt, betaalt worden, alzo de stadt, tegen het inkomen der geestelyke goederen in deze stadt, en nog een ander voorrecht of inkomen, dat aan haar overgelaten is, de volkome betalinge der predikanten op zich genomen heeft; zo dat het gemene landt of de inkomsten der geestelyke goederen, door het vermeerderen of verminderen der predikanten in deze stadt, niet bezwaart wordende, de regeering der zelve daar in ook niemandt boven haar behoeft te kennen.

De stadt onderhoudt ook voor de Nederduitsche gemeente 9 krankbezoekers, om de predikanten te ondersteunen; 2 voor de Walsche, en 1 voor de Engelsche gemeente.

Hoewel de Gereformeerde Godsdienst de heerschende is, zo is 'er, gelyk men reets heeft aangemerkt, in deze stadt geen conscientiedwang. Een ieder kan hier gevoelen wat hy wil. Maar elk heeft hier geen vry zeggen; hoewel ook daar op, als 'er gene zamenrottingen gehouden worden, weinig gelet wordt; en men ziet dat alle religien, de Heidensche, Mahometaansche en Sociniaansche uitgezondert, vrye oeffening van Godsdienst, schoon niet alle even openbaar, zommigen door de wet, anderen door oogluiking, hebben.

De Lutherschen, of, gelyk zy zich noemen, die van de ware onveranderde Augsburgsche Confessie, of geloofsbelydenisse, hebben niet alleen vrye, maar zelfs openbare oeffening van Godsdienst in twee kerken, waar van de eene van de prachtigsten der stadt is; ontbrekende hen niets anders, dan alleen dat zy gene klokken hebben, en dat hunne predikanten, of bedienaars, noch ook hunne kerken, van het gemeen onderhouden worden. Zy hebben een vry beroep hunner predikanten, en eertyds zelfs zonder approbatie van den Magistraat; maar een verschil daar over op zekeren tydt onder hen gerezen zynde, hebben zy sedert moeten toestaan, dat hunne predikanten, zo wel als die der Gereformeerden, door den Magistraat goetgekeurt worden. Deze gemeente is mede zeer talryk, en heeft vyf predikanten, waar van 'er vier in de Nederduitsche, en een in de Hoogduitsche tale prediken, alle op hunne beurten in beide de kerken. Jeder van hen geniet jaarlyks een onderhoudt van 1800 guldens. Tien ouderlingen maken, benevens hen, den kerkenraadt uit, die om de veertien dagen op donderdag vergadert.

Hier op volgen de Doopsgezinden, die hier gemeenlyk Mennoniten, of by verkorting Menisten, genoemt worden. Zy zyn verdeelt in verscheide gemeentens, als hiervoor, daar van hunne kerken gesproken is, gezien wordt. Zy bestaan doorgaans uit machtige en welgegoede menschen; maar hebben hedendaagsch voor het meeste deel die oude eenvoudigheit niet meer; maar gelyk zy in schatten uitmunten, zo zyn zy ook de minste in pracht en weelde niet.

De Arminianen of Remonstranten hebben ook hunne vrye Godsdienst-oeffeninge, en hier een soort van Gymnasium, tot onderwys der genen, die zich tot den predikdienst hunner kerke willen bequaam maken.

Verscheide gemeenten van andere Protestantsche Christenen worden hier ook nog gevonden, als van de Engelsche bisschoplyke kerk, van de Poolsche broederschap, Collegianten genoemt, en van de Quakers, welke alle mede vrye oeffening van Godsdienst en hunne kerken hebben, waar van hier voor gewag gemaakt is.

De Roomschgezinden, gelyk zy hier zeer sterk in getale zyn, oeffenen hunnen Godsdienst mede vry, en hebben vele kerken, die hier voor genoemt zyn, waar in zy zo door werreltlyke als geordende priesters bedient worden: hoewel de vryheit omtrent de Jesuiten wat meer dan omtrent de anderen door de plakkaten van den lande benoeit is.

De Armeniers hebben hier ook vrye en opentlyke oeffeninge van hunnen Godsdienst.

Indien ergens, zo hebben de Joden, die hier talryk zyn, vrye, ja openbare oeffeninge van hunnen Godsdienst, de Portugeesche en Hoogduitsche daar toe hunne openbare Synagogen hebbende, die reets beschreven zyn, behalven nog eenige byzondere voor zulke, die tot de genoemde Synagogen niet behoren. De Portugeesche Joden, die de vermogentste zyn, en groten koophandel dryven, hebben hier ook een soort van Gymnasium, om Rabbynen aan te queeken; gelyk 'er ook eene fraaie bibliotheek van Hebreeusche boeken in eene der kamers van den omtrek der Synagoge is. De Joden oeffenen ook vry hunnen ban, zelfs door geesselinge met riemen, gelyk Uriël d'Acosta geproeft heeft. In het stuk van huwelyken moeten zy zich richten naar de burgerlyke wetten van het landt.

Nergens in de werreldt is groter of beter order in het bezorgen der armen, dan in deze grote stadt, daar jaarlyks ongelooflyke sommen tot onderhoudinge der zelven besteed worden: gelyk zulks uit het gene omtrent de beschryving der Godshuizen gezegt is, genoegzaam is af te nemen. Elke gemeente is gehouden hare eige armen, die ledematen zyn, te bezorgen. Alle anderen, van wat religie zy ook zyn, indien zy maar Christenen genoemt worden, en zeven jaren in de stadt gewoont hebben, worden van de huiszitten meesters of aalmoeseniers bezorgt. Zo dat niemandt in deze stadt gebrek van nodig voedzel behoeft te hebben.

Geleerde en dappere mannen en kunstenaars, te Amsteldam geboren.

Amsteldam heeft vele beroemde mannen voortgebragt, waar van op zyn plaats met meerder omstandigheit te lezen is; waarom men hier maar eenige van de voornaamsten der zelven zal noemen, en eerst de geleerden, die door hunne schriften vermaart zyn geworden; te weten *Nicolaas de Amsteldammer*; *Hervicius de Amsteldammer*; *Joannes de Amsteldammer*; *Alaard van Amsteldam*, die zeer welsprekende was; *Joannes Sartorius*; *Ysbrandt Schollius*, een geleert priester; *Cornelis Krook*, eertyds bestierder van 't grootschool; *Gysbert Horstius*, vermaart arts; *Kornelis van Amsteldam*; *Johannes Timannus*; *Nikolaas Kannius*, pater van de St. Urzels nonnen; *Nikolaas Evertsz.* raadsheer geweest te Spiers; *Pompejus* en *Ysbrand Ocko*, eertyds burgermeester; *Johannes Monsenus*; *Franciscus Vormundus*; *Dirk Volkertsz. Koornhart*; *Cornelis Haamrode*; *Pieter Opmeer*; *Martinus Æditius*, of *Koster*; *Mattheus Bossemius*; *Elhard de Veer*; *Kornelis Junius (van Duin)*; *Kornelis Giselbert Plemp*; *Vopiscus Fortunatus Plemp*; *Hendrik Laurensz. Spiegel*; *Roemer Visscher*; *Jakob Bosius*; of *a Castro*, derde bisschop van Roermonde; *Gerbrand Adriaansz. Brederode*; *Sebastiaan Egbertsz.*; *Petrus Pauw*; *Laurens Reaal*, ridder; *Pieter Cornelisz. Hooft*, ridder; *Jakob Laurentius*; *Rudolphus Petri*; *Johannes Kloppenburg*; *Jakob Jansonius*; *Maximilianus Sandeus*; *Albertus Eufrenius*; *Nicolaas van Wassenaar*; *Willem Jansz. Blaauw*; *Simon Episcopius*; *Andreas Lantsman*; *Dr. Nicolaas Tulp*, burgermeester; *Gerard Brandt*; *Cornelius Sladus*; *Mathias Sladus*; *Petrus vander Hagen*; *Adrianus Junius*; *Isaak Commelin*; *Jakob Commelin*; *Johannes Commelin*; *Kasper Commelin*, die de beschryvinge van Amsteldam heeft uitgegeven; *Mr. Hendrik Brouwer*, burgermeester te Leiden; *Joannes Hudde*; *Mr. Nicolaas Witsen*; *Tobias van Domselaar*; *Arnoldus Montanus*; *Arnoldus Seyen*; *Petrus Francius*; *Janus Broukhusius*; *Laurens Bake*; *Philippus van Limborg*; *Hadrianus* en *Petrus Relandus*, en anderen meer.

Onder de oorlogshelden, die Amsteldam voortgebragt heeft, munten uit de admiraal *Jakob van Heemskerk*, wiens graf men in de Oudekerk ziet; *Jakob van Nek*, die voor admiraal naar Oost-Indiën gezonden wierdt, in vyftien maanden, na verbonden met Indiaansche koningen gemaakt, en zyn eene handt in een zeeslag verloren te hebben, met grote rykdommen wederkeerde, en naderhandt het burgermeesterschap dezer stadt en andere hoge ampten bekleedde; *Jakob Willekens*, die de Bahia de Todos los Sanctos in

Brasiliё innam, en naderhandt om zyne verdiensten tot raadt verheven wierdt; *Hendrik Kornelisz. Lonk*, die admiraal was van de vloot, die naar Brasiliё zeilde, en Olinda veroverde; *Jakob de Ryk*, die Kampveere in Zeelandt innam; *Dirk Duivel*; *Kornelisz. Jansz. Haan*, wiens grafstede in de Oudekerk gezien wordt; *Abraham vander Hulst*, vice-admiraal van Hollandt, wiens grafstede mede in de zelfde kerk te vinden is: *Gerrit Hasselaar*, uit het burgermeesterlyke en manhaftige geslacht der Hasselaren; *Gerard Hulst*, eerste raadt en directeur generaal van Nederlandsch Indiё. *Gillis Schey*, vice-admiraal van Hollandt, schoon te Arnhem in Gelderlandt geboren, verdient hier geplaatst te worden, als hebbende sedert zynen ouderdom van vier jaren alhier te Amsteldam gewoont.

Vele kunstenaars heeft deze stadt mede voortgebragt, als *Pieter Aarnoutsz.* om zyne grote lengte *Lange Pier* genoemt, en zyne drie zonen; *Dirk Jakobsen*; *Dirk Barentsen*; *Gerrit Pietersen. Symon Jansz. Kies*; en *Jan Blom*; *Kornelis Anthonisze*, raadt dezer stadt; *Roelant Roghman*; *Warnard van den Valkert*; *Jakob Sandraard*, alle brave schilders; *Ferdinandus Bol*, hoewel te Dordrecht geboren, maar sedert zyn derde of vierde jaar hier opgevoed, kan mede onder de Amsteldammers gerekent worden. Hy was een deftig schilder, als aan 't stuk, dat in 't burgermeesters vertrek hangt, en de stantvastigheit van Fabritius in Pyrrhus legertent verbeeldt, genoegzaam blykt. *Joost Jansz.* een vermaart beeldhouwer en landkaart-tekenaar, is mede in deze stadt geboren.

Eene menigte van andere geleerden, dappere helden, en grote kunstenaars heeft deze stadt voortgebragt; zommigen van de zelve, reets gestorven, gaat men om de kortheit voorby; en anderen nog in leven zynde, kunnen hier als nog niet geplaatst worden.

AMSTELLANDT, wel eer eene heerlykheit der oude heeren van Amstel tot het jaar 1296 toe, en tegenwoordig een aanzienelyk baljuw- en dykgraafschap in het graafschap Hollandt, staande ter begevinge van de heeren raden en meesters der rekeningen der domeinen van Hollandt en Westvrieslandt, zynde de baljuw ook dykgraaf van den hogen Zeeburg en Diemerdyk. Het wordt aan de Noordzyde door den stroom het Y en de Zuiderzee, aan den Oostkant door Gooilandt en de riviere de Vecht, ten Zuid-Oosten door het landschap Utrecht, ten Westen door Rhynlandt, en ten Noord-Westen door het Leidsche en Haarlemmer meer, en Zuid-Kennemerlandt besloten, willende zommige schryvers, dat het zich eertyds ten Zuiden en Zuid-Westen verder uitgestrekt heeft; anderen wederom voorgevende, dat Muiden en Weesop, aan de riviere de Vecht leggende, mede onder Amstellandt begrepen zyn geweest; zynde zy waarschynelyk tot die gedachten gekomen, om dat de heeren van Amstel in den zoenbrief, met graaf Floris in het jaar 1285 gemaakt, Muiden en Muider poorte aan den zelven overdragen; eveneens als of de heeren van Amstel geen eigendom daar aan konden gehad hebben, zo Muiden niet onder Amstellandt gelegen hadde, van het welke het tegendeel blykt uit het geslachtregister dezer heeren, door den landskundigen *Arnout van Buchel* uit verscheide echte charteren in den jare 1625 getrokken, alwaar uitdrukkelyk gezegt wordt: *En in het zelve jaar (1125) heeft bisschop Otto aan Giselbertus van Amstelle gegeven den ban van Muyden, Weesop en Diemen, met de tollen en visscherye voor altydt.* Voeg hier by, dat de oude Chronyk de heeren van Amstel, of Amstellandt, al noemt vasallen des Utrechtschen bisdoms op het jaar 1021, en alzo 204 jaren vroeger dan zy met Muiden, enz. begiftigt zyn geworden, staande mede in een brief van bisschop Godebaldus op het jaar 1126, in een gelyken brief van bisschop Andreas van Kuik op het jaar 1131, en wederom in eenen van bisschop Godefridus, die tusschen de jaren van 1256 en 1278 het bisdom bestiert heeft, verscheide heeren van Amstel opgenoemt.

Amstellandt trekt zynen naam van den vermakelyken stroom, den Amstel, die omtrent het midden daar door loopt, van welke rivier, door het leggen van een dam in de zelve, tegen het invloejen van het Y- of Zuiderzee-water, de stadt Amsteldam, gelyk, mede het dorp, ten Oosten gelegen, ouder-Amstel, en dat, leggende ten Westen, nieuwer-Amstel genaamt is geworden, welke, nevens de andere districten in Amstellandt, van overoude tyden af ieder op zich zelfs hunne byzondere schepens of rechtbanken gehad hebben, en alzo ieder in de zyne onder den baljuw van Amstellandt geoeffent hebben de hoge jurisdictie en het krimineele rechtsgebiedt, uitgezondert van zeven soorten van misdaden, die de grave voor zich behieldt door zyne heerlykheit te berichten, als: moordt; moordbrandt; vrouwenkracht; raaroof, die zich gewapenderhandt tegen den grave zette, en die misdeden aan de konynen in Gooilandt, of binnen een der Raeflooten van het Reigersbosch ter ouder-Amstel; tot dat in den jare 1409 de stadt Amsteldam van grave Willem van Beyeren verkregen heeft, de hoge breuken en de lyfstraffelyke zaken te mogen doen berechten door den schout van hare stadt, gelyk te zien is by de handvesten van hertog Albrecht van Beyeren, als grave van Hollandt, gegeven in den Hage des zondags na St. Gregorius-dag in het jaar 1387, en van graaf Willem van Beyeren den 15 July des jaars 1409: en is de beheering der hoge en krimineele justitie omtrent de dorpen en het platte landt in Amstellandt alleen gebleven aan den baljuw, de welke, van overoude tyden af, ook te gelyk is geweest baljuw van Waterlandt en Zeevank, tot dat de balluagien van die beide districten, omtrent het midden van de XVI eeuwe, van de balluagie van Amstellandt zyn afgezondert geworden, en vervolgens door afzonderlyke baljuwen beheert, tot heden toe.

Het Reigersbosch ter ouder-Amstel, hier voren vermeld, was, naar het zeggen van zommigen, eertyds geweest het lusthuis der oude heeren van Amstel, en naderhandt het jagthuis der graven van Hollandt, waar over door den grave wierdt gestelt een afzonderlyke houtvester, gelyk onder anderen blykt uit twee nog in wezen zynde brieven, gegeven op St. Thomas Apostels-dag, en des vrydags na onzer lieve Vrouwe boodschap in het jaar 1353.

Het dykgraafschap van Amstellandt is van veel groter omtrek dan het baljuwschap, en strekt zich uit van de stadt Amsteldam af, door een gedeelte van Rhynlandt, als Kalslagen, Nieuveen, Zevenhoven, Noorden, voorby het Woerdsche verlaat, tot digt by Montfoort, en van daar, voorby Ysselstein, naar den dam ter Aa in de Vecht, by de Nieuwersluis, en zo voort naar Wesop, de Vecht langs en Muiden tot in de Zuiderzee, en van daar, den Zeedyk langs, weder tot Amsteldam.

Men vindt hedendaags in Amstellandt niet meer dan eene stadt, het nooit volprezen AMSTELDAM, en onder het baljuwschap tegenwoordig alleen deze vier fraaie dorpen, *Ouderkerk*, *Amstelveen*, *Diemen*, en *Waverveen*, zynde de baljuw ook ambachtsheer over de twee eerste en het laatste dorp. Daarenboven zyn hier nog verscheide grote buurten, als *Diemerbrug*, *Overdiemen*, *Boven-* en *Buitenkerk*, *groot-* en *klein-Duivendrecht*, *Voetangel*, de *Bullewyk*, de *Ronde hoep*, de *Nesse*, de *Quakel*, *Buitenveldert*, *Legmeer*, en de twee bedykte en met deftige lusthoven beplante *Diemer-* en *Bylemermeeren*, die voortyds ook by den baljuw van Amstellandt berecht zyn, doch nu door eige dykgraven, baljuwen en heemraden, met hoog rechtsgebiedt, bestiert worden, leggende het laatste thans door een nieuwen inbreuk der Zuiderzee, sedert het jaar 1702, nog voor het grootste gedeelte met zout water bedekt. Wat nu Amstelveen belangt, het zelve is in 't jaar 1399 door hertog Albert van Beyeren, grave van Hollandt, als eene ambachtsheerlykheit, in maniere als de Kennemer ambachtsheerlykheden, gegeven aan Koen Kuzer van Oosterwyk, en by verloop van langen tydt door de stadt Amsteldam gekocht, als nader op 't artykel van AMSTELVEEN aangetoont zal worden. Behalven den Amstelstroom wordt deze landstreek bevochtigt door het Y, het nieuwe Diep, de Diem, de Gaasp, de Haarlemmer- en de Legmeer, die byna allerhande soorten van riviervisch uitleveren, en verpacht worden, staande enkelyk het visschen met de angelroede aan iedereen vry. De grondt is hier overal laag, week en moeraffig, en bestaat of uit wei- of veenlanden, waar door de lucht hier omtrent eenigzins zwaar en dampachtig valt, inzonderheit voor de aankomende vreemdelingen.

Amstellandt stondt, als reets hier voren gezegt is, outtyds onder de edele heeren van Amstel, tot op het jaar 1296 toe, wanneer Gysbert van Amstel, ridder, zone van Gysbert van Amstel en Bertrande van Ysselstein, heeren Jans erfdochter, met heer Herman van Woerden en andere edellieden aangespannen hebbende tegen grave Floris den V van Hollandt, door zyn medestaan zich schuldig maakte aan des zelfs moordt, en aldus uit het landt en zyne heerlykheit vluchtte, die door Jan, den zone van den zelven Floris, nevens de heerlykheit van Woerden, verbeurt verklaart en aangevaard wierdt. Doch graaf Jan van Avennes, de eerste uit den huize van Henegouwen, zyn opvolger, gaf beide de heerlykheden van Amstel, of Amstellandt, en Woerden te bestieren aan zynen broeder Guye, naderhandt bisschop van Utrecht; zommigen zeggen als een leen, anderen als een eigen goedt: doch na des zelfs doodt wierden deze heerlykheden het graafschap Hollandt weder ingelyft, en als toen in den name der graven, en naderhandt in dien der Staten van Hollandt bestiert door baljuwen, de welke meerendeels van de eerste en voortreffelykste geslachten van Hollandt zyn geweest, als uit de volgende lyst der tot nog toe bekende baljuwen van Amstellandt te zien is.

Naamlyst der baljuwen van Amstellandt, die voortyds ook baljuwen van Waterlandt en Zeevank geweest zyn.

1333 *Willem Cuser*, een bastaardt des graven van Hollandt.
1345 *Florens vander Bonkhorst*, knape.
1354 *Gerrit den Boelen.*
1354 *Coen Cusersz. van Oosterwyk*, neve des graven van Hollandt.
1358 *Gysbert van Ysselstein*, ridder.
1367 *Coen van Oosterwyk Willemsz.*
1388 *Jan van den Poele.*
1396 *Jan van Heenvliet van Kattendyk.*
1407 *Jan van Beverwaerde*, ridder, uit den huize van Vianen.
1416 *Reynold van Brakel.*
1418 *Dirk van Assendelft.*
1437 *Gysbert van Vianen*, ridder, here van Noordeloos.
1448 *Jan Teding.*
1449 *Aalbrecht van Raaphorst.*
1462 *Philips van Wassenaar*, ridder.
1467 *N. van Boshuisen Florisz.*
1477 *Hendrik Ackerman.*
1478 *Arent*, heer van Zevenbergen, ridder.
1484 *Mr. Hendrik Wolfertsz.*
1509 *Mr. Jan Claesz.*
1520 *Dirk Maartenze.*
1527 *Koen van Boshuysen Willemsz.*
1539 *Claas Becker Jacobz.*
1548 *Jakob Moose. Bicker.*
1567 *Willem Martenz. Kalf.*
1571 *Arent Ernst.*
1576 *Wolphert Michielz.*
1578 *Nicolaas vander Laan* de jonge, baljuw en dykgraaf van Amstellandt.
1586 *Dirk van Roodenburg.*
1619 *Jakob Simonz. Louw.*
1625 *Pieter Boudewynz. van Lockhorst.*
1651 *Reynier Paeu*, heer van Nieuwerkerk.
1653 *Diderik de Vlaming van Outshoorn.*
1673 *Jakob van Haringkarspel.*
1712 *Jonas Witzen.*
1715 *Mr. Jakob vander Dussen.*

AMSTELVEEN, ook NIEUWER-AMSTEL geheten, is een fraai dorp onder het baljuwschap van Amstellandt, en het hoofdt van een zeer wytuitgestrekte ambachtsheerlykheit; hebbende een tamelyke grote kruiskerk, met een spits torentje daar op, welke sedert het jaar 1595 door een eigen predikant bedient is geworden, nadat dit dorp te voren van het jaar 1586 af met Ouderkerk vereenigt was geweest, en te zamen maar eenen Gereformeerden kerkenleeraar hadden gehad. De parochiekerk alhier was in de Roomsche tyden den H. Urbanus toegewyd. Hertog Albert van Beyeren, grave van Hollandt, schonk in 't jaar 1399 de ambachtsheerlykheit van Amstelveen, op den voet als de Kennemer ambachtsheerlykheden, aan Koen Kuser van Oosterwyk, bevoren baljuw van Amstellandt. Van dezen is zy by verhuwelyking overgegaan aan het edele geslacht van Foreest, en by vervolg van tydt aan de doorluchtige heren van Brederode, van de welke haar de stadt Amsteldam in het jaar 1529 gekocht heeft, met toestemminge van keizer Karel den V, als grave van Hollandt, en zulks om voor te komen en verder te ontgaan de gestadige rechtsvorderingen en dagelyksche onlusten over de grensscheidingen en 't rechtsgebiedt ontstaande. *S. van Leeuwen Batav. illustr. Matth. Vossius Nederl. Jaarb. Commelin beschryv. van Amsterdam.*

AMSTERDAM, een eilandt in de Yszee, benoorden het Deensche eilandt, tusschen Groenlandt en 't eilandt Spitsbergen, door de Hollanders ontdekt, onder den naam van het *Amsterdammer eilandt.* De Engelschen noemen het Nieuw-landt. Het zelve is zeewaarts zeer hoog, maar landwaarts vlak afgaande, en heeft aan weêrzyden een grote en schone baai, de Noord- en Zuidbaai genoemt, en landwaarts, daar die baaien te zamen lopen, de Hollandsche baai geheten, die tegen de vlakte van Smeerenburg aangrenst, daar verscheide overgebleve muurwerken van traankokeryen en pakhuizen gevonden worden. *C. G. Zorgdragers opkomst der Groenlandsche Visschery.*

AMSTERDAM, een klein eilandt in de Indiaansche zee, aan het onbekende Zuidlandt, tusschen nieuw-Hollandt en Madagascar gelegen. De Hollanders, die 't ontdekten, hebben het dezen naam gegeven; doch het is van weinig belang.

AMSTERDAM, een ander klein eilandtje, dat de Hollanders ook kort na het eerste ontdekt hebben. Het legt in de Indiaansche zee, tusschen Peru en 't Salomonische eilandt, naby een ander, dat de Hollanders ROTTERDAM noemen.

AMSTERDAM, een smal, doch zeer lang eilandt in de Indische zee, aan de Westzyde van het koninkryk Jafnapatnam, op het machtige eilandt Ceilon. De ingezetenen noemen het Caradiva, en sedert dat de Hollanders zich meester gemaakt hebben van Jafnapatnam in het jaar 1658, is daar aan door hen de naam van Amsterdam gegeven. De alderbeste zage van geheel Indië, zynde een klein worteltje, waar mede de schilders de kleden root verwen, en een schonen grondt leggen, groeit op dit eilandt, daar de Hollanders eene fraaie kerk, en een goet huis van steen getimmert hebben, en in het jaar 1660 een schole van 490 kinderen was, en een gemeente van 1000 tot 1100 toehoorders gevonden wierdt. Men vindt op dit eilandt vele slangen, en worden van hier over een redelyke lange brug de oliphanten geleid en te scheep gebragt, om naar Choromandel en Bengale vervoert te worden. De rivier, die Jafnapatnam van de Ceilonsche provincie Wannias scheidt, loopt tusschen dit en 't eilandt Leyden, oudtyds Ourature genoemt, door, leggende te midden tusschen beiden het fort Hammenhiel of Cays, aan den mondt van de zee, dat alle uit- en inkomende schepen kan dwingen, en door de Portugezen aldaar gebouwt, doch in de maandt April des jaars 1658 door de gemelde Hollanders verovert is. *Ph. Baldeus beschryv. van Malabar, Choromandel en Ceilon.*

AMSTERDAM, nog een ander eilandt in de Chineesche zee, tusschen Japan en 't eilandt Formosa.

AMSTERDAM, een redelyk groot en welgesterkt fort in Africa, met drie kleine en een zeer grote battery, met twintig stukken kanon voorzien, heeft zynen naam van de machtigste koopstadt van Nederlandt, en legt aan het dorp klein-Kormantyn, een weinig beneden het dorp Adja in het landschap Fantyn, op de goutkust van Guinea. Het was wel eer het hoofdkomtoor der Engelschen tot in het jaar 1665 toe, wanneer die grote Hollandsche admiraal, Michiel de Ruiter, herwaarts met eenige oorlogschepen afgezonden, het zelve op de Engelschen veroverde, en versterken liet, sedert welken tydt de Nederlandsche Westindische maatschappye hier een opperkoopman tot gezaghebber, met een tamelyke bezettinge, geplaatst heeft, alhoewel de handel hier ter plaatse niet te beduiden heeft, schoon het dorp groot-Kormantyn, dat een kanonschoot beneden dit fort op een hogen berg legt, zeer groot en volkryk is, en zulks, om dat de Fantynsche Negers meer voordeel in den handel met de lorrendraaiers vinden, en om de minste schynreden, en als 't hen slechts in den zin komt, zodanig de passen sluiten, dat 'er geen koopman uit het landt aan de kust kan komen handelen. *W. Bosman beschryv. van de Guineesche goutkust.*

AMSTERDAM, (NIEUW-) eene Amerikaansche stadt in Nieuw-Nederlandt, aan den punt van de Noorder rivier gebouwt, is de hoofdstadt van de zelve provincie, heeft een zeer goeden zeehaven, en stont wel eer onder de Hollanders, dien 't de Engelschen afgewonnen, en by den vrede behouden hebbende, naderhandt Nieuw-Jork noemden.

AMSTRUTTER, of ANSTRUTTER, *Amstruttera, Anstruttera*, eene kleine stadt in Zuid-Schotlandt. Zy is in de provincie van Five, aan de golf van Edenburg gelegen, en aan den mondt van eene kleine rivier, die de zelve in twee delen scheidt, waar van het Oostelyke Oost-Amstrutter, en het Westelyke West-Amstrutter genoemt wordt. Deze stadt heeft het recht van verkiezing van gedeputeerden in het parlement voor Schotlandt. *Maty Dict. Geogr.*

AMTEM, de naam van eene der oude Arabische stammen, van het getal der genen, die men verloren acht, en waar van niets dan de naam overig is. *Herbelot Bibl. Oriental.*

AMU, of AMUS, een meir in Asië, in Tartaryë, in de provincie Zagathay of Usbek. *Venet. Hist. Orient.*

AMUDEZ, of AMUDAZA, eene stadt in Africa, in het koninkryk van Tunis. *Marmol. Leo Descr. Afr.*

AMULIO, of DA MULA (MARCUS ANTONIUS) was te Venetië uit een adelyk geslacht in 't jaar 1505 geboren. Hy was zeer welsprekende, 't geen hem inzonderheit by de Venetianen in zulk een aanzien bragt, dat zy hem als afgezant aan keizer Karel den V, aan Philippus den II, koning van Spanje, en aan paus Pius den IV zonden. Deze gaf hem het bisdom van Verona, en in 't jaar 1556 den kardinaalshoedt, nevens het bisdom van Rieti, en het ampt van bibliothekaris: doch de republyk wierdt hier door zeer misnoegt tegen hem, dewyl hy hunne oude wetten, de welke den ambassadeurs verbieden gene geschenken of ampten van uitheemsche vorsten aan te nemen, overtreden hadde, en moesten zyne vrienden en bloedverwanten te Venetië deswegen veel lyden; doch dit verminderde zyn aanzien aan het pauslelyke hof niet, en hy wierdt na de doodt van Pius den IV byna tot zynen opvolger verkoren. Hy stierf als deken van het Sacro Collegio in 't jaar 1570. Te Padua hadt hy een collegie voor twaalf jonge Venetiaansche edelen gesticht, aan ieder van welke men zestig dukaten tot hun onderhoudt moest geven. *Petramellar. Sleidan. Victorell. Hist. Venet. Onuphr. Davity. Aubery Hist. des Cardin.*

AMULIUS, of AMULEJUS SYLVIUS, de XVIII koning der Latynen, was een zoon van Procas, en jonger broeder van Numitor. Procas hadt stervende aan den laatsten zyne kroon, en aan Amulius zyne schatten nagelaten. Maar deze kroon zonder geldt veranderde wel haast van meester, en Amulius hadt zynen broeder zo haast onttroont, als hy het zelve ondernomen hadde. Hy arbeidde in het vervolg om zich in zyne geweldenary te vestigen. Hy deedt ten dien einde Egesthus, den zoon van Numitor, vermoorden, wanneer die prins op de jagt was. Om het volk geen vermoeden van dit misdryf te geven, geliet hy zich door schyn van een groten rouw zynen broeder te vertroosten. Eene dochter was Numitor nog overig, waar van Amulius zich mede ontslaan wilde, om dat zy tot hare huuwbare jaren gekomen was. Hy wydde haar in den dienst van de Godinne Vesta. Deze prinsesse, welke Dionysius van Halicarnassus en eenige anderen Rhea Silvia noemen, hadde eenen minnaar, en wierdt zwanger van de tweelingbroeders Remus en Romulus, waar van zy gelukkig verloste. Amulius verwees deze kinderen om verdronken te worden; en zy wierden in den Tyber geworpen, en verlost, als elders gezegt wordt. Wanneer zy vervolgens in staat waren gekomen om te begrypen, wat hoon en ongelyk hun gehele geslacht van Amulius geleden hadde, doodden zy hem in de stadt Albe, en zetten de kroon wederom op het hoofdt van hunnen grootvader Numitor. Dit gebeurde in het tweede jaar van de VI Olympiade, omtrent het 3299 jaar der werreldt, en het 14 van de regeeringe van Amulius. *Dion. Halicarn. lib.* I. *cap.* 8 & 10. *Plutarch. vit. Romul. Liv. lib.* I. *Florus lib.* I. *cap.* 1. *Eutrop. lib.* I. *Aurel. Victor. de Orig. Gent. Roman. Justin. lib.* XLIII. *Plinius* maakt gewag van nog een anderen AMULIUS *lib.* XXXV. *cap.* 10.

AMULON, AMULUS, of HAMULUS, aartsbisschop van Lion, was diaken van Agobard, en wierdt zyn opvolger in 't jaar 841. De schryvers van zynen tydt spreken van hem met achting. Trithemius zegt, dat hy in de Hebreeusche tale bedreven was, en tegen de Joden geschreven heeft. Het kan zyn, dat Trithemius hem de schriften toeschreef, die Agobardus tegen de Joden heeft uitgegeven, hoewel het ook mogelyk is, dat Amulon in deze tale iets konde opgestelt hebben, dat niet tot onze tyden gekomen is. P. Sirmond heeft een brief van Amulon aan Godeschalk, nevens eene verhandelinge, die den tytel voert van *Responsio ad interrogationem ejusdem de Praescientia, vel Praedestinatione Divina & libero arbitrio*, uitgegeven. Hy schryft hem ook eene verzameling der gevoelens van Augustinus van de predestinatie en de vrye wille toe. Baluzius heeft deze schriften van Amulon met die van Agobard laten herdrukken, en nog een brief van Amulon aan Theobaldus van Langres daarby gevoegt. De tydt van zyn overlyden is onzeker: doch hy moet omtrent het jaar 853, of 854 gestorven zyn, dewyl zyn brief aan Godeschalk in 't jaar 852 zoude geschreven zyn, en zyn navolger S. Remi in 't jaar 855 op het derde Concilie van Valence in het Dauphiné de voorzittinge gehad hebben. *Chron. St. Benigni Divionensis. Hugo, abt van Flavigni. Lupus Ferrar. ep.* 50. *en* 91. *Flodoard lib.* III. *hist. Rem. cap.* 21. *Trith. de script. Eccles. Sirmond. & Baluz. in praefat. & not. ad Amulon. & Lup. Ferr. Severt. Hist. Arch. Lugd. Sammarth. Gall.*

AMUND de I, koning van Zweden, een zoon van Olaus den II, vaardde in 't jaar 1018 de regeering aan, en sturf in 't jaar 1034. Hy wierdt *Kolbrenna* genoemt, dewyl hy eene wet gaf, dat men den gene, die een ander schade toebragt, even zo veel van zyn huis afbreken en verbranden zoude. Op hem volgde zyn broeder

AMUND de II, die buiten het huwelyk geteelt en *Slemme* genoemt wierdt. Hy stondt Schonen aan de Denen af: doch als de Zweden deswegen misnoegt waren, wilde hy dat landschap weder wegnemen; maar wierdt van de Denen in 't jaar 1041 verslagen. *Pufend. Crantz in Suecia.*

AMUNDISHAM, (JAN) een Engelschman, en monnik van de Benedictyner orde in het klooster St. Alban, heeft geleeft omtrent den jare 1450. Hy wierdt voor een der geleertsten van zynen tydt gehouden, die in de Philosophie, in de Theologie, en in andere wetenschappen ervaren was. Hy leeraarde een langen tydt. Jan Frumenter, abt van S. Alban, was zyn vertrouwt vriendt geweest. Amundisham, zich van dezen beschermer ontbloot zien,

ziende, schreef zyn leven, en liet nog andere werken in rym en in onrym na, die zyne geheugenis aan de nakomelingschap bewaren zullen. *Leland. & Pitsaus de script. Angl.*

AMUR of AMOER, *Amura*, eene rivier van groot-Tartaryë, in Asië, heeft haren oorspronk naby het meir van Baycal, in de provincie van Dauria, op 117 graden lengte. Zy scheidt deze provincie van 't landt der Monguls, besproeit de stadt Albasin, en nadat ze grote landen, die weinig bekent zyn, heeft doorgelopen, ontlast zy zich in den Oostersschen Oceaan, op 152 graden lengte, en 55 graden Noorder breedte. Deze rivier is ten minsten 700 mylen lang, en verscheide rivieren in haren schoot ontfangende, moetze noodzakelyk zeer groot zyn. De vader April, een Jesuit, noemtze in zyne Reizebeschryvinge, *Yamour*. Hy zegt, datmen daar in paarlen en robynen vischt, gelyk in de rivieren de Arguna, en de Schingal, die zich daar in ontlasten, en dat'er aan des zelfs mondt een bosch met biezen is, die zo dik zyn, dat een man de zelve naaulyks kan omarmen. Deze rivier is buiten twyffel de zelve, die Sanson in zyn grote kaart van Asië *Ghamas* noemt. Vergelyk hier mede de kaart van den overleden here burgermeester Witzen.

AMURATH de I, Turksche keizer, bygenoemt *Gazis*, dat is *beroemde heldt*, is een der grootste prinsen geweest, welken de Ottomannen gehad hebben. Hy was een zoon van den keizer Orchan, of Urcham, en volgde op zyn outsten broeder Solyman den I in den jare 1357, of 1359. Zommige schryvers willen, dat Orchan Solyman twee maanden zoude overleeft hebben: doch het is waarschynlyker dat hy voor hem gestorven is. Solyman was een prins van grote hoop, die de eerste was, die krygsbenden in Europa bragt, omtrent den jare 1355, en die sturf van den val van een paardt op de jagt. Amurath zich op den troon ziende, was alleen bedacht om zyne staten door nieuwe overwinningen te vermeerderen, en hy was daar in vry gelukkig door de zwakheit van Jan Paleologus, den I van dien naam, keizer van Constantinopel. Hy begon met in Europa te trekken, daar hy zich van het leger deedt erkennen: en den Grieken gansch Thracië en de naburige provincien ontnomen hebbende, onderwierp hy ook Gallipoli, Didymotychos, en Adrianopel, daar hy den zetel van zyn ryk vestigde. Amurath was de eerste der Ottomannen, die Janitzaren oprechtte. Hy verwoestte de kusten van Macedonië, versloeg den prins der Bulgaren, en den despoot van Servië, dien hy het hoofdt deedt afhouwen. Vervolgens maakte hy, nadat hy Pheres ingenomen hadde, een verbondt met den zoon van dezen despoot, die hem zyne zuster gaf, de schoonste persoon van Griekenlandt, waar op Amurath vuriglyk verlieft was. Daar na maakte hy ook een verbondt met den keizer van Constantinopel, die hem eenen van zyne zonen, Theodorus genoemt, voor gyzelaar zondt. Hy overmeesterde neder-Mysië, bragt de wederspannige bassaas tot reden, en deedt zyn outsten zoon Saulex de oogen uitsteken, die met den zoon van den Griekschen keizer de wapenen aangenomen hadt, van voornemen zynde om hunne vaders te onttronen. Eenigen tydt daarna, Eleazar of Lazarus, prins der Triballianen, beoorlogende, wierdt hy door een soldaat van die natie met een piek doorstoken, terwyl Eleazar de vlucht begon te nemen. Anderen zeggen, dat een kavallier, Milo genoemt, hem doorstak met eene lancie in het midden van zyne Janitzaren, daar hy by hem quam, veinzende hem iets van belang te zeggen te hebben. Hy sturf in 't jaar 1390, of 1389, na eene regeering van 23 jaren; hoewel Chalcocondylas hem eene langer regeeringe toeschryft. Hy won zeven en dertig veldslagen. *Leonclav. in hist. Muselm. lib.* V. *Chalcocond. lib.* I. *Baudier hist des Turcs.*

AMURATH de II volgde op zynen vader Mahometh den I omtrent den jare 1421. De kroon wierdt hem straks betwist door zynen neef Mustapha, zoon van Bajazeth, dien de Grieken tegen hem stelden, en die, zich meester gemaakt hebbende van de provincien, welke de Turken in Europa bezaten, en van de stadt Adrianopel, ondernam in Asië over te gaan, daar Amurath zyne krygsbenden sloeg; en hem zelfs in eene hage van den berg Toganum verstoken gevonden hebbende, deedt hy hem in zyne tegenwoordigheit verwurgen. Daar na deedt hy Constantinopel belegeren, om zich aan den keizer te wreken; en hoewel alle de historieschryvers eenpariglyk zeggen, dat nooit eene stadt zo wel aangetast wierdt, zy wierdt ook met zo veel geluk verdedigt, dat de Ottoman verplicht wierdt het beleg op te breken: en Amurath deedt zynen zoon, dien de Grieken tot eenen opstandt verleid hadden, verwurgen. De Grieksche keizer stelde ondertusschen tegen Amurath een anderen Mustapha, een jonger broeder van den voorgaanden, de welke door zynen gouverneur verraden zynde, het zelfde lot hadt van zynen broeder. Vervolgens veroverde hy eenige steden in Bulgarië, liet de twee jonge Bulgarische prinsen de oogen uitsteken, en hunne zuster in het serrail opsluiten. Hy belegerde Belgrado in 't jaar 1442, waar in de woiwode Joh. Hunniades zich zo dapper droeg, dat hy de belegering met groot verlies moest opbreken. Hy zondt ondertusschen een leger om Zevenbergen aan te tasten, dat door den zelfden Hunniades verdedigt wierdt, die de krygsbenden der Ottomannen versloeg, en die, veldheer gemaakt zynde van een bondgenootschap der Christenen, zo veel voordeel op Amurath behaalde, dat deze genoodzaakt wierdt vrede met de Hungaren te maken: want in den jare 1443 quam het by Sophia tusschen Hunniades en den Turkschen veldheer Mesichec tot een treffen, waar in de laatste 30000 man verloor. Amurath, door dezen tegenspoedt niet afgeschrikt, viel in Bosnië, dat hy cynsbaar maakte. Jan Castriot, prins van Albanië, wierdt genoodzaakt zich de zelfde wet van een geweldadigen overwinaar te onderwerpen, en zyne vyf zonen tot gyzelaars te zenden, welke Amurath deedt besnyden, tegen de belofte, die hy gedaan hadde van hen in hunnen godsdienst geen geweldt te zullen aandoen, en deedt de vier outsten door een langzaam vergif sterven. Hy viel ook in Morea, en vervolgens in Caramanië, en nam des zelf hoofdstadt weg. Dit bewoog eenige Christen vorsten, op het aanhouden van Julianus, legaat van paus Eugenius den IV, om een bondgenootschap aan te gaan, waar toe ook Ladislaus, of Uladislaus, koning van Hungarië, tegen den plechtig gesloten vrede, bewogen wierdt. Amurath zich aan 't hoofdt van zyne benden gestelt hebbende, tastte de Christenen met groot geweldt aan, en won den 10 November des jaars 1444 den vermaarden veldslag van Varna naby den Pontus Euxinus. Deze slag was zeer bloedig en ongelukkig voor de Hungaren, die in den zelven hunnen koning verloren. Amurath deedt hem het hoofdt afhouwen, dat men een langen tydt op het punt van eene lancie door Griekenlandt omvoerde. Men zegt, dat Amurath in het heetste van 't gevecht, bespeurt hebbende, dat zyne soldaten het van 't begin af te quaat gehad hadden, het tractaat van vrede, dat hy met de Christenen gemaakt hadde, uit zyn zak nam, en het zelve in zyne handt hebbende, dikwils deze woorden sprak: JESUS CHRISTUS, *zo gy Godt zyt, gelyk de uwen zeggen, wreek den hoon en het ongelyk, dat zy u aangedaan hebben, in het schenden van het verbondt, dat zy my by uwen naam bezworen hadden.* Een jaar daarna, of meer, volgens het getuigenis van anderen, sloeg hy ook Hunniades, met verlies van 20000 Christenen, op de vlucht. Doch eindelyk verliet hem het geluk; want Georgius Castriot, bekent onder den naam van Scanderberg, de vyfde zoon van Jan Castriot, zich door behendigheit in de staten van zynen vader herstelt hebbende, versloeg sedert verscheide malen de Turken, en noodzaakte Amurath het beleg van Croye, of Croya, de hoofdstadt van Albanië, op te breken. Amurath wierdt hier door wanhopig, en besloot niets te sparen, om zich daar over te wreeken. Deze wraakzucht, en het gedurig aanhouden van zyne Janitzaren verplichtten hem de Turksche monniken, Zichiten genoemt, te verlaten, onder de welke hy zich in klein-Asië begeven hadt, om aldaar het overige van zyne dagen in rust te slyten. Hy vatte het bestier der zaken van zynen staat wederom aan, en was met ernst bedacht om Scanderberg uit te roejen. Hy stelde daar toe de middelen in 't werk, die hem 't zekerst dachten. Hy gebruikte geweldt en list, en won echter niets. Amurath hadt het doorgaans te quaat. Eindelyk bragt hy wanhopig een machtig leger te veldt, en belegerde Croya, in welk beleg hy sturf, door spyt dat hy de stadt niet konde vermeesteren, of door eene beroertheit. Het was op een woensdag den 11 February des jaars 1451, zynde het 855 jaar van de Hegire, het 75 van den ouderdom van Amurath, en het 31 van zyne regeering. Mahometh de II was zyn opvolger. *Leonclav. lib.* XIV. *Chalcocond. lib.* VII. *Birckens Oest. Ehrensp. Toppeltin. Orig. Transylv. Besold. &c.*

AMURATH de III, zoon van Selim den II, begon op 't einde van 't jaar 1575 te regeeren. Hy deedt terstondt vyf van zyne broeders naar de wyze der Turksche keizers ombrengen. Hy brak den stilstandt, dien zyn vader met keizer Maximiliaan den II gesloten hadt; belette ook, dat de aartshertog Maximiliaan de Poolsche kroon verkreeg, en bragt te weege, dat de zelve aan Stephanus Bathori, vorst van Zevenbergen, wierdt opgedragen. Den Persianen ontnam hy Taurus, plunderde het uit, sloeg de Maroniten en Drusen by den berg Libanus, viel naderhandt met een machtig leger in Croatië, doch wierdt met verlies van 10000 mannen daar uit geslagen. Keizer Rudolf de II zondt een leger tegen hem, om zich wegens den hoon, die zyne gezanten by de Porte aangedaan was, te wreken, en de generaal Teuffenbach deedt met 15000 mannen, die hy tegen hem aanvoerde, grote schade; wanneer de Janitzaren tegen hem opstonden, en de woiwoden van Zevenbergen, Moldavië en Wallachië zich omkeerden, was hem zulks te smartelyker, om dat hy aan den steen lag. Hy sturf te Constantinopel in 't jaar 1595, in 't XLVII jaar zynes ouderdoms. *Mezeray contin. de Chalcocond. Baudier hist. des Turcs. Gerlachs Tagebuch.*

AMURATH de IV was een zoon van Achmet, en broeder van Osman. Na de doodt van Achmet zetten de Janitzaren zynen broeder Mustapha op den troon; en daarna den zelven wederom in de gevangenis gezet hebbende, kroonden zy Osman. Maar in 't vervolg herstelden deze woedende soldaten Mustapha, die Osman deedt verwurgen: doch de regeering van dezen prins hen wederom mishagende, zetten zy hem weder in de gevangenis. Amurath, maar vyftien jaren out zynde, wierdt als keizer gegroet in de maandt September des jaars 1623. In den jare 1626 deedt hy Bagdat belegeren, doch de Persianen verdedigden het zelve zo dapper, dat de Turken genoodzaakt wierden het zelve te verlaten. Amurath hadt het ongeluk, dat hy Hali-Bassa verloor, en verscheide plaatsen, welke de Persianen en Arabiers hem afnamen. Behalven dat wierdt hy gedurig door de Polen en Cosacquen zo geweldig ontrust, dat zyne viziers bedacht waren om hem te onttronen, indien hy niet vaardig den vrede met deze volkeren gesloten hadde. Amurath hadt eindelyk het vermaak van zich aan de Persianen te wreken. Hy bragt in den jare 1638 een leger op de been, dat men gelooft een der talrykste geweest te zyn, dat de Ottomannen ooit op de been gebragt hebben; en zich van de gunstige gelegenheit van den oorlog tusschen de Persianen en den groten Mogol bedienende, belegerde hy Bagdat wederom, en nam het zelve in veertig dagen weg. Michaël, een Italiaansch ingenieur, wierp eene battery op, die eene grote bres maakte; maar de Persianen waren in staat om zich wel te verweren, zonder den oproer, die onder hen ontstont ter gelegenheit van den nieuwen gouverneur, dien de koning van Persië daar binnen zondt. De Kan of gouverneur, die nog in het begin van dit beleg het bevel hadt, was een Armenier; en dewyl hy een langen tydt het gebiedt in deze stadt gehad hadde, hadt hy de zelve reets twee malen verdedigt tegen het leger der Turken, die de zelve nooit hadden kunnen bemachtigen. De koning van Persië, deze diensten van dezen ouden

den krygsoversten vergetende, zondt eenen van zyne gunstelingen om in zyne plaats te gebieden. Deze in de stadt gekomen zynde, een weinig voor dat men met het kanon bres geschoten hadt, wilde de oude Kan, die zich door dezen nieuwen afgezet zag, liever sterven dan die schande overleven. Hy deedt in de tegenwoordigheit van zyne officieren en soldaten zyne vrouwe en zynen zoon by zich komen, en drie kelken vol vergift nemende zeide hy tegen zyne vrouwe, dat zy, indien zy hem ooit bemint hadde, hem zulks moest doen blyken, edelmoediglyk met hem stervende. Hy verzocht het zelve van zynen zoon; en zy dronken ter zelver tydt ieder een van deze kelken uit, waar door zy alle terstont stierven. De soldaten, die dezen gouverneur beminden, zulk een droevig schouwspel gezien hebbende, en wetende dat Amurath zich tot den algemenen storm op de bres vervaardigde, wilden hunnen nieuwen Kan niet gehoorzamen, en begaven zich terstondt tot muitery. Zy traden in onderhandeling met den Turk, en gaven zich over, op voorwaarde dat zy met hunne wapenen en gereetschap zouden uittrekken: doch men hieldt hen geen woordt: want zo haast Amurath in de stadt gekomen was, vertoonden de Bassaas hem, dat hy, om zynen vyandt den koning van Persië te verzwakken, alle de soldaten, die in de stadt waren, met het zwaardt moeste doen ombrengen; welke voorslag goet gekeurt wierdt, en omtrent twintig duizent bezettelingen omgebragt. De Turken hadden alreets het klooster der Capucynen in bezit genomen; maar de ingenieur Michaël deedt hen het zelve weder inruimen. Hy wierdt voor deze daadt met brieven van adeldom beloont, welke de vader Joseph van de zelfde orde voor hem verkreeg van Lodewyk den XIII, koning van Vrankryk, door het gezag van den kardinaal de Richelieu, op wien hy veel vermogt. Amurath genoot niet lang de vruchten van deze overwinning; zyne ongeregeltheden sleepten hem op den 8 February des jaars 1640 in het graf, in het 32 jaar zyns ouderdoms. Men zegt dat deze prins dapper, milddadig, edelmoedig en ondernemende was: maar deze goede hoedanigheden waren bezoedelt door gedurige overdaadt in het gebruik van wyn en brandewyn, dat hem dikwils van de reden beroofde. Ibrahim zyn broeder was zyn opvolger. *Mezeray Contin. de Chalcocond.*

AMUS, of AMIS, een out Egyptisch schryver, door Plutarchus en Synesius aangehaalt. 't Is misschien deze Amus, aan wien men de Amonitische schriften toeëigent, door Philo van Biblos, en door Eusebius bygebragt. *Plut. de Iside & Osirid. Synes. in Dione. Du Pin Bibl. des aut. prof.*

AMUS. Zie AMU.

AMUSTAN. Zie AMITITAN.

AMUTHANTÆUS, de XXXVIII van de Thebaansche koningen in Egypten, volgens *Eratosthenes*, volgde op Phreron, of Nilus, in 't 3490 jaar van de Juliaansche periode, 1224 jaren voor Christus geboorte. Hy regeerde 63 jaren. De namen van de Thebaansche koningen, die op hem volgden, zyn onbekent, ter tydt toe, dat geheel Egypten door Amenophis onder eenen koning gebragt was. *Du Pin Bibl. des Hist. prof. dans L'article de la Chron. des Egyptiens.*

AMUY, *Amuya*, eene stadt in Indië, aan de overzyde van den Ganges in Asië. Zy legt in de kaarten van Sanson aan den Wester oever van het meir Chiamay, op de grenzen van 't koninkryk Kanduana, een gedeelte van Mogolistan. *Maty Dict. Geograph.*

AMYCLA is de naam van eene der dochters van Niobe, die Pausanias *l.* II verzekert dat met hare zuster Melibea bevryd bleef van de straffe, die hare moeder en de overige van het geslacht overquam, omdat zy vergiffenis van Latona verzocht hadde. Homerus zegt nochtans, dat zy alle in 't zelve ongeval geraakten, *Il.* II.

AMYCLÆ, eene stadt in Peloponesus, in de provincie Laconië, niet verre van Sparte, naby den berg Taygeta, was wegens de geboorte van Castor en Pollux, als ook wegens hare voortreffelyke honden, vermaart. Aldaar was ook een tempel ter eere van Apollo gebouwt, die deswegen *Apollo Amyclæus* genoemt wordt. Le Noir zegt, dat deze stadt naderhandt *Vordonna* genoemt is. Anderen beweeren, dat 'er in Peloponesus twee steden van dezen naam geweest zyn. *Virgil. lib.* III. *Georg. Pausan. lib.* III. *Strabo lib.* VIII.

AMYCLÆ, eene stadt van Italië, in het landt der Arunciers, daar tegenwoordig het landschap van Labora is. Men gelooft dat zy gebouwt wierdt door eenige inwoners van Amyclæ in Peloponesus. Zy was tusschen Cajeta en Terracina gelegen, en gaf haren naam aan de Amycleesche zee, *Mare de Sperlunga*, of liever aan de golf van Amycles, tegenwoordig de golf van Gaëta genoemt. Deze stadt wierdt woest door de dwaasheit van hare inwoners. Zy waren zo eenvoudig, en hielden zich zo belagchelyk aan de leere van Pythagoras, welke verbiedt de dieren te doden, dat zy zich liever van de slangen, die daar in overvloedt gevonden wierden, lieten steken, of voor de zelve vluchtten, dan dat zy de zelve eenig leedt zouden doen. Men voegt 'er by, dat zy zich liever van hunne vyanden lieten ombrengen dan dat zy daar een woordt tegen spreken wilden. Men hadt hen dikwils door valsche krygsgeruchten ontrust: doch zy verboden zich in diergelyk een geval te bewegen, of zulke geruchten te verbreiden. Hunne vyanden bedienden zich eindelyk van deze gesteltheit, overvielen hen onverwacht, en bragten alles door de scherpte des zwaards om. Hier door is het spreekwoordt veroorzaakt: *Amyclas perdidit silentium*: „ De stilzwygentheit heeft de inwoners van Amyclæ doen omkomen. *Plinius lib.* III. *c.* 5. *l.* VIII. & X. *c.* 29. *Serviusin Adag. Virgil. l.* X. *Æneid.*

AMYCLAS, de vyfde koning van Sparte, een zoon van Lacedemon, op wien hy volgde. De dichters hebben voorgegeven, dat hy de vader van Hyacinthus was, welken Apollo beminde, en die naderhandt in een bloem van dien naam verandert wierdt. *Ovid. l.* X. *Metam. fab.* 3.

AMYCLAS *van Heraclea*, een philosooph, een leerling van Pythagoras, oeffende zich met vlyt in de landmeetkunde, en maakte daar in een goede voortgang. *Diogenes Laërtius* spreekt van hem in 't leven van *Democritus lib.* IX. *Proclus lib.* II. *in Euclid.*

AMYCLAS was de naam van een scheepshoofdt, aan wien Julius Cæsar, die zich onbekent in zyn schip begeven hadde, zich openbaarde, wanneer 'er een onweder oprees, zeggende met veel kloekmoedigheit, wanneer hy zag dat hy te rug wilde keren, dat hy niet vrezen moest, dewyl hy Cæsar en zyn geluk met zich voerde. *Lucan. l.* V.

AMYCUS, een zoon van Neptunus, en van de nymphe Melia, koning der Bebryciers in klein-Asië, was gewoon de vreemdelingen om te brengen, waar toe hy hen in een bosch nodigde, onder voorwendsel van eenige spelen te houden. Wanneer nu de Argonauten aldaar aanquamen, en Pollux op gelyke wyze van hen genodigt wierdt, merkte deze het bedrog, riep zyne reisgenoten te hulp, en bragt Amycus om. Anderen menen, dat hy door Castor en Pollux omgebragt wierdt, wanneer zy Hercules verzelden; en dat de koning Lycus om die reden hen eenen tempel toewydde. *Theocritus in Idyll.* XXII. *Hermolaus in Plin. lib.* XVI. *cap.* 44.

AMYCUS, of *de haven van Amyci*, vermaart door de doodt van Amycus, koning der Bebryciers, die aldaar gedood wierdt. *Plin. l.* V. *c.* 32. Men zag aldaar zyn graf met een laurierboom bedekt, die men de quade of de verwoede noemde, omdat, wanneer men van des zelfs bladeren in een schip bragt, iedereen in het zelve oneverhoop en in verschil geraakte, zo lange, tot dat men de zelve buiten boort hadde geworpen. Dit is de reden, waarom Arrianus dezen laurierboom δάφνη μαινομένη noemt. Men geeft dezen haven tegenwoordig den naam van *Lamia*, en van *de marmere haven*, (*scala marmorea*) volgens *Gyllius in Bosphoro. Nic. Lloydius.*

AMYDON, eene oude stadt in Macedonië, aan de rivier Axius, welke zommigen *Verdari* noemen. Homerus maakt 'er gewag van, dewyl de Trojanen van daar hulpe kregen; als mede *Juvenalis Satyr.* III.

AMYMONA, dochter van Danaus, koning van Argos, was getrouwt met Enceladus, welken zy doodde in den eersten nacht van haar huwelyk. Door de wroeging over hare misdaadt gedrongen, vluchtte zy in een bosch, daar zy, terwyl zy naar een wilt dier met den boog schoot, een satyr quetste, die haar daarom tot zyne wille wilde dwingen. Zy riep Neptunus om hulp aan, die haar ook redde, doch zelfs het geweldt aan haar pleegde, dat zy wilde ontvluchten, waar door zy de moeder van Nauplius wierdt. Alexander de Grote liet het beeldt van deze prinses in een esmeraut snyden. *Strabo l.* VIII. *Hygin.*

KONINGEN VAN MACEDONIE.

AMYNTAS de I, koning van Macedonië, volgde op zynen vader Alcetas omtrent het 3477 jaar der werreldt, en 556 jaren voor Christus, het 1 jaar van de LXVIII Olympiade. De afgezanten van Megabazus, veldheer van Darius, koning van Persië, de hofdames van Amyntas qualyk gehandelt hebbende, wierden door zynen zoon Alexander, die dezen hoon niet konde verdragen, gedood. Deze veldheer, om dit ongelyk te wreeken, zondt een machtig leger onder het bevel van Bubares tegen hem; maar deze laatste, op de dochter van Amyntas verlieft geworden zynde, trouwde met de zelve, en beschermde zynen schoonvader, in plaats van hem te beoorlogen. Door dit middel deedt hy zich van zyne onderdanen beminnen, en van zyne naburen vrezen. Zyne regeering duurde omtrent 50 jaren, en hy sturf omtrent het 3525 jaar der werreldt, en 50 jaren voor Christus. Alexander was zyn opvolger. *Justin. lib.* VII. *cap.* 3. *Euseb. in chron. Du Pin Bibl. des hist. prof.*

AMYNTAS de II volgde op Archelaus, of op Orestes, in het 399 jaar voor Christus, het 2 van de XCV Olympiade. Volgens de tydrekenaars is deze koning niet Amyntas, maar Oeropas genoemt, die op Orestes, den zoon van Archelaus den I, volgde. Deze Oeropas heeft volgens hun opgeven 6 jaren geregeert, eenen tydt, dien Eusebius aan eenen Archelaus den II en aan dezen Amyntas geeft. *Du Pin Biblioth. des Hist. prof.*

AMYNTAS de III, (of eer de II, indien men het gevoelen, in het voorgaande artykel bygebragt, plaats geeft,) wierdt op den troon gestelt na de doodt van Pausanias, in het 1 jaar van de XCVII Olympiade, 392 jaren voor Christus. Justinus zegt dat hy een zoon was van Menelaus. Hy regeerde eerst vyf jaren, tot dat Argeus de II op den troon gestelt wierdt; maar Amyntas beklom twee jaren daar na den zelven wederom, en regeerde daar op nog twaalf jaren. Hy beoorloogde de Illyriers en de Olynthiers, en om zyn oogmerk omtrent de laatsten te beter te bereiken, verzocht hy de Lacedemoniers om bystandt. Maar hy verloor echter tegen hen den veldslag en Teleutias, zynen krygsoversten. Polybidas, een Lacedemonisch veldoverste, wreekte hem wel haast door het verslaan der Olynthiers. Amyntas hadt by Eurydice: Alexander, Perdiccas, Philippus, den vader van Alexander den Groten, en eene dochter, Euryona genoemt. Hy hadt by eene andere vrouwe, Cygnea genoemt, drie zonen: Archelaus, Archidius, en Menelaus. Zyne dochter verwittigde hem dat zyne vrouwe Eurydice het voornemen hadde om hem om te brengen, en met haren schoonzoon Menelaus te trouwen, dien zy heimelyk en op eene oneerlyke wyze be-

beminde. Hy ontquam dit gevaar, en stierf in het eerste jaar van de CIII Olympiade, 367 jaren voor Christus, latende aan zyn oudsten zoon het koninkryk, dat de twee anderen ook na malkander verkregen. *Justin. l.* VII. *Diodor. l.* XV. *Xenophon l.* V. *Corn. Nepos & Plutarch. in vit. Pelopid. Du Pin Bibl. des hist. prof. dans l'art. des Rois de Macedoine.*

AMYNTAS, de zoon van Perdiccas den III, koning van Macedonië, was de wettige erfgenaam van de kroon: maar te jong zynde om na de doodt van zynen vader zelfs te kunnen regeeren, gaf men hem tot voogdt zynen oom Philippus, die de opperheerschappy aan zich trok; en deze geweldenary door grote overwinningen gevestigt hebbende, liet hy dit koninkryk aan zynen zoon Alexander den Groten. Amyntas voerde ondertusschen den koninklyken tytel, en was getrouwt met eene dochter van Philippus, Cyna genoemt; maar eindelyk niet kunnende dulden, dat een ander een goedt bezat, dat hem toebehoorde, leide hy Alexander lagen, de welke ontdekt wierden, en die hem het leven deden verliezen. *Justin. l.* VII.

AMYNTAS, de zeventiende koning der Assyriers sedert Ninus, of de achtiende sedert Belus, volgde op Ascatades, en regeerde vyf en veertig jaren met veel geluk. Hy stierf in het elfde jaar der regeering van Othniël, volgens Eusebius, of in het twintigste, volgens Torniel, 't welke was het 2624 jaar der werreldt: anderen zeggen het 2566. De lyst der Assyrische koningen van Ctesias is zeer verdacht, en de namen der koningen zyn meest Griekische of Persiaansche. Die van Amyntas is de naam der koningen van Macedonië. *Du Pin Bibl. des Aut. prof. dans la Chronologie des Empires Babyloniens & Assyriens.*

AMYNTAS was de naam van verscheide personen, waar van de schryvers van het leven van Alexander gewag maken, te weten: (I.) AMYNTAS, een zoon van Andromenes, die eene sterkte op eenen hogen berg veroverde in den naam van Alexander, en die hem sedert een onderstandt toebragt van zes duizent man te voet en vyf hondert paarden: (II.) AMYNTAS, een zoon van Antiochus, die uit Macedonië week, zonder eenigzins qualyk behandelt te zyn, alleen om dat hy Alelexander haatte, en om dat hy dacht van hem gehaat te zyn: (III.) AMYNTAS, een gunsteling van dien prins: (IV.) AMYNTAS, een zoon van Arabeus, die bevel hadt om de vyanden te ontdekken; (V.) AMYNTAS, een zoon van Perdiccas, broeder van Philippus, aan wien hy zyne dochter Cyna ten huwelyk gaf; (VI.) AMYNTAS, die de zyde van Alexander verliet, om zich aan die van Darius te begeven, en naderhandt, naar de overwinning van Egypten hakende, de Persianen versloeg, Memphis belegerde, en eindelyk door Mazazes met alle de zynen omgebragt wierdt. *Arrian. Diodor. Sicul. Justin. Curtius. Freinshem. in suppl.*

AMYNTAS, koning van Galatië, volgde op Dejotarus, en was de laatste prins van deze natie: want Cæsar Augustus maakte dit koninkryk na hem tot eene provincie; en door dit middel maakte de Roomsche mogentheit een einde van de heerschappy der Grieken, waar van men nog eenige overblyfselen in klein-Asië zag; te weten, Cappadocië, Cilicië, Pergamo, Bithynië, enz. *Strabo lib.* XII.

AMYNTAS, een Griekesch historieschryver. Men weet niet in wat tydt hy geleeft heeft. Hy liet eene verhandeling na, genoemt *Mansiones*, of van de dagreizen van Alexander den groten, die bygebragt wordt door *Athenæus lib.* VIII & X, daar hy iets verhaalt uit dezen schryver wegens het graf van Sardanapalus, en zyn grafschrift op eenen steen gegraveert met Chaldeeusche letteren, en door Chærilus overgezet. Ælianus brengt hem mede by *lib.* XVII *Hist. Anim. c.* 17.

AMYNTIANUS, een Griekesch historieschryver, leefde onder de keizerlyke regeering van Marcus Antoninus, den Philosooph, aan wien hy eene lofreden van Alexander den Groten opdroeg; waar in hy beloofde, dat zyn styl de heldhaftige doden van dezen overwinnaar zouden evenaren, hoewel daar in niets was, dat met dit grote onderwerp in vergelykinge quam. Hy schreef ook het leven van Olympias, de moeder van den zelven Alexander, met eene vergelyking van 't leven van Dionysius en van Domitianus; en van dat van Philippus, met dat van Augustus. *Photius Cod.* 131. *Vossius de Hist. Græc. l.* II. *c.* 14.

AMYNTOR, koning der Dolopen, volkeren van Epirus, regeerde na zynen vader Ormenus. Hy wierdt door Hercules gedood, om dat hy hem geen vryen doortocht door zyn landt wilde vergunnen. Zyne wettige vrouw was Hippodamia genoemt; maar hy hadt nog een byzit, Clytia genoemt, die Phenix valschelyk beschuldigde dat hy haar geweldt hadt willen aandoen. *Appollodorus.*

AMYRAUT, *Amyraldus*, (MOSES) predikant en professor in de Theologie te Saumur, is een der beroemtste Theologanten geweest, die men in de XVII eeuw in Vrankryk gezien heeft. Hy wierdt geboren uit een goet en out geslacht, dat oorspronkelyk was van Orleans, te Bourgeuil, eene kleine stadt van Turenne, in de maandt September des jaars 1596. Zich in de philosophie geoeffent hebbende, wierdt hy naar Poitiers gezonden, om daar in de rechten te studeeren. Hy leide zich met zo veel naarstigheit toe op deze wetenschap, dat hy daar aan dagelyks 14 uren besteedde. Hy wierdt na een jaar tyds meester in de rechten, maar hy bleef daar niet by. Bouchereau, zyn landgenoot en predikant te Saumur, riedt hem in de Theologie te studeeren. Het lezen van de *Institutie* van Kalvyn versterkte krachtig dezen raadt; maar aan zynen vader betuigt hebbende, die zyne inzichten hadde met hem tot den rechtbank te schikken, dat hy vuriglyk wenschte predikant te worden, verkreeg hy met moeite de bewilliging die hy verzocht. Hy ging te Saumur studeren onder Cameron, die hem beminde en byzonder hoog achtte. Hy was een tamelyken langen tydt proponent, en wierdt eindelyk tot predikant aangenomen van de kerke van S. Aignan in 't landt van Maine. Na dat hy achtien maanden aldaar geweest was, wierdt hy te Saumur beroepen, om daar de plaats te vervullen van Jan Daillé, die van daar vertrok om predikant te zyn te Charenton. Ter zelver tydt, wanneer de kerke van Saumur hem tot predikant begeerde, sloeg de academische raadt ook het oog op hem tot het professorschap in de Theologie. Dit was de reden, waarom de kerke van Rouaan en die van Tours, die hem ter zelver tydt op het Synode voor haar verzochten, hem niet verkregen; want de nationale Synoden hadden vastgestelt, dat de academische belangens gestelt zouden worden voor die der kerken. Zyne aanneming tot het professorschap in 't jaar 1633, het onderzoek (*examen*) dat de zelve voorging, en de redentwist van zyne inwyding *de Sacerdotio Christi*, verwierven hem veel toejuiching. Men nam benevens hem twee andere uitmuntende professoren, Lodewyk Cappel, en Josua de la Place, zo dat men aan de academie van Saumur drie personen te gelyk gaf, die de bequaamste waren om de zelve bloeiende te maken; dewyl, behalven hunne grote geleertheit, onder hen eene wonderlyke overeenstemming was, die eene stichtelyke en gelukkige eendragt veroorzaakt heeft, die zo veel te pryswaardiger was, om dat het eene zeldzaamheit is, die bezwaarlyk op eenige academie gevonden wordt. Moses Amyraut was gedeputeert op het nationaal Synode van Charenton in den jare 1631. Deze vergadering benoemde hem om eene aanspraak te gaan doen aan den koning, en om zyne majesteit het vertoogschrift, inhoudende de klachten wegens het overtreden der edicten, aan te bieden. Men beval hem inzonderheit zich zo te gedragen, dat hy niet op zyne knien gebogen sprak, gelyk de gedeputeerden van het laatste nationaal Synode gedaan hadden, en hy behandelde deze zaak zo behendig en stantvastig, dat hy eindelyk tot het gehoor toegelaten wierdt, volgens het oude gebruik, en volgens de begeerte der vergadering. De aanspraak, die hy aan den koning deedt, is ingevoegt in de *Mercure François* van den jare 1631. Deze bezending maakte hem bekent by den kardinaal van Richelieu, die verwondert was zo vele goede hoedanigheden in hem te vinden, de welke niet naar die van eenen man van zyne studie geleken. Eenigen tydt daar na gaf hy een geschrift uit, waar in hy de verborgenheit van de voorbeschikking (*predestinatie*) en van de genade verklaarde, volgens de stellingen van Cameron. Dit geschrift verwekte een soort van een inlandschen oorlog tusschen de Protestantsche Theologanten van Vrankryk. De genen, die deze stellingen niet aankleefden, kreeten het zelve uit voor eene nieuwigheit, en vooral wanneer zy den groten du Moulin op de baan zagen komen, die niet ophieldt Amyraut van verbreeking van het Synode van Dordrecht te beschuldigen, en van begunstiging van de Arminianery. Het gezag van dezen beroemden Theologant, die zich de eerbiedigheit van alle die van zynen aanhang verkregen hadde door eene menigte van boeken over de verschilpunten, maakte zo veel indruk op verscheide predikanten, hoewel Amyraut een geschrift uitgegeven hadt, waar in hy beweerde, dat Calvin de algemene genade geleeraart hadt, dat men op het nationaal Synode van Alençon een groot getal gedeputeerden zag, die gelast waren Amyraut tegen te gaan; en daar waren 'er zelfs zulke, die zo driftig waren, dat zy niet anders spraken dan van hem af te zetten. De gedeputeerden van de provincien aan de andere zyde van de Loire waren de yverigsten tegen hem. De vergadering, in verscheide zittingen Amyraut gehoort hebbende, die zyn gevoelen voorstelde, en die de zwarigheden oploste, die hem tegengeworpen wierden, zondt hem met eere wederom tot het waarnemen van zyne bediening, en geboodt eene stilzwygentheit omtrent deze verschilpunten, die niet wel onderhouden wierdt. Men bragt op het nationaal Synode van Charenton van den jare 1645 klachten in tegen Amyraut, *als hebbende hy de reglementen overtreden*, rakende deze stilzwygentheit; en hy beklaagde zich op zyn beurt *van eenige overtredingen tegen de zelve reglementen.* De vergadering bragt door eene algemene vergiffenis deze wederzydsche klachten in vergetelheit, vernieuwende de reglementen van stilzwygentheit, zondt Amyraut wederom met eere te rug tot het waarnemen van zyne bediening, en stondt hem toe tegen de vreemdelingen, die hem mogten aantasten, te doen het gene het Synode van Anjou zoude goet vinden. Dit Synode gaf hem vryheit om een antwoordt uit te geven op de drie stukken van Frederik Spanheim den vader, over de algemene genade, het gene de oorspronk was van eene menigte van andere boeken. Gedurende het nationaal Synode van den jare 1645 wierdt Amyraut van de vergadering verzocht in onderhandeling te treden met de la Milletiere, om, zo 't mogelyk was, den zelven weder op den weg te brengen. De onderhandeling duurde verscheide dagen: maar zy quamen niet beter overeen, met de levende stem twistende, dan in de boeken, die zy reets tegen malkander uitgegeven hadden. De leere van Josua de la Place over de erfzonde wierdt in dit Synode aangetast. Amyraut, daar van verwittigt zynde, boodt zich aan de vergadering aan, om de zaak van zynen amptgenoot te bepleiten, en toonde door eene lange reden, dat het gevoelen, over het welke men klaagde, niets gevaarlyks in hadde. Deze daadt wierdt niet alleen geprezen, ter oorzake van de bequaamheit, met welke de leere van de la Place verdedigt wierdt; maar ook om dat Amyraut niet anders dan het belang van zynen amptgenoot beoogde; want zyn gevoelen daar omtrent verschilde met dat van de la Place. Zo men hier byvoegt, dat Lodewyk Cappel den gewonen weg der Protestanten niet volgde omtrent de outheit der Hebreeusche punten of stippen, zal men alle de hoofdpunten der klachten, die men tegen de academie van Saumur deedt, gezegt hebben: maar alle deze klachten verhinderden niet dat men daar een groten toeloop van leerlingen en proponenten zag, die klaarblykelyk verminderde na de doodt van deze drie doorluchtige professoren. Amyraut overleefde de twee anderen, en hadt den tydt om een zeer groot getal van boeken

ken uit te geven. In 't jaar 1631 gaf hy zyne *verhandeling der Godsdiensten tegen de genen, die de zelve onverschillig oordeelen*, uit. Vyf jaren daar na gaf hy zyne predikatien uit over *den aardt, de uitgestrektheit, enz. van het Euangelium.* Hy gaf 'er nog vele anderen, mede in het Fransch als de vorigen, op verscheide tyden uit. Zyn boek *van de verheffinge des geloofs; en van de vernietiging van de reden* quam uit in den jare 1641. *De verdediging van Calvinus over de leere van de volstrekte verwerping* quam in het zelve jaar in 't Latyn uit, en in den jare 1644 in 't Fransch. Hy begon zyne uitleggingen over de H. Schriftuur in den jare 1644. *De brief aan de Romeinen* wierdt de eerste verklaart; hy vervolgde met *de andere brieven*, en eindigde met *de Euangelien:* maar hy hadt de zelfde wysheit als Calvin, van de *Apocalypsis* niet aan te roeren. Uit vreze dat zyn naam de Roomsch-Katholyken beletten mogt zyne uitleggingen te lezen, stelde hy dien niet voor de zelven. Hy gaf in den jare 1647 eene *verantwoording voor die van den Godsdienst* uit, eene verhandeling *van de vrye wil*, en eene andere *aangaande de afwyking van de Roomsche kerke, en den vrede, die onder de Protestanten in de zake over den Godsdienst moet onderhouden worden.* Hy verhandelde sedert deze stoffe van de wedervereeniging der Calvinisten en Lutheranen omstandiger in het *Irenicon*, dat hy in 't jaar 1662 liet drukken. Zyn boek *van de roeping der herders* quam uit in den jare 1649. Hy hadt over deze stoffe gepredikt voor den prins van Tarente, gedurende het houden van een provinciaal Synode, waar van hy voorzitter was. Deze prins verlangde dat deze predikatie gedrukt, en de stoffe omstandiger verhandelt mogte worden; want dat was de gemene en gewone stoffe van de redeneeringen der zendelingen. Amyraut vergenoegde zich daarom niet met zyne predikatie te doen drukken, hy gaf eene volkome verhandeling over dit gewigtig verschilpunt uit, en droeg het alles aan den prins van Tarente op. Zyne *Christelyke Zedekunde* in zes stukken in 8. waar van het eerste in 't jaar 1652 gedrukt wierdt, is de vrucht van zynen ommegang en de zamenspraken, die hy dikwils hadde met de Varnoul, eenen heer van eene ongemene verdienst, en eenen der geleerdste edellieden van Europa, hier in ook erfgenaam van zyn moederlyken grootvader du Plessis Mornai. Daar zyn weinig stoffen, waar over Amyraut niet geschreven heeft. Hy heeft eene verhandeling *van de Goddelyke dromen* uitgegeven: twee stukken *over het Duizentjarige ryk*, waar in hy een advokaat van Parys, de Launay genoemt, wederlegt, die het zelve krachtig dreef: *het leven van den dapperen la Nouë*, bygenoemt *Yzeren-arm*; en verscheide andere werken. Hy gaf zelfs verscheide vaarzen uit, want hy maakte een dichtstuk, genoemt *de verantwoording van den H. Stephanus voor zyne rechters*; maar hy leide daar mede geene eere in, en hy zoude beter gedaan hebben zich by het onrym te houden. De dichters vielen echter op dit werk niet aan, maar de zendelingen. Men gaf voor, dat de schryver met de uiterste oneerbiedigheit van het H. Sacrament des autaars gesproken hadde; maar hy gaf een geschrift uit om zich te rechtvaardigen, waar van men niets gepaster zoude kunnen zeggen, dan het gene Jan Daillé daar van zegt in zyn *Replique aux deux livres d'Adam & de Cottiby Part.* II, *ch.* 17: „ Wat de verantwoording „ van den H. Stephanus voor zyne rechters aangaat, (zegt hy) „ die gy vervolgens gebruikt, (hy spreekt tegen den vader Adam) „ om ons te overtuigen van uw Sacrament qualyk gehandelt te „ hebben, indien gy en de genen, die zich daar door zo veel geërgert vinden, u verwaardigt hadt den brief te lezen, welken de „ schryver heeft doen drukken om zich te rechtvaardigen, gy en „ zy zoudt 'er dat quaat gevoelen niet van gehad hebben, en misschien zoudt gy u zelfs verwonderen over de verblinding, welke „ het vooroordeel van uwe drift in uwen geest veroorzaakt heeft, „ doende den zelven, als tegen u en uwe transsubstantiatie gezegt, „ zaken opvatten, die alleen geschreven waren tegen de buitensporigheit van de afgodery der Heidenen.

Amyraut hadt zo veel gemaklykheit voor de pen als voor de tong, en dat is veel gezegt; want hy hadt eene wonderlyk vloeiende uitspraak, zo in 't Latyn als in 't Fransch; zo wel in de Theologische lessen, als in 't prediken. Hy kende de werreldt, en wist in den gemeenzamen ommegang honderderlei zaken voor den dag te brengen, die buiten zyn beroep waren. Dit bragt ongetwyffelt zo veel toe, en meer dan de achting van zyne geleertheit, tot het geluk, dat hy al zyn leven hadde, van gezocht en geëert te zyn van de grootste personaadjen van een strydigen Godsdienst. Men heeft reets gezegt, dat de kardinaal de Richelieu achting voor hem hadde. Men voegt 'er niet by, dat hy met hem deedt spreken over zyn groot voornemen, om de twee kerken te vereenigen; want dat zoude geen bewys zyn van eene zonderlinge hoogachting; deze kardinaal daar omtrent verscheide predikanten ondertast hebbende, die van veel minder aanzien waren dan hy. De maarschalk van Brezé en de maarschalk de la Meilleraye moeten gestelt worden onder het getal der groten, die byzonder veel werks van Amyraut maakten. De heer le Goux de la Berchére, eerste president in 't parlement van Bourgonje, die in den jare 1637 te Saumur gebannen wierdt, en de intendanten van de provincie van Anjou waren van dit getal, en men kan 'er nog bisschoppen en aartsbisschoppen byvoegen, en boven alle den kardinaal Mazarin, wiens heusheden voor onzen professor uitmuntende waren. Het is zeer waarschynlyk, dat hy onder andere redenen aan dezen kardinaal aangenaam was, om dat hy zich opentlyk verklaarde voor de leere van de gehoorzaamheit der onderdanen. Hy deedt zulks met vrucht voor het Fransche hof, gedurende de onlusten van de zo genoemde partyschap van den slinger (*la fronde*), in welke het geluk van dien kardinaal als tot een kaatsbal diende; en hy betoonde in verscheide andere gelegenheden, dat dit begunstigt leerstuk was, tot zo verre dat hy daar over in verschil geraakte met Philip Vincent, predikant van la Rochelle; maar dit belette niet, dat hy, in 't gene de conscientie betrof, tot ongehoorzaamheit vermaande. Het is niet nodig te zeggen, in wat aanmerking hy was by de Protestantsche groten; dat is genoegzaam van zelfs te besluiten. Hy hadt verschil met een predikant van Saumur, d'Huisseau genoemt, en hy hadt in deze zaak niet al het genoegen, dat hy verwachtte, op het nationaal Synode van Loudun, in den jare 1659 gehouden. Men heeft gemeent, dat de grote achting, die hy hadde, hem in dit geval nadeelig was; gelyk of 't een grote boom geweest ware, die te veel schaduw maakte voor de kleinen, en die men moest verminderen of besnoeien: behalven dat de nabestaanden van de genen, die zich tot hoofden van den aanhang tegen het leerstuk van de algemene genade verklaart hadden, zynen vyandt zo veel hen mogelyk was begunstigden. Hy sturf zeer christelyk den 8 January des jaars 1664, en wierdt met alle de academische plechtigheden begraven. Hy hadt gedurende zyne laatste ziekte eene grote vryheit van geest, die hem gelegenheit gaf om verscheide zeer stichtelyke zamenspraken te houden, en uitmuntende blyken van zyn gelove te geven in de tegenwoordigheit van een goet getal personen van verschillenden Godsdienst. Onder zyne andere deugden was zyne liefde tot de armen aanmerkelyk. Hy gaf hen het inkomen van zyn predikampt gedurende de tien laatste jaren van zyn leven; hoewel hy eenen erfgenaam hadde. Hy gaf aalmoessen zonder onderscheiding van Roomsch-Katholyken en van Gereformeerden. De bedelmunniken, die ook altoos by hem aanspraken, gingen nooit ledig weg, en hy beval aan den here Hervart de recollecten van Saumur, wanneer zy zich naar de openbare schatkist begaven, om hun klooster te herbouwen, dat verbrand was. Zy bedankten hem voor de goede uitwerkinge van zyne aanbeveeling. Hy liet maar eenen zoon na, die een zeer bequaam advokaat geweest is in 't parlement van Parys, en die in Hollandt gevlucht is, sedert de herroeping van het edict van Nantes. Hy hadt eene dochter gehad, die in den jare 1645 sturf, 18 maanden na dat zy getrouwt was. De grote smart, die dit verlies aan zyne vrouwe veroorzaakte, was oorzaak dat hy eene verhandeling opstelde *van den staat der gelovigen na de doodt*, en dat hy de zelve aan haar opdroeg. Men drukte de zelve in het volgende jaar. Du Bose, predikant te Caen, schreef met zyn eigen handt dit koppelvaars onder het afbeeldsel van Moses Amyraut:

A Mose ad Mosem par Mosi non fuit ullus:
More, ore, & calamo mirus uterque fuit.

Het beeldtenis van dezen professor wierdt eenige jaren na zyn doodt gesneden, door de zorg van zynen zoon. *Blondel Actes authentiques. Bayle Dict. Crit.*

AMYRIS, een Sybariet, wierdt door die van zyne natie, welke volkeren van Lucanië in Italië waren, naar Delphos gezonden, om van het orakel te vernemen, of het geluk, dat zy genoten, van langen duur zoude zyn. Het orakel antwoordde, dat het geluk der Sybarieten veranderen zoude, en hun ondergang onvermydelyk zyn, zo haast zy de menschen meerder zouden eeren dan de goden. Het gebeurde vervolgens, dat een knecht dikwils door zynen meester geslagen zynde, zich naar de altaren der Goden als naar eene vryplaats begaf, doch vruchteloos. Maar deze knecht zyne toevlucht genomen hebbende by eenen vriendt van zynen meester, verkreeg daar door eindelyk dat hy zachter gehandelt zoude worden. Amyris, dit vernomen hebbende, week vaardig naar het Peloponneesche, het ongeval der Sybarieten voorziende, en hen daar voor waarschouwende, die met hem, als met eenen zinnelozen, spotten; maar te onrecht, gelyk zy in het vervolg gewaar wierden. Hier uit is het oude spreekwoordt der Grieken ontstaan: *Amyris wordt gek*, het welk men toepast op de genen, die onder voorwendsel van dwaasheit bestelling doen van hunne zaken; zo dat de uitkomst doet zien, dat zy de eenige wyzen zyn geweest; gelyk Brutus eertyds handelde, die onder eene geveinsde zotheit de lagen van Tarquinius ontweek: of ook wel op de genen, welker verstandige waarschouwingen by anderen voor dwaasheit gehouden worden.

AMYRIUS, koning der Derbiciers, aan wien Cyrus de Grote een veldslag leverde, in welken hy sturf, volgens *Ctesias.*

AMYRUS, eene rivier van Thessalië. Valerius Flaccus maakt 'er gewag van *l.* II *Argon.*

AMYRUTZES. Zie AMIRUTZES.

AMYTHAON, een zoon van Cretheus, koning van Elis, regeerde te Bylos in het Peloponneesche, en was de vader van Melampodius en Bias, die naderhandt koningen van Argos wierden. Pausanias *l.* V verhaalt, dat hy de Olympische spelen herstelde, of ten minsten eenige vermeerdering in de prachtigheit maakte. Stephanus Byzantinus voegt 'er by, dat het landt van Elis naar hem den naam van *Amythaonia* verkreeg.

AMYTIS, de dochter van Astyages, den laatsten koning der Meden, was getrouwt met Cyrus den Groten, den zoon van Cambyses en Mandane. Zy wreekte de doodt van haren vader, met Petisaccus, zynen moordenaar, de oogen te laten uitsteken, dien men vervolgens ook vilde. Zy was moeder van de twee prinsen Cambyses en Smerdis. *Ctesias in Persicis.*

AMYZON, of MEZO, eene oude stadt van Carië, met een bisdom, onderhorig aan dat van Stauropolis. De acten van 't Concilie van Ephese noemen de zelve qualyk *Amazon*. Zy legt in klein-Asië. Plinius en Ptolomæus maken 'er gewag van. Zie *Miræus Notit. Episc. orbis. Kar. à S. Paulo Geogr. sacra.*

AMZI, of AMSI, de zoon van Zacharias, en vader van Pelalja, was van den priesterlyken stam, en woonde te Jeruzalem, na de wederkeering uit de Babylonische gevangenisse. *Nehem.* XI. 12. Zyn naam betekent *behoeftig*. *Simon Dict. de la Bible.*

ANA, of HANAH, een zoon van Seïr, een van de vorsten der Horiten, die voor de Edomiten in het landt van Seïr geregeert hebben. *Genes.* XXXVI. 20. 29.

ANA, de vader van Aholibama, eene der wyven Eſaus, was een zoon van Zibeon, den zone Seirs. Men leeſt in de Nederduitſche overzetting des Bybels *Gen.* XXXVI, 24, *dat hy de muilen in de woeſtyne vondt, toen hy zyns vaders Zibeons ezels weidde.* Men vindt verſcheide vertalingen van deze woorden. De zeventigen en andere Hebreeuſche overzetters hebben het woordt *Jamim* of *Jemim* behouden. *Hy vondt Jamim of de Jamims.* Anderen vertalen het: *Hy vondt de wyze om muilen of muilezels*, door de zamenvoeging van een ezel en van een merrypaardt, of van een hengſt met eene ezelinne. Maar een muil wordt in de Schriftuur nooit *Jamim* genoemt. Ook zyn 'er, die menen, dat de muilen veel later gevonden zyn, omdat in de Schriftuur voor Dawid daar van geen gewag gemaakt wordt. Doch het is niet waarſchynlyk, dat de wereldt meer dan twee duizent jaren zoude geweeſt zyn zonder dit ſlag van dieren, welke geenzins van de onvolmaaktſte of onnutſte zyn. Hieronymus vertaalt het, dat Ana, de ezels weidende in de woeſtyne, bronnen vondt van warme of minerale wateren. Anderen geloven, dat Ana de volkeren, *Jamim* of *Jemim* genoemt in de woeſtyne, daar hy de ezels weidde, *vondt*, en aangreep of verraſte. De Samaritaanſche overzetting leeſt, dat Ana de Emeen of de Emim vondt, een volk, dat voor de Moabiten in der zelver landt, en alzo in de nabuurſchap van Seir woonde, dat groot en menigvuldig was, en lang als de Enakim, *Deuteron.* II, 10. Het Hebreeuſche woordt *Maza*, dat *vinden* betekent, wordt ook dikwils voor aantaſten of overvallen van den vyandt genomen. Deze laatſte vertaling en uitlegging komt het waarſchynlykſte voor. Eenigen hebben gemeent, doch zonder eenig bewys, dat Ana goddelyke eere ontfangen heeft, en dat van hem geſproken wordt, daar men leeſt van Ana en Ava, of volgens den Nederduitſchen Bybel van Hena en Juva. *II. Reg.* XVIII. 34. *en* XIX. 12. *Jeſ.* XXXVII. 13. Zie *Hieron. Quæſt. Hebr. in Geneſ. Bochard Anim. ſacr. J. Clericus in Comm. in Geneſ.*

ANA, of ANNA, een oude ſtadt, welke eenigen in Meſopotamie plaatſen, is gelegen in woeſt-Arabië aan den Euphraat, daar zy eene ſterkte heeft, naby een eilandt, het welk deze rivier maakt. Ana was eertyds eene biſſchoplyke, grote, volkryke en uitmuntende koopſtadt; maar tegenwoordig is zy van weinig belang, en door de oorlogen verwoeſt. *Texeira Itin. cap.* I. *Miræus Geogr. Eccl.*

ANA, een kleine ſtroom in Heſſen, die zich by Kaſſel met de Fulde vereenigt.

ANAB, eene ſtadt van het gebergte van Juda, waar van *Joſ.* XI, 21 geſproken wordt. Hieronymus gelooft, dat het het zelve is met Bethannaba, acht mylen ten Ooſten van Dioſpolis. Euſebius plaatſt Bethoannab vier mylen van de zelve ſtadt Dioſpolis. Epiphanius ſpreekt van eene ſtadt of van een dorp, Anablata genoemt, in het bisdom van Jeruſalem, naby Bethel. Doch het is niet waarſchynlyk, dat eene van deze plaatſen het Anab is, waar van Joſua ſpreekt, en dat hy met Hebron en Debir meer in het Zuiden van Juda plaatſt. *Epiphan. Epiſt. ad Joan. Jeroſol.*

ANABAGATHA, eene ſtadt van Aſië, met een aartsbiſſchoplyken ſtoel, onder het patriarchſchap van Antiochië. Men heeft kennis van deze ſtadt door het verhaal van Leonard Abel, biſſchop van Saide, dien paus Gregorius de XIII in den jare 1583 in 't Ooſten zondt. *Miræus in Notit. Epiſcop. Orbis & in Geogr. Eccl.*

ANABALIANUS. Zie ANNIBALLIANUS.

ANABAPTISTEN. Zie WEDERDOPERS.

ANABI is de toenaam van *Mohammed Ben Caſſem*, die ook met den tytel van *Zein al Meſchaikh* (*het ſieraadt der Scheiks*, of *leeraars van de wet*) vereert is. Hy is de ſchryver van een boek, genaamt: *Aſna fil ſcharh al Eſma*, dat is, *de verklaring der namen Gods.* Hy ſturf in 't 586 jaar van de Hegire, het 1190 van Chriſtus. *Herbelot Bibl. Oriental.*

ANACALYPTERIA, een feeſt der oude Heidenen, dat na de bruiloft of het voltrekken van het huwelyk geviert wierdt, wanneer de bruidt haren ſluier afnam, en zich van een ieder zien liet. Men noemde ook *Anacalypterien* de geſchenken, welke de nabeſtaanden en vrienden aan de nieuwgetrouwden deden. Deze naam is genomen van het Griekſche woordt ἀνακαλύπτειν, dat *ontdekken* betekent. *Cæl. Rhod. Philoſtrat.*

ANACANDRIANEN, op het eilandt Madagaſcar, zyn die genen, die af komſtig zyn van eenen Roandriaan, of blank prins, die eene vrouw genomen heeft, die niet van zynen ſtaat of rang was. *Flacourt Hiſtoire de Madagaſcar.*

ANACHARATH, eene ſtadt van den ſtam van Iſſaſchar, waar van *Joſua* XIX, 19 geſproken wordt.

ANACHARSIS, een philoſooph, was een Scyth, van vorſtelyke afkomſt. Zyne moeder, die van Griekenlandt was, leerde hem hare taal, en maakte hem begeerig om Athene te zien. Hy voldeedt aan deze zucht, en maakte in deze ſtadt zich beroemt onder de philoſophen, door de onderhandelingen, die hy hadde met Solon, door de liefde, die hy hadde tot de wetenſchappen, door de verachtinge der rykdommen, en door de geſtrengheit van zyn leven. Hy vergeleek verſtandelyk „ de wetten, die door de groten niet onderhouden wierden, by de ſpinnewebben, in welke niet dan vliegen gevangen wierden". Hy zeide „ dat de wyngaardt driederlei vruchten voortbragt, de dronkenſchap, de wellustigheit, en het naberouw; en dat de gene, die matig is in zyn ſpreken, in zyn eten, en in zyne vermaken, het merkteken heeft van een volſtagen eerlyk man. Herodotus zegt dat deze philoſooph een langen tydt reiſde, en dat hy veel wetenſchap en ervarenheit verkregen hebbende, en op den Helleſpont naar Scythië wederkerende, in de ſtadt Cyzicum quam, daar de inwoners het feeſt van de moeder der Goden vierden; en dat hy eene gelofte deedt aan deze godinne, van haar de zelfde offerhanden te zullen doen, zo hy zonder gevaar weder in zyn vaderlandt quam. Aldaar gekomen zynde, begaf hy zich heimelyk in een digt boſch, om zyne gelofte te vervullen; maar een Scyth hem ontdekt hebbende, gaf 'er bericht van aan den koning Saulis, den broeder van Anacharſis; en deze prins, verſtoort van hem voor vreemde afgoden te zien, ſchoot hem met een pyl, en doodde hem. Diogenes Laërtius, die den naam van Gnuris aan zynen vader geeft, en dien van Calvides aan zynen broeder, voegt 'er by, dat hy ter doodt gebragt wierdt, om dat hy vreemde wetten in Scythië hadde willen invoeren. Hy leefde ten tyde van Creſus, volgens Suidas, en Diogenes brengt zelfs een brief by, dien hy aan dezen prins ſchreef. Men ſchryft hem de uitvinding toe van het radt of de ſchyf der pottebakkers of draaiers, en van de vaten, die zy maken. Hy ſchreef in vaarzen eene verhandeling van de wetten der Scythen, en eene andere van de broosheit van het leven. *Diogenes Laërtius in Anacharſi l.* I. *Herodot. l.* IV. *Cicero l.* V. *Tuſc. Quæſt. Plinius l.* VII. *c.* 46.

ANACHIMUZEN, of ANACHIMUSSEN, *Anachimuſſi*, volkeren in het Zuider deel van het eilandt Madagaſcar, benoorden Manamboule. Hun landt is ryk in vee, in ryſt en andere levensmiddelen, en zeer volkryk. *Flacourt Hiſt. de Madagaſcar.*

ANACHIS wierdt een der vier huisgoden genoemt, welke de Egyptenaars aanbaden: want deze volkeren geloofden, dat alle menſchen, van het oogenblik hunner geboorte af aan, vier gemeenzame of huiſſelyke goden hadden, die tot hunne bewaring geſchikt waren, die hen nooit verlieten, en die eene gedurige zorge voor hen droegen. Deze vier goden waren *Dymon*, *Tyches*, *Heros*, en *Anachis.* Gyraldus meent niet zonder reden, dat deze namen verbaſtert zyn, en dat men, naar de Griekſche woorden Δύναμις, Τύχη, Ἔρως, en Ἀνάγκη, lezen moet: *Dynamis*, *Tyché*, *Eros*, en *Ananché*, dat is, *de macht*, *het geluk*, *de liefde*, en *de noodzakelykheit.* De Heidenen hebben zelfs erkent, dat de menſche, aan zich zelf gelaten, nergens toe bequaam was, en dat hy den byſtandt en het beſtier van eenige godheit nodig hadde. *Alexand. ab Alex. l.* VI. *Gyraldus Syntagm.* 15.

ANACHOREET. Dit woordt betekent *afgezondert*, in 't Griekſch ἀναχωρετὴς, van ἀναχώρεσις, *afzondering*, of *vertrek*, of ἀναχωρεῖν, *zich afzonderen*, of *vertrekken.* Dit woordt Anachoreten was de naam van zeker ſlag van monniken, die zich volkomen van den ommegang der menſchen afzonderden, om in de woeſtynen te wonen, in navolging van den propheet Elias, en van Johannes den doper, gelyk Iſidorus van Sevillie heeft aangemerkt. Zy worden ook *heremyten*, *kluizenaars*, *woeſtyniers* en *woudbroeders* genoemt. De eerſte monniken, gelyk Paulus de Heremyt, zyn Anachoreten geweeſt. Dit waren Chriſtenen, die de vervolging ontvluchtende, in de woeſtynen weken, om daar een Chriſtelyk leven te leiden. S. Antony en S. Hilario hebben voor het oprechten der kloosters van Cenobiten deze wyze van leven geleit. Men heeft dit ſlag van Anachoreten in de Ooſterſche en Weſterſche kerken gezien; en de woeſtynen van Thebais in Egypten zyn daar van eertyds bevolkt geweeſt, ten tyde van S. Macarius, van S. Hilario, van St. Antony, en van S. Paulus van Thebe, die men gelooft de eerſte heremyt geweeſt te zyn. Daar waren 'er tweederlei: waar van de eerſte zich terſtondt in de eenzaamheit begaven, zonder eenige proeve te doen in een klooſter; de anderen, een cenobitiſch of klooſterlyk leven geleid hebbende, een groter volmaaktheit willende bereiken, beſloten zich in kluizen of cellen, van allen menſchelyken ommegang afgezondert, en woonden in grotten of ſpelonken. Daar zyn 'er nog heden in de Ooſterſche kerken, waar van Leo Allatius ſpreekt in zyn III boek *de Eccleſiæ Occidentalis atque Orientalis perpetua conſenſione.* Zie MONNIK. Ten opzichte van die van het Weſten, het was hen door de inſtellingen van Benedictus toegelaten gemeenſchappen te verlaten om als Anachoreten of kluizenaars te leven: het gene men noemde *van klooſterling Anachoreet te worden.* Deze Anachoreten, die uit het klooſter geweken waren met bewilliging van hunnen abt, gingen eenige plaatſen in de nabuurſchap bewonen, en zy waren zo eenzaam niet, of zy wierden door het volk bezocht, dat zich in hunne gebeden quam bevelen. Daar waren 'er eenigen, die eenen eigendom van goederen verkregen hebbende uit de aalmoeſſen, die men hen gaf, hun klooſter daar mede begiftigden, gelyk blykt uit het bewysſchrift (*Cartularium*) van de abdy van Caſaure, dat in de bibliotheek van den koning van Vrankryk gevonden wordt. Daar zyn ſedert in 't Weſten Anachoreten of Heremyten by wyze van eene zekere broederſchap geweeſt, waar van in *Petrus Damianus* geſproken wordt. Tegenwoordig zyn de Anachoreten of Heremyten in 't Weſten leeken, die met bewilliging der overſtens in eenzame plaatſen wyken, welke men heremytagien noemt, daar zy in het kleedt en in de oeffeningen van het klooſter leven. Daar zyn nog Anachoreten in Griekenlandt, die, uit de klooſters gegaan, cellen of kluizen bewonen, daar zy in het byzonder zeer geſtrengelyk leven. *Hieron. in vita S. Paul. &c. Du Pin bibl. des Auteurs Eccleſ. Simon Hiſt. de l'orig. des revenus Eccleſ. Bulteau hiſt. Monaſtique d'Orient. Bonanni Catal. degli Ord. Relig.*

ANACLETUS, een opvolger van Linus op den Roomſchen ſtoel, dien zommigen *Cletus* noemen; doch die buiten twyffel de zelfde is, hoewel eenigen daar van twee pauzen gemaakt hebben, dewyl alle de ouden, die Cletus in de naamlyſt der pauzen geſtelt hebben, Anacletus daar onder niet rekenen; en dat de genen, die Anacletus aldaar geplaatſt hebben, geen gewag van Cletus maken, behalven den ſchryver van het dichtſtuk tegen Marcion, aan Tertullianus toegeëigent. Hy volgde op Linus in 't jaar 77. Euſebius en andere kerkelyke hiſtorieſchryvers ſtellen hem omtrent 12 jaren geregeert te hebben. Hy hadt omtrent het jaar 93 Clemens tot opvolger. Dit is alles, wat men het waarſchynelykſte van het pausſchap van Anacletus kan zeggen. De ouden verhalen niets van zyn leven. Hy wordt in de martellyſten onder het getal der martelaren,

telaren, gelyk de oude bisschoppen van Rome, gestelt. Nochtans is 'er niemandt onder hen dan Telesphorus, aan wien Irenæus dezen tytel gegeven heeft; en 't kan zyn, dat men de oude bisschoppen van Rome onder 't getal der martelaren heeft gestelt, omdat zy Jesus Christus in den zetel der afgodery beleden hebben. In de oude almanakken der pauzen, door Bucherius uitgegeven, is hy in den rang der Roomsche bisschoppen gestelt, die gene martelaren waren. In het opperpriesterlyk Ceremonieboek van den paus Damasus wordt verhaalt, dat hy eene kerk ter gedachtenisse van St. Pieter voltooide, (toen sprak men dus) die hy hadt begonnen te bouwen, toen hy nog priester was, en dat hy gedurende zyn opperpriesterschap drie diakonen, vyf priesters, en zes bisschoppen ordende; doch op dit verhaal is geen staat te maken. Men schryft aan dezen paus drie brieven toe, die onder het getal zyn van die genen, welke Isidorus Mercator van de oude pauzen verdicht heeft. *St. Irenæus lib.* III. *cap.* 3. *Euseb. lib.* III. *Hist. Opt. lib.* I. *S. Augustin. Epist.* 165. *Rufin. deux anciens Catalogues des papes, données par le pere Mabillon. Bucherius Catalog. Euty.hius. Nicephorus. Syncellus. Baronius A. C.* 103. 106. 112. *& Martyrol.* 13 *Julius. Pearson. Tillemont Memoires Ecclef. du Pin Biblioth. des Aut. Ecclef.* III. *premiers siecles.*

ANACLETUS, een tegenpaus, te voren genoemt *Petrus*, zoon van Leo, en kardinaal van S. Maria aan de andere zyde des Tybers, deedt zich tot paus verkiezen na de doodt van Honorius den II, Gregorius, kardinaal van S. Angelo, Innocentius de II genoemt, door andere kardinalen voor hem verkoren zynde. De aanhang van Anacletus ondertusschen te Rome meester geworden zynde, wierdt Innocentius genoodzaakt naar Vrankryk te wyken. Hy wierdt door het aanhouden van St. Bernard in verscheide Concilien voor wettigen paus erkent, uitgezondert dat van Gujenne, daar Anacletus door Willem, hertog van die provincie, ondersteunt wierdt. Deze prins overleden zynde, hadt Anacletus geen ander beschermer dan Rogier, hertog van Sicilië, aan wien hy den tytel van koning van Napels en Sicilië gegeven hadt. Innocentius de II wierdt wederom in Rome gebragt door Lotharius, dien hy tot keizer kroonde; maar Lotharius van Rome vertrokken zynde, wierdt Innocentius genoodzaakt naar Pisa te wyken, daar hy in 't jaar 1134 een Concilie hieldt, in het welke hy bevestigt wierdt, en zyn tegenstrever in den ban gedaan. Anacletus sturf in 't jaar 1138, na de nederlage van Rogier, hertog van Sicilië. Die van zynen aanhang verkozen in zyne plaats Gregorius, kardinaal, dien zy den naam gaven van Victor den IV; maar deze, zynen aanhang te zwak bevindende om standt te kunnen houden, quam zich in den jare 1139 aan Innocentius overgeven. Innocentius hieldt een Concilie in het Lateraan, dat de begunstigers van Anacletus veroordeelde, en alles, wat die tegenpaus in het ordenen van geestelyke personen gedaan hadde, vernietigde. *S. Bernard Epist.* 124 *&* 147. *Bern. de Bonneval l.* II. *c.* 7. *de la vie de S. Bernard. Petr. Diac. Chron. Mont. Cassin. l.* II. *c.* 98. *&c. Baron. A. C.* 1130. 1134. *&* 1138. *Du Pin bibl. des Aut. Eccl.* XII. *siecle.*

ANACLYPTERIA, een heidensch feest, 't welk op dien dag geviert wierdt, wanneer een nieuw getrouwt vrouwspersoon verlof kreeg haar sluier af te leggen, en haar van elkeen te laten zien. Deze naam is van 't Grieksche woordt *ἀνακαλύπτειν*, *ontdekken*, genomen. *Cœl. Rhodigin. Philostrat.*

ANACREON, een Grieksch lierdichter, geboortig van Teos, eene stadt van Ionië, bloeide ten tyde wanneer Polycrates te Samos regeerde, en Hipparchus te Athene de heerschappy genoot, die zyn vader Pisistratus zich aldaar aangematigt hadde. Men kan hier aan niet twyffelen, wanneer men de boeken van Plato en van Herodotus raadpleegt. Want men ziet daar in, dat Hipparchus Anacreon te Athene deedt komen, en dat Anacreon in de kamer van Polycrates was, gedurende het gehoor, dat aan eenen afgezant van Oretus, gouverneur van Sardes, gegeven wierdt. Cambyses was toen koning van Persië: het welke aangetekent wordt, op dat de Lezer zich te gemakkelyker zoude kunnen verbeelden, in wat tydt Anacreon geleeft heeft. Deze dichter was keurig van geest, en daar zyn onuitsprekelyke bevalligheden en verlokselen in zyne poëzy; maar hy beminde te veel de vermakelykheden: hy was van zulk een verliefden aardt, dat hy jongelingen en dochters nodig hadt; en boven dien was hy een liefhebber van den wyn. Dit laatste gebrek is ongetwyfelt te Athene onmatig gebleken, dewyl het standbeeldt, dat men daar van Anacreon zag, hem verbeeldde gelyk een zingenden dronkaardt. Indien men alle zyne poëzy hadde, men zoude daar in oneindig vele trekken van zynen wellustigen aardt vinden: maar het weinige, dat 'er van overig is, doedt dien genoeg kennen. Men vindt daar in de drift, die hy hadt voor Bathyllus; en indien hy, ter oorzake dat men toen aan dat slag van liefde geen merk van eerloosheit hechtte, gelyk men in de landen van het Christendom doedt, niet zo veel afschrik verdient als men in diergelyk een geval van een Christen dichter zoude hebben, zo moet de verharding van zyne eeuwe voor hem boeten; dat is te zeggen, dat de verontwaardiging der lezers moet vallen op die tyden, in al dat gene, waar in zy niet billyk valt op ieder persoon in het byzonder. De ongeregeltheden van Anacreon beletten hem niet vyf en tachtig jaren te leven, indien men Lucianus gelooft, die hem stelt onder 't getal van de genen, die een langen tydt geleeft hebben. Men zegt dat hy zyne zwakheit in dezen hogen ouderdom ondersteunde door het eeten van rozynen, en dat een korrel, die in zyne keel bleef steken, hem verstikte. Valerius Maximus eigent aan zo zacht een einde een byzondere gunst der Goden toe. Men weet niet dat iemandt de plaats of den tydt van zyne geboorte aangetekent heeft, noch den naam van zynen vader bepaalt. Men heeft verscheide vertalingen van zyne poëzyen; maar daar zyn oordeelkundigen, die niet geloven dat alle de vaarzen, die tegenwoordig op zynen naam gaan, van hem zyn. De genen, die van zyne liefde tot Sappho gesproken hebben, hebben de tydrekening niet geraadpleegt, gelyk in het artykel van die vrouwe blykt. Men zegt dat een geschenk van drie duizent kronen in geldt, dat Polycrates hem gedaan hadde, hem zodanig belemmerde, dat hy eenige nachten was zonder te kunnen slapen, en dat hy het zelve aan dezen prins wederbragt. Dit heeft weinig waarschynlykheit, hoewel Stobæus het zelve door het getuigenis van Aristoteles bevestigt. Gyraldus brengt alleen daar toe de Grieksche verzamelingen van Arsenius by. *Plato in Hipparcho. Æliani Var. Hist. l.* VIII. *c.* 2. *Herod. l.* III. *c.* 36. *Pausan. l.* I. *Tanaq. Fab. Not. in Anacr. Gyrald. Hist. Poët. Dialog.* IX.

ANACTORIA, tegenwoordig *Voniza* genoemt, eene stadt van Epire aan de Ambracische zeegolf gelegen, behoorde in 't gemeen aan die van Corinthe en aan die van Corcyre, en gaf dikwils gelegenheit van oorlog tusschen de volkeren van Griekenlandt. De Athenienzen maakten zich eens daar van meester; en de inwoners verjaagt hebbende, stelden zy Acarnaniers in der zelver plaats, die hen in het innemen der stadt geholpen hadden. Pausanias voegt 'er by, dat de keizer Augustus deze volkplanting der Corinthiers te Nicopolis naby Actium geleidde, het welk Strabo bevestigt *l.* X. *Thucyd. l.* I. II. *&* IV. *Pausan. l.* V. *Plinius l.* IV. *c.* 1.

ANACTORIA, eene stadt van Ionië, die sedert Milete genoemt wierdt. *Plinius l.* V. *c.* 29.

ANACUJEN, Americaansche volkeren in Brasilië, omtrent de Portugeesche provincie Capitania of 't hoofdmanschap van Seregippe genoemt.

ANADOLI HISSARI. De Turken noemen aldus een van de kasteelen van den Hellespont, of der Dardanellen, zynde dat, het welk in Asië gelegen is. Zy noemen 't ook *Jeni Hissar*, *nieuw-kasteel*. *Herbelot Bibl. Oriental.*

ANÆTIS, of ANETIS, is de naam van eene Godinne, welke eertyds door de Lydiers, de Armeniers, de Persianen en de Tartaren wierdt aangebeden. De Godsdienst van deze volkeren, vooral in het naburige gewest van Scythië, was niets te doen dan onder het opzicht en de bescherming van deze Godinne. Daarom wierden de gewigtige vergaderingen in haren tempel gehouden, om aldaar in hare tegenwoordigheit over de grootste zaken te raadplegen. De schoonste dochters wierden tot dienst van deze valsche Godheit geheiligt, en gaven hare eere ten besten aan de genen, die hunne offerhanden quamen doen; gelovende dat zulks aan hare Godinne behaagde, en wanende door deze gemene misbruiking edelder te worden, en waardiger om te trouwen. Inderdaadt hoe meer onkuischheit deze dochters hadden doen blyken, hoe meer zy van deze blinde afgodendienaars geacht wierden, en hoe voordeliger zy uitgehuwelykt wierden. De feesten van Anetis wierden jaarlyks met allerlei dronkenschap en ontuchtigheit geviert, en het standbeeldt van de Godinne wierdt plechtig in de zelve omgedragen. Men meent dat deze feesten ingestelt wierden ter gedachtenisse van de overwinninge, welke Cyrus, koning van Persië, behaalde op de Sacen, volkeren van Scythië, wanneer zy in de legerplaats van dezen prins gekomen zynde, die, onder schyn van te vluchten, de zelve verlaten hadt, ten eenemaal geslagen wierden, na dat zy zich met spyze en wyn overladen hadden, welke Cyrus voorbedachtelyk met dat oogmerk in de legerplaats gelaten hadt. *Herod. Strabo l.* XI. XII. *&* XV. *Pausanias in Laconic. Plinius l.* XXXIII. *c.* 4. *Cœl. Rhodig. l.* XVIII. *c.* 29.

ANÆTIUS, een der dertig dwingelanden van Athene, door Lysander, veldheer van Lacedemonië, na de overwinning van het landt aangestelt om deze Republyk te regeeren. Hy wierdt met zyne amptgenoten door Thrasybulus den Athenienzer overwonnen en in ballingschap gezonden. *Xenophon.*

ANAFA, of ANFA, eene stadt van de provincie van Temesne, in het koninkryk van Fez in Africa, aan de kust van de Atlantische zee. Zy was eertyds de hoofdstadt van de provincie, maar is tegenwoordig verwoest. Alfonsus, koning van Portugal, om de uitlopen te beletten, welke de inwoners op de Christenen deden, zondt in den jare 1468 tien duizent soldaten derwaarts, die de stadt verbrandden, welke de inwoners verlaten hadden, zich niet sterk genoeg bevindende om dit leger te wederstaan. In den jare 1515 wilde de koning van Portugal aldaar eene sterkte maken, en eene andere aan de rivier van Mamora. Maar terwyl men bezig was met bouwen, trok de koning van Fez derwaarts, en verdreef de Christenen. *Marmol de l'Afrique l.* IV.

ANAGARSKAYA, eene stadt der Muskoviten in groot-Tartarye. Zy legt in de provincie van Dauria, ten Oosten van 't grote meir van Baycal, omtrent den oorsprong van de rivier Amur, op 118 graden lengte, en 58 graden Norder breedte. Zie de kaart van Tartarye van den here burgermeester Witzen.

ANAGHELOM, een kleine stadt van Ierlandt, welke de Latynen *Anagelum* noemen, is gelegen aan de riviere de Ban, in de provincie van Ulton of Ulster, in het graafschap Dowan.

ANAGNIE, of AGNANI, *Anagnia*, eene stadt van den kerkelyken staat in Italië, en in het landschap van Rome gelegen, praalt met een bisschoppelyken stoel. De oude schryvers spreken dikwils van deze stadt, welke onder die der Herniquen vermaart was, daar zy met hunne naburen vergaderden, om de middelen te beramen, die zy gebruiken moesten om de Romeinen te beoorlogen. Appius Claudius sloeg hen in het 392 jaar van Rome; en in het 448, Cornelius Arvina en Martius Tremulus burgermeesteren zynde, bereidden deze volkeren, hen by de Samniten voegende, zich wederom om voor hunne vryheit te stryden. Zy maakten hunne zamenspanning daar toe te Anagnië, gelyk Titus Livius heeft aangetekent. Martius hadt last hen te beoorlogen. Hy hadt daar in een spoedig geluk, versloeg hen in eenen veldslag, en benam hen den moedt om ooit meer in zyn gezicht te komen dan achter hunne palissaden. Hy overweldigde hen ook nog in drie verscheide legerplaatsen, en noodzaakte hen den vrede te verzoeken. Anagnië was toen eene ryke

ryke en machtige ſtadt. Virgilius noemt haar het ryke Anagnië *l.* VII *Æneid.* Men zegt dat Marcus Antonius daar geldt liet ſlaan met het beeldt van Cleopatra. Anagnië was niet minder geacht onder de regeering der Roomſche keizers, en in vervolg van tydt heeft het vier pauzen aan de kerke gegeven: Innocentius den III, van het huis der graven van Segni; Gregorius den IX; Alexander den IV, en Bonifacius den VIII. Deze laatſte wierdt aldaar gevangen genomen op den 7 September des jaars 1303 door Colonna en Nogaret, gelyk elders breder gezegt wordt. Tegenwoordig is Anagnië byna verwoeſt en weinig bewoont. *Strabo. Livius. Ptolom. Plin. Dion. Halicarn. Trithem. Alberti Deſcr. Ital.*

ANAGYRUS was eene beroemde plaats in Attica in Griekenlandt. Stephanus zegt dat men de zelve aldus noemde ter oorzake van eene kleine plante, *Anagyris* genoemt, die daar in overvloedt waſcht, en die zeer ſtinkende is, wanneer men de zelve handelt; het gene gelegenheit gegeven heeft tot dit ſpreekwoordt, *Anagyrim commoves*, in opzichte van de genen, die zich verdrietelyke zaken op den hals halen. Ariſtophanes, volgens Suidas, geeft een anderen oorſpronk aan dit ſpreekwoordt. Hy zegt dat Anagyrus een zekere beſchermgodt was, die door de verwoeſting van zyne gehele nabuurſchap zich wreekte over de ſtoutheit, die men gehad hadde om de eerbiedigheit in zynen tempel te verliezen: en hy voegt'er by, dat deze Godheit, om een gryzaardt te ſtraffen, die zyn boſch omgehouwen hadde, zyne byzit eene vurige en ongeregelde liefde tot zynen zoon inblies, die echter haar ſnood aanzoek niet horen wilde; zo dat deze vrouwe, om zich daar over te wreken, hem valſchelyk beſchuldigde van haar geweldt te hebben willen aandoen; en zy verzelde deze beſchuldiging met zo veel ſchyn van waarheit, dat deze rampzalige gryzaardt zynen zoon van den top van een rots deedt nederſtorten, en daarna zich zelf verhing, wanhopig om het ombrengen van zyn eenigen zoon, wiens onſchuldt hy wel haaſt gewaar wierdt. *Ariſtoph. in Lyſiſtr. Stephanus. Suidas.*

ANALIUS, ARALIUS, of ARATIUS, vyfde koning der Aſſyriers, volgde op zynen vader Arias, of Thuras, en regeerde veertig jaren, ſedert het 2158 jaar der werreldt, tot het 2198, dat het hondert en zestigſte van het leven van Abraham was. Anderen zeggen van den jare 2106 tot 2146. Xerxes was zyn opvolger. Maar deze brief der koningen van Aſſyrië, getrokken uit Cteſias, is zeer verdacht by de geleerden. *Jul. Afr. & Euſeb in Chron.*

ANAMA, eene ſtadt van den ſtamme Benjamin. *Simon Dict. de la Bible.*

ANAMANEN, *Anamani*, wierden oudstyds zekere volkeren genoemt, de welke woonden ter plaatſe, daar tegenwoordig het hertogdom Parma gelegen is.

ANAMELECH, een afgodt der Samaritanen, verbeeld onder de gedaante van een paardt, dat het zinnebeeldt was van Mars. Eenige Rabbynen geven echter aan dezen afgodt de gedaante van een faizant, anderen van een muilezel. *Kircher. Oedipus Ægyptiacus T.* I. Zie verder op ADRAMELECH.

ANAMIM was de twede zoon van Mizraïm, die de twede zoon was van Cham. *Geneſ.* X. 13. Hy bevolkte het Pentapolis van Cyrene, volgens den Chaldeeuſchen uitbreider, of Mareote, volgens den uitbreider Jonathan, de zoon van Uziel. Bochart meent, dat de Anamims de volkeren zyn, die omtrent den tempel van Jupiter Ammon, en in het Naſamonitiſche wonen. Anderen menen dat de Amaniers en de Garamanten van Anamim afkomſtig zyn. Het Hebreeuſche *Ger*, of *Gar*, betekent een voorbyganger, een reiziger. De naam van *Garamanten* kan afgeleid worden van *Ger-Amanim.* Hunne hoofdſtadt wordt *Garamania* genoemt by *Solinus.*

ANAN, eene rivier in het Zuiden van Schotlandt, in de provincie van Anandal, wordt in 't Latyn *Anandus* genoemt. Zy heeft haren oorſpronk in het gebergte naby Cluid, en ontlaſt zich in een golf van de Ierſche zee, Solway-Frith genoemt.

ANAN, *Ananum*, een vlek in de provincie van Anandal in Schotlandt, aan den oever van de rivier van den zelven naam gelegen.

ANANDALE, eene provincie van het Zuiderdeel van Schotlandt, *Anandia* of *Vallis Anandiæ*, tuſſchen het landſchap van Eskedale en de provincie van Nithesdale, welke zy ten Weſten heeft, en het andere ten Ooſten.

ANANEL, of HANANEL, van een duiſter prieſterlyk, doch van geen hogeprieſterlyk geſlachte, wierdt hogeprieſter der Joden gemaakt door Herodes den groten. Hy deedt hem van Babel komen, vrezende dat een man van geboorte hem in deze waardigheit hinderlyk mogt zyn. Ananel bekleedde de zelve omtrent twee jaren; Alexandra, de ſchoonmoeder des konings, moeder van Mariamne en Ariſtobulus, was zo verſtoort, dat men deze waardigheit niet aan haren zoon gegeven hadde, dat zy het gezag van Cleopatra gebruikte, om hem het zelve te doen verkrygen door middel van Antonius. Herodes ſtondt het zelve dan toe, en Ananel wierdt van de hogeprieſterlyke waardigheit berooft. Maar na de doodt van Ariſtobulus, dien Herodes te Jericho deedt verdrinken, wierdt Ananel herſtelt; doch kort daar na wederom afgezet, hebbende Jeſus, den zoon van Phabi, tot zynen opvolger. *Joſephus Oudheden* XV. 2.

ANANI, of HANANI, zevende zoon van Eljoënai, van het geſlacht Davids. I *Chron.* III. 24. Zyn naam betekent, *die my toegeſtaan is*, of *myne begunſtiging. Simon Dict. de la Bibl.*

ANANIA, (JAN VAN) aartsdiaken van Boulonje, heeft over het vyfde boek van de *Decretalen* en de raadgevingen geſchreven, en *de revocatione feudi alienati.* Bartholomæus Socinus noemt hem een man van grote wetenſchap en eerlykheit. Hy is in 't jaar 1458, in den ouderdom van 70 jaren, overleden. *Socin. Conſil.* 246. *n.* 6. *lib.* II. *Bibl. des aut. de Droit par Denys Simon*, te Parys in 't jaar 1695 in 12 gedrukt.

ANANIA, (JAN LAURENS VAN) geboortig van Taverna in Calabrië, heeft omtrent het einde van de XVI eeuwe geleeft. Hy is de ſchryver van een Geographiſch boek in 't Italiaanſch, en van een Latynſch werk *de Natura Dæmonum*, dat te Venetië in 't jaar 1582 in 8 gedrukt is. Het andere werk is genoemt *Coſmografia, overo l'univerſale Fabrica del mondo*, en wierdt te Venetië in 't jaar 1582 in 4 gedrukt. Voſſius heeft van dezen ſchryver niet geſproken in zyne lyſt der landbeſchryvers. *Bayle.*

ANANIAS. Wanneer de Engel Raphaël met den ouden Tobias ſprak wegens het verzellen van zynen zoon, den jongen Tobias, naar Rages in Meden, zeide hy dat hy Azarias was, een zoon van den groten Ananias: waar op de oude Tobias antwoordde, dat hy van een groot geſlachte was. Men weet niet verder wat deze Ananias voor een man geweeſt zy. *Tob.* V. *vſ.* 15, 21.

ANANIAS, een Jood, was een der eerſte Chriſtenen te Jeruſalem, die een have verkocht hebbende, met medeweten van zyn wyf Sapphira, onttrok van den prys des zelven, en 't overige deel, als ware het alles geweeſt, nederleide aan de voeten der Apoſtelen. Doch Petrus, door Goddelyke openbaringe bewuſt van het bedrog, beſtrafte hem ſcherpelyk; waar na Ananias van Godt voorbeeldelyk geſtraft wierdt, en terſtont doot nederviel. Zyn wyf Sapphira, die omtrent drie uren na hem inquam voor de Apoſtelen, wierdt op gelyke wyze beſtraft, en hadt het zelfde lot met haren man.

Men heeft al van ouds verſcheide gevoelens gehad wegens de misdaadt en de ſtraffe van deze echtgenoten; verſcheide oude kerkenleeraars hebben gelooft, dat de eerſte Chriſtenen, beſluitende hunne erfeniſſen te verkopen, hier door een ſoort van eene gelofte deden, van niets voor zich te behouden, maar alles in het gemeen te geven; en dat Ananias en Sapphira, deze gelofte geſchonden hebbende, daar door meineedig waren geweeſt, en heiligſchending begaan hadden. Die van dit gevoelen zyn, twyfelen niet, of de zonde van Ananias en Sapphira was onvergevelyk. Zo men hier byvoegt hunnen logen tegen den H. Geeſt, en de ſmaadt, die zy Godt aandeden, hem verzoekende, en eenigerwyze aan zyne macht twyfelende, zal hunne misdaadt nog groter ſchynen.

Maar men kan daar uit niet volſtrektelyk beſluiten, dat zy verdoemt zyn geweeſt, dewyl Godt in hen een levende ſmart en leedwezen over hunne zonde konde werken, en hen met eene tydelyke doodt ſtraffende, hen bevryden van de eeuwige ſtraffe, die zy verdient en ondergaan zouden hebben, indien zy in de verharding en onboetvaardigheit geſturven waren. Origenes, Hieronymus, Auguſtinus, Petrus Damianus, en vele latere ſchryvers zyn van dit gevoelen. Chryſoſthomus, Bazilius en anderen hebben het tegendeel gelooft, om dat 'er geen tekenen van hun berouw gevonden worden, en om dat hunne doodt onmiddelyk op hunne misdaadt gevolgt is.

Het zekerſte is de bepaling van diergelyke zaken aan Godt te laten, dewyl de kennis en het onderzoek der zelven meerder tot voldoening van nieuwsgierigheit, dan van noodzakelykheit ſtrekt.

ANANIAS, wonende te Damaſcus, van wien *Act.* IX geſproken wordt, was naar zommiger gevoelen een der zeventig leerlingen van den Heilandt. Godt verſcheen hem in een gezichte, en geboodt hem naar Paulus te gaan, die nieuwlyks bekeert en te Damaſcus gekomen was. Ananias, hier in zwarigheit makende, om dat hy Paulus voor een vervolger der gemeente kende, ging echter op het herhaalde gebodt Gods, die hem verzekerde, dat hy een uitverkoren Apoſtel was, tot hem, en leidde hem de handen op, waar door hy ziende wierdt, en den H. Geeſt ontfing. Men weet niets anders dan dit geval van zyn leven. De nieuwe Griekſche ſchryvers beweeren niet alleen, dat hy een der zeventig leerlingen, maar dat hy biſſchop van Damaſcus was, en dat hy de kroon van het martelaarſchap verkregen hebbende, in de zelve ſtadt begraven wierdt. Men ziet aldaar eene ſchone kerk, waar in men zegt dat hy begraven is, en daar de Turken, die 'er eene moſquée van gemaakt hebben, eene grote eerbiedigheit aan zyn graf bewyzen. De Grieken vieren zyn feeſt den 1 October, en de Latynen den 25 January.

ANANIAS, een Joodſch koopman, zich bemint gemaakt hebbende aan het hof van Izatus in de provincië Spazim, dat Armenië is, onderwees eenige voorname vrouwen van het hof in de kenniſſe van den waren Godt; en door haar toegang by Izatus hebbende, bewoog hy hem, om tot de zelve gevoelens over te gaan. Izatus was een zoon van Monabazus, koning der Adiabenen. Tot het koninkryk gekomen zynde deedt hy zyne moeder Helena, en verſcheide prinſen van 't ryk van Godsdienſt veranderen. Zie *Joſephus Oudh.* XX. 2. Simon in zyn *Dictionaire de la Bible* wil, dat deze Ananias een Chriſten en geen Jood was, dat hy Izatus en die van zyn hof het Chriſten gelove deedt aannemen, en dat Joſephus, die van 't Jodendom ſprak, dit alleen deedt, om zynen Godsdienſt te vereeren, en uit haat tot het Chriſtendom, waar van hy een groot vyandt was, zo men Oroſius wil geloven *lib.* VII. *cap.* 6.

ANANIAS, de zoon van Nebedeus, volgde in de hogeprieſterlyke waardigheit der Joden op Joſeph, zone van Camidas, of Camith, en was de LXVIII hogeprieſter, en de XV na Chriſtus geboorte. Quadratus, landvoogdt van Syrië, zondt hem gevankelyk naar Rome, om zich voor den keizer te verantwoorden, dewyl hy beſchuldigt wierdt, het volk tot opſtandt te verwekken. Hy verdedigde zich zo wel, dat hy wierdt vrygeſproken. Na zyne wederkomſt liet hy Paulus in de gevangeniſſe zetten, en kinnebakſlagen geven, 't geen den Apoſtel tot hem deedt zeggen: *Godt zal u ſlaan, gy gewitte wandt*, *Act.* XXIII. 3. Ananias deedt Paulus als een ſtrafſchuldigen voor drie landvoogden verſchynen, namentlyk voor Claudius Felix, Portius Feſtus, en den koning Agrippa. Hy bleef omtrent zeven jaren in dienſt, en wierdt door dezen vorſt afgezet, die hem Iſmaël, den zoon van Phabeus, tot een opvolger gaf. Hy

wierdt in het begin van den oorlog der Joden tegen de Romeinen gedood. Hy hadt zich in de grotten of kelders van 't koninklyke paleis verscholen. *Josephus Oudhed.* XX. 5. *Oorlog.* II. 31, 32. *Tirin. Chronolog. sacr. cap.* 42.

Deze hogepriester was zeer bemint van de Joden, en oeffende grote milddadigheden; maar hy hadt geweldige mannen, die zelfs na dat hy van het hogepriesterschap ontbloot was, de priesters met geweldt van hunne tienden beroofden. Zy deden zulks ongestraft ter oorzake van het grote gezag, dat hy door zyne grote rykdommen in Jeruzalem verkregen hadt. Daarenboven hadt hy zich bemint gemaakt by Albinus, die toen Judea regeerde. De moordenaars, die het landt verwoestten, wetende in wat achting hy by den landvoogdt was, zo haast men eenige van hunne medgezellen gevangen hadde, die men de zwaarste straffe wilde doen lyden, verzekerden zich van eenigen van het huisgezin of van de vrienden van Ananias, op dat deze hogepriester zich bevlytigen mogt om hunne medgezellen te verlossen, om de vryheit van de zynen te verkrygen. Het getal en de stoutheit der moordenaars vermeerderde krachtig door dit middel; en zy begonden grote geweldenaryen in het landt aan te rechten. Men moet wel onderscheiden, wat Josephus van dezen hogepriester verhaalt, van het gene hy van den zelfden Ananias verhaalt, na dat hy van die waardigheit ontbloot was, om niet in den misslag te vervallen van de genen, die twee onderscheide persoonen van hem gemaakt hebben.

ANANIAS, de zoon van Sadduceus, was een der boosste mannen van Jeruzalem, en een van de hardnekkigsten in den opstandt tegen de Romeinen. Hy wierdt door Eleazar, het hoofdt der wederspannelingen, afgezonden, om Metilius, oversten der Romeinsche benden, die in het koninklyke paleis belegert was, te verzekeren, dat men hem het leven zoude schenken, zo hy de plaats overgaf. Hy was zo welsprekende, dat hy al wie hy wilde konde overreden. *Joseph. Oorlogen* II. 32. Hy wierdt op een anderen tydt afgezonden, door de yveraars of Zeloten, met een anderen van den zelven naam, om de Idumeen aan te zoeken, om hen tegen Ananus, en de genen, die de rust en vrede van de stadt zochten, te helpen. Deze bezendig viel ook naar zynen wensch uit. *Joseph. Oorlog.* IV. 15.

ANANIAS, de zoon van Mashal, van den priesterlyken stam, en geboortig van Emmaus, was zeer bemint van het volk. Simon, de dwingelandt van Jeruzalem, deedt hem gedurende de belegering ombrengen. *Joseph. Oorlog.* V. 33.

ANANIAS, of ANANIUS, een Grieksch dichter, dien men den uitvinder maakt van de Jambische vaarzen. Athenæus haalt hem aan *lib.* III. *Dipn. Vossius de Poët. Græc. & de Philologis cap.* 9. §. 6. *Joann. Meursii Bibl. Græca.*

ANANIAS is de naam, dien eenige ouden aan *S. Anian*, of *Anianus* geven, dien men voorgeeft de eerste bisschop van Alexandrië na Marcus geweest te zyn. *Eutich. Annal. Alex. &c.*

ANANUS de I, een zoon van Seth, was hogepriester der Joden, en de zelfde, welken de Euangelisten *Anna* of *Annas* noemen. Hy wierdt als een der gelukkigste menschen aangemerkt, dewyl hy niet alleen zelfs de hogepriesterlyke waardigheit een langen tydt bekleedde, maar dat hy ook vyf zonen hadde, die alle na hem tot dit aanzienlyk ampt gevordert wierden: het welke nooit aan iemandt anders gebeurt is. Wanneer de Heilandt in den hof gevangen was, wierdt hy eerst naar Annas, en vervolgens naar zynen schoonzoon Cajaphas geleid. Hy was in de hogepriesterlyke waardigheit gevolgt op Joazar, den zoon van Simon, en hadt tot zyn opvolger Ismaël, den zoon van Phabi. Na zyne ontbloting van het hogepriesterschap behieldt hy daar van den tytel, en veel deel in het bewindt van zaken. Hy wordt gemeld als hogepriester, benevens Cajaphas, *Luc.* III, 2; hoewel hy toen geen regeerent hogepriester was. *Johann.* XVIII. 13. *Joseph. Oudh.* XX. 8.

ANANUS de II, zoon van den voorgaanden, was mede hogepriester, een stoutmoedig man en van de secte der Sadduceen, welke de gestrengste waren onder de Joden, en de scherpste in hunne oordeelen. Na de doodt van Festus, en voor de komste van Albinus in de landvoogdy vergaderde hy het Sanhedrin, en deedt Jacobus, den nabestaanden des Heilands, tegen wien hy een groten haat hadde opgevat, en eenige anderen, veroordeelen en overleveren om gestenigt te worden. Deze daadt mishaagde aan de Joden, en Agrippa, van hen verzocht zulks in het toekomende te beletten, beroofde om zyne stoutheit te straffen hem van het hogepriesterschap, dat hy maar drie of vier maanden bekleed hadde, en gaf het zelve aan Jesus, den zoon van Damnaus: hy ontfing daar over ook een brief met bedreigingen van den landvoogdt Albinus.

Het is waarschynlyk, dat deze Ananus de zelve geweest is, die in den jare 66 door den raadt der Joden tot stadvoogdt van Jeruzalem benoemt wierdt, en wiens voorzichtigheit Josephus zo hoog roemt, van hem sprekende als van eenen, die rechtvaardig was, vredelievende, yverig voor het gemenebest, wakker, en oplettende op de belangen van zyn volk; welk getuigenis veel verschilt van dat, het welke de zelfde Josephus van hem geeft by gelegenheit van de doodt van Jacobus. Maar de ouderdom hadde dit vuur, en de buitensporige stoutheit, die hy in zyne jonkheit berispt, kunnen verdoven.

De Zeloten, die meesters waren van den tempel, hadden de Idumeen geroepen om Jeruzalem te verdedigen tegen Ananus, dien men verdacht wilde maken van onderling verstandt met de Romeinen. Ananus deedt de poorten voor hen sluiten. Maar de Idumeen, gedurende een groten storm in de stadt gekomen zynde, zochten Ananus; en hem gevonden hebbende, bragten zy hem met veel smaatheit om, en gaven zyn ligchaam ten prooie aan de beesten, het zelve berovende van de eere der begravenis. Josephus zegt, dat de doodt van Ananus het beginsel was van den ondergang van Jeruzalem, en dat zyne muren, en zyne sterkste beschansingen eenigerwyze omvergeworpen waren, zo haast deze man, in wiens wys beleidt genoegzaam al de hoop van hunne behouding gelegen was, aan de woede van deze ontmenschten was opgeoffert. Dit gebeurde in den jare 67. *Joseph. Oudhed.* XX. 5, 8. *Oorlog.* II. 42. IV. 17, 18. *Tillemont Note* 25. *sur la ruine des Juifs.*

ANANUS de III wierdt van Josephus wegens zyn verstandt en Godvrucht zeer geroemt. Hy kantte zich aan tegen de boosaardigheit van de oproerige Zeloten, die den tempel van Jeruzalem hadden ingenomen, en vermaande het volk, de wapenen tegen de zelve op te vatten: doch als de Zeloten van de Idumeen hulp kregen, pleegden zy nog groter wreedheit aan de Joden, en moeste deze Ananus ook het hoofdt verliezen. *Joseph. Joodsche Oorlogen* IV. B.

ANANUS, een dapper krysoverste der Joden, van het vlek Lydda, wierdt beschuldigt mede deel te hebben in het voorgewende verraadt van den Joodschen hogepriester Ananias. Quadratus zondt hem met den zelven naar Rome, om zich voor den keizer Claudius te verantwoorden. *Joseph. Oudh.* XX. 5.

ANANUS, de zoon van Jonathas, deedt alle pogingen om te beletten dat de Joden niet tegen de Romeinen opstonden. Hy wilde zelfs met eenige anderen Cestius in de stadt brengen; maar de Romeinen, door de oproerigen ontdekt zynde, wierden door het werpen met steenen van de muren verdreven. *Joseph. Oorlog. lib.* II. *cap.* 24.

ANANUS, uit de stadt Ammaus, een der lyfwachten van Simon den tyran, was zo boos en wreet als zyn meester. Jeruzalem tot het uiterste gebragt zynde, begaf hy zich met Archelaus uit de stadt naar de legerplaats van Titus, die hen vergiffenis vergunde, en vryheit om te gaan, waar henen zy wilden. *Joseph. Oorlogen* VI. 23.

ANAPAUOMENA is de naam van eene fontein van Molossië, eene provincie van Epirus in Griekenlandt, van de welke Plinius aldus spreekt: „ Daar is by den tempel van Jupiter te Do„ dona (eene stadt van Molossië), eene fontein, die, hoewel het „ water der zelve kout is, en dat zy terstondt de toortsen uit„ bluscht, de zelve niet te min aansteekt, zo men die daar by „ brengt, wanneer zy uitgebluscht zyn. Men ziet de zelve fontein „ byna verdroogt op den middag; en om die reden geeft men haar „ den naam van Anapauomena, in 't Grieksch ἀναπαυομένη, dat „ is te zeggen, *die ophoudt.* En daar na allengs wasschende tot „ den middernacht toe, begint zy wederom te verminderen, zon„ der dat men kan weten, wat de oorzaak mag zyn van deze verandering. *Plinius lib.* II. *cap.* 103.

ANAPHAS de I, koning van Cappadocië in klein-Asië, wierdt op den troon verheven, nadat hy Itaphernes gedood hadde, die muiteryen in Persië verwekte; en Darius arbeidde mede tot deze verkiezing. Maar Anaphas nam de kroon niet aan dan onder voorwaarde, dat hy geen cyns zoude betalen aan den koning van Persië. De zelve Darius stelde hem in het getal der Satrapen of groten van zyn koninkryk. *Herod. lib.* III.

ANAPHE, een eilandt in de Egeesche zee, dat zich ongevoelig opwierp, even als de eilanden Delos, Hiera en Rhodus, zo men daar omtrent de dichters gelooft, en eenige historieschryvers van de oudheit. Het wierdt aldus genoemt door de Argonauten, om dat in een storm de maan, die in hare volkome gebrekkelykheit of nieuw was, ἀνέφηνε, dat is te zeggen, eensslaags, te voorschyn quam, en belette dat zy zich niet tegen de rotsen stieten. Apollo wierdt in het byzonder in dit eilandt vereert, waar door hy den bynaam verkregen heeft van *Anaphæus.* Bochart merkt aan, dat *Anepha* in de taal der Pheniciers *digt en vol van takken* betekent, en dat dit eilandt met bosschaadje bedekt was, eer dat het zelve toegemaakt wierdt, en in staat gebragt om bebouwt te worden. Solinus zegt dat men daar gene slangen zag. Tegenwoordig wordt het zelve *Nansis* genoemt. *Plinius lib.* II. *cap.* 7. *Apollon. Argonaut. lib.* IV. *Stephanus in* Ἀνάφη. *Ovid. Metam. lib.* VII.

ANAPIUS. Zie ANAPUS.

ANAPLISTUS, of ANAPLYSTUS, eene oude zeestadt van Attica in Griekenlandt, naby welke zilvermynen waren. Zy was naby Athene omtrent de kaap Colias gelegen, werwaarts de wrakken van de Persiaansche vloot uit den slag van Salamine gedreven wierden. Zy was vermaart wegens de tempels van Pan, van Ceres, van Venus Coliada, en van de Genetyllidische Godinnen, die aldaar gevonden wierden, welke laatsten de bestiering en zorge van de geboorte der menschen toegeschreven wierdt. Men maakte ook veel werks van de geschilderde aarde vaten, die daar gemaakt wierden. Ptolomæus noemt deze stadt *Asopa. Athenæus. Aristophanes.*

ANAPODARI, *Anapodarius fluvius*, van outs *Cataractus* genoemt, eene kleine rivier van 't eilandt Candia, die haren oorspronk heeft naby Castel Bonifacio, loopt zeer digt voorby Castel Belvedere, en ontlast zich aan de Zuid-zyde in zee, tusschen Castel de Gira Petra en de kaap van Matala. *Maty Diction. Geograph.*

ANAPPES, *Anapium*, een dorp met een kasteel en den tytel van een graafschap, is gelegen in Wals-Vlaanderen, in de Nederlanden, aan de rivier de Mark, een grote myl boven de stadt Rysfel. *Maty Dict. Geograph.*

ANAPS, (Nicolaas des) geboortig van de stadt Rheims, begaf zich in de Dominikaner orde, en muntte daar in uit door zyne geleerdheit en deugdt. Nicolaas de III, een patriarch van Jeruzalem willende benoemen, gaf deze zaak over aan het collegie der kardinalen, die het oog sloegen op den vader Nicolaas des Anaps, wiens verdienste hen bekent was. Hy begaf zich te scheep naar het Heilige Landt in den jare 1278, en quam te Ptolemaïs, of S. Jan d'Acre, daar hy zynen zetel vestigde. Deze patriarch queet zich met yver en voorzichtigheit in de plichten van zyne waardigheit. De stadt Ptolemaïs van de ongelovigen belegert en ingenomen zynde, was hy verplicht met den grootmeester van de Hospitaliërs van

daar

daar te wyken. Zy begaven zich beide dodelyk gewond op een schip, dat schipbreuk leedt, ter oorzake van de grote menigte dergenen, die zich op het zelve begeven hadden. Zyne doodt viel voor in den jare 1282. De vader Nicolaas des Anaps heeft geschreven *Biblia Pauperum*, dat ten onrechte aan S. Bonaventura toegeëigent wordt. *Fontan. Theat. Dominic. p.* 46. *Pio l.* IV.

ANAPUJA, eene provincie van Venezuela in Zuid-America, omtrent de bergen van S. Pieter, en den oorsprонk van de rivier Buria. Dit landt is eertyds door de Spanjaarden ontdekt, die 'er van spreken in hunne reisbeschryvingen.

ANAPUS, of ANAPIUS, eene rivier van Sicilië, naby Syracusa. De dichters hebben verziert, dat hy Cyané beminde, die zich willende stellen tegen het geweldt, dat Pluto Proserpina aandeedt, in eene fontein wierdt verandert, welkers wateren zich met die van deze rivier vermengden, en gezamentlyk in de Siciliaansche zee liepen. Ovidius beschryft dit geval in zyne Herscheppinge 't V. *boek, fab.* 5. Hy maakt 'er ook gewag van in het vierde boek van de *Fasti*, sprekende van de spelen, welke de Romeinen in de maandt April ter eere van Ceres vierden.

ANAPUS, eene andere rivier van Epirus, naby de stadt Stratos, waar van Thucydides spreekt.

ANAPUS, of ANAPIUS, en AMPHINOMUS, broeders, die uit de stadt Catana in Sicilië afkomstig waren, redden hunnen vader en hunne moeder op hunne schouderen uit de vlammen van den berg Etna. *Strabo l.* VI. *Seneca l.* III. *Benef. Valer. Maximus l.* V. *c.* 4. *ex.* 11.

ANAQUITO, eene schone vlakte in de Americaansche provincie Peru, en in de landstreek van Quito gelegen, is vermaart wegens het gevecht der Spanjaarden in den jare 1546, van welke zommigen de zyde van Almagro volgden, en anderen die van Pizaro. Keizer Karel de V was verplicht den Doctor Petrus Casca derwaarts te zenden, als elders gezegt wordt.

ANAS. Zie GUADIANA.

ANASTASIA, of *Opstandinge*, was de naam van eene kapelle te Constantinopel, daar S. Gregorius Nazianzenus de rechtzinnigen vergaderde, en, gelyk hy zelf zegt, het woordt der waarheit opwekte. Hy noemt de zelve ook *een nieuw Bethlehem*, het zy ter oorzake van zyne kleinheit, het zy om dat het woordt der medezelfstandigheit van Jesus Christus aldaar eene nieuwe geboorte ontfangen hadde; en *eene arke van Noach*, die behouden was uit den zondvloedt der ketteryen, en het zaadt gedragen hadde van eene nieuwe gemeente. Want de Arrianen hadden hen de vryheit benomen om te vergaderen, sedert den jare 339 tot 379, wanneer S. Gregorius te Constantinopel geroepen wierdt. In deze Anastasia sprak de zelfde Gregorius Nazianzenus zyne *redevoeringen van de Godgeleerdheit* uit, waar door hy den naam van *Godgeleerde* verdiende. Marcianus, *Oeconomus* van de kerk van Constantinopel, deedt naderhandt aldaar een prachtigen tempel oprechten, die door de kerkvaderen, welke de patriarch Gennadus vergadert hadde om een Synode te houden, in den jare 459 ingewyd wierdt. Men geeft voor, dat deze daadt om de liefde van den zelfden Marcianus van Godt door een wonderwerk vereeuwigt wierdt; en dat ook om zynent wil deze kerk niet verbrandde in een groten brandt, die in den jare 465 de stadt verwoestte. De overblyfselen van de martelares Anastasia, die men sedert van Sirmich in deze kerk bragt, bevestigde haar den tytel van Anastasia, dien zy reets hadde. *S. Greg. Nazianz. Orat.* 28. 32. *car.* 10. &c. *Sozom. l.* VII. *c.* 5. *Theodoret. l.* II. *Theodor. Lect. l.* I. *Surius ad d.* 10. *Jan. Baron. in Annal. Hermant. vit. Greg. Nazianz.*

Men moet deze kerk onderscheiden van eene andere van den zelven naam, welke de Novatianen in Constantinopel hadden. Want de Arrianen de zelve onder Constantius geslecht hebbende, noemden zy de zelve *Anastasia*, sedert dat Julianus hen toegelaten hadt de zelve te herbouwen. *Socr. l.* II. *c.* 30. *Sozom. l.* IV. *c.* 19. *Hermant. vit. Basil & Greg. Nazianz. l.* VIII. *c.* 20.

ANASTASIA, eene Roomsche vrouw, dochter van Pretextatus, en van eene Christen vrouwe, Flavia genoemt, wierdt door hare moeder in den Christelyken Godsdienst opgevoed, en door haren vader getrouwt met een Heiden, Publius genoemt, een der groten van het hof van den keizer Diocletianus, die omtrent het einde van de III, en in het begin van de IV eeuwe leefde. De handelingen van deze heilige, door Metaphrastus verhaalt, zyn vry verdacht, en melden dat Publius, in gezantschap gaande naar Persië, en wetende dat Anastasia het Christendom beleedt, haar naauw in eene kamer opsloot, en vertrouwde in de bewaring van eenen zyner huisgenoten, aan zich zelfs behoudende om haar in het vervolg te straffen, gelyk hem geoorlooft was door eene oude gewoonte, onder de Romeinen gebruikelyk, welke macht gaf aan den man om zyne vrouwe te oordeelen in de tegenwoordigheit van hare bloedverwanten; maar dat Publius op den weg sturf; en dat Anastasia, aldus hare vryheit wederbekomen hebbende, zich volkomen aan de godsdienstigheit overgaf, en tot verlichting der Christenen; dat de keizer den leeraar Chrysogonus naar Aquileja hebbende doen brengen, in wien zy veel vertrouwen stelde, en die haar door zyne brieven vertroost hadde, zy hem derwaarts volgde, terwyl hy in de gevangenis was. Sedert geeft men voor dat hare liefdewerken haar in Macedonië deden ontdekken en gevangen nemen, en dat zy het martelaarschap leedt in Illyrië, door het zwaardt of door het vuur. Men voegt 'er by, dat eene vrouw, Apollonia genoemt, haar ligchaam verkreeg, door middel van de huisvrouwe van den prefect van Illyrië, en dat zy het zelve begroef naby Zara in Dalmatië; dat het zelve van daar overgebragt wierdt naar Sirmich, de hoofdstadt van Pannonië, daar eene kerk was tot harer eere, ten tyde van den keizer Theodosius den jongen; dat haar ligchaam van Sirmich gevoert wierdt naar Constantinopel ten tyde van den keizer Leo den I, omtrent den jare 460, onder het patriarchschap van Gennadus, daar het zelve geplaatst wierdt in de kerk, genoemt *Anastasia*, of *van de opstanding*, welke eenigen, bedrogen door de dubbelzinnigheit van den naam, gemeent hebben oorspronkelyk ter eere van de heilige Anastasia gewyd te zyn; hoewel deze kerk van den tydt van Gregorius Nazianzenus af, dat is meer dan 80 jaren voor die gewaande overvoering, den naam van Anastasia droeg. De Grieken vieren haar feest den 22 December, en de Latynen den 25. Het is waarschynlyk, dat de *Anastasia*, die men maagdt en martelaresse noemt, waar van de Grieken het feest vieren op den 29 October, en de Latynen op den 28, niet verschilt van deze. *Theodor. Lect. l.* II. *Surius. Tillem. Mem. Eccles. Baillet vies des Saints.* Nicephorus en Baronius verhalen de brieven, die zy aan Chrysosthomus schreef, gedurende hare gevangenis, over de hardigheit en de ongeregeldheden van haren man.

ANASTASIA, eene dochter van Constantius Chlorus, en zuster van Konstantyn den Groten, die haar uittrouwde aan Bassianus, en na zyne doodt, gelyk men meent, aan L. Ranius Aconitus Optatus, dien Konstantyn tot patricius maakte, en die in 't jaar 334 burgermeester geweest is: doch die door last van Constantius gedood wierdt. Ammianus Marcellinus zegt, dat zy te Constantinopel openbare baden liet bouwen, die zy naar haren naam noemde. De tydt van hare doodt is onzeker. Zie de uittreksels van een onbekent schryver *de gestis Constantini*, welke in de *Historia Byzantina* gevonden worden; als mede *Amm. Marcell. lib.* XXVI. *Hist.*

ANASTASIOPOLIS, eene bisschoppelyke stadt van Galatië, die in de VI eeuwe tot achtereenvolgende bisschoppen hadt: Theodosius, Timotheus en Theodorus. *Baillet Topogr. des Saints.*

PAUZEN.

ANASTASIUS, de I paus van dezen naam, volgde op Sericius in den jare 398. Terstont na zyne aanstelling arbeidde hy om de stadt Rome in rust te brengen, die ontrust was door de Origenisten, die daar in geslopen waren, onder begunstiging van Melanius, en door de behendigheit van Rufinus. Hy hieldt twee ordeningen in de maandt December, en maakte acht priesters, vyf diakonen, en tien bisschoppen. Hy deedt eene kerk bouwen, die *Crescentiana* genoemt wierdt, ter eere van den heiligen Crescentius, en geboodt dat de priesters zich overeinde zouden houden en een weinig gebogen, terwyl men het Euangelium zoude lezen. Hieronymus zegt, dat de aarde hem onwaardig was, en dat hy daar van weggenomen wierdt, wanneer Godt de stadt Rome wilde straffen, op dat hy zulks door zyne gebeden niet verhinderen mogte. Hy sturf in den jare 402, hebbende den stoel vier jaren, een maandt en dertien dagen bekleed. Daar zyn twee brieven van hem in 't I deel der Conciliën, waar van de eerste van eenig ander paus schynt te zyn, volgens Baronius. *August. Ep.* 165. *Hieron. Ep.* 16. *Socrat. l.* VII. *c.* 9. *Sozom. l.* VIII. *c.* 24. *Theodoret. l.* V. *c.* 23. *Baron. A. C.* 398. 400. 402.

ANASTASIUS de II wierdt op den stoel verheven na Galasius den I den 28 November des jaars 496. Hy schreef terstondt aan den keizer Anastasius, die de rechtzinnigen vervolgde, om hem weder tot zyne plicht te brengen, en hem te doen beloven, dat de naam van Acacius zoude uitgewischt worden in de *Diptycha*. Germanus, bisschop van Capua, en Cresconius, bisschop van Todi, waren de legaten om dezen brief aan den keizer te brengen. De patricius Festus, die hen verzelde, wierdt door den keizer gewonnen, en beloofde hem den paus te overreden om het edict te ontfangen, dat men het *Henoticon* van den keizer Zeno noemde. Maar in 't laatst van 't jaar 498 te Rome komende, vondt hy Anastasius gestorven, na eene regeering van omtrent twee jaren, en Symmachus in zyne plaats gestelt; zo dat hy geen kans ziende om te doen, het gene hy aan den keizer belooft hadde, een tegenpaus deedt aanstellen. Anastasius maakte het *Confessionaal* van S. Laurens martelaar van louter zilver, wegende tachtig of hondert ponden. Men heeft hem beschuldigt, dat hy daar na de Eutychianen toegedaan is geweest, en de gedachtenis van Acacius den aartsketter in de kerkentafelen hadt willen doen vernieuwen. *Theodoret. Baron. Platina.*

ANASTASIUS de III, een Romein, zoon van Lucianus, volgde op Sergius den III in 't jaar 910, was twee jaren en een maandt paus; doch zonder iets gedenkwaardigs uitgevoert te hebben, dan dat hy onbesproken leefde. *Baron. A. C.* 911. 912. *Sigebert. Onuphr. Genebr. in Chron.*

ANASTASIUS de IV, een Romein, *Conrard* genoemt, wierdt na Eugenius den III den 9 July des jaars 1153 verkoren. Hy was een Regulier kanunnik geweest van de orde van S. Augustinus, en abt van S. Ruf; zommigen zeggen van de abdy van S. Ruf, waar van het hoofdt van de orde tegenwoordig te Valence in het Dauphiné is, en anderen van S. Ruf in het kerkgebiedt van Veletri. Paus Honorius de II, wiens nabestaande hy was, gelyk Ciaconius aanmerkt, maakte hem kardinaal bisschop van Sabine in December des jaars 1125; en paus Innocentius de II liet hem naderhandt tot zynen vicaris te Rome, wanneer hy zich genoodzaakt zag van daar te vertrekken door de geweldenary van den tegenpaus Anacletus. De kardinaal Conrard verkreeg zich de achting van de gehele werreldt, en men keurde hem waardig de plaats van Eugenius den III te vervullen. Hy wordt beschuldigt van te grote zachtheit omtrent den keizer Frederik, die een legaat van den H. stoel mishandelt hadt; maar hy heeft groten lof verdient door zyne milddadigheid gedurende een algemenen hongersnoodt. Zyne regeering was van een jaar en vyf maanden, en hy sturf den 2 December des jaars 1154. *Platina in vit. Anast. Onuphr. & Genebr. in Chron. Baron. A. C.* 1153. 1154. *Ughel. Auberi.*

ANA-

ANASTASIUS, tegenpaus tegen Benedictus den III, was kardinaal, met den tytel van S. Marcellus, en bibliothekaris geweest van paus Gregorius den IV. Deze waardigheden hebben verscheide geleerde oordeelkundigen verleid na Vossius, die zich verbeeld heeft dat deze tegenpaus de zelve was met Anastasius den Bibliothekaris, die de levens der pauzen geschreven heeft, en van wien in het vervolg gesproken wordt. Deze wilde zich paus doen erkennen tegen Benedictus, dien hy in de gevangenisse deedt werpen, en overrompelde de kerken van S. Jan van Lateraan, en van S. Pieter. Alle deze geweldenaryen waren de uitwerkingen van den spyt, dien hy hadde, om dat een Synode van 66 bisschoppen, 't welk paus Leo de IV in 't jaar 850 deedt vergaderen, hem in den ban gedaan hadt, en van het kardinaalschap ontbloot, om dat hy in geen vyf jaren in zyne parochie was geweest. Hy wierdt verjaagt door de afgezondenen van den keizer Lodewyk, op het verzoek van de geestelykheid en van het Roomsche volk. *Baron. A. C.* 855. *Onuphr. Genebr. Ciacon.*

KEIZERS.

ANASTASIUS de I, keizer van Constantinopel, *Dicorus* genoemt, om dat hy tweeverwige oogappels hadde, was geboortig van Durazzo, en wierdt tot het keizerryk verheven na de doodt van Zeno. De weduwe van dezen laatsten, Ariadne genoemt, met welke hy eene heimelyke liefde onderhieldt, bragt te weeg dat hy op den keizerlyken troon verheven wierdt, hoewel hy nog niet onder her getal der raadsheren was, maar alleen Silentiarius, dat de naam was der hofbedienden, die zorg droegen dat de rust en stilheit in het keizerlyke paleis onderhouden wierden. Dit gebeurde in den jare 491. Euphemius, patriarch van Constantinopel, ziende dat Anastasius voor Longinus, den broeder van Zeno, gestelt was, wilde niet toestaan dat hy gekroont wierdt, voor dat hy in 't openbaar belydenis van 't rechtzinnige gelove gedaan, en zich aan het Concilie van Chalcedonië onderworpen hadt. Hy deedt zulks zonder moeite, door de begeerte, die hy hadde van zich meester van het Oosten te zien; zonder dat de Manicheen en de Arianen, die hem kenden, nadenken daar over opvatten. Hy hadt ook het genoegen brieven te ontfangen van paus Felix den III, die zich verblyde over zyne verkiezing, en te zien dat het volk van Constantinopel uitriep, wanneer hy de Circensische speelen bywoonde, eenige dagen na zyne kroning, *Regeer, o vorst, gelyk gy geleeft hebt.* En in der daadt in het begin van zyne regeering gaf hy grote blyken van Godsdienstigheit, van gematigtheit, en van rechtvaardigheit, de kerken bezoekende, verscheide aalmoesen aan de armen doende, en de verkoping der ampten afschaffende, die zyn voorzaat hadde ingevoert, benevens eene belasting, die alle vier jaren genomen wierdt, niet alleen op de hoofden van alle personen, van wat staat de zelve ook waren, maar zelfs op alle dieren, tot de honden toe, voor ieder van welke men zes obolen betaalde. Hy veranderde wel haast van gedrag, en toonde zich zo gewelddadig en gierig, als hy te voren zachtmoedig en milddadig geschenen hadt; latende voor geldt alle misdaden ongestraft, verkopende alle ampten, de provincien met lasten bezwarende, en de goederen der onderdanen aan zich trekkende. In den jare 492 stont een gedeelte van de inwoners van Constantinopel op, door Longinus, den broeder van Zeno, daar toe aangezet zynde, en daar ontstont als een kleine oorlog, in welken de brandt in de stadt raakte, waar door verscheide paleizen en kerken afbrandden. De zelve Longinus, de Isauren op zyne zyde gebragt hebbende, quam Anastasius aantasten, die hem versloeg; en deze laatste begon na dit voordeel de rechtzinnigen te vervolgen, en zonder zich met het Concilie van Chalcedonië te bekreunen, deedt hy zien dat hy noch rechtzinnig, noch Eutychiaans was, maar van de secte der genen, die men *Acephalen* of *Hesitanten* noemde. Hy verdreef Euphemius uit zynen stoel, en stelde Macedonius in zyne plaatse; en om dat de laatste zich tegen zyne geweldenaryen aankantte, deedt hy hem van ontuchtigheit beschuldigen door jonge lieden, die hy omgekocht hadde. Maar ziende dat deze zyne lasteringen ontdekt wierden, deedt hy hem vervoeren, vervolgde de rechtzinnigen en de nabestaanden van den patriarch, en stelde eenen ketter in zyne plaatse. De paus Symmachus deedt hem in den ban, en Hormisdas zyn navolger zondt gezanten aan hem, om aan de vereeniging der Oostersche en Westersche kerken te arbeiden: maar alle de pogingen van dezen opperpriester waren vruchteloos, en deze verblinde prins versterkte zich gedurig in zyne verwoedheden. Hy wierdt ook van den hemel verlaten, zynde genoodzaakt moeijelyke oorlogen te voeren, en den vrede door kracht van geldt te kopen. De Persianen ontnamen hem in den jare 502 de stadt Amida en eenige andere plaatsen, die hem naderhandt in den jare 505 wedergegeven wierden. De krygsoverste Celer bragt tot dien einde veel toe, door de overwinning, die hy op Cabades, het hoofdt der Persianen, behaalde. Anastasius deedt eenige woorden in de gebeden voegen, om de ketteryen te begunstigen. De stadt Constantinopel raakte over deze verandering in beweging, en de oproer verplichtte den keizer zich te versteeken. De zelve zoude droevige gevolgen gehad hebben, indien Anastasius zich niet beraden hadt eene uiterlyke voldoening aan het volk te geven, het welke de yver van den Godsdienst tegen hem gaande gemaakt hadt. Vitalianus, die de Gothen geboodt, en zich gaarne op den troon gezet hadde, stont tegen hem op, en belegerde Constantinopel; maar hy was zo gelukkig niet als hy wenschte. Men zegt dat zyne vloot verbrand wierdt, door de behendigheit van Proclus, een vermaart wiskunstenaar, die zich ten dien einde van het zelfde geheim bediende, waar van zich Archimedes in het beleg van Syracusa bedient hadt, te weten van eene zonderlinge vinding van brandglazen. Men zegt ook dat de zelve Proclus hem voorzegt zoude hebben, dat hy verbrand zoude worden, waarom hy zich een sterk ront gebouw van zwaar muurwerk liet maken, waar in hy waande zeker te zullen zyn: doch alle de voorzorgen van dezen keizer waren vruchteloos; want op den 18 July des jaars 518 een zwaar onweder ontstaan zynde, heeft men hem van den donder in zyne kamer dootgeslagen gevonden, in den ouderdom van 88 jaren, na eene regeering van zeven en twintig jaren en eenige maanden. *Cedren. Marcellin. Procop. Evagr. Theod. Lector. Baronius* van den jare 491, tot 518.

ANASTASIUS de II, te voren *Arthemius* genoemt, was secretaris van den keizer Philippus, of Philippicus Bardanes, en wierdt na des zelfs doodt in den jare 713 in zyne plaats op den keizerlyken troon verheven. De zekerheit en de bescherming van het keizerryk noodzaakten hem een leger tegen de Saracenen op de been te brengen, tegen de welke hy ongelukkig was, alzo de hoofden, die hy over het leger gestelt hadde, zich qualyk van hunnen plicht queeten; waar over de keizer zich beklagende en hen tot verantwoording willende brengen, sloegen de krygsbenden aan het muiten, en stelden Theodosius, die maar een ontfanger van de keizerlyke inkomsten was, op den troon. Deze zich meester gemaakt hebbende van Constantinopel, stiet Anastasius in een klooster, in 't jaar 714, volgens *Baronius*, of in 't jaar 715, zo anderen willen, na dat hy twee jaren en negen maanden geregeert hadde. Het laatste is het waarschynlykste; want Theophanes zegt, dat Anastasius in den jare 715 S. Germanus Cyzicus te Constantinopel deedt komen. Anastasius zocht wel met hulp der Bulgaren zich van het kloosterleven te ontslaan, doch wierdt door hen aan Leo Isauricus, aan wien Theodosius de regeering gewillig afgestaan hadt, overgelevert, en in den jare 716 omgebragt. *Niceph. Zonar. Cedren. Baron.*

KERKVOOGDEN EN ANDERE VERMAARDE MANNEN.

ANASTASIUS, de I van dien naam, patriarch van Antiochië, wierdt in den jare 561 genomen uit het klooster van den berg Sinaï, om op den stoel van deze kerke geplaatst te worden, en wierdt daarom *Sinaïta* genoemt. De keizer Justinianus wilde hem uit Constantinopel verdryven, om dat hy zich tegen de dwaling der zogenaamde *Incorruptiblen* aankantte. Maar de doodt belette dien prins dit voornemen uit te voeren. Zyne vyanden handelden sedert met zo veel behendigheit by den keizer Justinus den jongen, dat hy hem in den jare 572 in ballingschap zondt. Gregorius wierdt in zyne plaats gestelt; doch na des zelfs doodt, in den jare 595, wierdt Anastasius, onder het keizerryk van Mauritius, herroepen, gelyk men ziet door de brieven van gelukwensching over zyne wederkomst, welke S. Gregorius aan hem schreef. Hy sturf den 21 April des jaars 599. Deze prelaat was geleert en deugtzaam. Men heeft onder zynen naam verscheide verhandelingen, hoewel de oordeelkundigen twisten of die alle van hem zyn. Het voornaamste en het zekerste is zyne verhandeling van 'Οδηγὸς, of de Leidsman van den waren weg, geschreven tegen de Acephalen, dat men in 't Grieksch en in 't Latyn heeft, overgezet door Jacobus Gretser. Daar zyn nog in de Bibliotheek der Vaderen eenige leerredenen, die den naam van Anastasius Sinaïta dragen. De vragen en de antwoorden, die men heeft onder den naam van Anastasius Sinaïta, kunnen zekerlyk van den eersten van dezen naam niet zyn, om dat de schryver van de zelve aanhaalt de Canons van het Concilie, in Trullo, de werken van S. Maximus en van S. Joh. Climachus, van Joh. Moschus, van Olympiodorus, en van Nicephorus, en dat hy zeven hondert jaren rekent sedert de tyden van Konstantyn tot op den zynen: het welke doedt zien, dat de schryver van deze vragen een Griek is van de XI eeuw. Men is deze verhandelingen verschuldigt aan de zorgen van Canisius, van den vader Turrienus, van den vader Combefis, enz. Eenigen hebben Anastasius den monnik van den berg Sinaï onderscheiden van den bisschop van Antiochië, en geven voor dat deze laatste na den eersten geweest is, en niet voor in den jare 618 sturf. Men gelooft echter niet dat 'er gronds genoeg is om deze twee Anastasen te onderscheiden: het is veel waarschynlyker dat het de zelfde is, die, na monnik van den berg Sinaï geweest te zyn, tot patriarch van Antiochië verkoren wierdt. *Evagr. lib.* IV. *hist. c.* 38. 39. 40. *Sigebert. cap.* 42. *de Vir. illust. S. Greg. lib.* X. *Ep.* 22. *Bellarmin. Possevin. Canisius. Gretser. Miraus. Labbé. Aubertin.* Eenige schryvers geloven, dat deze kerkvoogdt uit het Latyn in 't Grieksch overzette het boek *van den Herder*, of *Pastoraal* van S. Gregorius. Maar zy bedriegen zich, de 'Οδηγὸς voor het *Pastoraal* nemende. *Du Pin Bibl. des Aut. Eccl. du* IV. *siecle.*

ANASTASIUS de II, toegenaamt de Maartelaar, patriarch van Antiochië, volgde op Anastasius den I in den jare 599. Hy arbeidde met veel yver om de Joden te bekeeren, die hem echter in 't jaar 608 een wrede doodt aandeden. Hem worden eenige verhandelingen, inzonderheit een, onder den tytel van *Compendiaria fidei institutio*, toegeschreven, welke eenigen aan Anastasius Sinaïta, doch de meesten aan Athanasius, of aan Cyrillus Alexandrinus toeëigenen. *Cedrenus an. ultim. Phoca. Niceph. lib.* XVIII. *cap.* 44. *Baron. in Annal. & in Martyr. ad d.* 21. *Nov. Gretserus. Miraus.*

ANASTASIUS de III, patriarch van Antiochië, vyandt van het Concilie van Chalcedonië, was de driftigste van de Jakobitische ketters. In den jare 629 begaf hy zich naar Hierapolis by den keizer Heraclius, die toen in de blydschap was wegens de overwinninge, die hy op de Persianen bevochten hadde. Deze prins poogde Anastasius van zyne dwaling af te trekken, en beloofde hem patriarch van Antiochië te maken, zo hy het gelove van het Concilie van Chalcedonië omhelsde. Deze voordelige aanbieding vleide by uitnementheit de heerschzucht van dezen huichelaar, de welke veinsde van het gevoelen des keizers te zyn, en te geloven dat 'er

'er twee naturen in Jesus Christus waren. Maar Anastasius bedroog in het vervolg den keizer, en deedt hem tot de dwaling der Monotheliten vervallen. Aldus veroorzaakte de quaadaardigheit van dezen ketter, en de al te grote toegeeflykheit van den vorst grote ongevallen in de kerke van het Oosten. *Theoph. & Cedren. in Annal. Baron. A. C.* 629.

ANASTASIUS, patriarch van Constantinopel, was een voorstander van de beeldstormery, en wierdt door den keizer Leo Isauricus, in plaats van Germanus, die zich krachtig tegen het beeldenstormen hadt aangekant, omtrent het jaar 730 tot patriarch aangestelt. Eenigen zeggen, dat als hy deze waardigheit zoude aanvaarden, het gemene volk hem met stenen uit de kerk dreef, en dat hy onder den keizer Constantinus Copronymus alles inwilligde, wat de zelve in geloofszaken voornam. Naderhandt hing hy de party van Artabastus aan, die tegen den keizer opstondt; doch wierdt gevangen, luftig afgeroft, ruggewaarts op eenen ezel gezet, en in de renplaats rontom gevoert; doch eindelyk geraakte hy weder in de gunst van Konstantyn, en daar door weder tot het patriarchschap, dat hy tot zyne doodt, zynde in 't jaar 753 voorgevallen, bezat. *Theophan. Cedrenus. Baron. ann. C.* 730. *Cyprius in Chron. Eccles. Græc. Alexander. Hist. Eccl. sec.* VII. *c.* 6. *art.* 4.

ANASTASIUS, patriarch van Jeruzalem, was eerst over de heilige vaten van deze kerke gestelt, en geraakte tot het patriarchschap na de doodt van Juvenalis omtrent het jaar 458, gelyk de abt Euthymius de grote, Anachoreet genaamt, hem zoude voorzegt hebben. Evagrius bericht, dat deze Anastasius het edict, dat Basiliscus tegen het Concilie van Chalcedonië hadt uitgegeven, mede ondertekent heeft; doch anderen ontkennen zulks, en zeggen veel eer, dat Basiliscus, de standvastigheit van Anastasius in het rechte geloof qualyk nemende, hem ook af, en een ketterschen monnik, genaamt Gerontius, omtrent het jaar 476 heeft aangestelt; doch in het volgende jaar is Anastasius gestorven. *Cyrillus vita Euthym. apud Surium & Bolland. ad d.* 20 *Januar. Evagr. lib.* II. *cap.* 6. *Baron. an. C.* 458.

ANASTASIUS was eerst een monnik in 't klooster van Monte-Cassino, naderhandt kardinaal en bibliothekaris van paus Stephanus den II omtrent het jaar 754. Hy schreef *Historia translationis S. Benedicti. Arnold. Wion in ligno vitæ.*

ANASTASIUS, bisschop van Nicea, was een vermaart kerkvoogdt, die op het einde van de VIII en in 't begin van de IX eeuw leefde, gelyk men uit een zeker werk besluit, waar in eenige vragen van kerkelyke zaken beantwoord worden, die men aan Anastasius toeschryft, en waar in het Concilie, te Constantinopel in 't jaar 707 gehouden, aangehaalt wordt, hoewel zommige geleerden dit aan Anastasius Sinaïta toeschryven. Hem wordt ook eene verhandeling *de sacra Synaxi, & de non judicando, deque oblivione injuriarum* toegeëigent, 't welk Turrianus uit het Griekseh in het Latyn overgezet, en Henricus Canisius *Tom.* III *Antiqu. Lect.* onder den naam van Anastasius Sinaïta, uitgegeven heeft. De tydt van zyne doodt is onzeker. *Bellarm. de Script. Eccles. Possevin. Miræus. Gretser.*

ANASTASIUS *de Bibliothekaris*, een Roomsch abt, wierdt in 't jaar 869 met eenige anderen naar Constantinopel gezonden, om een huwelyk tusschen de dochters van den keizer Lodewyk en den outsten zoon van den Oosterschen keizer Basilius Macedonicus te sluiten, by welke gelegenheit hy het Concilie aldaar bywoonde. In 't jaar 871 zondt paus Adrianus hem met den abt Cæsarius naar Napels, om den bisschop Athanasius, welken Servius, hertog van Napels, verjaagt hadde, wederom aan te stellen. Doch hy kon zyn oogmerk niet bereiken; waarom hy op 't bevel van den paus zo wel de geestelykheit, als het volk van Napels in den ban deedt. De tydt van zyne doodt in onzeker: doch zommigen beweeren, dat hy tot het jaar 886 geleeft heeft. Men heeft van hem de *Acta concilii Constantinopolitani quarti* of *generalis pseudo-octavi*, die hy uit het Griekseh in 't Latyn heeft overgezet; de *Acta Concilii Nicæni* II, die hy mede in 't Latyn vertaalt heeft; *Historia de urbis Rom. Pontificibus*, van Petrus, tot op Nikolaas, die eenigen voor een vervolg der levensbeschryvingen houden, die de paus Damasus geschreven heeft; *Collectanea de iis, quæ spectant ad historiam Monothelitarum*, en andere. *Sigebert. de script. Eccl. c.* 13. *Trithem. Possevin. Baron. Miræus. Vossius. Cave. Lud. Elias du Pin.*

ANASTASIUS, abt van het klooster van St. Euthymius in Palestina, leefde in de VIII eeuwe. De kardinaal Baronius maakt gewag van hem in den jare 749. Hy schreef eene verhandeling tegen de Joden, welke Turrianus in 't Latyn heeft overgezet, en die in het III stuk van de *Antiqu. Lection.* van *Canisius* gevonden wordt. Deze Anastasius hadt gene rechtzinnige gevoelens omtrent de H. Drieëenheit: het welk gelegenheit gaf aan Johannes Damascenus om tegen deze dwaling te schryven. *Canisius. Miræus. Cave hist. lit. scr. eccl.*

ANASTASIUS *Theopolita* was van Antiochië, en wierdt zo toegenaamt, dewyl Antiochië by de ouden *Theopolis* genoemt zoude zyn, gelyk Stephanus bericht. Hy leefde ten tyde van Cyrillus, en heeft een verhaal nagelaten van het gene tusschen een Christelyk geschiedschryver en een Heiden voorviel. *Voss. l.* I. *de Hist. Græc.*

ANASTASIUS, een leerling van S. Maximus, wiens leven hy beschreven heeft, dat onder de Acten van den zelven Maximus gevonden wordt, die Pieter Moryn in 't Latyn overgezet, en de kardinaal Baronius en zyne Kerkelyke Jaarboeken op het jaar 656 ingevoegt heeft.

ANASTASIUS, een Persiaan uit het landschap Rasech, was voor zynen doop *Magondaat* genoemt. Hy was de zoon van een toveraar, en hieldt zich aan de zelfde bezigheit. Hy diende onder de krygsbenden van den koning Cosrhoës, wanneer de Persianen het kruis vervoerden. Dit toeval verwekte in hem de nieuwsgierigheit om den Godsdienst der Christenen te onderzoeken; en voorgenomen hebbende den zelven te omhelzen, verliet hy het leger van Cosrhoës, en begaf zich naar de stadt Hieropolis in Syrië, by eenen goutsmidt, en van daar naar Jeruzalem, daar hy met den naam van Anastasius gedoopt wierdt. Hy sleet zeven jaren in het klooster van Jeruzalem, dat den naam van Anastasia droeg, en verliet het zelve niet dan om zich aan het martelaarschap bloot te stellen te Cesarea, eene stadt die in de macht der Persianen was. Daar gekomen zynde, predikte hy het geloove aan de Persianen. De stadvoogdt, Barzabanes genoemt, deedt hem in verzekering nemen; en den koning van Persië daar van kennis gegeven hebbende, ontfing hy bevel om hem naar Persië te zenden. Anastasius wierdt derwaarts gebragt; en in den Christelyken Godsdienst volhardende, wierdt hy den 22 Jan. des jaars 628 verwurgt, en vervolgens hem het hoofdt afgehouwen. Zyn ligchaam wierdt eenige jaren daar na te Constantinopel gebragt, en van daar naar Palestina. Men gelooft te Rome het hoofdt van dezen heilig te hebben. *Baron. in Annal. & Martyrol. Bollandus. Baillet vies des saints.*

ANASTASIUS, *Apocrisiarius*, of nuntius van de Roomsche kerke in de VII eeuwe, wierdt door de Monotheliten vervolgt, en schreef een brief aan Theodosius, priester van Gangres, onder den naam van den abt S. Maximus. Zy is in de verzameling van den Bibliothekaris Anastasius. Hy wierdt den 11 October des jaars 666 in een kasteel opgesloten. *Du Pin Biblioth. des Auteurs Eccles.* VII. *en* VIII. *siecles.*

ANASTASIUS *van Niceen* hadt een verschil met Eunomius van Nicomedië, betreffende eenige voorrechten van hunne kerken, dat in 't Concilie van Chalcedonië beslist wierdt, *Sess.* II. *Bellarmin. de Script. Eccl. Possevin. Miræus. Gretser.*

ANATAJAN, of HET EILANDT VAN ST. JOACHIM, een van de Mariaansche of Dieven-eilanden. Het heeft maar tien mylen in 't rondt. Het legt op 17 graden 20 minuten Zuider breedte; 35 mylen van 't eilandt Saypan, en 3 mylen van dat van Sarigan. *Charles le Gobien Hist. des Isles Marianes.*

ANATH, of HANATH, vader van Samgar, die met eenen ossenstok of ploegkouter zes hondert Philistynen doodde, in 't jaar der werreldt 2720, voor J. C. 1331. *Judic.* III. *v.* 31.

ANATHEMA is een woordt, dat voor den ban of vervloekinge (*excommunicatie*) in de kerkelyke schryvers genomen wordt. Dit woordt komt van het Grieksche ἀνάθεμα, of, gelyk eenigen lezen ἀνάθημα, met eene lange *é*. Het wordt zomtyds in een goeden zin genomen voor de gaven, die aan de Goden geoffert wierden; maar in de H. Schriftuur beantwoordt het 't Hebreeuſche woordt *Harma*, afgeleid van het wortelwoordt *Haram*, dat *doden, vernielen, uitroeijen* betekent. In dezen zin worden de steden, die door het bevel Gods vernielt wierden, den Here verbannen genoemt, *Josua* VI, 17, en elders: het welk op de eerste betekenis uitkomt, om dat de zelve, door het bevel Gods vernielt zynde, hem ten offer aangeboden wierden. Maar aan de andere zyde, gelyk het woordt de vernieling van steden en van zaken mede brengt, die den Here verbannen zyn, zo heeft men het in 't N. Testament genomen om de afgryzing en vervloeking uit te drukken. Zo wordt 'er gezegt dat Petrus, na J. C. verloochent te hebben, begon te *anathematiseren*, dat is te zeggen vervloekingen te doen, en te zweren, dat hy hem niet kende. De Joden, die Paulus wilden doden, hadden zich *geanathematiseert*, dat is te zeggen, hadden vervloekingen tegen zich zelven gedaan, dat zy niet eeten noch drinken zouden voor dat zy hun voornemen uitgevoert hadden. Het woordt *Anathema* wordt dikwils genome voor eene zaak, die vloekwaardig is. Paulus zegt dat hy wenschte *Anathema*, dat is een vloek of verbannen, te zyn voor zyne broeders: hy zegt dat niemandt van de genen, die door den geest Gods spreken, Jezus eene vervloekinge zegt, en spreekt Anathema uit tegen den gene, die J. C. niet lief heeft, en tegen de genen, die eene andere leere zouden leeren dan die, welke hy verkondigt hadde. De kerke die genen, welke ter oorzake van hunne misdaden in den ban gedaan worden, aanmerkende als de afgryzinge en vervloekinge der gelovigen waardig, heeft zich van deze uitdrukking bedient om den ban uit te spreken. Dit formulier is gemeen in de Concilien tegen de genen, die men om hunne leere of om hunne zeden in den ban doedt. Eenige hedendaagsche schryvers maken onderscheidt tusschen het *Anathema*, en den ban, en zeggen dat het *Anathema* alleen uitgesproken wordt tegen de genen, die grote misdaden gepleegt hebben, en onverbeterlyk zyn; maar dit onderscheidt schynt genen grondt te hebben in de oudheit. Daar is tweederlei slag van *Anathema*, het eene gerechtelyk, dat door personen, geestelyk gezag hebbende, wordt uitgesproken; het andere, afzwerende, wordende uitgesproken door de genen, die eene kettery afzweren, tegen de kettery en tegen de verdedigers der zelve. *Du Pin de Excommunicatione.*

ANATHOTH, eene stadt van den stamme Benjamin, gegeven aan de Leviten van het geslacht van Aaron. Zy legt maar 20 stadien van Jeruzalem. *Joseph. Oudheden* X. 10. Zy is vermaart, als zynde het vaderlandt van grote mannen geweest, inzonderheit van den propheet Jeremias; van Abiezer, een der dertig helden Davids, en van Abjathar, die ook door den koning Salomon derwaarts gebannen wierdt, omdat hy den aanhang van Adonias gestyft hadt. *Josua* XXI. 18. II *Samuel* XXIII. 27.

ANATHOTH, de achtste zoon van Becher, of Bechor. I *Chron.* VII, 8. Deze naam betekent *antwoordt*, of *gehoorzaamheit*. *Simon Dict. de la Bible.*

ANATOLIA, eene maagdt en martelaresse onder de regeering van Decius. De martellysten van Hieronymus maken 'er gewag van op den 10 July. *Vautier.*

ANATOLICO, een dorp regt tegen over Patras, in het landt der oude Etoliërs, gebouwt in een moeras, even als de stadt Vene-

Venetië, en begrypende omtrent twee hondert huizen. De inwoners van het vaste landt queken in het naburige vaste landt druiven, die men korenten noemt, welke daar wonderlyk wel groeien willen. Zy zyn schoon en goet, en twee maal zo groot als die van Zanten. *Spon Reis door Dalmatië enz.*

ANATOLIE. Zie NATOLIE.

ANATOLIUS, patriarch van Constantinopel, was eerst diaken te Alexandrië, en wierdt van den patriarch Dioscorus aldaar, die het hoofdt der Eutychianen was, als nuntius naar Constantinopel gezonden. Dewyl deze secte in dien tydt zo veel wist uit te werken, dat Flavianus, patriarch van Constantinopel, op het Concilie te Ephese in 't jaar 449 wierdt afgezet, verhief Dioscorus hem in des zelfs plaats, menende, dat hy met hem van een gevoelen was. Hy betoonde zich tegen den zelven ook zeer dankbaar, maar hing de rechtzinnigen aan, wanneer Marcianus na de doodt van den keizer Theodosius den jongen den troon beklom, en zondt zyne belydenis aan den paus Leo. Naderhandt woonde hy het Concilie van Chalcedonië by, waar in men een besluit maakte, dat de bisschop van Constantinopel naast den paus 't hoofdt der kerke zoude zyn; waarom zommigen zeggen, dat hy eerst den naam van patriarch verkreeg. Hier over ontstont een groot verschil tusschen hem en Leo, en willen eenigen beweeren, dat Marcianus, op de begeerte van Leo, het besluit van het Concilie vernietigde, als mede dat Anatolius vrywillig van zyn recht afstondt; 't geen anderen nochtans in twyffel trekken. Velen beschuldigen hem, dat hy in dit Concilie zyne neiging tot de Eutychianen liet blyken, en willen dat onder anderen als een oorzaak van het misverstandt tusschen hem en Leo bybrengen. Hy sturf in 't jaar 458. *Concil. Chalc. art.* 1. 3. *en* 6. *S. Leo Ep.* 51, 52 *seq. Baron. an. C.* 448, *&* 458. *Cyprius chron. Eccles. Græc. Basnage Hist. de l'Eglise l.* VI. *c.* 3.

ANATOLIUS, bisschop van Laodicea in Syrië in de III eeuwe, was van Alexandrië, en van een der beste geslachten der stadt. Hy was een der bequaamste mannen van zynen tydt, en muntte in de rekenkunst, in de landmeetkunst, in de natuurkunde, in de sterrekunde, in de letterkunst, en in de redekunst uit. Hy richtte eene philosophische schole op te Alexandrië, en schynt aldaar zelf geleeraart te hebben. Hy wierdt tot de eerste waardigheden der stadt verheven, en queet zich met roem in de gewigtigste bedieningen. Gedurende den oorlog, door Emilianus in den jare 262 tegen Gallienus verwekt, vondt Anatolius zich in de citadel besloten, die 't met Emilianus hieldt. Het bestier van de plaats wierdt Anatolius toevertrouwt; en dewyl de belegerden gebrek van leeftocht hadden, gaf Anatolius kennis van den staat der zaken aan Eusebius, diaken van Alexandrië, die in dat gedeelte der stadt was, dat aan Theodosius, den krygsoversten van Gallienus, gehoorzaamde, en bezorgde door zyn toedoen de genade der belegerden. Vervolgens deedt hy, onder voorwendsel van zich van de onnutte monden te ontslaan, eerst de Christenen, en daarna alle de genen, die zich weg begeven wilden, uit de plaats vertrekken; zo dat 'er byna niemandt in overig gebleven zynde, Theodosius de plaats gemakkelyk meester wierdt. Deze Eusebius, van wien zo even gesproken is, wierdt tot bisschop van Laodicea verkoren in de plaats van Socrates; en Anatolius, ter zelver tydt eene reize doende door Palestina, wierdt opgehouden door Theoctenes, bisschop van Cesarea, die hem de handen opleide, om hem tot zynen opvolger (*Coadjuteur*) te maken; maar in de reize, die hy deedt naar Antiochië, om een Concilie tegen Paulus van Somosate by te wonen, trok hy door Laodicea, ten tyde van de doodt van Eusebius, en wierdt aldaar in den jare 269 voor bisschop gehouden. Eusebius van Cesarea zegt, dat hy weinig boeken geschreven hadde, maar dat de zelve uitmuntende waren. Hy liet eene verhandelinge na wegens de vieringe van het Paaschfeest, en eene andere *de Arithmeticæ Institutionibus*, in X boeken. Hieronymus *in Catal.* spreekt zeer voordeelig van Anatolius. *Miræ doctrinæ*, zegt hy, *vir fuit in Arithmetica, Geometria, Astronomia, Grammatica, Rhetorica, Dialectica; cujus ingenii magnitudinem de volumine, quod super Pascha composuit, & de decem libris de Arithmeticæ Institutionibus intelligere possumus.* Hy bloeide van het derde jaar van Probus, het 278 van Christus, en onder de regeering van Carus omtrent den jare 282, of 283. Men weet niet juist den tydt van zyne doodt; maar hy wordt als een martelaar in de Griekscne kerke vereert op den 4. October. Het Roomsche *Martyrologium* tekent zyn feest aan op den 3 July. Men heeft van Anatolius eene Latynsche verhandeling van het Pascha, door Bucherius uitgegeven, daar men in der daadt de vertalinge vindt van eene plaats van de verhandeling van Anatolius, door Eusebius bygebragt, en men kan niet twyfelen of dit is een out werk, dewyl de schryver aantekent, dat de gewoonte van Asië om het Paaschfeest den 14 van de maandt van Maart te vieren, zonder acht te nemen op den zondag, in dat gewest even vernietigt was. *Euseb. in Chron. & hist. l.* VII. *c.* 26. *Ado in Chron. Trithem. de script. Eccl. Baron. A. C.* 283. *n.* 11. 12. 13. *& in Martyrol. ad* 3. *Jul. Vossius de Math. c.* 50. § 3. *&c.* 67. § 3. *&c. Tillemont Memoires Eccles. Du Pin Bibl. des Aut. Eccles. des trois premiers siecles.*

ANATOLIUS (VINDANIUS) van Berythe, zynde zeer yverig voor het Heidendom, bezat verscheide waardigheden onder de regeering van Constantius en van Constans. Hy was vikaris van Asië in 't jaar 339; prefect van Illyrië in 't jaar 346 en 359. Hy is ook landvoogdt van Galatië en vikaris van Afrika geweest. Misschien is 't een ander Anatolius geweest, die in 't jaar 349 in Illyrië geboodt. Men gelooft, dat deze Vindanius of Vindamonius Anatolius de schryver is van XII boeken over den akkerbouw, door Photius aangehaalt. *Eunap. l.* VIII. *Ammian. Photius c.* 163.

ANATOLIUS was legerhoofdt van den keizer Theodosius den II tegen de Persianen, Saracenen en Isauren. Ammianus Marcellinus spreekt 'er van *l.* XXXI.

ANATOLIUS, diaken van de Roomsche kerke, ging in 't jaar 553 met Ferrandus, diaken der kerke van Carthago, te rade wegens de vrage, die de keizer Justinianus aan paus Johannes den II gedaan hadt, of een persoon der H. Drieëenheit geleden hadde? Het antwoordt van Ferrandus is ook in zyne werken, die P. Chiflet in 't jaar 1649 te Dyon heeft laten drukken, en is een brief, die den tytel draagt van: *De duabus in Christo naturis, & quod unus de Trinitate natus passusque dici possit. Baron. an. C.* 533. *Chiflet in not. ad Ferrand.*

ANATOLIUS was van een geringe afkomst; doch quam door zyne kunstenaryen tot de hoogste ampten van regeeringe te Antiochië. In 't eerst leide hy uiterlyk een heilig leven, en verkreeg daar door by den bisschop Gregorius een vryen toegang. Naderhandt wierdt het ruchtbaar, dat hy aan de afgoden geoffert en anderen daar toe verleid hadde. Keizer Tiberius de II liet hem naar Constantinopel brengen, en veroordeelde hem tot de ballingschap: doch het volk was daar mede niet te vrede, en drong daar op, dat hy aan een kruis opgehangen en van de wolven verscheurt zoude worden. Evragius verhaalt, dat hy, wanneer men hem van Antiochië naar Constantinopel gevankelyk wegvoerde, zyne oogen op een Marie-beeldt sloeg, en de H. Jonkvrouw om hare beschermingе verzocht; doch dat het beeldt zyn hoofdt van hem afkeerde. *Evagr. lib.* V. *Baron. an. C.* 580.

ANATOMIE. Zie ONTLEEDKUNST.

ANATORIA, van outs *Tanagra*, eene kleine stadt van Griekenlandt. Zie TANAGRA.

ANAUSIS, koning der Alanianen en der Henioquen, een der minnaars van Medea, wierdt naderhandt door zynen medeminnaar Styrus gedood. *Valerius Flacc. Argonaut. lib.* VI. *vs.* 43.

ANAXAGORAS, koning van Argos, een zoon van Argeus, en een opvolger van Megapenthes, die op Acrisius volgde. Onder zyne regeering wierden de vrouwen krankzinnig, zo dat zy niet in huis bleven, maar op het veldt onder malkander rontom zwierden; doch als Melampus, de zoon van Amythaontes, haar van deze quaal genas, deelde Anaxagoras tot dankbaarheit met hem en zynen broeder Bias het ryk in gelyke delen. Men gelooft, dat dit omtrent 't 2741 jaar der werreldt geschiedde, toen Perseus, een kleinzoon van Acrisius, het ryk van Argos in de stadt Mycene overbragt. *Pausan. lib.* II. Anaxagoras wordt in de lyst der koningen van Argos, door Castor, Tatianus en Eusebius uitgegeven, niet gevonden.

ANAXAGORAS, een van de doorluchtigste philosophen der outheit, was te Clazomena in Jonië geboren, omtrent de LXX Olympiade, en was een leerling van Anaximenes. De edelheit van zyn afkomst, zyne rykdommen, en de edelmoedigheid, die hem bewoog om zyn vaderlyk erfdeel aan zyne nabestaanden af te staan, maakten hem aanmerkenswaardig. Hy gaf zich volkomen aan het onderzoek der natuur over, zonder zich met eenige openbare zaken te bemoeijen. Dit was de reden, waarom men hem vroeg, of hy zich in 't geheel niet met zyn landt bemoeide. Zyn antwoordt was wonderlyk: de Christen philosophen zouden niet beter kunnen spreken. *Ja*, zeide hy, zyn handt ten hemel heffende, *ik heb eene uitnemende zorge voor myn vaderlandt.* Op een ander tydt vroeg men hem, *Waar toe zyt gy geboren?* en hy antwoordde, *Om de zon, de maan en den hemel te beschouwen.* Overeenkomstig met deze stelling, stelde hy het hoogste goedt of het einde van het menschelyke leven in de beschouwing of bespiegeling, en in den vryen staat, welke de zelve voortbrengt. Hy was maar twintig jaren out, wanneer hy in Athene begon te philosopheren. Daar zyn schryvers, die zeggen, dat hy de eerste was, die aldaar de philosophische schole overbragt, welke in Jonië sedert haren grondlegger Thales gebloeit hadde, het welk anderen aan den philosooph Archelaus toeschryven. Het is zeker, dat hy doorluchtige leerlingen in Athene hadde, en voornamelyk Pericles en Euripides. Eenigen voegen 'er Themistocles en Socrates by; maar de tydrekening wederspreekt hen ten opzichte van Themistocles. Niets kan byna een voordeeliger denkbeeldt van zyne bequaamheit geven, dan het merkteken der voortgangen, die hy den groten Pericles deedt maken; want hy boezemde hem die deftige en doorluchtige zeden in, die hem zo bequaam maakten om de republyk te bestieren: hy vormde hem tot die verheve en zegeryke welsprekentheit, die hem zo machtig maakte, en hy leerde hem de Goden te vrezen, zonder bygelovigheit. Voeg hier by, dat zyne raadgevingen hem veel hielpen om den zwaren last der regeeringe te dragen. Hy muntte uit door de nieuwigheit en door de byzonderheit zyner leerstukken. Hy leeraarde dat 'er heuvelen, vlaktens en inwoners in de maan waren, en dat de zon een lichaam was van eene stoffe geheel in vuur, en groter dan het Peloponesus. Hy zeide dat de sneeuw zwart was, en hy gaf daar van eene reden, die weinig grondt hadde; want hy veste zich aan de eene zyde daar op, dat de sneeuw een verdikt water is, en hy stelde aan de andere zyde vast, dat het zwart de eige verwe van het water is. Hy geloofde in 't gemeen, dat de ogen niet bequaam zyn om de ware verwe der voorwerpen te onderscheiden, en dat onze zinnen bedriegelyk zyn; en dat men alzo naar de reden, en niet naar het gezicht van de zaken moet oordeelen. Hy zeide ook dat de hemelen van steen waren, en dat het de snelheit van hunne beweginge was, die de zelve belette neder te vallen. Anderen verzekeren dat hy toestemde, dat de hemel van *nature vurig is ten opzichte van haar wezen*, maar dat zy door het geweldt van hare omwenteling steenen van de aarde rukkende, en die ontstoken hebbende, de zelve hemellichten of sterren wierden, en dat de dieren in het begin geformeert wierden van aarde, en van eene warme vochtigheit; en dat zy zich vervolgens de een den ander voortbragten, de mannelyken ter regter, en de vrouwelyken ter slinker zyde. Hy stont zo velerlei slag van grondbeginselen toe, als zamengestelde lichamen; want hy vooronderstelde, dat ieder slag van lichamen geformeert was van verscheide

diergelyke kleine delen, die hy *homœomerien* noemde, ter oorzake van deze overeenkomstigheit. Maar dit verplichtte hem om eene zaak toe te stemmen, die met zyne stelling streedt, dat is, dat de zaden of grondbeginselen van allerlei slag in ieder ligchaam gevonden wierden. Moreri heeft dit gevoelen zeer qualyk voorgestelt. Lucretius hadt het zelve echter zeer wel vertoont, en met veel grondt wederlegt. Bayle toont zulks aan, en maakt verscheide aanmerkingen over deze leere. Het beste in de stelling van Anaxagoras was, dat, in plaats van dat men tot dien tydt toe over het zamenstelsel der werreldt zo geredeneert hadde, dat men aan de eene zyde maar eene vormeloze stoffe stelde, en aan de andere zyde alleen het geval, of een blint noodlot, dat de zelve geschikt hadde, hy de eerste was, die vooronderstelde, dat een vernuft de beweging der stoffe voortbragt, en den Chaos ontwarde. Dit was zonder twyfel de waarachtige reden, waarom deze grote philosooph bygenoemt wierdt Νοῦς, dat is te zeggen *de Geest* of *het verstandt*. Zyne rechtzinnigheit was niet genoeg gezuivert: en daar in bleven vele gebreken overig; en dat is zo vreemt niet, dan te zien, dat de natuurkundigen, die voor hem waren, de waarheit niet gekent hebben, die hy ontdekte, en die zo gemakkelyk te bevroeden was, en waar van de dichters zo gezongen hadden. De leere *homœomerien* sluit vele strydigheden in; en men zoude in 't gemeen mogen besluiten, dat de denkbeelden der ouden, die van den Chaos gesproken hebben, niet minder verwart waren dan de Chaos zelf. Men kan ten minsten zeggen, om alle vergroting te myden, dat de zelve niet veel billykheits hadden, en dat zy niet hebben kunnen zeggen dat deze staat van verwarrheit geheel weggenomen was. Men vertelt, dat Anaxagoras voorzegt hadt, dat de steen van den hemel viel in de rivier van de Geit, en die als een heilig overblyfsel bewaart en geëert wierdt, uit het ligchaam van de zon zoude vallen. Men schryft hem ook nog eenige andere voorzeggingen toe. Hy zette de landmeetkunst ook krachtig voort; en men bevondt dat hy in zyne gevangenisse over het vierkant van den cirkel geschreven hadt. Zyn uitgebreide geest was in alles arbeidzaam; in de moeijelykste verschynselen der natuur, de kometen, den melkweg, de aardbevingen, de winden, de donder, de blixemen, de overvloeijing van den Nyl, de eclipsen, en diergelyke zaken, waar van hy redenen uitvondt; dit alles, gevoegt by de sterrekundige en landmeetkundige waarnemingen, verhinderde hem niet zich in het lezen van de poezyën van Homerus te bevlytigen, met de oplettentheit van een man, die geheimen ontdekken wil, en de wetenschap vermeerderen. Hy was de eerste, die vooronderstelde, dat de zelve een zedekundig boek zyn, waar in de deugdt en de gerechtigheit door zinnebeeldische verhalen verklaart worden. Men verhaalt op verscheide wyzen de omstandigheden en den uitslag van het rechtsgeding van godloosheit, dat hem te Athene aangedaan wierdt: zommigen zeggen dat hy veroordeelt, en anderen dat hy vrygesproken wierdt. Pericles, die hem in deze ontmoeting beschermde, hadt zich verdacht gemaakt van Atheistery, om dat hy door zulk een meester onderwezen was. De stantvastigheit van dezen philosooph op de tyding van zyne veroordeeling, en op die van de doodt van zyne zonen was wonderlyk. Op de eerste antwoordde hy: *De natuur heeft al over langen tydt haar vonnis zo wel tegen hen* (verstaat zyne rechters) *als tegen my uitgesproken*; en op het horen van de twede tyding, die hem gedurende eene philosophische lesse gebragt wierdt, antwoordde hy: *Ik wist wel dat ik hen sterffelyk geteelt hadde.* Hy rekende het voor een zaak van weinig belang buiten zyn vaderlandt te leven en te sterven; en hy onderscheidde zeer wel, welke staat de gelukkigste was; hy geloofde dat die staat, welke zulks in 't minste scheen, het nochtans 't meeste was, en dat men onder de ryken, en onder de personen, die met eere overladen waren, die genen niet zoeken moest, die de gelukzaligheit smaken; maar onder de genen, die een weinig lands bebouwen, of die zich zonder heerschzucht in de wetenschappen oeffenen. Eenige schryvers hebben voorgegeven dat men hem nooit zag lagchen, ja zelfs niet grimlagchen. Cicero schryft hem veel ernstigheits toe. Hy sturf te Lampsacus, daar hy met eere begraven wierdt, en met een roemryk grafschrift vereert. Men ging zelfs zo verre dat men hem eenen altaar bouwde. De voornaamsten van de stadt bezochten hem een weinig voor zyne doodt, en vroegen hem of hy iets te bevelen hadde; hy antwoordde hen dat hy niets anders wenschte, dan dat men de kinderen toeliet zich jaarlyks op den dag van zyne doodt te vermaken. Dit wierdt achtervolgt, en die gewoonte duurde nog ten tyde van Diogenes Laërtius. Men zegt dat hy twee en zeventig jaren leefde. Men is niet verzekert dat hy het met het leerstuk der voorbeschikking (*Predestinatie*) gehouden heeft. Hy is de eerste philosooph, die boeken uitgegeven heeft. Socrates, die gehoopt hadt zekere zaken daar in te vinden, was niet vergenoegt in het lezen der zelven: dit haperde waarschynlyk aan hem zelf, gelyk Bayle aantoont, dewyl hy 'er dingen in zocht, die het onmogelyk was dat in eenig boek gevonden konden worden. De berg Mimas naby Clazomena was eene plaats, van waar Anaxagoras de sterren, enz. beschouwde. Men moet niet vergeten aan te merken, dat de kracht en de verhevenheit van zyn verstandt, zyn arbeidt, zyne oeffeningen, en de menigvuldigheit van zyne ontdekkingen hem niet verder dan tot de onzekerheit bragten; want hy beklaagde zich, dat alles vol duisterheden was. Dit was het misschien dat hem deedt zeggen, dat alles in de meeninge bestaat; en dat de voorwerpen zyn het geen men wil, dat is te zeggen, zulke of zodanige, naar dat zy ons zulke of zodanige schynen. Voorts, hoewel hy leeraarde, dat de ziele des menschen een luchtstoffelyk wezen is, hy geloofde de zelve onsterffelyk te zyn. Hy deedt de zelve meerder eere aan dan de werreldt; want hy was van de genen, die oordeelden, dat hemel en aarde vergaan zouden: en wanneer men hem vroeg, *of de bergen van Lampsacus eenmaal een gedeelte der zee zouden zyn?* antwoordde hy met ja, mits dat de tydt hen niet ontbrake. Anaxagoras was met byna alle de oude philosophen van gevoelen, dat de ziele der dieren redelyk was; maar hy stelde dit onderscheidt, dat de menschen hunne redenen kunnen uitdrukken, maar de dieren de hunne niet. Het is jammer dat hy geen vriendt is geweest van Democritus, en dat die twee grote verstanden hunne stellingen niet met gemeen beraadt overeengebragt hebben: men zoude de gebreken van den eenen door de volmaaktheit van den anderen hebben kunnen verbeteren. Men kan de schryvers, die alle het gezegde bevestigen, in *Bayle* bygebragt vinden; die ook in zyne aantekeningen op dit artykel vele byzonderheden wegens Anaxagoras en zyne gevoelens verhandelt.

ANAXANDER, de XII koning der Lacedemoniërs, een zoon van Eurycrates, en vader van Eurycratides, uit het Egidische geslacht, streedt met groten ernst, en met veel vrucht, wanneer de Messeniërs uit Peloponesus verdreven wierden, in de IX Olympiade, omtrent 743 jaren voor Christus geboorte. Plutarchus verhaalt, dat, wanneer hem gevraagt wierdt, waarom de Lacedemoniërs geen schatten verzamelden, hy ter antwoordt gaf, omdat zy bevreest waren, dat de bewaarders mogten omgekocht worden; *in Apophth. Lacon. c.* 34. *Pausan. l.* III.

ANAXANDRIDES, koning van Lacedemonië, zoon van Leon, van het geslacht der Egiden, is de eenige van zyn landt, die twee vrouwen te gelyk gehad heeft. Dit was niet zo veel zyn schuldt, dan die der Ephoren, die hem verplichten wilden om zyne vrouwe te verstoten, ter oorzake van hare onvruchtbaarheit, om met eene andere te trouwen, die hem kinderen mogte geven. Dewyl hy zyne vrouwe beminde, die eene dochter was van zyne zuster, betuigde hy dat hy haar niet verstoten zoude. De Ephoren, zyne stantvastigheit daar omtrent ziende, sloegen hem voor met eene andere vrouwe te trouwen, zonder de eerste te verlaten, en gaven hem te kennen, dat indien hy zulks niet deedt, hy zich daar by qualyk zoude kunnen bevinden. Hy nam dezen tweden voorslag aan; maar hy wilde de twee vrouwen niet onder het zelfde dak huisvesten: hy wilde twee woonplaatsen hebben. De nieuwe vrouw beviel wel haast van Cleomenes. Dit goede geluk van Anaxandrides strekte zich ook tot de eerste vrouwe uit; de zelve wierdt mede zwanger. De bedienden van de andere koninginne, hier over verstoort, verspreidden hondert lasteringen, en beweerden dat dit maar veinzery was, en dat men de werreldt door een verdicht kindt zocht te bedriegen. Deze laster maakte zo veel indruk op de Ephoren, dat zy, wanneer de tydt van het baren naderde, wachten aan de koninginne gaven, om van de zaak verzekert te zullen zyn. Het was geenzins veinzery: de vrouwe gelag van een zoon, dien men Dorieus noemde. Eenigen tydt daar na gelag zy van twee tweelingen, waar van de een de dappere koning Leonidas was, die zo roemruchtig aan den doortocht van Thermopyle sneuvelde, en de andere was Cleombrotus genoemt. De zoon van de twede vrouwe hadde byna geen gemeen verstandt: Dorieüs in 't tegendeel ging in alle zaken de personen van zynen ouderdom te boven. Men verwierp niettemin zyne voorstelling, welke was dat men minder acht moest slaan op het recht van eerstgeboorte, dan op de verdienste. Cleomenes, niettegenstaande zyne onwaardigheit, volgde op zynen vader in het ryk: de wetten van het landt wilden het dus, en men volgde de zelve. Anaxandrides was gelukkiger dan de koningen zyne voorzaten tegen de Tegeaten; want de Lacedemoniers begonden de zelve onder zyne regeeringe te overwinnen, omtrent de LX Olympiade. Plutarchus heeft eene verzameling van Anaxandrides nagelaten onder die der Lacedemoniers. *Plutarch. in Apoph. Lacon. c.* 33. *Herod. l.* I. *c.* 67. *l.* V. *c.* 39. *Pausan. l.* III. *Bayle Dict. Crit.*

ANAXANDRIDES, een blyspeldichter, geboortig van Camira, in het eilandt Rhodus, bloeide omtrent de CI Olympiade. Hy was de eerste, volgens Suidas, die de liefdensgevallen op het toneel bragt, en de ongevallen, die de dochters overkomen, wanneer zy zich hare maagdom laten ontnemen. Men zoude gemakkelyk kunnen geloven, dat men tot de C Olympiade wachtte om rollen, die zo moeijelyk uit te voeren waren, als die van diergelyke dochters zyn, op het toneel te brengen; maar men zoude niet kunnen denken, dat men tot dien tydt toe geen liefde in de blyspelen gemengt zoude hebben. Anaxandrides was een man van schone gestalte, en van een goet gelaat; hy hadt grote zorg voor zyn haair, en hy kleedde zich deftig; hy droeg een purperen rok met goude franjen. Deze toestel zweemde weinig naar dien van eenen dichter. Hy poogde zodanig zich in praal te vertonen, dat hy op een tydt, een dichtstuk in Athene moetende lezen, zich te paardt naar de bestemde plaats begaf, en een gedeelte van dit stuk te paarde las. Deze wyze van doen maken waarschynlyk 't geen men 'er van hem byvoegt: dat is dat hy ongemeen vol spyt was, wanneer zyne stukken de zege niet behaalden. Hy deedt niet gelyk de andere lieden van zyne bezigheit: hy overzag niet, hy verbeterde zyne blyspelen niet, om de zelve op een anderen tydt in beter gedaante wederom op de baan te brengen. Deze weêrspaltigheit van geest tegen de aanschouwers deedt vele schone blyspelen, die hy gemaakt hadde, verloren gaan. Zyn spyt moet echter dikwils geweken zyn voor zyne vaderlyke tederhartigheit; dewyl hy maar tien maal overwon, en dat men meer dan twintig van zyne blyspelen bygebragt vindt: hy hadt 'er vyf en zestig gemaakt. De Athenienzen veroordeelden hem om van honger te sterven, om dat hy hunne regeering berispt hadt. De blyspeldichter Alexandrides is misschien maar een misslag van de uitschryvers: immers dit is het gevoelen van Casaubonus: men zoude dan mogelyk onzen *Anaxandrides* in de plaats mogen stellen overal, daar men *Alexandrides* ontmoet. *Suidas. Cham. Heracleotes l.* VI. *de Comœdiâ, apud Athen. lib.* IX. *pag.* 374. *Casaubon. in Athen. lib.* VI. *cap.* 18. *pag.* 455.

ANAXARCHUS, een philosooph van Abdera, een leerling van Diomenes van Smyrna, van Metrodorus van Chio, of, gelyk anderen van gedachten zyn, van Democritus, leefde 340 jaren voor Christus geboorte, en was by Alexander den Groten in zulk eene hoogachting, dat hy geboodt hem alles, wat hy begeerde, te geven. Wanneer hy nu 100 talenten geëischt hadde, en de legerhoofden zich over deze stoutheit verwonderden, liet de koning hem de zelve terstondt toetellen, en zeide dat hy nu eerst zag dat hy een van zyne oprechtste vrienden was, dewyl hy iets vorderde, dat met de hoogheit van een groot koning overeenquam. Wanneeer Alexander zich een Godt wilde laten noemen, onderstondt hy om hem dit af te raden. Hy vondt ook zo veel geloof by Alexander, dat die op zyn aanraden zyne intrede in Babylon deedt, schoon de Chaldeeusche waarzeggers het tegendeel rieden. Alexander vroeg hem eens aan tafel, hoe hem het onthaal geviel? en kreeg ten antwoordt, dat het zeer wel geschikt was, en dat 'er niets meer by gewenscht zoude kunnen worden, indien men daar by het hoofdt van een geweldig en trotsch man voorgedient hadt. Dit zeide hy, Nicocreon, den dwingelandt van Cyprus, zynen vyandt, aanziende. Deze laatste was daar over zo geraakt, dat hy hem na de doodt van Alexander in verzekering hebbende doen nemen, hem te Salamis met yzere stampers in een mortier deedt stampen. De philosooph verdroeg dit met zo veel moedt, dat deze straf hem niet beletten konde met den dwingelandt te spotten, en dikwils tegen hem te zeggen, hy mogte het vat, (van zyn ligchaam sprekende) waar in Anaxarchus besloten was, vermorsselen, zo veel hy wilde, dewyl hy Anaxarchus zelf door deze pynigingen geen letsel konde toebrengen. Wanneer Nicocreon hem dreigde, dat hy hem de tong zoude laten uitsnyden, zeide de philosooph: *Onwaardig verwyft jongeling, ik zal u wel van deze moeite ontlasten*: en zich zelf de tong afgebeten hebbende, spoog hy hem die, met het in den mondt vergaderde bloedt, in 't gezicht. *Diog. Laërt. vit. Anaxarch. Plutarch. vit. Alexand. Val. Maxim. l.* III. *c.* 3. *ex.* 6. *Arrian.*

ANAXARCHUS, een vermaart legerhoofdt der Thebanen, waar van Thucydides dikwils spreekt in de historie van den Peloponeeschen oorlog.

ANAXARETA, eene prinses, uit het koninklyke huis van Teucer, hadt zo veel verachting voor Iphis, die haar ongemeen beminde, dat deze rampzalige minnaar zich uit wanhoop verhing. Venus, die deze strafheit niet goet keurde, herschiep haar in een rots. *Ovidius Metam. lib. ult.*

ANAXENOR, een luitspeelder uit de stadt Tyana, wierdt van den drieman M. Antonius wegens zyne kunst in de muzyk zo hoog geacht, dat hy hem het inkomen van vier steden tot zyn onderhoudt gaf, met eene lyfwacht, en hem ook een standbeeldt liet oprechten. *Strabo lib.* XXIV.

ANAXICRATES was een Griekfsch schryver, waar van gewag gemaakt wordt in den uitlegger van Euripides over de Medea. *J. Meursius Bibl. Græc.*

ANAXIDAMUS, koning van Sparte, na zynen vader Theopompus, deedt niets grootsch of roemruchtigs gedurende zyne regeeringe. Archidamus, zyn zoon, was zyn opvolger. *Pausanias lib.* III.

ANAXIDAMUS, de II koning van Lacedemonië, was een zoon van Zeuxidamus, van de nakomelingen van Eurypon, en regeerde met Anaxander den II, van het geslachte van Eurysthenes. Onder hunne regeering bragten de Lacedemoniers de Messeniers, die opgestaan waren, wederom tot gehoorzaamheit. Wanneer Anaxidamus eens gevraagt wierdt, wie eigentlyk in Lacedemonië regeerde, gaf hy ten antwoordt: *De wetten en de overheit, die de zelve doedt uitvoeren. Pausan. in Messen. Plutarch. in Apoph. Lacon.*

ANAXILAS, of ANAXILAUS, een zwartkunstenaar, welken keizer Augustus uit Rome en geheel Italië deedt verdryven, was van Larissa, en een philosooph, die de gevoelens van Pythagoras volgde. *Euseb. in Chron.*

ANAXILAS is de naam van verscheide personen, door de oude schryvers bygebragt. Dionysius van Halicarnassus spreekt van eenen historieschryver van dien naam *lib.* I. Athenæus maakt gewag van een blyspeldichter *lib.* XII. Plinius brengt 'er eenen by, die een geneesmeester was, *lib.* XIX. *cap.* 1. *lib.* XXV. *cap.* 13. *lib.* XXX. *cap.* 8; en Plutarchus brengt 'er mede verscheide van dezen naam by *in vita Alcib. Apophth. Lacon. cap.* 35.

ANAXILAUS, dwingelandt van Reggio in Italië, veroverde 494 jaren voor Christus geboorte het eilandt Zancle, en liet het Messana noemen. Hy maakte zich wegens zyne goetheit en rechtvaardigheit bemint; waarom ook, wanneer hy op zyn doodbedde, 476 jaren voor Christus geboorte, het opzicht over zyne onmondige kinderen aan Micalus, eenen van zyne getrouwste dienaars, gaf, de genegenheit van een ieder tot hem zo groot was, dat zy liever de regeering van eenen zyner knechten gedogen wilden, dan dat zy de zonen van Anaxilaus wilden verstoten; doch Micalus voedde de kinderen wel op; en nadat hy, wanneer zy mondig wierden, aan hen hunne goederen en de regeering overleverde, begaf hy zich met een geringen teerpenning naar Olympia, alwaar hy gerust leefde, en in eenen hogen ouderdom sturf. *Aristot. lib.* V. *Polit. cap. ult. Pausan. in Messen. Justin. lib.* IV. *Macrob. lib.* I. *Saturn. cap.* 11.

ANAXILIDES, een philosooph, van wien Hieronymus spreekt, heeft *de philosophis* geschreven, en daar in voorgegeven, dat Potona, of Perictiona, de moeder van Plato, van Apollo bezwangert wierdt. Diogenes Laërtius verhaalt dit geval een weinig anders, en brengt den zelfden Anaxilides en Clearchus by. Hy zegt dat men te Athene geloofde, dat Ariston zyne vrouwe Potona, die uitnemende schoon was, eenig geweldt hadt willen aandoen; en dat zy beschermt wierdt door Apollo, dien hy in eenen droom zag, en die haar bewaarde tot dat zy Plato ter werreldt gebragt hadde, van wien zy reets zwanger was. *Hieron. adv. Jovin. Diogen. in vita Plat.*

ANAXIMANDER, een philosooph van Milete, zoon van Praxiades, en leerling van den wyzen Thales, is in 't 610 jaar voor Christus geboren. Hy was de eerste uitvinder van de aard- en hemelsgloben, naar 't verhaal van Plinius. Hy heeft, naar 't getuigenis van Strabo, de aardrykskunde geleeraart, en, naar 't gevoelen van Diogenes Laërtius, hoe men de uurwerken moet maken. Hy voorzeide de Lacedemoniers lang te voren, dat 'er eene grote aardbevinge ontstaan zoude, die ook op den bestemden tydt voorviel. Hy was van gedachten, dat de oorspronk aller dingen bestont in een groot oneindig element, dat nochtans noch vuur, noch lucht, noch water was. Hy leeraarde ook, dat de delen van dit element wel veranderden; maar dat het gehele onveranderlyk bleef; als mede, dat de aardkloot ront, en in 't middelpunt der werreldt geplaatst was. Het jaar van zyne doodt is onbekent. Apollodorus zegt alleen, dat hy in het LXIV jaar zynes ouderdoms geweest is, in het twede jaar van de LVIII Olympiade, 547 jaren voor Christus geboorte. *Diog. Laërt. lib.* II. *Augustin. lib.* VIII. *de C. D. cap.* 2. *Justin. Martyr. orat. ad Græc. Euseb. lib.* I. *Præp. Evang. cap.* 5. *&* 14. *Plutarch. Plac. Phil. Plinius lib.* VII. *cap.* 56. *& lib.* II. *cap.* 8. *Strabo. lib.* I. *Vossius de Math. de Philol. de Philos.*

ANAXIMANDER, een Grieksch historieschryver, was van Milete. Zommige schryvers zyn van gedachten, dat hy de zelfde is met den philosooph, hoewel Diogenes Laërtius het tegendeel verzekert. Hy schreef in de Jonische tale. *Diog. Laërtius de vita Phil. lib.* II. *Suidas in Anax. Vossius de Hist. Græc. lib.* I. *cap.* 6.

ANAXIMENES, van Lampsacus, toegenaamt de oude, een redenaar en geschiedschryver, was een der leermeesters van Alexander den Groten, en behieldt door zyne schranderheit zyne geboortestadt; want Alexander de Grote de zelve, dewyl zy 't met de Persianen hieldt, tot den grondt toe willende vernielen, en reets eenige manschap daar toe last gegeven hebende, dacht, Anaximenes ziende, dat de zelve hem tot andere gedachten zoude zoeken te brengen, en zwoer derhalven by alle de Goden zyne begeerte niet te zullen doen; doch Anaximenes, zich van dezen eedt bedienende, bezwoer hem de stadt zonder eenige genade te doen vernielen, en verkreeg door deze list, dat de stadt van den gedreigden ondergang bevryd wierdt. Hy hadt verscheide werken geschreven, en worden hem ook eenige boeken van de redekunde van Aristoteles toegeëigent. *Pausan. lib.* II. *&* VI. *Strabo lib.* XIII. *Quintil. lib.* III. *cap.* 5. *Val. Max. lib.* VII. *cap.* 3. *ex.* 15. *Suidas. Freinshem. Supplem. Curt. lib.* I. *cap.* 2. *Voss. de Hist. Græc. lib.* I. *cap.* 10.

ANAXIMENES van Lampsacus, de Jonge genoemt, om hem van den voorgaanden, die zyn oom, of zyn moeders broeder was, te onderscheiden, leefde ten tyde van Ptolomæus Lagus, en was mede een redenaar en geschiedschryver. Hy liet ook eenige schriften na, die door de ouden dikwils aangehaalt worden. *Athen. lib.* XII. *Clem. Alexandrin. lib.* VI. *Stromat. Voss. de Hist. Græc. lib.* I. *cap.* 10.

ANAXIMENES, zoon van Eurystrates, een philosooph van Milete, en leerling van Anaximander, hieldt de lucht voor den oorspronk der Goden en aller dingen. Hy heeft, naar 't verhaal van Plinius, de eerste een vierkant uitgevonden, en toonde de proeve daar van te Sparte. Hy leefde, naar de rekening van Eusebius, in het twede jaar van de LVI Olympiade. Apollodorus daarentegen, door Diogenes Laërtius bygebragt, zegt dat hy geboren wierdt in de LXIII Olympiade, en dat hy sturf in den tydt toen Cresus door Cyrus gevangen genomen wierdt, het welk niet overeenkomt met de tydrekening; want het geval van Cyrus gebeurde in de LXI Olympiade. *Plin. lib.* II. *cap.* 76. *Diog. Laërt. lib.* II. *August. lib.* VIII. *de Civit. Dei, cap.* 2. *Vossius de Mathem.*

ANAXIPOLIS, of ANAZIPOLIS, een Griek, die over den landbouw geschreven heeft. Zommige schryvers eigenen hem het vaars toe, dat in 't 14 kapittel van 't XIV boek van de Natuurlyke Historie van Plinius bygebragt wordt, alwaar hy zelfs in de oude drukken genoemt wordt, gelyk in eenen van Parma, van 't jaar 1476, volgens Vossius, die besluit, dat deze dichter ten tyde van Ptolomæus Lathyrus leefde, zo de plaats van Plinius niet verbastert is, *de Poët. Græc. cap.* 8.

ANAXIPPUS, een blyspelschryver, leefde onder de regeering van Antigonus en van Demetrius Polyorcetus. Cælius Rhodiginus verhaalt, dat hy plag te zeggen, dat de philosophen zeer verstandig waren, en een goet overleg hadden in hunne woorden: doch zeer weinig in hunne daden, *lib.* XXII. *cap.* 13. *Suidas. Voss. de Poët. Græc. cap.* 8. *Fabricius Bibl. Græc. lib.* II. *cap.* 22.

ANAXIPPUS van Minde wydde een standbeeldt aan Hercules. Pausanius spreekt 'er van *lib.* V. *Suidas. Vossius.*

ANAXIS van Beotië was een Grieksch historieschryver, die een werk, dat men hem toeschryft, vervolgt heeft tot op de regeering van Philippus van Macedonië, den zoon van Amyntas, volgens *Diodor. Sicul. lib.* XV.

ANAXO, eene dochter van Anceas, die zommigen stellen de moeder van Alcmena geweest te zyn, en niet Lysidice, de zuster van Pitheus, den zoon van Pelops en van Hippodamia, gelyk Plutarchus zegt.

ANAZARBA, of ANAZARBUS, eene stadt van Cilicië aan de rivier Pyramus, met een aartsbisdom, onder het patriarchschap van Antiochië, was de hoofdstadt van het twede Cilicië, en hadde negen bisdommen in hare provincie. De ouden hebben haar de twee gemelde namen gegeven. Haar hedendaagsche naam is *Acseray*, of *Ac-Saray*. Suidas zegt, dat de naam dezer stadt eerst *Cyinda* was, en dat een raatsheer, dien de keizer Nerva derwaarts zondt, haar den zynen gaf, welke Anazarbus was. Maar deze schryver heeft daar in een misslag. Het is zeker dat deze stadt zeer

out is; dat zy van hare grondlegging af *Anazarba* genoemt is, en dat men federt de zelve *Diocæsarea*, *Cæsarea-Augusta*, en *Justinianopolis* genoemt heeft, ter eere van Cæsar, van Augustus, en van Justinus, of Justinianus, welke laatste de zelve na eene aardbeving herbouwt heeft. Door twee of drie aardbevingen is deze stadt verwoest geweest, doch t'elkens wederom in haar vorigen staat herstelt. Zy heeft verscheide grote mannen voortgebragt, als Dioscorides, Oppianus, Pedius, Asclepiades, enz. Men heeft een ouden gedenkpenning van Julia Cornelia Paula, gemalinne van den keizer Heliogabalus, op welkers twede zyde men een Capricornus ziet, boven eene globe, met een Latynsch opschrift, dat aan Anazarba den tytel geeft van de hoofdstadt van Cilicië. De stadt Tarsis of Tarsus betwistte haar dit voorrecht, en om die reden verdeelde men Cilicië in het eerste en twede. Tarsis was de hoofdstadt van het eerste, en Anazarba van het laatste. De godloze Aëtius heeft zich een langen tydt te Anazarba opgehouden, daar Athanasius, een Arriaansch bisschop van deze stadt, zyn meester was. Cyrillus, een ander bisschop van deze stadt, onderschreef het algemeen Concilie van Chalcedonië, voor hem en voor zyne onderhorige bisschoppen. Men heeft een brief van den keizer Justinianus, aan Johannes, een ander bisschop van Anazarba, die in den jare 550 voorzat op het Concilie van Mopsuesta, daar hy den tytel voerde van aartsbisschop van Justinianopel. Tegenwoordig is deze stadt maar een slecht vlek. *Ptolomæus. Stephanus. Strabo. Plinius lib.* V. *cap.* 26. *Ammian. Marcell. lib.* XIV. *Evagr. lib.* IV. *Hist. cap.* 8. *Philostorg. lib.* III. *Nicephor. lib.* XVII. *cap.* 3. *Miræus Notit. Episc. Orb. Holsten. de Patriarch. Antioch. Bellon. lib.* II. *Observ. cap.* 108.

ANAZIPOLIS. Zie ANAXIPOLIS.

ANAZZO, of TORRE D'ANASSO, eene Napelsche stadt in de provincie Bari. Men houdt de zelve voor de verwoeste stadt *Egnatia*, of *Gnatia*, in Apulië, aan de Adriatische zee, welkers bisdom naar Monopolis verplaatst wierdt. Tegenwoordig wordt zy *Gnazzi* of *Nazzi* genoemt.

ANBAHOUMATAH, een Dervisch of Indiaansch monnik, van de genen, die den naam van *Gioghi* dragen. Hy wierdt een Musulman, en verklaarde in 't Arabisch het boek, genaamt *Anbertkend*, dat een boek der Bragmannen is, vervattende den Godsdienst en de wysbegeerte der Indianen. Hy gaf het den naam van *meràt al mââni*; *spiegel der ziele*: doch dit boek kan, schoon het vertaalt is, zonder hulp van een Bragman of Indiaansch leeraar niet verstaan worden. *Herbelot Bibl. Oriental.*

ANBAR, eene stadt van de provincie van Chaldea, of het Arabisch Iraca, aan den Euphraat gelegen, 20 mylen beneden Bagdet, dat aan den Tygrus legt. Aboul Abbas Saffah, eerste Kalif van 't huis der Abbassiden, herstelde de zelve, en verkoos haar voor een tydt tot den stoel van het Kalifschap, nadat hy den naam daar van verandert hadde; want hy gaf haar dien van zyn geslachte, en lietze *Haschemiah* noemen. Abou Giafar al Manzor, die op hem volgde, onthieldt zich ook eenigen tydt in deze stadt, eer hy Bagdet liet bouwen. Deze twee Kalifs hielden echter ook eenigen tydt hun verblyf te Acbara, eene stadt, die mede aan den Tygrus, 20 mylen boven Bagdet, gelegen is.

Verscheide schryvers zyn uit deze stadt geboortig geweest, die alle den toenaam van *Anbari* gedragen hebben; als *Abul Abbas Ben Othman*, die de schryver is van eene verhandeling over de Algebra; *Abou Giafar Ahmed Ben Ishac Al Anbari*, in 't 317 jaar van de Hegire, het 929 na Christus geboorte gestorven. Een ander *Anbari*, die in 't 577 jaar van de Hegire, het 1181 na Christus geboorte sturf, heeft verscheide verschilpunten by wyze van zamenspraken, tusschen de leeraren van Coufa en die van Bassora, over zaken van den Musulmanschen Godsdienst, nagelaten. Daar is ook een *Abubeker Ben Cassem*, toegenaamt *Ebn al Anbari*, in 't 328 jaar van de Hegire gestorven, die de schryver is van een boek, genaamt *Ossoul al Adhdad*, dat is, *kennisse der tegenstrydigheden. Herbelot Bibl. Oriental.*

ANCA, of ANCA MEGAREB, dat is, 't Westen, is de naam, dien de Arabiers aan een ongemenen vogel geven, die, volgens hun zeggen, zo groot is, dat het wyfje eieren legt, die zo groot zyn als bergen. Zy verzekeren, dat hy de elephanten zo gemakkelyk opneemt of vangt, als een sperwer een musch doedt, of als de kat een muis; dat, wanneer hy zich tot vliegen begeeft, zyne vleugelen zo veel gerucht maken, als een ongestuime zee; dat hy 1000 jaren leeft, en 500 jaren out zynde met zyn wyfje paart; dat men voorhenen dezen vogel wel onder de menschen gezien heeft, maar dat hy eens eene nieuw-getrouwde met alle hare bruitssieraden opgeligt hebbende, de propheet Handala, de zoon van Saphuan, een beroemt man van zynen tydt, daar over zo vergramt was, dat hy dezen vogel vervloekte; en dat Godt op zyn gebedt den vogel Anca Megareb bande op een eilandt, dat voor menschen ongenaakbaar is, alwaar niet dan elephanten, renoceros, buffels, tygers, en allerlei wilde beesten zyn. Men ziet wel, dat dit een fabelachtige vogel en een Arabisch sprookjen is, dat zynen grondt kan hebben in eenen vogel van den zelfden naam, dien men in Egypten gezien heeft, zynde zeker slag van een arendt, die veel groter en sterker is dan de andere arenden zyn. Zie *Bochard Hierof. parte poster. lib.* VI. *cap.* 14.

ANCAM, *Ancamia*, een eilandt van China, omtrent den oever van de provincie Canton.

ANCAMAREN, of ANOAMAREN, volkeren in Zuid-America, langs de rivier Madera, die zich in de rivier der Amazonen ontlast.

ANCASTER, een vlek van Engelandt, naby Lincoln, is, naar het gevoelen van Cambden, het *Crococalana*, of *Croxolana*, waar van Antoninus in de reisbeschryvinge gewag maakt. *Cambden Britan.*

ANCE. Zie ANSE.

L'ANCE DE SAINTE CATHERINE, *Sinus sanctæ Catherinæ*, een baai in nieuw-Vrankryk, in het eigentlyke Canada, naby de bergen van Notre Dame, en aan den ingang van de grote rivier van St. Laurens. Daar zyn in nieuw-Vrankryk verscheide baaien, die den naam van ANCE dragen, gelyk *l'Ance verte*; *l'Ance aux Lamproyes*; *l'Ance Noire*; *l'Ance du Diamant*; en *l'Ance des Salines*, in het eilandt van Martenique. *Louis Joliet.*

ANCENIS, aan de Loire, eene stadt van Vrankryk in Bretagne, is het *Ancenisium* of *Angenisum*, de hoofdstadt der Amniten, volkeren omtrent den mondt van de Loire. Daar was eertyds een sterk kasteel, door Aremberga, de vrouwe van een Bretons, graaf Guezec genoemt; maar tegenwoordig is aldaar alles verwoest. *Argentré hist. de Bret. Du Chesne Ant. des villes.*

ANCEUS, een zoon van Neptunus en van Astypalea, was koning van 't eilandt Samus. Een van zyne dienaren, die een ondraaglyken arbeidt in den wynberg moest doen, voorzeide hem, dat hy van dien wyn niet zoude drinken; en wanneer nu de wyn gekeldert wierdt, liet hy zich een kelk vol schenken, en spotte met de gemelde voorzegging; doch toen hy die aan zynen mondt zoude brengen, quam 'er een geroep, dat een groot wilt zwyn in den wynberg was ingebroken. Hier op liet hy aanstonts den wyn staan, en vervolgde het dier; doch wierdt van het zelve gedood. Daar van daan is het spreekwoordt gekomen: *Multa cadunt inter calicem supremaque labra*, of *inter os & offam*, dat zyn dienaar zoude gezegt hebben, als hy den kelk aan zynen mondt wilde brengen. *Aul. Gell. Noct. Att. lib.* XIII. *cap.* 16. *Natal. Comes lib.* VII. *cap.* 2. *Erasmi Adagia.* Van dezen is onderscheiden ANCEUS, die een zoon was van Lycurgus, koning van Arcadië, en mede onder de Argonauten geweest is; doch naderhandt, als hy met Meleager op de jagt ging, van een wilt zwyn gedood wierdt. *Pausan. lib.* VIII. *Hygin.*

ANCHARANO, (PETRUS VAN) een vermaart rechtsgeleerde van Bononië, was een leerling van Baldus, en week hem niet in de wetenschap der werreldlyke en geestelyke rechten. Hy leeraarde eerst te Padua, en naderhandt in zyn vaderlandt. De bisschoppen en prelaten op het Concilie van Pisa bedienden zich van hem in 't jaar 1409 tegen de afgezanten van Beyeren, om te beweeren, dat hun Concilie rechtmatig vergadert was, en macht hadde om tegen de tegenpauzen Gregorius den XII en Benedictus den XIII te handelen, en de scheuring in de kerke te doen ophouden. Hy heeft vele rechtsgeleerde schriften nagelaten, als over de *Clementinæ*; *Regulæ juris*; *Digestum vetus & novum*; als ook *Consilia*, en andere. Hy sturf te Bononië, en wierdt aldaar begraven. *Bellarm. de Script. Eccl. Spondan. an. C.* 1409. *n.* 9. *Forster. & Fichard. in vit. ICtor. du Puy Hist. de schisme. Gesner. Bibl. Hendreich.*

ANCHARIA, eene Godinne, vereert door het volk van Asculi, of Asculum, in Apulië, gelyk Tertullianus zegt *Apolog. cap.* 24. Pamelius heeft na Turnebus deze plaats van Tertullianus verbetert, stellende *Asculanorum*, voor *Æsculanorum*, om dat het zeker is, dat die grote man van deze stadt spreekt, die vermaart was door de nederlage van Pyrrhus, gelyk Plutarchus mede heeft aangemerkt. Deze stadt was de zelfde, alwaar de redenaar Barus geboren was, van wien Cicero spreekt. *Turneb. Adversar. lib.* XVII. *cap.* 24. *Pamelius cap.* 24. *Apol. n.* 387.

ANCHARIUS, een Roomsch raatsheer, dien Marius liet doden, zynen soldaten geboden hebbende alle die genen, die hy by hem komende niet wederom zoude groeten, om te brengen. *Plutarch. in Mario.*

ANCHEDIVA, of ANGADIVA, een klein eilandt in de Indische zee op de kust van 't koninkryk Decan, of 't landschap Canara, omtrent 12 mylen van de stadt Goa, en 50 van Calicut. De Portugezen hadden wel eer op dit eilandt eene sterkte gebouwt, die zy niet dan met eene sterke bezetting ziende te kunnen houden, naderhandt zelfs wederom geslecht hebben. *Baudrand. Ph. Baldæus beschryv. van Malabar en Choromandel.*

ANCHEMOLUS, of ANCHIMOLUS, een zoon van Rhætus, koning der Marrubiers, hadde zyne stiefmoeder Caspenia beslapen; en op dat hy de gramschap van zynen vader mogt ontvlieden, begaf hy zich naar Daunus, koning der Rutulen, en volgde Turnus in den Trojaanschen oorlog. *Virgil. Æneid. lib.* X.

ANCHEMOLUS, of ACHIMOLUS, een Sophist, die niet dan vygen at, en niet dan water dronk, en nochtans gezont en sterk was. *Cæl. Rhod. lib.* VI. *cap.* 4.

ANCHIALA, of ANCHIALLA, eene stadt van Cilicië, was door Sardanapalus gebouwt, zo men Strabo gelooft, die Aristobulus bybrengt. De andere schryvers stemmen hier mede niet overeen, maar zeggen, dat zy het graf van dien verwyfden vorst was, wiens standbeeldt men daar zag. *Strabo lib.* XIV.

ANCHIALIUS, (MICHAEL) patriarch van Constantinopel, bestierde de kerke onder de regeering van Emanuel Comnenus van 't jaar 1166 tot 1183. Hy was een geleert philosooph, en zeer vreedzaam. Hy geboodt ook, dat geen geestelyke een werreldlyk ampt zoude bedienen. *Balsamon in Nomenc. Photius in can.* 65. *Concil. Trul. & in can.* 16. *Concil. Carthag. Baron.*

ANCHIALO, van de Turken *Kenkis* genoemt, eene stadt in Romanië, by den uitloop aan de Erginus in de Zwarte zee, op de grenzen van Bulgarië gelegen. Zy heeft een bisdom, dat onder den patriarch van Constantinopel staat. *Ovidius* vermeldt deze plaats *Trist. lib.* I. *Eleg.* II. *vs.* 35. *Leunclavius.*

ANCHIETA, (JOSEPHUS) een Jesuit, dien men het wonder van de nieuwe werreldt, en den Apostel van Brasilië noemde, was van Teneriffa, een der Canarische eilanden. Zyn vader was uit Biskaje; doch zyne moeder uit dit eilandt. Hy studeerde te Coïmbra in Portugal, en begaf zich aldaar in het 17 jaar zynes ouderdoms, in den jare 1550, onder de Jesuiten. Drie jaren daar na wierdt hy naar Brasilië gezonden, alwaar hy 43 jaren doorbragt,

en velen tot het Christen gelove bekeerde. Hy maakte eene letterkunst, en een woordenboek van de Brasiliaansche tale, behalven nog eenige andere werken, en sturf in 't vlek Reritiba den 9 Juny 1597. *P. Sebastian. Barcatari van Florence* heeft zyn leven beschreven. *Alegambe Bibl. Anton. in Appar. Bibl. Tom.* II.

ANCHIMOLUS. Zie ANCHEMOLUS.

ANCHIN, *Aquiscinctum*, eene aanzienelyke Benedictyner abdy in het graafschap van Henegouwen, op een klein eilandtie, dat de rivier Scarpe maakt, 2 mylen van Douay gelegen. Zy is in 't jaar 1079 van Gerardus, bisschop van Kameryk, gesticht, en ontleent van hare gelegenheit haren naam, die *met water omringt* betekent. *Bucell. Monast. Germ. Baudrand.*

ANCHISA, of HANCHISA, is de naam van een berg in Africa, die een gedeelte van den groten Atlas uitmaakt, dien men op eenige plaatsen *Aiducaël* of *Idevacal*, en op andere plaatsen *Tensif* noemt.

ANCHISES, een Trojaansch prins, afgedaalt van Dardanus, en een zoon van Capys, behaagde Venus zo wel, dat zy zich aan hem vertoonde in de gedaante van eene schone nymph, om hem hare liefde te verklaren. Zy zeide tegen hem, dat haar noodlot haar dwong zich aan hem ten huwelyk te komen aanbieden: zy verzekerde hem, dat hy haar wel eene maagdt zoude bevinden te zyn, en bezwoer hem haar zyne bloedvrienden aan te bieden, op dat men het huwelyksverdrag haast mogt opmaken. Anchises antwoordde als een recht verlieft man, dat dewyl zy gene Godinne was, niets hem beletten konde haar terstondt te genieten. Hy wierdt by zyn woordt gevat; men begaf zich te bedt, enz. Anchises viel op den avondt in slaap; en by zyn ontwaken bespeurde hy, dat hy by eene Godinne gelegen hadde. Hy vreesde geen langen tydt na zulk een geval te zullen leven; maar Venus stelde hem gerust, en zeide tegen hem, dat zy by hem eenen zoon zoude hebben; dat zy dit kindt door de boschnymphen zoude doen opvoeden, tot den ouderdom van 5 jaren, en dat zy dan het zelve aan hem in handen zoude geven. Zy waarschouwde hem, dat hy wel zorg te dragen hadde van zich nooit te beroemen, dat hy Venus genoten hadde, en dat zo hy in de bescheidenheit quame te ontbreken, hy van Jupiter geblixemt zoude worden. Men geeft voor dat Anchises de macht niet hadt, om van dit geluk te zwygen, en dat hy eens met zyne vrienden drinkende, dit geheim hem ontslipte. De bedreiging van Venus hadde haar gevolg; hy wierdt van de blixem getroffen; maar hy sturf daar door niet. Zommigen zeggen dat hy daar door alleen het gezicht verloor; anderen geven voor dat de wonde, die hy ontfing, nooit konde toegaan of heelen. Hy leefde, zegt men, tot den ouderdom van 80 jaren, en wierdt op den berg Ida begraven, daar zyn graf door de herders vereert wierdt. Dit gevoelen is zeer verschillende van dat van Virgilius: want volgens dien dichter nam Eneas in den nacht, toen Troje ingenomen wierdt, zynen vader op zyne schouders, en bragt hem in zekerheit; en die goede gryzaardt sturf eerst, wanneer de Trojanen, die zich by Eneas voegden, na eindeloze moeijelykheden in Sicilië gekomen waren. Deze tederhartigheit van Eneas voor zynen vader, en de zorge, die hy droeg om de huisgoden te bewaren, zyn de grondt van het karacter, dat hem van de andere helden onderscheidt. Dit karacter bestaat in de Godvruchtigheit. Daar zyn 'er, die zeggen, dat Anchises leefde tot dat zyn zoon aangeland was in Italië, dat landt van belofte, dat het noodlot hem geboden hadde door duizent gevaren te zoeken. Cato, Dionysius Halicarnasseus, en Strabo omhelzen dit gevoelen. Voorts was de liefde van Venus tot Anchises gene voorbygaande drift: de eerste bevalling genas haar niet; zy gewan by Anchises een tweden zoon, gelyk Apollodorus aanmerkt in zyne *Biblioth. lib.* III. *Homerus Iliad. lib.* XX. *& in Hymno Veneris. Virgil. Æn. Bayle.*

ANCHISES, Archont of regent van Athene voor een jaar, in de LXXIII Olympiade, na Aristides. Acratides was zyn opvolger in dit ampt. Geen van hen heeft iets gedenkwaardigs uitgerecht.

ANCHISES, een zoon van den H. Arnulphus, bisschop van Mets, was een staatsdienaar aan 't hof van de jongen Sigebert den II, koning van Austrasië. Hy verkreeg mede dit ampt, na zynen broeder Clodulphus, als de zelve bisschop van Mets wierdt, en bekleedde het zelve met groten lof, dat hem vele benyders verwekte, onder welke een, genoemt Godwyn, hem in 't jaar 679, op de jagt zynde, ombragt. Zyne vrouw was Begga, eene dochter van den H. Pipyn, by welke hy Pepinus Heristallus, den vader van Karel Martel, teelde. *Valerius Tom.* III. *Ann. Franc. Sammarth. Hist. Gall.*

ANCHITEA, de vrouw van Cleombrotus, koning van Lacedemonië, heeft zich door hare gestrenge gerechtigheit tegen haren zoon Pausanias, die zyn vaderlandt door verraadt aan den koning Xerxes wilde overleveren, beroemt gemaakt; want als de Ephoren Pausanias veroordeelt hadden, en hem gevangen wilden nemen, en deze in den tempel van Minerva vluchtte, geboden zy de deuren toe te metselen, om hem van honger te doen sterven, waar toe de moeder den eersten steen aanbragt. De uitlegger van Aristophanes noemt de moeder van Pausanias *Alcalthea*, doch Polyænus *Theana. Suidas. Plutarch. Diodor. Corn. Nepos in Pausan. cap.* 5.

ANCHORA, een klein steedtje in Peloponesus, by de ouden *Asina* genoemt. De zeeboezem van Modon, of van Coron, die naby deze stadt is, wordt zomtyds *Sinus Asinæus* genoemt. De ouden spreken dikwils van de klippen, die naby Asina waren. *Strabo. Ptolom.*

ANCHURUS was de zoon van Midas, koning van Phrygië. Wanneer door overstroming van het water naby de stadt Celena in Phrygië een diepe kolk ontstaan was, en het orakel gezegt hadt, dat die niet zoude kunnen gedempt worden, 't en zy men het dierbaarste daar in wierp, en de schatten van Midas, die daar in geworpen wierden, geen vrucht deden, stortte Anchurus zich zelf daar in, denkende dat 'er in het ryk niets dierbaarder was, dan het leven van den erfgenaam der kroon. *Plutarch. Paralell. cap.* 5.

ANCILE is de naam, welken de Romeinen gaven aan een koper schildt, dat zy zeiden van den hemel in de stadt Rome gevallen te zyn, na eene grote pest, die byna geheel Italië verwoestte, in het 48 jaar van Rome, onder de regeering van Numa Pompilius. Men zegt dat dit schildt gevallen zynde, men eene stemme hoorde in de lucht, welke riep, dat zo lang het zelve in Rome zoude blyven, deze stadt alle andere zoude overwinnen. De koning Numa, de nymphe Egeria hier over geraadpleegt hebbende, kreeg tot antwoordt, dat dit schildt de stadt bewaren zoude, niet alleen tegen de macht der vyanden, maar zelfs tegen de pest en andere ziektens; dat men, om het met te meerder zekerheit te bewaren, elf andere schilden even eens als dit schildt moest laten maken, op dat, zo iemandt ondernam om het zelve te steelen, hy het onder de anderen niet mogte kennen. Volgens dezen raadt maakte een uitnement werkmeester, Veturius Mamurius genoemt, elf schilden, welke men vermengde met dat, het welke van den hemel gevallen was. Numa gaf de zelve in bewaring aan twaalf priesters, die hy voorbedachtelyk daar toe aanstelde, welke hy *Saltatores*, dat is *danssers* of *springers*, noemde, met een naam, genomen naar de plechtigheit, tot welke zy geschikt waren, de welke was jaarlyks in de maandt Maart zingende en springende door alle straten der stadt te gaan, tot een teken van blydschap, hebbende ieder een van deze schilden aan den arm, en op eene byzondere wyze gekleed, zingende een lofzang, waar in dikwils de naam van Veturius Mamurius herhaalt wierdt, die zulks begeerde tot beloning van zynen arbeidt. Daar zyn 'er echter, die geloven, dat deze priesters in hunnen lofzang niet zeiden *Veturium Mamurium*, maar *veterem memoriam*, dat is te zeggen, *oude gedachtenisse*, om alzo het geheugen van deze oude weldaadt te bewaren. Wat 'er van zy, dit schildt, dat men voorgaf van den hemel gevallen te zyn, en de elf anderen wierden *Ancilen* (*Ancilia*) genoemt, naar het Grieksche woordt ἀγκύλος, dat een *kromhout* betekent, om dat zy inderdaadt die gedaante hadden: of van ἀγκών, dat elleboog betekent, om dat zy om den elleboog vast gehouden wierden: of van *Ancisus*, te zamen gestelt van *an*, en van *cæsus*, dat *van beide zyden uitgeholt*, of *uitgesneden*, betekent, gelyk deze schilden waren, die van beide zyden eene rontachtige opening hadden, en welkers randen binnenwaarts met verscheide draaien omgebogen waren. Men ziet dikwils diergelyke schilden in print en in schildery. Het Roomsche volk eerde deze Ancilen met zo veel Godsdienstigheit, dat op den dag, wanneer de Saltatoren de zelve door de stadt omdroegen, geen Roomsch leger, waar het zelve ook wezen mogt, eenige beweging mogte maken. Men vindt in den korten inhoudt der boeken, die ons van Titus Livius ontbreken, dat de Ancilen zich met veel gerucht van zelfs bewogen, gedurende den oorlog, in welken Marius de Cimbren overwon; en dat dit wonder voor een goet voorteken genomen wierdt. *Tit. Liv. lib.* I. *cap.* 20. *lib.* XXXVII. *cap.* 33. *& Epitom. lib.* LXVIII. *Plutarch. in Num. Ovid. Fast. lib.* III. *Horat. Carm. lib.* III. *Sueton. in Othon. cap.* 8. *Cicer. lib.* III. *de Orat. Dion. Halicarn. lib.* II. *Lactant. lib.* I.

ANCILLON, (DAVID) predikant van de Hervormde kerke te Mets, zyn vaderlandt, was den 17 Maart des jaars 1617 geboren. Hy was de zoon van een verstandig rechtsgeleerde, en een van zyne voorouders was president *au Mortier* van een der voornaamste gerechtshoven van Vrankryk. Hy studeerde in den ouderdom van 9 of 10 jaren in 't collegie der Jesuiten, dat in dien tydt het eenige was te Mets, alwaar men de goede letteren leeraarde. Hy gaf toen reets zo veel hoop, dat de voornaamste van de societeit niets verzuimden, om hem smaak in hunnen Godsdienst te doen krygen, en om hem aan hen te verbinden. Hy stont hen met kracht tegen, en nam van dien tydt af een besluit om zich in de Godgeleerdheit te oeffenen. Hy was onvermoeit in den arbeidt, en men moest dikwils het vaderlyke gezag gebruiken, om hem zomtyds het lezen te doen staken. Hy ging in 't jaar 1633 naar Geneve, en volbragt aldaar zyne oeffeningen in de philosophie, onder du Pan, en zyne studien in de Godgeleerdheit onder Spanheim, Deodati, en Tronchin, die hem beminden, en inzonderheit hoog achtten. Hy vertrok in 't jaar 1641 in de maandt April van Geneve, en ging zich aan 't Synode van Charenton aanbieden, om aldaar tot predikant aangenomen te worden. Hy deedt zyne onderzoekers zich over zyne bequaamheit, en de predikanten van Parys zich over zyne zedigheit verwonderen. Deze gehele vergadering was zodanig over hem voldaan, dat zy hem de voornaamste van alle de kerken gaf, die openstaande was, namentlyk die van Meaux. Hy nam de bedieninge aldaar waar tot den jare 1653, met een volkomen genoegen. Hy was van zyne kudde teder bemint. Hy trouwde zeer voordeelig, en hy verkreeg eene ongemene achting door zyne geleertheit, door zyne welsprekentheit, en door zyne deugdt, en was zelfs by de Roomsch-Katholyken in groot aanzien. Hy deedt zyne schone talenten nog met meer luister in zyn vaderlandt blyken, alwaar hy predikant was van den jare 1653, tot de herroeping van 't edict van Nantes in 't jaar 1685 toe. Hy week na dezen droevigen slag naar Frankfurt; en in de Fransche kerke te Hanau gepredikt hebbende, wierdt hy aldaar tot predikant beroepen, en begon zyne bedieninge aldaar omtrent het einde van het zelfde jaar 1685. Maar de afgunst van zyne amptgenoten, hoewel de zelve zyne bloedverwanten waren, noodzaakte hem wel haast om naar Frankfurt te rug te keren, alwaar hy zich ter neder gezet zoude hebben, zo de staat van zyn huisgezin, dat talryk was, hem niet verplicht hadde, om naar eene plaats te gaan, alwaar hy bestaan konde. Hy verkoos Berlyn, en wierdt aldaar van den keurvorst van Brandenburg wel ontfangen. Men maakte hem predikant te Berlyn, en hy hadt het vermaak van te zien, dat zyn outste zoon tot rechter en bestierder van de Franschen, die in deze stadt waren,

waren, aangestelt wierdt, en dat zyn anderezoon met een jaargeldt wierdt begunstigt, op de hogeschole te Frankfurt aan den Oder onderhouden, en eindelyk tot gewoon predikant van de hoofdstadt aangestelt. Hy hadt ook het genoegen van te zien, dat zyn broeder tot rechter van alle de Franschen wierdt aangestelt, die in 't Brandenburgsche gebiedt waren, en de heer Cayart, zyn zwager, tot ingenieur van den prins. Hy genoot deze gunsten en vele andere tot zyne doodt toe, en voleindigde zynen loop met alle de gevoelens van Godvruchtigheit, die een waarachtigen dienaar van Jezus Christus passen, op den 3 September des jaars 1692, in den ouderdom van 75 jaren. Hy was bezig geweest om eene fraaie bibliotheek te verzamelen, die hy byna ten eenemale verloor, wanneer hy uit Vrankryk vertrok. Georginus Ancillon, van het geslacht van onzen Ancillon, was een der voornaamste leden van de Hervormde kerke te Mets, en een van de eerste van hare stichters en bestierders geweest. Onze David Ancillon heeft een getrouw verhaal uitgegeven van alles, wat 'er voorgevallen is in de conferentie, die hy gehad hadde met den here Bedacier, doctor van de Sorbonne en suffragaan van den bisschop van Mets. Zo haast als de leerwyze van den kardinaal de Richelieu te voorschyn quam, schreef hy daar op een wytlopig en uitnement antwoordt: doch hy hieldt het achter, omdat hy vernam, dat Martel, hoogleeraar te Montauban, 'er een gemaakt hadde. Men gaf daar van maar eenige bladen uit, die het antwoordt vervatten op het 6 kapittel van deze leerwyze, of liever, om eigentlyk te spreken, eene verantwoording van Luther, Zwinglius, Kalvyn en Beza. Men heeft de zelve ook dien tytel gegeven in de uitgave, die 'er te Hanau in 't jaar 1666 van geschiedde. Ancillon hadt het leven van Willem Farel, of het denkbeeldt van een getrouw bedienaar van Christus, geschreven. De vermaarde Conrart, die een van zyne vertrouwste vrienden was, hadt het gelezen en goetgekeurt, en hadt met zyn eigen handt eenige aanmerkingen op den kant van het handschrift gestelt. Men zoude het zelve aldus hebben moeten uitgeven, indien de schryver daar in bewilligt hadt, en niet naar een afschrift, dat zeer gebrekkelyk en vervalscht was, gelyk men in Hollandt gedaan heeft. Wat zyne leerredenen aangaat, men heeft 'er maar eene van zyn maakzel, die zyn kerkenraadt hem afperste, over *Philipp.* III, 18, 19. Hy hadt ook een antwoordt op 't herderlyk bericht, op de brieven van uitschryving, en op de leerwyzen, die de geestelykheit aan de Hervormden in Vrankryk in den jare 1682 zondt, geschreven; maar de zelve om te drukken naar Geneve gezonden hebbende, heeft men 'er niet meer van horen spreken, en zal het handschrift waarschynlyk vermist zyn. *Discours sur la vie de Monsr. Ancillon. Bayle.*

ANCILLON, (Karel) een zoon van den voorgaanden, was te Mets den 29 July des jaars 1659 geboren; studeerde in zyn eerste jeugt te Mets en te Hanau, naderhandt te Marburg, te Geneve, en te Parys, hebbende zich op de eerste plaatsen in de goede letteren, en op de laatste inzonderheit in de rechten met zo veel voortgang geoeffent, dat hy in 't 18 jaar zynes ouderdoms tot advokaat van 't parlement van Parys aangenomen, en de vriendschap van verscheide geleerden waardig geacht wierdt. In 't jaar 1679 keerde hy wederom naar Mets, en kreeg daar zo vele zaken in handen als eenig rechtsgeleerde. By de herroeping van 't edict van Nantes in 't jaar 1685 zonden de Hervormden te Mets hem naar het hof, om aan te tonen, waarom zy onder deze herroeping niet mede konden begrepen zyn; doch hy kon niets meer verkrygen, dan dat Mets van dragonders verschoont bleef. Hy vertrok alzo in 't jaar 1686 naar Berlyn, alwaar hy van den keurvorst Frederik Wilhelm wel haast tot rechter en bestierder van de Fransche volkplantinge aangestelt wierdt, tot welkers voortgang hy ook veel toebragt. In 't jaar 1695 zondt de keurvorst van Brandenburg hem wegens verscheide zaken van belang naar Zwitserlandt; en hoewel de markgraaf van Baden-Durlach, die zich toen wegens den Franschen oorlog te Basel ophieldt, hem tot zynen raadt maakte, en hem eenigen tydt met bewilliging van den keurvorst van Brandenburg aldaar ophieldt, wierdt hy echter omtrent het einde van 't jaar 1699 wederom naar Berlyn ontboden, en tot opperrichter van alle de Fransche rechtbanken in de koninklyke Pruissische landen aangestelt, is ook naderhandt koninklyke historieschryver, hof- en legations-raadt, en ten laatsten bestierder van de politie geworden. Men heeft hem het Fransche collegie te danken, dat op zyn voorstel opgerecht wierdt, gelyk hy ook een geruimen tydt bestierder van 't zelve geweest is. Hy sturf den 5 July des jaars 1715 te Berlyn. Men heeft van hem, behalven vele kleine schriften, als *l'irrevocabilité de l'Edit de Nantes; Histoire de l'établissement des François refugiez en Brandenburg*, enz. nog: *Melange Critique de literature; Histoire de Solyman* II. *Empereur des Turcs; Traité des Eunuques; Memoires concernant les Vies & les Ouvrages de plusieurs modernes celebres dans la Repub. des lettres. Bucher-saal n.* 60.

ANCINA, (Joh. Juvenalis) bisschop van Saluzzo in Piemont, was uit de stadt Fossano geboortig, en nog geen 20 jaren out, wanneer hy een dichtstuk, *de laudibus Academiæ Subalpinæ*, schreef. Hy leide eerst op de geneeskunde toe, en wierdt lyfarts van Frederik Madruccius, afgezant van den hartog van Savoje, en eindelyk afgezant van den keizer Rudolph aan 't pausselyke hof. Te Rome zynde studeerde hy in de Theologie, waar in hy binnen korten tydt veel toenam. Naderhandt ontfing hy de priesterorde, en begaf zich onder het bestier van Philippus van Neri, stichter van de congregatie van het oratorie. Eindelyk paus Clemens de VIII hem geboden hebbende een van de openstaande bisdommen aan te nemen, verkoos hy dat van Saluzzo, omdat het zelve het minste inkomen hadde, en dat hy daar den meesten arbeidt dacht te zullen vinden, wegens de leere van Kalvyn, die aldaar doorgebroken was. Erythræus heeft zyn leven in een byzonder boek beschreven, gelyk hy zelfs *in Pynac. vir. ill. pag.* 137 betuigt.

ANCIUN-FU eene stadt in China, in de provincie Xansi; *Martin. Martini Atlas Sinic.*

ANCLAM, eertyds *Tanglim* genoemt, eene vaste stadt in Pomeren, aan de Peene, die aan de eene zyde moeras, aan de andere zyde diepe grachten en wallen heeft, legt tusschen Stettin en Wolgast. In 't jaar 1191 is de zelve van Bogislaus den III gebouwt, of liever alleen met muren omvangen; dewyl de Anglen, naar 't gevoelen van Micrælius, reets ten tyde van Tacitus aldaar gewoont zouden hebben. Zy wordt onder de hanzeesteden gerekent. In 't jaar 1387 hebben de burgers den gehelen raadt omgebragt, en in 't jaar 1459 met die van Zwerin geoorloogt. In 't jaar 1424 is de stadt, op weinig huizen na, en in 't jaar 1524 het raadhuis met vele papieren, de privilegien rakende, verbrand. In 't jaar 1637 heeft de keizerlyke generaal Gallas de stadt verscheide malen laten bestormen; doch de zelve nochtans den Zweedschen veldmaarschalk Wrangel niet kunnen ontweldigen. In 't jaar 1639 wierdt zy te gelyk van de keizerschen en Brandenburgschen te vergeefsch belegert. In 't jaar 1676 veroverde de keurvorst van Brandenburg de zelve by verdrag: doch in 't jaar 1679 quam zy door den vrede, te St. Germain en Laye gemaakt, wederom aan Zweden. In 't jaar 1713 is zy, gelyk ook het overige landt, van Pruissen in sequestratie genomen. De Pruissische krygsbenden wierden in 't jaar 1715 door de Zweden wel verdreven, maar hebben zich wel haast weder meester van de stadt gemaakt. *Script. Pomeran.*

ANCONA, (Het mark of Markgraafschap van) *Marcia Anconitana, La Marca d'Ancona*, is eene der grootste provincien van den kerkelyken staat. De zelve vervat een gedeelte van het oude *Picenum*, zynde des zelfs grenzen ten Noorden het Apennynsche gebergte en de Adriatische zee, ten Oosten Abruzzo, ten Zuiden Spoleto, en ten Westen Urbino. Men geeft de zelve 23 of 24 mylen van 't Oosten tot het Westen, en omtrent 18 van het Noorden tot het Zuiden. De lucht is 'er zwaar, maar de grondt zo vruchtbaar, dat zy in het begin van het Roomsche ryk *Picenum Annonarum* genoemt wierdt. Men vindt in deze provincie een groot getal van bisschoppelyke steden, Fermo, Loretto, Racanati, Macerata, Jesi, Tolentini, Ascoli, Offimo, S. Severino, Monte-Alto, Camarino, Ripatransona, en Ancona, dat de hoofdstadt van de provincie is.

ANCONA, de hoofdstadt van het markgraafschap van den zelven naam, legt aan de Adriatische zee, en heeft een bisdom, onder het aartsbisdom van Fermo behorende. Cato zegt, dat zy outtyds *Picena* genoemt, en van de Aborigenen gebouwt wierdt; doch Plinius, Strabo, Solinus en anderen beweeren, dat de Sicilianen, die voor de tyranny van den ouden Dionysius vluchtten, de zelfde bouwden; of dat zy gesticht wierdt door de Grieken, uit Doris gekomen, en door de Sicilianen verbetert. Om die reden noemt Juvenalis haar het Dorische Ancona:

Ante domum Veneris, quam Dorica sustinet Ancon.

Anderen menen, dat Ancus Martius Ancona gebouwt heeft. Wat 'er van zy, het zelve is ten tyde van de Romeinen in achting geweest. Trajanus versierde het met eene prachtige triumphboog, die 'er nog gezien wordt, met 't opschrift, en maakte aldaar een schonen haven, die tegenwoordig byna geheel vervallen is. De Gotthen bragten deze stadt onder hunne gehoorzaamheit, en naderhandt de Longobarden, die aldaar een markgraaf hielden, die dit landt bestierde, dat de oorspronk geweest is van den naam van het mark of markgraafschap van Ancona. Onder de regeering van den paus Sergius hebben de Saracenen de stadt verbrand. Wanneer zy weder in staat quam streedt zy zeer yverig voor hare vryheit, doch verloor de zelve in de XVI eeuw. Bernardinus Barba, bisschop van Cazal, en Lodewyk van Gonzaga, veldoverste van paus Clemens den VII, overrompelden de zelve in 't jaar 1532: want onder de voorwendsel van haar tegen de Turken te beschermen deden zy daar een kasteel bouwen; en vervolgens de jonge lieden uit de stadt hebbende doen vertrekken, leiden zy 'er eene bezetting in. Van dien tydt af is zy gedurig onder de pausselyke gehoorzaamheit gebleven. De haven is tamelyk groot, en zelfs bequaam tot den koophandel, ter oorzake van hare zamenhandeling met Slavonië, Griekenlandt, en Dalmatië; maar de zelve is ongemakkelyk, en zelfs gevaarlyk. De schutsmuur of havenbeer (*moulje*) strekt zich omtrent twee hondert schreden in zee. Paus Pius de II quam te Ancona om de uitrusting tegen de Turken, en de kruisvaart tegen de ongelovigen, die hy hadde doen afkondigen, aan te moedigen; en hy sturf aldaar den 14 Augustus des jaars 1464. De gelegenheit van de stadt is in het hangen van een kaap of voorgebergte, daar eertyds een tempel van Venus was, en daar tegenwoordig, in plaatse van de zelve, de hoofdkerk van S. Cyriacus is, aanmerkelyk door hare H. overblyfselen, haar portaal, en hare schone marmere kolommen. De kaap is die van Crumera, tegenwoordig Monte Guasco, of Monte San Ciriaco genoemt. In het hoogste van de stadt is het kasteel, daar het paleis is van de legaten, die de pauzen te Ancona houden. De kerk van Incarnata van onze Lieve Vrouwe der Barmhartigheit, van S. Nicolaas, van het H. Kruis, van S. Augustinus, enz. zyn te Ancona bezienswaardig, zo wel als het stadhuis, het paleis, daar de kooplieden vergaderen, de markt, en fortificatien der stadt. De dienst van S. Stephanus, den eersten der martelaren, greep veel eerder standt in deze stadt dan in eenige andere plaats van het Westen, ter oorzake van eenen der stenen, waar mede hy gestenigt was, en welken men hier mede gebragt hadde. S. Cyriacus, of Quiriacus, martelaar, wiens feest men den 4 May viert, en niet die van den 8 Augustus, wordt by velen voor een bisschop van Ancona gehouden. S. Constantius, sacristein van de kerk van S. Stephanus, naby Ancona, leefde omtrent het begin van de VI eeuwe. *Cato in Orig. Strabo lib.* V. & VI. *Cæsar lib.* I. *Comment.*

ment. Tacit. lib. III. *hist. Antonin. in Itiner. Plin. l.* II. *c.* 71. *l.* III. *c.* 14. *&* 19. *& l.* XIV. *c.* 6. *Procop. l.* III. *de bello Goth. Blond. l.* XIII. *hist. Ughel. Ital. sac. Saracini notitie d'Ancona. Baillet Topogr. des Saints.*

ANCONA, *Acunum*, een klein vlek in Vrankryk, in het Dauphiné, gelegen aan de Rhone, eene kleine myl van de ſtadt Montelimar. Eenige landbeſchryvers nemen het voor *Acuſio Colonia*, eene oude ſtadt der Voconcinen, die anderen te Vaiſon in het graafſchap Venaiſſin plaatſen. *Baudrand.*

ANCONITAN, een berg, vlek en rivier van den zelven naam in Natolië; de twee eerſte op de Zuidkuſt, tegen over het eilandt Rhodus. Deze berg wierdt eertyds *Phœnix* genoemt. *Baudrand.*

ANCRE, of ENCRE, eene rivier, die in het Franſche landſchap Picardië op de grenzen van 't graafſchap Artois, omtrent twee mylen beneden Bapaumes, ontſtaat, en naderhandt een klein ſteedtje, dat daar van den naam gekregen heeft, voorby loopt, en zich by Corbie met de Somme vereenigt. De landſtreek, daar rontom leggende, wordt daarom het markgraafſchap d'Ancre genoemt, en is van den vermaarden gunſteling van de koninginne Maria van Medicis, Concine Concini, eenige weinige jaren bezeten; doch naderhandt, wanneer de zelve in 't jaar 1617 een ongelukkig einde hadde, aan Karel d'Albert, naderhandt hertog van Luines, geſchonken, by wiens nakomelingen het ook onder den naam van het markgraafſchap van Albert gebleven is. *Vie du Marechal d'Ancre. le Vaſſor Hiſt. de Louis* XIII. *Tom.* III. *pag.* 402.

ANCRE, *Ancora*, is eene kleine ſtadt aan eene rivier van den zelven naam in Picardië, eene provincie van Vrankryk, tuſſchen de ſteden Corbie en Bapaumes gelegen. *Baudrand.*

ANCRE. (MAARSCHALK D') Zie CONCINI.

ANCUAH, eene ſtadt van de provincie van Alovahat, die boven Egypten en Thebaïs legt, naar 't verhaal van Edriſſi in het vierde deel van het eerſte Klimaat. *Herbelot Biblioth. Oriental.*

ANCUD, de ARCHIPEL VAN ANCUD, of VAN CHILOE, *Archipelagus Ancudianus & Chiloënſis*, is een gedeelte van de Zuidzee, beſloten tuſſchen de kuſt van Ancud, een gedeelte van die van Chili, en het eilandt Chiloë, waar van zy verſcheidentlyk haren naam ontleent. Men geeft haar den tytel van *Archipel*, omdat zy met een groot getal eilanden als bezaait is, die voor het overige zeer klein zyn en van geen belang. *Baudrand.*

ANCUD, dat men ook AGUALAY noemt, *Ancudia*, *Agualia*, eene landſtreek van Zuid-America, in het Imperiale, eene provincie van Chili, tuſſchen den Archipel van Ancud ten Weſten, de Andes ten Ooſten, het landt van Oſorno ten Noorden, en de Magellaniſche landen ten Zuiden. De Spanjaarden hebben nog gene volkplanting in dit landt. *Baudrand.*

ANCULI, en ANCULÆ, Goden en Godinnen der Slaven, die zy eerden, en in de ellenden van hunne dienſtbaarheit om byſtandt aanriepen. *Antiq. Rom. Dempſter.*

ANCUS MARTIUS, de IV koning der Romeinen, was de zoon van eene dochter van Numa Pompilius, en volgde op Tullus Hoſtilius in het 114 jaar van Rome. Hy deedt alle pogingen om zyne regeering vredig te maken; maar deze goede neiging wierdt zeer qualyk uitgelegt door zyne naburen, die geloofden, dat het dezen prins aan moedt ontbrak. De Latynen, hem in dezen waan verachtende, verklaarden hem den oorlog. Martius ontfing hen als een dapper man, ſloeg hen in verſcheide gelegenheden, en noodzaakte hen den vrede te verzoeken. De Fidenaten ſtonden op, deze koning onderwierp hen, en ſtrafte de voornaamſten der wederſpannelingen. Daarna beſtreedt hy met het zelfde voordeel de Sabynen, de Volſquen en de Vejentynen, die hy tweemaal verſloeg, en hy nam zelfs eenige van hunne ſteden weg. Ancus Martius vergrootte vervolgens de ſtadt Rome, den Janiculus daar by voegende, na dat hy den zelven met muren omringt hadt. Hy deedt ook de eerſte een houte brug over den Tyber ſlaan, om den handel van dit nieuwe gedeelte van de ſtadt met het oude te begunſtigen. Hy deedt den haven van Oſtia bouwen, om de ſcheepvaart zekerder en gemakkelyker te maken voor de Romeinen; en bragt daar eene Roomſche volkplanting. Hy ſturf in het 138 jaar van Rome, na eene regeering van vier en twintig jaren. *Dion. Halicarn. lib.* III. *hiſt. cap.* 9. *Tit. Liv. lib.* I. *Florus lib.* I. *cap.* 4.

ANCYRE, tegenwoordig ANGORI, ANGOURI, ANGURI, en ENGUNI, eertydt *Ancyra*, en *Ancyra-Galatiarum*, eene ſtadt of een groot en ryk vlek in het Aſiatiſch Turkyen, in klein-Aſië, in 't landſchap Anatolië, nu Chiangare genoemt, aan de rivier Sangari, omtrent 60 Duitſche mylen ten Noordooſten van de ſtadt Smyrna. Deze ſtadt is in de werreldlyke hiſtorien bekent. De koning Mithridates wierdt in de nabuurſchap dezer ſtadt verſlagen door Pompejus. In later tydt, te weten in den jare 1402, wierdt de Turkſche keizer Bajazeth op den 28 July op de vlakte by deze ſtadt door den Tamerlan overwonnen en gevangen. Doch inzonderheit is het in de kerkelyke hiſtorien beroemt, niet alleen om dat het grote kerkvoogden heeft gehad, maar ook om dat het vruchtbaar is geweeſt in ketters. Want Ancyre zag den aartsketter Photinus geboren worden; en het hadde ter zelver tydt Ophiten, Cataphrygen, Borboriten, Manicheen, en verſcheide andere ſoorten van ketters, die reden gegeven hebben aan Hieronymus om het ongeluk van deze ſtadt te beklagen. Marcellus van Ancyre woonde het algemeen Concilie van Nicea by, en hadt ſedert verſcheide andere zaken te behandelen. De Arrianen verhieven Baſilius op zynen ſtoel, die zich te Sardis bevondt, en op het Concilie van Sirmich, en die ſedert afgezet wierdt op het Concilie van Conſtantinopel onder Nectarius. S. Clemens, biſſchop, en Agathancius, diaken van de kerk van Ancyre, wierden in het begin van de IV eeuw gemartelt. S. Baſilius, die als martelaar vereert wordt, was prieſter van Ancyre, ter zelver tydt wanneer Baſilius, de opvolger van Marcellus, waar van zo even geſproken is, aldaar biſſchop was. S. Theodoſius de waardt, S. Tecuſa en de zes andere maagden martelareſſen, hare medgezellinnen, waren van Ancyre, en leden alle het martelaarſchap in den jare 303. Ancyre is ook vermaart wegens den groten handel in kamelotten van geitenhaar, die aldaar gemaakt worden.

CONCILIEN VAN ANCYRE.

De ſtadt Ancyre is vereert geweeſt met een gewigtig Concilie wegens de tucht, dat aldaar gehouden wierdt omtrent den jare 314, door achtien prelaten. Vitalius van Antiochië hadt daar in de voorzitting. Men verkoos deze ſtadt als de gelegenſte, om aldaar de biſſchoppen van klein-Aſië, van Pontus, van Cappadocië, van Armenië, van Cilicië, en van Syrië te zamen te doen komen. Zy ſtelden aldaar vaſt het gene de boete betrof van de genen, die gedurende de vervolging tot afgodery vervallen waren, en verſcheide andere ſtukken van de tucht, begrepen in vier en twintig Canons. Gabriel de l'Aubepine, biſſchop van Orleans, heeft uitnemende aantekeningen gemaakt op het XVII dezer Canons, ſtrekkende tegen de genen, die afgryſſelyke misdaden van beeſtelykheit bedreven hadden. Hy verklaart deze woorden *inter hiemantes orare*, dat de ſtraffe is, tot welke dit Concilie deze onmenſchelyken veroordeelt, *van Godt verlaten*. In den 358 vergaderden de halve Arrianen te Ancyre, door de zorg van Georgius van Laodicea. Zy veroordeelden aldaar de Anomeen en hunne geloofsbelydeniſſe, gemaakt op het twede Concilie van Sirmich. Zy ſtelden eene andere belydeniſſe op, vervattende het woordt *zelfſtandigheit* of *wezentlykheit* (ſubſtantie); doch waar in de uitdrukking van *medezelfſtandigheit* of *medewezentlykheit* (conſubſtantie) uitgelaten was. Hilarius zegt daarom, dat hoewel de biſſchoppen, te Ancyre vergadert, de godlooſheden van Sirmich krachtig wederſtaan hebben, het zelve nochtans niet met zo goede wille geſchiedde, dat hunne gevoelens als rechtzinnig kunnen aangenomen worden. Na dat zy hun formulier opgeſtelt hadden, zonden zy het zelve door Baſilius van Ancyre, door Euſtatius van Sebaſte, door Eleuſius van Cyzicum, en door den prieſter Leontius, aan den keizer Conſtantius, die de biſſchoppen van Sirmich verplichtte het zelve te ondertekenen. *Strabo lib.* IV. *Plinius lib.* V. *cap.* 32. *Hieron. Præf. ad Epiſt. ad Galat. lib.* II. *Epiphan. Hær.* 71 *&* 72. *Sozom. lib.* III. *cap. ult. lib.* IV. *cap.* 12. *& lib.* VI. *cap.* 34. *Baron. in Annal. Bellon. in obſerv. Busbec. Miræus notit. Epiſc. Orb. Hilar. lib.* IV. *de Sin. Theodoret. lib.* II. *cap.* 21.

ANCYRE, eene ſtadt in Phrygia Pacatiana, met een bisdom, onder dat van Hierapolis behorende. De Grieken noemden dezelve eigentlyk Ancyra, gelyk men by *Ptolomæus*, *Strabo*, *Plinius*, enz. zien kan.

ANCZAKRICH, eene rivier in Podolië, die omtrent een myl van Oczacow in de Zwarte zee loopt.

ANDABATEN waren zekere ſchermers, die met geſlote oogen vochten, gelyk Cicero betuigt in een brief aan *Trebatius lib.* VII. *Epiſt. fam.* Doch *Ferrarius* dwaalt, wanneer hy zegt, dat het volkeren van Aſië waren, die een gedurig duiſter landt bewoonden. *Voſſ. in Andabata.*

ANDAGAILAS, volkeren in Zuid-America in Peru, tuſſchen de rivieren Abancay en Xauxa, 25 mylen van de ſtadt Cuſco.

ANDAJA, een Franſch vlek, met een ſterk kaſteel in Terra de Labourd, en het algemeen gouvernement van Gaſconje, op de Spaanſche grenzen, tegen over de veſting Fontarabie, twee mylen van S. Jan de Luz, en vyf van Bajonne, aan den mondt van de Bidaſſa, of Bidaſſajo, in welke rivier, een half uur van daar, het zo genaamde conferentie-eilandt legt, alwaar in het jaar 1660 de afhaling van de Spaanſche infante geſchiedde, wanneer zy met den koning Lodewyk den XIV van Vrankryk zoude trouwen. *Baudrand.*

ANDALOUZA, een ſchipper of ſtuurman van Biſcaje, zeer ervaren in de ſtuurmanskunſt, wierdt door een ſtorm op de kuſt van Madera geworpen, alwaar hy door Chriſtoffel Columbo, by wien hy ook ſturf, zeer wel ontfangen wierdt. Men zegt, dat hy, tot erkenteniſſe voor de beleeftheden, die hy van zynen weldoender ontfangen hadde, aan hem verklaarde, dat hy gedurende zyne zeetochten ver af gelege landen ten Weſten gezien hadt, op wat hoogte die waren, en met welke winden men derwaarts konde zeilen; 't geen Chriſtoffel Columbo tot de ontdekkinge van de nieuwe werreldt aanmoedigde.

ANDALUZIE, dat de Spanjaarden *Andaluſia* noemen, en de Latynen *Vandalitia* en *Andaluſia*, is eene grote provincie van Spanje, vervattende byna het ganſche oude Betica. Zy heeft het koninkryk Grenade ten Ooſten; Eſtramadura en nieuw-Caſtilië ten Noorden; den Oceaan en de Middelanſche zee ten Zuiden, en ten Weſten Portugal; daar de rivier Ana het zelve van Algarve ſcheidt. De rivier Guadalquivir, die de Bætis der ouden is, deelt Andaluzië byna door het midden. Deze provincie is de vruchtbaarſte van Spanje: waarom men de zelve der korenzolder en den wynkelder van dezen ſtaat genoemt heeft. De hoofdſtadt is Sivilië; de andere ſteden zyn Cordua, Jaën, Cadix, Oſſone, Gibraltar, Medina-Sidonia, Baçça, Xerez de la Frontera, Ecya, Ubeda, enz. De paarden van deze provincie, die de vaardigſte en levendigſte van Spanje zyn, worden zeer hoog geacht. Men twyffelt niet, of de naam van Andaluzië is afgeleid van dien der Vandalen, die zich omtrent de V eeuw in deze ryke provincie nederſloegen. De Moren deden het zelfde, en ſtichtten aldaar twee koninkryken, dat van Cordua,

dua, en dat van Sivilië, welke Ferdinand sedert by Castilië voegde, hebbende Cordua in 't jaar 1236, en Sivilië in 't jaar 1248 ingenomen. *Roderic. Sanctius P. I. Hisp. c. 6. Vasæus in Chron. hist. c. 7. Nonius Hisp. c. 7 & 8. Merula Cosmogr. P. II. l. II. c. 24. Mariana de reb. Hisp. &c.*

ANDALUZIE, (Nieuw-) eertyds *Paria*, welken naam de Spanjaarden in dien van *Nueva Andalusia* verandert hebben, is eene provincie in Zuid-America, tusschen Venezuela en Gujana. De hoofdstadt is Comana, of nieuw-Cordua, in eene streek, alwaar zoutgroeven zyn. Op de kust zyn parelvisscheryen, waarom de zelve zomtyds de Parelkust genoemt wordt; ook vindt men 'er schone smaragden. In dit landt zyn nog wilden overig, die zich altoos tegen de Spanjaarden trachten te verdedigen.

ANDANAGAR, eene stadt in het Indiaansche koninkryk Decan, aan deze zyde van den Ganges, naby den oorsprong van de rivier Mandova, 15 Fransche mylen van Visapour Noordwaarts. Zy is omtrent het einde van de XVII eeuw door het volk van den groten Mogol zeer verwoest.

ANDANCE, *Andantia*, een klein steedtje of vlek in het Fransche landschap Vivarez, alwaar de Domme in de Rhone valt.

ANDARGE, eene rivier van Vrankryk, ontstaat uit de valeien van Unflan, maakt verscheide meiren, en voegt zich naby Verneuil by de rivier Arron, die zich by Decise boven Nevers in de Loire werpt.

ANDEBONTHES, de wettige zoon van Cnuto, koning van Engelandt, misnoegt zynde, dat Harald, de natuurlyke zoon van den zelven Cnuto, de kroon na de doodt van zynen vader gedragen hadde, besloot zich daar over te wreken. Zulks niet hebbende kunnen doen terwyl Harald leefde, wachtte hy tot na zyne doodt, liet des zelfs ligchaam opgraven, en het zelve in zee werpen. *Volaterran.*

ANDECHS, of ANDES, in opper-Beyeren tusschen 't Ammer en Wirmer meir, vyf mylen van Munchen gelegen, was eertyds het stamhuis en de zitplaats van zekere graven, die hunnen naam daar van hadden; doch tegenwoordig is het een aanzienlyk Bernhardyner klooster, de Heilige Berg, of Heilig-berg genoemt, werwaarts wegens vele H. overblyfselen, die aldaar gevonden worden, vele bedevaarten aangestelt worden. Lucas leidt de gemelde graven af uit het geslachte van keizer Karel den Groten, en stelt den jongsten zoon van keizer Arnulphus tot stamvader: doch Munster gewaagt van eenen graaf van Andech, ten tyde van Karel Martel, die in 't gevecht te Veileforst tusschen Ingolstadt en Pfaffenhoven sneuvelde. In het tournooispel te Maagdenburg in 't jaar 935 waren mede Frederik en Rupold de jonge, graven van Andechs. St. Otto, graaf van Andechs, was van 't jaar 1102 tot 1139 bisschop van Bamberg, zie Otto, wanneer dit geslacht is uitgestorven. Zie by *Meran. Lucas grafensf. p. 47. Munsteri Cosmogr. Bucellin. G. S. P. I. Tromsd.*

ANDEGAST, eene kleine plaats aan een meir van den zelven naam, in het landschap Ortenau, naby de kleine stadt Oppenau, en aan de grenzen van 't graafschap Ebersteyn gelegen, alwaar een beroemde zuurbron gevonden wordt.

ANDELFINGEN, een schoon vlek met een kasteel op de linker zyde van de Thur, in het kanton Zurich, tusschen Schafhuizen en Winterthur gelegen. Het heeft voorhenen onder de graven van Kyburg behoort, en is van de zelven aan het huis van Landenberg verpand. Deze hebben 't zelve in 't jaar 1437 aan het kanton Zurich verkocht, dat aldaar een landvoogdt aanstelt. *Stumph. Chron.*

ANDELI, *Andelium, Andeliacum*, aan de Seine, eene kleine stadt in het landschap Caux, in Normandië, tusschen Parys en Rouaan. Alhier sturf Antony van Bourbon, koning van Navarre, de vader van Henrik den IV, aan de wonde, die hy in de belegering van Rouaan ontfangen hadde.

ANDELLE, eene rivier van Vrankryk, en in het kleine landschap Caux, heeft haren oorsprong naby la Ferté, en loopt boven Pont de l'Arche in de Seine.

ANDELOT, een Fransch vlek in Champagne, in het landschap Basigny, aan de rivier Rougnon, heeft haar byzonder gerichte, als een koninklyk prevoostschap. De menigte van oude overblyfselen doen genoegzaam zien, dat het voorhenen eene grote machtige stadt moet geweest zyn.

ANDELOT. Zie COLIGNI. (François van)

ANDEMAON, een eilandt in de Golf van de Ganges, of van Bengale, naby het koninkryk Pegu gelegen. Het zelve is van vyf of zes kleine eilandtjes omringt, die alle met den naam van Andemaon bekent zyn.

ANDEN, eene grote plaats in 't graafschap Namen, aan de Maas, nevens een adelyk maagdenstift voor twee en dertig personen, die naar haar welgevallen kunnen trouwen.

ANDENAS. Zie ANENAS.

S. ANDEOL en S. ANDUEL, een klein steedtje van 't Vivarees en van het Lionnois. St. Andeol, onderdiaken in 't Vivarees in 't jaar 208, in het vlek van Bergoiate, naby de Rhone, gemartelt zynde, wierdt op eene nabygelegen plaats, des Gens genaamt, begraven. Zyne beenderen wierden op de zelve plaats onder de regeering van Lotharius in de IX eeuwe wedergevonden. De kerk, die men naar zynen naam boven zyn graf gebouwt hadde, wierdt in 't jaar 1108 aan den abt van St. Ruf door Leger, bisschop van Viviers, afgestaan. Sedert formeerde zich aldaar eene stadt, die nog het vlek van S. Andeol aan de Rhone, in het bisdom van Viviers, genoemt wordt; en eene andere, naar zynen naam S. Anduel genoemt, in het bisdom van Lyon, naby Vienne, naar den kant van het Vivarees. *Baill. Topogr. des Saints.*

ANDEPHONSUS, graaf van Toulouse. Zie ALFONSUS.

ANDERA, eene stadt van Phrygië, in klein-Asië. Men vondt aldaar een steen, die in 't vuur gebragt zynde yzer wierdt, het welke met zekere aarde versmolten zynde, trok men daar uit valsch zilver, dat met koper vermengt zynde een zeker metaal uitleverde, dat men gekalamynt koper noemt, en dat zo geel is als goudt. *Strabo.*

ANDERNACH, *Antonacium, Antoniacium, Antunacium*, of *Antonnacium*, eene stadt aan den Rhyn, in het aartsticht Keulen, waar van de *Notitia Imperii*, en het *Itinerarium* van Antoninus reets gewag maken. Zy is met vruchtbare bergen omringt, heeft een kasteel, en worden aldaar fraaie kruiken gemaakt. Tegen over de zelve legt het vaste kasteel Hammersteyn. De inwoners houden Valentinianus voor den stichter hunner kerken, die ook aldaar zoude begraven zyn. Doch men kan niet weten, of het de eerste of de twede van dezen naam is, dewyl de derde een dwingelandt was, die te Rome omgebragt wierdt. *Zeileri Topograph.*

ANDERSCHOW, *Anderschovia*, een kasteel in Denemarken, in 't Westelyke gedeelte van 't eilandt Zeelandt, zes mylen van het steedtje Holbeck ten Zuiden. Frederik de II, koning van Denemarken, sturf aldaar op den 24 April des jaars 1588. *Baudrand.*

ANDERSON, (Alexander) een wiskunstenaar, geboortig van Aberdeen in Schotlandt, heeft in het einde van de XVI eeuwe geleeft. Hy gaf in 't jaar 1592 te Parys een byvoegsel op *Apollonius* uit, dat Maximus Gethaldi van Ragusa hadt doen drukken. Zyn werk wordt genoemt *Supplementum Apollonii redivivi.* Hy droeg het op aan den kardinaal du Perron. Hy maakte ook nog eenige andere werken. *Voss. de Scient. Math.*

ANDERSON (Edmond) was van Broughton in 't graafschap Lincoln. Hy was afkomstig van een beroemt geslacht, dat verscheide takken heeft in Engelandt. De koningin Elisabeth maakte hem opperrechter van de gemene pleitzaken in 't jaar 1582. Hy was een bequaam rechtsgeleerde, en een groot vervolger van de gezintheit der Brouwnisten in Engelandt. Hy was een der commissarissen, door de koninginne Elizabeth benoemt om Maria Stuart, koninginne van Schotlandt, te veroordeelen. Men heeft van hem berichten van de voornaamste gevallen, die in het hof der gemene pleidooien ten tyde van Elizabeth bepleit zyn, in folio te Londen in 't jaar 1664 gedrukt; en van besluiten en vonnissen over alle de bepleite zaken in het hof van Westmunster op het einde van de regeering van deze prinsesse. Hy sturf den 5 September des jaars 1605, en wierdt te Eworth, in 't graafschap van Bedford, begraven. *Camden. Dugdale Chron. Ser.*

ANDERSTADT, een zeer out slot met vier ronde torens aan den linker oever van het riviertje de Nethe, naby de stadt Lier in het hartogdom Brabant, wierdt in het jaar 1264 bezeten by Gerard van Ische, of Iske, ridder, erfstafeldekker des hertogdoms Lotharingen, uit hoofde van des zelfs vrouwe Oda van Anderstadt, dochter van Hugo Noze. In de zestiende eeuw is het verbeurt verklaart ten behoeve van den hertog van Brabant, en sedert ook aan hem verbleven. *Miræus in not. Eccles. cap 216. J. Baro le Roy Notit. Marchionat. S. R. I.*

ANDES, (de) een gebergte in Zuid-America. Zie Cordilleras.

ANDESCHAN, de eerste offerpriester, door Nimrod aangestelt om den Godsdienst van 't vuur waar te nemen; want de wyzen van Persië geven voor, dat deze vorst van den Godsdienst van Zoroaster was, en dat deze eerste offeraar met Abraham over de eenheit Gods twistte, vervolgens aan Nimrod riedt om hem in een brandenden oven te werpen, om de Goddelykheit van 't vuur te beproeven; doch Abraham, door de Goddelyke beschermingе ondersteunt zynde, stondt roemruchtig deze proef uit. 't Geen aanleidinge tot deze fabel gegeven heeft, is, dat 'er in *Genesis* gezegt wordt, dat Abraham uit Ur der Chaldeen uitging; en vele Rabbynen willen, dat het woordt *Ur* in deze plaats het vuur betekent, en geen eigen naam van eene stadt is, gelyk byna alle uitleggers met reden vaststellen. *Herbelot Bibl. Oriental.*

ANDEVALLO, (Campo de) *Andevallensis ager*, eene kleine landstreek in Andaluzië, op de grenzen van Portugal en 't Spaansche Estremadura. Des zelfs voorname plaatsen zyn de vlekken Cortegana en Puymago. *Baudrand.*

ANDIATOROQUE, een meir van Canada, of nieuw-Vrankryk, in 't Noorder America, aan den kant van nieuw-Engelandt.

ANDLAU, een kleine rivier in de Elzas, loopt door het gebergte, door Andlau, Ittenweiler, enz. en valt by Segeisheim in de Ill. By de ouden wierdt zy *Andelaha* genoemt. *Beatus Rhenanus. Hertzogs Elsass. Chron. l. III. c. 3. p. 7.*

ANDLAU, ANDLOUW, en outtyds ANDELAHA, is een steedtje en heerlykheit in de beneden-Elzas, aan het riviertje van dezen naam, behorende aan de ridders van Andlau. Aldaar is ook een klooster, dat een keizerlyk en vrywerreldlyk stift en een vorstelyke abdy is. De gemalinne van keizer Karel den Dikken, Richardus genaamt, eene koninklyke prinses uit Schotlandt, heeft dit klooster omtrent den jare 880 voor twaalf kanonikessen en zo vele stiftsheren gebouwt, nadat zy zich alvorens wegens eene valsche beschuldiging van echtbreuke met Luitwardus, bisschop van Verceil, van haren man hadt laten scheiden; na welk voorval zy haren overigen leeftydt alhier doorbragt, en gestorven zynde achter het grote altaar begraven is. Dit stift, zegt men, heeft voor alle andere de vryheit, dat het geen rykslasten behoeft te dragen, niettegenstaande het zelve een stem op ryks-en kreitsdagen behoudt, zitting op de Rhynsche bank der prelaten heeft, en verder tot de opper-Rhynsche kreits gerekent wordt te behoren. *Andlo de Imp. Rom. lib. I. cap. 15. Bruschius Chronol. Monast. pag. 24. Hertzogs Elsass. chron. lib. III. cap. 8. Zeileri Topograph. Imhof lib. III. cap. 23. pag. 10.*

ANDLAU, of ANDLO, een zeer out adelyk geslacht in de Elzas, en eene van de IV ridderen des Roomschen ryks, zo anders de verdeeling van Duitschlandt in IV en IV deelen, aan Otto den III toegeschreven, eenigen grondt heeft. Het heeft zyn oorsprong uit Rome, van waar eenigen, wanneer de binnenlandsche onlusten in Italië de overhandt namen, met den Duitschen keizer zich naar Duitschlandt begaven, en het gemelde kasteel Andlau gebouwt hebben. Van der zelver nakomelingen wierdt GUNTHER van Andlau in 't jaar 1141 abt van St. Blasius. RUDOLF van Andlau vaardde de regeering van 't bisdom Straasburg aan, toen bisschop Berchtold in 't jaar 1338 gevangen wierdt. SCHWARTS RUDOLF van Andlau was in 't jaar 1393 raadt en hofmeester van Frederik van Blankenheym, bisschop van Straasburg. MATTHEUS van Andlau was in 't jaar 1448 abt van Murbach. GEORGIUS van Andlau, Domproost van Basel, proost van Lutembag, Doctor, der geestelyke rechten, wierdt in 't jaar 1460 de eerste rector te Basel, en stierf den 6 Maart des jaars 1466. JOHAN van Andlau geraakte in den oorlog in groot aanzien, en verkreeg door zyne dapperheit en gerechtigheit de gunst van keizer Ferdinand den I, die hem tot zyn raadt in de neder-Oostenrykſche landen te Ensisheym aannam. Hy was de outste van zyn geslacht in 't jaar 1558 te Ensisheim, in het 60 jaar van zynen ouderdom. Ook is 'er nog eene linie in Italië gebleven, waar uit PANTALEON van Andlo, een burger te Bolonië, vermaart is, welke raatsheer te Rome is geweest, onder wiens regeering de stads muren voor 't grootste gedeelte zyn overhoop geworpen, 't welk Johannes Andreas aan dezen Pantaleon van Andlo toeschryft *in Gloss. Jur. can. in c. fundam. l.* VI. *de elect. Petrus d'Andlo. l.* I. *c.* 15.

ANDLO, (GEORGIUS VAN) van een voornaam geslacht hier voor gemeld, Doctor in de kanonyke rechten, en wegens zyne wetenschap beroemt, is de eerste rector van de hogeschole van Basel geweest. Men stelde aldaar, in den zelfden tydt, Casper Maner in de Theologie aan; Pieter Zemluf, om aldaar de rechten te leeraren; Wernher Wolfius in de geneeskunde; en Jan Creutzer, in de philosophie. Andlo sturf in 't jaar 1466, nadat hy 50 jaren met roem in de kerke van Basel hadt uitgemunt. *Urstis. Epitom. Hist. Basil. c.* 8.

ANDLO, (PETRUS VAN) kanunnik te Colmar en Decretorum Doctor, was uit het reetsgemelde geslacht gesproten. Hy schreef in het jaar 1460 gelyk hy zelfs in het laatste hoofdstuk getuigt, twee boeken, *de imperio Romano, Regis & Augusti creatione, inauguratione, administratione & officio, juribus, ritibus & ceremoniis Electorum aliisque Imperii partibus*, dat hy aan keizer Frederik den III opdroeg; dochschoon hy ook onder de geleertsten van zynen tydt behoort, Trithemius, noch Wimphelingus, noch iemandt anders maken van hem eenig gewag. Zyn boek is ook lang verborgen gebleven, tot dat Marquardus Freherus een handschrift daar van in de keur-Paltsische bibliotheek vondt, en dat te Straasburg in 't jaar 1603 met aanmerkingen heeft uitgegeven. *Petr. ab Andlo in praef. & cap. ult. Freher in Praef. ad h. lib. Hertogs Elsas. Chron. lib.* VI. *pag.* 218, 219, alwaar hy ook van eenen Petrus van Andlau gewag maakt, dien hy een proost van Lauterbach, vice-kanselier van de hogeschole van Basel, en doctor van het kanonyke recht in 't 1471 noemt, die mogelyk deze zelfde is.

ANDLO (PETRUS VAN) is een verzierde naam, onder den welken verscheide Cartesianen, of een eenige, die een Hollander was, zich in 't jaar 1670 verborg, om tegen de verhandeling, *de Abusu philosophiae Cartesianae surrepente, & vitando in rebus Theologicis & fidei* te schryven. Samuel Maresius, hoogleeraar in de Theologie te Groningen, was de schryver van deze verhandeling. Hy gaf de zelve in 't jaar 1670 te Groningen uit, om aan de Protestantsche kerken de onheilen te vertonen, die men te vrezen hadde, zo men gedoogde, dat de gevoelens van Descartes van de schole der Philosophie tot die van de Theologie overgingen. Eenige maanden daar na zag men een geschrift uitkomen, genaamt *Petri ab Andlo, Batavi, Specimen confutationis Dissertationis de abusu Philosophiae Cartesianae. &c.* Nooit was 'er een wederlegging met een vinniger styl geschreven: Maresius wierdt daar in op eene onheusche wyze gehavent. Hy bleef daar omtrent ook niet schuldig. Zyne verantwoording quam wel haast voor den dag, onder den naam van *Vindiciae Dissertationis de abusu Philosophiae Cartesianae, &c.* Daar zyn gene lasteringen te bedenken, die hy zynen vyandt, hoewel onbekent, daar in niet toevoegt. Hy handelt hem als een onbeschaamt Sociniaan, een Spinosist, een godlozen, een onchristen, en een Atheist. Petrus van Andlo gaf vaardig zyn wederantwoording uit, genaamt: *Animadversiones ad Vindicias Dissertationis, quam Samuel Maresius edidit de Abusu Philosophiae Cartesianae.* Zo hy in zyn eerste verhandeling als in gramschap vervoert was, hy was het nog meer in de twede, vermengende nochtans, gelyk de eerste maal, vele schertseryen onder zyne vergramde uitdrukkingen. Hy ontkende ten hoogsten, dat hy Spinosa kende, dat hy hem ooit gezien hadde, of zyne gevoelens goetkeurde. Dit twede geschrift van Petrus van Andlo quam den hoogleeraar te Groningen den 19 December des jaars 1670 in handen, en wierdt zo spoedig wederlegt, dat het wederantwoordt van Maresius den volgenden derden January voltooit was. Het wierdt genaamt: *Samuelis Maresii Clypeus Orthodoxiae, sive Vindiciarum suarum priorum pro sua Dissertatione de abusu Philosophiae Cartesianae, &c.* De schryver verklaarde, dat hy niet meer tegen dezen plug zoude schryven: want dus noemt hy hem; maar dat hy altydt gereet was om voor de waarheit met een verstandig en eerlyk tegenstrever in 't strydperk te treden, die zich niet zoude schamen te zeggen, wie hy was. Hy hieldt ook zyn woordt; want hy liet het derde geschrift van Petrus van Andlo, genaamt *Specimina Bombomachiae Samuelis Maresii se defendentis clypeo Orthodoxiae, cum vindiciis Vindiciarum Dissertationis de abusu Philosophiae Cartesianae*, onbeantwoord. En dus eindigde deze pennestrydt. Maresius kon den rechten naam van zynen tegenstrever nooit ontdekken, wat onderzoek hy daar ook naar deedt. Hy beschuldigde eerst daar mede een predikant, een schoonzon van Coccejus. Doch verzocht naderhandt deswegen verschoning. *Bayle.*

ANDOCIDES, een van de tien redenaars, welker leven Plutarchus beschreven heeft, was van Athene, een zoon van Leagorus, en wierdt geboren in de LXXVIII Olympiade. Hy wierdt dikwils beschuldigt en in ballingschap verwezen; maar altydt weder aangenomen. Hy leefde nog in het 1 jaar van de XCV Olympiade. Men heeft van hem IV redevoeringen, die Stephanus in 't jaar 1575 uitgaf. Plutarchus zegt, dat zyne redeneering eenvoudig en zonder eenigen sieraadt was, *in vit. decem orat. Thucyd. lib.* VIII. *Vossius de Rhet. Natur. cap.* 11.

ANDOINUS, een van de eerste koningen der Lombarden, doodde Trasimondt, koning der Gessiden, in een veldslag, en veroverde Pannonië in 't jaar 542. Zyn zoon Alboinus volgde op hem, en was de eerste, die in Italië trok. *P. Diacon. Hist. Longob. Aimonius.*

ANDOKAN, ANDEKAN, en ANDUGIAN, eene stadt van de provincie Transoxane, welke van die van Farganah afhangt. Van deze stadt wordt gewag gemaakt in de eerste jaren der regeeringe van Tamerlan. Wanneer de naam van Farganak voor eene provincie genomen wordt, is 'er Andokan de hoofdstadt van, en is de zelfde met Farganah, voor den naam van eene stadt genomen. Zommigen willen ook, dat Akhschiker de zelve stadt, en dat deze naam niet anders dan de koninklyke stadt betekent. Golius in zyne aantekeningen over *Alfragon. Herbelot Biblioth. Oriental.*

ANDORIA, 'T MEIR VAN ANDORIA, of *Lago salso, lacus Andurianus*, of *salsus*, een meir van 't koninkryk Napels, in Capitanata, tusschen de rivieren Candaloro en Coropello, omtrent een vierde myl van de Golf van Venetië, en eene grote myl van de stadt Manfredonia. De naam van dit meir schynt te kennen te geven, dat zyne wateren zout zyn. Het is daar door alleen aanmerkenswaardig, want het is vry klein. *Baudrand.*

ANDORRE, een zeer vruchtbaar dal in 't Pyreneesche gebergte, in het bisdom van Urgel in Catalonië.

ANDOVER, een steedtje of vlek van Engelandt in 't graafschap van Southampton of Hampshire, op de grenzen van dat van Wilts, ten Noorden de stadt Winchester, daar het maar drie of vier mylen van afgelegen is. Andover zendt twee afgezondenen in 't parlement van grootbritannie. *Maty Dict. Geograph.*

ANDRA, of ARDRA, eene rivier in Africa, op de kust van Guinea, 30 mylen van Benin.

ANDRA, ARDRA, of ARDA, een koninkryk van Africa in Guinea, met een hoofdstadt van den zelven naam, tusschen de rivier de Volta en het meir van Curamo, omtrent twaalf mylen van de kust en van een kleine golf gelegen, die la Praya genoemt wordt, daar een haven is voor de schepen. De wallen van deze stadt zyn van aarde gemaakt; doch zeer vast. De graften zyn binnen deze wallen, tegen de gewoonte der Europianen, die de zelve van buiten doen graven. Het koninklyk paleis aldaar is groot en wel gebouwt, met schone tuinen. Niemandt komt in het vertrek des konings, dan die 'er voordachtelyk geroepen wordt, uitgezondert de groot-Marabout, die 'er altydt een vryen toegang heeft. De groot-Marabout is de twede persoon van het koninkryk, die het bestier heeft van de zaken van den Godsdienst en van den staat. De koning is in zulk eene hoogachting, dat, behalven den groot-Marabout, zyne onderdanen niet voor hem verschynen dan ter aarde nederbogen. Deze prins zondt in den jare 1670 een Ambassadeur aan den koning van Vrankryk, om hem een verzekerden koophandel aan te bieden, de byzondere bescherming des konings voor de Fransche schepen, en een merkelyken afslag van lasten ten voordele der Franschen. Deze Ambassadeur, Mattheo Lopez genoemt, was verzelt van drie van zyne kinderen, van drie van zyne vrouwen, en van vele slaven. Men zegt dat de bewoners van het landt de stadt Andra ook *Assem* noemen. *Baudrand. Delbée vojage de Guinée en* 1669.

ANDRADA, (ANTONIUS) een Portugeesche Jesuit, maakte veel werk om de inwoners van Oostindie en Tartaryë tot het Christen gelove te bewegen. In 't jaar 1624 ontdekte hy Cathay, en naderhandt Thibet, welke beide landen in Tartarye leggen. Men heeft een verhaal van zyne reizen in de Spaansche en Italiaansche talen, en verscheide brieven. Hy wierdt van verscheide bisschoppen in gewigtige zaken gebruikt, en stierf omtrent den jare 1633 door vergif. *Alegambe Bibl. Anton Bibl.*

ANDRADA, (DIEGO LOPEZ DE) geboortig uit Portugal, was eerst een monnik van de orde der Heremyten van St. Augustyn, en naderhandt aartsbisschop van Otranto in 't koninkryk van Napels. Door zyne geleerdheit en welsprekendheit geraakte hy in Spanje in hoogachting. Hy predikte in de voornaamste steden tot elks genoegen, en men trok hem eindelyk aan 't hof, alwaar hy langen tydt prediker was van Philippus den IV, die hem tot aartsbisschop van Otrante benoemde, alwaar hy in 't jaar 1635, den 7 Juny, omtrent 60 jaren out zynde, overleedt. Hy liet verscheide leerredenen in de Spaansche tale na, die men in 't jaar 1656 te Madridt in drie delen in folio gedrukt heeft. *Anton. Biblioth.*

ANDRADA, (DIEGO DE PAYVA D') in 't Latyn *Andradius*, een geleert Portugees, geboren te Conimbre, maakte zich geacht op het Concilie van Trente, daar de koning Sebastiaan hem als eenen van zyne Godgeleerden gezonden hadt. Hy predikte voor de vergadering op den tweden zondag na Paaschen in den jare 1562. Hy vergenoegde zich niet met de diensten, die hy deedt in het verklaren der stoffen, waar over men zich met hem beriedt;

hy wilde ook zyne penne gebruiken tot verdediging der Canons van dat Concilie. Hy deedt zulks in het werk, dat genoemt is *Orthodoxarum Explicationum libri X.* in den jare 1564 te Keulen gedrukt. Hy beantwoordde daar in inzonderheit een geschrift, dat Chemnitius uitgegeven hadt tegen de leere der Jesuiten, voor het eindigen van het Concilie van Trente: en dewyl Chemnitius deze gelegenheit waarnam om een groot werk te schryven, dat hy noemde, *Examen Concilii Tridentini*, zo dat Andradius zich verplicht vondt zyn eerste geschrift tegen dezen geleerden tegenstrever te verdedigen. Hy schreef dan een boek, dat zyne twee broeders na zyne doodt te Lisbon uitgaven in den jare 1578, en dat genoemt wordt, *Defensio Tridentinæ fidei Catholicæ quinque libris comprehensa, adversus Hæreticorum calumnias, & præsertim Martini Chemnitii.* Deze geschriften van Andradius zyn verscheide malen herdrukt, en wierden echter te Parys byna niet gevonden. Daar zyn weinig Roomschkatholyke schryvers, die meer dan hy aangehaalt worden door de Protestanten: het welke daar door veroorzaakt wordt, dat hy gevoelens beweert heeft over de zaligheit der heidensche philosophen, die wat verre getrokken waren. Leibnitz, in zyne aantekeningen over de verhandelinge van Pelisson, genaamt *Reflections sur les Differens de la Religion*, brengt onder andere zaken by, dat Andradius een boek gemaakt heeft, genoemt, *Explicationes orthodoxæ de controversis Religionis capitibus*, waar in hy leert, „ dat „ de philosophen, die al hun vermogen besteedt hebben om een wa„ ren Godt te kennen, en om hem godsdienstelyk te eeren, het „ gelove gehad hebben dat den rechtvaardigen doedt leven. Dat het de „ grootste wreedheit der werreldt zoude zyn (*neque immanitas de„ terior ulla esse potest*) de menschen tot de eeuwige straffe te ver„ doemen, om dat hun een gelove ontbroken hadde, waar toe zy „ niet geraken konden. Andradius was een prediker: men heeft zyne leerredenen in drie stukken uitgegeven, waar van het twede uit het Portugeesch in het Castiliaansch is overgezet door Benedictus d'Alarcon. De bibliotheek der Spaansche schryvers spreekt by alle zyne werken niet van het boek, dat hy maakte wegens het gezag van den paus, gedurende het houden van het Concilie in den jare 1562. De legaten van den paus, wel voldaan over dit geschrift, zonden het aan den kardinaal Borromeo. Het hof van Rome was daar over uitnemende voldaan: de paus deedt den schryver daar over heusselyk bedanken. Dit boek zal mogelyk het zelfde zyn met dat *de Conciliorum auctoritate*, dat Palavicino in het I boek heeft aangehaalt. Verscheide schryvers hebben Andradius een groten lof gegeven. *Palavic. Hist. Concil. Trident. l.* XIX. *c.* 16. *n.* 7. & *l.* XXIV. *c.* 10. *n.* 17. *Du Verdier Biblioth. Françoise. Pelisson de la Tolérance des Religions p.* 19. *Bayle Dict. Crit.*

ANDRADA, (Francois) een broeder van den voorgaanden, was raadt en historieschryver van Philippus den III, koning van Spanje, aan wien hy ook zyne historie van de regeering van Johannes den III, koning van Portugal, die in 't jaar 1613 te Lisbon in folio gedrukt wierdt, opdroeg. Hy schreef ook nog verscheide andere werken in de Portugeesche tale. *Anton. Biblioth. script. Hisp.*

ANDRADA, of Thomas de Jesus, broeder van Diego en van François d'Andrada, was een der doorluchtigste sieraden van de broederschap der heremyten van S. Augustyn. Hy nam onder hen het geestelyke kleedt aan in 't klooster van Conimbre, en zyne verdiensten verhieven hem tot de waardigheden van prioor en van provinciaal. In den jare 1578 volgde hy den koning Don Sebastiaan in Africa, en wierdt gevangen in den ongelukkigen veldslag van Alcacer op den 4 Augustus des zelven jaars. De Moren wierpen hem in een diepen kuil, waar in geen licht was, dan dat door de reten van de deur quam. Met behulp van dit zwakke licht stelde hy een stichtelyk werk op, dat men nog heeft onder den tytel van *den arbeidt van Jesus*, of van *Trabalhos de Jesus*, in 't Portugeesch. Want de Vader Thomas d'Andrada schreef het in die taal in twee stukken, waar van het eerste te Lisbon gedrukt is in den jare 1602, en het twede in den jare 1609. Hy verdeelde dit werk in IV deelen, maar hy konde het laatste niet voltrekken, dat de vader Hieronymus Romanus van zyne orde sedert daar by voegde. Christoffel Ferreira maakte daar van eene Spaansche vertaling, die in de jaren 1624 en 1631 gedrukt wiedt. Uit deze taal wierdt het in 't Italiaansch en in 't Fransch overgebragt. Andrada liet nog na *Oratio sacro, Instrucion de Confessores.* Het leven van vader Louis de Montoya, enz. Jolanda d'Andrada, gravinne van Lignares, zuster van dezen monnik, zondt geldt om hem uit de slaverny te verlossen; maar hy weigerde uit deze plaats te vertrekken, daar hy konde dienen tot vertroosting der Christenen, die aldaar in banden waren. Hy maakte voor de slaven geestelyke lofzangen, die hy hen deedt zingen, en arbeidde met kracht om hunne smarten te verzachten. Hy sturf den 17 April des jaars 1582. De vader Alexis van Meneses heeft zyn leven beschreven, dat men aan het hoofdt van den arbeidt van Jesus ziet, gedrukt in den jare 1631. *Philipp. Elsius in Encom. Aug. Thomas de Herrera in Alphab. Anton. Bibl. Hisp.* &c.

ANDRADA, (François Rades) een Spaansch priester van de orde van Calatrava, en aalmoesenier van Philippus den II, leefde op het einde van de XVI eeuwe, en schreef onder anderen een kronyk van de ordens van St. Jakob van Calatrava en van Alcantara, die in 't jaar 1572 te Toledo in folio gedrukt wierdt. *Morales l.* IX. *Hisp. c.* 7. *Anton. Bibl. Hisp.*

ANDRAGATHUS is de naam van een zeker man, dien Lysimachus eerst beloonde, omdat hy zyn vaderlandt hadt verraden, doch naderhandt deedt sterven. *Polyæn. lib.* IV. *cap.* 12.

ANDRAGATHUS, een legerhoofdt van den dwingelandt Maximus, overrompelde in den jare 385 den keizer Gratianus, van zyne benden afgescheiden, en doodde hem tusschen Grenoble en Lyon. Men zegt, dat Andragathus zich in een draagstoel deedt dragen, en dat Gratianus dacht dat het die van de keizerinne Constantina, zyne gemalinne, was, die hy vurig beminde. De drift, die hy hadt om haar te zien, deedt hem zyne benden verlaten, om haar te gemoet te gaan. Na dit geval gaf Maximus aan Andragathus het bevel over zyne zeemacht, en zondt hem in Sicilië. Hy verweerde zich aldaar eenigen tydt; maar sedert, de nederlaag van Maximus verstaan hebbende, stortte hy zich zelf in de zee. Dit gebeurde in den jare 388. *Marcellin. in Chron. Zosim. l.* IV. & VI. *Socrat. l.* IV. *c.* 11. *Pacatus in Paneg. ad Theod.*

ANDRAGATHUS, een philosooph, leefde in de IV eeuwe. Hy leeraarde de philosophie aan den outvader Jan Chrisosthomus, die zich in de welsprekentheit onder Libanius oeffende. *Sozomen. l.* VIII. *Hist. c.* 2.

ANDRAGIRI, of GUDAVIRI, een koninkryk met een hoofdstadt van dezen naam op het eilandt Sumatra, in Asië, byna onder de linie equinoctiaal, en omtrent veertig mylen van Malacca gelegen. *Baudrand.*

ANDRANTUS, een Griekſch letterkunstenaar, waar van een ander letterkunstenaar, genaamt Hephestion, zich de boeken toeëigende, gelyk *Athenæus* getuigt *l.* XV.

ANDRE. Zie ANDREAS.

ANDRE. (Maarschalk van St.) Zie ALBON. (Jakob d')

ANDRE (François van St.) president in 't parlement van Parys, geboortig van Toulouse, was een zoon van Philippus van St. André, eersten president in 't parlement vau Languedok, een der grootste mannen van zynen tydt. Koning Lodewyk de XII maakte hem kanselier van zyne landschappen, die hy in Italië hadde, en luitenant in 't gebiedt van Genua. In 't jaar 1514 wierdt hy parlementsraadt te Parys; maar naderhandt president klerk in de nieuwe kamer der Enquetes. Twee jaren daar na, namentlyk in 't jaar 1535, wierdt hy president au Mortier, welke waardigheit hy onder de koningen François den I, Henrik den II, François den II, en Karel den IX met groten lof bekleedde. Zyne redelykheit en grote ervarenheit waren oorzaak, dat men hem in verscheide gewigtige zaken gebruikte. In den jare 1554 bekleedde hy in 't parlement de plaats van eersten president; en hier op hadt hy de voorzittinge in de Chambre ardente; doch alzo de burgerlyke onlusten, die daaglyks toenamen, hem verdroten, leide hy zyn ampt neder, en koos het landleven; waar op hy den 6 January des jaars 1571 stierf, en by zyne vrouwe Maria van Guiteville, vicomtesse van Corbeil en van Tigery, drie zonen en drie dochters naliet. De eerste waren, Johannes, kanunnik te Parys; Jakob, president over de requesten aan 't paleis, en Pieter, here van Montbrun, president aux enquetes, die zonder kinderen stierf. Onze François hadt eene fraaie bibliotheek. Zyn zoon Johannes, een geleert man, verzamelde mede eene aanzienlyke bibliotheek, die la Croix du Maine in de zyne zeer geprezen heeft. *Blanchard Histoire des presid. au Parlem. de Paris. Jacob. Traité des Biblioth.*

ANDREADES, (Luctatius Petræus) een Hollander, te Haarlem geboren, uit Brabandsche ouders, staat bekent voor een zoetvloejend dichter, die meest geestelyke vaarzen gemaakt heeft in de Latynsche tale. Samuel Ampzing, op den stof van zyne gedichten, meest in Roomsche geloofs-gezangen bestaande, ziende, zingt van hem:

> *Maar zal ik dy hier ook, Luctatius, verhalen?*
> *Gy zyt wel in 't bestek van myn gezette palen;*
> *Maar, dat gy 't weten meugt, gy zyt wel een poëet,*
> *Doch 't is niet evenveel wat veerzen dat men smeedt.*

Des zelfs dichtkundige werken, en daar onder zyn *Acanthides Apricollis*, zyn in het jaar 1617 te Mechelen gedrukt in 8. *S. Ampzing beschryv. van Haarlem. Fr. Zweertii Athen. Belg.*

ANDREAS, een Apostel, broeder van Petrus, die de outste was, volgens Epiphanius, en de jongste, volgens de meeste andere vaders. Hy was eerst een leerling van Johannes den Doper, die hem Christus leerde kennen, wanneer hy zeide: *Zie het lam Gods, dat de zonden der werreldt wegneemt.* Jezus Christus door deze gunstige gelegenheit kennende, keerde hy naar huis, en zeide tegen zynen broeder Petrus, dat hy den Messias gezien hadde, en bragt hem by Jezus. Sedert dezen tydt waren zy beide leerlingen van Christus, hoewel zy hem niet altydt volgden; maar de Here hen geroepen hebbende, terwyl zy vischten, om 'er visschers van menschen van te maken, verlieten zy hunne netten en vaartuigen om hem te volgen. Zy waren de eersten, die hy verkoos om van het getal van zyne Apostelen te wezen. Wanneer Christus aan vyf duizent menschen te eeten wilde geven, was het Andreas, die hem berichtte, dat 'er maar vyf broden en twee visschen waren. Hy was het, die eenige dagen voor het lyden van onzen Here hem aan eenige Heidenen, die te Jeruzalem gekomen waren, leerde kennen. Eindelyk, hy was een van de vier, die twee of drie dagen daar na vroegen, wanneer de verwoestinge van den tempel zoude voorvallen. Dit is alles, wat het Euangelium ons van Andreas meldt, en alles, wat men met zekerheit van hem kan zeggen. Eusebius zegt, op het gezag van Origenes, dat hy na de hemelvaart van Christus het Euangelium in Scythië verkondigde. Andere leeraars van de V eeuw zeggen, dat hy het Euangelium in de landschappen van groot-Asië predikte, en voornamentlyk in Sogdiane en in het landt der Sacquen; dat hy uit Asië naar Griekenlandt ging, en dat hy in Epirus, Peloponnesus en in Achaje predikte; dat hy in de stadt Argos met de philosophen zintwistte; dat hy naderhandt te Patras, eene stadt in Achaje, quam, alwaar hy door Egeus, den rechter van deze stadt, veroordeelt en aan een boom gekruist wierdt. De latere Grieken zeggen, dat hy de kerke van Bysance gesticht heeft; de Russen en Moskoviten, dat hy

hy te Samarië de marteldoodt geleden heeft. Men verbeeldt hem gemeenlyk vastgehecht aan twee kruissselings leggende houten, 't geen men dan een St. Andries-kruis noemt: doch dit heeft geen meerder grondt in de outheit, dan 't gene van de omstandigheden van zyn martelaarschap wordt opgegeven in de acten, die den naam van de priesters en diakenen van Achaje dragen, en die de geleerden oordeelen verdicht te zyn; hoewel misschien onderscheiden van de oude acten van St. Andries, door de oude ketters gesmeed. Zommigen stellen zyne marteldoodt onder Nero, anderen onder Domitianus, of Vespasianus. Paulinus zegt, dat zyn ligchaam in 't jaar 357, met dat van S. Lucas, te Constantinopel overgebragt is, en dat verscheide gelovigen eenige stukken daar van namen, die zy over de gehele werreldt verspreid hebben. Ondertusschen schynt dit te Constantinopel onbekent te zyn geweest, tot dat Justinianus in 't jaar 550 de hoofdkerk der Apostelen herbouwde, daar men de ligchamen van Andreas, Lucas en Thimotheus vondt. Men gelooft, dat het ligchaam van Andreas in de XIII eeuwe naar de stadt Amalfi, in het koninkryk Napels, overgevoert is. Nochtans waren 'er langen tydt te voren eenige gedeeltens van te Milanen, te Nola, en op verscheide andere plaatsen. S. Gregorius hadt 'er te Rome een arm van gebragt van Constantinopel, en Gregorius van Tours getuigt, dat 'er in zynen tydt een gedeelte van te Agde was. Zyn dienst is in de outste Martyrologen van 't Westen; en men viert zyn feest op den 30 November. *Matth.* IV. 18. *Marc.* I. *en* XIII. *Joh.* I. 29. 41. *en* XII. 20. *Lucas* VI. 14. *Euseb. Hist. lib.* III. *cap.* 1. *S. Greg. Nazianz. orat.* XXV. *Philostr. Hær. cap.* 88. *Paulin. Can.* XXIV. *&* XXVI. *Hieron. pag.* 148. *& in Chron. S. Aug. de fide cont. Manich. cap.* 38. *Theodoret. in Ps.* 116. *Gaudent. Brixiensis. Hom.* 17. *Paulin. in vita Ambr. Petrus Chrysol. Serm.* 133. *Greg. Turon. de glor. martyr. cap.* 70. *Acta apud Bolland. p. Damian. de S. Andr. Nicephor. lib.* II. *cap.* 39. *& lib.* III. *cap.* 6. *Baron. in Ann. & in Martyrol. Mem. Eccl. de Tillemont. du Pin Bibl. des Aut. Eccl. Baillet vies des saints mois de Novembre.*

S. ANDREAS. (RIDDERORDE VAN) Zie S. ANDRIES.

ANDREAS de I, de vierde koning van Hungarië, de outste zoon van Ladislaus den Kalen, vorst van Hungarië uit het geslacht van Attila, en kleinzoon van Michaël, die een broeder van den koning Stephanus was, quam tot de kroon, na dat hy den tyrannigen koning Petrus in 't jaar 1044 hadt gevangen genomen, en hem de oogen laten uitsteken; hoewel hy nooit heeft willen bekennen dat deze doodt door zyn toedoen geschied was, maar zich daar over by keizer Henrik den III dikwils heeft verontschuldigt; die nochtans deswegen met een leger tegen hem optoog; maar moest uit gebrek van voorraadt een zekeren aftocht van Andreas verzoeken, maakte vrede met den zelven, en verloofde zyne dochter Sophia aan den Hungarischen vyfjarigen prins Salomon. Doch naderhandt verkeerde de kans, dewyl keizer Henrik Andreas daar toe bragt, dat hy Hungarië als een leen van Duitschlandt aannam, en een jaarlyksche schatting betalen moest. Hy bevorderde den nieuwgeplanten Christen Godsdienst met al zyn vermogen; quam eindelyk met zyn heerschzuchtigen broeder Bela, wegens de verdeeling des lands, en des zelfs regeering, in oorlog, en geraakte in 't jaar 1061 of 1062 in de vlucht om hals. *Lambert. Schafnaburg Herman. Contract. Aventin. Bonfin. & Isthuanf Nadani Florus l.* II. *c.* 5. *&* 6.

ANDREAS de II, koning van Hungarië, toegenaamt de Hierosolymitaan, wegens den tocht, dien hy in 't jaar 1217 deedt naar 't Heilige Landt, was een zoon van Bela den III, en een broeder van Emericus, wiens zoon Ladislaus hy in 't jaar 1205 in de regeering volgde. Hy betoonde zyne kloekmoedigheit in vele gelegenheden op dien tocht, overwon den Sultan, nam Damiate in Egypten in, en verkreeg groten roem, maar geraakte met den patriarch van Jeruzalem in verschil, en trok terstondt daar op weder naar Hungarië. Dewyl de Hungarische adel hem veel dienst gedaan hadde tot het verkrygen van de gemelde overwinninge, gaf hy den zelven in 't jaar 1222 dit voorrecht, dat wanneer een koning hen hunne rechten en voorrechten benemen wilde, ieder edelman macht zoude hebben de wapenen tegen hem op te vatten, dat sedert alle koningen, eer zy gekroont wierden, bezweeren moesten; maar dewyl door deze vryheit vele onlusten in 't koninkryk verwekt wierden, zo heeft men dit besluit in 't jaar 1687 by de kroning van Josephus vernietigt. Gedurende de afwezigheit van den koning Andreas heeft zyn stadhouder Petrus Bancaban, gelyk eenigen zeggen, de koninginne Geertruid, dochter van den hertog Berthold van Moravië, in 't jaar 1213 vermoord, om dat zy zyne vrouwe aan haren broeder, hertog Otto, gekoppelt hadt; 't welk Andreas, als een rechtvaardigen yver, by zyne wederkomste billykte: doch zo Dlugossus *l.* VI, *p.* 615 wil, zoude hy Bancaban met zyn gansche geslachte uitgeroeit hebben. Hy tradt hier op in 't jaar 1218 tot een twede huwelyk met Jolanta, eene dochter van Petrus, heer van Courtenay, keizer van Constantinopel; ten derden met Beatrix, markgravin van Este, en ten vierden met Maria, dochter van den hertog Micislay van Halicz in Polen. Onder zyne kinderen is inzonderheit beroemt de H. Elisabeth, gemalinne van Lodewyk, landgraaf van Thuringen; verder Bela de IV, die hem volgde, welken hy in 't eerste huwelyk teelde. Uit het twede huwelyk hadde hy Stephanus, vader van Andreas den III. Hy sturf in 't jaar 1235, wanneer hy 34 jaren geregeert hadt. *Thurozius Bonfin. Blond. Spondanus. Nadani Flor. l.* II. *c.* 18. *'t Leven van den keizer Joseph. I. D.*

ANDREAS de III, koning van Hungarië, genaamt de Venetiaan, om dat zyn vader Stephanus een zoon was van Andreas den II by eene Venetiaansche juffrouw. Hy volgde op Ladislaus den IV in 't jaar 1291; en als hy het ryk, dat hem Karel Martel, de zoon van Karel, koning van Napels, betwistte, wilde innemen, wierdt hy op zyne reize uit Duitschlandt naar Hungarië gevangen genomen, en naar hertog Albert in Oostenryk gevoert, die hem eenige weken in verzekering hieldt, tot dat hy hem van alle goede nabuurschap verzekerde, waar op hem Albert, die naderhandt keizer wierdt, zyne dochter Agnes ten huwelyk beloofde. Doch dit wierdt haast vergeten, dewyl Andreas naderhandt in Oostenryk viel, en byna het gehele landt veroverde. Hy stierf den 30 Augustus des jaars 1301, na dat hy 10 jaren geregeert hadt; en met hem sturf de mannelyke stam van koning Stephanus uit, nadat de zelve 300 jaren gestaan hadde. Zyne nagelate weduwe is in 't jaar 1364, in 't 84 jaar hares ouderdoms, overleden. *Bonfin. Villaus l.* VII. *c.* 134. *Nadani Flor. l.* II. *c.* 22. *Birchens Ehrenspiegel.*

ANDREAS van Hungarië, welken de Italianen *Andreasso* noemen, koning van Napels, was een zoon van Karel den II, koning van Hungarië, en van zyne derde gemalinne Elisabeth van Polen, en broeder van Lodewyk, mede koning van Hungarië. Karel de II was een zoon van Karel Martel, broeder van Robert den Goeden, en den Wyzen, koning van Napels, die Karel van Sicilië, zyn eenigen zoon, verloren hebbende, eenen man van zyn geslachte wilde geven aan Johanna, outste dochter van den zelven Karel van Sicilië. Hy deedt ten dien einde in den jare 1333 Karel den II, koning van Hungarië, zynen neef, met Andreas, zyn tweeden zoon, te Napels komen, en men ondertrouwde hem den 18 September met Johanna, die zyne achternichte was. Deze prinsesse was toen in het 9 jaar hares ouderdoms, en Andreas in zyn 7. De goede koning Robert trachtte hen de zelfde neigingen in te boezemen, doch het viel hem zeer bezwaarlyk dit oogmerk te bereiken. Andreas hadt veel van de zeden der Hungaren, welke wat barbaarsch waren voor een hof, zo beschaaft als dat der koningen van Napels. De koning Robert stierf in January des jaars 1343. Hy hadt door zyne voorzichtigheit en door zyn beleidt de verschillende bewegingen van deze jonge geesten in evenwigt gehouden. Na zyne doodt hielden zy geen maat meer. Hun huwelyk was wel voltrokken; maar Johanna wilde niet, dat Andreas den koninklyken tytel aannam, zich tot dien tydt vergenoegt hebbende met dien van hertog van Calabrië. Deze oneenigheit hadt droevige gevolgen. Andreas hadde by zich een Franciskaner monnik, die begeren dorst, dat de Hungaren alle de staatsbedieningen hadden, en dat men aan hem zelfs de regeering onder den naam van dezen prins overliet. Johanna liet zich regeeren door eene vrouwe van Catanea, die van waster minne was geworden van een der kinderen van den koning Robert, en die, sedert bestierderesse van de prinsessen geworden zynde, alles aan dit hof vermogt. Deze strydt tusschen eenen monnik en een waster was dodelyk aan het koninklyke huis en aan den staat. Elisabeth, koninginne van Hungarië, ondertusschen eene reize naar Napels gedaan hebbende, overreedde de koninginne Johanna, hare schoondochter, om zich met Andreas, haren man, te doen kronen. Deze plechtigheit geschiedde met eene ongemene pracht, in de tegenwoordigheit van vier kardinalen, welke de paus Clemens de VI naar Napels zondt. Deze paus was toen te Avignon, en de koninginne van Hungarië was hem in die stadt gaan verzoeken, om te weeg te brengen, dat Andreas, haar zoon, tot koning verklaart wierdt. De zaak wierdt uitgevoert, gelyk zy begeerde. Eenigen tydt daar na bevondt de koninginne Johanna zich zwanger. Deze tyding behaagde den broeder Robert, die heerschzuchtige voornemens in 't hoofdt hadde, en die 'er nog dagelyks nieuwe smeedde. De Cataneasche en hare aanhangers wierden hier door ontrust, en besloten zich van den koning Andreas te ontslaan. Verscheide schryvers hebben gezegt, dat de koninginne Johanna deel hadde aan dit besluit, en anderen voegen 'er by, dat zy het zelve wist, en zulks ontveinsde. Men beweert zelfs dat deze prinsesse, een koordt van gout en zyde draajende, Andreas haar vroeg wat zy daar mede doen wilde; en dat de koninginne antwoordde, dat het was om hem te verwurgen. Maar het is inderdaadt niet waarschynlyk dat de zaken op die wyze gebeurt zouden zyn. Wat 'er van zy, de ongelukkige Andreas wierdt elendig verwurgt in de stadt Aversa. Dit gebeurde op den 18 September des jaars 1345, wanneer hy maar het 19 jaar zyns ouderdoms bereikt hadde. Zyn ligchaam wierdt te Napels gebragt, en in de hoofdkerk in de kapel van den H. Lodewyk begraven, daar men zyn grafschrift ziet. *Petrarch. Collenut. Bonfin. Cromer. Villani. Anselmus Spond. &c.* Zie JOHANNA de I, koninginne van Napels.

ANDREAS, of GUIGES ANDREAS van Bourgonje, graaf van Albon en dauphyn van Viennois, was de twede zoon van Hugo den III, hertog van Bourgonje, die hem geteelt hadde by zyne twede gemalinne Beatrix, dauphyne, eenige dochter, en erfgename van Guiges den IX, of den X, dauphyn van Viennois, en graaf van Albon. Andreas volgde hem in deze staten van Dauphiné, en nam den naam van Gui of Guiges, die gemeen was aan de prinsen, die daar geregeert hadden. Het ontbrak hem aan Godsdienstigheit, noch aan goet beleidt. Men kondigde een kruisvaart af tegen de Albigenzen, welken de graaf van Toulouse scheen te begunstigen. De dauphyn gedroeg zich zo, dat hy aan de kruisvaarders, noch aan den graaf verdacht was. Hy gedroeg zich op de zelfde wyze omtrent de verschillen van den paus Innocentius den IV, en van Frederik den II. Hy hadt veel deel in de zaken van zynen tydt. Hy bragt een kapittel te Grenoble over, dat hy in de kerk van S. Andries van Champagne gesticht hadt. Hy stierf den 5 Maart des jaars 1237, in den ouderdom van 52 jaren. Hy was driemaal getrouwt, de eerste reize met Semmoresa, dochter van den graaf van Valentinois, welke was Aimarus van Poitiers, den II van dien naam. Andreas hadde by haar gene kinderen. Hy ging een twede huwelyk aan met Beatrix van Claustral, twede dochter en erfgename van René van Claustral, van den huize van Sabran in Provence, en van Garcenda van Forcalquier; en teelde by de zelve Beatrix, die in haar eerste huwelyk trouwde met Amalricus, zoon van den graaf Simon van Montfort, en in het twede met Demetrius van Montferrat, koning

koning van Thessalië. De dauphyn verkreeg door dit huwelyk de graafschappen van Ambrunois en van Gapancois, welke hy behieldt door een verdrag, dat hy maakte met Beatrix, zelfs na dat hy haar verstoten hadde, onder voorwentsel van namaagschap. Hy trouwde voor de derde reize met Beatrix, dochter van Bonifacius den I, marquis van Montferrat, en van Eleonora van Savoje; en teelde by haar Guiges den XI, of XII, dauphyn; Jan, jong gestorven; en Anna, eerste gemalinne van Amadeus den IV, graaf van Savoje. *Du Chêne hist. des Dauph. Sammarth. Hist. Genealog. de la maison de France. Chorier Hist. de Dauph.*

ANDREAS van Oostenryk, geboren den 12 December des jaars 1558, was een zoon van Ferdinand, aartshertog van Oostenryk, en regent van Tirol, die een jonger broeder was van den keizer Maximiliaan, en dezen Andreas, by Philippina, eene dochter van François Welsers, patricius van Augsburg, teelde. Alhoewel hy uit een wettig huwelyk geboren was, durfde hy wegens den standt zyner moeder zich den aartshertoglyken tytel geenzins aanmatigen. Daarentegen droeg men zorg, dat men hem met aanzienlyke geestelyke ampten voorzag; gelyk hy dan de bisdommen van Constans en Brit, benevens den kardinaalshoedt verkreeg. Wanneer nu op het einde van het jaar 1598 zyn neef, de kardinaal Albert van Oostenryk, naar Spanje reisde, om aldaar met de infante Isabella Clara Eugenia te trouwen, wierdt Andreas in zyne plaats tot gouverneur van de Spaansche Nederlanden aangestelt, wordende de admirant van Arragon, Franciscus de Mendosa, die het gezag over de krygsmacht zoude voeren, hem toegevoegt. Gedurende den tydt dat hy deze regeeringe waarnam, veroverden de Spanjaarden Rhynberk, Orsoy, Emmerik, Rees, en andere plaatsen in de hertogdommen Gulik en Kleef, en in Westphalen gelegen. Doch zy moesten deze overwonne plaatsen wel haast weder verlaten, en in 't jaar 1599 de belegering van Bommel opbreken. Hier op liet de kardinaal Andreas aan den oever van de Maas en Waal, als ook aan het einde van 't eilandt Bommel een schans bouwen, die naar hem het fort van St. Andries genoemt wierdt. In September van 't laatgemelde jaar quam de aartshertog Albert met zyne gemalinne Isabella Clara Eugenia in de Nederlanden te rug, wanneer Andreas de regeering, die hy onderwylen waargenomen hadt, nederleide, waar by hy veel eere hadde ingelegt, en begaf zich weder naar Duitschlandt. In het volgende jaar deedt hy wegens het jubeljaar eene reize naar Rome, alwaar hy onbekent wilde zyn; maar echter van paus Clemens den VIII genodigt wierdt, om in het Vatikaan zyn verblyf te houden. Den 23 October reisde hy van daar, om Napels te bezichtigen. Op de te rug reize wierdt hy ziek, en quam in dien staat weder te Rome. De paus nam hem zelfs de laatste biegt af, en gaf hem het facrament. Hier op stierf hy des nachts tusschen den 11 en 12 November. Hy wierdt in de kerke van de Duitsche natie, Dell' Anima genaamt, begraven, na dat 'er voor af eene plechtige lofreden gedaan was; en zyn broeder Karel, markgraaf van Burgau, liet aldaar een graftombe voor hem oprechten. *Thuan. Hist. lib.* CXII, CXXIV. *Lettr. d'Ossat. Relazioni del Card. di Bentivoglio. Strada de Bello Belgico. Pieter. Christiaansz. Bor Nederlandsche Historie. Hist. de las guerras civiles de par Flandres Antonio Carnero.*

ANDREAS, aartsbisschop van Cesarea in Cappadocië, heeft geleeft omtrent den jare 500. Men weet niet juist in wat jaar, maar alleen dat het was voor Aretas, prelaat van de zelve kerke, die in den jare 540 gebloeit heeft, gelyk Miræus na Coccius heeft aangetekent. Anderen plaatsen hem zelfs lager, het welk de gissingen, die men van Andreas maakt, te meer bevestigt. Hy heeft uitleggingen geschreven over de Openbaringe, die men vindt in de bibliotheek der Vaderen, en elders in 't Griekschen in 't Latyn. De vader Theodorus Peltanus, Jesuit, zette in de XVII eeuw de gemelde uitleggingen uit het Grieksch over in het Latyn, latende dezelve in den jare 1574 te Ingolstadt drukken, met korte inhouden op de kant. Sixtus Sinensis heeft misgetast, van dezen aartsbisschop van Cesarea sprekende, dien hy meent de zelfde te zyn met Andreas van Crete, en hy schryft hem de werken van den laatsten toe. *Bellarm. de script. Eccles. Miræus. Theod. Peltanus Saussai de Andr.*

ANDREAS, aartsbisschop van Crete, gezegt *de Hierosolymitaan*, heeft in de VII, en in het begin van de VIII eeuwe gebloeit. Hy was van Damascus, en zich sedert het 14 jaar van zynen ouderdom tot de letteroeffeningen overgegeven hebbende, wierdt hy een der geleerdste mannen van zynen tydt. Maar dewyl hy overtuigt was, dat de kennis opgeblazen maakt, besloot hy de zelve in de eenzaamheit te verbergen, en om die reden begaf hy zich in een klooster van Jeruzalem. Hier door verkreeg hy den toenaam van *Hierosolymitaan*, en niet, om dat hy bisschop van die stadt geweest was, gelyk verscheide schryvers gezegt hebben. Zyne deugdt en zyne werken maakten hem dierbaar aan de kerke van Jeruzalem, en de patriarch Theodorus verkoos hem tot een van die genen, die zich van zynent wegen op het VI algemene Concilie van Constantinopel in de jaren 680 en 681 moesten laten vinden. Dit is het gemene gevoelen, want de acten van dit Concilie zeggen dat Georgius een priester en monnik het zelve van Theodorus wegen bywoonde. Het kan zyn dat Georgius de outste der afgezondenen zynde, de eenige in deze acten genoemt wordt. Het is nochtans zeker, dat Andreas naar Constantinopel ging, dat men daar uitnemende voldaan was over zyne vroomheit en wetenschap, die hy betoont hadde in de twistreden, die hy voerde tegen de Monothelitten, en dat hy aldaar gehouden wierdt om een der diakenen van de geestelykheit van deze stadt te zyn. Eenigen tydt daar na wierdt hy benoemt om aartsbisschop te zyn van Crete, en men zegt dat hy den 4 July des jaars 720 sturf. Anderen zeggen dat het was op den 14 Juny des jaars 723. De Grieken vieren zyn feest den 4 July. Deze H. prelaat heeft verscheide werken geschreven; want behalven het leven van de H. Maria van Egypten stelde hy 'er andere op, welke men heeft in de verzamelingen van de levens der Heiligen van Metaphrastus, van Lipoman, van Surius, en van Bollandus. Men heeft ook van hem verscheide predikatien, eene redevoering van het kruis, door Gretser bygebragt, en eene over de groetenisse van den engel, welke Marcus Hopper uit het Grieksch in het Latyn heeft overgebragt, enz. *Possevin. in Appar. sacr. Miræus in Auct. de Script. Eccl. Gesner. Vossius. Gretser.*

ANDREAS, aartsbisschop van Lunden, was uit een adelyk geslacht in Deensch-Zeelandt gesproten. Hy wordt van zommige geschiedschryvers *Andreas Sunonis* genoemt, dewyl zyn vader Suno genoemt was. Na dat hy Engelandt, Italië, en Duitschlandt doorgereist hadde, ging hy naar Vrankryk, wierdt doctor in de rechten te Parys, en leeraarde de zelfde wetenschap eenigen tydt aldaar. Op zyne te rug komste in Denemarken maakte koning Canut de VI hem tot zynen kanselier, en zondt hem in 't jaar 1195 naar Rome, om de echtscheiding van koning Philippus Augustus van Vrankryk met zyne gemalinne Ingeburga, eene zuster van den gemelden Canut, te verhinderen; welk gezantschap hy ook gelukkig volvoerde: waarom hy ook op zyn te rug reize van de Franschen in Burgundië gevangen, maar wel haast wederom op vryen voet gestelt wierdt. In 't jaar 1201 wierdt hy aartsbisschop van Lunden en primaat van Zweden. In 't jaar 1207 trok hy met een leger den aartsbisschop van Riga tegen de ongelovige Lyflanders te hulp. In 't jaar 1223 leide hy het bisdom neder, en storf in 't jaar 1228, den 24 Juny. Hy heeft *leges Scanicæ provincial. en jus Selandicum* geschreven. *Barthol. Descript. Dan. Huitfeld. in Chron. Episc. Dan. Arnoldus Lub. in Chron. Slavor.*

ANDREAS, aartsbisschop van Rhodus, die in de XV eeuwe leefde, wierdt door den paus Eugenius naar 't Concilie van Basel gezonden, alwaar hy eene redenvoering deedt, gelyk hy in 't Concilie van Florence de zaak der Latynen verdedigde. *Du Pin Bibl. des Auteurs Ecclesiast.* XV. *Siecle.*

ANDREAS, te gelyk met Aristeus Zozibus, en Tarantyn, uit de stadt Alexandria, kapitein van de lyfwacht van Ptolemeus Philadelphus, koning van Egypten, waren de oorzaak, dat deze vorst aan 120000 Joden de vryheit gaf, mits dat zy 400 zilvere talenten voor hun losgeldt betaalden. De twee eersten, Andreas en Aristeus, wierden door hun meester aan Eleazar, opperpriester der Joden, afgezonden, om hem 100 zilvere talenten te brengen, voor offerhanden, benevens andere voorname geschenken, als ook een brief, waar in hy hem verzocht, leeraren aan hem te zenden, om den Bybel te vertalen. Dit viel voor in 't 3710 jaar der scheppinge, en 281 jaren voor Christus geboorte. *Joseph. Oudheden* XII. 2. *Simon Dict. de la Bible.* Het woordt *Andreas* betekent, naar 't zeggen van den laatstgenoemden schryver, *die het voedzel beantwoordt*, of *heerlyk in zyn woonplaats*, of *een kloekmoedig man.*

ANDREAS is de naam van verscheide Grieksche schryvers. *Vitruvius lib.* IX, *cap.* 9, haalt een kunstenaar of werktuigmeester aan, die dus genoemt wierdt. Galenus en andere schryvers halen de boeken van een geneesmeester van dezen naam aan. Plutarchus spreekt van eenen Andreas van Corinthe, en Atheneus van eenen Andreas van Panorme, een historieschryver. *Joh. Meurs. Biblioth. Græca.*

ANDREAS, een abt van het Benedictyner klooster St. Michaël voor Bamberg, volgde in 't jaar 1483 op Ulricus, en stierf in 't jaar 1502, nadat hy zyne abdy omtrent 20 jaren wel hadt waargenomen. Hy liet een werk van de ontfankenis van de maagdt Maria na: van de pauzen, aarts- en bisschoppen, abten en abdissen, die uit de orde der Benedictynen gecanonizeert zyn; IV boeken van het leven van Otto, bisschop van Pomeren, welke P. Gretzer heeft uitgegeven, en verscheide andere werken. *Bruschius Chron. Monast. Voss. de Hist. Lat. lib.* III. *cap.* 6. & 10. *Miræus Auct. scr.*

ANDREAS, een priester te Regensburg, leefde ten tyde van den keizer Sigismundus, omtrent het jaar 1425, en schreef eene kronyk van de hertogen van Beyeren, die men naderhandt te Bamberg in druk uitgaf. *Aventin. Vossius de Hist. Lat. Gesner. in Bibl. Miræus in auct. scr. eccl.*

ANDREAS, een Italiaan, een monnik van Val-Ombroso, leefde in de XI eeuwe, ten tyde van keizer Henrik den IV. Men verzekert, dat hy door zyne Godvrucht beroemt maakte. Hy schreef het leven van Jan Gualbert, stichter van de orde van Val-Ombroso, waar van hy een leerling geweest was, en die in 't jaar 1073 sturf. *Vossius de Hist. Lat.*

ANDREAS, een monnik van de orde van Fontevraut, heeft in het begin van de XII eeuw geleeft. Hy schreef omtrent den jare 1120 een verhaal van de doodt van den H. Robert d'Arbrisselles, stichter van de zelve orde van Fontevraut, die den 26 February van 't jaar 1117 stierf. Het was weinig tyds na dat Balderik het leven van dien heilig hadt opgestelt, dat hy aan Petronella, abdisse van Fontevraut, opdroeg.

ANDREAS, die men zegt van Nieukasteel in Engelandt te zyn, een monnik van de Franciskaner orde, heeft omtrent den jare 1300 geleeft. Men schryft hem toe uitleggingen over het eerste boek van den meester der spreuken, te Parys in den jare 1514 gedrukt. Mireus beweert, dat hy andere werken gemaakt heeft, en doedt eene overwyzing tot Pitseus, die nochtans van dezen schryver geen gewag maakt. *Miræus in Auct. de script. Eccl. pag.* 267.

ANDREAS VAN ABBALATTE, een Godvruchtig en geleert Dominikaan, wierdt in den jare 1248 benoemt tot het bisdom van Valence in Spanje. Dewyl het kapittel van deze kerk oneenig was over de verkiezing van een kerkvoogdt, stelde paus Innocentius de IV deze verkiezing aan den aartsbisschop van Tarragona, aan den aartsdiaken, en aan het kapittel van Valence, die het oog sloegen op den vader Andreas van Abbalatte. Hy queet zich met yver in de plichten van een goet kerkvoogdt. Don Jaimus, koning van Aragon, kennende den doordringenden geest van dezen monnik, gepaart met eene grote oprechtheit, maakte hem kanselier van zyn koninkryk. Paus Clemens de IV geboodt hem

de kruisvaart te prediken tegen de Moren van Spanje en van Africa, die aldaar grote wreedheden omtrent de Christenen pleegden. Hy hieldt een Synode, in het welke hy goede regelen maakte tot de hervorming der zeden van zyn volk; en stichtte het vermaarde Karthuizer klooster, genoemt Porta Cœli. Hy bevondt zich op het Concilie van Lyon, onder Gregorius den X in den jare 1274, alwaar hy met eenige monniken van zyne orde arbeidde tot de wedervereeniging der Griekfche en Latynfche kerken. Deze bisschop, om zaken van belang naar Viterbo gegaan zynde, sturf aldaar in den jare 1276, na dat hy 28 jaren de kerke van Valence bestiert hadde, werwaarts zyn ligchaam gebragt wierdt. *Lop. part.* V. *Hist. S. Dominic. lib.* II. *cap.* 16. *Diag. Hist. Prov. Arrag. lib.* II. *cap.* 47. *Bzov. Annal. Eccles. ann.* 1248. *num.* 5. *Font. Theat. Dominic. pag.* 110. *Annal. Domin.*

ANDREAS VAN ANAGNIA, van de graven van Signi afkomstig, een kleinzoons zoon van paus Alexander den IV, en een vaders broeder van Bonifacius den VIII, wierdt in 't jaar 1296 van dezen laatsten kardinaal priester gemaakt; doch wilde zich op generlei wyze laten bewegen om deze waardigheit aan te nemen; maar bleef by de gestrenge regels van de Franciskaner orde, waar in hy, nog zeer jong zynde, getreden was. Hy heeft een tamelyk groot werk *de partu virginis*, als ook verscheide leerredenen geschreven. Voor het overige was hy in zyn gedrag zo voorbeeldelyk, dat Bonifacius de VIII dikwils betuigde, dat hy verdiende om terstondt na zyne doodt onder de heiligen getelt te worden. Men is van gedachten, dat hy den 1 February des jaars 1302 gestorven is, en wel in het klooster di Pileo, in de Roomsche provincie. By zyn graf zouden vele wonderen voorgevallen zyn, en onder anderen de bezetenen een spoedige hulp verkregen hebben. Men vindt ook vele wonderen aangetekent, die hy in zyn leven zoude verricht hebben. By voorbeeldt, dat hy gebrade vogelen, die men hem voordiende, alleen met het enkele teken des kruisses uit mededogen levend zoude gemaakt hebben; dat Karel de I, koning van Napels en Sicilië, hem kort na zyne doodt verschenen is, en op zyne voorbiddinge van het vagevuur zoude verlost zyn, en nog vele andere dingen meer. *S. Anton. hist. P.* III. *Tit.* 24. *cap.* 9. *Martyrol. Francisc. Maracc. in purpura Mariana. Wading Annal. Min. Bzov. Panvin.*

ANDREAS VAN HARCLAY, aldus genoemt naar zyne geboorteplaats in de provincie van Westmorlandt, leefde ten tyde van Eduard den II, koning van Engelandt, en gaf vele blyken van dapperheit, in het byzonder in den veldslag van Burroughbridge, in welken hy Humphrey Bohun, graaf van Hereford, doodde, en Thomas, graaf van Lancaster, met verscheide andere edellieden gevangen nam. De koning maakte hem tot beloning graaf van Carlisle, en gaf hem het eilandt Man in eigendom. Maar om eenig misnoegen, dat hy opvatte, maakte hy eene zamenzwering tegen zynen vorst, om hem in handen der Schotten over te leveren, het welke ontdekt zynde, wierdt hy daarom met de doodt gestraft. *Engelsch Dict.*

ANDREAS VAN HUNGARIE, van de orde der predikheren, is om zyne deugdt en geleertheit geacht geweest. De koning van Hungarië zondt hem naar Bourdeaux aan paus Clemens den V, om de kanonisatie te verkrygen van de gelukzalige Margareta van Hungarië, eene nonne van de orde van S. Dominicus, en dochter van Bela den IV, koning van Hungarië. De paus was zo gesticht door de Godsdienstigheit en de wysheit van den vader Andreas, dat hy hem in den jare 1305 benoemde tot aartsbisschop van Antivari, eene stadt van Dalmatië. Hy bestierde zyne kudde heiliglyk gedurende eenige jaren. Maar dewyl hy altoos zyn geestelyken staat beminde, die hem meer gelegenheit gaf om zich in het gebedt bezig te houden, verkreeg hy van paus Johannes den XXII vryheit om den bisschoppelyken staat te verlaten. Hy week in zyn klooster, en stierf in het zelve eenige jaren daar na. *S. Anton.* 3. *pag. Hist. Tit.* 23. *cap.* 11. *Sigismund. Ferrar. de reb. Hungar. Prov. P.* II. *lib.* II. *cap.* 27. *Font. Theat. Dominic. pag.* 52.

ANDREAS VAN St. JOSEPH, of ROSETI, gaf in den jare 1641 een werk uit, genaamt *Maria virgo constans & animosa*, waar van Hippolytus Maracius gewag maakt *in Biblioth. Mariana P.* I. *pag.* 91 & 92.

ANDREAS VAN ISERNIA. Zie ISERNIA.

ANDRIES VAN RHODUS, een Griek van afkomst, en aartsbisschop van Colossus, was een der beste Godgeleerden van de Dominikaner orde. Hy redentwistte gelukkiglyk op 't Concilie van Ferrare en Florence tegen Marcus van Ephese, en verstomde hem, in tegenwoordigheit van de vaders van dit laatste Concilie, en arbeidde niet weinig tot vereeniging van de twee kerken. Men weet niet juist het jaar van zyne doodt. Het was nochtans het midden van de XV eeuwe. *Spond. Annal. Eccl. ann.* 1438. *n.* 19. & 30. *Bzov. Annal. Eccles. eod. ann. n.* 7. *S. Anton.* 3. *p. Hist.* 23. *cap.* 11.

ANDREAS SYLVIUS, een monnik, en naderhandt abt van Marchiennes, in het bisdom van Doornik, heeft omtrent den jare 1200, op het verzoek van Petrus, bisschop van Arras, een kort begrip van de historie der koningen van Vrankryk, van het geslachte der Merovingianen, geschreven, welke in het jaar 1633 te Douai gedrukt is. Hy heeft ook geschreven twee boeken der wonderwerken van S. Rictruda, door de schryvers, die het werk van Bollandus vervolgt hebben, gemeen gemaakt op den 12 May. *Du Pin Bibl. des Aut. Eccles.* XIII. *siecle.*

ANDREAS VAN UTRECHT, een monnik van de Benedictyner orde, van de broederschap van Cluny, in het klooster Spanheim, schreef in de XV eeuwe verscheide Godvruchtige werken, door Trithemius aangehaalt, die abt van 't zelve klooster geweest is. Hy sturf in den jare 1445. *Trithem. Valerius Andreas.*

ANDREAS, (ANTHONY) een Arragonees, van de orde der Minnebroeders, en leerling van Joh. Duns, gezegt Scotus, bloeide in 't begin van de XIV eeuwe, tot den jare 1320 toe. Hy heeft eene uitlegging over het boek der Spreuken zamengestelt, te Venetië in de jaren 1578 en 1584 gedrukt; eene verhandeling over de principien van Gilbertus Porreus, op de zelfde plaats in de jaaren 1512 en 1517 gedrukt; verscheide uitleggingen over de boeken van Aristoteles en van Boëtius, mede aldaar in de jaren 1480, 1509, en 1517 gedrukt. Men zegt dat de vader Antony Andreas omtrent den jare 1320 sturf. *Villet. in Athen. Franc. Wading in Annal. & Bibl. Min. Bellarmin. de script. Eccles. Miræus. du Pin Biblioth. des Aut. Eccles.* XIV. *siecle.*

ANDREAS, (DOMINICUS) een Spanjaardt, geboortig van Alcanitz in het koninkryk van Arragon, heeft waarschynlyk omtrent het einde van de XVI eeuwe geleeft; want de schryvers van zyn landt hebben zo weinig naauwkeurigheit, dat zy zich de moeite niet hebben willen geven om het ons te zeggen. Wat'er van zy, hy was een Latynsch dichter, en liet verscheide Godvruchtige werken na: *De hominis Redemptione lib.* VII. *De mutuo Dei & Virginis amore lib.* III. *De judicio.* enz. *Vincent. Blasco Lanuza in Chron. Aragon. Nicolas Antonio Bibl. script. Hisp.*

ANDREAS, (EMMERIK) de XXXVI abt van het vermaarde klooster van S. Michiel te Antwerpen, van de Premonstratenzer orde, was een zeer bescheiden man, beschaaft van oordeel en zeden, en die, zo 't hem langer hadt mogen gebeuren te leven, zyne geestelyke bestieringe, die nog geen 3 jaren duurde, doorluchtig gemaakt zoude hebben; want hy buiten en behalven zyne geestelyke bezigheden dagelyks eenige uren tot de Godgeleerde studien besteedde, en dus in schrift nagelaten heeft: *Notationum in pleraque totius anni, ut & Quadragesimæ, Evangelia & Epistolas partes* IX, wordende dit boek, van zyn eigen handt geschreven, en in een roden Turksch leren bandt gebonden, in de boekerye dezer abdye bewaart. Hy is in het jaar 1590 overleden, en in de abdykerk voor het autaar van de moeder maagdt Maria begraven. *Fr. Zweertii Athen. Belg. Histor. Episcopat. Antverp.*

ANDREAS, (JAKOB) was te Weiblingen in 't hertogdom Wurtemberg den 25 Maart des jaars 1528 geboren, en kreeg den naam van *Smidlin*, dewyl zyn vader Jakob Andreas een smidt was. In zyne jeugt hielden zyne ouders hem by dit handwerk; maar zonden hem naderhandt naar de schole van Stutgard, en eindelyk naar Tubingen, alwaar hy in 't jaar 1545 meester in de philosophie wierdt. Wanneer men Gerard Schnepffius van Stutgard naar Tubingen tot hoogleeraar in de Godgeleerdheit beriep, leide hy zich ook op deze studie toe, en oeffende zich ook in het leren der Hebreeusche tale; waar op hy in 't jaar 1546 tot predikant te Stutgard aangestelt wierdt; doch wanneer hy het *Interim* niet wilde aannemen, wierdt hy 2 jaren daar na afgezet, en begaf zich wederom naar Tubingen, alwaar hy wel haast in de kerke bevordert, hier op superintendent van Gopfingen, en te gelyk in 't jaar 1553 doctor in de Godgeleerdheit wierdt. Naderhandt riep hem Lodewyk, graaf van Oettingen, en Ulrich, graaf van Helffenstein, by zich, om hunne kerken op rechten. In 't jaar 1557 ging hy met den hertog Cristophel van Wurtemberg als hofprediker op den ryksdag naar Regensburg, en daar op naar Frankfurt aan den Meyn. In 't jaar 1561 wierdt hy nevens Jakob Buerlinus en Balthazar Bidenbachius op de byeenkomste te Poissy gezonden, hoewel te vergeefs, dewyl die ophieldt eer zy aldaar quamen. In 't jaar 1562 benoemde de gemelde hertog Christoffel hem tot kanselier en proost van Tubingen, en zondt hem nevens Christophorus Binderus in Thuringen, om den tweespalt tusschen Flaccius en Strigelius by te leggen. Eindelyk, om dat hy vele kerken onder den hertog Julius van Brunswyk in beteren standt gebragt hadde, bevondt hy zich in April van 't jaar 1568 te Heidelberg, om over het avondmaal eene zamenspraak te houden, reisde naderhandt in Juny in de Saxische en aan de zee gelegene steden, om te vernemen, hoe de Godgeleerden aldaar gezint waren; dewyl hy zich aan de verschillen, die toen over den Godsdienst in zwang gingen, veel gelegen liet zyn; ook dieswegens in 't jaar 1570, wanneer hy door Praag reisde, by den keizer Maximiliaan den II heimelyk gehoor hadt. In 't jaar 1571 sprak hy te Straasburg met Flacius, en wederleide zyn gevoelen van de erfzonde. Eindelyk, nadat hy 5 jaren lang yverig bezig geweest was om de gevoelens der meeste Godgeleerden byeen te verzamelen, quam in het licht de *Formula Concordiæ*, door hem en anderen in het klooster Bergen opgestelt. In 't jaar 1586 hieldt hy te Mompelgard met Theodorus Beza een mondgesprek. In het volgende jaar wierdt hy te Nordlingen ontboden, om de verschillen der kerke by te leggen. Hier op ging hy naar Bern, en verdedigde zich voor den raadt wegens een valsch gerucht, dat van zyne leere was uitgestrooit. In 't jaar 1589 was hy op de byeenkomst te Baden; maar sturf kort daar'na op den 7 January des jaars 1590 te Tubingen. Zyne schriften bestaan voornamentlyk in twistschriften, leerredenen, Godgeleerde bedenkingen, en LXVI twistredenen. *Adami Vit. Theol. Fama Andreana reflorescens. Placcius de Anonym. cap.* 2. *Kruger de vir. clar. Voetius disp. select.* 2. *Osiandri Epit. Hist. Coeles. cent.* 16. *Quenstedt de patr. vir. ill. Freher. in Theatro. Arnolds kerken-Histor. Hendreich.*

ANDREAS, (JOHANNES) een vermaart kanonist van de XIV eeuwe, was de zoon van een priester, volgens het eenparig getuigenis van alle de schryvers. Zommigen beweren dat zyn vader hem teelde eer hy priester wierdt, en anderen dat zulks geschiedde na dat zyn vader alreeds dien staat hadde aangenomen. Doch 't zy daar mede zo 't wil, het is ten minsten zeker, dat hy te Mugello, naby Florence, daar zyn vader priester is geweest, buiten een wettig huwelyk geboren is. Hy was nog zeer jong, wanneer hy naar Bolonje ging om aldaar te studeeren. Hy zoude niet hebben kunnen bestaan, zo hy aldaar niet een leermeestersplaats bekomen hadde; maar met het onderstandt, dat hem deze bediening verschafte, was hy in staat om zich gemakkelyk in het kanonyke recht te oeffenen, waar in hy groten voortgang maakte onder den professor Gui van

van Baïf, beter onder den naam van Archidiaconus bekent. Hy hadt altoos eene byzondere achting voor den persoon en voor de uitleggingen van dezen professor, welke uitleggingen hy niet minder schatte dan den text. Hy hadde aan den zelven nog veel groter verplichting dan die der onderwyzing. Gui van Baïf bemerkt hebbende, dat hy, door gebrek van geldt, niet naar het doctorschap durfde staan, drong hem aan om het zelve te verzoeken, en deedt het hem gratis verkrygen, volgens de eige bekentenis van Andreas. De zelfde Gui moedigde hem aan om het professorschap te verzoeken, het welk een gewenschten uitslag hadt. Men vindt dat onze Andreas professor was te Padua omtrent den jare 1330, en dat hy het ook is geweest te Pisa; maar hy wierdt te Bolonje herroepen, en verkreeg aldaar de meeste achting. Men zegt wonderen van de gestrengheit van zyn leven: hy kastydde zyn ligchaam door bidden en vasten, en hy sliep alle nachten, twintig jaren lang, op den grondt, in een beerenhuidt. Hy zeide dat hy verscheide zaken door zyn gebedt verkregen hadt. Men verhaalt echter van hem gevallen van minneryen, die niet onwaarschynlyk voorkomen; dewyl het zeker is, dat hy een bastaardt gehad heeft, zo dat hy in 't vervolg zeer in zyne eerste gestrengheit en onthouding moet verslapt zyn. Hy hadt eene vrouwe getrouwt, genoemt Milantia, waar van hy zomtyds gewag maakt in zyne schriften. Zyne moeder was genoemt Novella, en hy hadde eene dochter, die den zelfden naam droeg, en die zo geleert was, dat hy haar in zyne plaats zondt om de lessen te doen, wanneer hy daar toe den tydt niet hadde. Hy gaf den tytel van *Novellæ* aan zyne *uitlegginge over de Decretalen van Gregorius den* IX, ter liefde van zyne moeder en van deze dochter. Hy hadt een natuurlyken zoon, genoemt Banicontius, dat de naam was van zynen grootvader, de welke eenige boeken heeft uitgegeven; als *de Privilegiis & Immunitate Clericorum*; *de Accusationibus & Inquisitionibus*; *de Appellationibus*. Men zegt dat Andreas, dezen zoon verloren hebbende, Johannes Calderinus, een geleert kanonist, tot zoon aannaam, en dat hy hem met zyne dochter Novella deedt trouwen. Hy hadt eene andere dochter, die hy uittrouwde aan Johannes Georgius, vermaart professor in het kanonyke recht te Bolonje. Zy was genoemt Betina, en sturf in den jare 1355 te Padua, daar haar man tot diergelyk eene bediening geroepen was. Johannes Andreas sturf aan de pest te Bolonje in den jare 1348, na dat hy 45 jaren geleeraart hadde, en wierdt in de kerk der Dominikanen begraven. Hy hadde verscheide boeken geschreven. Zyn eerste werk was eene *uitbreiding over het* VI *boek der Decretalen.* Hy was nog zeer jong wanneer hy het zelve maakte, en hy heeft het naderhandt overzien en vermeerdert. Hy maakte ook *uitbreidingen over de Clementynen*, en naderhandt de *uitlegginge over de Decretalen*, die hy om de voorgemelde reden *Novellæ* noemde. Hy maakte aantekeningen *in Regulas Sexti*, die hy *Mercuriales* noemde, om dat hy op de woensdagen daar aan gearbeid hadde, of om dat hy zyne twistredenen van den woensdag daar ingevoegt hadde. Hy vermeerderde het *Speculum* van Durant in den jare 1347. Behalven deze heeft hy nog eenige andere verhandelingen geschreven. 't Is jammer, dat hy de leerwyze der Pyrrhonisten zo veel gevolgt heeft; want hy heeft zyn gevoelen zeer grondig bewezen, wanneer hy zulks heeft willen doen; maar hy heeft zulks zelden gewilt: hy verhaalde liever het gene anderen zeiden, en liet de lezers in onzekerheit. Men heeft hem grootsche loftuitingen gegeven: in het grafschrift van zyne dochter Betina wordt hy genoemt *Archidoctor Decretorum*; in zyn eigen geeft men hem den tytel van *Rabi Doctorum, lux, censor normaque morum*; en men geeft voor dat paus Bonifacius de VIII hem beschonk met den eernaam van *Lumen mundi.* Men heeft hem echter niet zonder grondt beschuldigt een beroemt naschryver van eens anders schriften geweest te zyn. Zommigen zeggen dat de uitnemende kleinheit van zyne gestalte de kardinalen lustig deedt lagchen, in het gehoor, dat Bonifacius de VIII hem gaf in de volle consistorie. Men zegt dat hy een jaar voor dat hy sturf zyn doodt voorzegt hadt. *Volaterr. lib.* XXI. *Doujat. Prænotion. Canonicar. Panzirol. de clar. Leg. Interpret. lib.* III. *cap.* 19. *Forster. Histor. Juris Civil. lib.* III. *cap.* 26. *Bayle Dict. Crit.*

ANDREAS, (JOHANNES) schryver van een boek in de Spaansche tale, genoemt *Verwarring van de Secte van Mahumed*, was te Xativa, in het koninkryk van Valence, geboren, en was gevolgt op zynen vader in de waardigheit van Alfagui van de zelve stadt. Hy wierdt verlicht met de kennis van Jezus Christus, in het bywonen van eene predikatie van Marcus Adefora, in de grote kerk van Valence, op den dag van Maria Hemelvaart in den jare 1487. Hy verzocht den doop, en zich der roepinge van S. Johannes en van Andreas herinnerende, verkreeg hy dat men hem *Johannes Andreas* zoude noemen. „ De gewyde ordens ontfangen hebbende, (zegt hy) en van Alfagui, en slaaf van Lucifer, priester „ en bedienaar van Christus gemaakt zynde, begon ik, gelyk Paulus, te prediken en het tegendeel te verkondigen van het gene ik „ te voren valschelyk geloofd en bevestigt hadde, en ik bekeerde „ met hulp des Alderhoogsten, en geleidde tot den weg der zaligheit eerstelyk in dit ryk verscheide ongelovige Moren, die verloren gegaan zouden hebben in de helle onder de macht van Lucifer. Van daar wierdt ik geroepen door de Katholyke prinsen, „ den koning Don Ferdinand, en de koninginne Donne Isabella, op „ dat ik in genade zoude gaan prediken aan de Moren van dat koninkryk, welke hunne hoogheit overwonnen hadt. Alwaar door „ myne prediking en de wille Gods (die het aldus wilde) eene „ oneindige menigte van Moren, Muhamed verzakende, zich tot „ Christus bekeerde: en kort daar na wierdt ik door hunne goedheit kanunnik gemaakt, en op een anderen tydt door de alderchristelykste koninginne Donne Isabella geroepen, op dat ik in „ Arragon quame, om gebruikt te worden tot bekeering der Moren van die ryken, de welke tot grote verachting en oneere van „ den gekruisten Heilandt, en tot gevaar der Christen vorsten, tot „ nog toe volharden in hunne dwaling; maar dit heilig voornemen van hare hoogheit hadde geen gevolg, door de doodt, die „ haar hier in belette". Hy voegt 'er by, dat hy, *om niet ledig te blyven, zich begaf tot het vertalen in de Arragoneesche tale van de gehele wet der Moren*, dat is te zeggen, den Alcoran en zyne uitleggingen, en de zeven boeken van de Suna. Hy deedt zulks door bevel van Martyn Garcia, bisschop van Barcelona, en inquisiteur van Arragon. Deze onderneming volvoert hebbende, maakte hy het werk, waar van in het begin van dit artykel gesproken is, dat vry goet bevonden wierdt, en van alle de schryvers, die tegen de Mahometanen geschreven hebben, dikwils wordt bygebragt. Men heeft het zelve in verscheide talen overgezet. Het gene Johannes Andreas hier voor zegt, is uit de voorreden van dat werk getrokken. *Bayle Dict. Crit.*

ANDREAS, (JOH. VALENTINUS) een zoon van Johannes Andreas, abt van Koningsbrun, en kleinzoon van den voorgemelden Jakob Andreas, was in 't jaar 1586 geboren. Hy wierdt eerst deken te Vayhingen, kort daar na superintendent te Calion, en naderhandt hofprediker van Eberhard den III, hertog van Wurtemberg, vervolgens abt van Bebenhausen, en eindelyk van Adelberg. De reets gemelde hertog beminde hem zodanig, dat hy ook de geloofsbelydenisse door zyn gansche landt schikte, zo als de zelve in zyn *Idea disciplinæ Christianæ* beschreven is. Hy sturf den 27 Juny des jaars 1654. De voornaamste van zyne schriften zyn: *Poëmata*, die hy op Augustus, hertog van Wolffenbuttel, gemaakt heeft, en in het boek, dat den tytel van *Selenialia Augustalia* draagt, vervat; *Mythologia Christiana*, *s. Virtutum & vitiorum vitæ humanæ imago*; *de curiositatis pernicie syntagma*; *opuscula de restitutione reipublicæ Christianæ in Germania*; *subsidia rei Christianæ & literariæ*; *Theophilus, s. de religione Christiana colenda*; *Menippus prior & posterior*; *Peregrinus in patria*; *fama Andreana reflorescens*, waar in hy van zyn geslacht, doch inzonderheit van zynen grootvader Jakob Andreas, handelt. Velen hebben hem voor den stichter van het verdichte gezelschap van de Rozenkruissers gehouden. *Genealog. Andreana* 1189. *Hendreich. Arnolds ketter-hist.* T. I *P.* II. *lib.* XVII. *cap.* 5.

ANDREAS, (TOBIAS) professor in de historien en in de Griekfche tale te Groningen, was te Braunfels in het graafschap Solms den 19 Augustus des jaars 1604 geboren. Zyn vader was prediker van den graaf van Solms-Braunfels, en inspecteur der kerken, die van dezen graaf afhingen. Zyne moeder was eene dochter van den beroemden Piscator, professor in de Theologie te Herborn in het graafschap Nassau. Hy leide den grondt van zyne studien te Herborn, en oeffende zich naderhandt op de zelfde plaats in de philosophie, onder het opzicht van Alstedius en van zynen oom, den jongen Piscator; waar na hy naar Bremen ging, en zeven jaren aldaar bleef. Hy was een der yverigste toehoorders van Gerard van Neuville, geneesmeester en philosooph; en dewyl hy naar het openbare leeraarschap stont, bereidde hy zich daar toe door byzondere lessen, die hy hieldt in de philosophie. Hy keerde in den jare 1628 naar zyn vaderlandt; en zonder zich daar lang op te houden, begaf hy zich naar Groningen, door aanrading van zynen goeden beschermer Henrink Alting. Hy hieldt aldaar gedurende eenigen tydt byzondere lessen over alle de delen der philosophie, waar na Alting hem de zorge gaf over de onderwyzing van zyne kinderen; en wanneer zy geen leermeester meer nodig hadden, deedt hy hem eene diergelyke bediening hebben by een Palatynsch prins, het welke 3 jaren duurde, die hy ten deele te Leiden, en ten deele in den Haag aan het hof van den prins van Oranje overbragt. Hy wierdt in den jare 1634 te Groningen beroepen, om de plaats te vervullen van Janus Gebhardus, die de historien en de Griekfche tale geleeraart hadt. Hy bekleedde deze bediening met een uitnemenden yver tot zyne doodt toe, de welke voorviel op den 17 October des jaar 1676. Hy was bibliothekaris van de Akademie geweest, en een groot vriendt van Descartes, het gene hy gedurende het leven en na de doodt van dien doorluchtigen philosooph betuigde. Claubergius wierdt door zynen raadt een Cartesiaan, dat eene heerlyke en nuttige overwinninge was voor de gehele party. Hy nam de penne op voor Descartes, tegen den professor Revius van Leiden, en gaf in den jare 1653 een vinnig antwoordt uit, genoemt *Methodi Cartesianæ Assertio, opposita Jacobi Revii &c. Præf. Methodi Cartesianæ considerationi Theologicæ.* Het twede deel van dit antwoordt quam in het volgende jaar uit. Hy schreef ook in den jare 1653 tegen Regius *Brevis replicatio brevi explicationi mentis humanæ Henr. Revii reposita.* Hy onderwees in zyn huis de Cartesiaansche philosophie, hoewel het zelve niet tot zyne bediening behoorde, en zelfs in den tydt, wanneer zyn ouderdom zyne krachten uitnemende verzwakt hadde. *Levens der professoren van Groningen. Bayle Dict. Crit.*

ANDREAS (VALERIUS) te Desse, een vlek in Brabant, geboren den 25 November van het jaar 1588. Hy leide de gronden zyner studien ten deele in zyn vaderlandt onder Valerius Hontius, ten deele te Antwerpen onder Andreas Schottus; maar het Hebreeusch leerde hy van Johannes Hajus, een Schotsch Jesuit. Hier op wierdt hy in 't jaar 1612 te Leuven tot de professie van de heilige tale beroepen; doch leide zich aldaar ook op de rechten toe, waar in hy in het 1621 jaar de waardigheit van doctor verkreeg, waar na hem in't jaar 1628 de *professio Institutionum* opgedragen wierdt. In 't jaar 1638 is hy tot bibliothekaris van de zelve hogeschole aangestelt. Zyne schriften zyn: *Erotemata Juris Canonici. Bibliotheca Belgica de Belgis, vita scriptisque claris. Ortographiæ ratio, ab Aldo Manutio collecta, primo multis aucta, cum libello de ratione interpungendi ac distinctionum notis. Duac.* 1610 *in* 12. *De vitiis ac progressu Collegii trilinguis Buslidiani, deque vita & scriptis Professorum ejusdem collegii. Lovan.* 1614 *in* 4. *De linguæ Hebraicæ laudibus, antiquitate, dignitate, necessitate. ibid. Notæ uberiores in Ibin Publii Ovidii Nasonis. Antverp.* 1618. *in fol. Notæ breves in Chimonopægnium, sive Brumam*

Eryci Puteani. Monachii 1619. *cum figuris Raph Sudeleri. in* 8. *& Lovan.* 1622 *in* 8. *Dissertatio de Toga & Sago, sive de litterata & armata militia. Colon.* 1618 in 8. Daarenboven heeft hy *Petri Nannii in Artem poëticam Horatii commentarius posthumus*, die hy uit des zelfs openbare lessen nagefchreven hadt, vervolgt en uitgegeven te Antwerpen uit de Plantynfche drukkerye in 't jaar 1608. *Fr. Zweertii Athen. Belgic.*

ANDREAS-BERG, een vorstelyke Brunswyk-Luneburg-Grubenhaagfche bergftadt, in den Harts gelegen, twee mylen van den groten berg, de Brok genoemt, heeft haar begin genomen, nadat Henrik en Ernest, graven van Hohensteyn en Lutherberg, in 't jaar 1521 alhier een berg-vryheit lieten afkondigen. Hier zyn treffelyke bergwerken geweest, waar in men veel zilver, en ook vele kunstig gebeelde figuren, als een bergmannetje, een half kruis, enz. gevonden heeft. Doch na het begin der XVII eeuwe zyn de mynen, en vervolgens ook de ftadt zeer verminderd, zo dat 'er in 't jaar 1654 van 500 huizen, die 'er plagten te ftaan, de helft is overgebleven. *Zeileri Topogr. Brunsw. p.* 43. *seq.*

ANDREINI (FRANCISCUS) was de man van Isabella Andreini, waar van hier na gesproken wordt. Hy was geboortig van Pistoja. Hy verhaalt zelf, dat hy, gedurende den tydt, dat hy onder de bende der toneelfpeelders *Gelosi* was, veel behagen fchepte in het fpeelen van de perfonaadje van een Rodomont. Hy nam den tytel aan van *Capitan Spavento da Vall' Inferna*; en hy verliet de perfonaadje van den minnaar, waar in hy voornamentlyk uitgemunt hadt. *Jo lasciai di recitare la parte mia principale, laquale era quella dell' innamorato.* Na de doodt van zyne vrouwe was hy alleen bedacht om zynen ftandt van eenen toneelfpeelder met dien van een fchryver te verwisselen, en hy verkoos tot de ftoffe van zyne werken die, waar in hy zich op het toneel geoeffent hadde, te weten de Rodomontaden van eenen Capitano. Hy maakte zamenfpraken of *Ragionamenti* in onrym, en gaf aan de zelve den tytel van *Bravure del Capitano Spavento.* Men heeft verfcheide drukken daar van gemaakt. De vierde is die van Venetië van den jare 1623 in 4. De eerste is van den jare 1607. Men ziet aan het hoofdt van 't boek de klachten van den herder *Corinto alla defunta sua Fillide.* Hy noemt haar zyne vrouwe, *& alla sua Boscareccia Sampogna. Bayle Dict. Crit.*

ANDREINI (JAN BAPTIST) is de fchryver van een treurfpel, genoemt *Le Florinda*, te Milanen in den jare 1606 gedrukt. *Bayle Dict. Crit.*

ANDREINI, (ISABELLA) geboortig van Padua, was in het einde van de XVII eeuw eene der befte toneelfpeelfters van Italië. Dit was echter haar eenig talent niet; zy maakte volmaakte vaarzen. Men weet zulks niet alleen door de loftuitingen, welke een oneindig getal van geleerden en grotegeesten haar gegeven hebben, dat zoude een dubbelzinnig bewys zyn; maar ook door de werken, die zy in 't licht gegeven heeft. De Intenti van Pavia, dat is te zeggen, de Academiften van deze ftadt, dachten het ligchaam van hunne vergaderingen te vereeren met haar in het zelve aan te nemen. Om hen hare dankbaarheit te betuigen, vergat zy nooit onder hare tytels dien van *Academica Intenta*, en zy was zonder twyffel ook bedacht om zich zelfs door het toefchryven van deze waardigheit eere aan te doen. Zie hier alle hare namen en tytels: *Isabella Andreini, Comica Gelosa, Academica Intenta, detta l' Accesa.* Zy hadde iets, dat niet gemeen is onder de uitmuntende toneelfpeelfters, dat is dat zy fchoon was; zo dat zy op het toneel de oogen en de ooren te gelyk bekoorde. Dit gaf gelegenheit tot vele gedachten aan de vleiers. Men ftelde onder haar afbeeldfel: *Hoc historicæ eloquentiæ caput, lector, admiraris, quid si auditor sies?* De tegenftellingen en zinfpelingen van den professor Erycus Puteanus lopen merendeels daar op uit.

> *Hanc vides*, zegt hy, *& hanc audis:*
> *Tu disputa, Argus esse malis ut videas,*
> *An Midas ut audias.*
> *Tantum enim fermonem vultus*
> *Quantum fermo vultum commendat:*
> *Quorum alterutro æterna esse potuisset,*
> *Cum vultum omnibus simulacris emendatiorem,*
> *Et fermonem omni fuada venustiorem possideat.*

De kardinaal Cinthio Aldobrandini, neef van Clemens den VIII, maakte veel werks van haar, als blykt door een groot getal van vaarzen, die zy voor hem zamenftelde, en door de opdragt van hare werken. Zy ging naar Vrankryk, en wierdt aldaar gunftig ontfangen door hunne majefteiten, en door de grootfte luiden van het hof. Zy maakte verfcheide klinkdichten tot hunnen lof, die in het twede deel van hare vaarzen gevonden worden. Zy ftierf van eene miskraam te Lyon op den 9 Juny des jaars 1604, in het twee en veertigfte jaar hares ouderdoms. Haar man François Andreini deedt haar in de zelfde ftadt begraven, en vereerde haar met een graffchrift, dat hare godsdienftigheit en kuifchheit te kennen geeft. Al ware het alleen om die genen te onderrechten, die zo veel fpreken van de geftrengheit der kerke ten opzichte van de begraving der toneelfpeelders in gewyde aarde, zo voegt men hier by het zelfde graffchrift, daar men hare beroeping van toneelfpeelfter onmiddelyk gevoegt ziet by de hoop der opftandinge:

D. O. M.

Isabella Andreina, Patavina, mulier magnâ virtute prædita, honestatis ornamentum, maritalisque pudicitiæ decus, ore facunda, mente fecunda, religiosa, pia, Musis amica, & artis scenicæ caput, hic resurrectionem expectat.

Ob abortum obiit IV *Idus Junii* 1604, *annum agens* 42.
Franciscus Andreinus mœstissimus posuit.

Hy heeft naderhandt aan het gemeen doen zien, dat hy haar beweende en hoog achtte. De doodt van deze uitmuntende toneelfpeelfter dompelde den ganfchen Parnassus in tranen. Men zag niet anders dan rouwklachten in het Latyn en in het Italiaanfch. Men drukte vele der zelven aan het hoofdt van hare poëzyen in den druk van Milanen van het jaar 1605. Erycus Puteanus, ter zelver tydt professor in die ftadt, flaagde het wonderlyk in 't maken van haar byfchrift, terwyl zy nog leefde. Behalven de klinkdichten, madrigalen, gezangen, en herdersdeunen, heeft men van haar een herderszang, genoemt *Mirtilla.* Men heeft ook brieven, die in het jaar 1610 te Venetië gedrukt wierden. Zy zong wel, en fpeelde wonderlyk op muzyktuigen. Zy was niet onkundig in de Philofophie, en verftont de Franfche en Spaanfche talen. *Bayle Dict. Crit.*

ANDREJOF, eene ftadt naby den Borysthenes, tusfchen Moskovië en Polen, en 120 mylen van Warfchou. Zy is onder de ftaatkundigen zeer beroemt federt het vermaarde verbondt, dat de Mofkoviters aldaar met de Polen maakten onder de regeering van Stephanus Battori, en dat men *Pacta Andrejoviensia* noemt. Alle de mogentheden van Europa, die eenige verbinteniffe met deze ryken mogten hebben, wierden genodigt om gevolmachtigden op deze vermaarde vergadering te zenden. *Memoires du Chevalier de Beaujeu.*

ANDRELINUS, (PUBLIUS FAUSTUS) geboortig van Forli in Italië, is een langen tydt professor geweeft in de poëzy op de univerfiteit te Parys, alwaar hy ook de welfprekentheit en de hemel-en aardklootskunde leeraarde. Hy verklaarde daar zelfs ook de Pfalmen Davids. Hy verkreeg te Rome, eer hy nog den ouderdom van 22 jaren bereikt hadde, de laauwerkroon. Zyne minnedichten, verdeelt in VI boeken, *Livia* genoemt, naar den naam van zyne meesteresse, wierden door de Roomfche akademie zo fchoon bevonden, dat zy hem den prys der Latynfche minnezangen toewees voor de andere dichters, zyne mededingers. Hy heeft zich hierom in den jare 1490, zyne *Livia* in 4. te Parys latende drukken, en vier jaren daarna zyne drie boeken van mengelftoffen van minnezangen in de zelfde ftadt, het recht aangematigt om zich *gekroond poëet* (*Poëta laureatus*) te noemen, voegende federt by dezen tytel dien van *koninklyke* (*Regius* en *Regineus*), met betrekkinge tot Karel den VIII, tot Lodewyk den XII, en tot de koninginne Anna. Hy fchreef ook in onrym zommige zedekundige brieven, en eenige in fpreekwoorden, die in den jare 1517 gedrukt wierden. Men herdrukte de zelve in den jare 1519, door den fchryver overzien en verbetert. Beatus Rhenanus voegde daar by eene voorreden, waar in hy de zelve pryft. Johannes Arboreus, een Theologant van Parys, heeft 'er aantekeningen op gemaakt. Men vindt onder zyne werken omtrent 200 koppelvaarzen, (*distiches*) die gedrukt zyn met de aantekeningen, waar mede Josfus Badius Afcenfius de zelve vereert heeft, en vaars voor vaars overgezet door een dichter van Parys, *Etienne Privé* genoemt. Deze Franfche vertaling wierdt in 't jaar 1604 in 't licht gegeven, en is alleen dienftig om het oorfpronkelyke te doen verachten. „ *Jean Paradin* hadt „ alreets in viervoudige Franfche vaarzen gebragt een honderttal der „ koppelvaarzen, welke Andrelinus aan Jean Ruzé, algemeen opzien- „ der der financien van Karel den VIII, gericht hadt, om hem te „ bedanken voor een goet en eerlyk jaargeldt, dat deze prins hem „ met veel zorg deedt betalen, en dat de fchande niet verdiende, „ die deze fnaakfche dichter hem dacht aan te doen, ons reden „ gevende om te denken, dat men hem zyne vaarzen by 't vyf en „ twintig of by 't hondert betaalde". Dit zyn de uitdrukkingen van Baillet, die Colletet aanhaalt. Het tiende herderszang van Andrelinus verfchaft ons eene zeldzame zaak: dat is, een dichter, die, wel verre van zich over de ondankbaarheit van zyne eeuw te beklagen, en de zanggodinnen te befchuldigen van geen broodt te verfchaffen aan de genen, die zich in haren dienft begeven, erkent dat zyn jaargeldt rykelyk was; en dat, wanneer hy voor Karel den VIII zyn vaars las op de overwinninge van Napels, hy daar voor een zak met geldt ontfing, dien hy naaulyks op zyne fchouders konde dragen. De poëzyen van Andrelinus zyn gebragt in het eerfte ftuk van de vermakelykheden der Italiaanfche dichters, hoewel de kenners de zelve weinig geacht hebben. De brieven, die hy in fpreekwoorden gefchreven hadt, zyn in den jare 1662 te Helmftadt een nieuwen druk waardig geoordeelt, naar den Keulfchen druk van den jare 1509. Men vindt in de verzameling der XXXVIII dichters van herderszangen, door Oporinus in den jare 1546 in 8. uitgegeven, twaalf herderszangen van onzen Fauftus. Hy beloofde verfcheide andere werken in rym en in onrym, *Decem Satyræ morales*; *Epistolæ centum*; *Christianus Adventus*, dat mogelyk het zelfde is met het gene dat hy elders noemt *Opus de verâ Religione*; *Sphæricus Dialogus*; *Repertorium sive observationes linguæ Latinæ.* De zeden van dezen fchryver waren van geen goet voorbeeldt; maar men gaf hem hier in toe, om dat hy de univerfiteit van Parys luifter byzette. Hy was zo gelukkig, dat de vryheit, die hy zich aanmatigde om de Theologanten te fteken, hem gene moejelykheit veroorzaakte. Erafmus verhaalt deze byzonderheden *Ep.* X, *l.* XXI. Men ftelt de doodt van Andrelinus in den jare 1518. *Bayle Dict. Crit.*

ANDRES, *Androsia*, eene ftadt van Galatië, naby Ancyre. Ptolomæus maakt 'er gewag van.

ANDRI, of ANDRIA, eene ftadt in de Napelfche provincie Bari, met den tytel van een hertogdom, tegenwoordig het geflacht van Caraffa toebehorende, na dat uit het zelve Fabritius, graaf van Ruvo, die het in 't jaar 1552 van den hertog van Seffa voor 10000 dukaten kocht. Daar is ook een bisdom, dat onder Trani behoort. *Alberti. Miræus Not. Episc. Imhof Genealog. Ital.*

ANDRIA, een eilandt. Zie ANDRO.

S. ANDRIES, (DE RIDDERORDE VAN) of *van S. Andries van de Distelbloem*, is een ridderorde van Schotlandt, met deze woorden tot een zinspreuk: *Nemo me impune laceßet.* Het halssieraadt was van goudt, te zamengestelt van distelbloemen en van wynruitbladeren, waar aan een S. Andries-kruis hing, in de gedaante van een X. Men wil dat deze ridderorde al omtrent den jare 819 zoude ingestelt zyn, hoewel anderen des zelfs oorspronk eerst omtrent den jare 1500 stellen. Men zegt, doch zonder bewys, dat Achaïus, een verbondt gemaakt hebbende met Karel den Groten, de distelbloem en de wynruit tot zyn zinnebeeldt nam, met deze woorden in de tale van zyn landt: *Hy verdedigt myne bescherming*; en dat hy vervolgens deze ridderorde instelde, die sedert genoegzaam vervallen is. Jakob de IV vernieuwde naderhandt deze orde, of beter te zeggen, stelde de zelve in, en nam S. Andreas tot beschermer. Koning Jakob de VII van Schotlandt herstelde deze ridderorde in haren eersten luister in den jare 1687. De zelve bestaat uit twaalf ridders, waar van de koning de dertiende en het hoofdt is, ter gedachtenisse van Christus en de twaalf Apostelen. De ridders dragen een blaauw lint, met eene goude geëmailjeerde medaille, hebbende aan de eene zyde het beeldt van S. Andreas, en aan de andere de distelbloem en de zinspreuk *Nemo &c.* alles met diamanten versiert. Het halssieraadt is het zelfde met het oude, en het mantelkruis, dat aan de slinker zyde geplaatst is, bestaat in een St. Andries-kruis, omringt met wynruitbladeren en de distelbloem en zinspreuk in het midden. *Buchanan. Hist. Scot. Miræus Orig. Ordin. equest. l.* II. *c.* 10. *Memoires de l'année* 1687.

St. ANDRIES (DE RIDDERORDE VAN) wierdt in den jare 1698 door zyne keizerlyke majesteit van groot-Ruslandt, Petrus Alexewits, gesticht, en in 't begin aan die genen gegeven, die in den Turkschen oorlog hunne dapperheit betoont hadden; gelyk ook de veldheer der Cosakken Mazeppa de eere hadde, daar in aangenomen te worden. Naderhandt ontfingen de zelve ook andere hoge Russische staatsbedienaren en veldoversten, die zich in den Zweedschen oorlog boven anderen gequeten hadden. Het teken van de orde is een S. Andries of Burgundisch-kruis. Op de eene zyde ziet men de woorden: *St. Andreas Apostolus*, op de andere: *Petrus Alexewits, possessor & antocrator Russiæ*; maar dwars over zag men den naam van den Russischen kroonprins. *Gryphius vom Ritterorden.*

S. ANDRIES-GULDEN, een Nederlandsche goude munt, die zo wel in Brabant als te Luxemburg, te Gent en in Gelderlandt geslagen is geworden, wegende twee engels en vyf asen. De halve 's Andries-gulden, de helft dier zwaarte hebbende, droeg, behalven de Gentsche, ten merk, aan de eene zyde den apostel Andreas, houdende een dwars kruis, en aan den anderen kant de wapenen der Nederlandsche prinsen uit het huis van Burgondië en Oostenryk, of wel des landschaps, daar zy geslagen waren, zo in de dertiende en veertiende als vyftiende eeuw. Hare waarde is den eenen tydt merkelyk groter geweest dan den anderen tydt. Ten tyde van de hertogen Philips en Karel van Bourgondië wierdt ze geslagen ter waarde van twintig stuivers; in 't jaar 1489, toen de goutgulden op drie en zestig stuivers gesteigert was, en vermindert wierdt op zeventien, wierdt ze afgezet op achtien stuivers; in het jaar 1586, ten tyde van de Leicestersche heerschappye, stelde men ze op negen en veertig stuivers. Zy wierdt in 't jaar 1593 op drie en vyftig, 1596 op een en vyftig, 1603 op vyf en vyftig, 1606 op zes en vyftig, 1608 op acht en vyftig, 1610, als mede 1619 en 1621, op negen en vyftig stuivers gestelt, wezende de goutgulden van Duitschlandt, van vyf en zeventig stukken in 't mark, alstoen op acht en vyftig stuivers gestelt, sedert welken tydt men den gouden Andries-gulden in de muntzettingen niet meer genoemt zal vinden. *W. van Gouthoeven Hollandsche Chronyk bladz.* 546. *Em. van Meteren Nederl. Hist. I. B. bladz.* 7. *J. van Heemskerk Batav. Arkadia. Ordonn. en Instruct. voor de wisselaars, gedrukt te Antwerpen* 1633.

ANDRISCUS, een ellendige Griek, gaf zich omtrent het 606 jaar van Rome voor den zoon van Perseus, koning van Macedonië, uit, en wierdt niet alleen van de Macedoniers, die het Roomsche jok moede waren, met blydschap ontfangen; maar zelfs maakten de Thraciers een verbondt met hem. Hy versloeg den Roomschen pretor in Macedonië, genaamt Juventius, en bediende zich van zyn geluk met groot voordeel, tot dat de Roomsche veldheer Q. Cæcilius Metellus hem overwon. Hy nam daar op zyn toevlucht tot eenen der kleine Thracische koningen: doch wierdt overgelevert, te Rome in triumph omgevoert, en daar op verworgt. *Liv. l.* XLIX *&* L. *Flor. l.* II. *c.* 14. *Eutrop. l.* I.

ANDRISCUS, een Grieksch historieschryver, die de historie geschreven heeft van de bewoners van het eilandt Naxia, dat een der Cycladen is. Parthenius haalt hem aan *l.* IX en XIX, en Athenæus *l.* I. Zie *Vossius de hist. Græc. l.* III.

ANDRO, ANDROS, of ANDRIA, een eilandt van de Egeesche zee, in den Archipel, met eene stadt van den zelfden naam, hebbende een bisschoplyken zetel, onder het bisdom van Athene behorende. De ouden hebben de zelve verschillende *Cauros*, *Lasia*, *Nonagria*, *Hydrussa*, *Epagris*, *Antandros* en *Andros* genoemt. Het eilandt is niet groot, maar tamelyk vruchtbaar. Het zelve is tegenwoordig, gelyk de anderen, onder het geweldt der Turken. De ouden geloofden, dat het water, dat aldaar in den tempel van Bacchus was, den zevenden dag van January den smaak van wyn hadde. De stadt Andro wordt door Grieksche en Latynsche Christenen en door Turken bewoont. De verkiezing van den bisschop aldaar wordt door den paus bevestigt. *Strabo lib.* X. *Plinius lib.* II. *c.* 103. *& l.* IV. *c.* 12. *Chalcocondyl. Hist. Turc. Ferrari in Lexic. Geogr. Miræus Notit. Episcop. Orbis & Geogr. Eccles. Ovidius l.* VII. *Metamorph.*

ANDRO, of HANDROS, als Plinius, en HEDROS, gelyk Ptolomæus het noemt, is een eilandt van Engelandt, naby het landt van Wales en de stadt Carnarvan. De Engelschen noemen het tegenwoordig *Lardesey.*

ANDROCLES, een zoon van Phintas, koning van Messene, wierdt van de aanhangers van den koning Antiochus den II omgebragt, dewyl hy wilde, dat de Messeniers Polychares, eenen van hunne landsluiden, den Lacedemoniers, dien hy veel quaats gedaan hadt, op hunne begeerte zouden overleveren. *Pausan. l.* IV.

ANDROCLES, een koning van Jonië, versierde de stadt Ephesus. *Pausan. l.* IV. VII. *&* IX.

ANDROCLES, een Grieksch schryver, die van 't eilandt Cyprus geschreven heeft, gelyk Thetzes over *Lycophron* getuigt.

ANDROCLIA, eene dochter van Antipenes van Thebe, doodde zich met hare zuster Alcis, tot welstandt van het vaderlandt. De oorlog van de zyde der Thebanen, by Hercules gevoegt, tegen de Orchomenen ontstoken, en het orakel geraadpleegt zynde, gaf het zelve ten antwoordt, dat die genen de overwinning behalen zouden, van welken de edelste onder hen, en die voor zodanig van zyne medeburgers erkent wierdt, zich voor zyn vaderlandt wilde opofferen. Antipenes was het dan; die boven alle de andere Thebanen door zyne geboorte uitmuntte; doch hy kon niet goetvinden om tot welstandt van zyn vaderlandt te sterven. Zyne twee dochters, Androclia en Heraclea, besloten daar toe. Die van Theberechtten tot dankbaarheit voor zulk een uitmuntenden dienst in den tempel van Diana van Euclia het beeldt van eenen leeuw op, dien Hercules tot harer eere wydde. *Pausan. in Bœot.*

ANDROCLIDES, een Lacedemonier, zich bespot ziende, om dat hy ten oorlog ging, hoewel hy kreupel was, wierdt daar over zeer verstoort, en antwoordde, dat zulk een ten oorlog moest gaan, die dacht om te stryden, en niet om te vluchten. *Plutarch. in Apophth. Cœl. Rhod. l.* XIV. *c.* 5.

ANDROCLIDES, een der doorluchtigsten van de stadt Thebe, zich voor de volksregeering verklaart hebbende, tegen de oligarchie, of de regeering van weinigen, hadt reden om zich zulks te beklagen, dewyl Leonidas, die voor de oligarchie was, hem heimelyk deedt doden.

ANDROCLUS, een Roomsche slaaf uit Darië, ontliep zynen heer, die toen in Africa was, en verborg zich in een hol. Alhier quam een leeuw by hem, toonde hem liefkozende zyn poot, waar in een doorn stak, die 'er Androclus uittrok. Na verloop van eenigen tydt wierdt Androclus gevat, en in het vechtperk de wilde dieren voorgeworpen, waar onder ook deze leeuw was. Dit dier kende terstondt zynen weldoender, en liet niet toe dat hem eenig leedt geschiedde; welk voorval Androclus aan zyne vryheit hielp, en gelegenheit gaf tot het spreekwoordt: *Leo hospes, & homo medicus leonis. Gell. l.* V.

ANDROCOTTUS, of *Sandrocottus*, een koning in Indië, hadt van Alexander den Groten niet wel gesproken. Zyn leven raakte hier door in gevaar, waarom hy de vlucht nam. Wanneer hy zich vermoeit onder een boom in 't bosch nederleide, quam 'er een grote leeuw, die zich aan hem zeer vriendelyk toonde, waar door hy weder moedt greep, zyne vrienden byeen riep, en met hunnen bystandt de krygsoversten van Alexander verjoeg, ook een gedeelte van Indië, dat hy naderhandt aan zynen zoon Allitrochades naliet, onder zyne gehoorzaamheit bragt. *Justin. lib.* XV. *cap.* 4. *Strabo lib.* I.

ANDROCYDES, een geneesmeester, schreef aan Alexander den Groten, dat hy, drinkende, gedachtig moest zyn, dat de wyn het bloedt der aarde was, en, gelyk het dulle kervelzap, het sterkste vergift voor den mensche. *Plinius Hist. Nat. lib.* XIV. *cap.* 5.

ANDROCYDES, een Grieksch schryver, die Pythagorische zinnebeelden geschreven hadt, gelyk Clemens Alexandrinus getuigt. *Joh. Meursius Biblioth. Græca.*

ANDROCYDES, een vernuftig schilder, die uitnemende werken maakte. *Plinius l.* XIV. *c.* 24. *& l.* XXXV. *c.* 9. *Plutarch. Aphrod. l.* IV. *c.* 2.

ANDRODUS. Zie ANDROCLUS.

ANDROETAS van Tenedos hadt de landen beschreven, die rontom Propontis gelegen zyn, gelyk men ziet in den uitlegger van *Apollonius l.* II.

ANDROGEOS, een zoon van den koning Minos van Crete, wierdt van eenige jongelingen van Athene en Megare, uit afgunst, om dat hy voor hen in de openbare spelen altydt den prys behaalde, gedood. Zyn vader viel in Griekenlandt om zyne doodt te wreken, bemachtigde Athene en Megare, en leide hen tot een cyns op, alle jaren aan hem zeven jongelingen en zo vele jonge dochters naar Crete te zenden, die aan den Minotaurus overgelevert wierden, tot dat Theseus dit monster doodde. *Plutarch. in Thes. Ovid. l.* VIII. *Metam. Virgil. l.* VI. *Æneid.*

ANDROGYNOS, *Androgynus*, een Grieksch woordt, Ἀνδρόγυνος, dat *man-wyf* betekent. Deze naam wordt gegeven aan de genen, die de beide kunnen hebben, gelyk, volgens het verhaal der oude dichters, Hermaphroditus, de zoon van Mercurius en van Venus, zulk een was. *Ovidius l.* IV *Metamorph.* Eenige Rabbynen, die het gevoelen van Plato volgden, hebben gezegt, dat de eerste mensch zulk een Androgynus was, dat is, dat de man en de vrouw aan de zyde te zamen gevoegt waren, en dat Godt hen naderhandt van een scheidde. Om hun gevoelen staande te houden, brengen zy deze woorden uit het eerste kapittel van *Genesis* by, *Man en wyf schiep hy ze*; en zy merken aan, dat in het volgende kapittel, daar van Eva gesproken wordt, het Hebreeusche woordt *Tselah*, *ribbe* en *zyde* betekent. Doch dit gevoelen is strydig met de Schriftuur, en is door Augustinus en alle andere Godgeleerden wederlegt. *Sixtus Sinens. Bibl. l.* V.

ANDROGYNEN, oude volkeren van Africa, die men zegt dat

dat de beide kunnen hadden, en welkers regter borst gelyk was aan die van eenen man, en de slinker groot, gelyk die van eene vrouwe. *Plin. l.* VII. *c.* 2. *Aristoteles.*

ANDROMACHE, vrouw van den dapperen Hector, zone van Priamus, koning van Troje, was eene dochter van Eetion, koning van Thebe, in Cilicië. Haar huwelyk was haar op allerlei wyze voordeelig: want, behalven dat haar man voor den sterksten van zyn vaderlandt gehouden wierdt, en voor het krachtigste steunsel van den troon, zo hadde hy veel goetheit voor haar; en men zegt zelfs, dat hy haar nooit bloot stelde voor het ongenoegen, dat de vrouwen der grote helden zo veel onderworpen zyn, dat is te zeggen, dat hy haar de trouw des huwelyks ongeschonden bewaarde. Indien Euripides zulks niet toegestemt heeft, hy heeft ter zelfder tydt te kennen gegeven, dat zulks het geluk van deze vrouwe niet verminderde, haar geeft daar omtrent zeer gemakkelyk zynde. De doodt van Hector, wiens lyk zy achter den wagen van Achilles rontom het benaauwde Troje zag sleepen, was dan een schrikkelyke slag voor Andromache: zy sturf echter daar door niet, al zo weinig als door de uitnemende droefheit, waar in zy eenigen tydt daar na verviel door de verwoesting van Troje, door het verlies van haren waarden zoon Astyanax, dien men van de hoogte van eenen toren nederstortte, en door hare eige slaverny. Pyrrhus, de wrede zoon van den wreden Achilles, handelde heuschelyk met Andromache, deelde zyn bedde met haar, en maakte haren staat zo gelukkig, dat de schone Hermione, met welke hy naderhandt trouwde, daar door zeer nydig wierdt. Na de doodt, of, naar 't verhaal van zommige schryvers, by 't leven van dezen prins, trouwde Andromache met Helenus, zoon van Priamus, haren medgezel in de slaverny, en regeerde met hem in een gedeelte van Epire. Zy hadde kinderen gehad by Pyrrhus, en zy hadt 'er nog een by Helenus. Zommigen zeggen dat Andromache by Pyrrhus drie zonen hadde, en noemen de zelve Molossus, Pilus, en Pergamus; of wel Pyrrhus, Molossus, en Æacides. Anderen spreken maar alleen van Molossus, van wien, volgens Euripides, de koningen van Molossië afkomstig waren. Pausanias doedt dezelve afkomen van Pilus. Wat Pergamus belangt, dezelfde Pausanias bericht, dat hy naar Asië ging, en dat zyne moeder Andromache hem derwaarts volgde; dat hy Areus, prins van Teuthranië, doodde, een tweestrydt met hem om de heerschappy gehad hebbende; dat hy zynen naam gaf aan de stadt, en dat men 'er zyn graf zag met dat van zyne moeder. Servius spreekt zeer verschillende van dit alles, over het 72 vaars van de VI herderszang van Virgilius. Wat aangaat den zoon, dien Helenus by Andromache hadde, hy wierdt genoemt Cestrinus, en sloeg zich met eene bende van Epiroten, die hem vrywillig volgden, in eene provincie boven de rivier Thyamis neder, na dat zyn vader gestorven, en het koninkryk weder aan Molossus, den zoon van Pyrrhus, overgegeven was. Eenige schryvers geloven, dat de koningen der Epiroten, tot dien Pyrrhus toe, die de Romeinen beoorloogde, van eenen zoon van Pyrrhus en Andromache afkomstig waren. Deze prinsesse hadt zeven broeders, die met hunnen vader door Achilles op eenen dag gedood wierden. Men heeft gezegt dat zy Priamus verzelde, wanneer hy Achilles ging bidden om hem het ligchaam van Hector te verkopen; en dat zy, om te te meerder medelyden te verwekken, hare twee zonen met zich leidde, die nog kinderen waren. Zy is het onderwerp geweest van verscheide schone treurspelen, zo van de oudheit als van latere tyden. Dat van Euripides is nog in wezen; en van wat uitwerking dat van Racine geweest is, op het toneel van Parys, kan men afnemen uit het gene de *Parnasse Reformé* van *Gueret pag.* 108 *en* 109 in den mondt legt van Montfleury, een vermaart toneelspeelder. *Die weten wil, waar van ik gestorven ben*, (het is Montfleury die spreekt) *hy vrage niet of het van de koorts is, van de waterzucht, of van de jicht; maar dat hy wete, dat het is van Andromache. enz. Ik zoude wenschen, dat alle die treurspeldichters, die uitvinders van hartstochten om de menschen te vermoorden, eenen abt van Aubignac op den halshadden, gelyk Corneille: zy zouden zo verwoed niet zyn; maar het is my de grootste spyt, dat Andromache beroemder zal worden door de omstandigheit van myn doodt, en dat 'er voortaan geen dichter zal zyn, die niet de eere zal willen hebben gedurende zyn leven eenen toneelspeelder te doen bersten.* Dit kunstig stuk van Racine is door het bekende kunstgenootschap, onder de zinspreuk *Nil volentibus arduum*, in Nederduitsche vaarzen overgebragt, en heeft op het Amsteldamsche toneel mede veel roem behaalt. De grote gestalte van Andromache is by de gansche nakomelingschap bekent. Hare zamenspraak met Hector, in het VI boek van de *Iliade*, is een der schoonste gedeeltens van die poëzy. Zy droeg zulk eene grote zorge voor de paarden van Hector, dat zy aan de zelve eerder te eeten en te drinken gaf dan aan hem. Eenigen hebben dit voorbeeldt willen doen gelden, om aan te tonen, dat de vrouwen verplicht zyn zich tot het oeffenen der verachtelykste huiswerken te verledigen. *Homerus Iliad. Euripides in Andromach. Dictys Cretens. lib.* III. *Virgilius Æneid. Pausanias. Andr. Tiraquell. de Nobilit. c.* 20 *Bayle Dict. Crit.*

ANDROMACHUS was van Sicilië. Hy was de vader van den historieschryver Timæus, en de grondlegger van de stadt Tauromenium in Sicilië, tegenwoordig Taormina genoemt. Hy was een moedig en machtig man. Hy verzamelde omtrent het 395 jaar van Rome op eene hoogte, genaamt Taurus, naby Naxus, de inwoners van deze stadt, die ontkomen waren, wanneer de tyran Dionysius de zelve verwoest hadde. Hy hieldt lang standt op deze plaats, dat de reden was waarom hy de zelve *Bauromenium* noemde. De vluchtelingen van Naxus groeiden aan en waren voorspoedig in deze nieuwe verblyfplaats, zo dat het eene aanzienelyke stadt wierdt. Hy vereenigde zich met den Corinthischen veldheer Timoleon, wanneer de zelve in Sicilië landde, om de onderdrukte vryheit wederom te herstellen. *Diod. Sic. l.* XVI. *p.* 411. *Plutarch. in Timol. Bayle.*

ANDROMACHUS diende onder Alexander den Groten en was landvoogdt van Cœlo-Syrië. De Samaritanen verbrandden hem levende; doch Alexander liet de uitvoerders van zulk eene wrede daadt naar verdienste straffen. *Curt. lib.* IV. *cap.* 9. *Euseb. ad Olymp.* CXII.

ANDROMACHUS was de schoonbroeder van Seleucus Callinicus, koning van Syrië, en hadt eenen zoon, Acheus genoemt, die zich van de provincien, aan deze zyde van den berg Taurus gelegen, meester maakte, en die zich als koning deedt groeten ten tyde van Antiochus den groten. Zie ACHEUS. Deze Andromachus wierdt een langen tydt in Egypten gevangen gehouden. De Rhodianen verkregen zyne vryheit van Ptolomeus Philopator, zoekende daar door de gunst van zynen zoon Acheus te winnen. *Bayle Dict. Crit.*

ANDROMACHUS, een verrader, die aan de Parthen alle de aanslagen van Crassus openbaarde, en als deze hem tot een wegwyzer nam, het Roomsche leger in zulke plaatsen bragt, daar het zelve onvermydelyk in stukken gehouwen moest worden. *Plutarch. vit. Crass.*

ANDROMACHUS en *Gemellus* waren twee mannen van grote verdiensten en gezag, die, nadatze voorname diensten aan Herodes, koning van Judea, gedaan hadden in zaken van belang, eindelyk in ongunst vervielen, en in bailingschap verzonden wierden, om dat zy zich tegen de doodt van de prinsen Alexander en Aristobulus aankantten. Dit gebeurde in 't 4047 jaar der werreldt. *Joseph. Outheden* XVI. 11.

ANDROMACHUS, geboortig van het eilant Crete, een geneesmeester van den keizer Nero, heeft zich voornamelyk een onsterffelyken naam verkregen door het tegengift, dat hy uitvondt, adderenvleesch onder den mithridaat mengende. Dit tegengift wierdt, ter oorzake van dit mengsel, *Teriaak* genoemt. Θηρίον betekent een beest; maar de geneeskundigen verstaan in het byzonder door Θηρία de fenynige beesten. Dit tegengift vernietigde de mithridaat, die tot dien tydt toe in hoogachting geweest was. Andromachus maakte eene beschryving van zyn tegengift in treurvaarzen, en droeg de zelve op aan Nero. Zyn zoon, ANDROMACHUS genoemt, maakte de zelfde beschryving in onrym. Damocrates deedt zulks in Jambische vaarzen, in een dichtstuk, dat hy maakte over de tegengiften. Men vindt in Galenus, dat Andromachus, de vader, eene verhandeling maakte *de Medicamentis compositis ad affectus externos*, en dat hy een geleert en welsprekent man was. Erotianus droeg zyn *Lexicon* aan hem op. Het is wonder dat Meursius zulk een beroemt geneesmeester heeft vergeten in zyne lyst der doorluchtige mannen van het eilandt Crete, in het IV boek van zyne verhandeling van dat eilandt. Zommigen hebben voorgegeven, dat deze geneesmeester een goet astrologist was, dat by anderen krachtig in twyffel getrokken wordt, als in de aantekening van *Bayle* over dit artykel blykt. *Galenus de Theriac. ad Pison. & l.* I. *de Antidotis. Vossius de philos. cap.* 12. *pag.* 95. 96. *Tzetzes Chil.* XII. *n.* 397. *pag.* 224.

ANDROMACHUS was een Sophist, die in Nicomedië onder de regeering van Diocletianus leeraarde, naar het getuigenis van Suidas. *Bayle Dict. Crit.*

ANDROMACHUS, een amptenaar van de keizers Valentinianus, Theodosius en Arcadius, van wien verscheide malen in het *Theodosiaansche Codex* en by *Symmachus* gewag gemaakt wordt, *l.* II. *Ep.* 79.

ANDROMEDA, dochter van Cepheus, koning van Ethiopië, en van Cassiopea, die zo verwaant en opgeblazen genoeg was om hare schoonheit tegen die van Juno en van de Nereïden te betwisten. Om deze trotschheit te straffen wierdt hare dochter door de Godspraak van Jupiter Ammon veroordeelt op een rots ten prooie gestelt te worden, en zy wierdt door de Nimphen daar op vast gehecht, om door een zeemonster verslonden te worden; maar zy wierdt door Perseus verlost, die haar op zyne wederomreize langs de kust van Ethiopië op het uiterste ziende, om door het zeemonster vernielt te worden, door liefde en medelyden voor deze elendige prinsesse geraakt, het monster versteende, het zelve het hoofdt van Medusa voorhoudende, na dat hy het door een sabelslag verdoofd hadde. Vervolgens de dochter ontbindende, die half naakt aan een rots was vastgehecht, hielp hy haar om langs de steiltens af te klimmen, en bragt haar wederom aan haren vader, die tot beloning haar aan hem ten huwelyk gaf. Vossius, steunende op eene plaats van Hesychius, heeft gemeent, dat dit zeemonster, waar van haar Perseus verloste, niet anders was dan een schip, of het opperhoofdt van een schip, die dit monster tot zyn zinnebeeldt voerde, en hoopte met Andromeda te trouwen. Men geeft voor, dat het gene de dichters heeft doen zeggen, dat Andromeda aan een draak ten prooie gestelt wierdt, is, dat zy vervoert was geweest, in een schip, dat een draak aan zyn voorsteven voerde. De dichters spreken op verschillende wyzen van dit geval, dat Ovidius omstandig beschryft in zyne *Metam. l.* IV. Manilius verhaalt deze zaak een weinig anders *l.* V, en Propertius spreekt 'er van *lib.* II. *ad Jovem pro Ægrot. Antiqq. Roman. & Græc.*

ANDRON is een naam, dien men geeft aan de stadt Zebulon, den stamme van dien naam toebehorende. Zy is gelegen in opper-Galilea. Zy stont op en stelde zich tegen de Romeinen; het gene oorzaak was, dat zy door het leger van Certius Gallus verbrand wierdt. Men noemde ze *Andron*, van een Grieksch woordt, dat *vir*, een *man*, betekent, om dat hare inwoners dapper waren. *Josephus Oorl.* II. 37.

ANDRON, van Alexandrië, een Grieksch historieschryver. Men weet niet, in wat tydt hy geleeft heeft. Hy maakte jaarboeken, die Athenæus in 't IV boek van zyne *Dipnosophistes* aanhaalt. *Voss. l.* III. *de Hist. Græc. Meursius in Bibl. Græca.*

ANDRON, van Ephese, een Griekſch hiſtorieſchryver, door Diogenes Laërtius in 't leven van *Pherecydes*, en door den uitlegger van *Pindarus* aangehaalt. Hy heeft eene verhandeling der zeven wyzen van Griekenlandt, en eenige andere werken geſchreven.

ANDRON, van Halicarnaſſus, door Plutarchus, door Iſaak Tzetzes, en door eenige anderen aangehaalt.

ANDRON, een Tejaan, een Griekſch hiſtorieſchryver, aan wien men eenige werken toeſchryft; en miſſchien was hy ook de ſchryver van dat der offerhanden, waar van Apollonius in zyne Verwonderlyke Hiſtorie gewag maakt. *Voſſius l.* III. *de Hiſt. Græc. Meurſius in Bibl. Græca.*

ANDRON, geboortig van Catanea in Sicilië, kon wel op de fluit ſpeelen, en zoude de beweging van het ligchaam en de maat gevonden hebben om op het geluidt van zyn ſpeeltuig te danſſen. *Cæl. Rhodig. lib.* V. *cap.* 4.

ANDRONICIANUS, een Chriſten ſchryver van de VI eeuwe. Photius zegt, dat hy twee boeken van Andronicianus tegen de Eumoniſche ketters gelezen heeft. Hy belooft, zegt Photius, veel in zyne voorredens, doch volvoert het beloofde niet, inzonderheit in het tweede boek. Hy hadt de zeden, den geeſt, en de wyze van ſchryven van de Heidenſche Philoſophen, en was een Chriſten van Godsdienſt. Dit is het oordeel, dat 'er Photius van geeft. Dit werk is verloren. *Photius Cod.* 45. *du Pin Bibl. des Aut. Eccl.* VI. *ſiecle.*

Keizers van Constantinopel.

ANDRONICUS de I, keizer van Conſtantinopel, zette zich op den troon, na dat hy Alexis Comnenus den II, gezegt de jonge, een zoon van Manuel Comnenus, hadt doen verworgen. Deze geweldenaar was een zoon van Iſaac Comnenus, kleinzoon van Alexis den I, en een volle neef van Manuel, die hem tot voogdt liet over zynen zoon. Andronicus deedt ook de keizerinne Xena, de moeder van Alexis, en alle de genen, die zyne wreedheden dorſten tegenſpreken, ſterven. Daar na trouwde hy met geweldt met Agnes van Vrankryk, eene jonge prinſeſſe van elf of twaalf jaren, die met Alexis ondertrouwt was. Hy maakte de ſteden Nicea, Pruſia en Lupadi in Bithynië tot ſchouwtonelen van zyne wreedheit; zo dat de naburige bomen dezer ſteden met gehangenen bedekt waren, die men niet mogt afnemen om te begraven. Hy vervolgde de Latynen met het meeſte geweldt, hebbende een pauſſelyken legaat, Johannes genoemt, welken de paus Lucius in 't Ooſten gezonden hadt tot vereeniging der Griekſche en Latynſche kerken, doen ombrengen. Een van zyne neven, dien hy in Scytië gebannen, en aldaar gevangen hadde doen zetten, geraakte in vryheit, en quam in Sicilië, daar hy den koning Wilhem overreedde om Andronicus te water en te lande aan te taſten. Deze overweldigde eenige plaatſen, en belegerde hem in Conſtantinopel. Deze prins, zich aldus benaauwt ziende, vleide zyne onderdanen zo wel, dat zy de vyanden deden aftrekken. Wanneer hy buiten gevaar was, hervatte hy het plegen van zyne geweldenaryen; en van een zwartkunſtenaar verſtaan hebbende, dat de eerſte letter van den naam des genen, die zyn opvolger zoude zyn, een I was, deedt hy alle de genen, welker naam met deze letter begon, in de gevangeniſſe werpen. Een van zyne raden, Chriſtophoritus genoemt, bewoog hem zich te ontſlaan van Iſaac den Engel, die, terwyl men hem vervolgde, in eene kerk vluchtte. Het volk koos zyne zyde, riep hem tot keizer uit, en ſloot Andronicus in boejens. Dezen rampzaligen prins wierden de oogen uitgeſtoken; hy wierdt op een ſchurfden kameel gezet, en in dien ſtaat door de ſtadt omgevoert, daar hem allerlei ſmaadt wierdt aangedaan van het woedende volk, dat niemandt van zyn geſlacht verſchoonde. Men hing hem tuſſchen twee kolommen, van waar hem het woedende volk afrukte, ſleepte, en aan ſtukken verſcheurde. Deze verſchrikkelyke ſtrafoeffening geſchiedde op den 12 September des jaars 1185, na dat zyne geweldadige regeering weinig dagen minder dan twee jaren geduurt hadde. *Nicetas l.* II. *Wilh. Tyr. l.* II. *c.* 12. 13. *Baron. A. C.* 1183. 1185.

ANDRONICUS de II, *Paleologus*, gezegt de oude, was een zoon van den keizer Michaël, en kleinzoon van een anderen ANDRONICUS *Paleologus*. Hy was een ongelukkig vorſt. Zyn vader hadt hem tot ryksgenoot aangenomen, en hy wierdt zyn opvolger, in den ouderdom van drie en twintig jaren, in den jare 1283. Maar alles, wat hy aan zulk een goeden vader verſchuldigt was, belette hem niet een zeer ondankbaar zoon te zyn, in het vernietigen van de vereeniging der Griekſche en Latynſche kerken, waar in zyn vader Michaël door ſtaatkunde of om andere redenen bewilligt hadde, in het II algemene Concilie van Lyon, waarom men verhaalt, dat hy den zelven het graf onthieldt. Hy herriep alle de genen, welke Michaël verdreven hadde, om dat zy zich tegen deze vereeniging hadden aangekant. Deze handel, en eenige byzondere redenen bewogen paus Clemens den V om hem in den ban te doen in den jare 1307. Hy nam Michaël zynen zoon tot zynen ryksgenoot aan; maar deze prins ſturf te Theſſalonica in den jare 1320, in den ouderdom van 43 jaren. Deze ſlag trof Andronicus gevoeliglyk, welken de Turken in Aſië afmatten, door zyn verzuim en ſlaphartigheit hun ryk uitbreidende, en byna alles, wat hy in Aſië bezat, vermeeſterende. De Alanen en Maſſageten, die hy te hulp geroepen hadde, wierden van de Turken t'eenemaal geſlagen. Hier op kreeg hy Rogerius Laurius, admiraal van de Spaanſche zeemacht in Sicilië, te hulp, die de Turken in verſcheide ontmoetingen ſloeg. Doch als deze bondgenoten hunne onderſtandgelden niet ontfingen, hielden zy in het Griekſche ryk zo ſlecht huis als de Turken. Maar de grootſte ſmart leedt Andronicus door den opſtandt van den jongen Andronicus, zynen kleinzoon, den zoon van Michaël. Men zegt dat de keizer eenig voornemen hadt om Michiel Cotharus, den natuurlyken zoon van Conſtantinus Deſpotus, op den troon te verheffen, of ten minſten veinſde hy dat zulks zyn toeleg was. De jonge Andronicus, dien dit voornemen mishaagde, zocht het zelve te verhinderen, en verzocht ten dien einde den byſtandt der Venetianen, Genuezen en Bulgaren, waar mede hy Thracië en Conſtantinopel veroverde. Deze onruſt duurde vele jaren; dikwils wierdt 'er vrede gemaakt en gebroken, tot dat de jonge Andronicus zich volkomen meeſter van het ryk maakte, en den ouden Andronicus, die door eene ziekte het gebruik van zyn gezicht verloren hadde, deedt beſluiten zich in een klooſter te begeven, daar hy in February des jaars 1332, in het 72 jaar zynes ouderdoms, ſturf. Men heeft onder den naam van Andronicus eene zamenſpraak tuſſchen een Jood en een Chriſten, waar van Livineius de vertalinge heeft uitgegeven, welke te Munchen in de verzameling van Stewart in den jare 1616 gedrukt is, en in de laatſte bibliotheek der vaderen; en waar van het oorſpronkelyke Griekſche in de bibliotheek van den keurvorſt van Beyeren gevonden wordt, met andere zamenſpraken, die den naam van den keizer Andronicus dragen; doch zommigen twyffelen, of deze zamenſpraak van dien keizer is, en ſchryven de zelve toe aan een anderen Andronicus, van wien hier na geſproken wordt. *Gregoras l.* IV. *& ſeqq. Cantacuzen. l.* I. *&* II. *Pachymer. Frantz.*

ANDRONICUS de III, toegenaamt de jonge, van het geſlacht der Paleologen, begon zyne regeering door eene onrechtvaardige geweldenary tegen zynen grootvader, wiens ouderdom hy onteerde, en den zelven door den raadt van Johannes Cantacuzenus van den troon ſtiet. Hy leide in zyne jeugt een ongeregelt leven, waar door men zegt dat zyn vader Michaël Paleologus, die zich te Theſſalonica ophieldt, van droefheit ſturf. Hy zwurf des nachts langs de ſtraten, en loerde op anderen, die mede des nachts liepen; waar door het gebeurde, dat de ſoldaten, die hy op de wacht geſtelt hadde, zynen broeder Manuel, dien zy voor zulk eenen aanzagen, doorſchoten. Hy behaalde gedurende zyne regeering grote voordeelen op de Mitylenen, Phocenzen en Acarnanen, door den byſtandt der Turken. Doch alzo hy al te begeerig was om Theſſalië, dat van hem afgevallen was, weder onder zyne gehoorzaamheit te brengen, en ondertuſſchen op de Aſiatiſche provincien geen acht ſloeg, hadden de Turken daar door gelegenheit hun ryk in Aſië tot den Helleſpont toe uit te breiden. Men ſprak onder zyne regeering van de wedervereeniging der Griekſche en Latynſche kerken, en Andronicus liet ten dien einde veel yver en drift blyken. Maar in den grondt hadt de ſtaatkunde daar in zo veel deel als de Godsdienſtigheit, en de nabuurſchap der Turken konde hem niet anders inboezemen dan de gedachten om zich machtige beſchermers te verkrygen. Hy liet twee zonen na, Johannes en Emanuel, onder de voogdy van Johannes Cantacuzenus, die na de doodt van Andronicus zich zelf op den troon zette. Andronicus ſturf ondertuſſchen, in den ouderdom van 45 jaren, den 15 Juny, of, volgens het gevoelen van anderen, op den 16 May des jaars 1341. Hy was in den jare 1337 getrouwt met Anna, de dochter van Amadeus den V, die in 't jaar 1345 door droefheit over het ongeluk van de prinſen hare zonen ſturf. *Gregoras l.* X. *&* XI. *Cantacuzen. l.* II. *Onuphr. & Genebr. in Chron. Guichenon hiſt. de Savoje.*

Andere beroemde mannen van dezen naam.

ANDRONICUS *Paleologus*, een zoon van keizer Calo-Johannes, en kleinzoon van Andronicus den III. Hy was een verſtandig, moedig en heerſchzuchtig prins. Hy ſtont naar de kroon van zynen vader, die hem gevangen nam, en hem met ziedenden wyn azyn deedt blinden. Hy verloor hier door den moedt niet, en nam zyne toevlucht tot den Turkſchen keizer, beloofde zekere ſchatting voor het Griekſche ryk, en verkreeg des zelfs byſtandt, waar mede hy in 't jaar 1375 Conſtantinopel innam, en zo wel zynen vader, als zynen broeder Emanuel in de gevangeniſſe wierp; waar in zy vier jaren bleven, tot dat zy gelegenheit vonden, om door behulp der wachters daar uit te geraken. Hier op begaven zy zich terſtont tot den Turkſchen keizer, die Emanuel onder belofte van 30000 dukaten en den byſtandt der Grieken tegen de vyanden der Turken te Conſtantinopel op den troon zette, doch Andronicus tot zich deedt zenden. *Chalcocondylas l.* I. *Frantz. l.* I. *c.* 15. 16. *Bezold.*

ANDRONICUS, een der grote amptenaren van Antiochus Epiphanes, wierdt door dien vorſt tot algemeen ſtedehouder te Antiochië gelaten, terwyl hy zelf naar Cilicië toog. Menelaus de valſche hogepriëſter der Joden, behiendt zich van deze gelegenheit om zich van den hogepriëſter Onias te ontſlaan, ten dien einde grote geſchenken aan Andronicus doende; waar over hy door Onias, die zich in eene vryplaats naby Antiochië, Daphne genoemt, ophieldt, ſcherpelyk beſtraft wierdt. Doch Andronicus, nu omgekocht zynde, lokte met bedrog Onias uit de vryplaats, en doodde hem. De koning Antiochus wedergekeert zynde, beweende Onias, en was over deze boosheit van Andronicus zo vertoornt, dat hy hem van zyn purper gewaadt deedt ontbloten, ſchandelyk door de ſtadt omleiden, en eindelyk doden, op de zelfde plaats, daar hy Onias omgebragt hadde. II. *Macch.* IV. 34. *enz.*

ANDRONICUS, die men zegt een leerling van Chriſtus geweeſt te zyn, was een bloedvriendt van Paulus, en zyn medgezel in banden en in gevangeniſſen. Men zegt, dat hy te Jeruzalem met Junia, zyne vrouwe, op den 11 October de marteldoodt ondergaan heeft. *Rom.* XVI. 7. *Simon Dict. de la Bibl.*

ANDRONICUS, een Peripatetiſch philoſooph, geboortig van het eilandt Rhodus, quam te Rome ten tyde van Pompejus en van Cicero, en arbeidde aldaar krachtig tot eere van Ariſtoteles, wiens ſchriften hy bekent maakte, na dat hy die uit de verwarring ge-

gebragt hadde, waar in de zelve waren, en die in beter order geschikt. Deze schriften hadden een byzonder noodlot gehad, gelyk op het artykel van Tyrannio gezegt zal worden. Het is niet wel uit te drukken, hoe groot een dienst Andronicus toen deedt aan de secte der Peripatetische philosophen. De zelve zoude mogelyk zo beroemt niet geworden zyn, indien hy zulk eene byzondere zorge niet gedragen hadde voor de werken van den grondlegger. Deze zorg verschafte veel roem aan Andronicus. Eenige geleerden schryven hem de *Uitbreiding van de zedekunde van Aristoteles* niet toe: dat anderen echter doen, en voorgeven, dat hy ook het kleine boekje *van de hartstochten* geschreven heeft, dat David Hoeschelius in den jare 1593 uitgaf. Het is zeker dat Andronicus iets heeft uitgegeven; want Aulus Gellius, een kapittel schryvende over de tweederlei lessen, welke Aristoteles aan zyne leerlingen gaf, brengt daar in van woordt tot woordt een brief, welken Alexander schreef aan Aristoteles, en het antwoordt van Aristoteles; en zegt, dat hy deze twee brieven in een werk van den philosooph Andronicus gevonden hadt. Niemandt kan zeggen, of dit werk de uitbreiding was der hoofddeelen, of die der natuurkunde. Men weet wel dat Andronicus beide die verhandelingen van Aristoteles uitgebreid heeft. Het is niet waarschynlyk dat hy de meester van Strabo is geweest, gelyk *Bayle* in zyn *Dictionaire Critique* aantoont.

ANDRONICUS, prefect van het Egyptische Pentapolis in de V eeuwe, lasterde tegen Godt en de gewyde zaken, pleegde ongewone knevelaryen, en handelde het volk, de priesters, en de bisschoppen met de uiterste wreetheit, zeggende „ datgeen van hen zyne „ handen konde ontkomen, schoon zy zelfs de voeten van Christus vast hielden". De prelaten, zulke gruwelyke dingen niet langer kunnende verdragen, verzamelden zich te Ptolemaïs, waar van Synesius bisschop was, en deden Andronicus in den ban; 't geen hem zodanig verbaasde, dat hy om vergiffenisse aan de prelaten verzocht, en de boete voldeedt, die zy hem opleiden. *Synesius Ep.* 52. 57. *en* 68. *Baronius A. C.* 411.

ANDRONICUS, een Grieksch treurspeldichter, door Athenæus in 't XIII boek aangehaalt. Vitruvius brengt *l.* I, *c.* 6 nog een anderen van dezen naam by.

ANDRONICUS, toegenaamt *Alypius*, een Grieksch historieschryver, hadt van Syrië geschreven, gelyk men by Hieronymus ziet, die andere schryvers noemt, welke Porphyrius gevolgt heeft. *Andronici, cognomento Alypii, quem & Porphyrius secutum se dicit.* enz. *Hieron. præf. in Daniel.*

ANDRONICUS, van Thessolonica, een Griek, was een der geleerden, die Griekenlandt verlieten, na de inneming van Constantinopel door de Turken in den jare 1453. Hy trok naar Italië, en leeraarde de Grieksche taal te Rome, by den kardinaal Bessarion gehuisvest zynde. Van Rome ging hy naar Florence, daar hy een langen tydt met achting leeraarde. Van daar quam hy onder de regeering van koning Lodewyk den XI te Parys, daar Hermonymus van Sparte alreets was. Zy waren beide aldaar professoren in de Grieksche taal. Hy wierdt voor den besten professor in de Grieksche taal na Theodorus Gaza gehouden, en mogelyk heeft hy hem in de kennis van de Grieksche taal overtroffen. Hy hadt alle de Grieksche schryvers gelezen, en hy vertoont zeer wel de philosophie van Aristoteles; hy verstont ook het Latyn. Hy was qualyk van uitspraak, en bequamer om op zyne studeerkamer te arbeiden, dan om in het openbaar te spreken. *Platina in Panegyric. Bessarionis. Bayle Dict. Crit.*

ANDRONICUS, van Constantinopel, leefde in den zelden tydt met Andronicus van Thessalonica. Hy leeraarde de Grieksche taal te Bolonië. Philelphus spreekt met lof van hem in verscheide van zyne brieven, en onder anderen in den eersten van het XXIV boek. *Bayle Dict. Crit.*

ANDRONICUS *Callistus*, een Griek, en bloedvriendt van Theodorus Gaza, leefde in de XV eeuwe. Hy was een Peripatetisch philosooph, en schreef een boek *de Physica scientia & fortuna*; *Monodia de miserâ Constantinopoli*, en eenige andere verhandelingen. *Philelph. l.* XVI. 17. 29. *ep. l'Abbe Bibl. nova Manuscriptorum. Bayle Dict. Crit.*

ANDRONICUS *Camaterus*, stadvoogdt van Constantinopel, een bloedvrindt van den keizer Comnenus, heeft omtrent den jare 1150 een boek tegen de Latynen geschreven, by wyze van eene zamenspraak tusschen den keizer Manuel en de kardinalen van Rome, wegens den uitgang des H. Geestes. Dit werk is sedert door Veccus wederlegt. Hy heeft ook een ander werk gemaakt, by wyze van eene zamenkomst, tusschen den zesden keizer en Petrus, patriarch der Armeniers; en eene verhandeling van de twee naturen in Christus. Deze werken zyn nog niet gedrukt. Men zegt datze in de bibliotheek van den keurvorst van Beyeren zyn. *Du Pin Bibl. des Aut. Eccl.* XII. *siecle.*

ANDRONICUS *Cyrrestes* was de eerste, die de winden naspeurende, de zelve tot een achttal bragt, dat de eenige waren, welke de ouden voor de voornaamste winden kenden, naar het verhaal van Aulus Gellius. Om het gene hy wilde leeraren te beter te doen begrypen, deedt hy in Athene een marmeren achtkantigen toren oprechten, en aan ieder der zyden deedt hy afbeeldingen graveren, die ieder windt vertoonden. Boven op den toren stelde hy eene kleine verhevenheit van marmer, op welke hy een koperen Triton geplaatst hadt, die op zyn spil naar alle winden draaide. Deze Triton eenen staf in de handt houdende, hieldt den zelven juist naar den windt, die waaide. Naar dit voorbeeldt heeft men den haan uitgevonden, die gemeenlyk op de hoogte van een gebouw of toren geplaatst wordt, en altoos het hoofdt tegen den waaienden windt gekeert heeft. Salmasius geeft de achtkantige gedaante van dezen toren in zyne aanmerkingen over Solinus *pag.* 1246, en Vitruvius verhaalt de Latynsche en Grieksche namen van deze winden ten getale van acht, *Solanus, Eurus, Auster, Africus, Favonius, Corus, Septentrio,* en *Aquilo.* Zie *Aulus Gellius l.* VI. *c.* 22.

ANDRONICUS, (Angelo) van Venetië, een van de vermaardste professoren in de hogeschole van Padua, alwaar hy de Godgeleerdheit 40 jaren lang leeraarde, was van de Dominikaner orde. Men weet niet dat 'er nog eenige van zyne werken, die hy gemaakt heeft, uitgegeven zyn. Hy sturf den 25 November des jaars 1629. *Thomasin. in Elog. doct. viror.*

ANDRONICUS (Livius) is als de eerste van alle de Latynsche dichters aangemerkt. Het eerste stuk, dat hy maakte, wierdt in het eerste jaar van de CXXXV Olympiade vertoont, in het 514 jaar van Rome, onder het burgermeesterschap van C. Claudius Cento, de zoon van den blinden, in het jaar na den eersten Punischen oorlog, een jaar voor de geboorte van Ennius, 240 jaren voor onze gemene tydrekening, 221 jaren voor de doodt van Virgilius, en, naar de rekening van Aulus Gellius, 160 jaren, of daar omtrent, na de doodt van Sophocles en Euripides. Zie daar het vaste tydperk van de Latynsche poëzy; en daar door is men in staat om te oordeelen over de geboorte, den voortgang en de volkomenheit van deze poëzy, die men eerst twee eeuwen na Andronicus gezien heeft. Men heeft aan zyne poëzy den naam van treur- en blyspelen gegeven; doch deze stukken waren nog zeer onbeschaaft, en zyne taal barbaarsch. Van zyne werken zyn maar eenige stukken overgebleven, die te Lyon in 't jaar 1603, en naderhandt te Leiden in 't jaar 1620 door Scriverius, met de aantekeningen en verbeteringen van Vossius, zyn uitgegeven. Men heeft daar by gevoegt, 't geen ons van de treur- en blyspelen van Nævius, Ennius, Pacuvius, Attius en andere oude dichters overig is. *Cicero in Bruto, item Tuscul. Quæst.* I. *Sueton. l. de illust. Grammat. Aul. Gell. Noct. Attic lib.* XVII. *cap.* 21. *Diomed. lib.* III. *Grammatic. & alii post illum. Voss. de poët. Latin. l. sing. pag.* 3. *Baillet jugement des Sçavans sur les Poët. Latins.*

ANDRONICUS, (Marcus Pompilius) een Syrier van afkomst, leeraarde de letterkunst te Rome. Zich al te veel tot de studie van de philosophie overgevende, hieldt hy zyn beroep van de letterkunst niet met al de vereischte arbeidt en naarstigheit staande; zo dat zyn schole daar door te niet liep. Wanneer hy zag, dat niet alleen Antony Gniphon, maar ook andere mindere letterkunstenaars boven hem gestelt wierden, wilde hy niet langer zyn school houden, noch te Rome blyven. Hy week naar Cumas, en besteedde zynen tydt tot het maken van boeken. Deze bezigheit bragt hem niet uit de elende; hy was zo arm dat hy genoodzaakt was tot een slechten prys het beste van zyne werken te verkopen, het welke was *Opusculum Annalium Ennii elenchorum.* Men hadt dit werk verduistert; maar Orbilius kocht het wederom, en gaf het onder den naam des schryvers uit. Hy beroemde zich ten minsten daar op. Andronicus was van de secte van Epicurus, en leefde ten tyde van Cicero. *Suetonius de illustr. Grammat. Bayle Dict. Crit.*

ANDRONICUS, (Tranquillus) omtrent het einde van de XV eeuw in Dalmatië geboren. Hy arbeidde aan een werk, dat hy het gemeen deedt verwachten, volgens het getuigenis van Jovius, die te kennen geeft, dat Andronicus een reize naar Constantinopel gedaan hadt, of als envojé, of in het gevolg van eenen ambassadeur. *Konig* heeft 'er bygevoegt, dat Andronicus afgezonden was naar Turkyen, en een boek schreef van zyne verrichtingen: *Legationem ad Turcam obiit, eamque suis commentarius illustravit.* Andronicus leeraarde te Leipzich in den zelfden tydt met Mosellanus. *Simler* getuigt zulks, en schryft hem eene redevoering toe, te Augsburg in den jare 1518, en te Wenen in den jare 1541 gedrukt. Het onderwerp van deze redevoering is eene aanmaning aan alle de Duitsche vorsten tot den oorlog tegen de Turken. Men heeft van hem nog eene andere redevoering *de laudibus eloquentiæ*, en eenige Latynsche vaarzen. Daar is ook van hem eene zamenspraak, waar van de tytel is *Sylla*: de tusschensprekers zyn Cæsar, Sylla, Pompejus, Minos. De zelve is te Leipzich in 8. gedrukt. Erasmus schreef een brief aan hem, die de tiende is van het IV boek. *Jovius in Elogiis pag.* 299. *Konig Bibl. Epitom. Biblioth. Gesneri pag.* 806. *Bayle Dict. Crit.*

ANDROPOMPUS, koning van Athene, was afkomstig van Neleus, koning van Thessalië, en begaf zich met Xanthus, koning der Thebanen, in een tweegevecht, dat Timoëtes, koning van Athene, wanneer hem het zelve tot eindiging van den oorlog aangeboden wierdt, hadt afgeslagen. Hy gebruikte in het strydperk deze list, dat hy tegen Xanthus zeide, dat men niet afgesproken hadt, eenen medgezel of tweden mede te nemen; en als deze door dit zeggen achter zich omzag, bragt hy hem een dodelyken steek toe; waar op de Athenienzen hem tot dankbaarheit tot hunnen koning aannamen, na dat zy Timoëtes verjaagt hadden. Andropompus heeft 57 jaren gelukkig geregeert. *Strabo.*

ANDROSEN, of ARDROSEN, eene kleine zeestadt in Schotlandt, in de provincie van Cunigham.

ANDROSIA. Zie ANDRES.

ANDROSTHENES, krygsoverste van Alexander den Groten, en een historieschryver, wierdt door dezen prins gezonden om de kusten van Arabië te bezichtigen. Hy hadt eene werreldbeschryving gemaakt, welke Artemidorus van Ephesen aanhaalt, en andere werken, die door de oude schryvers worden bygebragt. *Arrian. lib.* VIII. *cap.* 10. *Strabo lib.* XVI. *Theophrast. lib.* II. *de causis plant. cap.* 7. *Vossius de Hist. Græc. &c.*

ANDROSTHENES was een historieschryver, waar van Polybius spreekt *in Excerpt ex lib.* XI.

ANDROTI, of ANDROZI, (Fulvius) een Italiaansch Jesuit, is in de XVI eeuwe in grote achting geweest. Hy was van Monticello, een klein vlek in het markgraafschap van Ancona. Doctor geworden zynde, en een kanunnikschap in de kapelle van Loretto verkregen hebbende, begaf hy zich in 't jaar 1555 onder de Jesuiten, onder de welke reets twee van zyne broeders waren, na-

 mentlyk

menlyk Hortensius en Curtius. Fulvius, van wien wy spreken, deedt veel arbeidt in 't markgraafschap te Siena en te Ferrare, alwaar hy den 27 Augustus des jaars 1575 sturf. Hy liet verscheide Godsdienstige verhandelingen na in de Italiaansche taal, als *Godvruchtige aanmerkingen over het veelvuldige gebruik des Sacraments*; van den *staat van 't weduwschap*, en *Overdenkingen*. Alle deze werken zyn in 't Latyn vertaalt, en in 't jaar 1612 te Keulen gedrukt. *Ribadeneira & Alegambe de script. Societ. Jesu.*

ANDROTION, een Griekscн geschiedschryver, heeft eene historie van Attica geschreven, die door de ouden dikwils wordt aangehaalt. Mogelyk is hy de zelfde, die eene verhandeling van den akkerbouw gemaakt heeft, waar van Varro, Columella en Plinius gewag gemaakt hebben. *Pausan. lib.* V. & X. *Plutarch in Solone. Ælian. Hist. Dio lib.* VIII. *cap.* 10. *Clem. Alexandr. lib.* VI. *Strom. Vossius de Hist. Gr. lib.* III.

ANDUJAR, of ANDUXAR, in 't Latyn *Anduxaria*, eene stadt in Spanje, met een fraai kasteel. Zy legt in Andalusië, aan de Guadalquivir, waar over zy eene brug heeft, 12 of 13 mylen boven de stadt Cordua. Het is eene goede stadt, die vergroot is door de overblyfselen van de stadt, van outs *Iliturgis*, *Illiturgis* en *Ilurgis* genaamt, die eene myl van Anduxar lag, op eene plaats, die men Anduiar la Vicia, of los Villaros noemt. Iliturgis wierdt door Scipio verwoest, om dat het de zyde der Carthaginenzen gekozen hadt. *Baudrand.*

ANDUZE aan de Gardon, *Andusa ad Gardonem*, eene stadt van Vrankryk in neder-Languedok, die eertyds vry sterk is geweest, en onder het getal der steden, die zich voor het belang der Hugenoten verklaarden, onder den hertog van Rohan; maar zy onderwierp zich eindelyk aan den koning Lodewyk den XIII, en men deedt hare muren slechten.

ANECY. Zie ANNECY.

ANEGADA, een eilandt van America, is een van de Antilles, gelegen in de Noordzee, omtrent 15 mylen ten Oosten van Porto Rico. *Maty Dict. Geograph.*

ANEM, of HANEM, eene stadt van den stamme Issaschar, waar van gemeld wordt I. *Chron.* VI. *vs.* 73.

ANEMO. Zie AMONE.

ANEMOSCOPUS is de naam, dien *Guerike*, burgermeester van Maagdenburg, en een wiskunstenaar, aan een werktuig van zyne uitvinding heeft gegeven, 't geen de verandering van de lucht en van den windt, ook goet en quaat weder, 2 of 3 dagen te voren aanwyst. 't Is een klein houten manneтje, dat in een glazen buis als een kolom, waar in het is opgesloten, op en neder gaat. Comiers heeft in eene verhandeling, die hy heeft uitgegeven, aangetoont, dat het niet anders is, dan het gebruik van de barometer, en dat deze beweging niet dan door de ligtheit of zwaarte van de lucht wordt veroorzaakt. Daar is 'er een in het kabinet van den hartog van Orleans te Versailles.

ANEN, wel eer een middelmatig dorp, en tegenwoordig alleen een geringe buurt, van weinig arme hutjens, aan de rechter zyde van den Overysselschen Vecht in 't drostampt Sallandt, regt over 't dorp Gramsbergen, op den weg van Hardenberg naar Koevorden, is vermaart door de doodt en nederlaag, die bisschop Otto de II van Utrecht hier ter plaatze met zyn leger geleden heeft in 't jaar 1227 van de Drenthenaars, geleid door Rudolf, kastelein van Koevorden, als mede wegens de stichting van het nonneklooster Mariaaskamp, van de Cistercienzer orde, hier ter plaatze, aan het stroomtje de Aa, tot verzoeninge van den dootgeslagen bisschop, volgens 't gemaakte verdrag, en de beloofte van de Drenthenaars, aan bisschop Otto den III, Willebrands navolger, gedaan, 't welke echter, omdat de grondt alhier rontom moerassig en zo laag was, dat het landt ligtelyk onderliep, na dat het al verre gevordert was, eerst naar Duurze by Rolde, en naderhandt wegens verscheide opgekome hinderpalen naar Assen verplaatst is, als op 't artykel van ASSEN breder verhaalt zal worden; moetende dit klooster wel onderscheiden worden van het Benedictyner nonneklooster, op 't Zwarte water by Zwol gesticht door Rudolf, kastelein van Koevorden, voor 25 geestelyken, noemende ook Johannes a Leidis de plaatze des voorgemelden gevechts verkeerdelyk tegen andere, vaderlandsche schryvers aan, AYEN. *Heda en Beka de Episcop. Ultraject. Ubb. Emmius lib.* X. *J. Lindenborn Hist. Episcopat. Daventr. Gerh. Dumbar Analecta Tom.* II.

ANENAS, een eilandt in Noorwegen, op de Zuidkust van Finmarken, naby het eilandt Westrol en Samien, tusschen Dront-heim en Wardhuizen gelegen.

ANER, of HANER, *Escol* en *Mamre*, dienden met vrucht den patriarch Abraham in 't verslaan der Assyriers; en deze heilige man, die niets voor zich zelfs nemen wilde van den buit, begeerde dat deze, die hem geholpen hadden, daar in deel zouden hebben. Dit gebeurde in 't jaar der werreldt 2118, voor J. Christus 1933. *Genes.* XIV. *vs.* 13, 24.

ANER, of HANER, eene stadt van den stamme Manasse, en die in de verdeeling, die men maakte, wierdt toegewezen aan de kinderen van Kahat. I. *Chron.* VI. *vs.* 70.

ANET, aan de rivier de Eure, een vlek van Vrankryk, in de provincie van Isle de France, met den tytel van een prinsdom, behorende aan den hertog van Vendome. Het kasteel is by uitnementheit prachtig. Het wierdt gebouwt onder de regeering van Henrik den II, ter gunste van Diana van Poitiers, hertoginne van Valentinois. Het is een werkstuk van Delorme, een uitnement bouwkunstenaar. Het portaal is van eene wonderlyke schikking, op het welke een uurwerk is met een metalen hart, dat met den voet de uren slaat, en van te voren ziet men de beweging van een jagt van honden, van het zelfde metaal. De vertrekken van het kasteel en des zelfs tuinen zyn de verwondering der naaukeurigen waardig geweest. Het heeft ook eene fraaie kapelle, die gesticht is voor 12 kanunniken. Wanneer de hertog Lodewyk Joseph van Vendome als gebiedende veldheer in Spanje in den jare 1712 gesturven was, is zyne weduwe met eenige prinsen van den bloede wegens deze plaats in een zwaar proces geraakt.

ANETIS, godinne der Armeniers. Zie ANÆTIS.

ANEWOLONDANE, een klein eilandt van de Indische zee. Het legt op de kust van dat van Ceilon, ten Zuiden van dat van Calpentyn, waar van het maar door een klein kanaal is afgescheiden. *Maty Dict. Geograph.*

ANFA, ANFE, of ANAFFE. Zie ANAFA.

ANFRIED, bisschop van Utrecht. Zie ANSFRIED.

ANGAD en HANGAD, *Angada, Hangada*, een woesteny in Barbarye, in het Telensinsche, eene provincie van 't koninkryk Algiers. *Maty Dict. Geograph.*

ANGADIVA. Zie ANGEDIVA.

ANGAMALA, eene Indiaansche stadt, in het Malabaarsche, aan de rivier Aicotta, met een bisdom, onder Goa behorende, dat van paus Paulus den V in 't jaar 1609 naar Cranganor of Serra di Thema verlegt wierdt. *Miræus Notit. Episc. Baldæi Malabar.*

ANGASMAJO, *Angasmajus*, eene rivier van Zuid-America. Zy loopt in Popajan, op de grenzen van Peru. *Baudrand.*

ANGE. Zie ANGELUS.

ANGEDIVA, ANGADIVA, of ANCHIDIVA, een klein Indiaansch eilandt in het koninkryk van Decan. De Portugezen hadden eertyds eene stadt op het zelve, die geslecht is.

ANGEIOGRAPHIA is de beschryving van gewigten, van vaten, van maten, en van werktuigen, dienende tot den landbouw. Ferrari, Albert Rubens en Wermius hebben van de *Angeiographia* geschreven. Dit woordt komt van 't Grieksche ἀγγεῖον, *vas*, een *vat*, en van γράφω, *scribo*, *beschryven*, *vertonen*. *Hofman Lexic. univers.*

ANGELA MERICI, meer bekent onder den naam van ANGELA VAN BRESCIA, ter oorzake van het lange verblyf, dat zy in die hoofdstadt van het Bresciaansche in Lombardye gehouden heeft, en om dat zy aldaar gesturven is, was van Desenzano aan het meir van Garda. Hare ouders waren van een middelbaren standt; maar zy maakte zich doorluchtig door den luister der deugden, die men aan haar heeft toegeschreven, en door het leggen der eerste gronden van de orde der Urselynen. Men zegt dat zy na verscheide openbaringen in de stadt Brescia in den jare 1527 een gezelschap van heilige dochters byeen verzamelde, waar aan zy den naam gaf van S. Ursula. Het zelve onder de bescherming van deze heilige gestelt hebbende, waren 'er terstondt 76 dochters, die zich in dit gezelschap begaven, onder het bestier van Angela; maar zy leefden ieder in de werreldt in het huis van hare ouders; en deze Urselynen begonden eerst na de doodt van Angela, welke voorviel in den jare 1540, in het 34 van haren ouderdom, in eene gemeenschap te leven. Paus Paulus de III bevestigde deze instelling in den jare 1544, en S. Karel Borromeo, van deze Urselynen te Milanen hebbende doen komen, die aldaar tot een getal van 400 aanwieschen, dede de zelve in den jare 1572 op nieuws bevestigen door paus Gregorius den XIII. Zie zyn leven, door den vader Octavio Florentino, en de kronyken der Urselynen.

ANGELA ZABATHA was eene vrouw van Valence in Spanje, die zich zeer beroemt maakte door haren geest, door hare wetenschap, en door verscheide andere goede hoedanigheden, waar mede zy begaaft was. *Lud. Vives de Institut. fœmin.*

ANGELEL, (PIETER) een Boulonnees, en een Dominikaan, eene grote achting door zyne Godsdienstigheit en door zyne kennis in beide de rechten verkregen hebbende, wierdt door Clemens den IV tot meester van 't gewyde paleis aangestelt. Hy bekleedde dit ampt met zo veel yver als voorzichtigheit, 't geen hem te Rome als een man van uitmuntende verdiensten deedt aanmerken. Gregorius de X benoemde hem tot bisschop van Lucca in den jare 1272. Hy woonde als zodanig het Concilie van Lyon by in 't jaar 1274, alwaar hy sturf. Hy heeft verscheide werken gemaakt, onder de welke men stelt, *Commentaria super quatuor lib. Sent. Summa casuum conscientiæ*, en verscheide andere verhandelingen, die nog niet gedrukt zyn. *Ughel. Tom.* I. *Ital. sacr. Font. syllab. magist. sacr. palat. & theat. Dominic. pag.* 218. *S. Anton.* III. *part. Hist. tit.* XXIII. *cap.* 11. *Biblioth. Prov. Lom. ord. pred. an.* 1271.

ANGELES, eene brede en open baai met 2 of 3 klippen aan de Westzyde op de kust van Mexico, aan de Zuidzee in America, op de hoogte van 15 graden ten Noorden, heeft een zeer goeden ankergrondt, op 30, 20 en 12 vademen waters, doch legt voor alle winden open, uitgezondert de landwinden, tot dat men op 12 of 13 vademen waters komt, wanneer men voor den West-Zuitwesten windt, die de gemene passaatwindt is, beschut wordt; en gaat het gety hier omtrent 5 voet op en neer, te weten de vloet ten Noort-Oosten, en de eb ten Zuit-Westen. Men kan in dezen baai zeer qualyk landen, zynde de plaats daar toe digt aan de Westzyde gelegen achter eenige klippen, daar nochtans gestadig een hol water gaat. Het landt om dezen haven is redelyk hoog, zandig en geel, en op eenige plaatsen root, bestaande ten dele uit weelige weiden, en ten dele uit bosschagien van zeer hoog geboomte. *Will. Dampiers reistocht om den aardkloot.*

ANGELES, of PUEBLA DE LOS ANGELES, *Angelopolis*, eene stadt van nieuw-Spanje in America, en in de provincie van Tlascala, ook *Los Angeles* genoemt, 22 Spaansche mylen van de stadt Mexico gelegen, wierdt in den jare 1531 door de Spanjaarden gebouwt, die aldaar een bisdom oprechtten, behorende onder dat van Mexico. Deze stadt heeft onder anderen omtrent het midden van de XVII eeuw tot bisschop gehad D. Jan de Palafox, die veel te doen hadt met de Jesuiten, als in zyn leven, in den jare 1690 in Vlaanderen gedrukt, te zien is.

ANGELI. Zie SINT JAN D'ANGELI.

ANGELI, (Pieter) van Bargas, een dorp van 't hertogdom van Toſkane, volbragt zyne ſtudien te Bolonje, alwaar hy een leerling was van Hugo Buoncompagno, die naderhandt tot de eerſte waardigheit van de Roomſche kerke wierdt verheven, onder den naam van Gregorius den XIII. Hy was ook een der toehoorders of leerlingen van den vermaarden Andreas Alciatus, en leerde de goede letteren en de Griekſche tale onder Romulus Amaſeus. Na dat hy zynen geeſt met vele zeldzame wetenſchappen verſiert hadde, ging hy naar Venetië, alwaar zyne verdienſte hem de achting van Wilhem Paulyn, biſſchop van Montpellier, ambaſſadeur van den koning van Vrankryk, deedt verkrygen, die hem mede naar Vrankryk nam. Gedurende zyn verblyf aldaar hadt hy de eere om Henrik den II op de jagt te verzellen; en de gebruiken, die men in deze oeffeninge heeft, aangemerkt hebbende, nam hy van dien tydt af aan een voornemen om zyn dichtſtuk, genaamt *Cynegetiques*, of *van de jagt*, te ſchryven, dat hy op de te rugreize uit Griekenlandt en Aſië maakte. Hy leeraarde lang de goede letteren te Piſa, en naderhandt woonde hy te Rome by den kardinaal Ferdinand de Medicis. Hy was van eene arm geſlachte geboren; doch door zyne ſchranderheit verkreeg hy grote rykdommen. Hy hadt een ſterk en welgemaakt ligchaam, en bewaarde zyne krachten en gezontheit door matigheit en oeffeninge. Door dit middel bereikte hy een hogen ouderdom, zonder van eenige ziekte aangetaſt te zyn, dan door die, welke hem uit de werreldt rukte. Angeli muntte niet alleen door zyn verſtandt uit, maar ook door zyne dapperheit, waar van hy in verſcheide voorvallen tekenen gegeven heeft, en voornamentlyk wanneer Pieter Strozzi de ſtadt Piſa belegerde, alwaar hy profeſſor was: want zich aan 't hoofdt van alle zyne leerlingen geſtelt hebbende, gelyk hy hen de kunſt van wel te ſpreken geleert hadde, zo leerde hy hen toen de kunſt om wel te vechten; en hy verdedigde de plaats, ter tydt toe, dat de hartog van Toſkanen aldaar zo veel krygsbenden gezonden hadde, als 'er nodig waren om de belegeraars af te keren. Paulus Manutius en Thuanus zeggen, dat Pieter Angeli een onvergelykelyk dichter was; en Manutius voegt 'er by, dat het een man van een uitgelezen geleertheit was, dat niemandt hem in verſtandt, geleertheit en welſprekentheit te boven ging, en dat hy te gelyk in de redeneer- en dichtkunde uitmuntte. De *Cynegetiques* hebben de loftuitingen en de verwondering van Lambinus, Thuanus en Poſſevinus verdient, welke verzekeren, dat het een onnavolgelyk werk is; en Angeli zeide gemeenlyk zelfs, dat hy dit dichtſtuk naar zyn uiterſte vermogen bearbeid hadde, en dat hy het zelve als het beſte van zyne ſchriften aanmerkte. Wat zyne *Syriade* belangt, hoewel hy het zelve in zynen ouderdom hadt te zamengeſtelt, men vindt daar in veel zuiverheit in de uitdrukking, zoetvloejentheit in de vaarzen, en een uitnemende overvloedt van zaken, die met welſprekentheit en aangenaamheit beſchreven zyn. Hy ſturf in den ouderdom van 68 jaren, en liet eene dochter na, Virginia genoemt, die hem met bewilliging van Joſeph Bocca in het graf van het adelyke geſlacht van Bocca begroef. Men kan de lyſt van de andere werken van Pieter Angeli in de doorluchtige mannen van Thuanus, door Teiſſier vermeerdert, vinden. *Paul. Manut. lib.* IV. *Epiſt. lib.* VIII. *Epiſt.* 21. *Lambin. ad Barg. in Ep. claror. vir. Poſſevin. Biblioth. lib.* XVII. *cap.* 25.

ANGELICA, of ANGELISCH KLEEDT. Aldus wordt genoemt het kleedt van zekere Griekſche monniken van S. Baſilius. Men onderſcheidt twederlei monniken; die, welke profeſſie doen van een volmaakt leven, worden monniken van het groot en Angeliſch kleedt genoemt; de anderen, die men noemt van het kleine kleedt, zyn van een minder rang, en leiden zulk een volmaakt leven niet. *Allat. de Conſ. Ecc. Occid. & Orient. lib.* III. *cap.* 8.

ANGELICI, (Johannes) van Fieſoli, een Dominikaner monnik, leefde in de XV eeuw. Hy was geboortig van Fieſoli, waar van hy zynen toenaam ontleende, en wierdt gerekent onder de beroemdſte ſchilders van zynen tydt. Zyne achting was zo groot, dat paus Nicolaas de V hem te Rome ontboodt om zyne kapelle te ſchilderen, en eenige boeken der kerke met miniaturen te verſieren. Deze opperprieſter beſpeurde wel haaſt dat broeder Johannes Angelici niet alleen een uitmuntent ſchilder, maar ook een goet monnik was, en boodt hem het aartsbisdom van Florence aan; maar hy weigerde het met veel nedrigheit, en badt den paus het zelve te geven aan S. Antoninus. Deze monnik ſturf te Rome in den jare 1455. *Vaſſari Hiſt. des Peintres. Razzi Huom. illuſtr. Domin. Filibien Entr. ſur les vies des Peintres.*

ANGELICIANEN, *Angelici*, waren ketters, alzo genaamt, om dat zy de engelen aanbaden. Het ſchynt, dat deze kettery reets ten tyde der Apoſtelen haren aanvang nam; doch hieldt op met de Melchiſedecianen, omtrent het jaar 180. *Auguſt. Hær.* XXXIX. *Epiphanius Hær.* VI is van gedachten, dat zy leeraarden, dat de werreldt door de engelen gemaakt is, of om dat zy zich beroemden een leven gelyk dat der engelen te leiden, of om dat zy uit eene zekere plaats quamen aan gene zyde van Meſopotamië, *Angelina* genoemt; doch het ſchynt, dat 'er twederlei ketters van dezen naam geweeſt zyn, dewyl de laatſten, waar van Epiphanius gewag maakt, eerſt in de III eeuw opgekomen zyn, en alzo van de eerſten onderſcheiden moeten worden. *Baron. A. C.* 360. *n.* 69.

ANGELIS, (Alexander de) een Jeſuit, was van Spoleto, en een man van verdienſte en geleertheit. Men heeft van hem verſcheide Theologiſche en Philoſophiſche werken, waar van men de lyſt by *Alegambe* vindt. Hy ſturf in 't jaar 1620 te Ferrare, alwaar de kardinaal Serra, die aldaar legaat was, hem ontboden hadde.

ANGELIS, (Antonio de) van Portugal, een monnik van de orde der Drievuldigheit, was wegens zyne geleertheit in achting. Hy verſtont het Hebreeuſch, het Chaldeeuſch, en de muzyk, en maakte goede Latynſche vaarzen. Hy liet verſcheide verhandelingen na, waar van de voornaamſte is: *De transmigratione filiorum Iſraël.* Zyne verdienſte deedt hem voorname bedieningen in zyne orde bekleden, om dat hy in de zelve geleeraart hadde. Hy ſturf te Madrid in den jare 1614. *Nic. Antonio Bibl. Hiſp.*

ANGELIS, (Franciscus Antonius de) een Jeſuit, geboortig van Surretio, wierdt als miſſionaris naar Ethiopië en Indië gezonden, alwaar hy in 't jaar 1605 aanquam, en zich by 't koninklyke hof in achting bragt, en by den prins Zachachriſt, die de Eutychiaanſche dwaling afzwoer. Hy ſturf in 't jaar 1623, na dat hy de uitleggingen van Maldonaat over de Euangelieboeken van Matthæus en Johannes in de Ethiopiſche tale overgezet hadde. *Alegambe.*

ANGELIS, (Jacobus de) een kardinaal, was te Piſa van adelyke ouders in 't jaar 1612 geboren. In 't eerſt viel het hem vry moejelyk aan 't Roomſche hof bevordert te worden: doch eindelyk maakte Alexander de VII hem vicegerent van den kardinaal vikaris, en Innocentius de XI gaf hem de eerſte plaats onder de 23 kardinalen, die hy den 2 September in 't jaar 1686 maakte. Ook wierdt hy met de zeer ryke abdy van Nonantola, naby Modena gelegen, voorzien. In het conclave, na de doodt van Alexander den VIII, zochten verſcheiden hem op den pauſſelyken ſtoel te verheffen, dewyl hy out, van een goeden wandel, en van geen afzonderlyke partyſchap was, en ook weinig bloedvrienden hadde. Hy verloor een van zyne oogen, en ſturf in September des jaars 1695 te Parga naby Piſa. *Mercure hiſtorique de l'an* 1695. *Memoires du temps.*

ANGELIS, (Jeronimo de) een Jeſuit, is een berucht zendeling geweeſt, welke in den jare 1623 in Japan gemartelt is. *Alegambe Bibl. ſcript. Societ. Jeſu.*

ANGELIS, (Lodewyk de) van Portugal, een monnik van de Auguſtyner heremyten, leefde in het begin van de XVII eeuwe. Hy was Doctor in de Theologie, en biechtvader van Alexis de Meneſez, aartsbiſſchop van Braga. Na dat hy de H. Schrift in 't collegie van Liſbon verklaart hadt, ſtelde hy 't leven van Auguſtinus in VI boeken te zamen, en eene verhandeling van de doorluchtige Portugeeſche vrouwen. Hy ſturf in 't jaar 1624, terwyl hy aan de jaarboeken van zyne orde arbeidde, hebbende ten dien einde in Vrankryk en Italië gereiſt. *Nicol. Antonio Bibl. Hiſp. P.* II. *pag.* 15.

ANGELIS, (Mutius de) een Jeſuit, was van Spoleto, en profeſſor in de Philoſophie en Theologie. Hy was wegens zyne Godsdienſtigheit en geleertheit in achting, waar van hy blyken gegeven heeft door zyne uitleggingen over Ariſtoteles, en over het kort begrip van S. Thomas, en door aantekeningen over de brieven van Paulus, over 't Euangelie van Matthæus, en over de concilien. Hy ſturf in 't jaar 1597 te Rome, 39 jaren out zynde. *Alegambe Bibl. ſcript. Societ. Jeſu.*

ANGELIS, (Pompejus de) of ANGELIUS, kanunnik van Maria Maggiore te Rome, verhief zich door zyne geleertheit. Paus Clemens de VIII, die van zyne verdienſten overtuigt was, ſtelde hem by zynen neef, den kardinaal Aldobrandini, en gaf aan Angelius het gemelde kanunnikſchap, waar van hy een beſchryving maakte in een werk, dat men van hem heeft. Hy maakte ook eene verhandeling van de aalmoeſen. Janus Nicius Erythræus heeft zyn lof beſchreven *Pynac. Imag. illuſtr.* III. *cap.* 24.

ANGELITEN, zekere ketters, die Sabellius aanhingen. Zy hebben dezen naam naar eene plaats van Alexandrië, Agelius, of Angelius genaamt, alwaar zy zich byeen verzamelden. *Nicephor. lib.* XVIII. *cap.* 49.

ANGELO BASSI. Zie POLITIANUS.

ANGELO ROCCA, ſacriſtein van den paus, en naderhandt tytelvoerent biſſchop van Tagaſte, was geboortig van Rocca Contrata, of Contraria, dat een vlek is in het markgraafſchap van Ancona. Hy nam het kleedt van de Auguſtyner orde aan, en ſtudeerde te Rome, te Venetië, te Perouſe, en te Padua, daar hy doctor gemaakt wierdt. Vervolgens te Venetië wedergekeert zynde, predikte hy aldaar met veel toejuiching. Hy maakte zich ondertuſſchen een der bequaamſte mannen van zynen tydt, in de kenniſſe van de ſtellige Godgeleertheit en van de kerkelyke oudheden. De vader Auguſtinus Fivizani, generaal van zyne orde, deedt hem te Rome komen, daar hy hem onder andere gewigtige bezigheden geboodt de verhandeling van Auguſtinus Triumphus *de poteſtate Eccleſiaſtica* te overzien. Zyne verdienſte maakte hem doorluchtige vrienden in deze ſtadt, en paus Sixtus de V gebruikte hem in den druk der bybels, der concilien, en der H. vaderen. Hy voldeedt zo wel de verwachting, die men van zyne bequaamheit hadde, dat paus Clemens de VIII hem voor een gedeelte van zynen arbeidt willende belonen, en hem eenig openbaar bewys geven van zyne goetgunſtigheit, hem Apoſtoliſch ſacriſtein maakte, en biſſchop van Tagaſte, dat de geboorteplaats was van den H. Auguſtinus. Angelo Rocca verzamelde in het klooſter der Auguſtyner monniken te Rome de uitmuntende bibliotheek, die men aldaar ziet, en die hy naar zynen naam *de Angelikaanſche Bibliotheek* noemde. Zy is zekerlyk eene der ſchoonſten, welke in die hoofdſtadt van de Roomſch-Katholyke werreldt gevonden worden. Deze geleerde prelaat was niet vergenoegt zyne orde met zulk een groten ſchat te verryken, hy heeft ook gewilt dat deze bibliotheek alle morgen voor de naaukeurigen zoude geopent worden, die aldaar zouden willen ſtuderen. De werken, welke Angelo Rocca te zamengeſtelt heeft, kunnen ondertuſſchen, eene bibliotheek uitmaken. De voornaamſte onder de zelve zyn: *Bibliotheca Vaticana. Bibliotheca Theologica & Scripturalis. Commentarius de ſacro ſancto Chriſti corpore, ſummis Pontificibus iter conficientibus præferendo.* Hy maakte deze verhandeling in den tydt wanneer paus Clemens de VIII in den jare 1598 te Ferrare quam, en toen men op eenen dag het H. Sacrament voor dezen opperprieſter droeg, gelyk de kardinaal Bentivoglio in zyne Memorien heeft aangemerkt. De kardinaal d'Oſſat

ſpreekt

fpreekt ook, in een van zyne brieven aan M. de Villeroi, van dit werk, dat Angelo Rocca den koning Henrik den Groten deedt aanbieden. Men vindt de lyft van zyne andere boeken in de nagenoemde fchryvers. Deze geleerde man, die allerlei lof verdiende, fturf te Rome den 7 April des jaars 1620, in den ouderdom van 75 jaren. *Janus Nicius Erythræus Pinac. Imag. illuft. P.* I *cap.* 57. *Corn. Curtius in Elog. viror. illuft. Auguft. pag.* 247. *Louis Jacob traité des Bibl. pag.* 102.

ANGELOCRATOR, (DANIEL) een Gereformeerde Theologant van Korbach in Heffen geboortig, leefde nog in 't jaar 1639. In 't jaar 1601 gaf hy eene *Chronologia Autoptica* uit, die hy aldus noemde, als ganfch zeker zynde; doch het is niet alles alzo bevonden; dewyl hy Annius van Viterbo te veel navolgde. In 't jaar 1628 gaf hy ook eene verhandeling *de ponderibus & menfuris* uit. *Voffius de fcient. Mathem. cap.* 68. § 18. *& cap.* 71. §. 34.

ANGELOME, een Franfch monnik van de Benedictyner orde in de abdye van Luxeuil in Bourgondië, leefde in de IX eeuwe. Hy was godvruchtig en geleert, en gaf 'er ook openbare blyken van in zyne fchriften, die men nog van hem heeft, onder den naam van Tapifferyen over de IV boeken der Koningen (*Stromata in* IV *libros Regum.*) 't Zyn verklaringen, die hy uit de vaders naar den fmaak van dien tydt getrokken heeft. Dit werk wierdt in 't jaar 1535 te Keulen, te Rome, en elders gedrukt. Sigebert zegt, dat Angelome dit werk door de overreeding van Drogo, biffchop van Mets, natuurlyken zoon van Karel den Groten, zamenftelde. Anderen hebben gezegt, dat Angelome het in 't jaar 835 uitgaf: doch hy bekent zelfs in de voorreden, dat het eerft na de doodt van Drogo was. Wat 'er van zy, Trithemius zegt, dat het een van de uitmuntentfte werken is, die hy over de Schriftuur gelezen heeft. Hy maakte ook andere verklaringen over 't Hogeliedt, *Enarrationes feu ftromata in Cantica Canticorum.* Men heeft dit ftuk in de Bibliotheek der Vaderen en elders. De tydt van de doodt van Angelome is onbekent. *Sigebert c.* 86. *de illuft. eccl. fcript. Trithem. & Bellarmin. de fcript. eccl. Poffevin. in Appar. fac. Don Jan Mabillon Acta f. f. Bened.*

ANGELOT is zeker flag van geldt, dat omtrent den jare 1240 in gebruik, en een goude kroon waardig was. Daar zyn 'er van verfcheidenerlei gewigt en waarde geweeft. Zy waren met het afbeeldfel van St. Michiel beftempelt, die een zwaardt in de regter handt hieldt, en in zyne flinker een fchildt, met drie lelien bezet, een ferpent aan zyne voeten hebbende. Men zagze ten tyde van Lodewyk den XI. Daar waren 'er nog andere, die het afbeeldfel van eenen engel hadden, die de Franfche en Engelfche wapenfchilden droeg, geflagen ten tyde van Henrik den VI, koning van Engelandt. Zy waren 15 ftuivers waardig, en waren gemunt terwyl de Engelfchen meefter van Parys waren. *Mezeray Hift. de France.*

ANGELRAM, biffchop van Mets. Zie INGELRAM.

ANGEL-SAXEN. Zie ANGLEN.

ANGELUS CLAVASIUS, of CLAVASIO, een monnik van de Francifkaner orde, aldus genoemt om dat hy in een vlek van dien naam in het Genueefche gebiedt geboren was, leefde in de XV eeuwe, en hadt veel deel in de gunft van Sixtus den IV, en van eenige andere pauzen. Hy maakte een kort begrip van de gevallen van confcientie, genaamt *Summa Angelica.* Eene verhandeling van de wedergevingen, en eene andere, *arca fidei* genoemt. Hy fturf te Coni in Piemont in 't jaar 1495. *Wading in Ann. & Biblioth. Minor. Poffevin. Gefner. Bellarmin. & Soprani fcritt. della Ligur.*

ANGELUS, (CRISTOPHORUS) een Griek, heeft eene verhandeling van den toeftandt der Griekfche kerke gefchreven, en de zelve in 't jaar 1619 in Engelandt laten drukken, daar men ook eene Latynfche vertaling bygevoegt heeft. Naderhandt is dit werk met de aanmerkingen van Fhelavius te Frankfurt aan den Meyn in 't jaar 1655, en te Leipzich in 't jaar 1670 in 4. gedrukt. Men heeft ook van hem *Encomium Angliæ*, als ook eene verhandeling *de apoftafia ecclefiæ, & homine peccatore. Simon hift. des creances du Levant. Hendreich.*

ANGELUS, (MARCELLUS) geboortig van Lion, was een flecht leekebroeder by de Jefuiten te Parys, doch in de bouwkunde zodanig ervaren, dat men hem met recht onder de beroemtfte meefters in deze wetenfchap mogt rekenen. De kerk van 't Noviciaat van zyne orde, in het quartier van Saint Germain te Parys, die hy met byzonder verlof van zynen generaal naar zyn eigen goetvinden heeft laten opmaken, is onder anderen een bewys van zyne grote bequaamheit. Hy leefde in het midden van de XVII eeuwe.

ANGENNES is een edel en out geflacht van Vrankryk, dat vruchtbaar is geweeft in doorluchtige mannen. ROBERT VAN ANGENNES deedt goede dienften aan koning Karel den V, en gedroeg zich op eene uitmuntende wyze in verfcheide gelegenheden tegen de Engelfchen. JAN VAN ANGENNES, zyn zoon, heer van la Louppe, was gouverneur van het Dauphiné in den jare 1414, en van het kafteel van de Louvre. JAKOB VAN ANGENNES, heer van Rambouillet, was in de gunft van koning François den I. Hy was een edelman van grote verdienfte, dien de koninklyke gunft niet verblindde, en die zyn vermaak fchepte in het verplichten van zyne vrienden. Hy trouwde met Elizabeth Cottereau, vrouwe van Maintenon, en hadde by haar negen zonen en twee dochters. Zyne zonen waren:

I. JAKOB VAN ANGENNES, de II van dien naam, here van Rambouillet, die zonder nakomelingfchap fturf. Hy was veldmaarfchalk onder Henrik den II.

II. KAREL VAN ANGENNES, biffchop van Mans en kardinaal, van wien hier na in het byzonder gefproken wordt.

III. REINOUT VAN ANGENNES, kornet van de ligte paarden des konings, fneuvelde in Piemont.

IV. NICOLAAS VAN ANGENNES, here van Rambouillet, vidame van Mans, gouverneur van Mets en des zelfs landftreek, ridder van de ordens des konings, en kapitein van de lyfwacht van koning Karel den IX, was een man, in wien de hoge waardigheit en de verdienfte op eene doorluchtige wyze vereenigt waren. Hy hadt kenniffe van de goede letteren, een doorluchtig verftandt, en eene wonderlyke kenniffe van ftaatzaken. *Davila* en *Thuanus* fpreken met lof van hem. Hy was een vertrouweling van koning Henrik den III, en ambaffadeur in Duitfchlandt en te Rome. Hy trouwde met Juliana van Arquenay, en hadde daar by KAREL, en MAGDALENA VAN ANGENNES, eerft getrouwt met Karel van Bellay, prins van Ivetot, en naderhandt met Lodewyk van Barbançon, here van Cany. De zoon, KAREL VAN ANGENNES, marquis van Rambouillet, vidame van Mans, here van Arquenay, enz. grootmeefter van des konings kleerkamer, kapitein van hondert edellieden van zyn huis, veldmaarfchalk, ridder van de ordens des konings, enz. was buitengewoon ambaffadeur geweeft in Spanje, en hadt de vredehandeling gevoert tuffchen den koning en den hartog van Savoje in den jare 1614. Hy fturf te Parys den 26 February des jaars 1652, in den ouderdom van 75 jaren. Hy hadde by Catharina van Vivonne, marquifinne van Pifani, LEO, die in den jare 1645 in den flag van Nordlingen fneuvelde; en een anderen zoon, die in den jare 1631 fturf aan de peft: JULIA LUCINA VAN ANGENNES, marquifinne van Rambouillet en van Pifani, hertoginne van Montaufier, gouvernante van den dauphyn, en naderhandt eerfte ftaatjuffer van de koninginne Maria Therefia, gemalinne van Lodewyk den XIV. Men vindt dikwils haren naam in de brieven van Voiture, en in de werken van de vermaartfte fchryvers van de XVII eeuw. Zy trouwde op den 13 July des jaars 1645 met Karel van Sainte-Maure, hertog van Montaufier, pair van Vrankryk, ridder van de ordens des konings, gouverneur van den Dauphyn, enz. en ftierf den 15 November des jaars 1671, in den ouderdom van 64 jaren, en wierdt begraven in het grote kloofter der Karmelyten by hare moeder. Onder verfcheide lykredenenen, die ter gedachteniffe van deze doorluchtige vrouwe uitgefproken wierden, is die van Flechier, biffchop van Nimes, lezenswaardig. DIANA, abdiffe van Hierra, die fturf in den jare 1670, of 1671: LOUÏSA ISABELLA, die abdeffe van S. Stephanus van Rheims was: CATHARINA CHARLOTTA, die abdiffe was van Hierra na hare zufter: en ANGELICA VAN ANGENNES, eerfte gemalinne van François van Ademar van Monteil, grave van Grignan, en luitenant generaal des konings in Provence. Deze was eene vrouwe van grote verdienften, en fturf in de maandt January des jaars 1665.

V. CLAUDIUS VAN ANGENNES, biffchop van Noyon, en naderhandt van Mans; van wien hier na gefproken wordt.

VI. LODEWYK VAN ANGENNES, baron van Meflay, here van Maintenon, grootmaarfchalk van het huis des konings, en ridder van de ordens van zyne majefteit, was buitengewoon ambaffadeur in Spanje. Hy trouwde met Johanna d'O, en maakte den tak der marquifen van Maintenon. JAKOB VAN ANGENNES, de twede van zyne zonen, was biffchop van Bayeux, en fturf in den jare 1647.

VII. FRANÇOIS VAN ANGENNES, veldmaarfchalk en ambaffadeur in Zwitzerlandt, maakte den tak der heren van Montlouet en van Lifi.

VIII. JAN VAN ANGENNES, here van Poigny en van Boiforcan, ridder van de ordens des konings, was ambaffadeur by den koning van Navarre, en naderhandt by den hertog van Savoje, aan wien hy gezonden wierdt om de wedergeving van het marquifaat van Saluzzo te eifchen, of hem den oorlog aan te zeggen. Hy was ook buitengewoon ambaffadeur in Duitfchandt. *Davila* en *Matthæus* fpreken van hem. Hy fturf in den jare 1593. Hy hadde by Magdalena, dochter en erfgename van François Thierry, here van Boiforcan, verfcheide kinderen, en onder anderen JAKOB VAN ANGENNES, ambaffadeur in Engelandt in den jare 1634, die naby Londen fturf in 't jaar 1637.

IX. PHILIPPUS VAN ANGENNES, here van Fargis, wat gouverneur van Maine en ambaffadeur in Engelandt. Zyne nakomelingfchap is uitgefturven in Karel van Angennes, grave van la Rochepot, die fturf aan de wonden, die hy bekomen hadt in 't aantaften der linien van Arras den 2 Auguftus des jaars 1640.

ANGENNES, (CLAUDIUS VAN) biffchop van Mans, zoon van Jakob, here van Rambouillet, en van Elizabeth Cottereau, en jonger broeder van Karel, kardinaal van Rambouillet, van wien in het volgende artykel gefproken wordt. Hy was geboren te Rambouillet den 26 Auguftus des jaars 1538. Hy ftudeerde te Bourges, te Parys en te Padua, van waar hy naar het Concilie van Trente ging. Op zyne wederkomft te Parys in den jare 1563 wierdt hy raadsheer in 't parlement, en drie jaren daarna zondt de koning hem naar Florence, en vervolgens naar Rome aan paus Pius den V. Hy was alreets raadsheer van ftaat, en in den jare 1517 benoemde koning Henrik de III hem tot prefident in de vyfde kamer der onderzoekingen. Eenigen tydt daarna wierdt hy biffchop van Nojon, en vervolgens van Mans, na de doodt van zynen broeder den kardinaal in den jare 1587. S. Karel heeft zynen lof befchreven. Koning Henrik de III zondt hem naar Rome, om de abfolutie van paus Sixtus den V te verkrygen wegens de doodt van den kardinaal de Guife. Hy wierdt ook gebruikt om koning Henrik den Groten te onderwyzen, wanneer hy den Gereformeerden Godsdienft afzwoer; en hy verkreeg door zyne verdienften aanzienelyke ampten. Hy fturf in den jare 1601. *Carol. in Ep. Spond. A. C.* 1589. *n.* 7. 1593, *n.* 17. 1594. *n.* 1. *enz. Sammarth. Gall.*

Gall. Christ. T. II. p. 519. 520. & T. III. p. 824. *Courvaisier des Eveques du Mans.*

ANGENNES, (Karel van) kardinaal van Rambouillet, bisschop van Mans, ouder broeder van den voorgaanden, leefde in de XVI eeuw. Hy was geboren den 30 October des jaars 1530 van Jakob van Angennes, van wien hier voor gesproken is, en van Elizabeth Cottereau, vrouwe van Maintenon, en wierdt van zyne jeugdt af aan zo wel onderwezen in de wetenschappen, dat hy daar in een wonderlyken voortgang maakte, zo dat hy wel haast bequaam geoordeelt wierdt om de eerste waardigheden der kerke te bekleden, en in de gewichtigste handelingen van staat gebruikt te worden. Koning Karel de IX, en de koninginne Catharina de Medicis, zyne moeder, vereerden hem met hunne gunst, en bedienden zich van hunnen raadt. Zy benoemden hem tot het bisdom van Mans in den jare 1560, en hy bevondt zich sedert by het sluiten van het Concilie van Trente in den jare 1563, en op een ander van de provincie van Tours in 't jaar 1583. Dewyl hy in verscheide gelegenheden doorluchtige blyken gegeven hadde van zyne voorzichtigheit en beleidt, gebruikte de koning hem in een gezantschap aan paus Pius den V, en verkreeg voor hem den kardinaalshoedt, dien hy ontfing in den jare 1570. De Hugenoten namen onder zyn opperpriesterschap de stadt Mans in. Deze kardinaal is by zommigen verdacht geweest dat hy door zyn verzuim, en mogelyk door zyne gierigheit, gelegenheit gegeven heeft tot de ongeregeldheden, die toen te Mans gepleegt wierden. Hy bevondt zich in den jare 1572 te Rome by de verkiezing van den paus Gregorius den XIII, en bleef by den zelven in de waardigheit van ambassadeur van Vrankryk. Sixtus de V maakte hem naderhandt gouverneur van Cornetto, en hy sturf aldaar in den jare 1587. Men gelooft zelfs, dat hy vergeven was. Hy was toen 56 jaren, 4 maanden en 23 degen out. *Courvaisier hist. des Eveques du Mans. Sammarth. Thuanus. Aubery.*

ANGER, of TANGER, door de Romeinen *Angra*, *Arangia*, *Anagra*, of *Tangera* genoemt, is eene rivier in 't oude markgraafschap Brandenburg, en komt uit de poelen en moerassen van het bosch, mede Anger genaamt, ontfangt de rivieren Tolle en Tholona in haren loop, en valt hy Tangermunde in de Elve. *Entzelt alt-Marck. Chron.* In 't hertogdom Bergen is ook eene rivier, die de Anger genoemt wordt, en 2 steedtjens in het zelve worden Angeroort en Angermunde genoemt. *Monum. Paderborn.*

ANGERBURG, eene kleine stadt van het landschap Bartenlandt, in het Brandenburgsch Pruissen, aan de rivier Angerap, met een slot en een groot ampt. Deze stadt zoude in het jaar 1312 gebouwt zyn. Niet verre van daar is het Angerburgsche meir, dat wegens zyn ryke aalvangst beroemt is.

ANGERLO, gemeenlyk ANGELER benoemt wordende, is een tamelyk dorp in het richterampt Doesburg, niet verre van den ouden Yssel, en omtrent anderhalf quartier ure gaans van de stadt Doesburg in 't graafschap Zutphen. In oude tyden stont de Angerlosche kerk onder de bescherminge van sint Gal, en hadt vier vikaryen, te weten van den heiligen Theobald, Kornelis, Anthony, en Apollonia, en stont het patronaatschap in 't jaar 1574 aan Johannes van Vierakkeren. Sedert de hervorminge van den Godsdienst heeft dit dorp een gereformeerden predikant bekomen, die onder Gelderlands vierde klassis of de klassis van Zutphen behoort. *Slichtenhorst toneel des lands van Gelder. J. Lindeborn Notit. Episcopat. Daventr.*

ANGERMANLANDT, *Angermannia*, eene provincie van Zweden, welkers hoofdstadt Hernesant genoemt wordt, heeft het Botnië ten Noorden, de Botnische golf ten Oosten, het landschap Medelpadt ten Zuiden, en Laplandt ten Westen. *Baudrand.*

ANGERMONDE in 't oude markgraafschap van Brandenburg. Zie TANGERMONDE.

ANGERMONDE, eene fraaie stadt in 't Ukermark, aan de rivier Welse, die uit het Grimmische meir ontstaat, en beneden Vierraden in de Oder valt, legt 11 mylen ten Zuidwesten van Stettyn. Zy wordt gemeenlyk *Nieuw-Angermonde* genoemt, en is een langen tydt onder Pomeren geweest, tot dat de keurvorst Frederik de I de zelve in 't jaar 1420 weder bemachtigde. In 't jaar 1429 hebben de Boheemsche Hussiten de zelve ingenomen, waar van zy ook kettersch Angermonde genoemt is.

ANGERMONDE, eene kleine stadt in 't hertogdom Courlandt, met een fraai kasteel, aan de Oostzee, drie mylen ten Noorden de stadt Windau gelegen. *Baudrand.*

ANGERONA wierdt eene Godheit genoemt, die de Romeinen in hunne rampen aanbaden. Men hadt haar standbeeldt op het autaar van de Godinne van het Vermaak, om aan te wyzen, dat de gene, die hunne rampen stilzwygende leden, zich eindelyk met vermaak daar van ontslagen vonden. Men merkte haar ook aan als de Godinne der Stilzwygentheit, hebbende den mondt gesloten. Macrobius geeft 'er in zyne *Saturnalia* reden van, en tekent de feesten aan, die men haar in January vierde, *l.* I. *c.* 10. *l.* III. *c.* 5. *Plutarch in Num. Cartari de Imag. Deor.* Festus zegt, dat zy aldus genoemt wierdt *ab angina*, om dat zy de Romeinen van de keelqualen genas. Anderen leiden haren naam af *ab angendo*, of *angerendo*, dat den mondt te sluiten betekent, om dat zy de Godinne der stilzwygentheit was. Zie *Salmas. in Solinum p. 6. edit. Ultraj.*

ANGERS, eene stadt van Vrankryk, is de hoofdstadt van Anjou, met een gerechtshof, bailluagie, kamer van het hof der munten, universiteit, en een bisdom, behorende onder dat van Tours. Deze stadt is gelegen aan de rivier de Majenne, na dat de zelve de Sarte en de Loire ontfangen heeft. De ouden noemden de zelve *Juliomagus Andicavorum*, *Andogavorum*, *Andium*, *Andegava* en *Andegavum*. Deze stadt is groot, schoon en volkryk, leggende in eene landstreek, die overvloedig is in vruchten en wynen. De huizen zyn 'er met leien gedekt, waarom zy de *zwarte stadt* genoemt wordt. Dat Angers eene oude stadt is, blykt uit de overblyfselen van een amphitheater, en andere Roomsche oudheden, welke aldaar gevonden worden. Zy is aan verscheide prinsen onderworpen geweest, met het overige van de provincie, waar van zy de hoofdstadt is, gelyk op het artykel van Anjou gezegt wordt. De Majenne scheidt de stadt in twee deelen, waar van het grootste zich uitstrekt in het hangen van een aangenamen heuvel, op welkers hoogte men de kerk van Mauritius ziet, en het kasteel van Angers. Dit is eigentlyk het geen men de stadt noemt. De kerk van S. Mauritius, die de hoofdkerk is, verdient opmerkinge door hare drie hoge torens op het portaal: waar van de middelste geen afzonderlyk fondament heeft, maar door eene boog op dat der anderen steunt, en alzo in de lucht schynt te hangen. Maar de breedte van den buik, of het midden der kerke is aanmerkenswaardig, zo wel als de schat van overblyfselen en sieraden, die aldaar gevonden worden. Behalven het zwaardt van S. Mauritius vindt men onder de overblyfselen eene kruik, den roodverwigen Jaspis niet ongelyk, die men voorgeeft dat op de bruiloft van Cana in Galilea gebruikt, en door den koning Renatus uit Sicilië in deze kerk, daar hy begraven is, gebragt zoude zyn. Het kapittel bestaat uit negen en twintig kanunniken, een deken, een groot aartsdiaken, een thresorier, een zanger, twee andere thresoriers, een theologaal, en een penitentier. Defensor is de outste bisschop, waar van men kennisse heeft. Hy leefde in de IV eeuw. De kerke van Angers heeft nog andere doorluchtige prelaten gehad, onder de welke zy voor heiligen erkent Apothemus, Maurillus, Renatus, Albinus, Licinius, Benedictus, Loupius, en Johannes Michaëlis, welke laatste in den jare 1447 sturf. Anderen meer zyn 'er geweest, die door hunne Godvruchtigheit, door hunne geleerdheit, en door hunne waardigheden beroemt waren. Men ziet te Angers nog andere schone kerken, verscheide parochien, de drie abdyen van S. Albinus, van S. Nicolaas, en van S. Sergius, en een groot getal van godsdienstige gestichten, kerkelyke queekscholen, en kloosters van beide kunnen. Het kasteel wordt beschermt door achtien ronde torens en eene halve maan. Het is gebouwt op een rots, en gedekt met brede en diepe grasten, in de rots uitgehouwen, zynde van de zyde der riviere ontoegankelyk, daar men door een gemakkelyk werktuig alle noodzaaklykheden optrekt. In den jare 1562 ontnam de koning den Hugenoten het kasteel; doch in den jare 1585 wierden zy door verrassing daar van weder meester. De regeering der stadt bestaat uit eenen majoor of amptschout, die alle jaren verandert wordt, en uit vier en twintig schepenen. Zy hebben hunne vergadering in het stadhuis, dat versiert is met een fraaien uurwerkstoren, verheven op eene boog, die tot een ingang dient aan de plaats van S. Michiel, daar men het paleis van het gerechtshof ziet. De universiteit van Angers is zeer beroemt. Zy wierdt opgerecht in den jare 1398 door Lodewyk den II. Onder verscheide collegien aldaar zyn dat van de yzere poort, en van de vaders van het oratorie, met de scholen van de rechten en van de geneeskunde in de meeste achting. Het feest *La Fete-Dieu* genoemt wordt in deze stadt met grote pracht geviert, en de processie op het zelve is eene van de heerlykste; het welke heeft doen zeggen, dat men, om prachtigheden te beschouwen, *La Fête-Dieu* van Angers, de kruisdagen van Poitiers, en *la Mairie* van la Rochelle moet zien. Men geeft voor dat de plechtigheden van de processie van Angers ingestelt zyn om openbare boete aan Godt te doen, wegens de zogenaamde dwalingen van Berengarius, aartsdiaken van deze stadt, van wien op zyn plaats gesproken wordt. Maar de Godsdienstigheit der laatste prinsen van het huis van Anjou is daar van de voornaamste oorzaak geweest. Renatus, koning van Napels, graaf van Provence en hertog van Anjou, hadt een byzonder vermaak in deze plechtigheden. Die, welke te Aix in Provence op de processie van *La Fête-Dieu* geschieden, zyn alle zyne uitvinding. De koninklyke academie van Angers, uit dertig personen bestaande, tot oefening en volmaking van allerlei wetenschappen, is door koning Lodewyk den XIV in den jare 1685 aldaar opgerecht, en byna met gelyke voorrechten als de koninklyke academie te Parys begiftigt. In de zelve mag over Theologische verschillen, noch ook over staatkundige zaken, dan voor zo verre de zelve met het koninklyk gezag en de rykswetten niet strydig zyn, gehandelt worden. Angers legt zes en twintig Fransche mylen ten Westen van Tours, en eene kleine myle van de Loire, ter plaatse daar aan de zelve een steedtjen gelegen is, *Pont de Cé*, *Pons Cæsaris*, genoemt, dat van eene lange brug over de rivier, die zich aldaar als een meir uitbreidt, den naam heeft; en zoude deze brug, die merendeels gepleistert is, van Julius Cæsar gebouwt zyn. *Ptolomæus l.* II. *c.* 7. *Plin. Greg. Turon. J. de Bourdigue Annal. d'Anjou. J. Hiret. Antiq. d'Anj. Sammarth. Gall. Christ.* T. II. *Du Chesne Antiq. des villes de France. Sincerus Itiner. Gall. Memoires du Temps.*

Concilien van Angers.

Het eerste Concilie van Angers wierdt gehouden in den jare 453, om de kerkelyke tucht vast te stellen. De ordeneering van Thalasius, bisschop van deze stadt, gaf gelegenheit aan de bisschoppen, die zich daar by bevonden hadden, om een Concilie byeen te vergaderen. Men maakte daar twaalf Canons, welke de kardinaal Baronius verhaalt in het VI deel van zyne Jaarboeken. De eerste der zelven verbiedt aan de klerken het oordeel van hunne bisschoppen niet te gehoorzamen, zonder hen geraadpleegt te hebben zich tot den werreldlyken rechter te begeven, en zonder hunne toestemming uit het bisdom te vertrekken. Leo van Bourges zat voor in deze vergadering. De vader Fronton le Duc is de eerste, die de Canons van het eerste Concilie van Angers heeft uitgegeven. Men

ſtelt een ander Concilie in den jare 1269, onder het opperprieſterſchap van Clemens den IV. Nicolaas Geslant was toen biſſchop van Angers. Hy zelf hieldt zeventien verſcheide Synoden, tot bepaling van eene goede order in zyn bisdom. Hy maakte ten dien einde uitmuntende bevelen. In 't jaar 1448 hieldt men aldaar een ander Concilie. Johannes Bernard, aartsbiſſchop van Tours, zat voor op het zelve. Men maakte aldaar 17 Canons wegens de kerkelyke tucht en om de misſlagen weg te nemen; onder welke men ook rekende het gerucht, dat gemaakt wierdt by het hertrouwen van bejaarde luiden, gemeenlyk Charivaris genoemt, en 't welke veroordeelt wordt in de XIII Canon. Wilhem le Maire, biſſchop van Angers, gaf Synodale bevelen uit in den jare 1293, en hy hieldt eenige Synoden, het welke verſcheide van zyne opvolgers nagevolgt hebben, als Foulques van Matthefelon in de jaren 1326, 1327, en 1328; Karel Miron in 't jaar 1615, en Wilhem Fouquet in 't jaar 1617.

ANGERVILLE, (Richard) een Engelſchman, de zoon van een ridder. Hy wierdt te Bury in de provincie van Suffolk geboren, en te Oxfort opgevoed. Hy verkreeg door zyn verſtandt de bediening van gouverneur van Eduard den III, eer deze prins tot de kroon geraakte. Hy maakte hem daar op tot zyn byzonder threſorier, tot threſorier van zyne kleerkamer, tot deken van Wels, tot biſſchop van Durham, tot kanſelier, en vervolgens tot threſorier van Engelandt. Hy was zo groot een liefhebber van boeken, dat men zegt, dat hy 'er alleen meer hadde dan alle de biſſchoppen van Engelandt te zamen. Hy verkoos altydt de verſtandigſte kerkelyken tot zyne kapellanen. Doch de Chriſtelyke liefde was de deugt, waar in hy het meeſt uitmuntte. Hy liet alle weeken eene grote menigte broods aan den armen uitdeelen, en wanneer hy van Durham naar Nieukaſtel ging, zynde twee ſteden, die maar 12 Engelſche mylen van malkander leggen, gaf hy altydt 8 ponden ſterlings aan den armen, en aldus naar mate dat hy verder ging. Hy ſturf in 't jaar 1345. *Engelſche Dict.*

ANGHIERA, (het graafschap van) *Angleriæ comitatus*, eene grote provincie in 't hertogdom van Milanen, ten Noorden bepaalt door de bailluagien, die de Zwitſers in Italië bezitten, en door het Valais, of Wallislandt; ten Weſten door de valleie van Aoſta; ten Zuiden door het Vercellois, en het Novareeſche, en ten Ooſten door het eigentlyke Milanees of het gebiedt van Milanen. Het Ooſtelykſte gedeelte van 't landt begrypt de grote valeie van Seſſia, en verſcheide andere naburigen, die onder den zelven naam doorgaan; en het Weſtelykſte ſtrekt zich rontom Lago Maggiore of het grote meir. Al dit landt wierdt in den jare 1397 door keizer Wenceſlaus ten voordeele van Jan Galeazzo den III tot een graafſchap gemaakt. Het is zeer vruchtbaar en volkryk. Behalven de ſtadt Anghiera, die de hoofdſtadt is, ziet men 'er nog de ſteden Arona, Vogogne, Domo-d'Oſcella, en Margozzo; behorende Anghiera en Arona aan het huis van Borromeo. *Baudrand.*

ANGHIERA, in 't Latyn *Angleria*, eene ſtadt van Italië, de hoofdſtadt van het graafſchap Anghiera, hier even voor beſchreven. Zy legt aan den Weſtoever van Lago Maggiore, of het grote meir, naby de plaats, alwaar de Teſin uit dit meir loopt. Zy is vermaart wegens de Galeazzoos, die aldaar geboren zyn, en hertogen van Milanen waren. *Baudrand.*

ANGIANUS, (Jakob) ridder, en beroemt hiſtorieſchryver, was here van Keſtergat by Bruſſel in het hertogdom Brabant, en leefde nog in den jare 1460, zynde hofmeeſter van Philips den Goeden, hertog van Bourgondië. Hy legt te Bruſſel begraven by de Karmeliters, onder een fraaie graftombe, die ten tyde van de beeldſtormery omver geſmeten wierdt, maar naderhandt vernieuwt is door des overledens neve Jakob Angianus, en door den geleerden Lipſius met een fraai opſchrift vereert. F. Zweertius getuigt in zyne *Athenæ Belgicæ*, dat hy in de Franſche tale geſchreven heeft de hiſtorien en daden der hertogen van Brabant tot op Philips den goeden toe, wiens hofmeeſter hy geweeſt is.

ANGIMI, eene kleine ſtadt van de provincie van Canem, in 't landt der Negers. Zy legt naby Nubië, dat zy ten Ooſten heeft, en is maar 3 dagreizens van een eilandt der Negers gelegen, dat ten Zuiden is. Daar is geen ander water in deze ſtadt dan het gene men uit de putten haalt. Edriſſi plaatſt de zelve in het derde deel van het eerſte klimaat. *Herbelot Bibl. Oriental.*

ANGIOLELLO, (Jan Maria) geboren te Vicenza, heeft in 't Italiaanſch, en in het Turkſch eene hiſtorie van Mahomet de II geſchreven, die hy aan hem opdroeg. Zy wierdt van dezen trotſchen Sultan met veel genoegen aangenomen, die, behalven de heuſchheden, die hy aan Angiolello bewees, hem blyken gaf van zyne milddadigheit. De ſchryver hadt ooggetuige geweeſt van 't gene hy verhaalde; want een der ſlaven van den jongen Sultan Muſtapha zynde, volgde hy hem in den krygstocht van Perſië in 't jaar 1473, te weten in den ſchrikkelyken oorlog, dien Mahomet in perſoon voerde, met byna 200000 ſoldaten, in de ſtaten van Uſſun-Caſſan. Men heeft reden om zich te verwonderen, dat Angiolello, die buiten twyffel de trotſchheit van dezen Turkſchen keizer kende, de beledigende woorden heeft durven herhalen, die Uſſun-Caſſan gebruikte om hem zyne onwettige geboorte te verwyten, wanneer hy van eene hoogte, aan den oever van den Euphraat, het vyandelyk leger ontdekt hadt. Mogelyk is 't Mahomet altydt onbekent geweeſt, dat Angiolello deze ſmaadreden vereeuwigt heeft, dewyl de prinzen alles niet weten, wat in de hiſtorien, die aan hen opgedragen worden, vervat is. 't Zy daar mede zo 't wil, het werk van Angiolello wierdt nochtans niet te minder wel ontfangen, en niet te minder wel beloont. De genen, die hem in 't jaar 1524 doen bloejen, gelyk Konig, *Biblioth. vetus & nova*, hebben het wat te verre in zyn laatſten tydt genomen; doch 't geen zy 'er byvoegen, dat hy 't leven van Uſſun-Caſſan beſchreven heeft, is billyker. Men drukte in 't jaar 1553 te Venetië een werk van Giov Maria Angiolello *della vita e de fatti di Re di Perſia*, en men ziet in de bibliotheek van Thuanus, *Relatione della vita e de fatti del ſignor Uſſun-Caſſan*, door onzen *Angiolello.* Men heeft het jaar en de plaats van den druk vergeten aan te tekenen. *Bayle Dict. Critique.*

ANGITIA is de oude naam van een boſch van het landt der Marſen, tuſſchen de ſtadt Albi en het Fucynſche meir. Dit boſch wordt hedendaags *Selva d'Albi* genoemt. Solinus en Silius Italicus noemen het *Angutia*, naar den naam van eenen der dochters van Æetes, koning van Colchos, die Circe en Medea tot zuſters hadde; doch Servius zegt, dat Medea, Jaſon gevolgt zynde, in Italië quam, en dat zy aan de Marrubiers, die omtrent het meir Fucino woonden, raadt gegeven hebbende om zich van de aanvallen der ſerpenten te hoeden, deze volkeren haar *Anguitia* noemden, van 't Latynſche woordt *anguis*, dat een ſerpent betekent; of van *angere*, dat is *pynigen*, of van beide, dewyl zy door hare betoveringen de ſerpenten pynigde en deedt ſterven. *Solin. cap. 8. Silius Italic. lib.* VIII. *Servius in lib.* VII. *Æneid.*

ANGITOLA, (la Rocca d') *Agitula*, een vlek van Calabrië, eene provincie van het koninkryk Napels. Het legt aan eene riviere, die den zelven naam draagt, en zich een weinig verder in de Golf van St. Euphemia ontlaſt. Het is omtrent twee mylen van de ſtadt Monte Leone ten Noorden gelegen. Men gelooft, dat Angitola de kleine ſtadt der Brutiers is, die men Criſſa noemde. *Baudrand.*

ANGLE, *Angla*, een vlek van Vrankryk in Poitou. Het heeft een abdy, en legt aan de rivier Anglin, op de grenzen van Touraine en van het Limouſin, omtrent 9 mylen ten Ooſten van Poitiers. *Baudrand.*

ANGLEN, of ANGEL-SAXEN, by Tacitus en andere hiſtorieſchryveren *Angli*, en by Ptolomæus en Procopius *Angili* genoemt, zyn een gedeelte der oude Zwabiſche volkeren geweeſt, de welke omtrent de Ooſtzee gewoont hebben, en, volgens Cluverius, grenſden, Zuidwaarts, tuſſchen de rivier de Plauer en de zee, aan de Elve, daar zich de Bill in de zelve ontlaſt; ten Weſten aan de Saxen en de gemelde rivier de Bill; ten Noorden aan de Ooſtzee, en ten Ooſten aan den zeeboezem van Wismar, welke landſtreek tegenwoordig de helft van het hertogdom Lauenburg, ter regter zyde van de Elve, en het Weſter gedeelte van het hertodom Mekelenburg begrypt. Zekere ſtreek lands in het Cimbriſche halfeilandt, in het hertogdom Sleeswyk, tuſſchen Flensburg en Gottorp, draagt nog hedendaags den naam van *Angeln*, in het Latyn *Anglia*, of *Anglia minor*, zynde omtrent 5 mylen lang, en 4 mylen breet, en ſtrekkende zich uit tot aan de Ooſtzee. Het zelve begrypt in zich twee grote amptsvoogdyen van Gottorp, als mede twee van Flensburg, nevens eenige andere karſpelen; zo dat waarſchynlyk de oude Anglen na de tyden van *Tacitus* zich derwaarts gewend hebben, gelyk uit het I boek der *Hiſtorie der Anglen* van *Beda* blykt, als mede uit *Ethelwerd Saxo*, welke laatſtgenoemde ſchryver Anglen tuſſchen Jutlandt en Saxen plaatſt, en des zelfs hoofdſtadt Sleeswyk noemt. Alzo nu de Anglen aan de Saxen grenſden, en der zelver bondgenoten waren, zyn zy met hen naar het uiteinde van den Rhyn, en verder op naar Britannie gevaren, en hebben dat koninkryk, dat nog tegenwoordig van hen den naam van *Anglia*, of *Engelandt* draagt, ingenomen; waar op met den tydt de namen dier twee volkeren zamen zyn getrokken, wordende Angel-Saxen genoemt. Crantzius is van gedachten, dat deze Anglen, de welke met de Saxen in Engelandt zyn getrokken, uit Weſtphalen zyn gekomen, en eerſt *Angern*, of *Engern*, maar naderhandt *Anglen* genoemt. Doch het ſchynt, dat dit twee verſcheide volkeren zyn geweeſt, alzo de Anglen by Tacitus *Angli*, maar de Engern of Angern *Angrivarii* geheten worden. De bovengemelde Beda getuigt, dat de volkeren, de welke in de V eeuwe Vertigemus, koning der Britanniers, te hulp zyn gekomen, uit de drie machtige Duitſche volkeren, te weten de Saxen, de Anglen en de Jutten, beſtaan hebben. *Cambden. Britann. Fabricius in Origin. Cluverii Germania.*

ANGLESEY, dat de ouden *Mona* noemen, is een aanmerkelyk eilandt in de Ierſche zee, in 't Noordweſter gedeelte van het landt van Waas, waar van het door een kleinen arm van de zee geſcheiden is. Het zelve heeft omtrent 60 Engelſche mylen in 't compas. Dit eilandt heeft de beſte lucht van het gehele landſchap, en is zeer vruchtbaar in tarwe en andere vruchten, waarom het de moeder of voedſter van Wales plagt genoemt te worden. Het heeft ook vele mineralen, inzonderheit aluin en koperaſch. Op het eilandt zyn maar twee ſteden, die van eenig belang zyn, Beumaris, en Newboroug, beide aan de Menay gelegen, dat eene zeeëngte is, die het zelve van Carnarvanshire affcheidt. Holy-Head komt alleen in aanmerking, om dat het de gewone legplaats is van de Ierſche paketboten. Daar zyn echter verſcheide plaatſen van minder belang, en zeer vele kleine vlekken; zo dat men op dit eilandt omtrent 1840 huizen en 74 parochien telt. *Leland. Cambden. Speed Deſcr. Angl. The preſent ſtate of great Britain.*

ANGLESEY, (Graven van) in Engelandt. De eerſte, dien deze tytel toegevoegt wierdt op den 24 September des jaars 1623, was Christopher Villiers, een broeder van Georgius, hertog van Bukkingham. Op hem volgde in 't zelve jaar zyn zoon Karel, die in 't jaar 1659 zonder mannelyke nakomelingen overleedt. Naderhandt quam de gemelde graaflyke waardigheit aan het geſlacht van Annesley, dat een langen tydt in Nottinghamshire gebloeit hadde. François Annesley was baronnet in Engelandt, Lord Mount Norris, en vicomte van Valentia in Ierlandt, en in 't laatſtgemelde koninkryk onderthreſorier, en ſecretaris van koning Karel den I. Zyn zoon Arthur Annesley, koning Karel den II met gevaar van zyn leven, en met al zyn vermogen in zyne ballingſchap gedient hebbende, wierdt, zo haaſt die prins op

den

den Engelschen troon bevestigt was, namentlyk op den 20 April des jaars 1661, tot pair van Engelandt gemaakt, met den tytel van lord Annesley van Newport Paganel en Bukshire, als ook van graaf van Anglesey. Hy wierdt ook geheim zegelbewaarder, en sturf in April des jaars 1686, na dat hy by zyne vrouwe Elisabeth, eene dochter van den ridder Jakob Altham, zeven zonen en zes dochters geteelt hadde. Van de zelve bleven in 't leven JAKOB, waar van hier onder breder, ALTHAM, RICHARD, ARTHUR, en KAREL, ook vier dochters, welke aldus uitgehuwelykt wierden; (1) DOROTHEA, aan Richard, graaf van Tryon in Ierlandt; (2) ELISABETH aan Alexander Macdonald, tweden zoon van den graaf van Antrim; (3) FRANCISCA aan Johannes Wyndham, en na des zelfs doodt aan den ridder Johan Thompson, naderhandt lord Haversham; (4) PHILIPPINA, aan Karel, Lord Mohun, en na des zelfs doodt aan een serjeant at Law, of een doctor in de rechten, genaamt Coward. De outste zoon van JAKOB trouwde met Elisabeth, eene dochter van Johannes, graaf van Rutlandt, en liet, wanneer hy in den jare 1690 overleedt, deze volgende kinderen van haar na; (1) JAKOB; (2) JOHANNES, van welke beide hier na; (3) ARTHUR, getrouwt met Maria, eene dochter van Johannes Thompson, Lord Haversham; (4) ELISABETH, getrouwt met Robert Gayer van Stoeke Poges. De outste, JAKOB, trouwde met Catharina Darnbei, eene natuurlyke dochter van koning Jakob den II, by Catharina, eene eenige dochter van den baron Karel Sedley. Hy teelde by haar maar eene dochter, genaamt Catharina, den 7 January des jaars 1700 geboren, en liet zich naderhandt van haar scheiden. Hy sturf den 19 January des jaars 1702, waar op gemelde zyne weduwe wederom met den hertog van Bukkingham Johannes Scheffield trouwde; en in de waardigheit van graaf van Anglesey volgde hem zyn jonger broeder JOHANNES. Deze trouwde in 't jaar 1706 met Henrietta, de outste dochter van Wilhem, graaf van Derby. *Heylyn 's help to English history pag.* 200. *Peerage of England* I. *pag.* 273.

ANGLICUS, (MICHIEL) van Beaumont in Henegouwen geboortig, leefde in de XVI eeuw. Hy was hoogleeraar in de rechten en geen ongelukkig dichter. Men heeft verscheide werken van zyn maakzel in de Latynsche tale, als: *De mutatione studiorum lib.* I. *Eclogarum lib.* IV. *ad Episcopum Parisiensem. Eclogarum lib.* II. *ad Lud. Villerium. Elegia deprecatoria*, en andere. *Franc. Zweertii Athen. Belg. Valer. Andr. Biblioth. Belg.*

ANGLICUS (NIKOLAAS) bisschop van Assise, eerst een Franciskaner monnik, was een Engelschman. Hy verkreeg veel achting door zyne Godsdienstigheit en geleertheit, en verscheen met veel lof op de universiteiten van Engelandt, Vrankryk en Italië. Paus Innocentius de IV gaf hem dikwils blyken van zyne achting, en verkoos hem zelfs tot zynen biegtvader. Naderhandt gaf hy hem het bisdom van Assise. Anglicus maakte verscheide werken, die niet tot ons gekomen zyn. Hy sturf omtrent den jare 1260. *Pitseus de Script. Angl. Ughel. Ital. sacra.*

ANGLOIS, (THOMAS) kardinaal, van de orde van St. Dominicus, was een man van grote achting. De koning van Engelandt, Richard de II, die de oprechtheit en geleertheit van dezen monnik kende, hadt zo veel betrouwen op hem, dat hy hem tot zynen biegtvader aannam. Hy wierdt op het verzoek van dezen prins door paus Urbanus den VI onder 't getal der kardinalen gestelt. Deze waardigheit maakte het harte van dezen monnik niet opgeblazen, die altydt zeer Godvruchtig leefde. Hy sturf in 't jaar 1380. Hy heeft over de gehele wysbegeerte van Aristoteles geschreven, en verscheide *quotlibets* (schertseryen) die Antony van Siena zegt te Toledo in het Dominikanerklooster gelezen te hebben, zynde aan Pieter Martyr opgedragen. *Ughel. Addit. ad Ciacon. Anton. Sen. Biblioth. ordin. frat. prædict. Joan. Pitseus sont. Theat. Dom. pag.* 23.

ANGLONE, *Anglona*, was eertyds eene bisschoppelyke stadt van Lucanië in Italië. Daar van van is niets meer overig, dan eene kerk en een out kasteel, gelegen in Basilicata, eene provincie van Napels, 4 of 5 mylen van de stadt Tursi, die in de bisschoppelyke waardigheit op de zelve gevolgt is. Het bisdom van Anglona behoorde onder dat van Cerenza. *Baudrand. de Commanville Tables Geograph. & Chronolog.*

ANGLURE, *Anglura*, een vlek of kleine stadt van Vrankryk, in Champagne, aan de rivier de Aube, alwaar een brug is, omtrent 8 mylen van de stadt Troyes ten Noorden. *Baudrand.*

ANGLUS, (THOMAS) een Engelsch priester, heeft zich niet minder bekent gemaakt door zyne byzondere gevoelens, dan door de menigte van zyne kleine boekjens in de XVII eeuwe. Hy was van goeden huize, en toonde zulks dikwils op het voorhoofd van zyne werken. Getuigen daar van zyn zyne drie zamenspraken *de Mundo*, in den jare 1642 te Parys gedrukt; alwaar men leest: *Auctore Thoma Anglo, è generosa Albiorum in Oriente Trinobantum prosapia oriundo.* Hy heeft verscheide namen gehad, en daar zyn weinig landen in Europa, alwaar hy zyn verblyf niet gehad heeft. Zyn rechte toenaam was *White* (*Witte*), dien hy gewoon was dan eens onder dien van *Candidus*, dan onder dien van *Albius*, zomtyds onder dien van *Bianchi*, en dan eens onder dien van *Richwort* te verbergen; doch in Vrankryk was hy byna niet dan onder den naam van *Thomas Anglus* bekent. Hy was opperregent van 't collegie te Lisbon, en onderregent te Douay. Rome en Parys verschaften hem een lang verblyf. Hy was ook langen tydt een huisgenoot van den ridder Digbi, en hy heeft in 't openbaar betuigt, dat hy voor de gevoelens van dezen lord eene byzondere achting hadde. Hy stelde zynen roem daar in, dat hy in 't Peripatetismus volharde, en het licht wederstont, dat Descartes hem wilde geven. Hy gaf zelfs voor, de grondregelen van Aristoteles te doen dienen tot opheldering van de ondoorgrondelykste verborgenheden van den Godsdienst, en met dit oogmerk bestont hy de vryheit en de genade te verhandelen. Hy belemmerde zich daar mede, en om dat hy aan zyne byzondere gedachten te veel den teugel gevíert hadde, behaagde hy den Molinisten, noch den Jansenisten. Hy hadt een doordringenden en vatten geest; doch hy was niet gelukkig om de denkbeeldenste onderscheiden, die tot een regel en grondslag moesten dienen, of om de stoffen te ontwinden. Hy was een eigenzinnig Philosooph en Theologant. Eenige van zyne werken zyn te Rome door de congregatie van de *Index* gekrenkt, en op andere plaatsen door de afkeuringen der academiën. De congregatie veroordeelde de vier navolgende verhandelingen: *Institutiones peripateticæ: Appendix Theologica de origine mundi: Tabula suffragialis de terminandis fidei litibus ab Ecclesia Catholica fixa: Tesseræ Romanæ evulgatio.* De Doctoren van Douay keurden 22 stellingen af, uit de gewyde onderrichtingen van Thomas Anglus getrokken. Hy schreef tegen hunne afkeuring eene *supplicatio postulativa justitiæ*, waar in hy zich beklaagt, dat zy zich vergenoegt hadden met eene zeer onbepaalde veroordeeling, verzelt met eene betrekkelykheit, zonder elk voorstel in 't byzonder aan te roeren. Hy toont hen aan, dat zy als Theologanten van quade trouwe gehandelt hebben.

Thomas Anglus hadt een zonderling gevoelen over den staat der zielen, van hunne ligchamen afgescheiden zynde, en over de gemakkelykheit van de verkryging van het paradys. Men weet niet wel, in wat jaar hy gestorven is. Hy leefde nog toen Karel de II op den Engelschen troon herstelt wierdt, dewyl 'er boeken van zyn maakzel zyn, na het huwelyk van dezen vorst met de infante van Portugal geschreven. Hy was geen vriendt van de Jesuiten, en hy zou 'er niet moejelyk om geweest zyn, zo zy hem hunne gramschap waardig geoordeelt hadden. Men zegt, dat hy in 't begin van de onlusten, die 'er tusschen Karel den I en 't parlement ontstonden, in 't Engelsch schreef, om het gevoelen van de lydende gehoorzaamheit staande te houden. *Bayle Dict. Critique.*

ANGOLA, een koninkryk in Africa, in 't Zuidergedeelte van Congo, is in acht voorname landschappen afgedeelt; namentlyk, Lorando, Sinso, Ilamba, Icollo, Ensaca, Massingan, Cambamba, en Embacca, die andere kleinder heerschappyen in zich bevatten. Het landt is door aangewenden vlyt zeer vruchtbaar geworden, en zyn de landen van Lorando, die onvruchtbaar waren, door de Portugezen, die de inwoners onderwezen en hen deden arbeiden, vruchtbaar gemaakt. Zy hebben ook de oevers van de rivier van Calucala met oranjebomen, citroenen, granaatappelbomen en wynstokken beplant, en van de provincie Ilamba een nieuw-Spanje gemaakt. Men vindt in dit landt een zeker slag van dieren, als saters, door de Negers *Quojas-Morrou*, en door de Portugezen *Salvages* genaamt. Zy hebben een groten kop; het aanzicht gelykt naar dat van een mensch, doch de neus plat en gebogen. Het overige van het ligchaam heeft veel gelykheit naar dat van een mensch. Van voren zyn deze dieren kaal; doch van achteren met zwart haair bewassen. Deze dieren zyn zeer sterk en vaardig, staan en lopen meest regt over einde. Men ziet ze van beiderlei kunne. De wyfjes hebben ook een boezem, en borsten en buik byna gelyk de vrouwen. In de XVII eeuwe wierdt aan den prins van Oranje, Frederik Henrik, een van deze wyfjes in Hollandt vereert, het welk zo groot was als een kindt van drie jaren. Dit dier was zeer vet, maar echter zeer vaardig. Het at en dronk reinelyk, en sliep op een bedt als een mensch. De Negers vertellen van deze Quojas-morrou zeldzame dingen. Men zegt, dat zy gewapende mannen tegenweer bieden, ook zeer heet naar vrouwen zyn. Men vindt in verscheide meiren van dit koninkryk, als in dat van Quihate, en Angolone, als ook in de rivier Quansa, een zeemonster, dat de Negers *Ambisiangulo*, en *Pesiengone*; de Portugezen *Perroumouller*, en de Fransche zeelieden *Sirene* noemen. Men vindt van deze dieren mannetjes en wyfjes. Zy zyn omtrent 8 voeten lang en 4 voeten breet, met korte armen, lange vingers, met een ovaal hoofdt en oogen, een verheven voorhoofdt, een platte neus, en een groten mondt, doch byna zonder kin en ooren. Hare huidt is donker graauw. Zy worden in netten en strikken gevangen; en wanneer zy daar in gevallen zyn, met pylen doorschoten, terwyl zy gelyk een mensch schreeuwen. Haar vleesch is van reuk en smaak als dat van een zwyn. Men vindt in de zelve meiren ook zeepaarden en walvisschen. De grootste handel, dien de Portugezen in Angola dryven, is met slaven, die door hen opgekocht worden, om ze naar America te vervoeren, en in de suikermolens en mynen te doen arbeiden, dewyl de Europianen dezen arbeidt niet kunnen uitstaan, en de Negers alleen voor eenigen tydt in de mynen kunnen duren. Men verzekert, dat toen de Spanjaarden meester van Angola waren, zy alle jaren 15000 slaven van daar naar America overvoerden, en men gelooft, dat de Portugezen tegenwoordig dat landt niet minder ontvolken. De voornaamste koopmanschappen, die men uit andere landen in Angola verhandelt, bestaan in allerhande lakens, stoffen, zyde lynwaat, goude en zilvere kanten, wyn, brandewyn, boomolie, speceryen, enz. De inwoners hebben tot hunne wapenen boog en pylen, en een werpspies. Zy hebben ook geleert met bylen en zabels te vechten: doch met schietgeweer kunnen ze niet omgaan. Zy vechten alle te voet. Dewyl het landt wegens de vruchtbaarheit der vrouwen ongemeen volkryk is, en dat een man verscheide wyven heeft, kan de koning gemakkelyk een leger van 200000 mannen op de been brengen; doch zy hebben geen meer moedt noch dapperheit dan die van Congo. In 't jaar 1584 versloegen 500 Portugezen, van eenige inwoners van Congo gevolgt zynde, 12000 Angolezen, en het volgende jaar wierden 'er 60000 door 200 Portugezen en 10000 Negers verslagen. Het koninkryk Angola was in vorige tyden in verscheide grote heerschappyen verdeelt, en ieder Sova of heer was alleenheerscher in zyn gebiedt, hoewel zy alle den koning van Congo voor hunnen beschermheer erkenden, en hem hulde deden: doch sedert byna 200 jaren zyn hier omtrent grote veranderingen voorgevallen; wanneer een van de Sovaas, genaamt Angola, met

hulp der Portugezen, zyne naburen beoorloogde, vele landen bemachtigde, de zelve tot een koninkryk maakte, en den naam van Ineve aannam. De koning van Angola, die in den jare 1640 ſturf, liet drie dochters en eenen neef na. De outſte dochter, die Anna Xinga genoemt wierdt, (gedoopt zynde) gaf voor, dat de kroon haar volgens de wetten van 't koninkryk toebehoorde; doch de Portugezen den neef toegedaan zynde, wierdt zy gedwongen landwaarts in te trekken, alwaar verſcheide groten haar volgden. Na verſcheide veldſlagen tegen de Portugezen verloren te hebben, maakte zy eindelyk vrede met de zelve. Deze prinſeſſe hadde eene mannelyke kloekmoedigheit, en ſtelde haar eenig vermaak in den oorlog. Het Chriſtendom uit haat tegen de Portugezen afgezworen hebbende, gaf zy zich aan de afgodery over, en hadt altydt de gewoonte, menſchen aan haren afgodt op te offeren, eer zy eenigen oorlog ondernam. Deze wreetheit belette nochtans niet, dat zy tot den minnehandel genegen was. Zy onderhieldt 50 of 60 uitgeleze jongelingen, aan welke zy vrouwelyke namen en kledinge gaf, terwyl zy in haar leger een mannelyken naam en kleedt droeg, om te ontzagchelyker te zyn. Zy was overal gelukkig, behalven tegen de Portugezen. In 't jaar 1646 verwoeſtte zy de gehele provincie Oanda met haar volk, plunderde alles, en maakte de inwoners tot ſlaven. De koning van Angola heeft zyne verblyfplaats in een dorp op een zeer hoge rots, Mapongo genoemt, die meer dan 2 mylen in den omtrek heeft, wiens top byna de wolken ſchynt te bereiken. De omleggende vlakte is wonderlyk vruchtbaar en vermakelyk. De rots is maar aan eene zyde toeganckelyk, zo dat de vorſt aldaar zeer zeker is. De koning onderhoudt een groot getal van paauwen, en 't is op levensſtraffe verboden de zelve in 't allerminſte te beſchadigen. De volkeren in Angola zyn afgodendienaars, eeren een houten afgodt, genaamt Moquiſies, voor wien eenige tempelen opgerecht zyn. Hunne afgodiſche prieſters, Gangas genaamt, worden byna met de zelve eerbiedigheit als de afgodt bejegent; dewyl zy zich beroemen, dat zy den hemel kunnen ſluiten, en den regen van daar doen afdalen, het leven en de doodt geven, en alle verborgene en toekomende dingen, door de kracht der Moſquiſies ontdekken. De Portugezen hebben den Chriſtelyken Godsdienſt in de plaatſen, die onder hen behoren, in den jare 1548 ingevoert, wanneer de Jeſuiten een groot getal inwoners doopten, zo dat in den jare 1590 reets meer dan 20000 Angolezen het Chriſtendom hebben aangenomen. De biſſchop van Angola houdt zyn verblyf te Lovando S. Paulo, alwaar de gouverneur van den koning van Portugal zyne hofhoudinge heeft. De macht van den koning van Portugal is hier zo groot, dat toen de koning van Angola in den jare 1667 de Portugezen verongelykt hadde, zy hem gevangen namen, en het volgende jaar zyn hoofdt naar Lisbon zonden. *Dappers Beſchr. van Africa.*

ANGORI. Zie ANCYRE.

ANGOTE, een koninkryk in 't middelſte gedeelte van opper-Ethiopië, met ontoegankelyke bergen omringt, die zich in de gedaante van een amphiteater rontom het zelve uitſtrekken, en waar op alle de kinderen van koninklyken huize, behalven den prins, die tot de erfvolging van de kroon geſchikt is, bewaart worden. Ten Noorden grenſt het tegen het koninkryk Tigre, aan de Weſtzyde tegen Amarcha, en brengt vele granen en vruchten voort.

ANGOULEME, of ENGOULEME, aan de Charente, eene ſtadt van Vrankryk, de hoofdſtadt van Angoumois, met den tytel van een hertogdom, gerechtshof, ſeneſchaalſchap, tolgerecht, en een biſdom, behorende onder dat van Bourdeaux. De ouden noemden de zelve *Engoliſma*, *Ecoleſina*, *Æquoleſina*, *Aquilimenſis*, *Inculisma*, en *Ratiaſtum*. Zy is eene der outſte ſteden van het koninkryk. Hare gelegenheit is op de hoogte van eenen berg, die gelyk de hoek is van eene lange verheve vlakte, zich tuſſchen de rivieren van Charante en van Anguienne uitſtrekkende, welke zich aan een van de einden der ſtadt te zamen voegen. De zelve is maar van eene zyde toeganckelyk, daar zy wel verſterkt is. Zy heeft een zeer vaſt kaſteel. Eertyds was 'er een citadelle, die byna geheel verwoeſt is. Thevet geeft voor, dat Angoulême door Agellius Marus, burgermeeſter van Rome, gebouwt is, ten tyde van Tarquinius *Superbus*; maar men vindt niemandt, die hem in deze verziering navolgt. Het wierdt eerſt aan de Romeinen, en naderhandt aan de Viſigothen onderworpen; doch Clodoveus ontnam hen het zelve in den jare 508. Alle de oude Franſche ſchryvers zeggen, dat de muren der ſtadt toen van zelfs omvielen. Zy heeft ſedert veel geleden door de invallen der Normannen, die de zelve in de IX eeuw verwoeſtten, wanneer Turpion, die 'er graaf van was, in een gevecht gedood wierdt. Alduinus deedt de zelve in den jare 924 wederom herbouwen. Gedurende de oorlogen tegen de Engelſchen betoonde zy veel getrouwheit voor de belangens van Vrankryk. In de XVI eeuw leedt zy veel door de binnenlandſche oorlogen om den Godsdienſt. In den jare 1562 wierdt zy door de Hugenotten by verraſſinge ingenomen; doch de heer van Sanſac hernam de zelve kort daar na. In den jare 1568 ging zy aan den admiraal van Coligny, die bygeſtaan wierdt van den graaf van Mongommery, met verdrag over. Nicolaas van Anjou, marquis van Mezieres, hadt daar in het gebiedt met eene bezetting van 400 mannen. De hoofdkerk van S. Pieter, die eene der ſchoonſte van Aquitanië was, leedt zeer veel, zo wel als de andere gewyde gebouwen der ſtadt, alwaar men vindt de abdyen van S. Cibarus, van S. Auſonius, van de kroon, een collegie van Jeſuiten, geſticht door Karel van l'Aubêpine, marquis van Chateauneuf, zegelbewaarder van Vrankryk, en verſcheide andere kerken en kloosters. Men heeft ſedert gearbeid om het gene geſchonden of bedurven was te herſtellen, en voornamelyk de hoofdkerk, die S. Auſonius erkent voor haren eerſten biſſchop; maar men weet niet of het in de III eeuw was, of in het begin van de volgende, wanneer hy ſturf. Onder zyne navolgers zyn verſcheide door hunne waardigheden, en andere door hunne geleentheit beroemt geweeſt. S. Cibarus, een kluizenaar naby de ſtadt in de VI eeuw, wierdt in eene van de kerken der zelve begraven; maar hy wierdt naderhandt overgevoert in de kerke der abdye van zynen naam, die men rontom zyne kluis bouwde; en die, na dat zy eerſt aan de Benedictynen behoort heeft, tegenwoordig in het bezit is van reguliere kanunniken van S. Auguſtinus. De biſſchop van Angoulême voert den tytel van aartskapellaan des konings in Aquitanië, en van baron van la Paine, eene heerlykheit, die binnen de ſtadt beſloten is. Men heeft 'er eenen majoor of hoofdſchout, en ſchepenen, die veradelt zyn door hun ampt. De ſtadt heeft een brug over de Charante. Zy geniet verſcheide voorrechten, uit aanmerking van de getrouwheit, die zy betoont heeft voor Vrankryk tegen de Engelſchen. Angoulême en het landt van Angoumois hadden behoort tot het koninkryk van Aquitanië. Karel de Kale ſtelde aldaar Ithier, die gouverneur daar van was. De graaf Turpion vervolgens gedood zynde, was zyn broeder Emenon zyn opvolger. Deze laatſte ſturf in 't jaar 866, nalatende Ulgranus, den vader van Alduinus, die Angoulême deedt herbouwen. Zyn zoon Wilhem ſturf in den jare 956, zynen zoon Arnold, die nog jong was, nalatende, die van zynen ſtaat ontbloot wierdt door Bernard, graaf van Perigeux, zynen voogdt. Hy quam wederom in zyne landen, en zyne erfvolgers bezaten de zelve tot op Aimar, de XIV graaf van Angoulême. Deze trouwde met Alix van Courtenay, dochter van Petrus van Vrankryk en van Elizabeth, erfgename van Courtenay; en hy hadde by haar Elizabeth, die hy beloofde aan Hugo den X, graaf van la Marche, en heer van Luſignan, door een verdrag, gemaakt met Hugo den IX, zynen vader. Maar Jan, gezegt zonder landt, koning van Engelandt, deedt dit verdrag breken, en trouwde met haar in den jare 1200. Aimar ſturf in 't jaar 1218. Na de doodt van Jan hertrouwde Elizabeth aan Hugo den X, geſturven den 16 November des jaars 1272. Zy hadde by hem verſcheide kinderen; Hugo de XI, gezegt de Bruine, was de outſte, en graaf van Angoulême. Hy liet na by Yolanda, dochter van Pieter van Dreux, gezegt Mauclerc, hartog van Bretagne, Hugo den XII, in den jare 1282 geſturven. Deze laatſte hadt by Johanna, vrouwe van Fougeres, Hugo den XIII, die zonder nakomelingſchap ſturf in den jare 1303; Gui, mede zonder nakomelingſchap in den jare 1307 geſturven, en 4 dochters, Yolanda, vrouwe van Elias Rudel, gezegt Reinout de IV, heer van Pons; Maria, welke trouwde met Stephanus den II. graaf van Sancerre; Johanna, in haar eerſte huwelyk getrouwt met Pieter van Joinville-Vaucouleurs, en in haar twede Bernard Ezi den I, here van Albert; en Iſabella, eene nonne van Fontevraud. Deze Gui ſturf te Poitiers, daar de koning Philippus de Schone was, en gaf zyne landen aan de kroon van Vrankryk. Zyne zuſters wraakten deze gift; maar de koning vondt middel om haar te vreden te ſtellen, door het geven van eenige andere landen. Aldus wierdt het graafſchap van Angoulême met de kroon vereenigt. Vervolgens wierdt het tot een vaderlyk goedt gegeven aan Johanna van Vrankryk, dochter van Lodewyk den X, getrouwt met Philippus den III, grave van Evreux, koning van Navarre. Maar de koning Jan, die, nog maar hartog van Normandië zynde, Angoulême van de Engelſchen genomen hadt, vrezende voor de aanſlagen van de zonen van Johanna van Vrankryk, koninginne van Navarre, gaf in den jare 1351 dit graafſchap aan Karel van Spanje, conneſtabel van Vrankryk. Karel de II, gezegt de Quade, koning van Navarre, was daar over zo vol ſpyt, dat hy dezen conneſtabel den 6 January des jaars 1354 deed doden. Angoulême quam wederom aan de kroon. Karel de V gaf het aan Jan, hartog van Berry, zynen broeder, en naderhandt aan Lodewyk van Orleans, zynen tweden zoon, die het zelve tot een vaderlyk goedt maakte voor Jan, die mede zyn twede zoon was. Lodewyk ſturf in het jaar 1407. Jan, gezegt de Goede, ſturf in den jare 1467, en hadde by Margareta van Rohan, Karel, geſturven in den jare 1496. Deze laatſte hadde by Louiſa van Savoje, François den I, koning van Vrankryk. Deze prins maakte in den jare 1515 het graafſchap van Angoulême voor zyne moeder tot een hartoglyk pairſchap. Sedert is het 't vaderlyke goedt geweeſt van Karel van Valois, natuurlyken zoon van Karel den IX. Hy voerde den tytel van hartog van Angoulême, en ſturf in den jare 1650, nalatende van Charlotta van Montmorency, zyne gemalinne, Lodewyk Emanuel, hartog van Angoulême, grave van Alets, geſturven in den jare 1653. Koning Lodewyk de XIV gaf dit hertogdom tot een vaderlyk goedt aan Karel van Vrankryk, hartog van Berry, zynen kleinzoon, door brieven van de maandt Juny des jaars 1701, op den 10 July daar aan volgende in het parlement beveſtigt. Doch deze prins ſturf in den jare 1714, gelyk op zyn plaats gezegt wordt.

Concilien van Angoulême.

De kronyk van Maillezais ſpreekt van een concilie, dat in den jare 1118 of 1119 te Angoulême vergaderde, om aldaar te beveſtigen de verkiezing van eenige prelaten, en onder anderen van den aartsbiſſchop van Tours. Dit was waarſchynlyk Gibert, die de opvolger was van Radulphus, of Rodolphus, tegen wien een gedeelte van de geeſtelykheit Gualterus, threſorier van de kerke van S. Martyn, geſtelt hadde. Rogier, kardinaal, Bertrand, aartsbiſſchop van Bordeaux, met de biſſchoppen van zyne provincie, zich in den jare 1171 bevonden hebbende by de inwyding van de kerke van S. Amant van Boiſſe, dat eene abdy is van het biſdom van Angoulême, vergaderden zich vervolgens mede op een concilie in deze ſtadt. *Ptolomæus. Auſonius. Siegibert. Ferrier. Aimoin. Uſuard. Gregor. Turon. lib.* II. *Hiſt. Recherches des Antiq. d'Angoul. Gabr. Carlon de Epiſc. Engol. de Corlieu Hiſt. d'Angoul. de Minieres & Maſſon vie de Jean le Bon, comte d'Angoul. du Chêne Recherches des Antiq. de France. Sammarth. Geneal. de France, & Gall. Chriſt. Baillet Topogr. des Saints. la Chron. de Maillezais Tom. X. Concil. &c.*

ANGOUMOIS, eene provincie van Vrankryk in Aquitanië, tusschen Poitou, Xantonge, Perigord, en Limosin, is niet aanmerkelyk door hare grootheit, hebbende maar omtrent 20 of 25 mylen lengte, en 16 of 18 mylen breedte; maar hare vruchtbaarheit vergoedt hare kleine uitgestrektheit. Het heeft overvloedt van granen, wynen, saffraan, geneeskruiden, en veeweiden. Angoulême, waar van de naam van Angoumois zynen oorspronk heeft, is de hoofdstadt van het landschap. De andere steden van het zelve zyn Cognac, Bouteville, la Roche-foucault, dat den tytel heeft van een hartogdom, als mede Villebois, bekent onder den naam van la Valette, Ruffec, een marquisaatschap, la Vauguyon, en Monberon, graafschappen, Jarnac, Balzac, enz. La Roche-Beaucour is een zeer schoon huis. Dit is een der vier rotsen, die men stelt in Angoumois. Men maakt 'er ook veel werks van vier bergen. Het landt wordt besproeit door de Charante, de Trouve, de Bandiat, de Anguienne, en eenige andere rivieren. De inwoners zyn heusch en beleeft, en men heeft 'er altoos verstandige en beleefde luiden gevonden, onder welke ook zyn geweest Andreas Thevet, M. van Balzac, en de vader D. Pieter van S. Romuald, een feuillant, die het Chronologische Thresoor heeft te zamen gestelt. Zyn geslachtnaam was Guillebaud. *Du Chesne Recherche des Antiq. de France. Recherche des Antiq. d'Angoul. &c.*

ANGRA, eene stadt op Tercera, een van de Azorische eilanden in Africa, heeft een bisdom, staande onder het aartsbisdom van Lisbon. Zy is niet groot, doch sterk, en met een vast kasteel, S. Philippus genaamt, voorzien. Alhier woont ook de gouverneur der Azorische, of Vlaamsche eilanden. De stadt is rontom met steile rotzen omvangen, en aan zee als een halve maan, aan welkers uiterste einden de bergen Bresiel zich wederzyds verre in zee uitstrekken. Op des zelfs toppen ten Oosten en ten Westen staan hoge torens, waar op gedurig wacht wordt gehouden, en kan men van daar de schepen eenige mylen ver in zee zien, die uit Oost-of Westindië komen, of uit Europa derwaarts zeilen. Aldaar zyn 5 kerken, vry prachtig gebouwt, en is de stadt zeer net in hare straten afgedeelt. De zee is daar rontom zeer visschryk. *Dapper.*

ANGRADA, een monnik van de abdye van Fontanelles, van de orde der Benedictynen, heeft geleeft in het begin van de VIII eeuw, omtrent den jare 701. Hy schreef het leven van S. Ansbert, of Ausbert, abt van Fontanelles, en naderhandt aartsbisschop van Rouaan, die omtrent den jare 695 sturf. Dit leven wordt door Surius en door Bollandus bygebragt. Het is opgedragen aan Hilbert, mede abt van het zelfde klooster. *Miræus in Auct. de Script. Eccl. Vossius de hist. Latin. Surius & Bolland. ad d. 9 Febr.*

ANGRIANI, of AYGNANI, (MICHIEL) generaal van de Karmeliter orde, was van Bolonje geboortig, alwaar hy ook studeerde en monnik wierdt. Sedert in Vrankryk komende, hieldt hy zich langen tydt in de universiteit van Parys op, en wierdt aldaar doctor. Hy was om zyne geleertheit, doch inzonderheit om zyne Godsdienstigheit geacht. Hy ging wegens zaken van zyne orde weder naar Italië, alwaar hy met de vrientschap der pauzen en bisschoppen vereert wierdt. Paus Urbanus benoemde hem tot vikaris generaal, en hy nam deze bediening met zo veel roem waar, dat hy in den jare 1381 tot generaal verkoren wierdt. Hy bekleedde deze waardigheit vyf jaren. Naderhandt begaf hy zich in zyn klooster te Bolonje, en voltooide aldaar de boeken, die nog van hem voorhanden zyn. 't Voornaamste van allen is over de Psalmen. Hy schreef ook over *Matthæus*, over de Zedekunde van *Gregorius*; over de *meester der sententien van de ontfankenis van Maria*, en meer andere. Men zegt, dat hy in den jare 1416 te Bolonje sturf. *Lucius Alegre. Thrithem. Possevin. Bumaldi. Erardus.*

ANGRIVAREN, *Angrivarii*, worden van Plinius en Tacitus onder de Duitsche volkeren gestelt, en van Ptolomæus *Angriarii* genoemt, welk laatste met de Hoogduitsche taal, gelyk Reineccius oordeelt, beter over een komt. Men gelooft, dat zy van de vlakke grasvelden (in 't Hoogduisch *Angern*) gelyk de Marsen, *Marsi*, en Bructeren, *Bructerii*, van de moerassen en bruggen alzo genoemt worden. De monnik Wittechindus telt de Angrivaren, of Angaren, gelyk hy ze noemt, onder de Saxen, van welke hy drie natien stelt, als de Oostphalen Angaren en Westphalen. Zy hebben hunne woonplaats in 't sticht Osnabrug, Minden, Munster, en in een gedeelte van 't graafschap Schaumburg, Teklenburg, en Ravensberg gehad, en de landstreek tusschen den Eems en de Wezer beslagen: ook is hunne gedachtenis in 't vlek of steedtje Engern, waar van de neder-Saxische hertogen den tytel gevoert hebben, nog heden overig. Cluverius is van gedachten, dat op de zelfde plaats, tusschen Minden en Oldendorp, de twee bloedige slagen met Arminuis zyn voorgevallen. Deze Angrivaren, die zich by Chamavis voegden, hebben de Bructeren in eenen veldslag zodanig geslagen, dat 'er over de 40000 op de plaats sneuvelden. *Tacit. de German. c. 33. & Ann. l. XIII. c. 55. Cluver. Germ. l. III. c. 19. Reinecc. de Angriv. Monument. Paderborn. Schaten Hist. Westphal. l. I.*

ANGUIEN, of ENQUIEN, dat de Nederlanders ook *Enghien* noemen, *Angea*, eene kleine stadt van Henegouwen, tusschen Bergen en Brussel. Zy is de eerste baronny van het graafschap Henegouwen, alwaar men alderhande tapyten maakt. Dit steedtje is beroemt door de eere, die verscheide prinsen van het huis van Bourbon het aangedaan hebben met des zelfs naam te dragen. Het zelve quam aan dit huis door het huwelyk van Maria van Luxemburg, gravinne van S. Paul, vrouwe van Anguien, enz. met François van Bourbon, koning van Navarre. De Baronny van Anguien aan dezen laatsten ten deel gevallen zynde, deedt Lodewyk van Bourbon, de I prins van Condé, zyn outste broeder, den naam van Anguien overbrengen op Nogentle-Rotrou aan de Perche, en deedt het zelve *Anguien het Fransche* noemen. Lodewyk van Bourbon liet na Henrik den I, vader van Henrik den II, die, Nogent-Anguien met Maximiliaan van Bethune, hertog van Sulli, verwisselt hebbende, den naam en tytel van hertogdom van Anguien deedt geven aan de baronny van Issoudun in Berri. De outste zonen der prinsen van Condé hebben den naam van Anguien gevoert by het leven van hunne vaderen. Onder dezen naam heeft Lodewyk van Bourbon, de II van dien naam, prins van Condé, vele heerlyke daden uitgevoert, en den vermaarden veldslag van Rocroy gewonnen in den jare 1643, en dien van Nordlingen in den jare 1645, na dat hy Diedenhoven, Philipsburg, enz. ingenomen hadde. Zyn zoon Julius van Bourbon, gesturven in den jare 1709, en zyn kleinzoon, in den jare 1710, hebben den zelfden naam gedurende het leven van hunne vaderen gedragen. Het Anguien, waar van in dit artykel gesproken wordt, heeft in de XVII eeuw den hertogen van Vendome toebehoort. De Franschen stonden in de Ryswyksche vrede deze plaats wederom af aan Spanje. Tegenwoordig staat zy onder de regeering der Oostenrykschc Nederlanden, en behoort aan de hertogen van Aremberg.

ANGUIER, (FRANÇOIS EN MICHIEL) twee broeders, uit de stadt Eu, in Normandië, geboortig, welke in de beeldhouwery een groten naam verkregen hebben. De eerste sturf den 8 Augustus des jaars 1669; doch de andere den 11 July des jaars 1686. Zy leggen beide in de kerke van St. Rochus te Parys begraven.

ANGUILLA is een van de Antillische eilanden in America, tusschen de twee eilanden Porto Rico en S. Martyn, 18 graden en 20 minuten aan deze zyde, of benoorden de equinoctiale lyn gelegen. Het bestaat in een stuk lands, dat in de ronte gekromt is, hebbende van 6 tot 7 Duitsche mylen lengte en omtrent 1½ mylen breedte. Alwaar het op het breetste is, ziet men een meir, rontom het welke zich omtrent 300 Engelschen hebben ter neder geslagen, die van de tabak, die alhier wast, hun voornaamste voordeel trekken. Behalven de Europische dieren, die alhier veel vermenigvuldigen, vindt men 'er nog vele andere, die aanmerkenswaardig zyn. By voorbeeldt, men ziet 'er een gedierte, dat *Opassum* genoemt wordt, en omtrent zo groot is als een kat, dat onder zyn buik een beurs heeft, waar in hy zyne jongen kan besluiten, en overal met zich dragen. Een ander, *Taton* genoemt, is zo groot als een vos, en van kop als een varken, heeft een harden en schubachtigen huidt, waar mede het als met een harnas gewapent schynt. Voorts zekere ratten, die naar muskus rieken, in waar door by die genen, die de zelve rieken, eene zwaarmoedigheit veroorzaakt zoude worden. Krokodillen, die men aldaar *Kaymans* noemt, zyn 'er in grote menigte, en zelfs van eene ongehoorde grootte. Die, welke in vers waters opgevoed worden, ricken in haar leven zo krachtig naar Muskus, dat men de zelve wel hondert schreden verre daar door gewaar wordt. Naar de ront gebogen gedaante, die dit eilandt heeft, wordt het van de Engelschen zomtyds *the Snake Island*, of het slangen eilandt, genoemt. *Blome English America cap. 13.*

ANGUILLARA, een vlek met een meir van dezen naam in het Paduaansche gebiedt, aan de rivier Adige, of de Etsch, den Venetianen toebehorende. *Platina in Adriano I. Leand. Alberti Descr. Ital. p. 79. in Edit. Ven. 1581.*

ANGUILLARA, een steedtje of vlek van den kerkelyken staat, aan het Bracciaansche meir gelegen. *Platina in. Adr. I Leand. Alberti. Descr. Ital. p. 79. in Edit. Ven. 1581.*

ANGUILLARA is de naam van een Italiaansch geslacht, uit het welke twee broeders een yslelyke slang, die in de landstreek Di Mala Grota, naby Rome, de reizigers veel ongemak aandeedt, zouden gedood, en daar door zo veel landt verkregen hebben, als zy op eenen dag konden omgaan; het welke zy naderhandt Anguillara genoemt, en ook daar van den naam en den graaffelyken tytel verkregen hebben. In 't jaar 1099 heeft dit huis vele landen tegen paus Urbanus den II tot opstandt verwekt; doch naderhand, zich zelfs aan hem onderworpen. JOHANNES, graaf van Anguillara, ontnam den paus in 't jaar 1140 Sutri en Nepi. In de XIV eeuwe waren uit dezen huize twee raatsheren te Rome, namentlyk Orso en Jordaan, die Petrarcha op het Kapitool met veele plechtigheden tot een dichter kroonden. Graaf AVERSO ANGUILLARA, een deftig krygsman, leefde ten tyde van Nicolaas den V en Calixtus den III te Rome in groot aanzien. Hy heeft het gasthuis van St. Jan Lateraan rykelyk bezorgt, en legt by de 12 zuilen in de kerk van Maria Maggiore begraven. Zyne zonen DIOFEBUS en FRANCISCUS stonden tegen paus Paulus den II op, dewyl hy hen geboden hadde de Roomsche landen van de straatrovers te zuiveren, 't geen zy als een hoon aanmerkten; doch het liep zo qualyk voor hen af, dat, na dat zy binnen 14 dagen 9 kasteelen verloren hadden, Diofebus de vlucht nam, en Franciscus met zyn zoon 5 jaren op het kasteel St. Angelo gevangen moest blyven zitten. Naderhandt is dit geslacht zodanig vervallen, datzy Anguillara aan de Ursinen, als hertogen van Bracciano, moesten verkopen, di Stabio aan het huis Berghese overlaten, en zich alleen met di Calcato behelpen. Zy verdeelden zich anders in drie takken, (1) van STABIA; (2) van CALCATA, en (3) van CERI. Welke laatste met Rendozo Ceri, een beroemt krygsheldt, uitsturf. Tegenwoordig is alleen de linie van Calcato overig, doch die te Rome geen staat meer voert, maar zich te lande op het kasteel Calcata ophoudt. *Lehmanns herschend Europa P. II.*

ANGUL, koning der Germanen, de zoon van Alemannus, het eilandt groot-Brittannie overwonnen hebbende, gaf, zo sommigen zeggen, den volkeren van dat eilandt den naam van Engelschen. *Henninges Tom. I.*

ANGUS, een graafschap in 't Noorden van Schotlandt. Hector Boëthius is van gedachten dat dit het landt der oude Oresten of Orestiers geweest is, 't geen Cambden nochtans tegenspreekt.

ANHALT, tegenwoordig out-Anhalt genaamt, een half myl van Hatsgerode gelegen, was een out kasteel in den Hartz, en zoude zynen naam daar van ontleent hebben, dat het in een steen-rots uitgehouwen, en zonder hout opgebouwt is; waarom de oude Saxen, Oneholt, dat is zonder hout, schryven. In 't jaar 945 zou het van graaf Esico, als hy van zyn vaderlyk kasteel Ballenstet een klooster maakte, gebouwt en het graafschap van Ballenstet naar Anhalt overgebragt zyn. Tegenwoordig is dit kasteel ten eenemale vervallen, en wordt voorgegeven, dat het door Henrik den Leeuw verwoest is, wanneer de keizer hem Saxenlandt ontnam, en het zelve aan die van den stam van Anhalt gaf. *Brotuf Anhalt Geneal. l. IV. c. 1. Hoppenrod Stamm-buch p. 4. & 5. Sagitt. Histor. Anhalt c. 1.*

ANHALT, een out vorstendom in Duitschlandt, in de opper-Saxische kreits, heeft het keurvorstendom Saxen ten Oosten; het graafschap Mansfeldt, en het Halsche gebiedt ten Zuiden: ten Westen het vorstendom Halberstadt, en ten Noorden het hertogdom Maagdenburg. De voornaamste steden van het zelve zyn Dessau, Zerbst, Bernburg, Cothen, Hatsgerode, enz. Het wordt van de Elf, Mulde, Saal, Bode, Wipper, Selcke, Nute, Fuhne en andere rivieren bevochtigt, onder de welke de Mulde by Dessau een overvloedigen salmvangst verschaft. De grondt is zeer vruchtbaar in tarwe, rog, en andere granen, gelyk in 't hertogdom Maagdenburg, alleen dat het meer hout heeft, en daar door ook meer wildt en akers of eikels uitlevert. Het vorstelyke huis van Anhalt is een der outsten in Europa. Eenige schryvers leiden des zelfs oorspronk van vele eeuwen voor Christus geboorte af, doch men heeft daar van geen zekerder narigt, dan van de tyden van Bernthobaldus den I, heer op den Harts te Ascanië en Ballenstedt, die Theodoricus, koning der Franken, tegen Hermanfried, koning der Thuringers, in de VI eeuwe te hulp toog. Onder de regeering van Karel den Groten, die de macht en waardigheit der vorsten altydt achtte, wierden deze landen onder den tytel van een graafschap begrepen, en Beringer de III, die by zynen doop Karel genoemt wierdt, heeft allereerst den naam van graaf van Ascanië en Ballenstet gevoert, wiens zoon Albert de I graaf van Ascanië en Ballenstet was; die Poppo naliet, op welken Albert de II volgde, die de vader was van Otto den II, die ten tyde van keizer Henrik den I leefde, en den slag by Merseburg, waar in de Hunnen verslagen wierden, mede bywoonde. De zoon van dezen Otto was Albert de III, waar van Sigfried de I afkomstig was, op wien zyn zoon Albert de IV, en op dezen Albert de V volgde. Esicus de IV, was een zoon van Albert den V, en na dat hy het klooster der Reguliere kanunniken te Ballenstet in 't jaar 943 gesticht, en het slot Ballenstet aan de monniken ingeruimt hadde, bouwde hy zich eene nieuwe vesting, op een hogen berg in den Harts, die den naam van Anhalt, of Anholt, verkreeg, en deze benaming naderhandt aan het gansche landt van de Askaansche heren medeelde. Otto de Ryke, een zoon van dezen Esicus den IV, trouwde Helicha, de dochter van Magnus, hertog en keurvorst van Saxen en Lunenburg, den laatsten van den Billingschen stam, en kreeg daar mede het graafschap Soltwedel, en teelde ook by deze vrouwe Albert den Beer. Deze geraakte met Henrik den Trotschen, hertog van Beyeren, wegens het hertogdom van Saxen in oorlog, 't welk keizer Lotharius de II aan zynen schoonzoon Henrik, en keizer Koenraad de III in 't jaar 1137 te Goszlar aan Albert beloofde. Doch wanneer de laatste eindelyk moest wyken, verkreeg hy 't mark en keur Brandenburg. Deze Albert hadt twee zonen, Otto en Bernhard. Otto volgde hem in 't markgraafschap Brandenburg, doch Bernhard kreeg wegens zyne verdiensten van keizer Frederik den I, op den ryksdag te Gelnhuizen, na dat hertog Henrik de Leeuw in den ban gedaan was, den tytel van hertog van Saxen, met het Oostelykste gedeelte van het landt. Hy hadde mede twee zonen, Albert den I, keurvorst en hertog van Saxen, en Henrik den Vetten, graaf van Askanië en Ballenstet, welken keizer Frederik de II omtrent den jare 1218 tot eenen vorst van Anhalt gemaakt, en met het tegenwoordige wapen, namentlyk een halven roden arendt, en een krans van wynruit, vereert heeft. En door dezen is het Anhaltsche huis voortgeplant. Hy sturf in den jare 1267, en liet verscheide zonen na, onder welke Bernhard, de outste, het geslacht voortzette, welken zyn zoon Bernhard de II volgde, die het erfdeel van Otto, zyn vaders broeder, het graafschap Aschersleven wederom met Bernburg en Ballenstet vereenigde, en dieswegen met zynen broeder Albert, bisschop van Halberstadt, veel verschil gehad heeft. Zyn zoon en navolger was Bernhard de III, welke Spoliatus of de beroofde, genaamt wierdt, dewyl zyn oom en de geestelykheit van Halberstadt hem het graafschap Aschersleven ontnamen, ongeacht de voorafgegane beleening van den keizer Lodewyk, waar over hy veel moeijelykheden hadde, doch weinig konde uitrechten. Deze Bernhard hadt drie zonen, Bernhard, Henrik, en Otto den III, waar van de eerste zonder nazaten overleedt. De anderen teelden wel kinderen, als Henrik, Rudolf, bisschop van Halberstadt, en Bernhard den V; maar Otto de III teelde Bernhard den VI en Otto den IV. Doch deze alle sturven zonder mannelyke erfgenamen, waarom de erffenisse op de oude Zerbstische en Cothensche linie verviel, die van Siegfried, den tweeden zoon van Henrik den Vetten, en broeder van Bernhard, haren oorsprong hadde. Deze Sigfried, kreeg tot zyn vaderlyk erfdeel Zerbst, Dessau en Cothen, en volgde op den zelven Albert den ouden, op welken zyn zoon Albert de II, of de jonge, volgde, die na 't overlyden van Waldemar eenige hope tot de Brandenburgsche keur kreeg; doch te vergeefsch, dewyl de keizer Lodewyk de IV zyn zoon daar mede beleende. Zyn zoon Johannes, liet drie zonen na, waar onder Albert en Sigismundus inzonderheit in aanmerkinge komen; dewyl Albert een zoon, genaamt Adolf, naliet, die wederom drie zonen teelde, namentlyk Willem, Magnus, en Adolf den II, die alle drie den geestelyken staat verkozen; maar de laatste, Adolf de II, is bisschop van Merseburg geworden. Wanneer nu met deze drie die linie uitstorf, quam de erffenisse op de nakomelingschap van Sigismundus, die, gelyk gezegt is, de twede zoon van Johannes was. Op Sigismundus volgde zyn jongste zoon Georgius de oude, welke na de doodt van Bernhard den VI ook het Bernburgsche aandeel erfde. Deze Georgius hadt 5 zonen, Waldemar, Ernestus, Georgius den II, Sigismundus den III, en Rudolf. Waldemarus liet wel een zoon na, die de Luthersche lere aannam, en zeer veel werks maakte om de zelve te verdedigen; maar dewyl hy zonder erfgenamen sturf, nam deze linie met hem een einde. De drie jongste broeders van Waldemarus sturven mede zonder erfgenamen, onder welke echter Rudolf zich ten tyde van keizer Maximilianus door dappere krygsdaden zeer beroemt maakte. Ernestus, de II zoon van Georgius den ouden, hadt het geluk om het geslacht voort te planten, en liet Johannes, Georgius en Joachim na. Georgius heeft zich door zyne geleertheit en vroomheit zeer beroemt gemaakt; dewyl hy zelfs gepredikt, en vele schriften nagelaten heeft. Hy sturf nevens zyn broeder Joachim ongetrouwt. Johannes liet een zoon na, genaamt Joachim Ernst, die het gansche vorstendom Anhalt alleen bezat, en een stamvader wierdt van alle de hedendaagsche linien van 't huis van Anhalt, dewyl zyn outste broeder Karel, en de jongste, genaamt Bernhard, zonder erfgenamen sturven. Hy liet na 7 zonen, waar van 'er twee ongetrouwt sturven; de overige vyf verdeelden zich op de volgende wyze. De outste, Johannes Georgius, wierdt de stichter van de Dessausche linie; want alhoewel hy byna 20 jaren na zyns vaders doodt het gehele vorstendom alleen regeerde, zo wierdt hy naderhandt tot eene verdeeling met zyne broederen overreed; waar by hy het Dessausche verkoos, en zyn verblyf in 't jaar 1606 te Dessau nam. Zyn zoon Johan Casimier heeft de Dessausche linie voorgezet, zynde de vader van Johan Georg den II, en de grootvader van Leopoldus geweest. Christiaan de I, de twede zoon van Joachim Ernst, heeft de Bernburgsche linie gesticht. Hy liet verscheide kinderen na, waar van Christiaan de II, en Frederik het geslacht voortgeplant hebben, en dus wierdt Victor Amadeus, de zoon van Christiaan, het hoofdt van de Bernburgsche linie; doch de zoon van Fredrik nam zyn verblyf te Hatzgerode, en bewilligde in het invoeren van het recht der eerstgeboorte, zo dat, in gevalle hy zonder mannelyke erfgenamen mogt sterven, zyn gedeelte van 't landt aan den outsten zoon van Victor Amadeus zoude komen, 't geen ook in 't jaar 1709 gebeurde. De derde zoon van Joachim Ernest, genaamt Augustus, wierdt de stichter van de Plotsgausche, tegenwoordig de Cothensche linie, en was vader van Emanuel, en grootvader van Emanuel Lebregts, die in 't jaar 1704 met achterlating van twee prinsen sturf. Rudolf, de IV zoon van Joachim Ernest, is de stichter der Zerbstsche linie geworden. Hy was de vader van Johannes, wiens zoon Karel Wilhelm te Zerbst in 't jaar 1680 begon te regeeren, en in 't jaar 1681 sturf. By zyne gemalinne Sophia, dochter van den hertog Augustus van Saxen-Halle, heeft hy een eenigen prins, Johan Augustus, geteelt, wiens gemalin Frederica, dochter van Frederik van Saxen-Gotha, in 't jaar 1709 in 't Karelsbadt sturf. Eindelyk was Lodewyk onder de zonen van Joachim Ernest de laatste, en kreeg Cothen tot zyn aandeel; dat echter, na dat zyn zoon Wilhem Lodewyk, in 't jaar 1665 zonder erfgenamen sturf, aan vorst Lebregt, en na hem aan zynen broeder Immanuel van Plotsgau quam, die de Cothensche linie voortplantte. *Basse Panegyr. geneal. princ. de Anhalt. Brotufs geneal. und chron. des hauses Anhalt. Sagitt. Hist. princ. Anhalt. Imhof N. P. lib. IV. cap. 11. Knaut. aut. com. Ballensted. & Ascan. Becm. Hist. Anhalt.*

ANHALT, (Georgius van) een prins van 't huis van Anhalt, en een beroemt Protestantsch prediker, was de zoon van Ernest van Anhalt en van Margareta van Munsterberg, en wierdt geboren den 14 Augustus des jaars 1507. Hy leerde de talen, de rechtsgeleertheit en de Theologie; en alzo hy daar in een groten voortgang maakte, verkoos Albert van Brandenburg, kardinaal en keurvorst van Ments, hem tot zyn gewonen raadt. Hy was vervolgens prevoost van de kerke van Maagdenburg; doch de lere van Luther omhelzende, maakte hy zyn werk om het volk te leeraren, dat hy door zyne waardigheit tot zich trok. De Lutherschen stelden hem in 't jaar 1545 aan tot superintendent van hunne kerken en 't gebiedt van Marsburg, in Misnië. Hy arbeidde met groten yver, verkreeg veel achting onder de Protestanten, maakte verscheide werken, en sturf in 't jaar 1553. *Surius in Comment. Chythræus Saxo. Melchior Adam in Vit. Theol. Germ.*

ANHOLT, een vrye heerlykheit in het graafschap Zutphen, digt by Emmerik, in het landt van Kleef, die van outs haar byzondere heren gehad heeft, maar naderhandt door huwelyk aan de graaflyke Bronkhorstsche familie gekomen is, en eindelyk op gelyke wyze aan het vorstelyke huis Salm, gelyk dan ook de vorst van Salm, Karel Theodorus Otto, naderhandt opperhofmeester van keizer Josephus, te Anholt zyn hof pleeg te houden, eer hy zich naar Wenen begaf. De bezitters dezer heerlykheit, begrypende het ope stedeke Anholt, (dat niets aanmerkenswaardig heeft, als een heerlyk, groot, en out kasteel) het dorp Reignet, de buurte Vorst, en het adelyke slot Hardenberg, allen by den advokaat Brouërius van Nidek in zyn Tekenkabinet afgetekent te zien, hebben van outs her voorgegeven, dat deze heerlykheit een ryksleen zoude zyn, en dieswegen geen ander opperhoofdt willen kennen als den keizer, doch met geweldig tegenspreken van de staten van Gelderlandt.

landt. Men bevindt ook, dat in de schatrolle des graafschaps Zutphen op het jaar 1532 Anholt zo wel, als andere steden en ampten, op een zekeren penning geslagen is geworden tot behoef van den Gelderschen vorst. Slichtenhorst getuigt elders dat Karel van Egmont, achtste hertog van Gelder, in 't jaar 1537 Diderik van Bronkhorst, vryheer van Batenburg, beleent heeft met het stedeke en de vryheit van Anholt, 't welke hy Jakob van Bronkhorst om zyne wederspannigheit tegen 't vorstendom ontnomen hadt. Veel heeft het stedeke in de binnelandsche oorlogen geleden, zo door inlegeringen, als plunderingen, voornamentlyk in 't jaar 1580, wanneer de Geldersche overste Hegeman in dit stedeke viel, 't zelve t'eenemaal uitplunderde en daar na in den brandt stak, uit wraaklust om dat des zelfs grondheer Jakob van Bronkhorst, here van Anholt, Baar en Lathem, den Spanjaardt begunstigde en aanhing. *W. Teschenmacher Annal. Cliv. &c. Slichtenhorst toneel des lands van Gelder* I. *B. en Geldersche geschied.* XI. *B.*

ANHOLT, of ANOUT, een Deensch eilandt tusschen Jutlandt en Hallandt, in het zogenaamde Kattegat gelegen, is van vele zandbanken omringt, waarom het gevaarlyk is aldaar te landen.

ANI, eene stadt, die Ulug Beg en Nassireddin in Armenië plaatsen, en haar 79 graden in de lengte en 41 graden Noorderbreedte in het vierde klimaat geven. *Herbelot Bibl. Oriental.*

ANIA, of ANIAM, een zoon van Semida, van den stamme Manasse. I. *Chron.* VII. 19.

ANIAN, eene vermaarde zeeëngte, van de Spaanjaarden Etrecho de Anian genoemt, tusschen het eilandt California, en het landt Jesso, scheidt Asië van America, en strekt zich Noordwaarts aan, boven China en Japan, en hoe verre de zelve loopt, is nog onbekent. In de nieuwe landkaarten wordt ze de straat van de Vries genoemt, en zyn de gevoelens omtrent deze zeeëngte zeer verschillende, dewyl zommigen die tusschen Tartaryen en nieuw-Albion stellen, van welke nieuwe landen men echter niets zekers kan zeggen; en het zoude wel kunnen zyn dat François Drake, een Engelschman, die de zelve eerst ontdekt zoude hebben, California daar voor aangezien heeft. Zommigen houden deze straat voor een verdichtsel, waar tegen de Hollanders en Franschen, die hedendaags aldaar varen, staande houden dat de zelve tusschen California en Jesso te vinden is.

ANIAN, of ANIAN-FU, eene stadt van China, in de provincie van Chuquami, die eene der 15 van dien staat is.

ANIANE, of S. SAUVEUR D'ANIANE, eene kleine stadt in Vrankryk, in neder-Languedok, in 't bisdom van Maguelone, nu dat van Montpellier, aan den voet van 't gebergte, naby de rivier de Arpe, vier mylen van Lodeve, naar den kant van Montpellier. Men ziet aldaar eene oude abdy van de Benedictyner orde. S. Benedictus, zoon van den graaf van Maguelone, het klooster van S. Seine in Bourgondië verlaten hebbende om in zyn landt te rug te keren, omtrent den jare 780, bouwde eerst eene kluis naby eene kapelle aan St. Saturninus toegewyd, aan een watertjegenaamt Anian, niet verre van de riviere Erand. Aldaar niet kunnende weigeren leerlingen te ontfangen, moest men 'er een klooster stichten. Maar de vlakte wel haast te eng zynde om alle zyne monniken te kunnen bevatten, alzo het getal dagelyks vermenigvuldigde, bragt hy zyne broederschap over naar eene naburige plaats, alwaar hy het grote klooster Aniane bouwde, dat nog in wezen is. Karel de grote nam de abdy van Aniane onder zyne koninklyke bescherming en onder zyn opzicht, volgens het gebruik van dien tydt, op dat de nabestaanden van den abt van S. Benedictus na zyn doodt geen eisch zouden doen op de goederen van deze abdy. *Sanson. Baudrand. Baillet Topograph. des Saints.*

ANIANUS, bisschop van Alexandrië, een man van grote deugdt, volgde in den jare 62, volgens Eusebius, en, volgens Baronius, in 't jaar 64 op Marcus, en sturf 32 jaren daar na, op den 25 April des jaars 85, gelyk Eusebius, of 87, zo Baronius wil. Men verhaalt, dat Marcus te Alexandrië komende, zyn schoen brak, en de zelve te verstellen gaf aan een schoenmaker Anian genoemt. Deze man zich met zyn elst aan de handt gequetst hebbende, schreeuwde van pyn, en zeide: *Ach, myn Godt!* Marcus nam hier door gelegenheit om met hem van Godt te spreken, en hem het Euangelium te verkondigen. Ter zelver tydt mengde hy een weinig slyk met zyn speegsel, en het zelve op zyne wonde leggende, genas hy hem terstondt. Anian, door deze weldaadt bewogen, badt Marcus in zyn huis te komen, hoorde het woordt des levens dat hem verkondigt wierdt, geloofde, en wierdt met zyn gansche huisgezin gedoopt. Het getal der Christenen vermenigvuldigde wel haast zodanig, dat de heidenen Marcus daar over benydden, en hem uit de stadt deden vertrekken; het welke niet geschiedde voor dat hy Anianus tot bisschop gewyd hadde. *Euseb. in Chron. Baronius in Annal. &c. Vit. S. Marci apud Bolland.* 25. *April.*

ANIANUS, een Egyptisch monnik, leefde ten tyde van den keizer Arcadius, omtrent den jare 390. Hy maakte eene kronyk, in de welke hy zomtyds Eusebius van Cesareen volgde, en dikwils hem tegensprak, gelyk men in Georgius Syncellus ziet. Eenige schryvers hebben hem vermengt met een anderen schryver van den zelfden naam, die meer dan hondert jaren na hem geleeft heeft. *Vossius de Hist. Græc. l.* II. *c.* 20. *& l.* IV. *Miræus in Auct. de script. Eccl.* 187.

ANIANUS, een Latynsch schryver, diaken van eene stadt, genaamt Celeda, (die zommigen geloven in Campanië gelegen te zyn) was een der verdedigers van Pelagius. Hieronymus zegt, dat hy boeken tegen zynen brief aan Ctesiphon geschreven heeft, waar in hy door wytlopige redeneeringen de leerstukken beweert, die Pelagius hadde voorgestelt. Hy heeft 15 leerredenen van Chrysosthomus vertaalt; te weten de 8 eerste over *Matthæus*, en de 7 leerredenen tot lof van Paulus. Hy heeft aan het einde van deze vertalingen twee brieven gevoegt, de eene aan Orontius, en de andere aan Evangelus, in de welke hy zich opentlyk tegen de leerlingen van Augustyn verklaart, aan welke hy den naam van Traducianen geeft. Men kan hem ook toeschryven de oude vertaling van de leerreden van Chrysosthomus, aan de Neophyten, die naar 't getuigenis van Augustinus door een leerling van Pelagius gemaakt is. Deze schryver verstont het Grieksch wel, en schreef ook vry wel in 't Latyn. Hieronymus beschuldigt hem van te veel woordenspeeling, (*verbis tinnulis emendicatis.*) Dit blykt inzonderheit in de twee brieven, die tot een voorreden dienen van de vertaling der leerredenen van Chrysosthomus. Hy heeft in het begin van de V eeuwe gebloeit, en men moet hem niet vermengen, gelyk Sigebert gedaan heeft, met Anianus, die het Theodosiaansche Codex, ten tyde van Alarik, geschreven heeft, in het begin van de VI eeuwe. *Augustin. contra Julian. cap.* 8. *du Pin Biblioth. des Aut. Eccles. V siecle.*

ANIANUS, een rechtsgeleerde, leefde ten tyde van Alarik, niet dien die Rome innam in den jare 409, gelyk eenige schryvers voorgegeven hebben, maar dien Alarik koning der Visigothen in Spanje, die op Evarik of Evarig volgde in den jare 484, en die door Clodoveus gedood wierdt in den veldslag van Vouillé, in den jare 507. Anianus maakte door last van dezen prins een kort begrip der XVI boeken van het Theodosiaansche Codex; welk kort begrip Alarik deedt afkondigen den 2 February des jaars 506 te Aire in Gasconje, wanneer hy zich bereidde tot den oorlog tegen Clodoveus. Sigebert vermengt dezen Anianus ten onrechte met een Latynsch schryver van den zelfden naam, van wien in het voorgaande artykel gesproken is. *Sigebert. c.* 70. *de script. Eccl. Possevin. Gesner. Vossius.*

ANIANUS, een abt geboortig van Kassel in Vlaanderen, was een monnik te Wynorbergen van de Benedictyner orde, en naderhandt abt van het klooster van S. Pieter en Pauwels te Oudenburg in 't gebiedt van Brugge. Hy heeft in de XV eeuwe geleeft, omtrent den jare 1450, en schreef eene algemene kronyk van het begin der werreldt tot op zynen tydt. *Valer. Andr. Biblioth. Belg. J. Cognat. lib.* IV. *cap.* 42. *Hist. Tornac. Gazet. Miræus. Vossius.*

ANIAVA, of ANIWA, een groot voorgebergte in het landt van Jesso ten Noorden van Japan, is door de Hollanders ontdekt.

ANICETUS volgde op Pius in de pausselyke waardigheit. Hy verboodt de geestelyken lang haair te dragen; en na dat hy 11 maanden den stoel bezeten hadde, ontfing hy in 't jaar 178 de martelkroon. Pearson beweert, dat hy van 't jaar 142 tot 161 geregeert heeft; doch Dodwell dat hy van 't jaar 142 tot 153 den pausselyken stoel te Rome bekleed heeft. *De success. Pontific.* Het gevoelen der Gnostiken, en diergelyke ketters sloop in dien tydt te Rome in, en veroorzaakte de kerke vele moeijelykheden. Polycarpus quam toen ook in persoon te Rome wegens het vieren van 't Paaschfeest, en beweerde, dat het den 14 Maart, gelyk in de Oostersche kerken in Asië moest geviert worden; waar tegen Anicetus de gewoonte der Westersche kerken verdedigde, die het den volgenden zondag wierden. *Euseb. l.* IV. *hist. c.* 13. *& l.* V. *c.* 24. *Baron. an.* 167. *&* 175. *Platina.*

ANICETUS, een gevryde slaaf, hadt de zorge der bestiering van den keizer Nero in zyne jeugdt, en was de uitvinder van een schip, dat zich zelf van een scheidde, in het welke die keizer zyne moeder Agrippina op zee wilde doen omkomen, door middel van het breken van dit schip, op dat men zoude denken dat zulks by ongeluk geschied was. Maar deze kunstenary mislukt zynde, ondernam hy door last van Nero Agrippina te doden: en wanneer deze prins geen voorwendsel vondt om Octavia te verstoten, maakte deze rampzalige gunsteling geen zwarigheit om te verklaren dat zy zich in overspel hadde te buiten gegaan. Deze ontaarde keizer liet de lasharige schelmstukken van Anicetus niet onbeloont, dewyl de zelve hem in zyne voornemens waren dienstig geweest. Tacitus zegt dat hy naderhandt in Sardinië in ballingschap wierdt gezonden, daar hy echter het genot van zyne goederen behieldt. *Tacitus Annal. lib.* XIV. *cap.* 3. 7. 8. *&* 62. *Sueton. in Neron. cap.* 35.

ANICETUS, een vrygemaakte van Polemon, koning van Pontus, stondt tegen de Romeinen op na de doodt van dezen prins, ligtte krygsbenden, bemachtigde Trebisonde, verbrandde de schepen, die de kust van het zelve beschermden, en maakte een verbondt met de Barbaren. Zyn voorwendzel was het verdedigen der belangens van Vitellius tegen Vespasianus. Deze prins liet onder Virdius Geminus krygsvolk tegen Anicetus trekken, dat hem noodzaakte Pontus te verlaten, om by den koning der Sedochezen, een volk van dat gewest dat weinig bekent was, de vlucht te nemen. Anicetus wierdt wel haast daar na door zynen beschermer aan de Romeinen overgelevert, in het eerste jaar van Vespasianus, in het 69 jaar na Christus geboorte. *Tacit. l.* III. *c.* 47.

ANICETUS, overste der Pretoriaansche benden, onder den tyran Magnentius, in 't 350 jaar na Christus geboorte, wierdt binnen Rome aangetast, en door Nepotianus, die mede naar het ryk stondt, overwonnen. Hy wierdt by 't innemen van deze stadt gedood. *Aurel. Victor.*

ANICHINI, (LUIGI, of LODEWYK) een vermaart graveerder, geboortig van Ferrare in Italië, heeft eene wonderlyke naaukeurigheit in zynen arbeidt doen blyken. Hy maakte een gedenkpenning voor den paus Paulus den III, op welkers eene zyde hy dien paus op eene levendige wyze verbeeld hebbende, graveerde hy op de andere zyde Alexander den groten, te Jeruzalem zynde, en zich voor de voeten van den hogenpriester nederwerpende. Deze verbeeldingen waren zo wonderbaarlyk dat Michiel Angelo, de zelve met verbaastheit beschouwende, zeide dat deze kunst tot hare uiterste volmaaktheit gekomen was; en dat de zelve onmogelyk

lyk verder gebragt konde worden. Hy verbeeldde ook den koning Henrik den II op een gedenkpenning, die uitnemende schoon is. *Felibien Entretiens sur les Vies des Peintres.*

ANICIUS was de naam, welken die van het geslacht ANICIA of der ANICIEN voerden, het welke onder de Christen keizers te Rome zeer vermaart was, en reets voor Julius Cesar burgermeesters heeft voortgebragt. Men vindt dat Q. ANICIUS, die een der wykmeesters was, welke men Ædiles Curules noemde, in de V eeuw van Rome leefde. L. ANICIUS GALLUS was schout in 't jaar 585, en triumpheerde, na dat hy met goet gevolg in Illyrië het bevel gevoert, in een maandt tyds het zelve overwonnen, en Gentius, den koning van het zelve, met zyn gansche huisgezin en vele groten gevangen genomen hadde. L. ANICIUS CEREALIS was in het 818 jaar van Rome tot burgermeester benoemt. Hy doodde zich zelf in het volgende jaar, verdacht zynde deel gehad te hebben in eene zamenzweering tegen Nero. Hy wierdt te minder beklaagt, om dat men zich erinnerde dat hy aan Caligula eene zamenzwering ontdekt hadde, die tegen zyn leven gesmeed wierdt. De burgermeesterschappen waren zeer gemeen in dit geslachte, sedert de regeering van Diocletianus; en men hadt nooit twee broeders tegelyk het burgermeesterschap zien bekleden, voor het 395 jaar van Christus, wanneer Probinus en Olybrius burgermeesters waren. De grote schatten van dit huis stelden het zelve bloot voor de lastering, gelyk hier na in 't artykel van ANICIUS PROBUS wordt aangetoont. Van verscheide andere vermaarde mannen van dit geslachte wordt in de volgende artykels gesproken. Behalven dat 'er na FLAVIUS ANICIUS MAXIMUS, die in het 433 jaar na Christus, en ANICIUS FAUSTUS, die in het jaar 282 zonder amptgenoot burgermeester was, noch verscheiden anderen van dit geslachte in de volgende tyden burgermeesteren waren, moet men niet vergeten hier aan te merken, dat de Benedictynen voorgeven, dat de stichter van hunne orde van het geslachte der Aniciën was; en men heeft boeken gezien, waar in zy getracht hebben te tonen, dat het doorluchtige huis van Oostenryk daar van mede afkomstig is. Richard Streinnius heeft tegen dit verdichtsel geschreven. Zyn boek is genoemt *Anti-Aniciana.* Het zelve is nooit gedrukt, en wordt alleen in geschrift in de bibliotheek des keizers gevonden. *Plinius l.* XXIII. *c.* I. *Sigon. de Fastis Roman. Livius l.* XLIV. *&* XLV. *Florus l.* II. *c.* 13. *Tacitus Annal. l* XV. *c.* 74. *& l.* XVI. *c.* 17. *Lambecius Commentar. Bibl. Vindobon. T.* I. *n.* 50. *Bayle Dict. Crit.*

ANICIUS BASSUS, van het doorluchtige geslacht der Aniciën te Rome, was burgermeester met Philippus in 't jaar 408, en naderhandt in 't jaar 431 met Flavius Antiochus. Hy dacht reden van misnoegen te hebben tegen paus Sixtus den III. Om zich te wreken quam hy overeen met eenen raadsheer van zyne vrienden, Marinianus genoemt, en zy beschuldigden in den jare 433 dezen paus eene maagdt van de kerke verleid te hebben. De keizer Valentinianus deze beschuldiging gehoort hebbende, deedt een Concilie te Rome vergaderen, aan het welke Sixtus zich onderwierp. Maar na een scherp onderzoek onschuldig bevonden zynde, wierden de aanklagers door de vergadering in den ban gedaan. Maar Valentinianus met deze straffe niet voldaan zynde, verklaarde alle de goederen van Bassus verbeurt, en gaf de zelve aan de kerke. Deze beschuldiger sturf drie maanden daar na, en de goede paus balsemde zyn ligchaam, en begroef het zelve in de kapel der Aniciën, welke was achter het choor der kerke van S. Pieter. De acten van dit Synode worden gevonden in het II stuk van den Parysschen druk der Concilien. Maar de geleerden hebben aangetoont dat de zelve klaarblykelyk verbastert zyn. *Anastas. in Sixto* III. *Baron. A. C.* 433.

Q. ANICIUS FAUSTUS was stedehouder van den keizer Severus in Dacië, omtrent het 203 jaar van Christus, *Propretor Augustorum*, gelyk men ziet in een opschrift bygebragt door Spon *pag.* 204.

ANICIUS FAUSTUS was burgermeester onder den keizer Diocletianus in den jare 298, en schout van Rome in het volgende jaar. *Idac. Chron.*

ANICIUS FESTUS was proconsul van Asië in de jaren 217 en 218 onder de keizerlyke regeering van Macrinus. *Dion. lib.* LXXVIII.

ANICIUS JULIANUS, welken Symmachus geprezen heeft, als den edelsten, den rykften, en den machtigsten van zynen tydt, muntte noch meerder uit door zyn verstandt en door zyne goedaardigheit, dan alle die uiterlyke voordeelen. Hy is de eerste der Aniciën geweest, die den Christelyken godsdienst omhelst heeft; en men gelooft dat hy de vader was van Basilina, de gemalinne van Julius Constantius, den broeder van Constantinus, en zelfs van den afvalligen Julianus. Hy was burgermeester onder Constantinus in den jare 322, stedehouder van het Tarragoneesche in den jare 316, en byna altoos aangebleven in het schoutschap van Rome van het jaar 326, tot het jaar 329. *Idac. Symmachus. Prudent. in Symmach.*

ANICIUS PAULINUS de jonge was Proconsul van Asië en van den Hellespont, en naderhandt burgermeester in den jare 344. Een opschrift, door Onuphrius bygebragt, roemt zyne liefde tot de gerechtigheit, en de deftigheit van zyne zeden. Behalven het burgermeesterschap bekleedde hy noch voor een gedeelte van het gemelde jaar het schoutschap van Rome, waar in hy ook voor het volgende jaar bevestigt wierdt.

ANICIUS PROBUS, (SEXTUS) overste der Pretoriaansche benden, en burgermeester van Rome, is een der grootste en doorluchtigste regeerders onder de heerschappy der keizers in het Roomsche ryk geweest. Hy was afkomstig van Anicius Julianus, van wien hier voor gesproken is. Hy leefde in het einde van de IV eeuw, en was burgermeester met den keizer Gratianus in den jare 371. Daar was gene provincie van het Roomsche ryk, die niet reden hadde om de goedaardigheit van dezen groten man te pryzen. Zyn naam was zo geacht by alle volkeren der werreldt, dat die twee wyzen onder de Persianen, die in den jare 390 te Milanen quamen om Ambrosius te zien, en te oordeelen of het gene door het gerucht van hem verbreid wierdt waarachtig was, ook voorbedachtelyk te Rome quamen om Anicius Probus te zien. Hy hadt toen de waardigheit van oversten der Pretoriaansche benden verlaten, gelyk Ammianus Marcellinus verhaalt, en bereidde zich om Godvruchtiglyk te sterven. Wanneer deze grote man in den jare 369 Ambrosius afvaardigde als stedehouder der provincien van Isubrië, Ligurië, en Emilië, sprak hy tegen hem deze prophetische woorden: *Ga heen, en regeer eerder als een bisschop, dan als een werreldlyk rechter*; het welke zo naaukeurig en naar den letterlyken zin geschiedde, dat Ambrosius, te Milanen gekomen, en nog maar een leerling zynde, in den jare 375 tot aartsbisschop van Milanen verkoren wierdt, gelyk reets elders gezegt is. Het huis van Anicius Probus was een der schoonste van Rome, en hy bezat zo vele goederen, dat Zosimus, die daar van met eene quadaardige afgunst spreekt, zegt dat het scheen dat hy alle de rykdommen der Romeinen onder zich vergadert hadde. Maar wat hy 'er ook van zegge, 's mans deugdt is door al de werreldt erkent geweest, en hy hadde rechtvaardig den toenaam van Probus aangenomen, dewyl de vroomheit het merkteken was van alle zyne daden. De dichter Prudentius spreekt van hem, tegen Symmachus schryvende. PROBA FALCONIA, bygenoemt ANICIA en VALERIA, de gemalinne van Anicius Probus, was eene vrouwe van grote verdienste. Zy was niet alleen de vrouwe van eenen man die tot het burgermeesterschap verheven was, maar daar waren 'er ook onder hare voorvaderen tot die eere gevordert geweest, welke zy ook hare kinderen heeft zien ontfangen. Deze vrouwe was verstandig, maar zy was nog Godvruchtiger. Zy heeft zich ook den lof verkregen van Augustinus, J. Chrysosthomus, en Hieronymus. Van verscheide stukken van vaarzen van Virgilius, die zy in Centons vergaderde, gelyk de Latynen het noemen, stelde zy het leven van Jesus Christus te zamen, dat men vindt in de bibliotheek der vaderen. Eenige schryvers hebben gemeent dat dit leven het werk was van een zekeren Pomponius; maar het is zeker dat men het zelve aan Proba Falconia verschuldigt is. Isidorus van Sicilië vergist zich, wanneer hy schryft dat Proba de vrouwe was van den Proconsul Adelphus. Honorius van Autun heeft de zelfde misslag begaan. Anderen zeggen dat Anicius Probus *Adelphus* bygenaamt wierdt. Wat 'er van zy, zy hadde drie zonen die burgermeesteren waren. SEXTUS ANICIUS OLYBRIUS en SEXTUS ANICIUS PROBINUS wierden in den jare 395 te gelyk met deze waardigheit vereert, zynde het zelfde jaar van de doodt van Theodosius den Groten. Men heeft nog de Poëzy van Claudianus op het burgermeesterschap van deze twee broeders. Zy waren beminnaars van de geleertheit; en dat is gemakkelyk te besluiten, om dat de zelfde Claudianus aan hen schreef. Olybrius trouwde met Juliana, die de moeder was van Demetria. De deugdt van deze twee vrouwen week niet voor die van Proba. Deze laatste leefde nog wanneer Rome in den jare 409 door Alarik wierdt ingenomen. Men heeft zelfs gemeent dat zy mede gewerkt hadde om de stadt aan hem over te leveren, maar ten onrechte, gelyk Baronius aangetoont heeft. Deze drie vrouwen gingen over naar Africa om de vervolging der Gothen te ontwyken, als elders gezegt wordt. *Hieron. Ep.* VIII. *&c. Zosim. lib.* VI. *Claudian. de Consul. Olyb. & Prob. & in Epist. Isidor. de script. Eccl. cap.* 5. *Honor. Aug. lib.* III. *Baron. A. C.* 395, 410, *&c. Miræus. Molan. Vossius. Paulin. Chrysost. Amm. Marcell. &c.*

ANIELLO, (THOMAS) gemeenlyk *Mas-aniello* genoemt, was de aanvoerder van het muitende volk te Napels in den jare 1647. Hy was maar een vischkoper, geboortig van Amalfi, een man van 23 jaren, van eene kleine gestalte, doch van een blygeestigen en kloeken aardt, daar by kortswylig van redenen, en by het volk zeer wel bekent. Hy hadt al verscheidemaal de vrymoedigheit gebruikt, tegen den nieuwen tol te spreken, die de onderkoning op het fruit gestelt hadt; en dewyl de tollenaars of pachters niet alleen eenig meel, dat hy op eene behendige wyze in de stadt wilde voeren, hadden aangehouden, maar ook zyne vrouwe deswegen in de gevangenis gezet, was hy dies te meer te onvreden op de regeering. Den 7 July, wanneer hy de jongens voor het Karmeliter klooster volgens hunne gewoonte zag spelen, en zeer wel bespeurde, dat de fruitverkopers wegens den nieuwen impost zeer misnoegt waren, spoorde hy de jongens aan, dat zy moesten roepen, op wat prys men begeerde, dat de eetwaren zouden gestelt worden. Daar na, dewyl hy binnen een korten tydt eene grote menigte van het gespuis, en omtrent 1000 gewapende mannen, om zich vergadert zag, begon men de accynshuizen te verbranden, en eindelyk tot voor het paleis van den onderkoning, die toen de hartog van Arco was, te lopen, alwaar onophoudelyk geroepen wierdt: *Sterve de quade regeering, men schaffe de tollen af*, enz. Ja ten laatsten drong het volk het paleis in, en alhoewel de onderkoning alles inwilligde, wierdt hy nochtans zeer qualyk gehandelt, en moest zich heimelyk door een klooster naar 't kasteel S. Elmo begeven. Ondertusschen nam de oproer niettegenstaande de tegenweer van den onderkoning overhandt; zo dat alle de huizen van de tol- en accynsbedienden bestormt, en hunne goederen verbrand wierden. Men droeg aan Mas-aniello het opperbevel over de stadt op, en hy verkreeg zulk een aanzien, dat meer dan 150000 muitelingen hem op zyn oogwenken gehoorzaamden. Men voegde hem een veldtuigmeester toe, en Mas-aniello maakte de stoutsten onder hen tot hoofdluiden. De onderkoning zocht, dewyl hy 't geweldt niet langer konde wederstaan, door den kardinaal Filomarini met Mas-aniello en het volk een verdrag te maken, 't geen ook eindelyk getroffen wierdt, en Mas-aniello ging met dezen kardinaal naar het paleis van den onder-

derkoning, om het zelve te ondertekenen; doch eer hy daar binnen tradt, zeide hy tot het volk, dat zy zich voor den adel moesten wachten, en de wapenen niet eer nederleggen, voor dat de ratificatie uit Spanje gekomen was. De onderkoning bewees hem alle bedenkelyke eere, en zocht hem op allerlei wyze te vleien. Mas-aniello regeerde ondertusschen met het allergrootste ontzag in zyn gering huisje, en met zyne gescheurde visschers klederen. Alle amptenaars, en zelfs de koninklyke staats-dienaars haalden hunne bevelen by hem, en de memoriën en verzoekschriften wierden op pieken voor zyn venster gebragt, die hy dan aannam en terstondt antwoordt gaf. Hy strafte de banditen, verboodt het moorden en branden in de stadt, en liet ook tot zekerheit des nachts licht in de huizen aansteken. Hy sprak daaglyks van zyn afdanken, en hoe hy weder zyne oude hanteering wilde beginnen, dewyl hy maar een geringe visschhandelaar was, en dezen opstandt om eere, noch uit geldzucht begonnen hadde, maar alleen om het vaderlandt van zware schattingen te bevryden; wanneer dit geschied was, wilde hy zyn leven als een arm visscher eindigen. Hy behieldt ondertusschen de regeering, bezwoer ook te gelyk met den onderkoning in de Domkerke het gemaakte verdrag; waar op zich elk tot ruste begaf. De onderkoning geleidde hem en zyne vrouwe den volgenden dag naar Posilippo, alwaar men hem in een beker wyns zo veel gaf, dat hy gek wierdt, en zinneloos begon te handelen, op dat het volk hem mogt verlaten, en hy zonder gevaar omgebragt konde worden. Dit geschiedde ook in 't Karmeliter klooster, na dat hy van den preekstoel, waar op hy gekke potsen bedreven hadt, was afgetreden, en in de slaapzaal rontom liep; want hy wierdt aldaar met vier schoten door vier zaamgezwoornen gedood, die hem den kop afhieuwen, en dien aan den onderkoning bragten, waar over het volk in 't eerst wel verheugt was, en smadelyk van Mas-aniello sprak; doch wanneer men den tol volgens hunne begeerte zoude affschaffen, wierdt zyn ligchaam de grootste eere bewezen, en zyn broeder tot generaal verklaart. Hoewel deze zich voor die eere bedankte, wierdt de oproer nochtans voortgezet. 't Is aanmerkenswaardig, dat 100 jaren te voren iemandt van den zelfden naam van Sorento mede een oproer te Napels aanrichtte. *Siri Memor. Tom. X. Gazotti lib. III. Boxhorn. Hist. Univ. pag. 1173. Ludolfs Schaubuhne Tom. II. pag. 1379.*

ANIGRUS, of ANIGRE, eene rivier in de provincie van Elis in Morea, waar van de dichters verzierden dat de Centauren, na dat zy door Hercules verslagen en gewond waren, hunne wonden met der zelver water hebben afgewasschen, waar door het bitter en stinkende wierdt, daar het te voren zoet was, en aangenaam om te drinken. *Ovid. Metam. lib. XV.*

ANILEUS en ASINEUS, twee Joden, die van byzondere personen zich zeer machtig maakten, waren broeders, en woonden in de provincie van Babylonië, in de stadt Néerda aan den Euphraat. Hun vader gestorven zynde, was hunne moeder genoodzaakt hen het weven te laten leeren, om hen te kunnen voeden. Op eenen tydt wanneer zy te laat aan hun werk quamen, wilde hun meester hen qualyk handelen: maar zy namen de vlucht, vatten de wapenen op, en vergaderden een goet getal onvertzaagde en vertwyfelde mannen tot zich, met welke zy zich verzekerden van eenige weiden in de moerassen, de welke de Euphraat tot een eilandt maakt, ter plaatse daar hy zich in verscheide takken verdeelt. Zy deden zich van de inwoners van de omleggende plaatsen gehoorzamen, makende de zelve cynsbaar, en versterkten zich daar zo wel, dat zy ontzagchelyk wierden voor den landvoogdt van Babylonië, die hen met een leger hebbende willen overvallen, door hen afgekeert wierdt en genoodzaakt te wyken. Artabanus, de koning der Parthen, kreeg hier door zo veel achting voor deze broeders, dat hy hen wilde zien; hy bewees hen veel heusheit, en zondt hen te rug om in rust en in eigendom de verblyfplaats te bezitten, die zy voor zich verkoren hadden. Vyftien jaren lang genoten zy vredig dezen voorspoedt, tot dat zy door de wellustigheit overwonnen de wetten hunner vaderen verlieten. Want Anileus op de vrouwe van den Parthischen landvoogdt verlieft geworden zynde, beoorloogde den zelven, versloeg hem, doodde hem, en trouwde vervolgens met zyne vrouwe. Deze vrouwe bragt hare afgoden met zich, en aanbadt de zelve opentlyk; het gene alle de Joden deedt morren. De voornaamsten onder de Joden quamen zelfs daar over hun beklag doen; maar de geen, die met veel verstandt het woordt deedt, wierdt daar over gedood. De andere Joden voeren voort hier over vertogen te doen, in het byzonder tegen Asineus, die een langen tydt den misslag van zynen broeder verschoonde; maar eindelyk was hy genoodzaakt hem daar over aan te spreken, en te zeggen dat hy zyne vrouwe verstoten moest. De drift van Anileus vermogt meer op zynen geest dan alle de vertogen van zynen broeder; en zyne vrouwe een algemenen opstandt der Joden tegen haar vrezende vergiftigde Asineus haren schoonbroeder. Anileus aldus het gezag alleen verkregen hebbende, deedt verscheide invallen in de landen van Mithridates, den schoonzoon van den koning Artabanus. Mithridates een leger vergadert hebbende, wierdt overvallen, geslagen, en zelf gevangen genomen door Anileus, die, na dat hy hem zeer onwaardig gehandelt hadde, hem echter weder zondt. Mithridates, aangespoort door de verwytingen van zyne vrouwe, vergaderde andere krygsbenden. Anileus trok tegen hem op: maar hy wierdt geslagen, en genoodzaakt in zyne moerassen te wyken. Hy vondt daar nog volks genoeg om zich te verdedigen, tot dat de Babyloniers, die de gelegenheit van het landt bezichtigt hadden, gezanten aan hem zendende om over een verdrag te handelen, hem des nachts overvielen en hem doodden. *Joseph. Oudh. XVIII. 12.*

ANILCO, *Anilca*, een vlek van Noord-America, omtrent het midden van Florida, naby een landschap, waar aan het zynen naam geeft, en dat zyn byzonderen prins heeft. *Baudrand.*

ANIM, of HANIM, eene stadt van den stamme Juda, op het gebergte gelegen. Dit is waarschynlyk het vlek *Anam*, *Anem*, of *Ancem*, waar van Eusebius en Hieronymus spreken, het welke beoosten Hebron was, 8 of 10 mylen van die stadt. Haar naam betekent, *de armen*, of, *de behoeftigen. Jos.* XV. 50. *Simon Dict. de la Bible.*

ANIMACHA, of ANIMACA, eene riviere van Indië, in 't koninkryk Malabar, heeft haren oorspronk in dat van Calicut, en loopt 6 mylen van Cranganor in zee; na dat zy haren naam gegeven heeft aan een vlek, daar zy voorby loopt.

ANIO, de stam van Anio, of de inwoners naby de riviere Anio, in 't Latyn *Aniensis Tribus.* Onder het burgermeesterschap van M. Fulvius, en van T. Manlius deden de zedemeesters (Censores) Sempronius Sopho, en P. Sulpitius Saverion eene optelling van 't Roomsche volk, by het welke zy een nieuwen stam voegden, genaamt *Aniensis. Danet.*

ANIRAN is de naam van een engel of beschermgodt, die het bestier heeft der bruiloften, en het opzicht over alles wat gebeurt op den derden dag van ieder zonnemaandt van den ouden Persiaanschen almanak, volgens de bygelovige waarneming der Persiaansche wyzen of uitleggers. Deze derde dag van ieder maandt draagt ook den naam van Aniran, en is aan dezen beschermgodt toegewyd, wiens feest men voortyds met pracht vierde. Maar de Mahometaansche Godsdienst heeft deze plechtigheit afgeschaft en vernietigt, welke de aanbidders van het vuur, tegenwoordig Parsis genoemt, alleen nog heimelyk op eenige plaatsen onderhouden. *Herbelot Bibl. Orient.*

ANIS, (DE BERG) *Anicius mons*, een berg van Velay, een gedeelte der Cevennes in Vrankryk. Deze berg was eertyds bekent door de stadt Ruessium, die aldaar gebouwt was; en zy is het tegenwoordig door die van Puy, die aldaar gesticht is, na de verwoesting van de voorgaande. *Baudrand.*

ANISTIUS, een Lacedemonier, loper van Alexander den Groten, liep, zegt men, te voet op eenen dag den weg van Sicyone tot Elis, welke was van 1200 stadien, dat is van 150 mylen. *Solin. lib. I.*

ANIUS, koning van Delos, en hogepriester van Apollo, was de vader van Andros, die zynen naam gaf aan het eilandt, dat aldus genoemt wierdt, en waar van hy koning was. Apollo gaf aan dezen Andros de gave der prophetie. Anius hadde ook drie dochters, en Bacchus gaf aan de zelve dat byzonder voorrecht, dat zy alles, wat zy aanraakten, in koren, in olie, en in wyn veranderen konden. Anius verhaalt dit aan Anchises in de herscheppinge van Ovidius. Agamemnon wilde haar vervoeren om het leger der Grieken te voeden. Deze geweldenary bedroefde haar. Zy riepen Bacchus haren weldoender aan om zynen bystandt, die haar in duiven veranderde. *Ovid. lib. XIII. Metam. Fab. 4.*

ANIUS was de naam van eenen koning der Hetruscen, die, wanneer hy Cethegus, den rover van zyne dochter, vervolgde, en den zelven niet inhalen konde, in de rivier sprong, die tegenwoordig Teverone genoemt wordt, waar door gelegenheit gegeven wierdt om deze rivier Anio of Anien te noemen. Zie TEVERONE.

ANIWA. Zie ANIAVA.

ANJOU, eene provincie van Vrankryk, met den tytel van een graafschap, en naderhandt van een hertogdom. Der zelver oude volkeren zyn bekent in Ptolomæus, Plinius, en Cæsar onder den naam van *Andes* of van *Andegavi*. Zy heeft Maine ten Noorden, Bretagne ten Westen, Touraine ten Oosten, en Poitou ten Zuiden. Zy is 30 mylen lang, en 20 breet: maar zy is, hoewel zo klein, echter uitnemende vruchtbaar, en heeft een groot getal van rivieren, waar van de voornaamste zyn de Loire, de Sarte, de Loir, de Majenne, de Vienne, de Dive, de Touay, de Larion, de Eure, de Guinate, en verscheide andere; en zulk eene menigte van meiren, vyvers, beeken, en fonteinen, dat verscheide schryvers zich verbeeld hebben, dat de naam van Anjou genomen is van dien van *Aiguade*, dien men aan deze provincie gegeven hadde ter oorzake van den overvloedt van hare wateren. De wynen, welke deze provincie voortbrengt, zyn zeer goet. Zy heeft ook groeven van lei, waar mede byna alle de huizen gedekt zyn. Anjou heeft ten allen tyden grote mannen voortgebragt. Men verdeelt het zelve gemeenlyk in hoog-en laag-Anjou, volgens den loop van de Loire. Angers is de hoofdstadt van de provincie, en in het laag-, doch Saumur in het hoog-Anjou gelegen. De andere steden zyn Monstreuil-Bellay, Chateau-gontier, la Fleche, Beaugé, Pont-de-Cé, Doué, Jngrande, Candé, en Beaufort in de vlakte. Daar zyn ook nog de vermaarde abdyen van Fontevrauld en van Bourgueuil; de hertogdommen van Brissac, van Beaupré, van Brezé, van Vaujour, en van Lude; de marquisaatschappen van Jarzé, Bellay, en Touarcé; de graafschappen van Monsoreaux, en Maulevrier; de baronny van Craon, enz. Anjou is een byzonder gouvernement onder het rechtsgebiedt van 't parlement van Parys. De oude *Andegavi* of *Andes* hadden kapiteinen, de welke zy gehoorzaamden. De Romeinen maakten veel werks van deze provincie, daar men nog de overblyfselen ziet van hunne werken. Naderhandt wierdt Anjou onderworpen aan de koningen van Vrankryk, en heeft graven gehad, die niet alleen aan Vrankryk het derde geslachte der koningen gegeven hebben, maar die ook koningen verschaft hebben aan Engelandt. Robert de Sterke, hertog en marquis van Vrankryk, wierdt in eene vergadering, in den jare 861 te Compeigne gehouden, benoemt om zich te stellen tegen de Normannen, die Touraine, Maine en Anjou verwoestten. Hy kreeg ook last om alle de landen tusschen te Seine en Loire te beschermen, welke Karel de Kale hem als een leen gaf voor hem en voor zyne nakomelingen, met de graafschappen van Chartres, van Mans, en van Angers, die daar van afhankelyk waren. Deze Robert sturf in den jare 867. Hy liet na Eudes, die tot koning van Vrankryk gekroont wierdt, en sturf in den jare 898; en Robert, die mede tot koning gezalft wierdt, welke sturf in den jare 922 of 923. Hy was vader van Hugo den Groten, die

die het was van Hugo Capet, koning van Vrankryk. Alle deze prinsen graven van Angers maakten den eersten tak uit der graven van Anjou. De twede komt van Tertullus, of Terculf, aan wien Karel de Kale Anjou tot zyn erfdeel gaf, met andere goederen, tot erkentenisse voor de diensten, die hy aan den staat gedaan hadde, in het stuiten der Normannen en andere barbaren: zynde dit de erfvolging van deze graven:

Chronologische successie der graven van Anjou.

Tertullus, of Terculf liet na	
Ingelgerus . . . gesturven in 't jaar	888, of 889.
Foulques de I, bygenoemt de Rosse,	938.
Foulques de II, gezegt de Goede,	958.
Godefroi de I	987.
Foulques de III, gezegt Nerre, of de Zwarte,	1040.

Godefroi de II, bygenoemt Martel, sturf in den jare 1060 zonder kinderen. Hy liet het graafschap van Anjou aan Godefroi met den Baardt, en aan Foulques den IV, gezegt de Geemelyke, zyne neven, en zonen van zyne zuster Ermengarde, en van Godefroi, graaf van Gatinois. Deze twee broeders waren in den beginne in een goet verstandt, en verdeelden hunne landen; maar Foulques beoorloogde Godefroi, en nam hem in den jare 1067 gevangen. Hy zelf sturf in den jare 1109, nalatende Foulques den V, graaf van Anjou en koning van Jeruzalem, gesturven in den jare 1142. Foulques was vader van Godefroi den III, gezegt Brem-planter, die sturf in den jare 1150. Hy hadt by Mahaude, dochter van Henrik den I, koning van Engelandt, Henrik den II, mede koning van Engelandt, welke sturf in den jare 1189, en Godefroi den IV graaf van Anjou, zonder kinderen gesturven in den jare 1158. Henrik de II wierdt graaf van Anjou, en hy liet na Richard Leeuwenhart, gesturven in den jare 1199. Hy hadde ook gehad Godefroi, gezegt de Schone, graaf van Anjou en van Bretagne, de welke sturf in den jare 1186, dien na zyn doodt een zoon geboren wierdt genoemt Artus, die recht hadde tot alle deze prinsdommen, om dat Richard zonder kinderen sturf; maar Jan gezegt Zonderlandt, de jongste der zonen van Henrik den II, deedt Artus zynen neef sterven in den jare 1202, en ontweldigde hem Anjou en de andere landen, die hem wettelyk toebehoorden. Hy wierdt gedagvaard om voor de pairs van Vrankryk te verschynen, en reden te geven van dezen toeleg. Hy weigerde het zelve, en de staten die hy in Vrankryk hadde wierden door een besluit van de zelve pairs toegewezen aan Philippus Augustus, die de zelve met de kroon vereenigde. Naderhandt gaf koning Lodewyk de VIII Anjou tot een erfdeel aan Jan zynen zoon; maar deze prins jong gesturven zynde, wierden Anjou en Maine het erfdeel van Karel den I graaf van Provence, koning van Napels, enz. De koning S. Lodewyk zyn broeder deedt hem deze gift in den jare 1246. Karel de I sturf in 't jaar 1285, en liet na Karel den II, gesturven in den jare 1309. Deze zyne dochter Margareta uittrouwende aan Karel van Vrankryk, grave van Valois, gaf haar Anjou en Maine. Dit gebeurde in den jare 1220. Margareta sturf in 't jaar 1299, en Karel in 't jaar 1325. Hun zoon Philippus van Valois, die koning van Vrankryk wierdt, vereenigde deze provincie met de kroon, welke de koning Jan zyn zoon wederom tot een erfdeel gaf aan Lodewyk van Vrankryk, die koning wierdt van Napels, Sicilië, enz. Dit is de laatste tak der prinsen van Anjou, het welke de zelfde koning tot een hertogdom maakte door brieven gegeven te Calais in den jare 1360.

Chronologische successie der hertogen van Anjou.

Lodewyk de I, gesturven in den jare	1383.
Lodewyk de II	1417.
Lodewyk de III	1434.
Renatus	1480.
Jan	1470.
Karel	1481.

Deze laatste benoemde tot zyn eenigen erfgenaam den koning Lodewyk den XI, en aldus wierdt Anjou wederom met de kroon vereenigt. Henrik de III hadt, eer hy koning van Vrankryk wierdt, den tytel van hertog van Anjou, dien hy naderhandt gaf aan zynen broeder François, te voren hertog van Alençon. Philippus van Vrankryk hartog van Orleans, eenige broeder van Lodewyk den XIV, heeft den zelfden tytel van hartog van Anjou gevoert, die eigen schynt geworden te zyn aan den tweden zoon van Vrankryk, gelyk de twee prinsen, die de zelfde koning gehad heeft na zyn oudsten den Dauphyn, Philippus van Vrankryk, geboren den 5 Augustus des jaars 1668, en gesturven den 10 July des jaars 1671, en Lodewyk François van Vrankryk, geboren den 14 Juny des jaars 1672, en gesturven den 4 November des zelven jaars, mede hartogen van Anjou genoemt zyn. Naderhandt gaf de koning Lodewyk den tytel van hartog van Anjou aan Philippus den dauphyn, welke prins Philippus van Vrankryk hartog van Anjou naderhandt koning van Spanje wierdt. *Licin. Gayet. Andeg. descr. J. de Bourdigné hist. d'Anj. du Haillan Hist. des Comtes & ducs d'Anjou. J. Heretius Antiqu. d'Anjou. Fr. Balduin grand. de la maif. d'Anj. Fazel. Collenutio. Summont. Hist. Neap. du Chêne Hist. d'Anjou. Bouche Hist. de Prov. &c.*

ANKERAGIE, een recht van regalien, de souveraine graaflykheit alleen toebehorende, 't welk men schuldig is te betalen, niet van wegen de haven, maar van wegen den bodem der schepen, terstondt wanneer men komt te raken de zee en 't kanaal, of den stroom den graven van Zeelandt eigen zynde.

Dit recht wordt gelicht, genomen, en ontfangen van alle vremde en onvrye schepen, komende in onze landen van herwaarts over, op het kanaal en den Zeeuschen stroom, zo verre zich die begrypen en uitstrekken, in wat plaats het ook mogt wezen. En dat wierdt ontfangen door den baljuw der wateren, of door anderen, by hem daar toe te gelasten, ter plaatse daar het hem goet dacht, het zelve recht van ankeragie te heffen en in te vorderen. Doch gelyk voorheen de voorschreve waterbaljuws hunne woonplaats veel plagten te hebben binnen Arnemuiden, zo hebben de Staten naderhandt hen eenen kontrerolleur over dit recht van ankeragie toegevoegt, die binnen Middelburg wonen moet, en een net tegenboek houden van alles, dat zal ontfangen worden, opschryvende de grootte der schepen, en hoe veel elk geven en betalen zal. En mag dees niet gehengen, dat de waterbaljuw iemandt min of meer afneme dan recht is: terwyl die niemandt eenig recht van ankeragie mag afnemen dan in 't byzyn van den tegenboekhouder, moetende hem telkens daar van de wete doen. Die mag ook geen verbeurde goederen aanslaan, nochte koffers, tonnen, of pakken openen, zonder zyn weten: noch ook eenige compositien maken van overtredingen, aangaande confiscatien, zaken van arresten, gevischte ankers, kabels, en andere geborge goederen, zonder zyne kennis: dewyl hy elke maal zyn contrerolle moet zenden, nevens de rekening van den baljuw. Dit is te zien in de papieren der rekenkamer, het eerste copulaat *fol.* 231.

Wegens dit recht van ankeragie wordt geheven en ontfangen over de schepen, van ieder vat een groot, en van een hondert zouts eenen schelling groten Vlaamsch; welk recht van outs gebruikt is geweest, en nog gebruikt wordt. En of wel de heer van Beveren, amiraal ter zee, als heer van Vere en Vlissingen, voorheen den gemachtigden tot invordering van 't zelve recht belet en hinder in den ontfang daar van gedaan hadt: zo is daar over na een zwaar pleit in den hogen rade van Mechelen gevonnist, dat de gemachtigden van wegen de graaflykheit rustelyk en vredelyk mogten ontfangen, lichten, en invorderen het voorschreven recht van ankeragie, van de vremde schepen, aankomende op en in de stromen van Zeelandt, zo wel voor de steden Vere en Vlissingen als elders, in wat plaats het zy. Gegeven op den 8 April 1535.

Nog is op den 27 July 1552 te Brussel, by den keizer en zynen rade, last en recht van bevel uitgegeven, om publicatie te doen, met ordonnantien en scherpelyk bevel aan alle den genen, van wat standt, natie, en conditien zy zyn, of wezen mogen, die met hunne schepen, goederen, en koopmanschappen, zouden willen komen voor Arnemuiden, of elders binnen den lande van Zeelandt, zonderling den genen, die het recht van ankeragie of andere rechten schuldig zyn; dat zy, en elk van hen, binnen 24 uren, na dat zy daar zyn aangekomen, ten huize komen van den waterbaljuw, en daar over te geven, by goede verklaringe, deugdelyk en zonder bedrog, de grootte en den last van hunne schepen, en volgens dien het recht van ankeragie en andere rechten betalen, of ten minsten aan den zelven baljuw borge en zekerheit daar van stellen, zodat hy des te vreden zy, tot bewaring van het recht der graaflykheit. En of het gebeurde dat eenige schepen binnen de voorschreven 24 uren na hunne aankomst vertrekken wilden naar Brabant, Vlaanderen, Vlissingen, Vere, of elders, zullen in dien gevalle de meesters of schippers der zelver schepen gehouden zyn voor hun vertrek, en binnen 24 uren, te komen verklaren de zelve grootte, en alle de rechten te betalen; en dit op pene en verbeurte van 50 goude Leeuwen, te verbeuren by den gene, die bevonden zal worden in gebreke te zyn van te doen 't gene voorschreven is; de boete te bekeeren, enz. Dusdanige ordonnantien waren ook nog binnen Brussel gegeven op den 26 Maart 1531, ook den 26 October des zelven jaars. En wanneer de heeren van Vere en Vlissingen meenden, dat hunne voorzeide steden niet schuldig waren, dit recht van ankeragie aan de graaflykheit van Zeelandt, of der zelver waterbaljuw, wonende t'Arnemuiden, te betalen, zo zyn die daar toe in den jare 1535 met een merkelyk vonnis gecondemneert; 't geen te zien is ter rekenkamer in het 2 copulaat fol. 240. *Smallegange Chronyk van Zeel.*

ANNA, eene stadt in woest-Arabië. Zie ANA.

ANNA, een andere stadt van woest-Arabië, aan de rivier Astan, naby de plaats, alwaar zy zich in de golf van Balzora of de zee van Elcatif werpt. Zy is zo groot, noch zo ryk niet dan de andere stadt van dezen naam.

ANNA, de moeder van den propheet Samuel. Zie HANNA.

ANNA, van den stamme Naphtali, was de vrouwe van Tobias den ouden, en moeder van Tobias den jongen. In het apocryphe boek van Tobias wordt verhaalt dat zy arbeidde tot onderhoudt van haar huisgezin, dat door de aalmoessen van haren man tot gebrek vervallen was. Zy bragt op eenen tydt een geitenboksken met haar, dat zy door den arbeidt harer handen gewonnen hadde. Tobias, die blint geworden was, het zelve hebbende horen blaten, hieldt haar verdacht dat zy het genomen hadde, en ontstelde zich tegen haar; waar over Anna zo vertoornt wierdt, dat zy met een schamper verwyt wegens den noodt, waar in zy waren, tegen hem zeide: *Waar zyn nu uwe aalmoessen, en uwe gerechtigheden? ziet het is alles bekent wat by u is.* Naderhandt hadt Anna de vertroosting van haren zoon den jongen Tobias te zien wederkeeren van eene lange reize, en genoot veel voorspoedt, belevende met haren man een gelukkigen ouderdom. Zie het gehele boek van *Tobias.*

ANNA, of EDNA, vrouwe van Raguel, en moeder van Sara, de vrouwe van den jongen Tobias. Zie EDNA.

S. ANNA, moeder van de H. Maagdt Maria, en vrouwe van den H. Joachim, is de beroemtste van alle vrouwen van dien naam onder de Roomsch-Katholyken. Men vindt van Anna noch van Joachim, ja zelfs van hunne namen gansch geen gewag gemaakt in de H. Schriftuur. De schriften der drie eerste eeuwen van de kerke weten ook niets van hen. S. Epiphanius is de eerste, die iets van hen gezegt heeft, en de volgende eeuwen hebben nochtans eene grote legende

legende van St. Anna voortgebragt, waar van men het voornaamste hier zal laten volgen.

Anna zegt men was de moeder van de H. Maagdt, en de vrouwe van Joachim, een zoon van Barpanther, des zoons Panther, des zoons Levy, van het geslachte van David. Eenigen hebben gezegt dat Joachim niet afkomstig was van David, maar van den stamme Levy, en dat hy zelfs een priester was. De Manicheen hebben hier op eene tegenwerping gegrond, welke Augustinus onderzocht heeft. Het huwelyk van deze echtgenoten zegt men dat 20 of 22 jaren onvruchtbaar was, en dat om deze reden zyne offerhanden verworpen wierden door den hogepriester Issaschar, die hem zyne onvruchtbaarheit scherpelyk verweet. Anderen verhalen dat Joachim op een plechtigen feestdag zyne offerhande willende aanbieden, een Jood, Ruben genoemt, hem om de zelfde reden zulks zoude belet hebben. Joachim was zo beschaamt om dat hy zich aldus versmaad zag, dat hy niet wederom naar zyn huis durfde keeren, maar zich op het veldt ging verbergen onder zyne herders, 40 dagen en 40 nachten vastende en biddende op eenen berg, om van Godt de nakomelingschap, die hy wenschte, te verkrygen. Hy wierdt aldaar vertrooft door eenen engel, die hem aankondigde, dat hy by Anna zyne vrouwe eene dochter zoude hebben, genoemt Maria. Anna bleef ondertusschen in haar huis zich bedroevende voor den Here, zo ter oorzake van hare onvruchtbaarheit, als om het afzyn van Joachim haren man. Een grote feestdag gekomen zynde, zeide Judith hare dienstmaagdt tegen haar: *Hoe lange zult gy rouwe bedryven. Het is u niet geoorlooft u heden te bedroeven; want dit is de grote dag des Heren, versier uw hoofdt*, enz. Anna antwoordde: *Ga heen, ik zal zulks niet doen; want de Here heeft my vernedert.* Hare dienstmaagdt, hier over verstoort, verweet haar hare onvruchtbaarheit; en Anna verliet hare rouwklederen, versierde haar hoofdt, en trok haar feestgewaadt aan. Zy ging vervolgens in haren hof, en badt Godt hare onvruchtbaarheit weg te nemen, en terwyl zy onder eenen laurierboom was, zag zy, opwaarts ziende, een vogelnest, waar in jongen waren. Dit voorwerp vermeerderde hare smerte; zy riep tot den Here, zich bitterlyk beklagende over hare onvruchtbaarheit, terwyl de dieren hunne jongen voortbragten voor den Here, terwyl de aarde hare vrucht droeg op haren tydt, en den Schepper zegende. *Ik ben*, zeide zy, *gelyk eene vervloekte in Israël; men doet my smaatheit en verwyt aan, men verdryft my uit den tempel mynes Gods. By wien zal ik my vergelyken?* Toen quam een engel af van den hemel, en zeide tot haar, dat haar gebedt verhoort was, dat zy ontfangen en baren zoude, en dat haar geslachte geprezen zoude worden door de gehele werreldt. Anna, dit horende, loofde Godt, en beloofde hare vrucht den Here. Ter zelver tydt quamen ook twee engelen haar verkondigen dat Godt ook het gebedt van Joachim verhoort hadde, en dat hy terstondt zoude wederkeren met zyne kudden. S. Gregorius Nyssenus verhaalt uit een apocryph boek, dat hy gelezen hadde, dat Anna zich berooft ziende van eene zekere eere, die volgens de wet aan de moeders gegeven wierdt, haren toevlucht nam tot ongewone gebeden om deze eere te verkrygen; zy ging in het Heilige der Heiligen, en deedt hare vurige gebeden aan Godt, vertonende dat zy niets tegen de wet gedaan hadde, en dat zy alzo niet behoorde uitgesloten te zyn van de voorrechten, welke de wet geeft aan de vrouwen, welke kinderen gehad hadden. Haar gebedt wierdt verhoort, en Godt maakte haar bekent dat zy baren zoude. Om te weten wat staat op deze vertelling te maken zy, heeft men zich maar te erinneren, dat niemandt dan de hogepriester alleen mogt ingaan in het Heilige der Heiligen, en zulks maar eenmaal des jaars. Doch wat hier van zy of niet, men verhaalt verder, dat Joachim wederkerende, Anna zyne vrouwe bevrucht wierdt. Velen geloven dat eene enkele kusch van haren man haar bezwangerde: doch anderen verzekeren dat men daar toe den gewonen weg hadde moeten gebruiken; want anders, zeggen zy, zoude de geboorte des Heilands zo wonderlyk niet zyn dan wy de zelve houden. De dwaling van de gewaande maagdelykheit van Anna is zeer out; want S. Epiphanius was al verplicht de zelve te wederspreken. De ridder Borri hadt een vreemt gevoelen van de ontfankenisse van de H. Maagdt. Hy geloofde dat Joachim onmachtig was, en dat de H. Geest mensch wierdt met de maagdt Maria in de ingewanden van hare moeder, die door dit middel maagdt bleef na hare verlossing. Anna baarde dan na 9 maanden Maria, die zy met hare melk voedde. Met de 6 maanden begon Maria alleen te lopen, en met het einde van het jaar speende Anna haar, gaf eene grote maaltydt aan de priesters, en boodt hen Maria aan. Dit kindt bleef nog 2 jaren in het huis zyns vaders; en wanneer het 3 jaren out was, bragten Joachim en Anna het zelve in den tempel, om aldaar opgevoed te worden en den Here te dienen.

Mahometh in den Alcoran, en de Arabische schryvers hebben deze overleveringen behouden: doch Mahometh vermengt Anna, de vrouwe van Joachim, met de vrouwe van Amram; en Maria, de dochter van Joachim, met Maria, of Mirjam, de dochter van Amram en van Jochabet, en de zuster van Moses. Mahometh zegt ook onder anderen dat Anna Maria in den tempel overgaf aan den priester Zacharias, die zorge voor haar droeg, en die, zo dikwils als hy in het Heilige quam, Maria vondt met spyze voor haar, en dat hy gevraagt hebbende, van waar dit voedsel quam, Maria antwoordde, dat het van Godt quam, die het geeft aan wien hy wil.

Zommigen hebben gelooft dat uit het huwelyk van Joachim en van Anna 3 dochters geboren wierden: doch anderen dat S. Anna 3 maal getrouwt was, en dat zy by ieder man eene dochter hadde; namelyk by Joachim, den eersten, Maria, de moeder des Heilands; by Cleophas, den tweden, Maria, de vrouwe van Alpheus, en moeder van Jakob den kleinen, van Joseph den rechtvaardigen, van Simon den yveraar, en van Thaddeus; en by Salomas, den derden, Maria, de vrouwe van Zebedeus, die de moeder was van Jakob den groten en van Johannes den Euangelist. Vele voorname schryvers hebben dit gevoelen goetgekeurt, en overeenkomstig met de H. Schriftuur, ziende op de plaats, daar gezegt wordt, dat *Maria, Cleopé wyf, de zuster van de moeder des Heren, met andere vrouwen by het kruisse stonden. Euang. Johann.* XIX, 25; welke plaats echter met dit gevoelen niet volkomen overeenkomt. De kardinaal Baronius en andere zo oude als latere vermaarde schryvers hebben echter dit gevoelen verworpen, en meenen, dat S. Anna, de H. Maagdt in een onvruchtbaren ouderdom gebaart hebbende, niet hertrouwt is; dat de vrouwen, die men voorgeeft hare dochters te zyn, hare zusters waren, en dochters van Matthan, waar van de eene, Sobé genoemt, de moeder zoude geweest zyn van Elisabeth, die het was van Johannes den Doper; en eindelyk dat het de gewoonte is van de Schriftuur aan de nabestaanden den naam te geven van broeders en zusters, waar van zy verscheide voorbeelden bybrengen.

Men kan niet nalaten aan te merken, dat men niets zekers weet van den naam, van de waardigheit, noch van de historie van den vader en van de moeder van de H. Maagdt. S. Epiphanius was, als reets gemeld is, de eerste die gezegt heeft, hoe de zelve genoemt waren. Het is waar dat hy voorgeeft, het gene hy zegt van de gebeden van Joachim en van Anna, en van de openbaringe des engels, getrokken te hebben uit de overleveringen en uit de historie van de H. Maagdt Maria; maar hy bekent zelf dat 'er zeer ongerymde overleveringen waren wegens de geboorte van Maria. Hy brengt een boek by over deze stoffe, in het welke verfoeijelyke zaken gevonden wierden. Hy zegt dat men daar in vondt dat Zacharias de spraak verloor in den tempel, om dat hy daar eenen man gezien hadt, die de gedaante hadde van eenen ezel. Dat hy uitgaan wilde, en zeggen *Wee u, wat Godheit aanbidt gy?* Maar deze Godheit, om zulks te beletten, maakte hem stom: wanneer hy de spraak wedergekregen hadde, en openbaarde het gene hy gezien hadde, doodde men hem. S. Epiphanius voegt 'er by dat men in het zelfde boek vondt, dat de reden, waarom de wetgever aan den hogepriester geboden hadde om kleine klokjes of schelletjes te dragen, deze was. Men wilde aan deze Godheit tydt geven om zich te verbergen, om hare ezelachtige gedaante niet te vertonen; en aldus, op dat zy niet verrascht wierde, wilde men dat het geluidt der schellen de komst van den hogepriester zoude bekent maken. Het is waar dat men alle de overleveringen niet zo ongerymt kan verklaren als deze; maar daar is gene onwederspreklelyke reden, waar door blykt, dat die, de welke Epiphanius aangenomen heeft, een goeden grondt zouden hebben. Dit is zo waarachtig dat S. Augustinus gene zwarigheit maakt, om voor onzekere en apocryphe overleveringen te houden, die, de welke inhouden, dat de vader van de H. Maagdt, genoemt Joachim, een priester was. Hy voegt 'er by dat het mogelyk is, dat de zelfde persoon van twee stammen afdale, en hy besluit dat hy, indien hy genoodzaakt was apocryphe schriften toe te stemmen, de tegenwerping van den Manichéer aldus zoude oplossen: *Hoc ego potius, vel tale aliquid crederem, si illius apocryphæ scripturæ, ubi Joachim pater Mariæ legitur, autoritate detinerer, quam mentiri Evangelium, in quo scriptum est, &c.* Zo men andere bewyzen begeert van de onzekerheit van deze overleveringen, men heeft alleen het gedrag van Baronius aan te merken: hy heeft een deel der zaken, die van de ouders van Maria gezegt worden, verworpen; hy heeft voorbedachtelyk gezegt dat het boek, aan Hieronymus toegeschreven, het werk is van eenen onbekenden, en van eenen onwetenden, die niet bequaam is geweest om klaarblykelyke logens te myden. Hy heeft verklaart dat hoewel dit werk verscheide waarheden vervat, hy zich echter daar op niet verlaten wil. Hy werpt dan het eene gedeelte van den grondslag omverre. Casaubonus heeft zulks het andere gedaan; hy heeft aangetoont dat het boek *de Nativitate S. Mariæ*, valschelyk aan Hieronymus toegeschreven, het werk is van eenen Manichéer, en een boek vol van godloosheden en ongerymdheden; *A pestilentissimo hæretico profectum, postremo nugarum & impietatum esse plenum.* Hy verwondert zich dat de Jesuit Christophel de Castro zich heeft durven verklaren voor zulk een boek, waar van de verdichting zo wel bekent is geweest aan Erasmus, aan Melchior Canus, aan Sixtus van Siena, en aan Baronius. Hy brengt daar uit eene plaats by, die tot een krachtig bewys dient: *Illud libere dico, quod fidelium neminem negaturum puto; sive hæc vera sunt, sive ab aliquo conficta sacrosanctæ S. Mariæ miracula præcessisse; maxima consecuta fuisse; & idcirco salva fide ab iis, qui Deum facere ista posse credunt, sine periculo animæ suæ credi & legi posse.* Deze woorden zyn niet van den Manichéer *Seleucus*, of, gelyk anderen hem noemen, *Leucius* of *Leontius*, schryver van dit werk, maar van den vertaalder van het zelve in 't Latyn, die bekent dat 'er vele valschheden zyn in het boek, dat hy overzet. Wat is 'er meer nodig om billyk overtuigt te zyn van de onzekerheit van alle deze overleveringen? Die, de welke Gregorius Nyssenus bybrengt, is klaarblykelyk valsch, gelyk uit het gene hier voor daar van gezegt is blykt. Wat belangt Nicephorus Callistus, Germanus, patriarch van Constantinopel, Johannas Damascenus, enz. de zelve zyn niet geloofwaardig, om dat zy veel te laat geleeft hebben na den tydt van den oorspronk der overleveringen, dan dat zy die onvervalscht konden hebben. Een iegelyk weet boven dien dat Nicephorus een fabuleus schryver is zonder eenig oordeel. Men is niet verplicht te geloven, dat hy Hippolytus, bisschop van Portowel, heeft bygebragt, en in allen gevalle het gene hy van hem bybrengt, vervat eenige valschheden. Casaubonus toont zulks aan.

Het is te verwonderen dat, niettegenstaande men aldus niets zekers weet van de namen noch van de gevallen van Anna en van Joachim, men evenwel al het gene verhaalt is krachtig verzekert heeft, en feestdagen voor Joachim en zyne vrouwe ingestelt. Het feest van S. Anna is by de Grieken sedert de VI eeuw geviert, en Justinianus bouwde in den jare 550 te Constantinopel eene kerke

tot harer eere; maar men verzekerde toen nog niet dat Anna de moeder van de H. Maagdt was. Juſtinianus de II bouwde 'er ook eene in de VIII eeuw, en men twyfelde toen niet meer of deze Anna was de moeder van de H. Maagdt. Men vierde haar feeſt met veel plechtigheits op den 25 July. Doch haar dienſt is veel later ingevoert in de Weſterſche kerken, hoewel eerder dan die van Joachim. Schoon men ten tyde van Karel den Groten in het Weſten alle de hiſtoriën wiſt, welke de Grieken van S. Joachim en S. Anna verhaalden, men vierde nochtans ten tyde van S. Bernardus geen feeſt voor een van hen. De inſtelling van dat van S. Anna geſchiedde door Gregorius den XIII op den 5 May des jaars 1584, om overal geviert te worden op den 26 July; doch het was niet noodzaaklyk uit hoofde van het gebodt om het zelve te vieren voor den jare 1622, wanneer ook Gregorius de XV het feeſt van Joachim inſtelde, dat geviert wordt op den 20 Maart. Doch de dienſt van Joachim is in allen dele in minder achting dan die van zyne vrouwe. Zy is de beſchermereſſe van eene orde van nonnen, de dochters van S. Joſeph genoemt, en men ſpreekt veel van hare wonderwerken. Men gelooft, dat haar ligchaam van Paleſtina omtrent den jare 710 gebragt was te Conſtantinopel, van waar men wil dat haar hoofdt door Lodewyk van Blois in het begin van de XIII eeuw gezonden wierdt naar Chartres, daar men voorgeeft dat overblyfſel in de hoofdkerk te hebben. De Duitſchen zeggen mede dat zy een hoofdt van S. Anna hebben te Duren, een ſteedtje in het hertogdom Gulik, daar het gebragt is van Ments; en Trithemius maakt gewag van een hoofdt van deze heilige, dat te Urſitz was, eene ſtadt van het bisdom van Wurtsburg. De hoofdkerk van de ſtadt Apt in Provence bezit by overlevering de overblyfſelen van S. Anna, die zy voorgeeft ontfangen te hebben van S. Auſpicius, haren eerſten biſſchop, en waar van de vervoering geſchiedde in de VIII eeuw onder de regeering van Karel den Groten. Verſcheide kerken, die van de zelfde overblyfſels hebben, beweeren dat zy de zelve ontfangen hebben van die van Apt. Het dorp van Ker-Anne in het bisdom van Vannes in Bretagne is wonderlyk vermaart geworden door de wonderwerken van S. Anna, ſedert dat men een out beeldt van deze Heilige opgegraven heeft, dat zeer diep in de aarde verborgen was. In den jare 1625 zegt men dat aan eenen landman geopenbaart wierdt waar men dit beeldt zoude vinden. Zo haaſt het zelve opgegraven was deedt het eene menigte van grote wonderwerken. Men was wel haaſt in ſtaat om eene ſchone kerke voor het zelve te bouwen; de aalmoeſſen der Godsdienſtigen, die van alle kanten derwaarts vloeiden, verſchaften het nodige tot deze onkoſten. De biſſchop dan Vannes verkreeg van Rome de nodige aflaten voor de genen; die dit beeldt zouden komen bezoeken; en hy gaf het beſtier van deze nieuwe kerke aan de hervormde Carmelyten, en ſtont aan den broeder Hugo van S. Franciſcus, een van hen, toe om de wonderwerken uit te geven, die in korten tydt aldaar geſchied waren. *Protevangelium Jacobi cap.* 1. *Alcoran ſura* 3. *Joann. Damaſcenus de fide Orthod. lib.* IV. *cap.* 15. 35. *apud Baron. Apparatu num.* 42. *Auguſtin. contra Fauſt. Manich. lib.* XXIII. *cap.* 9. *apud Rivet. Oper. T.* III, *pag.* 604. 505. *Greg. Nyſſen. Orat. in Natal. Domini, apud Baron. Apparat. num.* 44. *Sophron. apud Rivet. Apol. pro ſanctiſſ. Virg. Maria c.* 3. *Oper. T.* III. *pag.* 606. *col.* 2. *Epiph. adverſ. Collyridianos pag. m.* 1062. *Idem adv. Hær. pag.* 94. *Relazione della Vita del Cavagl. Borri pag.* 351. *Baron. in Apparat. num.* 41. 44. *Caſaub. Exercit. ad Baron.* I. *num.* 15. *pag. m.* 90. 91. *Spond. Annal. ad. ann.* 1622. *num.* 1. & 1625. *num.* 3. *Biblioth. Univerſ. T.* XI. *pag.* 141. *Bayle Dict. Crit. aux articles* d'ANNE & *de* JOACHIM.

ANNA, eene propheteſſe, was eene dochter Phanuels, uit den ſtamme Aſer. Zy was eene weduwe van omtrent vier en tachtig jaren, hebbende maar zeven jaren met haren man geleeft. Van haar wordt getuigt dat zy niet week uit den tempel met vaſten en bidden Godt dienende nacht en dag. Zy was in den tempel wanneer Joſeph en Maria den Heilandt voorſtelden in den tempel; by welke gelegenheit zy benevens den ouden Simeon den Here beleedt, en van hem ſprak met alle die de verloſſinge in Jeruzalem verwachtten. Baronius heeft zich vergiſt wanneer hy van deze propheteſſe een kloosternonne maakt. Hy neemt de uitdrukking van Lucas, dat *zy niet week uit den tempel*, al te letterlyk, en oordeelt dat S. Cyrillus veel reden hadde om aan Anna de propheteſſe den tytel van eene Godsdienſtige nonne te geven. Maar het is klaarblykelyk, dat men de woorden van Lucas niet verder moet trekken dan den gewonen zin, dien men altoos in 't oog heeft, wanneer men, om uit te drukken dat een man zeer dikwils in een huis gaat, zegt *dat hy 'er niet van daan gaat, dat hy 'er altoos is, dat men hem 'er eeuwig vindt, nacht en dag.* Dit zegt men inzonderheit van de godsdienſtige vrouwen, die verſcheide maal op eenen dag te kerke gaan: *zy wyken niet van de altaren*, zegt men, *zy zyn altydt in de gebeden*, enz, *in de kerken.* Wat aangaat S. Cyrillus, het is niet waar dat hy de propheteſſe Anna eene *nonne* noemt. De Latynſche overzetter van dezen vader heeft niet naauw genoeg daar op gelet. Het Griekſche woordt ἀσκητὴς, ἀσκητρία, was niet zo eigen aan de monniken, en aan de nonnen, dat het ook niet gebruikt wierde omtrent alle de genen, die eene naaukeurige oeffeninge van den Godsdienſt waarnamen. De geleerde tegenſtrever van Baronius heeft zulks zeer klaar aangetoont. *Lucas* II. 36. 37. 38. *Baron. in Annal. Eccleſiaſt. T.* I. *ad ann.* 1. *num.* 41. *Caſaub. Exercitat.* II. *num.* 13. *Bayle Dict. Crit.*

ANNA was de zuſter van Pygmalion en van Dido. Deze koning van Tyrus mishandelde Dido, de weduwe van Sicheus, die daarom naar Africa week, daar zy Anna met zich nam, daar zy de ſtadt Carthago bouwde of herbouwde, in het 3147 jaar der werreldt, het 124 na den tempel van Salomon. Deze waarheit is gegrond op het gevoelen van verſcheide oude ſchryvers, en voornamelyk van Joſephus. De dichters hebben echter zo vele verdichtzels daar onder gemengt, dat onverlichte ſchryvers zich groffelyk daar aan overgegeven, en de zelve als hiſtoriſche waarheden aangenomen hebben. Men geeft voor dat Jarbas na de doodt van Dido zich meeſter gemaakt hebbende van Carthago, Anna haren toevlucht nam tot Battus, koning van het eilandt van Maltha, daar Pygmalion haar broeder haar wilde doen oplichten, waarom zy naar Italië week, daar zy na verſcheide ontmoetingen zich verdronk in de rivier Numicus of Numicius. Ovidius zegt dat zy zich in de armen van deze rivier wierp, om de gramſchap van Lavinia, de vrouwe van Eneas, te ontgaan. Dat deze, haar zoekende, haar zag in het midden van de rivier, daar Anna tegen hem zeide, dat zy den naam van Anna Perennis hadt aangenomen. Deze rivier Numicus of Numicius, waar van die dichter zo deftig ſpreekt, is een gering beekje in 't landſchap van Rome, het welke die van het landt *Rivo di Nemi* noemen. Deze ANNA PERENNIS wierdt beroemt by de Romeinen, die haar feeſt vieren op de Ides van Maart. Dit was een feeſt van ongeregeldheit en overdaadt, en men heeft gemeent dat zy zich verbeeldden dat de Nymph zo vele jaren tot hun leven toevoegde, als zy dikwils tot harer eere dronken. Anderen zeggen dat zy maar zo menigmaal dronken, als 'er letters waren in den naam der perſonen, die zy beminden. Aldus drukt zich Martialis in dien zin uit in een van zyne puntdichten:

Nævia ſex cyathis, ſeptem Juſtina bibatur,
Quinque Lycas, Lyde quatuor, Ida tribus.

Daar zyn 'er die menen, dat haar naam van *Annus*, een jaar, ontleent is, en alzo Anna voor de maan nemen, die door haar natuurlyken loop de maanden en maanjaren maakt. Eenigen geven dezen naam aan Themis, anderen aan Jö, en anderen eindelyk aan eene der Atlantiden, welke Jupiter zoogde. *Ovid. lib.* III. *Faſt. Silius Italicus l.* IX. *bell. Punic. Macrobius. Gyrald. de Diis Syntagm.*

KEIZERINNE VAN CONSTANTINOPEL.

ANNA, keizerinne van Canſtantinopel, was eene dochter van Amadeus den V, graaf van Savoje, en van zyne twede gemalinne Maria van Brabant. Zy wierdt verlooft aan den keizer Andronicus Paleologus, gezegt de jonge, en quam met zo veel pracht te Conſtantinopel, dat de hiſtorie getuigt, dat de zelve die van alle de andere keizerinnen te boven ging. Zie verder op ANDRONICUS de III. *Guichenon hiſt. de Savoye.*

KONINGINNE VAN VRANKRYK.

ANNA, koninginne van Vrankryk, dochter van Jaroſlas of Georgas, koning van Ruſſië, wierdt in den jare 1044 getrouwt met Henrik den I, koning van Vrankryk. De kronyk van Angers en die van Vendome ſtellen dit huwelyk in den jare 1051. Zy was de moeder van Philippus den I, koning van Vrankryk; van Robert, jong geſturven; en van Hugo den Groten, graaf van Vermandois. Men geeft haar ook nog eene dochter. Anna deedt de abdy van S. Vincent van Senlis bouwen, in welke zy zich begaf na de doodt van den koning haren gemaal. In den jare 1062 begaf zy zich in een twede huwelyk met Raoul den II, gezegt de Grote, grave van Creſpi en van Valois. Maar deze graaf in den jare 1066 geſturven zynde, en zy zich alzo wederom weduwe en zonder beſcherminge ziende, begaf zy zich naar haar vaderlandt, alwaar zy ſturf. Zie *Guill. Jumieges l.* VII. *hiſt. c.* 28. *Le Continuateur d'Aimoin. Fragment de l'hiſtoire de France. La lettre de Gerrais, Archevêque de Rheims, dans le* IV. *vol. des hiſtoriens de France d'André du Cheſne.*

ANNA van Bretagne, eene dochter van den laatſten hertog François den II, wierdt in 't jaar 1476 geboren, en door haren vader in 't jaar 1481 verlooft aan den outſten zoon van koning Eduard den IV van Engelandt, van den zelven naam; maar dewyl deze bruidegom kort daarna een ongelukkig einde hadde, deden zich naderhandt verſcheide minnaars op, waar onder de aartshertog Maximiliaan, wiens eerſte gemalinne Maria, erfgename van Burgondië, geſtorven was; Lodewyk, hertog van Orleans; en Alanus, hertog van Albret, de voornaamſte waren. Aan den laatſten was zy inzonderheit door haren vader belooft, die haar de toeſtemminge ook hadt afgedwongen; want zy hadt geen behagen in hem, eensdeels om dat hy reets out was, en anderen deels om dat alle zyne goederen van den koning van Vrankryk verbeurt waren verklaart. De aartshertog drong derhalven voor alle anderen door, en dewyl de koning van Vrankryk Karel de VIII met den vader van de prinſeſſe in oorlog was, en na zyn daar op gevolgde doodt het gehele hertogdom wilde bemachtigen, wierdt het huwelyk van de prinſeſſe met den aartshertog voor het beſte middel gehouden om den koning tegenſtandt te bieden. De prinſeſſe bewilligde daar ook in, en Maximiliaan zondt Jan van Chalons, prins van Oranje, en Wolfgang, vryheer van Volheim, als zyne gevolmachtigden naar Bretagne, om de huwelyks-plechtigheden, volgens de wyze dies tyds, te voltrekken, 't geen ook geſchiedde, en een van hen ging geharnaſt, hoewel met een ontbloot been, in 't byzyn van verſcheide dames, by de hertogin te bedde leggen: doch het was beter voor Maximiliaan geweeſt, dat hy aldaar in perſoon geweeſt ware, en zyn tegenparty, koning Karel den VIII van Vrankryk, niet te veel toebetrouwt hadde; want hoewel deze met de dochter van Maximiliaan, de aartshertogin Margareta, reets eenige jaren verlooft was geweeſt, en haar als zyne toekomende gemalinne aan zyn hof hadt laten dienen, zo was het byleger nog niet gehouden; en dewyl hy alreets reden hadt om voor Maximiliaan bevreeſt te zyn, achtte hy 't niet raadzaam, dat de zelve door dit ryke huwelyk nog machtiger zoude worden, maar nam voor, hem

zyne

zyne bruidt weg te nemen. Ten dien einde bragt hy de vrouwe van Laval, en andere, die by de hertoginne in aanzien waren, door geschenken op zyne zyde, die haar zo veel voorstellingen wisten te doen, waar by de koning met een leger in Bretagne viel, en het gehele landt, waar op hy behalven dat eenigen eisch hadde, dreigde weg te nemen, dat zy zich met hem in een huwelyksverbondt inliet, en den 16 December des jaars 1491 te Langeais in Touraine het byleger hieldt. Zommige schryvers geven wel voor, dat de hertoginne Anna, wanneer zy reets naar Maximiliaan op weg was, van koning Karel opgevangen, en tot het huwelyk gedwongen zoude zyn; doch het zelve stemt met andere omstandigheden, die men by onzydige historieschryvers vindt, niet overeen. Zy was eene deugtzame vorstin, hadt haar man lief, en regeerde in zyne afwezenheit, toen hy het koninkryk van Napels innam, met grote voorzichtigheit. Zy hadde by dezen koning drie zonen gehad, en eene dochter, die jong stierven; en eenigen tydt daar na hadde zy de smarte zich weduwe te zien door de doodt van Karel, die den 7 April des jaars 1498 sturf. Lodewyk de XII, die zyn opvolger was, deedt zyn huwelyk met Johanna van Vrankryk, de dochter van Lodewyk den XI, nietig verklaren, en trouwde met de koninginne Anna. Het huwelyk wierdt voltrokken op het kasteel van Nantes den 8 January des jaars 1499. Deze prins hadt haar bemint voor haar huwelyk met Karel den VIII, toen hy maar hertog van Orleans was, en men verzekert zelfs dat de hertog François eenige neiging hadde om haar met hem te doen trouwen. Maar het verlies van den slag van Aubin verbrak alle zyne maatregels. De hertog van Orleans wierdt in den zelven gevangen genomen, en hy hadt eenigen tydt daar na de smart van het huwelyk van deze schone en ryke erfgename te verstaan, het welke den 6 December des jaars 1491 te Langeais gesloten wierdt. Hy behieldt altoos voor haar veel achting en liefde; het welke hy haar by zyne komste tot de kroon deedt blyken, door de drift, die hy betoonde om met haar te trouwen. Hy liet haar ook al het inkomen van haar hertogdom behouden, dat zy edelmoediglyk besteedde om de goede dienaars des konings te belonen. Men zegt dat deze koninginne het hof der vrouwen begon op te rechten, die zy in de Godvruchtigheit en in de deugdt deedt opvoeden, waar in zy haar een doorluchtig voorbeeldt was. Zy gaf ook aan de voornaamste vrouwen van haar hof de koorde, dat een zeker slag van eene orde of een zinnebeeldt was, ter eere van de koorden, waar mede de Heilandt in zyn lyden gebonden wierdt, en tot een bewys van de achting, die zy hadde voor S. Franciscus van Assise, wiens gordel zy droeg. Zy hadde hare lyfwacht van Bretons, die zich gemeenlyk op de Terras van het kasteel van Blois begaf, die men daarom *le Porche aux Bretons* noemde, daar zy de zelve met vermaak zag. Zy deedt verscheide giften tot geestelyke gestichten, en was eene kuische vorstinne, doch een weinig wraakzuchtig. Haar handel tegen den maarschalk van Gié is daar van een overtuigend bewys. Deze maarschalk, van het huis van Rohan, was in gunst by koning Lodewyk den XII, die hem het stedehouderschap van Bretagne toevertrouwde, en hem tot hoofdt van zynen raadt en veldoverste van zyne legers in Italië gemaakt hadde. Hy viel ongelukkig in de ongunst van de koninginne, gelyk elders gezegt wordt. Anna van Bretagne sturf op het kasteel van Blois den 9 January des jaars 1513, en wierdt met grote pracht naar S. Denys gebragt, daar zy met den koning Lodewyk den XII begraven is onder een heerlyk marmer praalgraf, het welke de koning François de I deedt oprechten. *Philippe de Comines. Guill. de Jaligni. Cl. Seissellius. Ferron. Anton. Brantome vies des Dames illust. Argentré hist. de Bretagne. Daniel hist. de France l.* II.

ANNA van Oostenryk, koninginne van Vrankryk, de outste dochter van Philippus den III, koning van Spanje, en van Margareta van Oostenryk, was getrouwt met koning Lodewyk den XIII, genaamt de Rechtvaardige, eerst door een gevolmachtigden op den 18 October des jaars 1615 te Burgos in Castilië, en naderhandt den volgenden 25 November in de kerke van Bourdeaux, alwaar de bisschop van Xaintes de plechtigheit verrichtte. Na de doodt van Lodewyk den XIII, Lodewyk de XIV zyn gerechtshof houdende in het parlement op den 18 May des jaars 1643, deedt hy haar tot regente van 't koninkryk verklaren, waar van zy het bestier gedurende des konings minderjarigheit waarnam. 't Is deze koninginne, die in de voorstadt van St. Jakob te Parys de heerlyke kerk van Val de Grace heeft laten bouwen, en hare Godsdienstigheit door verscheide stichtingen doen blyken. Zy sturf in de Louvre te Parys op den 20 January des jaars 1666, out 64 jaren, en twee dagen minder dan vier maanden. Haar lighaam wierdt met grote plechtigheit te St. Denys gebragt, in den nacht van den 28 January, en den volgenden 12 February aldaar begraven. Haar hart is in de abdy van Val de Grace.

KONINGINNEN VAN ENGELANDT.

ANNA, de vrouwe van Richard den II, koning van Engelandt, was eene dochter van den Roomschen keizer Karel den IV, by zyne derde gemalinne Anna, wiens vader, Henrik, hertog van Schweidnitz in Silesië geweest is. Zy zoude van de zogenaamde Boheemsche broeders, of Dollardisten, zeer veel gehouden, en een goet getal der zelven met zich in Engelandt gebragt, en in 't tegendeel Wiclefs schriften in Bohemen bekent gemaakt hebben. Men schryft haar ook toe, dat zy allereerst het ryden op vrouwe-zadels in Engelandt heeft ingevoert, daar de vrouwen even eens als de mannen te paarde plagten te zitten. Haar man beminde haar zodanig, dat wanneer zy in 't jaar 1394 te Schene, in Surrey, sturf, hy deze plaats uit hartzeer liet verwoesten. Zy wierdt in Westmunster begraven, en hadt gene nakomelingen. *Cambden Brit. p.* 157. 318. *Polyd. Virgil. & du Chesne Hist. Angl. Henry d'Anvers Treatise of Baptism. pag.* 301. 302.

ANNA BOLEYN, gemalin van Henrik den VIII, koning van Engelandt, was van edelder afkomst van de zyde van hare moeder, dan van die van haren vader, dewyl zy eene dochter was van Thomas Boleyn, die maar een ridder was, en van eene dochter van den hertog van Norfolk. Zy wierdt geboren in den jare 1507, en mede naar Vrankryk genomen, in den ouderdom van zeven jaren, door de zuster van Henrik den VIII, de gemalinne van Lodewyk den XII, koning van Vrankryk. Zy keerde niet weder naar Engelandt, toen deze koninginne zich derwaarts begaf na de doodt van haren gemaal: zy bleef in dienst van de koninginne Claudia, gemalinne van François den I; en na de doodt van deze prinsesse begaf zy zich by de hertoginne van Alençon. Men weet niet juist het jaar van hare wederkeering in Engelandt; zommigen willen dat het geweest zy het jaar 1527; anderen het jaar 1525. Dit is zeker dat zy zich voor staatjuffer begaf by de koninginne Catharina, en dat zy den koning tot liefde verwekte. Zy beleide hare zaken met zo veel behendigheit, dat zy, weigerende de drift van dien vorst te voldoen, zich van hem deedt beminnen, met het oogmerk van met haar te trouwen. Deze prins, misleid door de kunstenaryen van deze dochter, geloofde haar niet te kunnen genieten dan onder begunstiging van het huwelyk, en dit deedt hem tot de echtscheiding besluiten, die hy eindelyk met zo veel geruchts volvoerde. Het gene in een ander geval pryswaardig zoude zyn, is de voornaamste misdaadt van Anna Boleyn: te weigeren om een verliest vorst te voldoen, 't en zy hy zyne gemalinne verstiet, is een groter misdryf, dan het geweest zoude zyn zyne byzit te worden. Eene byzit zoude gene koninginne onttroont, noch haar berooft hebben van de kroon en van haren gemaal; in plaats dat de listige Anna Boleyn, de kuische en beschroomde speelende, niet anders dacht dan om Catharina van Arragon van den koninklyken staat te beroven, en haar en hare dochter uit te sluiten van alle de eere, die men haar verschuldigt was. Wat 'er van zy, Henrik de VIII trouwde heimelyk met haar den 14 November des jaars 1532, zonder te wachten dat 'er een vonnis ware tegen zyn huwelyk met Catharina van Arragon; en zo haast hy de zwangerheit van zyne nieuwe gemalinne bespeurde, maakte hy zyn huwelyk bekent, en deedt haar op den dag voor Paaschen in den jare 1533 tot koninginne van Engelandt verklaren, en op den 1 Juny daar aan volgende als zodanig kronen. Zy beviel op den 7 September van eene dochter, Elisabeth genoemt, die naderhandt koninginne van Engelandt wierdt. De koning bleef haar beminnen, tot dat de bekoorlykheden van Johanna Seymour in den jare 1536 het hart van dezen prins tot liefde verwekten. Hy ging toen van de liefde voor zyne gemalinne tot een geweldigen haat over. Hy geloofde haar onkuisch te zyn; hy deedt haar gevangen nemen; en deedt haar vonnis opmaken. Men heeft te onrecht gezegt, dat haar vader een van de rechters was, die haar veroordeelden. Zy wierdt verwezen om verbrand of onthooft te worden: haar huwelyk wierdt nietig verklaart, om dat zy bekende dat zy met den koning getrouwt was in eenen tydt, toen zy verbonden was aan den grave van Perci. Zy wierdt den 19 May des jaars 1536 onthooft, en verloor hare blygeestigheit niet in dit geval. Terwyl zy gevangen was, speelde zy verscheide verschillende personaadjen. Zomtyds scheen zy zeer Godsdienstig, en stortte een overvloedt van tranen; en terstondt ging zy tot een luidruchtig gelach over. Zo haast de rechters, die haar ondervraagt hadden, vertrokken waren, viel zy op hare kniën, en in tranen versmeltende riep zy verscheide malen: *Here Jesus, hebt medelyden met my*; en ter zelver tydt hoorde men haar wederom luidkeels lagchen. Eenige uren voor haar doodt zeide zy, dat de scherprechter bequaam was, en dat zy boven dien een dunnen hals hadde. Zy bragt ter zelver tydt de handt daar aan, en lachte hartelyk. Eenige Roomsch-Catholyke historieschryvers hebben eene wonderbaarlyke vryheit gebruikt om haar te beliegen; zo wel om het verdriet, dat zy hadden om de afscheuring van de Engelsche kerke, waar van zy oorzaak was, als om hare oneere te doen overgaan op de koninginne Elisabeth. Burnet heeft deze logens onwedersprekelyk wederlegt in zyne Historie der Reformatie, en in zyne Critiquen over de Historien van Sanderus, en van Varillas. Hunne tomeloze vryheit en verblindheit is te onverschonelyker, om dat zy genoeg konden lasteren, zonder de bepalingen van een getrouw historieschryver te buiten te gaan. Het grootste quaadt is, dat het geluk, dat zy gehad hebben om een eindeloos getal van uitschryvers en van gunstige lezers te vinden, zo vele anderen de stoutheit ingeblazen heeft om hen na te volgen. Sanderus is bekent voor een zeer partydig schryver, die om zynen haat tegen de koninginne Elisabeth zonder grondt zeer veel quaats tegen hare moeder geschreven heeft: en nochtans is hy de eenige bron van alle de schryvers, die de gedachtenisse van Anna Bouleyn zo hatelyk hebben pogen te maken, en voornamelyk is het gene Moreri van die princesse zegt van hem ontleent. De genen, die zeggen, dat de Protestanten zich schamen moesten zo veel verplichtinge hebben aan deze koninginne, die van hunnen Godsdienst was, zouden wel doen vooraf te verklaren, dat zy zeer te onvrede zyn over de diensten, welke de keizerinne Irene deedt aan het belang der beelden. Men kan over dit alles *de Larrey* nazien in het eerste stuk van zyne Historie van Engelandt: daar men alle de redenen voor en tegen naaukeurig bygebragt vindt, en onze Anna gerechtvaardigt, zo veel als de wetten der historie zulks hebben kunnen toelaten. *Sanderus Hist. Schism. Angl. Burnet Hist. Reform. Angl. Larrey Histoire d'Angl. Bayle Dict. Crit.*

ANNA van Kleef, koninginne van Engelandt, eene dochter van Johannes den III, hertog van Gulik en Kleef, na wiens doodt zy door haar broeder Willem aan koning Henrik den VIII ten huwelyk wierdt gegeven. Dit huwelyk wierdt op den raadt van den koninklyken gunsteling Cromwel gesloten, welke ter bevordering van de verandering van den Godsdienst gaarne eene Protestantsche prinsesse op den troon gezien hadde. Hy sprak derhalven veel van hare

hare schoonheid by den koning, en de vermaarde schilder Holbern moest haar afbeeldzel maken, dat hy ongemeen opsmukte. Wanneer de koning haar op hare overkomst naar Rochester te gemoet ging, en haar noch schoon, noch levendig, noch aangenaam genoeg bevondt, hadt hy terstondt berouw, en zoude gaarne van zyn belofte ontslagen zyn geweest; doch men hieldt by hem aan, dat hy met haar zoude trouwen, en Anna deedt als koninginne te Londen hare intrede. Hy leefde met haar omtrent een half jaar in 't huwelyk, wanneer hy op Catharina Howardt verliefde, en Cromwel in ongunst geraakte, waar op hy de echtscheiding voornam. Het parlement moest om de schyn den koning om verlof verzoeken, dit zyn huwelyk te onderzoeken, waar op de zaak aan eenige afgezondenen van de geestelykheit wierdt overgegeven, die het huwelyk voor onwettig verklaarden. Men steunde voornamentlyk op een huwelyksbelofte, lang te voren tusschen de prinses Anna en eenen prins van Lotharingen geschied. Men gaf ook voor, dat des konings herte nooit by dit huwelyk geweest, en het zelve nooit voltrokken was; doch zy maakte te minder zwarigheit in deze echtscheidinge, om dat de koningin zich zulks welgevallen liet, en te vrede was om als des konings zuster met inkomsten en een hofhoudinge voorzien haar leven in Engelandt te eindigen, stervende in dezen staat in den jare 1557. *Thuan. Burnet Hist. Ref. Angl. P.* I. *p.* 157. *Larrey Hist. de Anglet. Tom.* II.

ANNA, koningin van Engelandt, gemalinne van Jakob den I, en eene dochter van Frederik den II, koning van Denemarken, by Sophia, eene dochter van hertog Ulrich van Wurtenberg. Na dat Jakob, toen koning van Schotlandt, in den jare 1586, en wederom in den jare 1587, een gezantschap aan haren vader hadt afgezonden, om zyne outste dochter Elisabeth (die naderhandt met hartog Christiaan van Brunswyk trouwde) ten huwelyk te verzoeken, wierdt eindelyk in den jare 1589, na de doodt van Frederik den II, het huwelyk met deze jongste prinsesse Anna gesloten, en zy in 't zelfde met den Schotschen graaf Marshal in den naam zyns konings te Coppenhagen getrouwt. Kort daar na ging zy te scheep, om zich naar Edenburg te laten brengen: doch daar ontstont zulk een hevige storm, dat zy met groot gevaar van haar leven in een haven in Noorwegen moest inlopen. Koning Jakob, die deze zyne nieuwe gemalinne in eigener persoon wilde afhalen, stont een diergelyk gevaar uit, doch bevondt zich eindelyk ter plaatze aldaar tot den 22 December, reisde naderhandt te landt naar Kronenburg, werwaarts het Deensche hof hem genodigt hadde, quam den 21 January van 't jaar 1590 aldaar, vertrok niet voor 't begin van de maandt May, en quam eindelyk den 20 van die maandt met haar gelukkig in den haven van Edenburg aan. Den volgenden zondag wierdt zy tot koninginne van Schotlandt gekroont. Zy baarde in den jare 1594, den 19 February, Henrik, die in 't jaar 1612, den 6 November, overleedt; in 't jaar 1526 de prinses Elisabeth, naderhandt de gemalinne van den ongelukkigen keurvorst van de Palts, Frederik den V; en eindelyk in 't jaar 1600 prins Karel, die op zynen vader volgde. In 't jaar 1603, den 27 Juny, deedt zy haar intrede als koninginne van Engelandt binnen Londen, en wierdt den 28 July in Westmunster, benevens haren gemaal, gekroont. De meeste geschiedschryvers pryzen haar als eene vrome, deugtzame, verstandige en goetaardige vorstin. Anderen berispen in haar dat zy te veel trotschheit en heerschzucht betoonde, zich al te veel gezag over haren gemaal aanmatigde, en het Spaansche hof te veel begunstigde. Voor den Roomschen Godsdienst zoude zy meer neiging gehad hebben, als men van de dochter van eenen Lutheraan, en van de gemalinne van eenen hervormden zoude kunnen verwachten. Om die oorzake, en door haren gemelden hoogmoedt zoude zy het huwelyk met den keurvorst van de Palts hebben trachten te beletten. Zy sturf een 1 Maart 1619. *De Larrey hist. d'Angleterre Tom.* II.

ANNA, koningin van groot-Britannie, was eene dochter van Jakob den II, geteelt by zyne eerste gemalinne Anna Hyde. Zy wierdt in den jare 1665 geboren, en door de voorzorge van Karel den II in den Protestantschen Godsdienst opgevoed, hoewel hare ouders den Roomschen Godsdienst toegedaan waren, en dat 'er in 't jaar 1669 eene vreeze ontstont, als of men wat anders met haar voorhadde; dewyl zy in dit jaar wegens ongemak aan hare oogen naar Vrankryk wierdt gezonden; doch deze vreeze verdween, toen zy na de genezing te rug quam, en gelyk te voren opgevoed wierdt. 't Is waar, de koning van Vrankryk trachtte haren vader te bewegen, dat hy haar aan den eenen of den anderen Roomschen vorst, die 't met het Fransche hof hieldt, mogt uithuwelyken; waar toe de hertogen van Savoje en van Modena, ook zelfs een prins van Franschen bloede, in overweging quamen, zo dat Jakob voornam de opvoeding van zyne kinderen zelfs te verzorgen, en waar over hy zich door een geheim verdrag met Vrankryk inliet. Doch met dit alles wierdt niets uitgerecht, dewyl Karel de II gedurig op de opvoeding van de prinses in den Protestantschen Godsdienst bleef staan, en haar ook aan eenen prins van den zelven wilde uithuwelyken. Wanneer nu de gemelde verbintenis met een groten vorst, haren bloedverwant, om zekere redenen te rug ging, en de moeite, die de Zweedsche staatsbedienaar Olyvenkrans in 't jaar 1678 voor zynen koning buiten zyn weten om haar gedaan hadt, te vergeefs was, quam de Deensche prins George voor den dag; en dewyl de Fransche koning zyn verzoek ondersteunde, als die toen met Denemarken in een zeer goet verstandt was, en den prins van Oranje door dit huwelyk een wet hoopte voor te schryven, wierdt dat huwelyk in den jare 1683 in Engelandt voltrokken. Na dat haar vader Jakob tot de regeering was gekomen, en den Roomschen Godsdienst overal gaarne hadt ingevoert, sprak hy deze prinses zomtyds hart, en zelfs met bedreigende woorden aan, om haar van Godsdienst te doen veranderen, waaraan zy nochtans in 't minste geen gehoor gaf, waarom men haar ook ten hove niet vertrouwde, maar omtrent dien tydt, wanneer de prins van Walles stont geboren te worden, naar 't badt zondt, daar zy nochtans volgens de wetten die geboorte hadde moeten bywonen. Zy nam ook in de hier op volgende omkeeringe van zaken, voor haar persoon, geen ander deel, dan dat zy na de landing van den prins van Oranje 't hof verliet, alwaar zy eerst na de kroning van koning Wilhem, en zyne gemalinne op hun verzoek wederkeerde, doch echter in geen goet verstandt met het hof stondt; dewyl de graaf van Nottingham en andere Torys, die de regeering in 't heimelyk ongenegen waren, gedurig by haar uit en in gingen, 't geen men alles aan de listige voornemens van de hertoginne van Marlboroug, die reets een geruimen tydt hare vertrouwde geweest was, toeschryft, die tot haar eigen voordeel deze koelheit onderhieldt. Wanneer koning Wilhem in 't begin van den jare 1702 overleedt, was zy de naaste erfgename tot de kroon, en wierdt den 8 Maart als koninginne uitgeroepen: waar op zy ook in de verbintenissen, door den overleden koning tegen Vrankryk gemaakt, tradt, waar toe zo wel, als de volgende schikking van hare regeering, de redenvoering van den overleden koning voor zyne doodt twee uuren lang met haar gehouden, zo men meent, veel zullen geholpen hebben. Zy verklaarde hier op, in de volgende maandt May, uit krachte van het gemaakte verbondt van koning Wilhem met den keizer en de Staten generaal der vereenigde Nederlanden, den oorlog, wegens de Spaansche erfvolging, maakte den graaf van Marlboroug tot kapitein generaal in en buiten het ryk, en won de gemoederen van de onderdanen daar mede, dat zy terstondt 100000 ponden sterlings van hare eigene inkomsten ten beste van 't gemeen verstrekte. Hier op wierdt de oorlog aan de zyde der Engelschen tot den jare 1711 met allen bedenkelyken yver tegen Vrankryk gevoert, en de Whigs, die diestyds het meeste in 't parlement en in de staatsregeering te zeggen hadden, lieten zich aan de voortzetting van den zelven ten hoogsten gelegen zyn; zo dat het parlement ongelooflyke sommen gelds daar toe inwilligde. De voornaamste verrichtingen der Engelschen in den gemelden oorlog waren deze, dat zy in den jare 1702, na den mislukten aanslag op Cadix, de Spaansche zilvervloot, met een groot gedeelte van hare lading, in den haven van Vigos wegnamen: in 't jaar 1704 koning Carel naar Portugal overbragten, en in 't zelfde jaar een machtig leger naar Beyeren zonden, door wiens hulpe de slag by Hogstedt voornamentlyk gewonnen, en de vyandt uit het hart van 't ryk verjaagt is, en dat zy verders Gibraltar den Spanjaarden ontnamen; in 't jaar 1705 Barcelona veroverden, en koning Karel dus in Cataloniё vestigden; na welken tydt zy gedurig veel geldt en volk naar Portugal en Spanje zonden. In 't jaar 1706 sloegen zy de Franschen by Ramillies, in de Nederlanden, waar op het grootste gedeelte dezer landen in handen van de bondgenoten viel. Zy verdreven ook de Spanjaarden in de belegering van Barcelona, waar door de ingang in Arragon geopent wierdt. In 't jaar 1707 leden zy in den slag by Almanza in Spanje een groot verlies, en konden Cataloniё na den zelven ter naauwernoodt behouden; zo liep ook in het zelfde jaar de onderneming der bondgenoten op Toulon te niet, die de Engelschen met hunne vloot zouden ondersteunen. Daar tegen mislukte ook de voorgenome landing van de Franschen in Schotlandt in 't jaar 1708; in welk jaar de Engelschen den slag by Oudenaarde wonnen, Ryssel innamen, en tot het einde van 't jaar toe hunne wapenen gelukkig tegen de Franschen gebruikten. In 't jaar 1709 sloegen zy de Franschen uit hunne sterke legerplaats by Bergen in Henegouwen. In 't jaar 1710 hielpen zy koning Karel de Spanjaarden by Saragossa slaan, en geleidden hem naar Madrid, hoewel dit geluk, door allerhande ontydige voornemens, 't verzuimen der gelegenheid, en 't wegblyven der Portugezen, die in Castiliё by hen zouden komen, hen den nek toekeerde, zo dat zy nog in dit zelfde jaar Castiliё en Arragon ten eenemale moesten verlaten. Tot dus verre was de oorlog, inzonderheit met behulp der Engelschen, op alle plaatsen voor de bondgenoten met voordeel gevoert; dewyl de Franschen uit geheel Italiё, waren verdreven, aan den Rhyn niet veel uitgerecht hadden, in de Nederlanden hen 't zwaardt op de keel was gezet, en in Spanje, daar men de minste voordeelen gehad hadde, de zaken nochtans op zulk een goeden voet stonden, dat alles zich wel hadt kunnen schikken, zo men de zaken maar met ernst hadt ter handt genomen. Doch op het einde van het jaar 1710 veranderde alles, dewyl de Whigs eensslaags uit de staatsregeering gezet wierden, die tot nog toe in het leger, door den hertog van Marlboroug, in de financien door den lord Godolphin, en in den geheimen raadt door den hertog van Sunderlandt alles bestierden; waar op ook het parlement, dat van deze zelfde party was, ontslagen wierdt. In deze verandering zoude de Fransche maarschalk Tallart, die sedert den slag van Hogstedt een gevangen in Engelandt geweest was, door zyne heimelyke kuiperyen veel deels gehad hebben. Doch onder de Engelschen is deze zaak, inzonderheit door den lord Harley, naderhandt graaf van Oxfort, bevordert, en zouden de Torries om de Whigs ten val te brengen des te beter gelegenheit gehad hebben, dewyl zy door het hoog gezag, tot dien tydt toe gevoert, te trotsch zouden geworden zyn, en zich vele vyanden verwekt hebben. Inzonderheit was Harley door hen beledigt, om dat de aanhang van Marlboroug, met wien hy 't anders hieldt, hem in 't jaar 1708 van zyn ampt van geheimschryver van staat beroofde, wanneer hy voor den graaf van Peterboroug te veel genegenheit toonde. Men begon toen de koningin te overreden, dat de Whigs de koninklyke macht zochten te misbruiken, waarom men hen, wanneer de bekende zaak van Sacheverel in het parlement op het tapyt was, liet toezien, en de redenen, die de Whigs voerden, op 't ergste wist te duiden. Men gaf den hertog van Marlboroug en den lord Godolphin de schuldt, dat zy een groot gedeelte van 't volk, en 't geldt, dat voor Spanje geschikt was, in de Nederlanden gebruikt hadden, waar door de oorlog in Spanje van zulk

zulk een slechten uitslag geweest was, en dat zy nog zeer vele andere onverantwoordelyke zaken gedaan hadden. Hier by quam, dat de hertogin van Marlboroug, door hare gierigheit en heerschzucht, veel gelegenheit aan hare vyanden verschafte om qualyk van haar te spreken, dewyl zy tot dien tydt toe niet alleen alle bedieningen en koninklyke gunsten verkocht, maar ook de koninginne ten eenemale naar haren wil geregeert hadde; 't welk alles door mevrouwe Masham, die eene van der koninginne kamerjuffers was en door Harley hier toe afgerecht, aan de koninginne op 't hatelykste wierdt voorgedragen. Inzonderheit gebeurde het omtrent dien zelfden tydt, dat de koningin aan de hertoginne belaste een mof van een nieuw slag voor haar te kopen, doch dat de hertogin den verkoper om drie guinees liet gaan, waar op zeker lord de mof voor zyne meestereffe kocht, welke de koningin tot haar spyt daar mede zag pronken. Dus ging de hertogin haar ook zeer te buiten, toen zy mevrouw Masham, die by de koningin in achting raakte, van 't hof tracht te weg te krygen, en tot dien einde op zekeren tydt, wanneer deze mevrouwe een ogenblik te voren by de koningin geweest was, en zich nog in een verborgen hoek van de kamer ophieldt, tegen de koninginne zeide: *Masham leeft zeer ongeregelt, en is tegenwoordig in de armen van een pagie*; waar op de koningin antwoordde; *Gy liegt, Masham is na de maaltydt gedurig by my geweest, en niet eer uit de kamer gegaan voor dat gy 'er in gekomen zyt.* Deze en nog vele andere diergelyke omstandigheden bragten de ongunst van de oude staatsbedienaren te weeg, wordende de bovengenoemde personen, benevens alle die 't met hen hielden afgezet, en loutere Torrys in hunne plaats aangestelt, onder welkers bestier de gedaante der zaken aanstonts veranderde, en de voorslagen der Franschen, die aan de Engelschen in 't byzonder tot nadeel der overige bondgenoten geschiedden, gehoor gegeven wierden. De voornaamste personen, die dit gansche werk bystierden en verhandelden, waren de gemelde Harley, graaf van Oxfort, en de geheimschryver van staat Sr. Johan vicomte van Bullingbroke. Op den voorslag van deze beide wierden heimelyk Prior, wegens de Engelschen, naar Vrankryk, en Menager, wegens de Franschen, naar Engelandt gezonden, met welken laatsten de Engelsche staatsbedienaars de preliminaria van de toekomende vrede vast stelden, waar mede zy de koningin overeilden, en hunne volmachten te buiten gingen. De byeenkomst tot de vredehandeling wierdt te Utrecht vastgestelt, waar by alle de andere bondgenoten wel mede verschenen; doch zy wierden van de Engelschen zodanig tegengegaan, dat zy het oogmerk, waarom de oorlog ondernomen was, niet konden bereiken; dewyl de zelve met de Franschen gedurig onder de handt arbeidden, en hen middelen en wegen aan de handt gaven, hoe zy moesten te werk gaan, en aldus den bondgenoten, zo wel als de Engelsche natie, eenen vrede opdrongen, die uitwendig wel eenige voordeelen scheen te beloven, maar hen van de gewigtigste beroofde, en Vrankryk van den ondergang redde, die door dezen oorlog naby gekomen was, alzo de hoofdzaak die men in de zelve hadt moeten waarnemen, namelyk om de Spaansche monarchie uit de handen van een Franschen prins te rukken, geheel aan een zyde gestelt, en met den afstandt van Philippus van de Fransche erfvolging alles bedekt wierdt; dewyl de Fransche staatsbedienaars de Engelschen zelfs verzekerden, dat dit volgens de grondwetten van Vrankryk nietig en van gener waarde was, en de aanbiedingen van hunnen koning daar omtrent maar alleen in blote woorden bestonden. Doch de Engelsche ministers openbaarden hunne partydige gedachten ten deele door hunne scherpe bejegeningen aan alle de andere bondgenoten, maar voornamentlyk daar door, dat zy in het begin van den veldtocht van 't jaar 1712 den hertog van Ormond, in plaats van Marlboroug, als veldheer naar de Nederlanden zonden, die zich in 't begin wel geliet, als of hy den oorlog met alle oprechtheit wilde helpen voortzetten, maar wel haast, toen men hem 't nodigste gebruiken moest, uit krachte van zyn geheimen last, zich van 't leger der bondgenoten afzonderde, en een stilstandt van wapenen tusschen Engelandt en Vrankryk liet afkondigen; waar door de zaken van de bondgenoten zeer verergerden, en de slechte vredehandelinge bevordert wierdt. Daar uit ontstont ook de vrede tusschen Vrankryk, Spanje en de bondgenoten te Utrecht, in den jare 1713 gesloten, die de keizer toen niet inging, maar den oorlog nog een geruimen tydt voortzette, behalven wat het eenige artykel van de ontruiming van Cataloniё betrof. Op dat alle deze verrichtingen door het parlement zo veel te minder mogten verhindert worden, hadden de nieuwe staatsbedienaars aan de koninginne den raadt gegeven, om twaalf nieuwe pairs te maken, waar door zy de meeste stemmen in het Hogerhuis aan hunne zyde hoopten te krygen. Zo wierden ook de Catalanen, na dat dit alles geschied was, aan welke men van de zyde der Engelschen de grootste verzekeringen gedaan hadt, verlaten, en aan de Castiliaansche regeering ten roof overgegeven, gelyk dan in 't algemeen, door verwaarlozing van deze staatsbedienaars, het verdrag tusschen Spanje en Engelandt op een lossen voet gestelt wierdt. Hier op wierdt het parlement in Augustus des jaars 1713 gescheiden, en in February des jaars 1714 quam 'er een nieuw byeen. Ondertusschen hadden de ministers, die aan 't roer zaten, en inzonderheit de vicomte van Bullingbroke, laten blyken, dat zy den pretendent niet ongenegen waren, 't welk in Engelandt een groot gemor veroorzaakte, dewyl door de parlements-acten de Protestantsche erfvolging, en inzonderheit het recht van 't huis van Hanover, nog vast gestelt gebleven waren. Ja men is van gedachten, dat zelfs de koninginne op het aanraden van de ministers hem niet ongenegen geweest is; dewyl zy wanneer het parlement daar op drong om hem in Lotharingen niet langer te dulden, werwaarts hy volgens de gemaakte vrede zich van het Fransche hof hadt moeten begeven, het parlement in haar antwoordt op het zelfde addres zeer koeltjes bejegende. Zo wierdt het verzoek van 't huis van Hanover, dat des zelfs erfprins als benoemde hertog van Cambridge in Engelandt mogt komen, en zittinge in 't parlement nemen, van haar ook afgeslagen, onder voorwendsel, dat dit den qualyk menenden aanleidinge tot opstandt tegen haar eigen persoon mogt geven. Omtrent dien zelfden tydt geraakte de graaf van Oxfort in ongunst, die Bullingbroke mogelyk in den weg was, dewyl hy verdacht gehouden wierdt, als of hy op twee zyden hinkte, en met de Hanoverschen geheim verstandt hieldt. Ook ontstonden 'er in 't parlement verscheide klachten over het nadeel, dat de natie door den gesloten vrede leedt, waarom de koningin daar van een einde maakte en de zittinge deedt ophouden. Hier uit schepte de koningin ergwaan dat zy qualyk geraden wierdt, hoewel zy nog niet recht achter de zaak konde komen, waar door zy zeer onrustig wierdt, hebbende de graaf van Oxfort, wanneer hy zyn thresoriersampt nederleide, door zyne redenen veel daar toe gedaan: en in de raadslagingen, die daar op gehouden wierden en die de koninginne zelfs bywoonde, wierdt niemandt gevonden, die dit ampt wilde, of konde aannemen. Daar op verviel zy in eene ziekte, waar door zy den 1 Augustus des jaars 1714 haar leven eindigde, waar mede dan alle de aanslagen van den pretendent vervielen. Een van de merkwaardigste zaken, in hare regeering voorgevallen, is de vereeniging tusschen Schotlandt en Engelandt, die zy in 't jaar 1706 voltrok, waar door de vereeniging van die twee koninkryken niet meer alleen in den bloten naam van groot Britannie zoude bestaan, maar iets wezentlykers behelzen; dewyl de Schotten daar door zittinge en stem in 't Engelsche parlement verkregen. Zy hadt by haren gemaal wel vele kinderen geteelt; doch die waren alle in hunne eerste kindschheit gesturven, behalven den hertog van Glocester, die het elfde jaar zyns ouderdoms bereikte. Zy was eene princes die veel werks van den Godsdienst maakte, en veel genegenheit voor hare onderdanen hadde, doch welkers stille, en goedaardige gemoetsgestalte van velen tot hun eigen voordeel misbruikt wierdt. Men zegt, dat zy voor haar huwelyk genegenheit tot den hertog van Buckingham gehad heeft; doch die deswegen op het aangeven van mevrouwe Churchil, naderhandt hertoginne van Marlboroug, het hof moest verlaten; dewyl de zelve reets in de gunst van deze prinses staande, niemandt nevens haar konde dulden. *La vie d'Anne Stuart. The history of the Queen Anne in Annals. Puffendorf in Rebus Brandenb. lib.* XVI. *§.* 4. *Memoirs of Atalantis T.* I. *pag.* 40. *Histoire de la Reine Zarah. Rapport van 't geheime Committé. la Conduite du Duc d'Ormond.*

Koninginne van Spanje.

ANNA van Oostenryk, koningin van Spanje, was de outste dochter van den keizer Maximiliaan den II, en van Maria van Spanje, daar zy geboren was in de stadt van Cigala den 11 November des jaars 1549. De koning Philippus de II, Elisabeth van Vrankryk zyne derde gemalinne verloren hebbende, en overtuigt zynde van de verdienste van Anna zyne nichte, trouwde met haar met bewilliging van den paus. In den jare 1570 quam zy in de Nederlanden, alwaar zy, hare intrede te Antwerpen en in de andere steden gedaan, en de eerbewyzingen, die men aan hare waardigheit en aan hare geboorte verschuldigt was, ontfangen hebbende, op den 25 September te Vlissingen scheep ging. De koninginne Elisabeth deedt haar ontfangen in de Engelsche havens daar zy zich ophieldt; en vervolgens gelukkiglyk in Spanje aangekomen zynde, wierdt haar huwelyk met grote pracht voltrokken, dat door den hemel met drie zonen, en met eene dochter gezegent wierdt. Philippus de III, koning van Spanje was de eenige die van deze kinderen overig bleef. Voorts was deze verstandige prinsesse, zuster van Elisabeth koninginne van Vrankryk en gemalinne van den koning Karel des IX, goedaardig, geduldig, godsdienstig en milddadig. Koning Philippus de II in den jare 1580 gevaarlyk krank geworden zynde, diende de koninginne Anna hem met eene ongemeene zorge, en weinig tyds daarna van eene quaadaardige koorts aangetast zynde, sturf zy den 25 October des zelven jaars. S. Karel van Borromeo deedt zelfs de lykrede van deze koninginne in de plechtigheit die men tot hare gedachtenisse te Milanen vierde op den 6 September des jaars 1581. *Tipotius. Strada. Thuanus. Mariana.*

Koninginne van Denemarken.

ANNA van Brandenburg, koninginne van Denemarken, was eene dochter van Joachim den I, keurvorst van Brandenburg, en van Elisabeth van Denemarken. Zy wierdt in de deugdt en in de godvruchtigheit opgetrokken, en ten huwelyk gegeven aan Frederik den I, koning van Denemarken, dien men sedert van zyne staten beroofde. Zy sturf in den jare 1521. Zie Frederik den I, koning van Denemarken.

Koningin van Hungarie en Bohemen.

ANNA JAGELLO, of van Hungariё, koninginne van Bohemen, was beroemt door hare deugdt en Godsdienstigheit. Uladislaus de VI, alreets koning van Bohemen zynde, wierdt door de Hungaren na de doodt van Matthias Corvinus verkoren en te Alba op den 21 September des jaars 1491 gekroont. Deze koning trouwde met Anna van Foix, dochter van Jan, graaf van Candale, en teelde by haar Lodewyk en Anna, van welke laatste hier gesproken wordt. Uladislaus sturf op donderdag den 12 Maart des jaars 1516, en Lodewyk, gezegt de jonge, geboren den 1 Juny des jaars 1506, was zyn opvolger, en quam elendig om op den 29 Augustus des jaars 1526, gelyk elders gezegt wordt. Hy was in den jare 1521 getrouwt met Maria van Oostenryk dochter van Philippus den Schonen, koning van Spanje, en ter zelfder tydt was zyne zuster Anna getrouwt met Ferdinand van Oostenryk, twede zoon van den zelfden

den Philippus, en broeder van keizer Karel den V. Dewyl Lodewyk zonder nakomelingen gesturven was, volgde Anna in de staten van haren broeder, en Ferdinand wierdt te Alba in den jare 1527 gekroont. Zommigen hadden alreets op den 11 November des jaars 1526 Jan Zapol woiwode van Zevenbergen als koning gegroet, die zich onder de bescherming van den Turkschen keizer Soliman begeven hadde. Deze maakte Ferdinand en Anna veel moeite, zelfs Weenen met een machtig leger belegerende, als elders gezegt wordt. Deze koninginne betoonde altoos veel voorzichtigheit en moedt, en Ferdinand, naderhandt keizer, vondt in de stantvastigheit van deze prinsesse eene vertroostingin de qualen, waar mede hy gedrukt wierdt. Hun huwelyk wierdt van den hemel gezegent met de geboorte van vyftien kinderen, vier zonen en elf dochters. Anna voedde de zelve met zorge op, en hieldt zich met godsdienstige oeffeningen bezig terwyl de koning haar gemaal verplicht was den Turken of anderen vyanden het hoofdt te bieden. Onder hare dochters was aanmerkelyk ANNA van Oostenryk, welke keizer Karel de V haar oom in den jare 1546 uittrouwde aan Albert hertog van Beyeren. Deze was eene prinsesse van grote verdienste. Twee andere zyn moeders geweest van twee koninginnen van Vrankryk. Margareta van Oostenryk, koninginne van Spanje, was moeder van Anna van Oostenryk, gemalinne van Lodewyk den XIII, en moeder van Lodewyk den XIV. Johanna, groothertoginne van Toscane, hadde by François de Medicis Maria, gemalinne van Henrik den Groten, en moeder van Lodewyk den XIII. Anna koninginne van Hungarië sturf den 27 January des jaars 1547. *Gans in Urb. Thuanus. Mariana. Matthæus. Hilarion. de Coste.*

Koninginnen van Polen.

ANNA JAGELLO, of van Polen, koninginne van Polen, was een dochter van Sigismund den I, en van Bonna Sforce dochter van Jan Galeasso hertog van Milanen, en zuster van den koning Sigismund den II, bygenoemt Augustus. Deze laatste in den jare 1572 gesturven zynde, wierdt Henrik van Anjou, sedert koning van Vrankryk, de III van dien naam, in zyne plaats gestelt, en den 15 February des jaars 1572 gekroont. Maar naderhandt in de maandt Juny uit Polen vertrokken zynde, verkoos men Stephanus Batthori, prins van Zevenbergen, die op den 1 May des jaars 1576 gekroont wierdt. Om de standen van het koninkryk te behagen trouwde hy met Anna van Polen, hoewel zy zestigjarig was, en onbequaam om kinderen te teelen. De koning Stephanus sturf den 13 December des jaars 1486, en de koninginne sleet haar overige dagen in weduwschap.

ANNA van Oostenryk, koningin van Polen en van Zweden, was eene dochter van Karel, aartshertog van Oostenryk, en van Maria van Beyeren, en zuster van den keizer Ferdinand den II. Zy wierdt geboren te Grats den 15 Augustus des jaars 1573. Hare moeder, die eene zeer verstandige prinsesse was, voedde haar op met eene ongemene zorge, zo dat zy een voorbeeldt wierdt in oefeninge van liefde en godsdienstigheit. Na de doodt van Stephanus Batthori koning van Polen verkozen eenige raadsheeren Maximiliaan van Oostenryk op den 12 Augustus des jaars 1587. Maar Sigismund de III, koning van Zweden, was reets op den 9 der zelve maandt verkoren. Deze dubbelde verkiezing was oorzaak van eenen oorlog, die niet voordeelig was aan Maximiliaan, gelyk elders gezegt wordt. De kardinaal Hippolytus Aldobrandini, die sedert paus was onder den naam van Clemens den VIII, legaat in Polen zynde, beslechtte dit grote verschil. Vervolgens den gesloten vrede willende bevestigen stelde hy het huwelyk voor van Anna van Oostenryk met den koning Sigismundus. Men vierde de bruiloft in den jare 1592, en de aartshertoginne hare moeder, die haar in Polen geleidde, bleef daar eenige maanden. De koning was zeer bekoort door de verdiensten en de deugden van Anna, by de welke hy twee dochters hadde en een eenigen zoon, Uladislaus den IV, die mede koning van Polen geweest is. Zy sturf zeer jong in den jare 1595. Sigismund trouwde in zyn twede huwelyk met Constantia van Oostenryk de zuster van Anna, gelyk elders gezegt wordt. *Gusman in Vit. Marg. Aust. Hilarion de Coste Elog. des Dames illust.*

Prinsessen, Hertoginnen, Gravinnen, Marquisinnen, enz. van dezen naam.

ANNA COMNENA, dochter van den keizer Alexis Comnenus, gezegt de oude, en van Irene, heeft zich nog beroemder gemaakt door hare geleertheit en door haar verstandt, dan door hare waardigheit en door hare geboorte. Zonaras verzekert dat deze prinsesse de studiën met eene ongemene vurigheit beminde; dat zy daar van hare gewone bezigheit maakte; en dat zy niet alleen zich toeleide op de historiën en op de goede letteren, maar ook op de philosophie. Na de doodt van haren gemaal Nicephorus Bryennius, omtrent den jare 1148, gaf zy zich te meer aan de letteroefeningen over om daar door hare droefheit te verminderen. Zy schreef in vyftien boeken de historie van de regeering van den keizer Alexis Comnenus haren vader, sedert den jare 1118. Deze regeering was geweest van 37 jaren, 4 maanden, en 15 dagen, van den 1 April, toen Alexis zich in den jare 1081 deedt kronen, tot zyn doodt welke voorviel op den 15 Augustus 1118. Anna Comnena belooft in de voorrede van hare historie niet daar in te zeggen dat men van believing of vleiery voor haren vader zoude kunnen beschuldigen, en dat niet overeen zoude komen met de waarheit. Hare historie schynt echter eene gedurige loftuiting; daarenboven stemmen de Latynsche schryvers alles niet toe wat daar in verhaalt wordt. Zy spreken van Alexis Comnenus, als van een bedriegchelyk en geveinst prins, wiens regeering aanmerkelyker was door zyne lafheden, dan door zyne heerlyke daden. In waarheit, zyne afgunst deedt groot ongelyk aan de Franschen, die onder Godefroi van Bouillon den kruistocht deden naar het Heilige Landt. Maar mogelyk zyn 'er te veel scherpheden in de werken der Latynen, en te veel loftuitingen in die van Anna Comnena. Hœschelius gaf daar van de VIII eerste boeken uit, die hy getrokken hadt uit de bibliotheek van Augsburg. Joh. Gronovius arbeidde sedert daar aan; en de vader Nicolaas Poussin, Jesuit, gaf de zelve in den jare 1651 uit, met zyne Latynsche overzetting, die men heeft in den druk van de Louvre. Du Cange heeft eenen druk daar van uitgegeven, die met geleerde kanttekeningen voorzien is. Naderhandt heeft de president Cousin nog eene Fransche vertaling uitgegeven van de *Alexiade*, die met veel kunst en welsprekentheit geschreven is, en die men eenigerwyze zoude kunnen vergelyken met de historie van Quintus Curtius. Zie de voorredenen der verscheide drukken van de historie van Anna Comnena. *Gesner. Possevin. Vossius. Miræus. Du Pin Bibl. des Aut. Eccles. du* XII. *siecle.*

ANNA van Lotharingen, prinsesse van Oranje, eene vrouw van een groot oordeel, en van eene voorbeeldelyke Godsdienstigheit, was de dochter van Antonie hertog van Lotharingen en van Barr, en van Renata van Bourbon, die de dochter was van Gilbert van Bourbon, graaf van Montpensier, dauphin van Auvergne, onderkoning van Napels enz. Anna wierdt den 25 July des jaars 1522 geboren, en sedert trouwde zy den 22 Augustus des jaars 1540 met Renatus van Nassau van Chalons, prins van Oranje; doch deze prins leefde niet lang, van wien men veel verwachtinge hadt; want hy sturf zonder nakomelingschap op den 15 July des jaars 1544, in 't leger van keizer Karel den V, voor de stadt St. Disier. Sedert ging Anna van Lotharingen een twede huwelyk aan met Philippus van Croui, den eersten van dezen naam, hertog van Aarschot, en uit dit huwelyk zyn de hertogen van Croui en Havre afkomstig.

ANNA van Saxen, prinsesse van Oranje, was eene dochter van Maurits, hertog en keurvorst van Saxen, gestorven in den jare 1553. Hare moeder was Agnes, geboren landgravinne van Hessen. Zy wierdt in 't jaar 1544 geboren. De keurvorst Augustus voedde haar na haar vaders doodt op. Wanneer deze keurvorst haar in den jare 1561 uithuwelykte aan Wilhem den I prins van Oranje, wierdt de bruiloft zeer prachtig in 't byzyn van Frederik koning van Denemarken, enz. te Leipzich gehouden. Strada geeft voor, dat de regente in de Nederlanden den prins dit huwelyk in 't eerst poogde af te raden, dewyl deze prinses den Lutherschen Godsdienst was toegedaan; voegende deze schryver daar by, dat prins Wilhem verzekerde, dat de keurvorst benevens de bruidt door gezegelde brieven reeds verklaart hadden, dat de prinses den Roomsch-Katholyken Godsdienst zoude aannemen, hoewel des bruids grootvader, de landgraaf van Hessen, zich daar tegen aankantte, doch alleen met oogmerk om zelfs van eene dochter onder dit beding ontslagen te worden; doch het schynt wanneer de prins van Oranje dus sprak, dat zulks alleen geschiedde, om de regente met goede woorden te paaijen, dewyl 'er naderhandt, gelyk Strada zelfs moet bekennen, van deze voorwaarden niets wierdt nagekomen. Nochtans heeft dit huwelyk geen gelukkigen uitslag gehad, dewyl deze prinses, na dat zy eenen zoon, genaamt Maurits, nevens twee dochteren, by den prins geteelt hadde, in den jare 1575 weder aan den keurvorst Augustus van Saxen te rug gezonden wierdt, en prins Wilhem nog by haar leven hertrouwde. De eigentlyke oorzaak van deze echtscheiding kan men niet zeggen; Strada geeft wel voor, dat het om openbaar overspel was; doch andere spreken 'er met zo veel zekerheit niet van. Thuanus zegt alleen, dat zy wegens haar gedrag van haren gemaal gescheiden wierdt. Haræus zegt, dat het geschiedde, om dat zy verdacht gehouden wierdt, gelyk ook Muller dit in de Saxische Jaarboeken toeschemt. Wanneer men den toestandt van dien tydt aanmerkt, zoude men kunnen denken, dewyl de Lutherschen toen zo heftig als ooit tegen de Gereformeerden waren, en die tweespalt in Saxen veel onlusten veroorzaakte, dat het verschil van den Godsdienst veel daar toe heeft bygebragt. Dit is zeker, dat deze Anna van den keurvorst Augustus, wanneer zy naar Saxen te rug quam, te Dresen in bewaringe genomen wierdt, alwaar zy vervolgens den 18 December des jaars 1577 overleedt, en in de Domkerke van Meissen, doch zonder pracht, begraven wierdt. *Mullers Sachs. Annales p.* 28. 132. 173. *Strada de bello Belg. Dec.* I. *l.* II. *ad an.* 1561. *Haræus in Annal. Brab. T.* III. *p.* 223. *Thuan. lib.* LX.

ANNA van Savoje, prinsesse van Tarente, was eene dochter van Amadeus den IX, gezegt de gelukkige, en van Yolanda van Vrankryk dochter van koning Karel den VII, en zuster van Lodewyk den XI. Zy trouwde met Frederik van Arragon prins van Tarente, en naderhandt koning van Napels en van Sicilië. Hy was de twede zoon van Ferdinand den I, de bastaardt, koning van Napels en van Sicilië, en broeder van Alfonsus. Dit huwelyk wierdt te la Lande in het bisdom van Chartres gesloten den 1 September des jaars 1478 door het gezag van Lodewyk den XI, oom van Anna van Savoje. Hy beloofde haar een landgoedt van twaalf duizent livres inkomen, met de graafschappen van Roussillon en van Sardinië, als een leen; en Ferdinand de I beloofde twee hondert duizent ducaten met zynen zoon Frederik, die sedert in den jare 1496 koning van Napels en Sicilië wierdt, na Ferdinand den II zynen neef, als elders gezegt wordt. *Guichenon Histoire de Savoje.*

ANNA van Cyprus, hertogin van Savoje, was de dochter van Janus koning van Cyprus, van Jeruzalem, en van Armenië. Zy wierdt den 9 Augustus des jaars 1431 by geschrifte ten huwelyk belooft aan Amadeus van Savoje prins van Piemont, een zoon van Ama-

Amadeus den VIII. eersten hertog van Savoje en van Margareta van Bourgonje. Maar deze prins eenigen tydt daar na gesturven zynde, besloot men haar te doen trouwen met Lodewyk graaf van Geneve tweden zoon van den zelfden Amadeus den VIII. Dit huwelyk wierdt vastgestelt en gesloten te Nicosië den 1 van het jaar 1432. De prinsesse Anna, waar van Olivier de la Marche spreekt als van de schoonste prinsesse die in de werreldt was, hadde hondert duizend Venetiaansche goude ducaten tot een huwelyksgoedt; en de hertog Amadeus gaf haar tien duizent rykdaalders tot een huwelyksgift. Jan van Luzignan Prins van Antiochie, oudste zoon des konings, Pieter van Luzignan, graaf van Tripoli, en de bisschoppen van Papha, van Famagosta, en van Tortona bevonden zich by dit verdrag; de hertog zondt aanzienelyke personen om de prinsesse af te halen. Zy geleidden haar naar Savoje, daar de plechtigheit der bruiloft geschiedde in February des jaars 1433. De hertog van Savoje hadde op de zelve genodigt Margareta zyne dochter, gemalinne van Lodewyk den III. koning van Napels, graaf van Provence, enz; den hertog van Bourgonje, Hugo van Luzignan, kardinaal van Cyprus, oom van de prinsesse; den hertog van Bar, den graaf van Nevers, den prins van Oranje, den graaf van Fryburg, en andere aanzienelyke personen. Monstrelet zegt dat de hertog van Bourgonje aan de bruidt een kostelyk goudt slot schonk, dat op drie duizend livres geschat wierdt, het welke in dien tydt aanmerkelyk was. Lodewyk, haar gemaal, was hertog van Savoje, en dewyl hy zacht van aart was, regeerde de prinsesse, die schoon, verstandig, en behendig was, den staat zo wel, dat zy het beschik hadde over alle de ampten en financien, waar van zy een goedt gebruik maakte. Zy deedt onder anderen verscheide geestelyke gestichten maken. Haar huwelyk was gezegent door de geboorte van zestien kinderen, negen zonen en zeven dochters, waar van de oudste was Amadeus de IX, bygenoemt de gelukkige, en de tweede Lodewyk, graaf van Geneve, prins van Antiochië en koning van Cyprus: van de anderen wordt elders gesproken. Zy sturf den 11 November des jaars 1462. Zy wierdt in het Franciskaner gewaadt begraven in de kerke der Kordeliers van Geneve, die zy gesticht hadde. *Olivier de la Marche aux Memoir. Monstrelet T. II. fol. 66. Chronique de Savoie lib.* III. *cap.* 27. *Guichenon Histoire de Savoie.*

ANNA, derde dochter van Karel den I, koning van Engelandt, wierdt te S. James geboren den 17 Maart des jaars 1637. Zy was verstandig verre boven hare tedere kinderlyke jaren, en sturf, nog geen vier jaren oudt zynde. Op haar doodbedde door de genen, die om haar stonden, vermaandt zynde Godt te bidden, antwoordde zy, *Ik kan myn lange gebedt niet bidden*, (daar door verstaande het gebedt des Heren,) *ik zal my vergenoegen het kleine te bidden. Verlicht myne oogen, Here, uit vreze dat ik niet ontslape in den slaap des doods.* En deze woorden eindigende gaf zy den geest. *Engelsch Dict.*

ANNA van Denemarken, hertogin van Saxen, was eene dochter van Christianus den III, koning van Denemarken, en van Dorothea van Saxen. Zy wierdt in de maandt October des jaars 1548 getrouwt met Augustus, hertog en sedert keurvorst van Saxen, zoon van Henrik en broeder van Maurits. Deze laatste hadt veel deels gehadt in de Duitsche oorlogen in de XVI eeuw. Keizer Karel de V hadt hem de verbeurde goederen van Jan Frederik, hertog en keurvorst van Saxen, gegeven. Men hadt deze geweldenary mispresen. Dewyl Maurits gene kinderen hadde, en dat Augustus zyn broeder in der daadt naderhandt op hem volgde, zo deedt de koning van Denemarken in het huwelyksbeding van zyne dochter stellen, dat de zelfde Augustus geenerlei deel zoude hebben in de verbeurt-verklaarde goederen van den hertog Jan Frederik, betuigende door dit voorbeding, dat hy het gene gebeurt was, niet goedt keurde. Anna hadde verscheide kinderen, en onder anderen Christiaan, geboren in den jare 1560, de welke keurvorst was na de doodt van zynen vader. Anna sturf in den jare 1585, en Augustus ging een tweede huwelyk aan met Agnes Hedwig, dochter van Joachim Ernest prins van Anhalt. *Thuan. hist. l. V. Berthius Rer. Germ. l.* II.

ANNA van Polen, hertogin van Pomeranië, was eene dochter van Casimir koning van Polen en Elisabeth van Oostenryk, gezegt van Hungarië, zuster van Uladislaus koning van Hungarië, en dochter van Albert aartshertog van Oostenryk en van Elisabeth van Luxenburg koninginne van Hungarië. Deze Anna was eene verstandige en Godsdienstige prinsesse. Zy was van een ongemeenen tederen aart en hadde niet veel gezontheit. Men gaf haar ten huwelyk aan Bogislas of Bogislaus den X hertog van Pomeranië en van Stettin, die om zyne heerlyke daden den bynaam van den groten verdiende. Hy was toen weduwenaar van Margareta van Brandenburg, dochter van Frederik den II. Anna leefde niet lang in dit huwelyk, en sturf in den jare 1503.

ANNA van Vrankryk, vrouw van Beaujeu, hertoginne van Bourbon, was eene dochter van Lodewyk den XI, en van Charlotta van Savoje, zyne tweede gemalinne. In den jare 1471 wierdt zy verlooft aan Nicolaas van Anjou, marquis van Pont-a-Mousson; maar dit verdrag geen gevolg gehadt hebbende, wierdt zy twee jaren daarna belooft aan Pieter van Bourbon here van Beaujeu, naderhandt hertog van Bourbon, diein den jare 1474 met haar trouwde. De koning, haar vader, die haar verstandt kende, en buiten dat haar teder beminde, stelde haar door zyn testament aan tot regentinne over het koninkryk en over den persoon van den koning Karel den VIII, haren broeder. Dit verwekte haar vele benyders onder de groten van het ryk, inzonderheit Lodewyk hertog van Orleans, die naderhandt koning wierdt, en die als de naaste erfgenaam tot de kroon dit voorrecht betwistte; doch zy wierdt van de staten des ryks op nieuws daar in bevestigt. Doch de hertog van Orleans begon daar over een inlandschen oorlog, waar in hy zelf gevangen wierdt, zynde met zyne begunstigers te St. Aubin du Cormier geslagen in den jare 1488. De prinsesse regeerde zeer verstandig en voorzichtig, gevende ook aan haren gemaal zyn deel in het bestier. In den jare 1491 vaardde de koning zelf de regeering aan, en stelde terstondt haren vyandt den hertog van Orleans in vryheit, waar door zy veel van haar aanzien wederom verloor, doch echter hare overige dagen in rust eindigde den 4 November des jaars 1522 op haar kasteel van Chantelle, omtrent 60 jaren out zynde. Zy wierdt by haren gemaal begraven in de nieuwe kapelle van de priory van Souvigni in 't Bourbonnois. *Comin Gaguin. Petr. Matth. Mezeray &c. Daniel sur Carolo* VIII.

ANNA van Bourgonje, dochter van Jan, bygenoemt de onbeschroomde, hertog van Bourgonje, en van Margareta van Beyeren, trouwde in den jare 1423 met Jan van Engelandt hertog van Bedfort, regent van het koninkryk van Vrankryk voor zynen neef Henrik den VI, koning van Engelandt. Deze prinsesse sturf zonder kinderen gehadt te hebben in 't hof van Bourbon den 14 November des jaars 1432 28 jaren oud zynde. Haar ligchaam is by de Celestynen van Parys, en haar harte by de grote Augustynen begraven.

ANNA van Bourbon, hertoginne van Nevers, was eene dochter van Lodewyk den II, hertog van Montpensier en van Jacquelina van Longwic, gravinne van Bar aan de Seine. Zy trouwde in den jare 1561 met François van Kleef, den II van dien naam, hertog van Nevers, en sturf in den jare 1594. zonder kinderen gehadt te hebben.

ANNA d'EST, of van Ferrare, hertoginne van Guise en van Nemours, was eene dochter van Hercules den II, hertog van Ferrare en van Renata van Vrankryk tweede dochter van den koning Lodewyk den XII. Men gaf haar den naam van Anna, ter gedachtenisse van hare grootmoeder Anna van Bretagne. De hertoginne Renata van Vrankryk was de gevoelens van Calvinus toegedaan. Eene zekere dochter van Ferrare, Fulvia Olympia Morata genoemt, hadde haar de zelve ingeboezemt. De hertog droeg zorge zyne kinderen van haar af te houden. Men zondt Anna in Vrankryk, en koning Henrik de II, haar neef, trouwde haar uit in den jare 1549 op het kasteel van St. Germain en Laye, aan François van Lotharingen hertog van Aumale, en naderhandt tweeden hertog van Guise, prins van Joinville, ridder van de orde des konings, pair, groot-meester, groot-kamerling, en groot-jagermeester van Vrankryk, gouverneur van het Dauphiné, en luitenant generaal der legers van zyne majesteit. De prinsesse Anna was eene der schoonste en verstandigste vrouwen van haren tydt. Zy hadde uit dit huwelyk zes zonen en eene dochter. De hertog van Guise wierdt te Poltrot in den jare 1563 omgebragt. Anna verzuimde niets om zulk eene trouwloosheit te wreeken. Zy hertrouwde naderhandt met Jakob van Savoje hertog van Nemours, zoon van Philippus en van Charlotta van Orleans, die zy meden verloor den 15 Juny des jaars 1585. na dat zy twee zonen en eene dochter by hem geteelt hadde. Zy bragt het overige van hare dagen, zynde drie en twintig jaren, in den weduwlyken staat door. Deze prinsesse hadde veel deels in de ondernemingen van de ligue, waar van hare zonen niet alleen de yverigste voorstanders, maar ook de voornaamste hoofden waren. Haar broeder Alfonsus de II ondertusschen gesturven zynde, zonder wettige erfgenamen na te laten, vereenigde de paus Clemens de VIII het hertogdom van Ferrare, waar op zy eisch hadde, met den kerkelyken staat. Zy zeide nochtans dat zy alle hare rechten afstont aan den heiligen stoel. Zy sturf te Parys den 17 May des jaars 1607, in den ouderdom van 76 jaren. Haar ligchaam wierdt gebragt naar Anneci in Savoje, om daar begraven te worden by den hertog van Nemours, haar tweeden gemaal, en haar hart naar Joinville, daar het graf is van den hertog van Guise. Men heeft verscheide lykredenen over deze prinsesse, en onder anderen eene van Severinus Bertrand, Doctor en Parochiaan van La Ferté-Bernard.

ANNA van Bourbon, gravinne en sedert hertoginne, dochter van Jan den II. graaf van la Marche, van Vendome, enz. door zyne moeder die eenige landen geërft hadde van Bouchard den VII. haren broeder. Anna, waar van men spreekt, trouwde in haar eerste huwelyk met Jan van Berry graaf van Montpensier, zoon van Jan van Vrankryk hertog van Berry, die een zoon was van den koning Jan gezegt de goede. Deze graaf was weduwenaar van Maria van Vrankryk, dochter van Karel, toen hy trouwde met Anna van Bourbon, en weinig tyds daarna gesturven zynde, ging Anna een tweede huwelyk aan met Lodewyk gezegt den gebaarden, hertog van Beyeren en heere van Ingolstadt. Zy sturf in den arbeidt te Parys. Haar testament is van den jare 1404.

ANNA, Dauphine van Auvergne, gravinne van Forets, vrouwe van Mercœur, en naderhandt hertoginne van Bourbon, was de eenige dochter en erfgename van Beraldus den II. graaf van Clermont, dauphyn van Auvergne, enz. bygenoemd den groten, en van Johanna van Forets vrouwe van Uffel. Zy wierdt in den jare 1386 belooft aan Lodewyk den II. hertog van Bourbon, en het huwelyk wierdt voltrokken den 19 Augustus des jaars 1391. Deze grote prinsesse, beroemd om haar verstandt en om hare Godsdienstigheit, hadde deel in alle de roemryke ondernemingen, en in de godsdienstige stichtingen van den hertog haren gemaal, die aanmerkelyke landen voegde by die, welke reets in zyn huis waren. Zy was moeder van Jan den I. hertog van Bourbon; van Lodewyk, van Catharina en van Elisabeth, jong gesturven. Het testament van de dauphine Anna is van den 19 September des jaars 1416. Zy wierdt begraven in de kapelle van Bourbon van de priory van Souvigni, welke de hertog, haar gemaal, hadt doen bouwen. *Jean d'Orronville Vie de Louis* II. *duc de Bourbon.*

ANNA, van Viennois, gravinne van Savoje, was eene dochter van Andreas van Bourgonje, gezegt Guiges den XI. graaf van Vien-

Viennois, en van zyne derde gemalinne Beatrix, dochter van Bonifacius den I. marquis van Montferrat. Zy was getrouwt met Amadeus den IV. graaf van Savoje, en hadde by den zelven twee dochters. Zie AMADEUS de IV.

ANNA, dauphine, gravinne van Albon en van Viennois, was een dochter van Guiges den XII, dauphyn van Viennois en van Beatrix van Savoje, en zuster van Jan den I. mede dauphyn, die in den jare 1282 zonder kinderen gesturven zynde, haar erfgename liet van zyne staten. Anna trouwde met Humbert, baron van la Tour du Pin, die men verzekert van een tak te zyn van den stam van la Tour van Auvergne. Zy hadden tentondt vele moeijelykheden op den halze. Robert hertog van Bourgonje verkreeg van den keizer Rudolf de beleening van het Dauphiné, voorgevende het zelve een mannelyk leen te zyn, en zich zelf de bequaamste te wezen om op den dauphyn Jan, die zonder kinderen gesturven was te volgen. Deze hertog was Robert de II, kleinzoon van Eudes den III, broeder van den dauphyn Andries, gezegt Guiges den XI, grootvader van de dauphine Anna. Amadeus de IV graaf van Savoje ondersteunde de belangens van Robert. Men quam tot een openbaren oorlog. Daar waren bloedige stryden, innemingen en wederveroveringen van plaatsen. De koning Philippus de Schone de middelaar tusschen hen hebbende willen zyn, wierdt 'er een verdrag getroffen, dat den hertog vergenoegde, en Anna en Humbert bevestigde in het bezit van het prinsdom en het zelve aan hunne nakomelingen verzekerde. Maar de vyandschap tusschen den dauphyn en den graaf van Savoje hielden niet op. De voornaamste reden van den oorlog was de onafhankelykheit van de baronny van la Tour. Amadeus wierdt eindelyk genoodzaakt de zelve te erkennen. Het huwelyk van Anna en van Humbert was gezegent door de geboorte van tien kinderen, vier zonen en zes dochters. Zy hadden het klooster van Sallettes gesticht voor de Karthuizers. Humbert begaf zich by de Karthuizers van Val S. Maria, en sturf aldaar in den jare 1307. *Chorier hist. du Dauphiné. du Chesne hist. de Bourg. Guichenon hist de Savoie.*

ANNA van Alençon, marquisinne van Montferrat, was eene dochter van Renatus hertog van Alencon pair van Vrankryk en van Margareta van Lotteringen. Zy wierdt geboren in de maandt October des jaars 1492, en den 31 Augustus des jaars 1508 getrouwt in de kerk van S. Salvator van Blois met Wilhem Paleologus den V van dien naam, marquis van Montferrat. Uit dit huwelyk sproten Bonifacius de IV, door den val van een paardt gesturven in den jare 1530 en Margareta, die in 't jaar 1532 trouwde met Frederik van Gonzaga hertog van Mantua. De vader Hilarion de Coste heeft haren lof beschreven onder dien der Doorluchtige Vrouwen.

ANNA MARIA MARTINOZZI, prinsesse van Conti, was de tweede dochter van den graaf Jeronymus Martinozzi een Roomsch edelman, en van Margareta Mazarin tweede zuster van den kardinaal Mazarin. Zy wierdt den 22 February des jaars 1654 in de Louvre te Parys getrouwt met Armand van Bourbon prins van Conti. In den jare 1668 den 24 Maart hiel zy den dauphyn van Vrankryk ten doop. Zy sturf te Parys den 4 February des jaars 1672 twee prinsen nalatende. Zie ARMANDUS van Bourbon. Geheel Europa heeft de verdiensten van deze grote prinsesse gekent, en Vrankryk, dat zich over hare Godsdienstigheit verwonderde, bewaart daar van de geheugenisse.

ANNA MARIA VAN S. JOSEPH, eene nonne van de Franciskaner orde in het klooster van Salamanca, was beroemd door hare godvruchtigheit. Zy was van Ville-Castyn, dat een vlek is van het bisdom van Segovia in Spanje. Haar biechtvader geboodt haar, dat zy haar leven zoude beschryven. Zy gehoorzaamde; en dit werk wierdt te Salamanca in den jare 1632 gedrukt. Deze nonne sturf in het zelfde jaar op den 12 Maart. *Nic. Antonio Bibl. Hisp. p.* 74.

ANNA VAN BERSALA, of BORSELE. Zie BERSALA.

ANNA is de naam van nog verscheide vrouwen, van welke op de artykels van die van haar geslacht gesproken wordt.

S. ANNA, (ANGELUS DE) een kardinaal, was uit een voornaam geslacht van Napels. Hy was eerst bisschop van Lodi, naderhandt maakte Urbanus de VI hem in 't jaar 1395 kardinaal. Zommigen zeggen, dat hy als legaat naaar 't koninkryk Napels gezonden wierdt, 't geen anderen tegenspreken; doch dit is zeker, dat hy zich op de Concilien te Pisa en Constants en by de verkiezing van zes pauzen bevonden heeft. Onuphrius stelt zyne doodt eerst in den jare 1431; maar uit zyn grafschrift, dat men te Napels ziet in de kerk van S. Maria van de nieuwe poort, blykt dat hy sturf den 21 July des jaars 1428 te Rome, onder het pausschap van Martyn den III. *Onuphr. Ciaconius. Aubery. Ughely. &c.*

ANNA-BERG, eene stadt in Meissen 9 mylen van Dresden en vyf boven Fryberg, ten Zuidwesten van Joachimsdal, en het Boheemsche woudt gelegen. In 't jaar 1490 is alhier een zilverbergwerk geopent, dat men den Schrikkenberg noemde, waarom de oude gemunte Engelgrossen, in 't jaar 1499 geslagen, (wyl daar op een Engel gemunt was,) Schrikkenberger genoemt wierden. Doch wanneer dit bergwerk rykelyk voordeeluitleverde, heeft men in 't jaar 1492, of, gelyk anderen willen, in 't jaar 1498, een myl van daar aan den voet van den Pelberg eene stadt aangelegt, onder hertog Albert van Saxen, en zynen zoon, hertog Georg, die de zelve ook eindelyk voltooide en Annaberg noemde. In 't jaar 1501 wierdt zy met vele vryheden van keizer Maximiliaan begiftigt, en in 't jaar 1503 met een nieuwen muur omringt. Zy zoude weleer eene van de fraaiste kerken in geheel Duitschlandt gehad hebben; doch die in 't jaar 1604 door een groten brandt in de assche gelegt wierdt. In den dertigjarigen oorlog is zy ook niet ongeschonden gebleven. *Albini Berg-Chronick tit. 5. Jenisii Anneb. Chron. Peccenstein Theat. Zeileri Topograph.*

ANNABOA, om kortheitshalven meestentyds ANNABON geheten, is een klein eilandt, in de Ethiopische zee tegen over Cabo de Lobo Gonzalves, hebbende niet veel meer dan een halven myl in zynen omtrek; is echter zeer berucht wegens de grote scheepvaart zo van die in Guinea handel dryven, als die naar Angola en Oostindië zeilen en alhier allerhande ververschinge vinden, alzo dit eilandtje overvloedig in vee en fruit is, en daar in de nabyleggende eilanden, sint Tome en del Principe, verre te boven gaat, schoon het maar omtrent anderhalven graadt Zuidelyker als sint Tomé legt. Men vindt op de vlaktens halverweg de bergen zeer goet bouwlandt, daar de vlakke benedegrondt des eilands dor en onvruchtbaar voorkomt, en echter allerwegen met zeer schone Oranje, Limoen, Bakovens, Bananas en palmbomen beplant staat, welker vruchten voor weinig geldt te bekomen zyn, als mede allerhande soort van vee, als varkens, schapen, geiten, hoenderen, enz. Het eiland komt de Portugezen toe, die hier een gouverneur met een of twee monniken onderhouden, zynde alle verdere bewoners dezes eilands zwarten en slaven, die uit de slaven, door de Portugezen herwaars gebragt, geboren, en zo mannen, als vrouwen, diefachtig en ontuchtig zyn. De Hollanders zyn hier voorhenen meesters van geweest, maar hebben het zelve vrywillig weder verlaten, om dat zy met de bewoners verschil kregen, en die, naar 't gebergte gevlucht zynde, dat voor een Europiaan genoegzaam ontoegankelyk is, hen van daar gedurig en op 't onvoorzienste besprongen, en allen voorraadt uit het binnenste van 't landt verhinderden. De Portugezen zouden dit eilandt den naam van *Annobon* of *goed-jaar* gegeven hebben, om dat het zelve door hen op nieuwejaarsdag ontdekt wierdt. *Will. Bosman beschryv. van de Guineesche gout-tand-en slavekust.*

ANNA-BURG, een fraai jagt-en lusthof benevens een steedtje en ampt in de Saxische keur-kreits, tusschen Hertsberg, en Schweinitz, 4 mylen van Wittenberg gelegen. Voor dezen wierdt het Lochau genoemt, doch den tegenwoordigen naam heeft het van Anna, de gemalinne van Augustus van Saxen, verkregen, die het op nieuw herbouwt heeft. Wanneer Albert de III, de laatste keurvorst van den Askanischen stam, in de alhierleggende Lochauwerheide, die men tegenwoordig ook de Annaburger heide noemt, gejaagt hadde, ontstont 'er des nachts in een boeren huis, waar in hy met zyne gemalinne geweken was, een onverwachte brandt, waar in veel van zyn volk verbrandde; doch hy viel van schrik in een dodelyke ziekte, die hem ook wel haast uit het leven rukte. Keurvorst Frederik de Wyze hiel zich dikwils in dit jagthuis op, en eindigde ook aldaar in den jare 1525 zyn leven. Keurvorst Johan Frederik wierdt in den jaare 1547, den 24 April, op de gemelde heide by Muhl-berg door Karel den V geslagen en gevangen.

ANNACIOUS, in 't Latyn *Annacieugi*, volkeren van Brasilië in America. Hun landt legt omtrent het gouvernement van Porto-Seguro.

ANNAGH, eene stadt van Ierlandt in Ultonie, in 't graafschap Cavan. Daar is nog eene andere stadt van den zelven naam in het graafschap Downe. *Engelsch Dict.*

ANNAMABO, een zeer machtig groot en volkryk zeedorp van het landschap Fantyn, in het Oostergedeelte van het goutryke landschap Guinée in Africa, kan met zyn onderhorige vlekken ruim zo veel manschap ten oorlog leveren als het naburige Saboes-of Comanysche koninkryk, waar uit het vermogen van het Fantynsche landschap, waar van Annamabo nauwelyks een vyfde deel uitmaakt, lichtelyk af te nemen is. De Engelschen bezitten alhier een klein, maar zindelyk kasteel, waar in de Fantynsche Negers hun dikwyls opgesloten houden, zonder hun de vryheit te geven van daar uit te mogen komen, spelende de inlanders hier zo geweldig den meester, dat zy het Engelsch opperhoofdt zelfs, zo hy hen niet naar den zin is, geheel smadelyk met een kanoa naar de Engelsche logie aan Cabo Cors verzenden zonder dat men daar iets tegen durft zeggen, of zich met geweldt daar tegen zetten. Goutryk is deze plaats, heeft overvloet van slaven en levensmiddelen, verkopende zeer veel koorn aan de Engelsche schepen, dat de ingezetenen zo trots en stout maakt, dat, die iets met hun te verhandelen heeft, nootwendig, zo hy wel slagen wil, met den hoedt in de handt moet staan. De Hollanders plegen hier mede, als te Adja, een fortresse te hebben, die beide hun door de Engelschen met verraadt ontweldigt zyn. *Will. Bosman Guineesche gout-tant-en slaven-kust.*

ANNANAS, of ANANAS, een plant en vrucht, die niet alleen in Oost-en Westindiën, maar ook in Africa groeit: de plant zelfs gelykt zeer wel naar een plant, die zommige liefhebbers in Hollandt queeken, en Semper Vive genaamt wordt, uitgezondert dat de Annanasbladen steilder om hoog schieten, en zo breedt of dik niet, maar met stekels aan de kanten bezet zyn, behalven dat ze zich donker geel met een weinig groen, en die van de Semper Vive zeer schoon groen vertonen. Zy groeit gemenelyk niet boven anderhalven voet in de hoogte buiten de steel, die omtrent een halven voet hoog schiet, dat te zamen twee voeten uitmaakt, zo dat ze groslyk dwalen, die voorgeven, dat hy een vadem hoog of onder de aarde zou groejen. Eer dat de vrucht voor den dag komt, schiet 'er tusschen de bladen eene geheel groene knobbel of bloem uit, zo dik als een vuist, met een aardige schoonrode kroon voor aan, zynde deze knobbel rontom met kleine en sierlyke blaadjes bezet, en langzamerhandt in den Ananas zelfs veranderende, die eerst groen is, en geele blaadjes heeft, doch ryp wordende, een geelen koleur krygt, gelyk ook zodanig omtrent de voornoemde kroon verandert, die voor een gedeelte te gelyk met de schil, en de blaadjes van de vrucht gesneden wordt, als men den Annanas eeten wil. De zelve is gemenelyk omtrent een span lang en ruim zo dik, en zomwylen groter, en zomtyds weer kleiner. Ten onrechte schryft Monardus deze vrucht een koude natuur toe, daar de ondervindinge geleert heeft, dat zy zeer verhittende is, en dat in zo verre, dat wanneer men 'er wat te veel van eet, de scherpe vochtigheit ons bloedt doedt spuwen. De Ananas-plant wordt voortgeteelt door de

de kleine spruitjes, die voor aan en rontom den zelven groejen, en wederom geplant worden. *Will. Bosman Guineesche Gout-tand en Slaven-kust.*

ANNANTAGIER, eene landstreek, gebergte, rivier en dorp van het koninkryk Golkonda in het landschap Orixa, op den weg van Nagelwanze, daar de Hollanders een logie plegen te hebben, die den 12 October des jaars 1687 door 500 Mogolsche krygsknechten geplundert en vernielt wierdt. Het dorp Annantagier heeft onder zich 34 andere dorpen, en is de hoofdplaatse van de lantstreek van den zelven naam, die jaarlyks 10000 guldens opbrengt. Men ziet te Annantagier 2 Moorsche en 5 Heidensche tempels, met een tank of waterbak, en 2 boomgarden van Tamarinde en Mangas, en Oostwaarts op een berg de muren van een kasteel, dat hedendaags vervallen legt, en voormaals van een grote sterkte was, en met een brave bezetting voorzien wierdt, zynde, niettegenstaande de toegang steil, en enkel langs in de rots gekapte trappen is, eens door den Golkondaschen koning Baramelk, of Sultan Koely Kotb-il-Molk, ingenomen. *Baldeus beschryving van Malabar en Cormandel. D. Havart op-en ondergang van Cormandel.*

ANNARES, koning van Babylonië, gaf zich zodanig aan zyn vermaak over, dat hy behalven de overtolligheit der zeldzaamste en uitgelezenste gerechten, die hy zich op zynen tafel deedt voordienen, gewoon was in vrouwelyk gewaadt daar aan te zitten, geheel met reukwerk geparfumeert, doende gedurende de maaltydt door 150 muzykanten en speelders op muzyktuigen voor zich speelen. *Alexand. ab Alexandr. lib.* V. *cap.* 2.

ANNAS, hogepriester der Joden. Zie ANANUS.

ANNAS, een Rabbyn, *Didascalus*, dat is *Meester*, genoemt, leefde onder Honorius, die in den jare 415 een wet aan hem richtte, door den welken hy den Joden verboodt te gedogen, dat hunne Christen slaven hunnen Godsdienst omhelsden. *Cod. Theodosianus Tit. ne Christ. Mancipium &c. lib.* III.

ANNATEN worden genoemt de inkomsten van het eerste jaar, of de laster, op de inkomsten van het eerste jaar van de openvallende geestelyke bedieningen. Sedert de XII eeuw zyn 'er bisschoppen en abten geweest, die door eene gewoonte, of door een byzonder voorrecht, de Annaten ontfingen van de bedieningen, die van hun kerkgebiedt, of van hunne abdyen afhingen. Stephanus, abt van S. Genoveva, en naderhandt bisschop van Doornik, beklaagt zich in een brief aan den aartsbisschop van Rheims, dat de bisschop van Soissons de Annaten van eene bediening voor zich behouden hadde, waar van de tytelvoerder niet genoeg hadde om te leven. In den jare 1126 gaf Petrus, bisschop van Beauvais, aan de reguliere kanunniken van de kerke van S. Quintyn de Annaten van alle de prebenden van zyne cathedrale kerke: het welke bevestigt wierdt door den aartsbisschop van Lyon, legaat van den H. stoel, en goedgekeurt door het kapittel van Beauvais. In de zelfde eeuw gaven de bisschop en het kapittel van de kerk van onze lieve vrouwe te Parys aan de reguliere kanunniken van de abdye van S. Victor de Annaten van alle de prebenden van die hoofdkerk. De bisschop van Parys stont hun ook sedert toe de Annaten van S. Marcellus, van S. Germanus van Auxerrois, en van S. Martinus van de velden. In den jare 1135 stichtte Guerinus bisschop van Amiens eene kerke van reguliere Augustyner kanunniken, aan de welke hy de Annaten gaf van alle de prebenden van zyne hoofdkerk. De aartsbisschop van Kantelberg genoot eertyds de Annaten van alle de bedieningen van zyn kerkgebiedt, door een voorrecht van den paus, gelyk Mattheus Paris verhaalt in zyne historie van Engelandt in den jare 746. Clemens de V deedt zich in den jare 1305 de Annaten der openstaande kerkelyke bedieningen in Engelandt betalen, gedurende den tydt van 2 jaren, gelyk Mattheus van Westmunster schryft; of gedurende den tydt van 3 jaren, volgens Walsingham. Voor Clemens den V hadden de pauzen nog gene Annaten gevordert, en deze paus vorderde de zelve niet voor altoos, noch in de gansche kerke; maar voor weinig jaren, en alleen in Engelandt. Daar was nochtans al lang van te voren eene gewoonte ingevoert te Rome, welke de bisschoppen en de abten verplichtte eene zekere somme te betalen aan den paus en aan de kardinalen, wanneer zy hunne bullen verkregen. Paus Johannes de XXII behieldt voor zich de Annaten van alle de bedieningen, die gedurende den tydt van 3 jaren in alle de uitgestrektheit van de Roomsch-Katholyke kerke zouden openvallen, uitgezondert van de bisdommen en van de abdyen. Zyne opvolgers stelden dit recht voor altoos vast, en verplichtten daar toe ook de bisschoppen en de abten. Platina zegt dat het Bonifacius de IX was, die deze gewoonte invoerde, maar dat hy niet anders tot eene Annate opleide, dan de helft van de inkomsten van het eerste jaar. In het Concilie van Constans in den jare 1414 wierdt over de Annaten krachtig getwist, en de zaak bleef onafgedaan, om dat de afgezondenen van de Fransche natie zich krachtig tegen deze afpersing stelden, ingevolge van het Edict van koning Karel den VI, die de zelve in den jare 1385 veroordeelt hadde. Het Concilie van Bazel, in den jare 1431 gehouden, verboodt de Annaten, door het besluit van de XII zitting. Maar het beval dat men aan den paus een redelyk onderstandt zoude toestaan voor de noodzakelykheden der kerke, en tot onderhoudt der kardinalen; dat ondertusschen de prelaten de helft zouden betalen der lasten, die men gewoon was op te brengen; en dat deze betaling zoude geschieden, niet voor de inwilliging der bullen, maar na het eerste jaar genot der bedieningen. Het zelfde Concilie schynt in de XXI zitting de Annaten volkomen te vernietigen: maar het zelve veroordeelt in der daadt niet anders dan het misbruik, dewyl het toestaat dat men aan den paus een redelyk onderstandt geve tot het dragen van de lasten der kerkelyke regeeringe. Het Concilie van Bourges van den jare 1438, het welke koning Karel de VII bywoonde, ontfing het decreet van 't Concilie van Bazel tegen de Annaten. Maar het stont aan den paus een gematigden last toe op de openstaande bedieningen gedurende zyn leven, en ter oorzake van dringende noodzaaklykheden van het hof van Rome. Het is zeker dat de koningen van Vrankryk altoos de afpersingen der Annaten afgekeurt hebben. Karel de VI, gelyk reets is aangemerkt, verboodt de zelve in zyn koninkryk in den jare 1385, en vernieuwde dit verbodt in 't jaar 1418. Deze twee Edicten wierden bevestigt in den jare 1422 door koning Karel den VII, die 'er byvoegde, dat men de overtreders van de zelve in rechten zoude vervolgen, en ook die genen, die de bullen der pauzen daar omtrent in acht zouden nemen. Lodewyk de XI gaf diergelyke Edicten uit in de jaren 1463 en 1464. De staten van het koninkryk, in den jare 1493 te Tours vergadert, boden den koning Karel den VIII een verzoekschrift aan tot vernietiging der Annaten: en koning François de I deedt aan den paus de onbillykheit van deze afpersingen vertonen door de kardinalen van Tournon en Grammont, zyne buitengewone ambassadeurs, in den jare 1532. Henrik de II zondt in den jare 1547 zyne ambassadeurs op het Concilie van Trente, om te weeg te brengen dat deze belastingen afgeschaft wierden. Koning Karel de IX gaf eindelyk in den jare 1561 last aan zynen ambassadeur by den paus om de vernietiging der Annaten te bevorderen, welke de faculteit van de Sorbonne voor simonie verklaart hadde. Sprekende dit Decreet van de Sorbonne van de Annaten, die voor het verleenen der bullen, zonder bewilliging van den koning en van de geestelykheit, gevordert wierden, en niet van die, welke tegenwoordig onder den tytel van onderstandt betaalt worden, zelfs volgens het reglement van 't Concilie van Bazel, waar van gesproken is. *Vergil. lib.* VIII. *cap.* 11. *Platin. in Bonif.* IX. *Boxhorn. hist. Univ. Alexand. hist. Eccl. &c.*

ANNATUS, (François) biechtvader van Lodewyk den XIV, was van Rovergue, en den 5 February des jaars 1590 geboren. Hy wierdt Jesuit in de maandt February des jaars 1607, en volbragt in den jare 1624 zynen proeftydt van de vierde gelofte. Hy leeraarde te Toulouse 6 jaren de Philosophie, en 7 jaren de Theologie; en dewyl hy zich met veel roem daar in queet, wierdt hy te Rome geroepen tot waarneming van het ampt van algemeen onderzoeker der boeken, welke de maatschappy (Societeit) uitgaf, en om Theologant te zyn van den generaal der Jesuiten. In zyne provincie wedergekeert zynde, was hy Rector van het Collegie van Montpellier, en naderhandt van dat van Toulouse. Hy woonde de achtste algemene vergadering der maatschappy by, die te Rome gehouden wierdt in den jare 1645, als afgezonden van zyne provincie, en gaf daar zo vele blyken van zyne verdiensten, dat de vader Vincent Caraffa, generaal der Jesuiten, niemandt bequamer oordeelde om de plaats van byzitter (assistent) van Vrankryk te bekleeden, die 18 maanden daar na openviel. De negende algemene vergadering gaf hem wederom die bediening by François Picolomini, generaal van de maatschappy, na wiens doodt men hem provinciaal van de provincie van Vrankryk maakte. Terwyl hy dit ampt bekleedde, wierdt hy tot biechtvader van Lodewyk den XIV verkoren, en na dat hy die plaats 16 jaren bekleed hadde, was hy genoodzaakt zyn ontslag te verzoeken om dat zyn gehoor door den ouderdom uitnemende verzwakt was. Dewyl de koning zeer wel met hem vergenoegt was, stont hy met leedtwezen zyn verzoek toe. De vader Annatus leefde maar 4 maanden na zyn vertrek van 't hof. Hy sturf in 't professiehuis te Parys den 14 Juny des jaars 1670. De vader Sotwel in zyne bibliotheek der schryvers van de maatschappy eigent hem grote deugden toe, eene volslage onpartydigheit, veel zedigheit en nedrigheit, eene volkome oplettentheit omtrent de waarnemingen en de tucht van zyne orde, eene grote zorge om zich niet te bedienen van zyn aanzien tot zyn byzonder voordeel, of tot bevorderinge van zyn geslachte, en een groten yver voor den Godsdienst. Hy was de hamer der ketteryen, zegt hy, en tastte voornamelyk met een groten yver de nieuwe kettery der Jansenisten aan; hy arbeidde krachtig om de zelve te doen veroordeelen door den paus, en die te breidelen onder het gezag van den alderchristelykstenen koning; behalven dat hy de zelve door zyne penne met zo veel kracht wederleide, dat zyne tegenpartyders hem niet wezentlyks hebben kunnen antwoorden. De vader Sotwel zal moeite hebben om een groot getal menschen van dit laatste stuk te overreden; maar wat de onpartydigheit van den vader Annatus belangt, hy zal niet veel moeite hebben om het gemeen daar van te overtuigen; want alle, die zulks hebben willen onderzoeken, hebben kunnen vernemen dat deze bichtvader zyn geslachte niet bevorderde. Men geeft voor van den koning van Vrankryk te hebben horen zeggen, dat hy niet wist of de vader Annatus bloedvrienden hadde. Hy hadt'er, die zich zelfs niet vergaten, en die hem in de Louvre quamen vinden, doch geen van hun verkreeg eenig ampt. Daar zyn tyden, waar in het grote en het kleine neefschap (*nepotisme*) in zwang gaan; zomtydts regeert het kleine neefschap, terwyl het grote vernietigt is. Onder den vader Annatus was het grote neefschap in top; maar het kleine neefschap, ten opzichte van den tak der biechtvaders, was te Parys in den laagsten graadt. Men spreekt met die bepaling, om dat 'er andere personen in kerkelyke waardigheden zyn, die niet ophouden hunne bloedverwanten op te hopen met alles wat zy verkrygen kunnen. Velen onder hen gingen zonder twyffel hun gewoon gang, terwyl de vader Annatus de gapende wolven van Rovergue niet by hem duldde. Men heeft gezien in de hekelschriften van Bussi Rabutin, dat de vader Annatus zich heeft willen ontslaan van zyne bediening, ten tyde van de grote gunst van mevrouwe de la Valiére. Indien zulks waar was, het zelve zoude het beste gedeelte zyn van de geschiedenis van dezen Jesuit, en het schoonste onderwerp van loftuiting in het leven van een vorstelyk biechtvader. De schryver van deze hekelschriften, die, volgens den aardt van dat slag van werken, aan alle zaken een quaden draai zocht te geven, heeft zulks wel gezien; waarom hy 't zo gemaakt heeft dat zyn leezer niets pryswaardigs daar in vondt. Onder-

dertusschen is 'er gene zekerheit in de zaak zelf, die hy verhaalt. De vader Annatus heeft een groot getal van boeken gemaakt, zommigen in 't Latyn, en anderen in 't Fransch. De Latynschen zyn veel beter dan de anderen; om dat hy bequamer en meer gewoon was eene Theologische stoffe te verhandelen volgens de onderrichtende en polemique wyze der scholen, dan de zelve te schikken naar den aardt en de neiginge der eeuwe. Zyne Latynsche verhandelingen, in verscheiden tyden uitgegeven, wierden in drie stukken in 4. verzamelt, en by Cramoisi in den jare 1666 gedrukt. Het eerste vervat het werk *de scientia media contra novos ejus impugnatores, una cum exercitatione Scholastica sub nomine Eugenii Philadelphi, & appendice ad Guilhelmum Camerarium.* Het twede vervat het werk, genoemt *Augustinus a Baianis, hoc est Jansenianis, vindicatus.* Men vindt in het derde de volgende verhandelingen: *Catholica Disputatio de Ecclesia præsentis temporis. De incoacta libertate contra novum Augustinum Iprensis Episcopum, Vincentium Lenem, Apologistam Jansenii, & Commentatorem quinque Propositionum. Informatio de quinque Propositionibus ex Theologia Jansenii collectis, quas Episcopi Galliæ Romano Pontifici ad censuram obtulerunt. Jansenius à Thomistis gratiæ per se ipsum efficacis defensoribus condemnatus. Cavilli Jansenianorum contra latam in ipsos à sede Apostolica sententiam, seu confutatio libelli trium columnarum.* Voor deze verhandelingen gaan eenige berichten aan den lezer, en eenige aantekeningen op het *Journaal* van S. Amour. Zie hier eenigen der Fransche boeken van den vader Annatus: *Antwoordt op het boek, genoemt de Zedekundige Godgeleertheit der Jesuiten. Antwoordt op eenige vragen rakende den eersten brief van Arnaud. De goede trouw der Jansenisten in het bybrengen der schryvers. Verzameling van verscheide valsheden en bedriegeryen, vervat in het Journaal van alles wat in Vrankryk voorgevallen is wegens de zedekunde en de verantwoording der Casuisten. Hulpmiddelen tegen de beschroomdheden, die de ondertekening van het formulier verhinderen. Aanmerkingen op het gedrag der Jansenisten in den druk en in de uitgave van het Nieuwe Testament, te Bergen in Henegouwen gedrukt. De leere van Jansenius strydig tegen den H. Apostolischen stoel en tegen S. Augustinus.* Men zal de tytels van verscheide anderen vinden in den vader Sotwel. Men weet niet of het de vader Annatus is, van wien men leest in de twede *Menagiana* dat hy de *vader Canard*, dat is te zeggen *eendvogel*, genoemt was, en dat hy zynen naam in 't Latyn overzette, en zich *Anatus* deedt noemen. Indien zulks waar was, zoude hy zynen naam met eene enkele *n* geschreven hebben. *Sotwel Bibl. S. J. Bayle Dict. Crit.*

ANNEBALDUS, (Claudius) baron van Rets, en van la Hunaudaye, commandeur van de orde van St. Michiel, maarschalk en admiraal van Vrankryk, was by koning François den I in een zonderlinge gunste. Hy maakte zich eerst bekent door het verdedigen van de stadt Mezieres, die van den graaf van Nassau in den jare 1521 belegert was. Hier op bevondt hy zich in den slag van Pavia, en wierdt gevangen. Kort daar na hadt hy het bevel in de stadt Turin, wanneer de zelve van den keizer belegert was, en bemachtigde in 't jaar 1536 Quieras, Saluzes, Moncalier, en andere plaatsen in Piemont. De koning maakte hem hier op kapitein generaal over de ligte ruitery, waar op hy Terouane ontzette, en daar door grote eere behaalde: doch wanneer hy zich te verre bloot gaf, wierdt hy in den jare 1537 gevangen. Na zyne verlossing veroverde hy St. Paul, verkreeg den maarschalks-staf, en het gouvernement van Piemont, en ging als buitengewoon afgezant naar Venetië. In 't jaar 1543 wierdt hy admiraal van Vrankryk, en 2 jaren daar na sloeg hy de Engelschen driemaal ter zee, doch wierdt niet lang daar na gebruikt om den vrede tusschen den keizer, Engelandt en Vrankryk te helpen sluiten. Door deze verdiensten geraakte hy in zulk eene gunste by den koning, dat hy, wanneer de konnestabel van Montmorency in ongunst verviel, de voornaamste staatsbedienaar wierdt; doch na dat François de eerste gestorven was, moest hy den maarschalks-staf overgeven. Hy wierdt nochtans eenigen tydt daar na weder ten hove ontboden, en quam by de koninginne Catharina de Medicis. Hy was gouverneur geweest van Normandië. Hy sturf te la Fere in Vermandois op den 3 November des jaars 1552, en wierdt te Annebaut in Normandië begraven. Claudius Annebaldus trouwde met Maria van Tournemine, baronnesse van Rets en van la Hunaudaye, waar by hy hadde Magdalena, getrouwt met Gabriël Marquis van Saluzzo, en in haar tweede huwelyk met Jacob van Silli, graaf van la Rochepot; en Johannes Annebaldus baron van Rets en van la Hunaudaye. Deze laatste diende kloekmoedig in verscheiden gelegenheden. Hy wierdt gevangen genomen in het gevecht van Grevelingen in den jare 1558, en bleef in den slag van Dreux in den jare 1562. Hy trouwde in zyn eerste huwelyk met Antonetta van la Baume, vrouwe van Chateauvillain, waar by hy maar eene dochter hadde, die in den jare 1560 sturf. Hy ging een tweede huwelyk aan met Claudia Catharina van Clermont, vrouwe van Dampiere, maar hadde by de zelve gene kinderen. *Thuan. lib. III. Godefroi offic. de la Couron. Memoires de Castelnau. Monluc. Mezeray.*

ANNEBALDUS, (Jacobus) kardinaal van S. Susanna, bisschop van Lizieux, en abt van Bec, was een zoon van Jan, here van Annebaut, en van Maria Blosset, en broeder van Claudius Annebaldus maarschalk en admiraal van Vrankryk, van wien hier voor gesproken is. Deze tot den kerkelyken staat geschikt zynde hiel zich by Joh. le Veneur, kardinaal, die zyn oom was. Want hy was de zoon van eenen Blosset. Deze kardinaal was gevolgt op Stephanus Blosset, mede zyn oom, bisschop Lizieux; en Jacobus Annebaldus volgde op Joh. le Veneur in het zelfde prelaatschap en in de abdy van Bec in den jare 1543. Hy wierdt echter eerst twee jaren daarna gewydt. De admiraal, zyn broeder, die veel vermogen hadt aan het hof, verkreeg voor hem den kardinaalshoedt, dien hy ontfing van paus Paulus den III in de maandt December des jaars 1544. Deze verheffing vermeerderde zyn aanzien, maar de ongunst van den admiraal, zynen broeder, verwyderde hem van 't hof. Aan het zelve was een groot getal van kardinalen op het einde der regeering van François den I. Maar de koning Henrik de II, zyn zoon, deedt by zyne komste tot de kroon de zelve vertrekken. Het voorwendsel dat men nam, om hen te verwyderen, zegt Thuanus, was dat de paus Paulus de III reets van zich zelf Vrankryk genegen zynde, het nodig was, dat zy arbeidden om de neiging te vermeerderen, die hy tot het welzyn van dien staat hadde. De kardinaal Annebaldus sturf te Rouaan in het begin van de maandt Juny des jaars 1558. *Frizon Gall. purp. Sammarth. Gall. Christ. Aubery. Petramellar. &c.*

ANNECI, of ANECI, *Annecium*, eene stadt van Savoje aan een meir van den zelfden naam, is vry groot, aan den voet van het gebergte gelegen, en door verscheide kanalen besproeit, die uit het meir voortkomen, en eene rivier maken. Deze kanalen maken de stadt aangenaam en gemakkelyk voor de werklieden. Men zegt dat dit meir zo diep is, dat men den grondt van het zelve niet pylen kan. Het zelve is om die reden niet visryk. Het heeft de lengte van omtrent vier of vyf mylen; zynde tusschen gebergtens gelegen, die byna altoos met sneeuw bedekt zyn. Men geeft voor dat de stadt Anneci zeer out is. Zy is tegenwoordig het verblyf van den bisschop en van het kapittel van Genevé, sedert den jare 1535 uit Geneve verdreven onder Pieter de la Baume, die toen daar van bisschop was. De kanunniken doen den dienst in de kerk der Cordeliers, en de munniken doen aldaar mede den dienst op hunne beurt. Behalven deze kerk zyn 'er de Collegiale kerken van onze lieve Vrouwe en van St. Mauritius, eenige parochien, een Collegie van Barnabiten, eene queekschool besticrt door de priesters van de zending van S. Lazarus, een out Dominikaner-klooster, een Capucyner, een Klarissen, en Benedictyner, twee van de Visitatie, enz. Het eerste van de Visitatie, zynde ook het eerste van de instelling, is schoon en welgebouwt aan den oever van het meir. De kerk is mede ryk en heerlyk. Maar zy is het noch meer door den schat, dien zy bezit, te weten het ligchaam van den groten Heilig François van Sales, bisschop van Geneve, en stichter van deze instelling. Men ziet de kerk en de kleine plaats, daar de gronden van deze Congregratie gelegt wierden, in de voorstadt van la Perriere, daar het twede klooster is. Noch is in deze voorstadt het klooster der Capucynen, van waar men het meir ontdekt. Het gezicht van het zelve is wonderlyk. Daar is ook een kasteel te Anneci. De huizen van deze stadt zyn op bogen gebouwt, zo dat men 'er byna overal bedekt kan gaan.

ANNELANDT, of St. Annelandt, dus genoemt naar St. Anna, de moeder der H. Maagdt Maria, is verdeelt in out en nieuw St. Annelandt, en begrypt de landen van Mallandt, met Hannebosdyk; den Hamel; en 'sGravenkreeke, altemaal aangewasse landeryen.

Dit aanzienlyk dorp, hebbende een grote en sierlyke kerk, een bequamen haven, en verscheide fraaie huizen, is gekocht by den heere Joan Doublet, van wien het op zynen zoon gekomen is. *Outh. van Zeel.*

ANNENBORG, (Sint) een klooster van Reguliere kanunnikessen te Rosmalen, een dorp in Maaslandt, het derde quartier van de Meyerye van 's Hertogenbosch, is in 't jaar 1505 door den ridder Joan Bak gesticht omtrent een ure gaans van de stadt s'Hertogenbosch. De eerste zusteren zyn gekomen uit het klooster van den Wintmolenberg, binnen de zelve stadt, en gemelden heer Baks zuster wierdt de eerste mater of priorinne. By 't opkomen der Nederlandsche oorlogen weken de geestelyke daar uit naar den Bosch, kochten in 't jaar 1584 aldaar het bykans uitgestorven klooster van de Bogaarden met toestemminge van den paus, en koning Filips den II, en hielden den eenigen overgebleven Franciskaner monnik, van den derden regel, tot haren priester en biegtvader; kort waar na hun verlate klooster door de soldaten afgebrand wierdt, gelyk velen anderen meer in die tyden te beurte viel, zo dat dit klooster door het bykomen van verscheidene verdreve nonnen, die hare overgebleve goederen toebragten, in korte jaren zeer machtig wierdt, en in schonen bloei stont, toen de Jesuiten door het aandringen van den aartshertog Albertus, en het beleidt van den bisschop Gysbertus Masius in het jaar 1609 in de stadt toegelaten wierden, die wel eerst in een zeer ruime huizinge naby 't voorschreve klooster introkken, maar kort daar aan zich meesters van het zelve maakten, op de verklaringe van bisschop Masius, van dat de prior van de Bogarden, voor meer dan dertig jaren toenmaals geleden, met hem gesproken hadde van zyn klooster aan de paters Jesuiten te willen maken, en dat hy na 't uitsterven van alle zyne monniken 't zelve wel aan de kanunnikessen van St. Annenborg overgegeven hadt, maar met beding, dat by aldien te eenigertydt den Jesuiten in de stadt te wonen toegelaten wierdt, zy 't zelve daar aan overgeven zouden. De priorinne begaf zich met eenige zusters naar 't klooster Zoeterbeke in Peelandt, weigerende het aangebode jaargeldt gedurende haar leven, gelyk zommige zusters, aan te nemen. *J. van Oudenhoven beschr. van de meiery van 's Hertogenbosch. T. F. Foppens Histor. Episcopat. Sylvæduc.*

ANNESLEY, (Jakob) graaf van Anglesey. Zie ANGLESEY.

ANNEUS of ANNÆUS, is de naam van het geslacht der Anneën, dat oorspronkelyk was van Cordua, en zich te Rome vestigde, onder de eerste keizers. De Senecaas, de Lucanussen, de Cornutussen en anderen hebben dezen naam luister bygezet. Zie op der zelver toenamen, Seneca, Lucanus, enz.

ANNIA een burgerlyk geslacht by de oude Romeinen, dat op de oude Roomsche familie-penningen zo wel, als by de historieschryvers van die tyden bekent staat. C. Annius, die met een voorof onderburgermeesterlyk gezag tegen Sertorius naar Spanje gezonden

den wierdt, komt ons op de penningen by *Fulvius Ursinus* en *Karel Patin* voor, hebbende op 't ruggestuk den slangenstaf van Mercurius en een schaal, om vrede en gerechtigheit te betekenen. 't Is eene bekende waarheit, dat Fabius Hispaniensis en C Tarquitius, zo dit eenigzins ons gevoelen bevestigen mogt, Sertorius party genomen hebben, wanneer C. Annius opgelegt wierdt dien oorlog te dempen. Van Annius, die als drieman onder Augustus regeeringe kopere munt geslagen heeft, vindt men by de oude schryvers niets aangetekent. Mogelyk raakt C. Annius vader het volgende gedenkschrift, dat te Ateste by Padua gevonden is:

T. ANNIVS. P. F.
FAB. SECVNDVS.
TRIB. MIL. PRÆF.
I. D. CVR. AER.
T. F. I.

Salustii Historiar. Fragmentum. Gruteri Inscript. p. 534. *F. Ursini & C. Patin. Famil. Roman.*

ANNIANUS, een Latynsch dichter, leefde ten tyde van Trajanus, en van Adrianus, gelyk men by Aulus Gellius ziet, die zyn tydgenoot was, en die van hem gewag maakt. Hy hadt een landhuis in 't landt der Falisquen, dat het hedendaagsche Toskanen is, werwaarts hy zich begaf, en alwaar hy zyne poëzyen maakte. *Aulus Gellius Noct. Attic. lib.* VII. *cap.* 7. *& lib.* XX. *cap.* 8.

ANNIANUS. Zie ANIANUS.

ANNIBAL. Zie HANNIBAL.

ANNIBAL DE ANNIBALDI, kardinaal, heer van Molaria, een Dominikaner, was uit een aanzienlyk geslachte te Rome. Hy nam het geestelyk kleedt aan onder de predikheren, en gaf zich over aan de studie van de heilige letteren, waar in hy zeer gelukkig was. Hy leeraarde ook met veel vrucht de Theologie te Parys, en arbeidde over den meester der spreuken. Hy wierdt vervolgens te Rome bekent door het ampt van meester van 't gewyde paleis, waar in hy zich zo wel queet onder Alexander den IV en Urbanus den IV, dat deze laatste hem kardinaal maakte met den tytel der twaalf Apostelen. Clemens de IV verkoos hem om de kroning van Karel den I, koning van Napels, by te wonen in den jare 1266. St. Thomas van Aquino droeg eenige van zyne werken op aan dezen kardinaal, die in den jare 1272 sturf te Orvieto, daar men hem begroef by de Jakobynen. *Bzov. A. C.* 1272. *n.* 19. *Leand. Alb. Anton. Senens. Aubery.*

ANNIBALDUS, kardinaal, gezegt *van Ceccan*, om dat hy in eene stadt van den zelfden naam in het landschap van Lavoro geboren was, wierdt eerst aartsbisschop van Napels, en Johannes de XXII maakte hem kardinaal den 18 December des jaars 1327. Clemens de VI zondt hem om den vrede te maken tusschen Philippus van Valois, koning van Vrankryk, en Eduard den III, koning van Engelandt. De zelve paus naderhandt het Jubilé tot vyftig jaren gebragt hebbende, dat Bonifacius de VIII, aan het beginsel van ieder eeuw bepaalt hadde, zondt hy den kardinaal van Ceccan als legaat naar Italië, om zorge te dragen tegen de ongeregeltheden, die in het heilige jaar te Rome mogten voorvallen. Hy deedt terstondt eene reize naar Napels om aldaar de koninginne Johanna de II en Lodewyk van Hungarië te bevredigen. Hy keerde vervolgens naar Rome, alwaar hy aan het volk niet behaagde, dat hem van heerschzuchtigheit beschuldigde: men leide dikwils toe op zyn leven, en hy wierdt eindelyk, van Rome naar Napels gaande, te S. Giorgio door vergif omgebragt in July des jaars 1350. Deze kardinaal hadt een klooster van Celestynen gesticht naby Avignon. Het leven van S. Pieter en van S. Paulus in vaarzen wordt aan hem toegeëigent. *Victorell. in add. ad Clem.* VI. *Ciacon. in Bonif.* VIII. *Bosquet in Clem.* VI. *Aubery. Hist. des Card. Vossius de Hist. Latin.*

ANNIBALLIANUS, een zoon van Constantius Chlorus, en broeder van den groten Constantinus, wierdt door dezen prins in aanzien gestelt, na dat hy een gedeelte van zyne jonkheit te Toulouse gelyk in ballingschap hadde doorgebragt. Men meent dat hy door last van den keizer Constantius in den jare 337 gedood wierdt. Zommigen vermengen hem zonder redenen met Dalmatius, een anderen broeder van Constantinus, en vader van Flavius Claudius Anniballianus, van wien hier na gesproken wordt. *Chron. Alexandr. Ammian. Marcell. Sozomen. Zonar. &c.*

ANNIBALLIANUS (FLAVIUS CLAUDIUS) was een zoon van Dalmatius, broeder van Constantinus den Groten. Deze prins, die hem beminde, deedt hem trouwen met zyne oudste dochter Constantina, die naderhandt trouwde met Gallus, en gaf hem den koninklyken tytel, hem klein-Armenië benevens de provinciën van Pontus en Cappadocië tot een koninkryk, en de stadt Cesarea in Cappadocië tot de hoofdstadt van zyne staten aanwyzende. Na de doodt van dezen keizer, zynen schoonvader, zynen oom, en zynen weldoender, deedt Constantius hem in den jare 337 ombrengen, alzo hy beschuldigt wierdt aan des keizers doodt deel gehad te hebben. *Zosimus. Ammian. Marcellin. Sozomen. Zonaras. Chron. Alexand. &c.*

ANNIBAS, een Jood, stelde zich aan 't hoofdt van eenige oproerigen van zyne natie, die onder de regeeringe van Claudius opgestaan waren tegen de stadt Philadelphia, die men oordeelt het oude Rabba, de hoofdstadt der Ammoniten, te zyn. Cuspius Fadus, dien de keizer tot opziender over Judea gestelt hadde, strafte de muitelingen en liet Annibas ter doodt brengen. *Josephus Oudheden* XIX. 7.

ANNIBI, (HET MEIR VAN) *Annibus Lacus.* Sanson in zyne kleine kaarten en andere landbeschryvers plaatsen dit meir in groot-Tartarye, aan den voet van een gebergte, en in eene landstreek van den zelfden naam, ten Noorden van het meir Kitay: maar in de kaart van Tartarye, welke de burgermeester Witzen uitgegeven heeft, ziet men het landschap, het gebergte, noch het meir van Annibi; ja zelfs geenderhande meir, dat het het zelve kan beantwoorden. *Maty Dict. Geogr.*

ANNICERIS, een leerling van Aristippus, en een medgezel van Hegesias, verloste Plato uit zyne gevangenis, en was stichter van een der vyf philosophische Secten, die uit de Cyreneesche schole voortquamen. Zyne navolgers wierden *Annicerianen* genoemt. *Laert. in Aristipp. l.* II. *& in Platon. l.* III.

ANNIUS en ANNIA zyn de namen van verscheide Romeinen en Romeininnen, van welke onder hunne toenamen gesproken wordt.

ANNIUS FOECIALIS, een out Latynsch schryver, die jaarboeken geschreven heeft. Plinius spreekt van hem, en stelt hem gelyk met Piso, die mede diergelyk een werk geschreven hadt. Op eene andere plaats brengt hy iets van dezen schryver by. Lodewyk van Orleans van Parys, advokaat voor 't parlement, spreekt van Annius Fœcialis in 't begin van zyne aantekeningen over de jaarboeken van Tacitus. *Plin. lib.* XXXIV. *cap.* 6. *Vossius.*

ANNIUS, (GALLUS) een der algemene stedehouders, aan wien keizer Otto het bevel over het leger toevertrouwde, dat tegen Cecinna en Valens moest optrekken. 't Was een zeer dapper man; doch wiens lafhertige en ongehoorzame zoldaten zyne dapperheit en ervarenheit onnut maakten. Hy wierdt door Otto gelast met Spurinna den brug te bewaren. Een val van 't paardt belette hem, om den slag van Bedriac by te wonen. Alzo Tacitus niet aanwyst hoe 't met hem onder Vitellius gegaan is, heeft men reden om te denken, dat hy onder de vergiffenis, welke deze vorst aan de krygshoofden van Otto, zynen voorzaat en vyandt, vergunde, mede begrepen was. *Tacitus l.* I. *c.* 87.

ANNIUS (JOANNES) van Viterbo, of *Joannes Nannius*, volgens zyn graffschrift, een monnik van de order de Dominikanen, berucht in de XV eeuw, een man, die velen bedrogen heeft door zyne verdichtesschriften, die hy voor overout uitgaf, als die van *Berosus, Manethon, Xenefon, Myrsilus* den Lesbiër, *Archilochus, Metasthenes* en *Philo*, ook eenige stukken, overgebleven, zo hy voorgaf, uit de boeken der oorsprongen van *Kato*, en meer anderen. De nieusgierige lezer zie hier van *Vossius de Hist. Lat. lib.* III. *cap.* 8. *Mabillon Itin. Ital. pag.* 158. *Reines. Ep. ad Rupertum pag.* 456. *Rup. in Epist. Richteri p.* 795. *Misson Voyage d'Italie T.* II. *pag.* 124. *Fr. Fern. de Cordoua Did. cap.* 17. *pag.* 182. 400. *Crinitus lib.* XXIV. *de Hon. Discip. cap.* 12. *Huet de l'Orig. des Romans pag.* 14. *Geropius Vertumn. pag.* 42. *Thomas. Diss.* 62. *p.* 727. *Vadianus in Metam. pag.* 136. *Spon Voyag. T.* I. *pag.* 45. 46. *Merula ad Ennium pag.* 71. Dat 'er echter eenige echte stukken onder de schriften zyn, die hy uitgegeven heeft, staat vast by Barthius en Reinesius: maar zy zyn verhanselt, of opgesmukt, of verwrongen. Men zie Barthius hier over *Not. ad Gall. conf. pag.* 62, *& seqq.* op eene plaats, die ingezien verdient te worden. Op zulk een bedrog was Annius zeer gezet, lagchende in zyn vuist, als hy de werreldt gedoekt hadde. Men leest in de X zamenspraak van Anton. Augustinus, dat hy op eenen steen letteren hadt doen zetten, en dien begraven in een wyngaardt niet verre van Viterbo. Als de wyngaardt moest omgespit worden, belastte hy, men zou spitten tot dat men aan een steen quam; want hy hadt, zeide hy, in oude boeken gevonden, dat daar de oudste tempel van den ganschen aartbodem verborgen lag. De aarde uitgegraven zynde, quam de wyngaardenier, die de eerste den steen gevonden hadt, aanlopen. Hy daar op beveelt den graffsteen te ontbloten, en veinzende zich te verwonderen over de outheit van den steen, en de letters, van hem zelf verzonnen, draaft van blydschap naar de raden der stadt, en weet hen zo verre te bepraten, dat ze ter eere van de stadt dezen steen op een aanzienlyke plaats ten toon stellen: want dat daar in behelst wierdt de oorspronk der stadt Viterbo, die meer dan tweeduizent jaren ouder was dan Rome, van Romulus gebouwt: want dat Isis en Osiris daar de stichters van waren. Hy wist zyne redenen zo mooi op te schikken, dat men zynen zin deedt. Zie *Fabricii Bibl. Latin.* op JOANNES ANNIUS *Viterbiensis.* Ook de *outheden van Vrieslandt* II. *d.* Hy was in 't jaar 1432 te Viterbo in den kerkelyken staat geboren, en is te Rome in den jare 1502 gestorven, in den ouderdom van zeventig jaren. Hy was niet alleen in de Latynsche, maar ook in de Hebreeusche, Chaldeeusche en Arabische talen bedreven, waar door hy in die duistere eeuwen, voor de hervorminge, voor een man van bovengemene geleertheit gehouden wierdt. Hy maakte zyn hof en geluk te Rome by paus Alexander den VI, die hem tot Sacri palatii magister, of pausselyke hofmeester aanstelde. De oude gedenkschriften, by hem verzamelt en uitgegeven onder den tytel van *Autores vetustissimi, nuper in lucem editi*, zyn te Rome in Quarto gedrukt in 't jaar 1481, herdrukt 1498, wederom aldaar 1499, te Lions 1591, te Antwerpen 1545 en 1552 in Octavo, ook te Parys in 't jaar 1512, en te Heidelberg 1599, en eindelyk te Wittenberg in 12 in 't jaar 1512, onder den tytel van: *Berosi, Sacerdotis Chaldaici, Antiquitatum libri quinque, cum commentariis Johannis Annii Viterbiensis.* Zie de *Historische Boekzaal van Joh. Hubner en Joh. Lodew. Schuer Eerste Hondert.*

ANNIUS RUFUS was de derde landvoogdt van Judea, volgens Tirinus, en de vierde volgens Josephus, in het 4064 jaar der werreldt. Hy volgde op Ambinius of Ambivius. De tydt van zyne regeering was aanmerkelyk door de doodt van Augustus, die hem in deze landvoogdy gezonden hadde. Valerius Gratus was zyn opvolger in deze waardigheit, toen hy door Tiberius herroepen wierdt. *Joseph. oudh.* XVIII. 3. *Tirin. Chron. Sacr. c.* 45.

ANNIUS, (VIRIANUS) een zwager van Corbulo, een vermaart krygsoverste onder Nero, wierdt tot een gyzelaar aan Tiridates, koning van Armenië, gegeven, tot zekerheit van een mond-ge-

gesprek, dat Corbulo met dezen prins hiel, en verzelde den zelven naar Rome. Hy wierdt door Nero in 't jaar 67 na Christus geboorte tot burgermeester gemaakt; doch onder zyn burgermeesterschap zelfs wierdt Corbulo, zyn schoonvader, tot vergeldinge van zyne gedane diensten, genoodzaakt, zich zelf van kant te helpen, en waarschynlyk wierdt Annius in de zelfde ongunst ingewikkelt. *Dion l.* LXIII. *Tacitus Hist. l.* IV.

S. ANNO, of HANNO, aartsbisschop en keurvorst van Keulen, was een graaf van Zonnenberg, uit Zwaben, en een broeder van Wernerus, aartsbisschop van Maagdenburg. Eerst bekleedde hy het rectorschap van Bamberg; naderhandt wierdt hy proost te Goslar, doch vervolgens van keizer Henrik den III ten hove ontboden, en in gezantschap naar Keulen gezonden, waar in hy zich zo wel gedroeg, dat hy van den keurvorst Herman tot zyn navolger aangeprezen, en na zyne doodt in 't jaar 1055 door den keizer, aan wien de verkiezing gelaten was, tot aartsbisschop en keurvorst aangestelt wierdt. In 't jaar 1062 nam hy de opvoeding van de keizerlyke prinsen op zich. In 't jaar 1066 wilde hy aan 't aartsslicht Trier eenen aartsbisschop opdringen. Wanneer hy in 't jaar 1074 den bisschop van Munster te water naar huis wilde laten brengen, namen zyne bedienden een schip van eenen koopman, en wierpen de goederen daar uit. Hier over ontstont een schriklyke oproer, welke 3 dagen duurde. De keurvorst wierdt des avonts aan tafel overvallen, en genoodzaakt in de kerk van St. Pieter te vluchten; waar op het te zamen gerotte volk het keurvorstelyk paleis plunderde en de gemelde kerk bestormde, waar uit de keurvost in tyds geweken was. Ondertusschen kreeg hy eenige 1000 boeren en soldaten byeen, welke de stadt tot de overgave dwongen, waar op vele huizen geplundert, den stichters van den oproer de oogen uitgestoken, en de anderen in de beurs gestraft wierden; doch 600 kooplieden waren by nacht uit de stadt geweken. Naderhandt hiel hy zyn verblyf meest in 't klooster Siegeberg, dat hy onder anderen hadt laten bouwen. Op zekeren tydt klaagde eene arme vrouw de schepenen van Keulen aan, dat zy haar geen recht gedaan hadden; wanneer nu 7 van deze rechters niets tegen die beschuldiging konden inbrengen, liet de keurvorst 6 van de zelve beide de oogen, den zevenden maar een oog uitsteken, op dat hy de anderen naar hunne huizen zoude kunnen brengen; hy liet ook op hunne huizen stene hoofden zetten, waar aan men gene oogen konde zien. Hy is in 't jaar 1075 gestorven, in het klooster Siegeberg begraven, en naderhandt gekanonizeert. *Mersæus. Nordhoff. Bucelin. in cat. Ep Col. Kranzii Metrop. cap.* 2. *lib.* V. *pag.* 121.

ANNO was bisschop van Verona omtrent den jare 755.

ANNO, of HANNO, een veldoverste der Carthaginenzen, eenen leeuw getemt hebbende, deedt den zelven een gedeelte van zyn reistuig dragen, 't geen ook de oorzaak was van zyn ongeluk; want de Carthaginenzen namen 't voor een quaat voorteken; en denkende dat niets aan iemandt onmooglyk was, die zulk een wilt dier getemt hadde, vreesden zy dat hy eens tot dwinglandy mogt overhellen; waarom zy hem tot eene eeuwige ballingschap veroordeelden, waar in hy het overige van zyn leven doorbragt met het landt te bebouwen. *Plin. lib.* VIII. *cap.* 16. *Plut. de Institut. Princ. lib.* IV.

ANNO, een Carthaginenzer, wilde voor een Godt gehouden zyn. Om dit oogmerk te bereiken, leerde hy verscheide vogelen deze woorden uitspreken: *Anno is een Godt.* Daar op gaf hy aan de zelve de vryheit om dit nieuws door het landt te verspreiden; doch deze vogelen hernamen haar natuurlyken zang; en Anno was van zyne hoop versteken. *Ælian. var. hist. lib.* XIV.

ANNO, of HANNO, een Carthaginenzer, heeft het verhaal van een reize, die hy rontom Africa gedaan hadde, beschreven, waar in hy van de landen spreekt, die hy langs de kusten van de Atlantische zee ontdekte. Dit verhaal, dat hy in de taal van zyn landt geschreven hadde, wierdt naderhandt in 't Griekseh vertaalt, onder den tytel van Περίπλους (dat is *een zeetocht rontom een landt gedaan*) en is naderhandt tot ons gekomen. *Plinius Hist. nat. lib.* V. *cap.* 1. *Vossius de Hist. Græc. lib.* IV.

ANNOBON. Zie ANNABOA.

ANNONAY aan de Deume, dat de Latynsche schryvers *Annonæum* en *Annoniacum* noemen, is eene stadt van Vrankryk in 't hoog-Vivarets, 2 mylen van de Rhone, met den tytel van een marquizaatschap, behorende aan het huis van Vantadour. Verscheide schryvers hebben gemeent dat deze stadt zeer out is, en dat zy haren naam bekomen heeft van de Romeinen die aldaar hunne koornmagazynen hadden. Zy leedt veel gedurende de XVI eeuw in de burgerlyke oorlogen. In den jare 1562 plunderden de inwoners, meest Hugenoten, de kerken, en wierpen de beelden omverre. Antony van Seneterre, bisschop van Puits, en Antony de la Tour baron van S. Vidal, van den eersten adel van de provincie, hier over verstoort, grepen de wapenen aan om het volk te beteugelen, en togen derwaarts. Deze bewegingen deden de inwoners beven, maar de komst van Sarras verdreef deze vrees. Hy was door den baron des Adrets gezonden, wiens naam alleen den Roomsch-Katholyken schrik veroorzaakte. In den jare 1563 namen de laatsten deze stadt in onder S. Chaumont, en de zelve wierdt tot twee of driemalen elendiglyk geplundert en verbrand. Zy leedt mede veel in den jare 1568. Annonay is de geboorteplaats geweest van den kardinaal Pieter Bertrand. Deze stadt legt in het kerkgebiedt van Vienne. *Pap. Masson. descr. flum. Gall. Thuan. hist. lib.* XXXIV. & XLIV. *Du Chesne Antiq. des villes de France.*

ANNONCIADE is de naam van verscheide ordens en maatschappyen.

De eerste van deze ordens, welke men eigentlyk die der Serviten of dienaars van de maagdt noemt, begon omtrent den jare 1232 door de Godsdienstigheit van 7 kooplieden van Florence, waar van de voornaamste was Bonfils van Monaldis. Zy weken op den berg Senero, naby de zelve stadt; en wierden wel haast gevolgt van S. Philippus Benizi of Beniti, die voor den stichter erkent wordt. Men rechtte diergelyke broederschappen te Venetië en te Marseille op.

De twede orde onder dezen naam wierdt te Bourges gesticht door Johanna koninginne van Vrankryk, dochter van Lodewyk den XI, en gemalinne van Lodewyk den XII, die haar verstiet met hare eigene bewilliging, en met toelating van den paus Alexander den VI. De regel is gegrond op XII artykels, die hunne betrekking hebben op 12 deugden van de H. Maagdt; en de zelve is goedgekeurt door de pauzen Julius den II en Leo den X.

De derde orde van de Annonciade, welke men ook die der Celesten noemt, wierdt gesticht door eene Godsdienstige weduwe van Genua, Maria Victoria Fornaro genoemt, die in den jare 1617 sturf. De orde is goedgekeurt door den H. stoel, en in Vrankryk zyn verscheide kloosters van de zelve.

De vierde is eene broederschap te Rome, waar van onder den tytel van ANNUNCIATA gesproken wordt.

De laatste en voornaamste is eene ridderorde in Savoje, waar van in 't volgende artykel in 't byzonder gehandelt wordt.

ANNONCIADE, eene ridderorde, ingestelt in den jare 1355 door Amadeus graaf van Savoje, aan wien men zegt dat eene vrouwe een armsieraadt van haar haair, van liefdestrikken gevlochten, aanboodt: het gene hem gelegenheit gaf om eene ridderorde in te stellen, welke hy die van de Liefdestrikken noemde, en waar van hy de eerste plechtigheit vierde op den feestdag van S. Mauritius, beschermer van Savoje, op den 22 September des jaars 1355. Hy stelde 15 ridders van deze orde aan, en geboodt dat de graven (nu de hertogen) van Savoje hoofden van de zelve zouden zyn. Het halssieraadt was te zamengestelt van goude geëmaljeerde rode en witte rozen, aaneen gehecht door liefdestrikken, in welke deze vier letteren gevlogten waren: F. E. R. T. welke betekenen *fortitudo ejus Rhodum tenuit*, dat is te zeggen, *zyne dapperheit heeft Rhodus behouden*: om de heerlyke daadt van Amadeus den groten aan te wyzen, die de Saracenen in den jare 1310 het beleg van Rhodus deedt opbreken. Ten zy deze letters betekenen, volgens Guichenon, deze vier woorden, *Frappez, Entrez, Rompez tout.* Aan 't einde van 't halssieraadt hing een goude ovale penning geëmaljeert met root en wit, in het welke men zag het afbeeldsel van S. Mauritius. Amadeus de VIII, eerste hertog van Savoje, (die tot paus verkoren wierdt op het Concilie van Bazel, en den naam van Felix den V aannam) wilde in den jare 1434, dat deze orde van de *liefdestrikken* voortaan die van de *Annonciade* genoemt wierde, en bragt aan 't einde van 't halssieraadt eene maagdt in de plaatse van S. Mauritius, veranderende ook de liefdestrikken in koorden. Wat aangaat den mantel der ridders, de zelve was karmozynroot, met franjen en boordsel van liefdestrikken van fyn gout, onder Karel den Goeden omtrent den jare 1530. Hy was vervolgens blaauw, met wit taf gevoert, onder Emanuel Philibert, omtrent den jare 1560: naderhandt van Amarantverwe, gevoert met zilver stof met blaauwen grondt, onder Karel Emanuel, in den jare 1627. Het grote halssieraadt van de orde, dat de ridders op de plechtige feesten, en in de openbare plechtigheden dragen, heeft de zwaartte van 250 goude kronen, en in het ovaal, met liefdestrikken omzet, zyn de woorden van de groetenisse des engels. Het kleine halssieraadt is als een ringkraag twee vinger breet, van het gewigt van 100 goude kronen. Volgens de instelling moesten de kapittels of vergaderingen van deze orde in 't Karthuizer klooster van Pieter Chatel in Bugey gehouden worden, alwaar men ook de ridders begroef: en dit wierdt onderhouden tot de verwisseling van Bresse en van Bugey met het marquizaat van Saluzzo. Het gemelde klooster nu door die verandering in het gebiedt van Vrankryk gelegen zynde, geboodt de hertog Karel Emanuel, dat de kapittels in de kerk van Dominicus van Montmelian gehouden zouden worden, en in den jare 1627 bragt hy de kapelle van de orde over op den berg van Turin by de Camalduler heremyten. *Guichenon Hist. de Savoje.*

ANOMEEN. Zie ÆTIANEN.

ANONE, of ROQUE DE NON, *Anonium*, aan de rivier Tanaro, eene stadt in 't Montferrat, of, zo anderen zeggen, in 't Milaneesch, is door den oorlog byna ten eenemale verwoest; doch in het begin van de XVIII eeuwe eenigzins verbetert.

ANOSSI, of CARCANOSSI, eene Afrikaansche provincie op het eilandt Madagascar, op de Zuidkust, door de inwoners anders *Androbeizaha* genoemt. De Franschen hebben aldaar wegens den vruchtbaren grondt eenige volkplantingen aangelegt. *Flacourt Hist. de Madagasc.*

ANOT, een klein steedtje in Provence, heeft zitting in de vergadering der landstanden, en is de hoofdstadt van het bergachtige gedeelte van die provincie. In eene bulle van paus Gregorius den VII van den jare 1084 wordt van het zelve gesproken. *Bouche Chorogr. Prov.*

ANOTH, een Engelsch eilandt, behorende onder die, welke de Engelschen de eilanden van Scilly, en de Franschen de Sorlings noemen. Het legt aan 't Westeinde van Cornwal.

ANOUGIHAN was de vader van Thahamurath, koning van Persië, van den eersten stam. *Herbelot Bibl. Oriental.*

ANOUT, een Deensch eilandt. Zie ANHOLT.

ANPADORA, of ARPADORA, eene rivier van 't eilandt Candia, is die, welke de ouden *Cataractus* genoemt hebben. By Ptolomæus en Suidas wordt 'er gewag van gemaakt.

ANRAAT, (PIETER VAN) een Nederlander, uitstekende in het schilderen van afbeeldingen en gezelschappen. Een vrolyk borst was hy, die zich verlustigde in de rymen van Jan vander Veen, met wien hy veel ommegang hadt, halende den knoop der vriendschap nog vaster toe door het trouwen met zyne dochter. Men pryst vooral een stuk, waar in hy de regenten van 't Huiszittenhuis op

op de Breestraat afgemaalt heeft. *Houbraken in het* III *deel van zyn schilderboek.*

ANS *Ben Malek* wordt ook *Abou Hamsah Ben Nasr Al-Ansari* genoemt. Hy is een van de zes beste schryvers over de Mahometaansche overleveringen. Hy hadt Mahometh tien jaren gedient, en zette zich in de stadt Bassora ter neder onder het Kalifschap van Omar. Hy sturf in deze stadt, in het 91 jaar van de Hegire, 103 jaren out zynde, na dat hy hondert kinderen ter werreldt gebragt hadde; en was de laatste van die genen, die voor Sahabah, dat is, vrienden, metgezellen, en tydgenoten van Mahometh gehouden wierden. Daar is een andere Ans, die de vader van Malek was, een der hoofden van de vier aangenome secten der Musulmannen. *Herbelot Bibl. Oriental.*

ANSA, eene rivier in Italië, in Frioul. Zy loopt voorby Aquileja in de Adriatische zee. De Latynsche schryvers noemen haar *Alsa.* Zy is nochtans onderscheiden van de Alsa of Helletus, dat de Ill is in de Elzas.

ANSBERTUS, ANBERT, of AUBERT, aartsbisschop van Rouaan, leefde in de het einde van de VII eeuwe, en was een zoon van Sivinus, die zich in Vexin ophieldt. Hy begaf zich eerst in de orde der Benedictynen en wierdt abt in 't klooster te Fontanelles. Wanneer hy tot bisschop van Rouaan verkoren wierdt, wilde hy die bediening in 't eerst niet aannemen: doch na dat hy daar toe als gedwongen wierdt, bediende hy 't zelve met grote getrouwheit. Hy hieldt ook in den jare 692, of 693 een Concilie. Doch dewyl hy met Pipyn den Dikken, anders Heristallus genoemt, niet wel overeen kon komen, moest hy zyn bisdom verlaten, en begaf zich in 't klooster Hautemont in Henegouwen, alwaar hy den 9 February desjaars 695 sturf. Angradus heeft zyn leven beschreven, dat by *Surius* en *Bollandus* gevonden wordt. Ansbert was ook zegelbewaarder van Thierri: doch anderen zeggen van Childerik den II.

ANSBERTUS, een abt. Zie AUTPERTUS.

ANSCARIUS, een zoon van Adelbert, markgraaf van Yvrea, by des zelven tweede gemalinne Ermengarda geteelt, en alzo een stiefbroeder van Berengarius den II, koning van Italië. Hugo, koning van Italië, gaf hem in 't jaar 934 het markgraafschap Spoleto; doch dewyl hy met zynen broeder Berengarius kort daar na een opstandt begon, wierdt hem eerst het markgraafschap, en naderhandt in 't jaar 939 het leven benomen. *Sigonius de regno Italiæ l.* VI. *p.* 159, 160.

ANSCHARIUS, of ANSGARIUS, toegenaamt de Noordsche apostel, eerste bisschop van Hamburg en Bremen, wierdt in 't begin van de IX eeuwe in Vrankryk geboren, en in 't Benedictyner klooster te Corbey opgevoed. Wanneer Biorno, koning der Zweden en Gothen, in 't jaar 829 eenige geestelyken verzocht om hem het Euangelium te verkondigen, zondt keizer Lodewyk Anscharius derwaarts, die 'er velen bekeerde, en in 't jaar 834 tot aartsbisschop van Bremen aangestelt wierdt. Hy ging daarna ook naar Denemarken, en bragt aldaar ook velen tot het Christelyke geloof. Hy sturf eindelyk te Bremen aan de loop op den 3 February des jaars 865, en niet, gelyk anderen zeggen, in 't jaar 869, in 't 60 jaar zynes ouderdoms. Rembertus, aartsbisschop van Bremen, heeft zyn leven beschreven, dat verscheide malen is uitgegeven. 't Zelfde is naderhandt gedaan door Jacob Drieschius en Petrus Bæug. *Adam Bremensis l.* I. *Helmold. in Chron. Slav. c.* 4. 5. *seq. Alb. Stadens. in chr. Saxo Gramm. l.* IX. *Crantz. in Metrop. l.* I. *Ol. Magni hist. Goth. l.* XVII. *c.* 1. *Vaslovii vitis Aquilonia p.* 5. *seq. Huitfeld. Dannem. chron. Messenii Scandia Illustr. Letzneri Corbeische chron. Paullini Corbeia Sax. c.* 2. *Petri de vir. ill. Frisiæ. Molleri hist. Chers. Cimbr. P.* II. *c.* 3. §. 8.

ANSCHERICUS, of HASKERIK, aartsbisschop van Parys, en kanselier van Vrankryk onder koning Karel den Eenvoudigen, was een broeder van Tetbertus, graaf van Meaux, en volgde op Gozelinus in 't jaar 887. Ter zelver tydt wierdt Parys door de Normannen belegert welke Karel de Dikke door geldt bewoog de belegering op te breken; doch zy quamen in 't jaar 889 na zyne doodt weder; maar wierden by Montfaucon geslagen, en Anscherius yverde tot uitroeijing van deze ongelovigen. Hy was een goet vriendt van Eudo, die tot koning van Vrankryk gekroont wierdt. Het is onzeker wanneer hy gestorven is; doch het schynt omtrent den jare 909 geweest te zyn. *Abbon. de obsid. Paris. Regino in chron.*

ANSCHERUS, abt van St. Riquier, heeft omtrent den jare 1110 het leven en de wonderwerken van St. Angilbert, abt van dit klooster, beschreven, door den vader Mabillon naderhandt in 't eerste deel der Benedictynsche Eeuwen uitgegeven. *Du Pin Bibl. des Aut. Eccles.* XII. *siecle.*

ANSE, eene kleine stadt van Vrankryk in het Lyonnois, naby de Saone, 4 mylen van de stadt Lyon ten Noorden. De keizer Augustus leide aldaar eene bezetting van 4 cohorten, makende twee duizent vier hondert mannen uit. Men ziet 'er nog een gedeelte der muren, die de legerplaats der Romeinen en het paleis van dezen vorst besloten. Hy gaf aan deze legerplaats den naam van *Antium*, dat eene naburige stadt was van Rome, en beroemt ter oorzake van het lot, dat aldaar geraadpleegt wierdt, als eene zekere godspraak van de fortuin. De Roomsche bezetting naderhandt elders geweken, zynde, was deze vesting de oorspronk van eene nieuwe stadt, die men noemde *Anse*, *Ansa*, van den eersten naam *Antium.* Zy heeft in de burgerlyke oorlogen van de XVI eeuwe veel geleden. *Paradin Hist. de Lyon l.* I. *De Rubys Hist. de Lyon. Chorier Hist. de Dauph. &c.*

Concilien van Anse.

Burchard, aartsbisschop van Lyon, vergaderde in den jare 1025 een Concilie in de kerk van S. Romanus van Anse, tot wegneming van eenig verschiltusschen Burchard, aartsbisschop van Vienne, en Goslinus, bisschop van Macon, wegens de abdy van Cluni. Men beslechtte aldaar ook eenige andere verschillen. Emmo, aartsbisschop van Tarantaise, Helmonius van Autun, Hugo de Chalons van Auxerre, Anselmus van Aosta, Godefroi van Chalons aan de Saone, en verscheide andere prelaten bevonden zich op dit Concilie, waar van Jak. Severt ons de acten heeft medegedeelt, welke zyn in de schriften van de kerke van Mâcon, en die men sedert gevoegt heeft in het IX stuk der Conciliën. Hugo van Flavigny spreekt van een ander Concilie in den jare 1075 te Anse gehouden door Hugo van Die, legaat van den H. stoel, die sedert aartsbisschop van Lyon was na S. Jubinus. Hy vergaderde in de zelve stadt Anse omtrent den jare 1100, of 1101, vyf aartsbisschoppen, en negen bisschoppen om te spreken over de ondernemingin het H. Landt. Zy deden in den ban alle de genen, die eene gelofte gedaan hadden om eenen kruistocht te doen, tot dat zy zich in staat gestelt hadden om hunne gelofte te volbrengen; volgens het verhaal van den zelfden Flavigny. Johannes de I, aartsbisschop van Lyon, hieldt omtrent den jare 1107 een Concilie te Anse over den voorrang van zyne kerke tegen de eischen van Dambert, aartsbisschop van Sens. In den jare 1299 vergaderde Henrik van Villars, aartsbisschop van Lyon, een provinciaal Concilie te Anse, waar op zich bevonden de bisschoppen van Autun, van Chalons, en Mâcon, met de afgezondenen van dien van Langres, en eenige abten. Men nam aldaar zeer billyke besluiten, welke de kardinaal van Tournon, aartsbisschop van Lyon, in de XVI eeuw deedt uitgeven, met de acten van het Concilie van Mâcon, gehouden in den jare 1186, met de synodale bevelen van Karel, kardinaal van Bourbon, mede aartsbisschop van Lyon, en met andere stukken, die men heeft in den laatsten druk van de Conciliën. Voorts wierdt dit Concilie van 't jaar 1299 gehouden op vrydag voor den vierden zondag in de vasten, dat is den 18 Maart; want Paaschen viel in dit jaar, dat een schrikkeljaar was, op den 10 April.

ANSEDONIA, *Ansidonia*, een Italiaansch vlek in Toskanen, in het gebiedt van Siena, tusschen het gebiedt Delli Presidi en het hertogdom van Castro, aan een klein golfje, by den mondt van de rivier Pescia in de Toskaansche zee. Men ziet te Ansedonia de overblyfselen van Cosæ, dat voorheen de hoofdstadt van een groot graafschap was, en door Karel den Groten verwoest is. *Baudrand.*

ANSEGISUS, aartsbisschop van Sens, is in de IX eeuw beroemt geweest. Hy was in Vrankryk in het bisdom van Rheims geboren, en een broeder van Wala, bisschop van Auxerre, een prelaat van grote verdienste, naar het getuigenisse van de kronyk van Auxerre. Ansegisus wierdt in een klooster opgevoed, en vervolgens benoemt tot abt van S. Michiel. In den brief ten tyde van zyne verkiezing door de kerke van Sens aan die van Rheims geschreven, wordt gezegt dat hy priester van de laatste kerke was. Wat 'er van zy, de aanmerking van zyne deugdt, die hem veel achting verkregen hadde, bragt hem op den zetel der hoofdkerke van Sens, om de plaats te vervullen van Egilo, of Egilus, die in den jare 870 gesturven was. Ansegisus wierdt den 21 Juny des jaars 871 verkoren. Hy was een godvruchtig, voorzichtig, en geleert kerkvoogdt. Karel de Kale vereerde hem met zyne gunst, en zondt hem aan paus Johannes den VIII, die hem zyn vikaris maakte in Gaulen en in Duitschlandt. Deze waardigheit gaf een nieuwen luister aan zyne kerke, en maakte Ansegisus zo aanzienlyk, dat Odoranus in zyne kronyk zegt, dat deze waardigheit van primaat der Gaulen hem als tot een tweden paus maakte. *Præterea Ansegisus, postquam primatum totius Galliæ obtinuit, & supernâ moderatione secundus Papa appellari meruit.* Hy wilde zich als primaat doen erkennen in het Concilie van Pontion, op het welke Karel de Kale zich bevondt in den jare 876. Maar verscheide prelaten, en onder anderen Hincmar van Rheims, stelden zich daar krachtig tegen. Daar na zondt de koning hem nogmaals naar Rome. Op zyne wederkomst bevondt hy zich in den jare 878 op het Concilie van Troyes, daar de paus tegenwoordig was; en in het volgende jaar 879 zalfde hy in de abdye van Ferrieres in Gatinois de koningen Lodewyk den III, en Karloman, den zoon van Lodewyk den Stamelaar. Het jaar 883 was het laatste jaar, en de 25 November de laatste dag van het leven van dezen prelaat, die in de kapellle van S. Bartholomeus van de kerk van St. Pieter begraven wierdt, en met een Latynsch grafschrift vereert. *Aimon. lib.* V. *cap.* 33. *Odoran. in Chron. Jacq. Tavelle Hist. des Arch. de Sens. Sammarth. Gall. Christ.*

ANSEGISUS, abt van Lobes, of Lobies, heeft in de IX eeuw geleeft. Lobies is een out klooster van de orde van Benedictus, aan de Sambre in het landt van Luik en het kerkgebiedt van Kameryk. Petrus Pithæus, Antonius Augustinus, Guill. Gazet, Valerius Andreas, en anderen, die al te ligt de gevoelens van Trithemius gevolgt hebben, vermengen dezen abt met Ansegisus, abt van St. Michiel, en naderhandt aartsbisschop van Sens, van wien hier voor gesproken is. Ansegisus van Lobies was in grote gunst by de prinsen en bisschoppen van zynen tydt. Hy was zulks waardig om zyne verdiensten en om zyne geleertheit. Hy maakte in den jare 827 eene verzameling der Capitularien van Karel den Groten en van Lodewyk den Goedertierenen, zynen zoon: *Capitula seu Edicta Caroli Magni & Ludovici Pii Imperatorum.* Men heeft verscheide drukken van zyne werken van de jaren 1577, 1588, en 1630. Petrus Pithæus heeft de zelve met vermeerderingen en met aantekeningen van zyn maaksel uitgegeven. De vader Jakob Sirmond, een Jesuit, gaf ook in den jare 1623 de Kapitulariën van Karel den Kalen uit, die hy vergaderde en by de anderen voegde. Eindelyk heeft Stephanus Balusius in den jare 1676 een nieuwen druk uitgegeven van alle deze oude Kapitulariën, met ophelderingen en aantekeningen. Dit werk is in twee stukken in folio. Men kan hier over nazien de voorredenen aan het hoofdt der verscheide druken,

ken, als mede *Trithemius*, *Miræus*, enz. Men weet niet in wat jaar Ansegisus gestorven is.

ANSELMUS FRANCISCUS FREDERICUS, aartsbisschop en keurvorst van Ments, was een zoon van Georgius Johannes van Ingelheim, en van Anna Elisabeth Sturmfeder van Oppenweiler. Hy was eerst domheer en aartspriester te Ments, en stadhouder te Erfurt; doch wierdt in 't jaar 1679 den 7 November tot aartsbisschop van Ments verkoren, en den 1 May des jaars 1680 ingewyd, waar op hy den 16 July het pallium ontfing van Rome. In 't jaar 1688 begaf hy zich naar de gemelde stadt, wanneer de Franschen de stadt Ments bezet hadden; en in 't jaar 1690 kroonde hy den Roomsch koning Josephus en zyne gemalinne te Augsburg. Hy sturf in 't jaar 1698, den 30 Maart, op het kasteel te Aschaffenburg. *Imhof N. P. lib. I. cap. 2. Theatr. Europ.*

ANSELMUS van Kantelberg, aartsbisschop van die stadt in Engelandt, heeft in het einde van de XI, en in het begin van de XII eeuw gebloeit. Hy wierdt door den kardinaal Baronius *het grote licht van de kerke van Engelandt* genoemt, om dat hy de zelve verlichtte door zyne heiligheit, door zyne geleertheit, en door de wonderwerken, die men zegt dat hy gedurende zyn leven en na zyne doodt gedaan hadde. Zyne schriften en zyn leven, getrouwelyk door zynen secretaris Edmer, Eadmer, of Edinarius, een Benedictyner monnik, beschreven, bevestigen dit getuigenisse. Eenige schryvers hebben gezegt, dat Anselmus een Bourgonjon was. Anderen maken hem tot een Piemontees, en anderen tot een Italiaan. Het is zeker dat hy geboortig was van Aosta, dat het *Augusta Salassorum* der ouden is, de hoofdstadt van dat landschap, dat men naby Piemont plaatst. Na dat hy de vermaartste kloosters doorlopen hadde, lokte hem de achting van Lanfranc in dat van Bec in Normandië. Hy was bekoort door de verdiensten van dezen groten man, die hem bewoog een monnik te worden, en hy nam het Benedictyner kleedt in deze abdy van die orde aan, omtrent den jare 1060. Hy wierdt terstondt tot de gewigtigste zaken gebruikt; en men verkoos hem 3 jaren daarna tot prioor. Herluinus, die abt van Bec was, den 26 Augustus des jaars 1078 gestorven zynde, wierdt Anselmus in zyne plaats gestelt, en in het volgende jaar door Gislebert, bisschop van Evreux, ingewyd, op den dag van het feest van S. Pieters stoel. Lanfranc, die de leermeester van Anselmus was geweest, hadt gedurende den tydt van 19 jaren de kerke van Kantelberg bestiert, en was den 28 May des jaars 1089 gestorven. Die kerke was vier achtereenvolgende jaren na dien tydt zonder aartsbisschop geweest; en men verkoos 'er eindelyk in den jare 1093 den abt van Bec, om op dezen eersten bisschoppelyken stoel van Engelandt de plaats te vervullen van dien groten man, wiens leerling hy geweest was, en op wien hy in het prioorschap van Bec gevolgt was. Deze verkiezing geschiedde den 6 Maart, welke de eerste zondag was in de vasten, want het paaschfeest viel in dit jaar op den 17 April. Anselmus weigerde in 't eerst deze waardigheit aan te nemen. Maar eindelyk wierdt hy ingewyd op zondag den 4 December des zelfden jaars. Hy ging vervolgens ten hove, om Wilhem den II, gezegt de Rosse, te begroeten. Deze prins nam die beleeftheit voor geen betaling. Hy gaf voor dat men deze verkiezing moest erkennen door een aanmerkelyk geschenk. Deze heilige prelaat hadt een afschrik van dit voorstel; hy drukte zich daar over krachtig uit, en dit begon hem in de ongenade van dien vorst te brengen. Hier toe deedt zich nog eene andere gelegenheit op. Byna alle de prelaten van Engelandt hielden met den koning de zyde van den tegenpaus Gilbert, dien zy erkenden onder den naam van Clemens den III. Men hadt hem gestelt tegen Victor den III, en hy onderhieldt de scheuring onder Urbanus den II, den opvolger van Pascal. Anselmus zat voor in een Concilie, in den jare 1095 gehouden, en beweerde in het zelve met zo veel kracht de verkiezing van Urbanus, dat de bisschoppen, die hem niet konden tegenstaan door de kracht van hunne redeneeringen, hem met geweldt vervolgden. Hy vertrok uit het koninkryk; doch dit was voor geen langen tydt, de koning herriep hem; verzocht om zyne vriendschap, en verkreeg voor hem van den paus het pallium, dat hy den 4 Juny des zelfden jaars ontfing. In het volgende jaar vernieuwde Wilhem den ouden twist, en Anselmus deze vervolging willende ontwyken, week by Urbanus. Hy ontfing aan het hof van Rome alle de achting, die men aan eene uitnemende verdienste verschuldigt is. In den jare 1098 bevondt hy zich op het Concilie, dat de paus te Bari hieldt op den 1 October, en twistte aldaar tegen de Grieken over den uitgang van den H. Geest. Vervolgens quam Anselmus wederom in Vrankryk, en hieldt zich te Lyon op tot na de doodt van Wilhem den Rossen, voorgevallen den 2 Augustus des jaars 1099. Henrik den I herriep hem, en wierdt wel haast met hem oneenig over de benoeming tot de kerkelyke bedieningen. Deze zaak was van droevige gevolgen. De heilige prelaat zag zich gedurende vele jaren vervolgt, en quam niet weder in zyne kerke voor den jare 1107. Hy leedt nochtans met geduldt en met onderwerping, en deze deugdt was altoos het doorluchtigste merkteken van zyne daden. Een heilige doodt bekroonde zulk een heilig leven. Hy sturf den 21 April des jaars 1109, in den ouderdom van 76 jaren. Zyn ligchaam wierdt te Kantelberg by dat van Lanfranc begraven. Hy hadt gewenscht een weinig langer te leven, om eene verhandeling te voltooijen *over den oorsprong der ziele*. De monniken van Lerins, die aan dezen groten prelaat plaats gegeven hebben in de Chronologie van hunne heilige en doorluchtige monniken, zyn wederlegt door den schryver van een boek, genaamt *les Moines travestis*. Hy gebruikte voor de bestaanlykheit of zelfstandigheit Gods eene bewysreden, waar van Des Cartes zich wel heeft weten te bedienen. S. Anselmus liet uitmuntende werken na, waar van men verscheide drukken heeft, onder de welke inzonderheit 3 aanmerking verdienen. De eerste is van Keulen van de jaren 1573 en 1612. Jacob Picard van Beauvais, Regulier kanunnik van S. Augustinus van de abdy van S. Victor lez Paris, arbeidde daar aan. De zelve is verdeelt in 4 delen. De vader Theophilus Reinaldus, een Jesuit, deedt in den jare 1630 te Lyon de werken van S. Anselmus drukken, en voegde verscheide stukken daar by, die hy getrokken hadde uit de bibliotheek van het Vatikaan. Hy verdeelt de zelve in 4 delen, in de order, die hy zich heeft voorgestelt, te weten *in Didactica, Ascetica, Parænetica, & notha*. Gabriel Gerberon, een Benedictyn van de Congregatie van S. Maur, heeft eindelyk in den jare 1675 een nieuwen druk van deze werken uitgegeven, gedrukt te Parys. Hy heeft niet alleen zorge gedragen, om de oude drukken te zien, die sedert 200 jaren uitgekomen waren, maar ook de handschriften, in de beroemtste bibliotheken van Vrankryk en Engelandt, die hy gehad heeft, in die van Robert Conton, verscheide brieven van S. Anselmus, die men niet hadde, en hy heeft daar van een vierde boek gemaakt, dat hy gevoegt heeft by de drie, welke Jakob Picard reets hadt uitgegeven. Hy verdeelde deze werken mede in 4 delen. Het I vervat de onderrichtende Philosophische en Theologische verhandelingen. Het II de vermanende werken, als leerredenen, enz. Het III de geestelyke werken. En eindelyk het IV de brieven. Men vindt 'er ook aantekeningen en ophelderingen. De zelfde Gerberon heeft by deze werken gevoegt die van Edmer, of Eadmer, een Benedictyner monnik, en secretaris van S. Anselmus, die zyn leven beschreven heeft. *Honor. Augustod. lib. IV. de lum. Eccl. cap. 15. Sigebert. in Catal. cap. 168. Henr. Gandav. cap. 5. Dodechin. in App. ad Mar. Scoti. Wilhelm. Malmesb. Trithem. Baron. Bellarm. Possevin. Cave Hist. Lit. Bayle Dict. Crit.*

ANSELMUS, bisschop van Havelberg, was een broeder van Albertus Ursi, en wegens zyne wetenschappen en Godvrucht zeer beroemt. Hy heeft verscheide werken geschreven, waar van zyne brieven en het leven eeniger heiligen nog voor handen zyn, doch inzonderheit III zamenspraken tegen de Grieken, die Dacherius in het XIII deel van zyn *Spicilegium* heeft uitgegeven. In 't jaar 1126 volgde hy op Gumpregt in 't bisdom van Havelberg, deedt in 't jaar 1150 eene reize naar Rome, en sturf 4 jaren daar na. *Angeli Marck. Chron. Vossius. Cave.*

ANSELMUS, bisschop van Lucca, was geboortig van Mantua, en verkreeg het zelve bisdom door Alexander den II, die voorhenen aldaar zelfs bisschop geweest was; doch hy verliet wel haast deze plaats, en begaf zich in een klooster, van waar hy echter door Gregorius den VII in 't jaar 1073 wederom in zyn bisdom geroepen wierdt. De gemelde paus zondt hem in 't jaar 1077, nevens den bisschop van Ostia aan de Milanezen, om de zelve wederom met de Roomsche kerke te vereenigen, gelyk hy dan ook in het verschil van Gregorius den VII met keizer Henrik den IV de eerste standvastig aankleefde, en ook in 't jaar 1084 van hem gelast wierdt, alle die genen aan te nemen, die van den keizer in Italië zouden afvallen, en de genen, die tegen hem wilden oorlogen, aflaat te vergunnen. Hy sturf in 't jaar 1086. Zyn ligchaam wierdt te Mantua begraven, daar men zegt dat het nog in zyn geheel is. Hy liet twee boeken na tegen den tegenpaus Guibertus, tot verdediging van paus Gregorius den VII, als ook *Collectanea quædam ex variis scriptoribus*; waar in hy tracht te bewyzen, dat de keizers en koningen geen macht over de kerkelyke goederen hebben. Deze twee geschriften vindt men by Canisius *in Antiquis Lectionibus*, en in de *Bibliotheca Patrum*. Men heeft nog brieven van hem in de verzameling der Concilien. Sigebertus eigent hem ook nog toe uitleggingen over Jeremias en over de Psalmen. Sixtus Sinensis voegt 'er by dat hy dit werk ondernam op het verzoek van de gravinne Mathilde; maar deze schryver bedriegt zich met te beweeren, dat deze Anselmus bisschop van Mantua was, en onderscheiden van dien van Lucca, die het belang van Gregorius den VII aannam. Rangerus, bisschop van Lucca, heeft zyn leven in vaarzen beschreven. *Sigebert. de Script. Eccl. cap. 161. Domnizon. lib. II. cap. 3. Baron. in Annal. & in Martyr. Wion in ligno vitæ. Ughell. Ital. Bellarm. de Script. Eccl. Trithem. Miræus. Possevin. Gesner. Simler.*

ANSELMUS *Gemblacensis*, van Gemblours of Gibleu, dat eene abdy is in Brabant, onder het bisdom van Namen, wierdt tot abt van dat klooster verkoren in den jare 1112. Hy was zwak, teder, en ongezont, volgens het getuigenis van den schryver van de grote kronyk der Nederlanden; doch zyne lydzaamheit was weêrgaloos. Hy heeft de kronyk van Sigebert, wiens navolger hy was, van 't jaar 1112 tot den jare 1137, wanneer hy sturf, vervolgt. Een ander deedt zulks tot op het jaar 1149, en een monnik van Anchin tot het jaar 1225. Miræus heeft de zelve in 't jaar 1608 te Antwerpen in 8. uitgegeven. *Miræus in Proleg. ad Chron. Sigeb. Andr. in Bibl. Vossius de Hist. Lat.*

ANSELMUS van Laon, *Laudunensis*, deken en aartsdiaken van die stadt, is in het einde van de XI en in het begin van de XII eeuw in achting geweest. Hy was Godsdienstig en geleert. Hy hadt daar van blyken gegeven op de universiteit te Parys, en deedt zulks vervolgens in het bisdom van Laon. De studie van de H. Schriftuur was zyn aangenaamste arbeidt. Hy bevlytigde zich in de zelve, en de werken, die van hem overig zyn, kunnen tot een bewys daar van dienen. Hy heeft het gansche oude en nieuwe Testament, met uitleggingen, uit de schriften der vaderen getrokken, tusschen de regels en op de kant opgeheldert; welke met diergelyke stukken van Nicolaas de Lyra, en andere byvoegselen dikwils gedrukt zyn. Eenige schryvers eigenen hem ook toe de uitleggingen over *Matthæus*, en de ophelderingen van eenige moeijelyke plaatsen van de Euangelien, welke anderen met meer reden aan Wilhem van Parys toeschryven. Het is van gelyken zeker dat men hem te onrecht de uitleggingen over 't *Hooglied*, de brieven van *Paulus*, en de *Openbaringe* wil toeëigenen. De schryvers van zynen tydt gewagen met lof van hem. Pieter Abelard zegt echter in den brief, dien hy schreef van zyne ongevallen, dat Anselmus een eerwaardig gryzaardt was, dien zyn geluk eerder dan zyne verdiensten,

ften; eene grote achting verkregen hadde; dat hy geen groot geheugen hadde, noch een zeker oordeel; dat men meer rook in hem vondt dan klaarheit; en eindelyk dat hy een boom was, die eenige goede bladeren hadde, maar gene vruchten. *Ik was tot dezen boom genadert*, voegt 'er Abelard by, *om 'er vruchten te vergaderen; maar ik vondt hem gelyk aan dien onvruchtbaren vygeboom, waar van de Schriftuur spreekt, welken de Zaligmaker der werreldt vervloekte, om dat hy onnut was.* Het is waarschynlyk, dat Anselmus van Laon onder het getal van zyne vervolgers geweeft was, of dat eenige afgunst hem zo deedt schryven. Anselmus sturf den 15 July des jaars 1117 en wierdt in de kerk van de abdy van Vincent begraven. *Guibert. Procem. in Genes. & lib.* III. *de vita sua. Rupertus Abbas de Omnip. Dei lib.* I. & XXVI. *Herman. lib.* I. & III. *Henr. Gandav. cap.* 30. *de scr. Eccl. Acherius in An. ad Guib. opera. Trithem. Possevin. Bellarm. Sammarth. Miræus. Cave.*

ANSELMUS van Luik, kanunnik en theologant van S. Lambert van Luik, en deken van Namen, heeft geleeft in de XI eeuw, omtrent den jare 1050, en was Godsdienstig en geleert. Hy schreef op het verzoek van Ida, abdisse van S. Cecilianus van Keulen, de historie der bisschoppen van Luik sedert S. Theodart, die omtrent den jare 666 leefde, tot op Vazo, die in den jare 1041 volgde op Richard van Henegouwen, en die sturf in den jare 1048. Het is deze Vazo, van wien Albericus spreekt als van een uitnement yverig prelaat, voor wien men dit grafschrift maakte:

Ante ruet mundus, quàm surget Vazo secundus.

Anselmus van Luik schreef zyn leven met veel getrouwheit, om dat hy een getuige was geweeft van 't gene hy verhaalde, gelyk Sigebertus heeft aangemerkt. Johannes van Chapeauville, algemeen vikaris van Luik, gaf in den jare 1612 dit werk in een stuk in 4 uit, met vier andere schryvers van de levens der bisschoppen van Luik, te weten, Godschalk en Nicolaas, kanunniken, Stephanus, bisschop van Luik, en Renerus, monnik van S. Lambert, naby de zelve stadt. De eerste leefde omtrent den jare 770. De bisschop heeft gebloeit omtrent den jare 920. Nicolaas in den jare 1120, en Renerus in den jare 1130. *Sigebert. de script. Eccles. cap.* 163. *Zwertzius in Athen. Belg. Valer. Andr. Bibl. Belg. Vossius lib.* II. *de Hist. Lat. cap.* 44. *Possevin. Miræus.*

ANSELMUS van Rheims, een monnik van de Benedictyner orde, van de abdye van St. Remi van Rheims, heeft geleeft in de XI eeuwe omtrent den jare 1050. Hy schreef een dagverhaal van de reize, die paus Leo de IX in 't jaar 1049 deedt in Vrankryk. Deze paus, te voren Bruno genoemt, bisschop van Toul, den 12 February gekroont zynde, bezocht keizer Henrik den III te Keulen, en ging vervolgens naar Aken, Luik, Rheims, Mets, Ments, enz. en hieldt verscheide Concilien. Anselmus verhaalt alle deze zaken, en de redenen, die Leo de IX hadt om zulks te doen. *Sigebert. de Script. Eccl. cap.* 152. *Vossius de Hist. Latin. lib.* II. *cap.* 44. *Possevin. in Appar. sacr. Gesner. in Bibl.*

ANSELMUS, een monnik, van de Franciskaner orde, in 't begin van de XVI eeuw. 't Is waarschynlyk, dat hy een Pool, en misschien van Crakouw zelfs was, gelyk hy schynt te kennen te geven. In 't jaar 1605 deedt hy eene reize naar 't Heilige Landt, en op zyne te rug komst gaf hy een verhaal daar van uit, dat men vindt in *Canisius.* De tydt van zyne doodt is onzeker. *Canis. Tom.* VI. *Antiq. Lect. Vossius lib.* III. *de Hist. Latin. cap.* 10.

ANSELMUS, een barrevoeter monnik van de Augustyner orde, was van Parys. Hoewel hy van eene uitnemende zwakke gesteltheit was, begaf hy zich met den ouderdom van 19 jaren in de orde der ongeschoeide Augustynen, en onderhieldt alle hunne gestrengste oefeningen gedurende den loop van een langdurig leven. Hy was *Pieter Gribours* genoemt eer hy den geestelyken staat aanvaardde, en fleet 50 jaren in den zelven buiten alle kloosterbedieningen, zich eeniglyk aan de oefeninge der plichten van het kloosterleven, en het schryven van boeken overgevende. Hy leidde zich inzonderheit op de zedekundige theologie en op de historien. De personen, die hy sedert den ouderdom van 30 jaren tot zyne doodt tot onder zyn bestier hadde, genoten de vruchten van het eerste; en geheel Vrankryk deedt zyn voordeel met de twede door het lezen van zyne boeken. In den jare 1664 gaf hy in 't licht *Le Palais de l'honneur*, of *de historische geslachtrekeningen der doorluchtige huizen van Vrankryk, en van verscheide edele geslachten van Europa*, waar in hy de geslachtrekeningen der huizen van Lotharingen, van Savoje, en van verscheide andere verklaarde; de instelling der krygsordens beschreef, en die der voornaamste ampten van de kroon. Hy handelde daar in ook van eene oneindige menigte van zaken, rakende het blazoen, de inwyding der koningen, de openbare intreden, den doop der kinderen van Vrankryk, en de begravingen der koningen en prinsen. Dewyl dit slag van werken een gedurigen aanwasch onderworpen zyn, deedt de vader Anselmus het gemelde werk in 2 stukken in 4 herdrukken in den jare 1674, onder den tytel van: *La Maison Royale & des grands officiers de la Couronne.* Eindelyk, sedert dien tydt nog nieuwe verlichtingen gekregen hebbende, en geholpen zynde door eene menigte van gedenkschriften en tytels, vermeerderde hy zynen arbeidt, en voegde daar by eene menigte van souvereine huizen van Europa. Hy was bedacht een derden druk daar van uit te geven in 3 stukken, wanneer hy aangetast wierdt van eene ziekte, die hem in 8 dagen in het graf sleepte, tot groot leetwezen der monniken van zyne orde, die hy door het voorbeeldt van zyne deugdt gesticht hadde; en van eene menigte van personen zyner eeuwe, die hy bygestaan hadde met zyne onderwyzingen en met zyne raadgevingen. Hy sturf den 17 January des jaars 1694, in den ouderdom van 69 jaren. *Journal des Sçavans de* 1694 *pag.* 157 *Edit. de Hollande.* De 2 druk van de Genealogische historie van Vrankryk, en van de historie der grote amptenaars van de kroon wierdt gedrukt in den jare 1710, en is merkelyk vermeerdert door M. du Fourni, rekenmeester, zeer bedreven in de kennisse der geslachten, en in de historie, aan wien de vader Anselmus stervende zyne gedenkschriften hadde nagelaten. *Mem. Historiques.*

ANSELMUS (ANTHONY) heeft het eeuwig edict van den aartshertog Albert van 't jaar 1611 verklaart, waar van verscheide drukken te Brussel gemaakt zyn, waar van de laatsten, zynde die van de jaren 1662 of 1665, veel vermeerdert zyn. Hy heeft verscheiden werken over het recht, in de Nederlanden in gebruik zynde, gemaakt. *Bibl. Hist. des Aut. de Droit par Denys Simon. edit. de Paris* 1694. *in* 12.

ANSENE, dat de Latynsche schryvers *Angira* noemen, eene kleine stadt van Egypten, omtrent 20 mylen van Caïro, is naby den Nyl op een kleinen berg gelegen. Ptolomæus spreekt van deze stadt.

ANSER, een dichter, en een goet vriendt van Marcus Antonius, wiens daden hy in vaarzen beschreven heeft, waar voor deze hem tot beloning een lusthuis schonk te Falerno; waar op *Cicero* zinspeelt *Oratio Philippica* XIII, wanneer hy zegt: *de Falerno anseres depellantur.* Virgilius hadt weinig achting voor hem. Hy spreekt van hem *Eclog.* IX, als ook *Ovid. lib.* II, *Eleg. ult. Vossius de Hist. Lat. lib.* I. *cap.* 17. *pag.* 85.

ANSFRIDUS of AUFRIDUS, XVIII bisschop van Utrecht, was een zoon van Lambert, grave van Loven, en Gerberga, dochter van Karel, hertog van Lotharingen. Hy bezat een groot getal dorpen, landeryen en steden in Brabant; waarom hy ook van zommige oude schryvers grave van Brabant genoemt wordt. Onder andere goederen bezat hy mede het graafschap Hui, nu onder het prinsdom Luik behorende, en schonk het zelve in 't jaar 985 aan den bisschop Notgerus en de kerke van Luik, doende daar van zynen afstandt in handen van keizer Otto den III, als mede van alle zyne rechten op de munt, tollen, en anderszins hem toebehorende. Hy hadt te vrouwe Hilsonde of Hilswindis, gravinne van Stryen, eene zeer Godvruchtige prinsesse, die, na dat zy lang te zamen gehuwt waren geweest, zonder andere kinderen dan eene dochter Benedicta, die geestelyk wierdt, verwekt te hebben, nevens hem besloot het werreldlyke in een geestelyk leven te verwisselen. Uit dien hoofde stichtte zy op het aanraden van Ansfridus het klooster van onze lieve vrouwe in het dorp Thoren by Mazeik onder het bisdom van Luik, tradt daar in als nonne nevens hare voorgenoemde dochter, die de begiftiging van hare ouders goetgekeurt heeft, en abdisse geworden is. Ansfridus zelve schoot den geestelyken rok aan, en wierdt weinig tyds daar na tot bisschop van Utrecht verkoren, en moest die waardigheit, welke hy langen tydt weigerde, op bevel van voorgemelden keizer Otto door het toedoen van den Luikschen bisschop Notgerus, aannemen. Sigebertus van Gemblours, Albericus en de onbekende Luiksche kronykschryver roemen hem eenparig, als een groot voorstander der gerechtigheit, zo dat gene giften of inzichten bequaam waren om hem van den rechten weg af te trekken. Men geeft hem ook loffelyk na, dat hy zyne redenen naar de regels der middelmatigheit en bescheidenheit volkomentlyk waarnam, en de zelve in zynen dagelykschen omgang altydt op eene zachte en vriendelyke wyze door voorbeelden uit de heilige schriften wist te zouten, waar door hy een ieders verwondering en liefde verwekte. Niet lang hadt hy den bisscholyken stoel bezeten, of hy stichtte het Benedictyner klooster by Amersfoort, eerst Hohorst, daar na Heiligeberg, en laatstelyk Mariaasberg geheten, en den 18 November des jaars 1006 ingewyd. Kort voor zyne doodt, en wanneer hy door hogen ouderdom blint geworden was, trok hy in dat zelve klooster het monnikkenkleedt aan, en leefde aldaar zyne overige levensdagen in alle stichtelyke Godvruchtigheit, tot dat hy volgens 't gevoelen van alle de voornaamste schryvers den 3 May van het jaar 1008 gestorven is. Niettegenstaande zyne dochter Benedicta, abdisse van Thoren, haren vader te Hohorst in de abdykerke wilde begraven hebben, zyn de Utrechtenaars daar tegen geweest, en hebben zyn lighaam naar Utrecht vervoert, en in de Utrechtsche Domkerke aan de Zuidzyde begraven. *Catalogue des Abbés de Gemblours. Christoph Butkens Trophees de Brabant Tom.* I. *d'Outreman Historie de Valenciennes. Heda in Ansfrido. Batavia Sacra* I. *deel. Miræus Tom.* I. *ad diem* 3 *Maji.*

ANSGARDA, dochter van eenen graaf, genaamt Hardouin, en zuster van Eudes, was in 't geheim getrouwt met koning Lodewyk de II, genaamt de Stamelaar, en deze vorst teelde by haar Lodewyk den III, en Carlomannus, die na hunnen vader regeerden. Dit huwelyk wierdt in 't jaar 862 voltrokken; maar koning Karel de Kale, dit huwelyk niet goetkeurende, dwong Lodewyk den Stamelaar haar te verstoten. Anderen zeggen dat Lodewyk haar niet meer beminnende zich door zynen vader deedt gebieden haar te verlaten. *Les Annales de Saint Bertin. Regino.*

ANSGARIUS. Zie ANSCHARIUS.

ANSIANACTEN, volkeren van Africa, op 't eilandt Madagascar. Hun landt legt naar den kant van 't eilandt St. Maria, in 't Westelykste gedeelte van Madagascar. *Flacourt Hist. de Madagascar.*

ANSICANEN, *Ansicani*, volkeren in Africa, in hoog-Ethiopië, ten Noorden het koninkryk Congo, en naby de Loanghi wonende. Zy zyn zeer snel en vaardig, en worden voor zeer getrouw gehouden.

ANSIDEUS, (BALTHASAR) bibliothekaris van 't Vatikaan, was van Perugia in Italië uit een adelyk geslachte gesproten. Wanneer hy de wetenschappen in zyn vaderlandt geleeraart hadde wierdt hy te Pisa beroepen; alwaar hy een groten naam verkreeg, en daar door bekent wierdt by Paulus den V, die hem te Rome deedt komen, en hem bibliothekaris maakte, en de gewigtigste zaken toevertrouwde. Hy zoude den kardinaalshoedt verkregen hebben,

zo de gemelde paus niet te vroeg voor hem gestorven was. *Erythr. Pinac. vir. illustr.*

ANSIDIANO, *Ansidianum*, een vlek in Portugal gelegen, tusschen Coïmbrië en Tomaro, op den berg van Ansidiado, dien men voorhenen *Tapæus mons* noemde. *Maty Dict. Geograph.*

ANSIMUNDUS, een Goth, maakte van de steden Nimes, Magalone, Agde, Besiers, en anderen, die eerst tot Spanje behoorden, een byzonder staatsgebiedt, wanneer de Saracenen Spanje in den jare 714 veroverden. Maar dewyl hy zich alleen niet wel konde verdedigen, begaf hy zich onder de bescherminge van Pipyn, koning van Vrankryk. *Annal. Metens. ad. a.* 751.

ANSLEUS, (Henrik) een Engelsch priester en kannunnik van Munchen in Duitschlandt, leefde nog omtrent den jare 1612. Hy gaf in 't jaar 1589 te Ingolstadt voorstellingen uit wegens de maagdt Maria. Men schryft hem ook nog andere werken toe. *Possevin. in Appar. sacro. Pitsæus de script. Angl. in append.*

ANSLO, of OPSLO, in 't Latyn *Anstoga*, de hoofdstadt van de provincie Aggersus in Noorwegen, aan den zeeboezem Ansloye, tegen over het kasteel Aggeisus gelegen. Zy heeft een goeden haven, een bisschoppelyken zetel, die onder Dronthem behoort, en een hofgerecht, voor 't welke de rechtszaken in Noorwegen voldongen worden. Zy brandde onder Christiaan den IV ten eenemale af; doch de zelve herbouwde de stadt, en noemde die Christiania. Alhier hieldt koning Jakob de VI van Schotlandt met de prinses Anna van Denemarken zyn byleger. *Baudrand.*

ANSLO, (Reinier) te Amsterdam in het jaar 1626 geboren van Mennosgezinde ouderen, en van zyne moeders, Hester Rodenburgs, wege uit adelyken stamme gesproten, heeft een aanzienlyke plaats onder de vermaardste Nederlandsche dichters der zeventiende eeuwe bekleed. De grote Vondel noemt hem een dichter van een fierlyke netheit, kunnende echter niet ontkent worden, dat hier en daar wel eenige kleinigheden in zyne dichten gevonden worden, die van die fierlyke netheit eenigzins schynen af te wyken, als *overdaden* op *genade*, en diergelyke; die zo wel in Anslo, als in Hooft, Huigens en Oudaan door de vingeren gezien moeten worden. Hy schreef zo wel Latynsche als Nederduitsche gedichten, en behaalde daar mede niet alleen een groten lof, maar ook de gunst van gekroonde hoofden. De koningin Christina van Zweden beschonk hem met een gouden keten, waar voor hy hare majesteit eerlange in een Nederduitsch lofdicht bedankte, komende het zelve voor onder zyne Mengeldichten met het opschrift van *Papier voor gout*, en paus Innocentius de X vereerde hem eigenhandig te Rome in 't jaar 1651 wegens eenige Latynsche gedichten, op het vieren van het jubeljaar door hem gemaakt, met een goude medaille. Hy was naaulyks drie en twintig jaren out, toen hy in 't jaar 1649 naar Italië reisde, hebbende toen al een voornemen om den Roomschen Godsdienst te omhelzen gehad, als uit verscheide plaatsen van zyn uitgegeve poëzy te merken is. Byna twintig jaren lang hiel hy zich in Italië en tot zyne doodt toe op, welke hem den 16 May des jaars 1669, in den ouderdom van omtrent drie en veertig jaren, te Perugie, omtrent 12 mylen van Rome gelegen, ter nedervelde, hebbende hy tot zyn uiteinde toe in hoge gunst by den paus, de kardinalen en voornamentlyk de koninginne Christina van Zweden gestaan. *M. Brouërius van Nidek Schouburg der Nederlandsche dichters* I *deel.*

ANSON, abt van Lobies in de Nederlanden, leefde in de VII eeuwe. Hy wierdt monnik in dit klooster, dat een der voornaamste was. Hy schreef het leven van St. Erminus, bisschop en abt van Lobies, en dat van St. Ursmar, bisschop, dat hy aan zyn abt Theodulphus opdroeg, wiens opvolger hy was in den jare 776, of 777. Rathier, bisschop van Verona, verbeterde naderhandt dit leven van St. Ursmar, en liet het zelve na zodanig, als men 't heeft in *Surius*, en elders. Anson bestierde de abdy van Lobies 23 jaren lang, en sturf in den jare 800. *Surius ad diem* 18. *April. Valer. Andr. Bibl. Belg. Vossius l.* II. *de Hist. Lat. c.* 29.

ANSPACH of ONOLTSBACH, in 't Latyn *Onoldum*, de residentieplaats van een linie der markgraven van Brandenburg, die naar de zelve genaamt is. Zy legt in Frankenlandt, aan het kleine riviertje Retzat, dat alhier de Onoltsbach, waar van de stadt haren naam zoude ontleent hebben, in zich ontfangt. De stadt zoude van outs dien van Doomberg toebehoort hebben, van de welke zy aan de graven van Oetingen gekomen is; doch van deze is zy aan den burggraaf Johannes en zyn broeder Albert den Schonen, voor 23000 ponden verkocht; van welken tydt af de burggraaflyke, en naderhandt de keurvorstelyke en markgraaflyke regeering zich dikwils aldaar bevonden heeft. Doch sedert den jare 1486 hebben alhier byzondere markgraven hun verblyf gehad. In 't jaar 1485 heeft de keurvorst Albert alhier een tournooispel gehouden. In 't jaar 1631 heeft de voogdelyke regeering den keizerlyken generaal Tilly goetwillig in de stadt ontfangen, die het tuighuis beroofde; doch de stadt verschoonde, die nochtans in den jare 1634 geplundert wierdt, hoewel zy in den ganschen oorlog van het vuur gespaart was. Onder de gebouwen is het vorstelyke verblyf aanmerkenswaardig, en men heeft 'er sedert den jare 1708 op nieuw aan beginnen te bouwen; en wanneer een onverwachte brandt niet lang daar na het zelve beschadigde, is men des te yveriger met het werk voortgevaren. Op dit slot zyn de hofkapel, de kunst-natuur-en draaikamers bezienswaardig. Tot het oude een fraaie gesticht van St. Gumbert hebben eertyds 19 kanunnikschappen behoort: doch nu zyn daar in benevens de kerke en 't out vorstelyk verwelft graf ook de vorstelyke kanselery en archiven. Op het zogenaamde landhuis wordt het keizerlyk landgerecht gehouden, dat de beide burggraaflyke huizen gezamentlyk bezorgen. In de zo genaamde stads of St. Laurenskerk is onder het koor het nieuwe vorstelyke grafgewelf, dat wegens zyne fraaiheit te gelyk helder en koel zynde, van vreemden plagt bezien te worden. Het porceleinhuis is omtrent den jare 1710 begonnen, om van de andere vorstelyke ridderhuizen en operaas niet te spreeken. Alhier is ook een queekschole, waar in onder anderen 24 scholieren de vrye kost, hout en woning genieten; en wanneer zy naar de hogescholen vertrekken, worden zy met 50 tot 75 keizers guldens voor 3, 4, of 5 jaren voorzien. De landstreek is wegens het dal, waar in de stadt legt, aangenaam en vruchtbaar. In een nabygelegen dorp, genaamt Hennebach, is een vorstelyk lusthuis en faisantery; doch tot Driesdorff een tamelyk grote diergaarde, waar in een fraai lusthuis, hoge wandelryen, en vele zwanen in de vyvers gevonden worden, 't welk deze plaats zeer aangenaam maakt. Diergelyk eene plaats is 'er ook in het vorstelyke ampt Schwaningen, welk laatste huis, wegens de deftige sieraden, in de nabuurschap weinig zyns gelyk heeft. De voornaamste plaatsen, die voor 't meerder gedeelte aan het naast aan de Zwabische grenzen leggende markgraaffchap of vorstendom Anspach behoren, zyn Schwabach, Gunzenhausen, Langenzem, Wassertruhdingen, Feugtwang, Creilsheim, Leutershausen, Creglingen, Uffenheim, Maynbernheim en Brichsenstadt. De acht eerste zyn opperampten, die van edelluiden bestiert worden, en hebben ook hare dekens of superintendenten, die gemeenlyk 20 of 30 geestelyken onder hun opzicht hebben; zynde de lere van Luther in dit landt al tydig en ten deele in den jare 1521 aangenomen. Kitzingen is tegenwoordig in Wurtsburgsche handen. Verder behoort hier toe ook de vesting Wiltzburg, en in gemeenschap met Bareith het ampt en klooster Heylsbron, en verscheide andere ampten. *Script. Brandenburg.*

ANSPACH. ('t Geslacht der Markgraven van Brandenburg.) Men onderscheidt het zelve in twee linien, de oude en de nieuwe. De eerste is van Frederik den ouden, zoon van keurvorst Albert Achilles, gesticht, en heeft met Georg Frederik in 't jaar 1603 opgehouden. Zie 't Brandenburgsche geslacht. Doch de twede stamt af van Joachim Ernest, een zoon van keurvorst Johannes Georg van Brandenburg, die in 't jaar 1583, den 11 Juny, geboren is, en den 25 February des jaars 1625 overleedt. Hy teelde by zyne gemalinne Sophia, dochter van Johan Georg, graaf van Solms-Laubach, met welke hy zich op den 4 October des jaars 1612 in huwelyk begaf, (1) Sophia, geboren den 31 May des jaars 1614, getrouwt met Erdmond Augustus, markgraaf van Bareith, op den 28 November des jaars 1641, en gesturven den 23 November des jaars 1646; (2) Frederik, geboren den 21 April des jaars 1616. Deze was op den 27 Augustus des jaars 1634 in den slag by Nordlingen, doch wierdt onder de doden noch onder de levenden gevonden; weshalven zyne moeder een kavalier, die eenige jaren daar na te Anspach quam, voor haren prins hieldt, en meende dat de zelve zich niet wilde bekent maken, om zyn reets regeerenden broeder geen verdriet aan te doen. (3) Albert, geboren den 4 May, en gesturven den 20 October des jaars 1617. (4) Albert, van wien hier na. (5) Christiaan, geboren in 't jaar 1623, den 1 April, sturf in 't jaar 1633 te Blois in Vrankryk. De evengemelde Albert was den 16 September des jaars 1620 geboren; volgde na de doodt van zynen broeder Frederik in de regeering, en sturf den 22 October des jaars 1667. Hy heeft drie vrouwen gehad. De eerste was Henrietta Louisa, eene dochter van Lodewyk Frederik, hertog van Mompelgard, die met hem trouwde den 21 Augustus des jaars 1624, en sturf den 24 Augustus des jaars 1650, na dat zy drie prinsessen ter werreldt gebragt hadde: (1) Sophia Elisabeth, geboren den 23 Juny des jaars 1643, en den 6 September des zelfden jaars overleden: 2) Albertina Louisa, geboren den 23 May 1646. Zy sturf in 't jaar 1670, den 18 January, in Hollandt, aan een lighamelyk ongemak. 3) Sophia Amalia, geboren den 17 February, en gestorven den 24 April des jaars 1649. By zyne twede gemalinne, Margaretha Sophia, dochter van graaf Joachim Ernest van Oettingen, met de welke hy den 5 October des jaars 1651 byleger hieldt, teelde hy twee prinsen en drie prinsessen, welke waren, (1) Louisa Sophia, geboren in 't jaar 1652, den 29 February, sturf in 't jaar 1668, den 5 July: (2) Johan Frederik, zynen navolger: (3) Albert Ernest, geboren in 't jaar 1659, den 10 October, sturf den 29 October des jaars 1674: (4) Dorothea Charlotta, geboren in 't jaar 1661 den 19 November, trouwde in 't jaar 1687 met Ernst Lodewyk, landgraaf van Hessen-Darmstadt, en sturf den 15 November des jaars 1705: (5) Eleonora Juliana, geboren in 't jaar 1663, den 13 October, wierdt in 't jaar 1682, den 28 October, de gemalinne van hertog Frederik Karel van Wurtenberg. Tot zyne derde gemalinne nam hy op den 28 October des jaars 1665 Christina, dochter van Frederik, markgraaf van Baden-Durlach, die naderhandt met Ernest Lodewyk, landgraaf van Hessen-Darmstadt, trouwde. Op hem volgde zyn zoon Johan Frederik, die in 't jaar 1654, den 8 October, geboren zynde, op den 13 Maart des jaars 1686 overleedt. Met zyne eerste gemalinne Johanna Elisabeth, dochter van markgraaf Frederik den VI van Baden-Durlach, trouwde hy den 26 January des jaars 1673, en teelde by de zelve, 1) Leopold Frederik, geboren den 19 May des jaars 1674, en jong gesturven: 2) Christiaan Albert, geboren in den jare 1675, den 8 September. Hy sturf den 7 October des jaars 1692, toen hy van de reize te huis quam, en de regeering wilde aanvaarden: 3) Dorothea Frederika, geboren in 't jaar 1676, den 12 Augustus, trouwde den 30 Augustus 1689 met Johan Reinhard, graaf van Ligtenberg, 4) Georg Frederik, geboren den 25 April 1678. Hy aanvaardde de regeering in 't jaar 1694, en overleedt in 't jaar 1703, aan eene wonde, die hy in het gevecht by Schmidemuhlen ontfangen hadde. 5) Charlotta Sophia, geboren in 't jaar 1679, den 19 Juny, en gesturven den 14 Ja-

14 January des jaars 1680. Zyne twede gemalinne wierdt in den jare 1681, den 4 November, Eleonora Erdmuth Louisa, dochter van Johan Georg van Saxen-Eisenach, die naderhandt met Georg den IV, keurvorst van Saxen, trouwde. By dezelve teelde hy, (1) WILHELMINA CAROLINA, geboren in 't jaar 1683, den 1 Maart: Zy trouwde in 't jaar 1705, op den 2 September, met Georg Augustus, keurprins van Brunswyk-Hanover, en nu prins van Wallis: (2) FREDERIK AUGUSTUS, geboren in 't jaar 1684, den 24 December, en gesturven den 20 January des jaars 1685: (3) WILHELM FREDERIK, geboren den 29 December des jaars 1685. Hy kreeg in den jare 1702, in het gevecht by Friedlingen, eene zware wonde, en vaardde in het volgende jaar, na zyns broeders doodt, de regeering aan. Hy trouwde den 28 Augustus des jaars 1709 met Christiana Charlotta, dochter van hertog Frederik Karel van Wurtenberg, van welke hem in 't jaar 1712, den 12 May, KAREL FREDERIK WILHEM geboren is. *Script. Brandenb.*

ANTAGORAS, een dichter van het eilandt Rhodus, was in grote achting by Antigonus, koning van Macedonië, die hem gedurig by zich hieldt. Op zekeren tydt vondt Antigonus hem bezig met visch te doen koken, wanneer hy hem in 't oor luisterde: *Homerus bemoeide zich niet met de keuken, toen hy de daden van Agamemnon beschreef.* Waar op de dichter hem met de zelve vrymoedigheit in 't oor beet: *Agamemnon was niet gewoon, in 't veldt zynde, te snuffelen naar de genen, die visch deden koken.* Hy leefde in de CXXVI Olympiade, of het 480 jaar van Rome. Antagoras maakte een dichtstuk van Thebes. Men heeft ook noch van hem een puntdicht tegen Crantor. *Plutarch. Sympos. l. IV. c. 2. Pausan. l. I. Athenæus.*

ANTALCIDAS, de zoon van Leo krygsoverste van Sparte, in Persië gezonden om den vrede tusschen Artaxerxes en de Lacedemoniers te sluiten, deedt zulks tot nadeel van zyn vaderlandt, in de XCVIII Olympiade. *Xenophon lib. V. Polyb. lib. I. Diod. lib. XIV. Plutarch. in Artax.*

ANTARADES, *Antaradus*, eene stadt van Phenicië aan den oever van de Syrische zee, en in het patriarchschap van Antiochië. Zy wierdt naderhandt Orthosia genoemt, en vervolgens Tortosa, ten tyde van de kruistochten. Zy is tusschen Balanea, of Valanea ten Noorden, en Tripoli ten Zuiden gelegen. Zy wordt in de boeken der Concilien zomtyds *Constantia* genoemt, naar den keizer Constantinus, die de zelve verbetert heeft. Zy was eertyds zo volkryk, dat men'er een Latynschen bisschop in stelde, doch men ziet 'er tegenwoordig niet dan puinhopen, en eenige visschershutten. Twee mylen van daar legt een klein eilandt in zee, alwaar de oude en vermaarde stadt was, Arados genoemt; doch tegenwoordig vindt men 'er mede maar eenige vervalle muren. *Baudrand, de Commanville Tables Geograph. & Chronol.*

ANTARCTICA TERRA, of ZUIDLANDT, worden de onbekende landen omtrent den Zuidpool genoemt, die men gelooft dat niet kleinder, noch minder bewoont zyn dan America. Velen hebben wel voorgenomen de zelve te ontdekken, doch niets kunnen uitrechten, dewyl zy of van honger gestorven, of van de wilden gegeten zyn. In 't jaar 1641 zoude Martyn le Brun aldaar een eilandt ontdekt hebben. De landen, die op de zeekusten aan de Europeanen zyn bekent geworden, zyn het landt van Pieter Nuis, nieuw-Hollandt, nieuw-Zeelandt, het landt van Ferdinandus Quito, Carpentaria, van Diemens landt, enz.

ANTASTOVAZEN en ANTATOKEN, *Antatoqui*, volkeren van Noord-America. Men plaatst hen in nieu-Jork, zynde een gedeelte van Canada in 't algemeen genomen. *Baudrand.*

ANTAVAREN, volkeren van Africa, in 't Zuider gedeelte van Madagascar, tusschen het landt van Malatane ten Zuiden, en Vohitmenen ten Noorden. Het landt is ongemeen vruchtbaar in rys, zuiker-riedt en honig, waar van zy wyn of mee maken. Daar is ook overvloedt van ossen, schapen, en allerhande gevogelte; 't geen de Franschen aanspoorde om zich aldaar ter neder te slaan; doch zy wierden omgebragt door het verraadt der Antavaren. De rivier Mananzari bevochtigt dit landt, waar in ook goudzandt of stofgoudt gevonden wordt. *Flacourt Hist. de Madagascar.*

ANTE, eene kleine rivier van Vrankryk, in Normandië, loopt voorby Falaise, en vervolgens boven het vlek van St. Pieter vereenigt zy zich met de Dive, die kort daaraan te S. Sauveur de Dive in zee loopt. *Papyr. Masson Descript. flum. Gall.*

ANTE, eene kleine stadt en zeehaven van Africa in Guinea, omtrent drie Fransche mylen van de kaap der drie Hoeken of van tres Punctas omtrent Moure en S. George del Mina.

ANTEAS, of ANTEUS, koning der Scythen, geboodt aan Ismenas, een uitmuntent muzykspeelder, dien hy in den oorlog gevangen bekomen hadde, aan zyne tafel te zingen. Wanneer al de werreldt zich over zyne weêrgaloze stem verwonderde, zwoer de koning dat hy veel meer vermaak hadt in 't horen van het gebriesch, of 't gerinnik van zyn paardt: zo weinig waren de ooren van dezen prins geschikt voor het geluidt der muzyk. *Plutarch.*

ANTECESSEURS, een naam, waar mede de gene vereert wierden, die in eenige wetenschap anderen voorgingen, van het Latynsche woordt *Antecedere.* De keizer Justinianus eigende den zelven inzonderheit den rechtsgeleerden toe, die den last hadden om de rechten te leeraren. Men riep hen gemeenlyk in den staatsraadt. *Vautier.*

ANTEDONE, *Anthedon*, een kleine stadt in Griekenlandt, legt in Achaje, of Livadië, op de kust van de golf van Negropontus, tusschen de stadt van dien naam en Talandi. *Baudrand.*

ANTEGOA, ANTIQUA, een van de Caribische of Antillische eilanden, in Westindie, tusschen Barbados, Guardaloupe, en Desireé, gelegen op 16 graden Noorder breedte, is 6 of 7 Fransche mylen lang, en wordt van de Engelschen bezeten. Dewyl dit eilandt rontom met rotsen en klippen bezet is, zo is het aankomen van de schepen aldaar gevaarlyk. In voorgaande tyden was het weinig bewoont, wegens gebrek van versch water, tot dat de Engelschen het naderhandt in beter staat gebragt, en de inwoners, die omtrent 8 of 900 in getal zyn, met fonteinen, regenbakken en waterleidingen voorzien hebben. Aldaar is ook eene grote menigte van visch, tam en wilt vee. De meeste koophandel bestaat in suiker, indigo, gengber en tabak. Aan 't strandt laten zich zomtyds zwaartvisschen zien; en onder het wilt gevogelte zyn de kanaden en flamets onvergelykelyk schoon van verwe; waar van de eerste zo groot als faizanten, en de andere den wilde ganzen gelyk zyn. Het uiterste deel van dit eilandt is veel ongemak van grote hitte en zware stormwinden onderworpen. *Dapp. America. Rochef. hist des Antilles.*

ANTEJUS, een Roomsch raatsheer, wierdt door de Duitschers van de wacht van Caligula by het ligchaam van dien prins gedood. Hy was gekomen om zich over de doodt van dezen keizer te verheugen, die zynen vader hadde doen doden. Deze nieusgierigheit veroorzaakte zyn verderf. *Josephus Oudheden* XIX. Een andere P. ANTEJUS leefde ten tyde van Nero, en deze prins beloofde hem de landvoogdy van Syrie in 't 55 jaar na Christus. *Tacit. Annal.*

ANTELMI, (JOSEPH) kanunnik van Frejus, hadt zich inzonderheit op de kerkelyke Historie van zyn landt toegelegt, en hadt voorgenomen eene Historie van de stadt en kerke van Frejus op te stellen. Hy gaf vooraf in 't jaar 1680 eene Latynsche geschied-tydreken-en oordeelkundige ongewyde en gewyde verhandeling uit, over de beginselen der kerke van Frejus. Hy heeft sedert een verschil gehad met vader Quenel over den schryver van het boek van de roeping der Heidenen, de voorwaarden der genade, en den brief aan Demetrias, dien hy oordeelde van S. Prosper en niet van Leo te zyn, gelyk vader Quenel voorgaf. Hy heeft hier over, en over twee brieven van S. Leo, verhandelingen geschreven, te Parys in 't jaar 1689 gedrukt. Hy heeft zich ook bekent gemaakt over de Criticque van het Symbolum, dat aan Athanasius toegeëigent wordt, in een naaukeurig onderzoek, in 't jaar 1693 gedrukt, waar in hy beweert, dat dit Symbolum niet van Vigilius van Tapses is, gelyk vader Quenel voorgaf, maar van Vincentius Lerius. Het laatste werk van Antelmi is een brief aan den vader Pagi, wegens den ouderdom, de handelingen en 't jaar van S. Martyn van Tours. Hy arbeidde aan zyn werk van de Historie van Frejus, en was nog met andere werken bezig, wanneer de doodt hem te Pamiers in 't jaar 1697, 40 jaren out zynde, wegrukte. *Du Pin Bibl. des Aut. Eccles. du* XVII *siecle.*

ANTENOR, een Trojaansch prins, dien eenigen voor een zoon van Laomedon en een broeder van Priamus, koning van Troje, houden, bevondt zich by het innemen van de zelve stadt. Eenige schryvers, welke *Sabellicus* gevolgt heeft, zeggen dat Antenor en Eneas de stadt aan de Grieken overleverden. *Titus Livius* beschuldigt hen niet van verradery, maar hy stemt toe, dat de Grieken hen gunstig handelden, om dat deze twee prinsen op de vrede aangedrongen hadden, en om Helena aan Menelaus te doen wedergeven. Anderen hebben noch byzondere gevoelens. Maar men geeft voor, dat Antenor, zich aan 't hoofdt der Trojanen en Heneten gestelt hebbende, naar Italië toog, daar hy, de Euganen, die langs den Po woonden, verdreven hebbende, de stadt Padua stichtte. De historieschryvers van Padua verhalen zeldzame zaken van Antenor, aan wien zy negentien zonen geven, die hy hadde by Theana, zyne gemalinne, dochter van Cisseus, koning van Thracië. Het is waar, dat *Homerus* van Theana, de vrouwe van Antenor, spreekt; maar men zegt daar van zo vele andere fabelachtige zaken, dat men bezwaarlyk het waarschynlykste kan geloven. Men heeft volgens het verhaal van zommigen eertyds in de kerk van S. Laurens het graf van dezen Trojaanschen prins, stichter van Padua, gevonden, met dit grafschrift:

Inclytus Antenor, patriam vox nisa quietem,
Transtulit huc Henetum, Dardanidumque fugas,
Expulit Euganeos, Patavinam condidit urbem,
Quem tenet hic humili marmore casa domus.

Homer. l. VI. Iliad. Virgil. l. I. Æneid. Titus Livius l. I. hist. Dion. Chrysost. Dion. Halicarn. Sabellic. L. Alberti. Scardeoni. Angelo Pontaneri Gl'origini de Padoua.

ANTENOR. De schryvers, die ligtelyk de fabelen gelooft hebben, verbeeldden zich, dat 'er drie prinsen van de Gaulen van dezen naam geweest zyn. Genebrard zegt zelfs, dat een van hen, een zoon van Clodomir, in het 61 jaar van Christus geleeft heeft. Trithemius spreekt van een anderen, die twaalf duizent Trojanen naar den Meotischen poel geleidde.

ANTENOR, ambassadeur van Perseus, koning van Macedonië by de Rhodianen, trachtte hen te vergeefsch in de belangens van dien prins tegen de Romeinen in te wikkelen. Hy was naderhandt admiraal van de vloot van Perseus, en versloeg naby het eilandt Chio een vloot van 35 schepen, met Gaulische ruitery geladen, welke Eumenes tot onderstandt zondt aan Attalus; en zyne krygsbenden aan landt gezet hebbende, nam hy byna alle de genen gevangen, die van de vyanden aldaar gevlucht waren. Dit gebeurde omtrent 168 jaren voor Christus geboorte. *Polyb. Legat. 65. Tit. Liv. lib. XLII. & XLIV.*

ANTENOR, toegenaamt *Delta*, een Griekfch Hiftoriefchryver, fchreef een Hiftorie van Crete. Men weet niet in wat tydt hy geleeft heeft. *Ælian. lib.* XVII. *de Animal. cap.* 35. *Photius Bibl. Cod.* 190 *ex Ptolom. Ephefl. lib.* V.

ANTEQUERA, of ANTIQUERA, *Anticaria*, eene kleine ftadt van Spanje, in het koninkryk van Grenada, was vermaart in den tydt van den opftandt der Maurisquen in Spanje. *Thuan. hift. Merula Cosmograph. P.* II. *lib.* II.

ANTEQUERA, of NOVA ANTEQUERA, eene ftadt van nieuw-Spanje in America, en in de provincie van Guaxaca, met een bisdom, onder dat van Mexico behorende, en door paus Paulus den III in 't jaar 1547 gefticht. Men zegt, dat deze ftadt van weinig belang is.

ANTEROS is een Griekfche naam, welke *Tegen-min* betekent, van het Griekfch ἀντὶ *tegen*, en ἔρως *min*: niet dat zyne uitwerkingen ftrydig zouden zyn met die van de min, en dat hy doe haten, het gene men bemint; maar om dat hy tot de liefde doedt overeenftemmen, ftraffende zelfs de genen, die niet beminnen, wanneer zy bemint worden. De dichters hebben verziert, dat Venus, ziende dat haar zoon Cupido niet wiefch, de Godinne Themis raadt vroeg, die tegen haar zeide, dat Cupido alleen zynde, men hem eenen broeder moeft geven, op dat de liefde en de ommegang onder hen wederzydfch mogten zyn: en dat hy dan zo veel zoude groejen als nodig was. Venus teelde by Mars dezen Anteros, die niet zo haaft geboren was, of de min begon te groejen en zyne vleugelen uit te breiden. Indien Cupido zag dat Anteros groot wierdt, hy wilde zich nog groter vertonen. Men verbeeldde hen ook als twee kleine Cupidoos, die malkander een palm ontrukken wilden. De Elianen in Griekenlandt vertoonden hen beide in hunne oeffenplaatfen, om den jongen lieden te leren hunne weldoenders te erkennen, en hen te beminnen, gelyk zy van hen bemint wierden. De Athenienzen eerden dezen Anteros als eenen godt, en hadden hem te Athene eenen altaar opgerecht. *Cicero lib.* III. *de nat. Deor. Paufanias.*

ANTERUS, paus, een Griek van geboorte, volgde op St. Pontiaan in 't begin van December des jaars 237. Zyn leven, door Damafus of door Anaftafius befchreven, zegt, dat de keizer Julius Maximus, niet kunnende dulden, dat deze paus zo veel moeite deedt om de *Acten* der martelaren na te zoeken, om der zelver gedachtenis voor de nakomelingfchap te bewaren, hem deedt gevangen nemen, en vervolgens den 3 January des jaars 238 ombrengen. Alle de martelaarslyften geven aan hem en aan Pontiaan den naam van martelaar. Nochtans fchynt Eufebius van andere gedachten te zyn, ftellende hunne doodt eerft in het begin van de regeering van Gordianus den jongen. *Eufeb. in Chron. & Hift. lib.* VI. *cap.* 29. *Pearfon* zegt, dat Anterus van 't jaar 235 tot 236 geregeert heeft. *Annal. Cyprian.*

ANTESIGNANUS, (PETRUS) geboren te Rabafteyns, eene kleine ftadt van Languedoc in 't bisdom van Albi, is een van de arbeidzaamfte letterkunftenaars van de XVI eeuwe geweeft. Hy maakte inzonderheit zyn werk van de verklaring der zaken, die het beginfel van de oeffening der jeugt belemmeren, en verkreeg daar door eenige achting. 't Gene hy over *Terentius* uitgaf, toonde dat hy de lankmoedigfte menfch ter werreldt in den arbeidt was. Hy liet de blyfpelen van dezen dichter op driederlei wyzen drukken. Eerft gaf hy de zelve met korte aantekeningen uit, en met den korten inhoudt van ieder toneel, en hy tekende de accenten op alle de woorden, die meer dan twee lettergrepen hadden. Hy wees op elk vaars de wyze aan, om de zelve af te meten. Ten tweden gaf hy die uit met de volkome aantekeningen van byna alle de fchryvers, die over Terentius gefchreven hadden. Eindelyk gaf hy de zelve met nieuwe kanttekeningen in 't licht, en met de vertaling en de Franfche uitbreiding van de drie eerfte. Hy ftelde tusfchen twee haakjes alles wat in de vertaling was, zonder dat het met de eige uitdrukkingen in het oorfpronkelyke gevonden wierdt. Hy wees met letteren alle de overwyzingen van de vertaling tot de uitbreiding aan. De verfcheide lezingen hebben ook ieder hare inlasfingen en kentekenen van overeenftemming. Men ziet door dit verhaal, hoe lankmoedig Petrus Antefignanus was. Hy bragt in de twee laatfte drukken van zyn Terentius het gene de eerfte behelfde. Deze drie drukken wierden te Lyon uitgegeven door Mattheus Bonhomme, boekverkoper aldaar. De privilegie des konings is van den jare 1556. Zyne letterkunft van de Griekfche tale is verfcheide malen gedrukt; doch zyne algemene letterkunft is niet wel overwogen, zonder eenige fchikking, zonder eenige grondregels, en met zo vele onnuttige of laftige zaken vervult, dat men byna niet kan befluiten om de zelve te lezen. Hy verftondt het Hebreeufch genoeg, om eene plaats te verdienen in de *Gallia Orientalis* van *Colomies*; en hy is nochtans daar in vergeten. *Gefner. Epitom. Lancelot Nouvelle Method. de port Rojal. præf. n.* 6. *p.* 15. *Baillet Jugem. des fav. fur les Gramm. Edit de Paris* 1685. *in* 12. *tom.* III. *pag.* 190. *Bayle Dict. Crit.*

ANTESION, een Griekfch fchryver, door den uitlegger van Pindarus aangehaalt over het eerfte van zyne Olympifche Heldendichten.

ANTESSA, of ANTISSA, eene ftadt op 't eilandt Lesbos, voorhenen met een bisdom, zo men zegt, onder dat van Mitylene behorende, voorzien, zoude voor dezen een afgezondert eilandt van Lesbos geweeft zyn, waar van het kanaal, dat het affcheidde, allengskens verftopt is geworden. *Strabo. Tit. Liv. Ovid. Pompon. Mela.*

ANTESTIA, een Romeinfch geflacht, dat Livius wil burgerlyk geweeft te zyn, befpeurt men klaarlyk uit de oude opfchriften, dat het zelfde met dat van ANTISTIA geweeft is. Men vindt te Rome tot bewys van 't gezegde dit opfchrift:

L. ANTESTIUS. CN. F. HOR.
SARCULO. SALIUS. ALBANUS.
ANTISTIA L. L...... PLUTIA.
FUFIA P. F. TERTIA. SOROR.
L. ANTESTIUS. L. L. QUINCTIO.
L. ANTISTIUS. L. L. RUFUS. L. ANTISTIUS L. C. L. THAMTRUS.
L. ANTISTIUS. L. D. L. ANTHUS. L. ANTISTIUS. L. L. EROS.
CAPPADOX.

ANTEVORTA, en POSTVORTA, twee afgodinnen by de Romeinen. Van de eerfte geloofde men dat zy de gebeurde zaken regeerde, en wierdt alzo aangeroepen, om het ongeluk, dat iemandt alreets overgekomen was, weg te nemen. De andere fchreef men het voorzien van toekomende zaken toe, en dat zy het aanftaande quaadt konde afwenden. Wanneer de vrouwen in den arbeidt waren, hadden zy daar by ook haar werk te doen. Zo het kindt met het hoofdt voorquam, wierdt het Antevorta, maar zo het met de voeten voorquam, Poftvorta toegeëigent. Zo zou Poftvorta de barensweën verzacht, en Antevorta de vrouwen na 't baren gezont gemaakt hebben. Antevorta wordt ook *Profa* genaamt. *Macrob. Saturn. lib.* I. *Gellius lib.* XVI. *cap.* 26. *Rhodigin. Lect. Antiq. lib.* XIII. *cap.* 60. *Bartholinus de Puerperio pag.* 25.

ANTEUS, een reus van Lybië, zoon van Neptunus en van de Aarde. Deze onthieldt zich in de woeftenyen van zyn landt, alwaar hy op de reizigers aanviel en de zelve doodde, eene gelofte gedaan hebbende, om van de bekkeneelen eenen tempel voor Neptunus te bouwen. Hercules beftreedt dezen reus, en wierp hem tot drie maal ter aarde; doch te vergeeffch, alzo zyne moeder, de Aarde, hem t'elkens nieuwe krachten gaf, zo dat hy altoos met meerder moedt en krachten weder opftont. Deze heldt zulks befpeurt hebbende, hief hem in de lucht, en perfte hem doot in zyne armen. Deze fabel fchynt voor een groot gedeelte uit eene waarachtige hiftorie gefproten te zyn. Anteus, het hoofdt van eene volkplanting in Africa, die ten dele te landt en ten dele te water derwaarts gevoert was, wordt misfchien daarom als een zoon van Neptunus en van de Aarde voorgeftelt. Hy hadt zich ook zo vaft gemaakt in zyne verblyfplaats, dat niemant hem in de zelve konde overwinnen; maar Hercules lokte hem buiten zyne fterkte, en verfloeg hem. Zommigen zeggen, dat Hercules, met de weduwe van Anteus, genaamt Tinga, trouwde; dat hy by haar eenen zoon, Syphax, koning van Mauritanië, teelde, die de ftadt Tingis, hedendaags Tanger genoemt, naar haren naam bouwde. Koning Juba rekende zyn afkomft van dezen Syphax, die Anteus in die ftadt begroef, alwaar Sertorius het lighaam van Anteus langen tydt daar na gevonden heeft, 't welk zestig ellebogen of negentig voeten lang geweeft zoude zyn, gelyk Plutarchus verhaalt. Zie *L'Hercule marchand dans le* I. *Tome de la Biblioth. Univ.*

ANTEUS, een geneesmeefter, van wien Plinius fpreekt *lib.* VIII. *cap.* 1.

ANTEUS, een beeldhouwer, van wien Plinius gewaagt *lib.* XXXIV. *cap.* 8.

ANTHAB, eene ftadt van Caramanië in klein-Afië, welke de hedendaagfche landbefchryvers Antiochetta noemen. *Herbelot Bibl. Orientalis.*

ANTHARAH, een der VII Arabifche dichters, fchryvers van de *Moallacat*, dat is, van de opgehangene dichtwerken. *Herbelot Bibl. Oriental.*

ANTHARIT, of AUTHARIS, koning der Lombarden, was een zoon van Clephis, mede koning, gefturven in den jare 576. Na dezen laatften hadden de Lombarden met gemene toeftemming dertig hertogen, om het gezag te hebben in zo vele kleine provincien, en den ftaat met gelyke macht te regeeren. Dit duurde maar tien jaren, door de ongeregeldheit, het quade beleidt, en het misverftandt tusfchen deze hertogen. Antharit of Antarchides (want hy hadde deze twee namen zo wel als dien van Autharis,) wierdt als koning gegroet omtrent den jare 586. Jan, bisfchop van Gironne, fpreekt van hem onder het vierde jaar der regeeringe van den keizer Tiberius Conftantinus, en het dertiende van Levigildus, koning der Vifigothen in Spanje, dat overeenkomt met den jare 581, het gene aan deze tusfchenregeering van tien jaren doedt twyfelen. Wat er van zy, Antharit nam den toenaam van *Flavius* aan, op de wyze der edele Romeinen; en een gedeelte der fchatten ontfangen hebbende, welke de groten der Lombarden en eenige andere prinfen hem aanboden, begon hy te oorlogen. Hy bragt Iftrië onder zyne macht, dat federt twintig jaren door een krygshoofdt der Romeinfche benden bezeten was geweeft, en ftroopte tot voor de poorten van Rome en Ravenna. Eenigen tydt daar na behaalde hy andere voordeelen op het krygsvolk van den keizer Mauritius. Deze laatfte bewoog Childebert den II, koning van Auftrafië, in Italië te komen tegen de Lombarden, dien 't berouwde, dat zy hun gegeven woordt aan hem gebroken hadden. De zelve koning hadt zyne zufter Clodefinda, dochter van S. Sigebert en van Bronehauda, belooft aan Antharit; maar men trouwde haar naderhandt uit aan Recaredus, koning der Vifigothen in Spanje. De Lombardfche koning trouwde den 13 May des jaars 589 met Theodelinda, dochter van Garivald, hertog van Beyeren, en van Waldrada, weduwe van Theobald, koning van Auftrafië. *Paulus Diaconus* zegt, dat Antharit zich vermomde onder de ambasfadeurs, die hy zondt om deze prinfesfe ten huwelyk te verzoeken. Ten tyde van dezen Lombardfchen koning zoude het wonderwerk gebeurt zyn, dat S. Gregorius verhaalt van een Lombardfch foldaat, die een fleutel van S. Pieter verachtte, welken hy gevonden hadde: want ziende, dat die van goudt was,

nam

nam hy een mes om 'er aan te snyden. Maar tot straffe van deze verachting voer de duivel in zyn ligchaam, en hy bragt zich eene dodelyke wonde toe met het mes, waar van hy zich tot die heiligschending bediende. Deze prins, die een ooggetuige was van dien handel, deedt een gouden sleutel maken, en zondt dien met den anderen aan paus Pelagius den II, een verhaal van het wonderwerk daar by voegende. Deze Godsdienstigheit was slechts eene uitwerking van zyne vreze; want zyne meeste zorge was het voortzetten van de Arrianery. Men zegt zelfs dat hy op den tydt van het Paaschfeest den rechtzinnigen verboodt hunne kinderen te dopen, volgens het gebruik der kerke. Deze koning sturf den 5 September des jaars 591, men meent door vergif. *S. Gregor. lib.* VI. *Ep.* 23. *Paul. Diac. lib.* III. *hist. Longob. cap.* 18. *seq. Gregor. Turon. J. de Gironne.*

ANTHARIUS, zesde koning der Sicambren, die van outs het hertogdom van Gelder bezaten, plunderde de stadt Ments, die toen eene volkplanting der Romeinen was; maar deze zich by de Gauloisen gevoegt hebbende, kreeg hy het naderhandt te quaat, en wierdt in het 37 jaar voor Christus in eenen slag gedood. Francus zyn zoon was zyn opvolger, en sedert dien tydt wierden de Sicambren Franken genoemt.

ANTHEDON, eene stadt in Palestina. Zie AGRIPPIAS.

ANTHELII waren Goden onder de Athenienzen, welker standbeelden overeinde voor hunne poorten en gedurig voor de lucht bloot stonden, waar van deze naam Θεοὶ ἀνθήλιοι zynen oorspronk heeft. *Hesychius*, *&* *Dion. Petav. in Themistium.*

ANTHELMUS, bisschop van Bellay, was een zoon van Harduinus, van een adelyk geslacht in Savoje. Hy kreeg terstondt de voornaamste bedieningen in de kerken van Geneve en Bellay, begaf zich naderhandt in de orde der Karthuizers, en wierdt prioor der grote Karthuizers. Hy wist zo veel te weeg te brengen, dat zyne orde zich voor paus Alexander den III tegen den tegenpaus Octavianus, die Victor de IV genaamt wierdt, verklaarde, waarop Alexander hem het bisdom van Bellay gaf. Doch wanneer de paus den graaf Hubert, zoon van Amadeus, de absolutie gaf, welke Anthelmus niet wilde geven, om dat hy het ombrengen van eenen priester hadde toegelaten, zo verliet hy zyn bisdom, en ging wederom naar zyn klooster, waar uit men hem tegen zynen dank wederom naar Bellay bragt, alwaar hy in 't jaar 1176 sturf, na dat hy meer dan 70 jaren out geworden was, en aan Hubert in zyne laatste ziekte de absolutie gegeven hadde. *Arnaud d'Andilli vies des saints illustr.*

ANTHELMUS, een bisschop of abt van Malmesbury. Zie ADELMUS.

ANTHEMISA, een groot landschap van Persië, volgens Eutropius, dat men by gevolg, zo die schryver 't wel heeft, van Anthemusia, eene provincie van Mesopotamië tusschen den Euphraat en de Chaboras gelegen, moet onderscheiden. *Vautier.*

ANTHEMIUS, (FLAVIUS) een Westersch keizer, trouwde met Euphremia, eene dochter van den keizer Marcianus, en wierdt daar door tot de grootste waardigheden verheven. Hy zoude een zoon van Procopius geweest zyn, dien zommigen voor een bloetverwant van Juliaan den afvalligen houden. Hy wierdt van keizer Leo als stedehouder van 't Westersche ryk naar Italië gezonden; doch van het leger, waar over Ricimer het bevel hadt, tot keizer uitgeroepen, op den 7 Augustus des jaars 467. Hy gaf hier op zyne dochter aan Ricimer ten huwelyk, die hem des niettegenstaande naar 't leven en de kroon stont. Wanneer dit bekent wierdt, week Ricimer naar Milanen; doch wierdt door bemiddeling van Epiphanius, bisschop van Pavia, weder met den keizer verzoent, zo dat hy naar Ligurië mogt gaan. In het jaar 472 belegerde hy zynen schoonvader binnen Rome, en liet hem na het bemachtigen van de zelve stadt van kant helpen, na dat hy 5 jaren en 3 maanden geregeert hadde. *Sidon. Apollon. in Paneg. Anthem. Cassiod. Jornand. Necephor. lib.* XV. *cap.* 11. *Evagr. lib.* II. *cap.* 18.

ANTHEMIUS, een bouwmeester, beeldhouwer en wiskunstenaar, was te Tralles, eene stadt van Lydië in klein-Asië, geboren. Hy was vermaart door zyne wonderlyke uitvindingen, dewyl hy aardbevingen donder en bliksem wist na te bootsen. Hy bragt op zekeren tydt zulk eene aardbevinge te weeg, met vele ketels vol ziedent water te zetten tegen den muur van het huis van den redenaar Zeno, die zyn huis van dat van den redenaar scheidde; waar door hy dezen, die hem te voren beledigt hadt, zulk een schrik aanjoeg, dat hy uit zyn huis vloodt, denkende, dat het zoude instorten. Anthemius begaf zich in dienst van den keizer Justiniaan. Men heeft een boek van werktuigen, dat aan hem wordt toegeschreven. *Procop. lib.* I. *Voss. de Math. Felibin vies des archit.*

ANTHEMIUS, prefect van Constantinopel, was een man van zodanige verdiensten, dat men hem en Antiochus de regeering van de stadt, na de doodt van Arcadius, gedurende de minderjarigheit van den jongen Theodosius, in 't jaar 408 toevertrouwde. Een andere Anthemius was in 't jaar 515 burgermeester met Florentius. *Socrat. lib.* VII. *cap.* 1. *Jornand. & Cassiod. in Fast. Jac. Godofr. Prosop. Cod. Theodos.*

ANTHEMUS, bisschop van Salamina. Men geeft voor dat hy het ligchaam van St. Barnabas een vierendeel myls van zyne bisschoppelyke stadt vondt, benevens het Euangelium van Mattheus of Marcus, volgens de Grieken. Hy zondt het aan den keizer Zeno omtrent den jare 488. Hy bediende zich van deze gelegenheit om de voorrechten van de kerke van Cyprus te verdedigen, tegen Pieter le Foulon, patriarch van Antiochië, die tegen de besluiten van 't Concilie van Ephese deze kerk aan zyn rechtsgebiedt wilde onderwerpen. *Suidas. Theodor. Lect.* I. 2. *Cedren. Tom.* I.

ANTHERMUS, een beeldhouwer, geboortig van het eilandt Chio, een zoon van Miccias, en kleinzoon van Malas, die beide mede beeldhouwers waren geweest, liet twee zonen na, die van de zelfde hanteering waren: de een was Bupalus genoemt, en de ander Athenis. Hipponax schreef tegen hen uitnemende hekelachtige vaarzen, om zich te wreken wegens de bespottelyke afbeelding, die zy van zyne lelykheit gemaakt hadden. In 't artykel van dien dichter wordt daar van breder gesproken. Zie ook BUPALUS.

ANTHES, een Grieksch dichter, waar van Plutarchus, Harpocration, en Stephanus spreken. Zie de Grieksche bibliotheek van *J. Meursius.*

ANTHESPHORIA, de naam van een feest, dat men ter eere van Proserpina vierde, inzonderheit by de Sicilianen. Het is een Grieksch woordt, ἀνθεσφόρια, te zamen gestelt van ἄνθος *bloem*, en φέρειν *dragen*: om dat men dan bloemen ter eere van deze Godinne in den tempel bragt. Men onderhieldt deze plechtigheit, om dat Proserpina (zo de dichters zeggen) van Pluto wierdt weggevoert, terwyl zy bezig was om bloemen op den berg Etna in Sicilië te verzamelen. *Ovidius Metam. lib.* V. *Claudian. lib.* II. *de Raptu.*

ANTHESTERIA was een Bacchusfeest te Athene, dat in de maandt Anthesterion drie dagen na malkander geviert wierdt; dewyl men ter zelver tydt den nieuwen wyn aanstak, waarom ook de eerste dag van het feest in 't byzonder *Pithogia*, de opening van 't vat, genoemt wierdt. De twee anderen wierden *Choës* en *Chytri* genoemt; op dit feest wierdt de wyn van iedereen, zelf van de dienstknechten, gedronken. *Plutarch. Sympos.* 3. *Meurs. Græc. fer.*

ANTHILL, *Antilia*, een vlek van Engelandt, in 't graafschap Bedfort, 2 kleine mylen ten Zuiden van de stadt van dien naam. *Baudrand.*

S. ANTHIMUS, een priester omtrent den jare 286 onder de regeering van Diocletianus. Men geeft voor, dat hy met hulpe van S. Siserinus, Pinianus proconsul van Asië van eene zeer gevaarlyke ziekte genas, en hem met zyne vrouwe S. Lucina bekeerde. Sedert met Pinianus te rug gekeert zynde, wierdt hy om 't geloof van Christus veroordeelt door Priscus, landvoogdt van 't markgraafschap van Ancona, om in 't water versmoort en vervolgens het hoofdt afgehouwen te worden; 't geen ook uitgevoert wierdt. Men heeft dit uit de Acten van dezen heilig getrokken, die ten minsten ten deele twyfelachtig zyn, ten opzichte van de fabelachtige omstandigheden, waar mede zy vervult zyn, en die Bollandus oordeelt daar by gevoegd te zyn. *Bollandus* 11 *May. Surius ibid.* Daar is nog een andere St. ANTHIMUS geweest, bisschop van Spoleto, en martelaar onder de vervolging van Marcus Aurelius.

ANTHIMUS, bisschop van Nicomedië in Bithynië, een martelaar ten tyde van de vervolging van Diocletianus, hadt het verdriet van te moeten zien, dat zyne kerk in 't jaar 303 op den 23 February door last van Diocletianus en van Maximianus Galerius, die toen te Nicomedië was, verwoest wierdt. Des anderen daags wierdt door de stadt een edict aangeslagen, medebrengende dat de Christen kerken zouden vernielt, en die belydenisse van den Christen Godsdienst deden gestraft worden. De bisschop Anthimus was onder dit getal, en wierdt onthalst. Vele andere ondergingen met hem de marteldoodt. De Latynsche kerke eert hunne gedachtenisse op den 27 April; de Grieken en de Moskoviten op den 23 September. *Euseb. lib.* VIII. *Hist. cap.* 4. *&* 6. *Lactant. de mort. pers. Baillet Vies des Saints.*

ANTHIMUS, bisschop van Trebizonde, wierdt in 't jaar 535, na de doodt van Epiphanius, patriarch van Constantinopel, en wel op de voorspraak van de keizerin Theodora, die de Eutychiaansche gevoelens mede toegedaan was; en alzo hy den keizer Justinianus wist te doen geloven dat hy rechtzinnig was, en het Concilie van Chalcedonië toestemde, zo begeerde de zelve dat paus Agapetus, die toen te Constantinopel was, hem voor een wettig patriarch zoude erkennen; doch deze sloeg dit volstandig af. Naderhandt wanneer deze patriarch opentlyk met de Eutychianen twee naturen in Christus ontkende, wierdt hy afgezet en van zynen navolger in een Synode veroordeelt, waar op men hem wegjoeg, en zyne schriften verbrandde. *Anastast. Bibl. in Agap. Baron. Basnage Hist. d'Eglise lib.* VI. *cap.* 4.

ANTHION is een put van Beotië, waar by men zegt dat Ceres rustte, na dat hare dochter Proserpina haar ontvoert was. *Cælius Rhodig. lib.* XXIV. *cap.* 17.

ANTHIOS, eene stadt. Zie ANTINOE.

ANTHIPPUS, een Grieksch blyspeldichter, door Athenæus *lib.* IX. aangehaalt.

ANTHIUM. Zie APOLLONIA, het grote.

ANTHON, (JEAN D') abt van l'Angle of Angles, in Poitou, van de Augustyner orde, heeft geleeft in 't begin van de XVI eeuw, in 't jaar 1512. Hy was een dichter en historieschryver. Hy schreef de geschiedenis van Lodewyk den XII, welke Theod. Godefroi heeft uitgegeven, onder dezen tytel: *Histoire de Louïs* XII *Roi de France, Pere du Peuple, & des choses memorables avenues de son Regne es années* 1499, 1500, *&* 1501. *tant en France, qu'an recouvrement du Duché de Milan, en la conquête du Royaume de Naples, & autres lieux.* Dit werk wierdt te Parys gedrukt in 't jaar 1620. *Theod. Godefroi, du Bouchet, du Chêne, la Croix du Maine.*

ANTHONGES was het opperhoofdt in een oproer, die in Judea ontstont en gestilt wierdt, na dat men omtrent 2000 van deze oproermakers gekruist hadde. *Joseph. Outheden* XVII. *boek.*

ANTHROPINUS, was met Tisarchus en Diocles aangespannen tegen Agathocles, tyran van Syracusa. Agathocles bericht ontfangen hebbende van deze zamenzweering, ontboodt hen, en hieldt zich, als of hy hen het bevel over eenige krygsbenden wilde geven, die hy tot hulp van zekere stadt zoude zenden, die door de vyanden zeer nauw ingesloten was. Hier toe, zeide Agathocles, moeten wy morgen in Timoleonte (dit was de naam van eene vlakte) by malkander komen, en aldaar zullen wy met onze wapenen

penen en paarden alles tot die onderneming schikken. De 3 zamengezworenen namen dezen last gaarne aan, te meer om dat zy hoopten daar door in staat te zullen geraken, om op den prins zelfs te kunnen aanvallen. Des anderen daags, op de zelve plaats gekomen zynde, gaf Agathocles het teken om op hen aan te vallen. Daar op viel men aanstonts op Diocles, Tisarchus en Anthropinus aan, men doodde alle die hen wilden helpen, en daar door geraakten 600 menschen om 't leven. *Polyan. lib.* XV. *cap.* 3. *n.* 8. *Hofm. Lex. Un.*

ANTHROPOMORPHITEN, naar een der voorgangers van hunne secte, met name Audeus, ook Audeanen genoemt, waren van gedachten dat Godt eene menschelyke gedaante hadde, naar de welke hy den mensch hadt geschapen. Zy vierden het Paaschfeest op de Joodsche wyze, en vervielen tot de dwaling der Manicheen, dat alle dingen uit de duisternisse, vuur en water ontstonden; doch dat deze dingen van Godt niet geschapen waren. Zy zonderden zich van de andere Christen gemeentens af, onder voorwendsel dat 'er vele Godlozen en onreinen onder waren. De eerste aanhangers van deze Audeus waren de Egyptische monniken, in de woestenyen der Egyptische Scythen. *Epiph. Hær.* 70. *Augustin. Hær.* 50.

ANTROPOPHAGEN, van twee Griekſche woorden te zamen gestelt, betekent *mensch-eeters.* Eenigen doen der zelver oorspronk tot den zondvloedt opklimmen, en eigenen den reuzen het eerste voorbeeldt toe der barbaarsche gewoonte van zich met menschen-vleesch te voeden. Men geeft voor dat het landt Kanaan zelfs bewoont wierdt door menschen van eene reusachtige gestalte, en van zulk een wilden aardt, dat de dode ligchamen hunne gewone spyze waren. De historieschryvers spreken van Scythen en Sarmaten, die deze afschuwelyke maaltyden hielden; en *Juvenalis* doedt een verschrikkelyk verhaal van zekere volkeren van Egypten, die naar de wyze der tygers het vleesch der eerstgesturve menschen tusschen hunne tanden verscheurden. *Titus Livius* verhaalt dat Hannibal zyne soldaten menschen-vleesch deedt eeten, om hen te verwoeder en onbeschroomder te maken in den strydt. Het Zuider deel van Africa is het vermaartste verblyf der hedendaagsche menschen-eeters. *Vespucius* verhaalt dat hy zo wel naakte vrouwen als mannen gezien heeft, die zonder afschrik menschen-vleesch aten: de zoon gretiglyk het ligchaam van zynen vader etende; en ieder zynen roem daar in stellende, dat hy de meeste menschen gegeten hadde. De Cariben en de Cannibalen van America hebben de anderen nog in verwoetheit overtroffen. Men heeft 'er gezien, die de zuigelingen van de borsten der moeders rukten, om dat zy meer smaak en lekkerny vonden in dit vleesch, dat door de jonkheit malser was. *Relation Hist.*

ANTHUSA is de naam van de moeder van St. Jan Chrysosthomus, die haren man Secundus in den ouderdom van 28 jaren verloren hebbende, het overige van haren leeftydt weduwe bleef. *Chrys. Ep.* I. *ad Vit. Jun.*

ANTHUSA, eene dochter van den keizer Constantinus Copronymus, begaf zich in een klooster, en besteedde hare goederen tot verlossinge van gevangene Christenen, tot opvoeding van verlate kinderen, en diergelyke werken van liefde. De Grieken hebben hare gedachtenisse geviert op den 17 April. Deze prinsesse droeg haren naam naar eene andere ANTHUSA, die in een huis buiten Constantinopel afgezondert en in eenzaamheit leefde, en van welke men verhaalt dat zy aan de keizerinne Eudoxe, die een langen tydt onvruchtbaar was geweest, en den bystandt van hare gebeden verzocht, voorzeide dat zy kinderen zoude hebben, en haar ook bystondt door hare gebeden in het baren, waarom de keizerinne de dochter, waar van zy gelag, naar haren naam Anthusa noemde. De kardinaal Baronius verhaalt deze geschiedenis op den jare 755. De Grieken vieren ook de gedachtenisse van deze Anthusa op den 27 July.

ANTHYRIUS wordt van zommigen voor den eersten koning der Herulen en Wandalen in Duitschlandt gehouden. Hy zoude eene Amazone tot moeder gehad, en aan Alexander den Groten in zyne Asiatische veldtochten met eenige krygsbenden veel dienst gedaan hebben: doch na dat de zelve gestorven, en hy met de zynen t'scheep gegaan was, zegt men dat hy in de Meklenburgsche provincien aan de Oostzee aangeland is; daar op zou hy de stadt Meklenburg of Megalopolis gebouwt hebben, met Symbulla, de dochter van den koning der Gothen, getrouwt zyn, en zynen zoon Anava tot opvolger gehad hebben. *Thurius in Annal. Herul. & Vandal. Zeil. Itiner. Germ.*

ANTI-ADIAPHORISTEN worden van zommigen die genen genoemt, die zich tegen de Interimisten, of Adiaphoristen, dat zyn de aannemers van het *Interim*, aankantten, gelyke Amsdorf, Nicolaas Gallus, Matthias Flac. Illyricus, en anderen deden. *Schlusselburg. Catol. hæret. lib.* XIII. *& ultim. &c.*

ANTIAS. Zie FURIUS ANTIAS.

ANTIBE, eene stadt en een zeehaven van Vrankryk in Provence, is het *Antipolis* der Latynen en Grieken, dat eertyds een bisdom hadde, onder dat van Ambrun behorende. De stoel is sedert van daar naar Grasse verplaatst, gelyk in 't vervolg gezegt wordt. Het was eene volkplanting van die van Marseille, welke deze stadt bouwden, waar van dikwils door de oude schryvers, en in de reisbeschryvingen gesproken wordt. Zy bewaart nog verscheide gedenktekenen van oudheit, als opschriften, vazen, standbeelden, kolommen, en diergelyke zaken. Plinius en Martialis spreken van een uitnemenden visch, dien men aldaar zoutte. Dit was de Thonyn, gelyk men bespeuren kan door deze twee vaarzen van Martialis:

Antipolitani, fateor, sum filia Thynni.
Essem si scombri, non tibi missa forem.

Antibe heeft tegenwoordig een kasteel, en een byzonderen gouverneur. Eenige schryvers hebben gemeent, dat S. Armentarius de eerste bisschop van deze stadt was; maar de outste, waar van men weet, is Dynannius, die den brief der bisschoppen van deze provincie aan paus Leo in den jare 451 ondertekent heeft. Men geeft voor, dat paus Innocentius de IV den bisschoplyken stoel van Antibe naar Grasse overbragt in de XIII eeuwe omtrent den jare 1249, of 1250, ter oorzake van de quade lucht, en van de gedurige stroperyen der zeerovers, die den bisschop in gene zekerheit lieten. Anderen hebben gewilt, dat de inwoners den bisschop gedood hebbende, de stoel elders overgebragt was, volgens de Canonyke regels; maar het zelve is niet waarschynlyk. Het doorluchtige geslacht van Grimaldi hadt eertyds het tydelyk rechtsgebiedt van deze stadt. De bisschoppen vonden naderhandt middel om het zelve aan zich te trekken; en de eerste quamen aldaar wederom onder Clemens den VII. Men zegt dat Lucas en Marcus Grimaldi, heren van Cagne en van Villeneuve, deze stadt tot een onderpandt hadden voor de somme van negen duizent florynen. Dit wierdt achtervolgt van verscheide voorrechten, die door de pauzen bevestigt wierden. Martinus de V geboodt dat de bisschop van Grasse wederom herstelt zoude worden in het bezit van Antibe, mits uitkerende de 9000 florynen. Deze zaak heeft altydt moeijelyke gevolgen gehad. Het Concilie van Basel vernietigde het gene geschied was, en Eugenius de IV bevestigde het zelve, benemende zelfs den bisschop het geestelyke rechtsgebiedt, een Apostolischen vikaris in deze stadt stellende. Het recht der tydelyke heren bleef in wezen, hoewel de bisschoppen het zelve dikwils wedergeëischt hebben. Honorius van Savoje, marquis van Villars, graaf van Tende, maarschalk en admiraal van Vrankryk, gouverneur van Provence, enz. verkreeg een gedeelte van de heerlykheit van Antibe, het overige was altoos aan het huis van Grimaldi. In den jare 1608 kocht koning Henrik de Grote deze heerlykheit, die hy vereenigde met het graafschap van Provence, van Alexander van Grimaldi, heer van Antibe, en van Karel van Lotharingen, als echtgenoot van Henrietta van Savoje, dochter van den gemelden Honorius van Savoje. De koning gaf daar voor 250000 ponden, en de heer du Vair, eerste president van 't parlement van Provence, nam bezit van Antibe in den naam van zyne Majesteit. De lucht van deze stadt is goet en het landt overvloedig in allerlei vruchten. *Ptolomæus lib.* II. *cap.* 10. *Pomponius Mela lib.* II. *cap.* 5. *Tacitus lib.* II. *Hist. Strabo lib.* IV. *Plinius lib.* III. *Anton. Itiner. Peutingeri Tabula. Venasque Geneal. & hist. Grimald. Du Pui Domaine du Roi. Sammarth. Gall. Christ. Bouche hist. de Prov. Godeau Hist. Eccles. lib.* II.

ANTICATONEN is de tytel, dien Cæsar gaf aan twee boeken, die hy tegen Cato schreef, of liever tegen het boek, dat Cicero tot lof van Cato gemaakt, en dat hy den naam van *Cato* gegeven hadde. *Juvenal. Sat.* V. *Plutarch. in Cæsar.*

ANTICHRIST is een naam, die zo veel betekent als een *vyandt van Christus*, van het Griekſche woordt ἀντὶ, *tegen*, en χριςὸς, *Christus.* Velerlei gevoelens zyn 'er omtrent den Antichrist, gelyk in 't vervolg breder zal aangetoont worden; doch waar van niets zekers bepaalt noch aangenomen kan worden, dan het gene volkomen overeenstemt met de H. Schriftuur, en ligtelyk door de naaukeurigen van het overige kan onderscheiden worden.

In de ruimste betekenis zyn in de eerste plaats alle de vervolgers van den naam en van de belyders van den Heilandt Antichristen: en in de twede plaats alle de ongelovigen en dwaalgeesten, die ketteryen onder de zuivere lere des Euangeliums vermengen en invoeren. In dien zin zegt *Johannes* in zyn *eersten brief* in het twede hoofdstuk, dat 'er in zynen tydt reets vele Antichristen waren. Maar eigentlyk, en in den naausten zin wordt de naam van Antichrist gegeven aan den mensche der zonde, die komen moet voor de twede toekomste van den Here Jesus Christus, die in de H. bladeren, en in de schriften der vaderen voorgestelt wordt als eene zamenknoping van alle afschuwelykheit, wreedheit en godloosheit. Men eigent aan den zelven toe alles, wat de propheten gezegt hebben van Antiochus Epiphanes, van Gog en van Magog, van den nietigen herder, waar van Zacharias spreekt, van den mensche der zonde, en van den zone des verderfs, waar van Paulus spreekt, en dat velen in den historischen zin op Nero toepassen: want men kan zeggen, dat Nebucadnesar, Cambyses, Antiochus Epiphanes, Cajus, en Nero, zo vele Antichristen of voorlopers van den Antichrist waren; gelyk zo de Antichristen, waar van *Johannes* sprak, mede als voorlopers van den Antichrist worden aangemerkt. Maar de ware en eigentlyke Antichrist, die voor het algemene oordeel komen moet, zal in zyn persoon te zamen voegen alle de merktekenen van boosheit, die men afzonderlyk gezien hadde in alle de personen, die door hunne godloosheden den naam van den Antichrist verdient hadden. De voornaamste afbeeldingen van den Antichrist komen voor in de Schrituur by den propheet Daniel, onder het gezichte van het vierde dier, *Dan* VIII. 7. 8. 9. 10. 11. 19. 20. 21. 22. 23. 24. 25. 26. en onder een ander gezichte, *Dan.* VIII. onder het zinnebeelt van een nietigen herder *Zach.* XI. 16. 17. De Heilandt zelfs beschryft den tydt, die zyne komste zoude voorgaan, en de woede des groten vyands, *Matth.* XXIV. Paulus vertoont dien mensche der zonde, en dien zone des verderfs, II. *Thessal.* II. 3. *tot* 12. En dat verschrikkelyk afbeeldsel, dat Paulus van den Antichrist gegeven heeft, was, naar 't gevoelen van verscheide outvaders, zo gelyk aan Nero, dat zy gelooft hebben, dat deze prins de Antichrist was, of ten minsten zyn voorloper, en dat de Antichrist wel haast na hem zoude volgen. Anderen hebben gelooft, dat Nero in het einde der eeuwen weder opstaan zoude, om te vervullen alles, wat van den Antichrist voorzegt is. Eindelyk, Augusthinus verzekert, dat 'er anderen waren, die beweerden; dat Nero niet gestorven was; maar dat hy nog in eenige onbekende en toegankelyke plaats leefde, altoos zyne kracht, en alle zyne wreedheit behoudende, waar van hy eens de uitwerkingen aan de gelovigen zoude doen gevoelen. Johannes heeft

heeft in zyne Openbaringe verscheide beschryvingen gedaan van den Antichrist, die, om derzelver zeldzame omstandigheden, en merktekenen, gelegenheit tot vele gissingen gegeven hebben aan verscheide schryvers, die daar door den persoon en den tydt van de verschyninge van den Antichrist hebben willen bepalen. Doch waar van velen in het eerste opzicht hebben misgetast, en in het laatste opzicht, door het verlopen van den tydt, dien zy gestelt hadden, zich bedrogen hebben gevonden. Onder de zelve merktekenen is een der voornaamste, de ongenoemde naam van het beest, waar door de Antichrist verstaan wordt, of het getal dezes naams, waar omtrent *Openbaringe* XIII, 18 gezegt wordt: *Hier is de wysheit: die het verstandt heeft rekene het getal des beestes: want het is een getal eenes menschen; en zyn getal is zes hondert zes en zestig.* Men meent, dat dit getal dat der letteren is des naams van den Antichrist, volgens hunne tellende waarde genomen; want in het Hebreeusch, in het Grieksch, en in het Latyn hebben de letteren van het A, B, C eene tellende waarde. By voorbeeldt, I in 't Latyn doedt een; V vyf; X tien; L vyftig; C hondert; D vyfhondert; M duizent. In 't Grieksch doedt Α een; Ι tien; Κ twintig; Λ dertig; Μ veertig; en zo voort de anderen. Men heeft zich belemmert gevonden, om te weten, of de naam van het beest in de Hebreeusche, Syrische, Grieksche, of Latynsche tale genomen moet worden; en of 't de naam van zyn persoon, of die van zyne waardigheit, of die, welke zyne aanhangers hem geven zullen, of eindelyk die, welke hy door zyne euveldaden verdienen zoude, zyn zal. Men heeft hier omtrent een oneindig getal van gissingen gevonden, en byna alle de uitleggers hebben hun verstandt over deze stoffe beproeft, zonder dat men met zekerheit kan zeggen, dat het iemandt gelukt is het ware merkteken des Antichrists, of zynen naam, door de aanwyzing van dit getal op te geven. Vele Christenen in 't gemeen hebben dit getal op Heidensche vorsten, en aartsketters toegepast, en velen van hen in 't byzonder de een op den ander. Zo heeft men het getal van 666 gevonden in den naam van *Ulpius Trajanus*:

Ο Υ Λ Π Ι Ο Σ.
70. 400. 30. 80. 10. 70. 6.

in dien van *Diocletianus*:

D I O C L E S A V G V S T V S. DCLXVI.

in dien van *Julianus den Afvalligen*:

C.F. JULIANVS. CÆSAR. ATHEVS. DCLXVI.

of liever:

C.F. JVLIANVS. CAES. AVG. DCLXVI.

in dien van *Abinu Kadescha Papa, onze H. vader de paus*:

א ב י נ ו ה ק ד ו ש א א פ י פ י
10. 80. 10. 80. 1. 1. 300. 6. 4. 100. 5. 6. 50. 10. 2. 1.

in dien van *Romiit*, *Roomschen*:

ר ו מ י י ת
400. 10. 10. 40. 6. 200.

in dien van *Arnoumai, ik verloogchen*:

Α Ρ Ν Ο Υ Μ Ε.
1. 200. 50. 70. 400. 40. 5.

in dien van *Kakos Odégos*, dat is te zeggen, *quade leidsman*.

Κ Α Κ Ο Σ Ο Δ Η Γ Ο Σ
20. 1. 20. 70. 200. 70. 4. 8. 3. 70. 200.

in dien van *Onikétes*:

Ο Ν Ι Κ Η Τ Η Σ.
70. 50. 10. 20. 8. 300. 8. 200.

in dien van *Lampétis*:

Λ Α Μ Π Ε Τ Ι Σ
30. 1. 40. 80. 5. 300. 10. 200.

in dien van *Titan*:

Τ Ε Ι Τ Α Ν.
300. 5. 10. 300. 1. 50.

in dien van *Latinus*:

Λ Α Τ Ε Ι Ν Ο Σ.
30. 1. 300. 5. 10. 50. 70. 200.

in dien van *Evanthas*:

Ε Υ Α Ν Θ Α Σ.
5. 400. 1. 50. 9. 1. 200.

in dien van *Luther*:

ל ו ל ת ר
200. 400. 30. 6. 30.

En; om vele anderen niet aan te roeren, men heeft uitgevonden, tot een bewys, dat men zyne moeite vruchteloos besteedt in dit onderzoek, dat dit getal gevonden wordt in de heiligste namen, die tegen dien van den Antichrist gestelt zyn; en zo zelfs in *Elion Adonai, Jehovah, Kadosch, de Alderhoogste, de Here, de heilige Godt*:

ע ל י ו ן א ד נ י י ה ו ה ק ד ש
300. 4. 100. 5. 6. 5. 10. 10. 30. 4. 1. 50. 6. 10. 30. 70.

Zo dat het verstandigste en het veiligste is, zyne naaukeurigheit en weetlust omtrent het merkteken en den naam van dit beest niet te verre te laten gaan; komende het ook niet onwaarschynlyk voor, dat dit getal op eene byzondere wyze, die omtrent genen anderen naam toepasselyk kan zyn, aan den naam van den Antichrist eigen is; alzo dit getal anders zo bequamelyk den Antichrist in het byzonder niet zoude kunnen aanwyzen. Wat aangaat den tydt der verschyninge van den Antichrist, men weet zeker, dat hy zal komen voor het voleinden der eeuwen, en voor het algemene oordeel. Maar de bepaling van den juisten tydt en het jaar van zyne komste heeft de stoutheit en onkunde van velen ontdekt. In den tydt van Paulus waren 'er reets, die zeiden, dat de dag des Heren naby was, waar tegen hy de *Thessalonicenzen* in zyn *tweden brief*, II, 3 waarschouwt, zeggende, dat eerst de afval komen moet, en de mensche der zonde geopenbaart worden. *Johannes* zegt in zyn *eersten brief*, IV, 3, dat de geest van den Antichrist (dat zyn de ketteryen, die voorlopers waren van den Antichrist) toen alreets in de werreldt was, het welke waarschynlyk gelegenheit gegeven heeft, om te denken, dat de komste van den Heilandt voor de deure was. Men heeft de zelve gevoelens aangemerkt in de meeste vaders der eerste eeuwen. De kerken van Vienne en van Lyon in de Gaulen, het geweldt der vervolgingen van Marcus Aurelius ziende, geloofden de voortekenen en voorboden te zien van den Antichrist. Een out kerkelyk schryver, Judas Syrus genoemt, welke leefde onder het keizerryk van Severus, leerde, dat de Antichrist wel haast verschynen zoude, om dat de kerke toen in het heetste der vervolging was. Tertullianus, die in den zelfden tydt leefde, en Cyprianus, die weinig tyds daar na bloeide, twyffelden niet aan de naderende komste van den Antichrist. Hilarius, den voortgang van de Arrianery ziende, dacht de voortekenen te zien van den Antichrist. Basilius de grote, Ambrosius, Hieronymus, Martinus, Chrysosthomus, en Gregorius de Grote hebben gelooft, dat het einde der werreldt naby was, en de komste van den Antichrist niet verre konde zyn. Sedert de tiende eeuwe, die het zesde jaarduizent eindigde, volgens het gevoelen van de genen, die de geboorte des Heilands omtrent het 5000 jaar der werreldt stellen, begon men te bedaren, en zich te herstellen van de vreze, waar in men tot dien tydt toe geweest was voor het einde der werreldt, dat, volgens de overleveringen der ouden, na een geduurzaamheit van zes duizent jaren komen moest. De vertaling der Schrifture door Hieronymus, die aan de werreldt maar eene geduurzaamheit van 4000 jaren gaf voor Christus, bragt veel toe om te doen geloven, dat het einde der werreldt, en de komste van den Antichrist niet zo naby waren. Men heeft echter van tydt tot tydt vele schryvers gevonden, die de komst van den Antichrist, en het einde der werreldt bepaalt hebben. Doch de uitkomst heeft alreets het meeste gedeelte dezer voorzeggingen verydelt; en men kan zonder vermetelheit verzekeren, dat de anderen, welker beperkte tydt nog niet vervult is, niet beter gegrond noch zekerder zyn, dan de voorgaande. Daar is eene overlevering, die byna in 't algemeen schynt aangenomen te zyn door de ouden, dat de Antichrist uit de Joden geboren zal worden, en dat hy zal voortkomen uit den stamme van Dan. Op die wyze legt men uit het gene men leest *Jeremias* VIII, 16: *Van Dan af wordt het gesnuif zyner paarden gehoort*, enz. De outste uitleggers, als Arétas, Beda, Primasius, Rupert, Haimon, enz. geloven, dat Johannes, *Openb.* VII, 5, 6, 7, 8 in de optellinge der stammen Israëls voorbedachtelyk dien van *Dan* heeft overgeslagen, om dat hy wist dat de Antichrist uit den zelven zoude geboren worden. De zelve vaders menen, dat hy van de andere zyde van den Euphraat, en uit Babylonië zal komen, daar men voorgeeft, dat de tien stammen, en in het byzonder die van Dan, nog volkomen in wezen zyn. Dit gevoelen is gevolgt door byna alle de genen, die na Hieronymus geschreven hebben, en het was al in zynen tydt een algemeen gevoelen in de kerke geworden. Men is het niet eens wegens den vader van den Antichrist. Daar zyn 'er die geloven, dat hy door een duivel geteelt zoude worden en van eene bedurve vrouwe. Anderen leeren dat de Antichrist geen mensch zoude zyn, maar een gevleeschte duivel. *Unus de hominibus, in quo Satanas habitaturus sit corporaliter*, zegt Hieronymus. De vermaarde Antonetta Bourignon, die in de XVII eeuwe leefde, hadt een byzonder gevoelen wegens den persoon en de geboorte van den Antichrist. Zy geloofde, dat hy een gevleeschte duivel zoude zyn, die uit de menschen door de werking van den duivel geboren zoude worden: niet dat hy zulks zoude te wege brengen zonder de medewerking van den man; maar in dier voegen, dat hy, macht hebbende over de ontuchtige mannen, wanneer zy den oorspronk der vruchtbaarheit misbruiken, (het gene de Schrifture noemt het te verderven tegen de aarde, *Genes.* XXXVIII, 9,) de duivel zulks door zyne tusschenkomste overbrengt in zyne tovereßen, waar door hy boze menschen doedt geboren worden, geheel aan hem overgegeven, die ware Antichristen zyn: en dat de duivel op die wyze het menschelyke vleesch zoude aannemen. Zy geloofde, dat de regeering of het ryk van den Antichrist op tweederlei wyzen moest verstaan worden; de eene vleeschelyk, de andere geestelyk. In den eersten zin zoude het de zichtbare heerschappy zyn van een gevleeschten duivel, en dat zoude eene toekomende zaak zyn. In den tweden zin zouden het de verdorvenheit en de ongeregeltheden

den zyn, die in de Christelyke gemeenschappen gezien worden; en hier omtrent viert zy zich den teugel, en braakt allerlei scheldwoorden uit tegen deze gemeentens. Zy spaart de Protestanten niet meer dan de Roomsch-Katholyken. Wat den eigentlyken Antichrist betreft, een gevleeschten duivel, volgens hare grondregelen, zy hadde hem zodanig gezien en gekent in een bevestigt nachtgezicht, dat zy daar van eene beschryving gaf, waar in men konde zien, wat gedaante, wat gestalte, en welk haair hy zoude hebben. Hilarius, diaken, heeft gemeent, dat, op gelyke wyze als Christus, vleesch geworden zynde, zyne Godheit betoont heeft door zyne wonderwerken, de duivel alzo verschynen zal in den Antichrist, en zal trachten te doen geloven, dat hy Godt is, door de valsche wonderwerken, die hy zal doen. En gelyk Jezus Christus uit eene maagdt is, zegt Hippolytus, alzo zal de Antichrist zich beroemen geboren te zyn van eene vrouwe, die genen man bekent hadde: maar in plaats dat de zone Gods een waarachtig vleesch heeft aangenomen, zal de Antichrist slechts een ingebeeld vleesch aannemen, zegt die schryver. Maar het is beter, het gevoelen te volgen van Theodorethus, van Theophylactus, en van eene menigte van anderen, dat de Antichrist een waarachtig mensch zal zyn, een dienaar des duivels, om alle zyne wreedheit en boosheit tegen de gelovigen uit te voeren. Die gene, welke leeraren, dat de moeder van den Antichrist de verdorvenste en de onreinste van alle vrouwen zoude zyn, of dat hy geboren zoude worden uit eene bloedschande van den vader met zyne dochter, of van den zone met zyne moeder, of eindelyk van eenen man, en van eene vrouwe, door geloften en plechtige verbintenissen verplicht aan den maagdelyken staat, kunnen dit gevoelen niet staande houden zonder in eene zekere tegenstrydigheit te vervallen; want hoe zal de Antichrist de maagdelykheit van zyne moeder bewyzen, zo zyn oorspronk zo bedorven en besmet is, en zo zyne moeder zodanig ter quader naam en faam staat by de werreldt? Hoe kan men beweeren, dat hy zal voortkomen uit de Joden, zo hy moet geboren worden van eenen vader en van eene moeder, plechtelyk verbonden aan het kloosterleven, het welke, gelyk men weet, niet in gebruik is onder de Hebreën. Het is waar dat eenigen voorgeven, dat deze vrouw uiterlyk haar werk zoude maken van een afgezondert leven, van Godsdienstigheit, en van den maagdelyken staat, en dat zy hare schandelyke vermengingen zo wel zal weten te verbergen, dat zy al de werreldt zal overreeden, dat de zoon, dien zy baren zal, op eene bovennatuurlyke wyze in haar is voortgebragt. Maar waar zal zy zulke ligtgelovige menschen vinden, die zulks op haar woordt geloven zullen? De geboorte van eenen mensche uit eene moeder maagdt, is eene zake, die men zo ligtelyk niet gelooft. Al het gezag der propheten van het oude Testament, en dat van het nieuwe, en alle wonderwerken van Jezus Christus, in het Euangelium verhaalt, waren volstrekt noodzakelyk om ons te overreeden van de maagdelykheit van Maria, na de ontfankenis, en na de geboorte des Heilands. Wat belangt het ryk van den Antichrist, daar van is, naar het gevoelen van verscheide outvaders en uitleggers, dit volgende te zeggen. Gelyk men vooronderstelt, dat hy in Babylonië geboren zal worden, zo zegt men ook, dat hy daar den grondt van zyne heerschappy zal leggen; dat de Joden de eersten zullen zyn, die zich voor hem zullen verklaren, die zyne heerschappy zullen erkennen, en die de eerste waardigheden van zyn ryk zullen bekleeden. Hy zal hen winnen door zyne begoochelingen, door zyne vleieryen, door zyne valsche wonderwerken, en door al den uiterlyken schyn van goedheit, van Godsdienstigheit, en van barmhertigheit; zo dat dit rampzalige volk hem voor den waarachtigen Messias zal houden, en zich vleien door hem den eersten luister van het koninkryke van Israël in het beloofde landt herstelt te zien. Wanneer de Antichrist verschynen zal, zal hy beginnen het Roomsche ryk aan te tasten, dat dan onder tien machtige koningen verdeelt zal zyn, naar de woorden, die men vindt *Daniel* VII, 8, 9, 24, 25, zynde het beest met tien hoornen, waar van aldaar gesproken wordt, niets anders dan het Roomsche keizerryk. De kleine hoorn is de Antichrist; de drie hoornen, die in zyne tegenwoordigheit vallen, zyn drie monarchen, die vernielt zullen worden door de wapenen van dezen vyandt Gods. Deze drie monarchen worden naar zommiger gevoelen uitgedrukt *Daniel* XI, 42, 43, zullende alzo het verval van het Roomsche ryk met de onderwerpinge van Egypten, Æthiopië, en Lybië beginnen, welkers val den ondergang van het overige zoude na zich sleepen. Vervolgens zal hy tegen Jeruzalem trekken, het zelve gemakkelyk vermeesteren, en aldaar den zetel van zyn ryk stellen. Dan zal hy vernemen, dat de koningen Gog en Magog komen om hem te bestryden; *Ezech.* XXXVIII, XXXIX; hy zal hen slag leveren, en hen gemakkelyk verslaan in het midden van Palestina. Het gehele landt zal zich verryken met hunnen roof. Daar na zal de Antichrist, zich meester ziende van het Oostersche en Westersche keizerryk, alle zyne zorgen besteeden tot vernietiging van het koninkryk van Jezus Christus, en om de goeden te vervolgen. Dan zal hy zich *verheffen boven al dat Godt genaamt, of als Godt geëert wordt, alzo dat hy in den Tempel Gods als een Godt zal zitten, hem zelven vertonende dat hy Godt is.* Men wil zulks letterlyk van den tempel van Jeruzalem verstaan, dien hy zoude herbouwen. Daar zyn zelfs eenigen van de ouden, die geloven, dat hy zich zal stellen in de kerken der Christenen, en dat hy daar de aanbiddingen zal ontfangen van een groot getal van afvalligen, die het gelove zullen verzaken. Dan zal Godt *zynen twee getuigen* macht *geven, en zy zullen propheteeren duizent twee hondert en zestig dagen, met zakken bekleed..... En als zy haar getuigenis zullen geëindigt hebben, zal het beest, dat uit den afgrondt opkomt, hen kryg aandoen, hen overwinnen, en doden. En hunne dode ligchamen* zullen leggen *op de strate der grote stadt, die geestelyk genoemt wordt Sodoma en Egyptus, alwaar ook onze Here gekruist is..... En na drie dagen en eenen halven* zal *eenen geest uit Godt in haar* gaan, *en zy* zullen staan *op hunne voeten, en daar* zal *grote vreze* vallen *op de genen, die hen aanschouwen. En zy* zullen *eene grote stemme* horen *uit den Hemel, die tot hen* zeggen zal; *komt herwaarts op. En zy* zullen opvaren *naar den hemel in de wolke. Apocal.* XI. De Schriftuur maakt gene juiste bepaling van de geduurzaamheit van de heerschappye van den Antichrist: maar zy schynt op meer dan eene plaats 3 jaren en een half te geven aan de geduurzaamheit van zyne vervolgingen. Zy stelt ten minsten den tydt van 3 jaren en een half voor de vervolgingen van die genen, die als zinnebeelden van den Antichrist aangemerkt worden. De rechtvaardigen, door den Antichrist vervolgt, zullen wyken op den Olyfberg, daar zy wel haast door dezen aartsvyandt zullen aangetast worden. Dan zullen zy roepen tot den Here; en hy zal hen Jezus Christus zenden om hen te verlossen. Hy zal afkomen van den hemel, verzelt van zyne engelen, en voorgegaan van eene vlamme, die nergens door uitgeblufcht zal kunnen worden. De engelen zullen het leger der bozen overleveren in de handen der rechtvaardigen. Deze zullen in het zelve zulk eene grote slachtinge doen, van de derde ure van den dag tot den avondt, dat hun bloedt zal lopen gelyk een stroom in de vlakte. De Antichrist zal komen tot op den top van den Olyfberg, en aldaar gedood worden in zyne tente, en op zyn eigen troon, zonder dat iemandt hem eenigen bystandt zal verleenen. Het welk overeen zoude komen met het gene men leest *Daniel* XI, 45, en dat men op den Antichrist wil toegepast hebben: *En hy zal de tenten zynes paleis planten tusschen de zeën, aan den berg der heiligen sieraads; en hy zal tot zyn einde komen, en zal genen helper hebben.*

Zie daar eenige van de voornaamste gevoelens, of liever gissingen omtrent den Antichrist. Die een omstandiger bericht begeeren van het gene wegens den Antichrist gezegt wordt, kunnen nazien het werk van den Dominikaner *Malvenda de Antichristo*; *Theatre de l'Antichrist de Vignier*; en vele andere schryvers; voornamelyk Protestantschen: welke laatsten byna alle, hoewel op verschillende wyzen, op de Roomsche kerke, op de stadt Rome, en op den paus toepassen het gene van de grote hoere, van het geestelyke Babel, en van den Antichrist in de gewyde bladeren voorkomt. Alle stemmen zy overeen dat de Antichrist reets gekomen is; doch Grotius en Hammond passen op Caligula, op Simon den toveraar, en op de secte der Gnostyken de plaatsen toe, welke de andere Protestanten op den paus toepassen. Aloisio van Leon is een van de genen, die op Mahometh de voorzeggingen van de Apostelen wegens den Antichrist toepassen. *Hieronym. in Daniel* VII. & XI. *in Esai.* XVII. *ad Ageruchiam, & Ep. ad Algasiam. Victorin. in Apocal. Ambrosiast. in* II. *Thess.* II. *Chrysost. in* II. *Thess. Aug. lib.* XX. *de Civit. D. cap.* 19. *Euseb. lib.* V. *hist. Eccl. cap.* 1. *Tertull. de Fuga in persecut. cap.* 2. *Cyprian. Ep.* 56. *ad Tibarit. & Ep.* 53. *ad Fortunat. Hilar. contra Auxentium n.* 5. *pag.* 1265. *Basil. Ep.* 71. *Ambros. lib.* X. *in Luc. cap.* 3. *L. de Bened. Patriarch. cap.* 7. *& in Psal.* XL. *Aug. qu.* 12. *in Jos. Theodoret. qu.* 109. *in Genes. in* 2. *Thess.* II. *& in Dan.* XI. *Sulpit. Sever. Dialog.* 2. *Chrysost. homil.* 33. *in Joan. & in* 2. *Thess.* II. *Greg. Mag. lib.* IV. *Ep.* 34. *&* 38. *homil.* I. *in Euang. & lib.* XXXI. *in Job. cap.* 18. *Pseudo-Hippolyt. de consum. mundi. Iren. lib.* V. *advers. heres. cap.* 38. *Prosper de Promiss. parte* 4. *&c. Lactant. lib.* VII. *cap.* 17, 19. *& lib.* XVI. *cap.* 17. *Beda in Apoc.* XIII. *Theophyl. in* 2. *Thess.* II. *Aretas in Apocal. cap.* IX. 14. *Cyrill. Jerosol. Cathech.* 15. *Haymo. Strab. & alii in Dan.* XI. *Oecumen. in* 2. *Thess.* II. *Bayle Dict. Crit. Remarque Q. de l'article* BOURIGNON. (ANTONETTE) *Heydegger. in Myster. Babyl. magnæ pag.* 70. *Tom.* I.

ANTICHTONEN is een naam, welken de landbeschryvers gemeenlyk aan de Antipoden, of tegenvoeters geven, die onderscheiden halfronden bewonen, en rechtdraads tegen andere volkeren of landen gelegen zyn. Deze naam komt van *ἀντί tegen*, en *χθὼν aarde.* Isaac Vossius, over de plaats van *Pomponius Mela, l.* I, *c.* 1, (daar hy zegt, dat wy eene aarde bewonen, en de Antichtonen de andere) merkt aan dat deze schryver hier van de twee halfronden schynende te spreken, niet verstaat het opperste halfrondt, door den horizont van het benedenste halfrondt gescheiden; maar alleenlyk het Noorder gedeelte, en het Zuider gedeelte, gescheiden door die grote kring, die men de brandende luchtstreek (*zona torrida*) noemt, dat alzo de Antichtonen, in ons halfrondt kunnende zyn, niet altydt onze Antipoden zyn, maar dikwils onze Perioecianen.

ANTICLES, een Grieksch schryver, door Plutarchus in zyn boek van de *muzyk* aangehaalt.

ANTICLIDES, een Grieksch historieschryver, wordt dikwils door de oude schryvers aangehaalt. Hy hadt verscheide werken geschreven, als *De rebus Deliacis. De reditibus, sive reversionibus.* Strabo, Athenæus, Plinius, Plutarchus, en verscheide anderen hebben van hem gesproken. Men weet nochtans niet in wat tydt hy geleeft heeft. *Athen. lib.* XI. *Plutarch. in Alexand. Plin. Hist. natur. lib.* VII. *cap.* 56. *Casaubon. in Athen. lib.* IV. *cap.* 14. *Vossius de Hist. Græc.* Zie ook *Meurs. Bibl. Attica.*

ANTICYRA. Men noemt met dezen naam twee vermaarde eilanden, waar van het eene is in de golf van Malea, het andere naby Delphos. In deze eilanden wiesch veel Helleborus, of zwarte nieswortel, waar van het spreekwoordt in Horatius zynen oorspronk heeft, die eenen zot, om van zyne dwaasheit genezen te worden, naar het eilandt Anticyra zendt, daar veel Helleborus wascht, die de kracht heeft van de zotheit te genezen. (*Naviget Anticyram.*) Suetonius spreekt van een Pretoriaan, die ter oorzake van zyne onpaslykheit naar het eilandt Anticyra geweken zynde, Caligula deedt verzoeken om het verlof van zyn afzyn te verlengen. Maar deze wrede keizer geboodt dat men hem zoude doen sterven, zeggende: *Dat de lating noodzakelyk was voor iemandt, die zo lang eenen tydt de Helleborus zonder baat gebruikt hadde. Horatius. Erasmus in Adag. Sueton. in Caligula cap.* 29.

ANTIDAMUS, van Heracleopolis, een Grieksch historieschryver

schryver. Men weet niet, in wat tydt hy geleeft heeft. Hy schreef verscheide verschillende werken, en onder anderen eene zedekundige verhandelinge, en de historie van Alexander den Groten. *Vossius lib.* III. *de Hist. Græc. pag.* 323.

ANTIDICOMARIANITEN wierden zodanige dwaalgeesten genoemt, die de maagdom van Maria loogchenden, en beweerden, dat zy na de geboorte des Heren met Joseph kinderen geteelt heeft. Deze dwaling heeft eene Helvidius omtrent het einde van de IV eeuwe op de baan gebragt, waarom deze ketters ook *Helvidianen* genoemt wierden. *Epiphan. Her.* 78. *August. Hær.* 56 *en* 84. *Hieron. contra Helvid. Baron. A. C.* 373.

ANTIDIUS, een amptenaar van Valentinianus den Jongen in 't jaar 381. In het Theodosiaansche Codex wordt van hem gesproken. Zie *Jac. Gothofredi Prosopogr. Cod. Theodosian.*

ANTIDOTUS, een Grieksch schryver, waar van Athenæus eenige werken aanhaalt *lib.* III. VI. XIV.

ANTIFELLO, in 't Latyn *Antiphellus*, eene stadt van Lycië in Asië, aan de Middelandsche zee, op de kust van Patara, heeft voormaals een bisdom gehad, behorende onder dat van Mira. *Strabo, Plinius* en *Ptolomæus* spreken van deze stadt.

ANTIGENES, gelyk hem Plinius, of ANTIGENIDES, gelyk Plutarchus hem noemt, een muzykant en luitspeelder. Doch 't is het zekerste, te zeggen, dat deze twee onderscheide persoonen geweest zyn; dewyl Plutarchus aanmerkt, dat Antigenides Alexander den Groten tot den oorlog aanmaande, en Aulus Gellius zegt, dat een van dezen naam oorzaak was, dat men de jongelingen te Athene verboodt op de fluit te leren spelen, om dat het zelve Alcibiades mishaagde. *Plin. lib.* XVI. *cap.* 36. *Plutarch. lib.* II. *de fortuna Alex. Aul. Gell. lib.* XV. *cap.* 17.

ANTIGENES, een Grieksch Historieschryver, heeft in een tydt geleeft, die ons onbekent is. Plutarchus haalt hem aan in 't leven van Alexander den groten als een der schryvers, die gewag maken van de koninginne der Amazonen, die Alexander quam bezoeken. Gesnerus is van gedachten, dat het de zelve is, dien men *Ister* noemde, en die verscheide historische werken maakte; doch het is zeker dat hy van dezen Antigenes onderscheiden is. *Vossius de hist. Græc. Gesner. Bibl.*

ANTIGENES, een der krygshoofden van Alexander den Groten, ontfing den tweden der pryzen, welke deze koning plechtelyk geven wilde aan de acht, die de dapperſten van zyn leger geacht zouden worden, hebbende ten dien einde rechters gestelt. Deze pryzen waren voor ieder een regiment van 1000 mannen; waarom de genen, die de zelve geboden, Chiliarchen genoemt wierden, (van het Griekſche χίλιοι *duizent*, en ἄρχειν *gebieden:*) want de regimenten waren te voren maar van 500 mannen, en hadden nooit tot een prys der dapperheit gedient. Sedert hoofdt gemaakt zynde van het legioen der Argyraspiden, leverde hy Eumenes in handen van Antigonus. Maar na dat hy het loon ontfangen hadde, dat hem tot een prys voor zyne trouwloosheit belooft was, wierdt hy, door last van Antigonus, in eene yzere kooie levende verbrand; om dat hy vreesde, dat deze verrader in het vervolg eenige zamenzwering tegen hem zelf mogt smeden. *Q. Curtius lib.* V. *cap.* 10.

ANTIGENIDES. Zie ANTIGENES.

ANTIGONA. Zie ANTIGONIA.

ANTIGONE, dochter van Edipus, koning van Thebe, en van Jocasta, des zelfs vaders weduwe, was de zuster van Eteocles en Polynices, en geleidde alomme haren vader, na dat hy gewaar geworden was, dat hy in zyne onkunde onnosele bloetschande begaan hadde met gemelde zyne vaders weduwe Jocasta. Hare broeders bragten elkander wegens de bezittinge des ryks om 't leven in eenen tweestrydt, waar op hunne moeder zich op beider lyken het herte afstak. Al het welke Antigone heldhaftig verkropte, blyvende eene edelmoedige leidster van haren koninklyken en blinden vader in zyne ballingschap. Seneca doedt dieswegen in zyn treurspel, *Thebais* genoemt, Edipus met verwondering over hare liefde uitroepen: *Hoe komt zulk een deftig voorbeeldt van deugtzaamheit in een verfoejelyk geslacht, en hoe komt zy zo ongelyk van zeden met hare naaste bloetvrienden? Fortuin gelooft gy 't? Is 'er iemant Godvruchtig en deugtzaam uit my voortgekomen? Neen, ik ken myn rampzalig noodlot al te wel. Zy is mede niet geboren dan om my quaadt te doen.* Zy hielp tegen het verbodt van koning Kreon, dien trotschen dwingelandt, de lyken harer broederen verbranden, en de beenderen oplezen; waarom, en voornamentlyk om belang van staat, zy van Kreon omgebragt is, wanneer Hemon, Kreons zone, die haar vierig beminde, zich op hare grafstede doodde. *Virgil. Æneid. lib.* V. VI. *Plin. Natur. Histor. lib.* XXI. *Hygin. Fab.* 72. *en* 243. *Apollodorus lib.* III.

ANTIGONE, eene dochter van Laomedon, koning van Troje, wierdt van Juno in een ojevaar verandert, om dat zy zich in schoonheit by haar vergeleken hadde. *Ovid. Metam. lib.* VI. *Fab.* I.

ANTIGONIA, eene stadt van Griekenlandt in Epirus. Eenige schryvers hebben de zelve vermengt met de stadt Croye. Le Noir zegt, dat haar hedendaagsche naam is *Castro Argiro*. Zy is eertyds beroemt geweest, en de voornaamste van het gebiedt, Chaonië genoemt, naby de Acroceraunische bergen. *Laurenbergius Græc. Antiq. Ferrarius in Lexic. Ptolomæus.*

ANTIGONIA, of ANTIGONEA, eene stadt van Macedonië, aan de golf van Thessalonica, wierdt door de ouden *Thermaïchus* genoemt. Pinet verzekert dat de inwoners de zelve tegenwoordig *Cojogna* noemen; maar anderen beweren dat haar tegenwoordige naam is *Antigoca*. Daar zyn nog eenige andere steden van dezen naam geweest, die van weinig belang zyn, en by *Baudrand* gemeld worden.

ANTIGONIA, een eilandt van Propontis of de zee van Marmora, tusschen Constantinopel en Nicomedië. P. Gyllius zegt dat zyn hedendaagsche naam is *Isola del Principe*, *Het eilandt van den Prins*.

ANTIGONIA, een eilandt, dat de Portugezen ontdekt hebben in de Ethiopische golf, naby dat van S. Thomas. Zy noemen het zelve *Ilha da Prencipe*.

ANTIGONUS, koning van Asië, was eerst een der krygshoofden, en naderhandt een der opvolgers van Alexander den Groten, en maakte zich zelfs eindelyk koning van Asië. Hy hadt veel dapperheit en beleidt; maar zyne heerschzucht was onverdraaglyk. Alexander de Grote in de CXIV Olympiade, het 430 jaar van Rome gestorven zynde, poogden zyne legerhoofden zich ieder in eenigen der staten, die hy onderworpen hadde, te bevestigen. Antipater gaf aan Antigonus het beleidt van de ruitery. Deze, die reets krygsbenden in 't veldt hadde, voegde de zelve by die, welke men hem vertrouwde, vervolgde Eumenes, en een gedeelte van zyn leger verleid hebbende, noodzaakte hy hem in een kasteel van Cappadocië, Nora genoemt, te wyken. Dit gebeurde 3 jaren na de doodt van Alexander. Deze heerschzucht was ook dodelyk aan Alcetas, die in Pisidië omgebragt wierdt, daar Antigonus hem vervolgt hadde. Maar Antipater ondertusschen in het 434 jaar van Rome gestorven zynde, en Antigonus de zaken in Europa verwart ziende, poogde daar mede zyn voordeel te doen. Hy begon met zich meester te maken van de koninklyke penningen, en maakte vervolgens een verdrag met Eumenes, die kolonel was der Argyraspiden. Maar deze laatste eene andere zyde gekozen hebbende, wierdt door Antigonus verdreven. Hy besloot zich terstondt in de Oostelykste provincien, en versterkt door eenig onderstandt, maakte hy zich meester van de overtochten van den Tigris. Antigonus zeer verre omgetrokken zynde, leverde hem, na het doortrekken van verscheide omwegen, eenen veldslag in het 439 jaar van Rome. Hy hieuw terstondt de achterhoede in stukken, en plunderde het legertuig der Argyraspiden, die het gene zy verloren hadden wederbegeerende, Eumenes aan Antigonus overleverden, die den zelven doodde, na eene vaste van 3 dagen. Vervolgens onderwierp hy ook, met hulp van zynen zone Demetrius, dien men sedert den overwinnaar der steden noemde, Cassander, Seleucus, en Ptolomeus, betuigende dat hy de vryheit wilde geven aan de steden van Griekenlandt. En in der daadt, Telesphorus wierdt met dit oogmerk gezonden, wanneer hy zich zelf van de plaatsen in Carië verzekerde, in den jare 441. Hy wierdt genoodzaakt een bloedigen oorlog te voeren tegen Ptolomeus, bygenoemt Lagus, die hem veel moeite maakte, en hem schone provincien ontnam. Een veldslag van aangelegenheit, dien hy won van dezen vyandt, veroorzaakte hem zo veel blydschap, dat hy eene stadt deedt bouwen, die hy naar zynen naam *Antigonia* noemde. Dit gebeurde in het 448 jaar van Rome. Vervolgens geleidde hy twee krygsmachten, de eene te water, en de andere te landt, in Egypten, om Ptolomeus in zyn koninkryk aan te tasten. Maar de eerste door het onweder verstrooit zynde, en de andere de doortochten niet hebbende kunnen vermeesteren, wierdt hy genoodzaakt van voornemen te veranderen. Sedert vernomen hebbende dat Cassander, Seleucus, en Lysimachus een aantastende en verweerende verbondt tegen hem gemaakt hadden, riep hy Pyrrhus, den zoon van Eacides, koning van Epirus, schoonbroeder van zynen zoon Demetrius, te hulp, en begaf zich te veldt. De veldslag wierdt gelevert naby de stadt Ipsus in Phrygië, in het 453 jaar van Rome. Cassander en zyn aanhang wonnen den zelven, en Antigonus wierdt in de verwarring gedood, 80 jaren out zynde. Deze koning was, behalven zyne dapperheit, ook zeer verstandig. Men zegt dat hy zyne soldaten gewapent met den bal ziende spelen, de hoofden ontboodt, om zich met hen daar over te verheugen: maar verstaan hebbende dat deze laatsten zich met drinken bezig hielden, dankte hy hen af, en stelde soldaten in hunne plaatsen. Wanneer men zich verwonderde hem zo zachtmoedig te zien in zynen ouderdom, na dat hy zo streng was geweest in zyne jonkheit: *Dat is*, zeide hy, *om dat ik door zachtheit moet bewaren het gene ik door geweldt verkregen hebbe.* Hy zeide by zyne herstelling van eene grote krankheit: *Dit is eene waarschouwing der Goden, dat ik sterflyk ben.* Een dichter hem Goddelyk genoemt hebbende, antwoordde hy: *Myn kamerdienaar weet het tegendeel wel.* Hy zeide tegen de soldaten, die voor zyne tente morden: *Gaat heen, beklaagt u elders, uit vreze dat ik niet genoodzaakt zy u te straffen*; en tegen eenen van zyne zonen, die uitnemende trotsch was, zeide hy, *Dat de koninklyke staat eene eerlyke dienstbaarheit was, en dat, indien men wist hoe zwaar eene kroon woeg, men vrezen zoude de zelve op zyn hoofdt te zetten. Diod. Sic. lib.* XIX, XX. *Justin. lib.* XIII, XIV, XV. *Plutarch. in Demetr. Pierr. &c. Euseb. Appian. &c. Usserii Annal. V. T.*

ANTIGONUS, koning der Joden, was een zoon van Hyrcanus den hogepriester, en broeder van Aristobulus, die zich tot koning deedt kronen. Deze twee broeders namen Samaria in, dat hun vader belegert hadde. Aristobulus maakte Antigonus tot zynen medegenoot in 't ryk; doch dit was voor geen langen tydt, alzo men Antigonus by Aristobulus poogde verdacht te maken: maar deze leende het oor niet aan de quade berichten, die men hem gaf van zynen broeder; tot dat Antigonus op een zekeren tydt uit den oorlog wederkerende, met prachtige wapenen versiert, terwyl men het loofhutten feest vierde, in dien staat en met vele gewapende mannen, regelrecht naar den tempel ging. De vyanden van Antigonus, zich hier van bedienende, gaven Aristobulus, die toen krank was, te kennen, dat zyn broeder opentlyk naar het ryk stont, en zich als een alleenheerscher aanstelde, en dat hy wel haast met een groot getal krygsvolk zoude komen om hem te doden. Aristobulus, hoewel hy zulks niet geloofde, dacht echter deze waarschouwingen niet geheel te moeten verwaarlozen. Hy deedt dan zyne lyfwachten op eene duistere plaats stellen, daar Antigonus voorby moest trekken, met last om hem in verzekering te nemen,

en hem te doden, zo hy gewapent quam; en hem voorby te laten gaan, zo hy ongewapent was. Doch Aristobulus lag in den toren, die naderhandt Antonia genoemt wierdt. Hy deedt dan zynen broeder verzoeken hem ongewapent te komen zien: maar de koninginne en de vyanden van Antigonus in het tegendeel berichtten hem, dat de koning, verstaan hebbende dat hy de schoonste wapenen der werreldt hadde, begeerde dat hy hem gewapent quam zien. Antigonus, die geen quaadt vermoedde, ging den koning zien gelyk hy was: maar onder eenen toren doortrekkende, welke de toren van Strato genoemt wierdt, wierdt hy door de wachten van Aristobulus gedood. Het is aanmerkelyk, dat een, met name Judas, die een onfeilbaren geest van voorzegginge hadde, zich op dien dag in het midden zyner leerlingen bevindende, en Antigonus naar den tempel ziende gaan, uitriep, dat hy zyne eige schande niet konde overleven, dewyl hy eertyds voorzegt hebbende, dat Antigonus op dien dag in den toren van Strato zoude gedood worden, hem nu levende en gezont zag; zes hondert stadien of twintig mylen van die plaats, daar het meeste gedeelte van dien dag alreets verlopen was. Maar weinig tyds daarna vernam men, dat deze prins omgebragt was in eene plaats, de toren van Strato genoemt, waar door het gevoelen, dat men van de onfeilbaarheit van zyne voorzeggingen hadde, bevestigt wierdt. *Josephus Oudh.* XIII. 18. 19. *Oorlogen* I. 3.

ANTIGONUS, koning der Joden, was een zoon van Aristobulus den II, die de broeder was van Hyrcanus en van Alexandra. Antigonus hadt een broeder, Alexander genoemt, dien Pompejus het hoofdt deedt afhouwen. Hy wierdt tweemaal met zynen vader gevangen naar Rome gezonden. De eerste reize geschiedde zulks door Pompejus, na de inneming van Jeruzalem; doch Alexander vondt middel op den weg te ontvluchten. Maar Aristobulus en Antigonus zyn zoon wierden gevangen naar Rome gebragt: doch ontvluchtten mede vyf of zes jaren daarna, en quamen wederom in Judea. Zy poogden hunne zaken door middel van hunne vrienden aldaar te herstellen: maar zy wierden geslagen, en door Gabinius gevangen genomen, die hen wederom naar Rome zondt. Aristobulus bleef aldaar: maar men zondt Alexander en Antigonus zyne zonen wederom naar Judea, om dat Gabinius bericht hadde, dat het zelve door hem aan hunne moeder belooft was. Cæsar zondt naderhandt Aristobulus met onderstandt van krygsvolk naar Judea, om die provincie op zyne zyde te brengen, en de zelve tegen Pompejus te doen opstaan: maar Aristobulus wierdt door de aanhangers van Pompejus met vergift omgebragt. Alexander, zyn outste zoon, wierdt door Scipio te Antiochië onthalst; en Antigonus, zich door Antipater en zyne zonen uit Judea gesloten ziende, begaf zich tot Cæsar, en vertoonde hem de rampen, die zyn vader en zyn broeder om zynent wille ondergaan hadden. Maar Cæsar sloeg meer acht op de redenen van Antipater, en ontzeide Antigonus zyne eischen. Omtrent zes jaren daarna wilde Antigonus, ondersteunt door de benden van Ptolomeus, den zoon van Menneus, zynen schoonvader, eenen inval ondernemen in Judea: maar hy wierdt door Herodes, den zoon van Antipater, die toen maar een byzonder persoon was, met verlies afgekeert. Antigonus in het volgende jaar aan de Parthen duizent talenten zilvers belooft hebbende, en vyf hondert vrouwen, onder beding, dat zy hem vorst van Judea zouden maken in plaatse van zynen oom Hyrcanus, en dat zy Herodes en de zynen zouden doen sterven, zo trok Pacorus, de zoon van den koning der Parthen, in Judea, en quam tot in Jeruzalem. Herodes en Phasaël, zyn broeder, weken, na een wakkeren tegenstandt, in den tempel, en wierden aldaar, door het leger der Parthen en der Joden, die Antigonus toegevallen waren, belegert. Hyrcanus en Phasaël, zich onvoorzichtelyk op het woordt der Parthen vertrouwt hebbende, wierden gevangen genomen. Phasaël doodde zich zelf, en Hyrcanus wierden de ooren afgesneden, om te beletten dat hy ooit het hogepriesterschap zoude bekleeden. Herodes wierdt verplicht met zyne vrienden in Idumea te wyken. Aldus wierdt Antigonus tot koning van Judea en hogepriester aangestelt door de Parthen, die vervolgens naar hun landt keerden, den hogepriester Hyrcanus met zich voerende. Herodes ondertusschen naar Rome gegaan zynde, liet zyne moeder en zyne vrouwe, met zynen broeder Joseph, in het kasteel van Massada, waar in zy door Antigonus belegert wierden. Maar Herodes, door het gezag van Antonius en van Cæsar, den tytel van koning van Judea verkregen hebbende, wierdt Antigonus door den raadt tot een vyandt van de republyk verklaart. Herodes quam spoedig wederom in Judea, en ondersteunt voor Ventidius en Silo, verloste hy terstondt de zynen, die in Massada besloten waren, en vervolgens quam hy om Jeruzalem te belegeren. Maar Silo, door Antigonus gewonnen zynde, wilde het beleg niet voortzetten. De Romeinen trokken in de winterlegeringen, en Antigonus zelf ontfing hen in eenige van zyne steden. Eenigen tydt daarna begaf zich Herodes by Marcus Antonius, die Samosata belegert hadde, en wierdt gunstig ontfangen, en na het eindigen van dezen oorlog weder in Judea gezonden. Antonius gaf toen last aan Sosius, landvoogdt van Syrië en Cilicië, om Herodes met alle macht tegen Antigonus by te staan, dien hy vervolgens in een geregelden veldslag overwon; en zo de gestrengheit van het saisoen hem niet belet hadde zyne overwinning te vervolgen, hy zoude Jeruzalem hebben kunnen innemen, en een einde van den oorlog maken. Sosius in het volgende jaar zyne benden by die van Herodes gevoegt hebbende, belegerden zy te zamen Antigonus in Jeruzalem. De stadt stondt het beleg vyf maanden uit, waarna de benedenstadt, en het buitenste gedeelte van den tempel ingenomen wierden. Antigonus en de Joden, die hem aankleefden, bleven meester van de bovenstadt, en van den binnentempel. Doch Herodes tastte dit deel van de stadt met zo veel geweldt aan, dat hy het zelve eindelyk op den eersten dag van het 4677 jaar van de Juliaansche Periode innam. Antigonus toen ziende, dat 'er gene hoop van behouding meer overig was, quam af van eenen toren, op welken hy zich begeven hadde, en wierp zich voor de voeten van Sosius, die hem zyne lafhartigheit verweet, hem *Antigona* noemende, in plaats van *Antigonus*. Hy deedt hem in boeijens slaan en naaukeurig bewaren. Na dat hy te Jeruzalem alles in rust gebragt hadde, vertrok hy, Antigonus met zich voerende, naar Antiochië, daar Marcus Antonius was. Deze was voornemens Antiochus te bewaren tot een sieraadt voor de zegepraal, die hy te Rome stondt te houden; maar Herodes, vrezende dat Antigonus zyne rechten en eischen op het koninkryk van Judea mogt doen gelden, en dat hy bescherming mogt vinden by den raadt, won Antonius, dien hy veel gelds gaf, en hem verplichtte Antigonus te doen sterven. Deze rampzalige wierdt te Antiochië het hoofdt afgehouwen, 36 jaren voor de geboorte van Christus. Hy was de laatste prins van het geslacht der Asmoneen, dat 126 jaren geregeert hadde. *Josephus Oudh.* XIV. 11. 13. 14. 15. 21. 24. 25. 26. 27. *enz. en* XX. 8. *Oorlogen* I. 6. 7. 8. 10. 13. *Dio lib.* XLI. *Plutarch. Usserii Ann. V. T.*

ANTIGONUS, de I van dien naam, koning van Macedonië, bygenoemt *Gonetas*, om dat hy in de stadt Gones in Thessalië opgevoed was, was de zoon van Demetrius Poliorcetes, en de XXXVI koning van Macedonië, na de doodt van Sosthenes in 't jaar 476 van Rome, dat het 3776 der werreldt was, en het 3 van de CXXV Olympiade, na dat hy 12 jaren te voren over een klein gedeelte van Griekenlandt geheerscht hadde, dat hem na den ondergang van zynen vader was overgebleven. Hy wierdt van de Gaulen, die onder het beleidt van Brennus in Macedonië vielen, geslagen, en genoodzaakt alle de kostelykheit van zyn leger in hunne handen te laten. Hier op maakte hy vrede met hen; doch wierdt van Pyrrhus uit zyn ryk gejaagt; het welke hy ook niet voor na de doodt van dien vyandt weder verkreeg, en in 't 512 jaar van Rome, na eene regeering van 36 jaren, aan zynen zoon Demetrius naliet. *Justin. lib.* XXIV. *cap.* 25. *Polyb. Plutarch. Pausan. Usserii Annal. V. T.*

ANTIGONUS de II, genaamt *Doson*, was de 38 koning van Macedonië. Demetrius, de zoon van Antigonus den I, in 't 522 jaar van Rome, in de CXXXVII Olympiade gesturven zynde, liet zynen zoon Philippus onder de voogdy van Antigonus, zynen neef, die de geen is, van wien hier gesproken wordt, en die onder dezen tytel van voogdt regeerde. Men zegt zelfs, dat hy met de weduwe van Demetrius trouwde. Hy regeerde twaalf jaren vry gelukkig. De Grieken noemden hem spotswyze Δώσων, dat is te zeggen, *die geven zal*, om dat hy gewoon was altydt te beloven en nooit iets te geven. Cleomenes, koning van Sparte, die de zyde der Etoliërs gekozen hadde, tegen de Acheërs, ondersteunt door Antigonus, hadt berouw daar van; de laatste versloeg hem in eenen veldslag, in het 532 jaar van Rome, noodzaakte hem naar Egypten te vluchten, en veroverde de stadt Sparte. Hy keerde in het volgende jaar weder in Macedonië, overwon de Illyriërs, en sturf, na eene regeering van twaalf jaren, in 't 533 jaar van Rome. Hy liet het koninkryk na aan zyn toevertrouwden minderjarigen Philippus, die toen 16 jaren out was. *Justin. lib.* XXVIII. XXIX. *Polyb. lib.* II. *Plutarch. in Cleom. Usser. Ann. V. T.*

ANTIGONUS, of ANTIGONUS CARYSTIUS, een Grieksch Historieschryver, van wien men heeft *Historiarum Mirabilium collectanea*, die Meursius in 't jaar 1619 met aanmerkingen heeft laten drukken. Hy leefde onder de regeering van Ptolomeus Lagus, en van Ptolomeus Philadelphus, zynen zoon, koningen van Egypten. Zyne geleertheit en verdienste maakten alle de prinsen van zynen tydt tot zyne vrienden. De schryvers, die na hem gekomen zyn, halen hem met hoogachting aan. Hy beschreef de levens van Timon, van Pyrrho, van Polemon, van Antipater, van Menedemus, van Dionysius van Heraclea, van Lycon, van Zeno, en van eenige anderen. Men haalt ook van hem aan eene verhandeling van de dieren, eene van de stem, Historische uitleggingen, eene beschryving van Macedonië, en andere werken. *Athen. lib.* III. VII. en XIII. *Laërt. in Chrys. & Pyrrh. lib.* VII. *en* IX. *Dion. Halic. lib.* I. *hist. Plutarch. in Rom. Hieron. præf. de script. eccl. Voss. de hist. Græc.*

ANTIGONUS, een Grieksch letterkunstenaar, maakte verklaringen over den dichter *Aratus*, en liet verscheide andere stukken na. Hy is mogelyk de schryver van eenige werken, die aan Antigonus Carystius worden toegeschreven. Men weet niet, in wat tydt hy geleeft heeft; doch het schynt, dat het kort na Aratus geweest is; die onder de regeering van Antigonus Gonetas in de CXX Olympiade leefde. *Meursius in Bibl. Gr.* daar hy spreekt van nog eenen Antigonus van Cumas, en van eenige anderen.

ANTIGONUS, een vermaart beeldhouwer, van wien Plinius spreekt, hadt verscheide stukken gemaakt, die hoog geacht wierden. *Plin. lib.* XXXIV. *cap.* 8.

ANTIGUA, (MARIA DE LA) eene Spaansche nonne, heeft in 't begin van de XVII eeuwe geleeft. Men zegt, dat zy van Cazalla was, dat een klein vlek van Spanje in Andalusië is. Zy nam het geestelyke kleedt van den derden regel van S. Dominicus aan, naderhandt dat van S. Franciscus, en eindelyk dat der Barmhertigheit; en men voegt 'er by, dat, alhoewel zy nooit gestudeert hadt, zy nochtans zo gemakkelyk schreef, dat ze een groot getal verhandelingen heeft nagelaten. Maria de la Antigua sturf den 22 September des jaars 1617. *Nicol. Antonio Bibl. Hispan.*

ANTIGUEDAD, *Antiqua*, een Spaansch dorp in out-Castilië, en in het gebiedt van Burgos. *Baudrand.*

ANTILEON, een Grieksch Historieschryver. Men weet niet in wat tydt hy geleeft heeft. Men schryft hem verscheide werken toe, en onder anderen een van de *wetenschap der tyden*, dat Diogenes Laërtius in het begin van 't leven van *Plato* aanhaalt *lib.* III.

AN-

ANTILIBAONN, *Antilibanus*, een gebergte, of een keten van bergen, is aldus genoemt, om dat hy tegen over den Libanus gelegen was (ἀντι, *anti*, in 't Griekſch *tegen* betekenende) Ooſtwaarts. Dit gebergte maakte, om eigentlyk te ſpreken, met den Libanon maar eene keten van bergen, die zich van 't Noorden naar 't Zuiden uitſtrekten, en vervolgens van het Zuiden wederom naar het Noorden, byna in de gedaante van een paards hoefyzer, in de uitgeſtrektheit van omtrent 80 mylen. Het Ooſtelyke gedeelte van deze bergen wierdt *Antilibanon* genoemt, en het Weſtelyke gedeelte *Libanon*. Het laatſte ſtrekte zich langs de Middelandſche zee uit, byna van Sidon tot aan Aradus, of Simyra, en tot aan de bergen, die boven de landſtreek van Damaſcus zyn. De landſtreek, die tuſſchen den Libanon en den Antilibanon is, wordt eigentlyk het Holle Syrië (*Cele-Syrië*) genoemt: en Strabo ſpreekt 'er aldus van: *Het Holle Syrië, 't geen tuſſchen beiden is, heeft de breedte van* 200, *en de lengte van de zeekant landwaarts is omtrent van* 400 *ſladien.* Maundrell, onlangs deze plaatſen bereiſt hebbende, beſchryft de gelegenheit van den Libanon, en den Antilibanon, aldus; dat namelyk de Libanus zich langs den oever der zee uitſtrekt, van 't Zuiden naar 't Noorden, (*Sanut. pag.* 155. zegt, dat de Libanus nergens meer dan twee mylen van de zee afwykt, behalven omtrent Tripoli, daar 't wel drie mylen is; ja, dat hy op eenige plaatſen zo na aan de zee komt, dat 'er geen weg tuſſchen beiden overig blyft,) gelyk ook de Antilibanus, welke ten Ooſten van den Libanus is, en door een dal daar van afgeſcheiden zynde, de zelve loop heeft. De Hebreeuſche text van den Bybel ſpreekt nooit van den Antilibanon. Zy noemt den zelven altoos met den gemenen naam van Libanon; en de munten, te Laodicea en te Hiërapolis geſlagen, dragen den naam van ſteden van den Libanon, hoewel zy eerder tot den Antilibanon behoren. De zeventig Overzetters in het tegendeel ſtellen dikwils den Antilibanon in plaatſe van den Libanon. De vlakte, die den Libanon van den Antilibanon ſcheidt, en waar aan voornamelyk de naam van Cele-Syrië gegeven wordt, is zeer vruchtbaar, en was eertyds aan de zyde van Syrië door eenen muur beſloten, van welken tegenwoordig gene voetſtappen meer te vinden zyn. De Antilibanon wordt tegenwoordig byna geheel door de Druſen, of Druſianen bewoont, die ten halven Chriſtenen zyn. Het vlek van Abano is tegenwoordig de voornaamſte plaats van het landt. *Plin. lib.* V. *cap.* 20. *Ptolom. Euſeb. & Hieron. in Libano & Antilibano. Strabo lib.* XVI. *Reland. in Paleſtina.*

ANTILLES, verſcheide eilanden tuſſchen het vaſte landt van Zuider-America, en het Ooſtelyke gedeelte van S. Jan Porto Rico gelegen, worden ook de *Caraiben* en *Cannibalen* genoemt, naar den naam der volkeren, die de zelve eertyds bezaten. Daar zyn 'er zelfs, die hen den naam van *Camerlanen* geven. Chriſtoffel Colombo was de eerſte, die de zelve in den jare 1492 ontdekte. Men ſtelt 'er gemeenlyk acht en twintig, die van belang zyn, waar van in 't vervolg geſproken wordt. Maar het is noodzaaklyk aan te merken, dat verſcheide van onze hedendaagſche landbeſchryvers, na Linſchot, de gelegenheit van deze eilanden in de Noordzee ſtellen, tuſſchen Florida, nieuw-Spanje, en Zuider-America. Men noemt de zelve Antilles, als of men wilde zeggen, dat zy tegen over de grote Americaanſche eilanden waren. Zy zyn ongemeen vruchtbaar in alle zaken. De lucht is er gematigt, en gezont genoeg als men 'er gewoon is, en de hette is 'er nooit groter dan in de maandt van July in Vrankryk. Het is 'er nooit kout, en het ys is 'er onbekent. De bomen zyn 'er altoos groen, de wateren drogen 'er nooit uit, en de vruchten zyn 'er uitnemende ſmakelyk. De Antilles worden van verſcheide volkeren bewoont. De oorſpronkelyke ingebore inwoners zyn de Caraïben, of Cannibalen. Voorts zyn 'er Franſchen, Engelſchen, Hollanders, en anderen. De zelve hebben zich ſedert den jare 1625 daar in geveſtigt, en maken na dien tydt aldaar een aanmerkelyk volk uit, en vooral de twee eerſten. De Franſchen bezitten van deze eilanden Deſiderada, Granada, Guadelopue, Marigalante, Martinique, Croix, S. Lucie, S. Barthelemy, en S. Chriſtophel, dat het eerſte en voornaamſte van deze eilanden is, en dat zy met de Engelſchen te zamen bezitten: ook hebben zy nog met de Hollanders S. Marten. De Engelſchen bezitten, behalven hun gedeelte in S. Chriſtophel, nog Anguila, Antigoa, Barbada, Barboude, Monſerrat, en Nieves of Mevis. De Hollanders bezitten 'er, buiten hun gedeelte in S. Marten, Saba, S. Euſtache, en Tabago, of Walcheren. Men zegt ook, dat zy ſedert eenigen tydt Marigalante gehad hebben. De Spanjaarden bezitten 'er Trinidad, en la Margareta: de Denen S. Thomas. De Cannibalen zyn meeſters van Bekia, Dominicus, en S. Vincent. Voorts zyn 'er ook nog de Heiligen, het eilandt der Vogelen, het eilandt van onder de Windt, Sombrero, Anegado, en het eilandt der Maagden, welke onbewoont zyn. *Acoſta hiſt. des Indes, lib.* III. *cap.* 15. *Linſchot Amer. cap.* 4. *Rochefort hiſt. natur. des Antilles.*

ANTILOCHUS, de zoon van Neſtor en Euridice, vergezelſchapte zynen vader in de belegering van Troje. Hy wierdt door Memnon gedood, willende den ſlag afkeren, dien Memnon zynen vader wilde toebrengen. Xenophon zegt in 't begin van de verhandeling van de jagt, dat Antilochus, zyn leven gewaagt hebbende, om dat van zynen vader te redden, daar door verdient heeft, dat de Grieken hem den naam van Philopator, of waren vader-minnaar gegeven hebben. Ovidius zegt ondertuſſchen, dat Antilochus door Hector gedood wierdt. *Ovid. Epiſt. Penel. ad Ulyſſ.*

ANTILOCHUS, of **ANTILOGUS**, een Griekſch hiſtorieſchryver, welken anderen menen de zelfde te zyn met Antiochus van Syracuſe. Het is echter zeker, dat het twee onderſcheide ſchryvers zyn; want deze eerſte wordt door Clemens Alexandrinus bygebragt onder dezen naam van Antilochus. Hy hadt verſcheide hiſtoriſche werken geſchreven, en onder anderen een van de geleerde luiden, die gebloeit hadden van den tydt van Pythagoras af, tot op Epicurus. *Clemens Alex.* gewaagt van hem *lib.* I. *Strom. Dion. Halic. Theodoret. Voſſ. de hiſt. Gr. lib.* III.

ANTILOCHUS, een Griekſch dichter, die in de XCIV Olympiade leefde omtrent het 350 jaar van Rome, het 404 voor Chriſtus. Het was in dezen tydt dat Lyſander de ſtadt Athene innam. Antilochus maakte vaarzen tot zynen lof, en Lyſander was 'er zo wel over voldaan, dat hy hem een grote ſomme gelds gaf. Men zegt dat hy hem een hoedt zondt, die 'er vol van was. *Plutarch. in Lyſand.*

ANTIMACHUS, een Trojaanſch krygsoverſte, van groot aanzien, zoude door de geſchenken van Alexander, die een broeder van Paris was, zich hebben laten omkopen, om te beletten dat Helena niet wederom aan de Grieken mogt overgelevert worden, gelyk Antenor, Eneas, en andere brave mannen wenſchten. *Homer. Iliad.*

ANTIMACHUS, een Iöniſch dichter, te Claros in Iönië, of, gelyk anderen willen, te Colophon, eene naburige ſtadt van Claros, geboren, leefde in de XCIII Olympiade, omtrent het 346 jaar van Rome. Hy heeft veel geſchreven, en onder andere werken een groot dichtſtuk over den Thebaanſchen oorlog. Quintilianus zegt, dat byna alle de Griekſche letterkunſtenaars hem de eerſte plaats gegeven hadden na Homerus. Men weet nochtans, dat zyne vaarzen winderig waren, en dat men hem beſchuldigde al te uitgeſtrekt te zyn. Xiphilinus verhaalt, na Dion, dat de keizer Hadrianus zo veel werks maakte van dezen dichter, dat hy hem in de plaatſe van Homerus wilde ſtellen; doch men moet zich daar over niet verwonderen, alzo deze prins zomtyds een verkeerden ſmaak hadde van diergelyke zaken. *Lilio Geraldi de Poët. Turneb. Adverſ. lib.* XXVIII. *cap.* 38. *Voſſius de Poët. Græc. cap.* 6.

ANTIMACHUS, een Griekſch hiſtorieſchryver, hadt eenige werken geſchreven. Men weet niet, in wat tydt hy geleeft heeft. Suidas ſpreekt van hem; en na Suidas hebben 'er Voſſius, Geſnerus, en Simler mede gewag van gemaakt.

ANTIMACHUS, een Griekſch dichter, was van Heliopolis. Hy maakte eene beſchryving van de voortbrenging der wereldt. Dit dichtſtuk beſtont uit 3780 vaarzen. *Suidas in Antim. Voſſius de Poët. Græc. cap.* 6.

ANTIMACHUS, een ander Griekſch dichter, en muzykant, wierdt bygenoemt Ψεκὰς, Pſecas, om dat hy, ſpreekende, op die genen ſpoog, welke naby hem waren. *Suidas. Voſſius.*

ANTIMACHUS, een dichter van Teos in Iönië, door Clemens Alexandrinus *lib.* VI, en door Athenæus *lib.* VII aangehaalt.

ANTIMACHUS is de naam van een vermaart werkmeeſter, waar van Plinius ſpreekt. Hy hadt verſcheide ſtandbeelden en andere ſtukken gemaakt, die in veel achting waren. *Plinius lib.* XXXIV. *cap.* 8.

ANTIMENIDAS, een Griekſch ſchryver, door den uitlegger van Apollodorus over het I boek der Argonauten aangehaalt.

ANTIMILO, *Antimelos*, een eilandt in den Archipel, een weinig benoorden dat van Milo. Antimilo is klein, bergachtig en woeſt. *Baudrand.*

ANTINELO. Zie **ANTONIUS** van **MESSINA.**

ANTINOE, of **ANTNOPOLIS**, ook **ADRIANOPEL** genoemt, eene ſtadt van Egypten aan den Nyl, door den keizer Hadrianus gebouwt, of herbouwt, ter eere van Antinous, omtrent de plaats, daar die ongelukkige in de rivier verdronken was. Zy was de hoofdſtadt van Thebaïs, zo men een ſchryver van de IV eeuw gelooft, die 'er byvoegt, dat zy zo volkryk was, dat men 'er in zynen tydt twaalf vrouwen-kloofters zag. Ammianus Marcellinus geeft de zelve op voor eene der drie vermaartſte ſteden van Thebaïs. Het is niet waar, dat Leo Africanus gezegt heeft, dat zy *Anthios* genoemt wierdt, gelyk Baudrand wil, dat Bayle aantoont. Eer deze ſtadt door Hadrianus herbouwt wierdt, was zy *Beſa* genoemt, dat ook de naam was van den byzonderen Godt, die aldaar geëert wierdt. Caſaubonus verzekert zulks, en merkt aan, dat de Egyptenaars, den Grieken den nieuwen naam latende, den naam van Beſa behielden; maar daar waren 'er ook, die, door vereeniging van den ouden naam met den nieuwen, aan die ſtadt den naam van *Beſantinous* gaven. Helladius deedt zulks, die aldaar geboren was. Men zag 'er het graf van Antinoüs; en men geeft voor, dat 'er wonderwerken in den tempel van Antinoüs geſchiedden. Salmaſius plaatſt in dien tempel de gewaande Godſpraak van deze valſche en belagchelyke Godheit. Zie *Bayle Dict. Crit. dans l'Article d'*Antinoe, *& dans la Remarque D. de l'Article d'*Antinoüs, en de ſchryvers, door hem bygebragt.

ANTINOMIANEN, ketters aldus genoemt, om dat zy de wet verwierpen, als onder het Euangelium van geen gebruik zynde. Zy zeggen, dat de goede werken nergens nut toe zyn, en de quaden de zaligheit niet benadeelen. Dat Godt nooit een landt om des zelfs zonden ſtraft. Dat de doodſlag, het overſpel, de dronkenſchap, en diergelyke misdaden, waarlyk zonden in de quaden, doch niet in hen zyn; en dat by gevolg de logen en de veinzery van Abraham gene zonden waren. Dat Gods kinderen eens van hunne zaligheit verzekert zynde, nooit, wat zy ook bedryven, daar aan kunnen twyffelen; dat niemandt in zyn gewiſſe over zyne zonden ongeruſt moet zyn; dat men een Chriſten niet moet vermanen, om de plichten van het Chriſtendom waar te betrachten. Dat een geveinſde alle de gunſten kan genieten, die Adam voor zynen val genoot; dat Chriſtus het onderwerp van alle genade is; dat geen Chriſten gelooft, noch eenig goet doedt, maar dat het Chriſtus alleen is, die gelooft en goet doedt; dat Godt niemandt om zyne heiligheit bemint; dat de heiligmaking geen bewys of teken is van de rechtvaardigmaking, enz. Dat 'er in de oude kerke zulke menſchen waren, blykt genoegzaam uit het boek van

Auguſtinus *contra adverſarium legis & Prophetarum.* Ten tyde van Luther wierden 'er ook diergelyke gevonden, welkers ſtichter Johannes Agricola was, in den jare 1535, volgens 't getuigenis van Pontanus in zyn naamlyſt der dwaalgeeſten. De zelve wilden beweeren, dat het gebodt Gods woordt niet was, maar tot de ſtaatkunde behoorde, en niet tot de geeſtelyke leere, wyl de Chriſtenen bevryd waren van de waarneming van het gebodt, enz. Luther zelf ſtelde zich hier tegen, en hieldt zes Diſputatien tegen de Antinomianen; doch alzo Agricola geen groten aanhang hadt, behalven dat D. Jakob Schenk, Superintendent te Freiberg, ook zelfs zyne mening wederriep, en zich beter verklaarde, zo is deze ſect haaſt te niet gegaan. In Engelandt is ook eene gezindheit onder dezen naam opgeſtaan, welkers hoofden Joh. Eaton, Tobias Criſpus, en Joh. Saltsmarſle geweeſt zyn, waar tegen Thomas Gathaker eindelyk heeft geſchreven. Boven dien hebben Samuel Rhetorforth, Antonius Burges, en Johannes Biſco de Antinomianen wederlegt. In onze provincien is over eenige jaren ook eene gezindheit onder den naam van Hebreën ontſtaan, die mede vele van de gemelde leerſtukken beweerden, waar tegen van der Wayen, d'Outreyn, enz. geſchreven hebben. *Schluſſelb. in Catal. hæret. lib.* IV, *pag.* 35. *ſeq. Seckend. hiſt. Luth. Sagittar. introd. ad Hiſt. Eccl. cap.* 33. *ſect.* 7. *Arnold ketterhiſtorie*, II *Deel*, XV. *boek*, 25. *kap. Engelſch Dict.*

ANTINOUS, oorſpronkelyk van Bithyne, eene ſtadt van Bithynië, was het voorwerp der verfoeijelyke liefde van den keizer Adrianus, en veroorzaakte door zyne doodt de godlooſheden, welke deze prins om zynent wil pleegde. Hy verdronk zich in den Nyl, naar 't verhaal van Adrianus zelf; maar Dion, doorzichtiger, wil dat hy zich geſlacht heeft in eene offerhande van tovery, het welke geſchiedde om het leven van dezen keizer te verlengen, en dat een vrywillig ſlachtoffer vorderde. Adrianus beweende hem met alle verwyfde zwakheden, en bouwde eene prachtige ſtadt ter plaatſe, daar hy geſturven was. Hy wydde hem in verſcheide plaatſen tempels toe, en vooral te Mantinea in Arcadië, daar hy een feeſt en plechtige ſpelen tot zyner eere inſtelde. Eene bloem op de aarde, eene nieuwe ſter aan den hemel wierden naar zynen naam genoemt. Athenæus, *lib.* III, verhaalt, by wat gelegenheit de naam van *Antinoüs* aan deze bloem gegeven wierdt. De keizer Adrianus in Egypten in de ſtadt Alexandrië zynde, boodt een dichter van dat landt, Pancrates genoemt, hem de bloem Lotas aan, die gelyk is aan eene roos. Den keizer willende vleien, zeide hy tegen hem, door eene poëtiſche verziering, dat de aarde ſedert weinig tyds deze bloem hadde voortgebragt van het bloedt van den leeuw van Maurafië, welken de keizer zelf gedood hadde in Lybië, het naburig geweſt van Egypten. De prins vergenoegt over de kunſtige vinding van den dichter gaf hem tot beloning het voorrecht, om altoos zyn koren te hebben uit het openbare magazyn van Alexandrië, zonder dat hem zulks iets zoude koſten. En ſedert dien tydt wierden alle de kronen, die men van deze bloem maakte, Antinoüs-kronen (*Antinoæ coronæ*) genoemt. *Salmaſ. ad Solin. p.* 975, & 976. In 't kort, deze nieuwe Godt wierdt met al dien toeſtel der valſche Godheden geëert, met prieſters, met waarzeggers, met een orakel, dat zyn graf zo vermaart maakte, en waar van men zegt dat de keizer zelfs de antwoorden opgaf, zelfs met wonderwerken, of liever met beguichelingen en heiligſchendingen: niets wierdt vergeten, dat den dienſt van den eerlozen Antinoüs konde vereeuwigen, het welk de Chriſtenen niet nagelaten hebben billyk aan de afgodendienaars te verwyten. Hy ſturf in het 132 jaar van Chriſtus. De keizer Adrianus deedt verſcheide gedenkpenningen ſlaan, om zyne geheugenis onſterfelyk te maken, en zyne ſtandbeelden in de verzamelplaatſen oprechten. Men heeft drie gedenkpenningen van hem. Op de averechtſche zyde van den eerſten ziet men de afbeelding van den tempel, welken de keizer Adrianus aan den Nyl tot zyner eere deedt ſtichten, met deze Griekſche letters: ΑΔΡΙΑΝΟΣ ΩΚΟΔΟΜΗΣΕΝ, *Adrianus conſtruxit.* Aan den voet van dezen tempel ziet men een krokodil, een dier van den Nyl, waar in deze Antinoüs ſturf. Leonicus, in de waarachtige hiſtorie, verhaalt, te Venetië een zilveren gedenkpenning van Antinoüs gezien te hebben, waar op deze woorden geſchreven ſtonden? ΑΝΤΙΝΟΟΣ ΗΡΟΣ, dat is te zeggen, *Antinoüs de heldhaftige*; aan de averechtſche zyde van dezen gedenkpenning ziet men een ſchaap, met een opſchrift, dat geheel uitgeſleten is. Men heeft nog een derden gedenkpenning van Antinoüs, op welken men aan de eene zyde dezen Bithyniſchen jongeling ziet van eene ongemene ſchoonheit, met deze Griekſche letteren: ΟΣΤΙΛΙΟΣ ΜΑΡΚΕΛΛΟΣ Ο ΙΕΡΕΥΣ ΤΟΥ ΑΝΤΙΝΟΥ ΤΟΙΣ ΑΝΕΘΗΚΕ, *Hoſtilius Marcellus Sacerdos Antinoi Achæis dicavit:* en aan de averechtſche zyde ziet men het paardt Pegaſus met Mercurius, hebbende zyne hielvlerken en zyn ſlangenſtaf. Onder verſcheide gedenktekens, die van de inwyding, die van Antinoüs in het getal der goden geſchiedde, overig zyn, is die, welke men te Rome ziet, een der vermaartſten. In het opſchrift is Antinoüs op den zelfden troon geplaatſt, als de goden van Egypten. Zie hier de uitdrukkingen daar van: ΑΝΤΙΝΟΩ, CΥΝ ΘΡΟΝΩ ΤΩΝ ΕΝ ΑΙΓΥΠΤΩ, ΘΕΩΝ Μ. ΦΟΥΛΠΙΟC ΑΠΟΛΛΩΝΙΟΚ ΠΡΟΦΗΤΗC. *Caſaubon. ad c.* 14. *Spartiani in Hadrian.* Het meeſte gedeelte der afbeeldingen, die men van Antinoüs maakte, deedt hem aan Bacchus gelyk zyn. *Pauſan. lib.* VIII. Daarom ziet men op een ſchonen gouden gedenkpenning, den ridder Marsham toebehorende, waar op geſchreven is ΑΝΤΙΝΟΟC, zyn haair in ronde bokkels, en als gevlecht, welk haairtoiſel in 't gemeen aan Bacchus gegeven wordt. *Dion lib.* LXIX. *Spartian. Vit. Adrian. Origen. contra Celſ. lib.* III. *Clem. Alexandr. Theodoret. Euſeb. Bayle Dict. Crit. Hoffman Lexic. Univerſ.* Leydſche druk in folio, 1698.

ANTIOCHIANUS (FLAVIUS) was 3 jaren na malkander overſte der Pretoriaanſche benden, onder den keizer Claudius den II en onder Aurelius, en burgermeeſter onder Claudius in het 270 jaar van Chriſtus. *Onuphr.*

ANTIOCHIANUS, een Griekſch hiſtorieſchryver, die de hiſtorie van den oorlog der Parthen onder de Antonynen beſchreven heeft. Zie Lucianus over de kunſt der hiſtorieſchryvers.

ANTIOCHIE, *Antiochia*, tegenwoordig ANTACHIA genoemt, aan de rivier Orontes, hoofdſtadt van Syrië, met den tytel van patriarchſchap, is tot onderſcheiding van verſcheide andere ſteden, die den zelven naam droegen, *het grote* bygenoemt, en voor de derde ſtadt der werreldt gehouden. Deze ſtadt wierdt eertyds *Ribla* genoemt, zo men Hieronymus mag geloven. Van deze ſtadt wordt onder den naam van *Antiochië* in de Schriftuur niet geſproken dan in de boeken des nieuwen Teſtaments; doch in de boeken der Machabeen wordt daar van onder dien naam gewag gemaakt: maar van *Ribla* wordt geſproken *Num.* XXXIV, 11. II *Reg.* XXIII, 33. XXV, 6, 20, 21. *Jerem.* XXXIX, 5. LII, 9, 10, 26, 27. Theodoretus zegt, dat 'er in zynen tydt eene ſtadt *Ribla* of *Réblat* was naby Emeſa van Syrië, het gene zeer ſtrydig is met het gevoelen van Hieronymus. Wat 'er van zy, Antiochië is onder dien naam niet bekent geweeſt, dan ſedert de regeeringe van Seleucus Nicanor. Want men zegt dat Antigonus, koning van Aſië, begonnen hadde het zelve te herbouwen, maar Seleucus de I, bygenoemt Nicanor, koning in Syrië, voltooide het zelve, in het zelfde jaar, waar in hy Antigonus, en Demetrius zynen zoon ſloeg, dat is te zeggen in de CIX Olympiade, omtrent het 453 jaar van Rome, het 3753 der werreldt, en het 301 voor Chriſtus. Seleucus noemde het zelve Antiochië naar den naam van zynen vader Antiochus; en weinig tyds daarna deedt hy nog bouwen Apamea, Laodicea, en Seleucië. Hy gaf den naam van zyne vrouwe aan de eerſte, dien van zyne moeder aan de twede, en den zynen aan Seleucië. Antiochië was de ſchoonſte van deze ſteden. Anderen zeggen, dat het zynen naam ontleent hadde van Antiochus den IV, gezegt de doorluchtige, die het tot de hoofdſtadt van het koninkryk van Syrië maakte, zyn paleis aldaar hadde doen bouwen, en het in ſtaat geſtelt om de gewone hofplaats te zyn, en het verblyf van zyne navolgers. Het verhief zich van de eene zyde in het hangen van een kleinen heuvel, die alleen diende om de ſtadt te meer voor het oog te vertonen. Ammianus Marcellinus zegt, dat Antiochië in zynen tydt een beroemde ſtadt was door de gehele werreldt, en dat gene andere haar te boven ging in vruchtbaarheit van den grondt, die haar omringt, noch in den overvloedt der goederen, die men verkrygt door den koophandel. Hy noemt de zelve op eene andere plaats de ſchone hoofdſtadt van het Ooſten. Zy was bewatert door de rivier Orontes, die in 't Holle Syrië ontſtaan zynde, en zich eenigen tydt verborgen hebbende, door het landſchap van Apamea ſtroomde, tot in het midden van Antiochië, van waar zy haren loop nam voorby het vlek van Daphne, en zich eindelyk ontlaſtte in de zee van Seleucië, twaalf of vyftien mylen van deze ſtadt. Op deze plaats hadde de keizer Tiberius een haven doen bouwen, gelyk eenige oude gedenkpenningen te kennen geven. Veſpaſianus, Titus, en de volgende keizers ſchonken grote voorrechten aan Antiochië. Het verloor de zelve onder Severus, om dat het de zyde van Niger gekozen hadde; maar hy gaf de zelve naderhandt aan het zelve wederom. Aurelianus nam deze ſtadt ook by verdrag in, en ſtont aan hare burgers de ſtraffeloosheit toe van hunne muitery. Verſcheide andere keizers beminden ook Antiochië; Conſtantius ſtelde zyne welluſt in het zelve, en Julianus de afvallige betuigt dat deze prins den haven van Seleucië alleen herbouwt hadde, om de zelve toegankelyker en gemakkelyker te maken, en dat de landvoogden, die van zynent wegen aldaar gezonden waren, de zelve met galeryen en fonteinen verſiert hadden. Libanius zegt, dat Julianus aan den haven van Seleucië deedt arbeiden, ter plaatſe daar de Orontes zich in de zee werpt; en voegt 'er by, dat, tot beloning van deze milddadigheit, het gebeurde dat alles, wat 'er koſtelyks en zeldzaams was in Aſië, Europa, en Africa, zich naar Antiochië begaf. Eenige ouden hebben Antiochië bygenoemt τετράπολις, als zynde in vier delen verdeelt, die gelyk als vier onderſcheide ſteden maakten. Dion Chryſoſthomus geeft aan deze ſtadt zes ſtadien lengte, dat is byna anderhalve myl, en vertoontze geheel vol van galeryen; het geen men ook nog beſpeurt in eene predikatie van Joannes Chryſoſthomus, welken deze ſtadt de eere hadde in haren ſchoot te zien geboren worden. Zy is ook vruchtbaar geweeſt in andere grote mannen en heeft doorluchtige kerkvoogden gehad, die in 't vervolg genoemt zullen worden. Maar deze ſtadt heeft ook hare rampſpoeden gehad. Zy leedt veel door eene aardbeeving onder het keizerryk van Trajanus, omtrent den jare 115, of 116. Op het artykel van den keizer Adrianus is reets aangeroert, dat deze vorſt, om eenige wratten aan zyn kin te bedekken, de eerſte der Roomſche keizers was, die een baardt droeg, het welke naderhandt van zyne navolgers gevolgt wierdt, en van hen voor een ſieraadt gehouden. De inwoners van Antiochië, haters van baarden zynde, beſpotten dezen prins daar over geweldig, als *Spartianus* in zyn leven verhaalt.

De inwoners van Antiochië zich by den keizer gehaat gemaakt hebbende, wilde hy niet langer gedogen dat deze ſtadt het hoofdt of de moederſtadt van zo vele ſteden zoude zyn. Hy ſcheidde derhalven geheel Phenicië daar van af. De keizer Theodoſius de grote hadt mede billyke reden om zich over de inwoners van Antiochië te beklagen, welke in eenen oproer de ſtandbeelden van de keizerinne Flaccilla in den jare 388 omverre wierpen. Deze prins hadt beſloten hen daar over te ſtraffen; maar de patriarch Flavianus verkreeg hunne vergiffenis. Johannes Chryſoſthomus heeft de reize van dezen patriarch naar Conſtantinopel beſchreven; en hy ſpreekt van de verbaaſtheit en vreze, waar in de ganſche ſtadt was, en van de blydſchap, welke haar de zekerheit van die quytſchelding veroorzaakte. Zy wierdt byna omgekeert door de aardbevingen van de

IV,

IV en V eeuwen, in de jaren 340, 394, 396, en 458; maar zy leedt 'er geen schrikkelyker dan op vrydag den 29 May des jaars 526, en op woensdag den 29 November des jaars 528. Zy wierdt maar door een wonderwerk behouden. De keizer Justinianus, die de stadt in den jare 529 herstelde, deedt haar den naam geven van de stadt Gods, *Theopolis*, gelyk men in *Evagrius* ziet. In den jare 548 nam Chosroës, koning van Persië, Antiochië in, en verbrandde het zelve, na dat hy de inwoners hadde doen ombrengen. Justinianus deedt het zelve in den jare 552 herbouwen, en maakte het schoonder en regelmatiger dan het ooit te voren geweest was. De zelfde Chosroës nam het wederom in in den jare 574, onder het keizerryk van Justinus, en slechtte de muren. In 't jaar 588 wierdt deze stadt nog geweldig verwoest door eene grote aardbeving, op den 31 October. Een weinig tyds te voren, in den jare 581, was de gehele voorstadt van Daphne door een diergelyk ongeval omgekeert. Men herbouwde Antiochië, en in de volgende eeuw zag het zich aan nieuwe rampen bloot gestelt. De Saracenen, die geheel Syrië onderworpen hadden, vermeesterden deze stadt in den jare 637, of 638, onder het keizerryk van Heraclius. Nicephorus Phocas hernam de zelve in den jare 966. Cedrenus en andere schryvers verhalen, dat in den jare 970 hondert duizent van de zelfde Saracenen Antiochië belegerden, zonder het zelve te kunnen innemen; maar in 't vervolg onderwierpen zy het zelve, en by de versterkingen, die 't reets hadde, nog andere gevoegt hebbende, maakten zy het byna onwinnelyk. De Christenen, die den kruistocht deden met Godefroy van Bouillon tot overwinning van het H. Landt, belegerden deze stadt in den jare 1097. Boëmond, prins van Tarente, zoon van Robert Guiscard, hertog van Apulië, berende de zelve op woensdag den 21 October. Het beleg was langdurig en bloedig. De Saracenen belemmerden de Christenen daar in geweldig, maar door het voortzetten van hunne werken, en door middel van een onderling verstandt, dat zy in de plaats hadden, vermeesterden zy de zelve, op donderdag den 3 Juny des jaars 1098. Boëmond wierdt prins van Antiochië, en hy trouwde in den jare 1106 te Chartres met Constantia van Vrankryk, dochter van koning Philippus den I, en van Bartha van Hollandt. Constantia was getrouwt geweest met Hugo, graaf van Troyes; doch in den jare 1104 van hem gescheiden, uit oorzake van bloedverwantschap. Zy hadde by den prins van Antiochië Boëmond den II, in den jare 1126 getrouwt met Alix, twede dochter van Baldewyn, den II van dien naam, koning van Jeruzalem, waar van eene eenige dochter quam, Constantia genoemt, die het prinsdom van Antiochië in den jare 1135 bragt aan Reymond van Poitiers, zoon van Willem den VIII, of IX, hertog van Gujenne en graaf van Poitiers. Deze prins ontfing te Antiochië den koning Lodewyk den jongen, met de koninginne Eleonora zyne gemalinne. Hy wierdt op den 26 Juny des jaars 1148 gedood, nalatende Boëmond den III, van wien de prinsen van Antiochië, en de koningen van Cyprus en Armenië afkomstig zyn, en Margareta, twede gemalinne van Manuel Comnenus, keizer van Constantinopel. Constantia van Antiochië ging in den jare 1152 een twede huwelyk aan met Renaldus van Chatillon. Boëmond de III hadt vier navolgers van den zelfden naam. Boëmond de VII hadt gene nakomelingen by Margareta, dochter van Lodewyk van Beaumond. Antiochië ondertusschen dikwils door de Saracenen aangetast zynde, wierdt eindelyk op den 29 May des jaars 1268 ingenomen, onder den Sultan van Egypten, die het zelve deedt slechten. Sedert dien tydt heeft het zyne achting en grootheit verloren. Men zegt dat zyne muren tegenwoordig nog byna over einde staan; maar het gene van de stadt overig is, en naar afgescheide gehuchten gelykt, zucht sedert verscheide eeuwen onder de heerschappy van den Turk. *Strabo lib.* XVI. *Ammian. Marcell. lib.* IV. *&* XXII. *Dion Chrysosthomus or.* 42. *Julian. or.* 1. *Spartian. Herodian. Dion. Plin. Evagrius. Procopius. Cedrenus. Wilh. Turon. Sanut. Baron. Spondan. Raymond d'Agilles. Baldryc Gesta Dei per Francos.*

Kerke van Antiochië.

De discipelen of leerlingen van Christus, in den omtrek van deze stadt byeen vergadert, hebben aldaar en voor de eerste maal omtrent den jare 41 den naam van *Christenen* aangenomen. Men geeft voor, dat de kerke dezer stadt de eerste patriarchale stoel en tytel is geweest van den apostel Petrus, die de zelve omtrent den jare 38 gesticht zoude hebben. Het is de stoel geweest van den doorluchtigen martelaar Ignatius, en van een groot getal heilige bisschoppen, en het toneel der standvastigheit van eene eindeloze menigte van martelaren. Het was ook de geboorteplaats van verscheide grotemannen, als reets is aangemerkt. De ouden hebben den bisschop van Antiochië den patriarch van 't Oosten genoemt. De VI Canon van 't eerste algemene Concilie van Nicea beveelt, dat men de voorrechten van de kerke van Antiochië zal bewaren; en de Concilien van Ephese en van Chalcedonië hebben hare rechten verdedigt, en den voorrang, dien zy hadde, bewaart. Maar deze kerke heeft in verscheide gelegenheden veel geleden; dan zich eens bloot gestelt ziende aan de woede der ketteryen, en dan eens gedrukt zynde door schrikkelyke scheuringen. De vrede van de kerke van Antiochië wierdt door de Arianen ontrust in de IV eeuw. De onlusten begonnen by gelegenheit van de ballingschap van den patriarch Eustathius. Eusebius van Nicomedië, en verscheide Ariaansche prelaten, zich in den jare 335 in deze stadt bevindende, bragten beschuldigingen wegens verscheide misdryven in tegen dezen bisschop, die hunne dwalingen tegenstont, en zetten hem af. De tyding van zyne afzetting onder het volk verbreid zynde, maakte het zelve eene ongemene beweging tot behouding van zynen herder. De overheden en de amptenaars namen deel in deze verdeeltheit, en de beroerte verhief zich zo krachtig, dat men vaardig was om de wapenen aan te vatten, en een algemenen opstandt van de gehele stadt te zien, indien de beroerte van het volk niet beteugelt was, door de vreze voor den keizer. En in der daadt, de Arianen wisten Constantinus zo wel in te nemen, dat hy de uitspraak van deze afzetting voor een billyk en canonyk vonnis hieldt, dat hy deedt uitvoeren. Sedert stelden zy aldaar bisschoppen van hunnen aanhang, als Stephanus, Placillus, en Leontius. Flavianus, sedert patriarch van Antiochië, poogde, gedurende het bisdom van dezen laatsten, die bedrieglyk en geveinst was, het gelove in de kerke te behouden, en latende, gelyk Joannes Chrysosthomus zegt, de eere van het prelaatschap aan anderen, nam hy den arbeidt der prelaten tot zyn deel. Een gedeelte der rechtzinnigen, sedert de ballingschap van Eustathius, niet hebbende kunnen besluiten, met de overweldigers van den stoel van hunnen bisschop in gemeenschap te blyven, hadden zich afgescheiden, en leefden in dien staat. De anderen hadden geduldig alle de spoorloosheden der Arianen verdragen, altoos op eenige veranderinge hopende, die hen van deze elenden mogte bevryden. De verkiezing van Melecius, die in den jare 361 geschiedde, vervulde hen met blydschap; maar deze H. kerkvoogdt verbannen zynde, scheidden zy zich af van de Arianen, en vergaderden in het byzonder in de kerk der Apostelen. De bisschoppen, in den jare 362 te Alexandrië vergadert, zonden Eusebius van Vercelli naar Antiochië, om de twee partyen te vereenigen; maar hy vondt onverwinnelyke hinderpalen tegen de voornemens van zo vele grote prelaten. Lucifer van Cagliari in Sardinië, die in deze stadt gekomen was, om alle de verschillen van deze kerke te beslechten, hadde de zelve vermeerdert: want ziende, dat de Eustathianen het meest den vrede tegenstonden, ordende hy den priester Paulinus, die reets hun hoofdt was tot hunnen bisschop, en bedorf aldus deze zake door zyne onvoorzichtigheit. Dit gedrag deedt maar de scheuring aanhouden. Melecius sturf in den jare 381. Na zyne doodt was Gregorius Nazianzenus van gedachten, dat Paulinus, die reets een hogen ouderdom hadde, op den patriarchalen stoel van Antiochië zoude blyven. Maar die van de gemeenschap van Melecius, Paulinus niet willende goet keuren, bragten in 't vervolg te weeg, dat Flavianus tot opvolger van Melecius benoemt wierdt. Aldus was deze kerke meer verdeelt dan ooit. Verscheide Concilien bevlytigden zich om deze verschillen te eindigen; doch te vergeefsch. Byna alle de Oostersche waren ondertusschen voor Flavianus, en de Roomsche kerke met de Westersche arbeidden voor Paulinus. Chrysosthomus verzoende Flavianus met de Roomsche kerke, de welke in den jare 404 gesturven zynde, wierdt Porphyrius, een zeer quaadaardig mensch, in den patriarchalen stoel van Antiochië gedrongen. Hy sturf in den jare 408, volgens den kardinaal Baronius, of in den jare 412, volgens anderen. Alexander, een godvruchtige gryzaardt, was zyn opvolger, en hadt het geluk de scheuring te zien eindigen. Alexander zondt terstondt afgezondenen aan paus Innocentius den I, om hem kennis te geven van den vrede, dien hy gesloten hadde, en om ter zelver tydt zyne gemeenschap te verzoeken, welke die opperpriester hem toestont. Antiochië leedt sedert nog vele andere rampen, tot dat Godt het overgaf aan de woede der Saracenen. Zie hier een Chronologische naamlyst der bisschoppen van deze patriarchale kerke, tot op het einde der XIII eeuwe, wanneer de stadt door de ongelovigen herwonnen wierdt. Men heeft 'er de latere patriarchen niet bygevoegt, dewyl de zelve alleen den tytel gevoert hebben.

Chronologische successie der Patriarchen van Antiochië.

In 't jaar		
36	S. Petrus	tot het jaar 42.
42	S. Evodus regeerde	28 jaren.
70	S. Ignatius, martelaar,	38.
108	S. Hero de I, martelaar,	21.
129	Cornelius	14.
143	Hero de II	26.
169	S. Theophilus	16.
186	Maximinus	3.
189	S. Serapio	22.
213	Asclepiades	6.
219	Philetus	9.
228	Zebenus, of Zebinus	11.
239	S. Babylas	12.
251	Fabius	2.
253	Demetrianus	7.
260	Paulus van Samosate, ketter,	10.
270	Domnus de I	5.
275	Timneus	6.
281	S. Cyrillus	16.
297	Tyrannus	14.
311	Vitalis	2.
313	S. Philogonus	6.
319	Paulus, of Paulinus	5.
324	S. Eustathius, in ballingschap gesturven.	

Eulalius, Placillus, Eudoxus, Euphrosinus, Stephanus ingedrongen door de Arianen.

361	S. Melecius	20.
381	S. Flavianus	23.
404	Porphyrius, ingedrongen,	4.
362	Paulinus, voor de Eustathianen,	29.
389	Evagrius, voor de zelve,	1.
408	Alexander vereenigde de twee partyen,	3.
411	Theodotus	16.
427	Joannes	9.

436

436 Domnus, ingedrongen, en verjaagt.
451 Maximus 5.
456 Basilius 2.
458 Acacius 1.
459 Martyrius, verjaagt.
474 Petrus *Le Foulon*, ketter.
477 S. Stephanus, door de ketters gedood.
479 Stephanus de II 3.
482 Calendion 4.
486 Palladus, ketter, 10.
496 Flavianus de II, verbannen door de ketters.
512 Severus, hoofdt der Acephalen.
519 Paulus de II, rechtzinnig, 3.
522 Euphrasius 3.
526 Ephremus 20.
546 Domnus de II 15.
561 S. Anastasius *Sinaïtus*, 11. en naderhandt 5.
599 S. Anastasius de II, door de Joden gedood, 10.
Anastasius de II, ketter.
Macedonius, ingedrongen.
Macarius, ketter.
681 Theophanus 4.

De Saracenen Antiochië ingenomen hebbende, was het een langen tydt zonder bisschop.

742 Stephanus de III 2.
744 Theophylactus 7.
751 Theodorus, gebannen.
786 Theodoretus.

De namen van eenige patriarchen in dezen tusschentydt zyn onbekent.

1050 Petrus, door Leo bevestigt.
1090 Joannes.
1097 Bernard, patriarch na de verovering van de stadt door de Christenen, 33
1129 Rudolph de I 4.
1132 Armarius, of Armaricus, 48.
1180 Rudolph de II 6.
1186 Theodorus Balsamon 28.
1214 Regnerus 20.
1234 Elias 8.
1242 Christianus, martelaar, 5.

Actor. XI. 26. *Euseb. in Chron. & hist. S. Joannes Chrysost. Hieron. Theodoret. Socrat. Sozom. Niceph. Pallad. Vit. J. Chrysost. Wilh. Turon. Baron. in Annal. Genebrard. in Chron. Hermant vies de S. Athan. de S. Basile, & de S. J. Chrysost. Riccioli Chron. Reform. Petav. Scaliger. Calvisius, &c.*

Concilien van Antiochië.

Men geeft voor, dat de Apostelen te Antiochië vergadert zynde omtrent den jare 56, aldaar eenige gewigtige reglementen maakten, en dat de martelaar Pamphilius daar van de Canons gevonden hadt in de bibliotheek van Origenes. De vader Turrianus poogt zulks te bevestigen in de verdediging van de Canons der Apostelen, die hy heeft uitgegeven. Hy wil zelfs, dat paus Innocentius de I daar van eenig gewag gemaakt heeft in zyn brief aan Alexander, patriarch van Antiochië, die de scheuring van zyne kerke geëindigt hadde, als hier voor aangemerkt is; en dat deze Canons nog aangehaalt zouden zyn door het II algemeen Concilie van Nicea. De kardinaal Baronius schynt van het zelfde gevoelen te zyn. Maar men kan gene waarheit vast stellen op zulke verwarde en onzekere gronden. Men vergaderde omtrent den jare 253 een Synode te Antiochië, tegen de scheuring van Novatus. Demetrianus, patriarch van deze kerke, vergaderde daar van de acten. Deze Demetrianus in den jare 260 gestorven zynde, wierdt Paulus van Samosate in zyne plaats gestelt, en maakte zyne dwalingen bekent. Omtrent den jare 265 vergaderden S. Gregorius Thaumaturgus, bisschop van Neocesarea, S. Athenodorus zyn broeder van Pontus, Helenus van Tarse, Hymeneus van Jeruzalem, Theotegnus van Cesarea, en eenige andere prelaten, te Antiochië, en veroordeelden de dwalingen van Paulus van Samosate. Deze veinsde de zelve af te zweren, en zich te onderwerpen aan de uitsprake der rechtzinnige bisschoppen; maar men bespeurde wel haast dat zyne gevoelens niet oprecht waren. In den jare 270 vergaderden de bisschoppen wederom te Antiochië. Zy deden een geleert bisschop, Malchio genoemt, in hunne vergaderinge komen, die in eene geregelde twistreden den ketterschen patriarch verstomde, en voor het oog der prelaten het fenyn der kettery ontdekte, dat deze vyandt van de Godheit en van de eeuwigheit van Christus zocht te verbergen. De zelfde Malchio wierdt ook nog verkoren, om in den naam van het Concilie een uitmuntenden brief te schryven, dien men heeft in Eusebius, en welke gericht is aan den paus Dionysius, en aan Maximus, bisschop van Alexandrië. Paulus wierdt ondertusschen afgezet, en Domnus de I in zyne plaats gestelt. Omtrent den jare 335 Eusebius van Nicomedië, Eusebius van Cesarea, Patrophilus van Scythopolis, Theodotus van Laodicea, en eenige andere ketterfche prelaten, van Jeruzalem wederkerende, zich te Antiochië bevonden hebbende, beschuldigden den H. patriarch Eustathius van verscheide wanbedryven, om gelegenheit te hebben van hem af te zetten, om dat hy zich tegen de voortplanting van hunne dwalingen, en van hunne leere aankantte. Zy beschuldigden hem niet alleen de dweperyen van Sabellicus te prediken, maar zy hadden ook met geldt eene ligtvaardige vrouwe omgekocht, die zy in hunne vergaderinge deden komen, om te verklaren, dat zy een kindt by Eustathius gehad hadde. Het gevolg deedt zeer voordeelig de onschuldt van den H. prelaat blyken: want deze rampzalige vrouw, krank geworden zynde, ontdekte de lastering; en de ketters veroordeelden ondertusschen Eustathius als een overspeelder, en hy wierdt weinig tyds daar na in ballingschap gezonden. Daar na vergaderden in den jare 341 te Antiochië 90 bisschoppen, volgens Athanasius, of 95, volgens Hilarius, uit de provincien van Syrië, van Phenicië, van Palestina, van Arabië, van Mesopotamië, van Cilicië, van Isaurië, van Thracië, van Cappadocië, en van Bithynië, en hielden aldaar een Concilie. De voornaamste van deze bisschoppen waren Eusebius van Nicomedië, die in den stoel van Constantinopel gedrongen was, Dianeus van Cesarea, Placillus van Antiochië, Theodorus van Heraclea, en verscheide andere voorstanders van de Arianery en aanhangers van den zelfden Eusebius. Daar by bevondt zich geen eenig Westersch prelaat, noch iemandt van wegens den paus Julius. Verscheide rechtzinnige bisschoppen weigerden aldaar te komen, en onder anderen, Maximus van Jeruzalem, die bespeurde, dat de Eusebianen eenig voornemen hadden, dat de kerke zoude benadeelen. Zy begonnen met het uitspreken van een vonnis van afzetting tegen Athanasius, en gaven hem zelfs tot een opvolger Gregorius van Cappadocië, die een Ariaan was. Daar na maakten zy eene geloofsbelydenisse, waar van Athanasius en Socrates den korten inhoudt verhalen. Maar naderhandt, over deze geloofsbelydenisse niet voldaan zynde, gaf hun lang verblyf te Antiochië hen gelegenheit om een tweede op te stellen, aan het welke Hilarius een goeden zin heeft willen geven. Eenigen tydt daar na bragt Theophronius, bisschop van Tianes in Cappadocië, op het zelfde Concilie een derde te voorschyn, en de Eusebianen keurden het zelve goet door hunne ondertekeningen. Cassianus brengt een ander geloofsbegrip van Antiochië by, door de rechtzinnigen opgestelt: want de Zoon wordt daar in erkent *mede zelfstandig* met den Vader. Men zoude nochtans niet kunnen zeggen, in wat tydt het zelve opgestelt is. Behalven deze formulieren maakte het zelfde Concilie van Antiochië ook eenige reglementen wegens de kerkelyke tucht, en de zelve zyn begrepen in de 25 Canons, die daar van nog overig zyn. Maar daar zyn 'er zo zuiver en zo heilig onder, dat men met reden twyfelt, of de zelve komen van personen zo ontbloot van den geest Gods, als de Eusebianen waren. Eenigen gissen, dat men de Canons van verscheide Concilien van Antiochië onder een vermengt heeft, gelyk gebeurt is met die van Carthago, waar van 'er verscheide onder den zelfden naam vermengt zyn. Eenigen tydt na dit Concilie in den jare 344, volgens den kardinaal Baronius, of, volgens anderen, in 't begin van 't jaar 345, gaven de Eusebianen nieuwe blyken van hunne onzekerheit, en vergaderden wederom te Antiochië, tot het houden van een Synode, daar zy een formulier opstelden, door Athanasius en door Socrates bygebragt. Zy zonden het zelve naar 't Westen; maar de bisschoppen verwierpen het zelve, verklarende, dat zy zich vergenoegden met het geloofsbegrip van Nicea. Eudoxus, in den jare 357 den stoel van Antiochië ingenomen hebbende, deedt een Concilie houden, dat de leere der Anomeanen begunstigde, waar uit het zelve te zamen gestelt was. De keizer Constantius, te Antiochië gekomen zynde, deedt in het begin van 't jaar 361 een nieuw Concilie houden, in het welke hy voornemens was de leere van de medezelfstandigheit te doen veroordeelen. Maar de bisschoppen vorderden, dat men voor alle zaken eenen herder gave aan de kerke van Antiochië. S. Melecius wierdt op den patriarchalen stoel verheven. De Arianen waanden hem aan hunne zyde te hebben, maar bedrogen zich. Deze grote prelaat verklaarde zich opentlyk voor de medezelfstandigheit. Hy predikte de zelve zelfs voor den keizer, en deze yver vertoornde zodanig dien prins, dat hy hem omtrent dertig dagen na zyne verkiezing in ballingschap zondt. Vervolgens deedt deze keizer Euzoïus, eenen der vermaarde medgezellen van Arius, in zyne plaatse stellen. De Arianen maakten ondertusschen een formulier volgens hunne gewoonte, en naderhandt, vrezende te duidelyk tegen de Godheit van den Zone daar in gesproken te hebben, lazen zy de zelfde geloofsbelydenisse, die zy eertyds te Constantinopel opgestelt hadden, en begaven zich een iegelyk naar zyn bisdom. Na alle deze tegenspoeden genoot de kerke eenige ruste onder Jovianus, in den jare 363, en S. Melecius nam gelegenheit te Antiochië een Concilie te vergaderen. Op het zelve bevonden zich 27 bisschoppen, die met gemene toestemming een besluit namen den keizer eenen brief aan te bieden, in welken zy de medezelfstandigheit van het Woordt en het gelove van Nicea beleden. Omtrent den jare 378 hieldt men te Antiochië een nieuw Synode, om de scheuring der Eustathianen en der Melecianen te eindigen. Men veroordeelde ook in het zelve de dwalingen van Apollinarius. Men hadt het zelfde voornemen van deze scheuring te eindigen, in eene andere vergadering van den jare 383, in welke men de dweperyen der Massalianen verwierp. In een Synode van den jare 432 veroordeelde Joannes, patriarch van Antiochië, de dwalingen van Nestorius, en bevredigde zich met S. Cyrillus van Alexandrië. Drie jaren daar na, in den jare 435, onderzocht men in een Concilie de schriften van Mopsuestus. Men hieldt een ander Concilie over de zake van Ibas van Edesse, in den jare 448; twee tegen Petrus le Foulon, die zich in den patriarchalen stoel van Antiochië gedrongen hadde, omtrent den jare 475; en in den jare 482 een, tot de verkiezing van Calendio. Dit was het laatste der Synoden, die in deze stadt vergadert wierden, eer de zelve in de macht der Saracenen geraakte. Sedert dat de Christenen de zelve in den jare 1098 herwonnen hadden, hieldt men aldaar een Concilie in den jare 1142. Het zelve geschiedde ter zake van Rudolph bygenoemt Mamistan. Hy was een Franschman, uit het

het bisdom van Mans, dien men op den patriarchalen stoel van Antiochië geplaatst hadt, na de doodt van Bernard. Deze verheffing maakte hem trotsch en opgeblazen. Hy verbeeldde zich dat het hem niet moeijelyk zou vallen zich volkomen in deze waardigheit te vestigen. Hy begon met zich tegen den Roomschen stoel te verheffen, en tegen de Roomsche kerke te spreken, beweerende, da zy geen voorrecht hadde boven die van Antiochië. De kardinaal Albericus, dien de paus Innocentius de II als legaat in 't Oosten gezonden hadde, hieldt dit Concilie, in het welke Rudolph afgezet wierdt, en in een klooster gestoken. Elders wordt gezegt, dat hy, middel gevonden hebbende om te Rome te komen, om zyne herstelling te verzoeken, aldaar vergeven wierdt, wanneer hy zich gereet maakte om naar Antiochië te keren. *Euseb. hist. lib.* VI. *&* VII. *Epiphan. de hæres. Jo. Chrysost. Socrates. Sozomenus. Theodoretus. Nicephorus. Wilh. Turon. lib.* XV. *S. Athanasius. S. Hilarius. S. Gregor. Nyss. Baronius in Annal. Turrian. in Defens. Can. Apost. lib.* I. *cap.* 25. *Hermant vie de S. Athan. &c.*

De Tydrekening van Antiochië.

Deze tydrekening van Antiochië, ook *de tydrekening der Seleuciden* genoemt, waar van zich eenige historieschryvers bedient ebben, en onder anderen Evagrius. De Grieken noemden de zelve *χρηματισμὸς ἢ αὐτονομία τῆς* Ἀντιοχείας. Deze tydrekening begon met de herfst van het 49 jaar voor Christus geboorte, in het 4 jaar van de CLXXXIII Olympiade, het 705 van Rome, het 700 van Nabonassar, en het 4665 van de Juliaansche periode. Dit was ook het eerste jaar van het dictatorschap van Julius Cæsar, en dat van de vryheit van de stadt Antiochië. Eenige schryvers hebben zich vergist met Scaliger, het begin van deze tydrekening vaststellende in het 48 jaar voor Christus, en in het eerste van de CLXXXIII Olympiade. *Petav. de doctr. temp. lib.* X. *cap.* 62. *Scaliger in Isag. Canon. lib.* III. *& in Animadv. ad Euseb. Ubbo Emmius lib.* III. *Rerum Chron. Salian. A. M.* 3753. *Kepler. in Rodulp. Tab. Riccioli Chron. Refor. lib.* III. *cap.* 11. *P.* I. De vader Pagi heeft deze tydrekening in 't brede verhandelt in de Dissertatie *de Periodo Græco-Romana*, daar hy eenige misslagen van den vader Petavius daar omtrent wederlegt.

ANTIOCHIE, eene stadt in Asië in Pisidië, waar van gewag gemaakt wordt *Actor.* XIII, 14, en alwaar Paulus en Barnabas het Euangelium verkondigden, en om de hardnekkigheit der Joden zich tot de Heidenen keerden, waar door zommigen van de laatsten het Euangelium aannamen. De Joden, hier over nydig geworden zynde, verwekten oproer, en verplichtten hen uit deze stadt te vertrekken. De zelve heeft een aartsbisdom, onder het patriarchschap van Constantinopel behorende. Zy is wel eer van veel belang geweest: doch heeft tegenwoordig maar weinig inwoners. De bisschoppen van deze stadt worden dikwils genoemt in de Concilien, die in de IV en V eeuwe gehouden zyn. Strabo, Plinius en Stephanus maken 'er ook gewag van. De naam dezer stadt is tegenwoordig *Versatgeli*, volgens eenigen, of *Tahoya*, of *Sibi*, of zelfs *Antochio*, volgens anderen.

ANTIOCHIE, of ANTIOCHIA, was eertyds de naam van *Gadara*, eene stadt van Cele-Syrië. *Reland Palest.*

ANTIOCHIE aan de Meander, eene stadt van Carië, met een bisdom, onder dat van Stauropolis behorende. De Turken noemen de zelve hedendaags *Tachiali*. Strabo zegt, dat het in zynen tydt eene middelmatige stadt was, dat zy een brug hadde over de Meander, en een groot gebiedt aan beide de zyden van die rivier; dat het landt uitnement vruchtbaar was, en eene grote menigte vygen voortbragt. Hy voegt 'er by, dat de Sophist Diotrephes van deze stadt geboortig was. *Strabo lib.* XIII. *Bellon. lib.* I. *cap.* 105. *Miræus Notit. Episc. Orbis.*

ANTIOCHIE, eene stadt van Comagena in Syrië, met een bisdom, legt aan den mondt van den berg Taurus. Bellon zegt, dat zy tegenwoordig nog haren ouden naam draagt. Strabo, Plinius, en Ptolomæus maken 'er gewag van. Zy lag tusschen Antiochië aan den Euphraat en Anazarbe.

ANTIOCHIE, ook ANTIOCHETTA, of KLEIN-ANTIOCHIE genoemt, eene stadt van Cilicië met een bisdom, onder dat van Seleucië behorende, lag naby de rivier, die de ouden Tragus plagten te noemen, omtrent 25 mylen van hare hoofdstadt, en naby Selinunte, dat de Turken tegenwoordig Islenos noemen, omtrent de Middelandsche zee gelegen.

ANTIOCHIE aan den Euphraat, eene stadt in Syrië. Strabo en Ptolomæus spreken 'er niet van; doch Plinius maakt daar van gewag. Zy is misschien de zelve, welke de Syriers *Arados* genoemt hebben, volgens Stephanus. Men ziet den naam van deze stadt op de averechtsche zyde van eenen penning van den keizer Severus. *Plin. lib.* V. *cap.* 24. *Tristan Comment. Hist. P.* II.

ANTIOCHIE is de naam van tien steden, waar van Stephanus gewag maakt. Anderen stellen 'er tot twaalf. Men heeft eenigen der zelven niet aangeroert, om dat zy van geen belang zyn; ook weet men naauwlyks de plaats, waar de zelve gelegen waren.

ANTIOCHIE, of ANTIOCHIA, eene stadt van Zuit-America, in 't koninkryk van Popajan, den Spanjaarden toebehorende, is eene kleine stadt van weinig belang, 15 mylen van Sainte Foy, omtrent 50 van nieuw-Carthagena, en 60 van Popajan.

ANTIOCHIE, (DE DOORTOCHT VAN) *Fretum Antiochenum*, is eene kleine straat van de Gasconsche zee, tusschen de Noordkust van 't eilandt Oleron, en de Zuidkust van 't eilandt Ré. *Baudrand.*

ANTIOCHIS, of ANTIOCHIDA, eene byzit van Antiochus Epiphanes, aan welke die vorst de inkomsten der steden van Tharsis en Mallote gaf, gelyk de koningen van Persië gewoon waren aan hunne vrouwen tot onderhouding van hunne sieraden te doen. Doch de mildheit van Antiochus omtrent eene byzit wierdt door deze steden als een blyk van de uiterste verachtinge ten haren opzichte genomen: waarom zy opstonden, en dien koning verplichtten in persoon tegen haar op te trekken. II *Mach.* IV. 30.

ANTIOCHI VALLIS, de gracht, of de valei van Antiochus, was de naam van een sterk kasteel van den stamme van Manasse over de Jordane, ten Oosten het meir Semecho. *Simon Dict. de la Bible.*

KONINGEN VAN SYRIE.

ANTIOCHUS de I, de twede koning van Syrië, was een zoon van Seleucus Nicanor, den eersten der Syrische koningen na Alexander den Groten, wierdt door de Grieken Σωτήρ, *Soter*, dat is *de behouder*, bygenoemt. Hy wierdt door zynen vader tot zynen ryksgenoot in de regeering aangenomen, en verzelde hem in den slag van Ipsus tegen Antigonus, koning van Asië, en hadt zyn deel in de zege die aldaar bevochten wierdt. Seleucus zyn vader was in zynen ouderdom getrouwt met Stratonica, eene schone jonge prinsesse. Antiochus verliefde op de zelve, en deze zyne liefde niet durvende ontdekken, viel hy daar door in eene quynende koorts. Erasistratus, een vermaart geneesmeester, dien anderen Leptinus noemen, opgemerkt hebbende dat de pols van dezen prins geweldig ongeregelt sloeg door het byzyn van deze prinsesse, wanneer zy hem in zyne ziekte zomtyds quam bezoeken, ontdekte daar door den oorspronk van zyne ziekte, en verwittigde daar van Seleucus zynen vader, die, om het leven van dezen eenigen zoon te behouden, hem met Stratonica deedt trouwen. Antiochus volgde eindelyk op zynen vader in de regeering, in het 473 jaar van Rome, in de CXXIV Olympiade. Hy belette de inbreuk der Gaulen, die Asië zochten te overheeren. Waarschynlyk gebeurde by deze gelegenheit het gene *Mach.* VIII, 20 verhaalt wordt, dat de Galaten de Joden in Babylonië zynde komen aantasten, welkers leger maar bestont uit 8000 mannen, ondersteunt door 4000 Macedoniers, deze kleine menigte van Joden de Galaten met zo veel geweldt en dapperheit aangreep, dat 'er 120000 van hen op de plaats bleven. Het is ook mogelyk uit aanmerking van deze heerlyke daadt, dat Antiochus Soter den Joden van Asië het burgerrecht in de Heidensche steden toestont, en om volgens hunne wetten te leven. Het is zeker dat hy de Galaten, die door hunne gedurige stroperyen zyne onderdanen ontrust en benadeelt hadden, beoorloogde. Hy versloeg in eenen veldslag die, welke Nicomedes de I, koning van Bithynië, in zyne landen gezonden hadde. De woede der Elephanten bragt veel toe tot de zege: want deze beesten aangehitst zynde, braken en verstrooiden de ruitery der vyanden; en men zegt dat Antiochus weende, om dat hy die zege eenigzins aan deze dieren verplicht was. Hy heroverde daar na Damascus; vervolgens omringde hy de kleine provincie Margiana met een muur, in welkers omtrek hy de stadt Antiochië deedt bouwen. Hy sturf na eene regeering van 19 jaren, van het 3774 jaar der werreldt tot het 3793. *Appian. Syriac. pag.* 130. *Josephus Oudh.* XII. 3. *Plutarchus. Euseb. in Chron. Valer. Maxim. lib.* V. *c.* 7. *ex.* 4. *Justinus. Polybius.*

ANTIOCHUS de II, de derde koning van Syrië, wierdt door de Milesiers bygenoemt *Theos*, dat is *de Godt*, wanneer hy hunnen dwingelandt Timarchus hadde doen doden. Hy volgde op zynen vader Antiochus Soter, en regeerde 15 jaren. Hy geraakte met Ptolomeus Philadelphus in eenen oorlog, die niet geëindigt wierdt dan door het huwelyk van Berenice, de dochter van den laatsten, met welke Antiochus trouwde, niettegenstaande hy reets by zyne gemalinne Laodice twee zonen geteelt hadde. Deze handel vertoornde Laodice, die besloot zich hier over aan haren trouwlozen gemaal, en aan hare medeminnaresse te wreken. Antiochus, om haar te bevredigen, verstiet, na de doodt van Ptolomeus, Berenice, en nam Laodice wederom tot zich. Doch zy hier mede niet te vrede zynde bragt hem met vergif om 't leven, en leide in zyne plaats eenen Artemon, die hem zeer wel geleek, in zyn bedde, en veinsde dat de koning gevaarlyk krank was. De voornaamste krygsoversten en raden van Antiochus quamen hem zien, en de gewaande Antiochus beval hen zyn huisgezin aan, en geboodt hen zynen zoon Seleucus, dien men Callinicus bynoemde, op den troon te stellen. Laodice verbreidde eindelyk dat de koning doot was, en men hieldt eene prachtige uitvaart. Doch niet vergenoegt met deze wraak, liet zy Berenice op eene moorddadige wyze in de voorstadt van Antiochië, Daphne genoemt, van kant helpen, in het 247 jaar voor Christus. Men zegt dat deze medeminnaresse hare zuster was. Men vindt dit geval voorzegt *Daniel* XI. 6. *Hieron. in Dan. cap.* XI. *vs.* 6. *Euseb. Genebr. lib.* II. *Sulp. Sever. lib.* II. *Appian. Alex. de Bell. Syr.*

ANTIOCHUS, toegenaamt *Hierax*, of *de Sperwer*, wordt gemeenlyk onder de koningen van Syrië niet gerekent, hoewel hy den koninklyken tytel voerde. Hy was een zoon van Antiochus Theos, en broeder van Seleucus Callinicus, dien hy tegen Ptolomeus Evergetes hunnen oom, koning van Egypten, diende. Hy was in alle zyne ondernemingen ongelukkig. De Galliers, waar over hy in 't 14 jaar zynes ouderdoms tegen Ptolomeus het bevel hadde, stonden na den gewonnen slag tegen hem op, op dat zy Asië, wanneer het koninklyke huis ten eenemale uitgeroeit was, des te vryer mogten uitplunderen, dewyl zy meenden, dat Seleucus in den slag gebleven was. Wanneer Antiochus dit bespeurde, kocht hy zich vry, en vereenigde zich met hen, waar op de twee broeders door inlandsche oorlogen elkander vernielden. Ondertusschen quam Eumenes koning van Bithynië daar by, overwon Antiochus, en bemachtigde het grootste gedeelte van Asië. Deze vluchtte naar zynen schoonvader Artamenes, koning van Cappadocië; doch hier mede niet zeker zynde, begaf hy zich by zynen voorgaanden vyandt en oom Ptolomeus Evergetes, die hem in de gevangenis wierp, waar

uit

uit hy met hulpe van eene hoere verloſt wierdt; doch hy wierdt in zyne vlucht van de ſtruikrovers gedood, omtrent het 527 jaar van Rome, byna in den zelfden tydt, wanneer zyn broeder Seleucus van den val van een paardt ſturf. *Juſtin. lib.* XXVII. *cap.* 2. 3. *Polyb. Appian.*

ANTIOCHUS de III, de zeſde koning van Syrië, een zoon van Seleucus Callin cus, volgde op zynen broeder Seleucus Ceraunus in het 530 jaar van Rome, en wierdt de grote bygenoemt, niet alleen om zyne dappere oorlogsdaden, maar ook om zyne liefde tot de rechtvaardigheit. By zyne komſte tot de kroon ſchreef hy overal, dat indien hy eenige bevelen gaf, die ſtrydig waren met de wetten, men de zelve niet zoude gehoorzamen. Eenige landvoogden, zich van de geſteltheit van zaken willende bedienen, beſloten zich zelven tot prinſen in hunne landvoogdyen te maken. Antiochus hadt middel zich hier van reden te doen geven, en hielp ook zynen ſtaatsbedienaar Hermeas, die hem met vergif poogde om te brengen, van kant. Vervolgens keerde hy zyne wapenen tegen Ptolomeus Philopator, koning van Egypten. Hy verbeeldde zich recht te hebben op eenige der provincien, die in de ſtaten van dezen vorſt waren, en dat zyn wellustig leven hem gelegenheit zoude geven om de zelve te vermeeſteren. Hy begaf zich ten dien einde te veldt aan 't hoofdt van een machtig leger. Ptolomeus bereidde zich ook om hem te ontfangen. Na verſcheide aanvallen en kleine ſchermutſelingen viel 'er in het 537 jaar van Rome een bloedige veldſlag voor naby de ſtadt Raphia. Het leger van Antiochus wierdt volkomen geſlagen, en hy verzocht een ſtilſtandt van wapenen voor een jaar, welken Ptolomeus hem toeſtont; waar op daarna de vrede volgde. Antiochus gebruikte ondertuſſchen zyne macht tegen Acheus. Deze was een van zyne neven, die zich den koninklyken tytel der provincien aan gene zyde van den berg Taurus, waar van hy landvoogdt geweeſt was, aanmatigde. Om dezen gewigtigen oorlog tot een goet einde te brengen, maakte hy vrede met Attalus, koning van Pergamo, en belegerde Sardes in het 538 jaar van Rome, dat het eerſte was van de CXLI Olympiade. Dit beleg was langdurig, en zoude hem miſſchien nog veel moeite veroorzaakt hebben, zo Acheus niet in eene lage gevallen was, die een trouwloze vriendt hem leide. Een zekere Bolis, op wien hy zich vertrouwde, belooft hebbende hem in eene verzekerde plaats te brengen, bragt hem in het leger van Antiochus, die hem het hoofdt liet afhouwen, en zyn ligchaam in eenen ezelshuidt genaait aan een kruis hechten in 't 539 jaar van Rome. Daarna wilde Antiochus zich wreken over den hoon, dien hy in den veldſlag van Raphia ontfangen hadde. Hy ſloeg Philopator; en na des zelfs doodt gedurende de minderjarigheit van zynen zoon Ptolomeus Epiphanes poogde hy Egypten onder zich te brengen, en maakte zich ten dien einde ſtraks meeſter van Cele-Syrië, van Phenicië, en van Judea. Maar Scopas, veldoverſte van den koning van Egypten, in Judea getrokken zynde, terwyl Antiochus tegen Attalus oorlogde, hernam de plaatſen, welke Antiochus den koning van Egypten ontweldigt hadde. Weinig tyds daarna bragt Antiochus weder onder zyne gehoorzaamheit alles wat Scopas herwonnen hadde. By deze gelegenheit gebeurde het gene Joſephus verhaalt van de reize van dezen prins naar Jeruzalem. Na de overwinning, welke Antiochus op Scopas behaalde omtrent den oorſpronk der Jordane, maakte hy zich meeſter van de plaatſen van Cele-Syrië, en van Samarië; en de Joden gaven zich vrywillig aan hem over, ontfingen hem in hunne ſtadt, en verſchaften overvloedige levensmiddelen aan zyn leger en aan zyne elephanten, welke genegenheit hy, volgens het verhaal van Joſephus, met veel milddadigheit en gunſtbewyzen erkende. Om zyn oogmerk in het bemachtigen van Egypten te bereiken gaf hy eindelyk zyne dochter Cleopatra aan Ptolomeus Epiphanes ten huwelyk; doch zyn toeleg mislukte; want deze prinſeſſe ſtelde het belang van haren gemaal boven het voordeel van haren vader. Antiochus wierdt ondertuſſchen aangemoedigt door den raadt van Hannibal om de Romeinen te beoorlogen. Hy maakte daar van een aanvang in den jare 562, na dat hy zich met de Etoliërs verbonden hadde. Hy quam terſtondt te Chalcis, dat zich zonder ſlag of ſtoot overgaf; vervolgens onderwierp hy het eilandt Eubea, en deze voordelen verkregen voor hem het bondgenootſchap der Beotiërs en der Elianen. Hy veroverde ook Pheres in Theſſalië, en vervolgens Scotuſa; maar Lariſſe ſtuitte den loop van zyne overwinningen. Valerius Levinus, Romeinſch landvoogdt in Griekenlandt, niet in ſtaat zynde om dit belegte doen opbreken, geboodt aan Appius Claudius zich daar binnen te werpen. Deze dien laſt niet hebbende kunnen voltrekken, bediende zich van eene ongemene liſt om het beleg van Lariſſe te doen opbreken. Hy deedt een groten omtrek van eene graft en borſtweering afteken, in 't hangen van eenen heuvel, naby de vyanden, en gedurende den nacht eene eindeloze menigte van vuren in deze gewaande legerplaats aanſteken. Antiochus gelovende, dat het een burgermeeſterlyk leger was, en zich zelf niet tuſſchen deze krygsbenden en eene grote ſtadt, als Lariſſe was, willende laten beſluiten, brak het beleg op. De burgermeeſter Acilius Glabrio daar na in Griekenlandt gekomen zynde, taſtte Antiochus aan, die hem aan de engte van Thermopylen verwachtte, en overwon hem, met eene grote ſlachting der Aſianen, hoewel 'er maar hondert en vyftig Roomſche ſoldaten overig bleven. Euſebius zegt, dat deze koning zich verplichtte duizent talenten te betalen. Theodoretus zegt het zelfde in zyne uitlegging over *Daniel*; doch anderen zyn niet van dit gevoelen. Ter zelver tydt nam Attilius, die het gebiedt hadde over de Romeinſche vloot, een groot convoy, dat op weg was naar Antiochus. Op het gerucht van dit voordeel gaven alle de ſteden, welke Antiochus verovert of tot opſtandt bewogen hadde, zich zonder ſlag of ſtoot wederom over. Scipio Aſiaticus & Lælius Nepos in het 562 jaar van Rome burgermeeſters zynde, wierdt de zorge van den oorlog tegen Antiochus aan den eerſten gegeven, dewyl zyn broeder Scipio Africanus zich aanboodt om zyn ſtedehouder te zyn. Antiochus beoorloogde toen den koning Eumenes, een bondgenoot der Romeinen, en hadt den zelven in Pergamo belegert. Maar op de tyding van den optocht van Scipio brak hy het beleg op. De Romein leverde hem ſlag naby Magneſië, eene ſtadt van Carië, en verſloeg in dit treffen 54000 van zyne ſoldaten. Dit verlies verzwakte Antiochus. Hy verzocht den vrede, en de Romeinen ſtonden hem den zelven toe, op voorwaarde, dat hy al het gene hy aan gene zyde van den berg Taurus hadde, zoude afſtaan, en twintig gyzelaars geven, onder de welke zyn eigen zoon Antiochus was, naderhandt Epiphanes bygenoemt. De Romeinen leiden hem ook eene ſchatting op van 12000 Eubeeſche talenten. Deze koning beſloot in 't 567 jaar van Rome, door gierigheit of om de ſchatting te voldoen, die de Romeinen hem opgelegt hadden, de ſchatten weg te nemen, die in den tempel van Belus te Elymaïs bewaart wierden. Maar de volkeren van dat landt, van zynen toeleg bewuſt, overvielen hem, en bragten hem met al zyn volk om, na dat hy zeven en dertig jaren geregeert hadde, in het 3867 jaar der wereldt. Hy liet twee zonen na, Seleucus Philopator, en Antiochus Epiphanes, die op hem volgden, en de een na den anderen regeerden. *Joſephus Oudh.* XII. 3. *Juſtinus lib.* XXXI. XXXII. *Strabo lib.* XVI. *Tit. Liv. lib.* XXXIII. *Polyb. lib.* III. XVI. *Florus. Appian. Euſeb. Hieron. in Dan. Sulpit. Sever. lib.* II.

ANTIOCHUS de IV, de achtſte koning van Syrië, toegenaamt *Epiphanes*, dat is, de *doorluchtige*, of de *edele*, en ſedert *Epimanes*, gelyk Polybius hem noemt, dat is de verwoede, was een zoon van Antiochus den III, en broeder van Seleucus Philopator. Hy hadt te Rome veertien jaren in gyzeling geweeſt, alwaar hy door zyne grote verquiſtingen de vriendſchap van vele groten hadt verkregen. Seleucus, zyn broeder, beſloot hem wederom in Syrië te doen komen. Men meent dat hy voornemens was zich van hem te bedienen om Egypten te vermeeſteren, dat ſedert langen tydt het voorwerp van heerſchzucht der koningen van Syrië was geweeſt. Wat 'er van zy, Seleucus zondt zyn eigen zoon Demetrius als gyzelaar, in de plaats van Antiochus. Op zyne te rugkomſt van Rome vernam hy te Athene, dat zyn outſte broeder Seleucus door Heliodorus omgebragt was; en tot nadeel van Demetrius zynen neef en zoon van Seleucus, zette hy zich op den troon van Syrië in 't twede jaar van de CLI Olympiade, het 175 voor Chriſtus. Hy maakte het begin van zyne regeering berucht door het onrecht, dat hy Onias, hogepriester de Joden, aandeedt, dien hy het hogeprieſterſchap ontnam, om het aan Jaſon, die het gekocht hadt, te geven. Sedert nam Menelaüs, die hoger prys boodt, de plaats van Jaſon in. Antiochus aangemaant zynde om Cele-Syrië aan zynen neef Ptolomeus Philometor weder over te geven, trok hy in Egypten in 't 171 jaar voor Chriſtus, en onderwierp het zelve byna ten eene male, na dat hy eenen veldſlag gewonnen hadde, veinzende het zelve voor Ptolomeus zynen neef te willen beſtieren. Het volgende jaar deedt hy een tweden tocht in het zelve, wanneer hy het verwoeſtte. Phyſco, de twede zoon van Cleopatra, broeder des konings van Egypten, hadde Antiochus voor den Roomſchen raadt van geweldt, van onrechtvaardigheit, en overweldiging beſchuldigt; en dewyl hy niettegenſtaande de klachten van dezen prins wederom in Egypten getrokken was, geboodt hem Popilius, die aan hem gezonden was door de Romeinen, welker bondgenoten de koningen van Egypten waren, uit Egypten te vertrekken; en ziende dat Antiochus hem geen duidelyk antwoordt gaf, trok hy met zynen ſtok een kring rontom hem, en zeide, dat zo hy niet antwoordde, eer hy eenen voet hier buiten zette, hy hem van wegen het Roomſche volk den oorlog aankondigde. Antiochus, door deze bedreiging, met zo veel verzekertheit gedaan, ten uiterſten verbaaſt, beloofde den afgezant uit Egypten te zullen vertrekken, en zyne neven in vrede te laten. Daar na vernomen hebbende, dat Jaſon zich van Jeruzalem hadde willen verzekeren, belegerde hy deze ſtadt, en nam die in op den 15 van de maandt Caſleu, die met onze maandt November overeenkomt, in het 143 jaar der Seleuciden, het 3 van CLII Olympiade, en het 170 voor Chriſtus. By deze gelegenheit wierden 80000 mannen gedood, 40000 gevangen genomen, en zo vele verkocht. De godloze prins ging in het Heilige der Heiligen; de tempel wierdt ontheiligt; het ſtandbeeldt van Jupiter Olympianus wierdt op den altaar van den waren Godt geſtelt, en men deedt offerhanden aan het zelve. Antiochus vervoerde den gouden altaar, de kandelaar, de tafel der toonbroden, alle de heilige vaten en al het zilver van de ſchatkiſt. Op zyn te rugkomſt te Antiochië in 't 167 jaar voor Chriſtus, deedt hy de zeven broeders der Machabeen met hunne moeder en den ouden Eleazar van kant helpen; en alle de Joden, die in zyn gebiedt waren, ſtonden voor alle deze mishandelingen bloot, zo de afval hen daar van niet bevrydde. Mathatias, ondertuſſchen in veiligheit geweken zynde, met vyf van zyne dochters, in het kleine ſteedtje Modin, in den ſtam van Juda, alwaar hy geboren was, ligtte krygsbenden, en deedt de landvoogden, die Antiochus in Judea gelaten hadt, den oorlog aan. Na zyn doodt verſloeg Judas Machabeus, zyn zoon, drie veldoverſten van Epiphanes, en in Jeruzalem getrokken zynde, reinigde hy den tempel. Antiochus, op dien tydt den tempel van Perſepolis (anderen zeggen van Diana) in Elymaïs mede willende plunderen, wierdt met verlies van de zynen verjaagt; en op zyne te rugkomſt te Babel vernemende, wat de Joden gedaan hadden; wierdt hy zo verwoed van toorn, dat hy zwoer Jeruzalem ten eenemale te zullen verwoeſten; maar Godt belette hem zyn voornemen uit te voeren. Hy wierdt met een ſchrikkelyke plage geſtraft, die hem zyne macht deedt erkennen; want hy kreeg eene ondragelyke pyne met verrotting in zyne ingewanden, zo dat 'er eene menigte van levende wurmen uit zyn ligchaam te voorſchyn quam, en het gehele leger, ja hy zelfs, den ſtank, dien hy van zich gaf, niet konde verdragen. In deze elende ſturf hy, op de voorgenome

genome reize naar Jeruzalem, in eene wildernis in Perfië, in het eerfte jaar van CLIV Olympiade, het 149 der Seleuciden, en 164 jaren voor Chriftus, na dat hy 11 jaren geregeert hadde. De laatfte dagen van zyn leven kon hy de barmhertigheit niet verkrygen, die hy verzocht door zyne tranen, en door zyne gebeden, doende zelfs eene gelofte van Joodfch te zullen worden. Polybius verhaalt, dat deze vorft grote fchatten in welluften doorbragt; dat hy de gewoonte hadde, wanneer hy in een goede luim was en eenigzins van den wyn bevangen, om zakken vol gelds by zich te nemen en langs de gemene wegen te ftrooijen; en dat hy, zulks doende, zeide: *Die gelukkig zyn, mogen hun deel van dit geldt nemen.* Hy beging nog andere buitenfporigheden, volgens 't verhaal van den gemelden hiftoriefchryver: hy vondt zomtyds goet, na dat hy zich met rozen gekroont hadde, en een overkleedt aangetrokken, dat met goudt bezet was, om rontom te zwerven, in de vouwen van het zelve kleedt ftenen hebbende, die hy 'er uit greep, wanneer hem iemandt te gemoet quam, gewoon zynde den zelven daar mede naar 't hooft te werpen. Dan beving hem de luft eens, om met het gemene volk in de openbare baden te gaan baden, en zich aldaar met de koftelykfte zalven te beftryken. Hy wierdt hier door op eenen tydt van eenen van het volk op deze wyze begroet: *Beatus es, ô Rex, qui adeò bene oles.* Dat is: *Wat zyt gy gelukkig, o koning, dat gy zo welriekende zyt!* Ik zal u wel haaft gelukkig maken, antwoordde deze prins; en dit gezegt hebbende, deedt hy op het hoofdt van dezen man eene vaze uitftorten, *bicongium* genoemt, dat eene mate was van omtrent zes pinten nats, en die vol was van de uitgelezenfte parfuim. De reuk hier van verbreidde zich in een ogenblik in de algemene plaats, en in verfcheide omgelege oorden, zo dat al de werreldt uit nieuwsgierigheit toeliep; en dewyl de een den ander verdrong om deze uitfporige verquifting te zien, en de grondt door de vettigheit van de geftorte parfuim glibberig wierdt, zo vielen daar door vele van de genen, die uit het badt quamen, ter neder. De koning hadt hier in zo veel vermaak, dat hy bezweem van 't lagchen, tot zo verre dat hy daar door ter neder viel. Polybius verhaalt nog verfcheide andere diergelyke bedryven van dezen prins. Hy hadt tot zynen opvolger zynen zoon Antiochus Eupator; I en II *Macchab. Jofeph. oudh.* XII. *Polybius. Appian. Tit. Liv. Plutarchus.* De outvaders hebben dezen Antiochus altydt voor het voorbeeldt en den voorloper van den Antichrift gehouden, volgens het gene van beide gefchreven is *Daniel* XI, 't geen Hieronymus zeer geleert uitlegt, zich zelfs van 't gezag van Sutorius en Porphyrius, ongewyde fchryvers, bedienende. Auguftinus verklaart het op de zelfde wyze *de Civit. Dei l.* XVII. *c.* 8.

ANTIOCHUS de V, de negende koning van Syrië, toegenaamt *Eupator*, was een zoon van Antiochus Epiphanes, wiens opvolger hy was in het 590 jaar van Rome, nog maar negen jaren out zynde. Antiochus Epiphanes hadt een weinig tyds voor zyne doodt aan Philippus, een van de genen, op welke hy zich 't meeft vertrouwde, de kroon, den koninklyken mantel, en zyne zegelring in handen gegeven, om de zelve aan zynen zoon te brengen, en voor zyne opvoeding en voor zynen ftaat zorge te dragen, tot dat hy den ouderdom om zelf te kunnen regeeren bereikt zoude hebben. Doch Philippus maakte gansch andere befluiten. Lyfias deedt ondertusfchen Antiochus Eupator kronen, en regeerde vervolgens het koninkryk voor dezen jongen prins. Hy trok met een leger van hondert duizent mannen te voet, twintig duizent paarden en dertig olephanten tegen Judea. Hy belegerde Bethfura, en nam het in; van daar trok hy tegen Jeruzalem, ondangs den tegenftandt en de dapperheit der Machabeen. De ftadt was op het uiterfte gekomen om in handen der vyanden te vallen, wanneer Lyfias de tyding ontfing, dat Philippus te Antiochië gekomen was, om, volgens de uiterfte wil van Antiochus Epiphanes, het beftier te aanvaarden. Lyfias maakte hier op vrede met de Joden, en keerde terftondt met den jongen koning en met zyn leger naar Syrië. Demetrius Soter, die door zynen vader Seleucus Philopator in de plaats van Antiochus Epiphanes als gyzelaar naar Rome gezonden was, en dien door het recht van zyne geboorte het koninkryk toequam, dat zyn oom Antiochus Epiphanes door overweldiging bezeten hadde, ontvluchtte ter zelver tydt uit Rome, en quam in Syrië; en de gemoederen tot den opftandt gefchikt gevonden hebbende, ftelde hy zich aan het hoofdt van een leger, en trok tegen Lyfias en Antiochus regelregt op Antiochië aan. Maar de inwoners wachtten het beleg niet af; zy openden hem de poorten, en leverden Lyfias en den jongen koning Antiochus Eupator aan hem over, die door zyn bevel gedood wierden, zonder dat hy toeliet, dat zy in zyne tegenwoordigheit gebragt wierden. Dit gebeurde in het 592 jaar van Rome; zo dat Antiochus Eupator maar twee jaren regeerde. I. *en* II. *Mach. Jofephus Oudh.* XII. 14. 15. *Juftin. lib.* XXXIV.

ANTIOCHUS de VI, ook *de Godt* bygenoemt, was een zoon van Alexander Balas, dien men geloofde een zoon van Antiochus te zyn, en die door Demetrius Nicanor verjaagt was. Deze laatfte was niet bemint. Tryphon, ook Theodorus, of Diodotus genoemt, die veldoverfte geweeft was van het leger van Alexander Balas, begaf zich by den Arabier, Maleh, Elmalchuel, of Simalkul genoemt, by wien Antiochus opgevoed wierdt, vertonende den zelven het algemene misnoegen, dat in Syrië tegen Demetrius was, en deedt zich den jongen Antiochus overgeven, dien hy in Syrië geleidde, en zette hem de kroon op, in het 609 jaar van Rome. Daar na bragt hy een machtig leger op de been, verfloeg Demetrius, en nam Antiochië in. De jonge koning, om zich te verfterken, bragt Jonathan Machabeus, den hogepriefter der Joden, door grote gunftbewyzen op zyne zyde. Tryphon, Antiochus in het vredige bezit van Syrië ziende, befloot zich van hem te ontflaan, en de kroon voor zich te overweldigen. Hy dacht zich ten dien einde vooral van Jonathan te moeten verzekeren, die een van de machtigfte fteunfels van den troon van Antiochus was. Hy quam daar toe met krygsvolk in Judea, lokte Jonathan in Ptolemaïs, en hieldt hem daar onder ydele voorwendfelen gevangen. Simon, de broeder van Jonathan, begaf zich aan 't hoofdt der Joodfche benden, en ftelde zich tegen de voornemens van Tryphon, die Jeruzalem zocht te vermeefteren. Tryphon, zyne hoop verdwenen ziende, deedt Jonathan te Bafca of Bafcama fterven, en keerde naar Syrië, daar hy niet lang vertoefde om het befluit, dat hy genomen hadde, van Antiochus te doen fterven, uit te voeren. Hy won de geneesmeefters, die verbreid hebbende, dat de jonge vorft van den fteen gepynigt wierdt, hem doodden, met hem zonder noodzaaklykheit te fnyden. Dit gefchiedde in het 612 jaar van Rome. Tryphon, zich aldus alleen meefter van Syrië ziende, nam den koninklyken tytel aan. I. *Mach.* XI. XII. XIII. *Jofephus Hiftorien* XIII.

ANTIOCHUS de VII, de veertiende koning van Syrië, bygenoemt *Sidetes*, of *Soter*, of *Eufebes*, dat is de *Godsdienftige*, (want men vindt hem met alle die namen by de oude fchryvers genoemt) was een zoon van Demetrius Soter, en broeder van Demetrius Nicanor. De gramfchap van Tryphon vrezende, hadde hy zich in Syrië verborgen, in den zelfden tydt dat zyn broeder Demetrius Nicanor, byftandt zoekende hy Arfaces, koning van Perfië, aldaar gevangen gehouden wierdt, en genoodzaakt met Rodogune, des konings dochter, te trouwen, terwyl zyne gemalinne Cleopatra, en zyne kinderen in Seleucië befloten waren. Tryphon, de overweldiger van het koninkryk van Syrië, zich ondertusfchen gehaat gemaakt hebbende by zyn krygsvolk, verlieten hem zyne foldaten, en gingen hunnen dienft aanbieden aan Cleopatra, de gemalinne van Demetrius Nicanor. Cleopatra zondt dan aan Antiochus Sidetes haren fchoonbroeder, en boodt hem de Syrifche kroon aan, indien hy haar ter vrouwe wilde nemen. Antiochus bewilligde daarin, quam in Syrië, won door zyne heufchheden Simon, den prins en hogepriefter der Joden, dien hy onder andere voorrechten ook toeftont munt met zyn eigen ftempel te flaan; en trouwde met Cleopatra, zyne fchoonzufter. Het krygsvolk van Tryphon viel met macht Antiochus toe; en Tryphon zich verlaten ziende, vluchtte naar Dora in Phenicië, daar Antiochus hem vervolgde met een leger van 120000 mannen te voet, en 8000 paarden, benevens eene grote fcheepsmacht. Tryphon vondt ondertusfchen gelegenheit om heimelyk uit Dora te vertrekken, en week naar Apamea, wordende zo lang door Antiochus vervolgt, dat hy eindelyk zich zelfs om het leven bragt. Antiochus ondertusfchen de beloften gebroken hebbende, die hy by den aanvang van zyne regeering aan Simon Machabeus en de Joden gedaan hadde, trok zelf met een leger tegen Judea en Jeruzalem op, vermeefterde de ftadt met verdrag, en maakte de Joden cynsbaar. Eindelyk trok Antiochus tegen de Perfen of Parthen, zynen broeder Demetrius Nicanor, of Nicator, wedereifchende, dien Arfaces tegen zynen wille gevangen hieldt, om zich ter gelegener tydt van hem te bedienen, om eenen oorlog tegen Antiochus te verwekken. Deze laatfte vondt dan goet hem voor te komen. Hy hadt een leger van 80 of 100000 mannen. De nafleep van dit leger en des zelfs toerufting was zo talryk en prachtig, dat men 'er tot twee of drie maal hondert duizent knechts telde, meeft koks, pafteibakkers, of toneelfpeelders. De koning onthaalde zyne krygshoofden met grote verquifting, en wierdt van de zynen in die overdaadt gevolgt. De meefte foldaten hadden goude nagelen in hunne fchoenen, gebruikten zilvere vaten in hunne tenten, met geborduurt werk verfiert. Verfcheide Oofterfche koningen, een walg hebbende van den hoogmoedt en de gierigheit der Perfen, onderwierpen zich aan Antiochus, die in drie ftryden zyne vyanden floeg, en zich meefter van Babel maakte. Joannes Hyrcanus, de hogepriefter der Joden, verzelde met eenige Joodfche krygsbenden Antiochus op dezen tocht; en men acht het waarfchynlyk, dat hem de naam van Hyrcanus gegeven is, om eenige dappere daadt, die hy in dezen oorlog tegen de Hyrcanen uitgevoert zoude hebben. Antiochus, zyn leger in de winterlegeringen verdeelt hebbende, hieldt zich zelf te Babel op, daar hy kontfchap kreeg van eenen toeleg, welke gefmeed was, om al zyn krygsvolk, om des zelfs geweldenary en ongeregeldheit gehaat, op eenen dag in alle de bezettingen om te brengen. Hy wilde met de weinige foldaten, die hy by zich hadde, toefchieten om de zynen te helpen. Phraätes, de koning der Perfen, taftte hem op den weg aan. Hy ftreedt met eene ongemene dapperheit; maar eindelyk van de zynen verlaten zynde, kreeg hy het te quaadt, en wierdt door de Perfianen, of de Parthen, volgens de meefte hiftoriefchryvers, gedood; of hy doodde zich zelfs, volgens anderen; of eindelyk hy wierp zich zelf van eene hoogte, volgens Ælianus. Demetrius Nicanor, zyn broeder, dien de koning der Parthen in Syrië gezonden hadde, om aldaar eene afwending te maken, beklom wederom den troon van Syrië. Dit gebeurde in het 625 jaar van Rome, en het elfde der regeering van Antiochus Sidetes.

ANTIOCHUS de VIII, de zestiende koning van Syrië, bygenoemt *Gryphus* of *Griffioen*, ter oorzake van zyn grote neus, die de gedaante van een griffioensbek hadde, was een zoon van Demetrius Nicanor en van Cleopatra, die in het 634 jaar van Rome, na dat zy te voren Demetrius Nicanor, haren gemaal, hadde omgebragt, ook haar outften zoon Seleucus den V, die tegen haren wil de kroon aanvaard hadde, met eene pyl doodde. Antiochus Gryphus nam wraak van de doodt van zynen vader aan Alexander Zebina, overweldiger van het koninkryk van Syrië. Hy trok tegen den zelven te veldt, overwon hem, en noodzaakte hem zich in Antiochië te befluiten, van waar hem de inwoners wel haaft verjaagden, wanneer hy een ftandbeeldt van Jupiter van louter goudt wilde wegnemen. Hy wierdt op zee van een geweldigen ftorm overvallen, van de zynen verlaten, door de rovers genomen, en naar Antiochus Gryphus gebragt, die hem deedt doden. Jofephus zegt, dat Zebina in den flag tegen Gryphus gedood wierdt, en

Porphyrius verhaalt, dat hy zich zelf met vergif ombragt, niet willende het verlies van zyne legermacht overleven. Cleopatra, de moeder van Antiochus, nydig over dezen groten voorspoedt van haren zoon, boodt hem op eenen tydt, wanneer hy vermoeit van eenige oeffening quam, eene kelk met vergiftigden drank aan; doch hy, van dien toeleg bewust, weigerde dien drank aan te nemen, en dwong Cleopatra daar van de proef te nemen aan haar zelf, waar door zy sturf. Na dien tydt bezat Antiochus het koninkryk in vrede eenige jaren. Doch naderhandt wanneer hy zich bereidde om de Joden te beoorlogen, vernam hy dat Antiochus Cyzicus, zyn moederlyke broeder, een zoon van Cleopatra en van Antiochus Sidetes, toebereidselen maakte om tegen hem op te trekken. Gryphus voorquam hem, overwon hem, en noodzaakte hem de vlucht te nemen. Hy belegerde vervolgens Antiochië, waar in Cleopatra, de gemalinne van Antiochus Cyzicus, zich besloten hadde. De stadt ingenomen zynde, nam Cleopatra haren toevlucht in eenen tempel, om zich voor het geweldt van den overwinnaar te beveiligen. Maar Tryphena, hare zuster, de gemalinne van Gryphus, zondt tegen wil van haren gemaal soldaten in den tempel, die Cleopatra ombragten aan de voeten van de godinne, welkers beeldt zy omhelst hadde. In het volgende jaar leverden de beide broeders malkander eenen veldslag, dien Gryphus verloor; en Tryphena, zyne gemalinne, in handen van Antiochus Cyzicus gevallen zynde, dede hy haar doden, om de doodt van hare zuster Cleopatra te wreken, die zy hadde doen ombrengen. Door deze overwinning zag Antiochus Cyzicus zich meester van Syrië; en Gryphus week naar Aspenda, daar hy bleef tot in het volgende jaar, wanneer hy wederom in Syrië quam, en het koninkryk met zynen broeder deelde. Gryphus bleef meester van Syrië, en Antiochus Cyzicus bezat Cele-Syrië. Na dat Antiochus Gryphus vyf en veertig jaren geleeft hadde, waar van hy 'er 11 alleen, en 15 met zynen broeder Cyzicus regeerde, wierdt hy door toedoen van Heraclion gedood, die hem in zyne lagen lokte, in het 658 jaar van Rome. Hy liet vyf zonen na; Seleucus, die zyn opvolger was, Antiochus en Philippus, tweelingbroeders, Demetrius Eucærus; en Antiochus, bygenoemt Dionysius. *Josephus Oudh.* XIII. 17. *Justin. Appian. Porphyr.*

ANTIOCHUS de IX, de zeventiende koning van Syrië, bygenoemt *Cyzicus*, om dat hy door zyne moeder Cleopatra, die hem by Antiochus Sidetes geteelt hadde, te Cyzicum, eene stadt in klein-Asië, opgevoed was, uit vreze dat Demetrius Nicanor, haar eerste gemaal, hem mogt doen sterven, Antiochus Gryphus ondernomen hebbende hem met vergif te doen ombrengen. In 't voorgaande artykel heeft men den uitslag verhaalt van den oorlog, die daar op tusschen de twee broeders volgde, en hoe door de verdeeling van het ryk Cyzicus in het bezit van Cele-Syrië bleef. Deze laatste zich in die vredige bezitting ziende begaf zich tot een bedorven leven, tot allerlei wellustigheden, en tot 't maken van kunstwerktuigen, die door middel van zekere pezen, veeren en raderen verscheide wonderlyke bewegingen maakten. Joannes Hyrcanus, prins en hogepriester der Joden, ondertusschen Samaria belegert hebbende, en de stadt door den honger tot het uiterste gebragt zynde, riepen de Samaritanen Antiochus Cyzicus te hulp. Deze prins ylde derwaarts; maar hy wierdt door Antigonus en Aristobulus, zonen van Joannes Hyrcanus, die het beleg geboden, overwonnen, die hem tot Scythopolis toe vervolgden. Zy keerden hier op weder naar het beleg van Samaria, en besloten de stadt van zo naby, dat zy op nieuws verplicht was bystandt van den gemelden prins te verzoeken. Deze een onderstandt van zes duizent mannen van Ptolomeus Lathurus, den zoon van Cleopatra, koninginne van Egypten, ontfangen hebbende, verwoestte de landen der Joden, wanende hier door Hyrcanus te verplichten om het beleg op te breken: maar zyn krygsvolk wierdt eindelyk verstrooit, en Samaria ingenomen, en door Hyrcanus geslecht. Antiochus Cyzicus, die ondertusschen ook met Seleucus den VI, den zoon van Antiochus Gryphus, oorloogde, wierdt van den zelven overwonnen en gedood, in het 659 jaar van Rome. Justinus zegt, dat hy in den slag sneuvelde; Josephus, dat hy door Seleucus gevangen en gedood wierdt; Porphyrius *in Eusebium*, dat hy zich zelf doodde, op het punt zynde om in handen van zynen vyandt te vallen. Hy hadde achtien jaren geregeert, en liet eenen zoon na, mede Antiochus genoemt. *Josephus Oudh.* XIII. 18. 21. *Justinus Diod. Sicul. in Excerpt. Vales.*

ANTIOCHUS de X, de XIX koning in Syrië, een zoon van den voorgaanden koning Antiochus Cyzicus, spotswyze toegenaamt *Eusebes*, *de Vrome*, dewyl hy met Selene, eerst zyns vaders en naderhandt zyns ooms vrouwe, trouwde. Hy wreekte zyns vaders doodt aan Seleucus, die omtrent het 659 jaar van Rome in de stadt Mopsuesta in Cilicië verbrand wierdt. Hy bogdt ook aan zyne neven Philippus den III, en Demetrius Eucerus, zonen van Gryphus, dapperen tegenstandt: doch als hy naderhandt de koninginne der Geladenen tegen de Parthen te hulp trok, bleef hy in 't 662 jaar van Rome in eenen veldslag, waar in hy zich tot op het laatste toe heldhaftig betoonde. *Joseph. Oudheden* XIII. 21. *en Oorl.* I. *Appian. Euseb.*

ANTIOCHUS de XI, een zoon van Antiochus Gryphus, trachtte het nadeel, dat zyn broeder Seleucus de VI, die te Mopsuesta verbrand was, geleden hadde, weder te vergoeden; doch hy hadt het geluk niet om dat oogmerk te bereiken, en bleef in eenen veldslag tegen Antiochus den X, omtrent het 660 jaar van Rome. *Joseph. Oudh.* XIII. *en Oorl* I. *Euseb. in Chron.*

ANTIOCHUS de XII, toegenaamt *Dionysius* de vyfde, en laatste zoon van Antiochus Gryphus en Tryphena, was de XXV koning van Syrië, hoewel hy niet over geheel Syrië, maar alleen over de landstreek van Damascus regeerde. Hy wierdt in een strydt tegen de Arabiers gedood, nog geen jaar geregeert hebbende, omtrent het 3669 jaar der werreldt. *Joseph. Oudh.* XIII. 23. *en Oorl.* I. 4.

ANTIOCHUS de XIII, een zoon van Antiochus Eusebes, spotswyze *Asiaticus* genoemt, om dat hy, gedurende den oorlog met Tigranes, koning van Armenië, wanneer deze het landt van Syrië byna bemachtigt hadde, zich in Cilicië verborgen hieldt; of om dat hy zich zelf koning van Asië noemde. Wanneer Lucullus in de CLXXVIII Olympiade, of 't 686 jaar van Rome het leger van Tigranes geslagen hadt, maakte hy Antiochus weder koning van Syrië. Maar Pompejus eenigen tydt daarna gekomen zynde, keurde zulks niet goet; betuigende aan Syrië geen koning tegen dank van het volk te willen geven, die zich in den oorlog verscholen hadde, en zyne rechten aan eenen overweldiger overgelaten. *Justin. lib.* XI. *cap.* 2. *Appian. de Bell. Syr.*

Koningen van Syrie Comagena.

ANTIOCHUS de I, de eerste koning van Comagena, eene provincie van Syrië, wierdt door Pompejus overwonnen, na de nederlaag van Tigranes; doch wierdt van zynen overwinnaar edelmoedig behandelt, die hem niet alleen alle zyne landen liet behouden, maar gaf hem nog daarenboven de stadt Seleucia in Mesopotamië. Hy stondt in het tegendeel Pompejus in de burgerlyke oorlogen tegen Cæsar getrouwelyk by, en onderstleunde Pacorus, koning der Parthen, dien Labienus tot in Syrië gelokt hadde. Ventidius belegerde hem in Samosate; maar trok af met 300 talenten, welke Antiochus hem gaf. Hy wierdt ten laatsten op 't bevel van den keizer Augustus wegens gepleegden broedermoordt onthooft. Vaillant houdt dezen Antiochus voor den voorgaanden Antiochus den XIII, koning van Syrië, zoon van Entiochus Eusebes. *Dion. lib.* VII. *Cic. l.* XV. *Ep.*

ANTIOCHUS de II, de vierde koning van Comagena, eene provincie van Syrië, bragt de kroon na Mithridates den II weder aan zyn geslachte. Hy sturf onder den keizer Tiberius, en na zyne doodt verdeelden de edelen en het volk zich in twee partyschappen: willende de edelen, dat het landt als een vry landschap zoude geregeert worden, en het gemene volk een koning begeerende. Hy hadt Antiochus den III tot opvolger. *Josephus Oudh.* XVIII. *Tacit. lib.* II.

ANTIOCHUS de III, de vyfde koning van Comagena, eene provincie van Syrië, geraakte tot het bezit van dat koninkryk door de gunst van den keizer Caligula; en in het vervolg afgezet zynde, wierdt hy door den keizer Claudius wederom herstelt. Hy stont met zyn krygsvolk Vespasianus by tegen Vitellius; en hy vervolgde de Joden na het innemen van Jeruzalem. Eindelyk door Cesennius Petus, landvoogdt van Syrië, beschuldigt zynde, wegens het maken van een verbondt met de Parthen, ging hy met zyne gemalinne en met zyne kinderen van Samosate naar Cilicië, om zich te onderwerpen aan de gunst van den keizer, die hem toestont naar Lacedemonië te wyken, en van daar naar Rome, om aldaar als een byzonder persoon zonder eenige waardigheit zyn leven te slyten. *Dion. lib.* LIX.

ANTIOCHUS Epiphanes, een zoon van Antiochus den III, koning van Comagena, streedt onder het krygsvolk van Otto tegen Vitellius, en hadt het bevel over de krygsbenden, die zyn vader aan den keizer Vespasianus voor Jeruzalem hadt gezonden. Hy volgde zynen vader ook by de Parthen, en trok naderhandt met hem naar Rome. Hy weigerde met Drusilla, eene dochter van Agrippa, koning der Joden, te trouwen, om dat hy de besnydenisse niet wilde ondergaan. *Josephus Oudh.* VII. *Hegesypp. lib.* V.

Vermaarde Mannen van dezen naam.

ANTIOCHUS, een zoon van den aanzienlykften en machtigsten der Joden van de stadt Antiochië, beschuldigde zyn eigen vader en eenige anderen van de eersten van zyn volk een voornemen gehad te hebben, om gedurende den nacht de stadt in den brandt te steken. Hy noemde ook eenigen buiten de stadt, die hy verzekerde medepligtigen te zyn van dezen toeleg. De inwoners van Antiochië, deze beschuldiging gehoort hebbende, wierpen zich op alle de Joden, die in de vergaderinge waren, en doodden een groot getal der zelven. Zy sleepten ook de beschuldigden uit hunne huizen, en verbrandden de zelve; en alle de Joden, die in deze stadt woonden, waren in het uiterste gevaar van uitgeroeit te worden. Deze ontaarde was niet vergenoegt zyn eigen vader verraden te hebben; hy wierdt ook trouwloos aan Godt; hy verliet den Godsdienst der Joden, omhelsde dien der Heidenen, en offerde aan hunne valsche godheden. Hy verhinderde gedurende vele dagen, dat de Sabbath niet onderhouden wierdt, de Joden verplichtende op dien dag te arbeiden als op de anderen. Dit gebeurde in het begin van den opstandt der Joden tegen de Romeinen, omtrent 35 jaren na het het lyden van Christus. *Joseph. Oorl.* VII. 9.

ANTIOCHUS, luitenant van Alcibiades, tastte ontydig de Lacedemoniers aan, en wierdt met groot verlies van de zynen geslagen in de XCIII Olympiade, het 346 jaar van Rome. *Xenoph. lib.* II. *Diodor. lib.* XIII.

ANTIOCHUS, een Persiaan, een man van grote verdienste, aan welken zyn koning Isdigerdes de voogdy van den keizerlyken prins Theodosius den jongen toevertrouwde, alzo de regeering van zyne eige staten hem belette voor die van den keizer zorge te dragen; hebbende de keizer Arcadius de voogdy over den gemelden prins Theodosius aan hem opgedragen. Antiochus queet zich hier in zeer wel, en van hem wordt dikwils in 't *Codex Theodosianus* gewag gemaakt. *Theoph. Hist. Miscel. lib.* XIII. *Godofr. Prosop.*

ANTIOCHUS LABEO. Zie LABEO.

ANTIOCHUS, bisschop van Ptolemaïs in Phenicië, heeft in 't begin van de V eeuwe geleeft. Hy quam in 't jaar 400 te Constantinopel, wanneer St. Jan Chrysosthomus afwezig was; en dewyl hy van nature veel welsprekendheit hadde, predikte hy aldaar met zo veel vrucht, dat hy zo wel als Chrysosthomus den naam van *Guldenmondt* verkreeg. Men zegt nochtans, dat deze prelaat zich van de prediking van het Euangelium tot zyne heerschzucht bediende, en dat hy met goederen overladen weder naar huis keerde. Severiaan van Gabalis, aan wien de zelfde Chrysosthomus de zorge van de kerke van Constantinopel by zyne afwezentheit hadt toevertrouwt, maakte vrientschap met Antiochus, en bediende zich mede van de prediking om de gemoederen door zyne welsprekendheit te winnen, trachtende zich aan zyne toehoorders aangenaam te maken. Sedert voegden Antiochus en Severianus zich by Theophilus van Alexandrië, en by Acacius van Bereen, en by Cyrinus van Chalcedonië, en waren de vervolgers van Chrysosthomus in het Concilie van du Chesne, en by den keizer Arcadius. Deze prins zondt zelfs aan Chrysosthomus een bevel, vervat in deze woorden: *Acacius, Antiochus, Severianus en Cyrinus hebben uw veroordeeling op zich genomen. Draal derhalven niet om u aan Godt te beveelen, en uit de kerke uit te gaan.* Theophilus, Acacius, Antiochus, en Severianus zyn de vier prelaten, die Chrysosthomus in het zelve Concilie van du Chesne wraakte, gelyk men in een van zyne brieven ziet, waar in hy, na dat hy de twee eersten genoemt heeft, daar by voegt: „ En wat is het van noden, dat ik van Severianus, „ en van Antiochus spreeke, welker misdaden zo openbaar zyn, „ dat 'er zelfs de toneelen van wedergalmen? *Socrat. lib.* VI. *Sozomen. lib.* VIII. *Pallad. vit. S. Joh. Chrys. Baronius A. C.* 400. *& seq.*

Deze Antiochus is waarschynlyk de zelfde, waar van Gennadius in zyn werk van de kerkelyke schryvers gewag maakt. *Antiochus*, zegt hy, *een bisschop, heeft een groot werk tegen de gierigheit zamengestelt, en eene leerreden van den blint-geboornen, aan wien de Heilandt der werreldt het gebruik van het gezicht gaf.* Antiochus sturf onder de regeering van Arcadius. *Gennad. de Script. Eccl. cap.* 20.

ANTIOCHUS, een monnik in Palestina, heeft in de VII eeuwe, omtrent den jare 616 geleeft. Daar zyn verscheide werken van hem, *Pandect. divinæ script. in* 130 *distinctus Homilias, una cum Exomologesi.* Het eerste van deze stukken is opgedragen aan Eusthathius, overste van 't klooster van Attalia, dat in de stadt Ancyra was. Godefriedus Tylemannus, een Karthuizer van Parys, heeft deze werken uit het Grieksch in 't Latyn overgezet, waar van Fronto le Duc, een Godgeleerde onder de Jesuiten, sedert den Griekschen text heeft uitgegeven. Men heeft het zelve in de Bibliotheek der Vaders. De zelfde Antiochus heeft ook eene verhandeling nagelaten onder den naam van *de Vitiosis cogitationibus*, welke Petrus Plantinus van Vlaanderen in 't Latyn heeft vertaalt. Men twyfelt niet, of dit werk is van hem; want behalven dat het aan den zelfden Eusthathius is opgedragen, zo eigent het Grieksche handschrift, dat in de bibliotheek van 't Vatikaan is, het zelve aan hem toe. *Baron. in Annal. Sixtus Sin. Bibl. Bellarm. de Script. Eccl. Gonsalv. Ponc. Leon. in Not. ad Physiol. S. Epiph. cap.* 22. *Possevin. Miræus.*

ANTIOCHUS van Cilicië, een Cynisch philosooph, na dat hy zich door de weldaden van de keizers Severus en Caracalla verrykt hadde, week by Vologeses, koning der Parthen. Caracalla eischte hem van dezen vorst, die genoodzaakt was hem over te geven. *Dion lib.* LXXVII.

ANTIOCHUS van Alexandrië, een Grieksch schryver, heeft een werk van de dichters geschreven. Athenæus maakt 'er gewag van in het elfde boek. *Vossius lib.* IV. *de Hist. Græc. cap.* 7.

ANTIOCHUS van Ascalon, een philosooph, was beroemt in de CLXXV Olympiade. Sextus Empiricus geeft voor, dat hy de stichter van de vyfde Academie was, hoewel die by anderen, om dat zy met de eerste in alles overeenquam, in geen aanmerkinge komt. Hy hieldt het in der daadt meer met de Stoïsche dan met de Platonische philosophen; gelyk dan Mnesarchus, een Stoïsch philosooph, hem, naar 't bericht van Augustinus, ook gehoort heeft. Hy was een leermeester van Cicero, die echter de nieuwigheden, die hy in de Philosophie invoerde, niet konde goetkeuren, gelyk Plutarchus in 't leven van Cicero meldt. Wanneer Lucullus in Asië Quæstor, en eenige jaren daarna Imperator was, hadt hy hem by zich; zo was hy ook een goet vriendt van Atticus. Cicero zegt, dat hy tegen zynen leermeester Philo een boek, onder den tytel van *Sosius*, geschreven heeft, dat de naam van eenen zyner landgenoten was, en Plutarchus gewaagt van een geschrift van hem van de Goden. *Sext. Emp. Pyrrh. Hypotyp. lib.* I. *cap.* 33. *Augustin. contra Acad. lib.* II. *cap.* 6. *lib.* III. *cap.* 18. *de Civit. Dei lib.* XIX. *cap.* 3. *Cicero lib.* IV. *Acad. Quæst. cap.* 4. *Plutarch. in Lucullo pag.* 511. *Stanley Hist. Phil. pag.* 409. *ed. Lat. Fabric. Bibl. Græc. lib.* III. *cap.* 3. *pag.* 52.

ANTIOCHUS van Laodicea, een Sceptisch philosooph, was een leerling van Pyrrho. Diogenes Laërtius maakt gewag van hem in 't leven van den zelven Pyrrho; want van de onzekerheit van dezen philosooph sprekende, voegt hy 'er by: *Zeuxis, Antiochus van Laodicea, en Apellas, in zyn Agrippa, stellen niets dan het gene waarschynlyk is. Diog. Laërtius in Pyrrh. lib.* IX.

ANTIOCHUS van Syracusa, een Grieksch historieschryver, heeft in de XC Olympiade geleeft, omtrent het 333 jaar na de stichting van Rome. Dionysius van Halicarnassus haalt hem als een der outste schryvers aan. Hy schreef eene historie van Byzance, en andere werken, die dikwils met lof aangehaalt worden. *Dionys. Halic. lib.* I. *Diodor. Sic. lib.* XII. *Pausanias lib.* X. *Strabo lib.* V, *&* VI. *Athen. lib.* XI. *Stephan. Suidas. Vossius lib.* IV. *de Hist. Græc. cap.* 7.

ANTIOCHUS, een Grieksch Sophist, door Pollux en Phrynichus aangehaalt. Daar is ook een ander, dien men den zoon van Xenophanus noemt, en die van Italië geschreven heeft. *J. Meursius Bibl. Græc.*

ANTIOCHUS, een Sophist van Egas in Cilicië, was een leerling van Dionysius van Melite. Hy hadt eene Historie geschreven, waar van Philostratus met lof spreekt; doch die verloren is. Men merkt aan, dat Antiochus zyne goederen tot onderstandt van zyn vaderlandt gebruikt heeft, en voornamentlyk om koren te kopen voor de genen, die 'er gebrek aan hadden. *Tillemont histoire des Empereurs l'an* 119.

ANTIOPE, koningin der Amazonen, beoorloogde, met hulp der Scythen, de Athenienzen; doch wierdt van Theseus overwonnen. *Pausan. lib. I. Plutarch. in Thes.*

ANTIOPE, eene dochter van Nycteus, en gemalinne van Lychus, koning der Thebanen. Jupiter genoot haar onder de gedaante van een Sater, 't welk de reden was, waarom haar gemaal haar verstiet, en met Dirce trouwde, welke Antiope liet opsluiten: doch deze ontquam het, en vluchtte op den berg Cytheron, alwaar zy van de tweelingen, Zethus en Amphion, verloste. Deze, tot hunne jaren gekomen zynde, wreekten aan Lychus en Dircé den hoon, die hunne moeder was aangedaan. *Pausanias lib.* I.

ANTIOPIA, HESRON, HASON, ASSOR-ANTIOPIA, en ARAMA-ASSOR, eene oude stadt van Palestina, in den stam van Naphthali, omtrent de grenzen van dien van Aser, tusschen de steden Tyrus en Bethsaida. Zy was eertyds de voornaamste stadt der Kananiten; doch is nu maar een gering dorp. *Baudrand.*

ANTIPACHSU, een klein eilandt in de Grieksche zee, op de kust van Epirus, tusschen de eilanden van Corfu en Cephalonië gelegen, tegen over de Golf van Larta. *Maty Dict. Geograph.*

ANTIPARUS, of ANTIPARIO, een eilandt van Griekenlandt in den Archipel of de Egeesche zee, twee mylen bewesten het eilandt Parus gelegen, is wegens zyne zeldzame grootte vermaart. *Baudrand.*

ANTIPAS. (HERODES) Zie HERODES.

ANTIPAS, een der leerlingen van Christus, die de marteldoodt onderging, en dien de Zaligmaker met den heerlyken naam van *zyn getrouwe getuige* vereert *Openb.* II, 13. Men zegt, dat hy bisschop van Pergamo was, en dat Domitianus hem in een kopere ton liet sluiten, waar in hy levende gebraden wierdt. Men viert zyn feest op den 11 April. *Simon Dict. de la Bible.*

ANTIPAS, een zeer verstandige Jood, en een van de voornaamsten binnen Jeruzalem, welke, de rampen ziende, waar mede de Joden door den opstandt gedreigt wierden, den koning Agrippa verzocht om zich naar Jeruzalem te begeven, en de stadt in rust te brengen. Hy wierdt door de oproerigen gevangen en gedood. *Joseph. Joodsche Oorlogen.*

ANTIPAS, een Jood van koninklyken stamme, en algemeen schatbewaarder te Jeruzalem. Hy wierdt door de oproerigen gevangen, en eenigen tydt daar na ter doodt gebragt. *Joseph. Joodsche Oorlogen.*

ANTIPATER de I, koning van Macedonië, was een zoon van Cassander, en broeder van Philippus, op wien hy in het 457 jaar van Rome volgde. Alexander, zyn broeder, betwistte hem de kroon, het welke hem verdrietig en achterdochtig maakte. Hy beeldde zich zelfs in, dat Thessalonica zyne moeder meer genegenheit voor zynen broeder hadde dan voor hem. Hy hoorde deswegen naar geen reden, en deedt haar onmenschelyk sterven. Alexander riep ondertusschen Pyrrhus, koning der Epiroten, en Demetrius, den zoon van Antigonus, tot zyn onderstandt. De eerste ontnam hem een gedeelte van Macedonië, en de andere deedt hem sterven. Antipater, diergelyk een lot vrezende, begaf zich by Lysimachus, koning van Thracië, zynen schoonvader; maar deze prins, zyne euveldaden verafschuwende, deedt hem in het 460 jaar van Rome sterven. *Justin. lib.* XVI. *Plutarchus.*

ANTIPATER de II, koning van Macedonië, was de zoon van een broeder van Cassander. Ptolomeus Ceraunus, in het 474 jaar van Rome gedood zynde, dat het eerste jaar was van de CXXV Olympiade, volgde zyn broeder Meleager op hem, die eenige maanden den oorlog voerde. Vervolgens riep men Antipater voor koning uit; doch hy wierdt na eene regeering van 45 dagen van den troon gestoten, en Softhenes, een dapper krygsoverste, in zyne plaats gestelt. *Polyb. lib.* IV. *Justin. lib.* XXIV. *Pausanias.*

ANTIPATER, de zoon van Seleucus Ceraunus, wordt niet in den rang der koningen van Syrië gestelt; maar hy heeft veel deels in hunne historie, door de grote ampten, die hy in den oorlog bekleedde, en door zyne onderhandelingen. Hy geboodt de ruitery voor zynen oom Antiochus den groten, die op Seleucus volgde, tegen Ptolomeus Philopator, en handelde vervolgens met hem tot sluiting van den vrede tusschen de twee koningen. Hy hieldt ook de zyde van zynen oom tegen de Romeinen; en na de nederlage van Antiochus te Magnesië verkreeg hy den vrede van Scipio, en deedt den zelven door den raadt bevestigen. *Polybius lib.* IV. *Titus Livius.*

ANTIPATER, een zoon van Jason, wierdt benevens Numenius, den zoon van Antiochus, door Simon Machabeus aan de Lacedemonienzen gezonden, om het verbondt met hen te vernieuwen. I. *Mach.* XIV.

ANTIPATER, een Idumeër van afkomste, hoewel Eusebius zegt dat hy van Ascalon was, was ook doorluchtig door zyne geboorte, door zyne rykdommen, en door zyn verstandt. Zyn vader, mede ANTIPATER genoemt, was landvoogdt van Idumea,

mea onder Alexander Janneus, koning der Joden. Eusebius noemt hem *Herodes*, en zegt dat hy een dienaar van eenen tempel was, en zo arm, dat het hem niet mogelyk was zynen zoon vry te kopen, die in handen der rovers gevallen was. Maar de geleerden twyfelen 'er niet aan, dat Eusebius, en Africanus, dien hy naschryft, daar in verdachte gedenkschriften gevolgt hebben, en dat men Josephus eerder geloven moet, die verzekert, dat de koning Alexander, en de koninginne zyne gemalinne, de landvoogdy van Idumea aan Antipater gaven, en dat deze door de menigvuldigheit van zyne geschenken de vriendschap der Arabiers, en die van de inwoners van Gaza en van Ascalon won; en Josephus op eene andere plaats van Antipater den zoon sprekende, merkt aan, dat hy de voornaamste van Idumea was, zo door de oudheit van zyn geslachte, als door zyne rykdommen. Hegesippus zegt van den zelfden Antipater, dat hy door zyne voorouders doorluchtig was in zyn vaderlandt. Antipater, de zoon, van wien hier gesproken wordt, wist zich tot zyn voordeel te bedienen van de verwarringen, welke de oneenigheit van Hyrcanus en van Aristobulus in Judea veroorzaakten. Dit waren twee broeders, die malkander het hogepriesterschap betwistten. Antipater omhelsde met yver het belang van Hyrcanus, en verbondt in het zelve zodanig Aretas, koning der Arabiers, en naderhandt Pompejus, veldoverste der Roomsche legers, dat Hyrcanus de overhandt behieldt. Antipater hadt onder des zelfs regeering het bestier van zaken, en schikte alles tot voordeel der Romeinen, zo dikwils als zich de gelegenheit daar toe aanboodt. Dit was oorzaak dat de veldoversten der Republyk, Scaurus, Gabinius en Cassius, hem met het bestier van verscheide gewigtige zaken vereerden, en zich veel aan zynen raadt gelegen lieten zyn. Hy deedt een uitmuntenden dienst aan Julius Cæsar, gedurende den oorlog van Alexandrië. Hy bragt hem leeftocht en krygsvolk toe, en gedroeg zich in persoon zeer dapper in zynen dienst, zo dat voornamelyk door zyn beleidt en dapperheit de veldslag in Delta gewonnen wierdt, die zonder hem zekerlyk verloren zoude zyn geweest; waarom hy van Cæsar veel lof verkreeg, benevens het Roomsche burgerrecht, en de bestiering van Judea. Hyrcanus verkreeg ook op zyn verzoek het hogepriesterschap, en de vryheit om de muren van Jeruzalem te herbouwen. De klachten van Antigonus, den zoon van Aristobulus, vermogten niets tegen hem. Zyn vlyt in het bestier van zaken, en zyne bequaamheit bragten hem in zulk eene hoogachting, dat men hem niet minder eerde, dan of hy in der daadt met het koninklyke gezag bekleed was. De wyzen, op welke hy zich voorzag tegen de slagen van het geval, aan eenen van zyne zonen het bestier van Jeruzalem, en aan eenen anderen dat van Galilea en het bevel over het krygsvolk gevende, deedt met reden denken, dat hy niemandt boven zich zocht te hebben, in den naam, noch in der daadt. Een Jood, Malichus genoemt, vol van achterdocht, besloot die zwarigheit voor te komen; en geen beter middel daar toe vindende, dan Antipater van kant te helpen, ontfloeg hy zich van hem door vergif. Hy maakte zich daar door schuldig aan eenesnode ondankbaarheit; want de gene, dien hy deedt sterven, hadde hem met weldaden vervult, en hem zelfs het leven behouden. Malichus maakte terstondt na de doodt van Antipater zich meester van het bestier van Jeruzalem, en loogchende eenig deel te hebben aan de doodt van Antipater. Herodes en Phasaël veinsden zulks te geloven; maar eenigen tydt daar na deden zy hem ombrengen, naby Tyrus, om de doodt van hunnen vader te wreeken. *Josephus Oudh.* IV. 2. 9. 15. 14. 17. 18. 19. *en* XIV. 2. *Oorlogen* I. 5. 6. *Euseb. hist. Eccles. lib.* I. *cap.* 6. 7. *Hegesipp. de Excid. lib.* I. *cap.* 14.

ANTIPATER was de outste zoon van Herodes den Groten, ook de Ascaloniter genoemt, en een kleinzoon van Antipater, van wien zo even hier voor gesproken is. Hy was Herodes geboren, terwyl hy nog een byzonder persoon was, van eene vrouwe van zyn landt, Doris genoemt. Zyn vader deedt hem trouwen met de dochter van Antigonus, dien Antonius te Antiochië het hoofdt hadt doen afhouwen. Herodes koning geworden zynde, hieldt Doris, die van eene geringe geboorte was, met haren zoon Antipater een langen tydt verwydert van het hof; en hy deedt Antipater niet by zich komen, voor dat Alexander en Aristobulus, zyne zonen, die hy by Mariamne gewonnen hadde, hem verdacht geworden waren. Herodes betoonde van dien tydt af veel genegenheit aan Antipater, en deedt hem hopen zyn opvolger in het ryk te zullen worden. Hy prees hem Agrippa aan, toen de zelve weder naar Rome keerde, en verzocht hem dezen zynen zoon Augustus aan te bieden, en Antipater in des keizers gunst te brengen. Deze zich aldus boven zyne broeders gestelt ziende, zocht hen te bederven, en zich van die gevaarlyke mededingers naar de kroon te ontslaan. Hy beschuldigde hen by Herodes in hunne afwezentheit, by wien zy reets verdacht waren. Herodes betichtte daar op deze rampzalige broeders voor Augustus, naar zyn leven, en naar de kroon gestaan te hebben. Maar de keizer bevredigde hen met hunnen vader; en Herodes bragt hen, benevens Antipater, met zich van Rome, en verklaarde aan het volk, dat zyne zonen in deze order na hem regeeren zouden; eerst Antipater, en vervolgens de twee broeders Alexander en Aristobulus. Antipater maakte ondertusschen door zyne beschuldigingen zyne broeders hoe langs hoe meer in haat by Herodes, die hem te minder mistrouwde, om dat hy dikwils veinsde hunne zyde te kiezen tegen hunne beschuldigers. Hy bereikte eindelyk zyn oogmerk, en de prinsen wierden door last van Herodes te Sebaste gewurgt. Deze rampzalige, zich aldus van zyne broeders ontslagen hebbende, zocht ook zynen vader van kant te helpen, en maakte ten dien einde eene zamenzwering met Pheroras, zynen oom. Eenigen der zamengezworenen wierden ontdekt en gestraft, en de koning verboodt Antipater eenige gemeenschap met Pheroras te houden. Antipater bragt te Rome te wege, dat hy spoedig derwaarts ontboden wierdt, om den argwaan, dien Herodes tegen hem opgevat mogt hebben, te verdryven. Antipater ging derwaarts met grote geschenken, en met het testament van Herodes, die hem tot zyn eersten opvolger verklaarde; en na hem benoemde hy Herodes, die van Mariamne, de dochter van den hogepriester Simon, geboren was. Terwyl Antipater te Rome was, ontdekte Herodes op eene ontwyfelbare wyze, dat hy op zyn leven toegelegt hadde, en dat hy vergif hadde doen komen om hem om te brengen. Bathyllus, een vrygemaakte van Antipater, van Rome komende, bekende dat hy vergif bragt aan Doris, en aan Pheroras, om aan den koning te geven, indien hy van het eerste nog niet gesturven was, dat hy vast stelde, dat men hem alreets gegeven zoude hebben. Herodes schreef aan hem, zonder te laten blyken, dat hy van deze zaken wist, dat hy wenschte dat hy op het spoedigste wederkeerde, op dat hem in zyn afzyn niets quaats overkomen mogte. Antipater quam weder in Judea, zonder dat hem iemandt verwittigde van het gene dat 'er omging, hoewel 'er 7 maanden tusschen de ontdekking van het verraadt en zyne wederkeering verlopen waren. Wanneer hy te Cæsarea gekomen was, verwonderde hy zich, dat niemandt hem te gemoet quam, of zich bevlytigde om hem eere te bewyzen. Te Jeruzalem liet men zyne vrienden niet toe met hem in 't hof te gaan; en wanneer hy den koning wilde omhelzen, stiet die hem te rug, en verweet hem de doodt van zyne broeders Alexander en Aristobulus, en den vadermoordt, dien hy aan hem hadde willen plegen. Des volgenden daags deedt men hem voor Varus, landvoogdt van Syrië, verschynen. Herodes was zelfs zyn aanklager. Men toonde het vergif, dat hy voor zynen vader bereid hadde, en gaf het zelve aan eenen, die ter doodt veroordeelt was, die terstondt daar van sturf. Antipater, niets tot zyne ontschuldiging wetende in te brengen, wierdt met ketenen gebonden, en in de gevangenis gezet. De koning gaf kennis van deze zaak aan den keizer Augustus, die hem toestondt met zynen zone naar zyn welgevallen te handelen. Herodes was ondertusschen krank geworden, en hadt zich naar Jericho laten brengen. Een gerucht verspreid zynde, dat Herodes gestorven was, quam het zelve ter ooren van Antipater, die zyne bewaarders zocht om te kopen om hem in vryheit te stellen. Herodes, hier van verwittigt zynde, zondt terstondt eenen van zyne lyfwachten om hem te doen sterven. Dit gebeurde in het jaar der geboorte van Christus. Hy wierdt zonder plechtigheit in het kasteel van Hircanium begraven. *Josephus Oudh. lib.* XVI. 6. 7. 8. 11. XVII. *cap.* 3. 6. 9. *Oorl. lib.* I. *cap.* 2. 17.

ANTIPATER, toegenaamt *Gadias*, een groot vriendt van den koning Herodes den Groten, die hem nochtans, benevens Dositheus, Lysimachus en Costobarus, liet ombrengen, op een valsch aanbrengen van de quaadaardige Salome, zyne zuster. *Josephus Oudheden* XIV. 19.

ANTIPATER, een Samaritaan, opziender van het huis van Antipater, den zoon van Herodes den Groten, ondervraagt wordende, beschuldigde zynen meester dat hy aan Pheroras een dodelyk vergif hadde doen geven, dat Theudion, de broeder van de koninginne Doris, door Antiphilus uit Arabië hadt gezonden, in den tydt dat zyn meester zich te Rome onthieldt, om van deze misdaadt niet verdacht gehouden te worden. *Josephus Oudh.* XVII. 6.

ANTIPATER, de zoon van Salome, en de man van Cypros, de dochter van Herodes den Groten, en van de koninginne Mariamne. Hy was zeer welsprekende, en een dodelyke vyandt van Archelaus, tegen den welken hy het koninkryk van Judea voor Augustus bepleitte. Deze vorst deedt toen geen uitspraak. *Josephus Oudh.* XVII. 12.

ANTIPATER, de zoon van Phasaël, broeder van Herodes den Groten, koning der Joden, en van Selampsa, dochter van dezen koning, en van Mariamne. *Josephus Oudh.* XVIII. 7.

ANTIPATER, een zoon van Jolaus, en een der krygshoofden van Alexander den Groten en zyn stedehouder in Griekenlandt. Hy beteugelde de wederspannige Thraciers, ontzette de stadt Megalopolis, die door de Lacedemoniers belegert was, en versloeg hen in 't 424 jaar van Rome. Doch het misverstandt tusschen hem en Olympias, de moeder van Alexander, verplichtte dien vorst om hem uit zyne landvoogdy te rug te roepen. Hy was hier over zo gevoelig, dat men verzekert dat hy dien koning in 't 431 jaar van Rome met vergif van 't leven zoude berooft hebben. Naderhandt geraakte hy met de Athenienzen, die opgestaan waren, in oorlog; doch hy wierdt van hen geslagen, en week naar Lamia, eene stadt in Thessalië. Hy riep vervolgens Craterus, Philotas, en Leonnatus landvoogdt van klein-Phrygië te hulp. Dit alles gebeurde in het 431 jaar van Rome. In het volgende jaar versloeg hy met hulp van Craterus in de maandt van Augustus de Grieken in Thessalië; en hy stelde zich vervolgens tegen Eumenes, die van den aanhang van Perdiccas was. Hy wierdt tot voogdt over den zone van Alexander aangestelt; doch sturf nog in het zelfde jaar, dat het 433 van Rome was, het 4 van de CXIV Olympiade, het 3663 der werreldt, en het 321 voor Christus. Zyn zoon Cassander wierdt koning van Macedonië. Antipater was verstandig en beminde de wetenschappen, zynde een leerling geweest van Aristoteles. Men zegt dat Jolaus zyn vader hem met veel zorge hadde doen opvoeden; en dat hy eene historie, en twee boeken van brieven heeft nagelaten. *Curt. lib.* VI. *seq. Arrian. Justin. Plutarchus.*

ANTIPATER, (L. CÆLIUS) een Latynsch Historieschryver, leefde omtrent het 630 jaar van Rome, het 1 van de CLXIV Olympiade, het 3860 der werreldt, en het 124 voor Christus. Hy heeft een historie van den tweden Punischen oorlog geschreven, waar van Brutus een kort uittrekſel maakte, naar het verhaal van Cicero, die dikwils van Antipater, en van zyne werken spreekt. De historie was alleen zyne bezigheit niet, hy was ook een rechtsgeleerde: doch bezat meer welsprekentheit dan geleertheit. De keizer Adrianus, die zomtyds van een verkeerden smaak was, stelde

de hem boven Salluftius, gelyk hy Ennius boven Virgilius ftelde. Riccobon heeft in 't jaar 1568 eenige ftukken van zyne fchriften uitgegeven, daar Antonius Auguftinus federt verfcheide andere ftukken van Hiftoriefchryvers bygevoegt heeft, en te Antwerpen in 't jaar 1595 laten drukken. *Cic. cap.* 26. *in Orat. cap.* 12. *&* 69. *Liv. lib.* XXXI. XXXII. XXXVI. XXXVIII. XXXIX. *Spartian. in Adr. Val. Max. lib.* I. *cap.* 7. *Pompon. Tit. de O. J. in ff. Rutilius in vit. JCt. Voffius lib.* I. *de Hift. Lat. cap.* 8.

ANTIPATER, (GALLUS) een Latynfch Hiftoriefchryver, die omtrent het einde van de III eeuwe leefde, fchreef het leven van M. Aureolus Marius, die ten tyde van Gallienus in de Gaulen tot keizer wierdt verkoren; doch hy deedt het met pluimftrykeryen, die eenen Hiftoriefchryver onbetamelyk zyn. Men vindt zulks in *Trebellius Pollio*, die de eenige is, die 'er van fpreekt in 't leven van Claudius. Hy noemt hem *Ancillariorum & Hiftoricorum dehoneftamentum*, en verhaalt eenige woorden van zyne hiftorie.

ANTIPATER, een Sophift, was van Hierapolis, dat eenigen voor Aleppo houden. Hy was een zoon van Zeuxidemus, die een man was van aanzien en verdienfte. Antipater ontbrak gene geleertheit, en hy was de eerfte van zynen tydt in het fchryven van brieven. De keizer Severus wilde hem by zich hebben, om zyn geheimfchryver te zyn, en maakte hem naderhandt leermeefter van zyne zonen Caracalla en Geta. Hierom wierdt hy van zyne landgenoten bygenoemt *de Leermeefter der Joden*, θεῶν διδάσκαλος. Naderhandt wierdt Antipater landvoogdt van Bithynië en pretor van Hierapolis. Hy was in deze ftadt in den jare 212, wanneer hy verftaan hebbende, dat Caracalla zynen broeder Geta gedood hadde, daar over eene uitnemende fmarte betuigde. Hy gaf de zelve zelfs aan dezen wreden keizer te kennen, hem fchryvende dat hy een oog verloren hadde en eene handt, en dat hy hopeloos was; dat, na dat hy niets verzuimt hadde om hen te overreeden elkander te beminnen, de heerfchzucht hen zulke onredelyke gevoelens hadde ingeblazen. Het is waarfchynlyk, dat Caracalla, die wilde doen geloven dat zyn broeder hem genoodzaakt hadde hem voor te komen, over die begroeting van zynen leermeefter misnoegt, en zich daar over zelfs aan hem gevoelig toonde. En in der daadt, Philoftratus zegt, dat Antipater geen voedfel wilde nemen, en dat hy fturf in den ouderdom van 68 jaren. Men heeft eenen gedenkpenning van Plautilla, gemalinne van Caracalla, op welkers averechtfche zyde de naam van Antipater gezien wordt. *Philoftratus lib.* II. *in Vit. Sophift. Triftan Comment. hift. Tom.* II. Men kan over dezen Antipater en over eenigen van de volgende de Griekfche Bibliotheek van *J. Meurfius* nazien.

ANTIPATER van Sidon, een Stoïfch Philofooph, en een dichter, leefde in de CLXXI Olympiade. Cicero zegt, dat hy zeer verftandig was; en Seneca telt hem onder de voornaamfte fchryvers van de fecte der Stoïfchen. Hy was een leerling geweeft van Diogenes van Babylon, en Poffidonius was federt de zyne. Hy leeraarde te Athene en elders met veel achting, en liet verfcheide werken na. In de *Anthologia* worden ook verfcheide puntdichten van hem gevonden. Hy maakte nog verfcheide andere poëtifche werken, en men fchryft hem zelfs de uitvinding van dat flag van vaarzen toe, welke de ouden *Tragi-jambes* hebben genoemt. Hy fchreef met eene wonderlyke gemakkelykheit. Valerius Maximus en Plinius verhalen van hem iets zeldzaams; namentlyk dat hy alle jaren op zynen geboortedag de koorts kreeg, en ook op den zelven dag fturf. Eenige fchryvers hebben twee Antipaters van Sidon geftelt, eenen dichter, en eenen philofooph. Men heeft onzen Antipater zelfs met Antipater van Tarfus, en met Antipater van Tyrus onder een vermengt. *Laërt.* VII. 29. *Cicero de Fato cap.* 3. *de Orat. lib.* III. *cap.* 50. *Seneca Ep.* 92. *Voffius de hift. Græc. lib.* III. *de Poët. cap.* 8. *& de Philof. Sect. cap.* 19.

ANTIPATER van Tarfus, een Stoïfch philofooph, waar van Strabo en Plutarchus met lof fpreken. Hy was een leerling van Diogenes van Babylon, en leermeefter van Panetius van Rhodus. Hy wilde zich op een zekeren tydt met Carneades in geen mondelinge twiftrede inlaten, maar deedt zulks fchriftelyk; waarom hy van de Grieken Καλαμόβοας, *een fchreeuwer met de pen*, genoemt wordt. Door de ouden worden verfcheide van zyne fchriften aangehaalt. *Fabricius Bibl. Græc. lib.* III. *cap.* 15. *pag.* 388.

ANTIPATER van Tyrus, een Stoïfch philofooph, waar van Cicero en Laërtius gewag maken, en die, naar 't getuigenis van den eerften, van de plichten zoude gefchreven hebben. *Laërt.* VII. 139. *feq. Cicero de Offic.* II. 24.

ANTIPATER, mede van Tyrus, en uit de fchole der Stoïfchen, die wat ouder fchynt dan de vorige. Hy was een zeer goet vriendt van Cato van Utica, die ook onder hem de Stoïfche philofophie leerde. *Cicero Quæft. Tufcul. lib.* I.

ANTIPATER van Theffalonica, een Griekfch dichter, heeft ten tyde van den keizer Auguftus geleeft. Hy fchreef verfcheide ftukken in 't Griekfch, en men heeft nog eenige van de zelve in de verzamelingen van de Griekfche puntdichten. *Suidas in Ant. Voffius de poët. Græc. cap.* 9.

ANTIPATER, een Cyrenifch Philofooph, die niet wel zien konde. *Cicero Quæftion. Tufculan. lib.* I.

ANTIPATRIS is eene ftadt in Paleftina, waar van men leeft *Hand.* XXIII. 31. Dat *de krygsknechten, gelyk hen bevolen was, Paulus namen*, (om met hem naar Cefarea te gaan) *en hem des nachts te Antipatris bragten.* Hier uit kan men eenigzins afnemen, dat Antipatris gene zeeftadt geweeft is, dewyl anders de foldaten zekerlyk een korter weg zouden genomen hebben, om regelregt naar Cefarea te gaan, *Oudh.* XIII, 23; en XVI, 9, dat zy naby 't gebergte is gelegen geweeft. Dat aldaar in de VIII eeuw vele Chriftenen gewoont hebben, ziet men door een verhaal van Theophanes; dat namelyk in den jare 744 de Arabiers, die toen het gebiedt verkregen hadden, vele Chriftenen door lift te Antipatris hebben omgebragt, als of die eenigzins door maagfchap beftonden aan de genen, die eertyds de heerfchappy over dat landt hadden gehad. Uit Jofephus leert men, dat deze ftadt 150 ftadien van Joppe is afgelegen geweeft; en dat Janneus van de eene ftadt tot aan de andere eene graft gegraven heeft, om de vyanden den toegang te beletten. *Oudh.* XIII. 13; dat de oude naam van die plaats, zo wel als van het veldt, in het welke zy gefticht was, is geweeft *Capharfabe*; *Oorl.* I. 4. zo dat de vlakte tuffchen de zelve en Joppe met eenen wal en met eene graft heeft moeten verzekert worden, om Antiochus den toegang te beletten. De zelve Jofephus fchryft, dat ze is gelegen geweeft in de fchoonfte vlakte van het ryk, die met rivieren en bomen voorzien was, *Oorl.* I, 16; al het welke niet paft op Dura, of Dora, in de H. Schrift Dor genoemt, gelegen aan den oever der grote zee tuffchen Ptolemaïs en Cefarea; welke plaats Andrichomius voor Antipatris houdt. Niet meer kan het gezegde toegeëigent worden aan de ftadt, naderhandt Arfuf genoemt, welke Jakob van Vitry, en anderen voor Antipatris nemen; dewyl Antipatris aan de zee, 18 Arabifche mylen van Cefarea, en zes van Joppe gelegen is. *Jac. de Vitriaco hift. Jerofol. Reland Paleftina.*

ANTIPATRUS van Boftre heeft omtrent het einde van de V eeuwe gebloeit. Hy heeft eene wederlegging opgeftelt van de verantwoording van Eufebius voor Eugenius, in verfcheide redevoeringen verdeelt. Een ftuk daar van wordt in de acten van 't II Concilie van Niceen bygebragt, *Act.* III. *Tom.* VII. *des Conciles pag.* 367, waar in hy bekent, dat Eufebius veel hiftorifche zaken wift; doch beweert dat hy niet bedreven was omtrent de leerftukken. Hy laakt in hem dat hy de gevoelens van Origenes wegens de voorbeftaanlykheit der zielen en de onderdanigheit van Gods Zone ten opzichte van zynen vader verdedigt hadde. Leo Allatius maakt gewag van eene leerrede van dezen fchryver over Johannes den Doper. I. *Concil. de Nicee. Du Pin Biblioth. des Auteurs Ecclef.* V. *fiecle.*

ANTIPHANES, een Griekfch hiftoriefchryver, door Athenæus en Clemens Alexandrinus bygebragt. Men weet niet, in wat tydt hy geleeft heeft. Hy fchreef een groot werk van de ontuchtige vrouwen van Athene. *Athen. lib.* III. *Clem. Alexandr. lib.* I. *Strom. Voffius de Hift. Græc. lib.* III.

ANTIPHANES van Berge, eene ftadt in Thracië, was mede een Griekfch Hiftoriefchryver, en hadt verfcheide werken gefchreven; doch de zelve met zo vele fabelen opgevult, dat de ouden daar van met verachtinge fpreken. Men weet niet, in wat tydt Antiphanes geleeft heeft. *Strabo lib.* I. *&* II. *Steph. in* Βέργα.

ANTIPHANES, van Athene, was een blyfpeldichter, en jonger dan Panetius. Joh. Meurfius heeft de tytels van zyne blyfpelen by een verzamelt in zyne *Bibl. Attica.*

ANTIPHANES, van Caryftus in Eubea, een Griekfch dichter, van wien Suidas gewaagt, leefde den tyde van Thefpis.

ANTIPHANES van Rhodus, of van Smyrna, gelyk anderen willen, was een Griekfch blyfpeldichter, en heeft geleeft omtrent de XCIII Olympiade. Hy liet een zoon na, die mede een blyfpeldichter was. Suidas maakt gewag van hem.

ANTIPHANES van Delos, een geneesmeefter, door Clemens Alexandrinus aangehaalt in *Pedag. lib.* II. *cap.* 1.

ANTIPHATES, koning der Leftrigonen, welke volkeren waren van Latium novum, in Italië, daar tegenwoordig een gedeelte van het landfchap Lavoro is in het koninkryk van Napels. Hy was een kleinzoon van Lamus, die de ftadt Formies naby Gayetta bouwde. Ulyffes zondt drie fcheepshoofden aan hem om de vryheit te verzoeken van te mogen landen, om zich te ververfchen: maar deze koning, die een Anthropophaag of menfchen-eeter was, vervolgde deze drie afgezondenen, waar van twee ontquamen, en de derde wierdt door de barbaren verfcheurt. Antiphates quam vervolgens met de zynen de fchepen van Ulyffes aantaften, en deedt met inwerpen van ftenen, enz. de zelve zinken, behalven het fchip van Ulyffes, dat van zyne kuften week. *Ovid. Metam.* IV.

ANTIPHERON *Oretanus*, een zeker man, waar van Ariftoteles fpreekt, die zich altydt verbeeldde dat hy eigen afbeelding was. Seneca zegt, dat dit eene ziekte was, waar mede verfcheide perfonen gequelt waren, en welke daar uit ontftont, dat hunne oogen te zwak waren om de naafte lucht door te dringen. Deze reden was vry goet in eenen tydt, waar in men byna niet wift van de gezichtkunde. *Engelfch Dict.*

ANTIPHILUS, een groot vriendt van Antipater, den zoon van Herodes den Groten, koning der Joden. Hy bragt het vergif uit Arabië, dat Theudion hem gegeven hadt, om het zelve aan Pheroras te behandigen, om den koning van kant te helpen. Hy wierdt benevens anderen ter doodt gebragt. *Jofeph. Oudheden* XVIII. 6.

ANTIPHILUS, in Egypten geboren, een vermaart fchilder, de welke onder verfcheide heerlyke werken van zyn maakfel ook een maakte van een kleinen jongen, die nederbukkende in het vuur blies om het aan te fteken. Het vuur fcheen te vermeerderen, naar mate dat hy blies, en de kamer fcheen allenskens meer licht te fcheppen in 't midden van den nacht. Antiphilus was een mededinger van Apelles. *Plin. lib.* XXXV. *cap.* 11. *Lucianus.*

ANTIPHON, *Antiphonus*, een zoon van den koning Priamus, die zynen vader verzelde, toen hy het ligchaam van Hector ging vry kopen van Achilles. *Homer. Il. ult.*

ANTIPHON, een zoon van Sophilus, was van Ramnus, eene Griekfche ftadt in Attica, geboortig. Hy leefde in de XCIV Olympiade, het 350 jaar van Rome, en wordt voor den voornaamften onder de tien vermaarde redenaars van Plutarchus gehouden. Thucydides geeft hem een groten lof wegens zyn voortreffelyk verftandt, deugdt en welfprekendheit, waarom hy ook den toenaam van *Nestor* verkreeg. Dionyfius de oude liet hem doden, om dat hy hem

hem op de vrage, wat metaal hy voor het beste hieldt? dit stoute antwoordt gaf; *Dat metaal, waar van de standbeelden van Harmodius en Aristogiton gemaakt zyn.* Deze beide nu hadden de XXX dwingelanden van Athene omgebragt. Men zegt, dat hy de eerste was, die geldt voor 't pleiten nam. Zyne redevoeringen zyn in den jare 1619 met de aanmerkingen van Alfonsus Miniatus te Hanau uitgekomen. *Philostratus de vit. Soph. Xenophon lib.* I. *Memorabil. Plutarch. de* X. *Orat. cap.* 1. *Thucid. lib.* VIII. *Vossius de Hist. Græc. lib.* IV. *cap.* 7. *& de poët. cap.* 6. *Meurs. Bibl. Attica.* Suidas haalt ook een anderen van dezen naam aan, dien men *Λογομαγειρον*, of *woorde-kok*, noemde.

ANTIPHON, een Athenienzer, een uitlegger van dromen, en een heldendichter. Men vindt de tytels van zyne werken in de *Bibliotheca Attica* van *J. Meursius.*

ANTIPHUS, en Ctimenus, twee broeders, en zonen van Ganyctor Naupactianus, bragten den dichter Hesiodus op eene veradelyke wyze, in het landt der Locrienzen, om 't leven, om dat zy zich valschelyk verbeeldden, dat hy van hunne zuster schandelyk gesproken hadde; waar na zy zyn ligchaam in zee wierpen. Doch deze twee broeders droegen hunne misdaadt niet verre met zich; want zelfs door den hondt van Hesiodus ontdekt zynde, die hen zonder ophouden vervolgde, wierden zy door de Locrienzen, die voor de eere en over dit ongeval van dien dichter zeer gevoelig waren, gevat, en levendig in zee geworpen. Hun huis wierdt ook geslecht, gelyk Solon verhaalt in het *Banket der zeven wyzen: Plutarchus.*

ANTIPODEN, dat is *tegenvoeters*, worden de volkeren genoemt, die onder eenzelfde middaglyn wonen, en die regelregt de een tegen den anderen gesteltzyn. Dit is een Grieksch woordt, *ἀντίποδες*, van *ἀντί tegen*, en *πούς voet*, en betekent zulken, die de voeten gestelt hebben tegen die van anderen. Zy hebben de zelfde Pools-hoogte, maar ieder van zyne byzondere Pool; dat is te zeggen, de eene van de Zuidpool, en de ander van de Noordpool. Zy hebben verschillende saizoenen; en wanneer het middag is op de eene plaats, is het middernacht op de andere. Augustinus was niet onbewust van de gedaante der aarde, dat 'er Antipoden waren; om dat men zich toen inbeeldde, dat de twee halfronden door zulk een groten Oceaan van een gescheiden waren, dat men niet naar 't ander halfrondt komen konde; en dat, zo het tegengestelde halfrondt bevolkt was, men zoude moeten bekennen, dat deze menschen geen afkomelingen van Adam waren. Lactantius, Beda, Procopius van Gaza, en eenige anderen zyn van dit gevoelen geweest. Maar de nieuwe ontdekkingen van Colombo, Vesputius, Magellanus, Cano, Draak, en van Noordt, enz. laten niet toe aan deze waarheit te twyfelen. Zo heeft men, by voorbeeldt, ontdekt, dat de bewoners van Borneo, een der eilanden van Sunda, tegenvoeters zyn van die van 't koninkryk der Amazonen in America; en dat de volkeren van Rio de la Plata in America tegenvoeters zyn van die, welke omtrent den muur wonen, die China van Tartarye afscheidt. *Hieron. Vital. Lexicon Mathematicum.*

ANTIPOENUS, een doorluchtig Thebaner, wiens dochters zich tot welstandt van haar vaderlandt van het leven beroofde. *Pausan. lib.* IX.

ANTIPOLIS zoude de naam van eene stadt geweest zyn, welke Janus, eer Rome nog gebouwt wierdt, op den berg Janiculus gesticht zoude hebben. *Delic. de l'Ital.* II. *p.* 83.

ANTIPYRENEEN is een tak van 't Pyreneesche gebergte. Zy beginnen by het dal van Capsira, alwaar de oorsprong is van de Aude, en strekkende zich van 't Westen naar 't Oosten tot aan het meir van Salces op de kust van de Middelandsche zee, het Rousfillon van Languedok scheidende. Men noemtze Antipyreneen, om dat zy regt tegen over dat deel der ware Pyreneen leggen, dat het Russillon van Catalonië afscheidt. *Baudrand.*

ANTIQUERA. Zie ANTEQUERA.

ANTISCOTI, ANTICOSTE of *Isle d'Assumption*, een eilandt in Noorder-America in nieuw-Vrankryk, aan de Golf van St. Laurens, tusschen het eilandt Terre-neuf en de kust van Canada. De Franschen bezitten het zelve, en hebben aldaar eenige volkplantingen.

ANTISSA. Zie ANTESSA.

ANTISTHENES, een leerling van Socrates, was de zoon van eenen ANTHISTHENES, die een Athenienzer was, en van eene Phrygiaansche moeder. Hy wierdt *ἁπλοκύων* genoemt, dat is de *hondsche*, dewyl hy de stichter was van de secte der Cynische philosophen, welke door Diogenes, eenen van hare voornaamste voorstanders, zo vermaart geworden is. De ouden spreken voordeelig van hem. Hy was eerst een leerling van den redenaar Gorgias, en hieldt zich vervolgens aan Socrates. Hy hadt zyne schole in den haven van Pirea, maar de Cynische philosophen vestigden zich naderhandt in eene der voorsteden van Athene, Cynosarges genoemt. Men gelooft zelfs, dat zy daar door den naam van Cynischen verkregen hebben. Anderen hebben zich daar van andere redenen verbeeld. Antisthenes hadt een werk van tien stukken te zamen gestelt, volgens het verhaal van Diogenes Laërtius, die alle de verhandelingen in het byzonder aantekent. In 't eerst scheen het als of hy geen aanhangers wilde hebben, gelyk hy Diogenes, die eens van Athene by hem quam, en onderrechting van hem begeerde, met een stok dreigde; doch die hem het hoofdt toekerende zeide, hy zoude maar toeslaan, dewyl 'er geen onthaal zo straf was, dat hem afkeerig zoude kunnen maken; door welke standvastigheit hy eindelyk bewogen wierdt leerlingen aan te nemen. Hy zoude de eerste onder de Philosophen geweest zyn, die zynen baardt liet wasschen, en die zich van een gevoederden mantel, van eenen staf, en van eene tasche bediende. Hy quam met gescheurde klederen voor den dag; dat hy uit eerzucht zal gedaan hebben; gelyk dan Socrates, wanneer hy zag, dat Antisthenes 't gescheurde gedeelte van zynen mantel buiten gekeert hadde, zeide: *Ik zie uwe eerzucht zeer wel door de gaten van uwen mantel.* Van de menigte zyner schriften is 'er niets overig, dan een brief aan Aristippus, welken Stanley in zyne Philosophische Historie mede ingelascht heeft. Zyne leere was zo gezuivert niet dan die der andere Philosophen, maar zy hadde een goeden zin in zekere zaken. Hy hieldt zich meest aan de zedekunde, en plag te zeggen, *het is beter onder de ravens te vervallen, dan onder de vleiers; want deze verderven het gemoedt van eenen levenden, doch de anderen tasten maar een doot ligchaam aan.* Zo zeide hy ook: *De nodigste van alle wetenschappen is, het quade af te leren*; en: *De vyanden zyn nodiger dan de vrienden, om dat de eersten de gebreken berispen, en de anderen de zelve vleien.* Men hoorde hem dikwils zeggen: *Ik verwonder my dat men zo veel moeite doet om zyn ligchaam te reinigen, en dat men geen werk maakt van het reinigen zyner ziele.* Hy was van gedachten, dat de hoeren aan hare boelen alles goets toewenschten, behalven verstandt en voorzichtigheit. Hy achtte de beulen meer dan de tyrannen, dewyl zy alleen de onrechtvaardigen, maar deze ook de onnozelen van kant hielpen. Wanneer iemandt eens van gedachten was, dat de oorlog de elendigen wegnam, zo antwoordde hy: *Gy bedriegt u, zy doedt veel eer der zelver getal vermeerderen, dan dat zy het zoude verminderen.* Hy plagt zyne scholieren straf te handelen; en wanneer iemandt hem daar over aansprak, en de reden daar van wilde weten, zeide hy: *Deden de geneesmeesters ook zo met de zieken!* Men duidde het eens qualyk, dat hy met lasterlyke menschen omging; waar op hy zeide: *De artzen gaan ook om met hen, die aan de koorts leggen, en worden van de koorts niet aangetast.* Wanneer iemandt het gemakkelyk leven ongemeen prees, antwoordde hy: *Wy willen het zelve liever den kinderen onzer vyanden toewenschen.* Hy stierf in 't 3660 jaar der werreldt, 324 jaren voor Christus, in 't 430 jaar van Rome, het eerste van de CXIV Olympiade, in het 90 jaar zynes ouderdoms. *Laërt.* 6. 13. *seq. Ausonius Epigr.* 26. *Fabric. Bibl. Græc. lib.* II. *cap.* 23. § 32.

ANTISTHENES is de naam geweest van verscheide vermaarde mannen, die door de oude schryvers aangehaalt worden. Diogenes Laërtius gewaagt onder anderen van drie van dezen naam: eerstelyk van eenen, die uit de schole van Heraclitus voortquam; van een anderen van Epheze, en van een derden van Rhodus. Phlegon Trallianus maakt ook gewag van een Peripatetisch philosooph, die zo genoemt was; en verscheide anderen worden by andere schryvers gevonden. *Phlegon Trall. Mirab. cap.* 3. *Plinius lib.* XXXVI. *cap.* 12. *Plutarchus. &c.*

ANTISTIUS, een redenaar, leefde in de II eeuwe. Hy was een van die genen, aan welke de keizer Marcus Aurelius Antoninus de opvoeding van zynen zone Commodus toevertrouwde. Maar deze prins deedt weinig voordeel met de goede onderwyzingen, welke Antistius hem gaf. *Volater. Anthr. lib.* XIV.

ANTISTIUS LABEO. Zie LABEO.

ANTISTIUS, toegenaamt *Sosianus*, een Latynsch dichter, leefde ten tyde van den keizer Nero. Hy maakte vaarzen tegen dezen keizer, en was zo gelukkig, dat hy maar in ballingschap wierdt gezonden. *Tacit. lib.* XIII. *&* XVI. *Annal.*

ANTITACTEN, zeker slag van ketters in de twede eeuwe, uit de Gnostyken gesproten, welke geloofden, dat Godt alles in zich zelfs wel goet gemaakt hadde; doch dat een van zyne schepselen het onkruidt in de werreldt gezaait hadde, en te weeg gebragt, dat het quade te voorschyn was gekomen. Dewyl zy nu dit schepsel ook voor den stichter van de wet hielden, dochten zy wel te doen, wanneer zy zich in alles tegen het gebodt aankantten, en het tegendeel deden, waarom zy ook Antitacten genaamt wierden. *Clem. Alex. lib.* III. *Strom. Theodor. Hæret. fab. lib.* I. *cap.* 16. *Augustin. de Hær. cap.* 18. *Danæus in comment. ad h. l. Baron. an. C.* 120. *Ittig. de Heresiarch. sect.* 2. *cap.* 17. *Du Pin Bibl. des Aut. Eccl.* III. *premiers siecles.*

ANTITAURUS, een berg van klein-Armenië, ten Noorden van den berg Taurus afgescheiden, tusschen den Euphraat en de Arsanias, in welkers dal de stadt Comane gevonden wordt. Thevet zegt, dat de inwoners dezen berg *Rhoam Taura* noemen. *Baudrand.*

ANTITRINITARISSEN, een naam, dien men allen den genen in 't gemeen geeft, die de H. Drieëenheit loogchenen, inzonderheit den Socinianen, die zich Unitarissen noemen. Sandius heeft een *Bibliotheca Antitrinitariorum* uitgegeven, vervattende eene lyst van alle de werken der Unitarissen.

ANTIVARI, in 't Latyn *Antibarum*, eene stadt in Dalmatië, aan de Adriatische zee, onder de heerschappy der Turken. Het bisdom van deze stadt wierdt door Alexander den II in 't jaar 1062 tot een aartsbisdom gemaakt, en 20 bisdommen wierden onder het zelve gestelt. Eenigen houden de zelve voor het *Doclea* der ouden. Zy legt drie mylen van Dolcigno, en zes van Scutari. *Baron. an. C.* 1062. *Miræus Not. Episc.*

ANTIUM, tegenwoordig ANTIO ROUINATO, of ANZO genoemt, eene stadt van Italië, die eertyds aanmerkelyk geweest is, maar tegenwoordig verwoest. Daar is zelfs een bisschoplyke stoel geweest, dien men sedert elders overgebragt heeft. Antium is de hoofdstadt geweest der Volsquen, by welke Coriolan zyne toevlucht nam. Gelyk de genen, die van den oorsprong der steden spreken, byna altoos eenige fabelen daar onder mengen, zo heeft men gezegt, dat een koning, Antius genoemt, zynen naam aan deze stadt gaf; en anderen hebben 'er bygevoegt, dat dit de naam was van eenen zoon, dien Ulysses gehad hadde by Circe, en dien men voorgeeft de stichter van deze stadt geweest te zyn. Wat hier van zy, het is zeker, dat zy vermaart is geweest door eenen tempel, die aan het Geluk toegewyd was. Augustus hadt eenen altaar te Antium. Nero was aldaar geboren, en herstelde de stadt, dezelve met verscheide paleizen versierende. De keizer Adrianus hadt

hadt hier mede een paleis, gelyk men in Philostratus leest, en schiep een groot vermaak in deze stadt. De zelve is naderhandt door de Saracenen verwoest. Men weet niet in wat tydt. Het is waarschynlyk dat zulks in de VIII eeuwe geschied is. Men gelooft, dat deze stadt op de zelfde plaats gelegen was, daar naderhandt Nettuno gebouwt is, dat een langen tydt aan het huis van Colonna behoort heeft, dewyl van tydt tot tydt nog vele Romeinsche oudheden om deze plaats opgegraven worden. Innocentius de XII heeft aangevangen alhier een nieuwen haven te doen maken; doch alzo de doodt hem overviel eer hy dit werk ten einde gebragt hadde, zo heeft Clemens de XI het zelve voltooit. *Dion. Halicarn. lib. I. Strabo. Plinius. Tit. Liv. Tacit. Leand. Albert. Philostr. Blanchinus de lap. Ant. Baudrand.*

ANTIUM, in Vrankryk. Zie ANSE.

ANTOCO, (DE VULKAAN VAN) *Antocus mons*, een van de bergen van Andes in Zuid-America. Hy legt in 't koninkryk Chili, ten Oosten van de stadt Angol, en braakt vuur, gelyk haar naam te kennen geeft. *Baudrand.*

ANTOECIANEN, *Antoeci*, zyn volkeren, die onder de zelfde middag-of nachtevenings-lyn, doch in eene verschillende evenwydte, en even verre van de middellyn gelegen zyn, zo dat de eenen in het Noorder, en de anderen in het Zuider halfrondt gevonden worden. Zy hebben de eenen middag, en de anderen middernacht te gelyk; maar hunne saizoenen zyn tegenstrydig; en wanneer de eenen de zomer hebben en de lange dagen, hebben de anderen de winter en de lange nachten. Deze naam komt van ἀντι, *tegen, tegen over*, en οἰκεῖν, *wonen.*

ANTOLINEZ, (AUGUSTINUS) aartsbisschop van Compostel, was te Valladolid in Spanje in 't jaar 1554 geboren, en begaf zich in de Augustyner orde. Hy oeffende zich in de Godgeleerdheit te Salamanca, en leeraarde naderhandt aldaar met groten lof; naderhandt wierdt hy bisschop van Ciudad Rodrigo, en eindelyk aartsbisschop van Compostel. Bezig zynde zyn aartsbisdom te bezoeken, overviel hem eene krankheit, waar aan hy den 19 Juny 1626 sturf. Hy heeft het leven van verscheide heiligen beschreven. Hem wordt ook eene verhandeling van de ontfankenisse van Maria toegeëigent. *Alva in milit. concept. Curtius in elog. Aug. Anthon. Bibl.*

ANTOLINEZ, (JUSTINUS) bisschop van Tortosa, geboortig van Valladolid, een broeder van den voorgaanden, was een rechtsgeleerde, en, zo men zegt, advokaat te Sivilië. Petrus de Castro de Quignones, aartsbisschop van Granada, trok hem in deze stadt en maakte hem aartsdiaken en deken van zyne kerke. In 't jaar 1627 wierdt hy bisschop van Tortosa, en sturf in 't jaar 1640. Hy heeft eene kerkelyke historie van Granada nagelaten; doch de zelve is nog niet in 't licht gekomen.

ANTONELLO *da Messina*, een vermaart schilder. Zie ANTONY van Messina.

ANTONETTA van Bourbon, hertoginne van Guise, was eene dochter van François van Bourbon, graaf van Vendome, en van Maria van Luxenburg. Zy was te Ham den 25 December des jaars 1493, of 1494, geboren. Lodewyk de XII gaf haar in 't jaar 1513 ten huwelyk aan Claudius van Lotharingen, hertog van Guise, opperjagermeester van Vrankryk enz. waar by zy zeven zonen en vier dochters teelde. De vyanden van 't huis van Guise noemden haar de moeder van 't huis der tyrannen en van 't Euangelium. Zy sturf op 't kasteel Joinville den 20 January 1583. *Du Pleix Hist. de France. Sammarth. Hist. Geneal. Imhof Geneal. Gall. tab. 17. & 37. P. Hilarion de Coste elog. des dam. illustr.*

ANTONETTA van Orleans, dochter van Helionorus, hertog van Longueville, trouwde met Karel van Gondi, marquis van Belle-isle, begaf zich na de doodt van haren gemaal onder de Feuillantynen, en wierdt eindelyk stichteresse van de congregatie van Calvarië, gelyk in 't vervolg op 't artykel van de *Benedictyner nonnen van den berg Calvarië*, op de letter B. in 't brede verhaalt wordt.

ANTONGIL, een landschap op 't eilandt Madagascar, en wel in het Noordelykste gedeelte aan de Oostzyde. Het heeft dezen naam van een Portugeesch kapitein, Antonio Gillo genoemt, die het ontdekte, en de baai of zeeboezem, alwaar hy landde, Antongil noemde. Deze baai heeft omtrent 4 Duitsche mylen wydte aan haren ingang, aan welkers einde een eilandt is, klein, doch ongemeen vruchtbaar in allerhande levensmiddelen, met uitnement water, en eene fraaie legplaats voor de schepen. De Hollanders hebben aldaar eene verblyfplaats gehad; doch eenigen sturven van de ongezonde lucht, en anderen wierden van de inwoonderen des lands omgebragt. *Flacourt Hist. de Madagasc.*

ANTONIA, te voren *Baris* genoemt, een berg van Jeruzalem, op welken Herodes de Grote eenen toren of een slot deedt bouwen, het geregelste en sterkste, dat men ooit gezien heeft. Hy gaf aan het zelve den naam van zyn groten vriendt Antonius. Deze berg was vyftig ellebogen, of vyf en zeventig voeten hoog, en van alle kanten ontoegankelyk. Herodes deedt nooit meer pracht in eenige van zyne werken blyken dan in dit. Hy deedt dit slot van den voet tot aan den top bekleeden met wit marmer, dat zo wel aan een gevoegt was, dat men gene naden of voegselen daar aan bespeurde, om het zelve zo glibberig te maken, dat het onmogelyk te beklimmen was. Het was omringt met eenen muur van drie ellen hoogte, om de aankomst te verdedigen. Hoewel het van buiten zo sterk was, zo hadde het van binnen zo vele gemakken, slaapkamers, baden, en zalen, dat het voor een prachtig paleis gehouden konde worden. Ook waren alle deze gemakken zo wel geschikt en verdeelt, dat men dit gebouw van binnen voor eene kleine stadt zoude aangezien hebben. De buitenste omtrek van dit slot hadde de gedaante van een vierkanten toren, en was op gelyke tusschenwydten aan de vier hoeken voorzien van vier andere torens, waar van 'er drie de hoogte hadden van vyftig ellebogen: maar die, de welke aan den hoek was, naar het Zuiden en Oosten ziende, was zeventig ellebogen hoog, en men konde van daar den ganschen tempel zien. Ter plaatse, daar deze torens naar de galeryen van den tempel strekten, waren ter regter en ter slinker zyde trappen, waar langs, toen de Romeinen meester waren van Jeruzalem, het krygsvolk op en af klom, om te beletten dat het volk niets ondername op de feestdagen. Gelyk de tempel zo veel als het kasteel was van de stadt, zo was de toren van Antonia zo veel als het kasteel van den tempel, en de bezetting, die men daar in leide, diende niet alleen om den zelven te verdedigen, maar ook om zich van den tempel en van de stadt te verzekeren. De behendigheit van twintig soldaten, van eenen vaandrig en van eenen trompetter van het leger van Titus deedt het gene hondert duizent mannen door openbaar geweldt niet verricht zouden hebben. Deze twee en twintig dappere mannen, de onmogelykheit ziende om dit slot door storm te vermeesteren, en dat de vyandlyke soldaten, die daar in gelegt waren, aan al de werreldt de aannadering en den aanval beletten, bragten te wege door eene weêrgaloze onvertzaagtheit en dapperheit, dat zy, onder begunstiging van den nacht malkander helpende, en van de puinhopen der stads muren zo veel zy konden te zamen brengende, op den top van het slot geraakten. Zy bragten de wacht om, die zy slapende vonden; waar na, op het teken, dat zy gaven met hunne trompet, en met hunnen standaardt, het gansche leger der Romeinen naderde; en Titus zich, zonder verlies van eenen man, daar van meester ziende, deedt in zeven dagen dit slot tot den grondt toe slechten. Hyrcanus de hogepriester, uit het geslachte der Machabeen, die hier eerst eene sterkte met den naam van Baris hadde doen bouwen, hieldt meestentyds zyn verblyf in deze burgt, daar hy in een afzonderlyk vertrek de hogepriesterlyke sieraden en den Ephod deedt bewaren. Na dat Herodes op de zelfde plaats den toren van Antonia hadde doen bouwen, bleef deze gewoonte in standt; en toen de Romeinen dit slot naderhandt in bezetting genomen hadden, gaven de Romeinen, wanneer de hogepriester eenmaal des jaars op den tienden van de maandt van September, welke de Joden *Tisri* noemen, de zelve sieraden aan de Joden over, die de zelve dan, zo haast het feest voorby was, wederom in die plaats moesten brengen. Doch naderhandt bragt Vitellius, landvoogdt van Syrië onder de regeering van Tiberius, voor de Joden te wege, dat zy, als van outs, al den priesterlyken toestel in den tempel zelfs bewaren mogten. *Josephus Oudh.* XV. 14. *en* 20. *Oorlogen* I. 15. *Egesipp. &c.*

ANTONIA, de outste dochter van Marcus Antonius, en van Octavia, de zuster van Augustus, was eene vrouwe, welkers deugdt en schoonheit haar tot een voorwerp van verwondering maakten. Zy trouwde met Drusus, den zoon van Livia, en broeder van Tiberius, en hadde by den zelven vele kinderen: doch daar waren 'er maar drie van de zelve, die Drusus overleefden; te weten Germanicus, Claudius, die keizer geweest is, en Livilla, die de vrouw was van den zoon van Tiberius. Antonia, in haren weduwlyken staat nog jong en schoon zynde, wierdt tot aanzienlyke huwelyken aangezocht; doch wees alle die gelegenheden van de handt, en was een voorbeeldt van onthouding en kuischheit, te meer, alzo zy in een ongemeen bedurven hof leefde: gelyk zy ook het genoegen gehad hadde, dat haar gemaal, tot nog groter verwondering, zyne huwelyks trouw ongeschonden bewaarde. Tiberius, die zo woest van aardt was, hadde eene grote eerbiedigheit voor deze vrouwe: waar uit blykt, dat zy by hare kuischheit eene deugdt hadde weten te voegen, die een weinig onbekent was aan de kuische Agrippina, hare schoondochter, dat is te zeggen, de zachtmoedigheit en voorzichtigheit. Antonia ontdekte aan Tiberius de kunstenaryen en de zamenzwering van Sejanus; en deze prins was niet ondankbaar na het ontfangen van zulk een gewigtigen dienst. Plinius verhaalt als eene byzondere zaak van Antonia, dat zy nooit spuwde. Hy zegt ook dat zy eene tedere liefde hadde voor eenen visch, en dat zy den zelven met oorpandanten versierde; het welke oorzaak was, dat velen naar haar lusthuis gingen om deze zeldzaamheit te zien. Deze vrouw was ongelukkig in haar huisgezin. Germanicus, haar zoon, hadt inderdaadt alle de volmaaktheden, die men in een vermoedelyken erfgenaam van het keizerryk konde wenschen, en hy was de liefde en de wellust van al het Roomsche volk; maar dat zelfs maakte de droefheit van Antonia te groter, toen een verhaaste doodt haar dien jongen prins ontrukte. Deze troosteloze moeder was niet in staat den rouw te dragen, toen de uitvaart van Germanicus gehouden wierdt. Haar andere zoon was haar zeer mishagelyk, en scheen haar zo onmenschelyk, dat zy hem voor een monster en een ruuw mensch hieldt, en dat zy, wanneer zy een plompaardt wilde verbeelden, den zelven by Claudius vergeleek. Hare dochter was een ander slag van een monster: zy leide toe op de eere en op het leven van haren gemaal, en voerde hare voornemens uit tot het uiterste toe; want zy wierdt overtuigt overspel begaan, en haren man door vergif omgebragt te hebben. De werreldlyke arm, waar aan zy overgelevert wierdt, was hare eige moeder, die haar in een kamer opsloot, en haar daar van honger deedt sterven. De kinderen van Germanicus, die Antonia by haar opvoedde, veroorzaakten haar niet weinig verdriet. Zy waakte op hun gedrag; maar hare wakkerheit diende alleen om haar eene ooggetuige te maken van hunne afschuwelyke ongeregeltheden. Zy betrapte eens op heter daadt Caligula met zyne zuster: deze rampzalige hadt nog naaulyks den kinderlyken rok verlaten, en was alreets met eene voorname bloedschande besmet. Wanneer hy tot het keizerryk gekomen was, deedt hy aan zyne grootmoeder Antonia te gelyk alle de eerbewyzingen geven, welke de raadt aan Livia gegeven hadde; maar dit was alleen door eigenzinnigheit, dewyl hy in het vervolg geen werk

van Antonia maakte, en dat hy haar eene afzonderlyke gehoorgeving weigerde. Deze beledigingen en die hoon veroorzaakten haar een verdriet, dat haar deedt sterven. Men heeft zelfs gezegt, dat zy het vergift gebruikte, om de quade gevolgen van het verdriet te verhaasten. Hy bewees gene eere aan de overledene, en woonde zelfs hare uitvaart niet by. De tempel van Antonia, waar van Plinius alleen spreekt, was waarschynlyk zynen naam aan deze prinsesse verschuldigt. Zy zag de ongelukken niet van hare kleindochter Antonia. Alles wat in dit artykel verhaalt is, wordt gemeenlyk aan Antonia, de jongste dochter van Marcus Antonius, toegeschreven; doch Bayle heeft overtuigende genoeg daar in de doling der meeste schryvers aangewezen; waarom men in dit, en in het volgende artykel zyn gevoelen gevolgt heeft. Zie *Bayle Dict. Crit. Plutarchus in Anton. Sueton. in Claud. cap.* 1. & 3. *in Calig. cap.* 1. 23. 24. *in Nerone cap.* 5. *Valer. Maxim. lib.* IV. *cap.* 3. *Glandorpii Onomast. pag.* 87. *Josephus Oudh.* XVIII. 8. *Tacit. Annal. lib.* III. *cap.* 3. *ad ann.* 773. *Dio lib.* LVIII. LIX. *Plin. lib.* VII. *cap.* 19.

ANTONIA, eene dochter van Marcus Antonius, eene jonger zuster van de voorgaande, zo van vaders als moeders zyde, kan door het gene in de historie van haar gezegt wordt, geen stoffe tot een groot artykel verschaffen. Men vindt niets van haar, dan dat zy de vrouw was van Lucius Domitius Ænobarbus, en niet van Drusus, den broeder van den keizer Tiberius, die met haar ouder zuster getrouwt was. Onder andere bewyzen, die Bayle bybrengt voor dit gevoelen, zyn twee uitdrukkelyke plaatsen van Tacitus; de eene in het 44 kapittel van het IV; de andere in het 64 kapittel van het XII van zyne *Jaarboeken*, daar de vrouw van Domitius *Antonia minor* genoemt wordt, om haar van hare ouder zuster Antonia te onderscheiden. Uit dit huwelyk van L. Domitius Ænobarbus zyn een zoon en twee dochters gesproten. De zoon, Cneus Domitius genoemt, was vader van den keizer Nero. De outste dochter, Lepida, was de gemalin van M. Valerius Barbatus Messala, en naderhandt van Silanus, wordende, gelyk aangemerkt is, ten onrechte gezegt, dat zy ten derden male met Galba trouwde: de twede dochter Domitia was de vrouw van den burgermeester Crispus, welken Nero met vergif deedt ombrengen. *Sueton. in Neron. Plutarchus in Anton. Plinius lib.* XVI. *cap.* 41. *Hulsius de Cæsar.*

ANTONIA was eene dochter van den keizer Claudius, en van Ælia Petina; maar zy was geboren eer haar vader keizer wierdt. Hy trouwde haar eerst uit aan Cnejus Pompejus Magnus, en naderhandt aan Faustus Sylla, dien Tacitus Cornelius Sulla noemt. Zy zag beide deze echtgenoten door een geweldige doodt sterven. De eerste wierdt door last van den keizer Claudius ter doodt gebragt: de twede wierdt te Marseille omgebragt door de genen, welke Nero ten dien einde gezonden hadde. Zy weigerde met dezen prins te trouwen, die haar, na de doodt van Poppea, tot zyne gemalinne wilde maken. Nero deedt haar sterven, onder voorwendsel, dat zy deel hadde aan eene zamenzwering. Men meent dat het die van Piso was. *Sueton. in Claud. cap.* 27. *in Nerone cap.* 35. *Dion lib.* LX. *Tacit. Annal. lib.* XIV. *cap.* 57.

ANTONIANO, (Sylvius) een kardinaal, en geleert man, verhief zich zelf door zyne verdiensten; want hy was van eene geringe geboorte, en 't was 'er zo verre van daan, dat zyne ouders hem zouden hebben kunnen laten studeren, dat zy zelfs de gunst en onderstandt van anderen nodig hadden. Men heeft wel gezegt, dat hy buiten een wettig huwelyk geteelt was; maar Joseph Castalion, die zyn leven beschreven heeft, toont het tegendeel aan. 't Zy daar mede zo 't wil, hy wierdt in den jare 1540 te Rome geboren. Hy deedt zulke schielyke en verwonderenswaardige voortgangen in de wetenschappen, dat men naaulyks geloven kan, wat daar van al verhaalt wordt. In den ouderdom van 10 jaren maakte hy vaarzen op alle stoffen, die men hem opgaf, en de zelve waren zo fraai en naauwkeurig, hoewel voor de vuist gemaakt, dat een bequaam man diergelyke niet zoude hebben kunnen maken, dan in veel tydt en met veel moeite. Men nam 'er aan de tafel van den kardinaal van Pisa de proef van, wanneer die prelaat eenige kardinalen ter maaltydt onthaalde. Alexander Farnese een bloemruiker nemende, gaf die aan dezen jongen knaap, met bevel om de zelve onder het gezelschap den genen aan te bieden, die paus zoude worden. Dit kindt boodt den zelven den kardinaal de Medicis aan, die eenige jaren daar na paus Pius de IV was, en smeedt zynen lof op in vaarzen. Deze kardinaal verbeeldde zich, dat men hem een trek gespeelt hadt, en dat deze poëzy met veel kunst vervaardigt was, om met hem te spotten. Hy scheen 'er zeer moeijelyk over, maar men betuigde onder eede, dat het voor de vuist gemaakt was, en verzocht hem een proef van 't kindt te nemen. Hy deedt zulks, en wierdt van de byzondere begaaftheit van dezen jongen overtuigt, die de stoffe, die men hem voorstelde, terstondt in schone vaarzen verklaarde. De hartog van Ferrare te Rome komende, om Marcellus den II met het pausschap geluk te wenschen, was zodanig door den geest van Antoniano bekoort, dat hy hem te Ferrara by zich begeerde, alwaar hy hem uitnemende meesters gaf, om hem in allerlei wetenschappen te onderwyzen. Hy wierdt door Pius den IV van daar getrokken, die het voorval van de ruiker zich te binnen brengende, wanneer hy paus geworden was, begeerde te weten, wat van dezen jongen dichter geworden was; en verstaan hebbende, waar hy zich ophieldt, ontboodt hy hem te Rome, en gaf hem een aanzienlyk ampt in zyn paleis. Naderhandt maakte hy hem professor in de goede letteren in 't Roomsche collegie. Antoniano bekleedde dit ampt met zo veel achting, dat toen hy de redevoering van Cicero voor Marcus Marcellus begon te verklaren, hy niet alleen eene grote menigte volks tot toehoorders hadde, maar ook 25 kardinalen. Hy wierdt vervolgens rector van het zelfde collegie. Na de doodt van Pius den IV eene drift van godsdienstigheit hem vervoert hebbende, hing hy Philippus Neri aan, en aanvaardde ook de bediening van geheimschryver van 't Sacro Collegie, die hem door Pius den V wierdt aangeboden. Hy bekleedde dit ampt 15 jaren, met de achting van een deugtzaam en bequaam man. Hy sloeg het bisdom af, dat Gregorius de XIV hem wilde geven; doch niet het geheimschryverschap der brevetten, dat hem door Clemens den VIII wierdt gegeven, die hem ook zyn kamerling, en naderhandt kardinaal maakte. Men zegt dat de kardinaal Alexander van Montalto, die wat te trotsch ten opzichte van Antoniano geweest was, hem tot het purper verheven ziende, zeide, dat hy in 't toekomende nooit een geestelyken, hoe gering hy ook ware, zoude verachten; dewyl het gebeuren konde, dat de geen, dien hy verachtte, niet alleen zyns gelyken, maar ook zyn meester wierdt. Antoniano deedt zyn leven te kort door zyne arbeidzaamheit. Hy bragt gehele nachten door om brieven op te stellen, 't geen hem eene ziekte veroorzaakte, waar van hy sturf in den ouderdom van 63 jaren. Hy schreef zo gemakkelyk, dat hy nooit eenige woorden doorhaalde. Erythræus zegt, dat hy zyne maagdelyke zuiverheit zyn leven lang bewaarde. De werken, die men van hem heeft, zyn: *De Christiana puerorum educatione*; *Dissertatio de obscuritate solis in morte Christi*; *De Successione Apostolica*; *De stylo Ecclesiastico, seu conscribenda Ecclesiastica Historia*: *De Primatu S. Petri*; *Lucubrationes in Rhetoricam Aristotelis & in Orationes Ciceronis*; verscheide stukken in vaarzen; leerredenen; Apostolische (of pausselyke) brieven, die hy gedurende zyn geheimschryverschap opstelde; en aantekeningen en voorredenen over de Roman van *Achilles Statius*, en over de *Terentius* van *Gabriel Faërnus*, enz. Men geeft voor dat hy deel hadt aan de Catechismus van 't Concilie van Trente. *Nicius Erythræus Pinacoth. Colomier Biblioth. Choif. Bayle Dict. Crit.*

ANTONIDES, (Joannes) gebynaamt *vander Goes*, een der uitstekentste dichteren in Nederlandt. Hy wierdt geboren binnen Goes in Zeelandt, en genoemt naar zynen vader, een man van vernuft en poëetischen geest, waar van blyken zyn vele vooral bruiloftsdichten, op verscheide tyden uitgegeven. Dees quam, door huisselyke inzichten gedreven, uit Zeelandt met zyn gezin te Amsterdam wonen, en bestelde zynen zoon, toen 8 of 9 jaren out geworden, in de Latynsche schole, die toen onder de bestiering stondt van den geleerden Adrianus Junius. Der Latynsche tale machtig geworden zynde, en zich geoeffent hebbende in de wiskunst, begon hy de pen in de Latynsche sprake te voeren, en te bezoeken, of de zanggodinnen hem dienen wilden in het toestellen van Latynsche vaarzen: waarom hy zich vlytig begaf tot het lezen der beroemtste dichteren, Virgilius namelyk, Horatius, Ovidius, Valer. Flaccus, Claudianus en Statius, met wiens geest hy eenige gemeenschap hadt. Daarna willende zien, wat voordeel de voornaamste nieuwe dichters uit het lezen en navolgen der ouden gedaan hadden, hieldt hy zich onledig met het doorbladeren der overtreffelyke Latynsche gedichten van Huig de Groot, beide de Heinsen, den doorluchtigen Ferd. van Furstenberg, en de geleerde Jesuiten Sarbievius, Wallius, Hosschius, Rapyn, ook Sannazaar, en andere Italiaansche dichteren. Hier door aangezet nam hy een proef, wat hy kon uitvoeren op den voet der genoemde dichteren: en de zanggodinnen schenen hem niet tegen te vallen. Doch de aanwassende glorie des groten Keulenaars, Jooft vanden Vondel, en de naam, dien de ridder Hooft te voren al door zyne Nederduitsche pen behaalt hadde, veranderden deze zinlykheit, en deden hem overhellen tot zyne moederlyke taal, die toen van vele brave mannen zo geschuimt en gezuivert was, dat ze voor gene uitheemsche talen te wyken hadt. Zich dan hier toe zettende, keerde hy weder naar de oude Roomsche dichters, en vertaalde met overleg en raadt van geleerde mannen eenige stukken uit Ovidius, Silius Italicus, en anderen, om hier door naar het loffelyk exempel der besten zyne dichtader te verryken. Hier op beving hem een zucht tot 't opslaan van iets groots, en een toneelwerk voort te brengen, het geen voor het zwaarste in de kunst gehouden wordt. De beroerten en staatwisselingen, in Sina voorgevallen, verschaften hem stof om een treurspel hier van te dichten, en het naar de hooftpersonaadie te vernoemen. Hy zette dit werk op, en weefde 't af, en gaf het den naam van *Trazis*, of *Overrompelt Sina*. Terwyl dit onder handen was, quam het Vondel, toen onledig met het opmaken van zynen *Zunchin*, mede een Sineesch treurspel, ter ooren. Hy ging hier op den jongeling bezoeken, las zyn werk, en vraagde, of hy van meening was het in 't licht te geven. Horende neen, zeide hy, dat 'er veel fraais in was, en dat hy, tot bevestiging van zyn zeggen, daar iet uit ontlenen, en in zyn eigen werk brengen zou, gelyk de schryver van Vondels leven heeft aangetekent. Zyn edele aardt, geprikkelt door den lof van zo groot een man, breidde zich wel haast verder uit, en men zag van tydt tot tydt eenige pryswaardige stukken voor den dag komen, als, *Het verbondt der Deensche Majesteit, en der vereenigde Nederlanden*; *de nederlaag der Turken*; *Het twede burgermeesterschap van den here Lambert Reinst*, en meer andere. Hier op quam *de Teems in brandt*, dat in den jare 1667 gevolgt wierdt van het gedicht op den vrede van Engelandt met Hollandt, dat hy den tytel gaf van *Bellone aan bandt*. Toen dit uitquam, stonden alle kunstkenners verzet, en Vondel zelf als voor 't hoofdt geslagen, die den lof des zelven zo breet uitmat, dat hy openhartig zeide: *Het is zo schoon, dat ik 'er mynen naam wel onder zetten wil.* Hier op hoorde men het gejuich van al wat taal en dichtkunde verstont. Eer voedt kunst, en de lof van brave mannen steekt alle edele harten aan. Van dezen gloedt wierdt Antonides ook gevoelig geraakt, zo dat hy in zynen yver voortvarende, zich liet voorstaan, dat hy aan eenig groot werk de handen moest slaan, op dat zyne oeffening zonder verpozing mogt zyn. Hier op viel hy aan het schikken en verdeelen van een werk, dat hy onder den naam van den *Ystroom* in vier boeken ondernam, en gelukkig uitvoerde. Hy bragt het in 't licht in den jare 1671, toen hy pas den ouderdom van 24 jaren bereikt hadt, ter verwondering van al de werreldt. Vondel vereerde

het

het boek met een fchoon gedicht, gevolgt van de uitmuntende mannen Conft. Huigens, Diederik Buifero, Joan Six, Joachim Oudaan, Petrus Francius, Joannes Vollenhove, Kafper Brandt, en anderen, die aan het hoofdt van dit fchoon ligchaam gezien worden. Voor alle anderen wierdt hier door tot achting en genegenheit voor den dichter bewogen de weledele heer Diederik Buifero, heer van Heeraartsheiningen, die hem geen geringe gunft bewees, en hem van een voordeelig ampt in het hof der Admiraliteit aan de Maze verzag. Nog t'Amfterdam zynde hadt hy zich begeven in het kunftgenootfchap, dat voor zinfpreuk voerde NIL VOLENTIBUS ARDUUM, en deel gehad aan het helpen vertolken en berymen der toneelfpelen, door die kunftgenoten uitgegeven, namelyk *Agrippa of koning van Alba*, en *Orondates en Statira*, en aan het opftellen van hunne blyfpelen *het fpokend Weeutie*, en *de gelyke Tweeling* van Plautus, nevens eenige andere dingen. Men behoeft Orondates en Statira maar in te zien, om de trekken van zyn handt te kennen, die zich in het eerfte bedryf van dat treurfpel aanftonts opdoen. Maar hy fcheidde door eenig ongenoegen van hen af, latende zich met eenen voorftaan, datze uit afgunft hem geen goet hart toedroegen. Ondertusfchen was al de werreldt in verwachting dat hy zyn belofte, opentlyk in de voorreden van zynen *Yftroom* gedaan, zou nakomen, en een werk van ftichtelyke ernfthaftigheit voortbrengen. Dit was het Leven van den Apoftel Paulus, dat hy voorhadt in heldendicht te begrypen, en, op de wyze van Virgilius Eneade, in twaalf boeken te verdeelen. Maar daar is nooit iet van gekomen. Zyn nieuwe manier van leven belette dit voornemen. Ook leefde hy niet lang daar na: want in den jare 1684 wierdt hy aangetaft van een quaal, die hem met zwaren hoeft veel bloets deedt loffen. Hier op volgde een grote ontfteking der kele, en een koorts, die hem heftig aangreep, en toenemende zonder eenige verpozinge hem op den 18 September des zelven jaars wegrukte. *D. van Hoogftratens Leven van Antonides.*

ANTONINUS, (T. ÆLIUS ADRIANUS) om zyne goedheit *Pius*, en *de goedertierene* bygenoemt, droeg eerft den naam van *Arius*. Hy was oorfpronkelyk van de ftadt Nimes in Languedok. Titus Aurelius Fulvius zyn grootvader was tweemaal burgermeefter, de eerfte reize met den keizer Domitianus in den jare 85, en de twede reize met A. Sempronius Atratinus in den jare 89. Hy verkreeg ook door zyne verdienfte het fchoutsampt van Rome. Aurelius Fulvius, de vader van dezen keizer, was mede burgermeefter, gelyk ook zyn moederlyke grootvader Arius Antonius. Julius Capitolinus verzekert dat Antoninus de goedertieren geboren wierdt den 19 September, onder het XII burgermeefterfchap van Domitianus en van Ser. Cornelius Dolabella, dat is in den jare 86. Deze jaarrekening moet dienen om den ouderdom van dezen keizer te bepalen, waar van de fchryvers zo verfchillende gefproken hebben. Hy quam ter werreldt te Lanuvium, en wierdt te Lauria opgevoed, eerft by zyn vaderlyken, en naderhandt by zyn moederlyken grootvader. Hy hadt verfcheide erfeniffen, die hem grote goederen aanbragten. Hy was een prins van eene goede geftalte, van een goeden geeft, geleert, welfprekende, ftaatkundig, en befcheiden. De fchryvers verhalen aanmerkelyke zaken van zyne heufchheit en befcheidenheit. Men zal daar van maar een voorbeeldt bybrengen, dat Philoftratus verhaalt in 't leven van Palemon den Sophift. Deze rampzalige, opgeblazen door den waan van zyne verdienfte, vergeleek zich zelfs by de Goden. Antoninus, voor zyne verheffing tot het keizerryk proconful in Afië zynde, quam te Smyrna, daar hy gehuisveft wierdt in het huis van Palemon, als zynde het gemakkelykfte. Deze laatfte was op het landt, en quam eenige dagen daar na zeer laat in de ftadt. Hy maakte zo veel geruchts, dat hy den proconful verplichtte, hoewel het middernacht was, terftondt uit zyn huis te vertrekken. Antoninus keizer geworden zynde, quam Palemon te Rome, en ging hem begroeten. Antoninus geboodt hem een vertrek te geven in het paleis, en vervolgens den Sophift aanziende, zeide hy tegen hem: *Gy moogt het vryelyk aannemen, zonder te vrezen, dat men u ter middernacht daar uit zal doen vertrekken.* Palemon naderhandt een toneelftuk van zyn maakfel doende vertonen, joeg hy een toneelfpeelder weg, die hem mishaagde, en deedt hem van het toneel vertrekken. De toneelfpeelder beklaagde zich daar over by den keizer. *Op wat uur heeft hy u doen weg gaan?* vroeg Antoninus. *Op den middag, myn heer*, antwoordde de toneelfpeelder. *Indien het zo is*, zeide deze prins, *zo hebt gy geen reden om u te beklagen; want hy heeft my zelfs ter middernacht uit zyn huis doen vertrekken, en ik heb'er niets van gezegt.* De waardigheit van proconful was de eenige niet, waar mede men zyne verdienften vereerde, hy was ook burgermeefter en landvoogdt van Italië, en in alle deze ampten verkreeg hy zich de achting en liefde der volkeren. De keizer Adrianus, Lucius Ælius Verus verloren hebbende, dien hy aangenomen hadde, nam een weinig tyds daar na Antoninus tot zynen zone aan, onder beding, dat hy de zelfde eere zoude doen aan Annius Verus, den zoon van den zelfden Lucius Verus, en aan Marcus Antoninus, bygenoemt de Philofooph. Deze aanneming gefchiedde den 25 February. Hy volgde in 't keizerryk in de maandt July des jaars 138, in den ouderdom van 52 jaren. De Raadt weigerde goddelyke eere te geven aan Adrianus; maar Antoninus fprak met zo veel kracht, dat hy verkreeg, dat men hem de zelve op de gewone wyze toeftont. Vervolgens deedt hy verfcheide perfonen in vryheit ftellen, welker doodt men eifchte; maar de keizer gaf te verftaan, dat het een quaat voorteken voor zyne regeering zoude zyn, de zelve met bloedftorting te willen beginnen. Zulke klaarfchynende bewyzen van zyne goedertierenheit deden hem den heerlyken naam van Godvruchtig en Goedertieren verdienen. Hy was een vorft, die zyne onderdanen met eene vaderlyke tederhartigheit beminde, hebbende altoos deze woorden van Scipio Africanus in den mondt: *Ik wil liever eenen burger het leven behouden, dan duizent vyanden doden.* Daar was geen oorlog gedurende zyne regeering, en de barbaren, die het keizerryk omringden, waren meer aan zyne deugden, dan aan zyne wapenen onderworpen. Hy gaf uit het midden van Rome, en uit zyn geheim vertrek zyne bevelen, die met zo veel naaukeurigheit gevolgt wierden, als of hy de zelve met al zyne macht ondersteunt hadde. Hy beteugelde door zyne ftedehouders de Allemannen en de Daciërs, onderwierp de Alanen, dwong de Mauren den vrede te verzoeken, en overwon door Lollius Urbicus eenige volkeren in groot-Britannie, daar hy een aarden wal deedt opwerpen, om de barbaren, die de ruft der volkeren, welke aan de Romeinen onderworpen waren, ftoorden, in hunne grenspalen te befluiten. Zyne natuurlyke zachtmoedigheit bewoog hem aan al de werreldt goet te doen, gebiedende dat men de verwoefte fteden, en verfcheide verbrande gebouwen te Rhodus, in het Ooften, in Africa, en in de Gaulen herftellen zoude. Hy trouwde met Galeria Fauftina, de dochter van Annius Verus, en hadde by de zelve twee zonen. Onuphrius, Strada, en eenige andere fchryvers geven voor, dat de outfte genoemt was T. AURELIUS FULVIUS ANTONINUS, en de ander T. AURELIUS ANTONINUS. Maar men bewyft door eenen gedenkpenning, dat de laatfte GALERIUS ANTONINUS genoemt was, zynde deze eerfte naam genomen naar dien van zyne moeder. Men kan bezwaarlyk bepalen, of zy voor of na de verheffing van hunnen vader tot het keizerryk gefturven zyn. Het eerfte is echter het waarfchynlykfte, dewyl Adrianus Antoninus verplichtte, Annius Verus en Marcus Aurelius tot zonen aan te nemen; dat hy mogelyk niet gedaan zoude hebben, zo deze prins kinderen gehad hadde, die bequaam waren om hem op te volgen. Antoninus hadde ook twee dochters, Larnia, de vrouw van Syllanus, en Fauftina, de vrouw van Marcus Aurelius den Philofooph. Men merkt aan, dat hy geen edict tegen de Chriftenen maakte. Velen leden nochtans onder zyne regeering het martelaarfchap, door den haat van de overheden en van de landvoogden der provincien. Auguftinus pryft eene wet van dezen keizer, door welke hy den mannen verboodt hunne vrouwen van overfpel te betichten, indien zy zelfs daar aan fchuldig waren. Deze keizer fturf den 7 Maart des jaars 161. *Julius Capitolinus in Anton. & Marc. Aur. Spartian. in Aur. & Ver. Lampridius. Dion. Eufeb. Xiphilin. Baron. Onuphr. Faft. Roman. Triftan Comment. hift. Auguftinus lib.* II. *de Adult. conjug. cap.* 8.

ANTONINUS VERUS, (MARCUS AURELIUS) bygenoemt *de Philofooph*, volgde op zynen fchoonvader Antoninus *den goedertieren* in de keizerlyke heerfchappy den 7 Maart des jaars 161, en verkoos tot zynen ryksgenoot Lucius Ælius Commodus Verus, aan welken hy zyne dochter Lucilla ten huwelyk gaf; zynde zy alzo de eerften, die de keizerlyke waardigheit te gelyk bekleedden. Hy was de befte van alle de heidenfche keizers van Rome. Hy zocht in zyne jeugt niet alleen zyn ligchaam, maar voornamelyk zyn gemoedt tot volkomenheit te brengen. In de philofophie vondt hy zulk een groot genoegen, dat hy het oefenen van de zelve voor zyne grootfte vreugde hieldt, en zyne leermeefters, die hem daar in onderwezen, met de aanzienlykfte ampten vereerde. Hy maakte wel geen algemeen edict tegen de Chriftenen; maar dewyl hy de afgodery ongemeen aankleefde, en begeerig was Numa, van wien hy zich afkomftig rekende, in den yver voor den heidenfchen Godsdienft na te volgen, gaf hy door verfcheide bevelen gelegenheit tot de vierde vervolging, in de welke in den jare 162 door verfcheide provincien van het ryk, doch inzonderheit in de Gaulen, vele Chriftenen omquamen. In het zelfde jaar ftonden de Katten, Britten, en Parthen op. De oorlog met de twee eerfte volkeren liep niet ten voordeeligften af; doch de Parthen wierden door Verus geflagen, en moeften den Romeinen ganfch Mefopotamië inruimen. Hy zegepraalde ook over de barbaren, met zynen ryksgenoot, dien hy in den jare 169 verloor. Ondertusfchen was de oorlog met de Marcomannen, dat Duitfche volkeren waren, aangevangen, welke den keizer grote onruft veroorzaakte; en indien deze grote vorft toen de regeering van het Roomfche gemenebeft niet in handen hadde gehad, de glorie en luifter van den Roomfchen naam zoude te gronde gegaan zyn door de woede der Noordfche volkeren. Ja in den jare 174 hadden de barbaren het Roomfche leger by Gran zodanig in de engte gebragt, dat 'er menfchelyker wyze gene ontkoming fcheen te zyn, en deze noodt en benaauwtheit wierdt vermeerdert, om dat 'er door eene grote droogte geen water was, zo dat het krygsvolk, door de onmatige hette, met een onlydelyken dorft gequelt en aamechtig wierdt. In dezen noodt riepen de Heidenfche foldaten hunne Goden aan, die doof waren voor hunne gebeden. Doch het Melitaanfche legioen, dat volkomentlyk uit Chriftenen beftont, riep zeer vieriglyk Godt aan om verloffing uit zulk een oogenfchynlyk gevaar. Hunne gebeden wierden gelukkiglyk verhoort, men zag terftondt een zachten regen op het leger der Romeinen vallen, waar door de foldaten verquikt wierden, en op het leger der vyanden donderen en blixemen, waar door de zelven in wanorder gebragt en op de vlucht gedreven wierden. Julius Capitolinus fchryft deze wonderlyke verloffing toe aan het gebedt van Marcus Aurelius. Dion zegt, dat een toveraar, Arnulphus genoemt, door zyne bezweeringen dezen regen hadde doen vallen, hebbende Mercurius en de andere luchtgoden aangebeden. Doch Xiphilinus befchuldigt hier in Dion van voorbedachte of onachtzame logentaal; en zegt, dat al de glorie van deze wonderlyke omkeering aan het gemelde legioen der Chriftenen moet toegefchreven worden, dat alleen om die reden naderhandt het Donderende genoemt wierdt; dat de zelfde naam is, welken het 12 legioen alreets droeg ten tyde van Auguftus. Hier komt by, dat de keizer zelf een geflagen vyandt der toveraars was: gelyk men zegt, dat hy dan ook zelf in eenen brief, dien hy aan den Raadt fchreef, bekent, dat hy deze zege aan de Chriftenen verfchuldigt was, en geboodt de zelve om hunnen Godsdienft niet meer te ver-

volgen. Dit laatste is twyfelachtig; ten minsten vindt men, dat de Christenen ook naderhandt vervolgt wierden, hoewel men niet zeggen kan, dat zulks op bevel van den keizer geschiedde. Tertullianus maakt ook gewag van deze overwinning, door de gebeden der Christenen verkregen, *Marcus quoque Aurelius in Germanica expeditione, Christianorum militum orationibus ad Deum factis, imbres in siti illâ impetravit.* Hy spreekt ook van den brief, door den keizer geschreven; en Orosius zegt, dat 'er in zynen tydt nog vele afschriften van den zelven waren. Nog heden vindt men een afschrift daar van, aan het einde van de eerste verantwoording van Justinus Martyr; welke Grabius uitgegeven heeft, welk afschrift echter van de grootste geleerden verdacht gehouden wordt: waar uit nochtans niet volgt, dat de keizer gansch geen diergelyken brief geschreven zoude hebben. Marcus Aurelius deedt ondertusschen, ter gedachtenisse van dit voordeel, deze historie graveren op eene kolom, die hy aan Jupiter den Regenaar toewydde, en boven op welke hy het standbeeldt van Antoninus stelde, die hem tot het keizerryk verheven hadde. Deze kolom is de zelfde, welke paus Sixtus de V in de XVI eeuw wederom deedt oprechten, en boven op de welke hy het beeldt van Paulus plaatste. Hoewel men deze historie van het donderende legioen niet volkomen kan verwerpen, men kan nochtans met zekerheit genoeg zeggen, dat men 'er verscheide fabelachtige omstandigheden heeft bygevoegt; waar omtrent men Valesius over het V boek der kerkelyke historien van Eusebius *cap.* 5, en P. Pagi over het jaar 174 in zyne Critiquen over Baronius kan nazien. De barbaren wierden door deze heerlyke overwinninge tot den vrede bewogen, waar toe de keizer zelfs te bereidwilliger was, om zo veel te beter den opstandt, welken Avidius Cassius in Syrië verwekt hadde, te dempen. Deze hadt zich in de vorige oorlogen dapper gedragen, doch was daar door zo hoogmoedig geworden, dat hy in 't jaar 175 een gerucht van de doodt van Antoninus deedt uitstrooijen, en zich in zyne plaats voor keizer uitroepen. Maar drie maanden daar na, wanneer Antoninus zich bereidde om tegen hem te trekken, wierdt deze wederspanneling omgebragt. De historieschryvers verhalen wonderlyke dingen van de bescheidenheit van Marcus Aurelius in dit geval; en men zegt, dat de keizer zyne doodt betreurde, om dat hem daar door eene schone gelegenheit benomen wierdt om zyne goedertierenheit te betonen. Hy nam in den jare 176 zynen zoon Commodus tot ryksgenoot aan, en deedt eene reize door het Oosten, om de overblyffelen van den opstandt van Cassius weg te nemen. In den jare 178 nam hy een nieuwen tocht voor tegen de Marcomannen in Duitschlandt, en sloeg de zelve in den jare 179. In het volgende jaar benaauwde hy de zelve nog meer; doch sturf in dat zelfde jaar, in het 58, of 59 jaar zynes ouderdoms, na eene regeering van 19 jaren en eenige dagen. Men zegt, dat de bedorve neigingen van zynen zone Commodus hem het leven verdrietig maakten, en dat hy besloot niet te eeten, om zich daar van te ontslaan. Men moet bekennen, dat hy alle de hoedanigheden hadde, die men in een groot vorst zoude kunnen wenschen, tot welzyn der volkeren, en dat men in zyn persoon de vervulling zag van het oude zeggen: dat de werreldt gelukkig zoude zyn, indien de philosophen koningen waren, of de koningen philosophen. Marcus Aurelius was ongelukkig in zyn huisgezin, hebbende eenen schoonzoon, die wellustig en ongeregelt was; eenen zoon, wiens neigingen bedurven waren, en eene vrouw, welke was Faustina, die gelastert wierdt om hare onkuischheit. Hy was de secte der Stoïsche philosophen toegedaan. Deze prins schreef in 't Grieksch XII boeken van aanmerkingen, welke Wilh. Xylander in 't Latyn, en Mericus Casaubonus in 't Engelsch vertaalt hebben. *Julius Capitolinus in ipsius vita. Dion. lib.* LV. *Tertull. in Apolog. Euseb. hist. lib.* V. *cap.* 5. *Nicephor. Callistus lib.* IV. *cap.* 12. *Zonar. Annal. lib* II. *Xiphilinus Epit. Dionis in Marco. Orosius hist. lib.* VII. *cap.* 15. *Scaliger ad Euseb. Lipsius Analect. ad milit. Rom. lib.* II. *Dial.* 5. *Witsius in diatribe de legione fulminatrice. Obrechtus dissert. de eadem. Kortholt de persec. Eccl. cap.* 5. *Vossius lib.* II. *de Hist. Græc.*

ANTONINUS. Zie CARACALLA, DIADUMENUS, GETA, en HELIOGABALUS.

ANTONINUS, (ARRIUS) burgermeester van Rome in den jare 69, onder het keizerryk van Otho, was getrouwt met Bojonia Procilla, by de welke hy hadde Arria Fadilla, moeder van den keizer T. Antoninus. Ten minsten, men heeft reden om te geloven, dat Arrius de burgermeester de zelfde is met den moederlyken grootvader van dezen keizer. Arrius Antoninus was een man van bekende vroomheit, en van eenen geest, verheven boven de gemene vooroordeelen van het volk. Dit bleek in het medelyden, dat hy betuigde voor zynen vriendt Nerva, toen de zelve tot keizer verkoren was. Dit is mogelyk de zelfde Arrius Antoninus, wiens lof de jonge Plinius beschryft, en wiens Grieksche poëzy hy roemt. *Liv. Antonin. vit. Plin. lib.* III. *Ep.* 3. *lib.* IV. *Ep.* 18. *lib.* V. *Ep.* 10. *Vautier.*

ANTONINUS (HATERIUS) was burgermeester onder het keizerryk van Claudius in den jare 52.

ANTONINUS, zoon van Abgarus, koning van Edesse, die te Rome gebragt wierdt, na dat zyn vader door Caracalla van zyn koninkryk ontbloot was. Hy maakte het grafschrift van zynen broeder Abgarus, die te Rome sturf. *Sidon. lib.* V. *Ep.* 8.

ANTONINUS, een krygshoofdt, welken de soldaten in 't jaar 226, na de doodt van Ulpianus, tot keizer uitriepen; doch dewyl hy voor den keizer Alexander Severus bevreest was, verschool hy zich, en quam niet meer te voorschyn. Zosimus is de eenige, by wien men van dezen Antoninus gewag gemaakt vindt.

ANTONINUS, van wien Zosimus gewaagt, stondt op tegen den keizer Galiënus, en wierdt gestraft in den jare 265. *Vautier.*

ANTONINUS, een bedienaar van den keizer Constantius, zyne zaken overhoop ziende door zyn eigen schuldt, of door het gezag van zyne tegenstrevers, week naar het hof van Sapor, koning van Persië, en gaf hem een bericht van alle de machten van het keizerryk. Deze verrader riedt Sapor Syrië te verwoesten, en diende hem zelfs tot een wegwyzer. *Ammianus Marcellinus lib.* XVIII. *Tillemont hist. des Empereurs.*

ANTONINUS, de schryver van eene reisbeschryving, die zynen naam draagt, is nog niet wel bekent. Zommigen willen dat zy van den keizer Antoninus Pius, of den Vromen, anderen dat zy van den keizer Antoninus den Philosooph, of anders van eenen prins van dezen naam geschreven is. Hieronymus Surita, een Spanjaardt, eenige plaatsen daar in aanmerkende, in welke gewag gemaakt wordt van Groot-Britannië, is van gedachten, dat zy eerst ten tyde van den keizer Caracalla is opgestelt. Anderen menen, dat de schryver van de zelve omtrent het jaar 337 leefde; en Simler is van oordeel, dat hy Æthicus Ister is, die mede eene reisbeschryving heeft nagelaten. Maar de zelve is verschillende van deze. *Vossius lib.* III. *de Hist. Lat. Barth. Advers. lib.* XLV. *cap.* 8.

ANTONINUS, of ANTONIUS LIBERALIS, een Grieksch schryver, die eene verzameling van herscheppingen (*Metamorphoseon*) uit Nicander en verscheide anderen byeen getrokken heeft. Zommige geleerden menen, dat hy de zelfde is met Antonius Liberalis, die onder de regeering van Nero een beroemt redenaar te Rome was. Doch het schynt zekerder te zyn, met Scaliger te zeggen, dat het twee onderscheide schryvers zyn, waar van de eene in 't Grieksch, en de ander in 't Latyn geschreven heeft. *Scalig. in Chron. Euseb. Voss. lib.* III. *de Hist. Gr.*

ANTONINUS, of ANTONIUS, patriarch van Jeruzalem omtrent het einde van de II eeuw. Men weet niet juist, in wat jaar hy den patriarchalen stoel bekleed heeft; maar alleen dat het was na Maximus, die omtrent het jaar 185 verkoren wierdt. *Euseb. in Chron. Baronius in Annal.*

ANTONINUS, bisschop van Ephese, wierdt in 't jaar 400 door Eusebius, bisschop van Valentinopel, in eene vergadering van eenige bisschoppen te Constantinopel wegens 7 leerstukken aangeklaagt, namentlyk dat hy de kerkelyke vaten hadt laten smelten, de priesterlyke ordening verkocht, en diergelyke dingen meer. Chrysosthomus, die in deze vergaderinge de voorzittinge hadt, verzocht Eusebius in deze zaak niets door haastigheit of toorn te doen: doch wanneer deze nog eene klachte inbragt, wierden 'er drie bisschoppen naar Ephese gezonden om alles naaukeurig te onderzoeken. Ondertusschen waren Eusebius en Antoninus met malkander verdragen, en het afzenden van de drie bisschoppen was vruchteloos. Eenigen tydt daarna deedt Chrysosthomus zelf eene reize naar Asië; en besteedde zynen yver en zyne zorgen tot welzyn der kerke van Ephese: doch Antoninus was reets gestorven. *Pallad. in vita Chrysost. Baron.*

ANTONINUS, aartsbisschop van Florence, was te Florence geboren, en eerst een Dominikaner monnik. Cosmus de Medicis was hem zeer genegen, en de Republyk van Florence gebruikte hem in verscheide gezantschappen aan Nicolaas den V, Calixtus den III, en Pius den II. Hy was in de geestelyke en werreldlyke rechten, als ook in de kerkelyke historie wel ervaren. Eugenius de IV benoemde hem in 't jaar 1446 in plaats van Bartholomeus Zabarella tot aartsbisschop van Florence. Hy sturf den tweeden May des jaars 1459, in 't 69 of 70 jaar zynes ouderdoms. Adrianus de VI kanoniseerde hem den 31 May des jaars 1523, omtrent welken tydt de vader Vincentius Mainardt, een predikheer, ook zyn leven beschreef, dat by *Surius* gevonden wordt. Hy heeft een werk, *Summa Theologica* genoemt, in 4 delen, een ander, *Summa historica* geheten, in drie delen, een *de eruditione confessorum*, en andere boeken geschreven. *Trithem. Bellarmin. Sixt. Senens. Anton. Senens. Ferdinand de Castille. Possevin. Merula. Miræus. Vossius.*

ANTONIO, of ANTONY VAN JEPES, een monnik van de Benedictyner orde, gesturven voor den jare 1621, nam dezen naam aan van een vlek, in Spanje gelegen. Hy heeft de historie van zyne orde in zeven Decades geschreven, het welke zo vele stukken zyn. Gabriel Bucelinus heeft de zelve in 't Latyn overgezet. *Francisc. Pisan. Hist. Talet. lib.* V. *cap.* 31. *Martin. Carillo in Ann. Nic. Anton. Bibl. Hisp.*

ANTONIO, (NIKOLAAS) ridder van de orde van St. Jakob, en kanunnik van Sivilië, heeft de Spaansche natie veel eere aangedaan door de Bibliotheek der Spaansche schryvers, die hy in 't jaar 1672 te Rome in twee stukken in folio liet drukken. 't Is, naar 't oordeel van Baillet, een zeer goet boek in zyn soort; en mogelyk heeft niemandt in dit slag van verzamelingen beter geslaagt dan Nikolaas Antonio. Hy wierdt in 't jaar 1617 te Sivilië geboren, van eenen vader, dien koning Philippus de IV tot president van de admiraliteit maakte, welke in 't jaar 1626 in deze stadt was opgerecht. In zyn vaderlandt in de talen, in de Philosophie, en in de Theologie gestudeert hebbende ging hy naar Salamanca, om zich in de rechten te oeffenen, en nam voornamentlyk de lessen van Franciscus Ramos del Manzano waar, die sedert raadsheer van den koning en leermeester van Karel den II was. Te Sivilië wedergekeert zynde besloot hy zich in 't koninklyke klooster der Benedictynen, en arbeidde aldaar verscheide jaren aan het werk, waar van zo even gesproken is. Hy bediende zich ten dien einde van de boeken van Benedictus de la Serna, die toen aldaar abt, en deken van de faculteit der Godgeleerdheit te Salamanca was. In 't jaar 1659 wierdt hy naar Rome gezonden door koning Philippus den IV, om de zaken van het koninkryk als algemeen agent aldaar waar te nemen. Hy hadt daarenboven byzondere volmachten, zo van de inquisitie van Spanje, als van de onderkoningen van Napels en Sicilië, en van den gouverneur van Milanen, om aan 't Roomsche hof de zaken, die zy aldaar hadden, te verhandelen. De kardinaal van Arragon,

ragon, ambassadeur te Rome, verkreeg voor hem van paus Alexander den VII een kanunnikschap van de kerke van Seviliё, waar van hy de inkomsten aan aalmoesen en in boeken besteedde. Hy verzamelde ook meer dan dertig duizent stuks boeken, zo dat zyne bibliotheek voor die van 't Vatikaan niet behoefde te wyken. Met dit behulp, gevoegt by een gedurigen arbeidt, en eene onvermoeide naarstigheit, voltooide hy zyne *Bibliotheca Hispanica*. Na dat hy de zelve hadt doen drukken, wierdt hy door koning Karel den II naar Madrid ontboden, om aldaar de bediening van raadt der Crusade waar te nemen; 't geën hy met een grote oprechtheit deedt tot zyne doodt toe, die voorviel in 't jaar 1684. Het onderwerp van zyn werk is tweeleedig. Het eerste betreft alle de Spaansche schryvers, die voor het einde van de XV eeuwe geleeft hebben; het andere vervat alle de genen, die na het eindigen van die eeuwe leefden. Dit laatste gedeelte, veel eer gereet zynde dan het eerste, quam ook voor af in 't licht. Het zelve quam, gelyk reets gezegt is, in 't jaar 1672 in twee stukken in folio te Rome uit. Men weet niet of de schryver den tydt heeft kunnen uitvinden, die hem noodzakelyk was om de laatste handt te leggen aan een twede werk, dat niet minder lastig dan het eerste was. Hy arbeidde aan een werk, waar van dit de tytel is: *Trophæum Historico-Ecclesiasticum, Deo veritati erectum ex manubiis pseudo-Historicorum, qui Flavii Lucii Dextri, M. Maximi, Helecæ, Braulionis, Luitprandi, & Juliani nomine circumferuntur; hoc est, vindiciæ veræ atque dudum notæ Hispanarum rerum Historiæ, Germanarum nostræ gentis laudum, non ex Germano-Fuldensibus Chronicis emandicatarum in libertatem & puritatem plena assertio.* Hy heeft reden om te zeggen, dat het niet alleen een werk van een wytuitgestrekt onderzoek is, maar waar van de gevolgen ook gevaarlyk zyn: want wie is 'er, die verligting begeert omtrent de fabelen, welke zo lang eenen tydt den waan van eene natie gevleit hebben? Waar aan stellen zich die genen niet bloot, die hen tegen den stroom van eene overlevering stellen, die te gelyk fabelachtig en glorieus is? Deze ziekte is boven al ongeneeslyk, wanneer het belang het vooroordeel ondersteunt. Antonio hadt nog andere werken in 't hoofdt. Hy liet 'er een te Antwerpen drukken in den jare 1659, onder dezen tytel: *De Exilio, sive de pœna Exilii Exulumque conditione & juribus*, in folio. Hy liet gene andere goederen op zyn overlyden na, dan de talryke bibliotheek, die hy van Rome te Madrid hadt overgebragt; zelfs was zyn boedel met zo veel schulden belast, dat zyne twee gebroeders, kanunniken van Salamanca, en zyne neven buiten staat waren om het ander gedeelte van zyne *Bibliotheca Hispanica* te laten drukken, en de zelve aan den kardinaal d'Aguirre hebben gezonden, die de edelmoedigheit hadde om de kosten op zich te nemen, en de zorg daar van aan den here Marti, zynen bibliothekaris, op te dragen, die 'er aantekeningen, onder den naam van dien kardinaal, byvoegde. Deze druk quam uit in 't jaar 1696. Men kan het uittrekſel daar van vinden in het *Journal des Sçavans* van de maanden Juny en July 1697, en in dat van Leipzich in de zelve maanden van 't gemelde jaar. De Jesuiten klaagden over dit werk van Don Nicolas Antonio. Men ziet zulks in een gedrukt geschrift, waar van de tytel is: *Columnia convicta, seu Epistola familiaris Cleandri ad clarissimum virum Evaristum, super memoriali nuper porrecto Hispano idiomate ad Regem Catholicum à patre Joanne de Palazol, soc. Jesu, nomine & jussu Thyrsi Gonzales, ejusdem Societ. generalis Præpositi.* Het zelve is gedagtekent te Dillingen den 25 Juny 1698. Men ziet daar in, dat de Jesuiten aan den koning van Spanje vertoont hebben, dat eene van de 5 stellingen van Jansenius, in het werk van Don Nicolas Antonio, als rechtzinnig zynde geprezen is. Zie *Bayle Dict. Journal des Sçavans du* 10. *Juin* 1697. *Baillet Jugement des Sçavans Tom* II. *N.* 128.

ANTONIO. Zie ANTONY.

ANTONIUS is een naam, welken die van een aanzienlyk geslacht (*Antonia Familia*) te Rome droegen. Eene oude overlevering doedt dit geslachte afkomstig zyn van ANTON, den zoon van Hercules. Het zelve heeft twee takken voortgebragt; de eene was een burgermeesterlyk geslacht, met den bynaam van *Merenda*; de andere was een burgerlyk geslacht, byna genen bynaam voerende. Men vindt niet dat de burgermeesterlyke tak een langen tydt geduurt heeft, noch dat zy andere mannen voortgebragt heeft, die in de historie gemeld worden, dan T. ANTONIUS *Merenda*, en Q. ANTONIUS *Merenda*. De eerste was een der tien mannen die afgezet wierden, ter oorzake van de geweldige trotschheit van Appius Claudius, in het 304 jaar van Rome, en een van de genen, die zich vrywillig in ballingschap begaven, en welker goederen verbeurt verklaart wierden, na het gehouden rechtsgeding tegen Appius Claudius en Sp. Oppius. De laatste was 't hoofdt van eene Roomsche krygsbende in het 333 jaar van Rome. Maar de burgerlyke tak heeft een langen tydt geduurt, en met een groten luister gebloeit; want behalven dat zy zich heeft kunnen beroemen, twee maal het generaalschap van de ruitery, 6 maal het burgermeesterschap, 1 maal het tuchtmeesterschap, en 3 maal de eere der zegepraal genoten te hebben, zo heeft zy zich in den persoon van den drieman MARCUS ANTONIUS meester gezien van de helft van het keizerryk. MARCUS ANTONIUS, de redenaar, die in den jare 667 sturf, was de eerste, die de eere van het burgermeesterschap, van de zegepraal, en van het tuchtmeesterschap in dit geslacht gebragt heeft. Men zal in 't vervolg verscheide byzondere artykels laten volgen van de voornaamste mannen, welke uit dit oude geslacht voortgekomen zyn. *Plutarchus in Marc. Ant. Livius lib.* III. & IV. *Glandorpii Onomastic. Bayle Dict. Crit.*

ANTONIUS (MARCUS) de redenaar, is een der grootste sieraden van zyn geslacht geweest. Hy deedt by het aantreden der waardigheden zyne verdiensten uitblinken, door een geval, dat waardig is verhaalt te worden. Hy hadt het schatmeesterschap van de provincie van Asiё verkregen, en hy was reets te Brundusium gekomen, om aldaar scheep te gaan, tot aanvaarding van zyn ampt, wanneer zyne vrienden hem lieten weten, dat men hem van bloedschande beschuldigt hadde, en dat de hoofdschout Cassius, de gestrengste rechter der werreldt, tot zo verre dat men zyne rechtbank de klip der beschuldigden noemde, deze zaak in handen hadde. Marcus Antonius hadde zich kunnen bedienen van het voorrecht der wet, welke verboodt beschuldigingen aan te nemen tegen de genen, die afwezig waren voor den dienst van de republyk; maar hy wilde zich liever op eene behoorlyke wyze rechtvaardigen. Hy quam ten dien einde wederom te Rome, vervorderde zyn rechtsgeding, en won het zelve met glorie. Valerius Maximus verhaalt de standvastigheit van eenen slaaf in dit geval, om te loochenen, dat zyn meester Marcus Antonius schuldig was. Siciliё viel hem te beurt gedurende zyn schoutschap, en hy verdreef de rovers, welke de zeёn daar omtrent ontveiligden. Hy wierdt burgermeester gemaakt met A. Posthumius Albinus in het 653 jaar van Rome. Hy stuitte moedigelyk en gelukkiglyk de oproerige aanslagen van den gemeentsman Sextus Titus. Eenigen tydt daarna was hy landvoogdt van Ciliciё, in hoedanigheit van proconsul, en deedt aldaar zo vele schone zaken, dat hy daar door de eere der zegepraal verkreeg. Om het wonderlyke talent van welsprekentheit, dat hy hadde, aan te queeken, wilde hy wel eenigerwyze de leerling worden der grootste mannen, die te Athene en te Rhodus waren, toen hy naar Ciliciё ging, en toen hy naar Rome wederkeerde. Hy oefende vervolgens het tuchtmeesterschap met veel roem, hebbende zyne zake voor het volk gewonnen tegen Marcus Duronius, die eene beschuldiging van kuipery tegen hem ingebragt hadde, om zich te wreken van dat hy uitgeschrabt was uit den Raadt door Marcus Antonius; het welke deze wyze tuchtmeester gedaan hadde, om dat Duronius, terwyl hy gemeentsman was, de wet vernietigt hadde, die de onmatige kosten der feesten bepaalde. Hy was een der grootste redenaars, die men ooit te Rome gezien hadde; en hy was oorzaak, volgens het getuigenis van Cicero, een goet oordeeler in diergelyke stoffen, dat Italiё zich beroemen konde, Griekenlandt in de kunst van welsprekentheit te evenaren. Hy verdedigde onder anderen Marcus Aquilius, en raakte zodanig de rechters door de tranen, die hy stortte, en door de lidtekenen, die hy toonde op de borst van zynen meester, dat hy zyne zaak won. Hy wilde nooit eenige van zyne pleitredenen in het licht geven, op dat hy nooit, zeide hy, overtuigt zoude kunnen worden, in een rechtsgeding iets gezegt te hebben, dat strydig zoude zyn met iets, dat hy zeggen zoude in een ander. De regels van de rechtbank maakten het in dien tydt niet schandelyk, ten voordeele van zynen meester zich zelven tegen te spreken. De voorzorg van dezen advokaat is noodzakelyk voor de lieden van zyn beroep, en is nochtans niet altoos bequaam om hen van die zwarigheit te bevryden; dewyl het geheugen der toehoorders schromelyk is voor de advokaten, die zich zelven tegenspreken. Hy wilde niet voor geleert gehouden zyn, waarschynlyk minder door zedigheit, dan door staatkunde; dewyl hy zich mogelyk verbeeldde, dat men zich meer over hem verwonderen zoude, indien men zyne welsprekentheit toeschreef aan zyn eigen geeft, dan of men de zelve hieldt voor eene vrucht van zyne langdurige oefeningen in de boeken der Grieken, en dat het volk meer geraakt zoude zyn door zyne redevoeringen, indien het de zelve hieldt voor eene voortbrenging der natuur, dan of het de zelve nam voor eene uitwerking van de kunst. Men mistrouwt de genen, die alle de streeken van het beroep geleert hebben. Ten opzichte der rechters, geloofde Marcus Antonius niets bequamer om eene goede uitwerkinge te doen, dan hen te doen geloven, dat men zonder voorbereiding pleitte, en met zorg voor hen de fynheden der redekunde te bedekken, waar van men zich bediende om zyne zaak beter te maken. Maar hy was in der daadt geleert, en niet onkundig van de goede boeken, welke de Grieken in 't licht gegeven hadden. Zyne zedigheit, en zyne andere goede hoedanigheden maakten hem niet minder waardig aan een groot getal van doorluchtige vrienden, dan zyne welsprekentheit hem verwonderlyk deedt zyn voor al de werreldt. Hy quam ongelukkig om, gedurende de bloedige verwarringen, welke Marius en Cinna in Rome veroorzaakten. Hy wierdt ontdekt in de plaats, daar hy zich verborgen hadde, en terstondt wierden soldaten gezonden om hem te doden. De wyze, op welke hy hen aansprak, verzachtte hen, en de geen, die hen geboodt, hadde alleen de onmenschelykheit van hem te doden, hebbende zyne rede niet gehoort, maar geheel vergramt ingekomen zynde, om dat de soldaten zynen last nog niet voltrokken hadden. Zyn hoofdt wierdt ten toon gestelt op de plaats der redevoeringen, die hy met zegetekens versiert hadde. Dit gebeurde in het 667 jaar van Rome. Hy liet twee zonen na, van welke in de volgende artykels gesproken wordt. *Valerius Maximus lib.* III. *cap* 7. *n.* 9. *lib.* VI. *cap.* 8. *lib.* VII. *cap.* 12. *n.* 5. & *lib.* VIII. *cap.* 9. *Glandorpii Onomast. pag.* 68. *Cicero in Oratione pro Cluentio: in Bruto: de Orat. lib.* II. III. & *in Verrem. Plutarchus in Mario. Bayle Dict. Crit.*

ANTONIUS, (MARCUS) de outste zoon van den voorgaanden, hadt den bynaam van *Creticus*. Hy quam niet verder dan tot het schoutschap; maar hy oefende het zelve met eene uitgestrektheit van gezag, die men niet gewoon was, dewyl hy den last gehad hebbende om granen te doen komen, zulks hem het gebiedt gaf over de gansche zee. Dit was een voorrecht, dat hy verkreeg door de gunst van den burgermeester Cotta, en door den aanhang van Cethegus, en waar over men niet morde, gelyk men gedaan zoude hebben, indien hy meer verdiensten gehad hadde. Men geeft voor, dat hy zich door quade raadgevingen liet verleiden, om knevelaryen te plegen in de provincien. De oorlog van Creta, waar van hy gedacht hadde dat een goede uitslag zo gemakkelyk zoude vallen, dat hy minder wapenen in de vloot geladen hadde, dan boeijens om de overwonnelingen te binden, hem echter mislukt

zynde, wierdt hy ziek van verdriet, en ſturf daar door. Hy hadt de macht niet om de dodelyke aanmerkingen tegen te ſtaan, die in zynen geeſt opquamen, wanneer hy bedacht, dat de vyanden, verſcheide van zyne ſchepen overmeeſtert hebbende, de Romeinſche ſoldaten aan de maſten hadden opgehangen, en dat zy, met dit ſchouwſpel zeilende, baldadiglyk op duizent plaatſen zegepraalden over de republyk. Zyne eerſte gemalinne, Numitoria, was eene dochter van Quintus Numitorius Pullus. De twede was Julia, eene dochter van Julius Cæſar, die burgermeeſter was in het 664 jaar van Rome, en zuſter van een anderen Julius Cæſar, die burgermeeſter was in den jare 690. Hare deugdt en verdienſte maakten haar gelyk aan de doorluchtigſte vrouwen van haren tydt. Zy was niet gelukkig met hare echtgenoten; want na de doodt van Marcus Antonius Creticus trouwde zy met Publius Cornelius Lentulus, die een der medeplichtigen was van de zamenzwering van Catilina, en een der genen, welke dit misdryf het leven koſtte. Wanneer haar broeder Lucius Cæſar vogelvry verklaart was gedurende het driemanſchap, en zich by haar verborgen hadde, quamen de ſoldaten aldaar om hem te doden; maar zy zette zich in de deur, en verklaarde hen, dat zy niet inkomen zouden, voor dat zy haar gedood hadden; haar, die Marcus Antonius ter werreldt gebragt hadde, wiens laſt zy wilden uitvoeren. Dit deedt hen vertrekken, en zy bevrydde daar door haren broeder. Marcus Antonius hadde by haar drie zonen, te weten Marcus Antonius, Cajus Antonius en Lucius Antonius, van welke in 't vervolg geſproken wordt. *Plutarchus in M. Antonio. Paterculus lib.* II. *cap.* 31. *Aſcon. Pedianus in Ciceron. contr. Verrem. Cicero Orat.* V. *in Verrem. Florus lib.* III. *cap.* 7. *Bayle Dict. Crit.*

ANTONIUS, (CAJUS) zoon van den voorgaanden, was van een ongeregelt gedrag, zo dat hy en zyn outſte broeder meerder de waardige oom en vader waren van den drieman, dan de waardige zonen van den genen, die hen het leven gegeven hadde. Deze Cajus Antonius droeg de wapenen onder Sylla, gedurende den oorlog van Mithridates, en pleegde vele knevelaryen in Achaje; het welke met andere redenen van misnoegen, die men tegen hem in te brengen hadde, oorzaak was dat de tuchtmeeſters hem vervolgens uit den Raadt zetten. Hy wierdt voor Catilina, eenen van zyne mededingers, burgermeeſter; maar hy quam met veel minder roem tot dien ſtaat dan Cicero, die, ondanks de kuiperyen van Cajus Antonius en Catilina, om hem uit te ſluiten, met eene algemene bewilliging tot burgermeeſter verklaart wierdt, in plaats dat Cajus Antonius het maar met eenige ſtemmen overhaalde op Catilina. Onder dit burgermeeſterſchap borſt de zamenzwering van Catilina uit, tegen de welke Cicero een groten yver betoonde. Zyn amptgenoot hadt het gebiedt over het leger, dat men tegen Catilina zondt, en behaalde eene volkome overwinning door zyn algemenen ſtedehouder Petrejus; want, wat hem aanging, eene gewaande of waarachtige ziekte verhinderde hem zich by den ſtrydt te laten vinden. Dio geeft voor, dat het eene geveinſde ziekte was, en dat Antonius, vrezende, dat Catilina gewigtige geheimen tegen hem ontdekken mogt, zelfs het bevel niet voerde. Na deze zege geleidde hy zyne krygsbenden in Macedonië, en wierdt door de Dardanen geſlagen. Hy beſtierde deze provincie drie jaren met zo veel geweldt en afperſingen, dat de Raadt, om zyn gedrag geſtoort, een ander in zyn plaats zondt. Op zyne wederkomſt te Rome wierdt hy door Marcus Cœlius beſchuldigt; en hoewel Cicero onderſtont hem te verdedigen, hy wierdt nochtans overtuigt en gebannen. Eenigen geloven, dat hy vyftien jaren in het eilandt Cephalonië doorbragt, en dat Marcus Antonius, zyn neef, die zeer machtig was te Rome toen de moordenaars van Julius Cæſar van daar vertrokken waren, hem herriep uit zyne ballingſchap. Hy ſturf weinig tyds daarna, overladen van jaren en van verdriet, en liet maar eene dochter na, die hy verſtoten zag door haren echtgenoot Marcus Antonius, den drieman, kort na de bruiloft, onder voorwendſel van minnery met Dolabella. *Aſcon. Pedianus in Orat. Ciceron. in toga candida. Dio lib.* XXXVI. *ad annum Romæ* 692. *Glandorpii Onomaſtic. pag.* 75. 76. *Bayle Dict. Crit.*

ANTONIUS, (MARCUS) een der driemannen van Rome, was een kleinzoon van Marcus Antonius den redenaar, en een zoon van Marcus Antonius Creticus. Zyne moeder Julia, de twede gemalinne van den gemelden M. Antonius Creticus, was uit den huize van Julius Cæſar, en trouwde na de doodt van haren eerſten echtgenoot met Cornelius Lentulus, welken Cicero liet ombrengen, om dat hy deel hadde aan de zamenzweringe van Catilina, waar uit naderhandt de beſtendige vyandſchap en haat van Antonius tegen Cicero haren oorſpronk nam. Hy was in zyne jeugt wel opgevoed; maar door zyne gedurige verkeering met Curio, eenen man van een welluſtig en ongeregelt gedrag, gewende hy zich tot onmatigheit, ontucht, en verquiſting, waar door hy zich in grote zwarigheit bragt, hebbende in zyne jeugdt reets 250 talenten aan ſchulden gemaakt. Hier op volgde hy eenen tydt lang den redenaar Clodius: doch alzo hy de genen, die het tegen den zelven hielden, vreeſde, begaf hy zich uit Italië naar Griekenlandt, alwaar hy zich in de krygszaken en in de redenkunſt oefende. Naderhandt nam Gabinius hem met zich in Syrië, maakte hem in het 698 jaar van Rome bevelhebber over de ruitery, en zondt hem in Judea tegen Ariſtobulus, die met zyn zoon Antigonus uit zyne gevangenis te Rome ontkomen zynde, de Joden tot opſtandt zocht te bewegen, en met eenig krygsvolk, dat hy byeen vergadert hadde, zich in het kaſteel van Alexandrion te verſterken. Maar Antonius hem met zyn krygsvolk voorgekomen zynde, poogde hy zich van Macheronte meeſter te maken, en een leger van 8000 man byeen gebragt hebbende, waagde hy eenen ſtrydt tegen de Romeinen, waar in hy met verlies van 5000 man geſlagen wierdt, doch met 1000 mannen door zyne vyanden heen ſloeg, en zich naar Macheronte begaf, voornemens zynde zich aldaar te verſterken: maar men gaf hem daar toe genen tydt; hy wierdt aldaar belegert, en na een beleg van twee dagen gaf hy zich, zwaargewond, met zynen zoon Antigonus in des overwinnaars handen. Antonius overreedde vervolgens Gabinius, om Ptolomeus, die uit Egypten verdreven was, byſtandt te bieden, en wierdt met de ruitery vooruit gezonden, veroverde Peluſië, vermeeſterde de voornaamſte doortochten, en baande alzo zynen veldheer den weg tot eene zekere overwinning; gevende verders, in verſcheide ſtryden en ſchermutſelingen, blyken van zyne dapperheit en beleidt. Sedert naar Rome gekeert zynde, verkreeg hy het ſchatmeeſtersampt. Rome was in dien tydt in twee aanhangen verdeelt, de eerſten het onder Pompejus met den Raadt, en de laatſten het onder Cæſar met de gemeente houdende. Antonius koos in deze omſtandigheit van zaken, door toedoen van Curio, zynen halsvriendt, de zyde van Cæſar, door wiens gezag hy tot gemeentsman verklaart wierdt. Antonius kleefde in alle delen de belangens van Cæſar aan; en de zaken in dien ſtaat gebragt zynde, dat het 'er alleen op ſcheen aan te komen, wie zyne krygsbenden behoorde af te danken, beſpeurde Antonius, dat de meeſte leden van den Raadt genegen waren Cæſar zyn krygsvolk te doen afdanken, en verydelde dezen toeleg, met voor te ſlaan, of het niet beſt ware Cæſar en Pompejus beide hunne benden te doen afdanken, het welke van alle de leden eenparig toegeſtemt wierdt, uitgezondert van de burgermeeſters, die zich krachtig daar tegen ſtelden. Antonius daar op door den burgermeeſter Lentulus uit den Raadt gezet zynde, begaf zich in vermomt gewaadt met Quintus Caſſius naar 't leger van Cæſar, zich over dezen handel beklagende, en den zelven aanſporende om zyn belang tegen Pompejus, die zyn medeſtrever in heerſchzucht was, ten uiterſten voort te zetten. Cæſar dan in Italië gekomen, en van Antonius gevolgt zynde, verdreef Pompejus uit Rome. Vervolgens toog hy naar Spanje, om het krygsvolk van zynen vyandt ook aldaar te beſtryden. Hy vertrouwde de bewaring van Rome aan Lepidus, en droeg het gebiedt over de krygsbenden in Italië aan Antonius op. Cæſar, eenigen tydt daarna met een gedeelte van zyne legermacht naar Epirus overgetogen zynde, geboodt Antonius en Gabinius met het overige deel te volgen. De laatſte trok te landt zeer verre om; maar de eerſte ging te Brundiſium met zyn krygsvolk ſcheep, en landde, hoewel Libo met zyne ſcheepsmacht zulks zocht beletten, en hy ook van een zwaren ſtorm overvallen wierdt, in Macedonië; terwyl de zelfde ſtorm de vloot van Libo vernielde, waar door Antonius vele gevangenen en een groten buit bequam. Hy veroverde Liſſus, en gaf alom zo vele blyken van dapperheit en krygskunde, dat Cæſar in den groten ſlag van Pharſalië hem het bevel over de ſlinker vleugel van zyn leger toevertrouwde. De laatſte eindelyk Dictator geworden zynde, verklaarde in het 705 jaar van Rome Antonius tot generaal over de ruitery. Tot nog toe hadt Cæſar om de grote dienſten, die Antonius hem gedaan hadde, en om zyne kloekmoedigheit, zyn ongebonden en ontuchtig leven, en alle zyne andere ſpoorloosheden, waar over gedurig klachten inquamen, door de vingeren gezien; doch het aanhouden van die ongeregeltheden, zyn gedrag omtrent Dolabella, en zyn ommegang met de verachtelykſte lieden deden Cæſar in zyne genegenheit verſlaauwen: echter verkoos hy hem, in 't 710 van Rome, ten vyfden male burgermeeſter geworden zynde, tot zynen amptgenoot. Kort daarna zette Antonius, by het vieren van het feeſt, Lupercalia genoemt, Cæſar een kroon op 't hoofdt; het welke Brutus en Caſſius tot een voorwendſel diende om Cæſar van kant te helpen. De zamengezworenen Antonius den pols hebbende doen taſten, om hem mede aan hun ſnoer te krygen, hadden niet uitgerecht, dewyl hy, veinzende niets van den voorſlag te verſtaan, zich niet bloot wilde geven, hoewel hy aan den anderen kant niet van den toeleg aan Cæſar openbaarde. Zy waren derhalven lang in twyfel, of zy Antonius mede ombrengen zouden; doch Brutus ſtelde zich daar tegen. Cæſar omgebragt zynde verſtak Antonius in den beginne zich zelf uit vreze; doch greep eindelyk weder moedt, verzoende zich met de zamengezworenen, en vergaderde den Raadt, dien hy in 't verdeelen der overwonne landen tuſſchen Brutus en Caſſius, in 't afkondigen van eene algemene quytſchelding, en in 't beveſtigen der wetten, die Cæſar gegeven hadde, deedt bewilligen. Doch wanneer de uitvaart van Cæſar geviert wierdt, deedt hy eene redevoering tot lof van Cæſar, en vertoonde gedurende de zelve zyn bloedigen rok aan het volk, dat, daar door opgehitſt, terwyl de moordersde ſtadt ruimden, hunne huizen plunderde. Hier op trok Antonius alle gezag aan zich. Hy zelf was burgermeeſter, zyn eene broeder Cajus Antonius was hoofdſchout, en de ander Lucius Antonius was gemeentsman. Doch alzo hy genoegzaam eene alleenheerſching wilde invoeren, duurde zyn groot gezag niet lang; Octavius, door Cæſar aangenomen en tot erfgenaam verklaart, quam te Rome, en eiſchte de erfenis, benevens de 4000 talenten, die Calpurnia, Cæſars weduwe, aan Antonius te bewaren gegeven hadde, voorgevende dat hy de 75 drachmen, die Cæſar aan ieder Romein gemaakt hadde, betalen wilde. Doch Antonius, die hem alles zocht te onthouden, ſpotte met hem, en dreigde hem, die naar het gemeentsmanſchap ſtondt, met de gevangenis. Deze verbondt zich daar op met Cicero, die te weeg bragt, dat de Raadt Antonius, die zich reets te veldt begeven hadde, voor vyandt van het vaderlandt verklaarde, en Octavius Cæſar tot hoofdſchout, wordende de burgermeeſteren Panſa en Hirtius gelaſt om dezen vyandt van de republyk met zyne krygsbenden uit Italië te verdryven. Het quam hier op by Modena tot een hoofdtreffen, waar in de burgermeeſters eene volkome overwinning bevochten; doch de zege met verlies van hun leven moeſten bekopen. Antonius week met het overſchot van zyne benden over de Alpen in Gaulen, daar hy zich met Lepidus vereenigt hebbende, met eene grote macht wederom naar Italië keerde. Octavius ondertuſſchen, beſpeurt hebbende dat Cicero alleen de

vry-

vryheit bedoelde, en de zaken in den ouden ftandt zochtte herftellen, hadde zich van den zelven afgefcheiden, en verzoende zich met Antonius en Lepidus op een eilandt, daar men drie dagen in onderhandeling was, om de gehele werreldt met het Roomfche gebiedt als eene erfenis te deelen, en dat vermaarde driemanfchap op te rechten, waar in zy over en weder hunne grootfte voorftanders, hunne getrouwfte vrienden, en hunne naaste bloedverwanten aan malkander opofferden. Octavius leverde zynen befchermer Cicero aan Antonius; Lepidus verkocht zynen broeder Paulus, en Antonius zynen oom Lucius aan Octavius; behalven deze wierden 'er nog 300 ter doodt verwezen. De genen, die gezonden wierden om Cicero te vermoorden, hieuwen hem door laft van Antonius het hoofdt en de regterhandt af, die ten toon geftelt wierden, ter plaatfe, daar die grote redenaar met zo veel welfprekentheit tegen hem gepleit hadde. Dit gebeurde in het 711 jaar van Rome. De wreedheden, die gedurende de woede van dit driemanfchap gepleegt wierden, zyn byna ongelooflyk. M. Antonius muntte daar in uit boven de anderen; en zyne gemalinne Fulvia onderfteunde hem daar in: zy deedt uit eige beweging verfcheide perfonen fterven, door gierigheit of wraakzucht; en zelfs zulken, die haren man onbekent waren. M. Antonius deedt gedurende de maaltydt op zyn tafel de hoofden brengen van de genen, die, door hem vogelvry verklaart zynde, vermoord waren, en vermaakte zich een langen tydt met dit hatelyk gezicht. Het hoofdt van Cicero was onder dit getal; hy geboodt dat men het zelfs op den ftoel plaatfen zoude, in welken die grote man zo vele redevoeringen tegen hem gedaan hadde. Maar eer men dit bevel uitvoerde, nam Fulvia dat hoofdt, fpoog 'er op, en het op hare kniën gezet hebbende, trok zy 'er de tong uit, die zy verfcheide malen met hare hoofdfpelden doorboorde, ter zelver tydt vele vuile fcheltwoorden tegen Cicero uitbrakende. In het volgende jaar overwon Antonius met Octavius Brutus en Caffius in eenen veldflag te Philippis in Macedonië. Na deze zege begaf hy zich naar Afië. In Bithynië gekomen zynde, ontmoetten hem de afgezanten van alle de Afiatifche volkeren, en onder anderen de gezanten der Joden, die gekomen waren om Herodes en zynen broeder Phafaël te befchuldigen. Maar Herodes bragt door zyne gefchenken by Antonius te weeg, dat hy den gezanten zelfs geen gehoor gaf. Eenigen tydt daarna, Antonius te Ephefe gekomen zynde, zondt Hyrcanus een gezantfchap aan hem, om te verzoeken, dat de Joden, welke Caffius onrechtvaardelyk als flaven in de provincien van Afië vervoert hadde, in vryheit herftelt mogten worden; het welke hy toeftont en de nodige bevelen daar toe gaf. Op het einde van het zelfde jaar, wanneer Antonius te Daphné naby het Syrifch Antiochië was, quamen hondert van de voornaamften der Joden op nieuws Herodes en Phafaël befchuldigen; doch hy beveftigde hen niet alleen, maar ftelde hen ook tot Tetrarchen over geheel Judea, en floeg vyftien van hunne yverigfte befchuldigers in banden. Antiochus eindelyk te Tyrus gekomen zynde, zonden de Joden wederom duizent van de voornaamften onder hen af, om over de broeders te klagen: doch Antonius geboodt zynen Tetrarchen de fterke handt te leenen, en verfcheide van deze afgezonde Joden wierden omgebragt. Antonius was ondertuffchen zo vervoert door de liefde tot Cleopatra, (die hy naar Cilicië by zich ontboden hadde, om haar gedrag te verantwoorden, dewyl zy verdacht wierdt Brutus en Caffius bygeftaan te hebben,) dat hy met haar naar Alexandrië trok, en den tydt in allerlei welluftigheden en verquiftingen doorbragt, fchoon zyne gemalinne Fulvia Octavius te Rome beftreedt, en Labienus met de Parthen tegen Syrië in aantocht was. Eindelyk trok hy de laatften tot by Phenicië tegen; doch wanneer hy brieven ontfing van Fulvia, wendde hy zich naar Italië. Dewyl nu Fulvia op den weg, hem te gemoet gegaan zynde, geftorven was, en Octavius, der voorgaander vyandlykheit niet gedenkende, alles op Fulvia fchoof, wierdt in het 714 jaar van Rome de vrede wederom tuffchen hen gemaakt, en de Jonifche zee tot hunne grensfcheiding geftelt. Lepidus, den zwakften, lieten zy Africa over; de Oofterfche provincien behieldt Antonius, en de Wefterfche Octavius, welke, tot bevefting der vernieuwde vriendfchap, zyne zufter Octavia aan Antonius ten huwelyk gaf. De Parthen, die, als reets aangeroert is, in Syrië gevallen waren, quamen ook, ten verzoeke van Antigonus, den zoon van Ariftobulus, die hen 1000 talenten en 500 vrouwen beloofde, indien zy hem op den vaderlyken troon herftelden, in Judea, namen Hyrcanus en Phafaël gevangen, en noodzaakten Herodes naar Rome te vluchten, daar hy Marcus Antonius en Auguftus tot zyne befcherming genegen vondt; zo wel uit haat tot Antigonus, dien zy als een oproerigen geeft en eenen vyandt der Romeinen aanmerkten, als ter oorzake van de dienften, welke Antonius en Auguftus eertyds van Antipater, den vader van Herodes, ontfangen hadden. Zy deden dan Herodes tot koning der Joden verklaren door den Raadt, en Antigonus tot een vyandt van het Roomfche volk. Antonius en Auguftus geleidden Herodes tuffchen hen beiden naar het Kapitool; en na het doen der gewonelyke offerhanden, wierdt de acte van zyne verkiezing door den Raadt in bewaring gegeven, en hy zelfs prachtig onthaalt. Herodes keerde weder in Judea, met brieven van voorfchryving van Antonius aan de Roomfche landvoogden en krygshoofden, en zich met de hulp der Romeinen meefter gemaakt hebbende van Jeruzalem, verkreeg hy van Antonius, dat Antigonus het hoofdt afgehouwen wierdt, en hy alzo van zyn grootften vyandt ontflagen. 't Geluk diende ondertuffchen Antonius aan alle kanten. Ventidius overwon driemaal de Parthen; Soffius was tegen de Syriërs, en Canidius tegen de Armeniers gelukkig. Doch Antonius geraakte hier op wederom in oneenigheit met Auguftus, en zeilde met 300 fchepen naar Tarente. Alles echter door Octavia in der minne bygelegt zynde, begaf hy zich, zyne gemalinne en kinderen by Octavius latende, naar Afië; daar de liefde tot Cleopatra weder ontvonkte, by de welke hy eenen zoon Alexander, en eene dochter Cleopatra geteelt hadde, en aan welke hy Phenicië, Cele-Syrië, en Cyprus, benevens een groot gedeelte van Cilicië, Judea, en Arabië, fchonk, waar door hy zich te Rome zeer gehaat maakte. Ondertuffchen trok hy in Armenië, en begon in den jare 718 den oorlog tegen de Parthen. Dewyl hy echter zo veel niet bedacht was, hoe hy den vyandt beft zoude onderwerpen, dan hoe hy ten fpoedigften wederom by Cleopatra komen mogte, en alles onvoorzichtig behandelde, zo wierdt de veldtocht met verlies van 24000 der zynen befloten, en op den verhaaften tocht in den winter bleven nog 8000 mannen. Eindelyk begaf hy zich aan de zee by Sidon, en ontfing Cleopatra, die aldaar aanquam. Aan zyne gemalinne Octavia, die hem mede aldaar bezoeken wilde, om hem tot zynen plicht aan te manen, liet hy weten, dat zy niet verder dan Athene komen zoude, en wederkeren naar Rome, daar hy beloofde haaft by haar te zullen komen. Doch hy volgde hier in alleen den wille van Cleopatra, aan welke hy de koningen opofferde, om der zelver ftaten en rykdommen aan haar te fchenken. En hoewel hy de Meden byftaan, en de Parthen beoorlogen moeft, zo liet hy zich door de lift van Cleopatra verleiden om met haar naar Alexandrië te gaan. In den jare 720 lokte hy door eene fnode verraderye, onder voorwendfel van onderhandeling, Artabazes, koning van Armenië, by zich, bondt hem met goude ketenen, en voerde hem, als of hy hem in eenen oorlog met overwonnen en gevangen hadde, in zegepraal met zich in Alexandrië. Octavius ftelde dit alles dikwils in den Raadt en aan het volk voor, en zocht de gemoederen tegen Antonius te verbitteren. Antonius daarentegen klaagde ook Octavius fchriftelyk aan, dat hy Lepidus van de regeering berooft hadde, en ganfch Italië met zyne krygsbenden bezet hieldt. De Raadt verklaarde eindelyk Antonius tot vyandt van het gemenebeft, terwyl hy, dronken in de liefde van de onkuifche Cleopatra, de verwaandheit hadde om haar het keizerryk te beloven, als of het gemakkelyker geweeft ware de Romeinen te overwinnen dan de Parthen. Hy deedt te Rome Octavia uit zyn huis ftoten, en ruftte zich ten oorlog toe. De grootfte misflagen, die hy beging, waren, dat hy Octavius zo lang tydt liet, om zich in ftaat van krachtige tegenweer te ftellen, en dat, hoewel hy de overmacht hadde van voetvolk, hy echter ter eere van Cleopatra met de vloot ftryden wilde, die onbruikbaar en niet genoegzaam uitgeruft was; waarom hy alle de fchepen, behalven 60 Egyptifche, verbranden liet; doch deze met 20000 welgewapende mannen, en 2000 lyfwachten bezetten liet. Hier op ging in het 723 jaar van Rome, den 2 September, de zeeftrydt van Actium aan, waar in Auguftus eene volkome overwinning behaalde. Cleopatra nam de vlucht naar Alexandrië, en Antonius naar Africa, gevende bevel aan Canidius om het leger in Afië te voeren. Uit Africa begaf hy zich wederom naar Alexandrië, en van daar naar het eilandt Pharos, voornemende om als Timon zyn leven aldaar in ftilheit en ruft te eindigen. Wanneer Canidius hem zelfs de tyding bragt, dat zyn leger geflagen was, en het gerucht hem ter ooren quam, dat Herodes en andere koningen tot Octavius overgegaan waren, was hy daar over niet eens verzet; maar als Cleopatra hem weder in Alexandrië by zich gelokt hadde, vervulden zy naar hunne gewoonte de ftadt met gafteryen en welluftigheden. Op het woordt Amimetoria is kortelyk te zien, op welk eene overdadige en welluftige wyze zy *onnavolgelyk* geleeft, en dien naam aan hunne levenswyze en aan hunne byeenkomften gegeven hadden; doch zy verwiffelden nu die levenswyze in eene, welke *Commorientium*, dat is der genen, die te zamen fterven willen, genoemt wierdt. Cleopatra verzorgde allerlei vergif, en beproefde aan doodfchuldigen, welk vergif op de fpoedigfte wyze de doodt veroorzaakte. Zy zonden beide gezanten aan Auguftus, verzoekende Cleopatra Egypten voor hare kinderen, en Antonius, dat hy, zo niet in Egypten, ten minften te Athene als een byzonder perfoon mogt leven. Auguftus wilde de gezanten van den laatften geen gehoor vergunnen, en antwoordde aan die van Cleopatra, dat wanneer Antonius uit den weg geruimt zoude zyn, hy alles zoude doen, wat billyk was. Hy zondt ook Thyreus, een zyner vrygemaakten, aan haar, om haar te vleien; doch Antonius deedt den zelven met flagen afvaardigen. In het volgende voorjaar bragt Octavius den oorlog in perfoon in Egypten over, en rukte voor Alexandrië, daar Antonius zyne ruitery te rug floeg, en hem tot eenen tweeftrydt uitdaagde, dien hy niet aannemen wilde. Hier op ging de fcheepsmacht van Antonius en zyne ruitery tot zynen vyandt over; doch het voetvolk wierdt geflagen. Toen Antonius weder in de ftadt quam, en riep, dat hy door Cleopatra verraden was, floot zy zich zelf uit vreze op, en liet een gerucht verfpreiden, dat zy reets geftorven was. Hy begaf zich, zulks horende, in zyn vertrek, en dewyl niemandt hem het leven benemen wilde, ftak hy zich zelf in den buik, en leide zich op het bedde, biddende de genen, die tegenwoordig waren, hem verder om te brengen; doch deze namen de vlucht, en lieten hem, met de doodt worftelende, alleen leggen. Eindelyk liet hem Cleopatra by zich brengen, daar hy, na verfcheide redenen met haar gevoert te hebben, in het 724 jaar van Rome, in het 53 of in het 56 jaar zyns ouderdoms, fturf. Dit was het einde van Marcus Antonius, een man, die zo veel ftoffe aan de hiftoriefchryvers verfchaft heeft om van hem te fpreken; en dien zy aan de eene kant vertonen als eenen man van grote verdienfte, om zyne uitmuntende dapperheit, krygskunde, ervarenheit, heusheit, en milddadigheit; aan de andere kant als een hatelyk perfoon, om zyne uitftekende ondeugden en gebreken, van trotfchheit, overdaadt, geldgierigheit, wraakzucht, welluftigheit, ontuchtigheit, enz. Hy hadde verfcheide vrouwen gehad; de eerfte was Fadia; die hy nam om haren rykdom, hoewel zy de dochter of kleindochter was van eenen vrygemaakten, welkers vader verachtelyk was zo wel om de gebrekkelykheit van zyn perfoon, als om de geringheit van zyne geboorte. De kinderen, welke M. Antonius by haar teelde, hebben waarfchynlyk niet lang geleeft, dewyl Cicero noch eenig ander fchryver de zelve met hunne namen

men noemen. Men weet alleen, dat M. Antonius aan de moorders van Cæfar eenen zoon, dien hy by Fadia geteelt hadde, tot gyzelaar zondt, om hen van het Kapitool te doen komen. De twede vrouwe van Marcus Antonins was Antonia, zyne volle nichte, eene dochter van Cajus Antonius, den amptgenoot van Cicero in het burgermeefterfchap. Hy hieldt de zelve geen langen tydt; want onder voorwendfel van minnery met Dolabella verftiet hy haar, hebbende by haar gene kinderen geteelt. In der daadt het komt zeer waarfchynlyk voor, dat de voornaamfte reden van deze verftoting was de drift, die hy hadde om te trouwen met Fulvia, die zyne derde gemalinne was, en van welke op haar byzonder Artykel in 't brede gefproken wordt. Hy hadde by haar twee zonen, de outfte, Antyllus genoemt, was ondertrouwt met de dochter van Auguftus, maar hy wierdt omgebragt. Van den tweden zoon, ANTONIUS (Marcus Julius) genoemt, wordt op zyn artykel gefproken. Na de doodt van Fulvia, die te Sicyone gefturven was, trouwde hy voor de vierde maal met Octavia, de zufter van Auguftus, weduwe van Claudius Marcellus, eene prinfeffe van groot verftandt, en van eene uitmuntende deugdt en fchoonheit, waar van op haar artykel breder gefproken wordt. Hy hadde by haar twee dochters, beide Antonia genoemt; van de welke hier voor mede gefproken is. Onder andere minneryen van M. Antonius waren die, de welke hy met Cytheris en met Cleopatra pleegde, de voornaamfte. Van de laatfte is genoegzaam gefproken. De eerfte was eene toneelfpeelfter, waar op hy zeer verzot was, en die hy, als of zy zyne gemalinne geweeft ware, in een open draagftoel met zich leidde; en tweemaal omvoerde door de fteden van Italië, voor de verftoting van zyne twede gemalinne; doch om zyn derde huwelyk te voltrekken, zondt hy Citheris weg. M. Antonius gaf eene verhandeling uit wegens zyne dronkenfchap, dat eene omftandigheit is, waar van de latere fchryvers weinig fpreken. De zelve is nochtans aanmerkelyk, en wordt gevonden by *Plin. lib.* XIV. *fub fin. pag.* 160. Het is zeldzaam, dat Plutarchus noch Suetonius van deze byzonderheit gewag maken. Vele andere omftandigheden van de hiftorie van M. Antonius, die anderszins aanmerkelyk zyn, heeft men om de kortheit hier overgeflagen; en vele der zelven zullen op de artykels van Augustus, Cæsar, Cleopatra, Fulvia en Octavia gevonden worden. *Jofephus. Cæfar. Plutarchus. Cicero in Philipp. Lucan. Pharf. lib.* IV. *Tacitus lib.* IV. *Sueton. in Aug. Appian. in Parth. Florus. Orofius. Dio. Hift. en onder anderen lib.* XLVII. *Bayle Dict. Crit.* op de artykels van Antoine. (Marc.) Fulvie, *remarque* E. F. G. L. & Octavie; en de fchryvers, door den zelven *Bayle* bygebragt.

ANTONIUS, (Cajus) een broeder van den voorgaanden, diende onder Julius Cæfar in den oorlog tegen Pompejus, en was genoodzaakt, door gebrek van levensmiddelen, zich met de krygsbenden, die hy in Illyrië geboodt, aan de vyanden over te geven. Na de doodt van Cæfar, terwyl hy hoofdfchout was, en zyn broeder Marcus Antonius burgermeefter, wierdt hy in Macedonië gezonden, om aan den zelven tyding te brengen van het befluit van den Raadt, waar door hy tot ftedehouder van die provincie aangeftelt wierdt. Maar wat naarftigheit hy ook aangewend hadde, Brutus was hem te gaau, en hy viel in des zelfs handen, zynde door Hortenfius gevangen, en aan hem overgelevert. Brutus handelde hem in den beginne heufchelyk, en liet hem de tekenen van het fchoutsampt behouden; maar bemerkende, dat Cajus Antonius poogde zyn leger afkeerig van hem te maken, deedt hy hem naaukeurig bewaren, en naderhandt zelfs ombrengen, wanneer hy de profcriptien van het driemanfchap, den moordt van D. Brutus, dien van Cicero, enz. verftaan hadde. Marcus Antonius, na den flag van Philippis, Hortenfius in zyne macht bekomen hebbende, flachtte den zelven tot zoen van de fchim zyns broeders. Cicero fpreekt zomtyds, doch altoos ten nadeele van Cajus Antonius *in Philipp. Lucan. Pharfal. lib.* IV. *Plutarchus. Eutrop. Glandorp. Onomaftic. Bayle Dict. Crit.*

ANTONIUS, (Lucius) een broeder van den voorgaanden, hadt de gebreken van zynen broeder, den drieman, zonder des zelfs goede hoedanigheden te hebben. Het ontbrak hem echter aan geen moedt. Hy was gemeentsman in het jaar van de doodt van Cæfar, terwyl zyn broeder Marcus burgermeefter, en Cajus, zyn andere broeder, hoofdfchout was. Hy was burgermeefter in het 713 jaar van Rome, en zegepraalde op den eerften dag van zyn burgermeefterfchap over eenige bewoners der Alpen, die hy voorgaf overwonnen te hebben, hoewel hy hen niets, der zegepraal waardig, gedaan, en zelfs generhande ampt of waardigheit in hun landt geoeffent hadde. Maar Fulvia, de vrouw van Marcus Antonius, en fchoonmoeder van Octavius Cæfar, die toen te Rome alles deedt, wat zy wilde, verkreeg door haar gezag die eere voor hem. Deze heerfchzuchtige vrouw, zich aan Octavius willende wreeken, die hare dochter verftoten hadde, porde Lucius Antonius aan om de wapenen tegen hem op te vatten, onder voorwendfel van de befcherming der landlieden, welker landen men den foldaten gegeven hadde. De benden, die hy byeen vergaderde, by nacht in Rome gebragt zynde, verjoeg hy Lepidus, eenen der driemannen, van daar, deedt eene redevoering voor het volk, en verklaarde aan het zelve, dat hy, volgens het voornemen van zynen broeder, het driemanfchap vernietigen wilde. Dit voorftel veroorzaakte eene grote blydfchap door de ftadt. Men verklaarde hem Imperator. Hy toog op tegen Octavius Cæfar; maar het veldt niet durvende houden, befloot hy zich in Perufia, daar hy zich verdedigde, tot dat de fchaarsheit van levensmiddelen hem noodzaakte zich over te geven. Octavius gaf hem daarna de vryheit, en men vindt niet, wat federt van hem geworden is. *Glandorp. Onomaft. Bayle Dict. Crit.*

ANTONIUS, (Marcus Julius) een zoon van den drieman Marcus Antonius, en van Fulvia, vondt zo veel gunft by Auguftus, na de verovering van Egypten, dat hy van trap tot trap in hoge waardigheden gevordert wierdt, en eindelyk in 't 744 jaar van Rome tot het burgermeefterfchap. Hy trouwde met Marcella, eene dochter van Octavia, en daar door de fchoonzoon van de zufter van Auguftus geworden zynde, voor welke deze prins eene uitnemende achting hadde, was hy de eerfte in gunft, na Agrippa, den fchoonzoon van Auguftus, en na de zonen van de keizerinne. Maar hy betaalde zynen weldoender met ondankbaarheit, dewyl hy een der eerften was, die zyne dochter Julia misleidde. Het welke, gevoegt by eenige vermoedens van zamenzwering, hem ter doodt deedt veroordelen. Maar zyne hiftoriefchryvers zeggen, dat hy zich zelven ombragt, om de fchande van het vonnis te ontgaan. Hy hadt onder den letterkunftenaar L. Craffitius geftudeert, en ftelde een poëtifch werk te zamen van XII boeken in heldendicht, *Diomedæa* genoemt, en eenige verhandelingen in onrym. Het II Lierzang van het IV boek van Horatius is aan hem gericht. Hy liet een zoon na, die nog zeer jong was, genaamt L. Julius Antonius. De keizer bande dezen jongeling naar Marfeille, onder het waarfchynlyk voorwendzel van hem aldaar te laten ftudeeren. Hy deedt hem op eene byzondere wyze de laatfte eer of lykplicht bewyzen; want hy deedt door den Raadt beveelen, dat zyn gebeente in het graf der Octaviën geplaatft zoude worden. Het blykt, dat dit het einde was van het oude en machtige geflacht Antonia, waar van Tacitus zegt, dat het doorluchtig, doch ongelukkig was geweeft, *Multa claritudine generis, fed improfpera. Plutarchus in Anton. Tacit. lib.* IV. *Ann. cap.* 44. *Vell. Paterc. lib.* II. *cap.* 100. *Sueton. de illuftr. Gramm. cap.* 18. *Vetus interpres in Horat. in Od.* II. *lib.* IV.

ANTONIUS, (Honoratus) een der hoofden van de Pretoriaanfche benden onder Galba, deedt de foldaten opftaan tegen Nymphidius, die zich van het keizerryk zocht te verzekeren. Nymphidius liep toe op het gerucht der bewegingen, die hy veroorzaakt hadde, en wierdt in het 68 jaar van Chriftus gedood. *Vautier.*

ANTONIUS, (Primus) bygenoemt *Becco*, van een Gaulifch woordt, dat een haansbek betekent, wierdt geboren te Toulouſe, en onder Nero als een bedrieger veroordeelt: het welke niet belette dat hy een der grootfte krygshoofden van zyne eeuw wierdt, volgens het gevoelen van *Cornelius Tacitus*, en van de genen, die de Roomfche hiftorien gefchreven hebben. De heerlykfte van zyne overwinningen was die, welke hy voor Vefpafianus behaalde op het leger van den keizer Vitellius naby Cremona, na dat Arrius Varus zich vermetelyk, zonder zyn bevel, in den ftrydt hadt ingewikkelt. Hy muntte in deze gelegenheit uit door zyne voorzichtigheit en dapperheit, en verkreeg zich eene glorie, die hem een aanzienlyken rang gaf in het keizerryk. De zelfde Tacitus merkt aan, dat hy niet alleen kloekmoedig was; maar ook zeer welfprekende, en bequaam om zich van het volk en van de foldaten te doen beminnen. *Tacit. Hift. lib.* III.

ANTONIUS, een dapper Romeinfch krygsoverfte, toegenaamt *Silo*, ftadvoogdt van Afkalon, eene ftadt van Idumea, 520 ftadien, dat is omtrent $21\frac{1}{2}$ myl, van Jeruzalem gelegen, wierdt in 't begin van den Joodfchen oorlog tegen de Romeinen aangetaft door een machtig leger van deze wederfpannelingen, maar eene zwakke bende en een weinig ruitery in die plaats hebbende. Dit verminderde nochtans zynen moedt niet, hy trok de vyanden te gemoet, wachtte hen met een ongemene kloekmoedigheit in, ftondt al hun geweldt eenigen tydt uit, belette hen de muren nader te komen, en tafte hen vervolgens met al zyne ruitery aan, verftrooide hen, en dreef hen op de vlucht, met achterlating van 10000 doden op de plaats, onder de welke twee dappere krygshoofden waren, Silas de Babyloniër, en Johannes, van de fecte der Effeen. De overigen weken naar het vlek Salis, dat 'er naby was. Van de Romeinen was 'er geen een gedood, en zeer weinigen gequetft. *Jofephus Oorl.* III. 2,

ANTONIUS, een Roomfch krygsoverfte, die in de belegering van Jotapa, in de holen gegaan zynde, om eenige Joden, die in de zelve gevlucht waren, daar uit te verdryven, door een Jood gebeden wierdt om zyn leven te behouden, en tot verzekering hem de handt toe te reiken. Antonius deedt zulks, zonder iets quaats te vermoeden, en terwyl hy den Jood de handt gaf, ftak de zelve hem met een ponjaardt in de liefch, dat hy ftur f. *Jofephus Joodfche Oorlogen.* Simon ftelt in zyn *Dictionaire de la Bible* een derden Antonius, mede een Romeinfch krygsoverfte, die Titus in 't innemen van Tarichea veel dienft deedt: doch hy heeft 'er geen acht op geflagen, dat *Jofephus Oorl.* III, 34 dezen overften *Antonius Silo* noemt, en dat het by gevolg de zelve is, waar van in 't voorgaande artykel gefproken is.

ANTONIUS, hoofdt van Mefopotamië onder den keizer Conftantius in 't jaar 349. In het Theodofiaanfche Codex wordt van hem gewag gemaakt. Daar is ook een andere Antonius geweeft, die overfte was der Pretoriaanfche benden in de Gaulen onder Gratianus, in 't jaar 376, en van wien nog meermalen gefproken wordt in de zelve verzamelingen. *Jac. Gothofr. Profopogr. Cod. Theodof.*

Geletterden, en andere vermaarde mannen.

ANTONIUS, een leerling van St. Simon Stylites, en zyn navolger, leefde in de V eeuwe, omtrent het jaar 460, onder de regeeringe van Leo. Hy befchreef het leven van dezen Heilig, dat men in 't Latyn heeft. Het is zelfs waarfchynelyk, dat hy de zelfde is, waar van Evagrius fpreekt. Theodoretus heeft het zelfde leven befchreven. *Evagr. lib.* I. *Hift. Ecclef. cap.* 23. *Voffius de Hift. Latin. lib.* II. *cap.* 17.

ANTONIUS, of ANTONELLO, van Meffina geboortig,

tig, was een vermaart schilder omtrent den jare 1430, en de eerste, die de olieverwe in Italië bragt: want wanneer 'er aan Alfonsus, koning van Napels, een schilder van olieverwe uit Vlaanderen gezonden wierdt, en zeer verwondert was, dat men het zelve zonder de verwe uit te wisschen met water konde wasschen, zo quam Antonello mede derwaarts om het zelve te bezien. Wanneer hy nu hoorde dat de meester van het zelve, die in Vlaanderen woonde, deze uitvinding alleen voor zich zelf behieldt, ging hy naar Brugge, by Jan van Eyk, deedt den zelven aanwyzing van vele byzonderheden der Italiaansche kunst, en leerde daar tegen, hoe hy met olieverwe moest te werk gaan; en dewyl hy deze kunst volkomen wilde leren, bleef hy by hem tot zyne doodt toe. Naderhandt keerde hy naar Italië, won veel geldt met deze nieuwe kunst, en koos Venetië tot zyne woonplaats, alwaar hy ook sturf. Van hem heeft een Venetiaansch schilder Dominicus, en van dezen Andrea del Castagno met olieverw leren schilderen. *Felibien vies de peint. Sandrart Academie Tom.* I. *P.* II. *lib.* II. *cap.* 4.

ANTONIUS AUGUSTINUS, aartsbisschop van Tarragona, is een der geleertste mannen geweest, welke Spanje ooit gehad heeft. Hy was van Saragossa, een zoon van Antonius Augustinus, vicekanselier van Arragon, en broeder van Petrus, bisschop van Huesca, en van Elizabeth, hertoginne van Cardona. Hy studeerde in Spanje te Alcala, en te Salamanca; en sedert naar Italië gegaan zynde, voltrok hy zyne studiën op de universiteiten van Bolonië, van Padua, en van Florence, alwaar hy de uitmuntentste meesters hadde van zynen tydt. Hy wierdt zo wel door zyn onvermoeiden arbeidt, als door zynen geest zeer geleert in het burgerlyke en kanonyke recht, in de goede letteren, in de kerkelyke historie, in de talen, en in allerlei gewyde en ongewyde oudheden. De werken, die van hem overgebleven zyn, zyn geen vrucht van een afgesloofden ouderdom. Antonius Augustinus heeft in zyne jonkheit schone werken uitgegeven, en hy stelde al in zynen ouderdom van 25 jaren zyne verhandeling op, genoemt: *Emendationes & opiniones Juris Civilis*, door welk werk hy veel achting verkreeg. Hy vereenigde, volgens het voorbeeldt van Alciatus, wiens leerling hy geweest was, de rechtsgeleerdheit met de goede letteren, het welke de geleertste rechtsgeleerden sedert nagevolgt hebben. Paus Paulus de III, overtuigt van de verdiensten van Augustinus, deedt hem te Rome komen, daar hy een der twaalf auditeurs van de Rota was, en hy vervulde zeer wel deze waardigheit, die maar diende om hem te beter te doen kennen. Dit was in den jare 1544. Julius de III schikte hem om te gaan naar Engelandt, met den tytel van nuntius; en Paulus de IV hem benoemt hebbende tot bisschop van Alife, in het landschap van Lavoro, zondt hem in den jare 1557 in Duitschlandt aan keizer Ferdinand den I. Op zyne wederkomst zondt hem Philippus de II, koning van Spanje, in Sicilië, en benoemde hem tot het bisdom van Lerida in den jare 1558. Hy bevondt zich in den jare 1562 op het concilie van Trente, alwaar hy met luister verscheen, en vervolgens zich naar zyne kerke begeven hebbende, arbeidde hy aldaar om de plichten van een goet prelaat te vervullen, en om verscheide werken te zamen te stellen. Men gaf hem eindelyk in den jare 1574 het aartsbisdom van Tarragona, dat hy bestierde tot den jare 1586. Hy sturf in het zelve jaar, in den ouderdom van 70 jaren. Zyn ligchaam wierdt begraven in zyne kerke, daar men zyn graf ziet. Men heeft verscheide werken van Antonius Augustinus: *De Legibus & Senatusconsultis*, met aantekeningen van Fulvius Ursinus. *Collectio Constitutionum Codicis Justiniani. Antiquæ Collectiones Decretalium*, met zeer geleerde en scherpzinnige aantekeningen. *Canones Pœnitentiales, Constitutiones Provinciales & Synodales Terraconensium. Dialogi XL de emendatione Gratiani. Institutiones Juris Canonici. Epitome Juris Pontificii veteris.* Dit werk is verdeelt in III delen, welke zyn, I, *de Personis*. II, *de Rebus*. III, *de Judiciis*. Dit zyn zyne eenige verhandelingen van de rechten niet, hy heeft 'er nog andere te zamen gestelt, die genoeg bekent zyn. Men heeft nog van hem de zamenspraken der gedenkpenningen en der oude opschriften, die hy in 't Spaansch schreef; aantekeningen over Varro en over Festus; de overgebleve stukken der oude historieschryvers; 30 Roomsche geslachten, welke hy voegde by die van Fulvius Ursinus, enz. Verscheide grote mannen spreken voordeelig van Antonius, en onder anderen Paulus Manutius, Pignorius, Covatruvias, Onuphrius, Gruterus, Turnebus, Baronius, Possevinus, Miræus, Leunclavius, Scaliger, enz. *Andr. Schotus & Nicolas Antonio Bibl. Hisp.*

ANTONIUS van Brutio, een rechtsgeleerde van Bolonië, heeft op het einde van de XIV, en in het begin van de volgende eeuw gebloeit. Hy heeft eene uitlegging over de V boeken der Decretalen geschreven, welke te Venetië in den jare 1578 gedrukt is. Eene andere uitlegging over het zesde, op de zelve plaats in den jare 1575 gedrukt. Een register van het burgerlyke en kanonyke recht, verscheide malen en op verscheide plaatsen gedrukt; en eenige verhandelingen van het burgerlyke recht. Hy sturf, volgens het gevoelen van zommigen, den 7 October des jaars 1408, en volgens anderen in den jare 1417. *Du Pin Bibl. des Aut. Eccles.* XIV. *siecle.*

ANTONIUS GALATEUS, naar zyne geboorteplaats Galatina, dat een dorp is in Italië, in 't landschap van Otranto, aldus genoemt, was een philosooph, een geneesmeester, een dichter, en een landbeschryver. Zyne nabestaanden waren Grieksche priesters, volgens zyn eigen getuigenis, die hem met veel zorg in alle wetenschappen lieten onderwyzen. Hy studeerde eerst te Nardo, en naderhandt op andere plaatsen, en bragt zich by de geleerden in zulk eene achting, dat zy hem dikwils in moeijelyke zaken raadpleegden. Hy schreef goede Latynsche en Italiaansche vaarzen; *Quæstiones Physicæ*; *Chorographia Japygiæ*, dat een gedeelte van 't landschap Otranto is, eene beschryving van Gallipolis, die hy aan Sannazarius opdroeg, *de Optima genere Philosophandi*, en meer andere fraaie werken, welke nog in handschriften in de bibliotheken verborgen zyn. Op het einde van zyn leven wierdt hy ongemeen van de jigt geplaagt, en om den tydt te verdryven, schreef hy *Laudatio Podagræ*. Omtrent wat tydt hy gestorven is vindt men niet aangetekent: doch het schynt voor het jaar 1490 geweest te zyn. Hermolaus Barbarus droeg hem in 't jaar 1480 zyne vertaling en uitbreiding van *Themistius* op. *Jov. in Elog. cap.* 119. *Alberti Ital. Voss. de Hist. Lat. Castellan. in vit. Med.*

ANTONIUS DE GOTIS (HENRIK) van Vicenza, was een vermaart rechtsgeleerde te Venetië, alwaar hy met veel luister voor de rechtbank verscheen. Men zegt, dat de Joden van deze stadt hem 10000 dukaten gaven, om maar eens voor hen te pleiten. Hy heeft omtrent den jare 1313 geleeft, en verscheide rechtsgeleerde verhandelingen, als ook eene historie van Vicenza geschreven. *Pajarini lib.* VI. *Hist. Vicent. Imperialis in Musæo Hist.*

ANTONIUS, (GOTHOFREDUS) een vermaart rechtsgeleerde, was te Freudenberg in Westphalen geboren in 't jaar 1571. Na dat hy den grondt van zyne letteroeffeningen in de naburige scholen en in het Gymnasium te Soest gelegt hadde, begaf hy zich in 't jaar 1594 naar Marpurg, wierdt 2 jaren daar na doctor, daar op professor der Instituten, en eindelyk in 't jaar 1604 professor in de Pandecten. Wanneer hy deze bediening een half jaar hadt waargenomen, en de hogeschole te Marpurg gereformeert wierdt, beriep de landgraaf Lodewyk hem als raadt en professor te Giessen, alwaar hem vele studenten volgden, alhoewel de keizerlyke privilegien dieswegens nog niet uitgegeven waren; doch zo haast die quamen, richtte hy deze hogeschole volkomen op, en wierdt tot der zelver kanselier, opperste professor in de rechten, en eersten rector benoemt. Hy leide ook den eersten steen tot opbouw van 't collegie, en maakte zelfs de eerste doctoren aldaar. Naderhandt moest hy wegens gewigtige zaken naar Dresden gaan, en was op zyne te rugkomst zo zwak, dat hy met zynen vorst niet naar den ryksdag te Regensburg konde reizen. Eindelyk nam de jigtpyn, waar mede hy gequelt was, zodanig toe, dat hy den 16 Maart des jaars 1618 daar aan overleedt. Men heeft van hem: *Disputationes anti-Vultejanæ*; *Disputationes Feudales*; *de potestate Imperatoris legibus soluta, & hodierno statu adversus Hermann. Vultejum*; *Adversaria in pleraque Gailii practicabiles observationes*, welk laatste zyn zoon Wilhem Antonius, J. U. D. in 't jaar 1629 te Marpurg heeft uitgegeven. *Witte Memor. JCt. Dec.* I. *pag.* 43. *seq. & Diar. Freher. in Theatro pag.* 1021.

ANTONIUS HONORATUS, bisschop van Constantine in Africa, welke leefde in de V eeuwe. Hy heeft een brief nagelaten aan eenen Arcadius, die om het geloof naar de gevangenis was gezonden door Genserik, koning der Wandalen. Hy vermaande hem geduldig om Jesus wille te lyden, en stelde hem verscheide voorbeelden uit de H. Schrift voor, om hem aan te moedigen standvastig te lyden, op dat hy de kroon van het martelaarschap mogt verkrygen, die hy zekerlyk zoude deelachtig worden, zo hy volstandig bleef. Deze brief is kort en vol van levendige en krachtige gedachten en uitdrukkingen. Op het einde maakt hy vergelykingen om de verborgenheit van de Drieëenheit te verklaren. Men vindt dien brief in de Bibliotheek der Vaderen. Zy is omtrent den jare 435 geschreven. *M. du Pin Bibl. des Aut. Eccl.* V. *siecle.*

ANTONIUS JULIANUS is een out schryver, die ons alleen door eene plaats uit *Minutius Felix* bekent is. Waarschynlyk heeft hy de historie van de Joden beschreven: want Octavius, met Cecilius sprekende, zeide tegen hem: *Draag zorg om de schriften der Joden te herlezen, of, zo gy liever de Romeinsche leest, zie Josephus en Antonius Julianus.*

ANTONIUS LIBERALIS, een vermaart Latynsch redenkunstenaar, leefde in de eerste eeuwe omtrent het 48 of 50 jaar na Christus. Hy was een openbaar vyandt van Palemon van Vicenza, een letter- en redenkunstenaar. Antonius Liberalis woonde te Rome, onder de regeering van Nero. *Hieron. in Chron. Euseb. ad ann.* 2094. Hy was onderscheiden van ANTONIUS of ANTONINUS LIBERALIS, een Grieksch schryver, volgens het gevoelen van *Scaliger in Chron. Eus.*

ANTONIUS NEBRISSENSIS, of ÆLIUS ANTONIUS, een geleert man, die de onbeschaaftheit uit Spanje verdreef, en de studien aldaar in bloeije bragt. Den toenaam *Nebrissensis* kreeg hy van zyne geboorteplaats Lebrixa, in 't Latyn *Nebrissa*, in Andalusië: doch den Romeinschen naam *Ælius* gaf hy zich zelfs uit liefde tot de outheit. Hy studeerde eerst te Salamanca, en naderhandt te Bononië, in 't collegie van de Spaansche natie, dat van den kardinaal Albornoz gesticht wierdt. Hier op ging hy, op 't aanraden van den kardinaal Zumica, weder naar zyn vaderlandt, wierdt te Salamanca professor; en als hy dit ampt 28 jaren bedient hadt, beriep de kardinaal Ximenes hem als hoogleeraar der welsprekentheit te Alcala de Henarez, en bediende zich van hem in 't uitgeven der *Biblia Complutensia*. Naderhandt benoemde hem Ferdinand de Katholyke tot zynen historieschryver, en droeg hem den last op, zyne daden te beschryven, 't geen hy ook in zyne hoge jaren werkstellig maakte. Men vindt dit werk in de verzameling der Spaansche historieschryvers *Tom.* II. Hy sturf in 't jaar 1522 den 2 July, in het 77 jaar zynes ouderdoms, en liet den lof na, dat hy niet alleen in de Latynsche, Grieksche en Hebreeusche talen, maar ook in de wiskunst, Godgeleertheit, rechtsgeleertheit en geneeskunde zeer ervaren was. Zyne schriften zyn, behalven de genoemde werken: *Tractatus de ponderibus, mensuris & numeris*; *Grammatica Latina*; *Relectiones Salamanticæ de lingua Latina*; *Lexicon Lat. Hispan. Geograph. & Juris civilis*; *Rhetoricæ præceptiones*; *Comment. in Persii Satyras, Prudentium & Sedulium*; *Dicta septem sapientum, carminicè, cum scholiis*; *Quinquaginta L. L. sacræ Scripturæ explanatio. Erasm. in Cicer. Jov. Elog. cap.* 64. *Alph.* 64.

Matamore de erudit. Hisp. & de acad. Ivarra. Ledesma. de Gadea & Aranda vit. Ant. Nebrissens. Scotus. Anton. Voss. Miræus. Merula. Mariana. Alvarez Gomez.

ANTONIUS (NIKOLAAS) was in den Roomsch-Katholyken Godsdienst te Brieu in Lotharingen geboren, en hadt tot zyn twintigste jaar toe te Luxemburg, te Pont a Mousson, te Trier, en te Keulen onder de Jesuiten gestudeert. Wanneer hy t'huis was, besloot hy den Hervormden Godsdienst aan te nemen, 't geen hy te Metz deedt. Wanneer hy te Sedan en te Geneve in de Godgeleertheit studeerde, geraakte hy over de lezing van het oude Testament, en des zelfs vergelyking met het nieuwe, in grote twyfeling, zo dat hy omtrent den jare 1526, of 1527, in zyn harte een Jood wierdt, en nam voor, het Joodsche geloof opentlyk te belyden, gaf zich ook ten dien einde by de Joden aan. Deze, om 'er geen moeijelykheden door te hebben, wezen hem naar Venetië. Doch de Venetiaansche noch Paduaansche Joden wilden hem wegens het verbodt der overheden besnyden, en zeiden veel meer tegen hem, dat wanneer hy in zyn harte maar Joodsch was, hy zich juist niet opentlyk behoefde te verklaren. Met dezen troost ging hy wederom naar Geneve; alwaar hy zich uiterlyk als een Christen gedroeg; maar voor zich zelf op zyn Joodsch leefde. Gedurende deze vermomming kreeg hy in 't landschap Gex nog een leeraarsampt, doch eenigen tydt daarna wierdt hy zeer verdacht gehouden, om dat hy in zyne gebeden en predikatien nooit van Christus sprak, zyne texten altydt uit het oude Testament nam, en de plaatsen, die de Christenen gemeenlyk op den Heilandt toepassen, elders t'huis bragt. Wanneer hem dit ter ooren quam, wierdt hy in February des jaars 1632 hier door zeer geraakt aan zyne zinnen, zo dat hy op handen en voeten door de kamer kroop, en zich niet ontzag tegen Christus en tegen de Christenen gruwelyke lasteringen uit te braken. Dus gestelt zynde, ontsnapte hy zyne wachters eens by nacht, en liep tot voor de poorten van Geneve, alwaar men hem des morgens half naakt in 't slyk vondt leggen; gelyk hy ook zyne schoenen in den name des waren Gods Israëls uittrok, en den zelven, op de aarde leggende, aanbadt. Men liet hem deswegen in 't gasthuis te Geneve genezen, waar op hy wel wederom tot zich zelven quam, en ophieldt den Christelyken Godsdienst te smaden; doch hy wilde het Jodendom niet laten varen, waar op hy in de gevangenisse geworpen wierdt. Wanneer hy nu in zyn gevoelen volstandig bleef, dat de Joodsche Godsdienst alleen de rechte was, en zynen doop ook gedurig verzaakte, wierdt hy, na het opmaken van zyn rechtsgeding, niettegenstaande de geestelykheit van Geneve en vele andere leeraren der Gereformeerden zulks afrieden, alzo zy zyne halstarrigheit als eene zwaargeestigheit aanmerkten, waar mede hy altydt was gequelt geweest, den 20 April in 't jaar 1532 te Geneve aan een paal verworgt, en zyn lighaam verbrand. *Bibl. Angloise T.* II. *P.* I. *pag.* 238. *seq.*

ANTONIUS PANORMITANUS, of *van Palermo*, was afkomstig uit Sicilië; doch te Bolonië uit een out adelyk geslacht geboren. Zyne geleertheit maakte hem by Philippus, hertog van Milanen, zodanig bemint, dat hy hem veel gunst bewees: doch wanneer de zelve in 't jaar 1448 sturf, begaf hy zich by Alfonsus van Arragon, koning van Napels, en wierdt zyn geheimschryver. Hy schreef de Historie van dezen koning, die verscheide malen gedrukt, en van Eneas Sylvius met aanmerkingen voorzien wierdt. Hy maakte ook andere boeken, zo in rym als onrym, en Bartholomeus Tacius pryst hem als een goet dichter en rechtsgeleerde. Hy was geen goet vriendt van Laurentius Valla, alzo zy vinnige hekelschriften tegen malkander schreven. In zynen ouderdom trouwde hy met eene vrouwe, genaamt Arcella, en teelde by de zelve verscheide kinderen. Den tydt van zyne doodt vindt men niet aangetekent: doch het schynt, dat hy na 't jaar 1460 gestorven is. *Jov. in Elog. cap.* 12. *Voss. de Hist. Lat. lib.* III. *cap.* 7. *Miræus.*

ANTONIUS TUDERTINUS, aldus genoemt, om dat hy van Todi was, eene stadt van Umbrië, in 't Latyn *Tuder* genoemt. Hy was in de XV eeuwe omtrent den jare 1460 in grote achting. Hy was ervaren in de talen en in de goede letteren. Hy liet verscheide werken na, en onder anderen de vertalingen van eenige levens van Plutarchus. *Leander Alberti Descript. Ital. Voss. lib.* III. *de Hist. Latin. cap.* 7.

ANTONIUS. Zie ANTONY.

ANTONY van Diemenslandt, of 't eilandt van Antony van Diemen, een gedeelte van 't Zuidlandt, door Antony van Diemen, opperhoofdt van de Hollandsche Oostindische maatschappy, in den jare 1642, den 14 November, ontdekt. De kusten van het zelve zyn alleen bekent, en men is nog niet diep in 't landt gekomen, zo dat het nog onzeker is, of het een eilandt of vast landt is. Het legt tusschen nieuw-Hollandt en nieuw Zeelandt, in de Zuidzee, onder de 42 en tot de 45 graden Zuiderbreedte.

S. ANTONY, 't Noordwestelykste van de Zoute eilanden in de Atlantische zee. *De Raai Dict. Geogr.*

S. ANTONY, eene sterke schans in Nederlandt, in 't Noordoosterdeel van Brabandt, ten Zuiden en niet verre van 's Hertogenbosch.

KONINGEN, VORSTEN, EN GRAVEN.

ANTONY van Bourbon, koning van Navarre, outste zoon van Karel van Vendome, wierdt geboren te la Fere in Picardië in 't jaar 1518. Hy was in 't eerst onder den naam van hertog van Vendome bekent, wanneer hy het gouvernement van Picardië bekleedde, en zich tegen de keizerlyken in verscheide gelegenheden, zo wel onder François den I, als onder Henrik den II, zeer wel gedroeg. In 't jaar 1548 hielp Henrik de II hem in zyn huwelyk met de eenige dochter en erfgename van den koning van Navarre, Johanna van Albret. Wanneer nu zyn schoonvader in 't jaar 1555 sturf, erfde hy zyne heerschappyen, en het stadhouderschap van Guienne, hoewel de koning van Vrankryk Bearn gaarne aan zich getrokken hadde, ook Antony deswegen een wyl aan 't hof ophieldt, doch nochtans tot geen dadelykheden uitbrak, hoewel de nieuwe koning vertrokken was, en eenige plaatsen in Bearn tegen het gevreesde geweldt liet versterken. Hy leefde alzo gerust in zyne landen, behalven dat hy gedurende den oorlog tusschen Vrankryk en Spanje het ontnomen gedeelte van Navarre wederom dacht te bemachtigen, en deswegen met de Moren van Arts een verbondt gemaakt hadt; doch wegens de daar op gevolgde vrede viel 'er niet van, tot dat de konnestabel hem in 't jaar 1559 (wanneer François de II begon te regeeren) als eersten prins van den bloede ten hove ontboodt, op dat hy zich tegen het geweldt van Guise mogt aankanten. Doch hy quam eerst, wanneer zich deze reets vastgestelt hadt, en wierdt op het aanstoken van Guise slecht ontfangen, zo dat hem niemandt te gemoet wierdt gezonden, noch hem een quartier aangewezen; waar by op 't laatst die inbeelding hem nog verschrikte, als of de kroon Spanje in zyne afwezenheit ook het overige van Navarre aan zich wilde trekken, waarom hy schielyk wederom naar huis trok. Kort daar na geleidde hy de Spaansche bruidt van Philippus den II, de prinses Elisabeth, op de grenzen, en hem wierdt hope gegeven, dat hy by deze gelegenheit den twist met Spanje wegens Navarre zoude kunnen byleggen. Doch de Spaansche gevolmachtigden wilden in de byeenkomst niet meer toestaan, dan 't gene zy voorhenen beloofst hadden. Hy bleef daar op met volkome ongenoegen te huis, deedt ook de party der Gereformeerden eenigen onderstandt, nam zynen broeder, den prins van Conde, aan, wanneer de zelve van 't hof was geweken, weigerde in 't eerst op de byeenkomste der groten te Fontainebleau te komen, doch liet zich eindelyk overreden, aan 't hof te Orleans te komen; waarom hy onderweeg alle de aanbiedingen van de genen, die hem gewapenderhandt geleidden, en van die reize wilden afschrikken, van de handt wees. Doch hy wierdt te Orleans niet alleen koel ontfangen; maar men ging zelf met hem, als met een verdacht persoon, om. Men zegt, dat 'er een aanslag gesmeed was, om gedurende zyn verblyf te Orleans zich van zyne landen, van zyne gemalinne, en van zyne kinderen door een Fransch leger te verzekeren, en dat de koning, hem gehoor gevende, verschil met hem zoude maken, waar op eenigen op hem aanvallen, en hem vermoorden zouden. Doch dit wierdt beide, ten dele door de gereet staande Hugenoten, die zyne landen dekten, ten dele door zyn eigen omzichtigheit, en dat hy den koning geen aanleiding tot ongenoegen gaf, verhindert. Eindelyk sturf de koning in 't jaar 1560, eer dat 'er verder aanslagen tegen hem konden uitgevoert worden, wanneer de koninginne moeder hem door allerhande voordeelige voorslagen zo verre wist te brengen, dat hy zich uiterlyk met de Guizen verzoende, en aan hen al zyn recht tot het regentschap afstont, waar voor hy tot des konings stedehouder, en tot generalissimus door geheel Vrankryk verklaart wierdt. Kort daar na vonden de Roomschen gelegenheit om hem van de Hugenoten af te trekken, terwyl zy den tydt waarnamen, dat hy reets op hen misnoegt was, dewyl hy niet genoeg onder hen te zeggen hadde, waar by men hem door de Spanjaarden het eilandt Sardinië voor het verloren Navarre liet aanbieden, indien hy zich opentlyk voor de Roomschen wilde verklaren, waar door zy het ook zo verre bragten, dat hy tot het driemanschap overstoeg. Hier op trok hy zelf tegen de Hugenoten te veldt, en belegerde Rouaan in 't jaar 1562, 't welke zy bezet hielden; doch hy wierdt in deze belegering zo gevaarlyk aan de slinker schouder gequetst, dat hy zich, als de stadt was overgegaan, om een zegepralenden intocht te doen, op zyn bedde door eenige Zwitsers over de bres moest laten dragen. Van Rouaan wilde hy zich te water op een van zyne huizen laten brengen; doch hy wierdt op den weg zo zwak, dat men hem te Andeli, omtrent twee uuren van Rouaan, aan landt moest zetten, alwaar hy den 17 November des jaars 1562 sturf. In wat Godsdienst hy gestorven zy, is twyfelachtig. Hy hadt den Roomsch-Katholyken wel niet opentlyk afgezworen; doch was 'er zeer flaauw in geworden, zo lang hy 't met de Hugenoten gehouden hadde, zo dat hy ook gene opentlyke afzwering deedt, wanneer hy zich tegen hen begon aan te kanten. Op het doodbedde ontfing hy de sacramenten van de Roomsche kerke wel, dewyl Sardinië hem toen nog in den zin lag, waar van hy gedurig als van een betovert eilandt revelde, volgens den indruk, dien men hem daar van gegeven hadde. Doch by betuigde naderhandt ook tegen eenen van zyne geneesheren, die een Protestant was, zyn berouw daar over, en beloofde, wanneer hy wederom opquam, de Augsburgsche geloofsbelydenisse aan te nemen. Indien hy gewilt hadde, hy zoude zeer groot hebben kunnen worden, dewyl hy van eene ongemene dapperheit was, den oorlog wel verstont, en van zynen schoonvader een groten schat erfde; doch tot staatszaken kon hy zich niet begeven, was veranderlyk, onstantvastig en traag, waarom zyne voornaamste staatsdienaars, die van de Spaanschen en Roomschen omgekocht waren, hem alles, wat zy wilden, konden wys maken. Deze traagheit ontstondt meestendeels uit de wellusten, waar toe hy al te veel genegen was, gelyk hy dan inzonderheit aan de liefde tot de vrouwen ten hoogsten overgegeven was, zo dat hy zelfs zyne wonde met diergelyk tydverdryf verwaarloosde. Hy heeft by zyne gemalinne eenen prins, Henrik genaamt, die naderhandt koning van Vrankryk wierdt, en eene prinses, Catharina, die in 't jaar 1599 met den hertog van Bar trouwde, nagelaten; doch twee prinsen waren jong en elendig omgekomen; dewyl de een van zyne bewaarster in den slaap verstikt wierdt; en de ander uit onvoorzichtigheit van zyne minnemoeder op de aarde viel, en daar door sturf. Behalven deze is 'er ook nog een natuurlyke zoon van Antony overig gebleven, welke bisschop van Cominges geworden is.

Thu-

Thuanus. Mezeray. Daniel. Davisa guerre di Francia. Brantome Elog. du prince de Condé.

ANTONY was een zoon van Lodewyk den tweden, zoon van koning Emanuel, en van Maria, dochter van Ferdinand den Katholyken en van Isabella van Spanje. Deze prins Lodewyk hadde hem geteelt by eene meestetesse, Jolanta genoemt. Hy wierdt prioor van Crato. Na de de doodt van Sebastiaan maakte hy onder de regeering van den kardinaal en koning Henrik een eisch op de kroon, en gaf voor, dat zyne moeder Jolanta gene byzit, maar eene echte vrouwe van zynen vader Lodewyk van Beja geweest was, en dat hy als een zoonszoon van koning Emanuel het naaste recht tot de kroon hadde. De gehele natie was hem wel genegen; maar Henrik gaf hem uit een byzonderen haat de uitsluiting, en bande hem ook uit Portugal. Nochtans vielen hem na de doodt van Henrik eenige steden toe, waar onder ook zelf Lissabon was, en hy nam den koninklyken tytel aan in den jare 1580. Doch wanneer hy zich tegen de Spaansche macht te zwak bevondt, moest hy wel haast het landt ruimen. Hy trachtte door behulp der Franschen de Azorische eilanden te behouden; doch wierdt in 't jaar 1583 door de Spanjaarden van daar verdreven. Wanneer hy naderhandt by Engelandt onderstandt zocht, en in 't jaar 1589 eene landing in Portugal ondernam, wierdt hy terstondt genoodzaakt te wyken, en sturf eindelyk te Parys in 't jaar 1595. Hy liet verscheide kinderen na: I. Emanuel, van welken by onzen tydt nog eenige nakomelingen met den tytel van prinsen van Portugal zich in de Nederlanden hebben opgehouden. II. Christophorus, die mede den koninklyken tytel aannam; doch in 't jaar 1638, in 't 66 jaar zynes ouderdoms, te Parys aan eene beroertheit sturf. III. Dionysius, een Cistercienzer monnik. IV. Johannes, die ongetrouwt sturf; als ook twee dochters, welke in 't klooster gingen. Antony heeft zyne historie, en uitleggingen over de Psalmen geschreven, die niet gedrukt zyn, waar van Lobkowitz *in Philipp. Prud. pag.* 174 gewag maakt. *Connestaggius de Unione Castil. Thuanus. Histoire de D. Ant. Roy de Portugal. Texeira. Imhof stemm. Lusit. tab.* 2.

ANTONY van Bourgondië, hertog van Braband, van Lothier, van Luxemburg, en van Limburg, marquis van 't H. Ryk, was de twede zoon van Philippus den II, gezegt de Stoute, hertog van Bourgondië, en van Margareta van Vlaanderen. Hy wierdt in 't jaar 1384 geboren, en kreeg in de deeling de hertogdommen van Braband en Lothier, waar van hy in den jare 1406 bezit nam. Hy was ook ingewikkelt in de verdeeldheden van de huizen van Orleans en Bourgondië, die zo nadeelig aan den Staat waren onder de regeering van Karel den VI. Hy hieldt het met zynen broeder Jan den Onvertzaagden, en sneuvelde in den slag van Azincourt op den 15 October des jaars 1415. Zyn ligchaam wierdt te Veurne, alwaar men nog zyn grafschrift vindt, begraven. Hy trouwde in 't jaar 1402 te Arras met Johanna van Luxemburg, eenige dochter van Waleran van Luxemburg, den III van dien naam, graaf van S. Paul en van Ligni, en teelde by haar Jan en Philippus, van welke elders gesproken wordt. In 't jaar 1409 ging hy een twede huwelyk aan met Elizabeth van Luxemburg, eenige dochter van den hertog van Gorlits, markgraaf van Brandenburg, enz. en hadt 'er by Willem, en eene dochter, die jong sturven. *Monstrelet Chron. Belg. Sammarth. Imhof P.* I. *t.* 14.

ANTONY van Lotharingen, graaf van Vaudemont en van Guise, baron van Joinville, enz. leefde in de XV eeuwe, en wierdt bygenoemt de Ondernemer. Hy was een zoon van Ferri of Frederik van Lotharingen, bygenoemt de Kloekmoedige, en van Margareta van Joinville. Deze Frederik was de twede zoon van Jan, hertog van Lotharingen, en broeder van Karel den I, die in den jare 1430 gesturven zynde, niet dan dochters naliet. Isabella, die de outste was, trouwde met Renatus van Anjou, koning van Napels en Sicilië, graaf van Provence, enz. en bragt het hertogdom van Lotharingen aan den zelven. Antony, graaf van Vaudemont, stelde zich daar tegen. Hy gaf voor, dat dit hertogdom een mannelyk leen was, alleen aan het mannelyk oor gehecht, en dat hy, de eige neef van den hertog Karel zynde, de eenige was, die des zelfs opvolger moest zyn. Om zyn recht te doen gelden vatte hy de wapenen op, en bekreunde zich niet met de uitsprake van den keizer Sigismund, die, in den jare 1434 op het Concilie van Basel zynde, dit verschil ten voordeele van Renatus hadde uitgewezen. Hy hadt zich van te voren gesterkt met den bystandt van Philippus den Goeden; en de krygsbenden van Renatus aangetast hebbende, versloeg hy de zelve, en nam hem zelf gevangen in den veldslag van Bullegneville den 2 July des jaars 1438. Na dit voordeel zondt hy zynen gevangen naar Dion, en ontsloeg hem niet dan onder harde voorwaarden, onder welke eene het huwelyk betrof van Jolanta, dochter van Renatus, met Frederik, den zoon van Antony, het welke sedert in den jare 1444 te Nancy voltrokken wierdt, in tegenwoordigheit van koning Karel den VII. Antony sturf in den jare 1447. Hy was in den jare 1417 getrouwt met Maria van Harcourt, dochter van Jan den VII, graaf van Harcourt, en van Maria van Alençon, erfgename der heerlykheden van Aumale, van Elbeuf, en van Majenne, door de doodt van Jan den VIII van dien naam, haren broeder, die in den veldslag van Verneuil den 17 Augustus des jaars 1424 sneuvelde. Johanna, zuster van Maria, bragt het graafschap van Harcourt aan het huis van Rieux, en sedert is het wederom aan dat van Lotharingen gekomen, door het huwelyk van Louisa van Rieux met Renatus van Lotharingen, marquis van Elbeuf, enz. Antony hadt uit dit huwelyk vier zonen en vier dochters: Frederik, getrouwt met Jolanta van Anjou, gesturven in den jare 1470; Henrik, bisschop van Mets en van Terouanne, gesturven in den jare 1505; Philippus, en Jan; Margareta, getrouwt met Antony, here van Crouï en van Renti; Maria, twede gemalinne van Alinus den IX, graaf van Rohan; Margareta en Catharina, nonnen.

ANTONY, hertog van Lotharingen en van Bar, was de derde zoon van Renatus, hertog van Lotharingen, en van Philippa van Gelder, zyne twede gemalinne. Hy wierdt geboren den 4 Juny des jaars 1489, en opgevoed aan het hof van koning Lodewyk den XII, dien hy naar Italië volgde. In den jare 1509 bevondt hy zich in den slag van Agnadel, en sedert muntte hy uit in dien van Marignan in den jare 1515, en in verscheide andere gelegenheden. De boeren in de Elsas en in het bisdom van Straasburg in den jare 1525 opgestaan zynde, vondt hy middel om hen tot hunnen plicht te brengen, waar door hy veel achting verkreeg. In den jare 1542 maakte hy een verdrag, hoe verre hy aan het ryk onderworpen zoude zyn, en sturf den 14 Juny des jaars 1544. Hy was in den jare 1515 getrouwt met Renata van Bourbon, dochter van Gilbert van Bourbon, graaf van Montpensier, onderkoning van Napels, en van Clara van Gonzaga-Mantua. Na de verbeurtverklaring der goederen van Karel, konnestabel van Bourbon, verkreeg Renata, hertoginne van Lotharingen, zyne zuster, van koning François den I de baronny van Mercœur, en eenige andere heerlykheden in Auvergne. Antony hadt uit dit huwelyk twee zonen en eene dochter: François, hertog van Lotharingen, die zyn opvolger was; Nicolaas, van wien de tak der hertogen van Mercœur afstamt; en Anna, in haar eerste huwelyk getrouwt met Renatus van Nassau en Chalons, prins van Oranje, en naderhandt met Philippus van Croy, den I van dien naam, hertog van Aarschot. *Imhof Gen. Gall. lib.* I. *cap.* 35. *Limnæus de J. P. lib.* V. *cap.* 10.

ANTONY, een bastaardt van Bourgondië, toegenaamt de Grote, heer van Beures en Vassi, graaf van Sant-Menehould, enz. ridder van de ordens van 't gulden Vlies, en van St. Michiel, was de zoon van Philippus den Goeden, hertog van Bourgondië, en van zyne meesteresse Johanna van Prulles. Hy wierdt geboren in 't jaar 1421, en gaf zo dikwils blyken van zyne dapperheit, en van zyn beleidt, dat hy den bynaam van den Groten verdiende. Hy ging met zynen broeder Boudewyn naar Barbarye over, en noodzaakte de Moren de belegering van Ceuta op te breken; en op zyne wederkomst in Vrankryk diende hy den graaf van Charolois in den oorlog tegen de Luikenaars, en in dien tegen de Zwitsers, in welken hy in 't jaar 1476, in den slag van Grandson, de voorhoede geboodt, en in 't volgende jaar in den slag by Nancy gevangen genomen wierdt. Naderhandt diende hy koning Lodewyk den XI, die hem in 't jaar 1478 de hertogdommen van Grandpré en Chateau-Thierry gaf. Karel de VIII maakte hem ridder van St. Michiel, na dat hy reets in den jare 1456 het gulden Vlies van zynen vader bekomen hadde. Koning Karel gaf hem ook in den jare 1485 brieven van wettiging. Hy sturf in den jare 1504, in den ouderdom van 83 jaren. By zyne gemalinne Maria, dochter van Petrus, heer van Vieuville, teelde hy Philippus, heer van Beures, en twee dochters, waar van Johanna met Casparus, heer van Kuilenburg, en de twede aan Rudolf, graaf van Fauquemberg, trouwde. Behalven deze hadt hy ook een natuurlyken zoon, mede Antony genaamt, van wien de heren van Wacquen afstammen. *Imhof Geneal. Gall. P.* I. *t.* 14. & 26.

ANTONY van Bourbon, graaf van Moret, een natuurlyke zoon van Henrik den IV, koning van Vrankryk, wierdt in den jare 1607 geboren van Catharina van Bevil, en in 't jaar 1608 gewettigt. Hy verkreeg de abdyën van Savigni, S. Stephanus te Caen, te Signi en te St. Victor by Marseille. Naderhandt voegde hy zich by de misnoegden, die 'er in 't ryk waren, en sneuvelde door een musquetschoot in een gevecht by Castelnaudari den 1 September des jaars 1632.

PATRIARCHEN, BISSCHOPPEN, GEESTELYKEN, EN ANDERE VERMAARDE MANNEN.

S. ANTONY, bygenoemt de Grote, instelder van de orde der monniken, wierdt in den jare 251 in Egypten geboren in een dorp, genoemt Côme, dat men gelooft in opper-Egypten te zyn, naby Thebaïs. Zyne ouders, die Christenen waren, en van een eerlyk en ryk geslacht, droegen grote zorge om hem in de Godvruchtigheit op te voeden. Hy wierdt niet onderwezen in de goede letteren, en konde zelfs niet lezen, zo men Evagrius en Augustinus gelooft. Athanasius, die zegt, dat hy niet gestudeert hadde, vooronderstelt nochtans, dat hy lezen konde, dewyl hy zegt, dat hy zich in zyne jonkheit op het lezen toeleide. Hy verloor zynen vader en zyne moeder in den ouderdom van 18 jaren. Zy lieten grote goederen na aan hem en aan zyne zuster. Maar weinig tyds daarna, Antony besloten hebbende de werreldt volkomen te verlaten, deelde hy zyne erfenissen uit aan zyne geburen, verkocht zyne roerende goederen, gaf den prys daar van aan de armen, en begaf zich in eenzaamheit omtrent den jare 270. De plaats van zyne afzondering was eerst eene celle naby zyn dorp. Hy besloot zich vervolgens in eene afgelegener grafstede, en trok eindelyk omtrent den jare 285 over den Nyl, en week in de puinhopen van een out kasteel, waar in hy byna twintig jaren woonde. Hy wierdt genoodzaakt omtrent den jare 305 daar uit te trekken, om de genen te bestieren, die zich onder zyn opzicht begaven. Het getal der genen, die zich by hem voegden, toen dagelyks aanwasschende, begon men in de woestynen verscheide kloosters te bouwen. Hy verliet zyne eenzaamheit gedurende de vervolging van Maximinus in den jare 311, om de Christenen, die om den naam van Jesus Christus leden, by te staan. De vervolging geëindigt zynde, keerde hy in zyn klooster, daar hy eene menigte van wonderwerken deedt, dat velen tot hem dede toevloeijen; het welke hem verplichtte in het harte der gebergtens te wyken, en aldaar eene celle te bouwen in een klein kloostер, naby den berg Colzira, een dagreizens van de Rode zee gelegen. Hy leefde een langen tydt in deze eenzaamheit, die hy nochtans van tydt tot tydt verliet, om zy-

zyne oude leerlingen te bezoeken. Hy deedt in 't jaar 355 eene reize naar Alexandrië, op 't verzoek van Athanaſius, en andere rechtzinnige prelaten, tot verdediging van het gelove. Hy was zyn leven lang zeer yverig tegen de ketters, en verklaarde zich krachtig tegen de Melitianen en de Arrianen. Men verhaalt, dat het eerſte beſluit, dat hy nam om zich in de eenzaamheit te begeven, ontſtondt wanneer hy in de kerk gekomen zynde, en het leven der eerſte Chriſtenen overdenkende, die hunne goederen verkochten, en 't geldt aan den armen gaven, aldaar uit het Euangelium hoorden lezen 't gene Jeſus tegen den ryken jongeling zeide, *zo gy wilt volmaakt zyn, gaat henen, verkoopt wat gy hebt, en geeft het den armen, en gy zult eenen ſchat hebben in den hemel, en komt herwaarts en volgt my.* In zyne eerſte afzondering nodigde hy eenige kluizenaars, die zich niet verre van de bewoonde plaatſen onthielden. Hy leide zich in de zelve op het gebedt, en op de overdenkingen der Euangeliſche waarheden toe, en wierdt door verſcheide verzoekingen aangedaan, die hy door de geſtrengheit van zyn leven, en door eene gedurige arbeidzaamheit te boven quam. Men geeft voor, dat hy in zyne twede afzondering zeer mishandelt wierdt door de duivelen, die zich onder verſcheide verſchrikkelyke gedaantens aan hem vetoonden, en hem eene menigte van ſlagen gaven. Na dat hy zich in de derde afzondering volkomen gezuivert hadde, deedt hy eene menigte van wonderwerken, en wekte door zyn voorbeeldt en door zyne redenen de genen op, die het klooſterleven omhelſt hadden. Hy ſturf in 't 19 jaar van de regeering van Conſtans, dat is in het jaar 356, den 17 January, 105 jaren out zynde. Hy begeerde, dat zyn ligchaam in ſtilte in den berg begraven wierdt, werwaarts hy geweken was. Hy gaf aan Athanaſius een van zyne onderrokken, met den mantel, dien deze heilig hem voorhenen gegeven hadde, en den anderen onderrok aan Serapio, biſſchop van Thmuis in neder-Egypten, en zyn haairen kleedt aan twee kluizenaars, die by hem waren. Alhoewel hy gene geleertheit hadde, liet hy zeven brieven na, in de Egyptiſche taal geſchreven, aan verſcheide klooſters, ſedert in 't Griekſch overgezet, waar van niet dan eene Latynſche vertaling overig is. Men verhaalt in zyn leven eene vermaning, die hy deedt aan zyne monniken, en de kerkelyke hiſtorieſchryvers maken gewag van de brieven, die hy aan den keizer Konſtantyn, ten voordeele van Athanaſius, geſchreven hadde. Men eigent hem ook eenen regel, en eene leerreden toe, die van hem kunnen wezen; doch de andere leerredenen, die hem ten tyde van Trithemius wierden toegeëigent, zyn zekerlyk verdicht. De gedachtenis van St. Antony is kort na zyne doodt in de V eeuwe vereert. De abt Euthimius deedt zyn feeſt vieren. De Griekſche kerke volgde wel haaſt zyn voorbeeldt; doch in de Latynſche kerke begon men zulks eerſt te doen omtrent de IX eeuwe. Men geeft voor, dat zyn ligchaam, dat door zyne leerlingen volgens zyne begeerte verborgen was, ſedert ontdekt is; dat het naar Alexandrië wierdt overgebragt, en van daar naar Conſtantinopel, alwaar eene kerk tot zyner eere gebouwt wierdt. Men wil ook, dat het van Conſtantinopel naar Vienne in Vrankryk is overgebragt, en men geeft voor overblyfſelen daar van te hebben in verſcheide kerken van Vrankryk en Duitſchlandt; doch dit alles is onzeker. Men heeft het leven van St. Antony, door Athanaſius opgeſtelt, en door Evagrius vertaalt. Het is, volgens het getuigenis van de ouden, zeker, dat Athanaſius een leven van Antony hadt geſchreven; doch zommigen hebben getwyfelt, of het gene men heeft, van hem is. Nochtans zyn de giſſingen, die men bybrengt om het in twyfel te trekken, zwak, en men kan 'er byna niet meer aan twyfelen, ſedert dat de vader Bernard van Montfaucon het Griekſche oorſpronkelyke daar van heeft uitgegeven in zyn nieuwen druk van de werken van S. Athanaſius. *Vie de St. Antoine, par S. Athan. Hieron. de Script. Eccl. cap.* 88. *&* 126. *S. Auguſt. lib.* VIII. *Conf. cap.* 6. *Cyrillus in vita Euthymii. S. Chryſoſt. Homil.* 8. *in Matth. Socrat. lib.* IV. *Sozomen. lib.* II. *&* III. *Rufin. lib.* I. *S. Greg. Nazianz. orat.* 21. *Honor. Auguſt. de Lumin. Eccl. cap.* 89. *Trithemius. Bellarmin. de ſcript. Eccleſ. Bollandus. Baron. in Annal. & Martyr. Poſſevin. Apparat. ſac. Hermant vie de S. Athanaſ. Du Pin Biblioth. des Auteurs Eccl.* IV. *ſiecle. Baillet vies des ſaints, mois de Janvier. Dom Bernard de Montfaucon Vie de ſaint Athanaſe.*

ANTONY de I, toegenaamt *Cauleos*, patriarch van Conſtantinopel, wierdt na St. Stephanus in 't jaar 888, onder de regeering van Leo den VI, genaamt de Wyze, en de Philoſooph, gekoren. Hy was een prelaat van grote godvrucht, die niets verzuimde om de eenigheit van de kerke te bewerken. Doch hy was niet gelukkig genoeg om dat oogmerk te bereiken. Hy ſturf in 't jaar 890, gelyk blykt uit de naamlyſt der patriarchen van Conſtantinopel, die men in 't boek der Ooſterſche rechten vindt. De kardinaal Baronius, die de doodt van den patriarch Antony in 't jaar 891 in het Roomſche Martyrologium hadt aangetekent, heeft deze naamlyſt in de jaarboeken gevoegt, en die in 't jaar 890 geſtelt. De Grieken eeren hem als eenen heilig. Nicephorus de philoſooph deedt zyne lykrede, die men heeft by *Metaphraſtus ad d.* 12. *Febr.*

ANTONY, de II van dien naam, bygenoemt *Studites*, patriarch van Conſtantinopel in de X eeuwe. In den jare 975 vierde men een Synode in deze ſtadt; en Baſilius, die een prelaat van een quaat leven was, wierdt aldaar van verſcheide misdaden overtuigt en afgezet. Men ſtelde Antony Studites in zyne plaats, wiens vroomheit bekent was. Hy regeerde de kerk gelukkig: doch voor den tyran Bardas beducht zynde, die na Jan Zemiſces opſtont, deedt hy afſtandt van het prelaatſchap in den jare 976, en hy ſturf eerſt in 't jaar 981, wanneer men hem Nicolas, toegenaamt Chryſoberges, tot opvolger gaf. *Baronius in Annal. Curopalat.*

ANTONY de III, gezegt *Caloſerius*, was een monnik, wierdt voor een vroom man gehouden, en men maakte hem in 't jaar 1398 tot patriarch. De Latynen ſtelden tegen hem Angelo Corario van Venetië. Antony ſturf in 't jaar 1403, omtrent vier jaren na zyne verkiezing. *Genebrard. & Onuphr. in Chron. Spondan. Bzovius & Raynaldus in Annal.*

ANTONY, monnik van Lerins in de V en VI eeuwen, was uit de ſtadt Valeria in Pannonië, aan den oever van den Donauw. Hy wierdt door S. Severinus, den Apoſtel van Ooſtenryk en van Beyeren, in de Chriſtelyke Godsdienſtigheit opgevoed. Na de doodt van dezen heilig, in 't jaar 482 voorgevallen, begaf zich Antony by den biſſchop van Conſtans, zyn vaderlyken oom, die hem tot den geeſtelyken ſtaat deedt overgaan. De barbaren Pannonië bemachtigt hebbende, week Antony, na de doodt van zynen oom, naar Valteline by een vromen prieſter, genaamt Marius. Van daar vluchtte hy in de Alpen, naar den kant van het Milanees, alwaar hy twee kluizenaars vondt, waar mede hy leefde, en vervolgde na hunne doodt het zelfde leven te lyden, vluchtende van de eene eenzame plaats naar de andere, om zich te verbergen wanneer hy ontdekt was. Eindelyk week hy naar 't klooſter van Lerins, waar in hy maar twee jaren leefde. Hy ſturf omtrent den jare 526. Zyn naam is op den 28 December in het hedendaagſche Martyrologium aangewezen. *Vie de ce Saint ecrite par Ennodius. Baillet vies des Saints, Decembre.*

ANTONY, gezegt, *Beck*, of *Beak*, biſſchop van Durham in Engelandt, en naderhandt patriarch van Jeruzalem, was een prelaat, die uitnement prachtig was, en dien men omtrent het jaar 1283 op den ſtoel verhief. In 't jaar 1305 maakte de paus Clemens de V hem patriarch van Jeruzalem, wegens de Latynen, 't geen eigentlyk maar een tytel was. De ſchryvers, die van hem ſpreken, zyn niet alle van 't zelfde gevoelen. Zommigen merken hem als een yverig en verſtandig prelaat aan, die zelfs verſcheide werken geſchreven hadt. Anderen beſchuldigen hem van verwaandheit en quade trouw. Hy ſturf omtrent den jare 1310, of 1311. *Lelandus & Pitſeus de Script. Angl. Godwin de Epiſc. Dunelm. Spondan. Bzovius.*

ANTONY, een Siciliaan, wierdt by de verovering van 't eilandt Negroponte van de Turken gevangen genomen; doch raakte los, en quam te Napoli di Romania. Alhier zynde, droeg hy den Venetiaanſchen kapitein Mocenigo voor, dat hy de Turkſche vloot, die te Gallipoli lag, nevens het tuighuis in brandt wilde ſteken, indien hem een bark en eenige kloekmoedige medgezellen gegeven wierden. Wanneer hy beide verkregen hadde, laadde hy het ſchip met granen, voer daar mede als een koopman door de Dardanellen, en begon zyne koopmanſchap by daag te Gallipoli te verkopen, en des middernachts bragt hy vuur in 't tuighuis, 't welk aanſtonts in den brandt geraakte; doch hy wierdt wegens de menigte des volks, dat toeſchoot, belet de vloot mede aan te ſteken. Wanneer hy nu door de engte van Gallipoli te rug wilde keren, zag hy dat zyn vaartuig in brandt begon te raken, 't gene hem noodzaakte zich met zyne makkers in een boſch te verſchuilen. De Turken vonden hem aldaar en bragten hem by den Sultan Mahomet den II, aan wien hy op de vrage, waarom hy deze daadt begaan hadde, onverſchrikt ten antwoordt gaf, dat zyn oogmerk was geweeſt om den algemenen vyandt van den Chriſtelyken naam afbreuk te doen, en dat hy wenſchte zynen degen zo wel in des Sultans harte te mogen ſtoten, als hy het vuur in 't tuighuis gebragt hadde. Mahomet was wel over de grootmoedigheit van Antony verwondert, doch liet hem in 't jaar 1475 met zyne makkers midden door zagen. De ſtaat van Venetië gaf aan zynen broeder een groot jaargeldt, en huwelykte zyne zuſter rykelyk uit. *Sabell. lib.* IX. *Dec.* 3.

ANTONY BALOCHE, uit het bisdom van Vercelli, een monnik van de orde der Minnebroeders, leefde omtrent het einde van de XV eeuwe. Men heeft van hem een *Carême des douze excellences de la foi de Jeſus Chriſt*, te Venetië in den jare 1593 gedrukt, en te Lyon in den jare 1594; een *Traité des Vertus*, te Hagenau in den jare 1513 gedrukt; en een *Carême manuſcrit des fruits eternels du S. Esprit. Du Pin Bibl. des Aut. Eccleſ.* XV. *ſiecle.* Daar is ook een ANTONY van Genua geweeſt, een Auguſtyner, ſchryver van eene verhandeling van zedekundige zinnebeelden, en van ſermoenen. Zy hebben beide geleeſt omtrent den jare 1420.

ANTONY VAN PADUA, of van PORTUGAL, een monnik van de orde van St. Franciſcus, en de Thaumaturgus zyner eeuwe, was de zoon van Martinus Bulhan, of Bouillan, en van Maria van Tevera. Hy wierdt in 't jaar 1195 te Liſſabon geboren. Hy wierdt in de broederſchap der kanunniken van de hoofdkerke van Liſſabon opgevoed, en ging naderhandt in 't huis van St. Vincent der kanunniken, in de voorſtadt van Liſſabon. Hy leidde aldaar een geſtreng en afgezondert leven. Hy ging vervolgens in de orde van St. Franciſcus over, die nog leefde. Hy verliet den naam van Ferdinand, die hem in den doop gegeven was, en nam dien van Antony aan. Hy nam voor naar Africa over te gaan, en ging ten dien einde ſcheep; doch het ſchip door een ſtorm naar Meſſina gedreven zynde, wierdt hy genoodzaakt in Italië te blyven. Hy oeffende zich aldaar in de Godgeleerdheit, en predikte met veel achting. Hy leeraarde naderhandt te Montpellier, te Toulouſe, en te Padua, en bekeerde verſcheide perſonen door zyne yverige predikatien. Zyne redenen wierden dikwils door wonderwerken beveſtigt. Paus Gregorius de IX noemde hem gemeenlyk *de arke van 't nieuwe Teſtament*, en *de geheime bewaarder der gewyde letteren.* Sint Antony hieldt zich een langen tydt op te Padua, waar van hy den naam gedragen heeft. Op het einde van zyn leven kantte hy zich aan tegen de verſlauwing, die broeder Elias in de Franciſcaner orde wilde invoeren, en voorzag daar in by paus Gregorius den IX. Hy was toen provinciaal van Romanië; maar tot Rome zynde, ontſloeg hy zich van deze bediening. Hy quam wederom te Padua, alwaar

alwaar hy den 13 Juny des jaars 1231, in den ouderdom van 36 jaren, overleedt. Het jaar daar na wierdt hy door paus Gregorius den IX gecanonizeert. Zyn ligchaam is in eene kapelle van de heerlyke kerk, die zynen naam draagt. Deze kapel is met vele afbeeldzels van wit marmer verfiert, die de voorname daden en 't leven van dezen heiligen verbeelden; wiens ligchaam onder het outaar is. Men heeft verscheide leerredenen van dezen heilig, en eenige andere werken, die men dikwils heeft uitgegeven. De vader Jan de la Haye, monnik van de zelfde orde, en hoogleeraar in de Godgeleerdheit, bezorgde in 't jaar 1641 een nieuwen druk van zyne werken, die hy voegde by die, welke men aan St. Franciscus toeëigent. Hy heeft begonnen met het stellen van het leven, den lof, en de bulle van de kanonisatie van Antony van Padua, *Sermones Dominicales*, *Adventus*, *Quadragesima*, *ac reliqui omnes de tempore sermones de Sanctis. Interpretatio vel Expositio mystica in sacram Scripturam. Concordantiæ morales sacrorum Bibliorum.* Dit laatste werk is in vyf boeken verdeelt, en de schikking daar van is zeer naaukeurig. *Wading in Annal. & Biblioth. Minor. Trithemius & Bellarmin. de script. Eccl. Spondan. Bzovius, & Raynaldus in Annal. Eccl. Possevin. Miræus. la Haye. Baillet vies des Saints.*

ANTONY van Parma, een monnik van de orde van Camaldoli, heeft in de XV eeuw omtrent den jare 1420 geleeft. Hy was een Theologant, en bevondt zich als zodanig in den jare 1418 op 't concilie van Constans, alwaar men zich over zyne kennisse in de Griekſche en Latynſche talen verwonderde. Hy heeft eenige werken nagelaten. *Lucas Hispanus, Romuald. Leand. Albert, Descr. Ital.*

ANTONY van Rosellis, van Arezzo, doctor in de rechten, wierdt door Eugenius den IV op het concilie van Basel gezonden; en was naderhandt geheimschryver van keizer Frederik den III. Hy leefde in de XV eeuw. Hy is de schryver van een gewigtig werk, waar van de tytel is, *De la Monarchie*, waar in hy handelt van de macht van den keizer en van den paus; te weten, of de paus de macht heeft van beide de zwaarden; en van het gezag van het concilie, volgens de leerwyze der Canonisten. Dit is eene volkome verhandeling, waar in hy eene menigte van verschilpunten bepaalt wegens de kerkelyke en werreldlyke macht. Het zelve is te Venetië in de jaren 1483 en 1587 gedrukt, en wordt in het I stuk der *Monarchie* van Goldastus gevonden. *Du Pin Bibl. des Aut. Eccles. XV. Siecle.*

ANTONY van Siena de la Conception, een Dominikaner monnik, was van Guimaranes in Portugal, uit het geslachte de la Conception. Wanneer hy zich in den geestelyken staat begaf, nam hy ook den toenaam van *Siena* aan, ter eere van de H. Catharina van Siena. Hy heeft te Lissabon en Coïmbra gestudeert, ging naderhandt naar de Nederlanden, en wierdt doctor te Leuven. Van daar reisde hy naar Rome; en dewyl hy door Vrankryk te rug keerde, hieldt hy zich eenigen tydt by Don Antonio op, die den tytel van koning van Portugal hadt aangenomen, en droeg aan hem in den jare 1585 zyne *Annales & Bibliotheca ordinis Prædicatorum* op. Hy gaf ook aanmerkingen uit over de *Summa van Thomas*, en sturf in 't jaar 1586. *Fernandez Bibl. Domin. Seraphion Razzi gli huom. illustr. Domin. Anton. Bibl.*

ANTONY. Zie ANTONIUS.

Ridder-en Geestelyke ordens.

St. ANTONY is de naam eener ridderorde. Albert van Beyeren, graaf van Henegouwen, Hollandt en Zeelandt, een voornemen hebbende om de Turken te beoorlogen, stelde in 't jaar 1382 deze ridderorde van St. Antony in. De ridders hadden eene kerk en een kasteel by Bergen in Henegouwen. Zy droegen een gouden keten, gewerkt als een kluizenaars gordel, waar aan een stok of kruk hing, met een schelletje, gelyk in de afbeeldzels van St. Antony verbeeld wordt. *Miræus de orig. ordin. Equest. lib. II. cap. 12.*

S. ANTONY, eene geestelyke orde van den regel van S. Augustinus, waar van de abdy van S. Antony van Vienne in het Dauphiné het hoofdt is. Deze abdy was eerst een hospitaal voor zulke, die met een zeker slag van ontsteking of vurigheit, in 't Latyn *sacer morbus* of *sideratio*, anders gemeenlyk *S. Antonis-vuur* genoemt, gequelt waren, en wierdt gesticht door eenen edelman Gasto, en des zelfs zoon Girinus, in den jare 1095, welke ook de zieken daar in dienden; en dewyl zy ook anderen tot den zelfden dienst tot zich trokken, maakten zy eenen regel, welken de paus goetkeurde, en noemden deze plaats, welke te voren *la Mothe au bois* genoemt wierdt, *S. Antony*, welke naderhandt tot een kleine stadt aanwiesch. Paus Bonifacius de VIII maakte de zelve in den jare 1297 tot eene abdy, en Aimonius van Montagny was de eerste, die den tytel van abt daar van verkreeg. Deze maakte nieuwe instellingen, en bevestigde den regel van S. Augustinus in zyne orde, welke naderhandt door de gansche Christenheit uitgebreid is. In de de binnenlandsche oorlogen in de XVI eeuw wierdt het steedtje S. Antony verscheide malen ingenomen. *Aimar. Falcon. hist. Anton. Sammarth. Gall. Chorier hist. du Dauph. Miræus de orig. Monast.*

S. ANTONY-ORDE is in den jare 370 van den keizer in Ethiopië gesticht, om de ongelovigen te beoorlogen. De zelve is door Basilius den groten goetgekeurt, en door de pauzen S. Leo en S. Pius den V bevestigt. De zelve bestaat uit ridders en monniken. De eersten dragen een blaauw kruis op een zwarten wollen rok, welke tot de aarde toe afhangt, en lange witte mouwen heeft. Op het hoofdt hebben zy een bonnet of kalot, en by plechtigheden een kraag om den hals. De kleeding der monniken komt hier mede ook zeer wel overeen, behalven dat hunne mouwen zeer naauw en onder spits zyn. Het kruis, dat zy op den rok dragen, is echter de letter T zeer gelyk, zo als het de H. Antony gedragen zoude hebben. De voornaamste gelofte der ridders is hun bloedt en leven voor de Roomsch-Katholyke kerke te laten, wanneer de noodt zulks vordert. Het staat hen ook vry, inzonderheit wanneer zy tot jaren gekomen zyn, tot de monniken orde over te gaan. Beide, zo wel de ridders als de monniken, hebben hunne zitplaats op het eilandt Meroe in Ethiopië, en ieder hun eigen abt, over welke nochtans de groot-abt of meester der orde gestelt is. Deze wordt uit de ridders en monniken beurtelings verkoren, en heeft aan zyn hof 100 ridders van het grote, en 2500 van het kleine kruis, en boven dien 100 dienaars. Ludolph gewaagt van deze ridders niet, en zegt alleen, dat in Ethiopië vele monniken gevonden worden, welke den regel van den H. Basilius volgen, en door het gemelde kruis onderscheiden worden. *Bonnan. ord. equ. n. 4. Justin. de ord. milit. T. I. p. 67. Gryph. Ritter-ord. Ludolf hist. Æthiop.*

ANTRAVIDA, eene kleine stadt van 't Belvedere in Morea. Zy legt op de kust van de Golf van Clarence, ten Noorden van de stadt Castel-Tornese. *Baudrand.*

ANTREGT, (Johannes) kanselier en requestmeester van den landgraaf van Hessen-Cassel, was een Duitscher, en wierdt in 't jaar 1544 te Batemburg in 't landt van Hessen geboren. Hy studeerde te Marpurg en te Antwerpen; en naderhandt in Vrankryk gekomen zynde, liet hy zich op zyne te rugreize naar Duitschlandt te Basel doctor maken. Hy was geleert en deugtzaam; en Wilhem, landgraaf van Hessen-Cassel, daar van overtuigt zynde, nam hem aan zyn hof, en gebruikte hem in staatszaken. Hy was kanselier en requestmeester, en bevlytigde zich om de gerechtigheit en de wetenschappen in het gebiedt van den landgraaf te doen herleven. Gelyk hy zelf geleert was, beschermde hy ook alle de geleerden. Doch hy leefde niet lang daar na, maar sturf, 56 jaren out zynde. Johannes Strak sprak zyne lykreden uit. *Melchior Adam. in Vit. Jurisc. Germ.*

ANTRIM, *Antrimum*, eene kleine stadt of vlek van Ierlandt in Connaght. Het is naby het meir van Neaugh, in het graafschap van Antrim, gelegen, waar aan het zynen naam geeft. Het is ten halven verwoest: maar behoudt zyn recht om eenen gedeputeerden in het parlement van Ierlandt te zenden. *Baudrand.*

ANTRIM, (het Graafschap van) *Antrimensis Comitatus*, eene landstreek van Ulton in Ierlandt. Dit graafschap grenst ten Zuiden aan dat van Douwne, ten Oosten aan dat van Londonderry, waar van het door het meir van Neaugh en de rivier Banne gescheiden is. Ten Noorden heeft het de Caledonische, en ten Westen de Iersche zee. Zyne lengte is van omtrent twintig, en zyne breedte van tien mylen. Karikfergus is daar van de hoofdstadt. Belfast en Antrim, mede in het zelve gelegen, hebben stem in het parlement van Ierlandt. *Baudrand.*

ANTRODOCO, *Interocrea*, *Interocrium*, eén vlek van 't koninkryk van Napels. Het legt in het bovenste Abruzzo, aan de rivier van Velino, tusschen de stadt Aquila, en die van Rieti. *Baudrand.*

ANTRONIA, eene stadt in Thessalië aan de zee gelegen, en alzo genaamt van de grote menigte der holen en gaten in de aarde, die aldaar gevonden worden. Zy is inzonderheit aanmerkelyk om het groot getal van ezels, dat zy voortbrengt, en die aldaar zo ongemeen groot vallen, dat men zegt, om een denkbeeldt van een groten ezel, of van een zeer onwetent mensch te geven, *Asinus Antronius. Steph. Suidas. Erasm. in Adag.*

ANTRONIUS, een Croaat, hadt eene schone koe, en van een waarzegger verstaan, dat de geen, die de zelve aan de Diana van den berg Aventyn zoude opofferen, door deze offerhande de stadt meesteresse van de gehele aarde zoude maken. Dit orakel Servius Tullius ter ooren gekomen zynde, geboodt hy Antronius zich in den Tiber te wasschen, eer hy zyne offerhande deedt. Ondertusschen voorquam hem Servius, en offerde de koe, doende hare hoornen aan den tempel van Diana vast hechten, waar door de gewoonte ontstaan is om ossenhoornen aan dezen tempel vast te hechten, gelyk men aan de andere tempelen van de zelve Godheit de hoornen van een hart doedt. *Antiq. Rom.*

ANTROS, in 't gemeen ook *Cordouan* genoemt, een eilandt in Vrankryk, in Guienne, aan den mondt van de rivier de Garonne gelegen, alwaar de toren Cordouan van Henrik den IV gebouwt, en van Lodewyk den XIV zeer prachtig vernieuwt is, om door zyne lantarens de schepen, naar Bourdeaux varende, tot een vuurbaken te dienen.

ANTWERPEN, eene grote en sterke stadt aan de Schelde in Braband, de hoofdstadt van 't markgraafschap van 't H. Ryk, met een bisdom, onder dat van Mechelen behorende. Deze stadt is het *Antverpia* of *Andoverpum* der Latynsche schryvers. De Nederlanders noemen de zelve *Antwerpen* of *Hantwerpen*; de Franschen *Anvers*, de Spanjaarden *Anveres*, de Italianen *Anversa*, de Hoogduitschen *Antorf*. Dewyl de oorspronk van de grotesteden gemeenlyk fabelachtig is, heeft die van Antwerpen ook het zelfde lot gehad. Men geeft voor, dat voor de komste van Cæsar in de Gaulen een zekere reus, genaamt Antigonus, zich op een kasteel aan de Schelde onthieldt, en alle degenen, die daar voorby gingen, noodzaakte om hem de helft van 't gene zy by zich hadden over te geven, en dat hy hen, wanneer zy zulks weigerden, de regterhandt afhieuw, en die in de rivier wierp, waar van de naam van Hantwerpen ontleent zoude zyn, 't geen Cornelius Grapheus in dit koppelvaatsje aldus uitdrukt:

Projectæ fecere manus, rigidique tributum
Antigoni, magnum tibi, magna Antverpia, nomen;

Om deze vertellingen te doen gelden, beeldt men zich in, dat men om deze reden in zekere ommegangen, en inzonderheit in die, welke men kerkmis, of kermis noemt, zekere gedaante van kaſteelen en van een reus ziet, en dat het wapen van de zelve ſtadt een reus en drie handen is. Het zal genoeg zyn aan te merken, dat het woordt Antwerpen een opgeworpen dam of wal betekenende, de ſtadt daarom hare oude driekantige poort aan de Schelde tot een wapen heeft, zynde de handen als ſprekende ſtukken in het wapen, ter oorzake van het woordt *Handt*, naderhandt daar by gevoegt. Alles wat men van de geworpen handen verhaalt, is een louter verdichtſel. Deze ſtadt, eertyds een van de rykſte en ſchoonſte der werreldt, legt in eene grote vlakte, aan de regter zyde van de Schelde, ter plaatſe alwaar deze rivier het hertogdom van Braband en het graafſchap van Vlaanderen van elkander ſcheidt. Zy is dikwils vergroot, onder Jan den I van dezen naam, hertog van Braband, in 't jaar 1201; onder Jan den III, in 't jaar 1314; en onder Karel den V in 't jaar 1343. De ſtadt heeft 212 ſtraten, 22 openbare plaatſen, fraaie en heerlyke huizen, en verwonderenswaardige gewyde en ongewyde gebouwen. De kerk van onze lieve vrouwe, die de hoofdkerk is, is een onvergelykelyk werk. Hare lengte is van meer dan 500, hare breedte van 240, en hare hoogte van 340 voeten. Zy bevat 66 kapellen, verrykt met marmere kolommen, alle onderſcheiden, en zo wel als het midden der kerke heerlyk beſchildert. De toren is een der hoogſte en ſchoonſte van Europa, van witte gehouwe ſtenen, en met 33 grote klokken voorzien. Deze kerk heeft ook drie voorname poorten of ingangen van marmer, rykelyk verguld. Men zegt dat het choor van deze kerke in den jare 1124 gebouwt is. In het zelfde jaar wierden de kanunniken van deze kerk aangeſtelt. Zy waren te voren in de kollegiale kerke van S. Michiel, die geſticht was door Godefroy van Bouillon, wanneer hy zich bereidde tot den tocht naar het H. Landt. Zy ſtonden die kerk in den jare 1124 af aan St. Norbert, ſtichter der Premonſtratenzer reguliere kanunniken, dien zy geroepen hadden tegen de ſectateurs van Tauchelinus. De kerk van onze lieve vrouwe brandde in den jare 1533 byna geheel af, en ſedert is zy in de burgerlyke oorlogen om den Godsdienſt verſcheide malen geplundert. Deze kerk was eertyds maar eene collegiale, onder het bisdom van Kameryk. Zy wierdt tot een cathedrale gemaakt door paus Paulus den IV in den jare 1559. Philippus le Noir was tot eerſten biſſchop van Antwerpen benoemt, maar in den jare 1562 geſtorven zynde, eer hy gewyd was, ſtelde men François Sonnius op den biſſchoppelyken ſtoel. Behalven dat deze kerk eene parochiale kerk is, zyn 'er nog vier andere parochiekerken, te weten S. George, S. Jakob, S. Andries, en S. Malburga. Men ziet 'er ook een groot getal van kerkelyke en geeſtelyke huizen, en zeer ſchone kerken. Zy is bevloert met marmer, en heeft ter wederzyden twee ommegangen of galleryen, de eene hoger dan de andere, welke onderſteunt zyn door 56 marmere kolommen. De vier verwelfſels zyn geſloten door 38 grote taferelen met vergulde lyſtwerken, en de muren, doorſneden met 40 kruislichten, zyn bekleed met marmer. Het grote verwelfſel is van fraai uitgehouwen beeldwerk, en met eene heldere welgeſchikte ronde toren of lantaarn voorzien. De koſtelykheit van het groot outaar is onbeſchryflyk: alles is 'er van marmer, jaſpis, porphyrſteen, en goudt. Het tafereel verbeeldt Mariaas hemelvaart. De kapel van onze lieve Vrouwe is niet minder rykelyk. De bevloering, de ommegang en het verwelfſel zyn van marmer, met zes albaſtre ſtandbeelden. De vyftig kapellen, die men 'er ziet, het portaal, en het huis der Jeſuiten, zouden wel eene byzondere beſchryving verdienen. Byna alle de ſchilderyen, die men 'er ziet, en waar over men zich verwonderen moet, zyn van de handt van den vermaarden Rubbens. Het ſtadhuis van Antwerpen, te zamengeſtelt uit vier grote byzondere gebouwen, het huis der Ooſterlingen, de beurs, en de galderyen rontom de zelve zyn aanmerkenswaardig. Het kaſteel, een der ſterkſte en reguliерſte, is vyfhoekig, met 5 bolwerken, die het een het ander verdedigen, met goede wallen en ondermyningen, en met hunne diepe en wyde graften, die de aannadering moejelyk maken. Het zelve beſluit in zich eenige matelyke hoogtens, van welke men gemakkelyk het omleggende landt ontdekt. Dit kaſteel wierdt in den jare 1567 door den hertog van Alba gebouwt. Het werk geſchiedde onder het opzicht van Pacioti, een vermaart bouwkunſtenaar van Urbino, die daar van het ontwerp maakte. Antwerpen is 17 of 18 mylen van de zee gelegen, tuſſchen Mechelen, Leuven, Bruſſel, Gent, en Brugge. De haven is zeer fraai en gemakkelyk. Daar is een ruime plaats, de Kraan genoemt, naar den naam van een werktuig, waar mede men de ſchepen gemakkelyk ontlaadt. De ſtadt heeft ook acht voorname kanalen, door welke de ſchepen in de ſtadt kunnen komen. Het aanmerkelykſte van de zelve kan hondert ſchepen in zich vervatten. Men telt 74 bruggen over deze kanalen. Alle deze gemaklykheden maken de ſtadt ongemeen bequaam tot den koophandel. Zy heeft eertyds veel groter koophandel gehad, eer Amſteldam de zelve naar zich getroken heeft, door het ontfangen der kooplieden, die om den Godsdienſt uit die ſtadt verjaagt waren. Antwerpen leedt veel in de XVI eeuw, gedurende de inlandſche oorlogen om den Godsdienſt. In den jare 1566 plunderden de Hervormden de kerken. De komſt van den hertog van Alba vermeerderde de verwarring. Het trotſche ſtandbeeldt, dat de hertog met zo veel hoogmoedigheid deedt oprechten, en waar van op zyn artykel geſproken is, diende tot voedſel van de verdeeldheden, en van den haat tegen de Spanjaarden. Maar de onheilen, welke de laatſten in hunne woede in den jare 1576 aldaar veroorzaakten, overtroffen alle wreedheit en treurigheit, die men zoude kunnen uitdrukken. Meer dan zes hondert huizen wierden 'er verbrand, en byna tien duizent menſchen omgebragt of verdronken. Het ſtadhuis en andere prachtige paleizen wierden in de aſſche gelegt; en de rykdommen van zulk eene bloeijende en machtige koopſtadt wierden door ſchelmen weggerooft. Dit ongeluk gebeurde op den 4 November, gelyk in dit koppel-tydt-vaars uitgedrukt is:

qVarta heV LVCe rVIt antVerpIa VICta noVeMbrIs,
CIVe orbata, eXVta Lare, aC eXVta nItore.

Deze wrede handel der Spanjaarden maakte hen afſchuwelyk aan de Nederlanders. De plundering hadt drie dagen geduurt, en de andere ſteden vreeſden voor het zelve ongeval. De zaamverbondenen herſtelden Antwerpen, dat de prins van Parma den 17 Auguſtus des jaars 1585 innam, na eene belegering van byna een jaar. De brug, die hy over de Schelde ſloeg, die vermaarde dyk, en de grote werktuigen en gevaartens, waar van hy zich in dit beleg bediende, zyn aanmerkelyke zaken in de hiſtorie van dien tydt. Maar het gene het verwonderenswaardigſte was in het beleidt van dezen veldheer, is dat hy Antwerpen durfde aantaſten tegen het gevoelen van de ervarenſte krygshoofden. De hertog van Alençon, die in den jare 1582 te Antwerpen tot hertog van Braband gekroont was, wierdt in den jare 1583 genoodzaakt van daar te vertrekken, en de raadt, dien men hem gaf om deze ſtadt te overrompelen, wierdt zeer qualyk uitgevoert. De hertog van Parma queet zich daar in beter. De tydt van de verovering der ſtadt is in dit koppelvaars uitgedrukt:

VIrgo LegIt ſpICas, antVerpa VbI CoLLa potentIs
prInCIpIs hIspanI sVbIICIt IMperIo.

Sedert dien tydt is Antwerpen in zyn eerſten luiſter herſtelt, hoewel de nabuurſchap van Amſteldam, gelyk reets gezegt is, het zelve byna van al zynen koophandel ontbloot heeft. De Franſche krygsbenden bezetten deze ſtadt in den oorlog om het Spaanſche erfrecht, doch moeſten de zelve in den jare 1706 verlaten; waar op zy door den Utrechtſchen vrede met de andere plaatſen van de Ooſtenrykſche Nederlanden aan den keizer is afgeſtaan. Voorts heeft deze ſtadt vele geleerde mannen voortgebragt, als Abraham Ortelius en Gorlæus, Adrianus en Henricus Adriani, Andreas en Franciſcus Schotus, Alexander Grapheus, Lodewyk Nonius, Antonius Sanderus, Balthaſar Moret, Jacobus Tirinus, Gruterus, Beyerlink, Del-Rio, en verſcheide anderen. *Becan. & Scriban. in Orig. Antverp. Guichardin Deſcr. des Païsbas. Miræus. Sanderus. Thuanus. Opmeer. Beyerlink. Georgius Brunus. Petrus Diveus. J. Bapt. Grammay. Sweerts. Strada. Grotius. &c.*

Concilien van Antwerpen.

François Sonnius, eerſte biſſchop van Antwerpen, vergaderde zyne geeſtelykheit, en onderzocht alle de noodzaaklykheden van zyne kerke. Op het bericht, dat men hem daar van gaf, maakte hy reglementen, die men den 22 May des jaars 1576 uitgaf. Deze prelaat ſturf weinig tyds daar na. Johannes Miræus, mede biſſchop van Antwerpen, vergaderde zyne geeſtelykheit in den jare 1610, en gaf vervolgens Synodale bevelen uit, overeenkomſtig met den tegenwoordigen ſtaat van zyne kerke. *Laur. Beyerlink in Chronogr.*

ANTYLLUS, een Griekſch hiſtorieſchryver, die met lof bygebragt wordt door Marcellinus in het leven van Thucydides.

ANUB, HANUB, of, gelyk zommigen lezen, ANOB, zoon van Koz, van den ſtamme Juda, van wien gemeld wordt I. *Chron.* IV. 5. 8. Dit woordt betekent *die aan het geſchenk dient. Simon Dict. de la Bible.*

ANUBIS, een van de Egyptiſche afgoden, wierdt met een hondehoofdt afgebeeld, houdende een Egyptiſche palmtak in de eene, en een ſlangeſtaf in de andere handt. Men ziet zulks op eenige oude gedenkpenningen, en onder anderen op eenen van Marcus Aurelius Antoninus en van Fauſtina, daar deze prinſeſſe verbeeld wordt onder de gedaante van Iſis, en de keizer onder die van Anubis. Diodorus Siculus zegt, dat Anubis een zoon was van Oſiris, dien hy altydt in den oorlog volgde, waar in hy doorluchtige blyken van zyn beleidt en van zyne dapperheit gegeven hadde; dat hy na zyne doodt van de Egyptenaars onder de Goden geſtelt wierdt; en dewyl hy een groot liefhebber der honden was geweeſt, dat 'er altoos een van in zyn wapenſchildt, en in zyne ſtandaarden vertoont wierdt. Cynopolis, dat is de ſtadt der honden, was ter eere van Anubis gebouwt, en men voedde aldaar van deze dieren op, die men gewyde honden noemde. 't Is ook zeer waarſchynlyk, dat Anubis de Mercurius der Egyptenaren was, die hunne Godgeleerdheit onder deze belagchelyke gedaante verborgen hadden, om te kennen te geven, dat hy de eenige Godt was, die alles zag en bewaarde. Niet alleen de Chriſtenen, maar ook de Heidenſche ſchryvers, ſpotten met dezen byzonderen afgodt der Egyptenaren. Jamblichus ſpreekt van de gemeenſchap van Iſis en Anubis; en Apulejus doedt 'er eene belagchelyke beſchryving van. Euſebius noemt hem Hermanubis, of Mercurius Anubis. De Romeinen, die de Godsdienſten van alle de volkeren, welke zy zich onderwierpen, aangenomen hadden, hadden ook gewyde prieſters, om deze Godheit te dienen. De keizers, inzonderheit Caligula, en zelfs de gemene perſonen, ſtelden 'er dikwils eere in, om zich onder de gedaante van deze Goden te vertonen; en de keizer Commodus liet deze afgoden door de ſtraten van Rome met pracht rontom dragen. Zo verſcheen Voluſius, een raadsheer en wykmeeſter van Rome, door de driemannen vogelvry verklaart zynde, onder de gedaante van Anubis, om de vervolging te ontwyken van de genen, die hem zochten, om hem te doen ſterven. Joſephus en Tacitus verhalen nog vreemder hiſtorie, die elders gemeld wordt. Mundus, een voornaam Romein, misbruikte den naam van dezen afgodt tot vol-

voldoening van zyne onkuische begeerte, waar door hy tot Paulina, de vrouwe van Saturninus, ontsteken was. Hy kocht de priesters van de godinne Isis om, dat zy Paulina overreedden, dat Anubis haar in persoon wilde zien, en zich by haar voegen. Zy nam dit voor geen geringe eere aan, en verwachtte hem in eene kamer, waar in de priesters Mundus hadden opgesloten, die alzo zyn oogmerk bereikte. Doch wanneer dit stuk aan den dag quam, liet Tiberius de priesters van Isis kruissen, haren tempel afbreken, en haar beeldt met dat van Anubis in den Tiber werpen. *Diod. Sic. lib.* I. *Bibl. Strabo lib.* XVII. *Plutarch. de Is. & Osir. Lucian. in Dial. Lucan. lib.* VIII. *Pharf. Ovid. lib.* IX. *Met. Joseph. lib.* XVIII. *cap.* 4. *Tertull. Apol. cap.* 6. & 16. *Arnob. lib.* VII. *Cyprian. ep. ad. Demet. Min. Felix in Oct. Euseb. lib.* III. *Præpar. Evang. Prud. in Apoth. Philo in Legat. Appian. lib.* IV. *de Bell. Civ. Apul. lib.* I. *Hegef. lib.* II. *cap.* 4. *Jamblich. de Myst. Egypt.* IV. *cap.* 9. *Cartari de imag. Deor.*

ANULINUS, of ANOLINUS, overste der Pretoriaansche lyfwacht onder Maximinus, wierdt met den zelven door de oproerige soldaten gedood in 't jaar 238. Daar is een ANULINUS, of ANOLINUS proconsul van Africa geweest, die een groot vervolger der Christenen was, omtrent den jare 259. *Herodian. l.* VIII. *Baronius.*

ANULINUS, (ANNIUS) burgermeester in 't jaar 293 onder Diocletianus, stadhouder van Rome in 't jaar 306, en proconsul van Africa in de jaren 303 en 313 onder Constantinus. Deze vorst zondt hem een vermaart lastschrift ten voordeele van de rechtzinnige geestelykheit, behelzende vrydom van alle lasten en burgerlyke bedieningen. De ketters, die geen deel aan deze voorrechten hadden, trachtten de rechtzinnige kerkelyken daar van te beroven. Constantinus bevestigde hen daar in door een tweden lastbrief van het zelfde jaar 313. Anulinus wierdt ook belast om de Donatisten te beteugelen. *Cod. Theodof. Sozom. lib.* I. *cap.* 9.

ANULINUS, (CORNELIUS) burgermeester onder Caracalla in 't jaar 215. Een opschrift, door den vader Noris aangehaalt, maakt eenen SEXT. AURELIUS ANULINUS tot burgermeester. Men weet niet in wat jaar. Een anderen ANULINUS, een raatsheer, vindt men, van wien de keizer Diocletianus een slaaf geweest was. *Victor. vit. Dioclet.*

ANULINUS, (P. CORNELIUS) een gunsteling van den keizer Severus, hadt met Valerianus het bevel over het leger van dezen prins tegen Niger, en behaalde op den zelven eene grote overwinning, naby de stadt Issus tusschen Cilicië en Syrië, in 't 194 jaar na Christus. Anulinus hadt ook het bevel by andere gelegenheden, en was in 't jaar 198 burgermeester. *Dion lib.* LXXIV. *Herod. lib.* III. *Idac. Onuphr. Panvinius.*

ANVARI, of ANVERI, was een der uitmuntentste dichters van Persië. Hy was geboren in een dorp, behorende onder de stadt Abiurd in Khorasan. Dit dorp wordt Bedeneh genoemt, en legt in eene landstreek, genaamt Deschr Khaveran, waar uit men zegt dat 4 grote mannen zyn voortgekomen, waar van deze Anvari een der voornaamsten is. Hy wierdt wegens de uitnementheit van zyne dichtkunde bygenoemt *Solthan al Khorasan*, *de koning van Khorasan*. Deze dichter deedt zyne letteroeffeningen in de stadt Thous, in 't collegie, genaamt Mansouriah, alwaar hy als een arm scholier leefde. Men zegt dat hy *Naveri* genoemt wierdt, 't welk betekent, *die niets heeft*, en *die niets bybrengt*, en dat zyn meester hem badt zynen naam in dien van *Anveri* by letterkeer te veranderen, dat *doorluchtig* en *schitterende* betekent. Het gebeurde tot zyn geluk, dat de Sultan Sangiar, monarch der Selguiciden, de reize van Radekan doende, zyn gevolg en reistuig voor by het collegie deedt trekken, alwaar hy studeerde; en hy aan de poort zittende, en onder anderen een man, die wel uitgedost was, voorby ziende trekken, vroeg hy welk een dit was. Anveri verstaan hebbende, dat het een der dichters van den Sultan was, merkte aan, dat de dichtkunst aan het hof van dezen prins in grote achting moest zyn, dewyl een van zyne dichters zich in zulk een schonen toestel vertoonde, dat het hem voordeelig zoude kunnen zyn zich daar op toe te leggen. Deze gedachte maakte zo veel indruk in zynen geest, dat hy nog in dien zelven nacht een vaars ter eere van Sangiar maakte, en het hem den volgenden dag ging aanbieden. De Sultan, die zeer bequaam was om van de fraaiheit der vaarzen wel te oordeelen, vondt dit stuk uitmuntende; en bespeurende dat het van een uitmuntenden geest voortquam, vroeg hy hem of hy aan 't hof wilde blyven, of alleen een gunstbewys ontfangen. Anvari antwoordde terstondt in vaarzen, en gaf te kennen, dat hy geen andere zucht hadde, dan om zich in den dienst van zulk een groten prins te verbinden. De Sultan hieldt hem van dien tydt af by zich, en deedt hem alzo van het collegie tot het hof overgaan. Anvari was ongemeen ervaren in de starrekunde. Hy heeft zelfs verscheide verhandelingen over deze wetenschap zamengestelt. De zelve deedt hem echter byna al de vrucht verliezen, die hy van de dichtkunde getrokken hadde: want het gebeurde in 't 581 jaar van Christus, dat het tiende is van de regeering van Togrul Ben Arslan, Sultan van het huis de Selguiciden, dat de zeven planeten zich te zamen bevonden in de derde graadt van het teken van de Balans, dat de starrekundigen de grote conjunctie noemen. De starrekundige tafelen, die men Alphonsynen noemt, wyzen deze conjunctie aan in 't 582 jaar van de Hegire, dat het 4946 Joodsche jaar is, in het 1186 van Christus. De starrekundigen van dien tydt, onder welker getal Anvari was, voorzeiden, dat 'er in dit jaar een onweer van ongestuimige winden zoude opstaan, dat de bomen zoude uitrukken, de sterkste gebouwen omverre werpen, en zelfs de bergen doen schudden. Deze voorzegging, die op den zelfden dag van de conjunctie, welke was in de maandt van September, moeste vervult worden, bragt te weeg, dat velen onderaardsche plaatsen gereet maakten, om zich aldaar op dezen dag te verschuilen; doch de vreze was zo ydel als de voorzegging der starrewikkers, dewyl de lampen, die men op den top der mosqueen hadt aangestoken, zelfs niet eens uitgebluscht wierden, en veel zaadt bleef in schoven in de schuren tot in het volgende jaar, om dat het by gebrek van windt niet geslagen noch gewant hadde kunnen worden. De vyanden van onzen dichter verzuimden niet, zich van deze gelegenheit te bedienen om hem te bespotten, en aan het hof te benadeelen. De Sultan deedt hem ook eene scherpe bestraffinge, dat hy tot zulk een botten misslag vervallen was. Anvari wist niet anders te antwoorden, dan dat deze grote conjunctien van de planeten nooit voorvielen, zonder eene buitengewone uitwerking te doen; doch de zonderlinge uitwerking, welke deze deedt, was, dat 'er in dit gehele jaar geen windt was. Ferid Kateb, die een der genen was, die onzen dichter het meest benydde, maakte Persiaansche vaarzen over dit geval, waar in hy de ydele voorzegging van Anvari scherpelyk ten toon stelde. Indien de starrekundigen van hunne doling ten opzichte der winden overtuigt waren, het is echter zeker, dat 'er in dat zelfde jaar een veel verwoeder storm oprees dan een der genen, welke de winden ooit verwekt hadden. Dat was de inval, dien Genghizkhan in de provincien van Asië deedt, welke aan deze zyde van de Orus zyn; want hy verwoestte de zelve zodanig, dat men het geheugen daar van door alle eeuwen zal behouden. Anvari, de bestraffingen van den Sultan, noch de spotternyen van zyne benyders niet kunnende verdragen, vertrok uit de stadt Merou, de koninklyke zitplaats der Selguiciden, en week naar Balkhe, eene andere koninklyke stadt van de provinçe van Khorasan: doch hy was aldaar niet gelukkiger dan te Merou; want alhoewel hy 'er het volk niet beledigde, deedt het hem nochtans alle smaat en gedurige verwytingen, zo wegens de valschheit van zyne voorzeggingen, als wegens zyne onwetenheit. Het zelfde volk zoude hem byna buiten de stadt verdreven hebben, zo Hamideddin, die 'er opperrechter was, hem niet in zyne bescherminge hadt genomen. Toen maakte hy een dichtstuk, waar in hy eene plechtige en openbare betuiging deedt, van zich niet meer met de starrekunde of voorzeggingen te zullen bemoeijen. Hy sturf eindelyk vreetzaam in de zelve stadt in 't 597 jaar van de Hegire, of het 1200 van Christus. Anvari wordt voor den eersten gehouden, die de Persiaansche dichtkunde gezuivert heeft, uit zyne werken bannende het gene onzuiver of al te vry en dertel was. Raschidi heeft hem hier over zeer geprezen, hoewel hy hem by andere gelegenheden tegensprak. Deze twee dichters onthielden zich gedurende eenigen tydt by strydende partyen; dewyl Anvari in 't leger van den Sultan Sangiar was, wanneer hy Atsir, bevelhebber, en naderhandt Sultan der Khuarezmiten, belegerde, met wien Raschidi zich in het sterke kasteel van Hezar Esb hadt opgesloten. Deze twee dichters beoorloogden elkander op hunne wyze, zendende de een den anderen vaarzen toe aan de punten der pylen, terwyl de twee Sultans de stormen aanvoerden en afweerden. Togusche, of Tagasche, Sultan der Khuarezmiten, een zeer wys vorst, gaf den voorrang aan Anvari, en aan Zehir boven alle de andere Persiaansche dichters. *Herbelot Bibl. Oriental.*

ANWEILER, een keur-Paltsisch steedtje aan de Queich, niet verre van Landau, heeft een out slot van gehouwen steen gebouwt, en is voorhenen eene ryksstadt geweest, eer het van 't ryk aan de Palts verpand wierdt. Op deze plaats is een doortocht naar 't Duitsch Lotharingen: ook is hier het Queichsche kanaal tot naar Landau geleid. *Beschreib. des Rheinstroms. Zeiler. Itiner. German.*

ANXONNE, ANCONNE, of ANSONNE (WILLEM VAN) bisschop van Kameryk, was een zoon van Jan den I, graaf van Avennes in Henegouwen. Hy wierdt in 't jaar 1330 tot bisschop benoemt, en wierdt door den graaf van Henegouwen ongemeen gedwarsboomt, die tot vergoeding van alles, wat hy dezen bisschop hadt aangedaan, door een vonnis belast wierdt, om de kapel van St. Vincent in de kerk van de lieve vrouwe te bouwen, en eene andere te Maubeuge. In zynen tydt, en met zyne bewilliging maakten de Franschen zich meester van Kameryk, en stonden in 't jaar 1338 de belegering van koning Eduard den VI van Engelandt uit. In 't jaar 1344 wierdt Anxonne ook bisschop van Autun. *Gazey Hist. Eccl. du Pais-bas. Sammarth. Gall. Chr.*

ANXUR. Zie TERRACINA.

ANYSIS, een blintgeboorne van eene stadt van den zelfden naam, volgde in Egypten op den koning Asychis. Hy nam de vlucht, wanneer hy verstont, dat Sabach, koning van Ethiopië, tegen hem in aantocht was, welke Egypten innam, en het zelve bezat, tot dat hy, door een droom verschrikt zynde, zich naar zyn landt te rug begaf. Anysis, die zich verborgen hadde, quam naderhandt wederom op den troon, en hadt Setho, eenen priester van Vulcanus, tot zynen opvolger. *Herodot. lib.* III.

ANYSIUS, een opziener der gewyde milddadigheden onder Theodosius den jongen in den jare 416. Synesius spreekt ook veel van eenen ANYSIUS, hoofdt van Lybië, wiens lof hy zelf beschreven heeft. *Jac. Gothofr. Prosopogr. Cod. Theodof.*

ANYSUS, bisschop van Thessalonica in Macedonië, volgde op den vermaarden Ascolus in 't jaar 383, en wierdt door de geestelykheit en door 't volk van Thessalonica verkoren, dat deze verkiezing aan St. Ambrosius bekent maakte, die hen daar mede geluk wenschte. De paus Damasus maakte hem tot zyn Apostolischen vikaris in 't Oostersche Illyrië. Hy was in 't jaar 403 te Constantinopel, wanneer St. Chrysosthomus aldaar veroordeelt wierdt, en was onder het getal der bisschoppen, die de onschuldt van dezen heiligen verdedigden. Hy schreef in zyn voordeel naar Rome, en sturf eenigen tydt daar na. Men houdt zyne gedachtenisse in het Roomsche Martyrologium op den 30 December. *Ambros. Ep.* 15. & 16. *Chrysost. Ep.* 143. & 144. *Palladius Vita Chrysost. Baillet Vies des Saints, Decembre.*

ANYTA, eene vrouw, welke vaarzen maakte, waar van men nog

nog eenig overblyfſel heeft. Men weet niet in wat tydt zy leefde. *Voſſius de poët. Græc.*

ANYTUS, een redenaar te Athene, hadt een dodelyken haat opgevat tegen Socrates, om dat hy dikwils tegen de bedriegers ſprak, onder welke Anytus de minſte niet was. Hy kocht den dichter Ariſtophanes om, dat hy een blyſpel tegen Socrates maakte; en naderhandt zich by Melitus en eenige anderen gevoegt hebbende, deedt hy Socrates, den wyſten man van Griekenlandt, ter doodt veroordeelen: doch wanneer des zelfs onſchuldt naderhandt aan den dag quam, ſtont het volk tegen zyne beſchuldigers op, en Anytus moeſt de vlucht nemen. Hy week naar Heraclea; doch wierdt door de inwoners van daar verdreven: en Themiſtus zegt zelfs dat zy hem dood ſteenigden. *Plutarch. & Diog. Laërt. in Socrat. Ælian. Var. Hiſt. lib.* II. *cap.* 13.

ANZAR, eene ſtadt van Turqueſtan, dat eene der ſteden is naaſt by Cathai of het Noordelyke China gelegen. Tamerlan maakte de zelve tot zyne wapenplaats, om in dat landt te trekken, wanneer hy aldaar ſturf in 't 807 jaar van de Hegire, het 1404 van Chriſtus. *Herbelot Bibl. Oriental.*

ANZERMA, of S. ANNA D'ANZERMA, een klein ſteedtie van Zuider-America, in 't koninkryk Popajan, aan de rivier Cauca, naby het voorgebergte van Corrente, omtrent 50 mylen van de ſtadt Popajan Noordwaarts, en 12 van Calamanta Zuidwaarts gelegen.

ANZI, eene heerlykheit in de Napelſche provincie Baſilica gelegen, het geſlacht van Caraffa toebehorende, en inzonderheit die linie, welke zich vorſten van Belvedere noemen, en zulks onder den tytel van een markgraafſchap ſedert den jare 1576 bezeten hebben.

ANZO. Zie ANTIUM.

ANZUQUI, *Anzuquium*, eene ſtadt van Japan, op 't grote eilandt Nipho, aan de Ooſtkuſt van de golf Meaco. *Baudrand.*

ANZY-LE-DUC, *Enziacum*, een vlek in Vrankryk, in 't hertogdom van Bourgondië. Het legt aan de rivier van Reconce, 1 myl van de ſtadt Semur, in het gebiedt van Autun en naby Charolois. *Baudrand.*

AOCHARA, een vlek van 't koninkryk Algiers in Barbarye. Het legt in de provincie van Tenez, tuſſchen de ſtadt van dien naam en Serſely. Zommigen menen dat het de oude ſtadt *Icoſium* is, dat eene biſſchoppelyke ſtadt was in het Ceſareeſche Mauritanië, in 't Weſtelyke Africa. Maar Sanſon gelooft, dat men Briſcha, een klein ſteedtje van de zelve provincie, dat maar 20 mylen ten Ooſten van het eerſte gelegen is, voor die oude ſtadt te houden heeft. *Baudrand.*

AON, een zoon van Neptunus, wierdt van zyne onderdanen uit Apulië verdreven, en ſloeg zich in Beotië ter neder, waar door dat landſchap den naam van Aonië verkreeg. *Engelſch Dict.*

AONIE, *Aonia*, eene bergachtige landſtreek in Beotië, met vele rivieren en waterbronnen, en eene rivier van dien naam; waarom de dichters zomtyds de gehele provincie Beotië aldus noemden. De Zanggodinnen wierden ook Aoniden genoemt, als die hun verblyf op de waterryke en vermakelyke bergen namen. *Claudianus lib.* II. *in Rufin.*

AORIS, de zoon van Aras, of Arantis, koning van Corinthe, hadt eene byzondere bequaamheit in het gebruiken van de werpſpies. Hy beminde zyne zuſter Arethirea zodanig, dat hy de gehele landſtreek, die hy bewoonde, naar haren naam noemde. *Pauſan. lib.* II.

AORIUS en ARIARIUS, koningen der Gothen, na eenige oorlogen tegen Conſtantinus door hem tot reden gebragt zynde, verſchaften hem 40000 ſoldy trekkende mannen, onder den naam van bondgenoten. *Jornand. Rer. Gothic. cap.* 21. *Eutropius.*

AORNE, zeker meir van Epirus, welkers dampen zo beſmettelyk waren, dat zy de vogelen, die 'er overhenen vlogen, doodden. Virgilius ſpreekt van 't meir Aorne in Italië, dat tuſſchen Pouzolo en Baïes legt. Beide worden zy Avernus genoemt, om dat 'er nooit vogelen zyn, van de uitſluitende *α* der Grieken, en van *ὄρνις*, *Quod avibus careat. Virgilius lib.* VI *Æneid. Lucret. lib.* VI. *& Petron. in Satyrico.*

AORNE, of AORNOS, een hoge rots met een ſterke veſting der Bactrianen in de Indiën, die voor onwinbaar gehouden, van Hercules te vergeefſch belegert, en van Alexander den Groten bemachtigt wierdt. *Curt. lib.* VIII. *cap.* 11. *Arian. lib.* III. *cap.* 11. *& lib.* IV. *cap.* 10.

AORNE, of AORNOS, eene rivier in Arcadië, in het Pheneiſche meir uitlopende.

AOSTE, *Avoſta*, het landt der oude Salaſſen, is een hertogdom in de ſtaten van Savoje, dat 6 grote valeien tuſſchen de Alpen in zich begrypt, behalven die, waar van het zynen naam ontleent, welke door de rivier Doria Baltea in het midden doorſneden wordt. Dit landt wordt gemeenlyk *la val d'Aoſta* genoemt, naar zyne hoofdſtadt *Auguſta Salaſſorum*, of *Auguſta Prætoria*, welke haren naam ontleende van den keizer *Auguſtus*, om dat de zelve haar ſtichter was, of om dat hy eene Roomſche volkplanting derwaarts zondt. Deze ſtadt heeft een bisdom, onder dat van Tarantaiſe behorende, en is verſiert met een triumphboog van Auguſtus, die nog byna in haar geheel is, met eenen ſchouwburg, en met verſcheide andere gedenktekenen van de Romeinſche grootheit. Men is van gedachten, dat dit hertogdom met Savoje vereenigt wierdt door het huwelyk van den graaf Odo, zoon van Humbert den I, en broeder van Amadeus den I, met Adelaide van Suza, weduwe van Herman, hertog van Zwaben, en erfgename van Manfried, toegenaamt Olrich, of Ulrich, marquis van Suſa. Dit huwelyk wierdt voltrokken omtrent den jare 1030, of 1032. Adelaide was eene deugtzame prinſeſſe. Het hertogdom van Aoſte is door de Lombarden bezeten geweeſt, daarna door de Franſchen, en naderhandt door de Bourgonjons. De ſtadt, die haren naam aan deze valei geeft, is zeer out, en men vindt 'er gewag van gemaakt by Plinius, Dion, Strabo, Ptolomæus, en in de Reizebeſchryving van Antoninus. Men heeft gemeent, dat Cordellus, de zoon van Statiel, de zelve hebbende doen bouwen, haar naar zynen naam *Cordella* noemde. De hoofdkerk van de lieve vrouwe wordt door Reguliere kanunniken bedient, waar onder ook een provooſt, en een aartsdiaken is. De outſte biſſchop, waar van men kennis heeft, is Protaſius, die omtrent den jare 408 leefde. Euſtathius was zyn opvolger, in wiens naam een van zyne prieſters, genaamt Gratus, het Concilie van Milanen in 't jaar 451 ondertekende. De kerke van de laatſte ſtadt was eertyds de moederkerke van Aoſte; doch tegenwoordig is het die van Tarantaiſe, gelyk gezegt is. Aoſte was de geboorteplaats van St. Anſelmus, aartsbiſſchop van Kantelberg. De ſtadt legt 10 grote Duitſche mylen beooſten Turin. Behalven de zelve zyn in deze valei eenige aanmerkelyke vlekken en kaſteelen. De landſtreek der Salaſſen ſtrekt zich ook uit voorby Ivrea in het Canevoiſche. *Plin. lib.* III. *hiſt. cap.* 20. *Dion hiſt. lib.* III. *Strabo lib.* IV. *Guichenon hiſt de Savoye Ughel. Ital. ſacr. Auguſtin. de la Chieſa hiſt. Chron. Archiep. & Epiſc. Pedem. Sammarth. Gall. Chr.*

AOSTE, of HOSTE, *Auguſtum*, eertyds eene kleine ſtadt, tegenwoordig een dorp van het Dauphiné in Vrankryk, op de grenzen van Savoje, aan de kleine rivier Bierre gelegen, omtrent eene myl van der zelver mondt in de Rhone, en even zo verre van het vlek S. Genis. *Baudrand.*

AOSTE, of AOUSTE, *Auguſta*, een dorp in 't Dauphiné in Vrankryk. Het legt aan de rivier de Drome, eene myl boven de ſtadt Creſt. Men gelooft, dat het de kleine ſtadt *Auguſta* is, welke de ouden tuſſchen Die en Valence plaatſen, maar anderen te Autun, een dorp tuſſchen Romans, en de brug in Royans. *Baudrand.*

APACHEN, *Apaci*, volkeren in Noord-America, in Nieuw-Mexico. Hun landt ſtrekt zich zeer verre uit, en de Spanjaarden verdelen hen in vierderlei natien; als *Apachen van Perillo*, ten Zuiden; *Apachen van Xilla*, ten Weſten; *Apachen van Navajo*, ten Noorden, en *Apachen Vagueros*, ten Ooſten. Zy zyn alle afgodendienaars, en leven onder de regeering van hunne Caciquen. Zy hebben eenige ſterktens op 't gebergte, waar henen zy voor de Spanjaarden vluchten.

APACHNAS, of PACHNAN, derde koning van den ſtam der Arabiſche of Pheniciſche koningen, Herders genoemt, die zich van Memphis en 't beneden-Egypten meeſter maakten, regeerde 36 jaren en 7 maanden, volgens de naamlyſt van Manetho. Zyne regeering begon in 't 3268 jaar van de Juliaanſche periode, 1446 jaren voor Chriſtus. Hy hadt tot opvolger Apophis. *Manetho, African. Joh. Marsham. Canon. Chron. ſæcul.* VIII. *M. du Pin Biblioth. des Hiſt. Profanes.* Het was onder de regeering van dezen koning, of onder die van een der twee voorgaanden, dat de Iſraëliten uit Egypten trokken.

APAFI, (MICHIEL) vorſt van Zevenbergen. Zie A-BAFFI.

APALACHEN, of APALACHITEN, volkeren in Noord-America, in de provincie van Florida, omtrent de bergen van APALATAI, of van APALATCHE. Haar gebiedt beſtaat uit verſcheide kleine provincien, waar van 'er eenige in de ſchoonſte valeien leggen, hebbende een keten van het gebergte van Apalatai ten Ooſten en Noorden; ten Zuiden de provincie Tagœueſta, welkers volkeren wreet en woeſt zyn; ten Weſten de rivier Hitanachi, van de Spanjaarden S. Spiritus genaamt. De voornaamſte der provincien in de valei wordt Bemarin genoemt, de twede Amana, en de derde Matique. De laatſte ſtrekt zich ook nog in de bergen uit, alwaar men Schama, Meraco en Aqualaque heeft. De hoofdſtadt van het landt is Melitot in de provincie Bemarin, alwaar de koning van Apalache zyn hof houdt, en het gezag over de kleine vorſten des lands, Paracouſſen genaamt, voert. Het landt is zeer vruchtbaar; de inwoners zyn eenvoudig en oprecht, en worden dikwils door hunne naburen genoodzaakt hunne wapenen op te vatten, beſtaande in bogen, werpſpieſſen, enz. Zy hebben ook een langwerpig ront ſchildt van gevlochten riet, met vellen overtrokken, en zo kunſtig gemaakt, dat, ſchoon zy ongemeen ligt zyn, de vyandelyke pylen daar niet door dringen kunnen. De Apalachiten aanbaden de zon, gelyk de meeſte der vermaarſte volkeren van America; maar tegenwoordig zyn zy byna alle Chriſtenen, ſedert dat de kapitein Ribald onder de reegering van Karel den IX eene Franſche volkplanting derwaarts geleidde. *Linſchot Deſcr. de l'Amer. cap.* 1. *Rochefort hiſt. des Antilles lib.* II. *cap.* 8.

APAMATUK, *Apamatuca*, eene rivier van Noord-America in Virginië. Zy ontlaſt zich in die van Powhatan. *Maty Diction. Geograph.*

APAMEA, of APAMIA, tegenwoordig HAMA, of AMAN, eene ſtadt in Syrië aan de rivier Orontes, voorhenen met een aartsbiſſchoppelyken ſtoel, onder de patriarchen van Antiochië. Zy was zeer vermaart, en van de zelve wordt by de oude ſchryvers dikwils gewag gemaakt. Zy is van Seleucus Nicanor gebouwt, die haar naar zyne gemalinne liet noemen. Dewyl Apamea naby Antiochië lag, zo poogde het de zelve ſtadt in ſchoonheit, pracht en rykdom gelyk te zyn. Een van hare prelaten, genaamt Thomas, bevrydde haar door behendigheit van de wapenen van Coſroës, koning van Perſië. Zy legt zeer aardig op eenen heuvel, in 't midden van eene grote vlakte, die met meer andere kleine heuvelen omringt is, en allerhande vruchten rykelyk voortbrengt. De ſtadt is byna geheel omringt door de rivier Orontes, en door een groot meir, dat daar uit ontſtaat, het welke de luſthoven aldaar veel dienſt doedt, en aan het vee eene vette weide verſchaft. In vorige tyden hadden de koningen van Syrië aldaar hunne paardefokkery;

fokkery, en ftallingen; en alhoewel 'er van hare fchoonheit tegenwoordig, behalven hare aangename ftandplaats, weinig overig is, is zy naaft Aleppo in Syrië de volkrykfte. Op de bovenfte hoogte ftaat een fterk kafteel, dat het gebiedt over de ftadt en de omleggende vlakte heeft. *Plin. lib.* V. *Strabo lib.* XI. XII. *Ptolom. Bellon. Leunclav. Dionyſ. Afr. Sanſon.*

APAMEA, APAMIA, CIBOTOS, en CELÆNÆ, eene aartsbiffchoppelyke ftadt in Phrygië, aan de rivier Marfyas, die zich met de Meander vermengt. Antiochus Soter voorzag haar weder met inwoners, waar van zy voorhenen byna geheel ontbloot was. Plinius, Livius, Appianus en andere ouden fpreken van deze ftadt, die naar zommiger gevoelen mede van Seleucus Nicanor zoude gebouwt zyn; doch tegenwoordig is ze byna ten eenemale verwoeft, en weinig bewoont. *Strabo lib.* II.

APAMEA, by de Turken *Miarlea*, eene ftadt in Bithynië, aan de Propontis, of het meir van Marmora gelegen, omtrent de golf van Polmura, tuffchen Cyzicum en Burfa. Zy hadt voor dezen een aartsbifdom, en was in een groot aanzien. Tegenwoordig is deze ftadt flecht bebouwt en weinig bewoont.

APAMEA, of MIANA, eene ftadt in Medië, naar den kant van 't landt der Parthen.

APAMEA is ook de naam van twee fteden in Mefopotamië, die de eene aan den Euphraat, en de andere aan den Tiger geplaatft worden.

APANTA, eene provincie van het vafte landt van Zuid-America, tuffchen het meir van Paruna, en de rivier der Amazomen, in Peru. Texeira zegt zelfs, dat deze provincie der Apanten zich nog verder aan de andere zyde van de zelve rivier beweften de provincie van Coropa uitftrekt.

APAPUS de Grote, de twintigfte der Thebaanfche koningen in Egypten, volgde in 't 3072 jaar van de Juliaanfche Periode, 1642 jaren voor Chriftus, op Pammus Archondes, en regeerde, volgens Manethon, 100 jaren. Het is waarfchynlyk, dat hy het koninkryk der Memphiten overwon, en dat hy de zelfde is met Phiops, den een en twintigften koning van den zesden ftam der Egyptifche koningen, volgens den zelfden Manethon; want het begin van hunne regeering valt ter wederzyden in het zelfde jaar; de tydt van hunne regering is ook de zelfde van 100 jaren. De naam van *Apapus* of *Apaphus* komt met dien van *Phiops* of *Paphus* overeen. De toenaam van *de Grote* geeft te kennen, dat hy eenig aanmerkelyk geweft overwonnen hadde, 't geen waarfchynlyk het koninkryk van Memphis is geweeft. Hun opvolger in 't geflacht der Thebanen, Agefcus Ofcaras genoemt, en in dat der Memphiten, Metufuphis, heeft in beide maar een jaar regeerings; en de koninginne Nitocris wordt in beide bevonden daar op gevolgt te zyn. *Marsham Canon. Chron. Sæcul.* VI. *du Pin Biblioth. des Hiſt. profanes.*

APARIA, eene provincie in Peru, in Zuid-America, naby de rivier der Amazonen, alwaar de zelve de wateren van de rivier Curavaya in zich ontfangt, ten Noorden van het landt der Pacomoren. Van de andere zyde heeft zy ten Weften het landfchap Canella.

APATHEN waren heremyten in Egypten, die van de eene plaats naar de andere trokken, en daarom circulatores, of omzwervers genoemt wierden. Zy ftreefden naar de volmaaktheit, onthielden zich op zekere tyden van alle aardfche zaken en allen menfchelyken ommegang, zo dat men niet wift, waar zy gebleven waren. Na dat zy nu hier door hunne ingebeelde volmaaktheit meenden verkregen te hebben, quamen zy weder, aten en dronken met andere menfchen, en gingen niet meer omzwerven. *Evagr. lib.* I. *cap.* 21.

APATURIA, een zeker feeft, dat de Athenienzen ter eere van Bacchus vierden, en dat Buddeus *het feeſt van liſt* of *van bedrog* noemt, van het Griekfch ἀπάτη, dat *liſt* of *bedrog* betekent. Men verhaalt wegens den oorfpronk van het zelve, dat die van Athene en die van Beotië oneenig zynde, wegens hunne grensfcheidingen, de koningen Melanthus en Xanthius befloten het verfchil door eenen tweeftrydt tuffchen hen beiden te beflechten; in welken tweeftrydt de laatfte fneuvelde, door een quaden trek, dien men hem fpeelde: want terwyl zy handgemeen waren, verfcheen 'er iemandt achter den Beotifchen Xanthius, met eene zwarte geitevacht bedekt. De Athenienzen daar op roepende, dat hy qualyk deedt eenen tweden met zich te brengen, keerde Xanthius zich om, om te zien, wie het was, en hy wierdt in dit oogenblik door Melanthus gedood. De Athenienzen, gelooft hebbende dat Bacchus zich aldus tot hun voordeel vermomt hadde, en hen dezen goeden dienft gedaan, ftelden dit feeft tot zyner eere in, het welke geviert wierdt in de maandt October. Sedert dien tydt vierden alle de ware Jôniërs, die zich van Melanthus afkomftig rekenden, uitgezondert die van Ephefe en van Colophon, het feeft van Apaturia. Dit feeft duurde drie dagen; den eerften dag noemde men *Dorpia*, dewyl de genen, die toteen genootfchap behoorden, des avonds te zamen quamen, en een gemeen gaftmaal hielden; de twede was *Anarrhyſis* genoemt, dewyl men op den zelven offerde, het welke niet alleen Bacchus, maar ook Jovis en Minerva ter eere gefchiedde; den derden noemde men *Cureotis*, dewyl op den zelven de jeugdt van beiderlei kunne in de genootfchappen plagt aangenomen te worden. Eenigen voegen 'er by, dat men ook een feeft van dezen naam vierde ter eere van Jupiter en van Pallas; en zeggen, dat Æthra, om eenigen goeden dienft, dien zy van deze godinne ontfangen hadde, haar eenen tempel toewydde, en geboodt, dat alle dochters van Trœzene haren gordel voor hare bruiloft aan Pallas Apaturia heiligden. De zelfde toenaam wierdt ook Venus gegeven, federt dat zy de reuzen, die op haar leven toe leiden, door lift aan zeker oort gelokt hebbende, met de hulp van Hercules ombragt. Stephanus maakt, na Strabo, ten dezen opzichte gewag van eenen tempel van Venus, onder den naam van DE APATURIAANSCHE. *Herodot. in Clio. Heſych. Nat. Comes lib.* V. *cap.* 12. *Meurſ. Græc. fer.*

APELLAS. Verfcheide mannen komen by de oude fchryvers voor, die dezen naam gevoert hebben. Plinius doedt melding van een vermaart beeldhouwer, *lib.* XXXIV. *cap.* 8. Clemens Alexandrinus haalt *in Protept.* eenen APELLAS van Delphos aan, en Suidas een anderen, van Pontus geboortig. Van nog een anderen, van Cyrene geboortig, waar van Artemidorus met groten lof fpreekt, wordt in het volgende artykel gehandelt.

APELLAS van Cyrene, een landbefchryver, waar van in het kort begrip van Artemidorus van Ephefe gefproken wordt. Men weet niet in wat tydt hy geleeft heeft. Hy fchreef Hiftorifche uitleggingen van Delphos, door Clemens Alexandrinus aangehaalt. Voor 't overige is 't waarfchynlyk, dat deze fchryver de zelfde is, dien Athenæus APPOLLAS noemt, die van de fteden van Peloponnefus gefchreven hadt. *Athen. lib.* IX. *Clemens Alexand. Voſſius lib.* III. *de Hiſt. Græc. & de Scient. Math. cap.* 69. §. 17.

APELLES, een leerling van Chriftus, van wien Paulus een loflyk getuignis van getrouwheit geeft, zeggende, dat hy beproeft was in Chriftus, *Romeinen* XVI, 10. De Grieken ftellen hem onder het getal der LXXII difcipulen, en zeggen dat hy biffchop wierdt gemaakt van Heraclea. Men wil, dat hy de krone van het martelaarfchap ontfing te Smirna met Lucas op den 22 April. Hy wordt op dien dag in het Roomfche Martyrologium gevonden, en op den 10 September met Lucas of Lucius. De Grieken vieren zyn feeft den 31 October. Simon in zyn *Dict. de la Bible* zegt, dat de naam van *Apelles* betekent *die ze vergadert.*

APELLES, een draaier, van welken Athenæus gewag maakt *lib.* XI. *cap.* 12.

APELLES, een der doorluchtigfte fchilders van de oudheit, was geboren in het eilandt Co, volgens Ovidius; te Ephefe, volgens Strabo en Lucianus, en te Colophon, volgens Suidas, die 'er byvoegt, dat hy door die van Ephefe aangenomen, en met het burgerrecht begiftigt wierdt. Hy heeft gebloeit ten tyde van den groten Alexander van Macedonië, dien hy overleeft heeft. Hy heeft verfcheide taferelen gefchildert, welke alle meefterftukken van de kunft waren. Hy fchilderde het beeldt van de fortuin leggende, houdende in haar flinker arm haren hoorn van overvloedt, en de regter fteunende op een radt, om hare wankelbaarheit en onftandvaftigheit te betekenen, met dit byfchrift: *Fortunæ reduci.* Wanneer men hem vroeg, waarom hy de fortuin dus als leggende verbeeld hadde, antwoordde hy zulks gedaan te hebben, om dat zy nooit geruft hadde. Hy was by Alexander den Groten in zulk eene hoogachting, dat hy de eenige was, die verlof verkreeg om hem te mogen fchilderen. Hy deedt zulks in den tempel van Diana te Ephefe, daar hy dien vorft verbeeldde onder de gedaante van eenen Jupiter, den blixem in zyne handt houdende, en die zo wel als de blixem uit het tafereel fcheen uit te komen. Plinius zegt, dat hy twintig talenten gouts voor dit ftuk werks ontfing. Cicero, aan Lucius fchryvende, merkt aan, dat die prins niet bewogen wierdt zich alleen door Apelles te laten fchilderen, om dien fchilder een bewys te geven van zyne byzondere gunft; maar om dat hy overtuigt was, dat die fchilder, die zo uitmuntende was in zyne kunft, zo veel roem verkrygen zoude dan hy zelf. *Neque enim Alexander ille gratiæ cauſâ ab Apelle potiſſimum pingi, & a Lyſippo fingi volebat: ſed quod illorum artem cùm ipſis, tum ſibi etiam gloriæ fore putabat.* Cicero *Ep.* 21. *lib.* V. De zelfde Alexander gaf hem nog een ander bewys van de byzondere achting, die hy voor hem hadde; want hem eene van zyne meefteresfen geheel naakt te fchilderen gegeven hebbende, en ziende, dat hy daar op verlieft was, ftont hy de zelve aan hem af. Plinius noemt deze meefteresfe Campaspe; maar Ælianus, van het zelfde geval fprekende, noemt haar Pancafte. Men heeft reden om te twyfelen, of Apelles de goedheit van dien groten vorft wel zo misbruikt heeft als verhaalt wordt. Hy was waarfchynlyk te groot een hoveling, om niet te weten, dat zulke oneerbiedige redenen, als men hem toefchryft, dien vorft mishagen moeften. Plinius mag zeggen, dat Apelles zich door zyne gefchiktheit en zachtheit aangenaam gemaakt hadde by dien vorft, hy zal moeite hebben om de genen, die Alexander kennen, te doen geloven, dat een fchilder ongeftraft tegen hem gezegt zoude hebben; *zwyg, de jongens, die myne verwen wryven, ſpotten met u*: want behalven dat Apelles zich niet konde vleien, dat zulk eene fcherpe uitdrukking wel opgenomen zoude worden, zo is het bezwaarlyk te geloven, dat Alexander, die zo wel opgevoed en onderwezen was, en die zulk een fchonen geeft hadde, zo onbefcheiden van de fchilderkunft gefproken zoude hebben, dat hy daar door de befpotting van den geringften leerling verdiende. Zo men Plutarchus gelooft, was het Megabyzus, een priefter van Diana, die op deze wyze berifpt wierdt van Apelles. Ælianus verhaalt een ander geval, wegens de vryheit, die Apelles gebruikte, en dat Alexander, zyne afbeelding bezien hebbende, die Apelles gemaakt hadde, de zelve niet genoeg naar verdienften prees. Men deedt kort daarna een paardt komen, het welke briefchte op het zien van het paardt van het zelfde afbeeldfel. *Sire*, zeide toen Apelles tegen Alexander, *men zoude zeggen dat dit paardt beter kenniſſe hadde van de ſchilderkunſt dan uwe Majeſteit.* Zommigen zyn niet zonder reden van gedachten, dat het verhaal van dit laatfte geval eene verbaftering is van een ander, dat Plinius verhaalt; te weten, dat Apelles met eenige anderen twiftende, wie van hen het beft een paardt zoude fchilderen, en de oprechtheit der rechters, die daar over oordeelen zouden, mistrouwende, zyne zaak liever aan de uitfpraak der beeften wilde verblyven. Men deedt dan paarden inkomen, die niet briefchten dan op het zien van het werk van Apelles. Waarlyk het is niet waarfchynlyk, dat

dat Plinius het geval, dat Ælianus verhaalt, gezwegen zoude hebben, indien het zelve gebeurt ware. Men heeft veel gesproken van zyn tafereel van den laster, waar toe een geval gelegenheit gegeven hadt, dat Lucianus op deze wyze verhaalt. De dichter Antiphilus, niet kunnende verdragen, dat Apelles in gunst geraakt was by den koning Ptolomeus, beschuldigde hem medeplichtig te zyn aan de zamenzwering van Theodotus, landvoogdt van Phenicië. Hy beweerde, dat men Apelles ter maaltydt hadde gezien met Theodotus, en dat hy gedurende de maaltydt onophoudelyk in 't oor luisterende met den zelven in gesprek was geweest. Vervolgens quam hy kennis geven, dat door den raadt van Apelles de stadt Tyrus opgestaan, en Pelusium ingenomen was. Het was nochtans zeker, dat de beschuldigde niet te Tyrus geweest was, en dat hy Theodotus niet kende, dan in het algemeen door zyne waardigheit van landvoogdt van Phenicië. Ptolomeus was zodanig vervoert van toorn, dat hy zonder eenig onderzoek gereet was Apelles te doen sterven. Hy sloeg geen acht op den staat van den beschuldiger, noch op dien van den beschuldigden. De eerste konde door afgunst van eene gelyke hanteering ondernemen den ondergang van eenen onnozelen te bewerken; en de ander was te gering een persoon om tot eenen toeleg van zo veel belang bequaam te zyn; al hadde zelfs de erkentenisse van de weldaden, waar mede Ptolomeus hem vervult hadde, de quade neigingen en voornemens in hem niet verdooft. Die prins overwoog zulks geenzins: hy vroeg niet of Apelles eene reize gedaan hadde naar Tyrus; hy deedt niet dan uitvaren en zweren: en indien een der vloekverwanten den laster van Antiphilus niet aangetoont hadde, de alderzwaarste straffe van den beschuldigden was onvermydelyk geweest. Maar ook, toen Ptolomeus het wanbedryf van den beschuldiger ontdekt hadde, veroordeelde hy hem om een slaaf te zyn van Apelles, en gaf aan den zelven 100 talenten. Zie daar de gelegenheit, die Apelles bewoog het uitmuntende tafereel van den laster te maken, waar van Lucianus de beschryving doedt. Het is jammer, dat hy de zelve gedaan heeft zonder zyne wanschikkelyke verkrachting der tydrekening te bemerken; want de zamenzwering van Theodotus is betrekkelyk tot de regeering van Ptolomeus Philopator, welke eerst begon hondert jaren na de doodt van Alexander. Lucianus spreekt dan van een anderen Apelles; of hy heeft eenige zamenzwering, die onder Ptolomeus Philadelphus gesmeed wierdt, vermengt met het verraadt van Theodotus. Het laatste is waarschynlyk, en genoegzaam zeker, als by *Bayle* blykt. 't Voornaamste meesterstuk van Apelles was de afbeelding van Venus, uit de zee voortkomende. Dit was het zelfde stuk, dat die van het eilandt Co, met het afbeeldsel van Antigonus van den zelfden schilder, in den tempel van Esculapius hadden, en dat zy afstonden aan Augustus, die hen daar voor hondert talenten quytscholdt, die zy aan schatting schuldig waren. Augustus wydde het zelve naderhandt in den tempel van Julius Cæsar aan den zelven toe. De benedenste delen van dit tafereel waren bedurven, en niemandt was bequaam om de zelve te herstellen. De tydt bedurf verder het overige, en toen deedt Nero eene andere Venus schilderen door Dorotheus, en in de plaatse van die van Apelles stellen. Zommigen zeggen, dat de meesteresse, welke Alexander aan hem afgestaan hadde, hem tot een voorbeeldt diende, toen hy dit afbeeldsel wilde maken: anderen dat Phryne, eene andere ligtvaardige vrouwe, daar toe diende. Men spreekt van een ander afbeeldsel van Venus, dat hy begonnen hadde, en dat het voorgaande te boven gegaan zoude hebben, indien de doodt hem niet belet hadde het zelve te voltooijen. Doch men zoude om verscheide redenen mogen denken, dat 'er eene Venus van Apelles geweest is, waar aan, het gene men van twee verscheide verhaalt, moet toegeëigent worden. Het afbeeldsel van Antigonus, waar van reets gewaagt is, hadt onze schilder in profil of op zy gemaakt, om daar door het gebrek van dezen koning, die een oog verloren hadde, te verbergen. Hy maakte nog verscheide andere stukken, waar van de ouden met achting gesproken hebben, als van de overwinning van Castor en Pollux, van Clytus, van Megabyzus, van Archelaus, en van Philippus. Hy liet ook een tafereel na van trekken of streepen, die hy zo fyn maakte by Protogenes, dat de zelve het gezicht ontsnapten. Geen zaak was 'er van zo veel belang, die Apelles konde verplichten eenen dag te zyn zonder zyn penceel te gebruiken, waar van het vermaarde spreekwoordt zynen oorspronk heeft: *Nulla dies sine linea. Geen dag zonder eenige streek.* Hy was gewoon, de stukken, die hy geschildert hadde, aan den weg ten toon te stellen, en zich daar achter te verbergen, om te horen, wat een ieder daar van oordeelde. Wanneer hy eens een schoon vrouwenbeeldt geschildert en aldus ten toon gestelt hadde, ging 'er een schoenmaker voorby, die iets op de schoenen te berispen vondt, dat Apelles gaarne aannam, en het gebrek verbeterde. Doch wanneer de schoenmaker des volgenden daags ook iets omtrent de schenkel van het beeldt begon te bedillen, quam Apelles te voorschyn en zeide: *Ne sutor ultra crepidam*, schoenmaker blyf by uw leest, en oordeel niet verder dan over de schoenen. Het was eene der voornaamste volmaaktheden van dezen meester, dat hy de oorspronkelyke voorwerpen zo ongemeen gelukkig trof in zyne taferelen, zodanig dat de aanzichtkundigen (Physionomisten) geen minder voorzeggingen deden op het gezicht van zyne afbeeldingen, dan of zy de oorspronkelyke voorwerpen zagen. Het verhaal van een geval, dat hy hadde aan het hof van Egypten, komt hier omtrent niet qualyk te passe. Apelles hadde het geluk niet gehad zich aan het hof van Alexander by Ptolomeus bemint te maken. Een storm noodzaakte hem te Alexandrië in te lopen, gedurende de regeering van Ptolomeus. Een bedrieger, om hem een quaden trek te spelen, ging hem zeggen, dat de koning hem op zyn middagmaaltydt nodigde. Apelles verscheen 'er; en, den koning zeer verstoort ziende, bragt tot zyne verschoning by, dat hy niet quam dan door zynen last. Men wilde, dat hy den gene, die hem genodigt hadde, zoude aanwyzen. Zulks was niet mogelyk; want de bedrieger was toen niet in het vertrek. Apelles begon hem met houtskool op den muur te schetsen; en Ptolomeus kende hem, zo haast hy maar eenige trekken gedaan hadde. De boeken, welke deze grote schilder over de schilderkunst opgestelt hadde, zyn alle verloren. Men weet niet waar, of wanneer hy gestorven is. *Strabo lib.* XIV. *Plin. lib.* XXXV. *cap.* 10. *&c. Lucian. de Calumn. Ælian. Var. Hist. Junius in Catal. Artific. pag.* 19. *Carlo Dati vit. d'Apell. Tollius. Sandrart. Bayle*, en andere schryvers, door den zelven bygebragt.

APELLES, een uitmuntent toneelspeelder in treurstoffen onder Caligula, hadt zich door onbetamelyke en schandelyke wegen in de gunst des keizers gewikkelt; maar wanneer de bloeije van zyne jeugt voorby gegaan was, wierdt hy een toneelspeelder, en hieldt zich zodanig in de gunst van Caligula, dat deze prins, die hem altoos, zelfs in 't openbaar, by zich wilde hebben, hem onder 't getal van zyne raden stelde. Maar op eenen tydt, dat hy hem vroeg by het standbeeldt van Jupiter: *Wie van beiden dunkt u de grootste te zyn, Jupiter, of my?* wierdt hy zo toornig, om dat Apelles niet spoedig genoeg antwoordde, dat hy hem wredelyk deedt geesselen. Hy zeide zelfs, by wyze van boertery, dat Apelles eene aangename stem hadde, zelfs in den klagenden toon. Eenigen verzekeren, dat hy hem in boeijens deedt slaan, en dat hy last gaf, dat men hem van tydt tot tydt op een radt deedt omdraaien. *Philo Legat. ad Cajum pag.* 1021. *Dio lib.* LXIX. *pag.* 643. *Sueton. in Calig. cap.* 33.

APELLES, een ketter een leerling van Marcion, was van gevoelen, dat 'er twee Goden waren, een goede, en een quade; waar van de eerste de werreldt geschapen, en de wet gegeven hadde, en de andere was de stichter van 't Euangelium, en de verlosser der werreldt. Deze dwaling hadt hy met zynen meester Marcion gemeen; doch uit zyne vergadering verstoten zynde om eenigen vleeschelyken handel, verdichtte hy eene andere kettery, of liever leerde de zelve van zekere Philumena, eene bezete dochter, die hy voorgaf eene inblazing van den H. Geest te hebben. Hy stelde toen nog wel twee Goden; doch dat de eene, die goet en de voornaamste was, ook den quaden gemaakt hadde, die de werreldt hadt geschapen. Hy verwierp de wet en de propheten; eigende aan Christus een luchtstoffelyk ligchaam toe, waar van hy, ten hemel varende, aan ieder element zyn gedeelte wedergegeven hadde, en loochende ook de ligchamelyke opstanding. De outvaders wederleiden krachtig deze dwalingen. *Epiphan. Hær.* 44. *Augustin. cap.* 23. *de Hær. & Daneus ad h. l. Tertull. de præscr. cap.* 30, 31. *Euseb. lib.* III. *hist. eccl. cap.* 13. *Baron. an. C.* 146. *Ittig. de Hæresiarch.*

APELLICON was geboortig van Teos, maar zette zich neder te Athene, en verkreeg aldaar het burgerrecht. Hy was zeer ryk en twistziek. Hy bemoeide zich met de philosophie, en omhelsde de secte der Peripatetische philosophen; maar hy deedt blyken, dat hy meerder talent hadde om de werken der pilosophen te kopen, dan om het verstandt van hunne gevoelens te verkrygen. Hy kocht de bibliotheek van Aristoteles, en verscheide andere talryke bibliotheken. Hy spaarde niets om de zeldzaamste stukken in te kopen, en hy hadde middelen uitgevonden, om uit de openbare staatsschriften de oorspronkelyke besluiten te ligten en weg te nemen, die outstyds te Athene genomen en bekent gemaakt waren. Indien 'er in de andere steden eenige oorspronkelyke stukken gevonden wierden, die van waardy waren, om hunne outheit, of om de weinige kennisse, die het gemeen daar van hadde, ter oorzake dat men de zelve zorgvuldig verborgen hieldt, hy besteedde zo veel moeite en zo vele zorgen om die machtig te worden, dat hy zich in het bezit gestelt hadde van alle papieren van dien aardt. De Atheniënzen, deze rovery ontdekt hebbende, zouden waarschynlyk Apellicon met de doodt gestraft hebben, indien hy zich niet hadde weggemaakt. Zyne vrienden deden hem wel haast herroepen. Hy verbondt zich aan het belang en aan den aanhang van Athenion, een Peripatetisch philosooph, die al het vermogen verkregen hadde, door eene beweging van het volk gedurende den oorlog der Romeinen tegen Mithridates. De verwarringen, die in dien tydt te Athene de overhandt hadden, dienden aan de eene zyde tot de verheffing van Apellicon, en aan de andere zyde om te doen zien dat hy niet bequaam was om het gezag te voeren. Athenion zondt hem om te gebieden in het eilandt Delos; maar Apellicon onderhieldt zo qualyk de krygstucht, en droeg zo weinig voorzorg tegen de vyandelyke overvallen, dat de Romeinen in het eilandt landden zonder ontdekt te worden, en aldaar de bezetting in den slaap ombragten. Apellicon hadt het geluk van zich door de vlucht te redden. Hy sturf weinig tyds voor dat Sylla zich meester maakte van Athene, het welke geschiedde in de CLXXIII Olympiade, omtrent het 666 jaar van Rome. Apellicon hadde tot een hogen prys van de nakomelingen der erfgenamen van Neleus de schriften van Aristoteles, en van Theophrastus onder hunne bibliotheken gekocht; hy deedt de zelve afschryven: maar zyne naschryvers vulden zo qualyk de plaatsen, welke de wurmen gegeten hadden, en die, welke door de vochtigheit uitgewischt waren, alzo de zelve schriften onder de aarde waren bewaart geweest, dat deze boeken met oneindige misslagen te voorschyn quamen. Na de doodt van Apellicon wierdt zyne bibliotheek door Sylla vervoert naar Rome. Apellicon was een schryver; want hy wordt bygebragt als een verdediger van Aristoteles, in opzichte van de quade geruchten, die men deedt lopen wegens de gemeenschap en het verbandt van dien philosooph met Hermias. *Athenæus l.* V. *p.* 214. *Strabo l.* XIII. *p.* 419. *Aristocles Peripateticus apud Eusebium Præp. Evang. l.* XV. *c.* 2. *Bayle Dict. Crit.*

APELLITEN wierden zekere ketters van de II eeuwe genoemt, die leerlingen waren van Apelles, eenen ketter, van wien hier voor gesproken is. *S. Epiphanius.*

APENBURG, eene stadt, en een kasteel in 't oude markgraafschap Brandenburg, tusschen Soltwedel en Gardeleben, vyf mylen van de eerste, en drie van de laatste plaats, die van Schulenburg als een out verblyf toebehorende. *Baudrand.*

APENNYN, een groot gebergte in Italië, dat de Latynsche schryvers *Mons Apenninus*, en de Italianen *Monte Apennino* noemen, begint by Savona op de kust van Genua, alwaar het zich met de zee-Alpen vereënigt, vervolgens door 't midden van Italië loopt, en als eene lange keten Zuidwaarts tot aan de Siciliaansche zeeëngte draait. Dit Apennynsche gebergte heeft naar zyne verscheide gelegenheit ook verscheide benamingen, gelyk het dan tusschen Lucca en Modena Monte St. Peregrino genoemt wordt. Het is van eene zeer grote hoogte; doch echter veel minder dan de Alpen. Des zelfs lengte is van omtrent 700 Italiaansche mylen. De hoge en gemene wegen over deze bergen worden zo wel onderhouden, dat men in weinige, zelfs in meest bewoonde landen, de gemene wegen zo wel en gemakkelyk vindt als in deze woeste gebergtens, ter oorzake van de grote menigte van reizigers, die de grote kosten, welke aan deze wegen gedaan worden, goetmaken. *Strabo lib.* V. *Plin. lib.* III. *cap.* 5. *Leand. Albert. Cluver. Burnet Reize door Ital. en Zwitserl.*

APENRADE, in 't Latyn *Apenroa*, eene stadt in Sleeswyk, aan een golf van de Oostzee, omtrent 3 mylen van Flensburg gelegen, is van weinig belang, en heeft van outs een kasteel gehad; doch het zelve is afgebroken, en in 't jaar 1411 aldaar een heerenhuis, Brunlundt genaamt, gebouwt. Het daar by behorende Gottorpsche ampt bestaat uit Rieeharde en Suderrangstorfharde. *Danckwerth Schlesw. P.* II. *cap.* 6. *pag.* 93, 96.

APER, (Arius) overste van de Pretoriaansche lyfwacht, en schoonvader van den keizer Numerianus, besloot zich op den keizerlyken troon te stellen, en den keizer, zynen schoonzoon, te vermoorden. Numerianus was zwak van gezicht, en deedt zich daarom in eenen besloten draagstoel dragen, kunnende het licht van den dag niet verdragen. Aper bediende zich van deze gelegenheit, en doodde hem in den jare 284. De soldaten begeerden ondertusschen den keizer te zien. Aper zocht gedurig uitvluchten, onder voorwendsel van de ongemakkelykheit van den vorst. Maar eenige dagen daarna wierdt de zaak ontdekt, door den stank van het dode ligchaam. Men verzekerde zich van Aper, dien Diocletianus zelfs doodde, en wierdt vervolgens door het leger in 't Oosten voor keizer uitgeroepen, op den 17 September des zelfden jaars. *Aper* betekent in 't Latyn een *wilt zwyn*. Door dit geval wierdt de voorzegging eener waarzegster bewaarheidt, die tegen Diocletianus gezegt hadde, dat hy keizer zoude worden wanneer hy het *wilde zwyn* zoude gedood hebben. *Vopiscus in Numer. Aurelius Victor. Euseb.*

Het geslacht van dezen Aper was doorluchtig te Rome, daar verscheide burgermeesters van dezen naam zyn geweest; als M. Flavius Aper, burgermeester onder het keizerryk van M. Aurelius, met T. Vitrassius Pollio, in het 176 jaar van Christus. M. Flavius Aper in het jaar 207 met Q. Allius Maximus, onder het keizerryk van Caracalla. Ook is 'er een Aper geweest, dat een letterkunstenaar was, enz. Lampridius spreekt van den eersten in het leven van den keizer Commodus.

APETOUS, in 't Latyn *Apetubæ*, zekere volkeren in Zuid-America in Brasilië. Hun landt is aan den kant van het gouvernement van Puerto Seguro.

APHACA, eene stadt van Syrië. Zie APHEK.

APHANES, een leerling van Aristo, wiens leven hy beschreven heeft. *Athen. lib.* VII.

APHAREUS, een Atheensch redenaar en treurdichter, was gehuwelykt met eene dochter van Isocrates. Plutarchus getuigt, dat hy 37 treurspelen gedicht zou hebben. Suidas stelt zyn levenstydt in de XCV Olympiade. *Plutarch. de vit.* X. *Rhetor. in Isocrate. Suidas.*

APHARSECHAITEN, APHARSATCHITEN, of APHARSEKITEN, volkeren van Samaria, die gekomen waren van eene plaats tusschen den Tiger en den Euphraat. Zy kantten zich tegen de herbouwing van den tempel te Jeruzalem, na de wederkeering der Joden uit de Babylonische gevangenis. *Esra* IV. 9. *en* V. 6.

APHARSITEN, volkeren, die zich mede tegen de herbouwing van den tempel aankantten. *Esra* IV. 9.

APHEK, APHIK, *Apheka*, is de naam van verscheide steden, van eenige van de welke hier na in het byzonder gesproken wordt. Reland telt 'er drie op, die in 't Beloofde Landt gelegen waren, als eene in den stamme Aser, die *Josua* XIX, 30 *Aphek*; en *Josua* XIII, in de grondtale, *Aphik* genoemt wordt; uit welke laatste plaats blykt, dat de zelve naby het landt der Sidoniers gelegen was; de twede, waar van I *Sam.* XXIX gesproken wordt, wat naby Jisreël. De derde, waar van men I *Sam.* IV leest, was in den stamme Juda. Hy zegt ook, dat zommigen willen, dat Syrië mede eene stadt van dien naam gehad heeft, uit I *Reg.* XX, 26. Doch *Josephus Oudh.* VIII, 8 zegt, dat deze in de grote vlakte gelegen was. Simon, in zyn *Dict. de la Bible*, daar men gelooft dat *Apher* voor *Aphek* genomen is, stelt drie voorname plaatsen van dezen naam, als twee steden in den stamme Aser, en een sterken toren naby Antipatris.

APHEK, eene stadt van den stamme Aser, welke anderen eene stadt van Syrië, en eene der voornaamste van het koninkryk van Syrië noemen, is inzonderheit vermaart in de H. Schrifture, om dat naby de zelve die grote veldslag voorviel tusschen Achab, den koning van Israël, en Benhadad, den koning van Syrië, in welken de laatste geslagen wierdt, met verlies van 100000 voetknechten op het slagveldt. 27000 mannen, die van de Syriers overgebleven waren, vluchtten in Aphek; doch de muur viel op hen, en verpletterde hen. Simon zegt, dat de koning van Syrië mede sneuvelde met zyn volk; doch het tegendeel blykt I *Reg.* XX, 26, enz. Men wil, dat deze stadt mogelyk de zelfde is, die in den Libanon, tusschen Heliopolis en Biblos, aan de rivier Adonis gelegen was, daar men den vermaarden tempel van Aphacita vondt. Men gelooft ook, dat deze stadt wel de zelfde konde zyn, die verdronken is in een meir van den berg Libanon, dat negen of tien mylen in zynen omtrek heeft, waar van Paulus in zyne *Vojage du Levant T.* I; *cap.* 20, *pag.* 265 zegt, dat men 'er onder het water nog een groot getal huizen in zyn geheel ziet.

APHEK, eene stadt in de vlakte van Jizreël; by welke de legerplaats der Philistynen was, terwyl Saul en zyn leger zich onthielden op de bergen van Gilboa. I *Sam.* XXIX, 1.

APHEK, eene stadt in den stamme Juda, was de zelfde, naby welke de Philistynen zich legerden, wanneer zy de arke namen, in het 2939 jaar der werreldt, het 1112 voor Christus. Het schynt de zelve stadt te zyn, die *Josua* XV, 53 Apheka genoemt wordt. Simon noemt de zelve *Amphec*, tegen het oorspronkelyke Hebreeusch, en tegen Josephus, dien hy bybrengt, en die de zelve mede *Aphek* noemt, *Oudh.* V, 11. Men vindt echter Amphec in de vertaling van dien schryver door Arnauld d'Andilly. Baudrand, die Bredenbach bybrengt, noemt de zelve *Aphek*, en zegt dat der zelver tegenwoordige naam is *Faba.*

APHELA, eene stadt in Magnesië, eene Thessalische provincie, aan de Golf del Vollo. Deze plaats is bekent, om dat de Argonauten, die naar Colchos zeilden, uit den zelven haven zouden uitgelopen zyn. *Stephan. Apollon. lib.* I. *Argonaut.*

APHERDIANUS, (Petrus) op zyn Nederlandsch Pieter van Aafferden geheten, bloeide in 't jaar 1560. Volgens zommiger stellinge is hy te Amsterdam in Hollandt, en volgens Slichtenhorst en Zweertius meninge te Wageningen in Gelderlandt ter werreldt gekomen, zynde der eersten meninge daar uit voortgekomen, dat hy zynen meesten levenstydt in die grote koopstadt met het onderwyzen der Latynsche tale doorgebragt heeft, waar omtrent hy den lof behaalt heeft van een goet leermeester te zyn geweest, hadt hy maar de dichtkunst laten varen en gene vaarzen gemaakt, die ruim zo slecht zyn, als zyne taalgeleertheit goet was. Men hebbe slechts zyne uitgegeve boeken na te slaan, die ten opschrift hebben:

Tyrocinium Latinæ linguæ. Colon ap Gymnicum. in 8.
Methodus discendi formulas linguæ Latinæ. Ibid. in 8.
Epigrammatum Moralium libri duo. Antverp. 1560. & Colon. 1580.
Institutio Puerorum. Antverp. 1560.
Disticha Moralia. Ibid. 1578. in 8.
Similia Erasmi & Apophthegmata. Daventr. ap. Bornium 1577 in 8.

APHEREMA, een der drie Toparchiën of gerichten, aan Judea gehecht door de koningen van Syrië. I. *Mach.* XI, 33. Men meent, dat dit het zelfde geweest is met Ephraim, waar van gemeld wordt *Joann.* XI. 54.

APHGASI is een geslacht der Tartaren, dat aan de Westzyde van de Wolga woont, omtrent ten Zuiden van het koninkryk van Astracan, aan de Caspische zee, en de rivier Cupa, die zich in de Palus Mæotis werpt, boven de plaats, alwaar de Circassische Tartaren tusschen den Pontus Euxinus en de Caspische zee wonen. *Guagn. Engelsch. Dict.*

APHIAH, een Israëlyt, van den stamme Benjamin, was de vader van Bechorat, en een der voorvaders van Saul, den eersten koning der Israëliten. I. *Sam.* IX. 1.

APHOSIATIN, *Ephesiorum Portus*, een haven van Romelië, in het Europische Turkye. Zy is aan de kust van de Zwarte zee, omtrent 4 mylen benoorden de stadt Constantinopel gelegen. *Baudrand.*

APHRODISEA, hedendaags APODISIA genaamt, eene stadt in Carië, hadt eertyds een bisdom, onder dat van Stauropolis behorende. Maar tegenwoordig is het zelve byna ten eenemale verwoest, in het Turksche gebiedt. Het was de geboorteplaats van Alexander Aphrodiseus, en andere vermaarde mannen. Het heeft ook prelaten gehad, die verscheide concilien ondertekent hebben, en anderen, dat ketters waren. Daar van wordt ook gewag gemaakt in de laatste wet van het Theodosiaansche Codex. *Ptol. lib.* V. *cap.* 2.

APHRODISEA, of Cabo de Creuz, *Aphrodisium*, een voorgebergte in de Middelandsche zee, niet verre van Roses in Catalonië. Eenige vermengen het zelve met Porto Vendrez, dat het *Portus Veneris* der ouden was. *Marca Hist. Hispan.*

APHRODISEUS, (Alexander) een der uitleggers van Aristoteles, die den zin van dezen philosooph het best doorgrond heeft. Zie *Vossius Theol. Gent. lib.* I. *cap.* 4.

APHRODISIUM, eene stadt in Cyprus, 24 mylen van Salamine ten Noorden gelegen. Hedendaags is 'er maar een klein vlek van overig.

APHRODISIUM, eene stadt in Africa. Zie Africa.

APHRODISIUS, een Egypptenaar, zoude een leerling van den Apostel Petrus, en naderhandt bisschop van Bourges geweest zyn, gelyk Volaterranus voorgeeft. Daar zyn 'er, die geloven dat Christus in zyne vlucht naar Egypten in zyn huis te groot-Caïro twee jaren zoude verborgen geweest zyn. *Joseph. Oudh.* I.

APHRODITA, een bynaam van de godinne Venus, aldus van ἀφρὸς, *zee-schuim*, genoemt, dewyl zy, naar de vindingen der dichters, uit het schuim der zee geboren zoude zyn; waarom ook hare feesten Aphrodisiaansche genoemt wierden. Deze naam komt van het Hebreeusche *Aphradatha*, dat eene vrouwe van een ergerlyk leven betekent. Zie de aantekeningen op de

Theogonia van Hesiodus, te Amsterdam in 't jaar 1701 gedrukt.

APHTHARDOCITEN, of PHANTASIASTEN. Zie INCORRUPTICOLEN.

APHTHONIUS van Antiochië, een Sophist en redenkunstenaar, leefde in de twede eeuw. Hy schreef *Progymnasmata, seu Praexercitamenta in Rhetoricam*, 't welk men nog in de scholen gebruikt, als ook in *Artem Hermogenis*, enz. *Suidas. Volaterr. Anthrop. lib.* XIII. *Genebrard. in Chron.*

APHYTE, of APHYTIS, eene stadt in Thracië, niet verre van Pallene, was eertyds wegens den tempel van Apollo vermaart, die aldaar Godspraken gaf. Der zelver inwoners hadden eene byzondere eerbiedigheit voor Jupiter Ammon, en weken daar in zelfs de Afrikaansche Ammoniten niet, zo Pausanias verhaalt. Hy voegt 'er by, dat Jupiter Ammon des nachts aan Lysander verscheen, wanneer hy deze plaats belegerde; 't geen te wege bragt, dat de zelve de belegering opbrak; waarom die van Aphyte Jupiter Ammon sedert in groter eere hielden. *Stephan. Pausan. in Lacon.*

APIANUS is een naam, die verkeerdelyk en door onkunde aan den letterkunstenaar Apion gegeven wordt. Zie APION.

APIANUS, (PETRUS) was in 't ampt van Leisnich in Meissen in 't jaar 1495 geboren, en was eigentlyk *Bienewitz*, of *Bennewitz* genoemt: doch dewyl *Biene* in 't Hoogduitsch eene byë betekent, nam hy den Latynschen naam van Apianus aan. Hy maakte een groten voortgang in de wiskunde, en wierdt in 't jaar 1524 hoogleeraar in gemelde wetenschap te Ingolstadt, en bleef aldaar, hoewel men hem te Leipzich, Tubingen, Weenen, Padua en Ferrare hoger jaargeldt aanboodt. Keizer Karel de V was niet alleen dikwils met hem in gesprek, maar beschonk hem ook rykelyk, en verhief hem ook in den jare 1541 met zyne broeders in den adelyken standt. Apianus droeg aan hem een werk op, dat hy *Cosmographicus*, *Geographica instructio*, of *Astronomicum Caesarium* noemde, en gaf ook onder zynen naam uit *Quadrans Universalis & Astronomicum instrumentum*. Hy overleedt te Ingolstadt den 21 April des jaars 1552. Petrus Apianus wordt beschuldigt *Rojaumont* nagefschreven te hebben. Behalven de vorengemelde twee wiskundige boeken heeft hy van alle oorden vele aloude gedenkstenen en opschriften byeen gezocht, en de zelve in 't jaar 1534 te Ingolstadt op zyn eige drukkery gebragt, en uitgegeven onder dusdanig opschrift:

Inscriptiones sacrosanctae vetustatis, non illae quidem Romanae, sed totius fere orbis.

Albini Meis. land-und berg-chron, pag. 350. *Pantaleon P.* III. *Prosop. Boissard P.* I. *Icon. Adam vit. Philos. Voss. de Scient. Mathem. Bayle.*

APIANUS, (PHILIPPUS) een zoon van den voorgaanden, wierdt den 14 September des jaars 1531 te Ingolstadt geboren. Zyn vader liet hem met veel zorg opvoeden, en hy beantwoordde dit alles door zyne grote naarstigheit, en den goeden voortgang, dien hy in de studien, en voornamentlyk in de wiskunst, maakte. In 't jaar 1549 ging hy naar Straasburg, bezocht in 't volgende jaar de vermaartste hogescholen in Vrankryk; en wanneer zyn vader in 't jaar 1552 sturf, was hy zyn opvolger in 't hoogleeraarschap in de wiskunde te Ingolstadt. Maar dewyl hy van een zwak ligchaamsgestel was, leide hy zich op de geneeskunde toe, deedt om die reden in den jare 1557 eene reize naar Italië, en hoorde aldaar de voornaamste geneesheren. In 't jaar 1564 deedt hy nog eene reize naar Italië, en wierdt te Bolonje doctor in de Medicynen. Wanneer hy van daar te huis quam, gaf hy in 't jaar 1567 eene beschryving van Beyeren uit, waar voor hy van Albertus, hertog van Beyeren, 2500 dukaten tot een vereering verkreeg, als mede eene verhandeling *de Umbris*, en eenige andere, die nog niet gedrukt zyn. Doch wanneer hy in 't jaar 1568 tot den Lutherschen godsdienst overging, moest hy Ingolstadt verlaten, en begaf zich naar Weenen, alwaar Maximiliaan de II hem wel ontfing. Hy hieldt zich aldaar 3 maanden op, wierdt in 't jaar 1569 hoogleeraar in de wiskunde te Tubingen, en sturf in 't jaar 1589. *Melch. Adam. in vit. Phil. Gesner. Voss. Freher.*

APIARIUS, een priester van de kerke te Sicca in Numidië, wierdt wegens verscheide misdaden aangeklaagt, en door de bisschoppen van die provincie omtrent den jare 417 veroordeelt; doch hy beriep zich op den paus Sosimus, welke gezanten naar Africa zondt, om de zaak recht te onderzoeken, en hy wist zyne zaken zo behendig te beleggen, dat die paus hem vry verklaarde. Dit werk baarde zo veel verschil, dat het onder dezen paus noch onder zynen opvolger niet konde beslist worden, maar in het begin van 't pausschap van Celestinus beging Apiarius, die van Sicca naar Tabarea geweken was, zulke grove misslagen, dat hy wederom veroordeelt wierdt, en zyne wanbedryven sedert in een synode beleden hebbende, wierdt de zaak afgedaan. Dit was het begin van de zake der Appellen, waar van de schryvers zo verscheidentlyk gesproken hebben, V *Concilie van Carthago, kap.* 101. 103. 105. *Baron. A. C.* 419. *& seq. de Marca.*

APICATA, de vrouw van Sejanus te Rome, meer dan 6 jaren voor zynen val van hem verstoten zynde, wierdt daarom niet verdacht gehouden medeplichtig te zyn aan 't bedryf van haren man. Doch wanneer deze ongelukkige de dode ligchamen harer kinderen op de Gemonische trappen, dat eene gerechtsplaats was, geworpen zag, begeerde zy niet langer te leven, zondt derhalven een geschrift aan Tiberius, waar in zy hem alle de geheimen van de doodt van Drusus openbaarde, die door de verradery van zyne gemalinne, de jonge Livia, die Sejanus tot zynen wil gebruikt hadde, en door de verradery van den arts Eudemus, en van een gesneden Ligdus om hals geraakt was. Apicata wilde zich hier door van hare medeminnares wreken, en liever sterven dan haar laten leven; dewyl zy Livia niet konde beschuldigen, zonder zich zelf schuldig te verklaren, om dat zy niet eer de oorzaken van de doodt van Drusus geopenbaart hadde. *Tacitus Annal. lib.* IV.

APICE, *Apicium*, een vlek van het koninkryk van Napels in 't Noorder of Principato Ultra, twee mylen beoosten de stadt Benevente. Het heeft weinig inwoners. *Baudrand.*

APICIUS is de naam geweest van drie personen te Rome, die door hunne gulzigheit vermaart waren. De eerste leefde voor de verandering van de Republyk, de twede onder Augustus en onder Tiberius, en de laatste onder Trajanus. Athenæus wil van den eersten APICIUS spreken, wanneer hy, gezegt hebbende, op het getuignis van Posidonius, dat men te Rome de geheugenis van een zekeren Apicius bewaarde, die alle menschen in gulzigheit overtroffen hadde, daar by voegt, dat de zelve Apicius de oorzaak was van de ballingschap van Rutilius. Men weet, dat Posidonius ten tyde van Pompejus gebloeit heeft, en dat Rutilius omtrent het 660 jaar van Rome gebannen wierdt. De twede APICIUS is de vermaartste van de drie. Athenæus plaatst hem onder Tiberius, en zegt dat hy onnoemelyke sommen voor zynen buik te koste leide, en dat 'er verscheide slag van gerechten waren, die zynen naam droegen. Seneca spreekt van hem in zynen XCV brief, in het elfde hoofdstuk van het boek *de Vitâ beatâ*, en in de verhandelinge van vertroostinge, die hy schreef aan zyne moeder Helvia, onder den keizer Claudius. Men vindt in dit laatste werk, dat deze Apicius geleeft hadt ten tyde van Seneca, en dat hy, om zo te spreken, eene schole der gulzigheit en voor 't keelgat te Rome gehouden hadde; dat hy twee millioenen en een half verquist hadde om goetcier te maken; dat hy zich in grote schulden gewikkelt ziende, eindelyk bedacht was geweest om den staat van zyne goederen te onderzoeken; en dat hy, bevonden hebbende, dat hem maar twee hondert en 50000 guldens overig waren, als hy zyne schulden zoude betaalt hebben, zich zelf met vergif ombragt, gelyk of hy gevreest hadde met zulk eene somme van honger te zullen sterven. Dio, die hem *M. Gabius Apicius* noemt, verhaalt het zelfde, en voegt 'er eene byzonderheit by, die ook in 't eerste hoofdstuk van 't IV der Jaarboeken van Tacitus gevonden wordt, dat Sejanus, in zyne eerste jonkheit, zich aan hem ten besten gegeven hadde. Plinius noemt hem *M. Apicius*, en maakt dikwils gewag van de grage spyzen (ragouts), die hy uitvondt: *Nepotum omnium altissimus gurges.* Men hadt een boek gemaakt over zyne gulzigheit, dat Athenæus aanhaalt; Apion was daar van de schryver. Men moet niet twyfelen, of de *Apicius* van *Juvenalis*, van *Martialis*, van *Lampridius*, enz. is deze zelfde geweest. Men vindt by den laatsten schryver, dat de keizer Heliogabalus dikwils tongen van paauwen en nachtegalen at, in navolging van Apicius. *Comedit sæpius, ad imitationem Apicii, calcanea camelorum, & cristas vivis gallinaceis demptas, linguas pavonum & lusciniarum.* Behalven de plaats van Juvenalis, (*Satyra* IV, *vers* 23,) daar zekerlyk van dezen Apicius gesproken wordt, is 'er nog eene andere *Satyra* XI, *vers* 3:

Quid enim majore cachinno
Excipitur vulgi quam pauper Apicius?

Daar Apicius in 't algemeen een mensch betekent, die veel verquist om zich te voeden: zynde het kinderachtig, dat eenige uitleggers hier verstaan den Apicius van 't eerste boek van Athenæus, of dien van het IV Hekeldicht van Juvenalis. De derde APICIUS leefde onder Trajanus. Hy hadt een wonderlyk geheim om de oesters te bewaren. Zulks bleek, wanneer hy 'er aan Trajanus zondt in 't landt der Parthen. De zelve waren nog versch, wanneer die prins ze ontfing. De naam van Apicius is een langen tydt eigen gebleven aan verscheide spyzen, en maakte als eene zekere secte onder de koks. Men heeft eene verhandeling *de Re culinariâ*, onder den naam van *Cælius Apicius*, die eenige oordeelkundigen menen vry out te zyn, hoewel zy niet van gevoelen zyn, dat het door eenen van deze drie Apiciën opgestelt is. Zommigen noemen den schryver van dit boek liever *Apicus Cælius.* Een geleert Deen is onder dit getal, en hy schryft dit werk toe aan den gene, die oesters zondt aan den keizer Trajanus. Dit boek wierdt gevonden in het eilandt van Maguelone, naby Montpellier, door Albanus Torinus, die het zelve twaalf jaren daarna, te weten in den jare 1541, te Basel deedt drukken. Het was reets byna hondert jaren te voren elders gevonden, onder paus Nicolaas den V, door Enoch van Ascoli. Op den tytel stont: *M. Cæcilius Apicius.* Vossius meent, dat de schryver genoemt was *M. Cælius*, of *M. Cæcilius*, en dat hy zyn werk noemde *Apicius*, om dat het van de keuken handelde. Men vindt iets in de aanmerkingen van Casaubonus over Athenæus wegens onzen Apicius; en Bayle heeft eenige misslagen van verscheide schryvers wegens den zelven ontdekt, die hy in zyne laatste aantekening over dit artykel byeengevoegt heeft. *Athenæus lib.* I. *pag.* 7. *lib.* IV. *pag.* 168. *& lib.* VII. *pag.* 294. *Dio lib.* LVII. *Plinius lib.* VIII. *cap.* 51. *lib.* IX. *cap.* 18. *lib.* X. *cap.* 48. *lib.* XIX. *cap.* 8. *Martial. Epigram.* LXIX. *lib.* II. *& Epigram.* LXXIII. *lib.* X. *Lamprid. in Heliogab. cap.* 20. *pag.* 835. *Vide etiam cap.* 18. *pag.* 827. *& cap.* 24. *pag.* 857. *Bernard. Autumnus in hunc locum Juvenal. Farnab. in eund. Juvenal. locum. Platina in vita Nicolai* V. *Voss. de Analogia lib.* I. *cap.* XIV. *pag.* 55 *Casaub. in Athen. lib.* I. *cap.* 6. *& lib.* IV. *cap.* 19. *Bayle Dict. Crit.*

APINE, *Apina*, eene oude stadt in Italië in de provincie van Apulië, door Diomedes gebouwt, die ook ter zelver tydt de stadt Trica in 't zelfde landschap gebouwt heeft; welke beide steden naderhandt geheel verwoest zyn, dat gelegenheit gegeven heeft tot

het

het spreekwoordt *Apinæ & tricæ*, wanneer men van eene zake van weinig gevolg wilde spreken; wordende daarom ook de poetsemakers en tafelschuimers by verachting *Apinarii* genoemt. *Plin. lib.* III. *cap.* 11. *Trebell. Pollio.*

APIOLE, eene oude stadt in Italië, welke Lucius Tarquinius de oude veroverde, en waar van de buit diende om de eerste gronden van het Kapitool te leggen. *Plin. lib.* III. *cap.* 15. *Stephan.*

APION, een vermaart letterkunstenaar, geboortig van Oasis in Egypten, dien eenigen verkeerdelyk *Apianus* of *Appion* noemen, dewyl zyn naam ontleent is van *Apis*, eene Godheit der Egyptenaren, en niet van *Appia*, een Romeinsch geslacht. Hy verkreeg het burgerrecht van Alexandrië. Suidas maakt hem een zoon van Plistonices; doch anderen zeggen, dat zyn vader Posidonius genoemt wierdt. Hy leeraarde te Rome onder de regeering van Tiberius. Men kan niet ontkennen, dat hy geleert was, en dat hy met veel naarstigheit de onbekentste outheden doorsnuffelt hadt, en alles, wat aan de geleertheit een merkteken van naaukeurigheit en verscheidenheid kan byzetten; maar hy was een rechte waanwyze, die zich met moeijelyke verschillen ophieldt, die van weinig belang waren. Hy beroemde zich met de uiterste schaamteloosheit de onsterfelykheit te geven aan de genen, aan welke hy zyne werken opdroeg. Gene voorzegging of belofte is ooit valscher geweest. Geen van zyne boeken heeft het bederf der tyden kunnen tegenstaan; en indien andere schryvers ons niet onderrecht hadden, wie hy was, men zoude tegenwoordig zynen naam en zynen persoon niet kennen. Hy heeft alzo niets gedaan ten voordeele van de genen, welker naam hy aan 't hoofdt van zyne werken stelde. Zie hier in zyn geheel de plaats, in welke Plinius daar omtrent spreekt, aan welke zommigen eene verkeerde uitlegging gegeven hebben *Apion quidam Grammaticus, hic, quem Tiberius Cæsar cymbalum mundi vocabat, quum publicæ famæ tympanum potius videri posset, immortalitate donari à se scripsit, ad quos aliqua componebat.* Hoewel men niet alles verstaat, wat de keizer Tiberius zeggen wilde, wanneer hy hem *de cymbaal der werreldt* noemde, kan men gemakkelyk begrypen, dat hy Apion voor een zwetser hieldt, die al de werreldt door de schreeuwende snorkery van zyne geleertheit verdoofde; en Plinius bedient zich van de spreekwyze *publicæ famæ tympanum*, welke eene byzondere kracht heeft om eenen man te vertonen als een openbaar omroeper, die op het geluidt van de trommel, van de trompet, of van het bekken aan alle de inwoners van eene stadt bekent maakt het gene men wil dat al de werreldt weten zal. Apion was het hoofdt van een gezantschap, dat die van Alexandrië aan Caligula zonden, om zich te beklagen over de Joden, die in hunne stadt woonden, met welke zy grote verschillen hadden. Hy ging met twee andere afgezondenen naar Rome. De Joden zonden ook drie mannen aan Caligula om hun gedrag te rechtvaardigen, volgens Josephus; doch Philo zegt, dat het gezantschap der Joden bestont uit vyf mannen. Philo was het hoofdt van hun gezantschap. Apion, aangedaan door al den haat, welken de Egyptenaars van oude tyden af tegen de Joodsche natie hadden opgevat, beschuldigde de Joden van verscheide wanbedryven, en drong voornamelyk aan op het gene Caligula het meest verbitteren konde; dat is dat de Joden hem gene beelden wilden toewyden, noch by zynen naam zweren, daar alle de volkeren van het keizerryk hem tempels en altaren heiligden. Apion bediende zich inzonderheit van deze uitvlucht om de Joden hunne zaak, die eigentlyk hunne voorrechten betrof, te doen verliezen, dewyl zy de zelve, voor een onzydig rechter zekerlyk gewonnen zouden hebben. Op de zelfde wyze handelen dagelyks de valsche devotaristen, zy werpen zich in alle verschillen op beschuldigingen van Godloosheit, en schilderen hunne partyen af met hatelyke verwen, om zich te vestigen in de dwinglandy over de gemoederen, en in de regeering van allerlei zaken, daar zy zich met geweldt indringen. Een der voornaamste werken van Apion was dat der *Oudheden van Egypten*. Het was ongetwyfelt dit werk, waar in hy omstandig genoeg sprak van de pyramiden, om te verdienen dat Plinius hem gestelt heeft onder het getal der twaalf schryvers, die over deze stoffe geschreven hebben. Hy spreekt in het zelve boek zeer qualyk van de Joden; maar hy vergenoegde zich niet met hen te mishandelen in de gelegenheden, die hem zyne Outheden van Egypten daar toe verschaften, hy maakte opzettelyk een werk tegen hen. Josephus oordeelde zich verplicht de quaadaardige lasteringen, waar mede deze schryver hen belast hadde, te wederleggen, in zyne verantwoording, die hy uitgaf tegen de berispingen van zyne Joodsche Outheden, en tegen de lasteringen, die men tegen de Joden verbreidde. De helft van deze verantwoording raakt Apion niet, hoewel men de zelve gemenelyk bybrengt gelyk of ze in 't geheel tegen Apion geschreven was. Origenes haalt de zelve aan onder den tytel *de Antiquitate Gentis Judaicæ*. Apion was niet in 't leven, wanneer deze wederlegging geschreven wierdt; want men vindt daar in eene aanmerking over de wyze van zyne doodt. Men verzekert daar in, dat hy, zo veel gespot hebbende met de Joodsche plechtigheden, zonder in acht te nemen, dat hy, door zyne lasteringen tegen de Joden, in eenigen opzichte de oude wetten der Egyptenaren, en onder anderen die van de besnydenis, met voeten tradt, door eene ziekte aangetast wierdt, welke snydingen in de natuurlyke delen vereischte; maar dat dit hulpmiddel niet belette dat hy aan die quaal sturf, onder het lyden van grote smarten. Hy hadt beroemt den geest van Homerus aangeroepen te hebben, om het vaderlandt en het geslacht van dien dichter te weten. Behalven van de twee reetsgemelde werken van Apion zyn 'er nog de tytels van twee of drie andere. Hy schreef eene verhandeling *de Luxu Apicii*, eene andere *de Linguâ Romanâ*, en eene andere *de Disciplinâ metallicâ*. Suidas eigent hem eene historie toe, waar in hy van ieder natie handelde. De vermaarde historie van den Leeuw van Androcles is alleen bekent door het verhaal van Apion. Hy spreekt daar van als een ooggetuige. Aulus Gellius verhaalt het zelve na hem. Hy is hem nog eene andere aanmerking verschuldigt; dat is de reden, waarom de ouden eenen juweelring droegen aan den vinger naast de pink van de regterhandt. Apion gaf daar van eene reden, getrokken uit de ontdekkingen, welke men in Egypten gedaan hadde door de ontleedkunde. Het is niet waar, dat Apion verhaalt, dat Euphranor, Jupiter willende schilderen, zich te Athene ging beraden met eenen professor, die Homerus las voor zyne scholieren, en dat die schilder eene heerlyke afbeelding van dien Godt maakte naar de beschryving, welke die dichter in 't eerste boek van de *Iliade* van eenen Jupiter doedt. Deze misslag van den vader Rapin, in den eersten druk van zyne *Reflexions sur la Poëtique*, wierdt scherpelyk gehekelt door den Jesuit Vavasseur. *Vossius de histor. Græcis. pag.* 531. *Josephus contra Apionem lib.* II. *Oudheden* XVIII. 10. *Jul. Afric. apud Euseb. Præparat. Evangel. lib.* X. *cap.* 10. *Suidas in* Ἀπίων. *Plinius in Præf. Natur. hist. Idem lib.* XXX. *cap.* 2. *lib.* XXXVI. *cap.* 12. XXXVII. *cap.* 5. *Idem in Indice libri* XXXV. *Philo de legat. pag.* 1041. *& seq. Justin. Paræn. ad Græcos pag.* 9. *Clemens Alexandr. Stromat. lib.* I. *pag.* 320. *Origenes contra Celsum. Tatian. apud Euseb. Præpar. Evang. pag.* 493. *Athen. lib.* VII. *pag.* 294. *lib.* XV. *pag.* 680. *Aulus Gellius lib.* V. *cap.* 14. *lib.* X. *cap.* 10. *Rapin Reflex. sur la Poët. n.* 28. *pag.* 73. *d'Edition de* 1674. *Bayle Dict. Crit.*

APIS, eene stadt gelegen aan 't uiterste van Egypten, op de grenzen van Lybië, volgens Herodotus *lib.* II, daar hy het zelfde verhaalt van de twee steden Marea en Apis; doch dat op de laatste plaats moet toegepast worden. Te weten, hy verhaalt, dat de inwoners van deze stadt, voorgevende Lybiërs te zyn, en zich niet kunnende schikken naar den Godsdienst der Egyptenaren, die hen verboodt koe-vleesch te eeten, naar het Orakel van Jupiter Ammon zonden, om te verklaren, dat zy niets gemeens hadden met de Egyptenaren; dat zy buiten de Delta woonden; en dat zy een gevoelen hebbende, dat met het hunne strydig was, de vryheit wilden hebben van alles te eeten: maar deze godheit stont hen het zelve niet toe, verzekerende dat alles, wat de Nyl in zyne overvloeijing besproeide, tot Egypten behoorde, en dat alle de genen, die beneden de stadt Elephantina van de wateren van deze rivier dronken, Egyptenaars waren.

APIS, de derde koning der Argiven, een zoon van Jupiter en van Niobe, regeerde omtrent 35 jaren in Achaje omtrent het 2237 jaar der werreldt, het 1747 voor Christus. Naderhandt gaf hy het koninkryk aan zynen broeder Egialeus over, reisde naar Egypten, maakte zich aldaar onder den naam van *Osiris* bekent, en trouwde met Isis. Hy beschaafde de Egyptenaars, die voorhenen zeer ongeschikt waren; en na dat hy hen den wynbouw geleert hadde, wierdt hy van hen tot koning verkoren. Hy regeerde zo verstandig en met zo veel omzichtigheit, dat zy hem na zyne doodt als eenen Godt, onder de gedaante van eenen os, eerden. De Godsdienst der Egyptenaren vorderde, dat deze stier niet lang mogt leven, en de zelve wierdt op een zekeren tydt, by de fontein der priesters gedood, waar over iedereen rouw droeg: ook wierden 'er grote kosten tot zyne begravinge gedaan. Plutarchus verzekert, dat Ptolomeus 50 talenten gaf, en dat andere koningen tot 100 talenten toe gaven tot de begravenisse van een eenigen dezer stieren. Deze plechtigheit verricht zynde, zochten de priesters een anderen jongen os, die den vorigen gelyk was; en zo haast men dien gevonden hadt, hieldt de rouw op. De zelve wierdt 40 dagen na malkander met grote zorge onthaalt, en binnen dien tydt mogten de vrouwen hem alleen zien; doch naderhandt mogten zy 'er nooit bykomen. Daar op zetten de priesters hem in een overdekt vaartuig, waar in een afgezondert vertrek voor hem was, met gout versiert, en dus wierdt hy met grote plechtigheden naar Memphis gevoert, werwaarts de Egyptenaars zich in groten getale begaven, om de waarheit van zekere zaken na te speuren. Voor dezen stier waren twee kamers gemaakt, die hunnen ingang van de eene in de andere hadden. Nadat het dier dan in de eene of de andere kamer ging, wierdt het voor een goet of voor een quaat voorteken gehouden. Zy maakten ook verscheide uitleggingen wanneer de os het gegeven voeder aannam, of niet wilde eeten. Zo menigmaal hy in 't openbaar vertoont wierdt, zag men hem met een lyfwacht omringt, en vele kinderen voor hem gaande, die ter zyner eere vele lofzangen opzongen, en zomtyds als met een schielyke razerny overvallen, toekomende dingen voorzeiden, welke plechtigheden by de Romeinen scherpelyk verboden waren. Het beeldt van dezen afgodt was op verscheidenerlei wyze van metaal, van edelgesteente en van hout gemaakt. Zommigen houden Apis voor Esculapius; anderen voor den Nyl. Ook schryven eenigen, dat Apis een ryk Egyptenaar geweest is, die de Alexandrynen in een groten hongersnoodt met geldt en koorn onderstandt deedt, waarom zy tot dankbaarheit eenen tempel tot zyner eere stichten, welken de keizer Theodosius met het standbeeldt, dat men Serapis noemde, 389 jaren na Christus liet omwerpen, en zulks na eenen opstandt, die door de Heidenen, aldaar wonende, verwekt was, welke zeer vergramt waren, dat wanneer Theophilus van Alexandrië van den keizer een algemenen tempel hadt verkregen, men onder den zelven zekere holen en kelders vondt, waar door hunne afschuwelyke geheimen ontdekt wierden. Ter eere van Apis was ook een tempel te Canope in Egypten gebouwt, waar henen van alle oorden mannen en vrouwen toevloeiden, die met onkuische gebaarden dansten en zongen. Deze afgodische offendienst hadt zich tot in de Indiën uitgebreid, gelyk *P. della Valle in 't* IV *boek* verhaalt. *Plutarch. de Isid. & Osir. Cic. l.* VII. *de Nat. Deor. Ovid. lib.* II. *Amor. Tac. lib.* IV. *Hist. Plin. lib.* VIII. *cap.* 46. *Ælian. Hist. lib.* XI. *cap.* 10. *Euseb. lib.* II. *de Præp. Evang. Macrob. lib.* I. *Saturn. cap.* 21. *Min*

Felix. Augustin. lib. XVIII. *cap.* 5. *de Civ. Dei. Epiphan. in Anchor. Clem. Alex. lib.* I. *Strom. Theod. Sermon.* I.

APIS, de vierde koning van Sicyonie, in Peloponnesus, volgde op zynen vader Telchinus in 't 1991 jaar der werreldt. Hy breidde zyne macht in het gansche Isthmus van Corinthe uit, en het gehele landt wierdt aldaar naar hem *Terra Apia* genoemt. Hy regeerde 25 jaren, en sturf in 't 2016 jaar der werreldt. Op hem volgde zyn zoon Thelxion. *Pausan. in Corinth. Euseb.*

APIS, koning van Sinope, volgens Epiphanius. Anderen zeggen, dat hy uit Egypten was, en dat hy het was, dien de Egyptenaars onder de gedaante van eenen os aanbaden, om dat hy hen de geneeskunst geleert hadde. In der daadt Clemens Alexandrinus en Theodoretus zeggen, dat deze Apis de eerste uitvinder van de geneeskunst was, en dat Esculapius de zelve alleen vermeerdert heeft, of, 't geen de andere uitgevonden hadde, volmaakter gemaakt. *Epiphan. in Anch. Clemens Alexandr. lib.* I. *Strom. Theodoret. Serm.* I.

APITZ, een natuurlyke zoon van den landgraaf Albert den onnatuurlyken, dien hy by Cunigunda van Eisenberg geteelt hadde. By zynen doop wierdt hy *Lodewyk* genoemt, en de geschiedschryvers weten niet aan te wyzen, van waar de naam *Apitz* gekomen is. Wanneer zyne moeder met den landgraaf trouwde, zoude zy dezen haren zoon onder haren rok genomen hebben, om hem zo te gelyk echt en eerlyk te maken. Naderhandt heeft de keizer hem wettig verklaart, en met een wapen, waar in de Thuringsche leeuw met een helm over 't hoofdt staat, vereert. De landgraaf Albert wilde Thuringen aan hem vermaken; doch dewyl de landstanden zich daar tegen kantten, verpandde hy eenige steden, gaf het geldt aan dezen zynen zone, en maakte te Tenneberg voor hem eene hofplaats. Hy sturf in 't jaar 1300, en legt by zyne moeder in de St. Katharine-kerk voor Eisenach begraven. *Fabr. Orig. Sax. pag.* 594. *Spangenb. Mansf. Chron. Lairiz Histor. Palmw.*

APIUM, een waterkruidt, dat langs de rivieren wascht, en by de ouden vermaart geworden is sedert het geval van den kleinen Achemorus, dien zyne voedster Hypsiphile gelaten hadde op eene plante van dien naam naby een fontein, alwaar hy door een slang gedood wierdt. Men maakte kronen van Apium, die men aan de overwinnaars in de Nemeïsche spelen gaf, ter eere van *Achemorus*, *Philostrates* en *Hyginus*. Plutarchus zegt in zyn derde vraagstuk der Symposiachen dat men zich ook van deze plante in de Isthmische spelen bediende, ter eere van Palemon: waarom Timoleon in den oorlog van de Sicilianen tegen de Carthagenienzers het voor een voorteken van de zekere overwinninge hieldt, dat de soldaten bondels van Apium hadden, dewyl men daar mede de overwinnaars in de Isthmische spelen bekroonde, die naby Corinthe gegeven wierden; ook noemde men het admiraals-schip van den koning Antigonus *Isthmion*, om dat men voorgaf, dat 'er een plant van Apium van zelf achter op het schip gegroeit was. Dit kruidt was ook inzonderheit aan de doden toegewyd, volgens het getuigenis van *Plinius* (*defunctorum epulis dicatum Apium*); en Agrippa, in het 25 hoofdstuk van het I boek der verborge Philosophie, zegt, dat de Cypres zo wel als de Apium een dodelyke boom is, aan Pluto toegeëigent, en dat het niet geoorlooft was zich daar mede in de vrolyke feesten te kronen. *Antiq. Græc. & Rom.*

APOCALYPSIS, in 't Griekscn Ἀποκάλυψις, dat is te zeggen *Openbaringe*, is de naam van het laatste der Bybelsche boeken, waar in de openbaringen en gezichten vervat zyn, waar mede Godt den Apostel Johannes vereerde in het eilandt Pathmos. Het zelve begrypt in twee en twintig kapittelen eene prophecy wegens den staat der kerke, sedert de hemelvaart des Heilands, tot op het laatste oordeel; en het is als het besluit van alle de heilige schriften, op dat de gelovigen de overeenkomst der openbaringen van het nieuwe verbondt, met de voorzeggingen van het oude ziende, te meer versterkt zouden worden in de verwachtinge van de laatste toekomste des Zaligmakers. Alles wordt daar in voorgestelt in gezichten, en op eene verheve wyze, volgens den styl der oude Propheten, met welke deze Openbaringe eene grote overeenstemming heeft. Maar indien het nodig is met eene grote onderwerping en nedrigheit van geest alle de gewyde boeken te lezen, zulks wordt inzonderheit vereischt omtrent dat van deze heilige prophecy, om niet te vervallen tot de dweperyen van verscheide al te weetgierige verstanden, die zich inbeelden een volkomen begrip verkregen te hebben van de geheimen, waar van Godt de kennisse voor zich behouden heeft, en die hy ons van tydt tot tydt openbaart, zo veel alt het hem tot zyne eere en onze zaligheit behaagt. Dit boek draagt den naam van de Openbaringe van Johannes (den Apostel), om dat hy daar van waarlyk de schryver is. In het begin van dat boek leest men, dat Godt deze *Openbaringe door zynen engel gezonden, en zynen dienstknecht Johannes te kennen gegeven heeft: de welke het woordt Gods betuigt heeft, en het getuigenisse Jesu Christi, en al wat hy gezien heeft*; het welke alleen op den Apostel Johannes toepasselyk is. Dit boek is gericht aan de zeven kerken van Asië, waar van de Apostel Johannes het bestier hadde. Eindelyk het is geschreven in het eilandt Pathmos, in het welke deze Apostel, volgens het getuigenis van S. Irenæus, Eusebius, en alle de ouden, gebannen was. S. Justinus, S. Irenæus, Origenes, Victorinus, en verscheide andere oude schryvers eigenen het zelve uitdrukkelyk toe aan den Apostel Johannes. De plaats, daar dit werk geschreven is, doedt ons den tydt weten, in welken het opgestelt is. Johannes wierdt in den jare 95 in het eilandt Pathmos gebannen, en keerde weder van daar in den jare 97. De Apocalypsis is in dit eilandt geschreven, en by gevolg in dien tydt opgestelt. Zy is van Gods wege gericht aan de zeven kerken van Asië. Hy geeft eerst aan de bisschoppen of opzienders van deze kerken, die hy Engelen van hunne gemeentens noemt, onderrechtingen wegens hun gedrag, en de bestiering van hunne kudde; hy verhaalt vervolgens de gezichten en de openbaringen, die hy gehad heeft, welke tekenen en prophecyen zyn der toekomende zaken; maar het is bezwaarlyk de zelve te ontwinden en toe te passen.

Verscheide ouden hebben getwyfelt, of dit boek van Johannes den Euangelist was; eenigen zelfs, gelyk Caïus, die ten tyde van den paus Zephyrinus, in het einde van de twede eeuwe, leefde, hebben het zelve aan *Cerinthus* toegeschreven. Dionysius van Alexandrië, in zyn boek der Belofte, door Eusebius bygebragt, zegt, dat eenigen van de genen, die voor hem geweest waren, de Apocalypsis ten eenemaal verworpen hadden, als om zyne duisterheit den naam van Openbaringe onwaardig, en niet van Johannes zynde, noch van eenigen der Apostelen, maar van Cerinthus, die de zelve verdicht hadde onder den naam van Johannes, om gewigt en gezag te geven aan zyne dweperyen, en om het duizentjarige ryk vast te stellen. Wat hem aanging, hy geloofde niet, dat dit boek van den Apostel Johannes was; maar hy geeft voor, dat het van een anderen Johannes is. De Griekschekerken, indien men Hieronymus gelooft, hebben de Apocalypsis niet als een kanonyk boek aangenomen. Eusebius en S. Epiphanius stemmen het zelve toe. Zy wordt ook niet gevonden in de lysten der gewyde boeken, opgestelt door het concilie van Laodicea, door S. Gregorius Nazianzenus, door S. Cyrillus van Jeruzalem, en door eenige andere Grieksche schryvers. S. Amphilochus merkt aan, dat eenige Grieken dit boek niet onder het getal der kanonyke boeken stelden. De ketters, door Epiphanius Alogianen genoemt, de Marcioniten, en de leerlingen van Cerdonius hebben mede de Apocalypsis van Johannes verworpen: maar de Latynsche kerke, en de Protestanten hebben de zelve altoos als een kanonyk boek erkent en aangenomen.

Men heeft van tydt tot tydt eene menigte van uitleggers over de Apocalypsis gevonden, waar van William Crowe, een Engelschman, eene lyst heeft uitgegeven, die in het jaar 1672 te Londen gedrukt is. Daar zyn altoos menschen, die voorgeven de geheimen van dit boek te verstaan; en hoewel byna alle de oude en latere uitleggers van het zelve zich by de uitkomst in hunne voorzeggingen en toepassingen bedrogen gevonden hebben, alle die voorbeelden zyn niet in staat om die genen af te schrikken, die zich dagelyks hersenschimmen vormen, en de bespottelykste toepassingen van de prophecyen maken, die in dit boek begrepen zyn. Vele van deze uitleggers hebben hunne stellingen en bepalingen der tyden verandert naar dat de staat van zaken, de tusschenkomende veranderingen, en de algemene oogmerken van hunne schriften zulks vereischten. De aldergezochtste uitleggingen van dit boek kunnen in staat zyn om de volkeren te beroeren; waarom des zelfs uitleggers doorgaans van de vorsten geviert en ontzien worden. Onder alle de genen, die zich met het verklaren der Openbaringe van Johannes hebben opgehouden, schynen die, de welke de gezichten en prophecyen der zelve toepasten op zaken, die haast gebeuren moesten, en die ook gebeurt zyn, de beste gissingen gemaakt te hebben.

De Apocalypsis is niet alleen een onderwerp van de verhandelingen der Theologanten geweest, maar men heeft 'er ook de dichtkunst en het toneel mede gemoeit gezien; want Lodewyk Chocquet, een vermaart Fransch dichter in de XVI eeuwe, heeft de zelve met sprekende personaadjen in Fransche vaarzen gebragt.

Verscheide verdichte boeken zyn 'er ook geweest, waar aan men den naam van *Apocalypsis* gegeven heeft, en die hier na volgen. De zelve zyn alle verdwenen, en men heeft weinig reden om zich over dat verlies te beklagen. *Du Pin Dissertation preliminaire Tome* III. & *Biblioth. des auteurs Eccles. Sixt. Sen. lib.* II. & VII. *Bayle Dict. Crit. aux articles marquez dans la Table des matieres, sous le mot* APOCALYPSE.

APOCALYPSIS, dat is, *de Openbaringe van Petrus*, een apocryf of verdacht boek, dat S. Clemens aanhaalt in zyn *Hopotyposis*; dat Eusebius in 't derde boek van zyne Historie, *kap.* 25, onder het getal der verdichte boeken stelt, die niet ketterscn zyn; en dat Sozomenes zegt dat men jaarlyks omtrent Paaschen las in de kerken van Palestina.

APOCALYPSIS, dat is, *de Openbaringe of de Geheimen van Paulus*, een verdicht boek, dat in gebruik was onder de Gnostyken en de Caïaniten, vervatte, volgens het voorgeven van deze ketters, de onuitsprekelyke zaken, welke de Apostel gedurende zyne verrukkinge gezien hadde, en die hy aan de Corinthers schreef dat het niet geoorlooft was uit te spreken. Sozomenes zegt, dat verscheide monniken van zynen tydt veel achting voor dit werk hadden, en verzekerden, dat men het zelve door eene Goddelyke openbaring ontdekt hadde, onder het keizerryk van Theodosius, te Tarse, in het huis van Paulus, daar het in een marmere koffer onder de aarde verborgen was. Maar Sozomenes het zelve onderzocht hebbende by een out priester van de kerke van Tarse, antwoordde deze priester hem, dat hy geloofde dat deze historie door de ketters verdicht was. De Cophten beroemen zich dit boek tegenwoordig nog te hebben. *Epiphan. Hæres.* 8. *cap.* 38. *G. Eycar. P.* II. *Animal. Aug. tract.* 98. *in Joan. Sozomen. hist. Eccles. lib.* VII. *cap.* 19.

APOCALYPSIS, dat is, *de Openbaringe van Johannes*, verschillende van de waarachtige Apocalypsis, waar van hier voor gesproken is. Lambetius zegt, dat zy, met de handt geschreven, in de bibliotheek van den keizer gevonden wordt. *Cod.* 119. *Bibl. fol.* 108. &c.

APOCALPSIS, dat is, *de Openbaringe van Cerinthus*, was een boek, dat deze ketter, die een tydgenoot der Apostelen was, verdicht heeft. Het zelve vervatte zekere openbaringen, welke hy

hy voorgaf gehad te hebben, en waar in hy sprak van eene aardsche regeering en vermakelykheden der uiterlyke zinnen, welke de gelovigen gedurende den tydt van duizent jaren te Jeruzalem zouden genieten. Men heeft hier voor reets gezien, dat eenige ouden de Openbaringe van Johannes zelfs aan dezen dwaalgeest toegeschreven hebben; het welke misschien geschied is om het misbruik, dat deze ketter van de woorden des Apostels maakte, om zyne dweperyen te sterken. *Theodoret. lib.* II. *Hæretic. fab. cap.* 3.

APOCALYPSIS, dat is, *de Openbaringe van S. Thomas*, was een verdicht boek, dat alleen bekent is door het decreet van den paus Gelasius, die het zelve onder de apocryphe boeken stelt.

APOCALYPSIS, dat is, *de Openbaringe van Abraham*, is een boek, dat de Sethiten verdicht hebben, en waar van Epiphanius gewag maakt *Hæref.* 39.

APOCALYPSIS, dat is, *de Openbaringe van Seth en van Naria, de vrouwe van Noach*, was een boek, dat de Gnostyken verdicht hebben, en dat met alle de voorgaande verdichte openbaringen niet meer gevonden wordt.

APOCALYPTISCHE RIDDERS, of *Ridders der Openbaringe*, in 't Italiaansch *Cavallieri dell' Apocalisse*, wierden de medeleden van eene zekere wonderlyke gezintheit genoemt, die in 't jaar 1694 te Rome te voorschyn quam. Het hoofdt der zelve, Augustinus Gabrino, geboortig van Brescia, zou zich een vorst van 't Zevende getal, en een Monarch der H. Drieëenheit hebben laten noemen. Hun oogmerk zoude, naar hun voorgeven, geweest zyn, de Roomsch-Katholyke kerk tegen den Antichrist, die in 't kort zoude aangebeden worden, te beschermen. Het zegel van hunne orde bestondt in een zwaardt, kruiswyze met een staf van gezag over malkander staande. De bovenste hoek was een ster met vlammige stralen; doch in de drie andere vertoonden zich de namen van de engelen Gabriël, Michiël, en Raphaël. Diergelyk een kruis wierdt 'er van velen op de rokken of mantels gedragen. Het getal der ridders was al tot 80 aangegroeit, bestaande meest uit ambachtsluiden, die zich gewenden in 't hout hakken, en nooit den degen af te leggen. Zy leeraarden, dat eene echte vrouw met een ander man mede te doen mogte hebben, ingevalle zy daar by hare echte plicht ook aan haren man afleide. Daarentegen stont het eenen man, voornamentlyk een lidt van deze orde, vry, wanneer hy zyne vrouwe moede wierdt, de zelve te verlaten, en eene andere te nemen; behouders dat de laatste van haar opperhoofdt, na voorgaande bywoning, voor eene reine maagdt erkent was; en wat diergelyke ongereimde dingen meer waren. Daar by zegt men ook, dat zy veel werks maakten om den armen en nooddruftigen te helpen. Wanneer men in 't jaar 1694 op Palmzondag in de St. Pieters kerke te Rome de Antiphona, *Wie is die koning der eere?* ophief, quam de gemelde Augustinus Gabrino met een bloten degen onder de geestelyken, en riep met luider stemme: *Ik ben de koning der eere*; waar op men hem in 't gekkenhuis bragt; en wanneer een ander van deze Apocalyptische ridders, die een houthakker was, alles wytlopig ontdekte, wierden 'er nog tot 30 anderen toe ingestoken. *Ziegl. Hist. Labyrinth. pag.* 143 *Mercure Histor. Tentzel Maand. Zamenspr. van de maandt October* 1697. *Gryphii Ritter Orden, in de voorreden*,

APOCRISARIUS, of APOCRISIARIUS, was de naam, dien men gaf aan den nuncius van den paus by den keizer van Constantinopel. Men moet aanmerken, dat de pauzen, behalven de onderdiakenen en de verdedigers, (*Defensores*) welke de pauzen van tydt tot tydt in de provinciën zonden om hunne bevelen uit te voeren, ook een gewonen nuncius hadden, zich aan het keizerlyke hof onthoudende, welken de Grieken *Apocrisarius*, en de Latynen *Responsalis* noemden, om dat zyn last niet anders was dan aan den vorst de bevelen te vertonen, die hy van den paus ontfangen hadde, en aan den paus de wille van den keizer, en de wederzydsche antwoorden wegens het gene hy te verhandelen hadde; zo dat deze Apocrisarissen, om eigentlyk te spreken, waren, het gene de gewone ambassadeurs der vorsten, en de nunciën der pauzen by de prinsen zyn. S. Gregorius de Grote hadde deze bediening gehad eer hy paus was, en verscheide anderen hebben de zelve mede voor hun pausschap bekleed. De Apocrisarissen hadden generlei gezag te Constantinopel, niet meer dan de nunciën in Vrankryk, 't en zy de paus hen by zommige gelegenheden benoemde om over eenige zaken van belang te oordeelen. Hoewel zy nunciën van den paus waren, weken zy echter voor de bisschoppen, gelyk blykt in 't Concilie van Constantinopel in den jare 536, daar Pelagius, Apocrisarius van den paus Agapetus, en de eerste van deze Apostolische nunciën, dien men in de historie vindt, na de bisschoppen tekende. Deze Apocrisarissen waren altoos diakenen, en nooit bisschoppen: want deze laatsten wierden alleen tot buitengewone bezendingen en legaatschappen gebruikt. Men vindt ook voorbeelden van Apocrisarissen, welke de pauzen aan de Oostersche patriarchen gezonden hebben. *Maimbourg Hist. van 't Pausschap van S. Greg. den Groten.*

APOCRYPHE BOEKEN zyn al sedert een langen tydt by de kerkelyke schryvers in een quaden zin genoemt de twyfelachtige, en zelfs de verdichte boeken, gelyk men zien kan in Hieronymus, en in verscheide andere Grieksche en Latynsche vaders, die voor hem geweest zyn. Zo noemt men ook nog Apocryphe boeken die, de welke met het ligchaam van den Bybel gedrukt zyn, en in der daadt niet tot het getal der gewyde schriften behoren. Het woordt *Apocryph* betekent ondertusschen in zynen oorspronk niet anders dan *verborgen*, van het Grieksche ἀπόκρυφος, volgens de kracht van het wortelwoordt ἀποκρύπτω, *verbergen*, daar het van afgeleid is: zo dat in dien zin een boek apocryph zoude kunnen zyn, en te gelyk kanonyk of Goddelyk. Origenes heeft zich daar over in 't brede uitgelaten in eenen brief, dien hy aan Africanus geschreven heeft, waar in hy voorgeeft, dat de oude Joden verscheide van dat slag van apocryphe boeken bewaarden, en voorbedachtelyk verborgen hielden. Dezen brief van Origenes heeft Joan. Rudolf Wetstein in den jare 1673 in 't Grieksch en in 't Latyn, met eenige andere werken, die aan Origenes worden toegeschreven, te Basel laten drukken. *R. Simon.*

APODEMIUS wierdt door den keizer Constans in de Gaulen aan Sylvanus gezonden, dien men valschelyk beschuldigde, dat hy opgestaan was, om met zachtheit de gesteltheit van zaken by den zelven te onderstaan; doch in plaats van zich wel van zynen plicht te quyten, behandelde hy hem qualyk in zyne gunstelingen, en trok zelfs zyne goederen naar zich, hem als een verloren man aanmerkende. Sylvanus, die hier door tot wanhoop vervoert wierdt, liet zich tot keizer uitroepen, en wierdt acht en twintig dagen daar na door Ursicinus gedood. De quaadaardige Apodemius, dien men als de oorzaak van een gedeelte der wreedheden aanmerkte, die onder Constans gepleegt waren, ontfing de straf van zyne misdaden onder de regeering van Julianus, en wierdt in 't jaar 361 levende verbrand. *Ammian. Marcellin. lib.* XV. *&* XXII.

APODEMIUS was overste der Pretoriaansche lyfwacht in Illyrië onder Theodosius den Groten in 't jaar 392. In het Theodosiaansche Codex is dikwils gewag van hem gemaakt. *Jac. Gothofredi Prosopogr. Cod. Theodosiani.*

APODISIA, eene stadt. Zie APHRODISEA.

APOLDA, een steedtjen in Thuringen, in 't vorstendom Weimar, zoude zeer out zyn, de bekende Bonifacius aldaar gepredikt, en eenige fonteinen aldaar naar hem den naam hebben. De benaming van het steedtje, dat in de oude stukken *Apelde* genoemt wordt, is afkomstig van de appelen, die daar omtrent in overvloedt wasschen. Het stadszegel bestaat ook in twee appelen. Omtrent het einde van de XIII eeuwe hebben de Schenken en de Vitzthumen zich daar naar benoemt, en het zelve buiten twyfel bezeten. Toen de laatste bezitter uit de Apoldische linie, Antony Frederik Vitzthum, omtrent den jare 1631 te Dresden overleedt, quam het ridderlyke goedt Apolda aan de hertogen van Saxen van de Ernestische linie; dat daar op het zelve in 't jaar 1633, nevens de heerlykheit Rembda, aan de hogeschole te Jena tot des zelfs onderhoudt ingeruimt, en die daar mede begiftigt heeft: alhoewel de hoogheit en het gebiedt daar over de Weimarsche linie tegenwoordig toekomt. Ook heeft keur Ments het leenrecht over Apolda geëischt; doch in 't jaar 1666 daar van afstandt gedaan. *Mulleri Annal. Sax. pag.* 466. *Beier. Geogr. pag.* 134. *seq.*

APOLLINARIS, (CAJUS SOLLIUS SIDONIUS) bisschop van Clermont in de provincie van Auvergne, was een der vermaartste prelaten zynes tyds. Zyn vader was overste der Pretoriaansche lyfwachten in de Gaulen onder den keizer Honorius geweest. Hy was te Lyon geboren, hadt Eusebius tot een leermeester in de Philosophie, doch Oenus in de redekunst en poëzy, en geraakte tot eene grote geleertheit. De keizer Anthemius ontboodt hem te Rome, alwaar hy het bruiloftsfeest van Ricimer bywoonde, die met de dochter van Anthemius trouwde. Hy maakte eene lofreden ter eere van dezen vorst in vaarzen, en wierdt daar door stadvoogdt, en naderhandt Patricius gemaakt. Avitus rechtte zyn standbeeldt op in de bibliotheek, die op de marktplaats van Trajanus was. Wanneer Majorianus de Circensische spelen te Arles hieldt, deedt hy hem onder de aanzienlykste luiden by zich aan tafel zitten; hy sprak ook lofredenen ter eere van hen beide uit. Hy hadt by Papinilla, eene dochter van Avitus, eenen zoon, Apollinaris genoemt, en twee dochters, Roscia en Severiana genaamt. Men gebruikte hem in gewigtige gezantschappen, waar in hy zyne schranderheit en bequaamheit toonde. Wanneer zyn schoonvader gedwongen wierdt het ryk te verlaten, en Majorianus de genen, die 't met den zelven in Vrankryk hielden, vervolgde, wierdt Sidonius te Lyon aangehouden, en een tydlang gevangen gezet; doch de keizer herstelde hem niet alleen in zyne vryheit, en in alle zyne ampten, maar begunstigde hem ook met nieuwe eere, en gebruikte hem om een verbondt met Theodoricus aan te gaan. Wanneer Eparchius, bisschop van Clermont, in 't jaar 472 sturf, wierdt hy, niettegenstaande hy zulks weigerde, in zyne plaats gestelt, waar op hy alle zyne werreltlyke eerampten aan zynen zone afstont, en zich geheel aan de Godgeleerde oeffeningen overgaf. Zyne mildadigheit omtrent den armen was ongemeen groot; want men verhaalt van hem, dat wanneer 'er eens eene grote hongersnoodt in Bourgondië ontstaan was, hy 4000 Bourgonjons liet spyzigen. Hy leedt zeer veel in de belegering van Clermont door de Gothen, en door de vervolging der ketteren. Hy sturf den 23 Augustus des jaars 482, omtrent het 52 jaar zynes ouderdoms. Men heeft negen boeken van zyne brieven, en omtrent 20 stukken van zyne poëzy. Johannes Colvius, Johannes Savaron en P. Sirmond hebben zyne werken met hunne geleerde aanmerkingen uitgegeven, en 'er het leven van dezen bisschop bygevoegt. *Gennadius de vir. illustr. cap.* 29. *Flodoardus. Aimoinus. Sigebertus. Honorius Augustodunensis. Greg. Turonensis lib.* II. *hist. cap.* 22. *Trithemius. Baronius. Bellarm. Sammarth. Gall. Christ. Saussay in Martyrolog. Gall.*

APOLLINARIS, een Romein, die onder de regeering van Domitianus leefde, is de zelfde, aan wien Martialis een van zyne puntdichten gericht hadt, *lib.* VII. *Ep.* 33. Lilius Giraldus heeft geoordeelt, dat deze Apollinaris een dichter was; doch Vossius is met recht niet van dit gevoelen, en men is ook juist geen dichter, hoewel men een liefhebber van vaarzen en van de dichtkunde is.

APOLLINARIS was de naam van eenen vader en zynen zone, waar van de eerste landvoogdt van Phenicië was, en de twede een schoonzoon van Diocletianus. Zy wierden beide beschuldigt zich meester van het ryk te hebben willen maken onder

den keizer Constantius. Deze beschuldiging was alleen gegrond op een purperen rok, dien men te Tyrus heimelyk deedt maken. Men konde het geheim daar van niet ontdekken; zy wierden echter beide tot ballingschap verwezen: men brak hen de benen, wan neer zy derwaarts gebragt wierden, en zy wierden eindelyk naby Antiochië gedood. *Ammian. Marcellinus lib.* XIV.

APOLLINARIS, (AURELIUS) overste der lyfwacht van Caracalla, spande te zamen met Macrinus tegen dezen prins, die in deze zamenzwering gedood wierdt, in het 178 jaar van Christus.

APOLLINARIS, (CAJUS SULPITIUS) een geleert letterkunstenaar van Carthago, leefde onder de Antonynen in de twede eeuwe. Hy hadde Helvius Pertinax in zyn leeraarsampt in de letterkunst tot opvolger, die zyn leerling geweest was, en eindelyk keizer wierdt. Men gelooft, dat hy de schryver is der vaarzen, die aan 't hoofdt van de blyspelen van *Terentius* gezien worden, en die het kort begrip daar van behelzen. Hy maakte het volgende koppelvaars op den last, dien Virgilius gaf om zyne *Æneide* te verbranden:

Infelix alio cecidit prope Pergamon igne,
Et pæne est alio Troja cremata rogo.

Aulus Gellius, die onder dezen Apollinaris gestudeert hadt, spreekt dikwils met lof van hem. Men kan daar over voornamentlyk nazien 't geen hy van hem zegt in 't 4 *kap.* van zyn XVIII boek. Men zal daar in het afbeeldsel van een zwetser in geleertheit zien, en de behendige wyze, op welke Apollinaris met den zelven spotte. *Bayle Dict. Critique.*

APOLLINARIS, (CLAUDIUS) bisschop van Hiërapolis in Phrygië, leefde in de twede eeuwe onder den keizer M. Aur. Antoninus den Philosooph, aan welken hy eene deftige verantwoordinge voor de Christenen overleverde omtrent den jare 170. Hy hadt zich ook tegen de kettery der Montanisten aangekant, en tegen de zelve een boek, en V boeken tegen de Heidenen, twee tegen de Joden, en twee van de waarheit geschreven. Deze werken waren nog in wezen, wanneer Photius leefde, die zynen styl pryst. Het Roomsche Martyrologium eert zyne gedachtenisse, als die van eenen heiligen. Hoe, en wanneer hy gestorven is, is onbekent. *Euseb. lib.* IV. *Hist. Eccl. cap.* 26. *Hieron. in Catal. cap.* 26. *Photius cod.* 14. *Du Pin Biblioth. Eccles.* III. *premiers siecles.*

APOLLINARIS, (L. FLAVIUS) was opziender der werklieden en gebouwen, van wien een opschrift, door Gruterus bygebragt, gewag maakt.

APOLLINARIS (PUBLIUS CÆLIUS) was burgermeester onder Marcus Aurelius in den jare 169.

APOLLINARISCHE SPELEN, *Apollinaria*, wierden te Rome ter eere van Apollo plegtig geviert, en hadden hunnen oorspronk van eene zekere voorzegging van den waarzegger Martius, en van die van eene Sibylle. De zelve wierden op aanhouden van eenen Cornelius Rufus, tienman, ingestelt; en de Romeinen waren daar op met laurieren bekroont. Men offerde aldaar een stier en twee geiten aan Apollo, en men bedreef grote vreugdetekenen. De eerste maal, dat men deze feesten vierde, wierden de Romeinen van den vyandt overvallen, dien zy moediglyk tegenstonden en afkeerden; en wanneer zy, op de schouwplaats na de overwinninge te rug gekeert zynde, om de plegtigheit te volvoeren, twyfelden, of men wederom zoude beginnen, uit vreze voor diergelyk een overval, namen zy 't voor een goet voorteken, dat zy een out man, C. Pomponius genoemt, een gevryden, zagen danssen, en riepen eenpariglyk: alles gaat wel, dewyl een gryzaardt danst, 't geen sedert tot een spreekwoordt onder de Romeinen geworden is. De rechter, die de voorzittinge in deze spelen hadt, was gewoon het volk te gebieden, om ieder naar zyn vermogen mildadig omtrent den Godt Apollo te zyn. *Macrob. lib.* I. *Saturn. cap.* 17. *Thomas Dempster. lib.* V. *cap.* 17. *Antiq. Rom. Hospin. de orig. fest.*

APOLLINARISSEN wierden de navolgers van den ketter Apollinarius genoemt, van wien hier na gesproken wordt.

APOLLINARIUS, de oude, geboortig van Alexandrië, een letterkunstenaar, die te Berytis in Phenicië, en naderhandt te Laodicea in Syrië leeraarde, op welke laatste plaats hy ook priester wierdt. Hy hieldt vriendschap met den Sophist Epiphanius, waarom hy eindelyk, nevens zynen zone, door Theodotus, bisschop van Laodicea, in den ban gedaan wierdt; hoewel men hen beide, wanneer zy boete gedaan hadden, weder aannam. Hy was inzonderheit omtrent den jare 362 beroemt, in welken tydt Julianus regeerde, en de Christenen verboodt, dat zy de boeken der Heidensche schryvers niet mogten lezen, waarom Apollinarius, naar de wyze der ouden, verscheide boeken maakte, en onder anderen de boeken van Moses, naar 't voorbeeldt van Homerus, in heldendicht bragt, gelyk hy dan ook de overige boeken des ouden Testaments in Grieksche vaarzen ter neder stelde; ook treur-en blyspelen, naar de aanleiding der H. Schrift, maakte. Doch van alle deze werken heeft men niet meer dan een *Metaphrasis Psalmorum*, waar omtrent de geleerden twyfelachtig zyn, of de zelve aan Apollinarius, of aan zynen zone moet toegeschreven worden. Ook is 'er nog een treurspel voorhanden, onder den tytel van *Christus patiens*, het welke den naam van Gregorius Nazianzenus draagt; doch ook van eenigen aan dezen Apollinarius wordt toegeschreven. *Sozom. lib.* VI. *cap.* 25. *lib.* V. *cap.* 18. *Socrat. lib.* II. *cap.* 46. *& lib.* II. *cap.* 16. *Cave.*

APOLLINARIUS, geboren te Laodicea, een zoon van Apollinarius den ouden, was een leerling van Epiphanius den Sophist, leeraarde eerst de redeneerkunde, wierdt naderhandt rector, en eindelyk bisschop van Laodicea. Hy bloeide omtrent den jare 370, en was eerst de rechtzinnige kerke toegedaan, maar verviel naderhandt tot eenige dwalingen, waar toe Georgius, bisschop van Laodicea, aanleidinge zoude gegeven hebben, de welke een Ariaan was, en die Apollinarius als een vriendt van Athanasius vervolgde. Hier door zoude Appollinarius bewogen zyn geworden eene eige secte te stichten, dewyl hy leeraarde, dat Christus zyne menschelyke natuur uit den hemel met zich gebragt hadde; dat hy eene eige ziele gehad hadde, die gedurig met zyn wezen vereenigt was geweest: doch nu hadde hy de zelve niet meer, maar de Godheit was hem in plaats van de ziele; Christus was sterflyk, en hadde naar de Godheit geleden; ook was de Godheit met hem gestorven, en van den Vader wederom opgewekt. Wanneer hy deze lere begon te verspreiden, is onzeker; doch 't is waarschynlyk, dat hy 'er de eerste uitvinder niet van is, alzo reets eenige van deze leerstukken op het concilie van Chalcedonië in 't jaar 362 verworpen zyn. Apollinarius wierdt ook deswegen veroordeelt, inzonderheit in het concilie van Rome, dat men in 't jaar 373, of, gelyk anderen willen, in 't jaar 377, of 378, hieldt. Doch hy bleef volstandig in zyn gevoelen, en is onder den keizer Theodosius gestorven. Hy is een geleert man geweest, en heeft veel geschreven, als: *Evangelii ac Apostolorum scripta, ad exemplum Platonis in Dialogorum formam redacta*; XXX boeken tegen Porphyrius, en andere, waar van nu maar weinig stukken overig zyn. Men heeft ook van hem twee brieven aan Basilius, en eene verhandeling *de ætatibus hominum*: doch de geleerden twyfelen, of de zelve echt zyn. *Athanas. ep. ad Antioch. Basil. in epist. Greg. Nazianz. ep. ad Nectar. & in ep. ad Clidon. Hiron. in Chron. ad ann.* 366. *&* 373. *in Catal. cap.* 104. *&c. Epiphan. Sozom. Socrat. Ruffin. Liberatus. Vincent. Lerinensis Facundus. Sirmondus. Baron. Bellarm. Sixt. Senens. Trithem. Miræus. Posseven. Hermantius. Cave.*

APOLLINARIUS, bisschop van Valence aan de Rhone, een leerling van S. Mamertus, bisschop van Vienne in 't Dauphiné, wierdt in 't jaar 480 tot bisschop van Valence aangestelt. Hy woonde het Concilie by, dat in 't jaar 515 te Lion tegen Stephanus, tresorier van de koningen van Burgondië, Gondebaud en Sigismond, gehouden wierdt; en deze staatsbedienaar veroordeelt zynde om boete te doen, deedt Viventiolus, aartsbisschop van Lions, S. Avitus van Vienne, en S. Apollinarius naar een kasteel, dat te Sardine, eene kleine stadt in 't Lionnois, was, voeren: doch zy wierden wel haast naar hunne kerken te rug gezonden, en aangezocht om Stephanus tot het Avondmaal toe te laten. Apollinarius wilde hier in niet bewilligen, eer hy in 't openbaar voldoening gegeven hadt. Eenigen tydt daar na, Sigismund afzwering van de Arrianery gedaan hebbende, vergaderde hy een Concilie te Epaone in 't jaar 517, 't welke Apollinarius mede bywoonde. Deze bisschop was een vriendt van Viventiolus, van Cesarius van Arles, en broeder van St. Avitus. Hy sturf omtrent den jare 525, in de maandt February. Zyn ligchaam wierdt in de kerke der Apostelen Pieter en Paulus in de voorstadt van Valence begraven, en overgebragt in die van St. Stephanus in de VII eeuwe, en in de XI in de grote kerke van zynen naam. Doch de Hugenoten verbranden zyne beenderen in de XVI eeuwe. Men viert zyn feest op den 5 October. *Avit. Epist.* 11. *&* 12. *Concil. ad ann.* 517. *pag.* 1584. *Adon. in Chron. ad ann.* 492, *&* 496. *Baillet vies des saints, Octobre.*

APOLLINARIUS, een Grieksch wiskunstenaar, die verscheide wiskundige werken geschreven heeft. *Joh. Meursii Bibl. Græca.*

APOLLO was de zoon van Jupiter en van Latone. Men merkte hem aan als den eersten uitvinder van de waarzeggery, van de geneeskunde, van het schieten met den boog, en van de muzyk, waar onder de poëzy begrepen was. De krekel, de haan, de sperwer, de olyf, de laurier, enz. waren aan Apollo toegewyd. Deze Godt was vermaart by de Grieken en de Romeinen; zy rechtten hem eene menigte van tempels en standbeelden op, die door bequame werkmeesters gemaakt waren. Cicero verhaalt in zyn III boek van de Natuur der Goden, dat de ouden vier Apolloos aangebeden hebben. „ De eerste en de outste was een zoon van „ Vulcanus, welken de Athenienzen voor hunnen schermgodt „ hielden; de twede was een zoon van Corybas, geboren in het „ eilandt van Crete, en die eenig verschil hadde met Jupiter over „ het gebiedt van dit eilandt; de derde en de voornaamste, van „ wien gesproken zal worden, wordt voor den zone van Jupiter „ en van Latone gehouden, die uit Scythië te Delphos quam; en „ de vierde was genoemt *Nomios*, geboren in Arcadië, aan wien „ de Arcadiërs dezen naam gaven, om dat hy hun wetgever was „ geweest, want νόμος betekent in 't Grieksch *wet*. Men kan „ echter denken, dat de twede en de derde Apollo de zelfde zyn, „ volgens de volgende fabel. Men zegt dat Jupiter, de klachten gehoort hebbende, welke die van de hel deden tegen den „ geneesmeester Esculapius, den zoon van Apollo, die de zieken „ genas door zyne hulpmiddelen, en die zelfs de doden opwekte, gelyk hy Hyppolitus deedt, hem met eenen blixemslag „ doodde; dat Apollo, om deze doodt vergramt tegen Jupiter, „ zich daar over aan de Cyclopen wreekte, die dezen blixem gesmeed hadden, en de zelve door pylschoten deedt sterven. Apollo wierdt om deze daadt uit den hemel verjaagt, en genoodzaakt, zegt Lucianus, zich by Admetus in Thessalië te verhuren, om zyne kudden te weiden; en sedert in Phrygië by Laomedon, in gezelschap van Neptunus, daar zy beide zich met stenen te maken geneerden, de muren van Troje bouwden, en „ het ongeluk hadden voor hunnen dagloon niet betaalt te worden. Het welke eenigen heeft doen geloven, dat Apollo daarom „ *Nomios* genoemt is, van νομεὺς, dat een herder betekent. „ De fabel zegt nog, dat Mercurius, eerst geboren zynde, hem de kudde van Admetus ontvoerde, zittende te spelen op een speeltuig, van

eene ſchildpadde gemaakt; maar dat Apollo, om hem te ſtraffen, een pyl op hem willende ſchieten, bevondt dat hy hem ook zynen boog en zyne pylen ontrooft hadde. Apollo konde niet nalaten over deze behendige ſtreek te lagchen, gelyk Horatius zegt *lib.* I. *Od.* X:

> *Te, boves olim niſi reddidiſſes*
> *Per dolum amotas, puerum minaci*
> *Voce dum terret, viduus pharetrâ*
> *Riſit Apollo.*

Apollo, die de Zon of Phebus genoemt is in den hemel, en Apollo op de aarde, was een zoon van Jupiter en van Latone; de welke beviel van hem en van Diana, de ſchoonſte kinderen van Jupiter, in 't eilandt van Delos, volgens het gemene gevoelen; hoewel Tacitus van andere gedachten is, wanneer hy zegt, dat de „ Epheſiërs eertyds aan den Raadt vertoonden, dat Apollo en Diana niet in het eilandt van Delos geboren waren, gelyk het onwetende volk geloofde; dat men tot een bewys daar van in hun landt nog eene rivier en een gewyd boſch aanwees, daar Latona zwanger van deze godheden gelukkig verloſt was; dat de olyfboom, waar op zy geleunt hadde in het dringen van hare ſmerten, nog na zo vele eeuwen duurde; dat de rivier Cenchris genoemt wierdt; en het boſch Ortygië, en dat Apollo in deze plaats geweken was, vluchtende voor de gramſchap van Jupiter, na het verſlaan der Cyclopen. „ Plutarchus wil in het Leven van Pelopidas, dat Apollo in de ſtadt Tegyre geboren zy, alwaar twee fonteinen waren, waar van de eene de *Palm*, en de andere de *Olyf* genoemt wierdt, met eenen berg, genaamt Delos. Wat 'er ook zy van de plaats van zyne geboorte, de ouden hebben Apollo voor den uitvinder en den Godt van de harmony of overeenſtemming gehouden, gelyk hy zich zelf tegen Daphne beroemt, die zyn aanzoek verachtte: (*Ovidius Metamorph. lib.* I.)

> —— *Per me concordant carmina nervis.*

Men maakt hem in de twede plaats den Godt van de geneeskunde en van de botanie, de welke, naar het gevoelen van de Grieken en Romeinen, beſtaat in eene kenniſſe van de kracht der planten. Ovidius doedt hem daarom aldus ſpreken: (*Metam. lib.* I.)

> *Inventum Medicina meum eſt, opiferque per orbem*
> *Dicor, & herbarum ſubjecta potentia nobis.*

Hippocrates geboodt ook aan zyne leerlingen by Apollo, den Godt der geneeskunde, te zweren. Hyginus wil echter deze hoedanigheit nauwer bepalen, makende Apollo alleen den uitvinder van de geneeskunde der oogen, dat gedeelte der kunſt, dat de Oculiſten oeffenen. M. Fulvius Nobilior, tuchtmeeſter in het 574 jaar van Rome, deedt hem eenen tempel oprechten, onder den tytel van den Godt der geneeskunde; en de Faliſquen heiligden hem offerhanden, en eene broederſchap van prieſteren op den berg Soractus, daar men zyne prieſters zonder letſel over brandende kolen zag gaan, tot een bewys van hunne heiligheit, en van de beſcherming van hunnen Godt, gelyk Virgilius zegt *Æneid. lib.* XI, *v.* 785. Men ſchryft hem in de derde plaats de uitvinding van den boog en van de pylen toe; en men maakt hem daarom den Godt der boogſchutters, die met den hand- of voetboog ſchieten. Hy doodde eertyds den draak Python met zyne pylen, het gene hem *Pythianus* deedt benoemen, en gansch Griekenlandt verplicht heeft, ter gedachteniſſe van deze daadt ſpelen tot zyner eere in te ſtellen, welke *Pythia* of de *Pythiaanſche* genoemt wierden.

> *Inſtituit ſacros celebri certamine ludos,*
> *Pythia de domitæ ſerpentis nomine dictos.*

(*Ovid. Metam. lib.* I.) Maar een der grootſte voorrechten van Apollo, dat hy de Godt der Zanggodinnen, van de muzyk, en van de poëzy is; en men ſchilderde hem altoos met zyne lier, wanneer hy in hun gezelſchap was. De dichters riepen hem ook aan, wanneer zy hunne poëtiſche werken begonnen, op dat hy hen met zyn vuur beziele, om waardiglyk den lof der Goden en menſchen te zingen. Apollo was zo yverig over zyne waardigheit van Godt der poëzy, dat hy Marſyas levent vilde, om dat hy hem hadde durven uitdagen om te zingen. De oudheit heeft hem ook voor een propheet gehouden, die het toekomende voorzeide, en godſpraken gaf aan de ſteden en aan de byzondere perſonen, die hem raadpleegden over hunne ondernemingen, met het water, den wierook, en den drievoet; „ en wanneer hy zyne orakels geven wilde, (zegt Lucianus) veranderde de verwe van zyn aangezicht, zyne haairen rezen over einde, zyn keel zwol op, zyne ogen verdraaiden, en zyn ligchaam beefde, eindelyk opende hy zyn geheiligden mondt, en propheteerde. „ Zie daar de verſcheide hoedanigheden van Apollo. Nu moet men de plaatſen zien, daar hy in 't byzonder vereert wierdt.

De vermaartſte plaatſen van zyne orakels waren Delos, Claros, Tenedos, Cyrrha, en Patara. Naar deze verſcheide plaatſen heeft hy de bynamen aangenomen van *Delianus*, *Clarianus*, enz. Hy gaf zyne orakels te Delos gedurende de zes zomermaanden, en te Patara van Lycië gedurende de zes wintermaanden: zo dat de Delianen, zich inbeeldende, dat hy met het begin van den zomer te Delos wederkeerde, zich alle derwaarts begaven om hem aldaar onder een muzykaal geluidt, en danſſende en ſpringende te ontfangen, gelyk Virgilius aanmerkt *Æneid. lib.* IV, *v.* 143, in deze vaarzen:

> *Qualis ubi hybernam Lyciam, Xanthique fluentâ*
> *Deſerit, ac Delum maternam inviſit Apollo,*
> *Inſtauratque choros &c.*

De Grieken noemden deze plechtigheit ὑπορχήματα; en deze plaatsverwiſſeling ὑποδήμιαν Α'πολλῶνος. Men zag te Delos eenen altaar in zynen tempel, die voor een meeſterſtuk van de kunſt gehouden wierdt. Hy was gemaakt van kleine ſtukken hoorn, met zo veel naaukeurigheit geſchikt en te zamen gevoegt, dat hy van een ſtuk ſcheen te zyn. Men noemde den zelven *Ara Apollinis*, en *Ara Cornea.* Martialis maakt 'er gewag van *Ep.* I. *lib.* III.

Men deedt hem offerhanden op dezen altaar, niet van bloedige ſlachtoffers, gelyk Macrobius ſegt, *Saturnal. lib.* I; maar van aardvruchten, onder 't geluidt van trompetten, en van ander muzyktuig, met yzerkruidt gekroont zynde. Men ziet zulks in eene plaats van Cato in zyne ſtukken van de hiſtorie: *Nutrix hæc omnia faciebat in verbenis ac tubis ſine hoſtiis, Deli ad Apollinis genitoris aram.* Men deedt hem echter offerhanden van beeſten, als van ſtieren, en andere diergelyke. Men heeft 'er een bewys van in Lucianus, in de zamenſpraak der offerhanden, daar hy Chryſes invoert, een prieſter van Apollo, die ervaren was in zyne verborgenheden, zich aan den Godt zelfs beklagende dat men hem verācht, na dat hy zynen tempel in achting gebragt hadde; en de eerſte dyën van ſtieren en geiten gebrand op zynen altaar.

Apollo hadt eenen tempel te Claros, eene kleine ſtadt van het landt van Colophone, daar ook een berg was en een boſch, aan Apollo Clarianus toegewyd. Dit wordt ons vertoont in een groten Griekſchen gedenkpenning van den keizer Trebonianus, daar men aan de eene zyde het afbeeldſel ziet van dien keizer; en aan de andere zyde den voorgevel van eenen tempel met vier kolommen. Op het voorwerk van de poort ziet men een zittenden Apollo, met een lier in de handt; en onder de trappen van den tempel leeſt men deze karacters: ΤΟ ΚΟΙΝΟΝ ΙΩΝΩΝ, *de gemeenſchap der Iöniers.* Onder deze letteren ziet men eenen os aan den voet van eenen altaar, en daar rontom ziet men dertien perſonen in een halfrondt geſchikt, die de handen om hoog heffen, met dit opſchrift onder de randen van den gedenkpenning: EIII ΚΛ. ΑΡΙΣΤΙΩΝΩΣ, ΙΕΡΕΩΣ ΙΩΝΩΝ ΚΟΛΟΦΩΝΙΩΝ, dat is te zeggen. *Onder Claudius Ariſtion, offeraar der Colophoniſche Iöniërs*; het welke te kennen geeft, dat de Colophoniërs dezen gedenkpenning hebben doen ſlaan; want hunne ſtadt was eene der vermaartſte van Jönië. Het gene haar boven al beroemt maakte, was haar tempel van Apollo Clarianus, welke na dien van Epheſe de aanmerkelykſte was van geheel Jönië, hoewel hy niet volkomen voltooit was, gelyk Pauſanias zegt in zyne *Achaica*; maar zeer beroemt om de gewaande orakels, welke Apollo daar gaf.

De voornaamſte en de rykſte der tempelen, welke Griekenlandt aan dezen godt oprechtte, was die van Delphos, eene ſtadt van Beotië, naby den berg Parnaſſus. Alle volkeren der aarde zonden om ſtrydt hunne geſchenken derwaarts, en men quam hem van alomme aldaar raadplegen. Creſus, koning van Lydië, zondt daar goude baren, om eenen altaar op te rechten; en Phalaris, dwingelandt der Agrigentynen, deedt aldaar een geſchenk van een koperen ſtier, dat een meeſterſtuk van de kunſt was, en een openbaar bewys van zyne eerbiedigheit voor den tempel en het orakel van Delphos. In dezen tempel was eene prieſtereſſe, die men Pythoniſſe noemde, die inblazingen hadde van Apollo, en die orakels gaf, op een tafeltje met drie voeten gezeten zynde, dat men *drievoet* of *Cortina* noemde, om dat het met de vacht van den draak Python bedekt was; het welke Virgilius heeft doen zeggen: *Nec te Phœbi Cortina fefellit*, dat is te zeggen, *de orakels van Apollo zyn niet bedriegelyk geweeſt omtrent u.*

De Romeinen deden, in navolging der Grieken, hem van gelyken verſcheide altaren oprechten, en verſcheide tempels te Rome bouwen, en in de andere ſteden van het keizerryk; maar de vermaartſte van allen was die, welken de keizer Auguſtus hem deedt oprechten op den Palatynſchen berg, na de overwinning van Actium, die hy behaalde op Antonius en op Cleopatra, koninginne van Egypten: het welke hem de bynamen deedt geven van *Apollo Palatinus*, *Actiacus & Navalis*; want deze prins, niet vergenoegt met voor dien Godt, aan wien hy zich voor den ſtrydt gericht hadde, eene kapelle te hebben doen ſtichten op het voorgebergte van Actium, met ſpelen en offerhanden tot zyner eere, wilde nog groter en doorluchtiger blyken van zyne Godsdienſtigheit geven, hem in de hoofdſtadt van het keizerryk een prachtigen tempel oprechtende, welkers zamenſtelſel en pracht byna ongeloofſlyk ſchynt.

Auguſtus deedt ook een zilver ſtandbeeldt van den zelven Godt maken, dat een ſchoeiſel of ſchoenen aan de voeten hadde: het welke hem *Apollo Sandapilarius* deedt noemen, of wel om dat hy dit ſtandbeeldt deedt plaatſen in de ſchoenmakers ſtraat te Rome (*in ſandapilario vico*).

De Grieken en de Romeinen verbeelden Apollo jong en zonder baardt, hebbende de haairen verſpreid, en zwierende naar 't welgevallen van den windt, dragende op zyn rug eenen koker met pylen voorzien, en eenen boog in de handt houdende, gelyk men hem ziet op de gedenkpenningen van Nero, daar hy gegraveert is met eene lauwerkroon, zynen boog op de ſchouderen, en de ſter van Phebus aan zyne zyde, met deze Griekſche woorden: ΑΠΟΛΛΩΝ ΣΩΤΗΡ, dat is te zeggen, *Apollo de Behouder.* Men heeft nog andere gedenkpenningen, daar hy verbeeld is, dan eens zyne citer in de eene handt houdende, en in de andere een lauwertak; en dan eens met een ſlepende tabberdt, en in de andere eene lykbus, dat het teken is van zyne Godheit. Daar is een out af-

beeld-

beeldsel van jaspis overig, daar men den drievoet van Apollo ziet, en de kraai, die hem toegewyd is, hebbende aan den voet zyne citer aan de eene, en eenen lauwertak aan de andere zyde.

De keizer Galienus deedt hem na zynen tocht in het Oosten verbeelden onder de gedaante van eenen Centaurus, houdende met de eene handt zyne citer, en met de andere eene globe, met dit byschrift: *Apollini Comiti.* Probus vertoont hem als eenen wagenmenner op eene kar gezeten, gekroont met stralen, die de tomen van zyne vier paarden houden, met deze woorden: *Soli invicto.* De andere keizers, als Constantinus, Aurelianus, en Crispus, deden zyn beeldt op hunne munten slaan, dat de gedaante van de zon naakt vertoonde, met stralen gekroont, houdende met de regterhandt eene globe, en met de slinker eenen geessel, met deze zinspreuk: *Soli invicto comiti*, om te zeggen dat zy verscheide provincien overwonnen en ondergebragt hadden door hulp van Apollo of van de Zon.

Lucianus verhaalt *in de Godinne van Syrië*, dat 'er een tempel in dat landt is, daar men het standbeeldt van Apollo ziet, dat gebaard is, en in een volkomen ouderdom, en niet als een jongeling, gelyk gemeenlyk; om dat zy zeggen, dat het eene onvolmaaktheit is. Zyn standbeeldt heeft dat nog byzonders, dat het gekleed is, in plaatse dat de andere standbeelden van dezen Godt zulks niet zyn. Apollo geeft zelfs zyne orakels in dezen tempel, in plaatse dat het elders zyne priesters doen. Wanneer hy voorzeggen wil, begeeft hy zich zelfs in beweging. Dan nemen de priesters hem op hunne schouders; en indien zy zulks niet doen, beweegt hy zich van zich zelven, en zweet. Wanneer zy hem houden, geleidt hy hen waar hy wil, en bestiert hen, gelyk een wagenmenner zyne paarden doedt, gins en herwaarts wendende, en van den eenen tot den anderen gaande, terwyl de opperpriester hem ondervraagt over het gene hy weten wil: indien de zaak hem mishaagt, wykt hy te rug; zo niet, nadert hy. Op deze wyze raden zy zynen wil, en zy doen niets in 't openbaar, noch in 't byzonder, zonder hem te voren geraadpleegt te hebben, en hy voorzegt, naar hun voorgeven, de verandering der tyden en der saizoenen, en de doodt zelfs.

De oudheit heeft Apollo onder de dieren de wolf, de rave, de kraai, de krekel, de haan en de sperwer gewyd; als mede de laurier en de olyf onder de bomen; maar boven al de laurier.

Wat aangaat zynen naam, Vossius gelooft, dat de *Jubal* van de H. Schrifture Apollo is, aan wien de Heidenen de uitvinding en de eere van den zang en van de muzyk toegeschreven hebben. Bochart heeft aangemerkt, dat het eilandt Delos, daar Apollo geboren wierdt, zynen naam heeft van *Dahal*, dat is te zeggen, *terror Deus*; dat de berg Cinthius, daar Latona baarde, den naam heeft van *Chanat*, dat is te zeggen, *in lucem edere.* Aldus is, volgens zyn gevoelen, deze fabel oorspronkelyk uit het Oosten; en Apollo is een Godt van Egypten, volgens Pausanias, die verhaalt, dat een raadsheer, Antonyn genoemt, te Epidaurus eenen tempel voor Apollo en voor Esculapius, twee Egyptische Goden, bouwde; want van de vier Apolloos, waar van Cicero gesproken heeft, waren de drie laatsten zekerlyk Griekssche; maar de outste is die van Egypten. Vossius zegt daarenboven, dat de fabel van de duive, door Apollo gezonden, klaarblykelyk gevolgt is naar de historie van de duif, door Noach gezonden; want gelyk de duive, gezonden om te ontdekken of de wateren van den zondvloedt geweken waren van boven de aarde, niet wederquam in de arke; zo hebben de dichters ook voorgegeven, dat Apollo de duive gezonden hebbende om water te halen, deze luie en ontrouwe vogel zich ophieldt op eenen vygeboom, en wachtte dat de vygen ryp waren om daar van te eeten, gelyk Ovidius zegt in zyne Herscheppinge.

Bochart wil, dat de fabel van den draak Python, door Apollo gedood, haren oorspronk heeft uit Phenicië, om dat de naam van *Python* of *Peton* in de Hebreeusche tale een *serpent* of *draak* betekent, en dat Apollo daarom *Pythius* genoemt wordt. *Cicero de Natura Deor. lib.* III. *Macrobius Saturnal. Ovidius. Plutarchus. Pausanias. Hygin. Lilius Giraldus. Natalis Comes lib.* IV. *cap.* 10. *Johan. Rosin. Thom. Dempster Antiq. Græc. & Rom.*

Tot meerder volkomenheit van dit artykel moet men nog eenige byzonderheden hier by voegen, die na het opstellen van het zelve in eenige schryvers voorgekomen zyn.

Men vindt in Jamblichus, dat Apollo ook *Hyperboreanus* bygenoemt wierdt. Hy hadt ook den bynaam van *Smintheus*, en onder dien naam hadde hy eenen tempel in het eilandt Tenedos, welk eilandt hem in het byzonder toegewyd was. Het gemene gevoelen is, dat Apollo onder dien naam vereert wierdt, om dat hy de ratten gedood hadde, die de aardvruchten bedurven. Zyn standbeeldt in den tempel van Chrysa, in dit eilandt, hadde een radt onder de voeten. Volgens de uitsprake van het landt betekende σμίνθος een radt. Hier van worden ook nog andere redenen bygebragt. Men kan zulks zien in het gene Cuperus geleerdelyk daar omtrent vergadert heeft uit de oude gedenkstukken. Apollo hadt ook een orakel naby Antiochië, in eene plaats, genoemt Daphne. De bygelovigheit en de ongebondenheit maakten om strydt deze plaats vermaart; de zelve was de zamelplaats, daar de minnaars en hunne meesteressen malkander bescheidden. Anderen gingen derwaarts om hunne eerbiedigheit te plegen; en mogelyk gingen 'er velen met beide die oogmerken te gelyk. Men wil, dat dit orakel van Apollo opgehouden heeft, wanneer het graf van Babylas, bisschop van Antiochië, in eene kerke te Daphne wierdt overgebragt. De oude schryvers geven te kennen, dat Apollo, gelyk de andere Goden van het Heidendom, met zyne gunsten handel dreef, en niets voor niet deedt, in zo verre dat hy, met vrywillige offerhanden niet te vreden, zelfs ryke geschenken vorderde. Athenæus brengt een schryver by, die zegt, dat het halssieraadt van Eriphyle in den tempel van Delphos gewyd wierdt door Alcmeon, die zyne moeder Eriphyle gedood hadde. Het orakel vorderde deze belooning, om hem van zyne dwaasheit of razerny te genezen. Het gene gy verzoekt, is van een groten prys, zeide het orakel; gy verzoekt een hulpmiddel tegen de zinneloosheit; dat moet u een ryk geschenk kosten; breng my het halssieraadt van uwe moeder. Doch de ryke geschenken waren nog niet genoeg om Apollo te vergenoegen, men voegt 'er by, dat in de kerkgeheimenissen van dezen Godt zelfs een mensch ter doodt gebragt wierdt. Andere byzonderheden wegens Apollo worden in dit Woordenboek by verscheide gelegenheden gevonden. *Jamblichi vita Pythagoræ pag.* 128. *Homer. Iliad. lib.* I. *v.* 37. *Strabo lib.* XIII. *Cuper. ad calcem Harpocratis, edit.* 1687. *pag.* 212. *Athen. lib.* VI. *pag.* 232. *Alex. ab Alexandro lib.* VI. *cap.* 26. *Bayle aux passages marquez dan la ta table des matieres de son Dict. Crit.*

APOLLO, een Jode. Zie APOLLOS.

APOLLODORUS is een naam, die een groot getal van personen van verscheide hanteeringe, en van veel verdienste gedragen hebben. Scipio Tetti of Tettius, een Napolitaan, heeft eene verhandeling van de Apollodoren geschreven, die te Rome in den jare 1555 gedrukt wierdt, met de Bibliotheek van Apollodorus, in 't Latyn vertaalt door Benedictus Ægius. Thomas Gale heeft meer dan hondert jaren daarna deze stoffe op nieuws verhandelt in zyne *Dissertatio de scriptoribus Mythologicis*, voor de Bibliotheek van Apollodorus, te Parys in den jare 1675 gedrukt. Men kan hier over ook raadplegen *Joan. Meursius in Bibl. Græca.* Men zal ondertusschen de voornaamste van de genen, die dezen naam gevoert hebben, aanroeren.

APOLLODORUS van Geloë, een Griekssch dichter, heeft ten tyde van Menander geleeft, gelyk Suidas zegt, omtrent de CXIV Olympiade. Hy schreef verscheide boertige werken, waar van de ouden 'er 7 aangehaalt hebben. *Athen. lib.* III. *&* XI. *Julius Pollux lib.* X. c. 31. *&* 33. *Suidas. Vossius.*

APOLLODORUS van Athene, een beroemt schilder, leefde 408 jaren voor Christus. Hy was de eerste, die de allerfraaiste delen van de natuur wist uit te kippen, en in zyne taferelen te brengen. Hy heeft de handeling van 't penseel ook tot zulk een volkomenheit gebragt, als niemandt voor hem gedaan hadde, en wist de gezichten zeer aangenaam af te beelden. *Plin. Sandrart Academie tom.* I. *P.* II. *lib.* I. *cap.* 1. *pag.* 17. *Felibien vies de peint.*

APOLLODORUS, dien Diogenes Laërtius den Doorluchtigen noemt, een philosooph van de secte der Epicuristen, heeft meer dan 400 verhandelingen geschreven, waar onder ook het leven van Epicurus geweest is. Hy droeg ook den naam van *Cepotyrumus.* De zelve Diogenes Laërtius zegt, dat Zeno de Sidoniër een leerling van dezen Apollodorus was, en zo veel verdienste en geleertheit als zyn meester hadde. Cicero spreekt verscheide maal van dezen Zeno. *Diog. Laërt. in vit. Epic. lib.* VII. *Gassendus lib.* II. *de vita & morib. Epic. cap.* 6.

APOLLODORUS, een redenaar van Pergamo, een leermeester van Augustus, leefde in de CLXXIX Olympiade, omtrent het 690 jaar van Rome. Hy was de stichter van eene secte, die naar zynen naam genoemt wierdt, en gestelt tegen die van Theodorus. Hy liet onder zyne leerlingen ook Dionysius Atticus na. Hy zoude van de *Rhetorica* geschreven hebben. *Strabo lib.* XIII *Sueton. in Aug. Eusеb. in Chron.*

APOLLODORUS van Artemita, 't zy dat hy uit de stadt van dezen naam in Armenië was, welke de hedendaagsche schryvers *Van* noemen, 't zy dat hy van Artemite, een klein eilandt tegen over de rivier van Acheloüs, was. Men weet niet, in wat tydt hy geleeft heeft; maar alleen, dat hy in 't Griekssch eene historie der Parthen schreef, die door Athenæus en Strabo aangehaalt is. *Athenæus. Dion lib.* IV. *Strabo lib.* II. *&c.*

APOLLODORUS van Athene, een vermaart letterkunstenaar, leefde in de CLXIX Olympiade, omtrent 104 jaren voor Christur, onder de regeering van Ptolomeus Physcon, of Evergetes, koning van Egypten. Hy was een zoon van Asclepiades, en leerling van Aristarchus den letterkunstenaar, en van den philosooph Panætius, gelyk men by Suidas ziet. 't Is deze Apollodorus, die de schryver is van de *Bibliotheca historica de origine Deorum*, waar van nog drie boeken voorhanden zyn; doch Apollodorus hadt 'er meer geschreven: want Harpocration haalt het VI, Macrobius het XIV, en Stephanus of Hermolaus het XVII aan. Behalven dit werk hadt hy een kronyk zamengestelt; eene verhandeling van de wetgevers; eene van de Secten der Philosophen, en verscheide andere werken, die men in de werken der ouden aangehaalt vindt. De drie boeken, die men heeft, zyn maar een kort begrip van 't grote werk van Apollodorus, en dit uittreksel, zo onvolmaakt als het zyn mag, is zeer nuttig om de oude fabelachtige historie te ontwarren. Hy begint met Inachus, en daalt tot op Theseus, prins van Athene. Aldus behelst deze historie 560 jaren, van het 1858 tot het 1233 jaar voor Christus. *Macrob. lib.* I. *Saturnal. cap.* 17. *Aul. Gell. lib.* XVII. *cap.* 4. *Diog. Laërt. in Emped. Pittac. Arist. Strat. Chrys. Zenon. Scalig. in Elench. orat. Chron. Vossius de Hist. Græc. lib.* I. *cap.* 21. *Meursius in Bibl. Attica.*

APOLLODORUS van Athene, een Griekssch dichter. Men weet niet, in wat tydt hy geleeft heeft. Hy heeft XLVII toneelstukken te zamengestelt. *Suidas. Julius Pollux. Vossius.* enz. Zie de tytels der werken van deze twee Apollodorussen van Athene in de *Attische Bibliotheek* van *J. Meursius.*

APOLLODORUS van Ephese, een Griekssch schryver, heeft eene aardryksbeschryving zamengestelt. Men weet niet, in wat tydt hy geleeft heeft. Hy wordt door *Suidas* aangehaalt.

APOLLODORUS van Erythrea, welke bewyst dat de Sibylle van dezen naam van Erythrea zelfs was, gelyk men by Lactantius ziet *l.* I. *de falʃ. Rel. cap.* 6.

APOL-

APOLLODORUS, geboren op 't eilandt Lemnos, een Griekſch ſchryver. Men weet niet, in wat tydt hy geleeft heeft. Hy ſchreef eene verhandeling van de landbouwkunde, door Varro aangehaalt. Anderen ſchryven hem andere ſtukken toe; maar mogelyk vermengen zy hem met eenigen der andere ſchryvers, die den zelfden naam gevoert hebben. *Varro de R. R. cap.* 1.

APOLLODORUS van Niceen, een ſchryver, waar van Suidas gewag maakt.

APOLLODORUS van Tarſe, een Griekſch dichter, die zeven treurſpelen geſchreven heeft. *Suidas. Julius Pollux. Voſſius.*

APOLLODORUS, een beeldhouwer, die zyne afbeeldſels in een vorm goot, was zo naaukeurig in zyne werken, en konde zo bezwaarlyk zich zelf vergenoegen, dat hy zyne beſte werkſtukken dikwils verbrak. Men gaf hem hierom den bynaam van den onzinnigen. *Plin. lib.* XXXIV.

APOLLODORUS was niet alleen de naam van eenen ſchilder, en van eenen beeldhouwer, van welke Plinius gewag maakt, en van welke beide hier voor geſproken is; maar de zelfde ſchryver gewaagt ook van twee geneesmeeſters, die dezen naam gedragen hebben, waar van de een by eenen der Ptolomeën was, aan wien hy eene verhandeling ſchreef van 't gebruik van den wyn.

APOLLODORUS, een vermaart bouwkunſtenaar onder Trajanus en Adrianus, was van Damaſcus. Hy hadt het beſtier van de bouwing van de ſtene brug, die Trajanus in 't jaar 104 over den Donauw liet bouwen, en die voor het heerlykſte van alle de trotſche werken van dezen keizer gehouden wierdt. Procopius ſpreekt 'er van, en 't is eenigzins waarſchynlyk, dat Apollodorus de beſchryving daar van in geſchrifte heeft nagelaten. Adrianus, die zich liet voorſtaan alle kunſten en wetenſchappen in volkomenheit te verſtaan, tot zo verre, dat hy haat en afgunſt droeg tegen de genen, die grote achting in hunne hantering verkregen hadden, hadde byzondere redenen, om Apollodorus niet te beminnen. Op zekeren tydt, wanneer Trajanus met dezen bouwkunſtenaar ſprak over het gebouw, dat hy binnen Rome ſtichtte, wilde Adrianus zyne gedachten dieswegen zeggen, en deedt het als iemandt, die 'er gene de minſte kennis van hadde. Apollodorus ſnaaude hem toe, *ga henen*, zeide hy tegen hem, *om pompoenen te ſchilderen; want wat de dingen belangt, daar wy van ſpreken, gy zyt zeer onkundig in de zelve.* Adrianus was in der daadt in dien tydt bezig om pompoenen te ſchilderen, en roemde zelfs daar op. Deze onbeſuiſtheit van Apollodorus ſtont hem duur. Adrianus hieldt zulks al zyn leven in geheugenis, en wanneer hy keizer wierdt, verzuimde hy niet om zich daar over te wreken. Hy gebruikte Apollodorus niet, hy verbandde hem, beſchuldigde hem eindelyk van verſcheide misdaden, en deedt hem onder dit voorwendſel ſterven. Hy zoude zich geſchaamt hebben om de rechte oorzaak van deze ſtraffe te bekennen. Apollodorus voegde by de oude belediging eenen hoon, die dezen keizer gevoelig trof. Hy hadde een prachtig gebouw, dat Adrianus hadde doen maken, beriſpt, en dat meer was, met recht beriſpt. De vorſt, om aan Apollodorus te tonen, dat men hem wel konde miſſen, zondt hem het beſtek van een tempel van Venus, en alhoewel hy hem om raadt voeg, was 't niet om 'er voordeel mede te doen, alzo het werk alreets genoegzaam voltooit was. Apollodorus ſchreef zeer verſtandig, wat hy van dit gebouw oordeelde, en vondt daar in zeer wezentlyke gebreken, die de keizer ontkennen noch herſtellen konde. Dit bragt dezen prins tot de uiterſte verontwaardiging, en bewoog hem zich van Apollodorus te ontſlaan. Deze laatſte rontborſtigheit was veel verſchonelyker dan de eerſte. Men weet niet, wien men beledigt, wanneer men de onwetenden trotſch behandelt, die in tegenwoordigheit van de grootſte meeſters voor de bequaamſte willen ſpelen. Men queſt zomtyds die gene, waar van men naderhandt een onderdaan wordt, of dien men zeer nodig kan hebben. *Xiphil. Tillemont Hiſt. des Emper. Bayle Dict. Critique.*

APOLLODORUS, een amptenaar van den keizer Honorius in 't jaar 396. Van hem wordt dikwils in het Theodoſiaanſche Codex geſproken. Zie *Jac. Gothofredi Proſopographia Cod. Theodoſiani.*

APOLLODOTUS, ſtadvoogdt van Gaza, zich door Alexander Janneus belegert ziende, deedt gedurende den nacht een geweldigen uitval op zyn leger met twee duizent vreemde ſoldaten, en duizent dienaars, die hy byeen vergaderde. Hy hieldt niet op met de ſlachting der vyanden, zo lang de nacht duurde; maar de dag gekomen zynde, wierdt hy met verlies van duizent van de zynen te rug gedreven, in het 3956 jaar der werreldt, het 94 voor Chriſtus. *Joſephus Oudh.* XIII. 21.

APOLLODOTUS van Cyzicum, een wysgeer, door Clemens Alexandrinus aangehaalt *lib.* II.

APOLLONIA is de naam, die aan vele ſteden is gemeen geweeſt, waar van men de voornaamſte hier zal laten volgen.

APOLLONIA, eene ſtadt van Paleſtina, zynde aan de zee, of ten minſten niet verre van de zelve gelegen, tuſſchen Ceſarea en Joppe, byna even verre van beide die plaatſen. Joſephus, Plinius en Ptolomæus maken 'er gewag van. De tafels van Peutinger ſtellen de zelve even verre van Joppe en van Ceſarea. Zommigen vermengen de zelve ten onrechte met Antipatris. Joſephus ſpreekt van Antipatris en van Apollonia, als van twee verſcheide ſteden. In de H. Schriftuur wordt van deze ſtadt geen gewag gemaakt. *Joſephus Oudh.* XII. 23. *Reland. Paleſt.*

APOLLONIA *Mygdonia*, eene ſtadt van de provincie Mygdonië in Macedonië. Hedendaags wordt zy *Ceres* of *Seres* en *Aſera* genoemt, en legt aan de rivier Veratſar. Voorhenen was zy eene aartsbiſſchoppelyke ſtadt. *Ptolom. Stephan. Niger. Sanſon.*

Men vindt in de H. Schriftuur, dat Paulus, Macedonië verlatende, door Apollonia en Amphipolis naar Theſſalonica trok. *Act.* XVII. 1.

APOLLONIA, eene ſtadt in Macedonië op den berg Athos, hedendaags *Eriſſos* genaamt, van welkers inwoonderen men geloofde, dat zy de helft langer leefden dan andere menſchen; waarom zy ook *Macrobii* genaamt wierden. *Plin. Joh. Lidus.*

APOLLONIA, bygenoemt *het grote*, *Apollonia magna*, te voren *Antium* genoemt, was eene ſtadt in een klein eilandt van den Pontus Euxinus, naby Thracië gelegen. De zelve is het tegenwoordige *Siſſopoli*, eene ſtadt van Romanië aan de Zwarte zee. Zy was eene volkplanting der Mileſiërs, en aldaar was een tempel van Apollo. M. Lucullus nam van daar het zonnebeeldt (*Coloſſus*) van Apollo, dat in het Kapitool te Rome geplaatſt wierdt. *Plinius. Strabo lib.* VII. *pag.* 319.

APOLLONIA, eene ſtadt op 't eilandt Sicilië, naby de ſtadt Leontini. *Diod. lib.* XX. *Cicero in Verrem. Steph.*

APOLLONIA, eene ſtadt in Taulantia, aan de Weſtzyde van Macedonië, tegen Albanië, aan den mondt van de rivier Polina. Zy was eene volkplanting der Corinthiers, en de ſtudien bloeiden ook aldaar. Zy hadde al van outs een biſſchoppelyken zetel. Hedendaags draagt zy den naam van *Spinarza. Ptolom. Sanſon. Cellar. Geogr. antiq.*

APOLLONIA was de naam van twee ſteden op het eilandt Crete, waar van de eene ook Eleuthera genoemt wordt. *Stephan.*

APOLLONIA, genoemt *Aſſos*, eene ſtadt van Myſië, aan de rivier Rhindacus in klein-Aſië. De zelve is miſſchien het tegenwoordige *Lupadi*, eene ſtadt of een vlek van Anatolië, aan de riviere Lupadi. Zy heeft een biſdom gehad, onder dat van Sardes behorende. *Ptolomæus. Stephanus. Plinius.*

APOLLONIA, eene ſtadt van klein-Aſië, omtrent de ſteden Epheſe en Thyatire gelegen. *Stephanus.*

APOLLONIA, eene ſtadt van Galatië in klein-Aſië. *Ptolomæus.*

APOLLONIA, eene ſtadt van Cyrenaïcus in Lybië, tegenwoordig *Bonandrea*, eene ſtadt in het koninkryk van Barca in Barbarye, met een ruimen zeehaven, meeſt van Arabiers bewoont. *Ptolom. Stephan. Marmol.*

APOLLONIA, dat ook *Margion* en *Theodoſiana* genoemt wierdt, eene ſtadt in Phrygië. *Stephan. & Synodus* V. *Conſtantinopolitana.*

APOLLONIA, eene ſtadt in Syrië naby Apamea, aan den voet van den berg Caſſius. *Stephanus.*

APOLLONIA, eene ſtadt van Aſſyrië. *Baudrand.*

APOLLONIA, eene ſtadt van de landvoogdy, genaamt Apollopolites Nomus, in Egypten. *Stephanus. Plinius.*

APOLLONIA, eene ſtadt van Celoſyrië. *Ptolomæus.*

APOLLONIA, een kaap of voorgebergte in Africa, op de Zuidkuſt van Guinea, een weinig beweſten de kaap der Drie Punten, en naby den mondt van de riviere Mancu. Deze kaap is 5 mylen beweſten het kaſteel van Axim, en twintig mylen van het kaſteel S. George del Mina gelegen. *Baudrand.*

APOLLONIA, of APOLLINA, eene maagdt en martelareſſe van de III eeuw, wierdt te Alexandrië gevangen genomen onder de regeering van Philippus in den jare 248 in een opſtandt, die tegen de Chriſtenen verwekt wierdt. Men dreigde haar, indien zy haren Godsdienſt niet verzaakte, dat men haar in een vuur zoude werpen, dat men aangeſtoken hadde. Zy verzocht losgelaten te worden; en wanneer zy zich vry zag, wierp zy zich van zelfs in het vuur, dat haar terſtondt verteerde. Men heeft deze daadt, die in zich zelfs veroordelenswaardig is, aan eene hemelyke inblazing toegeſchreven; en men ſtelt Apollonia onder het getal der martelareſſen. *Euſeb. lib.* VI. *cap.* 41. *Ruinard Acta Martyr. ſincera. Baillet vie des Saints.*

APOLLONIDES, een graveerder in agaath- en andere ſtenen. *Plinius* maakt 'er gewag van *lib.* XXXVII.

APOLLONIUS, een veldoverſte van Antiochus Epiphanes, wierdt door dien prins met een leger van 22000 mannen naar Jeruzalem tegen de Joden gezonden, en veinſde vreedzaam met hen te willen zyn; doch op den Sabbath overviel hy hen, doodde eene grote menigte, plunderde en verbrandde de ſtadt, en voerde vele gevangenen weg, om de zelve tot ſlaven te verkopen. Maar twee jaren daar na, Judas Machabeus, in de plaatſe van zynen vader Mattathias opgeſtaan zynde, vergaderde een klein leger, en doortrok daar mede en zuiverde het Joodſche landt; waarom Apollonius van Samarië, daar hy toen was, en rontomme eene grote krygsmacht vergaderde om Judas te beſtryden: doch deze trok hem te gemoet, ſloeg hem, en doodde hem. Onder den buit, dien Judas veroverde, was ook het zwaardt van Apollonius, dat hy voor zich behieldt, en gebruikte het zelve tot zyne doodt toe. Grotius is van gedachten, dat deze Apollonius landvoogdt was van Myſië. Hy wordt in 't Griekſch *Miſarches* genoemt, dat dien zin kan hebben, of dat anders *hoofdt der bozen* betekent. Verſcheide andere ſchryvers hebben gemeent, dat deze Apollonius mogelyk de zelfde is, van wien Joſephus ſpreekt in de geſchiedeniſſe der Machabeen, die, landvoogdt van Syrië en van Phenicië zynde, bevel ontfing van Seleucus om de ſchatten te gaan roven, die in den tempel te Jeruzalem waren, daar hy engelen in de gedaante van krygshelden van den hemel zag afkomen, en welker wapenen zulk een groten glans van zich gaven, dat hy van ſchrik half doot ter aarde viel: doch door het gebedt der prieſters in het leven behouden wierdt. Indien deze Apollonius de zelfde is, die door Judas overwonnen en gedood wierdt, is 't waarſchynlyk, dat deze Seleucus, waar van Joſephus ſpreekt, de IV koning van Aſië van dien naam is, die Philopator bygenoemt wierdt, en een broeder was van Antiochus Epiphanes. I. *Mach.* I. 30. 31. III. 10. 11. 12. II. *Mach.* V. 24. 25. *Joſephus Oudh.* XII. 10.

APOLLONIUS, een Egyptenaar, die de doodt van Caligula, aan welken men hem zondt, voorzegt hadde. Deze prins deedt hem in de gevangenisse zetten, om hem te straffen, doch wierdt zelfs weinig dagen daar na gestraft en de Egyptenaar ontslagen. *Dion lib.* LIX.

APOLLONIUS, een Roomsch raatsheer, leefde in het einde van de twede eeuwe. Hy was een man van grote verdiensten, die van een voornaam geslachte was, en veel verstandt hadde, doch nog meer Godvruchtigheit. Hy hadt zich in de Platonische philosophie geoeffent; en verscheide Platonisten beweerden toen, door hunne schriften, het Euangelium van Christus. Apollonius was ook onderwezen in deze heilige leere. Een van zyne slaven beschuldigde hem een Christen te zyn. Hy wierdt genoodzaakt zich voor den raadt te verantwoorden. Hy deedt het zelve met veel kloekmoedigheit, en las eene verantwoording van den Christelyken Godsdienst voor, die hy opgestelt hadde, waar op hy ter doodt veroordeelt, en in 't jaar 186, onder de regeering van Commodus, onthooft wierdt. Nicephorus heeft dezen Apollonius vermengt met dien, van wien terstont gesproken wordt, die tegen de Montanisten geschreven heeft; maar Hieronymus en Eusebius zyn niet van dit gevoelen. *Euseb. in Chron. & lib.* V. *hist. eccl. cap.* 21. *Hieron. de scr. eccl. cap.* 42. *Niceph. lib.* IV. *cap.* 25. & 26. *Baron. Annal. & Martyr. ad d.* 18. *Apr. Cave.*

APOLLONIUS, welken Hieronymus een zeer geleert persoon noemt, heeft in het einde van de II, en in het begin van de III eeuwe geleeft, onder de regeering van Commodus en van Severus. Hy schreef een geleert werk tegen de Montanisten, waar van men nog iets by Eusebius vindt. Tertullianus, na dat hy tot de Montanisten was overgegaan, schreef VII verhandelingen tot verdediging zyner secte, in het laatste van de welke hy voornamentlyk Apollonius tracht te beantwoorden. Zyn geslacht en vaderlandt zyn onbekent. *Euseb. hist. eccl. lib.* IV. *cap.* 17. 18. *Hieron. de scr. eccl. cap.* 40. *Cave.*

APOLLONIUS, opziender der gewyde milddadigheden onder Theodosius den jongen in den jare 436. In het Theodosiaansche Codex wordt van hem gesproken. *Jac. Gothofredi Prosopogr. Cod. Theodosiani.*

APOLLONIUS van Acharnes in Attica, heeft, naar 't bericht van Harpocration, van de Grieksche feesten geschreven. Daar is ook nog een Atheensch Sophist van dezen naam geweest, waar van Philostratus spreekt. *Joh. Meurs. Bibl. Attica.*

APOLLONIUS van Alabanda, toegenaamt *Molon*, een Grieksch schryver, leefde in de CLXXIV Olympiade, omtrent 't 670 jaar van Rome. Cicero zegt zelfs, dat hy zyn leerling was te Rome, en naderhandt in Asië. Hy heeft eenige historische werken geschreven, en Josephus klaagt, dat hy niet oprecht van de Joden gesproken heeft. *Cicero in Brut. Fabius lib.* III. *cap.* 1. *Sueton. in Julio Cæs. cap.* 4. *Joseph. lib.* II. *contra Apion. Vossius de hist. Græc. Meursius Synt. de Apoll.*

De zelve Meursius heeft in zyne *Bibliotheca Attica* nog verscheiden van den naam van APOLLONIUS byeen verzamelt.

APOLLONIUS van Alexandrië, toegenaamt *Dyscolus*, heeft vele geschriften over de letterkunde gemaakt. Men heeft dat nog, 't welke Suidas *valsche historien* noemt; anderen noemen het *wonderbare historien*, behalven vier boeken van de *Syntaxis*, met het leven van Apollonius, aan 't hoofdt der zelve. Hy was de vader van eenen Herodianus, de welke ook over de letterkunde schreef. *Suidas. Vossius. Tillemont Hist. des Emper. tom.* II.

APOLLONIUS van Aphrodisea, een Heidensch priester en Grieksch historieschryver, schreef verscheide historische werken, die door de ouden dikwils aangehaalt worden; onder anderen een van de Trallianen; een van Orpheus, en eenige andere. Men weet niet in wat tydt hy geleeft heeft. *Stephan. de Urbib. Suidas in Apollon. Meursius. Vossius.*

APOLLONIUS van Chalcis, een Stoïsch Philosooph, leefde omtrent den jare 146. Hy was een leermeester van Marcus Aurelius Antoninus den philosooph, en van Verus. Hy bevlytigde zich om Bardesanes te overreden, dat hy den Christelyken Godsdienst zoude afzweren. Antoninus Pius deedt hem van Chalcis te Rome komen; en wanneer hy in 't keizerlyke paleis niet wilde komen, onder voorwendsel, dat de leermeester niet by den leerling, maar de leerling by den leermeester moest komen, zo gaf den keizer lagchende tot antwoordt: *'t Was Apollonius gemakkelyker geweest om van Chalcis naar Rome, dan uit zyne herberg naar 't keizerlyk paleis te komen.* Naderhandt was hy by Antoninus in groot aanzien. *Jul. Capitol. in Anton. & in M. Aurel.*

APOLLONIUS van Citium, eene stadt van 't eilandt Cyprus, een geneesmeester. Men weet niet in wat tydt hy geleeft heeft.

APOLLONIUS COLLATIUS, (PETRUS) een priester van Novara, heeft een dichtstuk van de belegering der stadt Jeruzalem in IV boeken geschreven. Margareta de la Bigne en eenige anderen stellen dezen schryver in de VII of VIII eeuwe; doch het is waarschynlyker, dat hy in de XIV of XV geleeft heeft, gelyk Barthius, Vossius en anderen naar Julius Scaliger hebben aangemerkt. Johannes de Gaigni, of Gannai, heeft dit werk in de XVI eeuw 't allereerst uitgegeven. Naderhandt heeft Adrianus van der Burg een naaukeuriger druk daar van uitgegeven. *Scaliger lib.* VI. *poët. Barth. Adverf. lib.* XXIII. *cap.* 27. *Margar. de la Bigne in indice chron. Bibl. Patr. Vossius de Hist. Lat. lib.* III. & *de Poët.*

APOLLONIUS DAVUS, landvoogdt van Celosyrië, en veldoverste van Demetrius Nicanor, den zoon van Demetrius Soter, poogde met een machtig leger de Joden te verplichten om de zyde van Alexander Bales te verlaten, en zich voor Demetrius te verklaren. Hy legerde zich te Jamnia met een grote krygsmacht, en daagde Jonathan, den prins der Joden, uit, om in het vlakke veldt met hem te komen stryden, hem verwytende, dat hy zich in het gebergte hieldt, om dat hy zich niet vertrouwde om tegen zyne ruitery en zyn ander krygsvolk te stryden in de vlakte, daar geen steen, noch rotse, noch plaatse was om te ontvlieden. Jonathan, hier over ontroert, verkoos zich tien duizent mannen, en nam zynen broeder Simon, die hem ontmoette, met zich, en vermeesterde Joppe. Apollonius, zulks horende, naderde met drie duizent ruiters en veel voetvolk tot Azoten, latende eene hinderlage van 1000 ruiters achter Jonathan. Deze, zulks verstaan hebbende, geboodt zyn krygsvolk zich gesloten te houden. Wanneer nu het leger van Jonathan omcingelt was, beschoten de vyanden zyn volk met pylen, van den morgen tot den avondt. Doch de Joden, de pylen op hunne schilden afschuttende, wierden daar door zeer weinig beschadigt, terwyl de ruitery der vyanden door alle de bewegingen, die zy maakte, zeer afgemat wierdt. Doch tegen den avondt deedt Jonathan zynen broeder Simon op de slagorder der vyanden aanvallen, die te eenemaal verstrooit en geslagen wierden, vluchtende naar Azoten, en in den tempel van hunnen afgodt Dagon. Jonathan, hen vervolgende, verbrandde Azoten, en den tempel van Dagon met alle, die daar in gevloden waren, met vuur; en de genen, die in den stryd sneuvelden en verbrand wierden, maakten een getal uit van 8000 mannen. Jonathan verkreeg door deze overwinning nog meerder gunst by Alexander Bales, die hem met grote geschenken vereerde, en hem ook de stadt Accaron gaf, met alle hare landpalen, tot eene erfelyke bezittinge. Dit gebeurde in het 65 jaar der Grieken, het 606 van Rome, in de CLVIII Olympiade. I. *Mach.* X. *van vers* 69. *tot het einde. Josephus Oudh.* XIII. 8.

APOLLONIUS van Egypten, een geneesmeester.

APOLLONIUS, (LÆVINUS) van Middelburg in Vlaanderen, tusschen de steden Brugge en Sluis gelegen, geboortig, heeft in de XVI eeuwe geleeft, en een geruimen tydt te Douay en elders de goede letteren en talen geleert, hebbende behalven vele anderen ook daar in onderwezen Andreas Hoius, naderhandt hoogleeraar in de Grieksche tale. Na dat hy een boek van de eerste ontdekkinge van Peru geschreven hadt, is hy naar Spanje vertrokken, en van daar verder naar Peru in America zelfs, alwaar hy ook, of, volgens zommiger verhaal, in de Kanarische eilanden, overleden is, zynde alvorens door hem geschreven en in druk uitgekomen:

De navigatione Gallorum in terram Floridam, deque clade, anno MDLXV. *accepta ab Hispano. Basil.* 1583 & *Antwerp.* 1568. *in* 8.

De Peruviæ regionis, inter novi orbis provincias celeberrimæ, inventione, & rebus in ea gestis libri V. *Antverp.* 1567.

Fr. Zweertii Athen. Belgic. Val. Andr. Bibl. Belg.

APOLLONIUS van Memphis, een geneesmeester. Men weet niet in wat tydt hy leefde. *Ath. lib.* XV. *Strabo lib.* XIV. *Cælius Aurelianus lib.* III. *cap.* 8. & *Galien. de Compos. Medic. lib.* III.

APOLLONIUS, (NESTOR) een Atheniënzer, een beeldhouwer, die een Hercules beeldt, gekromt, en van ter zyde te zien, gemaakt hadde. *Gruter. Inscript.* 41.

APOLLONIUS van Nyssa, eene stadt van Armenië, een Stoïsch philosooph. Hy was een leerling van Panætius, die in de CLXIII Olympiade leefde, omtrent het 626 jaar van Rome. Hy heeft eenige werken geschreven, waar van de oude schryvers dikwils gewag gemaakt hebben. *Strabo lib.* XIV. *Geogr. Joh. Meursius syntag. de Apoll. Vossius de Hist. Græc.*

APOLLONIUS van Pergamen, een geneesmeester, dikwils door de ouden aangehaalt. Men weet niet in wat tydt hy geleeft heeft. Hy heeft eene verhandeling van zaken, den landbouw betreffende, geschreven. *Columella & Varro de R. R. lib.* I. *cap.* 1. *Oribasius lib.* I. *Ἐυπ.*

APOLLONIUS van Perge, eene stadt van Pamphylië, is een groot meetkundige geweest onder de regeering van Ptolomeus Evergetes, de welke zich uitstrekt van het 2 jaar van de CXXXIII, tot het 3 van de CXXXIX Olympiade. Hy studeerde een langen tydt te Alexandrië, onder de leerlingen van Euclides, en hy stelde verscheide werken te zamen, waar van dat *de Conicis* alleen overig is. Men heeft van hem zelve veel werks gemaakt, en verscheide oude en hedendaagsche schryvers hebben aan het zelve gearbeid om het te vertalen of uit te leggen. By *Bayle* vindt men daar omtrent een zeer omstandig bericht. Des Cartes gaf geen voordeelig oordeel over het zelve. Eenigen hebben gemeent, dat Apollonius zich zelf de schriften en de ontdekkingen van Archimedes toeëigende. Hy hadt eenen zoon, die mede Apollonius genoemt wierdt, en die de brenger was van het II boek der ronde spitsen (*Conicis*) aan die genen, aan wien de schryver het zelve hadde opgedragen. De Arabiers zyn zeer onkundig geweest in de tydrekening ten zynen opzichte. Zy hebben gezegt, dat hy geleeft heeft ten tyde van Achas, koning van Juda; het welke niet weinig jaren verschilde. Achas begon te regeeren in het 3970 jaar van de Juliaansche periode. Ptolomeus Evergetes, onder wien Apollonius gebloeit heeft, volgde op den koning, zynen vader, in het 4468 jaar van de zelfde periode. De misslag is dan zeer groot; de zelve bestaat in een verschil van omtrent vyf eeuwen. *Bayle Dict. Crit.* en de schryvers door hem bygebragt.

APOLLONIUS van Pitanea, een geneesmeester, door Plinius aangehaalt *lib.* XXIX. *cap.* 6. Men weet niet in wat tydt hy leefde.

APOLLONIUS van Rhodus, alzo toegenaamt, om dat hy een langen tydt in die stadt geleeraart hadde, alhoewel hy anders oor-

oorſpronkelyk van Alexandrië was. Hy was een zoon van Ileus, of Silleus, en een leerling van Callimachus, die hem van ondankbaarheit beſchuldigde, en hem daarom den naam van Ibis gaf, 't welk een Egyptiſche vogel is, die zynen buik met zynen bek zuivert. Apollonius leefde in de CXXXVII Olympiade, omtrent het 3752 jaar der werreldt, 232 jaren voor Chriſtus, onder de regering van Ptolomeus Evergetes. Hy ſchreef een dichtſtuk in 4 boeken van de Argonauten, een boek van Archilochus, een van den oorſpronk der ſtadt Alexandrië, Gnidus, enz. Hy wierdt na Eratoſthenes bibliothekaris te Alexandrië. Het poëtiſch werk van Apollonius, wegens den tocht der Argonauten naar Colchis, is, volgens *Quintilianus*, gemaakt op eene wyze tuſſchen de uiterſte verhevenheit en laagheit van ſtyl, en hy heeft deze middelmaat in eene naaukeurige en gelykvormige geſteltheit waargenomen. Hoewel hy, volgens het gevoelen van *Longinus*, nooit valt in zyne poëzy, en zich by die gelykheit houdt: met deze goede hoedanigheit is hy nog oneindig beneden Homerus. Zie in *Baillet* de oordeelen, welke de oude en latere oordeelkundigen daar over gegeven hebben. De nieuwe druk, welken Jerem. Holtzlinus daar van heeft uitgegeven, wordt van eenigen geacht; maar anderen maken 'er weinig meer werks van, dan van dien, welken men noemt *Variorum. Suidas in* Ἀπόλλον. *Meurſius Synt. de Apoll. Voſſ. de Hiſt. Græc. lib.* I. *cap.* 16. *&* *de Poët. cap.* 8. *Baillet jugemens des Sçavans ſur les Poëtes, edit. Paris* 1686. *T.* V. *pag.* 263.

APOLLONIUS van Rhodus, een beeldhouwer, die het vermaarde ſtuk van Amphion, Zetes en Dirce, aan de hoornen van eenen ſtier gehecht, gemaakt heeft. *Plinius.*

APOLLONIUS van Syrië, een Platoniſch philoſooph, die onder Adrianus, of ſedert, geſchreven heeft. *Spart. Vit. Adrian.*

APOLLONIUS van Tyane, *Apollonius Tyanæus*, was een man, waar van men de wonderlykſte dingen der werreldt gezegt heeft. De oude en latere ſchryvers hebben verſchillende gevoelens wegens Apollonius en zyne hiſtorie gehad, als aan 't einde van dit artykel in 't byzonder gezegt wordt. Hy wierdt geboren te Tyane, in Cappadocië, omtrent het begin van de I eeuwe. Hy was in zyne vroege jonkheit een toehoorder van de leere van verſcheide philoſophen; doch hing die van Pythagoras aan, welke hy leerde by eenen Euxenus, die echter zelfs daar in niet verre gekomen was; waarom hy wel haaſt zynen meeſter overtrof. Hy wierdt in zynen ouderdom van zeſtien jaren een geſtreng onderhouder van den regel van Pythagoras, zich onthoudende van den wyn, van de vrouwen, en van allerlei vleeſch, geen ſchoenen dragende, zyn haair latende waſſchen, en zich niet anders dan in linnen klededende. Kort daar na gedroeg hy zich als een hervormer, en verkoos zyn verblyf in eenen tempel van Eſculapius, daar vele zieken hunne geneezing by hem quamen zoeken. Meerderjarig geworden zynde, ſtont hy een gedeelte van zyne goederen af aan zynen outſten broeder, verdeelde een ander gedeelte onder zyne arme bloedverwanten, en hieldt zeer weinig daar van voor zich zelven. Hy bragt vyf jaren door zonder ſpreken, en ſtilde nochtans in deze ſtilzwygenheit verſcheide oproeren in Cilicië en in Pamphylië. Die, de welke hy te Aſpende, de derde ſtadt van Pamphylië, ſtuitte, was van de moijelykſten om te ſtillen, dewyl het 'er daar op aan quam om lieden tot reden te brengen, welke de honger tot eenen opſtandt bewogen hadde. *Fames magiſtra peccandi, duriſſima neceſſitatum.* Men was gereet den regeerder te verbranden, om dat eenige ryken, het koorn verbergende, eene ongemene duurte in de ſtadt veroorzaakt hadden. Men heeft een ſpreekwoordt, *een hongerige buik heeft gene ooren.* De ouden hadden een diergelyk: *Venter caret auribus.* Cato begon eene redevoering, wanneer het volk granen eiſchte, met deze woorden: *Arduum eſt ad ventrem verba facere, qui caret auribus.* Zo dat het dan waarlyk eene wonderbaarlyke zake geweeſt moet zyn, met eene Pythagoriſche ſtilzwygenheit eenen oproer te ſtillen onder eene menigte, die zo weinig gebruik konde maken van hare ooren, dan de welſprekende en overredende zwyger het zelve deedt van zyne tong. Hoewel hy zich nu inbeeldde de waarheit gevonden te hebben, en dat hy daar van grote blyken in verſcheide ſteden gegeven, en vele leerlingen gemaakt hadde, dewyl hy, den wetgever ſpelende, goede regelen inſtelde, de danſſen en allerlei vermakelykheden van dien aardt veroordeelende, en de deugdt en de werken van liefde aanpryzende: echter was hy begeerig de Chaldeeuſche en Indiaanſche wysheit te onderzoeken, tot vermeerdering van de zyne, die zo groot was, dat hy voorgaf alle talen te verſtaan, zonder de zelve ooit geleert te hebben; dat hy de gedachten der menſchen kende, en dat hy de orakelen verſtont, welke de vogelen gaven door hunnen zang. Hy quam alzo te Ninive, daar hy Damis tot zich trok, die ſedert tot kort voor zyn einde by hem bleef, zyn getrouwſte leerling was, en de meeſte berichten van zyn leven en van zyne wonderen gegeven heeft. Te Babel verkreeg hy door de voorſpraak van den koning Vardanes, die hem zeer hoog achtte, de ommegang met de Chaldeeuſche wyzen, waar in hy nochtans geen groot genoegen hadde. Hy vervolgde verder zyne reize naar Indië, daar hy aan deze zyde van den Ganges van den koning Phraortes wel ontfangen wierdt, die hem ook aan de ſchole der Brachmannen aan de overzyde van den Ganges hooglyk aanbeval, en inzonderheit aan der zelver overſten Jarchas, met wien hy zeer veel philoſopheerde, inzonderheit over de zogenaamde μετεμψυχώσει, of overgang der zielen uit het eene ligchaam in het andere, en van de ſchepping der werreldt uit de vyf zogenaamde geregelde ligchamen naar muzykale evenredigheit, gelyk zulks van Pythagoras eenigzins begrepen, en in onze tyden door Keplerus treffelyk opgeheldert is. Na zyne te rugkomſt doorreiſde hy ganſch Jönië en Griekenlandt, zoekende alom de deugdt en wysheit voort te zetten, waar toe zyne redenen van een ongemenen nadruk waren. Hy quam eindelyk te Rome, zich van die reize niet latende afſchrikken, ſchoon Nero in dien tydt de werreldwyzen op het heftigſte vervolgde. De Roomſche burgemeeſter Teleſinus erkende zyne deugdt in het eerſte onderzoek, dat hy met hem hadde, en Tigellinus, die toen hoofdſchout was, liet wel een rechtsgeding tegen hem aanvangen, maar wanneer de beſchuldiging tegen hem ingebragt zoude worden, waren alle de beſchuldigingen van den aanklager van het papier gewiſcht, en Tigellinus vertrouwde zich niet om verder tegen hem voort te varen. Apollonius week echter, na dat het gebodt tegen de werreldwyzen uitgekomen was, naar Spanje, en bragt aldaar veel toe om het misnoegen in de gemoederen der groten tegen de dwinglandy van Nero te helpen voeden en onderhouden, zo dat hy zelf te Cadix den gene, die in dat landſchap het beſtier hadde, tegen den keizer deedt opſtaan. Hy toog verder naar Egypten, daar hem zelfs Flavius Veſpaſianus, die in twyfel ſtont om den keizerlyken troon te beklimmen, quam bezoeken, dewyl Apollonius op zyn verzoek geweigert hadde naar Judea te komen, dat hy voor een landt hieldt, het welke des zelfs inwoners verontreinigden. Hy ſpoorde hem aldaar aan tot aanneming van het keizerryk, en ſchreef hem treffelyke regeerings-leſſen voor, waar over hy met den bekenden philoſooph Euphrates oneenig wierdt. De aanbieding, welke deze keizer hem deedt, van grote gunſt en ongemene rykdommen, konde hem niet bewegen om hem te volgen; maar hy reiſde naar Ethiopië, en overtuigde de Gymnoſophiſten, die aldaar waren, hoe verre zy van de ware wysheit verwydert waren. Na dat hy deze reize afgelegt hadde, was Titus Veſpaſianus meeſter geworden van Jeruzalem, dien hy te Tarſis heerlyke leſſen gaf, hoe hy zich tegen zynen vader en tegen het keizerryk te gedragen hadde. Hy trok vervolgens door Jönië, Griekenlandt en Italië, en liet niet na Domitianus, die ondertuſſchen tot de regeering gekomen was, overal gehaat te maken. De zelve ontboodt hem, dewyl hy hem verdacht hieldt met Nerva en Orphitus tegen hem aangeſpannen te zyn, om zich te verantwoorden; doch hy begaf zich, eer des keizers laſt gekomen was, naar Rome, ging vrywillig in de gevangeniſſe, en verdedigde zich zelf en Nerva zodanig, dat de keizer hem moeſt vryſpreken; waar op hy uit des zelfs gezicht verdween, dewyl hy na de verkrege vryſpreking zyne tegenwoordigheit niet verder nodig achtte. Daar op ging hy naar Sicilië, en verder naar Griekenlandt. Hy deedt aldaar in het zelfde ogenblik, toen Domitianus omgebragt wierdt, eene redevoering tot het volk te Epheſe, en begon met luider ſtemme als verrukt uit te roepen: *Sla doot den dwingelandt, ſla dapper toe; gy hebt hem wel getroffen, daar legt hy.* Als nu kort hier op de tyding van den val en het ombrengen van Domitianus te Epheſe quam, deedt deze welgetroffe voorzegging zyne achting nog meerder aangroeijen. Hy ſturf in een hogen ouderdom, omtrent in het 96 of 97 jaar van Chriſtus, zonder dat wegens den juiſten tydt, de plaatſe, of de wyze van zyne doodt iets met zekerheit kan gezegt worden, dewyl hy het zelve verborgen heeft, volgens den Pythagoriſchen regel *van zyn leven in 't verborgen te leiden*, dien hy daar in ook met den uitgang uit het leven waargenomen heeft, en daarom by het aannaderen van zyn einde Damis zynen medgezel van zich weggezonden. Dewyl alzo niemandt gewaar geworden is, hoe en waar hy zyn leven geëindigt heeft, is daar door het bygelove van de genen, die meenden, dat hy wat meer dan menſchelyk was, krachtig verſterkt. Hy heeft eenige werken nagelaten, die niet meer gevonden worden. Hy hadt vier boeken *over de Aſtrologie* geſchreven, en eene verhandeling *wegens de Offerhanden*, om aan te wyzen, wat men aan ieder Godheit offeren moeſt. Dit laatſte werk is zeer vermaart geweeſt: Euſebius brengt het zelve by. Suidas tekent het mede aan, en voegt 'er een *Teſtament* by; eene verzameling van *Orakels en brieven*, en *het leven van Pythagoras.* De *Godgeleerdheit*, waar van Euſebius eene plaats bybrengt, is mogelyk het zelfde werk met dat der offerhanden. Apollonius hadde eene oneindige menigte van *brieven* geſchreven. Philoſtrates heeft 'er eenige, die alle kort zyn, in zyne hiſtorie gevoegt. De lofzang over het geheugen is geen werk van Apollonius, gelyk Tillemont voorgeeft. Hy brengt het XI kapittel by van het I boek van Philoſtrates, pag. 18. Men vindt het zelve aldaar niet, maar alleen dat Appollonius, hondert jaren out zynde, een beter geheugen hadde dan Simonides gehad hadde, en dat hy dikwils den lofzang zong, dien Simonides tot lof van het geheugen opgeſtelt hadde. Suidas verhaalt dit zo verwardelyk, dat hy ſchynt te zeggen, dat Apollonius de opſtelder van dit ſtuk was. Konig is hier door misleid. Zie zyne Bibliotheek pag. 49. Het *Teſtament*, waar van Suidas gewag maakt, διαθήκη, is zonder twyfel het zelfde boek, dat Philoſtrates heeft aangehaalt in deze woorden: Καὶ διαθήκαι δε τῷ Ἀπολλωνίῳ γεγράφαται παρ' ὧν α'πάρχειμαθεῖν ὡς ὑποθειάζων τὴν φιλοσοφίαν ἐγένετο; dat is te zeggen, volgens de vertaling van Vigenerus, *Apollonius hadde voor zich ook gedenkſchriften geſchreven, waar door men ligtelyk beſpeuren konde, hoe weetgierig hy was, ja zelfs als vervoert naar de philoſophie.* Hy was zulk een vurig Pythagoriſt, dat hy zich daar om zoude heben laten verbranden. Hy deedt zulk eene openbare belydeniſſe van de zielverhuizing te geloven, dat hy eenen leeuw deedt aanbidden, onder voorwendſel dat de ziele van den Egyptiſchen koning Amaſis met het ligchaam van dit beeſt vereënigt was. Philoſtrates heeft het leven van Apollonius omſtandig beſchreven. Het zelve wierdt eerſt in het Griekſch door Aldus Manutius te Venetië gedrukt, met de verhandelinge van Euſebius tegen Hierocles. Deze verhandeling wierdt in het Latyn gebragt door Zenobius Acciajoli, en de levensbeſchryving wierdt in de zelfde tale overgezet door Alemannus Rhinuccinus, een Florentyn. Men drukte het Latyn van beide deze werken te Keulen in den jare 1533 in 8. met verſcheide verbeteringen, en met kleine kanttekeningen van Gysbertus Longolius. De Paryſche druk van alle de werken van Philoſtrates, onder het opzicht van Fredrik Morel, is beter dan alle de voorgaande;

de; maar het ware te wenschen, dat eenig groot Griek de Latynsche overzetting wilde verbeteren. Hy zoude daar in vele plaatsen vinden, die de handt van een goeden meester nodig hebben. Blasius van Vigenerus heeft het leven van Apollonius naar het Grieksch van Philostrates in het Fransch vertaalt, dat met de verbeteringe van Morel naar het oorspronkelyke Grieksche, en met omstandige aantekeningen van Artus Thomas, here van Embry, een Parisiaan, te Parys in den jare 1611 gedrukt wierdt. Eenigen tydt geleden heeft eene Engelsche vertaling van het leven van Apollonius, met aantekeningen, veel aanstoot gegeven. Deze nieuwe vertaalder van Philostrates was een Engelsch edelman, Karel Blount genoemt. Dit boek wierdt in den jare 1680 te Londen volgens den tytel gedrukt, en schynt verscheide jaren verborgen gehouden te zyn; want het zelve is eerst in den jare 1693 veroordeelt en scherpelyk verboden, dat niet zonder reden geschiedde. Deze vertaling ging niet verder dan de III eerste boeken. Indien de vertaalder by het vertalen gebleven was, men zoude geen reden gehad hebben om zich over hem te beklagen; maar hy heeft 'er vele omstandige aantekeningen bygevoegt, die hy voor het meerendeel uit de handschriften van den vermaarden Baron Herbert getrokken hadt, die, naar het getuigenis van velen, een groot Deïst was. Men verzekert, dat deze aantekeningen vervult zyn met venyn. De zelve dienen alleen om den geopenbaarden Godsdienst omverre te werpen, en de H. Schrifture verachtelyk te maken. De schryver arbeidt daar toe niet door redenen, die met deftigheit en ernst voorgestelt worden: maar byna altoos door onheilige spotternyen, en door geringe scherpzinnigheden; zo dat men met veel billykheit en wysheit dit werk verboden heeft. Tillemont, sprekende van de genen, die het leven van Apollonius geschreven hebben, maakt geen gewag dan van Philostrates. Maar men kan 'er byvoegen, dat Nicomachus, die onder de regeering van Aurelianus leefde, het leven van Apollonius schreef naar dat van Philostrates. Tascius Victorianus schreef een ander naar dat van Nicomachus. Sidonius Apollinaris schreef een ander, en schikte zich daar in veel meer naar het voorbeeldt van Victorianus, dan naar dat van Nicomachus. Men leest in Suidas, dat Soterichus, geboortig van Oasis in Egypten, het leven van Apollonius mede opgestelt hadde. Deze schryver leefde onder de regeering van Aurelianus. Men weet niet, wat grondt Savaron heeft, wanneer hy Plutarchus stelt onder het getal van de genen, die het leven van onzen Apollonius geschreven hebben. In het twede stuk van *L'histoire des Empereurs*, door Tillemont, te Brussel gedrukt, vindt men op *pag.* 200 en verder eene omstandige en naaukeurige verzamelinge van alles, wat 'er aanmerkenswaardig wegens Apollonius van Tyane te zeggen is. Verders kan men, behalven *Philostrates*, over zyn leven ook nazien *Justinus Martyr qu.* 24. *Anastas. Nic. qu.* 23. *Lactant. lib.* V. *cap.* 3. *Alexand. ab Alex. Bayle Dict. Crit.* en de schryvers door den zelven bygebragt.

HET OORDEEL DER OUDEN EN DER HEDENDAAGSCHEN *wegens* APOLLONIUS VAN TYANE, *en zyne* HISTORIE.

De oordeelen omtrent Apollonius zyn zeer verschillende geweest, hebbende zommigen een voordeelig, anderen een nadeelig gevoelen van hem gehad. Het eerste is af te nemen uit de grote eere, die men hem, gedurende zyn leven en na zyne doodt, bewezen heeft. Tillemont verwyt hem met recht, *dat hy het niet qualyk gevonden hadde, dat men hem als eenen Godt bejegende*, en dat hy gedoogt hadde, *dat men hem als een Godheit aanbadt. Dat, zo hy by een zeker geval belette dat men hem opentlyk Goddelyke eere bewees, zulks geschiedde, zegt zyn historieschryver, door de vreze voor afgunst.* De inwoners van Tyane bouwden eenen tempel voor hunnen Apollonius na zyne doodt. Zyn beeldt was elders in vele tempelen. De keizer Adrianus vergaderde de brieven van Apollonius, zo veel hem mogelyk was, en plaatste de zelve in zyn schone paleis van Antium, met een klein boek van dezen philosooph, wegens de antwoorden, die hy van het orakel van Trophonius ontfangen hadde. Dit kleine boek wierdt nog te Antium gevonden, toen Philostrates leefde; en daar was gene byzonderheit, die deze stadt zo beroemt maakte, als dit boekje deedt. Antoninus Caracalla hadt eene byzondere eerbiedigheit voor Apollonius: hy bouwde hem zelfs eenen tempel, gelyk aan eenen heldt. De keizer Alexander hadt het beeldt van dezen philosooph *in eene byzondere plaats van het paleis, onder de beelden van Jesus Christus, van Abraham, en van de beste vorsten.* Aurelianus besloten hebbende Tyane te plunderen, deedt het niet, om dat Apollonius hem verscheen, en hem verboodt zulks te doen. Niet vergenoegt met dit bevel van Apollonius te gehoorzamen, wydde hy hem eene afbeelding, eenen tempel, en standbeelden toe. Vopiscus, zulks verhalende, verklaart zyne verwondering en eerbiedigheit voor Apollonius, en belooft zyn leven te beschryven. Het gene Lampridius zegt wegens den dienst van den keizer Alexander, is niet minder aanmerkenswaardig. Hy verhaalt, dat hy, wanneer hy in staat was om zulks te doen, dat is te zeggen, wanneer hy niet by zyne vrouwe gelegen hadde, den dag begon met godsdienstige verrichtingen. Hy ging des morgens in de plaats, daar hy gewoon was zyne gebeden te doen, om daar de godsdienstigheden te plegen ter eere van de beschermers, die hy zich verkoren hadde. Apollonius was een der zelven. Eusebius getuigt, „ dat 'er in zynen tydt menschen wa„ ren, die voorgaven betoveringen te doen, door het mengen van „ den naam van Apollonius in hunne bezweringen. „ De genen, die het leven van Apollonius beschreven hebben, geven hem zo veel lof ten opzichte van zyne gewaande deugden en wonderwerken, dat hy door velen daar door voor meer dan een mensch gehouden wierdt. Eunapius, die in het begin van de V eeuw schreef, zegt, *dat Apollonius niet zo veel een philosooph was, als wel een persoon tusschen Godt en den mensch, en dat Philostrates de historie, die hy van hem geschreven heeft, moest genoemt hebben: De nederdaling van eenen Godt op de aarde.* Dion Cassius spreekt 'er zo voordeelig niet van, en zegt alleen, dat de keizer Caracalla voor hem, als voor eenen heldt, eenen tempel oprechtte. Apollonius hadt, volgens de aanmerking van *Bayle*, in opzichte van vele zaken den zone Gods nagebootst; hy was daar door by de Heidenen in zo veel achting, dat de zelve uit dien hoofde zeer gereet waren om de gewaande wonderwerken van Apollonius tegen die van den Heilandt te stellen, en daar mede te vergelyken. Men behoeft daar omtrent maar na te zien het werk van Eusebius tegen een zekeren Hierocles, een groot vyandt des Euangeliums onder den keizer Diocletianus. Het schynt, dat het oogmerk van Hierocles, in de verhandelinge, die Eusebius wederlegt, geweest is eene vergelyking te maken tusschen Christus en Apollonius van Tyane, waar in hy den voorrang geeft aan den laatsten. Lactantius bevestigt het gene gezegt is met deze woorden: *Item cum facta* Jesu Christi *mirabilia destrueret, nec tamen negaret, voluit ostendere Apollonium vel paria, vel etiam majora fecisse.* Bayle heeft aangetoont, dat de achting van Apollonius zo lang geduurt heeft als het Heidendom; en dat die van Ephese nog in het begin van de IV eeuwe een afgodenbeeldt eerden, dat aan Apollonius toegewyd was, onder den naam van HERCULES ἀποτρόπαιος, of ALEXIACUS, om te kennen te geven, dat Apollonius hen bevrydde van de pest. Men heeft 'er zelfs onder de Christenen gevonden, die geen nadeelig getuigenis in zekeren opzichte van Apollonius gegeven hebben. Augustinus en Eusebius, hoewel zy de vergelyking, die men tusschen de wonderwerken van Christus en Apollonius maakte, tegenspraken en verwierpen, hebben nochtans van zyn persoon voordeeliger gedachten gehad; want de eerste schat hem, ten ergsten genomen, hoger dan den Jupiter der Heidenen; en merkt aan, dat de Heidenen, die met de historie van Jonas spotten, zo veel achting hadden voor Apollonius, dat zy, indien men een diergelyk geval van hem verhaalt hadde, het zelve voor waarachtig zouden aangenomen hebben: en Eusebius verklaart, dat hy Appollonius altoos aangemerkt heeft als een geleert man, en dat hy toestemt, dat men hem met eere onder het getal der Philosophen stelle. Sidonius Apollinaris maakte eene beschryving van Apollonius, wanneer hy zyne historie, die hy beschreven hadde, aan een raadsheer van Evariges, koning der Gotthen, zondt.

Het heeft Apollonius ook niet ontbroken aan tegensprekers, en aan zulke, die ten uiterste nadeelig van hem geoordeelt hebben. Gedurende zyn leven wierdt hy onder anderen tegengesproken door de philosophen Bassus en Euphrates; ja de laatste is hem zo vyandig geweest, dat Philostrates zich met recht van zyne stilzwygentheit bedient, om de genen, die tot nadeel van Apollonius gesproken hadden, ten opzichte van zyne kuischheit, van laster te overtuigen. Wat aangaat den dienst, welken de keizer Caracalla aan Appollonius bewees, Xiphilinus zegt, dat hy zulks alleen deedt om dat Apollonius een bedrieger en een vermaart toveraar was geweest. Het gene Tillemont gezegt heeft, is aanmerkelyk. *Apollonius*, zegt hy, *is een der gevaarlykste vyanden geweest, welke de kerke in hare geboorte gehad heeft, door de uiterlyke eenvoudigheit van zyn leven, en door zyne gewaande wonderwerken. De duivel schynt hem in de werreldt gebragt te hebben, volgens het getuigenis van zyne eige loftuiters, omtrent den zelfden tydt, wanneer Jesus Christus wilde verschynen, om zyn gezag in evenwigt te houden in den geest van de genen, die de googchelaryen van dezen toveraar voor waarachtige wonderwerken zouden houden, of om dat de genen, die hem voor een rechten bedrieger zouden erkennen, bewogen zouden worden om ook aan de wonderdaden van Jesus Christus en van zyne leerlingen te twyfelen.* Hier voor is reets aangeroert, dat Augustinus en Eusebius de vergelyking tusschen de wonderwerken van Christus en die van Apollonius krachtig tegengesproken en wederlegt hebben; en men heeft aangemerkt, dat, hoe veel arbeidt die bedrieger ook aangewend heeft om Christus na te bootsen, en zich tegen den zelven te doen stellen, zulks hem echter in opzichte van de onderwerping onder de heerschappyen, en van de lydzaamheit mislukt is; dewyl Christus in die deugden uitgemunt heeft; daar Apollonius in het tegendeel, door gebrek van lydzaamheit, de gehoorzaamheit omtrent de keizers Nero en Domitianus geschonden heeft, gelyk hier voor verhaalt is; zo dat hy daar in, van zyn momtuig ontbloot, op generhande wyze met Christus kan vergeleken worden. Wat belangt het gevoelen wegens de historie van het leven van Apollonius; men verhaalt, dat de qualyk geschreve gedenkstukken en aantekeningen van Damis, zynen leerling, in handen van de keizerinne Julia, de vrouwe van Severus, vielen; en dat zy de zelve gaf aan Philostrates, die uit de zelve, met het gene hy konde trekken uit de werken van Apollonius zelf, en uit eenige andere gedenkschriften, de historie opstelde, die men 'er van heeft, en die hy met vele wonderlyke gevallen opvulde, om 'er een Roman van te maken. Het algemeenste gevoelen is, dat de zelve duizent fabelachtige zaken vervat, of dat, indien de gevallen, die daar in verhaalt worden, waarachtig waren, men de zelve aan de toverkunst zoude moeten toeschryven. Augustinus heeft gezegt, dat alles, wat men wonderlyks zegt van Apollonius, niet gegrond is op het getuigenis van eenig geloofwaardig schryver. Photius, na dat hy den styl van Philostrates geprezen heeft, zegt, dat zyn werk vol van verzieringen en buitensporigheden is, en dat het niets anders is, dan een onnutte en verachtelyke arbeidt. Louis Vives, die een der eerste oordeelkundigen is, zegt, dat Philostrates de leugenen van Homerus door nog groter leugenen verbetert heeft. Joseph Scaliger zegt, dat Philostrates de waarheit noch de waarschynlykheit heeft waargenomen, dat hy alle de palen van zedigheit is te buiten gegaan in het verhaal der wonderwerken van Apollonius, die een openbaar bedrieger was, en gelyk aan de quakzalvers. Vos-

fius en Casaubonus handelen Philostrates niet beter; en Justus Lipsius merkt aan, dat hy vele misslagen begaat in de Romeinsche historie. Onder de later kerkelyke schryvers houdt Baronius Apollonius voor eenen toveraar en bezweerder, en erkent, dat hy wonderen gedaan heeft door de hulpe der duivelen. Le Sueur is genoegzaam van gevoelen, dat alle de wonderen, die men hem toeschryft, uitvindingen zyn van Philostrates. Godeau heeft byna de zelfde gedachten van die historie. Hoewel Tillemont zich niet inlaat in de omstandige berisping van dat werk, hy merkt echter daar in verscheide strydigheden tegen de tydrekening en misslagen van Philostrates aan. Fleury schynt de gevoelens goet te keuren van de genen, die geloven, dat alle de wonderen, welke Philostrates van Apollonius gezegt heeft, fabelen en bedriegeryen zyn. Du Pin, in zyn boek, dat over eenigen tydt in 't Fransch uitgekomen is, onder den tytel van: *De Historie van Apollonius van Tyane, overtuigt van valschheden en van bedriegeryen*, bewyst, I dat de historie van Apollonius ontbloot is van geloofwaardige getuigen; II dat Philostrates gene waarachtige historie geschreven heeft, maar een Roman; III dat de wonderwerken, aan Apollonius toegeschreven, merktekenen van valschheit hebben, en dat 'er geen der zelven is, die niet aan het geval, aan de kunstenary, of aan het bedrog kan toegeschreven worden; en ten IV, dat de lere van dezen philosooph in vele zaken strydig is met de gezonde reden, en met het verstandt, dat men door het enkele licht der nature kan verkrygen. Zie, behalven de aangehaalde schryvers, *Bayle Dict. Crit.* en anderen, door hem bygebragt.

APOLLONIUS van Tyane was een philosooph, die onderscheiden was van den voorgaanden, en waar van Suidas gewag maakt op het gezag van Agresphon, die een boek geschreven hadde wegens de personen, die gelyke namen gevoert hadden, *περὶ Ὁμωνύμων*. Men weet niet van wat secte deze Apollonius geweest is.

APOLLONIUS van Tyrus, een Grieksch historieschryver, leefde ten tyde van Pompejus den Groten in de CLXXX Olympiade, in het 3924 jaar der werreldt, het 694 van Rome. Hy schreef eene naamlyst van de schriften van Zeno, en van de philosophen van die secte. Hy is misschien de zelfde Apollonius, wiens vierde boek van zyne Kronyk Stephanus aanhaalt. *Strabo lib.* XVI. *Diog. Laërt. lib.* VII. *Stephan. in χαλκ. Vossius. Meursius.*

APOLLOPHANES wierdt met zyne broederen Timotheus en Chereas gedood, in eene welbezette sterkte in 't Westen van den stamme Ephraïm, Gazara genoemt, na dat de zelve door 20 dappere jongelingen van het leger van Judas Machabeus vermeestert was II. *Machab.* X. 35. 36. 37.

APOLLOPHANES, een Stoïsch philosooph van Antiochië, een leerling van Aristo Chius, van wien hy ook een byzonder boek opgestelt heeft, waar van Tertullianus gewag maakt. Reinesius is van gedachten, dat deze Apollophanes de zelfde geneesmeester Apollophanes is, die aan het hof van Antiochus Seleucus bemint was, waar aan Jonsius in 't tegendeel twyfelt. *Laërt.* VII. 192. *Tertullianus cap.* 14. *de anima. Reinesius Var. Lect. pag.* 335. *Jonsius de Script. Hist. Phil. lib.* II. *cap.* 6. §. 3.

APOLLOPHANES, een Pythagorisch philosooph, dien men met den voorgaanden niet moet vermengen, en waar van Eusebius *Histor.* VI, 19 gewag maakt; doch die anders niet bekent is.

APOLLOPHANES, een Grieksch dichter en blyspelschryver, schynt omtrent de XCV Olympiade, in 't 3584 jaar der werreldt, 400 jaren voor Christus, in het 354 jaar van Rome, en niet lang na Aristophanes, geleeft te hebben. Suidas noemt vyf van zyne blyspelen. Ælianus stelt hem mede onder de blyspeldichters. Fulgentius gewaagt van een Grieksch heldendichter van dezen naam, die mogelyk van dezen onderscheiden is. *Suidas. Ælian. lib.* VI. *hist. anim. cap.* 52. *Fulgentius lib.* I. *Mythol. Vossius.*

APOLLORUS, of APOLLONUS, een heremyt van de IV eeuwe, week in het Thebaansche, en leide aldaar een gestreng leven. Na dat hy 40 jaren in eenzaamheit doorgebragt hadde, quam hy uit de woestenye, en omtrent de stadt Hermopolis, om de Christenen, die door den keizer Julianus vervolgt wierden, te versterken. Hy wierdt zelfs met vyf van zyne broeders vast gehouden, beleedt edelmoediglyk Christus, wierdt met hen in de gevangenisse geworpen, en den volgenden dag ontslagen. Hy keerde weder naar zyne eenzaamheit, daar zyn gezelschap zo merkelyk aanwiesch, dat 'er wel haast 500 geestelyken by elkander waren. Zy leiden een zeer gestreng leven, waren gedurig bezig met den arbeidt, en communiceerden dikwils. Apollonius bekeerde verscheide ongelovigen en vele rovers, en sturf omtrent den jare 395. De Grieken vieren zyne gedachtenis op den 25 January. *Pallad. Hist. Lausiac. cap.* 52. *Rufin. lib.* II. *vit. Patrum.* Zy hebben beide alles, wat zy van hem zeggen, uit het leven, door Timotheus, bisschop van Alexandrië, geschreven, getrokken.

APOLLOS, of APOLLO, een Jood, afkomstig van Alexandrië in Egypten, het Christendom omhelst hebbende, quam in het 51 jaar na Christus te Ephese, deedt veel stichting aan de kerke, om dat hy zeer welsprekent en in de schriften des O. T. ervaren was. Hy wist toen maar de beginselen van het Euangelium, en kende alleen den doop van Johannes. Doch gelyk het de gewoonte van de Joden was, dat ze iemandt, die in hunne Synagoge quam, vryheit gaven om te spreken, bediende hy zich van deze vryheit, en leeraarde de Euangelische lere; en Aquila en Priscilla, hem gehoort hebbende, namen hem tot haar, en leiden hem den weg Gods bescheidelyker uit. Hy besloot naar Achaje te gaan. De Christenen te Ephese keurden zyn voornemen goet, en gaven hem brieven van voorschryvinge. Wanneer hy aldaar was aangekomen, overtuigde hy de Joden in 't openbaar, bewyzende door de schriften, dat Jesus de Christus was. Te Corinthe zynde, nam hy alle de bedieningen van het Apostelschap waar, en verkreeg aldaar zulk eene grote achting, dat men hem te Corinthe in eenen rang stelde met de Apostelen Paulus en Petrus, zo dat in de verdeeldheit, die aldaar in de gemeente ontstont, zommigen zeiden: *Ik ben Pauli*, anderen: *Ik Apolloos*, en wederom anderen: *Ik Cephæ*. Men wil, dat Apollos zo veel verdriet hadde over deze verdeeldheit, dat hy daarom van Corinthe vertrok, niet weder derwaarts willende keren, schoon Paulus hem zelfs ernstig daarom gebeden hadde. Hieronymus, die van dit gevoelen is, voegt 'er by, dat hy daarom met Zenas den wetgeleerden naar Crete vertrokken was, en dat zy beide daarom door Paulus aan Titus aanbevolen wierden, die opziender was van de gemeente der Cretenzen; maar dat deze oneenigheit door het schryven van Paulus weggenomen zynde, Apollos wederkeerde naar die stadt, alwaar hy bisschop of opziender der gemeente was. De Grieken houden hem in hunne *Menologen* voor een bisschop van Durazzo in Epirus: en in hunne *Menéen* maken zy hem tot tweden bisschop van Colophon in Asië. Zy vieren zyn feest op den 8 December. Ferrarius maakt hem tot bisschop van Cone, of van Icone, in Phrygië. Anderen zeggen, dat hy bisschop was van Cesaræa. De oude Martyrologen der Latynen, noch het Roomsche Martyrologium, maken geen gewag van hem. *Actor.* XVIII. 24. *tot* 28. I. *Corinth.* I. 12. XVI. 12. *Tit.* III. 13. *Hieron. ad Tit.* III. *Tillemont Memoires eccl. Baillet vies des saints, Decembre.*

APOLLOTHEMUS, een Grieksch historieschryver, door Plutarchus in 't leven van Lucullus aangehaalt.

APOLLYON, in 't Grieksch Ἀπολλύων, dat is: *de verderver*, in 't Hebreeusch *Abaddon*, *een engel des afgronds*, waar van *Apoc.* IX, 11 gesproken wordt. Zie ABADDON.

APONIUS, een geleert man, die in het einde van de VII eeuwe in achting was, omtrent den jare 670, of 680. De kardinaal Bellarminus oordeelde, dat Aponius in 't begin van de IX eeuwe, in 't jaar 812, leefde. Doch 't is niet waarschynelyk; want hy is door Beda, die in 't jaar 735 sturf, aangehaalt. Wat daar van zy, deze schryver heeft verklaringen over het Hogeliedt geschreven, volgens de vertalinge van de LXX overzetters. Dit werk, dat een gedurige zinspeling is op het huwelyk van Christus met zyne kerke, is in VI boeken verdeelt, en Aponius droeg het op aan eenen priester, genaamt Armenius. In 't jaar 1538 gaf men te Fryburg in Brisgau deze uitlegginge uit, onder dezen tytel: *Expositio in Cantica Canticorum Salomonis*; en men voegde daar een kort begrip van dit werk by, door Lucas, abt van S. Cornelis-Munster, naby Luik, opgestelt, die omtrent den jare 1140 leefde. Deze Lucas droeg aan Milo, bisschop van Terouane, dit kort begrip op, onder den tytel van *Summariola in Cantica Canticorum Salomonis.* Alle deze stukken zyn in de Bibliotheek der Vaderen, waar by men sedert nog eene verhandeling voegde, genaamt *Censura locorum quorundam ex lib.* VI. *Commentariorum Aponii in Cantica de numeris millenario ac centenario.* Deze verhandeling wierdt aan Ulrich, bisschop van Augsburg, toegeschreven; maar dewyl de schryver daar in van den abt Lucas spreekt, kan het van dien prelaat niet zyn, die omtrent den jare 973 sturf. Men moet hier nog byvoegen, dat Agelonus, een monnik van Luxeuil, verscheide zaken uit de verklaringen van Aponius getrokken heeft. *Beda lib.* IV. *Comment. in Cant. cap.* 25. *Bellarm. de Script. Eccl. Miræus in Auct. de Script. Eccl.*

APONIUS, (MARCUS) SATURNINUS, landvoogdt van Mœsië voor de Romeinen, wierdt van den keizer Otto met een standbeelt vereert, om dat hy de Roxolanen verslagen hadde, die in deze provincie waren ingevallen. Naderhandt ontstont 'er wederom een oproer in 't leger, wegens eenen brief, dien men geloofde dat hy aan Vitellius geschreven hadde; en men besloot hem van kant te helpen; doch hy verstak zich in de stoof van een badt, waar door hy 't leven behieldt. *Tacit. Hist. lib.* I. *cap.* 79. *lib.* II. *cap.* 85.

APONO, of APONUS, een warm badt naby Padua, in 't Venetiaansche gebiedt, aldus van 't Grieksche woordt ἄπονος, dat *zonder arbeidt*, of *zonder smarte* betekent, om dat het tot geneezinge van verscheide qualen bequaam was. Men noemt het nu *Abano.* Zie ABANO.

APONO, of ABANO, (PETRUS DE) een der vermaartste philosophen en geneesmeesters van zyne eeuw, wierdt geboren in den jare 1250 in een dorp naby Padua. Hy studeerde een langen tydt te Parys, en wierdt aldaar doctor in de philosophie en in de geneeskunde. Men weet niet, of hy zeer ryk gesturven is; maar het is zeker, dat hy zich veel gelds deedt betalen voor het bezoeken van de zieken, hoewel de schryvers in het bepalen van de somme verschillen. Hy was verdacht van tovery, en wierdt op dien voet vervolgt door de inquisitie; en indien hy tot het einde van zyn rechtsgeding geleeft hadde, hy zoude waarschynlyk in zyn persoon geleden hebben, 't gene hy na zyn doodt leedt in zyn afbeeldsel, dat opentlyk verbrand wierdt. Het algemeenste gevoelen van byna alle de schryvers is, dat hy de grootste toveraar van zyne eeuw was, die de kennisse der 7 vrye kunsten verkregen hadde door middel van de 7 gemeenzame geesten, die hy in een kristal besloten hieldt; en dat hy de wetenschap hadde, gelyk een andere Pasetes, om het geldt, dat hy uitgegeven hadde, in zyne beurs te doen wederkeren. Naudæus, die dit zegt, voegt 'er by, dat hy veroordeelt wierdt, naar het verhaal van Castellanus, en in zyn afbeeldsel na zyn doodt gestraft, om door zulk een gestreng voorbeeldt, en door de vreze voor eene diergelyke straffe de lezing te beletten van drie bygelovige en verfoeijelyke boeken, die hy gemaakt hadde: waar van het eerste was het *Heptameron*, dat achter het eerste stuk van de werken van Agrippa gedrukt is: het twede dat, het welke Trithemius noemt *Elucidarium Necromanticum Petri de Abano*; en het laatste, dat de zelfde schryver noemt, *Liber Experimentorum*

torum mirabilium de Annulis secundum 28 *mansiones Lunæ.* Zyne verdedigers hebben hem van dezen blaam vrygepleit, en onder anderen heeft de zelfde Naudæus aangemerkt, dat Petrus de Apono een wonder van verstandt en geleerdheit was in zyne duistere eeuwe, en dat hy daarom voor een toveraar aangemerkt wierdt, te meer, alzo hy een groot beminnaar was van de Astrologie, enz. Anderen hebben hem gestelt onder de genen, die de wonderlyke uitwerkingen, die meestentyds in de natuur gebeuren door de kracht der hemelsche ligchamen, aan de natuur wilden toeschryven, en daar van reden geven, zonder die aan engelen of geesten toe te eigenen; en men heeft ook gewilt, dat hy om die reden, en niet om de beschuldiging van tovery, veroordeelt is. Men heeft krachtig beweert, dat de gemelde drie boeken, onder zynen naam verspreid, valschelyk aan hem toegeschreven worden; en dat de voorzeggingen, die hy natuurlyker wyze door middel van de Astrologie konde doen, en de macht, die hy aan de toverkunst toeschryft, in zyn *Conciliator, Differ.* CLVI, by verloop van tydt, door byvoeging van vele fabelen en herssenschimmen, hem van tovery verdacht gemaakt hebben. Het is zeker, dat zyne beschuldigers hem strydige gevoelens toeschryven. Zy willen dat hy een toveraar geweest is, en dat hy niet gelooft heeft dat 'er duivelen waren. Hy hadt zulk een krachtigen tegenzin van melk, dat hy die zonder hartpyn niet konde zien eten. Men doedt eene belagchelyke vertellinge, te weten, dat hy, geen put in zyn huis hebbende, door de duivelen dien van zynen buurman in de straat deedt voeren, toen hy vernomen hadt, dat men aan zyne dienstmaagdt verboden hadde voortaan water daar uit te putten. Hy zoude dan beter gedaan hebben de duivelen te werk te stellen om eenen put tot zynent te maken, en dien van zynen buurman te vullen, of ten minsten om den zelven liever in zyn huis te vervoeren, dan in de straat. Hy heeft verscheide werken nagelaten. Een van zyne voornaamste boeken is dat, het welke hem den bynaam deedt geven van *Conciliator.* Hy sturf in den jare 1316, in den ouderdom van 66 jaren. Zyn ligchaam, heimelyk door zyne vrienden opgegraven, ontsnapte den yver der inquisiteurs, die het zelve wilden doen verbranden. Het wierdt in verscheide plaatsen vervoert, en eindelyk geplaatst in de kerk van S. Augustyn, zonder grafschrift en zonder eenig eerteken. De Godsdienstige hertog Frederik van Urbano heeft zyne verdiensten geëert, door het oprechten van zyn stantbeeldt onder die der doorluchtige mannen in zyn kasteel. De stadt Padua heeft hem ook een openbaar getuigenis gegeven van de achting, die zy voor hem hadde, door het plaatsen van zyn stantbeeldt boven eene der poorten van het stadhuis, met een Latynsch byschrift tot zyner eere. *Naudé Apologie des grands hommes accusez de Magie. Jac. Philippus Tomasinus Elog. illustr. Vir. Spondanus Annal. Eccles ad Ann.* 1316. *Tomaso Garsoni Piazza universale di tutte le professioni, Discorso* CXXXV. *f.* 365. *verso. Bayle Dict. Crit.* en andere schryvers door den zelven bygebragt.

APOPHIS, de vierde van de koningen van Egypten, Herders genaamt. Hy begon in 't 3304 jaar van de Juliaansche periode, 1410 jaren voor Christus te regeeren, ten tyde toen Sesostris koning van Diospolis was. Zyne regeering duurde 61 jaren.

APOPHORETEN, geschenken, welke jaarlyks te Rome gedurende de Saturnalen geschiedden. Deze Grieksche naam Ἀποφόρητα komt van ἀποφέρειν, *wederbrengen*: om dat deze geschenken aan de genodigden op de maaltyden gegeven wierden, om de zelve tot harent te brengen. *Etrennes.*

APOPOMPEA, een naam, dien men aan het offerdier gaf, dat de Joden met vervloekingen wegjoegen in de woestenye. *Macer in Hierolex.*

APORTANUS (GEORGIUS) wierdt eerst te Zwolle in 't broeders-convent onderwezen; daarna maakte men hem aldaar tot conrector in de scholen, en hy wierdt ook meester der vrye kunsten. Van Zwolle wierdt hy van graaf Edzard van Oostvrieslandt beroepen tot leermeester voor de graaflyke kinderen, Enno, Ulrich en Johan. Aportanus tot nog toe R. Katholyk zynde, doch eenigen smaak van de hervorminge krygende, nam het geestelyk gewaadt aan, om gelegenheit te hebben van dit Euangelielicht mede te kunnen helpen verbreiden. Te weten, als graaf Edzard de I, die wakkere oorlogsman, die de Saxen zo braaf dwarsboomde, en in 't jaar 1520 op keizer Karels kroninge met Oostvrieslandt beleent wierdt, door 't in Duitschlandt opgaande Euangelielicht en 't lezen van Luthers nu alom verspreide schriften ook tot nader kennisse der hervorminge quam, heeft hy, als een andere Josias, ook in Oostvrieslandt beginnen te hervormen, door hulpe van Henrik Bruin, eerste gereformeerde predikant te Aurik in 't jaar 1519, te Norden door Johannes Stephanus van Wittenberg door Luther gezonden, en te Embden in 't jaar 1520 door gemelden Aportanus, welken graaf Edzard aldaar schikte: doch als de priesters hem uit de kerk weerden, predikte hy met believen van den graaf, en wyl de Embders hem verlangden te horen, eerst buiten in 't open veldt, onder toevloedt van eene grote menigte; en voort daar op leide hem 't volk in weêrwil der priesteren te Embden in de grote kerk op den predikstoel, en verbreidde hy alzo het Euangelium alom zo krachtig, dat men de Roomsche lere verzaakte, en de Hervormde aannam, te meer, dewyl graaf Edzard niemandt geweldadig dwong, maar de Hervorminge zachtjes alom deedt doordringen. Zie *Abraham Sculteti Annales Euangel. ad annum* 1520 *pag.* 70, 71. *edit. Heidelberg.* 1618. Vier jaren predikte Aportanus als eerste hervormde predikant alleen te Embden, doch kreeg toen in 't jaar 1524 tot amptgenoot Hermannus Henrici, die eerst onder de 12 Embder priesters was, doch nu mede verlicht wierdt. In 't eerst hadde Aportanus veel te doen met Canter, en hadde grote moeite, eer hy den Roomschen Godsdienst uit de grote kerke te Embden wegkreeg. Daar na hadde hy groten strydt met eenen Jakobiter monnik, of prioor van 't Jakobiter klooster te Groningen, Laurentius genoemt, die met grote opgeblazenheit de hervormde lere te Jemgum in Reiderlandt verachtte. Deze Laurentius onderstont zich in 't jaar 1526 te Oldersum in Oostvrieslandt, twee uuren van Embden gelegen, een openlyk twistgeding met Aportanus en andere nu gereformeerde leeraren te ondergaan. Van den kant der Roomschen waren de gemelde Laurentius, Wyard, priester te Jemgum, Reinerus Munter, kommendator in 't Jemgumer klooster, nevens de priesters van Ditzum, en van Hatzum, en een Parysche Licentiaat, en anderen; van den kant der Gereformeerden waren als voorzitter Ulrich van Dornum, regerende jonker te Oldersum, Georg Aportanus, predikant te Embden, Joh. Stephanus, predikant te Norden, Frederik N. predikant te Peusum, Lubbertus Kantius, predikant te Lier, Henricus N en Albertus N. predikanten te Oldersum, Wyve predikant te Petkum, en Mr. Eppo, en Thomas van Zwolle, en anderen. De twiststoffe dezer zamensprake was over deze vyf zaken, 1. of wy gene Middelaren wegens onze zonden tusschen ons en Godt moeten hebben? 2. of Maria ook gene Middelaresse tusschen ons en Christus is? 3. of wy buiten Christus gene andere Middelaren nodig hebben? 4. of wy alleen door 't geloove gerechtvaardigt worden, zonder toedoen van goede werken? 5. of men de oude gewoonte in de kerke moet behouden? gelyk men dit uit deze zamensprake kan zien, gedrukt te Wittenberg 1526, op kosten van den gemelden jonker van Oldersum. Aportanus hier, gelyk ook naderhandt in 't Norder gesprek in 't jaar 1527, en vervolgens tegen de Wederdoperen, uit den boeren-kryg overgekomen, de hervormde waarheit kloekelyk verdedigt hebbende, is in 't jaar 1530 gerustelyk overleden. Zie Embder Kerkenreformaties bericht *pag.* 15, 17, 21, 64, 65. *Emmii hist. rer. Fris. lib.* LV. *pag.* 862. *Fremants Hist. der Reformatie pag.* 301, 302.

APOSTEL, een naam, afkomstig van het Grieksch *Apostolos*, dat een *gezant* betekent, is van verscheiden gebruik geweest. De Hebreeuwen hadden hunne APOSTELEN, die door hunnen patriarch gezonden wierden, om jaarlyks zeker slag van schattingen te verzamelen, welke de Joden hem betaalden, en die genoemt wierden *Aurum coronarium.* De naam van APOSTELEN wierdt ook gegeven aan zekere bedienden van de hogepriesters, en van de oversten des volks, die gezonden wierden om hunne bevelen in de steden en provincien te brengen, wegens zaken den Godsdienst rakende. Zo wierdt Paulus gezonden aan de Synagogen van Damascus om te vatten en in de gevangenisse te werpen de genen, die in Christus geloofden. Hieronymus merkt aan, dat deze Apostel daar op zinspeelt in het begin van zynen brief aan de Galaten, willende dat men hem zoude aanmerken, niet als eenen Apostel, die aldus geroepen en gezonden was door menschen, maar als een geroepen Apostel van Jesus Christus en van Godt zynen vader. Men wil, dat de Joden ook een ander slag van APOSTELEN hadden, tot de verzamelinge van het hefoffer, of den halven sikkel, die de Israëlyten hoofdt voor hoofdt betalen moesten, aan den tabernakel of aan den tempel, waar van *Exod.* XXX, 13 gesproken wordt. Eusebius en Hieronymus spreken ook van de APOSTELEN, die door de Joden gezonden wierden, om Christus en zyne leerlingen na te schryven. Justinus de martelaar, in zyne zamenspraak tegen Tryphon, zegt dat zy de genen, die zy Apostelen noemden, afzonden met brieven van uitschryving, die vervult waren met lasteringen tegen de Christenen. Epiphanius, van deze Apostelen sprekende, zegt dat hunne waardigheit aanzienlyk en voordeelig was onder de Joden. Wat belangt de leerlingen des Heilands, die zyne Apostelen genoemt wierden, in het volgende artykel wordt omstandig van hen gesproken. *Codic. Theodosiani de Judæis. Hieron. in Epist. ad Galat. vs.* 1. *Euseb. & Hieron. in Esai.* XVIII. *Epiphan. Hæres.* 30. *Gothofredi notæ in Cod. Theodos. lib.* XIV.

APOSTELEN wierden de eerste en uitverkorenen van de leerlingen van Christus genoemt, om dat zy van Christus tot de waardigheit van het Apostelschap verkoren en geroepen waren, om als Apostelen, dat is als *gezanten*, van hunnen hemelschen koning uitgezonden te worden door de gehele werreldt, om van de zaken van zyn koninkryk te spreken voor koningen en vorsten, en om door de prediking des Euangeliums aan alle volkeren, tot aan het einde des aardbodems, het koninkryke van den Messias op te rechten; en, op dat hun woordt en prediking geloof zoude vinden en kracht doen, in plaats van met geloofsbrieven, het zelve te sterken door wonderwerken. Tot welken einde hy hen voorzag van alle nodige bequaamheden, vooral met eene ryke bedeeling van den H. Geest, met het woordt der wysheit en der kennisse, met de gave der gezondmakinge, met de werking der krachten en van allerlei wonderwerken, met de gave der prophetie, der talen, enz. ook met macht van ontsluiting van het koninkryk der Hemelen voor alle gelovigen, en van toesluiting voor de wederspannigen en ongehoorzamen, die het koninkryk zouden verachten en verwerpen, of, na den ingang in het zelve, halstarrig en met opzet, door het bedryven van godloosheit in leere of gedrag, zich de genade onwaardig maken. Aldus dan wierden zy uitgezonden tot opbouw van het geestelyk gebouw der kerke, waar van Christus de uiterste hoeksteen was, en waar van zy tot fondamenten moesten dienen. Deze Apostelen wierden door Christus verkoren en geroepen uit de gene, die hem volgden, en waren deze: I. *Simon*, toegenaamt *Petrus*; II. *Andreas*, zyn broeder; III. *Jacobus*, de zoon van Zebedeus; IV. *Johannes*, de Euangelist, zyn broeder; V. *Philippus*; VI. *Bartholomeus*; VII. *Thomas*; VIII. *Mattheus* de tollenaar, mede een Euangelist; IX. *Jacobus*, de zoon Alphei; X. *Lebbeus* of *Judas*, toegenaamt *Thaddeus*; XI. *Simon Cananites*, ook *Zelotes* bygenoemt; XII. *Judas Iscariotes.* Na het rampzalig en wanhopig einde van dezen laatsten, die zynen meester verraden

raden hadde, wierdt, toen Christus ten hemel gevaren was, uit en dubbelt getal, dat de overige Apostelen opgestelt hadden, bestaande uit Joseph, genaamt Barsabas, en toegenaamt Justus, en Matthias, de laatste met algemene toestemming door het lot in de plaatse van Judas tot een Apostel verkoren. Naderhandt heeft Christus onmiddelyk uit den hemel Saulus, een vervolger der gemeente, wanneer hy naar Damascus reisde om de belyders van Jesus te grypen, en in de gevangenisse te werpen, tot het Apostelschap geroepen, waar na hy onder den naam van Paulus voor een Apostel erkent, en hem by uitstek den enkelen naam van den Apostel, of van den Apostel der Heidenen, gegeven is, om de uitnementheit van zynen arbeidt zelfs boven de andere Apostelen, en om de verhevenheit van zyne leere.

Deze Apostelen dan zyn het geweest, die door hunne prediking, en door hunne wonderwerken, in alle gewesten, gelyk nader in het beschryven van hunne verdeling door de werreldt zal blyken, als gezanten van Christus, zyn koninkryk uitgebreid hebben, volgens de beschryving en het verhaal, dat Lucas, in zyn boek Actorum of de Handelingen der Apostelen genoemt, ons van de daden van eenigen van hen heeft nagelaten, en inzonderheit van de daden en reizen van Paulus, wiens medgezel hy geweest was, welk verhaal echter niet verder gaat, dan tot de verlossing van Paulus uit zyn eerste gevangenisse te Rome. Behalven dat alle deze Apostelen met de levende stemme in hunnen tydt gepredikt hebben, zo hebben ook eenige der zelven met de penne gearbeid, en hunne schriften tot dienste der kerke aan de latere tyden nagelaten; de welke ten allen tyden door de kerke voor kanonyk erkent zyn, om tot een regelmate van het gelove, van de leere, en van den wandel van alle ware Christenen te dienen. Zo heeft men I van *Mattheus*, zyn Euangelium; II van *Johannes*, zyn Euangelium, drie Zendbrieven, en de Apocalypsis, of zyne Openbaringe; III van *Paulus*, zyne veertien Zendbrieven; IV van *Jocobus*, eenen Zendbrief; V van *Petrus*, zyne twee Zendbrieven; VI van *Judas Thaddeus*, eenen Zendbrief. Buiten deze schriften van die zes Apostelen heeft men in het gansche Nieuwe Testament niet meer dan een Euangelium van Marcus, een ander van Lucas, en de Handelingen der Apostelen van den zelven. Op de byzondere artykelen der Apostelen zal van het leven van ieder der zelve nader gesproken worden. In het algemeen zal men hier alleen nog aanmerken, dat alle de Apostelen hunne lere met hun bloedt verzegelt, en de krone van het martelaarschap ontfangen hebben, uitgezondert Johannes den Euangelist, die by uitstek de geliefde Apostel genoemt wordt, en van wien eenigen beuzelen dat hy nog in 't leven is, om gedurende de regeering van den Antichrist te verschynen met Enoch en Elias. *Mattheus* X. *Lucas* VI, en verders de gansche *Handelingen der Apostelen*, en hunne *Zendbrieven.*

Van de verdeeling der Apostelen over de gehele aarde om het Euangelium te prediken.

Men wil, dat de Apostelen in 't 44 jaar na Christus de landschappen der werreldt onder zich verdeelden, om den Christelyken Godsdienst aldaar vast te stellen. Petrus verkoos het Westen, en ging (zo men voorgeeft) naar Rome. Andreas bragt het Euangelium in Achaje, een gedeelte van Griekenlandt, in Epirus, Thracië, Scythië, Egypten, en Ethiopië. Wat de stichting der kerken van Byzance, en van Nicea in Bithynië belangt, de zelve wordt betwist, en paus Agapetus beweert in zyne brieven, gelezen in 't vyfde Synode, dat Petrus het gelove in deze twee steden het eerste verkondigt heeft. Jacobus de grote was sedert aan den haat der Joden door Herodes Agrippa, koning van Judea, opgeoffert. De Spanjaarden beroemen zich, hem tot een Apostel gehad te hebben; doch de geleerden ontkennen deze gewaande reize ten eenemale. Jacobus de kleine ging niet buiten Jeruzalem, van welke kerke hy bisschop, of opziender was. Judas of Thaddeus predikte in Syrië, Arabië en Mesopotamië. Simon verkondigde mede het Euangelium in Mesopotamië, en in Syrië. Thomas bragt het Christendom in Persië en de Indiën. Hy predikte ook onder de Ethiopiërs, 't gene Chrysosthomus deedt zeggen, dat hy hen vry gemaakt hadde. Bartholomeus arbeidde in groot-Armenië, in Lycaonië, in Albanië, en in Indië, aan deze zyde van den Ganges. Johannes ging in klein-Asië, en in de Oostersche provincien. De Synodale brief van 't Concilie van Ephese aan de geestelykheit van Constantinopel zegt, dat hy met de H. Maagdt te Ephese gewoont heeft; doch de ouden spreken 'er niet van. Paulus predikte 3 jaren te Ephese en hy mag de stichter van deze kerke genoemt worden; zo dat Johannes, die eerst in zynen ouderdom zoude bestiert hebben. De bisschoppen van deze stadt noemen zich opvolgers, en leerlingen van Johannes. Deze zelfde Apostel verkondigde het Euangelium aan de Parthen. In de bibliotheek van Geneve is een geschreven Bybel, waar in men voor den eersten brief van dezen Apostel leest: *ad Parthos, aan de Parthen:* doch dit is van weinig kracht. De nieuwe Reisbeschryvingen zeggen, dat 'er onder de Oostersche volkeren eene oude overleveringe is, dat Johannes aldaar het Euangelium heeft gepredikt. Philippus bekeerde eenige provincien van Scythië, en arbeidde vervolgens in het hoge Asië. Mattheus bragt het Euangelium in Ethiopië. Matthias predikte in Judea en in een gedeelte van Ethiopië. Wat belangt Paulus, dien Apostel der Heidenen by uitnementheit, de zelve heeft veel meer gearbeid dan eenig der andere Apostelen, en heeft zo vele provincien en landen doorreist, dat men om de kortheit maar alleen zal aanmerken, dat hy, nog niet eens te Rome geweest zynde, daar hy ook naderhandt predikte, aan de Romeinen schreef, dat hy van Jeruzalem af, en rontomme tot Illyricum toe, het Euangelium van Christus vervult hadde. Velen hebben gelooft, dat hy naderhandt het Euangelium ook in Spanje verkondigde; doch dit is geheel onzeker, hoewel verscheide ouden het zelve getuigt hebben. In alle deze Apostolische zendingen wordt van America, dat de nieuwe werreldt is, geen gewag gemaakt, en 't is niet waarschynlyk, zo de Apostelen, of hunne leerlingen aldaar het Euangelium hadden verkondigt, dat men het zelve zoude verzwegen hebben. De historieschryvers, die van de ontdekkinge van dit landt door de Spanjaarden geschreven hebben, verzekeren, dat zy aldaar gene voetstappen van den Christelyken Godsdienst gevonden hebben, gelyk de Portugezen in de Oostindien deden. *Godeau hist. de l'Eglise lib.* I.

CHRONOLOGISCHE TAFEL

Van de historie der Apostelen, of van de Apostolische tyden, volgens 't gemene gevoelen.

Jaren van Christus.

33. Tot dit jaar worden de Handelingen der Apostelen, door *Lucas* beschreven, gebragt, van het I kapittel tot aan de marteldoodt van Stephanus, en tot op het einde van het VIII kapittel. Jacobus de kleine wierdt tot de bestiering der kerke van Jeruzalem aangestelt.
34. Vervolging tegen de Christenen, die meer dan een jaar duurde. Saulus was het hoofdt der vervolgers. Philippus de diaken, Petrus en Johannes prediken in Samarië.
35. De bekeering van Paulus; zyne reize in Arabië; zyne wederkomst te Damascus. Reize van Petrus in Palestina.
36. Petrus, te Jeruzalem wedergekeert zynde, besloot met de Apostelen, dat men de Heidenen tot den doop moest toelaten. Jacobus de kleine, met Johannes te Jeruzalem wonende, die de H. Maagdt vergezelden, gingen de andere Apostelen het Euangelium in de verscheide delen van de werreldt verkondigen, na dat zy (zo men zegt) de geloofs-artykelen, die hunnen naam dragen, opgestelt hadden, 't geen zekerlyk valsch is, en na dat Mattheus zyn Euangelie geschreven hadt, 't geen ten minsten zeer twyfelachtig is. Petrus stichtte de kerke te Antiochië.
37. Men zegt, dat Jacobus de grote in dit jaar in Spanje was; doch dat is mede fabelachtig.
38. Paulus, van Damascus gekomen zynde, bezocht Jacobus den kleinen en Petrus te Jeruzalem, van waar hy naar Cesaræa week, naderhandt naar Tharsis in Cilicië.
39. Barnabas zoekt Paulus te Tharse, en geleidt hem naar Antiochië, alwaar de gelovigen beginnen Christenen genoemt te worden.
40. De propheet Agabus, te Antiochië zynde, voorzegt aldaar een algemenen honger; 't welk de discipulen noodzaakte voorraadt te verzamelen, om die door Paulus en Barnabas naar Judea te zenden.
41. Herodes vervolgt de Christenen van Jeruzalem, en doedt Jacobus den groten sterven, die men zegt dat uit Spanje wedergekeert was.
42. Petrus wordt door last van Herodes in de gevangenisse gesmeten, van waar hy onder 't geleide van eenen engel uitging, vertrok naar Antiochië, en, zo men zegt, verder naar Rome. Paulus en Barnabas verlaten Antiochië, gaan naar Seleucië, en van daar naar Cyprus.
43. Petrus quam (zo men voorgeeft) den 18 January te Rome, en zoude daar zynen stoel opgericht hebben. Barnabas en Paulus deden grote wonderwerken in het eilandt Cyprus.
44. Paulus en Barnabas gingen naar Pamphilië, en van daar naar Antiochië in Pisidië.
45. Paulus en Barnabas wierden uit Pisidië verjaagt door de Joden, en gingen naar Iconië.
46. Paulus en Barnabas vluchten naar Lystre, en van daar gingen zy naar Derbe.
47. Paulus en Barnabas tot Lystre wedergekeert zynde, wierden voor Jupiter en Mercurius aangemerkt. Zy weken naar Derbe, keerden naderhandt naar Lystre en Iconië, en trokken, door Pisidië gaande, naar Pamphilië.
48. Paulus en Barnabas prediken het gelove in Pamphilië en in Arabië, en keren naderhandt naar het Syrisch Antiochië.
49. De keizer alle de Joden uit Rome, door een gebodt, dat hy uitgaf, verdreven hebbende, keerde Petrus naar Judea. Men hieldt over het verschil, te Antiochië ontstaan wegens de besnydenis, het eerste Concilie te Jeruzalem, alwaar vastgestelt wierdt, dat de Christenen de besnydenis niet meer onderworpen waren. Paulus en Barnabas, die aldaar van Antiochië gekomen waren, bragten het besluit van het Concilie te Antiochië, waar henen Petrus naderhandt ging, en kreeg eenig verschil met Paulus.
50. Paulus en Barnabas scheiden van elkander, om het Euangelium in verscheide provincien te verkondigen. Dionysius Areopagita wierdt door Paulus te Athene bekeert.
51. Paulus quam van Athene te Corinthe, en bleef aldaar 1 en een ½ jaar.
52. Paulus, 6 maanden van dit jaar te Corinthe gewoont hebbende, gaat met Aquila en Priscilla naar Syrië, die hy te Ephese laat, en gaat alleen naar Cesarea, daar op naar Jeruzalem, van daar naar Antiochië, en vervolgens naar Galatië en Phrygië.

53.

Jaren van Christus.

53. en 54. Paulus te Ephese wedergekeert zynde, leeraarde aldaar in 't openbaar het Euangelium twee jaren lang.

55. Paulus gaat naar Macedonië, en naderhandt in Griekenlandt. Petrus keert naar Rome, het gebodt van den keizer Claudius herroepen zynde.

56. Paulus doorloopt verscheide provincien en eilanden, doch komt omtrent het Pinxterfeest te Jeruzalem, alwaar hy gevangen genomen wierdt, en naar Cesarea, en vervolgens naar Rome gezonden.

57. en 58. Paulus, 3 maanden op 't eilandt Malta gebleven hebbende, wierdt naar Rome gebragt, en aan eenen soldaat in bewaring gegeven.

59. en 60. Na twee jaren gevangenis wierdt Paulus door den keizer Nero ten eenemale ontslagen, en ging het Euangelium prediken in Spanje, en in de Gaulen. Petrus deedt in dezen tydt verscheide reizen.

61. Martelaarschap van Barnabas in het eilandt Cyprus, en van Andreas in Achaje.

62. en 63. Marcus wierdt te Alexandrië gemartelt; Jacobus de kleine te Jeruzalem; Simon en Judas in Persië.

64. en 65. Martelaarschap van Matthias. Nero beschuldigt de Christenen met den brandt te Rome.

66. Petrus en Paulus keren naar Rome.

67. Petrus wordt gekruist, en Paulus onthalst, door last van Nero.

70. De stadt Jeruzalem wierdt door Titus ingenomen.

71. Bartholomeus gemartelt in Persië.

73. Thomas door de ongelovigen te Maliapour in Indië ter doodt gebragt; doch dit is fabelachtig.

92. Johannes wordt naar Rome gezonden door den Proconsul van Ephese, en eindelyk naar 't eilandt Pathmos gebannen.

94. Johannes schryft zyne Openbaringe in dit eilandt.

96. Johannes wordt te ruggezonden door last van den keizer Nerva, en keert naar Ephese.

100. Johannes sterft te Ephese, out zynde 97 jaren. Men weet het jaar van de marteldoodt van Mattheus in Ethiopië niet.

Riccioli Chronol. Reform. lib. IX. *c.* I.

APOSTOLISCHE, een naam, dien men in de eerste eeuwen van het Christendom aan alle de kerken gaf, die door Apostelen gesticht waren, en voornamentlyk aan die van Rome, Jeruzalem, Antiochië, en Alexandrië. Sozomenes I *boek*, 16. *kap.* zegt, dat 'er in 't Concilie van Niceen onder andere bisschoppen ook zodanige waren, die Apostolische stoelen bezaten. Macarius, bisschop van Jeruzalem, Eustachius, bisschop van Antiochië, enz. Hy noemt in 't IV *boek*, 24. *kap.* Cyrillus, *van den Apostolischen* troon, dat is te zeggen, *van Jeruzalem*; en in 't twede boek van zyne Historie *kap.* 24 spreekt hy op deze wyze: *Timotheus herstelde te Alexandrië, en Johannes te Jeruzalem de Apostolische stoelen.* Augustinus zegt, *Exp.* 62, dat Cecilianus zyne zaak konde bewaren voor het oordeel der Apostolische stoelen. De kerken zelfs, die gene Apostolische konden genoemt worden, wegens hare stichting, dewyl zy door de Apostelen niet opgerecht waren, namen echter dezen naam mede aan, wegens hare overeenstemmige in de lere met die van de Apostolische kerken, die eigentlyk dus genoemt wierden. *Tertullianus de præscription cap.* 20. *en* 32. Alle de bisschoppen, als de plaats van de Apostelen bekledende, (volgens Hieron. *in Ep. ad. Marcell. en Augustin. in Ps.* 44.) wierden Apostolische genoemt, voornamentlyk tot de VII eeuwe toe, gelyk men ziet in de formulieren van Marculphus, omtrent den jare 660 opgestelt. Clovis, aan de geestelyken schryvende, die in het eerste Concilie van Orleans vergadert waren, spreekt hen aldus aan: *Koning Clovis aan de H. bisschoppen en den Apostolischen zetel overwaardig.* De koning Gontran geeft den zelfden tytel aan die genen, die het twede Concilie van Macon uitmaakten; en de bisschoppelyke waardigheit wierdt in dien tydt het Apostelschap genoemt. Zo wierden de eerste verkondigers van 't Euangelium in eenige provinciën Apostelen genoemt, gelyk Gregorius de Apostel van Engelandt, Patricius de Apostel van Ierlandt genoemt wierdt: doch in de volgende eeuwen heeft men den Apostolischen tytel alleen aan den Roomschen stoel bepaalt; gelyk dien van paus aan den opperpriester, die daar van bisschop is. Gregorius de Grote, die in de zesde eeuw leefde, zegt, *lib.* V, *ep.* 37, dat hoewel 'er verscheide Apostelen geweest waren, de stoel van den prins der Apostelen alleen het hoogste gezag heeft, en by gevolg ook den naam van *Apostolisch*, door een byzonderen tytel. De abt Rupert, *lib.* I. *de Div. offic. cap.* 27, merkt aan, dat de opvolgers van de andere Apostelen Patriarchen genoemt wierden, doch de opvolger van Petrus is by uitnemendheit Apostolisch genoemt. Eindelyk heeft het Concilie van Rheims in 't jaar 1049 verklaart, dat de paus van Rome alleen de Apostolische primaat van de algemene kerke was. *Du Cange Glossarium Latin.*

APOSTOLISCHEN, of *Apotactici*, een zeker slag van ketters uit de secten der Encratiten en Catharen, omtrent den jare 260 voortgekomen; hoewel de tydt, wanneer zy opstonden, zeer onzeker is. Zy voerden dezen naam, om dat zy belosten deden van nooit te trouwen, en om dat zy alle goederen en rykdommen verachtten. Epiphanius merkt aan, dat zy eenige apocryphe boeken van Andreas en Thomas gebruikten. *Epiph. Hær.* 61. *Aug. Hær.* 40. *Baron.*

In de XII eeuw is 'er mede eene secte van dezen naam geweest, welkers aanhangers den huwelyken staat lasterden, en daartegen allerhande onkuische vrouwen met zich omvoerden. Zy dreven den spot met den kinderdoop, het vagevuur, de aanroeping der Heiligen, en het bidden voor de doden; zy gaven voor alleen het rechte ligchaam der kerke te zyn, en verwierpen zommige spyzen, gelyk voorhenen de Manicheen. Bernardus schreef tegen hen in 't jaar 1147. *Baron. Genebrard. Ittig. de Hæresiarch.*

APOSTOLIUS, (MANUEL, of MICHIEL) een geleert man, maar ontbloot van tydelyke middelen, leefde in de XV eeuwe. Hy wierdt lang door den kardinaal Bessarion onderhouden; doch aangespoort door afgunst tegen geleerden, welke den voorrang voor hem verdienden, begon hy tegen hen te schryven, en Bessarion, deswegen misnoegt, liet hem varen. Apostolius wierdt toen genootzaakt, in 't einde van die eeuwe naar 't eilandt Crete te wyken, alwaar hy zich bezig hieldt met het schryven van boeken, en met het onderwyzen. Hy schreef in dien tydt eene verhandeling tegen de lere van de Latynsche kerke, vervat in het besluit van eenigheit van 't Concilie van Florence, door le Moine uitgegeven. Hy hadt ook eene verhandeling gemaakt van den uitgang van den H. Geest, tegen Pletho. *M. du Pin Biblioth. des Aut. Eccl.* XV. *siecle.*

APOSTOLOS, in 't Latyn *Apostolus*, is de naam, welken de Grieken gaven aan een van hunne kerkboeken, vervattende voornamelyk de brieven van Paulus, volgens de order, in welke zy die lezen in hunne kerken: want gelyk zy een boek hebben, *Euangelion* genoemt, het welke de Euangeliën vervat; zo hebben zy ook een *Apostolos*. Het is waarschynlyk, dat het zelve eerst alleen de brieven van Paulus vervatte; maar het begrypt ook sedert een langen tydt de Handelingen der Apostelen, (en het begint zelfs daar mede,) en daar en boven de brieven der andere Apostelen, en de Apocalypsis. Dit zelfde boek is ook genoemt Πραξαπόστολος, *Praxapostolos*, ter oorzake der Handelingen, (in 't Grieksch πράξεις) welke het vervat. De naam van *Apostolus* is in den zelfden zin in gebruik geweest in de Latynsche kerke, gelyk men ziet by Gregorius den Groten, Hincmar, aartsbisschop van Rheims, en Isidorus van Sevilië. *Leo Allat. Du Cange Glossarium Latin.*

APOSTROPHIA was een naam, welken Cadmus gaf aan Venus *Urania*, of de hemelsche, welke de Grieken eerden, om van allerlei onkuische begeerlykheden, en van allerlei onreinigheit afkeerig te zyn. Deze naam komt van het Grieksch ἀποστρέφειν, *afkeren*. De Romeinen wydden aan de zelve eenen tempel ten tyde van Marcellus, naar de onderrechting, die zy vonden in het boek der Sibyllen, en noemden haar *Verticorda*, dat is te zeggen, *die de harten verkeert* of *verandert*, om dat zy de bedorve vrouwen tot een eerlyk leven opwekte. De jonge dochters offerden in dezen tempel hare geschenken, om hare kuischheit te bewaren. *Pausanias lib.* I. & IX.

APOTEVITZ, *Apotevizza*, een vlek of klein steedtje in Slavonië, in het graafschap Creiz of Creutz, omtrent een myl van dat van Copranitz. *Baudrand.*

APOTHEOSIS, of *vergoding*, by de Romeinen *consecratio* genoemt, is eene plechtigheit, door welke de Heidenen de doorluchtige mannen onder hen vergoodden, of onder het getal van hunne valsche goden stelden. Deze naam is Grieksch, ἀποθέωσις, van het woord ἀποθεόω, dat *Goddelyk maken* of *onder het getal der Godheden stellen* betekent. Ten tyde der koningen van Rome geschiedde maar eene vergoding, welke was die van Romulus. Het is wel waar dat men zyne moeder Acca Laurentia onder het getal der godheden stelde, maar dat was gene plechtige Apotheosis of vergoding. Gedurende den tydt dat de Republyk bestont, vindt men in de historie maar de eenige Anna Perenna, of Perennis, aan welke de raadt geboodt, als aan eene godinne, offerhanden te doen. De keizer Julius Cæsar was de eerste, aan wien men na Romulus de goddelyke eerbewyzingen toewees, met de plechtigheden van de vergoding, welke plechtigheden in 't einde van dit artykel, naar 't verhaal der oude schryvers, beschreven worden. Men meent dat Cæsar Augustus de eerste was onder de Romeinen, die eigentlyk de plechtige vergoding ingestelt heeft, en dat de zelve door Tiberius volkomen vastgestelt wierdt door het gansche keizerryk, alleen ten voordeele van de Roomsche keizers, welke Juvenalis de mededingers der goden noemt, *Rivales Deorum*, *Sat.* VI, *v.* 115. Maar een langen tydt te voren stelden de Grieken en de Romeinen de uitvinders van vrye en werktuiglyke kunsten onder het getal der Goden, gelyk zy Ceres, Bacchus, en Vulcanus deden. Zy vergoodden ook de stichters van steden, de grote krygsoversten, en in het vervolg hunne koningen en keizers. Ovidius, *Metam. lib.* IX, *v.* 541, doedt de beschryving van de vergoding van Hercules, door Jupiter zelf geschied.

Deze Apotheosen of vergodingen moesten in Griekenlandt hun gezag verkrygen door het orakel van eenige Godheit, en te Rome door een besluit van den raadt, die eenen keizer onder het getal der Goden erkende, en geboodt dat men hem tempels zoude bouwen, dat men hem offerhanden zoude doen, en dat men hem Goddelyke eere zoude bewyzen.

In den tydt, toen Alexander de Grote Ephestion voor eenen Godt wilde doen erkennen, bragt zekere Philippus, van Babel komende, een orakel van Jupiter Hammon, die geboodt Ephestion als eenen Godt aan te bidden, en dat men hem offerhanden zoude doen. Diodorus van Sicilië verhaalt het zelve *lib.* XVII. Alexander betoonde zo veel blydschap om dat hy onder getal der Goden gestelt was, dat de historieschryvers verhalen, dat hy de eerste was, die hem offerde, hem tien duizent offerbeesten slachtende. De Atheniënzen, hunnen yver en hunne eerbiedigheit veel verder trekkende dan de andere Grieken, vergenoegden zich niet met de grote mannen aan te bidden na hunne doodt, zy aanbaden hen zelfs, en offerden hen

hen gedurende hun leven: het gene zy deden aan Demetrius Poliorcetes, gelyk Demochares in het 20 boek van zyne historie getuigt, daar hy verhaalt, „ dat Demetrius van Leucade te Athene „ wederkerende, de Athenienzen hem te gemoet gingen met „ bloemkranssen gekroont, en wyn plengende, verzelt van zangers „ en muzykanten, die lofzangen tot zyner eere zongen". Het volk viel zelfs voor hem neder, roepende dat Demetrius de eenige ware Godt was. *Wy groeten u*, zeiden zy, *zoon van Venus en van den machtigen Neptunus, en wy bezweeren u ons den vrede te geven; want gy zyt de Here: de andere Goden slapen in onze noodzaaklykheden, of zyn doof voor onze gebeden.* Men kan deze historie in 't brede zien in *Athenæus* en *Duris*. Pythagoras, die de eerste den naam aannam van *Philosooph*, dat zeggen wil *Wysgeer*, of *beminnaar van de Wysheit*, twintig jaren te Crotone gewoont hebbende, ging naar Metapontis, daar hy sturf; en de Metapontynen, over zyne grote wetenschap verwondert zynde, heiligden zyn huis, maakten 'er eenen tempel van, en aanbaden dezen Philosooph als eenen Godt. Gansch Griekenlandt stelde offerhanden in, en rechtte altaren op voor Lysander na zyne doodt, ter oorzake van zyne deugdt; en Duris merkt aan, dat hy de eerste der Grieken was, dien men met een goddelyken dienst vereerde, en tot wiens eere men voor de eerste maal lofzangen zong: het welke verstaan moet worden gedurende zyn leven, dewyl 'er verscheide anderen gevonden worden, aan welke men geoffert heeft, en altaren opgerecht na hun doodt, langen tydt voor Lysander. Deze gewoonte van doorluchtige mannen te vergoden heeft niet alleen plaats gehad onder de Grieken en Romeinen, by verscheide andere afgodische volkeren is de zelve noch in gebruik, inzonderheit by de Chinezen, die aan verscheiden slag van personen offeren na hun doodt, als aan de uitvinders van kunsten, of van nuttige zaken voor het leven, aan hunnen Philosooph Confucius, enz. Men vindt het zelve in de beschryving van de bygelovige plechtigheden der Chinezen, in de Reisbeschryvingen, die van dat keizerryk uitgegeven zyn.

Wat belangt de Apotheosis of plechtige vergoding der Roomsche keizers, de zelve geschiedde op deze wyze. De keizer gestorven zynde, nam de gansche stadt den rouw aan, en men hieldt zyne uitvaart, volgens de gewoonte, met veel pracht. Vervolgens maakte men een beeldt van wasch, den keizer gelykende, en men leide het zelve in een yvoren bedstede, welkers praaldeken met godt geborduurt was. Dit bedde was geplaatst in de grote zaal van 't paleis, daar de raadsheren en de aanzienlyke Romeinsche vrouwen zeven dagen lang dit beeldt quamen bezoeken, als of het de keizer op zyn krankbedde geweest ware, en dus bleven zy dagelyks eenige uren zitten, de raadsheren aan de slinker, en de vrouwen aan de rechter zyde van het bedde. De geneesmeesters quamen mede aldaar, en verklaarden ieder dag plechtelyk dat de keizer erger was. Op den achtsten dag droegen de voornaamsten der raadsheren en ridders dit bedde met het beeldt op de Roomsche marktplaats, trekkende door den gewyden weg. De nieuwe keizer, verzelt van de opperpriesters, van de overheden, van de andere raadsheren, en van de aanzienlyke Romeinsche vrouwen, volgde den trein. Men hadt van te voren op de marktplaats een verheven voetstuk opgerecht van hout, dat steenverwig geschildert was, boven op het welke een gevaarte gemaakt was, ondersteunt en omringt met kolommen, die met yvoor en met goudt bekleed waren, waar in men een bedde vervaardigt hadde, dat met kostelyke tapisseryen bedekt was. De genen, die het wasschen beeldt droegen, daar gekomen zynde, plaatsten het zelve in dit twede praalbedde, waar by een schoon jongeling ging nederzitten, die met eene waai er van paauwenvederen de vliegen van den keizer, als slapende, wegdreef. De nieuwe keizer, de overheden, en de raadsheren zaten op de markt neder, en de vrouwen onder overdekte galderyen, terwyl twee choren van muzyk den lof van den overleden zongen. Na deze plechtigheit trok men naar het veldt van Mars in deze order. De optocht begon door de genen, die de standbeelden van alle de doorluchtige Romeinsche krygshoofden droegen, die sedert Romulus geweest waren. Daar na zag men de verbeeldingen van alle de landschappen, die aan 't Roomsche keizerryk onderworpen waren, afgebeeld in metaal. Daar na volgden de afbeeldingen van alle de genen, die hunnen naam door hunne deugdt of door hunne wetenschap beroemt gemaakt hadden. Hier op quamen de ridders en Romeinsche soldaten, verscheide paarden tot den loop, en verscheide geschenken, welke de volkeren gedaan hadden tot versiering van deze praal. De laatsten droegen eenen altaar, die met yvoor bekleed, en met goudt en gesteentens verrykt was. De nieuwe keizer klom op het gestoelte tot de redevoeringen, om de lyk- en lofrede van den overledenen uit te spreken. Daar na volgde, verzelt gelyk gezegt is, het praalbedde, dat door ridders gedragen wierdt, en voor het welke een gedeelte der raadsheren ging. Men hadt in het veldt van Mars een groot gebouw opgericht, op de wyze van een houtmyt, te zamen gestelt van vyf of zes verdiepingen, dat steets verminderende opklom, en zeker slag van een pyramide vertoonde. Het binnenste was gevult met klein droog hout, en de buitenzyde was versiert met tapisseryen met goudt geborduurt, en met yvore beelden. Op de vlakte van de bovenste verdieping was de vergulde wagen gestelt, waar van de gestorven keizer zich bedient hadde. De ridders, aldaar gekomen zynde, gaven het praalbedde over in handen van de opperpriesters, die het zelve in de twede verdieping plaatsten, en eene grote menigte van speceryen, reukwerken, en kostelyke oliën rontom het zelve verspreidden. Daarna quamen de nieuwe keizer en de nabestaanden van den overledenen het wasschen beeldt kusschen, en namen vervolgens plaats naar hunnen rang. Hier op deden de Romeinsche ridders verscheide paarde-lopen, rontom de houtmyt, en het Romeinsche krygsvolk volgde te voet dit renspel, waar in men ook een groot getal van wagens zag, op welke de genen, die de zelve bestierden, in 't purper gekleed, de doorluchtige krygshoofden en de Romeinsche groten verbeeldden. Eindelyk stak de keizer de houtmyt aan met een fakkel, waar in hy van den burgermeester en van de raadsheren gevolgt wierdt, die aldus het vuur vermeerderden. Terwyl de vlam naar om hoog sloeg, liet men van het toppunt der bovenste verdieping een arendt los, die, verschrikt door de vlammen, zeer hoog en verre weg vloog: en aldus geloofde het volk, dat hy de ziele des gestorven keizers met zich voerde naar den hemel. Op deze wyze verhalen Dion en Herodianus de vergoding van de keizers Pertinax en Severus; en by Dion wordt ook de vergoding van den keizer Augustus op diergelyke wyze gevonden. Na deze plechtigheit bouwde men eenen tempel ter eere van den gene, welkers Apotheosis of vergoding men geviert hadde: men gaf hem ook dikwils een anderen naam, met den tytel van *divus*, dat is te zeggen, *Godt*, of *Goddelyk*; en men stelde een priester en andere tempeldienaars aan, om offerhanden aan dezen nieuwen Godt te doen. De vergoding der keizerinnen geschiedde byna op de zelfde wyze; maar in plaatse van een arendt wierdt een paauw losgelaten. Daarom ziet men op zekere gedenkpenningen eenen arendt, die te kennen geeft, dat de zelve van eenen keizer zyn, en op andere eenen paauw, die eene keizerinne betekent. Livia was de eerste der keizerinnen, aan welke deze eere der vergoding geschiedde. De andere volkeren hebben de vergodingen met andere plechtigheden geviert. *Herodianus lib.* IV. *cap.* 2. *Rosin. Antiq. Rom. lib.* III. *cap.* 18. *Dempster in Paralipom.*

APOTROPEEN, zekere godheden van het oude heidendom, die aangebeden wierden om de onheilen af te keren, en aan welke men een lam, een wyfke zynde, offerde. Deze Griekfche naam, ἀποτρόπαιοι, komt van het woordt ἀποτρέπειν, *afkeren*. De Grieken noemden de zelve ook ἀλεξίκακοι, dat is te zeggen, *die het quaadt verdryven*: en de Latynen *Averrunci*, van *averruncare*, dat *afkeren* of *verdryven* betekent. *Ammian. Marcell. lib.* XXV.

APPAIM, een zoon van Nadab, uit den stamme van Juda. Zie 1 Kron. II. 30. Zyn naam betekent *Aarde* of *de vlucht van hunne wieken. Simon Dict. de la Bible.*

APPELDOORN, een dorp van de Veluwe, met Bekbergen en Loenen een van de vyf gerichten of schout-ampten van de over-Veluwe uitmakende. Deze dorpen hebben ieder hunne byzondere kerken en predikanten onder de overveluwsche of vyfde Classis van Gelderlandt behorende. Uit dit Appeldoorn is voortgekomen *Jan van Tellicht*, of *Telgius*, een man, die een volkomen en naaukeurig werk van de kruipende en vliegende gediertens zoude nagelaten hebben, indien, door zyne ontydige doodt, alle zyne moeiten en grote kosten in 't opzoeken van allerlei vogelen niet te loor waren gelopen. *Slichtenhorst Toneel des lands van Gelder*, I. *Boek. n.* 183.

APPELDOORN, (HERMAN) van Keulen, een Carthuizer, die in de XV eeuwe leefde. Hy maakte verscheide werken, en sturf in 't jaar 1450. *Petreji Bibl. Carth.*

APPELMAN, (BARENT) geboren in 's Gravenhage in 't jaar 1640, een braaf schilder van landschappen en Roomsche gezichten. Grotelyks wordt geroemt het landschap en de beelden, door hem geschildert, en te zien in een grote zaal in het vorstelyk lusthuis te Zoetsdyk: ook vele andere grote werken, waar voor hy in zyn tydt wel betaalt is. Hy stont de Baan veel ten dienst in het schilderen van landschappen achter de beelden door de Baan gemaakt. Hy sturf in den jare 1686, out zes en veertig jaren. *Houbrakens Schilderb.* III. *D.*

APPELS een dorp en heerlykheit van Vlaanderen, tusschen de Schelde en den Demer, naby de heerlykheit van Dendermonde gelegen, pleeg wel eer een gedeelte des lands van Dendermonde uit te maken, tot dat Margriete, vrouw van Dendermonde, en moeije van Robert, here van Bethune en Dendermonde, dat gehele dorp, behalven de erfenisse van gezegden heer van Dendermonde, en de mannen, die hy daar hadt, aan de Cistercienzer abdye van Zwevik, met alle des zelfs rechtsgebiedt, zo burgerlyk als halsstraffelyk, by testament gegeven heeft, doende die gifte in de maandt November des jaars 1230 door den grave en de gravinne van Vlaanderen by gezegelden brieve bevestigen, stemmende de voorgemelde heer Robert, haar man, zulks mede, nevens zynen oom Willem van Grimbergen, en des zelfs zone, toe, hebbende naderhandt echter het hoge rechtsgebiedt aan zich getrokken, en wyders gehouden, by mangelinge voor vyf bunderen lands, in de parochie van Appels gelegen, en de woestyne geheten, uitwyzens de bezegelde verklaringe, by gezegden here Robert van Bethune in de maandt Junius des jaars 1248 gedaan, en by T. Mæstertius in zyne beschryvinge van Dendermonde te vinden. De naam van Appels is herkomstig van Appollonia, een bekende heilige van de Roomsche kerk, die daar te lande Appels genaamt wordt, en aan welke dezes dorps kerk gewyd is. Voorhenen leiden hier twee veeren over de Schelde, welke de kanoniken van Dendermonde te leen bezeten wierden, leggende 't eene aan 't einde van het dorp, en Langhage geheten, en 't ander, dat het kerkveer genoemt was, wat verder ten Zuiden op, volgens leenbrieven, in de jaren 1253 en 1316 uitgegeven by grave Guido van Vlaanderen, en Machtildis, zyne huisvrouwe, als mede van schepenen des kapittels van Dendermonde, zynde echter naderhandt het kerkveer weggenomen, en dus beide deze veeren in een getrokken.

APPENZEL, een der XIII Zwitsersche Cantons. Dit landt legt aldernaast aan de uiterste grenzen van het Zwitsersche eedgenootschap ten Noord-Oosten, niet verre van den Rhyn en de Boden-zee, grenst ten Oosten aan het Rhyndal en de baronny Sax, ten Zuiden en Westen aan het graafschap Toggenburg, en ten Noorden aan het oude landschap van den abt van St. Gal, heeft in de lengte omtrent tien, en in de breedte omtrent 6 uuren. Het is

vry bergachtig; en daar door bequaam tot de veeteeling: 't heeft ook verscheide vruchtbare dalen, en vischryke rivieren, als de Sitter, Urnesch, Goldach, enz. Ook is 'er by Rhyndal goet landt voor den wyngaardt. De inwoners worden wat ruuw opgevoed, en zyn derhalven sterk van ligchaam; doch tot alderhande verrichtingen in vredens- en oorlogstyden bequaam. Zy winnen veel met lynwaat. Dit landt heeft voor het maken van het klooster van St. Gal onder de regeering van de Oostfrankische koningen aan den adel en tot het koninkryk van Austrasië behoort; doch in 't jaar 646 is een gedeelte daar van aan St. Gallen-cel geschonken, doch het andere gedeelte aan den adel gebleven, waar op het gemelde klooster allengskens het meeste aan zich getrokken heeft, en hebben de abten dikwils, inzonderheit op het kasteel Clanx, naby het vlek Appenzel, hun verblyf gehad, waarom het zelve vlek, en vervolgens naar het zelve het gehele landt, den naam van Appenzel of Abten Cel, (*Abbatiscella*) verkregen heeft. Wanneer de ingezetenen naderhandt met schattingen en lasten hart gehandelt wierden, hebben zy, om hunne vryheit te bekomen, zich zodanig van het zwaardt bedient, inzonderheit van 't jaar 1403, tot 't jaar 1408, dat zy binnen korten tydt 4 steden en 52 kasteelen veroverden en verbranden, ook de Oostenrykſche landen, wiens hertogen hunne vyanden bystonden, tot aan de Etsch, of Adige doorliepen, en na den gesloten vrede, door veel geldt zich van de regeering des abts ontslagen, en in 't jaar 1409 een eigen regeering opgerecht hebben. In 't jaar 1452 sloten zy met de VII oude, en in 't jaar 1513 met alle de XII oorden van 't eedgenootschap een eeuwig verbondt, en wierden tot het XIII Canton aangenomen. In 't jaar 1521 heeft het eene, en 't grootste gedeelte van dit Canton den Hervormden Godsdienst aangenomen, waarom men in 't jaar 1597 besloot, wegens de misverstanden, die 'er in de regeering ontstonden, eene verdeeling van 't landt en van des zelfs inkomsten te maken, 't geen nog duurt, hoewel de beide delen maar een Canton uitmaken, en dien volgens in de vergaderingen maar eene stem hebben. Het landt Appenzel wordt vorders in XII deelen of zo genoemde Roden afgedeelt, waar van de VI zo genaamde binnenste, te weten de Zwendinsche, Reutinsche-, Leener-, Schlatter-, en Ringenbacher-Roden, den Roomsch-Katholyken, en de zes zo genaamde buitenste, te weten de Urnascher-, Herisauer-, Hundweiler-, over-en neder-Teuffer-, en Troger-Roden, den Hervormden Godsdienst belyden. De eerste hebben hunne byeenkomst of landgemeente te Appenzel: doch de laatste te Trogen, en inzonderheit jaarlyks in het einde van April, op welke vergaderingen de gezamentlyke landlieden, by welke de opperste macht staat, hunne hoofden, land-ammans genoemt, en hunne raden verkiezen of bevestigen, ook de overige ampten begeven, en de gemene lands zaken behandelen: hoewel ieder gemeente hare byzondere overheden en raden tot het verrichten van hare byzondere zaken verkiest. Dit landt heeft wel geen gebiedt van eige heerlykheden; doch stelt met de VIII oude oorden een landvoogdt in Rhyndal aan. *Simler. Respub. Helvet. Stumpff. Merian Topograph. Helvet. Bisschofberger Appenzel. Chron.*

APPENZEL, *Abbatiscella*, een vlek, de hoofdplaats van de Appenzeller landen van de binnenste Roden, drie uuren van de stadt St. Gal ten Zuiden, aan de slinker zyde van de Sitter, in een aangenaam dal gelegen, heeft vele fraaie huizen, twee kerken, en een Kapucyner en nonnen klooster; waar by ook nog de muren van 't oude slot Clanx te zien zyn, dat voorhenen de bescherming en toevlucht der abten van St. Gal geweest is, en in 't jaar 1403 van het landvolk verwoest is. Aldaar worden alle zaken van de regeering van de binnenste Roden, in 't burgerlyke en lyfstraffelyke, verhandelt, en de oude lands geschriften aldaar bewaart.

APPIA, eene aanzienlyke Christen vrouwe van het edel geslachte der Appiën, doorluchtiger door hare deugt en heiligheit, dan door hare edelheit. Zy was uit de stadt Colossus, en met Philemon getrouwt. Zy wierden beide door Paulus bekeert, die hem de eere aandeedt van hem eenen brief te schryven, en aan zyne vrouw den naam van Appia, de geliefde, te geven. Onesimus, die een slaaf van Philemon was, en tot wiens voordeele Paulus den brief schreef, was de brenger des zelfs. Men geeft voor, dat deze vrouwe, verstaan hebbende, dat haar man tot bisschop van Gaza verkoren was, gelofte van onthouding deedt, en hem nuttelyk bystont in het bearbeiden van dezen nieuwen wyngaardt, dien zy met haar bloedt besproeide. De Christenen, bezig zynde met bidden in de plaatse des gebeds in 't huis van Philemon, wierden op den 22 November door de Heidenen overvallen, die op dien dag het feest van Diana vierden. Men geleidde hen voor de vierschaar van den president Artocles, die Appia poogde te doen afstaan van 't gene hy de bygelovigheit der Christenen noemde. De schoonheit en jonkheit van deze vrouwe schenen zyn herte te raken met een valsch medelyden, dat wel haast in woede veranderde, wanneer hy haar geboden hebbende aan Diana te offeren, zy het zelve standvastig bleef weigeren. Artocles was hier over zo verstoort, dat hy het doodvonnis tegen haar uitsprak, indien zy hare dwaling niet afzwoer, na dat zy met roeden gegeesselt was. Zy wierdt met haren man naakt uitgekleed, en men sloeg hen zo lang, dat hunne ligchamen gansch bloedig, en als aan stukken gereeten waren. Den onverbiddelyke rechter, ziende dat alle deze pynigingen hunne liefde en hunnen yver voor Christus slechts vermeerderden, verwees hen om met het halve ligchaam in de aarde bedolven en aldus doot gestenigt te worden. Deze marteldoodt viel voor omtrent 60 jaren na Christus geboorte, onder de vervolging van Nero, op den 22 November. *Vies des saints. Simon Dict. de la Bible.*

APPIAANSCHE MARKT, APPYMARKT, *forum Appii*, waar van Suetonius gewag maakt, moet niet zo veel genomen worden voor eene plaats of markt te Rome, als wel voor een klein vlek, drie mylen van die stadt gelegen, en *de markt van Appius* genoemt. Het zelve zoude, zo Hieronymus wil, door Appius, die den Appiaanschen weg aangelegt heeft, gesticht, en naar hem genoemt zyn. Dit was de plaats, daar de gelovigen van Rome Paulus te gemoet quamen, wanneer hy gevangen gebragt wierdt uit Judea. De hedendaagsche landbeschryvers zeggen, dat het kleine vlek *S. Donato* het oude *Forum Appii* in het landt der Volsquen is. Horatius maakt 'er gewag van *lib.* I. *Satyr.* V. *v.* 3. *Actorum* XXVIII. 15. *Cic. ad Attic. lib.* II. *Ep.* 10. *&* 13. *Sueton. in Tiber. cap.* 2.

APPIAANSCHE WEG, *Appia via*, een grote geplaveide weg van Rome, die zich van de poort Capena over Capua tot aan Brundusium, by de 30 Duitsche mylen uitstrekte. Appius Claudius de tuchtmeester, die naderhandt burgermeester was, maakte dezelve tot aan Capua, 12 voeten breet, en met harde grote keizelsteenen, van 2, 3, 4, of meer voeten breedte, en van onderen met een ander vast fondament van kleine steentjes, daar de keizelsteenen op gelegt waren. Deze bovenste stenen waren glat en vierkant op de bovenvlakte gehouwen, en zo naaukeurig in malkander gevoegt, dat het overal maar een steen geleek. Cajus Gracchus, gelyk Plutarchus getuigt, liet aan de zyden van deze straat ook hier en daar grote stenen oprechten, waar op de reizenden rusten, of eenigen last nederleggen konden. Ook stelde hy by ieder myle een zuil, waar op geschreven stont, hoe verre de zelve van Rome was, en hoe na aan de naaste stadt, daar de weg heen strekte. Cæsar voer voort met den opbouw van deze straat, en verbeterde de zelve op vele plaatsen. Trajanus leide daar aan veel gelds te koste, en voltooide de zelve. Deze straat was 25 voeten breet, zo dat de grootste lastwagens elkander konden wyken, en ze wordt van de dichters de koninginne der heren straten genoemt, zo wel wegens hare ongemene lengte en sterkte, als om dat de meeste zegepralende intreden over de zelve naar Rome geschiedden. Men ziet 'er nog verscheide overblyfselen van, wanneer men naar Napels reist, by Piperno, by het voorgebergte Circæo, en op andere plaatsen. *Dion. Halic. Boissard. Donati Roma. Frontin. de aquæduct. Burnet Reize door Italië.*

APPIADEN is een algemene naam, onder welken vyf Godheden van het Heidendom aangebeden worden; namentlyk Venus, Pallas, Vesta, de Eendragt, en de Vrede, waar van men de tempelen te Rome naby den markt van Cæsar zag, alwaar de fonteinen van Appius waren, waar door zy den naam van Appiaden verkregen hebben. *Danet.*

APPIANUS, een Griekſch Historieschryver van een der voornaamste huizen van Alexandrië, leefde onder Trajanus, Adrianus en Antoninus Pius. Hy maakte zich voor de plegtbank zo beroemt, dat hy tot de waardigheit van keizerlyke Procureur verheven wierdt. Zyne Historie, die uit XXIV boeken bestont, zo Photius wil, of, volgens Carolus Stephanus, Sigonius, en Volaterranus, uit XXII boeken, begon van de verwoesting van Trojen, tot op Augustus, en hy vervolgde de zelve tot op Trajanus. Van alle deze boeken is tegenwoordig niet voorhanden, dan die van de Punische, Syrische, Parthische, Mithridaatsche, Spaansche, Hannibalsche, burgerlyke, Illyrische, en een kort begrip of een gedeelte van de Celtische of Gallische oorlogen. Verscheide schryvers hebben 't gene van Appianus overig is, met hunne aantekeningen uitgegeven. Henricus Stephanus gaf eenen druk daar van uit in de XVI eeuw; men heeft ook noch een anderen van Alexander Tollius. De laatste is van Amsteldam van den jare 1670, in twee stukken in 8. *Vossius lib.* II. *de Hist. Græc. c.* 13. *la Mothe le Vayer au jugem. des Hist.*

APPIANUS, (JACOBUS) prins van Piombino in 't groothertogdom van Toskanen, een neef van paus Martinus den V, leefde in de XV eeuwe. Dewyl hy by zyne vrouwe geen mannelyken erfgenaam hadde, nam hy eene dochter, die hy beminde, en die wel haast bezwangert was; en wanneer de tydt om te baren gekomen was, verzocht hy de Florentynen en Sienoisen tot gevaders. De afgezondenen van beide deze steden ten dien einde gekomen zynde, stonden zeer verwondert, wanneer zy een zwart kindt, als een Egyptenaar, zagen; en dit onverwacht toeval bedroefde den prins zelfs zodanig, dat hy de plechtigheit van den doop uitstelde, en de afgezondenen naar huis liet gaan. Men geloofde, dat een Moor onder zyne bediende den vader van dit kindt was, te meer, om dat hy de vlucht genomen hadde. Wanneer Jacobus stierf, wierdt Raynaldus Ursinus zyn opvolger, om dat hy met zyne dochter getrouwt was. *Æneas Sylvius.*

APPION, zie APION.

APPIUS is een naam, welken vele doorluchtige mannen uit het geslachte der Appiën, (*Appiana familia*) dat zeer beroemt was onder de Romeinen, gedragen hebben. Dit geslachte hadt zynen oorsprong van L. APPIUS, die den prys behaalde in de Nemeaansche spelen in Achaje. Daar zyn verscheide burgermeesteren van dezen naam geweest, die altoos het gezag van den Raadt tegen de ondernemingen en het geweldt van 't volk verdedigt hebben. *Antiq. Græc. & Rom.*

APPIUS CLAUDIUS, of CLAUSUS, een Romeinsch raadsheer en burgermeester, was geboortig van Regillo, eene stadt der Sabynen. Dit volk hadt besloten de Romeinen te beoorlogen. Appius Clausus stelde zich daar tegen, en verscheide personen van aanzien deden van gelyken. Men scholdt hen voor lafaarts en verraders, en het geweldt van dit vervoerde volk ging zo verre, dat Clausus zich genoodzaakt zag om naar Rome te wyken. Dit gebeurde in het 250 jaar van Rome, onder het vierde burgermeesterschap van Valerius Publicola, en het twede van Lucretius. Appius wierdt in den Raadt onder het getal der raadsheren aangenomen. Hy veranderde zynen naam van Clausus in dien van Claudius, en was het hoofdt van het Claudiaansche geslachte, dat naderhandt doorluchtig was te Rome. De Raadt deedt hem vyf morgen lands geven aan den oever van de Tevero, of den Tiber, en twee mor-

morgen aan de genen, die hem gevolgt waren. Zy maakten een getal van byna vyf duizent personen uit, die alle het Roomsche burgerrecht verkregen. Appius Claudius hadt veel deel in het bestier der zaken van de Republyk, maar hy was van een ongemeenen moeijelyken en fieren aardt. Dit maakte hem gehaat by het volk, dewyl hy zich tegen deszelfs oproerige ondernemingen aankantte. Hy wierdt in den jare 259. burgermeester met P. Servilius Priscus. Dit jaar was gelukkig voor de opkomende Republyk. De nederlaag der Volsquen bragt veel toe tot dit geluk. Appius Claudius overwon hen, en na die zege deedt hy alle de gyzelaars, die zy te Rome hadden, het hoofdt afhouwen, voegende deze straffe by die, welke het geluk der wapenen hen reets hadde doen lyden, om dat zy den stilstandt geschonden hadden, en de trouw der verbonden veracht, waar van het leven der gyzelaars een onderpandt was. A. Virginius Tricostus en T. Vecturius Geminus waren burgermeesters na Claudius 260. Dezen beschuldigde hy van nalatigheit, en bragt zo veel te weeg dat M. Valerius, de broeder van Publicola, tot Dictator benoemt wierdt. Na dien tydt was de stadt Rome dikwils bloot gestelt aan grote oproeren, dewelke ontstonden om de verdeeling der goederen. Appius Claudius was toen de driftigste der raadsheren tegen de gemeente. In den jare 283 wierdt hy voor de twede maal burgermeester met Q. Barbatus Capitolinus. De gemeentsman Victorius of Lictorius, die een geweldadig man was, vervoerde het volk tot den opstandt. Ondertusschen grepen de Volsquen en de Equen de wapenen aan tegen de Romeinen. Claudius trok wederom tegen hen te veldt, doch hadt het te quaadt in dezen tocht. Zyne gestrengheit maakte hem zo gehaat by het krygsvolk, dat het zich van zynen plicht niet quyten wilde in den strydt, en gewillig zyne nederlage leedt, zelfs eene quaadaardige blydschap betonende om dat de burgermeester de schande daar van zoude hebben. In 't begin van het jaar 284 beschuldigden de gemeentsmannen Appius Claudius, dat hy het Roomsche volk verachtte, dat hy oproeren verwekte, dat hy Genutius, die van hun ligchaam was, hadde doen vermoorden, en dat hy quaadaardiglyk veel toegebragt hadde tot zyne laatste nederlaag. Hy verscheen, zonder zyne gewone fierheit eenigzins te verminderen, het gene zyne beschuldigers en zyne rechters verbaasde; zo dat, hoe vastelyk zy zynen val besloten hadden, zyne zaak tot eene andere vergaderinge verschoven wierdt. Eenige dagen daar na wierdt hy krank en stierf. Anderen zeggen dat hy zelf zyn leven deedt eindigen, om de schande te ontgaan, waar mede hy zich gedreigt zag. Maar hoewel het volk hem dodelyk haatte, het deedt zynen haat niet overgaan tot zyne gedachtenisse. Het bewilligde dat men hem met eene uitvaart vereerde op die wyze, gelyk men gewoon was aan mannen van zynen staat te doen, en het hoorde zelfs, gelyk Livius zegt, zyne lykrede, ondanks den tegenstandt der gemeentsmannen. *Plutarchus in vit. Publ. Dionys. Halic. Titus Livius. Florus. &c.*

APPIUS CLAUDIUS, een Roomsch raadsheer, een zoon van den voorgaanden, hadt zo veel deugdt noch verdiensten niet dan zyn vader. Hy liet zich verleiden door de liefde, en deze drift deedt hem misdaden begaan, die hem zyne eere en zyn leven kostten. Eenige schryvers hebben gemeent dat deze Appius Claudius in het 204 jaar van Rome burgermeester was met Valerius Publicola den II, de welke gestorven zynde T. Quintius Cincinnatus tot zynen opvolger hadde. Maar het is waarschynlyk dat het zyn broeder was. Want APPIUS CLAUDIUS, burgermeester van den jare 294, wordt bygenoemt *Sabinus Regillensis*, om te kennen te geven dat hy de oudste van zyn huis was, en zoon van Appius Claudius van Regillo in het landt der Sabynen, en in het tegendeel deze, waar van hier gesproken wordt, is bygenoemt Crassinus. Wat 'er van zy, men zondt in het 300 jaar van Rome drie gezanten in Griekenlandt, om de wetten aldaar te onderzoeken, uit welke men sedert die der twaalf tafelen opstelde. Zy keerden weder in den jare 302, en toen geboodt de Raadt, dat men voor het volgende jaar eenige bequame personen verkiezen zoude, om in plaatse der burgermeesteren de stadt te regeeren. Men verkoos tien raadsheren, die men tienmannen noemde, en die al het gezag hadden in de jaren 333, en 304: maar men hadt geen reden om over hun gedrag vergenoegt te zyn. Appins Claudius was een van deze tienmannen. Hy deedt Lucius Siccius Dentatus ombrengen, die veertig jaren lang grote diensten aan de Republyk gedaan hadde. De vryheit, met welke men van dezen dapperen man sprak, wierdt verdacht aan den tienman, en hy besloot zich van hem te ontslaan: het welke hy door zyne voorvechters deedt uitvoeren. Lucius Virginius, een aanzienlyk man door zyne verdiensten, en door de waardigheit van het opzienderschap der krygszaken, hadt eene ongemeene schone en deugdzame dochter, die hy belooft hadde aan Lucius Icilius, die gemeentsman geweest was. De schoonheit van deze dochter, Virginia genoemt, hadde Appius Claudius zodanig getroffen, dat hy noch vleieryen, noch aanbiedingen, noch bedreigingen spaarde, om haar tot zynen wille te krygen. Maar gezien hebbende dat het onmogelyk was zyn oogmerk te bereiken, kocht hy een zekeren M. Claudius om, die Virginia eischte, als zyne gevluchte slavin, voorgevende dat zy in zyn huis van eene van zyne slavinnen geboren was, die haar heimelyk aan Numitoria, de vrouwe van Virginius, verkocht hadde. Hy wees Virginia den eischer by voorraadt toe, tot dat de zaak ten uitersten geoordeelt zoude kunnen worden. Virginius, wanhopig om dat hy zyne dochter als eene gevluchte slavinne weggesleept zag, en overtuigt zynde dat de doodt beter was dan de slaverny, nam een mes van de bank van eenen slager, en drukte het in de boezem van Virginia. Deze zaak bragt de gemeente en het krygsvolk in beweging, en Rome zag zich in het grootste gevaar, waar in het ooit geweest was. Valerius en Horatius, die om hunne deugdt van het volk en van den Raadt geacht waren, onderwonden zich deze beroerte te stillen. Zy bereikten hun oogmerk, en men herstelde de oude burgermeesterlyke regeering, aan het volk gemeentsmannen gevende, om het zelve tegen den adeldom te beschermen. In het volgende jaar 305 beschuldigde Virginius Appius Claudius over de onrechtvaardigheit aan zyne dochter gepleegt. De beschuldigde wierdt in de gevangenisse geworpen, niet tegenstaande hy zich op het volk beroepen hadde; en door de wroeging van zyn geweten aangedaan en in wanhope zynde, om dat hy de oorzaak was geweest van de doodt van Virginia, strafte hy zich zelf met vergif. Pomponius zegt van hem dat hy een groot rechtsgeleerde was, en dat hy veel gearbeid hadde aan de wetten der twaalf tafelen. *Cicero lib. II. de Finib. Pomponius lib. III. Dig. de orig. Jur. Dionys. Halic. Titus Livius. Florus. &c.*

APPIUS CLAUDIUS, Roomsch Dictator, was van het zelfde geslacht der Claudiën. De Herniquen grepen in het 392 jaar van Rome, onder het burgermeesterschap van Q. Servilius Hala of Ahala en van L. Genutius Aventinensis, de wapenen aan tegen de Romeinen. Het beleidt van dezen oorlog wierdt aan den laatstgenoemden burgermeester toevertrouwt, dewelke in eene hinderlage viel, welke de vyanden hem gelegt hadden, en die dapperlyk strydende gedood wierdt. De Herniquen, door dit geluk stout geworden, tastten het leger van den burgermeester aan, dat door C. Sulpitius zynen stedehouder geboden wierdt; doch zy wierden met groot verlies afgewezen. De Raadt, voor quade gevolgen bevreest, deedt ondertusschen Appius Claudius tot Dictator benoemen. Hy lichtte terstondt nieuw krygsvolk, trok te veldt, en voegde zich by de benden van Sulpitius. Eenigen tydt daar na leverde hy den Herniquen eenen veldslag, en bleef in der daadt overwinnaar, maar verloor daar in een groot gedeelte van zyn leger. Appius Claudius bekleedde sedert verscheide waardigheden in de Republyk, en was een der geweldigste voorstanders van de Patriciën tegen de Plebeiaanen, of van den adel tegen de gemeente; welke drift aan dit geslachte eigen was, en van vader op zoon overging. *Titus Livius. Florus.*

APPIUS CLAUDIUS, bygenoemt *Coecus*, of de blinde, was een redenaar, en in de Historien zeer beroemt. Hy was tuchtmeester in het 441 jaar van Rome met C. Plautius. Gedurende dien tydt deedt hy den groten straatweg maken, waar van op het artykel APPIAANSCHE WEG gesproken is, en waar van Statius, in het II boek van zyne *Sylvæ*, aldus gewaagt:

Appia Longarum teritur regina viarum.

Hy deedt ook een kanaal of waterleiding maken, waar door het water van de rivier Anio in Rome gebragt, en zelfs tot op den Aventynschen berg geleid wierdt. Dit kanaal wierdt naar zynen naam *Aqua Appia* genoemt. Appius hadt alleen het opzicht over deze werken, want C. Plautius liet, door onbequaamheit of achteloosheit, het beleidt van alle deze zaken aan Appius over, die de zelve gelukkig voltooide. Anderen zeggen dat Plautius afgezet wierdt, om dat hy eene quade verkiezing van raadsheren gedaan hadde. Appius Claudius was sedert burgermeester in den jare 447 met L. Volumnius Violens, of Flamma, die de Salentynen beoorloogde. Wat hem aangaat, hy deedt eenige openbare wegen afsteeken om de zelve te doen bestraten, en hy arbeidde ook aan andere verbeteringen, die tot gemak en sieraadt van de stadt dienden. Deze Volumnius was een Plebeiaan, of uit de gemeente, en het geslachte der Claudiën was van de Patriciën, of uit den adeldom, en Appius hadt ook den erffelyken haat van die van zyn geslachte tegen al wat van den kant der gemeente quam. Hy hadt echter het verdriet van zich wederom burgermeester te zien met den zelfden Volumnius in het 458 jaar van Rome. In de verdeeling der oorlogszaken hadt Claudius last het leger te gebieden tegen de Toscanen en de Samniten, die te zamen vereënigt waren. Doch hy zag zich zeer in 't naauw in dezen oorlog, waarom Volumnius, hier van verwittigt zynde, hem te hulp quam. Claudius was hier over verstoort, en merkte in zyne fierheit zynen amptgenoot aan als eenen, die hem zynen roem benam, dewyl hy hem belette zonder zynen bystandt in den dienst van de Republyk te sterven, dewyl hy zo vervult was met de inbeelding van zynen adeldom, dat hy liever met zyn leger zoude hebben willen sneuvelen, dan door eenen Plebeiaan geholpen worden. Hy was nochtans genoodzaakt te gedogen dat Volumnius hem redde. De vyanden leverden eenen veldslag, en verloren den zelven. Claudius hadt op nieuws den spyt in deze overwinninge, dat al de eere daar van aan zynen amptgenoot wierdt toegeschreven. Hy volhardde in den zelfden haat tegen de Plebeiaanen. Tot een hogen ouderdom gekomen zynde wierdt zyn gezigt zo verduistert, dat hy genoegzaam blint was. Anderen zeggen dat het eene straffe van den hemel was, om dat hy de zorge, om aan Hercules te offeren, aan slaven hadde willen overdragen, welk voorrecht behoort hadde aan het geslachte der Poticiën, dat gansch uitgestorven was. De koning Pyrrhus zondt in het 475 jaar van Rome Cyneas, zynen raadsheer van staat, naar Rome, om aan den raadt den vrede aan te bieden, hopende dat de aanmerkinge van eene overwinninge, die hy behaalt hadde, en de tegenwoordigheit van zyn leger dezen voorslag behagelyk zoude maken aan de Romeinen. Men overwoog deze gewigtige zaak in den Raadt, en men was op het punt om den vrede te aanvaarden, wanneer Appius Claudius, hier van verwittigt, zich in den raadt liet dragen, daar hy door krachtige redenen dit besluit afriedt, tot dat die prins zyne benden uit Italië getrokken zoude hebben, aantonende, dat in deze tegenwoordige gesteltheit de vrede ten uiterste schandelyk zoude zyn voor het Roomsche volk. Zyne poging was van dat gevolg, dat men den voorslag van Pyrrhus afsloeg. Dit heeft Ovidius doen zeggen *Fast. lib. VI, v.* 203:

Appius est auctor: Pyrrho qui pace negata
Multum animo vidit, lumine captus erat.

Appius Claudius sturf weinig tyds daar na. *Titus Livius lib.* XII. *&* XIII. *Antiq. Græc. & Rom. Florus. Plutarchus. Cicero in Brut. & Tuscul. lib.* IV.

APPIUS CLAUDIUS, bygenoemt *Caudex*, een zoon van Appius Claudius *Cœcus*, betoonde door zyne dapperheit en door zyn beleidt, dat hy den naam, dien hy droeg, niet onwaardig was. Hy wierdt in het 490 jaar van Rome tot de burgermeesterlyke waardigheit verheven met M. Fulvius Flaccus. De Mammertynen het juk der Carthaginezen niet langer kunnende dragen, en niet in staat zynde om het af te werpen, zonden naar Rome om bystandt te verzoeken. De raadt leende het oor aan hun verzoek, om een voorwendsel te hebben om Sicilië te onderwerpen, gelyk men het overige van Italië onderworpen hadde. Appius Claudius ging over naar Sicilië, aan 't hoofdt van een bloeijent leger; en dit was de eerste maal dat de Roomsche ruitery over zee gevoert wierdt. Men gaf by deze gelegenheit aan Appius Claudius den toenaam van *Caudex*, om dat hy in weinig tyds de schepen hadde doen verzamelen, die tot deze onderneming nodig waren. Want de Latynen gaven den naam van Caudex aan de verzameling van verscheide houtwaren, waar van men de schepen bouwde. Hy landde zonder eenige verhindering, en legerde zich vervolgens ook zonder de minste ontrusting. De grote achting der Carthaginenzen was oorzaak dat hy in den beginne zyne benden onmzigtig byeen gesloten hieldt; doch dit duurde niet lang, want na dat hy de benden van Hiero op de vlucht gebragt, en de Carthaginenzen geslagen hadde, lieten dezelve hem meester van het veldt. Met dit voordeel hadt hy ook den roem, dat hy de eerste der Romeinen geweest was, die de overwinninge buiten Italië behaalde. *Titus Livius. Florus. Polybius. &c.*

Eenige schryvers, en onder anderen Aurelius Victor, hebben gemeent, dat deze burgermeester een broeder was van Appius Claudius *Cœcus*; het is echter zeker dat hy zyn zoon was. Anderen hebben hem vermengt met Appius Claudius, bygenoemt *Ruffus Crassus*, die in het 486 jaar van Rome burgermeester was geweest met Sempronius Sapiens, of Sophus. Het geslachte der Claudiën heeft noch andere grote mannen voortgebragt, die tot het burgermeesterschap verheven zyn; als Appius Claudius *Crassus* in den jare 405 met L. Furius Camillus: een andere Appius Claudius in den jare 611 met Q. Cecilius Metellus: Appius Claudius Lentulus in den jare 624 met M. Perpenna; enz. Zie ook van eenen Appius Claudius op 't artykel van Antiochus den III, gezegt de grote, koning van Syrië.

APPIUS HERDONIUS, of ARDONIUS, een Sabyn van afkomst, was slaaf te Rome in het 294 jaar van de bouwing dier stadt. De andere slaven, die omtrent ten getale van 4000 opgestaan waren, wetende, dat hy met vele voordeelen van het geluk geboren was, hoewel het geval hem tot de slaverny gebragt hadde, verkoren hem tot hun opperhoofdt. Zy maakten zich onder zyn beleidt meester van het Kapitool, dat zy versterkten. Rome zag zich byna tot het uiterste gebragt, en de Raadt zag zich genootzaakt hulp te zoeken by de bondgenoten, om dat de gemeentsmannen het lichten van soldaten in de stadt poogden te beletten. Het Kapitool wierdt ondertusschen herwonnen, en Herdonius met zyne benden nedergemaakt, hoewel niet zonder verlies van vele dappere Romeinen, waar onder ook was de burgermeester Valerius Publicola. *Titus Livius lib.* XV. *&* XVIII. *Dionys. Halic. Florus.*

APPLEBY, de voornaamste plaats in de Engelsche provincie Westmorlandt aan de rivier Eden, acht mylen ten Zuiden van Carlisle in eene zeer aangename landstreek gelegen. Zy was van outs onder den naam van Aballaba of Abellaba beroemt, en van zulk een aanzien, dat zy gelyke vryheden en voorrechten met de stadt Jork genoot. Doch naderhandt is zy zodanig vervallen, dat men de zelve byna met een dorp mag gelyken. Nochtans behoudt ze het recht om twee gedeputeerden in het parlement te zenden; ook is aldaar een kasteel, en de gerechtszittingen van de gehele provincie worden aldaar gehouden. *Cambden 's Brittannia. Beeverell delic. de l'Angl. pag.* 281.

APPLEBY (Edmond,) was een zoon van Jan Appleby, en geboren in eene stadt van 't graafschap van Leicester in Engelandt, genaamt groot-Appleby, de welke den naam aan zyn geslachte gegeven heeft. Hy queet zich ongemeen in Vrankryk in de beruchte slag van Crecy. Hy was twee maal in Vrankryk met Jan van Gent, hertog van Lancaster, onder de regeering van Richard den II. De eerste maal, om van vrede tusschen Engelandt en Vrankryk te handelen; en de twede maal om dien hertog en zyne vrouwe Constantia te vergezellen, die met eene grote macht naar Castilië gingen, om zich in 't bezit van dat koninkryk te stellen, het welke aan Constantia toebehoorde. *Dict. Anglois.*

APPLEDORE, eene kleine stadt in 't graafschap Kent in Engelandt. Zy legt aan de rivier Rothen, twee mylen ten Noorden van 't kasteel Rhye. *Baudrand.*

APRAHAM is de naam van eenen Persiaan van de eerste eeuwen, die uit de stadt Bastam geboortig was, wiens naam door de Arabiers in dien van *Ibrahim* verwisselt is. Apraham was ook de naam, dien de oude wyzen (*Magi*) aan den patriarch Abraham gegeven hebben, eer de Arabiers zynen naam in dien van Ibrahim hadden verandert. *Herbelot Bibl. Oriental.*

APRIES, koning van Egypten, was een zoon van Psammis, (dien hy opvolgde in de regeeringe omtrent het 3427 jaar der werreldt) en een kleinzoon van Necho, die Josias, den koning van Juda, beoorloogt hadde. Hy was in den aanvang van zyne regeeringe de gelukkigste van alle prinsen. Hy maakte onder andere overwinningen zich meester van Sidon, en van vele andere plaatsen in Phenicië. Hy veroverde ook het eilandt Cyprus, en keerde, overladen met den buit van zyne vyanden, waar henen hy zich ook wendde, zegepralende naar Egypten. Men zegt van hem, dat hy vermetelyk gezegt zoude hebben, dat niemandt hem, van zyn koninkryk zoude kunnen beroven: doch de uitkomst, indien 't zo is, heeft hem het tegendeel doen zien. Opgeblazen door de overwinningen, die hy tot noch toe behaalt hadde, rustte hy eene vloot uit, om die van Cyrene onder zyne macht te brengen; maar zyn geluk verkerende verloor hy byna al zyne krygsmacht in deze onderneming. De Egyptenaars wilden hem verantwoording doen geven van dezen quaden uitslag, en stonden tegen hem op, voorgevende dat hy dezen oorlog alleen ondernomen hadde, om een groet gedeelte van zyne onderdanen op de slachtbank te brengen, en zich van hen te ontslaan, om met geweldt de overgeblevenen te overheerschen. Hy zondt eenen van zyne voornaamste krygshoofden, Amasis genoemt, aan de wederspannelingen, om, zo 't mogelyk ware, hen weder tot gehoorzaamheit te brengen. Maar terwyl deze eene redevoering tot hen deedt, voegde een uit het volk het koninklyke hoofdsieraadt om zynen helm, en riep hem tot koning uit. Hier op volgden de toejuichingen van de gansche menigte, en Amasis stelde zich daar niet tegen. Apries zondt hier op Patarbemis aan Amasis, om met hem te spreken; doch deze niets kunnende uitrechten, was de koning daar over zo verstoort, dat hy Patarbemis, door wien hy mede dacht verraden te zyn, neus en ooren liet afsnyden. Deze wreedheit verbitterde velen van de overige Egyptenaren, die zich by Amasis voegden. Amasis trok daar op aan hun hoofdt tegen Apries, leverde hem eenen veldslag, versloeg hem ten eenemaal, en nam hem gevangen. Amasis handelde hem zachtelyk; maar het volk was niet vergenoegt, voor dat men Apries aan hen overgelevert hadde, dien het verwurgde, na dat hy vyf en twintig jaren geregeert hadde, volgens Julius Africanus en Herodotus, welke laatste ook het einde van Apries aldus verhaalt. Diodorus van Sicilië schryft hem 22, en Eusebius 30 jaren regeering toe. Men wil ook dat Nebucadnezar, koning van Babel, Apries beoorloogt heeft; en dat Amasis met des zelfs bystant Apries van de kroon en 't leven berooft zoude hebben; en dat daarom Amasis in het begin zyner regeeringe aan Nebucadnezar cynsbaar geweest zoude zyn. Wat 'er van zy, men houdt het voor eene zekere zake dat deze Apries de zelfde geweest is, die in de H. Schrifture *Pharao Hophrah* genoemt wordt, en die door den propheet Jeremias bedreigt wierdt, dat hy gegeven zoude worden in de handt zyner vyanden, en in de handt der genen, die zyne ziele zochten; gelyk Zedekia, de koning van Juda, gegeven was in de handt Nebucadnezars, des konings van Babel, zyns vyands, en die zyne ziele zochtte. De Grieken hebben den naam *Hophrah* overgezet door het woordt *Vaphrès*. Syncellus, Eusebius, Julius Africanus, en Clemens de Alexandryner hebben door Vaphrès mede verstaan den koning, die door Herodotus Apries genoemt wordt. Eenige Rabbynen hebben door de omzetting der letteren van *Hophrah Pharaoh* gemaakt: het welke Mariana zegt dat belagchelyk is, om dat Pharao een naam is, die aan de koningen van Egypten gemeen was, en dat Hophrah als een eigen naam moet aangemerkt worden. *Jeremias* XLIV. 30. *Josephus Outh.* X. 11. *Hieron. cap.* 4. *in Thren. Herodot. lib.* II. *Diod. Sic. Euseb. Chron. Petav. lib.* X. *de Doctr. Temp. cap.* 17. *Genebrard. Torniel. Salian. Mariana.*

APRIGIUS, bisschop van Beja in Portugal in de VI eeuwe. Hy heeft de Openbaringe van Johannes verklaart: doch men heeft tegenwoordig dit werk niet meer. Hy heeft ten tyde van den koning Theodius gebloeit, dat is te zeggen omtrent den jare 540. *Isidorus van Seville. du Pin Biblioth. des Aut. Eccles.* VI. *siecle.*

APRIGLIANO, *Aprilianum*, een vlek in 't koninkryk van Napels, in het beneden-Calabrië. Het legt drie mylen beoosten Cosence. Eenige landbeschryvers nemen het voor *Aprustum*, eene kleine stadt der oude Brutiërs, welke anderen te *Castra Villare* stellen. *Baudrand.*

APRIL, in 't Latyn *Aprilis*, de twede maandt van 't jaar van Romulus, het welke uit tien maanden bestont, en met de maandt Maart begon. Maar het is de vierde maandt van 't jaar van Numa, die het zelve van twaalf maanden maakte, dat met Januarius begon. In 't eerst hadde deze maandt maar 29 dagen, maar Julius Cæsar heeft 'er den dertigsten dag bygevoegt. Macrobius doet het woordt *Aprilis* afkomen van het Griecksche woordt ἀφρὸν, als dat zoude willen zeggen *Aphrilis*, dat is *uit het schuim der zee geboren*, (gelyk de dichters van Venus verziert hebben) om dat deze maandt door Romulus aan Venus was toegewyd. Daar zyn andere schryvers, die dit woordt met meer reden afleiden van 't werkwoordt *aperire*, dat *openen* betekent; om dat in deze maandt de bloemen beginnen op te luiken, en de aarde haren boezem opent, en zaden en kruiden begint voort te brengen. Keizer Karel de Grote noemde deze maandt *Ostermonat*, of *Paaschmaandt*, om dat het Paaschfeest zeer veel in deze maandt komt. *Beuth. Fast. lib.* II. De Deenen noemen de zelve *Faremanet*, of *liefelyke maandt*, om dat deze vroegtydt de aangenaamste van 't jaar is. *Hadr. Junii Nomenclator.* Wy Nederlanders noemen ze *Grasmaandt*, om dat het gras in de zelve op nieuw begint uit te spruiten. Zie hier de feesten en plechtigheden, welke de Romeinen gedurende deze maandt vierden.

Op de Kalenden van deze maandt, welke waren de eerste dag, pleitte men niet, maar de aanzienelyke Roomsche vrouwen, zich met myrthe gekroont en onder de zelfde bomen wel gewasschen hebbende, deden offerhanden aan Venus. Ovidius verhaalt den oorsprong van deze plechtigheit. Hy zegt, „ dat Venus op zekeren „ tydt,

„ tydt, haar haair, dat nat geworden was, aan den oever van de „ rivier hebbende laten drogen, de Satyrs haar geheel naakt ontdekten, het welke haar zo beschaamd en verwart maakte, dat „ zy zich terstont met myrthe bedekte". De Roomsche vrouwen volgden zulks door deze plechtigheit. Op dezen zelfden dag offerden de dochters, welke gereet waren om te trouwen, met wierook aan de mannelyke Fortuin, de zelve biddende de gebreken van hare ligchamen te bedekken voor de genen, die met haar zouden willen trouwen: gelyk Ovidius zulks zegt *Fastor. lib.* IV, *v.* 150:

Ut tegat hoc, celetque viros, fortuna virilis
Præstat; & hoc, parvo thure rogata, facit.

Men offerde ook op dien dag aan Venus, *Verticordia* bygenoemt, op dat zy de nieuwgetrouwde vrouwen de huwelykstrouw mogte inblazen, die zy aan hare bruidegoms beloofd hadden.

Den vyfden dag, welke de dag der Nonen was, vierde men gedurende 8 dagen het feest *Megalesia*, ter eere van de moeder der Goden. Zie MEGALESIA.

Den zesden vierde men de gedachtenis van de toewyding van den tempel van de openbare Fortuin op den berg Quirinaal, welken P. Sempronius beloofde, en dien Martius Ahala tien jaren daarna toewydde, bevelende dat men jaarlyks de gedachtenisse daar van zoude houden.

Den zevenden vierde men de gedachtenisse van de geboorte van Apollo.

Den achtsten gaf men spelen wegens de overwinninge, welke Julius Cæsar behaalde op Juba en Scipio, na den slag van Pharsalie.

Den negenden en den tienden vierde men in den renbaan de spelen van Ceres, *Cerealia* genoemt; die ingestelt wierden door C. Memmius, wykmeester uit den adeldom (*Ædilis Curulis.*) Zie CEREALIA.

Den twaalfden, volgens den nieuwen Almanak, vierde men de grote plechtigheit van de moeder der Goden, en inzonderheit van hare komste te Rome, met ommegangen, en met vele spelen tot harer eere.

Den dertienden, of den dag der Iden, deedt men eene offerhande aan Jupiter den Overwinnaar, en aan de Vryheit, om dat aan hen op zulk eenen dag twee tempelen te Rome toegewyd wierden, de een door Q. Fabius, volgens de gelofte, die hy daar toe dede in den oorlog tegen de Samniten; en de ander door T. Gracchus van de geldboetens der Republyk.

Den vyftienden quam het feest der Fordicidien, op het welke men dertig koeijen offerde, die gereet waren om te kalven. Zie FORDICIDIA. Op den zelfden dag verbrandde de opperste der Vestaalsche nonnen de kalven, die men deze koeijen afhaalde, en men bereidde van de assche der zelven een reukwerk, waar mede de Romeinen zich welriekende maakten op den dag *Palilia*, of der bouwinge van Rome.

Den zestienden wierdt Augustus bygenoemt *Imperator, keizer.*

Den achtienden was een paardeloop, *Equiria* genoemt, in den groten renbaan; en men zag 'er ook vossen lopen met stroo bedekt, daar men het vuur in stak, om vermaak aan het volk te geven. Het volgende geval gaf gelegenheit tot deze gewoonte. De zoon van eenen landman van de kleine stadt Carseola eens rontom zyne granen wandelende, vernam eenen vos, die in een strik geraakt, en daar in gevangen was. Hem gegrepen hebbende, omwondt hy hem met stroo, en het zelve aangestoken hebbende, liet hy hem in het graan lopen, dat hy t'eenemaal verbrandde. De Romeinen verbrandden tot straffe aldus de vossen met stroo omwonden: gelyk Ovidius te kennen geeft *Fast. lib.* IV, *v.* 711:

Utque luat pœnas gens hæc, Cerealibus ardet;
Quoque modo segetes perdidit, ipsa perit.

Den negentienden, of den dertienden voor de Kalenden van May, wierdt het jaargety de gehouden van de grote plechtigheit van het feest van Ceres *Eleusina*, op het welke de Roomsche vrouwen, met witte overkleden gekleed, en met lampen in de handt, haar met grote plechtigheden eene zeuge offerden.

Den twintigsten, of den een en twintigsten, vierde men het feest van *Palilia*, of der geboorte van Rome, toegewyd aan Pales, patronesse der herders. Zie PALILIA. Den zelfden dag deedt men eene offerhande aan de onsterfelyke goden, voor de overwinninge, welke Julius Cæsar in Spanje behaalde op de kinderen van Pompejus, waar van een postloper de tyding te Rome bragt des avonds voor de *Palilia*.

Den een en twintigsten hieldt men het feest, dat men *Vinalia priora* noemde, op het welke men eene offerhande van nieuwen wyn aan Venus deedt, en volgens eeniger gevoelen aan Jupiter; waar van het niet geoorlooft was te drinken, voor dat men eerst deze offerhande gedaan hadde. Zie VINALIA.

Den zeven en twintigsten was het feest *Robigalia* genoemt, van Robigus, de Godt der honigdauw en van de stofregenen, die het graan bederven. Zie ROBIGALIA.

Den negen en twintigsten quam het feest ter eere van Flora, godinne der bloemen, *Floralia* genoemt.

Den laatsten dag deedt men eenige offerhande aan Vesta op den Palatynschen berg, in het huis van Augustus.
Danet.

APRIO, by de ouden *Apri* of *Apros* genoemt, eene stadt in Thracië, anders ook Theodosiopolis, naar den keizer Theodosius den groten, die aldaar meest zyn hof hieldt, dus genoemt. Zy was van outs eene aartsbisschoppelyke stadt, en stondt onder den Patriarch van Constantinopel. Plinius, Justinus, Ptolomæus, en andere oude schryvers spreken 'er van. *Miræus Not. Episc.*

APRONIANUS (C. VIPSANUS) was burgermeester onder Nero in het zelfde jaar, toen dat monster zyne moeder Agrippina doodde, namentlyk in het 59 jaar van Christus. Deze Apronianus was proconsul van Africa in 't jaar 69. Een andere APRONIANUS was burgermeester onder Trajanus in 't 117 jaar van Christus. C. VENTIDIUS APRONIANUS was burgermeester onder Adrianus in 't jaar 123, en onder Marcus Aurelius in 't jaar 168. Cassius Apronianus, burgermeester onder Commodus in 't jaar 191, zoude die geen kunnen zyn, die volgt. *Vautier.*

APRONIANUS, de vader van Dion Cassius, de Historieschryver, was landvoogdt van Cilicië omtrent het 114 jaar van Christus, onder Trajanus, en was het nog onder Commodus in 't jaar 182. Hy is waarschynlyk de burgermeester van het jaar 191. *Vautier.*

APRONIANUS, (LUCIUS TURTIUS SECUNDUS ASTURTIUS) een zoon van Lucius Turtius Apronianus, hoofdschout van Rome in 't jaar 339, bekleedde zelf mede deze waardigheit onder Julianus. Zyne regeering was zeer gelukkig voor het volk, dat in overvloedt leefde; maar zeer gestreng omtrent de toveraars, die vervolgt en zonder medelyden uitgeroeit wierden. *Onuphr. & le P. Noris citez par Tillemont Hist. des Emper. Tom.* IV.

APRONIUS (LUCIUS APRONIUS CÆSIANUS) was burgermeester met Caligula in 't 39 jaar na Christus geboorte.

APRONIUS, (LUCIUS) Proconsul van Africa onder Tiberius, in 't 19 jaar van Christus geboorte, verdreef Tacfarinas in de woestenyen, die zyne landvoogdy verwoestte. De gestrengheit, met welke hy de de krygstucht oeffende, bragt niet weinig toe tot de voordeelen, die hy op dezen Numidiër behaalde. In 't jaar 28 wierdt hy door de Vriezen geslagen, tegen welken Tiberius hem gezonden hadde, en in 't jaar 34 was hy veldheer der legers in neder-Duitschlandt, terwyl dat Lentulus Gentulicus, zyn schoonzoon, het zelfde in hoog-Duitschlandt was, 't geen dezen laatsten het leven deedt behouden, beschuldigt, als met eene hoofd misdaadt, dat hy zyne dochter aan den zoon van Sejanus ten huwelyk wilde geven. *Tacit. Annal. lib.* III. *cap.* 20, & 21. *lib.* IV. *cap.* 72. *lib.* VI. *cap.* 30.

APROSIO, (ANGELICO) geboren te Ventimiglia, in de republyk van Genua, den 29 October des jaars 1607, heeft veel achting gehad onder de geleerden, en een groot getal boeken geschreven. Daar zyn vele geletterde mannen uit zyn geslacht voortgekomen. Hy was maar vyftien jaren, wanneer hy zich in de Augustyner orde begaf, en hy verkreeg zo veel achting in de zelve, dat hy eindelyk de waardigheit van Vicaris generaal van de broederschap van onze lieve vrouwe van vertroosting te Genua verkreeg. Zo haast hy zyne studiën voltrokken hadde, oordeelde men hem bequaam tot de onderwyzing. Hy leeraarde aldus vyf jaren lang de Philosophie; waar na hy door verscheide oorden van Italië reisde, en zich in den jare 1639 in 't klooster van S. Stephanus te Venetië begaf, daar hy de goede letteren leeraarde. Een der werken, die hem 't meest beroemt maakte, is geweest de Bibliotheek der Augustynen van Ventimiglia, dat zyn werk was, en een doorluchtig bewys van zyne liefde tot de boeken, en van de bequaamheit, die hy verkregen hadde van de zelve wel te kennen. Hy heeft een boek uitgegeven wegens deze Bibliotheek, dat zeer gezocht is by de liefhebbers, en dat den tytel heeft van *Bibliotheca Aprosiana*, te Bolonië in den jare 1673 gedrukt. Hy schepte een ongemeen genoegen in zich te vermommen onder namen, tot vermaak verziert, aan 't hoofdt van zyne werken. Mogelyk dorst hy zyn waarachtigen naam niet schryven over stoffen, zo weinig overëenkomstig met het kloosterleven, als de verschillende grote geesten waren wegens den *Adonis* van den ridder Marino, of diergelyke zaken. Mogelyk hadde hy van nature een vermaak in het onderzoeken van verscheide zinspelingen, of om moeite te geven aan de genen, die gaarne een vermomd schryver ontdekken. Hy was zelf een groot beminnaar van deze bezigheit, gelyk men zien kan door den tytel van zyne werken. Zo men de schryvers inziet, die de lyst der schryvers van Ligurië uitgegeven hebben, gelyk Raphaël Soprani en Michaël Justiniani, die in den jare 1667 geschreven hebben, en Augustinus Oldoini in den jare 1680, men zal zien, dat hy zich zelf duizent valsche namen gaf, dan dien van *Carlo Galistoni*, dan dien van *Scipio Glareano*, dan dien van *Sapricio Saprici*, dan dien van *Oldauro Scioppio*, enz. Men zegt, dat men zyn leven vindt in het werk, genoemt *Bibliotheca Aprosiana*. Verscheide schryvers hebben hem groten lof gegeven, en eenigen zyn mogelyk de palen der reden een weinig te buiten gegaan. Hy wierdt onder andere Academiën aangenomen in die van *gli incogniti* van Venetië, als blykt door het boek, genoemt *Le Glorie de gli incogniti, overo gli huomini illustri dell' Academia de' Signori incogniti di Venetia*, waar in men zyn lof omstandig beschreven vindt. Hy leefde noch in den jare 1680, wanneer Oldoini zyn *Athenæum Ligusticum* uitgaf. Behalven zyne bibliotheek, waar van gesproken is, mengde hy zich zeer verre in de verschillen, die in Italië opquamen wegens den *Adonis* van den ridder Marino. Niemandt betuigde meer yver noch meer vurigheit dan hy tegen de vyanden van deze poëzy. Hy gaf uit de *Occhiale Stritolato di Scipio Glareano per risposta al Signor Cavaliere fra Tomaso Stigliani*, te Venetië in den jare 1641. *La Sferra Poëtica di Sapricio Saprici, lo Scantonata Accademico Heteroclito per risposta alla prima censura del l'Adone del Cavalier Marino, fatta dal Cavalier Tomaso Stigliani*, gedrukt in de zelfde stadt in den jare 1643. *Del Veratro Apologia di Sapricio Saprici per risposta alla seconda censura dell' Adone del Cavalier Marino fatta dal Cavaliere fra Tomaso Stigliani da Matera.* Dit werk is in twee verhandelingen verdeelt, de eene

eene gedrukt in den jare 1645, en de andere in den jare 1647 in de zelfde ſtadt. Hy hadt tegen den zelfden Stigliani geſchreven: *Il Vaglio Critico di Maſoto Galiſtoni da Terama ſopra il mondo nuovo del Cavalier fra Tomaſo Stigliani da Matera*, te Treviſe in den jare 1637 gedrukt. *Il Buratto*, *Replica di Carlo Galiſtoni al Molino del Sig. Carlo Stigliani.* Hy is ook de ſchryver van de volgende werken: *Annotationi de Oldauro Scioppio all'Arte degli Amanti dell'illuſtriſſimo Pietro Michele*, *Nobile Veneto*, te Venetië in den jare 1642 gedrukt. *Lo Scudo di Rinaldo*, *overo lo Specchio del deſinganno*, *Opera di Scipio Glareano*, op de zelfde plaats en in 't zelfde jaar gedrukt. *Le Bellezze della Beliza Tragedia dell'illuſtriſſimo Signor D. Antonio Muſcettola*, *abbozzate da Oldauro Scioppio Accademico Incognito Geniale &c.* in den jare 1664. Daar zyn vele diergelyke opſtellen in de ongedrukte ſchriften van Angelico Aproſio; maar men ziet daar in ook de leſſen, die hy deedt over den propheet *Jonas* in de kerke van onze lieve vrouwe van vertrooſtinge te Genua in den jare 1649 en 1650. In 't jaar 1643 gaf hy ook uit, onder den naam van *Oldauro Scioppio*, de Italiaanſche vertaling, die hy gemaakt hadde van de Spaanſche Sermoenen van *Auguſtinus Oſorius.* Men eigent hem ook nog andere ſchriften toe, waar van het een den tytel heeft van *La viſiera alzata Necataſte di Alcuni Scrittori che andarono in Maſchera fuori del tempo di Carnavale*, en het andere, dat daar van het vervolg is, wordt genoemt *Pentecoſte di Alcuni Autori Anonimi*, *e Pſeudonimi ſcoperti per Mantiſſa della Necataſte della Viziera alzata.*

Morhof Polyhiſtor. Baillet Jugement des Sçavans. Bayle Dict. Crit.

APROSIO, (PAULUS AUGUSTINUS) een rechtsgeleerde en akademiſt van Apatiſto van Florence, wierdt geboren te Ventimiglia, uit een der voornaamſte geſlachten van die plaats, dat zich beroemen konde ſedert het begin van de XVII eeuw tot den jare 1667 negen doctoren in de rechten en een geneesmeeſter voortgebragt te hebben. Paulus Auguſtinus, te Genua onder de Jeſuiten geſtudeert hebbende, ging naar Rome, om zich aldaar in de rechtsgeleertheit te oeffenen. Hy deedt zich aldaar als doctor aannemen in den jare 1649, waar na hy huiswaarts keerde, vele fraaie boeken kocht, en zyn verblyf nam op een landhuis, om geruſtelyk het vermaak van de lezing en van het ſchryven te genieten. Hy heeft aantekeningen gemaakt op de *Beliſe* van *D. Antonio Muscetola*, die gedrukt zyn met de *Bellezze della medezima abbozzate da Oldauro Scioppio*, in den jare 1664. Wanneer de *Soprani*, waar uit dit artykel genomen is, zyne lyſt van de ſchryvers van Ligurië in den jare 1667 uitgaf, arbeidde onze Aproſio aan een groot zedekundig werk wegens het onderbrengen der hoofd-ondeugden door de tegen-over-geſtelde deugden. *Strage de vitii capitali trionfati dalle virtu oppoſte.* Dit werk wierdt te Genua in den jare 1674 gedrukt, en aan den prins van Monaco opgedragen. *Bayle Dict. Crit.*

APROSITA, APROSITOS, of het *ontoegankelyke eilandt*, zynde een van de Canariſche eilanden in de Atlantiſche zee. Eenigen houden het voor *porto ſanto* naby Madera. Sanſon houdt het voor 't eilandt *van St. Blandan Ombrio*, en by de Spanjaarden dikwils *la Incantada*, en *la Nonternada* genoemt, het legt 40 mylen van 't eilandt Palma. Jan Nunhez de Pena ſpreekt 'er in 't brede van in de beſchryving van de Gelukkige Eilanden; doch de verſtandigſten twyffelen, of 'er zodanig een eilandt is. *Baudrand.*

APSANDER. Zie ABSANDER.

APSEUS, ſtichter van den oproer der Palmyrenen, die, onder het keizerryk van Aurelianus, by weigering van Marcellinus, een zekeren Achilleus, of Antiochus, volgens anderen een bloedverwant van de koninginne Zenobia, tot keizer verkoren. Aurelianus trok regelrecht op Palmyre aan, nam die rampzalige ſtadt in, ſlechtte de zelve, en doodde alles door de ſcherpte des zwaards, uitgezondert den gewaanden keizer, dien hy door verachtinge ſpaarde. *Zozimus lib.* I. *Aurel. Victor.*

APSILEN, volkeren omtrent den Pontus Euxinus en het landt van Lazes, aan welke Trajanus een zekeren Julianus tot vorſt gaf in den jare 107. *Procop. Bell. Goth. lib.* IV. *Arr. de Pont.*

APSINES, of APSINUS, een Sophiſt van Athenen, de vader van Onaſimus, en grootvader van een anderen APSINUS, die mede een Sophiſt was, en geleeft heeft onder Conſtantinus. APSINUS van Phenicië, die door Philoſtrates geprezen wordt, heeft geleeft onder Philippus; en zyn verblyf te Athenen gehad kunnende hebben, is mogelyk de zelfde Apſinus, waar van eerſt geſproken is. Daar is een andere APSINUS van Gadare op de grenzen van Syrië en Paleſtina geweeſt, mede een Sophiſt te Athenen, die geleeft heeft onder Maximianus, en in den burgermeeſterlyken rang. *Philoſtr. Soph. lib.* LIX. *Suidas.*

APT, aan de rivier Calavon, eene ſtadt van Vrankryk in Provence, met een bisdom, onder dat van Aix behorende. Deze ſtadt is zeer out, en was eene van de grootſte en beroemſte der Celten. Zy was nog zeer vermaart onder de Romeinen, de hoofdſtadt der Vulgiëntianen geworden zynde. Julius Cæſar vermeerderde de zelve, maakte ze tot eene Romeinſche volkplanting, en wilde, dat zy zynen naam zoude dragen. Plinius en andere oude ſchryvers hebben ze daarom *Apta Julia Vulgientium* genoemt. Een opſchrift, dat te Arles gevonden wordt, en een ander, dat te Apt zelfs is, getuigen zulks. Deze ſtadt wordt daar in eene Romeinſche volkplanting genoemt. Men ziet aldaar ook andere getuigeniſſen van hare oudheit, en gedenktekenen, die bewyzen, dat zy zeer aanzienelyk is geweeſt. Het voornaamſte is het overblyfſel van een Amphitheater. Plinius is de eenige niet, die van Apt geſproken heeft, daar van wordt ook gewag gemaakt in de Antonynſche Reisbeſchryving, in de Tafel van Peutinger, en in het werk, dat gemeenlyk *de Notitie der Provincien* genoemt wordt. De biſchop van Apt is de eerſte onderhorige van het hoofdbisdom van Aix. De outſte prelaat is S. Auſpicius, martelaar. Verſcheide anderen van de prelaten dezer ſtadt zyn mede voor heiligen erkent; te weten S. Quintyn, S. Caſtor, S. Pretextat, S. Stephanus, en verſcheide andere doorluchtige prelaten, zo door hunne Godsdienſtigheit, als door hunne geleertheit. Deze prelaten voeren den naam van prinſen van Apt. Dit recht wierdt beveſtigt door keizerlyke bullen; en men vindt tegenwoordig munt, die zy deden ſlaan, en waar op het kruis en de myter gezien worden. Apt bezit eene onvergelykelyke ſchat van H. overblyfſelen; en onder anderen die van S. Anna, de moeder der H. Maagdt, van S. Auſpicius, van S. Marcianus, abt, enz. De zelve zyn het ſieraadt van de hoofdkerk. Het kapittel beſtaat uit een prevooſt, dat de eenige waardigheit is, een aartsdiaken, een capiskool, een ſacriſtein, een ſcolaſter, een theologant, zeven andere kanunniken, en dertien klerken prebendariſſen, die ſtem hebben in het kapittel. Daar zyn ook twee parochianen, en een choor van muzyk. De ſtadt heeft verſcheide kloosters van mannen en vrouwen, en twee vrouwelyke abdyen, die van S. Croix van de Ciſtercienzer orde, en die van S. Catherina, van de orde van Auguſtinus. Het klooſter van de Conventueler monniken van S. Franciſcus is van de outſten van die orde. Men bewaart in het zelve de overblyfſelen van S. Elzear, graaf van Arian en baron van Anſouis, en van S. Delphina, gehuwden, en maagden. Men heeft hun leven in *Surius*, dat in 't Franſch overgezet is door Robert Arnaud d'Andilli. Maar men geeft voor, dat het naderhandt op zekerder bewyzen en gedenkſtukken opgeſtelt is door vader Borelli, monnik van het zelfde klooſter, daar men dikwils geleerde mannen gezien heeft, en onder anderen vader Carriere, die verſcheide werken geſchreven heeft. Apt heeft ook verſcheide bequame ſchryvers gehad, als *de Vaumoriere*, *de Valcroiſſant*, en anderen. *De Scuderi*, en de vermaarde vrouwe *de Scuderi*, zyne zuſter, zyn uit de zelfde ſtadt oorſpronkelyk. Zy is ook de geboorteplaats geweeſt van *Le Grand*, die eene verhandeling van het graf van S. Anna geſchreven heeft; van *Johannes Jacobus*, provinciaal van de hoofdkerke, en van *Marcus Antonius Groſſi*, out-prioor van Lions. Deze ſtadt is veel verplicht aan de zorge der twee laatſten, die de kerkelyke en werreldlyke oudheden der zelve opgeheldert hebben. Zy hebben gearbeid aan de verzameling der biſſchoppen van Apt, welke men heeft in het *Gallia Chriſtiana* van Sammarthanus. Hunne kenniſſe in de wiskunſt is zeer groot geweeſt, en de laatſte heeft werktuigen uitgevonden, die een bewys zyn van de doordringentheit van zynen geeſt. Men mag niet met ſtilzwygen voorbygaan, dat men in den jare 1604 op de plaats van het biſſchoplyke paleis van Apt het grafſchrift vondt van het paardt van den keizer Adrianus, *Boryſthenes* genoemt. In het leven van Nicolaas Fabri van Peireſc wordt daar van geſproken. Apt heeft een bailluagie; en men vindt in des zelfs gebiedt twee abdyen, S. Euſebius en Valſainte; het hertogdom van Buoulz, en de baronnyen van Caſeneuve, van Ceireſte, en Villars; het marquiſaat van Viens. *Plinius lib.* III. *cap.* 4. *Bouche hiſt. de Provence. Gaſſendi vit. Peireſc. Sirmond in not. ad Sidon. lib.* IX. *ep.* 9. *Saxi in Pontif. Arelat. Sammarth.* T. II. *Gall. Chriſt. &c.*

Concilien van Apt.

Paus Urbanus de V, hebbende horen ſpreken van de Godsdienſtigheit van S. Delphina, en van de wonderwerken, die aan haar graf geſchiedden, benoemde in den jare 1363 den aartsbiſſchop van Aix, en de biſſchoppen van Vaiſon en van Siſteron, om te Apt een kanonyk onderzoek te doen naar deze waarheit, op dat hy vervolgens met de canoniſatie van deze Heilige mogte voortgaan. Dit wierdt voltrokken. Twee jaaren daar na, in den jare 1365, hielden de prelaten der drie provincien van Arles, van Aix, en van Ambrun, te Apt een concilie, op het welke zy goede beſluiten maakten, ten beſten van hunne kerken. Willem de la Garde, aartsbiſſchop van Arles, Jan de Piscis, of Peiſoni, aartsbiſſchop van Aix, en Bertrand de Decio, kardinaal aartsbiſſchop van Ambrun, bevonden zich daar in perſoon met hunne ſuffraganen of procureurs, en die van de kapittels van deze provincien. Men maakte aldaar XXVIII ordonnantien, die in het choor der hoofdkerke van Apt afgekondigt wierden op den 14 May des zelfden jaars. Eenige ſchryvers geloven, dat dit concilie gehouden wierdt door laſt van paus Urbanus den V. Maar de genen, die beweeren, dat Philippus van Cabaſſole, biſſchop van Cavaillon, voorzitter van het zelve was, met de waardigheit van kardinaal, hebben misgetaſt: want het is zeker, dat de zelfde paus Urbanus hem eerſt kardinaal maakte in den jare 1368. Hy hadt toen maar den tytel van patriarch van Jeruzalem, en hy heeft dezen tytel in de acten van dit concilie, onder de prelaten van de provincie van Arles. *Nos G. Arelatenſis Archiepiscopus, cum reverendis in Chriſto Patribus, Philippo, Patriarcha Hieroſolymitano, Cavalicen. Eccleſiæ adminiſtratore perpetuo. &c.*

APTERA, eene ſtadt van het eilandt Crete, met een kaſteel en een haven, welke Ptolomæus *Apteria*, en Plinius *Apteron* noemt. Der zelver hedendaagſche naam is *Atteria* en *Paleocaſtro.* Stephanus merkt aan, dat de naam van *Aptera*, in 't Griekſch ἄπτερος, dat is te zeggen *zonder vleugelen*, haar gegeven wierdt, volgens het voorgeven der dichters, om dat de Sirenen op deze plaats in zee vielen, hebbende hare vleugels verloren van verdriet, om door de muizen, welke zy uitgedaagt hadden om te zingen, overwonnen waren.

APTERA, in 't Griekſch ἄπτερος, dat is te zeggen *zonder vleugelen*, een naam, welken de Athenienzen gaven aan de Overwinninge, die zy, volgens Pauſanias, zonder vleugelen verbeeldden, uit vreze, dat zy elders heen mogte vliegen.

APTERAS, koning van Crete, volgde op zynen vader Cydon, en leefde ten tyde van Cranaus koning van Athenen. Hoewel hy de Saturnus van Crete bygenoemt wierdt, zegt men nochtans,

tans, dat hy zeer onrechtvaardig en godloos was. Hy liet zyn koninkryk na aan zyne twee zonen, Lapithas en Aſterius, die de een na den anderen regeerden. *Pauſanias.*

APUA, eene ſtadt van Ligurië, tegenwoordig *Pontremole* genoemt. Zie PONTREMOLE.

APUJEN, volkeren van Zuid-America, in Braſilië. De Latynſche ſchryvers noemen de zelve *Apui.* Hun landt is omtrent den oorſpronk van de rivier Ganaxara, of Rio de Janeiro, en naby de provincie, welke de Portugezen *Capitania de Rio de Janeiro* noemen.

APULEJUS, gemeentsman te Rome, riep Furius Camillus voor het volk, om dat hy zyn triomph met witte paarden gehouden hadde, en om dat hy den buit, op de Vejentanen behaalt, op eene onrechtvaardige wyze verdeelt hadde.

APULEJUS, (CELSUS) eene nabeſtaande van den keizer Auguſtus, en burgermeeſter met S. Pompejus in het 14 jaar van Chriſtus, dat het laatſte was der regeeringe van dezen vorſt. Dit was het zelfde jaar, waar in Auguſtus met Tiberius de optelling der Roomſche burgers eindigde, welker getal beſtont uit vier millioenen hondert zeven en dertig duizent perſonen. *Dion lib.* LVI. *Sueton. lib.* II. *cap.* 97. *& lib.* III. *cap.* 21. *Uſſerius pag.* 617, Paryſſche druk.

APULEJUS CELSUS, een geneesmeeſter, geboortig van Centuripa, tegenwoordig Centorbi genoemt, in Sicilië. Hy is in grote achting geweeſt onder den keizer Tiberius, omtrent het 30 en 35 jaar van Chriſtus. Scribonius Largus zegt, dat Apulejus zyn leermeeſter was geweeſt, en die van Valens, die een vermaart geneeſmeeſter was; en Marcellus Empiricus, die onder Theodoſius en Gratianus geleeft heeft, noemt hem onder de genen, die het beſt over de geneeskunde geſchreven hadden. Men ſchryft hem eene verhandeling toe van den landhouw, die men heeft in de drukken van Baſel van de jaren 1539 en 1540, onder den tytel van Γεωπονικῶν, *ſeu de re ruſtica ſelectorum lib.* XX. In een anderen druk van de werken van Apulejus van Medaure te Baſel ſtelt men eene verhandeling *de Herbis*, die men gelooft van den zelfden Apulejus Celſus te zyn; maar de ſtyl ſmaakt weinig naar de eeuwe van Auguſtus en Tiberius, en daar boven heeft de zelve weinig overeenkomſt met dien van den Platoniſchen Philoſooph. *Scribonius Largus de compoſit. Medic. edit. Henrici Stephani* 1567. *& Patav.* 1655. *Scriverius in vit. Apul. van der Linden de ſcript. Med.*

APULEJUS, (LUCIUS) een Platoniſch Philoſooph, bekent aan al de werreldt door het vermaarde werk van *den gouden Eſel*, heeft in de twede eeuw geleeft, onder de Antonynen. Hy was van Madaure, eene Romeinſche volkplanting in Africa. Zyn geſlacht was zeer aanzienlyk. De naam van zynen vader was Theſeus. De zelve hadde te Madaure het tweemanſchap bekleed, dat de eerſte waardigheit van eene volkplanting was. Zyne moeder, Salvia genoemt, was oorſpronkelyk uit Theſſalië, en afkomſtig van het geſlacht van Plutarchus. Hy wierdt wel opgevoed, hy was welgemaakt, hy hadt veel geeſt, hy wierdt geleert; maar hy maakte zich verdacht van tovery, en deze quade achting doedt nog tegenwoordig veel ongelyk aan zyne geheugeniſſe. Hy bragt de eerſte jaren van zyne jeugt in Griekenlandt door, en ſtudeerde eerſt te Carthago, daar hy de Latynſche tale zonder iemants hulp machtig wierdt, en zich ook in de Philoſophie begon te oefenen, daarna te Athenen, daar hy ook de poëzy leerde, en vervolgens te Rome. Eene onverzadelyke weetgierigheit om kenniſſe te hebben van alle zaken, deedt hem verſcheide reizen doen, en zich aannemen in verſcheide broederſchappen van den Godsdienſt. Hy wilde den grondt van hunne gewaande geheimen ontdekken, en om die reden wilde hy daar in onderwezen worden. Hy verſpilde byna alle zyne goederen in deze reizen; zo dat hy, te Rome wedergekeert zynde, en zich aan den dienſt van Iſis willende toewyden, niet gelds genoeg hadde om de koſten van de plechtigheit der aanneminge te dragen. Hy verpandde alles, tot zyn kleedt toe, om het nodige geldt te vinden; waar na hy zich geneerde met zaken te bepleiten: en dewyl hy welſprekende en ſchrander genoeg was, zo ontbraken hem zelfs gene grote proceſſen. Maar hy deedt nog meer zyn voordeel en zyn gemak door middel van een goet huwelyk, dan door middel van de pleitery. Eene weduwe, Pudentilla genoemt, die noch jong, noch ſchoon was, maar die een man nodig hadde, en vele goederen bezat, vondt hem naar haar genoegen. Hy ſpeelde den verwaanden niet; hy was niet bedacht zyne goede geſtalte, zyne nettigheit, zynen geeſt, en zyne welſprekentheit te bewaren voor een jong meisje; hy trouwde van goeder herte met de ryke weduwe op een landhuis naby Oeea, eene zeeſtadt van Africa. Dit huwelyk verwekte hem een moeijelyk proces. De nabeſtaanden der twee zonen van deze vrouwe gaven voor, dat hy zich van betoveringen bedient hadde, om haar harte te vermeeſteren. Sicinius Æmilianus, de broeder van den eerſten man van Pudentilla, beſchuldigde hem als eenen toveraar, niet voor Chriſten rechters, gelyk een uitlegger voorgeeft, dat Auguſtinus verzekert; maar voor Claudius Maximus, proconſul van Africa, en een Heiden van Godsdienſt. Hy verdedigde zich met veel kracht. Men heeft de verantwoordinge, die hy uitſprak voor de rechters. Het is een fraai ſtuk. Men ziet daar in voorbeelden van de ſchandelykſte kunſtenaryen, welke de quade trouw van een ſchaamteloos laſteraar bequaam is in 't werk te ſtellen. Men zal 'er maar eene van bybrengen, op dat men zie, hoe in alle eeuwen de geeſt der laſtering bezig geweeſt is bewyzen te ſmeden uit ſtukken en lappen, of ontrouwe uittrekſels van het gene iemandt gezegt of geſchreven heeft. De beſchuldigers van Apulejus, om hem van tovery te overtuigen, bragten eenen brief by, welken zyne vrouwe geſchreven hadde, terwyl hy naar haar ſtont. Zy beweerden, dat zy in dezen brief bekent hadde, dat Apulejus een toveraar was, en dat hy haar betovert hadde. Het was hen niet bezwaarlyk te doen geloven, dat zy zulks geſchreven hadde; want zy lazen maar zekere woorden van haren brief, afgezondert van het gene daar op volgde; en niemandt drong 'er op aan om hen alles te doen lezen. Apulejus beſchaamde hen eindelyk, met hen dat ganſche gedeelte van dien brief van Pudentilla te doen lezen. Het bleek, dat zy, wel verre van zich over Apulejus te beklagen, hem rechtvaardigde, en geeſtig met de beſchuldigers ſpotte. *Bayle* heeft in zyne aantekeningen onder vele andere byzonderheden van dit proces ook deze plaats uit dien brief bygebragt. Men ziet daar in, dat de zelfde uitdrukkingen tot beſchuldiging of rechtvaardiging van Apulejus kunnen dienen, naar dat men de zelve afzonderlyk, of in haren zamenhang met het voorgaande en met het volgende leze. Hy mat dit ſlag van bedriegery naar behoren ten breetſten uit. Zyne woorden zyn waardig op duizent plaatſen met goude letteren gegraveert te worden, om, indien het mogelyk is, de laſteraars, die in alle eeuwen zich van diergelyke trouwloosheden bedienen, te verbazen. *Multa ſunt*, zeide hy, *quæ ſola prolata calumniæ poſſunt videri obnoxia. Cujavis oratio inſimulari poteſt, ſi ea, quæ ex prioribus nexa ſunt, principio ſui defraudentur, ſi quædam ex ordine ſcriptorum ad libidinem ſupprimantur, ſi quæ ſimulationis cauſa dicta ſunt, adſeverantis pronunciatione quam exprobantis legantur.* Auguſtinus heeft aangemerkt, dat Apulejus met al zyne toverkunſt nooit tot eenig ampt van regeering konde geraken, hoewel hy van goeden huize en wel opgevoed was; en dat zyne welſprekentheit zeer geacht wierdt. Apulejus beroemde zich echter in zyne verantwoording de plaats te bekleden, die zyn vader bekleed hadde. Zyn vader nu hadde alle de aanzienlykſte ampten van zyn vaderlandt bekleed, en was zelfs, gelyk gezegt is, tweeman geweeſt, dat de hoogſte waardigheit van eene volkplanting was. Het was niet door eene philoſophiſche verachting, vervolgt Auguſtinus, dat hy buiten de ſtaatsbedieningen leefde; want hy rekende het zich tot eere eene prieſterlyke bedieninge te hebben, die hem het opzicht gaf over de openbare ſpelen, en hy twiſtte krachtig tegen de genen, die zich aankanten tegen de oprechting van een ſtantbeeldt, waar mede de inwoners van Oeea hem wilden vereeren. Niets toont klaarder de buitenſporige ſigtgelovigheit der Heidenen, dan dat zy gezegt hebben, dat Apulejus zulk een groot getal van wonderwerken gedaan hadde, dat zy aan die van Chriſtus gelyk waren, ja dat zy die zelfs overtroffen. Daar zyn 'er zonder twyffel velen geweeſt, die voor eene waarachtige hiſtorie namen alles, wat hy van zyn gouden ezel verhaalt. Het is te verwonderen, dat Auguſtinus daar omtrent twyfelachtig is geweeſt, en dat hy niet zekerlyk geweten heeft, dat Apulejus dat boek maar voor een Roman geſchreven hadde: *Sermone iſto Mileſio varias fabulas conſeram.* (*Apul. in prolog. Aſini Aurei.*) Hy was daar van de uitvinder niet. Lucius van Patras, die de eerſte opſtelder daar van was, is door Lucianus verkort, en door Apulejus uitgebreid, gelyk Voſſius aangemerkt heeft. Eenige Heidenen hebben met verachting van deze Roman geſproken. Apulejus was uitnemende arbeidzaam geweeſt: hy hadt verſcheide boeken geſchreven, zommige in vaarzen, en andere in onrym, waar van maar een gedeelte de ongevallen der tyden verduurt heeft. Men vindt de zelve opgetelt in de redevoering *de vita & ſcriptis Apulei*, welke Wower aan het hoofdt van zynen druk geſtelt heeft, en die Fleury, uitlegger van den dauphyn, heeft doen drukken voor het hoofdt van den zynen. Men kan zeggen, dat Apulejus eene algemene bequaamheit hadde: daar zyn weinig onderwerpen, die hy niet verhandelt heeft. Hy heeft de *Phædo* van *Plato* overgezet, en de *Arithmetica van Nicomachus.* Hy heeft geſchreven, *de Republica*, *de Numeris*, *de Muſica.* Men haalt zyne *tafelredenen* aan, zyne *brieven aan Cerellia*, die wat al te vry waren, zyne *ſpreuken*, zyn *Hermogaras*, zyne *Ludicra.* Men heeft nog zyn *gulden Ezel*, in twaalf boeken, zyne *Apologia*, zyne verhandelingen *de Philoſophia naturali*, *de Philoſophiâ morali*, *de Syllogiſmo categorico*, *de Deo Socratis*, *de Mundo*, en zyne *Florida.* Hy hadt een groot behagen om in zyne redevoeringen uit te varen, en hy deedt zulks met de toejuiching van alle zyne toehoorders. Wanneer hy zich te Olla horen liet, riepen de toehoorders eenparigly uit, dat men hem met het burgerrecht vereeren moeſt. Die van Carthago hoorden hem gunſtelyk, en rechtten hem een ſtantbeeldt op. Verſcheide andere ſteden bewezen hem de zelfde eere. Men zegt, dat zyne vrouwe hem de kaars hieldt, terwyl hy ſtudeerde; men gelooft niet dat men zulks naar de letter moet nemen; dat is waarſchynlyk een zinnebeeldt van de Gauloiſche welſprekentheit van Sidonius Apollinaris, *Legentibus meditantibusque candelas & candelabra tenuerunt.* Verſcheide oordeelkundigen hebben aantekeningen over Apulejus uitgegeven. Philippus Beroaldus gaf 'er omſtandige uit over den Gulden Eſel, die te Venetië in 't jaar 1504 in folio gedrukt wierden, en die verſcheide malen in 8. herdrukt zyn te Parys en op andere plaatſen. Godeſcalk Stewechius, Petrus Colvius, Joh. Wower, enz. hebben over alle de werken van Apulejus gearbeid. Priceus heeft den gulden Eſel, en de Apologie afzonderlyk, en met eene menigte van aanmerkingen uitgegeven; zynde de Apologie te Parys in den jare 1635 in 4. en de gulden Eſel te Gouda in den jare 1650 in 8. gedrukt. De aantekeningen van Caſaubonus, en die van Scipio Gentilis over de Apologie zyn zeer geacht. De eerſten quamen in den jare 1594, en de laatſten in den jare 1607 in 't licht. De beſte druk van het boek *de Mundo* is die van Leiden van den jare 1591 in 8. Men is de zelve verſchuldigt aan Bonaventura Vulcanius. Deze verhandeling is byna niet anders dan de vertaling van een diergelyk werk, dat aan Ariſtoteles toegeſchreven wordt. Het boek *de Deo Socratis* is met de aantekeningen van Joſias Mercerus te Parys in den jare 1624 in 12. gedrukt. Johannes Albertus Fabricius geeft in zyne Latynſche Bibliotheek *pag.* 135 enz. een omſtandig bericht van het gene de drukken van Apulejus betreft. Hy heeft in het byzonder niet geſproken van dien van Baſel, by Henrik Petri, in het van den jare 1560, in drie ſtukken in 8; noch van dien van de zelfde ſtadt,

by Sebastiaan Henrik Petri, van den jare 1620, in twee stukken in 8; noch van dien van Lion, van den jare 1614, in twee stukken in 8, welke volkomen gelykt naar die van Leiden, waar van hy alle de stukken voorstelt, en dien hy stelt in den jare 1614. Men weet niet, of hy niet het *Lugdunum* van Vrankryk voor het *Lugdunum Batavorum* zal genomen hebben. Men moet tot besluit van dit artykel alleen nog aanmerken, dat men reden heeft het boek van den gulden Esel voor eene gedurige hekeling te houden van de ongeregeltheden, waar mede de toveraars, de rovers, enz. toen de werreldt vervulden. Daar zyn eenige vuile plaatsen in dit boek van Apulejus. Men gelooft, dat de schryver daar eenige byvoegselen van zyne uitvinding bygedaan heeft, en onder anderen dat van *Psyche*. Dit byvoegsel heeft stoffe verschaft tot een uitmuntent toneelstuk aan Moliere, en tot eene behaaglyke Roman aan de la Fontaine. *Apuleji Apologia, Metamorph. Floridor. Augustin. de Civ. Dei lib.* VIII. *cap.* 19. *lib.* XVIII. *cap.* 18. *& Epist.* V. *Marcellinus ad Augustin. Epist.* IV. *inter Epist. Augustini Lactant. Divin. Institut. Sidon. Apollin. Epist.* X. *lib.* II. *Vossius de hist. Græc. pag.* 517. 518. *Capitolin. in Clodio Albino pag.* 703. *Macrobius Saturnalium lib.* I. *cap.* 2. *Julius Floridus Comment. ad usum Delphini in Apulejum. Bayle Dict. Crit.*

Q. APULEJUS PANSA, Roomsch burgermeester met M. Valerius Maximus Corvinus in het 454 jaar van Rome. In zynen tydt stelde men vier opperpriesters en vyf wigchelaars uit de Plebejanen of uit het ligchaam van 't volk aan, zo dat het met de Patricien alle de eere en alle de waardigheden van den staat deelde. Eenigen tydt daarna begaf zich Apulejus te veldt, en belegerde Nequinum, tegenwoordig Narni genoemt, in Umbrië. Deze plaats was beschermt door een sterk kasteel, en wierdt eerst in het volgende jaar ingenomen, door de verradery van twee van hare inwoners, die de zelve aan de Romeinen overleverden. Deze maakten 'er eene volkplanting van, om die te stellen tegen de Toskanen. *Titus Livius hist. Rom. lib.* X.

APULEJUS RUFUS was burgermeester met den keizer Severus in den jare 189.

APULIË, by de Italianen *Puglia*, en by de Latynen *Apulia* genoemt, is een groot landschap in 't koninkryk Napels, en was eertyds een afzonderlyk hertogdom. Rogerius van Normandyë wierdt van den tegenpaus Anacletus den II omtrent den jare 1130 tot koning van Apulië gekroont; doch door den keizer Lotharius verdreven, en Reginaldus tot hertog van Apulië benoemt. By de beleening twistten de paus en de keizer of dit landschap een ryks-of een kerkelyk leen was; welk verschil in dier voegen bygelegt wierdt, dat de paus en de keizer Reginald te gelyk beleenden. Wanneer deze in den jare 1137 sturf, veroverde Rogerius zyn landt wederom; en paus Innocentius de II, dewyl hy door zynen zone Willem gevangen genomen wierdt, was genoodzaakt hem den koninklyken tytel weder te geven. Na dien tydt is het als een byzonder koninkryk door Karel den Manken, een zoon van Karel van Anjou, en door andere prinsen geregeert, tot dat het eindelyk aan Spanje gekomen is. Dit landschap is Zuidwaarts tusschen den Appenyn, en Noordwaarts tusschen de Adriatische zee gelegen, en wordt in *Apulia Daulia*, nu *Capitanata*, en *Apulia Peucetia*, nu *Terra di Bari*, verdeelt. Het eerste gedeelte is vruchtbaar, doch niet volkryk, en het laatste heeft schone veeweiden. De voornaamste steden in Apulië zyn tegenwoordig, Andria, Ascoli, Bari, Barleta, Bitonto, Bovino, Gravina, Luceria, Manfredonia, Trani, Troja, Venosa, enz. De Jesuïten bezitten een groot gedeelte van dit landt. Hoewel Apulië zeer vruchtbaar is in granen, zo wordt het zelve nochtans dikwils van de grote hitte verbrand, en het gemene volk in het zelfde landt zodanig gedrukt, dat het op vele plaatsen, ook wel in de vruchtbaarste jaren, van honger sterft, dewyl het meeste koorn naar Spanje gevoert wordt. *Otto Frisingens. lib.* VII. *Sigonius. Platina. Baudrand. Burnets Reize door Italië.*

APURIMA, of APURMIA, eene rivier van Zuid-America, of Peru, heeft haren oorspronk in de provincie Parinococha, aan den voet der Andische gebergtens. Zy heeft haren loop naby Cusco, en na eenen loop van 60 of 70 mylen voegt zy zich by de rivier Xauxa, of Rio de Marano.

APURUVACA, door anderen *Piraguo* en *Caperuvaea* genoemt, is eene rivier van Zuid-America, in 't landschap Guiana, en eene der grootste van die landen.

AQUA. Zie ACQUA.

AQUADOLCE, of GLECINERO, *Athiras*, en *Pidara*, eene rivier van Thracië, die zich in de Propontis, of het meir van Marmora werpt, naar de zyde van de stadt Selivrea, of Selymbria.

AQUÆUS, (STEPHANUS) in 't Fransch *de L'Aigue*, een Gasconsch woordt, dat *water* betekent. Hy was heer van Beauvais in Berri, dat zyn vaderlandt was. Hy maakte zich door zyne krygsdaden en schriften beroemt, onder de regeering van François den I. Niet dat zyne aantekeningen over *Plinius*, dat het beste is van zyne werken, in den grondt goet zyn; dewyl hy maar verbetert als een naschryver, en byna alle de moeijelyke plaatsen overslaat: maar het was in dien tydt veel gedaan voor een edelman. Deze aantekeningen wierden in 't jaar 1530 gedrukt. De andere werken, die hy heeft uitgegeven, zyn:

Singulier Traite, contenant la proprieté des tortues, escargots, grenouilles, & artichaux, te Lions in 8. in 't jaar 1530.

Les Commentaires de Jules César de la Guerre des Romeins, & autres expeditions militaires par lui faictes en Gaules & en Afrique, te Parys in fol. in 't jaar 1531.

Harduin. in Præf. ad Plin. La Croix du Maine. Du Verdier. Bayle.

AQUA-FELICE, vermaarde wateren van een fontein te Rome, welke paus Sixtus de V twintig mylen van daar deedt komen, waar van de onkosten byna vier hondert duizent kronen beliepen. *Vautier.*

AQUALAGNA, *Aqualania*, een dorp van 't hertogdom Urbino in den kerkelyken staat. Het is gelegen aan de rivier Cantiano, omtrent twee mylen van de stadt Cagli. Het is alleen aanmerkelyk door de overwinning, welke Narses aldaar behaalde op Totila, koning der Gotthen, waar in deze laatste gedood wierdt. *Baudrand.*

AQUALAQUA, AQUALAQUE, of ACHALAQUE, een vlek van Noorder America, in 't koninkryk der Apalachen, in Florida, ten Westen van Carolina, of het Fransche Florida, naby een groot meir, Thomy genoemt. Dit vlek geeft zynen naam aan de omleggende landen. *Baudrand.*

AQAMBOE, het laatste en Oostelykste landschap van de Guineesche goutkust in Africa, legt voor 't grootste gedeelte landwaarts in, en echter voert de Aquamboesche koning ter lengte van ruim twintig mylen het gebiedt over de strant-Negers, waar over men verscheide kleine koningen vindt, die van den eerstgemelden niet anders als zyne eige onderdanen gehandelt worden, en zyn onbepaalt gezag erkennen. Het koninkryk Acra, dat in voorlede tyden vry veel vermogen hadt, eer dat het door die van Aquamboe ingenomen wierdt, en de bewoners daar uit verdreven zyn, maakt nu een gedeelte van Aquamboe, en legt het dorp Acra wel zo voordeelig voor den handel, dat alhier veeltyds, als de wegen vry en veilig zyn, meer gout gebragt wordt, als elders op de gehele goutkust; dat ook de reden is, waarom de Engelschen, Deenen en Nederlanders alhier ieder een fort met een matige bezetting houden. De koning en zyne groten zyn uitnement ryk, zo wel in gout, als in slaven. De inwoners geneeren zich met den landbouw, koophandel of oorlog, waar toe zy 't meest genegen zyn, als hoogmoedig, trotsch en stout zynde op hunne grote macht, die hen by alle huune naburen, uitgezondert die van Akim, ontzagchelyk maakt. Het alhier leggende Hollandsche fort is Crevecœur genoemt, overtreft het Engelsche in grootte en goet geschut, maar is dunner van muren, en zal dieshalven minder eenig groot geweldt verdragen kunnen. Beter dan deze beiden is het Deensche fort Christiaansburg, 't eenigste, dat de Denen op deze kust hebben, en hen in 't jaar 1693 door de Negers ontnomen, doch eenigen tydt daar na door 't geven van geschenken weder ingeruimt wierdt. Het legt ruim een kanonschoot meer naar beneden als het Hollandsche fort. Het landt is in zich zelven vruchtbaar genoeg, en echter komt men op 't einde des jaars hier nog levensmiddelen te kort, wegens de nalatigheit der inwoners omtrent het bebouwen en bezaaien der landen, moeijende zy zich in 't minste ook niet met de visschery en 't zoutkoken, maar zulks aan de strand-Negers overlatende, die machtig in getale zyn, en vele schone dorpen bewonen. *W. Bosman beschryv. van de Guineesche Goutkust.*

AQUAPENDENTE, in 't Latyn *Acula*, en *Aqula*, eene stadt van den kerkelyken staat in Italië, met een bisdom, dat onmiddelyk van den H. stoel afhangt. Zy is tusschen Siëna en het meir van Bolsena gelegen, op een berg, welkers aflopende water haar den naam van *Aquapendente* heeft doen geven. De stadt is groot, maar niet volkryk. Zy legt niet verre van de rivier Paglia, die men aldaar overgaat over een schone brug, de Gregoriaansche brug genoemt. De stadt heeft het voorrecht van haar bisdom verkregen in 't jaar 1647 door het slechten van Castro. Die van deze laatste plaats hadden den bisschop omgebragt, dien de paus Innocentius de X aldaar gezonden hadt; het geen den H. vader verplichtte den graaf Videmano, veldheer der kerkelyke krygsbenden, derwaarts te zenden, die Castro slechtte; en de bisschoplyke stoel wierdt te Apuapendente overgebragt.

AQUAPULCO, of ACAPULCO, *Portus Aquæpulchræ*, eene stadt van Noorder America in de provincie van nieuw-Spanje, aan de Zuidzee gelegen, 34 Spaansche mylen van Anticaria Zuidwaarts, alwaar de Spanjaarden een kasteel, en eenige inwoners in 't landt hebben. De haven alhier is zeer beroemt, wyl de schepen, naar de Philippynsche eilanden en China gaande, daar plagten in en uit te lopen; en zelfs wanneer zy van daar naar de Philippynsche eilanden varen, gaat zulks met zo weinig moeite, dat zy op de gansche reize de zeilen niet eens behoeven te veranderen. *Spilberg. navig. Heremitæ itinerar. Kircher. de arte magna lib.* III. *p.* 4. *cap.* 2. *Candisch. Ephemerid. & Itiner. pag.* 84. *Becman histor. Orb. cap.* 2. *&* 3.

AQUARIA. Zie ACQUARIA.

AQUARIANEN, of *Hydroparasten*, waren ketters in de III eeuw, omtrent het jaar 257, die in het Avondmaal water in plaats van wyn gebruikten, om dat zy meenden, dat de wyn een schadelyk schepsel, en oorzaak van vele zonden was. Eenigen houden hen met de Encratiten voor de zelve, of dat zy uit de zelve gesproten zyn. Cyprianus gewaagt ook van eenige Christenen, die, uit vreze, en om de vervolgingen te ontgaan, wanneer zy des nachts of in den vroegen morgenstondt byeen quamen om het Avondmaal te houden, zich met water behielpen, om door de reuk van den wyn niet ontdekt te worden. *Cyprian. Ep.* 63. *Epiphan. Hær.* 46. *Augustin. Hær.* 46. *Baron. A. C.* 257. *Genebr. in Steph.* I. *Ittig. de Hær. sect.* 2. *cap.* 12.

AQUARIUS, of *de Waterman*, een der 12 hemelstekens van den Zodiak; of zonnekring. De zon treedt in dit teken in de maandt van Januarius.

AQUARIUS, (MATTHÆUS) een Peripatetisch Philosooph, bloeide omtrent het jaar 1606 te Napels, en verkreeg een groten naam by zyne landgenoten, wanneer hy zyne *Dilucidationes in* XII *libros Metaphysicæ* te Florence liet drukken. *Georg. Matth. Konig Bibl. vet. & nov.*

AQUA-SPARTA, een kleine stadt van Italië, in de provincie van Umbria, of 't hertogdom van Spoleto, is op een berg gelegen, tusschen Amelia en Spoleto. Zy voert den tytel van een hertogdom, welke aan het geslacht van Cesi behoort.

AQUA-SPARTA, (MATTHÆUS) een kardinaal, aldus genoemt naar de stadt Aqua-Sparta, alwaar hy geboren was, leefde in de XIII eeuw. Hy nam te Thuderti het geestelyke kleedt van de orde van St. Franciscus aan, en verkreeg aldaar de achting, van een der grootste Godgeleerden van zyne eeuwe te zyn. Paus Martinus de II benoemde hem tot lezer van 't H. paleis, en beriedt zich met hem over de gewigtige zaken van de kerke; maar als hy tot generaal van zyne orde verkoren wierdt in een kapittel, te Montpellier gehouden, zag hy zich genoodzaakt het ampt, dat hy hadde, te verlaten. Nicolaas de IV maakte hem kardinaal in 't jaar 1288, en Bonifacius de VIII bediende zich van hem in verscheide legaatschappen, van Florence, van Bolonje, en van Romanië. Hy was beschermheer (*Protector*) der Serviten, en om zyne vroomheit en geleertheit zeer geacht, waar van hy de blyken naliet in verscheide werken van zyn maaksel; want hy schreef over den Meester der Spreuken, over den Brief van Paulus aan de Romeinen, enz. Hy stierf te Rome in 't jaar 1302, en wierdt in de kerk van Ara-Cæli begraven. *Wading in Annal. Min. Swert. Athen. Franc. Ciaconius. Aubery.*

AQUATACCIO, AQUA D'ACIO, en **RIO D'APPIO**, *Aquatacium*, *Almo*, eene kleine rivier in Campagna di Roma, of 't landschap van Rome, in Italië. Zy werpt zich een myl van de stadt Rome in den Tiber. Deze rivier is niet bekent, dan om dat men in de zelve de offerhanden wiesch, die men aan Cybele offerde. *Baudrand.*

AQUATULCO, *Aquatulcum*, volgens zommige kaarten *Acquatulco capalita*, en volgens anderen *Guatulco*, een kleine stadt van 't rechtsgebiedt van Mexico, in Noorder-America. Deze stadt is in de provincie van Guaxaca gelegen, en heeft een goet kasteel, en een goeden haven aan de Zuidzee. De inwoners van 't landt noemen de zelve Quautocheo. *Baudrand. De Raay.*

AQUAVETERI, (JOHANNES DE) op zyn Hollandsch *Jan van Oudewater* naar zyne geboorteftadt Oudewater in Hollandt, en zomtyds naar zyn naams beduidenisse in de Grieksche tale ook wel *Palæonydorus* geheten, was geboren in 't jaar 1433 van geringe maar Godvrezende ouderen. Door hunnen goeden voorgang viel de jongeling wel haast tot eene geestelyke levenswyze over, en trok met goeden inzicht het monnikenkleedt aan onder de orde der Karmeliten te Mechelen, en was niet min welsprekend, als ervaren in de Goddelyke schriften, uitwyzens zyne nagelate en gedrukte werken, bestaande in

Fasciculus temporum sui ordinis.
Manuale ejusdem lib. I. *Mogunt.*
Dialogus inter Carmelitam & Cartusianum.
Epistolæ familiares.
De puritate conceptionis B. Mariæ.
Sermones de tempore & Sanctis libri duo.
Quadragesimale. lib. I.
Propugnaculum Carmelitarum. lib. I. *Venet.* 4.
Collationes feriales.
Contra Wigandum, pro Trithemio. lib. I.

Hy sturf in 't jaar 1507, in den ouderdom van vier en zeventig jaren, en wierdt in zyn klooster te Mechelen begraven. *Fr. Zweertii Athen. Belg.*

AQUAVIVA, een steedtje in 't koninkryk Napels, in de provincie van Bari. Het heeft zynen naam gegeven aan een doorluchtig en out geslacht van dit koninkryk, dat verscheide grote mannen heeft voortgebragt, waar van in 't vervolg gesproken wordt. De Latynsche schryvers noemen het zelve *Aqua viva*, en *Aqua via.*

AQUAVIVA, (ANDREAS MATTHÆUS) hertog van Atri in het koninkryk van Napels, voegde by den luister van zyne geboorte eene geleertheit, die hem zeer beroemt maakte omtrent het einde van de XV en het begin van de XVI eeuw. Zyn vader Julius Aquaviva, graaf van Conversano, hadt door zyne dapperheit in verscheide ontmoetingen uitgemunt, en hy geboodt het leger van Napels, wanneer hy in eene schermutseling gedood wierdt, terwyl de Turken in het jaar 1480 Otranto belegerden. Zyn zoon, waar van wy spreken, was een langen tydt ontroostelyk over dit verlies. Hy vergenoegde zich niet met zich in de letteren te oeffenen, en gemeenzaam met de geleerden om te gaan; hy schreef ook boeken, waar door hy lof behaalde, gelyk blykt door zyn werk, dat hy *Encyclopædia* noemde, en door een ander, waar in hy van de zedelyke deugdt handelt. Hy maakte ook een boek *de Re Equestri.* Maar eer hy zich met zo veel yver aan de letteroeffeningen overgaf, hadt hy ook aan de krygsoeffeningen alles gegeven, wat zyne geboorte van hem konde vorderen; en hy hadt daar in zelfs uitgemunt, hoewel het geluk hem niet gunstig geweest was. Hy was twee maal in veldslagen geweest, die verloren waren, en was daar in gewond en gevangen. De letteroeffening vertroostte hem in zyne gevangenis, en hy hadt het geluk zyne vryheit te verkrygen van Ferdinand, koning van Arragon, wanneer Gonsalvus, de grote kapitein bygenoemt, hem met de andere gevangenen naar Spanje wilde zenden. Sedert dien tydt smaakte hy gerustelyk de zoetheit van een stil en onbeampt leven in het midden van de boeken, en in den ommegang van de geleerden, waar door hy zich zeer geprezen zag. Hy zoude gelukkiger geweest zyn, indien hy een weinig beter op zyne huishouding gelet hadt: maar om dat hy te veel verteert hadde in verscheide jaren, vondt hy zich eindelyk buiten staat, om zulks zo veel te doen als 't behoorde. Hy stierf te Conversano, 72 jaren out zynde, wanneer de Fransche krygsbenden, onder het bevel van Lautrec, Apuleja verwoestten, dat is te zeggen in 't jaar 1528. *Guillet hist. de Mahomet lib.* II. *Epigramm. de Marulle. lib.* I. *Pauli Jovii Elog. vir. lit. illustr. Bayle.*

AQUAVIVA, (BELLISARIUS) een broeder van Andreas Matthæus, waar van hier voor gesproken is, leide zich mede op de letteroeffeningen, waar toe hy door zynen broeder aangespoort was, zo dat hy mede een schryver wierdt. Hy maakte eene verhandeling *de Venatione*, die hy aan Johannes Matthæus, zynen broeder, opdroeg; een ander *de Aucupio*; een ander *de Principum liberis educandis*; een ander *de Re Militari*; en een ander *de singulari Certamine*. Deze werken, eerst in 't jaar 1519 te Napels in folio gedrukt, wierden te Basel in 8. herdrukt in 't jaar 1578, door de zorgen van Leonclavius, met de Manuel Palæologus van de koninklyke opvoeding. *Bayle.*

AQUAVIVA, (CLAUDIUS) generaal der Jesuiten, was van Napels, en een zoon van den hertog van Atri. Zyne ouders voedden hem met grote zorge op; en dewyl zyne neiging hem tot de Godsdienstigheit en deugdt deedt overhellen, verbondt hy zich al vroeg in den kerkelyken staat. Zyne verdiensten zo wel als zyne waardigheit deden hem zyne bevordering vinden aan het hof van Rome, daar paus Pius de V hem dikwils blyken gaf van zyne achting. Hy was kamerling van dezen paus, en mogte met recht de gewigtigste ampten verwachten. Maar hy liet deze hoop varen, om een lidt te worden van het gezelschap der Jesuiten, by de welke hy ontfangen wierdt den 22 July des jaars 1567, in den ouderdom van 25 jaren. Men was daar wel haast overtuigt van zyn groten geest, van zyn oordeel, en van zyn beleidt. Hy hadt ook naauwlyks de gewone oeffeningen volvoert, welke de geestelyken van dit gezelschap te doen hebben, of hy wierdt tot ampten verheven, en men gaf hem het bestier van de provincie van Napels, en vervolgens van die van Rome. De vader Everard Mercurianus, generaal van de orde, ondertusschen gestorven zynde in 't jaar 1581, wierdt de vader Aquaviva, hoewel hy zo jong was, in zyn plaats gestelt. Zyne regeering was zeer recht en gematigt, en zyne voorzichtigheit hadt weinig haars gelyken. Hy sturf den 31 January des jaars 1615, in het 72 jaar zynes ouderdoms, en het 34 van zyn generaalschap. Hy heeft verscheide stichtelyke werken nagelaten. De aanmerkelykste zyn, zestien brieven, die zo vele verhandelingen zyn; *Directorium exercitiorum S. Ignatii*; *Meditationes in Psalmum* XLIV, CXIII. *&c.* Hy maakte in 't jaar 1613 een dekreet over de stoffen van de Genade, het welke de krachtdadige en werkende genade schynt te begunstigen; maar waar in hy in der daadt de genoegzame genade alleen vast stelt. *Orlandini Hist. S. J. Ribadeneira & Alegamb. de script. Soc. J. Miræus de script. Sæc.* XVII. *Spondan. in Annal. Tradition de l'Eglise Romaine, par M. Germain P. V.*

AQUAVIVA, (OCTAVIUS) kardinaal, aartsbisschop van Napels, was een zoon van Johannes Jeronymus Aquaviva, hertog van Atri. Hy maakte groten voortgang in de Grieksche en Latynsche letteroeffeningen, en in het kanonyke en burgerlyke recht. Paus Sixtus de V, die hem te Rome zag, was zo wel voldaan over zynen geest, dat hy een vermaak hadt in 't betonen van zyne achting, door de ampten, die hy hem gaf. Hy maakte hem uit eige beweging referendaris van beide de ondertekeningen, en vice-legaat van 't patrimonie van den H. Stoel. Gregorius de XIV benoemde hem tot zyn hofmeester, en maakte hem vervolgens kardinaal in 't jaar 1591. Hy woonde in die waardigheit de verkiezingen van Innocentius den IX in 't zelve jaar, van Clemens den VIII in 't jaar 1592, en van Leo den XI, en Paulus den V in 't jaar 1605 by. Onder het opperpriesterschap van Clemens den VIII bekleedde hy 't legaatschap van Campagna di Roma, en men gaf hem ook dat van Avignon. De nabuurschap van die van den hervormden Godsdienst maakte toen dat ampt zeer moeijelyk; maar de kardinaal Aquaviva vondt middel om hunne voornemens tegen te staan, en regeerde met zo veel voorzichtigheit en wysheit, dat hy de rust en vreedzaamheit in de provincie herstelde, en de geesten, die het meest naar den opstandt helden, tot bedaren bragt. Ondertusschen vergat hy de letteroeffeningen niet, en beminde de genen, die daar van hun werk maakten. Hy hadt geleerden onder zyne huisgenoten, en onder anderen Petrus Antonius Ghibertus, die zyn rekenmeester (Auditeur) was, en die daar vriendschap maakte met den beroemden Nicolaas Fabri de Peiresc, die, zo jong als hy toen was, alreets begon te doen zien, wat men van hem te verwachten hadde. Paus Leo de X ondertusschen dezen kardinaal tot het aartsbisdom van Napels geschikt hebbende, bevestigde Paulus de V het zelve. Hy ging bezit van deze kerkvoogdy nemen, en zyne medeburgers aanmanen door de voorbeelden van zyne deugdt. Hy sturf den 15 December des jaars 1612, twee en vyftig jaren out zynde. *Filliucius & Petramellarius in Elog. Card. Gassendi lib.* I. *Vita Peiresc. Albi Elog. hist. des Card.*

AQUAVIVA, (OCTAVIUS) zoon en broeder van den hertog van Atri, geboren den 23 September 1609, wierdt tot kardinaal benoemt door paus Innocentius den X den 9 Maart 1654, gouverneur van Viterbo zynde. Hy stierf te Rome den 20 September 1674, out 65 jaren. Hy wierdt begraven in de kerk van St. Cecilia.

AQUE. Zie ACQUE.

AQUENSIS, (MATTHIAS) of *van Aken* op zyn Nederduitsch, is te Keulen hoogleeraar geweest in het Montaansche Collegie. Hy komt by de schryvers van zynen tydt alomme voor als een deugtzaam, Godvruchtig en zeer geleert man, van wien men in druk heeft:

Assertio Catholicæ religionis adversus Lutherum. Colon. 1542 *in* 8.
Assertio Catholicæ fidei contra Bucerum. Colon. 1556 *in* 8.

Men vindt nog een ander Godgeleerden van dezen naam, te weten JOHANNES AQUENSIS, een minderbroeder, en biechtvader van de Clarissen te Mechelen, die mede omtrent het jaar 1535 gebloeit, geschreven, en naderhandt in 't Nederlandsch vertaalt heeft:

Contemplationes, sex libris distinctæ,

als mede eenen JODOCUS AQUENSIS, de welke geschreven heeft *De rebus Flandrorum. Fr. Zweertii Athenæ Belgicæ. G. Matth. Konig Biblioth. vet. & nov.*

AQUI, en AQUITA, eene stadt en provincie in Japan, in dat gedeelte, dat de landbeschryvers *Niphon* noemen. De provincie van Aquita legt naar de zyde van Chancuque, omtrent de zeeëngte van Sangaar.

AQUI. Zie ACQUI.

AQUIAB. Zie ACHIAB.

AQUIGIREN, welke de oude Latynsche schryvers *Aquigiræ* noemen, volkeren van Zuider-America in Brasilië, omtrent het gebiedt van Spiritu-Santo.

AQUILA, eene stadt van Abruzzo, in 't koninkryk van Napels, met een bisdom, onder dat van Chieti behorende. Men meent, dat deze stadt gebouwt of herbouwt wierdt door den keizer Frederik den II: doch anderen zeggen door Karel, koning van Napels, op het hangen van een berg, langs de rivier Pescara. Zy verkreeg haren opkomst door den ondergang der steden Amiterno en Forcono, dat het *Furconium* der ouden is. De paus Alexander de IV bragt uit deze laatste stadt het bisdom aldaar over. In 't jaar 1703 in February wierdt deze stadt door eene aardbeving byna geheel verwoest, zo dat onder de puinhopen omtrent 7000 menschen begraven wierden. *Collenutio lib.* IV. *hist. Neap. Leand. Alberti Descr. Ital.*

AQUILA, een derzamengezworenen, die Caligula ombragten. Men zegt dat hy hem den laatsten steek gaf, en aldus het feit volvoerde. *Josephus Oudh. lib.* XIX.

AQUILA, een Roomsch ridder, geboodt eenige benden tegen Cotys, koning van den Bosphorus onder 't keizerryk van Claudius. *Tacitus Annal. lib.* XII.

AQUILA, geboortig van Pontus in klein-Asië, wierdt met zyne vrouwe Priscilla door Paulus tot het Christen gelove bekeert. Dewyl Aquila, zo wel als Paulus, een tentemaker was van zyn handwerk, woonde Paulus by hem te Corinthe. Aquila was onlangs uit Italië in deze stadt gekomen, genoodzaakt zynde uit Rome te vertrekken door een gebodt van den keizer Claudius, die alle de Joden van daar verbande. Paulus verliet vervolgens het huis van Aquila, om te wonen by eenen Justus, naby de Synagoge der Joden van Corinthe: waarschynlyk om dat Aquila een bekeerde Jood, en Justus een bekeert Heiden zynde, de Heidenen hem met te meerder vryheit mogten horen. Wanneer de Apostel van Corinthe vertrok, was hy verzelt van Aquila en Priscilla. Zy gingen te zamen naar Ephese, daar hy hen liet, om de gelovigen te onderwyzen en te versterken, en den Heidenen het gelove te verkondigen. Zy beide namen Apollos tot zich, en leiden hem, die alleen met den doop van Johannes gedoopt was, den weg Gods bescheidelyker uit. Paulus te Jeruzalem gekomen zynde, ontfing aldaar grote diensten van haar, zo dat zy hun leven zelfs ten prooi stelden om het zyne te behouden. Zy waren wedergekeert naar Rome, wanneer Paulus den brief aan de Romeinen schreef, in den welken hy hen met groten lof groet. Eindelyk waren zy wederom te Ephese gekomen, wanneer Paulus zyn tweden brief aan Thimotheus schreef, in den welken hy hem verzoekt hen zynentwegen te groeten. Men weet niet onderscheidentlyk, wat zy tot hunne doodt deden, noch wanneer, of waar zy gesturven zyn. De Grieken geven aan Aquila den tytel van bisschop en apostel, en doen tot zyner eere hun groten dienst den 14 July. De Martellysten van Usuard en van Adon stellen den tydt van hunne doodt in klein-Asië op den 8 July, en de Grieken op den 13 of 14 February. *Actor.* XVIII. *Rom.* XVI. 4. II. *Thimoth.* IV. 19. *Sueton. in Claudio cap.* 25. *Tillemont T.* I. *Mem. Eccles. Baillet vies des saints.*

AQUILA, een berucht vertaalder van de schriften des O. Testaments uit de Hebreeusche in de Grieksche tale. Hy wierdt *Ponticus* toegenaamt, om dat hy te Synope in de provincie van Pontus geboren was. Hy leefde in de II eeuw ten tyde van den keizer Adrianus, die hem aanstelde om het opzicht te hebben over de herbouwing van de stadt Jeruzalem, aan de welke deze keizer den naam van *Ælia* gaf. Hy hadt hier door gelegenheit om aldaar de eerste leerlingen van Christus te zien; en geraakt door de heiligheit van hun leven, en de grote voorbeelden der deugden, die zy oeffenden, omhelsde hy het Christendom, en wierdt op zyn verzoek gedoopt. Maar dewyl hy zeer aan de sterrekundige waarzeggery overgegeven was, en dat de opzienders der gemeente hem vertoont hadden, dat deze onnutte kunst met de belydenis van het Christendom niet overeenstemde, en hy nochtans de zelve niet wilde verlaten, zo wierdt hem de kerke ontzegt. Aquila, de schande van deze uitsluiting of ban niet kunnende verdragen, verloochende het Christendom, en ging tot den Joodschen Godsdienst over, zich doende besnyden. Toen begaf hy zich tot de oeffening van de Hebreeusche tale, en daar van eene grondige kennisse gekregen hebbende, ondernam hy de vertaling van het O. Testament uit het Hebreeusch in 't Grieksch; en om de schande van zyn afval te verminderen, of te bedekken, zegt Epiphanius, die ons deze byzonderheden verhaalt, zo bevlytigde hy zich om den zin der plaatsen, die onzen Heilandt betreffen, te verdraaien, en de zelve in eenen zin, met dien van de zeventig verschillende, over te zetten; het geen men meent dat hy nog ten tyde van den keizer Adrianus gedaan heeft.

Aquila arbeidde eerst aan eene vertaling van de Schrift, waar in hy trachtte den zin van den text op eene vrye en onbedwonge wyze te doen verstaan. Daar na ondernam hy eene andere beschroomder en bepaalder vertaling, in de welke hy slaafachtig de letterlyke betekenis van de alderminste spreekwyzen poogde uit te drukken; en deze laatste vertaling noemden de Joden de naaukeurige overzetting, en maakten daar van meer werks dan van eenige andere. *Aquila contentiosus interpres, qui non solum verba, sed etymologias quoque verborum transferre conatus est,* zegt Hieronymus in zynen brief aan Pammachius. De zelve outvader pryst ondertusschen op andere plaatsen de beschroomde en letterlyke naaukeurigheit van Aquila: *Aquila, qui non contentiosius, ut quidam putant, sed studiosius, verbum interpretatur ad verbum;* en in plaats dat het meerendeel der ouden hem beschuldigden den zin der plaatsen, die het Christendom begunstigen, verandert te hebben, zegt Hieronymus, aan Marcelle, eene Roomsche vrouwe, schryvende, dat hy, geduriglyk de overzetting van Aquila onderzoekende, dagelyks daar in vele zaken vondt, die voordeelig waren aan ons gelove: *Ut amicæ menti fatear, quæ ad nostram fidem pertineant roborandam plura reperio.* Ondertusschen hadt Aquila deze laatste vertaling met de Joodsche overleveringen, die hy van zynen Hebreeuschen meester Rabbi Akiba geleert hadt, aangevult, en ook nog verscheide aanmerkingen daar by gedaan, die zo schadelyk geacht wierden, dat de keizer Justinianus het gebruik van dezen Bybel aan de Joden verboodt.

Men weet niet zeker, of Aquila oorspronkelyk een Jood, dan of hy een Heiden was, eer hy het Christendom omhelsde. Epiphanius twyffelt niet, of hy was een Heiden van geboorte: maar anderen brengen andere redenen daar tegen in. De geleerden zyn het ook niet eens, welke van beide de overzettingen van Aquila door hem het eerste gedaan zy. Men twist ook, of hy de zelve is met *Onkelos*, beroemt uitlegger der vyf boeken van Moses. Men vindt Rabbynen en Christen schryvers zo wel voor als tegen dit gevoelen. Dit is zeker, dat het meeste gedeelte der Joden Onkelos ouder maken dan Aquila, en dat vele plaatsen in Onkelos en in Aquila zeer verschillende overgezet zyn. *Epiphan. lib. de ponderib. & mensuris. Origen. ad African. Hieron. in Ezechiel. & Ep. ad Iren. de pond. & mens. Euseb. hist. lib.* VI. *Irenæus. Spondan. R. Asarias in Meor enajim pag.* 146. *seq. Buxtorff. Lex. Talmud. pag.* 1241. *Simon hist. Critique du vieux T. lib.* XI. *cap.* 9. *Pezron Antiq. des tems. &c. Teutsche Acta Erud. P.* XXIV. *pag.* 1020.

AQUILA was landvoogdt van Egypten onder den keizer Severus omtrent het jaar 203.

AQUILA, (HENRIK) een Duitscher, monnik van de orde der Carmeliten, heeft omtrent het jaar 1330 geleeft. Men zegt, dat hy Doctor was te Parys. Hy heeft onder anderen geschreven

In Cantica Canticorum, lib. I.
Quodlibetorum, lib. II.
Quæstiones ordinariæ, &c.

Possevin. in App. sacr. Alegr. in Parad. Carmel. Lucius in Bibl. Carmel.

AQUILA, (JOHANNES) te Rotweil geboren, een fraai rechtsgeleerde, bloeide in 't begin der zestiende eeuw, en gaf in het jaar 1516 uit de navolgende Latynsche verhandelingen:

De potestate monetarum.
De omni genere ludorum.

Konig Bibl. vet. & nov.

AQUILA, (JULIUS) een rechtsgeleerde, die even na den regeeringstydt van den keizer Trajanus geleeft heeft, en de zamensteller is van het *Liber Responsorum.* Johannes Bertrandus is van gevoelen, dat hy *Gallus* bygenaamt is geweest. *Konig Biblioth. vet. & nov.*

AQUILA, (PETRUS DE) bygenaamt *Scotellus*, om dat hy op Scotus Sententiën zeer geleerde aanmerkingen in de Latynsche tale gemaakt heeft in het jaar 1501, die onder het opschrift van *Commentarii in Scoti Sententias* in het jaar 1585 te Parys uitgekomen zyn. *Konig Bibl. vet. & nov.*

AQUILANUS, (BERNHARDUS) een rechtsgeleerde, die eene verhandeling geschreven heeft *De nubere volentibus*, welke gevonden wordt in het negende deel van 't *Tractatus Tractatuum*, en waar van Olearius gewaagt *bl.* 79. *Konig Bibl. vet. & nov.*

AQUILANUS, (SCIPIO) heeft een boek geschreven van de stellingen en goetdunkens der Philosophen, die voor Aristoteles tydt gebloeit hebben, dat onder 't opschrift van *Placita Philosophorum, qui ante Aristotelem floruerunt*, in het jaar 1587 te Venetië opgestelt en uitgegeven wierdt. Men vindt nog eenen SEBASTIANUS AQUILANUS, die eene verhandeling van de koortze en Fransche ziekte te zamen gebragt heeft, die, ten tytel voerende: *Tractatus de febri sanguinea & morbo Gallico*, in het jaar 1516 gedrukt wierdt. *Konig Bibl. vet. & nov.*

AQUILEJA, aan de zamenvloeijing van de Ansa en van de Torre, eene stadt van Italië in Frioul, met den tytel van een patriarchschap, waar van de zetel tegenwoordig Udine is. Deze stadt is eertyds van zo veel belang en aanzien geweest, dat men de zelve het twede Rome noemde. De schryvers spreken verschillende van haren oorspronk. Eenigen zeggen, dat zekere Aquilus, met Antenor van Troje gekomen, de eerste fondamenten daar van gelegt

legt heeft. Anderen geven voor, dat haar naam ontleent is van den overvloedt der wateren, die in de landen of den grondt van deze stadt gevonden wierden; en eenige hedendaagsche schryvers beweren, dat de Romeinen, aan de zamenvloeijing van de Ansa en van de Torre gelegert zynde, deze stadt begonden te bouwen, de welke zy naar den Roomschen adelaar, die in hunne vanen stondt, *Aquila*, en vervolgens *Aquileja* noemden. Maar zonder ons aan deze gedachten, die wat fabelachtig schynen, over te geven, het is beter, dat wy het met *Titus Livius* houden, die zegt, dat het eene Roomsche volkplanting was, die men oprechtte in de landen, die aan de Gauloisen behoort hadden. Aquileja is sedert eene aanzienlyke stadt geworden. De keizer Augustus vergrootte de zelve, versierde ze, en nam daar in veel genoegen. Hy was in deze stadt, wanneer Herodes de Grote zyne zonen, Alexander en Aristobulus, voor hem quam beschuldigen, gelyk *Josephus* aantekent. Tiberius hieldt ook eenigen tydt zyn hof te Aquileja, alwaar Vespasianus tot keizer uitgeroepen wierdt. De dwingelandt Maximinus belegerde deze stadt, en wierdt in het jaar 237 gedurende dit beleg gedood. In deze gelegenheit gaven die van Aquileja byzondere blyken van hunne trouwe voor Rome: want gebrek aan koorden tot hunne bogen hebbende, sneden zy het haair van hunne vrouwen af, waar van zy koorden maakten. De Roomsche raadt, ter gedachtenisse van zulk een gedenkwaardige zaak, en van den yver van deze vrouwen, wydde sedert ook eenen tempel aan Venus de Kale. Onder de volgende regeeringen ontfing Aquileja nog nieuwe voordeelen, en was in het begin van de V eeuw zeer aanzienlyk, volgens het gene Ausonius daar van verhaalt.

Maar om van de grootheit van Aquileja overtuigt te zyn, is het genoeg, aan te merken, dat haar omtrek was van twaalf duizent schreden, dat zy de verblyfplaats is geweest van verscheide keizers, en dat zy de voormuur van Italië wierdt tegen de inbreuken der Barbaren. Attila nam in den jare 452 deze stadt in, en verwoestte de zelve ten eenemaal. Luitprand zegt, dat St. Cyr de verwoesting van deze stadt voorzeide. Narses herbouwde de zelve, en de Lombarden onderwierpenze, en verwoestten ze wederom in 't jaar 590. Maar Karel de Grote het ryk der Lombarden vernietigt hebbende, quam Aquileja aan de keizers en koningen van Italië. Sedert behoorde de zelve in verscheide tyden aan de hertogen van Frioul, aan de patriarchen, aan de Venetianen, en aan het huis van Oostenryk in Duitschlandt. Tegenwoordig is deze stadt, eertyds zo beroemt, alleen door eenige visschers bewoont. De quade lucht verjaagt alle andere inwoners van daar. *Strabo lib.* V. *Plinius lib.* III. *cap.* 19. *Pomponius Mela lib.* II. *Titus Livius lib.* XXXIX. *&* XL. *Herodian. lib.* VIII. *Capitolin. in Maxim. Josephus Oudh.* XVI. 7. *Paul. Diac. Luitprand. J. Bonifacio Hist. Marc. Trevis. Leand. Albert. Descr. Ital. J. Candido Comment. d'Aquil.*

Kerkelyken, Patriarchen, en grote mannen van Aquileja.

Hoewel de voordeelen van Aquileja haar, zo wel als Rome, den naam van eene stadt by uitnementheit verkregen hadden, hare kerkelyke grootheit was niettemin nog meerder dan haar tydelyke luister: want zo men de overleveringen geloven mag, hadde de Euangelist Marcus zelf deze kerke gesticht; en men vindt 'er zelfs eenigen, die menen, dat hy hier zyn Euangelium geschreven heeft; doch anderen zeggen, dat hy dat te Rome in 't Latyn geschreven hadt, maar dat hy het zelve hier op een rots aan den oever der zee in het Grieksch vertaalt, en de kerke aan deze plaats door zyne lere gesticht heeft. Na hem zoude Hermagoras gevolgt zyn; en verders hebben zy doorluchtige navolgers gehad, en onder anderen Hilarius, Chrysogonus, Valerianus, Chromatius, Theodorus, enz. welke in vervolg van tydt door de R. kerke voor heiligen erkent zyn. Maar nooit heeft de geestelykheit van de kerk van Aquileja meer gebloeit in grote mannen van Godvruchtigheit en geleerdheit, dan in den tydt van de bisschoppen Valerianus en Chromatius. Fortunatianus, die zo geyvert hadt voor de rechtzinnigheit, liet zich door de Arianen verleiden, en was de eerste oorzaak van den val van den paus Liberius, gelyk Hieronymus heeft aangemerkt. De kerk van Aquileja versoeide deze trouwloosheden, maar verviel vervolgens zelfs in het ongeluk van de scheuring. Dit gebeurde in het jaar 553 over de zaak der drie kapittelen, waar van elders breder gesproken wordt. De bisschoppen van Istrië, van Ligurië, van den staat van Venetië, en eenige anderen vergaderden te Aquileja, en versoeiden, onaangezien het verbodt van den paus Vigilius, door openbare geschriften het gene door het vyfde algemene Concilie bevolen was. Alles, wat de pauzen met hulp des keizers daar tegen deden, was vruchteloos, tot dat in het jaar 698 deze onlusten gestilt wierden. Ondertusschen hadden de afgescheurde kerkvoogden den naam van patriarch gegeven aan den aartsbisschop van Aquileja, dien zy als hun hoofdt erkenden, en sedert hebben zy altoos den zelven eertytel behouden. Wanneer de Lombarden in Italië quamen, week de patriarch van Aquileja naar Grado. Sedert benoemden de genen, die te Aquileja gebleven waren, een anderen. Dit was oorzaak van eene nieuwe scheuring. De paus ondersteunde den kerkvoogdt van Grado, en de Lombarden dien van Aquileja. Deze zaak hadt droevige gevolgen, tot dat Peponius, patriarch van Aquileja, de rust volkomen herstelde: want hy vereenigde niet alleen de twee kerken; maar dewyl hy kanselier van den keizer Koenraad den II was, die hem zeer beminde, gaf deze prins hem en zyne navolgers het hertogdom van Frioul, en het marquisaat van Istrië. Men zegt, dat Peponius Aquileja deedt bemuren, en dat hy ter eere van de H. Maagdt eene prachtige kerk bouwde, waar in hy een groot getal klerken onderhieldt om den dienst waar te nemen. De keizers Henrik de III en Henrik de IV bevestigden de gift, door hunnen voorzaat keizer Koenraad den II aan de patriarchen van Aquileja gedaan. Maar dewyl de lucht van deze stadt gansch ongezont was, vestigden de volgende kerkvoogden zich te Udine, dat zy het nieuwe Aquileja noemden, onder voorwaarde, dat de burgers van de eene stadt het ook van de andere zouden zyn. Maar het oude Aquileja wierdt sedert geheel verlaten, gelyk reets aangemerkt is. De patriarch quam daar maar eenmaal des jaars met zyne geestelykheit, om aldaar den dienst te doen. De graven van Goritie poogden te vergeefsch Frioul te vermeesteren, hoewel zy alreets eenige plaatsen ingenomen hadden. De patriarchen van Aquileja verloren Frioul omtrent het jaar 1420 door de onvoorzichtigheit van den patriarch Lodewyk Techio, die vermetelyk de Venetianen boorloogde, op hope van den bystandt der Hungaren, zyne bondgenoten. De graaf Philippus van Arcelli, overste van de krygsmacht der Republyk, ontblootte hem van zyne staten, en Venetië plantte aldus den standaardt van S. Marcus op de zegetekens der navolgers van den zelven S. Marcus, die onderdanen van deze Republyk geworden zyn. Zie daar, wat het lot van Aquileja geweest is, zo beroemt, en zo vruchtbaar in doorluchtige mannen. Want het is de geboorteplaats geweest van paus Pius den I; van S. Cyr; van S. Epiphanius, bisschop van Pavie; van Chromatius, die het van Aquileja zelf was, en die dikwils genoemt wordt in de brieven van Hieronymus; van Paulus Diaconus, die de historie der Lombarden geschreven heeft, en van verscheide andere grote mannen. De keizer, als meester van Aquileja, meent het recht te hebben om de patriarchen te benoemen; maar de Staat van Venetië, om allen twist te myden, heeft een middel gevonden om den stoel nooit ledig te doen worden, gevende aan den tytel-voerenden patriarch, die zyn verblyf te Udine houdt, dat onder de Republyk behoort, de macht om een coadjuteur te kiezen; dat hy niet nalaat voor 't belang van zyne familie te doen, in welke hy, zo veel mogelyk is, deze waardigheit tracht te behouden. Hier door is de keizer van de benoeming van 't patriarchschap van Aquileja versteken; en de coadjuteur benoemt zynde wordt terstondt door den raadt, onder den tytel van *Eletto d'Aquileja*, bevestigt. Dewyl deze patriarchen altoos veel met die van Grado uitstaande hebben gehad, zo heeft by gelegenheit van eenen Ulrich, patriarch van Aquileja, het feest van den Vetten Donderdag te Venetië zynen oorspronk genomen; want deze kerkvoogdt, te Grado gekomen zynde, om zynen mededinger te verrasschen, wierdt gevangen met twaalf kanunniken, en sedert wederom in vryheit gestelt, op voorwaarde van jaarlyks te Venetië te zenden eenen stier, twaalf varkens, en twaalf broden. *Condido Mem. d'Aquil. Sabellic. Antiq. d'Aquil. & Ennead. Luitprand. Paul. Diac. Blondus. Platina. Baron. Amelot de la Houssaie hist. de Venise.*

Conciliën van Aquileja.

Het eerste concilie van Aquileja wierdt vergadert in 't jaar 381, onder het opperpriesterschap van den paus Damasus. De bisschoppen van 't vikariaat van Italië, dat men tegenwoordig Lombardyë noemt, waar van S. Ambrosius van Milanen en S. Valerianus van Aquileja de hoofden waren, en de afgezondenen van de kerken van Vrankryk en van Africa bevonden zich daar, ten getale van 32. S. Justus van Lions woonde het zelve by. Men onderzocht 'er de zaak van Palladius en van Secondianus, bisschoppen van Illyrië, die met den priester Attalus, als Arianen, veroordeelt wierden. Dit concilie is vermaart, hoewel het zelve maar uit eene sessie bestaat, die gehouden wierdt sedert een uur na de middag, tot 7 uren, op den 5 September. Men schreef aldaar een brief aan de keizers Gratianus, Valentinianus den II, en Theodosius den Groten, tot de vereeniging der Oostersche kerken, en om het houden van een concilie te Alexandrië te verzoeken. Omtrent het jaar 400 hieldt Chromatius eene vergadering tegen de Origenisten. Na de viering van het vyfde algemene concilie verwierpen de bisschoppen van Istrië, van Ligurië, en van den staat van Venetië, in eene vergadering, in het jaar 553 te Aquileja gehouden, alles, wat tegen de drie kapittelen gedaan was, als reets aangeroert is; en in het jaar 698 veroordeelden zy nog in een nieuw synode de besluiten van het zelve vyfde algemene concilie. Omtrent dezen tydt bragt paus Sergius de afgescheurde kerkvoogden door zyn beleidt wederom tot hunnen plicht en het algemene ligchaam der kerke. Gregorius de XII, die in het concilie van Pisa afgezet was, vergaderde in 't jaar 1409 eenigen van zynen aanhang; en zich in het kerkgebiedt van Aquileja bevindende, hieldt hy aldaar eene vergadering by wyze van een synode in de maandt September, daar hy een geschrift deedt lezen, dat hy hadt doen opstellen, waar in hy een verdrag voorstelde tot vereeniging van de kerke, volgens het verhaal van Theodorus van Niem, die een brief van Gregorius bybrengt. Rainaldi noemt dit synode het synode van Frioul. Men telt nog onder de synoden van Aquileja het provinciale concilie, dat de patriarch, François Barbaro, in het jaar 1596 te Udine hieldt, tot hervorming der zeden. Men maakte daar negen canons. De zelve kerkvoogdt hadt in het jaar 1595 synodale bevelen uitgegeven. *Bini. Sirmond. Labbé in edit Concil. Theod. de Niem. Hist. Spond. & Rainaldi in Annal.*

AQUILEUS. (Lucius) Zie ACHILLEUS.

AQUILIA, *Aquilia familia*, een van de outste en edelste geslachten van Rome, dat verscheide grote mannen voortgebragt heeft, waar van in 't vervolg in het byzonder gesproken wordt, onder den naam van AQUILIUS.

AQUILIA SEVERA (Julia) was eene schone Vestaalsche non, waar op de keizer Heliogabalus verliefde. Hy trouwde met haar, hoewel zulks, volgens het gevoelen der Romeinen, eene heiligschennis was; maar de schandelykste misdaden waren voor dezen vorst niet hatelyk. Hy beroemde zich zelfs, dat hy alleen met deze Vestaal trouwde, op dat van haar en van hem, die opperpriester was, een Goddelyk nakomelingschap mogt voortkomen.

Maar dewyl hy veranderlyk was in zyne minneryen, verstiet hy haar wel haast; doch nam haar vervolgens wederom voor de twede maal. Men meent, dat zy eene dochter was van Aquilius Sabinus. Men vindt van deze Aquilia Severa een koperen gedenkpenning, op welkers andere zyde de beschermgodt (*Genius*) van de stadt Alexandrië gezien wordt. *Herodian. Lamprid. & Xiphilin. in Heliog. Tristan Comment. hist.*

AQUILICINIA, AQUILICIA, wierden de feesten genoemt, die men te Rome vierde ten tyde van grote droogte, om regen van de Goden te verkrygen. De priesters wierden genoemt *Aquilices*, (*quia aquam eliciebant*) om dat zy door hunne gebeden de regen op aarde deden vallen. *Danet.*

AQUILINUS was de naam van verscheide burgermeesteren te Rome.

AQUILINUS (C. VETTIUS) was burgermeester in 't 878 jaar van Rome, het 125 na Christus, onder 't keizerryk van Adrianus.

VETTIUS AQUILINUS was burgermeester onder Marcus Aurelius, in 't 915 jaar van Rome, het 162 na Christus, en een van zyne staatsraden. Hy is mogelyk de zelve met den voorgaanden. *Pagi. Gruterus.*

AQUILINUS, (JUNIUS) burgermeester in 't 1002 jaar van Rome, het 249 na Christus, onder den keizer Philippus.

VETTIUS AQUILINUS, burgermeester en hoofdschout van Rome onder Diocletianus in 't 1039 jaar van Rome, het 286 na Christus.

AQUILINUS, of ACYLINUS, een der martelaars van Scillis in Africa, die te Carthago in 't jaar 200 gemartelt wierden. Zie de handelingen van hun martelaarschap onder de *Acta sincera &c. van Th. Ruinart.*

AQUILIUS, van het out en adelyk geslacht van Aquilia, was de zoon van een zuster van Collatinus, en verklaarde zich ten voordeele van Tarquinius Superbus, dien men onttroont hadde.

AQUILIUS, veldheer der Romeinen in Duitschlandt onder Vespasianus, wierdt door Claudius Civilis, legerhoofdt der oude Batavieren, overwonnen aan de oevers van den Rhyn. Deze nederlaag, die het verlopen van de krygsbenden der bondgenoten veroorzaakte, viel voor in het jaar 70. *Tacitus Hist. lib.* IV. *cap.* 15

AQUILIUS, (CAJUS) bygenaamt *Tuscus*, was Roomsch burgermeester en een beroemt krygsoverste. Het burgermeesterschap bekleedde hy met T. Cicinius Sabinus in 't 268 jaar van Rome, het 486 jaar voor Christus. De laatste hadt de Volsciers met veel moeite overwonnen; doch Aquilius hadt de Herniciers gemakkelyker bedwongen; waarom hy slecht de eere van de kleine triomph genoot, die de Romeinen *Ovatio* noemden. *Livius. Flor. Justin. Plutarch.*

AQUILIUS CNEUS. Zie CNEUS.

AQUILIUS CORVUS, (LUCIUS) was Tribunus militum omtrent het 367 jaar van Rome, na de inneming van Rome door de Gauloisen.

AQUILIUS FLORUS, (CAJUS) was burgermeester in 't 495 jaar van Rome, het 259 jaar voor Christus met L. Cornelius Scipio, die de Carthaginenzen op 't eilandt Corsica versloeg.

AQUILIUS GALLUS, (CAJUS) was een rechtsgeleerde, die ten tyde van Cicero geleeft heeft. Hy hadt de rechten van den opperpriester Q. Mutius Scævola geleert, en wierdt tot rechter aangestelt in verscheide netelige zaken, waar omtrent hy zich zo wel gedroeg, dat hy veel achting en aanzien verkreeg. Hy gaf blyken van zyne billykheit in de zaak van Q. Vitellius Varro, de welke, op 't uierste ziek zynde, aan zyne erfgenamen bevolen hadde eene grote somme gelds als een schuldt te betalen aan Octacilia, die zyne meestéresse was. Maar sedert herstelt zynde, vorderde deze speelpop die somme, zich bedienende van de bekentenis, die Varro gedaan hadde, dat zy dit geldt aan hem geleent hadde. Aquilius Gallus ontdekte het bedrog. Hy schreef over dit onderwerp een boek *de dolo malo*. Hy heeft ook andere schriften nagelaten: *De Posthumorum institutione*; *De stipulatione*, en andere, die dikwils in 't Codex en in de Pandecten aangehaalt worden. *Rutilius in vit. Jurisc. Panzirollus in Ict. lib.* I. *cap.* 12. *Rupertus in Comm. ad Enchir. Pomponii.*

Verscheide schryvers hebben gemeent, dat Aquilius Gallus de schryver was van de wet *Aquilia, de damno injuria* genaamt. Maar het is zeker, dat de zelve lang voor dezen rechtsgeleerden geschreven is. Men eigent de zelve toe aan eenen Aquilius, die gemeentsman was; en dat is het gevoelen van Ulpianus. Maar het is bezwaarlyk te weten, in wat tydt hy geleeft heeft, zo het niet de zelve L. Aquilius Corvus was, die hier voor genoemt is, en omtrent het 367 jaar van Rome leefde. Deze wet was ingestelt tot vergoeding der schaden, die men veroorzaakt hadt. *Ulpian. lib.* XVIII. *ad edict. Anton. August. de Leg. ad senatusc.*

AQUILIUS, (HENRICUS) op zyn Nederduitsch *Hendrik Arentsz*, te Arnhem, de hofstadt van het Staats Gelderlandt, geboren, was een vaardig historieschryver zyns vaderlands zo wel, als een fraai dichter, en daar benevens een goet Godgeleerde en zedekundige, waar van alles zyne uitgegeve schriften overvloedige bewyzen kunnen geven, zynde die alle in de Latynsche tale begrepen, en ten opschrifte dusdanige tytels voerende:

Chronici Gelriæ compendium. Colon 1567. *in* 8. *Lugd. Batav.* 1609. 4. *cum Petri Scriverii additamentis & observationibus.*

Moralium libelli III.

Progymnasmatum de Passione Domini libri III.

Paraphrasis in orationem Dominicam, & duces Gelricos, carmine elegiaco. Colon 1566.

Fr. Zweertii Athen. Belg. A. van Slichtenhorst Tooneel van Gelderl.

AQUILIUS (LUCIUS) was schout in Sicilië omtrent het 578 jaar van Rome.

AQUILIUS MANIUS wierdt als afgezant gezonden aan den koning Mithridates, die hem wredelyk deedt sterven; waarom *Arnobius* en *Minutius Felix* hem vergelyken by Regulus. *Plinius lib.* XXXIII, *cap.* 3, zegt, dat men hem gesmolten gout in den mondt goot. *Cicero* spreekt 'er van in de Maniliaansche wet.

AQUILIUS (MARCUS) was burgermeester met Marius in het 653 jaar van Rome, het 101 voor Christus.

AQUILIUS NEPOS (MARCUS) was burgermeester in het 625 jaar van Rome, het 129 voor Christus, met C. Sempronius Tuditanus. Hy hadt een groot verschil met Perpenna, die de triomph vorderde, om dat hy Aristonicus, die zich een zoon van Attalus noemde, overwonnen hadt. Aquilius beweerde, dat deze eere hem niet toequam, om dat hy zyne overwinning voltooit hadt buiten het jaar van zyn burgermeesterschap. Perpenna stierf, eer men over deze zaak geoordeelt hadt, en hy ontfloeg aldus het Roomsche volk van de noodzaaklykheit om aan een dapper krygshoofdt de triomph te ontzeggen. Aquilius bragt het gene aan de oorlogen van Asië ontbrak ten einde; maar men beschuldigde hem, dat hy zich van oneerlyke middelen bedient hadt, als onder anderen, dat hy de wateren hadt doen vergiftigen. *Livius. Florus. Justin. Plutarchus. Cassiodorus.*

AQUILIUS NIGER was een schryver, die van den oorlog van Modena geschreven hadt; welken eenige hedendaagsche schryvers voor *Aquinius Suger* genomen hebben, waar van in 't vervolg gesproken wordt. *Suetonius in August.* Zie AQUINIUS SUGER.

AQUILIUS SABINUS, een groot Roomsch rechtsgeleerde, leefde in de III eeuw, en wierdt de Cato van zyne eeuw genoemt. Hy was burgermeester met Silius Messala in het 967 jaar van Rome, het 214 na Christus; en met Sex. Cornelius Anullinus in het 969 jaar van Rome, het 216 na Christus. Men heeft gemeent, dat hy de vader was van Aquilia Severa, eene Vestaalsche non, met de welke Heliogabalus trouwde, als hier voor gezegt is. Deze wrede vorst wilde zich van Sabinus ontslaan, die op de wonderlykste wyze der werreldt gered wierdt. Lampridius verhaalt het zelve aldus. „ De keizer, (zegt hy) een hoofdman van zyne „ lyfwacht hebbende doen roepen, beval hem zich te ontslaan „ van Sabinus, een burgermeesterlyk persoon, aan wien Ulpianus „ zyne werken hadt opgedragen. Deze hoofdman, die een wei„ nig harthorende was, verbeeldde zich, dat men hem geboden „ hadt Sabinus uit de stadt te doen gaan, waar uit hem alreets de raadt „ hadt doen vertrekken. Hy volvoerde den last, dien hy meende dat men hem gegeven hadt, en aldus behieldt de harthorentheit dezen doorluchtigen man in het leven. Deze woorden van dien historieschryver betuigen genoegzaam, dat Ulpianus aan dezen Aquilius Sabinus zyne een en vyftig boeken hadt opgedragen; en dat Cujaciusen Casaubonus misgetast hebben, zich inbeeldende, dat het aan Masurius Sabinus was, die in den tydt van Augustus en Tiberius leefde, gelyk elders gezegt wordt. Daar is omtrent twee hondert jaren tyds tusschen den eenen en den anderen verlopen. Aquilius was de vader van Fabius Sabinus, een groot rechtsgeleerde, welken de keizer Alexander Severus verkoos tot een van zyne raden van staat. De zelve Lampridius spreekt 'er aldus van: „ En „ op dat gy weten moogt, welke de raden van dezen vorst wa„ ren, ik zal u eenige der zelven noemen, Fabius Sabinus, zoon „ van een anderen Sabinus, een man van eene verheve deugdt, en „ de Cato van zynen tydt; enz. *Lampridius in Heliog. & Alex. Severo. Rutilius in vit. Jurisc. in Fab. Sabino. Tristan Comment. hist. &c.*

AQUILIUS SEVERUS, dien anderen *Achillius* en *Asilius* noemen, een historieschryver en dichter, heeft omtrent het einde van de IV eeuw geleeft. Hy was een Spanjaardt van geboorte, en van het zelve geslacht van dien Severus, aan wien Lactantius twee boeken met brieven geschreven hadt, gelyk Hieronymus heeft aangemerkt. Aquilius Severus maakte een werk in onrym en in vaarzen, dat gelyk als een dagverhaal van zyn leven was, en genoemt is *Hodæporicon*. Hy stierf onder het keizerryk van Valentinianus omtrent het jaar 375. *Hieron. de script. Eccles. cap.* 3. *Honor. August. de Lum. Eccl. lib.* I. *Glandorpius in Onomast. Rom. pag.* 113. *Aulus Gellius* gedenkt nog eenen CNEUS AQUILIUS, een blyspeldichter.

AQUILO, een windt, die uit het Noorden waait, en die gemeenlyk kout en droog is. De dichters verbeelden ons den zelven met een slangenstaart, hebbende den baardt en de haairen met sneeu en ys bedekt. Hesiodus, die ons de geslachtrekeninge der winden geeft, maakt dezen, zo wel als de anderen, een zoon van de sterren en van den morgenstondt. De Hebreeuwen betekenden gemeenlyk het Noorden door de slinker zyde; het Zuiden door de regter zyde; het Westen door het achterste gedeelte, en het Oosten door het voorste; volgens de gesteltheit van een mensch, die het aangezicht naar 't Oosten gekeert heeft; als af te nemen is uit het geen men leest *Genes.* XIII. 9. 10. 11. *Danet.*

AQUILONIA, eene stadt. Zie AGNONE.

AQUILONDA, *Aquilunda*, een groot meir van Africa in Ethiopië. Het legt aan den voet der bergen van de Zon, op de grenzen der koninkryken van Congo en van Angola, en van de Gallen of Giasche volkeren. Dit meir besluit vele eilanden, en geeft den oorspronk aan verscheide rivieren, waar van de voornaamste zyn, de Barbela, de Danda, en de Coanza. *Baudrand.*

AQUILONIUS. Zie AQUILLONIUS.

AQUILONIUS, (BERTILUS, of LIBERTUS) een Deen van geboorte, zo wel in de Grieksche outheden, als Latynsche dichtkunde byzonderlyk bedreven, heeft in het jaar 1639 in quarto uitgegeven. *Similitudinum Atticarum libri septem*, en in het jaar 1640:

Poëmatum

Poëmatum libri XL. *Bartholinus in Danis pag.* 14. *Konig Bibl. vet. & nov.*

AQUILOVICANUS, (Minutius) geboren in het landschap Vrieslandt, heeft geschreven: *Examen thesium Theologicarum Jacobi Capelli*, of onderzoek der godgeleerde stellingen van Jacob Capelle wegens de Nederlandsche kerkberoertens, nevens eene naaukeurige overweging of het niet beter was, dat men de gevoelens van Arminius wat inschikte en toegaf, dan die 't eenemaal veroordeelde en verwierp. 't Zelve boek liet hy in den jare 1624 drukken in 8. *Konig Bibl. vet. & nov.*

AQUIN, eene stadt. Zie AQUINO.

AQUINIUS, of AQUINUS, een Latynsch dichter, leefde omtrent de CLXXX Olympiade, dat is te zeggen, het 693 jaar van Rome, ten tyde van Catullus en Cicero. Deze laatste spot in zyne *Quæstiones Tusculanæ* met Aquinius, die een elendig dichter was. En Catullus handelt hem van gelyken, hem op eenen rei plaatsende met Cæsius en Suffenus, die men verachtte, als de slechtste rymelaars, die te Rome waren.

AQUINIUS, een Zweed, een Dominikaner monnik, heeft omtrent het jaar 1494 geleeft. Hy was een philosooph en wiskunstenaar, en heeft verscheide werken nagelaten, de welke doen zien, dat hy veel geleert hadt. *Sixt. Sen. Bibl. Anton. Sienn. de Script. Domin. Gesner. in Bibl. Simler. Possevin.*

AQUINIUS SUGER, een Latynsch historieschryver, heeft in de eerste eeuwe geleeft. Hy schreef het leven van Cæsar Augustus, gelyk men afnemen kan uit de schryvers, die hem aanhalen. Eenige hedendaagsche schryvers hebben gemeent, dat hy de zelve was met *Aquilius Niger*, waar van hier voor gesproken is. *Gesner. in Bibl. Glandorpius in Onomast. La Popeliniere Hist. des Histor. Vossius de Hist. Latin.*

AQUINIUS, of AQUINAS. Zie AQUINO. (Philippus D')

AQUINO, dat de Latynsche schryvers *Aquinum* noemen, eene stadt van Italië in het koninkryk van Napels, en het landschap Lavoro, met een bisdom, behorende onder dat van Capua. De ouden hebben deze stadt in Latium geplaatst; en om die reden geven de bisschoppen van deze stadt, zo wel als die van Fondi, van Gaëta, en van Sora voor tot de provincie van Rome te behoren. Aquino is eene zeer oude stadt, en eene volkplanting der Romeinen geweest. Titus Livius, Tacitus, Ptolomæus en Plinius maken daar van gewag. Sedert is de zelve byna geheel verwoest, en tegenwoordig niet aanmerkelyk, dan om dat zy de geboorteplaats is geweest van *S. Thomas van Aquino*. Zy is ook het vaderlandt geweest van *Pescennius Niger*, volgens Herodianus, en dat van den dichter *Juvenalis*. *Victorinus*, die *de Paasch-cirkel* geschreven heeft, was van Aquitanië, en niet van Aquino, gelyk eenige schryvers gezegt hebben. Aquino heeft den tytel van een graafschap, behorende aan den huize der hertogen van Sara. *Titus Livius lib.* XXVI. *Tacitus lib.* XVII. *Hist. Herodian. lib.* II. *Ptolomæus. Plinius. Cluverius. Leand. Alberti.*

AQUINO (Lodewyk Hendrik D') wordt van zommigen voor zyn broeder, van velen voor zyn zoon gehouden. Colomesius is onder het laatste getal. Zeker is 't, dat hy in den zelven tydt gebloeit heeft, mede een Jood geweest, en Christen geworden is, en insgelyks een jaargeldt van de geestelyken getrokken heeft, en niet minder, als Philips ervaren in de Hebreeusche tale geweest is, uitwyzens zyne vertalingen daar uit in het Latyn, te weten:

Commentarius Rabbi Levi, filii Gersonis, in librum Jobi, seu in V *prima capita. Paris.* 1622. *in* 4.

Scholia Rabbi Salomonis Jarchi in librum Esther, item Excerpta quædam ex Talmudo & Jalcut in eundem librum. Ibid. 1622. *in* 4.

Antonius D'Aquino, Philippus zoons zoon, is lyfdoctor van koning Lodewyk den XIV van Vrankryk geweest. *Colomesius Gall. Orient. pag.* 254. 256. *Bayle Dict. Crit.*

AQUINO, (Philippus d') in 't Latyn *Aquinas*, of *Aquinius* geheten, wierdt zeer vermaart wegens zyne kennisse in de Hebreeusche tale, de welke hy te Parys ten tyde van koning Lodewyk den XIII leeraarde, en verscheide boeken, welke hy in 't licht gaf. Hy was afkomstig van de stadt Aquino in het koninkryk van Napels, waar van hy ook benoemt wierdt; maar was anders te Avignon geboren, verliet het Jodendom, wierdt Christen, en trok een zeker jaargeldt van de Fransche geestelykheit; gelyk te zien is uit zyne opdracht voor zyne vertaling *de l'Arbre de Cabale*. Hy wordt ook aangetrokken in het rechtsgeding van den beruchten Marquis d'Ancre. Simon de Muis roemt zyne Hebreeusche taalkunde ten alleruiterste in zyne vertalinge en uitlegging van den XXXV Psalm. Valerius de Flavigni, hoogleeraar in de Hebreeusche tale in de koninklyke academie te Parys, veracht hem in 't tegendeel ruim zo veel, en, sprekende over den Bybel van *Le Jai*, zegt uitdrukkelyk, dat Aquino den Hebreeuschen text zodanig verwrongen en bedorven heeft, dat er nergens een goede zin in overgebleven of te vinden was. Hoe het daar ook mede gelegen is blyft onzeker; vast gaat het, dat hy zeer berucht is geworden door zyne schriften, welke zyn:

Dictionarium Hebræo-Chaldæo-Talmudico-Rabbinicum. Te Parys 1629, in folio.

Les Racines de la Langue sainte, ad formam cubi Hutteriani. Te Parys gedrukt in 't jaar 1620, in 16.

De vertaling in 't Italiaansch van de zinspreuken der oude leeraars van de Joodsche kerk, byeen vergadert door den Rabbi Simeon, zoon van Gamaliël.

L'Exposition des XIII manieres, dont les anciens Rabins se sont servis pour expliquer le Pentateuque. Te Parys in 4. in 't jaar 1620.

L'Interpretation de L'arbre de la Cabale, enrichi de sa figure tirée des anciens autheurs Hebreux. Te Parys op kosten van den schryver in 8. in 't jaar 1625 gedrukt.

Discours du Tabernacle & du Camp des Israëlites. Te Parys by Th. Blaise in 't jaar 1623 in 4o. gedrukt.

Explications litterales, allegoriques & morales du Tabernacle, que Dieu ordonna a Moïse, des habits des Pretres, & de la facon, qu'on consultoit le Rational en la loi ancienne, ensemble de la forme des sacrifices Judaïques; le tout curieusement receuilli & fidellement traduit des plus sçavans & anciens auteurs Hebreux: avec un discours du camp des Israëlites, & la Description des Pierreries du Rational du grand Pretre ajoutez a la fin pour la seconde Edition, revue par l'Auteur. Te Parys, op kosten van den schryver, in 't jaar 1624 in 4o.

Bechinas Olam, ou l'Examen du Monde, de Rabbi Jacob.

Sentences morales des anciens Hebreux, & les treize modes, desquels ils se servoient pour interpreter la Bible. Te Parys, by Jean Lacquehay, in 't jaar 1629 in 8o.

Phil. Aquinatis, Hebraicæ Linguæ Profess. Lacrymæ in Obitum illustriss. Cardinalis de Berulle. Te Parys by Joan Bessin, 1629. in 8o.

Colomesius Gall. Orient. Simeon de Muis sur le Pseaume XXXV. *Bayle Dict. Crit.*

AQUINUS, (Cornelius) kolonel van een legioen onder het keizerryk van Galba, diende in het leger van Fontejus Capito in Duitschlandt, en deedt, met bewilliging van Julius Valens, die mede kolonel was, dezen veldheer doden door Crispinus, een hoofdman over hondert, onder voorwendsel, dat hy het keizerryk met geweldt wilde bemachtigen. Men gaf voor, dat Aquinus en Valens Capito hadden doen ombrengen, om dat zy hem niet in den opstandt hadden kunnen inwikkelen, waar toe zy hem zochten te bewegen; maar Galba nam de moeite niet om dit geheim te onderzoeken. *Tacitus Hist. lib.* I. *cap.* 58. *lib.* III. *cap.* 62.

Koningen van Noorwegen.

AQUINUS de I, koning van Noorwegen, leefde in de XIII eeuw. Hy was een vorst, die gene goede neigingen hadt, en wierdt bygenoemt *de Tyran*. Hy volgde op Magnus den IV in 't jaar 1232. Niets was voor hem heilig, en hy beroofde de kerkelyke goederen met zo veel onbescheidenheit, dat paus Gregorius de IX hem dreigde in den ban te doen, indien hy daar in voortvoer. Hy wierdt bezocht met het verlies van eenen zone, dien hy hadt, Henrik genoemt, die een goeden naam naliet. Aquinus zelf stierf in het jaar 1263, na eene regeering van 31 jaren. *Crantz.*

AQUINUS de II, koning van Noorwegen, was een broeder van Erik, de Zweed genoemt, en volgde op den zelven omtrent het jaar 1300. Hy regeerde vyftien jaren, tot in het jaar 1315, wanneer men Magnus, zynen neef, den zoon van Erik, die ook koning van Zweden was, in zyne plaats op den troon stelde. *Crantz. Olaus Magnus. Dogliani.*

AQINUS de III was een zoon van Magnus, die ook koning van Zweden was, en die om zyne ongebondenheden van den troon gestoten wierdt. Hy volgde op hem in het ryk van Noorwegen in 't jaar 1316; doch regeerde maar 2 jaren. Indien hy langer geleeft hadt, zouden zyne verdiensten hem misschien eene kroon verkregen hebben, welke de Zweden gaven aan Albert van Mekelenburg, den zoon van hertog Albert, en van Euphemia, zuster van den zelven Magnus, die Smeck toegenaamt was.

AQUINUS de IV was een neef van Aquinus den III, en zoon of kleinzoon van Magnus Smeck. Verscheide schryvers maken maar eenen koning van deze twee prinsen van den naam van Aquinus, om dat de eerste maar twee jaren regeerde. Hy trouwde met Margareta, dochter van Valdemar den III, koning van Denemarken, dat eene moedige en heerschzuchtige prinses was. Gelyk Aquinus in het jaar 1359 op zynen vader in het koninkryk van Noorwegen volgde, alzo tradt zyne gemalin Margareta in 't jaar 1375 in 't bezit van 't koninkryk van Denemarken. Deze vorstin, met twee kronen niet te vrede, verkreeg zich door den oorlog nog die van Zweden daar toe. Zie Margareta, koninginne van Denemarken en Zweden. Eenige schryvers menen, dat Aquinus reets voor dezen oorlog gestorven was. Hy hadt een eenigen zoon gehad, genaamt Olaus, die een prins was van grote hoop, doch hy stierf in den bloei van zyne jaren. *Crantz. Puffendorf Inleid. tot de hist.* II. *Deel.*

AQUIRON, een keizerlyk kasteel naby Nicomedië, beroemt door den doop, welken de grote Konstantyn aldaar ontfing in den jare 337, en door zyne doodt, die weinig tyds daar na op de zelve plaats volgde. *Socrates cap.* 40. *Euseb. cap.* 62.

AQUITA, eene provincie van Japan. Zie AQUI.

AQUITANIE, een derde deel van het oude Gaule, of Gallia. De keizers hebben het zelve in verscheide tyden verscheidentlyk verdeelt. Julius Cæsar, Augustus en Adrianus hebben het meeste tot deze verscheidenerlei verdeelingen toegebragt. Het Aquitanië van Julius Cæsar was besloten tusschen de rivier de Garonne, de Pireneen, en den Oceaan. Hy hadt het zelve onderworpen door zynen schatmeester (*Quæstor*) Crassus; maar hy gaat wat te verre in zyne Commentariën, wanneer hy beweert, dat het niet week voor de twee andere gedeeltens van Gaule. De grenzen, die hy aan het zelve geeft, zyn al te nauw bepaalt, om dat gedeelte van Gaule met de twee andere te vergelyken. Augustus was genoodzaakt de zelve uit te zetten, en andere keizers hebben sedert daar

by gevoegt het geen zy nodig oordeelden. Het Aquitanië van Augustus strekte zich tot aan de Loire uit; en dewyl 'er veertien volkeren van de Loire tot aan de Garonne waren, zo gaf hy 'er zesaan het oude Aquitanië. Deze waren die van Bourdeaux, van Agen, van Angoulême, van Xaintes, van Poitiers, en van Perigeux. Hy noemde het twede Aquitanië deze landstreek, die de eerste in order en waardigheit moeste zyn van de acht andere steden, die overig waren, te weten, Bourges, Clermont, Rodez, Albi, Cahors, Limoges, Mende, en le Puy, tusschen de Loire en de Tarne besloten, maakte hy eene nieuwe provincie, onder den naam van het eerste Aquitanië. De keizer Adrianus sedert de provinciën veranderende, om meer persoonen te begunstigen door de ampten, welke hy hen gaf, of om de regeering beter te schikken, maakte een derde Aquitanië, van de provincie van Bourdeaux de negen volkeren afnemende, die tusschen de Garonne en de Pireneen besloten waren. Dit noemde men Novempopulania, ter oorzake van de negen volkeren, die het zelve uitmaakten. Men vondt 'er echter twaalf steden, waar van gewag gemaakt wordt in de lyst van de provincien van het Roomsche ryk, te weten, Euse, Auch, Dax of Ags, Lectoure, Aire, Bajoene, Cominges, Cosserans, Tarbe, Basas, Bearn, en Oleron. Men vindt de gevoelens der schryvers zeer verscheiden, wanneer men weten wil, welke deze negen volkeren van Novempopulania waren. Ortelius, Vinet, Scaliger, Papyrius Masson, en de vader Monet hebben daar in misgetast, gelyk Petrus de Marca getoont heeft, en hy meent, dat deze negen volkeren waren, de Tarbelianen, die van Euse, van Auch, van Basas, van Bearn, van Aire, van Birroge, en van Comminges, die met die van Cosserans vereenigt waren. Deze verdeeling van Aquitanië en Novem-Populania in het byzonder, met zyne twaalf steden, was nog in standt ten tyde van den keizer Honorius in de V eeuw. Wat den naam van Aquitanië belangt, het is zeker dat het den zelven bekomen heeft van den overvloedt van zyne wateren; en deze oorspronk is het natuurlyker, dewyl Plinius zegt, dat dit gebiedt outtyds *Armorica* genoemt wierdt. Deze naam was genomen van het Gaulische woordt *Armor*, dat een landschap aan zee gelegen betekent. De Romeinen deden verscheide ondernemingen tegen Aquitanië. Pompejus onderwierp de volkeren van Cominges en van Cosserans; en Crassus overwon het overige van het landt, gelyk reets aangemerkt is. Na dat de drie provinciën van Aquitanië een langen tydt aan de Romeinen gehoorzaamt hadden, vielen de zelve den Gothen ten deel. De keizer Honorius stont omtrent het jaar 411, of 412 de Narboneesche provincie, of Septimanië, af aan Astaulphus, koning der Gothen, en aan zyne navolgers; en stondt hen in 't vervolg Spanje af, op dat zy de Alains en de Wandalen van daar verdryven zouden, die zich aldaar gevestigt hadden. Hy zocht middelen om deze Barbaren elkander te doen beoorlogen, op dat zy zich zelf bederven mogten. En in der daadt de Gothen verplichtten de Wandalen over zee te trekken, en in Africa te wyken. Vallia, hun koning, versloeg de zelve in 't jaar 418. Omtrent het jaar 419 stont de patricius Constantius hen een gedeelte van Aquitanië af, dat de koningen sedert geheel te onder bragten. Evarik, die in het jaar 466 begon te regeeren, bragt daar toe het meeste toe, en voldeedt aan de begeerte, die de Gothen hadden om hunnen staat door den Oceaan, de Loire, en de Rhône te bepalen. Alarik was de zoon van Evarik, en volgde op hem in 't jaar 484. Clovis versloeg hem in den veldslag van Vouillé, of van Cyveaux, aan de Clain, in Poitou, in den jare 507, en hy onderwierp zich de provinciën van Aquitanië, welke de Gothen het ryk ontweldigt hadden. Deze prins liet hen Septimania, dat de keizer Honorius hen gegeven hadt, en vergenoegde zich met hen te ontnemen het gene zy in de Gaulen overweldigt hadden. Clovis in het jaar 511 gesturven zynde, en zyne staten onder zyne vier zonen verdeelt hebbende, viel Aquitanië Clodomir, koning van Orleans, ten deel, die in het jaar 524 gedood wierdt; en zyne zonen, Thibaud en Gontier, vermoord zynde, wierdt zyn koninkryk onder zyne broeders verdeelt. Clotarius de I hadt het meeste gedeelte van Aquitanië, dat hy naliet aan Charibert. Maar deze te Blaye gesturven zynde in het jaar 570, ontleedden zyne zonen Gontran, Sigebert, en Chilperik de I het zelve op zulk eene wyze, dat zy het zelve byna door hunne onderlinge afgunst bedorven. Clotarius de II, de jonge, en de grote toegenaamt, vereenigde wederom deze verdeelde stukken van den staat, die hy in 't jaar 628 naliet aan zynen zone Dagobert den I. Deze gaf een gedeelte van Aquitanië aan zynen broeder Charibert, of Aribert, die sturf omtrent het jaar 631, of, volgens anderen, omtrent 't jaar 637. Aldus quamen deze provinciën aan de kroon van Vrankryk, waar aan zy bleven tot omtrent het jaar 668, of 670, na de doodt van Clotarius den III: want de Gascons, die aan den voet der Pyreneen woonden, den yver ziende, die Ebroïnus, opperamptman van het hof, hadt om zynen Clovis, die hy zeide een zoon te zyn van Clovis den II, te doen kennen, en bemerkende, dat de plaatsen van Novempopulania, of het derde Aquitanië, zonder bezettingen waren, namen eenige der zelven weg. Fredegarius verhaalt zelfs, dat de groten van het hof, door Ebroïnus verjaagt zynde, by de Gascons weken, die de zelve tot een opstandt bewogen, en dat het gedeelte van Aquitanië, dat aan de andere zyde van de Garonne was, het juk afwierp zo wel als eenige steden, die aan deze zyde van de zelve rivier waren. Dit heeft men sedert Gasconje genoemt, als elders gezegt wordt. Deze volkeren verkozen zich ondertusschen een byzonderen hertog, Loup genoemt, die men meent een der amtpenaren van den koning Chilperik geweest te zyn. Hy was waarschynlyk een van de genen, welken de opperamptman van 't hof verdreven hadt. Eudes, zyn zoon, of, volgens anderen, zyn schoonzoon, was machtiger; hy nam den tytel van hertog van Aquitanië aan, en onderwierp byna alle de provinciën aan deze zyde van de Garonne. Elders wordt van hem gesproken. Karel Martel, die Aquitanië in het jaar 728 onderworpen hadt, versloeg vervolgens de Saracenen in den veldslag van Tours in 't jaar 732; en in 't jaar 735 liet de doodt van Eudes hem de vryheit om van dit landt naar zyn welgevallen te schikken. Dewyl hy edelmoedig was, liet hy het zelve aan Hunaut, den zoon van Eudes, over, die hem trouw, hulde en dienstbaarheit beloofde aan hem en aan zyne zonen. Hy queet zich nochtans niet van zyne beloften, de wapenen tegen Pepyn opgenomen hebbende. Doch zulks viel tot zyn nadeel uit; want hy wierdt in het jaar 744 overwonnen. Dit ongeluk gaf hem een tegenzin in de regeering, en hy week in een klooster. Gaiffer, zyn zoon, was zyn opvolger. Pepyn beoorloogde hem van het jaar 758, tot het jaar 768, wanneer hy het gehele landt overwon. Hunaut quam toen uit zyn klooster, en deedt een gedeelte van Aquitanië opstaan. Karel de Grote, die op zynen vader Pepyn gevolgt was, quam derwaarts, en eindigde volkomen dezen oorlog in 't jaar 769. Hunaut was by Loup, hertog der Gascons, geweken, de welke de rechtvaardige gramschap des konings vrezende, die hem hadt doen aanzeggen, dat hy dezen vluchtigen monnik aan hem zoude overleveren, zondt hem den zelven ter zelver tydt toe. Aldus wierdt de nakomelingschap van Hunaut van Aquitanië verstteken.

Karel de Grote maakte het zelve tot een koninkryk, Gasconje, Languedok, Biscaje, met het markgraafschap van Spanje en 't graafschap Barcelona, daar by voegende. Dit gebeurde in 't jaar 778, op zyn wederkomst uit Spanje. Lodewyk, de jongste van zyne zonen, die men sedert den Goedertieren bygenoemt heeft, was de eerste koning van Aquitanië. Men gaf hem dezen tytel te Chasseneuil in Agennois, daar hy in 't zelve jaar 778 geboren wierdt; en in 't jaar 781 wierdt hy door den paus Adrianus den I in de zelve waardigheit te Rome gezalft en gekroont. De zelve Lodewyk stelde in eene vergadering, te Worms in het jaar 817 gehouden, tot koning van Aquitanie aan zynen zoon Pepyn, dien hy gehad hadde by Ermengarda, zyne eerste gemalinne. Van hem, van zyne gemalinne Ingertruda, en van zyne zonen wordt elders gesproken. Pepyn de II volgde op zynen vader in 't jaar 838. Karel de Kale stoot hem in S. Medard van Soissons in 't jaar 852, van waar hy ontquam, en naderhandt zette men hem, in 't jaar 864, te Senlis gevangen, als onder zynen naam breder gezegt wordt. Karel de Kale te Limoges zynde, deedt aldaar den 15 October des jaars 855 Karel, zyn tweden zoon, tot koning van Aquitanië kronen, die in 't jaar 866 sturf. Daar na wierdt dit koninkryk vernietigt, en Karel de Kale stelde daar over hertogen, die voor hun leven regeerden, of voor zo lang éenen tydt, als het den koning behaagde. Maar gedurende de wanorder, die de regeering van Karel den eenvoudigen volgden, wierden deze landvoogdyen vervolgens byzondere en erfelyke lenen: en daar uit zyn de graafschappen van Poitiers, van Auvergne, van Limoges, het hertogdom van Gujenne, enz. voortgekomen, waar van op andere plaatsen gesproken wordt. *Julius Cæsar lib.* I. *&* III. *Comment. Strabo lib.* IV. *Plinius lib.* IV. *cap.* 17. *Pomponius Mela lib.* II. *Ortelius in Theat. Scaliger. Vinet. Papyrius Masson. Le P. Monet. Greg. Turon. Fredegarius. Aymonius. Aymar de Chabanais. la Chronique de Limoges. De Marca Hist. de Bearn. Oihenard Notit. utriusque Vascon. Louvet hist. d'Aquit. Dupleix & Mezeray hist. de France.*

AQUITANIE, dat wy het hedendaagsche kunnen noemen, dat is te zeggen, op die wyze, als het tegenwoordig is, tusschen de Loire, den Oceaan, en de Pyreneen: want verscheide schryvers begrypen onder den naam van Aquitanië niet anders dan Gujenne en Gasconje. Eenige hedendaagschen verdeelen geheel Aquitanië in drie delen. Het eerste vervat Berri, en het Bourbonnois aan deze en aan de andere zyde van de Allier, hoog- en laag-Auvergne, Velai en Gevaudan, Rovergue en 't Albigois, Quercy, het hoog- en laag-Limosin, en het hoog- en laag-Marche. Het twede bestaat uit het Bourdelois en Medoc, Xaintonge en Aunis, Angoumois en Perigord, Agenois en Condomois. Het derde gedeelte van Aquitanië begrypt Armagnac en Bigorre, Cominges en Cosserans, Bearn en neder-Navarre, Basques en les Landes, Bazadois en klein Gasconje. De steden zyn: Auch, Bourdeaux, Bourges, Agen, Aire, Albi, Angoulême, Bajoene, Clermont, Cahors, Condom, Dax, Lescar, Lectoure, Limoges, Lombez, Oleron, Perigueux, Le Pui, Cominges, Cosserans, Basas, Rodez, Xaintes, Sarlat, Tarbes, Tulles, Vabres, Moulins, Bergerac, Blaye, Brive, Pau, S. Licer, enz. *Oihenard Notit. utriusq. Vascon. De Marca. Papyrius Masson. Cluverius.*

AQUULA. Zie AQUAPENDENTE.

EINDE VAN HET EERSTE DEEL.